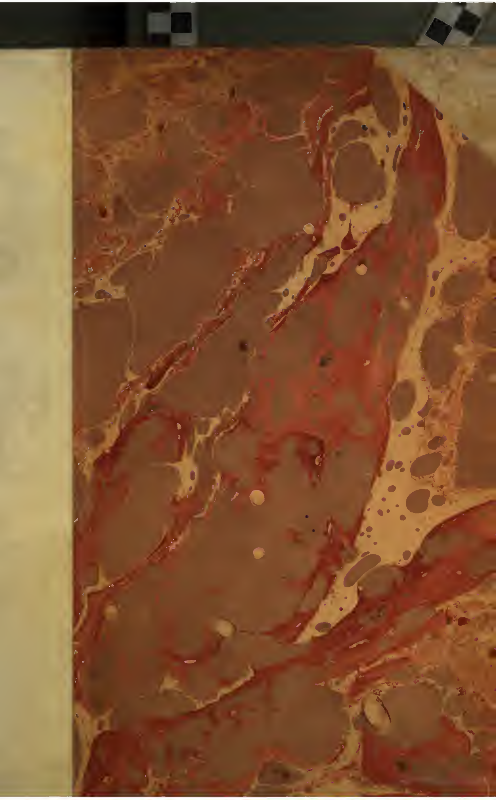

ANNALIVM ECCLESIASTICORVM VETERIS TESTAMENTI

EPITOME.

Ab ipſomet eorum Auctore IACOBO SALIANO Societatis IESV Presbytero, fideliter accuratéque confecta.

IN QVA, SICVT ET IN IPSIS ANNALIBVS, RES SACRÆ prophanæque quintuplicis Imperij, ab Orbe Condito ad Christi Domini Natiuitatem, & receptum in Cœlum, per annos ferè ſingulos digeruntur, & explicantur.

ROTHOMAGI,

Sumpt. IOAN. & DAVIDIS BERTHELIN, Frat.

M. DC. LV.

Cum Priuilegio Regis, & Approbatione Superiorum.

S. Mé 3 Campo

EMINENTISSIMO CARDINALI, EXCELLENTISSIMOQVE DVCI, ARMANDO IOANNI PLESSIACO, RICHELII TOPARCHÆ, &c.

I. OST diuturnam aliquot non solum mensium, sed annorum etiam cunctationem meam, Armande Purpuratorum Ecclesiæ Principum decus, ab amicis aliquando persuasus Annalium nostrorum Veteris Testamenti Epitomen ipse conficere, & confectam emittere in lucem: cui potissimum viro illam addicerem, cuius gloriosum nomen fronti eius inscriberem, haud sane diu inquirendum putaui. Duæ omnino res omnem mihi ademère dubitationem, Eminentissima primum ista dignitas tua; tum grata aduersus eam memoria beneficiorum, quibus Societatem hanc nostram iampridem obstrictam tenes.

II. Certe vel hic vnus splendor sapientiæ, auctoritatis, ac dignitatis tuæ, hunc omnem à nobis honorem promeretur & cultum, vt nullum inde emolumentum in tenuiores redundaret. Nam supremum illud, ac beatissimum diuinæ Maiestatis Numen, quamuis nullum vnquam in genus humanum beneficium contulisset, aut esset aliquando collaturus; omnis ennihilominus honor & gloria, ipso illo sempiternæ diuinitatis, ac dignitatis nomine, deberetur. Dicam, si potero luculentiùs ac paulò enucleatiùs. Quamuis diuina illa Majestas, quâ nihil animo fingi maius, aut præstantius vsquam potest, ab omni retro æternitate statuisset nullos vnquam cælorum orbes architectari, nullas Angelorum legiones educere in lucem; nulla elementa, nullos è terra procreare mortales: & sicut ad primam illam mundanæ conditionis diem, solus steterat in rerum natura (omnium rerum creatarum expers, & nullarum penitus indigens:) si eodem modo statuisset etiam in omnem deinceps perseuerare æternitatem, esset tamen dignissimus, qui sui honorandi ac celebrandi causa, se ipse miraretur, sibi immensam gratularetur felicitatem, seque dignissimum duceret, cuius vnius honorandi causa, sexcentæ mundorum myriades conderentur.

III. Tanta est, quippe infinita, diuinæ huius præstantia dignitatis; Quin etiam illi ipsi mundi, in vastissima illa inanitate procreati, quorum singuli, si placet, pares huic nostro ambitu forent; atque complexu, & infinitiore etiam rerum creatarum numero constarent, licet omni studio in Dei Optimi Maximi honorem, cultum, ac venerationem incumberent, nunquam ipsum pro eius merito, ac dignitate prædicarent. Addo etiam, tantulam rem fore ad Deum, orbes hosce vniuersos, vt coniuncti Deo, non facturi essent aliquid melius neque præstantius, quam solus Deus. Finitum quippe omne infinito additum, non facit maius, vt constanter affirmat vniuersus Philosophorum senatus. Quæ si vera sunt, vt sunt profectò verissima, Imperatores ac Reges, cæterique Principes, qui præpotentis Dei vices in terris gerunt, siue pontificia, siue laïca dignitate præstent, summam quandam gloriam hoc ipso promerentur, quod eminentissima dignitate fulgentes, propius ad diuinam ipsam maje-

statem accedunt, ut qui vicariam ab ipso potestatem exercent, & illius nutu subiectos sibi populos moderantur: & ipse vicissim mundi procreator, ac primarius moderator Deus, in eorum mentes liberalius influit, & illorum ex ore sua oracula, atque effata profundit.

IV. *Sed accedit etiam, gloriosissime Antistes, ad commendationem huiusce dignitatis tuæ, qua proxime ad summum accedis Regem, summumque Pontificem, mirabilis utilitas, quæ toto Francorum Imperio latissimè funditur, ob quam maximis honoribus meritissimò cumularis. Hoc est enim maximum præmium, quod magnis viris mortales conferre possunt, ut hac quoque re accedant ad Deum, cuius est illa vox,* Inuoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me. *Hinc nimirum profectæ sunt verissimæ illæ, iustissimæque laudes tuæ: ex hoc fonte manarunt illa præconia, quæ tam multi hactenus, & nostri & externi celebrarunt: siue cum Panegyricos vel tibi priuatim dixere, vel, quod necesse fuit, coniunctim cum Christianissimo Rege nostro: cuius virtutes & heroïca gesta, ita nexa sunt, & iugata cum tuis, sicut in clypeo Mineruæ Phidiæ sculptoris imago: ut alterius sine altero laudes constare non posint: siue cum libros tibi iam tam multos, decem ferme hisce annis publicis elogiis, epistolisque consecrarunt, quam multos vix unus aliquis maximorum principum à plurimis seculis, vidit sibi, ab eruditis hominibus, esse dedicatos.*

V. *Neque sane iniuria. Virtutes enim illas, quibus proxime acceditur ad æternum Numen, in te optimo iure prædicare voluerunt. Perspicacem, inquam, illam Prouidentiam, quæ tota necessitatibus hominum, commodisque famulatur, quæ per spicua paucis ac peruia, mortales omnes agit in stuporem: Magnificentiam, quam ædes sacræ, profanaque, arces urbesque testantur; qua non de singulis tantum hominibus bene mereris atque magnificè, sed de populis uniuersis; maximeque de amplissimo ac florentissimo Gallorum Imperio, cuius ut tu,* vir maxime, *secundum Deum, ipsumque Regem Optimum Maximum protulisti fines, ita idem te Rex, eademque Gallia tantum quantus es fecit; & in eam tu vicissim acceptæ granditatis flumen, gratus refundis atque magnificus.*

VI. *Prædicarunt incredibilem animi Præsentiam atque fortitudinem; quæ cum in aggrediendo, perpetiendoque cernatur, utriusque partis, ut cætera taceam, obsessa, expugnataque Rupella, propugnatum conseruatumque Casale, centena oppida, à fidei regnique perduellibus occupata, fortissimi Regis auspiciis, regno postliminio restituta, tuæ quoque fortitudini ac sapientiæ illustre testimonium præbent. Prædicarunt istam animi Æquitatem, ac moderationem singularem, siue rebus ad arbitrium tuum, nutumque fluentibus; siue huius publicæ rei negotiis, quasi maris fluctibus, turbulenta tempestate exasperatis. Laudarunt Fidem illam admirabilem in Regem Christianissimum, & Gallorum gentem uniuersam, fidem in te perpetuo spectatam ac cognitam: virtutem in pacis & militiæ principe laudatissimam, in primisque necessariam: nec priuatis modo commodis, & virorum principum offensionibus, sed capiti quoque ac rebus omnibus, si à Deo discesseris, anteserendam: quando ea vel leuiter titubante, fundatissima imperia inclinant in ruinam. Laudauerunt denique Felicitatem, cui iure inuidere queant, qui pristinis illis seculis Felicis cognomen, quasi secunda semper fortuna usi, ab adulatoribus sunt adepti.*

VII. *Optimo ergo iure nos, in dedicatione libri huius, qui sex voluminum Epitomen pollicetur unus, in unum illum Virum coniecimus oculos, qui cum cætera-*

rum virtutum flores, in quandam quasi Epitomen animo collegit, tum in sex illis regiis, quas attigi, obtinuit sine controuersia principatum. Et habent illæ quidem omnes amplitudinem in populis, non Galliæ vnius, sed Europæ totius non vulgarem iactationem, vt minime necesse sit, in iis celebrandis operam à nobis poni longiorem. Istos tamen, nisi ingrati audire voluerimus, perpetuos beneficentiæ tuæ fontes, non possumus, vel obiter non attingere, quibus societatem nostram plerisque in locis, per te tuosque liberaliter irrigasti: in quibus Patres nostri Parisienses, merito numerari possunt; non solum, qui in hac Claromontani Collegij studiorum palæstra versantur, sed illi vel maxime, qui Sanctissimo Francorum Regi Ludouico, templum augustissimum, in hac regia ciuitate construunt: & quidem præclara tua magnificentia vehementer adiuti, vt in egregio illius propylæo marmora ipsa loquuntur.

VIII. *Nec priuata contentus beneficentia, regiam quoque nobis, gloriosissime Antistes, qui diuinæ locupletissimus es, propemodum effudisti. Nam quæ à Rege Christianissimo iam tot annos, tam in templi nostri fabricam, quam ad deuotæ Christo Iesu Domino nostro paupertatis sustentationem liberaliter accepimus, profecto beneficentiæ debentur tuæ. Nam, vt inquiebat ille,*

——— Tu sceptra Iouemque -

—— Concilias;

& inclinantem in nos sua sponte humanissimum Principem, reddis ad bene merendum de nobis, eximia ista charitate promptiorem. Quid igitur nos inopes precemur, aut optemus tibi, Eminentissime Cardinalis, *nisi vt ad supremos vsque dies, tibi cum Christianissimo Rege sit cor vnum, & anima vna, ad maximam Dei gloriam hominumque salutem? nisi vt gaudeas hoc tanto tamque singulari beneficentiæ tuæ bono, quo gloriosam istam Purpuram longe gloriosiorem reddidisti, vtque quod olim Romanus orator in C. Cæsare ornando, ego non ita pridem, in Paulo V. pontifice maximo magna de re compellando, vsurpaui, demittas in sacrarium pectoris tui. Nihil habere fortunam tuam maius, quam vt possis, neque naturam tuam melius quam vt velis conseruare quam plurimos, & de omni mortalium genere, si fieri posset, propter ipsorum parentem Deum, bene mereri. Hanc Dei gratiam in te,* viř maxime, *fieri quotidie cumulatiorem, quotidie precatur à præpotenti omnium bonorum largitore Deo,*

Eminentissimæ Dignitatis tuæ,

Inutilis in Christo Iesu seruus

IACOBVS SALIANVS
è Societate IESV.

LECTORI BENEVOLO, ac breuitatis amanti S.

In Praef. t. 10. cap. 6. num. 6.

IN primo ipso Annalium nostrorum limine (Candide Lector) cum tibi primùm rationem redderem instituti mei, spoponderam non inuitus, etsi maiori gratificandi studio, quam necessitatis, aut vtilitatis opinione, me eorum Epitomen, vel in tenuiorum gratiam, vel eorum qui maioribus, aut necessariis occupationibus distenti, multis, vt Neoptolemus ille, philosophari non possunt, aliquando confecturum, si eam vehementius à studiosis desiderari cognoscerem. Nunc autem decem istis duodecim ve annis, quibus ijdem Annales legi cognoscique potuerunt, tota pene Europa tot habuimus, talesque viros, qui Epitomen à nobis amica, sed quotidiana pene flagitatione postularent, vt victas denique manus dare, & fidem nostram liberare cogeremur. Alienior profectò eram, fateor, à dispendiosis hisce compendiis, non solum quia contractio & breuitas dignitatem non habet, vt ait Tullius, & multas legendi excludit illecebras; sed quod ea in perniciem legitimorum operum, procudi iampridem nascique didicissem; vt propterea alia omnia cogitarem, & laborem meum, ac tempus, & si quam industriam aliò transferendum putarem. I. Author scripsit Epitomen ad liberandam fidem suam.

Vrgebant illi nihilominus, res enim non semel in disputationis contentionem venit, & constanter affirmabant, id malum vitari non posse hoc tempore, atque hoc pene infinito multarum gentium breuitatis amore, & impatientia studij prolixioris: multosque eum contrahendi laborem, inconsulto atque inuito authore partim iam aggressos, partim propediem aggressuros, qui rem minus fortasse feliciter confecturi essent, quam Author ipse. Quibus cum responderemus, Epitomen quidem ab Authore confectam, gratiorem Lectoribus atque acceptiorem fore, non dubitantibus eum, in re de qua agitur intelligenda & contrahenda, cæteris palmam prærepturum, quamuis idipsum dubitatione non caret; dicebamus tamen neminem celerius, ac facilius, opus quod contrahendum suscipitur, authore proprio sepelire posse. Lector quippe non imperitus rerum æstimator, iure ac merito dicturus est, authorem operis alicuius non improbati abunde cognouisse quæ in eo memoria, vel lectione digna censeret, eáque in Epitomen suam conjecisse; cætera valere posse, blattis tineisque nutriendis. At de alio quopiam breuiatore rectè dicet, ita quidem coarctator iste iudicauit; iuuerit tamen ipsum adire authorem, atque consulere. Atque ita fiet vt primarium ipsum opus apud studiosiores conseruetur & viuat. II. Quæ de Epitomis in vtramque partem dici possint.

At illi contra. Non absurdè tu quidem ratiocinateris, inquiunt, de periculo amittendorum librorum. Et sanè magnis operibus metuendus esset interitus, nisi singulari Dei Prouidentia, erudito isti seculo, atque illi periculo arte typographica prouisum fuisset, quæ facili negotio, multiplicatis ad multa millia exemplaribus, annos, & bella, & incendia, & inundantes imbres, animosa prouocat ad certamen. Non ita res habet in manu scriptis codicibus, quorum, vt pauca olim extabant exemplaria, & in paucis erant III. An iis maiora opera periclitentur.

Bibliothecis, facile eis afferebatur interitus, vt res ipsa docuit etiam in optimæ notæ scriptoribus, quorum vix vllus est, qui luculentam aliquam plagam ab edaci vetustate non acceperit; & longe etiam pluribus supremam cladem attulisset, nisi solers quæpiam diligensque prouidentia, chartis illis aut membranis calamo exaratis opem tulisset.

IV. Neminem iis doctum euadere. Sed est nihilominus; inquiebam, quod studiosos à compendiis aut scribendis, aut lectitandis, cum integra ipsa volumina non desunt, merito deterreat; quoniam omnium confessione doctorum, nemo iis ne mediocriter quidem doctus possit euadere. Hæc enim in pauca redacta facile prætervolant, neque altas defigunt in mente memoriáue radices, vt solet plena & accurata narratio, quæ causas, adiuncta, peristases, euenta modosque rerum gestarum recenset; defluxum autem memoriæ, mera ignorantia consequatur necesse est. Videtis vt in istis opificum artificiis, non pauci dies delibandæ scientiæ, sed plurimi anni, atque adeo ad perfectionem aliquam, tota vita pertinaciter impendatur? Videtis pictores, statuarios, sculptores, aurifices, cœterosque paulo nobiliores artifices, operi quemque suo non immorari, sed immori? & erit nihilominus qui Medicinā vel Iurisprudentiam, Oratoriam, Historiam, Poësim, variarum linguarum peritiam, Philosophiam, Theologiam, Mathematicasq; disciplinas quasi per transennam intueri cōtentus sit?

V. Doctis nihilominus indoctisq; prodesse. Instant illi rursum, &, Vtcunque, aiunt, ista dicantur, negari profecto non potest, contractiores hasce narrationes posse repeti sæpius in subsidium memoriæ, cum ingentia volumina lectores sua mole deterreant, ne ea vel semel legenda suscipiant. Et si verum fateri volumus, Epitome commodè & ratione confecta, & ieiunitatem inter & vbertatem media, non tyronibus modo, sed eruditis quoque prodesse potest. Nam illi rudi quadam specie informantur eruditionis, & quasi initiantur, puta historiæ temporum rerumque gestarum, vt non vltra ignorent vter antecesserit Abrahamus an Dauid, Iulius Cæsar an Alexander: quæ prioribus seculis Imperia in orbe floruerint, quæ nationes diutius imperarint, quæ fines Imperij latius propagarint. At doctus ille, diu multumque in omni doctrinarum genere volutatus, cum decursum coactæ in angustum tractationis audiuerit, legerit-ve, facile memoria repetet, si qua cœperant esse fugitiua, & memoriæ thesauro postliminio restituet: auditis cursim assensum vel dissensum dabit: nec pœnitebit, beneficio breuiculæ lectionis, compendium facere laboris ac temporis.

VI. Quid in hac Epitome ab Authore præstitum. Nos igitur vel vtrisque gratificari, vel de vtrisque bene mereri cupientes, non cursim in hunc laborem incubuimus; præsertim cum nos tardiores, & ætas iamdudum reddiderit, & natura ipsa finxerit: sed tres ipsos annos in hac Sparta, atque etiam amplius collocauimus, dedimusque operam, non vt strictim omnia, & quàm breuissimè diceremus, sed vt optima quæque plenius, & totidem sæpe verbis, quibus in Annalibus eramus vsi; cætera, vel præteriremus planè, vel cogeremus in pauca: & nihilominus studiosum Lectorem ad Annales amandaremus, indicatis subinde locis, ex quibus res vberiùs explicatæ petendæ forent. Itaque vix vnquam, ac ne vix quidem, varias authorum opiniones congessi, nedum eorum verba descripsi, rarò etiam refutaui, sed sententiam, quam iudicaui probatissimam, amplexus, eam memor instituti studui constabilire paucis. Nonnulla tamen obiter, quæ ad rem non parum facere videbantur, Annalibus adieci, & in hanc eius deri-

uaui prolem: dumque illos in hac edenda perlegerem, eadem errata, quæ vel typographis, vel obrepserant ipsi mihi, non negligenti opera emendaui. Denique pleraque in vtroque opere, amicorum nonnunquam monitu, meliora feci; dedique operam vt ne mihi, quasi sine liberis mortuo, alius quispiam etiam viuo suscitaret semen, cui alienum nomen, vestemque tribueret. Non enim parum interesse puto, vt Annalium, & Epitomes ipsorum, vnus idemque sit spiritus, idem sensus, idem, quantum fieri potest, orationis color; nam eiusdem corporis eadem est constitutio, idem succus ac sanguis, quamuis alia atque alia ætate, non eadem sit corporis moles.

VII. Valedicit lectoribus. Interim autem dum discessum paro; saluete, ac valete Lectores mei, & propitium mihi Numen vestris reddite precibus. Dumque inter legendum, res ieiuna locis aliquibus apparebit ac nuda, omni ornatu orationis, tanquam veste detracta, vos ipsos accusatote, qui famem copiæ prætulistis; non me, qui in Annalibus lautiorem mensam vltrò paraueram, ad quam etiamnum adire licebit cum bona venia, etiam plerisque locis inuitante me, vt, si qua forte exorta est, depellatur fames, & sicubi quid obscurum fuerit, lucem accipiat pleniorem. Videte porro quorum vobis librorum Epitomen damus.

OPERIS TOTIVS DIVISIO.

TOTVM OPVS ANNALIVM VETERIS TESTAMENTI IN SEX TOMOS, SIVE PARTES DISTRIBVTVM EST.

Primus Tomus ab Orbe condito ad ortum vsque Mosis, annos bis mille quadringentos, & sexaginta tres omnino complectitur, totamque Naturæ legem, libro Geneseos comprehensam.

Secundus à natiuitate Mosis, ad Pontificatum Heli, & Samuëlem Prophetam progreditur: gesta Mosis, Iosue, Iudicumque duodecim comprehendit, & annis sex & triginta suprà quadringentos circumscribitur. Ab Exodo, vsque ad Regum libros.

Tertius Tomus habet Regnum Israelitarum sub Saule, Dauide, & Salomone, Heli & Samuële præmissis, centum & sexaginta annorum decursu, ex Regum voluminibus, & Paralipomenon.

Quartus à diuisione Regni Israelitici sub Roboamo Rege, vsque ad Nabuchodonosorem, & captiuita- Pri. 2463.
tem Babylonicam exeuntem protenditur, ex iisdem libris, additis Tobia, Iuditha, & Prophetis eorum Sec. 456.
temporum, annis quadringentis & quinquaginta septem. Tert. 160.
Quintus ab Imperio Cyri ducit exordium, & Persarum Imperium, magnamque partem Macedonicæ domi- Quart. 457.
nationis amplectitur. Ibi Esdras, Nehemias, Esther, & vltimi Prophetæ; & anni trecenti sexaginta duo. Quin. 362.
Sextus & postremus, à regno Antiochi Epiphanis, ad Christi Domini mortem decurrit, ad annos ducentos Sext. 208.
& octo: eoque libri Machabæorum illustrantur, Euangelici libri in suos digeruntur annos. 4086.

Anni omnes quater mille, & octoginta sex.

Facultas & Approbatio.

EGo infra scriptus Societatis IESV in Prouincia Franciæ Præpositus Prouincialis, iuxta Priuilegium eidem Societati à Regibus Christianissimis, Henrico tertio decima Maij 1583. Henrico IV. 20. Decembris 1606. & Ludouico XIII. nunc regnante 14. Februarij 1611. concessum, quo Bibliopolis omnibus prohibetur ne libros ab hominibus nostræ Societatis compositos edant absque Superiorum eius permissione, potestate ad id mihi factâ ab admodum R. P. N. Mutio Vitellesco Præposito Generali permitto MICHAELI SOLY Bibliopol. Paris. vt imprimere ac vendere possit librum, cui titulus, *Annalium Ecclesiasticorum Veteris Testamenti Epitome*, à IACOBO SALIANO *Societatis Iesu Presbytero*, edita, &c. Quam eiusdem Societ. nostræ aliquot Theologi examinarunt & approbarunt. Datum Parisiis 1. Maij 1634.

BARTHOLOMÆVS IACQVINOTIVS.

ANNALIVM ECCLESIASTICORVM VETERIS TESTAMENTI EPITOME,

AB IPSOMET AVTORE FIDELITER ACCVRATEQVE CONFECTA.

APPARATVS. AD ANNALES ECCLESIASTICOS.

DE STATV AVTHORIS MVNDI ante Mundi constitutionem.

CAPVT I.

I. Euangelistæ oraculum de Authore mundi ante mundi creationẽ.

a Ioan.1.

IN principio ᵃ *erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, hoc erat in principio apud Deum.* Diuina planè vox, & diuino Euangelistâ dignissima, qua ora impia, & profana loquentium hæreticorum obstruantur, Iesu Christi Domini nostri diuinitatem negantium, & à Iosepho, beatissimaq; Virgine initium accepisse garrientium: conceptum, natum, educatum more modóque cæterorum. Diuina vox, qua perditorum etiam hominum, qui in profundam peccatorum, atque impietatis delapsi voraginem, ausi sunt insuper *dicere* ᵇ *in corde suo, non est Deus*, impudens facies, quodam quasi fulmine verberetur. Diuina denique vox, qua subliniorem etiam ingeniorum studiis, & desideriis satisfiat, in quorum corda antiquæ cogitationes ascendunt, & qui cum Propheta regio, ᶜ *annos æternos in mente habent.*

b Psal.13.1.

c Psal. 76. 6.

II. Eo Cerinthus refellitur.

d Matth. 13. 35.

Principiò enim hoc oraculo profanus Cerinthus, qui tam abiectè de filio Dei, eodemq; hominis filio sētit. intelliget ab eo qui è dilectissimi magistri pectore, copiosè hausit abstrusa, & occulta diuinæ sapientiæ, atque naturæ, vt nobis siue parabolis eructaret ᵈ *abscondita à constitutione mundi*, ab eo, inquam, intelliget ab vltima vsque æternitate, ᵃ *antequam quidquam faceret à principio*, fuisse Deum Patrem, & apud ipsum Filium eius, in quem essentiam suam totam, cum omnibus illius bonis, æterna generatione transfudit: fuisse Verbum eius, conceptum sapientiæ, diuinæ mentis actione vitali progenitum: imaginem eius, quæ non externos quosdam oris ductus, & lineamenta repræsentet, sed quæ sit ᵇ *figura substantiæ eius*, à patre ad eum repræsentandum procedens: fuisse splendorem gloriæ eius, & candorem lucis æternæ, coæuum ipsi fonti luminis, sine vlla motione, aut mutatione propagatum: eadem numero cum patre sapientia, potentia, bonitate præditum, cæterisque omnibus diuinæ naturę attributis. Intelliget denique ᶜ *primogenitum omnis creaturæ*, cuius ortus omnem rerum creatarum productionem antecessit, quique illas ipsas initio temporum produxit ex nihilo, ad eas per peccatum corruptas, restituendas in integrum, humanam in vtero Virginis assumpsisse naturam, eamque sibi indissolubili vinculo sociasse; in ea, quæ in sinu patris didicerat, reuelasse, mirabilia opera fecisse, & multò admirabiliora pertulisse.

a Prou. 8. 22.

b Heb.1.3.

c Col. 1. 15.

III. Et omnes Athei, quos ratio ipsa arguit falsitatis.

Hoc ipso Ioannis oraculo Protagoræ isti, & Diagoræ Melij, & Theodori Cyrenaici, qui diuinum numen vel in dubium vocant, vel è medio nefariè tollunt, mendacij omnium scelestissimi, atq; Impudentissimi arguuntur. Cum enim nihil à seipso factum esse possit, & in causis efficientibus progressio in infinitum dari nõ possit, ad vnam aliquam veniendum est, quæ non

fit ab alia, & à qua facta sint omnia, quam vocamus Deum; id est patrem, per Verbum suum, ac Spiritum sanctum omnia producentē: atque conseruantem. Illa porro causa, quæ ab alia non pendet, à qua sumere possit initium, necessariò semper fuit: semperque futura est, cum nulla sit causa potentior, quæ illi interitum afferre possit; sed ab ea vim omnem suam cætera perpetuò mutuentur, ac mendicent.

IV. Eodē personarum pluralitas in diuinis traditur

a Rom. 1. 20. 21.
b Sap. 13. 5.
c Psal. 18.
d Ps. 99. 3.
e Ps. 32. 6.
f Gen. 1.

Et diuina quidem natura inuisibilis & æterna, per hæc ipsius opera, quæ sub aspectum cadunt intellecta conspicitur, ita vt sint inexcusabiles ij, quorū corda eò insipientiæ progressa sunt, vt Deum non cognoscerent, vel cognitum debito honore fraudarent, vt testatur Apostolus, [a] Sapienti consentiens, [b] qui tanto ante dixerat, ab excellentia & pulchritudine rerum creatarum, potuisse earum conditorem agnosci, [c] *Cœli* quippe *enarrant gloriam eius*. Verum quoniam creata omnia clamant quidem, *Scitote quoniam Dominus ipse est Deus, ipse fecit nos, & non ipsi nos*: [d] sed personarum numerum non produnt: quippe quæ à Deo vt vno, non autem vt trino profecta sunt: ideo Euangelista illum Creatorem non vna tantum, sed pluribus personis constantem denunciat. *In principio*, inquit, *erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, omnia per ipsum facta sunt*, quod de cœlis ante significauerat Dauid, *Verbo Domini*, inquit [e] *cœli firmati sunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum*. Et Moses vniuersè de omnibus, *In principio creauit Deus cœlum & terram*, [f] *& Spiritus Domini ferebatur super aquas*.

V. Vbi esset Deus ante mundum conditum.

g 1. Cor. 2. 10.
h in Ps. 122
i Hom 16. de variis.
k l. contra Praxeam c. 5.
l l. 5. de Cons.

Sed quid canit nostra hæc Aquila regia, quæ non solum nubes, sed vniuersos cœlorum globos transgreditur? quid, inquam, canit, quo satisfiat ijs, qui [g] *scrutantur etiam profunda Dei*? Qui etiam atq; etiam requirunt vbi esset Deus ante mundum conditum, quæ eius regia, quod palatium, quis locus habitationis gloriæ eius, quid ageret seculis innumerabilibus, qui famuli ministrarent ei. Respondet Euangelista. In principio, antequam quidquam crearetur, Verbum fuisse, & ab omni retrò æternitate fuisse apud Deum patrem, & cum ipso, & in ipso, vnà cum Spiritu sancto egisse atque agere beatissimam vitam. Quibus consentanea scribunt Augustinus, [h] Basilius, [i] alijque sancti patres. Concinnè [k] Tertullianus. *Ante omnia*, inquit, *erat Deus solus & ipse sibi, & mūdus, & locus, & omnia*. D. etiam Bernardus [l] cum ostendisset cœlum & terram diuina præsentia ac maiestate esse repleta, subdit. Alias vero vbi erat ante quam mundus fieret, ibi est; non est quod quæras vltra vbi erat, præter ipsum nihil erat, ergo in se ipso erat. Ex quo non ineptè Poëta quidam.

Dic vbi tunc esset, cùm præter eum nihil esset,
Tunc vbi nunc, in se, quoniam sibi sufficit ipse.

VI. Quid tum faceret.

Ante mundum igitur conditum ipse sibi regia erat, & palatium, nullo definitus loco, quippe nullus erat locus: ipse in seipso seculis innumerabilibus, & annis æternis sua sapientia, pulchritudine, bonitate fruebatur: intuebatur admirabiles perfectiones suas, cum inæstimabili gaudio, in quarum contemplatione producebat Verbum suum, & cum eo infinitum amorem personalem Spiritum sanctum. Cogitabat de condendo mundo suo tempore, & ciuitate Electorum: quos iam tum sigillatim intuens, ac benedicens summo amore complectebatur; de reparando, per incarnationem Verbi, humano genere per peccatum perituro, & in meliorem statum reuocando cogitabat. Hæc aliáque id genus erant opera eius, hæ ipsius cogitationes antiquæ, quas per [a] *annos æternos in mente habuit*, re nulla extra se ad summam beatitudinem indigens: sicut nec factus est, omnium rerum creatarum accessione, beatior. Sed hæc ipsa, & id genus alia, luculentiùs suggerunt Annales ipsi, [b] illudque nominatim, fuisse tum Deum nihilominus, & esse nunc, pro sua immensitate, in infinita spatiorum inanitate, in qua hunc mundum condidit, plurimosque alios creare potuisset.

a Ps. 76. 6.
b Appar. c. 1. num. 10.

DE PRODVCTIONE MVNDI eiusque authore.

Cap. II.

a Ioan. 1.

I. Omnia per Verbum, totamque Trinitatē condita.

b 1. Cor. 8. 6
c c. 40. 12.

OMnia per ipsum facta sunt.) [a] Hæc est altera pars diuini oraculi Ioannis Euangelistæ, quo omnium creatarum rerum productio Dei Verbo, quæ est increata Sapientia, tribuitur; sicut eidem postea earundem instauratio, per mysterium Incarnationis tribuetur. Neque tamen ea fuit Euangelistæ mens, vt Pater, aut Spiritus sanctus ab opere Creationis excluderentur. Indiuisa quippe sunt opera Trinitatis. Sicut enim in Deo vnus est in tribus personis intellectus, & vna voluntas, ita & vnica operatio, quæ ex directione intellectus, & voluntatis electione proficiscitur. Itaq; Patri quoque creatio vel maximè tribuitur in symbolo Apostolorum ac Niceno, & eo quod in sancto Missæ sacrificio recitatur. Accedit Paulus Apostolus [b]. *Nobis tamen*, inquit, *vnus Deus Pater, ex quo omnia*. Sed & Spiritum sanctum mundi creatorem agnoscit Esaias [c] cum recensita productione cœli, terræ, & aquarum, quibus omnia, quæ ex nihilo creata sunt, comprehenduntur, sicut & initio Geneseos, subdit. *Quis adiuuit Spiritum Domini, aut quis consiliarius eius fuit*? Agnoscens videlicet, & confitens Spiritum Domini rerum omnium opificem atque architectum.

II. Tota antiquitas Deū Mundi authorem agnoscit.

d 12. Metaph. c. 7. tex. 38.

Quam veritatem non planè videtur antiquitas ignorasse, cum legamus Orpheum Lebetrium, mundum à tribus diis fabrefactum mystico poëmate decantasse, cæterosque olim sapientes, poëtas, philosophos, theologos, Sibyllas, mundi authorem Deum mille locis enūciasse; quorum nonnulla testimonia, in Annalibus nostris, quos hic contrahimus, seorsim reperies. Aristoteles autem etsi per manus traditam de mundi productione veritatem vehementer labefactare conatus est, asserta, omnique studio probata vt putauit, eius æternitate, Deum nihilominus Mundi conditorem, videtur agnoscere, ipsumque ex naturæ necessitate producentem. Scribit enim [d] *esse quoddam principium mouens immobile, atque actu, omnique ratione necessarium*, & addit ex tali principio *cœlum ipsum, naturamque pendere*.

Quamuis autem nonnulli ex antiquis illis

III. Idque certum est veritatis argumentũ.

poetis, imo & philosophis, nõ pauca falsa miscuerint acceptæ per manus veritati, tam ornãdi delectandique studio, quam illius occultandæ, ipsum tamen narrationis solum ac fundamentum tam antiquum; tam latè per omnes gentes sparsum atque fusum, quo Deus Mundi author asseritur, non potuit non esse certissimum. Nam opinio in quam omnes gentes consentiunt, vix potest esse falsa, vt author est Arist.[a] Opiniones enim fabulosæ, quæ sæpe mentibus hominũ insinuauere sese, nec fuerunt vnquam omnibus nationibus communes, & sensim sine sensu euanuerunt. At hæc opinio, & maximè communis in orbe fuit, & altiores in dies in hominum mentibus egit radices. Neque mirum; falsæ enim opiniones duplici ex capite ortum habent, vel ex deceptione sensuum, vt qui solem pedalem, aut cœlum cæruleum putant, vel ex perturbatione affectuum, quibus persuasum est plerisque in voluptate esse summum bonum. At hæc opinio cum ex sensuum iudicio minime pendeat, nec humanis affectibus blãdiatur, sed eos potius ratione contineat, & summi Dei non venerationem modo, sed etiam timorem inducat, non potuit, nisi ex certa ratione, aut originem, aut stabilitatem habere.

a l. de Diu. persm. c. 1.

Opiniones falsæ vnde.

IV. Quod ratio quoque demõstrat.

b Rom. 13. 2.

c Pro. 8. 31.

Quæ sunt à Deo, ait Apostolus [b], *ordinatæ sunt*, non potestates solum, sed plane res omnes. Ab illâ vtique sapientia, cuius est illa vox [c], *Cum eo eram cuncta componens* vt plane dementissimi cerebri sit tam admirabilẽ in rerum natura distributionem & ordinem, qui sui spectatores in stuporem agit, casui, fortunæue tribuere. Et cum nauim, horologium, picturam, vestem, ædificium, aut quoduis aliud arte factum, nemo sanus aut sobrius nisi artifici tribuat, quomodo maximæ, atque sapientissimæ industriæ opus, quale est mundus hic totus, alteri quam summo atque sapiẽtissimo architecto tribuatur? Adde quod insita est omnium hominũ mentibus illa de Deo notio, illum vt omnium rerum perfectissimum credamus, & omnium perfectionum quæ esse possunt abundantissimum: at nisi Deus esset causa rerum creatarum, vna illi de maximis perfectionibus deesset, quas in rebus creatis agnoscimus; nimirum esse causam, quod excellentiam quandam secum inuehit, vt docti omnes, indoctique consentiunt.

QVARE DEVS MVNDVM produxerit.

CAP. III.

I. Ordo dicendorum.

QVoniam & Scripturæ authoritas, & omnium nationum consensus, & ratio ipsa confirmat Deum opt. max. mundi opificẽ atque authorẽ esse; age videamus quænam illam intelligentem naturam causa impulerit ad magnum hoc productionis rerum opus: tum de tempore modo atque ordine huius operis breuiter disputandum erit: sic enim ordine congruo ad susceptam de rerum productione cum Mose narrationem delabemur, quo scilicet spectat noster hic omnis apparatus.

Prima causa condendi mũdum.

a Sap. 1. 14.

Tres sunt de fine huius productionis sententiæ celebriores. Affirmat enim Sapiens [a] omnia fuisse à Deo creata vt essent; non autem vt ea mox pro potestate dissiparet, ac perderet. Nam, vt ibidem ille ait, *Deus mortem non fecit, nec delectatur in perditione viuentium.* Scitè enim Chrysippus, inquit M. Tullius, [a] *vt clypei causa inuolucram, vaginam autem gladij, sic præter mundum, cætera omnia aliorum causa esse generata.* Quæ sententia non ait mundum nullum ad extrinsecum finem, puta laudem & gloriam conditoris sui esse productum. Voluit enim eius architectus, vt, per creatarum rerum contemplationem, ad Creatoris cognitionem, venerationem, atque amorem, per quosdam quasi gradus ascenderemus. Sentit potius Vniuersum esse quoddam Totum, ex pluribus conflatum partibus, quarum singulæ sint propter actus & operationes suas, vt auris ad auditionem, oculus ad visionẽ; omnes autem propter perfectionem Totius. Sic rectè dicitur vniuersum esse propter semetipsum, cum non sit pars alicuius totius, ad quod referatur.

An propter se conditus fuerit.

a l. 2. de Nat.

II. Secunda propter hominem.

b l. 2. Phys.

Altera sententia Mundum hunc hominis causa conditum esse docet. Cum enim finis sit quid optimum authore Philosopho; [b] nihil autem sit in hoc mundo aspectabili homine melius, cõsequens est vt eum eius finem esse fateamur. Dici enim non potest propter spirituales illas mentes licet sint homine præstantiores, creatum esse Mundum, siue vt eius beneficio intelligant, siue vt conseruentur. Cum enim corpore vacent, neque victu egent neq; vestitu ad conseruationem sui: sed neque ad intellectionem, siue quia in Deo ipso melius abiecta vidẽt, quam in creatis rebus; siue quia Angelis ingenitæ sunt species quibus intelligunt, nec eas à rebus haurire cogũtur. Aristoteles certè [c] nostra causa omnia parata esse fatetur, ideoque nos eorũ esse quodammodo finem. Ex eademque sentẽtia scribit [d] plantas esse animalium causa, & cætera animalia causa hominum: denique naturam, quæ nihil frustra facit, omnia hominum gratia fecisse.

Non propter Angelos.

c 5. Phys. c. 24

Confirmatur ex Arist.

d 1. Polit. c. 5.

III. M. Tullio, Lactantio, Nysseno. &c.

e l. de leg. ma. Itaque ad hominem, &c.

f l. de Ira. Dei c. 13. & 14.

Nec dissentit Latinus Orator, [e] qui hominis causa cætera omnia, ipsum autem hominem ad iustitiam natum esse contẽdit. Lactantius hunc ipsum locum ex instituto tractans, [f] longa disputatione, & enumeratione rerum, quæ terra, mari, cœlo continentur; confirmat Stoicorum sententiam, putantium omnia facta esse propter hominem. Quibus cum Academici obijcerent multa pestifera, & homini noxia, quæ in rerum natura existunt; respondebant multa esse quorum vtilitas latet, eamque temporis progressu patefieri. Qua ille responsione repudiata, causam refert in diuinam prouidentiam, quæ cum vni homini sapientiam inspirasset, proposuit etiam bona & mala, in quibus diiudicandis illa versaretur; eiusque ductu vt bonis frui, ita & mala cauere posset. Gregorius Nissenus, lib. de hominis opificio, [g] pluribus docet omnia propter hominem esse condita. Quod cum Dauid, [h] tum Paulus ipse confirmat. [i] *Omnia vestra sunt*, inquit, *siue mundus, siue vita, siue mors, siue præsentia, siue futura: omnia enim vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei.*

g Vniuersus creationis thesaurus. &c.

h Psal. 8.

i 1. Cor. 3. 22.

Quibus verbis commodè nos quasi manu ducit Apostolus ad verissimam illam certissimamque sententiam, quam Sapiens apertè tradidit. [k] *Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus.* Nimirum sicut ipse vnus primum est princi.

k Prou. 16 14.

IV. Tertia causa conden-

di Mundi Deus ipse omnium finis. a In Apolo. bl. de Ira. Dei, c. 14. Sicut mundum, &c.

pium rerum omnium, & ad eum relatæ causæ omnes principiáq; in effectis numeranda sunt: ita etiam vltimus est finis, ad quem fines omnes referuntur, & mediorum rationem induunt. Hunc mundum, inquit Iustinus martyr, [a] non temerè conditum esse dicimus, sed generis hominum causâ; ipsum vero hominem, vt esset Dei authoris sui. Quæ copiosius diducit Lactātius [b] eique consonat Epictetus.

V. Diuinum consilium in condendo mundo.

Certe quod fuerit a principio consilium Dei, ex effectis intelligendum est, quibus tanto ante prouisis ad agendum videatur inductus. Voluit nimirum sanctam Electorum omnium societatē in cœlo, quasi regiam quandā ciuitatem cōdere, cuius princeps esset ille idē, per quem facta sunt omnia, qui factus homo, Pater etiam fieret futuri seculi, & omnium hominum, qui æternā beatudinem consecuti, diuinam potentiam, sapientiam, bonitatem, in omnem æternitatem prædicabunt. Eam vero felicitatē, quia mercedis nomine dare voluit, simul etiam voluit hūc Mundum esse quasi decurrendi stadium, quasi armorum palæstram, & militiam, quasi vineam diurna vitæ huius contentione excolendam. Ad id meritū quia necessaria erat gratia, filiū suum futuri seculi patrem, & præsentis reparatorem dedit, qui pro suæ dignitatis infinitate, meritis locuples, & gratiarū omnium thesautis, eas in omnes omnium seculorū mortales, vt caput in membra, vt fons in riuos, vt radix in truncum ramosque diffunderet. Sed quoniam non spiritali tantū, sed terrena quoq; parte constamus, quarū ignobilior nobiliori famulatur, ad eamque, vt ad proximū finē refertur, hanc immensam rerum corporearū syluam produxit Deus, quę homini seruiat, eū nutriat, vestiat, oblectet, & ad finem illum suum consequendum iuuet.

QVO TEMPORE MVNDI CONDITOR Mundum produxerit.

Cap. IV.

I. Mundus creatus principio rerum, & temporum. a Gen. 1. b Prou. 8. 22.

De tempore, & quasi ætate Mundi concertātibus philosophis silentiū imponere videtur Moses cum ait [a], *In principio creauit Deus cœlū & terram.* Quamuis enim principij vocabulū rerū ordinē hoc loco significare videatur, interprete Salomone [b], *initio*, inquit, *viarum suarum, antequam quidquam faceret à principio.* Principium tamen temporis recte quoque significat: vt intelligemus non solum nihil aliud creatum ante cœlum & terram, non angelos, non informem materiam: sed etiam creationem cœli & terræ non fuisse ab æterno, quod aliqui ingenij subtilitate confisi, se demōstraturos confidebant, sed initium durationis habuisse; quandoquidem mox primus dies numeratur, & alij deinceps vsque ad productionem Adami, ex quo anni Mundi consequenter recensentur. Certe concilium Lateranense definit [c] *Deum initio temporis vtramque simul de nihilo condidisse creaturam, angelicam & mundanam.*

c cap. Firmiter, de summa Trin. & fide catholica.

II. Nec fuisse ab æterno. d 1. Tim. 16.

In principio ergo rerum & temporum factus est mundus; ab æterno autem is fuit [d], *qui solus habet immortalitatem* & æternitatem. Nam in æternitate mundi refutanda non est quod operam ponamus non necessariam, ne actum agamus. Quia etiam maxima pars Christianorum philosophorum eò progressa est, vt ne potuisse quidem esse ab æterno rem vllam creatam, siue spiritalem siue corpoream, omni ratione contendant.

III. An in Autumno fuerit creatus. a Exod. 12.

Ad hunc etiam locum pertinet celebris illa controuersia de anni parte, in qua Mundus cōditus esse videatur. Sed præcipua est de Vere & Autumno cōtrouersia. Autumno enim Scriptura [a] videtur fauere, quæ dū agit de mēse egressionis ex Ægypto, quē vocat mensem nouarum frugum, qui postea appellatus est Nisan. *Mensis iste*, inquit, *vobis principium mensium, primus erit in mensibus anni.* Apparet nouam eo loco fieri constitutionem de anno in vere inchoando, in memoriam accepti beneficij. Alium ergo mensem primum habuerunt Hebræi ad id vsque tēpus. Nam si is iam primus erat ab orbe condito, frustra statuebatur vt is primus esset in mēsibus anni. Deinde Eua fatetur arbores nō floribus, vt verno tempore, ornatas esse, sed fructibus oneratas cum ait [b], *De fructu lignorum quæ sunt in Paradiso vescimur.* Fauet etiam huic sententiæ festum Tabernaculorum, quod constat septimo mense fuisse celebratum, quod Dominus in exitu anni celebrari iubet [c], quando fruges omnes de agro collectæ sunt. At exitus vt in circulo, cohæret initio, Ideóque Iudæi festum Tubarum, quod primo die Septembris celebrabatur, vocant caput siue principium anni: nec nisi ratione festorum, Nisan primum mensium à Mose dici arbitrantur: in cæteris negotiis publicis, priuatisq; annos à Tisri, siue Septembri numerari, quibus præit Iosephus [d].

b Gen. 3. 2. c Exod. 23. 16. d l. 1. Ant. c. 4.

IV. An potius in vere.

Quibus priusquam respondeamus, videamus quæ pro vere faciūt. Facit autē in primis quòd pro eo multo plures, præstantioresque sententiam dicunt, vt ij quoque fatentur, qui initium mundi Autūno tribuunt; quos inuenies in Annalibus [e] longo ordine numeratos. Probatio petitur ex Scriptura [f], *Germinet*, inquit, *terra herbam virentem, & lignorum pomiferum faciens fructum*, quod veri maxime conuenire nemo negare potest. Ex eoque loco S. Damascenus [g] hanc sententiam probat, *Per solem*, inquit, *quatuor anni conuersiones constituuntur, quarum prima verna est, in qua Deus res vniuersas condidit, idque ex eo constat, quod nunc quoque vere flores germinant.* Ex eodem quoque loco probat hanc sententiam Cyrillus Hierosol. & Theodoretus [h].

e Appa. c. 6. num. 6. f Gen. c. 11. g l. 2. de fid. c. 7. h in Exod.

V. Altera probatio. i Exo. 12. 2.

Probatur quoque hæc sententia ex 12. Exodi, quo ex loco prior quoque sententia probari videbatur. [i] *Mensis iste vobis mensium, primus erit in mensibus anni.* In Hebræo textu vtrumque membrum caret verbo substantiuo Septuaginta supplent tempus præsens *ἐστὶ*, quomodo legerunt Sancti Patres, qui ex hoc ipso loco initiū Mundi verno tempori tribuunt, in quibus eminent S. Ambrosius [k], & S. Gregorius Nazianzenus [l], prout à Niceta quoque explicatur & plerisque Rabbinis, quos vterque memorat. Eadem est Ruperti sententia [m]. Neque est qui non facile videat Mundi origini & productioni rerum, Ver potius quam Autumnum conuenire, cum Ver ortui sit aptius, Autumnus interitui. Ver adolescentiæ respondeat, Autumnus senectuti: sed hæc ex responsione argumentorum illustriora fient, atque certiora. Ille enim Exodi locus pro nobis facit, vt ex Ambrosio, &

k l. 1. Hexaëm. c. 4. l Orat. 42. m l. 4. in Gen. c. 25.

Respondetur loco Exodi.

Nazianzeno diximus. Nec textus hebræus aut græcus priori sententiæ fauet, latinis autem, qui cæteros illustrat, nihil nobis nocet. Significatur enim cum mensem, qui primus est ordine atque origine, deinceps primum fore etiam dignitate, propter Paschalem celebritatem, qua cæteris festiuitatibus moderatur.

VI. Satis fit loco Gen. 2 1. p. d. 5. q. 3 pun. 3.

Nec Eua huic sententiæ negotium facessit. Nam primum dicimus aliquid illo anno præter futurum ordinem, in fructuum acceleratione contigisse, vt Gregorio quoque de Valentia visum fuit [a]. Et experientia constat aliquando tepida hyeme, aut calidiore vere flores ac fructus, messes ac vindemias, vno aut altero etiam mense accelerari: quid mirum si illo anno cœlum nouum, & terra noua, Domini benedictione consecrata, in vsum primorum parentum, fructus optimos quàm citissimè, & quam abundantissimè protulerit? Adde quod duæ tantum personæ nutriendæ erant, & facile est præcoces aliquos fructus in arboribus reperire, qui plures etiam hebdomadas aliorum maturitatem anteuertant. Sed neque bestiæ tanto erant numero, vt non facile reperire possent vnde viuerent; cum alioqui [b] *neque serant, neque metant, neque congregent in horrea*, quibus tamen diuina prouidentia non vere tantum, terra vbique sponte germinante, sed medias etiam hyemis glacies ac pruinas, liberalissimè prouidet.

b Matth. 6. 26.

VII. c Gen. 3. a.

Puerile porro videtur illa primæ parentis verba [c] *de fructu lignorum, quæ sunt in Paradiso, vescimur*, in eam trahere sententiam, quasi illi omnium arborum fructibus in præsentia vterētur, cum illa tantum velit, permissum esse vsum omnium, sed temporibus suis, vt ex anthitesi vetiti fructus patet, quem nullo vnquam tempore liceret attingere. Quāquam Eua non ait se & cōiugem suum de fructu omnium arborum comedere; nec erat eorum sapientiæ de omnibus eodem tempore edere velle, sed statis à conditore temporibus, vt nos nunc quoque facimus.

VIII. Annus ciuilis in Autumno inchoatus. d Exod. 23. 16. Et qua de causa.

Iam quod Iudæi, aliique populi orientales annum ab Autumno inchoarunt, ipsáque Scriptura anni finem [d] initiumque in Autumno ponit, num propterea consequens est Mundum conditum in Autumno? Aliam eius rei causam maxime idoneam proferre possumus. Nam suā illi commoditatem, vsusque populares sunt secuti. Cum enim plurimi essent in agricultura & pecoribus, Iudæi imprimis, collectis sub id tempus distractisque frugibus, & collecta ex iis pecunia, commodè contractus annuos locationū, conductionū, emptionum, venditionum, aliosq; id genus celebrabant. Id quoque Iudæis commodum fuit, tam in anno Iubilæi, quo agri ad pristinos Dominos, ex diuina lege reuertebantur: oportuit enim in frugum collectione terminari, vt nouus possessor sementem in annum sequentem faceret. Sed nec annus Sabbaticus nisi per sementem distinguebatur: vna enim à Septembri in alium Septembrem omittebatur. Nam quod pristinum ritum, quem memorat Iosephus, quidam ad mundi exordium referūt, male referūt: cū id Iosephus ad Ægyptiorum, de quibus proxime ante loquebatur, consuetudinem referat, quam Iudæi in Ægypto seruabant, & deinceps retinuerunt in contractibus suis; quamuis in festorum ratione aliud anni principium Moses Dei iussu constituerit.

Sed de his pro instituta breuitate satis, plura de illustri hac disputatione studioso lectori suggerent Annales ipsi [a], vbi de cyclo solis & lunæ & anno periodi Iulianæ, quibus Mundus fuerit conditus, inutilem ostendimus esse inquisitionem. Sed hanc nos cum illo poëtæ notissimo carmine claudimus; quod ille ex prisca traditione panxit [b].

a hoc 4. ca Apparatus.

b Georg. 2.

Non alios prima crescentis origine Mundi
Illuxisse dies, aliumue habuisse tenorem
Crediderim, ver illud erat, ver magnus agebat
Orbis, & hybernis parcebant flatibus Euri, &c.

QVOMODO A DEO MVNDVS *productus fuerit.*

CAP. V.

I. Mundus productus ne sit in instanti.

AD hunc modū pleraque pertinent, quorum nonnulla ad opificem ipsum, alia ad opus eius referuntur. Quæri enim potest, an liberè produxerit, an vero, vt male putauit Aristoteles, ex necessitate naturæ. Deinde an generatione physica, an potius productione aliqua supernaturali: tertio in instantine, an cū temporis successione. Sed duabus illis quæstionibus omissis hoc loco, quæ ex ipsis Annalibus [a], peti possunt, tertiā dubitationē breuiter expendamus; quæ reipsa petit, An Deus Mundum sex dierum interuallo produxerit, iuxta Mosaicam narrationem, an vnico instanti; cum Scriptura quoque dicat [b], *Qui viuit in æternū creauit omnia simul.* Quin & Moses postea [c], testatur eodem die non solū cœlum & terram, sed omne virgultum agri, & omnem herbam regionis esse productam: præsertim cum ne sol quidem esset adhuc, qui tres primos dies efficeret: nec illa temporis mora, & rerum distincta productio, & ornatus, diuinæ omnipotentiæ satis conueniat.

a c. 5 Appa.

Vt videri potest.

b Eccli 18. 1.

c ca. 2. v. 4.

II. Et qui ita sentiant.

Ita sensit Philo, Procopius Gazæus, & forte S. Augustinus, qui sex dies ad cognitionem angelicam refert, sed maxime Caietanus: qui in ea verba *fiat lux*, existimat vno die creata esse omnia; imo non principio diei artificialis Deū creasse omnia. Et quamuis Moses sex dies enumeret, vt perueniat ad septimam Dominicæ quietis, *secundum veritatem tamen*, inquit, *vnus tantum referendus erat dies, cum constet secundum diem non nisi repetitionem primi esse. Nec propterea finxit opera sex dierum, sed accommodauit sex dies sex perfectionibus Vniuersi ordinatè se habentibus, ad significandum, quod res Vniuersi sunt à Deo dispositæ, ordinatæ, & consequenter se habentes inter seipsas, quemadmodum sex dies naturales*. Hæc ibi Caiet. quæ capite quoque secundo inculcat.

III. An potius sex dierum successione.

Verum hæc sententia à Scriptura aliena est, eique apertè vim facit: & communi sensui, & interpretationi sanctorum patrum repugnat. Si enim momento creata sunt omnia, qualia communis sentētia tradit post sex dies extitisse sequitur non cœlum ex aqua, neque hominem ex limo terræ, sed ex nihilo esse productum: quæ enim puncto temporis creata sunt, ex nihilo creata sunt. Deinde si hæc omnia simul producta sunt, quomodo ordinatè, & non potius confusissimè à Mose digesta sunt? Nonne opor-

Absurda prioris sententiæ.

tuit ante lucem corpora luminoſa produci, & ante illa corpora firmamentum, in quo collocarentur? Quod ſi omnia ſimul cum luce producta ſunt, falſum eſt tenebras fuiſſe ſuper faciem abyſſi, neque id de vllo inſtanti verum eſſe potuit. Neque item terram fuiſſe inanem & vacuam, fuit enim in eodem inſtanti ornata plantis, arboribus, animalibus, æque ac poſt ſextum diem: aliáque multa admittenda ſunt, quæ ſunt abſurdiſſima.

IV. Reſpondetur obiectis ex li. Eccli.

a *L.32. Mor. c. 10.*
b *Eccl. 18. 1.*

Audiendus potius magnus Gregorius, [a] qui ait Deum dici omnia vno die condidiſſe, licet Moſes ſex dierum mutatione variante, cuncta diſtinctè creata deſcribat, quod rerum ſubſtantia ſimul creata ſit, ſpecies autem non ſimul formatæ fuerint, verùm ſex dierum progreſſu. Nō Scriptura cum ſimul omnia creata dicit [b], cogit nos ad inſtans mathematicum, ſed licet illud *ſimul* de certo ſpatio temporis, puta ſex dierum interpretari, quibus ſimul, id eſt continenter, & ſine vlla dierum interruptione produxit omnia. Quid etiam prohibet illud *ſimul* referre ad creationem propriè ſumptam, quæ fit ex nihilo, qua ante primum diem cœlum, terra & aqua cum Angelis creata ſunt, quæ fuerunt quaſi materia omnium producendorum, iuxta ea quæ ex S. Gregorio iam diximus. Denique illud *ſimul* rectè poteſt non ad temporis identitatem, ſed ad communem comprehenſionem referri vt cum dicitur *ſimul inſipiens & ſtultus peribunt*, id eſt æque vtrique ſunt morti obnoxij, nullus excipitur. Cui expoſitioni fauet Græca vox ὁμοῦ. communiter, æque, pariter.

V. Et ex 1. Geneſ.

Nam quod Moſes ait eodem die creatum non ſolum cœlum & terram, ſed omne quoque virgultum agri, facile eſt diem de tempore interpretari; vt cum ait Dominus exultaſſe Abrahamum vt videret diem eius, & Iudæos reprehēdit, quod nō cognouerint diem viſitationis ſuæ Tres autem illi dies, qui ſolis creationem præceſſerint, per viciſſitudinem lucis & tenebrarum facti ſunt ab illa luce primigenia, ſicut poſtea facti ſunt à ſole. Neque vero diuinæ potētiæ quidquam derogat iſta dierum ſucceſſio. Sed fauet ſapientiæ. Voluit enim mortales docere vt exemplo ſuo ſex diebus operarentur, & ſeptimo recolendis diuinis beneficiis vacarent, qua ratione Scriptura ipſa [c] crebro vtitur. Voluit quoque non ſolum potentiam in creando ex nihilo demonſtrare, ſed ſapientiam etiam & libertatem, illa ipſa quæ creata fuerant ornando, & digerendo per partes, prout placuit eius ſapientiſſimæ voluntati. Alias quoque rationes Annales hoc loco ſuggerent.

Et rationi. Cur Deus ſit vſus pluribus diebus.

c *Exod 20. 11. & alib. paſſim.*

QVO ORDINE MVNDVS, EIVSQVE partes productæ fuerint: & primum de cœlo Empyreo.

CAP. VI.

I. Quænam à principio ex nihilo creata fuerint.

a *Gen. 1. 1.*

DVo ſūt genera rerū à Deo, in hoc Mundi exordio, creatarum; quædam enim de nihilo, & per creationē preſsè ſumtam extiterunt, cœlum videlicet, quod vocatur Empyreum, terra & aqua; cætera ex terra & aqua producta ſunt poſtea. Priora illis Prophetæ verbis comprehenſa ſunt [a], *In principio creauit Deus cœlum & terram, terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, & Spiritus Dei ferebatur ſuper aquas*: cætera reliquo capite continentur, Itaque Moſes in principio narrationis ſuæ ponit ea quæ primū omnium creata ſunt, quaſi ſolum & fundamentum molitionis ſex dierū, quibus nullum tempus aſſignat: quoniam intelligi voluit ea non in tempore & cum motu eſſe generata, ſed puncto temporis, & ſine vlla ſucceſſione fuiſſe creata. Dixi cœlum Empyreum; quoniam cœlum illud aſpectabile, & ſtellis, aut planetis vndique collucens, ex nihilo creatum non eſt.

II. Cœlum empyreū, & quale illud ſit.

Poſtquam igitur aduenit illud inſtans æternitatis, in quo placuit diuinæ bonitati res extra ſe producere, quibus ſe pro earum modo atque menſura communicaret, principium operum eius fuit cœlum empyreum, quieta atque immobilis beatorum ſedes, coruſcans ſplendore mirabili, licet mortalibus oculis inacceſſa. Empyreum cœlum, inæſtimabilis pulchritudinis theatrum, in quo ſeſe Deus ſanctis Angelis, atque hominibus videndum præbet, ſicuti eſt, eiſque immenſas diuitias gloriæ ſuæ exhibet poſſidendas. Conueniebat enim diuinam ſapiētiam de fine cogitantem rerū à ſe creandarum, etiam locum corporeum beatis corporibus debitū principio producere, infinita illa maieſtate dignum, & omnium electorum præſtantiſſima ciuitate: & ſicut à principio paratus eſt locus, qui eſſet carcer dæmonum, ita rationi conſentaneum fuit parari locum deſtinatū gloriæ beatorum, omnium opinione magnificentiorē; vt de ipſo etiam loco accipiatur illud Apoſtoli, [a] *Nec oculus vidit, nec auris audiuit*, &c.

a *1. Cor. 2. 9.*

III. S. Clementis de eo teſtimonium.

Hæc fuit antiquiſſima S. Clementis ſententia in Recognitionem libro, in quo refertur diſputatio S. Petri cum Simone Mago: & inter alia dicitur à Petro, *Factum eſſe viſibile hoc cœlum, quod aliquando reſoluendum eſt propter præſentem vitam, vt eſſet interiectio quædam, & diuiſio, ne quis forte indignus habitationem cœleſtium, & Dei ipſius ſedem videret, quæ iis ſolis, qui mundo ſunt corde, videnda præparantur. Nunc autem*, id eſt agonis tempore, *inuiſibilia eſſe placuit ea, quæ vincentibus ad præmium deſtinata ſunt.* Et iterum Simone aſſerente ſatius eſſe vnum dicere cœlum in vniuerſo mundo. *Non ita*, inquit Petrus, *Sed vnum quidem conſiteri conuenit Deum, qui vere eſt: cœlos autem eſſe qui ab eo facti ſunt, ſicut & lex dicit: quoniam vnum cœlum ſit ſuperius, quo continetur etiam viſibile firmamentum: illud eſſe perpetuum & æternum, cum iis qui habitant ibi: iſtud autem viſibile in conſummatione ſeculi reſoluendum eſſe*, &c. quæ eò probabiliora ſunt, quò ſimiliora iis, quæ à S. Petro in epiſtola canonica ſcripta legimus, & nullis hæreticorum ſectis patrocinantur, ne forte liceat ab iis corrupta ſuſpicari.

IV. Et multorum patrū.

Eadem eſt Philonis in libro de Mundi opificio ſententia, eadem Origenis & Ruperti, Theodoreti, atque Procopij. Sanctorum item Hilarij, Auguſtini, Damaſceni, Anſelmi & Brunonis Venerabilis Bedæ, Diodori Tharſenſis, Hieronymi, maximéque magni Baſilij, qui circa hoc ipſum cœlum, paulo etiam quam par ſit liberalior videri poteſt quorum teſtimonia leges in ipſis Annalibus cum fide deſcripta. Denique pro eodem cœlo ſententiam dicunt Alcuinus, Rabanus, Strabo, Magiſter ſenten-

Quibus male repugnat Caiet. a in 2. Cor.

tiarum, S. Thomas, cum omnibus doctoribus Scholasticis, frustra contradicēte Caietano, qui negat tertium cœlum, ad quod raptus fuit Apostolus a, esse cœlum empyreum, quod nullibi in Scriptura reperiatur, sed primum mobile. At reperiri in ipso aditu Geneseos communissima sententia est, vt ex tot patrum testimonio patet. Eodemque modo tertium cœlum D. Pauli, Basilius, Damascenus, & Theodoretus interpretantur, & alij *cœlum cœli* Dauidis b, vt in prædictis testimoniis reperies.

b Psal. 113. 16.

DE PRODVCTIONE ANGELORVM, *vbi, & quando ea facta fuerit.*

CAP. VII.

I. Propositio dicendorū de Angelis.

DE Angelis, quos in cœlo Empyreo creatos Doctores Theologi cū D. Thoma consentiunt, deinceps, quæ ad principē nostram historiā mundi pertinent, breuiter explicanda sunt. Tria potissimum sunt quæ de eorum productione quæramus, quo scilicet tempore producti sunt, quo loco, & quo in statu. De ruina deinde dicemus duo, quæ scilicet eorum culpa fuerit, & quæ pœna: iis prætermissis, quæ subtilioris sunt disquisitionis, & aliis, quæ in Annalibus diligentius explicata, ab hac Epitome minore iactura abesse potuerunt. Ponimus autem eos ex nihilo esse productos ab omnium rerum opifice Deo, vt puros spiritus, & materiæ omnis expertes. Id enim ounc extra controuersiam est: & à Psalte regio confirmatur c, *Qui facit*, inquit, *Angelos suos spiritus*, id est, vt Gregorius interpretatur, *qui eos quos semper habet spiritus, etiam cum voluerit Angelos facit.*

Qui sunt puri spiritus.

c Psal. 103. 4.

II. Plerique putarunt creatos ante mundum corporeum.

Plerique igitur antiquorum patrum Angelos ante mundum corporeum creatos fuisse censuerunt, in quibus Ss. Basilius d & Gregorius Nazianzenus e, qui eosfecit Deum primum angelicas & cœlestes virtutes procreasse, Mundo autem spirituali creato, alterum hunc Mundum materia constantem condidisse. Gregorio nominatim Damascenus consentit f, sicut Theodoretus g, Basilio. Eadem videtur Chrysostomi sententia in Cate. in Iob, & maxime Origenis h, Seueriani quoque apud Eugubinū. Et Cassiani i, cuius verbis inductus videtur S. Thomas k, qui in eius libri lectione multus erat vt diceret Græcos omnes concorditer sentire, Angelos ante mundum corporeum fuisse creatos. Nec desunt Latini. Nam præter Cassianum, qui ea de re negat quemquam fidelium dubitare, ita sentiunt Sancti Hilarius, Ambrosius, Hieronymus, Isidorus item, ac venerabilis Beda. Diuus Augustinus l, admodum anceps fuit.

d Hom. 1. in Hexa. e Orat. 38. f l. 2. c. 3. de fid. orth. g q. 3. & 6. in Gen. h Trac. 9. in Matth. & hom. 1. in Gen. i Collat. 8. cap. 7. k 1. p. q. 61. a. 3. ad 1. l l. 11. Conf. c. 15. l. de Gen. imperf. l. 11. de Ciu. c. 32.

III. Simul cum eo fuisse conditos. m c. Firmiter de S. Trin.

Verior tamen tutiorque sententia est, & post Concilij Lateranensis definitionem m omnium Catholicorum communis, Deum simul ab initio temporis vtramque de nihilo condidisse creaturam, spiritualem & corporalem, Angelicam videlicet & mundanam; & deinde humanam, quasi communem ex spiritu & corpore constitutam. Cum ergo definit Concilium ab initio temporis simul cum mundo corporeo creatos Angelos, eam vtiq; damnat sententiam, quæ ante tempus & mundum corporeum, cum quo tempus cœpit, conditos Angelos affirmat. Idem exigit perspicua Mosis assertio n, dicentis in principio creasse Deum cœlum & terram id est ante alia omnia, vt eadem scriptura videtur interpretari, cum ait, a *antequam quidquam faceret à principio*, quod mox explicans, & quasi intuens locum Geneseos, subdit, *antequam terram faceret, & cum nondum essent abyssi*, quæ scilicet prima omnium creata sunt. Atque ita hunc locum clare explicat, Epiphanius b, & Augustinus c, magnus quoque Gregorius d. Idem Theodoretum e sentire necesse est, qui putat Angelos sine loco esse non posse: quanquam mox in Basilij sententiam declinat.

n Gen. 1.

a Prou. 8.

b Her. 65. conf. Sam. c l. 11. de Ciu. c. 9. d l. 32. Mor. c. 9. vel 10. e q. 3. in Gen.

IV. Probatur ratione.

Hanc veritatem confirmat illa D. Thomæ ratio, quod cum Angeli pars sint vniuersi, cum toto vniuerso creari debuerūt, & quia ex nihilo cum rebus ex nihilo factis. Hæc autē ratio priorē opinionē euertit: quia si Angeli ante mundū corporeū conditi sūt, vel multis ante seculis, vt ait Hieron. vel aliquandiu; si diu, ergo multis seculis in sanctitate perseuerarunt, nam statim à lapsu detrusi sunt in Tartarum, & sic Angelorum via longissima fuerit, quę breuior est quā hominum. si aliquanto ante, nulla id ratione factum apparet, cum simul creari potuerint, & recepta creatos esse Ecclesia definīuit, cuius definitioni omnino acquieuissent patres illi, qui prioribus seculis vixere, quando res minus fuerant exploratæ. Cætera quæ pro eadem opinione afferuntur leuiora sunt: illud etiam Cassiani f ineptum, ne quid grauius dicam, Deum nec esset otiosus, aut ne non haberet in quos beneficia conferret, debuisse maturius Angelos creare. Nam quodcunque instans animo finxeris, ante cœli & terræ creationem, infinita spatia in æternitate accipi possunt, de quibus recurrat eadem dubitatio, donec peruenias ad æternitatem eis tribuendam: quod hæreticum est.

Refelluntur quæ contra faciunt.

f Col. 8. c. 7.

V. Quo loco fuerint creati.

Iam vero de loco, in quo fuerint conditi non multa disputatio est. Etsi enim Rupertus existimat de hac quæstione idem proportione dicendum, quod de loco in quo primus homo conditus est, quem constat extra Paradisum creatum g, in eoque postea à Deo collocatum, omnes tamen ferè Theologi cum S. Thoma h censent eos in cœlo empyreo creatos. Decuit quippe, vt idem sanctus Doctor ait, Angelos, qui naturæ omni corporeæ longe præstabant, eiusque præsides futuri erant, in corpore nobilissimo produci. Quæ videtur fuisse mens Apostoli i, *In ipso condita sunt vniuersa, in cœlo & in terra, siue Throni, siue Dominationes, &c.*

g Gen. 2. 7. h 1. p. q. 61. a. 4.

i Coloss. 1. 16.

QVO IN STATV CREATI *sint Angeli.*

CAP. VIII.

I. An beati fuerint, & quatenus.

COnsequens est vt videamus an in statu beatitudinis & gloriæ creati sint Angeli aut gratiæ potius. aut certe in puris, quę dicuntur, naturalibus. Quam quæstionē non satis clarè vel in sacris literis, vel apud sanctos patres reperias definitam: adeo vt S. August. quærat à S. Hieronymo, num Angeli, qui postmodū peccarūt, præsciuerint peccatū suum, quæ scientiā sine dolore esse nequiuerit, & quidem maximo, quique repugnet beatitudini. Quod supponit Angelos ante peccatum fuisse beatos. Verum ea beatitudo ita accipienda non est, quasi

r Epist. 11.

ſtatim à conditione ſua illam Angeli poſſederint, ſed quod ius ad eam propter gratiam, meritáque habuerint, certiq; fuerint ſe beatos fore, ſi in ea perſeuerarent. Qui autem peccauerunt eo modo dicuntur beatitudinẽ perdidiſſe, quo filius-familias exhæredatus à patre, dicitur hæreditatem, quam nunquam reipſa poſſederit, perdidiſſe. Quale eſt illud [a], *Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam*, tibi ſcilicet aut debitam, aut paratam.

a *Apoc.* 3.

II. Non ſupernaturali beatitudine.

b *Iſa.* 14. 14

c *Ezech.* 28 12.

Nam reuera beatitudine ſupernaturali, quæ in clara Dei viſione cõſiſtit, nunquam fuiſſe potitos Angelos ante peccatum, ex eo conſtat, quod ea viſio, qua Deus ſub ratione omnis boni clarè cernitur, omnem adimit peccandi facultatem. Sic ergo dicitur [b] *cecidiſſe de cœlo Lucifer*, & *in Paradiſi Dei deliciis fuiſſe* [c], non quaſi ea gloria ſpoliatus fuerit, aut deliciis quas aliquando deguſtauerit, ſed quibus, niſi per eum ſtetiſſet, poterat aliquando potiri.

Creati ſũt in gratia.

Quamuis autem non defuerint, qui Angelos ſine gratia & charitate ſupernaturali creatos dicerent, ſed in ſtatu mere naturali, communis tamen Theologorum doctrina eam ſententiam tanquam longe probabiliorem complectitur, quæ Angelos in gratia creatos affirmat, vt Scripturæ, Patribus, & rationi magis conſentaneam, vt in Annalibus [d] oſtendimus.

d *Appar.* 8. n. 3 *& ſeqq.*

III. Promeriti ſunt beatitudinem ſuam.

Cum ergo conditæ fuiſſent mentes illæ nobiliſſimæ, & maximis naturæ gratiæque donis ornatæ, voluit earum conditor Deus, vt per nobiliſſimas rationes & vias, ad finem longè præſtantiſſimum peruenirent. Eſt autem excellentius aliquid ex merito, quam ex munere obtinere. Meritum enim virtutem merentis commendat: at donum donantis liberalitatẽ. Quoniam ergo conſtituit Deus ita honorare ſeruos ſuos, quos intelligentia præditos fecerat, & arbitrij libertate donauerat, vt eis ex meritis, gratiæ illius innixis, beatitudinem conferre vellet, eiſque gloriam tanquam *coronam iuſtitiæ*, non largiri ſed reddere, etiam dicendum eſt Angelos beatitudinem, qua iam fruuntur, promeritos ſicut & homines; tacitumque cum Angelis Dei pactum interueniſſe, vt ſi datam ſibi gratiam conſtanter retinerent, & cum ea fructus meritorum viæ ſuæ tempore colligerent eo tranſacto æterna felicitate donarentur, ſin ſecus facerent, & à Deo peccando auerterentur, eo priuati æternis ſuppliciis addicerentur.

IV. Pactum Dei cum Angelis.

e *Hæreſ* 64.

Hæc eſt ſententia Methodij apud Epiphanium [e]. *Liberam enim*, inquit, *etiam ipſis Angelis vtramque in partem habere voluntatem Deus conſtituit, ſicut & hominibus, vt aut obedientes pacto, eſſent cum ipſo, & acciperent beatitudinem, eáque fruerentur, aut non obedientes iudicarentur.* Eo igitur quaſi contractu Deum inter & Angelos inito [f], permiſſi ſunt omnes ſibi ipſis, atque arbitrij ſui libertati, æquali omnibus viæ duratione attributa: qua bene vſi aliqui ad finem vſque viæ, ſimul in gratia cõfirmati ſunt, & æternam beatitudinem conſecuti. Mali contra, gratia per peccatum amiſſa, à Deo auerſi, damnatique ſunt. Quandiu autem fuerint Angeli in ſtatu promerendi, ex eo colligi poteſt, quod nec creati ſunt ante mundum corporeum, vt dictum eſt, & communis eſt Patrum ſententia prius peccaſſe malos, quam primus homo crearetur; itaque paucorum ad ſummum dierum viam illorum fuiſſe dicendum eſt. Ita autem ſenſit D. Cyprianus [a], Iſidorus [b], Chryſoſtomus [c], & Author libri de Mirabilibus ſacræ Scripturæ, apud Auguſtinum [d]. Vide in eandem ſententiam Caſſianum [e], & Venerabilem Bedam. [f]

f *Molina in* 1. p. q. 63. a. 6. *concl. in fi.*

Quanta fuerit eorũ via.

a *l.* 1. *ſent. c.* 10. *ſen.* 7.
b *l. de ictus, & tent.*
c *hom.* 22. *in Gen.*
d *ſo.* 3. *l.* 1. *c.* 12.
e *Collat.* 8. *c.* 10.
f *to.* 8. *lib. qq. Var. q.* 9

DE CVLPA ANGELORVM.

CAP. IX.

I. An inuidia peccarint.

a *l.* 11. *de Gen. ad lit. cap.* 14.

Pleroſq; diuina gratia fuiſſe abuſos ſatis conſtat, in primiſque principem eorum Luciferum, quem pleriq; inuidia peccaſſe putant, plures autem ſuperbia, quæ inuidiam antecedit. *Nonnulli*, inquit Auguſt. [a] *dicunt ipſum ei fuiſſe caſum à ſupernis ſedibus, quod inuiderit homini facto ad imaginẽ Dei. Porro hæc inuidia ſequitur ſuperbiam, non præcedit. Non enim cauſa ſuperbiendi eſt inuidentia, ſed cauſa inuidendi ſuperbia* &c. Cæterum qui inuidia cenſent Luciferum cecidiſſe, diuerſum eius culpæ obiectum conſtituunt. Quidam enim Patres crediderunt illũ doluiſſe, quod homo ad eandem cum Angelis felicitatem deſtinatus eſſet: alij quod ei creata omnia ſubieciſſet. Alij denique malunt illum homini vnionem hypoſtaticam inuidiſſe; quorum ſententias in Annalibus reperies [b], Irenæi videlicet, & Tertulliani, Cypriani & Leonis, Baſilij atque Chryſologi.

Et quomodo.

b *c.* 9. *App. n.* 2.

II. An potius ſuperbia, & quomodo.

c *l.* 34. *Mor. c.* 17.

Communiſſima tamen Doctorum ſententia eſt ſuperbiâ peccaſſe Luciferum, eamque in eo fuiſſe poſitam, quod beatitudinem ſupernaturalem propriis viribus, ſine Dei gratia obtinere deſiderauerit. Quæ videtur mens Magni Gregorij [c] *Relicto* inquit, *eo cui debuit inhærere principio, ſuum ſibi appetiit quodammodo eſſe principium. Relicto eo, qui illi vere ſufficere poterat, ſe ſibi ſufficere poſſe indicauit: & tanto magis infra ſe cecidit, quanto magis ſe contra gloriam ſui conditoris erexit.* S. quoque Auguſt. [d], *Qui cum præſciret*, inquit, *Angelos quoſdam per elationem, qua ipſi ſibi ad beatam vitam ſufficere vellent, tanti boni deſertores futuros, non eis ademit hanc poteſtatem; potentius & melius eſſe iudicans etiam de malis benefacere, quam mala eſſe non ſinere.* Eadem ſenſerunt S. Ambroſius [e], Iſidorus [f], & Caſſianus [g].

d *l.* 12. *de Civ. c.* 1.

e *Epiſt.* 35.
f *l.* 1. *Sent. c.* 10.
g *l.* 12 *c.* 4.

III. Alius ſuperbiæ modus.

h *l.* 34. *c.* 17.

Eſt & alius, ſi tamen alius, ſuperbiæ Angelicæ modus, notatus à patribus, quod inordinatè optauerit præeſſe aliis, ſubeſſe nemini. *Ei quippe*, inquit Gregorius [h], *à quo conditus fuerat ſubeſſe deſpexit: ita enim Deus ſuper omnia eſt, vt ſub nullo ſit. Leuiathan vero iſte eius celſitudinis culmen aſpiciens, ius peruerſæ libertatis appetiit, vt & præeſſet cæteris, & nulli ſubeſſet.* Et Auguſt. [i] ait illum quaſi quodam tyrannico faſtu elegiſſe gaudere ſubditis, quam eſſe ſubditum, ſicque de ſpiritali Paradiſo cecidiſſe. Vide in eandem ſententiam S. Bern. ſermone 17. in Cantica. Hinc autem etiam colligi poteſt, primi omnium peccati authorem Luciferum, omnium Angelorum fuiſſe principem. Nam niſi eminentiſſimis naturæ & gratiæ donis cæteris omnibus præſtitiſſet, parum probabiliter omnibus præeſſe, & nemini ſubeſſe deſideraſſet: nec alius inferior ipſo tantam ruinæ materiam habuiſſet, nec facile tantam inferiorum Angelorum multitudinem ad idem apoſtaſiæ barathrum, exemplo aut ſuaſione deieciſſet; tanto

i *l.* 14. *de Civ. c.* 11.

Lucifer omnium Angelorũ primus.

Multitudo deſertorũ.

numero

a Apoc. 12. b l. 2. con. Marcio. c hom. de Adam & Eua. & de lapsu primi hom. & 22. in Gen. d In Ps. 13. e 4. Mor. c. 13. & l. 9. c. 2. &c. f 1 p. q. 63. a. 7.

numero: vt tertia pars stellarum, de cœlo in terram Draconis cauda detracta dicatur [a]. Plures tamen perstitisse in officio quam peccasse merito D. Thomas opinatur. Eidem primariæ Luciferi dignitati subscribunt Tertullianus [b], & non vno in loco Chrysostomus [c], Hieronymus item [d], Gregorius [e], Origenes, Bernardus, Isidorus, & D. Thomas. [f]

DE POENA ANGELORVM desertorum.

CAP. X.

I. Pœna irreparabilis culpam statim secuta est.

a ser. 1. de Aduen.

CVm primum Angeli à conditore suo superbia defecerunt, statim secuta est sua pœna nocentes. *Nihil ille fecit*, inquit Bernardus [a], *nihil operatus, tantum cogitauit superbiam, & in momento, in ictu oculi irreparabiliter præcipitatus est.* Vtique irreparabiliter: quia quod hominibus mors est, hoc Angelis lapsus extitit. Post lapsum enim præclusa est illis omnis resipiscendi facultas, quemadmodum & hominibus postquã ex hac vita migrarunt, vt scribit S. Damascenus [b], & cũ eo Sanctus Thomas [c], scholasticique Doctores.

b l. 2. c. 4. fi. c 1. p. q. 64. art. 2.

II. Eaq; multiplex, in intellectu & voluntate.

d c. 4. de Diu. no. p. 4

e l. de com. essent. f Ep. ad Auitũ, l. 21. de ciuit. Obstinatio eorũ eiusque causa. g 2. Tim. 2. 4.

Multiplex porro pœna in dæmonibus à Doctoribus agnoscitur; Prima est in intellectu, etsi enim cognitio naturalis in eis imminuta nõ est, quia dona naturaliã in eis integra remanserunt vt author est Areopagita Dionysius [d], Practica tamen, quæ ad bene operandũ mouet, in eis nõ remansit; quippe quæ pendet ex rectitudine volũtatis, quæ in illis deprauata est, itáq; deprauata, vt corrigi omnino nõ possit, nedũ illi pœnitentiã aliquãdo sint acturi, quod sensisse Originem authores grauissimi, Athanasius [e], Hieronymus [f], Augustinus [g] prodiderunt. Obstinationis porro, & impotentiæ pœnitẽdi causa in substractionem diuinæ gratiæ referenda est, sine qua nihil boni fieri potest. Immutabili quippe decreto constituit Dominus, numquam eis gratiam ad resipiscendum necessariam concedere, sicut neque hominibus extra viam constitutis. Gratiam porro sustulit, non solum efficacem, sed etiam sufficientem, quæ reprobis in hac vita, conceditur; quia cum simpliciter dici posset eos posse saluari, imo velle Deum eos saluos facere. Dat enim reprobis in hac vita gratiam ex volũtate generali & antecedente dandi omnibus gloriam [h]. *Vult* enim *omnes homines saluos fieri.*

III. Pœna damni.

Hæc porro immortalis, & quæ in bonum inflecti non possit dæmonum obstinatio, ad pœnam damni pertinet; sicut & priuatio diuinæ visionis, quæ omnium consensu, summa est dæmonum, omniumque damnatorum pœna. Et recte quidem. Si enim pœnam, vel damnum aliquod hoc maius esse necesse est, quò maiore bono priuat, certe cum, citra omnem controuersiam, Deus sit summum bonum, eius vtique priuatio summum erit malum; præsertim cum nullo fine terminari, nulla ratione mitigari possit: & in eos cadat, qui ad tantum bonum fruendum nati, maximis insuper gratiæ donis fuerant ad illud consequendum instructi.

IV. Et sensus siue doloris.

h 2. Pet. 2. 4.

Tertia est pœna doloris, quæ in dæmonibus verissima est, & longe grauissima. Affirmat enim Petrus Apostolus [h], Deum *Angelis peccantibus non pepercisse, sed rudentibus inferni detractos in Tartarum tradidisse cruciandos*; certe cruciatus sine dolore esse non potest: qui non in passione corporea sensibus inimica posita est, sed in quadam repugnantia voluntatis, malum cognitum & coniunctum repudiantis, ac propulsare modis omnibus satagentis. Cuius doloris magnitudinem ex eo suspicari licet, quod nullam secum delectationem patiatur, quæ sempiternũ illum cruciatum aliquo modo mitiget.

In hoc immenso dolore includitur immortalis ille vermis conscientiæ, qui est quasi stimulus infixus in corde, & in memoria, reum perpetuo fodicãs, & dolore tam sæuo crucians, vt aliquos ad suspendium impellat, vt de Iuda Iscariote constat. Includitur sera pœnitẽtia de amissa beatitudine, quam tam facile acquirere potuerunt: & desperatio infinita de reparanda tanta iactura, aut finiendis vnquam tot & tantis malis. Includitur carcere detestabilis, tenebricosus, sordibus fœtens, cum æterna amissione libertatis, Includitur compulsio intellectus ad actualem & perennem pœnarum, & miseriarum suarum considerationem; voluntatis autem ad iugem ac perpetem earundem horrorem, ac detestationem, vt auertere se à tali cogitatione non possit, aut omnino cogitare aliquid nisi infaustum, luctuosum, execrandum. Includitur postremo ignis ille corporeus, qui miris modis, sed tamen veris dæmones, animasque damnatorum excruciat alligatas; tanquam seuerissimum diuinæ animaduersionis instrumentum, Dicente Domino, *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & Angelis eius.* Sed hæc accuratius tractata sunt à nobis, in opere de Timore Dei [b].

DE AQVÆ ET TERRÆ PRODVctione primaria.

CAP. XI.

IN explicanda creatione Mundi eò deuenimus disputãdo, vt quo singulæ illius partes ordine productæ essent, traderemus. Ab illis autem duximus initium, quæ ex nihilo per creationem presse sumptam productæ sunt cœlo Empyreo, terra & aqua, vt supra exposuimus [a]. Cum ergo de cœlo empyreo, eadẽmque opera de Angelis, qui in eo creati sunt, pro argumenti nostri necessitate dixerimus, consequẽ est vt de terra & aqua dicamus. Terram autem & aquam ex nihilo productas, ex hoc in primi loco Geneseos agnoscimus, & ex sequentibus infertur; nullam quippe aliam productioni eorum mentionem Scriptura facit.

Ea veritas antiquorum scriptorum mentibus impressa fuit; qui cum chaos omnium rerum antiquissimum facerent, quippe quod erat.

Ante mare & terras, & quod tegit omnia cælum

Primum appellarunt, antiquum, πρῶτον, id est primum omnium, vel primum in primis & antiquissimum. Nomine autem chaos terram & aquam permista intelligebãt, quas Trismegistus in Pimandro modo naturam quandam humentem inexplicabiliter turbatam, modo terram & aquam inter se commista, quæ coniuncta potius erant, aqua terræ globum vn

dique suo complexu cohibente. Orpheus ἰλὺν vocauit, id est limum, Hebræi quoque Aphar, id est limum terram scilicet cum aqua confusam. Alij nomine chaos omnium elementorum confusionem intellexerunt, vt poëtæ ex eodem Trimegisto, quæ nomine informis materiæ à plerisque antiquis, sancto maximè Augustino [a], appellata est, secuto Sapientem, qui ait Deum creasse orbem terrarum *ex materia inuisa* [b], siue informi, vt est in græco.

in ἱερῷ λόγῳ.
a l. de Gen. cont. Manic.
b ἐξ ἀμόρφου ὕλης.
Alia significatio & vius ipsius chaos.

III. An terra inuisibilis, & incomposita, & cur ita dicta.

Verum hæc de elementorum confusione sententia passim nunc improbatur: imo iam olim à S. Basilio [c] damnata est. Ipse autem, cumque secuti Ambrosius [d] & Damascenus [e], terram quæ à Septuag. dicitur inuisibilis & incomposita, vocatam dicunt inuisibilem siue inuisam, vel quia nondum erat creatus homo, qui eam spectaret, vel quia in imo abyssi fundo demersa latebat, vel quia nondum lux producta erat, sine qua videri nihil potest. Incompositam vero siue inornatam vocant, quia carebat adhuc plantarum ornamẽtis. Illa porro sententia ex eo improbatur, quod violenta interpretatione cœlum, terram, abyssum, & aquas ad informem materiam significandum trahit; cum his verbis nihil minus aut Iudæi, quos alloquebatur Moses, intelligerent, aut nos ipsi intelligamus, nisi jam hac opinione occupati, ac deprauati. Præterquam quod productioné aquæ & terræ à Deo ex ista informi materia factam probare non potest.

c hom. 2. in hex.
d l. 1. h. 30 c. 6 & 7.
e l. 2 de fi. dec. 10.

IV. Terræ creatio.

Manet ergo terræ nomine intelligendũ esse quartum hoc elementum quod calcamus: quod Deus quasi centrum mundi, rotundum plane ac solidum ex nihilo, sicut & cœlum condidit, ab eoque immenso quodam spatio, & vndique aquali discreuit: quod spatium omne aquis pariter ex nihilo productis simul impleuit, vt terra vndequaq; obruta plane delitesceret, donec iubente mox Deo, semotis hinc & inde aquis, die tertio emergeret, plantis conuestita nitesceret, & mineralibus, cæterisque mixtis eius viscera farcirentur.

V. Et aquarum.

Quod ad creationem aquarum attinet, etsi ea cum terra puncto temporis producta diuinitus intelligenda est, ne quis fortè æternam aquarũ abyssum facere cogatur. cum nulla eius productio referatur, quærit Theodoretus cur Moses non docuerit nos, Deum creasse aquas. Et respondens, *Cum dixerit*, inquit, *terra autem erat inuisibilis & incomposita, & tenebræ erant super abyssum, demonstrauit cum terra creatas esse simul aquas.* Idque confirmatur ex Apocalypsi [a], vbi de creatione precisè sumpta, rectè potest illud accipi, *Adorate eum, qui fecit cælum & terram, mare, & fontes aquarum.*

a c. 14. 7.

VI. Abyssus quid ex Basilio.

Nomen porro abyssi immensam quandam aquarum voraginem significat, vtpote fundo carentem, vt exigit vocabuli notatio [b]. Sed audiamus Basilium [c]. *Erat inuisibilis terra, quam ob causam quæso? quia circumfusa vndique erat abysso. Quid Abyssus significat? copiosam aquam ad cuius fundum haud facile penetrari poterit deorsum versus. At complura corpora per tenuem & transparentem aquam scimus non raro videri. Quamobrem igitur pars terræ nulla tunc per aquas visendam se offerebat: quia catenus lumine carebat aër: obtenebratus, que adhuc erat, qui totam ambiebat aquæ naturam.* Sic Basilius, quem mirum est aëris hoc loco meminisse, cum de aëris creatione nondum quidquam dictum sit, nec dicatur deinceps: nox autem ex aquis educendus fuit, vt vapores, & venti & nubes, & pisces & volucres, ne sit opus eum ex nihilo productum existimare; cum ne locum quidem vllum sub cœlo empyreo abyssus relinquebat. Quin etiam ignis cælestesque orbes eundem ortum habuisse suo loco dicetur.

b vide l. 2. de Timore dei c. 2. n 1. & seqq
c hom. 2. in Gen.
Aër vnde.

VII. Spiritus sanctus incubat. aquis.

Ad eam porro virtutem seminalem aquis impertiendam, vt fierent ad tam multas diuersasque res producendas idoneæ, *Spiritus Domini ferebatur super aquas.* Vel vt Hieron. in Traditionibus interpretatur, eis *incubabat, siue confouebat, in similitudinem volucris oua calore animantis. Ex quo intelligimus non de spiritu mundi dici, vt nonnulli arbitrantur, sed de Spiritu sancto, qui & ipse viuificator omnium à principio dicitur.* Hæc Hieron. Quam expositionem ex Syro quodam referunt Basilius atque Ambrosius: pro qua Martinégus sex & triginta Patrum testimonia in sua glossa magna recitat: quibus recentiores merito subscribunt. Cæteri autem vnde ventum istum producant non intelligo, aut cur primigenia luce faciant antiquiorem. Et de Apparatu hactenus.

EPITOME
ANNALIVM ECCLESIASTICORVM
VETERIS TESTAMENTI

MVNDI ET ADAMI ANNVS PRIMVS, ANTE Christi ortum quater millesimus quinquagesimus secundus.

DIES PRIMVS.

I. Diuina sapientia elucet in opere sex dierum.

Xplicata sunt hactenus, quæ Deus Opt. Max. ex singulari bonitate condidit, cum extra se prodire quodammodo voluit, rebus celestibus retrenisque producendis. Quo in opere ex nihilo puncto temporis creando, cum immensam quoque potestatem patefecisset, coosequens etiam fuit vt iisdem rebus certò dierum spatio digerendis, atque ornandis parem sapientiam demonstraret. Ipse quippe est, vt ait Ieremias [a], *Qui facit terram in fortitudine sua, & præparat orbem in sapientia sua, & prudentia sua extendit cælos.* Ipse est cui Propheta regius cum læta admiratione canit [b], *Quàm magnificata sunt opera tua Domine, omnia in sapientia fecisti.* Ipse est, *qui illam* [c] large ac liberaliter *effudit super omnia opera sua.* Et harum quidem rerum accuratior contemplatio vt iucũdissima est, ita dignissima, io qua mortalium omnium, in quorum gratiam conditæ suot desudet industria, vt in beoeficentissimi Creatoris cognitionem altius quotidie assurgant, & in eiusdem amorem vehementius incalescant.

a c.10.v.12
b Psal.103.24.
c Eccli.1.10

II. Atque adeo primi diei, & productione lucis.

Nobis tamen quibus alius ad excurrendum campus aperitur, pauca hæc libasse sufficiat. Præsertim cum communibus adhuc teoebris circumfusi, in terra, atque ignorantiæ nostræ abysso, semisomnes & semisepulti iaceamus. Sed audiamus Esaiam [d], audiamus & Paulum excitantem [e], *Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus.* Audiamus denique principem prophetarum Mosem [f], *Dixitque Deus, fiat lux, & facta est lux.* statimque à suo conditore laudata est. *Et vidit Deus lucem quod esset bona, & diuisit lucem à tenebris*, corporum opacitate interiecta, *appellauitque lucem diem, & tenebras noctem, factumque est vespere & mane dies vnus.* Ecce aqua & terra, quæ iacebant in teoebris viderunt lucem magnam, diuino imperio coruscantem; & non abyssum modo longè lateque permeantem, sed superficiem quoque terræ illustrantem. Lucem magnam, quam vera illa lux [a], *Quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, ex diaphano aquarum corpore productam, aut, vt visum est aliquibus, ex empyreo cœlo quasi expressam, & profusam, nutu potentissimæ voluntatis suæ emisit in lucem. Nihil enim deinceps ex nihilo productum à Deo, quod sub aspectum cadat, constanti doctorum communique consensione firmatum est.

d c.60.1.
e Eph.5.14
f Gen.1.3.4.5.
Vnde productu.
a Ioan.1.9.

III. Quæ fuerit ista lux.

Facta igitur est lux: conueniebat quippe magno lumini; & candori lucis æternæ, opificium suum à luce auspicari, vt ait magous ille Nazianzenus [b]. Sed quæ tandem fuit ista lux? noo ponam in variis Patrum doctorumque sententiis recensendis, & expedeodis operam longiorem. Plerisque ea meritò sententia probatur, quæ ipsis Scripturæ verbis in simplici, maximéque historico loquendi vsu acceptis maximè quadrat, vt lux, quę primo die facta memoratur vera lux sit, mera qualitas, verum accidens à Deo in aquis, & ex aquis cum successione productũ, & in aquarũ tractus successiuè diffusum. Ita prorsus sensit magnus Basilius [c], *Prima Dei vox*, inquit, *Lucis naturam creauit, tenebras dispulit, mundum illustrauit & exhilarauit*, &c. non ait corpus lucidum, aut luminosum, sed naturam lucis productam. Quarto enim duntaxat die *solis corpus eò conditum est, vt illi primigeniæ luci*

b Orat.43.
c hom.2.

a hom.

b ἀσχημάτιστον. de diu. nom. cap. 4.

vehiculum esset, vt idem postea [a] tradidit. Eadem multo ante sensit ac scripsit sanctus ex Areopago Dionysius [b] *Lux enim ea est*, inquit, *et si tam forma certi corporis carebat, quam diuinus ille Moses primos etiam illos tres dies nostros definisse, ac distraxisse commemorat.* Vbi cum lucem dicit ἀσχημάτιστον, formam vtique pro subiecto posuit; quomodo enim forma dicatur informis?

IV. Et quanta.

c die 1. n. 4. 5. &c.

Idem plane sensisse Gregorium Nazianzenum cum Niceta, Procopium Gazæum, Theodoretum, Anastasium Sinaitam: Idem Latinos Patres, Tertullianum aduersus Hermogenem sanctosque Ambrosium & Augustinum, in Annalibus diligentius à nobis explicatum est [c]. Ex horum porro Patrum sentētia habetur non solū lucis accidens ante Solem fuisse creatū; moxque Soli traditum, sed lucem illam solari multò fuisse minorem, cum eam S. Ambrosius crepusculis conferat, Tertullianus lumen illud splendore solis impletū dicat: & S. Augustinus illam lucem appellat minus fulgentem diem. Quibus libentius assentimur, quam Theodoreto, qui lucem hanc exuberantem fuisse putat, adeo vt eius excessum animantiū oculi non essent laturi: ideóque in parua & magna luminaria distributam. Denique, vt huoc concludamus locum, Ecclesia optima Scripturarum interpres, solius lucis productionem hoc primo die celebrat, cum canit.

Lucis creator optime
Lucem dierum proferens
Primordiis lucis nouæ
Mundi parans originem.

V. Eiusdem lucis motus in triduo.

Huius porro lucis motionem & cursum ex eo facile colligere possumus, quod à Scriptura vocatur Dies, sicut & reliqui deinceps, quos postea Sol dierum opifex produxit. Itaque consentaneum est eam lucem ab aliquo puncto orientis exortam, ad meridiem inflexisse cursum, & itinere versus aquilonem reflexo in occasu occidisse, vt mox ad ortum reuerteretur, vt Salomon de sole scripsit [d]. In positionibus autem istis designādis rationem habitam fuisse Chananitidis, in qua Dei populus, qui hæc à Mose scribebantur, habiturus erat plerique censuerunt. Itaque admodum probabile est ab oriente Palestinæ lucem diffundi cœptam. Sic vt lucem Deus produxerit duodecim horis à creatione cœli & terræ, & mox totidem horis noua lux hoc nostrum hemisphærium emensa sit atque ita factus fuerit dies primus naturalis, cuius priorem partem tenebræ, posteriorem lux occuparit, vna sub quiete, altera sub motu fuerit: prior tempore imaginario, posterior autem vero mensurata sit. Atque ista nulla vi facta natiuis vocabulorum significationibus, verum plane esse monstratur, illud, *Factumque est vespere & mane Dies vnus* [e]. Idque confirmat Hebræorum consuetudo, dies suos à vespera inchoantium & in eadem terminantium [f]. *A vespera*, inquit Dominus, *vsque ad vesperam celebrabitis sabbata vestra*; eademque fuit ratio reliquorū dierum consuetudine ab ipso exordio repetita.

d Eccle. 1. 6.

Qualis fuerit primus Dies.

e Gen. 1. 5.

f Leuit. 23. 32.

VI. Fuisse Dominicum.

g hom. 2. in Hex.

Hunc porro Diem fuisse Dominicum locuples testis est S. Basilius [g]. *Vnum illum*, inquit, *appellauit diem, qui seculi ipsius imago, qui dierum primitiæ, qui lucis coætaneus est, ipsum inquam sanctum Dominicum Diem, quem resurrectio Domini honore præcipuo affecit.* Sic Basilius: phrasi tamen Hebraica vnus pro primo sumitur. Ex illo porro Basilij loco videtur sumptus ille Hymnus, quem Ecclesia Die Dominico canit.

Primo dierum omnium
Quo mundus extat conditus,
Vel quo resurgens conditor
Nos morte victa liberat.

Et certe cum ab hoc Die septimus fuerit sabbati Dies, in quo Dominus requieuisset dicitur necesse est primum fuisse Diem illum, quem Ethnici diem Solis, Christiani, ab ipsis Apostolorum temporibus [a], Dominicum appellarunt.

a Apoc. 1. 10.

DIES MVNDI SECVNDVS.

I. Creatio firmamenti, orbiumque cælestium.

a Gen. 1. 6. 7.

Opus huius secūdi Diei his verbis à Mose describitur [a]. *Dixit quoque Deus; fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum, diuisitque aquas quæ erant sub firmamento, ab iis quæ erāt super firmamentum, & factum est ita: vocauitque Deus firmamentum cœlum; factum est vespere & mane dies secundus.*

II. Quid firmamenti nomine intelligendum.

Non exigua de cœlo secundo die condito inter Scriptores contentione certatur, dum alij perspicuis Prophetæ verbis adhærescunt, alij veras aquas supra cœlos non ferunt, ideóque ad violentas interpretationes confugiunt. Nam Moses rem planissimè explicarat, Deum iussisse in medio aquarum, siue in media abysso, quæ à cœlo empyreo ad terram vsque protendebatur, expandi solidum corpus, quod firmamentum & cœlum appellatum sit, cuius officium esset non solū diuidere superiores aquas ab inferioribus, vt ait Scriptura sed illas etiam, vt loquuntur Patres, sustentare. Prouiderat etiam propheta, ne quo de hoc firmamēto dubitatio exoriretur, apud eos qui firmamentum in medio aquarum aërem interpretarentur, in quem coguntur nubes, quem sacræ literæ frequenter appellant cœlum; prouiderat; inquam satis, cum aliquanto post in eodem firmamento luminaria cœli, astra videlicet omnia, collocata dixit, quæ in aëre fixa non esse, ne cæci quidem ignorant. Et mirum sane est explicare eos hoc loco firmamētum aërem, cum nullum in tot Scriptura locum proferre possint, in quo aër firmamentum appelletur: & contra rationem sit vt firmamentū dicatur; id quod omni firmitate caret, quo nihil est mollius, flexibilius, liquidius, & ad quancunque figuram accipiendam aptius.

Loc. cit.

Nō aërem

III. Sed omnes orbes cælestes.

b Ps. 18. 1.

c Eccli. 43.

Cum ergo ex Scriptura constet in firmamento non solum Solem & Lunam, sed stellas etiam fuisse collocatas, oportet eo nomine intelligi tam cœleste illud corpus, in quo stellæ illæ fixæ sunt, quæ pari semper à se interuallo distant, & ab omnibus dicitur firmamentum, quam septem planetarum orbes. Eóque modo accepit firmamentum Dauid [b], cum ait Cœlos enarrare gloriam Dei, & opera manuum eius annunciare firmamentum. Vbi Hieronymus cœlum idem esset docet quod firmamentum. Sic vsurpauit & Sapiens [c], qui Solem in firmamento ponit, & Moses hoc toto primo capite.

IV.

Ex aquis autem factam esse hanc omnem cœ-

lorum

Cœlos ex aquis addensatis fictos.
c n.6.7.&c

lorum congeriem, præterea quæ in Annalibus attulimus testimonia [c], etiam illa ratio probat, quoniam in amplissimo interuallo, quod nunc octo, decemue orbes, aut etiam plures occupant, in quibus stellæ plurimæ tota terra maiores immersæ sunt, in hoc, inquam, interuallo non fuerit vacuum toto primo die, neque aliud vllum corpus præter aquas, quas cum cœlo & terra creatas ex Scriptura declaratum est. Cum autem ex eadem constet cœlos solidissimos esse, & quasi ære fusos, intelligendum est aquas addensatas esse diuinitus, vt soliditatem reciperent. Itaque Oleaster, Caietanus, Pagninus vocem hæbream Rachiagh expansionem, siue extensionem significare aiunt, ad modum laminæ malleis diductæ, atque expansæ. Eam ergo condensationem aquarum sequebatur vacuum, quod natura summa contentione refugit; res enim addensatæ minorem requirunt locum: itaque id spatium statim aëre & igne, quæ sunt rariora corpora, repletum est, vsque ad aquas inferiores, quæ totam adhuc terram operiebant. Ex aqua porro rarefacta factus est aër, & ex aëre ignis: aquarum natura efficaci Creatoris imperio celerrimè obsecundante.

V. Qui cœlos aqueos censeant Antiqui.
d loc. cit.
e c. 8. de Trin.
f qq.64.65. 26.

Etsi autem Mosis simplex ac syncera narratio cœlos in medio aquarum, & ex aquis addensatis conflatos ostendat: Id tamen ea communi antiquorum Patrum consensu confirmari potest, quorum sententias in Annalibus fideliter recitauimus [d]: in quibus principem locum tenet Petrus Apostolus in secunda sua canonica, vbi cœlos ex aqua, & per aquam constitutos tradit, vt ibi acuratè disputat Serarius, vir in primis eruditus, Molina item, Martinengus, & alij. In libro autem primo recognitionum Clementis, id clarissimè, & sine vlla deprauationis suspicione confirmat. Eum Tertullianus [e] totidem pene verbis expressit, vt alter ex altero fidem accipiat & firmitatem. Consentit S. Cæsarius in Dialogis suis [f], & S. Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi tertia & nona. Theodoretus item q. 11. & 14. in Genesim. Acacius, Seuerianus, Olympiodorus, & Gennadius in catena. S. Chrysostomus in Iobi 37. cum Anastasio Sinaita. Ille tamen ferè naturam firmamenti refugit explicare, sicut & S. Augustinus, quem Hugo Victorinus videtur imitatus. Paulo obscurius S. Hieronymus ad Oceanum: clarius Iosephus & Beda, quem nonnulli Iunilium putant: Anselmus vterque, Cantuariensis inquam & Laudunensis, Magister sententiarum, & Author historię scholasticæ.

VI. Recentioresque.
g in c. 1.
narrat in-ductis.
h disp. 2. c. vlt.

Procopius Gazæus [g], instar multorum esse possit, *Sunt qui perhibent*, inquit *firmamenti naturam parum nobis esse compertam, quamuis via peruulgata omnium Theologorum ex aqua compactam esse tradatur.* Alludit Procopius ad Chrysostomum ac Basilium; nec tamen diffitetur ipse Basilius hanc sententiam de firmamento ex aquis, quasi in glaciem concretis, communem traditionem esse. Denique eandem sententiam plerique recentiores graues in primis viri amplectuntur. In his Delrio in hunc locum [h], qui vt fatetur ipse, non finit se à veteris Ecclesiæ placitis abripi. Molina in opere sex dierum, Cornelius à Lapide, & Bonfrerius in opere secundi diei, Dionysius Carthusianus, Hieronymus ab Oleastro in hunc locum, Serarius in epist. 2. D. Petri, Martinengus in glossa magna, & nuperrime Tirinus in Genes.

VII. Concluditur cœlos esse aqueos.
Et aquas supra firmamentū.
i Dan. 3. v. 60.
k Ps. 10. & 148.
l l. 2. de Gen. ad lit. cap. 5.

His ergo, aliisque sanctorum Patrum, Doctorumq; sententiis sacræ Scripturæ apprimè consentientibus confirmati, statuere possumus firmamentum intelligendum esse cæleste corpus, syderibus postea nobilitatum, naturamque eius esse aqueam, vt pote ex aqua densata, & solidata productam idemque cœlum aquas superiores ab inferioribus separare; ex quo etiam intelligitur eiusdem vtrasque esse naturæ; neque enim homogenea diuisione naturam mutant. Itaque si veræ sunt aquæ inferiores, quibus vtimur, veræ sunt & superiores, quæ his continuæ in abysso creatæ sunt & hodie interiectu cælestium corporum separantur, vt Moses apertè scribit, cui Daniel [i] & Dauid semel iterumque subscribit [k]: quæ testimonia hanc ab Augustino vocem expresserunt. *Quomodo autem, & qualeslibet aquæ ibi sint, eas esse ibi minime dubitemus, Maior est quippe Scripturæ huius authoritas, quam omnis ingenij humani capacitas.*

VIII. Inferioribus homogeneas, quę tamen non corrũpantur.
a vide Delrio disp. 5. n. 41.
b disp. 3. An cœli corrumpendi.

Quid porro absurdi est aquas elementares, nostrisque homogeneas ibi minimè corrumpi, sicut nec humana corpora post resurrectionem, ne in inferis quidem? Quid vereamur fateri cœlos omnes mobiles ex veris aquis conflatos compactosque, ideoque natura sua interitui obnoxios, nullius tamen actione corrumpi posse, si ab eo discesseris, qui eos etiam in nihilum redigere possit [a]. Neque enim vllum est aliud agens, quod cœlos contrariis qualitatibus oppugnare possit, aut formam qua præditi sunt expellere, Quin etiam Molina [b] consonantius Scripturæ esse putat cœlos quoque sydereos in die iudicij innouandos esse, & perficiendos per aduentum nouæ formæ substantialis, ab eaque excellentiores proprietates profectum iri, vt Scripturæ propheticæ atque apostolicæ dicere videntur quas non conuenit per violentas interpretationes ad Aristotelis placita detorquere.

IX. Quis aquarum supercœlestium finis.
c c. 7. v. 17.

Verum cum Deus & natura nihil frustra faciant, cui vsui aquæ supra cœlos? Responderi potest non frustra esse, licet nos ignoremus vsum: ipse nouit qui talem illis assignauit locum. Non displicet illa Cornelij nostri cogitatio, fortè ibi positas ad voluptatem sanctorum existentium in cœlo empyreo, vt aquis hisce crystallinis, & variegatis oculos eorum pascat: aquæ enim omnis figuræ, coloris, & ornatus sunt capaces, vt patet in iride, & vasis crystallinis. Quo etiam videtur Ioannes allusisse in Apocalypsi [c]. *Quoniam Agnus, qui in medio throni est, reget illos; & deducet eos ad vitæ fontes aquarum.*

(:.)

DIES MVNDI TERTIVS.

I. Opera diei huius.

DVobus magnis Dei operibus illustratur hic dies; congregatione aquarum in eum locum, quem nunc obtinent, qua tellus apparere cœpit, & indita terræ fœcunditate ad plãtarum omnium ipsiusq; terrestris Paradisi productionem. Prius opus à Mose hoc oco verbis hisce describitur, *Dixit vero Deus*[d], *congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt in locum vnum & appareat arida; & factum est ita, & vocauit Deus aridam Terram, congregationesque aquarum vocauit Maria.* Posterius autem partim hoc primo capite, partim sequenti explicatur. Quo autem modo factum sit vt terra nudaretur, vt animalium vsibus, hominumque in primis deseruiret, multa est apud antiquos recentioresque scriptores disputatio.

d Gen. 1.9.

II. Quomodo congregatæ sint aquæ

Mihi in primis probabilis visa est S. Basilij sententia, quæ fuerat Tertulliani aduersus Hermogenem, quam acuratè explicauit noster Molina, & ad historiæ veritatem commodissimè, hoc ferè modo[e]. Mundi opifex Deus terram à principio plane rotundam ac solidam, sine montibus & vallibus, & in sui Elementi puritate condidit, quam permisit biduo aquis obrutam in medio mundi loco, quem eius grauitas postulabat, subsidere, Tertia vero die, quoniam finis ad quem mundus erat conditus, exigebat vt tellus magna ex parte ex aquis emineret, id hunc in modum perfectum est. Eleuauit omnipotenti vi sua terræ globum multis vndique locis, eademque opera factum est, vt montes multis in locis existerent, ad quorum radices valles deprimerentur: variæ quoque cauitates, tam in terræ visceribus, quam in eius superficie formarentur, in quas aquæ defluentes, ad vitandum vacuum, naturali sese pronitate reciperent. Sicque terra facta est, non vbique solida, vt prius, sed multis passim, magnisque cauernis perforata, & quasi spongia aquis impleta, dilatata est, & longè quam antea maiorem occupauit locum.

e disp. 21. de opere 6. dier.

III. Terràque vbique patefacta.

Ea eleuatione non solum facta est Europa, Asia, Africa, America, & quidquid est terrarum continentiũ ad polum arcticum, atque antarcticum; sed quidquid etiam est insularum in Oceano, & mediterraneo mari, & omnino vbique locorum, vbi terra fluctibus eminet. Grandiores porro cauitates occupauit Oceanus, cũ omnibus sinibus suis, Arabico, Persico, Indico, Gangetico, aliisque ad orientem & occidentem solem, ad septentrionem & meridiem. Occupauit & mare, quod in medias influit terras, vnde & nomen accepit, à columnis quæ dicuntur Herculis, vsque ad Syriam, cum omnibus quasi restagnationibus in mare superum, quod & Adriaticum, in Propontidem, Euxinumque pontum. Occupauit mare Caspium, & Balticum, omniaque freta, lacus omnes, ac paludes cum fluminibus vniuersis.

IV. Cui vsui aquæ in terra.

At cui tandem vsui? dicat aliquis. Nempe vt venarum instar essent in magno isto terreno corpore, quod per ingentes hosce aquæ ductus, quasi alimento in viscera recepto, & fœcundius redderetur, & pinguius. Has porro aquas fluminum ac paludum Deus non magno admodum interuallo disjunxit; tum vt plures per se terras vicinas irrigarent, dum vicinum illæ humorem continenter exuguut; tum vt faciliùs emissis vaporibus, quasi collato certatim studio, solis ac syderum actionibus deseruirent, quorum vi elati vapores, in nubes obuio frigore concrescerent, & in pluuias opportunè soluerentur. Sed & illud quoque fuit diuinæ prouidentiæ, vt montes, & conualles, & loca subterranea ad fontium productionem ita disponeret, vt aptissimis interuallis fontes exorirentur, quorum coalescentibus riuulis, flumina fierent apta nauigiis, siue in itinerum commoditatem atque compendia: siue vt terra ipsa adeundi, & vltro citroque commeandi facilitate incitante, pene vbique ab hominibus, cæterisque animantibus habitari posset: siue vt res quarum vno in loco sat magna esset copia, in alias atque alias regiones in quibus earumdem esset penuria, commodè transportari possent.

Diuina circa eas prouidentia.

Vid. Conimb. in meteor. tr. 5. & in 3. de cælo c. 5. q. 3.

V. Eadem prouidentia circa terram.

Quota porro terræ pars extet ab aquis, & omnesne aquæ continuæ sint, quòue modo flumina ex mari orta videantur, nec tamen Scriptura cum Aristotele pugnet, in Annalibus ipsis reperies: ea siquidem studiose lector hic indicata duntaxat, studium breuitatis amputauit. Cæterum in hac eleuatione terræ diuina prouidentia multipliciter & intus eluxit & foris[a]. Primùm enim prouidit ne in multis hisce cauernis, & aquarum receptaculis, in sese tota terra corrueret atque subsideret, sicque aquas exprimeret, quibus iterum terra mergeretur; Itaque longè maiorem in profundo terris soliditatem dedit, quam ad superficiem, quod iis qui puteos aut metalla effodiunt, aut ædium fundamenta iaciunt liquidò constat: sentiunt enim terram quodammodo lapidescere. Addo etiam cũ Molina, Deum cum eleuaret Terrã, vt aquæ in depressiora loca circumfluerent, simul etiam in centro terræ ingentem omnino cauitatem, & multo cæteris omnibus ampliorem aperuisse, vt ille esset locus tormentis impiorum destinatus, & à sedibus beatorum longè remotissimus: eamque cauitatem materia sempiternis incendiis idonea repleuisse.

a Vales. de sacra phil. 1. c.

Cauerna inferorum.

VI. Productio metallorũ, & aliorum mixtorum

Hoc ipso tempore è terrestri materia metalla omnia, cæteráque fossilia, omniaque Lapidum genera, & mixtorum vita carentium, diuersis produxit in locis, licet productionis eorum peculiaris mẽtio in sacra historia non fiat; neque enim apparet commodius tempus, quam vt ante plantas ista producta sint, vt fieret in istis sublunaribus, ab imperfectioribus ad perfectiora progressio, ab elementis ad inanima mixta, ab his ad plantas, à plantis ad mutas animantes, pisces, atque volucres, à quibus ad perfectiora terræ animalia veniretur vt in homine denique eorum omnium Domino, longéque perfectissimo, cuncta sex dierum opera finirentur.

VII. Terra superior aquis.

Elucet etiam foris eadem prouidentia in hac eleuatione terræ. Eam enim proportionem seruauit Deus, vt terra vndique versus mare & flumina decliuis esset; quo factum est, vt sicut hoc die tertio aquæ ad aperiendam terram huc illucque defluxerunt, ita deinceps flumina motu naturali vndiq; in mare decurrãt, per varios licet mæandros & flexus, dum montiũ aut colliũ impedimenta deuitant. Itaque cum aquis terra sit eminentior, nihil illi timendum est, ne ab

aquis

An possit ab eis obrui.
h Psal. 103. 9. Iob 36.8. 9 Prou. 8. 29. Ierem. 5. 22
Vnus vtriusque globus.

aquis nutu suo defluentibus obruatur, nec necessarium est eas perpetuo miraculo diuinitus retineri, etsi aliquando Scriptura sacra [h], quæ se ad vulgi captum sensumque accommodat, id significare videatur. Vnicus item ex vtroque elemento factus est globus, cuius vnum est idemque centrum, sicut priusquam terra ex aquis extaret. Neque enim mutatio quædam loci, aquæ naturam & propensionem mutauit, vt quæ ante ad centrum vniuersi vergebat, nunc ad aliud centrum feratur, quasi ad alium quendam mundum pertineat.

VIII.
Salsedo maris, eiusque commoditates & causæ.
c l. 3. Hexaëm.
d disp. 11. c. 5.
e trac. 10. in Meteora.

Etsi autem properamus, addamus nihilominus hoc loco aliquid de salsedine maris. Deus enim, qui aquas omnes dulces initio creauerat, vt author est Anastasius Sinaita [c], cui Molina [d], & Conimbricenses [e] assentiuntur, salsedine hoc tertio die perfudit Oceanum, magna adustarum exhalationum copia in ipsū congesta. Neque enim dubitandum est adustas huiusmodi exhalationes salsum saporem contrahere, vt ex sudore liquet. Id autem à diuina sapientia, cum vtriusque elementi vtilitate perfectum est. Terra enim, huiusmodi leuata exhalationibus, reddita est fœcundior; aqua vero, & ad piscium nutritionem sapidior, & ad onera ferenda densior, & ad frigori resistendum validior, & ad putredinem vitandam instructior reddita est. Denique effectum vt sal inde collectum multis ac necessariis hominum & brutorum vsibus deseruiret. Id quia perpetuum esse debuit, mare deinceps, additione similium exhalatione, quas Solis ardor, aliorumque astrorum actio continenter producit, eandem retinet amaritudinem. Partes enim subtiliores, dulcioresque eliciuntur, quo fit etiam vt summa maris aqua salsior sit, quam profunda.

IX.
Terra iubetur germinare.

Iuxta speciē suam, locum, & tempus.
f Marci 2. 9. &c.

g In appar. c. 4. n. 6.

Cum primum terra patefacta est, noluit Dominus aliquandiù otiosam & inertem iacere, sed eodem ipso die germinare iussit, plātasque producere, poteti omnino atque efficaci iussione. Eodem quippe verbo, quo eam germinare iussit, etiam fertilitatem indidit, & germinandi potestatem. Quomodo Christus [f] cum iubebat paralyticum surgere, tolere grabatum & ambulare, surgendi simul & ferendi lecti, & ambulandi præbebat facultatem. Statim ergo terra germinare cœpit, & inditum vigorem herbis propalam, frondibus, floribúsque testari, atque adeo fructibus, qui primo illi veri conuenirent, iuxta ea quæ superius, disputata sunt à nobis [g], Quò etiam non repugnantem trahas hoc loco Mosem, qui ait iussam terram lignum pomiferum producere, faciens fructū *iuxta genus suum*, vt scilicet non solum vt nux nuces, & amygdalus proferret amygdalas: sed vt pro conditione temporū ac locorum, quibus huiusmodi plantæ naturaliter secundum genus suum gaudent, fructus darent. Itaque sicut non omnes locis omnibus, sic nec omnibus temporibus prouenire iussæ sunt.

X.
Herbas noxias, & arbores infrugiferas.
h l. 1. de Gen. contra Manich. c. 13.

Non omittamus autem illam hoc loco quæstionem, quam plerique Patrum mouent, an herbæ virentis nomine, etiam herbæ noxiæ intelligendæ sint: & an lignum fructiferum etiā steriles arbores comprehendat. Eam dubitationem cum posuisset S. August. [h] plane respondet, hæc in pœnam peccati contigisse, & consequenter die tertio non prodiisse. Cui sententiæ adhæret Beda in Genesim, subscribunt Rupertus, Rabanus & Alcuinus. Rosas quoque spinis hoc tempore caruisse credidit Basilius, qui habet sibi consentientem de more Ambrosium [k], Damascenum [l], atque Procopium [m].

Verum & de plantis noxiis primum respondeamus, communissima nunc est probatissimaque sententia, omnes omnino arbores; plantasque à principio Dei iussu esse productas. *Ecce* inquit Basilius, [a], *cum iis quæ edules sunt, & nobis alendis opportunæ, exortæ sunt mox ipsæ etiam exitiales herbæ, venenosæque, cum frumento cicuta, cum esculentis cæteris helleborus, aconitum, mandragoræ atque papaueris succus.* Sic ib. Et longius postea, pleraque noxia reputari ait quæ non sunt vniuersè noxia, sed quibusdam animantibus, cum sturni impune cicutâ vescantur, helleborus coturnicibus sit cibus. Et rursum quædam morbis vtilia sint, quæ nutritioni officerent. Idem sentiunt Theodoretus & Philo [b], Nec S. August. illi sententiæ semper adhæsit, sed alio in loco [c] fatetur omnes quidem plantas à principio fuisse productas, noxias tamen, post peccatum duntaxat homini in pœnam fuisse.

Idque authoritas Scripturæ [d] videtur exigere quæ habet Dominum die septimo ab omni opere producendo cessasse, quia deinceps non produxit aliquas plantarum nouas species, siue infrugiferarum, siue noxiarum. Et mox ibidem ante vllam peccati mentionem, imo ante productionem hominis dicitur Deum fecisse *omne virgultum agri, omnemque herbam regionis.* Qui omne dixit, nihil exclusit: præsertim cum nec peccato hominis plantarum natura violata sit, nec absurdius sit ante peccatum noxias plantas, & infrugiferas nasci arbores, quàm serpentes, lupos, scorpios & dracones. Ex his autem intelligitur quid de rosarum spinis dicendum sit, quarum natura non magis mutata est quàm cæterarum plantarum: at spinæ ab interna plantæ dispositione ipsi congenita promanant: qui est communis hominum sensus atque iudicium.

DE PARADISO TERRESTRI.

His vniuersè de opere huius diei breuiter explicatis, ingrediendum est nobis in difficilem, atque operosam de Paradiso terrestri disputationem. De quo primùm dicimus eius productionem ad hunc tertium diem Mundi pertinere, etsi S. Basilius [e], atque Hieronymus [f] dissentire videātur; quorum ille die sexto potius, iuxta seriem narrationis Mosaïcæ: hic ante cœlum & terram Paradisum à Deo conditum significet. Verum Scriptura ipsa apertè significat se in eius descriptione rationem temporis non seruasse, cum post expositam hominis formationem ait [g], *Plantauerat autem Dominus Deus paradisum voluptatis à principio*, quando scilicet iussit terram germinare herbam virentem, atque omne plantarum genus. Quod notauit etiam Rupertus [h], qui tacito nomine sanctum Augustinum impugnat, qui libro sexto de Genesi ad literam, videtur sentire sexto die fuisse productum:

quamuis mox libro 8. ad hunc tertium Mundi diem eam productionẽ referat, vt cæteri passim.

XIV. Statuitur dies mundi tertias.

Neque vlla causa videtur idonea, cur aut prius aut posterius conditus dicatur, quam eo tempore, quo terra vniuersè germinare iussa est, & arbores, reliquasque plantas de sinu suo profundere, quibus maximè deliciosissimus ille locus constabat. Nec potest dici conditus post formatum hominem; sic enim dici non posset Deum creato homine, ab omni opere producendo quieuisse. Seposuit autem Moses huius paradisi expositionem, sicut & peculiarem narrationem formationis Adami & Euæ, quamuis illa ad tertium diem, hæc pertineret ad sextum, quod hæ res maximè memorabiles essent, & fusius exponendæ, neque breui illi catalogo operum sex dierum inserendæ. Quod notauit etiam Bellarminus i, & minus à quibusdam animaduersum, eos induxit in fraudem. D. autem Hieronymus ex Hebræorum sententia, quorum ibi traditiones scribebat, locutus est.

i l. de grat. primi hom. c. 11.

XV. Vbi fuerit conditus

De loco vtinam tam certa dicere liceret: Omissis autem nunc quidem variis opinionibus parum probabilibus, etsi authorũ alioqui valde probatorum, existimamus à Deo conditum paradisum hunc circa Mesopotamiæ fines, in iis regionibus quas Tygris & Euphrates præterlabuntur: quam sententiam viri graues, atque eruditione præstantes, amplexi sunt & hoc ipso prætulerunt cæteris, quod paucioribus incommodis obnoxia sit, & sacro textui in primis cõsentanea videatur. Cum enim Scriptura dicat fluuium, qui egrediebatur è paradiso, inde diuisum in quatuor flumina siue capita, quorum duo sine controuersia sunt Tygris & Euphrates, certe satis docet illos non multum à Paradiso abfuisse. Nam ad hanc Mosis topographiam nihil pertineret longè distantium fluminum meminisse.

XVI. Videri in Mesopotamia.

Itaque crediderim in medio circiter Paradisi magnum quendam fontem siue gurgitem ascẽdisse de terra, de aquarum videlicet abysso, in terræ cauernis retrusarum, eundemque se mox quadripertitò, ad quatuor mundi plagas, diuisisse, effecisseque quatuor illa flumina, quæ à Mose memorantur. Cui expositioni Hebræum אד plurimum fauet, quod Hieronymus fontem, Oleaster inundationem, Cornelius gurgitem vertit. Est enim gurges profundus in aquis locus, in quo circumuoluitur ac versatur vnda, siue erumpens, siue influens atque absorbens. Adde Rupertum k, qui hunc fontem de abysso promanare ait, esseque quasi terræ mammam, in qua salsa Abyssi aqua lacteam dulcedinem assumat.

k l. 2. c. 29.

XVII. Vbi primi homines habitarũt.

Præterea, vt rectè Eugubinus, Pererius, & Cornelius argumentantur, in eo loco putandum est fuisse paradisum, iuxta quem tam Adam, quàm eius filij familiáque habitauit, & multo deinceps tempore posteri, ante & post diluuium. Eo siquidem suauiter trahebat amor natalis soli generis humani, & eximia terræ paradiso proximæ fertilitas, aërisque gratissima saluberrimaque tẽperies, suppar ipsi paradiso: quæ causa fuit antiquis illis Patriarchis tam longiquæ ac diuturnæ vitæ. Satis autem constat Adamum paradiso pulsum, iuxta eum habitasse cum suis. Nam Scriptura a, *Et emisit*, inquit, *eum Dominus Deus de Paradiso voluptatis, vt operaretur terram de qua sumptus est.* Illam ipsam terram, ait Chrysostomus b, de qua sumptus est. Quis autem dubitet Adamum iuxta paradisum formatum, vt inde mox in ipsum hortum induceretur; idque affirmat Aben-ezra apud Eugubinum. Nam eiectione, inquit Chrysostomus, & propinqua habitatione castigatiorem, & in posterum securiorem faciens, reipsa docuit quantus impostor fuerit dæmon.

a Gen. 3. 23.

b Hom. 18. in Gen.

XVIII. Quod ex Scriptura confirmatur.

Atqui satis constat ex cap. 4. 10. & 11. Geneseos primos illos Patriarchas Mesopotamiæ, Assyriæ, Babyloniæ, siue Chaldææ regiones incoluisse. Certe Cain habitauit ad Orientalem plagam Edem, vbi & condidit ciuitatem. Et ex Babylonia factam esse diuisionem in omnes terras argumento est turris Babel: & Scriptura, quæ ait profectos ex Oriente, idest ex Armenia, in qua arca substiterat, & habitasse in terra Sennaar. Fauet eidem sententiæ celebrata à Scriptoribus, Chaldæorum antiquitas, quam ipsi, liberali sane mendacio, ita auxerunt, vt ab origine sua, si superis placet, quadringenta & septuaginta annorum millia numerarent. Verum hæc obscuriora esse necesse est, cum Scriptura multa breuiter perstringat, multa vix innuat; à qua tamen vna necesse est nos edoceri. Adde tum nondum conditas ciuitates, nondum diuisas nominatasque regiones, nihil vt istis de rebus, præter probabilitatem afferri possit,

XIX. Non videri nunc existere.

Huic quæstioni affinis est alia, extetne hoc tempore ille paradisus, an iam pridem diluuio, alióue casu, aut ipsa certe tot seculorum diuturnitate perierit. Existere necessario credunt illi omnes, qui in eo viuere Enochum & Eliam tradidere; grauissimi scilicet, antiquissimique Patres, in quibus Iustinus martyr, Irenæus, Athanasius, Hieronymus, Isidorus, aliique. Verum hac de re infra diligentius cum de Enochi translatione dicendum erit. Nunc autem cum negante sententia dicendum videtur, terram quidem illam, in qua Adamus aliquandiù habitauit, seposito ornatu illo aduentitio, quem Deus illi loco in fauorem innocentiæ attribuerat, extare vtique, sicut & reliquas eiusdem elementi partes c, *terra enim in æternum stat.* Illas autem illius loci delicias, ex arboribus & plantis, ex floribus, fructibusque omnis generis, ex aëre temperatissimo, ex fontibus aquisque saluberrimis, & omnium rerum ordine, compositioneque mirabili, quæ ipsum deceret authorem, exoleuisse, siue id aquis diluuij tribuendum sit, siue ipsius architecti desertioni, & temporis edacitati, quod non patitur plantas multis seculis perdurare. Cum igitur hæc esset forma horti huius, formæque vi res ipsa subsistat, eáque sublata concidat, consequens est vt simpliciter fateamur istum paradisum nunc planè nullum esse.

c Eccl. 1. 4.

Quod ad eius formam, atque delicias.

XX. De Paradiso ipso, eiusque plantis.

Eum nihilominus cogitatione ingrediamur; sua enim admirabili, atque inusitata amœnitate iamdudum nos ad se allectat. In loco ergo ipso nihil arboribus æquè omnium sermone celebratum: in pomœrio vero; nihil fluminibus ex horto promanantibus cognitione dignius, de vtrisque ordine breuiterque dicamus. De arboribus hæc habet Moses, d. *Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suaue; lignum etiã vitæ*

d ca. 2. 9.

in medio

in medio Paradisi, lignumque scientiæ boni & mali. Vbi vides redintegrari narrationẽ productionis arborum, omniumque plantarum, quæ tertio die facta est, & Paradiso applicari, Notat autem Chrysost. beneficentissimum Dominum operam dedisse, vt hisce plantis aspectus delectaretur, & gustus, tam omnium varietate & multitudine, quam eximia bonitate singulorũ. Neque vero mens est Mosis solas arbores frugiferas, quæ visum oblectarent esse productas, sed eas etiã, quæ ad delectationẽ tantum videntur productæ, etsi tamen multis præterea vsibus deseruiant. Adfuisse enim cedros, & abietes, & platanos, fraxinosque & alias id genus arbores ramis pulchras, & frondibus nemorosas, & proceritate excelsas, ex allegoria Ezechielis,

e c. 31. 8. 9.

colligitur. Adfuisse quoque genus omne florum, quæ vtrumque illum sensum, & præterea odoratum iucundissima suauitate reficerent,

XXI. Eximiáque horti pulchritudine.

Et hæc quidem, quæ Propheta attingit per summa capita: minimè dubium est dispositione pulcherrima in diuino illo horto digesta fuisse, atque dispẽsata: flores, inquam, atque arbores vt singulorum venustati ordo perelegãs, & mirifica distributionis varietas, & margines, & ambulacra, tũ loco longè plurimum ornamenti, tum homini multũ suauissimæ iucunditatis,

Vnde collecta.

afferrent: tantumque superaret in hoc genere principum virorum delicias hortenses, fortunataque nemora; quantum decebat & ipsum Paradisi artificem, cuius est hæc infinita potentia, sapientia, effusáque benignitas; & illos quibus præparata erat isthæc habitatio, sanctitate & innocentia Dei filios, principes vniuersæ terræ: & illam cæli soliq; bonitatem, quę totius orbis terrarum facilè palmam ferebat, Quantum denique Paradisus ille æternę felicitatis requirebat, cuius specimen aliquod, figura, atq; adumbratio hoc terrestri Paradiso parabatur.

XXII. Arbor vitę eiusque fructus.

Nominatim autem duas nobis arbores Moses cõmendat, lignum vitæ in medio Paradisi collocatum; viuificam scilicet arborem, vitæ instaurandæ ac diutissimè conseruandæ à Deo è terra iussam existere, eo ex loco, in quo æquali vndiq; spatio, ex extremo Paradiso distans omniũ incolarum vsibus cõmodè deseruiret. Iam quod ad fructus eius, veros vtique naturalesq; fructus fuisse fateri necesse est sed eorum efficacitas ad immortalitatem, naturalis-ne fuerit, an supernaturalis meritò inquiritur. Si enim,

a q. 2. de hac arbor. num. 63.

vt disputat Pererius [a], hic affectus supernaturalis fuit, nihil prohibet quo minus hæc arbor similis cæterarum esset. Potuit quippe Deus effectum illum supernaturalẽ per quamlibet arborem efficere; quandn non illa ipsa arbor, aut fructus eius, sed Deus illi assistens id operabatur. Sin naturalis erat, & ex propriis naturæ ipsius principiis emanans, consentaneum est huiusmodi arborem à reliquis omnibus specie diuersam fuisse, vt quæ tam diuersum à reliquis producebat effectum.

XXIII. Efficacitatem eius fuisse naturalem.

b in c. 2. Genes. c ibid. d in eodem tract. e l. 3. in Gen. q. 4. num. 78. f 1. p. q. 97. art. 4.

Naturalem censent Cornelius à Lapide [b], Del Rio [c], Torniellus [d], Pererius [e], qui laudat pro eadem sententia Strabum, Hugonem à S. Victore, & D. Thomam [f], quibus libenter subscribimus. Existimamus quippe fuisse hanc vim isti arbori naturalem, vti est medica vis quædam in aliis arborum fructibus: ideóq; à vi natiua dictam arborem vitæ. Deinde quia post peccatum mansit eadem vis arbori, propterea-que Adam, ne ea vti posset, exclusus est a paradiso: at si fuisset supernaturalis, & à speciali Dei concursu dependens, non affuisset illi post peccatum, frustraque à peccatore sumptus fuisset ille cibus. Denique finita illa vis, & vitam præstare poterat, longissimam illam quidem, non tamen æternam, vt communis est doctorum sententia, at supernaturalis vis, cum ex rei natura & virtute non pendeat, sed à diuinę potestatis arbitrio, immortalitatem simpliciter prẹstare potuisset. Sicque suauius se prodidit diuina prouidentia, cum effectui naturali, vitæ diu propagandæ causam naturale ei congruẽtem adhibuit, quam si perpetuo miraculo ad hunc affectum sine necessitate vteretur, non secus ac si ad præsentiam ignis ipse calefaceret, aut ingesto cibo ipse nutriret.

Altera arbor vera ipsa quoq; ac naturalis fuit, ab ipso rerum omnium opifice producta, specie ipsa visenda, & quæ fructus ferret, qui edi suauiter possent, vel primorum parentum iudicio & experientia infelici. Quã porro causam huius denominationis afferimus, aut quam scientiam boni & mali, de qua constet diabolum esse mentitum: Arbitror & promissam à diabolo, & ab hominibus expetitam scięntiam aliquam humana maiorem, de rebus bonis & malis, qualem Deus habet. Ait enim [g], *eritis sicut dij scientes bonum & malum*, vt tentatio non fit de scientia boni & mali simpliciter, sed de multo maxima. Idq; Dei verba confirmant, cũ deceptis insultans, cum ironia dixit; *Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est [h], sciens bonum & malum.* Arbitror etiam, cum communi doctorum sententia, hanc arborem, ab euentu tam futuro quam præterito, nomen esse fortitam. Nam & Deus futuri præscius, cum eius esum prohiberet, sic eam appellauit, & Moses, ex eo quod acciderat homini comedenti ex eo fructu, idem nomen vsurpauit. Contigit autem homini propria experientia scire, quid inter bonum obedientiæ, quam felicissimus ille status comitabatur, & malum inobedientiæ, quæ tot bonorum iacturam inuehebat, interesset. Hæc est planè Augustini [i], sententia, Theodoreti [k], Damasceni [l], Cyrilli [m]. Eucherij, & aliorum.

Hinc autem illud simul intelligitur, non fuisse hunc affectum illi arbori naturalem, sed merè aduẽtitium, & cuiuis applicabilem, quam Deus ad probandam hominis obediẽtiam eligere voluisset. Cuius autem speciei fuerit nemo certè definire potest. Quidam de ficu ex Adæ perizomatis suspicantur alij de malo, cerasis, aliisque quibus hoc meritò possit obijci. Nam cum de vnica arbore, quæ erat in medio paradisi datũ sit, præceptum, poterat vtique eludi prohibitio in altera eiusdem speciei arbore, neque facile vinci Satanæ tẽtatio, in cuius fructu ipsum mẽdacij impunè conuinceret. Quod minimè cõcedendum videtur, vt parum consentaneum diuinæ Legislatoris sapientiæ; potiusque dicendum arborem scientiæ fuisse singularem, & specie à cæteris omnibus discretam. Idemq; etiam eodem iure de vitali illa arbore dici posset, cuius cum vis naturalis esset, vt supra demonstratum est, alia eiusdem speciei & naturæ, & quo consequens est efficacitatis, extra paradisum reperiri potuisset, & flammeus gladius elud

XXVI. Paradisi fons idemque fluuius.

Sequitur vt de fluuiis è paradiso erumpentibus, dicamus, si tamen prius eorum fontem, in medio paradiso profusè scaturientem, contemplati fuerimus. Fontem vtique magnum & profundum, atque ita aquis abundantem, vt irrigaret, *vniuersam superficiem terræ*, aut circumpositæ, aut Asianæ, ad quam solam hæc flumina pertinent, vt mox dicetur. Quem porro fontem [a] vocauit, eum mox fluuium appellat, & quem dixerat ascendisse de terra, postmodum distinctius explicans quæ esset illa terra, ait egressum de Eden, siue de loco voluptatis, qui idem est paradisus. Vt si sensus, Magnum illum fontem, qui propter aquarum abundantiam, & violentam eruptionem instar fluuij erat, in editiore paradisi loco emersisse, indeque defluentem per plurimos circumquaque alueos paradisum totum irrigasse, moxque in quatuor capita confluxisse, pluribus scilicet alueis, pro loci vicinitate in vnum concurrentibus, versus quatuor mundi plagas. nu. 6. 10.

XXVII. Qui 4 flumina ex vno propagata.

Sed qui fieri potest, vt ex vno fluuio quatuor illi propagentur, qui iuxta communem Geographorum consensum longissimè à se distant? Nec satisfaciunt, qui putant diluuij Noëtici aquis fluuiorum istorum origines vno in loco obrutas, in alijs longè dissitis erupisse. Nam Moses eorum situm describit, non quem à principio habuerunt; sed quem habebant dum ista scriberet nongentis circiter annis à diluuio, ideóque tempore præsenti vbique vtitur. Assyrios etiam & Æthiopes memorat, qui erant tempore Mosis, nec nisi post diluuium exorti sunt. Si ergo Phison & Gehon, id est, vt plerique iam olim interpretati sunt, Ganges & Nilus, Tygris & Euphrates, vno ex capite Mosis tempore nascebantur, quæ tanta vsquam memoratur post natum Mosem rerũ & fluuiorum in Asia perturbatio, vt quatuor fluuiorum maximorum fontes ita distraherentur?

XXVIII. Phison non est Ganges.

Itaque Phisonem alium esse à Gange necesse est, idque ex Scriptura, si attenderimus quem illi cursum tribuat facilè intelligetur. Ait enim circumire omnem terram Heuilath: quæ Prouincia respicit Ægyptum, & pertinet ad desertum Pharã in Arabia; eamque Ismaël, eiusq; filij incoluerunt, vt eadem Scriptura testatur [a], vt nullo modo ad Indos, quos Ganges alluit, transferri possit. Eandem Prouinciam tempore Saülis Amalecitæ inhabitarunt, & Israëlitis ex Ægypto ascendentibus, armati occurrerunt. Phison ergo, qui illam circuit Prouinciam in Arabia; non in India inquirendus est, quamuis eum geographicæ tabulæ non prodant; sed instar omnium tabularum est Moses, & Iesus Sirach in Ecclesiastico [b], qui eum, post mille & ducentos annos à morte Mosis, prædicat, & quidem tam amplum, vt posset cum amplissima Salomonis sapientia comparari. Quid illi autem postea factum sit, exarueritne absorptus à terra, & alueum cum nomine mutarit, geographis inquirendum relinquo. Satis nobis est docere illum non esse Gangem, sicut nec Gehonem Nilum, quamuis eum Moses dicat circuire terram Æthiopiæ.

a Gen. 21. & 25.

b c. 2. 45.

XXIX. Neque Gehon Nilus.

Sed Æthiopiam intelligit, non meridionalem illam, Israëlitis prorsus ignotam, sed Arabicam, siue Madianiticam, diũ à Mose cultam, ab Israëlitisque lustratam. Nam ibi Moses Sephoram duxit vxorem, quæ cum esset Madianitis, vt ex 2. Exodi constat [c], Æthiopissa tamen Numerorum 12. appellatur [d]. Sed hæc copiosius in Annalibus disputata reperies. Sit ergo positum Phisonem & Gehonem duo fuisse flumina, quæ prope Tygrim & Euphratem exorta, cursu ad occidentem solem conuerso, Arabiam, & vicinas Iudæis prouincias irrigarunt, quæ à Mose hoc loco Geneseos [e], nomine Heuilath & Æthiopiæ intelliguntur.

c c. 2. 15. 21.
d Dio. 3. a. 64. 65.
e c. 2. 11. & seqq.

XXX. De Tygri & Euphrate.

De tertio, & quarto fluuio, Tygri & Euphrate, nulla est quæstio peculiaris hoc loco; nisi quod ad eorum fontes attinet, qui in Armenia constanter à Geographis celebrantur, à Lucano autem in Perside [f]. De quibus illud cum S. Augustino [g] respondere possumus, ea flumina, quorum fontes noti esse dicuntur, alicubi esse sub terras, & post tractus prolixarum regionum, locis alijs erupisse, vbi tanquam in suis fontibus nata esse perhibentur. Cui consentit Hugo à Sancto victore, Seuerianus apud Lipomanum, Theodoretus [h], Beda, Cajet. & alij. Lucanus [i] certe de Tygri.

f l. 7 Pharf.
g l. 8. de Gen. ad lit.
h q. 2. in Genes.
i l. 7. Pharf.

At Tygrim subito tellus absorbet hiatu
Occultosque legit cursus, rursamque renatum
Fonte nouo flumen, pelagi non abnegat vndis.

De Nilo eadẽ scribit Plinius [k], & alij de alijs, de quibus consule Conimbricenses [l]. Et de Paradiso quidem terrestri hactenus, quod ad tertium huuc diem attinet. Si quid præterea de eo dicendum erit, postea cum hominis productione perstriogetur.

k l. 31. c. 4 & 5.
l tract. 9. in Meteora c. 9. §. non pauci.

DIES MVNDI QVARTVS.

I. Quæ die quarto producta.

Sequitur productio cælestium luminarium, Solis inquam, Lunæ, omniumque stellarum, quæ die quarto à Deo conditæ, & in firmamento collocatæ sunt, vt apertè tradit Legislator, cum eorumdem astrorum officiis. Sex dierum circulum destinarat productioni mundi eius opifex Deus, quos si bipertito diuidas, vtriusque partis initium luci reperias attributum. Sed medius hic circulus, quasi annulus, rutilantibus astrorum gemmis ornatur. De quibus non leuis est recentiorum peripateticorum cum antiquis Patribus disputatio, Græcis inquam ac Latinis, qui primigeniam lucem quarto die soli attributam putant, vt ei quasi vehiculum esset. Hæc est sententia Magni Basilij, & Nazianzeni Gregorij, Maximi, Didimi, Damasceni, Apollinaris, Theodoreti, Athxnasij, Nicetæ, Aoastasii Sinaitæ, Procopij Gazæi, qui eam lucem igneam dixerunt, ex eaque Solem & Lunam, reliquáque astra facta esse crediderunt. Ad quos ex latinis accedunt Tertullianus, Ambrosius, Augustinus, quorum sententias in Annalibus [m] perscripsimus. Cum autem ex eorum constantissima sententia dictum sit cœlos ex aquis constitutos esse atque compactos, ijdemque vt mox dicetur, sydera ignea esse disertè pronuncient [n], consequens etiam est doctrinam ipsorũ peripateticæ parum esse consentaneam, quæ vult astra eiusdem esse cum suo orbe substantiæ ac naturæ, & quasi in ligno nodos; partes scilicet orbis

Lux Soli attributa.

m nu. 3. & seqq.

Patribus cum peripateticis non conuenit.

n 4. & seq.

denhores, atque compactiores.

II. Illorum de syderibus igneis sententia.

Et vt omittam antiquiores philosophos, qui Solem & Lunam reliquáque astra, modo ignitas nubes, modo ferrum candens, modo lapides ignis ardore flagrantes, & id genus aliis nominibus vocitarunt, vt fusius tradit Theodoretus [o], omittam & poëtas, qui eam opinionem magno consensu carminibus celebrant ethnicos inquam & Christianos, cum quibus Ecclesia [p].

Quarto die qui flammam.
Solis rotam constituens, &c.

Et alibi.

Iam Sol recedit igneus, &c.

Certe Tertull. [q] *Sol* inquit, *corpus est, siquidem ignis, sed quod aquila confitetur, neget noctua.* S. Basilius [r] ait deliras & aniles esse opiniones eorum, qui solem negent esse calidum, nec veram esse illorum sententiam, qui Solem ignea natura præditum negant. Ambrosius Basilium de more sequitur. [s] Sed insignis est Cyrilli [t] Hierosolymitani sententia. *Aqua est cœlum & igneus in illo Sol, & Luna, & sydera. Et quomodo ignea in aqua currunt? Quod si quis de hoc propter contrarias naturas dubitat, recordetur ignis istius in Ægypto, tempore Mosis exurentis in grandine, & consideret sapientissimum Dei opificium.* Adde Cæsarium & Theodoretum, Chrysostomum & Nyssenum Gregorium, Procopium & Anastasium Sinaitam, Arnobium, Lactantium, Anselmum Cantuariensem, Alcuinum & Bedam. Isidorus id de Sole asserit, de cæteris tacet. Hugo Victorinus solem igneum, astra cætera facit aerea [a].

III. Eorum authoritate probabilis.

In hoc ergo tanto antiquorum Patrum consensu, sicut nihil vetat cælestes orbes ex aqua confectos cum ipsis fateri, ita & sydera & ignis substantia diuino artificio genita, in gratiam venerandæ antiquitatis fateri probabile est; addita vtrisque forma, cui nulla vis, præter diuinam, interitum afferre queat. Probabilius nihilominus videtur, iuxta receptissima peripateticæ Philosophiæ dogmata, astrorum omnium naturam à suorum orbium natura minime discrepare, nec vllam esse in cœlis qualitatum pugnam aut violentiam. Sicut autem vim diuinam fatemur cælis aliquando interitum allaturam, idem quoque de astris nos credere par est: vt in nobiliorem statum ab vltimo iudicio commutentur, Vt diligentius in Annalibus [b] explicatum est.

IV. Cœlos & astra olim corruptum iri.

Quid lucidius Sole? ait Sapiens [c], *& hic deficiet*, non vtique vulgari defectione luminis, sed noua & insolita instauratione mundi reseruata; quo & illud referre licet [d], *Stellæ cadent de cœlo.* Sed certiora testimonia referamus. Nam quod hæc ad aduentitiam immutationem elementorum plerique referunt, cum cœlos accipiunt, in quibus nubes, & volucres vago cursu circumferuntur, vim afferre videntur apertæ D. Petri assertioni; qui cœlos ab elementis apertè secernit [e], *Adueniet autem*, inquit, *dies Domini, vt fur. in quo cœli magno impetu transient*, hæc de veris cœlis accipienda sunt, nam sequitur, *elementa vero calore soluentur, terra autem, & quæ in ipsa sunt, opera exurentur. Cum igitur hæc omnia*, puta cœli & elementa, quæ proxime dixerat, *dissoluenda sint; quales oportet vos esse in sanctis conuersationibus & pietatibus, expectantes & properantes in aduentum diei Domini, per quem cœli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore tabescent*: ecce hic iterum cœlos sepositos ab elementis, *nouos vero cœlos, & nouam terram secundum promissa ipsius expectamus.* Quis non videt violentam esse interpretationem, Cœli ardentes soluentur, cœli sicut fumus liquescent, cœli magno impetu transient, id est purgabuntur, nitescent, & quasi à rubigine detergentur? Quomodo non est inanis denunciatio, cœlos vt fumum liquefactum iri, si cœlos aërem accipimus, qui iam liquidus est, nullamque habet soliditatem. Sed hæc accuratius in Annalibus nostris.

V. Astrorum officia.

Sed redeamus ad Mosem, astrorum, solis præsertim & lunæ munera describentem, quæ sunt totidem quasi fines, propter quos Deus sydera produxit. Primus est terram alternatim diu noctuque illuminare, quin etiam aquas & aerem, & cælestes ipsos orbes. Alter finis est vt sint in signa non vana illa & coniectanea Astrologorum, quæ Dominus apud Ieremiā [g], reprehendit, sed signa naturalia pluuiæ, serenitatis, ventorum, tempestatum &c. aut supernaturalia, qualia in victoria Iosue [h], in valetudine Ezechiæ [i], in Christi morte [k] contigerunt, & in extremo iudicio contingent. Tertius vt sint in tempora puta quatuor illa quæ dicuntur anni tempora, quæ sol suo cursu accedens ad nos, & recedens moderatur, ver, æstatem, autumnum, & hyemem, vt Basilius & Philo annotarunt, & quæ his connexa sunt seminandi, plantandi, metendi, vindemiandi, aliáque plurima.

DIES MVNDI QVINTVS.

I. Opera Domini super aquas.

Aggreditur deinceps diuinus interpres ad opus quinti Diei, quo productio auium & piscium continetur, in aeris, & aquarum ornamentum, & quasi supellectilem, & hominis mox venturi vsum, atque famulatum. Quintum porro iam Dominus operatur super aquas. Prima actio fuit in creatione abyssi cum facta est [l], *Vox Domini super aquas multas.* Altera fuit in communicanda illis virtutē productrice, & fœcunditate, cum [m], *Spiritus Domini ferebatur super aquas*, & facta est, *Vox Domini in virtute.* Secuta est, *Vox Domini in magnificentia*, cum diuisæ sunt aquæ, & in medio earum expansum est magnificentissimum illud firmamentum, cuius superiora tecta sunt aquis. Quarta fuit congregatio aquarum, quæ sub cælo sunt in vnum locum. Quinta est hodierna geminorum animantium ex aqua productio, qui est effectus datæ fœcunditatis, à Spiritu Domini incubante aquis.

II. Fœcunditas aquarum.

Ea fœcunditas tanta fuit, vt ex iis non solum aëris latissimè fusum elementum, vt de igne nihil dicam, sed ipsa etiam orbium cœlestium immensa corpora producerentur, & nunc innumerabilia piscium genera volucrumque, ad aëris & aquæ profunderentur ornatum. Quam multitudinem innuit ipsa vox Hebræa sarath, qua diuinum præceptum elatū est. quæ non solum producere, sed scaturire, ebullire,

o q. 11. in Gen. & serm. 5. de Provid.
p hym. vesp.
q l. de anima.
r hom. 3. in Hexa.
s l. 2. c. 3.
t Catechesi 9.
a vide Annales n. 5. & 6
b n. 7. 8. & 9.
c Eccli. 17. 30.
d Luc 21.
e 2. Petr. 3. 10. Probatur ex D. Petro.
f ... c. ...
g Ier. 10. 2.
h Ios. 10. 12.
i Isai. 38. 8.
k Luc. 23. 44. 45.
l Psal. 28. 3 & c.
m Gen. 1. 2.

& in magna copia gignere significat; sed ipsa ouorum experientia, quæ quotidie videmus in piscibus, perspicuè demonstrat, adco vt S. Ambrosius [n] dicat multo plura in mari, quam in terris animantia viuere. Est enim aqua rerum productioni aptior, quoniam [o]

n l. 5. Hex. c. 2.

o Ouid. 1. Metam.

——vapor humidus omnes
Res creat——

Ideoque Plinius [p] ait humoris luxuriem causam esse cur complura sint animalia in mari maiora terrestribus, & tam multiplicibus formis ac figuris, quæ est Aristotelis quoque sententia [q]. Cumque magna pars minorum piscium maiorum voracitati seruiat, necesse fuit, ne species aliqua periret, incredibili eos numero pullulare, & facilem in aquis vitam victumque reperire. Quo pertinet illud Psalmistæ [r], *illic reptilia quorum non est numerus.*

p l. 9. c. 2.

q l. 3. de generat. anim. cap. 11.

r Psal. 103. 25.

III. Piscesnum ex sola aqua producti?

Neque tamen intelligendum est pisces, auesque, ita ex aquis productas, vt cætera elementa nihil in eorum productionem contulerint, cum ea vera esse corpora mixta nemo dubitet. Iam enim aquis permixta fuerat terra, & aqua terris, cum Deus terram excitauit ex vndis, eamque quasi spongiam repleuit ac fœcundauit aquis, quibus innatabat aër, igneo ac viuifico calore perfusus. Ex aquis tamen, quasi ex prædominante elemento, vt homo è terra, producta dicuntur: & super hæc omnia accedebat Sol, omnium corpore & vita constantium parens.

IV. Varia eorum genera.

Si quis porrò piscium non solum summa genera hodie producta percensere, sed de iis accuratè differere studeat, inquit Basilius [a], *perinde est, atque si quis æquoreas vndas enumerare, aut metiri poculis aquas maris aggrederetur.* Pergens tamen nonnulla cursim enumerat. *In his*, inquit, *ipsis sunt ea quæ in alto versantur, quæ littoribus gaudent, quæ submersa viuunt, quæque ad saxa natiuis testis inhærent, saxatilia, gregaria, solitaria, & belluæ molis immensæ, & minutissimi pisces.* Addit & alia genera eorum, qui crustis includuntur, & qui molli carne præditi, quasi exarmati prædæ facilè patent. Alios rursum qui oua pariant, alios qui viuos producant fœtus, &c. pluribus enim in hac descriptione, Basilij nobilissimum excurrit ingenium: nec nos in hoc narrationis cursu par est esse lentos, memores nos epitomeo scribere.

a Hom. 8. in Hexa.

V. Balænarũ moles immensa.

Non omitto tamen vel obiter intueri illa cete grandia, quamuis ipso aspectu horrifica, quæ textus Hebræus Dracones magnos, Chaldæa paraphrasis Colubros magnos appellat: terrestribus scilicet periculo & magnitudine suppares; sed multo etiam maiores esse balænas & cetos draconibus constat. Sed an vocum penuria Hebræi laborant? Audi enim Basilium. *Fecit Deus cete grandia, non quia squilla & halece maiora sunt cete, ideo magna sunt dicta, sed quia mole corporis maximis montibus exæquantur. Nam cum ad summam aquæ superficiem enatarint, instar insularum sæpe numero apparent. Hæc tamen tantæ molis animantia, non in oris neque in littoribus degere, versarique solent, sed id mare inhabitant, quod Atlanticum nuncupatur.* Sic Basilius, quem imitantur S. Ambrosius, Theodoretus, Procopius, Isidorus. Plinius [b] ea piscium monstra vastissima in Indico mari collocat. *Plurima*, inquit, *& maxima in Indico mari animalia è quibus Balenæ quaternum iugerum, pristes ducenum cubitorum: quippe vbi locustæ quaterna cubita impleant, anguillæ quoque in Gange amne tricenos pedes, &c.* Plurima enim apud illum leges. Illud ex eodem addo memorabile [c], Iubam ad Cæsarem Augusti filium scripsisse, cetos sexcentorum pedum longitudinis, & trecentorum sexagiota latitudinis in flumen Arabiæ intrasse, idest, vt arbitror Arabicum sinum. Si enim crassities isti latitudini respondebat, quod flumen in Arabia eius capax?

b l. 9. c. 3.

c lib. 32.

VI. Piscium & Volucrum affinitas.

Quod ad volucres attinet, earum productio piscium creationi coniungitur, propter magnam inter vtrosque cognationem. Nam plurima volucrum genera natant, & amphibia sunt, vt alcyones, mergi, fulicæ, arduæ, cygni, grues: & piscium progressio in aquis, instar est volatus auium in aëre; vtrisque alæ & branchiæ pro remis, & cauda pro gubernaculo, vt notauit Ambros. Et quoniam ab imperfectioribus ad perfectiora progreditur, Mundi opifex, orsus à piscibus ad aues transit; quarũ perfectionem maiorem, maior organorum internorum externorumque distinctio significat, pluriumque sensuum etiam internorum vsus, vt pleræque facilè cicurentur, & sonos etiam suos in loquelam vertant. Inde ad terrena animalia, ipsumque hominem venietur.

VII. An aues è terra productæ?

De loco porro productionis auium, fautores textus Hebraïci, editione vulgatæ litem intendunt, simulque ipsis 70. Interpretibus, & Chaldaïcæ paraphrasi, quod in Hebræo legatur, *& volatile volet super terram, vt non cogaris*, inquit Eugubinus *ex aquis volatilis producere, separatim enim præcipitur vt aquæ ebulliant piscibus omnigenis, & vt volucres volent super terram.* Ex aquis tamen aues productas esse tam ratione, quam experientia confirmat. Priorem nihilominus sententiam amplectitur Caiet. vultque ex terra fuisse productas. A quo non multum absunt Lipomanus, Catarinus, Vielmius, Rabbini, & in suis versionibus Montanus, Pagninus, Vatablus.

Aut potius ex aquis.

Verum & horum sensibus, & Hebraïco textui præponderat vulgata editio Hieronymi ab Ecclesia probata, præsertim consentiens 70. Interpretibus, & Chaldaïcæ paraphrasi. Nam & Græci dum legunt *volatilia volantia*, & Chaldæus *auem quæ volet*, eandem omnino sententiam retinent, & auium originem cum Hieronymo aquis tribuunt. Et satis absurdum est, si ex terra productæ sunt aues, vt ipsi volunt, earum productionem quinto diei traditam, & non sexto reseruatam. Cum Latino autem Græcoque textu non mirum est Latinos Patres, Græcosque sentire. Nam S. Ambrosius in hymno, quo Ecclesia semper vtitur [d],

d fer. 5. ad Vesp.

Magnæ Deus potentiæ,
Qui ex aquis ortum genus
Partim remittis gurgiti,
Partim leuas in aera.

Demersa lymphis imprimens,
Subuecta cælis irrigans,
Vt stirpe vna prodita
Diuersa rapiant loca.

Nec aliter sensit in Hexam. [e] Idem sentiunt

e l. 5. c. 14

f l. 1. in Genes.
g Homil. 7. in Gen.
h l. 2. 9.
i De mundi opificio.
k Hom. 8.
l l. 5. diu. decret.
m l. 1. c. 49. in Gen.
n l. 3. de Gen. ad lit. c. 3. & l. 6. cap. 5.

Cyrillus [f], & Chrysostomus [g], Damascenus [h], & Philo [i], qui propterea volucres vocauit germanas aquatilium, quem secutus est Basilius [k]. Eodem modo intellexerunt, atque interpretati sunt scripturam, Theodoretus [l], Rupertus [m], & qui multorum instar esse possit S. August. [n] quorum sententias in Annalibus leges.

VIII. Quanta varietate & copia.
o Loc. cit.
p Lib. 8. de hist. anim. c. 1.

Prima igitur auium productio diuina virtute atque imperio tanquam efficiente causa ex aquarum materia facta est : quanta autem varietate & copia, quis pro dignitate dixerit? Excurruot in id argumentum Sancti Basilius, atque Ambrosius [o]. Illius inter alia hæc verba sunt. *Sunt tamen & in volucrum natura generum innumeræ differentiæ, quas sibi quispiam eodem transegerit modo, quo piscium etiam aliqua ex parte discrimina nos tetigimus. Vnum & idem commune volucrum nomen, infinitas autem inueniet differentias, & inenarrabilem inter ipsas magnitudine, formis, coloribus, vita, moribus, actionibusque varietatem.* Inde multas recenset auium differentias, maxime ex alarum modo petitas, quas apud Aristotelem quoque leges [p].

IX. Produxit perfectæ magnitudinis.

Perfecto hoc vtroque opere, Deus in eo sibi complacuit, bonumque pronunciauit, atque vtrumque genus larga benedictione, ac beneficentia prosecutus est, vim illis ac propensionem multiplicationis impertiens, ad extremam vsque mundi periodum. Est autem idem hoc loco crescere, quod multiplicari, non enim Deus hæc animalia produxit imperfectæ magnitudinis, roboris, & ætatis, sed planè perfectæ, atque idoneæ ad sibi simile producendum. Nam pauca taotum, & quidem bina in quaque specie producta censuerunt Basilius, Lactantius [b], Theodoretus [c], Iustinus Martyr [d], atque Procopius in Genesim.

a Hom. 7.
b l. 2. c. 11.
c q. 17. in Gen.
d q. 46.

X. Nec bina tantum, sed plurima.
e l. de opif. hom.
f disp. 20. in op. sex dierum.

Quibus resistunt S. August. l. 12. de Ciuit. c. 21. vbi perspicuè docet animalia tam soliuaga, quàm gregalia, plura simul iussa esse existere, Deum autem voluisse omnes homines ab vno capite promanare. Idem sensit Gregorius Nyssenus [e], Moses, Bar-cepha Syrus, S. Ephrem, & recentiores, in quibus Molina. [f] Idque diuinæ liberalitati consentaneum est, & ipsius Scripturæ verbis, quibus iubetur vt aquę producant, id est scaturiant, & ebulliant in magna copia, piscibus volucribusque producendis. Id in duobus verbi causa halecibus aut delphinis; duobus passeribus vel lusciniis qui verum esse possit? quomodo non diuturna atque immensa solitudo fuit in vastissimis marium tractibus, cum in exiguo tantum spatio esset quidquid erat vnius generis animantium; Quid si Lucius in fluuio, aut Delphinus in mari pisciculum aliquem deuorasset, aut accipiter in aëre passerem, aut ouem in terra carnifex lupus dilacerasset, antequam illa similem sibi procreasset, species vna, imò plurimæ mundo defuissent, nisi ad hæc vitanda infinita miracula introducantur. Pro quibus plurima in quoque genere indiuidua fateri à Deo condita, conuenientius videtur ac pulchrius.

XI. Præterquam in homine.
g l. 12. de Ciu. c. 21.

Nec par est rato humanæ speciei, in qua duos tantum productos esse constat, apud quos mutuus amor naturali consanguinitatis vinculo colligandus erat, vt pluribus eodem loco disserit S. August. [g] Nec facile illis imminebat interitus, diuina gratia, & propria prouidentia, & bestiarum subiectione communitis. Neque par est regem, sicut subditos multiplicari. Nec iussit Dominus homines è terra erumpere, sicut volucres & pisces ex aquis scaturire, sed illos Deus sigillatim formare dignatus est, hos ab aquis turmatim magna copia profundi iussit.

DIES MVNDI SEXTVS.

ADest postremus Diuini opificij dies, quo innumerabiles animantium species, vltimo quasi Dei labore procreantur : eius nihilominus de quo veritas ipsa dicit [h], *Pater meus vsque modo operatur, & ego operor.* Nouas nimirum rerum formas ac species producere desiit, ab illius autem conseruandis gubernandisque nunquam cessauit. Quod notauit hoc loco magnus Basilius [i]. Bipertitum autem est huius diei opus : pars vna continet ortum pecudum ratione carentium; in altera sanctius his animal atque diuinius à Deo ipso formatur, & ab authore suo magnificentissimè locupletatur. De priore diuini huius operis parte hæc habet Moses. [k] *Dixit quoque Deus, Producat terra animam viuentem in genere suo, iumenta, & reptilia & bestias terræ, secundum species suas, factumque est ita.* Idque tam in animantibus, quæ ex putri materia propter imperfectionem suam gigni possunt, quam in reliquis, quæ ex semine procreantur; vt hoc loco tradunt Tertull. August. [m], Basilius [n]. & Ambros. [o].

Horum porro animantium tria quasi summa genera scriptura constituit, iumenta, reptilia bestias, de quibus elegans est Ruperti commentatio. [p] Nota, inquit, diligenter præiudiciorum Dei inuestigabilium prouidentiam. Ab vna namque specie, id est à reptili homo seductus est, ab vna, id est, à bestiis terræ iustè peccator idem infestatur: ab vna, idest, à iumentis eiusdem miseri hominis debilitas, misericordia Dei refouente iuuatur. Omisit Basilius hæc ipsa genera distinctius explicare. In variorum tamen animalium è terra productorum proprietatibus & naturis explicandis, quod in auibus, piscibusque ante præstiterat eleganter immoratur. Nobis ad alia properantibus non licet ea in re moras trahere longiores. Illud tamen non omitto, idem de hisce animalibus dicendum videri, quod aote de volucribus, piscibusque dictum est: non bina scilicet tantum sed magnam indiuiduorum copiam diuinitus productam, & forte ad copiam, fœminei sexus plures, vt Vielmio, & Asanio Martinengo placere video.

Iam vero quod ad species animalium è terra productorum attinet, non sunt omittendæ dubitationes duæ, altera de noxiis animantibus fuerintne tunc à Deo immediatè productæ; altera de speciebus: quæ dicuntur adulterinæ quæ ex diuersorum specie animalium commixtione nascuntur, quales pleræque contingant in siticulosis Africæ locis, vbi ad aquas feræ conueniunt, an scilicet hæ animantium species Dei iussu io illa prima productione in lucem prodierint. Et quod ad priorem attinet, iam præiudicium in herbis noxiis arboribusque sterilibus factum est, vt non sit opus Patrum per

rogare sententias. In eo enim passim consentiunt, vt quæ nunc noxia sunt, ante peccatum fuerint innoxia. Ita docent plurimi omnino Patres Græci, Latinique. Vnus nobis Chrysostomus [q] sit instar omnium. *Neque enim*, inquit, *huiusmodi feræ antea homini terribiles, nec ab eo fugiendæ, sed cicures & mansuetæ. Eas itaque deduxit Deus ad Adam, & ipse eis nomina imposuit. Serpens Euam alloquitur, & Eua non refugit; Postquam autem præteritum est mandatum, plurimum honori detractum est.*

q Hom. in Psal. 148.

IV. Et quem ad finem.

Condita ergo fuerunt hæc animantia ab initio ad integritatem & perfectionem huius Vniuersitatis, in qua diuina Sapientia tot animalium species desiderari noluit: voluit potius, teste Lactantio, hominem sapientiam sibi datam diuinitus exercere, æstimareque, vt egregiè disputat S. Augustinus contra Manichæos [r], omnia pulchra esse conditori, licet minus appareat rem temerè spectantibus. Inuecto autem in mundum peccato, prouidit vt peccatoribus pœna essent; iustis autem patientiæ, & meritorum palæstra. Vt egregiè docent Sancti Basilius [s], Ambrosius, atque Chrysostomus, qui ait non minus vtilitatis afferre mortalibus animalia quæ noxia dicuntur, quam mansuetas & cicures animantes. *Ista enim*, inquit, *sunt apta ad vsum corporis; hæc vero & tibi metum afferunt; & vt sis modestus, & temperatus efficiunt, & ad certamen instruunt, & peccatum primi parentis tibi in memoriam redigunt, & ostendunt quantorum malorum causa sit inobedientia.* Sic ipse, cui consentiunt Theodoretus, & Rupertus [a]. Adde postremo varios vsus, quos ab illis mutuamur, maximéque sanitatis, de quibus iidem Patres consuli possunt.

r l. 1. c. 16. de Genes.

s Hom. 7. in Gen.

a In Gen.

V. An etiam adulterina.

Quod ad alteram dubitationem attinet, de animalibus istis adulterinis, fuerintne à Deo creata hoc sexto mundi die, pars aiens probabilitate non caret, nec desunt rationes idoneæ quibus fulciatur, quas in Annalibus [b] accuratè propositas refutatasque reperies. Probabilior est enim contraria sententia, quæ est S. Thomæ [c], qui ait has species non recens productas, post opus sex dierum, quia causaliter præcesserunt in illis operibus, in eorum videlicet creatione, ex quibus postea progenitæ sunt. Quæ est etiam Ruperti [d] sententia, & recentiorum, Molinæ [e], Gregorij de Valentia, Vielmi apud Ascanium Mart. & Cornelij à Lapide, & aliorum, quibus libenter assentior. Nam quæ animalia Deus è terra immediatè produxit, ea secundum species quæque suas produxit, at hæc non secundum species suas, sed alienas producuntur. Non enim mulus ad speciem equi vel asini pertinet: nec ceruа & lupus similem sibi lyncem procreant, & ita de cæteris. Adde quod animalia quæ Deus creauit, voluit esse quasi semen cæterorum, ideóque crescere iussit ac multiplicari, quod adulterinis istis animalibus, quæ sterilia sunt, conuenire non potest. Denique tota productio, quæ facta est ab authore naturæ, secundum naturam est, illumque ordinem, quem ipse in illa constituit. At harum hybridum generatio contra naturam est, illiusque legitimum ordinem, & ad monstra pertinet, propptereáque à Deo in lege [f] fuere prohibita.

b n. 7. & 199. Pars negans probabilior.

c q. 73. a. 1. ad 3.

d lib. 24. in Gen.

e l. 1. c. 59. in op. sexti diei disp. 20 ... 5. q. 3. ... n. 6.

f Leuit. 19. 9.

DE HOMINIS CREATIONE.

VI. Eximia hominis dignitas.

AD alterum iam nobis diei sextæ opus adeundum est, opus diuinæ liberalitatis ac magnificentiæ, opus exquisitissimæ absolutissimæque sapientiæ; opus supremæ potentiæ, singularisque bonitatis. Neque enim vlla res est, in iis omnibus quæ sub aspectum cadunt, & natura constant, in qua plura diuinæ majestatis attributa se prodant, nulla quæ magis, vel ipsos Angelos eam contemplantes, mouere ad admirationem queat. Magnum plane opus, & magnus omnino dies, quo id perfectum est. Dierum enim præstantiam & magnitudinem, non ex Solis circa terram latione quatuor & viginti horis distincta metiri oportet, quippe quæ dies omnes pares inter se, & æquales facit, sed ex operum in eis patratorũ dignitate, qualis est hominis productio, in statu longè pulcherrimo, atque beatissimo.

VII. Propositio futuræ narrationis.

Sed vt ad rem ipsam admoueamus manum, neque in campo immenso temerè diuagemur, eum sequemur in hac narratione ordinem, quem ratio ipsa temporis exigit, quæ nobis esse debet antiquissima. Et quoniam Moses in hominis productione narranda primò catalogum rerum sex diebus productarum breuiter texere voluit, ad quem cum duo eximia pertinerent, Paradisi terrestris, & hominis productio, seorsim de vtroque sibi dicendum putauit, licet intelligeret Paradisum ad tertium diem, hominem ad sextum pertinere; nos totam huius diei narrationem, temporis ordinem secuti, digeremus, quem suis deinceps, vt res feret, locis confirmabimus.

VIII. Eadem ordine temporis.

Iussit Deus è terra produci terrena animantia [g]. *Producat terra animam viuentem, &c.* Producta sunt, & à Deo approbata, *factumque est ita*, &c. *Et vidit Deus quod esset bonum.* Diuina Trinitas de homine cum amplissima dignitate, & potestate producendo quasi deliberat, *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram & præsit*, &c. Tum hominis productio in genere traditur, secundum vtrunque sexum, vt catalogus operum sex dierum breuiter expediatur. *Et creauit Deus hominem ad imaginem suam*, &c. Sed mox capite sequenti describitur particulariter productio viri secundum corpus è terra fictum, & inspiratam animam. [h] *Formauit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ*, &c. Factus homo in animam viuentem inducitur in paradisum triduo ante præparatum. *Plantauerat autem Dominus Deus paradisum*, &c. *Tulit ergo Dominus Deus hominem, & posuit eum in paradiso voluptatis*, &c. Deliberat Deus de producenda muliere in adiutorium Adami. *Non est bonum esse hominem solum, faciamus ei adiutorium simile sibi.* Interim animalia in hortum diuinitus inducuntur ad Adamum, vt agnoscat se socia necessaria carere, & animalibus sibi natura aliter subditis nomina tribuat. *Formatis igitur de humo cunctis animantibus*, &c. *Appellauitque Adam nominibus suis cuncta animantia*, &c.

g Ca. 1. v. 24. 25.

v. 26.

v. 27.

h Cap. 2. v. 7.

v. 8. & 15.

v. 18.

v. 19 & 20

IX. Ex ipso Mose digesta.

His ita confectis, obdormiscit Adam: sopito accipit costam Deus ad formandam mulierem.

v. 21. *Immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam*, &c.
Ex ea Dominus ædificat mulierem, eam animat vt Adamum, & adducit ad eum. *Et ædi-*
v. 22. *ficauit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam in mulierem, & adduxit eam ad Adam.* Agnoscit eam Adam, vt os de ossibus suis, & carnem de carne sua. *Dixitque Adam hoc nunc os de ossi-*
v. 23. & 24. *bus*, &c. Eam accipit vxorem, & legem matrimonij condit. *Quamobrem relinquet homo patrem suum*, &c. Deus benedicit coniugibus, eisque dat fœcunditatem, & dominium in animantia
i. *Benedixitque illis Deus, & ait; Crescite & mul-*
i. Cap. 1. v. 28. *tiplicamini*, &c. *& dominamini piscibus maris*, &c. Deinde hominibus de cibo, cunctisque animantibus liberaliter prouidet. *Ecce dedi vo-*
v. 29. & 30. *bis omnem herbam*, &c. *vt sit vobis in escam & cunctis animantibus terræ*, &c. Esum tamen fructus arboris scientiæ boni & mali prohibet
k Cap. 2. v. 16. & 17. C. 3. v. 2. & 3. vtrique sub pœna capitis. k *Præcepitque ei dicens. Ex omni ligno paradisi comede, de ligno autem scientiæ*, &c. Et repetitur præceptum cap. tertio, vbi Eua sibi quoque præceptum à Deo datum fatetur. *De fructu lignorum*, &c. Viuunt aliquandiu in innocentia, sine pudore nudita-
l Ca. 2. 25. tis, l *Erant autem vterque nudus*, &c.

X. Vsque ad diem septimum, & tentationem.
Secutus est dies septimus, & quies Domini, & diei sanctificatio. m *Compleuitque Deus die septimo opus suum quod fecerat, & requieuit die septima* &c. *Et benedixit diei septimo*, &c. Suc-
m C. 2. v. 2. & 3. cessit post dies aliquot tentatio, & ruina & ex-
n C. 3. v. 1. pulsio è paradiso. n *Sed & serpens erat callidior cunctis animantibus terræ*, toto capite tertio. Et hic quidem fuit ordo rerum gestarum circa hominem hoc tempore, qui etsi est perspicuus ipse per sese, confirmabitur tamen suis locis, vt diximus, cum necessarium videbitur, aut opportunum. Hunc singula eodem ordine seruato videamus, initio ducto à deliberatione Domini de homine producendo, quoniam de animalium terrestrium productione iam satis pro suscepta breuitate dictum est.

XI. Deliberat Dominus de homine producendo.
Productis igitur hoc ipso sexto innumeris animalium terrestrium formis, iisque probatis, maius opus moliens ait a, *Faciamus homi-*
a Cap. 1. 26. *nem ad imaginem & similitudinem nostram.* Duo tanguntur his verbis, quæ partim spectant ad suscepti operis gloriam, partim ad Opificis maiestatem. Est enim hæc quasi consultatio Dei, & deliberatio quædam de opere præstantissimo patrando, qui tamen in cætera molitione rerum, aut mole, aut multitudine maximarum, orbium inquam cælestium cum astris & luminaribus suis, & omnium plantarum & animalium quæ cœlo, terra & fluctibus continentur, nuda iussione contentus fuit. Notatur hic quoque locus quasi illustre testimo-
b Hom. 10. In quo S. Trinitas manifestatur. nium sanctissimæ Trinitatis. Nam Basilius, b *Et quidem dixit nunc*, faciamus, *vt hoc insigni agnoscas Patrem & Filium, & Spiritum sanctum. At posterius*, fecit Deus hominem, *diuinam vt vnias maiestatem. Sane vt vnias non eas quæ ὑποστάσεις dicuntur, hoc est ipsas tres personas, sed quatenus id vnitatem concernit potentiæ, vt vnam in diuinis retineas gloriam & maiestatem.*

XII.
Proposuit quid facturus esset Deus Pater. cum filio suo magni concilij Angelo, per quem facta sunt omnia, & Spiritu sancto, qui thesauros bonitatis suæ in hominem, præ cæteris animantibus, erat effusurus. Nunc videamus quid fecerit. *Et creauit Deus*, inquit Mo-
ses, *hominem ad imaginem suam, masculum & fæminam creauit eos.* Hæc ille capite primo, v. 27.
de hominis productione summatim: sed mox distinctius de formatione corporis humani, & animæ productione. c *Formauit igitur Do-* c Cap. 2
minus Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viuentem. Ne quid autem mulier viro suo minus habere videretur, de illius quoque productione diuinum concilium celebratur. d *Dixit enim Dominus, non est bonum esse hominem solum, faciamus ei adiutorium simile* d Ibi. v.
sibi, &c.

XIII Ordo productionis huius.
In ista porro productione hominis, sicut anima, quæ vel sola, vel maxime diuinam præfert imaginem, corpus dignitate præit, ita corporis formatio animam tempore antecedit. Non enim anima, nisi in corpus iam dispositum immittitur. De corpore igitur primum dicamus, in quo & materia eius, & membrorum conformatio consideranda est, quæ diuitias sapientiæ, prouidentiæ, & bonitatis diuinæ mirificè prædicat, & Corporis materia עפר Ghaph.
prodit. Materia porro terra est, vel limus terræ, vel iuxta Hebræum puluis terræ minutissimus, qualis ambulantibus adhærescit ex puluerulento solo. Quo pertinet illud, e *Quia puluis es, & in puluerem reuer-* e Ca. 3.
teris. Formauit igitur Deus hominem puluerem de terra, vel puluerem de terra in hominem, vel hominem de puluere terræ. Sed illud formare, in Hebræo Græcóque Vaizer. ἔπλασεν
textu, est idem quod ab aliis dicitur fingere, plasmare, figurare, quomodo scilicet figuli solent. Significat enim Tertulianus f f L. 2. co Marcio. Quis dignus inc lere, &c.
Deum ipsum per se, non Angelorum opera, eam quasi statuam famulari manu elaborasse. Inde Adamum Sapiens, & deinceps alij πρωτόπλαστον dixerunt. Et Iob g, *Manus tuæ* g c. 10.
inquit, *fecerunt me, & plasmauerunt me totum in circuitu*: alludens ad formationem Adami, sicut & mater septem martyrum Machabæorum: quod notauit Sanctus quoque Chrysostomus h. h Hom. in Gen.

XIV Deus hominis plastes.
Minimè porro ignorandum est, in Deo, qui spiritus est, metaphoricam manum intelligendam esse, vt placet D. Augustino i vbi i l. 6. de Gen. ad l
prima fronte hanc assertionem videtur reiicere; ex eo maximè quod infra dicitur k, k cap 2.
Deum formasse de humo omnia terræ animalia; sed ibi formare idem est quod producere, vt notauit Oleaster. Et rursum Augustin. l l l. 7. c.
Quid ergo nunc dicendum est, in eo quod scriptum est, Sufflauit Deus, nisi quia sicut non manibus corporeis finxit, ita nec faucibus, labiisque sufflauit. m r. 95. 94.
Verum de hominis formatione, quatenus dici possit à Deo facta, vel Angelis, consule Pererium l. 4. m vbi concedit simulacrum illud corporis humani ab Angelis figurari potuisse: sed cum id nisi animæ beneficiu, quæ solo à è luto.
Deo est, non sit corpus humanum, certe Angeli corporis humani effectores dici non possunt n. Quia ergo puluis, propter diffluentem n Vide Thom. 1. q. 91. a. 2 ad 1. & ad 2.
siccitatem, in solidum corpus conformari non potest, diuinus plastes puluerem aquæ miscuit, & lutum fecit, quod Hieronymus, Tertullianum imitatus o, limum vocauit in editione o De ani c. 23.

vulgata. Hinc frequens illa comparatio figuli & luti in sacris literis [p] & prophanis; sed egregiam dissimilitudinem notauit Gregorius Nissenus in illa verba, *faciamus hominem. Numquid formauit hominem*, inquit, *quemadmodum è luto figuli aliquid effingunt, aut quemadmodum ex ære conflant aliquid statuarij? Minime verò. Nam statua quidem extrinsecus tantum speciem ac similitudinem præfert, at opus formatum à Deo non est huiusmodi: sic enim hominem conflauit, vt omnes illius partes intus etiam formaret, atque distingueret.* Sic ipse.

p Esa. 43.9 Ierem. 18.6 Rom. 9. 20.

XV. Et tamen ex 4. Elementis.

Porro terram, de qua formatus est homo, fuisse terram rufam notauit Iosephus [q], idque ipsum Adami nomen notat, quo nomine, non sine mysterio in Græca lingua quatuor mundi partes comprehenduntur, ἀνατολὴ, δύσις, ἄρκτος, μεσημβρία. Facta est autem in productione Adæ mentio terræ, sine limi, aut luti ea terra & aqua coalescentis, etsi constat ex quatuor elementis: quia terra & aqua, secundum quantitatem & substantiam in homine abundant, licet alia in eo secundum virtutem prædominentur, vt ita posset esse aliqua mixtionis æqualitas, vt notauit. S. Thomas.

q l. 1. Ant. c. 1.

r 1. p. q. 91. a. 1.

XVI. Dei in humano corpore sapientia.

Iamdudum expectas, amice Lector, vt ex hoc quasi spineto educaris in amœniorem planiciem, in quam diuinam sapientiam agnoscamus, in humano corpore fabricando. Sed qui possum obsecro, ad Compendij compulsus angustias? præsertim cum in eo curriculo, studiosè permulti antiqui, recentioresque decurrerint, vt in opere Deo in primis, hominibusque glorioso. Et nominatim Ambrosius in Hexaëm. [s] & toto libro de dignitate conditionis humanæ. Gregorius Nyssen. libro de hominis opificio, & Orat. 2. in ea verba, *faciamus hominem*. M. Tullius [t], ex quo nonnulla Lactantius, cum alibi, tum toto libello de Opificio Dei, vbi supplere se ait, quæ ille in quarto de Repub. lib. 1. de leg. alijsque locis magis tentauit, quam executus est. Adi etiam Nemesium [u] philosophum Christianum in lib. de Natura hominis, & ex Recentioribus Ludouicum Richeomum [x] in Valedictione animæ. Sed fortassis aliquod à me quoque in hoc quasi conuiuio symbolum petis. At ego in Annalibus [y] gessi morem voluntati tuæ, quæ huc breuitatis studio transferre non ausim, nec facilè contrahi possunt. Ea igitur tu ibi, vt spero, non sine vtilitatis fructu leges.

s l. 6. cap. 9.

A multis explicata.

t l. 2. de nat. Deor.

u l. 9. Bibl. Patr.

x cap. 49. & seqq.

y n. 25. & seqq.

XVII. Primi parentes qua ætate conditi.

Itaque de primorum parentum corpore hoc vnum ferè superest, ea non infantilis ætatis ex terra vel costa fuisse producta, sicut hoc tempore ex maternis vteris educuntur, sed ætatis perfectæ. *Facile enim fuit*, ait Augustin. [a], *illi qui per ordinariam temporum moram vinum producit ex vite, & illud in Cana Galilææ puncto temporis produxit ex aqua, hominem etiam quem longo tempore format in vtero, & eductum longiore etiam ad perfectionem ætatis deducit, in ætate perfecta è terra producere.* Itaque rationi consentaneum est vtrumque in ætate perfecta esse creatum, apta ad productionem similis sui in eadem specie, sicut in cæteris animantibus factum apparet. Alioqui pene frustra eis dictum esset, *Crescite & multiplicamini*: quis enim id infantulo dixerit, qui neq; præceptum intelligere possit, neque exequi. Vtrum autem Adamus gigantæa corporis mole fuerit, disputat Pererius [b] in Genesim.

a l. 6 de Ge. ad lit. c. 13.

b l. 4. n. 99. & 100. Vide Aug. de Ciu. l. 15. c. 14.

XVIII. Anima cur inspiratione creata.

Veniamus nunc ad illud spiraculum vitæ, quod Deus in faciem hominis inspirauit: quanquam erat illud adhoc hominis simulachrum, non homo, donec illi anima vitam & naturam hominis tribueret. Cum autem constet animam ratione præditam vera à Deo creatione fuisse productam, quid causæ est cur inspirata dicatur, aut per inspirationem producta? An quia voluit Moses, innuere eam corpus non esse, sed spiritum? vnde Christus Dominus moriens in manus Patris commendauit spiritum suum. An vt doceret philosophos eam nõ educi è potestate materiæ, vt cæteras, sed à solo Deo produci, vt halitus a solo spirante proficiscitur? quod mirificè cum Aristotelis [c] sententia congruit, asserentis animam extrinsecus aduenire. An vt intelligeremus eam non esse quandam diuinæ substantiæ particulam, sicut nec halitus de substãtia eius est, qui spirat respiratve, sed aëre infuso vel circumfuso vt rectè disputant Chrysostomus [d], & Augustinus [e]. An vt per hieroglyphicum inspirationis facilitas diuinæ huius operationis ostenderetur; vt ait Theodoretus [f]. An etiam vt doceret eam simul creari, & in corpus infundi. Etsi alterum altero prius natura est. Postremo ea ratione significatur animum quodammodo ex ore Dei produsse, quod diuinæ gratiæ, sapientiæ, & vitæ factus sit particeps. Nam sapientia dicitur ex ore Altissimi prodiisse; & participando gratiæ eius, diuinæ naturæ fit consors.

1.

2. Anima extrinsecus educauit.

c l. 2. de gen. anim. c. 3. θύραθεν ἐπεισιέναι.

3.

d hom. 13. in Gen.

4.

e l. 7. de Ge. ad lit. c. 2. & c. 28. in fine.

5.

f q. 23. in Gen.

6.

XIX. Cur in faciē inspiratio facta sit.

Ferebatur porro hæc diuina inspiratio in faciem hominis, siue quia ibi omnium sensuum organa collocata sunt, quibus animal vitam, vitæque præsentiam patefacit, siue quia in facie tanquam in speculo imago animi dignoscitur, quippe quæ tristitiam, lætitiam, iram, timorem, admirationem, cupiditatem, desperationem, aliasque animi perturbationes prodit. Hinc illud, *Heu quam difficile est crimen non prodere vultu!* Hebræus textus pro facie habet nares, quæ scilicet sunt respirationis, de qua nunc agitur, organum, sed ex parte intelligendum est totum ideòque 70. πρόσωπον, Hieronymus faciem vertit.

XX. Imago Dei in anima.

Ad imaginem porro Dei, & similitudinem factus est homo, non secundum corpus, quo *comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis*, sed secundum, animum, qui est substantia spiritalis, intellectu, voluntate, & libertate prædita, sicut Deus. Et hinc intelligitur triplex rerum ordo: primus est intelligentium, qui sunt meri spiritus, vt Deus & Angeli eius; secũdus est corporeorũ, quæ nihil nisi corporeum habẽt & materiatum, vt cæli, elemẽta, mixta, plantæ, animalia: tertius est spiritu & corpore constantium, quo in ordine solus est homo, quem propterea horizontem vocamus rerum creatarum: Nyssenus autem [g] mixtum quendam mundum duobus mundis cognatum, ex incorporea, immortali, & incorruptibili anima; & ex materiali, & aspectabili corpore, & ex quatuor elementis composito coagmentatum & iunctum, qui primum postremumque gradum attingit: imò ipsum Deum lucem inaccessibilem, & abyssum tenebrarum materiã: ipsum Deum, spiritum infinitum spiritu suo, &

Triplex rerum ordo.

Homo horizon rerũ creatarũ.

g 4 de ima. & simil. Dei.

lutum ipsum ac puluerem terræ corpore suo, vt quantum eleuaretur ex vno tantum deprimeretur ex altero. Denique minuit illum paulominus ab Angelis, qui illum eodem die condidit, quo iumenta, reptilia, & bestias terræ: ne illi fortasse contingeret quod reprobis spiritibus, quorum excellentia, nulla humilitate degrauata, facta illis fuerat in ruinam.

XXI. An in eodem gradu Deus & Angelus.
a Hom. 9. in Hexamen.

At, inquies, Deum & Angelos in eodem ordine gradúque ponimus, repugnantibus Patribus, magnoque in primis Basilio [a], qui Iudæos refellit, qui diuinum colloquium, & deliberationem de homine fabricando, non inter personas diuinas, sed cum Angelis à Deo habitam mentiebantur; refellit inquam ex eo quod non sit eadem imago Dei & Angeli; ex quo etiam concludi possit, ne hominem quidem esse imaginem Dei. Respondetur autem filium Dei esse imaginem Dei, & splendorem gloriæ, & figuram substantiæ eius. Angelum autem & hominem non imaginem Dei esse, sed ad imaginem Dei accedere, quasi imaginem imperfectam, vt docet D. Thomas [b], quod videtur ex Augustino mutuatus: nec hominem ad imaginem Angelorum factum esse, cum sint conserui eius, nec eos habeant suæ creationis authores, vt rectè argumentatur Basilius, Iudæorum malitia egregiè repræsentata, vt in Annalibus [c] leges.

b 1. p. q. 93. a. 1.
c num. 39.

XXII. Homo vniuersè ad imaginem Dei in omnibus quibus bruta superat.
d l. 6. c. 8. init.
e Tom. 1. in Gen.
f l. 6. de Gen. ad lit. c. 1.
g c. 40 18.

Porrò imaginem Dei ad solum hominis animum pertinere, perspicuè docent Ambrosius [d], Origenes [e], & Augustinus [f]. *Hoc*, inquit, *excellit in homine, quia Deus ad imaginem suam hominem fecit, propter hoc quod dedit ei mentem intellectualem, qua præstat pecoribus*, ex quo etiam patet pecora ad Dei imaginem non pertinere, vnde subdit. *Nam & pecora Deus fecit, sed non ad imaginem suam*. Eo denique pertinet illud Isaiæ [g]. *Cui ergo similem fecistis Deum, aut quam imaginem ponetis ei?* negat enim corporea, & arte facta hoc titulo decorari posse. Sed in qua re peculiariter hæc imago consistit? Vniuersè dici potest hominem esse ad imaginem Dei, secundum omnem rationem, qua, propter gradum intelligendi, cæteris animantibus antecellit: his quippe omnibus accedit ad Deum, qui naturam intelligentem habet, in qua similitudo hæc, & imago consistit. Sed ea placet breuiter explicare sigillatim.

XXIII. Primo in dominio
h hom. 10. in Gen.
i Orat. 1. in illud. faciamus hominem & l. de opif. hom. c. 4.
2. In similitudine diuinarum virtutum.

Et primo quidem cernitur in dominio, quod homini datum est in cæteras animantes; idque satis intelligitur ex Domini verbis, qui cum dixisset, *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*, quasi explicans, in quo ea sita esset, subdidit; *Et præsit piscibus maris, & volatilibus cæli*, &c. Idque ita intellexerunt S. Basilius [h], eiusque frater Gregorius [i], & Chrysostomus, & ex Latinis Sancti Ambrosius & Augustinus. Secundo sita est hæc imago in similitudine diuinarum virtutum. Ita Nyssenus pluribus, Origenes, Ambrosius & Bernardus.
3. Tertio in modo existendi in rebus, vt ex S. Ambrosio, & Gregorio Nysseno constat: nimirum neque Deus, neque animus hominis, cum spiritus sint, circunscribuntur loco.
4. Quarto in arbitrij libertate, Ita Nyssenus, Damascenus, atque Bernardus.
5. Quinto in eius incomprehensibilitate, qua in comparatione latius excurrit idem Gregorius, & S. Ambrosius.

Sexto in vacatione materiæ, & immortalitate. Ita sentit August. Et Eusebius Cæsariensis apud Lipomanum in Catena, Et Nyssenus in libro de hoc ipso argumento. Septimo in cogitatione Dei, cui addi potest amor religiosusque cultus; nihil enim horum habet homo commune cum bestiis, vt acutè vidit in extremo suo Gryllo Plutarchus. Itaque imaginem Dei interpretatur Nyssenus in libro de hominis opificio, & S. Bernardus explicatius, in Meditationibus suis, & S. August. tract. 8. in primam Ioannis epistolam. Denique eadem imago in humana sapientia ac prouidentia elucescit, quarum ope finem agnoscit actionum suarum, & media ad illum idonea scienter eligit, quod bestiæ minime possunt: & si quid in eo genere rectè faciunt, instinctu potius aguntur alieno, quam agant proprio & suo: neque reuera sciunt quid faciant, aut qua de causa faciant. Sed de his satis, quæ pluribus cum ipsis Patrum testimoniis in Annalibus [a] reperies.

Verum hanc similitudinem, non tantum ad naturæ vnitatem, sed ad Trinitatem quoque personarum pertinere Scriptura ipsa significat, cum ait: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*. Quæ verba Sancti Patres, vt supra significauimus, magno studio de sanctissima Trinitate interpretantur. In quo autem huius imaginis ratio consistat, fusè disserit Gregorius Nyssenus [b] ex Methodio, & Augustinus [c]. Quibus breuitatis studio prætermissis, ex communi Theologorum sententia dicimus nulla re magis hominem diuinam in se Trinitatem referre, quam cum intelligendo rem aliquam, eiusdem rei verbum producit: ex verbo autem, quod est quid amabile, & notitia procedit amor eiusdem. Sicut Deo Patre contemplante atque intelligente seipsum, producitur per eam intellectionem Verbum, qui filius est, veráque substantia Patris, inter quos vt summè perfectos atque amabiles, Amor producitur, qui est Spiritus sanctus, eadem cum vtroque substantia, sed distincta ab vtroque persona. Quæ similitudo in homine esset expressior, si verbum nostrum atque amor non essent accidentia: sed subsisterent ipsa per sese, sicut in diuinis.

Neque absurdum est Verbum in sanctissima Trinitate vocari filium. Imò iustiore titulo id ei nomen conuenit, quam cuiquam filiorum hominum. Neque enim homo producit filium, quà homo est, & rationis particeps aut præditus vi aliqua, atque operatione rationis, sed vt animal, atque ea vi præditus quæ est illi communis cum brutis, quorum scriptura ipsa filios vocat [d], *vt pullum filiam asinæ*. Sicut ergo quam maximè propriè filius hominis diceretur is, qui ab homine quatenus homo est, ratione & intelligentia præditus, esset genitus; Ita maximè propriè Verbum, Filius Dei appellari debet, eo quod à Patre vt intelligente, & per vim intelligendi productum est.

XXVII. Quatenus corpus hominis ad imaginem Dei.

Quoniam verò neque diuina natura, neque personæ corporeæ sunt, neque in humano corpore illæ reperiuntur dotes, quibus ad diuinæ maiestatis consortium assurgimus, ideo negamus hominis corpus esse ad imaginem Dei, nisi remotè admodum atque improprie, nec secundum lineamenta figurasque membrorum, sed potius secundum id quod in cœlum receptum est; denique quatenus in eo præstantia humanæ mentis elucescit, in qua propriè & per se est imago Dei. Ita S. August.[a] quem sequitur S. Thomas[b], qui ait illam imaginem in corpore per modum vestigij repræsentari. Certè ad corpus quoque aliquo modo pertinere imaginem Dei, docet hoc ipso loco Moses; qui cum de illa loqueretur, statim nihilominus subiecit[c], *masculum & fœminam creauit eos*: Et rursum postea[d], *Quicumque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius; ad imaginem quippe Dei factus est homo.* Si ad solam animam imago diuina pertinet, quid facit hæc ratio ad culpam effusi sanguinis exaggerādam, cum sanguis ad animam non pertineat?

a l. 83. qq. q. 51 & l. 6. de Gen. ad lit. c. 12.
b 1. p. q. 93. a. 6. ad 3.
c c. 1. 27.
d c. 9. 6.

XXVIII. Deus sub forma hominis, fabricatus est hominis corpus.

Cæterum non desunt[e] qui arguant Eugubinum in sua Cosmopœia, & Hieronymum ab Oleastro, quod censeant Deum, in Adami corpore fabricando, speciem quandam humanæ ac corporeæ naturæ induisse, vt hominem ad illius similitudinem conformaret, quasi Dei imago corpore debeat, & non potius animo æstimari. Verum neutrius hæc mens fuisse videtur. Nam Oleaster ad summum voluit Deum finxisse corpus ad similitudinem assumpti à se corporis; in anima vero, diuinitatis imaginem procreasse. Nam inter alia, *Voluit*, inquit, *Dominus hominem se referre, & quantum ad corpus assumptum, & quantum ad spiritum, vt corpore corpus assumptum, anima vero spiritum, qui Deus est, monstraret.* Eugubinus autem cum eleganter excurrisset in describenda pulchritudine corporis à Deo assumpti, ad hominis corpus formandum, ita concludit. *Non exclusa igitur interiore mentis similitudine, ad illam quoque formosissimam speciem dicitur homo creatus, in qua creatis omnibus, homini se conspicuum spectabilemque exhibuit, vt creatorem suum omnibus modis cerneret, agnosceret, omnique posteritati prædicaret.*

e Perer. l. 4. num. 33. A. Valent. disp. 7. q. 3. pū. 1. ad fin.
ab Oleastro.
Eugubinus

XXIX. Filius Dei sub forma hominis.

Sed nec absurdum est ipsum Dei filium in humana forma Adamo apparuisse. Plerique enim Patrum senserunt multas visiones Patribus veteris Testamenti factas, ab ipso Verbo factas. Sanctus certè Augustinus[f], vt plurima Patrum testimonia taceam, ait se inconcussè credere; & intelligere, Deum non per diuinam naturā atque substantiam, sed per assumptam visibili specie sicuti voluit, iis apparuisse quibus apparuit, quando per corporis oculos in Scripturis sanctis visus esse narratur. Hinc pertinet ille hymnus Ecclesiæ[g], *Qui mundi in primordio Adam plasmasti hominem, cui tuæ imagini vultum dedisti similem.* Imagini autem tam decoræ vt humanam omnem pulchritudinem superaret vt Eugubino placet, qui eam speciem ei persimilem dicit, quam Petrus vidit in monte Thabor, Moses in Sina, aut qualem Elias, & Moses in Transfiguratione exhibuerunt[h], quando visi dicuntur *in maiestate.*

f Ep. 99. & 111.
g Dominic. in Albis.
h Luc. 9. 39.

XXX. Adami dotes quinque primariæ.

Expositis hactenus, quæ ad productionem corporis & animi Adami pertinent, sequitur vt eum in Paradisum deducamus, si prius tamen aliqua, de eximiis dotibus, quibus animo & corpore ornatus fuit, dixerimus. Quo de argumento, etsi pleni sunt omnium doctorum, tam antiquorum quam recentium libri, ne tamen in tanta copia lectorem planè ieiunum dimittamus, pauca quædam libabimus, quæ primi hominis dignitatem vehementer exaggerant, quinque ex capitibus petitam, sapientia & scientia, qua Deus intellectum eius ornauit; gratia & virtutibus, quibus ditauit voluntatem, immortalitate, dominio in animantia, & originali iustitia, quibus totum hominem mirificè decorauit.

XXXI. Scientia rerum naturalium.

Deus igitur Opt. Max. qui hominem condiderat, vt esset non solum Dominus & princeps orbis terrarum, sed etiam parens totius humani generis ac magister, in eum liberaliter scientiam rerum naturalium infudit, quantam mortalium nemo, quamuis longa experientia, consequi posset. Neque enim conueniebat, vt qui in ea supellectile, quæ ad corpus pertinet, liberalissimus fuerat, in scientia, quæ verum est animi pabulum, largienda parcus esset. Idipsum probant communiter Doctores ex impositione nominum animantium, quæ nisi ab eo qui naturam ipsorum & proprietates nosset, peritè fieri non poterat, vt præclarè docet Chrysostomus[a]. Sed vniuersè Hugo victorinus[b], *Rerum omnium, quæ cum homine, & propter hominem factæ sunt, perfectam cognitionem hominem accepisse nulli dubium esse debet, quantum videlicet vel ad animæ eruditionem, vel ad corporalis vsus necessitatem pertinere videatur.* Sic ipse. A qua scientia, non satis scienter Caiet. Astrorum cognitionem & elementorum excepit. Exciperet potius cognitionem futurorum contingentium, aut secretorum cordis, aut indiuiduorum omnium, quæ certa scientia naturali comprehendi non possunt. Cætera ita tenuit, vt amplitudine cognitionis, & certitudine mortales omnes antecederet.

a hom. 14. in Gen.
b l. 1. de Sac. p. 6. c. 13.

XXXII. Multorum quoque supernaturalium.

Supernaturali etiam scientia præditum potuit, quandoquidem ad finem supernaturalem conditus erat, & deen filios, nepotesque suos docere debebat. Fidem ergo habuit de Deo, non solum vt authore naturæ, sed donorū etiam supernaturalium, & remuneratore bonorum operum, per eadem bona, quæ naturæ gradum superant. Secundo fidem habuit distinctam & explicitam sanctissimæ Trinitatis. Tertio quia Deus ab æterno constituerat vt per Incarnationis mysterium homines finem supernaturalem æternæ salutis consequerentur, non oportuit Adamum, eiusve discipulos id mysterium ignorare. Itaque D. Thomas fatetur hominem ante peccatum habuisse explicitam fidem de Christi incarnatione, quatenus ad consummationem gloriæ referebatur, non autem ad redemptionem à peccato: non enim præscius fuit peccati sui, vt docet S. August.[c] iam tum enim fuisset miserrimus; quæ miseria cum florentissimo Innocentiæ statu cohærere non potest.

Etiam mysterij incarnationis.
c l. 11. de Gen. ad lit. cap. 18.

XXXIII. Conditionis item, ac

Quarto sentiunt viri eruditi Adamo cognitam fuisse historiam conditionis & ruinæ

ruinæ Angelorum.

Angelorum geminæ vtilitatis causa, diuini primum timoris, ne & ipse peccaret, & pari pœna plecteretur. Amoris item in Deum, à quo creatus erat, vt amissam ab ipsis fœlicitatem, ipse, eiusque posteritas consequeretur. Nec probabile est Deum homines hoc gemino fructu priuare voluisse. Denique tanta fuit Adami sapientia ac scientia, ante peccatum, vt in fraudem induci non posset, ne circa illa quidem quorum cognitio illi diuinitus data non erat: in ipsis enim sustinuisset assensum; neque temere de illis pronuntiasset. Quod D. August. [a] & Doctoris Angelici doctrinæ [b] consentaneum est. Nam quod Euam constat à serpente fuisse deceptam, nihil mirum: iam enim peccato superbiæ fuerat infecta. *Quando enim*, ait idem August. [c] *his verbis* Serpentis, *crederet mulier à bona atque vtili re diuinitus se fuisse prohibitos, nisi iam inesset menti amor ille propriæ potestatis, & quædam de se superba præsumptio quæ per illam tentationem fuerat conuincenda, & humilianda.* Sic ipse. Et hæc de ornamentis intellectus.

a l. de lib. Arb. c. 12.
b 1. p. q. 94. a. 4.
c l. 11. de Gen. ad lit. ca. 30.

XXXIV. Ornamenta voluntatis Adami.

Iam quod ad voluntatem attinet, diuina gratia Adamus statim ab ortu suo donatus fuit, vt cum ea æternam beatitudinem promereri posset, quæ ipsi quoque proposita fuerat, quasi corona Iustitiæ. Cum ea vero simul infusa sunt dona Spiritus sancti, & illæ virtutes, quæ gratiam perpetuo comitantur; quarum officium est tam superiores, quam inferiores animæ vires rectè componere. Aderant autem cum aliqua differentia [d]. Nam quæ nullam supponunt imperfectionem, vt charitas iustitia, &c. in eorum habitu fuerunt, tum etiam actu; at quæ imperfectionem supponunt, illi felicissimo statui non congruentem, vt pœnitentia & misericordia, in eo habitu tantum fuerunt.

d D.Tho.q. 95. a. 3.

XXXV. Ipsiusque corporis

Iam quod ad dotes, quæ ad corpus quoque pertinent, præter omnia illa ornamenta, quæ nunc quoque in humanis corporibus cernuntur, nobilitatis, pulchritudinis, roboris, staturæ, constitutionis corporis, optimæque dispositionis organorum, vt posset egregiè functionibus animi famulari; aliud etiam additum est, quod his omnibus præponderaret, impassibilitas, atque immortalitas. Nobilitas certè terreno corpori maior optari non poterat, quã habere parentem, atque architectum ipsum Deum: nulla gloriosior affinitas, quam animæ, quæ imaginem Dei, indelebilem ferat, esse quasi coniugio iucundissimo, atque inseparabili copulatum. Nulla pulchritudo maior, quam vt illi quam simillimus esset Adamus, qui fuit [e], *Speciosus forma præ filiis hominum*, qualem in Taboræo monte enituisse dicebamus [f], qualem decebat esse eam, quam Dominus Deus sua ipse manu figurasset, cum internas omnes externasque partes elegantissima proportione commensurasset: cui suo illo halitu suauissimo lucis fulgorem, atque amabilem coloris suauitatem dedisset.

Nobilitas.

Pulchritudo.

e Psal. 44. f n. 28. & 29.

XXXVI. Robur.

Quantum porrò fuerit eius robur, quæ firmitas laterum, quis neruorum vigor, qui contextus musculorum, docet nongentorum & triginta annorum ætas, nullo, quod sciatur, languore debilitata; eademque in multorum, seculorum posteros propagata: etsi fortassis illam totius corporis firmitatem, nonnih tum diuturna pœnitentia, tum tristitia mu tiplex; de tot tantisque bonis, sibi, sui que amissis, afflixit. Statura non solum rect fuit, vt cæteri mortalium, sed celsa atqu erecta, qualem elegit Dominus in Saule prim rege populi sui; qualem decebat Imperatorei orbis terrarum. Et sanè communis est nun sensus hominum, omnes illos Patriarchas gran diore statura fuisse præditos, vt ab ipso initi futuris corporum decrementis prouideretu Iam vero attemperata illa humorum propo tio, quam complexionem dicunt; si qua vn quam excellens in aliquo mortalium fuit; i primo certe atque secundo Adamo fuit, quo niam vterque immediatum habuit fabricat rem Deum, cuius omnia perfecta sunt oper & qui; si quo alio in opere, hic certe omnia i numero, pondere, & mensura disposuit: cu ius rei validum testimonium inuiolata vtriu que sanitas esse potest. Denique ne id qui dem dubitandum est, quin organa extern internisque sensibus necessariò, perfectissim digesta essent, vt quæ diutissimè vitæ functic nibus, rectè constanterque obeundis, seruir oportebat.

Quæ tamen omnia necesse erat tandem ali quando marcescere, & ad interitum vergen vt exigit elementorum inter se pugnantiur compages; nisi Deus hominem singulari mune re immortalitatis; quæ maximè esu pomi v talis arboris constabat, ab interitu vind casset; vt propterea istius modi immortalit non esset impotentia moriendi, qualis est i anima rationali, in Angelis, & maximè i ipso Deo sed potentia non moriendi, qual modo in hominibus nulla reperitur: vt dc cet Augustinus [a]. Verum quoniam aliund etiam morbi & interitus in hominem i ruunt, quomodo funestæ causæ ab innocenti statu excluderentur consule Pererium [b] nc hunc locum breui illo Augustini elogio cor cludimus. *Mortalis erat conditione corporis an malis, immortalis autem multiplici beneficio con ditoris.*

Quod ad dominium in animantia, non priu quidem verbo datum est homini, quar producta esset Eua, vt ex ipsis Dei verbis ap paret, quæ simul ad vtrumque coniugem dir guntur. Hoc ipso tamen datum est homini quod ad imaginem conditus est omnium Do mini & conditoris, vt supra dicebamus [c]. I signum autem tam destinati, quàm naturalite debiti Adamo dominij, animantia ad ipsum, Eu nondum creata, Dominus adduxit, vt illis qua seruis suis nomina imponeret, vt copiosè dispu tat Chrysost. [d]. Post Euam autem conditam Deus vtrũque in huius dominij quasi possessio nem misit. Id etiam legitimus ordo, quen Deus in rebus creatis constituerat, exigebat vt creata omnia legitimo sibi ordine subiect essent, imperfectiora perfectioribus; inferior superioribus, humana diuinis; & essent sib mutuò alia aliorum fines. Terra enim ad ger minandam herbam exerit vires suas, herba vsui sunt animantibus brutis, eisque quodam modo seruiunt, bruta hominibus, homine Deo. Adde quod dominium sine ratione & pru dentia quibus bruta carent exerceri non potest

a Gen. 3. 16.

Ideòque iure ipso naturæ mulier, quæ minus prudentiâ valet, quam vir, audiuit [a], *sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui.*

XXXIX. Quę tributum homini pendunt.

Quin & illud quod aliqui olim ingratè insulséque iactabant, quasi idoneam in diuinam munificentiam querelam, quod hominem sine armis, sine vestibus, cæterisque rebus necessariis produxisset, non tam aut illius parcitatem, aut huius inopiam prodit, quam eiusdem imperium atque dominium; in cuius, vt principis sui, vsum, ac seruitutem, omnes animantes tributum perpetuo penderent. Præterquam quod mens & manus, quibus donatus est homo, instar sunt aliorum omnium, vt eleganter disserit Gregorius Nyssenus [b]. Neque si homo Dominus est mundi huius aspectabilis, ideo nulla re indigere debet, imò multis omnino, ad tantum imperium administrandum. Dei vnius summi omnium principis prærogatiua est, vt bonorum nostrorum non egeat [c], & è contrario eo indigeant vniuersa.

b l. de opif. hominis cap. 7. & seqq.

c Psal. 15. 2.

XL. Quæ conciliarent obsequium animantium.

Ad hoc porro obsequium conciliandum duo maximè valebant in statu innocentiæ; alterum erat singularis hominis solertia, atque industria in brutis edomandis; quod pendebat ex accurata cognitione naturarum, proprietatum, & propensionum huiusmodi
1. animalium, quibus vtens homo facile illa mitigasset, & in propriam redegisset seruitutem, vt de iis vsurpari posset, quod Sapiens de Dauide dixit [d], *cum leonibus lusit quasi cum agnis, & in vrsis similiter fecit, quasi in agnis ouium.*
2. Alterum fuit eximia & singularis Dei circa hominem innocentem cura, quam per Angelos suos exercebat, qua fiebat vt animalia non solum homini non nocerent, sed illi etiam
3. facile subiicerent sese. Cuius rei argumentum est illa omnium animantium ad Adamum deductio, & rursum illa, quæ, imminente diluuio, ad Noëmum virum iustum facta est. Quibus adde illam quam vocant æstimatiuam brutorum, apprehendentem hominis potestatem in particularibus rebus. Dominium autem hominis in homines fuisset, non quod seruituti sed quod subiectioni oppositum est, vt eleganter docuit S. Thomas [e] illa enim pœna peccati est, hæc necessaria est gubernationis bono.

d Eccl. 47. 3

Dominiū in homines quale.

e 1. p. q. 96. num. 4.

XLI. Iustitia originis totum hominem componebat.

f l. de grat. primi hom. cap. 5.

Superest de quinque dotibus iustitiæ originis, quam ad totum hominem pertinere diximus, & facile intelligitur ex iis, quæ præclarè disserit Bellarminus [f]. Hominem scilicet naturaliter anima & corpore constare, quorum, illa, vt pote spiritus, spiritualia naturaliter appetit, & cum Angelis cognationem habet. Corpus autem, quod illi est commune cum brutis in sensibilia sibi cognata propendet. Ex quibus diuersis propensionibus, nascitur in vno eodemque homine pugna non leuis, & ex ea grauis ad bene agendum difficultas, dum vna propensio alteram impedit. Huic morbo ex conditione materiæ orto, vt diuina prouidentia mederetur, dedit homini donum insigne iustitiæ originis, qua veluti aureo quodam fræno, pars inferior superiori, superior Deo facile subiecta contineretur. Sic autem eo dono caro spiritui subiecta fuit, vt non posset ipso inuito moueri, neque ei rebellis fieri, nisi ipse fieret rebellis Deo: in potestate tamen spiritus, propter arbitrij libertatem fuit rebellem fieri Deo, vel permanere obsequentem.

XLII. Non fuit vnicus habitus.

Fuit autem hæc iustitia non vnus aliquis habitus, quo totus homo rectus ac perfectus euaderet, sed multorum habituum complexio, quibus omnes hominis vires, & facultates perficiebantur, & reddebantur idoneæ ad perfectè & expeditè exercendas actiones omnes naturæ suæ congruentes. Non poterat quippe vnus & idem habitus tam diuersas inter se corporis & animi facultates regere, aut in subiectis tam differentibus residere. Et sane multiplicia naturæ vulnera, quibus per peccatum afflictus est homo, id non obscure indicant? quæ Theologi cum Diuo Thoma [a] quatuor agnoscunt, vnum in intellectu obscurato, alterum in voluntate deprauatâ, tertium in concupiscibili exardescente, quartum in irascibili languente; quæ sunt ignorantia, malitia, concupiscentia, & infirmitas: quibus iustitia originis per varios habitus medebatur: quorum complexio rectè dicta est iustitia originis, iustitia quidem, quia erat perfectio totius hominis omniumque facultatum eius, tam inter se, quam in ordine ad suos cuiusque actus, ratione cuius dicitur Deus fecisse hominem rectum. Dicitur originis, quod eam ab origine sua homo habuerit, & deinceps habituri essent omnes homines per originalem generationem, non quidem potestate seminis, aut vllius causæ naturalis, sed proximè à Deo, sicut ipsam animam rationalem.

a 1. p. q. 85. a. 3.

Ostenditur ex naturæ vulneribus.

XLIII. Hominis excellentia ex loci præsentia.

Alia quædam exterior homini excellentia conueniebat, ex loco cuius fiebat incola præstantia & dignitate. Illico enim in Paradisum, triduo ante præparatum, inductus. Extra illum enim formatum esse constat, cum Moses apertè dicat hominem à Deo sublatum, & positum in paradiso voluptatis. *Extra paradisum quidem*, inquit Chrysostomus [b], *formauit illum, sed mox introduxit, vt reipsa sensu beneficiorum frueretur, sciretque quantus illi honor esset concessus*, Vox introducendi ἀπάγαγών, innuit speciem visibilem deducentis, de qua paulò ante dicebamus [c]. De terra porro vnde translatus est Adam, cum tacuerit Moses; constare non potest; præsertim cum nondum diuisæ ac denominatæ essent regiones. Plerique agrum Damascenum, Iudæi terram suam ambitiosè suggerunt, neutrum satis probabiliter propter distantiam; statim enim cum nouo miraculo in hortum, per multa terrarum spatia transferendus erat, Cur autem eò translatus? Nimirum vt illic habitaret, & vt operaretur, & custodiret illum. Noluit otio Adamum torpescere, aut prosperitate insolescere, vt ait Chrysost. [d] sed rationem habere cum terra, & agricolarum innoxias degustare voluptates, laboriosa operatione seclusa. Voluit quoque hortum sibi custodire, ne ipsum peccando amitteret, vt eleganter tradit August. [e] qui addit etiam à bestiis fuisse custodiendum, ne rebus eius nocerent.

b hom. 13.

c n. 28. 29.

Vnde trāslatus fuerit Adam.

d hom. 14. in Gen.

e l. 8. de Gen. ad lit. c. 9. & 10.

XLIV. Deliberatio de condenda muliere.

f c. 2. 18.

Dum autem Adamus in horto solitarius inambulat, & delicias sibi à Domino Deo præparatas studiosè contemplatur, intuitus eum Dominus dixit apud se [f]. *Non est bonum esse hominem solum*: ab eo enim solo genus humanum propagari non poterat. Itaque de socia illi

danda

danda quasi deliberans, vt productionem quoque fœminæ honoraret. *Faciamus ei*, inquit, *adiutorium simile sibi*. Id adiutorium ad solam liberorum procreationem refert Augustinus a; referunt quoque Ambrosius & Rupertus. Negat porrò idem August. esse vllum aliud negotium, in quo non melius per virum, quam per mulierem prouideri possit. Audi & Hieronymum b; *Quod si propter dispensationem domus, & languoris solatia, & fugam solitudinis ducuntur vxores, multo melius seruus fidelis dispensat, obediens authoritati Domini, & dispensationi eius obtemperans, quam vxor, quæ in eo se existimat dominam, si aduersum viri faciat voluntatem.* Sic ipse. Intelligi tamen possunt alia bona adiutori nomine comprehensa, quæ Scriptura c de bona muliere celebrat, quæ eam vocat viri bonum, auxilium, gaudium, donum, benedictionem, coronam, vt notauit quoque hoc loco Lipomanus.

a *Aug l. 9. c. 1. de Gen. ad lit.*

b *l. 1 cont. Iouin. versus fin.*

c *Prou. 18. 22. vt alibi passim.*

XLV. Deductio animalium ad Adamũ

d *hom. 15.*

Hanc condendæ mulieris deliberationem, excepit deductio Animalium ad Adamum, iuxta ordinem Mosaicæ narrationis, siue quia, vt placet D. Chrysostomo d, voluit Dominus ostendere, ipsum quidem in animantibus multos inuenturum adiutores, adiutorium autem simile sibi nullum, proptereàque tale aliquod esse producendum. Ideoque rectè subditur, *Adæ vero non inueniebatur adiutor similis eius*. Eua autem producta videtur dicere se tale adiutorium reperisse, cum ait, *Hoc nunc os de ossibus meis*; idest, mihi simillimum adiutorium, antea quæsitum nec inuentum. Siue quia volebat intelligi ab Adamo, in humana specie sicut in cæteris, vtrumque sexum debere inueniri, vt notauit Ambrosius e. Sed quomodo adducta sunt hæc animantia ad Adamum; Respondet Augustinus f, visis quibusdam, quæ ministerio Angelorum ipsis obiecta sunt, suauiter mota ad Adamum se contulisse. Et quidem de singulis speciebus bina duntaxat, masculum scilicet & fœminam, quia id sufficiebat; vt notauit Ambrosius g. An autem pisces quoque ad Adamum per illa quatuor paradisi flumina adducti fuerint, res dubia est. Certè ad prædictum illum finem adduci non oportuit, cum sexus ægrè distinguatur in piscibus, & ad probationem dominij satis fuit præcipuis animantibus, tanquam sibi subditis, dari nomina, inde enim dominium in minora & imperfectiora facile intelligebatur.

e *l. de Parad. c. 11.*

Quomodo facta.

f *l. 2. de Gen. c. 14.*

g *l. de Parad. c. 11.*

An & pisces adducti.

XLVI. Nominum impositio. Quomodo facta videatur.

Iam verò quod ad nominum impositionem attinet, quam ab Adamo factam Scriptura dubitare non sinit; dici potest Deum illustrasse Adami intellectum, non quidem ingerendo menti eius hæc nomina, sic enim non Adam, sed Deus ipse nomina imponeret, sed tribuendo vim eius intellectui, ad excogitanda diuersa nomina conuenienter naturis animalium. Sic longè post impleuit Dominus sapientia Beseleelem & socium eius, non solum ad egregiè fabricando opera sanctuarij, sed etiam ad excogitandum ingeniosè, quæ ad illius operis perfectionem faciebant. Idioma porrò, ad quod hæc vocabula pertinebant, à Deo inuentum fuisse, eoque vsum esse antequam formaret Adamum, eiusque cognitionem tam Adamo, quam Euæ cum reliqua scientia indidisse, author est Tostatus a, idque per firmam & habitualem cognitionem vocum, cum qua potuerunt tam explicitè loqui, quam post annos plurimos. Id autem idioma fuisse Hebræum, docent vocabula propria, quæ primis illis temporibus vsurpata, tempore Mosis perseuerabant. Sed hæc pluribus in Annalibus b, & apud Abulensem explicata reperies.

Quo Idiomate Deus, & primi homines vsi.

Sed longiori-ne tempore, an breui admodum facta est ista denominatio; Certum quidem est hoc sexto die fuisse inchoatam, ante ortum Euæ, an autem perfecta fuerit dubitari potest. Et videtur sane vero similius plus temporis huic negotio datum esse; quoniam ea nomina numero plurima, non fuerunt dictata quasi ex memoria factæ diuinitus reuelationis, sed excogitata; studiosè scilicet considerata natura, figura, proprietatibus, motu, aliisque effectis, vel adiunctis singulorum. Quæ est sententia Hugonis à Sancto Victore c, imò & Sancti Augustini d, & Ruperti e. Id ergo non fuit vnius horæ negotium, nec erat quod cogeret hanc accelerari nomenclaturam. Nam quod aliqui eam perfectam putant ante formatam mulierem; sufficit ad textus veritatem tem tum fuisse inchoatam, & omnibus obiter perlustratis, Adamum non inuenisse in illis adiutorium simile sibi. Sequitur ergo iam Adami somnus, & Euæ formatio.

Immisit Dominus, ait moses f, *soporem in Adam.* Videndum est quis fuerit hic sopor, & qua de causa inductus. Et primum habuisse aliquid hunc somnium præter naturalem consuetudinem, ex eo indicatur quod dicitur immissus à Deo, cum alioqui sensim sine sensu obrepere soleat; & ex eo vel maximè quod plerique omnes antiqui Patres, qui hunc locum attigerunt, hunc somnum extasim vocant, præsertim Græci: secuti Septuaginta Interpretes, qui disertè hunc somnum extasim vocant, Aquila, Hieronymo teste καταφορὰν, Symmachus κάρον, sicut & Chrysostomus, quibus & Latini consenserunt, Augustinus, Tertullianus, Hieronymus, Bernardus, & alij. Raptum etiam vocat Abulensis: Oleaster spasmum, & syncopem vocari posse putat, vt scilicet quam maximè auocatis sensibus, nullus esset sensus vel dolor ereptæ costæ. Quam causam immissi soporis tradunt Sancti Bernardus g, Epiphanius h atque Chrysostomus i. Nullum autem fuisse dolorem ex eo patet, quod ne euigilauerit quidem. In quo mirabilis Dei potentia agnoscitur, vt notauit Magister, Quanquam potuit etiam vigilanti eripere, sine dolore, & maioris potentiæ miraculo, vt disputat Tostatus k. Dormienti autem abstulit, siue quia sic res credibilior futura erat. Vulgus enim id facilius credet dormienti factum, quam vigilanti: siue quia noluit Deus Adamũ esse spectatorem operis huius, & fabricæ vxoris suæ: siue quia sic commendabatur notitia, quam diuinitus accepit de vxore sua, facta ex ossibus, & carne sua.

XLIX. Formatio Euę historica.

a num. 170. & seqq.

Quod ad hanc porro formationem pertinet, duas ea de re opiniones reperio; excogitatas, vel adamatas ab hominibus eruditis, Eugubinum dico & Caietanum, quas accuratè in Annalibus nostris a examinatas, hoc loco, breuitatis causa, præterire cogimur. Illis ergo relictis, reiectisque opinionibus, veram & historicam esse Mosis de productione mulieris narrationem profitemur; negamusque eam aliter, quam ipsa Scripturæ verba pronunciant, & Patres perpetuo interpretati sunt contigisse. Deum scilicet Adamo consopito costam vnam eripuisse, & quidem non siccam & nudam, sed cum adhærente carne, qualis in homine viuente reperitur; quod illa Adami verba perspicuè docent, b *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea.* Et quidem siue ipsum per sese Deum eripuisse, siue Angelico vtentem ministerio, sine vllo vel dolore, vel deformitate.

b c. 2. 23.

L. An ex nuda costa.

Eam costam Dominus ita amplificauit nouæ adiectione materiæ elementaris, vt ad formandum totum Euæ corpus, in mole & quantitate perfectæ ætatis ipsius sufficeret; sicut tanto post Christus Dominus c, ex quinque panibus hordaceis, tantam vim panum produxit, quanta necessaria erat ad victum multorum millium. Neque propterea dici debet Eua ex illa materia potius, quæ maior erat, quam ex costa producta: quoniam hæc costa primo & per se electa erat ad productionem mulieris, cætera adiectitia erant d. Sicut illa quinque millia virorum refecta dicuntur ex quinque panibus, non ex aduentitia materia in panes conuersa.

c Ioan. 6. 9. & Mat. 16. 9.

d D. Tho. 1. p. q. 29. a. 3.

LI. Cur ex viro producta mulier.

Quemadmodum autem ex viro producta est mulier, ad pacis inter homines, & vnitatis incitamentum, vt eleganter disputant Ambrosius e, & Augustinus f, eò quod vna sit omnium origo, vnum atque idem caput; ita ex viri latere educta est, ad socialis vitæ argumentum, ne si educta esset ex capite dominari viro cuperet; si ex pedibus, eam vir seruilem tractaret in modum, vt obseruauit Sanctus Thomas g. Addo ex Aristotele h ad hanc communionem firmandam prouisum esse diuinitus, vt sexus fortior infirmiori iungeretur, vt infirmior ad res custodiendas propter timorem esset aptior, robustior autem ad propugnandum propter fortitudinem vtilior: & vir parta foris afferret, quæ mulier conseruaret domi. Vir quietis impatiens domi, validus esset foris ad exercitationes & motus; mulier, quæ foris excubare non potest, operi domestico, liberisque educandis assiduitatem præberet. Vnam denique non plures Deus ex viro mulieres formauit, ad vxorum commendandam vnitatem, vt obseruauit Innocentius i III.

e l. de Parad. c. 10.

f l. 12. de Ciu. c. 26.

g 1. p. q. 92. a. 3.

h l. 1. Occon. c. 3.

i Innoc. 3. ca gaudemus, de diuortiis.

LII. Ad Adamũ deducitur.

Euam longiuscule ab Adamo dormiente fabricatam, & spiraculo vitæ imbutam, animo scilicet rationali præditam, proindéque Dei imagine & similitudine ornatam, adduxit ad Adamum, idem ille, qui paulò ante animalia adduxerat, futuri coniugij paranymphus. Hinc statim Adam k. *Hoc nunc os ex ossibus meis*, &c. Quibus ex verbis infert homilia 15. Chrysostomus, Adamum, præter cæteram sapientiam, etiam prophetica gratia in exstasi diuinitus fuisse donatum, qui gestorum inscius, proclamarit eam mulierem ex ossibus, carnibusque suis sumptam esse. Simul etiam intelligendum est, cum qui sciret dictum à Deo non esse bonum hominem esse solum; in exstasi quippe didicerat vnde, quomodo, & quam ob causam formata esset Eua, in coniugium cum illa consensisse: & Euam vice versa pari consensu Adamum in virum acceptasse. Sed & diuinitus inspiratam legem de legitimo matrimonio condidisse a, vt ex Euangelio constat.

k c. 2. 23.

In matrimonium consentiunt.

a Mat. 19. 6 & Mar. 10 9.

LIII. A Deo benedicuntur.

Ordo porro naturalis huius narrationis exigit, vt virum & mulierem in coniugium consentientes, Deus, qui eos coniungebat, etiam benediceret, non tam bene precando, vt solemus nos, quam benefaciendo, eis scilicet fœcunditatem largiendo, vt fecerat iam terræ & aquis, & omnibus animantibus. Hanc benedictionem expressit Moses, cum primo capite b, breuiter humani generis productionem perstrinxit. *Benedixit*, inquit, *illis Deus, & ait, Crescite, & multiplicamini, & replete terram.* Non prius datam benedictionem, quam vterque productus esset, & verba, quæ ad vtrumque referuntur, & res ipsa docet quia vtrique necessaria erat benedictio. Constat enim altero coniugum sterili, nullam esse ex coniugio propagationem. Nec priuatida fuit Eua consolatione diuinæ benedictionis: quæ mox præcepti & comminationis particeps facta est.

b v. 28.

LIV. Et amplo patrimonio locupletantur.

Sed conueniebat Deum Opt. Max. qui has conciliabat nuptias, & vtriusque parens erat, vtrique etiam amplum patrimonium, & dotem dare, quoniam diuitem se negare non poterat, & cum liberalem totius mundi productio gratuitò facta prædicabat. Ergo præter ingentes omnino corporis animique dotes, quibus eos statim ab ortu suo cumulare locupletauit, quas capitibus aliquod comprehensas supra perstrinximus c, insuper illis quasi patrimonium dat vniuersam terram. d *Replete*, inquit, *terram, & subiicite eam.* Non vult eos subiicere sibi terram edomitis hostibus, qui nulli adhuc erant, sed ostendere illam sibi quasi dominis esse subiectam; vt vbique possent quasi in solo & fundo suo habitare, plantare ædificare, &c. quæ licent singulorum locorum dominis: denique illud de se verissime vsurpare e, *Omnis locus quem calcauerit pes noster, noster erit.* Addit autem famulos, seruitiumque copiosum. f, *Et dominamini piscibus maris, & volatilibus cæli, & vniuersis animalibus, quæ mouentur super terram.* Neque obliuiscitur redituum annorum, quibus dominorum vita, famulorumque sustentetur. g, *Ecce dedi vobis omnem herbam, & vniuersa ligna, vt sint vobis in escam, & cunctis animantibus terræ*, &c.

c n. 36. & seqq.

d v. 28.

e Deut. 11. 24.

f Gen. 1. 28. 29.

g Ibid.

LV. Benedictio coniugum non habet præceptum.

Verum hæc ipsa paucis decursa, & quasi deuorata, iterum degustemus. Crescere iussit & multiplicari, & replere terram, non certi cuiuspiam impositione præcepti, idem quippe dictum fuerat piscibus auibusque, vt notauit Chrysost. h quas, vt rationis expertes, constat præceptis informari non posse, sed largitione

h hom. 10. in Gen.

eximiæ fœcunditatis, qua à duobus hominibus, non vicus aliquis, aut pagus, aut oppidum, sed totus terrarum orbis habitatoribus repleri posset. Ita profectò sensit S. August. [a] qui hic non præceptum vllum, sed donum nuptiarum agnoscit, simulque mulierosos illos perstringi hæreticos, qui insana libidine prurientes, indicto continentiæ, quamuis Deo promissæ, bello, eam hoc loco, si superis placet, Domini ore damnatam mentiuntur. Nec minus eorum causam iugulat Moses, qui Deum ipsum paranymphum nuptiarum facit, cum illi nuptias diabolis opus esse iactarent. In vtrosque passim antiquissimi Patres fortia tela vibrant, quos hic percensere contracti operis ratio non patitur.

a l. 14. de Ciu. c. 21. &c.
Neque reprehensionem continentiæ.

LVI. Geminus hominis cibus.
b c. 2. 25.

De victu autem & vestitu quid dicemus? nihil sane nos vestitus remorabitur [b]; *Erant enim ambo nudi*: sed luce innocentiæ, & candida simplicitate tecti, vestibus non indigebant. Victus amplius retinebit, præsertim cum eo homini assignando, prohibitionem inseruerit, vt intelligeret, qui omnium Dominus factus fuerat, vnum se habere Dominum factorem & conditorem suum. Geminus datur homini cibus, herbæ terræ, siue olera, & arborum fructus, sed datur homini brutisque communis, vt terram hic atque animantium Dominus intelligat, se in cibi necessitate brutis animantibus aggregatum, ad elationem animi quotidie comprimendam: & simul agnoscat, qui magnus pater-familias prouidentia sua ita filios amplectatur, vt ab ea ne seruitia quidem excludat. *Aperit*, quippe, *manum suam*, *& implet omne animal benedictione*, domesticum & ferum, abiectum & nobile, validum & infirmum, terrenum & volucre, nec est quod negligatur à bonitate eius. Quid ergo piscium nulla est hic mentio? An quia Dominus meminisse voluit animalium, quæ cibum habent cum homine communem? Alioqui eorum æque meminisset in assignando cibo, atque in tradendo super eos dominio.

Communis cum brutis.

Psal. 144. 16. & 103. 28.

LVII. Quibus aliis cibis vsus videatur.

Facilè porro est intelligere hominē solis herbis frugibusq; terræ, & fructibus arborum ante diluuium esse nutritum, propter eximiam eorum vim & bonitatem! quæ non solum necessitati faceret satis, sed appetitum etiam ita expleret, vt nihil præterea desideraretur: quanquam nihil dubito eos & lacte de pecoribus, & melle de apibus esse vsos: forte etiam non defuit natiuum saccharum, & manna, & id genus sponte ortæ deliciæ. Nec credibile est in tanta frugum copia patres illos porcis suas inuidisse glandes; etsi id plerique antiqui, recentioresque, in aureo seculo solenne fuisse prædicarunt.

LVIII. Agricultura dediti.
c. 2. 15. & c. 3. 17.
c Eccle. 28. 29. & c. 39. v. 35.

Nonnulli etiam vsum agriculturæ, illi ætati aureæ non rectè negarunt. Nam si Adamus terram, Scriptura teste, operabatur, nonne & terram sementi præparabat, & seminabat, & colligebat fruges, & ex tritico panes conficiebat? Nam *initium vitæ hominis*, ait Sapiens [c], *aqua & panis*, & post innocentiam perditam *vestimentum*, *& domus protegens turpitudinem*. Addit alio loco sal, lac, panem similagineum, mel & oleum & vuæ botros! quæ si quis Adamo & primis illis hominibus valde conuenire dixerit nihil absurdi opinor dixerit. *Nam quæ*

tanta est in hominibus peruersitas, ait Romani
orator [a] *vt inuentis frugibus glande vescantur* N
putamus Adamum aut Euam ignaros artific
molendi, pinsendi, aut omnino conficiendi pa
nis! qui delicatas omnes artes nouerant, nu
necessarias ignorabant? quidni & in vsum vc
carent? Esum carnium, & vini potum non san
ignorabant, sed ab inconcessis, suo mox edoct
malo, temperabant: vnde nec vini, nec carni
vlla mentio in citatis Syracidæ locis.

At difficilius est intelligere, qui satis tum fu
rit à Deo prouisum de cibo animalibus carni
uoris, quorum natura mutata non est, per ho
minis peccatum. Existimo probandam hoc loc
Caietani sententiam, Mosem herbarum dunta
xat & fructuum arborum in victum hominu
& animantium meminisse, quod hic sit commu
nis animantium cibus, nec vllum sit animal
quod in fame his viuere non possit, vt tempor
diluuij in arca probatum est. Tacuisse auten
peculiarem cibum, de quo à Deo huiusmod
animalibus prouisum est, quod hic appetitu
sit eis proprius non communis, quem describe
bat. Sicut autem non omnes hominis cibo
tum concessos expressit, vt diximus [b], sic nc
absurdum est quosdam quorundam animaliu
cibos fuisse præteritos.

In illo porro humano cibo visum est diuin
sapientiæ, hominem quem aspectabilis huiu
mundi Dominum constituebat, sibi præcept
imposito declarare subiectum. De quo postre
mo sexti huius diei opere quatuor illa nob
breuiter inquirenda sunt, quando, & quam o
causam datum fuerit homini hoc præceptum
quale id fuerit, & qua pœna sancitum. Et tem
pus quidem dubium facit series Mosaicæ na
rationis: in qua præceptum hoc statim intro
ductioni Adami in hortum subiicitur: & phra
sis ipsa singulari elata numero videtur exige
re vt dicamus datum Adæ, antequam Eua pro
duceretur, quæ fuit S. Ambrosij [c], & Chryso
stomi [d] sententia. At S. August. anceps fuit, an
ceps quoque Pererius & Abulensis; probab
lius tamen vterque putat Euam nondum fuis
productam, propter narrandi ordinem in text
seruatum, & ne tardante Domino dare præc
ptum, forte Adam de fructu prohibendo c
mederet; sicque sublata fuisset occasio Tenta
tori.

Ex aduerso pugnant tum versio Septuagin
ta interpretum, quæ ferè plurali numero con
cepta est: tum verba Euæ [e], *Præcepit nobis Deus*
comederemus; tum serpentis. *Cur præcepit vob*
Deus ne comederitis. &c. Num oblitus esset ve
sipellis, si Adamo soli locutus fuisset Deus, d
cere, cur præcepit Deus viro tuo, &c. vt sign
ficaret illam præcepto minime obligatam. I
sephus secutus Septuaginta idem affirmat,
cut & Gregorius Magnus [f], Rupertus [g], Caie
Fonseca, Lipomanus, Eugubinus, Del Ri
Cornelius à lapide, & alij. Mihi certe pr
babilius videtur iam fuisse productam Eua
cum hoc præceptum datum est. Nam & fi
ri potuisse clarum est, iuxta ordinem reru
hoc die sexto gestarum, quem supra dige
mus [h] & factum esse Septuaginta sua versio
docuere, & fieri decuisse apparet, vt tanto d
ligentius obseruaretur, quanto certior vte
que esset de prohibitione diuina, quam ex ci

ore ambo suis ipsi auribus accepissent. Nec series Mosaicæ narrationis hanc euertit sententiam, cum constet illum non semper rationem temporis habuisse, alioqui paradisi productionem die tertio, non autem post septimum enarrasset. Locutus autem est in singulari, quia nondum exposuerat formationem mulieris, nec decebat eam alloqui, quæ nondum erat. At Septuaginta vt innuerent non seruatum à Mose ordinem temporis, & singulari & plurali numero in eodem præcepto vsi sunt, sicut & Apostolus [a]. Nec necesse fuit statim inducto in paradisum Adamo dari legem, quia satius erat dari vtrique, vt diximus, & tempus perbreue interiectum fuit.

a Galat. 6. 1. & 2.

LXII. Causa dati præcepti.

Causam dati præcepti hanc in primis sancti Patres agnoscunt, vt Deus se hominis Dominum ostenderet, quantumcumque is cæteris omnibus rebus imperaret. Ad id autem hoc præceptum valde aptum fuit, quippe quod datum est non de malo aliquo vitando, vel bono faciendo, quod naturæ lex & recta ratio vitandum, aut faciendum dictaret, sed quod ex sola iubentis volontate penderet, quod Chrysosto. sic explicat [b]. *Hæc faciebat*, inquit, *Quasi Dominus aliquis liberalis, qui præclaras ædes alicui concedit, pactâ quapiam in singulos annos pecuniolâ, qua ille moneatur habere se Dominum, ad quem directè ædes illæ pertineant.* Voluit ergo Dominus hominem obedientiam exercere, & obediendo promereri fœlicitatem, quam ipsi quoque proponebat vt coronam iustitiæ; quæ mens est sanctorum Patrum; in primisque Augustini [c], atque magni Gregorij [d]. Ita porro inobedientia hoc maior agnoscitur; quò præceptum ipsum Domini iustius erat, & facilius. Quid enim iustius quam vna in re gratificari hominem Deo, à quo cuncta gratis acceperat? Quid facilius quam vnius dũtaxat arboris fructu abstinere, cæteris omnibus, quæ infinitæ erant, eius arbitrio, potestatique permissis, vt iis quando, quóque modo placeret vteretur?

b l. hom. 14.

Inobedientiæ grauitas.

c l. 8. de Gen. ad lit. c. 11 & l. 13. de Ciu. c. 20.

d l. 15. Mor. c. 10. vel 13.

LXIII. Quæ illi pœna imposita.

Quin & ipsa pœna capitalis, quæ huic præcepto erat imposita, appetitum ipsum frangere debebat, & intellectum docere, rem hîc agi maximè seriam, cum eam ab optimo & sapientissimo parente profectam constaret, & in ea innumerabilium hominum salus, vel æterna damnatione verteretur. Itaque hæc pœnæ magnitudo valde auxit inobedientiam, & in re natura sua leuicula mortiferum scelus inuexit. *Vbi enim*, ait August. [e] *magna est inobedientiæ pœna proposita, & res à Creatore facilis imperata, quis nam satis explicet, quantum malum sit non obedire, in re facili, & tantæ potestatis imperio, & tanto terrenti supplicio?* Ostendit enim huiusmodi pœna quãtum ees cordis sit Legislatori, in cuius voluntate sita est vis ac vigor legis, Dei præsertim, cuius vnius voluntas regula est iustitiæ & æquitatis. Mortem autem corporis intelligi constat, ex interpretatione Apostoli Pauli [f].

e l. 14. de Ciu. c. 15.

f Rom. 5. 12.

LXIV. Quamque lenis ea fuerit.

Tanta porro fuit diuina bonitas & clementia in huius vel interminatione, vel inflictione, supplicij, vt Deus reipsa minaretur duntaxat hominem peccati reum perniciæ suæ miseriæ & mortalitati restituere ei scilicet, quæ ipsi, ex naturæ suæ principiis debebatur, & à qua Iustitia originis, & lignum vitæ reddebat immunem. Sic ergo intelligendum est illud, *morte morieris*, id est ad naturalem moriendi necessitatem redibis, non autem quod statim moriturus erat, vt nongentorum & triginta annorum vita comprobatum est. Quod ad animam vero, cuius vita est gratia, mors peccatum, statim mortui sunt. Hoc porro præcepto primis parentibus imposito, finem accepit. Dies mundi sextus; cum illi in magna vitæ puritate atque innocentia viuere cœperunt, magna consolatione & lætitia. Quo diei fine [a] *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona*; quia præter singulorum bonitatem, accedebat illa bonitas ordinis & proportionis omnium membrorum istius magni corporis, quæ singulis affert aliquod extrinsecum bonitatis incrementum; ipsum autem totum ita perficit, nihil vt redundet, aut desit.

Quomodo mortui dicantur.

a c. 1. 31.

DIES MVNDI SEPTIMVS.

I. Quies Diei septimi.

b c. 2. 1. 2. &c.

IGitur [b] *perfecti sunt cœli & terra*, ait Moses, *& omnis ornatus eorum, compleuitque Deus die septimo opus suum quod fecerat*, non dicit quod faciebat; neque enim protraxit aliquod prædictorum operum ad diem vsque septimum, sed omnia perfecit die sexto extremo; septimus autem est terminus extrinsecus totius creationis: propterea que explicandi causa Septuag. *Et perfecit Deus*, aiunt, *in die sexta opera sua quæ fecit*. Itaque requieuit die septimo ab vniuerso opere quod patrarat, non quasi ex labore fatigatus, sed vt desinens noui aliquid producere, non cessans tamen omnia conseruare, atque gubernare vsque in præsentem diem. *Benedixitque diei septimo, & sanctificauit illum, quia in ipso cessauerat ab omni opere suo.* Adest igitur dies quietis & cessationis Dei, ab omni opere quod fecerat, nõ quod facere potuerat, si libuisset: dies benedictionis, id est approbationis & laudis piorum operum, quæ huic diei destinata erant. Dies enim magnus & benedictus dicitur, propter opera quæ in ipso fiunt, dies sanctificationis, id est segregationis à profano vsu & dedicationis in cultum & honorem Dei: Dies contemplationis diuinorum operum, & gratiarum actionis: dies denique reparationis virium hominibus & iumentis addictis seruituti hominum. Eorum enim curam gerens clementissimus Dominus, non indignum putauit maiestate sua ita scribere in lege sua [c], *Septimo die cessabis, vt requiescat bos & asinus tuus, & refrigeretur filius ancillæ tuæ, & aduena.*

Eiusque commendatio.

c Exod. 23. 12.

II. Eius obseruatio mundo coæua.

d Tertul. l. contra Iudæos c. 2. Vatabl. hic.

Quamuis autem ex hoc perspicuum sit quam antiqua sit diei septimi sãctitas & obseruatio, non desunt tamen qui eius obseruationem lege Mosis antiquiorem negent [d]. Rectius tamen est asserere, iam inde à principio sabbatum fuisse celebratum: idque satis indicatur in ipsa lege, vbi dicitur, *Memento vt diem sabbati sanctifices*. Cur enim renouatur memoria, nisi ad significandum rem, quæ iam in antiquo vsu est, lege noua stabiliri? Neque est cur existimemus Adamum, aliosve Patriarchas non vnum aliquem diuino cultui dedicasse diem, prælucente naturæ lumine, & dictante tempus aliquod Deo colendo assignandum esse. Quis autem credat eos non potius exemplo Domini diem

septimum, quam aliquem alium elegisse? Res autem ipsa quæ in mores plorum abierat, lege Mosaica postea sancita est.

III. De hominis ruina per peccatum.

Et hactenus quidem de productione rerum, ipsiusque hominis actum est, sequitur vt de ipsius ruina cum Scriptura dicamus. Prius tamen inquirendum videtur, quanto tempore in illo felicissimo statu vixerit, quidque interea egerit; ad quem statum illa verba pertinent [a], *Erant autem vterque nudus, & non erubescebant.* De tempore tres reperio apud Cæsarium opiniones, vnam quæ diem vnum, nec integrum facit Adamum paradisi colonum: alteram quæ sex illum diebus illic retinet; tertiam quæ quadraginta, quam & ipse amplectitur, cui etiam quartam addit; quam mauult recipere, quam Moses Bar-cepha declarat fuisse annorum triginta, quod scilicet Christus mortalem hîc Vitam Adæ peccatum luendo traduxit. Sed hæc minimè omnium probabilis est, reliquarum trium media maximè videtur probanda. Neq; enim rerum sexto die gestarum ratio patitur, vt eodem die tentatio contigerit, & omnia, quæ illi coniuncta sunt, perfecta fuerint.

a c. 2. v. 25. Quandiu manserit in paradiso.

IV. Non fuisse vnici diei moram.

Producta quippe sunt omnia terræ animantia, tum à Deo tanquam bona approbata. Initũ est de homine producendo consilium, formatum de limo terræ corpus hominis, & inspirata anima viuificatum: deducitur deinde in Paradisum, Rursus deliberat Deus de producenda muliere: animalia in hortum ad Adamum deducuntur, quibus & nomina sapienter excogitata imponit, quod opus non vnius aut alterius horæ quidam censuerunt, sed multorum dierum, aut longioris etiam temporis, vt superius [b] dicebamus. Deinde obdormisit Adam sopito costa eripitur, repletur caro pro ea. Eua ædificatur, Adam euigilat, deducitur ad eum mulier, agnoscitur, denominatur, conciliantur nuptiæ, datur vtrique benedictio, fœcunditas, & dominium in vniuersa animantia eius cunctisque animantibus; assignatur cibus, fructus arboris vnius, sub pœna capitis excipitur. Si quid temporis eo die reliquum fuisse dicamus, quomodo id satis fuit Tentatori ad explorandum quomodo illi viuerent in horto, & qua ex parte opportuniores essent ad tentationem? id enim vna atque altera hora fieri vix potuit. At oporteret etiam non parum superesse temporis ad tentationem, cuius summa tantum refertur, & ad culpæ agnitionem, & ad vestes ficulneas, & ad latebras, & ad totum iudicium à Deo cum peccatoribus habitum, & ad eã, quæ mox secuta est, expulsionem. Denique ex iis, quæ paulò post dicentur, de primorum parentum in horto consuetudine atque vsu, luculentius illa præpropera eorum culpa, & eiectio refelletur.

b num. 47.

V. Sed potius octo, & qui ita sentiant.

Existimamus itaque probabilius Adamum & Euam octauo à sua productione die, feria sexta secundæ Mundi hebdomadæ peccasse, & paradiso eiectos fuisse. Ita sentit aut coniicit Percrius [c], Del Rio Torniellus, Lipomanus in catena in Gen. & è sectariis Codomanus. Eadem fuit sententia multorum, quos refert Cæsarius Adæ gesta memoriæ prodidisse. Cum enim sex dies memorant, primum quo creatus est, & vltimum quo peccauit, quasi inchoatos & imperfectos omiserunt. In eandem sententiã facili adduci potest S. Iren. [a], & quicumque dixerunt Adamum eadem die qua creatus est peccasse, & ex horto eiectum esse, eadem videlicet specie non numero, eademque ipsa Christum, ad tollendum peccatum Mundi passum esse. Deinde non paucas horas, sed plures dies videtur exigere illa vox Euæ, *De fructu lignorum quæ sunt in paradiso vescimur*, quod significat non solum vesci possumus, sed etiam vesci solemus, vt notauit Perer. *Tale pomum* ait August. [b] *fuisse credendum est in illa arbore; cuius generis poma in aliis arboribus innoxia senserant. Mox dum Deus in hortum venisset*, inquit Iosephus [c], *Adamus antea cum Deo familiariter colloqui solitus, conscius sibi iniustitiæ, secedebat.* Et iterum. *Deus autem suscitabatur, quid ita prius delectatus sua consuetudine, nunc fugitaret*, quæ videtur ille ex suorum Hebræorum sensu, & traditione retulisse.

c l. 6. in Gen. n. 89.

a l. 5. c. 23. vide infra ann. 930. n. 7. Confirmatur.

b l. 11. de Gen. ad lit. c. 31.

c l. 1. Ant. c. 2.

VI. Quam ibi vitam egerint.

Quoniam ergo positum est primos parentes diebus aliquot vitam egisse in horto illo amœnissimo, age quã ibi vitam duxerint, siue quod ad corpus attinet, siue quod ad animam, inspiciamus. Primum nullis perturbationibus agitatos fuisse docet S. August. [d] quod alioqui non beati in illo beatitudinis loco, sed miseri fuissent, si timore, vel dolore, cæterisque malis vrgerentur. Docet etiam nec cupisse lignum vetitum, nec consequenter timuisse mortem, quia talis cupiditas contra præceptum, fuisset peccatum, quod supponitur nondum irrepsisse. Tota autem Augustini phrasis, sapit longiorem in paradiso vitæ consuetudinem. Viuebant secundò sine confusione nuditatis, vt scriptura ipsa testatur [e]: sed eam mox peccatum inuexit, Deo ita disponente, vt ait Moses Barcepha [f], vt verecundia instar fræni esset ad iuuandam voluntatem, quæ sola hunc affectum domare vix posset.

1. d l. 14. de ciu. c. 18.

2. e Gen. 2. fi. f l. de para. p. 1. c. 20. post med.

VII. Sine vlla molestia.

Tertio viuebant sine vlla necessitate corporis aut molestia, vt fusè & eleganter explicat Augustin. toto ferè libro 14. de Ciuit. capite præsertim vigesimo sexto. Quarto animalium cæterarumque rerum creatarum naturas contemplabantur. De animalibus, quibus Adamus nomina dedit naturis singulorum consentanea id satis constat, cur cæterarum quoque rerum, puta plantarum, metallorum, gemmarum, cœlorum ac syderum naturas, & proprietates admirabiles, naturam denique angelicam & humanam contemplari negligeret, nulla idonea causa fingi potest. Quæ est Lipomani sententia in catena in Gen. in ea verba, *Adduxit ea ad Adam*, vbi ita concludit, *Non ergo in paradiso otiosus fuit, sed pro maxima sapientia illi concreata rerum naturas solerter indagauit, vnde nec tam parua mora credenda est fuisse ei in loco illo.* Sic ipse.

3.

4. l. 14. c. 26. Contemplantis rerum naturas.

5. VIII. Spiritalia item ac diuina.

Quinto viuebant spiritualibus contemplationis ac deuotionis deliciis delibuti, angelorum pene ciues, & domestici Dei. Id sine controuersia contigit in illa prima extasi, cum formata est Eua. Id etiam sæpius hoc medio tempore contigisse, non obscurè significat S. Gregorius in quarto Dialogorum [g]. *Peccando*, inquit, *extra semetipsum fusus, iam illa cœlestis patriæ gaudia, quæ prius contemplabatur; videre non potuit. In paradiso quippe assueuerat homo verbis Dei perfrui, beatorum Angelorum spiritibus cordis*

g init. libri.

munditia, & celsitudine visionis interesse. Sed postquam hæc cecidit, ab illo quo implebatur mentis lumine recessit. Quæ verba apertè docent Adamum non exiguo tempore in statu innocentiæ perdurasse, quis enim de pauculis horis consuetudinem vsurpet? Denique transitum expectabant ex hac vita, non expoliandi corpore, sed superuestiendi immortalitate. Interea vero *alebantur aliis cibis quos sumebant, ne animalia corpora molestiæ aliquid esuriendo ac sitiendo sentirent,* sic August. a eam quam dixi diuturnitatem confirmans.

6.

a l. 1. de pec. mer. c. 3. & 3. & l. 13. de Ciu. c. 20.

DIES MVNDI DECIMVS TERTIVS.

I. Res diei huius.

HÆc igitur erat primorum parentum in Paradiso vitæ ratio, istæ occupationes, ista felicitas, in qua ad octauum vsque diem, eumdemque sextum secundæ mundi hebdomadæ, perseuerabant, diem ruina Mundi, & eiusdem postea reparatione insignem: in qua callidissimus Satan, quem iamdudum vrebat hominum non solum præsens, sed etiam futura fœlicitas, statuit Adamum eiusque coniugem, & cum iis totam eorum posteritatem, omnibus bonis euertere, & in sempiternas præcipitare miserias. Sed priusquam sigillatim seriem certaminis huius, & tentationis exponamus, historiæ fundamentum ponendum est, quod nonnulli labefactare conati sunt. Negat enim Caietanus in hac tota pugna, qua parentes nostri prostrati sunt, serpentem vllo modo interuenisse, sed diabolum solum, qui serpentis nomine intelligatur, nec eius sermonem fuisse vocalem, qualis serpenti tribuitur, sed sermonem internæ suggestionis, quo diabolus serpere venenosa cogitatione incœpit, & eodem sermonis genere vniuersum istum dialogum inter serpentem & mulierem intelligendum esse.

Tentatio diaboli an intellectualis.

II. An vero solius serpentis.

b l. 1. ant. ca. 1.

Altera opinio huic opposita Hebræorũ fuit, & nominatim Iosephi, b qui in hac tentatione omnia serpenti, nihil diabolo tribuunt, quòd Scriptura solius serpentis meminerit. Tanta enim fuit istorum cæcitas, quos superuenientis Messiæ fulgor excæcauit, vt putarint serpentem tum locutione, & intelligentia præditum fuisse, quibus instructus familiariter cum primis parentibus versatus sit, & esum vetiti cibi persuaserit. Moxque addit Iosephus, à Deo in eius malitiam irato, serpenti vocem ademptam, venenum linguæ eius inditum, & priuatum pedibus iussum per terram volutari. Et confirmari potest ista opinio; quia si à dæmone, non à serpente erat ista tentatio, nihil intererat assumere stupidum animal, vel astutum. Deus quoque post tentationem non fuisset indignatus in serpentem, sed in dæmonem; & dæmoni pœnas intulisset, non serpenti, qui culpa vacabat, non minus quam si quis obsessus à dæmone, ab eóque factus impotens sui, perpetraret cædem.

Confirmatur.

III. An potius diaboli vtentis serpentis organo.

c l. 11. de Gen. ad lit. c. 27. & 28.

Dicendum nihilominus cum communi doctorum sententia, dæmonem verum ac solum huius tentationis authorem extitisse, organo veri serpentis vtentem. *Non est permissus diabolus tentare fœminam*, inquit August. c *nisi per serpentem, nec virum nisi per fœminam. sed in serpente ipse locutus est, vtens eo velut organo, mouensque eius naturam, eo modo quo modo vere ille mouere, & moueri illa potuit, ad exprimendos verborum sonos, & signa corporalia, per quæ mulier suadentis intelligeret voluntatem.* Vides hic apertè vtramque opinionem prædictam, per singula penè verba reprehensam. Sed addit rursum capite sequenti; *Non itaque serpens verborũ sonos intelligebat, qui ex illo fiebant ad mulierem, sicut nec ipsi homines cum dæmon in eis loquitur, ea passione cui exorcista requiritur, sciunt quid loquantur.*

Quod autem idem Augustinus propterea serpentem dici putat sapientissimum, quia alieno iam spiritu, id est diabolo plenus erat, non persuasit Abulensi a, qui ait Scripturam loqui de calliditate, quæ serpenti naturalis est, non de ea, quæ illi ex diaboli præsentia contigit. Comparatur enim serpens cum animantibus terræ, tanquam rebus sui generis, & sic comparatur secundum calliditatem, quæ animantibus naturalis est. Nec Scriptura supponit calliditatem à diabolo acceptam, quia nullam de diabolo mentionem facit; nec serpens diabolicæ calliditatis, quæ intellectualis est capax esse potest. De vero nihilominus serpente Scripturam loqui Augustinus vbique docet, cui assentitur Albinus quæstionibus super Genes. Chrysostomus homilia 16. in eundem librum, vbi Iosephum de serpente intelligente apertè refellit, Rupertus b, Theodoretus, Basilius & Epiphanius in hæresi Ophitarum. S. Cyrillus l. 5. contra Iulianum. Adde Ioannem Damascenum c & Vener. Bedam, omnesque scholasticos Theologos cũ Magistro d. Quorum testimonia in Annalibus e magna ex parte reperies.

IV. Cur serpēs callidus dicatur.

a in c. 13. Gen. q. 436. & seq.

b l. 3. ca. 2. & 3.

c l. 2. de fi. c. 10.

d l. 2. sent. c. 11.

e dio 3. n. 4. & seqq.

Plurimos itaque testes habemus Scripturam de vero serpente, vt dæmonis instrumento, esse locutam. Sed ipse Christus Dominus dæmonem totius fraudis architectum apertè docet, cum increpans Iudæos, *vos ex patre diabolo estis*, inquit, *& desideria Patris vestri vultis facere. Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit.* Homicida vero ab initio non aliter fuit, nisi quia primos homines veneno suæ mortificauit inuidiæ, vt ait S. Leo. Nec alia de causa S. Ioannes diabolum vocat draconem & serpentem antiquum f, nisi quia ab initio mundi serpentem induit in hominum ruinam. Quæ omnia Caietani opinionem apertè damnant. Pererius g certè eam non modo vt falsam, sed vt erroneam & temerariam ab omnibus catholicis abiiciendam pronunciat. Iosephus autem Æsopicas fabulas narrare merito videatur. Quid enim magis ridiculum, quam serpenti vocem ademptam, quam nunquam habuit: recens venenum linguæ inditum, quo nunquam caruit; pedibus priuatum, quibus nunquam præditus fuit.

V. Per eum locutus est dæmon.

f Apoc. 12. 9. & 10. 2.

Opinio Caiet. & Iose. qualis.

g l. 6. in Gen. n. 12.

Ad confirmationem porro breuiter dici potest, dæmonem quidem æque per asinum ac per serpentem fallere potuisse. Sed Dei permissu electum serpentem, natura sua callidum & malitiosum, vt imperitæ multitudini probabilior esset oratio, cui credibilius fiat deceptam à versuto serpente mulierem, quam à stupido asello; præsertim cum hic non fieret expressa dæmonis mentio. Illa autem verba quæ maledictionem videntur importare, Tostatus h dicta fuisse putat, vt satisfactum videretur homini-

VI. Resp. ad confirmationem.

h q. 435. & 440.

bus

bus, de damno per serpentem recepto. Sed de hac pœna postea dicendum erit. Nunc historiæ fundamento posito, ad ipsius historiæ expositionem veniamus.

VII. Dæmon minam primorum parentum molitur.

Dum ergo Adamus cum vxore eam quam diximus vitam in paradiso ageret, ecce dæmon, quem, vt dixi, præsens primorum parentum fœlicitas vehementer affligebat, & spes futuræ beatitudinis, qua ipse exciderat, torquebat etiam vehementius, statuit versare dolos, & per fraudem, quoniam aperta vi nihil effici poterat, parentes nostros de gloriosissimo statu deturbare, & morti miseriisque temporalibus ac sempiternis reddere obnoxios. Huc vt perueniat pleraque mente versat.

Capita deliberationis eius 1.

Primum, vtrumne ambos aggrediatur an alterum? & quamuis vtrumque deiicere cogitabat, singulos tamen placebat inuadere, ne alter ab altero fulciretur.

2.

Secundo quoniam placuit adoriri singulos, expendit virumne prius oporteat, an mulierem: Et videbat ille quidem potissimam primùm arcem deiiciendam esse, alteram quippe mox sponte deditionem facturam: & pluris multo referre virum in fraudem induci, quoniam sola muliere peccante non peribat humanum genus, & decepta muliere periculum erat ne vir euaderet cautior, & conatus eius redderet irritos. Itaque gradatim ad Adamum venire statuit nec nisi cum auxiliaribus Euæ copiis, quæ infirmior esset; & expugnatu facilior, & gloriæ appetentior, si à superbia tentandus esset aditus; & illecebrosior ad expugnandum virum.

VIII. 3. Statuit tentare de superbia.

Tertio examinat qua de re sit futura tentatio, & ad quod peccatum nouos paradisi colonos impulsurus. Et quoniam exemplo suo didicerat quam pellax sit superbia, & quam facile in eorum animos illabatur, quibus omnia ad arbitrium fluunt, quamque dulcis illis sit propria excellentia, quos Deus in altum euexerit, eo melle linire statuit sagittas suas.

4.

Quarto considerat ecquam sit occasionem capturus: & placuit ingenitum scientiæ appetitum exacuere, ad arborem scientiæ affectandam, vsque adeo, vt propterea & Dei præceptum, & mortis propositum supplicium aut contemnerent, aut tantisper obliuiscerentur.

5.

5. deliberat ipse ne per se, aut per intermedium aliquem sit in arenam descensurus; quia vero solus nisi per internas suggestiones agere non poterat, quæ vix quidquam momenti erant habituræ, propter internam hominis dispositionem longe compositissimam, animal quodpiam externis oculis auribusque obiicere statuit, ex cuius ore ipse loqueretur.

IX. 6. Cur assūptus serpens.

Sexto de animali apud se inquirit, quodnam videatur ad institutū opportunius. Et perinde quidem sibi esse intelligebat quocunque tandem vteretur, siue naturali prudentia, siue simplicitate ornato, quoniam animalis astutia naturali vsurus non erat, sed propria & sua. Verum non permisit Dominus Tentatorum assumere ouem, aut columbam, animalia sine fraude dolisque, ne ab animalibus admodum vtilibus postmodum abhorreremus, sed serpente, bestia alioqui noxia, & odiosa, & quam nollet Eua cæteras animantes calliditate vincere, vt facilius ab eo sibi cauendum crederet, vt notauit Augustinus [a].

7.

a l. 11. de Gen. ad lit. c. 3.

Postremo in serpentem insinuat sese minime repugnantem, & explorat molles aditus adeundæ mulieris, & mollissima fandi tempora, cum vir meditabundus in altera horti parte remotior inambularet. Ipsa etiam verba exquirit, quibus se in eius beneuolentiam insinuet.

X. Aditus tētationis.

Propius itaque ad mulierem adiens, commodùm eam arborem scientiæ intuentem offendit, & in caudam erectus, statum eius prædicat fœlicissimum, atque ipsis prope cælitibus inuidendum: in eam dignitatem atque authoritatem euectos ait, vt eis cœlum, terra & omnia elementa deseruiant, omnia animalia placidè famulentur; se quoque arbitrari fœlicem, si modo eius commodis seruire possit. Miratur insignes animi corporisque dotes, pulchritudinem, robur, incolumitatem, vitam lætitiæ plenam, mortis expertem; rerum humanarum & diuinarum scientiam, atque libertatem. Vnum tamen aliquid deesse isti scientiæ atque libertati, quod si accesserit, fœlicitate in terris bonis omnibus cumulatissima fruituros. Hæc fuerit quasi introductio in illa verba *Cur præcepit vobis.* Plerique enim sentiunt, & est vero simillimum, non ita ex abrupto initium tentationi datum, idque ex hebræo, græco, chaldeáque paraphrasi fit certius [a]; nos interim cœpto itinere progrediamur.

a vide Annal. die 13. n. 22.

XI. Cum muliere colloquium.

Mulier in cuius sinum sensim iam illabebantur laudes suæ: hanc enim primam in ea mali labem agnoscit Augustinus [b], quid tandem illud esset, quod ipse desiderari putaret, exquirit.

b l. 11. de Gen. ad lit. c. 30.

Respondet ille, videri deesse libertatem comedendi pro arbitratu de quolibet fructu paradisi; quippe quos obseruauerit à diebus aliquot ab illa arbore, quam gestu indicabat, abstinere; cum cætera animantia liberam habeant in omne eiborum genus potestatem, *Obstat*, inquit illa, *diuinum præceptum.* Et serpens illico [c], *cur præcepit vobis Deus vt non comederetis de omni ligno paradisi?* In hebræo, & græco, *cur dixit vobis*, eodem vbique sensu; nisi quod Tentator dubium reddere voluit, dictumne id tantum esset, an præceptum; & vt præceptum esset, displicentiam, diuinæ prohibitionis in mulieris animum occultè instillabat. Exceptio enim quæ plenam circumscribit libertatem, suapte natura odiosa est.

c c. 3. 1.

XII. Mulier labefactatur.

Pupugerat ergo mulieris animum dæmon, ostendens imminutam circa eibos hominis libertatem; & quia indefinitam ille proposuerat exceptionem, mulier perexiguam illam esse ostendit, ideóque neque tristitia, neque querela dignam [d]. *De fructu*, inquit, *lignorum, quæ sunt in paradiso vescimur* id est vesci solemus, *de fructu vero ligni, quod est in medio paradisi, præcepit nobis Deus ne comederemus, & non tangeremus illud, ne forte moriamur.* Aperit aditum dæmoni mulier, ad eludendum mandatum Dei, quippe quæ illud sibi graue esse ostendit exaggerando verbis. Addit enim de suo, *& non tangeremus illud.* Et rursum dubium facit pœnam, quæ simpliciter fuerat enunciata, quamquam Septuaginta illud *forte* non habent, quæ dubitatio ex displicentia præcepti nascebatur; quæ enim displicent, facile non credimus, aut reuocamus in dubium. Ergo mulier circa pœnam hæsitat, ne ea sit tantum comminatoria. Vt quæ culpam multum excedere videatur.

d c. 3. 2. 3.

XIII. Planèque prosternitur.

a c. 3. 4.

Hic penè iam victor dæmon, promptè atq; audacter hæsitationem excutit, & timorem mortis: displicentiam vero præcepti, per calumniam vsque ad præcipientis odium conatur augere quasi is inuidia in ipsos motus, scientia vehementer desiderabili, priuare ipsos, nullo suo bono voluerit. *Nequaquam*, inquit[a], *moriemini: scit enim Deus quia in quacumque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, & eritis sicut dij scientes bonum & malum.* Hic iam totum virus effundit impostor, incitans in cautã mulierem ad ambiendam propriam excellentiam, vsque ad contemptum Dei, & auersam à sui creatoris amore, quam iste mendacij & inuidię, non minus falsò, quam impudenter accusat, ad amorem eius, qui ei vehementer vtilia & gloriosa suaderet, impellit. Itaque iam planè victa dat manus,. anhelans ad illam Dei similitudinem, ad expetitam libertatem, nullis conditionibus circunscriptam, ad insolitam illam oculorum claritatem, ad scientiam boni & mali, quam non tam serpens, quam arbor, suo ipsa nomine polliceri videbatur; ad quam præsertim tam facilis erat via.

XIV Præceptũ violat.

b vide Rup. l. 3. c. 9.

Et virum in ducit in idem scelus.

c l. 11. de Gen. ad lit. c. 42. & l. 11. de Ciu. c. 19.

Ne tamen temerè ad credendum progressa videretur, voluit fructum diligentius considerare, quasi iudicium latura, vtri palmam veritatis, Deone an serpenti tribueret[b]. Vidit igitur mulier arborem, sed alijs quam hactenus oculis, & qui manum ad decerpendum fructum dirigant, fructum gustui suauem, pulchrum oculis, & aspectu delectabilem. Quid multa? *tulit de illius fructu & comedit*, vnoque facto multiplex peccatum admisit: in quibus peccatum scandali luctuosissimum fuit, cum viro suo lapis offensionis facta est. Dedit enim viro suo, qui ne eam contristaret comedit & grauissimi peccati factus est reus, vt accuratè docet Augustinus[c], vsus comparatione Salomonis, qui idola veneratus est, ne suas, quas deperibat, delicias contristaret. Illa vero non solum offerebat viro pomum, sed à mortis etiam metu iubebat esse securum; cum eam quæ comederat videret esse superstitem.

XV. Agnitio culpæ, & pudor.

d c. 3. 7.

Nec mora[d], *aperti sunt oculi amborum; cumque cognouissent se esse nudos, consuerunt folia ficus, fecerunt sibi perizomata.* Habes sic tristissimæ tragœdiæ agnitionem, quam mox luctuosa fortunæ commutatio secuta est. Aperti sunt amborum oculi ad agnoscendam satanæ fraudem, nuditatem, & turpitudinem suam, dudum bene tectam innocentia, nunc ficulneis foliis circuntegendam. Aperti sunt oculi, simulque patefacta est ianua, solum pudori, sed etiam timori; vnde & audito sonitu superuenientis Domini, fugitiui serui expalluerunt, & criminis tanti conscij abscõderunt se à facie Iudicis sui. Quamuis ergo texissent; quæ magis pudori erant, puta ab vmbilico ad media crura: tamen & reliqua nuda diuino præbere conspectui, vel cum illis ipsis subligaculis apparere, verebantur.

XVI. Iudicis aduentus. & reorum latebræ.

e l. 15. de Ciu. c. 7.

Adest igitur paulò post iudex, & præsentiam suam à longè significat, puta strepitu pedum, qualis fieri solet à deambulantibus. Nam sequitur. *Et cum audissent vocem Domini Dei deambulantis in paradiso.* Humana forma indutum venisse Deum, in qua cum eis conuersari solebat & colloqui scribit[e] August. est enim hominis propria deambulatio. Eo strepitu, qui sponte excitabatur audito, & aura deterente, reorum pulsabat aures[a], *abscondit se Adam, & vxor eius à facie Domini Dei in medio ligni paradisi.* Apparet densiorem aliquam syluam vmbra sua latebras peccatoribus præbuisse, non cogitantibus, præ animi perturbatione, se irritas latebras captare. Facile autem audiri potuit ille strepitus in tãta solitudine, præsertim à peccatoribus, pudore & metu exanguibus & mutis. Non statim affuisse iudicem merito Tostatus[b] arbitratur, ad dandum peccatoribus tempus colligendi sese aliquantulum à confusione illa, eóque qualicumque aduersus pudorem remedio vtendi, moxque redeundi ad salubrem agnitionem culpæ suæ, & propositum veniæ à Deo postulandæ, siue restituendi essent in gradum pristinum, siue non essent.

a c. 3. v. 5.

b q. 596. in c. 13. Gen.

XVII. Euocantur à Iudice.

Strepitum illum prænuncium excepit articulata vox: vocauit enim Dominus Adam dicens, *Adam vbi es?* Et forte iteratam expectauit vocem, vt è latebris emergeret & responderet roganti, ne noua culpa in non respondendo committeretur. Et videbat quide Deus cõiuges, quãuis arboribus dẽsis, & vmbra tectos, non minus quam in aperta planitie, Adamum tamen vocauit, quasi eum non videret, vt qui se humano more gereret, quibus abscondita non apparent, eademque est ratio cur quæsierit vbi esset; nec adiit ad absconditos, sed euocauit ad se: ista enim interrogatio instar euocationis est ad subeundum iudicium: sicque suauiter datur opportunitas eliciendæ causæ latebrarum, & totius criminis manifestandi, ne ad præteritum pudorem, etiam verecundia deprehensionis accederet, Vnus euocatur, vterque prodit, vt ex societate minueretur pudor & metus: Inde etiam fortasse mitigato timore, vt qui non statim audissent; furciferi, siccine præceptum meum contempsistis? Itáne ad impostorem me derelicto apostate profugistis?

XVIII. Adam non petit veniam agnita culpa.

Cum oportuisset autem Adamum, qui vt familiæ caput nominatim euocatus fuerat, ad reddendam rei gestæ rationem, in genua procumbere, & confusa singultu, lacrymisque voce culpam fateri, veniam & misericordiam postulare, vt parabolicus ille prodigus, latebrarum causam profert timorem, seu pudorem ex nuditate profectum. Ex qua responsione vlteriorem Deus causam elicit & veriorem, peccatum scilicet quod Adam tacebat, idque in medium profert. *Quis enim*, inquit, *indicauit tibi quod nudus esses, nisi quod ex ligno, de quo præceperam tibi ne comederes, comedisti?* Apparebat Adamum non veniam petere, sed excusationes ineptè prætexere; atque adeo causam absconsionis reiicere in Deum, qui eum creauerat nudum. At Deus hanc primam excusationem repellans, in ipsius retorquet authorem, cui peccatum probrosam ac pudendam reddiderat nuditatem.

XIX. Ne post diuinam quidem manifestationem peccati.

Et oportebat saltem hoc tempore manifestato peccato, miserum hominem Deo supplicem fieri, & amissa prima veniæ impetrandæ occasione, quæ ex propria peccati confessione pendebat, non amittere secundam, quæ in humili eius agnitione, & lugubri veniæ postulatione consistebat: præsertim cum peccatum admissum nec vellet negare, nec posset: sed è

contrario se iterum inconsultissimè excusando, peccatum à se in alium translaturus, & proximum incusat & Deum [a]. *Mulier*, inquit, *quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi*. Quasi dicat accusanda est mulier, quæ dedit, cuius precibus acquieui, eius scilicet quam mihi sociam dederas, quam si non dedisses adhuc viuerem innocens [b]. *Nunquid dixit Peccaui?* ait Augustinus, *superbia habet confusionis deformitatem, & non habet confessionis humilitatem*. Et mox [c], *Adnertamus quo morbo superbiæ laborem homines hodie, non nisi in creatorem conantes referre si quid egerint mali, tamen sibi velint tribui, si quid egerint boni*. Sic ipse; quibus alludit [d] Gregorius Papa, nisi potius ex eodem ambo spiritu hauserunt. Lamentatur quoque Rupertus [e], quòd Adamus in pœnitentiæ lamenta non proruperit potius, quam ad excusandas excusationes in peccatis. Eum vide, suauissimumque Bernardum [f]. Cæterum quæ de huius culpæ manifestatione Scriptura docuit, Iosephus plurimis fœdissimisque erroribus inquinauit, quæ nos in Annalibus accuratè refutata, hoc loco breuitatis causa prætermittimus, quæ eruditum lectorem minimè forte legisse pœniteat. Nos ad reliquum de Adamo & Eua iudicium progrediamur.

a c. 3. 32. Sed excusat se.

b l. 11. de Gen. c. 35.

c & l. 14. de Ciu. c. 14. Nusquam hic sonat. &c.

d l. 4. Mor. c. 23. Excessus sui vitium, &c.

e l. 3. c. 14. & 15.

f Serm. 1. de Omn. sanctis.

num. 41. & seqq.

XX. Mulieris accusatio.

g c. 3. 13.

Et dixit Dominus Deus ad mulierem [g], *quare hoc fecisti?* Peccati confessionem iam satis ex Adami responsione, & mulieris taciturnitate exploratam prætermittit, vt eius causam requirat, vtroque interim supplicij expectatione suspenso, ne sibi statim moriendum esset, vt lex ante lata exigere videbatur. Quamuis autem interrogatio dationem fructus respiciat; causa enim Adæ adhuc agebatur: responsio tamen de sola comestione est, quod ad illam interrogationem nihil occurreret, quod directè responderi posset: propriam autem culpam, vrgente conscientia vltro confessa est, tam in eo virum secuta, quam in venia non imploranda. Notanda porro diuina bonitas ac sapientia, quæ non ante condemnauit Adamum, licet iam conuictum sceleris, ac confessum, quam interrogasset Euam, ne illa viri sui condemnatione audita, nullam sibi spem veniæ superesse crederet, quæ esset eiusdem non solum particeps, sed etiam origo peccati: quin potius, adhuc pendente iudicio, ad veniæ postulationem saltem ipsa confugeret, & lacrymis suis ac lamentis mitissimum iudicis pectus ad misericordiam infirmi sexus infringeret.

Nec veniã petit.

XXI. Sed culpam regerit in serpentem.

h l. 11. de Gen. ad lit. c. 35. vide & 14. de Ciu. c. 14.

i l. 2. mor. c. 13. v. 16.

Sed illa nunc à sinuoso serpente facta rigidior, malè sermonum parcior, *Serpens decepit me*, inquit, *& comedi. Nec ista confitetur peccatum*, ait Aug. [h] *sed in alterum refert, impari sexu, pari fastu*. Et mox. *Quanto melius vterque diceret. Ego dixi Domine miserere mei, sana animam meam, quia peccaui tibi. Ad hoc quippe requisiti fuerant*, vt ait Gregorius [i], *vt peccatum quod transgrediendo commiserant, confitendo delerent. Vnde & serpens ille persuasor, qui non erat reuocandus ad veniam, non est de culpa requisitus*. Non dixit Eua quare comederit, ingenti enim verecundia obstruebatur eius os, ne coram ipso Deo diceret, se illo cibo similem ei fieri voluisse. Vere deceperat eam serpens, tam vt comederet ipsa, quam vt daret viro. Vtrumque enim ille requirebat, cum vtrimque diuinitatem infœlici conditione promitteret. Excusat etiam ipsa se, & culpam in serpentem transfert, ne propria ex malitia, nullo incitante peccasse videatur: in vtroque Adamum imitata, vt culpa vtriusque leuiore facta, pœna etiam, quam sibi imminere sentiebant, diminueretur.

Cum ergo Eua culpam suam in serpentem transferret, vt suam maritus in illam transtulerat prior, iudex reorum verba in inquirendo secutus, ad serpentem transfert orationem; nec tamen quærit quare hoc fecerit: siue quia nihil ipse per se fecerat, sed totius rei ignarus, Satanæ, cuius tota culpa erat, organum fuerat, & is iam acceperat immutabilem damnationis sententiam, nec veniæ, vt primi parentes particeps esse poterat; nec vllum habebat, à quo se vel inductum, vel seductum causari posset. Siue potius, vt rectè dicit Abulensis [a] quia non decuit interrogare serpentem, animal rationis expers, qui absente iam dæmone nihil respondere posset. Nec dici potest pari ratione non oportuisse eum alloqui pœnam infligendo, quia talis locutio non exigebat responsionem: & oportebat ab Adamo & Eua inflictionem pœnę cognosci, ad eruditionem & satisfactionem suam, ne contra Deum obloquendo rursus peccarent, si nescirent autem culpæ, sicut & ipsi affectum supplicio.

Quid autem serpenti Dominus? quoniam huc iam est progressa narratio, qua ille pœna mulctatur? *Quia fecisti hoc*, inquit [b], *maledictus es inter omnia animantia, & bestias terræ, super pectus tuum gradieris, & terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ. Inimicitias ponam inter te & mulierem, & semen tuum, & semen illius, ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius*. Perspicuum est singula horum non nisi allegoricè dæmoni accommodari posse, serpenti autem omnino propriè. Animal quippe terræ est, & cum iis comparari potest, & præ omnibus odiosus est, maledictus & detestabilis hominibus, super pectus suum graditur, & terram comedit, omnesque, vbi res tulerit, conamur eius caput conterere, & ipse pedibus nostris, quibus terram calcamus, in qua ipse volutatur, morsu & veneno nocere conatur. Sensus tamen à Deo intentus est allegoricus, vt maledictio in dæmonem contorta intelligatur: præsertim quod ad inimicitias serpentem inter atque mulierem, illiusque semen, quas de Christo & B. V. dæmonis caput obterente, Patres plurimi magno consensu interpretantur.

Vide autem præclaram inter delictum & supplicium serpētis analogiam. In amicitiam enim hominis, & familiaritatem conatus est irrepere, fit eius odium & execratio; erexerat eum diabolus, vt cum muliere loqueretur, abiicitur in terram, & super pectus suum serpere cogitur: persuaserat esum pomi, ad esum pulueris condemnatur; fœminam in os intuitus eius calcaneo nunc condemnatur. Simpliciter autem neque dæmoni propter hanc tentationem, aliasue culpas noua pœna irrogatur quia extra viæ statum positus, nihil agit quod

illi ad meritum, vel demeritum imputetur. Neque serpenti, quia cum nulla in culpa fuerit, ne pœna quidem vlla puniri debuit, & vt maximè promeritus esset pœnam, eius natura non magis debuit mutari, quam hominis peccatoris, qui sola gratuita peccando perdidit. Serpens autem qui gratuita quæ perderet non habuit, ne pœna quidem vlla multari debuit; vt benè argumentatur Abulensis a.

a in c. 13. Gen. q. 681.

XXV. Neutri pœnam propriè inferri.

Quod autem dicitur *maledictus eris*, non autem maledictus es, eò pertinet, vt mulier intelligat pœnam illi animanti tribui, itáque satisfieri pro deceptione sui. Reuera autem ipsum gradi supra pectus, & terram comedere, sunt quidem mala ipsius serpentis, sed naturalia, & non in pœnam data, sicut nec asino stupiditas, nec lupo voracitas, nec crudelitas leoni. Et serpens illo ipso tempore, quo illi à Deo maledictio denunciabatur, non incedebat erectus, nec incessit antea, nisi ad tempus, cum erectus à diabolo, cum Eua loquebatur, vt tanto facilius mox eadem Eua sibi persuaderet, illum in pœnam deceptionis, ad terram abiectum fuisse. Carebat autem pedibus, vt nunc, aut tam breues habebat, vt iis non obstantibus, pectore & ventre terram euerteret, vt in quibusdam serpentibus cernimus. Et sicut non potest vlla deterior esse progressio animalis quam reptatio, sic neque deterior cibus quam terra: ideo in vtroque videtur serpens maledictus, eóque magis, quod in totam vitam id malum, non ad breue denunciatur.

XXVI. Inimicitiæ hominis cum serpente.

Postremo quod ad inimicitias istas attinet, quas Deus dicit se positurum inter mulierem & serpentem, satis intelligitur eas in sensu historico ad dæmonem non pertinere, quia inimicitiæ cum dæmone iam erant. Cum enim ex factis potius, quam ex verbis æstimandæ sint inimicitiæ, quod hostilius facinus ab infensissimo inimico patrari potest eo, quod à dæmone contra homines perpetratum est? Sed Deus posuit inimicitias inter homines & animantia, quæ illi dudum, tanquam legitimo Domino subiecerat, vt manente subiectione, obedientia solueretur, in pœnam solutæ ab homine aduersus Deum obedientiæ. Quod autem nominatim fit mentio serpentis, id ideo fit, quod serpens totius mali huius fuerat organum, & vt Euæ magis satisfieret, si nominatim de muliere diceretur, quod æquè cadebat in virum, quia Eua prior à serpente iniuria affecta fuerat. Consistunt porro hæ inimicitiæ in naturali quodam odio, tam hominis in serpentem, quam serpentis in hominem. Nam prima hominis cogitatio viso serpente est de illo perimendo, & de eius capite conterendo, & vice versa serpentis, vt apparet de illo mordendo, & ope veneni sui occidendo.

XXVII. Serpens insidiator.

Addo verbum vnum de Serpentis insidiis. Insidiatur, quia timidus & astutus: timidum facit frigidum ac terreum temperamentum. Non solent autem timidi palam in hostem insurgere, sed clam, & ex insidiis; quo etiam illud pertinet. *Tu insidiaberis calcaneo eius*, à tergo scilicet, non à fronte adoriens. Astutum autem & Moses hoc ipso capite, & Christus ipse testatur, cum nos eius prudentiam imitari vult. Est autem astutorum insidiari, vt qui id peritissimè facere possunt; quin & serpens ex conditione corporis sui idoneus est ad insidias, vt qui humi iacens facilè latere possit. Sed an insidiabitur tantum, & non etiam mordebit & occidet? Optimè respondet Abulensis, Id quidem verum esse, sed à Deo prætermissum; quia non pertinebat ad satisfactionem mulieris, sed potius ad consolationem serpentis, quod Deus non quærebat. Ideóque pessimum quod à muliere in serpentem fieri poterat, dixit, nimirum, *ipsa conteret caput tuum*; & contra minimum quod à serpente fieri poterat, retulit, quod est insidiari calcaneo, quasi nihil aliud facere posset. Hoc enim requirebat maledictio, quæ dabatur serpenti, vt proferretur maximum quod pati poterat, & minimum quod agere ad vlciscendam iniuriam valebat.

Loc. cit.

XXVIII. Damnatio mulieris, & in ea Dei bonitas.

Venio ad sententiam latam aduersus mulierem, paucis quidem verbis comprehensam, sed multa mulieris mala continentem. Ea tamen mala, quæ fuit incredibilis Dei bonitas huiusmodi sunt, ipsi vt naturæ ex principiis eius naturalibus conueniant, gratuitis duntaxat homini sublatis. Si enim in puris, vt vocantur naturalibus Deus mulierem condidisset, multiplices forent eius ærumnæ & conceptus, filios in dolore peperisset, fuisset sub potestate viri, ipséque mulieri dominatus esset. Idemque de Adamo proportione dicendum est. Sed priusquam has tam mulieris, quam viri pœnas expendamus, aliquid de vtriusque peccati magnitudine ex Bellarmino a libabimus, apud quem omnia hæc sunt ordinatissima atque clarissima.

a l. 3. de Amiss. gr. c. 9. & 10.

XXIX. Magnitudo peccati Adami ex septem capitibus.

Vtriusque igitur parentis peccatum magnum fuit atque multiplex, septem omnino malis actibus conflatum. Primus Adami malus actus fuit superbia, qua in sua maluit quam in diuina esse potestate, 2. amor coniugis inordinatus, cui dum grauis esse non vult, & molestus, Deum grauiter offendit. 3. infidelitas, qua Deo non credidit dicenti *morte morieris*. Et diabolo credidit, dicenti, *Eritis sicut dij*, quam infidelitatem S. August. b sacrilegium vocat. 4. curiositas; aliqua enim illum sollicitauit experiendi cupiditas, cum mulierem videret, accepta illa esca, non esse mortuam vt ait Aug. c Quintus est peculiaris & expressa inobedientia, de qua eum Deus nominatim accusat. *Ex ligno de quo præceperam tibi ne comederes, comedisti*, &c. 6. Excusatio peccati, cum quadam accusatione proximi & Dei, *Mulier quam dedisti mihi sociam*, &c. 7. damnum proximo illatum, mors scilicet & peccatum in omnem posteritatem inuectum, quæ tangit Apostolus d, dum ait in Adamo omnes mori.

b in Ench. c. 45.

c ibid.

d 1. Cor. 15. 22.

XXX. Et totidem in peccato mulieris.

In peccato Mulieris primus actus fuit superbia, vt supra ex Augustino retulimus e, apud quem etiam rea fit infidelitatis, quæ serpenti credidit, & Deo non credidit, rata fortasse fuisse præceptum comminatorium duntaxat, non absolutum & irreuocabile. 3. Actus fuit concupiscentia cibi prohibiti, nec concupiuit tantum, sed & tulit de fructu illius, & ad quartum expressæ inobedientiæ actum progressa, de eodem comedit. Nec eo contenta, virum ad peccandum induxit, qui est 5. actus: sextus autem excusatio peccati, siue translatio, *Serpens decepit me*. Postremus est ruina

e l. 11. de Gen. ad lit. c. 30.

generis,

generis humani, vna cùm euersione viri. Nam vt ait Sapiens [a], *A muliere initium factum est peccati, & per illam omnes morimur.* Vter autem grauius peccarit, difficile dictu est; Adamus certè perniciosius in genus humanum deliquit, magisque resistere debuit tentationi, qui muliere sapientior erat, & fortior.

a Eccl. 25. 33.

XXXI. Prima pœna eiusdem.

In horum peccatorum pœnis mulier prior audit. *Multiplicabo ærumnas tuas; & conceptus tuos, in dolore paries filios, & sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui.* In pœnis non ponitur simpliciter conceptus, qui potius in Domini benedictione censetur, vt satis cõstat [b] ex æmulatione Rachelis & Liæ, sed conceptus ærumnosus, qualem puerperæ quotidie experiuntur, quo cariturus erat status innocentiæ. Nec absurdum est in ærumnis conceptuum comprehendi, quod multi concipiantur futuri pabulum ignis æterni, cum si status innocentiæ perdurasset, soli prædestinati concepti forent, vt notauit Rupertus [c].

b Genes. 30.

c l. 3. c. 22.

Altera.

Altera pœna est dolor partus, qui naturalis est fœminæ. Laxãda quippe sunt claustra vteri, & sciungenda, quæ inter se maximè enhærẽt, & cõpacta sunt; quod sine acerrimo doloris morsu fieri non potest, præsertim in muliere, quæ corpus tenerius habet, & tactum molliorem; vt merito filios suos appellare possit Benoni, id est filios doloris sui [d]. Quin etiam non raro tantus est hic dolor, vt alterius, aliquãdo vtriusq; matris inquam ac filij morte terminetur. In statu autem innocentiæ, vtero sine dolore laxato, ex peculiari Dei gratia, fœtus emissus esset in lucẽ. Ea gratia priuata mulier, vbi filios iræ Dei concepit, & cum multis ærumnis filios Adæ circumtulit, parit denique filios doloris sui.

d Gen. 35. 18.

XXXII. Tertia, & qui subiectio detur in pœnam.

Quæ porro mulieris tertia pœna numeratur, quomodo mulieri pœna est subiectam esse viro suo, cum eam subiectionem constet in statu innocentiæ futuram, sicut & filiorum sub patre, & discipulorum sub magistro, & ciuium sub magistratu, & omnium rerum creatarum sub omnium creatore Deo? Sed ea subiectio non haberet rationem pœnæ, quippe vltro subiretur; quo modo dicit Apost. [e] legem non esse iusto positam, quia sponte sua, quæ sunt legis exequitur. Accedit quod vir nihil imperasset, quod non esset rationi consentaneum, & ad communem vtilitatem, ad quam vterque natura duce propenderet. Denique vtriusq; fuisset vna mens, voluntas, appetitus, quandiu manerent diuinæ legis obsequentes. Nunc autem subiicitur vel inuita, & ille non raro in eam exercet penè tyrannicum dominatum, nulla eum politica lege coercente; quod illa verba significant, *& ipse dominabitur tui* [f]: quæ tamen prænunciando à Deo dicta sunt, non iubendo, vt docet Tostat. [g] Iustum itaq; fuit multiplicari ærumnas conceptuum mulieris, quæ suos fœtus ad multiplices parabat ærumnas: æquum fuit vt cum dolore corporis sui pareret, quos ferebat ad tot tantosq; corporis animiq; dolores, vt dominantem vsque ad mortem experiretur virum quem fecerat seruum mortis & peccati: & illum rigidum nunc sentiret, quem blanditiis ante perdiderat.

e 1. Tim. 1. 9

f vide Aug. l. 11 de Gen. ad lit. c. 37. g & Tostat. q. 387.

XXXIII. Pœnæ Adamo inflictæ.

Sed nec ipse Adam impunè feret peccatum suum: illi quippe denũciatur multiplex labor & miseria, in subueniendo suis, suorumq; vitæ huius necessitatibus: hoc enim illi munus incumbit, mulieris ærumnis respondens. Adæ igitur dixit Dominus [a], *Quia audisti vocem vxoris tuæ* mea nimirum posthabita, *& comedisti de ligno, ex quo præceperam tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo.* Hæc prima pœna est: significat autem illa vox sterilitatem, sicut benedictio fertilitatem. Quasi dicat etiam culta non feret, aut malignè feret: triticum vertet in siliginem, & continget illud.

a c. 3. 17.

Grandia quin etiam committimus hordea sulcis,
Infelix lolium, & steriles dominantur auenæ.

Virg. Georg.

XXXIV. Sterilitas terræ qui accipienda.

Putat Abulensis nihil in terræ fertilitate hac maledictione mutatum, sed reliquam terram minus fertilem productam fuisse quam paradisum; Itaque Adamum inde eiectum sensurum terram steriliorem, quasi maledictam, & nihil ex ea boni, sine multo labore collecturum, cui alioqui iucundissima, fructuosissimaque fuisset agricultura: quod est alterum malum, illis significatum verbis, *In laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ*, & rursum, *In sudore vultus tui vesceris pane.* Tertium malum. *Spinas & tribulos germinabit tibi.* Non in senticetis tantum pullulabunt, sed in agro, atque horto tuo. Quæ seueris malignè prouenient, quæ non seueris copiosè germinabunt; sed huiusmodi erunt, quæ suffocent sementem tuam, quæ cruentent te, quæ lacerent vestes tuas, idque non breui aliquo tempore, sed *donec reuertaris in terram de qua sumptus es, quia puluis es, & in puluerem reuerteris*, quod est postremum malum vtrique commune. Illis porro verbis intelligimus illud, *Quocunque die comederis ex eo morte morieris*, nihil aliud significare, nisi morti certissimæ eris obnoxius. Itaque Adam diuinorum donorum magnitudine in superbiam elatus, oblitus est originis suæ, nunc in suum prostratus puluerem audit. *Puluis es & in puluerem reuerteris*, quod non est iratæ iustitiæ, ait Rupertus [b], sed miserantis gratiæ, quod vitiatum hominem Deus mortalem esse voluit; ne scilicet immortali miseria in hoc exilio vexaretur.

c. 3. 17. 18. 19.

Et reliquæ pœnæ.

b l. 3. c. 25.

XXXV. Pœna peccati originis.

Nondum hic pœnarum finis, siue in Adamo, siue in posteris eius, aliæ sunt multo maiores his, atque luctuosiores, quibus scilicet peccatum originis in Adami posteris ab vltore Deo vindicatur, quæ maxima ex parte in hanc vitam effusæ, in totam caundant æternitatem; nec in adultos tantum imitatores Adami, variis inquinatos sceleribus incumbunt, sed in infantulos diei vnius, qui ita peccato originis opprimuntur, vt tota eorum culpa sit, ab Adamo fuisse propagatos. Ex quo haud obscurè cognoscitur diuinæ iustitiæ magnitudo, & inæstimabile odium, quo diuina maiestas prosequitur hoc peccatum. Verum totum hoc argumentum in Annalibus hoc ipso loco non negligenter expositum [c], & diligentius etiam in opere nostro de timore Dei [d] pertractatum, in hac Epitome studio breuitatis omittimus, nuda ad eorum lectionem exhortatione contenti, quam speramus, Deo bene propitio, plerisque fructuosam fore.

c n. 78. & seqq. ad 112.

d l. 5. c 1. vsque ad 12.

XXXVI.

Hîc ego ad Adamũ redeo, & vxorẽ eius, quos

Rei pellibus induũtur, & cur.

Dominus, locn ficulneorum foliorum, pelliceis tunicis indutos irrisit, manúque prehensos ex paradiso voluptatis eiecit. Non video autem cur Vatablus prius irrisos dicat, quam indutos pellibus. Opportunior est enim iocus irridentis postquam eos vili atque informi tegumento semitexit, quam ante. Vnde porro vestes istas pelliceas Dominus habuerit, an eas noua creatione produxerit, vt putauit Procopius, [a] an potius ministerio Angelorum eas occisis ouibus parauerit, plerique quæsiuerunt. Et posterior sententia communis est, quam Abulensis amplectitur. Id autem ita factum; præter causam operiendæ nuditatis, quæ peccatoribus ignominiosa facta est, primo vt se mortales intelligerent, qui mortuorum animalium exuuiis viderent circumfusos. Deinde vt aëris calidi frigidiq; intemperiem deinceps vitarent, quoniam mox ex amœnissimo illo, temperatissimóque loco extrudendi erant. Præterea vt hominibus demonstraret se potestatem illis facere, isthæc animalia in huiusmodi vsus occidendi. Addit Pererius [b], hac ratione Deum docere voluisse homines, licet peccatores, à sua prouidentia nequaquam exclusum iri, quandoquidem vestium illis necessariarum curam gesserit.

a in c. 3. Gen. q. 22.

b l. n. 177.

XXXVII. Deridetur Adamus. c c. 3. v. 22.

Ita vtroque induto, Dominus ad Adamum obiurgandum conuersus, is enim stultitiæ nomine in primis deridendus erat, qui maximè in culpa fuerat, & vera sapientia paulò ante pollebat [c]. *Ecce Adam*, inquit, *quasi vnus ex nobis factus est, sciens bonum & malum.* Agnoscunt hic pene omnes interpretes ironiam Domini alludentis ad serpentis verba, quibus diuinam similitudinem promittebat. Nec dissentit August. [d], *Verba*, inquit, *hæc sunt Dei, non tam huic insultantis quam cæteros, ne ita superbiant deterrentis, propter quos ista conscripta sunt.* Pergit autem cum eadem ironia. *Nunc ergo ne forte mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ*, sicut videlicet sumpsit de ligno scientiæ, *& comedat, & viuat in æternum*, supple prouidendum est: aliquod enim huiusmodi verbum subintelligendum est; nisi forte placet gestu ipso, atque actione completam esse orationem: hoc modo, ne comedat & viuat in æternum, eiiciamus eum de paradiso. Sed loco vltimorum verborum, Deus manu correptos eduxerit [e]. Vnde Moses eam actionem explicans subdit, *Et emisit eum Deus de paradiso voluptatis.*

d l. 11. 11. de Gen. ad lit. c. 29.

e vide Aug. l. 11. de Gen. ad lit. c. 40.

XXXVIII. Priuatur ligno vitæ;

Illud quoque prodit ironiam, quod prouidendum significat, ne qui Deo similis factus est in scientia boni & mali, fiat quoq; immortalitate similis. Non enim magis fieri poterat immortalis, esu illius cibi cũ peccator esset, quã scientia Deo similis per esum vetiti ligni: cui dissimulationi fauet illud *forte*, fauet & ratio, quia nec arbor vitæ poterat ex se dare æternam vitam, etiam innocentibus, sed tantum diuturnam, vt supra [f] ostensum est: nec Deus eos iam in peccatum prolapsos, sine morte, eucturus erat in cœlum. Ergo ironicè dicitur, *Ne forte viuat in æternum.* Necessario enim morituri erãt, quãuis eos fructu post peccatum vsi fuissent, & illi arbori vis naturalis esset ad prorogandam vitam. Addit Rupertus [g] misericordia Dei in homines factum esse, ne homo iam miser, per esum ligni, vitæ fieret in perpetuum miser, per mortem non finiente miseria. *Parcamus*, inquit, *homini, & quia fœlicitatem perdidit, æternitatem quoq; præripiamus infœlici, vt in neutro sit quasi vnus ex nobis, quibus est æterna fœlicitas, fœlix æternitas, sit illi temporalis miseria, vel misera temporalitas vt tunc illis commodius reformetur æternitas, cum fuerit recuperata fœlicitas.* Sic ipse. Moyses autem,

f die quarto, n. 23.

g l. 3. c. 28. 29. 30. Cum misericordia.

Et emisit eum Dominus Deus de Paradiso voluptatis, vt operaretur terram, de qua sumptus est.

XXXIX. Ex paradiso eiicitur. a l. 3. c. 31. b in c. 3. Esaiæ.

Quia vero vtrumq; eiectum constat, & mulier parum idonea est agriculturæ, supplet Rupert. [a] Et mulier operaretur circa cultum viri, de quo sumpta est. Quo autem abierit, & vbi habitauerit non satis cõstat. Refert Basil. [b] traditionem Hebræorum patriæ suæ fauentium. Hebræus tamen textus, cui respondet Latinus, nullã habitationis Adam mentionem facit. Nihilominus Septuag. ita interpretati sunt textum hebraicum, vt significent habitationem Adæ fuisse iuxta paradisum κατῴκισεν αὐτὸν ἀπέναντι τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς. *Et habitare fecit ipsum e regione paradisi voluptatis.* Eos secuti sunt Patres, maxime autem S. Chrysost. [c] in eáq; re diuinam agnoscit in Adamum misericordiam. Sed & cõtra paradisum, inquit illum habitare faciebat, vt iugem dolorem haberet, quotidie cogitans vnde exciderit, & quem in statum se coniecerit. Et quamuis grauissimi doloris spectaculum erat, est tamen magnæ vtilitatis occasio, vt dolens continuo aspectu munitior & cautior esset in alijs, &c. Idem ferè habent Theodoretus [d] & Procopius: qui addit Deum delinquenti propinquum indixisse exilium, vt spem faceret reuocationis, & restitutionis in integrum.

Vbi habitauerit.

c hom. 18. in Gen.

d q. 40. in Gen.

XL. Præcluditur homini ac dæmoni aditus in paradisum.

Postremo eiecto Adamo cum vxore sua, collocauit Dominus ante paradisum voluptatis Cherubim, & flammeum gladium, atq; versatilem, ad custodiendam viam ligni vitæ [e]. *Quia homo & diabolus*, inquit Hugo Victorin. in hunc locum, *vterque eiectus est, & ne alterutri illorum illuc iterum liceret intrare; contra vtrumque posita est custodia & offendiculum: Cherubim, vt repellat diabolum, ignis vt hominem.* Refert autem Moses, statim ab egressu è paradiso, coniuges liberis operam dedisse. Id in peccati pœnam contigisse non obscurè significat S. Chrysost. [f] Idemque sentit Nyssen. Greg. [g] Quin etiam existimat nullum in statu innocentiæ coniugij vsum futurum fuisse, sed ineffabili quodam modo, sicut Angelos multiplicatum iri. Idem sensit Procop. & Damasc. [h] qui addit Deum præuidentem lapsum hominis creasse masculum & fœminam, vt per cohabitationem genus humanum propagaretur; alioqui Deum alio quodam modo multilpicaturum homines [i]. Deniq; S. Hierony. [k] incertum esse ait an nuptiarum vsus futurus esset, non superueniente peccato.

e vide Abulensem in c. 3. Gen. q. 55.

Qualis generatio futura in statu innocentiæ.

f hom. 18. in Gen.

g l. de opif. hom. c. 17.

h l. 2. de fid. c. 3 & l. 4. c. 25.

i Euthym. in Ps. 50.

k l. con. Iouin.

XLI. Vera sententia.

Verum contraria sententia communis ac certa est. Nã Scriptura docet homines ante peccatũ cum sexuum diuersitate fuisse creatos, benedictionem vt multiplicarentur accepisse. Nec decuit diuinam prouidentiam prius in hominis corpore ostendere vestigia pœnæ, quam in eo existeret vestigium culpæ. Adiutorium quoque diuinitus datum ante peccatum, in hunc vel maximè vsum, vel etiam solum homini datum est, vt supra [l] cum Augustino declaratum est: qui etiam lib. 1. Retract. in hanc concedit

l n. 44. vide l. 1. Retract. c. 10. & 19.

sententiam

sententiam, & reuocans quę alibi pro contraria dixerat. Deniq; sicut post peccatum per naturalem generationem communicatur peccatum originis, ita & ante peccatum per eandem communicanda erat iustitia originalis.

Responsio ad prioré.

Illa autem sententia à plerisque Patribus adamata est, inordinatum ardorem libidinis auersantibus, quem si exclusum iri cogitassent, vtique in veram hanc communemque sententiam conseosissent. Nam modus ille multiplicationis Angelorum non solum ineffabilis est, sed etiam impossibilis, vt per mentis agitationem corpora produeantur. At post resurrectionem cum nulla sit futura procreatio, nihil mirum si homines Angelis dicantur similes fore, qui nunc similes brutis generando fiunt, propter effrcoatum ardorem libidinis, quam iustitia originis repressisset.

XLII. Caini conceptus.

Quod autem primi parentes in paradiso à cohabitatione abstinuerint, id S. August. refert ad exiguam in paradiso moram, aut ad expectatum diuinum super ea coniunctione mandatum. Sub egressum igitur è paradiso conceptus est Adami & Euæ primogenitus, neque ante, vt fusè docet Delrio in hunc locum. Sed neque diù distulisse credibile est, cum statim ab admisso peccato, libidinis intemperiis agitari cœperint. Accedebat amor & desiderium propagandæ prolis, multiplicandi generis humani, & corporum habitudo perfectissima, quæ conciliatrix est coniunctionis, nec diuino aliquo præcepto retardabantur, sed quadam potius admonitione inuitabantur. Nam Hebræorum fabulas de annis quindecim, aut etiam triginta continenter Ab Adamo, quasi in luctu post eiectionem traductis, vt meram fabulam contemnendam putamus. Sed iam aliquando fine primo anno imposito, quo in materno vtero habitauit Cain, ad annum Mundi, & Adami secundum transeamus.

Mox ab eiectione.

ANNVS MVNDI,

ET ADAMI II.

ANTE CHRISTVM 4051.

I. Ortus Caini, eiusque tempus.
a Appar. c. 4. num. 2.
b dic. 7. §.

QVoniam positum est à nobis [a], iuxta communiorem probabilioremque sententiam Mundum initio veris fuisse conditum, & Adamum octauo à productione sua peccasse [b], & paradiso eiectum fuisse, moxque Cainum fuisse genitum, consequens est illum sub initium Ianuarij in lucem editum, habita ratione annorũ Iulianorum, si eos placet ad mundi exordium accommodare. Nam si audimus Iulium Hilarionem, 8. cal. Aprilis Mundus est conditus: sin Marianum Scotum, & Adonem Viennensem, feria sexta, qua natus est Adam, fuit 10. Cal. Aprilis, id est 23. Martij. Ergo dies culpæ & eiectionis, iuxta ea quæ supra disputauimus [c], est 3. Calend. siue 30. Martij. Mox secuta est Caini conceptio, quam post nonum mensem secuta est natiuitas, quę cadat in ipsum primum anni Iuliani diem, cum primus Mundi annus nondum esset euolutus, sed ad vernum æquinoctium produceretur. Nos tamen deinceps, quãtum licebit, anni Iuliani, quo vtitur Ecclesia, rationem habebimus, neglecto ad faciliorem supputationem quadrante, quo alter ab altero differt.

c ibidem.

II. Partu e simplici lucem editus.

Neque vero dubium est in tanta fœcunditate, quantam naturæ recentis vigor, & cæterarum causarum concursus, & desiderium multiplicationis humanæ persuadent, statim Euam concepisse. Quin etiam libenter audio Genebrardum, cum Nangiaco & Rabbinis dicenté, eodem partu enixam Caini sororem, quam Caimanam quidam vocant [a], Methodius Deboram. Nam primi illi partus, inquit, fuere gemini, tergeminiue, & masculus & fœmina simul nascebantur inter quos matrimonij nexus nondum erat prohibitus. Sic ipse. Quibus consentanea scribit Epiphanius [b]. Scriptura quæ mox Caini coniugis meminit, eius ortum tacuit, sicut & cæterarum, quæ in ortu marium comprehendi potuerunt. Illos quoque multiplices partus valde persuadet ciuitas à Caino condita, & à primogenito suo, vt videtur, appellata. Sed ea de re inferius [c] agetur.

a hist. schol.
b hær. 39.
c Am. 150. c. 4. 17.

III. Ratio nominis eius.

Adam vero ait Moses *cognouit vxorem suam Euam, quæ concepit, & peperit Cain dicens, Possedi hominem per Deum.* Quæ verba significát Cainum fuisse Adami primogenitum. Illa enim hominis acquisitio, siue possessio primogenito conuenit. Si ergo alius quispiam ante Cainum natus fuisset, hoc illi nomen attributum esset, vt notauit sanctus Augustinus [d]. Notat etiam Euæ pietatem Chrysostomus [e], quæ puellum natum non naturæ, sed Deo acceptum refert, suamque gratitudinem declarat. Addit Abulensis ex his propriis nominibus intelligi, sermonem hebræum primum fuisse, quod in nullo alio idiomate horum nominum origo reperiatur. Nam perspicuum est Cain fluxisse à Canach, quod est acquirere & possidere, vt mirum si Eusebium [f] Cainum æmulationem vertere, quod aduersus fratrem æmulatione inuidiáque flagraret.

d l. 15. de Ciu. c. 15.
e hom. 18.
Canach.
f de præp. l. 11. c. 6.

IV. Ortus Abelis, & ratio nominis eius.

Hoc ipso anno sub Octobrem natus videtur Abel. Credibile enim est mox à partu Euam iterum concepisse, eamque simul & prægnantem fuisse & nutricem, vigore naturæ ad omnia sufficiente. Quod autem non nemo putat gemellos fuisse Cainum & Abelem, quod refert Procopius, nec asserit, Scripturam habet sibi repugnantem, quæ ait rursum Euam peperisse, id est alia vice, vel noua conceptione, vt explicat Abulensis, Del Rio, alij; licet conceptionis Abelis non fiat mentio. Neuter in secundo filio nominando scribitur philosophatus. Abelis tamen vocabulum propheticum quidam atque ominosum sonat. Nam à Iosepho [g] Eusebio [h], Origene [i], Theodoreto [k], Hieronymo [l], Ruperto [m], aliisque passim exponitur luctus, quod parentibus suis luctum esset collaturus. Legerunt videlicet Abelis nomen cum א non cum ה, vt hodie legitur, & vertitur vanitas, quasi iam vsurparent illud Dauidis, vniuersa vanitas omnis homo viuens.

g l. 1. Ant. c. 2.
h de Præp. l. 11. c. 6.
i tr. 26. in Math.
k q. 39. in Gen.
l de nom. hebr.
m l. 3. in Gen. c. 34.

V. Luctus Adami magnus & diuturnus.

Vtrouis autem scribatur modo, consultissimè datum est infanti à parentibus nomen, non tam propter matris dolores in parturitione ipsius, quam ex præsentione quadam immaturæ mortis eius; seu potius ex acerbo Patris dolore, (priorem nominauerat mater) vt esset id nomen testimonium & monimentum luctus

in quo versatur. Si quis enim aliquando mortalium grauioris luctus causam habuit, is maximè habuit, qui posteritatem suam omnem quasi capite damnatam morte mulctarat: tantóque magis lugere debuit, quo illa posteritas maior futura erat: pluresque ad æternam miseriam præsciti. Fuit autem hic luctus, non paucorum dierum aut mensium, sed multorum omnino seculorum, nec prius quam vita lugentis finem accepit. Sed vlterius etiam propagatus est. Nam in illo versabatur Lamech in natiuitate Noë, post mille & 57. annos à lapsu Adæ [a] Et Apostolus [b], post quatuor annorum millia exclamat lugens, *Infelix ego homo, quis me liberabit à corpore mortis huius!* Quod si ex reuelatione diuina cognoscebat Dei filium, non solum in carne ad mundi redemptionem venturum, quod minimè dubium est, sed mortem etiam, per atrocissima, probrosissimáque supplicia, pro ipsius culpæ expiatione subiturum, apparet vtique hinc eum incredibilem quendam luctum ac dolorem sensisse.

a vide an. m. 1057.
b Rom. 7. 24.

VI. Et quæ illi consolationis materia.

Nec tamen deerat illi consolationis, etiam medio in luctu, materia. Nimirum fruitio plurimorum donorum, tam naturalium, quæ illi singulariter data fuerant, vt principi ac magistro generis humani, quæ peccatum non sustulerat, quam supernaturalium, quæ vera pœnitentia iam restituerat: fidem dico, spem, charitatem, aliáque Spiritus sancti dona. Sed eminebat illa maximè consolatio, quæ ex Verbi Dei incarnatione efflorescebat: ex qua tanta in genus humanum dignitas, vtilitasque redundabat, vt non dubitarit sancta Dei Ecclesia, illud inspirante numine vsurpare. *O felix culpa, quæ talem ac tantum meruit habere redemptorem.* Sed & ipse Adam cum huius diuini mysterij ac beneficij crebro suos admoneret, vt in ea fide, ac spe viuerent, sine qua salui esse non possent, & qua vna omnia ipsorum sacrificia, oblationes, preces, sacramenta niterentur, non exiguum lætitiæ fructum delibabat.

VII. Quomodo liberi ab originis peccato purgarentur.

Denique suberat illa vtrique parenti consolatio, quam subobscurè innuit mystica hæc nominum impositio, quæ videtur facta cum recens nati filij offerrentur Deo, & per parentum deuotionem ac fidem ab originis culpa purgati; Deo inimici esse desinerent. Constat enim ex communi Theologorum sententia, ante institutam circumcisionem, fide parentum infantes iustificati solitos. Quod si dixerimus fidem illam non potuisse prodesse paruulis, nisi particulari aliquo signo exteriori, puta oblatione vel sacrificio, illis applicaretur, quod esset legis naturæ sacramentum; minime dubitare conuenit quin Adamus diuinitus institutus, id quodcunque vel sacrificium vel oblationem, pro filiis suis, in expiationem peccati originis, magna cum fide & sensu pietatis obtulerit: eandemque sacram cæremoniam in filiorũ filiarumq; natalitiis semper vsurparit, quã mox filij eius ab eo didicerint, atque vsurparint. Quod S. Cyprianus [c] affirmat. Sed octauóne die, quo die postea instituta circuncisio, & datum nomen infanti; An potius primo, quandoquidem nulla erat ratio differendi, imo conueniebat infantem quamprimum reconciliari Deo, & de filio iræ fieri filium Dei.

c in lib. de circumcisione.

ANNVS MVNDI,

ET ADAMI III.

ANTE CHRISTVM 4050.

I. Multiplicatio filiorum Adami.

HAbet hic annus & plurimi sequentes, quos sigillatim rebus gestis distinguere non possumus, annuam multorum filiorum ac filiarum generationem: vt impleretur quod Euæ in primis ac nominatim dictum fuerat [a], *multiplicabo ærumnas tuas ac conceptus tuos.* Neque illud de innominatis filiis ac filiabus, *genuitque filios & filias*, ad ortum vsque Sethi, post annos videlicet centum & triginta differendum est, etsi id facere videatur Epiphanius, in hæresi, quæ est de Sethianitis [b]. Rectius enim sentiunt qui pene quotannis geminos, alterum marem, alteram fœminam produxisse putant, vt supra significatum est [c]. Ex quo intelligi facile potest quantam liberorum turbam Adamus ex vna Eua ipsis nongentis annis genuerit, vtique ad mille & octingentos. Quid si illa tergeminos aliquando tulit ob humorum copiam; Quid si ab aliis quoque mulieribus, filiabus vtique suis, nondum obseruatis cognationum gradibus, liberos suscepit?

a Gen. 3. 16.
b num. 39.
c an. m. 2. num. 2.

ANNVS MVNDI,

ET ADAMI X.

ANTE CHRISTVM 4043.

I. Indoles Caini. Gen. 4.

HOc fermè tempore credere par est studiosius notatam atque animaduersam à parentibus, Caini & Abelis indolem, in ipsa infantia ac prima pueritia efflorescentem: & ex vna timorem & luctum, ex altera spem & consolationem hausisse. Videbant in Caino non leuiter impressa vestigia peccati sui, qualia probabile est in principe omnium hominum reproborum emicuisse, & in conditore ciuitatis quæ in peruerso sui amore fundata, & ex omni scelerum genere constructa, ædificaretur vsque ad contemptum Dei. Indolem asperam, querulam, intractabilem, in malum propensiorem, parentibus minime morigeram, & obsequentem, mendacem, sermonibus piis ægrè ac repugnanter aures præbentem, Dei cultum obiter & perfunctoriè vsurpantem, & omnium malorum semina ostentantem, quæ mox magno parentum luctu, & damno ipsius adoleuerunt. Denique [a] *puer erat* fortasse *ingeniosus*, neque tamen *sortitus animam bonam*.

a Sap. 8. 19.

II. Abelis indoles.

Abel contra mitis erat atque tractabilis, mente candidus, vultu verecundus, lingua syncerus: nihil in eo simulatum, nihil duplex: insignis in fratrem natu maiorem obseruantia, in minores amor, in patrem matremque reuerentia, in Deum religio. Denique ille Esau, hic Iacobum à prima ætatula, tam moribus quam diuina destinatione referebat, vt significat S. Ambr. [b] in libro quem de vtroque conscripsit, Ignorabat hoc quidẽ Adã: neq; enim credibile

b c. 1.

est ei sigillatim à Deo vnius prædestinationem, alterius reprobationem fuisse reuelatam: sed indicia quædam vtriusque, qualia nos quoque notamus, facile agnoscebat; nec tamen certi quippiam habebat, quia ignorabat quo vterque statu vitam clausurus esset extremam.

Adami sensus.

In illo ergo priore diuinam iustitiam, vindictam, odium peccati: in hoc altero misericordiam, clementiam, placabilitatem animaduertebat. In illo Dominum ac seuerum iudicem exhorrescebat, in hoc mitissimum parentem amplexabatur: in illo lugens, quæ ventura erant formidabat, in hoc spe gaudens, & quæ tanta indoles promittebat ante præcipiens, se ipse consolabatur. Vtrumque agnoscebat suum, sed alterum quasi peccati sui pœnam, alterum quasi inchoatæ dudum pœnitentiæ fructum minime pœnitendum. Sic Adami vita in duobus hisce filiis luctu lætitiáque alternabatur, dum illi sensim adolescebant, alii identidem pullulabant, Eua perpetuo aut ferente vterum, aut parturiente.

ANNVS MVNDI, ET ADAMI 50. ANTE CHRISTVM 4003.

I. 1. Mundi Iubilæus. a in Chron.

IN his decurrentium annorum maioribus quasi saltibus, placet in primo Mundi Iubilæo gradum figere, illumque Eusebium [a] imitando notare: in quo duorum fratrum ætas maturitatem quandam erat assecuta: & implebatur illud, fuit autem [b]. *Abel pastor ouium, & Cain agricola.*

b Gen 4.2.

Cæterùm Cain tametsi bonum semen domesticæ institutionis à parente Adamo quotidie accipiebat, ob terræ tamen propriæ malignitatem, infœlix lolium, atque adeo spinas & tribulos germinabat.

Quæ Caini vitia.

Qualia vero fuerint eius vitia, non obscurè docuit Iudas Apostolus [c], cum enumeratis variis quorumdam hæreticorum sceleribus, subdit, *Væ illis qui in via Cain abierunt*: id est ipsam Caini viuendi rationem secuti sunt. Ergo isti Pseudoprophetæ Caini peccata in vita sua repræsentarunt, quæ idem Apostolus, & ante eum S. Petrus [d] seuerissima oratione accusarunt; superbiam, gulam, auaritiam, luxuriam maximè, blasphemiam, abnegationem fidei, introductionem sectarum perditionis, atque blasphemiæ. Præter illa minora, *murmuratores, querulosi, secundum desideria sua ambulantes.*

c In Can. v. 11.

d 2 Ep. 2. 9.

II. Vnde colligantur.

Hæc porro vitia si non omnia in hoc tempus, in reliquam certe vitam quadrare, partim sequens Scriptura declarabit, partim fœdissima Caianorum vita quam scribit Epiphanius [e], satis ostendit; vtrique enim eundem præceptorem diabolum habuerunt, quod de Caino significat Ioannes [f], cum ait eum ex maligno fuisse. De illis autem nihil amplius dicã; quam eam inter ipsos viguisse opinionem, quam fœdissimus quoque Carpocras docuit, non potuisse quemquam saluari, nisi per omnia scelerum genera cucurrisset. E quibus peccatis Caino maxime conuenit, introductorem esse sectæ perditionis & blasphemiæ, vt primum perditionis filium, imò omnium generis humani perditorum caput. Iosephus illum accusat auaritiæ, D. Ambrosius negligentiæ in diuino cultu: possumus etiam nos gulæ in esu carnium introducto, sed alius erit ea de re dicendi locus [a].

e hær. 38.

f 1. Ioan. 3. 12.

a an. m. 1657. n. 8. &c.

III. Abelis sanctitas ingrata fratri.

Abel interea vir sanctus & iustus, hoc quippe illum cognomine Christus Dominus honorauit, maiora in dies ponebat incrementa virtutum, Deo probatus & hominibus: quippe quem iuuabat, propter mansuetudinem, cedere potius quam superare, & iniuriam accipere quam inferre. Et quoniam amabilis est virtus ipsa per sese, in parente Adamo mirabiles excitabat amores sui, & vtique debebat in fratre. Illius enim sanctitas, si quid rectè saperet, in huius gloriam redundabat. Ipsa tamen lenitas contemptum, & dissimilitudo morum paulatim auersionem, in malo Caini animo gignebat, quæ facilè occasione data in inuidiam, atque odium capitale prorupit. Cuius hæredes Caiani hæretici *cum tenebrarum sint amatores*, inquit Epiphanius [b], *& malefactorum imitatores, ipsum Abel odio habent, Cain vero diligunt.*

b Hæres. 38

IV. Artes doctore Adamo exercentur.

Pertinere etiam videtur ad hoc tempus, quò incipiebant Adami filij atque discipuli multiplicari, tam agriculturæ & panificij, quam lanæ linique textus opificia; architecturæ item, cæmentariæ, & lignariæ praxis atque frequentatio, vitæ necessitate inuitante, sicut & instrumentorum, quibus huiusmodi artes rectè exercentur vsurpatio, Adamo scilicet inuentore atque opifice; neque enim peccatum, istarum illum rerum reddiderat imperitum, & ad vsum necessitas, pudorque nuditatis impellebant. Quis autem iure dubitare possit, in latissima illa rerum cognitarum sylua, primo homini, posterorum suorum magistro, diuinitus patefacta, illa quæ dixi artificia, ad victum vestitumque necessaria, fuisse contenta? Adde solertiam industriamque singularem, quali decebat illum esse præditum, quem Deus ipse interius exteriusque, ad omnem animi vsum, aptissimè conformasset, quique ætatem vixit, quæ infinitæ penè experientiæ par esset. Quãquam infra mediocritatem potius, vt in luctu & pœnitentia, quam supra mediocritatem eum ædificasse, aut vestibus cæteraque supellectili vsum esse crediderim.

V. Scientiæ quoque excoluntur.

Sed nec plurima quæ norat statim in praxim vsumque reuocasse; Progressu autem temporis, non exiguam Astrologiæ, cæterisque Mathematicis disciplinis, naturæque contemplationi operam dedisse nemo iure negauerit: multáque de stellis ac planetis, eorum motibus, actionibus, viribus obseruasse, atque annotasse, neque sphæras aut astrolabia, aliáque id genus instrumenta ignorasse. Artem etiam conflandi ferri, cæterorumque metallorum, ad agriculturæ, architecturæ, reliquarumque mechanicarum vsum calluisse. Quibus non aduersantur quæ postea [c] de Tubalcaino Scriptura tradit, si quis attendat: neque plurimæ variis ætatibus, apud varias gentes rerum inuentiones. Nihil enim vetat vnam eandemque rem à pluribus, nihil inter se communicantibus, inueniri. Ars enim typographica, exempli causa, multis seculis apud Sinas prius inuenta dicitur, quam apud Europæos. Sed de his pro

c cap. 4. v. 22.

instituta breuitate satis. Redeamus ad fratres.

VI. Multiplicatio generis humani.

Ex eo quod scriptura Abelem ait fuisse pastorem ouium, eiusque memorat gregem, coniecturam ducit Caietanus admodum multiplicati generis humani Abele viuo, vt iam mortalibus vsui essent ouium greges, vtique ad vestitum lanenm; an etiam ad victum? sed hæc postea [a]. Idem conijci potest ex Agricultura Caini, præsertim si copiosa fuit, vt apparet, qui, quasi ex perpetuo artificio, dicatur Agricola, quod exigui agelli cultori parum conueniret.

a a. m. cit.

Caini coniugium.

Ipsum autem sub hoc ipsum tempus, anno circiter vitæ quinquagesimo, vxorem duxisse, quasi exacta iam adolescentia, admodum probabile est. Eam Epiphanius [b] Sauen dictam refert, Cedrenus & alij Asuam appellant sororem natu maiorem. At Tostatus in 4. Gen. [c] ex Hebræorum traditione Calmanam vocat, quæ eodem quo ipse partu edita fuerit, quod in multis deinceps eodem modo contigerit. Verum vt dubium sit vxoris nomen; quin tamen soror ipsius fuerit dubium esse non potest. Nam aliæ nullæ erant, quod Scriptura maluit à nobis intelligi, quam à se distinctius explicari.

b hæref. 39.

c q. 2. 9. & 10.

VII. Abel an coniux fuerit.

Iam quod attinet ad Abelem, maior est de illius coniugio dubitatio. Nam Epiphanius [d] ait occisum à fratre nondum vxore ducta: cui consentit Author mirabilium sacræ Scripturæ, [e] adeoque eum virginem vocat, Rupertus negat genuisse liberos. Verum alia videtur fuisse mens S. Hieronymi, & Augustini. Nam cum Hieronymus libro 1. contra Iouinianum virginum & continentium exempla studiosissimè quæreret, easque etiam ex Ethnicorum libris emendicaret, nunquam Abelem in numero virginum, aut continentium collocauit, in quo tamen posuit Iosue, Melchisedechum, Eliam, Elisæum, Danielem & socios eius. Inauditum ergo id erat, homini, qui omnia legerat, audiuerat, notauerat, retinebat. Augustinus [f] autem agens de ijs qui continentiam seruarunt: *hoc tamen*, inquit, *nemo fecisse ante diluuium reperitur.* Abelem sine dubio excepisset, si quo modo virginem permansisse existimasset.

d hæref. 39.
e l. 1. c. 3.

f l. 15. de Ciu. c. 20.

VIII. Ita videri.

Non absurdè itaque dici potest Abelem circa hæc ferè tempora vxorem duxisse, quã Abulensis, Comestor & alij ex Methodio vocant Delboram; sed & filios suscepisse, qui tamen in Scriptura, quæ tota in eius cæde narranda intenta erat, omissi sunt, præsertim cum illi ad Messiæ genealogiam non pertinerent. Quòd si Epipha. Author Mirabilium, & Rupertus existimassent Abelem centum annos viuendo superasse, vt postea docebimus, vxorem vtiq; duxisse fassi essent: nec probabile putarent, dilectissimum Deo virum, primo illo seculo benedictione fœcunditatis tam diu fuisse priuatum.

ANNVS MVNDI,

ET ADAMI 100.

ANTE CHRISTVM 3953.

I. Secundus Iubilæus.

ÆQuum est in hoc altero Mundi Iubilæo nonnihil subsistere, vt sacrificijs, & oblationibus duorum fratrum animo attendamus: non quasi nunc primum hoc pietatis munere functi fuerint, sed quod hoc maximè tempore, exeunte videlicet primo ab orbe condito seculo, quasi secularia sacrificia, tam ab Adamo, quam ab eius filijs frequentata videantur, Deo fortasse iam tum religionem quandam in quinquagesimum quemque annum, sicut & in diem septimum, inspirante.

Fratrum sacrificia.

Nec credibile est Cainum primo statim Abelis sacrificio animaduertisse, non esse grata munera sua Domino, fratris autem accepta, ideoque capitali statim inuidia in fratrem exarsisse: multoque minus ad 30. circiter annos iram continuisse: non enim prius occidit Abelem. Dicendum potius Cainum progressu temporis id obseruasse, obscurius primùm, deinde apertius, postremóque certo cognouisse sibi infensum esse Deum, fratri autem amicum. Inde autem odio quodam in Deum, & æmulatione in fratrem concepta, statuisse ad illum vlciscendum, illum de medio tollere. Id scelestum consilium dum animo versat *concidit vultus eius*, vt postea dicemus.

Eorumque disparitas.

II. Certóne loco sacrificatum.

Quod autem dixi de progressu temporis aliquo modo ex Hebraico textu confirmatur, vbi habetur Cainum à fine dierum sacrificasse. Vbi plerique Hebraicè bene docti diem pro anno sumunt, voluntque singulis annis statuto tempore munus suum ad certum locum, qui publicè diuino cultui destinatus esset, attulisse: vt ita solennitas annua, qua ad colendum Deum publicè conueniebant, hac locutione significetur. Quod autem de loco dicunt ex Hebræo textu confirmant, vbi non dicitur Cain obtulisse, sed attulisse de fructibus terræ munera Domino. Quamquam adducere pro offerre sumi potest, quod afferrentur ad Dominum, quæ illi in sacrificium offerebantur. Ipsa porro Scripturę narratio de diuisis fratrum sacrificijs, significat iam bona inter fratres fuisse separata; & alterum, vel vtrumque potius separatam sibi familiam, cum vxore & liberis habuisse.

III. Quo doctore Dei cultum didicerunt.

Quo autem monitore sacrificasse dicemus: Chrysost. Cyril. Cassianus & Procopius, nullo alio impulsore eò venisse aiunt, quam lumine naturali, quo sciebant Deum, quamuis nulla re indigentem, nostris tamen muneribus honorandum esse; idque signum subiectionis esse atque dominij. Sed externo etiam monitore non caruisse hos fratres, Adamo scilicet parente, qui & præiret exemplo, exploratum est. Itaque Hugo à S. Victore [a]; *Credimus*, inquit, *Deum docuisse Adam cultum diuinum, quo eius beneuolentiam recuperaret, quam per peccatum transgressionis amiserat, ipsumque docuisse filios suos dare Deo decimas, & primitias.* Sacrificij porro nomine non victimas pecudum duntaxat accipi oportere, sed terræ quoque fruges, & quidquid Deo, id signum supremi honoris, atque dominij offeratur, satis ex hoc loco intelligitur, vbi vtriusque oblatio modo munus, modo sacrificium appellatur, consentientibus omnium linguarum codicibus. Et nominatim Cain apud 70. dicitur sacrificasse, quod illi maximè, vt primogenito, conueniebat.

a in Genes.

Sacrificium late sumptum.

IV. Cur munera vnius præ altero suscepta.

Quare autem vnius præ altero munera fuerint accepta à Deo, ita docet S. Cyrillus [b].

b l. 2. in Gen.

Ergo

Ergo facet, ac sapientissimus Abel, quæ in grege suo præstantissima erant, quæque æquissimo animo delectâ fuerant, offerebat Deo, modumque sacrificiandi haud ignorans, adipes quoque apponebat. At Cain non eo modo, sed contra, magna cum negligentia offerebat. Quæ enim ex tempestiuis frugibus excellentiores essent, suis deliciis reseruabat; quæ vero deteriores haberentur, maximo Deo non erubescebat offerre. Philo [a], quem multum sequitur S. Ambrosius [b], tria in sacrificio Caini reprehendit, quod tardè obtulerit, quod non de primis fructibus, quod non optima quæque, D. Paulus [c], cum ait Abelem plurimam hostiam præ Caino obtulisse Deo, videtur intellexisse copiosiorem, ac præstantiorem; quo etiam erat longe superior fide, pietate, & religione in Deum, & venturum mundi Reparatorem, vt non mirum sit alterius sacrificium, præ altero fuisse acceptum Deo.

a lib. de sacrif. Abel. & Cain. b l. de iisdem fiat. c Heb. 11. 4 πλείονα.

ANNVS MVNDI, ET ADAMI 130. ANTE CHRISTVM 3923.

I. Ratio temporis cædis Abelis.

EXistimamus hoc anno Abelē à Caino fratre nefario scelere trucidatum, ab eóque primum mortem reipsa introductam in orbem terrarum, cum annum ageret Abel 129. vt qui natus est anno Adami secundo, vt ibi dictum est. Ante autem quam causam & modum, & effecta illius cædis exponamus, ratio temporis breuiter danda est. Dictum ergo annum confirmat ex Scriptura Caietanus, agente de Natiuitate Sethi. Is enim cum dicatur natus cum Adam annis 130. vixisset: dicatur quoque à Deo positus, & subrogatus in locum Abelis à Caino interfecti, videtur proximo à morte Abelis anno editus in lucem: si ponamus quod merito quisque concesserit; Adamum non abstinuisse coniugio, memorem illius dicti, *Crescite, & multiplicamini*, &c. neque Euam tam cito effœtam esse redditam, dicendum est singulis illam annis singulos filios, vel etiam geminos, vt supra dicebamus [d], produxisse. Et consequenter Sethum proximo à morte Abelis anno natum esse. Alioqui si quis immediatius natus fuisset, de illo, non de Sethio, dicendum fuisset ab Eua [e], *Posuit mihi Deus semen aliud, pro Abel, quem occidit Cain.*

d an. 2. n. 2. e Gen. 4. 25

II. Causa eiusdem.

Causa cædis fuit ira atque inuidia Caini, sed eius occasio atque obiectum antecessit, quod Dominus ad munera Abelis respexisset, ad sua vero non respexisset. *Sed vnde scire poterat Cain*, inquit Hieronymus [f], *quod fratris sui munera suscepisset Deus. & sua repudiasset, nisi interpretatio illa vera esset, quam Theodotion posuit. Et inflammauit Dominus super Abel, & super sacrificium eius: super Cain vero, & super sacrificium eius non inflammauit. Ignem autem ad sacrificium deuorandum venire de cœlo, & in dedicatione templi sub Salomone legimus, & quando Elias in monte Carmelo construxit altare.* Sic Hieronymus. Quam Theodotionis interpretationem probat quoque Procopius Gazæus [g], & alij, & nominatim S. Cyrillus. *Quamobrem* ait [a], *ad munera Abel ignem cælitus emissum consumere sacrificium effecit. Ad Cain autem, & ad sacrificia eius non respexit, non enim ignem assuetum oblatis emisit.* Nota autem verbum illud Cyrilli *assuetum*, propter ea quæ de Sacrificandi consuetudine ab Adamo & filiis eius vsurpata supra diximus [b].

f In qq. Hebra. Inflammatio sacrificij. g In c. 4. Gen. a l. 2. in Gen. b An. m. 100. n. 8. &c.

III. Cain irascitur, & à Deo monetur.

Hic Cain irascitur vehementer, non in culpam suam ad obtinendam veniam, sed in Deum à quo despiceretur, præ minore natu fratre: simulque fratri, quem sibi præferri vidit, diuinum fauorem, & gratiam inuidit. Vnde demisso capite, & deiecto vultu, quasi cœlum sibi aduersarium auersatus, è sacrificij loco abscessit indignans, animóque machinans facinus, quod pridem mente versabat; Nec eum statim deserit Dominus, sed monet [c], *Quare iratus es*, inquit, *& cur concidit facies tua? nonne si bene egeris recipies, si autem male, statim in foribus peccatum aderit? Sed sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius?* Monet, inquam, vt resipiscat, proposita benefactis mercede, & pœna peccatis, quæ vel statim sequitur nocentem, vt conscientiæ aculei; vel non ita multo post consequitur, iuxta illud,

c cap. 4. 6.

Raro antecedentem scelestum
Deseruit pede pœna claudo. Horat.

Ne autem propter appetitum in malum pronum diffidat de victoria, ait illi non deesse vires, quibus appetitum subiiciat rationi.

Sed quid ei profuit ista monitio? ait August. [d], *Nonne conceptum scelus in necando fratre, etiam post verbum diuinæ admonitionis impleuit? Nimirum quia*, vt paulò ante dixerat idem Sanctus, *in electis Spiritus sanctus operatur intrinsecus, vt valeat aliquid medicina, quæ adhibetur extrinsecus.* Nam visibili forma Deum cum illo locutum esse, ibidem affirmat Augustinus. Ergo ille malè animatus, ad fratrem conuersus, amicè, & dissimulata malitia; *Egrediamur* inquit, *foras* remotius videlicet à tabernaculis, aut ædibus in quibus habitabant ne quid impedimento esset meditato facinori. Quæ verba, vt absint ab Hebræo, extant tamen apud 70. & Paraphrastem Hierosolymitanum, vnde ea desumpsit vulgatus interpres. Addit autem ille Paraphrastes, cum foris essent, inter colloquendum Cainum dixisse, non esse iudicium, neque Iudicem, neque seculum aliud, nullam iustis mercedem repositam, nullam impiis pœnam; mundum neque Dei bonitate creatum esse, neque prouidentia gubernari, quando ipsius oblatio reiecta fuisset, Abelis autem suscepta. Quæ cum Abel improbaret atque refelleret, rixa nata, insurrexit ille in fratrem, atque interfecit. Quæ disputatio si vera est, vt est sane probabilis, rectè martyrem Abelem, cum plerisque antiquorum, dicere licebit.

d l. 15. de Ciu. c. 7.

IV. Fratrem abducit foras.

Postremum inter eos colloquium.

V. Cædes quo telo facta.

Sed quo telo percussum dixerimus; Pictores Caini manum vt plurimum armant mandibulâ, authore proprio iudicio, Chrysostomus gladij meminit, Irenæus falce occisum significat, Prudentius sarculo, Isidorus ferro prostratum dicit. Dicatur etiam si placet, ad manum habuisse rusticam aliquam ea agricultura furcam, siue ea lignea, siue ferrea fuerit, quam secum de more sine suspicione tulerit, quam in sanctissimum fratris pectus immiserit, vnde patefactis visceribus latè sanguis in terram

effusus est, vt Scriptura testatur: vnde refellitur suffocatio, quam aliqui introducunt. Sed quid facias male sanis Hebræis; qui volunt Abelem Caini morsibus dilaniatum, vt scribit Tostatus [a], qui eum mauult lapidibus oppressum. Addit Iosephus [b], illum abdidisse cadauer, ratum sic facinus occultum fore. Procopius ait illum humo cooperuisse corpus, ne appareret, sed sanguine facinus ipsum fuisse proditum.

a q. 6. in c. 4 Gen.
b l. 1. Ant. c. 2.

VI. Patefit scelus.

Non diu lætatus est Cain in scelere suo; si tamen lætatus est, & non statim conscientiæ tortor affuit. Monuerat quippe Dominus *statim in foribus adfore peccatum* [c]. Sed mox etiam affuit peccati absconditi propalator, atque vltor Deus, qui salutis nefarij hominis curam gerens, cumque volens ad culpæ agnitionem adducere, miti oratione, *vbi est*, inquit, *Abel frater tuus?* Poterat Cain audita huiusmodi interrogatione agnoscere, crimen suum esse deprehensum, Deo præsertim interrogante. Nihilominus in cumulum peccati sui, & mentitur coram Deo, & superbè respondet. *Nescio* inquit, *num custos fratris mei sum ego?* At Deus simul & hominem conuincens, & admissi sceleris magnitudinem exaggerans, *Quid fecisti? vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.* Huc allusit Apostolus [d] cum ait, per fidem Abelem defunctum adhuc loqui. Quid autem diceret ille sanguis, ex Ioanne Euangelista discendum est, qui se audisse refert animas clamantes voce magna, & dicentes [e], *Vsquequo Domine, sanctus & verus, non iudicas, & non vindicas sanguinem nostrum, de iis qui habitant in terra?* At sanguis Abelis celerem habuit auditorem & vindicem. Sequitur enim.

c Gen. 4. 7.
v. 9.
Caini pertinacia.
Ibid.
10.
d Heb. 11. 4.
e Apoc. 6. 10

Nunc igitur [f] *maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua, cum operatus fueris eam non dabit tibi fructus suos; vagus & profugus eris super terram.* Homini terreno, cuius crimen terra prodat & accuset; quæ immani cæde nunc primum violata est, & imbuta impia effusione innocentissimi sanguinis, pœna è terra sumitur, quam ille magis nunc horreat, quam spiritualem & æternam. Prima ergo illius pœna est, quod futurus sit *maledictus super terram*, siue de terra, vt Hebræus & Græcus textus habent; quasi diceret terram imbuisti sanguine, terra vltionem de te repetit, & se tibi maledictam, id est sterilem præbebit & infœcundam. Altera est vt sit *vagus*, alia ex alijs loca crebro mutans, siue facili cuiusvis loci tædio siue quod vnius loci sterilitate pertæsus, alium atque alium labori fœlicius respondentem quærat. Tertia vt *profugus* sit, fugiens scilicet nemine persequente, propter sceleris conscientiam, & internum timorem, quem fallax imaginatio semper amplificat, qui in corpus redundans, gemitus excutiat & tremorem. Nam 70. hoc loco habent στένων καὶ τρέμων, & qui eos secuti sunt Græci Patres, nominatim Chrysostomus, atque Procopius. Meritò autem credi potest hac quarta pœna tremoris vexatum Cainum, licet eam Hebræus textus, Latinusque non habeat; Deo 70. senioribus inspirante id scribere, quo operæ pretium esset nos non ignorare.

f cap. 4. 11.
VII. A Deo condemnatur.
Prima pœna. ἀπὸ τῆς γῆς.
2.
3.
4. Tremor.

VIII.

Hic reus audita sententia damnationis suæ *Maior est*, inquit [a], *iniquitas mea, quam vt veniam merear*, siue vt est apud 70. *quam vt dimittatur mihi*, quæ verba, antiqui omnes Græci Latinique Patres de misericordia Dei desperantis esse profitentur. Recentiores autem sic exponunt, maiore me supplicio afficis, quam vt ferre possim. Omnes autem in eo conueniunt, vt improbam Caini querelam esse fateantur, siue Deum inclementiæ accuset, quod ignoscere nolit, siue iniustitiæ, quod maiorem pœnam inferat, quam pro magnitudine culpæ. Et addit quæ hac paraphrasi illustrantur. Ecce eiecisti me hodie, hac tua sententia à patrio solo, in quo natus & educatus sum, nec audebo sistere me, vti solebam, conspectui tuo, vt sacrificia offeram, quæ tibi ingrata esse perspexi: sed exul ero, nec tamen iam loci alicuius incola, sed quo me feret impetus, ad notos ignotosque ibo, vnde & continget vt quilibet me, quasi erronem, & ex conscientia scelerum fugitiuum interficiat.

a Gen. 4. 13
Caini desperatio, & querela.

Verum Deus: suam in ipsum prouidentiam verbis, factisque demonstrat. Dixit enim illi Dominus, *Nequaquam ita fiet, sed omnis qui occiderit Cain, septuplum punietur*, id est grauissimas luet pœnas, qui videlicet sine authoritate legitima hominem, quamuis tanti reum facinoris, occiderit. Factis quoque demonstrat, quando posuit in eo signum ne passim occideretur. Quod fuerit id signum omnes penè inquirunt, & vt in re admodum incerta nihil statuunt. Probabiliorem eorum puto sententiam qui tremorem corporis inditum diuinitus Caino velint, quoniam id fundamentum habet apud Septuag. & ab Hieronymo [b], Theodoreto, Eucherio [c], Ruperto probatur [d] Et hactenus Abelis historia, & Caini scelus atque damnatio; quam multipliciter deprauauit Iosephus Iudæus [e], vt in Annalibus accuratè demonstrauimus [f], quod hic indicasse sufficiet.

IX. Dei in ipsum prouidentia.
v. 15.
b Ep. 125. ad Damas. q. 1.
c In Cat. Lipom.
d l. 4. c. 9.
e l. 3. Ant. c. 2.
f n. 19. 20 & seqq.

Superest vt, ad Abelis nostri funus honorandum, eum cum Christo domino, tanquam figuram cum re figurata, componamus, tribus duntaxat è maiore copia, quam in Annalibus [g] digessimus, hoc loco selectis. Primum compositionis huius caput est, quod Abel innocens à fratre nocentissimo per inuidiam, in campo, extra communis habitationis locum, immatura ætate occisus est. Quot verba, tot figuræ, totidemque mysteria: Noster Abel [h], *qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius*, à Iudaico populo, fratre suo secundum carnem, *neque enim confunditur eos vocare fratres* [i], per inuidiam, ne ipsi quidem Pilato ignotam, extra ciuitatem eiectus, in ipso ætatis flore, in Caluariæ monte crucifixus est. Deinde Abelis sanguis in terram funditur, & è terra clamorem mittit in cœlum, vindictam sceleris expetens. *Accessistis*, inquit Paulus [k], *ad Testamenti noui mediatorem Iesum, & sanguinis aspersionem melius loquentem, quam Abel*, veniam scilicet postulantem, & dicentem [l], *Pater dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt.*

X. Abelis cũ Christo comparatio.
1.
g n. 26. & seqq.
h 1. Petr. 2. 22.
i Hebr. 2. 11
2.
k Hebr. 12. 24.
l Luc. 23. 34

Denique Abele [illegible] iso, parricida Cain frustra ad pœnitentiam prouocatur; nec tamen occiditur, sed eiicitur à facie terræ, & à conspectu Domini, & fit vagus & profugus, signo tremoris, non tam ad tutelam, quam ad diuturnam notatur infamiam, dum misere & cor-

XI. Tertia similitudo.

pore

pore & animo, pereat, fratre in regione iustorum quiescente, cum certa spe felicitatis æternæ. Iudæi quoque fratris sui Messiæ parricidæ, maxima ex parte obstinati, ad Apostolorum prædicationes obduruerunt, nec tamen funditus tot bellis & calamitatibus, tam diuturna & generali seruitute deleti sunt. Vt impleatur illud Dauidis oraculum [a], *Ne occidas eos, ne quando obliuiscantur populi mei. Disperge illos in virtute tua, & depone eos protector meus Domine.* Eiiciuntur à facie terræ Sanctæ, in qua olim sacrificiis sibi Deum placabant, & à conspectu Dei: qui nunc stercus Iudaicarum solemnitatum [b], & sacrificiorum detestatur, lugentes irridet, vagos & profugos vbique persequitur; & insito timore ac fœtore notatos non miserabiles hominibus, sed execrabiles facit, dum miseri ac reprobi ad æternas miserias rapiantur. Addo etiam hoc loco, amice Lector, Abelis elogium, aut si mauis epitaphium, quasi a parente Adamo positum; quod, si quis fastidiosior fuerit, impunè prætereat, aut quasi epitomen vitæ eius qui hoc honoratur elogio memoriæ renouandæ causa, percurrat.

Dispersio Iudæorum.

a Psal. 58. 12.

b Malach. 2. 3.

EPITAPHIVM ABELIS, appensum ad Mausolæum, ab Adamo, in ipso cædis loco, dulcissimo filio excitatum.

XII. Abelis Epitaphiū.

QVIS tantus hoc loco, tamque sonorus clamor? Rogas? viator, adhuc inauditum tibi parricidium, à primogenito mortalium ausu nefario perpetratum? Iuit iam clamor cælo, necdum in terris auditus est tibi? Vides puniceas nunc ac rubricatas, antea gramine viridantes glebas? ne fallare, non glebæ, sed linguæ sunt, quæ fraternam inuidiam, quæ furorem non repentinum, sed malitiam inueteratam clament: quæ implacabili gemitu pectora quatiant vtriusque parentis: quæ paternos oculos ad fletus quotidie integrandos prouocent: quæ reprobi hominis mentem malam, & primæuæ culpæ malignitatem demonstrent. At me magis decuit, O Deus, mortis authorem, mortem violentam ac prænaturam pati; Clamat effusus sanguis Abelem meum, gaudium & luctum meum, Abelem iustitiæ corypheum, martyrij principem, confessorum primatem Clamat Meßiæ prodromum, expressamque vitæ ipsius, ac mortis imaginem, primum subterraneæ quietis ac domicilij ciuem, qui longo ordine venientes iustos complexu excipiat suo: expectans cum eis beatam spem, atque aduentum gloriæ magni Dei. *Posuit mœrens pater, cui à filio iustius positum foret. Anno ab ortu rerum CXXX. Ab Abele nato CXXIX.*

XIII. Exilium Caini.

Non videtur longum temporis spatium inter condemnationem Iudicis, & rei pœnam intercurrisse. Nam statim à lata sententia subdit Moses egressum à facie Domini Cainum habitasse profugum in terra ad orientalem plagam Eden. Septuaginta, in terra Naid, siue Nod, vt notauit Hieron. [a] quam vocem ipse interpretatur fluctuantem, instabilem ac sedis incertæ, & significat eos appellatiuum nomen in proprium mutasse. Et fieri sane potest vt locus ille, ad quem orientem versus secesserat Cain, cum nomine careret postea à Caini profugio Nod, siue corrupto vocabulo Naid diceretur ω in αι dissoluto. *Et vero locus ille*, ait Chrysostomus [b], *in quo habitauit Cain, perpetua memoria fuit, non illi soli, sed & seculis posterioribus ob tremorem & motionem, Nomen enim Naid Hebraica dictio est, & vertitur motio. Itaque vt crimen illius notum esset, etiam à loco, quasi in columna ærea scriptum, illic eum collocauit.* Ita Chrysostomus.

a In trad. in Gen. σαλευόμενος

b hom. 20 in Gen. σαλος.

ANNVS MVNDI, ET ADAMI 131. ANTE CHRISTVM 3922.

I. Ratio Chronologiæ generalis.

c Gen. 5. 3.

VIxit *Adam*, inquit Moses in catalogo Patriarcharum [c], 130. *annis, & genuit ad imaginem & similitudinem suam, vocauitque nomen eius Seth.* Annos numerat Scriptura duntaxat, nec eos aut inchoantes, aut prouectos, aut absolutos definit: de absolutis tamen videtur interpretanda, nisi aut textus ipse, aut certa ratio temporis aliud exigat, idque plurimorum grauium Scriptorum exemplo, qui cum primam ætatem vsque ad diluuium 1656. annis definiant, necessario annos expletos ponunt. Quoniam ergo Adamus centum ac triginta vixit annos, vt ait Scriptura, & genuit Sethum, dicemus post elapsos 130. annos natum esse Sethum, & primum eius annum esse Adami centesimum & trigesimum primum. Sed in hac primùm Sethi natiuitate grauis occurrit controuersia Græcos inter Hebraicosq; numeros. Vbi enim vulgata editio, Hebraico textui consentiens, ait Adamum annos natum 130. genuisse Sethum; Græci habent Adamum vixisse 230. annos & genuisse filium, manifesta centum annorum diuersitate. Sed mox sequitur alia discordia, quæ totam vtriusque numeri summam parem facit. Vbi enim nos habemus Adamum a nato Sethn, vixisse octingentis annis, Græci habent vixisse septingentis.

II. Diuersæ Hebræos inter & Græcos.

Et sanè satis constat plurimos antiquos Ecclesiæ Patres, quibus ferè soli Græci codices innotuerant, eos magno consensu esse secutos. A quibus tamen postea duo Ecclesiæ lumina Hieronymus, & Augusti. quibus Hebraicus textus innotuit, discessere. Hieronymus enim ex Hebraico fonte Latinam editionem molitus est: quæ nunc editio vulgata dicitur, & ab Ecclesia vniuersa recepta, summam authoritatē consecuta est. Cui nos libenter subscribimus; & quia necesse est viro Catholico, & quia longè probabiliorem exhibet veritatem. Nam S. August. [d] Græcis codicibus quatuor maximè ex capitibus derogat fidem. Primo quia ex

Hebræam præfert August.

d l. 15. de Ciu. c. 11. & 12.

Græcorum chronologia necesse est dicere Mathusalem quatuor decim annis superuixisse diluuio, cum tamen certo constet, eum non censeri in illo octo animarum numero, quas S. Petrus, memorat. Secundo quia credibilius sit ab interpretibus erratum fuisse, quam in ea lingua esse falsum, vnde in nostram per Græcam Scriptura ipsa translata est. Tertio quia non sit probabile Iudæos, dum nobis inuident, mutasse quædam in codicibus suis, vt in nostris minueretur authoritas. Quis enim credat Iudæorum gentem, tam longè latéque diffusam, in hoc conscribendum mendacium vno consilio conspirare potuisse, & dum alijs inuident authoritatem, sibi abstulisse veritatem?

a 1. Pet. 3. 20.
2.
3.

4. III. Erroris origo.

Postremò ita concludit, *Rectè fieri nullo modo dubitauerim, vt cum diuersum aliquid in vtrisque codicibus inuenitur, quandoquidem ad fidem rerum gestarum vtrumque esse non potest verum, ei linguæ potius credatur, vnde est in aliam per interpretes facta translatio.* Quomodo autem id numerorum dissidium contigerit, non constat. Suspiratur idem August.[b] cum primum de Bibliotheca Ptolemæi describi ista cœperunt, in codice vno erratum esse, ex quo dum cæteri describuntur, latius errorem in codices omnes emanasse. Primi autem codicis errorem, in aliquibus locis casu aliquo, & per imprudentiam contingere potuisse; in aliis autem ipsam errandi constantiam, non casum, sed industriam redolere. Quæ autem causa induxerit eum, qui de industria errorem induxit, fusè ibidem disputat August. Sed quæcumque fuerit Græcis errandi causa, nos vulgatæ editioni, præsertim cum Hebræa consentienti adhæreamus.

b l. 15. de Ci. c. 13.

IV. Sethi & Henochi natiuitas.

Sed iam ad Sethi natiuitatem veniamus, cui æqualem adiungamus licet Caini primogenitum Henochum. Vtrumque enim eodem anno genitum ex eo colligimus, quod proximo à cæde Abelis anno iacturam eius suppleuit Dominus, vt supra dicebamus[c]: quodque legamus statim ad expulsione Caini, quæ anno proximè præcedenti facta est, Cainum cognouisse vxorem suam, eamque concepisse, & peperisse Henochum. Et fortè in editione vulgata illud[d], *Cognouit quoque Adam vxorem suam*; respicit illud antecedans de Caino, *Cognouit autem Caim vxorem suam*, &c. Porrò Setho nomen dedit mater, addita etiam ratione nominis. *Posuit*, inquit, *mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occidit Caim.* Seth, inquit Hieronymus[e], propriè θέσις id est positio dicitur, quia posuerat eum Deus, pro Abel, fit enim à שית quod est ponere. E Græcis Seth alij fundamentum, alij resurrectionem interpretantur, Epiphanius compensationem[f]. Nam ex eo, per Noë, quasi fundamento propagatus est Mundus, Cainitis, cæterisque Adæ filiis diluuio extinctis: In eo resurgere visus est Abel, & per illum Abelis iactura reparata est. Denique Sethi ortus parentibus consolationem attullit, per illum Messiam, Mundi perditi restauratorem, recta linea aliquando nasciturum cognouerunt.

c a. m. 130. n. 2.
d Gen. 4. 25.
e in Trad. Hebr.
שית
Ratio nominis Sethi.
f Hær. 34.

V. Caini progenies.

De Henoch porro Caini filio, vsque ad Lamech Scriptura nihil tradit, *Noluit* enim *Spiritus Dei*, ait August.[g] *in terrena ciuitatis generationibus tempora notare ante diluuium, sed in cælestis maluit, tamquam essent memoria digniores.* Non est autem credibile Henoch fuisse Caini primogenitum, sed omissis cæteris, quos ante vel post Henochum genuit, illius tantum Scriptura meminit, ex cuius posteris natus est is, qui Caini parricidium vltus est. Sic etiam existimandum non est Sethum ad annum vsque centesimum quintum caruisse liberis; aut Enos vsque ad 90. aut Iared vsque ad 162. aut Mathusalem vsque ad 187. aut denique Noë vsque ad quingentesimum. Sed sicut postea dicuntur genuisse filios & filias, ita & ante valde credibile est genuisse, atque adeo necessarium, cum Cain tam maturè ex filiis ac nepotibus congregauerit ciuitatem. Cæteri enim Adæ filij, ac nepotes à Cainitis quasi excommunicatis abstinebant, vt fusè disputat Augustinus[a].

g l. 15. de Ciu. c. 15.
An soli primogeniti à Scriptura recensiti.
Cainitæ à cæteris secreti.
a l. 15. de Ci. c. 8. & seqq.

ANNVS MVNDI,

ET ADAMI 150.

ANTE CHRISTVM 3903.

I. Prima ciuitas Henochia.

ÆDificauit Cain ciuitatem[b], vocauitque nomen eius ex nomine filij, Henoc, siue Henochiam. Quo autem potissimum anno hæc prima mundi ciuitas à Caino condita fuerit, nemo certo definire potest, in Scripturæ silentio, cum nulla extent Mosaicis antiquiora monimenta. Et Moses in hac prima ætate mundi, obiter tantum, & quasi aliud agens res impiorum attigerit. Quibusdam visum est genitum Henochum cum ciuitas conderetur, vt ea occasione ab illo nomen acciperet. Quam sententiam non planè improbat S. August.[c], quia non putat Henochum fuisse Caini primogenitum. Verum quoniam credibile est Cainum multorum iam non solum liberorum, sed etiam nepotum ante Henochum, centum minimùm annis, parentem factum esse, nullo modo arbitror initium ciuitatis huius vlterius, præsertim ad tertium, aut quartum seculum cum aliquibus, esse differendum. Sed ad tertium circiter Mundi Iubilæum pertinere, quo Henoch pueritiam egressus, patrem comitari studiosius, eique ita placere cœperit, vt illius nomine ciuitatem recens conditam insigniret. Vt ibidem innuit S. Augustinus. Hanc etiam dilationem suadet, quod conueniat illam Dei prophetiam, *Vagus & profugus eris super terram*, sat multo tempore comprobari: Itaque Iosephus ait[d], eum multas regiones cum vxore, & reliqua scilicet familia, emensum esse.

b Gen. 4. 17.
c l. 15. de Ciu. c. 8.
Quando condita.
Nec illud necessario, &c.
d l. 1. Ant. c. 2.

II. Quibusque de causis.

Causas conditæ ciuitatis huius referre possumus duas, alteram inditum à Deo metum propter admissum scelus; cum ergo timeret, & fugeret nemine persequente, receptaculum, & quasi perfugium sibi construxit ac suis. Fortassis etiam tutum se à feris præstare voluit, si homicidam diuino instinctu persequebantur: Altera fuit, vt eo congereret quæ per vim ac latrocinia ipse, suique congregarent; quæ videtur Iosephi[e] mens, de Caini moribus, post Abelis cædem loquentis. Fratres videlicet suos Adamo genitos, eorumque filios ac nepotes latrociniis vexare potuit: à quibus non tantum habitatione secretus erat, sed om-

e l. 1. Ant. c. 2.

ni vitæ

ni vitæ consuetudine, tanquam à cæteris gladio diuinæ excommunicationis abscissus. Nec deerat rapinis materia, si non deerat tumido rapiēdi voluntas, terræ fruges, arborumque comportati fructus, armenta gregesque pecorum, eorumque pelles ac lanæ, rusticum insuper ac domesticum instrumentum, aliáque id genus.

III. Separatio Cainitarū à cæteris Adamitis.

a Gen. 6. v. 2. 4.

b q. 47. in Gen.

Illa porrò quam dixi separatio Cainitarum à cæteris Adamitis, Scripturæ Patribusque admodum consentanea est, sic vt omnes probi, iustitiæque cultores cum Adamo viuerent, qui à Scriptura [a] filij Dei appellantur; cæteri Caino geniti non dissimiles parenti, cum ipso morabantur, & filij hominum à Mose dicuntur, nec vlla erat inter eos, vt dixi communicatio, vsque ad tempora vicina diluuio, quando iuncti coniugiis, eorum consuetudine illis similes effecti, eadem cum ipsis eluuione perierunt. Theodoretus [b] enim agens de Setho, & filiis eius. *Illi igitur*, inquit, *tanquam pij & boni cognominati sunt filij Dei. Separatum enim erat genus Sethi, & non permiscebatur cum cognatione Cain, propter illatam ei ab omnium Deo maledictionem.* Et Procopius [c] ei consentiens, ait non fuisse contracta matrimonia inter Sethi & Caini liberos, tametsi istis illos pellicere non cessarent. Nec alia est [d] Epiphanij sententia.

c in c. 4. Gen.

d hæres. 39.

IV. Henochia vbi cōdita.

An in ea reges.

e l. 15. de Ciu. c. 20.

Quo porrò loco Henochia fuerit condita, nondum diuisis tunc, nominatisque regionibus, non constat, nisi à parte orientali Paradisi, quoniam eò secessisse Cainum memorat Legislator. Ideo qui in Mesopotamia illum constituunt, Henochiam in Assyria collocant, vt Genebrardus. Nam Anni Viterbiensis fabulas missas facimus. In ea ciuitate quasi reges dominatos fuisse septem illos, qui à Scriptura de Caini progenie numerantur suspicatur Augustinus [e]: nec affirmat. Meritò. Neque enim credibile est Cainum, qui vsque septimam progeniem vitam produxit, tam modestum, atque alienum ab ambitione fuisse, vt filiis aut nepotibus imperio cedere voluerit.

V. Institutio Sethi.

f l. 1. c. 3. Antiq.

De Sethi porrò institutione puerili, quæ in hoc tempus cadit, hæc habet Iosephus [f]. *Hic à patre educatus, vbi eò ætatis venit, vt iam quod rectum est discernere valeret, virtutis studiis se totum dedidit: & cum ipse vir optimus euasisset, etiam nepotes sui similes post se reliquit.* Sic ipse. Et sane pár erat eum, qui sanctissimo Abeli à Deo substitutus esset, qui secundum Adamum Ecclesiæ Dei, & ciuitatis Sanctorum caput erat, qui Christi Domini figura, etiam vitæ rudimenta ac fundamenta ponere, quæ tali fastigio respōderent. Corpore quoque vehementer auctum esse, credere par est, si Methodio credimus, qui eum gigantem vocat, vt refert Raderus noster in chronico Alexandrino, & num. 5. refert ex fragmento cuiusdam Chronici ex Palatina Bibliotheca, Sethum quadragesimo anno ætatis subito raptum ab Angelo, & 40. diebus non fuisse visum, eóque tempore diuinitus didicisse filios suos peccaturos, & Mundum aquis inundatum iri, ac præter paucos, periturum. Venturum etiam salutis authorem Christum, eáque parentibus exposuisse. In illo autem cum Angelo congressu cælesti splendore circumfusum, quem per reliquam vitam tenuerit. Quæ non sine causa veretur Raderus, ne ex Sethianorum hæreticorum libris excerpta fuerint, qui raptum ferebant Sethum, vt refert Epiphanius [a].

Sethi raptus.

Suspectus.

a hæres. 40. quæ est Archonticorū

ANNVS MVNDI,

ET ADAMI 180.

SETHI 50.

ANTE CHRISTVM 3873.

I. Sethi coniugium, & liberi.

a hæres. 39

Scriptura non ponit in catalogo primogenitos

b l. 15. de Ciu. c. 16.

NOn inuenimus, sed elegimus hunc annum Sethi quinquagesimum, quem ipsius coniugio probabiliter diceremus, quod erat tempus florescentis ætatis, aut si placet maturescentis primorum illorum Patriarcharum, quorum senectus vix post nongentos annos in vitæ huius stadio decursos, perueniebat ad metas. Eius coniugem Azuram vocat Epiphanius [a], ipsius Sethi sororem, eodem partu genitam. Ex ea porrò plurimos genuisse filios ante Enos, de quo mox dicetur, arbitramur. Is enim qui primus & solus in scriptura de filiis Sethi nominatur, primogenitus non dicitur. Omninòque assentimur Augustino [b] dicenti sibi credibilius videri primogenitos filios non commemorari à Scriptura hoc loco, sed quos successionis ordo, poscebat, vt perueniretur ad Noë; à quo rursum ad Abrahamum videmus esse peruentum.

ANNVS MVNDI,

ET ADAMI 236.

SETHI 166. ENOS 1.

ANTE CHRISTVM 3817.

I. Ortus Enos.

a cap. 5. 6.

b a. m. 131. num. 2.

Et ratio nominis.

c c. 53 n. 3.

d 2. Tim. 4. 8.

VIxit Sethus centum & quinque annis, & genuit Enos, vt Moses [a] scriptum reliquit, quos si meminerit lector nos numerare absolutos, vt ante monuimus [b], non mirabitur Sethi centesimum sextum cum primo Enosi concurrere, sicut Sethi primus, centesimo trigesimo primo Adami congruit. Iam quod ad nomen noui huius Patriarchæ attinet habemus eum à patre appellatum Enos, quæ vox hominem quidem significat, sed vt linguæ sanctæ peritiores affirmant, hominem miserum & ærumnosum, aut *virum dolorum & scientem infirmitatem*, vt de Messia dixit Esaias [c]. Quod videtur referendum ad molestias, quas tum Sethus cum sui à Cainitis patiebantur, quas suspicari quidem possumus ortas ex innata malis aduersus bonos antipathia, ex historia certò affirmare non possumus. Illud quidem constat perpetuum fuisse seculis omnibus, vt probos improbi variis modis diuexarent. A diuina quippe prouidentia decretum est, vt non sine lucta in eius famulatu suscepta, brauium obtineamus, nec sine certamine triumphemus. Posuit enim æternam felicitatem, [d] *coronam iustitiæ, quam reddet nobis Dominus in illa die iustus index.*

ANNVS MVNDI,

ET ADAMI 250.

SETHI 120. ENOSI 15.

ANTE CHRISTVM 3803.

I. Qui Enos cœpit inuocare nomen Domini.

HVnc quinti Iubilæi annum elegimus, in quem referemus illa Scripturæ verba, non minus ad Enosi laudem illustria, quam ad intelligendum obscura [a], *Iste cœpit inuocare nomen Domini.* Quòd eo tempore, quod nunc agebat Enos, radij luminis naturalis, & diuini clarius incipiunt emicare; Et quoniam illa Mosis oratio multas ingerit difficultates, quæ à nobis quantum licuit in Annalibus illustratæ sunt [b], hic breuiter dicimus, Enosum dici id cœpisse, quod maiore quam antea studio, ac pietate fecerit: quomodo Noë dicitur cœpisse exercere terram, quam constat ab Adamo, & Caino agricola cultam, quia maiore quam ante studio atque industria eam coluit, vineasque plantauit. Sic de Nembroth dicitur, ipse cœpit esse potens in terra; potentes vtique fuerant gigantes ante diluuium; sed iste cœpit ingeniosius exercere dominatum à diluuio. Sic ergo Enos dicitur cœpisse inuocare, id est excellentius quam vulgo tum fieret, prædicando, verbi gratia, vel certas cæremonias, & precum formulas adhibendo, ex institutione patris sui: quæ videtur expositio omnium maximè probabilis, estque Ruperti, Lyrani, Abulensis, Lipomani, Del-Rio, Vatabli, Emmanuelis Sa, & nouissimè Boulducij. [c]

a Gen. 4. 26
b a. m. 250. n. 1. & seqq.
c de Eccl. ante legem l. 1. c. 16. p. 84.

ANNVS MVNDI,

ET ADAMI 326.

SETHI 195. ENOSI 91.

CAINAN 1.

ANTE CHRISTVM 3727.

I. Ortus Cainan.

NOnagesimo Enosi anno absoluto, natus est Cainan, quem propterea ineptum sit existimare Enosi primogenitum, etsi id Scriptura tacuerit. Cæterum cum Caini posteritas ita à Scriptura notata sit, vt tamen quantum quisque illorum vixerit non sit notatum: si personæ personis, & generationes generationibus componantur, Sethus Caino, pater scilicet filiorum Dei, patri filiorum hominum, Enos Enocho, inuocator Domini, dedicatori terrenæ ciuitatis: & Cainan Irado, & Malaleel Mauiaëlo, & Iared Mathusaëlo, & Henoch, qui trãslatus est, polygamo Lamecho, qui Cainum reproborum patrem imprudens occidit, sibi è regione respondebunt. Quid autem ab istis tot annis gestum fuerit, ignotum nobis esse voluit diuina Sapientia, quę aliquando in conspectu omnium mortalium omnia manifestatura est, cum [a] *cuncta adducet in iudicium.*

Responsus Patriarcharum.

a Eccl. 12. f.

In Cainæ porro filio Malaleele, qui septuagenario patre natus est, aut in huius filio Iaredo, qui patre quinque annis minore ortus est, nihil est quod properantem Lectorem, scriptoremve remoretur.

ANNVS MVNDI,

ET ADAMI 500.

SETHI 370. ENOS 265.

IAREDI 40.

ANTE CHRISTVM 3553.

I. Decimus Iubilæus.

ETsi in hac rerum ieiunitate currimus, Lector, vt vides, decimum tamen hunc Mundi Iubilæum notare placuit, de quo referente Radero ita scribit Methodius. *Quingentesimo anno in prima mundi chiliade, filios Cain abusos fuisse vxoribus fratrum suorum in fornicationibus nimiis.* Quod caue ad hunc præcisè annum referas, sed ad eos quoque qui aliquot forte decuriis vel precedunt, vel subsequuntur. Quod autem primum mundi millenarium, anno Iaredi quadragesimo, quem præfert anni huius index, pertransisse ait, id referre oportet ad Septuag. interpretum, quam Methodius sequitur, supputationem: in qua annus mundi millesimus exactè in Iaredi quadragesimum cadit. A qua vides Hebræam & vulgatam Scripturæ chronologiam toto semisse distare. Scribit idem Methodius sexcentesimo anno primi millenarij homines sexus vtriusque valde in libidinem fuisse profusos: id est circa duodecimum mundi Iubilæum.

230. Ada. 205. Sethi. 190. Enos. 170. Cainan 165. Malaleel. 40. Iared. 1000.

ANNVS MVNDI,

ET ADAMI 623.

SETHI 493. HENOCHI 1.

ANTE CHRISTVM 3430.

I. Primogeniti non sunt positi in catalogo Patriarcharum.

VEl ex hoc maximè loco refelluntur Hebraicæ nugæ de solis primogenitis in hac Patriarcharum serie recensitis. Quis enim credat in tantis viribus, & fœcunditate naturæ, Iaredum 162. annis liberis caruisse? Sed hæc alibi quoq; disputata omittamus. De his temporibus scribit Epiphanius initio Panarij, peccata quidem plurima abundasse, hæreses tamen nec dum orco extulisse nefandum caput. Hoc porro anno natus est Henoch, ab Adamo septimus, vir admodum illustris, sacrisque vtriusque Testamenti litteris celebratus, sed eæ laudes ad vitæ progressum, finemque pertinent, ad quos etiam locos commodius differentur. Hoc tantum dicamus, cum Henoch dedicationem significet, quod nomen à piis parentibus accepit in ortu suo, non leuem suspicionem dare existimandi eum peculiari desiderio aut voto fuisse oblatũ Deo.

Enochi ortus & ratio nominis.

Idque

Idque secuta deinceps vita, in qua ambulauit cum Deo, & translatio, qua cum Deus quasi suum mortis immunem ad se transtulit, non obscurè demonstrat. Hoc munus iampridem debebatur Deo à filiis Dei, quando ante tot annos filij hominum, in condenda ciuitate hominem dedicauerant [a] mundo.

a Aug. l. 15 de Ciu. c. 17. & 19.

ANNVS MVNDI,

ET ADAMI 688.

HENOCHI 66.

MATHVSALÆ 1.

ANTE CHRISTVM 3365.

I. Enochi & Lamechi cōparatio.

a Aug. in Ps. 149. fi.

CONcurrunt hoc quoque tempore duæ quasi bigæ familiarum duarum, videlicet filiorum Dei, & filiorum hominum sub earum principibus Enocho & Lamecho, quorum ille ambulat cum Deo, hic vxoris vnius vinculis ferreis [a] non contentus, duabus alligatur. Ille mortis penè victor, & immortalitatis candidatus transfertur ad Deum: hic primi vltor parricidij pœnam expectat septuagies septies. De illo tria Scriptura tradidit, vitæ sanctimoniam, viuendi apud nos finem, & scripta posteritati tradita. De hoc tum polygamiam ab ipso siue ortam, siue vsurpatam, tum agnitionem admissi facinoris apud vxores.

II. Enoch ambulat cum Deo.

b Eccl. 44. 16.
c Heb. 11. 5.
d De præp. l. 7. c. 8.
e Iren. l. 4. c. 30.
f ca. 6. v. 8.

quidqua id sit.

Quod ad Henochum attinet, huius loci ac temporis est in primis singularis illa commendatio, quia dicitur ambulasse cum Deo, id est, vt explicant Septuaginta, εὐηρέστησε τῷ Θεῷ, placuit Deo, vt habetur etiam apud Iesum Siracidem [b], & Apostolum [c], & Eusebium [d], aliosque passim [e]. Nimirum idipsum iam tum docebat Enochum Spiritus sanctus, quod postea Michææ [f] Prophetæ dictauit. *Indicabo tibi, ò homo, quid sit bonum, & quid Dominus requirat à te, vtique facere iudicium, & diligere misericordiam, & sollicitè ambulare cum Deo tuo.* Id est sanctè, inculpatéque viuere, eius non solum amicitia, sed etiam præsentia, familiaritate frui, progressum in via virtutis perpetuo facere, angelicam denique in terris vitam agere. Hæc enim in illa metaphora continentur, vt docet Eusebius eodem loco. Itaque in sanctissimorum quorumque virorum laude, eam phrasim Scriptura vsurpauit.

III. Eadem locutio cur iterata.

g hom. 21.

Quod autem semel iterumque eadem sententia in Enocho vsurpata est, visum est Chrysostomo [g] ita factum, nequis arbitraretur obstaculum virtutis esse coniugium. Siue, vt vult Caiet. ad explicandum, Enochum ab ineunte ætate in via Dei profecisse, & perseuerasse proficiendo ad finem vsque. Alij probabilius existimant subintelligi posteriore loco, *inquam*, hoc modo, *Ambulauit Henoch cum Deo, & vixit*, &c. *Ambulauit*, inquam, *cum Deo, & non apparuit*, &c.

Cur dictus exemplum pœnitentiæ.

a [illegible] Καὶ μετετέθη ὑπόδειγμα μετανοίας ταῖς γενεαῖς.

Nam quod scribunt Procopius Gazæus, & Philo de Enochi pœnitentia, videri possunt secuti Ecclesiasticum apud Septuag. interpretes [a], *Et translatus est exemplum pœnitentiæ generationibus*, sed eius mentem non sunt assecuti. Mens enim Scripturæ est in eo loco, Enoch fore exemplum pœnitentiæ, non quo modo Dauid, aut Manasses, Petrus aut Magdalena, sed quo modo Ioannes Baptista, qui vita & lingua prædicabat hominibus pœnitentiam. Quod significatur in vulgata, in qua legitur, *vt det gentibus pœnitentiam*, aut certè, vt exponit Iansenius, significatur eum translatum, qui dum viueret erat omnibus exemplum pœnitentiæ, ad eamque agendam, omnes verbo exemploque adducebat.

IV. Lamech Cainita.

Polygamus.

b l. 1. contra Iouin. & Epist. 9. 11. 125. ad Damas.

Venio ad Lamechum Caini sobolem, quem huc series generationum adegit: & hunc illi locum Hebræi quoque ascribunt, quos refert Genebrard, qui & existimant Cainum à Lamecho pro fera occisum sub annum vitæ illius septingentesimum. Is autem hoc primo anno Mathusalæ, à septingentesimo tredecim tantum annis aberat. Hic Lamech non ille est Noëmi pater, ab Adamo nonus, sed filius Mathusael, à Caino atauo sextus; quem aliqui Lamech, quasi Melech, per metathesim dictum putant. Hic est Lamech, in quo polygamia primùm notatur, etsi fortassè non primus eam attentauit: polygamia inquam, non successiua, sed quæ plures simul vxores ferat: quod ipse apertè prodit, qui duas simul alloquitur. Hieronymus [b] cum primum bigamum vocat, & ex ipso alij, quia in eo primum polygamiæ Scriptura meminit. Cæterùm qui hunc Lamechum acerbius insectantur, prouidere debent, ne iisdem telis Abrahamum, Iacobum, Dauidem petant. Ideóque existimandum est illum, vt profanum hominem, nullo diuino monitu, aut dispensatione vsum: cæteros autem pios ac religiosos viros, non item.

V. Caini cædis historia probabilis.

Facinus porro Lamechi obscurè traditur; nititur autem historia ex Hebræorum traditione petita, quæ omissis quibusdam ineptiis, quæ diluuntur in Annalibus, sic habet. Cain iam admodum senex, vrbe Enochia animi gratia aliquando egressus, syluamque ingressus, inter densissima arbusta consedit. Lamech autem venationi deditus, eo tempore in sylua illa vagabatur, cum vnus de Lamechi famulis, ex foliorum & ramorum agitatione suspicatus illic feram latêre, herum admonuit, qui puero temerè fidem habens, iaculum in eum locum destinat, eiaculatur, & miserum lethali iaculo configit. Mox autem errore animaduerso, subita incensus iracundia, famulum nodoso fuste vel arcu contrucidatum, & vlbicibus oppletum relinquit: qui paulò post ea plagis, & contusione interiit. Quæ cum vxores accepissent, neque enim res tanta latêre poterat, timuerunt magnum aliquod toti familiæ infortunium, non ignaræ vulgo iactatæ comminationis Dei, aduersus eum, qui Cainum occidisset. Sed eas consolans Lamech, culpam quidem geminæ cædis agnoscit, & diuini oraculi repræsentat minas, quibus graui pœna Caini occisorem punitum iri contestatus fuerat: verum si quis Lamechum occiderit, multo grauius supplicium luiturum affirmat, nec immerito. Cainum enim iustius quam se interfici potuisse: quippe qui sciens & prudens

fratrem interfecisset innocentem, ipse autem per imprudentiam hominem nocentissimum peremisset. Ille maligno odio atque inuidia tabescens fratrem ætate florentem sustulisset, ipse ex subita iracundia adolescentulum in flagranti crimine deprehensum, castigare volens occidisset.

VI. Lamechi liberi. Iam quod attinet ad Lamechi liberos, quatuor duntaxat Scriptura memorat, Iosephus autem 7. & Septuaginta, ex duabus susceptos vxoribus; quod minime absurdum est, cum post tot secula Gedeonem [a], septuaginta filios ex pluribus vxoribus genuisse legamus neque Achabum [b] regem pauciores. Nec tamen ille filiorum numerus satis consonat iis, quæ legimus apud S. Hieronymum [c]. *Referebat*, inquit, *mihi quidam Hebræus, in apocryphorum libris septuaginta septem animas ex Lamech progenie reperiri, quæ diluuio deletæ sint; & in hoc numero & Lamech factam vindictam, quod genus ipsius vsque ad cataclysmum perseuerarit.* Non consonat inquam satis, cum Iosephus [d] ipsiusmet Lamechi filios ponat septuaginta septem: Ille autem Hebræus non filios tantùm, sed nepotes quoque, & pronepotes, denique progeniem totam ex eo propagatam eo numero comprehendat.

a 8 Iud. 30. b 4. Reg. 10. c Ep. 125 ad Damas. d l. 1. Ant. c. 2.

VII. Iabelis inuenta. Omissis porro aliis Lamechi liberis Scriptura binos tantum ex singulis vxoribus refert. Ex Ada Iabelem & Iubalem, ex Sella Tubalcain & Noëmam. Quorum omnium primus *fuit pater habitantium in tentoriis atque pastorum*, id est, inuenit introduxitque in mores rationem & viam habitandi in pastoritiis tabernaculis ad pascendos greges, vt non incommodè pernoctarent pastores in pascuis, & vigilias obseruarent super greges suos. Breuius Iosephus ait eum construxisse tentoria, & vitam pastoritiam adamasse. Iubal Iabelis vterinus frater, pater fuit canentium cithara & organo, id est Iosepho interprete, musicæ operam dedit, psalteriumque & citharam inuenit. Videtur vulgatus interpres omnia instrumenta musica voluisse comprehendere, siue flatu, siue tactu resonent: cum præsertim propria nomina instrumentorum illius æui parum nota sint. Hæc porro instrumenta non ignota videntur fuisse Adamo, sed vt in luctu, in quo perpetuo vixit, non vsurpata. Interim autem à Cainitis excogitata, in vsumque vocata.

Ibid. & Iabalis vterini eius.

VIII. Tubalcain, eiusque inuentio. Tertius Tubalcain Sellæ & Lamechi filius *fuit malleator, & faber in cuncta opera æris ac ferri.* Textus Hebræus facit hunc eximium in acuendo & poliendo ære ac ferro: vt intelligamus non fuisse ipsum inuentorem æris ac ferri, quibus Adam & Cain ad colendam terram, Abel ad excoriandos agnos iampridem vsi fuerant, vt Caietano placet, sed ea metalla, ad varios vsus, malleo in laminas produxisse: propterea videtur Iosephus hoc artificium ad arma militaria traduxisse. Reliqua est

Noëmæ inuentio lanificij. Noëma, de qua, ait Lipomanus, incerto authore fertur eam texturæ artem inuenisse. Id affirmat Genebrardus, atque quod ingeniosa esset mulier à Scriptura præter consuetudinem fuisse nominatam. Neque propterea cum Tertulliano [e] pugnabimus, qui alios lanificij authores ex profanis scriptoribus recesset, Mineruam, Arachnem, Mercurium; Nec Plinium [f] falli arguemus, qui Ægyptiis textilium inuentionem tribuit: cuidam autem Cyniræ Agrippæ filio metallorum æris in insula Cypro. Nihil enim obstat, vt alibi dictum est, candem rem, diuersis in locis ac temporibus, à diuersis inuentam fuisse.

e l. de Pallio, c. 3. n. 33. f l. 7. c. 56.

ANNVS MVNDI,
ET ADAMI 875.
MATHVSALÆ 188.
LAMECHI 1.
ANTE CHRISTVM 3178.

I. Lamechi ortus. PRimus est hic Lamechi annus, qui cum Mathusalæ, patris sui anno 188. concurrit, cum 187. eiusdem genitus fuisset, vt habet Scriptura. Africanus quoque, vt refertur in chronico Alexandrino, Hebræam & Latinam chronologiam apertè confirmat, tametsi Græcam sequi soleat, atque accurata Geneseos volumina ostendere à Mathusala 187. annos nato Lamechum fuisse procreatum. Idemque habet Iosephus, & Eusebius [a], & Nicephorus Constantinop. Quo posito iacet illa obiectio de Mathusala quatuordecim annis diluuio superstite. Habemus ergo hic alterum Lamechum non mulierosum & homicidam, sed pium & insignem in filiis Dei, cuius probitas in sanctissimo Patriarcha Noë filio eius se prodit, qui & à parente suo Mathusala, pietatem hausisse creditur. Is enim apud veteres Hebræos [b], à iustitia, sapientia, & multarum rerum cognitione commendatur.

a In exordio libri. b Genob. ex R. Abraam in fasc. myrrha.

ANNVS MVNDI,
ET ADAMI 930. & vlt.
SETHI 800. LAMECHI 56.
ANTE CHRISTVM 3123.

I. Obitus Adami. ADest aliquando nobis annus ille, quo longissima primi parentis pœnitentia, fœlici exitu terminatur: quo veritas diuinæ sententiæ, quo improbissimi dæmonis calumnia, circa hominum mortalitatem, digito tangitur. Moritur enim hoc anno primus homo, triginta supra nongentos natus annos, cum nullam neque infantiam, neque pueritiam, neque adolescentiam transegisset, vt qui in ætate perfecta, atque ad generandum habili procreatus fuisset. Quod si eorum temporum pubertas proportione durationis reliquæ vitæ sera erat, productusque est Adam instar quinquaginta, vel 60. annorum, [a] vt aliqui non improbabiliter sentiunt, dicendum profectò erit illum posteros omnes suos, si non vitæ diuturnitate, certè senectute superasse. Vidit autem posteritatem suam vsque ad nonam, aut etiam decimam generationem, si Lamech anno vitæ

a Perer. in Gen. l. 7. n. 100. & 101. Ad decimã generationem.

vitæ sexto & quinquagesimo, quod valde credibile est, luctus erat parens liberorum, qui silentio cum multis alijs prætereantur, quòd ad seriem Noemi, Abrahæ, Dauidis & Christi Domini non pertinerent.

II. Multitudo liberorum eius.

Ingentem porrò liberorum manum, ac propemodum exercitum; ab Adamo ipso generatum, admodum probabile esse dixerit, qui ætatis eius longinquitatem, qui robur corporis ac vigorem, qui tot terrarum ad ortum & occasum, ad austrum & septentrionem iacentium hominibus replendam solitudinem, qui desiderium satis-faciendi diuinæ voluntati, & augendi numerum filiorum Dei, quo flagrabat Adamus, attentè considerauerit. Hoc tamen desiderium quasi infusa frigida reprimebat, & penè restinguebat multiplex animi eius mœror, quem alio loco [a] depinximus, multiplexque luctus in variis liberorum casibus, qui in eius maximè caput redundabant: eo quod mortales omnes, etsi Cainitæ separati erant, vna quasi eius familia, dum adhuc erat in viuis, continebantur. Accedebat studium pœnitentiæ, vt ipsius ope in pace aliquando è corpore dimitteretur, & [b] *educeretur à delicto suo.* Reprimebat etiam fortasse metus ille, ne filios gehennæ, & tenebrarum, pro filiis lucis produceret in lucem.

[a] 4. m. 2. n. 5. & 6.

Luctus eiusdem.

[b] Sap. 10. 2.

III. Et diuturna pœnitentia, & salus.

Cæterum quod ad Adami, quam dixi pœnitentiam, & luctum attinet, illum non solum sub mortem, sed toto etiam vitæ tempore pœnitentiam egisse de peccato suo, & salutem consecutum nunc omnes æquè consentiunt: etsi id olim hæretici Tatianitæ negauerint, quos eo nomine accusat S. Irenæus [c], August. [d], & Epiphanius [e], Rupertus autem [f], etsi Tatianum agnoscat hæreticum, non dubitauit tamen dicere *salutionem Adami, & à multis liberè negari, & à nullo satis firmiter defendi.* Ea tamen tuto nunc ab omnibus Catholicis, certóque asseritur, validéque defenditur: cum id disertè asserat Scriptura canonica, quæ ait diuinam Sapientiam [g], *primum hominem eduxisse à delicto suo.* Eundem fuisse communem totius Ecclesiæ sensum, etiam D. Augustini tempore, idem Sanctus Doctor apertè testatur [h]: & quicumque assertionem de Adami damnatione, inter errores & hæreses Tatianorum & Encratitarum numerant, in quibus eminet sanctus Irenæus [i], qui illum errorem blasphemiam vocat, atque Adamum diuinam sententiam, & pœnitentiam sibi impositam æquo, atque humili animo subiisse. Sed concludamus hunc locum eiusdem Sancti Patris elogio. *Erubescant*, inquit, *omnes, qui à Tatiano sunt, & concertant de Adam, quasi magnum aliquid lucrentur, si ille non saluatur.* Et mox. *Sic & si qui contradicunt saluti Adæ nihil proficient nisi hoc, quod semetipsos Hæreticos, & Apostatas faciunt veritatis, & aduocatos se serpentis, & mortis ostendunt.*

[c] l. 1. c. 31. [d] l. de hæres. n. 25. [e] hæres. 46. [f] l. 3. in Gen. c. 31.

Refutatur Rupertus.

[g] Sap. 10. 2.

[h] Epist. 99.

cum Tatianis.

[i] l. 1. c. 30. & 31.

IV. Locus sepulturæ Adami, in monte Caluario.

Sed iam locum sepulturæ Adami perquiramus. Nam cum S. Hieronymus [k], & aliqui eum secuti ambiguum reddiderunt: cum plerique omnes antiqui Patres magno consensu sepulchrum eius Hierosolymis, atque adeo in ipso Caluariæ monte collocent, quorum verba ipsa in Annalibus [a] fideliter protulimus, vbi primus sententiam dicit Tertullianus in carmine contra Marcionem, vbi ait eodem die & loco mortuum & sepultum, tam primum, quàm secundum Adamum. De die quoque & loco consentit Irenæus, quem supra retulimus [b] cum de mora Adami in Paradiso ageremus. Cyprianus de Resurrectione Christi, *Nos*, inquit, *ad Christum pertinentes, cuius sanguine conspersa creditur Adami Caluaria, qui sub loco, quo crux Domini fixa est humatus traditur ab antiquis*, &c. Cuius traditionis disertè meminit Origenes [c], S. Basilius [d], qui ante dixerat eiectum paradiso Adamum in Iudæa consedisse; *Prima etiam*, inquit, *mortuum hominem excepit, qui & illic eam, cui addictus fuerat, sententiam condemnationis plene est executus.* Subdit inde pluribus os capitis defluente carne, nudum in loco reconditum, qui inde cranium, siue Caluaria nomen acceperit. Eius autem rei famam ab ipso Noë à diluuio fuisse propagatam.

[k] Epist. 17. ad Marcellam.

[a] n. 7. 8. & seqq.

ex Tertulliano.

Irenæo. [b] die 7. n. 5.

Cypriano.

Origene. Basilio. [c] tr. 35. in Matth. [d] in c. 5. Esa.

V. Epiphanio

Sanctus Epiphanius apertissimè ait se in libris reperisse Christum Dominum in Golgotha crucifixum esse & non alibi, quam vbi corpus Adami iacebat. Accedit & S. Athanasius in fragmento de Christi Passione, S. Chrysostomus initio homiliæ 84. in 19. Ioannis, D. Ambrosius in ea verba Lucæ, *Qui vocatur Caluaria.* Idem habet S. August. serm. 71. de Tempore. Nec retulisse contentus etiam approbans subdit, *Et vere fratres non incongruè creditur, quia ibi erectus sit medicus, vbi iacebat ægrotus: & dignum erat vbi occiderat humana superbia, ibi se inclinaret diuina misericordia: & sanguis ille pretiosus etiam corporaliter puluerem antiqui peccatoris dum dignatur stillando contingere, redemisse credatur.* Addamus etiam D. Hieron. [e] etsi alioqui proniorem in eam opinionem, quæ communi contraria est. *In hac vrbe*, inquit, *imò in hoc tunc loco, & habitasse dicitur, & mortuus esse Adam, vnde & locus in quo crucifixus est Dominus noster Caluaria appellatur, scilicet quod ibi sit antiqui hominis Caluaria condita, & secundi Adam, id est Christi sanguis de cruce stillans, primi Adam, & iacentis protoplasti peccata dilueret.* Verum de hac traditione pro instituto satis, si addidero Iacobum Edessenum apud Andræam Massium [f] referre Adami ossa, ne diluuio perirent, à Noë in arcam translata, & inde Semo, cui Syria in terrarum distributione obtigerat, commendasse, ab eóque in Caluariæ monte fuisse condita [g].

Anathasio. Chrysost.

Ambrosio. Augustino.

[e] Ep. 17. ad Marcell.

Hieronymo quoque.

Translatio Lipsanorum eius. [f] In c. vlt. Iosuë n. 32.

[g] Vide Annal. a 930. n. 10.

VI. Adami ad suos monita.

Nunc illud videndum est, quod maiori etiam mihi videtur probabilitate niti, Adamum moribundum præcipuos quosque filiorum ac nepotum, qui viderentur capita familiarum, ad se conuocasse; quod posteriora exempla, quæ ex ipsius instituto expressa merito videri possunt, & ratio ipsa satis docet. In eo cœtu, prænunciata, quæ sibi immineret, migratione ad Abelem dilectum suum, apparet eum exposuisse compendio, tam suam, quàm totius humani generis cladem, & promissam sibi suisque redemptionem, & verum Mundi principem Doctorem & Seruatorem Messiam, in cuius vnius venturi fide, ac spe salui esse possent. Illum vt Dei filium adorarent, vt summorum bonorum largitorem di-

ligerent, vt pacis Deum inter & homines conciliatorem atque interpretem, de Sethi progenie nasciturum sperant, illius vnius ope se ex Tartari faucibus ereptum iri crederent: cum iam assiduis precibus & sacrificiis colerent, vitam ex timore Dei, qui sit futurus iudex viuorum atque mortuorum traducerent: improborum consuetudinem, & vitarent ipsi, & suos vitare edocerent. Denique quod sibi fieri nollent, alteri ne facerent.

VII. Obitus & funus.

Et quoniam optatissimo illo innocentiæ statu, quem ipse aliquando degustasset frui vltra non possent, pœnitentiam patris sui imitarentur; vt post mortem, quoniam per peccatum mors intrasset in mundum, & statutum esset omnibus hominibus semel mori, & de vniuersa vita diuinum subire iudicium, feliciori etiam felicitate in cœlis aliquando fruerentur. Quæ cum ille, aliaque his similia dixisset, eisque magno cum animi sensu benedixisset; collegit pedes suos super lectulum, & obijt plenus dierum. Magnus autem fletus factus est omnium, & procumbentes super corpus patris sui, certatim osculabantur eum, neque à complexu venerandi corporis, quod diuinæ quondam formauerat manus, auelli poterant. Denique cum multo honore & pompa funeris, in Abelis Mausolæo, quod illi iampridem, ipse sibique construxerat, sepelierunt eum. Ornamus nos quoque sepulchrum Patris nostri merito elogio, quod in Annalibus studiosus Lector inueniet.

VIII. Christi & Adami cōparatio.

Libemus tamen hoc loco in Abele inchoatam Christi Domini, cum sanctis Patriarchis, atque Adamo in primis omnium primo ac principe comparationem, plenius in Annalibus, quos hic contrahimus, expressam.
1. Adamus igitur diuina coagmentatus manu, factus est in animam viuentem; nouissimus Adam, nam & nominis communicatio facta est, quem Spiritus sanctus ex terra benedicta, & impolluta formauit in sanctissimæ Virginis vtero, non solum factus est in animam viuentem, sed in spiritum etiam viuificantem.
2. Vterque sine semine, sine confusione pudoris, sine generatione, sine dolore procreatus: vterque nullum habuit patrem præter Deum, nullam matrem, nisi virginem terram, aut Virginem Mariam. Vterque nomen accepit
3. à Deo, nomen nouum quod os Domini nominauit: vterque factus est pater futuri seculi, primus Adam prioris ac terreni, secundus
4. posterioris ac cælestis: vterque non solum mundi propagator, sed etiam magister futurus & doctor, scientia, & sapientia repletus est; sed vnus intra modum, alter sine mensura omnes diuinæ scientiæ ac sapientiæ thesauros accepit.

IX. Ratione corporis. 1.

Summa fuit corporis vtriusque perfectio, vt decebat immediatum vtriusque architectum Deum. Prior nullam sensit infantiam, pueritiam, aut adolescentiam, & prima ipsa die sua factus est vir, vtique in expressam posterioris figuram; de quo, etiam adhuc in vtero posito, dictum est, *fœmina circumdabit virum.*
2. Vterque in deliciis paradisi Dei fuit, vnus ex gratia, alter ex natura; vnus ex culpa in suam suorumque miseriam eiectus est: alter emissus ex misericordia, ad totius Mundi salutem.
3. Adamo data est Eua in sponsam vna vni, cum prius è latere dormientis esset educta, eamque dilexit vt os suum, & carnem suam. Hoc sacramentum magnum est, in Christo, & in Ecclesia, quæ vna est, & è dormientis in cruce latere educta, quam Christus dilexit, & tradidit semetipsum pro ea. Adamo costa sublata
4. est, & pro ea caro substituta, infirmitate carnea ossis firmitatem supplente. Ita Christus dedit sanctis martyribus suis, nobilissimis Ecclesiæ suæ membris, fortitudinem suam, qua roborati tormenta sua non solùm ferre, sed etiam contemnere atque irridere potuerunt. Ipse è contrariò in agona suo cœpit pauere, tædere, ac mœstus esse. Sed de his, exempli causa, hoc loco satis.

ANNVS MVNDI, 940.

SETHI 810.

EVÆ postremus.

ANTE CHRISTVM 3113.

I. Obitus Euæ.

DEcimo à morte Adami anno, & Sethi filiorum eius quos Scriptura nominat natu maximi 810. Euam matrem generis humani obiisse scribit Marianus Scotus [a] in Chronico, eique assentitur Genebrardus & Feu-ardent. in S. Irenæum [b], idque ex Hebræorum traditionibus profectum credere par est. Ergo decennio marito ætate prouectior migrarit è vita, non obstantibus tot ærumnis conceptuum & parturitionum, tot doloribus partuum & perpetua dominatione viri; Abelis morte, & diuortio Cainitarum, denique assiduo mœrore sceleris à se primùm admissi, quo morbis & peccatis, cæterisque huius vitæ miserijs aditum patefecisset. Et celebratior quidem est Adami apud Patres, quam Euæ pœnitentia, sunt tamen qui huius quoque pœnitentiæ & saluti suffragentur.

a Heb. 1. chron.
b l. 5. c. 23. n. 7.

II. Eiusque pœnitentia.

Diuus certè Irenæus, de Eua nominatim dicit, illam in pœnam peccati sui suscepisse tædia, & labores & gemitus, & tristitias partus, & seruitium, & increpationem Dei, sicut & virum suum, *ne maledicti à Deo in totum perirent*: anima scilicet & corpore, vt Cain & cæteri reprobi, sed corpore in terram abeunte, vsque ad resurrectionem, anima in pace quiesceret. Sanctus Epiphanius [c] de Euæ salute illud Apostoli [d] interpretatur, *saluabitur autem per filiorum generationem, si permanserit in fide & dilectione*, quia proximè ibi Apostolus de Adamo & Eua locutus fuerat. Sed qualiscunque sit probatio, de sententia ista Epiphanij clarè constat. Tertullianus in libro de habitu muliebri, Euam non solum animo, sed etiam corpore & habitu pœnitentem repræsentat. Libro autem 2. aduersus Marcionem, vocat Adamum & Euam restitutionis candidatos, & confessione reuelatos, quibus propterea Deus non maledixerit, sicut serpenti.

c Hær. 46.
d 1. Tim. 2. 15.

Et Salus.

III. Eius funus.

Honorificè porro à Patriarchis omnibus, seclusa tamen, vt arbitror, Caini progenie, Euæ parentatum fuisse; vt communi omnium mortalium matri demortuæ: Euæ omnium viuentium, aut potius morientium matri, rationi consentaneum est. Sed ipsius quoque ossa, cum Adami ossibus condita, & translata fuisse facile credi potest: sicut postea Abrahami & Saræ Lipsana [a], eodem sepulchro condita fuere: eodem Isaac [b] cum Rebecca coniuge, eodem Iacob [c] cum Lia: eodem Tobias senior & Anna [d] vxor eius, & Manasses cum Iudith. [e] Idemque ab ipso Adamo & reliquis Patriarchis factitatum merito credi potest, vt qui in vita coniuncti fuerant, ne post mortem quidem separarentur.

a Gen. 25. 10. b c. 49. 31. c c. 50. 13. d Tob. 4. 5. & 14. 12. e Iudith 16. 18.

IV. Et comparatio cum B. Virg. f L. 4. c. 14. 1.

Expectas fortassis hoc loco Lector, vt Euam cum beatissima Virgine componamus. At longe promptius est atque expeditius antithesin ex sanctis Patribus colligere, quos nos iamdudū leuauit Canisius noster in opere Mariano [f]. Nonnulla tamen satis apertam atque illustrem similitudinem habere videntur, cum aliqua, quod necesse est, dissimilitudine. Nam Eua prima est omnium mulierum ordine temporum. Maria prima dignitate ac prædestinatione diuina. Sicut enim secundi Adami prædestinatio antecedit destinationem primi: ita secunda Eua prius à Deo electa est quam prima, vt esset meliore iure mater viuentium spiritu, quam illa corpore. Vtraque nobilissima mulierum, & corporis pulchritudine præstantissima, vtraque miraculo nata, & sine originis labe producta.

V. Ratione Abelis filii.

Eua primi Iustorum Abelis mater, cum in ætatis flore per inuidiam occisum lamentata est, vt B. Virgo primum Iustorum Christum Dominum filium suum, & ipsum per inuidiam in ætatis flore crucifixum. Et sicut Eua alterum filium Abelis loco à Domino accepit; vnde & dixit [g], *Posuit mihi Deus semē aliud pro Abel, quem occidit Cain*: sic B. Virgo alterum filium Ioannem Euangelistam accepit pro Iesu, quem Iudæi parricidæ inuidia perciti peremerunt. Accepit autem illo verbo adoptatum; *Mulier ecce filius tuus*.

g Gen. 4. 25.

ANNVS MVNDI 987.

SETHI 857.

HENOCHI 365. & vltimus.

ANTE CHRISTVM 3066.

I. Enochi chronologia.

Celebris est hic annus translatione mirabili Enochi Patriarchæ, vt ex Scriptura necessariò deducitur. Cum enim natus sit anno mundi 622. eorumque annorum vltimus fuerit Enochi primus, oportet hoc anno trecentos sexaginta quinque, quibus illum in terris versatum Scriptura testatur, esse absolutos. Maior etiam Hebræorum chronologia scribit Adamum ab Enocho sepultum, vixisseque postea 57. annos: quos si 930. addideris, præsentem mundi annum conficies. Hoc ergo anno translatio Enochi contigit, cum tot annos vixisset in terris, quot diebus sol anni circulum metitur in cœlis.

622. 365. 987. 930. 57. 987.

De quo præter ea quæ superius de ipsius sanctitate diximus [a], quærendum breuiter mortuus-ne fuerit necne, & si translatus in viuis, quò? 3. quem ad finem, 4. quæ eius scripta fuerint, 5. quæ eius similitudo cum Christo.

Quod ad primum attinet. D. Paulus [b] dubitare non sinit mortuus-ne fuerit Enoch necne, qui disertè asserat eum *non vidisse mortem*: similque obstruit ora falsa loquentium Hebræorum, & de illius morte ineptè garrientium: in quibus Aben-Ezra: & Hæreticorum, in quibus Temporarius & Capellus. Imo & quorundam Catholicorum, qui probabilius tantum putant eum non esse mortuum, vt Oleaster, & Eugubinus, qui relinquit in dubio, an cum corpore assumptus sit: contra quos in Annalibus accuratè disputauimus [c]. Hic illud quæro, num D. Paulus, cùm quam asserit, probabilem tantum faciat, aut [d] Sapiens cum ait *Viuentem inter peccatores esse translatum*? quid opus fuit meminisse vitæ, si translatus est mortuus? Aut quid opus erat Mosen [e] aliter de Enocho, quam de cæteris hactenus commemoratis loqui; quos dixit mortuos, istum autem *non apparuisse, quia tulit eum Deus*.

Certe S. Irenæus [f], vt hic quoque sanctos Patres cursim attingam, *Enoch*, inquit, *placens Deo, in quo placuit corpore translatus est, translationem iustorum præmonstrans*. Tertull. [g] l. aduersus Iudæos. *Nam & Enoch*, inquit, *iustissimum non circumcisum, nec sabbatizantem de hoc mundo transtulit, qui necdum mortem gustauit, vt æternitatis candidatus* &c. quæ etiam inculcat in libro de Anima, & de resurrectione carnis. Idem habet Clemens Romanus in Constit. Apost. & S. Chrysost. homil. 21. in Genes. S. Hieronymus contra errores Ioānis Hierosolymitani, aliisque in locis [h]. D. Augustinus [i] contendens Adamum ante peccatum mortalem fuisse, nec tamen moriturum. *Talem puta*, inquit *habitudinem adhuc in corpore animali, atque mortali, etiam illis*, (Enoch & Eliæ) *qui sine morte hinc translati sunt, fuisse concessam*. Et alibi [k], *quos non dubitamus*, inquit, *in quibus nati sunt corporibus viuere*. Adde Gregorium magnum [l] atque Nemesium [m] & omnium clarissime Epiphanium hæresi 64. quæ est contra Origenem & in Anchorato. Afferri huc possunt omnes pene interpretes Apocalypseos, tam antiqui quàm recentiores. Sed in re plane certa satis est testium.

Quæramus potius quò translati sint. Nam de vtroque vna est eademque quæstio, nisi, quod hæc multo est præcedente difficilior. Magna enim pars eorum, qui sine morte translatos putant, de loco in quem translati sunt plane tacent, id se ignorare significantes. Non pauci tamen certum definiunt translationis locum, paradisum terrestrem, in quibus S. Irenæus [n], qui ait eam doctrinam esse presbyterorum, qui sunt Apostolorum discipuli, quo vno testimonio plurima, eáque grauissima continentur. Iustinus etiam martyr [o] agens de iis, qui sub Christi resurrectione surrexerunt, & apparuerunt multis. *Quam ob causam*, inquit, *resuscitati illi denuo mortem non oppetiere, sed in immortalitate manent, sicut Enoch & Elias, cum quibus in paradiso sunt, restitutionem sempiternam, qua omnes immutabimur, expectantes*. Idem clarè affir-

mat S. Athanasius, in Epistola de Nicena synodo contra Eusebium, & Isidorus in libro de vita & morte sanctorum, Procopius Gazæus in c. 4. Genes. aliique non pauci, quos refert apud Irenæum Feu-ardentius a.

Sed quid opus est pluribus, cum in Scriptura legamus b, *Enoch placuit Deo, & translatus est in paradisum, vt det gentibus pœnitentiam.* Et si enim vox paradisi non reperitur in græco textu, satis est tamen in latina vulgata reperiri, quam authenticam agnoscit, & ab omnibus vult haberi Concilium Trident. c. Iansenius in eum locum ait interpretem id addidisse de suo, secutum receptam in Ecclesia opinionem, Et Sixtus Senensis d hanc sententiam pro Ecclesiæ sententia, & diuinæ Scripturæ amplectitur. Porro non est necesse paradisum intelligere de loco, in quo habitauit Adamus, vt satis docuit Gregorius Magnus e, & totidem verbis eum secutus Rupertus, cum aiunt in secretam quandam terræ regionem adductos, vbi in magna carnis & spiritus quiete viuerent quo videlicet modo in paradiso viuebatur. Idemque satis clarè docet Isidorus f, explicans paradisum, æqualem habitationem beatæ terræ; quò etiam videtur allusisse Tertull. g in libro de Resurrectione carnis. Denique certum est paradisum non raro in Scriptura, pro quouis amœno, ac deliciis affluente loco sumi, & in libro Ecclesiastici nullo epitheto restringi vocem, ad illum Adami paradisum.

Vt ergo concludamus hunc locum, cum Scriptura facilè explicari possit de quouis amœno loco, & ita ferè à sanctis Patribus explicata fuerit, longéque probabilissimum sit nunc paradisum illum non extare, existimo de loco in quem aut Enoch hoc anno, aut Elias post annos 2152. translati fuerint, non liquere: quæ est etiã sententia Emanuelis h atque Pererij i, qui totum hunc locum accuratissimè examinauit.

Sequitur vt translationis causas inquiramus: quas nonnulli minus probabiles afferunt; quibus amissis, arbitror primo raptum dici posse in figuram futuræ immortalitatis. Nam Tertullianus k cum de vtriusque translatione ageret: *cuinam*, inquit, *fidei testimoniam signant, nisi qua credi oportet hæc futuræ integritatis esse documenta?* &c. fusè, quæ est D. quoque Thomæ sententia in Epistolam ad Hebræos l. Idem habet & Epiphanius in Anachorato, & S. Irenæus l. 5. c. 5. Alteram causam Sapiens suggerit, raptum enim ait, *ne malitia mutaret intellectum eius*; ne scilicet deprauaretur ab improbis, apud quos legatione fungebatur. Nam Irenæus m, *Enoch*, inquit, *placens Deo cum esset homo Dei, legatione ad Angelos fungebatur.* Angelorum nomen videtur eos intelligere, quos Moses paulò inferius n appellat filios Dei, & à quibusdam Angeli Dei dicti sunt, apud Aug. o & Philonem Iudæum p, Sethi videlicet nepotes, religionis alioqui, ac pietatis cultores qui vitæ licentia atque impunitate admodum deprauati erant. Ad eos igitur Enoch, de cuius sanctitate, & eximia apud Deum gratia, constabat, missus est legatus Dei nomine, vt eos à flagitiis auocatos, ad studium virtutis accenderet.

Ergo etiam homines Dei discrimen adeunt, ne dum aliis prædicant, ipsi reprobi efficiantur. Itaque causa hæc priuatã spectat Enochi vtilitatem, quæ sequitur, publicam, & cum illa mundi attingat initia, hæc eius spectat interitum, vt scilicet *det gentibus pœnitentiam* a, id est, vt plerique interpretantur, vt vnà cum Elia Christum prædicet in fine mundi, & homines, Iudæos præsertim, ab adoratione diaboli & Antichristi, traducat ad veri Dei fidem & cultum. Quo spectat illud Tertulliani b, *reseruantur morituri, vt Antichristum sanguine suo extinguant.* De eadem prædicatione lege S. Augustinum libro vigesimo de Ciuit. Dei, c. 29.

Iam vero de prophetia, vel scriptis Enochi dicamus aliquid. Et primum ipsum prophetasse; quod non solum probabile facit illud Irenæi testimonium, de eius legatione ad Angelos Dei, sed indubitatum reddit Iudas Apostolus in epistola sua c, *Prophetauit*, inquit, *& de his septimus ab Adam, dicens. Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis, facere iudicium contra omnes*, &c. quæ Iudas ait dicta in hæreticos sui temporis: quæ in sensu literali dicta videntur, contra improbos homines illius primæ ætatis; sed quia optimè quadrant in hæreticos, de illis dicta dicuntur per accommodationem. Quomodo Christus Dominus dicebat Iudæis d *hypocritæ, bene prophetauit de vobis Esaias* &c. Itaque in sensu literali id iudicium accipi potest de diluuio tunc appropinquante; in accommodatitio vero, de eo iudicio quod nos quoque expectamus.

Eam prophetiam sine scripto vllo, diuinitus Iudæ reuelari potuisse, quemadmodum dicta factáque Adæ, & aliorum Patriarcharum Mosi reuelata fuerunt, satis patet, aut etiam traditione retineri, quod docet Tertul. de habitu mulierum. Certum nihilominus videtur Enochum prophetiam suam scriptis tradidisse, quia id plurimi, grauissimiq; Patres affirmant, in quibus D. August. e & Tertullianus f & Origines g, qui non librum tantum Enochi memorat, sed libellos, quorum de argumento nonnulla in nostris Annalibus reperies h. Sed eos apertum est ab hæreticis fuisse deprauatos, inspersosque errores, cum maximè, qui est de dæmonibus mulierum corruptoribus, ex Mosi verbis perperam intellectis; in quem errorem plerique antiquorum impegerunt, in quibus Tertullianus i, Lactantius k, Iosephus l, Clemens Alexandrinus, atque adeo Sancti Cyprianus, Irenæus, Iustinus martyr, in Apologia prima pro Christianis.

Superest vt quæ sit præsens translatorum vita dicamus. Id, nisi coniecturis, sciri non potest, nec inuenio meliorem D. Augustino coniectorem m. *Neque enim Enoch & Elias per tam longam ætatem senectute marcuerunt. Nec tamen eos credo iam in illam spiritalem qualitatem corporis commutatos, qualis in resurrectione promittitur, quæ in Domino prima præcessit. Nisi quia isti fortasse nec his cibis egent, qui sui consumptione reficiunt, sed ex quo translati sunt ita viuunt, vt similem habeant satietatem illis quadraginta diebus, quibus Elias ex calice aquæ, & ex collyride panis, sine cibo vixit. Aut si & hic sustentaculis opus est, ita fortasse in paradiso pascuntur sicut Adam, priusquam propter peccatum exinde exire meruisset. Habebant enim quantum existimo, & de li-*

Margin notes (left): a vide Feuard. in d. Irenæi l. 4. c. 30. n. 6 & l. 5. c. 5. n. 5. & 3. — b Eccli. 44. 16. — V. Ex scriptura. — c sess. 4. — d l. 5. bibliot. annot. 36. Aliumua locum amœnum. — e hom. 29. in Euang. — f l. 3. in Gen. c. 33. g c. 58. — VI. De loco non liquere. — h Sa. in Gen. c. 5. & 4. Re. 1. — i In Gen. l. 5. c. 5. & l. 7. disp. vlt. q. 7. — VII. Causæ translationis. 1. — k l. de resur. c. 58. — l in c. 11. lect. 2. vers. 5. — 2. — m l. 4. c. 30. Henochi legatio. — n c. 6. 2. — o l. 15. de ciu. c. 23. — p l. de Gigant. — VIII. 3.

Margin notes (right): Vt det gentibus pœnitentiam. — a vide sup. a. m. 688. n. 3. — b l. de anima c. 50. — IX. Enochum prophetasse. — c v. 14. — d Matt. 15. 7. — X. Et scripto prophetiam tradidisse. — e l. 15. de Ciu. c. 23. — f c. 3. de hab. mul. — g hom. 28. in num. & in fi. l. 6. de princip. — h n. 15. & 16. — i c. 4. c. 10. c. 2. — k l. 2. c. 15. — l l. 5. c. 3. — XI. Quæ nunc translati vita. — m l. 1. de pec. mer. c. 3.

gnorum fructibus refectionem contra defectionem, & de ligni vitæ stabilitatem contra vetustatem.

XII. Quomodo careant cibo, nec egeant.
a Epi. 65. ad Pamma.

Quod nos imitamur ieiunio, inquit, Hieron.[a] *illi possident Dei consortio, vescuntur cœlesti pane, & saturantur omni verbo Dei eundem habentes Dominum, quem & cibum.* Id est, vt arbitror quacunque re Deo visum fuerit vescuntur; aut Dei potestate sine cibo & potu, aut eorum appetentia, quasi in perpetuo ieiunio, perseuerant in viuis. Nec sane apparet commodior faciliorque ratio, qua illic sine cibi necessitate viuant, quam si Deus caloris actionem suspendat consumptricem humidi naturalis. Sed illo etiam Paradisi priuilegio fruuntur, authore Tertulliano[b], nullis vt vitæ huius miseriis, atque incommodis affligentur, eamque vitam addiscant hoc tempore, quam à resurrectione perpetuo possidebunt. Ait enim *hæc futuræ integritatis esse documenta*. Nec tamen putat Tertul. omnia esse paria. Constat enim nunc eorum corpora esse mortalia, & carere dotibus; quibus à resurrectione donabuntur, vt significauit paulo ante August. Denique, vt ait Gregorius[c], & Rupertus[d], in magna carnis & spiritus quiete viuunt, quod Epiphanius[e] vocauit in corpore spiritualiter existere.

b de resur. car. c. 58. Ac edunt ad cælitum vitam.
c hom. 19. in Euang.
d in Gen. l. 3. c. 33.
e hæres. 48.

XIII. Fuit Christi figura.
f Matt. 17. 5

Verum ne sine elogio dimittamus primum hunc, imo etiam postremum Christi Domini præcursorem, præsertim *integrum vitæ, scelerisque purum*; qui & ipse translatus est à conspectu hominum, *Ne leui saltem maculare vitam flamine posset*, certe vel in eo Christi figuram fuisse negari non potest, quod sicut Enoch, propter virtutis eminentiam, dictus est, præ cæteris viris bonis, qui tum viuebant, Deo placuisse; Ita Christus præ sanctis omnibus audiuit[f], *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Eius quoque prædicatio, qualis & Christi fuit. Nam Enoch, dum hic viueret, improbos ad pœnitentiam hortabatur, etiam legatione in eum finem obita: & vbi redierit, hominibus pœnitentiam prædicaturus est. Christus autem legatus, & author reconciliationis Deum inter & homines, locum pœnitentiæ peccatoribus aperuit, tam prædicatione sua quam eorum, qui pro eo legatione fungebantur. Et de Enocho hactenus.

ANNVS MVNDI 1000.

SETHI 870. LAMECH. 126.

ANTE CHRISTVM 3053.

Iubilæus vigesimus.

TErminat hic annus primum Mundi millenarium, seculum decimum, Iubilæum vigesimum: estque à morte Adami septuagesimus, ab Enochi translatione 13. quem & notatum ab illis patriarchis, & variis tum sacrificiis, tum ludis celebratum par est opinari, Eum Chronologi nonnulli notant, in quibus Marianus Scotus, sed nihil ad memoriam insigne annotant.

ANNVS MVNDI 1042.

SETHI 912. & vlt.

ANTE CHRISTVM ORTVM 3011.

I. Sethi obitus.
a Gen. 5. 7. 8.

ADest annus vltimus Patriarchæ Sethi duodecimenim supra nōgentos anno. illū vixisse Scriptura testatur[a], quibus si addideris 130. quos vixerat Adā ante ortū Sethi, annos ab ortu rerū 1042. exactè conficies. Moriturus ergo hoc anno Sethus, vir vtique sanctissimus, & princeps filiorum Dei, vt qui diuinitus in locum innocentis Abelis suffectus esset, in quo familia iustorum, sicut in Caino ciuitas impiorum fundata erat. Quem credibile est, vt prius Adamum, dum viueret pro sua authoritate & prudentia, virtutumque exemplis & monitis, filios ac nepotes suos in officio ad mortem vsque continuisse, Enoso in primis atque Enocho, qui pietatis laude florebant, annitentibus. Mortuo autem Ademo, translato Enoch, mortuo denique Setho torrens inundans iniquitatis vltra retineri non potuit.

II. Deprauatio nepotum eius.
b l. 1. Ant. c. 4.
c l. 1. c. 2.

Itaque insignem nepotum Sethi deprauationem ad hunc vsque locum ac tempus, quo ille excessit è viuis distulimus. Fauet nobis Iosephus[b] dum ait filios Sethi *per septem generationes perseuerasse vnum Deum colentes, omnium rerum Dominum, semperque virtutis respectum habuisse. Procedente deinde tempore*, octaua scilicet generatione & deinceps, *à patriis institutis degenerasse*. Octaua autem generatio à Setho cadit in Lamechi ætatem; in qua versamur, & sub qua Hebræi generalem hanc morum euersionem agnoscunt, vt notauit Genebrardus, & obscurè significauit Lamechus ipse in natiuitate Noë filij sui, quæ post quindecim annos contigit. Nam de Caini posteris alia est ratio, quos idem Iosephus ait[c], superstite etiam tum Adamo, sceleratissimos euasisse.

III. Commixtio Sethienorum cū Cainitis.
d Gen 6. 1.
e q. 4. in c. 6 Gen.
f q. 47. in Gen.
g Num. 25.
h Colla. 8. c. 21.
i l. 15. de Ciu. c. 21. 23

Ad hæc ergo tempora pertinet illa & personarum & vitiorum multiplicatio, de qua sexto Geneseos fit mentio[d], *Cum cœpissent homines multiplicare super terram, & filios procreassent, videntes filij Dei filias hominum, quod essent pulchræ, acceperunt sibi vxores, ex omnibus quas elegerant.* Non habita scilicet vltra ratione prohibitionis Adami, siue Sethi, vt mauult Abulensis[e], de non miscendis connubiis cum Cainitis, *Separatum enim erat genus Seth*, ait Theodoretus[f], *& non permiscebatur cum cognatione Cain, propter illatam ei ab omnium Deo maledictionem.* Non apparet autem à quo, secundum Deum, prohibitio manarit conuenientius, quam à parente, quem ratio postulat in liberorum connubiis authorem fieri, nuptiásque respuere vel probare. Pergit autem Theodoretus explicare quomodo hæ nuptiæ conciliatæ fuerint; addit enim ad illecebram formæ, quam memorat Moses, & in qua Noëma, præter cæteras dotes, dicitur præstitisse, musicorum instrumentorum lenocinium, quæ Cainitæ inuenerant, accessisse atque ita ab impuris mulieribus, vt Israëlitas postea à Madianitis[g], omnē nequitiam accepisse, quæ fusius etiam reperies apud Cassianum[h], & S. Augustinum[i].

IV. Qui Filij Dei.

Cæterum nomine filiorum Dei, & filiarum hominum intelligi Sethi & Caini posteritatem plerique antiqui recentioresque sentiunt, vt merito communissima verissimaque sententia dici possit. Non desunt tamen etiam ex Hebræis, qui nomine filiorum Dei filios principum & magistratuum intellexerint. Nam vbi Aquila vertit υἱοὺς τῶν θεῶν, Symmachus interpretatur τῶν δυναστευόντων, quia huiusmodi sunt instar deorum in terris, & in Scriptura quoque appellantur dij. Quam expositionem plurimum probat Eugubinus, existimans hos Patrum potentia & authoritate confisos, nihil inausum reliquisse. At Lyranus & Abulensis id merito improbant, quod paucos ea explicatio comprehendat, cum Deus de malo, quod ad omnes pertineret conqueratur [a]. *Vidit enim Deus terram esse corruptam, & omnem carnem corrupisse viam suam.* Plurimi denique antiquorum Patrum, qui in textu græco non filios Dei, sed Angelos Dei legerunt, intellexerunt Angelos illos apostatas, qui ex cohabitatione cum mulieribus genuerint gigantes.

a Gen 6.12.

An veri Angeli.

V. Non fuisse dæmones.

Verum hæc opinio ea ignoratione angelicæ naturæ, & Angeli vocabulo non intellecto & apocrypho Enochi libro profecta; jampridem ab Ecclesia Catholica proscripta est, & inter hæreses à Philastrio numerata, sæpius à D. Augustino [b] refutatur. D. Chrysost. [c] hanc opinionem vocat fabulas omnia inconsideratè loquentium, & blasphemas voces hominum aduersus capita sua blaterantium. S. Cyrillus [d] vocat falsam prauissimorum hominum opinionem, eamque accuratè, atque eruditè refellit. Theodoretus [e] etiam animosè. *Quidem nimis stupidi & stolidi, existimarunt eos Angelos esse, putantes, suæ forsan intemperantiæ patrocinium se habituros, si Angelos eiusdem criminis reos tenerent.* Alios etiam in Annalibus leges; qui omnes hoc fundamento nituntur, quod Angeli incorporei sint, isti autem de quibus est sermo, carnei. Vnde mox Dominus [f], *Non permanebit Spiritus meus in homine in æternum, quia caro est.* Et certè si hoc dæmonum fuisset peccatum & mulierum duntaxat, in dæmones, aut certè non in homines vniuersè diuina exarsisset ira: quæ tamen totum genus humanum diluuio perdidit, quia [g] *omnis caro corruperat viam suam.* Caro, inquam, qua spiritus angelici carent. Non ergo ab Angelis, siue dæmonibus procreati sunt gigantes, sed ab iis hominibus, qui cum prius pietatis ac iustitiæ cultores extitissent, totos se in libidinem, & inconcessa coniugia profuderunt.

b q. 3. in Gen. & l. 15. de Ciu. c. 23.
c hom. 22. in Gen.
d l. 3. in Genesim.
e q. 47. in Gen.
Idque probatur.
f Gen. 6.3.
g c. 6. 12.

VI. Gigantes quo primum tempore extiterint.

Sed inquiramus si possumus, quo primum tempore emerserint, [h] *potentes illi à seculo viri famosi*: tum quales illi fuerint considerabimus. Sunt qui putent tum primum natos gigantes, *cum filij Dei filias hominum vxores acceperunt.* Eáque videtur prima fronte Scripturæ sententia, quæ dierum illorum disertè meminerit. Verum illa non negat etiam gigantes longe ante extitisse, si iuxta Hebræum Græcumque textum, & vtramque Chaldaicam paraphrasim legas, non, *postquam enim ingressi sunt*, *sed etiam postquam ingressi sunt.* In eam sententiam quam Pagninus & Lipomanus expresserunt. Gigantes fuerunt in terra in diebus ipsis, etiam postquam ingressi sunt filij Dei, &c. quasi dicat, ea his quoque coniugiis nati sunt; quæ est ipsius D. Augustini sententia [a] Horum porro antiquitatem non obscurè significat vulgata, cum ait eos *à seculo* extitisse, id est à mundi exordio, vt ibi [b], *à seculo non est auditum, quia quis aperuit oculos cæci nati, & sicut locutus est per os sanctorum, qui à seculo sunt prophetarum eius*, id est ab initio mundi, in illis enim prophetis est Adamus ipse. Ergo gigantes *à seculo*, & ab ipsa rerum creatione fuerunt, id est Adam ipse, & Eua, & Cain, & Abel, & Seth, & reliqui procerissimæ staturæ fuerunt. Denique Baruch [c], *Ibi fuerunt*, inquit, *gigantes nominati illi, qui ab initio fuerunt statura magna, scientes bellum.*

h c. 6. 4.
a l. 15. de Ciu. c. 23.
b Ioa. 9. 32. Fuisse ab initio.
c c. 3. 26.

VII. Eorum statura.

Quod igitur ad staturam istam attinet, Prophetæ isti astipulatur Theodoretus, qui eos ὑπερμεγέθεις ἀνθρώπους id est homines prægrandes. Chrysostomus τοὺς ἥρωας τοὺς ὑπερμήκεις. Heroes prælongos. Quin & Dominus ipse apud Amos prophetam. *Ego*, inquit, *exterminaui Amorrhæum à facie eorum, cuius altitudo Cedrorum altitudo eius, & fortis ipse quasi quercus.* Idque non de vno aliquo, vel altero, sed de toto Amorrhæorum populo traditur. Vt minus mirum sit lectum Og [e] regis eorum fuisse nouem cubitorum longitudinis. Si lectus fuit vno cubito rege ipso longior, cum cubitus sit vnius pedis cum dimidio, fuerit Og longitudinis duodecim pedum, quæ est duplo maior longitudo, quam sit eorum, qui nunc procera sunt statura. Certe duodecim Israelitarum legati, qui visa referebant [f], *populus*, inquiunt, *quem aspeximus proceræ staturæ est.* In Hebræo, *& omnis populus, quem vidimus in medio eius, viri mensurarum*, nimirum insolitarum. Septuag. vocant eos ὑπερμήκεις ἄνδρας viros supra modum longos, adeo vt illis comparati Israelitæ, se quasi locustas reputarent.

d c. 2. 9.
e Deut 3.11. Et regis Og.
f Num. 13. 33. 34.
ibid.

VIII. Fuisse deformes.

Quamuis autem statura excelsior ad dignitatem & pulchritudinem pertineat, vt de Saule [g] ex Scriptura constat, D. tamen Cyrillus [h] hisce gigantibus corporum deformitatem in pœnam libidinis tribuit. Et l. 9. contra Iulianum ait illos fuisse aspectu fœdos, ac valde deformes, monstrosos, ac temerarios. Iosephus ait fuisse visu horribiles. Fuisse etiam robustos & bellicosos, iam ex Prophetis Amos & Baruch [i] indicatum est, quos Moses hoc loco à potentia, siue robore corporis celebrat. Cyrillus autem [k]; *Gigantes illos esse intelligimus qui horribiles visu, robore incomparabiles, indomiti, inuictique homines, ob corporum magnitudinem fuerunt, cæterosque propterea contemnentes*, cui robori subscribit Dauid [l], cum ait *& gigas non saluabitur in multitudine virtutis suæ.* Septuag. enim verterunt gibbor, id est potens, in gigantem, quasi quoddam roboris exemplar.

g 1. Reg. 10. 23. 14.
h l. 3. in Gen.
Robustos & bellicosos.
i num. 6.
k l. 3. cit.
l Psal. 32. 16.

IX. Feroces ac violentos.

Viri bellicosi ac robusti facile in tyrannicam ferociam, ac violentiam delabuntur. Id tam proprium gigantum fuit, vt inde nomen accepisse, & in exemplum sumpti esse videantur. *Irruit in me* [m], ait Iob, *quasi gigas*, vbi ad notationem nominis allusum videtur, Nephilim enim ruentes siue irruentes significat, quod isti ferociter in alios impetum facerent. Itaque Symmachus, teste Hieronymo, Nephilim vertit βιαίους id est violentos, Aquila ἐπιπίπτοντας, & ἀνιάτους, id est irruentes & insanabiles Arias terrore consternantes: quod præ fero-

m c. 16. 15.
Tyrannorum more.
c. 16. 14.

cia ac violentia sua propriis præsidentes omnia per vim tyrannico latrocinio agerent. Itaque & pro violentis tyrannis ab Esaia sumuntur a, *Morientes non viuant, gigantes non resurgant.* Etsi autem violentus ille ac ferox animus sine superbia esse non potuit, eius tamen à Sapiente nominatim accusantur[b]. *Sed & ab initio*, inquit, *cum perirent superbi gigantes*, ὑπερηφάνοι, qui supra cæteros se conspiciendos præbebant. Quo referri potest quod hic à Moyse dicuntur *viri famosi*. Malæ vtique famæ, quam suis sibi facinoribus colligebant. Superbiam fouebat magnitudo corporum & robur, vt notauit[c] Theodoretus.

a c. 26. 14.
b c. 14. 6.
c q. 48. in Gen.

X. Et in Deū impios.

Denique superbiæ annexá erát impietas in Deum, est enim ad eam gradus. Vbi enim mortales superbè contempserunt, humanum supergressi modum, superos ipsos dictis factisque inuadunt. Hinc illud Theomachorum cognomen, & fabula affectati regni cœlestis. Sed quia *Deus superbis resistit*, nec est qui ei resistere possit propterea & miserè ipsi perierunt, & facti sunt aliis perditionis exemplum. Nam Sapiens[d] *in cœtu*, inquit, *gigantum commorabitur*, id est malè peribit, vt olim gigantes. Ideóque Isaias illos in inferis collocat[e], sicut & profani Scriptores omnes. Sibylla quoque ait gigantes scelestos, blasphemias polluto ore locutos. Et de gigantibus hoc loco satis. Sed antequam progrediamur ad alia, Patriarchæ Setho iusta parentalia non negemus, cum sciamus sanctos Epiphanium & Augustinum scribere, Sethum Christi Domini figuram gessisse.

d c. 21. 16. Itaq; male periisse.
e c. 14. 9.

XI.

Et certè res loquitur ipsa per sese, cum constet Sethum positum fuisse fundamentum ciuitatis Dei pro Abel: in figuram illius lapidis probati angularis, pretiosi, in fundamento fundati, vt loquitur Esaias[f]. Substitutus est Abeli, quasi in eius locum excitatus, vnde & Christi resurrectionem figurauit. Ex duobus namque illis hominibus Abele, qui interpretatur luctus, & eius fratre Setho qui interpretatur resurrectio, mors Christi, & vita eius ex mortuis præfigurata est, vt aiunt Augustinus[g], & Isidorus[h]. Sed expressior est etiam figura in eo, quod propter eminentem sanctitatem, quasi Deus quispiam dictus & reputatus est, & filij eius filij Dei appellati. Christum autem Deū disertè appellat Esaias propheta[i]. De filiis autem eius, quos secundum spiritum genuit[k], *Videre*, ait dilectus discipulus, *qualem charitatem dedit nobis pater, vt filij Dei nominemur, & simus.*

f c. 28. v. 16
g l. 15. de Ciu. c. 18.
h In Gen. c. 6. n. 5.
i c. 9.
k 1. Ioh. 3. 1.

ANNVS MVNDI 1057.

ENOS 822. NOE 1.

ANTE CHRISTVM 1996.

I. Tempus orti Noëmi.

QVindecim annos interuenisse constat inter Sethi mortem, & ortum magni patriarchæ Noë, quem ponimus a natum anno 182. Lamechi patris expleto. Magni, inquā patriarchæ, & in paucis in Scriptura celeberrimi, vt diuina illa testantur Elogia[b]. *Noe vero inuenit gratiam corā Domino*, &, *Noe vir iustus atque perfectus*, & *Noe cum Deo ambulauit*, aliáque id genus, quæ in progressu, & maxime in extrema eius vita notabimus. Nunc eius ortui attendamus, de quo illud vnum Scriptura[a] memorat, Lamechum eius patrem ipsi nomen indidisse, nulla tacta matris, aut fratrum, sororumue mentione; sed nec quotus ordine generationis fuerit: quamuis primogenitum non fuisse, parentis ætas apertè clamet, eamque vocem omnes exaudiant, præter surdastros aliquot Hebræos, & si quos alios, quos vulgò vocant hebraizantes.

a A. M. 231. 1.
b Gen. 6. 8. 9.

Natum infantulum parens appellauit Noë, addidit etiam rationem denominationis. *Iste*, inquit, *consolabitur nos ab operibus, & laboribus manuum nostrarum, in terra, cui maledixit Dominus.* Nam Noë cessationē & requiem interpretantur. Vaticinium hoc fuisse Chrysostomus[b] affirmat. Quid autem præuideret Lamech, vt non prophetasse duntaxat, sed etiam propheta fuisse intelligeretur, ita refert. Prædicit per appellationem pueri mala quæ totum humanum genus inuasura erant, vt vel timore castigati abducerentur à vitiis, & amplexarentur virtutem. Theodorus quoq; apud Lipomanum, *Lamechi*, inquit, *in natiuitate filij sui Noe prophetat, quemadmodum Zacharias.* Idē habet S. Cyrillus & Procopius, qui hoc vaticinium ad Christum potius, quam ad Noë referendum putant: vtique in spirituali sensu: nam in literali, apparet rem ad agriculturam pertinere. Hæc est enim quæ manus hominum in terra laboribus exercet; & Opera agricolarum peculiariter appellantur.

Quidam nihilominus putant, vt refert Caiet. prædici Noëmum inuenturum rationem subiugandorum animalium, ad terram aratro proscindendam, ex quo labor hominum in fodiendo subleuetur. Sed fortasse hæc inuentio non huius temporis fuit. Neque enim Noë primus agricola fuit, sed ante mille annos Cain & Adamus ipse, in quo plus etiam fuit scientiæ tam speculatiuæ quam practicæ, quam in Noë, qui nullam habuit infusam, vt Adam. Res quoq; ipsa parum digna videtur prophetia, quamuis eam ad vini quoque inuentionem, aut ad esum carnium, aut ad iteratam etiā terræ benedictionem extendas. Ideo D. Hieronymus[c] Noë requiem interpretatur, quod sub illo omnia retro opera quieuerunt per diluuium. A quo non dissentiunt Ambros.[d] neque Chrysostomus[e]; quorum expositioni consentanea est requies & sabbatismus terræ, qui toto diluuij anno contigit, in quo terreni homines, vel inuiti, cessaturi erant à flagitiis, & sceleribus suis, ex quo iustis nascitura erat consolatio. Aut certe consolatio pertinet ad generis humani reliquias, quæ à Noë conseruabuntur, & in arca requiescent, dum longè maxima pars mortalium diluuij fluctibus agitata peribit.

ANNVS MVNDI 1140.

NOE 84. ENOS, vlt.

ANTE CHRISTVM ORTVM 2913.

EXplentur hoc anno nongenti & quinque anni Enos, quod ei vitæ spatium Scriptu-

a Gen. 5. 81.

ra, tribuit, cum vixisset cum Adamo auo 695. annis, & ab eo mortuo 210. cum patre autem Setho octingentis & septem annis, & post eum defunctum octo & 90. Feliciter autem atque in Domino obdormisse in senectute bona, quæ de eius laudabili vita Scriptura obiter, & velut per transennam significat, persuadent. Habet enim ab ea illustre probitatis elogium [b], quod *ipse inuocare cœperit nomen Domini*. Ea quo etiam magnam laudem à sanctis Patribus est consecutus. Adeo vt S. Cyrillus ita de eo loquatur [c]. *Igitur ex Adam Seth post necem Abelis procreatus est, ex quo Enos ille, qui speravit inuocare nomen Domini Dei sui, quique ab illis hominibus, qui tum temporis aderant, Deus appellatus est. Nam cum incredibilem iustitiam eius animaduerterent, Deum protinus appellabant. atque ob eius admirandam virtutem dignum hac appellatione existimabant.*

Eius laus, dictus Deus. b c. 4. fi.

c l. 3. in Gen. init.

II. Noëmi exordia.

Quid porro quatuor his & 80. annis Noë Patriarcha à Lamecho patre, alijsue didicerit, quid dixerit, feceritque, quomodo puerilem ætatem, adolescentiam, iuuentutem transegerit, an vxorem duxerit, liberos genuerit, alto silentio sepultum esse voluit, qui cætera quæ habemus Moysi reuelauit. Vt autem eximia cum virtute vixisse credatur, etiam antequam fieret præco diuinæ iustitiæ, rationi maxime consentaneum est, vt prior vita rite posteriori congrueret: eóque maior esset vaticinantis authoritas quo fuisset eius vita, ab ipsis initijs, ab omni labe remotior. Vt mirum sit non deesse qui dicant circa quingentesimum vitæ annum. *Noë inuenisse gratiam coram Domino*; cum Scriptura eam laudem æquè omnibus eius vitæ partibus attribuat. Sed & liberos genuisse antequam quingentorum esset annorum, & nuptias ad quingentesimũ annum non distulisse, nemo prudenter negauerit. Valet enim eadem ratio in Noëmo, quam de prioribus Patriarchis affert D. August. [d] de præteritis prioribus eorum filijs. Certe S. Ambrosius [e] ait Noë filiorum generatione abundasse, sed bi fuerint ante diluuium morte sublati, in bellis contra Cainitas & bellicosos gigantes.

Eiusque priores liberi.

d l. 15. de Ciu. c. 16. & 20.
e l. de Noë c. 3.

ANNVS MVNDI 1235.

NOE 179.

ANTE CHRISTVM 2818.

I. Mors Cainan.
a c. 5. v. 14.

Annis post mortem Enos quinque & nonaginta, mortuus est filius eius Cainan & completi sunt nongenti & decem anni vitæ eius, quos ei Scriptura [a] tribuit. Vixit autẽ cum patre suo Enos 815. annis, cum Setho auo 717. cum proauo Adamo 605.

Noë præco iustitiæ.

His temporibus præconem agebat iustitiæ pedetẽtim appropinquantis Patriarcha Noë. Neque enim centum tantum & viginti annis ante diluuium id comminatus est Dominus sed multis ante seculis, cum eas minas, si Iosepho credimus [a], etiam Adamus intentarit. De Noë vero ita Chrysostomus [b], *Obstupescenda est ineffabilis longanimitas Dei, & prodigiosa hominum, qui tunc erant, ingratitudo. Ecce enim quingentis annis vixerat iustus ille, clamans, & testificans suo nomine futurum per vniuersum orbem diluuium, & neque sic à malitia abstinere voluerunt.* Verum nimis obscura fuisset ista prædicatio, si nominis solius fuisset, auribus præsertim & cordibus aggrauatis. Altius oportuit insonare iustitiæ præconem, vt si fieri posset, etiam à surdis exaudiretur. Ideo enim præconis similitudinem vsurpauit Petrus [c], vt sonoram eius prædicationem, & quæ dormientes excitare posset, repræsentaret.

b l. 1. Ant. c. 4:
b hom. 21. & 22.

c 2. Pet. 2. 5.

ANNVS MVNDI 1290.

NOE 234.

ANTE CHRISTVM ORTVM 2763.

I. Malaleelis ætas, & obitus.

Malaleel quintus ab Adamõ viam vniuersæ carnis ingressus est, anno vitæ suæ 95. supra octingentesimũ, annis post patrem 55. post auum Enos 150. post proauum Sethum 248. Deniq; post Adamum 360. Fuit hic vnus de sex viris ante diluuiũ, qui omnes primę ætatis Patriarchas viderunt, id est Adamum & Noë; cum omnibus intermedijs, quo priuilegio caruerunt Adam, Seth; Enoch, & Noë. De huius rebus gestis nihil in specie traditum reperi. Interea perseuerant impij agere fanda, infandaque, vt scriptum est in carminibus Sibyllinis. Perseuerat vice versa Noë eos à sceleribus reuocare. *Veram cum videret illos sibi non parere*, ait Iosephus [a]; *veritus ne & se & familiam suam interimerent, secedens cum suis in aliam regionem migrauit.*

a l. 1. Ant. c. 3.

II. Noë aliò non migrasse.
b Ioan. 10.

Ita Iosephus, quibus nemo prudenter adhibeat fidem. Quomodo enim Noë peccatores à sceleribus reuocabat, à quibus aufugerat metu? Quomodo nõ mercenarius dicendus erat [b], & non *pastor bonus, qui animam suam dat pro ouibus suis*? sed ab hac timiditate & ignauia Noëmum Chrysostom. diligenter expurgat [c]. Nam quod dicit eum fugisse impiorum societatem, ad diuersitatem vitæ pertinet, non locorum: quippe qui illum comparat scintillæ in medio mari positæ, quæ non solum extincta non sit, sed quotidie fulgentiori luce prodierit, omnes suis operibus docens. Quomodo quæso quotidie illuminabat improbos operibus suis, si ab illis in aliam regionem abscesserat? Quomodo præco iustitiæ surdis canebat, & mutis? Quod si in loca deserta non abibat, nonne vbique inueniebat improbos? quandoquidem, *Omnis caro corruperat viam suam.*

c hom. 21.

ANNVS MVNDI 1400.

& 422.

IAREDI 940. & 62.

ANTE CHRISTVM 2653. & 2631.

I. Iaredi ætas, & obitus.

Miratum opinor Iaredum cum se vidit mundi seculum decimum quartum, & Iubilæum 28. superasse, mortaliumque omnium, quorum extat memoria, antiquissimum, & quasi decantum viuere, imo etiam primum omnium parentem Adamum, quod nemini adhuc contigerat, iam decem annis viuendo su-

perasse

d Psal. 119. 5.

perasse. Fortasse & gemendo dixisse[d], *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est.* Cum autem iam 132. numeraret annos à morte patris sui, periodus vitæ eius terminata est, nongentis & sexaginta duobus annis circumscripta, quem nemo præter filium viuendo superauit.

ANNVS MVNDI 1537. NOEMI 481. ANTE CHRISTVM 2516.

I. Definitur têpus ante diluuium. a Gen. 6. 3. b Odyss. 9. c Esa. 28. 10

Notatur præsens annus à Script.[a] nominatim. Hic enim ille est, in quo De[o] definit tempus intra quod diluuium inundauerat orbem terrarũ. Cum enim peccatores, in primisq; gigãtes, qui mẽbris viribusq; præsidebãt, ne Deum quidẽ ipsum timerent, sed bello etiã exlites se inuasuros stultè iactarẽt, vt Cyclops ille apud Homer.[b] pios autẽ, ipsumq; Noë in primis irriderẽt vndas diluuij perpetuo intentantem: illâq; aut illis similia vsurparent, quibus postea scelerati Iudæi Esaiam irridebant[c], *expecta, expecta,* &c. Denunciat Dominus diluuiũ terras intra centũ & 20. annos dissipaturum, neq; peccatoribus illis amplius omnino vitę, ad extremum vsq; interitũ superesse: quę communis est, & germana loci huius interpretatio, nominatim Aug. Hier. Chrys. Chaldæi Paraphrastræ, & Sept. Interpretum aliorumq; multorum; qua Ioseph. Lact. Procop. Rupert. expositio euertitur, de vita mortaliũ deinceps ad 120. annos cõtrahẽda; cuius fallitate aperta experientia multorũ deinde seculorũ patefecit.

II. An fuerit imminutũ. d in qq. Hebr. e hom. 25. in Gen. f l. 4. c. 13. g l. 15. de Ciu. c. 24.

Sed nouã hic dubitationem ingerit S. Hier.[d] cum existimat hoc tempus fuisse contractum resectis 20. annis, quod illi pœnitentiam agere contemnerent: quod sentit quoq; Chrysost.[e] Eam opinionem recitat Rupert.[f] & forte probat. Occasionem huic opinioni dedit, quod ab anno quingentesimo Noë, cuius mentio facta est in fine c. 5. Gen. vsq; ad diluuium, quod constat anno sexcentesimo Noë immissum in terras, centum anni duntaxat reperiantur. Verum hunc nodum facilè dissoluit S. Aug.[g] *Intelligendum est*, inquit, *hoc Deum dixisse, cum circa finem quingentorum annorum esset Noe, id est quadringẽtos & octoginta vitæ annos ageret, quos more suo quingentos Scriptura vocat, nomine totius maximam partem plerumque significans.* Sic ipse. Nec credibile est, quod sentit etiam Emanuël Sà, hanc diuinam indulgentiam fuisse restrictam, tum dona Dei sint sine pœnitentia, & in peccatorum duritia extendat longanimitatem suam.

ANNVS MVNDI 1557. NOEMI 501. ANTE CHRISTVM 2496.

I. Arcæ constructio.

Iam vigesimus annus abierat, ex quo Dominus de impiorum hominum excidio sententiam tulerat, quod illi tempus non in deponenda, sed in confirmanda potius audacia malè consumpserant, cum Dominus nouum hoc anno incitamẽtum ad pœnitentiã inducere statuit, quod perpetuo ante oculos obuersaretur, & prædicationes Noëmi, & clamores suo silentio iuuaret, arcã inquam reliquiis humani generis, atq; animantium conseruandis destinatã, quæ vna res hunc annum celeberrimum facit.

II.

Communis porro sententia est arcam quingentesimo anno vitę Noë à Deo construi iussam, siue currente, vt aliqui volunt, siue absoluto, vt nos ponimus, eamq; centũ annis fuisse constructam. Id pro certo, & confesso ponit Origenes contra Celsum[a], ex quo totidẽ penè verbis S. Aug.[b] *Nec attendunt*, inquit, *centum annos, quibus arca illa fabricata est.* Et alibi, *Item quæritur vtrum arca tam magna, centum annis potuerit fabricari, à quatuor hominibus, id est Noë, & tribus filiis eius;* & respondet, facile fuisse alios adhibere fabros qui mercede operis accepta, non curarent sapienterne an insipienter eam Noë moliretur. Idem spatium tẽporis etiam ex Scriptura colligit in opere contra Faustum[c]. Eique passim omnes subscribunt; Qui autem cõtra sentiunt aut rem in dubium vocant; nihil solidi afferunt pro opinione sua, vt in Annalibus ostensum est.

Sed priusquam arcæ admoueamus manum, illud quod scribit Moses de ortu filiorum Noë minimè negligendum est. Videtur enim eorum natiuitatem ad hunc annum referre, cum ait[e], *Noe vero cum quingentorum esset annorum, genuit Sem, Cham, & Iapheth.* At certum planè est non omnes hoc anno genitos. Nam Sem tãtum post biennium natus est vt constat ex 11. Gen.[f] & tamẽ primogenitus eorum fuit, vt postea docebimus. Verum non alia Mosis mens fuit in illo extremo c. 5. quam progeniẽ Noë sicut & cæterorum Patriarcharum, in eodẽ catalogo contexere priusquã res ab eo gestas in diluuio explicaret: doceretq; tres illos filios, per quos propagatum, & instauratum est humanũ genus, ab eo susceptos, cũ iam quingentorũ esset annorum, & nõ ante; nõ autẽ quod aut omnes, aut aliquis eorũ anno patris quingentesimo natus sit. Quæ communis est, & certa loci huius interpretatio.

Quoniam autem construendæ arcæ causa fuit diluuium, diluuij causas Moses breuiter exequitur, orsus ab eius efficiente causa Deo. Exhibet enim nobis Deum humano more immensis hominum sceleribus infensum, sed ita, vt qui tanquam seuerus iudex[g], *improbos à facie terræ delere constituat*, quasi misericors pater in ruina hominis quem creauit[h], *intrinsecus dolore cordis tangatur*, séque eorum more gerat, quos dum pœnitet fecisse aliquid, infectum cupiunt quod fecerant, aut dissoluunt. Hinc ergo illa, *pœnitet me fecisse hominem.* Et, *delebo hominem quem creaui à facie terræ.* Et quia propter hominem creauerat animantia, vtrumque genus eadem sententia animaduersionis inuoluit. Sed quod fuit diuinæ indignationis obiectum.

Meritoria causa, scelera mortalium. Omnia enim scelera illis verbis comprehenduntur. *Videns autem Deus quod multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore.* Singula verba hominum improbitatem vehementer exaggerant: sicut & quod terra semel iterũq; dicitur repleta iniquitate. Huc pertinẽt, quæ antiqui de ætate ferrea cecinere, quæq; illi, nosque supra de gigantum moribus retulimus. Sed flagitia in primis exũdabãt, quæ Domino puritatis amantissimo stomachum mouebant; peccata, inquam, fœdæ libidinis, quæ toto 6. cap. Geneseos significãtur, & nominatim illa quasi cõtumeliosa hominum appellatione, *quia caro sunt; & finis vniuersæ carnis venit coram me.* Et magna illa propagatione gigantum, ventri & gulæ seruientium,

& in magnam membrorum molem excrescentium. Illa denique tertio iterata corruptione carnis & terræ. Incitatus est ergo Dominus ad perdendum humanum genus, tum aliis hominum sceleribus, tum maximè carnis intemperantia, quæ hisce temporibus vbique summa cum licentia, bacchabatur, Dei hominumve reuerentia neminem vltra retinente.

VI. Subiectum hominis, & quæ illi seruiunt. a cap. 6. 7.

Et quoniam terra infecta erat sceleribus hominum, eisque peccantibus famulata fuerat, sicut & animantia, ideo non in hominem solum, sed in terram etiam, & in animantia, vindex supremi iudicis sententia intorquetur [a]. *Delebo*, inquit, *hominem quem creaui à facie terræ, ab homine vsque ad animantia, à reptili vsque ad volucres cæli*, Et mox, *& ego disperdam eos cum terra*. Et iterum. *Ecce ego adducam aquas diluuij super terram, vt interficiam omnem carnem, in qua spiritus vitæ est subter cælum, vniuersa quæ in terra sunt consumentur*, Domus scilicet, & oppida, & ciuitates, & horti, & viridaria, omnis supellex, & vniuersa opera filiorum hominum. *Pereant*, inquit, Ambros. [b], *cum homine omnia, propter quem nata sunt omnia, in suis diuitiis consumatur homo, cum sua dote moriatur*.

b l. de Noë. c. 14.

VII. Eximitur Noë cum suis. c c. 6, 18.

Neque tamen in ira sua obliuiscitur misericordiæ suæ, neque etiam iustum, iisdem quibus improbos fluctibus, obrui sinit; imo illi etiam septem animas concedit, in semen generis humani, quas sit seruaturus incolumes. *Ponam*, inquit, *fœdus meum tecum, & ingredieris arcam tu, & filij tui, vxor tua, & vxores filiorum tuorum tecum*. Modus ergo liberandi eos à communi pernicie fuit arcæ cōstructio, quæ mediis in fluctibus impunè fluitans, gubernante Deo, & quasi signifera sub puppe magistro, inclusos seruaret incolumes. Arca dicitur, & non nauis quia & figura, & vsu, arcæ similior erat quam naui. Nam nauis in ima carina restrictior sursum versus laxatur atque incuruatur, & ad proram acuitur, & supernè aperitur, & remis, aut velis vtrinq; ad progrediendū impellitur. Arca plana erat in fundo in modum carinæ, sine vlla aut distinctione puppis, aut proræ, aut anterioris vel posterioris latitudinis diuersitate, eadémque erat prorsus arcæ latitudo, ab imo vsq; ad summum [d]. Tectum habuit quasi operculum, non tamen planū, sed in medio paulò eminentius, vt vtrimque aquæ decidentes defluerent. Nec oportebat velis aut remis vllam in partem agi, sed fluitare tantum super aquas, quæ paulatim intumescentes, eam è terra subleuarent.

Per Arcam quæ à naui differt.

d vide Aug. l. 15. de Ciu. c. vlt.

VIII. Arcæ materia.

Materia huius arcæ fuerunt ligna gopher, id est cedrina, vt quibusdam placet, etiam Chaldæo paraphrastæ, quæ diuturno humore non corrumpuntur, alij incertæ significationis vocem, pinum vertunt, aut abietem. Probabilius est Dominum materiam arcæ prudentiæ, & commoditati artificis reliquisse, & lignorū formam vel figurā notasse; ideo vulgata ligna læuigata dixit, Septuag. vero quadrata. Læuigata fuerunt, vt commodius linirentur, nec defuerunt incastraturæ, vt asseres arctius iungerentur, quod forte Septuag. intellexerunt: sic enim asserum oræ quadrantur, tam quæ immittuntur, quam quę admittunt. Denique rimæ omnes bitumine, materiáue pici aut resinæ simili, intrinsecus atque extrinsecus liniri iubentur. Mansiunculas, siue, vt est in Hebræo, nidos, statim memorat Scriptura, qui mox rectius, intelligentur, cum de interna dispositione agetur, Prius ergo totius arcæ molem ac quantitatem consideremus.

IX. Amplitudo Arcæ. a c. 6. 15.

Trecentorum cubitorum, ait Dominus [a], *erit longitudo, arcæ, quinquaginta cubitorum latitudo, & triginta cubitorum altitudo eius*. Cubitū definimus cum communi vulgatáque sententia, longitudine pedis vnius cum dimidio, quæ in hominibus staturæ satis proceræ reperitur, ab externo angulo inflexi brachij, vsque ad extremum digitum medium. Cum autem pes sit duodecim digitorum duntaxat, cubitus erit octodecim digitorum, nec plurium. Hac ergo arcæ longitudine & latitudine posita in ima carina sex quadrata fient, quorum latera singula sint 50. cubitorum. Si ergo 50. cubiti ducantur in sese, fient bis mille & quingenti cubi, siue cubiti quadrati; quoniam verò talia sex quadrata reperiuntur, sexies bis mille & quingenti, conficient quindecim millia cubitorum quadratorum. Sed eam summam tricies multiplicare oportet, quoniam altitudo arcæ non est vnius cubiti, sed triginta. Quindecim autem millia tricies multiplicata, efficiunt quadringenta & quinquaginta millia cubitorum, quæ est tota interior arcæ capacitas.

X. Arcę tectū siue operculum.

Quod ad tectum, siue operculum arcæ pertinet. Moses altitudinem eius cubito definit, cum ait, *in cubito consummabis summitatem eius*: vt scilicet ea summitas, siue id tectum sit ferè in morem columnæ fissæ secundum longitudinem, vt vult Arias montanus; aut sic, vt mediū tecti faciat obtusissimum angulum, nec assurgat plus vno cubito supra parietes, rectà, & ad perpendiculum excitatos. Aut denique tale sit istud operculum, quale videmus in curribus obtectis corio, quos vulgò *carosses* appellamus. Existimo itaque arca Noe, vt nomine ipso Latino, Græco, Hebraico, Arca appellata est, ita & forma illi fuisse persimilem, æquali scilicet latitudine, ac capacitate infra, supráq; nec reliquo tantum corpore, sed operculo etiam similem. Arcam autem nemo vnquam fastigiauit in morem domus. Neq; id necessarium fuit ad pluuiæ defluxum, præsertim grandioris, qualis hæc fuit, vt in carrucis quotidie experimur, quamuis neque pice, neque bitumine illitis. Periculosa etiam est illa tecti alitudo, quam quadrante latitudinis definiunt, & tempestatibus ad naufragium obnoxia. Denique tota arca præscriptam à Deo altitudinē superaret, qui eam iussit habere in summitate cubitum vnū, non duodecim cum dimidio, quod est latitudinis quadrás.

Quale in curribus.

XI. Interior Arcæ distributio.

Interior porro distributio quæ fuerit, cum à Mose non describatur exactius, interpretes ita omnem habitationem dispertiunt, vt in tribus tabulatis, siue cōtignationibus ferè cōsentiant, & quidem præter fundum ipsum, & tectum. Subintelligēda enim est ima pars, quā agnoscit etiam Origenes [b], sentinæ destinata, & saburræ, ad libramentum arcæ, altitudine ferè quatuor cubitorum. Eam cloacam tabulatum vnum operiebat, expansum secundum totam arcæ longitudinē & latitudinem, cui tres aulæ amplissimæ eiusdem longitudinis & latitudinis erant impositæ, quarum ima quadrupedibus deseruiebat, media vario commeatui, suprema hominibus, atque volucribus. Ima attollatur

b hom. 2. in Gen. Sentina.

Aula ima & media.

ad decem

ad decem cubitorum altitudinem, & variis mansiunculis, siue stabulis, pro quadrupedum magnitudine ac multitudine distinguatur, relictis opportunè viis, quibus adiri ac curari possint. Aulæ mediæ octo cubiti assignari possunt altitudinis, cũ variis interstitiis ad vias & apothecas, in quibus fœni palearum, frugumque multa copia, fructuum quoque atque leguminum: pleraque etiam dulcis aquæ dolia, in potum, aliosque multiplices vsus.

XII. Aula suprema.

Aula suprema reliquos octo cubitos explebat altitudinis, quos tectum vno cubito augebat. Tripertito autẽ diuisa fuisse videtur, vt media pars hominibus, extremæ duæ volucribus, partim feris, partim cicuribus deseruirent. Quin & tres hæ minores aulæ, in varia cubicula, quatuor coniugum paribus destinata, & domesticas officinas cum necessaria supellectili, in varios itẽ nidos auium discriminatæ erant.

Fenestra Arcæ.

Fenestra porro cuius nominatim fit mentio, hominum habitationi respondebat. Non desunt tamen, qui pluribus aliis locis, fenestras ex lapide speculari valde probabiliter collocent; etiam in ima aula, quæ magna ex parte aquis erat immersa: multis item in locis scalas opportunas, ad ascensus descensusque necessarios, multos tubos ad demittendum animalibus commeatũ, & deiectionẽ sordium in sentinã.

Porta ingressus.

In Ima etiam aula porta fuit è regione stabulorũ, quæ instar sublicij pontis demitteretur, ad introducenda quadrupedia, & per communem vicum in sua stabula immittẽda, quæ deinde sublata, aptè & concinnè clauderetur, ne aquas admitteret.

XIII. Tota Arcã satis superque capax.

Ridendi porro sunt siue Ethnici siue hæretici antiqui, qui arcæ huius amplitudinem negabãt tot animantibus capiendis capacẽ esse potuisse, cum ima aula distingui potuerit in trecenta & triginta tria stabula, quorum singula essent sex cubitorum longitudinis, & totidem latitudinis, & decem altitudinis: cum autem, qui de animalibus scripsêre diligentius, vix centum & triginta species quadrupedum reperiant, insectorum autem reptilium, ac serpentum vix triginta. Multa ergo erunt stabula inania, in quibus collocari poterunt animalia, quæ cederent in cibum carniuoris. Cætera item spatia abundè commeatu annuo, volucrum etiam, hominumque habita[?]ni facilè sufficere potuisse, diligentius in Annalibus explicatum est [a].

Vbi constructa. a a.m.1557. n. 21. 22. &c.

Quod ad locum porro attinet, in quo arca constructa est, sunt qui non improbabiliter putent eam ad radices Caucasi ædificatam, ad materiæ commoditatem, & quidem in oculis improborum, vt id ædificium perpetuum eis esset ad resipiscendum monimẽtum, quæ est Chrysost. [b], & Rupert. [c] sententia.

b hom. 25. in Gen. c l. 4. c. 16.

ANNVS MVNDI 1559.

NOEMI 503. SEMI 1.

ANTE CHRISTVM 2493.

I. Ortus Semi. Eum fuisse natu maximum. a Gen. 11. 10.

INterim dum Arcæ materia strenuè comparatur, & comportatur in destinatum cõstructioni locum, Semus Noëmo nascitur, fratrum, qui diluuio superfuerunt; natus maximus. Quod ex ipsa Scriptura [a] perspicuè confirmatur, quæ habet eum biennio post diluuium centum annorum fuisse; oportet ergo eum octo & nonaginta annis natum esse ante diluuium id est anno patris quingentesimo tertio ineunte. Et huic chronologiæ facile omnes consentiunt. Illud tamen apud nonnullos controuersum est, fueritne Sem natu maximus horum trium, qui memorantur diluuio superstites. Nam quidam eam dignitatẽ Iapheto tribuunt quamuis repugnante Scriptura, quæ Semum vocat [a] *fratrem Iapheti maiorem*: nam de Cham [b] constat illum fuisse vtroque minorem. Sed illi in suam opinionem Scripturam trahunt, dum vertunt illum locum Geneseos decimi, *fratre Iapheti maioris*, nihil eis Hebræo textu fauente, repugnante autem versione Hieron. & Pagnini, & vtraque paraphrasi Chaldæa. Septuaginta vero, qui nunc Iaphetum maiorem Semo faciunt, olim Semum faciebant maiorẽ. Sic enim illos refert Aug. [c] in Ciu. Dei, & Procop. in 10. Gen.

Denique passim antiqui Patres Sem primogenitum, aut natu maximum appellant, vt Epiphanius [d] & Cyrillus [e], August. [f] qui ibidem Semum semel iterumque vocat maximũ filium Noë. Hieron. etiam ad Euagrium, idem ex Hebræorum traditione refert, & passim omnes recentiores. Neque absurdum est nullum de tribus natum esse anno patris quingentesimo licet Scriptura, dicere videatur, Noë anno quingentesimo genuisse [g] Sem, Cham, & Iaphet. Non est enim mens eius, aut omnes, aut vnum aliquem eorum illo anno natum esse, sed omnes post annum patris quingentesimum. Nam plerique omnes fatentur Chamum fuisse natu minimum, & Sem natus est, vt iam diximus, anno Noë 503. qui tamen Iapheto maior. vt ex Scriptura probatum est. Quoto autem anno patris Cham aut Iaphet nati sint, non liquet. Neque id magni refert, cum horum duorum ætate sacra chronologia non nitatur.

ANNVS MVNDI 1600.

NOEMI 544. SEMI 42.

ANTE CHRISTVM 2453.

IN hoc trigesimo secundo Mundi iubilæo gradum sigimus; in quo dimidia iam pars & amplius temporis ad pœnitentiam concessi mortalibus inutiliter consumpta, magnam præconi iustitiæ dicendi segetem præbebat, & testificandi aduentum Domini, & aduentantem iustitiam eius. Neque dubitandum est quin duo illi senes Lamech & Mathusalem, filij ac nepotis studia pro virili promouerent. Quin nec studium quidem trium iuuenum, qui nunc forte quadragenarij erant defuisse crediderim, ad conuersionem peccatorum procurandam, ex sanctissimi viri domestica disciplina. Neque tamen mulieres ipsorum vxores iustitiæ præcones agnosco, vt visum est Genebrardo, vbi Petrus [a] ait Deum custodisse Noe *octauum iustitiæ præconem*, quasi fuerint octo præcones; *octauum* enim referri oportet ad verbum *custodiuit*, non ad præconẽ, hoc sensu, Deus custodiuit octauum, qui fuit præco iustitiæ. Nec aliud voluit, quã quod priore epist. dixerat [b], *in qua pauci, id est octo animæ saluæ factæ sunt.* Sic [c] 2. Machab. dicitur Iudas decimus secessisse in

desertum locum, id est ipsum cum nouem sociis, vt vulgo dicimus, *luy dixiesme*.

II. Eiusque animarum zelus.

a in Orac. Sibyl. [Greek, partly illegible] &c.

Zelus animarum in Noë maximè eminebat, vt qui maximè electus erat à Deo, ad procurandum pereuntis mundi salutem. Ille in primis, qund postea monebat Apost. commissum sibi verbum prædicabat, instabat, opportunè arguebat, obsecrabat, increpabat, in nmni patientia & doctrina. Erat enim tempus, qun sanam doctrinam non sustinebant; imo concionantem, quasi delirum senem deridebant, iuxta illud Sibillæ a. -- *At illi vulgo ridere mouentem.*

Dicerêque insanum dementem atumque furore.

Et earum obstinata cæcitas.

b a. 30. 10.

Ad sua enim desideria coacetuabant sibi magistros prurientes auribus, quæ scilicet blandas oratoris voces curiosè quæritent, iuxta illud Isaiæ b, *Loquimini nobis placentia, videte nobis errores.* Audire cupiebant, qui eos ad ludos & choreas agitandas, ad frequentanda conuiuia, ad celebrandas nuptias inuitarēt, vt Christus ipse c significauit: quippe qui sibi de diuina bonitate, & patientia blandientes, minas in rem conuersum iri non credebant.

c Luc. 17. 27.

ANNVS MVNDI 1651.

NOEMI 595. SEMI 93.

ANTE CHRISTVM 2402.

I. Obitus Lamechi parentis. Noë.

MOrtuus est hoc anno Lamech Noëmi parens, expletis annis septem & septuag. supra septingentos, patre suo adhuc in viuis relictn, quod nulli Patriarcharū adhuc ab nrbe condito contigerat. Nam Abel & Cain violenta morte sublati sunt. Vidit autem Adamum ipsos quinquaginta sex annos, tot enim illn mnriente natus erat Lamech: cæteros quoque, qui interiecti fuerūt, Patriarchas sepeliuit: vel hoc nomine fœlix, quod filium ea ætate sanctissimum genuerit; mundi instaurationi diuinitus destinatum. Ingemuit videlicet, in hoc filij funere Mathusalem, qui iam auum suum Iaredum, atque adeo mortales omnes viuendn superaucrat, timens fortasse ne ad tristissimam diluuij cladem, aut illius certe spectaculum, quod erat in ianuis reseruaretur. Sed si timor adfuit, timor tantum fuit; quamprimum enim, vt mox dicemus, defunctus est, nec tamen hoc anno, licet id S. Augustin. sensisse videatur a, in libro quæstionum in Genesim.

a q. 2. & l. 18. de Ciu. c. 11.

ANNVS MVNDI 1656.

MATHVSALÆ vlt. NOEMI 6no.

Annus diluuij, ANTE CHR. 2397.

I. Obitus Mathusalæ.

a Gen. 7. 11.

QVinto à Lamechi filij sui morte anno, mortuus est longæuus Mathusalem, annn ætatis suæ 969. inchoante. Nam diluuium, ante quod ille mortuus est, initin anni cœpit a, secundi videlicet mensis die 17. posito huius Patriarchæ annos à vere cum anno mundano inceptasse. Itaq; vero affirmauit S. Aug. b nullum eorum diluuio mortuum esse, quos de semine Seth propagatos Scriptura commemorat. Et iterum in eodem lib. c cum disceptaret de codicum Græcorum, & Hebræorum discordia in numero annorum, & ex Græcis confici ostendisset Mathusalem quatuordecim annis diluuin superuixisse, quod durante cum patre, qui translatus fuerat, vixisse putaretur; ita concludit. *Hanc opinionem vel suspicionem accipiat quisque vt putauerit, certum est tamen non vixisse Mathusalem post diluuium, sed eodem anno fuisse defunctum, si verū est quod de numero annorum in hebræis codicibus reperitur.* De quorū veritate, ei consentiente vulgata, nunc nemo dubitat.

b l. 15. de Ciu. c. 24.

c Ibid. c. 11.

II. Initio anni huius.

a 3. Reg. 19. 4.

Sub huius ergn anni principium Mathusalem mortem tot annis, imo seculis desideratam, obuiis vlnis excepit; quóque magis sentiebat imminere diluuium, erant enim in exitu centum illi ac viginti anni à Deo assignati, hoc crebius, maiorique cum sensu iterabat illud a. *Sufficit mihi Domine, tolle animam meam, neque enim melior sum quam patres mei.* Quorum scilicet omnium ætatem viuendo prætergressus iam fuerat, & quidem mundo supra omnes omnium ætates cnrruptissimo. Sic ille quidem senserit & dixerit, fuit enim in familia sāctorum ortus, & educatus ab Adamo, Setho & cæteris, quibuscum diutissimè vixit: paterna etiam sancti Enochi institutione supra trecentos annos excultus. Itaq; & iustorum filiorū parēs fuit, Lamechi & Noëmi. Deniq; vt scribit Rab. Abraham in fasciculo myrrhæ, commendatur apud veteres hebræos à iustitia, & multarum rerum cognitione & sapiētia: cui assertioni ætatis ipsa longinquitas, & piorum genus conciliat fidem.

Apud Genebr.

III. Septem diebus ante diluuium.

Addit Genebrardus ex R. Salomone diuina prouidentia factum, vt septē diebus ante aquarum inundationem moreretur Mathusalem, vt à nepote Nnëmo, eiusq; filiis, sanctè sepeliri, & de more lugeri posset. Credibile etiam est reliquias eius tā recentes à funere, ab eodē Noëmo secum, vnà cum Adami ossibus, iuxta ea quæ supra diximus, asportata in arcā. Sed & eundem honorem patris sui Lamechi nssibus habuisse. quæ post diluuium terræ religiosè mandarentur. Malit fortasse aliquis opinari, profunda quapiam & saxea in crypta, omnia ad tempus diluuij fuisse deposita, eamque diligēti nbstrusā cura aduersus omnes vndarū incursus. Quomodo legimus tabernaculū fœderis, & arcā, & altare incensi à Ieremia fuisse abscondita b in spelunca. Sed eam dissuadet opinionem illa cogitatio, quod nesciret Nnë quam in partē terrarum ab arca transportādus esset cum familia sua; & an huiusmodi crypta, parietinarum; & terrarum aggregatione obrupta, & mūdi facie varie cōmutata nūquā deinceps reperiri posset.

Eius ossa, & Lamechi, & Adami recepta.

b 2. Mach. 2. 5.

IV. Annus diluuii stabilitur.

Iam vero qund ad annū diluuij attinet, nemo pene dubitat, ne de Sectariis quidem, si ab vnn Scaligero discesseris, illū in annum mūdi 1656. incidisse, illumq; ipsum annū sua duratione tenuisse, qui idem fuit annus Noëmi sexcentesimus decurrens. Itaque chronologiam satis explicatam in Annal. c & alioqui minime controuersam omittamus, pnnamusq; deinceps primū à diluuio annum fuisse Noëmi 601. mundi autē 1657. Quoniam tamen huius anni menses & dies à Mnse accuratè annotantur, non cōuenit nos in iis obseruandis esse negligentes. Mensis ergo inchoati diluuij secundus à Mose statuitur d. *Anno*, inquit, *sexcentesimo vitæ Noë, mense secundo, septimo decimo die mensis rupti sunt omnes fontes Abyssi magnæ*. Sicut enim dies decimus septimus ad proximè nominatum mensem, ita &

c a. m. 1656.

d Gen. 7. 11.

mensis

menſis ſecundus ad proximè nominatum annum refertur,& quidem inchoatum, vt ſequens ſit ſexcenteſimus primus, prout à Scriptura [a] appellatur.

a Gen 8.13.

V. Item anni tempus & dies.

Vnde etiam colligitur,annos Noë cum anni Mundi concurrere,& vtroſque à Veris initio [b] iuxta communiorem chronologiam, incipere. Quò reſpexit Ambroſ. [c] *Significatur*, inquit, *nunquam Deum eo numero vel tempore interitum hominum fuiſſe facturum, quo fecit exordium, niſi immanibus delictis eſſet offenſus*. Dies porro fuit 17.non 27.vt in græco textu habetur,quem Ioſephus, Ambroſ. Auguſt. & alij antiqui ſecuti ſunt. Nam prior ille numerus,qui, præter vulgatam,habetur in Hebræo textu,& Chaldaïca paraphraſi, rectiſſimè congruit cum anno ſolari 365.dierum,id eſt 10.diebus abundantem, vt in Annalibus [d] accuratè demonſtratum eſt, ac definitum annos quoque qui diluuium præceſſerunt, quique multò deinceps tempore ſecuti ſunt, vocanturque patriarchales, non 360. dierum fuiſſe,vt putat Lauretius [e], ſed 365.Nec enim apparet vlla ratio cur annus diluuij ceteris breuior fuerit, aut productior.

b Vide ſupra in Appar. c. 4. n.3.4. & ſeqq.
c c. 14. de Arca & Noë.
Annus diluuij 365. dierum.
d a. m. 1656. n. 6. & 7. & in ſchol. n. 3. & 4.
e l.7. c. 16 de doctr. temp.

VI. Septimus ante diluuium dies.

His breuiter hoc loco pro Inſtituto explicatis, Moſaïcam de diluuio narrationem perſequamur. Cum mandata iam pridem à Domino Arcæ fabrica tandem eſſet abſoluta, ventumq; iam eſſet ad annum decretorium, quo ſupplicium de peccatoribus ſumendum erat, mortuique eſſent omnes, quos neque perire diluuio, neq; in Arca viuos ſeruari Dominus voluerat; ſeptimo ante diluuium die, Deus iterum Noëmum alloquitur [f], *Ingredere*, inquit, *tu,& omnis domus tua in arcam: te enim vidi iuſtum coram me in generatione hac*. Nuſquam de iuſtitia filiorum aut vxoris, aut nuruum quidpiam dicit, ſiue quod ea vulgaris eſſet, ſiue quod intelligi volebat, ſe ſeptem illas animas ipſi dare. In omni porro iſta domo; quam memorat Dominus, neque ſerui neque ancillæ continentur: ac ne Enochus quidem Noëmi proauus vt ex principe Apoſtolorum certò conſtat [g], qui Moſaicæ narrationi adhærens, ait octo tantum animas ſaluas factas eſſe in Arca. Vbi autem conſeruatus fuerit, nouit Dominus qui conſeruauit, quem æquè potuit in mediis vndis tunc, ac poſtea tres pueros in medio Babylonicæ fornacis intactos conſeruare. In eo numero fuiſſe Sibyllam quandam innominatam, libro primo Sibyllinorum oraculorum traditur,quod viris eruditis fictitium non immeritò creditur; ſicut & nomina vxoris Noë, & nuruum eius.

f c. 7. 1.
Octo tantum deſtinantur ad vitam.
Quid Enoch.
g 1.Petr. 3. 20.

VII. Cauſa liberati Noë.

Cauſam liberati Noë ponit Dominus iuſtitiã eius. Ex quo videtur conſequens etiam è reliquis mortalibus plures, ſi iuſti forent, liberatum iri. Neque tamen inde efficitur, omnes omnino, qui arca excluſi fuerunt, etiam adultos, corpore animoque periiſſe. Nam S.Hieron. [h] exponens illa verba, *Non permanebit ſpiritus meus in hominibus iſtis in æternum,quia carnes ſunt*. Vt habent Septuag. *In hebræo*,inquit, *ſcriptũ eſt,non iudicabit ſpiritus meus homines iſtos in ſempiternum, quoniam caro ſunt: Hoc eſt, quia fragilis eſt in homine conditio. non eos ad æternos ſeruabo cruciatus. ſed hic illis reſtituam, quod merentur*. Sic Hieron. Qui videtur exiſtimare neminem periiſſe. Credibilius tamen eſt maximam illorum partem in ſuis ſceleribus extinctos,vt ſignificat Chryſ. [a]. Paucos autem reſipuiſſe, de quib videtur locutus Apoſt. Petr. [b] vt ſenſit Hilari in Pſal. 118. & Rupert. [c] apertè. *Credendum e inquit, aliquos hoc diluuio periiſſe, quorum tod periculo mortis peccatum deletum ſit; pleroſque auti ex iis, vt poſt impios, ab illo temporali aquarum d luuio, ad æternum tranſiſſe incendium*.

h in qq. heb.
An cæteri omnes perierint.

De paucis ergo illis reſipiſcentibus videt locutus Petrus [d], cum ait Chriſtum in infer prædicaſſe iis, *qui fuerant aliquando incredul cum fabricaretur arca*,quaſi dicat,non fuiſſe ſen per incredulos; ergo ante mortem tales e deſierant, Nam poſt mortem [e] *vbi ceciderit lign ibi erit*. His ergo Chriſtus ſecũdũ animã præd cauit, eoſq; eduxit è carcere.Et ſic planiſſim eſt textus, qui alioqui ipſi Aug. viſus eſt obſc riſſimus. Et quomodo rationi cõſentaneum e vt ſuperueniente diluuio,& per 40.dies,nocte que totidem increſcente, ex infinita hominu multitudine, qui aſpiciebant horribilem illa mundi faciem,& prædicationem Noë factis i ſis impleri cernebant, nemo omnium ſit inue tus,illud Dauidis impleuerit [f], *cum occideret eo quærebant eum & reuertebantur*?nemo qui ex an mo ad Deum conuerſus fuerit, qui veniam im petrarit,cui vexatio dederit intellectum? Qui potius pleroſque arbitror ſuis ſceleribus han tantam calamitatem retuliſſe, & in eorum ſa tisfactionem mortem diuinitus immiſſam,cu rerum omnium ſuarum iactura, patienter ſu biiſſe,& poſt bis mille quadringentos & 30. an nos in inferis à Chriſto Domino viſitatos.

Declarauit quoq; hac ipſa die Dominus,qu & quot animalia in arcam vellet admitti, no ſolum bina ex quauis ſpecie,vt ante dixerat,ſe ſeptena de mundis, bina vero de immundis, i eſt de mundis quatuor mares & tres fœmina puta 4.arietes & tres oues;vt tria paria propa gationi ſeruirent,ſeptimus autem cederet in ſa crificium poſt diluuium. De immundis auten iuſſit vt mas vnus cum ſuo compari ſeruaretur vt equus cum equa.Mundorum porro atq; im mundorum denominatio per anticipationen vſurpata creditur, cum huiuſmodi differẽtia i lege naturæ non fuiſſet, ſed in tantùm quan Dominus in deſerto vulgauit, vt ſic facilius Iu dæi, breuiuſque intelligerent, quænam anima lia in arcam admiſſa fuiſſent, vel excluſa. Nan ſi ratio naturæ ipſorum,& conditionis habea tur [g], *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & era valde bona*, & in ſuo genere perfecta; qualia bono, & perfecto Creatore condita fuerant.

Ad quid autem ſeptem iſti interiecti dies? A vt Noë improbos,mortiq; deſtinatos mortale poſtremùm moneret, vt metu tanti,tamq; vici ni mali perculſi,ad pœnitentiam confugerent: Ita Chryſ. [h] & Ambr. [i]. An vt maturaret No reliqua in arcam comportare, quæ vel neceſſa ria erant humanis vſibus; vel alioqui ſalua eſſ vellet? Pleraque enim ſunt quæ non longinquã, ſed pene quotidianam prouidentiam requirũ An vt eo ſeptiduo animalia cogeret in arcam? Quanquam cura erat recipiendi duntaxat ve nientia ſponte ſua, diuino inſtinctu, vel Ange lorum miniſterio; vt cum olim adducta fue rant ad Adamum, vt ab eo nominibus appel larentur ſuis. Etſi enim, ex tam inſolent animalium ad arcam conuentu, facile intel lecturus erat Noë, quid ſibi vellet iſta ſin

venatione congregata præda: pertinuit tamen ad suauem Dei prouidentiam patrem familias, & patrem seculi futuri de re tota diuinitus præmoneri. Veniebant autem aut feritate deposita, aut certe ad tempus diluuij mitigata, vt putauit Philo in vita Mosis [a], *Cum illæ viderunt iustam*, ait Chrysostomus [b], *obliuiscantur naturæ suæ, & insitam ferociam in mansuetudinem conuertunt*, &c.

a l. 2. b Hom. 25.

XI. Quæ animalia ab arca exclusa.

Ex arca porro illa animantia censentur exclusa, quæ arcæ beneficio ad vitam tuendam non egerent. Dictum est enim [c], *Ingrediantur tecum, vt possint viuere*; Itaque arca exclusa sunt quæcumq; in aquis viuunt: tum quæ ex putri materia generari possunt, propterea enim Scriptura masculi & fœminæ vbiq; meminit: deniq; quæ sterilia sunt, quòd ex specie diuersis animalibus producantur, vt muli & mulæ, quæ in suis parentibus conseruabantur, vt notauit Aug. [d] Cæterum cum animalia in arcam omnibus ex locis certatim confluerent, & in omnium oculis per demissum ostium, quasi pontem ductarium placidè ingrederentur, oportuit plane obtenebratos esse mortalium oculos, aut ad alia omnia, epulas scilicet, ludos, & connubia conuersos, vt non intimis sensibus afficerentur, nec imminentem cladem, talibus declaratam prodigiis, effugere conarentur. Sed puduit fortasse non paucos resipiscere, veritos ne à sociis, vt fieri assolet, timiditatis arguerentur, aut parum constantes in malè suscepto vitæ instituto viderentur. Certe ea ipso euentu aperte constat neminem omnium, ne amicorum quidem aut propinquorum Noëmi tum resipuisse; ad arcam enim cum ipso conuolassent. Sed *edebant* [e] *& bibebant vxores ducebant & dabantur ad nuptias, vsque in diem, qua intrauit Noe in arcam, & venit diluuium, & perdidit omnes*, vt ait Dominus.

c c. 6. 20. 21. 3. d l. 15. de ciu. c. vlt. Quomodo non adhuc conuersi peccatores. e Luc 17. 7.

XII. Initium diluuij mense Maio.

Cumque [f] *transissent septem dies, aquæ diluuij inundauerunt super terram. Anno sexcentesimo vitæ Noë, mense secundo septimo decimo die mensis rupti sunt omnes fontes*, &c. fuit hic mensis Maius, vt disertè asserit Rupertus [g], & perspicuè initam à nobis diluuij chronologiam confirmat: Affert & magnum momentum Ambrosius [h], & simul causam affert talis temporis à Deo electi. *Secundum*, inquit, *mensem verni temporis fuisse non ambigitur, quando augentur nascentia, ager partarit, terrarum pariter atque animantium fœtura se fundit. Tunc ergo fecit diluuium, quando dolor eorum maior foret, qui in sua abundantia puniebantur, tunc vltio terribilior Dei*, &c. eam enim causam susius sanctus Doctor exequitur, quam quoque supra in Apparatu [i] attigimus.

f Gen. 7. 10. & 11. g l. 4. c. 25. h l. de Arca & Noë. c. 3. i c. 4. App. Annal.

XIII. Causæ diluuij diruptio fontiũ Abyssi.

Proximæ diluuij causæ duæ à Mose memorãtur, prior est quod rupti fuerint fontes Abyssi magnæ. Quos fontes, ipsamque abyssum sic interpretor, consentaneè illis, quæ supra in opere tertij diei diximus, de terra subleuata diuinitus in morem spongiæ, & aquis per varias cauitates influentibus, vt putem Deum, Angelorum ministerio (satis enim, vel Theodoreto teste [k], constat, diluuium hoc ex meris causis naturalibus non contigisse) aquas è subterraneis terræ meatibus, plurimis ex locis eduxisse: aërem interea ex alto in eas cauernas, ad replendum vacuum, vi magna decurrisse, & ascendenti aquæ cessisse. Quod omnino sensit Rupertus [a], cum ait tantam aquarum molem inde venisse, quo abierant dicente Domino [b], *congregentur aquæ, & appareat arida*. Eadem est mens Hieron. in quæst. hebraicis, Oleastri in c. 7. Genes. Itaque nomine Abyssi magnæ intelligimus hoc loco eam quam Moses initio Geneseos Abyssum vocauit, cuius magna pars terræ superfusa est, alia in eiusdem viscera penetrauit. Quoniam ergo hæc Abyssus in hoc diluuio, per varios meatus, largè se & violenter effudit, dicũtur rupti omnes fontes Abyssi, quia largius solito aquas profundèbant, vnde flumina ab ortu ipso maiora nascebantur, & nouæ passim scaturigines erumpebant.

k q. 50. a l. 4. c. 20. b Gen. 1. 9.

XIV. Et immensæ pluuiæ.

Posterior diluuij causa memoratur, quod cœli cataractæ, siue fenestræ, vt est in Hebræo, apertæ fuerint, in tanta scilicet imbrium densitate, vt non imbres ex nubibus, sed flumina è cœlo decurrere viderentur, & firmamentum, quod Deus fecit in medio aquarum, dissipatum esse videretur, vt ait Rupert. Et sicut in magna siccitate cœlum in Scriptura clausum esse dicitur, ita in pluuia, cœli fenestræ, aut ianuæ, aut cataractæ apertæ dicuntur; vt non quasi è cribro stillare, sed plenis doliis ex fenestris deorsum prouolui intelligantur. *Vndique*, inquit Ambros. [c], *influentibus aquarum molibus cõclusam genus humanũ perurgebat*. Et paulò post, vocat hanc pluuiam *prolapsionem ingentium fluentorum*. Quæ etiam profani homines adumbrarunt, Lucianus [d], Ouidius [e], Seneca [f], Philo [g], Iudæus, quos retulimus in Annalibus.

ibid. c l. de Noë. d in Misanth. e 1. Metam. f l. 3. nat. qq. c. 27. g l. 2. vitæ Mosis sub fi.

XV. Cur diuturnæ.

Continuauit pluuia totos quadraginta dies, quod pertinet ad ostendendam Dei in pereuntes misericordiam. Noluit enim homines incautos momẽto obruere, sed eos quasi per otiũ 40. diebus grassantem mortem animaduertere, vt pereundo, si vellent penitus non perirent. Exundãs quoque mare huic cataclysmo seruiuit. Accesserunt enim in ipso mari scaturigines ex Abysso ebullientes, quibus ad exundationem iuuaretur; cui inundationi etiam Seneca assentitur [h]. Et sane difficile intellectus est, non increscente atque exundante Oceano, omnibusque maribus, vel maris insulas, præsertim remotissimas à continenti, aut terram ipsam totam tanto spatio obrui ac superari potuisse.

Maris inundatio. h loc. cit. 28

XVI. Ingressus Noë in arcam.

Peracto igitur septiduo, intromissisque animantibus in Arcam, commodùm Noë cum suis in eam ingressus est, eo tempore, quo cœlum omni ex parte nigrescens, & immensarum pluuiarum minax, crebris vndique fulguribus micabat; quo totus aër sonoris tonitruorum fragoribus subinde reboabat: quo pluuiales venti perflabant turbine terras; quæ etiam nouis fortasse tremoribus quassabantur; quo denique plerique mortales metu pallebant, & mala conscientia vehementius perturbabantur, cum Dominus deforis clausit ianuam, *studiosiq; sepiuit, ne tam vaga diluuij fluenta penetrarent*, vt ait Ambrosius [i], neue vt Chrysostomo placet [k], ea quæ gerebantur foris, magno suo cum luctu, ac mœrore cerneret. *Quanquam enim*, inquit, *erant valde improbi qui peribant, bonorum tamen virorum animæ magna commiseratione tanguntur, si quando vident puniri homines*: præsertim cum grauia sunt & insolita flagella, quæ tutum etiam spectatorem horrore concutiunt.

i l. de Noë c. 15. k hom. 25. in Gen.

XVII. Spectaculum atrox pereuntium.

Et iam horribile erat spectaculum hominum à recenti superbia, & insolentia ad magnam admirationem, ab admiratione ad ingentem sollicitudinem repente conuersorum: vt qui viderent domorum suarum tecta penetrari, grandine perrumpi, disiici procellis: cellaria nouis vndique fontibus ebullire, rapidos torrentes prono concursu parietes domorum, quasi arietes in singula momenta quatere, faciloque deiicere; familiam, remque domesticam, ruina simul & vndis obrutam, pessum ire. Luctuosissimum spectaculum seminudorum hominum, bacchantium ritu huc illucque discurrentium, & sua, deinde suos, postremo seipsos eripere festinantium, à circumfrementium vndarum, & magnis vndique voluminibus occurrentium, præsentissima calamitate atque pernicie: cum & arcæ iam clausa esset detoris ianua, & illam à conspectu immanes circumquaque imbres, & tanta mentis perturbatio, vel potius amentia, miserabiliter sustulisset.

XVIII. Noë misericordia.

Quæ vbique lacrymæ opem implorantium, quæ certamina tabulis se mutuo excludentium, qui clamores pereuntium, qui gemitus conclamatis in rebus, pacem à superis & veniam, pro anteacta vita postulantium. Non videbat hæc, & id genus alia complura Noë, neque exaudiebat. Sonitus quippe maris ac fluctuum, arcæ latera vndique pulsantium, & densorum imbrium super tectum, & superiores arcæ partes continenter crepitantium, auditum omnem abstulerant. Accedebant ventorum coniuratorum fragores, & colluctantium nubium horrenda tonitrua. Omnia tamen quæ contingebant, aut contingere poterant hominibus desperatis, sibi animo fingebat vir sanctus, atque misericors, & quæ corporis non poterat, animi oculis, auribusque repræsentabat.

XIX. Et preces pro pereuntibus non irritæ.

Ergo intimis affectus sensibus, & ad misericordiam commotus, cum suis ad humiles ad Deum preces conuertitur, & opem à diuino numine, lacrymarum imbre perfusus implorat, corporéque pereuntibus, animi salutem impetrare summa animi contentione conatur. Nec irritæ fuere preces, *multum enim valet assidua iusti deprecatio* [a]. Permulti enim, vt supra dicebamus, qui ad eam diem *increduli fuerant, cum fabricaretur arca, & Dei patientia expectaretur* [b]; tum demum percutientes pectora sua, se fatebantur reos, plangebant præterita crimina, & necessitate in virtutem conuersa, suorum omnium, vitæque propriæ iacturam, in suorum peccatorum satisfactionem offerebant Deo. Et reuertentes ad Dominum cum Dauide dicebant [c], *Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum.*

a Iaco. 5. 16.

b 1. Pet. 3. 20.

c Psal. 118.

XX. Triplex indicium aquarum inualescentium. d c. 7. 17. 18. Primum.

Interea *multiplicatæ sunt aquæ*, inquit Moyses [d], *& eleuauerunt arcam in sublime à terra.* Quod primum est indicium aquarum inualescentium, & magnæ iam inundationis, quod tantam molem, tantoque pondere degrauatam, abstractam è terra in altum extulerit. Quanquam credibile admodum est sapienter à Noëmo prouisum, tota vt arca per certa interualla super ingentes trabes imposita, aërem primò, deinde aquas transcurrentes admitteret, vt facilius aqua inualescens, eam non alterutrum in latus impulsam euerteret, sed libratam atque eleuatam subuectaret. Addit & alterum indicium Moses: *Vehementer enim inundauerunt, & omnia repleuerunt in superficie terræ.* Idest plana camporum, & sola terrarum vitimarum, vt soli montes ex aquis eminerent, & arca ferebatur super aquas, & super eas eminebat cubitis duobus & viginti, vt placet Hugoni à S. Victore, etsi alij aliter sentiant. Verum id ex Scriptura satis colligi non potest, cum magnitudo inclusi oneris incomperta sit, pro cuius pondere naues plus minusve degrauantur.

Alterum.

tom. 2.

XXI. Tertium.

a c. 7. 19. 18.

Tertium ac summum indicium magnitudinis diluuij verbis illis declaratur. *Et aquæ præualuerunt nimis super terram* [a]. In Hebræo, Chaldæo, & Græco geminatur particula *valde valde*, vt intellegamus eas, supra modum & consuetudinem omnem, excreuisse; adeo vt *operti sint omnes montes excelsi sub vniuerso cælo.* Quod præualuisse aquæ dicuntur, non solum intelligi potest de excrescentia, qua terræ omni, quantumuis cœlo vicinæ, superior atque excellior facta est: sed deuictis etiam omnibus repagulis, ac molibus obiectis, eradicatis arboribus, si quæ vndarum cursibus obuiæ forent, deiiciendisque quibus vis ædificiis. Et quadrat illud Ouidij [b].

b 1. Metam.

Si qua domus mansit, potuitque resistere tanto
Indeiecta malo, culmen tamen altior huius
Vnda tegit, pressæque latent sub gurgite turres,
Iamque mare & tellus nullum discrimen habebant,
Omnia pontus erant ——

Nimirum ex aquis omnibus, tam dulcibus quam salsis, effectum fuerat corpus vnum, vnde, vt notauit Caiet. non exiguum detrimentum accepit fœcunditas terræ. Salsedo enim humorem aëreum idoneum generationi absumit, & dum prohibet corruptionem, eadem via sterilitatem inducit.

XXII. Omnes omnino montes aquis operios.

c n. 32. & seqq.

Quod autem idem opinatur hoc loco, non esse mentem Mosis affirmare, omnes omnino montes aquis opertos fuisse, sed eos tantum, qui sub cœlo aëreo, in quo nubes coguntur reperti sunt, cæterorum vero, qui nubes superant, cacumina ab aquis intacta fuisse, hoc eius paradoxum, in Annalibus [c] authoritate, ratione atque experientia ipsa accuratè refutauimus, quæ Lector consulet, si lubet. Hic ergo ponimus vt certum, omnes montes, quamuis excelsos, nullo prorsus excepto, aquis opertos fuisse, & quidem tanto incremento, vt quindecim cubitis altissimum quemque superarent, ne quod forte animal, quantumuis proceræ altitudinis, ibi euadere posset; aut necubi arcæ moles ingens, quasi in vado hæreret. Itaque *consumpta est omnis caro, quæ mouebatur super terram, volucrum, animantium, bestiarum, omniumque reptilium, quæ reptant super terram: vniuersi homines, & cuncta in quibus spiraculum vitæ est in terra, mortua sunt.* Nominatim terræ meminit, vt animalia, quæ in aquis erant, excepta intelligantur.

d v. 24.

XXIII. Status aquarum 150. dierum.

Porrò quod ait Moses [d], *Obtinueruntque aquæ terram centum quinquaginta diebus*, intelligit tempus, quo neque creuerunt amplius, neque decreuerunt, sed in statu, quem vocant, con-

sistentiæ permanserunt, quem significat verbum *obtinuerat*. Quasi dicat totis 40. diebus contendunt aquæ crescendo, & inualescendo, vt superarent terram; quod & consecutæ sunt, adeo vt quindecim ipsis cubitis supereminerent. Ea quasi victoria potitæ sunt 130. diebus, post quos aquæ minui cœperunt; vt ait Moses[a], Excluduntur autem ab illo dierum numero quadraginta dies pluuiæ. Nam Iosephus[b], *cum pluuia cessasset*, inquit, *cœpit subsidere aqua ad dies* 150. Chrysostomus[c] idem sæpissimè, clarissiméque inculcat, Rupertus item[d], & S. August.[e], qui iuxta Symmachi & Aquilæ interpretationem, significat aquas diluuij non creuisse 150. diebus, sed per illos dies in altitudine qua creuerant, permansisse. Adde quod ratio temporis exigit, vt isti 150. dies incipiant à finita 40. dierum pluuia; alioqui annus præsens minor erit cæteris spatio 40. dierum, quod in Annalibus[f] clarè demonstratum est.

ca. 8. 3.
l. 1. Ant. 4.
luuia fi-ta.
om. 25. Gen.
l. 4. c. 25.
q. 99. in Gen. q. 11.
m. 40.
a. 8. 1

XIV. [illegible]minutio [illegible]uarum diuina [illegible]isericordia.

Hactenus[g] ex diluuio strages vniuersi orbis, sequitur eiusdem instauratio, quam Moses à sublatis causis inundationis orditur, & causa diminutionis adducta. Vt autem intelligamus à Deo primum omnis boni, salutis, & reparationis initium, *Recordatus est Deus Noë, cunctorumque animantium, & omnium iumentorum, quæ erant cum eo in arca.* Vides diuinam bonitatem, quæ non solum hominis iusti recordatur, quamquam quid est homo, quod memor sit eius; sed brutorum etiam, vt eorum captiuitate tangatur, & maturet eos pristinæ restituere libertati. Adduxit ergo Dominus spiritum super terram, qualem cum mare rubrum Israelitis aperuit. Ventum vehementem & vrentem, qui nocte vna magnum maris spatium vertit in siccum. Nec sat erat minui supernè aquas, si è fundo scaturire pergerent, aut nouis pluuiis diminutio repararetur. Itaq; *clausi sunt*, ait Moses, *fontes abyssi, & cataractæ cœli, & prohibitæ sunt pluuiæ de cœlo.* Hoc iam factum fuerat quadragesimo die ab initio diluuij, vnde factum vt aquæ ipsos 50. dies terras sepultas tenuerint sine incremento, donec vento diuinitus excitato cœperunt minui.

XV. [illegible]ò re-[illegible]rint a-[illegible]æ.

Porro hæc occlusio fontium, & prohibitio pluuiarum non absolutè accipienda est, alioqui neque ab eo tempore fontes vlli erumperent, neque pluuiæ rigarent terras, sed intelligendum est vtraque ordini, ac dispositioni pristinæ fuisse restituta. Et per illos ipsos fontes, qui ante rupti fuerant, ingentem vim aquarum in proprias terræ cauernas, paulatim se recepisse, aëre inde excluso, & sursum ebulliente. Id apertè Scriptura loquitur, cum ait, *Reuersæ sunt aquæ de terra euntes & redeuntes*, de terra scilicet à principio destinata habitationi hominum & animalium, quò autem reuersæ, nisi in vacuata dudum terræ viscera. Audi Hieron.[h] *Nota secundum Ecclesiastem, quod omnes aquæ atque torrentes per occultas venas ad matricem abyssum reuertantur.* Nec aliter sensit Chrysostomus[i] hoc loco.

In qq. heb. Gen.
16.

XVI [illegible] intra 13 [illegible]

Dum autem minuitur aqua, & arca fit terræ vicinior, intra tredecim dies factum est vt arca solo hæreret, nec vltra fluitaret. Id contigit septimi mensis die 27. vt est in Latinis Græcisque codicibus, & non 17. vt est in Hebræo. vt diligentius in Annalibus explicatum est.[a] Hæsit autem in montibus Ararat, siue Armeniæ vt interpretatur Hieron. quos montes Eusebius in Armenia superiore collocat, secus Persas. *Post diluuium*, ait Epiphan.[b], *cum requieuisset arca Noe in montibus Ararat per mediam Armeniorum, & Cardyensium terram, in monte Lubac appellato: prima istibic hominum habitatio fit post diluuium.* Hos porro montes fuisse de altissimis existimandum est, alioqui hærente arca in minus altis, celsiores etiam apparere potuissent, cum tamen, non nisi post duos menses, cacumina montium cœperint apparere initio videlicet decimi mensis à principio pluuiæ, à quo ad primum diem decimi mensis 265. dies numerantur, qui componunt integros nouem menses, quorum quinque sunt 29. dierum, cæteri pleni 30.

a hu. 46.
b init. Panar.
& quo in loco.
40. pluuiæ, 130. status aquæ 16. septimi mensis. 59. octaui & 9.
265.

XXVII. Montium cacumina apparent.

Et ij autem ineunte decimo mense montium cacumina cœperant apparere, reliquus tamen mundus aquis erat immersus: itaque Noë expectauit adhuc 40. dies, post quos aperta fenestra dimisit coruum, ad explorandũ an terra aperta esset. Id autem cogniturus erat si non rediret, vt postea in columba contigit. At coruus egrediebatur & non reuertebatur, vt est in Vulgata, & apud Septuag. sed Hebræi negatione carent. Neutra tamen lectio falsa est, aut reiicienda. Nam verum est non reuersum coruum in arcam, sicut mox columba reuersa est, & in arcam immissa, sed mansisse foris; siue defixum in cadauere aliquo fluitante, vt August.[c], Chrysost.[d] & Rupertus[e] censuere, siue supra tectum arcæ quiescendo. Et verum est, quod habent Hebræi, isse coruum & redisse, non tamen in arcam ingressum, sed circumuolitasse modo propius, modo longius, lætum ob recuperatam libertatem; aliquando etiam in tecto arcæ immoratum esse, & vicissim in cadaueribus cibum capiendo fluitasse.

Coruus explorator dimittitur.
c q. 23. in Gen.
d hom. 26.
e l. 4. c. 23.

XXVIII. Et mox columba.
f ca. 8. 6.
g v. 10.

Cum ergo nihil certi Noë ex coruo cognosceret[f], *emisit columbam post eum*, & quidem eodem die. Etsi enim mox dicitur[g]; *expectatis vltra septem diebus aliis rursus emisit columbam*, non referuntur isti septem dies ad alios priores septem, sed ad 40. dies prius expectatos, quam coruus aut columba emitterentur. Expectauit ergo Noë, non solum illos 40. dies, sed alios etiam septem. Emissa ergo post coruum columba, *cum non inuenisset vbi requiesceret pes eius*, eodem die *reuersa est ad eum in arcam*, & à Noë intromissa est, quia *aquæ adhuc erant super vniuersam terram* campestrem scilicet; nam cacumina montiũ ad quadragesimũ iam diem apparebant. Et forte columba auerso à montibus volatu cursum dixerit: eóque non repugnantem Mosem adducas licet. Non enim ait, non fuisse vbi requiesceret, sed eam non inuenisse.

XXIX. Quæ secunda dimittitur.
h v. 11.

Quieuit ergo adhuc septem diebus Noë, post quos emisit columbam secundo[h] *quæ ad eum rediit ad vesperam, portans ramum oliuæ virentibus foliis in ore suo.* Exiguum ramum esse oportuit, & tenerum, vt à columba defringeretur. Ad quod innuendum Hebræus textus folium vocauit, non ramum. Tenerum etiam & recens natum licet medio aquarum probabile facit vernum tempus, quod iam appe-

tebat

tebat. Cum enim vere inchoatum fuerit diluuium, idque anoum vnum durauerit, oportuit etiam vere terminari. Vt autem decerperet columba ramusculum, apparet eam in arboris ramo consedisse, quod cum à columbis alienum sit, non malè quis crediderit fuisse palumbem. Viso ramo *intellexit Noe quod cessassent aquæ super terram*: quia olea humilis est, & frigoris metuens non amat præalta loca: quia tamen terra valde limosa, & lutulenta erat, expectauit septem alios dies, qui reliqui erant adhuc de anno sexcentesimo Noë; *& emisit* tertiò *columbam, quæ non est reuersa vltra ad eum.*

Pigeon ramier.

ac tertio.

XXX. Ratio temporis anni huius exantis.

Superest hoc loco grauis difficultas, cuius explicatio chronologiam nostram valde confirmat. Nam ab initio decimi mensis vsque ad finem anni, tres integri menses reperiuntur, id est 88. dies. At Moses non ponit nisi 40. & bis septem, vt dictum est, id est 54. Et tamen inde colligit totum annum expletum, cum subdit, *Igitur sexcentesimo primo anno, primo mense prima die mensis*, &c. cum tamen 34. dies ad explendos tres menses, siue 88. dies deesse videantur. Quæ difficultas iis enata est, qui omnes menses diluuij numerare voluerunt à principio anni sexcētesimi Noë, cum numerandi sint à principio pluuiæ. Sic enim nulla nascitur difficultas, nisi quod videntur debuisse abūdare 46. dies, qui pluuiam præcesserant, non 34. Cui respondetur, illos duodecim, seu verius vndecim dies, pertinere ad exæquandos menses lunares cum solari anno; sicque omnia exactè conueniunt.

29.
30.
29.
88.

SECVNDA ÆTAS.

ANNVS MVNDI 1657.

DILVVII 1. NOEMI 601.

ANTE CHRISTVM 2396.

I. Epinicium in 2. ætatis initium.
a Gen. 8.18
b Apoc. 21.1

QVod felix, faustum, fortunatumque sit. Egreditur ex arca [a] S. Patriarcha Noë, & admirans & circumspectans ait. [b] *Ecce video cælum nouum, & terram nouam, primum enim cælum, & prima terra abiit, & mare iam non est.* Illud scilicet mare, quod omnia sola terrarum occupabat, nullis molibus, nullis litoribus retentum, quodque vniuersa regione campestri minime contentum, supra altissimos ipsos montes euaserat, & quasi edomitis subiectisque terris, imperium indubitatum tenebat. Adest ergo primus reparati mundi annus, & qui dudum emortuus & sepultus aquis fuit, quodammodo reuiuiscit. Adest finis taciturni silentij omnium animantium in vniuersa terra. Adest initium secundæ mundi ætatis, qui præterita iam infantia pueritiam ingreditur, quam ad decimam quoque generationem perducat. Habuit prima illa ætas illud temporis interuallum, quod Varro, referente Censorino [c], vocabat ἄδηλον, ab hominum principio ad cataclysmum priorem protensum, quod principium philosophorum erat altercatione controuersum, quod nobis est ex historica Mosis narratione clarissimum atque certissimum, etsi breui admodum narratione comprehensum.

c c. 21. de die Nat.

Adest iam tempus alterum, quod ille à cataclysmo priore (quem appellat Ogygium ad differentiam posterioris, quem plerique Deucalionæum vocant) ad Olympiadem primam producit; quod, quia in eo multa fabulosa referuntur, μυθικὸν Varro appellauit, cuius durationem mille circiter & sexcentorum annorum fuisse putat. Ita Censorinus. Varro autem in hac mythica periodo non nisi viginti & duobus annis à vēra, vt putamus, chronologia aberrat, vt suo loco docebimus, quos ipse duos & 20. annos in maiore summa, ad rotundum numerum, videri potest neglexisse. Verum nos etiam à Varrone temporis distributionem secuti, hanc secundam ætatem ad Abrahami vsque initia producimus, & annis trecentis & octoginta duobus definimus. Habet autem etiam ipsa, si prophana Scriptorum monumenta inspicimus, ἄδηλα multa, ac pene omnia. Verum diuino planè beneficio Scriptura nobis suggerit humani generis reparationem, & eos ordine Patriarchas, per quos illud ad Abrahami ortum propagatum est. Accepit testamentum Noë cum distributione regionum omnium tripertita, origo præcipuarum nationum, diuisio linguarum, regnorum exordia, & Hebraïcæ gentis initium, si qua sunt alia: quæ tamen Scriptura, ad alia properans, magna omnino breuitate perstinxit. Inchoat autem hoc modo.

Igitur sexcentesimo primò anno, primo mense prima die mensis imminutæ sunt aquæ. Ne te pœniteat, Lector, obseruare particulam illam primam. Significat enim proximè memoratis bis septenis diebus, impletum esse, ac planè adæquatum annum sexcentesimum vitæ Noë, vt ex dictis proximo anno patet; non tamen annum diluuij, cuius initium cum 40. dierum pluuia inchoatur. Deest itaque isti anno mensis vnus & sexdecim dies, qui iam prætererant ante initium pluuiæ; quod tempus, dum expectat Noë præceptum egrediendi, expleuit in Arca. Quod autem ait hoc loco imminutas aquas, ad imminutionis finem referendum est post 129. diem, vt imminutæ, id est, exsiccatæ intelligantur, vt est in Hebræo, sic vt non nisi in suis alueis inuenirentur vltrà. Itaq; 46. dies ante pluuiam, 40. pluuiæ, 150. status aquarum 129. imminutionis integrę, annum solarem exactè complent. Quod autem secundo mense & 27. die mensis terra dicitur arefacta, illud idem fuit dies exitus Noëmi ab Arca: sequitur enim statim præceptum egrediendi. Ex quo sequitur Noë in Arca mansisse annum vnum, & dies decem.

Sicut ergo Noë non nisi ex diuino præcepto ingressus est in Arcam, ita non nisi ex eiusdem præcepto egressus est, emisitque omnia animantia, paucis duntaxat sacrificij causa reseruatis. Notat S. Ambrosius [a], coniugum in Arca perseuerantem continentiam ab ingressu ad egressum vsque; idque admodum probabiliter. Nam vt ait Salomon [b], *Tempus amplexandi, & tempus longe fieri ab amplexibus.* D. tamen Chrysostomus [c] dicit Cham in Arca tempore diluuij genuisse Chanaan: forte quod paulò post dicitur pater Chanaan, quod tamen rectè anticipationi tribui potest; nisi malis Chanaan pro Chananæis sumi. Et vero l

crymatum potius, & orationum id tempus fuit ad placandam diuinam iram horribilem in modum sæuientem: in luctu tot amicorum, cognatorum, propinquorum, qui fortunis omnibus euersi, corporis etiam animique iacturam faciebant.

V. Ædificat altare.

Egressus ergo Noë, cum vniuersa familia, in gratiarum actionem diuinæ erga se prouidentiæ & misericordiæ, ædificauit altare Domino, aut ex terra, congestis scilicet glebis, aut ex lapidibus potius impolitis, quale postea Dominus iussit à Mose a sibi excitari. Et quamuis S. Chrisost. b dicat opere tumultuario excitatum, rationi tamen consentaneum est ad diuturnitatem operis firmiter fuisse compactum: & quidem non longe ab ipso loco vnde exscenderant, vt esset monimentum quoddam conseruatæ salutis: dumque vndique eminens conspectui patet, memoriam diluuij mortalibus conseruaret. Quamuis autem prima hoc loco fiat mentio altaris in Scriptura, est tamen admodum rationi consentaneum prioribus seculis altaria in vsu fuisse, quæ diluuii vndæ disiecerant, nec sine altaris forma, aut Adamum, aut Abelem, aut Cainum etiam sacrificasse; vt scilicet quod offerebat Deo, qui in altis habitat, in altum, vnde & altari nomen, versus Deum eleuaretur; quæ ipsa actio ad Dei honorem pertinet. Nam quæ contemnimus aut humi iacere patimur, abijcimus in terram.

a Exod. 20. 25.
b Hom. 27. ὡς ἐπιτυχὸν ἐσχεδιασμένον.

VI. In eôque offert holocausta.

In hoc altari Noë multiplex holocaustum obtulit Deo; nam plura holocausta Scriptura memorat, forte totidem obtulit, quot species erant mundorum animalium; fortasse etiam duo duntaxat, vnum de pecoribus, alterum de volucribus, sicque terna paria remanserunt ad sufficiendam prolem; nisi etiam in ipsa arca multiplicata sunt. Gratum fuisse Domino sacrificium testatur Moses illa metaphora c, *odoratusque est*, inquit, *odorem suauitatis*, testatur & illa promissio iureiurando firmata, vt ait Esaias d, *Nequaquam vltra maledicam terræ propter homines*; quos etiam excusat, culpam deriuans in naturæ infirmitatem, & pronitatem in malum, ab adolescentia sua. Quæ scilicet maximè se prodit, & propter intemperantiam profundit humana miseria, & carnis concupiscentia, cum cæteris perturbationibus: vt propterea gemens Propheta dicat e, *Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas, ne memineris.* Promittit quoque restitutum iri ordinem temporum, hoc diluuij anno perturbatum.

c c. 8. 21.
d ca. 54. 9.
e Psal. 24. 7.

VII. Deus familiã Noë benedicit.

Non contentus autem Dominus securitatem à Diluuio in Noëmi persona promisisse mortalibus, qui ab eo & filijs eius propagandi erant, eos nominatim benedicit, tam spiritalia gratiæ dona multiplicans, quam copiosam fœcunditatem, ad multiplicandum humanum genus, indulgens. Et sicut olim, post impertitam Adamo fœcunditatem, dedit illi dominium in animantia, ita illud hoc loco dat Noëmo; adeo vt Chrysostomus dicat f, *Iustum Noë eandem benedictionem consequi; quam olim Adam, & ereptum recuperare principatum virtute sua*, imo ineffabili Dei clementia. Verum, vt supra dictum est, dominium mansit, obedientia non mansit. Itaque illic simpliciter dictum est *Dominamini.* Hic autem, *terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ.* Itaque experientia etiam docet, vt animalia quantumuis fera hominis vultum, & datam in se diuinitus potestatem reformident, nec in eum, nisi maiori aliqua vi impellente, vnquam inuadant.

Datq; dominium in animalia.
f hom. 27.

VIII. Esum carnium nunquam prohibitum.

De cibo autem sicut in Mundi ortu, ita in eius instauratione homini prouidetur a. *Omne*, inquit, *quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum. Hic est*, inquit, S. Chrysostomus b, *initium edendarum carnium.* A qua tamen sententia plerique alieni sunt. Rem paucis ita definiendam puto, vt primum dicamus nunquam in lege naturæ, siue ante diluuium, siue post, esum carnium fuisse prohibitum, Alioqui cum ius naturæ sit immutabile, nunquam eo cibo vti licuisset, quod Christi & Apostolorum vsus apertè refellit. Ac ne diuina quidem lex id vnquam prohibuit. Etsi enim Dominus assignauit in cibum omnibus animantibus olera & arborum fructus, ea tamen assignatio prohibitio non est, nisi forte dicamus, leones & lupos ad hanc ætatem carnibus abstinuisse. Declarauit ergo Dominus quis futurus esset ordinarius & vulgaris animantium cibus, vel ad tuendam vitam sufficiens, sine alterius exclusione, aut prohibitione.

a Gen. 9. 3.
b hom. eadem.

IX. Neq; præceptum.

Dicimus secundò nunquam præceptum fuisse homini esum carnium, sed permissum, & quidem tacitè ante diluuium, à diluuio autem aperte. Siue vt ea indulgentia ab eluuionis metu confirmaretur & recrearetur, siue vt maiori hominum imbecillitati subueniretur. Quæ clara est ex ipsa humanorum corporum infirmiore habitudine, quam tantam Rupertus agnoscit c, vt dicat fœlici adhuc, & infirmitatis experti homini, tenuem illum victum magis sufficisse, quam infirmo nunc & moribundo carnium esus esse possit. Sed res ipsa eo tacente loquitur, cum tanto contractiorem vitam factam esse videamus. Nemo enim eorum qui post diluuium nati sunt, quorum ætas perscripta sit, ad quingentesimum annum peruenit.

c l. 4. in Ge. c. 30.

X. In vsu sẽper fuisse apud iustos, iniustosque.

Dicamus postremò non esse credibile homines siue iustos, siue iniustos, à carnibus ante diluuium abstinuisse. Nam isti cum inconcessas voluptates auidissimè sectarentur, quomodo negligerent non negatas? eas præsertim, quæ ad gulam pertinent, & ventri ac libidini seruiunt, in quibus illi toti erant. De iustis autem quis credat vel Abelem vel Sethem, aliosque viros pios, lanis ouium contentos, carnes earum volucribus ac feris proiecisse, nec iure audire debuisse, *vt quid perditio hæc?* Nec apparet Adamum, aliosque deinceps Patriarchas, pœnitentiæ causa, carnibus sibi perpetuo interdixisse, neque sacrificijs aliquando participasse pacificis, ne viderentur Cainitis carnes immundas natura sua, aut à malo principio creatas, iudicare. Addit tamen Dominus exceptionem circa cibum, vetans vsum carnis cum sanguine; causam affert Chrysostomus d, vt scilicet post diluuium quoque mortales intelligant habere se Dominum, qui, vt olim Adamo, sic nunc Noëmo eiusque filijs ac nepotibus pro arbitrio mandare possit, aut vetare quod lubeat.

Nouũ Dei præceptũ.
d hom. 27.

Ex

XI. Et detestatio homicidij.

Ex occasione porro præcepti illius delabitur ad detestationem homicidij. Quasi dicat Dominus, iuxta mentem Chrysostomi. Sicut sanguinem, qui in brutis est, instar animæ mihi segrego, nec volo in vsum vestrum cedere, ita & vitam & animam vestram nolo in potestate vestra esse, sed mea, *ad imaginem quippe Dei factus est homo*: ne forte licitum putetis humanum sanguinem, sicut & belluinum effundere. Itaque *sanguinem vestrum* tanquam rem iuris mei, *requiram de manu* etiam *bestiarum*; tantum abest vt hominem homicidij reum id crimen impunè ferre passurus sim. Huc pertinet illa lex [a] de boue lapidibus obruendo, qui hominem occidisset. At ne forte dicant filij Noë, nos quidem cauebimus à cæde mutua, sed tu nos peccantes diluuio repetito perdes vniuersos. Dominus igitur ad humanum se captum accommodãs [b], *Arcum meum*, inquit, *ponam in nubibus, & erit signum fœderis inter me, & inter terram, &c.* multis enim verbis confirmat Deus familiam Noë à timore diluuij. Quæ porro Iris prius erat signũ pluuiæ naturale duntaxat, deinceps futura erat signum supernaturale, & ex diuino beneplacito non futuri amplius Diluuij.

a Exod. 21. 28. 29.

Arcus in nubibus.
b c. 9. 13.

XII. Propagatio generis humani.

Cæterum cum Deus triplici illa benedictione hominum multiplicationem sibi cordi esse ostendisset, & ijs à quibus illa pendebat, magnam fœcunditatem liberaliter impertitus esset, dubitandum non est eos quamprimum liberis operam dedisse, atque hoc ipso primo anno diluuij liberis auctos esse proximisq; deinceps consequentibus. Quam ad assertionem nos inuitat Scriptura, quæ c. 10. vbi recenset Semi filios, non ponit primo loco Arphaxad, sed tertio, præponens Ælamum & Assurem, non nisi quia maiores natu erant Arphaxado, quem alioqui par erat primo loco poni, quando ex ipso tantum ad Abrahamum texitur generatio Patriarcharum. Cum ergo biennio post diluuium natus sit Arphaxad, vt Scriptura testatur, quæ duos illi fratres præponit, vtique de eadem matre genitos, necesse est singulis denis mensibus ipsos emissos in lucem, sicque hoc anno Ælamum, sequenti Assurem, tertio deinde Arphaxadum natum esse. Eodem trium annorum ordine videntur geniti tres filij Iapheti, Gomer, Magog, & Madai: eodem & tres Chami filij, Chus, Mesraim, Phuth, & Chanaan: qui eodem ordine in primo quoque Paralip. recensentur, quos deinceps persequi non est necesse, vt Chronologiæ sacræ minimè vtiles.

Ordo filiorum Semi. &c.

cap. 6.

XIII. Noë an susceperit à diluuio liberos.

Sed quid de ipso Noë dicemus? An trecentis adhuc & quinquaginta quos vixit annis liberis caruit? An Dei præceptum, & humani generis sollitudinem tanto tempore neglexisse, aut denique illo præcepto diuina dispensatione fuisse solutum? Certe Caietanus, vt Anniani Berosi Titanas missos faciam, conjicit alios deinceps à Noë filios procreatos, quos Scriptura separat à tribus illis, qui de arca egressi sunt cum parente, cum ait [c], *Erant ergo filij Noë qui egressi sunt de arca, Sem, Cham & Iaphet*; alioqui enim superfluũ erat addere illos egressos ex arca. Partem quoque aientem sequitur Tornelius, & si qui alij. At contraria sententia plures habet authores, & notæ melioris: Negat enim non vno loco Chrysostomus [d], Noë alios à diluuio liberos suscepisse.

c Gen. 9. 18.

Nõ videri.

d hom. 24. & 29.

In eademque sententia est Epiphanius in Panario [e], & Abulensis, probatque ex eo Scriptu-ræ loco. [f] *Tres isti filij sunt Noe, & ab his dissem-inatum est omne genus hominum, super vniuersam ter-ram.* Oportet enim illos alios filios Noe fuiss steriles, quod absurdum est, aut aliquod aliu genus hominum, aliámue terram extitisse.

ANNVS MVNDI 1659

DILVVII ET SECVNDÆ ÆTATIS 3. NOE 603.

ANTE CHRISTVM 2394.

EXpleto post diluuium biennio, sexto circiter huius anni mense, natus est Ar-phaxad de patre centenario, sicut d Abrahamo Isaac, & vtroque alterum seculun ineunte. Necesse est autem expletum poner biennium, ne vnus desit annus ad ortum vsqu Abrahami, vt contingit ijs, qui Arphaxadi or tum in secundo anno diluuij ponunt. At terti nobiscum ponit Iulius Hilarion in libello d Mundi duratione, & Nicephorus Constant. & Seder-holam Hebræorum cum Abulensi, Ma riano Scoto, Torniello, & aliquot sectarijs.

ANNVS MVNDI 1671

DILVVII 15. NOE 615.

ANTE CHRISTVM 2382.

AD hunc circiter annum pertinere cre dimus, quæ Moses extremo capite no no scribit de plantatione vineæ, & ij quæ eam consecuta sunt, quamuis ea decenni post diluuium contigisse nonnulli putent. Nam Theodoretus ex Hebræis scribit primum om nium Chanaam in auum dormientem incidisse & indecore nudatum animaduertisse, nec offi ciosè, vt par erat, cooperuisse, sed irrisisse, to tamque rem ad patrem cum risu detulisse; ne que à patre increpitum de inhumanitate in pa rentem, sed & ipsum quoque derisisse, & fratr bus suis deridendum propinasse, eáque de cau sa puerum Chanaan, improbissimæ derision authorem, fuisse ab auo maledictione percu sum. Quæ nemo non videt in duodecim anno rum puerum rectius, quam in sex annorum in fantem conuenire; nam cum is quarto loco Chamo genitus fuerit, vt supra notauimus & quarto ad summum anno à diluuio, is nun duodecimum decurrebat annum. Itaque Gene brardus ex Hebræis ait Chanaan fuisse adu tum quando hæc contigerunt. Nec sane rati congruentior afferri potest cur Chanaan ma ledictus fuerit, nisi quod paterni crimin non solum particeps, sed author etiam, & or go fuerit.

Sed quod ad rem ipsam attinet, *cœpit No* inquit Scriptura [b], *vir agricola exercere terram*

Et quo modo vites in diluuio manserint.

& plantauit vineam: non recens à Deo conditam; sed quæ vites sparsim plantatæ, vuas tantum ad esum ministrabant, industria boni senis in vnum locum consitæ, & diligenter cultæ, etiam potum, vino inde expresso præbuerunt: vt ad vitæ humanæ delicias, esui carnium etiam vini potus suggeretur, vt aiunt Chrysostomus [a], atque Hieronymus [b]. Diuina porro prouidentia factum est, vt vel violentia Diluuij fragilem fruticem, nec altis nixum radicibus, non euulserit; vel eiusdem diuturnitas non corruperit. Siue quod pleræque vites aquarum violentiæ obiectæ non fuerint: & veris tempore, etiam corruptarum vitium radices pullulare sponte potuerint [c], vt notauit Ambros. Interiectum est tempus suum, & vinea fructus vberes attulit, & liquore inde expresso, primus bibit senex. Neque enim periculosum erat experimentum, ætatique is honos debebatur, & industriæ, vt qui plantarat vineam, de fructu eius non solum ederet, sed etiam biberet.

a hom. 29.
b l. 1. Iouin.
c l. de Noë c. 29.

III. Fit ebrius Noë, & nudatur dormiens atque irridetur.

Bibit ergo, & quidem paulo laxius, inexperta suauitate inuitante, vinóque victus, *nudatus iacuit in tabernaculo suo.* Non quidem sponte nudatus, vt Caluinus impudenter calumniatur, quem S. Cyrillus [d], Theodoretus [e], & Iosephus [f] facilè refellunt, dum somnum nuditatem illam ante cessisse docent; sed casu, vt dormientibus, mero præsertim æstuantibus, contingit. Itáque intelligendum est illud, quod habetur in Hebræo, *& discooperuit se*, quæ phrasis etiam vulgò de fortuita denudatione vsurpatur. *Quod cum vidisset Cam pater Chanaan.* inquit Moses, *nunciauit duobus fratribus suis foras*, qui eum verecundè atque officiosè cooperuerunt. In narrandò impudenti filij in patrem facinore inseritur illa vox [g]; *Pater Chanaan*, ad ingenerandum Iudæis odium ingentem Chananæorum, & turpissimos eorum mores: quoniam ad eos exterminandos, eorumque regionem inuadendam diuinitus mittebantur. Hinc autem intelligi potest, viros tunc vsos non fuisse femoralibus, quibus ea nuditas impedita fuisset.

d l 4 in Ge.
e q. 56. in Gen.
f l. 1. Ant. c. 6.
g Rupert. l. 4. c. 37. Tostat. & Lipom.

IV. Nepoti maledicit.

Didicit autem Noë euigilans quid sibi contigisset, siue cæteris eius filiis rem rei vltro significantibus; seu potius quod se alieno pallio tectum animaduertit, causa inquisita, didicit ordine rem totam. Moxque maledictionem vilissimæ seruitutis in pœnam vel imprecatur, vel prophetica voce denunciat nepoti suo Chanaan, & sub Illius nomine Chananæis eius posteris. Abstinuit autem à Chamo filio, siue quia is nō ita pridem fuerat à Deo benedictus, siue noluit maledictionem in reliquos Chami filios, eorumve posteros redundare. [h] Vice autem versa. Semum & Iaphetum, qui erga se officiosi fuerant, benedictione prosequitur, eisque dominatum in Chananæos precatur, amplissimamque posteritatem; Iaphetum præsertim, qui Europæorum parens fuit, qui Israëlitarum posterorum Semi spiritalem hæreditatem occuparunt.

Semo & Iapheto bene precatur.
h Vid. Hier in qq. Hebr. & Rupert. l. 4. ca. 38. & 39. August. quoque l. 16. de ciu. c. 1. & 2. & l. 19. c. 14. &c.

ANNVS MVNDI 1694.

DILVVII 38. CAINÆ IVNIORIS 1.

ANTE CHRISTVM 2359.

I. Proponitur quæstio de Iuniore Caina.

GRauissima est hoc loco, & multorum antiquorum Patrum, recentiorumque scriptorum controuersiis agitata quæstio, an Arphaxad genuerit Cainan, an Sale: siue quod eodem redit, vnáne generatio redundet in D. Luca, & 70. Interpretibus, an desit in Hebræo, & editione vulgata: quáue de causa, aut illi addiderint, aut isti detraxerint. Ea tamen quæstio paucis expediri posse videtur in hunc modum.

Asseritur pars aiens & authoritate probatur.

Dicimus generationem Cainæ hoc loco inserendam esse; Nam eam deesse docet S. Lucas c. 3. Euangelij sui, qui eam perspicuè ponit, aitque Sale fuisse filium Cainæ, & nepotem Arphaxadi. Idem docent Septuaginta seniores spiritu Dei pleni, qui cap. 10. [a] aiunt Arphaxad genuisse Cainan, & ab isto ortum esse Salem. Et rursum cap. 11. non solum numerant Caman in hac generationum serie, sed etiam disertè explicant, quo anno patris natus sit, qua ætate sua genuerit Sale, & quot annis post illum genitum vixerit.

a vers. 24.

II. Et ratione valida.

Cum ergo veritatis huius definitio, ex authoritate pendeat, & contraria sententia negante tantum authoritate nitatur, certumque sit in huiusmodi probationibus aientem neganti præponderare, facile Lector æquus atque integer intelligit, cui sententiæ palma tribuenda sit; præsertim cum nulla iusta causa esse possit cur mendacium dicatur, at iusta esse queat, cur veritas sileatur; quam nos idoneam mox suggeremus; cum alij idoneam causam afferre nequeant inuectæ à Septuaginta, & confirmatæ à S. Luca falsitatis, quod argumentum nunquam soluent, qui contra sentiunt. Existimamus itaque cum doctissimis viris Moysem dedita opera, sed iusta ratione, hanc generationem omisisse, quoniam statuerat à Noë ad Abrahamum decem generationum gradus duntaxat recensere, sicut fuerant decem ab Adamo vsque ad Noë: idque sequitur Iosephus [b], & alij vetustissimi Hebræorum, vt Genebrardus affirmat. Quo modo etiam videmus Matthæum Euangelistam tres tessaradecades animo complexum, in earum altera tres generationes prætermisisse. Et Ioannem Euangelistam in Apocalypsi ex tribubus Israëliticis duodenario numero contentis, Daniticam tribum prætermisisse: non obliuione vtique, sed certo mysterio.

Cur Moses Cainanum omiserit.
b l. 1. Ant. c. 6. sub fi. in Chron.

III. Non autem Sept. aut S. Lucas.

Dicimus quoque Septuaginta Interpretes, & eos secutum S. Lucam, merito hanc Cainæ iunioris generationem non præteriisse, quia ad illas Mosis Decades non attendebant, sed statuerant exactum catalogum omnium omnino generationem ad Abrahamum ponere. Diuus autem Hieronymus in editione vulgata, fidelis interpretis functus offi-

cio, eam omisit. Etenim cum ex Hebræo fonte Latinam versionem hauriret, debuit omittere, quod in Hebræis codicibus non repererat. E contrario S. Lucas quia Septuaginta sequebatur, debuit ponere, quod apud eos legebat, & sciebat veritati esse consentaneum. Neque arguendi sunt propterea Septuag. qui S. Augustino a, aliisque testibus, non nudos agunt interpretes, sed afflati diuinitus, Paraphrastes etiam, & Prophetas. *Meritò*, inquit, *creduntur Sept. Interpretes accepisse propheticum Spiritum, vt si quid eius authoritate mutarent, atque aliter, quam erat quod interpretabantur, dicerent, neque diuinitus esse dictum dubitaretur.*

a l. 15. de Ciuit. c. 23.

IV. Quam multi hunc Cainanum recipiant.

Illi ergo Spiritu sancto suggerente Cainæ generationem repræsentarunt, quam postea Lucas Euangelista, eodem spiritu dictante, confirmauit: quos longo ordine secuti sancti Patres, Græci Latinique Cainan in hunc Patriarcharum chorum admiserunt; quibus plurimi recentiores nobiscum subscribunt, quos in Annalibus nostris, ad 26. vel 27. reperies numeratos; simulque refutatas rationes, quibus vtitur Sectarius quidam, qui Septuaginta Interpretes arguit imposturæ, & Euangelium corrigi cupit. Quo minus videtur hæc opinio probanda Catholicis; Satis enim constat hæreticos, spreta communi & regia Catholicæ fidei via, per abrupta ferri, & spiritu singularitatis ductos, deteriora sequi. Quia vero ista disputatio maximè refert ad sacram Chronologiam, ideo eam accuratius in præfatione tertij tomi ex occasione tractauimus, vbi eam studiosus Lector reperiet.

Capell.

V. Quis natiuitatis eius annus.

Cæterùm quod ad Cainæ & Arphaxadi annos attinet, existimamus veros Septuag. Interpretum annos sequendos esse, sublatis videlicet centenis illis adiectitiis, qui in totam primam & secundam ætatem irrepserunt, iuxta ea, quæ anno mundi 131. diximus. Ergo Arphaxad genuit Cainan non anno centesimo trigesimo quinto, vt legitur in Græcis, sed 35. eóque absoluto, vt numerare solemus, id est circa initia trigesimi sexti.

Ortus Nembrodi.

Sub hæc tempora natus videtur Nembrod ille nominatissimus, filius Chus, & Chami nepos. De quo Nembrodo seorsim Scriptura loquitur, propter eius eminentiam, vt ait S. Augustinus b, quæ & eius regnum memorauit, quo longe postea potitus est. Sub hæc porro tempora natum dicimus, ea coniectura ducti, quod Nembrod sit quartus à Noë, sicut & Cainan, quem hoc anno natum satis explicatum est.

b l. 16. de Ciu. c. 3.

Ortus Zoroastris.

Non longe autem post natus videtur Zoroastres. Nam coæuos fuisse author est Epiphanius sub initium Panarij; quam etiam causam fuisse putat cur Nembrod idem cum Zoroastre à Græcis creditus fuerit. Sed de his postea pluribus, sub initia Imperij Assyriorum, cuius Nembrod fundator fuit.

(∴)

ANNVS MVNDI 172

DILVVII 68. CAINÆ 31.

SALÆ 1.

ANTE CHRISTVM 2329

ECce 30. ipsos annos vacuos transilimu inopia rerum, non vtique gestarum, s scriptarum, vt libro 2. de Timore D aumirantes notauimus a, eandemque pen riam patiemur ad diuisionem vsque gentiu atque linguarum, ipsumque Abrahamum. P triarcham. Hoc autem loco Sale ortum pon mus anno Cainæ patris eius trigesimo absol to, iuxta ea, quæ paulo ante monuimus.

Interea quid ageret Noë, quid filij ac nepo tes, nam multis iam liberis ac nepotibus h 68. annis à diluuio auctum fuisse oportet, v etiam vbi habitaret incertum est. Satis diu a que adeo multis annis in montibus habitas cum filiis, aliisque recenti adhuc cladis memo ria pauidis, scribit Iosephus b. At mihi prob bilius videtur non multis diebus in montan esse commoratos, quia illi parum idonei fu habitationi, præsertim altissimi, quales ij fue runt in quibus arca requieuit. Quorsum etia Noë emissis toties volucribus sollicitè quære bat an terra exsiccata esset, campestris videl cet, nam de montana id iamdudum constaba nisi quia quamprimum in loca planiora desce surus erat, vel illam ob causam, ne suis de pro missione diuina diffidere, ac diluuium alteru formidare videretur. Credibile autem est No & filios, per annos aliquot, non multum ex l co vnde exsceuderant ex arca fuisse digresso sed in campestribus Armeniæ locis habitass ibique vineam, quæ non gaudet excelsis mon tibus, plantasse, quæ est sententia S. Epiphan. sub initium Panarij.

ANNVS MVNDI 1754

DILVVII 98. NOE 698.

SEMI 196. HEBER 1.

ANTE CHRISTVM 2299.

NAtus est hoc anno Heber, Hebræor pater, vt ex ipsa notatione nomini docet Augustinus a, qui eum virũ ad modum illustrẽ fuisse ex eo colligit, quod extr ordinem à Mose celebretur, adeo vt Sem al Heber abnepote, non vice versa Heber à Sem illustrari videatur. Quomodo Abraham & Dauid, & Moses, & alij viri principes, in sacr historia, & alij in profana, non solum filios a nepotes, sed etiam progenitores suos vehemen ter illustrarunt. Verba Mosis b sunt. *De Sem quo que nati sunt, patri omnium filiorum Heber, fratre Ia phet maiore*, id est Sem quoque, qui fuit pater siue atauus omnium, qui ab Hebere orti sunt & Iapheti frater natu maior, hic, inquam Sem filios procreauit Ælam, Assur, &c.

Ex quo Hebræis nomen.

Non itaque frustra, inquit S. Augustinus, *ipse primus nominatus est in progenie veniente de Sem, & prælatus est item filiis, cum sit quintus nepos*, id est quintus à Semo, inserto Caina Heberis auo, *nisi quia verum est quod traditur, ex illo Hebræos esse cognominatos, tanquam Heberæos: cum & alia possit esse opinio, vt ex Abraham tanquam Abrahæi, dicti esse videantur. Sed nimirum hoc verum est, quod ex Heber Heberai ac deinde, vna detracta littera, Hebræi appellati sunt*. Sic Augustinus, sed de Hebere alius erit dicendi locus.

ANNVS MVNDI 1788.

DILVVII 131. PHALEG 1.

ANTE CHRISTVM 2265.

I. Ortus Phaleg.

PEruenimus hoc anno ad tempus illud, quod terræ omnes atque maria, & omnino quidquid cœlorum ambitu contineatur, in tres mundi principes Sem, Cham, & Iaphet, eorumque filios ac nepotes, authore Deo, administro Noë distributum est: Authore inquam Deo, qui sola terrarum, quæ rursum mortalibus dederat incolenda, hominibus atque animantibus repleri iusserat, dicens a, *Crescite, & multiplicamini, & replete terram.*

a Gen. 9. 1.

Et terræ diuisio, quæ duplex fuit.

Cæterum terræ diuisio hoc loco sumenda est, non quæ contigit cum construeretur Babylon & turris eius, quæ linguarum confusione nobilitata est, sed quæ à Noë Dei voluntate instituta est: qualis & à Iosue post occupatam Chananitidem facta est b. Sicut enim tunc non statim à diuisione facta, in possessionem à singulis tribubus itum est, sed multo post tempore; ea quæ nunc sub ortum Phaleg. facta est diuisio, non nisi diu post, occasione diuisionis linguarum, in rem deducta est. Duplex ergo terræ diuisio agnoscenda est, altera verbo, & quasi Noëtico testamento facta; altera reipsa, in constructione Babyloniæ turris. Quamuis autem plerique alteram cum altera permisceant, atque confundant, tempore tamen sunt, ac natura distinctæ. Prior enim sub Phalegi ortum, altera incidit in mediam eius ætatem, vt merito ille à gemina diuisione nomen acceperit.

b Iosue 13. & 18.

II. Prior contigit in ortu Phaleg.

Priorem conferimus in natiuitatem Phaleg, sic enim eum appellauit Pater, *ob quod in diebus eius diuisa sit terra*, vt ait Moses c: Nam cum hæc terræ diuisio ad Babylonicam linguarum confusionem, & mortalium dispersionem trahi non possit, vt postea intelligetur, ortui Phaleg. illam assignamus, quæ vere & propriè diuisio terræ fuit, & natura sua occupationem assignatarum prouinciarum antecedit. Adde quod hoc loco posita diuisio, nullam inuehit absurditatem, dilata vero, & confusa cum posteriore dispersione, longe maximam, vt suo loco dicemus. Certè Iosephus, vt cæteros taceam, quos in Annalibus retulimus d, ait natum Phaleg, dum habitationum distributio fieret. Et profecto nisi in ortu eius eam diuisionem contigisse dixerimus, nihil deinceps causæ erit, cur non in diebus cuiuscunque aliorum Patriarcharum, qui eodem cum illo tempore diu vixerunt, dici possit contigisse. Scio Heberem à plerisque dici Prophetam, circa impositionem nominis filij sui; sed vt Propheta non sit circa præsentem terræ diuisionem, potuit tamen esse Propheta circa terram posterius occupatam sub diuisionem linguarum, quæ sub eodem Phalego contigit.

c Gen. 10. 25.

d Phaleg. 1. num. 3. ἐν ἐπιδιανεμήσει τῆς οἰκήσεως.

Heber Propheta.

III. Diuinitus instituta nunc diuisio.

Hoc ergo anno Heberis 34. absoluto, & 35. ineunt, & diluuij 132. natus est Phaleg: quando Patriarcha Noe, cum videret nepotes suos in tantam iam excreuisse multitudinem, multis vt coloniis deducendis sufficerent: & ipse vicinam sibi ex hac vita migrationem, in tam longinqua senectute, speraret, diuinam eis de orbis habitabilis diuisione, mentem aperuit. Author huius rei Epiphanius in Anchorato; vbi certam terræ diuisionem à Noë factam recenset, ab Eusebio in chronico mutuo sumptam, quæ tangitur in primo recognitionum Clementis, nec satis plerisque probatur. At Iosephus a, & eum secutus Hieronymus, aliam diuisionem Scripturæ magis consentaneam instituit, quam breuiter referemus, ducto cum ipso à filiis Iaphet initio:

a 1. Ant. 6.

IV. Ex Iosepho & Hieronymo sors filiorum Iaphet.

Horum sedes, inquit, *à Tauro & Amano montibus incipientes, pertinebant in Asia ad amnem vsque Tanaim: in Europa; vsque Gades, in terris hactenus vacuis occupatæ*. Sic ipse. Amanos autem mons, & deinceps Euphrates ascendendo in Septentrionem minorem Asiam à maiore diuidunt. Itaque Iosephus totam hanc regionem, multis magnisque prouinciis constantem, vt ex Ptolemæi tabulis patet, Cilicia videlicet, Armenia minore, Cappadocia, Galatia, Pamphilia, Lycia, Caria, Asia, quæ proprie minor dicitur, Phrygia, & Bithynia: detrahit Asiæ, vt adiungat Europæ, ad aliquam, vt apparet, partium æqualitatem. Quo etiam rectè illud referre licet, *Dilatet Deus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem* b: id est in parte possessionis eius, Asiæ videlicet, quæ tota Semo assignanda videbatur. Sed & partem eius aliam, Syriam videlicet, Chamo tribuit, ad compensationem fortasse multarum prouinciarum sterilium, quæ sunt in Africa.

b Gen. 9. 27.

V. Sors filiorū Cham.

De filiis ergo Cham sic ait, *Chami vero filij Syriam, & regionem Amano, Libanóque montibus hærentem obtinuerunt, quidquid eius ad mare vergit*, Mediterraneum scilicet, *occupando, & Oceanum vsque ditionis terminos proferendo*: & scilicet Ægyptum, Æthiopiam & Africam vniuersam. Addit ergo Africæ totam Syriam, in qua sunt omnes prouinciæ Chananæorum, cum Arabia petræa, atque deserta: fortassis & felice eis cohærente, ad sinum vsque Persicum. Restat Sem, de quo idem Iosephus. *Semi vero tertio Noë filio*, aut verius primogenito trium, *filij fuerunt quinque, qui Asiam vsque ad Indicum oceanum, incoluere, ab Euphrate propagandæ ditionis initio facto*. Omnia igitur quæ cis Euphratem erant versus occidētem solem, ad Iaphet pertinuerunt. Quæ diligenter obseruanda sunt, ne postea regionem alicuius in alterius sorte inquiramus, aut collocemus. Sed hæc distributio quamuis, vt idē ait, authore facta Deo, multā habuit in executione cunctationem, & tergiuersationem, quæ plurimos annos assumpsit. Multa enim migrationem dissuadebant, vita inter amicos, affines,

Et Semi.

cognatos

cognatos consuetudo, atque commercium: honor ignotarum, & longinquarum regionum, nauigationum, naufragiorum, amor natalis soli, aliaque id genus.

a Beros. Annii Viterb. — VI. Peregrinatio Noë improbabilis. — Vbi facta sortitio.

Inducunt hic quidem a nauigationem Noëmi cum filiis, multisque colonis, mare Mediterraneum ratibus circumlustrantis. Verum hæc peregrinatio non satis probabiliter excogitata est, vt pote minime necessaria, cum sors suam cuique partem assignaret, qualiscumque fuisset à Deo facta partitio, qui norat cuius maior futura esset posteritas, vt ei maiora spatia, ac latifundia assignaret. Denique per eius diuisionem prouidebatur, ne qua inter fratres contentio de iniqua diuisione nasceretur; Et contentioni medebatur sortitio, quæ Epiphanio teste b ad Rhinocoruram facta est, quod ipse ex eo conijcit, quod eum locum indigenæ vocent Nehel, quod sortem, hæreditatem, & torrentem significat.

b in Ancor. & hær. 66.

ANNVS MVNDI 1800.

DILVVII 144. NOE 744.

SEMI 242.

ANTE CHRISTVM 2153.

I. Ortus Iectan.

TRigesimus sextus agitur Iubilæus annus, octodecim seculis expletis. Ad quod tempus referre possumus ortum posterioris filij Heber, nomine Iectan, tredecim postea filiorum patrem. Etsi autem rationi consentaneum est, fuisse eum minorem natu, ex ipso quo recensetur ordine in Scriptura a, idque passim omnes affirment, cum Hebræis in Seder holam. Iosephus tamen b in Heberis filiis recensendis priore loco Iectan ponit, quem Iuctan vocat, ratus fortasse eum maiorem natu, quod omnino credidit S. Augustinus c. In quam illum opinionem induxit, quod putauit tempore, quo natus est Phaleg, non solum terrarum distributionem factam esse, sed confusionem quoque linguarum: quod requirit Iectan Phalego ipsos sexaginta annos esse, maiorem, vt postea dicetur. At nunc satis habebit temporis, ante diuisionem linguarum, vt tredecim familiarum pater esse possit.

a Gen. 10. 25. 1. Paral. c. 1. 19. b l. 1. Ant. c. 6. c l. 16. de Ci. c. 11.

II. Et Rheü. — b in y.

Octodecim post annis Phalegi 32. natus est Rheü, quem Septuag. & ex iis Iosephus, Epiphanius, Augustinus, ipseque Lucas vocant Ragau, mutato ghain in gamma, propter vocis & figuræ similitudinem, sed facta mutatione punctorum. Nemo ferè in serie Patriarcharum isto est ignotior, & filio eius, nec nisi ad texendam vsque ad Abrahamum chronologiam, memoratus videtur.

(*)

ANNVS MVNDI 1850.

DILVVII 194. NOE 794.

ANTE CHRISTVM 2203.

I. Ortus Sarug. Iubil. 37. — Versio Petau. — Initium Idololatriæ ex Epiphanio.

COmmodùm nascitur nouus Patriarcha anno Iubilæi trigesimi septimi, proauus Abrahæ, nomine Sarug, siue Serug. De quo Epiphanius cum idololatriæ originem inquirit, *Phale*, inquit, *genuit Rhagam. Huius filius Serug fuit, quod nomen prouocationem significat. Hoc vero tempore idololatriæ inter homines, ac gentilium superstitionis initium est factum, quemadmodum à maioribus accepimus. Tametsi nondum ad simulacra, cælatosque lapides, aut ligna, aut argenteas aureasque statuas, alteriusue materiæ superstitiosus ille cultus adhæserat; nec aliud præter colores, atque effigies erat, in quo hominum mentes nouum per sese nequitiæ genus excogitarent, ac sponte sua, proprioque animi ac rationis impetu, pro honestate sibi sceleris turpitudinem adsciscerent.* Hæc ibi: quibus persimilia repetit in Anacephalæosi; additque illis imaginibus repræsentasse eos, qui olim apud ipsos in honore fuerant, aut tyrannos, aut præstigiatores, aut qui aliquid fecerant in vita memorabile.

II. Imagines pictæ ei seruiebant

Intelligendum autem est huiusmodi picturas natura sua indifferentes, ex bono fine gratitudinis, & conseruandæ memoriæ virorum illustrium, & eorum egregia facinora imitandi, fuisse laudabiles: sed rem paulatim dæmonum astu ad idololatriam deflexisse, attributa rebus inanimis diuinitate quadam, siue quod eis principes ius asyli tribuerent, siue quod ibi dæmones aliqua vulgo mira factitarent. Verum hæc non nisi post diuisionem gentium ac linguarum contigisse putantur, id præcipuè agente Nembrodo. Serius autem vel ocyus, satis constat ex sacris litteris, his ipsos Semi filios, & progenitores Abrahæ, & nominatim Thare, multitudini Deorum adhæsisse. Quanto id certius de filiis Chami, & Iapheti affirmari potest? In eo tamen numero esse ponendum Heberem, satis ex iis, quæ in eius ortu de eo dicta sunt intelligi potest.

Iosué 24. 2.

ANNVS MVNDI 1880.

DILVVII 224. NOE 824.

SEMI 322.

ANTE CHRISTVM 2173.

a Gen. 11. 24. — I. Ortus Nachor.

NAscitur hoc anno a Sarugi filius Nachor, patris anno trigesimo expleto, vt numerare solemus. Viuebat autem omnes isti, multiplicabantur in immensum, & diuina interueniente prouidentia, quæ terram habitatoribus repleri volebat, perpaucos occupabat immatura mors, multi gemini nascebantur, rari, aut nulli steriles erant. De singulis quippe eorum, quos Scriptura memorat, scriptum est genuisse filios & filias: quod

vtique de cæteris quoque omnibus familiis Noe intelligendum est.

II. Geminus Nachor.

a cap. 24. 2.

Porro auus & frater Abrahæ cognomines sunt, vtrique enim nomen est Nachor: idque non neminem induxit in fraudem in illis Ioluë verbis a, *Trans fluuium habitauerunt patres vestri ab initio, Thare pater Abrahami, & Nachor.* Nam hic Nachor est filius Thare, non pater; Itaque in Hebræo, ad vitandum ambiguum geminatum est nomen patris, hoc modo, Thare pater Abraham, & pater Nachor.

III. Noë migrationem vrget.

b l. 1. Ant. c. 4.

Credibile porro est hisce temporibus, vt significat Iosephus b, plurimum fuisse Noëmum in vrgenda migratione in colonias, filiis ac nepotibus suis diuinitus assignatas: eosque variis causationibus, & tergiuersationibus vsos, non prius paruisse, quam Deus, sumpta ex eorum malitia occasione, eos vel inuitos diuisit, atque distraxit.

ANNVS MVNDI 1909.

DILVVII 253. NOE 853.

THARE 1.

ANTE CHRISTVM 2144.

I. Ortus Thare.

a Gen. 11. 26.

b init. Panar. l. 1. n. 7. ἐν τῇ πυργοποιΐᾳ.

Vixit Nachor, ait Moses a, *viginti nouem annis, & genuit Thare*, Abrahami parentem, sic vt trigesimus Nachoris sit primus Tharæ. De quo scribit Epiphanius b, eum in Turris ædificatione natum esse, additque idolorum cultum, qui per colores, & picturam Sarugi ætate inductus fuerat, artificio Tharæ auctum ac roboratum esse, eo statuas ex argilla, aliisque deinceps artificibus ex alia materia, efformante. In huius autem sceleris pœnam, filium eius Aram ante ipsum mortuum esse, quod adhuc ter mille trecentorum ac triginta duorum annorum spatio, & ad vigesimam humani generis ætatem non contigerat. Ex quo clarum est Epiphanium non solum Chronologiam Septuaginta esse secutum, si tamen pro 32. annis substitueris 42: sed etiam iuniorem Cainam ab eo insertum fuisse; vt qui ibidem Thare vigesima ab Adamo generatione collocet, quæ secluso Caina esset decima nona. Quæ licet ea Hebraica traditione scribat Epiphanius, constat nihilominus ex superioribus Lamechum Noëmi patrem ante Mathusalem patrem suum esse defunctum. Nec credibile est totis 930. annis, quibus vixit Adamus, neminem naturali morte fuisse sublatum.

Idololatriæ incrementa.

II. Ædificatio ciuitatis ac Turris Babel.

Cæterum libenter audio Epiphanium dicentem Thare in Turris ædificatione natum esse. Eo enim posito, quod videtur admodum probabile, cum linguarum confusionem statuamus anno Diluuij 275. oportebit tam apparatum materiæ totius ad ædificandum, quam ipsam constructionem ciuitatis & turris, duos circiter ac viginti annos tenuisse: neque minus requirebat temporis opus, mole ac magnitudine prope immensum, vt suo loco dicetur, & opere ipso magnificentissimum, & quidem non vt ad consummationem, & integram absolutionem operis, sed vt multum vltra initia perueniretur. Itaque S. Augustinus a ait Ciuitatem ante linguarum confusionem, perfectam non fuisse, vsque in tantum modum, quantum superba cogitabat impietas. Denique mirabilius est centum annos in arcæ constructione positos, quam viginti duos in ædificatione immensæ ciuitatis ac turris. Nihil ergo absurdi est tot annos huic ædificationi tribuere, quibus Dei longanimitas & patientia reddebatur illustrior: tantóque illi magis punirentur, quanto maius opus, maiores conatus, impensæ, vigiliæ, laboresque diuturniores, irriti, atque inanes redderentur.

a l. 16. de Ciu. c. 4.

III. A quibus suscepta.

b q. 3. in c. 11. Gen.

c cap. 11. 1. 2. 4.

Nunc videndum nobis est, quinam, & qua occasione ædificarint, quo fine, quo loco, qua materia, atque forma, quæ omnia Scriptura summa breuitate perstringit. Quinam ergo proferuntur huius operis architecti? Tostatus b arbitratur omnes, qui tunc erant mortales, ædificationi huic incubuisse, etiam ipsum Noë; cæterósque iuniores Patriarchas, qui erant etiam tum omnes in viuis. Cuius rei non inanem ex ipsa Scriptura c coniecturam ducit, quæ de omnibus hominibus dicit, eos vno eodemque idiomate vsos, statimque subdit profectos de Oriente, nimirum eosdem omnes, & venisse in campum Sennaar. Idem probat illa vox, *antequam diuidamur in vniuersas terras.* Non enim pertinebat ad aliquos in vniuersas terras diuidi, sed ad omnes. Nec dissentit Epiphanius d, imò etiam distinctius rem prodit. Ait enim de tribus filiis Noe, duos & septuaginta extitisse principes, qui consilia de turris huius, ac ciuitatis extructione contulerint. Iosephus e primarium huius consilij authorem facit Nembrodum, qui inter cæteros Noëmi nepotes eminebat. Neque tamen propterea mihi persuaserit Abulensis Armeniam, in qua nati, educatique fuerant, vt montuosam ab omnibus omnino fuisse desertam, quam ducentos iam & quinquaginta annos incoluerant, vbi domos construxerant, prædia acquisierant, supellectilem compararant: nec in paucis saltem amorem patriæ valuisse, qui nunc tam multos in locis longe asperioribus toto terrarum orbe, atque adeo in ipsa Armenia retinet.

d Init. Panarii.

& quorum consilio.

e l. 1. c. 4.

Armenia an plane deserta fuerit.

IV. Ædificandi occasio.

& quis finis.

f cap. 11. 4.

Iam quod ad huius profectionis & ædificationis occasionem attinet, probabile est tam impulsu & exhortatione Noë, qui suos constanter vrgebat ad profectionem, in terras, quæ sibi forte obtigerant; quam ipsis locorum, quæ iampridem incolebant, angustiis compulsos, laxiora ad habitandum spatia quæsiuisse. Sed non fuit in tanta multitudine mens omnibus vna; Et maxima quidem hominum pars, quæ animum ad ædificandum adiecit, eum spectabat finem, quem retulit Scriptura f, insigni scilicet aliqua & stupenda mole, nomen eorum qui illum excitassent celebrare; Ciuitate videlicet ac Turri, cuius culmen ad cœlum pertingeret, quod monimentum esset separationi omnium

morta-

mortalium, qui ab humani generis instauratione, ad id tempus, vnius ferè regionis spatio circumscripti permansissent. Qua in re negat Tostatus [a] istos architectos vllo modo peccasse, quod & opus natura sua esset indifferens, & ad finem referretur non malum.

a q. 8. in 11. Gen.

V. Præsertim impiorum.

b l. 1. Ant. c. 4.

Verum longe alium finem, si Iosepho credimus [b], improbissimi quique Nembrodo duce in ædificando spectarunt, Bellum videlicet præpotenti Deo, per dementissimam superbiam gerere, seque tutos ab illius vi & inundatione seruare. At nihil apparet hactenus in Scriptura, quod tam horrendam insanitiam ac dementiam probabilem faciat; quam Augustinus [c], Abulensis [d], ac Caluinus ipse refellit. Itaque longe probabilius est, & certius, Nembrodum cum cognatis, clientibus, & amicis suis, quod potentia præ cæteris, audacia, viribusque emineret, dominationem meditatum esse, & idoneum nactum locum in terra Sennaar, communi omnium opera, proprium sibi domicilium, honesto ac specioso aliquo titulo, excitare voluisse. Hanc fuisse Nembrodi mentem exitus ipse declarauit. Ciuitas enim quæ ædificabatur, & quæ postmodum, ex euentu confusionis linguarum, nomen habuit Babel, siue Babylon *principium regni eius fuit*, vt affirmat Moses [e].

c l. 16. de Ciu. c. 4.
d q. 6. in c. 11. Gen.

Nembrodi propositũ.

e c. 10. 10.

VI. Armeniæ situs.

Quod ad locum attinet, duos assignat Scriptura terminos, orientem à quo profecti sunt, & terram Sennaar in qua ædificarunt. Orientis nomine plerique omnes Armeniam intelligunt, quod nimirum ibi area substiterit, eaque sit Babyloni orientalis. Verum nisi nos omnes geometricæ tabulæ, antiquæ recentioresque fallunt, Armenia plane Septentrionalis est Babyloni. Itaque dicendum videtur, eos non recta ex Armenia venisse Babylonem, sed per vagos circuitus; vt fit ab iis, qui ignota loca terra marive explorant. Terra vero ad quam appulerunt dicta est Sennaar, ab euentu confusionis linguarum [f], sicut & Babel, siue Babylon. Loci commoditas, & amœnitas præ Armenia, eos inuitauit ad subsistendum, & habitandum in eo. De cuius fertilitate legendus est Herodotus [g], Strabo [h], Plinius [i], qui Babylonicum agrum totius orientis fertilissimum appellat.

Terra Sennaar.
f Hier. de nom. Heb.

g l. 1.
h lib. 16.
i l. 6. c. 26.

VII. Materia ædificij.
k q. 58. extrema.

Denique lateres habuere pro saxis, quod in Assyria magna sit lapidum penuria, vt ait Theodoretus [k], bituminis autem magna copia, vt pote quod fontes vna cum aquis ibi eructent, & extra alueum eiiciant. Semiramis quoque apud Diodorum Siculum, cum postea Babylonem magnificentius extrueret, murum lateribus bitumine conglutinatis coagmentauit, 50. orygias altum, quæ mensura 6. pedum est. Opus autem ipsum ad nominis immortalitatem destinatum, non turris tantum fuit, etsi ea maximè celebratur, sed ciuitas etiam, vt habet Moses. Vt autem multæ essent turres in muro, qui ciuitatem ambiebat, in Vrbis ipsius medio vna erat insanæ substructionis, fortasse qualem describit Herodotus in medio templi Beli [l], solida crassitudine simul & altitudine stadij, cui alia rursus superimposita turris, & huic subinde alia, ad octauam vsque, &c. S. quoque Hieron. [m] in Esaiam, *Arx*, inquit, *id est capitolium illius vrbis et turris, quæ ædificata post diluuium, in altitudine quatuor millia dicitur tenere passuum, paulatim de lato in angustias coarctata, vt pondus imminens facilius à lateribus sustentetur*, &c. Habes eius effigiem in Herodoto Græco-Latino.

Turris Babylonica.

l l. 1.

m c. 14. 22.

ANNVS MVNDI 1931.

DILVVII 275. NOE 875.

SEMI 373.

ANTE CHRISTVM 2122.

I. Tempus confusionis linguarum.

ADest aliquando tempus illud, quo potentium hominum superba atque inconsulta temeritas, dum vanitatis suæ immortale in terra monimentum relinquere cogitat, infœlici multiplicatione linguarum castigata, & multiplici addiscendorum verborum labore damnata est. Vnde illud etiam exortum, & propagatum est malum; vt homines, quamuis ex vno capite ac fonte procreati, non locis tantum, & regionibus, quod necesse erat, sed animis quoque cum linguarum separatione sæpenumero disiungerentur. Sicut autem Dominus, Diluuio mundum exterminaturus, ipsos centum & viginti annos ad pœnitentiam hominibus indulsit. Ita nunc, ex quo diuisio terrarum ipsius iussu, in ortu Phaleg facta fuerat, centum & viginti annis, paulóque amplius elapsis, cœperunt homines in Armenia emigrare, & in Babylonia per otium ædificantes, immemores coloniarum suarum, diuturnas trahere moras, imò vt Scriptura loquitur, habitare cum Deus illos inde, vel inuitos expulit atque distraxit.

II. Confirmatur ratio temporis.

Hunc porro annum huic cladi, qua linguæ vnius commercium ac communionem amisimus, assignamus Eusebij Chronologiam secuti, qui ponit primum annum Abrahæ, concurrere cum 43. Nini, secundi Assyriorum Regis. Is ergo nascente Abrahamo duos iam & 40. annos regnauerat, Primus autem Belus 65. quos annos si coniunxeris peruenies ad proximè sequentem annum Assyriorum primum, quem linguarum confusio, & familiarum separatio immediatè antecessit. Deinde cum Abraham natus sit anno patris sui Tharæ 130. vt ex Scriptura ipsa probabitur, si ab his annis Beli & Nini annos sustuleris, ad præsentem, qui est Tharæ 23. peruenies. Rursum ad præsentem annum, qui est Diluuij 275. si horum regum annos addideris, peruenies ad 382. à diluuio, & primus Abrahæ erit ab eo 383. Nini 43. & 108. regni Assyriorum; quam deinceps sequemur rationem temporum, à qua illi ferè tantum dissentiunt, qui iuniorem Cainam omittunt, & Abrahamum septuagesimo patris anno natum volunt: qui eadem opera, sacram chronologiam annis nonaginta diminuunt.

III. Non pertinere ad ortum Phaleg.

Atenim illam in primis opinionem hoc loco infirmari necesse est, quæ diuisionem linguarum reuocat ad ortum Phaleg, & ibi ea diuisionem terrarum tanto antiquiorem non distinxit, infirmari, inquam, illa ratione

quæ S. Augustinum fatigabat. Cum enim Scriptura dicat natos Heberi filios duos [a], *Nomen*, inquit, *vni Phaleg, eo quod in diebus eius diuisa sit terra, & nomen fratris eius Iectan*. Et cap. seq. [b] *Vixit Heber 34. annis & genuit Phaleg*. Si Phaleg, vt apparet fuit primogenitus, certè in ortu eius, quo dicuntur diuisæ linguæ, non erant nati 13, illi filij Iectan, qui tamen facti sunt totidem linguarum ac familiarum principes, cum ne pater quidem illorum tum natus esset. Si autem Iectan fuit primogenitus, vt S. Augustino placet [c], cum constet Phaleg natu minorem natum anno Patris 34. oportet Iectan, intra illos quatuor & 30. annos, atque adeo multo pauciores, (nam Heber non paucos vixit annos antequam filios susciperet) nasci & adolescere, & producere 13. liberos, qui non pueri tunc essent, sed tam grandes iam familias haberent, vt in linguas proprias diuidi possent, & dignæ essent nominibus gentium, vt ait August. quod intra 34. annos, aut potius intra 14. Si Iectan vigesimo patris anno natum dicamus, fieri non posse, nemo non videt.

a Gen. 10. 25.

b Gen. 11. 16.

c De Ciu. l. 16. c. 11.

IV. Sed ad hoc ipsum tempus.

Quæ incommoda, nonnulláque alia, quæ in Annalibus [d] expendimus, posita nostra chronologia euanescunt. Sit ergo positum, Phalegum, iuxta Scripturæ ordinem, esse Heberis primogenitum, in eiusque ortu terrarum diuisionem factam esse; diuisionem autem linguarum atque populorum factam sub medium vitę Phaleg. id est 144. anno ipsius, Diluuij autem 275. qui est præsens annus, quem aliis quoque notis in indice eius insigniuimus. His ergo positis de re ipsa dicendum est. Cum autem de constructione ciuitatis & turris, quæ proxima causa fuit diuisionis linguarum, in primo anno Thare dictum fuerit, sequitur vt de confusione ipsa, & hominum in vniuersas terras dispersione, qui est eiusdem confusionis effectus, breuiter disseramus. Et primum quam iusta pœna architectis istis inflicta fuerit, & quam consentanea diuinæ sapientiæ & bonitati.

d hoc anno. num. 3.

V. Dei in hac confusione bonitas & sapientia.

Quæ enim pœna suauior à parente expectari possit, in liberos minus dictis suis audientes, quam sine cædibus, sine mutilatione & plagis, sine iracunda dissipatione laboriosi operis, atque adeo sine obiurgatione & querela eos adigere ad obtemperandum, nouasque colonias deducendas; quæ coloniæ essent, si volentes abibant, aut varia exilia, & deportationes, si inuiti. Quod hæc eorum culpa vanitas fuit, nonne sapienter plenum vanitatis opus, & inops solidæ gloriæ, præter Dei voluntatem susceptum, infirmitate sua, Deo nō sustentante, contabescit? Si superbæ mentis elatio, nonne confusione expianda fuit, ne superbè vnquam gloriosi isti iactare possent opus, quod imperfectum irrisi, confusique reliquissent. Si odium Dei hanc arcem erigebat aduersus Deum, nonne exarmandi erant inimici? nonne ex ipsa arce exigendi, & impia coniuratio animorum, iusta linguarum confusione castiganda?

VI. Confusione fuerit, an diuisio.

Sed age quæ fuerit ista linguarum confusio, quomodo facta, quamque multiplex fuerit videamus. Nam Philo in libro de confusione linguarum, negat vllam confusionem contigisse, sed diuisionem. Nam Hebræam, quæ iam erat, in sua puritate, atque integritate perstitisse, alias autem, quæ tum primum natæ sunt, confusas non fuisse ante quam essent. An in linguis confusio non fuit, sed in hominibus, propter repentinam exorientium linguarum varietatem, vt Pererio placet? An confusio linguarum, siue permistio idiomatum fuit, dum eodem in opere diuersarum familiarum homines versarentur, & mutatis repente linguis, vnus sermo efficeretur, in quo Hebræa, Græca, Latina, Germanica, Polonica vocabula mista, confusáque reperirentur, quorum nonnulla singuli intelligerent, nemo caperet vniuersa; sicque fieret vt *nemo audiret vocem proximi sui*, id est alter alterum intelligere non posset, vt Lyrano quoque videtur. Denique Diuisio linguarum rectè dicitur, quandoquidem pro ratione diuersarum linguarum, à se inuicem diuisi sunt homines, qui lingua vtebantur, quæ diuersa esset à sua.

VII. Quomodo facta sit.

Quomodo facta sit fusius explicat Tostatus [a] ex quo Pererius [b]. Dico breuiter inductam primùm diuinitus in omnibus familiis obliuionem natiuæ linguæ, id est Hebraïcæ, præterquam in Heber & Phaleg, in quibus illa inuiolata permansit: tum insertam infusamque nouam linguam cæteris familiis, prout olim infusa fuerat Adamo, & vxori eius; adeo vt illam non minus haberent in promptu, quam si eam cum nutricis lacte didicissent. Ministerio porro Angelorum id factum fuisse scribit Origenes [c], eorum scilicet, qui illorum populorum rectores futuri erant: ad quos illa Dei dirigatur oratio; [d] *Venite, descendamus, & confundamus ibi linguam eorum, vt non audiat vnusquisque vocem proximi sui*. Quod absurdum esset de singulis hominibus interpretari, quasi quisque linguam huiusmodi loqueretur, quam nemo omnium præter ipsum intelligeret; id enim esset quingenta millia linguarum introducere, idque valuisset, non ad multiplicandos hominum cœtus, & ciuitates, sed ad omnes à se inuicem distrahendos.

a q. 12. In c. 11.

b l. 16. n. 135. 136

c hom. 11. in 18. Num.

d Gen. 11. 7

opera Angelorum.

VIII. Per familias linguę distinctæ.

Mosis ergo mens est factum esse, vt vnusquisque non intelligeret omnes, vt ante solebat, sed alij alios intelligerent, puta qui erant eiusdem familiæ, alios non intelligerent, qui erant diuersæ. Per familias ergo distinctæ sunt linguæ, idque significat Moses, cum filios Noë separat, *secundum cognationes & linguas*, & non secundum linguas duntaxat. In quo apparet Dei omnium conditoris & parentis bonitas, qui diuersitate linguarum parentes à liberis non plane distraxerit, vt inter eos remaneret societas, inter quos vnius eiusdemque linguæ commercium seruatum foret. Superest vt aliquid de numero linguarum, pro instituta breuitate dicamus.

IX. Numerus earum.

Eum numerum Scriptura nusquam prodit, sed illum plerique sancti Patres ex numero familiarum Noë à Mose commemoratarum colligunt: ex familia Iaphet 15. progenie Cham vnam & triginta: ex stirpe Sem viginti septem. *In summa igitur*, inquit Augustinus [e], *omnes progeniti de tribus filijs Noe sunt septuaginta tres; vel potius, quod postea*

e l. 16. de Ciu. c. 3. & 11. Epiph. hæres. 39. & c

demonstrabitur, septuaginta duas gentes tunc fuisse colligitur, non homines. Quod se demonstraturũ promittit, exequitur aliquanto post, aitque vnam tantum fuisse linguam Heberis & Phaleg filij eius, nimirum Hebræam, quæ fuerat ad eam diem omnium communis: nec tamen omissum Phaleg, licet omittantur qui gentium & linguarum principes non fuerunt, propter tempus insigni euentu notatum. *Quia in diebus eius diuisa est terra.*

X. Fuisse duas & 70. — a l. 16. c. 3.

Priore autem illi loco subdit, quod minimè ignorandum est. *Propterea*, inquit, [a] *multorum filij non commemorati, quia gentibus aliis nascendo accesserunt, ipsi autem gentes facere nequiuerunt. Nam quæ alia causa, cum filij Iaphet octo numerentur, ex duobus eorum tantum filii nati commemorantur? Et cum filij Cham quatuor nominentur, ex tribus tantum, qui nati sunt adiiciuntur. Et cum filii Sem nominentur sex, duorum tantum posteritas adiicitur: nunquid ceteri sine filiis remanserunt? Absit hoc credere. Sed gentes propter quas commemorari digni essent, non vtique fecerunt, quia sicut nascebantur, aliis gentibus addebantur.* Ita S. August. [b] Eundem numerum duarum & septuaginta linguarum tradit Eusebius in Chronolog. & Epiphan. initio Panarij, idemque repetit hæresi 39. vbi de genere Chami ponit duces 32. de stirpe Sem quindecim, de Iaphet viginti quinque, vbi totus numerus idem est, partiales non item. In eundem numerum consentit Prosper Aquitanicus [c], Hieron. Arnobius, Origenes, Beda, Marianus, Scotus, Chronicum Alexandrinum, alijque recentiores. Quæ porro hunc numerum dubium faciant, quidque obiectionibus respondendum videatur in Annalibus reperies [d].

b quam vide etiam li. 16. c. 6. — 32. 15. 25. 72.
c l. 2. de vocat. c. 4.
d an. m. 1931 n. 16. & 17.

XI. Cessat ædificatio, & turris disiecta. — e 4. Æneid. — f l. 1. ant. c. 4

Hac ergo linguarum confusione, & hominum perturbatione inducta, *Non cœpta assurgant turres* [e], *pendent opera interrupta, minæque murorum ingentes, æquataque machina cælo*, Nominatim autem turrim, non solum à latomis, & muralibus structoribus relictam, sed diuinitus etiam disiectam, plerique veterum tradidere. Iosephus [f] ex Sibylla refert Deos turrim procellis immissis subuertisse.

—— Vt terra deinceps

Tota repleretur diuisis regibus ——

quot scilicet colonijs, Nembrodo auspice, vt dicetur anno sequenti. De turri etiam ventorũ impetu euersa author est Epiphanius [g], Abydenus apud Eusebium de Præparat. [h] & apud eundem Eupolemus. Quod si quæras cur Nembrod, qui post dispersas reliquas gentes Babylone substitit, cum popularibus suis intermissum opus non redintegrarit, dicendum videtur aut opus fuisse maius, quam vt à tam paucis hominibus perfici posset; aut potius homines præsentes magnitudine prodigij deterritos, ausos non fuisse opus absoluere, ne forte diuinitus grauiori aliqua pœna mulctarentur. Relictam porro ædificationem, per annos ferè centum, ad Semiramidem vsque probabile est, quæ inchoatam ciuitatem Babel incredibili magnificentia, & magnitudine absoluit; turrim vero ipsam quoquo modo absolutam, in templo Beli inclusit, vt supra [i] ex Herodoti primo libro retulimus. Quæ autem cuique familiæ, vel genti terræ sortitione obtigerint, infinitior, atque impeditior est disputatio, quam renuit suscepti operis breuitas; itaque beneuolum lectorem ad ipsos Annales [k] cum bona venia dimittimus.

g init. Panar. — h l. 9. c. 14. & 7. — An redintegrata à Nembrod.
i a. m. 1909. n. 7. — Quæ cuique prouincia côtigerit.
k a. m. 1931 n. 20. & seq.

ANNVS MVNDI 1932.

NOE 876. THARÆ 24.

BELI primi Assyriorum Regis I.

ANTE CHRISTVM 2121.

I. Initium regni Babylonici.

PRimus hic annus à diuisione linguarum, regnum Babyloniorum exorditur, quod in Assyriorum Monarchiam defuncto Belo commutatum est. Eius initium, qui apud scriptores prophanos exquiret, nihil certi reperiet, tanta est opinionũ diuersitas. De duratione quoque *Scinditur incertum studia in contraria vulgus.* In quibus ne hoc loco lectorem moremur; ex Scriptura ipsa quam possumus firmitatẽ petamus, vt eius Imperij stabiliamus initia. Eo enim fundamento rite stabilito, cum per singulos annos, quasi per totidem gradus decurrerimus ad finem, facile erit intelligere quãta fuerit Imperij Assyriorum duratio. Inueniemus enim ad mortem vsque Sardanapali annos omnino 1304. qui est annus Mundi 3235. Ad mortem autem Assaraddonis, quando Imperium hoc plane excisum est, 1401. qui est annus mundi 3333. vt in illis ipsis locis ostendemus. Cæterum Assyriorum nomine in hoc regnorum exordio, etiam Babylonios comprehendimus, nec regnum istorum, quod vnius tantum Beli, siue Nembrodi fuit, ab Assyriorum Monarchia separamus, Eusebium secuti, quem & cæteri omnes deinceps habuerunt ducem.

Duratio Imperii Assyriorũ.

II. Non cœpit ante diuisionem linguarum.

Illud autem statuamus in primis Imperium Assyriorum non cœpisse ante diuisionem gentium, siue familiarum, quæ à Noëmo Patriarcha propagatæ erant. Non fuisset enim hoc regnum Assyriorum, vel Arabum, vel Egyptiorum sed omnium hominum. Proprietas enim vt bonorum, ita & subditorum distinctionem supponit. *Rex*, ait Chrysostomus [a], *nondum omnino fuerat, cum nondum essent subditi.* Erant quidem distinctæ familiæ, quas Scriptura commemorat, & familiarum patres ac progenitores, sed locis parum admodum distinctæ erant ac penè confertim habitabant, nec quisquam eorum Dominum agebat, aut principem, sed parentem. *Nembrod autem cœpit esse potens in terra*, vt Scriptura [b] loquitur, quam potentiam eadem mox regnum interpretatur, cum ait, *fuit autem principium regni eius Babylon*, &c. quod confirmat Chrysost. [c] Hieron. [d] Epiphanius [e], Rupertus [f], Augustinus [g], & ante eos Iosephus [h]. Omnesque deinde recentiores Interpretes. Caiet. Peter. Oleaster, Del-Rio, Bellarm. Gordonus, Genebrardus, & alij, qui omnes fatentur Nembrodum primum regem orbi terrarum cognitum.

a hom. 29. fi.
b Gen. 10. 8. 10.
c hom. 29. in Gen.
d in Trad. Hebr.
e init. Panarij.
f l. 4. c. 43.
g l. 16 de ciu. c. 4. & 18 c. 2.
h l. 1. Ant. c. 4. & 6.

III. Nembrod. idem cum Belo.

Et prophanis quidem scriptoribus ignotus est Nembrod, Belus autem nominatissimus, tanquam Babylonici, siue Assyrij fundator imperij, quod affirmant Abydenus, qui de Assyriorum rebus scripsit historiam, Eupolemus &

a l. 6. de Præp. c. 4.

Alexander Polyhistor. apud Eusebium a, ipseque Eusebius in chron. quem Hieron. & August. Isidorus & Beda, aliique passim sequuntur. Affirmat & Seruius in illud Virgilij.

—— *Qua Belus, & omnes A Belo soliti.*

Sed facilis est omnium concordia, si ita colligamus rationem. Qui primus Babylonem condidit est Belus. At Nembrod primus Babylonem condidit, Ergo Nembrod idem cum Belo est. Vtraque propositio plurimos habet testes, posterior autem Scripturam ipsam, omnesque eius interpretes. Quibus recte stabilitis, exsufflantur illæ Chaldæorum & Arabum, quæ ex Africano, & Manethone referuntur Dynastiæ, cum tredecim regibus, qui ante Belum siue Nembrodum in Babylonia annis 440. regnasse dicuntur. Sed & Ægyptiæ illæ, quarum quindecim ortum Abrahæ anteuertunt, vt refert Eusebius initio Chronici. In fabulis quoque numerandum, quod de Vexore Ægypti rege; & Thanai rege Scythiæ tradit Iustinus, quos vult Assyriorum temporibus antiquiores esse.

IV. Origo regnorum.

Inducta igitur diuinitus diuisione linguarum, & subsecuta dispersione gentium, siue familiarum pro idiomatum diuersitate, in omnes vndequaque prouincias, populi singuli, vt ratio postulat, suas sibi res agere cœperunt, terras distribuere, vrbes moliri, ædificare domos, cæteraque meditari, quæ ad Reipub. vnius constitutionem pertinerent, & quidem ex illius directione & gubernatione, cuius auspicijs sese in viam dederant: illum agnoscere non parentem solum, sed gubernatorem etiam & principem: ad eum vltro communis boni procurationem ac prouidentiam deferre, dum singuli suis quisque commodis, ac necessitatibus attenti essent. Ille autem de communi item suffragio inferiores sibi substituere magistratus qui crescentem paulatim multitudinem in minoribus oppidis, pagisque regerent. Numinis cultum, pro suo quisque arbitrio, aut pietate, alij verum, alij falsum inducere. Et sicut minime dubitari debet, quin in ea prouincia, quam Noë, Sem, aut Heber incoluerunt vera pietas ac religio, ipsis saltem superstitibus, perseuerarit, ita in reliquis paulatim ad superstitionem miseros mortales deflexisse, instigante malo dæmone, varijsque artibus illudente, satis superque constat.

V. Primum Babyloniorum fuit. b Gen. 10.

Primus porro Nembrod, siue Belus occasionis opportunitatem secutus, vrbem quæ construebatur, regni sui principium constituit Babylonem, indeque paulatim alias etiam vrbes, quas memorat Scriptura b construxit. Ex qua etiam opportunitate perspicuum est regnum eius cæterarum familiarum, siue populorum principatum antecessisse. Nam cæteris suæ cuique terræ adeundæ, agnoscendæ, occupandæ, construendæ erant; quod negotium non paucorum dierum, sed multorum mensium, aut etiam annorum fuit. Nembrod autem diu communi omnium opera vsus, suum sibi regnum præparauit, in eoque suos, quibuscum linguæ communione vtebatur, subditos habuit, qua metu, qua libera voluntate obsequentes. Itaq; in hunc annum initium regni Babylonici referimus, idque deinceps per annos suos, regumque successiones, Eusebio duce propagabimus, nisi quando nos ab eo ratio certior, aut maior authoritas abducet.

VI. Quod defluxit in Assyrium.

Sit ergo hic primus Babylonici regni annus, quod tamen Assyriorum deinceps vocabimus, quod illud huius quasi semen aut fermentum quoddam fuerit, quodque prouidendum sit, ne imperium quod propriè sub Nabuchodonosore Babylonicum fuit, cum his Imperij Assyriorum initijs, nominibus confundamus. Esto, inquam, hic primus annus, in quo non dubium est maximum studiũ à Nembrodo positũ in vrbe sua regia exædificandâ, & stabiliendo principatu suo. Nec facilè crediderim illum, quamuis audacem, ac manu promptum præproperè aut suis, aut vicinis exhibuisse molestiam, eosque priusquam in terra sua radices fixissent, ad longinquiores terras, quasi fugitiuos compulisse etsi Hebræi tradunt vim hominibus ab eo illatam, cogente ad Idolorum cultum & nominatim familiam Thare, ipsumque Abrahamum. Ineptè sane, cum Abraham multis posternis annis natus sit, quam Belus, aut Nembrod viuere desiit.

ANNVS MVNDI 1933.

NOEMI 877. SEMI 375.

BELI 1, & Imperij Assyriorum 2.

ANTE CHRISTVM 2120.

I. Vrbis Assyriæ conditus.

EXistimamus ad hunc annum pertinere fundamenta ciuitatis ab Assur filio Semi conditæ, cum enim, interueniente diuisione linguarũ, cũ familia sua Babylone egressus, in eam prouinciã immigrasset, quæ illi sorte contigerat, & quæ ab ipso deinceps Assyria est appellata, cœpit etiam, vel inuitante gloria, exemplo Nembrodi nepotis sui, vel etiam metu feri hominis atque violenti, de construenda quamprimum ciuitate deliberare, in qua ipse cum familia habitaret, seque & sua singuli haberent in tuto. Eam fortasse de nomine suo vocauit Assuriam, quam etiam viuente Belo incoluit, sed eo mortuo Ninus in Assyrios irruens, & vrbem, & regionem occupauit a. Ipsam autem vrbem magnificentius exornatam, de nomine suo Ninum siue Niniuem appellauit, Vt autem non vltra differamus, constructioné huius vrbis mouet vicinitas Assyriorum & Babyloniorum, & metus à vicino malo.

Quæ postea Niniue facta est.
a vide An. an. mun. 1931. n. 54. & 60.

II. Armenia ciuitatibus frequentatur.
b Inst. Panar. Græc. Lat. pag. 7.
c l. 2. sub init.

Armeniam quoque in primis habitatam & cultam, merito credi potest, priore patrum habitatione inuitante, ibique à Filijs Aram filij Sem ciuitates condi cœptas. Fauet Epiphan. b qui ait dextra ac sinistra dispersos aliquos, eò redijsse vnde discesserant, alios longius ad Orientem esse progressos. Nec differendi Ægyptij, qui se mortalium primos credidere consentiente Herodoto. c Ædificauitque Mesraim Chami filius secundo genitus, vel Tanim, quam Masius vetustissimam totius Ægypti metropolim appellat; quam tamen Hebron septem annis præcessit, vt testatur Moses d, vel Memphin vel potius Thebas. Nam Thebæi, vt author est Diodor. e Siculus, vetustissimos omniũ mortalium se esse prædicant. Denique neque

d Num. 13. 23.
e l. 6.

Iapheti

Et cæteri nepotes Noemi.

Iapheti filios negligentes in ædificando fuisse putandum est: hisque temporibus condita videntur oppida, quæ prisci propter antiquitatem diis tribuebant, iuxta illud.

Hanc Ianus pater, hanc Saturnius condidit vrbem.
Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.

ANNVS MVNDI 1979.

NOEMI 923. SEMI 421.

NEMBRODI, & Regni Assyriorum 48.

ANTE CHRISTVM 2074.

I. Thare filij quando nati. a an. Adami 131.

Vixit Thare, inquit, Moses, Septuaginta annis, & genuit Abram, & Nachor, & Aran. Quoniam completos annos sumimus vt monuimus non semel.[a], cum Thare vixisset 70. annis & inciperet primum & septuagesimum nec prius, genuit tres hosce filios quamuis fortasse prius alios filios filiasq; genuerit, non tamen hos tres, de quibus peculiari cura Mosi agendum fuit: quod ea his tota natio, & cognatio Abrahamitarum dependeat. Neque Mosis mens fuit affirmare tres illos hoc anno Thare fuisse natos: sicut neque supra, cum dixit, *Noë cum quingentorum esset annorum*, genuisse Sem, Cham, & Iaphet, sed tantum docere voluit, neque hos, neque illos, ante dictum annum fuisse genitos, sed postea: quæ est S. Augustini expositio[b]. Sed apertius etiam Caietanus in hunc locum. *Non est intelligendum*, inquit, *Thare septuagesimo anno genuerit istos tres filios, quoniam constat Abraham post mortem patris, qui vixit ducentis & quinque annis, 75. annorum exisse de Haran, vt testatur Stephanus Act. 7. Hinc enim clarè patet, quod ad minus 130. annorum erat Thare, quando genuit Abram.*[c] *Quod ergo hic dicitur quod vixit Thare 70. annis, & genuit istos tres, intelligendum est negatiue, quod non ante 70. annos incepit generare istos.* Hæc Caiet. accuratè; cui consentit Lipomanus in Catena & Sanctius in Acta Apost. Sed hac de re postea[d] diligentius agemus.

b q. 25. in Gen.

c c. 7. n. 11.

d Anno Thare. 132.

II. Abraham non fuit primogenitus. e Abulens. Lyra Delrio f in Soder. bolam. c. 3. Sed Aran, & quomodo id probetur.

Porro ea ætate Saræ plerique[e] rectè colligunt Abrahamum non fuisse primogenitum Thare. Nam Sara iunior tantum erat Abrahamo decem annis. Fuit autem, vt constat, Arani filia. Si ergo Abraham fuit primogenitus, Aran fuerit vno anno minor, & sic oportebit eum octennem aut nouennem genuisse filiam Saram: quod absurdissimum est; etsi Hebræos[f] huius absurditatis non pudeat. Reliquorum autem duorum Aranum natu maiorem fuisse persuadet ea ratio, quod non solum frater est Nachoris, sed etiam socer, ideóque instar patris fuit ipsi Nachori, non natu minor frater; Eadéque prorsus est ratio Abrahami, cui Aran dedit vxorem Saram filiam suã. Vtrique tamen in numerando postponitur, Abrahæ quidem, propter eminentem eius dignitatem: Nachori autem, quia hic floruit multitudine filiorum, Aran autem vnicum habuit. Nachor diu superstes fuit, Aran mortuus est ante patrem suum. Denique Aranum primogenitum agnoscit Procopius Gazeus, Theodoretus in Catena Lipomani, Caietanus & Delrio hoc loco, Salazar in cap. 4. Prouerb. Sanctius in c. 7. Act. nu. 12. Abulensis, qui etiam vt natum retineat Abrahamum anno 70. Thare, Aranum retrahit ad anteriores Thare annos, quod cum Scriptura, & Augustini interpretatione pugnat.

ANNVS MVNDI 1996.

NOE 940. SEMI 438.

BELI 65. & vlt. Assyriorum 65.

ANTE CHRISTVM 2057.

I. Nembrodi vel Beli obitus.

Terminat hoc anno Torniellus periodum vitæ Arphaxadi, alij probabilius existimant eum centum præterea annis fuisse superstitem, ad annum videlicet 438. vt eodem anno dicemus. Hoc potius anno Nembrod, siue Belus, & viuendi & regnandi finem fecit iuxta Eusebij Chronologiam, quam passim omnes sequuntur, in primisque Hieron. & August. & ex recentioribus Pererius[a], Torniellus, Bellarminus, Gordonus[b]. Existimatur autem ad trecentos annos vixisse, vt qui sub annum Diluuij 58. natus sit, vt ibi diximus. Nam Cainam, qui totidem gradibus distat à Noë ad tertium supra trecentesimum annum hoc tempore peruenerat. Scribit Plinius[c] hunc Belum cui templum Babylona excitatum superius ex Herodoto dictum est, syderalis scientiæ inuentorem fuisse. Eam scilicet suos docuit Babylonios, & fortasse propriis, vt fit obseruationibus amplificauit. Eamque ob causam Chronicon Alexandrinum. *Chus*, inquit, *procreauit Nembrod gigantem Babylonis conditorem, quem Persæ aiunt in cælitum ordinem relatum, in astris apparere, quem vocant Oriona.* Sed de Beli apotheosi, quæ à Nino filio facta est, suo loco dicemus[d].

a l. 15. n. 82. 83. b In hunc annum. Quamdiu vixerit.

c l. 6. c. 26.

d an. Nini 4.

ANNVS MVNDI 1997.

NOE 941. NINI 1. Regni Assyriorum 66.

ANTE CHRISTVM 2056.

I. Regnum Babylonii Assyrio iungitur.

Tametsi hoc primum anno Assyriorum imperium cum Nino eius principe, & ciuitate eiusdem Monarchiæ metropoli natum videri possit, & præcedentes 65. anni, Babyloniorum potius, quam Assyriorum fuerint, Eusebium tamen & Africanum, aliosque innumeros secuti, qui Belum aut Nembrodum primum huius imperij regem numerant, nec Babylonios in his initiis ab Assyriis separant, quod Beli regnum fuerit quoddam huius imperij exordium, vt non semel diximus, primum Nini annum, non primum Assyriorum vocamus, sed sextum & sexagesimum.

II. Fitque vnũ imperium Assyriorũ.

Renascitur ergo cum nouo rege Babyloniorum, & nou Assyriorum imperium, quod viuo Belo modicæ prouinciæ finibus, agro scilicet Babylonico, circumscriptum fuit; cui postmodum reliqua Mesopotamia vicina Chaldæa,

& Assyria fuerunt adiunctæ, legitimis possessoribus, qui eas regiones aut à diluuio, aut à diuisione linguarum coluerant, seruire coactis. Quo de tempore rectè illud Iustini accipias. *Fines Imperij tueri magis quam proferre mos erat, intra suam cuique patriam regna finiebantur. Primus omnium Ninus Rex Assyriorum veterem, & quasi auitum gentium morem, noua imperij cupiditate mutauit. Hic primus intulit bella finitimis, & rudes adhuc ad resistendum populos, ad terminos vsque Libyæ perdomuit.* Sed id de temporibus à diluuio accipiendum est. Nam ante diluuium quis affirmare audeat gigantes illos non intulisse bella finitimis? Addit autem de Nino Iustinus, cum magnitudinem quæsitæ dominationis continua possessione firmasse; domitisque proximis, cum accessione virium fortior ad alios transiret, & proxima quæque victoria instrumentum sequentis esset, totius Orientis populos subegisse. Ita Iustinus, sed quo quidque tempore gesserit, nemo tradit. Quin etiam sunt qui querantur pleraque omnia, quæ ad diuersos Assyriorum reges pertinebant, vni Nino à Scriptoribus fuisse tributa.

Nini armis occupata Assyria.

III. Confirmatur ex Scriptura.

a an. 1933. n. 1.

Ad hæc porro tempora pertinere potest illud Mosis, *De terra illa*, Sennaar Babylonica, *egressus est Assur*, id est Ninus factus rex Assur, siue Assyriorum, vt supra [a] significatum est, & filiis Semi, qui eam possidebant, post mortem Beli, vi, aut metu subiugatis, *ædificauit Niniuem*; aut inchoatam potius à filiis Assur, magnificentius instaurauit. Non contentus ergo Babylone in terra Sennaar ad Euphratem condita, etiam ad Tygrim condere, siue renouare ciuitatem instituit, vt quoniam Babel, iuxta quorundam interpretationem Beli patris præferebat nomen, hæc altera suum ipsius nomen ferret, quæ nihil illi de dignitate concederet. Ciuitatis enim magnificentiam memoratæ à Moyse *plateæ ciuitatis* [b] innuunt; quo nomine etiam vicorũ laxitatem licet accipere, & ipsum epithetum ciuitatis magnæ, quo ab eodem Mose honoratur. Ex dictis licet intelligere hallucinatum Diodorum Siculum [c], cum ait Ninum Assyriorum Monarcham, Arabum subsidiis instructum, numeroso cum exercitu Babylonios inuasisse adhuc belli rudes, ipsisque annui pensitationem tributi imperasse. Regem vero debellatum, cum liberis captiuum abduxisse, atque interemisse: quæ potius Assyriis facta esse à Nino Babylone profecto, vt Moses significat, quam vice versa existimandum est. Factus est enim Assyriorum Imperator ipsis debellatis, & in monimentum victoriæ suæ, maluit Assyriorum rex dici, quam Babyloniorum; quòd hoc paternam, illud propriam virtutem commendaret.

Conditus Niniues.

b Gen. 10. 11.

c l. 2.

Ninus Assyriorum non Babyloniorum dictus Imperator.

IV. Niniue quando condita, vel amplificata.

Credibilius etiam est Niniuem quamprimum condi, siue amplificari ac firmari cœptam, cum Ninus Assyria potitus est, sicut à patre Babylon initio statim regni cõdi cœperat; credibilius, inquam, quam post septendecim annos, debellatis iam longe lateque multis gentibus, vt putat Diodorus. Scriptura enim primum Nini opus, ex quo egressus est ex terra Sennaar, ponit Niniuæ ædificationem, sicut & Hieron. in cap. secundum Osee. Nec vlla suberat differendi causa, *Nino ipso imperij exorientis arcem habere festinante*, vt idem Diodorus ait. Eius autem magnificentiæ id indicium est, quod, vt ait idem, *tantæ molis vrbem condere festinabat, vt non modo omnium tunc in orbe terrarum maxima existeret, sed etiam vt nemo posterorum tale quid aggressus, ipsum facile superaret.* Ex quo intelligitur Niniuem aliquando Babylone fuisse clariorem: sed varia vtrique vrbi ornamenta, & clades contigêre, quæ alternatim alteram altera gloriosiorem fecerunt, cum aliorum, tum maxime Semiramidis & Nabuchodonosoris opera. Sed de Niniue hoc loco satis, plura in Annalibus reperies [a], & nominatim refutationẽ eorum, quæ dubiam faciant huius Imperij magnitudinem.

a hoc an. mu. 1997. n. 5. 6. & seqq.

ANNVS MVNDI 2000.

NOEMI 944. NINI 4.

Imperij *Assyriorum* 69.

ANTE CHRISTVM 2053.

I. Ortus Nachoris filij Thare.

ANnum ab orbe condito bis millesimũ, & quadragesimum Iubilæum non placuit silentio præterire; præsertim cum in hunc annum commodè liceat Nachoris, filij Thare secundo geniti, natiuitatem referre. Nam secundo genitũ esse, anno patris eius 71. docuimus. Nunc autem genitus totis 20. annis minor fratre suo Aran, gener eius decentius fieri potuit, quam si illi ætate suppar esset aut etiam maior.

II. Beli apotheosis.

Placet & huc Beli apotheosim referre, cum Ninus debellatis iam, vt ait Diodorus, Babyloniis, aut potius Assyriis, vt ex ipsa Scriptura docebamus, Armeniis item ac Medis proximo biennio, relicta vni amicorum Mediæ satrapia administranda, ad reliquã Asiam suo imperio adiungendam, armis in occasum conuersis, animum adiecit. Verum par est existimare, eum in transitu nouam adiisse imperij sui sedem Niniuem, quæ tunc quoque ædificabatur, & aliquanto vetustiorem Imperij paterni arcem ac domicilium Babylonem: ibique partas iam celebrantem victorias, cœlo patrem inferre voluisse. D. Hieronymus [b] videtur existimare id contigisse postquam iam contra Zoroastrem magum prosperè pugnasset. Alij in ipsum regni eius principium hanc apotheosim referunt, vt Tornicllus. In re incerta placuit mediam quasi viam sequi.

b in c. 2. Osee.

III. Modus eius & simul ortus Idololatriæ.

Hoc ergo circiter tempore Ninus, vt ex plerisque Scriptoribus, Diuóque Hieronymo in primis colligitur, in frequenti procerum Babyloniorum conuentu, cum patrem suum Belum defunctum Babylonis ipsius, regnique Babylonici fundatorem vehementius, vt assolet, commendasset; atque eum non solum immortali apud posteros memoria, sed apud superos etiam immortalitate dignum prædicasset, statuam, quæ eum ad viuentis speciem, affabrè eleganterque repræsentaret, exhibuit, cui quasi viuenti deferretur honos; ad quam si quis reus confugeret, abripi non posset ad pœnam, sed cuiuscunq; potius criminis veniam consequeretur; denique miserorum esset commune per-

fugium. Ea res defuncto diuinitatis opinionem facile conciliauit, & sub titulo Iouis, vel vt aliis placet, Saturni Babylonij Deus factus est, eique templum magnificentissimum Babylone à filio exitatum, variisque sacrificiis dedicatum est quæ ipsi Belo nouo Deo offerebantur.

IV. Quæ sacrificia Belo oblata.

a in c. 46. Esaiæ.

Cuiusmodi autem essent ista sacrificia, ex S. Hieronymo [a] intelligi potest, *Confractus est*, inquit, *quem Græci Belum, Latini Saturnum dicunt; cuius tanta fuit apud veteres religio, vt ei non solum humanas hostias captiuorum, ignobiliumque mortalium, sed & suos liberos immolarent.* Quod imitatos fuisse Israelitas Hierosolymis, sæpe conqueritur Dominus per Prophetas, maximéque Ieremiam [b]. *Ædificauerunt*, inquit, *excelsa Topheτ, quæ est in valle filij Ennon, vt incenderent filios suos & filias suas igni.* Et rursum inferius [c], *Et repleuerunt locum istum sanguine innocentum, & ædificauerunt excelsa Baalim ad comburendos filios suos igni in holocaustum Baalim.* Vbi Hieron. *Nulli autem dubium quin in templo Dei Baal idolum posuerint, siue in delubro, quod erat in valle filij Ennon, vbi & lucus Baal: & ara eius fuit, supra quam immolauerunt & incenderunt filios suos.* Nec mirum Baalis sacrificulos & prophetas in alios fuisse crudeles, cum seipsi cultris & lanceolis solemni ritu inciderent, & vulnerum sanguine perfunderent, vt Scriptura [d] testatur.

b c. 7. 31.

c c. 19. 4.

d 3. Reg. 18. 28.

V. Rursum de Apotheosi, & cultu Idolorum.

e c. 23.

f ca. 2.

Sed propius ad rem nostram facit, quod scribit idem Hieron. in Ezechielem [e]. *Ista*, inquit, *crebro in excelsis, & in templo Dei adorauit statuam Baalis, & cum Assyriis fornicata est. Idolum autem Baal, siue Bel, & vt apertius dicam, Beli Assyriorum religio est, consecrata à Nino Beli filio, in honorem patris.* Et in Oseam [f]. *Ninus in tantam peruenit gloriam, vt patrem suum Belum referret in Deum, qui hebraicè dicitur Bel, & in multis prophetis, maximéque in Daniele.* Et mox, *Hunc Sidonii & Phœnices appellant Bahal.* Vt autem hoc initium Idololatriæ fuisse demonstret, subdit paulò post, *Didicimus exordium Dæmonis, imo hominis in Dæmonem consecrati, omnia enim idola ex mortuorum errore creuerunt.* Ita sanè; nam deinceps plerique principes Nini exemplum aut iussi, aut vltro volentesque imitati, toto terrarum orbe idololatriam inuexerunt, vt fusè in libro Sapientiæ [g] disseritur.

g c. 14. 82. & seqq.

ANNVS MVNDI 2006.

NOE 950. & vlt. THARE 98.

NINI 10. Imperij Assyriorum 75.

ANTE CHRISTVM 2047.

I. Noëmi obitus.

AD extremam tandem metam curriculi sui, aut vix potius longissimæ peruenit hoc anno magnus Patriarcha Noë, multis ac magnis casibus, si quisquam mortalium, tota vita vehementer exercitus. Etsi enim nonnullas aliquando degustauit consolationum, vt vulgus opinatur, delicias: multum tamen aduersæ res, quibus ille tot annis, imo tot seculis iactatus est, & numero & magnitudine præponderarunt. Id autem signum esse fuisseque semper electorum Dei, & sapientum consensus, & Christi ipsius diuina vox apertè confirmat; qui cum dixisset Ananiæ de Paulo, *vas electionis est mihi iste*, statim subiecit, *Ego ostendam illi quanta oporteat eum pro nomine meo pati.* Potest in prosperis Noe numerari totius mundi dominium, vitæ diuturnitas, turba filiorum ingens, ad vndecimam vsque generationem, qua filij Thare continentur, inuentio vini, & totius humani generis conseruatio, atque instauratio.

Eius prospera.

II. Et aduersa ante diluuium.

Verum hæc omnia homini iusto, inter iniustos peregrinanti, quid aliud afferunt quam dolorem? Vidit Patriarcha noster, ipsos sexcentos annos, qui diluuium antecesserunt, efferatos gigantum mores, barbaram Cainitarum improbitatem, Seth progeniem ab auita disciplina longissimè aberrantem, & ipsos Dei filios cum filiabus hominum in fœdissimorum vitiorum barathrum ruere præcipites. Qua ex improbitate mortalium, senex non minorem tristitiam, quam ex imminenti pœna metum ac dolorem hauriebat. Quid enim ille sensit in illo diluuio, non solum in tot & tantis ædificiorum ruinis, calamitate camporum, animantium pernitie, sed etiam cum nocentibus, in strage innocentium paruulorum? Quæ mens, qui sensus, quis animus eius fuit, in illis clamoribus virorum atque fœminarum, fratrum ac propinquorum opem frustra implorantium & cateruatim pereuntium? Quæ omnia mala ille habuit animo præsentissima, sic vt neque aures, neque oculi dolorem augere posse viderentur.

Et illius tempore.

III. Et deinceps.

Adde pædorem annui carceris, & omnes diuturnæ nauigationis ærumnas. Adde ex arca aliquando digresso, luctuosum spectaculum inanis terræ vastitatis ac squalloris; montes marinis ostreis asperatos, valles montium iacturis impletas, vbique solitudinem, ac triste silentium, rudera domorum, murorum Parietinas hominum strues fluctibus congestas, cæterorumque animantium olentes aceruos, denique communem totius mundi calamitatem, quam mutæ ipsæ pecudes sentire videbantur. Accessit postmodum inuenti vini noua lætitia, nouus mœror, ex ebrietate, nuditate, & indignissima Chami derisione, quæ patri maledictionis in genus suum, & imprecandæ seruitutis necessitatem extorsit. Quid illa filiorum ac nepotum eius peruicacia, quæ fuit linguarum confusione castiganda, nonne multam tristitiæ segetem importauit parenti? vt omittam bellorum clades, in quibus vt in fratrum discordiis pater, vtrimque vexabatur, victum ac victorem lacrymis prosequebatur.

Et in derisione Chami.

IV. Et inuecta publice idololatria

Accessit postremo cumulus malorum omnium apostasia à Deo, & publica seruitus idolorum, quam sub hæc Nini, vt diximus, tempora propalatam, credibile est afflictissimo seni, curis annisque confecto, præ tristitiæ magnitudine mortem attulisse. Pro magnitudine enim amoris, & venerationis in Deum suæ, abundatiore tristitia absorptus est: & petens à Deo animæ suæ vt moreretur, eadem mente & eadem pene voce cum Mathathia [a] dicebat *Væ mihi! vt quid natus sum videre contritionem populi mei.* Deum qui te genuit dereliquisti, & oblitus es Domini creatoris tui: mutasti glo-

a 1. Mach. 2. 7. Gemitus eius.

riam tuam lo idolum, dixisti ligno pater meus es tu, & lapidi, tu me genuisti. Quo mihi adhuc viuere? nimium iam nimium incolatus meus prolongatus est: tolle animam meam Deus meus, & pone eam iuxta te, quia credo videre bona Domini in terra viuentium. Dixit & mortuus est plenus dierum in senectute bona, & appositus ad patres suos. Eius funus filiorum optimi religiosè curarunt: & sepulchro carmen, quod vitæ epitomen contineret, inscripserunt.

V. Multa de eo silentio præterita.

Quemadmodum autem vitam Noë, vt ait Caiet. ante diluuium Moses compendio descripsit, adeo vt nec locum habitationis eius, neque exercitationem tradiderit, ita vitam eius post diluuium silentio inuoluit, nec locum vbi vixerit, aut vbi mortuus fuerit explicat, dum ad magnum Patriarcham Abrahamum festinat, ad quem per Patriarcharum & ætatum gradus, sine vlla in singulis gradibus mora decurrit. Ad quem quia nos quoque festinamus, magni huius Patriarchæ cum Christo Domino comparationem omittemus hoc loco: etsi tanta tamque insignis est ea similitudo, vt Isidorus[a] dicere non dubitarit, Noë per omnia; omnesque actus suos Christum significare. Itaque parallellismum in vtriusque aduentu & ortu, in iustitia, & arcæ structura, in præconio iustitiæ, & reparatione mundi, in ebrietate, nuditate, irrisione, & contemptu domestico, in maledictione filij vnius, & benedictione cæterorum, & si quibus aliis, ex ipsis Annalibus[b] studiosus lector petet.

Eius cum Christo similitudo.

a c. 7. in Gen.

b n. 8. 9. 10. & seqq.

ANNVS MVNDI 2014.

SEMI 456. NINI 18.

Imperij Assyriorum 83.

ANTE CHRISTVM 2039.

I. Nini bella & victoriæ

Scribit Diodorus Siculus, Ninum cum se ad reliquas Asiæ gentes bello domandas conuertisset, septendecim annorum interuallo, omnes, præter Indos & Bactrianos, suæ potestati subiecisse, atque Assyriorum Monarchiæ adiecisse: Bellum autem Bactrianum, propter difficiles aditus, & virorum bellatorum in ea regione copiam, post multos ibi labores frustra exantlatos, in aliam occasionem distulisse. Hic ergo decimos octauus illius regni annus, primus eiusdem quietis fuit. Illis autem, præter superius memoratos subiugauit, vt Diodoro placet, Ægyptum, Syriam, omnesque Asiæ minoris nationes, vsque ad Bosphorum, & Tanaim. In maiore vero, Hyrcanos, Persas, Parthos, Carmanos, Susianos, aliosque plurimos minoris notæ populos. Cui assertioni, quod ad Syriam attinet, fauet Iosephus[a], qui ait cum Imperium Asiæ penes Assyrios esset, ab iis regionem Pentapolitanorum cum suis regibus subiugatam, redditamque tributariam, Sed hæc posterius sub initia peregrinationis Abrahæ, contigerunt, vt suo loco dicemus.

a l. 1. Ant. c. 9. vel 17.

II. Bello parta an constanter retenta.

Quod si Diodoro fidem habere volumus, in rebus præsertim tam antiquis, quam ne ipse quidem admodum magnam sibi postulat, dicendum videtur Assyrios non semper, imo ne diu quidē imperium in hos omnes populos tenuisse Ægyptios præsertim: quos in Abrahæ, & cæterorum patriarcharum peregrinationibus, apparet sui omnino iuris fuisse. Sicut Phœnices, & Chananæos, Mosis & Iosue temporibus: quos alioqui reges Assyriorum non permisissent ab Israëlitis, omni auxilio destitutos, deleri; neque illi segnes in ope imploranda, toto ipso quinquennio, quo debellati sunt, extitissent.

ANNVS MVNDI 2026.

SEMI 468. NINI 30.

Imperij Assyriorum 95.

ANTE CHRISTVM 2027.

I. Dimidium temporum.

Habet hic annus dimidiū temporum à mundi exordio vsque ad Christi Domini natiuitatē, quem natū ponimus anno ab orbe condito 4052. vt deinceps primus ipsius annus sit 53. supra quater millesimū, atq; ita consequenter. Hoc ergo rectè, nec sine mysterio quodā moritur Phaleg, qui interpretatur diuisio, qui annus fuit ei ducentesimus nonus, à genito filio suo Rehu[a]. Id eo notant Hebræi ætatē patrum, qui nati sunt à diluuio, pene dimidiatam fuisse. In diebus Phaleg, inquit Aben-Ezra, quibus collectus est ad Patres suos, tria insignia contigerunt, partitio terrarum, confusio linguarum, & dimidiatio annorum vitæ. Ex quibus etiam verbis intelligitur, minimè confundi partitionem terrarum cum confusione linguarum, quæ res multos fefellit, & in opiniones parum probabiles traxit, de quibus in ortu Phaleg, eiusque anno 144. dictum est.

Obitus Phaleg.

a Gen. 11. 19.

ANNVS MVNDI 2027.

SEMI 496. NINI 31.

Imperij Assyriorum 96.

ANTE CHRISTVM 2026.

I. Nachoris obitus.

Funebris quoque hic annus fuit morte Nachoris Patriarchæ, patris Thare, & aui Abrahæ. De hoc Genebr. *Moritur annorum 148.* rectè, id enim ex textu sacro[a] perspicuū est. *Abrahæ 49. Mundi 1998.* neutrū rectè, vtrumque tamen consequenter. Ponit enim Abrahamū natum anno patris septuagesimo, quod mox refutabimus, & reijcit Cainanū Arphaxadi filium, quem nos cum Euang. Luca, & Septuag. interpretibus, & optimis quibusque chronologis Catholicis, recepimus. Pergit autem *Pater Chaldæorum ab aliquibus dicitur, nempe quia illic perpetuo mansit, neque traiecit flumē ad quærendas nouas sedes, mireque auxit familiā ataui Arphaxad.* Imo Cainan potius, quē omisit, atauus est, aut vt verius dicam. Salæ atauus est, ne omittatur Phaleg, qui anno proximo è viuis abierat. Reliquit autem moriens viuos septem è maioribus suis, vt[b] habetur in indice anni huius. Et hic erit nobis secundæ ætatis finis.

a Gen. 11. 24. 25

b in Annalibus.

TERTIA

TERTIA MVNDI ÆTAS.

ANNVS MVNDI 2039.

THARÆ 131. ABRAHÆ 1.

NINI 43. Imperij Assyriorum 108.

ANTE CHRISTVM 2014.

I. Ortus Abrahæ.

EXoritur hoc anno magna quædam lux in regiones Chaldæorum, quæ paruis initiis micans, in tantum iubar euasit, vt magnam terræ partem illuminarit. Adest enim magnus Abrahā, Hebræorum aut verius Abrahamitarum gloria, pater excelsus, multarū gentium non tam secundum carnem, quàm secundum fidem pater [a], in quem copiosissimè gratiæ suæ dona profudit omnium rerum Pater.

a Gal. 3. 7.

Et tertiæ ætatis exordium.

In Abrahami porro natiuitate plerique omnes initium tertiæ mundi ætatis conferunt, vt ait Abulensis [b], à quibus vt discedamus, satis idonea causa non occurrit. Hæc est ergo tertia mundi ætas, & quasi adolescentia, in qua radij clariores emicant diuinæ lucis, & cognitionis: quo ipso tempore, vt homo vitium corporis, ita mundus hic potentiæ & regnorum, quorum initia his temporibus auspicatur [c] Eusebius, aliique passim, incrementa cœpit.

b in c. 11. Gen. q. 29.

c in Chron.

II. Abraham non esse natum anno patris 70.

Cæterum nunc prouidendum est nobis, qui ortum Abrahæ in centesimum & trigesimum Tharæ absolutum reiecimus, vt eam temporis rationem stabiliamus aduersus eos, qui eum anno patris septuagesimo natum putant, eo quod Scriptura dicat vixisse Thare annis 70. & genuisse Abram, Nachor, & Aran. Quem tamen locum nihil eam opinionem iuuare supra demonstratum est [d], etsi aduersarij ab ea se deiectos arce dissimulent, ostensumque neque tres illos viros eodem anno nasci potuisse, cum Aran aliorum duorum socer fuerit, & eius filia Sara decennio tantum [e] fuerit minor Abrahamo: neq; Mosis eam esse mentem, magis quam cum dixit, Noë, cum quingentorum esset annorum, genuisse Sem, Cham & Iaphet: cum ex ipsa Scriptura constet alium alio fuisse maiorem, & Sem non nisi 503. Noëmi esse natum, vt suo loco docuimus [f]. Denique eadem sententia posita inexplicabiles difficultates existunt, in quibus desudant Hieronymus [g], & Augustinus [h], qui ad anacephalæosin minimè necessariam confugere cogitur.

d Thare 71. anno.

e Gen. 17. v. 17.

f an. m. 1559. n. 1. 2.
g in trad. heb.
h q. 25. super Gen & l. 16. de Ciu. c. 15.

III. Sed 130. quod probatur ex Scriptura.

Existimamus ergo Abrahamum anno patris Thare centesimo & trigesimo absoluto natum esse. Id ex sacra historia apertè constat [i], quæ ait septuaginta quinque annorum fuisse Abrahamum, cum Dei iussu egrederetur de Haran, vt veniret in terram Chanaam. Ex eadem etiam constat inde exisse, postquam mortuus est pater eius, vt affirmat S. Stephanus [k]. Pater autem eius mortuus est anno ætatis ducentesimo quinto, vt scribit Moses [l], ex quibus consequens est Abraham natum esse anno 130. vitæ patris sui. Cuius assertionis veritas hoc ipso probabilior est, quod ea posita omnes difficultates, quæ contrariam opinionem opprimunt, facile euanescunt, quod clarissimum esse repertæ veritatis indicium author est Aristoteles [m].

i Gen 12. 4.
k Act. 7. 4.
l Gen. 11. 32.
m 4. Phys. to. 31.

Gemina migratio eius introducitur.

Hoc telum vt declinent aduersarij, pro vnâ migratione ex Haran in Chananitidem, geminam, atque adeo multiplicem excogitarunt. Aiunt enim Abrahamum anno 75. ætatis suæ, patris autē 135. profectum in terram Chanaam, vnà cum vxore, & Loto nepote, de qua migratione aiunt Mosem esse locutum. Alteram profectionem factam volunt sexaginta annis post, quibus in Chananitidem peregrinatus sit, crebro reuisens patrem, post cuius mortem, ita reliquerit Charan, vt eò nunquam reuersus sit, sed habitauerit in terra Chanaā, & de hac profectione S. Stephani orationem interpretantur.

IV. Et quæ eam sequantur absurda.

Verum hanc responsionem sine vllo Scripturæ testimonio aut fundamento excogitatam, non pauca, neq; leuia absurda sequuntur. Nam primo si Abrahā natus est anno patris septuagesimo, ergo moriēte patre agebat annum 135. Ergo iam genuerat Ismaelem & Isaacum; nam priorem genuit annum agens octogesimum sextum, posteriorem autem centesimum. At D. Stephanus ait [a] translatum ipsum in terram Chanaan, eique promissionem factam de ea possidenda, *cum nondum haberet filium*. Eodem modo, cum Abraham agebat 135. annum, Sarā, quæ erat minor decennio, agebat 125. & tamen nondum habebat filium ex S. Stephani sententia, nondum conceperat Isaacum, quem tamen nonagenaria concepit, vt Moyses ipse testatur [b]. Quæ ratio valet etiam contra eos, qui putant Abrahamum totis 60. annis mansisse in Charam, vsque ad mortem Tharæ. Nam si ad 135. annum mansit in Charam, ibi genuit Ismaëlem & Isaacum [c], quos constat natos esse in Chananitide. In Charam quoque 99. annorum cum esset Abraham circumcidit se, ibidemque contra reges pugnauit, cæteraque omnia gessit, quæ in Chananitide facta esse cōstat, cum nondum centesimum annum ageret.

a Act. 7. 5.

b Gen. 17. 17.

c Gen. 16. 3. & c. 18.

V. Et nominatim priorem.

Quæro etiam de priore illa profectione, solusne profectus sit Abraham, an cum omnibus suis, sicut post mortem patris? Si solus, puta, relicta vxore, Loto, & tota familia apud patrē per annos sexaginta, quomodo ex Sara in terra Chanaan genuit Isaacum centenarius, id est quinto & vigesimo anno peregrinationis suæ: quomodo quatuordecim annis ante, inuitatu eiusdem Saræ, cum qua fuerat in Ægypto, ex Agare ancilla Ægyptia genuit in eadem Chananitide Ismaëlem? Et si solus crebro reuisit patrem, quomodo non plures profectiones admittendæ sunt ante Tharæi mortem, & non vna tantum? Sin autem in ista priore profectione, cum omnibus rebus suis profectus est, cum annum ageret 75. vt ait Moses [d], quæro cum inuisebat patrem, vbinam familiam deserebat, cum illic ne passum quidem pedis possideret, sancto Stephano teste [e]: Apud quos? quid illi interea agitabant? fingenda sunt omnia. Quod si omnia sua semper circumduxit, vt Nomades Hamaxobij, tot profecto admittendæ sunt profectiones integræ atque perfectæ, quot ille vicibus adiuit patrem, & repetiit Chananitidem, ne Chananæis malè crederet vxorem, Lotum, famulos, ancillas, greges, omnemque supellectilem. Nonne prodigij instar est, si hæc totis sexaginta annis vt isti aiunt, contigerunt, de iis Mosem

d Gen. 12. 4.

e Act. 7. 5.

penitus conticescere, qui omnia vestigia eius allectatus est in historia sua, & omnia pene loca notauit, io quibus castra metabatur?

VI. Aduersariorum inanis responsio.

Quæris quid his respondeant aduersarij? Nimis hæc otiosè quidem, inquiunt, hunc præposteræ curiositatis nimis enucleata diligentia, merito prudentibus viris ludibrium debet. Et rursum, hæc sunt iocularia, neque digna quibus respondeatur. Itane vero, verborum lenociniis viris eruditis vos fucum facturos, putatis? At hi satis intelligunt vos bis tam facile respondere posse, ac flare simul atque sorbere. Quid quod apertè ex Scriptura colligitur Abrahamum oihil cum cognatis suis, quos siue in Vr Chaldæorum, siue in Charam reliquerat, communicationis, ne per literas quidem, babuisse, cum post 50. annos, ex quo discesserat ex Haran, ouncium inde acceperit [a] de 12. filiis intra id tempus à Nachore ex Melcha & Roma susceptis. Si crebro Patrem adibat Abrahamum, quomodo ex vicino nepotum suorum ortum non discebat, vt necesse foret ei per nuncium, non vnius, sed duodecim filiorum sobolem simul nunciare? Denique si attentè legimus Apostolum [b], docet ille Hebræos, Abrahamum cum suis, in terras Chanaan semper habitasse vt peregrinum, & cum haberet tempus reuertendi ad suos, nunquam reuersum esse, imo ne de patria quidem, ex qua exierat cogitasse, aut eius memorem fuisse. Quis possit his sine peruicacia repugnare?

Abram ex Chananæa cum cognatis non communicauit

a Gen. 22. 20.

b c. 11. 9.

VII. Nec eam nisi mortuo patre adiit.

c hom. 31. & rursum 39. in Gen.

Priorem quoque illam profectionem egregiè refellit S. Chrysostom. [c] apertéque asserit Abrahamum non nisi mortuo patre adiisse Chaoanitidem. *Thare*, inquit, *socius filio peregrinationis esse voluit, & vt venit in Charan, & illic habitauit aliquandiù; vita hac excessit. Patriarcha autem tunc ad imperium Dei in Chananæam concessit. Denique non antea eum Deus inde euocauit, donec mortuus est Thare. Tunc enim illo defuncto, Dixit Dominus Abrahæ: Egredere de terra tua*, &c. Hæc ibi. Viden' vt inculcet Chrysostomus Abrahamum non exisse ex Haran, nisi defuncto patre, & tunc, & non antea, quod confirmat etiam hom. 36. Atqui, teste Mose, 75. annorum erat cum egrederetur de Haran, ergo ex Chrysostomo, & ipso Mose constat Abrahamum natum anno 130. patris sui. *Quanto tempore*, ait Caietanus, *fuerit habitatio in Charan scriptum non est, ex verbis tamen Stephani* [d] *certum est quod Abraham moratus est in Charan, vsque ad mortem patris.* Nimirum S. Stephanus ait Abrahamum euocatũ à Deo exisse de terra Chaldæorum, & habitasse in Charan. *Et inde*, inquit, *postquam mortuus est pater eius, transtulit illum* Deus *in terram istam*, id est, commigrare fecit, mutatis sedibus, & domicilio vniuersáque familia, & omnibus quæ possederant; idque 75. vitæ Abrahæ, ait Moses, quod interpretans Stephanus, *postquam*, inquit, *mortuus est pater eius.* Quæ verba plane superflua essent, ne quid dicam amplius, si traostulit illum totis 60. annis ante mortem patris.

d Act. 7. 4.

μετ' ἐκεῖ.

Sed hæc, aliàque in eandem sententiam pluribus disputata reperies in Annalibus [e], vnde ista excerpsimus, pluribus fortasse quam requirat Epitome, sed igooscet lector beneuolus, res enim magni momenti est, neque patiendum videtur sacram chronologiam totis 60. annis hoc loco miserè iniustéque mutilari. Addo nihilominus cum bona venia lectoris quasi epimetrum, nomina propugoatorum huius sententiæ, qui venerunt in manus meas. Nam præter Moysem. D. Stephanum, & Paulum Apostolum, Sanctumque Chrysostomum, de quibus diximus, Procopius Gazæus disertè asserit Abrahamum natum non instante anno septuagesimo patris sui, sed demum centesimo trigesimo anno Thare: additque eum à Mose primo loco nominatum, non vt primogenitum, sed vt primum, & præcipuum, & filiorum celeberrimum. Eadem sentit Theodoretus apud Lipomanum in Catena Geneseos. Eadem & Caietanus, & Torniellus in primis, qui pro eadem sententia laudat Iacobum Naclantum in libro arcanorum Christi, & tractatu de annis tertiæ mundi ætatis. Adde Pontacum in Chronicum Eusebij, Nicolaum Lyranum in 12. Geneseos, Baradium in Euangelia [a] Titinum in chronico sacro cap. Mazillam in paraphrasi in pentateuchum, Sanctium in Acta Apostolorum [b], Bolducium de Ecclesia ante legem [c]. Henricum Haruillæum in Isagoge chronologica, Bonfrerium in Genesim, Chronicum Alexandrinum, cum dicat Tharam mortuum anno 75. filij sui Abrahæ: quibus addere licet multos sectarios, quos in Annalibus [d] seposuimus. Denique nobiscum sentiunt quicunque integri, neque studio contradicendi occupati accuratius ista expenderunt. Planéq; persuasum habeo si Hieronymo & Augustino occurrisset cogitare, Scripturam non cogere nos ad statuendum ortum Abrahæ in anno Tharæ 70. vt reuera non cogere docuimus, dicturos vtique eum natum tantum annis ante mortem patris, eóque defuncto, ex Dei mandato, migrasse ex Harao cum tota familia, & in Chananitidem profectum, ibi perpetuo, immemorem patriæ peregrinatum esse, iuxta perspicuam Mosis, Stephani, Paulique narrationem. Et hæc hactenus, cætera quæ sunt huius loci breuius perstringamus.

e An. mun. 2039.

VIII. Propugnatores huius sententiæ.

Moses. Stephanus Paulus. Chrysostomus. Procopius. Theodoretus. Caietanus. Torniellus. Naclãtus. Titinus. Pontacus. Marzilla. Lyranus. Sanctius. Baradius. Bonfrerius. Bolducius. Haruillæus Chronicum. Alexandr.

a to. 1. l. 8. c. 9. n. 9.
b c. 7. 4. n. 21
c c. 3. libr. 3.
d schol. 3. vbi acta numerantur.

Nominatus est hic Patriarcha noster Abram, id est interprete Hieronymo, & aliis pater excelsus, omine fausto & vero: vt qui ioter omnes Patriarchas futurus erat maximus, & notatio nominis apertissima est miniméque ambigua, vtraque enim pars compositi vocabuli permansit integra, *Ab* enim pater est, & *ram* excelsus vel Eusebio μετέωρος sublimis [e] quod nimirum dum Chaldaicam sapientiam profiteretur, in syderum, rerumque cœlestium contemplatione occupatus esset. Quidam Abrahamum interpretati sunt transitorem, alij aliter, causam errati in Annalibus [f] reperies, fuit autem natione Chaldæus, patria & habitatione Vræus, vnde sæpe legitur eductus, donec in Chananitidem Dei iussu emigrauit. Vr autem siue Vra & Vrie, etiam Camerine dicta reperitur ab Eupolemo apud Eusebium.

IX. Ratio nominis Abrahæ.

e l. 11. de Præp. c. 6.
f An. m. 2039. n. 16. & seq. 6.

Et patria.

(∴)

ANNVS MVNDI 2044.

ABRAHÆ 6. NINI 48.

Imperij Assyriorum 113.

ANTE CHRISTVM 2009.

I. Bellum contra Zoroastrem. a l. 2. b l. 1. init.

CIrca Nini annum 48. ponitur ab Eusebio Nini bellum cōtra Zoroastrem. Etsi autem de anno haud certo cōstet, ex Diodoro tamē Siculo [a] apparet postremum hoc Nini bellum fuisse, cui cōsentiens Iustinus [b], *postremum*, inquit, *Nini bellum fuit cum Zoroastro rege Bactrianorum, qui primus dicitur artes magicas inuenisse, & mundi principia, syderumque motus diligentissime spectasse*. Eundem tum magum, tum magicæ superstitionis inuentorem memorat Plinius [c], Clemens Alexandrinus, S. Epiphanius [d] S. Augustinus [e], Eusebius [f], & alij. Nominatim autē Plinius ait Magiam in Perside à Zoroastre inuentam, idque inter authores conuenire, ibidemq; magos ad tantā excreuisse potentiam, vt regum regibus, id est Persarum imperatoribus imperarent. Clemens quoque Alexandrinus ex Pythagora refert Zoroastrem magum Persam fuisse. Eusebius quoque l. 1. de Præpar. extremo, citat eius sacrum Persicorum rituum commentarium, ex quo intelligitur eum illos in Perside commentarios edidisse. Inde autem Orientis interiora penetrans inquit Epiphanius, Bactra, Bactrianorum oppidum erexit, indéque omnia, quæ in orbem inuecta sunt, scelera propagata dicuntur. Sit ipse.

Inuentorē Magiæ. c l. 30. c. 1. d sub init. Panarii. e l. 21. de Ciu. c. 14. f de Præp l. 1. extremo, & l. 10. c. 9. Origine Persam.

II. Quomodo gestum fuerit. g l. 1. sub med.

Quod ad bellum ipsum attinet scribit Arnobius [g] Assyrios inter & Bactrianos, Nino & Zoroastre ductoribus, non tantum humanis viribus, ferróque dimicatum esse, verum etiā magicis artibus, & ex reconditis Chaldæorum disciplinis. Diodorus ait immēsas Nini copias extitisse: neć pauciores Bactrianorum fuisse probabile est, cum idē ancipiti Marte aliquandiù pugnatū esse dicat. Et Ninum, post aduersū prelium, & ingentem suorum cladem, victorem euasisse, indéq; regiam vrbē obsedisse, & industria Semiramidis occupasse, ideoque eam viro ereptam vxorē accepisse; virum autem, Menonem nomine, doloris impatientia, laqueo sibi vitā extorsisse. Ità Semiramis Assyriorū reginà facta est, Ninus autem Bactrianorum thesauris potitus, rebusque ibi constitutis, exercitum Ninum, siue, vt ab Hebræis appellatur, Niniuem reduxit. Hæc pluribus Diodor. & Ctesias.

III. Mors Zoroastris h l. 1. Hist. fran. c. 5.

Iustinus Zoroastrem in bello occisum significat, cæteri ferè de morte tacent. Gregorius [h] tamen Turonensis, qui putat, parum sāne probabiliter, hunc Zoroastrem fuisse Chus Chami primogenitum, ait eum ad Persas transiisse, ab iisque Zoroastrem, id est viuentem stellam appellatum esse. Eundem ignem & stellas de cœlo deuocasse, & ignem adorare docuisse; denique immisso diuinitus igne fuisse consumptum, diuinosque illic honores adeptum esse. Legimus in chronico Alexandrino, illum precatum fuisse, vt fulmine ictus interiret: quod cum Persis facturum prænunciasset, monuissetque, vt collectos cineres suos seruarent, in pignus perpetuæ dominationis, inuocato Orione, à cœlesti flamma depastum, interiisse, illosque, quod iussi fuerant, executos esse.

ANNVS MVNDI 2048.

ABRAHÆ 10. NINI 52. & vlt.

Imperij Assyriorum 117.

ANTE CHRISTVM 2005.

I. Nini mors

ABsoluitur hoc anno, qui est decimus Abrahæ, Nini secundi Assyriorum regis quinquagesimus secundus & vltimus, vt placet Eusebio in Chronico, & Africano. De cuius morte hæc pauca Diodorus Siculus. *Suscepto ex Semiramide Ninya, successionem in regno vxori, è vita decedens, reliquit. Huic Semiramis in Regia sepulto, ingentem terræ aggerem altitudine nouem, & latitudine decem stadiorum, vt Ctesias author est, construxit. Cumque vrbs illa iuxta Euphratem*, aut potius Tygrim, [a] vt alibi dictū est *in planicie iaceat, moles instar cuiusdam arcis super multa stadia inde conspiciendam offerebat. Et adhuc Nino diruta, & Assyriorum imperio per Medos soluto, extare dicitur*. Hæc ibi. Nini Epitaphium scripsit olim Phœnix quidem Poeta Colophonius, quod apud Atheneum [b] leges.

a an. 1. Nini num. 3.

b l. 12.

II. Ortus Loti ex Hebræorum chronico. c in Seder Olam.

Hoc ipso annò Aran frater Abrahæ primogenitus genuit Lotum nepotē Abrahæ, vt Hebræis [c] placet. Vno enim anno præcessisse ortū Saræ tradunt. In cæteris autem, quæ ibidem ingerūt minime probandi sunt, quantumuis probante Genebrardo. *Abraham*, inquiunt, *anno duntaxat superauit Nachorem, & Nachor altero fratrem suum Aran, qui post septennium ab ablactatione accepit vxorem, anno certè vitæ octauo: hinc natus est Lot, sequenti demum anno Iescha quæ & Sara*. Hæc ibi, quę illi per quam imprudenter finxerunt, vt Abrahamo primogenituram assererent, & eius natiuitatē in anno patris septuagesimo retinerent, quod vtrumque refutatum est. Nam quod Genebrardus ait huiusmodi præproperas generationes non fuisse inusitatas apud Hebræos, suis locis Deo fauente refutabitur. Interim recipiamus, quod nihil habet incommodi, Lotum ante sororem suam Saram genitum fuisse; anno tamen patris sui non octauo, sed septuagesimo. Cum enim Thare omnium consensu genuerit vnum de tribus illis Patriarchis, & Aran cæterorum socer fuerit primogenitus, vt permulti sentiunt, perspicua est consecutio. Aran hoc anno patris 140. fuisse septuagenarium.

Relicitur.

Nascitur anno patris 70.

ANNVS MVNDI 2004.

THARÆI 141. ABRAHÆ 11.

SEMIRAM. 1. Imperij Assyriorum 118.

ANTE CHRISTVM 2004.

I. Regnum Semiramidis cum ortu Saræ concurrit

HAbet hic annus initium regni Semiramidis, quæ prima mulierū omnium regnasse perhibetur. & maximum Assyriorum imperium

tertio loco gubernasse, atque adeo vehementer amplificasse. Habet & initium vitæ Saræ, vxoris maximi Patriarchæ, mulierum illius æui celeberrimæ. Istam sacri omnes Scriptores prædicant, illam profani, istam virtutibus nobilem, illam flagitiis. Hæc primum annum regni hunc habet, illa vigesimum primum, vt ex eius morte intelligetur. Semiramidis primum hunc annum ponit Eusebius in chronico, secutus Africanum, cui & de numero annorum 42. regni consentit. Saræ autem primum hunc annum Scriptura statuit, quæ facit eam nonagenariam [a], cum Abrahamus esset centenarius. Decem ergo iam annos Abrahamus expleuerat, cum illa primum inchoauit.

a Gen. 17. 17.

II. An pro filio dissimulanter regnarit.

De regni porro Semiramidis initio Iustinus: Occiso, inquit, Zoroastre; & ipse Ninus decessit, relicto impubere adhuc Nino, & vxore Semiramide. Hæc nec immaturo puero ausa tradere imperium, nec ipsa imperium palam tractare, tot ac tantis gentibus vix patienter vni viro, nedum fœminæ parituris, simulat se pro vxore Nini filium, pro fœmina puerum. Nam & statura vtrique mediocris, & vox pariter gracilis, & lineamentorum qualitas matri ac filio similis. Hæc & plura siue Trogus, siue Iustinus: non magna sanè probabilitate. Nam & Ninyas infantulus erat, natus postremis Nini patris annis, bello contra Zoroastrem iam penè confecto. Nec erat qui eius ignoraret ætatem, sicut & Nini matrimonium cum Semiramide. Quomodo ergo infantulus matri statura, voce & cæteris similis erat, quæ iam bis nupserat, & ex priore marito duos minimùm liberos sustulerat Hypaten & Hydaspen, authore Diodoro, qui de eius obitu agens ait eam sexaginta duobus annis vixisse, quadraginta duobus regnasse; primum itaque ac vigesimum nunc annum agebat. Accedit quod eodem teste Semiramis in Bactriano bello eximium iam dederat peritiæ bellicæ documentum. Itaque maius apud exercitum proprio nomine quam commentitio, & persona propria quam aliena pondus authoritatis ad res gerendas erat habitura.

Non videtur.

III. Babylonē instaurat.

In primis eius operibus numeratur Babylon, cui in Babylonia cōdenda adiecerat animum, vt Diodoro placet atq; Iustino. Verum vtrumque refellit Moses, quæ Babylonem opus Nembrodi siue Beli facit. Itaque rectius dixerimus eam inchoatæ, needum perfectæ vrbis muros magnificè excitasse, de quibus illi ferè tantum agunt. Consule Diodorum.

Saræ ortus. An filia Thare.

Iam quod ad Saram attinet, quam hoc anno natam constat, celebris est controuersia filiane fuerit Tharæ, & ab eo ex secunda vxore genita, an vero neptis, & Arani filia. Et prior quidem sententia probabilitate non caret, ex illa maxime Abrahami oratione, *vere*, inquit, *soror mea est filia patris mei, & non filia matris meæ* [b]. Itáque sentiunt Clemens Alexand. [c], atque Hieronymus, qui putat nuptias huiusmodi tum non fuisse prohibitas. Consentiunt Caietanus, Lipomanus, ab Oleastro, & si qui alij.

b Gen. 20. 12.
c l. 2. Strom.

IV. An potius Arani.

Communior tamen & probabilior est opinio, quæ Saram filiam Arani, Abrahami neptem, sororem Loti esse contendit. *Tulit*, inquit Moses, *Thare Abram filium suum, & Lot filium Aran, filium filij sui, & Sarai nurum suam, vxorem Abram filij, & eduxit eos de Vr Chaldæorum.* Si Sara esset filia naturalis Tharæ, non eam vocaret nurum suam, sed filiam vocabulo amabiliore. Quod autem non vocat filiam Aran sicut Lot, ratio est, quia maior ei dignitas accessit ex coniugio Abrahæ, ex quo facta est mater credentium, & totius populi Dei, quam ex filiatione Arani hominis fortasse infidelis, nulla certe dignitate insignis. *Aranes*, inquit Iosephus [a], *relicto filio Loto, & filiabus, Sara & Melcha, in regione Chaldæorum est mortuus.* Et mox, *Neptes vero ex fratre duxerunt coniuges, Melcham Nachor, Saram Abrahamus.* Idem sentit [b] August. simulque explicat illam Abrahami vocem. *Vxorem*, inquit, *suam dixit sororem suam, nihil mentitus, erat enim & hoc, quia propinqua erat sanguine: sicut etiam Lot eadem propinquitate, cum fratris eius esset filius, frater est dictus.* Hieron. in cap. 20. Geneseos anceps fuit, sed alibi sæpius [c] filiam Arani esse dicit, eumdemque esse cum Iesca, vt quæ fuerit ἀνώνυμος. Eadem est D. Chrysostomi [d] & Procopij, & Hebræorum sententia in chronico: eadem Lyrani & Tostati, qui eam communem doctorum esse asserit, eadem Pererij, Tornielli, Genebrardi, Vatabli, Emanuelis, Delrio, Cornelij à Lapide, Marianæ, & aliorum.

a l. 1. Ant. c. 6. & 7.

b l. 16. de Ciu. c. 12. & 19. Et qui ita sentiant.

c c. 11. Gen. & contra Heluid.
d Hom. 45.

V. Qui dicatur filia Tharæ.

Explicatur porro hæc nostra sententia ex 11. Genes. in hunc modum. Cum Aram genuisset filium vnum nomine Lot, & filias duas Melcham & Saram, præmaturè mortuus est in Vra Chaldæorum, parente adhuc superstite, in quem propterea, vt communem patrem, orbatæ familiæ cura incubuit. Ergo puellas nubiles neptes suas, filiarum loco habens, elocauit eas, intra familiam suam, duobus filiis suis Abrahamo, & Nachori. In eo quoque paterna Tharæ prouidentia eluxit, quod cum diuino iussu ex Vr Chaldæorum Abrahamo abeundum esset, ipse Thare grandæuus non comes, sed dux & princeps profectionis ponitur [e]. *Tulit*, enim *Thare Abram filium suum*, &c. Nihil ergo mirum si Sara parentem agnosceret Thare, & parentem appellaret, qui pater esset patris sui, quique passim pater potius à nepotibus dicitur quam auus, qui, patre demortuo, veri patris erga se munere fungeretur, à quo nuptui tradita esset, qui denique socer esset, qui nurui instar patris est, & dicitur pater. Quod autem Abraham dixit Saram filiam patris sui esse, non autem matris, significat Thare duas habuisse vxores, & ex vna sustulisse Aran, ex altera Abrahamum. Itaque Abraham & Sara eundem agnoscebant, & vocabant patrem Thare, licet is immediatus esset pater Abrahami, mediatus autem Saræ, ambo tamen diuersam habebant matrem.

e Gen. 11. 31.

Duæ vxores Tharæ.

ANNVS MVNDI 2052.

THARÆ 144. ABRAHÆ 14.

SEMIRAMIDIS 4.

Imperij Assyriorum 121.

ANTE CHRISTVM 2001.

I. Matura pietas Abrahæ in monendo patre.

DEcimus quartus annus Abrahæ exhibet insigne pietatis ipsius in Deum monimentum. Nam Suidas ex Philone in politico, scribit Abrahamum natum annos quatuordecim Dei cognitione illustratum, patrem idola fingentem reprehendisse, quod homines, ob perniciosum lucrum, seduceret; simulque contestatum esse, non esse alium Deum, prætee cœlestem illum totius Mundi opificem. Itaque cum videret homines rebus creatis diuinum cultum deferentes, magno labore peregrinantem, verum Deum animo religioso exquisisse. Sic ille apud Suidam, nam apud Philonem in politico, siue in Iosepho, nihil tale reperies. Cum autem hoc siue Philonis, siue Suidæ testimonium faueat pietati Abrahæ, etiam ab ætate puerili, non videtur hoc loco negligenda illa quæstio, grauium virorum disputationibus agitata, fueritne aliquando Abraham deditus Idololatriæ.

II. An aliquando idola coluerit.

Partem aientem sequuntur S. Ephrem, Ambrosius, Philo Iudæus, qui in libru, quem de Abrahamo scripsit, ait ipsum longo tempore Chaldæorum delirio, de astrorum diuinitate fuisse innutritum: quæ aliorum quoque Hebræorum sententia est; cui subscribunt Andreas Masius, Serarius, Magalianus in librum Iosue, propter illa verba Iosue [a]. *Trans fluuium habitauerunt patres vestri ab initio, Thare pater Abraham, & Nachor, seruierunque diis alienis.* Sicut ergo habitatio trans Euphratem conuenit non solum Tharæo & Nachori; sed etiam Abrahamo, ita & seruitus Deorum alienorum. D. quoq; Paulus [b] de eo agens videtur dicere eum, dum antea fuisset impius, iustificatum fuisse. Impietas autem est seruitus idolorum, sicut pietas, verus Dei cultus. Sic autem maior apparet Dei bonitas & vocatio gratuita magni Patriarchæ.

a Ios. 24.2.

b Rom. 4. 5.

III. Non videri.

Contrariam sequuntur sancti Chrysostomus [c] & Augustinus [d], quorum ille. *Nam quia,* inquit, *prima ætate non secutus est errorem paternum, sed pietatem diuini cultus seruauit, ideo supernam visitationem cito obtinuit, adhuc in Chaldæa existens, &c.* Augustinus autem vnam affirmat fuisse domum Thare, *in qua custodita fuerit plantatio ciuitatis Dei.* In quo autem custodia est, si ne in ipso quidem Abrahamo? Et aliquanto post coniicit Nachorem non exisse de Chaldæa, cum fratre, & parente: quia fortasse, inquit, à paterna & fraterna pietate desciuerat, & superstitioni adhæserat Chaldæorum. Idem sentiunt Abulensis, Caietanus, & Chartusianus in eundem locum Iosue. Pererius & Cornelius à Lapide, Suidas, & Genebrardus, etsi parum constanter loquatur.

c hom. 36. in Gen.
d l. 16. de Ciu. c. 12. & 13.

IV. Explicatur locus Iosue.

Neque vero Iosue huic sententiæ, quæ longe probabilior videtur, repugnat. In parentibus enim Iudæorum, qui seruierant diis alienis, plures fuisse significat; quorum vnum Thare, exempli causa profert, quem ex progenie sua notiore describit, Abrahamo scilicet & Nachore fratre eius, quos sui causa, sed obiter propter parentem nominat, neque quidquam de eorum pietate, vel impietate dicit; sicut nec D. Paulus. Inepta enim est illatio, Abraham credidit ei qui iustificat impios, ergo fuit impius. Sed frustra etiam verentur religiosi homines, ne parum gratuita sit Abrahæ vocatio, nisi ille in voraginem idololatriæ prolapsus fuerit: & ab ea diuina miseratione traductus: quasi non maior sit diuina in eum gratia, quod in medio nationis prauæ, à Deo conseruatus sit integer vitæ, scelerisque purus.

ANNVS MVNDI 2053.

THARÆ 145. ABRAHAMI 15.

SEMIRAMIDIS 5.

Imperij Assyriorum 122.

ANTE CHRISTVM 2000.

I. Cainani obitus.

POstremus est hic annus vitæ Cainani iunioris, quem ex D. Lucæ authoritate, & Septuag. interpretum sententia, inter Arphaxad & Salæ collocauimus, vt illius filiũ, & illius patrem; qua de re cum satis disputatum sit ipsius Cainani anno primo, non est necesse plura hoc loco dicere. Moritur ergo Cainan patre & auo superstitibus; filiis etiam ac nepotibus vsque ad nonam ætatem. Et si enim mortui fuerant Nachor & Phaleg, qui propterea indicibus vltra non apparent, viuebant tamen adhuc plerique eorum fratres, ac sorores. Quoniam vero Hebræi Cainanum hunc, vt ignotum hominem præteriere, nihil de illius aut gestis, aut moribus prodidere.

II. Gesta Semiramidis.

Interim Semiramis Assyriorum Imperium quintum iam annum administrabat, dum Nynias eius filius Monarchiæ successor adolesceret; sed & magnificè, vti iam cœperat, Babylone ædificabat. Ad hæc ergo & sequentia tempora referamus licet regias illas duas, siue arces, ad ortum vnam, ad occasum alteram, ex vtraque pontis regione ad oram fluminis ædificatas, vnde in totam vrbem prospectum, & quasi claues ad loca eius opportunissima habitura erat: quibus peractis, etiam cuniculum ab vna in alteram ripam sub fluuio, intra 260. dies construxisse, auerso interim in alium locum fluuio, leges apud Diodorum Siculum, sed suis minimè distincta temporibus.

Obitus Rehu. a An. m. 1026.

Triennio autem post hunc annum mortuus est Rehu, pater Sarug, & filius Phaleg, [a] qui ante annos 30. mortuus reperitur, cuius & vitæ curriculum exactè adæquauit, nisi forte mensium aliquot discrimen fuit: vtrique enim 234. anni in Genesi tribuuntur. Reliquit autem hic in viuis quatuor ex progenitoribus suis, ex filiis autem ac nepotibus totidem generationes.

Nam Lot filius Aran nepos Abrahæ, nonũ iam agebat annum, & Sara octauum, iuxta ea quæ de eorum ortu supra diximus [a]. De rebus autem ab eo gestis magnum est vbique silentium.

a an. m. 2048. & 49.

ANNVS MVNDI 2068.

THARÆ 160. ABRAHÆ 30.

SEMIRAM. 20. Imperij Assyriorum 137.

ANTE CHRISTVM 2085.

I. Cõiugium Abrahæ cum Sara

Assentior coniecturæ Tornielli coniugium Abrahæ cum Sara, quæ vigesimum agebat annum, in hunc circiter annum conferentis, quo ille trigesimum ætatis agebat. Idque ex eo probabile redditur, quod omnes Patriarchæ, qui nati sunt à diluuio, excepto Thare, circa trigesimum annum filios genuisse reperiuntur. Nachor 29. Sarug 30. Reuu 32. Phaleg 30. Heber 34. Sale 30. Cainan 30. Arphaxad 39. Quanquam probabile est Thare ante septuagesimum annũ alios genuisse filios, qui omissi sunt, quod ad seriem sequentis historiæ non pertinerent. Itaq; apparet Abrahamũ circa hoc tempus vxorem duxisse, 40. annis antequam ex Vra vrbe diuinitus euocaretur; quo tempore longa experientia abundè probauit Saræ sterilitatem. Eodem etiam tempore Nachor, si non prius, maior quippe natu erat quam Abraham, alteram Loti sororem duxit, nomine Melcham, ex qua numerosam sustulit prolem, sed aliquanto tardius. Nam Abraham anno 70. ætatis suæ ab eo digressus est, antequã Hus primogenitus eius nasceretur, vt apparet ex 22. Geneseos, vbi id ei, tanquam res nondũ cognita nunciatur. Nisi forte placet vnum aut alterum iam à Nachore susceptum, ante profectionẽ Abrahæ; ipsi tamen omnes eodẽ nuntio, eademque opera quasi ex catalogo numeratos.

Et Nachoris cum Melcha.

II. Alia à Semiramide gesta.

Ad hæc tempora referas licet illa Diodori de Semiramide. *Cæterum*, inquit, *Semiramis alias etiam vrbes ad Euphratem & Tigrim condidit, vbi emporia illis constituit, qui merces è Media, & Parætacene, totaque vicinia important.* Referas & obeliscum ex Armeniæ montibus excisum 130. pedes longum, crassum 25. qui 7. orbis miraculis annumeratur.

ANNVS MVNDI 2079.

THARÆ 171. ABRAHÆ 41.

SEMIRAM. 31. Imperij Assyrior. 148.

ANTE CHRISTVM 2074.

I. Obitus Sarug. An fuerit cultor Idolorum.

Moritur hoc anno Sarug proauus Abrahæ, Auus Tharæ expletis 230. vitæ annis: quam illi vitæ [a] periodum Scriptura tribuit. Hunc idololatriæ nomine accusat Epiphanius, vt supra diximus [b]. Et Philo Iudæus referente Suida. A quibus dissentit Genebrardus, propter Sarugi vitæ consuetudinẽ cum multis sanctissimis Patriarchis. Nihilominus rem vtramque in partem admodum incertam, lectoris iudicio relinquimus, qui opinor affirmare non dubitabit, Abrahamum in eo in via recta retinendo, aut reducendo aberrantem plurimum studij contulisse.

a Gen. 11. 23 b an. eius primo.

II. Alia Semiramidis opera.

Sub hæc tempora Semiramis perfectis Babylone, reliquáque Babylonia præclaris operibus, magnis in Mediam copiis mouit, vbique relinques magnificentiæ suæ præclara monimenta. Nam ad Bagistanium montem, hortum duodecim stadiorum ambitu excitauit; & in ipsa rupe suam sculpsit imaginem. Deinde ad Chaonem Mediæ vrbem alterum cõstruxit deliciarum locum, vbi non parum temporis consumpsit, fœditati libidinum etiam crudelitatem adiungẽs. Amasios enim omnes suos è medio sustulit, cum maritum nullum vellet, ne haberet Dominum. Mortuos autem, si tamen mortuos, nam Africanus, vt refert Scaliger [a], viuos infodisse scribit, & supra eos ingentes aggeres excitasse. Accessit magnificus in Ecbatanis aquæ ductus. Hæc illa ferè gessit in media. Inde autem Persidem, & cæteras prouincias omnes imperio suo subditas in Asia peragrauit, & montibus rupibusque diuulsis, itinera magnis sumptibus directa & plana reddidit. In locis contra planis aggeres educens, nunc sepulchra ducibus extinctis construxit, nunc vrbes in collibus condidit. Vniuersam deinceps Ægyptum peruasit, & Libyam magna ex parte in potestatem redegit, ibique rebus constitutis, Bactra cum exercitu se recepit. Hæc pluribus Diodorus.

Eiusdem crudelis libido.
a cap. 3. in Chron. in Euseb. n. 9.

ANNVS MVNDI 2086.

THARÆ 178. ABRAHÆ 48.

SEMIRAM. 38. Imperij Assyrior. 155.

ANTE CHRISTVM 2067.

I. Abraham an coniectus in ignem.

Segregamus à reliqua annorum turba 48. Abrahæ, ad quod vsque tempus Hebræi quidam, semen Chanaam verius, quam Abrahæ, eum sordibus idolorum cõtaminatum fuisse fabulantur; quibus propemodũ assentitur Genebrardus, deceptus loco Iosue, quem nihil obesse fidei, & constanti Abrahæ pietati, anno eius 14. docuimus. Vexatum porro à Chaldæis Abrahamum dicunt, atque adeo in ignem coniectum, quod ignem adorare nollet; à Deo autem liberatum, ab eis profugisse. In eo autem igne Aran fuisse consumptum; quam traditionem merito fabulam vocat Hieron. [a] vndique enim nutat, eandemque August. [b] improbauit, maluitque, pro stabiliendo anno nati Abrahæ, ad anacephalæosin confugere. Cæteri autem deinceps pro fabula habuerunt, quæ sola vnius voculæ homonymia nititur, quod Vr nomen vrbis, ignemque significet. Ideoque Septuag. ad vitandam homonymiam, Vr vertunt non πῦρ sed χώραν. Nec Moses Aranem exustum dicit aut occisum, sed mortuum, morte scilicet naturali; quæ si hoc anno contigit, centesimo octauo vitæ eius contigit, vt qui septuagesimo Tharæ anno natus ponatur.

Vnde orta fabula.
a in trad. in Gen. b q. 25. in Gen. & l. 16. de Ciu. cap. 15.

II. Semiramis bellum in Indos parat.

Semiramis autem quia magnis erat instructa copijs, quietis impatiens, bellum contra Indos mouere statuit, gentem longe maximam atque potentissimam. Itaque magnum sibi apparatum necessarium intelligens, nuncijs in omnes prouincias sibi subiectas dimissis, earum præfectis mandauit, nouos vt delectus haberent, magnamque vim armorum, atque nauium, quæ disjungi possent, rursumque coagmentari, compararent, vt terrestri itinere ad Indum fluuium deferrentur, & post triennium in Bactris magnificè instructi adessent. Hoc triennium cladem apud Indos antecessit, quam postremo anno Semiramidis, ex Diodoro apparet contigisse.

ANNVS MVNDI 2090.

THARÆ 182. ABRAHAMI 52.

SEMIRAM. 42. & vlt.

Imperij Assyriorum 159.

ANTE CHRISTVM 1963.

I. Num Abraham nunc ex Vr adiscesserit.

SVnt qui existiment hoc anno, qui est Abrahæ 52. ipsum Patriarcham Dei monitu ex Vr Chaldæorum excessisse: quæ opinio, anno eiusdem septuagesimo, in quem annum ferè omnes de Chaldaica egressione consentiunt, refelletur.

II. Indicum Semiramidis bellum

Huc autem pertinent res à Semiramide in Indica expeditione gestæ. Cum ergo immensas equitum peditumque copias triennio contraxisset, incredibilem etiam curruum & elephantorum multitudinem: quamquam non erant illi elephanti, sed viminea elephantorum simulacra, stramine referta, singulis camelis imposita, vt Diodorus & Suidas referunt, ne scilicet Indicis copijs, in quibus vis ingens elephantorum erat, vlla in re cedere videretur, ex Bactriana in Indiam mouit. Cui rex Indorum Stabrobates, post legationem, quæ de iniustitia suscepti contra se belli querebatur, cum maiori etiam apparatu, & verorum in primis elephantorum exercitu, occurrit. Et primum nauali certamine in flumine Indo pugnantum est, vbi victoria Semiramidi tandem cessit. Post eam cladem Indus fugam simulans Semiramidem vltra fluuium allicit.

Vincitur, & abit in Bactra.

Illa ponte Indo imposito copias traducit, instructoque exercitu, laruis elephantorum turbatis Indorum equis, Indos in fugam vertit: at reparatis viribus animisque, ficti elephanti verorum impetum ferre nequiuerunt. Rexque ipse late in Assyrios strage edita, Semiramidem infestus petit, & ictu non lethali vulnerat. Illa cum suis in fugam auertitur, & magna copiarum parte trans pontem reducta, eo abscisso, Indis facultatem abstulit insequendi: & permutatis captiuis, vix tertia exercitus parte salua, in Bactra remeauit. Hæc pluribus Diodorus & Suidas.

III Eius interitus.

De morte autem ipsius, quæ illi, vt ait Diodorus, aliquanto post contigit, refert idem, eam insidijs filij regnare cupientis appetitam, nihil acerbi in eunuchum insidiatorem statuisse, vt iamdudum ab Hammone iussa fuerat, sed regno ipsi tradito, omnibusque ei, vt legitimo regi parere iussis, ex hominum conspectu se subduxisse, in columbam, si superis placet, conuersam. At Iustinus à filio interfectam ait, in fœdissima incestus voluntate deprehensam, quod S. quoque Augustinus [a] admittit. Ei sceleri fidem facit, tum cætera mulieris nequitia, tum ea quam Plinius [b] ex Iuba recitat. Et sane æquum fuit mulierem filij iussu mori, cuius imperio maritus occidisset, si ea vera sunt quæ alibi ex Æliano [c], de impetrato ab ea quinque dierum imperio, retulimus. Hic Semiramidis finis fuit, cum toti Asiæ, exceptis Indis, duos & quadraginta regnasset annos, vixisset autem, Diodoro teste, sexaginta duos.

a l. 18. c. 2.

b l. 8. c. 42.

c l. 2.

ANNVS MVNDI 2091.

THARÆ 183. ABRAHAMI 53.

NINYÆ 1. Imperij Assyriorum 160.

ANTE CHRISTVM 1962.

I. Ninyæ imperium, & ignauia.

MOrtua Semiramide Ninyas filius eius, quartus Assyriorum rex imperare cœpit, patris nomen retinuit, modice, differentiæ causa variatum, quem tamen Iustinus, sine vlla vocabuli inflexione nominat Ninum. Africanus & Eusebius Ninyam vocant & Ζάμην cognominant, eique ambo octo & 30. regni annos attribuunt. Primum autem Eusebius cum 53. Abrahami componit. Is regnum adeptus, vt ait Diodorus, in pace illud administrauit, bellandi studio, & periculorum audacia nequaquam matrem imitatus. Nam in regia omne vitæ tempus exegit, sic vt à nemine, præterquam à concubinis, & Eunuchis conspiceretur. Quæ ignauia causa fuisse videtur, cur tamdiu matrem regnare permitteret. Quæ nunc quoque est multorum principum, præsertim infidelium vitæ ratio, qui se reges factos putant, non vt populos regant, atque tueantur, sed vt impunè omnibus voluptatibus perfruantur, & subditorum bonis, atque corporibus, pro arbitrio abutantur. Interim qua Dij quidam in gynecæis absconditi lateant, & à mortalium turba secreti, diuinam sibi venerationem, timoremque concilient.

II. Prudens eius institutum militare.

Ea Ninyæ viuendi ratio fuit, quam deinceps cæteri Assyriorum principes studiosè sunt imitati, vt Diodorus est author. Qui addit etiam prudenter à Ninya institutū, vt quotannis certus militum numerus singulis prouincijs imperaretur, qui in vrbe regia ipsi præsto essent, quibus post exactum annum, alij eodem modo sufficerentur, prioribus exauthoritas, & in prouincias suas dimissis. *Quo instituto*, inquit, *tria consequebatur. Primum vt perpetuò exercitum haberet ad omnia paratum, si quis forte in re aliqua detrectaret imperium.* Alterum vt mutatione copiarum, plures in re militari exercerentur. Tertium ne diuturnitate consuetudinis intra duces ac milites coalesceret amici-

tia, quæ ad moliendas res nouas inuitaret. Hæc fere Diodorus. Iustinus autem, *Ninus*, inquit, *contentus elaborato à parentibus imperio, studia deposuit, & velut sexum cum matre mutasset, raro à viris visus, in fœminarum turba consenuit.* Pluribus hoc loco, & superioribus aliquot de regibus Assyriorum egimus, quod de illis in posterum magnum silentium est futurum, tam Scriptorum inopia, quam ignauia Imperatorum.

ANNVS MVNDI 2096.

THARÆ 188. ABRAHAMI 58.

NINYÆ 6. Imperij Assyriorum 165.

ANTE CHRISTVM 1957.

I. Obitus Arphaxadi, & ratio temporis.

AD hunc vsque annum vitam Arphaxadi produximus, tametsi nō ignoremus plerosque 338. annos duntaxat illi tribuere, in quibus Torniellus. Primum quia 438. annos habent omnes Hebræi codices, quos perpetuo sequitur in sua versione Hieronymus, vt propterea mendum in numeros vulgatæ irrepsisse videatur. Secundo, quia plerique Latini codices hîc variam habent lectionem, & aliqui trecentos, alij quadringentos legunt. Tertio, quia is numerus, qui superat quadringentos, consentaneus est omnibus Græcis & Chaldæis. Quarto, quia Arphaxadi nepos, & pronepos, Sale & Heber, vltra quadringentos annos vixere, nec agnoscitur tanta vitæ mortalium diminutio ante Phaleg, vt notarunt Hebræi. Quinto, quia hæc est mens Sancti Augustini & Epiphanij cum aiunt primum de istis patriarchis Aranem mortuum esse ante patrem suum. At sic Arphaxad mortuus fuerit non solum ante patrem, sed etiam ante auum suum. Postremò, quia hæc est plurimorum interpretum ac Chronologorum sententia, quos retulimus in Annalibus.[a]

a a.m.2656 n. 2.

II Et sepultura.

Mortuus est ergo hoc anno Arphaxad, patre adhuc superstite, & secundum eum omnium Patriarcharum antiquissimus, cum iam filium Cainanum, & multos nepotes ac pronepotes præmisisset ad tumulum. De rebus ab eo gestis aut ipsius moribus mirum silentium. Sepultus dicitur in Babylone, vt est in Romano martyrologio[b]; in quod sepulchrum & pater eius Sem post annos 6x; & Ezechiel Propheta, post annos fere 1366. illati sunt, vt dicemus anno Nabuchodonosoris 34[c].

b 10. April.

c a.15.a.m. 3462.

ANNVS MVNDI 2105.

ABRAHAMI 67.

NINYÆ 15. Imperij Assyriorum 174.

ANTE CHRISTVM 1948.

I. Codorlahomor de Pentapolitanis prima victoria

PEterius in Genesim[a] existimat expeditionem Abrahæ ad recuperandum Lotum nepotem suum, circa annum octogesimum eiusdem Abrahæ contigisse, aliquot nimirum annis ante ortum Ismaëlis, qui recensetur Genes. 19. sub Annum Abrahæ 85. Inde si 14. annos auferas, ante quos Codorlahomor subiugauit primùm Sodomitas, eisque fœderatos, quos & sibi tributarios fecit, ad præsentem annum Abrahæ 67. peruenies. Aliqui maluerunt eam expeditionem ad Annum Abrahæ 83. vel 84. differre, quos nec reprehendo, nec sequor. Causam prioris huius belli Scriptura tacet. Libido dominandi, & auaritia facilè causas comminiscuntur, ad tenuiores inuadendos. Itáque sentit Hieronymus ab Oleastro, in illum locum Geneseos.

a cap. 14. n. 4.

ANNVS MVNDI 2108.

THARE 200. ABRAHÆ 70.

NINYÆ 18. Imperij Assyriorum 177.

ANTE CHRISTVM 1945.

I. Egressus Abrahæ de Vra,

SEptuagesimus annus Abrahæ celebris est exitu eiusdem ex Vr Chaldæorum, sicut 75. egressione ex Charan. Vterque exitus ex Scriptura certus est, posterior autē etiam tempus in eâ notatum habet, at prior non item. Fuisse tamen satis diuturnum tempus, interiectum inter vtramque egressionem ex Scriptura apertè colligitur, quæ ait Abrahamum habitasse in Charan, & ibi substantiam possedisse, & fecisse animas. Id tempus quinque annorum fuisse, & Abrahamum de Vr Chaldæorum anno septuagesimo vitæ suæ egressum esse, ex Hebræorum traditione refert Genebrardus, cui Scriptores multi consentiunt. Et merito; neque enim probabile est vno eodemque anno Tharam cum Abrahamo exisse de Chaldæa, venisse in Charan, ibique habitasse, multam substantiam acquisisse, multamque seruorum & ancillarum familiam: ibidem Tharam mortuum esse, eiusque funere expleto Abrahamum totam familiam, omniáque bona sua collegisse, & in terram Chanaan venisse. Nec Scriptura vsquam cogit hæc omnia in vnicum annum conferre: ne spatium quidem 430. annorum, inter promissionem factam Abrahæ, & legem latam interiectum. Id enim tempus à posteriore vocatione Abrahæ, inchoandum est.

& habitatio quinquennij in Haran.

II. Gemina vocatio Abrahæ, & quid differant.

Gemina enim extat Abrahæ in Scriptura vocatio, quæ multum inter se differunt. Primum locis. Nam prior in Vr Chaldæorum facta est, priusquam Abraham moraretur in Charan vt testatur S. Stephanus Act. 7.[a] Posterior autem in Charan, post mortuum patrem, cum Deus illum transtulit in terram Chanaan, id est transferre iussit se suaque omnia, ad peregrinandum illic, vt habet Stephanus ibidem. Differunt temporibus, nam prior facta est ante mortem Tharæ, posterior illo mortuo & sepulto. Differunt personis, quæ vocationem, siue iussionem exequuntur, priorem exequitur Thare[b], qui dicitur tulisse Abram filium suum. Posteriorem ipsemet Abraham[c], dicitur enim egressus de Haran, sicut præceperat ei Dominus. Si ergo exiuit de Haran, *sicut præceperat ei Dominus*, datum

a Act. 7. 2. 4.

b Gen. 11. 31

est

est illi præceptum exeundi de Haran, sicut prius datum ei fuerat exeundi de Chaldæa. Differunt denique rebus: nam in priore iubetur exire de terra sua, de cognatione sua, de domo patris sui, quæ rectè conueniunt habitanti in Chaldæa, non autem commoranti in Charan, quæ eius patria non fuit, in qua neque domum patris, neque terram, neque cognatos reliquit.

III. Vtraq; necessaria.

a cap. 5. 9. in textu Græco.

b q. 18 in 12. Genes.

Abrahæ obedientia.

Deinde vt necessaria fuit prior vocatio ad egrediendum ex Chaldea, ita & posterior ad discedendum ex Haran, vbi diu Dei iussu substiterat, vt habetur in libro Iudith [a]. Cum ergo dudum illuc habitaret, nec sciret quando Deo placeret vt inde recederet, noua monitione, & vocatione opus fuit, ad emigrandum in terram Chanaan; vt notauit Abulensis. [b] Ex quo intelligitur hanc secundam vocationem non arguere Abrahamum tarditatis, sed promptissimam potius obedientiam ostendere, qui exire iussus de Chaldæa, exijt: subsistere in Haran, substitit, proficisci in Chanaan, profectus est. Hanc geminam vocationem planissimè tradit Chrysostomus homil. 36. in Genesim, plurimique alij, quos in Annalibus retulimus.

IV Rei gestæ series.

Familia Thare à Chaldæis vexata.

Rei porro gestæ series in priore vocatione ea vtroque Scripturæ loco petenda. *Deus gloriæ*, inquit Stephanus, *apparuit patri nostro Abrahæ, cum esset in Mesopotamia*, id est in terra Chaldæorum, vt ipse mox explicat, *prinsquam moraretur in Charan. Ex dixit ad illum. Exi de terra tua, & de cognatione tua, & veni in terram, quam monstrauero tibi. Tunc exijt de terra Chaldæorum, & habitauit in Charan.* Causam profectionis explicauit Stephanus, modum explicat Moses, dicens, *Tulit itaque Thare Abram filium suum, & Lot filium Aran, filium filij sui, & Sarai nurum suam, vxorem Abram filij sui, & eduxit eos de Vr Chaldeorum, veneruntque vsque Haran, & habitauerunt ibi.* Causam aliam explicat Achior apud Holophernem; *Quoniam*, inquit, *noluerunt sequi Deos patrum suorum, qui erant in terra Chaldæorum. Deserentes itaque cæremonias patrum suorum, quæ in multitudine Deorum erant, vnum Deum cœli coluerunt, qui & præcepit eis vt exirent inde, & habitarent in Charan.* In codice Græco additur de Chaldæis, *& eiecerunt eos à facie Deorum suorum, & fugerunt in Mesopotamiam, & habitauerunt ibi dies multos*, &c.

V. Deus primum apparet Abrahæ.

Deus ergo vexatos pro confessione nominis sui consolaturus, siue ipse per se; siue per angelum suum, in specie quadam gloriosa, & illustri apparuit Abrahæ; propterea enim Deus gloriæ appellatur à S. Stephano. Caietanus ait dormienti apparuisse, & migrationem præcepisse à terra, & cognatione sua: nisi qui forte vltro comites peregrinationis esse vellent. Itaque Thare non solum comes, sed dux etiam factus est viæ, vti diximus, idque ob suum in filium amorem; vt ait Chrysostomus. [c] Quare autem Nachor patrem fratremque secutus non fuerit, *cur putamus*, inquit, August. [d], *nisi forte quod à paterna, & fraterna religione desciuerat, & superstitioni adhæserat Chaldæorum?* Postea tamen venit ipse quoque in Charan, vbi, Iosepho teste [e], postea cum fratre patrem defunctum sepeliuit. Nec tamen cum eo in Chananitidem abire voluit, diuina ita

Nachor. venit in Charan.

c hom. 36. in Gen.

d l. 16. de Ciu. c. 13.

e l. 1. Ant. c. 6.

dispensante prouidentia, quæ solis Abrahamitis, & ne omnibus quidem, Chananitidem destinarat.

ANNVS MVNDI 2113.

THARE 205. & vlt. ABRAHÆ 75.

NINYÆ 23. Imperij Assyriorum 182.

ANTE CHRISTVM ORTVM 1940.

I. Mors Tharæ & funus.

a l. 16. de Ci. c. 14.

An idola coluerit.

NObilitatur hic annus morte Patriarchæ Tharæ, filij gloria, quam propria longe clarioris. Mortis locum & tempus Scriptura notat; quam apud Septuag. dubiam declarat S. August. [a] vt scilicet 205. anni vitæ ipsius non transacti, sed finiti fuerint in Haran. Cæterum de ætate Abrahæ sub mortem patris, satis disputatum est primo anno Abrahæ. Funus ab vtroque fratre, Abrahamo inquam, & Nachore curatum est, vt paulo ante ea Iosepho diximus. Restat de Tharæ explicanda breuiter hoc loco illa quæstio, fuerit ne Thara cultor idolorum, nec-ne. Non enim desunt quæ in vtramque partem dicantur, & ancipitem Lectorem teneant.

II. Pars aiens

b in 11. Gen q. 22.

Partem ergo aientem tuentur Hebræi apud Lyranum & Abulensem [b], aiuntque eum in cultu idolorum tam perditè insanisse, vt Abrahamum auersantem idololatriam apud Nembrodum accusaret, eiusque iussu in ardentem fornacem coniectus sit, ibique diuino beneficio incolumis perdurarit. Aran autem in eadem extinctus sit. Male quoque audit Thare hoc nomine apud Epiphanium & Suidam, & apud ipsum Iosue; qui eum annumerat patribus Israelitarum, qui trans Euphratem dijs alienis seruierant. Idemque videntur sentire Sancti Augustinus [c], atque Chrysostomus [d], qui etiam mortuum in infidelitate significat, & inter illum ac filium magnum chaos in inferis interiectum esse. Pro parte negante afferri potest ille ex Iuditha locus [e], in quo dicuntur patres Israëlitarum eiecti ex Chaldæa, quod idolis seruire nollent, & fugisse in Mesopotamiam. Atqui isti memorantur à Mose, non solum Abram, & Lot, sed etiam Thare. Idemque sentit August. quem paulo ante retulimus [f] memorans paternam fraternamque; id est, Tharæ atque Abrahami pietatem.

c l. 16. de Ci. c. 12.

d hom. 31. in Gen.

e ca. 5. & 7. in Græco.

f A m. 2108 n. 5.

III. Tharæ initia deteriora, fin is laudabilis.

Conciliandæ videntur hoc modo ambæ sententiæ, vt dicamus Thare aliquando in Chaldæa idololatria fuisse contaminatum, sed mox diuinitus Abrahami opera fuisse conuersum, & cum eo in veri Dei cultu perseuerasse. Priorem huius assertionis partem confirmant verba Iosue, quæ non simpliciter affirmant Tharam fuisse idolorum cultorem, sed cum habitaret trans flumen. Posteriorem probat Abrahæ pietas in Deum, & in patrem suum: Dei quoque in Abrahamum amor, & in senem, qui pro eius cultu persecutionem passus, patria caruerat. Quin etiam existimo causam commorationis Abrahæ in Haran cum patre suo fuisse, vt ne eum cito moriturum desereret spiritali auxilio destitutum, sed ad piè ac re-

ligiose moriendum iuuaret. Quin etiam ratio humanitatis ac iustitiæ postulabat, vt quoniam pater in gratiam filij patriam deseruerat, filius in gratiam patris institutam peregrinationem ad aliquod tempus differret. Iam quod ad insulsam illam fabulam, quam passim omnes reijciunt, recte dici potest insanire Rabinos, qui Taræum ita insanisse putant, itáque omnem sensum humanitatis exuisse. Dicamus potius Thare plenum dierum, in senectute bona animam Deo, pro cuius honore vexatus fuerat, in manibus Abrahæ filij sui piè reddidisse, in fide, spe, & charitate venturi Messiæ.

Lyranus. Tostatus, Pererius.

ANNVS MVNDI 2114.

ABRAHÆ 76. PROMISSIONIS 1.

NINYAS 24. Imperij Assyriorum 185.

ANTE CHRISTI ORTVM 1939.

I. Egressio Abrahæ ex Haran. a *Gen. 12. 4.*

Septuaginta quinque annorum erat Abram, cum egrederetur de Haran, vt ait Moses [a]; quos de more absolutos numeramus, vt phrasis ipsa videtur exigere; qui enim septuagesimum quintum agit adhuc, est tantum septuaginta quatuor, & aliquot hebdomadarum, vel mensium. Itaque septuagesimus sextus primus est peregrinationis Abrahæ in terram Chanaan, primusque promissionis annus, quæ est Eusebij in Chronico sententia, & omnium qui eum sequuntur. Alioqui 85. Abrahæ non erit decimus repromissionis, quod affirmat Eusebius.

Altera Dei apparitio

Mortuo itaque Thare, iustisque ei superiore anno persolutis, Abrabam eo profectionis impedimento expeditus, intentus erat in diuinam voluntatem, si forte diuturniorem in loco moram exigeret: dicebatque in corde suo; *Domine quid me vis facere?* cum Deus illum iteratò monet, vt inchoatam atque intermissam peregrinationem redintegret, iuxta ea quæ de gemina vocatione supra disputauimus [b].

b *Abrahæ 70. n. 1. & 2.*

II. Fide & obedientia laudabilis.

In hac porro euocatione, & eductione Abrahæ de terra sua, multa virtus Abrahæ, multa Dei magnificentia demonstratur. Fidem enim & obedientiam celebrat Paulus ipse, cum alibi sæpe, tum ad Hebræos [c] vndecimo, & quidem cæcam obedientiam eius, qui *exijt nesciens quò iret*; & quantum in se fuit, patrem & patriam, & cognatos, & omnia deseruit, nisi ille sponte perfectionis comites esse voluissent, paratus abire solus, quos tamen vt reijceret, non habuit in mandatis; exijt, inquam, sine vlla spe mercedis. Non enim Deus, cum primum eum vocauit, ait *veni in terram*, quam dabo tibi, sed *quam monstrauero tibi*, vt S. Stephanus retulit, qui omnes plane promissiones omisit, significans fortasse, eas ad secundam vocationem, quæ est huius temporis, pertinere, & quæ à Mose [d] accuratè referuntur.

c *Cap. 11. 8.*

d *Gen. 12. 2.*

III. Dei promissiones factæ Abrahæ.

Deus ergo qui hominum erga se charitatem mercenariam quidem esse non vult, mercede tamen carere non patitur, vltro ei mercedem offert omni expectatione maiorem. Etsi enim vaga & incerta peregrinatio liberorum procreatione solet officere, in præmium tamen obedientiæ, ei posteritatem copiosam pollicetur, *faciamque te in gentem magnam*, non carnalem tantum, quæ stellas cœli numero, & arenas maris æquet; sed spiritalem, vt futurus sit omnium credentium pater. Pollicetur deinde opes & copias, dignitatem, corporis incolumitatem, & vitæ diuturnitatem, *& benedicam tibi*. Hæc enim omnia benedictionis nomine continentur. Accedet fama & gloria, nominisque celebritas, *& magnificabo nomen tuum*. Denique omni benedictionum genere cumulatum iri significat, *erisque benedictus*, quod possumus ad benedictionem æternæ felicitatis referre. Addit etiam se in gratiam eius amicum fore amicis eius, id est beneficum: amicitia enim Dei in homines beneficentia est; *benedicam benedicentibus tibi*. Inimicis autem tuis & tuorum, hostis ero, eosque supplicijs afficiam, *maledicam maledicentibus tibi*. Denique quod omnium maximum est, *in te*, id est in semine tuo, quod nascetur ex te, *benedicentur vniuersæ cognationes terræ*, nimirum in filio Abrahæ, Iesu Christo Domino nostro, in quo pater *benedixit nos omni benedictione spiritali in cœlestibus in Christo* [a], *sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem*.

a *Ephes. 1. 3.*

IV. Socij abeuntis ex Haran. b *Gen. 12. 5.* An Lotum adoptarit.

Sed iam Abrahamum cum socijs abeuntem prosequamur, *Tulitque Sarai vxorem suam* ait, Moses [b], *& Lot filium fratris sui*, quem non recte adoptatum ab Abrahamo Iosephus arbitratur, neque enim infœnis erat; vt ille putat, vt qui vno anno senior erat Sara, vt est in chronico Hebræorum. Sara vero quæ 10. tantum annis erat iunior Abrahamo, agebat nunc sexagesimum quintum. Adde quod Abraham nusquam vocat Lotum filium, sed fratrem, quod factum oportuisset, si eum adoptasset in filium. Quin etiam constituisset eum hæredem bonorum suorum, non autem illum à se, quasi alterius familiæ patrem, segregasset. Tulit quoque secum Abraham, quasi nunquam reuersurus in Haran, vnde abibat, *vniuersam substantiam quam possederant, & animas quas fecerant in Haran* [c]. Pecora intelligit substantiæ nomine, hæ enim erant Patriarcharum diuitiæ, vt de Iobo, Loto, ipsoque Abrahamo constat, quamquam aurum quoque & argentum intelligere nihil vetat, vt ex alio loco Geneseos aperte constat.

c *Gen. 12. 5.*

V. Abrahæ numerosa familia.

Animas autem intelligit homines, non quos genuerat, decem enim annis adhuc liberis caruit, sed seruos & ancillas emptitias, & vernas ex illis magno numero natos. Onchelus in paraphrasi Chaldaica, animas quas fecerant interpretatur, quas subiecerant legi. Tradunt enim Hebræi Abrahamum viros, Saram vero mulieres in vero Dei cultu instituisse, atque ita eas Domino procreasse, iuxta illud Apostoli [d], *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis*. Existimaque probabile Tostatus, eos quos ibi ad veri Dei cognitionem cultumque traduxerant, cum abeuntibus esse profectos, in Chananitidem, vt magis ab eis erudirentur; & ne si in Haran remanerent, iterum ad idolorum cultum, impiorum consuetudine, aut vexatione transferrentur. Huic

d *Gal. 4. 19.*

& regnum fictitium.

multitudini comitum inferioris notæ, fauent illi 318. vernaculi ad pugnam expediti, & fabula Abrahamitici regni in Damaſco, quam in Annalibus a refutauimus. Hic tantum dico, ſi regnum fuit, paucorum dierum fuit. Hoc enim ipſo anno non ſolum peruenit in Chanaan, ſed in Ægyptum etiam profectus eſt peregrinus. Credimus itaque Damaſci duntaxat ad vicinum pagum fixiſſe tentoria, ibique dies aliquot ſubſtitiſſe, ex quo deinde datum ſit illi loco nomen, vocatuſque ſit, Abrahami domicilium, vt ſcribit ex Nicolao Damaſceno Ioſephus b.

a hoc anno, n. 9.

b l. 1. Ant. c. 7.

VI. Peruenit in Chananæam.

Cumque veniſſent, ait Moſes, *in terram Chanaan, pertranſiuit Abram terram vſque ad locum Sichem*, Septuag. habent, *& perambulauit Abram terram in longitudinem ipſius, vſque ad locum Sichem.* Nimirum Damaſco venit in Emath, ſiue Reblata, qua venit etiam Nabuchodonoſor in Iudæam; ex Emath autem vſque ad Berſabee, quæ reſpicit Ægyptum, terræ promiſſæ longitudo deſumitur. Itaque non aſſentior Torniello exiſtimanti Abraham veniſſe per eandem viam, per quam poſtea Iacob cum rediret de Meſopotamia: ſcilicet per montem Galaad, & Manaim, & Socoth, &c. Ea enim eſt latitudo terræ, non longitudo. Et ſane, ſi quam fidem habemus Ptolemæi tabulis, venientibus ex Haran in Sichem, ſiue Neapolim, vt eam ille nominat, rectiſſima via eſt per Damaſcum. Porro Sichem & Sichima & Sichar, quæ poſt ruinam reſtaurata, dicta eſt Neapolis, admodum celebris eſt in Scriptura; Fuit enim priſcis temporibus metropolis Samariæ, ſita in monte Ephraim; quam Abrahæ primum veſtigiis nobilitatam, Ioſeph ornauit ſepulchro ſuo, & Ioſue c moriturus totius populi comitiis, renouatóque cum Domino fœdere honorauit.

& Sichem.

c ca. 24. 1.

VII. Et conuallem illuſtrem.

Cum autem Abraham in Sichimis aliquandiu ſubſtitiſſet, vlterius meridiem verſus progreſſus eſt, ſecundum longitudinem regionis Chananæorum, venitque in conuallem illuſtrem, quæ & vallis Saue, & vallis regis propter fertilitatem, & amœnitatem dicta eſt; quæ incipit à Bethſan, ſiue Scythopoli ad mare Galilææ, & extenditur ſecundum Iordanis decurſum, vſque ad mare mortuum, eratque illuſtriſſima, priuſquam Dominus ſubuerteret Sodomam, medioque Iordane irrigabatur ſicut paradiſus Domini, vt ait Moſes d. Dicitur autem is locus à Septuag. quercus excelſa, quod ea planicies quercetum haberet proceris arboribus conſitum. In hac porro planicie, quam tum Chananæi latè poſſidebant, apparuit Dominus Abrahæ in ſomnis, vt Caietano placet, aut vigilanti, vt mauult Pererius, & dixit ei, *Semini tuo dabo terram hanc*; ex eáque promiſſione deinceps terra promiſſionis dicta eſt, quam etiam poſtea e ſæpius iteratam reperiemus.

Adrich. & Brocard. d Gen. 13. 10.

e cap. 13. 14. & ca. 15. 18. & ca. 26. 3.

VIII. Tertia Dei apparitio facta Abrahæ, cum promiſſione terræ.

Cum ergo inter Chananæos peregrinaretur Abraham, ſine lare, ſine ſolo, ſine domicilio, Deus eum conſolari volens tertia eum apparitione dignatur. Prima enim in Chaldæa fuit, ad iubendam migrationem ex patria. Altera in Meſopotamia, ad eandem redintegrandam poſt mortem Tharæ: tertia ad eum in ſuſcepta peregrinatione conſolandum, facta illi promiſſione terræ, in qua peregrinabatur; quam Patriarcha nomine poſterorum ſuorum ſic accipit, quaſi iam tum in poſſeſſionem mitteretur. Erigit enim altare, quod ſit grati in Deum animi monimentum, ſimulque acceptæ, & acquiſitæ poſſeſſionis indicium: denique conſecratæ vero Deo regionis argumentum. Hæc eſt terra quam ſe ei monſtraturum promiſerat; nunc factis liberalior quam promiſſis, ſpondet ſe eius dominium ipſius poſteritati traditurum. Neque altare ſolum excitat, ſed in eo etiam Domino ſacrificat, & cætera religionis officia Deo cumulatè exhibet, vt Ioſephus affirmat a, & alij poſt eum.

eiuſque acceptatione.

Erigit primũ altare

a l. 1. c. 7.

IX. Altera cõmoratio, & altare ad Bethel.

Inde autem mouens progreditur in dicta conualle illuſtri, orientem verſus ſimul & meridiem, tetenditque tabernaculum ſuum ab occidente habens Bethel, & ab oriente Hai: ædificauit quoque ibi altare Domino, & inuocauit nomen eius. Quidam vertunt, *& prædicauit aliis in eo loco Dominum*, itaque videtur legiſſe Chryſoſtomus b, cum ait, *Volebat hunc doctorem fieri, nunc quidem omnibus Palæſtinis, paulo poſt autem etiam Ægyptiis*: idque valde conſentaneum eſt tam pietati Abrahæ, quam zelo ſalutis animarum, quo feruebat. Neque vero ad Bethel quies eſt Patriarchæ, inde enim vltra progreditur ad meridiem Ægyptum verſus: opportunè. Nam facta eſt fames in terra; deſcenditque Abraham in Ægyptum, vt peregrinaretur ibi. Noua exoritur Iuſti probatio, exercitatióque virtutis. Nam ad vitam inſtabilem, in ſolo ignoto, ignotis hominibus, ignota lingua, acceſſit ingens fames, quæ magnæ familiæ patri, ingentem ſollicitudinem afferret.

Eius animarum zelus.

b hom. 31.

& migratio in Ægyptum.

X. Extremo anno facta.

Hanc profectionem extremo hoc anno apparet contigiſſe. Nam Seder Olam, *Is ipſe eſt annus*, inquit, *quo exit Abram pater noſter de Haran, eſt annus famis, cuius cauſa deſcendit in Ægyptum, vbi tranſegit tres menſes.* Sic ibi. Extremum autem annum requirit non ſolum longitudo peregrinationis iam obitæ, ab Haran Damaſcum vſque, ac Sichem, & Bethel, ſed ſæpius etiam fixa refixáque tentoria. Accedebat etiam multitudo pecorum, mulierum, paruulorum, quos neceſſe erat lentè progredi, & ſæpe quieſcere, quod timebat Iacob, cuncti greges c *vno die morerentur.*

c Gen. 33. 13

Sollicitudo Abrahę pro Sara.

Ergo extremo anno deſcendit Abraham in Ægyptum. Sed dum maximè profectionem adornat, valde ancipiti cura diſtrahitur. Nam hinc fames iter non ſolum ſuadet, ſed extorquet: inde è contrario metus mortis, vel dedecoris propter vxorem, ab eo vehementer auertit. Tandem viſum eſt commodum Saram diſſimulare vxorem, ſororem fateri, vt Ægyptij ſpe coniugij fratrem colerent, qui virum interfecturi erant: quod tamen coniugium ſperabat diuina prouidentia impeditum iri, ſicut & factum eſt. Interim maluit vxorem exponere periculo incontinentiæ d; quam ſeipſum periculo mortis.

d Vide August. l. 16. de Ciu. c. 19

XI. Sara pulchritudo.

Mirum eſt autem mulieris celebrari pulchritudinem, quæ 65. annum ſuperaret. An zelotypia mariti oculis illudebat? an potius Sara multum de priſtina pulchritudine retinuerat, quæ caruerat ærumnis ac doloribus partuum? An etiam pulchra erat compara-

tione mulierum Ægyptiarum, quæ passim cute nigriore, capillo crispo ac breui, præminentibus labris, sessilis oculis, dura carne erant, & toto corpore ad seruitutem nato? At a num tam præpostero iudicio futuri erant Ægyptij, vt homicidium præ adulterio leue crimen ducerent, & vt hoc vitarent, illud perpetrarent? Intelligebat potius Abrahamus Ægyptios neutrum crimen reformidaturos, sed per mariti cædem, qui alioqui impediturus, aut vlturus adulterium videbatur, tutam illos & facilem viam ad pudicæ matronæ dedecus munituros. Denique neque mentitus est, neque mendacium suasit Abraham, sed sororis vocabulo ambiguè vsus est, Ægyptiis eam vocem de germana sorore intelligentibus, Abrahamo vero de nepte, quæ soror quoque appellatur ab Hebræis. Hac ergo cautione muniti, extremo anno in Ægyptum perueniunt.

a Abu. q. 29 in hunc locum.

Abraham nec dicit nec suadet, mendacium.

ANNVS MVNDI 2115.

ABRAHAMI 77.

NINYÆ 25. Imperij Assyriorum 184.

ANTE CHRISTVM 1938.

I. Abram ingreditur Ægyptum.

INgressus Abrahæ in Ægyptum obscurus esse non potuit, siue quod iam fama de tali viro præcucurrerat, qui & sapiens, & opulentus & grandis natu cum esset, plurimáque stipatus familia, deserta patria, in alieno solo peregrinaretur: siue quod hæc ipsa in conspectu iam posita, ipsa insolentia admiranda videbantur. *Cum itaque*, inquit Moses a, *ingressus esset Abram Ægyptum, viderunt Ægyptij mulierem quod esset pulchra nimis; & nunciauerunt principes Pharaoni, & laudauerunt eam apud illum, & sublata est mulier in domum Pharaonis*, vtique animo potius, quam corpore reluctante, vt quæ per vim abduci potuisset, & non ignoraret quantum ipsa, & vir eius adirent periculum. Cum autem Sara Regis vxor futura crederetur, & ob insignem pulchritudinem, plurimum gratia apud ipsum valitura, & idipsum quoque de ipsius fratre speraretur, plerique passim eius gratiam beneficiis sibi parare conati sunt. *Itaque Abrahamo bene vsi sunt propter illam.* Eodemque pertinet quod sequitur, *fueruntq; ei oues, & boues, & asini, & serui & ancillæ* :& in his Agar Ægyptia, *& asinæ & cameli.* Sed hæc à rege data Abrahamo sororio satis docet textus Hebræus, *Et ipsi Abram benefecit*, nimirum Pharao, *propter eam.*

a ca. 12. 14.

Sara adducitur ad regem.

& Abrahæ benef.

II. Deus subuenit Abrahæ.

Res erat ad vltimum iam adducta discrimen, cum Dominus famulo suo opportunissimè opem tulit, & vtrumque coniugem ab infamia & dedecore liberauit. Flagellauit enim Dominus Pharaonem plagis maximis, & domum eius, propter Sarai vxorem Abram. Quibus autem plagis? Explicat Philo b *Tunc scilicet cum Sara ad Deum precibus confugisset, propitius Deus, factusque patientium iniuriam protector, graues pœnas & cruciatus inflixit regi, ita vt amorum & voluptatum oblitus longe diuersas agitaret curas: quemadmodum scilicet euadere posset è tormentis, quibus sine intermissione dies noctesque affligebatur.* Ita Philo. *Itaque venator*, ait Theodoretus, *habens inter retia prædam, capere eam non potuit, quia morbus impediuit.* Neque alia mens S. Augustini fuit, neque Chrysostomi. Quæ ratio conseruatæ Saræ pudicitiæ, cæteris, quas Iosephus & alij Hebræi, & Eupolemo apud Eusebium a proferunt longe præstat.

b in lib. de Abram.

Quæ Pharaonis flagella.

a lib. 9. de Præp. c. 17.

Ergo Pharao Abraham euocat ad se, eique cum miti querela restituit vxorem suam. Et mirum sane videatur Pharaonem non acerbius cum Abrahamo expostulasse, aut etiam suppliciis exantlatis exacerbatum, supplicio in illum non animaduertisse. Sed nimirum qui eum de tota re docuit, etiam conterruit, ne asperius aliquid aut diceret, aut molíretur; vt de Labano in Iacobum ira fremente legimus b, & significat hom. 32. Chrysostomus. Imò & officiosum esse docuit, vt qui studiosè curarit, ne qua eis iniuria fieret à popularibus suis, quæ in regis ipsius caput redundaret. Neque parum etiam credibile est, factam illi potestatem multos camelos, atque asinos frumento onerandi, & exportandi in Chananitidem, quando illum muneribus ac diuitiis locupletatum scribunt Iosephus, atque Chrysostomus: consentanea iis quæ mox à Moyse de auro & argento Abrahæ dicuntur. Quæ autem de tradita Ægyptiis ab Abrahamo Astrologia dicuntur, in Annalibus c refutata sunt.

III. Eius ad Abrahã querela, & restitutio.

b Gen. 31. 29.

ac beneficentia.

Num docuerit Ægyptios.

c An. Abrahæ 77. n. 9.

ANNVS MVNDI 2116.

ABRAHÆ 78.

NINYÆ 26. Imperij Assyriorum 185.

ANTE CHRISTVM 1937.

I Abrahæ reditus ex Ægypto.

TRansacta in Ægypto hyeme, & bona parte veris, reuersus est Abram in Chanaan itidẽ cum suis auctior familia, diuitiisque locupletior, regressusque est per easdem mansiones, & hospitia, per quæ in Ægyptum descendendo transierat, maximéque ad locum vicinum Bethel, & in eodem altari inuocauit nomen Domini: & videlicet sacrificium gratiarum actionis obtulit Deo.

II. Et separatio à Loto.

Narrat deinceps Moses separationem Abrahæ à Loto, ab Abrahamo propositam, conseruandæ charitatis gratia, patrem inter ac nepotem: quam vtriusque pastores rixando inter se labefactare poterant, dum suos, vt fit, herus vterque pastores tuetur. Distuli porro in hunc annum separationem hanc, quod crediderim non tam cito exortam contentionem inter pastores, nec cum exorta est repentè ad heros dilatam, nec ad primam querelam, statim illatum de separatione sermonem, nec cum illatus est, statim executioni mandatum. Experimento enim didicisse poterat Lot, Deum sibi benefacere propter Abraham, cuius tamen petitionem pacis causa boni consulebat. Itaque cum iamdudum bonorum facta esset separatio, locorum quoque hoc tempore instituta est, ne deinceps alter alterius incrementis officere putaretur. Ita autem ista separatio intelligenda est, vt vterq;

seorsim

ſeorſim vteretur conductis à Chananæis ædibus & paſcuis: iſti enim Domini erant locorum, Abrahamus & Lot, aduenæ & inquilini.

III. Loti optio.

Quando ergo ſeparatio neceſſaria videbatur, & ſenior iuniori optionem offerebat, ne quomodo ſe ab illo circumuentum ſuſpicari poſſet, elegit Lot regionem circa Iordanem, quam idem fluuius irrigatione fœcundam reddebat, ſicut Nilus Ægyptum, aut ſuus olim fluuius paradiſum. Hebræi porro Loto vitio vertunt, quod apud Sodomitas habitare voluerit, qui [a] *peſſimi erant, & peccatores coram Domino nimis*, vt ait Scriptura, id eſt publici peccatores, & de ſumma turpitudine infames: quæ ſi culpa fuit, non diù caruit pœna ſua. Cæterum Philo dum ſtudet Abrahæ, iniquior videtur in Lotum, in eumq; culpam deriuat paſtorum inter ſe rixantium, quod ex Scriptura probari non poteſt: & cum Catholici ſcriptores ſanctum appellare non dubitant. Vide Toſtatum in hunc locum [b].

a Gen. 13. 13

b q. 40. in c. 13

IV. Dei apparitio, & promiſsio facta Abrahæ.

Cum autem Lot ab Abrahamo ſeparatus eſſet, noua facta eſt apparitio, & promiſſio Domini ad Abraham, vt is intelligeret prius factā ipſi promiſſionem, Lotum, eius-ve progeniem non comprehendere. Eſt autem hæc promiſſio terræ, ſuperiore longe magnificentior. Cum enim ibi tantum dixiſſet [c], *Semini tuo dabo terram hanc*: hîc, *Leua*, inquit [d], *oculos tuos, & vide à loco, in quo nunc es*, circa Bethel *ad aquilonem & meridiem*, verſus Syriam & Ægyptum, *ad orientem & occidentem*, verſus Euphratem, & mare Mediterraneum, vt infra quoque repetitur [e]: *omnem terram quam conſpicis, tibi dabo, & ſemini tuo vſque in ſempiternum.* Quod non totum hoc ſpatium occuparint, culpa eorum fuit, vt alio loco dicetur. Nō dedit quidē terram iſtam Abrahæ in perſona propria, vt conſtat ex oratione S. Stephani [f], vbi negat in ea terra datum Abrahæ, quantum eſt pedis veſtigium. Ei tamē dedit, quia ſemini eius propter ipſum dedit.

c Gen. 17. 7.

d Gen. 13. 14.

e c. 15. 18.

f Act. 7. 5.

V. Quæ illius diuturnitas.

Sed quomodo in ſempiternum, cum à mille & ſexcentis pene annis ex ea terra funditus exterminati ſint? *Et eſt ſenſus*, inquit Caietan. *quandiù erit ſemen tuum, dabo ei terram hanc, vnde cum deſierunt eſſe ſemen Abrahæ, perdiderunt terram illam.* Et primum quidem maxima ex parte, quādo inde tranſlatæ ſunt decem tribus. Deinde ex integro, cum à Nabuchodonoſore euerſa eſt Hieruſalem, illicque conceſſu Perſarum, Græcorum, Romanorum precario habitarunt. Poſtremo inde ſine vlla ſpe reparationis eiecti ſunt, poſt Meſſiam ſuum ſceleſtiſſime trucidatum. Tunc enim penitus deſierunt eſſe ſemen Abrahæ, veréque dictum eſt illis, [g] *vos ex patre diabolo eſtis* Nam ſcite R. Salomon, vt refert Abulenſis in hunc locum, dicebat Deum comparaſſe filios Abrahæ ſtellis cœli, & terræ pulueri, ad vtrumque eorum ſtatum, virtutis ſcilicet, atq; improbitatis deſignandum. Quandiù enim iuſti fuerunt, & diuinæ legis obſeruatores, inſtar ſtellarum fuerunt, quas nemo lædere poteſt; quando autem facti ſunt improbi, vt puluis terræ facti ſunt, qui in omnem ventum diſpergitur, & ab omnibus conculcatur, & impletur illud Dauidicum [h], *Et comminuam eos, vt puluerem ante faciem venti, vt lutum platearum delebo eos.* Nam in omnes diſperſi regiones, miſerabilem vbique ſeruitutem ſeruiunt.

g Ioan. 8. 59. 44.

Filii Abrahæ ſtellæ, & puluis.

h Pſ. 17. 43.

ANNVS MVNDI 211[illegible]

ABRAHÆ 79.

NINYÆ 27.

Imperij Aſſyriorum 186.

ANTE CHRISTVM 1936.

DAmus hunc annum nouæ Abraha[illegible] demigrationi, de qua Moſes, *Mouen[s]* inquit [a], *tabernaculum ſuum Abram,* [illegible] *nit & habitauit iuxta conuallem Mambre quæ eſt Hebron, ædificauitque ibi altare Domino.* Tertiu[m] hoc altare, nouum eſt teſtimoniū pietatis Abr[a]hæ, in gratiarū actionē de poſtrema appariti[o]ne, & promiſſione Domini, vt placet Chryſo[ſ]ſtomo [b]. Poſſumus etiam exiſtimare Abraha[m] qui eo loco diutius habitaturus erat (etſi ex [di]uino nutu pendens, ad omnem illius oris aura[m] mobilis erat, ideóque neque domos ad habita[n]dum, neq; agros ad perpetuum vſum ſuum em[e]bat) de diuino primū cultu cogitaſſe, ad ſuam totiuſque familiæ ſuæ ordinariam conſolatio[n]ē. Diuturnioris etiam moræ indicium eſt, quo[d] nunc primum cum terræ huius incolis fœdi[ni]it, vt collatis ſtudiis, viribuſque, facilius a hoſtium potentia, atque iniuriis ſeſe tuerentu[r].

Tres enim fratres, Mambro, cuius erat præd[i]cta conuallis, Eſcol & Aner ſibi fœdere cop[u]lauit, vt ex cap. ſequenti [c] certum eſt. Idque f[a]ctum videtur hoc anno, quem numeramus [illegible] ex quo Chodorlahomor reges Pentapoleos ſi[bi] ſubiugarat: & quidem factum occaſione rup[ti] ab illis fœderis, cum rege illo Elamitarum. Cu[m] enim Hebron non multum diſtaret à Pentapo[li], veriti Hebronitæ principes, ne clades illo[rum] in ſeipſos redundaret, libentes Abraham virum potentem, & ſapientia celebrem, & bel[lo] fortem ſibi aggregarunt [d]. Porro ab hac ſo[]cietate illorum quatuor principum nomen ci[]uitati Hebron datum, indicat ipſum nomen quod vertitur Societas, quod alij [e] ab Hebr[o]ductum malunt. Ab iiſdem quatuor viris eide[m] vrbi datum eſt nomen Cariath Arbæ, id e[ſt] Ciuitas quatuor. Sed ea de vrbe plura leges i[n] Annalibus [f], & apud Bolducium l. 2. c. 3. de Ec[]cleſia ante legem. Vbi Cariath Arbæ, pro Ca[]riath Abræ dici ait, quod ea ciuitas hoc nome[n] ab Abrahamo acceperit, à quo ibidem torqua[]ta militia inſtituta fuerit, eorum qui inde fil[ii] Enac, vel Enacim dicti ſunt. Quæ ſi minu[s] vera ſunt, non ſunt inconcinnè inuenta.

ANNVS MVNDI 2118

ABRAHÆ 80. NINIÆ 28.

Imperij Aſſyriorum 187.

ANTE CHRISTVM 1935.

PVgnat hoc anno Chodorlahomor, eiuſqu[e] ſocij reges contra Pantapolitas, quos ex

Gen. 14. a. &c. pugnant & spoliant, moxque ab Abrahamo, vice versa, expugnati spoliantur a. Ratio temporis ex iis pendet, quæ anno Abrahæ 67. diximus: est enim hic annus ab eo decimus quartus. De quo sic loquitur Moses. *Duodecim annis servierant*, Pentapolitæ pendentes tributum regi *Chodorlahomor, & tertio decimo anno recesserunt ab eo*: pertæsi tributariæ seruitutis, *igitur decimo quarto venit Chodorlahomor*, &c. quibus verbis etiam causa belli huius continetur. Iterata assertio in seruitutem. Verum si mentis oculos in Pentapolitas conuertamus, & cogitemus *homines pessimos, & peccatores coram Domino nimis*, facilè erit intelligere hæc verbera, non sine diuina prouidentia contigisse. Prima verbera senserunt cum ante quatuordecim annos amiserunt libertatem; secunda hoc anno, cum amiserunt omnia bona sua. Sed vide diuinæ prouidētiæ dulcedinem, antequam ad extrema procederet, Lotum ad eos misit, qui verbo & exemplo, illos ab immanibus flagitiis reuocaret: misit Abraham, qui omissa bona recuperaret & redderet. Vbi neque virgæ, neque oscula profuerunt, secutum est incendium.

usque iusa.

II. Qui belli ocij.

Authores Belli huius fuerunt Persæ, qui & Elamitæ dicuntur, duce Chodorlahomore, cui suppetias tulerat Amraphel rex Sennaar, id est Babyloniæ, quæ hoc tempore subiecta erat Assyriis, apparet hunc, qui Rex appellatur, fuisse Babylonis gubernatorem, subiectum Ninyæ, qui omnia per præfectos suos administrabat, vt supra ex Diodoro diximus. Cæteri quoque Reges sub auspiciis regis Elamitarum in hoc bellum profecti sunt, vt Scriptura apertè significat, quamuis Amraphel dignitatis nomine primo loco ponatur. Hi ergo contra quinque ciuitatum reges arma sumpserunt, & conuenerunt in vallem syluestrem, consitis videlicet arboribus amœnam: quam vallem salsam ab euentu Septuaginta vocant b, cui vulgata consentiens, *quæ, inquit, nunc mare salsi*, quod & mare mortuum dicitur, eo quod nihil in eo dicatur posse viuere. Antequam autem Pentapolitanos aggrederentur, populos illos ab oriente & meridie positos deuastarunt.

b Gen. 14. 3.

III. Ignauia Pentapolitanorum.

Quæ regiones cum valde late pateant, & totam penè Chananitidem ab oriente & meridie cingant, non potuerunt paucis diebus ab hostili exercitu percursari, ac deuastari. Ex quo intelligitur diuina in Pentapolitanos indulgentia, quæ eos interea alieno malo sapere volebat, & emendari. Intelligitur etiam eorum vel ignauia, vel iustus metus, qui cum à tempore defectionis, ad bellum non dubium parati esse debuissent, & nunc alacres hosti venienti occurrere, vix tandem ex suis vrbibus egressi sunt, *direxeruntque aciem contra eos* in suburbiis suis, valle scilicet syluestri. Nimirum libido non molles solum & ignauos reddit homines, sed stupidos etiam ac vecordes. Ergo pararunt prælium in propinqua valle: cuius multos bituminis puteos id circo memorat, quod is locus electus putetur, vt hostes locorum ignari, iis per imprudentiam absorberentur; quod tameo potius plerisque Pentapolitanorum terga vertentibus, & præcipiti pauore fugientibus, exitio fuisse merito creditur.

c l. 1. Ant. c. 9.

IV. Assyrij, hoc enim nomine Iosephus c omnes istos regulos comprehendit, obtenta victoria, non diu fugacibus hæsere tergis, sed ad prædam conuersi, tulerunt omnem substantiam Sodomorum, & Gomorrhæ, & reliquarum videlicet vrbium, & vniuersa quæ ad cibum pertinent, & abierunt. Egregiè pugnatum ait Iosephus à Sodomitis contra Assyrios, quod de hominibus luxuria perditis parum probabile arbitror. Certe Scriptura non pugnam, sed fugam duntaxat, & casum memorat. Et Chrysostomus a ait Assyrios hostes suos, etiam aspectu suo in fugam vertisse, quæ est Philonis b quoque sententia. Abduxerunt autem & Lotum, qui habitabat in Sodomis, omnesque fortunas illius. Quod à Deo pemissum ait Chrysostomus, vt Patriarchæ virtus, & gratia apud protectorem Deum, in eo liberando monstraretur; qui fortasse illo non capto non sumpsisset arma: Et vt diuino iudicio patienter acquiescamus, dum permittit impios euadere laqueos venantium, & iustos in tentationem cadere. Nam his cum tentatione victoria præparatur, illi ad incendium reseruantur.

Assyriorū victoria & præda.

a hom. 35.

b lib. de Abraham.

Sed iam Lotum cladi eripiamus. Quidam enim qui eam euaserat, rem nunciauit Abram Hebræo, περάτῃ habent Sept. allusione facta ad notationem vocis Heber, siue ad inuenidum obiter genus Abrahæ, siue ad distinctionem principum Hebronitarum, qui hic memorantur, qui cum Abrahamo fœdus superiore anno pepigerant, vi cuius fœderis, nunc Abrahæ commilitones facti sunt, vt patet ex fine capitis huius, etsi Philo, vt gloriosiorem reddat Abrahæ victoriam, commilitonibus caruisse dicat. Abram igitur clade nepotis sui cognita, *numerauit expeditos vernaculos suos trecentos decem & octo, & hostem persecutus est vsque* ad oppidum *Dan*; quod in extremis Iudææ finibus, ad Iordanis fontes situm est. Hic porro numerus famulorum Abrahæ, qui domi eius nati erant, aperte docet quanta esset eius familia. Nam illi, vt Caietanus notat, post Ambrosium atque Chrysostomum, electi sunt de multis ad pugnam idonei, relictis domi senibus, paruulis, inualidis, mulieribus, emptitiis etiam, vt Philoni placet, ad curam tot animalium, & domesticum ministerium necessariis.

V. Abraham parat liberare Lotū.

οἰκογενεῖς

VI. Eius seruorum copia confirmatur.

Nec est quod Porphyrius aliquis, aut Iulianus Scripturā in hoc seruorum numero suspectam habeat. Recordetur Tiberium Minucium Romanum equitem quadringentos seruos domesticos armantem c. Turbam seruorum M. Crassi, ad quingentos authore Plutarcho d excurrentem. Demetrium Pompeij magni libertum, cui quotidie seruorum numerus, velut Imperatori exercitus, Seneca teste e referebatur. Hermetem præfectum vrbis, & Ouinium Gallicanum, vtrumque Martyrio coronatum: quorum ille in die sancto Paschæ 1250. seruos manumisit: iste quinque millia. Octo etiam millia Melania iunior apud Palladium, quæ, aliaque plura studiosè colligit Laurentius Pignorius, in commentario peretudito de Seruis. Sed omissis Ilotis, redeamus ad Spartam.

c Diodorus l. 36.
d in eius vita.
e l. de Tranq. an. c. 8.

VII. Abrahami prudentia, & victoria

Quinque dierum fuisse hoc iter scripsit Iosephus f, idque fere cum Adrichomij tabulis congruit. Cæterum vt Abrahæ fortitudini cooperaretur industria, *diuisit socios*, vt pluribus ex

f l. 1. Ant. c. 10.

locis

locis simul hostes incautos inuadens, & perturbationem inferret, & auferret elxbendi facultatem. Deinde *nocte irruit super eos*, vt facilius inermes semi-somnes, quietos, & nihil minus, quam de hoste & pugna cogitantes, opprimeret: neque illi paucitatem hostium agnoscere possent, & conscientiam suscitare virtutem. Ergo cum omnia clamoribus, & confusione plena essent, & cunctæ cædibus miscerentur, omne præsidium in nocturnis latebris, & fuga posuerunt: quos nihilominus sequenti luce, vt ait Iosephus [a], *persecutus est* Abraham *vsque Hoba, quæ est ad Leuam Damasci*. Inde victor cum suis ad locum reuertitur, in quo hostem oppresserat, locum spoliis hostium, & præda, ab iis dudum ex tot populis corrasa & congesta, opulentum, *reduxitque omnem substantiam, & Lot fratrem suum cum substantia illius, mulieres quoque & populum*; ne vno quidem suorum amisso, vt ait Philo, auctusque ingenti equorum & iumentorum numero.

a *l.1.c.12.*

10. *Tribu*s *imm*... equitatuum.

VIII. Abrahæ facta gratulatio.

b *cap.14.2.*

Egressus est autem rex Sodomorum [b], Baram ante vocauerat, qui se mortis periculo strenuè fuga subduxerat, moxque desolatam vrbem, fœdissimæ nequitiæ ganeam, repetierat. Inde egressus, audita Abrahami victoria, venit *in occursum eius*, siue tam insignem gratulaturus victoriam, siue sua, suosque è captiuitate reduces recuperaturus. Verum non vnus Bara venit obuiam Patriarchæ. Venit enim & *Melchisedech rex Salem, proferens*, siue offerens in sacrificium gratiarum actionis Deo *panem & vinum; erat enim Sacerdos Dei altissimi, & benedixit ei*; Abrahamo videlicet, à quo, vice versa, decimas omnium accepit, vt interpretatus est Apostolus [c].

c *Hebr.7.2.4.*

Præsertim à Melchisedecho.

De hoc autem Dei sacerdote, & rege Salem, quæ postea Hierusalem dicta est, non leuis est controuersia, fuerit-ne Sem primogenitus Noë, qui adhuc erat in viuis, vt ex anni huius indice constat. Partem aientem non pauci tuentur, Hebræi in primis apud Hieronymum [d], & Isidorum; sed eam traditionem non esse valde antiquam argumēto est Iosephus [e], qui cum alioqui totus sit in laude suæ gentis, non tamen hunc aut Semum, aut ex Semi gente aliquem esse dixit, quæ est omnium Abrahamitarum origo, sed Chananæorum dynastam, qui patria lingua Rex iustus appellatus sit. Eandem traditionem ignorauit & Philo qui cum sæpius regem istum laudauerit, nunquam tamen ad suam gentem pertinere dixit.

d *in Trad. in Gen.*

e *l.7. de Bello.c.18.*

IX. Eum fuisse Chananæum communi consensu.

f *Ep.126 ad Euagr.*

Dicimus igitur Melchisedechum Chananæorum ex gente oriundum, alium à Semo extitisse. Hæc communis Patrum sententia est. Nam Hieronymus [f], *Vertit me*, inquit, *ad Hippolytum, Irenæum, Eusebium Cæsariensem, & Emisenum, Apollinarem quoque nostrum, & Eustathium, qui primus Antiochenæ Ecclesiæ Episcopus, contra Arrium clarissima tuba bellicum cecinit, & deprehendit horum omnium opiniones, diuersis argumentationibus ac diuerticulis, ad vnum compitum peruenisse, vt dicerent Melchisedech hominem fuisse Chananæum, regem vrbis Hierosolymæ*, &c. Idem sentit magnus ille Areopagita [g], qui eum ex gentibus conuersum ait, Angelorum ministerio, sicut & seipsum. Idem Epiphanius, qui se id chronologi ratione demonstrasse putat. Idem Procopi qui contrariam opinionem stultam putat, impossibilem. Idem S. Martyr Ignatius; que enim virginem fuisse asserit, omnino Semau fuisse negat. Idem Theodoretus, qui etsi gen eius ignotum ex Apostoli sententia fatetur, v risimile tamen putat eum ex illis ortum gent bus, quæ Palæstinam incolebant, vt qui il Rex esset, & Sacerdos. Idem Iosephus sent & sine dubio Philo, vt diximus. Idem Chron cum Alexandrinum & Suidas, qui etiam add eum in Salem annis regnasse 113. perque om nem ætatem fuisse virginem. Accedunt ex re centioribus, Pererius, Ribera, Iustinianus, De Rio, & alij.

g *l. de Cæl. Hier.c.9.*

Probatur autem hæc sententia. Nam cu constet ex multis Scripturæ locis, totam Ch nani tidem à posteris Chanaan fuisse possessan eamque illis regionem sorte obtigisse, sic Semo regiones vltra Euphratem, vt ex Iose pho, consentaneè Mosaicæ narrationi suo lo co diximus, qui fit credibile, ait Pererius, a Semum regnasse inter Chananæos, aut Mel chisedech in Chananæorum regione Pontif catum & regnum obtinentem, non fuisse Cha nanæum? Accedit quod Melchisedech nulla habet in Scriptura genealogiam: Semus auter eam habet, per omnes maiores, posterosqu descriptam. Habet, aiunt aduersarij, genealo giam sub nomine Semi, non sub nomine Mel chisedech; quasi de nomine quæstio sit, non d homine ipso: hominis autem, si ille fuit Sem & genus & anni in Scriptura traduntur. Se hæc aliáque id genus in Annalibus pluribu refutata reperies.

Maneat ergo Melchisadechum alium pla nè esse à Semo; ex quo etiam sequitur, Mel chisedech non esse cognomen Semi, ipsi attri butum, ad commendationem iustitiæ eius sed esse nomen eius proprium, tametsi nomi nis significatio, personæ moribus, & virtut congruat. Non defuit etiam nuper, qui nou metamorphosi Melchisedechum in Heno chum mutare conatus sit, quem in præfa tione quinti Tomi non negligenter refutaui mus.

Obuiam ergo processit Abrahamo Melchisedech, etsi Sacerdotij dignitate superior, ex officiosa demissione animi, protulitque panem & vinum, non nudi conuiuij gratia, frustra quippe fieret mentio Sacerdotij eius; neque ad subueniendum necessitati exercitus, is enim minime indigebat cibariis, quippe qui recuperauerat omnem prædam, Sodomis, aliisque ex locis sublatam, in qua magna erat ciborum copia, vt nominatim Scriptura notauit. Illud tamen Iosepho, & aliis, qui hic tantum prophanum conuiuium agnoscunt, concedi potest, Melchisedechum, postquam vt Sacerdos panem & vinum Deo, in gratiarum actionem obtulit pro victoria, eosdem etiam panes sanctificatos, tam Abrahæ quam sociis eius, edendos præbuisse; vt multo post ab Achimelecho Sacerdote factum legimus, in gratiam Dauidis. Abrahæ quoque, vt famulo Dei excelsi, beneprecatur, cuius opera cedunt in laudem & gloriam altissimi Dei, cuius erat ipse Sacerdos. Tum

& Deum laudat, eique gratias agit, agnoscens à Dnmino exercituum victoriam de hostibus esse profectam.

XII. Abraham dat ei decimas.

Vice autem versa nouus Imperator Pontifici dedit partem Deo dicatam ac debitam, decimas de tota præda hostibus erepta. Proprie autem sumendam hoc loco decimam, quidquid dicat Caietanus, docet Chaldæa paraphrasis, quæ decimam interpretatur vnam ex decem: neque decima aliud significat quam eam partem, quæ nonam ordine sequitur: itáque etiam Græce & Habraicè sumitur, puta de mancipiis decimum dedit, de equis & pecoribus decimum quoque: qui mos passim legitur ab Ethnicis obseruatus, dæmone perpetuo diuina sibi iura & gloriam arrogante. Sic Leuiticæ decimæ veræ erant decimæ, quibus hasce componit Apostolus [a]. Vt sine causa videatur Caiet. impropriè decimam interpretari de aliqua portione, quę solet dici decima, licet forte sit duodecima, vel decima quinta: viderique possit studiosius patrocinari hominum parcitati, quæ dusum putare cœpit, illi, à quo decem acceperat, vnicum reddere.

a Heb. 7. 4.

XIII. Ex qua de præda.

Videtur autem dedisse decimas de omni præda Assyriis erepta, cum Pentapolitanorum tamen consensu, in iis, quorum domini erant, quibus gratissimum esse debuit, de decem partibus amissis, nouem recuperare, & ponere in lucro, quod præter spem reciperent, non in damno, quod Domino, & eius sanctissimo Sacerdoti largirentur. Eius autem consensus, quem dixi, perspicuum dedit indicium Rex Sodomorum, cum professus est se personis, puta ciuibus, ac domesticis suis, contentum, cæteris omnibus cedere. Quod autem tam serio Abrahamus, atque adeo iureiurandn adhibito, negat se quidquam sibi accepturum de Pentapolitanorum præda, causa est quod id Deo promiserat, dum proficisceretur ad bellum, siue vt eum in difficili victoria propitium haberet, siue vt homines intelligerent se tantum adiisse discrimen hominum salutis, non propriorum emolumentorum causa. Prudenter autem addidit, *ex omnibus quæ tua sunt*. Nō enim diffitetur se prædā, quæ Barbarorum propria erat, in rem suam conuersurum. Duo tamen excipit, primo esculenta, quæ cum distingui nō possent, à suis quoque famulis, pro sua parte consumpta fuerant: neque enim bobus triturantibus ora fuerant alliganda [b]. Secundo quæ in partem obueniebāt sociorum fœderatorum, quorum iuribus nihil, sua ipsius abstinentia, detractum volebat. Est enim in iure gentium, vt quæ iusto belln acquisita sunt, in dominium victorum transeant.

b Deut. 25. 4. 1. Cor. 9. 9.

XIV. Eius obitus.

Cæterum quoniam neque Melchisedecis initia, neque finis notus est nobis, neque vir clarissimus consuetis talium virorum elogiis carere debet, eius gloriam, quæ maxime posita est in ipsius cum Christo Domino similitudine, & 13. capitibus continetur, pius Lector in Annalibus nostris [c] reperiet explicatam; & in epitaphio, quod ex Apostolo Paulo [d] mutuati sumus, vt sepulchro inscribi possit, ne quis illud forte fastidiat.

c a. m. 2118. n. 44. & seqq.
d Hebr. 7.

Et Epitaphium.

Hic situs est summus Dei altissimi Sacerdos, vir omnino magnus, aut verius miraculum virorum. Quippe qui licet sine patre fuerit, sine matre, sine genealogia, vtrumque habuit parentem, & vtrinque genus. Qui initio dierum carens, longe post initium temporis factus est. Qui finem vitæ non habens, vitam ita morte conclusit, vt vitam assecutus sit, cuius nullus est terminus, nullus finis. Rex fuit, sed iustitiæ simul & pacis. Pontifex fuit diceturque Sacerdos in perpetuum; qui in diebus carnis suæ, obtulit Deo sanctum sacrificium, immaculatam hostiam panis & vini: quo sacrificio augustius diuiniusque Filij Dei, cui assimilatus est, dedicauit Sacramentum. Non regnauit aut vixit, sed viuit, & regnat cum eo, qui se dignatus est dicere Sacerdotem secundum ordinem Melchisedech.

ANNVS MVNDI 2119.

ABRAHÆ 81.

NINYÆ 29.

Imperij Assyriorum 188.

ANTE CHRISTVM 1934.

I. Tempus & modus visionis quintæ Abrahæ.

PAulo post prædictam victoriam, visioné Domini, quæ habetur decimo quinto Genes. Abrahamo contigisse, multorum sententia est. Quin etiam Iosepho, & Chrysostomo, aliisq; nonnullis visum est tam victoriā, quam visionem eodem anno contigisse. Rectius tamen visum est in præsentem annum visionem differre, post reditum Abrahami in Hebron, omniaque pacata. Quanquam minime hoc loco de tempore litigandum censeo, cum neutram in partem tempus hîc momentum vllum afferat ad turbandam Chronologiam, modo hæc visio post prædictum Bellum, & ante natiuitatem Ismaëlis collocetur. Eam autem noctu contigisse, ex eo facile colligitur, quod Dominus educit Abrahamū foras extra tabernaculum suum, eique cœlum ostendens, stellas numerare iubet, quas constat interdiu numerari non posse, quæ ipsa ostensio & eductin facile ostēdit visionem totam ad externos sensus pertinere, & vigilanti contigisse, ministerio Angeli specie visibili apparentis. Etsi Caietanns eam ad internos referat, Abrahamo in quadam extasi, & altiore contemplatione defixo.

II. Domini promissio.

a Gen. 15. 1. &c.

Et porro hæc quinta visio facta diuinitus Abrahæ, in qua dictum est illi, [a] *Noli timere Abram, ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis.* Quid autē timebat Abraham? Rationi consentaneum est, cum apud se reputatam Assyriorum potentiam, quæ in proxima quatuor regum cæde irritata fuerat, aliquid humanitus passum fuisse, veritumque ne illi, coactis maioribus copiis, in Hebron irruerent, seque suosque internecinne delerent. At Deus Bellicum timorem illi eripit, spondens se illi instar clypei fore: hac enim metaphora vtitur Hebræus, Græcusque textus.

Abrahæ merita.

Anxium ergn Patriarcham Dominus cumulate consnlatur, dum se eum immunem à damnis conseruaturum spondet, & vice clypei omnia periculorum tela depulsurum; deinde amplissima mercede cumulaturum labores eius Dei causa susceptos: præteritam patriæ & cognatorum derelictionem, præsentem peregrinationem, in erigendis diuino

cultui altaribus religionem, in parentis aliorumque peccatorum conuerſione pietatem & zelum, in recte inſtituenda, gubernandáque familia prouidentiam & curam, in aggrediendo reges confidentiam, in nepote liberando charitatem, in deſpiciendis Sodomitarum bonis magnificentiam, in toleranda vltra octogeſimum annum orbitate longanimitatem, in credenda, ſperandáque copioſiſſima poſteritate diuinitus promiſſa inconcuſſam conſtantiam, atque firmitatem.

III. Prolem cū gemitu petiit.

Ad hanc mercedis mentionem, ſtatim memoria occurrit, quod maximè inſederat animo Patriarchæ, vt ſcilicet prolem à Deo peteret, per quam eximia illa promiſſa complerentur, & quidem peteret cum familiari gemitu, & amica quarela. *Domine Deus*, inquit [a], *quid dabis mihi? ego vadam abſque liberis*, quaſi dicat, Quam ego hic mercedem ſperem, cum conſeneſcam orbatus liberis, quibus tamen repoſitæ ſunt promiſſiones tuæ: Ego iis grandæuus non fruar, nec filios quibus careo, relinquam. Itaque *filius procuratoris domus meæ, iſte Damaſcus Eliezer*, ſupple, erit hæres meus. Apoſiopeſis recte conueniens orationi plenæ affectuum: ſignificans ſibi aliquam de vernaculis ſuis in filium adoptandum, in quo diuina promiſſa impleantur. Hic bonus Dominus fidelis famuli commiſeratione tangitur. Nam *ſtatim ſermo Domini factus eſt ad eum dicens* [b], *Non erit hic hæres tuus, ſed qui egredietur de vtero tuo*, id eſt, quem genueris, *ipſum habebis hæredem*: ex quo tam multos habebis filios, quot ſtellæ in cœlis lucent. Etſi enim definitus earum numerus ab antiquis Aſtrologis conſtellationibus notatus ſit, recentiores tamen nouis adiuti conſpicillis, multo plures, in via præſertim lactea deprehenderunt; ſed Dominus ad vulgi captum ſuum ſermonem attemperat.

a Gen. 15. 2.

Promittitur à Deo.

b Gen. 15. 4.

IV. Abrahæ fides.

Credidit Abram Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam, magnumque meritorum incrementum; neque enim tunc ex peccatore factus eſt iuſtus, qui iam plurimarum erat virtutum locuples, adeo, vt ſe illi debitorem magnæ cuiuſdam mercedis Dominus fateretur. Eam fidem celebrat Apoſtolus [c], cum inter alia, *Et non infirmatus eſt*, inquit, *fide, nec conſiderauit corpus ſuum emortuum, cum iam fere centum eſſet annorum, & emortuam vuluam Saræ*. Hoc refert Apoſtolus ad natiuitatem Iſaaci: nam Iſmaël, qui 14. annis eum anteceſſit, nihil ad Saram pertinet. Sed ecce tibi nouam dubitandi materiam. Cum enim ad promiſſionem ſeminis, quod ſtellis cœli numero, & claritate conferri poſſet, Dominus etiam adderet iteratam terræ Chananæorum promiſſionem, quæ doceret non tam ereptam illi patriam, quam maiore, melioréque poſſeſſione commutatam, addidit, *Domine Deus inde ſcire poſſum, quod poſſeſſurus ſim eam*. Hæc enim verba dubitationem redolent, hominiſque videntur ſignum aliquod requirentis, vt promiſſis habeatur fides. Nec alia videtur Zachariæ ad Angelum oratio, quam conſtat pœna fuiſſe mulctatam.

c Rom. 4. 19.

V. An dubitarit.

Reſpondeo, non videri dicendum cum Cyrillo [d], Abrahamum aliquo modo dubitaſſe, neque enim pœna, vt Zacharias, aut caſtigatione caruiſſet. Dixerim potius cum Ruperto [e], voluiſſe ſcire Abrahamum an conditionalis tantum eſſet iſta promiſſio, quæ ſcilicet à poſt[...] rorum culpis meritiſve penderet; an vero i[...] immutabili Dei decreto definitum eſſet. Sic[...] illa poſteritas, quæ omnino immenſa futur[...] erat, & carnalium, & multo maximè ſpirit[...] lium Abrahamitarum. Perpetua tamen terr[...] poſſeſſio, ex incolarum pietate pendebat, qu[...] deficiente, ex ea paulatim expulſi, poſtrem[...] funditus atque in perpetuum exterminati ſun[...] Firmat ergo Dominus promiſſam Abrahæ po[ſ]ſeſſionem, fœdere cum eo inito, additis ſolem[...]nibus cæremoniis, quæ in huiuſmodi pact[...] vſui erant, apud Chaldæos aut Chananæo[...] ſacrificio ſcilicet certorum animalium, qu[...] parari iuſſit: ſicque finita eſt viſio, abſceſſ[...] Angelus, & ſuperuenit dies.

d L. 10. cont. Iul. in fi.

e l. 5. ca. 20.

Is vt illuxit, nihil habuit antiquius Abraham, quam parare in ſacrificium vaccam trien[...]nem, & capram trimam, & arietem annoru[...] trium, turturem quoque ac columbam, quo[...]rum animalium myſteria in Annalibus, e[...] Theodoreto, aliiſque reperies. Ritus aute[...] fœderis & ſacrificij hic fuit. Aſſumpſit Abraham hæc animalia, ac iugulauit; tum ea pe[...] medium à capite ad caudam diuiſit, & vtraſqu[...] partes deſtinato in loco, iuxta altare fortaſſe ita compoſuit, vt medietates ſibi inuicem reſ[...]ponderent; relicto de more ſpatio in medio per quod tranſirent, qui fœdus inibant. E[...] Dominus quidem ſub ſpecie ignis inter diuiſio[...]nes illas tranſiuit, vt habetur in extremo capite [b], & apparet idem ab Abrahamo factu[...] fuiſſe. Manſerunt toto die ita diſpoſita cadauera, expectante Abrahamo Dei aduentum, & interea prædatrices volucres abigente: done[...] ſub occaſum ſolis ingruentibus tenebris, magnus & tenebroſus horror inuaſit Abrahamu[...] non ſolum vt præſentiæ Dei admoneretur, ſe[...] vt membrorum ſuorum mala, ipſemet eoru[...] caput præſentiſceret.

Præſentia porro Domini ea quoque ſe voce prodidit. [c] *Scito prænoſcens quod peregrinum futurum ſit ſemen tuum in terra non ſua, & ſubijcient eos ſeruituti, & affligent quadringentis annis.* Quod annorum ſpatium, non ſolam afflictionem & ſeruitutem Ægypti continet, quæ multo breuior fuit, ſed etiam peregrinationem, vt S. Auguſtinus [d] hunc locum interpretatus eſt. Et quia ſemen, de quo eſt iſta prædictio, eſt Iſaac; iuxta illud [e], *In Iſaac vocabitur tibi ſemen*, ideo ab eius ortu inchoantur. Atqui ab anno natiuitatis Iſaac, vſque ad annum egreſſionis ex Ægypto, quinque ſupra quadringentos annos computantur, vt fatetur Auguſtinus [f], & ſeries ipſa temporum aperte docet. Dicendum eſt illos quinque annos in maiore ac rotundo numero neglectos: quibus tamen additis ad viginti quinque, qui Iſaaci ortum anteceſſerunt fient integri 430. quos Moyſes [g], & Paulus [h] diſtincte celebrarunt, quorum initium interprete Chryſoſtomo [i], ſumendum eſt, ex quo imperatum eſt Abrahamo, vt ex Charan egrederetur.

Et quoniam Patriarcha tam diuturna vexatione poſteritatis ſuæ, quam dilatione promiſſæ hæreditatis vehementer angi poterat, ſtatim addit Dominus tria, quæ ad eius conſolationem plurimum facerent. Primum pro-

mittit se gentem, cui seruituri erant, iudicaturum, multis scilicet verberibus ac plagis punitorum. Deinde egressuros nepotes suos *cum multa substantia*; ne scilicet quasi mancipia, sine vlla vtilitate sua, seruitute oppressi fuerint. Tertiò non futurum ipsum huic obnoxium seruituti, vita in aliquot præterea secula productum, sed abiturum *in pace ad patres suos, in senectute bona.* Quæ verba consolationi valde congruunt. Vocat enim mortem profectionem ad patres suos, & eam dicit fore in pace, id est non in afflictione, sed in multa rerum abundantia, *& in senectute bona*, non ærumnosâ morbis aut curis, aut Deo malis operibus inuisa, sed pia, contenta, venerabili, qualis possit ab hominibus à Deo desiderari.

IX. Reditus contigit quarta ætate.

Hæc quod ad ipsum pertinet Patriarcham; nam quod ad eius posteros, videtur Dominus mollire voluisse quadringētos illos annos, cum ait eos huc quarta generatione redituros. Magna enim ex parte filij Iacob qui cum patre in Ægyptum ingressi sunt, quarta generatione cum Moyse sunt egressi. Nam Rubem primogenitus Iacob, genuit Phallu, ex quo ortus est Eliab, pater Namuël, Dathan & Abiron, qui egressi de Ægypto in deserto periere. Leui quoque genuit Caath patrem Amram, ex quo Moyses & Aaron. Iudas etiam genuit Phares, ex quo Esron, qui fuit pater Caleb, socij Iosue in exploranda Chananitide. Dedicit porro Abraham rationem dilationis, vt ait Theodoretus [a], ne quis suspicaretur, ob numerosam incolarum multitudinem, nō potuisse Dominum Deum eis tradere dominium illius terræ. Causam refert in nondum completas Amorrhæorum iniquitates: qui & subdit aliam rationem, quod in illis terris nonnulli viri boni adhuc existerent, qui Dei vltricem iram adhuc retinerent. Puta Melchisedech rei Salem, Abimelech rex Geraræ, quibuscum multos, etiam viros bonos vixisse, par est credere, populo in vtramque partem principes suos imitante.

a q. 64.

ANNVS MVNDI 2124.

ABRAHÆ 86.

NINYAS 34.

Imperij Assyriorum 193.

ANTE CHRISTVM 1929.

I. Cōiugium Abrahæ cum Agare.

HIc est annus coniugij Abrahami cum Agare ancilla Saræ [a], *quæ dedit eam viro suo vxorem, post annos decem quam habitare cœperant in terra Chanaan*, vt Scriptura loquitur. Exactos autem fuisse hosce annos, phrasis quoque Hebræa significat, quæ habet, *à fine*, siue *post finem decem annorum.* Ergo vndecimo inchoante, qui est præsens annus. Ea qua temporis diuturnitate non exigua Saræ virtus agnoscitur, cuius nulla querela, nulla obmurmuratio auditur, post tot promissa facta diuinitus semini Abrahæ. Nec minorem hac ipsa de causa virtutem Abrahæ Chrysostomus [b] agnoscit. At Sara, quæ meminerat nullam sui factam fuisse in diuinis promissis mentionem neque dictum qua ex muliere filium suscepturus esset Abraham, videtur existimasse se, & sterilem, & vetulam, huic muneri à Deo minime destinatam, sed alteram quampiam, cuius ipsa fœtum in filium adoptaret. Itaque ancillam, domo ac genere Ægyptiam, religione Hebræam, vt ait Philo, nomine Agarem, ad gignendum habilem, *dedit viro suo vxorem, si forte*, inquit, *saltem ex illa suscipiam filios.* Vxorem quidem vocat, quæ tamen non ad omnia iura connubij vocaretur, sed ad suscipiendam prolem, ideóque non mater familias, sed concubina vocaretur.

a Gen. 16. 3.

b hom. 38. in Gen.

Cur has nuptias ara conciliauerit.

II. Non sine afflatu diuino Abrā Polygamiæ consensit.

Perspicuum est honestissimam, matronam, non suasisse viro adulterium, sed diuina inspiratione impulsam, polygamiam suasisse, & communem circa prolem charitatem, magno animo natiuæ mulierum zelotypiæ antetulisse. Abraham quoque vir iustus, qui acquieuit deprecanti, & cuius virtus longe ab iniusto concubitu abhorrebat, merito creditur diuina inspiratione inductus, in has inferioris ordinis nuptias consensisse, quibus diuina promissa, in Saræ sterilitate & senectute impedita, commode expediri possent. Itaque Philo ait Abrahamum, vbi Agar facta est grauida, deinceps ab eius abstinuisse congressu: idque probabile fit, ex eo quod nullam deinceps ex ea prolem suscepisse legatur, neque omnino ex vlla alia, vsque ad decimum tertium abhinc annum, eximia vtique continentia: contra quam hominem sanctum acuere poterant diuina promissa, de innumerabili posteritate ex ipso propaganda.

III. Nec noua fuit hæc dispensatio.

Cæterum diuinam interuenisse inspirationem, quæ à naturali lege coniugij duabus personis definiti, absolueret, omnium penè consensu constat; cuius cum non facta sit in Abrahamo peculiaris mentio, creditur antiquior fuisse, etiam in viris piis, ac Deum timentibus. Videtur certè Sara hanc polygamiam, non vt rem nouam & inusitatam, viro suo proposuisse, sed vt vulgò vsitatam, passimque frequentatam. Itaque Pererius existimat huiusmodi dispensationem statim à diluuio factam esse Noë, eiusque filiis, ad generis humani multiplicationem. Eius consuetudinis testis est Augustinus [a], cuius vi hanc Abrahæ cum Agare cōiunctionem à crimine vindicat. *Quando mos erat*, inquit, *crimen non erat, & nunc propterea crimen est, quia mos non est*: & l. 3. [b] de Doctr. Christiana, ait *sufficiendæ prolis causa inculpabilem fuisse consuetudinem, vt plures simul vxores vir vnus haberet.* Deinceps autem huiusmodi consuetudo ita inoleuit, vt Mosaïca lex superueniens, quæ multo laxiora in hominum moribus astrinxerat, eam tamen laxitatem non tolleret, sed firmaret [c]; quippe quæ tam odiosæ quam dilectæ vxoris liberos, pro legitimis filiis, & hæredibus haberi voluerit: & regibus [d] plures concesserit, plurimas prohibuerit. Nimirum nihil ad perfectum adducebat lex; donec veniret Legislator [e] nouus, qui ea laxitate sublata, iterum stabiliret illud [f], *Erunt duo in carne vna.*

a l. 22. cont. Faust. c. 47.

b cap. 12.

Et scripta lege probata.

c Deut. 21. 15. 16.

d Deut. 17. 17.

e Matt. 19. 5. 6.

f Gen. 2. 24.

IV. Agar à conceptu insolescit.

Concepit ergo mulier, & fortunatior effecta, facta est insolentior; ancillam se oblita est, quæ bono fruebatur, quod videbat à Domina

mina tandiu frustra desiderari. Despexit itaque dominam suam : id enim solemne est seruis & maxime ancillis, quæ multam habent in re familiari administrationem, aut gratia apud herum valent : multæ enim sunt in responsando, in obloquendo, in excusando, in iactando seipsas. Quam morum mutationem Sara non ferens, suspicata mariti gratiam ei animos facere,

Sara queritur.

querelam ad eum defert de ancilla sua, quod ab ea despectui habeatur; additque denique, *iudicet Dominus inter me & te*, quasi dicat, de alienis in me iniuriis, tu iudex & vltor esse debes, at de tuis contra me, Deum appello iudicem. Quo animosior fuit hæc mulieris oratio, ac suspicatior, eo maior fuit viri virtus, quando se iniuste à coniuge accusari, sine iracundia passus est, sed ira trementem eius animum molli responsione fregit.

v. 6.

Ecce, ait, *ancilla tua in manu tua est, vtere ea vt lubet.*

V. Et vexat ancillam, quæ fugit.

Sara igitur læta stare à se maritum suum, accepta potestate strenue vtitur, ancillam dies noctesque labore vexat, & cessantem verbis castigat & plagis. *Affligente igitur eam Sara fugam iniit.* Quid aliud faceret inquies ? neque enim seruitio exire licebat. At summitteret Dominæ rigidam ceruicem; præsidio, atque armis humilitatis vteretur, virtutis omnium gratiosissimæ, & potentissimæ ad molliendos animos, quamtumuis efferatos. Fugit autem ex Hebron meridiem versus, circa ea loca, quæ postea filius eius incoluit, & sane, vt apparet, & notauit Hieronymus [a], patriam cogitabat; verum iter moliebatur, per loca deuia, ne facile à persequentibus fugitiua reperiri, & à fuga retrahi posset.

a in quæst. hebr.

Eius cum Angelo colloquiũ.

Cum ergo Angelus Domini eam inuenisset iuxta fontem aquæ, siti fortasse, atque itinere fatigatam, rogassetque vnde veniret, & quo vaderet, fatetur mulier se fugere à facie dominæ suæ, declinare videlicet iram atque acerbitatẽ eius; sicut Dauidem legimus fugisse à facie Saülis.

VI. Consilium & consolatio.

Hic Angelus Domini *reuertere*, inquit, *ad dominam tuam, & humiliare sub manu eius.* Addidit etiam fortasse promissionem maioris lenitatis, & mansuetudinis Saræ aduersus ipsam. Nam id affirmat Iosephus, addit etiam intentasse minas si vltra pergeret. Addidit certe consolationem, eamque multiplicem; Primo ex spe innumerabilis posteritatis. Secundo commiseratione, cum ait Deum vidisse afflictionem eius, proptereáque velle, vt filium, quem paritura erat, vocaret Ismaëlem, quæ vox exauditio Domini interpretatur, Hieronymo interprete, Iosephus autem θεήκοον vertit. Tertio repræsentatione morum eius, quibus redderetur hominibus formidabilis, vt pote ferus instar onagri, solitudinis incola, durus & agrestis, ignarus vrbanitatis, mutua damna vicinis inferens atque accipiens: qui dicuntur nunc quoque Agatenorum, vulgò Arabum, & Saracenorum mores. Denique significat impauidum habitaturum non in vrbibus muratis, sed in tabernaculis, è regione vniuersorum fratrum suorum, qui ex Abrahamo erant orituri.

VII. Reditus Agaris ad heras.

Cum autem Angelus hac oratione reditum Agari persuasisset, perfunctus legatione sua, ex oculis mirantis euanuit, ita tamen vt illa à tergo recedentem videret, simulque sensu pietatis affecta, eodem loco inuocauit Dominum, cuius personam Angelus repræsentabat, dicens *Tu es Deus qui vidisti me*, id est afflictionem meam, qui desolationis meæ in solitudine misertus es. Deinde secum ipsa, *Profecto*, inquit, *hîc vidi posteriora*, dorsum scilicet, *videntis me*, cuius oculis nuda & aperta sunt omnia. Ex ea porro visione, quæ ad fontem siue puteum facta est, locus appellatus est *Puteus viuentis & videntis me.* Inde reuersa domum, Dominis reconciliata est, narratis, vt apparet, quæ sibi in solitudine contigissent; quod ex eo colligitur, quod natum postea filium, Abraham Ismaëlem vocauit, prout didicerat ab ancilla.

ANNVS MVNDI 2125.

ABRAHÆ 87.

NINYÆ 35. Imperij Assyriorum 194.

ANTE CHRISTVM 1928.

I. Ortus Ismaëlis. a Gen. 16. f.

PEperit [a] *Agar Abræ filium, qui vocauit nomen eius Ismaël.* Id factum anno Abrahæ 87. ineunte. Nam 86 *annorum erat Abram* ait Moyses, *quando peperit ei Agar Ismaëlem*; expletos enim annos sumimus, vt non semel monuimus idque phrasi Scripturæ admodum congruit, & historiæ sequenti. Oportet enim eum hoc anno natum esse, vt quandò circumcisus est tredecim annos impleuerit vt habetur 17. Geneseos. Ergo octogesimus septimus Abrahæ est primus Ismaëlis, ita deinceps: quem in serie Chronologia ponimus, quoniam tempus

ver. 25.

ortus eius à Mose notatum habemus, licet per Isaacum sanctius Abrahæ semen propagandum sit. Et si hoc tempore Abraham putauerit in Ismaële, quod reliquum erat promissionis adimplendum, vt ait Chrysost. Cuius rei probabilitatem auget promissa Agari ex Ismaële innumerabilis posteritas, quæ vtique ad Abrahamum ipsum pertinebat.

hom. 39.

ANNVS MVNDI 2128. & 29.

ABRAHÆ 90. & 91.

ARII 1. Imperij Assyr. 197. & 98.

ANTE CHRISTVM 1925. & 24.

I. Ninyæ obitus.

FInem viuendi hoc anno, simul & imperandi fecit Ninyas, filius Nini & Semiramidis; quartus à Belo rex Assyriorum, cum octo & triginta regnasset annos, iuxta Eusebij Chronologiam; in cuius anni exordio retulimus, quæ de eo apud Diodorum Siculum reperiuntur. Ei proxime successit Arius ordine quintus, etsi Latini Eusebij codices eum quartũ

Arij 1.

appellant, omisso Belo; qui tamen cur prætermittatur nulla nobis causa est, etsi Eusebio esse potuerit, qui Chronologiam ab Abrahamo ordiri, & sigillatim per singulos annos digerere statuerat, nec antiquiora nisi cõpendio tradere. Interea infantulus Ismaël crescit: in eo Abram

& Sara suam consolantur senectutem; Agar facta ex vexatione modestior, gaudet in sinu.

ANNVS MVNDI 2138.

ABRAHÆ 100.

ARII 10. Imperij Assyriorum 207.

ANTE CHRISTVM 2915.

I. Summa capita rerum anni huius.

SEcularis annus Abrahæ pleraque comprenendit decimo septimo Geneseos, & tribus sequentibus comprehensa, primum nouam Domini apparitionem, in qua facta est mutatio nominis Abrahæ, & iterata, siue confirmata promissio; qua Dominus viam munit ad institutionem circumcisionis, tum filium ei ex Sara promittit, ad quam benedictiones factæ Abrahamo pertineant. Confirmat nihilominus promissiones de Ismaële factas in gratiam Abrahæ. Sequitur ipsa circumcisio totius eius familiæ. Accedit exhibita ab Abrahamo tribus Angelis hospitalitas, & promissio filij Saræ in annum proximum: deprecatio item Abrahæ pro Pentapolitis, totáque de eorum clade, & Loti liberatione narratio. Denique alterum Patriarchæ circa vxorem suam, apud regem Abimelechum periculum, dissimulatio, liberatio, ei perquam similis, quæ ante annos tres & viginti in Ægypto contigerat; quæ omnia hoc ipso anno contigisse ex sequentibus intelligetur. Quæ priusquam expendamus, ratio temporis explicanda est.

II. Ratio temporis confirmatur. a c. 17. v.

Videmur enim repugnare Scripturæ a, dicenti hæc contigisse, postquam Abraham nonaginta & nouem annorum esse cœperat. Verum hac phrasi nihil nobis repugnat scriptura: nisi velimus eam secum pugnare: quæ mox Abrahamum centenarium vocat, quod proprie & exacte loquendo, non nisi illi conuenit, qui 99. annos expleuerit, & centesimum sit ingressus. Exacte autem hic loqui scripturam in numerando, patet, cum non rotundos, vt vocant, numeros per decades persequatur, sed fractos etiam per vnitates infra decades, subtilius recenseat. Hinc est quod paulò ante 86. annos retulit, & paulò post tredecim, & hoc loco nonaginta nouem. Cumque mox Ismaël dicatur impleuisse 13. annos cum circumcisus est, non potuit eos implesse, nisi pater 99. implesset, cum primus Ismaëlis concurrat cum 87. Abrahæ. Denique qui aliter sentiunt, non videntur animaduertere magnum esse discrimen inter incipere 99. annos, & incipere esse 99. annorum, prior enim phrasis vltimum annum inchoatum, posterior absolutum ponit. Et de tempore hoc loco satis.

III. Sexta Domini apparitio facta Abrahæ, cum promissionibus.

Cum ergo Abram natus iam esset annos nonaginta nouem, Dominus ei iam sextùm apparuit, & quidem specie visibili atque corporea; idque toti narrationi congruit, neque conuenit ab externis sensibus ad internos, sine necessitate confugere. Facta est autem hæc apparitio ad institutionem circumcisionis, quæ esset signum externum fœderis initi Deum inter & Abrahamum, quod capite 15. continetur, & ad annunciandum Isaaci ortum in proximum annum. Et quia rem difficilem ac molestam iam sentibus præcepturus erat, ingerit atque inculcat antiqua promissa. *Et multiplicabo te vehementer nimis.* Et mox *erisque pater multarum gentium*, tam secundum carnem, quam secundum spiritum. Et rursus, *faciamque te crescere vehementissime, & ponam te in gentibus, regesque ex te egredientur.* Iterat & promissionem Chananitidis. *Daboque tibi, & semini tuo terram peregrinationis tuæ*: vt scilicet tu ius ad rem habeas, illi autem ius in re, ipsamque terram possideant.

IV. Institutio circumcisionis.

Vt autem fidem ac spem Abrahæ Dominus magis magisque stabiliat, & ille Dei promissorum magnificentiam perpetuò memoria retineat, idoneum illi, & congruum ad eam rem monimentum, in nominis sui amplificatione præbet. Vbi ergo hisce promissis Deus in Abrahamo obediendi alacritatem excitauit, circumcisionem, quam sub nomine pacti ac fœderis adhuc texerat, aperte proponit, & quasi legem perpetuo valituram promulgat. *Circumcidetur ex vobis omne masculinum.* (v. 10.) Hæc summa legis est, quæ distinctius explicatur, *& circumcideris carnem præputij vestri*; additur finis, *vt sit in signum fœderis inter me & vos* Nimirum esse vos populum mihi fœderatum, segregatumque à cæteris gentibus, quæ vero Deo non seruiunt, neque eum patrem agnoscunt, ex quo hæreditatem accipiant. (Eiusque causæ.) Alius quoque finis est ad significandum Messiam secundum carnem ex genere Abrahæ producendum esse. Qui vterque finis docet antiquatam nunc esse circumcisionem, cum iam & Messias venerit & populus Dei non modica prouincia, linguáq; definitus sit, & à cæteris discretus, sed ad nationes omnes, mundumq; vniuersum diffusus; iuxta illud, *Euntes in mundum vniuersum* &c. vt nullo separationis signo vltra opus sit.

V. Ad quos pertineret.

Additur in hac ipsa lege circunstantia personarum, ad quas illa pertinet: vt serui quoque tam emptitij, quam dominati ea comprehendantur, & quicumque non fuerit de stirpe Abrahæ, qui tamen proselytus ad eam transcribi voluerit. Et serui quidem ac vernæ circumcidendi erant, dominorum enim suorum possessio erant, quod de mercenariis famulis dici nequit, qui propterea, nisi Iudæi fieri vellent, non circumcidebantur. Temporis quoque peristasis ponitur octauus dies, ne ante id tempus dolorem vulneris, infantuli sine vitæ discrimine ferre non possent. Postremo firmatur lex interminatione supplicij, *Masculus cuius præputij caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit.* (Qua pœna sancita. v. 14.) Id est non censebitur in populo Dei, vt qui signo careat fœderis à Deo initi cum populo suo; populo electorum, ex semine Abrahæ congregando, vt qui maneat filius iræ, carens remedio ad expiationem peccati originis, diuinitus tradito Abrahamitis.

VI. Promittitur ex Sara filius.

Circumcisionis lege ita constituta, ad eius duritiem molliendam, subdit Dominus ingentem materiam gaudij, tam ipsi Abrahæ, quam Saræ, vniuersæque familiæ; & nominatim Saræ, quæ non solum gloriosiore deinceps nomine honoranda erat, sed & fœcunditate. Ait enim, *Et benedicam ei*, id est ex sterili fœcun-

dam

deprehendam. Nam *ex illa dabo tibi filium, cui benedicturus sum, eritque in nationes*, siue caput & radix multarum gentium, *& reges populorum orientur ex eo*. Quid autem Abraham ad tam benignum, tam gloriosum, tam insperatum nuncium? *Cecidit in faciem suam*, vltro prostrauit se, *& risit, dicens in corde suo. Putasne centenario nascetur filius? & Sara nonagenaria pariet?* Non fuit hic risus index diffidentiæ, vel incredulitatis, sed insperatæ, & superfundentis se lætitiæ, vt passim Sancti Patres interpretantur; alioqui reprehensione non caruisset, quam non effugit Sara, vt ex sequentibus intelligetur. At risum Abrahæ usque adeo non improbauit Dominus, vt propterea voluerit, inde nascituro filio nomen dari, vt Hieronymus affirmat.

v. 17.

VII. An dubitarit Abraham.

Cum autem Abraham versaret animo promissionem diuinam, dubitasse videtur Caietano non de diuina potentia, sed quo sensu verba diuina accipienda essent, ideoque adiecit, *vtinam Ismael viuat coram te*. Quasi dicat, de noua prole hominis centenarij, & mulieris nonagenariæ, Domine Deus, non sane satis intelligo quid velis, aut quid statueris: vnum oro vt ea proles, quam ante annos tredecim ex Agare suscepi, incolumis perseueret, in eamque benedictiones tuas transfundas. At Dominus volens omnem Patriarchæ adimere dubitationem, promissionem cum asseueratione, quæ in Hebræo Græcóque textu, & Chaldaica paraphrasi habetur, confirmat in hanc sententiam, Ne ambigas quæ vis sit orationis meæ, & an mysticè & parabolicè locutus sim, an nuda & simplici narratione vsus, vere tibi assero, ac sine vlla ambiguitate spondeo fore, vt Sara vxor tua pariat tibi filium, & vocabis nomen eius Isaac, in monimentum lætitiæ, qua affectus es hoc accepto nuncio. Constituam & pactum meum illi in fœdus sempiternum, quod scilicet tecum ferij de multitudine posteritatis, de possessione terræ Chanaan, de semine, in quo benedicendæ sunt vniuersæ cognationes terræ, confirmabo & renouabo cum illo, eiusque posteris, ne eam fœlicitatem ambias Ismaëli.

VIII. Promissio pro Ismaële.

Quamquam ad Ismaëlem quod attinet, exaudiui te, non solum vt viuat, sed floreat etiam, & filiorum multitudine abundet, & duodecim duces generet. Recensentur hi duces infra nominatim, vocanturque tribuum suarum principes [a]. Denique concludens orationem suam spondet Saram anno proximo parituram Isaacum. Quibus dictis abscessit atque euanuit Angelus; Abraham autem è vestigio, eadem ipsa die se & Ismaëlem, reliquamque familiam omnem circuncidit, in qua facile quadringenti erant tam alienigenæ emptitij, quam ex ijs dominati, eximia vtique & sua & suorum obedientia, in re minime facili, imo quæ vulgò inutilis, ac ridicula videri poterat. Ex eo autem quod Ismaël decimo tertio anno circumcisus est, Arabes, vt ait Iosephus [b], non octauo die, vt lex præcipit, sed post decimum tertium annum circumcisionem celebrant, gentis suæ authorem imitantes.

a Gen 25. 13.

Abraham se suosque circumcidit.

b l. 1. c. 12.

IX. Ratio temporis cladis Sodomorum &c.

Sequitur clades Sodomorum, eiusdemque sceleris cognatarum ciuitatum; idque ex eo constat, quod illi ipsi Angeli, qui ad eas perdendas proficiscebantur, Saræ partum in annum proximè sequentem pronunciant, sicut paulò ante Abrahæ reuelatum fuerat. Sed merito quis dubitarit, an Abraham rem totam ad vxorem retulerit. Et circumcisionem quidem ignorare non potuit, quæ ad tam multos pertineret, ex eáque tota domus aliquot diebus ægra decumberet. Illam autem promissionem, si à marito iam didicerat, vnde mox ille risus, rem vt nouam & improbabilem eleuantis? Si non didicerat, quomodo rem tacebat vxori, quæ sine ipsa confici non poterat? An didicerat, & non credebat, vt noua fuerit reuelatione opus? In re vtramque in partem ambigua, existimamus Abrahamum rem istam ad hanc vsque apparitionem tacuisse, siue pudore aliquo retentum; propter multorum annorum desuetudinem, & à vetula sterilique continentiam; siue quod propter circumcisionis dolorem, differre oporteret; siue quod rem totam diuinæ prouidentiæ, quæ disponit omnia suauiter, permittendam putaret.

An Abrahã Saræ promissum Isaac nunciarit.

X. Apparatio septima, & mira Abrahæ hospitalitas.

a Gen. 18. 1.

Neque illa Patriarchæ desiderium, aut expectationem fefellit [a]. *Apparuit enim ei Dominus in conualle Mambre*, quæ est prope vrbem Hebron, *sedenti*, sub meridiem *in ostio tabernaculi sui*, & expectanti vt erga peregrinum aliquem officium hospitalitatis exerceret. Itaque apparuerunt ei tres viri, qui publica via prope ipsum gradiebantur, *quos cum vidisset, cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi, & adorauit in terram*, inclinans se venerabundus vsque ad terram. Vtra mirabilior virtus in tanto viro, & longa senectute venerabili, humilitas erga ignotos iuuenes, quales apparuisse Chrysostomus suspicatur: an charitas qua incitante, non expectauit dum illi vltro se offerrent, & à Patriarcha peterent vt cibo reficerentur: non misit quempiam famulorum, quos habebat ad manum, vt eos inuitaret ad prandium; non lento ac senili gradu processit obuiam, sed festinauit, imo *cucurrit* ad eos instar adolescentuli, & tanquam ingens aliquod accepturus beneficium, non daturus; vt pulchrè disserit Chrysostomus [b].

b hom. 41. in Gen.

XI. Inuitat ad hospitium tres Angelos.

Vt ad hospites peruenit, oratione ad eum conuersa, qui inter cæteros oris aut cultus dignitate præstare videbatur. *Domine*, inquit, *si inueni gratiam in oculis tuis, ne transeas seruum tuum* subsiste paululum, dum hospitio accipiaris. Et ne vnum tantum inuitare videatur, cæteros negligere, aut instar vmbrarum ducere, vniuerse cunctis offert hospitalitatem, quam magna verborum humilitate extenuat. *Afferam*, inquit, *pauxillum aquæ, & lauate pedes vestros, & requiescite sub arbore*. Apparet ad patulam quandam arborem affixas sedes, in quibus velit sedere hospites suos, dum curabit deferri aquam, & ablui pedes eorum. Neque enim hospites ipsi de via fessi sibi pedes abluebant, sed id erat officium famulorum, totum autem conuiuij apparatum vocat *buccellam panis*. Cibos ergo, & similagineum panem celeriter apparatum offert conuiuis suis, ipse vero stabat coram eis sub arbore: an vt ministraret ipsemet potum, & quæcunque opus essent conuiuis? nec præ humilitate mensæ comes esse voluit, vt notat [c] Chrysostomus.

v. 4.

c hom. 41. vide an. seq. n. 2.

XII. Qui promittit Saræ filium.

Sed illi mox de referenda hospitalitatis gratia cogitant. Accersitur Sara, qua ad ostium tabernaculi stante, & audiente à tergo eorum,

ait Angelus ad Abrahamum, *Reuertens veniam ad te tempore isto, vita comite, & habebit filium Sara vxor tua.* Nulla tamen est mentio in Scriptura reuersionis eius, post natum Isaac, de ea tamen, quæ cum asseueratione promittitur, dubitare non licet. Sara tamen de implenda promissione dubitauit, ac risit, vires potius naturæ intuita, quam beneplacitum omnipotentis Dei; sed risus occultus fuit, vt pote à tergo conuiuarum, & summissus, vt probabiliter negari posset. Negauit enim se risisse, existimans risum non fuisse animaduersum. Sed ea mendacij ab Angelo arguitur, cum confirmatione promissionis, qui etiam significat se diuinæ voluntatis & iussionis interpretem, cui in promptu sit facere quicquid libuerit. Nunquid Deo, inquit, quidquam est difficile, vt anui conceptum & partum dare non possit?

XIII. Abeunt Sodomam, cuius cladē Abrahæ nunciant.

Peracto prandio *surrexerunt* hospites de mensa, actisque Deo, & hospiti de more gratijs, *direxerunt oculos contra Sodomam*; sed & gressus. Nam *Abraham simul gradiebatur deducens eos*, aliquantisper, vt solent officiosi hospites. Qua beneuolentiæ, & honoris exhibitione commotus, qui primas hactenus egerat in hac fabula, inter eundum ait. *Num celare potero Abraham, quæ gesturus sum*, cum is quantumcumque sese abijciat, *futurus sit in gentem magnam, ac robustissimam, & benedicendæ sint in illo omnes nationes terræ*, per Messiam, qui ex ipso oriturus est. Sed hinc etiam triplex manatura erat vtilitas. Prima, quod Abraham de causa futuræ animaduersionis edoctus, illam non fortunæ & casui, vt solent infideles, sed diuinæ iustitiæ attributurus sit, & suos in Dei timore instituturus, alieno vt malo sapiant, & iuste ac sancte viuant. Altera, quæ non exprimitur, est vt Abraham impendentem præuidens calamitatem, pro ea auertenda, magno charitatis affectu intercedat, & iustis præbeat in posterum imitationis exemplum. Tertia, vt hinc digito tangi possit, quanti Deus iustos faciat, quantáque in amicorum suorum gratia, erga grauissimos peccatores indulgentia vtatur.

Quo fructu.

XIV. Clamor Sodomorum.

a c. 18. 20.

b c. 16. 46. & 48.

Clamor, inquit, [a] *Sodomorum & Gomorrhæ multiplicatus est, & peccatum eorum aggrauatum est nimis.* Duæ tantum ciuitates nominantur è quinque, quæ reliquas vt potentia & opibus, ita flagitijs antiebant: vt significat Chrysostomus. Et in Ezechiele [b] Sodoma ponitur quasi mater siue Metropolis, reliquæ appellantur filiæ. Est autem clamor, clara & constans fama, cum homines aliqua de re non mussitant in angulis, sed clare & aperte vbique loquuntur, aut conqueruntur: qualis fuit Israelitarum clamor, quem ad se quoque Dominus peruenisse dicit. Dum autem Angeli se aiunt descendere velle, & de criminis veritate inquirere, Iudices docent, ne nisi re plane explorata, sententiam ferant. *Conuerterunt* autem illi *se inde, & abierunt Sodomam* versus. Videtur significare Moses, Angelos conuertisse se ad Abrahamum, qui vnà gradiebatur, ad ei valedicendum, eumque remittendum ad tabernaculum suum. Sed ab Abrahamo tantisper retenti sunt, dum pro peccatoribus illis oraret.

XV. Orat pro iis Abrahā c c. 18. 25.

Quæ oratio plena est suauissimæ atque ingeniosissimæ charitatis [c], dum specie iustorum seruandorum, vult etiam peccatoribus veniam obtinere. Et primo quidem præ se fert solis in iustis incolumitatem flagitare, puta 50. si forte reperiantur; tum delabitur eò, vt non illi soli à clade eximantur, sed vt propter illos toti ciuitati, puta Sodomorum, vbi Lot habitabat veniam imploret, tum propter 45. tertio propter 40. quartò propter triginta, quinto propter viginti, denique vsque ad decem deuentum est: quos oportet non esse inuentos Sodomis, sed vnum tantum Lot cum filiabus, qui propterea inde educti sunt. Infantuli autem quid? ne ipsi quidem iusti erant, sed filij iræ, & peccato originis obnoxij. Neque enim parentum infidelium fide, aut sacrificiis dæmonibus oblatis, miselli poterant iustificari. *Abiitque Dominus postquam cessauit loqui ad Abraham*, & quidem cum sociis, sed mox regresso in locum suum Abrahamo, ille, qui Domini personam sustinuerat, reuolauit in cœlum, *Duo* à reliqui *Angeli vespere Sodomam venerunt*.

v. 33.

a c. 19. 1.

XVI. Quæ fuerint eorum peccata.

b c. 16. 49.

Quæ autem peccata illam, eiusque socias perdiderint, facile est ex Scriptura colligere: Emineant autem libido præpostera, superbia, gula, quam Ezechiel [b] vocat saturitatem panis, & abundantiam, qui luxus quoque est in affluentia rerum omnium. Accedebat otium, inhumanitas, iniustitia & contumeliosa improbitas in homines, & impietas in Deum, quæ in Annalibus paulò fusius explicantur [c]. Hæc ergo crimina Sodomam, sociasque ciuitates in perniciem egerunt: hæ causæ horribilis deflagrationis & tragœdiæ quæ seculis omnibus iustissimum terrorem incutiat. Diuina porro factum est prouidentia, vt nefarij homines in illos ipsos contumeliosi essent, quos modis omnibus placatos oportuisset; vt pote quorum manibus diuina fulmina commissa erant. Et vice versa Lot nihil minus cogitans, in illos officiosus fuit, à quibus maximum accepturus erat beneficium.

c n. 35. & seqq. ad 42.

XVII. Angeli Sodomis à Loto excipiuntur.

Venerunt ergo duo Angeli Sodomam vespere, sedente Lot in foribus ciuitatis, & scilicet patris exemplo præstolante, vt aliquem peregre venientem hospitio acciperet. Nam cum *vidisset eos, surrexit, & iuit obuiam eis, adorauitque pronus in terram.* Eximia quadam specie commendabiles fuisse apparet, qui ita dudum ab Abrahamo, & nunc à Loto, tam in primo congressu, quam in sermonis progressu honorarentur. Iosephus [d] vocat adolescentes forma præstantes. Id videlicet hircos illos in furorem egit. Impulsum etiam internum in vtroque Patriarcha par est confiteri, & opinionem de iis humano fastigio superiorem. Præuenit etiam eos Lot, veritus ne in malum inciderent hospitem. Sed ad summissionem actionis, adiecit insignem verborum modestiam. Dixit enim, *Obsecro, domini, declinate in domum pueri vestri*, ibique pernoctantes recipite consueta hospitalitatis officia: *& mane proficiscemini in viam vestram.* At illi *minime*, inquiunt, *sed in platea manebimus.* Ex quo apparet hæc in æstate contigisse, quando solent iuuenes noctes sub die obambulantes traducere.

d l. 1. c. 12.

XVIII. A populo obsidentur.

Non dicunt se alterius cuiuspiam hospitium accepturos, ne istum illi inurbanè prætulisse viderentur. Lot autem qui sciebat neminem esse in tam execranda ciuitate, ad quem possent tuto diuertere, multo autem minus in platea

ab improborum petulantia & contumelijs immunes fore non, inuitauit vltra, sed *compulit illos oppidò, vt diuerterent ad eum.* Ingressisque domum illius fecit conuiuium, & coxit azyma, similagineos scilicet panes, vt in prandio Abraham. *Prius autem quam irent cubitum, viri ciuitatis vallauerunt domum, à puero vsque ad senem, omnis populus simul.* In Hebræo est, *omnis populus ab extremo,* scilicet vrbis; eò enim concurrerent ab extremis vrbis locis. Omnis ergo ciuitas. *Circumfusa ruit, certátque illudere captis.* Vt non mirum sit diuinam patientiam, tam truculentarum bestiarum immanitate victam, cessisse iustitiæ. Necdum finis: vocauerunt quippe Lotum, eumque nequitiæ suæ, quam canina impudentia palam euulgabant, participem esse voluerunt, & hospitij, & naturæ iurium violatorem.

XIX. Lot eos placare conatur.

At bonus hospes pro suis peregrinis sollicitus, negligens sui, foras vocatus egreditur; post tergum occludit ostium, ne receptum quidem liberum sibi relinquens, ne isti Corybantes facto impetu domum irrumperent: tum blanda oratione furentes mitigare nititur, paratum se potius exhibens ad ferendam domesticam ignominiam, quam ad iura hospitalitatis atrociore scelere violanda. Multa lis hoc loco à plerisque Loto intenditur, de filiabus oblatis insanis illis cynædio furore bacchantibus. Qua in re valde assentior Caietano, Lotum furentem populum hyperbolica summissione placare voluisse, certum non acceptaturum populum huiusmodi oblationem, quod filiæ eius sponsæ erant ciuium Sodomæ, & quidem, vt apparet, Primariorium. Itaque non magis peccasse videtur, quam Dauid cum dixit Ionathæ[a], *Si est iniquitas aliqua in me, tu me interfice, & ad patrem tuum ne introducas me.* Eadem hyperbole dixit Ruben Patri[b], *Duos filios meos interfice, si non reduxero illum tibi:* Et Moses Deo[c], *dele me de libro tuo quem scripsisti.* Eadem fortasse Paulus[d] optauit esse anathema à Christo pro Iudæis, sed redeamus in viam.

Quomodo filias offerat, nec peccet.

a 1. Reg. 20. 8.
b Gen. 42. 37.
c Exod. 32. 31.
d Rom. 9. 3.

XX. Illi cæcitate percutiuntur.

Nihil isti persuasi, insanire pergunt, abscedere à ianua iubent, verbis insultant, intentant minas. Denique vim faciebant Loto vehementissimè, iamque prope erat vt effringerent fores. *Et ecce miserunt manum viri*, aperto tantisper ostio, *& introduxerunt ad se Lot*, etsi poterant incolumem inter furiosos conseruare, vtpote quos iam cæcitate percussuri erant, & inhabiles ad ei nocendum reddituri. Introducto Loto, clausoque ostio, *eos qui foris erant percusserunt cæcitate à minimo vsque ad maximum, ita vt ostium inuenire non possent.* Eam cæcitatem Septuag. ἀορασίαν vocant, quæ nullum oculis vitium inferebat, sed ostium videre prohibebat, eo nullam speciem visibilem ipsorum oculis emittente. Ergo cum alia viderent, ostium videre non possent, nec suam agnoscerent cæcitatem, ostium frustra quærendo defatigati, irrisi irritique abierunt.

XXI. Angeli Lotum pro cognatis eius monent.

His angustijs Lot expeditus opera suorum hospitum, quibus vnis maxime timuerat, non ægrè agnouit eos, quos adhuc homines crediderat, super homines esse. Illi autem qui eum à maiore etiam malo liberare cupiebant, monent vt omnes suos, qui eum affinitate, aut consanguinitate contingerent, ex vrbe secum educeret. *Delebimus enim* inquiunt *locum istum, eo quod increuerit clamor eorum coram Domino, qui misit nos, vt perdamus illos.* Obed Lot Angelis, & ea ipsa nocte domo egred tur; generos adit qui filias eius accepturi rant: iubet de lecto surgere, & ab imminer ti clade liberari. At miseri, quibus vltimus e set ille dies, ludere illum, non serio loqu credentes, salutare consilium aspernati sun Nullum quippe videbant apparatum ad tan vicinam cladem. Ideo illum, visis quibusdar aut panico terrore ludificatum putabant, qu nocturnus obambularet, & turbaret alienar quietem.

Lot infecta re domum redit, & fortasse non nihil, propter recentia generorum ludibria, d imminente clade subdubitans; fortasse etiar amore bonorum suorum in vberrima regior retentus, vt differit Rupertus[a], & gemin quasi compede præpeditus, lentior redditu cunctabatur, adeo vt pene per vim ab Ange lis domo eductus sit: iucunda gratiæ retribu tione. Nam per amicam vim domum induct fuerant, vt immunes fierent à peccatorum pe tulantia: Nunc, vice versa, ab ijs per vim Lo educitur domo, vt immunis fiat à peccatorur pœna. Quid plura? dissimulante, siue cunctan te illo, apprehenderunt manum eius, & ma num vxoris, ac duarum filiarum eius. Terr videntur exisse, vno Angelo medio inter co inges, altero inter filias incedente, eductisqu extra ciuitatem; *Salua* inquiunt Loto, *anima tuam; noli respicere post tergum, nec stes in omni ci ca regione, sed in monte saluum te fac.*

Prohibetur Lot, cæterique domestici, retr in hac fuga respicere, siue ad significandu summa festinatione opus esse, quæ respectan do impeditur, siue ad maiorem detestationer pereuntium, quos Dominus ne bonorum qu dem virorum aspectu, nedum commiseration dignatur. Siue ad docendum oportere timente Deum à locis personisq; impuris celeri se fug proripere; siue ad reuerentiam iudiciorum De quæ licet humana æstimatione atrocia videar tur, minime tamen curiose respectanda sun sed cum Dauide potius demissa ceruice dicer dum[b], *Iustus es Domine, & rectum iudicium tuu* Prohibentur etiam in circumposita region subsistere, quia tota vallis funditus perdend erat, in qua erant quinque ciuitates, vt pro bat nomen pentapoleos, Sodoma, Gomor rha, Adama, Saboim & Segor. Sed Sego quæ prius Bala dicebatur, & nomen Segor, i est parua, Loto pro ea deprecante sortita es in extrema erat valle, in aditu montium, a quos clades non erat peruentura; sed cum p ea rogaret Lot, causatus difficultatem adeun di montes homini seni, ductorique fœmina rum, veniam impetrauit. Statuerat quidem D minus non subuertere illud oppidum præui Loti precibus, ideóque illum ad orandum inc tauit, quod si non orasset, vtique illa periisse atque de illa decretum in diuina mente ant cessisset.

Dixit ergo Angelus. *Ecce etiam in hoc susc pi preces tuas, vt non subuertam vrbem pro qua l cutus es.* Quoniam ergo factus es voti compo *festina, & saluare ibi. quia non potero facere qui quam, donec ingrediaris illuc.* Non explic

apertius quid facturus esset, ne eum terreat & contristet, festinare etiam iubet, vt ipsa progredientium festinatio alias cogitationes excluderet, præsertim de respiciendo retro, ad quod horrendi pereuntium clamores facile induxissent Lotum, cum eadem clade, in quam incidit vxor eius. Nam in hoc itinere, cum appropinquarent portis oppidi Segor, in ipsius eius suburbijs, iamq; cœlum vicissim flammas ostentaret, & inciperent horrendum mugire tonitrua, mulier, quæ progrediebatur lentius, aut gressu properabat anili, victa curiositate muliebri, conuertit se retro, vt horribile spectaculum tantisper oculis vsurparet, cum statim *conuersa est in statuam salis*, celerisque inobedientiæ, curiositatis pœnas dedit: Loto interea cum filiabus vrbem propere subeuntibus, neque domesticam cladem animaduertentibus.

Vxor eius in statuam salis versa.

XXV. Quæ mirè perdurat.

De loco in quo mulier in statuam salis versa est, ipsoque salis cumulo, ita scribit Benjaminus Iudæus in suo itinerario. Ex monte autem ipso eliuarum Sodomiticum mare conspicitur: à mari verò illo ad cumulum satis, in quem Loti vxor conuersa est, duæ leucæ sunt. Constat etenim adhuc cumulus ille, qui à gregibus aliquando lambendo imminutus, denuo ad pristinam crescit molem. Sic ille, quæ tanto ante Tertull. in carmine de Sodoma eleganter notauerat. Sic enim ait,

Ipsaque imago sibi formam sine corpore seruans
Durat adhuc. Etenim nuda statione sub æthram,
Nec pluuiis dilapsa situ, nec diruta ventis.
Quin etiam si quis mutauerit aduena formam
Protinus ex sese suggestu vulnera complet.

XVI. Subuersio vrbium.

Hanc porro cladem Moses paucis hisce verbis describit. *Sol egressus est super terram, & Lot ingressus est Segor, Igitur Dominus pluit super Sodomam & Gomorrham sulphur & ignem à Domino de cælo, & subuertit ciuitates has*, & alias præterea duas, Adamam & Seboim, quæ in Deuteronomio[a], & Osea[b] memorantur; *& omnem circa regionem, vniuersos habitatores vrbium, & cuncta terræ virentia.* Theodoretus[c] addit pagos plurimos eadem ignea pluuia exarsisse. Non enim dubium est in vberrimo solo frequentes pagos extitisse. De numero vrbium aberrant Solinus[d], Strabo[e], Stephanus, Tacitus[f]: nec mirum, cum Iosephus quoque[g], Egesippus, Andræas Masius quinque vrbes deflagrasse scribant, quod vulgò plerique omnes dicunt & sentiunt, cum tamen ex eo numero eximenda sit Segor, quæ Loti precibus effugit incendium. Dicitur tamen ignis in pentapolim descendisse, Sapientiæ 10. 6. quia reuera quinque vrbes fuerant incendio destinatæ.

a c. 29. 23. b c. 11. 8. c q. 69.

d c. 48. e l. 16. f l. 5. Histor. g l. 5. de bell. c. 5.

XVII. Geminæ cladis causæ efficiēs.

Clades omnibus eadem, eaque gemina, è cœlo & terra. Nam crebri ignes excutiuntur è nubibus, fulmina coruscationibus æquantur, quæ tectis flammas injiciunt, cum tonitribus horrendo fragore reboantibus: statimque ignea pluuia, ex sulphure, seu pice & sale liquatis viri omnes ac plateæ planiciesque camporum inundantur, flammasque concipiunt, quibus homines & animantia, cunctaque plantarum genera exuruntur, Terræ autem tribuenda est subuersio ciuitatum, quam Scriptura crebro inculcat; quam factam possumus intelligere, terra, per ingentes terræ motus, vastis hiatibus discedente, & in profundum abeunte, aquis subterraneis eius locum subeuntibus. Itaque contra insensatos cœlum & terra pugnarunt. Nimirum cœlum peccatorum suorum clamore fatigarant, & terram detestabili nequitia, diuturnaque polluerant. Itaque tota illa regio, cum habitatoribus suis, funditus periit, & quæ dudum fuerat quasi paradisus Domini, facta est vindictæ Domini monimentum, incredibili fœtore ex aquis virulentis, & amarore ac salsedine & grauitate intolerandis exhalante, nihil vt ibi viuere possit, Si quid autem plancatum in vicino viuit, fructusve edit, in cinerem vanescit ac fumum, vt pulchrè describit Tertull. in carmine de Sodoma.

Tota regio subuertitur.

Tota rogus regio est, &c.

XXVIII. Quamdiu durarit hæc clades. a Thr. 4. 6.

Quamdiu durauerit hoc incendium, quantóve tempore subuersio facta sit, non satis constat. Etsi enim Ieremias Sodomam momento subuersam dicat[a], id tamen momentum dicitur comparatione aliquod annorum quibus Ierosolyma, obsessa, debellata, eutria est. Et credibile est aliquot horis our asse supplicium, dum ad omnia remedia irrito conatu curritur. Valuit etiam mora ad pœnam, eiusque causam agnoscendam, & crimina per pœnitentiam detestanda: Abraham tamen, qui mane consurrexisse dicitur, venitleque ad locum, vbi prius cum Angelis steterat, non vidit descendentem pluuiam, sed *ascendentem fauillam*, id est, fumum flammæ permixtum. Fumo ergo cum flamma exundante, & aërem terrasque obscurante fiebat, vt non satis discerni posset, quis esset vrbium, totiusque regionis status, quam tamen luctuosissimum esse constabat. Interea nesciebat quid Loto factum esset, neque eum donatum fuisse precibus suis adhuc didicerat.

XXIX. Lot abiit ex Segor in montem. b c. 19. 30.

Sub idem autem tempus *ascendit Lot de Segor*[b]: ex vicinitatis timore perterritus, quòd eò quoque fauilla & terræ motus, qui reliquas vrbes subuertebant, peruenirent; memor etiam Angeli, qui prius eum iusserat in monte saluum fieri, quam de Segor assentiretur. Ascēdit igitur in montem cum filiabus suis, & nactus speluncam, à diro spectaculo auersam, in eam se abdidit. Et quamuis non parceretur oppidulo, nisi in gratiam Loti, non tamen ipso in montem abeunte, Segor in pristinam meritæ damnationis sententiam reuoluta est. Verum Dei dona sunt sine pœnitentia: & perseuerauit indulgentia, quam sine conditione largitus fuerat diuinus interpres. Cæterum quod pater ex Segor abiens futurum timuit, filiæ iam factum esse leuiter crediderunt, eandemque calamitatem totum mundum occupasse, sicut olim diluuium; aiunt enim nullum virorum in terra mansisse. Itaque patre super ea re inconsulto, temerarium sibi consilium stultè acceperunt, & stultius executæ sunt.

Eoque filię abutuntur.

XXX. Abraham abiit in Gerara, & qua de causa.

Reliqua est hoc anno Abrahæ peregrinatio in Palæstinam, cuius causam cum Moses non expresserit, occasionem dedit coniecturis. Ego sane crediderim, nō aliam illi migrationis causam fuisse, è loco, in quo & gloria, & diuitijs & beneuolentia, & fœdere incolarum principum florebat, quam diuinam iussionem, qua illius virtutem exercere, & illum peregre vitam ducere volebat; quod non obscurè docet ho

loco

a hom. 45.

Prius gignitur Isaac.

loco Chrysost.[a]. Cum ergo tota Patriarchæ peregrinatio, ab exitu de Vr Chaldæorum vsque ad mortem, ex Dei nutu, & directione pependerit, hauc quoque illi oportet ascribere, qui primum illi dixit, *Exi de terra tua*. Præsertim cum hæc commoratio in Geraris diuturnior futura esset. Volebat autem Dominus non solum merita eius augere, sed diuersis populis sancti viri virtutem,& pietatem in exemplum proponere. Est autem credibile Abrahamum plenum fidei feruore, & obedientiæ promptitudine, ei obsecundante Sara, ante digressum ex Hebron, filium promissionis Isaacum genuisse, eodem tempore, quo filiæ Loti ex patente, Moabitarum, & Ammonitarum, authorem conceperunt. Nam pridie facta est mentio feruoris diei[b], & sub arbore sumptum est prandium, loco ventis peruio, & vmbra opaco, vt in æstate fieri solet.

b c. 18. v. 1.

XXXI. Aduentus Abrahæ in Gerara.

Abit ergo Abraham ex Hebron, & proficiscitur *In terram australem* Ægyptum versus, *& habitauit inter Cades & Sur, & peregrinatus est in Geraris*. Breui compendio narrat Moses hunc aduentum, & transmigrationem Patriarchæ in Gerara. Vbi cum se diutius mansurum putaret, haberetque copiosam familiam, quoniam in paruulo regno, tanquam peregrinus aliquis latere non poterat, nec iniussum & improuisum, in fines alienos adire, ac pene irruere conueniebat, exigit ratio vt fateamur, missum esse ad regem Abimelechum ab Abrahamo legatum, oraturum vt sibi liceret, bona cum eius venia, in regno ipsius, sine cuiusquam iniuria commorari. Eam orationem regi pergratam fuisse non parum probabile est, quippe qui frequenti fama accepisset, (Est enim Hebron vicina Geraræ 14. fere horarum itinere) qui vir & quantus esset Abraham, quanta probitate, fortitudine, opibus. Existimauit ergo eius commorationem, & sibi decoram, & regno fructuosam fore. Itaque respondit perhumaniter, sibi
30. pergratum, perque iucundum eius aduentum fore : amicitiam autem, ac vitæ consuetudinem, etiam gratiosinrem. Veniret ad se ad vrbem regiam eum, illic, non quasi peregrinum aut subditum, sed instar germani fratris habitaturum.

XXXII. Qui exceptus fuerit à rege.

Credidit Abraham, venit ad regem cum Sara, & aliquot præcipuis domesticorum, beneuole accipitur, indeque familiariter requirit rex, quæ esset matrona illa, quam habebat comitem. Abraham suum illud antiquum seruans, *Soror*, inquit, *mea est*. Abimelech autem cupidus ineundæ affinitatis cum Abrahamo, eam optauit habere coniugem. Solent enim principes ambire matrimonia, quibus potentiores fiant, cum alioqui non desint eis mulieres in regnis suis, ætate amabiles, ac pulchritudine præstantes. Itaque nulla hoc loco fit mentio pulchritudinis Saræ, quæ olim in Ægyptiaca peregrinatione celebrata fuerat. Optauit ergo vxorem habere sororem Abrahæ, vt Abrahamum haberet fratrem, id est commilitonem in bello eximium bellatorem in pace consiliarium antiqua probitate, ac prudentia virum: in rerum penuria cognatum, cuius essent opes minime contemnendæ, qui deniq; in pros-

peris & aduersis rebus, præsidio esset & ornamento.

Hæc igitur animo versans Abimelech, mis
virus honoratos ad Abrahamum, qui cum eiu
affinitatem non respuentis, bona venia, Sarai
ipsius, vt ferebat, sororem, ad se quasi futu
ram coniugem adducerent, quam tamen in
terea apud se haberet intactam, dum eius vi
tutem & mores, non indignos regio thalamo
cognitos haberet atque perspectos. Hæc erg
dicimus, quod necesse sit sat multum tempori
versatam Saram in domo regia, antequam sci
retur eam esse Abrahæ coniugem, vt plaga ste
rilitatis, quæ extremo vigesimo capite meme
ratur, in tota regis familia sentiretur. Nec ali
ratio probabilior apparet, in Mosis silentic
qua & ducta fuerit, & tamen intacta perman
serit; tulit enim eam quasi sponsam, & futu
ram coniugem, non quasi vxorem in præsens
Deo ita disponente,& forte regionis consuetu
dine id ferente.

Cum autem iam tempus adesset, quo ear
in vxorem erat ducturus, ne fieret Sara duo
rum maritorum coniux, venit Deus ad Abi
melech per somnium nocte, & ait illi[a] *E
morieris propter mulierem quam tulisti, habet enim
virum*. Subintelligenda est hoc loco illa part
cula; *si reddere nolueris*, quæ inferius additur
Nam tulisse bona fide mulierem in coniugium
nulli obligatam viro, criminosum non fuit
at vbi agnouit coniugatam, retinere capital
fuit. Etsi enim tum licuit vni viro plures ha
bere vxores, nunquam tamen licuit vni mulie
ri ad plures viros pertinere. Itaque Abimelech
omnem à se culpam, in eos transfert, qui iniu
riam accepisse videri poterant : quem virum
etiam probum fuisse, ac timentem Deum, ex
tota Mosis narratione facile intelligi potest
certe Ambrosius[b] eum fidelem appellat. Theo
doretus[c] etiam iustum; vt qui ab iniuria ho
minibus inferenda, etiam ignotis & peregri
nis abhorreret, & adulterium, tanquam pec
catum grande, & sibi regnoque suo pernicio
sum, detestaretur.

Nunc ergo, inquit Dominus, *redde viro suo
vxorem, quia Propheta est, & orabit pro te, & vi
ues*. Quasi dicat Magni vir est meriti apud
me, & eo familiariter vtor, ac futurorum co
gnitione glorifico. Itaque eius precibus exo
ratus incolumem te seruabo, & vxor tua, cæ
teræque fœminæ à sterilitate curabuntur; ne
que enim alium morbum intelligit, vt infra di
cetur; addit autem ad præceptum minas. *Si
autem nolueris reddere, scito quod morieris tu, &
omnia quæ tua sunt*. Quibus monitis, & de
nunciationibus territus Abimelech, statim
summo mane surrexit, *& vocauit omnes seruos
suos*: ex quo intelligitur fictam esse regis ægri
tudinem, etiam medicis, si superis placet, des
peratam, quæ non prohibuerit, quo minus
primo diluculo surgeret, domesticos conuoca
ret, vt eis visa per quietem, auditáque referret.
Qui timuerunt etiam ipsi, quoniam ad ipsos quo
que minæ pertinebant. De eorum ergo consi
lio, vt ait Iosephus, Abrahamum accersit,&
cum eo expostulat, quod ipsius dissimulatio
ne tantum non factum fuerit, vt adulterij pœ
nas immeriti luerent.

Respondet Abraham afferens primò dissi-

XXXVI. Abraham suam excusat dissimulationem. v. 11.

mulationis caussam, & in homina peregrino non reprehendendam. *Cogitaui mecum, dicens, forsitan non est timor Dei in loco isto, & interficient me propter vxorem meam.* Non quod grauius putarent adulterium homicidio, sed quod adulterij vltorem timerent; quo de medio sublato, nullo Dei timore coerciti, impune se peccaturos sperarent. Secundo ostendit se iusta cautione vtentem, veritatem celasse, non tamen ess mentitum, vtendo verbis, iuxta morem in sua gente vsurpatum, qui fert vt qui eundem patrem, licet non proxime, agnoscunt, fratres dicantur & sorores, vt supra in simili causa dictum est. *Alias,* inquit, *& vere soror mea est, filia patris mei*, mediante Aran; *& non filia matris meæ*, quia genitus fuerat Aran, ex alia vxore Tharæ. Postremo ad molliendam dissimulationem; addit suum id consilium, non ipsius Abimelechi caussa recens fuisse susceptum, sed iampridem, in omnem huiusmodi euentum, inter coniuges institutum i putas ex quo in Ægyptum descenderant.

v. 12.

Gen. 12. 13.

XXXVII. Abimelech dat Abrahamo.

Hac responsione cum Abimelecho satisfactum esset, Dei præterea minas à se suisque auertere cupiens, & Abrahami gratiam, & orationes, ad depellendam sterilitatem, impetrare, tulit oues & boues, seruos & ancillas, & dedit Abraham, reddiditq; illi Saram vxorem suam: hoc necessitatis fuit, illud humanitatis, & beneuolentiæ. Postremo liberam facit ei habitandi potestatem, quouis in loco ditionis suæ. Inde ad Saram oratione conuersa; *Ecce mille argenteos dedi fratri tuo*, non sine ironia id dictum est, sicut & illud, *hoc erit tibi in velamen oculorum, ad omnes qui tecum sunt*, quasi dicat, eme ibi potius velamen, quo caput obnubas vt omnes agnoscant te esse nuptam. Sunt autem mille argentei sicli, totidem semiunciæ argenti, quæ in ære gallico hoc tempore sunt 27. solidorum cum dimidio. Itaque mille sicli, siue argentei, sunt quingentæ vnciæ, respondentque 1375. Francis Gallicis [a], aureis autem 458. cum triente, quæ fusius in Annalibus [b], disputata reperies. Et iuxta hanc æstimationem, & valorem pecuniarum, deinceps siclos, aliasque monetas peregrinas, in nostrates transferemus.

Et Saræ munera.

a Franci sunt 20. solidorum, aurei vero 60. vncia 55. solid. siclus siue semiuncia 27. cum dimidio.
b n. 100. & seqq.

Vt autem hanc Abimelechi historiam, simulque res anni huius concludamus. Accepit Abraham munera, eoque Deum orante *sanauit Deus Abimelech, & vxorem, ancillasque eius, & pepererunt. Concluserat enim Deus omnem vuluam domus Abimelech, propter Saram vxorem Abrahæ.* Perspicuum est hanc muliebrem pœnam esse, nec Regi conuenire. Sed is sanatus dicitur quoniam tota domus, cuius erat ipse paterfamilias, sanata est: nec potest esse caput sanum toto corpore languente.

XXXVIII. Et diuinitus sanatum.

ANNVS MVNDI 2139.

ABRAHÆ 101. ISAACI 1.

ARII 11. Imperij Assyriorum 208.

ANTE CHRISTVM 1914.

I. Ortus Isaaci.

ADest annus singularis, atque inusitatæ lętitiæ, in domo Patriarchæ Abrahæ, in natiuitate Isaac, eoque maioris, quo diutius expectata fuerat, & ardentioribus votis expetita [a]. *Visitauit enim Dominus Saram, sicut promiserat, & impleuit quæ locutus est.* Hæc visitatio benedictio est, & fœcunditas sterilis, & grandæuæ mulieris, quæ diuinam veritatem, & prouidentiam circa singularia rerum humanarum prodit, factis vberiorem, ac lætiorem quam promissis. Potest quoque accipi hæc visitatio, de Angelo visitante Abrahamum & Saram, iuxta eius promissionem [b], vt eis ortum filij gratularetur, quæ alioqui scripta non est, etsi merito facta credatur. Sed prior expositio magis placet. Concepit ergo Sara, & peperit filium in senectute sua. Nonagesimo anno concepit sub æstatem [c], vt colligitur ex initio cap. 18. & peperit 91. sub veris initia.

a c. 21. 1. Gen.

b c. 18. v. 10

c vide supra n. 30.

II. Ratio nominis.

Vocauitque Abraham nomen filij sui, quem genuit ei Sara, Isaac, & circumcidit eum octauo die, sicut præceperat ei Deus, in generali lege circumcisionis [d], *cum centum esset annorum; hac quippe ætate patris natus est Isaac.* Annos expletos sumendos esse supra probatum est; atque ita primus Isaaci; est patris 101. sicque sacra Chronologia, quæ Isaaco deinceps nititur, bellissime progredietur. *Dixitque Sara, Risum fecit mibi Deus.* Et risum quidem Isaacus significat, ait Eusebius [e], vt hoc suo nomine castam illam, sanctamque lætitiam repræsentaret, quam amicis suis Deus, tanquam singulare munus, ac præmium pollicetur. Pergit Sara. *Quicumque audierit corridebit mihi*, congratulabitur mihi, fietque particeps gaudij mei. Hoc indicium est virtutis Saræ, & Abrahæ, quod ab omnibus amarentur, ex quo futurum erat, vt eis cum charitate collætarentur. Quis putasset fore vt aliquando nuncius deferretur ad Abraham, Saram ei seni lactare filium? & veritate lactationis excludit, quod quis de supposito partu suspicari posset.

d c. 21. 5.

e de Præp. Euan. l. 11. c. 6.

III. Lactatur Isaac

Magno autem cum gaudio totum lactationis tempus Saram transegisse, & res loquitur ipsa per sese, & sancti Patres Chrysost. [f] August. [g] aliique significant. Hebræi autem tantam lactis vbertatem illi à Deo concessam aiunt, vt pluribus etiam infantibus nutriendis sufficeret. Certum quidem est Deum non parcè liberalem esse; sed fundamentum, quo nituntur infirmum est, quod scilicet Scriptura plurali numero vtatur, & filios dicat non filium. Id enim idiotismo tribuendum est, qui enallagem numeri admittit, etiam vulgò vsurpatam, quod plerique notarunt interpretes.

f hom. 46.
g serm. 68. de tem.

ANNVS MVNDI 2143.

ABRAHÆ 105. ISAACI 5.

ARII 15.

Imperij Assyriorum 212.

ANTE CHRISTVM 1910.

I. Quando ablactatus Isaac. a In trad. Heb.

IN variis de anno ablactationis Isaaci sententiis, illam elegi quam ab Hieronymo [a] ea Hebræis relatam, probatamque video: de quinto anno currete: quamuis legamus sanctam Machabæorum matrem triennio filios lactasse; dum enim vita productior fuit, consentaneum est lactationem fuisse diuturniorem, contractior autem fuit tempore Machabæorum, post mille videlicet septingentos & quadraginta circiter annos: & latis constat res diutius duraturas, tardius assequi perfectionem suam. Itaque tardius etiam fortassis ei dentes, ad solidiorem cibum necessarii succrescebant.

II. Cum conuiuio.

De hac porro ablactatione nihil aliud habet Moses, quam creuisse puerum, & ablactatum esse, fecisséque Abrahamum grande conuiuium in die ablactationis eius. Id autem Hebræis solenne fuisse, etiam ex Samuelis historia demonstratur, ea qua etiam clarius intelligitur illud ad gratias Deo agendas referri. Cur autê in die Circumcisionis non fieret conuiuium, in signum lætitiæ, quod infans aggregatus esset in numerum filiorum Dei, sicut nunc plerisque in locis in baptismate paruulorum, causam non reperio, nisi id placet consuetudini datum. Circumcisio enim recens instituta fuerat, consuetudo autem conuiuij in ablactatinne, antiqua, & à maioribus recepta per manus: infante primùm inter conuiuas, vt apparet, sedente, eorumque cibos pro suo modulo, participante.

ANNVS MVNDI 2144.

ABRAHÆ 106. ISAACI 6.

ARII 16. Imperij Assyriorum 213.

ANTE CHRISTVM 1909.

I. Eiectio Ismaëlis, eiusque tempus. a In Tr. Hebr.

HAbet hic annus eiectionem Ismaëlis cum matre sua, quam plerique in hunc annum referunt, cum Isaac iam quinque annorum esset, nimirum expletorum, & sextum esset ingressus. Præit fere Hieronymus [a], vbi cum dixisset quinto infantis anno ablactationem factam fuisse, addit, post ablactationem, Ismaëlem cum matre domo expulsam esse. Et cum nihil cogat illos statim à conuiuio eiicere, possumus sane cum Torniello, & aliis, eiusdem anni finem expectare. Ita temporis ratio à Scriptura firmatur: cum enim Dominus dixerit semen Abrahæ quadringentis annis afflictum iri [b], quod à sancto Stephano [c] iteratur, idque de semine eius per Isaac intelligatur: ab hoc autem anno ad exitum de Ægypto, anni 400. numerentur, oportet hunc annum primum esse Afflictionis, quando Ismael persequens Isaacum, vt loquitur Apostolus [a], domo eiectus est. Deinde cum à promissione primum facta Abrahæ, vsque ad legem datam, anni 430. ab eodem Apostolo [b], numerentur, & hic annus sit 31. Promissionis, oportet etiam primum esse eorum quadringentorum, qui sequuntur. Sed de tempore satis, plura in Annalibus reperies.

b Gen. 15. 13
c Act. 7. 6.
a Gal. 4. 29
b Gal. 3. 17

II. Et causa, & quis ludus Ismaëlis. c Gen. 21. 9. 10.

Huius eiectionis causam Moyses in hæc verba refert [c]. *Cumque vidisset Sara filium Agar Ægyptiæ ludentem cum Isaac filio suo, dixit ad Abraham; Eiice ancillam hanc, & filium eius: non enim erit hæres filius ancillæ, cum filio meo Isaac.* Ex hac ratione Saræ apparet Ismaëlem vigesimum iam annum ingressum, maiores quam pro filio ancillæ, spiritus assumpsisse, & se pro hærede, & primogenito gerentem, Isaacum quinquennem contempsisse, & crebra illusione vexasse. Ita hunc locum intellexit Paulus Apostolus [d], cum hunc ludum persecutionem vocauit, is, inquit, *qui secundum carnem natus fuerat, persequebatur eum qui secundum spiritum.* Itaque Paulum ibid. Hieronymus intellexit, & in trad. Hebr. Et vox Hebræa non tam ludentem, quam insultantem, & superbè, contumelioséque tractantem significat, eodemque modo eandem infra vsurpat vxor Putipharis, in accusatione Iosephi [e]. Talis fuit ludus famulorum Abner & Ioab [f], qui in mutuam multorum cædem euasit.

d Gal. 4. 29 [illegible]
e c. 39. v. 14
f 2. Reg. 2. 14.

III. Molestia Abrahæ super Ismaële.

Durè accepit hoc Saræ verbum Abraham pro filio suo. Patriarcha, inquit Chrysost. *bene affectus erga Ismaëlem moleste accipiebat, quæ à Sara dicebantur. Neque enim de Agar multum sollicitus erat; sed erga puerum ita afficiebatur, vtpote adhuc adolescentem.* Meminerat quoque eximias sibi de eo promissiones factas, eundemque, vt pote à se genitum, non poterat aspernari, nedum exturbare domo, cum matre sua. Cum ergo hæc eiectio Abrahamum male haberet, affuit ei per visum nocturnum Deus, qui crebro virtutem eius duris exercebat rebus, eique dixit. *Non tibi videatur asperum super puero, & super ancilla tua; Omnia quæ dixerit tibi Sara audi vocem eius, quia in Isaac vocabitur tibi semen.* Cui scilicet promisi terram hanc, & in quo benedicentur omnes nationes terræ. *Sed & filium ancillæ faciam in gentem magnam, quia semen tuum est.* Significat ergo Dominus hanc Saræ postulationem, non ex inconsulta mulieris iracundia, sed ex diuina inspiratione profectam, volente Domino illum ab adolescentia longe ab Isaaco secludere; ne cum ætate crescente ferocia, Isaaco legitimo hæredi dominari conaretur.

Et diuina eius consolatio.

IV. Dimittit matrem cum filio.

Abraham cui nihil erat antiquius, quam diuinæ voluntati in omnibus rebus obtemperare, surrexit mane, & tollens panem & vtrem aquæ, imposuit scapulæ eius, tradiditque puerum, & dimisit eam. Magna hæc videtur Abrahæ erga vxorem concubinam, & susceptum ex ea filium parcitas, atque duritiès. Sed fortasse hoc quoque iussit Dominus, quod deinceps vtrinque curam in se susciperet, vt sentiunt Theodoretus [g], & Abulensis, qui tamen hanc parcitatem

g q. 71. in Gen.

An cum aqua sola?

transfert in Satam parum æquam in Agarem, & Ismaëlem, cui tamen Dominus hac in re voluerit Abrahamum obsequi, sed addit etiam mox à discessu eorum, Abrahamum eis copiose necessaria subministrasse: idque propter loci vicinitatem, facile fuisse, & propter naturæ coniunctionem, oportuisse. Neque si Deus à principio eis per Angelum prouidit, id perpetuum fuisse putandum est: & non potius deinceps Abrahamum recordatum esse, se patrem esse ac maritum. Denique qui in alienos, ignotosque benignus erat, in suos non factus est ferreus.

V. Agaris luctus in siti pueri.

Cum ergo abiisset Agar, errabat in solitudine Bersabeæ, qui locus est in extrema Chananitide, ad meridiem, Ægyptum versus, & postea ex euentu id nomen accepit. Cumque consumpta esset aqua in vtre, *abiecit puerum subter vnam arborum, quæ ibi erant*, quam Septuag. vocant abietem. Non abiecit autem, quasi illum ferret in brachiis infantulum, qui annum iam vigesimum attigerat, sed deseruit cum ingenti mœrore eum, qui vltra progredi non poterat, viribus, pro ariditate sitis, exhaustis; quod ei nihil opis afferre posset. Ea tanta sitis indicat hanc demissionem factam fuisse æstiuo tempore, quo citius aqua defecit in aridis, ac siticulosis locis. Et quia oculi augent dolorem, abiit ab eo quantum potest arcus iacere: & sedens contra leuauit vocem suam, & fleuit: sed flebat etiam puer, & Dei vt apparet, implorabat opem, ex pia & domestica institutione Patriarchæ.

VI. Ab Angelo consolantur.

Et exaudiuit Deus vocem pueri in gratiam patris, misitque Angelum, qui afflictis ostenso puteo ferret opem, moneretque matrem, vt curam gereret Adolescentis, ex quo numerosa posteritas oritura erat. Hoc enim maior habenda est cura Iuuentutis, quo ad maiora destinatur. Et apparet illos ad aquam illam diutius esse commoratos, eoque conuehere solitos, quæ Ipsius ad victum erant necessaria. Hinc Abrahamo prospeciente, vt ex Abulensi dicebamus [a]; inde adolescente venationem exercente. Factus enim est iuuenis sagittarius, vt ait Moses [b]. Addit Iosephus [c] Agarem in posteros incidisse, eorumq; benignitate miseriam euasisse. Inde autem aliquantum progredientes, habitarunt in deserto Pharan, quod Israëlitæ ex Ægypto reduces celebre reddiderunt. Interea Isaacus domi versabatur, sub exactissima parentum cura, vt filius benedictionis, dum Ismaël syluestrem in desertis locis vitam ageret, nullius admodum cura munitam. Ergo ille mitis, iste ferox, pro educationis diuersitate redditus est.

a c. 21. in textu.
b c. 21. 20.
c l. 1. Ant. c. 12.

ANNVS MVNDI 2154.

ABRAHÆ 116. ISAACI 16.

ARII 26. Imperij Assyriorum 223.

ANTE CHRISTVM 1899.

I. Coniugium Ismaelis.

SVb trigesimum Ismaëlis annum contigisse arbitramur coniugium eius, de quo Moyses [a], *Habitauitque in deserto Pharan, & accepit illi mater sua vxorem de terra Ægypti.* Cui chronologiæ conciliant fidem ortus aliquot Patriarcharum, qui in Scriptura memorantur orti, sub annum trigesimum parentum suorum [b]: Et credibile est hoc coniugium non ignaro Abrahamo coaluisse, & patrem filio munera, non minus quam postea Ceturæ filiis largitum esse. Porro nomen vxoris Ismaëlis nusquam apparet in sacris literis.

a Gen. 21. 21.
b Gen. 11. 14 & seqq.

II. Fœdus Abrahæ cum Abimelecho. c 21. 22.

Eodem tempore fœdus iniit Abraham cum Abimelecho, vt ait Moyses [c], explicato Ismaëlis coniugio. Nec video cur anteuertendum sit hoc fœdus, & ex eo loco mouendum, quem ei dedit series Mosaïcę narrationis. Diuturnam enim Abimelechi experientiam innuunt illa verba, *Deus tecum est in vniuersis quæ agis*, quæ videlicet causa excitauit hunc regulum ad ambiendum hoc fœdus. Apparet etiam interuenisse iurgia inter Abrahæ, regisque famulos, quæ ad Dominos delatæ, inimicitias inter vtrumque, & quæ ex inimicitiis oriri solent, procreare potuissent. Quibus Abimelech occurrere studens, & à se, regnóque suo potentem aduersarium auertere, eum amicum habere voluit, ac fœderatum. Quod fidem etiam conciliat iis, quæ, de expetito ab eo Saræ coniugio, supra dicebamus. Et forte inaudierat aliquid de terra illi, eiusque posteris promissa diuinitus. Ideóque pro se posterisque suis cum Abrahamo pacisci voluit.

III. Contrahitur, & iureiurando firmatur.

Assumpto ergo secum Phicol principe exercitus sui, quasi teste ineundi fœderis, Abrahamum adit, eique ingenue fatetur se motum fœlicitate eius, & diuina in eum beneficentia, ad quærendam non tam amicitiam, quæ pridem parta erat, quam fœdus, quod ad seram vsque posteritatem pertineret, quod iureiurando, cæterisque cæremoniis sanciretur. Abraham consentit in fœdus, promittitque se iuraturum. Sed ne qua fortasse in animis simultas resideret, expostulat prius Abraham de accepta à seruis regis iniuria, qui puteum, quem foderant Abrahamitæ, illi per vim abstulerant. At rex negat se culpæ conscium vel participem extitisse, sed paratum potius ad ius cuique suum reddendum, si res ad eum delata fuisset. Excusationem accepit Abraham, vt ostenderet querelam non ex odio, sed iustitiæ zelo profectam, memor præteritæ Regis erga se liberalitatis: & ipse Regi oues & boues liberaliter largitur, vicissimque Rex ei locum; in quo erat puteus, & spatium aliquod circumpositum dedit, in quo mox Abraham plantauit nemus.

Mutua munera.

IV. Ritus fœderis.

Percusseruntque ambo fœdus, seruando solemnitatem, vt ait Tostatus, quæ olim in fœderibus seruabatur, vt scilicet aliquot animalia occiderentur, eisdemque diuisis, inter diuisiones; ab iis qui fœdus inibant, transiretur, iuxta ea quæ supra dicta sunt [d], de fœdere Deum inter & Abrahamum inito. Seorsim autem septem agnas statuit Abraham, quas regi dedit, *in testimonium*, inquit, quoniam ego fodi puteum istum, de quo scilicet inter ipsos iurgatum fuerat, & qui deinceps ex reipsa nomen accepit Bersabee. His gestis illi regressi sunt ad suos in Gerara. Abraham vero

d An. m. 2119. n. 6.

Puteus & Nemus. Abrahæ.

possessor

PROMISSION.50.

possessor putei, & loci circumiacentis, plantauit in eo nemus, in quo, vt aiunt Hebræi, solebat excipere peregrinos, illosque ad veri Dei cultum adducere. Innuitur etiam ibi altare extruxisse, cum dicitur ibi inuocasse nomen Domini Dei æterni.

ANNVS MVNDI 2156.

ABRAHÆ 118. ISAACI 18.

ARII 28. Imperij Assyriorum 225.

ANTE CHRISTVM 1897.

I. Salæ obitus. a Gen. 11. 14. 15.

EXplentur hoc anno tres & triginta supra quadringentos annos Salæ, quem ei vitæ cursum Scriptura [a], supra in catalogo Patriarcharum attribuit. Itaque moritur hoc anno, relicto in viuis adhuc proauo suo Semo, quamuis 165. annis natu grandiore.

b n. 10. 11.

Sed is quoque biennio post viuendi finem fecit, anno diluuij 502. vt patet ex 11. Gen. [b] & proxime dicturi sumus.

ANNVS MVNDI 2158.

ABRAHÆ 120. ISAACI 20.

ARII 30. & vlt. Imperij Assyriorum 227.

ANTE CHRISTVM 1895.

I. Semi obitus.

an.m. 1559. 2.

HOc denique anno moritur Semus, omnium Patriarcharum antiquissimus, atque adeo, quod scripto sit proditum, omnium mortalium, qui ab obitu Noë patris eius in viuis fuere. Eius enim fuisse primogenitum in ipsius Semi ortu docuimus. Sepultus dicitur in Babylone, vt habetur in Romano martyrologio, decimo Aprilis. Ex quo etiam coniectura ducitur, Semum alium plane fuisse à Melchisedecho, qui apud Chananæos, tam longe à Babylone vixit, regnauit, vtique & sepultus est. Sed de hoc argumento [c] alio in loco pluribus à nobis disputatum est. Et quoniam diu admodum vixit, coæuos habuit plerosque, tam ante quam post diluuium. Vixit enim ante diluuium cum patre, auo, & proauo annis fere centum. A diluuio autem, spatio quingentorum annorum, vndecim, duodecimve generationes vidit, si iam primogenitus Ismaëlis natus erat.

c a.m. 2118. n. 8. 9. 10.

II. Eius præstantia & virtutes.

Vir fuit eximiæ virtutis, adeo vt potuerit Melchisedech existimari; quem constat fuisse sanctissimum. Virtutem probat illa in parentem Noëmum reuerentia, quam illustriorem reddit alterius fratris in patris dedecore petulantia; probat & collata in eum Patriarchæ sanctissimi benedictio, in qua singulari priuilegio Dominus, Deus Semi appellatur, sicut postea Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob. Benedictio, quam merito existimare possumus, non in externa solum bona, sed large in corpus, vt diutissimè, & in animam, vt sanctissimè viueret, redundasse. Indicat retenta in eius vnius familia, vera pietas, verusque Dei cultus, aliis pene omnibus in idololatriam prolabentibus. Pene omnibus dixi; Nam satis constat Melchisedech & Abimelech Chananæorum regulos, cum magna vtique parte subditorum suorum, veri Dei cultores extitisse. Quod si in posteris maledicti Chanaan tales viri reperti sunt, minime dubitandum videtur, quin in Iapheti filiis ac nepotibus, plerique haustam à Noemo pietatem fouerint, ac propagarint.

Benedictio à Noë.

III. Eiusdem gloria. a c. 49. 19.

Sed virtuti Patriarchæ huius respondit gloria. *Seth* enim *& Sem*, vt ait Ecclesiasticus [a], *apud homines gloriam adepti sunt, & super omnem animam in origine Adam.* Id est inter omnes filios Adam. Quia, vt recte notauit Iansenius, sicut Seth post Adam primus est piæ generationis pater, vsque ad diluuium, cum frater eius pater esset impiorum: Ita & à diluuio post Noë, Sem factus est primus parens sanctæ generationis Patriarcharum, ex quibus Christus ipse natus est, cum eius frater Cham impius parentis irrisor, primus esset impiorum pater. Hanc vtriusque gloriam refert Bolducius [b] ad supremam illis temporibus in Ecclesia Dei dignitatem, vt Sethus ante diluuium post Adamum, Sem à diluuio post Noë summum gesserint pontificatum. Gloriosus ergo Sem, & inclytus iuxta nomen suum, & in eo maximè, quod Christum ipsum, omnium nepotum eius longe gloriosissimum, adumbrarit, qui viderit semen longæuum, qui zelo pro patris honore commotus sit, qui semen piorum à diluuio segregarit, & Iapheti progeniem exceperit in tabernaculis suis, sicut Christus excepit gentilium populos in Ecclesiam suam.

b de Eccl. ante legem, l. 2. c. 2.

Putatur pontifex.

IV. Aralius Rex Assyr.

Hoc ipso anno trigesimus & vltimus expletur annus Arij quinti Assyriorum regis, cui proximo anno successit Aralius filius eius tenuitque ad annos quadraginta; vtrumque affirmant Eusebius, & Africanus. Crediderim etiam hoc vel sequenti anno natam esse Rebeccam Isaaci vxorem, vt infra dicemus.

ANNVS MVNDI 2163.

ABRAHÆ 125. ISAACI 25.

ARALII 5. Imperij Assyriorum 232.

ANTE CHRISTVM 1890.

I. Sacrificiũ Isaaci quando contigerit. Gen. 22. l. 1. Ant. c. 13.

INsignis est hic annus in paucis admirabili Abrahę & Isaaci Patriarcharum obedientia, quam vterque exhibuit Deo, ille vsque ad mortem dilectissimo filio inferendam; iste se, tam inusitato sacrificio, hostiam religiosissima deuotione offerendo. Quo porro tempore id contigerit certatur inter Chronologos; communior & verior opinio, & quæ nullis vrgetur incommodis, est Isaacum egisse tum annum circiter vigesimum quintum. De anni tempore proditum est ab Hebræis, id primo die septimi mensis cōtigisse [c], quo die institutus est à Mose festus tubarum dies, in quo earum clangore conuocabatur populus ad audiendam legem. Dicunt autem Hebræi huiusmodi tubas

Vt tradit Iosephus. c Esdræ 2. c. 8. 2.

fuisse corneas, in memoriam liberati à sacrificio Isaaci, & immolati pro eo arietis, qui cornibus vepreto hæserat implicatus. Quo etiam referunt illud Dauidis [a] excitantis ad laudandum Deum. *In tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ.* Hæc de tempore.

Ps. 97. 6.

II. Quæ illius causæ.

De reipsa primum occurrit inquisitio causarum grauissimæ tentationis huius. Principio voluit Dominus, ad gloriam suam, & ad gloriam amici sui, admirabiles eius virtutes patefieri omnibus gentibus. Nam ingēs gloria Domini est habere famulos, qui tanti faciant imperium eius, vt ad ipsius nutum omnia impedimenta perrumpant, omnia naturæ iura transcendant. Et ingens gloria est Abrahami tanta in Deum fide extitisse, omne vt humanæ rationis iudicium in eius obsequium redigeret; tanta obedientia, vt non parceret vnigenito suo, sed eum sua ipse manu iugularet; tanta spe, vt per eundem nihilominus speraret diuinas promissiones implendas esse; tanta charitate, vt suum omne gaudium illi consecraret, paratus reliquam omnem vitam in domestico luctu, in populari infamia traducere: tanta fortitudine, vt paterno amore percalcato, innocentissimum, maximéque amabilem filium mactare non dubitaret.

2.

Voluit quoque Dominus Abrahamum seruum suum vsque adeo honorare, vt eius fidei, & obedientiæ meritis deberentur, quæ Deus hactenus se donaturum ipsi, & posteris eius, ex mera liberalitate promiserat: idque ostendunt ea verba [b], *Quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo vnigenito propter me, benedicam tibi,* &c. addito etiam aduentu Messiæ. Nam concludens ait, *& benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ.*

b Gen. 22.

3.

Voluit denique Dominus extare clarissimum exemplar, atque ideam illius sacrificij, quod aliquando vnigenitus eius, pro salute mundi, Hierosolymis impleturus erat: quando Æternus Pater proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, vt ait Paulus Apostolus [c].

c Rom. 8. 32.

III. Tentatio Abrahæ grauissima.

Tentauit ergo Dominus Abraham, eoque modo se gessit erga ipsum, quo solent homines, cum de alijs volunt experimentum accipere. Tentauit inquam, eique præceptum imposuit, longe grauissimum atque difficillimum. *Tolle,* inquit, *filium tuum vnigenitum, quem diligis, Isaac, & vade in terram visionis, atque ibi offeres eum in holocaustum, super vnum montium, quem monstrauero tibi.* Singula pene verba præcepti difficultatem amplificant, sicut præclare docent omnes sancti Patres, Ambrosius, Augustinus, Rupertus, Chrysostomus, Gregorius Magnus & in primis Origenes [d]. Vt merito dici posset, *certamen forte dedit illi, vt vinceret* [e]. Terram porro visionis vocat conspicuum locum, qui longe latéque prospectum habeat in subiectas vndique terras, ex quibus etiam facile videri possit. Id autem recte conuenit terræ, in qua Ierusalem, & templum Salomonis, postea ædificatum est. Nam cum Ierusalem loco esset totius Chananitidis eminentissimo, adeo vt vndique in eam vrbem ascenderetur, templum erat in loco totius vrbis altissimo, & monte plures in colles assurgente. Nam qui meridiem respicit dictus est Sion, qui occasum Golgotha, qui septentrionem Acra, qui ortum Moriach, quod erat commune totius montis nomen: quem ei collem se ipsi ostensurum dicit, vbi videlicet propius accessisset.

d hom. 8.
e Sap. 10. 12.

IV. Eiusdem obedientia mirabilis.

Sed quid ad hæc Abraham? nihil excusat, nihil obmurmurat, nihil obsecrat in tam luctuoso negotio, nihil cunctatur, sed ad celerem executionem fertur, de nocte consurgit tacitus, parat quæ sacrificio erant necessaria: addit ad Isaacum comites duos, statimque se dat in viam. Nec tamen imprudenter. Deus enim omnium difficultatum præscius, dedit ei plenissimam, certissimamque cognitionem, id præceptum à se profectum esse. *Tertio* [a] *autem die eleuatis oculis vidit locum procul*: & ex columna ignis, vt Hebræi dicunt, à Deo excitata in loco, in quo Isaacum oportebat immolari, agnouit locum illum à Deo electum ad sacrificium, aut interiore certe afflatu, sine quo columna ignis ambigua fuisset. Omnibusque simul progressis vsque ad radices montis Moria, ibi subsistere iussi sunt famuli cum asino, & lignis Isaaci humeris impositis, *ipse Abraham portabat in manibus ignem & gladium.* Quam triste spectaculum parenti præscio futurorum.

a Gen. 22. 4.

V. Et colloquium cum filio.

Ecce autem nouum telum, ad senile pectus perfodiendum, eo acerbius, quo mollius ac blandius. Cum enim duo simul progrederentur, puta in montis ascensu, *dixit Isaac patri suo, Pater mi.* Sufficiebat hoc verbum, ait Chrysostomus [b], *ad Ipsi viscera laceranda. At ille respondit, Quid vis fili? ecce,* inquit, *ignis & ligna, vbi est victima holocausti? Dixit autem Abraham, Deus prouidebit sibi victimam holocausti, fili mi.* Sic ille dissimulans. Quæ enim mens, qui sensus Abrahæ fuit, dum intuetur in vultum innocentis filij, nihil mali suspicantis, & mox paterna manu morituri? Cuius viscera, nedum mitissimi parentis, non dilaceraret illa tam candida, tam simplex, tam mitis interrogatio? Quomodo non strangulabat inclusus dolor, cum in dissimulatione perseuerandum esset, nec liceret afflictissimo Patriarchæ in rugitum magni clamoris erumpere; aut saltem gemitu ac lacrymis, cor, ingenti mole tristitiæ oppressum, aliquantulum exonerare. Et quanta gratia credimus misericordem Deum eius animam sustentasse, vt par esset ferendo oneri, neque penitus tristitiæ fluctibus absorberetur?

b hom. 47.

VI. Præparatur Isaac ad sacrificium.

Reliquus est postremus tragœdiæ huius actus, in quo res è luctuosissimo statu, in lætissimum commutatur. Peruenitur ad locum, quem Dominus ostenderat Abrahæ: ibi opere tumultuario altare construitur, desuper ligna componuntur, victima cædenda est. Quæ fuerit tum Abrahæ ad filium oratio, reliquit Moyses piæ hominum meditationi, quam Iosephus copiose suppleuit [c]. At Isaac non tam patris oratione, in tam horrifico, atque insperato nuncio, quam diuina interius motione persuasus, nihil queritur, nihil reluctatur, sed incredibili animi fortitudine roboratus, deponit vestimentum, procumbit in genua, manus offert ad vincula, corpus ad cædem, ascendit in struem lignorum rogo paratum, patri vale dicit illacrymans, animam commendat Deo, gladio iugulum præbet. Nihilo segnius pater filium super ligna,

c l. 1. Ant. cap. 13.

commodè ad accipiendum ictum, & ligna sanguine aspergenda, componit taccipit gladium extendit se manum, non vt vibret in ceruicem, sed vt more immolaturum pecudum immergat in iugulum; prout Hebræa quoque vox, & Græca requirit. Et Chrysost. [a] ait Patriarcham gladium per collum pueri immisisse.

a hom. 47. sub fin.

VII. Et liberatur.

Ad extrema iam ventum erat; & poterat Isaac, iam mortis horrore examinatus, oculis caligine circumfusis concidere, corde vitali calore destituto; cum ecce ex insperato intonat de cœlo vox, quæ inhibet filij cædem, prædicatque fat magnum captum esse de Patriarchæ in Deum fide, atque obedientia experimentum. Et Abraham sollicitus de sacrificio Domini, mutata licet hostia peragendo circumspiciens vidit post tergum arietem, angelico vtique ministerio delatum, arbustis implexum, ne effugere posset, & à Deo præparatum, vt promissionem serui sui impleret, qui dixerat, Deum sibi de hostia prouisurum. Illum ergo assumit, offertque holocaustum pro filio, tanto maiore vtriusque lætitia, quanto propius vterque à cæde ferenda, inferendáque abfuerant. Eo peracto, apparet iterū Angelus, Deique personam gerens, propter huius obedientiæ clarissimum facinus, antiquas promissiones factas Abrahæ iureiurando confirmat, hoc est, tam stabiles atque immobiles futuras testatur, ac quę inter homines iureiurando firmata sunt. Sicque redit Abraham ad famulos cum filio, *abieruntque Bersabee simul, & habitauit ibi*, vtique cum familia sua.

Merces obedientiæ.

ANNVS MVNDI 2164.

ABRAHÆ 126. ISAACI 26.

ARALII 6. Imperij Assyriorum 233.

ANTE CHRISTVM 1889.

I. Nuncius ad Abraham ex Mesopotamia.

Certum annum assignare non possumus nuncio accepto ex patria ab Abrahamo, ideòque seriem Mosaicæ narrationis secuti, illud inter oblationem Isaac, & mortem Saræ collocabimus. Libet autem suspicari Abrahamum, post liberatum à morte Isaacum, & spes suas diuinitus etiam iureiurando firmatas, lætitia exultantem, suos, qui erant in Mesopotamia, gaudij sui participes facere voluisse, & ad eos, io recenti re, misisse nuncios. Nachorem autem, vice versa, de rebus suis nuncios ad Abrahamum fratrem suum misisse. Quæ à Mose relata sunt, vt genus Rebeccæ, quæ postea in vxorem data est Isaaco, intelligeretur, & item Rachelis & Liæ, quæ Iacobo Patriarchæ nupserunt.

II. Abraham non communicauit cum suis.

Hoc porro nuncium, de duodecim filijs à Nachore genitis, apertè ostendit nullam fuisse Abrahami cum Nachore communicationem, ex quo discesserat ex Haran, anno ab hinc quinquagesimo primo. Quod valide etiam roborat chronologiam nostram, de morte Tharæ ante digressum Abrahæ ex Haran. Nam si eo viuo discesserat, quomodo eum totis quinquaginta annis non inuisebat? Illum, inquam, qui pater erat, qui spiritali eius auxilio vehementer indigebat, qui eius vnius amore incitatus, patriam grandis natu reliquerat, & longinquam susceperat transmigrationem. Sin autem inuisebat, quomodo octo filios ex Melcha, quatuor ex Roma, omnes nepotes suos à fratre Nachore ibidem susceptos ignorabat; vt nunc illi tanquam noua, & ignota nuncientur; *Nunciatum est Abrahæ*, inquit Moses [a], *quod Melcha quoque*, & non solum Sara ipsius germana, *genuisset filios Nachore fratri suo.* In his autem numeratur Hus primogenitus, de cuius stirpe putat Hieronymus Iobum fuisse propagatum [b], atque ita Chaldæum fuisse, siue Haramæum, quem tamen Idumæum fuisse Septuaginta testantur. Sed hæc controuersia alio discutietur loco.

a c. 22. 20.

b in Trad. Hebr.

III. De Rebeccæ ortu opinio Rabbinorum.

Hoc ipso anno vigesimo sexto Isaaci, volunt Rhabini natam esse Rebeccam, sed more suo nihil probant: & credibilius est ante aliquot iam annos ortam fuisse. Alioqui decimo quarto anno ætatis nupsisset Isaaco quadragenario. At maiorem natu videtur exhibere historia Geneseos, vt quæ aquatum mittitur, fert hydriam in scapula, & decem camelis haurit aquam. Itaque non temerè opinor, ei quatuor aut quinque annos addiderimus, vt supra anno Isaaci vigesimo primo significauimus.

ANNVS MVNDI 2175.

ABRAHÆ 137. ISAACI 37.

ARALII 17. Imperij Assyr. 244.

ANTE CHRISTVM 1878.

I. Obitus Saræ. a Gen. 27. 17. b ca. 12. 19. c l. 10. de Ciu. c. 31.

Saræ morte ac funere celebratur hic annus. [a] Cum enim illa marito suo decennio minor fuerit, & 127. ætatis viuendi finem fecerit [b], necesse est eam anno 137. Patriarchæ fuisse defunctam, quod notauit Augustinus [c]. *Et mortua est in ciuitate Arbee, quæ est Hebron, in terra Chanaan. Venitq; Abraham vt plangeret & fleret eam*, merito fleret eximia virtute mulierem, bonum quo rarius, hoc & lacrymis dignius. Venit autem Patriarcha ex Bersabee, vbi habitabat, vt proxime dictum est [d]: Nec Saram alibi, quam cum marito & filio habitasse, putandum est. Qua vero occasione, vel causa Sara Hebrone fuerit, ibique mortua sit, non liquet. Apparet Abraham cum tota familia Hebronem Dei voluntate remigrasse, etsi id diserte non scripserit Moses, sed ex Saræ morte conijciendum reliquerit. Nec Deus ferunt suum, quem volebat esse peregrinum, diutius in eodem loco moras sinebat trahere longiores. Et iam Bersabee [e], colonus fuerat dicbus multis.

d ca. 21. 19

e ca. 21 fi.

II. Venit ad funus Abraham.

Venit ergo Abraham ex vrbe Hebron, quia sepulchra erant extra ciuitatem, & quidem cum vestitu funebri, & comitatu multorum, qui ad eum consolandum venerant, venit in quam ad locum, vbi depositum fuerat cadauer, quod sepulturæ mandaretur, vt eo loco

funebri oratione, planctuque dolorem suum declararet, & mortuam commemorandis illius virtutibus dilaudaret. Et fletus quidem, vt notarunt Pererius & Abulensis, veri doloris erat, planctus autem honoris ac solemnitatis, personis illustribus deferri solitus. Quomodo David planxit Saulem & Ionatham [a], cæsos in montibus Gelboë, & lugubre carmen ipse composuit, quod ab Israeliticis in funeribus decantaretur. Ideoque Dominus minatur Ioachimo filio Iosiæ, in pœnam scelerum suorum, fore vt non plangeretur [b], *Non plangent eum*, inquit *væ frater & væ soror, & non concrepabunt ei, væ Domine, & væ inclyte, sepultura asini sepelietur*, &c. Addebant & complosionem manuum, & percussionem pectoris, aliáque, quæ in Annalibus [c] breuiter persecuti sumus.

ceremoniæ funeris.

a 2. Reg. 1. 17.

b Ierem. 22. 18.

c n. 3. 4.

III. Abraham emit locũ sepulturæ.

d Gen. 10. 15.

Sed redeamus ad Abrahamum, qui cum surrexisset ab officio funeris, locutus est ad filios Heth. Incolæ loci huius erant Hethæi, quos inter filios Chanaan Moyses [d], secundo loco memorat. Ab his Abraham primum vniuerse petit, sibi vt liceat habere in eorum agro locum aliquem, in quo defunctæ vxoris corpus sepeliat. Illi vltro offerunt sepulchra sua, vt vnum ex omnibus eligat, in quo sepeliat mortuam, spondentque neminem id prohibiturum. At Abraham, qui nolebat Saram in profanis infidelium sepulchris condere, petit certum sibi locum vendi, quem deinceps vt proprium possideat, in eóque perpetuum sepulturæ locum sibi suisque obtineat. Is locus fuit spelunca duplex, quam possidebat Ephron, filius Seor Hethæus, cuius pretium edixit rogante Abrahamo, quadringentos argenti siclos, quos si ad nostratem pecuniam reduxeris, conficient 550. Francos; quoniam siclus semiuncia est argenti, vt supra dictum est [e]. Eam *pecuniam appendit Abraham*, & ita confirmatus est ager, & antrum, quod erat in eo, Abrahæ, in possessionem sepulchri.

e c. 20 16. A. m. 2138. n. 37.

IV. Laudatio Saræ.

Possumus nos quoque imitatione Abrahami, cohonestando Saræ funeri operam aliquam ponere; funeri matris credentium cuius eximia plane laus, est incomparabilem Virginem adumbrasse, & illi similem dici posse, nomine, fide, gratia, fœcunditate, expetita prole, peregrinationibus, coniugio, pulchritudine, honore, amissione ac recuperatione filij, & multarum similitudine virtutum. Denique Sara à principe Patriarcharum, magno cum honore sepelitur. B. Virgo à Patriarchis noui Testamenti, cum hymnis & canticis, magnáque gloria tumulatur: neque illic abfuit Isaac filius eius; neque hic desideratus est Iesus, filius eius, qui eam in cœlum, ad beatam immortalitatem assumpsit. Sed hanc comparationem in paucula hic verba contractam, inuenies in Annalibus paulo latius explicatam. Addo hic strictim eiusdem laudatiunculam, seu breuem vitæ epitomem, quæ in duplicis speluncæ fronte appendi possit, cum bona Lectoris venia, hunc in modum.

Vide Annal. n. 9. & seqq.

V. Et Epitaphium.

Mulierem fortem si forte quæras Lector, procul & de vltimis Chaldææ finibus eductam hæc spelunca claudit, Saram fortissimam, nobilissimamque mulierem, adeóque principem non familiæ vnius, sed maximi lectissimique populi, non populi, sed gentium plurimarum. Nam ad illam quoque pertinet, Benedicentur in te omnes gentes. Iacet in hac spelunca duplici dilectissima coniux Abrahæ, digna planctu, lacrymisque maximi Patriarchæ; mulier plane fortis in deserendo natiuo solo, patrioque cœlo, cum Diis patriis, patriaque domo, amicis cognatisque, certa perpetuæ peregrinationis, exiliique sempiterni. Fortis in sterilitate ad XC. annos patienter toleranda; & promissa prole ipsos 25. annos expectanda. Fortis in periculis, atque omni tentatione superior: vt merito confidat in ea cor viri sui, dum regi Ægyptio, atque Palæstino eam credit, & illa se ex eius arbitrio, vxorem vtrobique dissimulat, & sororem vocat. Fortis in peregrinationibus annorũ duorum supra sexaginta [a], è Chaldæa in Mesopotamiam, in Chananitidem, in Ægyptum: indeque rursum in terram Chanaan, & ibi in Sichem, in Bethel, in Hebron, in Geraris, in Bersabea, & rursus in Hebron, vbi peregrinationibus morte aliquando terminatis, ad sinum Patriarcharum profecta, ipsi Abrahamo parauit locum, anno ætatis 127, ab orbe condito bis millesimo 175. Ante ortum Virginis matris, cuius clarissimus typus fuit, 1863.

a à 65. ad 127.

ANNVS MVNDI 2178.

ABRAHAMI 140. ISAACI 40.

ARALII 20. Imperij Assyriorum 247.

ANTE CHRISTVM 1875.

I. Cõiugium Isaaci, eiusque tempus.

b Gen. 25. 20.

QVadragesimo Isaaci anno eius matrimonium contigisse omnes æquè consentiunt. Præit enim Scriptura [b], *Abraham*, inquit, *genuit Isaac, qui cum 40. esset annorum duxit vxorem Rebeccam.* Et poteramus annos hic quoque numerare completos, vt hoc anno poneretur legatio in Mesopotamiam matrimonij causa, sequenti ipsa matrimonij celebritas, quæ, quia vno fere verbo à Scriptura perstringitur, ipsa autem legatio late describitur, visum est vtramque in hunc annum conijcere. Tarditas porto huius matrimonij admiratione non caret: cum præsertim grandæuus Abraham nihil æquè expeteret, quam videre quamprimum ex Isaaco nepotes; quod ipsum de Sara æquè affirmari potest. Existimo sane Patriarcham ea in re diuinam expectasse monitionem, quia promissum diuinitus semen, peculiari Dei prouidentia, administrabatur. Ex qua illud etiam profectum est, vt vxores Chananitides ab hoc coniugio repellerentur, & puella de ipsiusmet Patriarchæ cognatione eligeretur. Accedere potest illa ratio, quod cum Rebecca diuinitus huic matrimonio destinata esset, non ante monuit Dominus Abrahamum de coniugio, quam illa adoleuisset, quæ nunc decimum octauum, vel 19. agebat annum, vt supra [c] notauimus.

c a. m. 2164. n. 3.

II. Eius interpres Eliezer.

Huius negotij eligitur interpres ab Abrahamo non ipsemet Isaac, ad quem res maximè pertinebat, & cuius consensus in matrimo-

nium

nium, certamque mulierem necessario requirebatur, sed domesticus famulus. Ac ne consulitur quidem Isaacus, quod patri certissimum esset, eum in paterna potestate fore. Accedit quod cum vnigenitus ei esset Isaac meritò prudenterque veritus est, ne quid ei in longinquo itinere humanitus accideret, & interim ipse suauissima dilecti sui consuetudine priuaretur. Illum porro famulum vocat Moyses seniorem domus Abrahæ, qui præerat omnibus quæ habebat; crediturque fuisse ille Damascus Eliezer, cuius superius [a] facta est mentio; Eum enim fidelissimum Abrahæ, ac dilectissimum apparet ex eo, quod de illo constituendo hærede, filiorum defectu, cogitaret. Tanti tamen duxit esse negotium, quod illius fidei ac prudentiæ committebat, vt ab eo iusiurandum exigeret, de accipienda vxore de cognatione sua, & non de filiabus Chanaan. Præsertim cum in eius arbitrio poneret vxorem, quam apud Nachorem acciperet, quæ plurimæ ex octo filijs Malchæ natæ esse poterant. Nisi forte placet Abrahamum alia sigillatim mandasse, quæ non sint à Moyse mandata litteris.

a Gen. 15. a.

III. Abrahā ab eo iuramētum exigit.

Ea porro cæremonia, manus ad femur Abrahæ admouendæ, famulum adiurabat per Dominum cœli & terræ, quia is de semine Abrahæ nasciturus erat; vt patres omnes, catholicique Doctores interpretantur: reiectis Iudæis, qui in honorem circumcisionis factum volunt. Quoniam vero iubebat Abraham deduci puellam in Chananitidem, quærit Eliezer, quid facto sit opus, si ea nolit ex patria demigrare, an eo deducendus sit Isaac. De priore respondet Abraham, fore vt puella non sit detractatura migrationem, Angelo Domini rem suauiter administrante. Quoniam tamen liberæ semper remanent mortalium voluntates, subdit, *Sin autem mulier noluerit sequi te, non teneberis iuramento, filium meum tantum ne reducas illuc.* Tunc enim videlicet exquiremus à Deo, quid fieri placeat. Abhorrebat nimirum Patriarcha ab ea gente, quæ antiquo Noë maledicto tenebatur, & post annos aliquot funditus erat exterminanda. Ideóque non oportebat cum ea semen Abrahæ permisceri atque confundi, ne cum ea simul interiret. Idemque etiam obseruauit Iacob [b].

Cur abhorret à filiabus Chanaan.

b Gen. 27. fi. & 28. 1. 2.

IV. Cui vsui 10. cameli. c ca. 24. 15.

Præstitit iuramentum Eliezer matrimonij procurator. *Tulitque decem camelos de grege Domini sui*, quibus partim munera pretiosa portarentur, vt ex sequentibus patet [c], vbi de aureis argenteisque vasis, & pretiosa veste fit mentio, partim etiam procuratoris comites, de quibus infra [d] fit mentio. Et in reditu noua nupta, cum eius comitatu deuehenda erat, & multa supellectile. *Profectusque perrexit in Mesopotamiam ad vrbem* Haran, in qua habitabat *Nachor* frater Abrahæ, qui ibi quinquennium cum patre fuerat commoratus. Iamque peruentum erat ad propinquum vrbi puteum, cum Eliezer de suo negotio sollicitus, & humanæ prudentiæ diffidens, ad diuinam recurrit prouidentiam, quæ futurum hoc matrimonium, pro sua in Abrahamum beneuolentia, moderabatur: petitque vt ex certo quopiam euentu, ex ipsius afflatu profecto, intelligat, quamnam Deus elegerit in vxorem Isaaci. Eum euentum ipse proponit: vt scilicet ea puella à Deo electa agnoscatur, quæ sibi potum petenti libenter tribuat, & insuper vltro camelis offerat.

d v. 59.

votum Eliezer.

V. Ex diuina inspiratione factum.

Id desiderium ac postulatum fuisse legitimum, Deoque acceptum, atque adeo ipso inspirante conceptum, ideóque ominosæ superstitionis minime accusandum, euentus ipse patefecit. In eodem etiam agnoscitur Procuratoris huius prudentia, quam Chrysostomus obseruauit. Cum enim sciret mores Abrahami & Isaaci ad hospitalitatis officia propensos, hanc ipsam animi inclinationem optauit in vxore & nuru dominorum suorum, vt tanto esset felicius matrimonium, quo magis inter se coniugum mores congruerent. Agnoscitur & prompta atque officiosa Rebeccæ charitas, quæ nec ignotum repulit virum, neque vespertinum tempus excusauit, quo vrgebatur ad reditum, nec iteratum hauriendi laborem detrectauit; nec morata est puellas reliquas, quibuscum venerat recedentes, sed libenter atque officiosè quod petebatur, dedit: & ad benignitatem obsequij etiam verborum gratiam & modestiam adiunxit, sed & camelis vltro potum dedit, Eliezere rem totam, cum iucundissima admiratione contemplante, & rebus ipsis agnoscente, exauditam fuisse orationem suam.

Rebecca officiosa.

VI. Eliezer gratias agit Deo.

Iamque probabantur puellæ mores, formæ, ætas, reliquum erat genus, quoniam Abraham expetebat nurum de cognatione sua, quod vbi illa patefecit, & hospitij commoditatem indicauit, vicissimque petijt quis ipse esset. Tunc ille vna eademque opera, & Deo gratias agens, & petitioni satisfaciens [a], *inclinauit se, & adorauit Dominum dicens. Benedictus Dominus Deus Domini mei Abraham, qui recto itinere perduxit me in domum fratris Domini mei.* Nachoris scilicet. Itaque cum iam plane ipsi satisfactum esset, nec vltra dubitaret, quin Rebecca electa esset à Deo, in vxorem Isaaci, tum demum, quasi in pignus matrimonij, dona quæ protulerat, inaures scilicet aureas, & armillas, illi dedit. Quæ cum illa domi nunciasset, introductus est domum cum comitatu suo, & camelis, moxque exposuit à quo, & quam ob causam venisset, quoque modo deprehendisset diuinam Rebeccæ electionem; postremo requirit à Labano & Bathuele virginis fratribus, an in hoc matrimonium consentiant. Illi respondent diuina prouidentia negotium administrari, itaque suum non esse negare consensum; Sed & Rebecca præsens silentio consentiebat, posteàque apertius rogata, dixit se paratam abire cum Eliezer matrimonij pronubo, atque interprete.

a c. 24. v. 26.

Dat Rebeccæ munera, eius cognati in nuptias consentiunt.

VII. Dona Isaaci Rebeccæ & cognatis. cap. 24. v. 53.

Habito puellæ & parentum consensu Eliezer gratias agit Deo, de negotio fœliciter transacto, *prolatisque vasis argenteis & aureis, ac vestibus dedit ea Rebeccæ pro munere.* Vasa vocat Moses mundum muliebrem, quem ei, nomine Isaaci sponsi sui, largiebatur. Fratribus quoque eius ac matri dona obtulit. Patris nusquam hic vlla mentio; quo fit vt merito putetur mortuus: initoque conuiuio ibi pernoctarunt. Ea nocte transacta Eliezer dimissionem petit. At puellæ mater, ac fratres sal-

Reditus aliquamdiu tardatur.

tem decem dierum moram postulant, quibus ille resistebat: dies tamen aliquot abstulisse probabile est, quibus vale diceretur propinquis atque cognatis, quorum magnus erat numerus, quibus antidoralia pararentur, & necessaria puellæ ac comitibus eius supellex: quibus denique tam Eliezer, & socij eius, quam cameli à longo itinere modicè reficerentur.

VIII. Rebeccæ discessus cum nuncio.

Transactis itaque diebus aliquot, paratóque commeatu, Mater, fratresque dimiserunt Rebeccam, & nutricem eius, quam codices nonnulli vocant Delboram, ab eâque aiunt non solum lac in infantia, sed puerilem etiam institutionem accepisse. Puellæ quoque honorariæ eam secutæ sunt, vt habetur in sequentibus, quæ forte fuerunt ancillæ in dotem datæ; vt mirum sit eam nupertime ancillari modo aquatum iuisse, & aqua onustam reuertisse. Abulensis ait cum morem fuisse Hebræis, vt puellæ etiam opulentarum familiarum, ante nuptias domi, quasi ancillæ famularentur[a]. *Dimiserunt autem & seruum Abrahæ, & comites eius, imprecantes prospera atque sorori suæ*, consentaneè ei promissioni ac benedictioni, quam postremò Dominus Abrahæ dederat. [b] *Soror nostra es*, inquiunt, *crescas in mille millia, & possideat semen tuum portas inimicorum suorum.* Dominetur scilicet in ciuitatibus eorum, vt solent qui portas vrbium habent in potestate, earumque propugnacula. [c] *Igitur Rebecca & puellæ illius ascensis camelis secuti sunt virum, qui festinus reuertebatur ad Dominum suum.*

a v. 59. Fratres sorori prospera imprecantur. b ca. 22. 17.

c v. 61.

IX. Habitatio Abrahami & Isaaci. d ca. 16. 14. e ca. 20. 1.

Eo autem tempore deambulat Isaac per viam, quæ ducit ad puteum, cuius nomen est Viuentis & Videntis, ei ab Agare impositum[d], *habitabat enim in terra Australi.* Eam supra [e] Moses vocauit Geraram. Sed dubium est, an illic adhuc habitaret Abraham, quem supra dictum est Hebronem remigrasse, vbi & sepeleuit Saram, quæ ibidem mortua fuerat [f]: & difficile creditu est Isaacum à patre habitatione longius seiunctum fuisse. Dicendum igitur videtur, Abrahamum post sepultam vxorem, iterum in Gerara rediisse, ibique cum filio habitasse, & quidem ante missum famulum in Mesopotamiam. Nam is recta venit in prouinciam Geraræ, ad quam pertinet puteus prædictus. Illic autem inuenit deambulantem, aut, vt est in Hebræo, reuertentem per viam, quæ ducit ad puteum. Nam egressus fuerat ad meditandum in agro inclinata iam die. Sic enim Hieronymus [g] interpretatur ἀδολεσχῆσαι, Septuag. interpretum, spiritualem scilicet mentis non corporeum membrorum exercitationem; cui etiam consentit Augustinus [h].

f ca. 23. 2.

g in Trad. Hebr.

h q. 68.

X. Occursus Isaaci & Rebeccæ.

Regrediens igitur Isaac domum, *cum eleuasset oculos, vidit camelos venientes procul. Rebecca quoque conspecto Isaac, descendit de camelo*, cum prius interrogasset Eliezerum, quis esset, qui in occursum eis veniret: cognouit quippe à longe camelos suos Isaac, & suspicatus est, quod res erat, & venit obuiam suis. At Rebecca, vt accepit eum esse Isaacum paratum sibi virum, *accepit cito pallium, & operuit se*, vel pudoris causa, quod sponso suo ex improuiso, atque inopinatè appareret, vel vt eo theristro, aut peplo esset ornatior. Seruus occurrit prior, significans vno verbo adesse cognatam ac coniugem suam Rebeccam. Qui ain Isaac peramanter salutat, osculatur, amplectitur, introducitque in tabernaculum Saræ matris suæ, quod illi pater inhabitandum tradiderat. Ex quo significatur, fœminas seorsim à viris habitasse. Et accepit eam vxorem, ratum habendo, quod eius nomine Eliezer in Mesopotamia transegerat. Addit Moses Isaacum ita dilexisse Rebeccam, vt dolorem, ex morte matris acceptum, temperaret. Ingentem illum fuisse necesse est, qui in pectore filij quadragenarij, post triennium viueret. Eum ergo amorem Isaac deinceps in vxorem transfudit; & illa in locum Saræ amando successit.

Accipit eã vxorem.

ANNVS MVNDI 2179.

ABRAHAMI 141. ISAACI 41.

ARALII 21. Imperij Assyriorum 248.

ANTE CHRISTVM 1874.

I. Abrahæ coniugium cum Cetura. a l. 1. Ant. c. 14. & 15. b De Præp. l. 9. c. 19.

CONiuncta narratio gemini matrimonij Isaaci & Abrahami, significat alterum alteri, breui interiecto tépore successisse: quamuis Iosephus[a], hoc nouum Abrahami coniugium statim à morte Saræ recenseat; cum Scriptura saltem triennium interiiciat. Accedit Demetrius apud Eusebium[b], qui ait Abrahamum annos natum centum & quadraginta duxisse Ceturam, quæ est nostra Chronologia Sed quæ causa nuptiarum nouarum, & quæ noua vxor. Nam leuè certe fuisse causam oportet, cum iam Abrahamus duos suscepisset liberos, & vtrique infinita soboles promissa diuinitus fuisset: & de ipso centenario verè dixerit Apostolus[c] corpore illum fuisse emortuo, cur nihilominus animum ad nuptias applicuerit.

c Rom. 4. 19.

II. Quæ illius causæ videantur.

Suspicatur non improbabiliter Caietanus, & post illum Pererius; Abrahamum præfecisse domui suæ Isaacum, tanquam hæredem ex asse destinatum; ipsum autem seorsim cum Cetura mansisse, quam vxorem acceperit, vt senectutis suæ curam gereret, & eam familiam, quam sibi ipse retineret, administraret fidelius, quam simplex ancilla. Cui rei fidem conciliat, quod in aduentu Rebeccæ, nulla fit meotio Abrahæ, sed tota res ad Isaacum refertur, quasi iam à patre separatum, nouumque deinceps patrem familias. Existimo nihilominus Abrahamum ad id diuino monitu adductum, vnde rationes humanæ prudentem hominem fortasse deduxissent: Deoque placuisse, etiam extra populum Dei Chananitidis hæredem, multiplicari ex dilecto famulo suo nationes, quæ regiones, forte iam tum parum cultas, frequentarent. Nec falsum est quod ait Apostolus, Patriarcham emortuo fuisse corpore, cum credidit se genitum Isaacum, sed illud etiam verum, cum tunc diuinitus accepisse facultatem, quæ ad vltimam vsque senectutem vigeret, vt sex filij ex Cetura suscepti docuere.

III. Quę fuerit Cetura.

Quæ autem fuit hæc Cetura? mulier primò florentis ætatis; facilius enim fuit ex huiuſmodi fœmina ſenem liberos ſuſcipere, quam ex vetula, neque miracula ſine neceſſitate multiplicare par eſt. Hebræi quidam Ceturam eandem cum Agare fuiſſe putant. Ineptè, erat enim vetula hoc tempore, vt quæ filium haberet annos natum 55: & mox filij non concubinæ, ſed concubinarum memorantur, qui ab Iſaaco fuerint ſeparati. Non crediderim Chananæam, ne coniugia, quæ verbis in filio repudiarat, factis in ſeipſo approbaſſe videretur. Ergo malim ancillam Ægyptiam fuiſſe, ſicut & Agarem, aut ex Ægyptia domi natam. Quoniam autem ex magno ancillarũ domi natarum grege, vna ab Abrahamo electa eſt, quæ de ancilla fieret vxor, non dubium eſt eam multis naturæ donis præſtitiſſe, vt rectè Abrahæ ſenectutem fouere, eius familiam adminiſtrare, & in ea Dei cultum conſeruare, atque amplificare ſtuderet.

IV. Eiuſque filij ex Abrahamo

Narrat deinceps Moyſes quos ſuſceperit Abraham ex Cetura liberos, ac nepotes; ſex videlicet filios, nepotes aut pronepotes decem. Etſi non dubium eſt multo plures extitiſſe: nam de ſex filiis, duorum tantum proles recenſetur. Et credibile eſt, ſaltem hos decem, ante mortem Abrahæ, intra quinque & triginta annos, eſſe natos: quorum tamen ortus, geſta, mortes Scriptura obruit ſilentio, quod ad populum Dei, qui ex Iſaaco propagandus erat, non pertinerent. *His omnibus filiis ac nepotibus*, ait Ioſephus [a], *Abrahamus deducendi colonias author fuit, occupaueruntque Troglodyticam regionem, & Arabiæ felicis quidquid ad mare rubrum pertinet.*

a l. 1. Ant. c. 15.

ANNVS MVNDI 2190.

ABRAHAMI 152. ISAACI 52.

ARALII 32. Imperij Aſſyr. 259.

ANTE CHRISTVM 1863.

I. Sterilitas Rebeccæ.

HOc tempore multiplici iam prole, non ſolum Iſmaël, ſed Cetura quoque lætabantur, gemebant Iſaac & Rebecca exactis iam in coniugio annis duodecim ſine liberis. Quid Abraham, qui videbat ancillæ filios multiplicari, liberæ deſiderari: & quinquageſimum iam annum ſine liberis illum agere, cui promiſſi erant innumerabiles? Expectabat vtique fideliter & conſtanter; & ſperabat, vt arbitror, non viſurum ſe mortem, donec eius ſobolem videret, per quam diuinæ promiſſiones à ſe transfunderentur in poſteros Chananitidis poſſeſſores. Verum Iſaac & Rebecca non gemebant tantum, ſed continentibus precibus diuinam implorabant clementiam, vt ſterilitati remedium afferre dignaretur. Nam de Iſaaco dicitur aliquando poſt [a], *Deprecatuſque eſt Iſaac dominum pro vxore ſua, eò quod eſſet ſterilis.* Septuag. habent deprecabatur, ne ſemel tantum illum oraſſe putemus. Viginti annis ait Chryſoſtomus [b] perſeuerauit orans & deprecans Deum, & tunc tandem aſſecutus eſt quod deſiderabat.

& proces preces.

a Geneſ. c. 25. 21.

b hom. 49 & 50.

ANNVS MVNDI 2198.

ABRAHAMI 160. ISAACI 60.

ARALII 40. Imperij Aſſyriorum 267.

ANTE CHRISTVM 1855.

I. Conceptus Rebeccæ.

ADeſt annus eximiæ conſolationis & lætitiæ ſanctis Patriarchis Abrahamo & Iſaaco; ſed & Rebeccæ illius ouruſ eius vxori, eóque maioris, quo diutius expectata fuerat, & expetita. Annus quo diuina miracula in fœcundanda ſterili renouantur: quo Rebecca poſt vigeſimum ſterilitatis annum, geminos ex Iſaaco concepit. Id admirans Chryſoſtomus [a], *Quare*, inquit, *cum & ipſa, & vir eius vitæ fuerint eximiæ, & ambo multæ probitatis, ſterilis fuit? Et vt diſcas rem miram, non ſolum ipſa ſterilis fuit, ſed & mater Iuſti Sara, neque mater eius ſola, ſed & nurus Rachel vxor Iacob. Quid ſibi vult iſte ſterilium chorus?* Cauſam mox ſubiicit, *vt cum videris virginem Dominum parientem ne ſis incredulus, ſterilis virgini viam parat, & ideo ſteriles iſtæ fuerunt, vt credatur virginitatis partui.* Hæc ille fuſius, quibus addit Theodoretus [b], voluiſſe Dominum oſtendere, genus Iſraelitarum non naturali ſucceſſione, ſed gratia & fauore ſuo eſſe multiplicandum.

a hom. 49.

Sterilitas matronarum cui fini.

b q. 47. in Gen.

II. Gemini in vtero colluctantur.

Dominus porro, qui merita ſupplicum excedit & vota, Rebeccæ conceptum dedit, ſed expectatione maiorem: geminos enim concepit; ſed collidebantur, vel vt alij vertunt, colluctabantur in vtero eius paruuli. Certum eſt autem illum motum colluctantium, ſiue colludentium, matri cruciatum attuliſſe; & quidem tantum, vt penè conceptionis tandiu expetitæ pœniteret. Hinc illa vox dolentis, *ſi ſic mihi futurum erat, quid neceſſe fuit concipere?* Certum eſt etiam eos præternaturali motu in vtero, in figuram & omen futurorum, decertaſſe, vt conſultus ſuper ea re dominus mox explicauit [c]. *Perrexit enim Rebecca, vt conſuleret dominum*, vt ait Moſes, ſed neque quò adierit explicauit, neque ad quem: ideóque vtrumque incertum. Chryſoſtomus [d] Sacerdotem domini ab ea conſultum putat, quem plerique Melchiſedechum fuiſſe arbitrantur: alij Heberem, qui annos adhuc nouemdecim in viuis fuit, & prophetiæ dono donatus creditur. De loco, Theodoretus ait Patriarchas ſolitos conſtruere altaria, in locis in quibus habitabant, ideóque veriſimile eſſe illam ad vnum ex illis ſupplicaſſe Deo, & ita didiciſſe quæ futura erant; quæ eſt Diodori quoque Tharſenſis, & Procopij Gazæi ſententia, cui recentiores interpretes [e] ſubſcribunt.

Rebecca dominum conſulit. c c. 25. 22.

d hom. 50. in Gen.

e Perer. & Del-Rio.

III. Oraculum de gemina prole.

Reſponſum accepit Rebecca, duas gentes, duoſve populos in vtero matris eſſe, quod ſcilicet ad ipſorum capita, & ſtirpem attineret; eaſque inter ſe hoſtili animo futuras, quando earum principes, iam ab ipſo vtero, in quo colluctabantur, animos alienos à ſe mutuo, ac diuiſos oſtenderent. Sed eius pugnæ victoriam iuniori aliquando ceſſuram, & maiorem minori ſeruum ſiue ſubditum fore.

Quod postea Dauidis temporibus contigisse suo loco dicemus [a]. Ea porro diuisio in vtero exorta io egressu etiam patuit, quando alter alterius egressum impedire conabatur: deinde studiis planè diuersis tota vita, moribusque discreparunt.

a *A. m.* 2994. *n.* 1. *&* 16.

Obitus Aralij.

Hic porro annus postremus est regoi Aralij quando illi 40. tantum annos Eusebius, Africanum secutus, attribuit, sine vlla rerum ab eo gestarum commemoratione.

ANNVS MVNDI 2199.

ABRAHAMI 161. ISAACI 61.

IACOBI 1. XERXIS, siue

BALANÆI 1. Imperij Assyriorum 168.

ANTE CHRISTVM 1854.

I. Ortus Esau & Iacob. a c. 25. 26.

NAscuntur hoc anno magni duorum populorum principes Esau & Iacob: & oraculi de ipsis editi veritas incipit agnosci. Tempus confirmat Moses [a], cum ait sexagenarium fuisse Isaac, quando nati sunt illi paruuli anoos nimirum 60. explerat; tum primum enim vere sexagenarius dici potuit. Itaq; primus annus paruulorum concurrit cum patris 61. & aui 161. quo modo Eusebius quoquè hos anoos ordinat. Qui in libris de Præparat. Euang. [b] scribit de Isaaco quæ huc pertineant, & insigoem eius continentiam demonstrent. Ait enim eum vnam duntaxat vxorem duxisse, & semel tantum liberis operam dedisse, *Qua*, inquit, *vnica vice gemina prole suscepta, mutuam cum vxore consuetudinem circumscripsisse fertur, exemplo continentiæ singulari.* Sic ipse: quæ videntur ab Apostolo [c] confirmari. Ex quo tamen colligi non potest eum semel tantum liberis operam dedisse. Quomodo enim vxoris sterilitatem agnouisset, aut quomodo Deum oon orasset frustra pro vxore, à qua ipse abstineret?

b *lib.* 7. *c.* 8.

c *Rom.* 9. 10.

II. Qualis vterque in ortu, & ratio nominis ipsorum. d *Gen.* 25. 24.

De puerorum natiuitate hæc habet Moses. [d] *Iam tempus pariendi aduenerat; & ecce gemini in vtero eius reperti sunt. Qui prior egressus est rufus erat, & totus in morem pellis hispidus, vocatumque est nomen eius Esau.* Duo hic notantur in Esau, quibus futuri eius mores repræsentantur, color rufus, & villosa cutis. Ex colore dictus est Edon, quod illi nomen postea confirmatum, cum pro coctione rufa primogenituram vendidit. A pilis quibus, præter morem aliorum infantium, qui toto corpore glabri nascuntur, opertus ferarum in morem prodiit, asperitas eius, ferique mores præsignantur; eique nomen Seir datum est, quod Iosephus, Hieronymus, & Lyranus pilosum interpretantur: idque signum est fortitudinis. Protinus alter egrediens plantam fratris tenebat manu, & idcirco appellauit eum Iacob, qui scilicet ei nomen indidit, siue pater is fuit, siue mater, quasi dicat supplantatorem, in signum futuræ deceptionis in acquirenda primogenitura, & interuertanda benedictione, quod ipsemet Esau in querela obseruauit ac prodidit.

III. Imperium Balæi, qui & Xerxes. a *l.* 18. *de Ciu. c.* 3.

Septimus à Belo rex Assyriorum Balanæus, siue Balæus cognomento Xerxes, quem S. Augustinus antiquiorem vocat [a], ad differentiam, opinor, alterius Balæi iunioris, qui tertius ab hoc regnauit annis duobus & quinquaginta; aut potius posterioris Xerxis Persarum regis, sui exercitus magnitudina, & cladis in Græcia acceptæ nobiliori: quem hic antiquior Xerxes, plus mille & trecentis anois antecedit. Hic ergo siue Xerxes, siue Balæus prior, Imperij Asiatici clauum hoc anno regendum accepit, tenuitque Eusebio teste aonis 30. Cæterum Africanus eum Balanæum tantum vocat, & in regibus Assyriorum, vnicum Balæum agnoscit, ordine decimum. Hoc ipso anno Eusebius Argiuorum regnum inchoat, sub Inacho primo eorum rege per annos 50. Inde illi Phoronæum eius filium subjicit, & alios duodecim, qoi omnes regnauerunt annis 544: vsque ad Perseum, qui regnum Argiuorum Myecnas transtulit.

ANNVS MVNDI 2200.

ABRAHAMI 162. ISAACI 62.

IACOBI 2. XERXIS 2.

Imperij Assyriorum 269.

ANTE CHRISTVM 1853.

I. Distributio bonorum Abrahæ.

HIc annus est quadragesimi quarti Iubilæi, & secularis annus vigesimus secundus, quo apparet Abrahamū, qui iam vigesimum secundum agebat annum in Ceturæ coniugio, oon solum sex illos filios, qui à Mose memorantur, ab illa suscepisse, sed eosdem factos iam adolescentes ratio postulat. Huc ergo non male referre possumus distributionem bonorum Abrahæ, ab eo factam concubinarum filijs, Agaris videlicet, & Ceturæ. *Dedit*; inquit Moses [a], *Abraham cuncta quæ possederat Isaac; filiis autem concubinarum largitus est munera, & separauit eos ab Isaac filio suo, dum adhuc ipse viueret, ad plagam Orientalem.* Continent hæc verba quoddam quasi testamentum magni Patriarchæ, qun hærede constituto eo filio, quem ex Sara susceperat, reliquis septem filiis, quos ex duabus concubinis susceperat, portionem aliquam bonorum soorum distribuit. Quòd si iam res suas sibi habebat Isaac, vt Caietano placet, consentaneè iis, quæ supra dicta sunt [b], hæc distributio facta fuerit de bonis, quæ ipse Abraham sibi reseruarat in matrimonio Isaaci, cum sua omnia illi daret, vt dicebat Eliezer apud Rebeccam [c], quæque ab eo tempore diuina benignitate acquisiuerat.

a *cap.* 25. 5. 6.

b *A. Abrah* 141. *n.* 2.

c *Gen.* 24. 36.

II. Isaaci hæreditas opulenta. d *Gen.* 35. *fi.* e *c.* 21. 33.

Ad Isaacum ergo pertinuerunt, si qua fuerunt Abrahami bona immobilia, vt sepulchrum in Hebron [d], cum agro circumposito: vt puteus ille Bersabée cum adiacente oemore [e]. Reliqua autem fuerunt, qualia solent esse peregrinantium, mobilia scilicet, qualia refert Eliezer apud parentes Rebeccæ. Quam opulentus autem hoc tempore fuerit hinc æstimari potest, vt ait Pererius [f], quod annis ante obitum suum amplius nonaginta,

f *n.* 27.

cum

cum ex Ægypto rediit, dictus est diues valde in possessione auri & argenti [a], & vsque adeo abundasse gregibus, armentis, seruitiis, vt coactus fuerit à Loto separari, quod eos simul terra capere non posset. Adde mox debellatos quatuor reges, acquisitamque prædam. Denique, nulla affectus iactura, creuit semper: adeo vt diceret Rex Abimelech [b], *Deus tecum est in vniuersis quæ agis*, nec alienum à dignitate sua duceret cum eo inire fœdus, quod ad seram vsque posteritatem perduraret. Hæc ergo pene omnia ad hæredem Isaacum transierunt.

a Gen. 13. 2. 3. &c.

b Gen. 21. 22.

III. Munera filiorum Agaris & Ceturæ.

Eiusdem generis erant, quæ Ismaëli, cæterisque filiis dedit; quæ etsi erant magna per se, & eo non indigna, qui Princeps Dei audiebat, nihil tamen erant ad Isaaci hæreditatem, vt nomen potius munerum, quam hæreditariæ donationis mererentur. Assignauit autem eis habitationem, longius ab Isaaco; quoniam norat eos vehementer multiplicatum iri, proptereáque fore, vt eos eadem terra non caperet. Ergo separationem ipse anteuertit, quam poterat maiore authoritate, ac suauitate perficere.

1. Cur eos ab Isaaco separarit pater.

2. Deinde prudenter agnoscebat fore, vt fratres Isaaci ipsi inuiderent, si quotidie haberent ob oculos, quod vnus ipse à patre, plura quam reliqui omnes simul, accepisset, quod futurum erat seminarium rixarum, atque iurgiorum. Neque tamen eis pater faciebat iniuriam, quoniam Deus, qui eum locupletarat, Isaacum volebat hæredem, cæteros autem leui portiuncula hæreditatis aspergi.

3. Accedebat quod terra Abrahæ promissa diuinitus, ad solus Isaaci posteros pertinebat. Postremo isti concubinarum filij, qui à veri Dei cultu discessuri erant, posteros Isaaci peste Idololatriæ infecissent, si Isaacidis permisti habitassent. Sed hæc pluribus Abulensis [c], atque Pererius.

c In Annal. n. 3. & 4.

ANNVS MVNDI 2213.

ABRAHAMI 175. & vlt.

ISAACI 75. IACOBI 15.

XERXIS 15.

Imperij Assyriorum 282.

ANTE CHRISTVM 1840.

I. Obitus Abrahami.

a Gen. 25. 7.

Adest centesimus Abrahamiticæ peregrinationis, & diuinæ promissionis annus, eiusdemque vitæ 175. & vltimus. *Fuerunt* enim, vt ait Moses [a], *dies vitæ Abrahæ centum septuaginta quinque anni, & deficiens mortuus est in senectute bona, prouectæque ætatis & plenus dierum, congregatusque est ad populum suum.* Itaque impletum est quod pridem illi prædixerat Dominus [b], *Tu autem ibis ad patres tuos in pace, sepultus in senectute bona.* Moritur Abraham, deficitque vt homo, sed in senectute bona, vt sanctus, ideóque congregatur ad populum suum, cœtum videlicet sanctarum animarum, quæ illuc ab Abele descenderant; Corpus autem in spelunca duplici, in qua ipse pridem sepelierat vxorem Saram. Morte porro placida defunctus est, non violenta & præpropera, vt iuuenibus contigit, sed viribus paulatim præ senio deficientibus.

b Gen. 15. 15.

II. Eiusque laudatio.

Hic ergo finis est vitæ magni Patriarchæ, vitæ hinc quidem modis omnibus laudatissimæ, inde autem innumeris molestiis, ac tentationibus exercitæ. Cuius vt nullum illustre facinus sacris literis proditum haberemus, hoc ipso tamen vir maximus, & inter heroas veteris Testamenti longe clarissimus habendus esset, quod à Deo Optimo Max. electus est, qui esset Pater credentium, & populi Dei Patriarcha; atque adeo illius pater & typus, qui populi Dei, & electorum omnium est in cœlo Princeps. Requirit profecto tanta dignitas admirabilem in Deum fidem, spem inconcussam, & animum in Deum & proximum eximia charitate flagrantem: hæc ipsa sunt primaria sancti Patriarchæ ornamenta. Requirit religiosissimam pietatem, patientiam incredibilem, obedientiam omnibus retro seculis inauditam. Hæ quoque sunt laudes & decora magni Abrahami. Requirit heroïcam fortitudinem, generosum rerum humanarum contemptum, officiosissimam hospitalitatem, sui ipsius abiectionem ac demissionem animi singularé; expressit hæc, aliáque omnia, quæ in magno viro desiderari possunt, gestis suis mirabilis Abraham. Merito vt exclamet Ambrosius. [a] *Magnus plane vir Abraham, & multarum virtutum clarus insignibus, quem votis suis philosophia æquare non potuit. Minus est quod illa finxit, quam quod iste gessit, maiorque ambitioso eloquentiæ mendacio, simplex veritatis fides.* Quin & Scriptura ipsa [b] admirans ait: *Abraham magnus pater multitudinis gentium, &, Non est inuentus similis illi in gloria.*

a l. de Abr. c. 2.

b Eccl. 44. 20.

III. Sepelitur à filiis.

c num. 2. & seqq.

Sed hæc diducta latius, rebusque ab eo gestis accuratiore diligentia explicata, in Annalibus ipsis reperies [c]; quæ in funere, & laude coryphæi Patriarcharum, vsurpare potuerunt filij eius Isaac & Ismaël, cum sepelierunt eum in spelunca duplici, quæ sita est in agro Ephron filij Seor Hethæi, è regione Mambre, vt scribit Moses [d]. Vt autem dubitare non licet, quin duo isti filij Abrahæ natu grandiores, & dignitate potiores, parenti optimo iusta cumulate persoluerint: ita dubitare non possum, quin & hi, & Ceturæ filij, & multa turba famulorum morienti affuerit, vt ex ore sanctissimi viri decedentis, monita postrema salutis haurirent, siue sua ipsi sponte, siue Abrahami ipsius conuocatione. Cuius exemplum deinde Iacob nepos [e], qui nunc decimum quintum agebat annum, fuerit imitatus. Inuitant ad id credendum illa Domini verba. *Scio*, inquit [f], *quod præcepturus sit filiis suis, & domui suæ post se, vt custodiant viam Domini, & faciant iudicium, & iustitiam.* Inuitant exempla posterorum eius & consuetudo patrum, qui grandæui in senectute bona moriuntur, quæ in Annalibus adumbrata [g], hoc loco breuitatis causa prætermisimus: sicut & duodecim capita similitudinis eius cum Christo Domino, eamquemadmodum expressam atque illustrem.

quibus dat monita salutis.

d Gen. 25. 9.

e Gen. 49.

f Gen. 18. 19.

g n. 13. 14. & seqq. n. 20.

(∴)

ANNVS MVNDI 2214.

ISAACI 76. IACOBI 16.

XERXIS 16. Imperij Assyriorum 283.

ANTE CHRISTVM 1839.

I. Augetur bonis Isaac. a Gen. 25. 11

POst obitum Patriarchæ Abrahæ, *benedixit Deus Isaac filio eius, qui habitabat iuxta puteum nomine viuentis, & videntis*, vt ait Moses [a]. De temporalibus vtique bonorum incrementis agit, quæ à rudi Hebræorum populo, cui hæc primum scribebantur, pene sola cogitabatur. Quanquam valuisse etiam parentis demortui, pro dilectissimo filio apud Deum preces, vt spiritalibus quoque augeretur bonis, minime dubitandum est. Illa porro bonorum incrementa cum in multiplici pecorum fœtu, in copiosis terræ frugibus, earumque fructuosa distractione, aliisque id genus rebus agnoscantur, quæ spatium temporis requirunt, ideo hæc incrementa, non ad hunc annum duntaxat, sed ad sequentes quoque pertinere censemus. Habitabat porro Isaac circa prædictum puteum, ad aquæ commoditatem, iam à tempore coniugij sui cum Rebecca, vt ex superioribus intelligitur.

cap. 24. 62.

ANNVS MVNDI 2217.

ISAACI 79. IACOBI 19.

XERXIS 19. Imperij Assyriorum 286.

ANTE CHRISTVM 1836.

I. Obitus Heberis eiusque vitæ diuturnitas. a Gen. 11. 16. 17.

EXpletur hoc anno vitæ periodus Heberi attributa in voluminibus sacris [a], quæ fuit annorum quatuor & sexaginta supra quadringentos, conflata ex 34. annis, quos vixit ante genitum Phaleg, & quadringentis triginta, quos deinde vixit: etsi Græci codices varij sint, & ab Hebræis, Chaldæis, Latinisque dissentiant. Moritur ergo hoc anno Heber, qui vnus ex omnibus Patriarchis secundæ ætatis superstes erat, reliquis omnibus ante Abrahami obitum, qui tertiæ ætati dedit initium, morte sublatis. Toti pene secundæ ætati coæuus fuit, ab atauo Noëmo; ad Thare abnepotem. In tertia vero ætate vixit cum Abrahamo, Ismaële, Isaaco, & vtriusque filiis. Eius itaque ætas tredecim generationibus respondet, aut etiam pluribus, si ratio habeatur filiorum Ceturæ. Quod totum tempus in magna rerum varietate decurrit.

II. In multa casuum varietate.

Vidit diuisionem terrarum à Noë institutam; vidit & linguarum atque populorum, &, vt erat Propheta, in filij sui denominatione prædixit. Vidit impiorum Chami filiorum progeniem, & in primis violentam Nembrodi tyrannidem. Vidit pene generalem veri Dei cultus prolapsionem; eundemq; in Abrahamo resuscitatum atque instauratum; Vidit de filiis ac nepotibus suis, sex generationum ortus atque interitus, in quorum singulorum funeribus incolatum suum prolongatum gemebat, quod ille superstes esset, à quibus, tempore iunioribus, sepultura mandandus videbatur. Vidit flagrantem bello Syriam primum: deinde incendio cælesti Pentapolim, totamque circumpositam regionem. Vidit totum Orientem, Nini, Semiramidis, aliorumque Imperatorum armis, turbatum, afflictum, seruituti mancipatum. Quibus casibus credibile est virum sanctum sæpe illa verba vsurpasse, [a] *Tolle Domine animam meam: neque enim melior sum quam patres mei.*

a 3. Reg. 19. 4.

III. Fuit vir insignis.

Virum insignem fuisse Heberem, iam ex iis, quæ eius anno primo, & 35. dicta sunt intelligi potest. Magno autem in pretio fuisse apud posteros, denominatio ex eo sumpta, & in omnem transfusa posteritatem, aperte declarat. Moses Abrahamum ipsum Hebræum vocat, etiam nato iamdudum Israëlitarum cognomine; tum Patriarcham Iosephum, tum omnes vniuersè Iacobi posteros Hebræos appellat. Quid autem ab eo quinque pene seculis gestum fuerit, ignoratur. Etsi Bolducius [b] in sua Ecclesia ante legem, eum fuisse Pontificem illis temporibus, gessisséque pontificatum annis nouem & quinquaginta scriptum reliquit. Idem existimat Isaacum Sacerdotio Melchisedechiano initiatum, cum Isaac annum ageret septuagesimum, Iacobus autem decimum, quæ cum noua sint, accuratam profecto probationem requirunt; & ponunt Semum eundem esse cum Melchisedecho, quod nobis non probatur; vt qui eum Chananæum, cum communi Doctorum sententia; iudicemus, vt supra docuimus [c].

An & Pontifex. b l. 2. c. 10.

c a. m. 2118. n. 8. & seq.

ANNVS MVNDI 2218.

ISAACI 80. IACOBI 20.

XERXIS 20. Imperij Assyriorum 287.

ANTE CHRISTVM 1835.

I. Studia duorum adolescentium, Esau. a ca. 25. 27.

VAluit hic annus, aliiq; nonnulli tam antecedentes, quam consequentes ad duorum fratrum studia diuersa declaranda. *Quibus adultis*, inquit Moses [a], *factus est Esau vir gnarus venandi & homo agricola, Iacob autem vir simplex habitabat in tabernaculis.* Adolescere dicuntur pueri & adulti, per illos annos quos comprehendit Adolescentia, quæ vigesimo primo terminari dicitur. Quo maxime tempore diuersa studia, quæ primis iam annis emicabant, efferunt se apertius, ac profundunt. Itaque Esau natura ferocior atque ingenio agresti, à pueritia ruri multus erat, & capiendis auibus ferisque capiebatur, famulosque habebat ad sua studia obsequentes: Isaaco primum dissimulante, qui sciret nihil inuita dicendum faciendumve Minerua: deinde etiam approbante; eumque illo nomine diligente. *Isaac enim*, teste Mose [b], *amabat Esau, eo quod de venationibus vesceretur*; quæ fuerunt illi præludia artis militaris: vt olim Nembrodo, & postea Dauidi, Cyro, aliisque. At Rebecca diligebat Iacob, quia mitis animus mulieri magis congruebat.

b Gen. 25. 28.

II. Et Iacobi candidatur habitatio in tabernaculis.

Iacob autem natura mitis, ingeniique facilitate præstans, mitiora studia, & occupationes frequentabat, domi assiduus. Pro-

ætatea

pterea enim dicitur habitasse in tabernaculis, cum id Esau quoque conueniret, sed in iis erat infrequens. Iacob, autem, quo sua ipsum tere. bat indoles, animo magis excolendo, quam exercendo corpore occupabatur. Hebræi hæc tabernacula scholas interpretantur, in quibus manebat Iacob addiscens sapientiam & Dei timorem, vt referunt Lyranus & Abulensis, qui ex iisdem, aiunt fuisse duo huiusmodi tabernacula, alterum Melchisedechi, qui erat sapiens, & sacerdos Dei altissimi: alterum Heberis, qui erat propheta, & res diuinas docebat, apud quem Iacob annis quatuordecim habitarit, aut iuxta Chronologiam nostram, ad annum vsque decimum oonum. Chaldæus paraphrastes huc alludens, *Iacob*, inquit, *erat vir integer, & minister domus doctrinæ.* Ludum enim litterarium Hebræi vocant domum ductrinæ. Bolducius a ædem sacram interpretatur, in qua Iacob fuerit quasi æditiuus. Existimo ego hic tabernacula numero multitudinis vsurpata, tria illa comprehendere, domum priuatam, domum doctrinæ, & ædiculam sacram orationi destinatam. Etsi ægrè adducor vt credam, grandæuum regem egisse ludimagistrum, aut Heberem io Chananitidem, trāsmisso Euphrate peoetrasse.

Quæ videntur triplicia.
a *L. 3. c. 6.*

III.
Iacob simplex & rectus.
b *q. 47. in Gen.*

Quod autem Iacob simplex à Mose dicitur, S. August. b interpretatur hominem sine dolo & fictione, & minime malum; quæ simplicitas calliditati opponitur; oec male Iacobo conuenit. Fuisse enim hominem fraudibus opportuoum, satis declarat commutata vxor primo die nuptiarum. Nec proprio dolo fraternam benedictionem abstulie, sed materno. Et vero erat de filiis lucis, quibus filij seculi huius prudentiores sunt: qui externam speciem fingunt pro arbitrio, ac figurant, cui quia interior non respondet, ex duplici quasi facie duplices appellantur. Cæteri vero, quorum cor vultui respondet, quasi ex vnica facie, simplices dicuntur, quæ laus est Iobi c viri simplicis & recti, & Iacobi hoc loco d, & superius Abimelechi e.

c *Iob 1. 1.*
d *Gen. 25. 27.*
e *Gen. 20. 6*

ANNVS MVNDI 2223.

ISAACI 85. IACOBI 25.

XERXIS 25.

Imperij Assyriorum 292.

ANTE CHRISTVM 1830.

I.
Ratio temporis venditæ primogenituræ.
a *q. 75. in Gen.*
Bibliander.

ELegimus hunc annum venditioni primogenituræ Esau, non vt certum, sed vt probabilem. *Iuuenes*, inquit August. a, *ipsos iuuenes circa viginti annos fuisse*, cum scilicet alter vendidit, alter emit primogenituram. At Pererius existimat non fuisse 30. annis minores, mediam nos sumamus sententiam, Torniello quoque probatam. Sectarius quidam ad quadragesimum annum distulit; sed probabilius est fettida hæc 25. annorum ætate, quam maturiore 40. annorum desipuisse, vilem vt escam nobilissimæ prærogatiuæ anteferret.

Rem gestā Moses in hæc verba retulit. *Coxit autē Iacob pulmentum*, lēticulæ scilicet Ægyptiæ, vt ait Augustinus a. *Ad quem cum venisset Esau de agro lassus, ait, da mihi de coctione hac rufa, quia oppidò lassus sum.* At Iacob qui intentus erat in occasionem recipiendæ primogenituræ, quam sibi diuinitus destinatam ex matre didicerat, *Vende*, inquit, *mihi primogenita tua*, siue ius primogenituræ, quod multiplex erat.

a *in Ps. 46.*

Id.
Iura illius octo.

Octo collegit Abulensis hoc loco. Primum,
quod primogeniti erant Sacerdotes; ideóque
tribus Leuitica Sacerdotalis facta est, loco pri-
mogenitorum omnium, qui Deo dicati erant. 1.
Nec tamen soli primogeniti erant Sacerdotes:
Nam Abelem & Abrahamum sacrificasse con-
stat, nec tamen fuisse primogenitos. Alterum,
quod primogenitus reliquos antecedebat in 2.
mensa, & lautius accipiebatur, vt patet ex or-
dine, quo fratres in Ægypto b à Iosepho dispo- b *Gen. 43. 33.*
siti sunt. Tertium, cæteri fratres à primogenito
benedicebantur, & illi benedictionem cum hu- 3.
mili corporis inflexione recipiebant: iuxta il-
lud c, *Incuruentur coram te filij matris tuæ.* Quar- c *Gen. 27. 29.*
tum, veste pretiosa in festiuitatibus, & actioni-
bus solemnibus vtebantur, quam vestem, Sa- 4.
cerdotalem Hieronymus ex Hebræis interpre-
tatur. Quintum, dominium quoddam in fra- 5.
tres, quasi principes exercebant. Nam Isaac,
esto, inquit d, *Dominus fratrum tuorum.* Sextum, d *Ibid.*
duplices partes hæreditatis consequebantur. 6.
Hinc est quod cum primogenitura è Ruben
translata esset in Iudam e, & Ioseph, ille impe- e *1. Paral. 5. 1. 2.*
rio in fratres donatus est, iste princeps dua-
rum tribuum factus est. Septimum, primogeniti
redimebantur quinque siclis, quasi speciali 7.
ratione ad Deum pertinentes. Denique à pa-
rentibus morientibus benedicebantur, vt sic 8.
gubernationi domus, quasi patres-familias
quodammodo initiarentur. Quo pertinet illud
Isaaci ad Esau primogenitum f, *vt benedicat tibi* f *Gen 27. 4.*
anima mea, antequam moriar.

III.
An vendiderit primogenituram, eamque contempserit.

Ex quibus patet hoc primogenituræ ius, quod etiam Sacerdotium continebat, neque vendi ab Esau, neque emi à Iacobo potuisse: neque istum reuera emisse, sed sibi debitam, sicut à matre didicerat, ab iniusto possessore recuperasse; Verbum autem venditionis molliendum est in hanc sententiam. Cedo mihi prætensum ius tuum primogenituræ, vt gratificer tibi de hoc edulio. Ille turbatus cupiditate sua, nec satis attendens quid faceret, aut certe putans hac cessione quamuis iureiurando firmata, quasi ridicula & à ludibuodo facta, nihil sibi de suo iure decessurum, *accepto pane, & lentis edulio, comedit & bibit* g; quæ verba significant prandium fratri à Iacobo subministratum, *& abiit paruipendens quod primogenita vendidisset.* Noo ipsum ius primogenitorum paruipendens, sed venditionem, quasi nugatoriam, & irritam, & quam si opus foret, ipsemet ferro irritaturus esset: nam & postea minatus est se fratrem occisurum. Quod ergo in Hebræo & Græco dicitur contempsisse primogenituram explicandum est, cum ita se gessisse quasi eam contemneret, quod eam pro re contemptibili commutarit.

g *Gen. 25. 34.*

ANNVS MVNDI 2228.

ISAACI 90. IACOBI 30.

XERXIS 30. & vlt. Imperij Assyr. 297.

ANTE CHRISTVM 1825.

I. Obitus Xerxis.

MOritur hoc anno Xerxes, qui Balanæus quoque, & Balæus dictus reperitur, à Belo, vt diximus, septimus, a Nino apud Eusebium sextus, ab iis qui Nembrodum diuersum à Belo faciunt, octauus.

Fames.

Sub hunc nonagesimum Isaaci annum contigit fames, cuius meminit Moses initio cap. 26. quæ compulit Isaacum ad Abimelech regem Palæstinorum in Gerara, vbi & diebus plurimis habitasse Scriptura [a] testatur, antequam Esau quadragenarius vxores duceret. Obseruanda quoque diuina erga Isaacum prouidentia, quæ eum, sicut Abrahamum eius parentem, peregrinationum labore voluit exercere, & ad eas, vel fame vrgente compellere.

a Gen. 61.8.

II. Isaaci profectio in Palæstinâ.

Narrat ergo Moses ortam famem circa ea loca, quæ Isaac incolebat, ad eamque vitandam statuisse Isaacum in Ægyptum, exemplo patris sui, peregrinationem suscipere; sed hæc illo cogitante, Dominum illi apparuisse, dixisséque vt peregrinaretur in Geraris, quod & fecit. Moses autem prius profectionem narrauit, quam apparitionem, qua profectio dirigebatur; eáque in itinere existenti facta videtur. Nam si eò iam peruenisset, non dixisset ei Dominus, *Quiesce in terra quam dixero tibi*, sed quiesce in terra hac. *Orta* ergo est *fames super terram* illam, quæ deserto vicina erat, nimirum circa puteum viuentis & videntis, quam satis sterilem fuisse probabile est, vt tanto magis in illis locis Dei erga Isaacum beneficentia agnosceretur. Dubium autem est an hic Abimelech sit idem cum eo, apud quem ante annos 90. peregrinatus est Abraham. Nam locus, & nomina personarum, tam regis quam principis militiæ eius, conueniunt: atque ita sensit Iosephus & Chrysostomus [b], non repugnante Augustino. Temporis tamen interiecti longinquitas, & res ipsa contrarium valde suadent. Non enim tam facile credidisset Isaaco Abimelech, à patre eius iam deceptus, & longe acriori expostulatione contra ipsum esset vsus. Fuerit ergo hic Abimelech prioris illius filius, sicut & Phicol dux militum. Nisi placet illa nomina appellatiua fuisse dignitatum, non propria personarum, vt nonnullis placet.

Ad Abimelechum & quis ille fuerit.

b hom. 51.

III. Dominus apparet Isaaco.

Dum autem addit Abimelechum Isaac, vt inde breuiore ac commodiore via Ægyptum petat, apparet ei Dominus, vetatque descendere in Ægyptum: nec tamen indicat, quò cum abire velit, sed suspensum tenet, & ex suo nutu pendentem, ad maioris virtutis exercitationem. *Quiesce*, inquit, *in terra quam dixero tibi, & peregrinare in ea.* Verum in Hebræo, Chaldæo & Græco legimus, *Habita in terra quam dicam tibi. Peregrinare in terra hac.* Quæ verba non ad geminam apparitionem pertinent; sed ad eandem, sic vt priora verba requirant Isaacum paratum ad domini nutum, ad habitãdum vbiuis terrarum; posteriora locum præsentis habitationis definiant. Repetit porro promissiones factas Abrahæ, easdemq; in gratiam Isaaci confirmat; Ideóque nobilius illam benedictionem, quæ per ipsius progeniem deriuata, in omnes nationes effundenda erat, quoniam Isaac magna pars illius obedientiæ, fuerat, quæ promerita erat eam mercedem.

IV. Isaac de vxore dissimulat. a Gen. 26. 6. 7.

Mansit itaque Isaac in Geraris [a]. *Qui cum interrogaretur à viris loci illius super vxore sua, respondit, Soror mea est. Timuerat enim confiteri, quod sibi esset sociata coniugio, reputans ne forte interficerent eum, propter illius pulchritudinem.* Et tamen quinquagesimum iam annum viuebat in coniugio, & octauum vitæ supra sexagesimum complebat annum. Erat autem Isaaco soror, id est cognata more Hebræorum, & instar neptis, filia scilicet consobrini sui Batheulis, & neptis patrui sui Nachoris. Timuit autem etiam ipse, ne Palæstini capti amore Rebeccæ, ipsum interficerent, ne quis adulterij vindex superesset.

ANNVS MVNDI 2229.

ISAACI 91. IACOBI 31.

ARMAMITRIS 1.

Imperij Assyriorum 298.

ANTE CHRISTVM 1824.

I. Regnum Armamitris. a l. 18. de Ciu. c. 3.

IMperio Assyriorum rex nouus sufficitur Armamitres, Eusebio septimus ordine, Nobis Octauus, sicut & D. Augustino [a], qui huius successorem Belochum nonum appellat. Etsi enim Eusebij Chronologiam vbique sequitur. Visum tamen ei est non à Nino, sed à Belo horum regum seriem inchoandam esse: quem nos libenter secuti sumus decem.

Patefit dissimulatio Isaaci. b Gen. 26. 8.

Existimari autem non temere potest ad hunc annum pertinere patefactam Isaaci & Rebeccæ dissimulationem. Ait enim Moses [b], id contigisse *cum pertransissent dies plurimi*. Cum ergo ambo essent in tabernaculo suo, *prospiciens rex per fenestram, vidit eum iocantem cum Rebecca vxore sua.* Familiarior vtique fuit ludus, quam cum sorore, cum amplexibus scilicet, & osculis. Caue autẽ putes actum coniugalem, ne vtrumque summæ impudentiæ accuses, vel imprudentiæ, qui aut è longinquo se spectandos præbuerint, & alienos oculos cynica procacitate neglexerint, aut per stultitiam non vitarint.

II. Querela regis.

Cum ergo maritalem licentiam agnouisset Abimelech, expostulauit cum Isaaco de mendacio, vt putauit, & periculo adulterij, cuius reatum tantum non induxisset in regnum. Necesse est hunc regem, eiusque populum magnam omnino de grauitate adulterij opinionem animo concepisse, quando etiam per ignorantiam admissum existimarint, ingens aliquod malum, non solum in facinoris reum, sed in totum etiam regnum inuecturum fuisse. Itaque proposito mortis supplicio id scelus interdixit. At Isaac vitato periculo intelligens diuinæ voluntatis esse, vt in Geraris longiores traheret moras, conduxit agros, in quos sementem iecit,

Profectus Isaaci.

bene

PROMISSIO. 121.

bene de diuina benignitate, etiam tempore sterilitatis sperans, & colligit eodem centuplum, atque adeo intra trimestre spatium, si de hordeo cum Septuag. sementem intelligas, aut de tritico intra annum. *Benedixitque ei Dominus.*

ANNVS MVNDI 2233.

ISAACI 95. IACOBI 35.

ARMAMITRIS 5. Imperij Assyriorum 302.

ANTE CHRISTVM 1820.

I. Inuidia Palæstinorum in Isaac.

a Gen. 26. 13.

TRibus hisce quatuorve annis contigit Isaaco, quod benedictioni Domini subiungit Moses[a]. *Et locupletatus est homo, & ibat proficiens atque succrescens, donec magnus vehementer effectus est. Habuit quoque possessiones ouium & armentorum, & familiæ plurimum.* Exigunt enim hæc verba diuturnum tempus, & plurimum potius annorum quam mensium. Quod autem dicit de pecorum & familiæ copia intelligendum est, præter ea, quæ habuit cum venit in Gerara. Plures quoque annos fœlicitatis requirere videtur Inuidia, quam iugis ac perpes, non vnius anni profectus accendit: nec solent agri in vnum annum conduci. Demus ergo succrescenti inuidiæ triennium. Nam quarto non se vltra continuit inuidia Palæstinorum aduersus peregrini hominis incrementa, sed ex latibulis pectoris prodiit foras, atque erupit. Cum enim multis pecorum atque armentorum gregibus adaquandis, & ad multiplices vsus amplissimæ familiæ, aquarum copia vehementer necessaria esset, in terra præsertim siticulosa, qualis est Geraritarum, vicina desertis locis[b], omnes puteos, quos foderant serui patris illius Abraham, illo tempore obstruxerunt, implentes humo.

Eaque diuturna.

b v. 14. & 15.

II. Quem & aquæ penuria vexant.

Magna omnino fuit ista vexatio, qua fiebat vt agri frugesque siti exarescerent, homines & iumenta in quærenda aqua, & ex remotissimis locis subuectanda consumerentur, aut sumptibus in emenda ab ipsis aqua grauarentur. Id erat hominem factis ipsis ad migrationem compellere. Sed cum id non satis esset, Isaaco contra inuidam hominum improbitatem laboriosa patientia decertante: non erubuit rex ipse Abimelech migrationem imperare: *Recede,* inquit, *à nobis, quoniam potentior nobis factus es valde.* Et scilicet periculum est ne opprimamur à te; &, vt aiebat Pharao[c], *Si ingruerit contra nos bellum, addaris inimicis nostris.* Improuide vtique, cum hominem potentem, eundémque virum bonum & probatum, conciliare sibi, atque officiis demereri satius fuerit, quam offendere, & ad vltionem opportuno tempore exigendam prouocare. Non est tamen credibile tanta inhumanitate vsum Abimelechum, alioqui non improbum, vt è vestigia migrare compelleret, sed opportunam tempestatem, & spatium temporis ad expedienda sua cum Palæstinis negotia, denique quod sufficeret migrationi maximæ familiæ, elargitum fuisse.

c Exo. 1. 10.

Et migrare compellunt.

Nam quod infra[a] queritur Isaac apud ipsos, se expulsum fuisse, id, vt in querela, cum aliqua amplificatione dictum videtur. Itaque nihil prohibet, quo minus discessum Isaaci in sequentem annum differemus.

a Gen. 26. 27.

ANNVS MVNDI 2234.

ISAACI 96. IACOBI 36.

ARMAMITRIS 6.

Imperij Assyriorum 303.

ANTE CHRISTVM 1819.

I. Migrat Isaac ex Geraris.

DIscessit Isaac vel ex Gerara ciuitate, vel ex agro vicino, processitque vlterius Orientem versus, ad torrentem, siue vallem Geraræ, vt habitaret ibi. Et puteos, quos olim serui Abrahæ in eo loco foderant, & illo mortuo Philisthæi, ingesta terra obstruxerant, ea rursum egesta, instaurauit. Idque sapienter, vt notauit Abulensis[a]. Primùm, quia cum iam olim illic aquam reperisset Abraham, probabile erat ibi etiam nunc repertum iri, neque eam aliò effugisse. Deinde quia terram molliorem facilius erat egerere, quam intactam perfodere. Denique iuste & minore inuidia possessionem paternam repetebat. Addit Del-Rio id ita factum, vt gratam patris memoriam recoleret ac veneraretur, ideóque eadem nomina reuocasse. Verissimile autem est istos puteos à Palæstinis sibi fuisse vindicatos, non sine egregia Isaaci patientia, qui eos amittere maluit, quam litigare. Nam si illi manerent nihil erat necesse nouos effodere, effodisse tamen nouos, noua nomina ex nouis euentis aperte docent.

a in c. 26.

Instaurat puteos veteres.

II. Et effodit nouos.

Quatuor autem memorat Moses, quorum duos vitandæ contentionis causa dimisit Isaac, tertius pacificus fuit, quem vocat latitudinem; quia tamen is gregibus omnibus, & numerosæ, latéque sparsæ familiæ par esse non poterat, *ascendit ex illo loco in Bersabee, vbi apparuit ei Dominus in ipsa nocte.* Non distulit diu consolationem, post vexationē Gerariticam, & puteos, per iniuriam ereptos; renouans promissiones factas Abrahæ. Ideóque, vt is locus, qui ex diuina apparitione honore dignus erat, deinceps religiosus fieret, Deo illum consecrauit, erecto altari, in quo is coleretur, & ibidem inuocauit nomen Domini: fixisque tentoriis iussit seruos suos circa eum locum fodere quartum puteum. Recte autem notat hoc loco Tostatus Isaaci pietatem, qui prius Deo erexit altare, quam sibi ipsi extenderet tabernaculum. Et hæc hoc anno gesta. Tot enim veterum ac nouorum puteorum effossiones, sibi ordine succedentes, etiam numerosam operarum manum, vnum annum tenere potuerunt. Cætera itaque opportunius anno sequente.

Deus eum cōsolatur.

(∴)

ANNVS MVNDI 2255.

ISAACI 97. IACOBI 37.

ARMAMITRIS 7. Imperij Assyr. 304.

ANTE CHRISTVM 1818.

I. [F]œdus [I]saaci cum [A]bimelecho.

REferimus in hunc annum fœdus, initum Isaacum inter & Abimelechum; quod rationi consentaneum est satis longo tempore dilatum esse, dum non solũ feruor ex accepta iniuria resedisset, sed dolor etiã expulsionis tempore ipso mitigatus esset. Causam optati quæsitique fœderis hanc refert Iosephus [a], quod putaret Abimelech Isaaci fortunas contra se augeri; cum quo parum syncere consuetudinem habuerat, neve acceptas iniurias vlcisceretur. Venit porro Abimelech cum duobus optimatibus Phicole, & Ochozatho, quam vocem Hieronymus alicubi turbam amicorum interpretatur, in vulgata tamen tanquam proprium nomen vsurpat. Eos à principio Isaac seueriore voce atque vultu accipit [b], *Quid*, inquit, *venistis ad me, hominem quem odistis, & expulistis à vobis?* Illi amicè respondent, se agnitione diuinæ in eum beneuolentiæ ac beneficentiæ incitatos, ad eum venisse fœderis ineundi causa, vt mutuo ab iniuria abstineant. Significat autem rex se inscio iniuriam, quæcumque in ipsum illata est, factam fuisse, quo modo pater eius olim obiurgationem Abrahæ excusarat [c]. At Isaac pro innata mansuetudine facile placatus acquiescit petitioni, hospites conuiuio accipit [d], *& post cibum & potum surgentes mane iurauerunt sibi mutuo*, & videlicet reliquas fœderis ceremonias adhibuerunt, *dimisitque eos Isaac pacificè in locum suum.*

a l. 1. c. 18.

b Gen. 26. 27.

c c. 21. 26.

d ca. 26. 31.

II. Puteus ad Bersabee.

Communem lætitiam ex inito fœdere, eóque iureiurando firmata, auxit priuatæ commoditatis lætitia, renunciantibus famulis inuentam aquam in puteo, quem fodiebant, vocauitque eum Abundantiam, siue quod in eo aqua copiose scaturiret, siue quod significaret se duobus ex puteis, aquarum abundantia, in omnes familiæ vsus deinceps fruiturum.

ANNVS MVNDI 2238.

ISAACI 100. IACOBI 40.

ARMAMITRIS 10. Imperij Assyr. 307.

ANTE CHRISTVM 1815.

I. Vxores Esau.

HIc est quadragesimus annus filiorum Isaac, ad quem vsque cœlibes vterq; vixerunt; sed longe diutius etiam Iacob, vt ex sequentibus patebit [a]. *Esau vero quadragenarius duxit vxores; Iudith filiam Beeri Hethæi, & Basemath filiam Elon eiusdem loci.* Ita Moses. Neque tamen credibile est vtramque simul duxisse, licet vtramque postea simul habuerit, sed prioris sterilitati, nullam enim ex ea prolem suscepisse reperimus, posteriore ducta prouidisse, vt Hebræus quoque textus, Græcusque innuunt. Quantum autem temporis inter vtrasque nuptias interiectum fuerit diuinare non possumus. Nam si sterilitatis causa posteriorem duxit, apparet aliquot annis probatam compertamque fuisse sterilitatem: sin alia de causa, pauci fortasse dies intercessere; sicut de Lia & Rachele constat. Eas dynastarum inter Chananæos filias fuisse author est Iosephus [a]; quod probabile facit Isaaci opulentia, cuius Esau erat primogenitus.

a Gen. 26. 4.

a l. 1. Ant. c. 17.

II. Parentibus eius ingratæ, & cur.

b Gen. 26. 35.

Mores vero Esau probabile faciunt quod idem affirmat, & ex eo Chrysostomus, inconsultis parentibus vxores istas Hethæas ab eo ductas. Quæ fidem aliquam accipiunt, ex eo quod ait Moses [b], ambas offendisse animum Isaac & Rebeccæ. Idque siue propter improbatam cognationem cum alienigenis; siue propter morum peruersitatem, siue propter religionis dissimilitudinem, ex qua Esau in periculum Idololatriæ trahebatur. Fortasse etiam offendebant, quia duæ erant, & inter se vt fit rixabantur: cum Isaac & vnam semper habuerit, & vt erat mitissimus, diligeret pacem, malletque iacturam facere quam litigare: vt in causa puteorum perspectum est. Et hæc causa fuit cur Iacob, à quo benedicta progenies sperabatur, Chananitidas vxores accipere prohibitus sit; Deo harum mulierum improbitate bene vtente, & patientiam Isaaci molestiis domesticis exercente. Cuius secularem annum prodit annus præsens, sacrificiis, vt apparet, sanctáque lætitia à viro sancto celebratus.

ANNVS MVNDI 2258.

ISAACI 120. IACOBI 60.

ARMAMITRIS 30.

Imperij Assyriorum 327.

ANTE CHRISTVM 1795.

I. Diluuium Ogygium quando contigerit.

HOc anno, qui est millesimus & vigesimus ante principium Olympiadum, quod cadit in primum annũ Ioathan regis Iuda, vt suo loco docebimus, contigit in Attica, regnante Ogyge indigena, Diluuium Ogygium, vt author est Africanus apud Eusebium [a], qui & sententiæ suæ laudat authores Hellanicum, atque Philocorum, rerum Atticarum scriptores, Thallum item & Castorẽ, Diodorum Siculum & Alexandrum Polysthorem. Atqui primus Ioathan est ter millesimus ducẽtesimus septuagesimus octauus ab orbe condito, ex quo numero si auferas mille & viginti, existet præsens mundi annus. Ante annos vrbis conditæ, ait Paulus Orosius [b] mille & quadraginta, in Achaia sæuum diluuium, vastatione plurima totius pene prouinciæ fuit, quod quia Ogygis, qui tunc Eleusinæ conditor & rex erat, temporibus effusum est, nomen loco & tempori dedit. In annis ante V. C. rotundum numerum ponere voluit Orosius, sunt enim omnino mille & quadraginta tres, quoniam à prima Olympiade ad vrbem cond. sunt anni 23.

a l. 10. de Præp. c. 10. edit. Græ. Lat.

3278.
1020.
2258.

b l. 1. c. 7.

PROMISSIONIS 163.

II. Medium fuit inter Noëticum & Deucalionæum.

a l. 18. de Ciu. c. 8.

S. Augustinus [a] triplex diluuium memorat, & hoc Ogygium, vt tempore, sic & magnitudine mediũ fuisse censet. *Ogyges*, inquit, *ipse quando fuerit, cuius temporibus etiam diluuium magnum factum est, non illud maximum, in quo nulli homines euaserunt, nisi qui in arca esse potuerunt, quod gentium nec Græca, nec Latina nouit historia, sed tamen maius quam postea tempore Deucalionis fuit, inter historiæ scriptores non conuenit.* Deucalionæum autem diluuium, quod Eusebius refert in annum Mosis 67. posterius est Ogygio, annis ducentis septuaginta duobus. Contigit enim anno mundi 2530. vt in eodem anno docebimus.

2530. 2258. 272.

tom. 2. Annal.

ANNVS MVNDI 2261.

ISAACI 123. IACOBI 63.

ARMAMITRIS 33. Imperij Assyriorum 330.

ANTE CHRISTVM 1792.

I. Obitus Ismaelis.

a Gen. 25. 17.

b Exod. 6. 16. 20.

Gesta eius & posteri.

Concluditur hoc anno Ismaëlis vitæ periodus, 137. annis à Mose [a] definita: par omnino vitæ curriculum fuit Amrami patris Moysis, & Leui Patriarchæ [b]. Res ab eo gestas obuoluit Scriptura silentio, scripsit tamẽ vnde suspicemur eas multas fuisse, atque memorabiles, cum ait *eum fuisse hominem ferum, & manus eius contra omnes, & manus omnium contra eum* decertasse. Certe non sine bello magna parte Arabiæ potitum esse, nouáque nomina locis sibi subiectis imposuisse, credendum est. Altera pars diuinæ de Ismaële prænunciationis, quæ est de multitudine posterorum eius, & multis habetur locis [c], & impleta ostenditur Genes. 25. [d] vbi duodecim filij eius, totidem tribuum principes memorantur.

c Maxime Gen. 16. 10.

d Gen. 25. 13. & Par. 1. 29.

II. Eius mors qualis.

De morte ipsius hæc habet Scriptura. *Et facti sunt anni vitæ Ismaelis 137. deficiensque mortuus est*, morte scilicet naturali, miniméque violenta, vt de Abrahamo quoque dictum est. Quod autem additur *coram cunctis fratribus suis obijsse*, Hieron. interpretatur, *in manibus omnium filiorum suorum, superstitibus liberis, & nullo prius morte prærepto*: quod ad magnam vitæ huius fœlicitatem videtur pertinere. Nam quod ad futuram attinet Hebræi colligunt eum piè defunctum, & ad Abrahamum patrem suum esse profectum, quod hîc dicatur appositus ad populum suum, sicut antea de Abrahamo ipso dictum fuerat, & postea in funere sanctorum virorum vsurpatur. Rectius tamen probari videtur ex eo loco, vbi Abraham Deum alloquens [e]. *Vtinam*, inquit, *Ismaël viuat coram te.* Quæ oratio, ex mente religiosissimi Patriarchæ, etiam ad æterna futuræ vitæ bona pertinebat. Et tamen Dominus mox subdit se Abrahamum super Ismaële exaudisse, quod Rupertus notauit [f]. Religiosa quoq; funeris Abrahæ curatio, dat non inanem Genebrardo coniecturam ipsum quoad vixit Abraham, pietatem coluisse. Atqui Ismaël in morte patris nonagesimum agebat annũ: credibile est etiam reliquam vitam in eodem Dei cultu traduxisse, memorem mandatorũ patris sui. Et quoniam naturali morte, paulatim extinctus est, in cœtu filiorum suorum, etiam rationi consentaneum est ipsum, patrem suum extremo illo tempore imitantem, cum penitentia, & timore Dei obijsse; vt deinceps mundo mortuus, viueret coram Deo, vt optarat, & rogauerat Abraham. Itaque in re incerta rectius arbitror in mitiorem, meliorémque partem propendere, & cum Domino dicere [a], *Nemo te condemnauit* Ismaël, *neque ego te condemnabo.*

e Gen. 17. 18. Videtur saluus.

f l. 5. c. 36.

a Ioan. 8. 11

ANNVS MVNDI 2266.

ISAACI 128. IACOBI 68.

ARMAMITRIS 38. & vlt.

Imperij Assyriorum 335.

ANTE CHRISTVM 1787.

I. Obitus Armamitris.

Finem affert hic annus & regno vitæ Armamitris, octaui à Belo Assyriorum regis, qui est quintus à morte Ismaëlis annus, & Esau 68. qui cum multos ex vxoribus suis liberos susciperet, Iacob nihilominus ei æqualis, stupenda profecto continentia, perseuerabat cælebs.

Initium Belochi.

Sequenti autem anno Belochus huius nominis primus, ordine nonus Assyriorum rex, capessit Imperium, rexitque annis triginta quinque, vt Eusebio placet. Nam secundus Belochus illi successit decem regibus interiectis.

ANNVS MVNDI 2276.

ISAACI 138. IACOBI 78.

BELOCHI PRISCI 10.

Imperij Assyriorum 345.

ANTE CHRISTVM 1777.

I. Ratio tẽporis benedictionis Iacobi.

a l. 9. de Prep. c. 21.

Hic est annus surreptæ à Iacobo benedictionis, & fugæ in Mesopotamiam, cum annum ageret septuagesimum septimum & iniret 78. Pater autem eius Isaac 137. absoluisset, vt habet Demetrius apud Eusebium [a]. Et res clara est, cum ex ipsa Scriptura constet eum anno patris sexagesimo natum esse. Illum porro Iacobi annum ita colligit Abulensis. Iacob erat 130 annorum, quando stetit corã Pharaone [b], tunc autem Ioseph annum agebat 39. Nam triginta annorum erat cum stetit coram Pharaone [c], & septem anni fertilitatis, & duo sterilitatis erant elapsi. Si ergo à 130. annis, 39. sustuleris, remanent vnus & nonaginta, quę erat ætas Iacobi, quando genuit Iosephum, quem ex Rachele suscepit postquam seruiuisset Labano quatuordecim annis; qui si auferantur ex vno & 90. remanebunt 77. quos sumimus absolutos. Absoluerat ergo septuagesimum & septimum annum, quando benedictionem obtinuit, à quo mox in Mesopotamiam abijt, ad declinandum fratris furorem.

b Gen. 47. 9

c Gen. 41. 46 & 45. 11.

II. Cur Isaac voluerit benedicere Esau.

Senuit ergo *Isaac, & caligauerant oculi eius, & videre non poterat.* Fit mentio senectutis, & quidem, vt putabat Isaac, decrepitæ, vt causa benedictionis vltro oblatæ intelligatur; sit & caliginis, & cæcutientium oculorum, vt causa deceptionis agnoscatur. Accersit Esau, quem habebat pro primogenito, eumque iubet venatu sibi quærere ac parare cœnam. Ex quo illud quoque intelligitur mansuetissimum Isaacum: etsi vxoribus Esau, & illi ipsi filio, qui eas iniussus acceperat, pridem infensum, ipsum tamen nunc eo iure priuare noluisse, quod prior nascendo acquisierat. Ad eam autem benedictionem, eum per opus obedientiæ, & charitatis in parentem conuenienter disposuit.

Rebecca Iacobo benedictionẽ ambit.

Illi nihil cunctatus, dum ad patris iussionem implendam proficiscitur, Rebecca, quæ Iacobum diligebat, eique benedictionem ambiebat, vt quæ sciebat ius primogeniturum illi diuinitus esse concessum. Audierat quippe [a] *maior seruiet minori*, rem ad ipsum defert, & destinatam à se maiori fraudem aperit, hœdinis carnibus ferinæ substituendis. In quo, vt ait Abulensis [b], non dedit consilium ad furandum rem alienam, sed industriam ad liberandum ius suum, de manu iniusti detentoris.

a Gen. 25. 23.

b in c. 27. Gen. q. 3.

III. Et fraudẽ parat.

Nihilominus cunctatur Iacob, veritus ne deprehensus in fraude, maledictionem sibi loco benedictionis accersat. Mater autem ad quam delatum fuerat oraculum, certa de optato rei exitu: *in me sit*, inquit [c], *ista maledictio, fili mi.* Ille persuasus curriculò gregem adit, duosque affert hœdulos, non vt senex ambos comederet, cum vnus abunde sufficeret: sed duæ pelles necessariæ erant, altera ad nuda colli protegenda, altera ad circumtegendam vtramque manum. Ergo parat Rebecca cibos, *sicut velle nouerat patrem illius, & vestibus Esau valde bonis, quas apud se habebat domi, induit eum.* Vestitu scilicet preciosiore, quali primogeniti, siue sacrificando, siue in actione quapiam solemni vti solebant, quam mater in quapiam arca ex lignis odoratis, aut cum herbis floribus-ve odoriferis asseruabat, *pelliculasque hædorum circumdedit manibus, & colli nuda protexit*, quæ scilicet membra senis attrectationi erat exposita, genas & mentum barba protegebat: *Deditque pulmentum, & panes quos coxerat tradidit.*

c Gen. 27. 13.

v. 14. 15.

IV. An Iacob apud parentem sit mentitus. v. 19.

Ita persona quasi ad theatricam actionem composita, venitur ad Senem. Et, *Ego sum*, inquit Iacob, *primogenitus tuus Esau, feci sicut præcepisti mihi, surge, sede, & comede de venatione mea: vt benedicat mihi anima tua.* Atqui nec venatio hæc erat, nec ferina, sed hœdina caro: neque præceperat illi quidquam Isaac, nec fecerat ipse, quod se fecisse dicebat: denique vt iure primogenitus esset, Esau tamen non erat. Neque sane facile video cur ingenuam confessionem leuioris mendacij, cum plerisque viris pietate atque eruditione præstantibus, quos in Annalibus [d] retulimus, admodum reformidare debeamus, cum simplex & perspicua verborum sententia eam requirat; neque ad vllam absurditatem trahat ista confessio: & pleræque excusationes violentæ sint, & literalem sensum deserant. Dici tamen posset, in gratiam optimi Patriarchæ, Iacobum dicere se Esau, non simpliciter & absolute, sed vt primogenitum, quia talis habendus erat apud homines, qualis diuina dispositione erat apud Deum. Fecit Iacob quod pater, interprete Rebecca iusserat. Quidni autem venatio metaphoricè sumatur, vt hœdi in agro capti, sicut & lepores venatio appellantur? & quidem cum quadam ironia, quæ sine dubio mendacium non est.

d A. M. 2276. n. 7.

V. Quam anxius in periculo.

a hom. 53.

Neque tamen ea verba nisi animo valde anxio protulit Iacob, vt ait Chrysostomus [a], cogitans quam periculosam fabulam ageret. Maxime autem, vt par est credere, intremuit, cum post sat multam locutionem, quæ fraudem sono vocis prodebat, audiuit illud à patre. *Accede huc, vt tangam te fili mi, & probem vtrum tu sis filius meus Esau, an non.* Verum diuinus fauor, præsens necessitas, & antegressa animi comparatio ipsum confirmabant. Accessit ergo ad patrem, & palpato eo, dixit Isaac, *vox quidem vox Iacob est, sed manus, manus sunt Esau*, quem valde hispidum fuisse necesse est, vt tactu ab hirsuto hœdo discerni non posset; & quidem ab homine in probationem attento. Neque eum Prophetia exemit à fraude, quia spiritus Propheticus non semper adest Prophetis. Hac ergo imbutus opinione, parans se ad benedicendum filium. Comedit, bibit, osculatus est eum. Et, vt sensit ex proximo vestimentorum fragrantiam, benedicere cœpit illi, qui præsens aderat, eáque vestimenta ferebat, non illum cuius illa erant. Anterior Senis intẽtio ferebatur in Esau, immediata vero in hunc præsentem, quę est vtique mens & sententia Chrysostomi [b] in hunc locum.

Decipitur Isaac.

b hom. 53.

VI. Et benedixit Iacobo

c Gen. 27. 27.

Est autem hæc benedictio [c]. *Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Det tibi Deus de rore cæli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti & vini, Et seruiant tibi populi, & adorent te tribus: Esto Dominus fratrum tuorum, & incuruentur ante te filij matris tuæ. Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus & qui benedixerit tibi benedictionibus repleatur.* Alludere videtur Isaac ad benedictionẽ quam Dominus dederat Abrahæ. Licet autem ista benedictio, ex ijs quæ supra diximus de primogenitorum priuilegijs facile intelligatur, hîc nihilominus tria obseruari possunt. Primum filio imprecatur Isaac abundantiam frugum terræ, quæ ex benefico cœlorum influxu, & terræ bonitate pendet. Secundo honorem & venerationem apud externos. Tertio authoritatem, dominium ac iurisdictionem in domesticos, ac suos, quæ in posteritate Iacobi potius, quam in ipso censentur implenda: neque enim plures habebat fratres, neque plures filios matris suæ. Ipse potius Iacob incuruatus est ante Esau, & eum Dominum appellauit, vt sequentia docebunt. Iacobo tamen promittuntur, quia ipse erat caput, ac principium eorum in quibus ista erant implenda.

VII. Fraus ab Esau & Isaaco agnoscitur.

Sequitur deinceps fraudis agnitio. Nam *vix Isaac sermonem impleuerat, & egresso Iacob foras, venit Esau, coctosque de venatione cibos intulit Patri.* Et agnita deceptione, *Expauit Isaac stupore vehementi*, & vltra quam credi potest admiratur, nec tamen se deceptum esse conqueritur, inquit Augustinus [d], imo confestim reuelato sibi intus in corde magno Sacramento, deuitat indignationem, confirmat benedictionem: *& erit*, inquit, *benedictus.* Ille nihilomi-

d l. 16. de Ciu. c. 37.

nus

nus cum clamore magno, & grauissima in fratrem indignatione patrem semel iterumque vrget vt benedictione obtineat. Respondet pater

Nec reuocatus benedictio.

se Iacobo dedisse benedictionem, quæ primogenito competebat, cum iuribus suis, ideoque non posse se ipsi dare, cum non posset vterque esse primogenitus, & Iacob Dei dispositione factus esset primogenitus: & capax diuinarum promissionum, quæ Abrahamo factæ fuerant eius præsertim, quæ erat de benedictione omnium gentium, à qua Esau penitus excludebatur. Benedictionem tamen inferioris notæ non recusauit pater, & magno cum fletu eiulanti dedit: quam minime irritam fuisse, quæ de eo deinceps narrat Scriptura, cumulate docebūt.

VIII. Odium Esau, & fuga Iacobi.

Hinc porro natum est ingens odium Esau in Iacobum, adeo vt statueret fratri necem inferre, cum primùm pater mortuus esset, quod breui fore videbatur. Quod cum innotuisset Rebeccæ, accersito fugam suadet ad Labanum fratrem suum; Isaaci quoque consensum obtinet, vt ille abeat, tam fratris iram vitaturus, quam vxorem accepturus de cognatione sua, & Chananitidas vitaturus. Quod cum seni placuisset, ac datam Iacobo benedictionem

a Gen. 28.

iterasset a, quamprimum illum in Mesopotamiam quasi fugitiuum dimisit, vel solum, vel perexiguo comitatu, & rerum inopi, vt postea rediens Deo gratulabundus diceret, se cum baculo transisse Iordanem, tunc autem cum duabus regredi turmis. Dum autem festinus progreditur, magnisque itineribus Haran petit, solis occasu, & tenebris maturius oppressus est quam vt posset in oppidum aliquod diuertere. Ideóque idoneum sub dio quieti locum capit, lapidemq; vice puluilli capiti subiicit, eodemque in loco sumpto, vt consentaneum est, ex sarcinula cibo potuque dormiuit.

IX. Mysticæ scalę visio.

In somnis autem celebratissimam illam scalam, mysteriisque plenissimam vidit, quæ cœlum terræ, diuinitatem humanitati, in Messiæ persona coniungebat: in summo Deus erat æterni Verbi pater, in imo Iacob, eiusdem secundum carnem progenitor, Interiecti gradus sunt personæ, per quarum generationem ortus est Christus. Sic eam visionem Sapiens b,

b c. 10. 10.

videtur intellexisse, cum ait Dominum ostendisse Iacobo profugo regnum Dei. Nimirum propter visum Deum, quasi regni eius regem, & Angelos quasi aulicos mandatis eius obsequentes, vota hominum deferentes ad Deum, & Dei beneficia deferentes ad homines. Accepit & promissiones patri, auóque factas, de promissione Chananitidis, de copiosa posteritate, ipsoque Messia, in quo benedicendæ erant omnes tribus terræ, ex ipsius semine orituro. De peculiari denique Dei erga ipsum cura & prouidentia.

X. Grata Iacobi memoria. c A. M. 2114.

Euigilans autem Iacob ex diuina apparatione, locum illum religiosum esse intellexit, & à Deo peculiariter electum, vt ibi honoraretur, & merito.c Iam enim ibi ante 163. annos Abraham Deum audierat dicentem *Semini tuo dabo terram hanc*, & ibidem erexerat altare, Verum nunc religiosior etiam & augustior reddebatur hic locus, ex tam illustri visione, in qua dedit illi Dominus scientiam sanctorum, vt ait Sapiens d, qua cognitione illustratus, tulit lapi-

d Sap. 10. 10.

dem quem supposuerat capiti suo, *& erexit in*

titulum, fundens oleum desuper. Non significat
ibi erectum altare, aut sacrificatum, sed illu
ipsum lapidem vtique non magnum, humi i
fixum erexisse in modum cippi, vt esset mon
mentum diuinæ visionis, vt ex hac peregrin
tione reuersus, ibi Deū iterum honoraret: quc
& fecit. Nam Gen. 35. apparet illi Dominu
iubetque non instaurare, sed facere altare De
qui apparuerat ei quando fugiebat Esau. Insti
lauit autem oleum in summo lapide, in honc
rem Christi sibi reuelati, qui ab vnctione nc
men accepit, & lapide, siue petra figuratus e

His ita peractis, additóque voto de pec
liari famulatu suo, quo promissæ sibi peculia
Dei prouidentiæ responderet, progreditur M
sopotamiam versus, reliquumque iter septe
vel octo diebus confecit. Ergo ad oppidu
Haran peruenit, vbi sciscitatus de famili
auunculi sui, agnouit Rachelem consobrina
suam, quæ gregem pascebat, cui vt gratifica
retur, solito maturius reuoluit lapidem ab o
putei, aut certe ad eius, quæ sola tunc expecta
batur, aduentum, Iacob vna cum cæteris p
storibus lapidem amouit, vt ait Chrysost. a I
adaquato grege, præ teneritudine affectus erg
consanguineam, eleuata voce fleuit, signific
uitque se esse cognatum, nepotem scilicet B
thuelis, & filium Rebeccæ. Quo accepto nu
cio Rachel festina rem nunciauit patri, q
protinus cucurrit obuiam filio sororis suæ, *con*
plexusque eum, & in osculo ruens duxit in domu
suam, vbi cum susceptæ peregrinationis caus
duas accepisset, declinationem fraterni furori
& desiderium contrahendæ cum eo affinitati
respondet Laban, *os meum es, & caro mea*, id e
consanguineus & propinquus; significans t
tum ipsum apud se fore, & nuptiarum affinit
tem facile coalituram.

Mense autem euoluto, dixit ei Laban. *Nu*
quia frater meus es, id est nepos ex sorore, *grat*
seruies mihi: dic quid mercedis accipias. Signific
iam gratis, aut sine vlla pactione seruire cœpi
se mense illo, neque enim credibile est mense
comedendo & fabulando consumptum, pr
bante Labano an foret vir industrius, aut
quam quidquam cum ipso pascisceretur. *Hab*
bat vero duas filias, nomen maioris Lia, minor vero a
pellabatur Rachel. Sed Lia lippis erat oculis. H
braïce teneris & delicatis, Septuag. infirm
qui scilicet vehementia obiecta ferre nc
possent, & si connitantur, abeunt in lacryma
quod ad quandam lippitudinem pertinet. *R*
chel autem erat decora facie, & venusto aspectu. Qua
diligens Iacob ait, seruiam tibi pro Rachel, filia t
maiore septem annis. Licet enim ex opulenta f
milia oriundus esset, illiusque destinatus e
hæres; inops tamen rerum, ac pene nudus i
de proripuerat se; ideóque famulatum offe
futuro socero, ad contrahendas coëmptio
nuptias, loco pecuniarum & munerum. Co
sentit Laban; & *melius est*, inquit, *vt tibi eam de*
quam alteri viro, mane apud me. Nec tamen v
cissim quidquam spondet in dotem, parcus
promissis, & in promissorum exhibitione f
lax. Sponsalibus ita contractis, nuptiæ, co
gressusque maritalis in septennium integru
differuntur. Quæ porro in huius anni histo
contra Scripturam peccata sint à Iosepho
Annalibus b accurate reperies emendata.

ANNVS MVNDI 2277.

ISAACI 139. IACOBI 79.

BELOCHI PRISCI 11.

Imperij Assyriorum 346.

ANTE CHRISTVM 1776.

I. Tempus nouatum nuptiarum Esau. a Gen. 28. 5. &c.

INter narrandum profectionem Iacob in Haran, inserit Moses [a] nouas Esau nuptias in familia Ismaëlis, ex quo non ineptè conijci potest, eas cito ab eius discessu fuisse celebratas; Eas nihilominus in hunc annum probabiliter distulimus, quod credibile sit eum Iacobi profectionem, quæ consulto celabatur, non tam cito didicisse, & absentia cognita, potuit aliquandiu & locum & causam ignorare: qua etiam intellecta, non est necesse eum statim nouarum nuptiarum cogitationem suscepisse, vel eam in rem deduxisse.

II. Earumque causa.

Videns ergo Esau quod benedixisset pater suus Iacob, posteriore scilicet benedictione, quæ fuit prioris confirmatio, vt vult Abulensis, in effectum fœlicium nuptiarum, quarum nulla facta fuerat mentio in priore benedictione, quasque prohibuerat eum contrahere cum filiabus Chananæorum, ratus se patri gratificaturum, & suis, vt ait Iosephus [b], si vxorem de sua cognatione acciperet, *iuit ad Ismaëlem*, familiam scilicet Ismaëlis, nam ipsemet ante annos quindecimè viuis excesserat [c], & sororem Nabaioth patruelis sui duxit vxorem, quæ hoc loco Maheleth [d], inferius autē Basemath appellatur [e]. ex qua postea Esau Rahuelem suscepit. Non constat satis autem an huiusmodi matrimonio sperauerit se benedictiones aui sui ac patris, à Iacobo ad se posterosque suos deriuaturum.

b l. 1. c. 17. c A. M. 261. d c. 28. 9. e c. 36. 3. 4.

III. Obitus Rebeccæ. f l. 1. chron.

Anno proximè sequenti tradunt Hebræi [f], & ex his Genebrardus, Rebeccam, anno filiorum suorum octogesimo esse defunctam, cum octodecim circiter annis virgo vixisset, viginti sterilis, mater 80. Moritur Rebecca absente Iacobo, gaudio cordis sui, marito lecto affixo, & Esau, vt credi potest, felleum in illam animum retinente, ob amissam eius operâ benedictionem, nec eius senectutem obsequio debito, ac reuerentia subleuante. Cumque illius vxores iam ante Rebeccæ animum offendissent, rebelles atque immorigeræ ipsi extitissent, vt Chaldæus interpretatur, facile intelligi potest, ista fraude interueniente, deteriores factas esse, cum in ea re se marito gratificari arbitrarentur. Itaque quæ nuper dicebat [g], *Tædet me vitæ meæ propter filias Heth*, superueniente etiam Ismaëlitide, non meliore fortasse prioribus, breui tempore, non tam senio, vt ferebant illa tempora, quam mœrore animi extabuisse merito credi potest, & parum fortassis honorata elatam in sepultura. Eius nihilominus funus ornare studuimus in Annalibus, tam eius cum B. Virgine parallellismo, quàm appenso in spelunca duplici Epitaphio.

g Gen. 27. 46.

ANNVS MVNDI 2283.

ISAACI 145. IACOBI 85.

BELOCHI PRISCI 17.

Imperij Assyriorum 352.

ANTE CHRISTVM 1770.

I. Matrimonium Iacobi cum Rachele. a Gen. 29. 20.

QVadrat in hunc annum illud Scripturæ [a] *Seruiuit Iacob pro Rachel septem annis, & videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine.* Maiori quippe ac diuturniori dignam putabat, quamuis si rationē sui haberet amoris magnitudo, cuius est rei amatæ fruitionem optare & dilata spe affligi, id tempus valde diuturnum reddebat, quæ est S. Augustini [b] mens in hunc locum, Dixitque ad Laban, *Da mihi vxorem meam, quia iam tempus impletum est, vt ingrediar ad illam.* Vxorem vocat, quia iam à principio septennij intercesserat consensus contrahentium, & verum erat matrimonium, sed ex eorundem consensu, matrimonij consummatio in septem annos suspensa fuit [c]. Expleta vero iam conditione, & sublato omni impedimento, ad externam decentiam celebratæ sunt nuptiæ, & conuiuium cum multa amicorum frequentia.

b q. 88. in Gen. c vide Abu. q. 2. & 3.

II. Labani fraude interpellatur.

Sed mox subsecuta est fraus Labani maiori filia in locum minoris substituta. Eam ad rem tenebrarum opportunitatem captauit, cum id tempus, ex laudabili consuetudine non nectendæ fraudi destinatum esset, sed vt virginali verecundiæ consuleretur. Fauit etiam fraudi ritus obnudendi, seu velandi sponsam, ex quo nuptiarum tractum est nomen. Quod autem nocte ipsa fraus patefacta nō fuerit silentio, & modestiæ virginis, & sponsi minimè curiosæ simplicitati tribuendum est. Et peccauit sane Lia, quæ in grauissimam fraudem, multisque criminibus implicatam consensit. Sed nihil ad Labanum. Nam illi puellaris simplicitas, & impositum parentis mandatum, & spes futuri matrimonij, & pudor contemptus nonnihil patrocinari potest.

Lia culpa.

III. Et multiplici Labani crimine.

Laban vero, præterquam quod author fuit & causa peccati filiæ suæ, fit eius leno, cum eam producit in stuprum ei, quem sciebat non esse maritum. Fit reus adulterij, qui filiam suā permittit coniugato viro; incestus quoque, quia Lia affinis erat Iacobi in primo gradu, vt pote vera soror veræ illius coniugis Rachelis. Fiebat & reus pellicatus, si eam Iacob ducere noluisset vxorem, vt poterat non ducere, nec vitiatam vellet abijcere, eam pellicem habiturus erat. Sed fuit insuper reus perfidiæ, pacta & promissa, etiam cum graui seruitutis onere coniuncta, violando: quod vnum crimen accusat in socero Iacob. *Nonne pro Rachel*, inquit, *seruiui tibi, quare imposuisti mihi?* fuit & iniustitiæ reus in Rachelem, qui rapiebat Maritum, si is monogamus esse, & consulere honori Liæ voluisset: in Iacobum, quem in odiosas conijciebat nuptias, in Liam, quā amissa virginitate, infamiæ & meretricii periculo obiecit.

IV.

Neque vero vim vllam habet illa excusatio *Non est in loco nostro consuetudinis, vt minores*

Qui inepte factum excusat.

ante tradamus ad nuptias. Nam vel nulla erat talis consuetudo, sed eam ipse fingebat, vt odiosam vxorem genero obtruderet, & eum vel inuitum diutius in suo famulatu retineret: vel si erat, eam iam ante septennium ipse violarat, Rachelem promittendo, ac re ipsa dando in matrimonium, & mox cum offensione hominũ Rachelis nuptias, quam iuniorem esse constabat, publice celebrando. Denique ea consuetudo si obseruanda fuit, cum fraude & iniustitia, cæterisque criminibus obseruanda non fuit.

Et remediũ offert.

Quibus omnibus malis remedium offert Laban, vt vtramque habeat vxorem, & Liam quidem iam nunc, per mutuum consensum in matrimonium, quo præcedens culpa honestaretur, Rachelem verò post septiduum conuiuij nuptialis. Sed ea tamen conditione ac lege, vt septem alios annos pro ipsa socero suo famularetur, priore septennio pro coëmptione Liæ computato.

V.
Quod accipit Iacob.
a Seder Olam c. 2.
Lia & Rachel geminæ.
Bala ancilla.
b c. 8.

Acquieuit socero Iacob, *& hebdomada transacta Rachelem duxit vxorem, cui pater Balam ancillam dedit*, sicut ante Zelpham dederat Liæ. Scribunt Hebræi [a] Liam & Rachelem fuisse gemellas, & vtramque in his nuptijs annum egisse vigesimum secundum. Nec obstat quod Lia dicatur maior, sicut Esau maior Iacobo appellatur, licet gemini fuerint, quod ille & illa ex vtero materno priores egressi fuerint. Fuit autem hæc Bala, si authori Testamenti Patriarcharũ [b] credimus, filia Rhethæi fratris Delboræ nutricis Rebeccæ, quæ Bala eadem die qua Rachel nata est. Hæc ibi. Pergit autem Moses de Iacobo dicere illum tandem potitum optatis nuptijs, amorem sequentis priori prætulisse. Et merito sanè, vel hoc titulo, quod Lia consensisset in fraudem, & matrimoniũ cum ea pene coactum fuisset: potitus est autem post septiduum vt ex Mose constat, non post septennium, vt ait Iosephus, qui S. Chrysostom. [c] induxit in fraudem.

c hom. 58.

VI.
Secundo septennio Iacob 12. liberos suscipit.

Dum autem Iacob secundo septennio Labano famulatur, suscepit intra eos annos de quatuor mulieribus duodecim liberos, septem de Lia, vnum de Rachele, & quatuor de duabus ancillis. Qua in re difficultas est propter Liam, quæ septennio septem liberos peperit, & tamen tandiu parere cessauit, dum Zelpha eius ancilla duos peperit, nec tamen vlla earum geminos edidit. Itaque necesse est Liam vno anno duos peperisse, alterum initio, in fine alterum: nec necesse est ad partus septimestres confugere, cum chronico Hebræorum. Ponamus ergo vt placet Demetrio apud Eusebium [d], & Abulensi Liam denis quibusque mensibus filium concepisse ac peperisse, intra 40. menses peperit Ruben, Simeonem, Leui, & Iudam. Deinde per 14. menses cessauit concipere ac parere, quo interim spatio Zelpha concepit ac peperit Gad, & concepit Aser. Reliqui sunt 30. menses, quibus Lia concepit ac peperit Issachar, Zabulon & Dinam. At Rachel post sex annos secundi septennij concepit ac peperit Iosephum. Eius autem ancilla Bala, dum Lia cessaret parere, cõcepit ac peperit Dan & Nepthali. Quem totum natiuitatum ordinem in Annalibus [e] per suos menses digestum reperies, vt deinceps in singulis non necesse sit immorari.

d l. 9. c. 21. Gr. Lat.

e A. M. 2289. n. 8. & schol. 2.

ANNVS MVNDI 2286

ISAACI 148. IACOBI 88.

BELOCHI PRISCI 20.

Imperij Assyriorum 355.

ANTE CHRISTVM 1767.

Q*Varto concepit* Lia, *& peperit filium, & ait Modo confitebor Domino, & ob hoc vocauit eu[m] Iudam, cessauitque parere.* Et sane maiorem, opi[nor], æstimatione sua confessionis & laudis [se]getem Lia in hoc filio consecuta est, quando quidem is fuit, de quo Saluator mundi orituru[s] erat: qui Liam dilectæ viro Racheli prætulit pro eximio suo in animi dimissionem amor[e] qua illa hanc antecedebat. Contigit porro I[u]dæ natiuitas quarto mense anni huius, iuxta c[...] quæ supra posita fuit. Quo tempore Rache[l] mirum in modum afflicta, se matrem vel vni[us] filij fieri non posse, quæ æmulam suam quatu[or] iam filijs lætam, aspiceret, apud virum suu[m] vocem effudit doloris sui testem. *Cernens* eni[m] inquit Moyses [a], *quod infœcunda esset, inuid[it] sorori suæ.* Non quod doleret de fœcundita[te] eius, aut cuperet eam sterilem fieri, aut filio[s] eius interire, sed quod se miseram in eius con[m]paratione agnôscens, de malo suæ sterilitat[is] doluit, dixitque *da mihi liberos, alioquin moriar.*

Nec tamen existimandum est illam tanto o[p]pressam dolore, vt manus sibi violentas se ill[a]turam minaretur, sed diceret duntaxat, vita[m] sibi grauissimam fore, & mortem optabilem. Iratus est autem Iacob in eam, quod præ anim[i] ægritudine, non agnosceret fœcunditatem e[ss]e donum Dei, neque id à marito pendere, vt po[-] terat animaduertere in sorore sua. Itaque re[s]pondet, *Num pro Deo*, id est loco Dei *ego sum, q[ui] priuaui te fructu ventris tui* Nihilominus desid[e]rio prolis accensa statuit ancillã suam, vt Sa[ra] olim Agarem [b], suo loco substituere. *Hab[eo]* inquit, *famulam Balam, ingredere ad illam*, *[v]t pariat super genua mea*, quem scilicet mihi in[-] putem, quem gestem super genua mea, & d[e] ipso, tanquam si meus esset, gaudeam. Vtiq[ue] ratiocinabatur filios Balæ proprios sibi for[e] sicut eorum mater ad se pertinebat. Nec tim[e]ne Bala, vt olim Agar, insolesceret, quia ist[a] ægritudo animi cæteras omnes cogitationes curasque absorbebat.

Iacob autem etsi satis habebat vxorum, h[o]mo minime mulierosus, vt qui ipsos 84. ann[os] sine muliere exegisset, & vna contentus cu[m] esset; duabus per fraudem fuisset implicatu[s] nunc tamen ne dilectam Rachelem vehementer afflictam cogeret, si id negaret, animi dolo[re] contabescere, in tertias consensit nuptias, quas non libido, sed prolis amor, ipsas quoq[ue] mulieres impellebat. Itaque nouum initum e[st] coniugium inferioris ordinis: statimque Ba[la] concepit, & intra hunc ipsum annum peperi[t] dixitque Rachel *Iudicauit mihi Dominus* vel i[n]meum mihi reddidit; ideóque filium vocau[it] Dan, id est iudicium. Nec multò post leua[ta] fœtu Bala, rursum ex Iacobo concepit, sed pa[r]tus ad sequentem annum pertinet.

ANNVS MVNDI 2287.

ISAACI 149. IACOBI 89.

BELOCHI 21. Imperij Assyriorum 356.

ANTE CHRISTVM 1766.

I. Trahitur Iacob ad quartas nuptias. a Gen. 30. 9. & seqq.

HOc quoque anno in nouas nuptias pertractus est Iacob a. Videns enim Lia Balam ancillam sororis suæ secundò terentem vterum, se autem plurimos iam menses, præter pristinum morem non concipere, timens ne mutata sorte ipsa sterilesceret, Rachel autem, ope ancillæ suæ filijs abundaret, instituit orare coniugem, vt ne se deteriore conditione vellet esse quam sororem: & si quid de ipso bene merita esset, qui quatuor iam filios procreasset, ancillam suam Zelpham loco suo substituere ne grauaretur, vt sic via panderetur implendis Dei promissis, de semine eius stellarum & pulueris instar multiplicando. At Iacob haud dubiè à principio difficilem se præbuit, iubens Liam quatuor filiis esse contentam, si forte compressa generandi vis non reflorescat. Ne tamen odij & dissensionis materia inter sorores oriretur, & Lia querelis dies noctesque Iacobum obtunderet, se infelicem, se despectam, se odio habitam iactaret, illumque in eam ingratum, quæ princeps ipsum multa iam prole parentem fecisset, denique acquiescit vxori Iacob, & quartæ mulieris factus est coniux, nulla id tum lege prohibente, & consuetudine permittente, vt contra Faustum fuse disserit Augustinus b.

II. Ortus Nephtali ex Bala. b l. 22. c. 47.

Zelpha igitur facta Iacobi coniux quamprimum concipit, & dum fert vterum, extremo anno paritura, Bala filium alterum ex Iacobo dominæ suæ Racheli parit. Quo illa mire exhilarata. *Comparauit me*, inquit, *Deus cum sorore mea, & inualui*. Quia nimirum licet illa quatuor filios peperisset, ipsa autem duobus haberet, quos duceret suos, parem tamen se illi, atque superiorem apud maritum ducebat, & illius amore, & propriæ formæ dignitate. Itaque vocauit eum Nephtali, quod vertitur Æquiparatio.

Et Gad ex Zelpha.

Extremo anno Zelpha quarta Iacobi coniux parit filium, quem Lia læta suscipiens dixit *feliciter*, quasi dicat, quod fœlix faustumque sit, & vocauit eum Gad, Neque multo post Zelpha iterum concepit, quem anno sequenti pareret.

III. Lia quintum concipit.

Iamque ferme sesqui annus à natiuitate Iudæ abierat, cum Lia rursum concepit. Cuius conceptus occasionem recitat Moses, egressum Ruben in agrum tempore triticeæ messis, sub finem videlicet veris, reperisseque mandragoras, quas messores fortasse inuentas puerulo desideranti, & coloris pulchritudine capto, dederant, easque ille detulit matri, quas cum vidisset Rachel appetijt, partemque earum à sorore postulauit, quæ iratæ similis: *parumne tibi videtur*, inquit, *quod præripueris maritum mihi, nisi etiam mandragoras filij mei tuleris?* Quibus ex verbis Liæ, & responsione Rachelis intelligitur Iacobum recte vices & tempora distribuisse reddendi debitum vxoribus suis, ne pax domestica turbaretur. Itaque Rachel cupiditate mandragorarum, quas forte putauit vtiles ad matricem male affectam rite ad conceptum disponendam, cessit tempus suum Liæ, quæ propterea maritum ad se inuitauit, sed addidit multas ad Deum preces, denique concepit quintum filium, quem proximo anno edidit in lucem.

ANNVS MVNDI 2288.

ISAACI 150. IACOBI 90.

BELOCHI 22. Imperij Assyriorum 357.

ANTE CHRISTVM 1765.

I. Ortus Issachari.

IAcob sexto posterioris septennij sui anno tres suscepit liberos, vnum ex Zelpha ancilla Liæ, sub extremum annum, quæ eum vocauit Aser: duos autem ex ipsamet Lia, priori nomen dedit Issachar, sub huius anni principium, quod persuadet tempus conceptus eius, quod fuit triticeæ messis, quæ in Iudæa sub mensem Maium cadebat. Itaque natus videtur Issachar sub finem Februarij, aut initio Martij, Vox ea mercedem significat, dicente Lia, *Dedit Deus mercedem mihi, quia dedi ancillam meam viro meo*, vt scilicet plurimi filij Iacobo nascerentur, id bonum propriæ voluptati præferendo.

II. Zabulonis & Aseris.

Nec diu otiosa stetit Lia, quamprimum enim iterum concepit, vt ait Abulensis, & consequenter in fine huius anni sextum filium peperit, & ait *dotauit me Deus dote bona*, dotem enim vocat multitudinem filiorum, quam tum magnam ducebant felicitatem, vt ex nomine Gad & Aser intelligitur, quem Zelpha nono huius anni mense edidit, dum Lia sextum ferret in vtero Zabulon. Zelphæ porro filium magno cum gaudio excepit, vt illa eius verba testantur. *Hoc pro beatitudine mea; beatam quippe me dicent mulieres, propterea appellauit eum Aser*, quod beatitudinem interpretantur. Eóque pertinet illud Dauidis a, qui in humana Deum timentium felicitate ponit. *Vxor tua sicut vitis abundans, in lateribus domus tuæ; Filij tui sicut nouellæ oliuarum, in circuitu mensæ tuæ.* a Psal. 127.

ANNVS MVNDI 2289.

ISAACI 151. IACOBI 91.

IOSEPHI 1.

BELOCHI 23. Imperij Assyriorum 358.

ANTE CHRISTVM 1764.

I. Ratio temporis.

ABsoluitur hoc anno alterum septennium seruitutis Iacobi apud Labanum socerum quo duobus insuper liberis auctus est, Lia postremum, Rachele primùm pariente, quod vtrique contigit sub huius anni finem. Nam Lia in fine præcedentis pepererat, & sub hunc ineuntem concepit. De Rachele autem dicitur, quod Ioseph ex eo nato Iacobus socerum adierit, obtinendæ dimissionis causa, quod

vtique ante tempus de quo conuentum fuerat inter eos, non feciſſet. Primum tamen Ioſephi annum plerique ad ſequentem referunt, quia licet hoc anno natus ſit, totus tamen ferè primus eius annus cum ſequente decurrit. Nos tamen vt cœpimus, in eo anno natos ponimus hoſce Patriarchas, quo reuera nati ſunt. Prior nata eſt Dina, in cuius ortu præter morem tacet Lia, Dinæ tamen nomen cum Dan & origine & ſignificatione conſentit.

Ortus Dinæ.

II. Ortus Ioſephi ex Rachele.

Recordatus quoque Dominus Rachelis exaudiuit eam, & aperuit vuluam eius. Sublato concipiendi impedimento : ex quo intelligitur Ioſephum non ſine miraculo fuiſſe conceptum, nec ſine ingenti gaudio in lucem editum, dicente matre, *Abſtulit Deus opprobrium meum,* amiſſa ſine fructu coniugij virginitate, *Et vocauit nomen eius Ioſeph,* teſtificans alterum quoque filium ſe deſiderare, *dicens, Addat mihi Dominus filium alterum.* Nam Ioſeph additionem, ſiue augmentum vertitur: quamquam Vatablus mauult vertere *Addet,* vt ſpiritus propheticus in Rachele indicetur. Hic eſt ille Ioſeph parentis vtriuſque deliciæ, flos pudoris & honeſtatis Patriarcharum decus, gloriæ & ſaluti totius populi ſui deſtinatus.

ANNVS MVNDI 2290.

ISAACI 152. IACOBI 92.

IOSEPHI 2.

BELOCHI 24. Imperij Aſſyr. 359.

ANTE CHRISTVM 1763.

I. Diſceſſum molitur Iacob.

PAtriarcha Iacob euolutis iam 14. annis à ſuo ingreſſu in Meſopotamiam, quatuor vxoribus & duodecim liberis auctus, patriæ, & parētum ſuorum reuiſendorum ſtudio permotus, ſocerum adit, ei vale dicturus, bonáq; ipſius cum venia diſceſſurus. Eam tamē non impetrauit, diuina prouidētia rectè omnia diſpenſante, ne cum tot infantulis aliquod in via diſcrimen adiret, neue rerū inops pati iam contemptus repeteret. *Dimitte me,* inquit, *vt reuertar in patriam, & ad terram meam. Da mihi vxores & liberos meos, pro quibus ſeruiui tibi, vt abeam.* Manebat enim adhuc hæc tota Iacobi familia in ſoceri domiciliis, vnde exire non oportebat inſalutato hoſpite, & ne forte cauſaretur, ſibi parum ſatisfactum eſſe, ſubdit Iacob. *Tu noſti ſeruitutem qua ſeruiui tibi,* quam ſcilicet fideliter, quam tibi vtiliter, quam mihi laborioſè.

II. Quem Laban retinet.

Quod ingenuè agnoſcens Laban, *Inueniam,* inquit, *gratiā in conſpectu tuo. Experimento didici quia benedixerit mihi Deus propter te, conſtitue mercedem tuam, quam dem tibi.* Vt ſcilicet maneas adhuc apud me, & gregum meorum curā geras. Valde quoque ſe vtilem ſocero fuiſſe affirmat Iacob, ſed inde aliam infert concluſionem, nimirum æquum eſſe, vt prouideat etiam domui ſuæ. Etſi enim ſciebat ipſe non expedire ſibi adhuc in patriam reuerti, nonnihil tamē ſe difficilem ad aſſentiendum præbet, quod hominis ingenium durius, illiberaliuſque cognoſceret, ſicque facilius mercedem, quam petiturus erat, obtineret.

Quali porro inter ſe conditione conuen[erint] ſubobſcurè explicatur in textu. Eſt tam[en] loci huius iſta ſententia. Nolo tecum, ait I[a]cob, de pecuniaria mercede paciſci, aut vt qui[s]piam eorum quæ poſſides in me transferas, [sed] caſui, & incerto euentui committam merc[e]dem meam, ſi conſenſeris paſcam iterum, cuſtodiam pecora tua. Percenſe omnes greg[es] tuos, & ſepara cunctas oues varias, & ſpa[rso] vellere, quas longius abductas trades paſcend[as] filiis tuis, mihi autem trades paſcendas vniu[s] coloris oues. Ex quibus ſi qui naſcentur ag[ni] vel hœdi ſparſo vellere, ad me pro merce[de] mea petinebunt. Ea mihi ego ſeponam : quo i[n] numero, ſi quam repereris non maculoſam, ſ[ed] vnius coloris furti merito me argues : omn[ia] enim, quæ vnius coloris erunt, tua erunt. Lab[an] libenter conditioni aquieuit, vt qui ſciret alb[a] ex albis, nigra ex nigris, & varia ex variis g[i]gni, & perrarum eſſe vt maculoſa ex non ma[]culoſis oriantur. Separauit ergo greges omne[s] varij coloris, & nigri, vt eſt in Hebræo, rel[i]quos autem, id eſt albos dedit Iacobo paſcen[]dos. Et poſuit ſpatium itineris trium dierum inter ſe & generum, ne quis ex vicinitate pecori naſceretur dolus.

Iacob autem diuinitus edoctus egregio artificio vſus, fecit vt ex albis varij naſcerentur. Vi[r]gas enim ex aliquot arboribus ſumptas ex pa[r]te decorticauit, vt partim albæ, partim virid[es] eſſent, eaſq; poſuit in canalibus, vbi adaquaba[n]tur greges. Oues igitur dum eas virgas in co[n]ſpectu haberent, quando ex arietibus concipie[]bant, varios & maculoſos fœtus concipiebant ſuoque tempore pariebant. Si qua tamē nihilo[]minus nigra prorſus, aut alba naſcebantur, a[d] Labanum pertinebant, ſola autem varia ad Ia[]cobum. Verum ne quo modo ſtrutus pateſieret neq; Laban omni pene fœtura priuaretur, vi[r]gas aliquando non obiecit oculis ouium vel ca[]prarum, quando ſcilicet fœtura deterior naſci[]tura erat, quę vocatur ſerótina ſiue poſteriori[s] temporis : obiecit autem in priore fœtura, qu[æ] verni temporis eſt, multóq; præſtantior. Ita fa[]ctum eſt vt plurima, & optima quæque pecor[a] Iacobi eſſent, cætera Laban acciperet : ille m[i]rum in modum ditaretur, iſte autē minueretu[r].

Id cum Laban animaduertiſſet, nec cauſa[m] noſſet, mutabat pactum, volens vt quæ vniu[s] coloris eſſent Iacobi fierent, varia vero ad [ſe] pertinerent. Tunc vice verſa Iacob ſerotin[is] virgas decorticatas obiiciebat, primitiuis aut[em] non obiiciebat, ſicque rurſum meliora quæqu[e] in mercedem eius tranſibant. *Quid plura?* Inqu[it] Hieron. *vſque ad vices decem ſemper à Laban ſec[e]ris ſui, ſiue Iacobi mutata conditio eſt, & quodcun[]que ſibi propoſuerat vt naſceretur, in colorem contr[a]rium vertebatur.* Hanc porro artem didicit I[a]cob ab Angelo*, volente Domino vt merc[es] Iacobi, non ſolum huic ſex annorum labor[i] Sed 14. præcedentium, quibus pro vxorib[us] ſeruierat, reſponderet : & conuenicbat non in[]dotatas accipere vxores. Ergo Deo prouide[n]te mercedem his annis conſecutus eſt quæ prio[ra] damna ſuppleret, *ditatus eſt* enim *vltra modu[m] & habuit greges multos, ancillas & ſeruos, camel[os] & aſinos.* Hæc videlicet emit ex pretio vend[i]tarum ouium, quæ deinde, ſub ſua, ſuorumq[ue] manu multiplicata ſunt.

ANNVS MVNDI 2295.

TERTIÆ ÆTATIS 257.

ISAACI 157. IACOBI 97.

IOSEPHI 7.

BELOCHI PRISCI 29.

Imperij Assyriorum 364.

ANTE CHRISTVM 1758.

I. Rursum Iacob discessum molitur. a Gen. 31.

IN hac vicissitudine fallaciarum, dum Iacob mercedem suam artificiosè multiplicat [a], & Laban multa gemens super generis quæstu, & iactura sua, pactam mercedem decem vicibus commutat, toti sex anni abierunt; sextum tamen ad initum cum vxoribus consilium fugæ seponamus licet. Est ergo hic annus vigesimus commorationis in Haran, sub cuius extremum consilium iniit de deserendo Labani famulatu, & reditu in patriam, qui anno proximo contigit. Susceptæ porro profectionis tres causas memorat Moses, murmur filiorum Laban inuidentiam Iacobi incrementis: tristitiam ipsius Labani, contra cuius spem ac desiderium, conatumque omnem, mirificè auctus esset. Postremo diuinam iussionem, dicente sibi Domino. *Reuertere in terram patrum tuorum, & ad generationem tuam, eróque tecum.* Vt te in reditu, à Labano & Esau protegam, & in patria domesticis in malis insuperabilem.

II. Quem suadet vxoribus.

Et quoniam res suauiter confici non poterat, sine mulierum consensu, Rachelem, & Liam in agrum in quo pascebat greges, euocauit, eisque causas susceptæ reuersionis declarauit, latius explicans iniurias sibi à Labano irrogatas, quarum cognitione mulieres ab affectu paternæ consuetudinis, & patriæ sensim diuellebantur. Vt autem eas quoque ad fiduciam erga diuinam prouidentiam adduceret, in longinquo, ignotóque itinere suscipiendo, significat qua ratione factum fuerit, vt tot greges in pacta mercede acquireret, diuina scilicet reuelatione, sine qua Iacob, vel eam artem ignorasset, vel ea vti in tantum Labani detrimentum ausus non fuisset, vt ait Abulensis. Sed id iustè fieri posse intellexit cum audiuit à Domino [b]. *Vidi omnia quæ fecit tibi Laban:* quæ reuelatio initio sex annorum vltimorum contigit; vltima autem reuelatio, qua profectio mandabatur, hoc postremo anno contigit, quæ erat potissima susceptæ profectionis causa.

b Gen. 31. 12.

III. Ac persuadet.

His intellectis Rachel & Lia consentientes marito, de patre suo etiam ipsæ conquerentur, quod ab eo vt ancillæ, non vt filiæ acceptę sint. Nam filiæ aut dotem præsentem accipiunt, aut paternæ hæreditatis partem expectant; cum ipsæ pro seruitute septenorum annorum venditæ sint, eiusq; seruitutis fructus non in filiarum, vt oportebat, sed in patris emolumēta cesserit. *Sed Deus tulit* inquiunt *opes patris nostri*, non quę eius essent, sed quas ille alioqui erat lucraturus, *& eas tradidit nobis ac filiis nostris*, per illam videlicet variandi velleris artem. Postremo consensum præbent ad profectionem, *omnia*, inquiunt, *quæ præcepit tibi Deus, fac.* Quo ille consensu vxorum habito, strenuè profectionem parat.

ANNVS MVNDI 2296.

TERTIÆ ÆTATIS 258.

ISAACI 158. IACOBI 98.

IOSEPHI 8.

BELOCHI 30. Imperij Assyriorum 365.

ANTE CHRISTVM 1757.

I. Ratio temporis, & Iacobi emigratio. a Gen. 31. 17. b c. 31. 45.

TRansactis [a] iam viginti annis in Mesopotamia in soceri famulatu, Iacob nonagesimum octauum ingressus annum demigrat ad suos. Eam chronologiam Iacobus ipse constituit cum Labano mox in iurgio exprobrat se 14. annis ei seruisse pro filiabus eius, & sex pro gregibus [b], iique absoluti sumendi sunt; proptereáque Seuerus Sulpitius ait Iacobum clam profectum vigesimo primo ferè anno quam aduenerat, id est vigesimo primo inchoante. Iacob igitur habito vxorum consensu, dum imminet in occasionem idoneam ad discessum, se suosque, ac sua omnia occultè præparat. Eam percommodam Dominus obtulit, cum Laban ad tondendas oues suas, quæ tridui à Iacobo aberant, profectus esset. *Surrexit itaque Iacob & impositis liberis, ac coniugibus suis super camelos* inscio socero *abiit:* ne ille per vim aut sua retineret, aut suos iuxta illud quod postea Laban vsurpauit in iurgio, *filiæ meæ & filij, & greges tui, & omnia quæ cernis mea sunt*, id est à me profecta.

II. Cum omnibus rebus suis, & furto Rachelis.

Personis in camelos impositis, congregauit, *tulitque omnem substantiam suam, ac greges, & quidquid in Mesopotamia acquisierat, pergens ad Isaac patrem suum in terram Chanaan.* Viuebat quippe adhuc bonus senex, qui ante 20. annos mortem sibi imminere arbitrabatur; cui etiam non pauciores supererant in multa patientia extrahendi. Sed *Rachel* in discessu, inscio marito *furata est idola patris sui*, vel propter valorem si aurea erant, vel argētea, quæ loco esset mundi muliebris; vel vt patrem ab idolorum cultu liberaret, vt sentiunt Basilius [c], Theodoretus [d], & Nazianzenus, qui Liam furti quoque consciam facit: quamuis Chrysostomus [e] eas adhuc idolis addictas fuisse putet, repugnante Iosepho [f].

c in prin. prou. d q. 89. e hom. 57. f l. 1. c. 18. med.

III. Persequitur Laban Iacobum.

Iamque Iacob cum omnibus suis Euphrate *transmisso pergebat contra montem Galaad, cum die tertio nunciatum est Laban quod fugeret Iacob.* Tridui distabant oues quæ tondebantur. Cum itaque discessit Iacob, famulus aliquis ad herum abiit expositurus fugam, qua ille audita, assumptis fratribus suis, cognatis scilicet, siue in loco tonsionis, siue in Haran vbi habitabat ipse, *persecutus est enim diebus septem, intra quos comprehendit eum in monte Galaad.* Erat enim ille cum suis expeditus in equo, Iacob autem cum multa familia, gregibusque impeditus; itaque dies septimus Labani,

Dei in eum prouidentia.

Labani querela.

erat decimus aut duodecimus Iacobi. Eam vt vidit à longe, dilata in posterum diem querela, vidit in somnis dicentem sibi Deum, *Caue ne quidquam asperè loquaris contra Iacob*, id est facias. Verba enim pro factis sumuntur. Et reuera ab verborum asperitate, & minis non abstinuit, cum forte illum spoliatum bonis omnibus male mulctare statuisset. Furti enim hominem, aut sacrilegij potius arguit, stultitiæ, inhumanitatis, plagiarium denique appellat, qui filias clam parente, abegerit, & in longinquam terram abducat, aliaque id genus.

IV. Iacobi responsio.

Respondet Iacob, quod inscio te profectus sum, timui ne violenter auferres filias tuas, quæ est tacita accusatio tyrannici dominij. *Quod autem furti me arguis, apud quemcumque inueneris Deos tuos, necetur coram fratribus nostris.* Non præcipientis est id verbum, sed permittentis, ex fiducia bonæ conscientiæ. Filios & cognatos Labani fratres appellat, siue propter antiquam ab Thare consanguinitatem, siue propter nouam affinitatem, ex coniugio Rachelis & Liæ. Ergo ille scrutatur tentoria Iacobi & Liæ, & vtriusque famulæ, antequam veniret ad Rachelem, diuina vtique prouidentia, vt expleta fere curiositate, & spe amissa quidquam reperiendi, negligentius deinceps quæreret, & facilius falleretur. Furtum sub clitellis cameli vilus seruatum est, ei insidente Rachele, & menstrua simulante.

Laban quærit idola sua.

V. Quem Iacob accusat vicissim.

Cum autem res ipsa innocentiam Iacobi prodidisset, in iustam commotus iram, exprobrauit Labano iniquam furti calumniam, quã sua ipse diligentia retellisset: exprobrauit & fidelem, laboriosam, ac diuturnam industriam suam, in maligni, atque austeri hominis famulatu, deciesque mutatam mercedem: exprobrauit denique improbam atque ingratam nocendi bene de se merito genero voluntatem, quam ipse non spõte sua repressisset, sed Deus, quem coluit Abraham, & quem timuit Isaac, irritam reddidisset. Hic Laban sedatior, nulla recriminatione; aut excusatione vtitur, sed ineundo fœderi viam muniens, *filiæ meæ*, inquit, *& filij, & greges tui, & omnia quæ cernis mea sunt*, id est ex me profecta, si tibi tuisue nocere voluero, mihi ipsi, rebusque meis nocuero. *Veni ergo, & ineamus fœdus, vt sit in testimonium inter me & te.* Cupit extare aliquid, quod testetur initum fœdus de non nocendo sibi mutuo. Id autem monimentum fuit congestio magnorum lapidum, non in acumen erectorum, vt solent congeri aceruí, sed in longum ac latum, vt etiam mensæ loco esse posset, super quo, in signum redintegratæ beneuolentiæ, comederunt, Deumque testem, suo vterque more inuocauerunt. Postridie bene mane ab inuicem digressi, Laban in Haran regressus, Iacob in Chananitidem progressus est a: Mons autem ipse, ex eo tumulo siue aceruo, deinceps mons Galaad, id est tumulus testis appellatus est. Sed nos dimisso Labano, iter Iacobi in Chananitidem assectemur.

Fœdus ineunt in monte Galaad.

a c. 31. 49.

VI. Occurrunt Angeli Iacobo.

b Gen. 32. 1.

Iacob ergo *abiit itinere quo cœperat, fueruntque ei obuiam Angeli Dei* b, *quos cum vidisset ait Castra Dei sunt hæc. Et appellauit nomen loci illius Mahanahim, id est castra.* Hebræi quidam aiunt hos Angelos fuisse custodes prouinciæ Chanaan, qui Iacobo de aduentu suo gratularentur, quod eum sperarent animabus fructuosi ture. In huius autem rei memoriam, excitata postea eodem in loco vrbis, eius regionis m nitissima, atque pulcherrima separata Le tis a, in tribu Gad, vbi regnauit Isboleth fili Saulis b. Hac visione bene animatus Iaco sperauit fore vt Dominus *immitteret Ange suos*, aut, vt est in Hebræo, castrametaretur *circuitu timentium eum.* c Nec tamen deserenda duxit humanam prudẽtiam, quæ requirebat temerè se fratri committeret, quem scieb violentum & sibi non sine causa infensum, s cum demissione animi & muneribus placaret

Ergo primum ex eodem castrorum loco m sit nuncios in Idumæam honoris causa, qui fr trem suo nomine salutarent, & de statu reru suarum docerent, ne eum vt inopem sibi one fore crederet, aut dedecori. Esau quoque vic versa, vt retulerunt legati, venit obuiam fratr cum quadringentis viris, & quidem armati vt ait Iosephus d, siue ad sumendam de e vltionem, quod timebat Iacob., siue ad oste tandam potentiam suam, ampliusque honorar dum fratrem, vt vult e Abulensis. Eo nunci territus Iacob *diuisit populum qui secum erat*, e *greges in duas turmas, dicens. Si venerit Esau* ir festus *ad vnam turmam, & percusserit eam, al turma, quæ reliqua est*, in qua scilicet cariora ac pretiosiora quæque, *saluabitur*, id est salua poterit fugiendo; aut ei parcet Esau, prio cæde satiatus. Inde ad preces conuersus diu num implorat auxilium, commemorandis ei in se beneficiis, quæ ad ipsum quoque pert neat conseruare.

Patriarcha, propitiato sibi precibus Deo Esau placare satagit muneribus iteratis, s ponit enim quinque greges quingentis & s xaginta numero capitibus, *& misit per man seruorum suorum singulos seorsim greges*, que eodem die maturè præmittit, cum mandat animi summissione, & suauitate plenissimi *Præcesserunt itaque munera ante eum. Ipse ve mansit nocte illa in castris*, eo scilicet in loco vbi Angelorum occursu honoratus fuerat. I lic intempesta nocte surgens traduxit tota familiam suam in tres partes distributam i vado torrentis Iacob, vt sensim progrederer tur, sic vt vtraque ancilla cum filiis earum e sent in principio, periculo videlicet propiore Lia vero, & filij eius in secundo loco f, Rach autem & Ioseph nouissimi. *Traductisque, omn bus, quæ ad se pertinebant*, gregibus scilicet familia, & ipsomet etiam transgresso, vsque a locum, qui postea dictus est Phanel, ipse il mansit solus ad orandum, dum tota familia al quantulum antecedit, quam mox facile cons cutus erat.

Et ecce vir luctabatur cum eo vsque mane, id e vsque ad exorientem solem, vt habetur i textu: quæ lucta & oratio vnius circiter h ræ fuerit, à transitu omnium rerum suarum Hic porro luctator creditur ipsius Patriarch Angelus custos, qui viri formam indutus Iacobum ad luctam paratus inuadit, ille, ta metsi octo & nonaginta natus annos, vali reluctatur, nec se à colluctatore deiici patitu Nec mirum est Angelum Domini, c nulla vis in terris comparari potest, vni t men viro eique seni præualere non potuiss

Nimirum ſicut ex diſpenſatione diuina corpus efformauit humano ſimile, ita & vires aſſumpſit hominis vnius viribus ſuppares, ex quo factum eſt vt Iacobum ſuperare non poſſet: ex quo idem conijcere potuit ſe à fratre ſuo minime ſuperatum iri, vt notauit Theodoret. [a] qui addit, ne ſuperbiret, quaſi Deum ſuperaſſet, attactu femoris ſe volentem victum fuiſſe indicauit, vt qui ſolo attactu ei torporem induxerit, & quidem non perpetuum. Putat enim Abulenſis eam mox poſt ortum ſolis à claudicatione ſanatum.

Et percuſſus claudicat.
a q. 71. in Gen.

X. Obtinet ab eo benedictionem.

Iacob autem cum ne eo quidem dolore victus cederet, neque enim luxatio illa oſſis, neruique diſtorſio ſine dolore eſſe poterat, ſed comprehenſum colluctatorem tenere pergeret. *Dimitte me*, inquit Angelus, *iam enim aſcendit aurora*, atque adeo valde inclaruit dies, propinquus enim erat ortus ſolis, & tēpus huic luctæ à Deo deſtinatum finitum erat, neque eam à viatoribus, iam clara luce videri oportebat. Et Iacob *non dimittam te, niſi benedixeris mihi*. Senſit vtique diuinitus illuſtratus ſe cum Angelo eſſe luctatum, quem cum ſuperiorem agnoſceret, & timeret ne parum reuerenter ſe cum eo geſſiſſet, ab eo benedici voluit, in ſignum illibatæ beneuolētiæ, & vt ea ſibi præſidio eſſet, in proximo fratris congreſſu. Hic Angelus Iacobum de nomine ſuo interrogat, eique nouum Iſraëlis nomen attribuit, obtentę victorię monimentū.

Et nomen nouum.

XI. Angelum de nomine rogat.
b vide Iud. 13. 18.

Cum autem Iacob viciſſim Angeli nomen exquireret, vt eum deinceps honoraret, atque in periculis inuocaret, audiuit. *Cur quæris nomen meum*. In quibuſdā codicibus Græcis Latiniſq; additur, *quod eſt admirabile* [b], & apud pleroſque antiquos ſcriptores legitur. Cur autem noluerit aperire nomen ſuum, ipſe nouit, qui tacuit. Neq; eſt probabile eos carere nomine, quod eis ratione indiuiduæ ſuæ ſubſtantiæ conueniat, quod illis diuinitus in ſua creatione fuerit inditum, quod ipſi & norint, & vſurpent inter ſeſe. Etſi autem ignota ſunt nobis, ei tamē explorata ſunt, *qui nouit multitudinem ſtellarum, & omnibus eis nomina vocat* [c], nobiſq; tūc innoteſcent, quando erimus *ſicut Angeli Dei*. Angelus porro, qui Iacobo nominis ſui cognitionem negauit, nō negauit benedictionem, qua roboratus eſt, & excuſſus à fratre timor; idq; mox ipſe innuit cum ait, *Vidi Deū facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea*. Euaneſcente autem Angelo, vocauit Iacob eum locum Phanüel, id eſt facies Dei, quod ibi Angelum, qui Deum repræſentabat, ſub humana ſpecie vidiſſet; indeque exoriente ſole progreſſus nonnihil claudicans, ad ſuos quos dudum præmiſerat, peruenit.

Nomina Angelorū.
c Pſ. 146.

XII. Occurſus fratrum.
d c. 33. 1.

Eleuans autem Iacob oculos ſuos [d], vt proſpiceret quam longiſſime poſſet, *vidit venientē Eſau, & cum eo quadringentos viros, diuiſitque filios Liæ & Rachelis, ambarumque famularum*. Non tum primum diuiſit, id enim iam pridie factum fuerat, ſed iuſſit omnes datum ſibi ordinem ac locum accuratè ſeruare. Et hi quidē tres ordines ad poſteriorem turmam pertinebāt; prior enim gregum erat cum ſeruitiis, qui bipertito diuiſi fuerant, vt dictum eſt ſupra [e], & dudum anteceſſerant. Primus ordo perſonarum fuit Zelphæ & Balæ cum quatuor liberis earum. Secundus Liæ cum ſuis ſeptem, tertius Rachelis cum Ioſepho. Liberos porro ſuis matribus adiunxerat, ardentius, pro ſuo in illos affectu, deprecaturas. Sed ipſe hanc totam poſteriorem turmam anteceſſit; nam ſequitur, *& ipſe progrediens adorauit pronus in terram ſepties*, ſiue reuera ſepties, ſiue indefinitè aliquoties.

e c. 32. 7. 8.

XIII. Cōplexus colloquiū, &c.

Eam animi corporiſque dimiſſionem admirans Eſau, & muneribus, & verborum, quibus iam vſi fuerāt famuli Iacobi, lenitate placatus, cucurrit ipſemet, *Eſau obuiam fratri ſuo, amplexatus eſt eum, ſtringenſque collum eius, & oſculans fleuit*. Coniectiſque mox in ſequentem familiam oculis, cum didiciſſet ad fratrem pertinere, omnes ordine ſuo venerati ſunt Eſau. Qui rurſum interrogauit de turma quinque gregum muneri deſtinatorum. Etſi enim rem ipſam à paſtoribus didicerat, inquirit nihilominus à Iacobo, vt occaſionem habeat vrbanæ recuſationis. Vrgente tamen Iacobo illa admiſit, quibus acceptis offert ſe ſuoſque fratri ſuo itineris comites, quos ille humaniſſimè recuſat, intelligens eos ſibi oneri potius quam honori, aut vſui futuros, cauſatus infirmitatem familiæ ſuæ, omnes cum bona venia, multáque verborum ſummiſſione dimiſit.

XIV. Promiſſio profectionis Iacobi in Seir.
a q. 106. in Gen.

Quod autem ait ſe paulatim ſecuturum fratrem in Seir, quò tamen non eſt profectus, S. Auguſt. [a] ait eum mutaſſe ſententiam, quamuis vere & ex animo promiſiſſe, veritus ne illic diutius detineretur à fratre, & redintegrata beneuolentia leui quapiam occaſione disjungeretur. Ergo Eſau quamprimum domum reuerſus eſt, Iacob autem eo dimiſſo venit in Socoth, vbi reliquum hunc annum & ſequentem commoratus eſt, vt volunt Hebræi in Seder Holamin Salem autem pluribus annis hæſit, vt poſtea dicemus. Scribit Procopius Iacobum habitantem in Socoth munera ad parentem miſiſſe; crediderim potius detuliſſe, quod Scriptura præteriens, merito nobis conijciendum reliquit.

Adit Iſaacum.

ANNVS MVNDI 2298.

ISAACI 160. IACOBI 100.

IOSEPHI 10.

BELOCHI 32. Imperij Aſſyr. 367.

ANTE CHRISTVM 1755.

I. Profectio, & habitatio in Salē octennij.

CVm Iacob octodecim ferè menſes manſiſſet in Socoth, vbi ſibi domū ædificarat, & gregi ſuo tentoria fixerat, vt eſt in Hebræo, inde mouens, tranſmiſsóque Iordane, *tranſiuit in Salem vrbem Sichimorum, quæ eſt in terra Chanaan*. Non autem in Bethel, vt Rabbini putāt; eò enim non niſi poſt Sichimorum ſtragem, Dinamque oppreſſam profectus eſt. Dicendum eſt igitur Iacobum octo annis manſiſſe in Salem, dum illa nubilis facta eſt, ageretque annum decimum ſextum, vt poſtea ex Alexandro Polyhiſtore docebimus. Affirmat quoque S. Auguſtin. [a] Iacobum cum ſuis diù manſiſſe ad oppidū Salē, dū filij eius, qui paulò ante paruuli & teneri dicti ſūt [b], iuuenes fierēt, vt vrbem Sichimorū delere poſſent; intereaque agrum emiſſe, tabernaculum conſtituiſſe, aram inſtruxiſſe, &c. Polyhiſtor apud Euſeb. [c] ait Ia-

a q. 108. in Gen.
b c. 33. 13.
c l. 9. de Præp. c. 21. Græc. 4.

cobum annis decem iuxta Emmorem habitasse, sed isto decennio etiam habitatio in Socoth continetur. Hæc de temporibus, quod postea quoque firmabitur.

II. Vbi ea sita fuerit.

Erat autem hæc Salem in agro Slchimorum cis Iordanem, in tribu Manasse: Iacob autem non in vrbe, sed iuxta oppidum habitauit, siue quia capax non erat tantæ multitudinis, siue quia cum Idololatris habitare nolebat, emitq; eam agri partem, in qua fixerat tabernacula, à filiis, id est subditis Hemor. Quod porro hoc loco Hemor dicitur pater Sichem, cum S. Stephan. ᵃ vocet eum filium Sichem. Sanctius & alij, geminum Sichem agnoscunt, vnum antiquiorem à quo vrbs nomen acceperit, alterum iuniorem illius nepotem, qui Dinam violauit, & causa fuit subsecutæ cladis. Sed agri pretium valde exiguum videtur. Quid enim sunt centum agni ad agrum vnum iuxta vrbem situm? præsertim cum magnum eum fuisse oporteat, ad tentoria tam magnæ familiæ excitãda. Abulensis putat agrum illum vili pretio emi potuisse, ob ciuium infrequentiam. Nam Sichem inferius ait ciuibus suis, terram spatiosam & latam cultoribus indegere. Sed hæc copiosius in Annalibus ᵇ explicata reperies.

Geminus Sichem. ᵃ Act. 7. 16.

Iacob emit partem agri.

ᵇ in hunc annum.

Vide porro Patriarchæ pietatem. Vt enim agrum emit, ibi erexit altare, & inuocauit super illud fortissimum Deum Israël: super illud videlicet sacrificium obtulit, & Deo suo altare cõsecrauit, & inscripsit sub titulo *Ara fortis Dei Israël*. Vide hic Caiet. & Del-Rio. Cæterũ hoc anno moritur Belochus Assyrius Imperator.

Erigit altare Deo.

Mors Belochi.

ANNVS MVNDI 2302.

ISAACI 164. IACOBI 104.

IOSEPHI 14.

BALÆI 1. Imperij Assyriorum 371.

ANTE CHRISTVM 1751.

I. Initium Balæi.

Extincto proximo anno Belocho prisco expletis 35. regni annis, Balęus Imperio Assyr. successit, quod tenuit annis duobus & quinquaginta, qui nonus à Nino est, decimus autẽ à Belo. Quidã hũc Balæum secundũ siue iuniorem appellarũt, propter Xerxem, qui & Balæus dictus, vt diximus ᵃ initio regni eius.

ᵃ anno m. 2199. n. 3.

II. Iosephi pueritia. ᵇ c. 37. ᶜ anno m. 2306. n. 10.

Ad hunc circiter annum, quo ad finem vergẽte, Ioseph decimum quartum ingressurus erat, existimamus pertinere quæ Moyses de Iosephi pueritia narrat. Non enim omnia illo eodem anno, quo venditus est, contigerunt ᵇ, licet eodem loco narrata sint ᶜ, sed Moses inuidiæ causas ex alto repetiit, quod nouit etiam Tornielus, præsertim cum nihil adhuc de rebus eius dixisset. Id ex multis intelligi potest. Nam primò Rachelis mors, quæ iamdudum à Mose c. 35. narrata fuerat, nondum tempore somniorum Iosephi contigerat, cum Iacob dicat. *Num ego, & mater tua adorabimus te super terram?* Rursus cum dicitur causa eximia dilectionis Iosephi, quod pater ipsum in senectute genuisset, indicatur Benjaminum nondum fuisse natum, cuius tamen natiuitas à Mose iam recensita fuerat, alioqui hæc causa dilectionis in Benjaminum potius, quam in Iosephum congrueret. Deniq; Moyses ipse significat, accusationem fratrum factam à Iosepho adhuc puero, seditionem autem decimo septimo contigisse. Sic enim vertit Pagninus ᵃ. *Ioseph cum esset natus septẽdecim annos pascebat cum fratribus suis pecudes, & erat puer cum filiis Bilhah, & cum filiis Zilpah vxorum patris sui, retulitque ioseph infamiam*, &c. vbi vox *puer* nõ ad priora, vt in Latino, sed ad posteriora refertur. Cui separationi Hebræi textus, Græci codices, Latinique consentiunt, etsi id parum vulgò ab interpretibus animaduersum, aut notatum.

ᵃ c. 37. 2.

III Accusat fratres apud patrem.

Hoc ergo circiter anno, cum Ioseph adhuc puer esset versabatur cum filiis Balæ & Zelphæ, Dan scilicet & Nephtali, Gad & Aser, qui ferè à reliquis, tãquam filij ancillarum cõtemnebantur, vt aiunt Lyran. & Tostatus, ad quorum consolationem Ioseph filius vnicus vxoribus dilectæ, sese humanissimè adiũgebat. Cæterum quod accusati dicuntur à Iosepho fratres sui apud patrem crimine pessimo; quod scilicet ab illis, ex inuidia singularis in eũ amoris paterni, vexaretur. Non necesse est hic infamia peccata comminisci; inuidia enim crimen satis magnũ est, & vero merito pessimũ dicitur, vt pote charitati virtutum omnium pręstantissimæ directè oppositum. Singularis autem ille amor tum ex aliis causis oriebatur, tum ex ca quam refert Moses, eo quod in senectute genuisset eũ ᵇ. Etsi enim omnes in patris senectute geniti fuerãt, erat enim annorũ 85. cũ genuit primogenitum suum Ruben, id tamen Iosepho conuenit in primis, qui vltimus omnium natus fuerat, neq; enim Benjaminus adhuc natus erat, vt ante diximus, quæ est etiam Tornielli ᶜ sententia. Adde quod filius erat vnicus dilectæ Rachelis, multisque votis ab vtroque parente expetitus, præter egregias eius corporis animique dotes.

Qui odio atque inuidia in eum concitantur. ᵇ anno m. 2283.

ᶜ a. m. 2301 n. 2.

IV Iosephi tunica polymita.

Signum eiusdem amoris, simulque ætatis puerilis argumentum est, quod Iacob fecit ei tunicam polymitam id est multis liciis textam, & quidem diuersorum colorum, propterea enim Septuag. variam tunicam vertẽre, siue liciis per certa interualla artificiosè, inter stramen & subtegmen intextis, siue adiectis ad limbum, aliaque idonea loca diuersi coloris fasciolis. Erat autẽ & talaris, & manicata, vt ex Aquilæ & Symmachi versione intelligitur. Cum ergo hac tunica insignis Ioseph fulgeret inter fratres, eorum perstrinxit oculos, quibus in eum magis ; magisque doluerunt. Accesserunt & somnia, quæ maioris odij fomitem præbuerũt quæ possumus in annos sequentes differre.

ANNVS MVNDI 2303.

ISAACI 165. IACOBI 105. IOSEPHI 15.

BALÆI 2. Imperij Assyriorum 372.

ANTE CHRISTVM 1750.

I. Iosephi somnia.

Hoc initio adolescentiæ Iosephi, nam decimus quartus annus erat in cursu, & decimus quintus imminebat, Iacob vt durius filiũ quamuis vti iq; pareti charissimũ, assuefaceret eũ labori ligãdorũ manipulorũ in sole feruido applicabat, quãdo eidem somnium manipulare contigit, quod & fratribus puerili alacritate retulit. *Putabam*, inquit, *nos ligare manipulos in agro, & quasi consurgere manipulũ meum*,

& stare, vestrosque manipulos circumstantes adorare manipulum meum. Apparet autem hoc somnium ad diuersum à prædicta fratrum accusatione, tempus pertinere. Illa enim ad quatuor tantum pertinebat, quibus cum tunc morabatur, hoc autem, & sequens somnium ad omnes refertur, & innuunt communem commorationem, & opus in agris. Priore somnio audito *fratres* qui iam *oderant eum, nec poterant ei quidquam pacificè loqui*, cum stomacho responderunt. *Nunquid rex noster eris, aut subiiciemur ditioni tuæ.*

II. Alterum somnium. a A. M. 2304.

Alterum Iosephi somnium ad sequentem annum referre possumus [a]. Etsi enim nihil super ea re certo affirmare possumus, non inani tamen ducimur coniectura, id sub annum Iosephi decimum sextum contigisse. Nam somniorum memoriam recentem fuisse conuenit tempore venditionis, quę incidit in annum eius 17. vt dicemus, dicebant enim. *Ecce somniator venit, venite occidamus eum.* Aliud ergo somnium vidit, quod fratribus exposuit, ignem, vt aiunt, camino addidit. *Vidi*, inquit, *per somniũ quasi Solem & Lunam & stellas vndecim adorare me. Quod cũ patri suo, ac fratribus retulisset, increpauit eum pater suus, & dixit. Quid sibi vult hoc somniũ quod vidisti? Num ego & mater tua, & fratres tui adorabimus te super terram?* Reprehendit senex puerilem, vt apparebat, vanitatem, vt fratrum odium, quod in eum accendebatur, dilecti filij obiurgatione leniret.

III. Num Rachel adhuc obiisset.

Tam perspicua porro ac diserta mentio matris Iosephi, validè confirmat nostram Chronologiam, quæ Rachelem hoc quoque anno retinet in viuis; eius autem mortem, & Benjamini natiuitatem in sequentem annum differt. Nodus autem de stellis vndecim, quem nectit Caiet. vnde inferri videtur natum iam huius somnij tempore Benjaminum, facile Dina dissoluet. Cur enim illi minus stellæ nomen, quam fratribus eius conueniat? Nam hæc quoque cum patre in Ægypto fuit & fratrem suum cum cæteris venerata est. At mater Iosephi eum in Ægypto non adorauit, diù videlicet ante defuncta. Sententia tamen huius vaticinij est, Iosephum ad tantam dignitatem euectum iri, vt propter eam, etiam à patre & matre, illi ciuilis adoratio deberetur: & si ad ignotum venissent, vt eius fratres, etiam adoraturos. Quæ est expositio S. Chrysostomi [b].

b hom. 66.

ANNVS MVNDI 2305.

ISAACI 167. IACOBI 107.

IOSEPHI 17.

BALÆI 4. Imperij Assyriorum 374.

ANTE CHRISTVM 1748.

I. Violatio Dinæ, & ratio temporis.

Finitur hoc anno decimus sextus Dinæ & Iosephi annus, & inchoatur decimus septimus vtriusque, quo grauissima calamitas Patriarcham afflixit, & insignem eius patientiam vehementer exercuit; eóque vehementius, quod ipsius calamitatis remedium ipsa calamitate tristius ac luctuosius fuit. Contigit enim hoc anno Dinæ violatio, & vrbis Sichimorum vastitas inde consecuta. Tempus accuratè confirmatur à Demetrio apud Eusebium [a], vbi ait corruptam fuisse Dinam à Sichem filio Emmor, annos agentem sexdecim, & quatuor menses: qui mẽses decimum septimum inchoant vt dixi: quæ ratio temporis eadem proportione valet in annis cęterorum Iacobi filiorum, quos in Annalium indicibus proferimus.

a l. 9. de Præp. c. 21. Græc. Lat.

II. Occasio facinoris. a l. 1. Ant. c. 18. b q. 108. in Gen.

Occasionẽ facinoris eius Moyses paucis explicat. Egressam videlicet Dinam, vt videret mulieres regionis illius. Iosephus [a] ait venisse in vrbem cum celebritas quædã ageretur apud Sichimitas, vt videret cultum mulierum regionis illius. Cum Dina, vt ait Aug. [b] ad eam venisset ætatem, vt amicas iam habere posset, cõdiscere voluit filias loci illius. Septuag. καταμαθεῖν, significantes non simplicem hanc visionem fuisse, sed familiarem consuetudinem, qua personarum studia & mores addiscuntur. Sed magno suo malo didicit. Cum enim eam vidisset Sichem filius Hemor Heuæi, princeps terræ illius, adamauit eam, illius pulchritudine captus, & raptam vi oppressit. Eam iniuriam cum illa intoleranter ferret, tristem blanditiis lenire conatus est, spe maximè coniugij, quo culpæ & dedecori remedium quod poterat afferretur. Quod illam non respuisse ex eo fortasse colligi potest, quod Sichem quamprimum tam patrem suum adiit, vt eam sibi coniugẽ acciperet; quam ipsius interuentu, puellæ parentem Iacobum, vt id coniugium gratũ haberet ac ratum, etsi præpropere, atque intemperanter consummatum.

Cui remedium quæritur à nuptiis.

III. Dolosus fratrum in eas consensus.

Interea vero Iacob rem didicit rumore nuncio, ac dissimulauit, donec filij è pascuis reuerterentur. Qui audito quod acciderat, irati sunt valde. Nihilominus petit Hemor à patre ac fratribus puellę eam in vxorem filio suo, & vniuersę connubiorum, & regionis ipsius communicationem, Israëlitas inter atque Sichimitas. Vtrisq; instat etiam Sichem, & se ad omnia dotis onera, muneraque paratum exhibet, in pœnam ac satisfactionem peccati sui. Responderunt filij Iacob Sichemo & patri eius, consensuros se in nuptias, & habitaturos deinceps cum eis, & vtrosq; in vnum eundemq; populũ coalituros, si ritum circuncisionis admitterent, alioqui affinitatem coalescere non posse, sed cum sorore sua discessuros dissimulantes interim meditatam sæuitiam. Acquiescunt Hemor & Sichem, & circuncisionem toti populo persuadent. *Ecce die tertio, quando grauissimus vulnerum dolor est, Simeon & Leui arreptis gladiis ingressi sunt vrbem confidenter, interfectisque omnibus masculis, Hemor & Sichem pariter necauerunt, tollentes Dinam de domo Sichem sororem suam.*

qui vrbem replent cædibus.

IV. Qui precipui authores cladis.

Non est existimandum à duobus illis iuuenibus totam deletam fuisse ciuitatem, sed duos illos plurimæ familiæ famulorũ ductores fuisse, & simul cum illis miseros Sichimitas, ex vulnere circuncisionis inualidos, facile confodisse. Cæteri fratres, qui cædis participes esse noluerunt, prædæ tamẽ fuerunt, in quam vnam prius fortasse consenserant. Etsi Theodoretus apud Euseb. [c] dicat reliquos fratres re cognita venisse auxilio duobus primis: quod tamen ad solam prædam pertinere potest, subdit enim & ciuitatẽ populati sunt. Illis ergo egressis de domo Sichem, irruerunt super occisos cæteri filij Iacob, & depopulati sunt vrbem in vltionem stupri. Oues eorum, & armenta, & asinos, cunctá-

c l. 9. cit. Eiusdem oppidi deprædatio.

que vastātes, quæ in domibus, & in agris erant. Paruulos quoque & vxores eorum duxerunt captiuas. Verum cum cædes, & deprædatio iniustæ fuerint credendum est Iacobum, vt resciuit & potuit, captiuos omnes liberos dimisisse, & quæ supererant bona illis restituisse.

V. Damnatur à Iacobo facinus.

Improbasse autem vehementer sanctum virum, hunc filiorum suorum furorem, apertè intellectum est, non tam hoc loco, efferatis adhuc illorum animis, quam in fine vitæ, cum singulos benediceret abiturus. Certè Pererius vt eorum zelum non arguit, propter Iuditham a, quæ illum commendat, nouem tamen grauissimorum scelerum eos reos facit: trium ante cædem, totidem in ea, & rursum aliorum trium post ipsam. Primum quod inconsulto parente, propria authoritate hoc facinus aggressi sunt, vt ipse postea significauit b. Alterum fuit mendacium perniciosissimum, & cum pessimo dolo coniunctum. Tertium fuit sacrilegium, quando ad dirum facinus sacramento circumcisionis abusi sunt, quo nihil erat apud eos religiosius. Quartum fuit barbara & ferina crudelitas, in iis occidendis, qui circumuenti, & ad se defendendum inualidi erant. Quintum iniustitia maxima, pœna culpam vehementer excedente, pro qua illi idoneam satisfactionem obtulerant. Sextum innocentium innumerabilium cædes, cum perpauci, aut forte vnus tantum fuisset in culpa.

a c. 9. 1r
b Gen. 49. 5

VI. Decē criminibus cumulatū.

Post cædem septimo loco secuta est rapina bonorum, quando non exsatiati tam multiplici cæde, etiam vrbem totam, & agros diripuerunt. Octauum, quod si qui cædem euaserunt, in seruitutem abstracti sunt. Nonum quod patrem, totamque eius familiam in summum internecionis discrimen adduxerunt. Vnde eos mitius quam pro tanto scelere increpans, c *Turbastis me*, inquit, *& odiosum fecistis me Chananæis, & Pherezæis habitatoribus terræ huius. Nos pauci sumus, illi congregati percutient me, & delebor ego, & domus mea.* Et vtique fecissent, nisi adfuisset singularis Dei erga Iacobum prouidentia, & protectio: iuxta illud d, *Cumque profecti essent, timor Dei inuasit omnes per circuitum ciuitates, & non ausi sunt persequi recedentes.* Addi potest & decimum crimen impœnitentiæ. Nam à patre obiurgati culpam non agnoscunt, neque patrem reueriti, neque ipsum Deum, quem tot sceleribus violauerant; sed audacter Patri respondent. *Nunquid vt scorto abuti debuerunt sorore nostra?* Itaque eam pertinaciam grauiter accusat moriturus pater e. *Maledictus*, inquit, *furor eorum, quia pertinax, & indignatio eorum, quia dura.*

c c. 34. 30.
d c. 35. 5.
e Gen. 49. 7

VII. An zelus eorum bonus. ca. 9. 2. 3.

Iam vero quod ad zelum Simeonis, & fratrum eius attinet, non desunt viri graues qui censeant Iuditham, quæ erat de tribu Simeonis, putasse quidem eos diuino zelo motos fuisse, nec tamen necessarium esse mulieres, quamuis sanctissimas, omnes sacras historias accuratè tenuisse. Author autem libri fideliter recitauit eius verba, & de fide tantum est ipsam ista sensisse, atque dixisse. Cæterum tanta est horum scelerum turpitudo, vt Iudæos, imprimisque Iosephum f vehementer eorum pudeat, ob eamque causam historiæ veritatem, quamuis sacris litteris perspicuè consignatam, admodum peruertant, vt in Annalibus a ostendimus. Dum autem hæc strages tota late regione rumore nuncio circumfertur, Deus siue Iacobi incolumitati prospiciens, siue nolens eum diuturniorem in eodem loco moram trahere, iubet eum ascendere in Bethel b, & ibi habitare, atque excitare altare Deo, qui apparuerat ei, dum fugeret in Mesopotamiam, fraterno furori declinando.

f l. 11. Ant. n. 18.

Iacob nihil cunctatus conuocata omni domo sua, iubet abijcere idola, quæ ex recent videlicet præda collegerant, siue quæ adhuc retinuerat Rachel, vt plerique putant. Non fit tamen verisimile Pererio c, hoc tempore apud Rachelem fuisse idola Labani; nequ decennio aut Iacobo ignota esse potuisse, aut tolerata. Dederunt ergo ei omnes Deos alienos, & omnia simulachrorum ornamenta, qua inaurium nomine comprehenduntur. At ill ea liquefacta in altam fossam iuxta terebinthu infodit, nulli vt vsui deinceps forent, in dete stationem idololatriæ. Quod tamen ex abun dantia feruoris potius, quam ex necessitate fa ctum videtur. Legimus enim Dauidem tulisse coronam Melchon idoli Ammonitarum de ca pite eius, & inuenisse in ea auri talentū, & pre tiosissimas gemmas, & inde sibi fecisse diade ma, Sanctificata familia, vasisque conclamatis Salem versus Bethel tuto profecti sunt, Domi no in tutelam Iacobi, terrorem vicinis populi immittente. Venit igitur Iacob Luzam, quar mox vocauit Bethel, siue Domum Dei, ædifica uitque ibi altare; & si non prius, tunc cert vota in discessu promissa persoluit.

Eodem tempore mortua est Debora nutri Rebeccæ. Etsi enim mentio temporis non e in Hebræo, explicandi tamen causa à Hiero nymo ex reipsa additum est: quia interiect hoc loco mortis eius narratio, satis indica hoc eam tempore contigisse. Hanc nutricem communiter sentiunt interpretes, in quibu Caietanus, mortua Rebecca adijsse Iacobum siue pertæsam vxorum Esau, siue studio viden di filias Laban, neptes Rebeccæ, & filios e rum exosculandi: cui desiderio cum satisfe cisset, grandis natu, nec multo minor Isaac diem obiit extremum. Sepulta est autem a radices Bethel subter quercum: vocatumqu est nomen loci illius *Quercus fletus*, ob solen nem videlicet complorationem in honore Deboræ factam.

Sepulta Debora, apparuit iterum Deus Ia cob, benedixitque ei, ac nomen Israëlis con firmauit, vt deinceps non vocaretur solu Iacob, sed etiam Israël, quod in posteris eiu locum habuit, qui Israëlitæ non Iacobitæ di cti sunt. In hac autem apparitione, quæ ordi ne septima fuit, Dominus renouauit pristina benedictiones, tam ei quam patribus eiu impertitas, eóque facto, visus est ab eo rece dere, & in altum tendere; qui motus innui hanc visionem sensibilem fuisse, & non ima ginariam duntaxat. Ille vero erexit titulum lapideum in loco, quo locutus fuerat ei Deus libans super eum libamina, & effundēs oleum vocansque nomen loci illius Bethel. Videtu sane credibile lapidem ante annos 30. à Iacob erectum in titulum, disiectum fuisse ab hom nibus loci religionem ignorantibus: nun-

autem à Iacobo iterum consimili cætemonia restitutum, veteri etiam loci denominatione renouata.

ANNVS MVNDI 2306.

ISAACI 168. IACOBI 108.

IOSEPHI 18. BALÆI 5.

Imperij Assyriorum 375.

ANTE CHRISTVM 1747.

I. Summa rerum anni huius.

LVctuosis præcedentis anni rebus, hoc anno Patriarchæ nostro luctuosiora succeduot. Dilectissimam quippe Rachelem coniugem in dolore partus amittit: amittit & Iosephum filium ex ea susceptum, delicias in gaudium cordis sui. Sed priorem illam iacturam nouus filij ortus attemperat, vt ait Chrysostomus [a]: hoc vulnus nullam curam, nullam consolationem admittit. Accessit & Rubeni cum Bala flagitium, & Iudæ cum muliere Chananitide coniugium inauspicatum. Ad quæ priusquam aggrediamur ratio temporis reddenda est, & occurrendum accusationi, quod Iosephi venditionem anno eius decimo octauo cōstituere videamur, quam Scriptura [b] dicit decimo sexto cootigisse. Dicimus ergo, vt supra significatum est, nos horum Patriarcharum annos sumere inchoatos. Itaque iuxta supputationem Demetrij apud Eusebium [c], Iosephus & Dina inchoant hoc anno decimum octauum per quatuor menses, octo priores pertinent ad decimum septimum; quo anno currente venditionem contigisse, exacto iam decimo sexto, cuius meminit vulgata editio, facile omnes consentiunt.

a hom. 6. in Gen.

& ratio temporis.

b l. 37. 2.

c l. 9. de Præp. c. 21.

II. Rachelis obitū hoc tempore contigisse.

Porro ad Rachelis obitum hoc anno constituendum, & consequenter primum Benjamini annum, series ipsa oos Mosaicæ narrationis adduxit. Eandemque Chronologiam egregiè Demetrius ille confirmat. Ait enim Patriarcham Luza, vel Bethele digressum, Ephratam siue Bethleemum petiisse, ibique Rachelem suscepto Benjamino, diem supremum obiisse, postquam annos tres ac viginti cum ea Iacobus vixisset. Sic ipse: quod ad amussim cum Chronologia nostra congruit, qui eius matrimonium ad anoum Iacobi 85. retulimus [d]. Hebræi quoque in suo Chronico sex mensibus Iacobum in Bethel mansisse tradunt, & videlicet ibidem hyemem transiisse. Nam Moses testatur [e], Iacobum verno tempore venisse in terram, quæ ducit Ephratam, ibique Rachelem parturientem obiisse. Et de verno quidem tempore nobis facessunt negotium, qui Hebræo textui plus æquo fauent, qui vocem Hebræam in varias significationes trahunt. Sed bene habet, quod non parum ipsi inter se dissentiunt. Interim ergo dum conueniant, vulgatam editiooem sequamur, quam in Tradit. Idem Hieronymus confirmat.

ibid.

d a. m. 2283

e ca. 35. 16.

כברת Chibrath.

III. Benjaminum enixa obit.

f Gen 35. 16

Iacob ergo *egressus* [f] de Luza siue Bethel, *venit verno tempore ad terram, quæ ducit Ephrata. In qua cum parturiret Rachel, ob difficultatem partus periclitari cœpit. Dixitque ei obstetrix, Noli timere, quia & hunc habebis filium.* Idonea consolatio, & consentanea illi voto [a], *Addat mihi Dominus filium alterum.* Voti rea fit, sed eo diutius gaudere non potuit. *Egrediente* siquidem *anima præ dolore, & imminente iam morte vocauit nomen filij sui Benoni*, id est filius doloris mei, Pater vero eum vocauit Benjamin, id est filius dexteræ. Additæ sunt ab Hieronymo vocum interpretationes. *Mortua est ergo Rachel, & sepulta est in via, quæ ducit Ephratam, hæc est Bethleem*: à qua mille ferè passibus distat eius sepulchrum, prout Pagninus vertit vocem Chibrath. Burchardus autem distare ait, quantum arcus vnus iacere solet. *Erexitque Iacob titulum super sepulchrum eius. Hic est titulus monumenti Rachel, vsque in præsentem diem.* Extabat videlicet titulus ille ad id tempus, quo hæc à Mose scribebantur, id est ad 238. annos, si hæc scripta sunt primo anno exitus Hebræorum ex Ægypto.

a Gen. 30. 24.

Sepulchri locus.

IV. Eiusque forma.

De Rachelis porro monimento scribit Abulensis, corpus quidem humi defossum fuisse, sed factum illi à Iacobo cenotaphium ex duodecim satis magnis lapidibus, in memoriam 12. filiorum suorum, & in extremo posuit lapidē, qui hic dicitur erectus in titulum, io pyramidem acuminatum, qui à transeuntibus terram illam, inquit, peregrinis nostris adhuc visitur. Bredembachius addit inueniri iuxta sepulchrum lapillos quosdam omnino nigros, quos peregrini colligunt, quod dicantur conducere mulieribus ad faciliorem partum. Mortua porro est anno ætatis non trigesimo sexto, vt Hebræi quidam dicunt, sed minimùm quadragesimo quinto. Nam si, vt iidem aiunt, vigesimo secundo nupsit, & viginti tribus mansit cum Iacobo, vt ex Demetrio diximus, clarum est eam ad 45. peruenisse. Et certe prior ille numerus valde probabilis est, erat enim Rachel nubilis, quando petita est à Iacobo, puta 15. annorum, quibus addendi sunt priores septem aoni famulatus Patriarchæ.

Rachelis ætas.

V. Ei commendatio.

Par erat nos quoque hoc loco, nisi compendiariæ breuitati studeremus, in ornando Rachelis funere, aut sepulchro, nostro muneri non deesse: quandoquidem neque paucis, neque leuibus in rebus beatissimam Virginem à Rachele repræseotatam nemini dubium esse potest. Isti comparationi ipsum Rathelis nomen congruit, congruit & præstantia formæ, & sterilitas fœcunditati copulata, & duo filij, altero lætitiæ, doloris altero, aliáque multa capita, quæ in Annalibus [b] non negligenter exposita reperies, addito insuper breui Epitaphio.

b A. m. 2306. n. 10. & seqq.

VI. Iacob ad Turrim gregis, & quæ illa fuerit.

Porro Iacob cumulatè perfunctus officio funeris dilectæ sibi Rachelis iuxta Bethleem, *egressus inde fixit tabernaculum trans Turrim gregis*, versus austrum progrediendo ad Hebron. Nam Chrysostomus [c], *Vlterius iterum procedit Iustus anhelans paulatim venire ad locum, vbi habitabat Isaac.* Eam turrim, quæ mille passibus à Bethleem distare dicitur, Hieronymus [d] ait locum esse pastorum iuxta Bethleem, vbi vel Angelorum grex in ortu Domini cecioit, vel Iacob pecora sua pauit, loco nomen imponens; vel quod verius est, quodam vaticinio futurum iam tum mysterium

c hom. 60.

d in Trad. Hebr.

mon

Rubeni cum Bala flagitium.

monstrabatur. Ibi Iacobum aliquandiu substitisse, docet quod subdit Moses, *Cumque habitaret in illa regione, abiit Ruben, & dormiuit cum Bala concubina patris sui.* Matris Dan & Nepthali: *quod Iacobum minime latuit*; & simul ingenti eum mœrore affixisse necesse est, tam propter illius peccatum grauissimum, quàm propter dedecus suum, & probrum mulieris, ac filiorum eius: peccatum quod natura auersatur, & mox lex diuina [a] seuerè prohibuit. *Qui dormierit cum nouerca sua, & reuelauerit ignominiam patris sui, morte moriantur ambo, sanguis eorum sit super eos.* Et Apostolus [b] etiam infidelibus abominatum scribit.

a Leuit. 18. 8. & 20. 11.

b 1. Cor. 5.

VII. Quam molestum Patriarchæ.

Atque haud scio an hoc Rubeni facinus, cum insigni diuini numinis iniuria coniunctum, grauius Iacobum, quam mors Rachelis affixerit, quæ nudam iacturam habuit, eamque vnius filij accessione compensatam. Dolorem eius Scriptura coniectandum reliquit: at Septuag. paraphrasi attigerunt, habent enim. Et audiuit Israel, & malum visum est coram eo; adeo vt moriturus eum graui maledictione percelleret, quæ in eum effusa, in posteros etiam redundaret. Author Testamenti Patriarcharum scribit Beniaminum defuncta matre suxisse Balam, quæ tamen ante 20. annos vltimum filium pepererat. An forte concepit ex Ruben, & fœtu mortuo, inuenta est idonea, quæ Benjamino lac daret. Idem Author scribit Iacobum ab se Balam abdicasse, nel vltra, à filio suo vitiatam, attingere voluisse. Sicut postea Dauid concubinas [c] ab Absalone violatas, regno restitutus inclusit, neque eas vnquam postea cognouit.

Bala nutrix Benjamini abdicatur à Iacobo.

c 2. Reg. 20. 3.

VIII. Iacob venit ad patrem cum tota familia.

d Gen. 35. 27.

Postremo venit Iacob cum tota familia sua, *ad Isaac patrem suum in Mambre ciuitatem Arbee, hæc est Hebron, in qua peregrinatus est Abraham, & Isaac*, vt ait Moses [d], Dixi cum tota familia; nam iampridem, ex quo sese ab Esau expedierat, inuiserat patrem suum: eaque de re Iacobi pietas in parentem optimum bene de se meritum, dubitare non finit. Et par quidem est credere gubernatam à Iacobo familiam patris, in senio & oculorum caligine decumbentis, & Rebecca matre ante annos aliquot mortua; non per se quidem, qui copiosissimam haberet, quæ ipsius requirebat præsentiam, sed per fidum aliquem procuratorem, vt olim Abraham. Tandem vero hoc anno vnam ex duabus factam esse familiam apparet. Sed ita tamen, vt greges & armenta, quæ præ multitudine locus vnus capere non poterat, diuersis pascerentur locis, quæ etiam causa fuerat, vt Esau à Iacobo [e], Loth ab Abrahamo [f] secederet.

e c. 36. 6. 7.
f ca. 13. 9.

IX. Mittit filios Sichimam cum gregibus.

Ergo breui, diuina nixus prouidentia pastores cum gregibus dimisit in Sichimorum agrum, in quo prædium ante aliquot annos emerat, simul etiam prudenter existimans, incolarum ira metu compressa, eò magna ex parte rediisse. Neque diu distulit etiam filios Liæ & ancillarum eò mittere, qui præsidio illis essent, si res postularet, & parentem suum apud ipsos repræsentarent. Nec minus interea ipse de eorum incolumitate sollicitus, Iosephum ad eos inuisendos dimittere statuit. mox renunciaturum quo in statu res essent. Nolebat enim illum diutius apud fratres morari, quos ipsi parum æquos non ignorabat. Missus itaque de valle Hebron, venit in Sichem, vbi cum non reperisset fratres, circumquaque oberrans quærebat illos, & cognito eos abiisse in Dothaim, duodecimo à Sebaste siue Samaria milliario, aquilonem versus, vt ait Hieronymus in locis, ad eos profectus est.

Et ad eos Iosephum.

a ca. 37. 18.

X. Qui de illius cæde deliberant.

Qui cum vidissent eum procul, antequam accederet ad eos, cogitauerunt illum occidere, & mutuo loquebantur, Ecce somniator venit, venite occidamus eum, & mittamus in cisternam veterem, dicemusque fera pessima deuorauit eum, & tunc apparebit quid illi prosint somnia sua. Non omnium hoc consilium fuit; nam Ruben & Iudam in alia fuisse sententia, docent quæ sequuntur. Videtur autem in primis Simeonis & Leui, qui in Sichimis non ita pridem sicarios egerant: & à patre *vasa iniquitatis bellantia* dici meruerunt. Certe non sine causa postea in Ægypto Simeon, dimissis cæteris, detinetur in vinculis: quod notatum etiam est in Testamento Patriarcharum, vbi Gad quoque nominatur eiusdem consilij architectus. Id autem dissuasit Ruben, suadens potius demitti illum in cisternam, vt inde mox ereptum redderet patri: existimans fortasse hanc fore commodissimam viam ipsum sibi reconciliandi: idque admodum probabile est, Graue est enim filio non perfrictæ frontis, sentire parentem iure infensum sibi.

XI. Comprehendunt, denudant, & in cisternam dimittunt.

b hom. 61. in Gen.

Confestim igitur vt peruenit ad fratres suos, nudauerant eum tunica talari & polymita. Cum oportasset, ait Chrysostomus [b], *illos occurrere fratri & amplexari, & quomodo se pater haberet inquirere: illi quasi bestiæ quædam, vbi agnum conspicatæ sunt, insiliunt.* Non habetur ex hoc loco Iosephum duplici veste exutum fuisse, & plane nudum demissum in cisternam, vt quidam putauerunt, vna enim eademque erat talaris & polymita: vnde Tigurina ex Hebræo, nudauerunt eum tunica sua, tunica illa varia, qua erat indutus. Dimiserunt ergo eum, cum interiore tunica, *in cisternam veterem, quæ non habebat aquam*: vt scilicet ibi fame extingueretur; quasi minus in culpa futuri, quam si gladium in fraternum iugulum immersissent: cum tamen eum longe crudeliori morte ac diuturniori cruciatu essent necaturi. Omittuntur porro hoc loco Iosephi preces & lacrymæ, quarum ipsemet parricidæ in Ægypto postea meminerunt, dicentes inter se: [c] *Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum, videntes angustiam animæ illius, dum deprecaretur nos, & non audiuimus: idcirco venit super nos ista tribulatio.*

c c. 42. 21.

XII. Contemptis eius lacrymis, ac precibus,

Irritæ igitur fuerunt afflictissimi Iosephi lacrymæ, irritæ fratris innocentissimi preces, modo singulos, modo vniuersos, per ipsum Deum parentemque deprecantis, & ad eorum genua lamentabiliter accidentis. Nihil ferrea pectora mouit mixtus frigido sudore pauor, decori, & quod caput est, integerrimi adolescentuli, & anxietas animi, quasi in mortis agone constituti. Miserunt ergo eum in cisternam, quam profundam fuisse oportet, ne inde posset euadere: idcóque fune religatus sensim demissus est, non ab vno Ruben, vt ait Iosephus [d], sed à pluribus, vt Scriptura testatur. Et quia Ruben venditioni non interfuit,

d l. 2. Ant. c. 3.

vt mox secuta eius lamentatio docet: Iosephus ait illum aliò profectum, ad quærenda pascuâ. Reliqui sederunt ad sumendum cibum: moxque viderunt Ismaëlitas mercatores venientes de Galaad; illac videlicet ex Arabia transeuntes. Nam Ismaëlitæ non habitabant in Galaaditide, sed ibi emebant, quæ ferrent in Ægyptum.

XIII. Ex Iudæ consilio venditur. a c. 37. 26.

Hac oblata occasione *dixit Iudas fratribus suis* [a], *Quid nobis prodest si occiderimus fratrem nostrum*, fame videlicet, & rerum omnium penuria, *& celauerimus sanguinem ipsius*? Num iactare valebimus nos eius somnia, & spes dominationis irritasse? *Melius est vt venumdetur Ismaëlitis, & manus nostræ non polluantur; frater enim, & caro nostra est.* Consilium venditionis sancti iuuenis à Iuda proficiscitur, bona vt apparet intentione. Voluit enim minore malo seruitutis, maius cædis malum impedire. Minus enim malum, vt alibi diximus, ratione maioris habet aliquam rationem boni. *Acquieuerunt fratres sermonibus illius, & prætereuntibus Madianitis negotiatoribus, extrahentes eum de cisterna vendiderunt eum Ismaëlitis 20. argenteis, qui duxerunt eum in Ægyptum.* Valent porro 20. argentei sicli iuxta initam à nobis supputationem 27. Francis Gallicis cum dimidio. Alia de hoc Iosephi venditi pretio leges in Annalibus. Hic addo ex Testamento Patriarcharum [b], Gadum ibi fateri se cum Iuda vendidisse fratrem 30. aureis, *de quibus*, inquit, *decem furtim substraximus, viginti autem ostendimus fratribus nostris*, &c.

20. siclis.

b ca 9 & in Ann. d. an. 2306. schol. 8.

XIV. Rubeni luctus pro fratre.

Interea vero dum ducitur in Ægyptum Ioseph, reuertitur Ruben ad cisternam, vbi non inuento Iosepho, scissis vestibus pergit ad fratres suos, ratus illum per suam absentiam interemptum esse, & ait, *Puer non comparet, & ego quo ibo?* vt scilicet eum inuenire possim, cognito autem quid accidisset, ait Iosephus [c], eum lugere desiisse. Consilium autem simul inierunt, quomodo Iosephi casum ita patri notum facerent, vt à se criminis suspicionem omnem amolirentur. Itaque occurrit fingere eum à fera pessima deuoratum: ideóque tunicam eius, illam scilicet polymitam, antiquum inuidiæ incitamentum, in sanguine hœdi quem occiderant, tinxerunt, mittentes *qui ferrent ad patrem, & dicerent. Hanc inuenimus: vide vtrum tunica filij tui sit, an non.* Dederunt perferendam aliquibus rei totius ignaris; nec testes calamitatis, quæ ad primum hoc nuncium parentem oppressura erat, esse voluerunt, vt ipsi mox dissimulata re tota, eum consolarentur. Addit Liber Testam. [d] Patriarcharum omnes simul sub pœna capitis edixisse, ne quis hoc mysterium reuelaret patri, iisque minis deterritum Zabulonem rem patri aperire ausum non fuisse.

c l. 2. c. 3.

Consilium & modus renunciandi rem patri.

d cap. 6.

XV. Iacobi luctus pro filio. e c. 37. 33.

Cum autem tunicam *agnouisset pater*, exclamans *ait* [e]; *Tunica filij mei est, fera pessima comedit eum, bestia deuorauit Ioseph. Scissisque vestibus indutus est cilicio, lugens filium suum multo tempore. Congregatis autem cunctis liberis eius, vt lenirent dolorem patris, noluit consolationem accipere, sed ait, descendam ad filium meum lugens in infernum.* Quasi dicat, erit mihi luctus iste perpetuus, nec me ad mortem vsque deseret, quia superueniente, descendam ad filium meum, in quo Abel & Adam, Noë & Abraham, & omnes iusti congregantur, in subterraneis locis, dum veniat qui venturus est, qui eductos de domo carceris, deducat secum in lucem sanctam, & beatam immortalitatem. Hæretici locorũ subterraneorum hostes, infernum hic sepulchrum interpretantur, quasi Iacob putaret filium in spelunca duplici Abrahami: & non in ventre ferarũ sepultum esse, vt ad illũ demigrare posset.

XVI. Altera Iosephi venditio.

Patriarcha porro perseuerante in fletu, Madianitæ vendiderunt Ioseph in Ægypto Putiphari Eunucho Pharaonis magistro militum. Hoc eius officium satis indicat Eunuchi nomen non significare quod primum audita ea voce solet occurrere, sed regis cubicularium, vt pleriq; hic interpretantur: idq; notatio ipsa nominis indicat; præsertim cum eius non solum vxor sed etiam filia postea memorentur. In Testamento Patriarcharum habetur Iosephum in Ægypto mansisse tribus mensibus & diebus quinque, apud depositarium mercatorum: donec venderetur vxori Putipharis centum nummis aureis: fides sit penes authorem. Circa hanc porro Iosephi venditionem, nec pauca, nec leuia peccauit Iosephus [a], ex quorum refutatione illustrior fit sacræ historiæ veritas, vt ex Annalibus ipsis intelligetur.

a n. 38. 39. & seqq.

XVII. Iudæ matrimonium cum Chananitide.

Pertinet porro ad hoc ipsum tempus matrimonium Iudæ, cum filia hominis Chananæi, qui dictus est Sue. Nam Moses explicata venditione Iosephi, statim subdit Iudam eodem tempore venisse Odollam, ibique vxorem duxisse, quam ipsam temporis notam habent codices omnes Græci, Latini, Hebraici, Chaldæáque paraphrasis. Hoc ergo anno cum vigesimus Iudæ in cursu esset, & post aliquot menses vigesimus primus accepturus esset initium, Iudas duxit vxorem, ex qua sub initia 21 anni filium suscepit, vt dicemus. De hoc coniugio hæc habet Moses [b]. *Eodem tempore descendens Iudas à fratribus suis*, cum quibus conatus fuerat consolari parentem suum acerbissimo luctu prostratum, *diuertit ad virum Odollamitem nomine Hiram.* Qui fuit hospes Iudæ, in ciuitate Odolla, quæ fuit in tribu Iuda, cuius regem nomine Dabir interfecit Iosue. Ibi *Iudas vidit filiam hominis Chananæi vocabulo Sue* Quod nomen Septua. tribuunt filiæ, Hebræi autem patri, vt ex affixo masculino liquet, & mox ex versu duodecimo. Author Testam. [c] Patriarch. eam vocat Bethsue. Ibique fatetur Iudas se transgressum mandatũ Domini, & patrum suorum in huiusmodi nuptiis, ideóque Deo vindice, non lætatum fuisse in filiis eius. Apparet certe inconsulto parente has coaluisse nuptias, qui meminisset se missum in Mesopotamiam, ne vxores acciperet Chananæas. Ab ea nihilominus sub finem anni huius suscepit filium, quem vocauit Her.

b ca. 38. 1.

Contra Dei & suorum voluntatem. c cap. 4.

Suscipit ex ea Her.

ANNVS MVNDI 2307.

ISAACI 169. IACOBI 109.

IOSEPHI 19. BALÆI 6.

Imperij Assyriorum 376.

ANTE CHRISTVM 1746.

I. Ortus Onan secundi filij Iudæ.

Concipit hoc anno iterum vxor Iudę, & parit filium, quem pater vocauit Onan quę vox mœrorem sonat. Quod autem huic denominationi causam vel occasionem dederet incompertum est; mœrorem certe non vulgarem dedisse patri in morte sua, dum domesticum funus funere cumulat, nemini dubium est. Ioseph autem erat in Ægypto, sed an in vinculis per annos 13? Ita putauit Demetrius [a] apud Eusebium; atque adeo S. Chrysost. [b] & Hebræi in suo Chronico. Verum certior est communiorque sententia, Iosephum triennio tantum in carcere fuisse detentum: & aliquot annis prius in Ægypto vixisse, in eo statu quem describit Moses, in hæc verba.

a de Præp. l. 9. c. 21.
b hom. 8. in Ep. ad Eph. & hom. 63. in Gen.

II. Iosephus hero gratiosus.

Igitur Ioseph [c] *ductus est in Ægyptum, emitque eum Putiphar eunuchus Pharaonis princeps exercitus, vir Ægyptius, de manu Ismaelitarum, à quibus perductus erat.* Eosdem negotiatores modo Ismaelitas vocat [d], modo Madianitas. Nimirum binomines fuerunt, & alterum nomen à Madian filio Abrahæ & Ceturæ, alterum ab Ismaële eorundem locorum incola, & domino acceperunt; prius tamen nomen frequentius est in sacris litteris. Pergit, *fuitque Dominus cum eo, & erat vir in cunctis prosperè agens. Habitauitque in domo Domini sui, qui optime nouerat Dominum esse cum eo, & omnia quæ gereret, ab eo dirigi in manu eius.* Hæc vtique aliquot annorum experientiam requirunt. Nec fuit sapientiæ Putipharis, viri toto regno primarij, homini ignoto & adolescentulo totam familiam statim committere. Sed primum, vt ingenuis moribus adolescentem, tametsi conditione seruum, honestè ac liberaliter habuit; eiusque expertus est fidem, obedientiam, & maiorem, quam pro ætate, prudentiam. Agnouit etiam in rebus gerendis felicitatem, testem diuini in eum fauoris, atque præsentiæ.

c cap. 39. 1.
d ca. 37. 28. 36.
ca. 37. 25. 27. & cap. 39. 1.

eiusque prospera administratio.

Ortus Selæ filij Iudæ.

Interea proximo anno nascitur tertius Iudę filius, quem mater appellauit Sela, *eoque nato parere vltra cessauit*, vt ait Moses [e].

e cap. 38. 5.

ANNVS MVNDI 2312.

ISAACI 174. IACOBI 114.

IOSEPHI 24. BALÆI 11.

Imperij Assyriorum 281.

ANTE CHRISTVM 1741.

I. Iacob luget.

Lugebat hoc quoque tempore Iacob filium suum Ioseph, cum quippe *luxit multo tempore*, vt ait Moses [a]. Nec cõsolationem à reliquis filiis admittebat. Benjamin tamen, qui diuinitus illi in locum demortui, & à bestiis dilacerati, sub ibidem tempus datus videbatur, nonnihil eius leniebat dolorem, iam factus septennis, & idoneus vt grandæuum exhilararet parentem.

a ca. 37 34.

Ioseph præficitur domui Putipharis.

Quo ipso tempore videtur Iosephus, cum iam euasisset in virum, & Domino suo fidem, industriam, probitatem satis probasset, ab eodem domus suæ negotiis fuisse præpositus [a]. *Benedixitque Dominus domui Ægyptij propter Ioseph: & multiplicauit tam in ædibus, quam in agris cunctam eius substantiam, nec quidquam aliud nouerat nisi panem, quo vescebatur*, Opulentior videlicet factus est Putiphar, crescente domi familia, supellectile, pecuniis: foris autem pecoribus, villis, frugibus. Cumque huius fœlicitatis conciliatorem agnosceret Iosephum, ei quasi sibi ipsi fidem habebat, adeo vt nullam ab eo dati & accepti rationem, magis quam à semetipso exigeret: sed curæ vacuus totus à Iosephi administratione penderet, edere tantum ac bibere contentus.

a cap. 39. v. 4.

II. Leui ducit vxorem.

Agebat hoc tempore annum vigesimum octauum Leui, quo anno Author Libri Patriarch. scribit ipsum vxorem duxisse, nomine Melcham, ex eáque tres suscepisse liberos, Gerson, Caath, & Merari. Quæ cum nihil habeant quod Scripturæ, aut rationi repugnet, neque certiora suppetant, non video cur repudientur. Duxerit ergo vxorem hoc anno Leui, ex qua Gersonem primogenitum proximo anno, si placet, susceperit. Nam Caath non nisi trigesimo quarto, vt suo loco dicemus.

cap. 3.

ANNVS MVNDI 2316.

ISAACI 178. IACOBI 118.

IOSEPHI 28. BALÆI 15.

Imperij Assyriorum 385.

ANTE CHRISTVM 1737.

I. Ratio temporis carceris Iosephi.

Ad hunc circiter annum quo Ioseph vigesimum septimum agebat, & 28. erat inchoaturus, passim referunt Iosephi carcerẽ Scripturæ interpretes [a]. Nec vox adolescẽtis, qua Scriptura vtitur hoc loco, valde fauet iis, qui statim anno 17. vel 18. Iosephũ putant ad flagitium inuitatum: cum etiam pueri nomen grandioribus viris in Scriptura tribuatur. Nec credibile est putipharem puero, vel adolescenti 17. annorum, totam familiam, copiosam in primis atque opulentam commisisse, vt paulo ante dicebamus [b]. Vice autem versa hoc vinculorum tempus apprimè cum Scriptura congruit, quæ fermè triennium carceris exigit, vnum scilicet, quo custos carceris agnitos Iosephi mores dilexit, & in tantam habuit fidem, vt ei omnes qui erant in vinculis committeret. Tum duo subsecuti sunt anni, vsque ad somnium Pharaonis [c], & Iosephi trigesimum annum, de quo Genes. 41.

a cap. 39. v. 10. & ca. 41. v. 12.
b a.m. 2307 n. 2.
c cap. 41. 1. & 46.

II. Eiusque causa.

Notissima est horum causa vinculorum, quippe quæ quotidie, cum eximia laude conti-

nentiæ Iosephi, & probro mulieris Ægyptiæ, iteratur: Cujus nefariæ cupiditati flamma parata erat iuuenis famulus *pulchra facie*, *& decorus aspectu*, Post multos ergo dies illa coniecit oculos sceleris nuncios in Ioseph, post annos scilicet decem, cum prius illum amaret vt filium, vt est in Testam. Patriarch. Sed ille amor paulatim deprauatus est, cum eum ætate iam industria ac virtute florentem, ex mariti ipsius ore magnifacere cœpit, & toti familiæ præpositum agnonit; & insuper ex facie ingenua, atque liberali, quæ Ægyptiam deformitatem accusaret, amore dignum sensit. In Hebræo non fit mentio temporis breuioris aut longioris, sed habetur tantum mulierem post hæc, id est post illam Iosephi exaltationem, & eximiam apud herum gratiam & fidem, iniectis in eum procacibus oculis, insanire cœpisse, nec contentam aspectu prodere furorem suum, etiam verbis propalasse.

III. Iosephi modestia, & continentia.

Quæ cum innocentissimus iuuenis, non cum iusta indignatione & conuicio, sed modestà, pro sua in dominam veneratione repulisset, exaggerata etiam, sua in herum humanissimum, si secus faceret, ingratissimà perfidià, proposito denique vltore ac vindice flagitiorum Deo. Illa nihilominus furere, iste constanter adulterium auersari pergebat, & vt in Hebræo est, non solum flagitium respuebat, sed omnino esse cum ea, fabulando scilicet, studiosè deuitabat, siue considerando semetipsum, ne & ipse tentaretur.

Eiusque cum hera certamen.

Accidit autem quadam die vt intraret Ioseph domum, & operis quippiam absque arbitris faceret, id opus Orchelos interpretatur, inuestigationem rationum dati & accepti: cum illa non adhibet vltra verborum blanditias, sed impudentia meretricia, cum veste apprehensum, ad facinus tantum non compelleret. Et certe firmiter tenuisse apparet, quando sanctus ac modestus iuuenis satius duxerit vestem deserere, quam vi aliqua aduersus heram vti, vt illam ex eius manibus extorqueret: non cogitans, vt apparet, pallium fore vsui mulieri nequam, in calumniæ argumentum.

IV. Et fuga.

a *hom.* 62.

Relicto ergo in manu eius pallio fugit, & egressus est foras, è cubiculo scilicet, vt ait Iosephus, aut etiam ex ædibus, ne illum Medea ista vbique sequeretur: fugientem autem victoria secuta est, quam tanti facit Chrisost. [a] vt eam miraculo Babylonicæ fornacis antefeeat. Verum Deus, in hac periculosissima lucta victorem, tentare pergit, eumque in graue famæ ac vitæ discrimen adducit, qui famæ ac vitæ, Dei timorem, amorem pudicitiæ, & in herum reuerentiam ac fidem antetulisset. Cum enim vidisset mulier vestem in manibus suis, & se esse contemptam, non ferens opprobrium, & confusionem suam, insanum amorem in odium implacabile conuertit: & hostem suum, primùm apud domesticos iniusta infamia onerat: deinde apud maritum attentati adulterij accusationem occupat, *& in argumentum fidei, retentum pallium ei ostendit. Quibus auditis*, ait Moses, *Dominus nimium credulus verbis coniugis, iratus est valde.*

Mulieris calumnia.

V. Credulitas Putipharis.

Ad credulitatem hanc excusandam, addit Iosephus mulieris lacrymas, & antiquum in maritum amorem. Accedebat non solum retentum pallium, sed anticipata quoque, de mulierum præ viris pudore ac verecundia, vulgaris ac probabilis opinio. Sed eum nihilominus iniustæ atque inconsultæ temeritatis accusant, quod diligentius, in re tanti momenti, veritatem non indagarit, quod reo locum defensionis non dederit, quod decem ipsos annos probata serui modestia, fide, innocentia, dubiam saltem ipsi accusationem non reddiderit, quod non pulchritudo viri, non flos ætatis iuuenilis, non Ægyptiæ mulieris deformitas suspectam reddiderit. Ille igitur *iratus tradidit Ioseph in carcerem, vbi vincti regis custodiebantur*, sed flagris prius probe cæsum, ac subsannatum, vt ait author [a] Testam. Patriarcharum: qui etiam addit illum laudasse Deum in domo tenebrarum, & alia quæ apud eumdem leges.

iure arguitur.

a *cap.* 11.

VI. Conjicitur Ioseph in carcerem ferroque vincitur.

b *Psal.* 104 v. 8.

c *hom.* 62.

Quod autem solùm dicitur à Mose Iosephum clausum in carcere mansisse, plenius explicat David [b], *Humiliauerunt*, inquit, *in compedibus pedes eius, ferrum pertransiit animam eius, donec veniret Verbum eius.* Non ergo solum in carcerem, sed etiam in vincula coniectus est, & pedes compedibus, & corpus ferreis catenis constrictum est. Quin etiam D. Chrysostomus [c] ad peculiarem Dei in Iosephum prouidentiam refert, quod ab hero non sit iussus occidi. Ad ipsius autem patientiam singularem, quod cum sibi conscius esset innocentiæ suæ, non vehementius expostularit, vt eiusmodi vincti solent, sed Dei subsidium patienter expectarit. Neque frustra expectauit. Nam dum veniret tempus libertatis & exaltationis eius, *fuit Dominus cum Ioseph*, vt ait Moses [d], *& misertus illius; dedit ei gratiam in conspectu principis carceris, Qui tradidit in manu illius vniuersos vinctos, qui in custodia tenebantur, & quidquid fiebat sub ipso, erat. Nec nouerat aliquid, cunctis ei creditis. Dominus enim erat cum illo*, non minus in carcere, quam in domo Putipharis, *& omnia opera eius dirigebat.* Philo ait Iosephum tanta in carcere virtutum exempla edidisse, vt etiam facinorosis illis miraculo esset, credentibus ad suæ calamitatis solatium, sibi virum datum fuisse. Et hæc ad primum carceris annum pertinent.

Fit gratiosus apud custodem carceris

d *cap.* 39. 21. 22.

ANNVS MVNDI 2317.

ISAACI 179. IACOBI 119.

IOSEPHI 29. BALÆI 16.

Imperij Assyriorum 386.

ANTE CHRISTVM 1736.

I. Secundus carceris eius annus.

CVm Ioseph vnũ circiter annum in carcere transegisset; cõtigit vt duo eunuchi Pharaonis in carcerem compingerentur. Annum, inquam, vnum: non enim multo minus temporis videtur exigere, non solum adepta familiaritas custodis regij carceris, sed etiam fiducia, vt scilicet ille non dubitaret fidem Iosepho, & propria libertate, & vinctorum omnium beneuolentia antiquiorem fore. Itaque hic est secundus annus carceris Iosephi,

in quo eunuchorum illorum somnia interpretatus est, à qua interpretatione, post annos duos somnia Pharaonis, & Iosephi liberatio contigerunt. Et in hanc chronologiam merito consentiunt, qui triennium in carcere Iosephum detentum volunt, in quibus Abulensis, Pererius, & alij, qui nobiscum etiam de anno Isaaci & Iacobi sentiunt.

II. Duo regis Eunuchi in carcerem coniecti.

Dominus autem paulatim præparans ac præstruens Iosephi libertatem, atque exaltationem non contentus eum in carcere, sicut antea in ædibus Putipharis morum probitate clarescere, & gratia apud dominos plurimum valere, voluit eundem prophetica futurorum cognitione illustrem reddere. Cui rei occasionem dedit culpa quæpiam duorum aulicorum in regem admissa, ob quam in carcerem, in quo erat Iosephus, coniecti sunt: quorum vnus præfectus erat pistorum, alter pincernarum: quos custos carceris Iosepho tradidit, qui & ministrabat eis: ex quo intelligitur eos non vulgaris fuisse dignitatis.

Futura per somnium vident.

Ambo autem aliquanto post tempore somnia nocte vna viderunt, tam suis officiis, quam rerum euentui congruentia; quæ cum eos tristes, & rerum expectatione suspensos tenerent, nec exire ad consulendos somniorum coniectores liceret, obtulit operam suam Ioseph, confisus Deum, cuius est cognitio futurorum, atqoe prædictio, sibi reuelaturum, quæ illis per somnia obscurius indicasset.

III. Expositio prioris somnij.

Præpositus pincernarum narrauit prior somnium suum, de visa vite cum tribus palmitibus, ex quibus, iuxta naturam vitis, gemmæ primum erumpebant, quæ paulatim dilatatæ frondescebant, & fructus emittebant minutos, qui & ipsi florebant & grandescebant, & ad maturitatem perducti, à pincerna in calicem Pharaonis exprimebantur, & regi ab eodem porrigebantur ad potum. Respondet Ioseph compendio, nec singula reddit singulis. *Tres*, inquit, *propagines, tres adhuc dies sunt, post quos recordabitur Pharao ministerij tui, & restituet te in gradum pristinum, dabisque ei calicem, iuxta officium tuum, sicut ante facere consueueras.* Pro tam fœlici autem certoque nuncio, cuius veritas intra triduum comprobaretur, eam gratiam postulat, vt ille apud Pharaonem memor sit interpretis sui, bene de se meriti & in primis innocentis, vt qui furto sublatus sit de terra sua. Tacet autem qui fuerint isti plagiarij, vt fratrum suorum honori parcat: parique patientia mulieris adulteræ [e], per cuius calumniam erat in carcere, silet nefarium scelus.

e Chrysost. hom. 63.

IV. Mysterium effectus horũ somniorum

Videns aotem pistorum magister quod prudenter somnium socij dissoluisset, proponit somnium suum, sperans & ipse lætam interpretationem, quoniam cætera omnia paria videbantur, Dominus idem, præfecturæ similes, culpæ, vt apparet, non dissimiles, quoniam in eundem ambo carcerem coniecti fuerant: vterque mox diuinitus futura obscurè præuidet, vterq; post triduum educitur è carcere, sed vnus ad regium ministerium, alter ad suspendium. In figuram electorum atque reproborum, quorum aliquando in nnn dissimili vita dissimillimus est exitus; vt in latronibus, qui cum Christo morte affecti sunt; luce clarius cernitur.

Posterius somnium eiusque expositio.

Apparet autem ab hoc visa tria canistra viminea, in quibus farina deferri soleret, in quorum imo ac medio erant panes candidi, ex polline confecti, in supremo autem varij cibi, qui fiunt arte pistoria, ad quos aduolabant aues, vt cibum inde sumerent. Cui Ioseph, *tria canistra tres adhuc dies sunt, post quos Pharao auferet caput tuum, ac suspendet te in cruce, & lacerabunt volucres carnes tuas.* Itáque tertio die contigit, sicut prædixerat vates: cuius nihilominus pincernarum præfectus oblitus est, Deo famuli sui patientiam exercente, & maiora post biennium, & magoificentiora reseruante.

ANNVS MVNDI 2318.

ISAACI 180. & vlt.

IACOBI 120.

IOSEPHI 30.

BALÆI 17.

Imperij Assyriorum 387.

ANTE CHRISTVM 1735.

I. Obitus Isaaci, ratio temporis.

a Gen. 35 fin.

COmpleti sunt, ait Moses [a], *dies Isaac* 180. *annorum, consumptusque ætate mortuus est, & appositus est populo suo senex, & plenus dierum, & sepelierunt eum Esau & Iacob filij sui.* Hæc ille retulit statim post explicatum aduentum Iacobi in Mambre, licet toti duo & viginti anni inter illum aduentum, & hunc obitum interiecti fuerint. Coniunxit enim, quia nihil deinceps de Isaaco narraturus erat. Consentit porro Iacobi ætas periodo vitæ Isaaci, quia Iacob sexagenario patre natus est [b]. Nec repugnat Iosephi ætas. Nam is oblatus est Pharaoni non ineunte anno trigesimo, sed exeunte, id est sequenti. Anni quoque Promissionis congruunt, quæ facta est anno Abrahæ septuagesimo quintu, quos si detrahas à 280. qui sunt anni tertiæ ætatis, quæ in ortu Abrahæ inchoatur, reperies ducentos quinque, quos & index noster, & Eusebij chronicon suggerit.

b Gen. 25. 26.

in Annal.

II. Longa eius patientia.

Valde porro credibile est virum sanctissimum & visu & viribus destitutum, filiis suis rerum admioistratione relicta, cæteris negotiis expeditum, vni Deo, cum multa patientia, quamplurimos annos vacasse. Nam cum iam in benedicendo Iacobo, ætatis suæ centesimo trigesimo octauo, tam parum videret, vt ipsum à fratre, nisi tactu discernere non posset, certe in densis tenebris 42. annos, qui secuti sunt, vixisse merito existimari potest. Sed tanto magis illuminabat animum eius pater luminum, de cuius virtutibus atque operibus iam à iuuentute sua meditari didicerat [c]. Cumque non ignotaret futurum aduentum Messiæ, & se nominatim electum inter omnes filios patris sui, vt in semine suo omnes nationes benedicerentur, vtique exultabat animo, & roborabatur in infirmitate sua: & futura cum præsentibus, typica sua cum Christi Domini veritate compo-

c Gen. 24. 63.

Christi figura multiplex.

nens, mirum in modum consolabantur. Cuius vt nos quoque aliquando modo participes essemus, parallelismum Isaaci cum Christo instituimus in Annalibus nostris[d], sexdecim capitibus comprehensum, quo religiosum Lectorem, breuitatis causa, remittere cogimur. Vbi & breue vitæ ipsius compendium in Epitaphio eiusdem reperiet.

d a. m. 2318. num. 4. & seqq.

III. Ortus Caathi.

Mortem sancti senis excipit noui Patriarchæ natiuitas, vt illius quasi vacuum locum pronepos impleat. Caathum dico filium Leui secundo genitum: Amrami patrem, auum Mosis & Aaronis. De cuius ortu cum multæ sint admodumque discrepantes sententiæ, vt in Annalibus docuimus[e], hic Epiphanij sententiam elegimus, qui in Anchorato ait, Caath natum anno patris trigesimo quarto. Ad quem accedit Author Testament. Patriarcharum, qui habet annum 35. Quæ sententia cum nihil habeat incommodi, vt suo loco docebimus[f], & authorem habeat idoneum, aliis etiam probata sit, eam nos quoque amplexi, hunc annum primum Caathi statuimus.

e num. 18.

f an. m. 24. 37.

ANNVS MVNDI 2319.

IACOBI 121.

IOSEPHI 31.

BALÆI 18.

Imperij Assyriorum 388.

ANTE CHRISTVM 1734.

I. Res anni huius.

SVb huius anni finem explet Iosephus vitæ suæ trigesimum, quando iussu Pharaonis eductus è carcere, somnia illius explicauit. Ad hunc quoque annum pertinet separatio Esau à Iacob, quæ à Mose post Isaaci mortem facta narratur[g], eiusque occasione genus ipsius Esau, & incrementa, ad retundendum fastum Iudæorum, qui Idumæos oderant, & omnes gentes præ se contemnebant: ad Idumæos tamen Iobum virum clarissimum, nec vlli fortasse Hebræorum antiquorum secundum pertinere ostendemus. Schema porro vxorum Esau, & filiorum ex iis susceptorum in Annalibus digestum reperies. Cum autem hactenus Esau partim in Chananitide, partim in Seïr habitasset, mortuo patre terram Chanaan filiis Iacobi destinatam, diuino instinctu penitus deseruit, ne iurgia inter ipsos, aut bella inter ipsorum posteros nascerentur, & arctior esset Israëlitarum habitatio, si non exigua terræ portio ab Idumæis occupata esset. Ea separatio hoc anno facta existimatur, vt series Mosaïcæ narrationis indicat. Ea ratio videtur postulata, vt viuo patre locum non plane desereret, ne parum officiosus erga moribundum senem fuisse videretur, eo penitus derelicto.

g Gen. 36.

Esau separatio à Iacobo.

II. Eiusque causæ.

h Gen. 36. 6.

Tulit, inquit Moses[h], *Esau vxores suas, & filios & filias*, quas tamen non nominauit Moyses, *& omnem animam domus suæ, & substantiam & pecora, & cuncta quæ habere poterat in terra Chanaan, & abiit in alteram regionem, recessitque à fratre suo Iacob*; diuisis scilicet inter duos fratres paternis bonis, vt habet hoc loco Abulensis. Diuites autem erant valde ipsi per se, vt de Iacobo constat in suo reditu, & de Esau pariter, qui recusabat munera fratris, dicens se habere plurima. Additis autem Isaaci bonis, quæ magna fuisse valde, Palæstinorum inuidia iampridem docuerat[i], neque apparet vllo aduerso casu fuisse imminuta, sed maiora potius in dies incrementa cepisse: fratris vtriusque opes vehementer auctæ erant, proptereáque *simul habitare non poterant, nec sustinebat eos terra peregrinationis eorum, præ multitudine pecorum.*

opes Isaaci.

i Gen. 26. 12. 13.

III. Familiæ Esau.

Inde autem excurrit Moses in filios, familiasque Esau, additis etiam aliquot ducibus Horræorum, siue quod eis Idumæi successerunt, vt Israëlitæ Chananæis, siue quod aliqui iuncti essent affinitate cum Esau, in cuius filiis nullus vnquam ortus est sanctissimo Iobo illustrior, viro, ipsius Dei testimonio, incomparabili, cuius tamen non parum controuersum est genus. Et vero dignus est, de quo non septem vrbes Græciæ, sed vniuersæ mundi prouinciæ decertent. Eum quidam Chananæum faciunt, alij Israëlitam, tertij Nachoritam, postremi Idumæum. Sed priores duæ opiniones obscuros habent authores, propugnatorem neminem, probabilitatem fere nullam. Tertia inuentores habet Hebræos, propugnatorem Hieronymum, Rupertum & alios aliquot; quam sententiam accuratius in Annalibus[a] refutatam reperies, præsertim contra gloriosum quendam vernaculum.

a Anno. m. 2319. n. 6. & seqq.

IV. Iobum fuisse Idumæum testantur Septuag.

b c. 36. 31.

Quarta ergo sententia communissima est, & eorum in primis, qui hæc non obiter attigerunt, sed perquam studiosè perscrutati sunt. Et primum ecce tibi Septuaginta testes[b], qui hunc locum Geneseos vnanimes de Iobo interpretantur. Aiunt enim eum in terra Ausitide habitasse, sic enim vocant terram Hus in finibus Idumææ & Arabiæ. *Et prius erat*, inquiunt, *ei nomen Iobab. Cum autem accepisset vxorem Arabissam generat filium, cui nomen Emmon. Erat autem ipse ex patre quidem filius Zaræ, de filiis Esau, matris Bosorræ, ita vt ipse sit quintus ab Abraham*, exclusiuè scilicet, vt notauit Epiphan. init. Panarij. Isaac enim primus est, secundus Esau, tertius Rahuel, quartus Zara, quintus Iobab. Pergunt autem numerare reges Idumæorum, vt in vulgata habentur, & Iobab interpretantur Iob. Scimus S. Hieron.[c] notare hæc verba in Hebræo non haberi. Non propterea tamen magna authoritate carent. Nam ipsemet Hieron.[d] ait eos quædam addidisse, vel ob decoris gratiam, vel Spiritus sancti authoritate; quæ plenius etiam profitetur S. Augustinus cum alibi, tum in lib. de Ciuit.[e] Dei.

c in Trad. Hebr.

d Præf. 2. in l. Paral.

e l. 18. c. 42. & 43.

V. Et antiqui Patres.

a 1. de Demonst. c. 6.

b l. 9. c. 25. Præp. Gr. Lat.

c l. 1. in Iob.

Hac Septuaginta interpretum sententia posita, non mirum est hanc opinionem fuisse olim quoque communissimam? Certe hinc Eusebius[a] ait Iobum gemina ætate superiorem Moyse, hunc enim septimum esse ab Abraham, Iobum autem quintum. Quæ habet etiam S. Epiphanius initio Panarij, & S. Athanasius in Sinopsi, Aristæas quoque apud Eusebium[b], Origenes[c] eandem sententiam

amplecti-

a hom. 1. de Lazaro. b q. 92. in Gen. c in c. 9. ad Rom. d l. de vita & m. s. c. 24.

amplectitur, eandem & S. Augustinus, S. Chrysostomus a, Theodoretus b, Gregorius magnus initio præfationis in Iob. S. Ambrosius c. Isidorus d, aliique multi, quos in Annalibus recensemus. Cui etiam sententiæ fidem conciliant cognomina trium amicorum Iobi, quæ petita sunt ex vrbibus Idumææ. Quæ oppida transferenda essent cum terra Hus in Mesopotamiam; vt ait Abulensis, quandoquidem ille Hus filius Nachor nunquam inde cognoscitur emigrasse. Neque tamen virum tantum à Mose prætermissum diximus, sed Iobab priore suo nomine appellatum.

VI. Ad quod tempus pertineat.

Quibus positis consequens est Iobum ad hæc circiter tempora, aut potius paulo inferiora pertinere. Id ex his dignosci potest. Esau anno vitæ suæ 79. duxit vxorem Mahaleth, ex qua sequenti anno potuit suscepisse Rahuel, qui vigesimo quinto genuerit Zara, isque post totidem annos Iobab, anno Esau 130. Iacob autem anno vitæ suæ 88. genuit Iudam, qui quadragesimo secundo genuit Phares, vt postea dicemus, ex quo sequitur Phares genitum anno Iacobi, siue Esau 130. sicque Phares & Iob sub eundem annum nati fuerint. Quod si probauerimus, absurdum merito fuerit, quod à quibusdam dictum est, Dinam Iacobi filiam Iobi vxorem fuisse, quæ Iobo totis 39. annis maior fuerit. Vt omittam parum probabile Iobum virum magnum inter orientales omnes, accipere voluisse vxorem infamem, & constupratam. Et de Iobo hoc loco satis, redeamus ad Iosephum.

Nec habuit vxorē Dinam.

VII. Præsens Iosephi ætas.

Itaque Ioseph expletis 30. annis oblatus est Pharaoni. Tum enim quis proprie 30. annorum dicitur cum eos expleuit. Et Iosephus eosdem annos expletos affirmat. Simul etiam expleti erant anni duo, à liberatione præpositi pincernarum. Nam ea recitata, statim subdit Scriptura, post annos duos vidisse Pharaonem somnium, quod fuit huiusmodi e. Dormiens Pharao putabat se iuxta Nilum stare, ex quo emergebant septem vaccæ pingues, quæ pascebantur in locis humentibus, atque herbidis, remotius à fluminis alueo. Totidem aliæ ex eo ascendebant, sed macie confectæ, quæ in ipsa amnis ripa tenuem carpebant cibum: qood alludebat iam ad fertilitatem & sterilitatem Ægypti. Nam in tenui incremento Nili sterilis erat Ægyptus: tenue autem incrementum significabatur, cum animalia in ipsa ripa pasci videbantur: & contra cum in locis remotioribus, & Nili humore abundantibus. Denique macilentæ septem, illas priores deuorare visæ sunt. Experrefactus Pharao rursum dormiuit, & vidit alterum somnium materia diuersum, significatione vnum & idem, de septem spicis plenis, totidemque tenuibus, & vredine percussis.

e cap. 41. Gen. 1.

Somnium Pharaonis

VIII. Frustra consulti coniectores.

Mane facto Pharao sollicitus conuocat coniectores somniorum, eis narrat somnia sua, nec inuenit qui interpretetur. Non fuit, Domino mirabiliter prouidente, qui posset aliquid probabiliter fingere, etsi est hoc genus hominum ad garriendum promptissimum, & ad mentiendum expeditissimum. Sed Deus stupidos omnes reddi & elingues, donec pincernarum præfect rediret in memoriam coniectoris sui, apud regem suam in eum ingratitudin fateretur, narraretque quam ille verè ac deliter somnium suum, suique socij ex fuisset, euentu ipso interpretationis ve tatem confirmante. *Protinus ad regis iussum eductum de carcere Iosephum totonderun ac veste mutata obtulerunt ei.* Neque en fas erat, lugubri cultu atque vestitu, re sistere sese, vt perspicuum est ex libro 1 E steris. Ergo in Ægypto promissa negle que cæsaries signum erat luctus: in Idum vero è contrario, Iobi exemplum docet te sionem capillorum ingentis luctus argume tum præbuisse. Hinc illud apud Michæam, *Decalua re & tondere super filios deliciarum tu rum*, &c.

Adducto Iosepho, *Vidi*, ait Rex f, *so nia, nec est qui edisserat, quæ audiui te sapie tissimè coniicere.* At Ioseph & pro modestia & pro veritate, Deo laudem attribuens ab eo interpretationem esse profitetur; a ditque prosperam fore interpretationem; e quo infert Abulensis g, Iosepho antequa Pharaoni sisteretur, tam somnium, qua eius interpretationem fuisse reuelatam. Ni malis eam vocem benè ominantis esse, no asseuerantis. Id somnium vti accuratè r citauit Rex, respondit Ioseph regis so nium re geminum, significatione vnum a que idem esse, & vtroque portendi, quæ Deu mox in Ægypto facturus esset. Missuru scilicet septem annos vbertatis magnæ i vniuersam terram Ægypti; eosque exce ptum iri à totidem annis tantæ sterilitati vt obliuioni tradatur cuncta retro abun dantia. Geminum porro somnium ration diuersæ materiæ, indicat magnam fore ta copiam, quam inopiam pecoris ac frument quibus vita maximè sustentatur. Additqu Ioseph hoc à Deo firmiter, atque immobi liter decretum esse, & velociter impletur iri: proximo enim anno septennij fertilita inchoata est.

Porro Ioseph vt eximiam ostendit sapier tiam in denunciatione futurorum, ita e eximiam prudentiam in prouidendo futuri Primo quia suadet vnum aliquem frumen tationi cum summa potestate præfici, ne ir ter plures potestate pares, oascente zelo a que discordia, res tota turbetur. Secundo quia author est vt sit vir aliquis ad intelligen dum sapiens, & industrius ad agendum. Ter tio quia per plures præpositos illi viro subie ctos res confici vult, quoniam vnus quantum uis sapiens & industrius, pluribus locis ac ne gotiis, quæ eodem sæpe tempore conficiend sunt, par esse non potest, nec plures satis con gruenter, nisi ab vno dirigantur. Quarto qui collectionem frugum quam suauissimam sug gerit. Vt scilicet Rex iubeat quintam pa tem frugum à Dominis pretio accipi, & reser uari, cum fortasse in magna abundantia dim dia pars illis suffectura esset. Nimirum v possent etiam ipsi, non solum de reliquo vi uere ac seminare, sed etiam reseruari frumen ta si vellent in futuram famem. Quinto qui

vult omne frumentum, quod quis diuendere vellet, sub Pharaonis potestate recondi, & in vrbibus Ægypti seruari, omni videlicet exportatione extra regionem prohibita. Denique quia vult quamprimum inchoari istam diligentiam, sub primam scilicet messem, quæ præsentis anni sementem sequebatur.

XI. Quomodo frumenta diù seruarentur.

Neque vero putandum est Iosephum parum prudenter seruari velle frumenta in annos 14. intra quos corrumperetur. Merito enim credi potest ita congesta frumenta, vt per suos annos distincta, & digesta essent. Vt scilicet primo anno famis frumenta primi anni abundantiæ venderentur, & secundo secundi, & ita deinceps: sicque per septem annos tantum reseruarentur. Accedebat ad conseruationem, quod non condebatur excussum triticum, sed manipulatim collectum, vt in suis spicis ac naturalibus folliculis melius conseruaretur, vtque iumentis pabulum eadem opera conderetur, quibus in fame vsui futura erant omnia frugum purgamenta: eamque in rem ingentia horrea construxit. Quæ cum tam sapienter Iosephus Regi suggessisset, visum est Pharaoni & optimatibus eius, vt rei frumentariæ cum summa potestate præficeretur, qui abundantiæ, & sterilitatis annos rectè dispensaret: quasi diceret, ne abundantibus bonis res per negligentiam pereant, aut ne illis deficientibus pereamus ipsi.

Præficitur Iosephus rei frumentariæ.

XII. Et multipliciter à rege honoratur. a c.41.40.

Nec eam potestatem dedisse contentus, *Tu eris*, inquit a, *super domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet, vno tantum regni solio te præcedam*, & quæ sequuntur de exaltatione Iosephi, quam si diligentius expendere voluerimus, octo eam priuilegiis constare inueniemus. Nam principiò publicè pronunciatur à Rege spiritu Dei plenus; ac sapientia supra humanum fastigium. Secundo regio palatio, & omnibus regni negotiis secundum regem præficitur, sic vt omnia eius mandata populus venerabundus caeipiat. Tertiò, in signum datæ potestatis, dat ei Rex annulum signatorium, vt regio nomine edicta, diplomata, & quascunque regias litteras pro arbitratu suo conficiat, signet, promulget. Quartò, vt primariæ authoritati cultus externus respondeat, pretiosissimis eum vestibus ornat, & collo torquem auream circumponit. Quintò iubet eum in secundum regis currum conscendere, vt omnes intelligerent eum esse à Rege secundum. Sextò, vt id esset manifestius, iussit clamare præconem, vt omnes coram eo genu flecterent. Septimo nomen illi honorificentissimum indidit Saluatoris mundi, eo quod orbem terræ ab imminentis famis exitio liberarit. Denique honorauit illum nobilissimo coniugio filiæ Putipharis Sacerdotis Heliopoleos, qui alius ab eo fuit, à quo emptus fuerat.

XIII. Eximia commutatio fortunæ Iosephi. b l.8.c.40.

Exaltauit ergo Pharaò Iosephum vehementer, diuinæ circa illum prouidentiæ ignarus deseruiens, & mirabili antithesi posterioribus incrementis anteriora damna compensans. *Pro compedibus*, inquit Rupertus b, *in quibus humiliauerunt pedes eius, torquem auream suscepit: pro pallio, quo in manu adulteræ relicto, nudus effugit, stola byßina, Deo iudice indutus est; pro seruili nomine regium gestat annulum, & pro carcerali humilitate, super altum sedet imperij currum.* Sic ipse. Quibus adde factum esse diuinitus, vt qui accusatus fuerat à muliere, tanquam spiritu nequitiæ & adulterij plenus, nunc à Rege ipso, summisque regni proceribus spiritu Dei plenus, & incomparabili sapientia ornatus prædicetur. Qui vinctus in carcere famulabatur, nunc in regio palatio, atque adeo in omni Ægypto præsit, etiam Dynastis ipsis. Cuius verba contemptim, & cum increpatione accipiebantur, nunc eiusdem mandata populus, manu ad os admota, in signum venerationis accipiat. Qui supplex ad fratrum procubuerat pedes, habet iam populum vniuersum, & mox fratres suos coram se in genua procumbentes. Pro repudiato flagitioso adulterio, coniugio nobilissimo fruitur. Denique pro tredecim annis tam angusti carceris, quam seruitutis, in amplissimo regno octoginta annorum obtinet principatum; cui, sicut & fertilitati, sequens annus initium dabit.

ANNVS MVNDI 2320.

IACOBI 122.

IOSEPHI 32. Principatus in Ægypto 1.

BALÆI 19.

Imperij Assyriorum 389.

ANTE CHRISTVM 1733.

Adest primus annus principatus Iosephi Patriarchæ, primus itẽ Ægyptiæ fertilitatis, quæ trigesimo primo Iosephi anno currẽte inchoatur, vt non semel significatum est. Chronologiam nostram confirmat Eusebius, apud quem in chronico 122. Iacobi, est principatus Iosephi, & Balæi Assyrij 19.

I. Primus annus fertilitatis, & principatus.

Hoc itaque tempore a egressus est Ioseph ad terram Ægypti, & circuiuit omnes regiones eius, vt cognosceret eum omnis Ægyptus, cui propositus à Rege fuerat, & vice versa Ægyptios ipse aliquo modo cognosceret: & vt constitueret in singulis ciuitatibus præfectos ad colligendas fruges, & vt inspiceret quæ loca essent commodiora, vt in iis horrea construi, & frumenta diutius possent commodiusque seruari. Vt autem integri manipuli, vt hic significat Moses, & non excussa grana duntaxat, tanto tempore toti regno asseruarentur, imò & quæ circumpositis regionibus sufficerent, ingentia plane, ac valde crebra horrea, & villæ regiæ esse debuerunt; in singulis videlicet vrbibus, vt vnaquæque ciuitas suum commeatum, & annonam conseruaret, & magnis itinerum sumptibus, molestiisque parceretur. Eorum horreorum multa vestigia Benjaminus in suo itinerario b se vi-

a cap. 41. Gen. 45. Ioseph lustrat Ægyptum.

construit horrea.

b pag. 104. Is vixit sub

an. Christi 1175.

se vidisse testatur, quæ post tria ferè annorum millia proderent antiqui operis firmitatem.

II. Abundantia tritici.

Ait porro Moses tantam fuisse tritici abundantiam, *vt arenæ maris coæquarentur, & copia mensuram excederet*; siue numerum, vt est in Hebræo, nam manipuli numerantur. Quanquam Moyses significat pene non dignatos esse numerare manipulos, sed rudi & liberali æstimatione eos distribuisse, siue quintam partem præfectis regijs, siue aliis quibus venderent. Agnoscit hic hyperbolem S. Augustinus, quam auget etiam Orosius cum hanc abundantiam non solum insolitam, sed etiam fastiditam vocat. Auxerunt & Rabini dicentes tantam fuisse copiam manipulorum, vt plurimos passim Ioseph projiceret in Nilum, vt secundo flumine varias in prouincias delati, populos de immensa frumenti apud Ægyptios copia edocerent. Sed id stultum plane commentum est, tum quia Nilus ex quo semel ingreditur Ægyptum, nullos alios lustrat populos, sed intra terminos Ægypti septem ostiis in mare euoluitur: tum quia huiusmodi iactura & culpabilis esset, vt patet, & inutilis, cum omnes facilius per cursores, & citius, & certius edoceri possent.

Ineptè ab Hebræis exaggerata.

III. Ortus Manassis. a c. 41. 50.

Hoc circiter anno [a] primo principatus Iosephi, ad incrementum fœlicitatis eius, natus ei creditur filius primogenitus. Certe ex serie Mosaïcæ narrationis, atque illius aperta assertione constat, vtrumque filium Iosephi, tempore fertilitatis esse natum. Alioqui nihil erat causæ cur Moses narrationem de susceptis filiis, narrationi abundantiæ annorum insereret; nec alium in locum tempusve differret. *Vocauitque nomen primogeniti Manasses, dicens, Obliuisci me fecit Deus omnium laborum meorum, & domus patris mei.* At quomodo tam cito, tam diuturnorum laborum atque ærumnarum potuit obliuisci? Auxesis quædam hæc est, ad significandam præsentem felicitatem priores ærumnas non compensare solum, sed etiam obruere, vt ne tantillum quidem appareant; quæ autem non apparent, facile obliuioni traduntur, vt sæpe in mortuis experimur. Sic superius ab ipsomet Iosepho dicebatur tantam fore sterilitatem post septennium, *vt obliuioni tradatur cuncta retro abundantia*. Intendunt hic sectarij sanctissimo Patriarchæ iniustissimam litem super hac obliuione, sed eam litem reperies in Annalibus [b] accuratè profligatam, & in authoris sui caput iusta accusatione reiectam.

Et ratio nominis eius.

c 41. v. 30.

b n. 6 & 6.

IV. Ortus Ephraim.

Alterius porro filij ortum, in secundum principatus Iosephi annum, fertilitatis item secundum referre possumus, iuxta ea quæ paulò ante diximus, qui postea, sicut & Manasses, Patriarchæ nomen, & dignitatem accepit ab auo. Constat autem vtrumque ex eadem matre natum, cum nusquam alia Iosephi vxor præter Ascenetam, reperiatur, & vterinos Moyses ipse fatetur [c]. Quod Eusebius [d] primo de Demonstratione confirmat. *Nomen quoque secundi*, ait Moyses, *appellauit Ephraim dicens, crescere me fecit Deus in terra paupertatis meæ*, siue humilitatis, aut afflictionis, vt alij verterunt. Et quia Ephraim vox est multitudinis, eam Vatablus fructificationes, siue incrementa vertit. Agnoscit e-

c c. 41. v. 50
d l. 1. c. 9.

go Ioseph, pio & grato in Deum animo, suam magnitudinem non a sua, vel humana cuiusquam industria, sed à diuina benignitate fuisse profectam, à qua donatus fuerat spiritu prophetiæ, & ad tantam beneuolentiam regis animus incitatus, idque vult in filij sui nomine ab vltima posteritate agnosci, ac prædicari.

Gratus & pius Ioseph animus.

ANNVS MVNDI 2323.

IACOBI 125.

IOSEPHI Princ. 4.

BALÆI 22.

Imperij Assyriorum 392.

ANTE CHRISTVM 1730.

I. Ratio temporis filiorum Iudæ.

Ægyptus nobis aliquantisper deserenda est, tametsi quartum iam annum omnibus terræ bonis ad satietatem circumfluat, vt Chananitidem inuisamus: vbi reperiemus Her primogenitum Iudæ annum decimum octauum inchoantem, nimirum 21. patris natum, vt suo loco dictum est, maritum Thamari datum: nec vlterius, cum authore Testamenti Patriarcharum, differendum ad quadragesimum Iudæ anoum. Ea enim Chronologia temporis vrgetur angustiis. Non enim satis esset temporis, vt ante ingressum in Ægyptum, tertius Iudæ filius creuerit, & adultus non sit Thamari datus, & illa propterea furtim ex Iuda susceperit filios. At nostra Chronologia nihil habet præproperum aut coactum in istis filiorum generationibus.

II. Et quomodo digerendum.

Existimamus itaque, totum hoc tempus filiorum Iudæ ita digerendum, vt neque nimium cito patres fiant, & tamen Phares & Zaram ante descensum in Ægyptum nascantur in terra Chanaan, vt exigit narratio Mosis in capite 38. Geneseos. Hoc autem rectè fiet, si hoc anno Iudæ 38. Her ducat vxorem Thamar, eoque mortuo, sequenti, qui erit quintus fertilitatis, eam ducat Onā, quo pariter breui extincto, mansit Thamar vidua in domo patris sui multo tempore, puta biennium aut aliquanto amplius, vsque ad primum annum famis, quo Thamar filios per fraudem ex socero sustulit, quos secundo anno famis edidit in lucem: sub cuius finem aut sequentis initium Iacob cum suis omnibus in Ægyptum descendit. Ita nobiscum sentiunt, quicumque volunt Iudam eodem tempore, quo venditus est Ioseph, vxorem accepisse, vt plana & aperta Mosis narratio exigit initio capitis eiusdem.

Gen. 38.

III. Her accipit vxorem Thamarem.

Hoc ergo anno quo Iudas initurus erat vitæ annum trigesimum octauum, & Her primogenitus eius decimum octauum, dedit ei pater suus vxorem Thamarem, quam quidam ex Palæstina, alij ex Mesopotamia oriundam putant. Sed vndecumque fuerit

misera, tam infœliciter ei mariti, quam Iudæ filij sui contigerunt. Fuit enim *Her nequam in conspectu Domini*, ad innuendam speciem peccati, cuius hic erat reus.

v. 7.

Nequam enim ferè de homine impuro, sicut nequitia de flagitiosa libidine vsurpatur. Etsi autem crimen eius Scriptura non prodit, id tamen ex fratris scelere, & similitudine pœnæ dignosci potest.

qui mox occiditur.

Author Testamenti Patriarcharum ait ab Angelo peremptum tertia die nuptiarum in nocte, & noluisse illum ex ea suscipere liberos, propter astutiam matris suæ: à qua scilicet id consilium profectum esset, odio Thamaris alienigenæ. At interpretes communiter sentiunt, istum, vt diutius frueretur insigni vxoris pulchritudine, quæ parturitionibus deteritur, atque deflorescit, impedisse generationem, semen extra vas naturale fundendo. Flagitio vel hoc nomine grauissimo, quod nullos adhuc liberos susceperat, & propter ætatem adhuc adolescentem, diù quod quærebat obtinere poterat, nisi vitam quam in prole impediebat, ab authore vitæ properè perdere cogeretur.

IV. Ortus Belæ primogeniti Benjamini

Moriente porro Iudæ primogenito, existimamus Benjaminum illi ætate parem, primogenitum suum Belam genuisse, & deinceps cæteros, qui in Scriptura memorantur, quos ad suos annos referre non possumus. Nec omnes ex vna muliere natos tempus affirmare patitur, quod quinque duntaxat annurum est, vsque ad descensum in Ægyptum, quando decem eius filij numerantur.

ANNVS MVNDI 2324.

IACOBI 126. IOSEPHI 5.

BALÆI 23.

Imperij Assyriorum 393.

ANTE CHRISTVM 1719.

I. Onan iubetur suscitare semen fratri mortuo.

MOrtuo Her, atque adeo in probroso ac pudēdo scelere diuinitus occiso, post luctum parentis & aui, nam in eum quoque hæc mala recidebant, quæ neque ignorare poterat, neque iis cognitis non vehemēter dolere. Dixit Iudas ad Onan filium suum secundo genitum, *ingredere ad vxorem fratris tui, & sociare illi, vt suscites semen fratri tuo*. Apparet perantiquum fuisse hunc morem, ab eodem vtique traditum, Hebræis, à quo postea in lege sancitus est, vt familiarum perpetuitati, & legitimæ hæreditatum successioni consuleretur.

Cur id recuset.

Volebat ergo Iudas vt Onan ex more sociaretur viduæ fratris sui, & susceptos ex ea liberos defuncto fratri attribueret: sicque futurum erat, vt qui primus ex Onan & Thamare nasceretur, filius Her censeretur, & patrem cum iure primogenitum repræsentaret. Quoniam vero Her carente liberis, Onan fiebat primogenitus in domo Iudæ patris sui, nolebat Onan gignere filios in locum fratris, malens eius nomen extingui liberorum defectu, & se suosque deinceps, quos ex propria suscepisset vxore, & primogeniti iura succedere.

II. Eiusdem nequitia.

Ergo si quando ingressurus esset ad vxorem fratris sui semen fundebat in terram, ne liberi fratris nomine nascerentur. Sed breui affuit sceleris vltor Dominus, *& percussit eum, quòd rem detestabilem faceret*. Rectè vulgata significauit id crimen non semel, sed sæpius perpetratum, eiusque malitiam facinoris atrociore vocabulo expressit, quod multa in se peccata comprehenderet. Verum meritas nefarius adolescens pependit pœnas.

diuinitus punitur.

Non enim distulit Dominus aliquem immittere Asmodæum, qui eum in flagranti aliquando scelere deprehensum suffocaret, & flagitiosam animam in barathrum pertraheret. Atque ita factum est, vt qui fratri filios inuidebat, ipse sine filiis moreretur, & careret omni semine, qui fœdè semine abutebatur: & fratri sociaretur in funere, qui ei sociabatur in culpa. Quanquam hoc grauius iste peccabat, quod peiori ex causa simile admittebat scelus, vt qui ex inuidia, & ambitione non debiti iuris, alter ex inordinato desiderio delectationis peccaret. Cæterum [a] quæ hic de ista liberorum suscitatione commodè dici possent, in Annalibus non negligenter explicata reperies: sicut & defensionem Iudæ contra Caluini calumnias.

a A. m. 2324. n. 5. & 6. & n. 9. & 10.

III. Iudas recusat Selã Thamari.

b c. 38. 11.

Mortuo Onan, dixit Iudas [b], Thamari nurui suæ, *Esto vidua in domo patris tui, donec crescat Sela filius meus: timebat enim ne & ipse moreretur sicut fratres eius*. Ex quo videtur posse colligi Iudam ignorasse nequitiam filiorum suorum, proptereáque dicti fuerint *nequam in conspectu Domini*, id est Deo tantùm conscio, vt explicat Abulensis. Et sane huiusmodi flagitia tenebras quærunt, vt pote opera tenebrarum. Sed Deus voluit rem omnibus manifestam esse, atque testatam, ad reprimendam, terrore præsentis supplicij, hominum petulantiam.

& quare.

Putauerit ergo Iudas causam mortis filiorum fuisse ætatis infirmitatem, ideóque voluerit tertium filium suum fieri robustiorem ante coniugium; quod sentit etiam hoc loco Abulensis. Et sane decimum sextum tantum agebat annum Sela, iuxta Chronologiam supra constitutam. [c] Quare fictitium arbitramur, quod quidam putant, cum à Thamare, quasi malè ominata fœmina, abhorruisse, finxisséque immaturam ætatem; nam de ætate id verum erat, & facile poterat certo constare. Et quamuis fateamur metum esse suspicacem, decet tamen dubia magnorum virorum facta & voluntates, in meliorem partem interpretari.

c an. Iudæ 39. n. 1. & 2

IV. Mors Esau.

In sequentem porro annum qui fertilitatis est sextus, referre licet mortem Esau patrui omnium Patriarcharum, si quid authori Testamenti eorum credimus, apud quem ita loquitur Iudas. In anno quadragesimo vitæ meæ superuenit nobis Esau frater patris nostri, in prælio graui & forti, & cecidit in arcu Iacob, & delatus est mortuus in montem Seir. Nos autem persecuti sumus filios Esau, &c. Describit obsessos in ciuitate, & ad graue tributum coa-

ctos: quorum fides sit penes authorem. Etsi autem legimus apud Malachiam Dominum dicentem [a] *Dilexi Iacob, Esau autem odio habui*, quod repetitur ab Apostolo [b], idque plerique sententiam reprobationis, & æternæ damnationis continere arbitrantur, adeò vt nomen Esau antonomosticè pro reprobo accipiatur: non desunt tamen [c], qui vero simile putent ipsum Esau saluum esse, & de posteris eius nonnullos: & Malachiam de populis duobus, non de singularibus personis agere, amoremque illum & odium, ad bona malaque temporalia non æterna referri.

a Mala. 1. 3. b Rom. 9. 13. An reprobus fuerit. c Corn. à Lap. in Ep. ad Rom. Tirinus in c. 36. v. 14.

ANNVS MVNDI 2327.

IACOBI 129. IOSEPHI 8.

BALÆI 26. Imperij Assyrior. 396.

ANTE CHRISTVM 1726.

I. Primus annus sterilitatis. d c. 41. v. 53.

HIc est primus annus Ægyptiæ sterilitatis ac famis, in quo Ioseph sub anni finem, inchoaturus erat ætatis 39. De quo famis initio Moses [d], *transactis*, inquit *septem vbertatis annis, qui fuerãt in Ægypto, cœperunt venire septem anni inopiæ, quos prædixerat Ioseph, & in vniuerso orbe fames præualuit, in cuncta autem terra Ægypti panis erat.* Quam dicit Moses vniuersi orbis famem, Philo & Iosephus de toto mundo interpretantur. Passim tamen interpretes, de multis in orbem regionibus accipiunt, puta Arabia, Palæstina, Chananitide, Syria, Æthiopia, Cyrenaïca, & si quibus aliis. Alioqui maximam mundi partem, quæ propter infinitam terrarum, mariumque distantiam, ab Ægypto iuuari non poterat, fames absumpsisset. Etsi autem primo anno malignè admodum terra in Ægypto fruges protulit, non tamen statim populus clamauit ad Pharaonem: quia multæ erant apud quamplurimos præcedentium annorum reliquiæ, quibus vtcunque sustentati sunt Ægyptij. Sed apparente mox secundi anni sterilitate, perquam modicè abundante Nilo, ad regiæ fores queruli confluxerunt.

Quam eà latè pateret.

II. Mors vxoris Iudæ.

Hoc ipso anno quo Iudas quadragesimum secundum, Sela 19. annum agere incipiebant, contigit tam mors vxoris Iudæ, quam conceptus Thamaris ex eodem. De priore Author Test. Patr. [e] ait vxorem Iudæ, quam vocat Bethsue, accepisse viro inscin Selæ vxorem Chananitidem, ideóque Iudam illi maledixisse, & eam mortuam in malitia filiorum suorum. At Moses hoc tantum [f] *Euolutis* inquit, *multis diebus mortua est filia Sue, vxor Iuda.* Et quidem sub anni initium: nam aliquanto post ad tonsores ouium suarum profectus est. Ea porro mors, vt plerique notarunt, refertur in gratiam Iudæ, ne mox adulterium commisisse putetur. Ergo Iudas post defletam vxorem, ex qua tres susceperat liberos, consolatione suscepta, resumptáque negotiorum suorum tractatione, quam tempore luctus mos erat intermittere, nec multum in publico versari, vt hoc loco significatur, ad tonsores ouium suarum ascendit: quod cum Thamari nunciatum

e cap. 4.

f c. 38. 12.

esset, *depositis viduitatis vestibus, assumpsit theristrum*, quod est tenue quoddam operimentum ad cultiorem habitum pertinens, quod illa maximè assumpserat, vt eo obducta, non facilè agnosci posset.

Itaque *mutato habitu sedit in biuio itineris, quod ducit Thamnam*, quem locum Adrichomius collocat in tribu Dan, aitque fuisse oppidum Philistinorum, in via iuxta Ptolemaidem & Gazam, iuxtáque eam leonem à Samsone discerptum. Causa porro sedendi fuit, vt à socero decepto susciperet liberos, *eo quod creuisset Sela, & eum non accepisset maritum*, & compos voti facta est, accepta promissione hœdi & interea arrhabone annuli, armillæ, & baculi. Del-Rio improuidam hominis cupiditatem accusat, qui pro vno hœdulo talia pignori opponat, nec cogitet quæ sit huiusmodi mulierculaum fides. Quid plura? *concepit, abiit, depositóque habitu quem sumpserat, induta est viduitatis vestibus.* Misit hœdum Iudas vt reciperet pignora, nec inuenta est quæ redderet. Quæ Iudas noluit diligentius perquirere, maluitque eam ferre iacturam, ne res euulgata eum contemptiorem redderet, aut deridendum propinaret, vt qui talia peccaret, taliaque pignora ob rem perexiguam imprudenter opponeret.

Post tres autem menses nunciatum est Iudæ, Thamarem nurum suam vterum ferre, & res facile notari potuit, vtero ex gemellis intumescente, Quo audito, *producite eam*, ait Iudas, *vt comburatur.* Non ferebat ille sententiam, vt quibusdam placet, sed volebat abduci in carcerem, & ibi ad partum vsq; seruari, postea vero legitimi Iudicis sententia, vsitata illis locis, & propria adulterorum pœna puniri. Cum enim ex promissione Iudæ & consuetudine, Sela esset sponsus eius, videbatur adulterium admisisse. Alij a putãt à Iuda quasi prætore familiæ Iacobi, latam sententiam, quæ statim executioni mandanda esset, sicque adulterinus fœtus crudeliter cum adultera periret: iniqua admodum sententia, & contra iura naturæ: accedente etiam damnatione mulieris inauditæ. Et hæc sententia, licet textui propior sit, ab ea tamen refugit animus; nec credibile videtur Iudam ad tantam crudelitatem contra adulterinum fœtum prorupisse, sed eius oblitum, incogitanter de matre pronunciasse.

Ergo *cum duceretur ad pœnam*, vel suo tempore, & post partum subeundam, vel statim, vt cõtingit in manifesto crimine, nec probationis egente, misit ad socerum suum relicta apud se pignora, quæ probabant Thamarem ex Iuda concepisse. Qui agnitis muneribus ait. *Iustior me est, quia non tradidi eam Selæ filio meo.* Non appellat vtrumque iustum, sed vtrumque in culpa esse fatetur, se autẽ in maiore. At nonne illa prudens ac sciens commisit incestum, Iudas autem fornicationem duntaxat? Respondeo, ex ea parte maiorem Thamaris esse culpam: sed si solus spectetur finis, minore in culpa est Thamar, quam solus amor prolis ad eam fraudẽ impulit, Iudam sola libido. Et forte putauit Thamar defectum Leuiri à socero suppleri posse. Deinde Iudas, si non causa peccandi illi fuit, certè occasio fuit, non dando illi promissum filium. *Attamen vltra non cognouit*

eam: auersatus, scilicet incestam copulam: nec eam filio dedit, vtpote à se cognitam? Sed illi alteram prouidit vxorem, ex qua multos suscepit liberos; familia enim Selaitarum in Scriptura memoratur [a]. Sicque absoluta est Thamar ex compensatione criminis, Iuda vel absoluente, si id eius muneris fuit, vel actionem deserente: quoniam ita vterque peccarat, vt Iudas per ignorantiam, Thamar per acceptam iniuriam excusabilis videretur, vt ait Abulensis. Porro mulieris partus ad initia sequentis anni videtur pertinere, cum conceptus ad Maium, quo fere primùm pariunt oues, referendus videatur.

Absolutio Thamaris. a Num. 26. 20.

VI. Prima fratrum in Ægyptum profectio.

Ad hunc autem ipsum annum, & quidem exeuntem pertinet prima profectio filiorum Iacob in Ægyptum. Dico exeuntem; quia non prius sentiri potuit fames; aliquid enim in messe collectum fuerat in Chananitide: quod dum consumitur, maturè & ante frigus de annona cogitandum fuit. Altera vero ad sequentem pertinebit; quoniam inter vtramque sat magna intercessit dilatio, qua consumpta sunt quæ ex Ægypto delata fuerant: postquam pater ipse cum tota familia sua in Ægyptum descendit. Cum ergo *cresceret quotidie fames*, vt ait Moses [b], *aperuit Ioseph vniuersa horrea*, id est initium venditionis fecit, in omnibus vrbibus, in quibus frumenta congregarat, *& vendebat Ægyptiis: nam & illos oppresserat fames*. Et quidem pretio non vili, sed conueniente tempori sterilitatis, quod ille pretium præfectis sibi subiectis indicebat. *Omnesque prouinciæ* circumpositæ *veniebant in Ægyptum vt emerent escas, & malum inopiæ temperarent*. In quibus, vt cæteros omittamus, fuerunt Chananæi.

b c. 41. 56.

VII. Excitantur à parente. c c. 41. 1. 2. &c.

Nam Iacob audiens frumenta in Ægypto esse venalia [c], nec domesticis tantum & indigenis, sed alienis quoque gentibus, *dixit filiis suis. Quare negligitis?* quid cunctamini, nec maturè prouidetis imminenti necessitati? *Audiui quod triticum venundetur in Ægypto, descendite, & emite nobis necessaria, vt possimus viuere, & non consumamur inopia*. Descenderunt igitur fratres Ioseph decem, vt emerent frumenta in Ægypto. Retinuit quippe Iacob Benjaminum natu minimum, ne quid illi mali, sicut pridem vterino eius fratri, contingeret: & ne solus ipse, sine cuiusquã filiorum suorum solatio, domi remaneret, eius præsertim quem dilecta Rachel in lucem cum acerbissimo dolore ac morte profuderat. Philo filium vnum domi retentum dicit, propter ætatem, nondum peregrinationi maturam: immemor illum iam factum aliquot filiorum parentem.

VIII. Cur plures frumentatũ dimissi.

Sed quare, inquies, mittuntur decem, cum duo tresve cum famulis aliquot & iumentis abundè sufficerent. An vt possent consilio & præsidio sibi esse inter barbaras gentes, & si
1. vsus foret, vim vi repellere, latronibus vias in fame percusantibus: Agarenis etiam, & Arabibus, per quos erat transitus, ex rapto viuentibus? Itaque plures etiam amici aut vicini confluebant, & simul conficiebant iter. Nam mox
2. dicuntur Iacobitæ ingressi Ægyptum, *cum aliis, qui pergebant ad emendum*. An vt eò maiorem ipsis copiam frumenti exportare liceret, quo
3. plures esse probarentur? An quia singuli suas sibi familias habebant, quibus seorsim consulerent: & per seipsos malebant, quam per fratres sua tractare negotia? In cuius rei signum, intra sua cuique pecunia redditur, nec quasi communis in vnius tantum sacco deponi-
tur. Sed vrgebat in primis diuina prouidentia, 4.
quæ manipulum iam erexerat, quem cæteri omnes circumstantes adoraturi erant: à qua etiam profectum est, vt Benjamin retineretur domi, vt fabula, quæ exhibebatur, maioribus turbis implicaretur, in pœnam fratrum plagiariorum.

IX. Ingressi Ægyptum ignotum fratrem venerãtur.

Itaque ingressi sunt Ægyptum. Et quia ad Iosephi nutum frumenta populis vendebantur, eum fratres adeunt, & quasi Ægypti proregem, magna corporis summissione venerantur. Agnoscit eos Ioseph, sed agnitio mutua non fuit. Multum enim erat mutatus ab illo, quem ante viginti annos vendiderant Ismaëlitis: mutata facies tam diuturno tempore, inducta barba, & cultus corporis Ægyptius, mutata vox atque lingua. Accedebat dissimulandi studium, & fratrum alienissima à rei veritate cogitatio: forte etiam Deus aliquid, ad impediendam huiusmodi agnitionem influebat, vt Christus Dominus discipulis euntibus in Emmaus. Certè Philo, Deus, inquit, aut vultum eius mutauit in augustiorem speciem, magistratu summo dignam, aut mentes intuentium hebetauit, quo minus cernerent; aut quæ cernebant agnoscerent.

X. Qui illos asperius accipit.

Ergo quasi alienos & ignotos alloquitur. Neque id solum, sed quos sciebat grauissimi in se criminis reos, verborum primum asperitate perturbat; frons, oculi, gestus, motus corporis ad seueritatem compositi, institutæ castigationi seruiunt. Quam etiam seueritatem acuebat ille metus, ne forte Benjaminum quem in fratrum turba non videbat, persimili paterni amoris inuidia vendidissent, aut etiam occidissent. Itaque eò paulatim eos interrogationibus adducit, vt genus suum omne, familiamque declarent, indeque occasionem accipit imperandi, vt ille adduceretur ad se. Interrogat ergo qui sint, vnde veniant, quid quærant. Ad quæ cum illi timidè, vt fit, humiliterque respondissent, quod res erat: ille causam aduentus de industria deteriorem in partem interpretãs *exploratores*, inquit, *estis, vt videatis infirmiora terræ, venistis*: id est immunita, & nuda præsidiis, & ad accipiendum hostem magis opportuna. Et putat Abulensis eos ansam præbuisse Iosepho vocandi exploratores, quod per varia
cinitatis loca excurrebant, si fortè venditum 6
Iosephum reperirent, vt ad patrem reducerent. Sciebat quidem Ioseph eos non esse exploratores, sed ita ironicè loquebatur, cum tamen illi rem agi maxime seriò putarent, nec ille simulationem vllo modo præ se ferret.

XI. Narrant statum & conditionem suam. a c. 42. 13.

Sed quid facit, inquies, ad diluendum insidiatorum crimen, illa oratio [a], *Duodecim serui tui fratres sumus, filij viri vnius in terra Chanaan, minimus cum patre nostro est, alius non est super?* facit vtique, primò quia simplex veritas narrata cum circumstantiis suis, ex quibus confirmari possit, multum valet ad asserendam innocentiam. Nam rei tergiuersantur, & dissimulant, nec plura fatentur, quam de ipsis quæratur. Secundò, quia non est credibile patrem vnum, si quid male cogitaret, tanto discrimini decem fi-

lios obijcere voluisse. Tertio quia se filios priuati cuiuspiam viri prædicant, non famulos potentis alicuius principis, qui possit cum exercitu in Ægyptum inuadere. Denique quia in vicina regione se habitare fatentur, ex qua facilè sciri possit, vnde mendax oratio refellatur.

Iosephi de Beniamino suspicio.

At Ioseph, qui flagrabat desiderio videndi vterini fratris, & suspectam habebat fratrum in illum inuidiam, simulat se eos conuicturum mendacij in numero fratrum: proindéque ostensurum indignos fide in accusatione repellanda, & consequenter exploratores esse, aut pro exploratoribus meritò haberi posse.

XII. Iubet eum ad se adduci.

Vt autem res maximè serio agi videretur, primò iusiurandum adhibet, *Per salutem*, inquit, *Pharaonis non egrediemini hinc, donec veniat frater vester minimus*. Dimissurus quidem erat eos, sed non omnes, & ita intellexit iurando, ideòque nec periurus fuit. Est autem iusiurandum, quod vocant precatorium; quasi dicat. Ita sit saluus Pharao, sicut ergo facturus sum quod assero, quod si non fecero, reus sim contemptæ salutis principis. Secundo tradidit omnes custodiæ tribus diebus, quasi per otium eos in quæstionem daturus vt ait Iosephus [a]. Nec in eo quidquam admisit iniustitiæ; meriti quippe erant pœnam longe grauiorem, vt ex lege Mosis intelligi potest [b]. Et ipse ius quoddam authoritatis in fratres suos diuinitus accepisse videbatur, vt ex eius somniis suspicari licet, ad eorum culpas, præsertim in patrem, digna animaduersione puniendas; vt mitis admodum potius, quam seuerus censeri possit.

a l. 2. Ant. c. 3.
Triduo fratres habet in vinculis.
b Exod. 21. 16.
Lyra Abul.

XIII. Lenitas in eosdem.

Ad quam etiam lenitatem pertinet, quod omnes in eundem carcerem coniecit, vt se se mutuo consolarentur, rebusque suis vnà prospicerent; etiam vt mutuo se affligerent, qui se mutuo ad fraternam iniuriam fuerant exhortati, & gustum aliquem caperent angustiarum, in quas fratrem coniecerant immerentem, & tribus diebus carceris triplex consultatio puniretur, de morte, de cisterna, de venditione. *Die autem tertio, eductis de carcere ait, facite quæ dixi & viuetis.* Et tamen valde mitigat latam ante sententiam; pro vno enim quem patiebatur abire, nouem dimittit, & pro nouem quos retinebat, retinet vnum duntaxat, ne & plures maccrarentur vinculis, & tanto maiore tristitia affligeretur communis parens: & pluribus familiis noxia esset tam diuturna patrum absentia. Consenserunt illi conditioni, & sententiæ mitiori expectatione sua; vt scilicet liceret ferre domum empta frumenta, & abducere ad se fratrem natu minimum interea vnum ipsorum in vinculis fore.

Cur vnicū retinuerit.

XIV. Agnoscunt se reos.
c c. 42. 21.

Atque ita Ioseph consecutus est quod in primis optauerat, vt illi ad culpæ suæ agnitionem venirent. Nam *locuti sunt adinuicem* [c]. *Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum videntes angustiam animæ illius, dum deprecaretur nos, & non audiuimus, idcirco venit super nos ista tribulatio.* Vexatio ergo dedit intellectum, vt aliquando peccati sui grauitatem sentirent. Et quoniam horum omnium ignarum credebant istum principem, quia ab illo ferebant, referebant ad criminum vindicem, atque vltorem Deum. Hic Ruben, qui dissuaserat cædem, & venditionis ignarus fuerat. *Nunquid non dixi vobis*, inquit, *nolite peccare in puerum, & non audistis me: en sanguis eius exquiritur*: putabant quippe mortuum, & se mortis innocentis reos.

Rubeni exprobratio.

Quod illi non contenti in carcere deplorasse, etiam coram Iosepho inter se lamentabantur, quia *nesciebant quod intelligeret Ioseph, eò quod per interpretem loqueretur ad eos.* Auertitque se parumper ac fleuit, naturali humanitatis affectu simulationis artificium vincente. Quanto humanior Ioseph fratribus suis. Illi ad lacrymas innocentis adolescentuli, eiusdemque fratris immites obduruerunt. Hic ad parricidarum gemitus frangitur, & pœnitentibus illacrymatur: expressam vtique ac viuentem figuram eximiæ Dei in peccatorem pœnitentem suauitatis atque dulcedinis.

Iosephi lachrymæ.

XV. Simeon ligatur corā fratribus.
a c. 24. 24. 25.
b hom. 64.
c q. 102. in Gen.

Sed & alia mox dabit Iosephus suæ in fratres misericordiæ argumenta, non verbis, sed factis ipsis [a]. Interea *reuersus locutus est ad eos, tollensque Simeonem ligauit illis præsentibus* vt fraterna charitate commoti accelerarent reditum, & quamprimum Benjaminum adducerent, vt ait Chrysost. [b] Vinculis tamen solutum post dicessum fratrum, & liberali custodia tantum scribunt Theodoretus [c], & Abulensis in hunc locum. Quoniam vero hæc erat quædam punitio; debuit ad iudicis arbitrium infligi, & quidem in illum in primis, qui magis erat in culpa. Is erat Simeon, vt Hebræi dicunt, cuius illa verba fuisse volunt; *Ecce somniator venit, venite occidamus eum*, &c. quibus consentit Author Testam. Patr. [d] & Philo [e], Theodoretus [f] atque Gennadius. [g] Qui idem in clade Sichimitarum maxime omnium peccasse censetur, vt suo loco dictum est.

d c. 2.
e in l. de Ioseph.
f q. 102. in Gen.
g in Cat. Lipom.

XVI. Dimittuntur cum liberalitate.

Ligato & abducto in carcerem Simeone, *iussit ministris* ait Moses, *vt implerent eorum saccos tritico*, sine numero videlicet aut mensura, sed quantum sacci caperent; iussit quoque vt reponerent pecunias singulorum in sacculis suis, datis supra cibariis in viam: ne scilicet saccos aperire cogerentur, antequam peruenissent domum, dati sunt eis panes & alimenta, tam hominibus quam iumentis: quæ seorsim iussa & facta fuerunt, siue vt tristibus læta miscerentur siue vt eos metu, & inopinatæ rei euentu suspensos teneret, ne qua illis calumnia in Ægypto strueretur; sicque afflictione noua veteris culpæ pœnas luere pergerent. Disceditur, *apertique vnus sacco, vt daret iumento pabulum in diuersorio, contemplatus pecuniam in ore sacculi*, rem ad fratres retulit, qua obstupefacti, turbatique sunt, præsertim cum singuli pecuniam suam eodem modo, locoque reperissent. Nam infra, cum venissemus inquiunt, ad diuersorium, aperuimus saccos nostros, & inuenimus pecuniam in ore saccorum. Et reposita iisdem in saccis pecunia, vt patet ex eo quod mox coram Iacobo contigit, *mutuo dixerunt, quidnam est hoc quod fecit nobis Deus?*

XVII. Perueniunt ad patrem.

Denique peruenerunt ad patrem, quem non diu filiorum exhilarauit aduentus, cum vnius absentiam, eiusque causam didicisset. Narrauerunt enim ei omnia quæ sibi accidissent, tam in Ægypto, quam in via. Ad cuius rei probationem cum frumenta singuli in conspectu patris effunderent, singuli repererunt in ore saccorum ligatas pecunias, quas scilicet reposuerant in diuersorio, non ausi quidquam attingere, donec in patris conspectum venissent, vt ab

eo discerent, quid tacto esset opus: neque tamen minus admirati sunt domi, nondum admiratione, quæ in diuersorio nata fuerat, exhausta. At Iacob de Benjamino dimittendo, magis quam de pecunia restituenda sollicitus. *Absque liberis*, inquit, *me esse fecistis.* Phrasis est dolentium more amplificantis miserias suas. *Ioseph non est super, Simeon tenetur in vinculis, & Benjamin auferetis. In me hæc omnia mala reciderunt.* Quasi dicat. Hæc vos modicè tangunt, quia fratrum gratia rara est, nec paterno affectui vllo modo respondet. Itaque sublatis iam mihi duobus filiis, ad tertium, quem scitis mihi esse charissimum, perdendum festinatis.

A quo Benjaminum postulant.

XVIII. Nec obtinent, quāuis obtestante Rubene. a A. M. 4138. n. 19.

Cui respondet Ruben, duos filios meos interfice, si non reduxero illum tibi. Hæc quoque hyperbolica est oppignoratio, qualis fuit Loti offerentis filias suas, vt suo loco diximus a. Hinc porro apparet duos tum filios duntaxat à Rubene susceptos, quamuis quintum & quadragesimum iam annum agente. Non enim ait duos de filiis meis, neque ea partitio vlla in lingua reperitur. Philo quoque duos tantum Rubenis filios memorat: quod obseruandum est pro stabiliendo eorum numero, qui cum Iacobo in Ægyptum descenderunt. Cæterum Iacob, qui dubius adhuc esse videbatur in assentiendo petitioni filiorum, nunc præcisè negat ascensum, *Non descendet*, inquit, *filius meus*, qui scilicet vnus mihi de dilecta Rachel superest, *vobiscum. Frater eius* vterinus, *mortuus est, & ipse solus remansit. Si quid ei aduersi acciderit, in terra ad quam pergitis, deducetis canos meos cum dolore ad inferos.* Luctu conficietis, atque obruetis senectutem meam. Hæc hoc anno gesta.

ANNVS MVNDI 2328.

IACOBI 130. IOSEPHI 9.

IOBI 1. BALÆI 27.

Imperij Assyriorum 397.

ANTE CHRISTVM 1725.

I. Res anni huius.

SEcundus Ægyptiæ sterilitatis annus habet natiuitatem Phares & Zaræ filiorū Iudæ Thamaris: ortum quoque Iobi celeberrimi patientiæ miraculi. Habet & alterā Patriarcharum profectionē in Ægyptum, & ibi turbas maiore cum tristitia & anxietate redintegratas, sed agnitione subsecuta, in admirationem & lætitiam commutatas. Accessit regiæ familiæ congratulatio, & Iacobi in Ægyptum euocatio; nam migratio ad sequentis potius anni principia pertinet. Demetrius enim apud Eusebium a ait tertio anno famis id contigisse, ineunte scilicet, & secundo, qui nunc agitur, absoluto: in quo ipsemet Ioseph, *Adhuc*, inquit, *quinque anni residui sunt famis* b.

b De Præp. l. 9. c. 21.

c c. 45. 11.

II. Thamaris partus, & ortus Phares.

Porro sub huius anni initia partum Thamaris contigisse, tempus conceptionis, de quo superiore anno dictum est, satis docet; Instante autem partu gemini in vtero apparuerunt, siue ab obstetrice, siue ab ipsa matre variis motibus deprehensi. Plerique duorum infantium luctam in vtero agnoscunt, qualem Esau & Iacobi a, Scriptura memorat, quibus fauet Chaldæus paraphrastes, cum ait, quam multa fortitudo tibi est vt præualueris: quod significat contentionem antegressam. Hinc autem Iudas iamdudum intelligere potuit, non Thamaris sed filiorum suorum culpam fuisse, quod illa prius non concepisset. In ipsa porro effusione infantium vnus protulit manum, in qua obstetrix vittam coccineam ligauit, dicens iste egredietur prior. *Illo vero retrahente manum, egressus est alter*, cui Dominus primogenituram destinarat, & quem Dominus vnum de progenitoribus filij sui esse volebat. Itaque obstetrix, quæ sua spe ac prædictione se frustratam videbat, in prioris egressu. *quare*, inquit, *diuisa est propter te maceria?* Maceriam vocat membranas, quibus in vtero obuoluuntur infantes. Huiusmodi sepem aperuit Zara, cum brachium protulit, quasi prior exiturus, sed apertum exitum frater occupauit, & euasit in lucem prior. *Et ob hanc causam vocatum est nomen eius Phares*, quod diuisionem significat, aut rupturam, vt explicatum est à Daniele b in causa Balthasaris regis Babylonis.

a Gen. 25. 22.

b Dan. 5. 28.

II. Et mox Zaræ.

c l. 1. hist. sacræ.

Postea egressus est frater eius, in cuius manu erat coccinum, quem appellauit Zara, id est Oriens, quod scilicet prior oriri cœpisset, & tamen postero tantum die ortus esset, vt ait Sulpitius c, quamuis alij minus interuallum intercessisse putent. Cæterum quoniam hoc capite continetur initium regiæ familiæ Iudæorum, eius principia lectoris oculis in schemate proposuimus in Annalibus d, quæ hic breuitatis causa prætermisimus. Ibidem reperies nominatim notatos illustres quosque ex eadem tribu viros, qui in Scriptura celebrantur, Sed instar omnium est Iesus Christus Dominus noster secundum carnem, & sanctissima eius mater, ac sponsus Iosephus, quorum generationis series à duobus Euangelistis perscripta est.

d a. m. 2328 n. 4. 5. &c.

III. Ortus Iobi.

Sequitur vt de ortu sanctissimi Iobi dicamus, quem probabiliter hoc anno natum esse Iacobi 121. disseruimus, quæ est Hebræorū sententia in Seder Holam, & Genebr. in Chron. Nec repugnant qui natum dicunt anno, quo Iacob descendit in Ægyptum, quoniam intra illius anni circulum natus esse potuit e. Notari autem merito potest diuina prouidentia circa prouinciam Chananæorum, quam tot iam ordine seculis voluit illustrari clarissimorum virorum sibi succedentium præsentia, & patrocinio. Antecessit Melchisedech, inde Abraham, Isaac & Iacob; & isto mox in Ægyptum transituro cum suis, suscitat Iobum merito sanctissimis viris annumerandum, qui eius suppleat vices: donec veniat Moses cum populo suo: ad id enim ferè tempus ipsius Iobi vita protenditur: vt eius amicos viros [illegible]tique probos omittam, Idumææ ciues, & Iudææ finitimos; quod de aliis quoq; regionibus proportione quadam suspicari possumus, qui sciamus diuinam prouidentiam in necessariis non deesse. Sed redeamus ad Iacobum.

e Vide Pined. in Iob.

IV. Fames & Iudas Iacobum vrgent. f c. 43. 1.

Qui dum cunctatur petitioni filiorum acquiescere f, *Interim fames omnem terram* Chananæorum *vehementer premebat*; consumptisque cibis, quos ex Ægypto detulerant; dixit Iacob ab filios suos, vt redirent *in Ægyptū*, ad emendū iterum triticū. Eam occasionem Iudas

arripuit

arripuit ad peruincendum patrem vt Benjaminum socium profectionis daret. Ad quod negotium Iudas præ cæteris idoneus fuit, vt qui maiores natu gratia apud parentem, atque authoritate vincebat. Is omnium nomine respondet, paratos quidem se ad suscipiendum iter, ad quod ipsa famis necessitas, & alterius fratris captiuitas compellebant, sed id non solum irritum, sed etiam perniciosum fore, nisi secum Benjaminum deducerent: alioqui & mandatum proregis Ægypti contempsisse, & se mendaces atque exploratores fateri viderentur: & quod erat consequens, omnes se suppliciis mactandos offerrent, nedum fratrem vinculis eximerent, aut frumenti coëmendi acciperent potestatem. Dixerat enim Ioseph [b], *fratrem vestrum minimum ad me adducite, vt possim vestros probare sermones, & non moriamini.*

b c. 42. 16. 18. 20.

VI. Quidiu reluctatus tandem cedit.

Reluctatur adhuc Israel, & suos arguit imprudentiæ, quod indicassent Ægyptio se alium habere fratrem, ex quo factum sit, vt grandæuus pater dilectissimo filio priuari cogeretur. Illi imprudentiam istam studiosè purgant. Denique ad eripiendum patri timorem alterius filij amittendi, fide iussorem se Iudas offert, pro eo patri restituendo, sub imprecatione reatus perpetui in parentem criminis, siue pœnæ & exprobrationis. Et addit. [c], *si non intercessisset dilatio, iam vice altera venissemus.* Ex quo intelligi potest menses aliquot inter vtramque peregrinationem intercurrisse, & hanc ad adultum iam secundum annum famis pertinere. Quibus non tam persuasus quam famis necessitate coactus Iacob tandem cedit: iubetque aliqua munera ad placandum proregem, qui durius cum ipsis egerat, vt laxaret Simeonem, quem habebat in vinculis, & remitteret Benjaminum. Duplicem quoque pecuniam eos ferre iubet, quæ scilicet necessaria erat præsenti emptioni, & quæ inuenta fuerat in ore saccorum, ne id forte per imprudentiam famulorum potius, quã ex Domini liberalitate contigisset. Postremo eis bene precatus, cum gemitu Benjaminum, cæterosque omnes à se in Ægyptum dimittit.

c c. 43. 10.

Et Benjaminum dimittit.

VII. Illi in Ægyptum perueniunt.

Illi magis itineribus ad corrigendam proximam tarditatem in Ægyptum perueniunt, *& steterunt coram Ioseph, quos cum ille vidisset, & Benjaminum simul*, non est eos tunc allocutus, negotiis, vt par est credere, Impeditus; id enim voluit maiori otio perficere. Nihilominus ad se vocato dispensatore domus suæ, ei in aurem insusurrat, vt eos domum introducat, instruatque conuiuium. *Quoniam mecum*, inquit, *sunt comesturi meridie.* Fecit ille quod sibi fuerat imperatum, & peregrinos introduxit domum. Illi vt domui se clausos viderunt, & in austeri hominis potestate, exterriti, vt timor est suspicax, existimarunt se propter pecuniam, cum tritico secum exportatam, furti calumniam passuros, & pro ficto crimine, vero seruitutis supplicio affectum iri. Itaque rem quampriimum, prout gesta fuerat, dispensatori domus aperiunt. Qui eos consolans, ait [d]. *Nolite timere: Deus vester, & Deus patris vestri dedit vobis thesauros in saccis vestris.* Ita videlicet didicerat à Iosepho respondendum esse, si quid huiusmodi ab eis referretur ad ipsum. Nisi enim iam totius rei conscius fuisset, non esset ausus in re subita, inconsulto Domino huiusmodi responsum dare: aut dicere se pecuniam ipsorum recepisse, atque habere apud se, quam apparet non fuisse modicam. Fideliter igitur subseruit fabulæ, quam Dominus suum agere videbat: cuius etiam præscripto non petitum adhuc à fratribus Simeonem ad eos eduxit, qui futurus erat conuiuij particeps. Denique omnes monet de voluntate Domini sui, vt cum eo sub meridiem omnes cibum sumant.

Et suspicione turbantur.

d c. 43. v. 23.

Oeconomus fabulæ totius conscius.

VIII. Mutua Iosephi cum fratribus cógressio.

Dum tempus aduenit, curat dispensator eorum pedes ablui, & iumenta curari; ipsi autem munera parant quæ decenter proregi offerant, à quo insperata beneuolentia accipiuntur. Ingreditur domum Ioseph. At illi munera tenentes in manibus, fratrem prono in terram corpore adorauerunt, somniorum veritatem factis ipsis abundè comprobantes. Ille autem clementer resalutatos interrogauit de Patris sospitate, & vterino fratre: super quo præsente, amoris teneritudine commotus ad lacrymas, in cubiculum interius festinanter recepit se, vt fleret semotis arbitris, illud duntaxat effatus, *Deus misereatur tui fili mi.* Rursusque lota facie egressus continuit se, iussitque cibos inferri mensis, Ioseph seorsim & solus in vna mensa sedet, in altera è regione fratres eius, in tertia Ægyptij alij, qui fuerant inuitati. Separatus fuit Ioseph honoris causa, Hebræi autem, consuetudinis Ægyptiæ, quæ illicitam reddebat mensæ cum Hebræis communionem, quod pastores essent, vt postmodum refertur. Negat Philo cibos lautos fuisse appositos, quod conuiuatori non placeret vti deliciis in publica penuria.

Et lacrymæ ob Benjaminum.

IX. Duo admirantur Hebræi.

Duo autem contigerunt hoc loco fratribus, quæ admirarentur. Alterum quod cum eis Ioseph loca ad considendum assignasset, cuique eum locum, casu vt putabant attribuit, quem ætatis singulorum ordo requirebat. Cum enim modica esset inter eos ætatis differentia, excepto Benjamino, mirum eius visum est ab homine ignaro ita ordinari potuisse. Altera admirationis causa fuit, quod cũ singula fercula à ministris Iosepho afferrentur, quę ille deferri ad hospites suos nominatim iuberet, honoratius enim fuit fercula à magistro conuiuij, ad hospites mitti de mensa sua quam à ministris pro suo arbitratu distribui. Animaduersum denique est, quæ ad Benjaminum essent delata, quinque partibus superare ea, quæ vnicuique aliorum data fuissent. Quæ illi admirati sunt, nescientes quare huic natu minimo præ cæteris tantam beneuolentiæ significationem exhibuisset.

X. Struitur in fratres calumnia.

Interim autem dum illi mirantur, conuiuantur, & potant, Ioseph eis tristitiæ molem ingentem parat, quæ omnem vini ac conuiuij hilaritatem, non multa aqua, sed multo etiam felle, atque absynthio diluat. Nam dum illi ab epulis ad quietem se recipiunt (Neque enim fit vlla cœnæ mentio meridianum fortasse conuiuium plurimum horarum, instar prandij, & cœnæ fuerit) præcepit Ioseph [a] dispensatori domus suæ impleri saccos hospitum suorum frumento, quantum capere possent, & apponi pecuniam singulorum in summitate sacci, scyphum autem suum argenteum, & pretium tritici quod dederat Benjaminus, in ore sacci eius. Volebat Ioseph experiri, vt passim fatetur in-

a c. 44. 1.

Cui fini.

terpretes, quo essent animo fratres sui in Benjaminum, in mortis, aut seruitutis periculo deprehensum: & simul hac, pro ipsius capite turtunisque, tristitia luctuque, antiquam eorum in se inuidiam, improbamq; tristitiam expiare.

XI. Quomodo res composita ipsis insciis.

Neque mirum videri debet, aut improbabile neminem fratrum interfuisse, dum mensuratur triticum, dum implentur sacci, dum immittitur pecunia & scyphus: præsertim cum iam præter expectationem, pecuniam frumento liberaliter adiectam reperissent. Nam & proxima hilaritas, cum qua accepti fuerant, nihil mali suspicari patiebatur, aut scrutari quid illi facerent. Adde quod sentiebant se in manu potentis, atque in speciem austeri hominis esse, cuius nutu omnia fieri non dubitabant, neque audebane tantillam præ se ferre diffidentiam, ne forte illi stomachum, magno aliquo malo suo, mouerent. Scitum enim est non esse irritandos crabrones. Executus est omnia magna cum fide ac prudentia dispensator, intentioni Domini sui diligenter subseruiens; tametsi videbat innocentibus ingentem strui calumniam; sed fortassis, ab eodem etiam didicerat, rem vltra metum, ac periculum non processuram.

XII. Læti abeunt.

Ergo orto mane dimissi sunt, cum asinis atque oneribus suis; vtique admodum læti, quod fratrem recepissent, quod Benjaminum reducerent, quod gratis prius frumentum accepissent, quod hilariter ac peramanter accepti essent, quod fidem parenti datam liberaturi, quod incredibili eum gaudio cumulaturi essent. Iamque vrbe exierant, & processerant paululum, cũ Ioseph accersito dispẽsatore domus[b], *Surge,* inquit, *& persequere viros, & apprehensis dicito. Quare reddidistis malum pro bono? Scyphus quem furati estis, ipse est in quo bibit Dominus meus, & in quo augurari solet, pessimam rem fecistis.* Sacrilegium quippe, & non nudum furtum admissum erat, modo res veritate niteretur. Accelerat œconomus cum armata manu, ad hoc ipsum comparata, ne illi possent, aut auderent vim vi repellere. *Et ecce agmen equitum*, ait Iosephus[c], *repente illos circumuenit, inter quos erat famulus, qui scyphum in sarcinam indiderat. Eos ergo dispensator facile assecutus, properè circumfundit armatis, & atrocibus dictis inuadit.*

Retrahuntur domum cum calumnia.
b c. 44. 4.
c l. 2. Ant. c. 3.

XIII. Quam illi repellunt.

Illi tam atroci atque inopinato perculsi nuncio, accusationem tamen, vt valde improbabilem, humili oratione repellunt, *Quare sic loquitur*, inquiunt, *Dominus noster, vt serui tui tantum flagitij commiserint?* Pecuniam quam inuenimus in summitate saccorum, reportauimus ad te de terra Chanaan, & quomodo consequens est vt furati simus de domo Domini tui aurum vel argentum? Maiorem pecuniam, quam impune retinere potuimus è longioquo reportauimus integram, vltróque obtulimus, quomodo cum certo mortis & infamiæ, vel seruitutis discrimine, vas vnum argenteum attingere ausi simus? Sed addunt etiam ex ingenti fiducia innocentiæ. *Apud quemcumque fuerit inuentum seruorum tuorum quod quæris, moriatur, & nos erimus serui Domini nostri.* Multum omnino cedunt de iure suo. Primum quod ad criminis inuestigationem; non enim aiunt, quicunque criminis huius conuictus fuerit, sed apud quemcumque inuentus fuerit scyphus? cum tamen inueniri posset apud innocentem, vt reuera contigit. Deinde quod cum reum vnum pœnam ferre par esset, non dubitant offerre supplicio vniuersos. Tertiu quod reo longe maiorem, quam pro culpa pœnam assignant; cum furtum capite puniri non soleat.

Et fiducia innocentiæ seum morti addicũt.

XIV. Scyphus apud Benjaminum deprehenditur.

Hic procurator ita reorum sententiam probat, vt multum mitiget. Vult enim illum vnum, qui in crimine deprehensus fuerit pœnas dare, nec in caput innocentium alienum facinus redundare: nec mortis, sed seruitutis tantum pœna plecti vult furem. *Itaque festinatò deponentes in terram saccos, aperuerunt singuli*, quos scrutatus, incipiens à maiore vsque ad minimum, inuenit scyphum in sacco Benjamini. Palam videlicet, atque ordine in oculis dispensatoris saccos suos aperiebant singuli, ne furtum interim subduxisse putarentur. Ætatis ordinem in scrutando seruari voluit, quia maior in maioribus malitia præsumitur: sicque melius latent insidiæ structæ Benjamino. Nulla porro fit mentio pecuniæ, quæ iterum reperta fuerat in ore saccorum. Putauerunt fortasse verum esse quod eis pridie à dispensatore dictũ fuerat[d], *Deus vester dedit vobis thesauros in saccis vestris.* Sed maior animi motus hunc minorẽ oppressit.

d c. 43 23.

XV. Ergo reditur in oppidum.

Itaque scissis vestibus, præ animi dolore, & confusione probrosi criminis, in quo deprehensi videbantur, *oneratis rursum asinis, reuersi sunt in oppidum*: non tam fratris cupiditatem suspectam habentes, quam externas insidias, vt ait Philo. Rabbi tamen Salomon, vt refert Abulensis, existimat fratres Benjamini male cum verbis verberibusque mulctasse, furem & filium furis appellando, Rachelis scilicet, quæ furata fuerat Deos patris sui; cædendo colaphis, vellendo cæsariem, aliisque id genus contumeliis affecisse; quod non caret probabilitate, si eum crediderunt huic culpæ affinem: non credidisse tamen Philo significat licet propter probationis euidentiam, eam nunquam negarint. Ergo ad ciuitatem reuersi sunt omnes; in eóque experientia didicit Ioseph, quod quærebat. Vtrum scilicet fratres cæteri relicturi essent Benjaminum in potestate procuratoris, & sine eo discessuri ad patrem: an vero omni studio, pro eius liberatione pugnaturi, vti factum est.

XVI. Iudas cum fratribus Iosephum adit.

Primus Iudas, qui Beniaminum in suam receperat fidem, & cæteris constantior erat, atq; animosior, cum fratribus ingressus est ad Ioseph, necdum enim de loco abierat, ex quo dispensatorem dimiserat ad comprehendendos fratres, expectans reditum eorum, nec vltra differre volens agnitionem sui, *omnesque ante eum pariter in terram corruerunt*, siue postulantes veniam, siue se eius arbitrio ad pœnam offerentes, & ingentem animi consternationem ipso silentio demonstrantes. Nihilominus Ioseph vultu ac voce ad seueritatem compositis. *Cur sic* ait *agere voluistis? an ignoratis quod non sit similis mei in augurandi scientia?* Ex qua scilicet facile mihi fuit deprehendere furtum, quod vos occultum fore suspicabamini. Loquitur autem ex Ægyptiorum opinione, quibus persuasum erat eum non diuino afflatu, sed superstitione magica, exposuisse somnia, & prospexisse futura: & nunc furti authores cognouisse: quæ cum ironicè dicantur, sine mendacio dicuntur, vt placet S. Augustino[a].

a q. 125. in Gen.

Hic

PROMISSIONIS 25.

XVII. Oratio Iudæ pro Beniamino.

Hic Iudas, *Quid respondebimus*, inquit, *Domino meo, vel quid loquemur, aut iustè poterimus ostendere? Deus inuenit iniquitatem seruorum tuorum. En omnes serui sumus Domini mei, & nos, & apud quem deprehensus est scyphus.* Significat Deum vltorem esse peccati cuiuspiam singularis, & ob illud nunc in hasce angustias esse redactos. Efficax autem erat hæc oratio ad veniam, etiam in vero crimine, obtinendam, quæ nihil aut excusat, aut negat, sed agnoscit crimen, & vltro se suosque addicit seruituti; cum tamen non deessent firmæ coniecturæ, quibus innocentia rei probaretur: quibus omnibus omissis, ad diuinam prouidentiam culparum vindicem confugiunt, quæ antiquum aliquod ipsorum peccatum, ignoti sceleris infamia, ac pœna castigare velit: cuius decreto submittentes sese, vltro se omnes addicunt seruituti; libertate, patria, parente, fortunis omnibus, in expiationem non admissi criminis, euertendi, atque expoliandi.

XVIII. Vrget vehementer Iosephum ad commiserationem.

At Ioseph, *Absit à me*, inquit, *vt sic agam; qui furatus est scyphum, ipse sit seruus meus, vos autem abite liberi ad patrem vestrum*: cuius personam Iudas libenter arripuit, ad vehementem motum concitandum, quem multo vehementiorem opinione sua inserebat. Et summa tota hæc eius oratio eò ferebatur, vt ostenderet Beniamini retentionem, propter tenerum optimi parentis in eius amorem, ætate confecto seni, qui nullo modo huic affinis sit culpæ, perniciem allaturam. Ideóque orat vt eius loco, ipsemet, qui eum in suam receperat fidem, addicatur seruituti. Plena est suauissimis motibus oratio, & ad commiserationem magis, quam ad exactissimam veritatis rationem composita. Quin & singulæ pene voces emphasim habent, & animi summissionem spirant; quæ virtus potentissima est, ad animos quantumuis exulceratos dolore, ad mollitudinem traducendos.

XIX. Inopinata culpæ confessio.

Quod illa confessio, & ante duos & viginti annos vsurpatæ excusationis euulgatio, apud illum ipsum, quem vnum maximè celare voluissent, quali & quanto cum sensu in Iosephi animum illapsa est? *vos scitis quod duos mihi genuerit vxor mea*, hæc quippe primaria Iacobi vxor fuit, & sola ab ipso quæsita; *egressus est vnus, & dixistis* [a]. *Bestia deuorauit eum. & huc usque non comparet; si tuleritis & istum & aliquid ei in via contigerit, deducetis canos meos cum mœrore ad inferos.* Non dixerant fratres Iosephi feram pessimam deuorasse Ioseph; sed pater ipse: ideóque in Hebræo hoc loco est, *de quo dixi.* Verum illi tunicam eius dilaceratam, & sanguine conspersam ostendentes, id non verbo, nisi forte patris verba repetendo, sed facto dixerunt.

a c. 37. v. 33.

XX. Ambit seruitutem Iudas in gratiam patris.

Valde quoque morata est illa vox, & ad intentionem Iosephi, mirum in modum, licet ab ignorante composita [b]. *Ego proprie seruus tuus sim, qui in meam hunc recepi fidem, & spopondi dicens, nisi reduxero eum, peccati reus ero in patrem meum omni tempore.* Vbi videtur hoc argumentum latere. Si reus est peccati, qui inuitus, & sine culpa non stat promissis, quanto magis is, qui voluntate sua causa est violatæ fidei, & pietatis in parentem. Quid hoc ordine iustitiæ pulchrius: ait Rupertus [c]. *Nempe qui hic seruitio se addicit, ipse est cuius consilio in seruum venundatus est Ioseph.* Latet etiam alterum argumentum ab vtilitate petitum. Quod ipse Iudas ætate matura, sit futurus vtilior seruituti, ideóque non otiosè pueri nomen hic sæpius iteratur. *Manebo*, inquit, *seruus tuus pro puero, in ministerio Domini mei; & puer ascendat cum fratribus suis*, quem Philo [a] quoque vocat puerum, & rerum imperitum; vt scilicet & facilius reputaretur innocens, & quasi parum vtilis, facilius dimitteretur. Sed eminet etiam hoc loco exemplum egregium pietatis filij in parentem, qui eius dolorem ac lacrymas, exilio proprio antetulerit ac seruituti.

b c. 44. 32.

c l. 9. c. 9.

a l. de Ioseph [illegible]

XXI. Et concludēs paternam pietatem inculcat.

Postremo infigit iterum validius telum illud gratiosissimum, ex filij in parentem pietate petitum. *Non enim possum redire ad patrem meum, ne calamitatis, quæ oppressura est patrem meum, testis assistam.* Quæ sine dubio, vt Flauius quoque significat, supplicum more; cum lacrymis & singultibus, & communi fratrum omnium, præsertim Beniamini, comploratione dicebantur. Accedebant discissæ vestes, & capilli lacerati; & gestus omni ex parte miserabilis, iuxta illud. *Omnes ante eum pariter in terram corruerunt.* Iosephi genua prostrati complectebantur, terram capitibus, manibus pectora feriebant, agebant denique quæcunque suggerit desperationi proximus dolor. Vt minime mirum sit quod statim sequitur, *Non potuisse vltra Iosephum cohibere sese*, quando lectores ipsi, ad quos res non pertinet, ex philanthropia lacrymas tenere vix possunt, sed *saxeis etiam pectoribus*, vt ait hoc loco Rupertus, *lacrymas gemitumque eliciunt.*

Cum violento gestuum motu.

XXII. Mutua fratrum agnitio

Non ergo ait Moyses, *se poterat vltra cohibere Ioseph* [b], *multis coram adstantibus*; qui scilicet ad noui criminis accusationem confluxerant. *Vnde præcepit vt egrederentur cuncti foras, & nullus interesset alienus agnitioni mutuæ.* Adhuc enim fuerat non mutua. Exclusit autem ab eo loco domesticos, non quod vellet ignorari eos esse fratres suos; id enim mox publicè professus est: sed quod eos nollet habere lacrymarum suarum spectatores neque testes secreti criminis, de plagiaria venditione sui. Digressis itaque omnibus Ægyptiis, & ad fores, vt fit, auscultantibus, *Eleuauit vocem cum fletu, quam audierunt Ægyptij*, peruolante mox fama, domus omnis Pharaonis, *Et dixit fratribus suis, Ego sum Ioseph, adhuc pater meus viuit?* Hæc ille Hebræa voce, & sine interprete, ad maiorem fidem.

b c. 45. 1. & c.

XXIII. Pharao Iacobum euocat.

Quæ vox etsi omnes perturbationum fluctus sedare, omnes tenebras poterat sua luce dispellere, attonitos tamen, & quasi stupore defixos ex insperato reddidit, vt ne hiscere quidem in conspectu eius potuerint. In multis autem animi motibus regnabat timor, cuius propterea nominatim fit mentio, & conscientia videlicet facinoris in venditione perpetrati. Quod cum non dubitarent graui supplicio dignum, & se in illius potestate cernerent, in quem tam grauiter deliquissent, timorem ex calumnia falsi criminis, in metum iusti supplicij pro veriore, grauioreque flagitio commutabant: idque mox actum iri formidabant, vt furtum poculi in crimen plagij ver-

Cui medetur Ioseph.

oretur. Huic timori sapienter medicinam facit Ioseph: tum lenitate verborum, nam clementer. *Accedite*, inquit, *ad me*: tum timoris causam auertendo. Nam cum prope accessissent, quod nollet exaudiri foris admissi quondam aduersum se criminis manifestationem. *Ego sum*, ait, [a] *Ioseph frater vester, quem vendidistis in Ægyptum. Nolite pauere, neque vobis durum esse videatur, quod vendidistis me in his regionibus*, vt scilicet in iis quoquo modo perirem: *pro salute enim vestra misit me Deus ante vos in Ægyptum.*

a c. 45. 4.

XXIV. Eosque consolatur diuino consilio exponendo.

Idonea vtique consolatio, ex eo quod diuinæ prouidentiæ subseruierint, eorum crimen in magnum bonum conuertenti. Sicut enim peccatorem valde contristat graue aliquod damnum ex peccato emergens, ita & consolari potest bonum inde ex diuina sapientia & bonitate elicitum, vt quantum de suo peccato dolent, tantum admirabile Dei consilium demirentur & prædicent. Id consilium vberius declarans [b]. *Biennium est*, inquit, *quod cœpit fames esse in terra*, quod scilicet vtroque frumentum à me accepistis, in remedium famis, sub finem scilicet primi anni, & sub finem secundi, quo hæc apparet contigisse, cum iam duæ sementes irritæ, duæ messes inanes abiissent: nam subdit, *Et adhuc quinque anni restant, in quibus nec arari, poterit nec meti*, propter soli siccitatem, exceptum semen non fouentis, & exsugentis potius, quam multiplicantis, *Præmisitque me Deus, vt reseruemini super terram, & escas ad viuendum habere possitis.* In hoc porro Dei consilio explicando, solutis habenis modestiæ ac pietatis Caluinus excurrit, quæ in Annalibus ipsis [c] castigata reperies, sicut & quæ Iosephus in hac pulcherrima historia licentius deprauauit.

b c. 45. 6.

c num. 45. & seqq.

XXV. Ioseph patrem euocat in Ægyptum.

Omittimus enim, quia longa nobis restat via; & festinare iubet is, quem Deus fecit principem in omni terra Ægypti. *Festinate*, inquit, *& ascendite ad patrem meum*, & dicetis. Hæc mandat; id est nunciat filius tuus Ioseph. Deus fecit me Dominum vniuersæ terræ Ægypti, descende ad me ne moreris, & habitabis in terra Gessen terra ad pecorum pastum commodissima. Ea in extrema Ægypto est, & habet ab occidente Nilum, ab ortu sinum Arabicum, à Septentrione Arabiam. Addit & aliam causam efficaciorem, ad pelliciendum Iacobum in Ægyptum. *Erisque iuxta me tu, & filij tui, & filij filiorum tuorum, oues tuæ, & armenta tua, & vniuersa quæ possides*: vt qui non sis remigraturus in Chananitidem. Et ne cunctetur quasi fames in exitu sit, nunciari etiam iubet, quinque annos famis adhuc superesse, qua vrgente fieri possit vt & ipse pereat, & vniuersa quæ possidet: si videlicet visum esset Pharaoni, non vltra frumenta externis populis, sed solis Ægypti vendere.

XXVI. Confirmat veritatem personæ suæ.

d Gen. 45. 12.

Quoniam vero oportebat fratres eius quam maxime persuasos esse de veritate personæ suę [d], vt eam patri quoque persuadeant, ad eandem confirmandam redit. *En oculi vestri*, ait, *& oculi fratres mei Benjamin vident quod os meum loquatur ad vos*, patria scilicet lingua, & absque vllo interprete, vt nuper. Quod argumentum, vt satis firmum sit, ponendum est Ægyptios linguam Hebræorum minime calluisse. Nec mirum, cum ea paucorum esse duntaxat, & aduenarum in Chananitide. Addit & alterum argumentum ex demonstratione naturalis affectus in consanguineos. Omnes enim amanter amplexatur, initio ducto ab eo, qui illi erat omnium charissimus: omnes osculatur, & plorat super singulos: simulque isto quasi pignore iniuriarũ obliuionem, & veram reconciliationem confirmat. *Post quæ ausi sunt loqui ad eum* [a], deposito timore, quem fraterna charitas pepulit foras.

a c. 45. 15.

XXVII. Agnitio innotescit Ægyptiis.

Hæc dum Iosephum inter & fratres in cubiculo geruntur, *auditum est, & celebri sermone vulgatum in aula regis, venerunt fratres Ioseph. Et gauisus est Pharao, atque omnis familia eius*, secutáque sunt conuiuia, optimatibus Ægypti eos conuiuiis, & publica gratulatione excipientibus, vt aiunt Flauius & Philo. Ioseph quippe virtus eximia illos reddebat amore dignos. Itaque Pharao non dissimili amore incitatus, inculcat eadem quæ iam mandauerat Iosepho, ac promiserat suis; suoque nomine præcipit ac promittit. Et quidem cumulatio. *Venite*, inquit, *ad me, & ego dabo vobis omnia bona Ægypti, vt comedatis medullam terræ*, id est fruamini optima, & fertilissima terræ parte. Præcepit etiam rex, vt tollerent plaustra, ad subnectionem paruulorum suorum, ac coniugum, totiusque supellectilis. Quæ omnia Ioseph diligenter est executus. Dedit & cibaria in itinere, præter frumentum, quo iam onerata erant iumenta, vt illic aliquandiu, dum profectionem adornant, viuere possent, & amicos iuuare, & superflua pretio distrahere; *singulis quoque iussit proferri binas stolas*, vnam viliorem, quam domi ferrent, aliam pretiosiorem, qua amicti prodirent in publicum. *Benjamino vero*, quem singulariter amabat, & ad modicum contristauerat immerentem, *dedit trecentos argenteos, cum quinque stolis optimis.* Nec obliuiscitur Senis; *tantumdem enim pecuniæ, & vestium misit patri suo: addens & asinos decem, qui subueherent ex omnibus diuitiis Ægypti, & totidem asinas triticum in itinere, panesque portantes.* Denique valedicens monet ne irascantur in via; altero nimirum alterum de Iosephi iniqua venditione accusante.

Et fratrum metus.

Abul. Del-Rio.

Iosephi liberalitas in suos.

XXVIII. Ad patrem reuersi diù non obtinẽt fidem.

Illi ergo *ascendentes ex Ægypto, venerunt in terram Chanaan ad patrem suum Iacob*, eique nunciarunt Ioseph filium eius viuere, & dominari in omni terra Ægypti. *Quo audito Iacob, quasi de graui somno euigilans, tamen non credebat eis.* Recte. Cum enim de eo prius mentiti fuissent, hoc tempore vera dicentes, non merebantur fidem; & quamuis id vno ore affirmarent omnes, verebatur, tamen ne ex composito ad eum consolandum fabulam afferrent ex Ægypto. Itaque illi ad fidem faciendam versi, *referebant omnem ordinem rei.* Quæ dum narrantur, & per vniuersas Iacobi familias latè funditur lætissima illa vox, *Ioseph viuit, & ipse dominatur in omni terra Ægypti*, appulerunt currus, & plaustra, & asini cum muneribus, quæ famuli ductabant, nam fratres aliquantulum antecesserant. Quæ cum vidisset bonus Senex fidem denique adhibuit filiis suis, & omni dubitatione summota *reuixit spiritus eius*, qui elanguerat in tam inopinato nuncio. Nisi placet hoc referre ad totum tempus, quo mortuum luxit Iosephum, quo propior mortuo videbatur, quam viuo;

a hom. 65. in Gen. quo modo id intellexit Chrysostomus a. Reuiuiscens ergo ait. *Sufficit mihi, si adhuc Ioseph filius meus viuit, vadam & videbo illum antequam moriar.* Non sperat diu victurum eum eo, sed nonum Ægyptiæ peregrinationis laborem satis fructuosum putat, si filium suum videre possit, paratus quamprimum mori.

ANNVS MVNDI 2329.

IACOBI 131. IOSEPHI 10.

Moræ in Ægypto 1.

BALÆI 28.

Imperij Assyriorum 398.

ANTE CHRISTVM 1721.

I. Ratio temporis. a c. 47. 9. IAcobi ætas ex ipsius ad Pharaonem verbis, confirmatur a. Proximè enim post eius in Ægyptum appulsum, ad regem introductus ait se esse centum & 30. annorum, quos cum plerisque chronologis, sumimus absolutos, in quibus est Eusebius, qui etiam hunc annum decimum vocat Iosephi principatus. Quod autem eundem vocat secundum famis, de exeunte vel absoluto accipiendum est. Alioqui non dixisset paulò ante Ioseph superesse quinque annos famis. Certe Demetrius apud eundem Eusebiū b, hoc ipso, qui famis apud Ægyptios tertius erat, cunctam eorum familiam in Ægyptum migrasse author est, annos natum 130. b De Præp. l. 9. c. 21.

II. Descensus in Ægyptū lætus prę reditu. Hic est ergo celebris ille annus descensus Israëlis & Israëlitarum omnium in Ægyptum, in diuturnam plurimorum annorum peregrinationem, cuius vt initia lætissima, ita extrema molestissima fuerunt: & tamen ingressus paucorum fuit, exitus innumerabilis multitudinis. Initium sub mitissimo ac liberalissimo rege, plenum beneuolentiæ ac tranquillitatis fuit: finis sub tyranno crudelissimo, atque ingratissimo, plenus odij, cædium atque turbarum. Hic paruuli & vxores Hebræorum deducuntur in curribus & plaustris, illic abiiciuntur in fluctus, & matres fœtibus orbantur suis. Hic Israëlitæ euocantur vltro, ne fame in Chananitide moriantur: illic eiiciuntur ab inuitis Ægyptiis, mortem metuentibus ab Angelo exterminatore. Ad hunc porro locum maximè pertinet, celebris, nec parum impedita quæstio, de numero personarum, quæ hoc anno in Ægyptum descenderunt, quam vt institutum nostrum exigit, breuiter expediemus, quamdiu, autem illic manserint in exitu cum Mose dicturi.

III. Iacob migrat cum suis. c c. 46. 1. Euolutis itaque diebus aliquot c, à secundo reditu Patriarcharum ex Ægypto, quibus & illi aliquantulum quiescere, & profectio non exigui temporis, sed transmigratio omnium personarum, omniumque rerum ad tot familias pertinentium transportatio, præparata est, Iacob sub huius circiter anni principia, se in viam dedit ~~cum omnibus quæ habebat~~. Ad eam quippe nunc suscipiendam compellebat imminens quinque adhuc annorum fames, persuadebat Iosephi videndi desiderium, inuitabat commoditas profectionis, & Dominus interius incitabat. Neque enim dubitandum est consultum à sancto Patriarcha Dominum super tanto negotio: sed Deum contentum intime edocere in præsentia, apertam responsionem ad locum Bersabee distulisse, cum iam esset in via, & bidui ferme confecisset iter. Ibi ergo mactauit victimas Deo patris sui Isaac a, qui scilicet illi apparuerat in eodem loco, vbi & altare ædificauerat: quemque iam olim Abraham b, religiosum fecerat, inuocato ibi nomine Domini Dei æterni, erecto altari, & plantato circum nemore. a Gen. 26. 25. b c. 21. 33.

IV. Deus illi apparet. c c. 46. 3. Peracto sacrificio audiuit Deum per visionem noctis, vocantem se & dicentem sibi c, *Ego sum fortissimus Deus patris tui*, rectè fortissimi nomen assumit, quia sequitur, *noli timere descendere in Ægyptum, quia in gentem magnam faciam te ibi.* Ex quo intellexit se suosue ibi diuturnas tracturum moras. *Ego descendam tecum illuc, & ego inde adducam te*, id est populum ex te ortum huc reuertentem. Triplicem illi fauorem pollicetur, tam ipsi quam toti familię communem, in profectione, commoratione, & reditu. Sed addit peculiarem gratiam, quod ei morienti dilectissimus Ioseph adfuturus sit, & omnia pietatis officia erga ipsum cumulatissimè expleturus. *Ioseph quoque*, inquit, *ponet manus suas super oculos tuos*, & quem videre cupis ante mortem, videbis ad extremam vsque vitæ periodum, cum ille abeunte anima claudet tibi oculos, nihil vltra mortale videre cupientes.

V. Catalogus familiæ eius. Surrexit autem Iacob puteo iuramenti; tuleruntque eum filij, cum paruulis & vxoribus suis, in plaustris, quæ miserat Pharao ad portandum senem, & omnia quæ possederat in terra Chanaan. Ad eum vsque locum venit fortasse Iacob asino, vel camelo vectus: deinceps autem in plaustro commodius compositus est, & delatus in Ægyptum cum omni semine suo. Transtulit autem secum omnia bona sua mobilia, retinuit autem possessionem terræ, quam emerat à filiis Hemor in Sichem. Et quam auus Abraham à filiis Heth in Hebron, neque ca loca cuiquam vendidit. Vnde postea ex Ægypto in speluncam Hebroniticam ad sepulturam deportatus est. Catalogus autem personarum quæ ingressæ sunt Ægyptum, conscriptus à Mose sic habet. Primus est ipse Iacob, tum Ruben cum 4. filiis; Simeon cum sex, Leui cum tribus, Iudas cum quinque, Issachar cum quatuor, Zabulon cum tribus, & Dina, qui omnes vocantur filij Liæ, numero 32. quibus additus Iacob fiunt 33. 1. Iacob. 5. familia Ruben. 7. famil. Simeonis. 4. Fa. Leui. 6. famil. Iuda. 5. Fam. Issachar. 4. Famil. Zabulon. 1. Dina. 33. Et primum filiorum Liæ.

VI. Reliquus cæterorum catalogus. Gen. 30. 10 Subdit deinceps Moses filios Liæ & Zelphæ, licet filij Balæ ancillæ Rachelis prius geniti fuerint, ne filios Liæ naturales, ab adoptiuis separaret. Prima autem filiorum Zelphæ fuit Gad cui 7. filij assignantur; posterior Aser, secum ducit 4. filios, vnam filiam; & nepotes duos. Vtraque familia sexdecim personis constat, quæ ad filios quoque Liæ referuntur. Sequuntur filij Rachelis duo Ioseph & Beniamin, Prioris duos Moses filios memorat in Ægypto natos, Manassem & Ephraim, quibus Septuaginta 5. filios addunt, Manassi duos 8. fa. Gad. 8. fam. Aser. 16. 3. Fam. Ioseph.

11. *famil. Benjamin.* 14. 1. *fam. Dan* 5. *famil. Nephtali. filii Liæ* 32. *Zelphæ* 16. *Rachelis* 11. *Balæ* 7. | 66 | 4. | 70.

Ephraimo tres, Benjamino autem 10. siue filij siue nepotes à Mose tribuuntur. Sequuntur duo filij Balæ Dan & Nephtali, quorum prior vnicum habet filium, posterior quatuor. Itaque filij Bilæ omnes numero 7. Enumeratis porro cunctis Iacobi filiis, iuxta distinctionem vxorum eius, subditur à Mose ista conclusio.

Cunctæ animæ, quæ ingressæ sunt cum Iacob in Ægyptum, & egressæ sunt de femore illius, absque vxoribus filiorum eius 66. In quo numero non comprehenditur ipse Iacob, neque Ioseph, & filij eius duo, qui iam erant in Ægypto. Conflatur autem hic numerus ex 32. filiis Liæ, 16. filiis Zelphæ, 11. filiis Rachelis, & septem filiis Balæ. Vt autem tam Iacob ipse, quam Ioseph cum filiis comprehendantur, subdit Moses. *Omnes animæ domus Iacob, quæ ingressæ sunt in Ægyptum fuerunt 70.* additis videlicet quatuor ad prædictam summam. At Septuag. qui addunt familiæ Ioseph quinque filios, conficiunt numerum 75. personarum vniuersæ domus Iacob: quem numerum habet S. Stephanus [a] in Actis Apost. In hoc porro numero non ponuntur vxores Iacob, neque filiorum aut nepotum eius, neque plurimi famuli, cum filiis & vxoribus eorum, imo neque filiæ aut neptes Patriarcharum, præter duas: quorum omnium numerus haud dubie maior erat, quam eorum qui distinctè numerati sunt. Omittimus porro pleraque dubia circa hunc catalogum, quæ studiosus lector in Annalibus [b] reperiet; sicut & stemmata familiarum Patriarchalium, & primarios quoque viros, qui in singulis floruerunt.

VII. Numerus vniuersus 70. vel 75.

a c. 7. 14.

b *An. M.* 2319. *fued.*

VIII. Iacob nunciat aduentum suum Iosepho.

Cum autem Iacob vicinus esset Ægypto, ne importunè vel in aulam se daret, vel in regnum iniussus irruisse videretur, Iudam præmitit ad Iosephum, qui nunciaret ei adesse patrem, vt sibi mutuo sub ingressum Ægypti occurrerent. Occursus futurus erat in terra Gessen, vbi & habitatio, quam non sine causa Ioseph elegerat, & Israëlitis destinarat. Primum quia ager pinguis erat in primis ac fertilis, vel Pharaonis ipsius testimonio. Secundo, vt quamuis in Aegypto habitarent, ab Aegyptiis tamen, quantum fieri posset habitatione semouerentur & moribus; & constanter in veri Dei cultu perseuerarent. Tertio ne molesti essent Aegyptiis, si in medio eorum versarentur pastores ouium, quos illi detestantur, vt scripsit ipse Moses [c]. Neque tamen existimandum est omnes Aegyptios exclusos fuisse à terra Gessen. Nam Hebræi abituri petierunt vasa aurea & argentea, non solum ab amicis, sed etiam à vicinis. Denique vt quando ex Aegypto in Chananitidem remigrandum foret, facilius sese ac citius ab Aegyptiis expedire possent: ne in media Aegypto intercepti, à furentibus Aegyptiis circumfusi delerentur: quod postea ad mare rubrum tentarunt.

Cur electa Gessen habitationi Israelitarum.

c *Gen.* 46. 34.

IX. Occursus eorum necessarius.

Decebat autem hunc occursum fieri, qui in Iacobi ac Iosephi honorem redundabat. Honorificum enim erat Iacobo, filium habere Aegypti proregem, qui ipsi honoris causa procederet obuiam. Ad Iosephi quoque honorem pertinebat talem habere patrem, qui ab Aegypti prorege honorari mereretur. Deinde oportebat plerosque ex antiquis colonis terræ Gessen Hebræi loco cedere, agris inquam, ac pascuis, vbi tentoria figerent, & pecora sua nutrirent: quod vt pacificè fieret, ac sine tumultu populi alioqui turbulenti, supremi secundum Regem magistratus authoritas necessaria videbatur. Præterea ibi maturius ac commodius mutua, filium inter ac parentem, agnitio fieri poterat, quam in mediis aulæ turbis. Postremo vt tam Iacob, quam filij eius præmonerentur à Iosepho, qui sese cum rege aulicisque gerere oporteret, quid petituri, quidue responsuri essent.

X. Mutuus eorum complexus & fletus.

Ioseph accepto de patris aduentu nuncio, siue à Iuda primum, siue à speculatoribus & veredariis, iunxit currum suum, ascenditque obuiam patri suo in Gessen, ad ciuitatem Heroum, vt aiunt Septuag. quod ibi viri nobiles ac bello clari habitarent, in regni scilicet finibus, ad custodiam eius. Cum primum Ioseph patrem vidit, irruit super collum eius, & inter amplexus fleuit; fleuit & senior; & inter lacrymas [a], *Iam lætus*, inquit, *morior, quia vidi faciem tuam, & superstitem te relinquo.* Inde fratres reduces salutauit ac complexus est. A complexu ventum est ad colloquia, à colloquiis ad conuiuium; cumque redeundum illi esset ad Pharaonem, eique referendus suorum aduentus, eos monet vt interrogati à Rege, Respondeant se pastores esse, eique vni negotio operam dare, vt verbis cum Iosepho consentiant, vt in terra Gessen, seorsim ab Aegyptiis habitare possint: qui pastores ouium detestantur.

a c. 46. 30.

Cur Ioseph voluerit suos haberi pastores.

XI. Ægyptij pecora nutriebant.

b c. 47. 6. 18.

Constat nihilominus fuisse apud Aegyptios pastores ouium. Nam Pharao ipse [b] Iosepho dicebat, *si nosti in eis esse viros industrios, constitue eos magistros pecorum meorum*, populus quoque ouibus & bobus abundabat, quos quinto anno famis pro frumento apud Iosephum commutauit, vt suo loco dicetur. Volebat porro Patriarcha suos haberi pastores, vt indigni bellica gloria, aut etiam inepti ad arma censerentur: sicque non mitterentur ad militiam, & à se inuicem distraherentur. Quæ ipsa causa fuit, cur mox iturus, ad Regem, quinque de fratribus suis specie ipsa contemptibiliores assumpsit: ne si præstantiores regi visendos præbuisset, aulicis officiis, aut militiæ ascriberentur: in extremis autem probabilior fiebat oratio Iosephi, eos nihil præter pastoritiam callere: quamuis hic fratrum contemptus in suum ipsius contemptum redundaret.

XII. Ioseph suos introducit ad regem.

Ingreditur ergo Iosephus ad Regem, eiq; aduentum totius paternæ familiæ nunciat, cum omnibus ipsorum bonis, ne forte quasi mendici, oneri fore putarētur Aegyptiis, aitq; in terra Gessen substitisse; quasi præstolantes quid fieri placeret. Simul etiam significat conuenire vt illic permittantur habitare, præsertim cum pascuus esset locus, & ipsi pecoribus abundarent. Ergo cū Rex sciscitaretur ab eis, quid haberent operis, ipsi, vt à Iosepho didicerant, pastores sese professi sunt: idq; negotium patrium sibi esse, atq; auitum: quærere se nūc pecoribus pascua, quę dudum in Chananitide exaruissēt: ideoque rogare, vt bona cum eius venia, illic habitare liceret, vbi ex itinere substitissent. Acquiescit Rex, & ad Iosephū conuersus perquam liberaliter optionem illi dat cuiusuis prouincię

Aegypti

Ægypti; suáque etiam pecora ipsius arbitrio fratribus committenda permittit.

XIII. Ipsumque Iacobum.

Post hæc introduxit Ioseph patrem suum ad Regem, & statuit eum coram eo. At bonus senex non ignorans Reges, quamuis infideles atque improbos, Dei vicarios esse in terris, Deum in Pharaone, quasi viua imagine veneratus est, eique plurimam precatus fœlicitatem, Deo, vt par est credere, tam benigni erga se principis salutem commendauit. Pharao verò grandæuum ac venerabilem senem contemplatus, *Quot sunt*, inquit, *Dies annorum vitæ tuæ*, id est anni, siue dies annales. Cui respondit senex, *Dies peregrinationis meæ centum triginta annorum sunt, parui & mali, & non peruenerunt vsque ad dies patrum meorum, quibus peregrinati sunt*. Vide vt se maioresque suos peregrinos agnoscat, quales Deus eos esse voluerat [a]. Paucis porro annis vixisse se ait cõparatione maiorum suorum. Nam cum putaret se iam ad lethi fores peruenisse, meminerat patrem 180. annis vixisse, auum 175. proauum ad ducentesimum quintum peruenisse: eosque ipsos annos suos malos, id est ærumnosos fatetur, & merito. Tota quippe vita eius laborum atque ærumnarum plena fuit, vt notauit Chrysostom.[b] De quibus insigniores duodecim, quasi totidem Herculeos labores in Annalibus [c] collegimus.

Dies eius quomodo pauci, & mali. a Gen. 15. 13

b hom. 65. & l. 1. de Prouid. c n. 72. huius anni.

Porro Iacob cum regem iterum honorificè consalutasset, cum suis *egressus est foras, Iosephus autem patri, ac fratribus suis dedit possessionem in Ægypto, in optimo terræ loco Ramesses, vt præceperat Pharao*. Ita Moses d. Ex quo apparet oppidum Ramesses fuisse in terra Gessen, de qua locutus fuerat Rex. Sed nondum ei loco id nomen inditum fuerat, neque vrbs ædificata, vt patet ex initio Exodi [e]: quod Hieronymus quoque in locis Hebraicis confirmat.

XIV. Habitant in Gessen siue Rameses. d c. 47. 11. e cap. 1. 11.

ANNVS MVNDI 2330.

IACOBI 131.

IOSEPHI 11.

BALÆI 29.

Imperij Assyriorum 399.

ANTE CHRISTVM 1723.

I. Quartus annus famis. a c. 47. 12.

SEquitur quartus annus famis [a], ad quem, tresque reliquos, quod attinet ad Israëlitas, illa Mosis verba pertinent, *Et alebat eos, omnemque domum patris sui præbens cibaria singulis*, & quidem gratis. Non enim parcior factus fuerat aut tenuior, quam annis præcedentibus quibus pecuniam remisit in patriam in ore saccorum. Idque phrasis ipsa Hebraica significat, quæ ait dedisse cibaria *secundum os paruulorum*, id est quantum minimus quisque de familia volebat: vel, vt alij rectius, pro ratione & numero paruulorum, vt scilicet plus illi familiæ daretur, in qua plura erant ora manducantium. Ex quo intelligitur gratis eum dedisse frumenta; alioqui dicendum fuisset dedisse pro quantitate pecuniæ, non pro numero manducantium. Idque ex eo confirmatur, quod cum de reliquis agitur, quasi per antithesim fit nominatim mentio pecuniæ. Idque arbitror non sine Regis consensu factum, cuius voluntate in Ægyptum descenderant. Alioqui, ecquid vtilitatis ex tam laboriosa migratione consecuti essent, si æquè ibi suis sumptibus victuri erant?

Israëlitæ gratis nutriuntur.

Quod ergo attinet ad Ægyptios, reliquosque populos, *in toto*, inquit Moses [a], *orbe panis deerat, & oppresserat fames terram, maxime Ægypti & Chanaan*. E quibus omnem pecuniam congregauit pro venditione frumenti, & intulit eam in Ærarium regis. Quod de hoc, & tribus annis præcedentibus intelligendum est. Cum enim frumentum, vt in fame, carissimè venderetur, omnium pecuniam quadriennio corrasit, vt nulla pene ad reliquos vsus in populi manibus reperiretur. Verum non sibi corrasit, sed Regi. *Tanta fide*, inquit Philo [b], *vsus est in administrandis negotiis publicis, vt cum ratio temporum plurimas occasiones ei præbuisset* ad congerendam pecuniam, potuissetque facile ditissimus sui seculi euadere, totum argentum, aurumque è frumenti pretio collectum retulit in thesauros regios, ne dragma quidem subtracta, contentus donis, quibus eum Rex remunerabatur. Eandem fidem commendat S. Augustin. [c]

II. Cæteri omnem pecuniam suam consumunt. a v. 13.

Fides Iosephi. b L. de Ioseph.

c q. 159. in Gen.

ANNVS MVNDI 2331.

IACOBI 133. IOSEPHI 12.

BALÆI 30. Imperij Assyriorum 400.

ANTE CHRISTVM 1722.

I. Quintus annus famis.

EXeunte quarto seculo Imperij Assyriorum, quintus annus famis vexabat Ægyptum, & vicinas circumquaque prouincias, easque pecoribus spoliauit, quando iam argentum eas defecerat. Cum ergo, ait Moses, defecisset emptoribus pretium, venit cuncta Ægyptus ad Ioseph, missis ad eum vndequaque procuratoribus: dicens, *da nobis panes*, id est frumentum, quo conficiamus panes, quare morimur coram te deficiente pecunia? Quibus ille respondit, *Adducite pecora vestra, & dabo vobis pro eis cibos, si pretium non habetis. Quæ cum adduxissent, dedit eis alimenta pro equis, & ouibus, & bobus, & asinis: sustentauitque illos eo anno, pro commutatione pecorum.* Iam diximus Ægyptios pecora nutriuisse: quæ deinceps Ioseph nutriebat paleis, quas vna cum frumento manipulatim collegerat; partim etiam longius amandauit vendenda, quæ putauit esse superflua: aut ipsis etiam Ægyptiis nutrienda conseruandaque tradidit, dato pabulo, vt essent eorum, non vt ante domini, sed custodes. Credibile autem est, vrgente quintum iam annum fame, multa omnis generis pecora, partim ab ipsis dominis consumpta, fames enim omnia vertit in cibum, partim etiam cibi penuria extincta.

Consumit pecora.

ANNVS MVNDI 2332.

IACOBI 134. IOSEPHI 13.

BALÆI 31. Imperij Assyriorum 401.

ANTE CHRISTVM 1721.

I. Sextus annus famis. a c. 47. v. 18.

Venerunt quoque anno secundo a, id est vertente anno à datis pecoribus in commutationem frumenti, qui fuit sextus famis: veneruot inquam Ægyptij fame oppressi. Nam de ipsis hoc loco vel solis, vel maxime agi, sequentia, quæ sunt de acquisitione terræ Ægypti, satis docent. Et dixerunt Iosepho, *Nõ celabimus Dominum nostrum, quod deficiente pecunia, pecora quoque defecerunt; nec clam te est, quod absque corporibus & terra nihil habeamus. Cur ergo moriemur te vidente? Et nos, & terra nostra tui erimus.* Hoc vltimum & maximum pretium est, quo miseri Ægyptij à dira sese necessitate famis expediūt, propriis, terris, propriáque libertate distractis; vt deinceps Ægyptus ita Regis Ægyptij fiat, vt ipsius vnius sit, in eamque non supremum ius modo, & directum, sed vtile quoque consequatur: & homines pro subditis, serui & mancipia fiant. Quod ipsi vltro profitentur, subdūt enim *Eme nos in seruitutem regiam, & præbe semina, ne pereunte cultore, terra in solitudinem redigatur.*

II. Vendunt Ægyptij terras suas & libertatem. b v. 10.

Acquieuit Ioseph, & acquisiuit tam ipsos, quam terras eorum, debuitque deinceps omnes tanquam famulos domesticos alere, omni eorū labore atque opera, in Pharaonis vtilitatem cedente. *Emit igitur Ioseph* b ait Moses, *omnem terram Ægypti, vendentibus singulis possessiones suas præ magnitudine famis.* Nec mirum videri debet pretium possessionum in hunc & sequentē annū non suffecisse, vt pro iis alerentur. Nam deficientibus emptoribus, permodicum erat earum pretium, frumenti autem maximum, quale omnino venditori placuisset. Itaque venditis possessionibus seipsi vendiderunt. *Subiecitque Ioseph terram Pharaonis, & cunctos populos eius à nouissimis terminis Ægypti, vsque ad extremos fines eius.* In Hebræo textu, & Chaldæa paraphrasi, habetur, *Populum vero transire fecit ad vrbes ab extremitate termini Ægypti, vsque ad extremitatem eius.*

III. Seruitus, & transmigratio Ægyptiorū. c l. 12. Ant. c. 2.

Quod ita explicat Iosephus c, cum omnes possessiones in ius Regis deuenissent, alium aliò migrare fecit, quò certius esset regium dominium. Clare Caietanus, *Sonat litera Iosephum in signum tam seruitutis Ægyptiorum, quam proprietatis terræ acquisitæ Pharaoni, transtulisse populos, de agro vnius ciuitatis, ad agrum alterius, vt sic agnosceretur Pharao proprius Dominus singulorum agrorum, mutando colonos. Et ipsi Aegyptij huiusmodi facto profiterentur se esse non solum subditos, sed etiā seruos Pharaonis.* Sic ipse. Hinc autem etiam factum est, vt omnes Ægyptij exules essent, atque extorres à propriis sedibus; ne deinceps Israëlitis, quasi exulibus & peregrinis insultare possent. Vide Rupertum d in huoc locum.

d l. 9. in Gen. c. 20.

IV. Pharaonis in Sacerdotes suos indulgentia.

Porro cum dixisset Moses totam terram Ægypti Iosephi industria Pharaoni acquisitam, excepit illico terram sacerdotum, *quæ à Rege tradita fuerat eis*, vt habet vulgata editio, quod à cæteris abest, posita tantum causa cur sacerdotes non fuerint compulsi vendere terram suam Regi, sicut, cæteri, quam etiam perspicuè expressit Hieronymus; subdit enim, *Quibus & statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur, & ideo non sunt compulsi vendere possessiones suas*, Egregia vtique, vehementerque laudabili liberalitate, atque pietate in Deum, si verum ei agnoscere ac colere contigisset, cuius ministros à communi calamitate exemptos esse volebat; suumque existimabat illis præbere temporalia, à quibus spiritalia recipiebat, & publice alere, publico Dei famulatui destinatos. Cum autem isti sacrificuli nequissimi essent omnis superstitionis incentores & stupidissimæ omnium idololatriæ mancipia, quid facturum putemus istum regem, si illi & veri Dei cognitio contigisset, & in sanctos sacerdotes, qui eum religiosè colerent incidisset: Vide io hanc sententiam Theodoretum a atque Chrysostomum b.

a q. 106. b hom. 65.

V. Qui dediti mathematicis. Abul. Caiet.

Alteram quoque huius priuilegij causam afferunt interpretes, quod Astrologiæ, ac cæteris mathematicis scientiis operam darent Ægyptij sacerdotes; cui assertioni patrocinatur Aristoteles initio Metaphysicæ, Chæremon Stoicus apud Hieronymum l. 2. contra Iouin. Diodorus Siculus lib. 1. verum de hisce Ægyptiorum doctoribus nobis sermo recurret, cum de Mosis institutione dicendum erit. Interim vide quæ hoc loco in Annalibus, scripsimus vbi refutatos reperies, qui sacerdotis nomen hoc loco ad ministros regios transferunt. A Iosepho quoq; defensam istam in sacerdotes benignitatem: contra improbam, ac temerariam Caluini accusationem.

ANNVS MVNDI 2333.

IACOBI 135. IOSEPHI 54.

BALÆI 32. Imperij Assyriorum 402.

ANTE CHRISTVM 1720.

I. Agriculturam non cessasse ante septennium.

Est hic annus septimus ac postremus famis Ægyptiacæ. De quo Philo, *Ineunte anno egestatis septimo accitis agricolis, iam enim vbertatis spes affulgebat, dedit hordeum & triticū ad sementem, diligenter cauens ne quis hæc in alium vsum verteret.* Sic ipse. Verum credibilius est singulis annis iactam in terram sementem, quāuis tenuis omnino messis redderetur, Nilo tenuiter arua rigante. Neq; repugnante ea Patriarchæ verba. *Et adhuc quinque anni restant, quibus nec arari poterit nec meti*, solito scilicet more, cum spe minimè dubia copiosæ messis; cum his septem annis tam malignè terra votis agricolarum responderit, vt parum pro nihilo reputaretur. Adde quod alioqui terra in solitudinem redacta fuisset, quod vitandum esse iam præterito anno Ægyptij Iosepho dicebāt. Itaque existimandum est nunquam plane desertam fuisse agriculturam, sed Ægyptios prioribus quinque annis agros suos empto tritico seuisse, duobus autem sequentibus, cum & agri & personæ in dominium Pharaonis transissēt. traditum Ægyptijs frumentum, quod tam ip-

sorum victui, herus enim seruo victum debet, quam sationi necessarium erat.

II. Liberalis contractus Iosephi cum Ægyptijs.

Itaque ad vtrumque hunc annum, sextum inquam & septimum egestatis pertinere arbitror illa verba Iosephi. *En vt cernitis, & vos, & terram vestram Pharao possidet, accipite semina, & serite agros, vt fruges habere possitis.* Sed vide liberalitatem. *Quintam*, inquit, *partem Regi dabitis quatuor reliquas permitto vobis in sementem, & in cibum familiis & liberis vestris.* Regia plane Iosephine, an Pharaonis; an vtriusque beneficentia? Suggessit Regi Iosephus, consensit Iosepho Rex, populus vniuersus beneficium accepit. Cum enim tota messis ad eum pertineret cuius erat ager, & sementis, & agricolæ, neque isti quidquam ex ea preter tenuem victum sibi vendicare possent, quatuor eis partes concessit, quintam quotannis Regi pendi iussit, vt deinceps non tam coactos seruos, quam beneuolos haberet subditos.

III. Eorumque gratus animus.

Ad tam inopinatum, tamque munificum nuncium mirè exhilarati Ægyptij, *Salus nostra*, inquiunt, *in manu tua est, respiciat tantum Dominus noster, & læti seruiemus Regi.* Quasi dicant, Restituisti nos in vitam, dignare tantum ista nos prosequi beneuolentia, & si videatur beneficij loco nobis erit seruire Regi. Qui est populi consensus in propositam à Iosepho conditionem ac legem. Itaque ex *eo tempore* ait Moses *vsque in præsentem diem in vniuersa terra Ægypti regibus quinta pars soluitur, & factum est quasi in legem, absque terra sacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit?* Vtpote quæ diuendita non fuerat, nec in regium dominium transierat, Regi ipsis de victu solito more gratificante. Ex quo agnosci potest singularis Iosephi sapientia, qui cum maxima populi gratia, tantum illi tributum imposuerit, & liberalitas, qui de mancipijs emptitijs pensionarios fecerit vel censuales. Industria denique in augendis mirum in modum reditibus regijs: vt iure ac merito Rex, eiusque populus vniuersus Israëlitas fouere omnibusque beneficijs prosequi, in gratiam Iosephi debuerit in omnes annos consequentes.

Singularis Iosephi sapientia.

Tempus contractus huius.

Hæc autem constituta sunt, Iosepho interprete, inter populum ac Regem, non postquam cessauit fames, vt putauit Flauius, sed illa adhuc perseuerante, quæ populum tractabiliorem, & ad quamuis conditionem accipiendam faciliorem reddebat.

ANNVS MVNDI 2338.

IACOBI 140. IOSEPHI 19.

BALÆI 37. Imperij Assyriorum. 407.

ANTE CHRISTVM 1715.

I. Annus tertiæ Ætatis 300. Spartæ conditus.

HOc trecentesimo ab ortu Abrahami, eodemq; tertiæ ætatis anno, nam tertiam ætatem in magni illius Patriarchę natiuitate inchoauimus: Sparta celeberrima posterioribus seculis ciuitas, in Peloponneso à Sparto filio Phoronei conditur à quo & accipit nomen. Author Eusebius in Chron. vbi habes confirmatam nostram temporis rationem de anno Promissionis 225, & principatus Iosephi 19, & ætatis Iacobi & Abrahami, & regni Balæi Regis Assyriorum.

Ortus Merari.

Sequenti autem Author libri Testamenti Patriarch. scribit natum fuisse Merari, anno scilicet quinto & 50. patris sui Leui, additque matrem eius in copariendo mortuam, ideóque filium ab amaritudine appellatum esse Merari. Verum si is cum patre ingressus est in Ægyptum, vt fert catalogus Mosis [a], oportet in numeros irrepsisse mendum, & forte pro 55. legendum 45. qui est annus descensus in Ægyptum. Nisi placet etiam hunc numerari antequam natus esset.

a Gen. 46. 11.

ANNVS MVNDI 2345.

IACOBI 147. & vlt.

IOSEPHI 26.

BALÆI 44. Imperij Assyr. 414.

ANTE CHRISTVM 1780.

I. Annus mortis Iacobi.

a Gen. 47. 27.

HAc ætate mundi, mortuus est Iacob Patriarcharum pater. Sic enim habet Moses [a]. *Habitauit Israël in Ægypto, id est in terra Gessen, & possedit eam, auctusque est, & multiplicatus nimis. Et vixit in ea decem & septem annis, factique sunt omnes dies vitæ illius 147. annorum.* Quod porro dicitur Iacob possedisse terram Gessen, totum pro parte accipiendum est. Nam in Hebræo & Græco est, hæreditarunt, siue possessiones habuerunt in ea. Emerunt scilicet agros & vineas & domos à vendentibus fame compulsis, cum ipsi non carerent pecunia, & gratis frumentum acciperent, vti supra declaratum est. Etsi ergo precario illuc à Pharaone introducti sunt, emptione tamen in iura vendentium successere, & optimo iure facti sunt possessores: quamuis eos Caluinus precarios possessores appellet, quem vt Scriptura refelleret, voce hæreditandi vsa est; significans pari iure quo hæredes solent, factos esse dominos bonorum, quæ emerant.

Quid in Ægypto possederit.

II. Constituit sub iureiurando de sepultura sua.

b Ca 47. 29.

Cumque appropinquare cerneret [b] *diem mortis suæ*, Iacob, *vocauit filium suum Ioseph*, orauitque impensius, vt post mortem suam transferret corpus suum in terram Chanaan, sepeliendum in sepulchro patrum suorum: nec orauit solum, sed promissionem datam iureiurando firmari voluit. *Pone*, inquit, *manum tuam sub femore meo*, qua cæremonia significabatur iusiurandum edi per eum qui aliquando de semine Iacobi nasciturus erat, vt supra quoque [c] in iuramento Eliezeri explicatum est. Eam porro flagitauit translationem, siue vt eam terram, quasi Dei promissionem, & donum se magni facere ostenderet, siue vt spem filiorum eò aliquando reuertendi firmaret, cuius & ipse, & patres eius, vel mortui, possessionem cepissent. Accepto à filio iureiurando, Iacob adorauit Deum conuersus ad lectuli caput; siue propter iurisiurandi reli-

c cap. 24.

Et adorat ad lectuli caput.

gionem, quam proximè Iosephus vsurparat; siue gratias agens Deo, qui Iosepho inspirarat, vt sibi de transfarendo in Chanaan corpore suo assentiretur, & iureiurando confirmaret: Mysterium autem adoratæ summitatis virgæ in Annalibus [a] non negligenter explicatum reperies.

a an. 4 & 5.

III. Ioseph patrem moribundum adit cum filiis.

b Gen. 48. 1. 2. &c.

His ita transactis redijt Ioseph ad Pharaonem in regiam, Iacob autem remansit domi, vbi non ita multo post in supremam ægritudinem incidit. *Nunciatumque est Ioseph* [b], *quod ægrotaret pater suus, qui assumptis duobus filiis Manasse & Ephraim ire perrexit*; agebat ille annum vigesimum septimum, iste 25. Neutrum tamen liberos adhuc genuisse putat Hieronymus, quod alioqui ducti fuissent etiam ipsi ad senem, vt morientis benedictionem assequerentur. Verum ne aliorum quidem filiorum paruuli; ad eum deducti sunt, quorum magnam multitudinē fuisse constat. Nam, vt paulo ante dictum est, in Ægypto auctus est Iacob, & multiplicatus nimis. Vidit scilicet ingentem nepotum syluam, omnibus ex filijs suis succrescentem, ad consolationem suam, & diuini oraculi comprobationem. Et hanc ipsam multitudinem causam fuisse arbitror cur excluderentur, & benedicerentur in patribus suis.

IV. Vt ab eo acceptus.

c Gen. 48. 2. vide Chry hom. 66 & Rupert. l. 9. c. 28.

Dictumque est Seni, Ecce filius tuus Ioseph venit ad te [c]. *Qui confortatus* ex aduentu filij, quem amore & honore prosequebatur; & ex nouo prophetici spiritus vigore, *sedit in lectulo*, in quo æger, & defectis iam viribus prius iacebat. Et ingresso ad se refert Domini apparitionem & promissionem terræ Chanaan sibi factam, cum surrepta patris benedictiooe iret in Mesopotamiam, vt doceat se inde ius adeptum esse regionis illius diuidendæ in filios suos; in quorum propterea numerum recens adlegit duos; volens eorum, primaria diuisione terræ, rationem haberi, sicut & cæterorum. Id illa verba significant. [d] *Duo ergo filij tui, qui nati sunt tibi in terra Ægypti, antequam huc venirem ad te, mei erunt, Ephraim & Manasses, sicut Ruben & Simeon reputabuntur mihi.* In Hebræo & Græco, *mei sunt*, quasi dicat, iam nunc eos habeo non nepotū, sed filiorum loco: hæredes eos habere volo, quamuis in Ægypto genitos, sicut & reliquos filios, imò & inter præcipuos. *Reliqui autem, quos genueris post eos, tui erunt, & nomine fratrum suorum vocabuntur in possessionibus suis*: id est ad alterutram tribum pertinebunt. Hæc ego causa fuit cur non vna deinceps esset tribus Ioseph, sed duæ, quarum capita essent duo eius filij, Ephraim & Manasses.

Adoptat duos filios Ioseph.

V. Cur meminerit mortis Rachelis.

At importuna videtur hoc loco mentio mortis Rachelis & sepulturæ, præsertim cum præcedentibus pro ratione annectatur. Respondeo probari hoc loco consentaneum esse duos filios Iosephi, Rachelis nepotes, quæ præmatura morte obierit, ac sepulta sit, in filios Iacobi assumi, loco illorum, quos illa gignere potuisset, si diuturnior ipsi vita contigisset. quæ fuit omnino Ruperti sententia. *Idcirco*, inquit [d], *hi duo filij tui mei erunt, vt mortuæ coniugi semen suscitem, & suppleam adoptione, quod minus habui naturali generatione, Videns autem filios eius, dixit ad eum, Qui sunt isti, Oculi enim Israël caligabant præ nimia senectute, & clarè videre non poterant. Respondit Ioseph, filij mei sunt, quos donauit mihi Deus in hoc loco. Adduc, inquit, eos ad me, vt benedicam illis. Applicitósque ad se deosculatus, & circumplexus eos, dixit ad filium suum. Non sum frandatus aspectu tuo, insuper ostendit mihi Deus semen tuum.* Viderat quidem eos ante annos 17, sed puerulos. Neque enim credibile est tanto tempore nunquam à Iosepho patri oblatos, cui id spectaculum erat iucundissimum: sed perquam diu visos non fuisse, vt qui non cum auo in Gessen, sed cum patre in aula versarentur; magna interim facta in se, & in illis mutatione. Nam admodum iam caligabat oculis senex, & illi in viros euaserant.

d l. 9. c. 23.

VI. Benedicit filijs Ioseph.

Cumque tulisset eos Ioseph de gremio patris sui: nam iubente patre, ambo vicissim ad aui genua sedentis acciderant, quos recepit ad se pater, vt eos congruè ad accipiendam aui benedictionem componeret: prius autem adorauit pronus in terram, siue honorans patrem, siue adorans Deum, quoniam ab vtroque futura erat benedictio, quam filijs ambiebat. Itáque vtrumque composuit, vt Manasses primogenitus recta paternæ dexteræ, cuius erat aliqua in benedicēdo cæremonia, Ephraim sinistræ responderet. Sed Iacob de industria decussauit manus, agnoscens spiritu prophetico eum, qui naturali ordine prior erat, posteriorem fore. Quod videns, needum tamen intelligens Ioseph, grauiter accepit, voluitque commutare parentis manus, existimans maiorem benedictionis efficaciam, tam ex diuina dispositione, quam ex intentione parentis, huic cæremoniæ esse coniunctam. Nec tamen euicit, respondente Patriarcha, *Scio fili mi, scio. Et iste quidem erit in populos, & multiplicabitur*; idque docuit euentus. Nam filij Manassis non vnicam, vt cæteræ tribus, regionem in sortem suam, sed geminam obtinuerunt, alteram trans Iordanem eis à Mose datam, alteram cis flumen à Iosue; *Sed frater eius minor maior erit illo.* Nam tribus Ephraim facta est caput decem tribuum, & regni, quod postea Israëlis appellatum est. Et Iosue gloriosissimus Imperator de tribu Ephraim, introduxit populum Dei in terram Chanaan; eamque diuinitus subiugauit, & Dei populo diuisit.

Decussatis brachiis.

VII. Inuocatio sanctorum stabilitur.

Bene autem precatur Iacob iuuenibus istis, inuocato super eos, non solum Deo aui & patris sui, & suo, sed Angeli custodis sui, qui eruit eum de cunctis malis; vt oculi aurésque Caluino doleant, cæterisque sectarijs, quibus inuocatio Sanctorum fœtet: quin & prædicit fore, vt inuocetur nomen suum super eos, quemadmodum Abrahami & Isaac. Quod in praxim deduxit Moses, qui ad placandum Deum populo suo, sic orabat [a], *Recordare Abraham, Isaac, & Israël seruorum tuorum*, vocans scilicet in auxilium, & patrocinium causæ suæ, merita trium Patriarcharum, qui Deo placuerant, sicut nos sanctos Apostolos, ac Martyres Christi Domini. Sed hunc in locum in Annalibus [b] diligentius explicatum reperies. Postremo autem Iacob nepotibus suis amplam imprecatur posteritatem, vt fiant in gentes & populos, adeo vt in exemplum assumantur, cum quis alicui filiorum multitudi-

a Deu. 9. 27.

b nu. 17.

nem

nem imprecari voluerit. Ipsi autem Iosepho, in signum grati animi, dedit terram Sichimorum, quam sibi acquisierat, tuleratque de manu Amorrhæi in gladio & arcu suo, id est, iure belli, vt Hieronymus interpretatur, habetque prouerbij locum, de re multo labore parta.

VIII. Benedictiones Patriarcharum.

Quoniam vero cœperat Patriarcha filija benedicere, eisque denunciare futura; reliquos ad se Patriarchas aduocauit, vt illis annunciaret, *quæ ipsis ventura essent in diebus nouissimis*, siue in futurum, quæ quia prophetica magis sunt, quàm historica, in hoc compendio prætermittentur à nobis, excepta nihilominus benedictione Iudæ, quæ omnium grauissima est, maximéque necessaria; breuiter tamen vt Epitomen decet.

Præsertim Iudæ.

Iuda, inquit, à laude & confessione iure nomen accepisti, nam *te laudabunt fratres tui*, vt omnium maximum atque fortissimum, & victorem inimicorum tuorum. Id auget ac declarat comparatione cum leone qui rapta præda, super eam quiete accubat, minime formidans ne quis eum suscitare audeat, propugnandum pro præda sua, quippe qui impunè id non sit aggressorus. Vt ergo leo constanter præda potitur sua, ita Iudas regia dignitate potietur.

IX. Ea prædictio exponitur.

Non enim *auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium.* Quod oraculum, cum optimis quibusque interpretibus, quos alibi recensui, sic explico. Non auferetur penitus, & sine spe restitutionis regnum de tribu Iuda, ex quo semel illi collatum fuerit, & in qua pene mansit à Dauide vsque ad Cyrum, aut omnino de gente Iudæa: nam qui Babylone redierunt ad regnum Iuda, non ad regnum Israël, siue decem tribuum pertinuere, & Iudæi ab eodem Iuda sunt appellati; qui quoniam reges non fuerunt, hoc loco Ducum nomine censentur: & hi in Iudæa quoquo modo rerum potiti sunt, ipsius regiæ tribus voluntate, electione, atque consensu; vt propterea ipsa tribus Iuda regnare censeretur, etiam cum Machabæi Leuitici generis rem Iudaicam administrabant.

Quomodo non defecit sceptrũ de Iuda.

Donec Herodes à Iudæorum gente plane alienus, non Iudaici populi consensu, sed tyrannica Romanorum potentia, dominationem occupauit in Iudæos: quando Christus Messias, qui mittendus erat, omniumque gentium quarum futurus erat Seruator, erat expectatio, natus est. Tunc enim plane atque irreuocabiliter sceptrum tam de Iuda, quam de Iudæis ablatum est, nec quisquam, eorum arbitrio aut voluntate, Iudæis imperauit, vsque in hanc diem.

X. Occurritur obiectioni.

Huic tamen expositioni videtur officere, quod in ea nomine Iuda præcisè non accipimus de tribu Iuda, de qua tamen perspicuum est Patriarcham hoc loco esse locutum, prout à cæteris tribubus distinguitur. Respondeo cum Pererio & Cornelio, dici posse præcisè Iudam regnasse, & sceptrum in ea præcisè tribu stetisse, quandiu illius consensu ac voluntate, Iudæus aliquis, id est ad regnum Iuda pertinens regnauit: in quo erant Leuitæ ac Beniaminitæ, & si qui aliarum tribuum ad illud se aggregarunt, relicto regno Israëlis. Sicut regnum Polonicum permanere dicitur, quandiu Regni proceres regem sibi suo iure deligunt. Qua potestate si eos Turca priuaret, sibique eam occuparet, regnum illud concidisse diceretur. Eum porro qui mittendus erat esse verum Messiam Saluatorem mundi, ne Iudæi quidem, præter paucos, negant: Sed cum illum sibi animo aliter depinxissent, quam fuerat à Prophetis prænunciatus, venientem neque agnouere, neque recepere: dicente Euangelista [a], *in propria venit, & sui eum non receperunt*: & Christo ipso [b], *quia non cognouisti tempus visitationis tuæ.* Ergo alium expectant quem recipiant, pseudomessiam Antichristum.

a Ioan. 1, v. 11.
b Luc. 19. 44.

XI. Christus expectatio gentium.
c cap. 2, 8.

Dicitur porro Messias Christus Dominus *Expectatio gentium*, siue Aggregatio gentium, & ab Aggæo [c] *desideratus cunctis gentibus*, eadem sententia: Aggregantur enim omnes ad eum quem desiderant. Nimirum quia non solis Iudæis mittebatur, vt ipsi opinabantur; ex qua opinione illud quasi perabsurdum iactabant [d], *Numquid in dispersionem gentium iturus est, & docturus gentes*: Quamuis enim antiqui Prophetæ ipsis ferme solis missi essent, Messias tamen, vel maxime gentibus mittebatur, quarum vocatio ab omnibus ferè Prophetis prædicta fuerat, Dauide maxime & Esaia, quorum ille [e], *Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam*, &c. hic autem [f], *Ecce dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ*, quarum primitiæ fuerunt Magi, qui eum adoraturi ex oriente venerunt. Quamuis autem non sit expectatio, aut desiderium incogniti boni, & hæ gentes ante Christi aduentum [g] *ambularent in tenebris, & regione vmbræ mortis*, expectabant tamen ac desiderabant, appetitu non elicito, sed innato, quo modo terra in siccitate desiderare dicitur, aut expectare pluuiam de cœlo.

d Ioan 7. 35
e Psal. 2.
f ca. 49. 6.
g Esai. 9. 2.

XII. Iacob petit à suis officium sepulturæ in Hebron.
h Gen. 49. 29.

Expleta filiorum benedictione Iacob, sepulturam corporis sui, quam à Iosepho impetrarat, vniuersè nunc ab omnibus filija petit, vt & ipsi hoc supremum officium, quamuis laboriosum, parenti non denegent. *Ego*, [h] inquit, *congregor ad populum meum*, populum scilicet Sanctorum, qui vita functi expectant sub terris Saluatorem mundi, *Sepelite me cum patribus meis in spelunca duplici, quæ est in agro Ephron Hethæi contra Mambre, in terra Chanaan, quam emit Abraham cum agro ab Ephron Hethæo, in possessionem sepulchri.* Ibi sepelierunt eum, & Saram vxorem eius. Ibi sepultus est Isaac, cum Rebecca coniuge sua, ibi & Lia condita iacet. In Hebræo habetur eam ab ipso Iacobo sepultam; Et ibi, inquit, sepeliui Liam. Pergit. *Finitisque mandatis, quibus filios instruebat* de migratione sua ad populum suum, déque electo à se loco sepulturæ, placidè se ad mortem composuit, *collectis super lectulum pedibus.* Nam sederat in lectulo prius, demissis è lecto pedibus; vt commodius Iosephum venientem exciperet, eiusque filios amplecteretur, ac benediceret. Secuta est inde reliquorum fratrum benedictio, & de sepultura mandatum, quibus expletis, pedes in lectulum rursus intulit, & ob-

& moritur.

dormiuit in Domino, *appositusque est ad populum suum.*

XIII. Fletur, & inungitur.

Vtique quod ad animam attinet, secundum quam adijt cæterorum sanctorum cœtum. Nam de corpore mox subsequitur accurrata narratio, sed antecedit fletus. Nam Ioseph cernens patrem mortuum [a]; *ruit super faciem eius, flens, & deosculans eum*, atque adeo eius oculos claudens, vt Dominus promiserat seni;. simulque paterno amori vicem reddens, in quo eum nemini fratrum cederet, primus eum effudit foras: inde certatim cæteri, Iudas præsertim ac Benjamin, qui quamuis in amando suppares, primum tamen locum Proregi concesserunt. Qua naturalis affectus exhibitione expleta, *præcepit* Ioseph *seruis suis medicis*, ita vocat pollinctores, & funeratores, & omnino condiendorum cadauerum peritos, quæ peritia in Ægypto quondam maxime viguit: *præcepit*, inquam, *seruis suis vt aromatibus condirent patrem; quibus iussa explentibus transierunt 40. dies, iste quippe mos erat cadauerum conditorum*, quem ex Herodoto, & Diodoro Siculo petere licet; quæ tamen non crediderim in hoc funere vniuersè obseruata, sed pro arbitrio Proregis, quid in hac re decorum ac rectum esset obseruantis, vt in Annalibus [b] explicatum est, vbi & Caluini in Iosephum criminationem, circa hanc condituram, infregimus.

a Gen. 50. 1.

b nu. 46. & 47.

XIV. Petit Ioseph per aulicos cōmeatū ad funus.

Expleto planctus tempore, locutus est Ioseph ad familiam Pharaonis [c], vt commeatum sibi ad comitandum paternum funus impetrarent. Tanta gratiâ ac dignitate vir non adit ipse Regem, sed mittit interpretes, aut quia is erat Ægypti mos; vel ne funestus ad regem accederet; vel vt beneuolentiam experiretur aulicorum, & gratiam apud regem. Difficile enim impetrandam putabat vel absentiam suam, qui omnia in regno administraret, vel translationem corporis, quod forte Pharao ob amorem filij, & sanctitatem patris, recondi voluisset in honorato quopiam Ægypti loco. Denique ingenuo pudore præditi homines verecundius pro se quippiam petunt, pro amicis autem, animosius atque decentius. Ergo *si inueni*, ait, *gratiam in conspectu vestro, loquimini in auribus Pharaonis, eo quod Pater adiurauerit me, dicens, En morior, in sepulchro meo, quod fodi mihi in terra Chanaan sepelies me.* Fodere hic Chaldæa paraphrasis interpretatur præparare. Lyranus quoque & Abulensis aiunt Iacobum sibi & Liæ peculiare sepulchrum præparasse in illo agro, quem Abraham iampridem emerat, quod iampridem sensit quoque S. August. [d].

c Gen. 50. 4

d q. 172. in Gen.

XV Abit multo cum comitatu.

Ascendam igitur, inquit Ioseph, *& sepeliam patrem meum, ac reuertar*, sicque Regi metum adimit de non redeundo. Ideóque facilè audiuit ab eo. *Ascende, & sepeli patrem tuum, sicut adiuratus es. Quo ascendente ierunt cum eo, omnes senes domus Pharaonis; cunctique maiores natu Ægypti: Domus Ioseph cum fratribus suis*, nempe tribuum capitibus, *absque paruulis, & gregibus, atque armentis, quæ dereliquerunt in terra Gessen*, quasi obsidum loco. *Habuit quoque in comitatu currus & equites, & facta est turba non modica*, vt triumphus pene potius, quam funus videri posset. Veneruntque ad aream Atad, ita dictum agrum, quod rhamnis & carduis circumuallatus esset. Est autem is locus; qui postea, Hieronymo teste, dictus est Beth-agla, tertio ab Hierico lapide, estque cis Iordanem Hierosolymitis, Mosi autem, qui illum fluuium non transiuit, trans Iordanem. Apparet autem Ægyptios non transisse Iordanem irrito labore: nec per desertum, sed per Gazam recta tritáque via, eò venisse. Ibi ergo celebrauerunt exequias, planctu magno atque vehementi, septem dierum spatio. Quod cum vidissent Chananæi, dixerunt, Planctus magnus est Ægyptijs. Et idcirco vocatum est nomen loci illius, *Planctus Ægypti*, siue Abel Mesrain.

Luctus Ægypti.

XVI. Sepelitur & laudatur

Finito luctu delatum est corpus in Hebron; ibique sepultum; vbi & nos par esset sepulchralia defigere ornamenta. Quidni enim magno Iacobo, magno Patriarcharum Patriarchæ, filio Isaaci, nepoti Abrahæ, vtriusque virtutum, promissionum, ac benedictionum hæredi; cuius benedictiones confortatæ sunt benedictionibus patrum eius; confortatæ sunt, imo & præualuerunt: Superauit enim vtrumque multitudine prolis, superauit & præstantia. Ex eo enim vno vniuersus Dei populus propagatus est. Ab illis autem etiam Ismaëlitæ, & Madianitæ, & Idumæi, mancipia idolorum. Superauit & reuelationum copia, & perspicuitate, vt prædictiones factæ filijs suis abundè declarant; præsertim quæ ad Christum pertinet. Nam cum illis tantum promissum esset fore, vt in eorum semine benedicerentur omnes gentes, Iacobo insuper reuelatum est, Christum de Iuda esse nasciturum, eumque expectationem gentium, mundi Saluatorem, & desiderium collium æternorum fore. Quo enim propius temporum decursu veniebatur ad Christum, hoc etiam apertius atque illustrius eius mysteria verbis factisque vulgabantur.

Antefertur patribus.

XVII. Eius cum Christo similitudo. In eo quod maiori præfertur.

Sed quoniam Patriarchæ, vita & factis magis, quam verbis & lingua Christum venturum demonstrarunt, id in Iacobo quoque ex nouemdecim capitibus petita similitudine in Annalibus breuiter ostendimus, ex quibus hic duo triáve capita, cum bona venia festinantis Lectoris, subjiciemus. Nam Iacob nondum natus in vtero materno luctatur cum Esau, qui prior erat oriturus, & victoriam obtinet ac principatum: diuino enim oraculo pronunciatum est maiorem seruiturum minori. Duo erant filij Dei, primogenitus angelus, secundo genitus homo, vterque diuinæ hæreditatis ac benedictionis capax. Et introducit Dominus in orbem terræ filium suum hominem factum, & ait, *Adorent eum omnes Angeli Dei*, vt maior seruiat minori. Nascitur Iacob, moxque humili domesticóque obsequio, parentibus in tabernaculis deseruiens, illius referebat imaginem, qui ipsos 30. annos parentibus obsequiosissimum exhibuit famulatum: vterque eximiè dilectus matri, vterque abditus domi, vterque coruscantem diuinarum gratiarum fulgorem, humili vitæ consuetudine occultauit.

& eius domestico famulatu.

XVIII. In paupertate.

Iacob filius opulenti patris, auique, quasi pauper, solus, & nudus egreditur è paterna domo: & hospitio carens in agro pernoctat

sub dio terram pro lecto habens, & lapidem pro ceruicali, super eum nihilominus diuina contemplantem angeli Dei ascendunt ac descendunt. Nonne in figuram illius [a], *qui cum diues esset propter nos egenus factus est, vt illius inopia diuites essemus*: qui in natiuitate hospitio caruit, & in peregrinationibus suis non habuit vbi reclinaret caput suum. Denique; vt ait August. [b], quod Iacob per figuram in somnis viderat, hoc de se Dominus in Euangelio prædicabat [c], *Videbitis cœlum apertum, & angelos Dei ascendentes & descendentes super filium hominis.*

a 1. Cor. 8. 9.
b Serm. 79. de Temp.
c Ioan. 1. 51.

XIX. Et diuitijs

Etsi autem pauper erat Iacob; mox tamen & ipse diues factus est; & Labanum in tenui olim re vehementer locupletauit. Nihil habebat mundus, vt meditatur Rupertus [d]; ante Redemptoris aduentum; nisi modicum legalis scientiæ, quam pauci nouerant; & modicum carnalium cæremoniarum, quarum ritu vmbratico perpauci vnum Deum vtcumque colebant. At veniente Christo mundus vniuersus vera Dei cognitione locupletatus est: quem Deus ad introitum Christi, omni benedictione spiritali benedixit, peccata sustulit, dona Spiritus sancti largitus est. Ipsum autem Christum, qui semetipsum exinaniuerat, *Deus exaltauit, & dedit ei nomen, quod est super omne nomen.* Et sicut ita ditatus est Iacob, vt diceret, *In baculo meo transiui Iordanem istum, & nunc cum duabus turmis regredior*; quo ipso tempore venerunt illi obuiam Angeli Dei. Christus torcular calcauit solus, mox autem exaltatus à terra, turmas gentilium ac Iudæorum ad se traxit. Et in cœlum ascendens, turmam animarum sanctarum, quas è subterraneis locis eduxerat, secum ducens, regressus est in cœlum: cui etiam occurrerunt multæ myriades Angelorum eius victoriam prædicantium, & dicentium; *Quis est iste, qui ascendit de Edom, tinctis vestibus de Bosra?*

d l. 7. c. 26. 27. &c.

& reditu in patriam

XX. Timor fratrum Iosephi.

a c. 50. 14.

Hoc perfunctus pietatis officio Ioseph, cum fratribus atque vniuerso comitatu in Ægyptum reuertitur [a]. Eò postquam peruentum est, communi parente quasi propugnaculo sublato, ex conscientia sceleris antiqui, nouus redintegratur timor. Timent enim fratres Iosephi, *& mutuo colloquentes, ne forte*, inquiunt *memor sit iniuriæ, quam passus est, & reddat nobis omne malum quod fecimus*; *mandauerunt ei*, non per filios Balæ, vt Hebræi putant, sed, vt arbitror, per Beniaminum vterinum fratrem longè dilectissimum, & criminis illius penitus immunem. Mandati sententia hæc fuit. Præcepisse Iacobum filijs suis, suo vt nomine Iosephum orarent, vt fraterni in se criminis obliuisceretur, idque ipsum illos suppliciter orare. Fictum hoc Iacobi præceptum, plerique merito sentiunt. Dixisset enim Iosepho id ipse per sese, tum maximè, cum filios congregatos benedixit. Non duxit tamen necessarium eius rei meminisse, Iosephi sui lenitati, atque placabilitati confidens: ratus quoque bene obductam silentio atque obliuione cicatricem, noxia commemoratione refricandam non esse. Id tamen illi necessarium putarunt, Iosephi animum fortasse ex implacabili quorundam aulicorum iracundia metientes.

XXI. Qui eos cōsolatur.

Quibus auditis Ioseph, in argumentum fraternæ charitatis, dulcissimæque beneuolentiæ lachrymatus est, anxio fratrum mœrori, timori, atque pœnitentiæ condolescens; quæ videbat post decimum septimum, atque adeo quadragesimum annum in ipsorum animis renouari. Eos ergo, metum omnem absterturus accersit ad se. Qui cum timidè venissent, *proni adorantes in terram dixerunt, serui tui sumus.* Quasi dicant, Si perdideris nos, vt possunt domini seruos, commodis officies tuis, famulos tuos, seruosque perdideris. Quæ cum illi pallente vultu, anhelo pectore, trementibus membris dicerent. *Nolite timere*, ait Ioseph? *Num Dei possumus resistere voluntati?* &c. Ad speciem factum excusat, ne illi mœrore nimio, aut metu absorbeantur: nec tam factum ipsum ex natura sua, & mala fratrum voluntate æstimat, quam ex bono, quod Deus elicuit, propter quod & illum permittere voluit; iuxta ea, quæ supra contra Caluinum disputata sunt in Annalibus.

v. 19.

XXII. Et persenerat eos pascere.

Excusata vtcunque fratrum culpa, rursum animum eorum exsuscitat, promittens suam in eos deinceps quoque beneficentiam. *Nolite timere*, inquit, *ego pascam vos, & paruulos vestros*; nedum scilicet malum pro malo reddam, aut forsitan saltem subtraham liberalitatem. Nec largior promissis, quam factis fuit. Nam Philo, Confirmatis, inquit fratribus, facta conuenientia dictis addidit, nihil omittens, quod ad eorum commoda pertineret. Quæ liberalius etiam Flauius noster amplificauit, vt magnas etiam possessiones illis largitum esse dicat.

ANNVS MVNDI 2353.

IOSEPHI 34. IOBI 26.

BALÆI 52. & vlt. Imperij Assyr. 422.

ANTE CHRISTVM 1700.

I. Balæi obitus.

IN hac rerum gestarum, aut scriptorum potius tam sacrorum, quam profanorum penuria, aut potius inanitate, quæ à Patriarchæ Iacobi morte, vsque ad Iosephi obitū protenditur, non habent Chronologi vbi pedem certò figant, nisi in aliquot regum initijs atque finibus. Qualis est hic annus, qui Balæi decimi Assyriorum regis imperium vitamque concludit. Decimum eum cum S. Augustino [a] diximus, tametsi Eusebius in Chronico ipsum appellet nonum, vt pote qui Belum primū omnium Assyriorum regum prætermiserit. Est hic quoq; annus initium septemdecim seculorum, quæ ante Christi Domini ortum nobis decurrenda supersunt.

a l. 18. de Ciu. c. 4.

Tempos ante Christum.

II. Argus & Ceres

b l. 18. c. 6 de Ciu.

Sub hæc tempora, vt refert S. August. [b] Argiuorum rege Argo, à quo & nomen acceperunt, repugnante, suis cœpit vti frugibus Græcia, & habere segetes ex propria agricultura, quæ delatis hactenus aliunde frugibus, vixerat. Eo nimirum tempore Ceres illuc venisse perhibetur, cui frugum inuentio in Attica tribuitur.

Israelitæ cum Iosepho florēt.

Hoc ipso tempore florebant in Ægypto, & vehementer multiplicabantur Israelitæ, eos tum diuina prouidentia, tum Iosephi potentia, prudentiaque protegente: Amosi autem in Ægypto annum iam vigesimum secundum regnante; vt habet Eusebij chronicon. Ad quæ ipsa tempora illud Dauidicum referre licet[c], *vt erudiret principes eius sicut semetipsum, & senes eius prudentiam doceret.* Quamuis enim hæc eruditio ad priora quoque tempora pertineat, nunc tamen erat efficacior, cum diuinitus acceptæ sapientiæ, humana quoque experientia accessisset.

c Psal. 104. 22.

Anno porro sequenti Altadas, quem Africanus Sethin appellauit, Imperij Assyriorum habenas suscepit, ordine vndecimus, cuius res gestæ, sicut & cæterorum, incognitæ.

ANNVS MVNDI 2357.

IOSEPHI 38. IOBI 30.

ALTADÆ 4. Imperij Assyr. 426.

ANTE CHRISTVM 1696.

I. Iobi à puero mores. a a.m. 2318. b ca. 31 16. & seqq.

AGebat hoc tempore Iob in terra Hus, annum vitæ circiter trigesimum, iuxta ea quę superius a disseruimus, vitamque ducebat multis virtutibus illustrem; qualem ipsemet describit b, nominatim autem misericordia in pauperes. *Si negaui,* ait, *quod volebant, pauperibus, & oculos viduæ expectare feci. Si comedi buccellam meã solus, & non comedit pupillus ex ea. Quia ab infantia mea creuit mecum miseratio; & de vtero matris meæ egressa est mecum.* Cum ergo ab infantia benignitatem in pauperes, quorum tunc ingens erat copia, natus enim est sub initia famis, quæ Israelitas compulit in Ægyptum, ad quem videtur alludere, non destitit eandem viam deinceps insistere, sicut & in reliquarum virtutum curriculo exerceri, quas eodem in loco ipse commemorat. Fortassis autem hoc tempore rerum potiebatur domi, defuncto Balac, siue Bela filius Beor qui successit, vt habetur 36 Genes. c & apud Septuag. in fine libri Iob.

c Gen. 36. 33

II. Eiusdem coniugium. d Vide an. m 2319. n. 3 & 4. e lib. 9. de Prep. c. 25.

Sub hoc ipsum tempus, quo Iob trigesimum agebat annum, credibile est eum vxorem duxisse d, quam Septuag. aiunt fuisse Arabissam, nomine Bosorram, siue vt habet Aristæas e apud Euseb. Bassara: ex qua suscepit filium Emmon, puta primogenitum, deinde per aliquot annos reliquos nouem, in quibus filiæ tres; vt habetur initio libri eius. Coniugium autem eius cum Dina, quod Rabini finxerunt, Septuag. interpretũ authoritate refellitur: pręsertim cum illa, si nunc in viuis fuit, 69 annorum fuit: quod supra f quoque notauimus.

f Ibid. n. 6.

(∴)

ANNVS MVNDI 2385.

IOSEPHI 66. IOBI 58.

ALTADÆ 32. & vlt.

Imperij Assyriorum 454.

ANTE CHRISTVM 1668.

I. Altadæ obitus. a l. 18. c. 6. vel 7.

ABit hoc anno à vita atque imperio Altadas, expletis circiter triginta duobus annis, quos illi assignauit Eusebius. Eius nullam fecit mentionem S. August. a de Ciuit. Dei quod eius tẽpore nihil videretur contigisse, quod ad sacram historiam pertineret. Satis tamen constat hoc tempore Iobum, cuius magna frequensq; laus est in sacris litteris, octauum nunc & quinquagesimum annum agentem, bonis omnibus, cum magna vitæ sanctitate, & innocentia abundasse, tempore tentationis pedetętim appropinquãte. Eam enim Hebræi in septuagesimũ vitę ipsius annum retulerũt.

II. Mamythi initium. b l. 18. de Ciuit. c. 7.

Anno proxime sequenti duodecimus Assyriorum Rex Mamythus Altadæ successit, sub cuius regno Iosephum obijsse author est Augustinus b. Verum eum non Mamythum cum Eusebio, quem sequi solet; sed Hormascum vocat. Atqui Mamythum quoque habet Africanus, & Cassiodorus, & pro exiguo discrimine libri omnes tam manu scripti quam editi; eique constanter triginta regni annos tribuũt. Quod autem dicitur Syris & Ægyptijs cœpisse esse formidini, nec patris ignauiam imitatum esse, id à nouo Beroso protectum est, qui impunè licet non credere. Sicut & Authori Testamenti Patriarch. cum ait Gad centesimo vitæ suæ anno esse mortuum. Erratum enim in numeros irrepsisse illud arguit, quod communi recep tóque omnium consensu Hebræi dicunt Iosephum primum omnium filiorum Iacob esse defunctum, cuius vita ad decimum quartum abhinc annum propagatur.

Amrami ortus. c c. 21. extremo edit. Græc. Lat.

Itaque hoc anno, qui est Caathi filij Leui sexagesimus nonus, ponimus natum Amramum filium eius, Mosis parentem, secuti Demetrium apud Eusebium lib. 9. de Præpar. Euang. c qui ait anno Amrami decimo quarto mortuum esse Iosephum, Totidem autem super sunt ad finem vitæ, ac principatus eius.

ANNVS MVNDI 2398.

IOSEPHI 79. IOBI 71.

MAMYTHI 13. Imperij Assyr. 467.

ANTE CHRISTVM 1655.

I. Tempus certaminis Iobi.

SEptuagesimus primus annus adest sanctissimi Iobi, tanto interuallo à Christi Domini ortu distans, quantum fuit spatium ab orbe condito ad diluuium: in quem annum plerique omnes scriptores, qui hac de re meminere, ipsius certamina referunt. Certe Athanasius in Synopsi agens de libro eius,

Passus

Passus est, inquit, cum esset annorum Septuaginta. Cyrillus Alexandrinus in commentariis in Iob. apud Anastasium Nicenum [a], *Ex iis*, inquit; *quæ dicit Scriptura, licet exactè coniectare, quod ipse septem annos egerit, in tentatione, 70. annos natus in initio tentationis.* Quam temporis rationem plerisque recentioribus probatam sequemur. In iis Pererius, Pineda, Del-Rio, Torniellus, & si qui alij. Vtrũ autem ipsemet Iob libri sui Author fuerit, & Moses interpres, non satis constat. Cur autem à Mose versus fuerit in Hebræum; ita docet Author Commentariorum in Iob; apud Origenem [b]. *Inuenimus*, inquit, *in antiquorum dictis, quod cum magnus ille Moses in Ægyptum à Deo fuisset missus, & vehementem afflictionem filiorum Israel videret, & consolari eos minime valeret, vehementes illos atque terribiles Iobi dolores, pro consolatione enarrauerit, & in Scriptura eos ponens, cum adhuc essent recentiores, illi populo dederit*, &c. quæ videtur etiam sensisse Polychronius.

a In qq. in Scrip. q. 31. to. 1. Bibli. Patrum.

Libri Author, & interpres.

b Lib. 11

II. Iobi felicitas.

Dominus ergo, qui sanctissimum virum Iobum, in medio nationis prauæ Idumæorum elegerat, in quem eximios gratiarum & virtutum heroicarum thesauros effuderat, noluit eos occultari sub modio, sed acceptissimum sibi virum, asperrima tentatione probatum, illustrioremque redditum extulit in sublime, vt luceret omnibus, qui deinceps in domo Domini seculis omnibus versarentur. Hic ergo vir cum internis animi bonis erat egregiè locuples, tum externis vehementer abundabat. Principio septem filiis tribusque filiabus, egregiæ omnes indolis, habuit instructam domum; quorum singularis erat in parentem obseruantia, & inter se amor atque concordia. Accedebant, naturales illæ diuitiæ, septem millia ouium, tria millia camelorum, boum iuga quingenta, quingentæ asinæ, numerosumque seruitium, domitorisque necessarium. Quibus rebus omnibus, toto oriente inter Arabes, Idumæosque omnes maximus atque clarissimus effectus est.

III. Cœtus Angelorũ. c Sap. 2. 24.

Hanc tantam felicitatem æquis oculis ferre non potuit is, cuius inuidia iam olim mors [c] penetrauit in orbem terrarum, sed in occasionem eius funditus euertendæ erat intentus. Quandam ergo die, vt exponit Pineda, Tirinus, & alij, sancti Angeli, illius regni hominum, & filiorum Iobi custodes, in eum ipsum locum conuenerunt, in quo duo illi Iobi tutelares versabantur. Eum locum Sathan quoque circumibat. Concilium videbatur, & quasi iudicum consessus, cui præsidebat superior quidam Angelus, Dei vice, ac nomine. Ibi cum de Iobi, totiusque familiæ ipsius sanctitate, tamquam ab amicis ac patronis ageretur, affuit & Sathan, in Angelum lucis se transformare studens. Quem facile agnitum is, qui Dei gerebat vices, interrogat vnde veniat, & an considerarit Iobum, virum, qui mortales omnes vitæ innocentia longe post se reliquerat. Quæ cum aduersarius negare non posset, eò confugit, vt quæ à Iobo rectè fierent, in deteriorem partem interpretaretur: qua Iob non vera erga Deum pietate illi seruiret, sed quasi bonorum temporalium mercede conductus: quæ si illi tollantur inquit nihil reueritus diuinam faciem, illius prouidentiam ac bonitatem apertè criminaturus sit. Quibus ille verbis haud obscurè Iobum exposcebat ad singulare certamen.

à dæmone aditur.

IV. Iobus illi permittitur suis bonis spoliandus.

Angelus autem Dei vicem gerens, qui Iobi fortitudinem exploratam haberet, nihil cunctatus eum concessit aduersario, ita ipsius manu probandum, atque excutiendum, tam ampla cum potestate, vt omnia quæ ad ipsum pertinerent, ipso vno excepto, sibi permissa intelligeret. Ea facultate accepta, è sacro cœtu proripit ille se: & quadam die cum filij ac filiæ Iobi cibum de more sumerent in domo primogeniti, venit primus nuncius, quo cladem à Sabæis illatam referret; abductis quingentis boum paribus, & quingentis asinis, & famulis interfectis. Et sicut non est absurdum ipsummet Sathanam egisse nuncium, ita & Sabæos ad hanc prædam impulisse. Cum autem immotus persisteret vir Dei, suamque in Deum fiduciam retineret, ad illam labefactandam venit secundus nuncius, qui diceret; Ignem Dei cecidisse de cœlo, & tactas oues puerosque cõsumpsisse, de septem millibus ouium nullam superesse; de multis famulis euasisse ipsum, vt tantam calamitatem nunciaret.

1. Clades.

V. Tertia clades continenter nunciatur.

Sed & illo adhuc loquente, de industria enim dæmon nullum dabat sancto viro respirandi locum; neque tempus animum colligendi aduersus dolorem. Venit ergo tertius nuncius, qui retulit Chaldæos fecisse tres turmas, & inuasisse tria illa millia camelorum, in totidem vt apparet turmas disgregata eaque cæsis famulis abegisse. Reliqua erat quarta plaga, quæ hominem cæteris vehementius affligeret, & iam ex triplici impulsu, in ruinam, vt credi poterat, propendentem plane prosterneret: horribilis videlicet septem filiorum, ac trium filiarum clades, quæ ab illo immissa videbatur, cuius imperium venti ac turbines, & spiritus procellarum exequuntur à quibus concussa vndique domus, momento, ne quis elabi posset, hilariter conuiuantes oppressit, & videlicet filiorum vxores, & filiarum viros. Cum enim suas quique domos ac familias haberent, in quibus vicissim excipiebantur conuiuæ, videri possunt & nurus, & generi quicumque ibi aderant, simul contrucidati, atque extincti in domo primogeniti. Neque omissi videntur à Mose, sed nomine filiorum ac filiarum comprehensi. Famulos quoque eadem clade confectos apparet, quando hic quoque nuncius se solum cladem effugisse nunciat.

4. cædes filiorum ac filiarum;

generorum ac nuruum.

VI. Iobi in hac priore lucta constãtia.

Hic Iob siue à sede regia, siue à mensa, cui forte accumbebat, surrexit, & quasi ex certo animi proposito, non ex magnitudine perturbationis, regias dilacerauit vestes, quasi à se abijciens, vt indueret lugubres. Abrasit etiam caput pro more Idumæorum grauiter lugentium, & pro blasphemis vocibus, ad quas eum aduersarius intus vrgebat, philosophicam illam, aut potius diuinam effudit vocem. [a] *Nudus egressus de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc.* Quasi dicat, non ego prædones moror, Arabes, vel Chaldæos, non fortunam arguo vel casum, non dæmones ipsos malorum omnium architectos, Deum ipsum agnosco flagellan-

a Iob. 1. v. 21.

tem; sine cuius nutu aut voluntate nihil cælum contra me, nihil terra, nihil inferi possunt, *Dominus dedit; Dominus abstulit, sicut Domino placuit ita factum est; sit nomen Domini benedictum.* O vocem admirabilem, quæ vna Sathanam multo vehementius afflixit, quam Iobum quatuor illæ clades: simulque sensit quam temerè in se recepisset, Iobum in aliquam vocem, ex doloris impatientia, proruptorum.

VII. An statim fortunis omnibus euersus fuerit.

At iure quis hoc loco, meritóque dubitauerit, quomodo quatuor illis cladibus acceptis Iobus se nudum asserat: num omnia sua habebat in agris? nonne palatium, aut ædes aliquæ in vrbe supererant, in quibus tum residebat, cum ad eum hæc nuncia delata sunt? num conductitiam incolebat domum, vir ille magnus inter omnes orientales? Nonne agri, & vineæ, & horti, & prata supererant? Non deerat certe regia supellex, non domestici multi famuli, non magna copia facti infectique auri & argenti, vt olim [a] Abrahamo & Loto.

a Gen. 13. v. 2. 6.

Non videri, sed paulatim.

Hæc autem omnia illi eodem momento periisse neque scriptum est, neque si periissent, silentio præteritum iri à Scriptura existimandum est. Itaque nudum se dicit, vel vsitata illa auxesi, qua quis ingentem iacturam passus, exclamare solet, *Perij, nullus sum.* Forte etiam prophetico spiritu prouidit, quæcunque supererant breui quoque sibi peritura, sicut & factum est. Neque enim Sathan indulgentior in eum fuit, vt non expleret totam illam, quam acceperat, nocendi facultatem. Reseruata sunt autem diuina prouidentia, quæ mox plurimis, grauissimis, maximéque diuturnis morbis frustra curandis consumerentur, & quæ domestico scelere, per vim fraudemque, quasi iamiamque morituro eriperentur: ipsemet, denique quasi abominandum cadauer, suis alienisque ædibus pelleretur. Sed ad historiæ seriem redeamus.

VIII. Apparatus ad alterum certamen.

Primo congressu victus aduersarius, cum alterum quasi concilium Angelorum celebraretur, in illud se iterum insinuat, aut quasi ad causam dicendam rapitur, tanquam petulantissimi mendacij, atque inuidiæ reus. Vbi cum silentio dedecus suum tegeret, obiurgatoria interrogatiune pulsatur, vt diuini testimonij de sancto viro veritatem, vt Iobi virtutem, vt suam ipse malitiam fateatur. At Sathan pro implacabili suo in Deum hominesque odio, atque inuidia, quæ nisi hominis exitio satiari non potest, Iobi patientiam extenuat, quasi iactura externarum rerum facile ferri possit. Certius viri virtutem exploratum iri, ex ipsius corporis morbis, atque doloribus. Quam ad rem cum Dominus præbuisset assensum, exclusa duntaxat licentia mortis inferendæ, ille facinus in innocentem meditatur, præterito multo atrocius; ad quod, præter antiquam improbitatem, nouo pudore atque dedecore incitabatur.

IX. Quam primum à dæmone susceptum.

b lib. 9. de Præp. c. 25. εὐαγγελ.

Quantum autem interiectum fuerit temporis inter vtrumque certamen, certo sciri nequit, cum id Scriptura tacuerit. Aristæas apud Eusebium [b], ait eodem ipso die, quo iacturam bonorum omnium fecerat, etiam corpus vlceribus oppletum fuisse. Chrysostomus, Basilius, atque Olympiodorus breuissimum tempus interpositum putant; idque consentaneum est flagrantissimo teterrimi hostis nostri odio, cui nullum tempus diuinitus præfinitum fuerat. Itaque tantum distulisse putandum est, quantum necesse fuit ad excogitandum quomodo seclusa morte, maximis illum, probrosissimisque doloribus cruciaret; si quomodo fieri posset, vt parieti, ex priori quassatione inclinato, nutantique incumbens, illum prorsus euerteret.

Toti eius corpus morbis corruptũ.

Quamprimum ergo lugentem Iobum, & in decem filiorum funeribus occupatum inuadit, & omnibus corporis humoribus, partibusque, à recto ac naturali statu dimotis, totum illius corpus maligno vlcere infecit, itáque afflixit, vt à summis vnguiculis, vsque ad capitis verticem, nulla particula remaneret incolumis: sed interna omnia, externaque membra, implacabilibus cruciatibus æstuarent, quæ accuratissima diligentia Pineda noster persecutus est totis 12. sectionibus, vbi ad 30. sancti vir morbos enumerat.

X. Sed ordine quodam.

In hisce porro morbis, præter acerbissimum doloris morsum, quem omnibus externis internisque sensibus inferebant, ordo etiam & diuturnitas temporis consideranda sunt, quibus non leue tantis hisce ærumnis incrementum accedebat. Cum enim formidaret, ne si cum tota illa maiorum cohorte in Iobum incubuisset, hominem ferendo imparem extingueret: & rursum speraret eum se facilius in desperationem acturum si alij ex aliis quotidie morbi pullularent; ita à veteratore illo certamen institutum est, vt prioribus labefactatus, posterioribus in terram afflictus procumberet. Quod suadet etiam ordo seruatus in primis illis quatuor calamitatibus, aut inferendis, aut nunciandis.

XI. Et per septennium.

Iam quod ad tot tantorumque malorum diuturnitatem attinet, omissis aliis multorum sententiis, existimo illam esse vero simillimam, quæ hoc certamen septem annorum longinquitate definit, si tamen ita modificata fuerit, vt non septennium sub dio, in sterquilinio nudum, hyemes atque æstates iacuisse credamus, sed is fuerit huius quasi tragœdiæ septimus calamitatis actus. Primum enim internis, vt videtur, doloribus correptus, affligitur lecto: aduocantur illico medici, adhibentur curationes, successu pene nullo; vna ægritudine nonnihil remittente, intenduntur aliæ, nouæ etiam succrescunt, & internæ foras erumpunt, res familiaris in remedia exquisita consumitur. Neque enim credibile est hunc sapientem virum ab his abhorruisse [a], quantumuis exploratum haberet, hæc sibi diuinitus contingere. Cumque dudum greges & armenta periissent, & domi vxor, cognati, famuli, vt in re deplorata, plurima compilassent, fundi denique, domusque distrahuntur.

a Eccl. 38. 4.

XII. Quando in sterquilinio depositus.

Septimo tandem anno cum horrenda lues totum corpus occupasset, neque spectaculum oculis, neque naribus fœtor vlli esset vltra tolerabilis, sed terra vndique mephitim exhalaret, qua tecta omnia perfusa inficiebantur, ex vrbe quasi mortui cadauer, certe animam agentis effertur, & in sterquilinio deponitur. Id vero cum omnium oculis esset obiectum, omnium sermonibus, tanquam res admodum insolens vbique vulgaretur, eius

amici

amici Dynaſtæ tam nouo rumore icti, qui domi ægrotantem per nuncios de more viſitarant, eodem per ſeſe ipſi tum venere. Itaque Olympiodorus amicos longo denique interuallo ad Iobum veniſſe dicit. Et Septuaginta ad idem reſpexere tempus, cum de vxore Iobi, quam certiſſimum diaboli telum vocat Chryſoſtomus [a], ita loquuntur. Cum autem multum tempus proceſſiſſet, dixit ei vxor ſua, *quouſque ſuſtinebis*, &c. *Conſidera*, inquit Chryſoſt. *mulieris cum ſcelere coniunctam calliditatem, quemadmodum à temporis diuturnitate ſtatim ducat exordium.* Et mox, *Tempus*, inquit, *ipſum tua verba refellit, quod cum ſit iam diuturnum, mala tamen ipſa non tollit.* Hæc ipſe: quæ nemo non videt rectius in ſeptennium, quam in aliquod breue tempus conuenire.

& ab amicis viſitatur.

a *hom.* 28. *in* 1. *Cor.*

ANNVS MVNDI 2399.

IOSEPHI vltimus.

IOBI 2.

MAMYTHI 14.

Imperij Aſſyriorum 468.

ANTE CHRISTVM 1654.

I. Ratio temporis de Ioſephi obitu.

VLtimus eſt hic Ioſephi annus, quo octogeſimum expleuit principatus annum, vitæ autem centeſimum decimum anno ſuperiore inchoatum. Eaque in re nobis cum Euſebio conuenit, ſicut & in anno Promiſſionis, & tertiæ ætatis, & Mamythi regis Aſſyriorum. Ei tamen in eo aſſentiri non poſſumus, quod hinc ſtatim inchoat Hebræorum ſeruitutem, quam ad centeſimum quadrageſimum quartum producit, qui ſit Moſis octogeſimus. Nam Scriptura [a] apertè docet, non ſtatim à Ioſephi morte Hebræos affligi cœpiſſe, aut ſeruire, ſed prius mortuos fuiſſe ait omnes fratres eius, omnemque cognationem illam: atqui ex eadem Scriptura [b] conſtat Leui, qui nunc centeſimum decimum quintum agebat, ad 137. perueniſſe. Ergo ſaltem de illa ſumma annorum ſeruitutis duo & viginti anni detrahendi ſunt. Eadem ſentiunt ſcribuntque Hebræi in maiore ſuo Chronico.

a *Exod.* 1. 6.

b *Exod.* 6. 16.

II. Ioſephi obitus, & familia.

c c. 50. 22.

De morte porro Ioſephi hæc habet Scriptura [c]. *Et habitauit in Ægypto cum omni domo patris ſui, vixitque centum & decem annis.* In eodem vtique regno habitauit Ioſeph cum fratribus, non tamen in eadem prouincia. Illi quippe Geſſen, ipſe in vrbe regia, vt Ægypti Proregem decebat: quò etiam moribundum eos euocaſſe par eſt credere. Spatio autem octoginta annorum principatus ſui, *Vidit filios Ephraim vſque ad tertiam generationem.* Vidit nimirum Edom, filium Sutalaam, filij Ephraim. *Filij quoque Machir, filij Manaſſe nati ſunt in genibus Ioſeph.* qui ſcilicet eos recens natos ſuis excepit genibus. Quoniam vero à Moſe dicitur Ioſephus ſub mortem fratribus ſuis eſſe locutus, putant Hebræi omnes tum fratres Ioſephi fuiſſe ſuperſtites, primumque omnium Ioſephum è viuis exceſſiſſe, Leui autem poſtremum, vt eſt in maiore eorum Chronologia [d], quod ſatis probabile videtur, licet ex Scriptura non accipiat firmitatem.

d *Seder Holam*. c. 3.

III. Extremum cum fratribus colloquium.

a *v.* 23.

Cum ergo Ioſephi ætas & principatus extremas attigiſſet metas, ad mortem ſe comparans, euocatis ad ſe fratribus, *Poſt mortem meam*, inquit [a], *Deus viſitabit vos, & aſcendere vos faciet de terra iſta, ad terram quam iurauit Abraham, Iſaac & Iacob.* Quidam exiſtimant denunciationem diuinæ viſitationis, eſſe prædictionem ſeruitutis; quoniam viſitatio in ſacris litteris tam conſolantis eſt, quam caſtigantis. Verùm, quod ſubditur, *& aſcendere vos faciet*, quod expoſitionis cauſa ſubditur, ne ambigua voce turbarentur, oſtendit benignam & ſalutarem intelligi viſitationem. Nec opus erat triſtiore vaticinio præproperè affligi Hebræos in Ægypto. Imitatur porro Ioſeph parentem Iacobum, in adiurandis fratribus de transferendis Lipſanis ſuis ex Ægypto, quod poſtea Moſes fideliter executus eſt [b]. Veritus, vt ait Chryſoſtomus [c], ne Ægyptij corpus iuſti haberent in Idololatriæ & Impietatis occaſionem. Nec ſtatim transferri iuſſit, ne Ægyptij pro ſua in Ioſephum reuerentia, & amore, id prohiberent: eſſent autem Iſraëlitis pignus promiſſæ viſitationis, & emigrationis ex Ægypto: vtque idem dux eſſet reditus ex Ægypto, qui eos in Ægyptum induxerat.

Transferri cupit corpus ſuum in Chananæidem.

b *Exod.* 13. *v.* 19.

c *hom.* 67.

IV. Conditur à ſuis.

Cæterum etſi Moſes ſcribit conditum aromatibus Ioſephi corpus, repoſitumque in loculo in Ægypto, nihil eſt neceſſe propterea exiſtimare Ioſephum honorificè ab Ægyptiis fuiſſe tumulatum, ex tenero in ipſum affectu, vt ait Abulenſis. Id enim Moſes non ſignificat, & his honor atque affectus rectius fratribus, filiis ac nepotibus tribui poteſt, quorum longe maior erat in ipſum amor, atque obligatio, & huiuſmodi ſumptibus facile pares eſſe poterant. Quidam in marmoreo loculo poſitum putant; alij in ligneo puta cedrino, vel cupreſſino. Et vtrumque verum eſſe poteſt, & capſa lignea in marmoreo potuit includi tumulo, & inde cum res exigeret efferri, atque aſportari poſſet.

Ioſephi laus ieiunior ab Hebræis.

Ioſephi porro veriſſimis iuſtiſſimiſque laudibus Hebræi minime ſe pares eſſe poſſe crediderunt, quando in tam glorioſo argumento tam ieiunos ſeſe, tamque aridos exhibuerunt. Nam diſertiſſimus Hebræorum Philo, corporis eius formam, linguæ facundiam, mentis prudentiam celebrauit, aut tribus potius verbis perſtrinxit. Flauius autem hoc tantum [d], *Vir admirabili virtute præditus, in omnibus negotiis prudens, & poteſtate bene vſus: quibus artibus factum eſt, vt neque externum genus, neque calamitas de qua diximus, quidquam officeret, quo minus ad ſummam dignitatem eueheretur.* Hæc illi.

d *l.* 2. *Ant.* c. 4. *fin.*

V. Alia plenior à continentia.

Omittunt ergo admirabilem illam aduerſus inſanam mulierem continentiam prædicare, quam ſingulæ locorum, perſonarum periſtaſes, pene prodigioſam reddunt. Omittunt dulciſſimam illam in condonanda tanta, tamque atroci, ac diuturna fratrum iniuria placabilitatem, non quæ vix exorari

Placabilitate.

se denique, fictique muneribus, officiis, lacrymisque patiatur; sed quæ vltro se reis offerat, quæ propriis se lacrymis, & lactea verborum lenitate prodat: quæ capitalem improbissimorum reorum culpam excuset, extenuet, & quantum fieri poteit, aliò transferat: indulgentissimum denique patronum inimicorum, non fortem ac vehementem actorem agat.

Pietate in Deum.

Omittunt constantem illam pietatem in Deum, quam neque plagiaria venditio, neque ignominiosa seruitus, neque ærumnosus carcer, neque facinorosorum hominum, & idololatrarum conuictus, imò neque octoginta annorum principatus vel tantillum labefactarunt. Nam post tam multos blandientis fortunæ, sæuientisque flatus, moriturus suam in Deum fidem, spem, charitatem abundè testatam reliquit, dum diuinum à fratribus iusiurandum exigit, dum diuinam spondet visitationem, & in spem futuræ vitæ in terram sanctam transferri se postulat. Denique dum eius prædicat bonitatem, qui alienum crimen in multorum, atque adeo eorum ipsorum bonum salutemque conuertit, qui illud nefariè perpetrarant.

VI. Charitate in fratres.

Omittunt singularem illam charitatem in fratres, quam ego sane non crediderim ab illa, quamuis eximia, liberalitate metiendam, qua ipsos pene 80. annos, cum totis ipsorum familiis, plures scilicet hominum centurias enutriuit. Nam post mortuum ac sepultum patrem dicebat [a], *Ego pascam vos, & paruulos vestros*, non ab illis in mutua agnitione lacrymis, mitissimisque complexibus æstimandam: sed, mirum dictu, ab illa ipsa vexatione, qua ingeniosè, charitas quippe ingeniosa est, fratres suos ad proprij criminis agnitionem, ac deplorationem adduxit, vt dicerent, nam iterare dulce est [b]. *Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum, videntes angustiam animæ illius, dum deprecaretur nos, & non audiuimus, idcirco venit super nos ista tribulatio.* Et rursum, *Nunquid non dixi vobis, nolite peccare in puerum, & non audistis me? En sanguis eius exquiritur*: à vindice criminum videlicet, atque vltore Deo. Hæc enim charitas animas immortales, aliquo scelere contaminatas, ac mortuas emaculat, ac vitæ reddit. Illa vero liberalitas curat ista corpora, mille morbis, sordibusque obnoxia, & aliquando moritura.

a c. 50. 21.

b cap. 42. 21, 22.

VII. Modestia & demissione animi.

Omittunt, aut certe vix attingunt, illam in summa fortuna, non solum moderationem, ex qua fiebat vt nihil esset in verbis eius superbum, in vultu sæuum, in oculis minax, in incessu arrogans, in tota actione & gubernatione violentum; sed demissionem animi plane singularem, quæ illum Ægypti Proregem, illum ex Regis prædicatione mundi Saluatorem: illum qui in regio curru, in stola byssina, in torque aurea, in Regis annulo signatorio, flectentibus vbique genua populis circumferebatur; illum qui in frequentissimo optimatum ac Dynastarum consessu, audierat sibi dicentem regem [c], *Ego sum Pharao; absque tuo imperio non mouebit quispiam manum aut pedem in omni terra Ægypti.* Illum, inquam, eò adducebat animi demissio singularis, vt minimè verecundaretur fratrum, generisque sui humilitatem agnoscere: & coram ipso rege, aulicisque prædicare vitam pastoritiam, quam illi detestabantur, & extremos fratrum in conspectum Regis adducere: tametsi eorum abiectio, & plebeia vitæ ratio, in Ioseph ipsius contemptum ac dedecus apertè redundabat: vt minime mirum sit olim puerulum, patris delicias, vxoris dilectæ primogenitum, cum filiis Zelphæ & Balæ ancillarum, potius, quam cum liberis Liæ ingenuæ, frequentem fuisse.

c Gen. 41. 44.

VIII. Dono prophetiæ, & patientiæ.

Omittunt prædicare diuinum illud prophetiæ donum, in enarrandis somniis diuinitus immissis, in prouidendis enunciandisque futuris, quod vt illi, ex iniquissima fratrum inuidia, tristissimam calamitatem intulit, ita illum ex diuina bonitate ac munificentia, in supremum pene rerum humanarum fastigium extulit. Omittunt incredibilem illam fortitudinem, atque inæstimabilem patientiam, qua in eius pectore dominante, non induxit animum 13. ipsos annos, per litteras aut internuncios plagiarios accusare fratres, apud dilectissimum parentem: non ab eo in molestissimis ærumnis suis, exilio, infamia, carcere, seruitute, capitisque discrimine auxilium implorare, consolationem vicissim dare, atque accipere: sed Dei iudicio, cui visum fuerat opportunum, alterum latere miserum, alterum mœrere miserabilem, constanter obsecundare. Quin etiam toto triennio potuit Proserpinam illam, in sua iustissima causa non accusare, non iniustissimum crimen diluere; contentus obiter, vnóque verbo, semel suam innocentiam contestari.

IX. Prudentia mirabili.

Omisi ego pene Prudentiam, in qua Patriarcha noster vehementer excelluit, in qua celebranda totus est Philo, qui in Iosepho viri politici omnium absolutissimi specimen exhibere conatur. Si quid tamen à nobis quoque lector desiderat, repetat memoria [a] mirabilem eius prudentiam in consilio congregandi frumenta sex capitibus eminentem. Eminet & in suis in terra Gessen, non solum optimo terræ loco collocandis, sed quantum fieri poterat, seorsim ab infidelium turbis, simulque à publicis belli pacisque muneribus, sub regiorum pastorum titulo eximendis. Eminet in probanda fratrum suorum, in Benjaminum vterinum suum, de capite periclitantem, charitate, & persona sua diutius tegenda, & dissimulanda. Eminet denique vel maxime in acquirenda tota Ægypto principi suo, cum omnium subditorum ære, pecoribus, agris, ipsáque libertate singulorum, sine cuiusquam querela, murmure, aut tumultu. Et rursus in acquirenda subditorum omnium in principem beneuolentia, cuius indulgentiæ, ac liberalitati fortunas suas omnes, seipsos, suamque libertatem debere se verissimè fatebantur.

a an. Ioseph. 31. n. 10.

X. Et similitudine cum Christo.

Omittam ego quoque hoc loco tam expressam Iosephi cum Christo Domino similitudinem, tam illustrem atque insignem imaginem, vt minime dubitet Rupertus [b] dicere, Iosephum tota vita sua ab ortu ad interitum præclarè repræsentare Saluatorem, quæ nos in Annalibus ad vnum & viginti capita retulimus, hoc autem loco prætermisimus, iis contenti

b l. 8. c. 18.

quæ

quæ de virtutibus eius paulò ante disseruimus, quæ Epitaphij quoque instar erunt.

Est porro hic secundus annus tentationis magni Iob; in quo ingrauescente malo, nullius pene erat aut noctu, aut interdiu quietis particeps, vt ipse cap. 7.[a] significat. Vt illi non male accini posset illud Dauidicum[b]: *Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius, vniuersum stratum eius versasti in infirmitate eius.*

a c. 7. 3. 4. b Ps. 40. 4.

ANNVS MVNDI 2401.

PROMISS. 288. IOBI 74.

MAMYTHI 16.

Imperij Assyriorum 470.

ANTE CHRISTVM 1652.

I. Clades Ephraimitarum.

ANnus hic quartus certaminum Iobi, dat initium quadragesimo nono Iubilæo, & vigesimo quinto seculo ab ortu rerum. Ad quod tempus referendam putamus cladem Ephraimitarum, quæ totam pene familiam inopinato casu extinxit, vt habetur cap. 7.[a] primi Paral. vbi numerantur nouem filij Patriarchæ Ephraim à Gethæis occisi. Nam omnes eodem patre fuisse genitos ex eo constat, quod alioqui Ephraim vidisset octo aut nouem filiorum suorum ætates, quod fuit illo tempore inauditum: quo tempore in Iosephi felicitate positum est, quod tertiam vidit generationem filiorum Ephraim[b]. Quin & illi omnes quasi iuuenes simul ad bellum processissent, abauus scilicet & proauus, cum abnepote & pronepote. Nec obstat modus loquendi Scripturæ, qui nonnullos induxit in fraudem. Illa enim repetendo sæpius *filius eius*, visa est significare seriem generationum; quod tamen Hebraïcæ phrasi tribuendum est, quæ aliquando illa repetitione gaudet. Et ita eum locum explicant Abulensis[c], Serarius[d], Mariana[e].

a v. 20. 21. b Gen. 50. 22. c q. 7 in c. 7 Iosue. d in c. 7. Iosue. e in c. 7. 1. Par. v. 20

II. Quando contigerit.

Hanc porro cladem ad hoc tempus distuli, quo Ephraim iam octogesimum supergrediebatur annum, vt iam nouem filios bellatores habere posset, & nihilominus nouæ generationi habilis esset. Accedit quod credibile est viuo Ioscpho Ægypti Prorege, Gethæos id facinus non fuisse aggressuros, ne omnes Ægypti vires ad suam vnam ciuitatem perdendam traherent. Nec tamen hanc cladem vltra distulimus, ne deesset tempus progenitoribus Iosue, qui eodem locô mox recensentur, qui nihilominus temporis angustiis valde coarctantur. A Beria enim vsque ad Iosue natiuitatem septem sunt generationes, & anni duntaxat nonaginta. Nisi forte aliqua confusio in tot propriis nominibus contigit. Nam Latina, Græcis, Hebraïcisque non plane consentiunt.

Beria. Thale. Thaan. Laadan. Ammiud. Elisama. Nun. Iosue.

III. Gethæi inuaserunt Ephraimitas, non contra. f 1. Par. 7. 21.

Dicendum præterea illa verba Scripturæ[f], *Occiderunt autem eos viri Geth indigenæ, quia descenderant*, scilicet Gethæi, *vt inuaderent possessionem eorum*, Siue greges & pecora eorum, vt in Hebræo & Græco, in hanc sententiam accipienda esse, vt dicamus Gethæos è Palæstina populos, assuctos ex rapto viuere, descendisse in Ægyptum prædarum causa: & in Ephraimitas, qui primi in terra Gessen occurrerunt, aut primi animosè sese certamini intulerunt, irruisse, eosque omnes dum frater fert opem fratri interfecisse. Ita merito sentit Serarius noster. Primo quia Gethæi prædones erant, non Ephraimitæ; deinde quia prædones isti dicuntur descendisse vt inuaderent possessiones eorum. Atqui ex oppido Geth, & reliqua Palæstina descenditur in Ægyptum; & vice versa ex Ægypto ascenditur in Palæstinam. Fauet etiam quod dicuntur descendisse ad inuadenda pecora eorum, vtique Israelitarum, quorum possessiones erant pecora. Denique non est credibile paucos Ephraimitas, seorsim ab aliis Israëlitis, Ægypto abire, & bellicosissimam gentem, staturæ gigantææ, inuadere voluisse, & possessiones eorum occupare; quod ne post subactam quidem reliquam Chananitidem, temporibus Iosue, vel Othonielis ausi sunt. Quod si Gethæos inuasores dixeris, & Ephraimitas, dum incautius sua tueri conantur, circumuentos, atque interfectos fuisse, omnia rectè consentient.

IV. Ortus Beriæ.

Hac tanta clade accepta, *Ephraim pater eorum luxit diebus multis, & venerunt fratres eius*, Manasses videlicet, & alij filij ac nepotes Iacob, *vt consolarentur eum*. Transacto luctu, vt repararet orbitatem, quamuis octogenarius, *ingressus est ad vxorem suam; quæ concepit, & peperit filium, & vocauit nomen eius Beria, eo quod in malis domus eius ortus esset*, iuxta notationem vocis eius.

ANNVS MVNDI 2403.

PROMISS. 190. IOBI 76.

MAMYTHI 18.

Imperij Assyriorum 472.

ANTE CHRISTVM 1650.

I. Hebræorum traditio de obitu singulorum Patriarch.

DIctum est supra ex traditione Hebræorum, Iosephum primum omnium filiorum Iacob esse defunctum. Ex eadem habetur mortuum hoc anno Simeonem anno cētesimo vigesimo vitæ suæ[a]. Cæterorum quoque Patriarcharum vitæ periodum, quam Scriptura non tradidit, ex eadem traditione[b] mutuabitur. Est enim admodum rationi consentaneum notatos à senioribus, per manusque traditos annos singulorum Patriarcharum, principum tribuum singularum. Cum autem hoc anno 190. Promissionis factæ Abrahamo, Eusebij chronicon ponat primum annum Misphármutosis Ægyptiorum regis, eique sex & viginti regni annos tribuat, ex eo sequitur sub eius regno omnes Patriarchas Iacobi filios mortuos esse, vno excepto Iosepho, quo facilius fuit extremos vitæ ipsorum annos notare.

a In Seder Holam. b Test. Patriarch.

II. Simeonis vita, & mores.

De Simeone porro nihil admodum occurrit in Scriptura, quo eius celebretur funus. Nam quæ à Iuditha memorantur, quam vim habeant ad commendationem zeli eius diximus, cum de cæde Sichimitarum

agere mus. Extat in eum morituri patris querela, & accusatio verius, quam benedictio. Moses eius tribum, in benedictione tribuum præterijt. Nec sine causa ipsum elegit Ioseph ex omnibus fratribus, quem in vincula in Ægypto compingeret. Certe in libro Testament. Patriarcharum Simeon accusat se præ cæteris inuidiæ in Iosephum, & voluntatis occidendi ipsum, seque diuinitus punitum fatetur, aliáque id genus. Nominatim autem repositum eius corpus in theca lignea minime obnoxia corruptioni, & in Hebron clam Ægyptiis esse translatum, quorum sit apud Authorem fides.

Sextus Iobi annus.

Hoc porro anno Sanctissimus Iobus sextum iam annum cum morbis acerbissimis luctabatur, & corpori ægrè cohærentem animam trahebat.

ANNVS MVNDI 2404.

IVDÆ 119. & vlt. IOBI 77.

MAMYTHI 19.

Imperij Assyriorum 473.

ANTE CHRISTVM 1649.

I. Obitus Iudæ.

Moritur hoc anno Iudas Patriarcha, ordine natiuitatis quartus, dignitate facile primus, quando primogenituræ ius Rubeni ereptum [a], Iudas quod ad principatum, Ioseph quod ad duplicem portionem, Leui quod ad Sacerdotium obtinuit. Mortem eius præterijt Moses, quam 119. anno Hebræi [b] tradunt contigisse. Nec sane à nobis silentio prætereundus est, quem eximijs laudibus extulit moriens pater; quem à fratribus laudatum iri affirmauit, quem Deus ipse fratribus omnibus antetulit, quando ex eius familia nasci voluit mundi Saluatorem, & magnam partem regum & principum, qui Dei populum guberoarunt, quorum aliqui fortitudine, pietate, sapientia, diuitijs principes omnium penè ætatum antecesserunt: cuius tribum ita benedixit Dominus, vt omnium numerosissima semper fuerit.

a Vide in 1. Paral. 5. 1. 2. & ibi Vatab. & Abul.
b Seder Holam zuta. Test. Patr. c. 4.

II. Eius regiæ virtutes.

Quoniam ergo Iudas diuina prouidentia regiæ tribus progenitor ac parens fuit regijs eum virtutibus Dominus commendabilem reddidit. Fortitudine in primis; nam Scriptura [c] testatur eum inter omnes fratres suos fortitudine præstitisse, & vt ostenderet eam regiam esse virtutem, illico subdit; *de stirpe eius principes generati sunt*. Eiusdem fortitudinis causa, eum catulum leonis appellat Iacob, & in ea similitudine explicanda diutius immoratur. Requiritur in Principe prudentia rerum gerendarum, populi in eum amor & veneratio, & singularis Dei fauor, qui illum in principem eligat atque tueatur, amor & cura subditorum, qui illi à Deo commissi sunt, zelus denique iustitiæ; quæ omnia in Iuda præstitisse Scriptura dubitare non sinit. Addamus & animi demissionem ex Testamento Patriarch. virtutem in plebe modicam, in regibus ac principibus plane regiam. Prohibuisse enim dicitur, ne in pretiosa veste sepeliretur, neque exenteraretur, quod pertinet ad conditionem Ægyptiorum Dynastis frequētatam, qualem vidi at Iacobo & Iosepho multa cum magnificentia impensam. Denique vt reduceretur in Hebron.

c 1. Par. 5. 2

III. Eius consilium venditionis an criminosum.

Neque vero laudi eius officere arbitror, quod ab illo profectum est consilium de venditione Iosephi. Neque enim simpliciter venditionis illius auctor fuit, sed id tantum vere affirmauit, melius esse vendi Iosephum, in spem aliquam futurorum, quam in cisterna dira fame, frigore, illuuie cruciatuum certa necari. Huiusmodi enim mors longe peior est, atque crudelior, quam dura, atque aspera seruitus. Ergo cum seruitutem suasit paratis occidere, minus malum suasit, ad auertendum maius. Illud autem malum, comparatione huius, habet rationem boni. Nec tamen in animo est eius cum Thamare negotium excusare, quod Moses Deo inspirante, tam accuratè descripsit, ad obstruenda ora Iudæorum, & superbiam retundēdam magno supercilio iactantium Patriarchas suos. *Ecce*, inquit Rupertus [a], *os illorum obstruit alienigena Thamar, & adulterinus Iudæ concubitus, vnde Duces suos, Principes suos. Reges suos, Prophetas suos, & seipsos emanasse, si dissimulare velint, palam coarguantur. Omnis gloria gentis, cuncta nobilitas populi huius ex hoc adulterio profluxit.* Respexit fortasse Rupertus Iosephum ista dissimulantem, & silentio suo frustra obruere conantem; quæ sacræ litteræ tam apertè in lucem protulerunt. Idem Rupertus [b] benedictionem Iodæ Christo Domino pluribus accommodat.

Quæ in Iuda improbata ad dedecus Iudæorum.

a l. 8. c. 38.
b l. 9. c. 28. 29. 30.

ANNVS MVNDI 2405.

AMRAM 20. IOBI 78.

MAMYTHI 20.

Imperij Assyriorum 474.

ANTE CHRISTVM 1648.

I. Extrema Iobi certamina.

Adest aliquando tempus Iobi resurrectionis, quando decurso septennali calamitatum non curriculo, sed longissimo diuturnissimóque spatio, cum Dauide canere potuit: [a] *Deus quis similis tibi? quantas ostendisti mihi tribulationes multas & malas, & conuersus viuificasti me. Multiplicasti magnificentiam tuam, & conuersus consolatus es me.* Verum gloriosa hæc epinicia, postrema pars diuturni certaminis, postremusque Tragœdiæ actus antecessit, priore huius anni parte, posteriore victoria secuta est. Quod ad temporis diuturnitatem, & septénnem tentationis periodum attinet, iam supra [b] diximus quæ nos in hanc sententiam adducerēt. Quibus addi potest voluisse dominum Sathanæ os penitus obstruere, ne is posset aliquid super temporis breuitate cauillari, vt notauit Chrysost. [c] Quantacumque enim vexatio maximam capit ex propinquo fine consolationem. Cum ergo Dominus absolutissimæ patientiæ exemplar mortalibus, in hoc famulo suo exhibere statuisset, æquum fuit vt eius fortitudo, hac longanimitatis gloria non careret.

a Psal. 70. 20.

in fine septennij.
b a. m. 2398 n. 11.
c Ep. 3. ad Olympiadem.

II. Effertur in sterquilinium vt detestandũ cadauer.

Septimus igitur peragebatur annus quo, Iobus, in asperrimæ tentationis fornace, tanquam vas auri solidum probabatur, & dum alij ex aliis morbi nascebantur, ita gloriosum & inuictum athletam exercebant, vt illum vnum non frangerent: cæteris, etiam in alieno corpore intolerabiles viderentur: ita pestilentissimus vlcerum fœtor naribus, ita diurni nocturnique planctus auribus, ita multiplex vermium scaturigo, & fœda sanies vndique defluens; omniáque contaminans, horribilis spectatorum oculis videbatur. Ergo de exportando foras in sterquilinium cadauere deliberatur, eóque, vt apparet, non inuito statuitur: effertur seruulis & sandapilariis, contagionis metu, vultum auertentibus, in fimo deponitur, omnibus eum tanquam ominosum spectrum auersantibus: vbi inuictus athleta ebullientem vndique cum vermibus putredinem testa radebat, & terræ glebas sanie perfundebat.

III. Vbi ab vxore impia obiurgatione vexatur.

Dedecus hoc ac probrum inhumanæ crudelitatis, & patientiæ incomparabilis gloria, ne diuturna foret, diabolicum vxor remedium excogitat, si se ipse, post vltricem in Deum blasphemiam se interimat: sic nimirum tam diuturnis malis facile, & expeditum remedium inuentum iri. Huc quidem à principio spectabat Sathan, sed viri virtutem reueritus, metuensq; pro victoria confusionem, septem annorum tormenta tanquam idoneas dispositiones præmisit, quibus contrucidatus ac discerptus, vltimum hunc impetum, quasi à commiserante vxore profectum, ferre non posset. Verum Iob, qui nullam hactenus in acerbissimis doloribus ediderat vocem, audita muliere, quæ tanquam vnguis in vlcere, crudelius in virum suum quouis cacodæmone sæuiebat, vultu ad seueritatem composito a, *quasi vna*, inquit, *de stultis mulieribus locuta es*, vsque adeo stultum consilium suggessisti. *Si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non suscipiamus?* Æquum est enim nos de manu diuinæ prouidentiæ æquè vtramque recipere fortunam. Cæterum non prius sceleratum mulieris consilium Iobo suggestum fuit, quam ille sub dio, ab hominum cœtu exclusus, iaceret in stercore. Id tum ex ordine narrationis vulgatæ intelligitur, tum ex pleniore mulieris narratione, quæ habetur in Græcis, ex qua cognoscitur morborum diuturnitate consumpta fuisse, quæ Sathan reliqua fecerat; adeo vt cogeretur vxor eius & famulari, & corrogare stipem, vt mariti necessitati succurreret. Vt testantur Basilius, Chrysost. & Olympiodorus in Catena.

a c. 2. 10.

Eius mendicitas.

IV. Amicorum Iobi aduentus.

Hic erat Iobi rerum status, qui conscios omnes in stuporem agebat, omniumque sermonibus longè latéque circunferebatur, videri hominem in Ausitide, aut hominis potius spectrum in sterquilinio, hominis quondam beati, nunc in tantam deuoluti miseriam, vt de ea vix quispiam oculis ipse suis credere possit. Quæ cum ad amicos Iobi, rumore nuncio perlata essent b, *condixerunt ipsi inter se, vt pariter venientes, quisque de loco suo, visitarent eum, & consolarentur.* Non enim ante vltimum hunc tentationis actum ad Iobum venerunt. Inuenerunt quippe eum extra oppidum in sterquilinio, ad extremum vsque spiritum cum morbis, & impurissimo spiritu luctantem, vt ex serie textus patet. Et perspicuum est amicorum cum Iobo disputationes, tum Dei quasi præsidiis sententia definitas, tum fortunæ Iobi commutatione terminatas. Adueniunt itaque amici Iob, vt in aduersis veræ amicitiæ officia persoluant.

b c. 2. 11.

V. Conspectus primus, cum septiduo silentio.

Cumque ad vrbis mœnia propinquarent, hominem in sterquilinio sedentem conspicati, non agnoscunt. Accedunt propius, deformatum totum, & pristina oris dignitate turpissimo vlcere, morbóque obliterata, vix Iobum esse credunt, cœlum suspiciunt, Dei occultam & humanis mentibus imperuiam prouidentiam venerantur. Rursum conuersis in Iobum oculis, cum ingenti clamore & eiulatu lacrymas edunt, vestibusque discissis, puluerem capitibus aspergunt, & eum tanquam mortuum lugent, quem ipsis quoque mortuis miserabiliorem vident. Humi se quoque abijciunt, atque sedenti in terra, & in tanta calamitate iacenti, assident septem diebus, totidemque noctibus, non nisi breuissimo tempore, ad necessaria vitæ munera digressi, ad multam vsque noctem sessitantes, summo diluculo iterum reuertentes, vt explicat Olympiodorus. *Nemoque loquebatur ei verbum*, quoniam nullam tam ingentibus ærumnis parem verbis consolationem afferre se posse cognoscebant. At vbi Iob prior aperuit os suum ad deplorandum calamitatem suam, eius orationem amici vicissim exceperunt contenti nunc eius miseriis angi, & vt par est credere, veste obtegere, & cibo aliquo recreare.

VI. Iobi cum amicis disputationes

Septem ipsis diebus in tristi silentio euolutis, Iob ad suas, humanique generis deplorandas miserias aggreditur, quas amici eius non diuinæ probationi, sed eius anteactæ vitæ peccatis attribuunt, quòd improbum atque impium videatur existimare, Deum insontem aliquem supplicio afficere. Quibus resistens Iob vitæ suæ innocentiam pertexere cogitur, docereq; non male cum Dei sapientia & benignitate congruere, quod innocentem ærumnis exerceat, improborum supplicia differat, nec in eos semper in hac vita animaduertat. Quæ cum prolixa oratione, pluribusque certaminibus disputata fuissent, Deus adest, finem contentionibus impositurus, cum manifestis præsentiæ suæ argumentis. Nam repente excitatur tempestas & procella, quæ omnibus silentium imposuit, omnes ad audiendum excitauit. Deinde procellæ strepitu remisso, in nube, quæ Iob, vertici videbatur imminere, quasi solium Dominus erexit, ex quo vox edita est, quæ ab omnibus adstantibus audiretur.

VII. Dominus Iobum erudit.

In ea oratione Dominus, diuinam, circa res humanas prouidentiam, ex rebus naturæ mirabilibus Iobo, atque eius amicis exponit, quorum consideratione Iob, imperitiam verborum suorum agnoscit, & summissius confitetur, quod pleraque valde obscura de rebus sublimioribus & diuinis pronunciarit: quod mentem suam, sine amicorum offendiculo, expromere non potuerit; eisque occasionem præbuerit sinistrè aliquid de diuina prouidentia cogitandi. Denique quod insipienter locutus sit a, & quæ vltra modum excederent scientiam suam: *Idcirco*, inquit, *ipse me reprehendo, & ago pænitentiam in fauilla & cinere.* Cumque mox

a c. 42. 3. 6.

à Domioo amici Iobi reprehendantur, Eliu tamen, qui ambitiosius Domini causam egisse videbatur, uon est reprehensus. Iob autem dignus habitus est, qui sub specie quadam Deum videret, audiretque, & ab eo rerum suarum, suæque afflictionis arcanum edoceretur. Vnde cœpit non solum animo vehementius, sed etiam corpore paulatim recreari.

VIII. Iobi victoria, & restitutio in integrum.

Nam Sathan quamprimum turpissimè victus abscessit, qui pestifero halitu illatos à se morbos, doloresque sustentabat: moxque eos Dominus propria iussione distlauit, & corpus pristinæ, aut meliori etiam restituit sanitati. Quin etiam cum iustitiam eius palam commeodasset, & ipsius amicis, precibus eius & sacrificiis placatus, veniam dedisset, constans huius mutationis fama vniuersam Husitanam prouinciam latè peruagata, acciuit cogoatos, amicos, subditos, quos pridem Iobi calamitates excusserant, qui, Deo illos interius permouente, ad debita cognationis, amicitiæ, subiectionis officia reuerterunt. Ergo in regias illum ædes reducunt, conuiuium celebrant, cumque consolantur super omni malo, quod ei Dominus intulerat: ac certatim muneribus eius inopiam leuant, & dignitatem ornant; quæ Deus celeriter mirum in modum ita amplificauit, vt breui 14. millia ouium possederit, & sex millia camelorum, mille iuga boum, & mille asinas: priorum scilicet bonorum numero geminato.

IX. An priorē vxorem retinuerit. Ita videri.

Suscepit deinde plurimos liberos; sed ex eademne; an ex diuersa vxore? Quidam ex diuersa putant. At Olympiodoro visum est ex eadem: quæ proculdubio est S. Luciani martyris, apud existimatum Origenem, in vtroque opere in Iob, vt qui piè mulieris verba interpretabatur. Probabilius autem videtur eadem vxor. Siue quia neqoe de morte, neque de repudio, quod nondum fortasse in hominum irrepserat mores, quidquam Scriptura significet. Siue quia cum mulieris huius culpa linguæ fuerit, quæ in eo sexu admodum lubrica esse solet, & seuera fuerit à viro obiurgatiooe castigata, nō videtur is vlterius in animaduertendo processisse. Siue quia qui amicis ignouit, à quibus longa fuerat verborum contentiooe vexatus, eisque Deum sacrificiis placauit, non videtur iram aduersus mulierem retinere voluisse, quæ ab illo, ad extremam vsque calamitatem, non desciuit, eique tam molestum, tamque asperum famulatum septem ipsos annos exhibuit: & quondam regina, in eius obsequium & sustentationem, ancillam agere, & stipem cogere non dubitauit. Nam si ad omnes vxorum stultas querelas, improbasque voces diuortia inducantur, infinitum sit negotium, vixque vlla reperiatur domus, quæ ab hoc morbo sit libera. Denique non videtur Iobus ipse, aut Moses, qui nouos liberos exposuit, nouam vxorem silentio pressurus.

X Ex eaque nouam suscipit prolem.

Ex eadem ergo vxore, & animo & corpore peculiari Dei beneficio reflorescente, suscepit septem egregios filios, tresque insigni pulchritudine filias, nec geminati sunt, vt ij, quos inuidia diaboli extinxerat, non periisse vt cætera, sed apud Dominum adhuc viuere intelligerentur, quod notarunt D. Basilius[a], & August. vtque eis gemina hæreditas constitueretur.

a in Cat. Epist. 110 ad honora-

pro ea quæ ante tentationem filiis parata fuerat. Sed nos iam virum sanctissimum atque probatissimum, maximis animi deliciis, in secura præteritorum malorum recordatione perfruentem: corporis item exteroisque bonis, cum lectissima sobole abundantem, ad centum & 40. quos superuixit annos, dimittamus, quando illi in Ausitide, Deo bene propitio, merito parentandum erit. Interea in Ægyptum reuertamur, vbi in aliquot Patriarcharum funera breui interuallo incurremus.

tum, & alij apud Comitolum & Pinedam.

ANNVS MVNDI 2406.

RVBEN 124. & vlt. IOBI 79.

MAMYTHI 21. Imperij Assyriorum 475.

ANTE CHRISTVM 1647.

I. Rubeni obitus, eiusdemq; virtutes.

HOc anno mortuum Rubenum Iacobi primogenitum Hebræi chronologi tradunt, cui præterea vnum annum addit Testamentum Patriarch. Hic est Ruben, qui sicut Ioseph ille ab Arimathea, cuius laus est in Euangelio, non consenserat cousilio & actibus fratrum suorum, in cæde, aut vēditione Iosephi. Quin potius io illa ipsa fratrum coniuratione, enituit eius iu Iosephum charitas, & in pareotem fides, eum nitebatur eum liberare de manibus eorum; & specie demittendi eum in cisternam, cupiebat ereptum reddere patri suo. Hinc ille cum scissis vestibus eiulatus[a]; *Puer non comparet, & ego quo ibo?* Enituit & paterna, vtpote primogeniti, in fratres omnes beneuolentia, quando pro Benjamino, in quo cōmunis totios familiæ vertebatur salus, filios suos in mortem oppignorare non dubitauit. Hic est Ruben, qui primus vltricem Dei manum in fratres suos agnoscens dicebat[b]. *Nunquid non dixi vobis, nolite peccare in puerum, & non audistis me? En sanguis eius exquiritur.*

a Gen. 37. 30.

b c. 42. 22.

II. Rubeni crimen.

Quod autem Rabini quidam facinus Rubeni, quod pater tam perspicuè, tamque seuerè damnauit, excusare moliuntur, suo more insulsi sunt, si non vident se dum filio patrocinantur, in parentem accusatores insurgere. Dicitur autem in prædicto libro Testamenti, à morte in theca repositus, donec eum referrent ex Ægypto filij eius, & sepelirēt in Hebron, in spelunca duplici cum patribus suis. Quod Iosephus[c] apertè confirmat, agens de Iosephi sepultura. *Reliqui etiam fratres*, inquit, *vita feliciter exacta, in Ægypto sunt mortui, quorum corpora filij & nepotes in Hebronem relata sepelierunt.* Hoc ergo, quasi in singulorum funere, dictum intelligatur.

c l. 2. c. 4.

III. Obitus Isacharis. 2409. &c.

Triennio post, qui fuit annus mundi 2409. mortuus est Isachar annos natus 122. iisdem Hebræis, quos sæpius nominaui, authoribus, cuius vita & mores in obscuro sunt, præter ea quæ scribit Author testamenti; vtrum verè omnia, aliorum esto iudicium. In penuria, etiam non optime fruges victui cedunt.

Et Zabulonis.

Biennio post, qui fuit Annus Mundi 2411. Mortuus est Zabulon sextus Liæ filius, anno vitæ centesimo vigesimo quarto, qui vt proximè Isacharem nascendo secutus est, ita

proximè

proximè secutus est moriendo. Commendat in eo liber Patriarcharum affectum commiserationis in pauperes & afflictos præsertim erga fratrem suum Ioseph: cum eum reliqui perdere statuerent.

VI. Obitus Dani. Anno proximè sequenti, qui fuit Mundi 2412. & habitationis in Ægypto 84. Dan filius Balæ abiit ex hac vita, anno ætatis 127. vt est in minore chronico Hebræorum; in Testamento tamen habetur annus eius vltimus 125. Fuit hic, sicut & reliqui, qui matre ingenua caruerunt, vt ortu, sic & vita obscurior: at in posteris eius nonnulli illustres, vt Samson. Tribus eius, secundùm tribum Iudæ, fuit omnium numerosissima.

Et Aseris. Anno vero mundi 2413. qui fuit trecentesimus ab euocato ex terra Chaldæorum Abrahamo, promissaque Chananitide, finem viuendi fecit Aser, cum vixisset annos 126, vt est in illo chronico, cui potius adhæreo, quam Testamento, quod ei 120. duntaxat attribuit.

Obitus Mamythi regis. Aseri biennio superuixit Mamythus duodecimus Assyriorum rex; mortuus enim est anno mundi 2415. & regni sui trigesimo, Imperij vero Assyriorum 484.

ANNVS MVNDI 2416.

AMRAM 31. IOBI 89.

MACHALÆI 1. Imperij Assyriorum 485.

ANTE CHRISTVM 1637.

I. Machalæus 13. Imperator Assyriorum. HIc Assyriorum Imperator à Belo decimus tertius Machalæus passim in optimis quibusque libris appellatur. In Græco tamen Eusebio, & in tertia Africani dynastia vocatur Aschalius. Et hic octo ipsi duntaxat & viginti regni annos tribuit, Eusebius autem quem sequimur 30. cui Cassiodorus, & alij recentiores consentiunt.

Est hic ipse annus Beniamini vltimus, vt est in eodem chronico Hebræo. *Benjamin*, ait, *centū & vndecim vixit, ita vt moreretur circiter viginti sex annis ante Leui.* Quid ergo? num Leui 6. & viginti anni vitæ adhuc supersunt? imo quinque duntaxat. Dicendum itaque fuit cum viginti & sex annis minus vixisse quam Leui, qui vixit 127, vt scriptura testatur. a

a Exod. 6. 16. 127. 26. 101. Moritur ergo hoc anno Benjamin minimus natu filiorum Iacob, filius dexteræ patri, Racheli autem matri filius doloris; imo & patri, cum de eo in Ægyptum deducendo magna contentione disputatum est. Quin & fratribus

II. Mors Beniamini. quoque ingens doloris obiectum fuit, & frater doloris dici potuit, cum falsi criminis conuictus, exposcebatur ad seruitutem. Hic est, qui post multas omnium Patriarcharum preces, in Ægyptum denique missus est, ad liberandum Simeonem, qui in carcere detinebatur; ad propulsandum crimen, quod in omnes intendebatur, & ad cibariorum copiam in fame obtinendam: quo abeunte. Ego inquit pater, *quasi orbatus absque liberis ero.* Christi similitudinem

In multis Christo similis. res loquitur ipsa per sese. Quis enim non recordatur illas omnium Patriarcharum & Prophetarum orationes & preces. *Rorate cæli desuper*, &c. *& vtinam dirumperes cælos; Obsecro Domine mitte quem missurus es: Salutare tuum expectabo Domine*, & alia id genus passim obuia. Is missus est in mundi huius Ægyptum, ad liberandos patres, qui in carcere subterraneo detinebantur, ad commune mundi peccatum tollendum, ad nutriendas pauperum suorum animas, vero pane, qui de cœlo descendit, doctrina scilicet, & carne sua. Quo descendente de cœlo, cum esset vnigenitus, dicere potuit pater. *Ego quasi orbatus absque liberis ero*, Neuter enim verè orbatus fuit.

III. Et nominatim in passione. Hic est ille Benjamin, innocens simul & reus, sed reuera innocens, & ad speciem externam reus, super quem plorauerunt omnes fratres sui, & is maximè, cui ille erat omnium coniunctissimus, atque charissimus, quique propter scelus fratrum suorum afflixit eum, cum perillustri Seruatoris figura. Qui cum sanctus esset, innocens, atque impollutus, impositis in ipsum fratrum suorum peccatis, factus est reus; super quem non solum discipuli, quos fratres suos appellare dignatus est, sed Angeli quoque pacis, quomodo nos id capere possumus, amarè fleuerunt; atque illi erat coniunctissimus atque charissimus, Pater æternus, qui propemodum in cruciatibus eius, & morte gemens, *propter scelus*, inquit, *populi mei percussi eum.* Sed de his hoc loco satis.

Vide ann. hoc anno 2418.

IV. Obitus Nephtali, & Gadi. Biennio post, qui fuit anous mundi, 2418. mors Nephtali & Gadi contigisse videtur. Scribunt enim Hebræi, in maiori suo chronico, non fuisse inter Patriarchas, qui minus vixerit Iosepho, neque vllum qui Leui viuendo superarit. Oportet igitur intra hos paucos annos, qui supersunt vitæ Leui, Nephtali & Gad esse defunctos. Eorum vitæ periodum omisit referre id Chronicum, quod cæterorum protulit. Reperitur tamen in illo quę toties memorauimus, testamento, mortuus Nephtali anno 132. vitæ suæ, *Conuenientibus*, inquit *filiis suis septimo mense, ipso sano existente*, iussit apparari conuiuium magnificum &c. Et post exhortationem factam filiis, epulatus, operuit faciem suam; & mortuus; ac translatus in Hebron. Hæc ibi. Quod ad Gad attinet, non rectè in

Gadi obitus. eodem libro dicitur mortuus anno centesimo vitæ, sic enim obiisset ante Iosephum: quia tamen eius obitum alibi certo collocare non possumus, hic eum cum Nephtali, cui ætate par ab exortu fuit, collocemus licet a, Ambo fuerunt ex ancilla geniti, Nephtali ex Bala Rachelis, Gad ex Zelpha Liæ: quorum res gestæ perobscuræ scriptorum inopia permanserunt.

a Gen. 30. 8. 11.

ANNVS MVNDI 2421.

AMRAM 6. IOBI 94.

MACHALÆI 36. Imperij Assyr. 490.

ANTE CHRISTVM 1632.

I. Obitus Leui. LEui, qui tertius ex Lia Iacobo Patriarchæ natus est in Mesopotamia, ad annum 137. viuendo peruenit, Id in Exodo Scriptura a testatur: cui famulatur assertio Testamenti Patriar. & Chronici Hebræorum. Seuera est pa-

a Exod. c. 6. 16.

a Gen 49.5 rentis in eum benedictio [a], hominis instituno grauissimi criminis odio incitati, cuius Leui in primis particeps ac patrator fuit. Eius familia postea nec certo loco sedit, vt reliquæ, nec numero magna fuit. Nam cum in reliquis à 20. annis & supra reperta sint in deserto supra 50. aut 60. hominum millia; de Leuicis ab vno mense & supra, fuere tantum in priore censu viginti duo millia [b], in posteriore viginti tria [c]; quod vix aliarum cribuum quadranti; respondet: prouidente Domino ne qui à reliquis tribubus sustentandi erant, nimia multitudine oneri essent.

b nu. 3. 39. c nu. 26 62

II. Eius tribus Sacerdotio diuinitus addicta. d nu. 3. 12. & c. 10 38.

Eam nihilominus tribum maximè honorauit Dominus, qui eam singulariter assumpsit, & sanctificauit sibi, dicens [d]. *Ego tuli Leuitas à filiis Israel, pro omni primogenito, qui aperit vuluam in filiis Israel, eruntque Leuitæ mei*, mortisque pœna intentatur omnibus aliis, cuiuscumque tribus, si quis ad sanctuarium fuerit ausus accedere. Ex hac ergo tribu omnes sacerdotes, summique pontifices orti sunt, qui multis seculis Iudæorum Rempub. administrarant, omnium principe ac ductore Aarone, & filiis eius.

ANNVS MVNDI 2428.

AMRAM 43. IOBI 101.

MACHALÆI 13. Imperij Assyr. 497.

ANTE CHRISTVM 1615.

I. Obitus Manassis & Ephraim.

Circa hunc annum centesimum habitationis Israëlitarum in Ægypto, probabiliter putamus defunctos Ephraim & Manassem filios Ioseph ad dignitatem Patriarchatus ab auo Iacobo adscitos: quoniam satis constat eos mortuos antequam excitaretur in Hebræos persecutio, ad cuius initia post aliquot annos peruenturi sumus. Sit ergo hic annus funeris duorum filiorum Ioseph, quos patris eximiæ sanctitati coniuncta summa dignitas, matrisque nobilitas, cæteris tribuum patribus aliquo modo præstantiores reddit, qui pastore ouium nati, pastoritiam vitam ad mortem vsque transegere. Hi sunt qui ab Ægyptia muliere nobili, & ad veri Dei cognitionem craducta, in lucem editi, populos gentium repræsentant, quos genuit verus Ioseph Christus Dominus, assumpta sibi sponsa ecclesia, ex media Ægypti gentilitate, & in diuinorum mysteriorum cognitionem euocata.

II. Laus eorum.

Illud etiam in his fratribus duobus prædicandum videtur, quod cum alter alteri, auo benedicente prælatus esset, & quidem iunior seniori, quamuis patre viam ad querelam quodammodo præmonstrante, non excanduit tamen is, cui iniuria facta videri poterat, cum annum tunc ageret vigesimum sextum: sed ambo, quod quidem sciatur, suaui fraternæ charitatis vinculo colligati perseuerarunt, vti fuerant sancta parentis institutione à teneris educati.

a. m. 2437 III. Caathi

In annum porro Mundi 2437. Torniellus Caathi mortem refert, vt ante exortum noui regis, qui cœpit Israëlitas affligere, reperiatur è viuis ablatus. Ideóque illius ortum retulit in vigesimum primum annum patris. At nos, qui Epiphanium sequimur, eius obitum ad decimum tertium ab hinc annum differemus. Neque enim, quod ille putat, Scriptura exigit vt Caath mortuus fuerit, vel cognatio illa, quam memorat ante exortum regis illius, sed antequam ille inciperet Israëlitas vexare, quod primo statim anno regni facere cœpisse probari non potest, cum soleant reges quantumuis sæui, non prius durius tractare subditos suos, quam solida iecerint imperij fundamenta. Ac ne necesse quidem est Caathum ante initium seruitutis extinctum. Nam quod de omni illa cognatione dicitur, facile de maxima parte accipi potest. Ergo tota illa cognatio, siue generatio ipsis coæua Patriarchis, quæque in Ægyptum cum Iacobo descenderat, è viuis excesserat, cum exorta est ab Ægyptio rege vexatio.

mortem huc non pertinere.

ANNVS MVNDI 2438.

TERTIÆ ÆTATIS 400.

PROMISSIONIS 325.

MACHALÆI 32. Imperij Assyr. 507.

AMENOPHIS Regis Ægypti 1.

ANTE CHRISTVM 1615.

I. Ratio temporis.

Ponemus deinceps in Chronologia nostra reges Ægyptiorum, vsque ad exitum Israëlitarum ex Ægypto, iuxta Eusebij Chronicum. Id enim sæpè deinceps narrationi vsui erit. Nostrum porro annum tertiæ Ætatis, est ab ortu Abrahæ, Promissionis item annum, qui est 75. anni posterior; & regnum Machalæi, & Amenophis, perspicuè confirmat Eusebius: qui etiam ad vnguem congruit cum nostro anno moræ in Ægypto qui est 110. Suscepit itaque hoc anno in Ægypto regni gubernacula Amenophis, siue Amenoptes: vnum autem supra triginta annos regnum tenuit, vt habet ex Manethone Africanus, & ex Africano Eusebius: nec dissentit Iosephus, qui in priore contra Apionem ei 30. annos ac menses decem attribuit. Eo regnante oportet Israëlitarum seruitutem initium accepisse, cum ex eodem Eusebio constet sub hoc rege natum Mosem, quem ex ipsa Scriptura perspicuum est in durissima Ægypti seruitute natum: meritoque recentiores pene omnes in eo consentiunt, & quicunque ex antiquis secuti sunt Eusebium.

Amenophis.

II. Rex nouus in Ægypto.

Quo autem sui regni anno Hebræos vexare cœperit, nemo quod sciam prodidit, vt impunè liceat huius initium mali, ad Caathi finem differre. Vt tanto semper verius sit dictum illud Mosis, vniuersos Iosephi fratres, omnemque illam cognationem, siue ætatem, ante seruitutem fuisse mortuam. Hic est ille Rex nouus, qui ignorabat Iosephum, vtpote ante annos 40. mortuum, qui que iniquioribus oculis cœpit Israëlitas intueri, & eorū fœlicitati non solum inuidere, sed eam etiam formidare, & post aliquot annos atterere atque vexare. Rex

ouuns, non diuersæ cuiusdam familiæ, vt putauit Iosephus, repugnante Eusebin, Africano, Manethone, qui hanc eandem Diospolitanorum Dinastiam, per 15. aut 16. regum seriē producunt, quorum fere medius est hic Amenophis, sed noui potius cuiusdam in Hebræos animi, quique nouam suos subditos gubernandi rationem, & à dudum consueta diuersam vsurpauit, atque inuexit.

ANNVS MVNDI 2445.

AMRAM 60. IOBI 118.

MACHALÆI 30. & vlt. Imperij Assyr. 514.

AMENOPHIS 8.

ANTE CHRISTVM 1608.

I. Machalæi obitus.

HOc anno Machalæus decimus totius Assyriorum rex vita fungitur, expletis circiter 30. regni annis, quos illi tribuit Eusebius in chron. Etsi Africanus illi 28. duntaxat assignet.

Initium Sphæri.

Illi proximo anno substituitur Spheræus, qui in Græco Eusebij dicitur Sphærus, sicut apud Africanum qui eum duos & viginti annos regnasse vult. Eusebius autem viginti duntaxat. Nimirum qui duos addiderat Machalæo, eos nunc Sphæro detrahit, sicque æquantur anni vtriusque principis. Pro Sphæro Saphrum leges apud S. Augustinum [a] metathesi vnius elementi.

a l. 18. de Ciu. c. 8.

ANNVS MVNDI 2450.

AMRAM 65. IOBI 123.

SPHÆRI 5. Imperij Assyriorum 519.

AMENOPHIS 13.

ANTE CHRISTVM 1603.

Mors Caathi.

TErminat hic annus Iubilæum quadragesimum nonum, sicut & periodum vitæ Caathauii Mosis, quem 133. annos vixisse ex capite sexto Exodi constat [a]. Cæterum ad hoc vsque tempus eius vitam produximus Epiphanium secuti, vt supra diximus [b], nihil veriti ne sacris libris repugnaremus, aut Caathum in annos seruitutis coniiceremus, cuius initium in annum sequentem distulimus, quo Torniellus genitum suspicatur Aminadab, vnum de progenitoribus Seruatoris.

a c. 6. v. 18.
b a. m 2437 vide Ann. m. Caath. 126.

(∴)

ANNVS MVNDI 2451.

AMRAM 66. IOBI 124.

SPHÆRI 6. Imperij Assyriorum 510.

AMENOPHIS 14.

SERVITVTIS 1.

ANTE CHRISTVM 1602.

I Initium seruitutis Israelitarum a Exod. 1.

INchoatus Iubilæū ab orbe condito quinquagesimum, populo Hebræorum luctuosissimum [a], quando mortuo Iosepho, & vniuersis fratribus eius, & omni cognatione illa, vehementerque iam multiplicatis Israelitis, surrexit Rex nouus, noui scilicet & maligni in Hebræos animi, qui animus se sub media eius tempora maxime prodidit. Recte autem dicitur ignorasse Ioseph, id est memoriam acceptorum à Iosepho beneficiorum obliterasse. Inde enim iam centum & octodecim anni abierant. Ipse autem Iosephus ante annos 50. mortuus erat; nec solet apud mortales tam viuax esse accepti beneficij memoria. Nec cogitabat imprudens Amenophis potentem & numerosum populum beneuolentia melius, quam acerbitate in officio contineri: nec tam sapienter aut vtiliter tolli subditis potestatem nocendi, quam voluntatem.

II. Eius causæ ex parte ipsorum.

Vsus est autem Deus improba Regis istius, & Ægyptiorum voluntate, ad Iudæorum peccata punienda, siue Iosephi venditionem, vt Hebræi aliqui non temerè existimarunt, siue idololatriam, qua in Ægypto fuisse contaminatos assertor est Iosue [b], dum populum moriturus alloquitur, *Auferte Deos*, inquit, *quibus seruierunt patres vestri in Mesopotamia, & in Ægypto, & seruite Domino.* Ezechiel quoque [c] ait Samariam & Hierusalem fornicatas in Ægypto in adolescentia sua. Fornicationem autem dici in Scriptura idololatriam notissimum est, & ita ibi Prophetam explicat Hieronymus. Et ea causa fuerit cur tam seuerè egressis prohibita fuerit idololatria, & ipsi tam facile mox in deserto, & in terra Chanaan in idola defluerent. Merito igitur serui facti sunt, qui filij erant eorum, qui innocentissimum Iosephum seruituti manciparant, Deo puniente patrum peccata in filiis, vsque ad quartam generationem. Sed & iustum fuit vt qui sponte seruirent idolis, seruituti idololatrarum subderentur inuiti, & qui pecudes colerent, vt pecudes mactarentur.

b c. 24. 14.
c c. 23. 3. 8. 21.

III. Ex parte Dei.
d q. 7 in c. 1 Exod.

Quin etiam arbitror, cum Abulensi [d], permisisse Deum Hebræos tam atroci ab Ægyptiis seruitute premi, vt tanto maiori odio impuros eorum mores, barbarasque superstitiones auersarentur, ardentiusque ad promissam à Deo patribus eorum regionem aspirarent, neque eos in Ægyptum redeundi vlla vnquam cupido incesseret. Deinde vt multiplex daretur occasio vero Hebræorum Deo maxima edendi prodigia, quibus & idolorum vanitas proderetur, quæ cultores suos ab eis protegere non possent, & Aegyptiorum scelera, & obstinatio puniretur: & diuina potentia ostende-

retur. Israëlitarum autem populus diuinam erga se bonitatem expertus summo ipsum amore prosequeretur, summa denique Dei bonitas & sapientia mundo innotesceret, quæ de magnis malis magna bona eliceret.

IV. Ex parte Ægyptiorum. Metus.

Iam vero in Ægyptiis tres causas scriptura notat huius inferendæ seruitutis, metum, inuidiam, & odium. Metuebant enim ne si forte ingrueret contra se bellum, Israëlitæ, qui soli exercitum conflare non auderent, hostibus sese Ægyptiorum adiungerent, eisque expugnatis, & spoliatis ex Ægypto abirent. Quibus verbis significatur, vt notauit Rupertus [a], fuisse ab Israëlitis frequenti sermone vsurpatam, suam ex Ægypto, authore Deo, migrationem: quam illi omni studio impedire volebant, ne iis commodis priuarentur, quæ ab Hebræis seruientibus colligebant, qui eis arces, & pyramides ingentes, & vrbes vilissimorum mancipiorum more sine vlla mercede ædificabant. Addit etiam Iosephus [b] metuisse eos propter cuiusdam Ægyptij vatis prædictionem: qui Regi prænunciasset, nasciturum per id tempus apud Israëlitas quendam, qui olim res Ægyptiorum grauiter esset afflicturus; Israëlitas contrà euecturus, si modo ad adultam ætatem peruenisset. Eáq; denunciatione perterritum regẽ edixisse, vt quidquid masculini sexus apud Israëlitas nasceretur, abijceretur in flumen.

a l. 1. Exod. c. 4.

b l. 2. Ant. c. 5.

V. Inuidia.

Vrebat etiam Ægyptios inuidia, & quidem gemina ex duplici obiecto. Nam Israëlitæ & numero plurimi erant, & corporibus animisque fere Aegyptiis præstabant. Quod ad numerum attinet, multiplicati sunt in Aegypto Hebræi penè in immensum. Vt enim in vbere solo, cœloque propitio, omne frugum & animantium genus, ita in Principum beneuolentia, in bonorum abundantia, in benedictione diuina, *filij Israel creuerunt, & quasi germinantes multiplicati sunt*, ait Moses [c], *ac roborati nimis impleuerunt terram.* Id satis intelligi potest ex libro Numer. *fuerunt*, inquit Moses [d], *omnis numerus filiorum Israel per domos & familias suas, à vigesimo anno & supra, qui poterant ad bella procedere sexcenta tria millia virorum, quingenti quinquaginta.* Et tamen, vt rectè notauit Pererius [e], extra hunc numerum fuit vniuersa tribus Leui: quæ non est recensita cum reliquis; fuerunt item omnes infantes, pueri, & adolescentes infra annum vigesimum, quorum, comparatione vlterioris ætatis, maxima est multitudo. Fuit quoque extra illum numerum sexus muliebris, quem fuisse tunc numerosissimum apparet, quòd sæpè pluribus mulieribus vir vnus matrimonio jungebatur. Nec eo numero inclusi sunt senes inualidi, atque imbelles vtriusque sexus, quorum ingentem fuisse numerum dubitandum non est, cum permulti centesimum annum supergrederentur. Itaque nonnulli, bene subducta ratione, non temerè concluserunt, vniuersam illam Hebrææ gentis multitudinem, ad tricies centena hominum millia peruenisse.

c 1. Exod. v. 7.

Multitudo Hebræorũ maxima.

d ca. 45.

e Disp. 1. in Exod.

VI. Eorumque fœlicitas.

Alterum obiectum inuidiæ Aegyptiorum erat florentissimus Hebræorum status, etiam seclusa multitudine. Aegyptij, ait Iosephus [f], gens delicata, & ad laborem segnis, voluptatibus solum, & captandis vndecumque lucris dedita malè volebat Hebræis, quòd per inuidiam ferre æquo animo illorum fœlicitatem non poterat. Opibus enim, vt idem ait, labore & industria quæsitis abundabant. Verum hac industria multo fuerat efficacior peculiaris Dei in Hebræos benignitas, quæ largè effusa in omnia, quæ ad ipsos pertinebant, copiosissimum illis incrementum dabat. Accesserat 80. annorum Iosephi in ipsos munificentia, quæ non solum omnium tributorum atque onerum reddiderat immunes, sed etiam, iuxta Pharaonis promissionem, dederat Hebræis omnia bona Aegypti, vt comederent ipsam medullam terræ. Dolebant ergo Aegyptij multis se rebus Israëlitis cedere. Neque enim eis tantum multitudinem & fœcunditatem inuidebant, sed animi quoque industriam, corporum robur & dignitatem, & externorum bonorum copiam. Nam Ægyptiis propter eorum incontinentiam, & præproperam libidinem, præter deformitatem, minora erant & infirmiora corpora. In Hebræis contra procera, plena, firma, pulchra, & ad omnem humanum vsum idonea.

f l. 1. Ant. c. 5.

Ægyptiorum mores.

VII. Odium Ægyptiorum in Hebræos.

Superest odium metui, atque inuidiæ cognatum. *Oderint*, inquiebat ille [a], *dum metuant. Oderant*, ait Moses [b], *filios Israël Aegyptij, & affligebant, illudentes eis.* Oderant quippe ac detestabantur pastores ouium, quæ erat ipsorum vitæ conditio; cum è contrario Aegyptij gloriarentur multitudine equorum & curruum [c]. Odium quoque ex religionis disparitate nascebatur vt docet l. 1. contra Apionem Iosephus. Quamuis enim aliqui Israëlitarum idololatriæ scelere pollucrentur, plerique tamen eam infamiam execrabantur. Huius odij testis est Dauid, & quidem ita, vt eius authorem facere videatur ipsum Deum, cum ait [d], *Conuertit cor eorum vt oderent populum eius, & dolum facerent in seruos eius.* Nimirum Deus vsus est iure suo, nec suis bene facere destitit, etsi videret Aegyptios, inde occasionem peccandi sumpturos: & præbendo malis obiectum odij, dicitur cor eorum ad odium conuertisse, quoniam obiecta facultates huc illucque mouent, atque conuertunt. Vide in eum locum Augustinum, Caluini blasphemiam, de authore peccati Deo, egregie refutantem.

a Atrius 2. offic. Cic.

b Exod. 1. 13

c Exod. 14. 17.

d Psal. 104.

An à Deo profectũ.

VIII. Consilium opprimendi Israëlitas.

His ergo animi morbis ægrotabant Aegyptij, cum Rex cõuocatis, *Venite*, inquit, *& sapienter opprimamus eum.* Quasi dicat, ne publica in eos clade sæuiamus, ne tumultũ in populis, nobis damnum creemus, sed quasi aliud agendo, eos laboribus atteramus, vt simul & ipsi deprimantur, & nos erigamur, & inualescamus. Hanc sapientiam dolum vocat Dauid. Cum ergo id consilium Regi atque optimatibus placuisset, dissimulanter datum est initium seruituti, qua Hebræi in fortunæ bonis, & corporibus, & animis ipsis vexarentur. Cumque tribus quasi gradibus, atque temporibus, seruitutis huius calamitas sumpserit incrementa, vt ex sequentibus intelligetur, primus hic gradus, qui medios huius Regis annos occupauit, tam latè patuit, nihil vt à damno, & miseria immune esset. Nam quod ad copias attinet & fortunas, tributorum magnitudine eos inanes atque exangues reddiderunt [e], *Præposuit enim eis magistros operum, vt affligerent eos oneribus*: quos plerique interpretantur publicanos, & tribu-

In fortunæ bonis.

e v. 11.

butorum exactores, à quibus ſupra modum grauabantur. Deinde cum laborum magnitudine vexarentur, maligna tamen eis merces, aut nulla potius reddebatur; eis enim, quaſi ab ergaſtulo mancipiis, abutebantur, cum eos tributis exinanitos, cum ſoluendo non eſſent, in piſtrinum compingerent.

IX. Ipſiſque corporibus

Sicq; corpora ipſa, quod eſt alterum ſeruitutis huius malum, vexabantur. Cum enim intolerãdis laboribus, & genere ipſo indigniſſimis, & numero longe plurimis obruerentur, quippe *ad amaritudinem* [a], vt ait Moſes, *perducebant vitam eorum operibus duris luti & lateris, omnique famulatu, quo in terræ operibus premebantur*. Vaſtaſque moles vrbium [b] atq; turrium in cœlum tollere iuberentur: atque adeo, vt quidam Hebræi prodiderunt, cogerentur miſeri fæces & ſtercora ex vrbibus euerrere, & cophinis impoſita ſuis deferre humeris, atq; exportare, iuxta illud Dauidis [c], *Diuertit ab oneribus dorſum eius: manus eius in cophino ſeruierũt*. Si quid peccatũ eſſet flagellis ſeruilem in modum accipiebãtur, aut niſi diurnum penſum, licet iniquiſſimum, quotidie perſoluerent. Nõ enim propoſitum erat præfectis operum opus ab inſo licibus, ſed vitam extorquere, cum de induſtria opus exigeret, quod illi explere non poterant. Quamuis autem plerique tota Ægypto paleis conquirendis excurſarent, aliquos tamẽ ferreis catenis oneratos apparet: eo enim alludit Dominus, cum ait [d]. *Ego Dominus Deus veſter, qui confregi catenas ceruicum veſtrarũ, vt incederetis erecti*. Quæ pœna fortaſſe fugitiuorum fuit, aut eorum qui ob delictum aliquod rapiebãtur ad flagrum, aut qui ex vno loco in alium operis cauſa circumducebantur.

a *Exo.1.14.* Ad cophinum compulſi. b *Ezech. poeta apud Euſeb. l. 9. c. 38. de Præp.* c *Pſ.80. 7.*

Flagris, & catenis vexati.

d *Leuit.26. 13.*

X. Præfectorum inhumanitas.

Iam vero præfecti operum maximum afferebant momentum ad huius acerbitatem ſeruitutis. Nam præterquam quod flagri pœnam non infimæ plebi, aut capite cenſis duntaxat inferebant, ſed iis etiam qui præerant operibus filiorum Iſraël; præcipuis ſcilicet Hebræorum, qui quaſi proletarij ad hanc militiã, dirumq; tyrocinium trahebantur: in quo tam crudeliter cædebantur, vt pleriq; ſub verberibus animas exhalarent, quos etiam, vt ait Philo in vita Moſis, inſepultos proiiciebãt extra terminos, & lugeri ac ſepeliri prohibebãt. Tãta deniq; erat eorũ inhumanitas, vt cum multa haberent Iſraëlitæ quę conquererentur, quaſi cæterorum omnium obliti, de ſolis operũ præfectis lamentarentur [e]. Animis poſtremo affligebantur, cum male atq; ignominioſe multati, etiam irriſione vexabantur. Hoc quippe auctuarium plagis addebant, quod generoſis animis eſt ipſis plagis acerbius. Audiebant videlicet impij, contemptores deorum, apelles & verpi, piaculares, terræ onera, aliiſque huiuſmodi contumeliis pulſabantur, quas Philo memorat [f]. Deniq; ex Artapano recitat Euſebius iuſſiſſe regem, vt alia ab Ægyptiis veſte Iudæi vterentur, vt facilius cognitis, impune quilibet inſultaret. Sed hæc, aliaque generis eiuſdem, plenius referunt Annales.

e *Exod.3.7.* Vt animis affligerentur Iſraëlitæ.

f *l. 1. de vita Moſis.*

XI. Diuturnitas huius ſeruitutis. *Ad an. m. 2451. Ad an. m. 2543.*

Hic antiquiſſimus fuit, maximéq; diuturnus Iſraëliticæ ſeruitutis gradus, vt qui ab huius Regis medio, vt putamus orſus imperio, vſque ad exitum ex Ægypto perſeuerauit: centum ſcilicet propemodum annis. Hinc enim vſque ad octogeſimum Moſis, anni duo & nonaginta numerantur. Quamuis Ioſephus, & ſibi, & aliis omnibus repugnaris; niſi mendum irrepſit in numeros, dixerit in eum modum per annos quadringentos fuiſſe laboratum. Reges porro qui deinceps ſunt ſecuti Amenophim, eius veſtigiis inſtitiſſe poſtremus ipſe annus docet, in quo & onera, & præfecti onerum, & lateres, & paleæ, & flagella inculcantur. Quamuis credibile non ſit omnia quæ diximus in primum ſeruitutis annum cadere. Sub vnum tamen aſpectum ſubiicienda duximus, quæ certam temporis notam non habent.

ANNVS MVNDI 2452.

AMRAMI 67. IOBI 125.

SPHÆRI 7. Imperij Aſſyriorum 521.

AMENOPHIS 15.

ANTE CHRISTVM 1601.

I. Amrami coniugium cum Iochabetha. a *Exo 6.20* b *Num.26. 59.*

SVb hunc annum contigiſſe arbitramur illud quod initio c. 2. Exod. habetur, Egreſſum ſcilicet virum de domo Leui, & accepiſſe vxorem ſtirpis ſuæ. Fuit vir ille Amram Leuita, & vxoris nomen Iochabetha, vt perſpicuè tam in Exodo [a] quam in Numeris [b] traditum eſt. Quo præcisè anno coniugium hoc contigerit, nemo quod ſciam tradidit. Non poſui autẽ prius, eo quod Moſes ſignificet Amram duxiſſe vxorem, exorta iam ſeruitute admodumq; probabile eſt tam tardam liberorum Amrami procreationẽ, tardo coniugio aſcribẽdam eſſe. Neq; tamen exiſtimandum eſt cõnubium hoc etiam tardius cõtigiſſe poſt edictum videlicet de proiiciendis infantulis in profluẽtem, quamuis id ſeries Moſaïcæ narrationis exigere videatur, idque putarint Rupert. & Abul. Voluit enim Moſes in primo Exodi cõiungere, & ſub vnũ quaſi aſpectum dare quæcunq; ad ſeruitutem pertinebant, ante quam ad aliam narrationem aggrederetur, quod indicare voluit Hieronymus addita particula *Poſthæc*.

II. Patruele ſua, & non amita. c *Exo.6 20*

Quod ad Iochabetham attinet, quidam Hebræi nugantur, dum eam ab ipſomet Leui genitam putant, neque vident in quos ſe abſurditatum laqueos hoc poſito induant. Dicendum potius cum Hieron. [c], eam fuiſſe Amrami patruelem, id eſt filiam patrui, puta filiam Gerſonis vel Merari, ſic enim Hebræam vocem *Doda* Septuaginta interpretantur: aiunt enim Amram duxiſſe vxorem filiam fratris patris ſui. Conſentit Demetrius apud Euſebium [d], qui eam vocat filiam τῦ θεῖυ idest patrui, vel certe auunculi. Itaque quod 26. Numerorum dicitur filia Leui, eodem modo accipiendum eſt, quo Ephraim & Manaſſes dicuntur filij Iacob, & Chriſtus Dominus filius Dauid.

θυγατέρα, τῦ ἀδελφῦ τῦ πατρὸς αὐτῦ d *l. 9. de Præp. c.21.*

III. Oſſa Patriarcharũ exportantur in Chananitidem. e *c. 2. fi.*

Author Teſtamenti Patriarch. [e] ait filios Patriarcharum retuliſſe eorum oſſa in Hebron anno 91. ante egreſſum ex Ægypto, indéque rediiſſe in Ægyptum, donec à Moſe educti ſunt. Ille autem nonageſimus primus eſt Mundi 2453. idemque vndecimus ante ortum Moſis. Nec ſanè video quare hæc traditio vera eſſe non poſſit, cum ea res in occulto facta eſſe dicatur; & à paucis ſine apparatu fieri potuerit, vt in tempore afflictionis, &

seruitutis. Non retulerunt autem eadem opera Iosephi lipsana, quia non prius id factum oportuit, quam Deus Israelitas visitasset, eos assertums in libertatem [f]: quod tempus nondum aduenerat, ac ne natus quidem erat is, per quem tam gloriosum facinus patrandum erat. Iosephus [g] quoque prius relata ossa Patriarcharum ait, quam Iosephi, quæ translata sunt dum Hebræi ex Ægypto popularirer emigrarent.

Gen. 50. 4. — g l. 2. ant. c. 4. f.

ANNVS MVNDI 2456.

AMRAM 71. IOBI 129.

SPHÆRI 11. Imperij Assyriorum 525.

AMENOPHIS 19.

ANTE CHRISTVM 1597.

I. Alter gradus seruitutis.

HOc circiter anno sexto seruitutis, & Amenophis 19. altero gradu progressam putamus Pharaonis in Hebræos tyrannidem, cum præcedentium malorum incremento. Sex enim annorum experientia sufficiebat ad probandum, a laboriosa seruitus procreationem impediret, a contra multi paruuli quinquennes, aut sexcennes reperirentur, qui eum conatum irritum certo argumento comprobarent. Certe ad hunc etiam annum referamus licet illud [a]. *Quantóque opprimebant eos, tanto magis multiplicabantur, & crescebant.* Quo cognito Rex barbarus compendiosiore via ad Hebræorum interitum progredi statuit. Clam enim vocatis ad se obstetricibus Hebræorum, non omnibus quidem, sed duabus earum primariis, quarum nomina Moses grati animi causa immortalitati commendauit, Sephora & Phua, vt per eas Regis imperium cæteris innotesceret; quo iterebatur vt sub tempus partus infantes masculos Hebræarum mulierum interficerent, & crimen suum matris abortionem, vel lethalem aliquem defectum interpretarentur, fœminas autem reseruarent.

a Exo. 1. 12.

Mandatur obstetricibus cædes infantum.

II. Ægyptias fuisse, non Hebræas.

Occultam esse oportuit hanc conspirationem, alioqui Hebrææ puerperæ sibi ab Ægyptiis studiose cauissent, easque neque aduocassent vnquam, neque vltro se offerentes admisissent. Scio esse qui has obstetrices Hebræas esse putarint, sed eas Iosephus aperte vocat Ægyptias, quæ ob cognationem gentis suæ, edictum regium minime contempturæ viderentur: cui passim assentiuntur Scripturæ Interpretes. Quomodo enim tam demens fuisset hic tyrannus, vt tam crudele præceptum ipsis Hebræis mulieribus tutò committi posse putaret, quæ naturali commiseratione erga genus suum affectæ, nunquam operam suam ad illud delendum collaturæ essent. Quid illis verbis, *Non sunt Hebrææ, sicut Ægyptiæ mulieres: ipsæ enim obstetricandi habent scientiam, & priusquam veniamus ad eas pariunt*, nonne apertè ostendunt, se non fuisse de genere Hebræorum, cum ab eis ipsæ separent sese, eisque opponant.

III. Cur fœminæ seruarentur.

Voluit autem Rex, vt notat Abulensis, seruari fœminas: primo ne si nemo seruaretur, sed diceretur omnes fœtus enasci mortuos, res facile patefieret. Deinde quia multiplicatio mulierum Hebræarum, non inferebat timorem Ægyptiis, cum illæ arma non tractent. Accedebat quod ipsis ad libidinem suam abusuri erãt, vt quæ multum Ægyptias, pulchritudine vincerent. Denique ingeniosiores erant ad lanificium, aliáque opera muliebria.

Timuerunt autem obstetrices Deum, & non fecerunt iuxta præceptum regis Ægypti, sed conseruabant mares. Iniecit nimirum Deus vehementem aliquẽ terrorem istis mulieribus, vt apprehenderent se, aut morte diuinitus, aut grauissima quapiam calamitate percussum iri, si id facinus attentarent. Aut si mauis emolliuit muliebre ingenium, alioqui natura tenerum, vt misericordia erga infantulos tangerentur, qui præter innocentiam propriam, nullam parentum suorum culpam proprio interitu expiassent.

Irritum fit regis imperium.

ANNVS MVNDI 2457.

AMRAMI 72. IOBI 130.

SPHÆRI 12. Imperij Assyriorum 526.

AMENOPHIS 20.

ANTE CHRISTVM 1596.

I. Mariæ ortus, & amarioris seruitutis. a Seder hol. c. 3.

HEbræorum chronologiam [a] de Mariæ sororis Mosis natiuitate sequimur, quæ septennio natu grandiorem fratre affirmat. Ideo enim volunt seruitutẽ Israelitarum annos 87. durasse, & post eos solutam, quia ad 80. Mosis, quos Scriptura ipsa cõmemorat, septem Mariæ annos aggregant. Quod autem iidem opinantur seruitutis initium in Mariæ ortum incurrere, vt propterea Maria ab amarore, id est amara seruitute dicta fuerit & omnino 87. annos tenuisse, nec sibi ipsis, nec veritati, vt arbitror, satis consentiunt. Nam eodem ipso capite à morte Leui cœptos affligi Israelitas affirmant, qui iam à 35. annis obierat. Nisi forte volunt in ortu Mariæ seruitutem non simpliciter inchoatam, sed amariorem, quando mandata est obstetricibus cædes paruulorum. Quem nos seruitutis gradum in annum superiorem retulimus: priorem autem non ad ipsius Leui mortem, sed Caathi filij eius probabilius, vt credo, coniecimus.

ANNVS MVNDI 2461.

AARONIS 1. IOBI 134.

SPHÆRI 16. Imperij Assyriorum 530.

AMENOPHIS 24.

ANTE CHRISTVM 1592.

I. Ortus Aaronis.

DVm illuditur ab obstetricibus Amenophis, & ab eo vicissim Israelitæ onerũ grauitate vndecimũ iam annũ crudeliter opprimũtur, nascitur ex Iochabetha Aaron Leuita, summo Hebræorum põtificatui diuinitus destinatus. Dubium porro est an Aaron sicut & Moses, periculum mortis adierit.

Servit. 13.

Nam Rupertus constare ait, vtrumque natum post illud impij Pharaonis edictum, de proiiciendis masculis in flumen. Sed cum series Mosaicæ narrationis, addita voce *post hac*, induxerunt in fraudem, qua de re diximus anno Amrami 67. Rectius ergo Lyranus negat Aaronem subiisse periculum interitus, quod nondum id edictum promulgatum esset: quod Chronicum Alexand. contigisse ait, eo ipso anno quo natus est Moses.

II. Qui est ab Abrahamo septimus.

a c. *Abraham.* 2. *Isaac.* 3. *Iacob.* 4. *Leui.* 5. *Caath.* 6. *Amram.* 7. *Aaron, & Moses.* 8. *Eleazar.* 9. *Phinees, &c.*

Est porro Aaron sicut & Moses ab Abrahamo septimus [a], sicut Philo, Iosephus, & Clemens Stromateus prodiderunt. Sed testimonium his maius ex Scriptura ipsa habemus, ex qua constat Aaronem patrem habuisse Amramum, auum Caath, proauum Leui, abauum Iacob, atauum Isaac, tritauum Abrahamum. Vide seriem ætatum in margine ordine digestam. Valde itaque fallitur Genebrardus in sua Chronol. cum ait Mosem forte ab Abrahamo decimum esse, quo ipsum compulit singularis opinio de totis quadringentis annis commorationis Israëlitarum in Ægypto.

ANNVS MVNDI 2463.

AARONIS 3. IOBI 136.

SPHÆRI 18. Imperij Assyriorum 532.

AMENOPHIS 26.

ANTE CHRISTVM 1590.

I. Tertius Hebraïcæ seruitutis gradus.

CVm aliquot iam annorum experientia Pharao Amenophis didicisset Hebræos in dies multiplicari vehementius, nullam de filiorum cædibus, aut famam, aut querelam exaudiri, sensit præceptum datum obstetricibus minime obseruatum fuisse. Quas propterea cum ad se euocasset, & cum eis de præcepti violatione expostulasset, meditatam diu, vt par est credere, responsionem attulere, non esse Hebreas sicut Ægyptias mulieres; illas obstetricandi peritiam habere, & sine ope Ægyptiarum obstetricum parere. Quo significabant se non euocari ab Hebræis ad hoc ministerium, sed eas per sese huic necessitati satisfacere, cum tamen eas & euocatas fuisse, & seruasse mares Moyses ipse testetur. Quamuis autem in verbis earum passim mendacium officiosum agnoscant interpretes, fortasse tamen non dixisse mendacium, sed veritatem celasse duntaxat probari potest. Tota enim earum responsio vera est, tametsi ad mentem regis iniqui elata non est. Nam non esse Hebræas, sicut Ægyptias mulieres, vtique verum est. Verum quoque eas obstetricandi scientiam habuisse, saltē aliquas. In tanta enim Hebræarū mulierū multitudine, & tam frequētatis partubus quis credat nullas hanc peritiā didicisse? Quid in deserto? nonne Ægyptiis obstetricibus annis 40. caruerunt?

Obstetrices non esse mentitas.

II. Cuius rei mercedem à Deo acceperint.

Verum quoque fuit plerasque mulieres Hebræas parere solitas priusquā prædictæ obstetrices accederent, vel proprio vigore vsas, vel sociarum Hebræarū ope adiutas; licet Rex de omnibus fortasse Hebræis mulieribus id intellexerit. Neq; dixerunt se nō adfuisse parientibus Hebræis, quod fuisset vtique mendacium, sed id Regi existimandum reliquere. Quamuis autem in earum verbis mendacium fateremur, Non tamen propterea cōsequens est id approbatum esse à Deo, aut mercede affectum; sed timorem Dei, quo illæ permotæ abstinuerunt à peccato, vt docet S. Aug. in libro contra mendacium [a]; imo & Moyses [b]. *Et quia*, inquit, *timuerunt obstetrices Deum, ædificauit eis domos*. Quæ merces tam de bonorum temporalium copia, quàm de filiorum fœcunditate, ex vi sermonis Hebraici explicari potest. Et sane diuinę bonitati ac sapiētiæ cōsentaneū fuit, vt quæ ex Dei timore alienos seruarant liberos, ipsæ à Deo liberos, & domus siue familiæ suæ propagationē acciperent. Et quæ conseruando mares mortis discrimē adierant, vitam perquam diuturnam, longa posterorum successione reciperent.

a c. 15. & seq. b Exod. 1. v. 21.

III. Edictum de mergendis infantibus. c c. 1. 16.

Quoniam ergo occultus interficiendorum paruulorum conatus irritus apparebat [c], *præcepit*, inquit Moyses, *omni populo suo, dicens, quidquid masculini sexus natum fuerit, in flumen proiicite, quidquid fœminini reseruate*. Barbarum plane, ac ferale edictum, siue quod innocentes crudeliter interficit, in quorum gratiam nocentibus potius parcendum erat: siue quod infantulos necat, qui amorem & beneuolentiam, certe quidem misericordiam suo candore, & simplicitate conciliant. Adde quod parentibus, nulla eorum culpa eripit, quod neminem excipit, quod nullo temporis spatio crudelitatem circumscribit, nisi quod vniuersæ nationi interitum attulisset. Causam quoque huic edicto dedisse Iosephus ait [d] vatem quendam sacrorum scribam, vt supra tetigi [e], qui regi prænunciauit nasciturum per hoc tempus apud Israëlitas, qui aliquando res Ægyptiorum vehementer affligeret, Israëlitarum autem in altum ueheret. Cuius vaticinij nullum vsquam, ipso duntaxat excepto, vestigium extat, nisi si qui illud ex ipso transcripserunt.

d l. 5. Ant. c. 5. e a. 1. seruit. n. 4.

IV. Ægyptiis, non Hebræis impositum.

Impositum est autem hoc præceptum solis Ægyptiis, quod absurdum esset sperare tam atrox mandatum à parentibus ipsis in filios obseruatum iri. Et omnino magnum quiddam erat vt ipsi tantam iniuriam ab Ægyptiis patienter ferrent, neque in arma furenter irruerent. Et sicut ad prius facinus obstetrices Ægyptias elegit, non Hebræas, ita ad hanc cædem, Ægyptios, non Hebræos sibi obtemperaturos putauit. Et ita id præceptum Moyses ipse intelligi voluit, eum non dixit tantum, *præcepisse omni populo*, sed addidit, *suo*, scilicet Ægyptio, ad distinctionem Hebraïci. Nec obstat quod parentes ipsi Mosem exposuerunt. Neque enim id illi fecerunt vt regi parerent, in flumen enim abiecissent, sed vt ne perirent, & quoquo modo euaderet eorum manus, qui eum in flumen ad certam mortem proiecturi erant. Optabilior enim parentibus erat dubia filij vita, quam indubitatus interitus: meliusque illi consultum putauerunt, si in manus Dei potius, quam in manus hominum incideret.

V. Sed id irritum fuit.

Sed diuina prouidentia feralē barbari huius tyranni spem fefellit omnem. Diuina enim benignitate factum est, vt laboribus & ærumnis Hebræis insigniter crescerent, vtque obstetrices misericordes in infantes, & ingenio-

sæ in tyranno illudendo redderentur. Denique vt impium hoc edictum breui tempore irritum fieret, atque vna cum tyranni morte, quæ intra quintum annum contigit, antiquaretur, vt rectè plerique existimarunt [a]. Certe minime obseruatum fuisse ad finem vsque seruitutis, ac ne diu quidem, ex eo constat quod tam multi paruuli, infra vigesimum annum, ex Ægypto cum patribus suis exierunt.

a Rupert. Torniel. Corn. à Lap.

VI. Finis tertiæ ætatis, & ratio temporis.

Atque ita finem tertiæ mundi ætati imponimus, quæ à natalibus Abrahæ exorsa, in ortu Mosis, & initiis durissimæ seruitutis Hebræorum terminatur, omniumque Patriarcharum maximos, atque clarissimos, sex generationibus, & annis 425. comprehendit. Neque mirabere nos hoc loco tertiæ ætati fixisse metas. Nam è multis Chronologis, qui priora tēpora per ætates digessere, vt nemo est qui in prima, aut secunda ætate dissentiat: nam prima ab ortu rerum, ad populorum interitum, altera à Noëmo ad Abrahamum omnium consensu protenditur; ita in tertia terminanda multæ sunt Scriptorum, discrepantesque sententiæ. Nonnulli eam ad Dauidem producunt, Ado Viennensis, Beda, Marianus Scotus. Alij ad exitum Hebræorum ex Ægypto, vel datam legem, vt Ioannes Lucidus, Torniellus, & alij fortasse aliter. Eadem consequenter est in cæteris Ætatibus dissentio. Nobis visum est tertiam Ætatem exitu omnium Patriarcharum concludere: quartam Legislatore Mose, Iudicibusque Hebræorum definire. Quintam Regibus, à Saule vsque ad Babylonicæ captiuitatis finem. Sextam Pontificibus, cæterisque populi Rectoribus Christi Domini natiuitatem. Ex quo nos ad finem vsque seculorum, & mundi occasum agimus septimam. Octaua denique ab vltima resurrectione corporum, partim in deliciis, partim in supplicis in omnem propagabitur æternitatem.

Distinctio octo ætatum.

QVARTA MVNDI ÆTAS,

Quæ est Iudicum Hebræorum.

ANNVS MVNDI 2464.

AARONIS 4. MOSIS 1.

SPHÆRI 19.

Imperij Assyriorum 533.

AMENOPHIS 27.

ANTE CHRISTVM 1589.

I. Ortus Mosis.

ILlustrem atque in primis memorabilem hunc annum fecit magni Iudæorum Legislatoris ortus, vniuersæ genti votis omnibus expetendus, quando in eius vita & virtute totius populi salus ac libertas, ex diuina prouidentia vertebatur. Natus est hoc anno Moses ad opera mirabilia, totoque orbe celeberrima singulariter destinatus, conseruatus atque educatus, vt primus hic annus ipsius, & plerique consequentes cumulatè docebunt: nihil vt necesse sit hoc loco in ea re probanda diutius immorari. Quartam autem ætatem à Mosis natiuitate, sicut tertiam ab ortu Abrahæ, inchoamus, iuxta ea quæ proximo anno disseruimus. Et sicut illius ætatis tertiæ quasi exordium quoddam & apparatus fuit id tempus, quod diuinam Abrahæ vocationem antecessit; ita & quartæ huius, quod tempus ortum inter & legationem Mosis ex monte Sina in Ægyptum intericectum est prolusio quædam erit, quæ inconcinnè separaretur à legitimo cantu.

II. Ratio temporis.

Amrami porro nonum supra septuagesimum numeramus annum, secuti Demetrium apud Eusebium [a], vbi dicitur natus annis 14. ante mortem Patriarchę Iosephi, à qua hic annus est 65. quibus adde 14. & existet ille Amrami annus quem diximus, & quem præfert index anni huius. In anno porro promissionis, & vtriusque regis belle nobis cum Eusebio conuenit, aliisq; passim. Quod certa ratio etiam exigit. Nam cum à promissione ad exitum 430. annos reperiri oporteat, certè eam summam 350. qui præcesserunt, & 80. qui nunc inchoantur exactè conficiunt. Eodem modo habitatio in Ægypto ex communi sententia 115. annorum fuit: eum numerum 135. anni iam confecti, & 80. qui supersunt, & hoc anno inchoantur rite complent. Denique de anno Mosis, vt cætera argumenta nulla faciam, Cyrillum habemus affirmantem natum Mosem post Abrahamum anno 425. nimirum absoluto [b], vt patet ex indice præcedentis anni.

a l. 9. de Præp. c.21. Græc. Lat.

b in Annal.

III. Nascitur Moses in spem magnam.

Cum ergo Ægyptiæ tyrannidis violenta tempestas multos iam annos populum Dei iactaret vehementius: & recens edictum Amenophis, à quo nondum euolutus erat annus (proptereáque Chronicum Alexandrinum illud in hunc annum refert) certissimum exitium vniuersæ genti minaretur, magnus omnino claritatis & spei fulgor, in terra Gessen, nascente Mose cœpit exoriri: Etsi perpaucis in quantam ille spem nasceretur cognitum foret. Cognitum tamen fuisse parentibus Iosephus [c] affirmat, Domino per somnum Amramum edocente; cui reuelationi aliquid fidei ex scriptura conciliabimus aliquanto post. Subdit autem Iosephus, his per visum cognitis Amramum experrectum narrasse hoc vxori. *Quæ res*, inquit, *virique sollicitudinem auxit*: iam enim non puero tantum timebant, sed ne quo pacto promissa fœlicitas intercideret. *Sed mox oraculo fidem fecit mulieris partus, quæ tam facile est enixa, vt obseruatores fefellerit, nihil sentientes eorum, quæ in vulgaribus puerperiis sentiri solent.* Ita Iosephus.

c l. 2. c. 5. Domino reuelante.

IV. Forma decora.

Fuisse autem forma decorum & elegantem traditur in Exodo [d], vbi à Septuaginta ἀστεῖος dicitur, quos secuti sunt SS. Paulus [e] & Stephanus [f]. Sed hæc oris dignitas, & totius corporis pulchritudo, natiuum parentum amorem accendit, vt spreto regis edicto infantem tribus mensibus absconderent. Sed quid est quod Apostolus non naturali amori, sed fidei hoc tribuit? *fide*, inquit, *Moyses natus occultatus est mensibus tribus à parentibus suis, eò quod vidissent elegantem infantem.* Plerique interpretes hanc fidem interpretantur, prudentem coniecturam ab externa specie ductam, fore vt hic infantulus in magnum virum

d c. 2. 2. e Heb. c.11. 23. f Act. c. 7. 20.

Fide occultatur. a hom. 16. ad Hebr.

euaderet. Ita sentit Chrysost. [a], & eum secuti Theophyl. & Oecum. Sed melius dici videtur Paulum alludere ad oraculum, quod Iosephus memorat. De quo ille iterum. *De Deo vero certam spem habebat promissorum, vt oraculi veritatem eventus indicaret.* Eam expositionem in illum Pauli locum probant nostri Cornelius & Iustinianus, confirmantque ex D. Stephani verbis, de quibus alibi commodior erit dicendi locus [b]. Posito igitur hoc oraculo, cum eximia infantis pulchritudine, potuerunt Mosis parentes, diuino præsertim impulsu acti, diuinum aliquid in infante agnoscere, & existimare eum Deo cordi & curæ esse, eumque etiam in fiscella scirpea seruaturum, quod pertinet ad fidem.

b in. Moses 40. n. 4.

V. Tribus mensibus.

Cur autem longiori tempore seruatus non fuerit, rationem affert Lyranus, quæ ex Iosepho & Philone probabilitatem habet, quod Ægyptij custodes tertio quoque mense scrutarentur domos, & periculum erat ne dum vni consulere student, ipsi necis eius fierent accessio: præsertim cum infans validiore in dies, ac clariore vagitu se proderet. Quoniam ergo in eam ventum erat necessitatem, vt incertæ morti puerum committere præstaret, quam illum totamque familiam tyrannico furori obiicere, quo ei modo maxime consulere possent, deliberarunt. Denique fabricati sunt fiscellam scirpeam, siue arculam iunceam, & liniertunt eam bitumine ac pice, vt leuis materia facile innataret aquis, neque tamen aqua interiora penetrans, suffocatum infantem demergeret; quem in hac noua nauicula, super publica priuataque calamitate gementes incluserunt, & exposuerunt in carecto ripæ fluminis. Est autem carectum locus caricibus consitus, & palustris, vnde Septuaginta positum aiunt in palude iuxta flumium, in vnam aliquam earum quas Nilus restagnans efficit, ne scilicet fluminis impetu raperetur.

Exponitur in fiscella ad oram fluminis.

VI. Nec proiicitur in profluente.

Quod magis mirum est, Iosephus ait puerum à parentibus in flumen proiectum esse, & filiam regis iussisse missis natatoribus, fluitantem lectulum ad se io ripam extrahi. Sed putault fortasse rem non satis admirationis habituram, nisi pro palustri ripa, flumen ipsum, pro vna è famulabus natatores substitueret; aut non recte posse dici puerum Moysem ex aquis extractũ, nisi quem parentem ad madentem ripam collocarant, ipse misericors in flumen proiiceret. Iacebat ergo in fiscella infantulus, ad oram fluminis, stante procul Maria sorore eius, & rei exitum præstolante. *Ecce autem*, ait Moses *descendebat filia Pharaonis vt lauaretur in flumine, & puellæ eius gradiebantur per crepidinem aluei.* Hæc fuit occasio à diuina prouidentia præparata, in salutem primum, deinde etiam in gloriam famuli sui, qui in regiam ascitus familiam regiam etiam institutionem sortiretur.

VII. A filia Pharaonis, accipitur. c l. 2. Ant. c. 5. d Hæres. 78. §. 5.

Hanc regis filiam Thermutim vocat Iosephus [c], quam S. Epiphanius [d] filiam Amenophis fuisse ait, & pro Dea cultam ab Ægyptiis, puta Iudæis io Ægypto natis, quod Mosem sustulerit, atque educarit. *Quæ cum vidisset fiscellam in papyrione*, locus est papyris consitus, quod genus est fruticis, *misit vnam è famulabus suis, & allatam aperiens: cernensque in ea paruulum vagientem, miserta eius ait, de infantibus Hebræorum est hic.* Id autem æstimare potuit non solum ex præsenti Israelitarum statu, sed etiam ex circumcisionis indicio, quod octauo die acceperat. Et quia, vt ait Philo, non videbatur tutum confestim eum in regiam ferre, & interim nutrice opus habebat, cogitanti superuenit soror pueri, quæ non longe aberat, & edocta à matre, *vis*, inquit, *vt vadam & vocem tibi mulierem Hebræam, quæ nutrire possit infantulum? Respondit, vade; perrexit puella & vocauit matrem suam.* Cui illa, *Accipe ait puerum istum, & nutri mihi, ego dabo tibi mercedem tuam.*

Matri nutriendus datur.

VIII. Diuina in Iudæos prouidentia.

Vide quam pulchre illudat Ægyptiis diuina prouidentia: vt quo tempore illi cogunt Hebræos sibi sine mercede in durissimis operibus seruire, Dominus efficiat vt vltro mercedem præbeant Hebrææ mulieri, optatum ac debitum ministerium filio suo exhibenti. Et dum pueros in ruinam Israeliticæ gentis interimũt, vnum in suam ruinam propriis sumptibus educeot. Auget hæc Iosephus episodio fastiditæ ab infante mammillæ mulierum Ægyptiarum, quæ vt non consentanea sacris literis, delicatioribus fastidium mouent. Quæ porro tempore à Regina vocatus sit Moyses dubium videtur. Significat enim Scriptura a id factum, postquam adultus ab ea fuit adoptatus. Philo autem & Iosephus, hanc denominationem factam aiunt, cum datus est puer nutrici: quod credibilius est, ne tanto tempore nomine careret puer. Scriptura vero temporis ordinem in narrando non semper obseruat. Vocatus est porro nomine Ægyptio, quod Hebraïce interpretatum redditur Moyses, id est extractus siue Extractio. Sic superius vertit Pharao Iosephi nomen, & appellauit vocabulo Ægyptiaco, quod Latine interpretatum significat Saluatorem mundi. Clemens porro Alexandrin. [b] ait Moysem à parentibus in circumcisione vocatum Ioachim.

Tempus & ratio nominis Moses. a c. 2. 10.

b l. 1. Strom.

IX. Sphæri obitus, Mamyli successio. A. m. 2465.

Annus proxime sequens, qui fuit Mundi 2465. vigesimus atque vltimus fuit Sphæri regis Assyriorum, cui anno 66. successit Mamylus, ad annos 30. qui fuit decimus quintus à Belo. Nutriebat autem interea Iochabetha metu libera, imo gaudio triumphans filium & alienum & suum, dum amotus à lacte Reginæ redderetur. Retinuit autem illum apud se, quantum decore & probabiliter lactare illum potuit, & materno amore, & infantuli gratia inuitante.

ANNVS MVNDI 2467.

AARONIS 7. MOSIS 4.

MAMYLI 2. Imperij Assyriorum 536.

AMENOPHIS 30.

ANTE CHRISTVM 1586.

I. ablactatus Moses reginæ redditur. a l. 2. Ant. c. 3.

Post tertium ætatis annum, vt ait Iosephus [a], cũ iam à lacte amotus esset Moses, reddit ascititiæ matri filiũ suum vera mater, multis vt credare par est, cum precibus Deo commendans. Nec sane video quidquã obstare, cur non existimare possimus Iochabethã

vel hoc tempore, vel etiam præcedente, ad commendandum studium, & industriam suam erga puerum, quem videbat Reginæ charissimum, rei veritatem, patefecisse, & tamen perlibenter infantem donasse illi, quæ perituro vitam dedisset, quamque Deus circa pusionem prouidentiæ suę administram elegisset. Quarto igitur ætatis anno, quando infantuli gratiores parentibus esse, atque iucundiores incipiunt, *admirandam*, vt ait Iosephus, *gratiam ei Deus addidit, vt nemo esset adeo tetricus, qui visa Mosis pulchritudine non obstupesceret*. In qua pulchritudine & eximia indole satis præsidij putauit esse Iosephus in puero & satis causæ in Principe sterili, aut certe prole destituta, vt eum ipsa adoptaret in filium, & Patri regnanti in successorem offerret.

& ab ea adoptatur.

II. *Quomodo Moyses negauerit se eius filium.*

Philo Pharaonem à filia deceptum ait, fingente puerum hunc à se genitum, cui Augustinus [a], & Nissenus [b] aliquo modo fauent, sed retinenda est adoptio, quam habet editio vulgata [c], Hebræo, Græcoque consentanea, quæ est communissima sententia, antiquorum & recentiorum scriptorum. Iustini, Basilij, Clementis, imo & Nisseni, & Augustini. Nec illi repugnat Apostolus [d], cum ait Mosem negasse se filium filiæ Pharaonis, quæ negatio videtur supponere rem occultam, qualis erat illa fictio, non apertam, qualis est adoptio. Respondeo enim cum Ribera, & aliis, istam negationem non verbo nunciatam sed facto, hoc ipso quod se Moses separauit ab Ægyptiis, & aggregauit Hebræis, thesauris illorum neglectis, & horum iniuriis & paupertate adamata. Quæ autem de regio diademate imposito puero, & ab illo in terram proiecto & conculcato, & Sacrorum scriba eum ad necem deposcente narrat Iosephus, merito censentur in fabulis. Sicut & quod aliqui Hebręi addiderũt, de prunis ori admotis ab infantulo, indeq; impeditioris linguæ facto, quæ in Annalibus [e] Lector refutata reperiet.

a ser. 89. de temp. b l. 1. de vita Mosis. c Exo. 2. 10 d Hebr. 11. 24. 25.

An diadema calcarit. loc. cit. e n. 5. 8. &c

ANNVS MVNDI 2468.

AARONIS 8. MOSIS 5.

MAMYLI 3. Imperij Assyriorum 537.

AMENOPHIS 31. & vlt.

ANTE CHRISTVM 1585.

I. *Mors Amenophis. Eius decretum antiquatũ.*

MOritur hoc anno Amenophis regni sui trigesimo primo & vltimo, inuecta in regnum suum, & stabilita per octodecim annos sæuissima Hebraïci populi seruitute. Eo porro mortuo, apparet etiam antiquatum decretum de proiiciendis in Nilum infantibus. Id enim si perseuerasset, vix millesima pars Israëlitarum eo tempore superfuisset, quo ductore Mose educti sunt ex Ægypto; cum tamen ipso egressionis tempore [a] nominatim fiat mentio paruulorum à Mose, apud ipsum Ægypti regem. Itáque sentiunt Tornielus, Cornelius à Lapide, & alij. Antiquatum autem Thermuti, vt verisimile est, in gratiam Moysis sui, annitente, vt is maturè de populo suo inciperet bene mereri.

a Exo. 10. 9. 10. & c. 12. 37.

II. *Educatio Mosis in aula.*

Qualis autem fuerit eius in aula regis educatio facile quiuis intelligit: illud tamen Philonis non vulgare est. *Ita natus*, inquit, *educationem regiam nequaquam infantium more delectabatur assentationibus, iocis, lusibusque quamuis indulgenter haberetur ab educatoribus, sed iam tum modestiam, grauitatemque præferens, malebat audire spectareque vtilia*. Sic ille. Cur autem Deus Moysem in aula regia nutriri atq; educari voluerit, has suggerit causas Pererius, Prima quod nemo alius vel Hebræorum, vel Ægyptiorum, præter filiã regis, ausus esset contra tam atrox regis edictũ Mosem naufragio eripere, conseruare & educare. Deinde quia regali cura educatus, euasit in virum non rusticanis, & agrestibus moribus præditum, sed elegantibus ac regiis: qualibus decebat informari amplissimæ olim gentis moderatorem. Denique vt maiore apud Ægyptios auctoritate polleret, cum apud eos destinata diuinitus legatione fungeretur.

Et in eo Dei Prouidentia.

III. *Regnum Ori in Ægypto. A. m. 2469.*

Anno porro sequenti, qui fuit mundi 2469. extincto barbaro ac crudeli Amenophi, Orus illi in Ægyptio regno sufficitur, quem mitiorem fuisse hoc ipso credere par est, quod ipso regnante ac conniuente, edictum de proiiciendis in flumen infantulis antiquatum est, vt paulò ante dicebamus. Eusebius annis ipsum octo ac triginta regnasse tradit. Africanus ex Manethone 37. Iosephus ex eodem 36. & menses quinque. Sed in re modica Eusebium deserere non placet.

ANNVS MVNDI 2470.

AARONIS 10. MOSIS 7.

MAMYLI 5. Imperij Assyr. 539. ORI 2.

ANTE CHRISTVM 1583.

I. *Mosis institutio puerilis.*

SEptimus ætatis annus initiis liberalis institutionis, quæ animi educatio est, cõmuni hominum iudicio destinatur, vsúque ipso frequentatur; quando pueri iudicio vti incipiunt, & esse doli capaces. Hunc ergo annũ Mosaïcæ eruditionis initiis constituamus licet. Et quoniam S. Stephanus affirmat Moysem *eruditum fuisse omni sapientia Ægyptiorum*, de ea diligentius est à nobis in Annalibus, in hoc ipso mundi anno disputatum, ex Clemente præsertim Alexandrino, Philone & Diodoro Siculo, quæ hoc loco iterare instituta breuitas non permittit. Ea porro videntur in primis cognitione digna, quæ ad hieroglyphicam pertinent, omnesque illius partes, quarum pulcherrima vestigia reperiuntur in plerisque Mosaicæ legis institutis. Ibidemque refutata reperies, quæ Philo de Græcis Mosis doctoribus in Græcorum gratiam commentus est, quæ cum tota patrum antiquitate pugnant.

De Ægyptiorum sapientia.

II. *A patre Amramo videtur edoctus.*

Non prætereunda tamen, sed ponderanda potius arbitror illa Philonis verba, cũ ait Mosem à vicinis Assyrias literas, & Chaldaïcã de cœlis scientiam didicisse, & quidem non ab Assyriis, aut Chaldæis, sed ab Ægyptiis, & præfecturis Ægypto proximis, & pascuis Ægypto

vicinis, vnde præceptores iniussi, & sponte sua ad docendum se offerebant. Hos ego vicinos autim dicere Hebræos, incolas terræ Gessen quæ pascuis abundabat, qui non Hebraicarum tantum litterarum, sed Chaldaicarum etiam & Assyriarum periti erant, quandoquidem ex Chaldæa Assyrijs vicina oriundi erant. In his autem vltro se offerentibus magistris, valdè suspicor fuisse Amramum pueri patrem, qui septimo anno Mosis quintum supra octogesimum agebat annum, non ætate solum sed etiam sciẽtia, vt Leuitem decebat, venerabilem, qui cum auo suo Leui, qui in Chaldæa & Mesopotamia diu vixerat, ad triginta quinque annos fuerat diuersatus. Quin etiam suaui diuinæ prouidẽtiæ dispositioni consentaneum id fuerit, vt simul cum litteris veram à teneris pietatem animo imbiberet; & qui lac à sua ipsius matre infantem sugere voluit, puram & lacteam Dei sapientiam à patre hauriret.

Quod ex Philone elicitur.

Quod si huic coniecturæ assentiri placet, etiam Aaronem fratrem ei condiscipulum dare possumus. Domestica certe disciplina institutum dubitare non conuenit, diuina id agente prouidentia, quæ ipsum ad summum pontificatum destinarat, edito etiam super ea re oraculo, vt Iosephus a affirmat.

Sicut & Aaron.

a l. 2. Ant. c. 5.

III. Eius autem in omni eruditione profectus testis est Philo b, qui cum dixisset, plerosque præceptores ad Mosen docendum partim accersitos venisse; partim etiam sponte se obtulisse, *hos*, inquit, *intra modicum tempus ille superauit, natiua docilitate institutionem præcurrens, vt reminisci videretur, non discere, in rebus difficilioribus de suo aliquid comminiscens. Nam præclara ingenia multa circa scientias noua comminiscuntur.* Hæc ille. Quæ S. Basilius in Esaiam, & ante eum Clemens Alexandrinus, imitatus est. Hæc autem studia, tam multa, tamque multiplicia, non paucos Mosi annos occuparunt.

III. Profectus Mosis.

b l. 1. de vita Mosis.

ANNVS MVNDI 2478.

AARONIS 18. MOSIS. 15.

MAMYLI 13. Imperij Assyr. 547.

ORI 10.

ANTE CHRISTVM 1575.

I. INit hoc tempore Moses adolescentiam, cuius bona pars, vt credere par est, in liberali & litteraria institutione collocata fuit: Crescente tamen corpore, in nobilibus adolescentibus armorum & militiæ rudimenta ponuntur. Quod in Mose quoque obseruatum minimè dubium est, præsertim si in expeditione, quæ dicitur, Æthiopica, factus est Imperator. Verum non solum arma hoc tempore tractasse docet Philo, cum ait, *Egressus deinde pueritiam, magis curam intendit, non vt quidam fræna laxans concupiscentiis, quamuis non deessent incitamenta plurima, quæ se vbertim offerant in regum domibus sed sobrietate atque temperantia, tanquam habenis quibusdam eas cohibens, ne impetu nimio ferrentur, &c.*

Mosis adolescentia.

ANNVS MVNDI 2485.

MOSIS 22. AARONIS 25.

MAMYLI 20. Imperij Assyrior. 554.

ORI 17.

ANTE CHRISTVM 1568.

I. AMrami secularis annus incurrit in principiũ Mosaicæ iuuentutis, quam significant illa verba Iosephi a, *Postquam adoleuit Moses, & ad florentem peruenit ætatem, breui suæ virtutis specimen edidit*, in bello videlicet Æthiopico, de quo ibidem narrationem instituit, nec tempus illius distinctius tradit, sicut neque Artapanus b, qui eius meminit. Chronicon Alexandrinum ad annum Mosis 31 id distulit, vbi & nos de eo mentem nostram aperiemus.

Mosis iuuentus

a l. 2. Ant. c. 5.

b l. 9. de Præp. c 27. Gr. Lat.

II. Ad hoc porro tempus illud S. Stephani elogium c de Mose referri potest, vbi dicitur *potens in verbis, & in operibus suis.* Id enim non solum tempus illud intuetur, quo verbis signisque contra Pharaonem decertabat, aut populum in Ægypto regebat, sed anteriora etiam respicit. Significat enim fructum eruditionis acquisitæ in Ægypto. Sic enim habet: *Et eruditus est Moses omni sapientia Ægyptiorum, & erat potens in verbis, & in operibus suis.* Verborum potentiam merito quisque eloquentiam interpretetur, quæ multiplici rerum cognitione sustentatur, additaque verborum copia efflorescit. Quia tamen ipse se, à primis etiam annis, verbis abundasse negat d; propterea *δυνατὸς ἐν λόγοις*, idem erit atque efficax in persuadendo, quique verborum pondere potius & grauitate valeat, quam cursu & volubilitate orationis. Operum autem facultatem tota deinceps Scriptura declarat, quam nos pro temporum ratione assectabimur. Nam quæ ab Artapano apud Eusebium e Mosis opera atque inuenta referuntur, erroribus referta sunt: quæ nihilominus in commodum sensum in Annalibus f trahere conati sumus.

Idem verbis & operibus potens.

c Actor. 7. 22.

d Exod. 4. 10.

Mosis opera.

e l. 9. c. 27.

f An Mos. 22.

ANNVS MVNDI 2491.

MOSIS 28. AARONIS 31.

MAMYLI 26. Imperij Assyriorum 560.

ORI 23.

ANTE CHRISTVM 1562.

I. ANnus Mosis vigesimus octauus cũ primo Iosue magna ex parte cõcurrit. Sic enim annus primus Egressionis, qui est octogesimus primus Mosis, erit 54. Iosue: & centesimus Mosis cum 73. Iosue concurret, & illius 120. & vltimus cum huius 93. conueniet quibus si addas annos 17. gubernationis post obitum Mosis, totam explebis vitæ Iosue periodum centum & decem annis circumscriptam, Hunc ei annum natalem esse volunt, quicunque ei 17. vel 18. gubernationis annos

Ortus Iosue.

attribuunt. Qua de re suo loco diligentius discendum erit.

II. Eiusque genus illustre.

Nascitur ergo hoc anno Iosue, de tribu Ephraim, vir plane illustris, ac maximus aliquando futurus Imperator, Mosis diuina electione successor, & primus populi Dei, post Legislatorem moderator & Iudex, eiusque in Chananitidem introductor. Et ne ipsum nouum hominem putes, habes auum eius Elisaman, Ephraimitarum omnium principem, & in eius exercitu quingentos supra quadraginta millia pugnatorum: patrem vero Nun, sui vtique patris, vt ait Serarius [a], in eadem dignitate successorem. Porro Nun à Septuag. & cæteris Græcis Scriptoribus Naue dicitur, qui filio imposuit in circumcisione nomen Osee, pro quo Septuag. habent Auses, siue Ause, quod tribus & quinquaginta annis retinuit, donec à Mose ad explorandam terram cum sociis missus est, & Iosue appellatus [b], vtroque nomine salutari, vtrumque enim significat Saluatorem. Qua de re vide copiosam Serarij nostri [c] disputationem.

a l.1.Ios.c.1 Nauē, A'υῆ, vel A'υῦς.

b num.13. 18.

c l.1.in Iof. c. 2. q. 5.6. & seqq.

ANNVS MVNDI 2494.

MOSIS 31. AARONIS. 34.

MAMYLI 29. Imperij Assyriorum 563.

ORI 26.

ANTE CHRISTVM 1559.

I. Hermopolis, & belli Æthiopicum.

a lib. 9. de Præp.c.27.

CHronicum Alexandrinum in annum Mosis trigesimum primum, *hoc ipsius anno*, inquit, *Moses vrbem Hermopolim condit, & bellum cum Æthiopibus toto decennio gerit*; intra quod videlicet vrbs condita est. Nam Artapanus [a] in lib. de Iudæis apud Euseb. ait Heliopolitas referre bellum hoc decennio gestum: proptereáque Moysem, & qui cum eo erant, ob expeditionis longinquitatem, vrbem in eo loco condidisse, & Ibym in ea consecrasse, quod ea noxia hominibus animalia perimat, eamque Hermopolim, siue Mercurij ciuitatem appellasse. Chronicum autem Alexandrinum vrbem ait dictam à Mose Merrhim in eius honorem, quæ ipsum ex aquis extulerat, tum defunctæ, ac supra Ægyptum sepultæ. Quæ tum iis quæ scribit Iosephus non satis consentiunt, & sunt quasi appendix quædam Æthiopici belli, quod Iosephus accuratè persequitur, & nos in Annalibus [b] accurata diligentia examinauimus.

b an. Mos. 31.

II. Vnde orta ea fabula.

c Num. 12.

In ea porro sententia nunc quoque sumus, vt totam illam narrationem commentitiam esse credamus, poëticis fabulis, aut rabinicis persimilem, quibus solenne est in homonymo aliquo Scripturæ vocabulo, ineptarum fundamenta iacere fabulatum. Quoniam enim de vxore Mosis Æthiopissa ex Scriptura [c] constabat, isti fundamento cætera inædificata sunt. Egregio viro, qui in regiam familiam esset ascitus, datam constat vxorem Æthiopissam, reginam esse oportuit, vt personæ dignitas seruilis nationis humilitatem subleuaret. Causa probabilis quærenda fuit, ex bello probabili vicinos inter populos Ægyptios atque Æthiopas inuenta est. Itaque irruerant in Ægyptum Æthiopes, conflatum est bellum, fit belli Dux Moses vir in regiam familiam adoptatus, armorum minime insolens, egregiè dimicat, vincit, rem Æthiopicam ad extrema deducit, denique pax componitur fœdere nuptiali.

III. Et qui ita sentiant.

a l.1. in Num. c.33. & 34.

b q. 22. in Num.

Hæc omnino Ruperti mens fuit [a], cum ait ex occasione vocis Æthiopissæ, huiusmodi fabulam scriptores Iudaicos tradidisse, & facile contemni, quia de Scriptura non habet authoritatem. Fictitium quoque totum hoc bellum Theodoretus existimat [b], ac fabulam vocat. Eugubinus hoc bellum, & vxorem ex eo Moysi partam fabulosissima esse existimat; mentiri etiam Apollinarem, qui duas tribuerit Mosi vxores, & ab illis scriptoribus hæc esse ficta. Idem putauit Faustus Manichæus apud Augustinum [c]. Pererius hanc narrationem merum Iosephi, vel aliorum Iudæorum commentum vocat. Caiet. *Alij*, inquit, *mulierem Æthiopissam fuisse ex interiore Æthiopia existimant, de qua Iosephus scribit multa inutilia relatu*, *nec satis credibilia*. Beroaldus [d] animosius eandem narrationem cæteris Iosephi commentis, sic enim loquitur, & fabulis infinitis aggregat: quem alio in loco [e] ob similem fictionem, non solum in sua Repub. peregrinum, sed egregiè impudentem & mendacem demonstrare contendit. Quam multa autem etiam improbabiliter ficta in eodem commento fuerint, in nostris Annalibus [f] reperies.

c l. 22. cont. Faust. c.5.

d l. 4. Chron. c. 6.

e & l.3.c.8 vbi de templo Salom.

f an. mū. 2494. n.15. & seqq.

IV. Mamyli obitus. Spareti initium.

Anno proxime sequenti qui fuit Mundi 2495. Mamylus trigesimum & vltimum regni annum impleuit. Cui anno 2496. successit Sparetus, vt est apud Eusebium & Africanum, qui est à Belo decimus sextus, & ad quadragesimum, vel 42. vt Africano placet, regnauit annum. De quo quæ vulgo traduntur ex nouo Beroso sunt, & fide carent.

ANNVS MVNDI 2498.

MOSIS 35. AARONIS 38.

SPARETI 3. Imperij Assyrior. 567.

ORI 30.

ANTE CHRISTVM 1555.

I. Atheniensium rex Cecrops.

INcidit in hunc annum Mosis 35. primus Cecropis Atheniensium primi regis annus, apud Eusebium in chronico, & in Præfatione: vbi post aliquam de Mosis antiquitate disputationem, ita concludit, Itaque sine vlla ambiguitate Moses & Cecrops, qui primus Atheniensium rex fuit, iisdem fuere temporibus. Porro iste est Cecrops Diphyes indigena. Sub quo primum in arce oliua orta est, & Atheniensium vrbs ex Mineruæ appellatione sortita nomen. Hic primus omnium Iouem appellauit, simulachra reperit, aram statuit, victimas immolauit, nequaquam istiusmodi rebus in Græcia vnquam visis. Cætera quoque quæ apud Græcos mira iactantur, posteriora Cecropis annis deprehenduntur. Si autem

Idololatriam in Græciam inuexit.

tem Cecropis, consequenter & Mosis, qui cum Cecrope fuit. Sic Eusebius. Vult ergo inuentam in Græcia à Cecrope Idololatriam, aut ex Ægypto potius, omnium prouinciarũ superstitiosissima inuectam. Quamuis enim eum vocet indigenam, Ægyptium tamẽ fuisse asserit, cum ait dictum Diphyes, quod cum esset Ægyptius, vtramque tamen linguam, Ægyptiam scilicet & Græcam teneret. Sed de Cecrope, & cæteris Atheniensium regibus, plura ex antiquis collecta scriptoribus, in Annalibus circa hunc annum, & scholiis eiusdem reperies.

Diphyea.

ANNVS MVNDI 2500.

MOSIS 37. AARONIS 40.

SPARETI 5. Imperij Assyrior. 569.

ORI 32.

ANTE CHRISTVM 1553.

I. Iubilæus quinquagesimus.

QVinquagesimus annus ab orbe condito quinquagies euolutus quinquagesimum Iubilæum hoc anno absolutum exhibet & simul annum quinquagesimũ Israëliticæ seruitutis, qui tamen nullam afferet miseris libertatem, vt quæ ad tertium adhuc & quadragesimum differtur annum. Nec mirum est multum ab hoc numero annorum seruitutis Eusebium distare, qui eam statim ab obitu Iosephi inchoarit, quod Scripturæ minime consentaneum est. Non enim solus Ioseph, sed omnes etiam fratres eius, omnisque illa cognatio obierat, antequam exoriretur Rex ille nouus, qui dedit initium seruituti.

ANNVS MVNDI 2503.

MOSIS 40. AARONIS 43.

SPARETI 8. Imperij Assyrior. 572.

ORI 35.

ANTE CHRISTVM 1550.

I. Ratio temporis.

HOc anno, inquit Eusebius, Moses Ægyptiaca commoratione relicta, in solitudine philosophabatur. Eodem respexit Basilius, cum ait Mosem Ægyptiacis tumultibus derelictis in Æthiopiam, Madianiticam videlicet esse profectum, ibique maximum à cæteris rebus otium nactum, totos 40 annos contemplationi rerum indulsisse. Distinctius tempus expressit S. Stephanus[a], cum, inquit, *impleretur ei 40. annorum tempus*. Nec video cur non propriè ea verba sumamus de anno nondum plane expleto, sed ad finem vergente: vt scilicet cædem & fugam extremo anno quadragesimo vitæ Mosis contigisse dicamus, quando desiderium inuisendi fratres suos Israëlitas subiit animum eius, qui partim habitabant in terra Gessen, partim in aliis Ægypti locis erant, laboriosi operis causa, dispersi. Ex quo intelligitur Mosem ad hoc vsque tempus in regia ciuitate ac palatio, vt regis filium habitasse. Cur autem tam diu distulerit, non aliam arbitror fuisse causam, quam quod non prius illam ei mentem Deus iniecerit.

a Act. 7. 23.

Moses ad annum 40 aulicus.

II. Palam egreditur ad suos.

Ergo qui dudum occultè parentes suos ac fratres inuisebat, apertè deinceps, atque in omnium oculis illos adijt. Sic enim videtur accipiendum illud[a], *Egressus est ad fratres suos.* Quis enim credat Mosem, qui se Hebræum certo sciret, & apud parentes triennium nutritus fuisset, qui, vt credimus, à parente scientijs liberalibus eruditus, & quod caput est, ad vnius Dei cultum, veramque pietatem esset informatus, ad quadragesimum vsque annum hæc humanæ pietatis officia distulisse? & si palam adire eos, vitandæ popularis offensionis gratia, non auderet, non saltem clanculum pedem in eorum ædes intulisse? Nec parentes tantum adijt, sed fratres tota Ægypto dispersos. *Quos verbis*, inquit Philo[b], *quantum poterat sublenabat, præfectos subinde admonens vt moderarentur, laxarentque nimiam in vrgendo duritiam: Operarios vero, vt præsentem statum fortiter ferrent, neque animis cum corporibus deficerent, sed sperarent mutationem in melius.*

a Exod. 2. 11.

b l. 3. de vita Mosis.

III. Ægyptium perimit & quæ causa cædis.

Dum hæc charitatis officia studiosius obit Moses, contigit virum Ægyptium quendam, de Hebræis in illius oculis percutere, & molestissimo labori etiam plagas ingerere. Hunc Ægyptium Philo aliquem de præfectis fuisse scribit cæteris duriorem, atque immaniorem, cuius crudelitatem ille exaggerat ad leuandam cædis inuidiam: quidam illum adulterij reum faciunt, quod iterum iactare non dubitaret. Verum eam cædem Scriptura neque excusat, neque defendit, simplici narratione contenta[c], *Cum circumspexisset*, inquit, *huc atque illuc, & nullum adesse vidisset, percussum Aegyptium abscondit sabulo.* Percussionis modus exprimitur à Seuero Sulpicio. *Cum viriles*, inquit, *annos ageret, conspicatus Hebræum ab Ægyptio pulsari, permotus dolore, fratrem ab iniuria vendicans, Ægyptium calce percussum interemit.* Idque multo credibilius est, quam Rabi Salomonis figmentum, qui hominem occisum ait, edito à mose nomine tetragrammato, ad quod isti solent, tanquam ad Deum ex machina confugere, nec tamen faciunt fidem.

c Exod. 2. 12.

IV. Quæ ve iustitia.

Quod ad iustitiam cædis huius attinet, repudiatis Rabbinorum inuentis, dicendum est cum communiore, veráque sententia, ideo Moysem à crimine immunem esse, quod iam tum iudiciariam à Deo potestatem accepisset, ad regendum, ac protegendum populum suum quamuis nondum satis euulgatam. Idq; probat S. August.[d], Rupertus[e], D. Thomas[f], Abulensis, Lyranus, alijque recentiores, in quibus Sanctius in Acta[g], ex verbis S. Stephani dicentis existimasse Moysem Israëlitas intelligere, quod ipse iampridem ex patre suo didicerat, Deum ad salutem populi sui ipsum destinasse, simulque ei auctoritatem ac iurisdictionem dedisse. Adde quod in regiam ascitus familiam, & regni candidatus, satis iuris, vel humano iudicio, in illum Ægyptium habebat, ad illum puniendum, coram se impudenter ac contumeliosè peccantem. Sic Phinees nondum summo insignis Sacerdotio, diuino zelo incitatus, publicum scortatorem interemit. Illa

d q. 2. in Exod.
e l. 1. c. 10. in Exod.
f 22. q. 60 a. vlt. ad 2
g ca. 7. n. 62

porro circunspectio, & vitatio conscioru̅m, non est argumentum vsurpatæ potestatis, vt notat ᵃ Abulensis. Nam legitimi iudices eum verentur vim maiorem, clam de reis supplicium sumunt.

a q.9 in Ex ad 2. & 3.

V. Euulgatur

Quantacumque autem circunspectione vsus fuerit Moses in occultanda cæde, vitare tamen non potuit quin res manaret in vulgus, atque adeo ad Regem ipsum deferretur. Nam sequenti die incidit in duos Hebræos rixantes, quos inter dum gratiam redintegrare conaretur, moneretque ne qui fratres essent, inter se odissent, aut iniuriam inferrent: & nominatim eum reprehenderet, qui inferebat iniuriam, & percutiebat proximum suum: nam vsque ad verbera res progressa erat. Ille ad priorem culpam, hanc etiam alteram adiecit, vt sapientem monitorem contumeliosè repelleret, diceretque ᵇ, *Quis te constituit principem & iudicem super nos?* Quo verbo per iram effuso, satis ostendit nondum intellectum Hebræis, Mosem à Deo electum, per quam illis salutem daturus esset, atque adeo iam tunc legitima illum potestate instructum fuisse. Sed addidit etiam: *Num occidere me tu vis, sicut heri occidisti Ægyptium?*

b Exod. 2. 14.

VI. Et Moses timet.

Ea nimirum vox incussit Moysi metum. *Quomodo*, inquit, *palam factum est verbum istud?* Nec tam sibi ab Hebræis metuebat, quam ab Aegyptiis & rege ipso, ad cuius aures non dubitabat rem peruenturam. Præsertim cum eius erga se gratiam valde labefactatam sentiret. Et ecce ᶜ *audiuit Pharao sermonem hunc, & quærebat occidere Moysem.* Erat enim exacerbato in eum animo, propter abdicatam regiam adoptionem, & proditum genus suum, & suam in Hebræos, quos rex oderat, animi propensionem: Regium autem animum aulici, qui sibi ab eo timebant, quantum poterant exasperabant, ipsique regi ex ambitione formidolosum reddebant, vt Philo eleganter tradit. Iosephus cædis apud Regem accusatum scribit ᵈ. Quidam Rabbini scribunt Mosem non solum quæsitum à Rege ad mortem, sed etiam à ministris eius comprehensum, adductumque ad regem, iussum capite truncari, sed ministris regiis cæcitate percussis, Mosem euasisse. Nec aliud reperias huius fabulæ fundamentum, quam quod Scriptura dicit Mosem *de conspectu re-is* fugisse, quod necesse sit prius venire in conspectum, quam de conspectu fugere: quasi phrasis illa physice, & non moraliter accipienda sit.

c Exod. 2. 15.

Rege in eū irato.

d l. 2. Ant. c. 5.

Num captus fuerit.

VII. Fugit in Arabiam,

Secessit ergo Moses in finitimam Arabiam, vbi tutius degere poterat, vt ait Philo, aut potius, vt Scriptura ipsa loquitur, fugit. Nec tamen s incomitatus, idque suadet acta ad id tempus vita in familia regia; & parentum, amicorum, consanguineorum, de quibus omnibus bene meritus erat, beneuolentia, & magna, quam sustinebat in futurum, expectatio. Iosephus tamen scribit eum per solitudines fugientem inedia laborasse, & quamuis nusquam inueniret alimenta, inediam patientia superasse. Oblitus suæ videlicet Reginæ in Æthiopia coniugis, & constructæ Hermopoleos, quò se reciperet, & exercitus sibi addictissimi, quo tueretur sese, per solitudines fugam arripuit. Arabiam ergo desertam vterque intelligit, in qua Madianitæ & Amalecitæ, sæpe in Scriptura celebrati. Eam prouinciam Basilius eruditè Æthiopiam appellauit, respiciens ad vxorem Mosis Madianitidem, eandemque Æthiopissam ab ipso Mose ᵃ nuncupatam. Diuino porro consilio factum est, vt eò potissimum Moses confugeret, vt inde vxorem ex progenie Abrahami acciperet; & vt in deducendo quondam populo, non esset plane earum solitudinum insolens.

in qua Madianitæ.

a Num. 12. 1.

ANNVS MVNDI 2504.

MOSIS 41. AARONIS 44.

SPARETI 9. Imperij Assyriorum 573 ORI 36.

ANTE CHRISTVM 1549.

I. Mosis apud Madianitas commoratio.

b Exo. 2. 15.

Est hic primus annus commorationis Mosis apud Madianitas, & vt apparet ex ipsa serie Mosaicæ narrationis, etiam coniugij. *Fugiens*, inquit ᵇ, *de conspectu eius moratus est in terra Madian, & sedit iuxta puteum.* Quę Iosephus explicans, narrat Mosen inedia & calore fatigatum, cum iam vrbem Madienam in prospectu haberet, tempusque meridianum esset, ad puteum quendam quietis causa sedisse ibique greges ouium filiarum Ietro inuitis pastoribus adaquasse, ex eoque benefacto datam occasionem matrimonio, quod statim ab ipso narratur. Scriptura tamen haud obscurè significat, rem hanc non statim in ipso itinere, & Mosis primo aduentu contigisse; sed aliquanto post tempore. Prius enim quam dicat sedisse iuxta puteum, ait moratum esse in terra Madian. Et Philo narrationem suam ad hunc sensum accommodat. Vbi enim dixit Mosen in Arabiam secessisse, vitæ ibi gestæ rationem exponit, tum demum subdit pastoritiam illam concertationem, sub id tempus contigisse. Nec necesse est vnicam fuisse ad puteum sessionem, & in prima statim rixam illam exortam esse.

II. Eiusque vitæ ratio.

Demus ergo tempus aliquod Mosi ad quietem, & aliquam in Madianitide moram, in qua iuxta Philonem, reputans se ab infesto rege elapsum, & nouam regionem ingressum, nec moribus indigenarum assuetum, conatus fuit quietus latere, ideoque pastoritiam vitam libenter aggressus est, quamuis insuetam, & ab aulica longe abhorrentem; in qua nondum Deo satis vacare poterat, & sibi. Cum ergo aliquando fatigatus sedisset iuxta puteum superuenere septem filiæ Sacerdotis Madian, id est viri principis inter Madianitas, ad hauriendam aquam, demissisque per funem vrnis certatim hauriebant, fundebantque aqua in proximos alueos, donec implerentur, Moyse ipso eas officiosè iuuante. Cumque cuperent adaquare greges suos. *superuenere pastores, & eiecerunt eas*, alieno scilicet labore per vim fruituri. *Surrexitque Moyses, & defensis puellis, adaquauit oues earum.* Nec caret probabilitate duos tresve pastores, ab vno peregrino repulsos, atque eiectos fuisse. Ait enim Philo, istos vehementi verborum increpatione territos, cessisse, quam iuuabat species ipsa Mosis di-

Officiosè adest filiabus Iethro.

Ibid.

gnitate plena, & quæ militiæ ducem aliquem saperet, à quibus rudis & imparata pastorum manus sibi male metuit. Quid si ne solus quidem fuit, & incomitatus? Sed mulieres quoque pastorum timorem augere potuerunt. Nam formidolosus est seruorum exercitus duce leone.

III. A quo acceptus hospitio.

Adaquatis gregibus domum lætæ maturius reuertuntur, & insperatum peregrini hominis beneficium patri denarrant: qui desiderio captus videndi hominis, qui de ignotis, cum periculo suo, bene mereri non dubitaret, *Vbi est*, inquit, & obiurgans, *quare dimisistis hominem?* nec inuitastis ad sumendum apud nos cibum? *vocate eum vt comedat panem*; & hospitio accipiamus eum. Quid multa? reuersæ ad fontem, in propinquo illum inueniunt, & patris sui verbis persuasum, domum deducunt. Raguel autem hominis in Ægypto nati primum speciem, mox etiam mentem admiratus, dat illi vnam de filiabus vxorem, vt ait Philo. Iosephus quoque primo statim congressu Mosem ait in filium adoptatum, id est generum. Sed ratio ipsa, Scriptura non repugnante, postulat, vt idoneam aliquam moram inter hospitium hoc & coniugium interijciamus, ne Raguelem quamuis in copia filiarum, aut Mosem, prudentes vtique viros, in re magni momenti, præproperæ festinationis arguamus.

IV. Quomodo coaluerint nuptiæ.

Intelligi ergo potest, atque etiam debet, non primo statim congressu cogitatas, propositas, perfectasque nuptias, sed homine ad hospitium euocato qui se prior officiosum, ac iustitiæ amantem ostenderat, & erat alioqui honesta specie, atque liberali, Raguelem ex eo super mensam inquisisse, quò eum ferret iter, quid negotij tractaret, quidve animo destinaret; auditoque nihil eum certi adhuc statuisse, rogasse etiam, quoniam eum acceperat perquam familiariter in haurienda gregibus aqua se gessisse, velletne apud ipsum, sicut olim apud Laban Iacob, cum honesta mercede famulari; eumque annuisse, animaduersa hospitis sui antiqua probitate, totiusque familiæ honestate: dum interea Dominus negotium de populo suo à seruitute eximendo maturaret. Neque annuisse tantum, sed fidem etiam suam atque operam iureiurando firmasse. Et ita coniugium non ad multos solum menses, sed annos etiam differri potest: præsertim cum Moses, quadragesimo abhinc anno, filium habuerit infantulum incircumcisum; imo vtrumque filium, nec plurium extat memoria, adeo paruum, vt mater & filij eodem asino portarentur.

V. Iethro princeps in Madianitide.

De Raguele porro, qui & Iethro frequentius appellatur, & Sacerdos Madian, facile intelligi potest eundem & Sacerdotem fuisse, vt à Hieronymo & Sept. appellatur, omnesque passim Græci ac Latini scriptores consentiunt: & principem, vt eum perpetuo vocat Chaldæus paraphrastes. Vtrum autem veri Dei Sacerdos esset, an idolorum non satis constat. Video plerosque in eam conuenire sententiam, vt à principio Idolis seruisse dicant: deinde autem cum generum ex Ægypto reducem adijt, Deinque mirabilia in Ægypto facinora didicit, veri Dei factum esse cultorem.

An veri Dei cultor.

At durum videtur, & difficile creditu, Raguelem ipsos 40. annos cum Moyse conuersantem, nunquam oculos veritati aperire voluisse; aut Mosem ipsum ad tam necessarium negotium omnem operam atque industriam non contulisse; ne in eum quadret illud Apostoli[a] *Si quis suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior.* Itaque existimo illum maturius generi opera, ad veri Dei cultum esse traductum; aut etiam veram in Deum fidem, ab Abrahamo ad Iecsan filium eius, & Dadan nepotem, indéque ad Raguelem patrem Iethro fuisse propagatam, & perpetuo in eadem familia conseruatam. Auget hanc probabilitatem coniugium Mosis, & tam facile contracta cum Raguele affinitas. Sed alius occurret postea[b], hac de re dicendi locus.

a 1. Timoth. 5. 8.

b a m. 2544 n. 915. &c.

VI. Aaronis coniugium.

Quoniam vero de Mosis coniugio, sine certa temporis nota proximè egimus, ex occasione de Aaronis quoque coniugio, non magis certi temporis, breuiter dicamus. Apparet enim eum iam vxorem duxisse, cui non contigerit hactenus aut habitationem, aut vitæ conditionem mutare, & fuerit ætate prouectior Mose, & quatuor filios ante exitum ex Ægypto genuerit, qui sub primum egressionis annum recensentur: nec desint qui affirment Eleazarum, qui tertius illius filius fuit, & primus in pontificia dignitate successor, vxorem ante exitum ex Ægypto duxisse. Nec sane iuuenem hunc esse oportuit, cum eodem ipso tempore princeps principum Leuitarum, diuino oraculo constitutus sit. Accepit autem Aaron sibi vxorem Elizabetham[c], filiam Amioadab, sororem Naasson de tribu Iuda non autem de tribu Leui: iam tum prouidente Domino, vt tribus Regia & Sacerdotalis in mysterium iungerentur. Quoniam Christus Dominus, verus Rex & Sacerdos, ex vtraque coniuncta nasciturus erat, Vnde beatissimæ Virginis cognata erat Elizabeth de filiabus Aaron. Nondum autem erat à Deo lata lex de accipienda vxore ex eadem tribu, ne possessiones confunderentur: quæ tamen Leuitas non attigit; quippe qui per omnes tribus dispersi erant, nec proprias, vt cæteri, possessiones habebant.

c Exod. 6. 23.

& affinitas cum tribu Iuda.

ANNVS MVNDI 2506.

MOSIS 43. AARONIS 46.

SPARETI 11. Imperij Assyriorum 575.

ORI 83. & vlt.

ANTE CHRISTVM 1547.

I. Ori Ægypti regis obitus.

ORus Ægypti rex hoc anno regnandi viuendique finem fecit. Quo fere tèpore Chenephres Aegypti regulus, qui, vt scribit Artapanus[a] apud Eusebium, Israelitas vexauerat, sub hoc ipsum tempus, puta fugæ Mosis ex Aegypto, & eius in Madianitide commorationis, Chenephres inquam primus omnium mortalium elephantia perijt; eo quod iussisset Iudæos sindones indui, laneæ vestis vsu prohibito, quò facilius in eos, hoc à cæteris cultu distinctos, sæuire possit: qui scilicet passim sub vestium

a De Prep. l. 9. c. 27. p. 434. Gr. Lat.

similitudine ante latebant. Cæterum etsi mens regis huius hac in re mala fuerit, res tamen ipsa in huiusmodi hominibus damnari non potest, quam multis in locis à Christianis Principibus prudenter vsurpari cernimus: siue vt signo quasi Caines notati confundantur, & resipiscant; siue vt ne eorum blasphemia, quas scelesti in Christum Dominum continenter euomunt, aliáque peccata, Christianis, apud quos viuunt, tribuantur: siue vt tanquam periculosi religioni ac bonis moribus, à fidelibus agnosci possint, ac vitari. Quæ rationes, aliæque id genus, vt in hæreticis quoque valent, ita vbi illi tolerantur, merito vsurpari possent.

II. Ortus Calebi. Cadit etiam in hunc annum ortus Calebi viri egregij & Iosue in exploranda Chananitide socij, nec semel in Scriptura commendati; in hunc, inquam, annum cadit. Si enim 40. erat annorum, quando misit eum Moses de Cadesbarne, vt consideraret terram, vt ipsemet apud Iosue testatur [a], qui fuit annus secundus ab exitu Israëlitarum ex Ægypto, & Mosis 82. vt suo loco patebit, certè hinc ad illam legationem anni 40. numerantur.

a ca. 14. 7.

ANNVS MVNDI 2507.

MOSIS 44. AARONIS 47.

SPARETI 12. Imperij Assyr. 576.

ACENCHRIS 1.

ANTE CHRISTVM 1546.

I. Acenchris regina. Ri in Ægypto successor nobis negotium facessit. Nam qui vulgo rex creditur, à Iosepho lib. 1. contra Apionem Regina vtpote Ori filia traditur, eique regni anni duodecim, vnusque insuper mensis attribuuntur. Nec repugnat Eusebius, nisi quod mensem istum millum fecit. Verum cum admodum perturbata sit Ægyptiorum regum series, neque ijdem in Iosepho, Africano, Eusebio reperiantur, neque par in singulis annorum numerus, vt in primo anno Amenophis demonstratum est [b], neminem habemus Eusebio certiorem ducem, quem deinceps passim omnes in re chronologica sunt secuti. Itaque eum sequemur vt cœpimus, donec nos ab eo certa ratio, aut Scripturæ authoritas abducat.

b A. M. 2438.

2508. Anno sequenti, qui fuit Mundi 2508, ab obitu Iacobi patriarchæ 163. Iosephi autem 110, scribit Rabbi Abraham in Cabbala historica, prodiisse in Ægypto Pseudoprophetas, ex filiis Ephraim & Galaad, & seduxisse Israëlitas, & interfectos esse. Additque Genebrardus ex eadem secta videri Iannem illum & Mambrem [c], qui Paulo Apostolo teste, Mosi in Ægypto restitere. Sed illud incredibilius, quod idem è Thalmudica mendaciorum officina refert, Hebræos vniuersè religionem auitam ex Ægyptiorum contubernio dedidicisse: solam stirpem Leui eam studiosè retinuisse. Non potuit hic Leuita laudare tribum suam, nisi cum insigni mendacio & contumelia totius gentis suæ. Quis enim id illi de Iosue Ephraimita, nisi magna cum temeritate concesserit? quis de alijs plurimis, qui tum erant in viuis, de quibus omnibus temerè iste, & sine vlla probatione pronunciat.

II. Pseudoprophetæ in Ægypto.

c 2. Tim. 3. 8.

ANNVS MVNDI 2514.

MOSIS 51. AARONIS 54.

SPARETI 19. Imperij Assyrior. 583.

ACENCHRIS 8.

ANTE CHRISTVM 1539.

I. Ortus Naasson. Non paucos deinceps transcurremus annos inanes scriptorũ inopia, donec ad exitum ex Ægypto perueneri mus, quod iuxta annos triginta continget. Refert in hunc annum Torniellus Naasonis filij Aminadab natiuitatem, vt is in exitu ea sit ætate, quæ principi præcipuæ & maximæ tribus conueniat & decore Mosi, & Aaroni in ea recensenda iungatur, quæ erit 30. circiter annorum.

An pastoritia regni præludiũ. His interim annis præerat Moses gregibus Raguelis, & suis & alienis ignotus, ad principatum sese præparans, vt Philoni placet, qui artem pastoralem idoneum ad regnum præludium esse arbitratur. Super qua re nostram si placet velitationem in nostris Annalibus hoc ipso anno leges, quam spero, vel ipsa breuitate, placituram.

II. Moses in solitudine philosophatur. Quid rerum autem Moses in solitudine ageret, non difficile est intelligere. Eusebius certe, ac Basilius [a], & ille ipse pastoritiæ vitæ patronus Philo, eum ibi philosophatum scribunt. Pererius existimat in illo otio Mosem scripsisse librum Geneseos, & item librum Iob, vt Hebræos asperrima seruitute vexatos, dupliciter consolaretur, & confirmaret, tum exemplo patientiæ Iob, & secutæ fœlicitatis eius, tum exemplis maiorum suorum Abraham, Isaac & Iacob; reuocandisque in memoriam promissis Dei, de ipsis seruitute liberandis, & introducendis in terram Chanaan ipsis promissam. Sic ipse. Conuenit vtique tempori, ac diuturno otio coniectura. Non desunt tamen, qui post exitum ex Ægypto scriptam à Mose Genesim putent, cum cæteris libris, & quidem in Cadesbarne, vbi multo tempore populus vniuersus consedit. At multa deinceps facta sunt [b], quæ libris Mosaicis continentur, cum illa mansio fuerit decima quota duntaxat, & omnino numerentur 42. Quod si apparitio Domini in Rubo initium fuit reuelationum diuinarum, quæ Mosi factæ sunt, & illa octogesimo eius anno contigerit, vt dicetur, non potuit hoc tempore scripsisse Genesim, quam discere sine diuina reuelatione non potuit. De libro porro Iobi, communior est sententia, Iobum ipsum libri Authorem esse [c], Mosem autem interpretem.

a vide Ann. in an. Mosis 40.

An scripserit Genesim.

b Vide indicem s. 2. voce Mansio, & an. Mosis 82. n. 198.

c A. M. 2398. n. 1.

ANNVS MVNDI 2518.

MOSIS 55. AARONIS 58.

SPARETI 23.

Imperij Aſſyriorum 587.

ACENCHRIS 12. & vlt.

ANTE CHRISTVM 1535.

I. Obitus Acenchris.

DVodecimus atque vltimus eſt hic annus Acenchris filiæ regis Ori, vt Ioſepho & Manethoni placet, cui ſuccedit frater eius Rhatotis ad annos nouem. Forſan deiecit hic è regno ſororem, quod ab eadem recuperatum fuerit poſt annos nouem, & rurſum adminiſtratum annis duodecim, & menſibus quinque; & inde regnarit alius mulieri cognominis, annis duodecim & menſibus tribus. Sed hæc valde incerta ſunt, imo falſa, non enim congruere poſſunt cum Moſaica hiſtoria, quæ regem Ægypti vndis obruit in exitu Hebræorum, qui 25. tantum annis abeſt, non triginta tribus & amplius, quos illi tres principes capiunt.

9.
12. 5.
12. 3.
33. 8.

II. Achoris ſiue Rathotis rex Ægyptius.

Anno ergo ſequenti, qui fuit mundi 2519. Rex Ægypti factus eſt Achoris, vt habet Euſebius in Chronico, apud quem etiam legitur in Græco Athoris, quod fortaſſis eſt rectius; propius enim abeſt à Rathoris, ſeu potius Rathotis Ioſephi, & à Rathos Africani. Regnum autem tenuit ad annos nouem, vt placet Ioſepho, Manethoni & Euſebio, qui regis huius primo anno initium regni Deucalionis ponit.

ANNVS MVNDI 2522.

MOSIS 59. AARONIS 62.

SPARETI 27. Imperij Aſſyriorum 591.

ACHORIS 4.

ANTE CHRISTVM 1531.

I. Mors Amrami. a Exod. 6. 16.

MOritur hoc anno Amramus Moſis & Aaronis pater, cum annum vitæ ageret 135. vt Scriptura [a] teſtatur, qui anni ex Moſis 59. & 78. patris cum illum genuit, conſtantur.

& Iochabethæ. b Hebr. 11. 23.

Quando porro Iochabetha eius vxor Moſis mater obierit incompertum eſt. Laudat vtriuſque egregiam fidem Apoſtolus [b], quod ea confirmati filium ſuum occultarint, neglecto regis edicto: perſuaſi infantulum à diuina prouidentia conſeruatum iri, iuxta vaticinium de ipſo editum. Quin etiam eximiam vtriuſque induſtriam prædicatione dignam duxerim, qua factum arbitror, vt à matre educationem primum, à patre inſtitutionem puerilem ſit conſecutus, vt ſuo loco explicatum eſt.

ANNVS MVNDI 2527.

MOSIS 64. AARONIS 67.

SPARETI 32. Imperij Aſſyriorum 596.

ACHORIS 9. & vlt.

ANTE CHRISTVM 1526.

ILluxit iterum ſanctiſſimo Iobo ſecularis annus, dum diuina bonitas ei cumulate rependit fœlices annos, pro iis quibus viderat mala: annos quibus continenter implebantur areæ frumento, & vino atque oleo torcularia redundabant, dum reddit illi annos cum ingenti fœnore, quos ei ingenioſa dæmonis inuidia corruperat. I. Alter Iobi ſecularis annus.

Eſt autem hic annus vltimus regni Achoris, ſiue Rathotis, vt ſupra ſignificatum eſt, vtrum autem etiam vitæ non liquet. Obitus Achoris.

Anno deinceps ſequenti, qui eſt mundi 2528. Euſebius Ægypto præficit Chenchrem, aliis Cenchrem, cui dat ſexdecim regni annos; additurque in Latinis codicibus, ex Hieronymo, vt apparet, *Iſte eſt Pharao Chencres, qui contradixit per Moyſen Deo, atque in mari rubro obrutus eſt.* In priore tamen Euſebij libro, quem Scaliger edidit, hæc leguntur, *Vndecimus* (videlicet Dynaſtiæ Dioſpolitanorum, in qua numerat ſexdecim reges) *Chenchres annis ſexdecim regnauit, Huius tempore Moyſes Iudæos ex Ægypto abductos deduxit.* Iſque fuit Cecropis 45. 2528. Cenchris regnum.

ANNVS MVNDI 2530.

MOSIS 67. AARONIS 70.

SPARETI 35.

Imperij Aſſyriorum 599.

CENCHRIS 3.

ANTE CHRISTVM 1523.

DEucalionæum Diluuium hiſtoriis, poëtarumque fabulis celebratum, anno Cecropis 33. qui eſt Moſis 67. ab Euſebio poſitum eſt: & à S. Cyrillo l. 1. contra Iulianum adiuncta deflagratione Phaëtontis: vtrumque enim cladem, Euſebium imitatus, coniunxit, ſicut & Clemens Alexandrinus, & Paulus Oroſius. Coniuncta enim fuiſſe ipſæ Hygini & Arati fabulæ docent. Aiunt enim immiſſum à Ioue diluuium, ad reſtinguendum incendium à Phaëtonte excitatum: & in eodem pleraq; ad imitationem Noëtici diluuij adumbrarunt, à quo octingenti iam & 74. anni abierant. Diſtat autem ab Ogygæo, quod anno mundi 2258. collocauimus, 272. annis. I. Deucalionis diluuium. l. 1. Strom.

Quinquennio poſt, qui fuit annus mundi 2535. mortuus eſt Sparetus rex Aſſyriorum, expletis 40. regni annis, cui proximo anno ſucceſſit Aſcatades, qui eſt à Belo decimus ſeptimus. Euſebio, qui Belum omiſit, 16. II. Mors Spareti. Regnum Aſcatadis.

ANNVS MVNDI 2538.

MOSIS 75. AARONIS 78.

ASCATADIS 3.

Imperij Assyriorum 607.

CENCHRIS 11.

ANTE CHRISTVM 1515.

I. Ortus filiorum Moysi.

VLtimis hisce annis pastoritiæ vitæ Mosis nati sunt ei filij duo, Gersam & Eliezer, ex Sephora Madianitide filia Raguelis. Vltimis, inquam, hisce annis, quod ex eo constat, quoniam ambo, vt supra dicebamus [a], super asinum imponuntur, dum Moses reuertitur in Ægyptum, vtpote qui tanquam paruuli ambulare nequeant, vt plerique notarunt. Nec viri aut iuuenes dicuntur imponi super equos aut asinos, sed ascendere & equitare. Quin & Septuag. eos vocant παιδία, id est infantes & paruulos. Et D. August. [b] eos vocat infantes, & vehiculis impositos dicit, & mox Sephoram ad patrem reuersam cum paruulis. Accedit quod Eliezer alter filiorum circumcisus nondum erat, cum cœpit Moses proficisci in Ægyptum, & in itinere à matre circumcisus est. Nullo enim modo credendum est, Mosem diuinum de circumcisione mandatum, in tanto otio plures annos neglexisse. Priori nomen indidit, in memoriam peregrinationis suę, posteriori, in gratiarum actionem diuinæ erga se beneficentiæ.

a an. Mosis 41.
b q. 12. in Exod.

II. Institutio Areopagi, & ratio nominis. Ἄρειος πάγος ἐκλήθη, ἢ δικαστήριον κάλειται.

Anno sequenti, qui est Ascatadis quartus, & Mosis septuagesimus sextus, in Græco Eusebij Chronico legitur, Areopagus nomen accepit, & iudiciorum locus constitutus est. Quod tamen M. Tullius, & alij Soloni tribuunt, qui prioris Cyri temporibus nongentis & 50. abhinc annis vixit. Respondet Aristotelis [c] nonnulla duntaxat à Solone in eo Senatu fuisse immutata. De nomine autem ipso ipsiusque nominis causa non modica controuersia est. Nam aliqui vicum Martis appellant, alij pagum, collem alij, vel saxum Martis appellant, quæ conciliari hoc modo possunt [d]. Existimo primùm saxeo illi colli natiuum nomen τοῦ πάγου fuisse tributum, deinde habito ibi de Marte iudicio, dictum Areopagum, indéque locum venerationi habitum, vt religiosum, & Deorum consilio consecratum: ideóq; ibi ædificatum templum, in quo causæ capitales agerentur, quod à Iuuenale *Curia Martis* appellatur. Credibile est deinceps vicina circumquaque loca priuatis iudicum ædibus exædificata, factumque vicum, aut vrbis regionem, quæ tota Areopagus diceretur. Quoniam vero vicus Latinis etiam pagus dicitur, inde factum vt Martius vicus, etiam Martius pagus diceretur, vocabulo ex Græco & Latino confecto, cum aliud sit πάγος apud Græcos, aliud κώμη: & Latina vox pagus, non à Græca πάγος, quæ collem significat, sed à πηγῆ, seu fonte, doricâ, dialecto deriuetur, quod circa fontes pagi & villæ constituantur.

c l. 2. de Rep. c. 12.
d vide an. m. 3460. §.

ANNVS MVNDI 2543.

MOSIS 80. AARONIS 83.

ASCATADIS 8. Imperij Assyriorum 612.

CENCHRIS 16.

ANTE CHRISTVM 1510.

I. Prolusio in annum Mosis 80.

CLarissimus, longéque celeberrimus illucescit annus, qui durissimam Hebraïci populi seruitutem complet & terminat, vtpote quadringentesimus ac trigesimus à diuina promissione facta magno Patriarchæ. Hic est annus, quo Ægyptus Israëlitarum nouerca non mater, eos ex vtero suo gemens atque vlulans, & tantum non moriens profudit, & multo cum sanguine & cruciatu abiecit in desertum. Hic est annus, cuius initium montani rubi ardore mirabili coruscans, media, extremáque omnibus propemodum calamitatum generibus, decem plagis comprehensis, affectum iri prænunciabat. Hic est annus retributionis Domini in crudeles Ægyptios, quo multiplicibus attriti sunt cladibus, sicut innocentes Israëlitas diu attriuerant: quo omnia propemodum rerum creatarum genera, in suam perniciem armata senserunt, qui populum omnium creatori Deo seruientem perdere, funditusque delere conati sunt. Sed prolusum iam satis, rem ipsam aggrediamur, si prius pauca quædam, quæ ad rationem temporis pertinent, exposuerimus, vberiore tractatione ad Annales reiecta.

II. Ratio temporis firmatur,

Dicimus itaque hoc anno absolui & expleri quadringentos illos & 30. annos, quos Moses vocat, non promissionis vt Apostolus [a], sed habitationis Israëlitarum in Ægypto. Sic enim habet [b]. *Habitatio autem filiorum Israel, quæ manserunt in Ægypto, fuit 430. annorum, quibus expletis eadem die egressus est omnis exercitus Domini, de terra Ægypti.* Quæ verba Iosephus [c] interpretans initium horum annorum, non à descensu Iacobi in Ægyptum, sed à migratione Abrahami in Chananitidem inchoat. *Reliquerunt*, inquit, *Ægyptum mense Xantico, Luna 15. anno 430. postquam Abraham pater noster in Chananæam venit, & post Iacobi migrationem in Ægyptum anno 215. Moses vero annum agebat octogesimum, & frater eius Aaron triennio erat maior.* Sic ipse. Quibus Chronologia nostra exactè respondet, etiam de ducentis & 15. annis moræ in Ægypto; quam ille præcedenti capite voluerat esse quadringentorum annorum, male intellecto loco Geneseos [d], *Scito prænoscens, quod peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua, & subiicient eos seruituti, & affligent quadringentis annis.* Quod tempus tam peregrinationem, quam seruitutem comprehendit, interprete Augustino [e], & Septuaginta [f] Interpretibus, ducto initio à vocatione Abrahæ, cum 75. esset annorum. Itaque Eusebius vocat hunc annum eius 505. qui idem est 405. ab ortu Isaac, qui à centenario patre ortus est, & vigesimo quinto à vocatione eius.

a Gal. 3. 17.
b Exod. 12. 40.
Anni Promissionis.
c l. 2. Ant. c. 6.
& moræ in Ægypto,
d c. 15. 13.
e in q. 47. in Exod.
f Exod. 12.

Quod

II. Esse hunc annũ Mosis octogesimum ineuntem.

Quod attinet ad annos Mosis, dicimus annum eius octogesimum sumendum esse currentem, non expletum, sic vt anni 40. deserti, ab octogesimo primo inchoentur. Et quamuis fieri vtcumque possit vt plagæ Ægyptiacæ, & egressio ex Ægypto in vnum & eundem annum cadant, qui sit primus commorationis in deserto, videtur tamen longe probabilius, vt vnus circiter annus hisce decem plagis tribuatur, qui sit vltimus quadringentorum, & 30. annorum Promissionis, siue Mosis octogesimus, ex parte tamen redundet in principium sequentis anni, habita ratione annorum Iulianorum. Ita sentiunt Hebræi in Seder Holam[a], vbi aiunt totis septem diebus Deum locutum cum Mose in rubo, septimum autem incidisse in 15. Nisan, siue Martij, quo tempore aiunt, anno proximè sequenti egressi sunt Israëlitæ de Ægypto. Et rursum, *Percussi sunt vicissim Ægyptij decem plagis per duodecim menses.* Sic illi. Quod sentiunt quoque Genebrardus, Cajetanus, Dionys. Carthus.[b], Serarius in Iosue[c], Comestor cap. 19. in Exodum, vbi de occisis animalibus agens, ait fortasse has plagas multo tempore contigisse, vt interim animalia potuerint aliunde aduehi. S. Prosper[d] ait tertiam plagam cyniphum media æstate Ægyptios morsu pestifero infestasse, & Iosephus[e] grandinem in ver adultum incidisse, quod supponit annuum circiter harum plagarum tempus.

Quandiu Ægypti plagæ durauerint.

a c. 3. & 5.

b in c. 9. Exod.

c c. 4. q. 1.

d 1. p. c. 36.

e l. 2. Ant. c. 5.

III. Probatur durasse annum.

Et reuera difficile est intelligere, qui omnes equi, asini, cameli, & boues, qui erant in agris Ægypti, peste consumpti essent, vt Exodi 9. scriptum est, & tamen post paucos dies sexcenti iungerentur currus, & tanta equitum copia armaretur, quæ formidabilis esset sexcentis millibus bellatorum. Quin etiam affliguntur vlceribus, & vesicis turgentibus postero die homines & iumenta, quæ pesti superfuerant, & rursum sequenti die magna ex parte grandine pereunt: nonne necesse est inter istas plagas, multos non solum dies, sed hebdomadas etiam, mensesque intercessisse, vt curari vulnera, & aliunde comparari iumenta possent? vnde constat vnico die ranas Aegyptiis fuisse molestas, vnico die congregatas in immensos aggeres, & inde terram computruisse? vnico die locustas ita deuorasse omnia, vt nihil omnino virens in vniuersa Aegypto relinqueretur? Præsertim cum diuturnitas plagæ valde pertineat, vel ad grauius affligendum, vel ad pertinaciam edomandam. Denique vt alias conjecturas omittam, sublatis singulis plagis, & data requie quandiu dissimulasse Pharaonem, quandiu tergiuersatum fuisse putemus, metu alterius plagæ, quam sæpe caussas morandi texuisse, vt solent qui aliquid neque negare audent, neque volunt concedere.

IV. Non repugnat sententiæ nostræ S. Lucas.

f v. 23. & 30.

Hinc ergo deducimus annum Mosis octogesimum non fuisse expletum, cum is adiit Pharaonem, sed inchoatum duntaxat, quo anno magna pars plagarum afflixit Aegyptios, postremis in sequentis initia dilatis. Neque pugnat nobiscum S. Lucas[f] Actorum 7. cum ait Moysem cum impleretur ei 40. annorum tempus adijsse fratres, & fugisse in Madianitidem; & expletis ibi aliis 40. annis, apparuisse illi Angelum in monte Sina, in rubo ardenti. Non pugnat, inquam, nobiscum. Idem enim est expletis annis, ac dum explerentur. Explentur autem 40. anni ab ipso initio quadragesimi, decursis iam 39. Et hæc est phrasis huius Euangelistæ, Cum enim ait[a], *Et postquam consummati sunt dies octo, vt circumcideretur puer*, non significat eum circumcisum die nono, absoluto die octauo, sed cum consummaretur, ac perficeretur illud octiduum, & ipse dies octauus aduenisset. Et rursum idem Lucas paulò post, *Postquam*[b] *impleti sunt dies purgationis Mariæ*, id est dum implerentur, ipso quadragesimo die, non autem eo elapso. Sic cum ait,[c] *Cum complerentur dies Pentecostes*, non significat finem diei quinquagesimi, sed initium, & horam diei tertiam. Pari modo expleti anni 40. dicuntur, toto illo anno quadragesimo, quo explentur, non initio quadragesimi primi. Sed de his satis.

a Luc. c. 2. 21.

b v. 2[illegible]

c Act. 2. 1. 15.

V. Caussæ apparitionis, & legationis.

Deinceps igitur ad octogesimi huius anni Mosis initia regrediamur, & Mosen à diuina in monte Sina visione in Aegyptum secuti, officiosè apud Pharaonem assectemur, nec ab eo vllo calamitatum metu digrediamur. Dominus enim cum ipso est, nec fidelem legatum, eiusve socios, barbari regis furori permittet.

Huius apparitionis ac legationis caussam quasi excitantem ponit Moses[d] clamorem Israëlitarum, quo Dominus ad commiserationem flexus, suscitauit eis Saluatorem. Vt sæpius deinceps Iudicum temporibus. Altera caussa legationis est, quod adesset tempus implendi promissa sanctis Patriarchis[e]. Vidit nimirum quadringentos illos annos, quibus peregrinari oportebat, & affligi semen Abrahæ esse in exitu: adesse tempus iudicij & animaduersionis in gentem cui seruierant, & reddendæ mercedis populo, qui tam diuturnam seruierat, tamque inhumanam seruitutem. Denique peculiarem sibi populum, semen amicorum suorum Patriarcharum segregatum habere voluit à peccatoribus Aegyptiis, erga quem eximiæ beneuolentiæ, atque singularis prouidentiæ argumenta semper extarent: quod maxime in educendo populo ex Aegypto, in deducendo per Arabiæ solitudines, & introducendo in Chananitidem, patefactum est: & deinceps in gubernando, aduersis vicissim ac prosperis intermixtis, prout eorum culpæ, aut pœnitentia exigebat.

d Exod. 2. 23. & c. 3. 7. Gen. 35. 13. 18.

e Deut. 7. 6. 7. 8.

VI. Eiusdem locus.

f Exod. 3. 1.

g Act. 7. 30. & 38.

h Gal. 4. 24. 25.

Iam quod ad locum apparitionis huius, eam contigisse constat in interiore deserto ad montem Dei Horeb; id enim discertè affirmat Moyses[f]. Meminit etiam deserti S. Stephanus[g], sed montem vocat Sina, sicut & Paulus Apostolus[h], & Moses ipse pluribus locis. Hieron. in locis Hæbraicis, ait duobus nominibus eundem montem dici, quod scillcet duplici iugo separetur, quorum inferius dicatur Horeb, superius autem Sina; idque Iosephus innuit[i], cum ait montem Sina omnium esse in ea regione celsissimum; illi ergo cedebat Horeb, vt humilior, ita pascuis lætior, eòque gregem duxerat Moses. Vocatur autem mons Dei, siue

Vt differãt Sina & Moria.

i 2. Ant. c. 5.

quod eſſet ab antiquo religioſus, vt Ioſepho placet, vel potius per occupationem ita dictus eſt, propter admiranda, quæ Deus ibi mox dicturus erat, atque facturus: nullo enim ante hoc tempus diuino myſterio nobilitatus fuerat, vt Moria Abrahæ ſacrificio, aut Bethel viſione Iacobi. Itaque propter diuinam præſentiam, ſeſe tunc ſingulari modo conſpicuam exhibentem, mons Horeb, mons Dei, & terra ſancta dicta eſt.

VII. Apparitio Domini.
a Exod. 3. 2. 3.

Apparuit, itaque Moyſi [a], *Dominus in flamma ignis de medio rubi, & videbat quod rubus arderet, & non combureretur. Dixit ergo Moyſes, vadam, & videbo viſionem hanc magnam, quare non comburatur rubus.* Vides non temerè irruentem, ſed deliberantem apud ſe, & viſionem religioſè admirantem, nedum contemnentem; neque mox reprehenſa eſt eius audacia à Domino, vt ait Ioſephus [b], ſed monitus eſt ipſe ſimpliciter de religione loci, & honore illi debito, ob Dei præſentiam. Etſi autem Dominus appatuiſſe dicitur, & plerique antiquorum eum filium Dei fuiſſe putent: certum tamen eſt eum fuiſſe Angelum, Dei vices gerentem, vt eſt in Hebræo, Græcòque textu, & Chaldæa paraphraſi, vtque intellexit D. Stephanus [c], qui eum Angelum vocat, & nihilominus eius vocem, Domini appellat vocem. Cui Philo formam aſpectabilem non rectè attribuit. Neque enim magis formauit Angelus ſimulachrum aliquod, quam poſtea cum toto populo audiente locutus eſt. Et tamen *non vidiſtis*, inquit Moſes [d], *aliquam ſimilitudinem in die, qua locutus eſt vobis Dominus in Horeb, de medio ignis, ne forte decepti faciatis vobis ſculptam ſimilitudinem, aut imaginem*, &c. Ita Legiſlator.

b l. 2. Ant. c. 5.
Id eſt Angeli eius vicarij.
c Act. 7. 31. 38.
d Deut. 4. 16.

VIII. Eumque videri Michaëlem.

Probabile autem eſt hunc Angelum, qui Dei majeſtatem repræſentabat, & non ſuo, ſed eius nomine loquebatur, fuiſſe Archangelum Michaelem, qui nunc in rubo, poſtea in monte Sina Moyſi apparuit; & deinde Ioſue ſucceſſori eius, cum introducturus eſſet Hebræum populum in promiſſam terram. Nimirum quia hæ apparitiones, non priuatim ad illas tantum perſonas pertinebant, ſed ad vniuerſum Hebraïcum populum, qui tum erat Eccleſia Dei, cuius cura primaria Michaëli Archangelo demandata ſemper fuit. Vnde is dicitur apud Danielem [e] ſtare pro filiis Hebraici populi. Et nunc de eo canit Eccleſia, *Archangele Michaël, conſtitui te principem ſuper omnes animas ſuſcipiendas.* Fuiſſe porro verum & germanum in hoc Moſaïco rubo ignem, non ſpeciem ignis, qualis in ea columna, quæ noctu ſuper Iſraëlitarum caſtra apparebat, minime dubitandum eſt. Ardebat quippe, ſed conſumentem eius actionem in illud arbuſtum prohibebat Deus ſicut in fornace Babylonica ne exureret ſocios Danielis.

e cap. 12. 1.
verus ignis in rubo.

IX. Moſes miratur, & adire cogitat.

Moyſes tam inſolito prodigio excitatus, *Vadam & videbo*, inquit, *viſionem hanc magnam, quare non comburatur rubus.* Non miratur ardere rubum: facile quippe ſuſpicari potuit à paſtore aliquo poſitas ibi prunas flammam in arida materia concepiſſe, ſed miratur non conſumi ardendo, quod oſtendit Moſem aliquantiſper hoc ſpectaculum contemplatum eſſe, moxque adire parantem audiſſe iteratò ſe vocari, monerique de loci ſanctitate propter diuinam præſentiam, quæ non ſolum in cœlo, ſed in rubo ſterili veneratione digna ſit, & calceamentorum depoſitione prodatur. Quæ erat cæremonia illis populis vſitata, eiuſque veſtigium extat in Sacerdotibus Dagonis, non calcantibus limen in quo iacuiſſet Deus eorum capite manibuſque truncatis. Et nunc quoque Saraceni, non niſi depoſitis ad fores calceis adeunt ſana ſua. Hac denunciatione Moſes factus attentior, & in Deum locumque ipſum religioſior, cum honore quodam audit, *Ego ſum Deus patris tui, Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob. Abſcondit* quippe *faciem ſuam*, veritus aſpicere contra Deum. Quem poſtea eodem in loco religioſè imitatus Elias [a], audito ſibilo auræ tenuis, operuit vultum ſuum pallio. Illos autem Patriarchas non tantum propter eximiam ſanctitatem nominauit, ſed vel maximè, quia illis terram Chanaan promiſerat, quam nunc tradere eorum poſteris, Moſe ductore ſtatuebat, ſimulque ſe promiſſionis obligatione liberare.

Docetur de religione loci, ob Dei præſentiam.
a 3. Reg. 19. 13.

X. Deus cauſam aperit euocati Moſis.
b Exod. 3. 7.

Hoc quaſi exordio vſus Dominns, rem ipſamaperlt [b], *Vidi*, inquit, *afflictionem populi mei in Ægypto, & clamorem eius audiui, propter duritiem eorum qui præſunt operibus, & ſciens dolorem eius deſcendi, vt liberem eum de manibus Ægyptiorum.* De hac ſæuitia præpoſitorum operibus, quæ præ cæteris omnibus malis, quibus Hebræi in Ægypto premebantur, ſingularis erat cauſa querelarum, & ex qua maxime ſeruitutis acerbitas dependebat, diximus ſuperius in ipſo aditu ſeruitutis. Iſti autem duritiei ſuam opponit lenitatem, & in filios amicorum ſuorum philanthropiam, quos liberare velit à dira populi barbari tyrannide; & eductos ex anguſtiis terræ Geſſen, collocare in terra tam bona, vt lacte & melle fluere videatur, tam ſpatioſa, vt ea ſex populi facile capiantur, Chananæi, Hethæi, Amorrhæi, Pherezæi, Heuæi, & Iebuzæi. Eam tamen totam permodicis terminis circumſcribi, Author eſt eiuſdem inhabitator Hieronymus [c], qui ait illam à Dan vſque Berſabee, vix 160. paſſuum millibus in longum tendi, Id eſt leucis gallicis fere quinquaginta, vel 70. vt placet Adriachomio, qui latitudinem à Ioppe vſque ad Medaba, quæ fuit in extrema tribu Ruben, viginti quinque vnius horæ milliaribus definit.

Anguſtiæ terræ ſanctæ.
c Epiſt. ad Dardanum.

XI. Eumque legatum inſtituit ad Pharaonem.

Deſcendit ergo Dominus, vt liberet populum ſuum. Sed per quem? non enim ſua ipſius manu tyrannum frangere atque edomare ſtatuit, ſed per inermem vnius paſtoris manum, à quo multiplici verbere fatigatus, & ſubiecto populo ſpoliatus, marinis denique fluctibus obruatur. *Veni*, inquit, *& mittam te ad Pharaonem, vt educas populum meum, filios Iſraël de Ægypto.* Auxilium autem ſuum pollicetur hoc ipſo, quod ſe deſcendiſſe ait ad liberandum populum. Vterque igitur erit populi liberator, Deus inquam & Moſes. Ille vt cauſa princeps atque primaria, iſte tanquam inſtrumentum;

Verſ. 12.

ille quam maximè agens, atque in opus influens, hic vicariam adhibens, atque administram manum.

XII. Eiusdem prima ex animi demissione cunctatio.

Sed is primùm ex animi demissione cunctatur, *Quis sum*, inquit, *ego*, *vt vadam ad Pharaonem, & educam filios Israël de Ægypto?* Quasi dicat, magnum est negotium, & meis viribus longe impar, legatione fungi ad tantum regem, & quidem in causa odiosissima. Nec minus arduum innumerabilem multitudinem ferocis Tyranni manibus ereptam, in longinquam regionem traducere, in qua deinde tot populi debellandi. Dominus autem volens animosum reddere legatum suum, *Ego*, inquit, *ero tecum*, nihil vt tibi virium, aut sapientiæ, aut eloquentiæ, aut gratiæ cuiusquam, ad bene fungendum hoc munus, deesse possit.[a] *Et hoc habebis signum quod miserim te, cum eduxeris populum meum de Ægypto immolabis Deo super montem istum.* Promittit effectum liberationis populi certo futurum, idque confirmat ex altero posteriore euentu futuro, sacrificio videlicet in gratiarum actionem Deo ibidem offerendo. Quasi dicat, non solum perficies quod dico, sed redux & incolumis de re perfecta mihi gratias ages.

a ver. 12.

XIII. Altera cunctatio ex parte populi.

Iam satisfactum erat Mosi circa primam cunctationis causam, ex propria infirmitate profectam, alteram nunc affert ex parte populi, ad quem liberandum mittitur, qui minime crediturus sit Moysem à Deo ad se missum, quem ne de nomine quidem norit. Respondet Dominus ad vtrumque, nam & nomen suum illum docet, & spondet fore vt populus sit illi fidem habiturus, imò etiam cum eo regem Pharaonem aditurus. *Et audiene*, inquit[b], *vocem tuam, ingredierisque tu & seniores Israel ad regem Ægypti*, &c. De nomine autem ita respondet, *Ego sum qui sum; sic dices filiis Israel, qui est misit me ad vos.* Quasi dicat, ille qui solus est ens necessarium, ens independens, ens infinitum, ens omnium perfectionum abyssus ac pelagus immensum, à quo cœlum omne ac natura dependet. Quamuis autem diuinum esse, atque existere omnem temporis rationem transcendat, omni tamen tempori, aut durationi, quæ cogitatione fingi potest, æquè respondet. Itaque Ioannes[c] salutem precatur fidelibus, ab eo qui est, qui erat, & qui venturus, seu futurus est. Cui ipsum esse perfectissimum atque absolutissimum, ab omni retro æternitate competit, cuius summa est, & immutabilis essendi constantia; qui denique ita nunc actu est, vt eodem modo perpetuo sit futurus.

b vers. 18.

Maxime proprium Dei nomen.

c Apoc. 1. 8. & 4. 8.

XIV. Alterum Dei nomē.

Non contentus autem Dominus prius illud maiestatis nomen expressisse, addit alterum beneuolentiæ, quod à rudi populo facile capi, & libenter audiri possit, cum se Deum Patriarcharum vocat. Sed vt totum hoc negotium verecundanti ac fugitanti Mosi Deus facile reddat & expeditum, etiam verba ipsa suggerit, quibus & ad seniores populi sui, & ad regem Ægypti vtatur. Et ad optimates quidem congregatos hæc dici mandat, *Dominus Deus patrum vestrorum apparuit mihi, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob, dicens visitans visitaui vos, & vidi omnia; quæ acciderunt vobis in Ægypto, & dixi vt educam vos de afflictione Ægypti, in terram Chananæi*, &c. Ad Regem autem ipsum hac oratione vti vult; *Dominus Deus Hebræorum vocauit nos, ibimus viam trium dierum in solitudinem, vt immolemus Domino Deo nostro.* Neque tamen negat vlteriorem viam, neque reuersionem pollicetur. Et cum Pharao ea de re dubitaret[a], nihil respondit Moses: nimirum mentiri nunquam licet, tacere veritatem aliquando licet. Tanto quoque iustior Dei in Pharaonem animaduersio apparet, tantòque maior illius peruicacia, quo minora ab eo, ac faciliora petebantur. Si enim apertè peterent quod volebant obtinere, tanti videlicet populi migrationem, ex qua magna pars sedituum regiorum pendebat, iusta negatio videri poterat, & iniusta postulatio atque punitio.

Quomodo Moses triduum petiturus sit ad sacrificandum.

a Exod. 8. 27.

XV. Pharaonē nisi coactū non cessurum.

Quoniam vero Moyses quærere à Domino poterat, quid facto esset opus, si ille, vt credibile erat, diuinis nollet obtemperare mandatis, occurrit Dominus quæstioni dicens.[b] *Sed ego scio, quod non dimittet vos Rex Ægypti, vt eatis, nisi per manum validam*, id est valida vi coactum. *Extendam enim manum meam, & percutiam Ægyptum in cunctis mirabilibus meis, quæ facturus sum in medio eorum, post hæc dimittet vos.* Et ne forte diceret, se rerum omnium inopes abituros, quoniam in Ægypto fuerant à Tyrannis omnibus bonis euersi, & ex infinito labore lateritio, plagis duntaxat & ærumnis aucti. *Dabo gratiam*, ait Dominus, *populo huic coram Ægyptiis, & cum egrediemini non exibitis vacui. Sed postulabit mulier à vicina sua, & ab hospite sua vasa argentea & aurea, ac vestes, ponetisque eas super filios ac filias vestras, & spoliabitis Ægyptum.* Et quidem sine vlla iniustitia, siue quia hæc illis laborum merces debebatur[c], siue quia acquisitos ibi agros domosque dimittebant: siue quia *Domini est terra, & plenitudo eius*, vt ea cui libuerit dare possit.

b Exod. 3. 19. 21.

Hebræos spoliaturos Ægyptum.

c vide Annal. mun. 2451. n. 10.

XVI. 3. Cunctatio, quæ data signorum potestate tollitur.

Nondum factum erat Moysi satis. Quamuis enim perspicuè Dominus, omnes illi aditus subterfugiendæ huius prouinciæ præclusisse videtur, dixissetque fore vt crederent ei Israëlitæ, seseque comites legationis adiungerent. Isti enim optimates intelligebant tempus promissæ à Domino libertatis appetere, & ad id munus Mosem diuinitus destinatum, vt significat S. Stephanus[d], instat nihilominus, *Non credent*, inquit[e], *mihi, neque audient vocem meam, sed dicent, non apparuit tibi Dominus.* Quod non ad optimates Israëlitarum referendum est, ne Moysem Deo non credidisse fateamur, sed ad reliquum populum, in quo multi erant dura ceruice, & incircuncisis cordibus, atque auribus, proptereáque ad signa veniendum fuit. Deus ergo humanæ sese infirmitati accommodans, signorum ipsi potestatem facit, cuius illi geminum dat experimentum, virgam eius conuersam in colubrum, & rursum in virgam reuersam, & manum lepra infectam, moxque restitutam sanitati. Sapienter vtique in virga & manu, quæ illic Moses habebat in promptu,

d Act. 7. 21.

e Exod. 4. 1. 2.

edita sunt hæc signa, quasi, præludia futurorum; quoniam ipse, instar manus, futurus erat Dei generale instrumentum prodigiorum, & virga ferrea incredulum Pharaonem, & populum eius, cum legitima auctoritate, percussurus.

XVII. Tertium signum dilatum in rem præsentem.

Alterutrum signum satis erat efficax ad persuadendum populo diuinam Moysi missionem, sed præmittit vtrumque, imo addit etiam tertium. Quod si nec duobus quidem his signis crediderint, neque audierint vocem tuam, sume aquam fluminis, Nili scilicet apud quem priora duo signa edideris coram ipsis, & effunde eam super aridam, & quidquid hauseris de fluuio vertetur in sanguinem. Itaque factum est *coram populo, & credidit populus*, vt infra dicitur [a], non autem in ipso monte coram Domino, vt dixit Iosephus. Nondum tamen satis persuasus erat Moyses, vt sibi legationis onus imponi pateretur. Ideoque suam loquendi imperitiam causatur, *Obsecro Domine non sum eloquens ab heri & nudius tertius*, &c. Quasi dicat, Obsecro Domine ne mittas me. Non enim sum eloquens, quales oportet esse eos, qui verba facturi sunt apud principes, neque vnquam disertus fui. Tu quoque nosti me non esse eloquentem, vel ex eo tempore, quo locutus es ad seruum tuum. Natura enim tardus sum ad loquendum, & lingua impedita. Inferius quoque se incircumcisum labiis vocat.

a cap. 4. 30.

4. Cunctatio, ex sermonis imperitia.

XVIII. Mose laborat linguæ defectu.

Et videtur Moses reuera aliquo loquendi defectu laborasse. Nec Dominus id negat, fatetur potius, dum ei dat socium Aaronem fratrem, dicendi peritum, qui futurus sit eius interpres. Denique illa verba [a], *quis fecit os hominis? aut quis fabricatus est mutum?* tacitam habent concessionem infirmitatis in Mose, cum significatione, in promptu esse authori naturæ, omnem defectum eius & imperfectionem tollere. Rectè nihilominus eum potentem verbis appellat S. Stephanus [b], vt supra diximus; quo scilicet modo Paulus [c] imperitum sermone se appellat, sed non scientia, qua ad persuadendum efficax & fortis fuit. *Perge igitur*, inquit Dominus, *& ego ero in ore tuo, docebóque te quid loquaris.*

a c. 4. v. 11.

b Act. 7. 22

c 2. Cor. 11. 5.

XIX. Postrema oneris deprecatio.

Postremam hoc loco Moses deprecationem obluctans adhibet [d], *Obsecro*, inquit, *Domine mitte quem missurus es.* Ad quam merito iratus est Dominus. Iam enim quartùm excusabat ac detrectabat prouinciam. Cumque omnibus excusationibus cumulatè satisfactum esset, nunc simpliciter onus in alium quempiam transferri cupit. Quæ oratio etsi indefinita est, fauet tamen antiquæ patrum expositioni, de missione Messiæ; quem cum Moses non ignoraret fore aliquando populi Dei liberatorem, eum tanquam omnium aptissimum, maximéque idoneum mitti, ad hoc negotium perficiendum, eiusque aduentum accelerari postulabat. Refert Pererius [e] in his Patribus Iustinum, Tertullianum, Cyprianum, Eusebium, Basilium & Rupertum, cuius est hæc oratio. [f] *Tandem nobis aperuit quid vellet, quo tenderet toties excusando, Moyses. Mitte, inquit, Domine quem missurus es. Quem enim Dominus missurus erat, cum hæc diceret, nisi illum, qui nunc missus est, quem Patriarcha Iacob annunciaverat expectationem fore gentium, & desiderium collium æternorum.*

d cap. 4. 13.

e Disp. 3. in c. 4.

f l. 1. in Exod. c. 18.

XX. Dat ei socium Aaronem fratrem.

Nihil porro in hanc sententiam respondet Dominus, vtpote intempestiuam, sed humanæ sese infirmitati attemperans, non mero imperio vtitur, sed addit quæ alliciant, vt suauius obtemperetur. Dat enim societatem collaborantis hominis, & ab ætate sapientis, & à propinquitate fratris, & à genere religiosi, & à natura facundi, à quo honorificè amanterque accipiatur. *Aaron*, inquit [a], *frater tuus Leuites, scio quod eloquens sit, ecce ipse egredietur in occursum tuum, videnśque te lætabitur corde.* Addit & præsentissimum auxilium suum, vtrique paratum ad dicendum, agendumque. *Loquere*, inquit, *ad eum; & pone verba mea in ore eius*, vult scilicet immediatè cum Mose agere, *& ego ero in ore tuo, & in ore illius, & ostendam vobis quid agere debeatis.* Nec ostendet tantum, sed sicut futurus est in ore ad loquendum, sic & in manu ad agendum mirabilia. Vnde subdit, *Virgam quoque hanc sume in manu tua, in qua facturus es signa.* Non quod haberet virga hæc naturalem vllam efficientiam miraculorum, sed moralem duntaxat, vt ad eius per Mosem applicationem, à Deo miracula fierent: ideoque & virga Mosis dicitur, & Dei [b]. Sed erat etiam eadem virga signum percussionis Ægypti, & tributæ Mosi ad gubernandum potestatis: virga enim vtriusque hieroglyphicum est.

a Exo. 4. 14.

Virga morale miraculorum instrumentum.

b Exo. 4. 20. & 17. 9.

XXI. Moses profectionem adornat.

Hactenus Mosis cum Domino disputatio: deinceps enim persuasus sese ad profectionem parat. Redit è deserto in vrbem, *ad socerum suum, dixitque ei, vadam & reuertar ad fratres meos in Ægyptum, vt videam si adhuc viuant.* De Aarone videtur loqui numero multitudinis, nisi forte comprehendit Mariam, aut si quos alios genuit Amram, quos Scriptura pretermiserit. Nam de populo Israëlitico non dubitabat eum viuere. *Cui ait Iethro. Vade in pace.* Vtique hæc conclusio fuit longioris sermonis. Multa enim supplenda sunt, vel ex vera charitate in generum, filiam, nepotes; vel ex officiosa vrbanitate, ne sibi coniunctissimos non dimisisse rogatum, sed iratum expulisse vulgo iactarent. Nisi forte Deus hanc nouam tentationem Mosi præcidisse dicendus est: sicut & priuatum illum ab Ægyptijs metum: cum dixit ei in vrbe Madian, mortuos esse omnes, qui quærebant animam eius. Plerique enim eum iampridem pessimè oderant, non tam ob interfectum Ægyptium, quam ad tollendum futuræ seditionis & prænunciatæ defectionis authorem. Sed illis paulatim temporis longinquitate extinctis, & Mosis memoria, & antiqua gratia obliuioni tradita, nullam offensionis causam peculiarem, ex propria persona, sed communem tantum ex odiosa gente afferebat.

& commeatum petit.

XXII. Parat abire cũ suis.

Non apparet autem ex Scriptura Mosem socero veram proficiscendi causam aperuisse, vtpote sibi gloriosam, vt notauit Rupertus [c]. Quod tamen factum Iosephus neque obscurè, neque improbabiliter significat; in longiore videlicet illa, quam dixi, sermocinatione. De liberis porro eius Scriptura sic loquitur, quod supra quoque suo loco notauimus, vt eos infantes eo tempore fuisse significet. *Tulit ergo*,

c l. 1. in Exod. c. 19.

inquit, *Moyses vxorem suam, & filios suos, & imposuit eos super asinum, reuersusque est in Ægyptum.* Intelligebat vtique Domini legatus diuturnam se inire viam, reditumque fore tardiorem, qui suos secum omnes ferre parabat, fortassis & sua. Sed mox Dominus, sublatis hisce impedimentis, famuli sui libertati prouidit. Portauit autem *in manu sua virgam Dei*, qua scilicet Deus mirabilia sua facturus erat.

XXIII. Tria illi in itinere cōtigerunt. 1. Dei instructio de summa negotij.

Reuertenti porro in Ægyptum Moysi tria in primis memoranda contigerunt. Primum apparet ei Dominus, rursum eum instruens de summa negotij sui, quo positum erat in exigenda populi Hebræi à Pharaone dimissione, & eiusdem obstinatione, per diuersas plagas edomanda: nominatim autem per primogeniti regis cædem. In quo venustam tam rerum quam verborum paranomasiam licet agnoscere. Non reddis mihi filium meum, ego tibi auferam tuum: afflixisti primogenitum meum, ego interficiam primogenitum tuum. Recte autem dicitur Dei primogenitus Israël propter populum Christianum, quem fecundo genuit per Iesum Christum vnigenitum suum, qui in filios Israëlis & Abrahæ commutati sunt, Israëlitis in filios Esau reputatis, abdicantibus à se iura primogenitorum, dum abdicant & occidunt Messiam, qui venerat in *gloriam plebis suæ Israël*. Primogenitus quoque, quia ante hoc tēpus pauci erant qui Deo seruiebant, & hinc inde dispersi, nec coaluerant in populum, vt in Ægypto, vbi geniti omnes, & educati fuerant; & facti erant populus vnus.

Israël Dei primogenitus.

XXIV. Quomodo Deus indurarit Pharaonem.

Quod autem hoc primum loco Dominus induraturum se ait cor Pharaonis, ex quo futurum erat, vt non dimitteret populum, intelligendum est obiter, Deum non esse causam efficientem obdurationis: (Est enim grauissimum peccatum, cuius Deus author esse non potest) sed hominem veram esse ac propriam obdurationis suæ causam. Deum tamen dici obdurare peccatorem, indulgenter eum tractando, & non puniendo. Vnde improbus sumit occasionem peccandi, & accumulandi peccata peccatis, & eis pertinacius inhærendi. Deus autem hac indulgentia vtitur, & gratiam qua conuerteretur negat, vel propter illius peccata, aut propter inscrutabilia iudicia sua, quæ plerumque sunt occulta, nunquam tamen iniusta, vt ait August.[a] hunc locum & alia similia examinans. Quomodo autem iniustus sit Deus, qui gratiam non dederit inimico, cui illam non debet, sed pœnam multiplicem ac sempiternam?

a *serm. 88. de temp.*

XXV. 2. Occursus Angeli ob puerum non circūcisum.

b *l. cont. Iud. c. 3.*

Alterum quod Mosi in Ægyptum reuertenti contigit, est occursus Domini, siue Angeli volentis Mosem interficere, propter filium eius incircumcisum; si tamen Mosem. Nam Tertul.[b] filium ait in discrimine mortis fuisse, non Mosem. Et reuera lex infanti pœnam comminatur, non parenti. Et quamuis nulla esset in infante culpa, vel causa cur occideretur, ob circumcisionem omissam, cuius culpa non penes ipsum, sed penes parentes residebat, omissa tamen circuncisione, adhuc erat in originali culpa, & filius iræ, & morte dignus, non solum temporali, sed etiam æterna, vt qui delendus esset de populo electorum, ad quem congregatus est Abraham. Communior tamen est probabiliorque sententia, Moysem periculum mortis adijsse, ob omissam circumcisionem, quod eius potius esset circumcidere quam vxoris, & reuera circumcidisset, nisi graui, vt aiunt Hebræi, morbo correptus, aut intentato Angeli gladio territus, id munus exequi nequiuisset. Credibile autem esse differre voluisse circumcisionem, dum in Ægyptum peruentum esset, ne quid ex ea periculi infantulo in itinere crearetur. Quæ causa fuit[a] cur postea Israëlitæ, in 40. annorum peregrinatione, incircuncisi permanserint.

Periculum Mosis.

a *Iosu. 5. 6.*

XXVI. Mater infanté circumcidit.

Cognouit mariti periculum Sephora, eiusq; causam, ideóque statim ad remedium accurrit, & acutissima petra circumcidit præputium filij sui. Quare autem non cultro, qui magis erat in promptu, præsertim cum huiusmodi sectiles lapides, neque ex lege, neque ex vsu communi vsurparentur: res ad singularem iussionem Angeli referri potest. Ipsum autem præputium abiecit ad pedes mariti sui, dicens *Sponsus sanguinum tu mihi es.* Quasi dicat, Ego te mihi sponsum denuo acquisiui, non dote pecuniaria, sed sanguine filij mei. Liberaui enim te circumcidendo filium, à morte, quæ tibi ab Angelo imminebat. Quo dicto dimisit maritum mulier, & ad patrem cum filijs redijt, vt ex posteriore historia[b] constat, quæ deductam à patre Sephoram cum filijs ad Mosem, apertè testatur. Et plane pertinuit ad diuinam prouidentiam, vt notauit August.[c] vt Moses in tali tantoque negotio tractando, vxoris, filiorumque onere leuaretur. Quin etiam S. Epiphan.[d] tradit Mosem, postquam Prophetæ munus accepit, vxoris vsu abstinuisse.

b *Exo. 18. 3.* Dimittitur mater cum filiis.

c *q. 12. in Exod. & ser. 86. de temp.*

d *hæres. 78.*

XXVII. 3 Occursus Mosis & Aaronis.

Superest tertium, quod Moysi ante ingressum Ægypti contigit occursus videlicet Aaronis fratris eius. Cum enim Dominus Moysi promisisset Aaronem egressurum in occursum eius, & ministrum quodammodo atque interpretem ipsius fore, apparuit ei in Ægypto, monuitque vt officij causa fratri isthuc venienti prodiret obuiam. *Vade*, inquit[e], *in occursum Moysi in desertum. Qui perrexit obuiam ei in montem Dei, & osculatus est eum.* Montem Dei vocat Sina, vel Horeb, nomine posterius celebrato Iudæis. Vtrum autem hic occursus factus sit ante discessum Sephoræ, vel post, non satis liquet. Credibilius tamen est Aaronis occursum prius contigisse, eiusque suasu dimissam mulierem, pueros que, cum iam decentiore comitatu instructus esset. Alioqui solus plana fecisset iter Moses, quod videtur inconueniens. Nec absurdum est Moysem progressum fuisse cum familia itinere diei vnius vel dimidij, occursus enim angeli contigit in diuersorio, & tamen contigit Moysem reperiri à fratre in monte Sina. Nam Madian magis ab Ægypto distat, orientem versus & Septentrionem, quam Mons Sina, ad cuius latus transitur descendendo in terram Gessen, in qua tunc habitabat Aaron.

e *Exod. 4. 27.*

Ante dimissam Sephoram.

XXVIII. Eorum colloquia.

Narrauitque Moyses toto itinere Aaroni fratri, omnia verba Domini, quibus miserat eum. Quod scilicet illi, quantumuis cunctanti ac reluctanti, imposuisset munus; quid sibi auxilij ab Aarone pollicitus esset; quantam dedisset edendorum miraculorum potestatem. Aaron vice versa narrabat quomodo ipsum

Dominus euocasset, vt ei veniret obuiam, & quæ per diuturnam ipsius absentiâ in Ægypto contigissent, paratumque se obtulit ad implendam Domini voluntatem, quæ sibi per ipsum innotuisset, sicque se mutuo ad hanc prouinciam bene gerendam animabant.

XXIX. Et ingressus in Ægyptum.

Sic ingressi, ait Philo, *Ægyptum vnanimiter, primum senioribus gentis clam conuocatis, indicant oraculum. Dei miseratione instare libertatem, & migrationem ad sedes meliores: idque ipsum Deum polliceri, offerréque se ducem itineris.* Addit Scriptura hanc orationem ab Aarone factam fuisse, vt iam interpretis munere fungeretur. Addit & miracula in conspectu filiorum Israel perpetrata, à Mose videlicet, etsi verba textus ad Aaronem referri videantur. Ita enim, ait Cornelius, partita erant à Deo munia Mosis & Aaronis, vt Moses suo imperio mandaret, & faceret signa; Aaron mandata Dei & Mosis, tanquam dux verbi eloqueretur. Credidit itaque populus tam prodigiis à Mose perpetratis, tribus scilicet illis, quæ iussus erat coram populo facere, quam Aaronis orationis, quæ factam in monte Oreb reuelationem continebat, & prolixam Dei in populum suum beneuolentiam, qua incitatus legatos ad eum de sua libertate destinasset. Ergo fide ac spe pleni, gratias agentes Domino de promisso beneficio, eum inflexo vertice, atque incuruato corpore adorauerunt, Moysemque & Aaronem, tanquam eius legatos, legitima authoritate atque potestate præditos agnouerunt, atque amplexi sunt, sese in eorum potestate fore pollicentes, vt ait Iosephus [a].

Ab optimatibus & populo recipiuntur.

a l. 2. Ant. c. 5.

XXX. Ambo Pharaonē adeunt.

Et hactenus quidem prolusiones quædam, & apparatus ad legitimum cum Pharaone certamen: nunc ad rem ipsam veniendum est. Et primum quidem à Moyse & Aarone quasi fecialibus, Dei veri legitimique principis nomine, populus Israëliticus à Pharaone, tanquam iniusto possessore repetitur. Is alienum reddere superbè detrectat: neque id modo, sed solito etiam contumeliosius in alienos subditos, crudeliusque sæuit. Itaque decernitur bellum, denunciatur & geritur. Sed hæc paulò distinctius videnda sunt.

Et ab eo commeatū petunt.

b Exod. 5. 1.

Rebus domi cum Hebræo populo bene constitutis, Moyses & Aaron, & si qui forte de senioribus, Pharaonem quam primum adeunt [b], & Dei atque Imperatoris sui mandata denunciant. Iubere illum dimitti populum suum in desertum, non vt ibi composito exercitu, Ægyptum armati atque infesti repetant, sed vt festum diem sacrificiis diuino numini rite celebrandis agitent.

XXXI. Quem rex indignans recusat.

At Rex, *quis est Dominus*, inquit, *vt audiam vocem eius, & dimittam Israël? Nescio Dominum, & Israël non dimittam.* Indignatur Pharao esse aliquem de subditis suis, qui coram se, aliquem alium à se Dominum Israëlitarum vocet & qui eius etiam nomine Regi ipsi grauissimū aliquid atque odiosissimum dissimulanter imperet, vt propterea Artapanus apud Eusebium [c], falso quidem, non tamen absurdè scripserit, Pharaonis iussu Moysem in vincula fuisse coniectum. Sed is cuius nomine legatione fungebatur, eum nunc ac deinceps perpetuo protexit, ne tanquam imminutæ maiestatis reus, & seditionis flabellum, ad supplicium regis imperio illico raperetur. Nihilominus Moses non minus constans in suscepto tam arduo consilio, quam fuerat in suscipiendo formidolosus, instat apud regem pro dimissione populi, sed oratione aliquanto molliore. *Deus*, inquit, *Hebræorum vocauit nos, vt eamus viam trium dierum in solitudinem, & sacrificemus Domino Deo nostro, ne forte accidat nobis pestis, aut gladius.*

c l. 9. de Præp. c. 27. Gr. Lat.

XXXII. Et reijcit à se legatos.

Nulla hic, vt ante, iussio, sed suasio & preces, deinde circumscribitur ad breue tempus commeatus: denique additur non solum æquitas obtemperandi Deo, sed etiam necessitas, ob periculum imminens animaduersionis. At rex nihil istis commotus, reijcit à se Dei legatos, quasi operarios in munere suo cessatores, quique reliquos ad eandem ignauiam excitent, itaque ad onera sua abire iussos à se dimittit; populum asperius etiam tractaturus. Ratus enim hanc Hebræorum postulationem, esse hominum, non à lassitudine quietem, sed à lasciuia obambulationem ambientium, eorum laborem vehementer augeri iubet, & idem nihilominus exigi pensum, eo quod multitudo laborantium succreuerit, ideoque diminutus sit labor singulorum. Nam *multorum manibus grande leuatur onus.* Vult ergo Rex, vt quoniam Hebræi in mediis laboribus pullulant, eorum labor subtractu auxilio geminetur: nimirum partita operarum multitudine, vt non omnes in luto laborent, vt antea, sed pars in conquirendis tota Ægypto paleis, pars lateribus conficiendis desudet.

Et oneribus populum grauat.

XXXIII. Colligunt Hebrei paleas conficiendis lateribus.

a Exod. c. 5. 11.

Ergo præfecti operum regio accepto mandato Hebræis Regis nomine dixerunt [a], *Non do vobis paleas, ite & colligite, sicubi inuenire poteritis, nec minuetur quidquam de opere vestro. Dispersusque est populus per omnem terram Ægypti ad colligendas paleas.* Non dicit ad emendas paleas, puta in manipulos colligatas, sed ad colligendas vel quisquilias, quæ vento circumferebantur, vel stipulas, quæ in agris hærebant, euellendas. Ex quo intelligitur & longo & misero labore vexatos, non viros solum, sed mulieres quoque & paruulos, vt occinere parodicè liceret [b], filij colligunt stipulas, & mulieres quisquilias, & patres subigunt lutum, ignemque succendunt, vt faciant lateres Regi Pharaoni, & cum ad æquitatem, & misericordiam prouocent. Sed contrarium infelicibus contigit, *flagellati enim sunt qui præerant operibus filiorum Israel ab exactoribus Pharaonis.* Quod à Iosepho & Philone prætermissum est. Puduit enim eos verberationis ignominiosæ, qua seruilem in morem non fustibus vt ingenui, sed loris ac flagris nudato corpore pulsabantur. Et vero etiam veriti sunt ne antiquum exemplum Græcis Latinisque auribus inferentes, nouum Romanis dominis incitamentum, in Iudæorum terga ignominiosè sæuiendi præberent.

b Ieremi 7. 18.

Eorumque præfecti cæduntur.

XXXIV. Qui vociferantur apud Pharaonem.

Nec illi tum gaudio ad suos recepere sese, quod digni habiti essent, pro diuino mandato nulla sua culpa contumeliam pati, sed adito rege, apud eum vociferati sunt, à quo profecta erat iniuria, qui tamen remedium adhibere poterat, ideoque cauti non palam eum accusant, sed, ne ipsum offendant, culpam in regios ministros deriuant. At rex importunus ac ferus insultandi occasione accepta, *Vaccatis*, inquit, *otio, & idcirco dicitis, Eamus, & sacrificemus*

Irrita querela.

Domini. Sed tolerabilis esset irrisio, si aliquam secum iniustæ vexationis imminutionem afferret; at eadem inculcantur opera, & idem videlicet exactoribus supplicium, Lætabatur quippe perfecisse; vt Hebræi alia omnia cogitarent & peterent, quam sacrificia, & festos dies. Itaque sine vlla spe clementiæ & humanitatis exclusi, Deum cum gemitu, Moysemque compellant, quod in vtriusque iniuriam ac contumeliam noua vexatio redundabat. Nam egredientes præfecti Hebræorum à Pharaone, *occurrerunt Moysi & Aaroni, qui stabant ex aduerso* palatij, expectantes quem habituræ essent exitum præfectorum querelæ.

XXXV. Indéque apud Moysem & Aaronem murmurãt.

Ergo Præfecti amaro animo, & sine vlla spe remissionis à Pharaone digressi, obuios legatos querulis vocibus inuadunt, Deum vindicem iniuriæ ab eis, vt arbitrabantur, imprudenter acceptæ requirunt, qui eos apud Pharaonem & seruos eius, quorum è nutu penderent, execrandos reddiderint, & gladium Regi præbuerint, quo occiderentur; occasionem videlicet dederint vexationis acerbioris. Quæ prima est Israëlitarum aduersus Dei famulos Moysem & Aaronem querela, atque obtrectatio: & quidem perquam iniusta, & quæ in ipsum Deum caderet, quam probe intelligerent, vel prodigijs eruditi, postulationis, totiusque legationis authorem: vt iamnunc dicere possent, [a] *nec contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum*. Sed hic eius prudentia potius, animique moderatio cernitur, qui acerbam orationem hominum graui dolore, animique perturbatione frementium, pro potestate non compescuit, sed silentio vsus, dedit locum iræ, & ad Deum confugit [b]. *Domine*, inquit, *cur afflixisti populum istum? quare misisti me? Ex eo enim quo ingressus sum ad Pharaonem, vt loquerer in nomine tuo, afflixit populum tuum, & non liberasti eos.*

Primum Hebræorũ murmur Mosisque prudentia & moderatio.
a Exo.16 8.
b Exo.5.22.

XXXVI. Qui apud Deum gemit.

Hæc oratio est filij ad patrem magna cum fiducia æstum cordis sui promentis, & auxilium implorantis. Eum dixit afflixisse populum suum, quod occasione legationis huius acerbius vexatus fuerit, & id fieri intulerit, ex quo maior afflictio sit consecuta. Quam Ideo permisit Dominus, sub ipsum ex Ægypto egressum augeri, vt illis immanius contra Israëlitas sæuientibus, & Deus tanto iustiorem haberet caussam seuerè in eos animaduertendi: & Iudæi tanto vehementius ab eis, eorumque moribus auerterentur: nec exurgentibus asperis, de reditu in Ægyptum cogitationem vnquam admitterent. Interea Mosem animo ægrum Dominus consolatur [c], dicens Pharaonem ingentibus plagis, quales valida manus, & robustum brachium solet imponere, compulsum, non solum dimissurum populum, sed etiam ad exitum compulsurum.

c Exo. 6. 1.

XXXVII. Diuina Israëlitarum consolatio, cum triplici promissione.
d Exod.6.6

Dat etiam Dominus mandata Moysi [d], quæ deferat ad Israëlitas cõsolandos plena promissionis, ac spei. Tria enim maxime gloriosa atq; expetenda pollicetur, primùm se populum de ergastulo Ægyptiorum magnificè educturum; alterum se assumpturum eum in populum peculiarem, & fore ipsorum Deum, quod in montem Sina lege data facturus erat. Tertiũ se promissam patribus eorum Chananitidem, daturum ipsis possidendam. Qua in re apparet suauissima Dei clementia, qui hominũm infirmitati indulgens, ne afflictis afflictionem accumulet, proximam obmurmurationem, nulla aut obiurgatione verborum, aut factorum animaduersione castigat [a], *dissimulans peccata hominum propter pœnitentiam*. Moyses autem, etsi non ignorabat, quomodo male affectus populus hæc esset accepturus, promptè tamen obtemperat, congregat populum, Dei mandata exponit, sed illi *non acquieuerunt ei*, non defectu fidei, sed quod *propter angustiam spiritus, & opus durissimum* animum ad illa non applicarent; præsentia enim magìs quam futura sentiebant, & animo capiebant.

a Sap. 11. 24.
Qui consolationẽ nõ admittunt.

XXXVIII. Mosis mœror, & gemitus apud Deum.

Pupugit Moysem hoc Israëlitarum tædium, pusillique animi ægritudo, quam ὀλιγοψυχίαν Sept. dixerunt, Hieronymus *angustiam* siue angorem spiritus. Animus quippe dilatatur in lætis, in duris constringitur, & quasi coarctatur. Hunc Mosi sensum aperiunt verba sequentia. Cum enim illi rursum apparuisset Dominus, iussissetque petitionem suam apud Pharaonem iterare: Respondit Moses non sine gemitu [b], *Ecce filij Israel non audiunt me, & quomodo audiet Pharao, præsertim cum incircumcisus sim labiis?* Hoc colloquium extremo iterum capite repetitur, propter insertam chronologiam trium filiorum Iacob, Rubenis, Simeonis, & Leui, ad quam Moyses & Aaron pertinebant, qua tota de re tomo primo Annalium [c] cumulatè disputatum est. Sed Dominus nonnullo tædio affectum Moysem excitare pergit, atque extollere. *Ecce* inquit [d], *constitui te Deum Pharaonis, & Aaron frater tuus erit Propheta tuus*. Quasi dicat, tantum abest vt velim te Pharaonem formidare, vt velim te illi esse formidabilem, quasi quendam Deum, qui habet in homines vitæ & necis potestatem. Cuius timoris Pharaonis à Mose haud leue argumentum est, quod tot tantisque calamitatibus cum populo suo affectus, nunquam manus in eum mittere ausus est, ac ne asperius quidem hominem appellare, aut comminari, nisi post nonam denique acceptam plagam.

b c.6.12.
c An. M. 2329. n.34. & seqq.
d c.7. Exod.
Qui eum cõsolatur. Moysem Pharao timet.

XXXIX. Miracula edi iubet, licet irrito euentu.

In hac porro consolatione, renouat Dominus memoriam signorum & prodigiorum, quæ mox facturi erant Pharaone postulante, vt se probarent illius nuncios, cui Israëlitæ seruirent, & cui creata omnia famularentur ad nutũ. Et quoniam parum efficax futura erat hæc signorum editio in conspectu Pharaonis, ne quid aut Israëlitæ, aut ipsimet legati turbarentur, Dominus præcautione quadam vtens iterat illud de induratione [e]. *Ego indurabo cor eius*, inquit, *& multiplicabo signa, & ostenta mea in terra Ægypti, & non audiet vos*, quoniam per ea signa mollior futurus non erat regis animus, pia voluntate cum intellectu ad credendum & obtemperandum non colludente, sed durior, affectu improbo libertatem ad se non inuitam trahente. Credibile autem est inaudisse Pharaonem aliquid de miraculis, quæ Moses in conspectu Israëlitarum patrarat, ideóque ab eo postulasse, vt signis, se à Deo Hebræorum missos oratores ostenderent: inani potius cupiditate videndi prodigia, illisque contradicendi, vt res ipsa docuit, quàm obsequendi voluntate.

e c. 7. 3. Indurato Pharaone.

XL. Nil cunctatus Moses, & ad fratrem conuer-

[V]irga Mo[y]s in verũ colubrum [v]ersa.

sus, *Tolle*, inquit, *virgam tuam, & proijce eam coram Pharaone, & vertatur in colubrum*. Quod cum fuisset Aaron coram Pharaone ac seruis eius, versa est virga in colubrum. Nemo dubitare potest, virgam vere in draconem, vera metamorphosi fuisse conuersam ab eo, cui natura omnis obtemperat, & cui velle & posse idem est. Qui enim de nihilo fecit omnia, quomodo non facilè in præiacentem materiam nouas dispositiones ac formam inducet? At de Magorum serpentibus dubia semper, ac controuersa res fuit. Parti aienti Scriptura valde fauet. Quo enim modo dicit virgam Aaronis versam fuisse in colubrum, ita de Magis, *proieceruntque*, inquit, *singuli virgas suas, quæ versæ sunt in dracones*, & subdit, *sed deuorauit virga Aaron*, quæ scilicet prius virga fuerat, *virgas eorum*? id est colubros ex virgis item factos: eodem semper modo de vtriusque loquens, vt vtramque veram conuersionem esse oporteat, aut vtramque falsam: quæ est S. Augustini argumentatio in hunc locum [a], & l. 3. de Trinit. [b] quem sequitur S. Thomas [c] non vno in loco. Eadem sentit Theodoretus, & Philo Iudæus, & Artapanus in Præparatione Eusebij [d], & passim D. Thomam secuti recentiores, quorum aliqui volunt ibi genitos dæmonum opera serpentes, alij virgarum loco suffectos.

[E]x Magorũ [q]uoque.

[a] q. 21. in Exod. [b] c. 7. & 8. [c] 1. p. qu. 114. 4. 4. [d] l. 9. c. 27. Græc. Lat.

XLI. Qui contra sentiãt. [e] dial. cum Tryph. [f] q. 16. [g] à Mose [illegible] n. 115. & seqq. Prior sententia pro[b]atur.

In contraria sententia est Iustinus martyr [e], & Author quæstionum, & resp. ad orthodoxos [f], Tertullianus lib. de anima ca. 37. Ambrosius, Nyssenus, Hieronymus, Iosephus, Rupertus, Sedulius, quorum mentem, suis ipsorum verbis expressam in Annalibus reperies [g]. Prior tamen sententia videtur probabilior, vt Scripturæ magis consentanea, quæ sine aperta necessitate, in tropos ac figuras trahenda non est. Pro qua illa etiam ratio valet, quod credibile non est Magorum fraudem istam non agnitum, ac manifestatum iri à Mose; neque Deum in re tanti momenti permissurum fuisse, vt à Magis legatus vterque deciperetur. Si ergo decepti non sunt, quomodo neuter præstigias prodidit, sed ambo obmutuerunt? An quia videbant sibi non creditum iri? Dubiam saltem rem fecissent, & testimonium perhibuissent veritati.

XLII. Qui Magi Mosi restiterint. [g] 2. Tim. 3. 8. [h] Apud Euseb. l. 9. de Præp. c. 8. Gr. Lat.

Qui autem fuerint isti magi atque malefici, nominatim ab Apostolo Paulo explicatum est [g], *Quemadmodum*, inquit, *Iannes & Mambres restiterunt Moysi, ita & hi resistunt veritati*. Idque Paulum traditione accepisse Chrysostomus & Theodoretus authores sunt, vel certe ex reuelatione diuina. Horum tamen meminit Numenius Pythagoræus, l. 3. de bono [h]. Sed quo tempore iste vixerit, aut scripserit, ignoratur, Sic autem habet. *Deinceps vero Iannes & Iambres*, (sic enim habet, sicut & Septuag. non autem Mambres) *Ægyptij rerum sacrarum Scribæ, claruerunt eo tempore, quo Ægypti finibus eiecti sunt Iudæi, viri omnium iudicio rerum magicarum scientia nemini concedentes. Quippe ambo communi Ægyptiorum consensu electi sunt, qui Musæo duci Iudæorum, cuius apud Deum potentissimæ preces erant, sese opponerent; adeóque grauissimas quasque calamitates, à Musæo in Ægyptum inuectas, dissoluere ac dissipare posse videbantur*. Refert Genebrardus Talmudistas hos duos nominare magorum in Ægypto tunc principes, qui Mosem deriderent, quasi ferret paleas in vrbem frugum, vel, vt nos dicimus, *noctuas Athenas*.

XLIII. Indurato Pharaone venitur ad plagas.

Sed iam ad Pharaonem reuertamus; qui cum animaduertisset eadem prodigia à suis facta fuisse, quibus Moyses gloriari videbatur, indurauit cor suum, & legatorum verba contempsit. Itaque à verbis venitur ad verbera. Dominus enim decem grauibus plagis totam Ægyptum ordine percutit ac diuexat, addita deinde vndecima omnium grauissima, quæ exitum Israelitarum subsecuta est, Rege cum numerosissimo exercitu, in Erythræo sinu submerso. Hæ porro plagæ primò in campum Taneos, id est in regiam ipsam domum, & ciuitatem incubuere, quibus in locis scelerum colluuies maxima regnare solet: indeque in totam regionem non lenta contagione irrepserunt, sed totam pene momento peruolarunt, immissione facta per Angelos malos [a], vt ait Dauid, id est malorum siue calamitatum effectores, quorum ministerio In puniendo vsus est, vt pridem in disperdendis Sodomitis, & longe post in delendis Assyriorum copiis, tempore Ezechiæ regis.

[a] Psal. 77. 49.

XLIV. Prima plaga aquæ in sanguinem versæ.

Prima ergo plaga, qua Ægyptus afflicta est, fuit conuersio aquæ in sanguinem. Iussit enim Dominus mane Moysem occurrere Pharaoni, ad ripam fluminis inambulanti, cum virga sua prodigiorum effectrice, vt suis ipse oculis prodigium vsurparet, aquæ in sanguinem conuersæ, vt facilius hominis peruicacia expugnari posset. Cum itaque Pharao matutinis horis ad oram fluminis inambularet, occurrunt ei Moyses & Aaron, simulque iterant Dei iussionem, & arguunt, quod vsque ad præsens obedire noluerit. Quibus verbis innuitur, plurimos iam à Mose in Ægypto consumptos esse dies, & fortasse menses, dum sibi fidem apud suos prodigiis verbisque conciliat, aditum ad Regem quærit, impetratque, eumque per interualla monet, ne ad petitæ rei molestiam, addi cogeret petendi importunitatem, malletque secum suauiter à Domino, quam per vim agi. Quia tamen eũ Dominũ agnoscere detrectarat.

XLV. Intentatur, & tria eius damna. [b] Exo. 7. 17

In hoc, inquit [b], *scies, quod ego sim Dominus, ecce percutiam virga, quæ in manu mea est aquam fluminis, quæ vertetur in sanguinem*. Vt autem obtemperet, quantum mali hæc plaga inuectura sit, ostendit. Primum enim dicit morituros in eo sanguine pisces, vtpote qui valde piscium temperamento aduersetur: quæ tamen vita erat maxime partis Ægyptiorum, præsertim tenuiorum. Secundo prædicit fore vt computrescant aquæ, Nilo Mosaicæ virgæ verbere cruentato. Mortuis enim infinitis piscibus, & in tabem defluentibus, necesse fuit corrumpi aquas ac computrescere. Tertio afflictum iri vehementer Ægyptios, dum aquæ penuria sanguinem, & quidem corruptum bibere cogentur, eiusque insuper tetro odore inficientur. Ita dictum, factumque coram Pharaone, & seruis eius. Neque aquæ solum fluminis ita corruptæ sunt: Iussus est enim Aaron extendere manum non solum super Nilum, sed vniuersè *super aquas Ægypti, & super fluuios eorum, & riuos ac paludes, & omnes lacus aquarum*. atque adeo quæ domi in vasis erant collectæ. Nimirum initium mali à Nilo factum, tum clades ad omnes Ægypti aquas propagata est.

2. 3. Imponitur.

Quasi

XLVI. Id ipsum Magi simulantur.

Quasi autem id paruo esset mali, indulsit Deus Magis, vt publicam calamitatem amplificarent ipsi, quos oportebat potius in remedium incumbere. *Feceruntque*, ait Moyses, *similiter Malefici Ægyptiorum incantationibus suis*, fuisse autem verum sanguinem à Magis factum sicut & veros dracones credibilius est, quam aliunde à dæmonibus adductum & suppositum sanguinem. Putat autem S. Augustinus [a], eos aquas ex terra Gessen accepisse, quoniam locus, in quo babitabant Israelitæ, erat ab hisce plagis immunis: aut certè translacto septiduo, ab eis aquas conuersas. Interim autem dum aquæ petuntur aliquanto longius, dæmonibus licuit dispositiones sanguinis aquis illis ingerere. Cum ergo Magi non frustra æmulati fuissent diuina legatorum prodigia, *induratum est cor Pharaonis*, ne scilicet crederet huiusmodi conuersionem diuinitus ab Aarone factam, quam malis artibus viderat à suis magis expressam. Ideóque *nec audiuit eos, sicut præceperat Dominus*, *auertitque se* à conspectu legatorum, *& ingressus est domum suam*: consultius rebus suis, populique facturus, si sanguinem in pristinam naturam conuerti curasset à Magis, si quo modo id facere potuissent.

a q. 25. in Exod.

Ideóque induratur Pharao.

XLVII. Quis potus septiduo Ægyptiis.

Quoniam vero septiduum perseuerauit hæc clades, & constat Ægyptios, neque sanguinem de fluuio potare potuisse, neque à potu penitus abstinere, quærat aliquis, quomodo huic tantæ & hominum & iumentorum necessitati prouiderint: præsertim cum nihil pluuiæ de cælo decideret, neque aqua vsquam appareret. Respondet Moses fodisse omnes Ægyptios per circuitum fluminis aquam vt biberent, sed irrito, vt ait Philo, labore, sanguine instar fontis salientis, quasi ex vulnere emicante: alioqui facile eluderetur hæc plaga, si innumerabiles fossæ veram aquam præbuissent. Dicendum videtur cum Tostato aquam effossam in circuitu fluminis non fuisse veram aquam, sed sanguinem è fluuio deriuatum per subterraneas venulas, per quas transiens ita excolabatur, vt crassitiem illam, & ei adhærentem colorem, saporemque minueret, & quoquo modo potabilis redderetur; maneret tamen sanguis reuera, cum natura eius traiectione illa non mutaretur.

XLVIII. Et quis Israëlitis.

Quid interim factum Israëlitis: si aquæ fuerunt in terra Gessen, vt August. inquirendo potius quam affirmando dixit, facilis est responsio. Nam ea Ægyptij facile potiri potuissent. Nec solum ratio exigit vt siti afflicti non fuerint Israëlitæ, sed Scriptura quoque [b], quę ait *filios Israël abundasse, & lætatos esse cum inimici illorum, à defectione potus sui, pœnas darent*. Dici potest cum Iosepho, solis Ægyptijs aquas versas in sanguinem: Hebræis autem pristinam retinuisse naturam, dulcemque fuisse atque potabilem. Quod licet cum plurimis perpetuisque miraculis coniunctũ sit, admodum tamen probabile videtur. Pertinet enim ad diuinæ prouidentiæ & benignitatis erga populum suum declarationem, tum maximè ad illi gratificandum effusæ; & ad Ægyptiorum pudorem, & aduersum tantam maiestatem non iniustum metum. Quomodo autem post septimum diem impositus sit huic plagæ finis, Scriptura non tradit, Philo ait [c] Ægyptios Mosem suppliciter inuocasse, & illo deprecante, Deum misertum esse pereuntium, & fluuium suæ naturæ restituisse.

b Sap. 11. 5.

Finis primæ plagæ. c in vita Mosis.

XLIX Pharao redit ad ingenium.

Respirante modicum Pharaone cum populo suo à plaga sanguinis, & siti, puerorum instar, quam ob causam tam grauiter vapulassent obliti, quasi ex vna elapsi pœna, in aliam incurrere non possent, ad ingenium rediere. In primisque Pharao promissionem suam, quam Moyses prætermisit, rescidit, & acerbius etiam, quasi hanc vlturus plagam, Hebræos vexauit, vt Philo, Iosephus & Artapanus testantur: vnde necesse est populi querelas ad Mosem, & Mosis ad Dominum extitisse. Dominus ergo altera plaga percussurus Ægyptum, Regem præmoneri iubet de imminenti calamitate, nisi diuinæ pareat voluntati; ranis vndique ebullientibus, & omnia molestissime replentibus quæ ad terrorem distinctius explicat, vt resipiscat, neque necesse sit minas in rem conferre. Credibile tamen est regem huius magnitudinem mali non apprehendisse, sed perpusillam aduersariorum gentem, quam Deus Hebræorum suscitaret aduersum se, irrisisse, ac contempsisse cuius tamen infirmitas, quoniam ab ea vincendus erat, in summum illius contemptum redondabat.

Cui ranarum plaga intentatur.

L. Atque immittitur.

Extendit igitur Aaron, Domino ac Mose iubente, manum virga armatam super aquas Ægypti, & ascenderunt ranæ, operueruntque terram Ægypti. Nilus videlicet singulis fluctibus quibus ad terram allidebatur multarum ranarum examina fundebat, quibus omnes primum ripæ fluminis opertæ sunt, indéque sensim viæ omnes & campi, omnisque agrorum, vinearum, patrorum superficies, ranis inundarunt, moxque villas & pagos, & vrbes, & domos, & penetralia saltu inuaserunt. Audi Iosephum [a]. *Ranarum vis immensa terram eorum populabatur, referta erat & flumine, vt aqua inde, non nisi sanie earum vitiata hauriri posset, immorientibus earum plerisque, atque imputrescentibus. Plena erat & terra turpi limo, ex quo enascebantur, rursusque in eundem resoluebantur. Quin & domesticum victum fœdabant in esculentis atque poculentis nusquam non repertæ, & in cubilibus quoque passim oberrantes, ita vt omnia fœterent, putore è ranis mortuis exhalante infecta*. Ita Iosephus, nec pauciora Philo, in vita Mosis.

a l. 2. Ant. c. 5.

LI. Quam molesta ea fuerit.

Ex quibus facile intelligitur Ægyptios hanc plagam longè molestissimam habuisse, cum nec foras prodire possent, omnibus vijs ranarum examinibus constratis, nec manere domi, eadem lutulentarum bestiarum lue tecta omnia peruadente: non edere liceret: non bibere, non dormire, non quidquam agere, quin ranæ in eos insilirent, vultum, vt erant lutulentæ, turpissimo fœdarent, in oculos, in os ipsum, in interiora vestium importunissimè inuaderent, lectos cateruatim peterent: quin ne ignem quidem reformidantes, furnos etiam, & bullientes ollas saltu adirent, gabatas, lances, cyathos edentium ac bibentium impeterent, oculos fœditate sua, aures perpetua coaxatione, nares fœtore, manus pedesque horrore putredinis intolerabiliter cruciarent. Quod si in his etiam ranis non solum familiares illæ, quæ in lacunis coaxant, sed aliæ etiam venenatæ, quas rubetas vocant; bufones etiam ranis cognati, tanto maior fuit ista calamitas. Nec absurdum

An rubetæ & bufones cum cæteris ranis.

est has quoque ranas multiplicatis maniplis, bellum pro Hebræis contra Ægyptios gessisse, quamuis maxima pars aquatilium ranarum fuerit, quas propterea Scriptura memorauit, cæteras tamen puniendo magis idoneas, non negauit.

LII. Magi quoque ranas produxerunt.

Cæterum quasi non sufficeret hæc ab Aarone illata Ægyptijs clades, permisit eam Deus à Magis, suis incantationibus augeri; facile autem fuit eas ex putri materia educere, eduxerunt autem exiguo aliquo numero, quod id ad artis ostentationem sufficeret, vt ait Cornelius; nec tamen eas aut expellere malis artibus suis, aut finem plagæ quoquo modo imponere potuerunt. Neque enim Pharao ad legatos remedij causa confugere coactus fuisset. Sed nec vice versa ranas suas in Hebræos immittere valuerunt, cum ea clades nullo modo Iudæos attigerit, vt Ægyptij intelligerent cladem suam non casui, sed diuinæ vindictæ ascribendam esse, quæ ranas ad eos tantum dirigeret, quos oportebat punitos, vt notauit Nyssenus in vita Mosis.

LIII. Quam diuturna fuerit plaga ranarum.

Multos autem dies hanc plagam perseuerasse, plerique merito censuerunt. Si enim vnius duntaxat diei fuisset illa molestia, vix ad optimates, seruorum ministerio illis aditum studiose obstruente, peruenisset, atque adeo recreatio potius data videretur Ægyptijs, quam inflicta plaga, cuius aculeus in molestia diuturnitatis consistit. Quis denique sibi persuaserit superbissimum Ægypti regem, breuissimi temporis victum molestia, ad humiles descendisse preces, & percussoribus suis supplicem factum esse, qui, vt plerique censent, quibus fauet Scripturæ silentium, septiduana sanguinis plaga ad eas adactus non est; Ergo Pharao diuturno ac permolesto edomitus malo, euocatis ad se Moyse & Aarone [a], *Orate*, inquit, *Dominum vt auferat ranas à me, & à populo meo, & dimittam populum, vt sacrificet Domino.* Quandiu cunctatum regem putas, quandiu alia expertum omnia, priusquam ad hanc primam descenderet humilitatis vocem? Agnoscit Dominum, agnoscit vltorem, legatos de pace mittit, obedientiam pollicetur, in eius sacrificia, cultumque consentit. Et quidem citra fictionem, vt arbitror, quia plaga sentiebatur; quamuis effectu, propter animi leuitatem, minime secuto.

a Exod. 8. 8

LIV. Moses liberationẽ regi promittit.

Promittit Moses liberationem à ranis, eiusque modum, ac tempus, quod in regis arbitrio constituit. Certus quippe de diuina, in hoc toto plagarum negotio, voluntate: sibique data prodigiorum potestate, & magna in Deum fiducia, eo non consulto promittit, quod illum non dubitabat impleturum, qui voluntatem timentium se facit. Tempus autem Regis permittit arbitrio, ne is arbitraretur Moysem certis quibusdam temporum momentis, aut stellarum concursibus, aut constitutis à dæmone diebus aut horis esse alligatum, sed quasi terrenum quendam Deum super dies horasque, & creatarũ rerum ordinem diuinitus esse constitutum. Distulit autẽ rex depulsionem plagæ in alterum diem, vt sic experiretur, an per se interea ranæ deficerent, sicque hoc malum casui potius, quam diuinæ in se animaduersioni tribueret: sin autem precibus Mosis duntaxat victæ cederent, Deum agnosceret verberantem.

LV. Cessatio plagæ. a c. 8. 12.

Conditionem accepit Moses & cum fratre à Pharaone egressus [a], *clamauit ad Dominum*, feruida scilicet ad Deum oratione vsus est, *pro sponsione* amouendarum *ranarum* intra tempus quod condixerat Pharaoni. *Fecitque Dominus iuxta verbum Moysi: & mortuæ sunt ranæ de domibus, & de villis & de agris, & tantum in flumine remanserunt*, quod valuit ad metum renouandæ plagæ. *Congregaueruntque eas in immensos aggeres, & computruit terra*, vt hoc esset huius plagæ monimentum, ne illius facile obliuiscerentur: esset & epimetrum mali; Nam ranis tetram mephitim exhalantibus, Ægyptij tetro odore affligebantur: donec eas partim in flumen projicerent, partim in prælatis fossis, terra lapidibusque obruerent.

Pharao induratur.

Videns autem Pharao quod data esset requies, idque dierum aliquot cessationem à malis exigere videtur, vt id vniuerso in regno animaduerti posset, regique innotescere, *qui ingrauauit cor suum*, & non audiuit eos, sicut præceperat Dominus. Consentaneum est aliquot abijsse dies, dum Rex legatorum conspectum declinat, respondere cunctatur, neque stare volens promissis, nec apertè negare, & mox nouam sibi accersere calamitatem. Neque enim hic rex tam stupidus fuit, vt præterita statim oblitus, nihil sibi aut paris, aut grauioris mali imminere cogitaret.

LVI. Tertia plaga cyniphum.

Ergo dum cunctatur ac fugitat aliquot abiere dies. Ad quod suspicandum inuitat, quod ad tertiam plagam sine vlla comminatione, vel denunciatione ventum est. Eam Moses ita describit. Dixitque Dominus ad Moysem, loquere ad Aaron. *Extende virgam tuam, & percute puluerem terræ, & sint cyniphes in vniuersa terra Ægypti: & facti sunt cyniphes in hominibus & iumentis.* Id animal est molestissimum, ait Philo, quamuis minutum admodum. Nam non solum superficiem cutis lædit pruritu noxio, verum etiam interiora, per aures naresque penetrat: inuolat & in oculos nisi quis caueat. Sed qui caueri poterant tam dira examina? *Hoc animal*, inquit Origenes, in hunc Exodi locum *pennis suspenditur per aëra volitans, sed ita subtile est, & minutum, vt oculi visum, nisi acute cernentis effugiat: corpus tamen cum insederit, stimulo acerbissimo terebrat; ita vt quem volitantem videre quis non valeat, sentiat stimulantem.*

LVII. A Magis frustra tentata.

Moysem & Aaronem, hic quoque imitati sunt Magi, sed frustra, eorum artibus diuinitus impeditis: quod ipsimet significasse videntur, dum dixerunt, *digitus Dei est hic*, impediens scilicet maleficia, qui ante permiserat, vt sic Dei potentia, & dæmonum imbecillitas magis appareret, qui ne minima quæque nisi Deo permittente possunt: ideoque colubros & ranas & sanguinem producere potuerunt, cyniphes autem non potuerunt. Quærit autem Philo cur tantulis animalculis Deus affligeret Ægyptios, non autem maioribus, & nocentioribus. Respondetque Deum voluisse incolas castigare, non tollere. Ostendere quoque potentiam suam. Homines enim dum bella gerunt, auxilia sibi asciscunt potentissima, quibus suam suppleant infirmitatem. Deus autem omnipotens, & nullius opera egens, si quando vult tanquam instrumentis quibusdam vti ad

exigenda supplicia, non valida eligit, quorum robur minime curat, sed vilia, atque infirma, &c.

LVIII. Quarta plaga omnis generis muscarum.

Noua sequitur plaga, si tamen noua, & non potius prioris tum continuatio, tum amplificatio. Neque enim aut à Pharaone petita, aut à Mose promissa, aut à Deo facta legitur huius plagæ cessatio. Nec opus erat tollere cyniphes, vnam muscarum speciem, cum mox omne muscarum genus in Ægyptios educendum esset, ideoque cœnomyia vocatur à Græcis, & non cynomyia id est musca canina. A priore tamen distinguitur, & quarta numeratur, quia cum noua denunciatione fit, & noua diuersarum à primis immissione [a] muscarum. Sic enim habet Dei ad Pharaonem mandatum. *Dimitte populum meum vt sacrificet mihi. Quod si non dimiseris eum, ecce ego immittam in te, & in seruos tuos & in populum tuum, & in domos tuas omne genus muscarum, & implebuntur domus Ægyptiorum muscis diuersi generis, & vniuersa terra in qua fuerint. Faciamque mirabilem in die illa terram Gessen, in qua populus meus est, vt non sint ibi muscæ. Et scias quia ego Dominus in medio terræ.*

a Psal. 104. 31.

LIX. Non ferarum, aut serpentum.

Plana est & aperta narratio, Quia tamen in Hebræo non fit nominatim mentio muscarum, sed mixtionis, variorum scilicet animalium, quidam mixtionem diuersarum ferarum, vt leonum & luporum, alij serpentum & scorpiorum, viperarum & lacertorum congeriem interpretati sunt. Rectissimè tamen Hieronymus in edictione vulgata, Hebræum textum ex Græco exponens, mixta hæc insecta, & nominatim diuersi generis muscas interpretatus est. Etsi enim Hebræam vocem gharob Septuag. κυνόμυιαν verterunt, vna specie omnium molestissima cæteras omnes amplexi; eosque secutus sit Philo, qui huius animalis appellationem ex musca & cane, duobus impudentissimis animalibus ductam scribit. S. tamen Hieronymus, *Cœnomyia*, inquit, *non vt latini interpretati sunt, musca canina dicitur, per y Græcam literam, sed iuxta Hebraicam intelligentiam, per diphthongon debet scribi, vt sit κοινόμυια, id est omne genus muscarum, sed Aquila παμμυῖαν, id est omnimodam muscam interpretatus est.* Hæc ibi.

ערב

Cœnomyia. Ep. extrema ad Suniam & Fatillam.

LX. Magnitudo plagæ huius.

Infinita ergo muscarum omnis generis examina, quasi auxiliares legiones cyniphibus adfuerunt, quæ per domos, vicos, plateas, agros, Ægyptumque vniuersam effusa, incredibile dictu est quantum molestiæ, doloris, & impatientiæ hominibus & iumentis intulerint. Inuadebant miseros Ægyptios muscæ obstinatissimæ, nullamque corporis partem, ad quam volatu, gressuve peruenire possent, intactam vel innoxiam, mordendo, pungendo, perforando relinquebant, vitam in morsu potius, quam morsum paratæ relinquere: in aures, in nares, in os, intraque vestes furtim illapsæ, longe acerbissimum aculeum infigebant, faciemque maxime, omni ex parte monstrosè extuberantem reddebant. Nec dubium etiam est eorum equos & armenta; nam iumentorum præcedens plaga meminit, quæ non acceperat finem vt diximus, sic in rabiem acta, freno, vinculis, aut claustris retineri non possent, quin se, suosque equites, doloris impatientia, saltu in præceps ferrent, ac perderent. Nam multos muscarum morsibus periisse Scriptura [a] testatur.

a Sap. 16. 8.

LXI. Muscæ flammis non cedit [b] c 16 & [c] c 19. 20.

Quæres nihilne remedij Ægyptij contra tam importunam perniciem quæsierint, aut repererint. Respondeo, satis perspicuè haberi semel iterumque in Sapientia [b] Salomonis [c], Ægyptios flammis contra hæc animalia, sed irrito certamine depugnasse. *Quodam enim tempore*, ait, *mansuetabatur ignis, ne comburerentur, quæ ad impios missa erant animalia: sed vt ipsi videntes scirent, quoniam Dei iudicio patiuntur persecutionem.* Et rursum, *flammæ è contrario corruptibilium animalium non vexauerunt carnes coambulantium*, impunè videlicet inter flammas ambulabant, muscæ, vespæ, crabrones, eisque flammæ insigni miraculo parcebant, sicut muscæ ipsæ Israëlitis.

LXII. Duratio mali huius atque acerbitas.

His ergo Pharao malis adactus, Moysem ad se, & Aaronem vocauit, vt iis medicinam aliquam facerent: erant enim & genere suo, &, vt arbitror, duratione molestissima. Probrosum enim erat homines, pecudum instar, bestiolarum aculeis, quasi stimulis agitari, & œstro percitos doloris impatientia, tanquam lymphatos huc illucque circumcursare. Durationem autem colligere licet, vel ex eo quod quarta hæc plaga, cum præcedenti continuata est, neque media vlla quiete subleuata; vel ex eo quod istiusmodi malorum efficacitas in perseuerantia vexationis maximè sita est, vt supra [d] de diuturna ranarum molestia dicebamus. Vocatis autem legatis, *Ite*, inquit, [e] *& sacrificate Deo vestro in terra hac*, nimirum in terra Gessen, intra Ægypti fines. Ex quo apparet Iudæos non fuisse permissos in Ægypto Deo suo sacrificare; alioqui nihil gratiæ offerret Pharao, quo plagæ huic imponeretur finis. At Moses, *non potest*, inquit, *ita fieri*, nimirum sine periculo nostro, & scandalo vestro. *Abominationes enim Ægyptiorum immolabimus Domino Deo nostro*, non quæ Ægyptij execrationi habeant, sed quæ execratione digna sint, quamuis ab Ægyptiis numinis instar colantur. Nam sequitur, *quod si mactauerimus ea, quæ colunt Ægyptij, lapidibus nos obruent.*

d n. 13.

Rex permittit in Ægypto sacrificari, e c. 8. 25. & 26.

LXIII. Atque adeo in deserto.

Cum ergo intellexisset Pharao non posse diuinum sacrificium in Ægypto celebrari, nec nisi eo concesso, posse intolerabilem muscarum calamitatem cessare, integræ postulationi assensum præbere cogitur, siue id ex animo faceret, siue fictè, ad cladem duntaxat terminandam. Quò videtur respexisse Moyses, dum ait [f], *Egressus à te orabo Dominum, & recedet musca à Pharaone, & à seruis suis, & à populo eius cras, veruntamen noli vltra fallere, vt non dimittas populum sacrificare Domino.* Apparet vtique Pharaonem quando plagis adactus aliquid promittebat, vere habuisse animum exequendi, quæ promittebat, vti supra significauimus, quamuis mox plaga cessante rediret ad ingenium: idque ex ipsa Scripturæ phrasi colligit Abul. [g] Cum enim iteratur aggrauatum esse cor Pharaonis, signum est prius emollitum fuisse: frustra enim diceretur indurari si perpetuo fuisset induratum, nisi dicas durius semper, atque intractabilius fuisse redditum. Quidquid sit, Moses stetit promissis, non stetit Pharao, abiere muscæ, perseuerauit obstinatio.

f Exo. 8. 29.

Sed redit mox ad ingenium. g q. 13. in c. 8.

Itaque secuta est quinta plaga, qua Domi-

LXIV. Quinta plaga, pestis armentorum.

nus [a], *iumenta Ægyptiorum in morte conclusit*, vt ait regius Vates. Nam ingrauescente corde Pharaonis, ad noua flagella, si illis forte mitesceret, redeundum fuit. Imminentem tamen cladem, pro singulari bonitate sua, quasi non cum hoste, sed cum amico ageret, illi denunciari voluit, in hæc verba [b]. *Dimitte populum meum, vt sacrificet mihi. Quod si adhuc renuis, & retines eos, ecce manus mea erit super agros tuos, & super equos, & asinos, & camelos, & boues & oues, pestis valde grauis*, id est super pecora quæ sunt in agris vt est in Hebræo, Græco, & Chaldæa paraphrasi. Et ne id forte casui tribuatur, sed diuinæ electioni, præmonet Israelitas ab ea clade fore immunes, simulque certum definit tempus inferendæ cladis. Hic Moses compendio vsus, omittit quid ipse Domino responderit, quomodo regem adierit, quid ab eo vel excusationis, vel responsi acceperit, contentus plagam ipsam paucis ita perstringere. *Fecit ergo Dominus verbum hoc altera die, & mortua sunt omnia animantia Ægyptiorum: de animalibus vero filiorum Israel, nihil omnino periit.*

a *Psal.* 77. 50.
b c. 9. u. 2.

LXV. An prorsus omnium.

At nonne superfuerunt Ægyptiis animalia, quæ sequentibus cladibus perirent? An dicendum est mortua tantum animalia, quæ erant in agris, vt prædictum fuerat, & notauit Emanuel: in vrbibus autem & villis, & stabulis intacta fuisse. Sicut in clade grandinis [c] certum est contigisse. Quoniam vero prædixerat Moyses nihil omnino periturum ex pecoribus Israëlitarum, animaduersa tanta Ægyptiorum animantium pernicie, misit Pharao nuncios in terram Gessen, ad videndum quid illis contigisset, forsan etiam ad inuadendum. Sunt enim Ægyptij natura furaces, & tum Hebræos pene pro mancipiis habebant, quorum bona omnia ad heros pertinent. Accedebat inueteratum odium, & inuidia recens, quod propter ipsos tantis calamitatibus afficerentur, à quibus ipsi soli essent immunes. Fortasse igitur Israelitæ iumentis ac pecoribus suis, magna ex parte ab istis Tyranni ministris spoliati sunt, quæ postea sequentibus plagis in manu Ægyptiorum malè perierunt. Denique [d] *ingrauatum est cor Pharaonis & non dimisit populum*, sed retinuit cum omnibus rebus suis, vnde hæc illi iactura compensatur.

c c. 9. 19. & c.
d c. 9. v. 7.

LXVI. Sexta plaga vlcerū.

Sequitur sexta plaga vlcerum, magna ipsa per sese, atque haud scio an præcedentium omnium maxima, vt quæ non externa bona detrimentis attriuerit, sed ipsum hominum corpus non leuibus muscarum puncturis, sed grauibus vlceribus, & vesicis turgentibus affecerit. Sed malum hoc ex ipso Domino intentante cognoscamus. *Tollite*, inquit, *plenas manus cineris de camino, & spargat illum Moses in cœlum coram Pharaone, sitque puluis super omnem terram Ægypti. Erunt enim in hominibus & iumentis vlcera, & vesicæ turgentes in vniuersa terra Ægypti.* Recte ad inferendam hanc plagam sumitur cinis seu fauilla ex adustione orta, quoniam morbos igneos paritura erat. Non dicit sparsum iri à Mose fauillam super omnem terram Ægypti, qui enim id fieri poterat? propterea que ventum addidit Philo, quo perflante pulueri mixtus spargebatur, & homines & iumenta in quos cadebat contactu pestifero exulce-

vers. 8.

Moralis cineris efficacia.

rabat. Quanquam nihil est necesse physicam efficacitatem huic cineri tribuere, cum huiusmodi plagæ enascerentur in membris, neque puluer neque cineri expositis. Angeli potius percussores, ad hanc cineris dispersionem, quasi conditionem sine qua res non fieret, inferebant plagam, & variis in locis commutabile, furunculos, bubones, carbunculosque excitabant, cum acri dolore, qui deinde rupti, in vlcera, pure diffluente vertebantur.

LXVII. Ne huic quidem cladi Pharao cedit.

Hæc neque denunciata, neque inflicta Pharaonem admodum commouerunt, præsertim si corpus eius, vt putat Caiet. ista plaga non tetigit, etsi erat ipse Ægyptiorum omnium facile nocentissimus; neque vlla cæterarum, si ab ea discesseris, quæ eum in rubro mari submersit. Existimauit enim satius esse hanc quoque plagam ferre, quæ sicut reliquæ breui finiretur, quam tantum subditorum numerum, ex quibus ingentes hauriebat vtilitates, in perpetuum, vt verebatur, amittere. Et iam eius animis atque aures ad minas omnes, atque verbera occalluerant, facile tamen suspicari potuit quantum esset hoc malum, cum eo correpti malefici, qui ei adstabant, non possent, præ vlcerum dolore, consistare. Quanquam voluisse eos dissimulare credere par est, ne vel inurbani coram rege fierent, vel potentiæ aduersariorum suorum Mosis & Aaronis, probrosum contra se testimonium darent.

Ea malefici affliguntur.

LXVIII. Diuturnā fuisse.

Fuisse hanc plagam satis diuturnam ex eo coniicere licet, quòd lentè serpebat malum & incrementa capiebat. *Videbatur enim*, ait Philo, *vnum vlcus à vertice vsque ad imos pedes, bis quæ membratim sparsa erant, serpigine in vnum coeuntibus.* Et constat huiusmodi furunculos plurium dierum esse solere, ante quam percuterentur. Plagæ autem cessationem, quam idem Philo precibus legati supplicantis attribuit, id effecisse apparet, vt noui tumores non exorirentur, veteres autem paulatim curarentur. Licuit hic Ægyptiis animaduertere diuini iudicij æquitatem, ac meminisse in his corporum suorum tumoribus, & vesicis turgentibus difruptis, non solum tumoris animi, & superbiæ deiectæ diuinitus ac depressæ, sed flagellorum etiam quibus liuentes reddiderant scapulas Israëlitarum. Ergo pro vibicibus pustulas, & diruptionem cutis, pro attrita & contusa carne apostemata, & vlcera in carne, & pro paucis plurima pertulerunt. Iudæi ad latericias fornaces crebras adustiones senserant, isti fornacis inspersi fauilla turpi scabie, atque adurente impetigine fœdum in modum respergebantur. Et qui dudum graui eos labore attriuerant, nunc præ vlcerum & furunculorum acerbitate, non laborare, non stare, non ambulare, ne iacere quidem sine dolore, aut quiescere permittebantur.

Eius cessatio.

Æquitas diuini iudicij aduersus Ægyptios.

(∴)

ANNVS MVNDI 2544.

MOSIS 81. EXITVS AB ÆGYPTO, ET DATÆ LEGIS 1.

IOBI 217. & vlt. AARONIS 84.

ASCATADIS 9.

Imperij Assyriorum 613.

CENCHRIS vlt.

ANTE CHRISTVM 1509.

I. Ratio temporis.

EX iis quæ initio præcedentis annis diximus intellectum est Promissionis annis absolutis consequens esse, vt seruitus [Israe]litarum finem accipiat, & libertas in exitu ex Ægypto initium sumat, quæ diuina lege quamprimum regatur: quæ duo hoc ipso anno inchoari, tum Paulus Apostolus [a], qui post 430. promissionis annos datam legem affirmat, tum tercius Regum liber confirmat, qui ab hoc exitu ad fundamenta templi Salomonis 480. annos enumerat; quam temporis rationem cum hoc initio rectè congruere, postremus ille annus, Deo bene iuuante, docebit. Hunc quoque postremum esse Iobi annum in huius fine declarabimus. Cenchrem quoque postremo nominamus, quia in eius initio mortuus, est, nec regni sui decimum septimum auspicatus est.

a Gal. 3. 17.

II. Cur 10. plagæ in duos annos distractæ.

Vnum superest ad rationem temporis cur scilicet Ægypti plagas in duos annos distrahamus, & quatuor postremas, grandinis, locustarum, tenebrarum, & mortis primogenitorum, in hunc vsque annum distulerimus. Responsio in promptu est. Docuimus enim superiore anno pluribus, non vnius aut alterius mensis fuisse decem hasce plagas, sed anni fere vnius, qui superiore anno, vere circiter inchoatus, eodem quoque propemodum ineunte, quarta decima scilicet luna ab æquinoctio terminatur. Grandinis autem plagam, & quæ eam consecutæ sunt in hunc annum reiecimus, quia ex Mose constat eam contigisse cum iam linum & hordeum è terra ita extulerant sese, vt in calamos assurgerent, qui grandine dissecarentur & dissilirent. Et cum Moses ait hordeum fuisse virens, de herba vtique non loquitur, quæ semper est virens, sed de spica virente & virentibus granis instructa. Itaque Abulensis & Cornelius hanc calamitatem mense Februario non immerito contigisse putant.

III. Pręmature denunciatur vltima plaga.

Priusquam autem ad septimam plagam transeatur, præmittuntur quædam, quæ partim ad decimam plagam referri debent, qua primogenita tam hominum quam pecorum, Angelo percutiente, peste deleta sunt; partim etiam ad ipsius regis & populi eius interitum in mari rubro; quæ plagæ quia erant omnium maximæ atque grauissimæ, præmaturè ad flectendam duritiam cordis istius principis, denunciantur. Septima vero cum huiusmodi obiurgatione denunciati iubetur [b]. *Ad huc retines populum meum, & non vis dimittere eum. En pluam cras hac ipsa hora grandinem multam nimis, qualis non fuit in Ægypto, à die qua fundata est, vsque in præsens tempus.* Neque ea monitione contentus, Regem improbum, eique simillimum populum monet, vt res suas imminenti cladi subducant, quasi non foret eorum iudex, sed indulgens ac prouidus pater. Ait enim. *Mitte ergo iam nunc, & congrega iumenta tua, & omnia quæ habes in agro. Homines enim & iumenta & vniuersa quæ inuenta fuerint foris, nec congregata de agris, cecideritque super ea grando, morientur.*

b Exo. 9. 17.

Et inde septima grandinis.

IV. Ægyptiorum stupor.

Sed vide mortalium stuporem aut fastum; Plerique enim, quamuis tot iam eruditi verberibus, aut non crediderunt, aut neglexerunt, ne timidiores fuisse, aut Deo Hebræorum obtemperasse viderentur. Itaque derelictos in agris seruos, & iumenta contrita grandine perdiderunt. Neglexit & Rex Pharao, corde in dies duriore, & excæcatiore mente. Itaque condicto tempore. *Extendit Moyses virgam in cælum, & Dominus dedit tonitrua, & grandinem, ac discurrentia fulgura super terram, pluitque Dominus grandinem super terram Ægypti, & grando & ignis mixta pariter ferebantur; tantaque fuit magnitudinis, quanta ante nunquam apparuit in vniuersa terra Ægypti, ex quo gens illa condita est.* Id est ex quo terra Ægypti post diluuium cœpit habitari: & ex quo posteri Noë ad eam terram profecti, illam incoluerunt, & gentis Ægyptiacæ duce Mesraino filio Chami, nepote Noëmi, authores & parentes fuere, quod sub diuisionem gentium contigit atque linguarum, anno à diluuio 275. & à præsenti anno 613. Nam si qui ante diluuium illic habitabant, Ægyptij non erant. Sed pergit Moses.

v. 23. Decidit grando inusitata.

V. Septem quasi lora flagelli septimi.

Et percussit grando in omni terra Ægypti cuncta quæ fuerant in agris, ab homine vsque ad iumentum, cunctamque herbam agri percussit grando, & omne lignum regionis confregit. Hæc Moyses, quibus similia in Psalmis, & Sapientia Salomonis continentur, aut etiam supplentur. Quæ ita distingui possunt, vt septimum hoc Dei flagellum, septem funibus, seu loris in Ægyptum sæuierit; primum tonitribus horrendis; nam tonitrua à Mose primo loco memorantur, & Pharao iis conterritus primùm petit orari Dominum, *vt cessent tonitrua Dei.* Nam horrificum in morem nigrescente cœlo, colluctantibus cum procella nubibus, tonitrua horribiliter perstrepebant, atque omnem in partem clarissimo fragore reboabant; vt non solum audacissimi quique terrerentur, sed inusitata etiam, ac subinde ingruente sonorum violentia, obsurdescerent. 2. Tonitribus de more fulgura iungebantur, quibus crebro coruscantibus, inexpectato fulgore perstringebantur oculi, & auribus imminens tonitru nunciabatur.

1. Tonitrua.

2. Fulgura.

Tertium fuit horribilis grando; quæ in hac plaga maximè desæuiit, vt propterea cæteris obscuratis, passim hæc grandinis plaga memoretur, siue propter inauditam eius magnitudinem, siue propter magnitudinem mali ab ea illati, de quo dicemus paulò post. Quarto loco secundum diram grandinem desæuiit ignis, quem eructabant nubes,

3.

VI. Grando præcipuè.

4.

Ignis & fulmina.

Pluuia quæ dubia est.

5.

& iaculabantur in terras, ibique mirabilibus modis infesta discurrebant, comburendo liquando, diuidendo, diruendo vt in deciduis istis de cœlo igoibus crebrò cernitur. Quota pluuia quoque in hac plaga sæuiebat. Negant quidem Abulensis & Pererius mixtam pluuiæ grandinem decidisse, sed grandinem solam, vt esset nocentior, neque eius ictus pluuia molliretur.

VII. Ex Scriptura confirmatur. a c. 9. 33. & 34.

Verum Scriptura sæpe pluuiæ seorsim à grandine meminit, hoc ipso enim capite [a], *Cessarunt*, inquit Moses, *tonitrua & grando, nec vltra stillauit pluuia super terram*, & mox. *Videns Pharao quod cessasset pluuia, & grando, & tonitrua.* Separat quoque grandinem à pluuia Sapiens pluribus in locis. Ex quibus liquet veram pluuiam intelligi oportere, cuius est stillare, & ignem extinguere. Estque admirabilius ignem in aqua pluuia non extingui, sed inardescere, quam in concursu grandinis. Nac obstat quod grandinis impetum pluuia solet infringere, quod tum alientm erat à Dei consilio; potuit enim pluuia & grando, alternatim cum igne descendere: potuit & graodo tanta præsertim, contra vim pluuiæ seruare vim suam, vt pluuia contra ignis ardorem conseruabat suam; & oix & glacies igne non tabescebant. Pluuiis, sexto loco valde probabiliter addit Philo ventorum procellas, atque tempestates. Artapanus etiam apud Eusebium [b], ait terræ motus noctu extitisse, multosque hiatus, vt qui hos effugerent grandine interirent, & qui vitarent grandiuem, vastis terræ hiatibus absorberentur.

Non impediuit grãdinem, neque ignem.

ventorum procellæ. 6.

& hiatus terræ.

7.

b l. 9. de Præp. c. 27.

VIII. Cladis huius effecta.

c Exod. 9. 25.

1.

2.

Huius cladis 4. effecta reperio. Primum est cædes hominum ac iumentorum, quos tam dira tempestas in agris, in flumine, in itineribus, & omnino sub dio reperit. Id tradit Moses [c], cum ait grandine percussa cuncta quæ fuerunt in agris, ab homine vsque ad iumentum. Ait secundo perdidisse omnem herbam agri, herbæ nomine tam sponte natas, quam hominum satu comprehendens, quarum alias protriuit vt linum & hordeum, quæ in culmum iam assurrexerant, alias obruit vt triticum & far, & quæcunque tardius oritura in herba erant, quia omnia in Ægypto simul sata fuerant, etiam quæ hic verno tempore seruntur. Ait tertio grandinem omne lignum regionis confregisse: quod explicans Dauid [d]. Et *occidit in grandine vineas eorum, & moros eorum in pruina.* Et rursum, *Et percussit vineas eorum, & ficulneas eorum, & contriuit lignum finium eorum.* Potest etiam arborum confractio fulminibus tribui; id enim non infrequens est; præsertim cum grando & ignis pariter mixta ferrentur: cui cladi etiam ventorum procellæ, turbinesque seruiebant. Addit Artapanus [e] crebris terræ motibus omnes domos plurimáque templa concidisse. Horrenda igitur fuit hæc clades, multisque quasi flagellis vnà desæuiens, vniuersam Ægyptum terrore, damnisque grauissimis compleuit.

3.

d Psal. 77. 47. & 104. 33.

4.

e l. 9. c. 27. Græc. Lat.

IX. Pharao pauidus Mosem euocat.

Denique tantum hæc mala vel damni vel terroris Ægyptiis incusseruot, ipsique Pharaoni, vt Dominum valde formidaret, sibique placatum vellet eum, cuius nutui ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum in perniciem hostium eius obsecundarent. Misit itaque Pharao seruos suos ad Moysem & Aaronem, culpam suam, ex seruili præsentium pœnarum mœrore, & desiderio liberationis agnoscens: Euocatisque dixit [a], *Peccaui etiam nunc. Dominus iustus, ego & populus meus impij. Orate Dominum vt designant tonitrua Dei, & grando, vt dimittam vos: & nequaquam hic vltra maneatis.* Non est autem existimandum Pharaouem hic omnimodam populi dimissionem polliceri, cum legati Domini nunquam eam petierint, sed solum commeatum in diem tertium sacrificandi causa. Quis enim eredat difficilem debitorem ac tenacem, polliceri amplius, quam à creditore postuletur? Spondet ergo populum, statim à cessatione plagæ, sine vlla dilatione, ad solenne totius populi sacrificium dimissum iri, sperans nihilominus, atque intendens reuersionem, quam legati dissimulabant.

a c. 9. 27. 28. Culpam agnoscit.

Dimissionem spondet.

X. Acquiescit Moses, & orat.

Acquiescit petitioni Moses; imò præter postulatam orationem, intrepidè promittit se exauditum iri: vt intelligat Pharao quantus sit ille Dominus -- *cui militat æther. Et coniuratæ veniunt ad vota procellæ.* Spem etiam addit & timorem pro conseruatione frugum, quæ grandine læsæ non fuerant. Quid multa? Orauit Moyses, cessauit grando, atque tonitrua, *& Pharao auxit peccatum.* Rectè, erat enim semper in culpa, sed ea perpetuo nouis peccatis augebatur. *Et ingrauatum est cor eius, & seruorum illius, & induratum nimis.* Vertebant sibi, opinor, laudi, & constantiæ tribuebant, quod tam multa, tamque grauia perpessi, non frangerentur animis neque flecterentur. Sicut qui castrum, aut ciuitatem aliquam ab hostium oppugnatione defendunt, quo asperiora, sine deditione tolerant, hoc volgò gloriosiores euadunt. At tolerantia nullam habet, nisi in causa honesta, fortitudinis laudem, sed iustam peruicaciæ, & obstinationis accusationem.

Induratur Rex.

XI. Octaua plaga locustarum. b c. 10. Exo. 3.

Ventum est ad octauam plagam locustarum [b], siue, vt est apud Dauidem & Septuag. Bruchi & æruginis. Eam plagam iubet Dominus denunciari Pharaoni cum querela, & minis. Duo enim mala valde grauia in pœnam peruicaciæ comminatur, vastitatem omnium frugum, fructuum & herbarum totius Ægypti; & molestiam à locustis, ei similem quam antea fuerant à ranis perpessi. Quibus denunciatis, *auertit se, & egressus est à Pharaone*, fortasse commotior, quod videret eum nec petitioni acquiescere, nec terreri minis. Verum tam denunciatio, cui præcedentes plagæ maximam conciliabant fidem, quam subitus legatorum egressus, quasi ad verbera præparanda, Ægyptiis Regi assistentibus metum incussit, & adegit vt petitioni Mosis, vel inuiti fauerent, dicerentque [c], *Vsquequo patiemur hoc scandalum?* Quandiu erunt nobis isti Hebræi in ruinam & interitum? *dimitte homines, vt sacrificent Domino Deo suo. Nonne vides quod perierit Ægyptus?* ex plaga præsertim postrema, quæ maximum terrorem, ac calamitatem intulerat.

Ægyptij commouentur.

c c. 10. v. 7. & 8.

XII. Pharao viris tantum dat commeatum.

Itaque siue sponte sua, siue iussu Regis reuocauerunt Moysem & Aaronem. Quibus Pharao, *Ite, sacrificate Domino Deo vestro. Quidnam sunt qui ituri sunt?* Paucos enim putabat ituros sacrificaodi causa: quorum iactu-

ram

rum, si forte non redirent, tanti emendam non putabat: credens insuper se eos, retentis pignoribus facile reuocaturum. At Moyses, *cum paruulis*, inquit, *nostris, & senioribus pergemus, cum filiis & filiabus, cum ouibus & armentis. Est enim solemnitas Domini Dei nostri*, à qua nefas sit quenquam abesse. Distinctius enumerat singula, vel ne, cum in rem ventum fuerit, Rex odiosius cauilletur, vel ad quandam insultationem improbi serui, qui verberibus incipiat edomari, fastumque inclinata ceruice deponere. Raspōdit nihilominus, *Sic Dominus sit vobiscum, quomodo ego dimittam vos, & paruulos vestros.* Quæ est imprecatio huic æquiualens. Ita faueat vobis Deus vester, quomodo ego vos liberos abire permittam. *Cui dubium est quod pessimè cogitetis?* Fallere scilicet nos, non reuertendo peractis sacrificiis; aut bellum nobis inferre tot cladibus exhaustis, vbi nullos ex vestris obsides apud nos habuerimus. Itaque liberos & vxores retinere cupit, quorum amor domum parentes, maritosque reuocaret. Itaque subdit. *Ite tantum viri, & sacrificate Domino: hoc enim & ipsi petistis.* Statimque eiecti sunt de conspectu Pharaonis, vel ne coargueretur falsitatis, vel quia gestum videbat non acquiescentium.

non acquiescente Mose.

XIII. Locustæ Ægyptum operiunt & vastant.

Ergo venitur ad supplicium. Nam iussu Domini *extendit Moyses virgam super terram Ægypti, & Dominus induxit ventum vrentem tota die illa & nocte, & mane facto ventus vrens leuauit locustas. Quæ ascenderunt super vniuersam terram Ægypti, & sederunt in cunctis finibus Ægyptiorum innumerabiles*, & mox, *Operueruntque vniuersam superficiem terræ vastantes omnia.* In Hebræo habetur obscuratam esse terram, ex quo Chaldæus Onchelos collegit radio solis locustarum multitudine, quasi densa nube obuelatos; & alij interpretes vocant *locustarum nubem.* Sed parum id erat nisi sequeretur vastitas, quam intulerūt deuorantes omnia. Nam sequitur, *Nihilque omnino virens relictum est in lignis, & in herbis terræ, in cuncta Ægypto.* Quod autem ait à locustis consumpta, quæ grando reliquerat, miserabilem Ægypti faciem oculis mentis obiicit, & ineunte vere tristiorem, quam in asperrima bruma. Itaque quam maxima ex parte grando deformauerat, locusta penitus perdidit, dum quæ illa lacerauerat, aut obruerat, ista radicitus consumpsit. Sed & domi, vt prædictum fuerat, ranarum & muscarum molestias ita renouauit, vt Pharao ipse hanc miseriam mortem appellaret.

XIV. Pharao legatos reuocat, & plagæ finē impetrat. a c. 10. v. 16. 17.

Nam qui nuper è conspectu suo Moysem & Aaronem indignabundus eiecerat, reuocauit eos vel inuitus, dicens [a], *Peccaui in Dominum Deum vestrum, & in vos*, dum scilicet toties fefelli datam fidem, & toties cōtra eum, à quo à clade liberabar obstinatus, atq; ingratus obdurui: vosq; ipsos perfidiæ meæ testes habui. *Sed nunc dimitte peccatum mihi, etiam hac vice, & rogate Dominum Deum vestrum, vt auferat à me mortem istam*, plagam scilicet locustarum, quæ mihi meisque instar mortis est: Quam peccati agnitionem atque confessionem etiam in homine impio atq; infideli, ita probauit Dominus, vt amicis suis pro eo intercedentibus, illum mox ea plaga liberaret. Nam *flare fecit ventum ab occidente vehementissimum, & arreptam locustam proiecit in mare rubrum: non remansit ne vna quidem in cunctis finibus Ægypti.* Cūm enim diuino instinctu sese vndique in altum tollerent, vi venti abreptæ sunt omnes, ne opus esset eas in aggeres immensos congregare.

XV. Nec emendatur.

Sed num indulta venia insanos emendauit? Visus est ventus, qui locustas vastatrices vniuersę regionis in rubrum mare dispulerat, eiusdem quoque vastitatis sensum, & memoriam Ægyptiis abstulisse, itaque ad pristinam stultitiam rediere, Rex in primis, de quo iterum Scriptura suum illud quasi intercalare carmen occinit. *Et indurauit Dominus cor Pharaonis*, non data illi gratia, qua efficaciter moueretur ad standum promissis, *nec dimisit filios Israel.* Sed nec Dominus finem flagellis imposuit. Merito sane. Redintegrante quippe Pharaone peruicaciam suam, Dominus ad nouum supplicium inferendum accingitur, & quidem perbreui, vt apparet, interposita mora. Nam sine vlla vel comminatione vel denunciatione iubetur Moses extendere manus in cœlum; ne si diuturna foret cessatio, persuaderet sibi Pharao Deum Hebræorum sua pertinacia superatum, cessisse victoriam, quod ille fortasse futurum sperabat. v. 20

XVI. Venitur ad nonam plagam tenebrarum.

Necesse autem est hanc nonam plagam sub initium Martij, vel nouam lunam Æquinoctij, contigisse, vt post eam terminatam, aliquot dies Ægyptiis ad respirandum dati sint immunes à plagis, in quibus faciliores redderentur ad gratificandum Israelitis, & mutuo danda vasa aurea & argentea, & vestem pretiosam, ad suam solennitatem celebrandam. Nam vt quis benefacit, & gratificetur illi, à quo, vel propter quem vapulat, dum vapulat, incredibile videtur: factam autem hanc vasorum commodationem, inter nonam & decimam plagam, postea cum Augustino docebimus. Nonam autem Moses describit hisce verbis diuinitus imperatam. *Extende manum tuam in cœlum, & sint tenebræ super terram Ægypti, tam densæ, vt palpari queant.* Imperium illico impletum est. *Extendit enim, Moses manum in cœlum*, quasi prohibiturus lucem, quæ inde in mortales effunditur, *& factæ sunt tenebræ horribiles in vniuersa terra Ægypti tribus diebus*, &c.

XVII. Sex eiusdem mala.

Quatuor in hac plaga notantur, quæ si rectè cognita fuerint, ostendent eam fuisse omnium opinione maiorem, additis præsertim duobus aliis malis, quæ tum à Scriptura ipsa, aliis in locis, tum à Philone memorantur: quæ hic perstricta paucis, accuratius in Annalibus explicata reperiuntur. Primum est densitas & magnitudo tenebrarum, quæ in Hebræo vocantur obscurissimæ, in Chaldæo nocturnis tenebris densiores, in Græco caliginosæ, in omnibus linguis palpabiles; non quidem ratione sui, sunt enim priuatio, quæ sub tactum non cadit, sed in sua causa, aëre scilicet vsque adeo addensato, ac constipato, humidis ac frigidis vaporibus infusis, vt in aqueam soliditatem declinaret, vt neque ventorum procella, quæ tum sæuiebat, vt aiunt Septuag. dissiparetur, neque lumini ac flammis penetrabilis esset, vt Scriptura ipsa testatur [a]. *Et ignis quidem nulla vis, inquit, poterat illis lumen præbere, nec syderum limpidæ flammæ illuminare poterant illam noctem horrendam.* Sic ibi.

1. Densitas tenebrarum.

a Sap. 17. 5.

XVIII.

Erant autem hæ tenebræ nō solum densissimæ

2. Horror ex spectris terrificis.

sed etiam horribiles, quod erat alterum earum malum, siue quia, inquit Rabanus, semper tenebras comitatur horror, & quanto minus discernit quis, quæ circa se sunt, tanto magis metuit, vndique aduersa pauitans. Seu potius propter *horribiles visiones* [a], dæmonibus eis prodigiosa phantasmata obijcientibus, quibus formidolosissimo horrore concutiebantur, aut vt nonnullis interdum contigit, exanimabantur. Nam Sapiens [b] ait personas tristes illis apparentes pauorem præstitisse; apparuisse & subitaneos ignes, qui ex ipsis fortasse spectris emicabant, ad maiorem incutiendum terrorem. Sed hoc erat ista quasi coruscatio formidolosior, quod non ex longinquo apparebat, vt fulgura, sed proxime afflabat oculos, ac pene adurebat. Somnium quoque quem tenebræ ipsæ conciliabant, inquietum habebant, & visis terrificis interruptum, quibus ingruentibus animo linquebantur præ timore, & quo quisque loco ex eo timore decidisset, immobilis ibi quasi carcere conclusus reddebatur, vt ait idem Sapiens.

a Deut. 4. 34.

b Sap. 17. 4. 6. Ignibusque.

XIX.
3. Ex horrificis sonis.
4. Ex immobilitate

Tertium quod huius magnitudinem supplicij exaggerat, est quod in dira illa ac diuturna nocte, auditus Ægyptiorum horrificis quatiebatur sonis, siue quos spectra illa edebant, siue qui quoquo modo intra illam remugiebant caliginem. Nam Sapiens [c] ait omnia quæ poterant vndecumque exaudiri, eis horrificum terrorem incussisse. Nimirum sontes carcere detenti, quoties strepitum aliquem ad ianuam inaudiunt, ad mortem suis sceleribus debitam, rapi se suspicantur. Quartum huius cladis incommodum à Mose tangitur, à Sapiente dilatatur, *Nemo*, inquit ille, *vidit fratrem suum*, vt scilicet aliquid ab eo posset, aut consilij aut consolationis accipere, *nec mouit se de loco in quo erat*, non quod pedes manusve mouere non possent: nam hic aër non erat crassior effectus aqua, in qua huiusmodi motus fieri possunt, imo & respirationi deseruiebat; alioqui omnes suffocati fuissent. Non mouebant tamen se loco, vel quia cum omni luce carerent, nesciebant quo, in tanta mentis ac rerum perturbatione, tuituri essent: vel quia terrificis panefacti monstris, metuebant, si se loco mouissent, ne peius aliquid offenderent; itaque quasi in carceribus singuli conclusi tenebantur, vt fusius apud Sapientem leges [d].

c c. 17. 17. 18.

d c. 17. fuse.

XX.
5. Ex diuturnitate.

Quinta huius mali peristasis fuit diuturnitas eius. Prædicta enim incommoda, spectrorum præsertim, ignium, sonorum, cæcæ ac palpabilis caliginis, famis ac sitis, ac confusionis rerum omnium, tanta fuerunt, vt perexiguum tempus intolerabile videri posset. Diuturnitas autem trium dierum, totidemque noctium, magnam rerum desperationem afferebat, & timorem, ne omnia in antiquum confusionis chaos redigerentur. Sextum denique huius plagæ malum ex loco petitum est, quod non exiguo aliquo loco definitæ erat illæ tenebræ, sed vniuersam Ægyptum, excepta terra Gessen, occupabant; nec ea quidem tota, cum Ægyptij Iudæis mixti habitarent; idque aliis quoq; locis videtur contigisse, in quibus Hebræi operis causa famulabantur. Quod videtur innuere Moses, cum nulla facta mentione terræ Gessen, *Vbicumque*, inquit, *habitabant filij Israel, lux erat*. At supra eam prouinciam disertè nominauit, cum de grandine ageretur, quæ Israëlitarum possessiones ac pecora non violasset; quod nusquam alibi quidquam possiderent Hebræi, etsi alibi lateres pyramidesque fabricarentur.

6. Ex loci amplitudine.

XXI.
Qui huic plagæ finis impositus.
a Exod. 10. 24. 25.

Huius plagæ finem sic memorat Moyses [a]. *Vocauit Pharao Moysem & Aaron & dixit eis. Ite sacrificate Domino: oues tantum vestræ & armenta remaneant, paruuli vestri eant vobiscum.* Non petit cessationem tenebrarum, vt supra grandinis, & locustarum: ex quo datur intelligi, tenebras post triduum, vltrò Dei voluntate dissipatas, & emergente luce missam ad Pharaonem legationem istam, ad maius etiam aliquod malum vitandum; sicut post mortem primogenitorum, misit ad Moysem, dimisitque populum, veritus ne mortem primogenitorum, generalis omnium interitus sequeretur. Sperauit quoque se, qui iam recens ad dimissionem paruulorum præbebat assensum, à Moyse impetraturum, vt sine gregibus & armentis, nisi paucis ad sacrificium necessariis, abirent, seque eos postmodum, hoc retento pignore, reuocaturum in Ægyptum. Sed eam Moses conditionem non accipit: *præsertim*, inquit, *cum ignoremus quid debeat immolari, donec ad ipsum locum perueniamus*. Verum hæc aperta dissimulatio erat; Etsi enim non expresserat Deus, quid aut quomodo sibi sacrificari vellet, multa tamen habebant animalia, quæ inepta erant ad sacrificia, equos, asinos, mulos, camelos, &c. Vt quasi insultando dictum videri posset, *non remanebit ex eis vngula*.

Pharao retinere cupit pecora Hebræorum.

XXII.
Irascitur agnoscens eos penitus abita velle.

Itaque plane intellexit Pharao Hebræos omnia sua secum velle abducere, quod statuissent in Ægyptum non reuerti. Nec tulit hanc dicendi libertatem, neq; imminentem bonorum, quę spę deuorauerat iacturam. Dolebat insuper se diris flagellis seruilem in modum excruciatum cogi, seruos olim suos, non solum liberos dimittere, sed multis etiam bonis circumfluentes; vt in summa populi sui penuria, quam plagæ intulerant, & hominibus priuarentur, & bonis. Itaque hunc animi dolorem, Deo peculiari gratia cum eo non concurrente, conquoquere non valuit, negauit facturum quod petebatur. Quin iram etiam adiunxit, & minas. *Recede*, inquit, *à me & caue ne vltra videas faciem meam: quoque die apparueris mihi, morieris*: & acquiescit Moses, quod ita speraret vterque futurum. Apparet tamen Moysem post aliquot dies, non solum vidisse Pharaonem, sed cum eo etiam fuisse collocutum: cum Rex post cædem primogenitorum, eum cum fratre euocauit, iussitque surgere & egredi, nisi placet hanc collocutionem per internuncios factam esse: aut quod malim, intellexisse Mosem, non aditurum se sponte regem ad cladem aliquam intentandam aut inferendam.

v. 28.

XXIII.
Dominus Mosem secreto edocet.
b Exo. 11. 1.

Interim autem dum apud Pharaonem versatur Moses, allocutus est eum Dominus [b], vel per internam illuminationem, vel per secretam Angeli apparitionem, à quo edocetur de plaga vltima, & secutura dimissione: Iterauit & præceptū de spoliandis Ægyptiis, significans adesse tempus illius exequendi. *Dices ergo*, ait, *omni plebi*, clam videlicet, & de aure in aurem, ne res Ægyptiis innotesceret, *vt postulet vir ab*

De vasorũ mutuatione, &c.

amico suo, & mulier à vicina sua, vasa argentea & aurea, & ne irritam putent fore postulationem, subdit is, qui corda hominum habet in manu sua, se daturum gratiam populo coram Ægyptiis ad impetrandum.

Denunciatur plaga decima primogenitorum.

Denique inspirat eodem tempore Dominus Moysi, vt regi plagam cædis primogenitorum denunciet, & quæ eam sint secutura: quod & ipsis Domini verbis facit, addita circunstantia temporis, & personarum. Facta autem videtur ista denunciatio, non pridie cladis ipsius, sed nono die primi mensis, vt existimat Abulensis. Decimo autem seposuerunt sibi Israelitæ agnos paschales; vndecimo & duobus subsecutis mutuati sunt vasa ab Ægyptiis: Decimo quarto extremo primum pascha sacrificatum, & agni sanguine superliminaria intincta, postesque portarum, agnusque solenni ritu comestus est. Inde inchoatur Lunæ decimus quintus dies, in cuius media nocte primogenita occiduntur: & primo diluculo exeunt Hebræi ex Ægypto.

Dispositio horum dierum.

XXIV. Ea denunciatio regis iram mouet.

Cum ergo Moses vltra denunciationem tanti mali, etiam magnificè prædicaret clamores, & vlulatus Ægyptiorum, in summa atque innoxia Hebræorum tranquillitate, insuperque optimatum Ægyptij regis erga se humilitatem infimasque preces ad petendum id, quod nunc recusarent, vehementer iratus est Pharao, ita vt eijceret à se Moysem, cum terribili mortis interminatione dicens, *Recede à me, & caue ne vltra videas faciem meam, &c.* vt supra diximus [a], vbi à Scriptura per anticipationem posita fuerunt [b]. Vt autem egressus est è conspectu Pharaonis, à quo nullum certum responsum acceperat, occurrit illi Dominus omnium futurorum præscius, dixitque ei, *Non audiet vos Pharao*, *vt* ea occasione *multa signa fiant in terra Ægypti*. Vel tametsi multa fiant miracula, ideóque inutile est ea deinceps multiplicare. Iuit autem Moyses in terram Gessen, moniturus populum de mutuo accipiendis vasis ab Aegyptiis, cæterisque peragendis, quæ capite duodecimo continentur. Expectaturus quoque tempus, quo Dominus minas in facta converteret.

a nu. 22. b c. 10. v. 28.

XXV. Causæ mutuo datorũ vasorum.

Non est autem quod quisquam arbitretur proximam grauissimæ cladis denunciationem, importunam fuisse ad gratiam mutuo accipientibus necessariam. Cum enim ea per Aegyptum celebrata esset, docuissetque iam toties experientia non abire in ventum irritas Mosis & Aaronis minas, perterrefacti Aegyptij, Hebræos sibi deuincire voluerant, gratuita & beneuola mutuatione vasorum & vestium, rati hoc verum fore mutuum, vt precibus apud Deum suis, hanc primogenitorum quam formidabant calamitatem, vel à tota Aegypto, vel à suis ipsi capitibus nomine gratitudinis & liberalitatis auerterent. Dedit præterea Dominus gratiam populo coram Aegyptiis [c], vt commodarent eis; ea enim gratia, videbantur Hebræi amore & honore, & quibusvis beneficiis dignissimi, adeo vt Aegyptij, iuxta Hebræum textum, Israëlitas induxerint ad petendum, offerendo benignè sua, & incitando vt confidenter peterent, vt notauit Cajet.

1. Vt à denunciata cæde eximerentur.

c c. 11. 36.

XXVI. Moses ad

Hac autem gratia maximè valuit Moses, quod ipsemet non obscurè significat illis verbis [a]. *Fuitque Moyses vir magnus valde in terra Aegypti, coram seruis Pharaonis, & omni populo.* Cum enim proxime egisset de gratia, quam Dominus daturus erat Hebræis, ad impetrandum quæ peterent, vult intelligi datam fuisse Moysi longe maximam, apud aulicos & optimates præcipuè, qui huiusmodi pretiosa supellectile abundant, vt præ omnibus & peteret ab Aegyptiis, qui eum reuerebantur, & impetraret. Sicque hunc locum plerique explicant, & Abulensis in primis, qui addit ex Aben-Ezra quosdam de Iudæis, qui cernebant Moysem maxime ab Ægyptiis honorari, nec minus eius potentiam formidari, ipsius nomine plurima petiisse mutuo ab Aegyptiis, & impetrasse. Et vt apparet lætabantur datam sibi hanc occasionem de eo bene merendi, eiusque gratiam aucupandi. Hinc autem nata videtur fabula, quæ apud Iustinum quoque legitur [b] de sacris Aegyptiorum à Mose furto sublatis.

hanc rem gratia.
a c. 11. 3.

b lib. 36.

XXVII. Israëlitæ cur non acceperint mutuò pecunias.

Sed videamus quid hac freti gratia Israëlitæ mutuò acceperint, quando, à quibus, & quo iure. Et primum nulla fit mentio pecuniarum, eiusque rei duplicem affert causam Abulensis. Prior est quia cum dissimulatus esset discessus, & specie solennis sacrificij peragendi discederetur, vasa pretiosa ei vsui futura erant, non pecuniæ, quarum postulatio voluntatem penitus abeundi, Aegyptiis prodidisset. Deinde pecuniæ non erant futuræ necessariæ ad cibos, aut allos vitæ vsus, quia iter facturi erant per solitudines, neminemque inuenturi, à quibus illa sibi præsenti pecunia comparare possent, Et vt maxime eo confluerent Madianitæ, Agareni, Amalecitæ, cæteræque vicinæ gentes, pecunia Aegyptiorum extra Aegyptum vsui fortasse non fuissent. Vasa autem aurea atque argentea suum semper retinebant valorem, & præterea vsui futura erant ad fabricanda vasa tabernaculi. Et hoc quidem loco [c] vasa tantum aurea & argentea memorantur; alibi autem [d] adduntur etiam vestes, quo nomine panni pretiosi, peristromata, pelles & purpura, lineæ telæ, aliáque id genus continentur; sicut in vasis, torques & monilia, aliáque multiplex gaza comprehenditur, quæ arcæ testamenti, & tabernaculo [e], & vestibus pontificiis conficiendis adhibenda erant.

Sed vasa, & vestes, &c.

c c. 11 2.
d c. 3. & 12.

e Iren. l. 4. c. 49.

XXVIII. Quando facta mutuatio.

De tempore iam diximus videri mutuationem hanc factam esse diebus inter nonam decimamque plagam interiectis, quod perspicuè affirmat Augustinus [f], & Rupertus [g]. Sic vt nullo modo velint post decimam plagam esse mutuatos, quamuis post eam, per repetitionem siue anacephalæosin, alieno loco recitetur illa mutuatio; Et illud, *cum egrediemini postulabit mulier*, &c. Non ad horam egressionis restringendum est, sed profectionis tempus, ad dies aliquot, quibus illa parabatur, extendendum est, nec tanti momenti negotium ad tam importunum tempus differendum fuit. Quamuis autem vicinorum tantum mentionem fecisset Dominus, de cæteris tamen non negauit, in quibus hospites & amici totius regni, & non soli Gessenitæ, qui cum Hebræis habitabant, continentur. Quin etiam admodum probabiliter putat Oleaster, magnam partem mulierum Hebræarum, quæ ancillarum officio fungebantur apud Dominas Aegyptias, ab eis ma

f q. 45. in Exo.
g l. 2. in Exod. c. 18.

Et à quibus.

gnificè ornatas fuisse, ad ipsarum celebritatem cohonestandam, in eoque diuitias suas ostentare voluisse, *vt contingere soles*, inquit, *in festo D. Virginis de Rosario*.

XXXIX. Et quo iure i. donatione diuina;

Nam quod ad iustitiam spoliatorum Ægyptiorum attinet; repudianda primum videtur Iosephi opinio, de rebus hisce dono acceptis, cum spoliatam Ægyptum scriptura dicat; repudianda & Philonis, qui penè prædones appellat contribules suos, sed agnoscendum Dei opt. max. summum in res omnes, maximumq; Dominium, cuius voluntate ac liberalitate facti sunt Domini eorum omnium, quæ mutuo acceperant. Accedit communis illa ratio scriptorum antiquorum atque recentium, de recepta solutione fraudatæ diù mercedis eorum, quibus tanquam mancipiis abusi fuerant. Quique & rebus suis, quas in Ægypto relinquebant, commutasse dici possunt. Nam à principio Regis concessu, & Iosephi proregis interuentu, in Gessen collocati, multos ibi agros, villas, domosque acquisierunt, multamque in iis rusticam atque vrbanam supellectilem, quæ omnia cum hospitibus suis relinquerent, quæ fortasse valorem superabant eorum quæ auferebant, permutatio potius, quam spoliatio facta videri potest.

2. commutatione.

XL. Institutio anni sacri &c.

Mutuatio pretiosæ supellectilis, quædam fuit ad exitum populi Hebraici, tam seuera ad hanc diem contentione procuratum, præparatio, & quasi viaticum. Sed alia insuper quædam exitum istum præcesserunt; institutio videlicet anni sacri, & celebritatis Agni Paschalis, in memoriam acquisitæ libertatis, per imminentem primogenitorum Ægypti cædem. Tertium fuit signum aspergendi sanguinis ad superliminaria ostiorum, & vtrumque postem, ad vitandam præparatam hostibus suis cædem. Quartum autem est ipsa decima plaga, quam post horas aliquot secuta est egressio Israelitarum ex Aegypto. Quæ omnia capite 12. continentur, & à nobis, pro instituta breuitate, decurrenda sunt. Nam studioso lectori amplioris cognitionis appetenti, licebit ad ipsos Annales recurrere.

XLI. Duplex anni principium. 1. c. 12. 2.

De anno sacro hoc vnum habet Scriptura, *Mensis iste vobis principium mensium, primus erit in mensibus anni*. Quibus verbis instituit Dominus, vt ratio totius anni, quod ad rem sacram diesque festos attinet, ducatur ab hoc mense, in quo vere ineunte Pascha celebratur. A Paschate autem cæteræ solennitates, quæ immobilem non habent sedem, suum tempus locumque sortiuntur, & olim apud Hebræos, & nunc quoque apud Christianos. Quod ad rem autem profanam pertinet, apud illos, aliasque plerasque gentes, annum à mense Tisri, siue Septembri, aut vniuersè ab æquinoctio circiter autumnali inchoari solitum, iam in horum Annalium Apparatu [a] declaratum est, vbi disputabamus nihil ex hoc Exodi loco afferri, quo Mundi exordium in Autumnum reijci debeat; imo Veri potius ex hoc ipso loco esse tribuendum, nihilque Iosephum contra nos scribere: cum dixit, ita hunc mensem primum esse constitutum, vt in cæteris Moyses pristinum retineret modum ac ritum; non Hebræorum, qui nondum in populum vnum coaluerant, sed Ægyptiorum, apud quos tot annos versati, eorum se consuetudini, vt par erat, hac in re attemperarent.

In Nisan,

Et Tisri.

a cap. 4. n. 8 & 9.

XLII. Hoc primum annus sacer annus institutus.

Hoc ergo primum tempore, quo Israëlitæ in populum liberum coalescebant, proprium anni ordinem, in iis, quæ ad Deum pertinent, à Deo acceperunt. Ante enim quam in Ægyptum descenderent tam pauci erant, vt populus dici non posset. Demum in Ægypto insigniter multiplicati, peregrini, & alienæ reipub. incolæ, postremò serui facti sunt. Egressi autem ac libertatem consecuti, suo iure ac principe, suisque mox legibus ac ritibus vtentes, etiam proprium anni ordinem, ac modum in diuinis habuerunt. Voluit quippe Dominus hunc populum suum, quantum fieri potuit, vt legibus omnibus, ritibus, ac institutis, ita & temporum, ac festorum distributione, ab alienigenis differre, vt tanto magis ab eorum idolis ac superstitionibus auerterentur. Et si in reliquis, in quibus commercia cum gentibus exercentur, communem vsum, communemque commoditatem collectarum frugum retinuerint.

XLIII. Celebritas agni Paschalis, eiusque prima circonstantia, vt decima die præparetur,

Sequitur institutio celebritatis Agni Paschalis, in qua quatuor circunstantiæ à Scriptura notantur. Prima est, vt decima die primi huius mensis Nisan, præpararetur agnus per singulas domos & familias, qui exeunte decima quarta sacrificaretur. Vtique maturius; vt si quid interea vitij in eo deprehenderetur, alius substitui posset in eius locum. Prouisum etiam fuit populo tantum, tamque negotiosum iter paranti, ne in multa negotiorum turba, postremo vel penultimo die, agnus qualis requirebatur, non facile inueniretur, aut omnino præceptum Domini obliuioni traderetur. Quæ causa fuit aliquibus existimandi hoc præceptum tunc tantum obligasse Iudæos, non autem posteros: alij contra sentiunt, vtique probabilius; ideoque Christum Dominum, ad eam figuram implendam, eodem decimo die cum triumpho ingressum Hierosolymam, post dies quinque immolandum, quo die Iudæi magna cum lætitia Paschalem agnum domo excipiebant.

XLIV. 2. fit agnus vel hœdus.

Altera huius sacrificij circunstantia pertinet ad ipsam victimam, id est agni vel hœdi conditiones, defectu enim agni, hœdus legitima fuit hostia. Prima conditio fuit vt esset absque macula, id est sine vitio, integer & perfectus. Nec tamen colorum varietas prohibetur, ex qua oues maculosæ dicuntur, sed quæ in Leuitico maculæ designantur, [a] *si cæcum fuerit, si fractum, &c.* Altera vt sit masculus, quia tam Hebræo quam Latino vocabulo sæpe vterq; sexus comprehenditur. Tertia vt sit anniculus, id est intra primum annum consistat, nec maior anno sit, nec minor octo diebus: septem enim diebus debuit esse sub vbere matris, die autem octauo & deinceps offerri Domino potuit, vt in lege [b] præceptum est.

a cap. 22. 22.

b Leuit. 22. 27.

XLV. 3. vt sacrificetur ad vesperam.

Iam quod ad tempus sacrificij pertinet, constat non inchoante, sed exeunte decima quarta Luna fuisse celebratum. Alioqui cum deinceps post sacrificium comederentur azymi panes, dicendum esset fas fuisse comedere eos decima quarta tota, eamque fuisse primam diem azymorum; quod falsum esse ex Leuitico perspicuum est, vbi solemnitas [c] azymorum decimo quinto die dicitur inchoari, quod & alibi quoque inculcatur.

c cap. 23. 5. & 6.

Quod

Siue inter duas vesperas.

Quod autem dicitur agnum immolandum ad vesperam, in Hebræo est inter duas vesperas, quas certum est accipi non posse de initio & fine decimi quarti diei, sed tantum de tempore ad finem illius accedente. Sed prior vespera est cum sol, maiore iam diei parte decursa, vergit ad occasum, verbi gratia sub horam tertiam à meridie, quæ Hebræis nona dicitur, Italis vigesima prima: posterior vespera sequitur occasum solis, sicut primum mane, siue aurora illius ortum antecedit. Inter has ergo vesperas id est inter solem vergentem ad occasum, & solem occiduum debebat immolari agnus, & hoc est quod Chaldæus intelligit, cum pro duabus vesperis ponit duos soles. Et hunc Hebræorũ vsum perspicuè tradit Iosephus. [a] *Cum dies festus adesset*, inquit, *qui Pascha vocatur, quando à nona quidem hora, vsque ad vndecimam hostias cadunt*, &c.

a l. 7. de Bel. Iud. c. 17.

XLVI. Numerus conuiuarum.

Nec negligendus est numerus conuiuarum, quem ibidem expressit, ait enim contubernia non pauciorum fuisse quam decem virorum, multos autem vicenos conuenisse. Cui numero repugnare videtur Scriptura cum ait [b] confluere debere ad eandem cœnam eum numerum, *qui sufficere possit ad esum agni*. Ita vt comedant singuli ad saturitatem ait Abulensis. Atqui decem viri, nedum viginti, necessarij non sunt ad vescendum agnum anniculum imò ne ad vitulum quidem. Retineamus tamen denarium numerum, sed ita vt eo omnem ætatem sexumque eiusdem familiæ comprehendamus. Numerosiores autem familiæ, vel de suis commodabant minoribus; quales esse solent nouorum coniugum, vel alios adiungebant cibos; vt videtur in familia Christi Domini contigisse.

b Exo. 12. 4.

XLVII. 4. Quomodo comedendus agnus.

Reliqua est quarta huius celebritatis circunstantia, quæ ad ipsum agni esum pertinet. Is enim cum iugulatus esset, reseruato ad aspersionem; vel intinctionem sanguine, detracta pelle extrahebantur intestina, & lauabantur vt possent torreri, tum cæteræ carnes, nihil amplius diuisæ, ne ossa frangerentur, simul assabantur, & quidem perfectè, vt nulla pars semicruda relinquerentur, iuxta illud [c], *Non comedetis ex eo crudum quid*, ne scilicet semicoctum inter comedendum verteretur in nauseam, & abijceretur. Et quia assatio citius perficitur quam elixatio, ideo festinantibus, assis potius quam elixis carnibus vti conueniebat. Ad quam etiam festinationem repræsentandam pertinet, quod accincti ad iter, & cum festinatione comederent, imo & quod ossa non frangerent, ad excutiendam medullam. Denique nihil volebat Legislator in posterum diem reseruari; partim quia id ad integritatem sacrificij pertinebat: partim quia summo mane abituri erant, ante idoneum comedendi tempus. Ergo reliquias igne consumebant.

c c. 12. 9.

XLVIII. Cum azymis, & lact. agrestibus.

Comedebatur porro Agnus cum azymis panibus, & lactucis agrestibus. Azymos panes requirebant angustiæ temporis, & festinata necessitas abeundi, priusquam massa fermentari posset: sed Deus necessitatem in mysterium vertit. Voluit enim Iudæos septiduo huiusmodi pane vesci [d], licet minus ad gustum suaui, minusque ad nutritionem vtili, in memoriam vitæ in Ægypto transactæ. Eodem

d Deut. 16. 3.

pertinent [a] lactucæ agrestes, quam cichorium aliqui putant. Reliqua fuit intinctio siue aspersio sanguinis. *Sument*, inquit Dominus, *de sanguine agni, & ponent super vtrumque postem*, quorum alteri adhærent cardines, in alterum sera & pessuli immittuntur, *& in superliminaribus*, vt scilicet Angelus percutiens Ægyptum ab Hebræorum domibus abstineat. Eam autem aspersionem, siue intinctionem fieri voluit cum fasciculo hyssopi; quæ sunt diuinis plena mysterijs, nec properantibus explicanda. Sunt qui putent hanc cæremoniam non fuisse deinceps obseruatam. Rectè vtique, si necessitatis causa, & non memoriæ, & gratitudinis fuisset vsurpata.

a Exo. 12. 8. intinctio sanguinis.

XLIX. Quis sacrificaret.

Hoc autem munus illius erat, qui primas agebat in sacrificio. Ait enim Philo [b] hoc tempore plebeios homines non vt aliàs adducere victimas ad altare, mactandas à Sacerdotibus, sed iubente lege, gentem totam sacrificare, & pro se quemque mactare hostiam suis manibus, & quemque se pro Sacerdote gerere. Iosephus [c] quoque ait omnes sacrificasse, id est licet non essent Sacerdotes neque Leuitæ, & sanguine domos lustrasse aspersas hyssopo. Rationi tamen consentaneum est patrem familias, aut eum qui eius gerebat vices, Sacerdotale munus in hoc sacrificio obijsse, reliquis instar Leuitarum adiuuantibus, eique honorem vt par erat, deferentibus. Hunc omnem sacrificij, & profectionis apparatum, excepit decima plaga, quæ iampridem cunctantem Pharaonem cum suis in dimittendis Israëlitis, ad eos eijciendos denique perpulit.

b l. 3 de vita Mos. & in li. de Decalogo sub fi.

c l. 2. Ant. c. 5.

L. Decima plaga infligitur.

Ventum igitur erat ad decimum quintum mensis Nisan, aut ad priorem eius partem nocturnam, & Israëlitæ, tantæ rei expectatione suspensi, domi se continebant. Ægyptij autem multos iam dies plagis immunes, aut securi dormiebant, aut certe alia omnia cogitabant, cum [d] *in noctis medio percussit Dominus omne primogenitum in terra Ægypti, à primogenito Pharaonis, qui in solio eius sedebat*, ad parentis scilicet latus, honoris & beneuolentiæ causa, *vsque ad primogenitum captiuæ, quæ erat in carcere*, siue in pistrino, vel ergastulo, *& omne primogenitum iumentorum*. Hanc cladem Sapiens [e] in prædicandis diuinis laudibus celebrat, additq; nonnulla, vel ex certa traditione patrum, vel ex reuelatione diuina, quæ à Mose prætermissa fuerant, horrificas scilicet visiones, & tristia somnia, ipsis sub mortiferam percussionem immissa. Nimirum exterminatores Angeli sese Ægyptiorum phantasiæ videndos exhibuerunt, aspectu terrifico, stricto ferro imminentes, eisque causa mortis enunciata, *ne inscij quare mala patiebantur, perirent*, inuisibilem, eamque mortiferam plagam intulerunt. Qua accepta huc illucque semiuiui, quasi lymphati ferebantur, & cum acerbissimo dolore, ac tristi eiulatu, mori se in vltionem Israëliticæ seruitutis, & nominatim cædis paruulorum, quos in flumen abiecerant, miserabiliter testabantur, dum Hebræi sacrificarent, diuinasque laudes decantarent.

d Exod. 12. 29.

e Sap. 18. 14

LI. Populus concurrit ad regem.

Scribunt Philo ac Iosephus agminatim à populo in regiam factos esse concursus, scissis vestibus, & maximis vociferationibus exigente, ne vltra in Ægypto detinerentur Hebræi,

a c. 12. 30.

quod Mosaicæ narrationi consentaneum est. Ait enim [a], *Surrexitque Pharao nocte, & omnes serui eius, cunctáque Ægyptus, & ortus est clamor magnus in Ægypto, neque enim erat domus, in qua non iaceret mortuus.* Quid si in aliqua domo nullus erat primogenitus? Quidam interpretantur, non fuisse domum, in qua esset primogenitus: in qua non esset funus; itaque particulam *fere* subintelligunt. Abulensis autem nullam hic agnoscit hyperbolem, sed nomen primogeniti diducit latius; vt eo intelligantur non solum filij-familias primo nati, sed omnes quicunque fuerant aliquando primogeniti, quamuis essent patres-familias, & centum annorum. Sicque contingebat vt in eadem domo moreretur pater & filius, quia vterque primogenitus fuerat patri suo. Alij etiam primogenitos accipiunt tam mares, quàm fœminas; & siue respectu parentis vtriusque essent primogeniti, siue alterius tantum, sicque facile erat etiam plures in vna domo reperire primogenitos, Vnigeniti quoque primogeniti sunt.

Multitudo primogenitorum accisorum.

LII. Peste periisse.

b v. 15.

Quo autem mortis genere perierint facilè intelligitur ex prima denunciatione plagæ huius, quæ habetur cap. 9. Exod. [b], *Nunc enim extendens manum percutiam te*, in filio tuo primogenito, *& populum tuum peste peribi quę de terra*: & Iosephus ait pestem illa nocte absumpsisse primogenita Ægyptiorum. Et videtur quidem Sapiens [c] innuere eos gladio fuisse trucidatos. Verum gladius in Scriptura de quolibet violentæ mortis genere non raro vsurpatur. Et constat tempore Dauidis occisa esse peste septuaginta milia virorum, Dauid tamen vidit Angelum Domini euaginato gladio percutientem Ierusalem [d], qui præcipiente Domino conuertit gladium suum in vaginam. Omnes certe primogenitos istos eodem mortis genere perijsse, ex libro Sapientiæ clarum est. *Similiter*, inquit, *omnes vno nomine mortis mortuos habebant innumerabiles.*

c Sap. 18. 16

d 1. Par. 21. 15. 16. 27. 30.

LIII. Angeli percussores boni erant.

e c. 12. 23.

Non ipsum porro Dominum per se percussisse Ægyptum, certum est, sed Angelum, qui in Dei persona loquitur; nam legimus [e], *& non finet percussorem ingredi domos vestras, & lædere.* Quin & rectius creditur plures fuisse Angelos vastatores, quam vnum, qui tam breui tempore, in tam ampla regione, tot domibus, oppidis, ciuitatibus tot primogenitos inquisierint, atque occiderint. Fuisse porro Angelos bonos, quamuis mali, id est noxij à Dauide [f] vocentur probabilius est. Nec nouum est, aut insolens in Scriptura, per bonos Angelos vexari ac puniri sceleratos Assyrios, Sodomitas, Herodem, &c. Ac ne has ipsas Ægyptiorum plagas omnes à dæmonibus perpetratas dici potest, ne Sathanam, qui pugnabat pro Magis, aduersus Sathanam diuisum [g] dicamus. Illud autem, *non finet ingredi domis vestras*, non malam Angeli voluntatem significat, quæ à Deo impedienda sit, sed promptitudinem Dei mandatis obtemperandi, æque aduersus malos ac bonos, vt in Sodomis, vbi non dubium est plurimos infantulos innocentes, communi parentum deflagratione perijsse.

f Psal. 77.

g Luc. 11. 18

LIV. Dei vltio in idola Ægypti.

h Exo. 12. & Num. 33.

Accessit quasi epimetron plagæ huius, quod Dominus vt fuerat paulo ante comminatus, in cunctis Dijs Ægypti [h] iudicia fecit, quæ Sept. vltionem vocant. Hebræi autumant, ait Hieron. [a], quod nocte qua egressus est populus, omnia in Ægypto templa destructa sunt, siue terræ motu, siue ictu fulminum. Quæ quasi per nebulam inaudierat Lysimacbus ille Iudæorum hostis apud Iosephum [b], qui ait Moysem Iudæorum exulum ducem suis authorem fuisse vt Ægyptiorum templa & altaria, quotquot inuenirent, euerterent, idque illos strenue factitasse, & vrbem à se conditam, ex re ἱερόσυλα nominasse: postea vero probri vitandi causa ἱεροσόλυμα vocauisse; Sic ille nugator. Probabile autem est Serapidi primario Ægyptiorum Deo contigisse, quod Azotio Dagoni, qui in conspectu arcæ miserè truncatus, ac deformatus iacuisse legitur. Ex quo affirmemus licet, fuisse hanc plagam Ægyptijs, non solum incredibili detrimento, sed maximo etiam probro atque dedecori, in summa illorum ignominia, quos vt Deos summo honore prosequebantur.

a Epist. ad Fabiolam.

b l. 1. extremo contra Apionem.

LV. Misera Ægypti facies.

Ex his denique intelligi potest, quam afflicta tunc ac prostrata res fuerit in Ægypto; quamque luctuosa facies totius regionis, villarum, oppidorum, ciuitatum, dum nihil herbarum in campis, nihil in agris segetum, nihil in arboribus frondium, nedum pomorum vsquam cerneretur; sed funditus interijssent omnia, mœstis deplorata colonis. Quomodo non lugerēt infelices Ægyptij, pecudibus in stabulis, filijs in ædibus, Deorum simulachris in templis disturbatis, occisis, suffocatis? Cum nec Deos suos miseri, nec homines haberent, ad quos consolationis causa confugerent, quia *Luctus vbique, pauor, & plurima mortis imago.* Cum vbique intermortui morientium gemitus, & morientibus adstantium eiulatus mixti confusique resonarent, & ex ædibus, in vicos omnes, fora, plateas, templa, campos, syluasque redundarent. Cum interim Hebræi hymnos canerent, festosque dies celebrarent; nec in eos propter quos tam dira, tamque inaudita patiebantur, indignationem suam effundere auderent, veriti reliquorum omnium qui supererant exitium, ac supremam internecionem.

LVI. Saluti aliquibus fuit.

Cæci qui non viderent quantus esset ille Deus, quamque præ omnibus idolorum quisquiliis, timore, supremoque cultu dignus, cuius manus tam dura esset super ipsos, & super Apim Deum ipsorum. Neque tamen cæci omnes; Plerique enim, qui hactenus illatas plagas veneficiis, & malis artibus tribuebant, Deum verum pro Iudæis, tanquam patrem pro filiis pugnantem, in hac denique plaga cognouerunt, vt Sapiens ipse testatur [c]. Alij etiam Sapientiores ad veri Dei cognitionem, & Hebræorum religionem, cæremoniasque transierunt, eisque sese peregrinationis comites adiunxerunt. *Quidam*, inquit Philo, *pietatis amore se Hebræis adiunxerant, & erant qui tot continuis castigationibus profecerant in melius.* De quibus mox aliquid cum Moyse dicemus. Sicque nos ad egressum filiorum *Israël de Ægypto, domus Iacob de populo barbaro*, rerum series ipsa deduxit.

c Sap. 18. 13

LVII. Pharao euocat Mosem.

Accepta enim tanta calamitate, recentissimo adhuc & calente vulnere, *Surrexit Pharao nocte* terribili & funesto excitatore suscitatus surrexerunt *& omnes serui eius*, domestici & aulici, & mox certatim Ægyptus vniuersa.

e Ramesse.

Vocauitq; Pharao nocte ipsa intempesta Moysem & Aaronem, quos in ipsa regia tum fuisse quidam putant. Verum credibilius est eos in terra Gessen, in oppido Ramesses tum fuisse, quo ad agnum immolandum, omnes ex tota Ægypto Iudæi confluxerant, indeque ex Ægypto proxima luce egressuri, se ad iter accingebant. Oportet ergo eos ibi, cum populo suo, Agnum paschalem comedisse, vt suis verbo & exemplo, in tanto sacrificio tum primum instituto, præiret, tum principibus populi matutinam proximi diei profectionem inculcasse, eisque rem totam; & per eos præpositis inferioribus commendasse, ac se quieti dedisse. Superuenit interea media nox, in qua exorta in palatio clades, totaque Aegypto propagata, & vulgata est.

LVIII. Et Israëlitas dimittit cum rebus suis, f ca. 12. 31.

Qui primus malum sensit Pharao, primus vociferari cœpit ac furere; misitque ad Moysem nuncios, qui curriculo illi regis nomine dicerent [f], *Surgite, & egredimini à populo meo vos, & filij Israel: ite immolate Domino sicut dicitis. Oues vestras & armenta assumite vt petieratis, & abeuntes benedicite mihi*. Ita Pharao postrema denique plaga victus, atque edomitus. Nulla enim, vt antea, exceptione vtitur, sed vniuersè petitioni acquiescit, vt scilicet viam trium dierum proficiscantur in solitudinem, ibique Deo suo ritu solenni sacrificent, & videlicet postea reuertantur propitiato sacrificijs Deo. Non dimittebat in perpetuum, vt supra diximus, quoniam nunquam id Moyses aut Aaron postulauerat. Nec par est credere Pharaonem suis hostibus plus gratiæ conferre voluisse, quam ipsimet peterent, vt supra dicebamus: Nec tamen reuerti iussit, ne nouas ea res induceret moras, & nihil ipse, præter noua supplicia, acquireret altercando. Itaque maluit id, quasi minime dubium, tacitum relinquere.

Nec meminit reuersionis, & cur.

LIX. Ægyptij vrgent Hebræorum discessum.

Cum videret autem populus Hebræis à Rege factam abeundi facultatem, vrgebant & ipsi hunc exitum, tum quia metuebant ne diuina vindicta repentè inuolueret vniuersos, dicebant enim *omnes moriemur*. Tum quia fortasse verebantur ne Pharao sententiam mutaret, quam nossent principem, in quo inconstantia, & durities animi ex æquo certarent. Itaque Aegyptij vrgebant Israëlitarum exitum, metu exitij sui. Huius festinationis indicium est, quod nihil obsonij in viam præparare potuerunt [b], ac ne panem quidem, sed coactus est populus conspersam farinam, & aqua tantum madefactam auferre, & ligatam in pallijs, humeris imponere. Non ait Scriptura nihil eos cibi cuiusquam secum detulisse, sed, tum præparare potuisse, præ festinatione, quod non impedit ne præcedentibus diebus præparatint; & iumentis, vna cum supellectili, præsertim pretiosa mutuo sumpta, imposuerint, quam Aegyptij in hac tanta rerum perturbatione, vel non sunt recordati, vel non sunt ausi repetere, cum dedissent illa mutuo in sacrificium, quod post triduum in solitudine celebrandum erat; ne hæc suspicax & præmatura repetitio contentionem pareret, quæ moram iniiceret profectioni, vel nouam quampiam Aegyptijs conciliaret calamitatem.

b Exod. 12. 34-39.

Quis eorum commeatus.

LX.

In hac nihilominus festinatione non est oblitus Moses Lipsanorum Ioseph [a], sed ea secum abstulit, vt ille moriens mandauerat, ante annos 144. [b] Mirum autem est Moysem dicere filios Israël armatos [c] ascendisse de terra Aegypti. Inermes enim fuisse Philo & Iosephus multis locis affirmant. Et parum probabile est Aegyptios tempore seruitutis Hebræis arma permisisse, cum eorum solam multitudinem formidabilem putarent. Putat Abulensis Hebræos arma habere permissos, cum sacrificandi causa abirent, & celebritatis honestandæ causa, multa secum pretiosa mutuo accepta deferrent, vt se, & illa à latronibus tutarentur. Dici quoque potest, voces illas, *& armati ascenderunt*, non ad primum illum profectionis diem restringendas esse; sed ad illum referendas, quo spolia impiorum acceperunt, vt ait Sapiens [d], quæ diuina prouidentia, vel ventus, vel æstus maris in alterum littus eiecerant; in spoliis autem armati exercitus, omnia armorum genera repererunt. Ex Hebræo textu colligitur eos quinos fuisse progressos. Sed de his hoc loco iam satis, illucescit, abeundum est.

Lipsana Iosephi asportantur. a Exod. 13. 19. b anni 2399 c Exod. 13. 18.

An Hebræi armati abierint.

d Sap. 10. 19

LXI. Mansio prima Ramesse.

Cum ergo Hebræi sub huius mensis initia, certe ante decimum eius diem, de sacrificio paschali, & profectioni moniti, vndique hisce diebus in terram Gessen, atque in oppidum Ramasses confluxissent, primam ibi mansionem, per tempus aliquod, ad horam vsque discessus habuerunt: & ibi ad iter, vt tempus tulit, per suas turmas distributi, cum prima luce, Moyse & Aarone ducibus, egressi sunt.

Sex profectionis circunstantiæ: prima temporis.

Sex porro huius profectionis circunstantias notauit Moses [e]. Prima est temporis 430. annorum à promissione videlicet facta Abrahæ, vsque ad finem seruitutis. Neque annum notare contentus, etiam mensem notauit & diem. *Profecti*, inquit, [f] *de Ramesses mense primo, decima quinta die mensis primi, altera die Phase*, id est postridie celebrati paschatis, & quidem nocte, vt est in Deuter. [g] id est summo mane, aut certe nocte inchoata est profectio, sed ea in tanta multitudine, necessario ad multam atque adeo totam lucem tenuit, sed ita tamen vt eadem die egressus sit omnis exercitus Domini de terra Aegypti, vt in Exodo [h] scriptum est.

f Num. 33.

g c. 16. 1.

h c. 12. 41.

LXII. Secunda loci.

Secunda est circunstantia loci Ramesses, quæ fuit vna de ciuitatibus, quas Hebræi in sua seruitute vel condiderant, vel instaurarant. Ibi magna ex parte videntur contigisse, quæ de mansionibus Moyses Numer. 33. tradidit: vt scilicet illic collocati per turmas suas castra metarentur, vt in exercitu fieri solet, & tabernacula tentoriaque figerent. Immensam enim abeuntium multitudinem, cum impedimentis suis vnum oppidum non capiebat; sed circunquaque in pagis & villis & agris tabernacula collocarant, vt sine causa Tostatus Ramessen è numero mansionum excludat. Tertia est numeri, *Profectique sunt*, ait Moses [i], *de Ramesse in Socoth*, id est versus Socoth, *sexcenta fere millia peditum virorum, absque paruulis, sed & vulgus promiscuum innumerabile ascendit cum eis*. Quæ sic explicat Philo. Erant viri demigrantes supra sexcenta millia. Reliquæ turbæ senum, puerorum, mulierum iniri non poterat numerus. Huc accedebat seruitiorum multitudo promiscua, & quasi suppostitia. Hos

Tertia multitudinis. i c. 12. 37.

Hebræi susceperant è fœminis Ægyptiis paterno generi contributos, quidam etiam pietatis amore se adiunxerant.

XLIII. Quarta valetudinis.

Plerique Scriptores Hebræi nominis inimici, scriptis prodiderunt expulsos Israëlitas tanquam leprosos, morbidos, pollutos, scabia & impetigine sordidos, quos Iosephus contra Apionem studiosè refellit. Sed eos Dauid mendacij apertè arguit. *Et eduxit eos* inquit [a], *cum argento & auro, & non erat in tribulos eorum infirmus*. Quæ fuit singularis Dei in tanta multitudine prouidentia; eâque factum est vt omnes valentes & alacres, omnes ad maximum ac difficillimum iter expediti reperirentur. Est ergo hæc quarta circumstantia valetudinis.

a Psal. 104. 37.

Quinta diuitiarum.

Quinta fuit diuitiarum, quæ ad corporis sanitatem, animique lætitiam accedebat. Ad eas enim opes, quas tetigit Dauid, recensuit Moyses, quæ fuerunt quasi priora spolia Ægyptiorum accesserunt oues & armenta & animantia diuersi generis multa nimis, quæ Dominus custodierat ac multiplicarat, cum Ægyptiorum pecora, peste, fame, grandine, cæterisque plagis interirent. Gloriam denique proficiscentium Hebræorum gloriosè prædicat Moyses [b] cum exisse ait, *filios Israël in manu excelsa*, id est per opera mirabilia, quæ Dominus excelsus patrauerat; *videntibus cunctis Ægyptiis, & sepelientibus primogenitos, quos percusserat Dominus*. Et progrediebantur de luce palam, quasi castrorum acies ordinata, & quasi triumphum agentes de cæsis profligatisque Ægyptijs, cum ipsorum Dijs.

Sexta gloriæ.
b Num. 33. 3.

XLIV. In itinere tres leges à Deo cõstituuntur, de paschæ ritibus,

Cum autem iam populus esset in itinere, primo ipso profectionis die, Dominus Mosem alloquitur, triplicemque constituit legem, primam de nonnullis paschalis sacrificij ritibus à cuius participatione omnes excludit, qui Hebræi non essent, aut proselyti. Alteram de sanctificandis sibi omnibus primogenitis, tam hominum quam animalium. Ideóque mox sibi separauit Leuitas, loco primogenitorum totius populi, cum pecoribus ipsorum, loco primogenitorum animalium. Tertiam de vsu azymorum septem diebus in memoriam egressionis huius, & duriissimæ seruitutis, & pauoris, qui illis accidit intra septiduum, persequentibus eos Ægyptijs, & domum retrahere cupientibus. Cæterum hic ritus azymorum non pertinuit ad tempus peregrinationis in deserto, quando manna eis loco panis fuit, & omnis obsonij.

De primogenitis sanctificandis, De vsu Azymorum.

Sequitur vt Israëlitas, quos in viam produximus, affectemur, tametsi longam & laboriosam, eodem viæ duce & comite, qui eis totius peregrinationis dux fuit & comes, qui hospitia illis, siue mansiones assignauit, & pro arbitrio suo eos in singulis retinuit, & ab illis abduxit. Abstinebimus tamen hoc in compendio ab expansis per singulos dies mensibus, notandisque ijs, quæ in singulis, non toto solum itinere, sed postea etiam contigerunt; re quamuis perutili ac iucunda, sed huiusmodi labore nostro, in Annalibus studioso Lectori frui licebit.

XLV.
c Deut. 32. 10.
Iere. 2. 6.
Deus non

In hoc porro itineris ingressu duo consideranda sunt, primum via, qua deduxit Dominus populum suum [c], per terram scilicet desertam, *per locum horroris, & vastæ solitudinis*. Deinde quo modo se illis viæ ducem præbuerit: præsertim cum existimemus columnam ignis & nubis minimè dilatam fuisse vsq; ad tertiam mansionem, in qua primùm fit eius mentio. Duxit ergo Dominus populum, non via rectissima, atque breuissima, versus Gazam, cæteramque Palæstinorum regionem, quæ Ægypto à Septentrione cohæret, & Patriarchis diuinitus promissa fuerat, sed orientem versus, & mare rubrum; *Reputans*, aït Moses [a], *ne forte pœniteret eum, si vidisset aduersum se bella consurgere, & reuerteretur in Ægyptum*, vt scilicet si Hebræos timor Dei ac reuerentia in officio non contineret; maxima viarum difficultas, à temeritate reuertendi in Ægyptum eos deterreret. Eam causam euenta ipsa comprobarunt, cum audito exploratorum nuncio, dixerunt inter se [b], *Constituamus nobis ducem, & reuertamur in Ægyptum*. Et rursum flentes ex ignauia, ac vociferantes dixerunt [c], *Vtinam mortui essemus in Ægypto*, &c.

duxit populum per breuiorem viam.

Et quamobrem.

a Exod. 13. 17.

b Num. 14. 4.

c Ibidem.

XLVI. Imbelles Hebræi.

Nimirum Hebræi non erant assueti bellis, sed nati omnes educatique in seruitute, seruiles gerebant animos; ignauos ac meticulosos: Philisthæi autem pugnaces in primis erant, ac bellatores inclyti; vt multis seculis experti sunt Israelitæ. At enim erat in promptu Domino eos à Philistæis protegere, sicut liberauerat ab Aegyptiis, eisque victoriam contra Philistæos, sicut contra Amalecitas concedere. Responderi potest Deum præscium impietatis, & ingrati populi huius, voluisse incolumes reseruare Philisthæos, aliasque gentes, vt ab iis punirentur à sceleribus suis. Adde quod pugnantibus contra Philistæos superuenissent Ægyptij, vt à fronte ac tergo conciderentur. Ex parte autem Mosis, si quis quærat cur rectum iter non tenuerit, illud rectissimè dici potest, integram atque adæquatam causam fuisse diuinam voluntatem, quæ illi erat instar omnis rationis. Eam autem, ex familiari cum Deo consuetudine, in momenta propè singula, exploratam habebat.

XLVII. Viæ dux columna nubis & ignis.

Accedebat apertissimum Dei dirigentis iter argumentum, columna ignis & nubis, quæ ad modum pertinet, quo Deus se huius viæ ducem præbebat, de qua vt re cognitione dignissima, nonnulla explicanda sunt, primùm an vna eademque fuerit columna ignis & nubis. Deinde an vna eademque nubes ab æstu protegens, & monstrans iter, 3. quæ earum forma & natura, 4. quod officium, quis earum motus & quies, quis motor, denique quando cœperit aut desierit motus. Quod ad primum attinet, Scripturæ admodum consentaneum est, non duas, sed vnam eandemque fuisse columnam ignis & nubis, quæ vna ex parte lucebat nocte instar ignis, interdiu autem nubes cernebatur, antecedens ac dirigens iter. Nam de vnica nube diu noctuque Israëlitis inseruiente, sic loquitur Moses [d]. *Si fuisset nubes à vespere vsque mane, & statim diluculo tabernaculum reliquisset, proficiscebantur; & si post diem & noctem recessisset, dissipabant tentoria. Si vero biduo, aut vno mense, vel amplius, manebant in eodem loco, nec proficiscebantur*. Denique in mari eadem columna nubis, quæ recipiebat Ægyptios, tenebrosa erat, quæ Hebræos, illustris.

Vna eademque fuit.

d Num. 9. 20. 21.

Neque

LXVIII. Diuerſa tamen à nube protegente. a Num. 14. 14.

Neque tamen eadem nubes protegebat ab æſtu, ſed duæ fuerunt diuerſis admodum officiis deſtinatæ. Eas Moſes apertè diſtinguit, *Audierunt*, inquit [a], *habitatores terræ huius, quod nubes tua protegat illos*, nimirum ab ardoribus exurentibus ſolitudines, quaquauerſum ſcilicet effuſa ſuper eos, *& in columna nubis præcedas eos per diem, & in columna ignis per noctem*, quæ cum eſſet ad modum columnæ figurata, anguſtior erat, quam vt hominum tricies centena millia operiret. Neceſſe porro fuit huiuſmodi fuiſſe ipſius figuram, vt ei columnæ nomen propter ſimilitudinem aptari poſſet, & huiuſmodi naturam, vt nubes quoque merito dici poſſet, illam figura erectam, hanc materia colorque nubis demonſtrabant: multum tamen diſtabat à cæteris nubibus, vt quæ lucidior eſſet, ac denſior, vt figuram columnæ facilius retineret, cum aliæ nubes figuram ventis impulſæ ſubinde mutent, mutent & motum, quã hæc habebat, minimè ventis obnoxium. Illæ nihil habent præter naturam. Iſtæ præter naturæ ordinem productæ, nec naturali modo conſeruabantur, neque mouebantur, vt quæ angelum motorem, ac conſeruatorem haberent ad ipſos annos quadraginta. Sed hæc in Annalibus [b] accuratius, atque diſtinctius.

earum forma.

b num. 173. & ſeqq.

LXIX. Et diuerſum officium.

Cum itaq; ea eſſet huius nubis figura quam diximus, cui columnæ nomen non male conueniret, ſatis intelligi poteſt eam minus idoneam fuiſſe ad caſtra a ſolaribus radiis protegenda. Neque enim oportebat eam eſſe quaſi velum latè expanſum ſuper populum, ſed quaſi vexillum antecedens, iterque demonſtrans. Cumque Hebræi orientem verſus progrederentur, nubes quæ eos à ſole protectura erat, debuit ad ſolis curſum commeare, & ab oriente in meridiem, & inde rurſum ad occidentem iter in orbem inflectere, ſicque contrariis motibus agitari, ne populum quem protegebat, magna ex parte ſolis ardoribus exponeret.

Nubem non fuiſſe verum ignem, ſed fulgorem igneo ſimilem. c num. 9. 15

Ignea porro columna ambiguo nobis fulgore rutilat, quod eam ſcriptura modo ignem & columnam ignis appellet, modo non ignem ſimpliciter, ſed quaſi ſpeciem [c] ignis. Et Doctores fermè conſentiunt non fuiſſe verum ignem, ſeu rutilantem fulgorem, qualis apparet in nubibus denſioribus, in quas ſeſe opportunè radij ſolares inſinuant. Nec apparet ratio, cur ſi fuiſſet verus ignis, quaſi ſpecies ignis appellaretur. Quod ſi fuiſſet verus ignis, multa neceſſario miracula multiplicarentur circa naturalem eius actionem & motum, quæ breuitatis cauſa prætermittimus, cum ſufficiat iſti columnæ nubis ſub noctem fulgorem ignis infundere. Et hactenus de natura columnæ huius.

LXX. Varia columnæ huius officia. 1. præire viam. d Exod. 13. 21.

Sequitur officium eius, quod multiplex fuit, Primum præire viam, & deducere per vaſtas illas ſolitudines. *Dominus*, inquit Moſes [d], *præcedebat eos ad oſtendendam viam, per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis, vt dux eſſet itineris vtroque tempore*, ſi quando noctu iter faciendum erat. Quam eſſet autem neceſſarius vix dux, ſatis docet ipſe Dominus apud Ieremiam [e] prophetam. *Et non dixerunt, inquit, vbi eſt Dominus, qui aſcendere nos fecit de terra Ægypti, qui traduxit nos per deſertum, per terram inhabitabilem, & inuiam, per terram ſitis & imaginem mortis, per terram in qua non ambulauit vir, neque habitauit homo.* Et quamuis Moſes, qui tot annos loca illa luſtrauerat, non eſſet ignarus viarum. Ductu tamen diuino indigebant, qui volebat eos aliquas ibi moras trahere, vel ad accipiendam legem in monte Sina, & Chananitidem eius auſpiciis inuadendam.

e cap. 2. 6.

LXXI. Quomodo duceret.

Ducebat autem hoc modo poſtquam Tabernaculum Domini excitatum eſt, cui columna illa inſidebat, quaſi ſuper baſim poſita. Cum ergo mouebatur Tabernaculum, illa eo deſerto ad initium caſtrorum transferebat ſe, & locum ad vexillum tribus Iudæ occupabat: & verſus eum locum, ad quem tendebat columna nubis, vniuerſa caſtra iter ſuum dirigebant. Cum autem quieſcendum erat, recedebat à vexillo tribus Iuda, & ab anteriore caſtrorum parte, referebat ſe in medium caſtrorum locum, vt ſupra Tabernaculum reſideret, quod ſiue cum produceretur, ſiue cum ceſſaretur, medium ſemper occupabat locum. Cum autem columna nubis motu ſuo ſignum proficiſcendi dediſſet, tum iuſſu Moſis filij Aaron Sacerdotes clangebant tubis, quarum ſono monebatur populus ad colligenda vaſa migrandi cauſa; omnibuſque ad iter expeditis, leuabant Sacerdotes arcam Domini. Cumque eleuaretur arca, dicebat Moyſes [a], *Surge Domine, & diſſipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te à facie tua.* Cum autem deponeretur aiebat, *Reuertere Domine ad multitudinem exercitus Iſrael.*

a Num. 10. 35.

LXXII. 2. officium illuminare nocte. Gazæus. Abul. Perer.

Alterum columnæ huius officium erat tenebras noctis lucis ſuæ fulgore diſpellere. Tam longe autem latèque fulgebat, vt cuncta Hebræorum caſtra vſquequaque colluſtraret, nec egerent Hebræi lumine lucernarum, ſed clarè omnia viderent, ſimiliter vt in die. Neque tamen propterea iter noctu feciſſe credendi ſunt, licet aliqua Scripturæ loca id innuant, ſed tantum eo fulgore potuiſſe Iſraëlitas, ſi quando res ferret, puta imminentibus Ægyptiis, in tranſitu maris, iter noctu peragere. Eius certè lucis beneficio potuerunt nocte ab vno tabernaculo ad alterum, ſicut in vrbibus, per vicos, à domo in domum, lucente luna commeare.

LXXIII. Duplex nubis quies, ordinaria & breuior.

Nubes igitur vſui erat motu ſuo, vt de itinere moneret, illudque dirigeret; ſed vſui etiam erat quieti, & quidem dupliciter. Alteram enim habebat quietem ſtatam & ordinariam modici temporis, puta ſub meridiem ad capiendum cibum, & aliquam à labore itineris Neque enim credibile eſt totum diem, ſine vlla quiete à tam multiplici populo, in quo tot mulieres, pueri, ſenes, confectum fuiſſe, vt de gregibus & armentis, & onerariis iumentis taceam. Sed nec cibos ad victum coquere ſine quiete potuerunt. Coquebant autem panes & carnes, quandiu eas habere potuerunt, ſed & manna ipſum, & pleraſque victimas. Stata quoque & ordinaria fuit quies ſingulis noctibus, quibus neque explicabantur tentatoria, neque figebantur. Altera columnæ quies erat extraordinara & longior, cum poſitis caſtris fixiſque tentoriis, populus vniuerſus vno in loco, quaſi in ſtatiuis militaribus ſubſiſtebat; quod per annos 40 bis & quadragies contigit, vnde totidem manſiones numerantur [b]. Et quia inexploratum erat populo, diúne an breui tempore aliquo in loco ſubſiſtendum eſſet,

Extraordinaria & longior.

b Num. 33.

erant filij Israel perpetuo *in excubiis Domini* [a].

a *Num.* 9. 18. *&c.*

LXXIV. Columnæ motor Angelus. b *Exod.* 14. 19.

Iam quod ad motorem columnæ huius attinet, cuius erat tam multiplex ac multiformis motus, perspicuum est eum minime fuisse naturalem, vel ab interiore forma, sed ab externo motore, Angelica videlicet virtute, fuisse profectum. Idque perspicuè Scriptura docet [b]. *Tollensque se Angelus Dei, qui præcedebat castra Israël, abiit post eos, & cum eo pariter columna nubis, priora dimittens post tergum stetit inter castra Ægyptiorum, & castra Israel.* Eodemque modo alibi in rem præsentem, iter agentium viribus se attemperat, quod nisi ab intelligente motore fieri nequibat.

LXXV. A primo die mouere cœpit. c *Exo.* 13. 21

Quando autem apparere cœperit hæc columna aut desierit, dubium videtur, præsertim cum ea non ante mansionem tertiam memoretur in Scriptura. Verum Moses vniuersè pronunciat [c], *nunquam defuisse columnam nubis per diem, neque columnam ignis per noctem coram populo.* Nunquam defuit, inquit, nimirum quandocunque necessaria fuit. At nemo non videt statim à principio fuisse necessariam, ne statim à ianuis aberrarent, ignorantes quâ vellet Deus iter inchoare; necessariam quoque donec, transgressi deserta omnia, reperirent quos possent de via sua consulere. Denique necessarium in primis fuit isti meticuloso populo, & diuinæ bonitati ac prouidentiæ consentaneum, vt statim à principio, cum inexperti facile dubitant, persuaderentur se Deo curæ esse, diuinis auspiciis viam ingredi, eiusque ductu ac præsidio, vniuersum iter confecturos.

LXXVI. Progressio ad secundã mãsionem Socoth. d *Ex.* 12. 37.

Deus igitur eductis ex Ægypto Israëlitis, eis custodem ac ductorem Angelum quamprimum liberaliter largitur, & quasi tenellis adhuc filiis sapientem pædagogum, quem lucis ac nubis circumambit amictu. Is ergo celeriter initium castrorum anteuolans occupat, vniuerso populo excelsam columnam molliter antecedentem contemplante, & post eam mirifica, vt consentaneum est, alacritate progrediente, susceptum iter versus Socoth dirigit [d], secundæ mansioni destinatum locum. Eius à Ramesse distantiam non inuenio notatam: æquum est credere paucis tantam milliaribus abfuisse. Videntur autem illi per integrum diem substitisse, vt sese ac sua circunspicere, ac rectè componere possent, qui raptim è Ramesse cum prima luce eiecerant se, & res suas confusas & incompositas extulerant. Id colligitur ex chronico Hebræorum, vbi dicitur tres dies vsque in Etham, qui tertiæ mansionis est locus, ab Hebræis fuisse consumptos. Primo ergo die venerunt in Socoth, vbi primum vniuersè & toti populo tendunt tabernacula, vnde & inditum loco nomen, ibique posito vno die, tertio inde migrantes [e] in Etham peruenerunt.

e *ca.* 13. 20.

LXXVII. Tertia in finibus Etham. f *c.* 33. 7. 8.

Tertia ergo die ad vesperam ad Etham peruenerunt, extrema videlicet solitudinis, cui proprium est id nomen, & latè etiam vltra mare rubrum protenditur, vt ex 33. Numer. [f] intelligi potest. In eo loco biduum posuere Israëlitæ, quartum scilicet, & quintum Azymorum. Nam sexto dixit Dominus Moysi, *Loquere filiis Israël, Reuersi* versus meridiem & Ægyptum, & littus rubri maris, *castrametentur è regione Phihahiroth*, & quidem *supra mare*, id est proximè ad eius littus. Quid opus erat Moysem de itinere moneri, cum præiret Angelus cum columna nubis? Quia præter expectationem videbantur reduci in Ægyptum, ne de suo ductore diffiderent. Eodemque modo, post reditum exploratorum [a], dixit Moysi, *cras mouete castra, & reuertimini in solitudinem.* Captabat autem Dominus occasionem traducendi Hebræos per mare rubrum, & demergendi in eo Ægyptios. *Quarto die*, ait Seder Olam, Azymorum scilicet & profectionis, *nunciatum est Regi Ægyptiorum quod fugisset populus. Quinto & sexto persecuti sunt Ægyptij filios Israel, & vbi illuxit septimus descenderunt ad mare.*

a *Num.* 14. 25.

LXXVIII. Regem pœnitet dimissionis & persequi statuit. b *Exod.* 14. c *Sap.* 19. 3.

Cum ergo transactus esset dies tertius, & Hebræi nullum indicium reditus præ se ferrent, Exploratores Pharaonis, qui eorum profectionem obseruabant, *nunciauerunt Regi populum fugere*, id est de reditu non cogitare, sed potius de vlteriore itinere. Etsi enim reuersi erant ad mare, post tertiam mansionem, id Pharao interpretabatur diuinitus factum, vt *coarctati in terra* à vicino littore, *& conclusi deserto*, eius manus euadere non possent. Ergo [b] *immutatum est cor Pharaonis, & seruorum eius super populo, & dixerunt quid voluimus facere, vt dimitteremus Israel ne seruiret nobis.* Cui stultitiæ Sapiens insultans ait [c], *Adhuc inter manus habentes luctum, & deplorantes ad monumenta mortuorum, aliam sibi assumpserunt cogitationem insipientiæ, & quos rogantes proiecerant*, vim scilicet aliquam precibus adiungentes, *hos tanquam fugitiuos persequebantur.* Vt eos male fortasse mulctatos retraherent in seruitutem. Et forsan arbitratus est se rectè agere, aduersus eos, qui fidem de triduo datam violassent, magno regni sui, detrimento.

LXXIX. In quibus sit vsus equis. d *vers.* 6.

Quibus autem cum copiis eos persecutus sit, sic explicat Moses [d]. *Iunxit ergo currum, & omnem populum suum assumpsit secum; tulitque sexcentos currus electos, & quidquid in Ægypto curruum fuit, & duces totius exercitus. Excurrit*, ait Philo, *summa celeritate properans, vt fugientes improuisos opprimeret.* Ideóque malunt plus temporis positum in cogendis copiis, minus in persequendo, & assequendo non multum antegressos, & lentè progredientes. Sed nonne equi omnes vel grandine, vel peste in Ægypto perierant? Respondeo periisse, quæ erant in agris, vt ex iisdem locis patet [e]: at qui domi seruabantur, incolumes ad vndecimam plagam reseruati sunt, & potuerunt ab eo tempore plurimi aliunde adduci, quoniam plagæ vnius minimum anni fuerunt, vt diximus [f].

e *Exod.* 9. 3. & 19. f *An. Mos.* 80. *nu.* 64. 65. *Ibid. nu.* 2. & 3.

LXXX. Hebræi iter ad mare reflectunt.

Cum ergo statuisset Dominus Pharaonem cum omnibus suis in mari erythræo submergere, iussit suos sexta die illucescente iter ad mare reflectere, vt vterque exercitus ad locum à Deo certamini, & Ægyptiorum internecioni destinatum veniret. Exercitus Israëlitarum habebat à fronte mare, à tergo hostilem exercitum in Phihahiroth, à dextris autem, & à sinistris Magdalon & Beelsephon, cum aspretis & præruptis rupibus, vt conclusi vndique neque fugere possent, neque pugnare

auderent.

a vers. 10. &c.

Ibique ab Ægyptiis deprehenduntur.

auderent. [a] *Cumque appropinquasset Pharao*, inquit Moses, *leuantes filij Israel oculos, viderunt Ægyptios post se, & timuerunt valde.* Philo ait occupatos tum in parando prandio. Crediderim tamen vespertinum huuc fuisse cibum potius, quam meridianum: idque suadet Iosephus cum ait persequendo defatigatos; consultius existimasse pugnam differre in sequentem diem: quam videotur non dilaturi, si totum pomeridianum tempus superfuisset.

LXXXI. Et clamāt ad Dominum.

Neque timuerunt tantum, sed clamauerunt ad Dominum auxilio humano destituti. Eum tamen clamorem, infestam contra Deum admurmurationem interpretatur Abulensis. Et certe in eum hæc obtrectatio redundabat, quem, in tot tantisque prodigiis, videbant authorem egressionis huius, & perpetuo miraculo quotidie habebant ducem atque ductorem suum, admirabili prouidentiæ suauitate erga ipsos vtentem.

& Moysen increpant.

b Exod. 14. 11. 12.

Nihilominus Moysem contumeliosa increpatioоe inuadunt. *Forsitan*, inquiunt [b], *non erant sepulchra in Ægypto, ideo tulisti nos vt moreremur in solitudine.* Apparet amara irrisio; pergunt, *Quid hoc facere voluisti, vt educeret nos ex Ægypto? Nonne iste est sermo, quem loquebamur ad te in Ægypto, dicentes, Recede à nobis vt seruiamus Ægyptiis.* Videntur alludere ad tempus illud, quo primum Moyses & Aaron petierunt à Pharaone dimissionem [c], quando is acerbius eos affligi iussit.

c Exo. 5. 21.

LXXXII. Qui eos consolatur

d v. 13. 14.

Hic Moyses eximia patientia & animi magnitudine præditus, populum consolatur, & metum abstergit, *Nolite timere*, inquit [d], *state, & videte magnalia Domini, quæ facturus est hodie. Ægyptios enim quos nunc videtis, nequaquam vltra videbitis vsque in sempiternum*, eo scilicet in statu, quo vobis damno, aut formidini esse possint. Visuri enim erant, sed mortuos, ad spolia detrahenda. Pergit, *Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis*, meri spectatores eritis, & quiescetis, sublata materia querelarum. Non cessabat interea Moyses intentissima supplicatione Deum orare, vt populo suo, in ipsa vltima rerum desperatione constituto, ferret opem.

Deus iubet eum aperire mare.

Cui Dominus, *Quid clamas ad me? loquere filiis Israël vt proficiscantur.* Id est, parent se ad iter per medium maris: castra quippe metati erant supra mare, stabantque in ipso littore. Nam sequitur, *Tu autem eleua virgam tuam, & extende manum tuam super mare, & diuide illud, vt gradiantur filij Israël in medio mari per siccum.* Quasi dicat expediant se ad iter, quod tu eis aperies, gradiantur per viam, quam tu illis straueris. *Ego autem indurabo cor Ægyptiorum vt persequantur vos.* Tollam videlicet eis metum tam ingentis, tanque imminentis periculi, vt putent pari se iure ac prærogatiua vobiscum vsuros. *Et glorificabor in Pharaone, & in omni exercitu eius, & in curribus, & in equitibus*, quos gloriosè deleuero, & victorem, ac Dominum exercituum me demonstrauero.

LXXXIII. Ductor Angelus locum mutat.

e cap. 14. 19.

Dum Dei iussu monetur à Moyse populus, ecce alterum monitorem. Nam sustulit [e] *se Angelus Dei, qui præcedebat castra Israël*, prout in præcedentibus profectionibus facere cœperat, nunc autem præter solitum *abiit post eos, & cum eo pariter columna nubis, priora dimittens, post tergum stetit, inter castra Ægyptiorum, & castra Israel*, vt tenebrosa nube interiecta illi præcedentes Hebræos videre non possent, neque inuadere hostem quem non viderent. Sed eadem columna ex parte Israëlitarum clarescente, & radios vsque ad initium castrorum eiaculante, Israëlitæ iter quo graderentur facile viderent.

Moses virga mare aperit.

At Moses sentiens Hebræorum exercitum angelica obuallatum custodia, virga percutiens mare, iter seculis omnibus inauditum aperuit. Angelus enim Domini hinc & inde latè vndas summouit, vt media via tam ampla per maris profunda relinqueretur, quantam tanta hominum multitudo requirebat, quò intra noctis vnius spatium in oppositum maris littus euaderet.

LXXXIV. Fundum à vento exsiccatur.

Sed quia fundum maris perpetuis demersum aquis cœnosum fortasse, certe ex humore perpetuo ad iter lubricum futurum erat, ac molestum, Hebræis in littore subsistentibus, immisit Deus ventum vrentem, quem Septuag. & Philo Austrum vocant, in Hebræo autem textu & Chaldæa paraphrasi dicitur ventus orientalis, qui flabat è regione in faciem Israëlitarum, & arenosum solum facile siccum reddidit, atque calcabile. Hoc enim vnum à vento effectum est, vt siccaret solum & daret idoneam sabulo firmitatem; non autem vt vndas ipsas à superficie ad fundum vsque, versus alterum littus protruderet, aut ad alterutrum reiiceret latus. Quod naturalis causa facere potuit, id per eam Dominus perfecit; vbi autem vis omnis naturæ deficiebat, ibi superiores virtutes adhibuit. Quod autem Moyses exsiccationem vento tribuere videtur, intelligendum est dum flaret ventus, eam statim à Deo, ad eleuationem virgæ Mosaicæ, & extentionem manus eius, fuisse perfectam, vt rectè à Philone explicatum est: qui addit mare à virga fuisse percussum, quod Moses prætermisit.

LXXXV. Israelitæ ingrediuntur mare.

a Exod. 14. 29.

Itaque ingressi sunt Israëlitæ pedites, viam nullius vnquam pedibus tritam, *Per medium sicci maris*, ait Moyses [a] *erat enim aqua quasi murus, à dextra eorum &, læua* tamdiuque ambulauerunt, Deo vires & alacritatem administrante, vt sub initium quartæ vigiliæ, id est sub horam à media nocte tertiam, vt consentaneum est æquinoctio, magna ex parte ad alteram ripam euaderent. Hoc iter Sedulius eleganti carmine descripsit,

Peruia diuisi patuerunt cærula ponti,
In geminum reuoluta latus, nudataque tellus
Cognatis spoliatur aquis, ac turba pedestris
Intrat in absentis pelagi mare, perque profundum
Sicca peregrinas stupuerunt marmora plantas.
Mutauit natura viam mediumque per æquor
Ingrediens populus rude iam baptisma gerebat,

LXXXVI. Non 12. viis sed vnica.

b Ps. 135. 13

Hebræi quidam, & alij eos secuti, existimarunt populum hunc 12. viis, pro numero tribuum suarum, mare transisse, totidemque diuisiones in mari factas, propter illud Dauidis [b], *Qui diuisit mare rubrum in diuisiones.* At Theodoretus, & alij passim interpretes, explicant diuisiones, quasi duas partes diuisas, quia

Primus ingreditur Mosca.

mari bifariam secto, pro vno, facta sunt duo maria. Sic Abraham dicitur transisse inter diuisiones sacrificij sui, id est inter partes eius diuisas. Diuiso autem mari primum Moysem insolitam iniisse viam, qui & mari propior erat, & fide instructior probabilius est, quam Aminadabum principem tribus Iuda, quod Hebræi quidam crediderunt, non minus hallucinati, quam cum opinati sunt Hebræos quodam circuitu in mari facto ad idem littus reuertisse, quos omnes in Annalibus [a] reperies accuratius refutatos, totamque rem diligenter explicatam.

Nec factus in mari circuitus.

a *An. Mos. 81. n. 220. & seqq.*

LXXXVII. Ægyptij Hebræos in mari sequuntur.

Non est porro existimandum omnes Israëlitas totam illam latitudinem sinus Arabici emensos, ante quam Ægyptij eos intra profunda maris prosequerentur; quin potius videntur pone subiisse, sequentes columnam nubis, quæ progredientem exercitum Hebræorum subsequebatur, vt illum illustraret, & hos tenebrosa nube à videndo, atque inuadendo prohibebat, non autem à persequendo, & apertam maris viam ingrediendo: quin inuitabat potius ad sequendum progressione sua. Interim ergo dum sequuntur Israelitas, caliginosæ nubis protectione munitos, illi certatim in aduersum littus euadunt: & prout paulatim Israëlitæ mare deserebant, ita Ægyptij maris alueo recepti priora littora delerant, cum omnibus intra complexum maris conclusis, effudit Dominus conglobatas aquas super eos, sicque & præsentis itineris temeritatem, & antiquæ obstinationis malitiam submersi luerunt: sed modum huius diuinæ vltionis breuiter ex Mose discamus.

Et fluctibus hauriuntur.

LXXXVIII. Quo id modo contigerit.

b *v. 24. & seqq.*

Iamque aduenerat, inquit [b], *vigilia matutina*, hora scilicet tertia vel quarta, quando iam totus exercitus Pharaonis intra maris alueum continebatur, vt dixi, *Et respiciens Dominus super castra Ægyptiorum, per columnam ignis & nubis interfecit exercitus eorum.* Ille Domini, siue Angeli aspectus significat columnam nubis quasi se aperuisse, vt Angelus in ea latens, per coruscum lumen se ostenderet, & visibilem castris Ægyptiorum præberet: quod Philo apertè confirmat, cum ait ex nube extremum agmen protegente, igneam numinis effigiem emicuisse, & quidem inimico ac minaci vultu, quod illa quoque verba confirmant, *Dominus pugnat pro eis contra nos. Quo portento perterriti*, ait idem Philo, *Ægyptij tumultu ac trepidatione complebant omnia, turbatis præ metu ordinibus, incursantes in se inuicem, ac sero frustráque conantes fugere.*

LXXXIX. Angelus ex nube apparet, & pugnat.

Simul enim ex densa illa & caliginosa nube crebri ignes emicuere, infremuere tonitrua, fulmina cum diro fragore erupere, cum lapidibus igneisque telis, quibus rotæ curruum subuertebantur, equites excutiebantur ex curribus, omnia damnis ac confusione miscebantur. Hæc erat præuia supremæ calamitatis tempestas, ab Angelo ex ignea nube contra Ægyptios pugnante effusa, cumque grauius etiam aliquid non sine causa timeretur, *Dixerunt ad inuicem, fugiamus Israelem, Dominus enim*, quem horribilem ex nube coruscante videbant, *pugnat pro eis contra nos*, contra quem hactenus toties magno nostro malo pugnauimus. Pugnandum nihilominus nunc quoque, quoniam in hanc arenam ingressi estis. *Et ait Dominus ad Moysem extende manum tuam super mare, & reuertantur aquæ ad Ægyptios, super currus & equites eorum. Cumque extendisset Moyses manum*, cum virga scilicet, *contra mare, reuersum est primo diluculo ad priorem locum: fugientibusque Ægyptiis occurrerunt aquæ*, ex Ægyptiaco littore proruentes, obstructo egressu in primis, *& inuoluit eos Dominus in mediis fluctibus.* Sic vt tantæ cladis ne nuncius quidem superfuerit. Et mox intelligitur ne regem quidem, qui vna cum suis mare fuerat ingressus, & erat omnium nocentissimus cladi superfuisse, quidquid Manetho apud Iosephum [a] scripserit.

Vndæ refluunt in locum suum.

a *l. 1. contra Apion. Græ. Lat. p. 1041.*

XC. Epinicium super diuina victoria.

Hæc itaque postrema est, omniumque grauissima Ægyptiorum plaga, quæ superioribus omnibus addita clarè demonstrat, quam violentum sit brachium Dei, aduersus principes inimicos pugnantis, & quam graui ruina eorum superbiam dexteræ suæ virtute prosternat. Hæc est funestissima catastrophe Ægyptiacæ tragœdiæ, decem grauissimis plagis, quasi totidem actibus celebratæ. Hæc est materia gloriosissimi triumphi, omnibus Scripturæ monimentis, omnibusque seculis decantati; quo incomparabilis illi Iesu Christi de Sathana Ægypti huius principe triumphus, ante annos mille & quingentos, perquam expressè repræsentatus fuit. Hoc argumentum lætitiæ populi Dei, epiniciorum, pæanum, & canticorum, quæ à Mose primum inchoata sunt. Deinde à Maria sorore ipsius, vniuersoque populo, Deo magnificè persoluta; in omnes ætates fuerunt propagata.

XCI. Cantica Hebræorum.

Hebræi stupentes, inquit Philo, *quod prodigiosam, insperatamque sine sanguine victoriam nacti essent, & videntes hostem deletum momento temporis, duos choros alterum virorum, alterum mulierum statuerunt in littore, cecineruntque Deo hymnos gratulatorios, Mose carmen viris præeunte, ipsius vero sorore mulieribus.* Cuius cantici argumentum tangit Moyses, cum ait, *Liberauitque Dominus in die illa Israël de manu Ægyptiorum*: perfecta videlicet, atque integra libertate. Etsi enim magnificè fuerunt educti ex Ægypto, rebus eius planè accisis; quandiu tamen viuebat Rex, cæterique illorum inimici, & poterant ipsi retrahi in pristinam, aut deteriorem seruitutem, plane liberi dici non poterant. Nunc autem [b] *viderunt Ægyptios mortuos super littus maris*, Arabicum videlicet, *& manum magnam quam exercuerat Dominus contra eos. Timuitque populus Dominum, & crediderunt Domino, & Moysi seruo eius.* Sed nec fides diuturna fuit, nec timor. Nam post triduum in Mara murmurauerunt.

b *v. 30. 31.*

XCII. Spolia detracta Ægyptiis.

c *Exo. 15. 9.*

Lætitiam etiam auxit vtilitas. Nam inimicus qui dixerat [c], *Persequar & comprehendam, diuidam spolia, implebitur anima mea, euaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea*: Ipse diuina manu interfectus est, & gladium suum tam vagina præbuit inimicis suis, & spoliis suis vsquequaque

ditauit.

a c. 10. 19. 20.

ditauit. Quod Sapiens a quoque lætabundus cecinit, *inimicos illorum demersit in mare, & ab altitudine inferorum deduxit illos*: ex profundo scilicet maris quo fuerant obruti quamprimum emergere eos fecit, atque ebullire, & fluitare, & in littus eiici, præter naturam & consuetudinem maris; non solum vt quamprimum Hebræi solito gaudio & securo fruerentur, sed vt ne spolia quoque corrumperentur. Vnde subdit Sapiens, *Ideo iusti tulerunt spolia impiorum*, quibus multo facti sunt ditiores, quam ex priori præda, quam à multo pauciores corraserant in Ægypto. *Ea spolia detracta è mortuorum cadaueribus in vnum congregata, Moyses viritim distribuit*, vt ait Iosephus b. Et probabile est Ægyptios magno cum fastu, cum pretiosa veste, annulis, torquibusque aureis, vel suo, vel diuino nutu persecutos esse Hebræos, vt illis tanquam mancipiis, in herili ornatu, facilius terrori essent, & mox extincti eos locupletarent, quos terrere voluerant.

b l. 2. Ant. c. 7. fi.

XCIII. Profuit aliis gentibus hæc victoria.

Neque vero vnius huius diei vel temporis, beneficij huius vtilitas fuit. Voluit enim Dominus tam insignis victoriæ, tam in rerum natura, quam in scriptis Sacrosanctis sempiternam extare memoriam, vt ea omnes gentes commonerentur diuinorum iudiciorum, & in Pharaonis supplicio, vellent

Discere iustitiam moniti, & non temnere diuos.

Id didicerant Philisthæi, & Ammonitæ, aliæque gentes, apud quas Hebræi aliquando versati fuerant, id ipsum maris fundum apertè loquebatur. Audi enim Orosium c. *Extant etiam nunc certissima horum monimenta gestorum. Nam tractus curruum, rotarumque orbitæ, non solum in littore, sed etiam in profundo, quousque visus admittitur, peruidentur. Et si forte ad tempus vel casu, vel curiositate turbantur, continuo diuinitus in pristinam faciem ventis fluctibusque reparantur, vt quisquis non docetur timorem Dei propalatæ religionis studio, iræ eius transactæ vltionis terreatur exemplo.* Sic Orosius, aliique multi.

XCIV. Profuit & Hebræis. Eius memoriam Deus inculcauit.

Vt autem populum suum perpetuo in officio contineret, & saluberrimis identidem præceptis instrueret, voluit viuidā perpetuo huius beneficij esse memoriam. Propterea enim Agni paschalis celebritas instituta est, & initium anni sacri, eiusdem liberationis memoriæ consecratum: propterea sanctificatio, & consecratio primogenitorum, & septenum dierum azymi panes, & septenæ deinceps feriæ tabernaculorum. Hoc ipse prodigium, ac beneficium in capite legis suæ descripsit, quasi primarium suæ titulum dignitatis, vt quandiu Decalogi lex, quæ nullis vnquam seculis obliteranda erat, ante oculos venturi populi versaretur, tandiu huius quoque victoriæ duraret memoria, singulis horis momentisque refricanda. Quid quod Dominus istius commemoratione triumphi, mille prodigiis abundantis, in grauissimis offensionibus placabilem sese, atque exorabilem præbuit? Prorsus quasi in liberando populo suo Dominus beneficium non dedisset, sed accepisset. Sed iam redeamus in viam, & Israëlitas triumphantes gaudio, vtpote vitæ iam ac libertatis securos, & geminis Ægyptiorum spoliis locupletes, in deserto Ethan, siue Sur inuisamus.

XCV. Quinta Mansio in Mara.

Die sexta sub vesperam vterque exercitus ad mare rubrum peruenerat. Nocte autem, quæ fuit initium diei septimi, vsque ad auroram contigit transitus Israelis, & submersio Ægyptiorum. Facta autem aliqua in littore mora, siue in gratiis agendis Deo, spoliisque detrahendis atque diuidendis, siue in reficiendis cibo somnoque corporibus, & sarcinis omnibus ad longius iter disponendis, columna nubis populum suo tempore ad profectionem monet & antecedit, triduumque sine castrorum metatione, non tamen sine ordinaria quiete, ad cibum interdiu, & somnum noctu capiendum deducit. Est autem admodum credibile primum illius tridui diem circa mare rubrum fuisse consumptum; & statim secundi diei diluculo exercitum Domini versus Mara iter arripuisse, per desertum Sur, siue Ethan ambulando, neque aquam potabilem toto triduo inuenerunt. *Et venerunt in Mara*, ait Moses a, *nec poterant bibere aquas de Mara, eo quod essent amaræ, vnde & congruum loco nomen imposuit, vocans illum Mara, id est amaritudinem.* Putat Abulensis dici non inuentas aquas, quia modicè reperiebantur, nec satis abundè ad restinguendam sitim, hominum & iumentorum: neque enim triduo sine potu viuere potuissent. At Iosephus b ait præmonitum à Mose populum, secum aquas detulisse.

a Exod. 15. 23. &c.

b l. 3. Ant. c. 1.

XCVI. Ibi præ siti murmuratur, quæ est 2. murm.

Cum ergo post triduum castrametandi signum datum esset, nec adessent aquæ necessario potui conuenientes, frustrata spes, & necessitas querulas populi voces excussit. *Et murmurauit populus contra Moysem, dicens, Quid bibemus?* Magnam fuisse hanc Israëlitarum querelam, quam fortasse consulto dissimulauit mansuetissimus Moses, tam ex magnitudine triduanæ molestiæ sitis, eamque labor itineris acuebat, coniici potest, quam ex populi pronitate ad murmurandum. Cum ergo ad Maram plerique omnes lamentarentur, magisque inuenta amara aqua, propter irritam expectationem affligerentur, quam si nullam plane reperissent, *Clamauit ad Dominum Moyses*, magna scilicet animi contentione preces fudit, pro diuino auxilio, in tanta populi totius necessitate impetrando. *Qui ostendit ei lignum, quod cum misisset in aquas, in dulcedinem versæ sunt.* *Siue vis ea*, inquit Philo Iudæus, *natiua fuit, hactenus ignorata, siue tum primùm ad præsentem vsum est indita.*

XCVII. Duo modi absterſæ amaritudinis.

Duas tangit opiniones Philo, circa modum sublatæ ex aquis amaritudinis, & vtramque probabilem. Pro vi natiua facit ille locus Ecclesiastici c, vbi cum dixisset Altissimum creasse de terra medicamenta, subdit iuxta textum Græcum. *Nonne à ligno indulcata est aqua, vt cognosceretur vis eius ab homine?* Quod si nulla vis fuisse in eo ligno ad hunc effectum, perinde erat quoduis lignum in aquam iniicere, aut virgam illam mirabilium effectricem, & non singulare aliquod à Deo nominatim indicatum. At qui non naturali virtute, sed diuino miraculo amaritiem ex aquis absterſam putant, asserunt non potuisse lignum illud tanta virtute naturaliter esse præditum,

c c. 38. 4. 5.

vt tantam aquarum copiam, quanta tanto populo necessaria erat, in dulcedinem verteret, sed diuinam vim ad illius præsentiam operatam esse. Maximè quia huiusmodi mutatio repentè facta est, vt ait Abulensis, quod naturali actioni non conuenit. Porro relatiuum *eius* referri potest non ad lignum, sed ad Altissimum. Et poterat Dominus æquè ad virgæ prodigiis gloriosæ contactum, aquam dulcem reddere, sed maluit inutili ac syluestri ligno vti, vt tanto magis rudis populus Dominum Deum suum miraculi authorem agnosceret. Ergo hanc posteriorem sententiam vt probabiliorem amplectemur.

XCVIII. Sexta mãsio, & quot dierũ fuerit quinta.

Sed iam ad sextam mansionem transeamus: quandiu autem in quinta suauissimis ac mirabiliter sanatis aquis vsi fuerint Hebræi, certo definiri nequit. Coniicimus tamen eos ibi totos sex dies subsistisse, vt tres dies laboris & sitis repensarentur senis, & demigratio transacto sabbato, in primum hebdomadæ, ac mensis liar diem caderet. Sequitur ergo sexta mansio, de qua ita Mosis [a], *Venerunt autem in Elim filij Israël, vbi erant duodecim fontes aquarum, & septuaginta palmæ, & castrametati sunt iuxta aquas.* At Philo *Ad hunc*, inquit, *modum extincta siti; voluptas geminata contigit: quandoquidem quoties præter spem incidit, maiorem affert voluptatem. Impletis deinde hydriis discessermus, tanquam epulatim in festiuißimo conuiuio.* Et mox; *Atque ita peruenerunt in stationem secundam*, à transitu scilicet maris rubri, nam ab Ægypto sextam, *aquam habentem & arbores, cui nomen Elim erat, riguam duodecim fontibus, apud quos erant septuaginta palmæ ramosæ, ac virentißimæ bonum omen genti afferentes*, &c. Sic Philo, quæ omnia peruersè ac malignè retulit Iosephus [b].

a Exod. 15. 27.
Vide Ant. 4. Mos. 81. c. 163. & 264.
b l. 3. Ant. c. 1.

XCIX. Quot item sexta.
c Exo. 16. 1.

Cæterum quantam hic moram fecerint, non est memoriæ proditum. Ex octaua tamen [c], ad quam peruenisse constat decimo quinto secundi mensis, & iis quæ paulo ante diximus, de mora facta in Mara, colligimus Hebræos quindecim dies partim in hac statione sexta, partim in septima sequente posuisse. Idque consentaneum est dulcedini, quam Dominus in hac peregrinatione filiis suis demonstrabat: vt maiorem eius temporis partem in hac peramœna statione retinuerit. Sub digressum autem consentaneum est hydrias non secus atque in statione Mara, aquis fuisse repletas, instinctu eius, qui eos proxime deducturus erat ad mare. Abeamus itaque à palmis atque fontibus, adeamus iterum mare.

C. Septima Lam-Suph, id est ad mare rubrum.
d Num. 33. 10.
Ep. 127. de 42. de māſ.

Septima quippe mansione fixerunt tentoria super mare rubrum, vt habetur in catalogo mansionum [d], quam Moses hoc loco videtur omisisse, quod nihil in ea ad memoriam insigne contigerit; neque tamen omittere voluit in eo libro, in quo mansionum numerum exactè recenset. Eam S. Hieronymus vocat Iam-Suph, quod ad mare rubrum facta sit. *Et quæritur*, inquit, *quomodo post transitum maris rubri, & fontis Mara, & Elim. rursus ad mare rubrum venerint. Nisi forte in itinere pergentibus sinus quidam maris occurrerit, iuxta quem castrametati sint. Aliud est enim transire mare, aliud in proximo figere tabernacula.* Et paulò post transiens ad alteram interpretationem. *Verum*, inquit, *Iam-Suph apud Hebræos ex mari rubro compositum est. Suph autem & rubrum & scirpus vocatur, vnde possumus suspicari, quod venerint ad paludem quandam & lacum, qui & carecto, & iuncis plenus fuerit. Quod autem omnes aquarum congregationes, Scriptura sancta mare vocet nulla dubitatio est.* Hæc ipse. Posteriorem porro interpretationem fateor mihi probabiliorem videri, quod nouus hic maris sinus versus Arabiam non satis consentiat cum tabulis geographicis. Et sane fateor mihi quidem verum videri tantum descensum versus meridiem, ad septentrionem profecturis. In hac statione reliquum primi mensis ab exitu ex Ægypto transactum est. Nam decimo quinto liar peruentum est ad octauam mansionem, in deserto Sin.

Vel ad paludem.

CI. Octaua mansio in deserto Sin.
a Num. 33. 10. & Exod. 17. 1.

Itaque profecti de mari rubro, ait Moses [a], *castrametati sunt in deserto Sin, quod est inter Elim & Sinai.* Hi termini deserti Sin capiunt totam eius amplitudinem, in qua mansiones quinque contigerunt, quarum hæc, quæ secunda est, à communi loco proprium nomen accepit. *Sciendum*, inquit Hieronymus, *quod omne vsque ad montem Sinai, Eremus Sin vocetur, & ex tota prouincia etiam locus mansionis nomen acceperit, sicut Moab tam vrbis quam prouinciæ nomen est. In hac solitudine quinque mansiones sunt, Iam-Suph, de qua supra diximus, & Eremus Sin, & Daphca, & Alus, & Raphidim, de quibus loquemur in consequentibus.* Hæc Hieron. Addit Moses tempus, quo ad hanc octauam mansionem peruentum est, propter singulare beneficium Mannæ, quod in ea dari diuinitus cœpit, diem quintum decimum mensis secundi, id est integro mense ab egressione ex Ægypto, quæ contigit decimo quinto primi mensis, qui Nisan dictus est, vt hic secundus liar.

Vna de quinque eiusdẽ solitudinis.

CII. Murmur Israelitarũ pro cibo.
b c. 16. 2. 3.

Iam quod ad rem in hac mansione gestam attinet, eam sic Moyses orditur [b]. *Et murmurauit omnis congregatio filiorum Israël contra Moysem & Aaron in solitudine.* Multi seorsim in circulis, vt fit, prius murmurauerant, quam vniuersa populi congregatio diceret, *Vtinam mortui essemus per manum Domini, in terra Ægypti*, iis scilicet plagis, quibus plerique Ægyptij periere, *quando sedebamus super ollas carnium, & comedebamus panem in saturitate. Cur eduxistis nos in desertum istud, vt occideretis omnem multitudinem fame?* Totis triginta præteritis diebus, tiam Hieron. hunc vocat trigesimum primum, totus paulatim consumptus fuerat commeatus, neque enim vlla ad hanc diem facta fuerat famis aut cibi mentio, sed penuria præsens, & futuræ desperatio acrem molestiam, ac tristitiam toti populo peperit, quam reddidit amariorem collatio cum præterita copia, & quidem eò vsque, vt querelas iniustissimas ex ingratorum pectoribus excuteret; verbo quidem contra Moysem & Aaronem, re autem ipsa contra Deum. Vnde mox ipse Moses, *Audiuit Dominus murmur vestrum contra Dominum: nos vero quid sumus, quia mussitastis contra nos?*

CIII. Ingratum, & aduersus Dominum

Vere contra Dominum. Eos enim reuera Dominus de Ægypto eduxerat in manu excelsa, & traduxerat per mare rubrum, & ad eam diem quotidie deducebat, præeunte columna nubis. Totam ergo Domini circa se prouidentiam aspernabantur atque damnabant, & flagellorum ac diræ seruitutis obliti, ollas carnium lurcones recordabantur. *Sed quoniam intelligebat*, vt ait Iosephus, *non de nihilo populum concitatum, ad preces & supplicationes confugit, & conscensa quadam specula, opem Dei, rebus per inopiam afflictis deposcebat.* Quibus exoratus promittit Dominus coturnices in proximam populi cœnam, erat enim vespera, manna vero in sequentem matutinum diem. Qui cibus quia perpetuus futurus erat atque ordinarius, eius promissio disertè à Domino facta ponitur, cum præcepto colligendi certam quotidie mensuram, excepto die sexto, quo duplex colligenda erat in singula capita, vt die septimo quieti, & diuino cultui vacaretur. Nihilominus Moyses tam exprobrationem murmurationis, quā nunc attigimus, quam promissionem coturnicum & mannæ, vna cum prædicto præcepto, ad populum cum fratre Aarone refert.

c. 168. 12.

CIV. Qui eis miserit mannā. v. 4.

Promissio Domini est huiusmodi. *Ecce ego pluam vobis panes de cælo, egrediatur populus, & colligat quæ sufficiunt per singulos dies; vt tentem eum vtrum ambulat in lege mea, an non.* Vt scilicet notum fiat quinam præceptis meis obtemperant, aut qui ea violent colligendo, plusquam oportet, & quando non oportet. Pergit, *Die autem sexto parent quod inferant, in tabernacula sua, & sit duplum quam colligere solebant per singulos dies.* Ea promissione accepta, *dixerunt Moyses & Aaron ad omnes filios Israël. Vespere scietis quod Dominus eduxerit vos de terra Ægypti*, per singularem videlicet effectum prouidentiæ erga vos suæ, *& mane videbitis gloriam Domini*, in manna pane angelico vobis administrando. *Audiuit enim murmur vestrum contra Dominum.* Eademque causa tam singularis liberalitatis, mox secundo ac tertio iteratur.

CV. Singulari in ingratos beneficentia.

Mirabilis prorsus, ac diuina bonitate digna vindicta! Murmurat populus, non tam contra Moysem, quam contra Dominum ipsum: & Deus quasi eximio aliquo prouocatus obsequio, insignem illi liberalitatem parat. Populus contra innocentes & benefactores lapidationem, si Iosepho credimus, intentat, Deus contra incredulos & rebelles non pluit lapides, par pari referens, & saxis saxa retundens, sed deliciosum manna, & coturnices. Populus impie ac mendaciter ollas carnium, & saturitatem Ægyptiacam Mosi exprobrat, oblitus flagellorum, quibus dies noctesque cædebatur; & Dominus quasi iusta esset querela, & æquum esset eorum non solum necessitati, sed etiam gulæ quodammodo famulari, delicatiores ei carnes coturnicum subministrat, Sapiens[a] non vno in loco gratulabundus confitetur. Idcoque admirans Dauid[b], *Memoriam fecit mirabilium suorum misericors & miserator Dominus. escam dedit timentibus se.* Imo & murmurantibus contra se, Quid facturus est bonis, & obsequentibus famulis suis, qui improbos ac tumultuātes tam indulgenter tractat?

a Sap. 16. & 19. 11.
b Psal. 110. 4.

CVI. Vespere

Hæc indulgentia hoc erit illustrior, quo melius angelici panis, quo querulos istos enutriuit, naturam, vsum, proprietates cognouerimus; si prius de coturnicibus, quæ prius datæ sunt, aliquid dixerimus[a]. *Factum est ergo vespere*, sub occasum scilicet Solis, *& ascendens coturnix operuit castra.* Ex humiliore videlicet Ægypti regione veniebat, & ex Arabico maris sinu, eodē fortasse impellente vento Afrıco, qui postea in sepulchris concupiscentiæ immensam detulit vim coturnicum, vt suo loco dicemus. Significat autem Philo quotidianum fuisse hoc aucupium, cui fauere videtur Scriptura, cum ait, *Dabit vobis Dominus vespere carnes edere, & mane panes in saturitate.* Vno enim eodemque orationis tenore ac filo, carnes Dominus, panesque pollicetur; at perpetua futura erat liberalitas panum, ergo & carnium; & Hebræi quorum querelæ Deus satisfacere voluit, æquè vtrumque conquerendo postulauerant.

coturnix castra cooperit. a Exod. 16. v. 13.

An quotidianum fuerit aucupium.

CVII. Hoc tempore semel tantum datę coturnices.

Verum hæc opinio videtur eorum, qui vtramque coturnicum liberalitatem confuderunt; nam rem tam memorabilem Scriptura non tacuisset, quæ huiusmodi locutione significare voluit, Deum semel quidem datum iri carnes populo, sed quæ in plures cœnas sufficere possent, itáque factum videtur. Propterea que non dixit Dominus eos vno vespere habituros carnes, licet vno tantum vespere collecturi erant. Sic etiam in decima tertia mansione, semel tantum confluxerunt coturnices, sed tanta copia, vt quisque colligeret, quod in mensem integrum sufficeret; ergo pluribus vesperis comederunt carnes, & mane saturati sunt panibus. Qui panis, vt mox patebit, cum instar esset omnis cibi, merito illo præsente, atque affatim affluente, coturnices suis se locis continuera. Nec Hebræi ordinariam annonam carnium postulabant, sed suam infelicitatem, ex contentione cum priore fortuna, quæ hac ex parte videbatur optabilis, cum querela repræsentabant. nec tamen sine culpa, vt pluribus in Annalibus[b] explicatum est. Et de vespertino cibo peregrinantium Israëlitarum hactenus.

Sed abundanter in aliquot dies.

a Ex Cyril. in com. l. 3. c. 34.

CVIII. Manna depluit He[illegible]
c Exod. 16. 13.
Quando.

Quod ad matutinum attinet, qui deinceps vespertinus quoq; factus est, sic enim Scriptura describit[c]. *Mane quoque ros iacuit per circuitum castrorum: cumque operuisset superficiem terræ, apparuit in solitudine minutum, & quasi pilo tusum, in similitudinem pruinæ super terram.* Si tempus quæritur, quo diuinitus manna dabatur mane fuit, primo scilicet diluculo, vt ante solis ortum colligi posset; nam cū incaluisset sol, liquescebat. Si natura, appellatur ros, quia decidebat vt ros & cum rore, vt habetur in libro Numer.[d]. Ne tamen liquidum fuisse putes, instar guttarum roris, mox additur, fuisse in similitudinem pruinæ, siue roris concreti ac congelati. Si quæritur locus, non depluebat intra castrorum vicos, aut super eorum tabernacula, ne bona pars eius sordes contraheret, ac periret: sed in circuitu castrorum, ne longe petendo cibum populus fatigaretur; sicque omni ex parte Dominus prouidi & indulgentis patris-familias numeros explebat.

Quæ eius natura. d c. 11. 9.

Quo loco decideret.

CIX. Quanta copia.
[illegible]

Nam si copia quæritur operiebat superficiem terræ, magna scilicet latitudine ac profunditate, pro multitudine populi innumerabilis. Ideóque Chaldæus paraphrastes ait coaceruatum fuisse, instar pruinæ super terram, & Philo σωρηδὸν aceruatim iacuisse ait rorem profundum.

Quæ illius forma. a Exod. 16. 15. qui color.

ac multum. Si forma minutum quiddam fuit, siue grana minuta, qualia sunt coriandri [a], aut oryzæ. Si color, grana alba erant sicut triticum aut oryza amoto furfure, aut salix sublato cortice, ideóque dicitur fuisse manna quasi semen coriandri album, id est folliculo suo nudatum. Alibi [b] dicitur coloris bdellij, id est gemmæ albæ, & collucentis instar niuis, aut pruinæ. Ideóque ibi Septuag. aiunt manna speciem habuisse crystalli. Philo λευκότερον vocat. Si denique sapor, gustus eius erat [c] quasi similæ cum melle, prius videlicet quam coqueretur: nam vbi coctum fuisset, saporis erat [d] quasi panis oleati, vt dicitur in libro Numerorum.

b Num. 11. 7. qui sapor. c Exod. 16. 31. d Num. 11. 8.

CX. Vnde mannæ nomen. e Psal. 67. 10.

Duplici porro beneficio Israëlitis promisso diuinitus, & altero in præsentia liberaliter accepto, alterum bona spe pleni, in matutinum tempus expectabant. Itaque maturè expergefacti [e] *pluuiam voluntariam* in circuitu castrorum, segregatam hæreditati Domini circunspiciunt, *dicuntque ad inuicem, Manhu, quod significat, quid est hoc? Ignorabant enim quid esset.* Non ait scriptura populum vocasse id quod videbant, Man, siue Manhu, sed dixisse mutuo, *Manhu? quid hoc?* Inquirendo videlicet nomen, non imponendo. Itaque non rectè nonnulli, secuti Dauidem Kimhi, Man verterunt donum, quod scilicet Dominus pollicitus fuerat. Huiusmodi enim interpretatio admirationem tollit & interrogationem; neque rationi quadrat, quam Scriptura subiicit, *Donum hoc, ignorabant enim quid esset.* Sed de nomine, & natura mannæ pro instituto satis, eius deinceps vsum, & proprietates videamus.

CXI. Vsus mannæ in cibum assum elixum, crudum. f Num. 11. 8. g in 11. Num. h lo. 2. l. 2. c. 17.

Explicat hunc vsum ipse Moses. *Circuibat populus*, inquit, *& colligens illud frangebat mola, siue terebat in mortario, coquens in olla. & faciens ex eo tortulas, saporis quasi panis oleati*. Cum autem tortulæ, siue placentæ in olla non coquantur, sed potius assentur in furnis, significatur manna & elixari solitum & assari, vt notat Caiet. [g] Poterat tamen neque fractum, neque coctum comedi; eoque vescebantur non solum homines, sed etiam iumenta, vt obseruat Bellarm. [h] Satis enim clarum est quotidianorum ciborum reliquias, micas & frustula à domesticis animalibus participari, cumque neque fœnum haberent, neque auenam, aut hordeum, oportebat armenta etiam manna vesci. Sicut & aquam, miraculo è petra elicitam, iumenta quoque biberant.

CXII. Tria præcepta circa illum vsū.

1. Ad eundem mannæ vsum eius distributio pertinebat, de quo tria præcepta Moyses diuinitus tradidit, primum vt mensura Gomor in singula capita colligatur, vt si quid minus de illa mensura in familia aliquis sumpserit, hoc alteri detur, cui illa mensura fortasse non sufficeret, & reliquias superesse oportebat, quæ animalibus darentur. Eam mensuram quatuor mannæ libras continuisse Cornelius putat. Quantumcumque autem quis aceruum, aut quantulumcumque non mensurando collegisset, totidem gomor, nec plura, nec pauciora reperit, quot erant capita in illa familia:

2. Alterum præceptum fuit, vt nihil mannæ in sequentem diem seruaretur, vt omnes à quotidiana Dei prouidentia & liberalitate penderent, quod cum à quibusdam male prouidis violatum esset postridie; vermibus scatere cœpit; licet die sabbathi conseruaretur.

3. Nam tertium fuit, vt die sexto colligeretur, quod illo, & sequenti die vsui esset, ne quies diei sabbati violaretur. Nec feria tantum sexta colligebatur, sed parabatur etiam, vt coctum edi posset; ideoque dies sexta dicta est parasceue. Quod cum factum esset, nihil corruptionis inuentum est in eo, quod reseruatum fuerat in diem sabbathi.

Parasceue.

CXIII. Aduentitius mannæ sapor improborum. a Num. 21. 5.

Huius porro mannæ sapor non solum naturalis fuit, de quo diximus aliquid, sed aduentitius. Nam improbis valde insipidum videbatur, vnde & dicebant [a], *nauseat anima nostra super cibo isto leuissimo.* Si tamen vitium in lingua erat & palato, & non potius in voluntate peruersa, & imaginatione corrupta, qua displicere solent omnia, quæ ab iis fiunt, quos non diligimus. Et fieri potest vt Deus improbis, præsertim murmuratoribus, etiam naturalem illũ siue crudi, siue cocti mannæ saporem, in pœnam sustulerit, malosque seruos furfuraceo pane cibarit, & animo ægros, quasi corpore morbidos, legitimo suauissimi cibi sapore priuarit. Nam ex vndecimo Numer. intelligitur ita improbis desipuisse Manna, vt præ eo porri, cæpe, & allia appetenda viderentur. v. 5.

CXIV. Et contra Iustorum. b Sap. 16. 20. 21.

Erat & alius aduentitius ac supernaturalis sapor, qui magnificè à Sapiente [b] describitur. *Paratum*, inquit, *panem de cælo præstitisti illis sine labore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatem.* Atque hoc modo fiebat, vt quo quisque cibo frui vellet, eius saporem & gustum in Manna reperiret. Quod subobscurè innuit Iosephus [c] cum ait, huiusmodi fuisse huius panis gustum, vt qui eum haberet, alium non desideraret. Ieiunè sanè, ac parcè. Audiamus potius eundem Sapientem prædicta, licet admodum clara, tamen quis mirabilia confirmantem. *Substantia enim tua*, id est panis ille, quem mirabiliter subsistere faciebas, & qui te volente homines sustentabat, *dulcedinem tuam quam in filios habes ostendebat; & deseruiens vniuscuiusque voluntati, ad quod quisque volebat conuertebatur.* Diuina plane vis dignitasque plena Deo, & nisi sacris literis apertè constaret, plane incredibilis, vt se Deus ad innumerabilem hominum multitudinem quotidie, imo singulis horis ita attemperaret, vt in vnico cibo centum sapores disparatos in palato produceret, & in stomacho, membrisque omnibus nutrimentum generaret.

c l. 3. Ant. c. 1.

CXV. Et qui ita sentiant.

Quæ quò admirabiliora sunt, hoc maiorem apud antiquos recentioresque Scriptores dubitandi causam peperere, solisne bonis ea gratia, an vero communiter omnibus, atque indiscriminatim concederetur. Priorem sententiam amplectuntur Augustinus atque Hieronymus, Origenes, magnusque Gregorius, aliique recentiores, quos in Annalibus retulimus, quibus fauent illa verba textus, *quam in filios habes dulcedinem*, quod nomen in peccatores ingratissimos, & in Deum murmurantes non cadit. Etsi enim passim Hebræos iustos vocat & filios, comparatione Ægyptiorum, diuina tamen gratia præditos videtur significare, cum non contentus dicere, *vt scirent filij tui*, addidit, *quos dilexisti Domine.* Itaque illa particula vniuersalis, *vniusquisque*, in illa sententia, *& deseruiens vniuscuiusque voluntati*, cum restrictio-

ne bonorum intelligenda est; sicut è contrario cum restrictione reorum illa Moisis in Exodo, *Occidat vnusquisque fratrem, & amicum, & proximum suum*, videlicet reum. Itaque iacet hæc prima ratio eorum qui contra sentiunt.

CXVI. Refutatur contraria sententia.

At erant, inquiunt, cætera externa Dei beneficia in deserto æque probis improbisque communia, coturnices, aqua de petra, columna ignis & nubis, quidni & manna? At non negamus quod externum in manna fuit, id omnibus fuisse commune, suauitas autem & sapor varius occultus fuit, sicut & voluntas appetentis. Nam quod aiunt tam probos quam improbos alliciendos fuisse hac esca, ad non concupiscendas Ægypti delicias, parum videtur efficax. Alliciebantur enim mali ne tanta delectatione priuarentur, quam vel ipsi degustarant, si quando boni fuerant, vel à bonis ipsi quotidie discere poterant. Sed hæc aliáque id genus, pluribus in Annalibus reperies explicata[a]. Sicut & illud, an manna non sapore solum, sed substantia etiam in quem quisque proborum voluisset cibum conuerteretur; id enim verbum conuersionis videtur exigere, sicque fiet manna expressior typus Eucharisticæ transsubstantiationis. Verum neque Græca vox μεταβαλλόμενον, neque latina, *conuertebatur*, siue *transtemperabatur*, vel, vt habet Vatablus, *se temperabat*, substantiæ conuersionem requirit, cique saporis attemperatio satisfacit. Adde quod non vltra Manna fuisset, sed alia quælibet species animalis, aut cibi. Sed & typus Eucharistiæ egregiè seruatur, vt sicut in manna erat sapor carnis, sine carne, & accidens sine sua substantia; ita in Eucharistia est sapor panis & vini, sine pane aut vino, & accidentia vtriusque substantiæ, absque alterutra substantia. Vide hic quoque Annales[b].

a an Mosis 81. d. 307. & seqq.

Manna nō substantia sed tantum sapore mutatum.

b n. 313. & seqq.

CXVII. Nona mãsio & decima.

c Num. 33. 12.

Sequitur nona mansio, quam sextimo postremo secundi mensis die contigisse: fuit in Daphca, vt est in catalogo mansionum[c], quam sicut & sequentem, quæ fuit in Alus, Moyses omisit in Exodo, sicut & Iosephus & Philo, quod nihil in iis memorabile contigisset. Refero autem in extremum diem mansionem nonam, vt tempus iis agendis suppetat, quæ ante diem datæ legis accidisse, in Raphidim mansione vndecima memorantur, vrget quippe nos secundum sabbatum in deserto Sin celebratum & aduentus populi in Sina. Itaque sic istos dies digerimus, vt primo die tertij mensis, qui dicitur Siuam, populum è Daphca deducamus in Alus, secundo de Alus in Raphidim, vbi eodem vespere aquæ penuria laboratum est: postridie pugnatum est contra Amalecitas, qui fuit tertius Siuam, quarto autem maturè venerunt ad montem Sina, vbi quarto & quinto die Dei iussu præparati sunt, vt die sexto, qui fuit quinquagesimus siue Pentecostes, legem acciperent.

CXVIII. Mansio vndecima in Raphidim.

Populi sitis & murmuratio quarta.

Veniamus igitur cum Israële in Raphidim, mansionem vltimam deserti Sin: vt supra ex Hieron. diximus, in qua duo præcipua contigerunt. Primum est sitis, & propter eam populi murmuratio, preces Moysis, liberalitas Dei. Alterum est res gesta contra Amalecitas, nam aduentus Iethro in alium differendus est locum. Cum primum igitur ventum est in Raphidim, sitiuit populus siti vt assolet, ex viæ labore contracta, cumque ibi non esset aqua populo ad bibendum, rixari de more cœpit aduersus ducem suum præ aquæ penuria, & murmurauit contra Moysem dicens[a], *Cur fecisti nos exire de Ægypto, vt occideres nos, & liberos nostros, ac iumenta siti?* Apparet in hac querela Hebræorum istorum improbitas ac pertinacia, cum in medio ipso cursu beneficiorum Dei, quibus mirabiliter fouebantur, in media luce miraculorum, quæ omnium oculos perstringebant, in sua penuria, non ad humiles preces, vt ratio & natura postulant, sed ad superba iurgia, querelasque conuertantur, quasi iniuriam aliquam à Deo, aut à Moyse illius famulo & duce suo paterentur: neque ad fiduciam, in iam toties experta Dei prouidentia, & gratuita bonitate erigantur, sed ad eum tentandum insolescant, dicentes[b], *Est-ne Dominus in nobis, an non?* Dubitant videlicet de diuina præsentia & gubernatione, eiusque experimentum captant, in aqua ipsis largienda: nec Moysis erga Deum gratiam in remedium suæ necessitatis implorant, sed contra mansuetissimum principem pene vsque ad lapidationem efferantur.

a Exo 17 3.

b vers. 7.

CXIX. Moses recurrit ad Dominum ibid.

Vnde sequitur, *Clamauit autem Moyses ad Dominum dicens. Quid faciam populo huic? adhuc paululum, & lapidabit me.* Videbat nimirum frementem iracundia populum, & necessitatem suam vt grauem iniuriam apprehendentem, & exigentem vt is qui ipsos è solo patrio eduxisset, & per inuias solitudines traduceret, de rebus necessariis prouideret. Perinde ac si is qui alicui vnum aut alterum beneficium contulit, etiam ad tertium obligetur: sed esto. Num propterea armatæ preces adhibendæ sunt?

Qui eum mittit ad petram Horeb. c c. 17. 5.

Et ait Dominus ad Moysem[c]. *Antecede populum, & sume tecum de senioribus Israël, & virga qua percussisti fluuium, tolle in manu tua & vade.* Percusserat Aaron fluuium non Moses, sed vtriusque opera communia erant, & ambo quasi vnicum Dei instrumentum censebantur. Iubetur autem antecedere populum, aut transire coram populo, non solum vt intelligat nihil sibi ab eo metuendum, Dei protectione eum circumuallante, sed vt nos intelligamus longius à castris positam fuisse illam petram, quæ percussa profudit aquas; quæ tamen mox versus castra in Raphidim, ad vsum totius populi & iumentorum decurrerent. Hebræi autem tradunt eam petram quatuor milliaribus absuisse, & totis 40. annis tanquam fluuium per omnes mansiones profluxisse; iuxta illud Apostoli[d], *bibebant de consequente eos petra*, id est de aqua petræ, quæ eos sequebatur, quocunque demigrarent, vt hydrias replere vltra, & circumferre nihil esset opus.

d 1. Cor. 10. 4.

CXX. Cum senioribus.

Noluit porro Dominus hoc miraculum coram vniuerso populo efficere, eos tamen fide dignos testes adhibuit de senioribus populi, à quibus cæteri de miraculo in eorum vsum diuinitus facto docerentur. Quanquam fieri potest vt petra illa in eminenti aliquo loco percussa sit, qui longè lateque à populo videri posset. Ideóque fortasse & Sapiens[e] & Philo[f] hanc petram ἀκρότομον appellarunt. *En ego stabo*, ait Dominus, *ibi coram te supra petram Horeb*, quasi expeditus ad efficiendum miraculum ad ictum virgæ tuæ, *percutiesque petram, & exibit ex ea aqua, vt bibat populus* & scilicet pecora quoque,

e Sap. 11. 4. f l. 1. de vita Mosis. Petra percussa fundit aquas.

& iumenta, pro quibus etiam conquesti fuerant. *Fecit Moyses ita coram senioribus Israel.* Et è vestigio petra dehiscens, ait Iosephus a, aquã euomuit copiosissimam, ac limpidissimam. Sicque affatim extincta siti, extincta est murmuratio, & excitata gratiarũ actio pro accepto beneficio. Voluit porro Dominus in hac tentatione sitis Hebræos prudenter æstimare tum abundantis aquæ beneficium, si præsertim, vt videtur perpetuum fuit, tum etiam quanta Ægyptios, in eorum gratiam, afflictione vexasset, dum, aquis in sanguinem versis, eos siti cruciauit, & ad cruentam potionem adegit, vt à Sapiente b annotatum est.

a l. 3. c. 1. fi. — Perpetuas. — b c. 11. 4. 5.

CXXI. Amalecitę Israëlitas inuadunt.

Deinceps de Hebræorum pugna atque victoria contra Amalecitas dicendum est. Erant Amalecitæ Arabiæ petreæ populi, ab Amalec nepote Esau oriundi. Nam Eliphas primogenitus Esau genuit Amalec ex Thamna concubina. Non constat quidem sub quo eorum rege bellum hoc susceptum sit, opinatur Serarius hunc fuisse Husam c Themanæum, qui in regno Amalecitarum siue Idumæorum Iobo patientiæ laude clarissimo successerat, qui hoc ipso anno egressionis Israëlitarum ex Ægypto mortuus est, vt postea dicetur. Verum docendum esset Idumæos & Amalecitas non solum origine gentis eosdem esse, sed etiam populis, atque adeo sub eodem rege vexisse. Belli causam hanc Philo memorat. *Regionis eius rex populationem agrorum metuens, excita oppidatim iuuentute, opposuit se, vt arceret eos à transitu. Quod si armis viam sibi aperire conarentur, aggrederetur integris viribus, & recenti milite, fessos itineribus & commeatuum inopia, aquarumque penuria, quibus illi necessitatibus alternatim laborabant.* Quibus simillima scribit Moses in Deuteronomio d. At abundabant nunc quidem manna, & aqua de petra. Sed vterque tempus aliquanto laxius accepit.

c Gen. 36. 12. — Causa Belli prima. — d c. 25. 17. 18.

CXXII. Aliæ consertim.

Alteram huius belli causam in diuinam iustitiam referre possumus, Hebræorum ingratam murmurationem punientem, vt ipsi quoque Hebræi Rabbini agnoscunt, insanam præsertim illam vocem, qua de diuina præsentia dubitabant, quam in aspectabili columna perpetuò ducem habebant, & quotidianum cibum potumque largientem. Sic quoque prouidebat Dominus, vt adepta victoria Israëlitis animi adderentur, ad futura prælia, vt ad Deũ in periculis recurrerent, & ab eo, vt nuper in mari rubro, victoriam expectarent; vt ne otio torpescentes vitia & seditiones fouerent. Denique vt Iosue militiæ rudimenta poneret, nec nouus ad bella contra Chananæos, Amorrhæosque procederet.

Huius populi vires.

Huius porro populi vires obiter descripsit Eliachim sacerdos Domini magnus e, *Memores estote*, inquit, *Moysi serui Domini, qui Amalec confidentem in virtute sua, & in potentia sua, & in exercitu suo, & in clypeis suis, & in curribus suis, & in equitibus suis, non ferro pugnando sed precibus sanctis orando deiecit*, &c. vsos nihilominus insidiis ait Chaldæus f paraphrastes consentaneè iis, quæ à Mose in Deuterono. g scripta sunt.

e Iudith. 4. 13. — f In 1. Reg. c. 5. 2. — g Deut. 25. 18.

CXXIII. h l. 1. de vita Mosis.

Quid interea Moyses? h *Re per exploratores cognita*, inquit Philo, *non longe ab hoste castra metatus est, delecta iuniorum habito*, viros potentes siue robustos Septuag. vocant: neque enim omnia castra temerè ad arma ruere oportebat. At Iosue ipsos elegit non Moses, vt ex textu patet. Sed satis elegit Moses, quos Iosue iussu eius elegit, pergit. *Imperatorem hic Iesum præficiens vnum è minoribus ducibus*, imo primarium ducem, id enim ὕπαρχος apud Philonem hoc loco significat, & quasi proregem. Neque enim Iosue vnus de minoribus ducibus æstimari potuit. Nam si ætatem cogites, quartum iam & quinquagesimum agebat annum: si negotij magnitudinem, primum omnino bellum à rudibus contra potentissimos gerebatur hostes: si personæ dignitatem, cum Deus in successorem Moysi destinarat: si virtutem, Moysi intimus erat, & longe charissimus. Ipse autem Moyses cum Aarone & Hur ascenderunt super verticem collis, qui ad montem Horeb pertinebat, ex quo scaturiebat aqua mirabilis.

Israëlitarũ delectus contra eos ἀριστέας ἀνδρας. — Dux Iosue.

CXXIV. Moses cum fratre & Hur montem ascendit.

Rectè autem ad orandũ ascendit Aaron frater Mosis, vir summo sacerdotio destinatus, quem propterea decebat ab humano sanguine fundendo abstinere, sed precibus suis Deum bellatoribus exorare; accedebat ætas 84. annorum, parum idonea ad ferendum graue Martis onus. Ascendit & Hur maritus Mariæ sororis vtriusque, quæ cum ageret nunc annum 88. facile est intelligere eius coniugem fuisse admodum grandem natu; vt alium omnino eum fuisse necesse sit ab eo a, qui fuit Calebi exploratoris filius. De ipsa porro pugna hæc habemus ex Mose, fecisse Iosue quæ iusserat Moyses, omnibusque rectè dispositis pugnasse contra Amalecitas; & vice versa fecisse Mosem quod muneris erat sui, extensisque in cælum brachiis, Deum pro victoria, magna ac diuturna contentione orasse. Fatendum tamen est totam rem in illa contentione animi positam non fuisse, alioqui flaccescente corpore, & brachiis, poterat vis animi non deficere, imo & augeri, iuxta illud Pauli b, *Cum infirmor tunc potens sum.* Et Christus c *Factus in agonia prolixius*, vtique & vehementius *orabat*, adeo vt sudore sanguineo toto corpore manaret. Itaque non fuisset opus brachia erigere & sustentare, sed renouare animum, & confirmare.

a 1. Paral. 2. 19. — Quomodo protensis manibus orarit. — b 2. Cor. 12. 10. — c Luc 22. 43.

CXXV. Extensis manuum victoriæ conditio.

Placet itaque Caietani expositio, vt ad eam brachiorum extensorum cæremoniam, Deus victoriam alligare voluerit; & ipsis eleuatis aut demissis victoriam efficere, vel fugam permittere. Manifesto vtique indicio in cruce Domini Iesu Christi, in qua ipse brachia expandens & orans, ad extremum vsque spiritum, solis occasu repræsentatum, perseuerauit, victoriam de hostibus nostris positam esse. Sic eleuatio clypei, Iosue contra oppidum Hay mysterium fuit, quoniam Deus statuerat victoriam dare interueniente signo illo sensibili, vt Deus ipse author victorię apertè agnosceretur. Dubia nihilominus videri potest, non quidem extentio manuum, sed illius modus. Omnes enim qui expressum hoc signum crucifixi dixerunt, quorum magnus est numerus, manus extensas crucifixi in morem intelligunt. Atqui Moses non ait extendisse se manus, sed *leuasse* quo modo habetur in Hebræis, Græcis, Latinisque codicibus, & Chaldæa paraphrasi. Idem habet Iosephus, & Philo, qui ait eum manus extulisse in cœlum, non ad ortum vel occasum

Non in latum, sed in altum.

extendisse

a serm. 39. de temp.

extendisse, Apertius etiam [a] S. Augustin. *Aduertite*, inquit, *fratres*, *Moyses manus quidem leuat, non tamen extendit: cui ergo seruabatur vt manus extenderet, nisi Domino nostro Iesu Christo, qui extensus in cruce vniuersum orbem complexurus, brachia pietatis expandit? Moyses ergo leuauit manus, & licet non expanderit, tamen ipsa eleuatione mysterium crucis ostendit.* Denique Caietanus. *Et quis*, inquit, *Moyses virgam Dei in manu tenebat, non præter rationem creditur, eum manus eleuatas sic habuisse, vt inter vtramque volam virgam teneret extensis manibus versus cœlum.* Sic ipse. Faueo equidem illi inuentioni, quæ Christum Dominum ita cruci affigit, vt brachia nihilominus cœlum versus, & supra caput ipsius extendantur.

CXXVI. Neminem in pugna cecidisse. b l. 3. Ant. c. 2.

Verum autem hæc pugna tam propitium habuerit Deum, nullus vt Hebræus ceciderit, Scriptura non tradit, Iosephus [b] affirmat, idq; admodum probabiliter, siue quia Domini erat victoria hæc, & perfecta sunt opera eius, siue quia in hac prima pugna voluit exsuscitare animos populi sui, ad fiduciam in Deum in reliquis prælijs. Nam si Iosue & seniores Israël, post sex & 30. milites de exercitu suo cæsos, in oppugnatione Hay, vsque adeo afflicti sunt, etiam post multas victorias, vt scinderent vestimenta sua, & toto die coram arca Domini humi strati iacerent, nonne nunc afflicti fuissent in simili aliqua iactura? Occisos tamen constat Hebræorum nonnullos ab Amalecitis, si non in pugna, certe in pridiana excursione. Nam in Deuteron. [c] legitur Amalec extremos agminis Israëlitici cecidisse, qui lassi recidebant, aut qui tardius cæteros sequebantur, vt interpretatur Onchelos. Oportuit quoque non plane impunè abire murmurationem, cuius isti fortassis authores fuerant; quod sentit quoq; Serarius [d]: qui etiam suspicatur regem ipsum Amalecitarum occisum, vel grauiter sauciatum. Is autem videtur communi gentis nomine dictus Amalec. Nam mox [e] legimus Iosue fugasse *Amalec, & populum eius.*

c c. 25. 18.

d l. 1. in Iosue. c. 3. q. 17.

e Exo. 17. 13

CXXVII. Dei mandatum de exscindendis Amalecitis.

Hanc victoriam tria consecuta sunt, mandatum Dei de Amalecitis exterminandis, hostium spolia, gratiarum actio. Quod ad primum, iubet Dominus Mosem dicere Iosue, statutum sibi esse delere funditus Amalecitas, vt ne memoria quidem eorum reliqua futura sit, non quidem in libris, sed in hominum, de re præsenti loquentium, sermonibus; quo modo multis quoque Chananæorum populis contigit, quorum sola omnia extant in sacris litteris, ipsi à facie terræ deleti sunt. Iubet enim hoc ipso loco [f] Dominus, hoc suum decretum contra Amalec in libro scribi, ad memoriam destinatæ à Deo vltionis retinendam. Ea partim sub Saule [g] rege contigit, regnante apud eos Agago, partim sub Dauid, post vastatum ab ipsis oppidum Siceleg.

f Exod. 17. 14.
Quando impletum.
g 1. Reg. c. 15. & c. 30.

CXXVIII. Mirabile Dei in eos odium.

Mirabile porro fuisse Dei in Amalecitas odium agnoscitur, non solum ex seuerissima vltione, quam Dominus Sauli mandauit aduersus illos, ob quam non exactè exercitam, Regem à se electum abdicarit, eumque ab Israëlitico regno, cum tota sua posteritate repulerit: sed maxime ex peccato, in quod tanto supplicio animaduertebatur. Quod scilicet armati occurrerint innumerabili aduenarum multitudini, eique in via restiterint, metuentes ne suam illi regionem inuaderent. Voluit nimirum Dominus ostendere quantum esset odium suum in principes & potentes, qui in peregrinos & aduenas, afflictosque, viros præsertim innoxios, crudeles sunt & inhumani. Quales fuerunt etiam Ægyptij, qui proxime omnibus afflicti cladibus, maris denique fluctibus hausti periere. Ex eo autem quod habetur in textu, illos non timuisse Deum, afflictorum videlicet perfugium, conijci potest Amalecitas accepisse à Deo nuncios, vt populum suum abire permitterent, innoxium eius transitum fore, alioqui se vltorem futurum, pariaque illos cum Pharaone respondisse, *Quis est Dominus, vt audiam vocem eius.* Nec contenti tutari sua, etiam iniuriam facere egressi sunt. Denique Serarius putat alia quoque multa peccasse Amalecitas, quæ Deus vlcisci vellet huius occasione peccati.

In gratiam miserorũ.

CXXIX. Amalecitarum spolia. a l. 3. Ant. c. 2.

Quod attinet ad hostium spolia, ea fortasse magnificentius à Iosepho [a] quam verius describuntur: apparet tamen fuisse non pœnitenda; consentaneè ijs, quæ à Scriptura, de donarijs populi ad tabernaculi fabricam, aliumque Dei cultum, oblata in Exodo, Leuitico, Numerisque recensentur. Sicque ad gemina de Ægyptiis spolia opima, tertia de Amalecitis accesserunt. Postremo in gratiarum actionem partæ victoriæ, ædificauit Moyses altare, & vocauit nomen eius *Dominus exaltatio mea*, siue vt habent Septuaginta cum Philone, Dei siue *diuinum refugium.* Non desunt qui Hebræam vocem *miraculum* vertant, quasi dicerent diuino miraculo testando erectum fuisse altare. Idque videtur voluisse Onchelos cum ait, *Et immolauit super eo coram Deo, qui fecerat ei miracula.* Non meminit quidem victimarum Moses: sed hoc ipso sacrificia insinuantur, quod eriguntur altaria, quæ suapte natura ad sacrificandum Deo instituta sunt. Sicque impletum est quod anno superiore dixerat Dominus [b], *Cum eduxeris populum de Ægypto, immolabis Deo super montem istum.*

Gratiarum actio. καταφυγὴ θεοῦ.

Altare.

b Exo 3, 12.

CXXX. Mansio duodecima in Sina.

Sequitur mansio duodecima, omnium nobilissima, & rebus in ea gestis celeberrima, & vna vel altera excepta, temporis diuturnitate longissima, in qua diuina lex maximo cum apparatu, à Deo, per interuentum Mosis, Israëliticis data est: quo vno capite innumera alia cõtinentur. *Hoc tantum*, cum [c] Hieronymo *dicam, quod media pars Exodi, & totus Leuiticus liber, & Numerorum præcepta non modica, & per singulas populi tribus distributio, & oblatio principum in hac mansione descripta sunt, multorumque voluminum disputatio huic loco sufficere vix posset.* Sic Hieron. vt Lectori minime mirum videri debeat, si fuerimus in tanta rerum copia, aliquanto longiores. Non enim sumus, vt spero, verbis copiosi, sed rebus, & in iis ipsis, pro instituto breues. Præsertim cum existimemus plerosque non contentos ista Epitome, ipsos Annalium fontes non frustra udituros.

c Ad Fabiolam in 12. mansione.

CXXXI. Ratio temporis. d Exo 19. 1.

In ipso autem aditu, ingerit Moses de tempore, quo in Sina peruentum est, dubitationem [d]. *Mense tertio*, inquit, *egressionis Israël de terra Ægypti, in die hac venerunt in solitudinem Sinai.* Ergo eodem primo anno. Caue autem tertium mensem accipias, quasi post duos inte-

gros exactos, vnus enim ferè mensis cum dimidio tantum abierat. Nam certo constat dimidiam partem primi, ante egressum Israëlitarum, qui incidic in 15 Nisam fuisse transactum. Tum secutus est integer mensis nomine Iiar, ordine secundus in anno sacro. Adest ergo mensis tertius nomine Siuan, cui, cum reliquo anno, in hac mansione transactus est totus.

Quid sit in die hac.

Quem autem diem significet, cum ait *in die hac* obscurum est. Probabilis est illa interpretatio, vt *in die hac* sit idem, quod in eadem die, scilicet tertia, vt sit sensus, venisse mense tertio, eademque die, nempe tertia mensis eiusdem. Probabilius tamen est vt eadem dies referatur ad mansionem Raphidim, vt dicat Moses; eadem die qua populus disgressus est ex Raphidim, peruenisse in desertũ Sinai, quatuor enim milliaribus duntaxat à se distabant, vt ait Genebr. in Psalm. a Quæ omnino videtur mens ipsius Mosis. Nam ambiguam vocem statim explicat dicens, *Nam profecti de Raphidim, & peruenientes vsque in desertum Sinai, castra metati sunt in eodem loco.* Rationem enim reddit cur eodem die peruenerint de Raphidim in Sina videlicet propter vicinitatem.

a *Psal.* 77. *n.*16. & 20

CXXXII. Quo die peruentum in Sina.

b *n.* 364. & *seqq. præsertim* 368. *Exod.* 17. 5.

Fuit autem hic dies mensis huius quartus, & ab exitu quadragesimus octauus, vt in Annalibus b accuratè demonstrauimus; nec angustijs temporis coarctamur, vt aliqui verentur, sed eleganter tota res quadrat. Nam principio Moyses populum antecessit, vt Dominus iusserat, reliquo populo paulatim duce columna subsequente, erat enim horum locorum peritissimus, & festinabat adire Dominum in Sina. Ergo maturè quatuor illa milliaria confecit eóque peruenit, vt apparet, tertia hora ante meridiem; moxque ascendit in montem; vbi iussus est à Domino renunciare populo, an vellent ei obedire, eumque habere Dominum: & scilicet ab eo postmodum legem, & vitæ rationem accipere. Descendit Moses rem populo nunciaturus, qui iam ad montem Sinai castra metabatur, hora vt apparet duodecima. Ibi conuocatis maioribus natu, exposuit quæ mandauerat Dominus. Cui respondit populus, *Cuncta quæ locutus est Dominus, faciemus.* Regreditur ad Dominum in montem Moyses, hora si lubet secunda post meridiem, ab eóque audit, *Vade ad populum, & sanctifica illos hodie, & cras, & sint parati in diem tertium,* quam sanctificationem mox explicat Moyses, abstinentiam ab vxoribus. Redit ad populum hora quinta, grandioribus iam diebus, eisque continentiam indicit in reliquum illum diem quartum, & quintum sequentem: dum die sexto veniat cum maiestate Dominus in montem ad enunciandam legem.

Distributio dierum ante legẽ.

CXXXIII Populus castra locat circa montem.
15.
29.
44.
48.

Populus ergo peruenit ad montem Sinai, eodem die quo profectus fuerat ex Raphidim, quarto die mensis tertij, 48. ab exitu ex Ægypto, à die videlicet oblati manipuli, vt postea explicabitur. Ibi deductrice nube subsistente, prima cura fuit castra metari, & figere tẽtoria è regione montis Sinai, sic vt illi, pro ingenti multitudine sua, ferè vndiq; circumfunderetur. Erant tamen castra stadijs aliquot à monte dissita. Nam paulò post habetur, eductum populum de castrorum loco, in occursum Dei, stetisse ad radices montis. Ergo inter montem & castra non exiguum erat spatium, vt tanta multitudo progrederetur vndique, & facta monti propior, terminos in circuitu eius haberet, qui eam ab ascensu vndique prohiberent.

CXXXIV Moses ascendit ad Dominũ. a *Exo.* 19. 3

Moyses autem ascendit ad Deum a, dum populus aduentabat ad desertum Sinai, vt paulò ante dicebamus, *vocauitque eum Dominus de monte*, id est de montis vertice, quò non audebat ascendere, quia pridem audiuerat. *Ne appropies huc* b, *locus enim in quo stas terra sancta est.* Ergo verecundantem euocat ad se Dominus, eaque populo mandari nunciat, quæ eius erga se beneuolentiam conciliare poterant; quod scilicet eos tutos atque incolumes conseruasset, quasi extra teli iactũ, super alas aquilarum, ad nubes vsque euolantium, dum Ægyptij totis corporibus diuinæ iracundiæ sagittas exciperent, vt populus cogitans se Deo esse curæ, ab eóque diligi, ei sese non coactè, sed libenter addiceret, dederetque. Ideóque ante omnem terrorem, qui Decalogi promulgationem comitatus est, quique libertatem consensus minuere poterat, voluit hanc fieri legationem. Addic & promissa in futurum, Israelitas fore sibi in peculium de cunctis gentibus, in regnum sacerdotale, & gentem sanctam? quasi dicat eos speciali amore & cura prosequendos, & præ cæteris populis honorandos, vt sanctos, & electos ex omnibus, tanquam Deo consecratos.

b *Exod.* 3. 5.

Fit interpres fœderis.

CXXXV. Descendit ad populũ eique Dei mandata exponit

Ita dimittitur ex monte Moyses: & officio fidelis functus interpretis, conuocatis maioribus natu populi, & tribuum ac familiarum principibus, qui totum populum repræsentabant, & ex quorum authoritate reliqui, arbitrioque pendebant, eis Dei mandata exposuit, & simul vtrique docuit, quantus esset hic Dei fauor quamque dignus, qui non omnibus solum studijs ac laboribus, sed omnium etiam rerum iactura emeretur. Quibus auditis, nihil enim erat quod in re tam vtili, honorifica, modisque omnibus expetenda deliberando cunctarentur, responderunt vniuersi, *cuncta quæ locutus est Dominus faciemus.* Regressus est illico in montem Moyses, verba populi ad Deum referens, liberumque consensum eius in agnoscendo accipiendoque Deo in Dominum suum. Eum consensum Dominus ratum habens, legatum suum remittit ad populum sanctificandum, & parandum in diem tertium, quo die Dominus descensurus esset, coram omni plebe super montem Sina.

Acquiescit populus, & Moses ad Dominum redit.

CXXXVI Qui iubet constitui populo terminos. c *Exod.* 19. 13.

Præcepit etiam Dominus constitui terminos populo per circuitum ad montis radices, qui essent ad reuerentiam maiestatis, quasi cancelli quidam, vltra quos, mortis pœna proposita, progredi nõ liceret profano populo. Quod autem sequitur c, *cum cœperit clangere buccina tunc ascendant in montem*, difficilem habet explicationem. Nam tunc minime omnium ascendendum erat. Cum illo enim clangore buccinæ Deus descensurus erat in montem. Crediderim hanc ironicam esse permissionem, quæ ex pronunciationis modo intelligatur, quasi sub intellecta voce, *si ausint*, significans eos tunc ita territum iri, auditu & visu eorum, quæ tunc contingent, vt nullo modo tunc ausuri sint prope accedere. Vnde capite sequenti dicitur, Hebræos stetisse procul, perterritos, & pauore

Quid sit, *tunc ascendant.*

concussos

concuſſos. Nec alicoa eſt iſta orationis figura, à magna S. Prophetæ cum Deo familiaritate. Sic Philiſtæi illi, qui io ſtatione ſua erant, dicebant Ionathæ & armigero eius, *Aſcendite*, ſupple ſi audetis, & oſteodemus vobis rem. Et

1. Reg. 14. 12.
3. Reg. 22. 15.

Micheas, *Aſcende*, inquit, *in Ramoth Galaad*, quaſi dicat, non aſcendes ſi ſapis. Itaque nunquam populus, neque ante ſonitum buccinæ, neque poſt, legitur aſcendiſſe montem. Cum bis mandatis deſcendit Moſes de monte, eáque ſtudioſè executus eſt.

CXXXVII. Terrificus in monte apparatus.
a Exod. 19. 16.
b Vide An. Moſis anno 81. n. 161. & ſeqq. & 381. & 82.

Iamque aduenerat dies tertius [a], à colloquio Domini cum Moſe, idemque ſextus à menſis initio, & ab exitu Hebræorum, aut potius à ſecundo Azymorum die [b], quo manipulus ſpicarum colligebatur, quinquageſimus, *& mane inclaruerat, & ecce cœperunt audiri tonitrua, & micare fulmina, & nubes denſiſſima operire montem, clangorque buccinæ vehementius perſtrepebat.* Itaque ad terrorem omnia concurrebant, iſque ſe ab auribus, oculiſque ingerebat; vt intelligerent adeſſe eum cui ad nutum omnia famulantur, agique rem maximam, maximéque ſeriam; itaque *timuit populus, qui erat in caſtris*, neque præ timore audebat egredi è tentoriis: nedum in montem aſcendere. Eduxit ergo eos Moyſes in occurſum Dei, vt ſubditi ſolent ire obuiam principi ſuo, eique ſe ſuáque offerre. *Et ſteterunt* attoniti *ad radices montis*, inter caſtra ſua, & terminos à Moſe conſtitutos: itáque facta oportuit, ne qua res populum ab audiendo vel videndo impedire poſſet. Nec terrorum finis.

CXXXVIII. Eius ignis innoxius.
c de Præp. l. 8. c. 10.

Totus, quippe, *mons Sinai fumabat, eo quod deſcendiſſet Dominus ſuper eum in igne, & aſcenderet fumus ex eo, quaſi de fornace.* Ait Ariſtobulus apud Euſebium [c] fuiſſe hunc verum ignem, toto tamen monte innoxium extitiſſe, neque quidquam omnino conſumpſiſſe. Sicut nimirum anno ſuperiore rubus ardebat, nec tamen conſumebatur. Pergit Moſes, *eratque mons omnis terribilis*, pro quo plerique ex Hebræo notarunt dici, montem contremuiſſe.

d Pſ. 67. 9. Terræ motus.
e Hebr. 12. 18.
ψηλαφωμένῳ ὄρει.

Quod Dauid apertè confirmat [d], *Terra mota eſt, etenim cœli diſtillauerunt, à facie Dei Sinai.* Obſcurius Paulus ad Hebræos [e], *Non enim acceſſiſtis ad tractabilem montem*, id eſt contactum, ſiue quem Deus tetigerit: agit autem de hoc ipſo monte Sina. Notant enim Hebræi quandò montes diuina potentia contremiſcunt, dici à Deo leuiter tangi, ſicut chordas

f Pſ. 143. 5.

in lyra, iuxta illud [f], *tange montes & fumigabunt.*

CXXXIX Moyſes cũ Deo colloquitur.
g Exod. 19. 9. & 19.

Ad hoc ſpectaculum Iſraëlitis metu palpitantibus, Moyſes confirmatior cœpit loqui ad Dominum in totius populi conſpectu, ſic enim ait, *Moyſes loquebatur, & Dominus reſpondebat ei*; iuxta promiſſionem illam [g]. *Iam nunc veniam ad te in caligine nubis, vt audiat me populus loquentem ad te, & credat tibi in perpetuum.* Conſcenſa igitur parte aliqua montis, in qua videbatur à populo, cum Deo loqui cœpit.

A quo ſurſum euocatur.

Quæ autem verba vltro citróque dicta fuerint, Scriptura tacuit: niſi quod Dominus in ipſo montis vertice poſitus, *Moſem vocauit in cacumen eius.* Quo cum aſcendiſſet, iuſſus eſt à Domino deſcendere, & conteſtari populum, ne forte vellet tranſcendere terminos monti circumpoſitos, ad videndum Dominum: propter diuturnam videlicet Moyſis abſentiam, poſtquam deſiiſſent micare fulgura, audiri tonitrua, ex quo futurum erat vt huiuſmodi temeritas plurimæ multitudinis morte lueretur.

CXL. Rurſum dimittitur ad cohibẽdam populi curioſitatem.
a n. 156.

At Moſes diuini colloquij ſuauitate captus, reſpondet non videri neceſſarium redire ad populum, ad eum monendum iterum, ne vllo modo audeat ad montem aſcendere. Id enim eſt quod ait, *Non poterit vulgus aſcendere*, id eſt non audebat iuxta expoſitionem, quam ſupra dedimus [a] circa iſtum aſcenſum, & ſimulatam Domini permiſſionem. Perſtat nihilominus in ſententia Dominus, iubetque Moyſem rurſum deſcendere ad populum; quod ne illi graue eſſet, ſtatim ſubdit mandatum de monte repetendo, adducto ſecum Aarone fratre [b]; admonito prius non ſolum populo, & promiſcua multitudine, ſed etiam ſacerdotibus, qui alioqui ſolent accedere ad Dominum, ne ſibi licere putent tranſgredi terminos vniuerſo populo præfinitos, ne & ipſi diuinitus morte, ſuper ſua temeritate, mulctentur. Videtur quoque iuſſiſſe Moſem ad populum deſcendere, vt cum eo eſſet dum Decalogus proclamaretur. Qui autem eſſent iſti ſacerdotes, cum nondum inſtitutum eſſet Aaronis & filiorum eius ſacerdotium. Vide in Annalibus [c] hoc loco.

b id factum c. 24.
c n. 188.

CXLI. Deus ſiue Angelus intonat præcepta Decalogi.
d l. de Decal.
e Act. 7. 38.
f Gal. 3. 19.

Cum perueniſſet Moſes ad populum, eique diuinam prohibitionem inculcaſſet, Deus ad populum iuxta montem extra tentoria circumfuſum decem legis præcepta terribili & perquam ſonora voce intonuit, angeli miniſterio efformata: per quem datam eſſe populo legem, non ſolum Philo [d], ſed Stephanus [e] quoque & Paulus Apoſt. [f] tradiderunt. Moſes tamen ſæpe affirmat Deum locutum eſſe, & tradidiſſe legem populo ſuo. Nimirum Angelus, quaſi Domini legatus eius, perſonam gerit, eiuſque vice loquitur. *Hinc eſt*, ait Magnus Greg. *quod Angelus, qui Moyſi appa:uiſſe deſcribitur, modo Angelus, modo Dominus memoratur. Angelus videlicet, propter hoc, quod exterius loquendo ſeruiebat. Dominus autem dicitur, quia interius præſidens loquendi efficaciam miniſtrabat.* Locutus eſt ergo Dominus, audiente populo, decem præcepta decalogi, prout Exodi 20. recitantur.

Perterrito populo.

Quæ cum maxima, maximéque terrifica voce perſonarent, cũctus populus adſtabat admiratione defixus, audiens voces ſiue tonitrua, & ſonitum buccinæ: vidẽs ignem maximũ, è medio cuius erumpebant voces, montemque fumantem, videns lampades, ſiue fulgurãtes nubes. Bis autem iſta terrifica memorãtur, quod ſermonem Dei tum anteceſſerint, tum ſecuta ſint; quæ vero auditionem populi non impediebant, fumus, flamma, nubes, caligo, Deo loquente perſeuerabant.

CXLII. Qui rogat Deum ſecum per interpretem agere.
g Exod. 20. 18.
h c. 5. 23. 24. &c.

Cum igitur iſta terrifica, abſoluta legis promulgatione repeterentur, perterritus, ac pauore [g] concuſſus populus ſtetit procul, vel vt eſt in Hebræo *mouit ſe*, ſiue *retroceſſit*, vt ſcilicet adderet ſe in ſua tabernacula, veritus ne Deus iterum ſimili modo loqueretur. Itaque dixerunt Moyſi, *loquere tu nobis, & audiemus: non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur.* Quæ copioſius in Deuteronomio [h] à Moyſe repetuntur, vbi etiam dicitur hanc poſtulationem factam ab omnibus principibus tribuum, & maioribus natu. Reſpondit au-

tem Moyses populo, *Nolite timere, vt enim probaret vos venit Deus*, id est perterrefaceret timore salutari, nam sequitur, *& vt terror illius esset in vobis, & non peccaretis.* Maxime enim necessarius erat Hebręis istis timor, quos neque amor, neque beneficia ex eo profecta, satis ad hanc diem in officio cootinuerant. Nihilominus *accessit Moses ad caliginem, in qua erat Deus*, referens quid populus desideraret: vt scilicet Dominus Moyse internuncio vteretur; quod Deus probauit; & occasione petitionis huius promisit [a] se suscitaturum de medio populi prophetam, qui Dei nomine locuturus esset, *quem qui audire noluerit*, inquit, *ego vltor existam.* Quæ de Christo Domino dicta fuisse Petrus Apostolus [b] & Stephanus protomartyr testantur.

Promittit Dominus Christum.

a Deut. 18. 17.

b Act. 3. 12. & 7. 37.

CXLIII. Redit Moses ad populum.

Hac ipsa sermonum vice iterauit Dominus quæ dicta fuerant in Decalogo, de non excitandis alienorum duorum simulacris, sed erigendo sibi altari terreo, vel lapideo de insectis lapidibus, ad offerenda super eo populi sacrificia. Quæ breuiter Dominus locutus, remittit Mosem ad populum adhuc stantem, ante sua tabernacula, & expectantem quid Moses referret à Domino. Retulit autem probari à Domino ipsorum desiderium, seque ipso interprete ad eos vsurum, donec insignem [c] illum prophetam mittat. Et addidit *Vade, & dic eis, Reuertimini in tentoria vestra*, prandio scilicet corpora vestra refecturi. Illud autem quod illico subiicit. *Tu vero hîc sta mecum*: idem est ac si diceret, mox à reditu stabis mecum aliquanto diutius: simul enim ibi stare non poterat & adire populum, ac monere, vt se in sua tentoria referret.

c Deut. 5. 28. & 18. 17

CXLIV. Et rursus ad Deum vbi partem legis accipit.

A prandio regreditur in montem Moyses, & accepit à Deo quæ tribus Exodi capitibus [d] continentur S. Paulo ante vesperam Moyses à Domino dimittitur, sed cum mandato, vt ascendat iterum, postridie scilicet, cum Aarone & cæteris, qui capite 24. memorantur. Eadem vespera [e] narrauit Moyses populo, quæ illi dixerat Dominus, & quæ ab eis obseruari volebat. Cui respondit vna voce populus, tribuum scilicet principes, ac maiores natu, se omnia facturos, quæ Dominus imperasset. Proxima nocte Moses scripto mandauit *vniuersos Domini sermones*, quæ scilicet mandata à cap. 20. ad 24. continentur. Atqoe ita transactus est dies sextus. Septimo autem *mane consurgens ædificauit altare ad radices montis, & duodecim titulos*, iussitque primarios de populo iuuenes offerre sacrificia, & sanguinem pacificorum partim fudit super altari, partim lecto fœdere sparsit in populum: quæ matutinum tempus facile tenuere.

d 21. 22. 23. e cap. 24. 3

vers. 4.

Quæ acta die septimo.

CXLV. Id est postridie promulgatæ legis.

A prandio ascendit Moses & Aaron cum duobus filiis, & Septuaginta de senioribus Israëlis, qui videruot obiter Dominum, atque a longe, Moyses autem propius accessit; illi mox dimittuntur. Sed Moyses à Domino mandatum accipit, vt mox redeat ad diuturniorem moram, accepturus tabulas lapideas scriptas à Deo. Descendit ergo Moses cum sociis, disposuitque domui suæ ad diuturniorem moram, & fuit hic dies septimus, quo facta est confirmatio legis. Die octauo mane ascédit in Montem Moyses cum Iosue ministro suo, relictis Aarone & Hur, quasi vicariis in locum suum: ibique cum eo mansit sex diebus, die autem septimo, qui fuit decimus quartus tertij mensis, ingreditur Moses caliginem, & fuit in monte 40. diebus & 40. noctibus, comprehensis videlicet illis sex diebus in monte positis, ante quam Moses admitteretur in caliginem. Inchoantur enim hi 40. dies ab octauo tertij mensis Siuan, & terminantur 17. Tammus, qui est quartus mensis, quando Moses de monte descendit, & confregit tabulas lapideas.

Quid die octauo.

CXLVI. Cur scripto mandata lex.

Sed his breuiter decursis, & sub vnum quasi conspectum positis, nonnulla regustanda videntur. Quorum primum sit, cur scripto lex ista mandata sit. Nam Moses multiplici populi consensu legis acceptantis habito, quasi Scriba Domini, in publicas tabulas retulit initum
fœdus, ad memoriam posteritatis sempiter- 1.
nam, ad quam scripto propagaretur obligatio, quam patres pro se, posterisque suis suscipie-
bant, de prædictis legibus, iudiciisque seruan- 2.
dis. Sed & Dominus ex parte sua, Decalogum in lapideis tabulis ipse descripsit, vt me-
moriale perpetuum esset populo, initi cum Deo 3.
fœderis. Scribi etiam oportuit prædicta omnia
Dei mandata, vt in confirmationem fœderis, 4.
tam liber ipse, quam populus sanguine aspergi posset. Denique vt in manibus populi aut seniorum eius, in diuturna Mosis absentia, extaret legis exemplar, vt eam per otium recognoscere, meditari, & addiscere possent, atque in praxim, prout res ferret, reuocare: nec si delinquerent per negligentiam, obliuionem tot præceptorum causari possent.

CXLVII. Ritus confirmati fœderis.

a Exo. 24. 4

Ritus autem confirmati fœderis, quo diuina inspiratione, vel præcepto vsus est Moses hic fuit. [a] Mane consurgens ædificauit altare ad radices montis, quasi in confinio ditionis eorum, qui fœdus inibant; & altare quidem vnicum fuit, sed singulis tribubus suos cippos, titulos, vel columellas erexit, quibus impositum altare niteretur, aut quæ ipsum ornamenti vel testimonij causa circunstarent, & quidem omnia de lapidibus impolitis, vt tam lex ipsa in altari, quam temporis angustiæ in titulis illis exigebant: simulque indicabatur fœdus cum 12. tribubus ictum esse, in quo immobiliter omnes starent, quodque aduersus omnes impios, ac fœdifragos, constanter, fortiterque tutarentur. Misit deinde totidem iuuenes, primogenitos principum in quaque tribu, ad quos tunc ius sacrificandi, quasi naturalibus sacerdotibus competebat, vt ait Abul. [b] Et ratio exigebat vt in re honorifica ij eligerentur, qui iure gentium & naturæ, cæteris præstare censentur. Idem quoque probabiliter putat singulos vitulos à singulis in holocaustum oblatos, multo autem plures in pacificas victimas, si populus vniuersus particeps lætitiæ factus est.

b q 8. & 9. in 24. Exod.

CXLVIII Sanguinis aspersio.

c Leu. 1. 7. 11.

Dum autem victimæ pacificæ & holocausta iugolantur, nam sanguis quoque ex victima [c] holocausti educebatur, *tulit Moses dimidiam partem sanguinis, & misit in crateras, partem autem residuam fudit super altare*, quasi Deus quoque quem altare repræsentabat, sanguine respergendus esset, & contractu cum populo, per effusum sangoinem confirmando, obligandus esset. *Assumensque volumen fœderis, legit audiente populo*, quæ fuit ipsa legis promulgatio, cui

populus

populus iterato Deo spopondit obedientiam Moyses vero sumptum e crateribus sanguinem reperſit in populum, per tribus familiasque distinctum, siue singulas ipse obeundo, circum terens sanguinē, siue quod mauult Testat. ipse populus per turmas proprius ad altare accedebat, ibique aspersus abibat, locumque dabat alteri. Addit autem Paulus [a], in hac quam vocat primi testamēti, siue legis Mosaicæ dedicationem, hircorum quoq; sanguinem, aquam, lanam coccineam, & hyssopum ex Maiorum traditione; vt sanguis immista aqua facilius flueret, & reliqua instar peniculi lustralis essent, addidit & libri aspersionem; valet autem sanguis ad confirmationem pacti, quod mors, quæ sanguine repræsentatur, ad firmitatem testamenti.

a Hebr. 9. 18. 19. Quædam ex Paulo supplentur.

CXLIX. Visio Domini ab Aarone & filiis eius, & senioribus.

His mane patratis Moses ex Dei mandato cum fratre & filiis eius, & 70. de senioribus redit in montem, eos enim volebat Dominus aliquatenus spectatores fieri gloriæ suæ, vt populus, qui multum ex eorum authoritate pēdebat, magis magisque de Dei maiestate eruditus, eum vnum honore supremo, timoréque prosequeretur. Ascenderunt autem vsq; ad medium circiter montis, vt ait Hugo à S. Vict. & adorauerūt procul [b], vt Dominus Moysi ante mandauerat. Viderunt autem vt nonnulli putant illustrem aliquam & radiantem nubem, per quam Dominus præsentiam suam testaretur. Alij autem, & quidem probabilius, putant Deum humana forma, nimirum specie magnifici cuiusdam principis apparuisse: cum Moses, licet speciem qua visus est Dominus non expresserit, pedum tamen eius, & pauimenti, quasi strati lateribus saphirinis, meminerit: vt humanam naturam innuere videatur. Nam quod in Deuteron. [c] dicitur Israëlitas non vidisse aliquam similitudinem in Horeb, id de conferta multitudine, & visione publica, non priuata sapientum intelligendum est; quos ætas, & sapientia, ab idololatria reddebat tutiores.

b Ex. 24. 1.

c c. 4. 15.

CL. Ab ipso Mose.

d c. 33. 2.

Augustiore autem forma apparuisse Moysi existimat Caiet. ex eo quod in Deuteron. [d] scriptum est Deum apparuisse in hisce desertis locis cum sanctorum millibus, id est infinito sanctorum Angelorum apparatu. Putat etiam Pradus apparuisse magnifico in curru, quem Cherubini quatuor quadruplici specie insignes ductarent, eo modo quem vidit ac descripsit Ezechiel initio vaticinij sui. Certe Moyses plurima sibi fuisse demonstrata, quæ ad arcam & Cherubinos, totumque tabernaculum pertinebant, non obscurè significat, cum ait sibi à Deo fuisse dictum [e]. *Inspice, & fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est.* Non enim deinceps scriptum apparet quando illi, illa omnia monstrata fuerint. Subdit autem, nihil ex hac visione spectatoribus incommodi creatum esse, sed eos ad solita vitæ munera rediisse, propter illud [f], *non videbit me homo & viuet.* Absoluta porro visione, redierūt omnes in castra, ibique dixit Moyses senioribus, vt ibi expectarent, id est præstolarentur absentiæ suæ diuturniori, donec cūm Iosue, quem assumebat sibi socium, reuerteretur ad eos. Interea si quid natū esset quæstionis, ad Aaronē & Hur referretur.

e Exod. 25. 90.

f Exod. 33. 20.

CLI. Moses redit in mōtem cum Iosue.

Rebus ita constitutis, ascendit Moyses cum Iosue ministro suo in mōtem Dei, quem statim nubes operuit ac circumfudit, & ab aspectu populi secreuit vtrumque. In montis autem cacumine erat caligo, in qua latebat Dominus: prodebat tamen se per speciem ignis ardentis, inde erumpentis in altum, vt à populo cerneretur ex castris. Et erat locus aliquis, vt apparet ex 19. Exodi [a], in quo manebat Moyses, donec à Domino in montis verticem euocaretur. Illis totis sex diebus substitit, purificans animam suam à terrenis cogitationibus, & præparans ad secretiorem cum Deo communicationem. Vtrum autem impastus atque impotus, dubitatio est. Qui enim putant præter hoc sex dies Moysem 40. diebus, totidemque noctibus ibi perdurasse, etiam concedunt eum, sociumq; eius his sex diebus manna victitasse, & aqua de Horeb defluente bibisse: quia constat Mosem tantum diebus 40. ieiunasse. Verū his repugnat solennis Hebræorum, atque vniuersalis traditio, omniáque eorum calendaria, quæ tradunt decimo septimo mensis quarti, Moysem descendisse de monte, & acceptas à Deo tabulas confregisse: ex quo fit vt octauo die tertij mensis illuc ascenderit, cum Scriptura 40. tantum dies isti Mosis ieiunio tribuat & eundem numerum frequenter [b] inculcet, & nusquam 46. qui numerus, saltem in exprobratione, non fuisset à Moyse prætermissus.

a v. 19. & 20.

Vbi 40. diebus ieiunus manet.

b Deut. 9. v. 9. 11. 21.

CLII. Dominus iubet sibi confici sanctuarium.

Quoniam vero populus hic, non erat perpetuo permansurus in loco, in quo legem acceperat, sed per varias stationes ad terram Chananæorum, post multos denique annos peruenturus, voluit Dominus sibi à populo confici Sāctuarium; quo nomine Tabernaculum, Atrium, & Arca, omnisque supellex sacra continetur, quod instar esset Templi cuiusdam mobilis, in quo ipse habitaret, & quod vna cum toto populo Hebræo circumferri posset. Et vero necessarium erat vt Deum, cui sese Hebræi addixerant in populum, cui se inito fœdere consecrarant, à quo legem acceperant, cuius maiestatem, ad terrorem vsque, signis externis agnouerant, non interiore tantum cultu, sed externo etiam, qui homini corpore & animo constanti conuenit, religiosè colerent, supplicesque venerarentur. Externus autem cultus preclarum aliquem, & tamen religiosum requirit apparatum, qualem cernimus hic diuinitus imperatum. Quæ enim diuino cultui cōsecrata sunt, magni fieri, atque honorari debent, ideóque à vulgari & communi vsu secreta esse oportet, ne veniant in contemptum, & profana fiant, quod isti populo rudi, & toto externis rebus addicto, necessarium in primis fuit.

Et quamobrem.

CLIII. Populo contribuente ex triplici præda.

Vt igitur de Sanctuario, pro instituta breuitate, præcipua quæque libemus, ad eius constructionē iubet Dominus peti à populo, vt de multa pretiosa supellectile, quam ab Ægyptiis, in egressu ex Ægypto, & in eorum funere, atq; exitio corraserant, & nuper in Amalecitana victoria acquisiuerant, diuersa donaria quasi primitias Deo spōte offerrēt, ad Sanctuarium cōstruēdum. Noluit autem Dominus imponi preceptū largitionis huius, cōscius optimæ ac liberalissimæ voluntatis, quā ipsemet instillabat, & sese reipsa prodidit, cū facta promulgatione, tā effusè populus largitus est omnia, vt præconis voce debuerit prohiberi. [c] Nimirum intelligebant honorari se à quibus Deus ipse, ad cultum suum, aliquid accipere dignaretur: & æquum

c cap. 36. Exod.

esse aliquid illi sponte offerre; à quo vniuersa liberaliter accepissent, & longe plura deinceps essent accepturi; quoniam nostra ipse liberalitate neque vinci vult, neque potest.

CLIV. Arca fœderis, eiusque vsus.

Orditur autem à prima ipsa ac nobilissima parte Sanctuarij Arca fœderis, quæ quasi thronus Dei futura erat, & locus vnde oracula funderentur, ad quam honorandam, cætera quæ quoque modo Sanctuario deseruiebant, referebantur omnia: quæ denique apud Iudæos, non solum tempore peregrinationis huius, sed plurimis postea seculis, vsque ad templi & vrbis cladem, Dei vices gerebat in terris. Hanc arcam compingi iussit ex lignis Setim, quam Cedri speciem esse volunt, maxime duram atque compactam, & pene corruptionis expertem. Eius longitudinem esse voluit duos cubitos & semis, tres videlicet pedes, totidemq; quadrantes: latitudinem cubitum & dimidium, siue pedes duos cum quadrante: altitudinem autem latitudini parem. Recte porro, vt arbitror, existimat Cajet. integram plane fuisse arcam quatuor lateribus, fundo, & operculo constantem. Cum enim Dominus arcam exigit, profecto exigit integram: ideoque non magis de operculo, quam de fundo dubitandum est. Certe ex lege [a] habetur, vas quod non habuerit operculum immundum esse, quod sordibus contrahendis esset obnoxium; quidni id in arca valeat, quã ab omni immunditia lõgissimè abesse oportuit? Nam Propitiatorium pars arcæ non erat, neq; enim eadem materia cõstabat, neq; adhærebat arcæ, sed eminebat aliquantũ super eam, elatum manibus Cherubinorum, & eorum alis ex vtroque latere tectum, sic vt esset quasi sedes Domini, arca vero scabellum pedum eius. Paral. 28. 2.

Propitiatorium.

a Num. 19. 15.

CLV. Arca proprium habebat operculũ.

Quoniam vero arcam aperiri oportuit, vt in eam inferrentur, & efferentur, quæ Deus iussisset, oportuit operculum cum reliquo arcæ corpore coniungi, sed nexibus opinor aureis [b], aureáque sera; ne minor his esset honos, quam circulis, quibus circunferebatur. Ita sentit Iosephus [c], Tostatus, Cajet. Villalpandus, Emanuel Sa. Circuli autem ad Arcæ latera breuiora affixi erant, in quos vectes aureis obuoluti bracteis immittebantur: ad latera inquam breuiora, idque valebat ad dignitatem vt pars latior occurrentibus appareret: & ad gestandi commoditatem, quaternis hominibus vectibus humeros subiicientibus. Propitiatorium porro, quod dixi, à Deo iubetur fieri ex auro solido, atque mundissimo, eiusdem cum arca longitudinis atque latitudinis, propterеáque arcæ operimentum dicitur. Id sustentabatur ex vtroque latere breuiore, sicut & arca, manibus Cherubinorum, qui & ipsi aurei erant, stabantque super basim aliquam, cui arca quoq; insidebat, neque enim par est credere, eam humi deponi solitam. Manibus, inquam Cherubinorum sustentabatur propitiatorium; probo quippe eam Cherubinorum formam, quam Hieron. Pradus in primum Ezech. eleganter expressit. Neque enim alæ ad id munus erant satis idoneæ, præsertim cum ad obumbrandum propitiatorium destinarentur, ne appareret Angelus [d], qui Dei loco in aëreo corpore loquebatur.

b Vide An. Mos. 81. n. 32.
c l. 3. Ant. c. 6.

Propitiatorij materia, & vsus.

d Tost. in c. 25. q. 22.

CLVI. Mensa panum propositionis.

Sequitur mensæ designatio, in qua proponendi erant panes coram Domino, ex quo dicebantur propositionis panes: quam iubet Dominus fieri de lignis setim, sicut & arcam, parique modo laminis aureis obtegi, & quidem intra supraq; sicut arca intus & foris, sic vt nusquam ligna apparerent, ne in pedibus quidem, imo neque in vectibus. Definit Dominus longitudinem eius duobus cubitis; latitudinem vno, altitudinem cubito & semisse, vultque in circuitu eius adiungi limbum aureum, siue oram artificiosè prominentem, cui corona altitudinis palmæ, siue quatuor digitorum imponatur, vt inclusos panes contineat, & à lapsu prohibeat: quod vt facilius fieret, altera etiam corona subtilior isti imponebatur, quam Hieron. vocauit aureolam. Nitebatur hæc mensa quatuor pedibus in 4. eius angulis, in quorum suprema parte & breuioribus lateribus, erant affixi aurei circuli, in quos vectes immittebantur, ad eam cum res ferret, circumferendam. Huic autem mensæ cum vasa quædam, tum panes propositionis imponebãtur, numero duodecim, singuli à singulis tribubus oblati, duobus ordinibus distincti, altitudinis palmi vnius, ideóque in Hebræo & Chaldæo placentæ vocantur. Iosephus vult fuisse azymos, à Leuitis per singulas hebdomadas præparatos, quos deinde sacerdotes Dominu, non sine thure, offerebant. Fuisse autẽ singulos admodum magnos pondus docet, decem, aut vt aliis placet 13. librarũ cum dimidio.

Eiusque mensuræ.

Et annulj gestatorij.

CLVII. Candelabrum.

Vide plura in Annalibus [a], vbi & operosiorem candelabri fabricam explicatam reperies, ex mente præcipuè Villalpandi [b]; qui eam appositè ad Scripturæ sententiam repræsentauit, Sculptor tamẽ in lucernis eius ab authore discessit [c]. Figuram enim lucernis dedit, qua omnem vndique locum ex æquo illuminant, cum Deus voluerit, vt lumen ad mensam propositionis obuerterent, quasi lumen cœnanti Domino, vt ait Cornelius, præbituræ. Id Scriptura significat, cum ait ita ponendas lucernas super candelabrum [d], *vt luceant ex aduerso*, id est vt mensam aduersam, siue è regione positam illuminent; quod ipsum ex libro Numer. [e] apertissimum est: vbi & habetur lucernas contra boream respexisse, nimirum quia ex parte aquilonari Tabernaculi erat Mensa, in Meridiana vero candelabrum, vt distinctius habetur in Exodo [f].

a Num: 436 & seqq.
b to. 2. l. 4. c. 58. & seqq.
c cap. 61.

Eiusque lucernæ ad mensam obuersæ.

d Exod. 25. 37.

Eiusdem situs.

e cap. 8. 2.

f c. 26. 35.

CLVIII. Lucernas noctu tantum luxisse.

Etsi autem properamus, vt vides, erudite lector, non tamen omittam planè quæstionem illam, perpetuone lucerent hæ lucernæ septem, an nocte tantum. Dicimus autem ex Scriptura satis constare, nocte tantum luxisse. Cum enim Exod. 27. [g] iussisset Dominus accipi oleum ab Israëlitis, *vt ardeat*, inquit, *lucerna semper*, idque ambiguum esset, an de diebus ac noctibus accipiendum esset, an de omnibus tãtum noctibus, subdit. *Et collocabunt eam Aaron & filij eius, vt vsque mane luceat coram Domino.* Verbum quidem *luceat* abest ab Hebræo, sed à S. Hieron. explicandi causa merito additum est, ad quid enim lucerna accẽditur, vt habẽt Sept. nisi vt luceat? & cur definitur tempus, vsque ad quod lucere debeat, nisi vt intelligatur tũc extingui oportere? Sic in Leuit. [h] vbi dicitur habendũ oleũ *ad concinnandas lucernas iugiter*, in Hebræo, Græco, & Chaldæo habetur, *ad accendendas lucernas semper* siue indesinẽter, & suis perpetuo tẽporibus.

g v. 20. 21.

h c. 24. 2. 3. ver. 7.

CLIX. Ex scriptura probatur.

Hæc autẽ tẽpora habetur Exo. 30. vbi iubetur Aarõ adolere incẽsũ super altare thymiamatis

ἐπισκευάζῃ ἐξάψῃ·

mane. Quando, inquit, *componet lucernas incendet illud, & quando collocabit eas ad vesperum, vret thymiama sempiternum coram Domino.* In Hebræo, & apud Sept. in priore loco est aptare lucernas, in posteriore accendere, neque vsquam reperietur fuisse accensas mane, sed extinctas. Nam Samuel dicitur dormisse in templo, *antequam lucerna extingueretur*, cum vocatus est à Deo, quæ periphrasis est noctis, in qua ardebant lucernæ, quæ nondum erant extinctæ, quod nondum aduenisset mane. Sic rex Abia exprobrans exercitui Ieroboami defectionem à Domino, & cultum idolorum [a], *Est*, inquit, *apud nos candelabrum aureum, & lucernæ eius, vt accendantur semper ad vesperam.* Cur non dixit mane, & vespere, sicut de oblatione holocaustorum proxime dixerat? De accensione autem matutina nulla vsquam mētio, quia tunc extinguebantur, & aptabantur, vt sine mora vesperi accenderentur. Vt autem nulla esset ratio, cur noctu potius, quam interdiu lucerent, præceptum Domini instar omnis rationis habebat. Clarum tamen est tabernaculum admisisse lumen, per velum anterius reflexum, & aliquo vsque eleuatum, quo penitus nocte carebat.

a 2. Paral. 13. 15.

CLX. Altare thymiamatis.

Exposito candelabro transit Scriptura ad Tabernaculum, quod differre possumus, dum reliquam eius supellectilem expediamus. Sequitur igitur altare thymiamatis, quod mediū erat candelabrum inter & mensam, in citeriore parte tabernaculi, quod Dominus iubet fieri *de lignis setim, habens cubitum longitudinis & alterum latitudinis, id est quadrangulum, & duos cubitos in altitudine, cornua ex ipso procedent*, quod significat huius altaris cornua non fuisse adiectitia; sed ex eodem ligno eminentia. Nimirum ad quatuor altaris angulos quatuor tigilla erecta erant, quæ in imo pedum officio fungebantur, in summo in cilindri formam acuebantur super altare, quæ dicuntur illius cornua: inter quæ erat focus siue craticula, in quam prunæ ardentes immittebantur, & super eas thymiama. Quidam tamen ipsi craticulæ imponunt thuribulum æneum, in quo prunæ arderent, vnde si quid desiliret, in craticulam excauatam caderet, quod vereantur ne aurum igne liquesceret, erat enim aurea vel auro tecta; sed irrito, vt arbitror, timore; siue quia non ardebat perpetuo ignis in eo altari, sed bis quotidie tantum, & ad breue tempus; siue quia modicus ignis sufficiebat exurendo thymiamati; siue denique quia aurum, non minus quam æs, resistit igni.

An haberet thuribulum.

CLXI. Eius constructio.

Quatuor porro illa tigilla, quibus altare sustentabatur, transuersis tigillis, quæ erectis per incastraturas immitterentur, supra infraque connectebantur ad firmitatem. Inde totum opus asseribus primum setinis, deinde laminis aureis operiebatur: postremo aureola corona per gyrum totius altaris, quadrata forma circunducebatur. Vt autem circunferri posset, in duobus lateribus oppositis infixi sunt annuli aurei, sub medium altitudinis altaris, in quos immitterentur vectes auro tecti. Iam vero situs huius altaris satis perspicuus est apud Mosem [b], ait enim positum contra velum, quod pendet ante arcam fœderis nimirum inter candelabrum & mensam panum, in ea parte tabernaculi, quæ dicitur Sancta. Obscurus autem est situs eius apud Paulum [a], qui altare hoc, quod vocat thuribulum aureum, eodem in loco quo arcam fœderis, & propitiatorium, nimirum post secundum velum in sancto sanctorum collocat, sed popularis est ille, loquendi modus Apostoli, in quo habenti vox diuersimode sumitur, propriè, cum de arce testamenti loquitur, minus propriè cum de altari thymiamatis, quod peculiariter suffumigando oraculo destinatum erat. Vsui porro fuit hoc altare bis quotidie. Incendebatur enim in eo mane sub auroram thymiama, eodem tempore quo extinguebantur lucernæ, & aptabantur in vesperam; & rursum vespere, quando eædem lucernæ accendebantur, vt tota nocte lucerent.

b Exo 30. 6. & 40. 24.

a Ad Hebr. 9. 3. 4.

Eius circuli situs, & vsus

CLXII. Altare holocaustorum, eiusque constructio.

Huic altari adiungamus alterum, quod erat holocaustorum [b]. Materia illius prima erant ligna setim, sicut & reliquæ sanctuarij supellectilis; altera erat æs, quo vndique vestiebantur ligna, contra vim ignis, & aëris iniurias; erat enim perpetuo sub dio hoc altare. Tribus cubitis assurgebat è terra, vt sine difficultate sacerdotes in eo imponerent victimas, neque gradibus ad illud, contra Dei præceptum, opus foret. Extendebatur autem in longum ac latum per quinos cubitos, ita vt totus eius ambitus esset triginta pedum. Nec alia fuit ratio cornuum huius altaris quam præcedentis, sed proportione seruata magnitudinis, obelisci eius è tigillis in altum assurgentes, quæ vocantur altaris cornua, & crassiores esse debuerunt, & longiores. Iam craticula reticulata, quæ in medio altaris erat, sic intelligenda est, vt tota altaris moles per medium altitudinis secaretur, cuius pars superior altaris nomen retinebat, inferior craticula dicebatur, quia gestando reti æneo potissimum facta fuerat, eratque quasi basis altaris, supra quam ipsum altare insidebat, sed ita vt craticula ipsum altare indueret, vt in calamaria theca inferior pars induit superiorem, vide huius altaris imaginem in Annalibus [c].

b Exod. 27. inf. & 38. c. 35. 36. & c. 39. 39.

Quomodo craticula eius in medio.

c tom. 2. p. 231.

CLXIII. Cui vsui eius rete æneum.

Super summum huius craticulæ expansum erat æneum rete, pertingens ad mediam altaris altitudinem, vt esset quasi solum, super quod ignis & ligna, & victimæ imponerentur. In quatuor porro externis angulis huius craticulæ, paulò infra æneum rete, affixi erant quatuor annuli ænei, in quos vectes immittebantur, vt vna eademque opera, tam craticula, quam altare illi impositum circumferrentur; neque enim alios annulos habuit altare, per quos deferri posset, vt Hugo à Sancto Victore [d] obseruauit. Quoniam vero in perpetuo incendio periculum erat ne æneæ laminæ concalefactæ colliquescerent, vel inclusas ligneas tabulas accenderent, atque consumerent, intra ipsa latera altaris, quidam parietes ab ima ad summum è terra argillosa, vel ex lateribus, aut lapidibus impolitis extructi erant vt essent quasi aliud altare terreum vel lapideum in altari æneo inclusum, vt illi præcepto eadem opera satisfieret [e], *Altare de terra facietis mihi.*

d In c. 27. Exod.

Altare de terra.

e Exod. 20. 24.

Erat itaque hoc altare instar exiguæ fornacis quadratæ, bipertitò per æneum rete diuisæ, cuius pars superior ignem intra suam cauitatem, ligna, victimasq; exurendas acciperet; inferior

Altare instar fornacis.

autem vsque ad terram vacua fauillam exciperet, cineresque defluentes, quæ per ostiolum auferrentur, per quod aër subintrans igni fouendo seruiret.

CLXIV. Labrum æneum. a Exod. 30. 18. b cap. 38. 8.

Reliquum est in hac sacra supellectili, vt minora vasa mittamus, labrum æneum [a], quod Hebræi concham, Græci, lutherem vocant, quod factum fuisse dicitur [b] *de speculis mulierum quæ excubabant in ostio tabernaculi.* Erant hæc specula ænea, quibus olim viæ mulieres, quæ vanitati remisso nuncio, cultui Dei sese addicebant, & instrumenta quibus mundo seruierant, Deo consecrabant. Quanta illius esset capacitas traditum non est: de vsu autem eius ita differit Dominus. *Facies & labrum æneum cum basi sua ad lauandum.* Et mox; *& missa aqua lauabunt in ea Aaron & filij eius manus suas ac pedes, quando ingressuri sunt tabernaculum testimonij, & quando accessuri sunt ad altare, vt afferant in eo thymiama Domino, ne forte moriantur.*

Eiusque vsus.

Pedes lauabant, quia nudis pedibus per tabernaculum ministrabant. Abulensis ait ibi quoque abluisse intestina pecorum immolandorum. Hæc ablutio vt commodè fieret, in concha siue labro defuerunt esse emissariæ fistulæ cum suis epistomiis, per quas educeretur aqua cum liberet in vsum diuersorum. Debuit & ad basim conchæ esse peluis ingens, in qua plures per orbem simul ablui possent, vel abluere victimas, moxque aquam sordidam effundere.

& situs.

Eius locus erat atrium sub dio, vt possent ablui, priusquam ingrederētur in Tabernaculum. Sic enim legimus. *Ponesque illud inter tabernaculum testimonij, & altare*, holocaustorum videlicet, quod in atrio quoque erat, sed vicinius populo, labrum autem propius oraculo.

CLXV. Partes tabernaculi geminæ.

Absoluta supellectili Tabernaculi, de ipso breuiter dicamus, iuxta ea quæ habentur Exodi 26. Constabat ergo tabernaculum duabus partibus, vna molliore, ex cortinis seu velis, sagis & pellibus, quæ propriè ipsum tabernaculum conficiebant, & tabernaculum in textu vocantur: altera solidiore, ex tabulis setinis erectis per tria latera, & aptè inter se connexis, ipsique tabernaculo firmiter sustentando destinatis.

Eiusque cōstructio.

Vt autem res ipsa sit apertior; statuendum est quoddam quasi septum, tribus parietibus ligneis constans, duobus longioribus 30. cubitorum singulis, vno versus austrum, altero versus aquilonem, tertio breuiore decem cubitorum, qui ab occasu prædictos duos longiores claudat, parte orientali apertè remanente. Hoc septum quaternis quasi velis Dominus operiri iussit. Primo byssino preciosiore, altero cilicino, tertio de pellibus arietinis, postremo de pellibus hianthinis tassorum, vt est in Hebræo.

CLXVI. Quatuor eiusdem vela, primū & eius amplitudo

Primum fuit ex linea tela contextum, cuius stamen byssus tenuissima, sed ad firmitatem retorta, cui vario subtegmine coloris hyacinthini, purpurei & coccinei, opere phrygionico illusum erat, ad Cherubinos alatos repræsentandos: eius telæ latitudo quatuor cubitorum erat, longitudo 28. sed decem telarum latitudines assutæ erant, vt fieret ingens quoddam velum 40. cubitorum, qui respondebant toti longitudini huius septi, illi autem 28. latitudini eiusdem.

Alterum cilicinum.

Alterum velum fuit ex tela quæ dicitur cilicina, ex pilis caprarum texta, quam quidam interpretantur *du camelot*, alij *de l'estamine.* Et hoc velum erat priore amplius, nam vndecim sagis, siue telis quaternos cubitos latis constabat, ideoque 44. cubitis longum erat, latum autem 30. Itaque cum primum velum à parte meridiana & aquilonari terram non attingeret, vno cubito quauis ex parte deficiente, hoc cilicinum terram vtrimque tangebat. Sed longitudo eius attrahebatur duobus cubitis ad frontem tabernaculi, totidem etiam cubiti à parte occidentali humi iacebant.

Tertium & quartum ex pellibus.

Cætera duo tegmina ex pellibus coagmentata erant; ptius ex pellibus arietinis rubricatis, quas vulgo dicimus *de marroquin*: posterius ex taxorum pellibus violacei coloris, quod quia postremum erat tabernaculi totius operimentum aduersus omnes cœli iniurias, crassum fuisse videtur. Loogitudines ac latitudines horum operimentorum Scriptura prætermisit: sed ratio postulat vt tabernaculum vndique operirent, quia vodique decuit ab aëris incommodis protegi. Et cum superiora duo vela bipertito diuisa essent, hæc arbitror diuisione caruisse.

CLXVII. Tres eius lignei parietes. a l. 3. ant. c. 5.

Quod attinet ad tres illos parietes ligneos, quibus hæc vela sustentabantur, ij compositi erant ex asseribus setinis, longitudinis decem cubitorum, latitudinis vnius cubiti cum dimidio, crassitudinis vero 4. digitorum [a], vt ait Iosephus. Duo parietes ad austrum & boream tricenorum cubitorum erant, & 20. asseribus constabant. Tertius paries, qui contra occasum tendebatur denis cubitis in altum latumque extendebatur, quanta fuit latitudo totius spatij interiecti. Et senis quidem asseribus constabat hic paries, qui quoniam nouem tantum cubitis extendebatur, deerat cubitus vnus, qui bipertito diuidebatur in duas tabulas arctiores, quæ vtrumque angulum aptè, firmiterque connectebant. Nam in tabularum crassitie, præsertim angularium, duæ incastraturæ fiebant ex vna parte, quæ sunt cauitates io ligno, ex altera totidem cardines, siue manus, vt ab Hebræis vocantur, quæ in huiusmodi cauitates immiterentur: vulgo dicimus *tenons & mortaises.*

CLXVIII Binæ tabularum bases earumque dispositio.

Singulis tabulis subiectæ erant binæ bases argenteæ, quæ ex superiore parte erant excauatæ, vt in earum cauitates, tabularum inferni cardines sese induerent, ex inferiore vero planæ, vt humi commodè insiderent. Est autem verisimile hasce bases omnes ad maiorem ornatum ac firmitatem, sese ad latera cōtigisse, vt quasi vna quædam esset basis triginta cubitorum lōgitudinis, & vnius fortasse latitudinis, vt suis diuisæ sectionibus, & facile ferri, & tractari sine offensione possent.

Circuli aurei & vectes.

Ex quo illud etiam commodi existebat, nihil vt esset sub erectis tabulis vacuum, nulliusque aditus per foramina soricibus, lacertis, aliisue animalculis in tabernaculum pateret. Iussit quoque Dominus singulis parietibus vel tabulis affigi circulos aureos, in quos vectes immitterentur, non vt iis tabernaculum circumferretur, sed vt cùm erectum esset, firmius totum stabiliusque consisteret. Certa autem atque ideonea erat distantia circulorū & vectium, vt verbi gratia annuli, circuliue duo io tabularū extremis; reliqui in æquali à medio extremoq; distātia ponerētur.

Vectes vero quatuor in quatuor ordinibus circulorum, quintus in medias ipsas tabulas sine circulis immitteretur, vt recte Arias Montanus expressit, & ex Hebræo textu Emanuel & Mariana notarunt.

CLXIX. Tabernaculũ intus tantum auro tectum. a l. 3. Ant. c. 5.

Dubium autem est an totum tabernaculum omnesque eius tabulæ, intus & foris auro tectæ fuerint. Respondeo, id Scripturam non explicare, Iosephum [a] autem affirmare tabernaculum laminis aureis intus & extra fuisse conuestitum: cui Scriptura videtur fauere, quæ circulos aureos exigit, & vectes ipsos laminis aureis obtectos fuisse tradit. Non minus autem honoris debitum videtur tabulis, quam vectibus & annulis. Nihilominus existimo Tabernaculum intus duntaxat fuisse aureum. Et sane vereor vt tantum auri apud Hebræos in deserto inueniri potuerit, vt præter tot aurea vasa minora & coronas, & altare aureum, & arcam fœderis auream, & propitiatorium ex auro purissimo, & Cherubinos aureos duos, & candelabrum centum & viginti quinque librarum auri, & mensam, & columnas nouem auro tectas, & aurea capitella totidem, tanta tabernaculi moles bis aureis laminis obtegeretur. Deinde cum exterior tabernaculi facies nusquam pateret, sed quatuor perpetuo velis tecta esset, videtur significare Scriptura internam tantum tabernaculi faciem aureis laminis coruscasse. Idque ex eo confirmari potest, quod in primo velo byssino, aurei annuli positi sunt, in secundo autem ænei, quia illi videri poterant ab existentibus in tabernaculo, isti autem infra supraque tecti erant.

CLXX. Circuli & vectes in parte interiore collocati.

Quoniam ergo circuli tabularum iubentur ex auro fieri, & vectes omnes auro tegi, consentaneum est rationi tam circulos quam vectes ex interiore parte tabernaculi fuisse collocatos, vbi auro omnia collucebant, non foris vbi inutilis esset ornatus eorum. Intus autem quaterno totius tabernaculi circunductu, ornatui tabularum seruiebant, & firmitati. Quaterno inquam circunductu, quoniam quintus vectis per medias adactus tabulas circulis non indigebat, neque aureo integumento. Nam de hoc vecte medio, sic habetur in Hebræo [b]. *Et vectis medius in medio tabularum pertransiens à fine ad finem.* Et rursum alibi [c]. *Et fecit vectem medium ad penetrandum in medio tabularum ab extremo ad extremum.* Eodemque modo habetur apud Septuag. & Chaldæorum paraphrastem. Videtur autem hic vectis, sicut & cæteri ex multis partibus coagmentatus, vt in disjungendis incastraturis, cum emigrandum erat, ex suis etiam pixidibus facile educerentur.

b *Exod.* 26. 28.
c & *c.* 36. 33.

CLXXI. Velum & 4 columnæ ante Oraculum.

Iussit quoque Dominus confici vela duo, prius quod sanctum à Sancto sanctorum diuideret, huic decem cubitos accipiens, reliquis viginti Sancto relictis: posterius claudebat Tabernaculum, & ab atrio secludebat. Illud ex eadem materia constabat, quo primum velum byssinum, ex eoque pendebat laqueolis in aureos illius annulos insertis. Expansum autem erat ante columnas quatuor Setinas, quarum capitella erant aurea, ipsum corpus inauratum, & bases argenteæ; ijsque velum hoc sustentabatur, si forte ventus ab oriente effusus illud perflaret, & ventilatum, arcam fœderis & propitiatorium cum Cherubinis nudaret. Sustentabatur ijsdem columnis pondus velorum, quæ totum tabernaculum tegebant, ideóque capitellis suis tabularum altitudinem æquabant. Ita porro dispositæ erant, vt per earum interuallum Pontifex cum ornatu suo oraculum adire posset. Posterius velum, alteri omnino simile atque par, quinque columnis innitebatur, in quorum capitellis erant vncini, quibus hoc velum appendebatur. Erant autem ita dispositæ, vt duæ vtrimque adhærerent initijs tabulatum, reliquæ tres ita consistebant, vt quatuor aditus in Sancta Sacerdotibus præberent. Et de Tabernaculo hactenus, transeamus ad Atrium.

Velum & 5 columnæ ante Sanctum.

CLXXII. Atrij capacitas & columnæ 60.
a *Exod.* 27. 9. & *seqq.*
b *l.* 3. *de vita Mos.*

Id centum cubitis patebat in longitudine [a], in latitudinem quinquaginta. In eius medio stabat tabernaculum, quod distabat quidem, vt ait Philo [b], æquali spatio à tribus septi partibus, videlicet à lateribus, & à tergo, id spatium erat viginti cubitorum. Quod vero circa vestibulum erat reliquum, quo capacius esset sacrificiorum, amplius patebat per integros quinquaginta cubitos. Claudebatur autem totum hoc atrium velo byssino quod columnis 60 sustentabatur, quarum 20. australi lateri, totidem boreali deputantur, denæ autem ortui & occasui. Sed in ijs digerendis plerique decepti sunt, vt in Aunalibus [c] demonstrauimus. Oportet autem, vt numerum & situm columnarum, quem habet Scriptura retineamus, vt vnam & viginti columnas ad austrum, totidemque ad aquilonem constituamus, tum nonenas in ortu & occasu, & sic nulla bis numerabitur, & 60. intercolumnia reperientur, & in occasu hinc & inde quindeni cubiti cum ternis columnis, & in medio introitu atrij viginti cubiti, ingressui hominum, & victimarum destinati, cum 4. columnis, vt scriptura postulat, constituentur, prout in imagine depingi curauimus.

Earum dispositio.

c *A. Mos.* 81 *nu.* 507. & *seqq. Imago p.* 231. *reperitur in prima editione.*

CLXXIII Cingebatur velis, eorumque altitudo.

Cingebatur igitur hoc atrium velis & columnis: vela erant plurima, incertæ quidem longitudinis singula: omnia tamen in quatuor lateribus ad trecentos cubitos extendebantur, altitudo quinque cubitorum vbique fuit. Eruntque hæ cortinæ omnes byssinæ, ex bysso retorta & candida, excepto medio spatio lateris orientalis ad viginti cubitos. Hæc enim vela quatuor, quæ alij quinque credidere, è bysso quidem erant [d], sed varijs coloribus, plurimóque artificio opere phrygionico illusa, sicut & totum velum primum tabernaculi. Præscripta vero est hæc altitudo diuinitus, vt populus extra atrium, tabernaculum, quod erat duplo altius, aliquo modo videre posset. Nec fuit cortina hæc humilior, ne quisque omnia facile videre posset, quæ toto in atrio gerebantur, sicque necessaria rudi populo reuerentia minueretur. Erant porro vela omnia immobilia, quãdiu in eadem mansione moras trahebant, exceptis ijs, quæ erant in introitu. Et sursum quidem columnarum capitellis, vel vncinis in eis affixis alligabantur, infra vero earundem basibus.

d *Exo.* 26. 1 & 27 16.

CLXXIV Columnarum situs, materia, ornamẽta.

Columnas intra septum & vela omnes merito appingunt. Nam quæ in tabernaculo sunt eundem habent situm, vt vela à columnis, contra ventum irruentem, sustententur, & orna-

tum atrio præbeant; qui interiori potius domui, quam exteriori congruit. Materiam columnarum dubiam Scriptura reliquit. S. Hieron. ambiguitatem sustulit [a], easque æneas fuisse dixit, sicut & Iosephus [b]. Et quidem non ea solido, sed ex crassiore ære fuisse crediderim, vt gestationi consuleretur, & firmitati. At quid faciemus editioni Hieronymi, in qua habetur *omnes columnas atrij per circuitum vestitas fuisse argenteis laminis, capitibus argenteis, & basibus æneis*? Respondeo nullam esse de basibus, aut capitellis controuersiam; de Scapis autem columnarum, ex Hebræo, Græco, & Chaldæo intelligitur, eos cincturas habuisse argenteas, id est angustis argenti bracteis spirarum aut zonarum in morem cinctas fuisse, non totas argento tectas. Sed de his hoc loco satis.

a Exod. 38. 10.
b l. 3. Ant. c. 3.
Exod. 27. 17.

CLXXV. Vocatio Aaronis & filiorum ad Sacerdotium.

Explicato porro tabernaculo, & circumfuso atrio, & omni prope eius supellectile breuiter descripta, ad eiusdem Sanctuarij mobilisve templi ministros conuertenda est cum Scriptura [c] narratio; in qua primum occurrit Aaronis & filiorum eius vocatio ad Sacerdotium per hæc verba, *Applica ad te Aaron fratrem tuum, cum filiis suis, de medio filiorum Israel, vt Sacerdotio fungantur mihi.* Quo autem modo consecrandi essent, deinceps explicatur [d]. Et quoniam ineundi prius erant vestibus sacris, præsertim Pontifex, ab ijs ducit initium. Et primum occurrit superhumerale, sic enim vertit Hieron. ἐπωμίδα Septuag. interpretum, Hebræi Ephod appellant, quæ vox pallium, atque extimam vestem reliquis superinductam significat. Et quia bipertitum erat, & pars vna humeros, altera pectus tegebat, ideo à Philone [e] textum pectorale thoracis specie, à Iosepho pectoris idumentum [f] appellatur. Iungebatur autem [g] pars anterior posteriori in summitate vtriusque humeri, per vittas varij coloris, quibus & gemmæ duæ illigabantur, quas Septuag. Smaragdos, Iosephus Sardonicas vocat, mira pulchritudine & magnitudine, vt in singulis sex nomina Patriarcharum insculpi possent.

c ca. 28. Exod. 1.
Eorum vestes.
d ca. 29.
Ephod.
e ὕφασμα θωρακοειδές.
f ἔνδυμα τοῦ στέρνου.
g Exo. 28. 7.

CLXXVI. Eius materia & forma.

Materiam huius Ephod sic Scriptura tradit. [g] *Facient autem superhumerale de auro, & hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta, opere polymito.* Quæ Hieronym. [h] ad Fabiolam sic explicat. *Auri laminæ, id est bracteæ mira tenuitate tenduntur, ex quibus secta fila torquentur, cum subtegmine trium colorum, hyacinthi, cocci, purpuræ, & cum flamine byssino, & efficitur palliolum miræ pulchritudinis, perstringens fulgore oculos*: Sic ipse. Fila videlicet aurea, cum sericis trium colorum artificiose in subtegmine variebantur, vt flores, aliæque figuræ effingerentur. Non fuit amplum, neque laciniosum hoc vestimenti genus, sed arctum, vnde Philo thoracis specie, Hieronymus pallioli, Iosephus tunicæ specie fuisse dicit, eique manicas tribuit, quas ceteri partim sustulerunt, partim omiserunt; idem longitudini eius cubitum tribuit, alij ad vmbilicum fere, demittunt vtrimque, vt baltheo præcingeretur. Limbum habuit latitudinis cuiusdam totam Epomidis oram ambientem, quem texturam vocat Hieronymus, in vulgata, quod non aliunde ei assueretur; vt solent aurei vel serici limbi, sed simul cum veste texeretur: cui & teniæ quoque ad latera sub axillis apponebantur, vt anterior pars posteriori adstringeretur.

g c. 28. 6.
h l. 3. ep. 128.

CLXXVII. Et gemmæ humeris impositæ.

Huius superhumeralis duo præcipua erant ornamenta, Gemmæ, & Rationale. De Gemmis hæc habet Scriptura. [a] *Sumes duos lapides onychinos, & sculpes in eis nomina filiorum Israel, sex nomina in lapide vno, & sex reliqua in altero, iuxta ordinem natiuitatis eorum. Opere sculptoris, & cælatura gemmarij, sculpes eos nominibus filiorum Israel, inclusos auro, atque circundatos.* In hoc duodenario numero Leui non est prætermissus, nec Ephraim & Manasse positi, sed eorum loco Ioseph pater eorum. Nam Leui non excludebatur à numero, neque Ephraim & Manasse inserebantur, nisi cum de sortibus & possessionibus agebatur, vt rectè notauit Abulensis [b]; nam Leui nullam habebat, & Ioseph habebat duas. At in re diuina naturalis ordo natiuitatis seruabatur, ad quem filij Ioseph non pertinebant.

a Exo. 28. 9.
b q. 10. in c. 28.

In quibus inscripta nomina 12. filiorum Iacob.

In priore itaque lapide, qui scapulæ dexteræ insidebat, tres insculpti erant versus, in quorum singulis duo nomina sculpta erant, in primo Ruben & Simeon, in altero Leui & Iudas, in tertio Dan & Nephtalim. In posteriore Sardoniche ad læuam, in tribus item ordinibus erant Gad & Aser, Issachar & Zabulon, Ioseph & Benjamin. Qui ordo etiam in Rationali seruatus est, ad quod nos res ipsa deducit.

CLXXVIII. Rationale eiusq; materia forma.

Alterum ergo Epomidis ornamentum, fuit quod Græci Logion, Latini Rationale, Hebræi Hosen, siue Essen vt habet Iosephus, id est pectorale, additur *iudicij*, siue quod Pontifex iure dicundo eo vteretur, siue quod à Pontifice eo induto, de diuina voluntate iudicium ferre poterat. Materia eius eadem quæ Ephodi fuit, de forma, *Quadrangulum*, ait Dominus [c], *erit & duplex, mensuram palmi habebit, tam in longitudine, quam in latitudine.* Ergo quadratum erat & duplex, ne facile rumperetur, & facile sine ruga pondus inclusarum auro gemmarum ferret. Ex quo etiam minus probabilis fit lacuna Iosephi in superhumerali, quam in Annalibus [d] refutauimus. Rationalis huius duo erant ornamenta præcipua, alterum ex duodecim pretiosis lapidibus, alterum ex aureo circunquaque apparatu. *Pones in eo*, ait Scriptura [e], *quatuor ordines lapidum. In primo versu erit lapis Sardius, & Topazius, & Smaragdus*, in quibus singulis singula erant nomina filiorum Iacob, nimirum Rubenis, Simeonis & Leui, iuxta ordinem paulo ante descriptum. In secundo versu Carbunculus, Saphirus & Iaspis, & in ijs Iudas, Dan, & Nephtalim. In tertio Ligurius, Achates, & Amethystus, in quibus sculpti Gad, Aser, & Issachar. In quarto Chrysolitus, Onychinus, & Berillus; ibique Zabulon, Ioseph, & Benjamin.

c Exod. 28. 16.
d Nu. 517.
& ornamenta, ex pretiosis lapidibus.
e Exod. 28. 17.

CLXXIX. Ei aureo apparatu catenularum, annulorum, &c.

Aureus apparatus Rationalis positus erat in catenulis, annulis, vncinis, & palis, quibus singuli lapides inclusi erant, Catenæ non simplices erant à Sardoniche humerali, vsque ad Rationale, sed duplices, sic vt à summo humero ad pectus descenderent, ibique ad annulum rationalis insertæ, redirent ad locum vnde descenderent, vbi vncinis, qui in palis Sardonycharum affixi erant, insererentur. Et si au-

tem pendebant hæ catenæ ex sardonicharum palis: tribuuntur tamen Rationali, quia ad illud sustentandum factæ erant. Manebat ergo Rationale suspensum ante pectus Pontificis, vt in terram defluere non posset, sed prouidendum etiam fuit ne fluctuaret, dum Sacerdos sacris operando, se aliquam in partem inflecteret. Cui incommodo prouisum fuit, infixis duobus annulis in duobus angulis inferioribus Rationalis; & rursum totidem aliis, ad latera Ephod, ipsiusque Pontificis affixis, prope baltheum, qui, inserta in vtrosque annulos vitta hyacinthina, connecterentur; sicque Rationale immobiliter tam supernè per catenulas, quam infernè per vittas superhumerali adhæreret.

ad retinendum Rationale.

CXXC. Vrim in eo erat, & Thũmim.

Superest huius Rationalis vsus, ad quam pertinent decantata illa Vrim & Thummim, id est doctrina & veritas, interprete Hieron. vel vt alij, illuminationes & perfectiones. Et multi quidem insigni eruditione interpretes, censuerunt Vrim & Thummim nihil aliud fuisse quam præditos lapides pretiosos, quos in Annalibus accuratè refutauimus [a], quod id non parum, ad rem obscuram illustrandam, valeret. Existimamus autem hæc ipsa verba Vrim & Thummim, siue scripta, siue sculpta fuisse in Rationali, sicut in Tiara Pontificis scriptum fuit, *Sanctum Domino.* D. certe August. [b] in quæst. in Exod. ait. Difficile quidem esse inuenire in quali re vel metallo poneretur super Rationale, *demonstratio & veritas*, posse tamen intelligi litteris imposita super λογεῖον. Non dubitat August. scriptas fuisse has voces in Rationali, sed de metallo aut materia dubitat, cui inscriptæ fuerint. Hugo à S. Vict. putat scriptas in textura ipsius Rationalis. Eádem fuisse Philonis sententiam, & aliorum Hebræorum docemus in Annalibus. Quæ est etiam Bellarmini, & Cornelij à Lapide opinio, atque adeo Ruperti, Cyrilli, & Comestoris.

a an. 535. & seqq.

Rationali adscriptæ voces.

b q. 117.

loc. cit.

CXXCI. Ad latera perpẽdicularia 12. lapidum.

Cum autem Rationale duplex esset, dubium est intus ne inclusæ essent eæ voces, an propositæ foris. Existimo foris fuisse descriptas tum quia intus inclusæ non haberent eum vsum quem intendebat Dominus, monendi Pontificem, sicut positæ in conspectu: tum quia foris seruiebant etiam ad ornatum. Erant enim, vt ait Bellarminus, scriptæ litteris aureis in medio Rationalis. Et poterant vtique in medio, & in lateribus, variis exarari, ac depingi modis, cum satis spatij in palmi amplitudine suppeteret, quamuis singulæ gemmæ haberent instar auellanæ maioris. Crediderim tamen in lateribus dextro potius & sinistro, quam superiore vel inferiore fuisse descriptas. Nam cum Rationale esset æquilaterum, ordo rectus minus occupabat spatij quam perpendicularis quippe in illo terni erant lapides, in isto quaterni. In vno itaque latere ad perpendiculum scriptum fuit *Vrim*, in altero illi respondente *Thummim*: idque vel in tenui lamina vtrimque extensa, vel sine lamina, in ipso textu Rationalis opere plumario.

CXXCII. An eorum fulgor futuri prænuncius.

c A. Mosis 80. n. 44. 45. & seqq.

Fuit & alius quidam vsus Rationalis [c] ad futura diuinitus prænoscenda, vel ad iudicandum aut monendum, idque non per supernaturalem quendam lapidum fulgorem, quem à Iosepho fictum in Annalibus docuimus, eundemque tam interrogantibus, quam respondentibus prorsus inutilem. Sed Dominum quærenti Pontifici prædixisse futura, aut ab rogata respondisse, dum Ephod & Rationale indutus, eum siue suo, siue alieno nomine consuleret: ita vt Ephod & Rationale essent non instrumentum, sed causa moralis, vel conditio, sine qua non fieret hoc reuelationis genus. Et tamen etiam eo adhibito non fiebat aliquando reuelatio, prout diuino numini collibitum fuisset. Nam in primo Regum dicitur Dominum non respondisse Sauli, *neque per Sacerdotes, neque per Prophetas.* Pro Sacerdotibus, legitur in Hebræo Vrim. Si quæras quomodo id fieret: Audiebatur, inquit Del-rio, à Sacerdote sic induto interna quædam, vel externa quandoque locutio, vel oraculum, quod ipse postea interroganti manifestaret. Qui tamen reuelationis modus, alius erat ab eo, qui ex Propitiatorio fundebatur. Nec plura de Ephod & Rationali hoc loco, etsi re accuratiore cognitione digna; quia non plura requiere videtur Epitome, ad commonendum potius, quam ad docendum destinata.

Ephod & Rationale causa moralis reuelationis.

CXXCIII Tunica pontificia eius nomina.

Sequitur Pontificia tunica hyacinthina: quam Hebræus pallium, Chaldæus interulam, Septuag. & Philo in vita Mosis ὑποδύτην, siue subuculam vocant: quòd scilicet sub Ephod, & super strictam tunicam gestaretur. Iosephus χιτῶνα, sicut & Philo lib. de Monarchia appellarunt; nec desunt qui prætextam nominent, & supparum. Materia erat hyacinthus, siue sericum hyacinthinum, vt ait Cajet. aut lana violacei coloris, vt alij malunt, qui color cæruleus quoque dicitur, & aëreus, & suauerubentis hyacinthi.

& forma.

Quod ad formam illius attinet, omnes Iudæi Pontificis, quæ circumferuntur imagines, hanc tunicam ad mediam ferè tibiam producunt, puto, vt alteram tunicam interiorem, quam vocant ocellatam, oculis exhibeant. Etsi autem in textu Mosaïco eius longitudo non definitur. Sapiens tamen, & Septuag. eosque secuti Philo Iosephus, aliique antiqui, & recentiores talarem fuisse asseuerant. Certe in libro Sapientiæ [a], vt cæteros omittam, *vestis poderis* Aaronis celebratur, *in qua totus erat orbis terrarum.* Septuag. quoque interpretes, ὑποδύτην ποδήρη, id est tunicam ad pedes vsque promissam vocant. Lorinus tamen quasi vtrosque concilians ait, quamuis talaris dicatur, non adeo tamen longam fuisse, vt aliam interiorem tunicam æquaret, nisi prout comprehendebat tintinnabula, & malogranata. Dici etiam potest talarem, id est oblongam, & valde promissam, comparatione Ephod, quod tam breue erat, vt modicè vltra zonam descenderet. Sic Iosephi tunica talaris dicitur, & ab Aquila ἀστραγάλειον, quam tamen aliquanto breuiorem, & vlæ non incommodam possumus accipere. Illa autem vestis poderis libri Sapientiæ, ad vtramque tunicam, tam byssinam, quam hyacinthinam pertinet, vt ibi notat Iansenius.

a c. 18. 24.

CXXCIV Eiusdem manicæ, & capitium.

b t. 3. ep. 129

Hæc tunica manicas vtroque in latere habebat assutas, eadem ex materia & colore, vt tradit Hieron. [b] ad Fabiolam: in superiore autem parte *capitium*, id est scissuram, siue foramen, quo emittendum erat caput, collumque cin-

gendum, vt in Sacerdotalibus tunicis, quas vocamus *Albas.* Quibus respondet hæc tunica, sicut Ephod Casulæ, quæ est vestis extima sacrificantis. Totam autem hanc scissuram, qua emittendum erat caput, limbus obibat, ad firmitatem, non assutus, sed *textilis per gyrum eius*, vt ait Scriptura [a] (a Exod. 28.): Id est in texenda tunica textoris arte geminatus, vt aliquando *fieri solet in extremis vestium partibus.* Reliqua sunt in hac tunica extrema malogranatorum & tintinnabulorum ornamenta (Malogranata & tintinnabula.), quorum illa opere textili, aut consutili confecta erant, & tribus variata coloribus hyacinthino, coccineo, atque purpureo. Tintinnabula vero erant aurea, alternatim posita, non dispari mole, sed pondere. Philo flores addidit, sed eos ex ipsissimet malis punicis enatos, aut in limbo intextos. Numerum tintinnabulorum & malogranatorum Scriptura tacet. Hieronymus ex Hebraica traditione, vt apparet, 72 tintinnabula ponit, totidemque malogranata. Eum sequitur Isidorus. At prolspee quinquagena constituit; quem numerum Clemens Alexandrinus [b] (b l. 5. Strom. ad 360.) vehementer auxit.

CXXCV. (Tiara Pontificia.) Sequitur Tiara Pontificia, quæ Mitra quoque & Cidaris, & Galerus, & pileus Sacerdotalis appellatur. Materia byssina fuit, siue linea, tam pilei Pontificis quam reliquorum Sacerdotum: imo & forma eadem præter laminam. Audi Hieronymum ad Fabiolam. *Rotundum pileolum, quasi sphæra media sit diuisa, & pars vna ponatur in capite.* Et mox, *non habet acumen in summo, nec totum vsque ad* extremam *comam, caput tegit*, sed tertiam partem à fronte inopertam relinquit, atque ita in occipitio vitta constrictum est, vt non facile labatur ex capite. Est autem byssinum, & fabre opertum linteolo, vt nulla vestigia acus extrinsecus appareant. Sic ipse ex Iosepho [c] (c l. 3. c. 8.). Sed isti pileo imponebat Pontifex laminam auream (Eiusque lamina.), in qua sculptum erat opere cælatoris *Sanctum Domino*, eademque interius vocatur lamina sacræ venerationis, in Hebræo vero & Chaldæo, corona sanctitatis. Coronam quoque vocat Ecclesiasticus [d] (d c. 45. 14.), quod maiorem capitis partem ambiret, & ab aure per frontem ad alteram circumduceretur aurem, & ad ipsam alligaretur tiaram. Literæ porro ipsæ videntur in auro fuisse excauatæ, quæ mox colore coccineo aut cæruleo replerentur, vt ipsa coloris diuersitate magis apparerent.

CXXCVI (Tunica interior.) Sequitur tunica interior, quæ & stricta dicta est, ad differentiam superioris hyacinthinæ, ex qua tintinnabula pendebant. Fuit autem byssina ex tela duplicata contexta, Pontifici ac Sacerdotibus communis. Formam refert Iosephus in hunc modum. [c] (c l. 3. Ant. c. 8.) *Id indumentum est tunica talaris corpori adstricta, habens manicas circa brachia, & ipsas strictas; qua accingitur circa pectus, paulo inferius axillis.* Et infra, *sed tunica nusquam sinuatur; habetque circa ceruicem amplam aperturam, cuius oræ vinculis à pectore, & à tergo committuntur.* Sic ipse, & ex eo Hieron. (Ad Fabiol.) Nec dubium hasce tunicas, præsertim Sacerdotales, fuisse candidas, vt si quando vel victimarum sanguine aspergerentur, vel alio modo sordescerent, ablui possent. Sed nec defuit ornatus aliquis, ab ipso textore inductus, qualem in mappis & mantilibus crebro cernimus, & in sericis vestibus, quas vulgò dicimus Damascenas. Et hæc videtur mens eorum, qui hanc tunicam ocellatam vocauere.

Astringebatur autem hæc tunica zona, quæ in Scriptura [a] dicitur Balteus. CXXCVII. (Zona eius, & Balteus. a Ex 28. 40.) *Accingitur*, ait Iosephus, *zona lata digitos quatuor, immo inani ita contexta, vt serpentis exuuium videri possit. Floribus etiam puniceis picturatur, purpureis, hyacinthinis & byssinis. Stamen vero è solo bysso constat, qua semel atque iterum circa pectus reuoluta, ad talos vsque destuit adnata eum.* Quod in Pontifice non est necessarium, cum hæc tunica tota à superiore hyacinthina tegatur. Zona vero Pontificis propriè Balteus dicitur qui arte plumarij confici iubetur, eodem plane artificio, quo superhumerale, nisi quod in Balteo nulla sit auri mentio, sed colorum duntaxat, forte ne auro fieret zona rigidior, quod tamen Iosephus addidit, à quo penitus recedunt qui fibulatum volunt hunc Balteum, quem ille, sicut & Sacerdotalem zonam, ad pedes vsque demittit.

CXXCVIII. (Feminalia) Restant feminalia, siue femoralia Pontifici ac Sacerdotibus communia, de quibus non dedignatur Dominus ista præcipere. Facies & feminalia linea, *vt operiant carnem turpitudinis suæ, à renibus vsque ad femora*, quæ tota tegebantur vsque ad genua, vt ait Hieron. (Ad Fabiol. loc. cit.) *& vtentur eis Aaron & filij eius, quando ingredientur tabernaculum testimonij: vel quando appropinquant ad altare, vt ministrent in Sanctuario*, intelligit altare holocaustorum, quod erat in atrio, in quo frequentissimum erat Sacerdotum ministerium, *ne iniquitatis rei moriantur.* Vides paucis verbis præscriptam huius vestimenti materiam, finem, formam, vtendi tempus, & locum, & pœnam præcepto impositam. Iosephus (loc. cit.) ex bysso retorta conficit hæc subligacula, tum ad firmitatem, tum vt melius tegantur, quæ pudor, & lex diuina tegi postulant. Addit Hieron. sub vmbilico vehementer adstringi, ne casu aliquo defluant. Neque tamen hinc sequitur Sacerdotes alibi non esse vsos feminalibus, sed linea ista sacro ministerio destinata erant. Tibialium (Tibialia.) cum nulla sit mentio, apparet nudis pedibus in atrio ministrare solitos; non tamen, vt plerisque placet, sine calceorum soleis, siue sandalijs, vt propterea necesse esset ad concham pedes abluere, ante ingressum tabernaculi.

CXXCIX (Consecratio Pontificis & Sacerdotum.) Expeditis breuiter quæ ad Sanctuarium pertinent, vestesque sacras, consecratio sequitur Pontificis, atque Sacerdotum. Exodi enim 29. iubet Deus vt Moyses Aaronem, & filios eius consecret Sacerdotes, hoc ritu. Primo lauet eos aqua ad ostium tabernaculi, ad labrum scilicet quod est inter altare holocaustorum, & tabernaculum. Secundo induat Aaronem, & filios suis quemque vestibus. Tertio fundat oleum super caput Pontificis. Quarto consecrantur, vel, vt loquuntur Hebræi, implentur manus eorum, id est datur eis in manus quod offerant Deo, puta vitulus cum certis cæremonijs immolandus, itemque duo arietes, partim in holocaustum, partim in hostiam pacificam, & in ea oblatione maxime posita est Sacerdotalis consecratio. Quinto septem diebus offerent vitulum expiationis, comeduntque azymos panes: cum carnibus

hostiæ

hostiæ pacificæ. Subdit postremo ritum consecrandi altaris, per vnctionem & immolationem duorum agnorum septiduo, quæ immolatio deinceps perpetuo perseueret, in matutinam ac vespertinam oblationem commutata.

CXC. Hebræi Domino vectigales.

Voluit porrò Dominus non solum certos homines in populo suo cultui suo consecrari, sed totum ipsum populum, cum ad certam peruenisset ætatem, sibi fieri vectigalem, vt sicut cæteri populi certi pensitatione tributi, se principibus suis subditos profitentur, eosque pro legitimis agnoscunt: Ita Hebræi certa pecunia persoluta, Deum quasi legitimum regem ac principem agnoscerent; & vitam suam quasi Deo debitam redimerent; pœna proposita nisi facerent. Cumque immanes quidā sumptus Sanctuario construendo, faciedi essent, neq; suffectura viderentur, quæ sponte populus erat oblaturus; ostendit Dominus vnde sumptus accipiendi, ac supplendi essent. Voluit denique Dominus congregari pecunias in thesauros domus suæ, in ordinaria sacrificia, in victum vestitumque Leuitarum, & alios publicos legitimosque sumptus. Quoties porro exigendum esset id tributum non definiuit Dominus; sed id prudentiæ summi magistratus reliquit; definiuit autem pecuniam, dimidium sicli [a], & ætatem, ingressum in annum vigesimum.

Alij fines pecuniæ colligendæ.

a id est 1 3/4 sol $\frac{4}{2}$ quia siclus est 27. sol. 1 $\frac{1}{2}$

CXCI. Dominus artifices ornat sapientia.

b Exod. 31. 1. &c.

His ita constitutis de artificibus [b] prouidet, ad peragenda ingeniosè omnia, quæ præscripta fuerant, quos propterea impleuit intelligentia & scientia, ad excogitandum & exequendum omnia, in quibus principem locum tribuit Beseleeli, nepoti Hur de tribu Iuda: eique socium adiungit Ooliab de tribu Dan, sed & alios inferiores artifices instruxit sapientia. Ne autem existimarent Israelitæ totum hoc opus Sanctuarij, cuius Deus ipse Ideam Moysi præmonstrasset, quodque Dei cultui esset omni ex parte consecratum, primo quoque tempore ita exequendum esse, vt dum penitus perfectum esset, nullo vnquam tempore cessandum esset, opportunè renouat memoriam obseruandi Sabbathi [c], vt intelligerent eo die ab hoc opere, quantumuis pio ac religioso, vacandum esse, ne occasione illius plerique seruilibus sese operibus dederent. Ita ratiocinatur Abul. qui etiam existimat sermones hosce omnes, qui in monte Sina, Deum inter & Moysem habiti sunt, interruptis vicibus esse habitos, quia visum est Domino 40. dies in eos impendere; quibus completis [d], dedit Mosi tabulas lapideas, scriptas digito Dei.

vacandum in Sabbato

c Abul in c 31. q 8. & 9

d Exo. 31 fi. & Deut. c. 9. 10.

CXCII. Confectio Vituli aurei, eiusque causa.

Interim autem dum decurrunt isti 40. dies, Hebræi vitulum aureum conflarunt, atque adorauerunt. Id factum mense quarto iam à nobis definitum est, qui initium 40. dierum ab octauo Siuan, qui tertius est, auspicati sumus; quo die Moses cum Iosue ascendit in montem isti autem dies decimo septimo quarti mensis; qui Tammuz dictus est, finiuntur. Verum hæc adoratio, quoniam non simul suscepta & perpetrata est, sed plures tenuit dies, vt mox intelligetur, & Moses nullum regressioni definierat diem, quoniam id ex vnios Dei nutu, ac voluntate pendebat. dicamus cum Tostato [e] existimasse populum Moysem duodecim, aut 15 dies ab futurum. Cum autem 20. aut 30. iam dies abiissent, nullusque de eo nuncius deferretur in castra, nusquam ipse appareret, rati eum nunquam reuersurum; simulque à tam formidabili Domino, qualem paulò ante agnouerant, sibi male metuentes, & mitiorem aliquem, quales paulò ante coluerant in Ægypto, affectantes, dixerunt Aaroni [a], *Surge fac nobis Deos, qui nos præcedant. Moysi enim huic viro, qui nos eduxit de terra Ægypti, ignoramus quid acciderit.*

e q. 2. in 32. Exod.

a Exod. 32. 1. 2. &c.

CXCIII. Rogatus Aaron, cunctatur ac procrastinat.

Hic Aaron tam improuiso, tamque inopinato ictus nuncio, & vim pene paratam animaduertens, Scriptura enim ait populum congregatum fuisse aduersus Aaronem; non increpauit populum, neque negauit facturum quod ille postulabat, sed suasit aliquot adhuc expectari dies, intra quos, si ille non reuertisset, voti compotes fierent, vt Ozias [b] ille tempore Iudithæ & Holofernis: reputans si forte interea hic populi resideret furor. Sed ille mox impatiens moræ, frequens, quasi coniuratione facta, ad Aaronem redit, & armatas affert preces. Vnde S. August. [c] *Aaron erranti populo ad idolum fabricandum non consensit inductus*, siue persuasus, *sed cessit obstrictus*, id est coactus. Is ergo rei disturbandæ, vt sperabat, nouam comminiscitur viam. *Tollite*, inquit, *inaures aureas de vxorum, filiorumque, & filiarum vestrarum auribus, & afferte ad me.* Ratus videlicet id nunquam impetratum iri, sicque se ab odiosissimo facinore liberum fore; Addunt Tertullianus [d], & Ambrosius [e] postulatos quoque virorum annulos. Sed vicit expectationem improbitas obstinata; negotium domi, seu facile, seu difficulter expediunt, expediunt tamen, & postulatas inaures ad Aaronem deferunt.

b Iudith. 7. 23.

c l. 14. de Ciu. c. 11.

d l. 1. con. Iudæos.

e Epist. 56 ad Romanum.

CXCIV. Denique conficitur.

Hoc deiectus præsidio Sacerdos, aliud occupat in operis ipsius, atque artificum lentitudine positum, si quo modo interea Moses appareat, & nefarium consiliū dissipet. Quæruntur artifices, præscribitur ac suscipitur opus, *periculosæ plenum opus aleæ*, paratur fornax & typus ex argillosa terra, breuique vt æstate in media exsiccatur. Liquefit aurum, & in typum infunditur, postridieque refrigerato metallo, vitulus apparuit; quo celeriter ab artificibus expolito, vrgebat quippe homines malus dæmon, propriaque nequitia, & noui Dei auida populi multitudo, quæ foras productum, & in hominum oculis positum læta ac ludibunda suscipiens. *Hi sunt*, inquiunt, *Dij tui, qui te eduxerunt de terra Ægypti.* Gloriosissimum Dei beneficium metallo tribuentes, & mutantes gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum. *Quod cum vidisset Aaron, ædificauit*, aut ædificari permisit *altare coram eo*, & præconis voce indici solennitatem in posterum diem, qui quadragesimus fuit a discessu Mosis, quique reducem ipsum cum Iosue reddidit suis.

CXCV. Aaron in eo grauiter peccat

f Vide in Ann. n. 588 & seqq.

Cuius priusquam zelum in hoc tollendo, atque expiando facinore explicemus [f], ægre me contineo ab accusando incredibili Iudæorum in hoc scelere stupore, & multiplici improbitate. Ac ne Aaronem quidem, quamuis metu mortis consensum præbuisse fateamur popularibus suis, à graui peccato excusare possumus, aut debemus, qui gloriosam potius mor-

tem oppetere debuit, quam tanto facinori vllo modo seruire. Itaque mox à Mose grauiter reprehensus est: quin & Deus ipse in eum vehementer indignatus est. Audi enim Moyseo [a], *Aduersus Aaron quoque vehementer iratus Dominus, voluit eum conterere, & pro illo similiter deprecatus sum.* Ergo qui cum à culpa liberant, eamque inuentionem sibi valde gratulantur, videant quomodo Mosem eum obiurgantem, & Deum ipsum in eum valde iratum; imo & disperdere volentem excusent. Præsertim si sponte sua ædificauit altare coram idolo: & præconis voce clamari iussit in diem sequentem Domini solennitatem, Dei scilicet recens facti, vt fert communis interpretatio, cui etiam nomen tetragrammaton attribuit.

a Deut. 9. 20.

CXCVI. Israëlitæ vitulum adorant, eique sacra faciunt.

Isti ergo idololatriæ ad scelus alacres atque expediti, mane surgunt, & super nouum altare, Vitulo vitulos offerunt in holocaustum, pacificasque victimas, de quibus mox epularentur. Sederunt enim manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Choreas scilicet circa idolum vndique agitare, cum profanis cantilenis & vociferationibus, quæ mox à descendente Mose auditæ sunt, vidit deinde vitulum & choros, nimirum ducentium choreas circa idolum: quas etiam Philo agnoscit, & in potu ebrietatem, vino, vt apparet, ex vicina Madianitide accersito.

Dominus rem Mosi aperit. b Exo. 32. 7

Hic erat populi status, hæc rerum confusio in castris, cum Dominus rem Mosi patefecit. *Vade*, inquit [b], *descende, peccauit populus tuus, quem eduxisti de Ægypto.* Indignus scilicet qui Vocetur populus meus, quem perfidus & fœdifragus, per turpissimam idololatriam cito abiecit à se; cuius tu in percutiendo mecum fœdere, legatus atque interpres factus es. Admissam enim idololatriam declarat, per omnes illius gradus, mente, cum ait eos cito recessisse de via recta diuinorum mandatorum, opere, conflando sibi vitulum, deinde eum adorando externo corporis motu, accesserunt sacrificia, lingua denique in blasphemas voces erupit, singulare Dei in se beneficium, muto vitulo ac sensus experti, impudentissimo mendacio tribuendo.

CXCVII. Moses veniam precatur.

Ingemuit videlicet mitissimus Moses, simulque ad implorandam misericordiam clementissimi Domini ac parentis totus incubuit; nec mediocri vsus sapientia, nihil ad excusandum facinus, nihil ad minuendum prætexit. At Dominus quasi nulla esset emendationis spes in populo peruicaci ac rebelli, & ad idololatriæ perfidiam prono, quemque præuideret identidem, ad tam immane facinus, tanquam suem ad volutabrum reuersurum. *Cerno*, inquit, *quod populus iste duræ ceruicis sit, dimitte me*, iam enim Dominum intentius, orare cœperat, & sese torrenti indignationis eius opponere, *vt irascatur furor meus contra eos, & deleam eos. faciamque te in gentem magnam.* Id est, vt ipsemet alibi [c] interpretatur, constituam te super gentem, quæ hac maior sit & fortior. Nihilominus Moses perseuerat orans, neque diuinæ monitioni acquiescit: ostendit potius diuinam hic gloriam maxime agi, quæ à blasphemis infidelium linguis vindicanda sit; agi & promissorum fidem, quando terra Chanaam, sine vlla conditione bonitatis posterorum, patribus promissa fuerit.

c Deut. 9. 14.

a Exod. 23. 14.

CXCVIII Dominus placatur, & dissimulat.

Placatusque est Dominus, ait Moses [a], *ne faceret malum, quod locutus fuerat aduersus populum suum*; quodque facturus erat, nisi tantus patronus interuenisset. Neque tamen Moyses videtur nunc agnouisse Dominum placatum esse. Non enim mox ad Deum reuersus diceret, *Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti.* Exhibuerit ergo se Dominus Moysi quasi nutantem & cunctabundum, & inter punitionis aut veniæ sententiam alternantem. Quoniam tamen Deus iusserat, vt descenderet ad populum, paruit, aliquam satisfactionem in populo, pro tam atroci scelere facturus; sicque iratum Dominum de sententia tam seueræ animaduersionis deducturus. Reuersus est ergo Moses de monte, portans duas tabulas testimonij in manu sua. Duæ enim fuerunt, vt in altera præcepta ponerentur, quæ ad Dei cultum pertinebant; in altera seorsim quæ spectabant ad populum.

vers. 31.

CXCIX. Moses redit in castra.

Dum autem tacitus, ac curarum plenus Moses de monte regreditur, Iosue, quem ex itinere socium resumpserat, audito populi vociferantis tumultu, de militia militaris homo cogitans, memor etiam Amalecitarum Israëlitas nuper inuadentium. *Dixit ad Moysem, vlulatus pugnæ auditur in castris? Qui respondit, non est clamor adhortantium ad pugnam, neque vociferatio compellentium ad fugam, sed vocem cantantium ego audio*, choreas scilicet cum cantu agitantium coram vitulo aureo, Cumque appropinquasset ad castra, vidit vitulum & choros, iratusque valde proiecit de manu tabulas, & confregit eas ad radicem montis. Hæc prima est vltio sumpta de populo, vt eum diuino illo munere, ac monimento priuaret, indignos eo reputans homines idololatria, & comessatione contaminatos. Simul etiam confractione tabularum, sicut alias laceratione vestium fieri solebat, iniuriam in diuinam majestatem, publicè, & quasi solenni ritu contestans.

Cófringit tabulas.

CC. Vitulum dissipat. b Deu. 9. 21

Altera vltio sumpta de populo, est ipsius vituli dissipatio. [b] *Peccatum autem vestrum, quod feceratis*, sic vitulum hunc appellat Moses, *arripiens igne combussi, & in frusta comminuens, omninoque in puluerem redigens proieci in torrentem, qui de monte descendit.* Aureum *combussit vitulum*, liquefecit videlicet, vt totam eius figuram funditus deleret, mox in massam redactum *contriuit vsque ad puluerem*, quem sparsit in aquas, quæ ex petra Horeb iugi miraculo defluebant; cumque aliam aquam, quam biberent, non haberent, fecit vt suum ipsi vitulum vel inuiti biberent, intelligerentq; sibi mox iucundam tanto crimini debitam pœnam, & ebibendum calicem, quem miscuerant sibi. Notant enim Lyranus & Abulensis ex Rabbinis, hoc ad examen, & manifestationem reorum pertinuisse, ne temerè mox à Leuitis innoxij pro noxiis occiderentur: itaque aquas istas puluere aureo conspersas inflationem reis & languorem intulisse, innocentibus autem fuisse innoxias. Sicut in sacrificio zelotypiæ [c], aquæ amarissimæ nihil innocentibus nocebãt: aut certe rei, vt ait Rupertus [d] aureis

Rei potione proditi.

Aben. Ezra & Salom.

c Num. 5. 12. &c. d l. 4. in Exod. c. 27.

promine-

prominebant labiis, quibus innotescebant percussoribus, & cædebantur.

CCI. Fueritne vitulus integer, an vituli caput.

Hic finis nefandi ac detestabilis vituli, quem sacrilega impietas excogitauit, timiditas ignaua procudit, temulentia diuinis honoribus affecit, zelus diuinæ gloriæ redegit in puluerem. Dubium autem est fuerit-ne hic vitulus integer, an vituli duntaxat caput, vt videtur sensisse Tertullianus, Cyprianus, Lactantius, Hieronymus multis in locis, Ambrosius quoque & August. & non pauci recentiores. Existimo tamen integrum fuisse vitulum: sic enim perpetuo à Scriptura vocatur. Et Apis, quem imitati sunt Hebræi, teste Philone, S. Clemente, Tertulliano, atque Lactantio, integer erat iuuencus, non caput eius; neque enim apparuisset in eo alba à tergo macula. Itaque neque Hebræis satisfactum fuisset, si pro integro Api, illius nudum exhiberetur caput. Patres autem illi, præsertim Tertul. & Hieronymus, quos cæteri ferè sunt secuti, caput pro integro corpore sumpserunt: sicut cum dicimus scelestum caput, pro homine scelesto, & tot capita censa esse, pro tot hominibus. Quin & illi ipsi Patres sæpius vitulum, quam vituli caput appellauere.

CCII. Moyses Aaronem obiurgat.

Sed vt ad historiam redeamus, grauiter obiurgat Aaronem Moses, quod publico populi peccato seruierit, quod impedire etiam obeunda morte debuisset. Cui Aaron humiliter ex propriæ culpæ agnitione respondet, rem nudè ac breuiter exponens, imo ex parte prætermittens, quæ pro sua excusatione facere videbantur. *Ne indignetur*, inquit, *Dominus meus*. At frater erat, & natu minor, & incircuncisus labiis: pergit. *Tu enim nosti populum istum*, quo impulsore & aduersum me congregato peccaui, *quod pronus sit ad malum*, non solum idololatriæ, quæ nunc primum erupit in deserto, sed ad omne scelus, vt scilicet sine Doctore aut hortatore peccatum sponte suscepisse intelligatur. Hausit nihilominus etiam ipse aquam aureo puluere inspersam, vt putat Abulensis: sed innoxius, ne qui summo Pontificatui destinatus erat, perpetuæ huius criminis infamiæ subiaceret. Id ergo præcauens Dominus, voluit eum sola fratris obiurgatione, & priuato animi dolore castigari: non existimante populo illum esse noxium, qui inuitus impulsusque metu deliquisset.

Hausit aquam innoxius.

CCIII. Spoliatione inaurium rei proditi

Sequitur animaduersio in reos. Videns enim Moyses manifestum esse qui essent in populo rei. Id enim Aaron minime dubium reliquerat, spoliando eos inauribus ad fabricandum idolum: viri enim boni nihil ad id scelus contribuerant, sed illis potius restiterant, eosque auersati fuerant. Cum ergo in medio aduersariorum manifestè rei, conuictique tenerentur, *Stetit in porta castrorum Moyses, &c.* Hostes ergo hic vocat non Madianitas, vel Amalecitas, sed Hebræos innocentes, qui in reos tanquam hostes insurrecturi erant. At inquies, multi fortasse erant peccatores, multique item innocentes, qui nunquam inaures habuerant; At de iis dici potest, eos postea diuina animaduersione periisse. Nam mox sequitur, *Percussit Dominus populum pro reatu vituli, quem fecerat Aaron.* Deinde aliud etiam signum reatus petebatur ex aquis aureis, vt diximus; quod ab hac spoliatione confirmabatur, & iudicio perforatæ auris.

CCIV. A Leuitis cæduntur magno numero.

Itaque Moyses, *Si quis est*, inquit, *Domini, iungatur mihi*: quasi dicat, Qui verus Dei cultor est, & pro eius gloria zelo mouetur, accedat ad me, vt de peccatoribus vltio sumatur. Et accendit Dominus animos Leuitarum, quos sibi iam in Sacerdotium sacrumque famulatum destinarat, zelo diuini honoris, vt postea Phineem, & odio idololatriæ, & congregati sunt ad Moysem; quos ille iussit arripere gladium, & transire per medium castrorum, & obuios quosque peccatores occidere, nulla consanguinitatis aut affinitatis ratione habita. Quantum autem animi Leuitis Deo inspirante accessit, tantum peccatoribus decessit, nemo vt auderet ad sui defensionem arma corripere, grauioris fortasse supplicij metu. Et cum Leuitæ conglobati essent, & armis instructi; illi sparsi, improuidi, semiebrij, atque vt in ludis & choreis, inermes, facilis erat & expedita victoria, cæsaque sunt ea die ad tria & viginti hominum millia. In Hebræo tamen & Græco, tria tantum cæsorum millia censentur, omissa voce viginti. Qua de re vide Cornelij coniecturam hoc loco.

CCV. Qui & laudantur.

Quo facto à Mose audierunt Leuitæ, *consecrastis manus vestras hodie Domino*, sanguine scilicet initiati reorum, sicut Sacerdotes sanguine arietum consecrantur; & reorum cædem, quasi acceptabile sacrificium iustitiæ, Domino obtulistis. Putauit Philo [a] Sacerdotium Leuitis, in præmium sumptæ de idololatris vltionis fuisse attributum, concinnitatem, quando secutus. Quem meminisse oportebat, electos diuinitus Leuitas, & nominatim Aaronem cum filiis ad Sacerdotium, priusquam patraretur hæc cedes, aut flagitium ipsum à populo admitteretur, vt ex 28. Exodi clarum est. [b] Quinta etiam cum Dominus assumpsit Leuitas, ad suum in tabernaculo famulatum, nusquam huius eorum officij, aut meriti meminit, sed tantum quod eos sibi in locum primogenitorum vindicarit. Atque ita abiit quadragesimus ille dies Mosaicæ commorationis in monte; dies infausti nuncij, & querelarum, dies gemituum & lacrymarum, dies indignationis & confractionis, dies gaudij & chorearum, dies ludorum & epularum, dies exprobrationis & funerum.

a l. 3 de vita Mos.

nec ideo honorati Sacerdotio.

b Num. 3. 12. 13. 14. &c.

CCVI. Redit Moses in mortem, ad placandum Dominum.

Necdum tamen vacabat à metu populus, sed insuper vindicem Dei iram non sine causa formidabat. Itaque [c] *facto altero die locutus est Moyses ad populum. Peccastis peccatum maximum, ascendam ad Dominum si quo modo quiuero eum deprecari pro scelere vestro*, in Hebræo, si forte explem orando pro peccato vestro. Ex quo patet, quod supra diximus [d], Moysi nodum plane constitisse Dominum fuisse placatum. Reuersus est ergo Moses ad Dominum, vt veniam populo impetraret, ibique alios rursum quadraginta dies orans ac ieiunus permansit, quod ipsemet apertè non semel professus est. Ipsius est enim illa oratio. [e] *Iacui coram Domino 40. diebus ac noctibus, quibus eum suppliciter deprecabar, ne deleret vos, vt fuerat comminatus, &c.* Et rursum hæc. [f] *Ego autem steti in monte sicut prius, quadraginta diebus ac noctibus*,

c Exod. 32. 30.

d n. 198.

Ad quadraginta dies.

e Deut. 9. 25.

f Ibi. c. 10. 10.

X

exaudiuitque me Dominus etiam hac vice, & te perdere noluit. Vbi vides & orandi causam, & diuturnitatem orationis perspicuè confirmari. Quibus Moysi verbis, meo iudicio, vim afferunt, qui hos 40. dies positos in precibus putãt ad obtinẽdas nouas tabulas; clariora enim verba sunt, quam vt aliò torqueri possint: resque ipsa docet prius oportuisse veniam & vitã obtinere, quam tabulas: quæ ipsæ posterius pari orandi studio, & ieiunandi diuturnitate obtentæ sunt, vt Exodi 34. perscriptum est.

CCVII. Initium secundi quadragenarij ieiunij Mosis.

a n. 624 & seqq.

Existimamus igitur omnino Scripturæ consentaneam hanc secundam 40. dierum in monte moram, quæ initium ducit à decimo octauo quarti mensis, & vigesima octaua quinti terminatur, vt in Annalibus a per singulos expansorum mensium dies notauimus. De initio perspicuum est Moysem postridie à cõfracto vitulo & cæsis idololatris conuocasse populum, atque de admisso maximo peccato obiurgasse, moxque ad Dominum ad obtinendam populo veniam ascendisse. Sic enim Scriptura loquitur. b *Facto autem altero die*, id est postridie, siue, vt est in Hebræo, Chaldæaque paraphrasi, die crastino, *locutus est Moyses ad populum, Peccastis peccatum maximum. Et nunc ascendam ad Dominum, &c.* Aduerbium temporis est in Hebræo, Chaldæo, & Septuag. licet absit à vulgata. Et erat causa accelerandi. Periculum enim erat in mora, ne interea Dominus nondum, vt putabatur, placatus, noua quapiam plaga sæuiret in populum. De fine autem huius secundæ quadragesimæ suo loco dicetur.

b Exod. 32. 30.

CCVIII. Vt se in monte apud Deum gesserit.

Repetit ergo montem Moyses, populi sui causam acturus apud Dominum. Nec proditum est litteris solusne, an cum Iosue illuc ascenderit, & an Aaronem & Hur sicut prius vicarios suos reliquerit, à quibus populus in spem veniæ erigeretur, & in odium culpæ præcedentis. Proditum tamen est qua demissione animi, qua mentis corporisque contentione, qua longanimitate & perseuerantia, qua flagranti denique charitate Deo preces fuderit. Hinc illa quæ superius attigimus. *Et iacui coram Domino 40. diebus ac noctibus*, in Hebræo vis maior exprimitur. *Et prostraui me ad facies Domini 40 diebus, & 40 noctibus, quibus meipsum prostraui.* Quod autem paulò post stetisse se ait in oratione, si placet ad corporis habitum referre, dicemus prophetam partim stantem, partim prostratum, aut genibus nixum, interdum etiam fortasse sedentem, tam diuturnum tempus in oratione posuisse. Nam vbi legimus c; *& perseueraui in monte 40 diebus*, in Hebræo est, *& sedi in monte.* Et sicut toto eo tempore nihil manducauit aut bibit, vt ibidem scriptum est, Deo vim caloris naturalis cohibente, ne humorem natiuum consumeret: ita & credibile est nullo eum somno fuisse oppressum, qui magna ex parte ob cibi digestionem requiritur, Deo non permittente, corporis vigorem ac vires, iugi ac continenti mentis contentione dissipari.

n. 209.

c Deut. 9. 9.

CCIX. Orantis pro populo charitas.

Sed nihil est illa charitate diuinius, à qua illa verba effusa sunt, quæ stuporem deinceps omnibus seculis attulerunt. *Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti.* Dicimus autem quod alibi quoque iam significauimus, hyperbolicam esse locutionem, indicem immensi desiderij: quaque rigide, & vt verba sonant, accipi non debeat, neque à dicente, neque ab audiente accipi soleat, vt cum Dauid dicebat Ionathæ, *Si est iniquitas aliqua in me, tu me interfice, & ad patrem tuum ne introducas me.* Ita Moses vult deleri de libro vitæ, nisi Dominus populo ignoscat, quod tamen simpliciter non vult, sed iuxta a S. August. ita ratiocinatur. Aut deleturus es me de libro tuo, aut populo isti parciturus. At non delebis me de libro tuo, ergo populo isti peccatum remittes. Hyperbolem autem illa innuunt, quæ subdit, *Animaduertendum est* inquit, *quantum malum in illo peccato perspexit Moyses, quod tanta cæde crediderit expiandum, qui eos sic diligebat, vt pro eis illa verba Deo funderet.*

Non caret hyperbole

a q. 147. in Exod.

CCX. Aliud Mosis argumẽtũ ad placandũ Dominum.

Supponit autem eadem ratiocinatio, multòque magis illa Scripturæ verba, *Dele me de libro tuo quem scripsisti*, Moysem certam habuisse, atque exploratam diuina reuelatione prædestinationem suam; etsi ignoremus quando ea facta fuerit. Fuit autem hæc tam incensa prophetæ charitas telum potentissimum; quo diuinam clementiam expugnauit. Iterauit etiam illa veniæ incitamenta b, quæ prius attulerat, cum Dominus ei primum populi idololatriam patefecit c, quia expertus fuerat huiusmodi argumentis non parum labefactatam vltricem Numinis seueritatem. Hãc scilicet vltionem damnum vlciscentis esse atque iacturam. Id enim esse perdere ac profligare hæreditatem suam irritos reddere labores suos gloriosasque victorias. Esse in obliuioni tradere fidelissimos amicos suos, eorumque apud se merita, & inimicis materiam ad insultandum ac blasphemandum præbere. Priori argumento respondet Dominus neminem nisi ex propria culpa de libro vitæ deletum iri. Posteriori autem videtur illis verbis fieri satis. *Tu autem vade, & duc populum istum, quò locutus sum tibi: Angelus meus præcedet te*, quæ vberius proximo statim capite referuntur.

b Deut. 13. 6.

c Exodi 32. 11. 12.

Exod. 33.

CCXI. Domini responsio.

Quibus verbis Dominus non tam dimittebat à se Moysem, quam tacitè spondebat se non deleturum funditus populum, sed effecturum, vt terram patribus eorum promissam consequerentur, sed alio à se ductore. Cum autem ait, *ascende de loco isto tu, & populus tuus*, non autem populus meus, præ se fert irarum reliquias, multóque magis cum paulò ante minatus est, se in die vltionis visitaturum hoc scelus populi eius. Denique cum negauit se ascensurum cum populo, *Ne forte*, inquit, *disperdam te in via, quia populus duræ ceruicis es.* Sic enim populum quasi præsentem alloquitur. Quasi dicat, Tuã omnino interest ne socium me habeas peregrinationis tuæ: quippe qui sis populus ceruicosus, rebellis, obtrectator, & pronus ad malum. Itaque pro insolita consuetudine tua ea perpetrabis, quæ ego coram me fieri non sustinens repentina te vltione conficiam. Hæc ad popularem captum dicta sunt, vt pote rudi populo enuncianda per Moysem. Contra tamen nititur Moyses, quia intelligebat istis verbis negari singularem quandam Dei in hunc populum prouidentiam; eumque communi, quam per Angelos exequitur, contentum fore.

negat se ascensurum cum populo isto, & cur.

Digressio in textu Scripturæ.

Deinceps autem à versu quarto vsque ad duodecimum, vbi dicitur Iosue non recessisse de tabernaculo, inseruntur per quandam digressionem, quæ cōtigerunt in castris, cum hæc Dei iussu nunciata sunt populo, post reditum Mosis, vna cum secundis tabulis, vt accuratius in Annalibus explicatum est [a], quæ propterea ad suum locum, tempusque reseruabuntur. Cum ergo Moses seueriorem hanc Domini orationem, ac denunciationem audiuisset, ad blandas conuersus preces. *Præcipis vt educam populum istum, & non indicas mihi quem missurus es mecum*, qui scilicet possit ac velit facere mirabilia sicut tu, quod erat petere ductorem ipsum Deum sicut prius, sed obscurè & vniuersè, relicta applicatione ipsi Domino, vt explicat Abulen. pergit, *Præsertim cum dixeris, noui te ex nomine, & inuenisti gratiam coram me.* Non est in Scriptura, vbi aut quando hæc Moysi à Domino dicta fuerint, vt notauit August. [b]. Constat autem nosse ex nomine aliquem esse familiariter nosse: quomodo principes subditos suos vniuersè cognoscunt, plerosque de facie; nominatim autem, non nisi familiares & amicos.

a n. 628. & 619. vide infra n. 138.

Blandæ Mosis preces.

b q. 153. in Exod.

CCXIII. Quomodo Moses Deo notus ex nomine.

Sæpius autem Deus Moysem nominatim compellarat, ex quo ipsum ex ardenti rubo vocauerat, eique sese familiarem exhibuerat: præsertim in continenti illa quadraginta dierum consuetudine, vbi etiam videtur ipsi dixisse, multū illum valere gratia apud ipsumDeum: quod Moyses nunc experientia ipsa probari cupit, petens ostendi sibi faciem eius, id est, vt exponit Tostatus, Deum se ipsi lætum exhibere, sicut ante adorationem vituli. In Hebræo est, *fac me nunc scire viam tuam*, &c, in hanc sententiam. In eo cognoscam valere me gratia apud te, si docueris me viam tuam, præcedendo videlicet nos per teipsum, & faciem, siue præsentiam tuam demonstrando per mirabilia opera tua. Nihil autem ipsum sibi singulariter petere, sed populo suo duntaxat, illa verba quę statim subduntur ostendunt, *respice populum tuum gentem hanc*, quasi dicat, agnosce quæso Israëlitas vt populum tuum, & vt talem eum rege. Hinc autem intelligi potest, neque Moysem petiisse, neque Deum ipsi concessisse visionem diuinæ essentiæ, quam difficultatem studiosus lector reperiet diligentius in Annalibus [c] explicatam.

c n. 643. & seqq.

CCXIV. Moses non petiit videre diuinam essentiam.

Hic illud tantum dicam, Si Moses petiit videre ipsam Dei faciem, quid est quod Dominus acquiescens voluntati eius non dixit faciem meam ostendam tibi, *facies mea præcedet te*, quod ad deductionem per desertum pertinet, non ad diuinæ essentiæ contemplationem. Quod si hic petiit istiusmodi visionem, cum audierit mox, *verbum istud quod locutus es faciam*, quid est quod iam voti compos rursum petit ostendi sibi gloriam Dei, & audit, *Faciem meam videre non poteris*? Facies ergo quæ hic negatur gloria est, quæ illic promittitur, præsentia, & societas viæ est. Quam cum petiit, non minus propterea optauit Angelum Domini de more in columna nubis & ignis viæ ducem perseuerare; idque satis illi erat, dummodo Deus nihil de sua in populum beneuolentia ac protectione minueret; idque nomine præcedendi populum, & ambulandi cum eo intellexit.

CCXV. Sed solitā Dei prouidentiam.

Cum ergo Moses petiisset à Domino ostendi sibi faciem eius, præeuntem, scilicet, protegentem, ac mirabilia in gratiam populi sui patrantem, respondet Dominus, *facies mea præcedet te, & requiem dabo tibi.* Fit ergo Moses voti compos, Domino voluntati eius acquiescente, & insuper promittente fore, vt medios inter hostes tutus futurus sit, & requiem in terra promissa, illis edomitis obtenturus. Quæ verba quia Dominum populo suo reconciliatum ostendebant, adeóque paratum ad eadem erga populum beneficia, miracula, prouidentiam denique vniuersam: eadem sibi Moses confirmari desiderans, iterat petitionem suam, ne forte nomine faciei aliud quidpiam in Domini promissione intelligatur. *Si non tu ipse præcedas*, inquit, *ne educas nos de loco isto.* Satius enim esset in hac horribili solitudine ætatem agere, tua protectione munitos, quam ea destitutos, in terra lacte & melle manante, obrui barbarorum telis. Sed quia Dominus solitus Mosis, omisso populo, mentionem fecerat, bonus pastor eius nominatim mentionem inducit. *In quo enim*, inquit [a], *scire poterimus ego & populus tuus, inuenisse nos gratiam in conspectu tuo, nisi ambulaueris nobiscum, vt glorificemur ab omnibus populis, qui habitant super terram?* Et Dominus assentiens, *Et verbum istud quod locutus es faciam*, idque in gratiam tui, *inuenisti enim gratiam coram me, & teipsum noui ex nomine.*

Idque inculcat.

a Exod. 33. 15. 16.

& Dominus ei assentitur.

CCXVI. Moses petiit videre gloriam Angeli secum loquentis.

Hic Moses rebus ex animi sententia fluentibus factus alacrior, atq; ad petendum animosior. *Ostende*, inquit, *mihi gloriam tuam.* Quam petitionem non de diuinæ essentiæ visione, vt plerique putauerūt, sed de aspectabili quodam Domini conspectu intelligendam cum grauissimis theologis arbitramur. Is enim Angelus, qui cum Moyse loquebatur, & Domini personam sustinebat, nube tectus, & amictus caligine loquebatur. Optauit ergo Moses amoto hoc velamento, monstrari sibi faciem illam illustrem, & gloriam quam in assumpto corpore habebat. Idque ex euentis patet. Fatetur enim Tostatus [b] vidisse Mosem, nec tamen plenè ac perfectè, sed ex parte tantum quasi humanum quoddam corpus ex aëre conformatum tanto coruscans fulgore, quantum humanus oculus, aut corporis humani temperies ferre non posset. Corpus, inquam, non spiritalem aliquam substantiam. Ad corpus enim pertinent facies & tergum, manus dextera vel sinistra, transitus & protectio, siue obtectio, quæ in hac visione memorantur. Itaque corpoream totam hanc visionem fuisse, cum doctissimis quibusque arbitramur.

b q. 17. in 33. Exod.

eamque corpoream

CCXVII. Quomodo ea dicatur omne bonum.

Sed his obstare videtur illa Domini oratio, *Ego ostendam omne bonum tibi*, quod videtur soli diuinitati conuenire. Verum si Hebræum textum, Græcumque consulamus, Chaldæamque paraphrasim, hic de diuinitate non agitur. Habent enim magno consensu mentionem transitus, qui rerum corporearum est, non diuinitatis, quæ vbique est. *Ego transire faciam*, inquit Hebræus, *omne bonum meum super faciem tuam*: eodemque modo Onchelos. Septuag. vero apud August. [c] *Ego transibo ante te in gloria mea.* Quod consentaneum est ei quod sequitur, *cum transibit gloria mea ponam te in foramine petræ*, &c.

c q. 154 in Exod.

Sentcotia itaque huius loci est. Ego quidem totus coram te transibo, cum tota gloria, quam habet hoc corpus, quod assumpsi: totum tamen non ostendam, quia vibrantem ex facie fulgorem; citra mortis discrimen ferre non posses: vt ex sequentibus magis intelligetur. Quæ est expositio Abulensis, Vasquelij, Cornelij. At Hieronymus in vulgata transitum in ostensionem vertit, quia Dominus transeundo ostendit sese; simul etiam operam dedit vt locum haberet interpretatio de visione diuinitatis, quam tommunem sciebat plurimorum patrum.

CCXVIII. Signa visionis huius transeuntis. Eiusque modus.

Quoniam ergo Dominus promisit visionem sui in transitu, eius signa Mosi dat, per verba transeuntis & modum transeundi. Cum enim ait, *Et vocabo in nomine Domini coram te*, &c. Idem est ac si dieeret, cum transibo coram te in speluncam iogresso, inclamabo nomen Domini, vt scias me transire, atque respicias. Inclamabo autem diuina nomiua, qualia sunt dominator Dominus, clemens, misericors & similia: quæ vsurpauit cum hanc promissionem impleuit, vt habetur capite seq. [a]. Deinde explicat quomodo dorsum Angeli transeuntis visurus sit, non visa facie quam mortalis oculus ferre non posset, in hunc ferè modum [b]. Est hîc in monte hoc rupes excauata in quam intrabis, dumque ego transibo cum gloria & fulgore meo, dextera mea obtegam ingressum speluncæ, ne tu faciem transeuntis contempleris. Vbi aotem modicè os speluncæ prætergressus fuero, amouebo manum meam, & præbebo me tibi à posteriore parte cootuendum. Nomine autem manus Abul. densam quandam nubem intelligit, quæ ad outum Angeli obstrueret os speluncæ, ab eâque recederet. Nam propriè dicta manus minor erat, quam vt ianuam illam claudere posset. Et cum proportione reliqui corporis esset illustris, illuminaret speluncam, & antequam illi applicaretur, radij faciei in speluncam infusi vultum quoque Mosis illustrarent.

a Exod. 34.

b Annl. 9. 18. & 19. in cap. 33.

CCXIX. Dominus dimittit Mosem ad nouas tabulas.

Iamque agebatur quadragesimus dies secundi ieiunij quadragenarij Mosis, qui dies incidit in vigesimum octauum quinti mensis qui ab Hebræis dieebatur Ab; cum iam Dominus populo placatus mandat Moysi vt descendat de monte [c], & paret tabulas lapideas instar priorum. Sicut enim Domino populum à se abdicaote, atque abiiciente frustra erant leges, & ideo confractæ fuerant. Ita Domino populo suo reconciliato, leges ab eo populus recipere debuit, quæ illum Domini populum esse, & ab eo regi testarentur. Iussit quoque fieri arcam ligneam [d], in quam nouas tabulas inferret, & quam primum cum eis ad se redire in montem Sinai, ibi diutius cum Domino mansurum. Quin & vetat ipsum quemquam sibi socium assumere, ne Iosue quidem, vt videtur, quia Moysi in gloriosa specie, vt promiserat; sine vllis arbitris apparere voluit. Et ad maiorem excitandam reuerentiam, vetat petora pasci in solo, quod iacebat castra inter & montem.

c Exod. 34. 1. & Deut. 10. 1.

In arcula reponendas.

d Deut. 10. 1.

CCXX. Moses populum in metu retinet.

Accepto tommeatu descendit Moyses de monte, iouenitque populum, exterritum iis, quę post priores 40. dies acciderant, & insuper plaga, qua Domious reliquias idololatrarum [e] Moyse absente sustulerat, sese in officio continuisse. Nec tamen prudens populi rector, qui intelligebat eum in timore, quem proxima tragœdia excitarat, retioendum esse, statim à descensu reconciliationem populo patefecit; Sed prima cura fuit dare curam idoneis homiuibus lapideas tabulas præparandi, & arcam quæ eas aptè contineret. Altera cura fuit conuocare populum duplici de causa, prior renouandæ prohibitionis ascendendi in montem, posterior vt populum magna expectatio suspensum doceret, quo loco res suæ apud Deum esseot: percundum ne omnibus quam primum foret, an venia impetrata esset. Moyses autem, vt eos & à desperatione reuocaret, & iusto in timore contineret, reoonciauit populo statuisse Dominum, iterumque confirmasse daturum se ipsis terram illam lacte & melle manantem, iampridem patribus eorum promissam, sed vt populum pœnitentia & luctu ad nouas tabulas præpararet, addidit dixisse Dominum non ascensurum se cum eo, quod populus duræ ceruicis esset, & periculum esset, ne disperderet eos in via: iussisseque eos deponere oroatum suum, siue lugubri veste indui, *vt sciam*, inquit, *quod faciam tibi*.

e Ex. 32. 35.

CCXXI. Et lugens ornatum deponit.

a Exo. 33. 4.

Audiens [a] autem *populus sermonem hunc pessimum*, quo videbatur Dominus peculiarem populi sui prouidentiam deponere, *luxit*, *& nullus ex more indutus est cultu suo*, Idque vt appareret vsque ad reditum Mosis de monte cum nouis tabulis, quod indicium erat deleti peccati, & redintegratæ gratiæ Deum inter & populum suum. Videtur autem hoc ipso die contigisse, quod subdit Moses, de translato tabernaculo extra castra. Nam id ad castigationem populi vehementer pertinebat, vt ille quasi interdictus sacris maneret, & communione priuatus. Nec tamen statim à reditu cum nouis tabulis relatum est id tabernaculum intra castra, vt ex Scriptura ipsa apertè colligitur, donec nouum illud ac nobile tabernaculum excitatum est. Hoc autem quod non recens factum, sed translatum dicitur, fuit vel priuatis Mosis precibus, vel publicis ac communibus destinatum. Cum enim multa esset Mosis cum Domioo familiaritas, certum est huiusmodi colloquia solitudinem amare atque silentium. Ideoque Iuditha [b], in superioribus domus suæ, secretum sibi cubiculum præparauerat.

Et tabernaculum abducit à castris.

b cap. 8. 5.

CCXXII. Cuiusmodi illud fuerit.

Magis tamen placet fuisse locum communibus populi precibus destinatum. Nam vbi legimus in vulgata, *Et omnis populus, qui habebat aliquam quæstionem, egrediebatur ad tabernaculum fœderis extra castra*. In Hebræo, Græco, Chaldæoque legitur, omnes qui quærere aut consulere vellent Dominum, eò se cootulisse, pro consuetudine videlicet iam ab egressu ex Ægypto vsurpata. Accedit & ipsa denominatio, dictum est coim Tabernaculum fœderis, siue conuentus, quod eo populus, quasi io Ecclesiam confluceret. Sacer itaque fuit non profanus hic locus, in quo Aaron manna reseruauit coram Domino. In quo Iethro obtulit holocausta, & cum cognato suo comedit coram Domino. In quo Moses Dei iussa populo declarabat, vbi populi petitiones referebat ad Deum, & Dei ad populum responsa, reddebat senioribus, quę illi ad populum referebant. Vbi

Eo populi orationis causa conuenire solitum.

denique Dominus cum Moyse facie ad faciem loquebatur, quemque Iosue minister Mosis, quasi æditaus seruabat. Hoc ergo tabernaculum orationi destinatum. Dominus, aut ex illius afflatu Moses, procul extra castra abduxit, vt se à populo etiam tum abalienatum atque abstractum ostenderet. Abductum autem bis mille cubitis à castris Rabini prodiderunt.

a Ex. 34.4.

CCXXIII. Moses ascendit ad montem in tertiam mansionē quadragenariam.

His ita peractis [a], paratisque cum arcula tabulis, Moses nocte, id est summo mane consurgens, ascendit in montem Sinai, & ecce nubes gloriæ Domini, quæ aliquanto spatio supra verticem mōtis eleuata manebat, demisit se ad verticem montis, vt ibi Dominus, aut Angelus potius, qui eius vices gerebat, Moysi se conspiciendum præberet, vt nuper ei promiserat. Vt ergo Moses peruenit ad montis verticem, Deo inspirante, & per nubem descendente in speluncam ingressus est, statimque illius aditu nube obscurato, & transeunte gloria Domini, exauditus est clamor, eius vtique qui promiserat se vocaturū in nomine Domini, & simul cum signo transitus sui edocturum, quo modo inuocandus esset Dominus, quibusque titulis afficiendus. Auditis ergo hisce Dei titulis, & simul cum verbis Domino transeunte, & nubem ex aditu speluncæ, vt ante conuenerat amouente, exijt Moyses [b], & vidit à tergo Angelum eximio fulgore radiantem, festinusque Moyses curuatus in terram pronus & adorans petit sibi confirmari petitionem de gradiendo cum populo suo.

Renouat petitionem pro populo suo.

b c. 34. 8.

CCXXIV Deusque renouat promissionem.

Rursumque Dominus acquiescens petitioni, spondet se populi ducem ac protectorem fore, idque ingentibus miraculis probaturum. *Signa faciam*, inquit, *quæ nunquam visa sunt super terram, nec in vllis gentibus, vt cernat populus iste in cuius es medio, opus Domini terribile quod facturus sum:* Quod ad tempora Iosue referendum est. Subdit enim, *Obserua cuncta quæ hodie mando tibi*, quasi renouato fœdere, quod populus nuper in vitulo fœdè perruperat. Quasi dicat, hæc vna cura tua sit, vt obserues legem meam. *Ego autem ipse eijciam, ante faciem tuam Amorrhæum, & Chananæum*, & cæteros populos. Cum his autem iam nunc vetat iniri amicitias, fœderáve nuptiarum, imo eorum aras destrui, statuasque confringi, quod maxime valet ad disjungendos animos, quos communio religionis deuincit. Deinde inculcat præcepta quædam superius tradita de obseruanda solennitate Paschali cum ritibus suis, de primogenitis, de Sabbato, de triplici solennitate, quibus apparere debeant Israëlitæ coram Domino, in loco, quem elegerit. De aliis quoque nonnullis monet [c], quæ postea Moses populo diuersis vicibus enunciauit, & in scripta retulit, vt iussus fuerat, ad memoriam posteritatis, vsumque perpetuum.

Datque diuersa præcepta.

c Exo. 34. 27.

CCXXV. Annus Sabbaticus quando institutus.

In his porro nihil æque nobis cognoscendum videtur, atque annorum Sabbaticorum & Iubilæorum institutio, & ratio, quæ habetur Leuitici 25. vbi dicitur Dominum locutum esse Moysi, in monte Sinai, quæ de iis præscribuntur. Et vt ab anno Sabbatico ducamus initium; Illius enim institutio paulò videtur antiquior, ad eumque ipsum diem pertinet, quo lex promulgata est: non tamen visum est, quæ natura coniuncta sunt, tractatione distrahere. De anno ergo septimo ita lex habet in Exodo [a]. *Sex annis seminabis terram tuam, & congregabis fruges eius. Anno autem septimo dimittes eam, & requiescere facies, vt comedant pauperes populi tui, & quidquid residuum fuerit, edant bestiæ agri. Ita facies in vinea, & oliueto tuo:* quæ plenius in Leuitico [b] repetuntur. Quæ lex nihil est aliud quam eximia demonstratio diuinæ bonitatis, quæ cum omnium rerum sit procreatrix, eas etiam conseruatas cupit. Ergo quoniam quiete animantium corpora reficiuntur, ostendit Dominus sibi esse curæ, etiam ipsius terræ quietem, vt Iudæi intelligerent, tanto magis sibi seruorum & ancillarum suarum quieti humaniter consulendum esse, cum Deus ipse non duxerit indignum prouidentia sua, diem quietis brutis animantibus, & terræ ipsi annum requietionis assignare.

a ca. 23. 10

Requies terræ in eo iubetur.

b ca. 25. 5.

Dei bonitatis signū.

Sed illud in primis hoc loco expendendum est, ad annos ne sacros, qui inchoantur à Nisan, an ad vulgares qui à Tisri initium ducunt, id est vere vel Autumno, anni Sabbatici, atque Iubilæi inciperentur. Communissima autem est, ac verissima pro Autumno, ac mense Tisri sententia. Cum enim primarium hoc huiusce legis caput, ad quietem terræ pertineat, per annum vnum, tunc anni initium sumi oportuit, cum agricolæ incipiunt rationem de integro habere cum terra, illam proscindendo ac seminando, quod septimo mensi conuenire nemo ignorat. Accedit quod si hi anni mense primo inchoarentur, & contingeret annum Iubilæum biennio ante, vel post Sabbaticum celebrari, Iudæi quinque annorum messe caruissent; quod incommodum, posito initio horum annorum in Autumno, nullum erat, vt clarè in Annalibus demonstratum est [c]. Quamuis autem dies ipse septimi mensis in controuersia sit, quibusdam primum, qui fuit clangoris apud Iudæos, aliis decimum, qui fuit expiationis eligentibus, pronior sum ad existimandum, ipso primo die mensis, cum clangore tubarum tam Sabbatico, quam Iubilæo anno initium datum fuisse, nec vnum mensem ab Hebræis in duos annos fuisse distractum. Præsertim cum ex calendario Hebraïco certum sit, primum diem Tisri, qui erat tubarum, anni communis initium fuisse, propterea que *Ros Hassana*, id est caput anni dictum fuisse.

CCXXVI Inchoabatur in Autumno, & quare.

c n. 681. & seqq.

Et primo die septimi mensis, qui dictus caput anni

Quæ autem in hac terræ quiete cessare iuberentur, ex ipsa Scriptura [d] colligitur. Prima est ipsa terræ proscissio, atque satio; nam in Leuitico apertè habetur, *agrum non seres*, Itaque nec messis expectanda erat, quod si quid sponte ferebat humus, est deciduis granis, nominatim cautum erat ne meteretur à Dominis, sed pauperibus dimitteretur. Altera est putatio vinearum, quæ terræ proscissioni respondet, parique ratione de messe & vindemia iudicandum est. Vineis aggregantur oliueta in Exodo, vt pariter illo anno inculta dimittantur. Eademque ratio valere videtur in pomariis, ac viridariis: arborum quoque plātationem Iosephus interdictam scribit,

CCXXVII. Capita legis anni Sabbatici. 1. terra nec semināda, nec colligendæ fruges.

d cap. 25. 4.

Eadem ratio vinearum oliuetorum, pomariorum l. 3. Ant. c. 10.

An & hortorum.

De hortis non videtur idem esse dicendum, sed suos ab vnoquoque coli potuisse, qui intra ciuitates domosque clausi erant; Quod lex de agris & arboribus loquatur, quarum fructus in propatulo positi, omnibus hominibus atque brutis expositi sunt. Nisi forte muros eorum, aut sepes, aut ostia diruere cogebantur, vt à brutis omnia pessum darentur. Quæcumque autem leguminum, aut frugum genera, in campis seri, metique solent, ea interdicta fuisse intelliguntur.

CCXXVIII. Alterum caput de personis, & earum libertate.
a Exo. 21. 2.

Sequitur alterum legis huius caput, quod pertinet ad personas: earum scilicet libertatem, æs alienum, & lectionem legis. De libertate ita loquitur Dominus in Exodo [a]. *Si emeris seruum Hebræum, sex annis seruiet tibi, in septimo egredietur liber;* Sed hic annus septimus ab emptione serui non numerabatur, sed constans erat atque immutabilis. Itaque si anno primo à Sabbatico emebatur, seruiebat sex annis, si secundo quinque, si tertio, quatuor, & ita de cæteris. Idque intelligendum est quacumque ex causa Hebræus ille libertatem amisisset.

Quæ ratio alienigenarum.

Alia erat ratio alienigenarum, quibus septimus annus non afferebat libertatem, sed hæreditario iure transmittebantur ad posteros, aut venundabantur. Quod si mansuri erant apud Hebræos, ad ritus Iudaïcos, facti proselyti, conuertebantur, masculi per circumcisionem, fœminæ per applicationem ad Iudaïcos ritus, vt pluribus docet Abulensis [b] in Leuiticum.

b cap. 25. q. 26. & 27.

CCXXIX. Quæ debitorum remissio.
c Deu. 15. 1.

Iam quod ad æs alienum attinet, ius erat Hebræis nouarum tabularum ex diuina lege. *Septimo*, inquit [c], *anno facies remissionem, quæ hoc ordine celebrabitur. Cui debetur aliquid ab amico vel proximo ac fratre suo, repetere non poterit, quia annus remissionis est Domini. A peregrino & aduena exiget, ciuem & propinquum repetendi non habebis potestatem.* Quod de commodatis rebus, aut furto sublatis, aut depositis, quæ Dominum eundem seruant, intelligendum non est, sunt enim perpetuo restitutioni obnoxia.

Ei quorsũ.

Monet autem Legislator ditiores ne tardiores sint in dando mutuo tenuioribus, appropinquante anno remissionis, quo periturum erat mutuo danti. *Ne clamet*, inquit, *contra te ad Dominum, & fiat tibi in peccatum.* Sed conarentur potius eos remittendis debitis subleuare, & ad pinguiorem reuocare fortunam.

Lectio legis anni septimi.
d ca. 31. 10.
e l. 4. Ant. c. vlt.

Superest legis lectio in annum septimum indicta, vt accuratè in Deuter. [d] præceptum est, in solennitate Tabernaculorum, fiebatque à summo Pontifice, vt Iosepho [e] placet: valebatque hæc lectio tum ad alia, tum ad illud maxime, vt cum iura septimi anni memoria repeterentur audiendo, ad praxim facilius deducerentur, neque per potentiorum auaritiam neglecta, paulatim obliterarentur. Hæc de anno Sabbatico, nunc de Iubilæo pauca dicamus. Quot scilicet constaret annis, quæ illius propria essent, & quomodo tam septimus, quam quinquagesimus annus à Iudæis obseruaretur.

CCXXX. Iubilæum 50. annorũ non 49. fuisse ex Scriptura.

Quod igitur ad numerum annorum Iubilæi, ipsi sacri codices Latini, Græci, Hebraïci, qui annum quinquagesimum Iubilæo tribuunt, summa qua pollent authoritate, summóque consensu, iure nos si quid sapimus, meritóque frangant; cui nonnulli, & quidem ferè sectarij, studio nouitatis, & nescio quam numerorum concinnitatem secuti, quadragesimum nonum antetulerunt; vt quia septimus dies hominũ quieti diuina lege destinatus fuit, septimus annus agrorum quieti, septies septimus possessionum alienatarum restitutioni attributus dicendus sit. At Scriptura minime ambigua est, *Numerabis*, inquit [a], *tibi septem hebdomadas annorum, id est septies septem, quæ simul faciunt annos quadraginta nouem:* & subdit, *Sanctificabisque annum quinquagesimum, & vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ tuæ: ipse est enim Iubilæus.* Et rursum ibidem, *Reuertetur homo ad possessionem suam, & vnusquisque redibit ad familiam pristinam, quia Iubilæus est, & quinquagesimus annus.* Hæc clariora sunt; quam vt studio contradicendi obscurari possint. De industria enim exactissimè hoc loco, maximéque proprie Scriptura locuta est, ne populum ancipitem relinqueret vtrùm duorum annorum Dominus elegisset in Iubilæum, quadragesimum nonum, an quinquagesimum.

a Leuit. 25. 8. 9. 10.

CCXXXI. Multisque scriptoribus probatur.
b in Chron. an. 51. Abr.

Accedit communissimus Synagogæ & Ecclesiæ sensus, atque consensus; pro illa testimonium dicunt Iosephus & Philo Iudæi, quos retulimus in Annalibus, aliique Rabbini apud Lyranum atque Serarium, quos Eusebius se profitetur [b] sequi, & quem vicissim quamplurimi sequuntur. Pro qua etiam sententia stare computum Æthiopicum fatetur Scaliger præcipuus contrariæ opinionis propugnator, itemque Africanum atque Epiphanium. Quibus adde Sanctos Cyprianum atque Cyrillum, Ambrosium, & Augustinum, Gregorium magnum, atque Hieronymum. Adde & Origenem, Bedam, Cassiodorum, Isidorum & Marianum Scotum: quibus subscribunt inferioris æui scriptores innumerabiles, quorum plerosque ibidem retulimus [c]. Accedat illa quoque ratio. Si enim Iubilæus annus est quadragesimus nonus perpetuo in annum Sabbaticum incurret. Quo posito frustra Scriptura vetaret seri aut meti in anno Iubilæi: satis enim erat id de anno septimo præcepisse.

c an. Mos. 81. n. 696.

CCXXXII. Iubilæi prærogatiuæ prædiorum recuperatio.

Quod attinet ad Iubilæi priuilegia, primum fuit vt Hebræis omnibus liber esset accessus, & reditus ad possessiones suas. Itaque si quis vrgente penuria vendiderat agellum suum, poterat eum quocunque tempore redimere, pretio emptori restituto, computatatis fructibus ex eo tempore, quo venditus fuerat: quod si non posset redimere, emptor manebat Dominus agri vsque ad annum Iubilæi [d], in quo sine vllo pretio agellus redibat ad pauperem, ipsius olim Dominum. Idque licet multæ intermediæ venditiones interuenissent [e]: sicque pauperes facilius ad pinguiorem fortunam redibant, quæ erat vna causa legis huius, quæ condita erat in fauorem pauperum. Altera erat ne tribus & familiæ, quibus à principio possessiones sorte distributæ fuerant, confunderentur.

d Leuit. 25. 25. & seqq.
e Abul. ibid.

quid de domibus iuris.

Circa venditionem donorum aliud ius erat. *Nam qui vendiderit domum*, ait Legislator, *intra vrbis muros, habebit licentiam redimendi, donec vnus impleatur annus. Si non redemerit*

& anni circulus fuerit euolutus, emptor possidebit eum, & posteri eius in perpetuum, & redimi non poterit etiam in Iubilæo, quæ autem erant in agris, agrorum iure censebantur.

CCXXXIII. Libertatis acquisitio.

Alterum priuilegium Iubilæi erat circa libertatem seruorum Hebræorum, qui liberari quidem poterant anno septimo. Verum quia contingebat, vt seruus inita seruitute acciperet vxorem ab Hero suo, & gigneret filios & filias, si is anno septimo liberari vellet, vxor eius & filij remanebant apud Dominum, ipse autem exibat solus [a]. Sin autem cum vxore & filiis liberari vellet, annus ei quinquagesimus expectandus erat, & quidem aure anno septimo perforata; eáque seruitus erat instar pretij, quo vxorem ille suam liberósque redimebat. Propria quoque erat Iubilæi, & non solius anni sabbatici illa proclamatio [b], quæ fiebat primo die mensis septimi, quo die diximus [c] videri solitum inchoari tam annum septimum, quam quinquagesimum, eóque etiam illum clangorem tubarum illi diei addictum referri: licet etiam in memoriam liberati Isaaci clãgeretur. Et quidem tubis corneis propter arietem hærentem cornibus, eius loco sacrificatum. Tubæ quoque personabant illo ipso die, propter neomeniam, iuxta illud Dauidis [d], *Buccinate in neomenia tuba*. Nihil tamen obstat cum clangorem fieri solenniorem, & cum maiore aliqua pompa, ineunte anno septimo, & rursum quinquagesimo. Sed hic iterum peculiariter [e] clangor excitabatur die decimo mensis eiusdem, qui dicebatur Expiationum, in memoriam reconciliati Numinis, post adoratum vitulum. Nam eo ipso die dimittebantur cornicines per omnem regionem Israëlitarum ad denunciandum Iubilæum inchoatum iam à decem diebus.

a *Leuit.* 25. 40. & *Exo.* 21. 6.

Proclamatio Iubilæi

b *Leuit.* 23. 24.

c *supra n.* 226.

Die primo & decimo Tisri.

d *psal.* 80. 4

e *Leuit.* 25. 9.

CCXXXIV. Vt obseruati fuerint hi anni à Iudæis.

Quod ad horum annorum obseruationem attinet, constat eos in deserto non fuisse obseruatos, cũ adhuc peregrinarentur, nec possessiones haberent quas colerent. Vbi autẽ Chananitidẽ occuparunt, apparet ex querela Domini super ea re, eos raro ac malignè obseruatos, siue ob auaritiã potentiorum agris quietem, seruis libertatem pauperibus nouas tabulas concedi non ferentium, siue ob legis contemptum, cum subinde ad idola à vero Deo deficerent, siue ob bella, crebrasque sub vicinis populis seruitutes, captiuitates, atque exilia, quæ vltore Numine patiebantur. Sicut tanto ante præuiderat ac prænunciauerat Dominus. [f] Ea denique fuit ratio posteriorum temporum à captiuitate Babylonica, quibus semper aut Persarum, aut Græcorum, aut Romanorum iugum pertulere quibus attriti, tributisque vexati, vix respirandi, nedum totis annis quiescendi spatium habuere. Eius tamen nonnulla obseruatio diuina prouidentia conseruata est, vsque ad Christum Dominum, & in eius gratiam. Cum enim constaret eum de tribu Iuda, & Dauidis familia nasciturum, nisi per annos Iubilæos possessiones ad antiquos dominos rediissent, tribuum & familiarum possessiones confusæ fuissent, nec sciretur quæ ad Iudam, aut Dauidem pertinerent. Post Christi autem aduentum tota illa distinctio superflua fuit; ideóque in lege noua antiquata est.

f *Leuit.* 26. 32. *Dispendamq; &c.*

Cur denique antiquati.

CCXXXV. Redit Moses in castra.

Sed redeamus ad Moysem, eumque ex tertia in monte commoratione, in planiciem aliquando campumque deducamus. His ergo multisque aliis Deum inter & Moysem, intra dies 40. transactis, propheta rediturus ad suos ita concludit. *Fuit ergo ibi cum Domino quadraginta dies & quadraginta noctes, panem non comedit & aquam non bibit*, id est ab omni plane cibo potuque abstinuit, nec deteriore fuit habitudine corporis post primum, quam post quadragesimum diem. Quam valetudinis constantiam comparat Abulensis [a] cum ea quam nunc retinent Elias, & Enoch, qui iam tot seculis sine cibo & potu perseuerant, & sine senectute veterascunt, æque viuidi ac vegeti, ac cum primum illuc translati sunt. Quod autem subditur [b], *Et scripsit in tabulis verba fœderis decem*, dubium facit huius scriptionis authorẽ. S. Cyprianus [c], & S. August. [d] Mosem scriptorem agnoscunt, propter ea verba, quæ paulò ante leguntur [e], *Scribe tibi verba hæc*, &c. At initio capitis huius Dominus promiserat se scripturum legem, sicut priorem in nouis tabulis. Et in Deuteron. [f] de Deo loquens, *scripsit*, ait Moses, *in tabulis, iuxta id quod prius scripserat, verba decem*, &c. At minime dubia est prior scriptio, ergo neque posterior. Cæterum multiplex fœdus in his libris continetur, quorum præcipuum habetur in decalogo quem Deus angelico ministerio scripsit: cætera Moysem scriptorem habuerunt, vt placet Abulensi [g].

a in 34. Exod. post q. 23. Cum tabulis à Deo scriptis.

b Ex. 34. 28.

c q. 165. in Exod.

d Serm. de Spir. sancto

e Exod. 34. 27. v. 1.

f 6. 10. 24

g post. q. 23. & 24.

CCXXXVI. Quod tempus reditus

Descendit ergo Moyses postremum de monte Sinai nono die septimi mensis, qui fuit vltimus tertij ieiunij quadragenarij, vt in expansis huius anni mensibus Annales nostri ostendũt [h], cum duabus nouis tabulis, facie rutilante, expiato peccato vituli adorati; ex quo factus est dies hic *Kippur*, id est Expiationis [i]. Contigit autem reditus Mosis sub vesperam diei noni, quando festi dies inchoabantur, & factus est dies decimus expiationis, vt ex Leuitico liquet [k]. Ergo populus vestimenta luctus ad eam diem gestata deposuit, lætusque Moysi diu expectato occurrit. Nec obstat hunc diem à Deo afflictioni, & luctui fuisse destinatum, nondum enim ea lex fuerat promulgata. Nec tamen relatum est in castra tabernaculum, quod alterum iam iamque conficiendum erat; nec graue populo erat, extra castra non magno interuallo, se orationis causa conferre.

h n. 707. & 708.

i *Leuit.* 16. 29.

k *Leuit.* 23. 32.

Cum publica lætitia acceptus.

CCXXXVII. Fulgor vultus Mosis.

Quod si lætus Moysi reditus ad populi consolationem valuit, non defuit quod admirationem moueret, imo & concitaret timorem [l]. Nam Moyses *ex consortio sermonis Domini*, inscius faciem retulerat fulgurantem: & intentiores lucis radios, quasi cornua ex vtroque frontis angulo emittentem. Itaque ad tam nouum spectaculum Israëlitæ, atque adeo ipse Aaron cũ principibus synagogæ, timuerũt prope accedere, atque adeo retrocesserunt. At quomodo id dicitur *ex consortio sermonis Domini* contigisse. Nam iam sæpe cum Domino collocutus fuerat, atque adeo bis quadragenis diebus, nulla vultum luce afflatus. Itaque putat Abulensis, eum non tam ex consortio diuinæ collocutionis, quam visionis illius illustrissimæ, quam illi angelus in monte exhibuit, fulgoris illius participem esse factum: cum prius ignem tantum, nubem, & caliginem vidisset in angelo colloquente. Eo porro pertinebat hæc gloria, vt intelligeret populus, quantum

l *Exod.* 34. 29.

Quæ eius causa.

Moses gratia valeret apud Deum; maiorique cum veneratione prosequeretur: nec vltra contemptim diceret[a], *Moysi huic viro, qui nos eduxit de terra Ægypti, ignoramus quid acciderit.*

a Exo. 32.1.

CCXXXVIII. Fuisse deinceps perpetuum.

b Ex. 34 fi.

Fuisse autem hunc non vnius aut paucorum dierum fulgorem ex eo patet, quod Scriptura deinceps de eo, tamquã de re ordinaria loquatur. Moysem enim ait[b] solitum vultui suo velamen obtendere cum loqueretur ad populum, & illud deponere cum ad Dei colloquium in tabernaculũ rediret. Quin etiam tota deinceps vita huiusmodi radios perseuerasse apparet, quod cum ij signum essent diuinæ in legatum suum beneuolentiæ, non erat rationi consentaneum id signum tolli perseuerante beneuolentia, quam ponimus vsque ad finem vitæ perdurasse. Quod si eam gloriam Dominus ei post tempus aliquod sustulisset, existimasset rudis populus eum non vltra gratum atque acceptum Deo; itaque, vt erat ceruicosus & contumax, non vltra se illi reddidisset obsequentem. Est autem hoc tempus, quod supra alieno loco quasi per parenthesin[c] insertum fuerat, de Mose adeunte tabernaculum extra castra, & populo ei assurgente, & tergum aspiciente, donec ingrederetur tentorium: vbi Dominus aliud edebat indicium suæ cum Mose amicitiæ, quod vidente populo *columna nubis*, quæ altius in aere pendere solebat, *descendebat, & stabat ad ostium, loquebaturque cum Moyse, cernentibus vniuersis, quod columna nubis staret ad ostium tabernaculi. Stabantque ipsi, & adorabant per fores tabernaculorum suorum*, diuinam præsentiam ex descensu nubis agnoscentes. *Loquebatur autem Dominus ad Moysem facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad amicum suum.*

Et quare,

c Exod. 33. 4. vsque ad 12. vide supra, n. 212.

CCXXXIX. Moses congregat populum.

Restitutis ergo rebus in integrum, quas vitulus aureus turbauerat, atque disiecerat congregauit populum Moses, vt illi enunciaret, quæ iam ante primis illis quadraginta diebus à Deo acceperat in mandatis. Id videtur vndecimo die septimi mensis contigisse. Ad vesperam enim diei noni, quo explebantur postremi 40. dies, venit Moses in castra, & à paucis, præter domesticos visus est. Postridie honoris caussa venerunt ad eum tam Aaron, quam principes synagogæ, perque eos admonitus est vniuersus populus, vt postridie certum in locum conuenirent, ad audienda quæ Dominus præscripserat[d]. *Igitur congregata omni turba filiorum Israel*, enunciauit quæ Dominus fieri iusserat ad constructionem Sanctuarij, omnemque eius apparatum, qui supra à vigesimo quinto capite præscriptus, deinceps compendio traditur. Quæ dum à Mose declarantur, incaluit vniuersæ multitudinis animus ad largiendum omnia, quæ operi sacrosancto necessaria erant vsque ad *armillas, & inaures, & annulos & dextralia.* Denique *omne vas aureum in donaria Domini separatum est.* Nimirum ne liberaliores erga Dæmonem pro vitulo aureo, quam erga Deum pro eius Sanctuario fuisse viderentur. Imo maculam illam prorsus delere voluisse visi sunt, quando artifices[e] compulsi sunt venire ad Mosem, & ille populo per præconem denunciare, vt nihil vltra offerret.

d Exo. 35. 1. Eique nunciat cõnstructionẽ Sanctuarij

Liberalitas populi.

e Ex. 36. 4.

CCXL. Qui artifices.

Artifices autem prius nominatim à Deo appellatos, & eruditos omni arte atque industria ad diuinum opus, populo denunciat, & operibus præficit quibus etiam alij egregij artifices adiuncti sunt, seque vltro obtulerunt ad faciendum opus, quod Scriptura[a], ad caput vsque quadragesimum persequitur, & iam superius per partes suas explicatum est satis. Non omittam tamen auri summam à populo collatam cum Mose referre. *Omne aurum*, inquit, *quod expensum est in opere Sanctuarij, & quod oblatum est in donariis viginti nouem talentorum fuit, & septingentorum triginta siclorum*, quæ summa redacta ad pecuniæ gallicæ æstimationem ascendit ad trecenta sexaginta quinque millia quingentos & quadraginta vnum aureos, & solidos 40. vt in Annalibus explicatum est, vbi argenti quoque & æris æstimationem reperies. Huic autem liberalitati seruiebat, quod nihil isti populo ad victum vestitumque expendendum erat, vt septimum iam mensem experti fuerant, & deinde ad quadragesimum vsque annum eorum filij probauerunt. Accessit his plurima lanea, linea, lignéaque materies, plurimus pellium, gemmarum, & pretiosorum lapidum apparatus: in quibus dum artifices non pauci magno studio elaborant, quinque circiter menses abierunt, vt postea intelligetur.

a Ex. 38. 24

Quanta vis auri contributa.

CCXLI. Moses dirimit populi controuersias.

Interea porro Moses boni principis & pastoris munus in regendo populo, eiusque controuersiis componendis exequitur. Nam in tam diuturna eius absentia, multa quotidie in tanta populi multitudine exorta sunt dubia, quæ ad reditum Mosis ab ordinariis iudicibus reiecta fuerant. Dum ergo in his multus est Legislator, venit ad ipsum Iethro cognatus eius. Etsi enim prius res à Mose narrata est, ad hoc tamen tempus certum est pertinere aduentum soceri Mosis. Nam temporis angustiæ non patiuntur vt ante legem datam venerit, vt in[b] Annalibus accuratè docuimus; post legem autem nullum tempus hoc conuenientius occurrit. Quin etiam si satis attendimus, Moyses ipse testis est[c] socerum post acceptas à Deo leges aduenisse, vt qui illi dicat, se populum totis diebus ex Dei præceptis, legibusque iudicare, eumque illa docere; quod à Philone libro de temulentia & nominum mutatione notatum est. Adde quod Scriptura testatur Iethro obtulisse holocausta & hostias: vtique pacificas, de quibus mox epulati sunt, quæ sacrificiorum distinctio non erat ante datam legem. Deniq; Tribuni & Centuriones, qui hortatore Iethro instituti sunt, ante discessum ex monte Sina sunt instituti, sub huius anni finem, vel sequentis initium, vt suo loco dicetur.

Tempus aduentus Iethro.

b n. 720. 21. 22.

c Ex. 18. 16.

CCXLII. Qui eius comites.

d An. Mosis 41.

Cum ergo audisset Iethro, Sacerdos Madian, id est vir in Madianitide primarius, vt supra[d] explicatum est, & Moysi socer omnia quæ fecerat Deus Moysi, & Israëli populo suo, tulit Sephoram, quam Moyses in Ægyptum proficiscens remiserat, & duos eius filios Gersam & Elizer, & venit ad generum in desertum ad Montem Dei Horeb. Duxit quoque secum Hobab filium suum, qui patre domum redeunte cum Mose remansit, eius precibus acquiescens. Noluit autem Iethro, vt prudentem virum decebat, generum improuiso aduentu opprimere, sed principis populi honori consulens eum de aduentu suo præmonuit, vt ab eo fierent, ac pararentur, quæ vtrumque decebant. Quo egresso in occursum cognati, mutuis

Confirmatur in fide vera.

ambo honoris ac beneuulentiæ, officijs decer-
tarunt. Cumque Moyſes ſermonem inſtituiſſet
de mirabilibus Dei operibus, in liberando po-
pulo ſuo, quibus illum pridem ad veri Dei fidem
traductum confirmare cupiebat, valde admi-
rans [a] in vocem laudis ac confeſſionis arupit:
a c. 18. 10. quaſe verum Dei cultorem oſtendit.

CCXLIII Nec fit proſelytus b Gal. 5. 3 Nec tamen, vt docet Abulenſis, alijque eum
ſecuti, factus eſt proſelytus Iudæorum, neque
circuncíſus, ideóque neque ad Moſaicæ legis
obſeruationem [b] obligabatur: & poterat ſine
ea, in fide veri Dei, & venturi Meſſiæ ſaluus
eſſe. Accedit quod apud Madianitas obſeruari
non potuiſſent, quæ pertinebant ad cæremo-
nias Moſaicæ legis. Nec Iſraëlitæ hominem
circuncíſum, & debitorem vniuerſæ legis, per-
miſiſſent redire ad ſuos, apud quos eam obſer-
uare non poſſet, & periculum adiret recidendi
in patrias & auitas ſuperſtitiones. Cum ergo
c Exo.18.fi. redierit ad ſuos [c], vt in fine capitis habetur, in-
telligitur eum liberum à Iudaicis obſeruationi-
bus remanſiſſe. Quod autem Hebraico ritu ſa-
crificauit, ſe veri Dei cultorem oſtendit: quod
autem ſacrificauit, licet ad Leuiticam tribum
non pertinuerit, oſtendit ſe iura naturæ in Deo
Sacrificia eius, & epulæ. colendo retinere velle, quæ ſacrificia certis
perſonis non alligauit. A ſacrificijs autem ad
epulas ventum eſt. *Venerunt enim Aaron, &*
omnes ſeniores Iſraël, vt comederent panem cum
eo coram Deo. Id eſt iuxta tabernaculum, in quo
ſacrificatum fuerat Deo, quod tunc erat extra
caſtra, cuius cuſtodem agebat Ioſue [d], vt alibi
d Ex. 33. 11. dictum eſt.

CCXLIV Iethro Moſem de inutili labore monet. e Ex. 18. 15. Poſtridie aduentus Iethro [e], *ſedit Moſes vt*
iudicaret populum, qui aſſiſtebat Moſi à mane vſ-
que ad veſperam, mirabili Legiſlatoris populi-
que patientia. Quod videns Iethro monuit ge-
nerum, ne ſe minime neceſſario labore conficc-
ret; quin illum potius cum primarijs de populo
viris partiretur rem futuram & ijs qui elige-
rentur minimè grauem, ſed gratam potius &
honorificam, & populo, ipſique valde fructuo-
ſam, cum illius negotia citius expedirentur, &
ipſe plus temporis ad vacandum Deo, grauio-
ribuſque negotijs habiturus eſſet. Circa præ-
poſitos autem ac præſides duo monet, alterum
de virtutum ornamentis, quibus inſignes eſſe
debebant, vt rectè iudiciario munere funge-
rentur; alterum de idonea inter ipſos alterná-
que ſubiectione.

CCXLV. Conditiones iudicũ eligendorum, f Eccl 7. 6. Vult itaque eos eſſe viros potentes, ſiue vi-
ros virtutis, vt eſt in Hebræo, id eſt fortes,
ſtrenuos atque magnaminos, iuxta illud Sa-
pientis [f], *Noli quærere fieri index; niſi valeas*
virtute irrumpere iniquitates, 2 timentes Deum,
Septuag. θεοσεβεῖς, id eſt religioſos ac pios: qui
ſcilicet, intelligãt ſe obnoxios reddendæ [g] Deo
g Sap. 6. 4. rationi, & quidem perquam ſeueræ. Tertia iu-
dicum virtus eſt veritas, cuius vt amatores eſſe
debent, ita omnem hypocriſim, fraudem, ſimu-
lationem vitare, fictos ac duplices corde aner-
ſari. Denique eligi vult qui oderint auaritiam
h Eſa. 1. 23. quæ ius faſque omne perrumpit, *Principes tui* [h],
ait Dominus, *infideles, ſocij furum, omnes dili-*
gunt munera, ſequuntur retributiones. Vt mirum non
ſit ſi pauperi & pupillo non iudicent, & cauſa
viduæ, quæ explere nequit eorum auaritiam,
non ingrediatur ad illos.

CCXLVI Ad vitandum autem confuſionem, vtque

Eorũ ſubordinatio. tota gubernatio ad vnum reuocetur caput, ſua-
det vt iudicum, ac magiſtratuum maiores alios,
alios minores conſtituat, ſibique inuicem ſub-
a verſ. 21. iectos ac ſubalternos [a]. *Conſtitue*, inquit, *ex eis*
Tribunos, ſiue millenarios iuxta Hebræum &
Sept. ex quo intelligitur hos alios eſſe à princi-
pibus Tribuum, in quibus multa millia conti-
nebantur: pergit, *& Centuriones & Quinquage-*
narios, & Decanos, qui iudicent populum omni tempo-
re. Et quidem ita, vt à minoribus ad maiores cer-
b q. 11. in c. 18. Exod. tis in cauſis ius appellationis eſſet, vt pluribus
diſputat Abulenſis [b]. Quo audito, probatoque
c c. 1. 10 Id Moſes ad populũ retulit. conſilio, Moyſes populum conuocauit, retu-
litque, vt habetur initio Deuteron. [c] ſe vni-
uerſo populo gubernando parem eſſe non poſ-
ſe, propter immenſam eius multitudinem, ideó
que petere vt viros de tribubus ſuis darent ſa-
pientes, & gnaros, & probatæ conuerſationis,
qui conſtituerentur populi iudices. Cumque
populus reſpondiſſet, id ſibi placere, *Tuli*, ait
Moyſes *de tribubus veſtris viros ſapientes, & no-*
biles, & conſtitui eos principes ſiue præpoſitos, *tri-*
bunos, &c.

CCXLVII. Electi à populo & à Moſe. Dubium relinquit Moyſes à quo facta fuerit
horum iudicum electio, à populóne, an à Moy-
ſe. Et apparet ab vtroque factam; à populo
primum, propter illud, *Date ex vobis viros*,
&c. alioqui dicturus videbatur, Eligam, vel ac-
cipiam ex vobis. Deinde à Moſe, eo quod ait
ſe tuliſſe, ſiue elegiſſe de tribubus viros, &c.
ſed ita vt populus eligeret binos vel ternos ad
ſingula officia, ex quibus Moyſes vnum accipe-
ret, quem magis probaret. Et certe conue-
niebat populum, in hac electione per com-
munia ſuffragia, honorari, & ab eo poteſtatem
iudicibus ſuper negotia ſua tribui, vt de priua-
tis perſonis publicæ fierent, earumque iudicijs
acquieſcere cogerentur; qui ſuam in eos pote-
ſtatem transtuliſſent. Cumque optimi quique
d Deut. 1. 13 eligendi eſſent, & probatæ in populo conuer-
ſationis, vt ait ipſemet Legiſlator [d], conuenie-
bat populum, qui eos, ex communis vitæ con-
ſuetudine cognitos habebat, ipſos eligere.
Quomodo autem facta videatur iſthæc electio,
quæ fuerit ſingulorum iuriſdictio, quæ Moſis
propria, quando, quamque diu hæc officia ſin-
e An. Moſi 81. n. 318. 739. & ſeq. f in 18 Ex. q. 7. & ſeq guli exercerent, & an tranſmitterent ad filios
ſuos, breuiter & diligenter explicatum reperies
in Annalibus [e], fuſiſſimè autem apud Abulen-
ſem [f].

CCXLVIII. Hi magiſtratus alij à Synedrio. Illud tamen non omittam, eſſe qui hoc tem-
pore magnum illud Hebræorum concilium in-
ſtitutum putent, quod Synedrium poſteriori-
bus temporibus dictum eſt. Verum id conci-
lium Hieroſolymitanum fuit, vnius & Septuag.
virorum, vt tradunt Thalmudiſtæ apud Galati-
num. Quod illi potius concilio ſucceſſit, quod
Dei iuſſu electum eſt à Moyſe ſeniorum Se-
ptuaginta, quibus Dominus de ſpiritu Moſis
communicauit. Nam iſtis tribunis & centu-
rionibus ſucceſſerunt Iudices ſingularum ciui-
g Deut. 16. 18. tatum, de quibus præcepit Dominus [g], *Iudices*
& magiſtros conſtitues in omnibus portis tuis, quas
Dominus Deus tuus dederit tibi, per ſingulas tri-
bus tuas, vt iudicent populum iuſto iudicio, nec in
alteram partem declinent. Capite autem ſequen-
h c. 17. Et qui differrent. ti [h] præcipitur vt ſi iudicium in ciuitatibus ex-
pediri non poſſit, ad ſummum pontificem eiuſ-
que concilium recurratur. Et multiplex fuit in-

ter vtrosque discrimen. Nam isti authore aut suasore Iethro instituti sunt, illi iubente Deo electi, etsi vtrique ad leuandum grauiore onere Moysem. Isti anno primo creati sunt, in mansione duodecima in Sina, illi annu secundo in mansione 13. in sepulchris concupiscentiæ. Istorum nec certus præscribitur numerus, nec ætas, illorum autem maximè. Iubet enim Dominus congregari 70. viros de senioribus, Isti de omni plebe, singulisque tribubus eliguntur, quod de illis præscriptum non est, vt qui aliquando futuri erant omnes de tribu Iuda, & Ierosolymitæ, & magna ex parte de familia Dauid, quos propterea Herodes interfecit.

CCXLIX. Iethro quando recesserit.

Sed redeamus ad Iethro, virum de Hebræorum Republica, optime, vel hac institutione, meritum: cuius dimissionis Scriptura nullam adhibet temporis notam, mihi admodum probabile videtur Iethro cum omni suo comitatu apud Mosem mansisse quandiu in Sina substiterunt. Cum autem Deo iubente, & nube progrediente vasa cœpta sũt conclamari, tum demum Raguelem reditum ad suos vrgere apud generum institisse, vt domui suæ senior, ex longo iam interuallo prospiceret: nec iustam petitionem à Mose repudiatam esse, qui eum iam menses aliquot de rebus diuinis satis erudierat. Filius tamen eius Hobab, rogante Mose, cum ipso, & sorore, & nepotibus suis discedente patre remansit, vt suo loco dicemus.

CCL. Iobi obitus & ætas.

Superest nobis hoc anno fœlix sanctissimi Iobi ad Deum transitus, cuius ætatem ex Hebræo textu latinoque consentiente consignatam Septuaginta dubiam reddiderunt, errato fortasse in numeros illapso: communis autem sententia cum B. Iobo 140. annos vitæ attribuat, post exantlatas septennij calamitates, ijque anni duplices ad priores annos fuerint, consequens est, vt statim à Septuagesimo anno in arenam contra dæmonem certamenque descenderit, in eoque septem annis, vt suo loco docuimus, summa animi corporisque contentione collocatis, ad 217. annum, quem nunc agimus viuendo peruenerit [a]. *Vixit* ergo *Iob posthac*, ait Scriptura, 140. *annis, & vidit filios filiorum suorum vsque ad quartam generationem*, etiam ipso Iobo, si placet, non numerato. Cuius eximiam sanctitatem & innocentiam Deus ipse in Scriptura prędicat, cum elogio mirabili. Negat enim illi similem in terram repertum, eo ipso tempore, quo Ioseph, cæterique Patriarchæ, atque adeo Iacob ipse viuebat.

a c. 41. 16.

CCLI. Mira eius innocentia, multiplexque dignitas.

b Iob. 27. 5. 6.

Quin etiam ipsemet, audiente atque approbante Domino, dicere non dubitauit [b], *donec deficiam non recedam ab innocentia mea; iustificationem meam, quam cœpi tenere, non deseram, neque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea.* Vbi Origenes. *Mirifica iusti fiducia, qua non modo eius vita superior, sed ærumnosi etiam temporis conditio nitebatur, vt dicere non dubitauerit, quod deinde Paulus vsurpauit, nihil mihi conscius sum.* Nunquam videlicet eum conscientia, quasi grauioris culpæ reum carpserat. Nec opinor est vlla virtus, quam beatissimo isti viro vindicare non possimus, certissimisque ex eius libris testimoniis comprobare. Neque sane mirum. Cum enim à Deo in Principem, Patriarcham, & Prophetam electus fuerit, in Martyrem, Doctorem, atque Sacerdotem, oportet illum tot tantarumque dignitatum ornamenta propria diuinitus accepisse: regiam animi magnitudinem aduersus potentes, humanitatem & mansuetudinem aduersus tenuiores, iustitiam & sapientiam aduersus omnes. Patriarcha fuit, populi Deum extra Israëlitas colentis, siue genus illius spectes, siue viuendi rationem, qua multiplex figura fuit Christi Domini.

Rex fuit.

Patriarcha

CCLII. Propheta.

Prophetam plerique sanctorum Patrum celebrant; sed vt omnes tacerent, illud tamen oraculum, quod de resurrectione corporum admirabili claritate profudit, illum meritissimò Prophetis aggregat. Martyrem illum ita celebrat Chrysostomus [a], vt sexcentis martyribus æquet. Neque tamen ex sola suppliciorum acerbitate, sed etiam ex eorum causa martyrij coronam promeruit. Neque solum martyribus, sed ipsis etiam Apostolis parem, aut superiorem etiam arbitrari videtur, quæ in Annalibus [b] non negligenter disputata reperies, quæ hic missa facere cogimur, memores institutæ breuitatis. Fuisse tamen quasi quendam gentium Apostolum ac magistrum, non solum vita sanctissima, qua mundo illuxit, sed doctrina de incarnatione Domini, de peccato originis, de resurrectione mortuorum apertè patefecit. Denique sacerdotem, ipsum sacrificandi munus, crebrius pro filijs amicisque iteratum satis ostendit. Nihil ergo mirum Iobum, tot titulis illustre caput, eius etiam præclarissimum typum extitisse, in quem omnes omnium tituli dignitatum cadunt. Sed eam quoque comparationem breuitatis causa hîc omittamus.

Martyr. a Hom. 1. in 2. ad Cor.

Apostolus & doctor gentium. b n. 760. & seqq.

Sacerdos.

ANNVS MVNDI 2545.

AARONIS 85. Pontificatus. 1.

MOSIS 82.

ASCATADIS 10. Imperij Assyr. 614.

ANTE CHRISTVM 1508.

I. Transitus ad alterum annum.

EXpeditis aliquando rebus ad primum annum egressionis pertinentibus, & amplissima negotiorum sylua peragrata, ad alterum eiusdem peregrinationis annum, propitio, vt speramus, numine, aggredimur. Annum religionis & sanctitatis, annum obtrectationũ & querelarum, annum animaduersionum & vindictarum diuinarum. Nam erigitur in eo, atque dedicatur Sanctuarium cum omni apparatu suo: Aaron cum filijs suis, totaque Leuitica tribus addicitur Deo: varij festi dies partim instituti confirmantur, partim recens instituuntur, numeratur populus, castrorum, tribuumque singularum stationes, per circuitum Sanctuarij constituuntur, Maria murmurat, mittuntur exploratores, & in eorum reditu populus vniuersus grauissima seditione turbatur: quæ suis quæque locis, quanta fas erit breuitate decurrentur.

II. Quantum perfectum fuerit Sanctuarium.

Quoniam vero nihil habemus hoc anno prius ipsa perfectione Tabernaculi, quod superiore anno sub medium septimi mensis inchoatum

choatum peimum anni Iuliani mensem, & bonam secundi tenuit, ab ipso Sanctuario ducamus initium. Perfectum est Itaque totum opus Sanctuacij versus finem mensis Adar, qui est Hebræorum duodecimus & Februario nostro respondet, Aliquot enim dies, à perfecto iam opere, requirit illa Domini iussio [a], *Mense primo prima die mensis eriges Tabernaculum*; quæ si facta fuisset vltimo, aut penultimo die Adar, dixisset Dominus, Cras aut perendie eriges Tabernaculum. Duodecimo igitur mense ad finem vergente artifices *obtulerunt Tabernaculum* [b], vel, vt est in Hebræo, attulerunt ad Mosem, non quidem reipsa; non enim necessaria erat transportatio, donec erigi deberet; sed verbo significarunt perfecta ac parata esse omnia. Itaque apparet Moysem eo fuisse profectum, quo omnia asseruabantur, vt quæque fuerant absoluta. *Quæ postquam Moyses cuncta vidit completa, benedixit eis*: bene precatus est illis à Domino, vel, vt alij interpretantur, collaudauit eos, de opere sancto, studiosè, accuratéque perfecto. Addit Insephus [c] præmia illis à Mose, pro cuiusque meritis esse distributa, in primisque Beseleeli, qui fabrilis artis palmam tulerat.

a Exod. 40. 2.
Et Mosi ab artificibus oblatum.
b Exod. 39. 32.
c l. 3. Ant. c. 9.

III. Erigitur, & suo quidque loco constituitur. Exod 40. 15.16. Hebr. erigi fecit.

Interea aduenit primus ille primi mensis dies [d], diuinitus erigendo tabernaculo destinatus, In quo Moses diuinorum mandatorum obseruantissimus, *erexit illud* artificum vtique manu, *& posuit tabulas ac bases & vectes*, quibus sustentabantur ac connectebantur tres tabernaculi parietes, meridianus, aquilonaris, & occiduus, *statuitque columnas* quatuor, quibus diuidebatur oraculum ab æde reliqua & quinque columnas in aditu Sancti, *& expandit tectum super* totum *tabernaculum*, *imposito desuper operimento* quadruplici, quod toti tabernaculo instar tecti fuit. *Posuit & testimonium in arca*, duas scilicet tabulas lapideas, In testimonium initi cum populo fœderis, *& oraculum desuper*, propitiatorium scilicet, cum Cherubinis, illud hinc & inde gestantibus, & illud expansis alis obumbrātibus, *Cumque intulisset arcam in tabernaculum* extremum, versus occasum, quæ pars totius ædis sanctissima, deinceps Sancta sanctorum dicta est; *appendit ante illam velum* illud picturatum, quod ex tecto pendebat, & columnis quatuor sustentabatur, ita vt eas obtegeret, exceptis capitellis, Nam è superiore parte vacuum erat interuallum, per quod fumus ex altari thymiamatis transmittebatur in Sanctum sanctorum.

IV. Quæ fuerint in Sācto.

In altera vero ædis parte quæ dicta est Sancta, *posuit mensam ad plagam Septentrionalem extra velum* oraculi, *ordinatis coram propositionis panibus* in duos scilicet ordines digestis, quorum vterque senos habebat congestos panes, cum reliquo apparatu. E regione autem mensæ, in parte australi posuit candelabrum, locatis *per ordinem lucernis*, & accensis, vt est in Hebræo. In medio vero vtriusque *contra velum* & propius ad velum posuit altare aureum, sed extra penitius illud sacrarium quo claudebatur arca; *& adoleuit super eo incensum aromatum. Posuit & tentorium in introitu tabernaculi testimonij.* velum videlicet vario artificio picturatum, ad quinque columnas, quæ erant in aditu tabernaculi. Inde aliquanto longius in atrio constituit altare holocaustorum, in quo holocaustum obtulit, & sacrificia. Inter autem hoc altare & ipsum tabernaculum constituit labrum siue concham, quam impleuit aqua. Ibique deinceps Moyses & Aaron & filij eius, cum ingrederentur in tabernaculum, manus lauabant ac pedes.

V. Et quæ in atrio.
a An. 1. Exitus num 172 & 173.

Erexit, denique *atrium per gyrum tabernaculi & altaris*; columnas scilicet sexaginta cum basibus suis, & capitellis, & velis ad centum cubitos longitudinis, & 50 latitudinis, vt supra descripsimus [a], *ducto in introitu eius tentorio*, Intelligit aulæum illud 20. cubitorum, opere plumario elaboratum, quod tribus mediis columnis suis sustētabatur, & per quod aditus erat in atrium. Erectionem totius sanctuarij subsecuta est vnctio, siue sanctificatio eius. Nam ab artificibus erigi oportebat; non enim exigui operis id fuit, at inunctum profanis hominibus non licebat attingere [b]. Itaque Dominus prius Sanctuarium erigi iussit, deinde oleo inungi, cum vasis suis. Vnctio autem propriè sumenda est, vt sacro illo vnguento, quod præscripserat Dominus [c], res non leuiter aspergerentur, sed perfunderentur; quod valde suadet ingens illius vnguenti copia, cuius aridæ materiæ pondus mille & quingentorum siclorum fuit. Mensuram autem Hin, quæ fuit olei, 160. vnciis æstimat Cornelius.

Omnia vnctione cōsecrantur. Exo. 40. 2 & 9. vide & Nu 7. 1.
c Exod. 30. 23 &c.

VI. Diuina operis approbatio, consecratio Aaronis & filiorum eius.

Subdit hic Moyses diuinam vniuersi operis approbationem, per singularem demonstrationem præsentiæ suæ in nube lucida. Hoc enim approbantis indicium est, sicut auersio & discessus improbantis. Subdit & Aaronis & filiorum eius, simulque altaris holocaustorum consecrationem, quæ hoc mensis initio inchoata, tenuit per septem dies, quibus, pœna mortis proposita, in atrio Sanctuarij excitato tabernaculo, quod quinque personis sufficeret, dies noctesque perstiterunt, cibo ibi ac potu & somno sumpto. Hosce autem omnes ritus consecrationis, non est necesse pluribus, persequi festinantes, cum ea ex Annalibus [d], à studiosis peti possint; & sacræ potius historiæ à nobis, quam antiquatæ Hebræorum cęremoniæ expectentur, Nec tamen ab his licet penitus abstinere, cum his sæpe historiæ sacræ coniunctæ sint.

d n. 14. & seqq.

VII. Aaron incipit agere pontificem.

Nam cum iam abiissent septem consecrationis dies, octauo die huius mensis primi, quo Aaron cœpit fungi ministerio pontificatus sui, certa quædam sacrificia præparauit, quæ mox cælestis ignis absumpsit tum ad honorandum Aaronem, tum primum pontificio munere fungentem, tum etiam ad approbanda coram toto populo sacrificia, quæ ab eo deinceps crebro volebat offerri; tum denique ad conciliandam diuinò cultui, ipsique Deo in primis laudem & venerationem. Sicut autem in hoc Synagogæ ortu Deus voluit miraculis firmare veritatem, ac sanctitatem legis & cæremoniarum quarum ipsemet author erat, neque deinceps idem miraculum iteratum est. Ita in ortu legis euangelicæ, & praxi eius, descendebat Spiritus Sanctus sub specie ignis, aut columbæ in eos qui baptizabantur, quod miraculum stabilita fide desiit.

Eius sacrificia igne diuino consumuntur.

Sed hunc diem toti populo lætum, Aaronis autem familiæ gloriosum, tristissimus exitu

VIII. Cædes filiorum Aaronis contigerit. *In Chron. & Calend.*

funestauit. Cædes videlicet illata diuinitus duobus filijs Aaronis, quam in hunc diem octauum consecrati Pontificis, Hebræi magno consensu referunt; etsi totam hanc consecrationem octo diebus anteuertunt. Eáque videtur omnino scripturæ sententia, quæ eadem plane narratione tam emissionem cælestis ignis, quam conflagrationem Nadab & Abiu coniunxit, eamq; temporis rationem plurimi amplectuntur interpretes.

Causa eius

Causam porro tam seueræ animaduersionis [a] multis in locis Scriptura prodit, oblationem ignis alieni, id est profani, quo in atrio Sanctuarij carnes coquebantur, non sacri ex altari holocaustorum, vt iubebat Dominus, accepti: idque vel ex imprudentia qualis solet contingere ijs, qui noui sunt in aliquo munere, vel ex obliuione præcepti, vel ex quodam contemptu, si rati sunt perinde esse quouis igne, vt putat Abul. melius quam Rabbini, qui eos arbitrantur ex ebrietate peccasse. Id autem propterea suspicantur, quod mox Dominus Aaroni præcepit, ne ipse aut filij eius, vinum, aut aliud biberent, quod inebriare posset, quando intrarent in tabernaculum. Verum id Scriptura refellit [b], quæ negat Israëlitas, nedum sacerdotes, totis 40. annis vinum vel siceram bibisse. Cornelius ait eos, viso igne cœlitus in altare delapso, perturbatos, non fuisse ausos ad altare accedere, vt inde ignem acciperent, sed aliunde raptim accepisse, quod videtur innuisse [c] Scriptura cum ait eos arripuisse thuribula sua.

a *Leuit. c. 10. 1. c. 16. 1. Num. c. 3. 4. c. 26. 61. 1. Par. 24. 2.*

An ebrietas.

b *Deut. 29. 6.*

c *Leu. 10. 5.*

IX. Eiusdem causa ex parte Dei.

Ea pœna quæ humano iudicio seuerior videri possit, voluit Dominus ostendere quantæ curæ sibi sit, vt quæ ad sacrum pertinent cultum, ritè religiosáque obeantur, quando modicam, vt apparet, culpam, capitalem ipse iudicauerit. Voluit quoque exemplo tam tristi, à principio timorem populo duræ ceruicis incutere, ne si culpam in sacro ministerio dissimularet eo tempore, quo cuncta solent exactius obseruari, studio pietatis in ipsis initijs feruente, insignis sensim negligentia, diuina instituta turbaret. Neque mirum in lege seruitutis ita factum, cum in lege gratiæ suppari exemplo Ananias & Saphira subita morte prostrati fuerint, dum metu ac diffidentia humanitus stimulante, aliquid sibi non de alieno rapere, sed de suo reseruare voluerunt. Existimat Abulensis [d] hos sacerdotes, in ipsa mortis inflictione, de peccato dolentes, ab æternis cruciatibus fuisse liberatos. Mortui autem sunt, non in atrio, dum adirent tabernaculum, sed in ipso tabernaculo, dum offerrent thymiama ante altare thymiamatis. Itaque Dominus non cogitatum sacrilegium, sed reipsa perpetratũ puniuit, igne ab ipso altari, aut, vt alijs placet, è propitiatorio erumpente.

d *q. 13. in c. 10. Leuit.* An damnati sint.

X. Quæ hic mens Mosis.

At quæ mens Mosis, quis sensus fuit in tam tristi carissimorum sibi capitum funere? certe hominis, qui Dei gloriam omnibus humanis affectibus fortiter antefertet. Nam ad Aaronem tanta perculsum clade conuersus. *Hoc est*, inquit [a], *quod locutus est Dominus, Sanctificabor in iis, qui appropinquant mihi, & in conspectu omnis populi glorificabor*. Quasi dicat, Sanctum me ostendam, & sanctitatis amantem, dum puniam eos qui sanctitatem violant, & contra eos qui sacrum ministerium profanant, coram omnibus gloriosus ac terribilis apparebo. Vbi autem Dominus id dixerit, nusquam legitur. Nam alia quoque Dominus priuatim Moysi reuelauit, quæ ipse in scripta non retulit. Sed neque illud de igne profano prohibito, aut sacro imperato facile reperies. Quid autem Aaron? his auditis *tacuit*, quantauis mœstitia, vel luctu saucius, partim diuinæ acquiescens voluntati; partim quia in sacro amictu lugere non licebat. Internum tamen animi luctum extremo hoc capite [a] apertè confitetur; quod abest ab Hebræo, & paraphrasticè additum est in versione Hieronymi: neque is vetabatur, sed externus tantum [b], qui nudatione capitis sese, vel vestium laceratione prodebat.

a *Leu. 10. 3.*

Et Aaronis.

a *Leuit. 10. 19.*

u. 16 6.

XI. A quibus sepulti.

Sequitur funus, de quo tria breuiter tangit Legislator, à quibus sepulti fuerint, vbi, & quomodo. Quod ad primum, vocauit ad se Moyses cognatos suos, Misaëlem & Elisapham filios Ozielis patrui sui, quos iussit auferre corpora mortuorum de conspectu Sanctuarij. Decebat enim Leuitas Leuitis iusta præstare, & quidem proximos potius quam remotos: Quoniam autem non licuit Aaroni, reliquisue filijs eius id obire munus, cognati proximi assumpti sunt, qui iussu Mosis Sanctuarium ingredi potuerunt. Iussi sunt autem cadauera efferre extra castra. Intra castra enim mortuos sepelire non licebat, nedum in Tabernaculo vbi iacebant, aut atria Sanctuarij; in quod ne ingredi quidem licebat ei, qui cadauer contigisset. Intra castra vero sepelire non licuit, quia loca sepulchris dicata religiosa censebantur, neque in ijs opera vilia & sordida, sicut in priuatis habitationibus licebat exercere: qui mos in consuetudine potius, quam in lege fuit: & nunc quoque apud infelices Iudæos perseuerat. Sepultos autem cum vestibus, in quibus ministrabant in Sanctuario, Abulensis [c] existimat. Eo quod scriptum est, *Tulerunt eos sicut iacebant vestitos lineis tunicis*. Et sane crediderim eos cum illis vestibus elatos foras. Sed ijs mox nudatos, & sindone inuolutos, terræ mandatos fuisse, vt fieri solet in funeribus sacerdotum.

Vbi.

An cum sacris vestibus.

c *q. 11. in c. 10. Leuit.*

XII. Secundum Pascha Hebræorũ

d *l. 3. Ant. c. 9.*

Leu. 10. 6.

e *Num. 9. 1*

Sub hos ergo primi mensis dies sepultura illa filiorum Aaron celebrata est, eáque postridie mortis facta videtur, cum honorifica fuerit, vt Iosephus ait [d], & vniuersi populi luctu decorata, vt iusserat Moyses. Sub eosdem etiam dies mandata est à Domino [e] celebratio secundi paschatis eodem ipso die, quo primum fuerat in Ægypto celebratum, & cum ijsdem ritibus; Itáque factum est decimoquarto die, vniuerso populo anniuersarium libertatis suę diem cum gaudio celebrante. Cum autem contigisset quosdam immundos esse propter contactum cadaueris, proptereáque non possent cum cæteris celebrare pascha, consultus Dominus, iussit illos, aliosque deinceps legitimo impedimento occupatos, eam celebritatem in sequentem mensem, diemque eius decimum quartum differre. Apparet autem hosce immundos super anima hominis, siue hominum, fuisse Misaëlem & Elisapham, quorum immunditia ex funere cognatorum ad decimum sextum primi mensis extendebatur. Res certe ipsa, & tempus coniecturam iuuant. Et erant isti viri primarij, qui per se Moysem adire possent, & confidentius cum ipso agere. Nec ob-

Eiusdem dilatio in mensem alterum.

Quæ dilationis occasio.

stat quod de vnico funere agatur: facile enim intelligitur enallage numeri, cum ad immunditiam cadem esset ratio vnius & plurium mortuorum.

XIII. Sacrificiũ & celebritas expiationis.

Proxime post mortem filiorum Aaronis, & occasione cladis illius instituit Dominus sacrificium & celebritatem expiationis, quæ tamen non hoc tempore, sed die decimo septimi mensis celebrabatur: quo die ius erat summo Pontifici intrare in Sanctum Sanctorum, idque cum multo cæremoniarum apparatu, sacrificiorum, vestiumque delectu, quæ perspicuè Leuitici decimo sexto perscribuntur. Fuit autem hæc solemnitas expiationis, non peculiaris alicuius peccati, sed omnium populi totius. Sic enim in lege scriptum est [a]. *Et expiet Sanctuarium ab immunditiis filiorum Israel, & à præuaricationibus eorum, cunctisque peccatis.* Idque ibidem aliquoties iteratur. Dicitur autem contaminari Sanctuarium in æstimatione humana, quando aliquid contra eius honorem, ac reuerentiam committitur: neque Deo, qui singulari modo illi adest, ibique colitur debita veneratio exhibetur. Id quia tripliciter fieri poterat, vel per contractam sine culpa legalem immunditiam, vel per culpam malitiosa voluntate commissam, vel denique per peccatum aliquod ex ignorantia, humanaue imbecillitate admissum: ideo dicitur Sanctuarium expiari ab immunditiis filiorum Israël, & à præuaricationibus eorum, cunctisque peccatis.

a Leuit. 16. v. 16. 21. 25. 30.

Triplicis culpæ.

XIV. Blasphemi crimen.

Alia plerumque sub hoc ipsum primi mensis tẽpus, in quo adhuc versamur acciderũt Moysi dicta & mandata diuinitus, quæ libro Leuitici continentur, quæ quia parum ad institutum nostrum pertinent, Scripturæ interpretibus relinquemus. Ea dum populo à Moyse promulgantur, contigit nefarium hominem Dominum blasphemare, vt in vigesimo quarto Leuitici [b], perscriptum est. Id enim scelus ad hunc mensem pertinere ex eo colligitur, quod liber hic librum Num. antecedat, qui à secundo huius anni mense ducit initium. Scriptura genus eius refert ex Ægyptio & Israëlitico mixtum: tribum ex matre Danitica; crimen maledictum in Deum, occasionem iurgiorũ in castris cum viro Israëlita, eóque, vt ait Philo, Sacerdote, ex quo significatur illum per iram in blasphemas prorupisse voces. Iurgij autem materiam Rabbini non vnam comminiscuntur, quas apud Abulensem leges [c]. Quid multa? rapitur ad iudicium in vincula coniicitur, consulitur Dominus, quia etsi constabat satis crimen morte expiandum, nõdum tamen in specie traditum erat, quæ pœna tanto tamque inopinato crimini deberetur. Iussit Dominus blasphemũ educi extra castra, ne illius impuro sanguine contaminarentur, & omnes qui audierant vocem execrandam, manus suas capiti sontis imponere, & mox vniuersum populum illum saxis obruere. Quam pœnam in posterum legitimam esse sanciuit.

b Leu. 24. 10.

c q. 9. in c. 24. Leu. & pœna.

XV. Census populi, eiusque causa.

Hæc de Leuitico, sequitur Numerorum liber. Antequam autem populus fœdissima vituli adoratione contaminaretur, iam dixerat Dominus [d] Moysi, futurum vt populus suo iussu numeraretur, cum nunc statim initio secundi mensis censeri iussit [e]. Cum enim paulò post ex monte Sina, loco duodecimæ mansionis, emigrandum esset, multisq; annis per vastissimam solitudinem oberrandum, oportuit populum numerari, & in sua quemque familia, tribusque censeri, singulisque tribubus, pro sua amplitudine, locum circa tabernaculum assignari. Est autem hæc tertia populi numeratio, cui successit & quarta. Prima fuit in ipso exitu de Ægypto, in qua reperta sunt sexcẽta fere millia peditum bellatorũ, absq; paruulis & mulieribus & multitudine promiscua innumerabili, quæ ascendit cum eis. Altera facta est post descensum Mosis de monte Sina, antequam Sanctuarium construeretur, quæ iussa reperitur Exodi 30. [a] & perfecta 38. [b] in qua reperta sunt sexcenta & tria millia 550. qui vigesimum annum egerant. Tertia hoc loco præscribitur, post sextum scilicet mensem à præcedente [c]; in eaque eadem omnino virorum summa collecta reperitur, totidem omnino ad vigesimum annum progressis, quot decesserant, qui eum annum erant prætergressi. Quarta sub finem peregrinationis 40. annorum instituta est post mortẽ illorum omnium qui in tertia censi fuerant. Ea 26. numerorum describitur, in eaq; censa sunt capita bellatorum sexcenta millia, & insuper mille septingenta & triginta.

d Ex. 30. 12.
e num. 1. 2.

Primus census.

a v. 12.
b v. 26.
Secundus.
Tertius.
c nu. 1. 32.

Quartus.

XVI Quę causa tertii census.

Hæc autem tertia numeratio in qua versamur, necessaria fuit, non solum vt numerus personarum haberetur, sed vt sciretur etiam quot viri ad quamque tribum pertinerent; ideoque per domos, & familias, & cognationes cuiusq; tribus, Dei iussu numerati sunt. Censui autem ex eiusdem Domini electione præfuerunt Moyses primum & Aaron, tum duodecim tribuum principes, qui nobilissimi dicuntur, quia cæteris omnibus eiusdem tribus principibus præerant, & quia in aliqua insuper domo & familia primi erant. Itaq; vnus & idem, puta Naasson erat princeps in domo Aminadab, & in familia Phares, & in tribu Iuda. Leuitica porro tribus, quæ decima tertia est, in hoc censu prætermissa [d] est, quia, vt alibi ex Abul. notauimus, in rebus merè temporalibus, qualis est distributio possessionum, militiæ onera, & similia, tribus Leuitarum à tribubus eximitur. Itaque vetuit Dominus eos cum cæteris militiæ destinatis numerari, quia statuerat eos suo cultui mancipare, bellicorum onerum immunes. Accedit quod Leuitæ alio quodam modo numerandi erant, ab vno scilicet mense, vt infra dicetur, non vt cæteri ab anno vigesimo.

Tribus Leuitica cur in cẽsu omissa.
d nu. 1. 49.

XVII. Officia Leuitarum obiter.

Officium porro Leuitarum breuiter perstringit Dominus cum ait [e], *Constitue eos super tabernaculum testimonij, & cuncta vasa eius, & quidquid ad cæremonias pertinet*, quibus verbis etiam sacerdotes comprehenduntur, tria vero quæ subdit officia, simplices Leuitas attingunt. *Ipsi portabunt tabernaculum, & omnia vtensilia eius, & erunt in ministerio, ac per gyrum tabernaculi metabuntur. Cum proficiscendum fuerit deponent Leuitæ tabernaculum cum castrametandum, erigent. Quisquis externorum*, id est non Leuitarum, *accesserit, occidetur.* Etsi autem constituti iam erant sacerdotes super tabernaculum, hoc ipso quod erant consecrati, non frustra tamen dicitur *constitue eos*. id est constituti sunto. Nam infra cap. 3. dicitur, *Aaron & filios eius constitues super cultum sacerdotij*, qui tamen iam superiori mense constituti fuerant.

e v. 50. & 51.

XVIII. Quis locus tribuum circa Tabernaculũ.

Peracto Israëlitarum censu, constituit Dominus quo quæque tribus loco castra metatura esset, ne qua in tanta multitudine confusio nasceretur, néve contentio in loco eligendo existeret, ambitione stimulante. Ergo ad singulas mundi plagas tres tribus constituit, quarum vna primaria erat, & medium tenebat locum, aliæ duæ latera eius claudebant, & simul cum ea vna castra constituebant. Tres itaque tribus ad partes orientales Sanctuarij castra fixerunt; Tribus scilicet Iuda, Issachar, & Zabulon: inter quas primatus datus est Iudæ, ideóque hæ tribus vocatæ sunt *Castra Iudæ*. Et hi primi egrediebantur, & ducebant agmen cum proficiscendum erat. Nam orientem versus iter habebant. Totidem tribus meridianam plagam occupabant, & Sanctuarij latus meridianum claudebant, Ruben scilicet, Simeon & Gad, quæ vocata sunt *castra Ruben*, propter principatum eius super socias tribus: & hi secundo loco dabant se in viam. Ad occidentem positæ sunt tribus Ephraim, Benjamin & Manasse, quorum princeps erat Ephraim, iuxta Iacobi prærogatiuam. Quartum latus ex parte Aquilonari stipabant Dan, Aser, & Nephtalim, quorum Dan principatum gerebat, vt quæ omnium esset post Iudam numero maxima.

XIX. Quis sacerdotum & Leuitarum.

Locus autem Leuitis assignatus est in medio duodecim tribuum, sic vt proximi essent Sanctuario. Mosi & Aaroni pars orientalis, quà aditus erat ad Sanctuarium, attributa est. Ad meridiem autem inter castra Ruben & Sanctuarium, Caathitæ locati sunt. Ad occidentem Gersonitæ à tergo tabernaculi. Ad septentrionem denique Meraritæ. Rebus ita constitutis, Iubet Dominus [a] congregari Leuitas, & sisti coram Aarone, vt ministrent ei, in ijs quæ ad Sanctuarium pertinent, prout suum quisque officium ab eo acceperint. Et ne quid iniuncti ab eo muneris recusare possent, vult eos ad Aaronem, eiusque filios sacerdotes pertinere, tanquam rem propriam & suam, iure legitimæ donationis. Ait enim, *Dabisque dono Leuitas Aaron & filiis eius* nomine videlicet meo. Sed nec poterant vllam à Sacerdotibus exigere mercedem, aut de certo ad seruiendum tempore contendere cum eis, quia res tota à diuina institutione pendebat, qui illos sibi præ cæteris loco primogenitorum vindicabat, vt mox dicetur. Dicuntur nihilominus tradi ab Israëlitis, quia ad Deum pertinebant, vt pars populi sui. Ad Israelitas vero, vt pars ad totum: Totum autem de parte pro communi bono statuit arbitratu suo.

a Num. 3. 6. &c. Leuitæ donantur Aaroni & filiis eius.

XX. Tribus Leui ad res sacras ligitur.

Quoniam vero peculiaribus quibusdam cæremoniis ac ritibus coli se Dominus, sibique seruiri cupiebat, neque omnes ei ministerio necessarij erant, aut idonei, nec conueniebat omnes sacra tractare, ne communitate ipsa vilescerent, quosdam è toto populo elegit, quos illi muneri destinaret, quique totius populi vices supplerent. Et quia libertas populi, morte in primis primogenitorum Ægypti parta fuerat, voluit Dominus eius author beneficij, in eius rei memoriam, & quasi mercedem, peculiari titulo suos fieri primogenitos populi sui, quibus pepercerat, dum primogenitos Ægyptiorum perderet, quod ipsemet crebro testatur [a]. Sed quia Domino visum non est conuenire, omnes domos familiasque Israelitarum suis spoliare primogenitis, eorum loco integram tribum Leuiticam elegit, quam cultui suo adiiceret. Vitandæ autem confusionis gratia prouidit Dominus vt sicut in cæteris tribubus, iure natiuitatis suæ erant principes familiarum, domorum, ac tribuum; ita in hac electione diuina vnus esset princeps Aaron summus sacerdos, & in cæteris quoque Leuitarum familiis diuina electio obseruaretur, non ordo naturæ.

a num. 3. 13. & c. 8. 17. In eaque alij aliis præpositi.

XXI. Cur non retinuerit sibi Deus primogenitos.

Sed quid causæ fuit, inquies, cur non primogenitos ipsos retinuerit, & si tribum maluit, cur non Rubeniticam potius elegit, cum Ruben esset primogenitus, quam Leuiticam. Respondetur causam fuisse multitudinem, qua nutrienda populus grauari poterat. Nam primogeniti reliquarum tribuum totam tribum Leuiticam superarunt 273. etiam non numeratis Leuitarum primogenitis. Tribus autem Ruben triplo aut quadruplo Leuiticam superabat, in qua ab vno mense & supra reperta sunt tantum 22. millia & 300. in Rubenitica vero à vigesimo anno inuenta sunt 46. millia quingenti. Quantus ergo existeret numerus, si ab vno mense numerarentur? Quod si Leuitæ ab anno vigesimo numerati fuissent vix ad sex septemue millia ascendissent, vt merito putat Abulensis. An voluit Dominus iam tum significare, carnalem multiplicationem in personis sibi dicatis, minus gratam sibi, quam spiritalem, etsi tunc non aliter Leuitæ, ipsique Sacerdotes, quam vulgari generatione propagarentur, cum cæteris omnibus tanto excessu supra Leuitas benedixerit. Nempe iam tum cogitabat Leuitas [b], *qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo* nascerentur.

Aut tribum Ruben.

b Ioan. 1. 13

XXII. Leuitæ ab vno mense numerantur.

Numerati sunt ergo ab vno mense Leuitæ [c], eo quippe tempore offerri Deo ac redimi solebant primogeniti, quorum ipsi locum subibant. Diuisique sunt Leuitæ tripartito, pro numero filiorum Leui. Primus fuit Gerson, cuius familiæ duæ conficiunt summam septem millium & quingentorum. Alter erat Caath, auus Mosis & Aaronis, qui in quatuor familiis habuit octo millia & sexcentos. Tertius Merari in duobus familiis habuit sex millia ducentos. Quæ summæ non efficiunt viginti duo millia duntaxat, vt habetur Numer. tertio capite vers. trigesimo nono. Sed præterea trecentos. Respondetur ex communi interpretum sententia, trecentos illos Leuitas, qui in eo numero subticentur, fuisse primogenitos: qui cum eo nomine Deo iam debiti essent, non debuerunt numerari, vt supplerent locum aliorum primogenitorum. Non enim æquum est debitum solui de bonis creditoris. Illi autem 273. primogeniti, quibus tribus Leuitica superabatur, quinque siclis in singula capita redempti sunt.

b Num. 26. 18.

7500.
8600.
6200.

22300.

Quot omnino fuerint.

XXIII. Officium Leuitarum in mansionibus.

Duo de Leuitis dicenda supersunt, quod eorum officium, & quæ consecratio. Officium circa Sanctuarium duplex fuit, alterum cum illud in mansione aliqua subsistebat; alterum verò cum columnæ monitu, ductu-

que

que aliò transferendum erat. In statione igitur Sacerdotes ministrabant Sanctuario, sacrificando in altari holocaustorum, accendendo, extinguendo, componendo lucernas mane & vesperi, offerendo incensum in altari thymiamatis, & panes propositionis in mensa. Leuitæ autem seruiebant ministerio, cum omnia sacerdotum iussu præpararent, hostias, panes, oleum, thymiama, aliáque id genus. Idque valde conueniebat, siue ad maiorem Sacerdotum venerationem, quibus Leuitæ quasi æditui ministrabant, siue ad eorum paucitatem subleuandam, & Leuitas occupandos. Alterum Leuitarum ministerium erat [a], *excubare in custodiis tabernaculi testimonij*, tanquam custodes personæ, vel domus regiæ: ideo enim proximè Sanctuarium castra metabantur; vt ex vicinitate loci essent expeditiores ad accipienda, & exequenda sacerdotum mandata.

a *Num.* 1. 13. & 18.3.

XXIV. An excubarēt cantando in Sāctuario.

b *in cap.* 9. *Num. post* q. 7.

Cum autem excubare, ad vigilias noctis plerumque pertineat, dubitat Abulensis [b] an Leuitæ noctem in quatuor vigilias partirentur, ad custodiam ædis sacræ: itáque factum fuisse videtur, quia & decorum per se id fuit, & in tanta Leuitarum multitudine, minimè onerosum. Nec desunt qui nocturnas Deo preces cantasse putent, eundemque vsum ad Salomonis templum esse deriuatum. Eóque pertinet ille psalmus, qui ad Sacerdotes Leuitasque dirigitur [c]. *Qui statis*, inquit, *in domo Domini, in atriis domus Dei nostri, in noctibus extollite manus vestras in Sancta, & benedicite Dominum.* Itaque credibile est excubitores Leuitas in atrio Sanctuarij, aut sub dio, aut sub aliquibus tabernaculis in eum finem excitatis, Deo laudes cecinisse, & orasse pro vniuerso populo [d]: simulque obseruasse ne quis non Leuita adiret atrium Sanctuarij, nedum ipsum Tabernaculum. Huic enim excubandi officio coniuncta fuit custodia tabernaculi [e], vasorumque eius, ne quod scilicet periret, vel corrumperetur; ne quid à vento, ab igne, à pluuia male acciperetur: ne quid ab hominibus, vel pecoribus, quæ ducebantur ad sacrificium, per imprudentiam, aut violentiam frangeretur, macularetur, laceraretur, &c.

c *Psal.* 133. 1. 2.

d *nu* 8. 19. Custodia Leuitica Tabernaculi.

e *num.* 3. 8.

XXV. Leuitæ tripertito diuisi numerantur.

Iam quod attinet ad officia Leuitarum, dum aliò migrandum erat, ea cap. quarto perscribuntur, vbi Dominus Leuitas in tres familias distributos iubet numerari à trigesimo anno ad quinquagesimum. Quod ea ætas & valida sit ad ferenda onera, & prudens ad cautè ac reuerenter sacrarium Domini tractandum. Officium [f] ergo Caathitarum fuit Arcam fœderis triplici velamento à Sacerdotibus obuolutam gestare humeris; mensam item & candelabrum cum suis vtrumque vasis; altare quoque holocaustorum, cum omni eius instrumento: idemque de labro æneo, licet non ponatur nominatim, in generali locutione comprehensum est. His autem præfectus erat Eleazar filius Aaronis, qui sua cuique onera diuidebat. Familiæ vero Gersonitarum [g] officium fuit portare cortinas & vela omnia, tam tabernaculi quam atrij; idque sub cura & directione Ithamaris, à quo singuli sciebant cui deberent oneri mancipari. Sub eiusdem cura erant & Meraritæ, quibus cura columnarum & tabularum, tam atrij quam tabernaculi, cum basibus suis & capitellis, demandata fuit.

f *num.* 4. 4.

Et certis officiis deputātur.

g *nu.* 4. 24.

XXVI. Leuitarum consecratio, eiusque ritus.

a *Num.* 8.

Secuta est deinceps [a] Leuitarum consecratio, iuxta ordinem à Mose obseruatum. Et primo iussit Dominus purificari Leuitas, aspersione aquæ lustrationis siue expiationis, non ad immunditiam aliquam legalem purgandam: sic enim non fuisset illis integrum adire Sanctuarium; sed in omnem euentum, si qua forte immunditia ignoranter contracta esset. Accessit & pilorum abrasio, & ablutio vestium, quam apparet antecessisse, quod ea sit operosior, & siccari debuerint. Inde facta est oblatio duorum boum quibus Leuitæ imposuerunt manus, & sacerdotibus immolandos præbuerunt, quorum vnus cessit in holocaustum, alter in expiationem peccati. Deinde applicati sunt Leuitæ coram tabernaculo fœderis, & quidem propter multitudinem per turmas aliquot, quibus populus imponebat manus, idest principes tribuum, domorum, & familiarum, qui populum vniuersum repræsentabant. Quæ manuum impositio signum erat populum eos à proprio Domino abdicatos, ad Dei dominium transferre, sicut in animalibus, quæ offerebantur Deo fieri solebat, & Leuitæ ipsi paulò ante fecerant. Aaron autem mediator Deum inter & homines, eos à populo acceptos offerebat Deo, eiusque ministerio addicebat; ipsique vicissim in hostiam viuentem seipsos offerebant Deo.

XXVII. Ratio temporis oblationis principum

Transeamus ad oblationes principum, quas arbitramur octauo die secundi mensis inchoatas, absolutis dinumerationibus, & dispositionibus tribuum singularum, censu item ac consecratione Leuitarum, cum assignatione officiorum in singulas eorum familias. Nam Scriptura [b] tradit eos qui obtulerunt fuisse *præfectos eorum, qui numerati fuerant.* Antecessit ergo hanc oblationem numeratio, siue census populi, quem constat initum [c], primo die secundi mensis. Deinde obtulerunt hi duces plaustra illa & boues, qui vsui essent Leuitis in transuectione Sanctuarij, eisque iussu Domini distributi sunt, iuxta officiorum necessitatem; ergo distributio officiorum Leuiticorum has oblationes antecessit. Quid quod in offerendo seruatus est ordo, non natiuitatis singulorum, aut dignitatis, sed vexillorum, prout ea Dominus aliquanto ante digesserat?

b c. 7. v. 2.

c *num.* 1. c. & 18.

XXVIII. Confirmatur dies octauus secundi mensis.

Denique nostræ sententiæ ratio temporis fauet. Videtur enim expectandum fuisse tempus aliquod, quo artifices, qui vix paucos ante dies immensam tabernaculi fabricam expleuerant, resumpto spiritu tot donaria aurea & argentea duodecim ducibus necessaria fabricarentur, quæ facile mensem vnum requirere fatebitur, qui rem ipsam prudenter expenderit. Adde importunum videri offerri solenni ritu sacrificia, à nouo pontifice, nouisque sacerdotibus immolanda, priusquam aut ipsorum, aut altaris expleta esset consecratio. Recte autem conuenit ab octauo die mensis secundi datum oblationibus initium, vt iis deci-

mo nono mensis eiusdem absolutis, postridie ex deserto Sina, & mansione duodecima migraretur. At enim, aiunt, cum Scriptura[a], pugnamus, quæ ait factas oblationes in die qua Moses erexit taberuaculum, & vnxit &c. quod in primum diem primi mensis cadit[b]. Respondemus inchoatas oblationes eodem die, non numero, sed specie, vt cum iubentur Iudæi celebrare sabbatum, in die[c] qua requieuit Dominus ab omni opere suo; & celebrare Phase in deserto, in die qua exierunt de Ægypto. Et nos dominicam diem, in die, qua resurrexit Dominus, quotannis, & qunt hebdomadis celebramus. Sic ergo ea die qua erectum est consecratumque tabernaculum oblata sunt hæc munera; quia sicut octaua die primi mensis illa tota cæremonia peracta est, ita octaua die secundi mensis ista est inchoata.

a c. 7. init. Respondetur obiectioni.
b Exod. 40. 2.
c Exod. 20. 11.

XXIX. Prior oblatio 12. principum.

Obtulerunt ergo principes tribuum, nomine totius populi, sex plaustra cum duodecim bobus, ad deuehendam magnam partem eorum, quæ ad Sanctuarium pertinebant, quoties Deus ex vna statione migrationem imperasset: quæ tecta erant, vt quæ plaustris imponerentur ab aëris iniuriis munita essent. Quæ cum Moses iussu Dei suscepisset, Gersonitis duo plaustra & quatuor boues dedit, quod vniuersum eorum onus leuius esset. At Meraritis vix 4. plaustra sufficiebant, propter multitudinem & pondus tot columnarum, quę totum cingebant atrium, præter nouem, quæ erant in ipso tabernaculo, cum suis basibus & capitellis; & pondus tot tabularum quibus ipsum constabat tabernaculum: vt dicendum profecto videatur bonam horum onerum partem humeris Meraritarum fuisse circumlatam. Nec placet eos pleraque imposuisse iumentis. Nisi par fuit ratio Caathitarum, quos Deus iusserat humeris comportare onus, quod eis Sacerdotibus impositum fuerat. Quam legem cum Oza Dauidis tempore[d] violasset, eam culpam repentina morte luit.

d 2. Reg. 6. 7. 8.

XXX. Posterior in 12. dies distributa vasa singulorum.

Hanc oblationem excepit altera, & tempore diuturnior, & dignitate præstantior. Hoc ipso ergo die octauo secundi mensis obtulerunt vniuersi principes donaria sua: sed Dominus iussit singulos singulis diebus offerre, vt quo diuturnior esset celebritas, eo esset & magnificentior. Primo ergo die Nahasson princeps tribus Iudæ obtulit acetabulum argenteum pondo 130. siclorum. Vox Hebræa, vt plerique interpretes notarunt, significat scutellam magnam & latam, Septuaginta verterunt discum. Nec dubium est eximiam peluim 130. siclis argenteis, id est 65. vnciis, confici potuisse. Accessit Phiala argentea 70. siclorum, siue 35. vnciarum argenti. Fuit autem oblutus tam discus ille, quam phiala hæc plena simila conspersa oleo in sacrificium. Tertium vas fuit mortariolum aureum pondo siclorum decem, plenum incenso. Vox Hebræa significat vas paruum & concauum, in modum coclearis fabrefactum, ideoque eam vocem quidam verterunt coclear: mirum tamen videtur coclear vnum decem siclos, siue quinque vncias pependisse.

τρυβλίον

XXXI. Et hostiæ omniaque omnino paria.

Præter hæc vasa quæ futura erant vsui Sanctuario, obtulit Nahasson bouem, arietem, & agnum anniculum in holocaustum, hircumque pro peccato, hostiam expiationis: & in sacrificia pacifica boues duos, arietes quinque, hircos & agnos anniculos totidem. Deinceps autem cæteri principes tribuum ordine vexillorum seruato, donaria sua paria omnino, singulis quique diebus obtulerunt. Et apparet rem ex composito esse factam ad æmulationem vitandam; & secutos esse tam in ordine offerendi, diuinam de ordine progrediendi in peragranda solitudine dispositionem, quam in rebus ipsis quæ offerrentur, Dei institutum, qui nulla ratione habita diuitum vel pauperum, voluit omnes primogenitos quinque siclis redimi, & omnes qui transissent in numerum, dimidio siclo censeri. Et fortassis ista donaria non tam principum quam totius tribus erant, quæ per manus principis offerebantur Deo. In singulis autem tribubus plerique paupcres erant, & nonnulli diuites.

XXXII. Tubæ argenteæ, & earum vsus prior. a Num. 10. 2.

Sub hoc tempus cum vicina esset migratio ex mansione duodecima, iuxta seriem Mosaïcæ narrationis, iussit Dominus fieri tubas argenteas[a]. *Fac tibi*, inquit, *duas tubas argenteas ductiles, quibus conuocare possis multitudinem, quando mouenda sunt castra.* In Hebræo inserta est coniunctio, vt hic iam non vnicus, sed geminus tubarum vsus ponatur, ad conuocandum multitudinem cum opus esset, & ad monendum de migratione. Hunc geminum vsum consequenter explicat, posito discrimine soni ad cogendam promiscuam multitudinem, & solos principes populi, vt ad populum conuocandum vtraque tuba, ad monendos præsides vnica resonaret. Quod enim in vulgata legimus, *si semel clangeris*, In Hebræo, Græco, Chaldæóque legitur, *si vna tuba.* Sonus autem hic planus erat & vniformis. Alter vsus erat ad mouenda castra: tunc autem concisus erat clangor, cum multiplici depressione & eleuatione sonorum, & diuturnior. Eoque primo clangore tubarum monebatur tribus Iudæ, cum duabus sociis tribubus ad mouenda castra. Qui cum iam se in viam darent præuia columna nubis, repetebatur tubarum sonus eodem modo, monebatur Ruben cum suis qui erant ad meridiem, vt emigrarent. Eodemque modo Ephraimitæ, & postmodum Danitæ migrare iubebantur.

Posterior.

XXXIII. Sacerdotes erant tubicines. vers. 8.

Tubicines autem erant Sacerdotes, subdit enim Dominus, *filij autem Aaron sacerdotes clangent tubis; eritque hoc legitimum sempiternum in generationibus vestris.* Ergo & in deserto, & deinceps in bellis, vt in Ierichuntino Sacerdotes hoc officio functi sunt. Cum enim tubæ sacræ essent, non poterant à profanis hominibus tractari. Iubet autem Dominus hunc ritum esse perpetuum, non quidem quod ad geminum illum vsum, qui dictus est, qui in deserto duntaxat est vsurpatus, sed ad alios, de quibus subditur. *Si exieritis ad bellum de terra vestra, contra hostes, qui dimicant aduersum vos, clangetis vlulantibus tubis, & erit recordatio vestri coram Domino Deo vestro, vt eruamini de*

Alij tubarum vsus in bello. vers. 9.

manibus

manibus inimicorum vestrorum. Accommodat se Dominus ad humanum morem. Homines enim talibus signis admoniti, solent memoria repetere, quæ agenda sunt: militum quoque turmæ certis signis huc illucque à ducibus euocantur, ad opem ferendam exercitui aliqua in parte laboranti. Est & alius vsus pacificus. *Si quando*, inquit, *habebitis epulum, & dies festos & calendas, canetis super holocaustis & pacificis victimis, vt sint vobis in recordationem Dei vestri*. qui præcepit hunc ritum, nequid in eis præter decorum, & reuerentiam Domino Deo debitam, tanquam eius obliti, admittatis.

Et pace.

vers. 10.

XXXIV. Migratio ex deserto Sinai.

a Num. 10. 11.

Sed iam tempus est vt à monte ac deserto Sinai, clangentibus tubis, arca & columna nubis præcedentibus, viamque aperientibus digrediamur [a]. *Anno secundo*, inquit Moses, *mense secundo, vigesima die mensis eleuata est nubes de tabernaculo fœderis.* Hoc primum profectionis signum, & initium emigrandi ex mansione duodecima, in qua per annum vnum lunarem demptis 14. diebus, Israëlitæ substiterunt. Cum enim quarto die mensis tertij in Sina peruenissent [b], vertente anno vigesimo secundi abierunt. Eleuata est autem nubes, mouente eam Angelo qui erat in propitiatorio, versus solitudinem Pharan, vt propterea posset Aaron cum filiis suis intrare in Sancta Sanctorum, & obuoluere arcam & propitiatorium, cæteramque supellectilem Tabernaculi, vt superuenientes, Caathitæ eam inuolutam gestarent; reliqui autem Leuitæ sua plaustra onerabant. Interea tubæ argenteæ migrationem concisiore sono denunciabant, populusque vniuersus colligere sarcinas, plaustra iumentáue onerare, & se ad iter accingere.

b vide supra an. præced. n. 132.

XXXV. Prima acies triũ tribuum.

Perseuerante autem tubarum sono, filij Iuda primi castra mouerunt per turmas suas. Moxque eodem modo tribus Issachar & Zabulon, quas simul progressas esse oportet idoneo spatio interposito, vt in tanta multitudine tempori consuleretur. Idque Dominus cap. 2. 9. significat, vbi post recensitas tres tribus, ait, *& hi per turmas suas primi egredientur.* Eodemque modo de Rubenitis, cæterisque vexillis, ait secundo loco, tertio & quarto egredi oportere, seruatis nihilominus familiarum ordinibus in quaque tribu. Denique non aliter magnæ copiæ progrediuntur, quæ sicut in variis oppidis sub diuersis ducibus commorantur, ita signo migrationis ab Imperatore dato, diuersis & propriis omnes viis ad condictum locum tendunt. Sic ergo prima castra progressa sunt, vnaquaque tribu suis impedimentis seorsim in medium coniectis, cum turba imbellium personarum.

Quę simul progressa.

XXXVI. Eas secuti Gersonitæ & Meraritæ.

Quod ad Leuitas attinet, non simul omnes, vt putat Abulensis; sed bipertitò diuisos processisse arbitramur, familias quidem duas Gersonitarum & Meraritarum post castra Iudæ, Caathitas vero post tribum Ruben eiusque socias. Primum quia ipsos in hunc modum Scriptura separauit, quæ hos omnes ordines accuratè distinguit. Accedit ratio commoditatis. Ex eo enim quod illi antecedebant, fiebat vt quamprimum substitisset nubes, signumque nouæ stationis dedisset, ad erigendum tabernaculum essent ex propinquitate promptiores, dum Caathitæ paulatim cum suis oneribus aduentarent, & in erectam iam sacram ædem, ipsi sacram supellectilem immitterent. Gersonitis itaque & Meraritæ statim post primam aciem profecti sunt cum oneribus & plaustris suis, tribum Iudæ proximè sequentes non alias duas, quia iter populosissimæ tribus erat satis amplum: Nec conueniebat iam separatos à Caathitis, à se inuicem seiungi, cum alteri sine alteris Sanctuarium erigere non possent, sine Caathitis autem possent.

XXXVII. Secunda acies Rubenitarum &c.

Itaque hæ Leuitarum familiæ erant in itinere, cum tubicines renouato clangore, secundam aciem migrationis admonent. Ea Rubenitarum, fuit penes quos vexillum secundum erat, eosque Simeonitæ & Gaditæ comitabantur. Etsi enim quæ vicini erant primæ aciei Danitæ ac Rubenitæ, & æque vtrique Sanctuarij latera claudebant, Rubenitæ tamen ratione primogenituræ antecesserunt, & cum sociis triplici via progressi sunt, in primæ aciei vestigiis pedes ponentes. Caathitæ autem tribum Ruben pone sequebantur, sacram supellectilem inuolutam humeris portantes, suam vero domesticam supellectilem, in plaustris iumentisque, sicut cæteri, deducebant.

Eam secuti Caathitæ

Moyses & Aaron cũ arca præcesserunt. a c. 10. 33.

Etsi autem Moyses & Aaron cum filiis suis ad Caathitas pertinebant, non eundem tamen cum ijs, saltem hoc primo triduo, locum occuparunt. Subdit enim Moyses paulò post [a]. *Profecti sunt ergo de monte Domini viam trium dierum: arcáque fœderis Domini præcedebat eos, per dies tres prouidens castrorum locum.* Si ergo arca fœderis Domini antecedebat exercitum, par est existimare Moysem cum duobus filiis Caathitis, & Aaronem pontificem cum duobus filiis sacerdotibus ab illa minime abfuisse, & munus illius gestandæ depoposcisse à parentibus, atque impetrasse. Antecesserunt autem & alij Caathitæ non pauci, qui per vias hunc laborem subirent, simulque duos totius populi principes Legislatorem atque Pontificem officij causa comitarentur.

XXXVIII Deinceps perpetuo columna cum Angelo & arca antecedebant exercitum. b v. 34.

Videtur autem arca non solum hoc triduo, sed deinceps perpetuo exercitum antecessisse. Nam Scriptura tanquam de re ordinaria & consueta loquens [b], *Nubes quoque Domini*, inquit, *super eos erat per diem cum incederent.* Et subdit continenter, cumque eleuaretur arca dicebat Moyses, *Surge Domine, & dissipentur inimici tui, & fugiant, & qui oderunt à facie tua. Cum autem deponeretur aiebat, Reuertere Domine ad multitudinem exercitus Israël.* Quæ verba apertè docent arcam cum nube, in qua erat Angelus Domini, antecedere solitam exercitum Israëlitarum; & mox in mansionibus, orante Moyse, reuerti solitam ad destinatum in media populi multitudine locum, cui frustra diceretur *reuertere*, si è media multitudine mota non fuisset. Rectius igitur columna nubis antecedens imminebat arcæ, quam Moyses & Aaron comitabantur, & subsistente nube, Moyses ad Angelum in illa latentem conuersus

aiebat; *Reuertere Domine*; & simul subsistente vniuerso exercitu, arca & nubes in medium exercitum reuertebantur, ibique in Sanctuario manebant, donec signum migrationis daret eleuata nubes, atque progrediens; quando & arca eleuata dicebat Moyses, *Surge Domine, & dissipentur inimici tui.*

XXXIX. Tertia Ephraimitarum & quarta Danitarũ acies.

Progressos Caathitas excipiebat tertius tubarum clangor atque vlulatus, quo exciti Ephraimitæ cum sociis in viam se dabant, Rubenitarum, Simeonitarum, & Gaditarum vestigiis inhærentes. Et postremo Danitæ eodem modo ad quartum tubarum sonum, iter cum sociis carpere cœperunt. Et apparebat Ephraimitas, qui ad occidentem castra fixerát, & à primis castris remotissimi erant, vltimos etiam profecturos: verum id honori Iosephi tributum videri poterat, quem Ephraim repræsentabat.

XL. Hobab commeatũ petit, & retinetur. a Num. 10. 29.

Sub hunc Mosis cum vniuerso populo discessum de solitudine Sinai [a] Hobab filius Raguelis Madianitæ, qui & Iethro cognatus Moysi, ei quasi rediturus ad suos valedicit, ne se fortasse comitem viæ intrudere videretur: sed à Moyse rogatus vt ne ipsos desereret, acquieuit eadem cum Israelitis sorte ac spe viuere. Mirum est autem Moysem, qui in columna nubis Angelum habebat ducem, cognatum requirere ductorem viæ, quam ipse ad 40. annos lustrauerat. Existimarim sane hæc à Mose non sine Ironia & politica vrbanitate dici, dum se ad eius captum & mores accommodat; quæ mens est magni Gregorij in tertia parte curæ pastoralis, vbi supponit illum ad veri Dei fidem nondum fuisse conuersum; quod parum probabile videtur, posita conuersione Raguelis patris eius, & tam diuturna cum Mose consuetudine vitæ. Denique Moses non simpliciter cum ductorem populi futurum intelligit, sed instar ductoris, vt si aliunde non esset via Moysi explorata, aut definita diuinitus, ipse populo ducendo sufficere posset.

Per officiosam vrbanitatem

XLI. Tridui profectio, & ex labore murmur. Quintum murmur Israëlitarũ.

Profecti sunt itaque Israëlitæ de monte Domini, arca Domini triduo præeunte totum exercitum. Neque tamen existimandum est totis tribus diebus, nullam ad cibum aut somnum captam fuisse quietem, sed per triduum non fuisse explicatum tabernaculum, aut tentoria & sarcinas, quasi ad diuturniorem moram; quod plerosque ignauos in querulo populo, compulit ad querelas: fortasse quod longiora essent singulorum dierum itinera, aut quod non fuisset datus intermedius aliquis ad quietem dies. Ergo antequam ad stationem decimam tertiam peruentum esset [b], *exortum est murmur populi, quasi dolentium, pro labore contra Dominum*, qui scilicet populi ductor erat in nube, & progrediendo, iter longius producebat, quam plerique de populo desiderassent. *Quod cum audisset Dominus*, qui populi vires, & iniustam querelam agnoscebat, *iratus est*, eique intolerabilis visa est ignauia, post vnius anni veternosam quietem; quæ pronior esset ad murmurandum contra Dominum, quam ad petendas ab eo vires, qui est *in labore requies, in æstu temperies, in fletu solatium.*

b Num. 11. 1.

XLII. Ex murmure incendium: c q. 4. in c. 11. Num.

Ergo *accensus in eos ignis Domini*, à Domino scilicet vel cælitus emissus, vt aiunt Hebræi, vel è terra excitatus, vt mauult Abul. [c] *qui deuorauit extremam partem castrorum*, eos scilicet qui tædio itineris è singulis tribubus subsistebant. Grassante incendio, clamauit populus ad Moysem, qui paterna in populum commiseratione incitatus, *orauit ad Dominum, & absorptus est ignis*, vel extinctus, vel aliquo terræ hiatu deuoratus. *Vocauitque Moyses*, ab hoc euentu, *loci nomen incensionem, eo quod incensus fuisset contra eos ignis Domini.* Et hæc quidem deflagratio videtur in ipso itinere cõtigisse, & ignauos cessatores corripuisse. Deinde vero siue occasione huius incendij, siue absoluto iam triduo à Deo primum destinato, substitit columna nubis, & ex fronte castrorum in medium agmẽ cum arca regressa, signum vniuerso populo castra metandi dedit, in loco, qui ab euentu postea *Sepulchra concupiscentiæ* dictus est.

XLIII. Mansio 13. in Sepulchris concupiscentiæ.

Quibusdam visum est vnum atque eundem esse locum Incensionis & Sepulchrorum. Verum probabilius videtur diuersas historias, diuersis locis contigisse, & diuersa obiecta duabus distinctis querelis occasionem dedisse. Vnum fuit desiderium carnium. Quod autem videtur vtramque historiam coniunxisse Hieronymus, cum ait *vulgus quippe promiscuum*, &c. illud *quippe* non reddit rationem sed connectit, pro quo Chaldæus habet *Porro*. Nulla quoque est in Hebræa ætiologia, nulla in Septuag. Interp. Neque obstat quod nulla reperitur mentio Incensionis huius in catalogo Mansionum [a]. Neque enim nos dicimus illum locum in mansionum numero esse, sed tantum esse in hoc triduano itinere, Israëlitarum querela, & incendio nobilitatum, dum ad decimam tertiam stationem iretur.

a Num. c. 33. toto.

XLIV. Ibique obtrectatio desiderio carnium. Sextum murmur.

Vix ergo castra posita fuerant, vix flamma proximæ castigationis extincta, cum populus turbulentus, ad consueta obtrectationum arma, contra Deum & Moysem conuersus est. Querelæ initium à promiscuo Ægyptiorum vulgo, quod cum Israëlitis da Ægypto ascenderat, sumptum est, quod flagrauit desiderio carnium. Sed malum illico serpere latius cœpit in populum, seruilemque plebem, quæ solo ferè manna victitabat, neque pecoribus sicut potentiores abundabat. Itaque animis vocibusque, atque adeo lacrymis coniunctis, dicere cœperunt. *Quis dabit nobis ad vescendum carnes?* Hoc solum est fundamentum querelæ. Sequitur eius amplificatio, per exprobrationem longe absurdissimam piscium, & cucumerum, & peponum, quæ se comedisse aiunt *in Ægypto gratis*, quæ miseri durissima seruitute, & flagellis seruilem in modum cæsi redimebant. Qualis obsecro est hic non male affecti corporis, sed peruersi, atque impotentis animi morbus, hortenses illas allium & porrorum quisquilias, pani candidissimo ac suauissimo anteferre? Hic autem animi morbus, non verbis tantum, sed, puerilem etiam in modum, fletu sese, eiulatúque prodebat. Non enim contenti erant in corde suo, aut cum domesticis taciti gemere, sed ægritudinem animi sui proferebant foras, & notam vicinis suis ac transeuntibus esse cupiebant, vt res in seditionem verteretur.

Cum exprobratione. vers. 5.

XLV. b Num. 11. 10.

Iratusque est furor Domini valde [b], vt mox ex magnitudine vltionis intellectum est. *Sed & Moysi intoleranda res visa est*: intolerandos esse

Ira Domini, & Mosis gemitus ad eum.

videlicet tam peruersi populi mores. Itaque ad conluctam in huiusmodi tempestatibus anchoram confugiens, ait ad Dominum. *Cur afflixisti seruum tuum? quare non inuenio gratiam coram te? & cur imposuisti pondus vniuersi populi huius super me?* Gemit Moses sub pondere, & quod inuitus suscepit, libens optat deponere, idque loco eximiæ gratiæ se accepturum profitetur. Sed vide diuinam in talem populum humanitatem. *Nunquid ego concepi omnem hanc multitudinem, vel genui eam, vt dicas mihi, Porta eos in sinu tuo, sicut solet portare nutrix infantulum, & defer in terram, pro qua iurasti patribus eorum.* Hæc enim oratio malitiam populi huius ostendit, qui in Deum & Mosem, tam suauiter, tamque paternè in eum agentes, tam superbè insolescerent, & animam non seueri principis, sed mitissimi parentis affligerent. Quoniam verò satis intelligebat Moses, Deum nolle vniuersam populi huius curam in alium transferre, quandam oneris leuationem petit, vt eo in plures diuiso, leuius fiat. *Non possum*, inquit [a], *solus sustinere omnem hunc populum, quia grauis est mihi.*

Petit leuationem oneris sui.

a Num. 11. 14.

Sed, inquies, solusne ferebat, qui iam Soceri consilio onus in multos tribunos, centuriones, aliosque minores iudices diuiserat? Nec deerant præterea principes tribuum & familiarum. Quin etiam iam 70. Seniores, de quibus Exodi 24. videntur partem aliquam curæ pastoralis sustinuisse, ideoque in montem ad videndum Deum, cum Aarone ipso, & filijs eius adijsse. At isti videntur fuisse tantum consiliarij Mosis, qui vt ei aliquod consilij lumen afferrent negotiorum tamen molem ac multitudinem non minuebant. Et successoribus potius Mosis vsui futuri erant, quam ipsi, propter singularem eius cum Deo communicationem. Illi autem centuriones & tribuni minuebant vtique Mosaicum onus, dum de minoribus causis, sine Mosis cognitione, ferebant sententiam. Sed præterquam quod hæ ipsæ controuersiæ poterant ad ipsum appellatione deuolui; supererant grauiores cuiuscunque generis essent, quæ ad ipsum pertinebant, & insuper spiritales omnes, quæ ad Deum vel legem spectabant. Accedebant etiam quæ prophetici iuris erant, qualia erant consulere Dominum, & responsa referre ad populum. Denique tanquam spiritalis omnium pater, curam gerebat animarum omnium, in tanta præsertim Sacerdotum paucitate.

XLVI. An Moses adiutores iam haberet.

Ergo Dominus onus Mosaicum subleuaturus, iubet eum congregare Septuaginta viros ætate & prudentia seniores, ipsi populóque probatos, qui mox diuino spiritu ornati, populi onus cum ipso sustentent, & causas; quæ ad vnum Mosem referebantur, ipsi pro gratia sibi data dijudicent. Apparet autem eos populi suffragijs electos: sic enim intelligi poterat qui essent populo probati. Ab electione ducti sunt ad ostium tabernaculi, vti iusserat Dominus, ibique singuli spiritum prophetiæ acceperunt, & prophetauerunt, nec eo dono deinceps priuati sunt, quin cum vellent & opus esset, eo vti possent. Cæterum nulla spiritus diminutio in Mose facta est, sed eiusdem spiritus communicatio. Itaque illud [b] *Auferam de Spiritu tuo*, idem est quod accipiam de Spiritu sancto meo quem dedi tibi, non ex tuo, sed ex fonte suo: Spiritum propheticum dedi tibi, dabo & eis, vt eadem instructi gratia plures portetis, quod tu portabas vnus. Et hoc modo hanc acceptionem, siue communicationem intellexit S. Cyprianus in serm. de Spiritu sancto, Spiritum autem diuinum appellat spiritum Mosis, vt intelligat adiutores eius præstantiore aliquo spiritu minimè donatum iri, sed eiusdem rationis; quod dubium esset, si dixisset, dabo ei de spiritu meo, vt notauit Abul. [a]. Vtrum autem isti essent Moysi subordinati, & deinceps eorum successores successoribus Mosis [b], in Annalibus explicatum est.

XLVII. Dominus Mosem subleuat.

Additis socijs nec imminuto spiritu Mosis.

b Num. 15. 17.

a q. 43. post med.

b An. Mos. 82. n. 151. & 152.

Alterum Mosaicæ querelæ caput erat, quod populo carnes importunè flagitanti satisfacere non posset. Promittit ergo Dominus [c], se postridie daturum populo carnes, non in vnum alterumve diem, sed in mensem integrum; & eorum voluntatem, in propriam ipsorum perniciem, impleturum, *Donec*, inquit, *exeat per nares vestras*, ex ingurgitatione, *& vertatur in nauseam.* Quibus ea respondit Moses, quæ dubitationem aliquam de diuina promissione saperent. Dici potest, vt alias responsiones omittamus, Mosem aliquo modo peccasse, id enim haud dubiè ostendunt illa Domini verba, *Nunquid manus Domini inualida est?* minus tamen quam verba ipsa [d] præ se ferunt; propter ingentem animi perturbationem, ex multitudine curarum, & tædio iniustissimæ populi querelæ, qua factum est, vt minus attenderet verbis suis, & multa cum cordis amaritudine loqueretur. Vt propterea Dominus in eum indulgentior fuisse videatur.

XLVIII. Dominus promittit carnes.

c Num. 11. 18.

Ibique Moses peccat.

d Num. 11. 23.

Venit igitur Moyses [e], *& narrauit populo verba Domini, congregans Septuaginta viros circa tabernaculum*, nempe in atrio, & quidem reductis in eius aditu velis, vt populus spectator esset eorum quæ fiebant, & viros diuino spiritu afflatos maiore deinceps honore prosequeretur. *Descenditque Dominus per nubem*, columnam scilicet nubis, quæ ad perpendiculum pendebat in aëre supra tabernaculum, ex eáque locutus est Dominus ad Moysem, vtique ipsis audientibus, & vt apparet de eorum officio, vel se eos constituere populi iudices & Mosis coadjutores: simulque afflati sunt prophetico spiritu, quali præditus erat Moyses, eoque in eis requiescente, prophetare cœperunt, Deo laudes & cantica dicendo, aut occulta & ab hominum cognitione remota enunciando. Vnde vulgò intellectum est, eos diuinitus ad hoc officium esse delectos. Quod autem in Vulgata legimus eos *non vltra cessasse*, scilicet prophetare, in Hebræo verò *non vltra addidisse*, id est non vltra prophetasse, conciliare possumus, cum Abulensi, posito duplici prophetiæ vsu. Aliquando enim prophetare est futura prædicere, incerta & occulta diuinæ sapientiæ patefacere, sicque vno tantum die prophetarunt, vt volunt Hebræi & Septuag. Alias, prophetare nihil aliud requirit, nisi vt Deus loquatur homini, vel inspiret ei aliquo eorum modorum, qui duodecimo Numer. ponuntur, idque populo consulenti enunciet, quod deinceps in Septuag. viris perpetuum fuit.

XLIX. Septuaginta spiritu Domini replentur. e vers. 24.

An & quatenus cessarint prophetare.

L. Eldad & Medad absentes prophetant. a *vers. 26.*

Remanserant [a] *autem in castris duo viri, quorum vnus vocabatur Eldad, & alter Medad*, non ex contumacia Moysi resistendo, sic enim diuino spiritu indigni facti essent, sed ex humilitate potius, se regiminis oneri & honori subducendo; aut fortasse quod casu aliquo non fuissent admoniti cum cæteris. Ergo cum adhuc essent in tentorijs suis, quo tempore cæteri spiritu prophetiæ afflati sunt, super eos quoque spiritus requieuit, & prophetauerunt sicut cæteri. Quo animaduerso *cucurrit puer*: quem Hebræi putant fuisse Gersonem filium Mosis, & nunciauit Moysi, quid in castris contigisset. Quæ cum audisset Iosue, & insuper tantam prophetarum turbam Mosi circunfusam videret, humano erga magistrum zelo incitatus, eum monet, vt eos prohibeat prophetare. At ille contra admonitus est à Mose, ab huiusmodi æmulatione, quæ in viros quoque iustos cadit, cum decipiuntur specie recti, desistere, & magistrum potius imitari, qui vera charitate, quæ non quærit quæ sua sunt, in Deum proximumque feruens, eam gratiam toti populo desiderauit, sciens spiritualia bona communicatione non minui, sed augeri. Ex qua Mosis admonitione perspicuum est Iosue, quamuis electum & bonum, non caruisse culpa.

Zelus Iosue à Mose reprimitur.

LI. Dominus dat populo coturnices. b *Nu. 11. 31.*

Reliqua est altera pars diuinæ promissionis de largiendis affatim populo carnibus. De qua ita Moses, [b] *Ventus autem egrediens à Domino arreptas trans mare coturnices detulit, & demisit in castra, itinere quantum vno die confici potest, ex omni parte castrorum per circuitum, volabantque in aëre duobus cubitis altitudine super terram.* Vides paratum diuinitus aucupium, deliciosum, facile, copiosum. Visus est Dominus ministerio venti, quem in eum finem suscitauit vt sæpe alias. Ergo impulsore vento, *Vespere ascendit coturnix, & operuit castra.* Fuit hic ventus Africus Dauide teste [c], *Transtulitque*, inquit, *austrum de cælo, & induxit in virtute sua Africum*, quem constat ex occidente flare, austrum inter & zephyrum; ac proinde recta coturnices in Arabiæ deserta detulisse. In plerisque codicibus Hebræis Græcisque significatur coturnices eductas esse, vel euolasse è mari, vt olim omnia ex aquis volatilia, cui expositioni fauet immensa, ac pene incredibilis harum auicularum copia, quantam nunquam alias fortasse totus terrarum orbis eodem tempore habuit.

c *Psal. 77. 26.*

LII. Immensa copia, & ad mensem vnum.

Hoc enim loco Moses ait coturnices non solum demissas in castra, fatigatas scilicet, & à vento derelictas, ne longius auferrentur, sed vndequaque in circuitu castrorum itinere vnius diei diffusas, adeo vt quacunque ex parte castrorum quis vellet iter facere, spatio diei vnius conferta coturnicum agmina reperiret. Immensam quoque multitudinem expressit Dauid, cum has auiculas pluuiæ guttis, & pulueri terræ, & arenæ maris comparauit [d]. Nec minus est illud copiæ argumentum, quod populus toto die illo, & nocte, ac die altero congregauit coturnicum, qui parum decem coros, quod licet non de singulis personis, sed familijs intelligatur, (non enim singuli seorsim viuebant, aut sibi victum parabant) ad incredibilem ascendit multitudinem, vt in Annalibus docuimus [a]. Non dedit oues aut boues, quod suspicabatur Moses, quos potentiores sibi contentiosè raperent, & fraudatis tenuioribus gregatim abigerent, sed aues quas sibi quisque facili aucupio venaretur, & aues pingues, deliciis idoneas, iucundissimique saporis. Et cum petitioni populi huius satisfacere posset dando coturnices ad vnum diem, aut ad vnicam cœnam, vt in deserto Sin [b]. Voluit nihilominus Dominus obstruere ora loquentium iniqua, & dare auiculas per mensem integrum tanto populo, donec verterentur in nauseam, & ab ingurgitatis per ora naresque eructarentur: boni autem iis affatim delectarentur.

d *Psal. 77. 29.* Et pluit, super eos, &c.

a *an. Mos. 82. y. 166*

b *Exod. 16 33.*

LIII. An peccatum sit à bonis, malisve comedendo coturnices.

Non enim solos improbos, qui seditiosè flagitauerant carnes coturnicibus abundasse, & epulatos esse, sed omnem omnino populum, ex eo colligitur, quod non solum murmuratoribus, sed populo vniuerso promiserit carnes. Neque enim æquum erat improbos lucrum ex peccato accipere, bonos eo priuatos ad inuidiam, & querelas incitari. Adde quod cum mali bonis permixti essent difficilis fuisset aliorum ab aliis separatio. Quid quod boni non ignorabant se hac Domini indulgentia, sine peccato frui posse, licet male ab hominibus desideratæ fuissent carnes, atque postulatæ, seque cibo cum malis, non etiam culpæ communicaturos. Hæc pluribus Abulensis: qui etiam addit ne malos quidem comedendo peccasse, licet desiderando petendoq; peccauissent. Quia cum Deus istos cibos toti populo dedisset, vt manducaret, si peccatum esset manducare, obligarentur ad non manducandum, sicut ad non peccandum: Absurdum autem est, Deum dare cibos, quos nulla interueniente prohibitione, nemo possit attingere. Nam & manna quod murmurando impetratum fuerat, sine peccato quotidie sumebatur.

LIV. Qua pœna castigati an ex crapula perierint. c *Num. 11. 33.*

Neque vero consequens est eos peccasse comedendo, quia scriptum est [c], *adhuc carnes erant in dentibus eorum, & furor Domini concitatus est in populum.* Non enim præsens culpa, sed præterita puniebatur; idque significatur cum dicitur populum sepultum in sepulchris concupiscentiæ, non qui carnes comederat, *sed qui desideraverat.* Qua autem pœna ea culpa castigata fuerit, non explicat Moyses, neque Dauid, vterque tamen suspicionem dedit, eos ex crapula periisse, vt hic quoque illud valeret [d], *per quæ peccat quis, per hæc & torquetur*: sicut toties supra in Ægyptiorum pœnis obseruatum est: & recens Nadab & Abiu, qui in igne peccarant, incendio periere: vt & mox apparebit in seditione Core, in qua ignis egressus à Domino interfecit 250 viros, qui incensum illegitime offerebant. Hanc sententiam confirmant illa Scripturæ verba, *donec exeant per nares ipsorum*, videtur enim prædici punitionis modus; sicut & sepulchrorum denominatio: dicta enim sunt concupiscentiæ, siue gulosorum, quod scilicet eorum gula punita fuerit, congrua debitaq; pœna. Neque otiosè dictum est, *adhuc carnes erant in dentibus eorum*, sed cum emphasi, ad significandum illas ipsas carnes eis interitum attulisse, qui *manducauerunt, & saturati sunt nimis.*

d *Sap. 11. 17*

LV. e *Num. 11. 33. & 34. & 19. 20*

Dum carniuori Iudæi coturnicibus saginantur ac puniuntur, & Septuaginta [e] seniores sun

inceptant

In concupiscentiæ sepulchris extremo menso sepeliuntur.

inceptant officia, pene ad finem tertij mensis ventum est, impleta Domini promissione, qui se istis obtrectatoribus in mensem integrum carnes daturum spoponderat. Postremi tamen dies politi videntur in sepeliendis mortuis, *percussis enim Dominus populum plaga magna nimis.* Neque de numero constat, etsi Seuerus Sulpitius 23. millia periisse tradat, quod translatum videtur ex historia de punitis vituli adoratoribus. Initio itaque quarti mensis columna nubis eleuatur supra tabernaculum, argenteæ tubæ vasa conclamant, & Israël purificatus gulosorum & obtrectatorum cæde, quasi tetro & morbido sanguine leuatus, alacrior iter Chananitidem versus arripuit, & quarto die in Hazeroth peruenit, ibique mansit donec soror Mosis Maria à lepra curata est. Post populi enim obtrectationes aduersus Mosem, Maria quoque in fratrem, occasione Sephoræ Æthiopissæ, siue Madianitidis, oblocuta est, vt patientia & mansuetudo innocentissimi hominis, domi forisque tentata, magis magisque clarescceret, & Dei in eum beneuolentia omnibus illustrius innotesceret.

Hazeroth mansio 13.

LVI. Iurgium Mariæ & Sephoræ. a Num. 12. 1. 2. &c.

Iurgium domesticum Mariam inter & Sephoram contractum [a] fuisse facile omnes concedunt, satis apparet, vt Rabinorum fabulas omittamus, Sephoram mariti causa, quem prophetarum maximum vere prædicabat, sese Mariæ sorori eius prætulisse, vtique Moyse absente; quod cum Maria, quæ Sephoram præ se contemnebat, iniquo animo ferret, Mosis prophetiam eleuare cœpit, & habuit causæ suę aduocatum Aaronem. Itaque ambo cum Sephora rixantes, *num per solum Moysem*, inquiunt, *locutus est Dominus? nonne & nobis similiter est locutus?* Maiore autem in culpa fuisse Mariam, eaque Aaronem vix leuiter aspersum, non solum ex pœna, qua sola Maria affecta est, intelligitur, cum Aaron leui tantum fuerit reprehensione perstrictus, sed etiam quod, in commemoranda oblocutione, prima nominatur Maria, quæ alioqui postponi debuisset fratri, summi præsertim Pontificatus dignitate fulgenti. Augetur etiam huius magnitudo culpæ ex conditione personæ quæ offenditur, quæ præterquam quod erat totius populi princeps, omnes mansuetudine superabat.

LVII. Dominus in Mariam & Aaroné irascitur.

Ergo Mose domesticum iurgium ea animi lenitate dissimulante, Dominus causam eius suscipit, & eum cum fratre ac sorore alloquens, *Egredimini*, ait, *vos tantum tres ad tabernaculum fœderis.* Erant fortasse in tabernaculo Mosis, & iubentur soli adire tabernaculum fœderis, ne Aaroni palam facta obiurgatio eius imminueret authoritatem, eáque vulgo vilesceret. Imo ne Moysem quidem præsentem esse voluit reprehensioni, quæ erat cum eximia eius laude coniuncta. Nam cum descendisset Dominus in columna nubis, stetissetque in introitu tabernaculi, seorsim à Moyse Aaronem & Mariam euocauit, vbi volens fastum eorum comprimere, ostendit quanto eos interuallo Moses prophetiæ dono antecederet. *Si quis*, inquit, *fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad eum.* Duos tangit prophetiæ modos, prior est cum Dominus per Angelum suum apparet alicui, sub aliqua forma visibili, eique aliquid diuinitus reuelat; posterius cum species quæ sunt in hominis phantasia per somnum ita disponit, vt det cognitionem rei, quam vult à Propheta intelligi. Prior ille modus visio dicitur, posterior auditio, quod audire sibi videatur, quæ in phantasia repræsentantur, quæ tamen reuera non audit, alioqui non dormiret.

Duo modi prophetiæ

LVIII. Mosis præ cæteris excellentia.

At non talis, inquit, *seruus meus Moyses, qui in omni domo mea*, populo scilicet meo, cuius eum quasi patrem-familias constitui, *fidelissimus est*, nec gloriam meam arrogat sibi. Et quia principes soleot talibus familiariter vti, addit, *Ore enim ad os loquor ei, & palam, & non per ænigmata, & figuras Dominum videt.* Clarius nimirum ac manifestius, quam cæteri omnes. Neque enim negat se prioribus illis modis eum eo agere, sed intra eandem communicationis formam multo illustrius, vt Aaron & Maria intelligant se illi æquari non posse, *Quare ergo*, inquit, *non timuistis detrahere Moysi seruo meo*, qui cæteros prophetas vsque adeo antecedit? quare nihil veriti estis meipsum offendere, in persona mihi amantissimi ac fidelissimi capitis? simulque iratorum in morem, nullo expectato responso *abiit*, nube quæ descenderat rursum ascendente. Nec ira ostensa est, quod attinet ad Aaronem, nisi in subito & inexpectato post obiurgationem discessu. Nam de Maria sequitur.

LIX. Maria lepra percutitur.

Et ecce Maria apparuit candens lepra, quasi nix. Cumque respexisset eam Aaron, & in eius pœna eximiam Dei erga se clementiam agnosceret, qui sacrorum principem immundum reddere noluisset; aut etiam ex proprij timore periculi pœnitens, humiliter Moysem pro ea rogat, & pro vtroque veniam petit. *Obsecro*, inquit, *Domine mi, ne imponas nobis hoc peccatum, quod stultè commisimus.* Fratrem orat ne consentiat in vindictam offensæ in se commissæ, & pœnam quam Dominus infligere cœperat. Pergit autem, *ne fiat hæc quasi mortua*, quales videlicet sunt leprosi ab hominum conuersatione secreti, *& vt abortiuum quod proijcitur de vulua matris suæ*, tanquam scilicet fœda res & execrata, qualis etiam est leprosus. Ex quo intelligitur admodum horribilem fuisse hanc lepram, præsertim cum subditur: *ecce iam medium carnis eius deuoratum est à lepra*, per totum scilicet corpus celeriter serpente. In Hebræo tamen hoc dimidium consumptæ carnis, non ad Mariam, sed ad abortiuum refertur, quod Hieronymus explicando Mariæ, pro qua similitudo afferebatur, accommodauit.

vers. 11.

Orat aarō pro ea.

LX. Et Moyses pie.

Mitissimus autem Moses, quem de industria Dominus adesse voluerat, vt ad eum frater statim confugeret supplex, facile exoratus clamauit ad Dominum dicens, *Deus obsecro sana eam.* Didicerat enim in seipso in monte Sinai, quam id ei in promptu esset, & sperabat se, cuius in gratiam hæc pœna inflicta fuerat, iniuriam remittente, Iudicem quamprimum à supplicio temperaturum. Nec irrita fuit supplicatio, cum pœna, quæ totius vitæ futura erat, vt postea regis Oziæ, septidui duntaxat fuit. Significat porro Dominus non conuenire, vt statim, & ante egressum è Sanctuario, quod optabat Moyses, illa sanaretur, nec eius morbus efferretur in vulgus: quod oporteret

mulieris vanitatem deprimi, & confusione emendari. Confert autem Dominus se Patrifamilias, Mariam filiæ, sputum lepræ. Sicut enim computatio non totam perfundit faciem, sed sparsim varijs eam in locis inquinat, sic & lepra non vniuersam opplebat fœminam, sed plurimis vndique pustulis eam fœdam ac tumentem reddebat.

LXI. Eius lepra septiduo perseuerat

Quoniam vero Dominus dixit, *Separetur septem diebus extra castra, & postea reuocabitur*, nec dixit, postea mundabitur, quidam existimant eam statim ad Moysi preces fuisse sanatam; communior tamen probabiliorque sententia est, Mariam non ante septimum diem fuisse sanatam; id enim eius intererat, & populi vniuersi. Nam illius fastus deinceps in perpetuum comprimebatur, cum ea labes nulla posset tergiuersatione celari, vtpote omnium oculis obiecta septiduo: Et populus ipse facilius in officio erga Moysem suo continebatur, dum cerneret culpam in eum admissam, etiam in sorore, turpissima septidui lepra castigatam. Ipse autem Moyses suæ consolationi, & priuatam sororis, & publicam totius populi vtilitatem libenter antetulit. In illa autem reuocatione intelligitur antecedens: non enim non sanata reuocaretur. Post septimum itaque diem & sanata, & reuocata est ad communem habitationem, moxque populus de mansione Hazeroth profectus est.

LXII. Mansio 15. in Rethma luctuosa.

Sequitur itaque decima quinta mansio, vna inter alias memorabilis, in qua vniuersa Hebræorum gens non solum in summum est adducta discrimen, populo impijs obtrectationibus Deo patientiam propemodum extorquente, sed reipsa sexcenta & tria hominum millia, & insuper quingenti, & quinquaginta immatura morte damnati sunt, & luctuoso præterea quadraginta annorum exilio mulctati. Et vt à loco mansionis ducamus initium, nonnihil in eo dubitationis existit, quod initio 13. Numer. habetur populum profectum de Hazeroth, fixisse tentoria in deserto Pharan. At in catalogo mansionum [a] dicitur populus de Hazeroth venisse in Rethma. Respondet Hieron. Rethma, sicut & pleraque loca sequentium mansionum, esse partes immensæ solitudinis Pharan, quam aiunt ad vndecim dierum iter longè latéque fusam. At quid est quod missi dicuntur exploratores ex Cadesbarne [b], quos constat ex hac mansione missos? An quia Rethma obscurior erat locus, quam Cadesbarne ciuitas Moabitarum, eique vicinus. Itaque in catalogo mansionum vbi loca accuratè percensentur, nulla statio, aut mansio in Cadesbarne ponitur.

a *Num.* 33. 18. *in mans.* 15.

b *Deut.* 1. 20. & *Iosue* 14. 7.

LXIII. In quod tempus cadat. c *Sup. n.* 55.

Quod ad tempus attinet, iuxta stabilitam superius Chronologiam [c], Israëlitæ in neomenia quarti mensis, relictis sepulchris concupiscentiæ, venerunt versus Hazeroth, quò die quarto peruenerunt. Quinto ponamus licet Mariam murmurasse, & leprosam factam esse: ea res populum ad septiduum in eadem statione detinuit, duodecimum scilicet diem. Decimo tertio vasa conclamata sunt, & itum versus Cadesbarne in Rethma, ad quem vsque locum iter quatridui fuit. Ergo eo peruentum est decimo sexto die ad vesperam. Decimo septimo captum est consilium de exploranda Chananitide, & post triduum aut quatriduum, vt Hebræis placet, in paranda profectione positum, vigesimo die quarti mensis profecti sunt, & quadragesimo denique reuerterunt, qui in sexti mensis initium cadit, quod potest ad Augustum pertinere.

LXIV. Consilium explorandæ terræ non à Deo profectum a *Ca.* 1. 22.

Iam vero quod ad explorandæ terræ consilium attinet, varia Scripturæ loca rem dubiam faciunt. Nam 13. Numer. videtur Dominus eius consilij author extitisse. At ex Deuteron. [a] apparet Populum consilij huius authorem fuisse. Volebat enim Dominus vt Angelo suo ductore, in Chananitidem inuaderet, neque de victoria dubitaret. *Vide terram*, aiebat Moyses, *quam Dominus Deus tuus dat tibi, ascende & posside eam. Noli timere, nec quidquam paueas.* Et rursum inferius, *Ascendite*, inquit [b], *& possidete terram, quam dedi vobis.* Non ait explorate, sed adite, occupate, possidete auspicijs meis. Hæc erat Domini voluntas. Vide nunc quæ populi mens fuerit. *Accessistis* [c] *ad me omnes*, ait Moses, *atque dixistis, Mittamus viros qui considerent terram, & renuncient per quod iter debeamus ascendere*, Id autem erat diffidere de diuina promissione & auxilio, ideòque subdit Moses [d], *contempsistis imperium Domini Dei vestri, & non credidistis ei, neque vocem eius audire voluistis.*

b *ca.* 9. 23.

c *ca.* 1. 22. *Deut.*

d *c.* 29. 3.

LXV. Nisi permittente, sed à populo. a *Nu.* 13. 3.

Hic Moses Dominum de more consulit, qui in pœnam importunæ prudentiæ, diffidentiæ, atque inobedientiæ, permisit peregrinationem istam, quam prouidebat in magnam populi cladem cessuram, dicens [a]. *Mitte viros qui considerent terram Chanaam*, &c. Quo audito Moses, ignorato, vt probabile est, infelici exitu istius profectionis, consensit populi voluntati. Itaque illud *mitte* non imperantis est Dei, sed permittentis. Sic Elisæus [f] acquiescens voluntati eorum, qui ad Eliam quærendum mittere volebant 50. viros, dixit *mittite*, cum tamen reuera nollet vt mitterent. In huius permissionis signum in Hebræo, Græco & Chaldæo legitur, *Mitte tibi viros*, id est ex iudicio & arbitrio tuo, vt ait Cajetanus, non ex imperio meo. Recta quoque ratio cum hac missione pugnabat. Vtilis est enim periclitatio, & perquisitio, si quando res in deliberationem cadat; at hic nullus erat deliberationi locus, Accipienda enim erat illius terræ possessio, quæcunque tandem esset, & quantumcunque laboriosa futura esset illius occupatio, nec alterutra de re disceptandum, aut dubitandum fuit. Quandoquidem ex vna parte Dominus [g] sæpe affirmauerat, terram se eis daturum lacte & melle manantem, ex altera se pugnaturum pro ipsis.

f 4. *Reg.* 2. 17.

Ratio eius rei.

g *Exod.* 23. 19.

LXVI. Qui fuerint hi exploratores

Electi sunt autem non ipsi tribuni, aut primi principes tribuum, qui supra tam primo, quam septimo capite numerati, sed alij in suis quique tribubus viri primarij, ijdemque fortes atque industrij: in quibus fuerunt clarissimi duo, Iosue minister Mosis de tribu Ephraim, & Caleb de tribu Iuda. De tribu autem Leui electus est nemo; quia illi non competebat hæreditas à reliquis tribubus separata. Dat porro Moses exploratoribus duo in mandatis, vt considerent qualis sit terra, quæ eis promissa est, quasi Deus falli posset aut fallere, qui eam toties commendasset, & qualis populus habitator

eius:

a *Num. 13. 22.*

Terram lustrant Gigantes Hebronitæ

eius : quæ duo mandata Philo partitur in triplicem considerationem, populorum, vrbium, & agri ipsius. His instructi mandatis [a], *explorauerunt terram à deserto Sin, vsque Rohob intrantibus Emat.* Quæ est totius regionis longitudo à meridie ad Septentrionem. *Ascenderuntque ad meridiem, & venerunt in Hebron,* quæ erat in montanis Iudeæ, in qua Dauid septem annis regnauit. Ibi autem tum habitabant *Achiman, & Sisai, & Tholmai filij Enac,* id est gigantes de stirpe gigantæa, ad quos postmodum exploratores alludent. Et putantur aliqui, ex hac Enacinorum gente, quæ in plures fuit diuisa familias, ex Hebrone in Ægyptum profecti, vrbem Tanim, quam Zoan Hebræi vocant, vel condidisse, vel incoluisse, vbi eorum posteri tribus istis coæui à plerisque Israelitarum videri potuerunt..

LXVII. Fructus terræ Chanaan.
b *v. 24.*

Memores, porro exploratores accepti mandati, de terræ fructibus afferendis [b], *pergentes vsque ad torrentem Botri, absciderunt palmitem cum vua sua, quem portauerunt in vecte duo viri.* Ficus quoque & malogranata inde tulerunt, quæ credibile est vuæ proportione respondisse, in euidens fertilissimæ regionis argumentum. Ratio autem postulat vt hi fructus non nisi in reditu collecti fuerint, vt recentes populo monstrarentur, nec eos oporteret toto itinere circumferre. Reuertuntur itaque, sed diuersis affecti modis. In itinere enim, vt ait Philo, inter eos conuenire non poterat, quid de communi sententia populo renunciarent, ne seditio exoriretur: sed minus etiam post reditum, magno ipsorum, & totius populi malo, conuenit, vt mox patebit.

LXVIII. Reditus exploratorum in Rethma.
c *v. 26. 27. 28.*

Reuersi [c] ergo *sunt exploratores terræ, post 40. dies omni regione circuita.* Non videntur tamen traiecisse Iordanem, quod ea regio ad Chananitidem propriè non pertineret. Reuersi inquam, *venerunt ad Moysem & Aaron, & ad omnem cœtum filiorum Israel in desertum Pharan,* id est Cades, priuatum magni deserti loco. Sumitur autem hic Cades pro Cadesbarne; nam hæc ad decimam quintam mansionem pertinet, Cades vero ad trigesimam tertiam. Cadesbarne autem pro Rethma, ei vicino, vt diximus [d], sed ignotiore loco sumitur. Pergit Moses, *locutique eis, & omni multitudini ostenderunt fructus terræ, & narrauerunt dicentes, Venimus ad terram ad quam misisti nos, quæ reuera fluit lacte & melle, vt ex his fructibus cognosci potest.* Et hæc est responsio ad prius mandatum, quæ quo vehementius populum allicere potuit, hoc eum magis potiundi difficultas abiterruit, atque contristauit.

d *num. 62.*

Detrahunt de terra.

De altero enim mandato ita respondent. *Sed cultores fortissimos habet, & vrbes grandes, atque muratas.* Illos autem cultores, siue propugnatores fortissimos ita explicant, *Stirpem Enac vidimus ibi,* quales scilicet in Ægypto, in ciuitate Tanim iam viderant: alioqui enim non intelligeret populus quales homines describerentur. Pergunt, *Amalec habitat in meridie, Hethæus & Iebusæus & Amorrhæus in montanis, Chananæus vero moratur iuxta mare, & circa fluenta Iordanis,* id est possidet regionem campestrem, itaque acerrimis hostibus plena sunt omnia.

LXIX. Murmur excitatur, cui Caleb resistit.

Inter hæc Caleb compescit murmur populi, qui oriebatur contra Moysem. Primus se offert ad compescendam seditionem Caleb, & animo & ætate florens, quadragesimum enim tunc agebat annum, vt ipsemet, Iosue 14. testatur, sed & dignitas nobilissimæ omnium tribus, ad quam pertinebat, ei faciebat animos, vt diceret, *Ascendamus* [a], *& possideamus terram, quoniam poterimus obtinere eam.* Neque tamen dubitandum est eo ipso tempore Iosue ministrum Mosis in hac seditione, quæ in magistrum suum concitabatur, præclarè se gessisse, vt deinceps intelligetur. Primam tamen laudem Scriptura Calebo tribuit. Alij vero qui fuerant cum ipsis, & omnia humano iudicio tin ore deprauato metiebantur, dicebant, *nequaquam ad hunc populum valemus ascendere,* nisi volumus ab eo male mulctari; *quia fortior nobis est.* Quin etiam detraxerunt terræ, quam inspexerant apud filios Israël, dicentes, *Terra quam lustrauimus deuorat habitatores suos,* id est, laboriosissimè exercetur, & colitur. Quoniam enim negare non poterant vtilissimè coli, ad asylum ignauorum confugiunt. Sic enim natura comparatum est, vt quis ea vilipendat, quæ obtinere non potest, vt in sua se iactura consoletur. Quò pertinet illud Dauidis [b], *Et pro nihilo habuerunt terram desiderabilem.*

a *Num. 13. 31. &c.*

b *Psal. 105. 24.*

LXX. Habitatorum fortitudine terrentur.

Et quia difficile erat de terra illa probabiliter mentiri, redeunt ad propugnaculum querelæ suæ. *Populus quam aspeximus proceræ staturæ est. Ibi vidimus monstra quædam filiorum Enac de genere giganteo, quibus comparati, quasi locustæ videbamur.* Omnia malignè in maius attollunt, vt populum auertant à voluntate adeundi regionem, ad quam Deus eos deducebat. Huic porro sementi respondit seges. Nam primus ille iræ impetus solutus est in lacrymas socias querelarum, & lamenta in spem irritam & labores iam tot mensibus frustra exantlatos. Nec tacitus fuit ille fletus, sed publicus & sonorus. *Omnis* quippe *turba,* ex animi impotentia, & amaritudine cordis *vociferans fleuit nocte illa,* vtique deteriore fletu, quam cum nuper carnium desiderio lurcones eiularent. Rursum autem cum prima luce ardescens ira fletus absterserit, & quæ prius in solum Moysem intumuerat, in eius quoque fratrem inflammatur, sic vt ipsi, metu lapidationis, ne hiscere quidem auderent, sed sese in terram coram omni multitudine prostrauerint, vel eos sedandos, vel ad Numen ipsis infimis precibus placandum.

Plorant.

Irritantur in Mosem & Aaron.

LXXI. Et in Deũ ipsum de præsenti conditione sua.

Num 14. 3. Vtinã mortui, &c.

At illi ita irritantur in benefactorem Deum vt nullam vitæ conditionem sua duriorem putent; adeo vt mortem in durissima Ægypti seruitute, & fornace ferrea, aut in vasta solitudine anteferant atque appetant, persuasi sibi alioqui violenta morte pereundum; filijs autem suis atque vxoribus in turpi ac miserabili seruitute consenescendum. Sed addunt consilium dignum hominibus in Deum impijs atque rebellibus. Nam vt stomachum moueant ei, qui inde ipsos eduxerat, ita inter se deliberant, *Nonne melius est reuerti in Ægyptum? Constituamus nobis ducem,* Mose scilicet vel deserto, vel interfecto, *& reuertamur in Ægyptum*: abiecta per apostasiam Domini lege, omnique aduersus Deum pietate proculcata. Nec vident insani, sibi integrum non esse reuerti in Ægyptum, seque à Deo vicissim desertos, & ab

Quam insipienter reditum in Ægyptum moliantur

omni commeatu imparatos, dira fame in reditu perituros, aut etiam Deo, & hominibus inuisos, ignitis pestilentiæ iaculis, quæ Dominus postmodum intentat, aut gladijs Amalecitarum, vel Madianitarum, vel exterorum Arabum trucidatum iri.

LXXII. Iosue & Calebo lapides intentant.

Deuique Iosue & Calebo legationis socijs bene monentibus, cum ingenti vlulatu non solum obstrepunt, sed illos ipsos, quos sua virtus, & præcedentia in Rempub. merita, quos dignitas generis, & quod caput est, pietas in Deum reddebat honore dignissimos, lapidibus obruere aggrediuntur; & apparet facturos, nisi derepente apparens gloria Domini, nefarium atque immane consilium disjecisset. *Apparuit* enim *gloria Domini super tectum fœderis cunctis filiis Israel.* Eam gloriam interpretatur Abulensis, insolitum in columna nubis fulgorem, & vibrantes ex illa radios ad populi terrorem, aut alia quæpiam formidolosa signa. Species ergo flammantis præter solitum nubis, stupefactos cohibet, & iniustissimam iracundiam, in iustissimum timorem conuertit, vt qui facile poterant Sepulchra concupiscentiæ, & ignem extrema castrorum deuorantem meminisse. Dixit ergo Dominus ad Moysem, & quidem audiente, vt apparet, plurima multitudine, cuius intererat perterrefieri, & suum alijs communicare terrorem.

Apparente Dei gloria terrentur.

Num. 14.1

LXXIII. Moses orat pro populo

Vsqueq o, inquit Dominus, *detrahet mihi populus iste? quousque non credet mihi, in omnibus signis, quæ feci coram eis? feriam igitur eos pestilentia, atque consumam.* At Moses expertus efficacitatem orationis illius, qua repræsentabat Domino, in sumenda vltione de populo suo, etiam eius gloriam apud infideles in discrimen adduci, eodem nunc quasi clypeo vtitur, ad protegendum populum suum. Quamdiu autem in orando perseuerauerit, non satis constat. Apparet tamen perseuerasse quousque audiuit, *Dimisi iuxta verbum tuum*, id est, non delebo vniuersos pestilentia, vt fueram comminatus, idque do precibus tuis; neque permittam gloriam meam imminui apud Ægyptios, aut Chananæos, quod tu suspicaris, imo vniuersam terram gloria mea implebo, dum vbique audientur, quæ ego postea in gratiam populi mei perpetraturus sum. Nihilominus non impunè feret hic populus violatam maiestatem meam. In eos enim in præsens animaduertam, qui grauiore culpa tenentur obstricti, vtpote, *qui viderunt maiestatem meam* in monte Sina, *& signa quæ feci in Ægypto, & solitudine, & tentauerunt me iam per decem vices, nec obedierunt voci meæ: non videbunt terram pro qua iuraui patribus eorum.* Addit autem iusiurandum, vt decreti immutabilitas intelligatur, tam circa ea quæ gloriosè facturus est in Chananitide, quam in exclusione obtrectatorum, infra annum vigesimum.

& exorat cum seuero decreto in obtrectatores.

LXXIV. Iubetur regredi in solitudinem.

Quod autem Dominus ait, se decies ab hoc populo tentatum, rectè plerique pro multoties positum esse crediderunt, alij tamen non male decem huius populi querelas, siue obmurmurationes numerant, quas in Annalibus habes. Laudat deinde Dominus nominatim Calebum, eique mercedem pietatis, ac fidelitatis promittit: vniuersum autem populum reuerti iubet in solitudinem. *Quoniam*, inquit a, *Amalecites & Chananæus habitant in vallibus, Cras mouete castra, & reuertimini in solitudinem per viam maris rubri.* Priora verba exponi rectè possunt, quasi dicta per exprobrationem ironicam, alludendo ad verba illa exploratorum, *Amalec habitat in meridie*, &c. Et quia consilium capiebatis reuertendi in Ægyptum, agite, insistite viam Ægypti, neque tamen eò peruenietis, sed moriemini in solitudine. Fuit porro necessarium moneri populum de itinere, licet columnam nubis haberent ducem, ne forte rebelles eam regredientem ad meridiem sequi nollent.

a Num. 14.25

LXXV. Sententia gemina condemnationis explicetur.

Iterat porro Dominus prædictam condemnationem de non adeunda Chananitide, contrahendo eam ad annum vigesimum. Nam prius dixerat nullum eorum, qui detraxerant Domino, visurum promissam terram. Nunc autem, *Omnes*, inquit, *qui numerati estis à viginti annis & supra, & murmurastis contra me, non intrabitis terram.* At fieri potuit vt de iunioribus plurimi cum parentibus murmurassent; sed eorum pœna in diuturnam peregrinationem fuit commutata. Ad priorem tamen sententiam pertinent, quicunque Leuitarum, aut mulierum, aut promiscui vulgi, rei fuerant murmurationis, & numerati non fuerant, quorum haud dubiè plurima fuit multitudo, quorum cadauera, cum numeratis illis, in solitudine iacuerunt. De Iunioribus autem Israëlitis ita decernit. *Paruulos* a *autem vestros, de quibus dixistis, quod prædæ hostibus forent, introducam, vt videant*, & possideant *terram quæ vobis displicuit.* Ita tamen vt *vagi sint in deserto annis quadraginta, quibus portabunt fornicationem vestram*, apostasiam, siue defectionem à Deo vestro, donec consumantur cadauera patrum in deserto, *Iuxta numerum quadraginta dierum, quibus considerastis terram, annus pro die imputabitur, & 40. annis recipietis iniquitates vestras*, intra 40. annos luetis pœnam debitam iniquitatis vestræ. Ille tamen numerus duobus fere annis, ex indulgentia Iudicis, imminutus est, id est, à quo discessum est ex Ægypto ad præsentem diem. Et hæc quidem de vniuersi populi pœna.

a ver. 31. 32

LXXVI. Decem exploratorũ pœna.

Voluit interim Dominus in eos, qui huius omnis tragœdiæ authores atque actores extiterant, erantque eam ob causam omnium nocentissimi, ad aliorum etiam terrorem atque exemplum, accelerata vltione animaduertere. *Igitur*, ait Moses b, *omnes viri, quos miserat Moyses ad contemplandam terram, & qui reuersi murmurare fecerant contra eum omnem multitudinem, detrahentes terræ, quod esset mala, mortui sunt, atque percussi in conspectu Domini.* Subitam hæc verba mortem significant, dum scilicet adhuc appareret vindex gloria Domini super tabernaculum fœderis: vel proximè post latam sententiam, vt solent latrones in agris, à Præfectis rerum capitalium condemnari. Genus mortis Moyses tacuit, Philo ait decem exploratores absumptos esse pestilentia, cum populo, qui eorum ignauiæ adhæsit. Rabbi Salomon ait linguas eorum fluxisse veneno, inflatisque subitam mortem attulisse. Caietanus suspicatur diuino igne coram tabernaculo Domini fuisse combustos, effuso videlicet in eos coram omnibus, è columna nubis incendio.

b vers. 36.

Idque magis valuit ad terrorem populi, quam pestilentia.

LXXVII. Plerique inuito Domino pugnam ineunt. Superest vltimus tragœdiæ huius actus, quo bona pars populi huius, paulò ante malè timida, nunc præpostera audacia præceps, debitam sibi mortem videtur accelerare voluisse: siue existimauerunt diuinam in ipsos sententiam, non decretum immutabile, sed comminationem esse duntaxat, siue cõtenebrari animis arbitrati sunt se, siue propitio, siue non propitio Domino, victores euadere posse, & in Chananitidem violenter irrumpere; ad bellum infeliciter progressi, ex eo infelicius regressi sunt. Audita ergo Domini sententia, visoque in subita Exploratorum morte vltricis iræ principio, *Luxit populus nimis.* Et mane primo venerunt ad Moysem dicentes, *Parati sumus ascendere ad locum de quo Dominus locutus est, quia peccauimus*: & nunc armis animisque instructi, peccatum admissum emendare volumus, fortique obsequio ignauam rebellionem corrigere. Sic *stulti dum vitant vitia, contraria currunt.*

LXXVIII Et Moyse repugnante. a vers. 41. Quibus Moyses, *Cur* a *transgredimini verbum Domini, quod vobis non cedet in prosperum? Nolite ascendere, non enim est Dominus vobiscum, ne corruatis coram inimicis vestris.* Nec periculum tantum, sed certam denunciat cladem. *Amalecites & Chananæus ante vos sunt, quorum gladio corruetis, eò quod nolueritis acquiescere Domino*, iubenti nunc reuerti in solitudinem, non ascendere, & pugnare. b *At illi nihilominus contenebrati ascenderunt in verticem montis*, malitia quippe eorum, & superbia, qua tumebant, excæcarat eos, ne bene monenti obtemperarent, & placida postmodum morte interirent, & non cum nouo inobedientiæ peccato gladio infidelium perirent. Ascenderunt autem, Arca testamenti Domini, & Moyse non recedente de castris, neque cæteris de populo Deum timentibus. Quis porro temerariæ pugnæ exitus? *Descendit Amalecites & Chananæus, qui habitabat in monte*, qui Amorrhæus in Deuteronomio c vocatur, *& percutiens eos atque concidens, persecutus est eos vsque Horma.* Quæ vrbs postea duce Iosue in potestatem Israëlitarum venit, rege eius interfecto. Et in huius cladis vltionem, ad illum vsque locum Iosue d persecutus est quinque regulos Amorrhæorum, & ipsos cum suis copiis internecione deleuit. Reuersi à pugna, *plorauerunt coram Domino, nec audiuit eos, nec voci eorum voluit acquiescere*, vt in Deuteron. scriptum est.

b vers. 44.

Et victi conciduntur.

c cap. 1. 44.

d Iosue 10. & 17. 26.

cap. 1. 45.

ANNVS MVNDI 2546.

AARONIS 2. MOSIS 83.

ASCATADIS 11.

Imperij Assyriorum 615.

ANTE CHRISTVM 1505.

I. Egressio è Rethma luctuosa. Egredimur è Rethma mansione decima quinta, cum ingenti totius populi luctu, ad Arabicas arenas, & inhospita saxa, quasi ad metalla in totam vitam damnati, desperata maximæ parti possessione Chananitidis, tot tantisque laboribus quæsitæ, tot laudibus ab ipso Deo celebratæ, tot promissis antiquis retro patribus confirmatæ, & tùm ipsum in eam ingressum, quasi facto in portu naufragio, infeliciter amissæ. Accedebat & gemina clades recens accepta, altera diuinitus in decem exploratoribus repentina morte sublatis, aliisque, vt ait Philo, cum eis; altera cum ab hostibus fusi fugatique, & vsque ad Horma concisi fuerunt. Inde ergo cum præuaricatore populo ad mansionem decimam sextam transimus: in qua etiam nouum inchoamus annum. Dubia tamen est ratio temporis, cum in lib. Numer. a scriptum sit, *Cras mouete castra, & reuertimini in solitudinem.* In Deuter. b autem legimus Israëlitas post exploratorum cladem, mansisse *in Cadesbarne multo tempore.* Rethma vero, vt diximus, fuit iuxta Cadesbarne.

a cà. 14. 25. b cap. 1. 46.

II. Non tam citò facta. Dicendum videtur in primis, illud *Cras* non sumendum esse præcisè pro die proximè sequenti. Postridie enim iussionis illius populus ascendit in verticem montis, & qui inde elabi potuerunt, confusi semineceſque redierunt, vnde nec statim ad iter, quod inuiti suscipiebant, parati fuerunt. Cras ergo rectè exponetur propediem, aut primo quoque tempore, vt cum apud Esaiam dicitur c, *Edamus & bibamus, cras enim moriemur.* Quod si placet eam vocem propriè accipere, dicendum erit eam significare quid factum oportuit, ex iussione Domini, non quid factum sit, ex populi, pugnam præposterè ambientis, peruicaci voluntate. Itaque dandum fuit aliquid temporis sepulturæ decem exploratorum, & eorum, qui in hac infelici pugna perierunt. Dandi fuerunt etiam dies aliquot fugitiuis, vt se vel ex plagis curarent, vel ex pauore colligerent; aut ex labore recrearent. Denique nihil erat quod vrgeret profectionem, cum totum Israëlitarum negotium deinceps esset, consumere tempus huic exilio destinatum: vt propterea reliquum tempus anni secundi, mansioni decimæ quintæ duxerimus tribuendum, cui etiam longius tempus, sine vllo incommodo, tribui potuisset.

c ca. 22. 13.

III. Rethma differt à Cadesbarne. Iam vero existimandum non est idem esse manere in Rethma, & in Cadesbarne multo tempore. Nam Cadesbarne non fuit vnius mansionis locus sicut Rethma, sed multarum, sicut desertum Pharam. Potuerunt ergo diù manere ibi, siue prope Cadesbarne, nec tamen diù manere in Rethma. Sed inde digressi per vicinas mansiones diù circumire Cadesbarne & montes Seir, vt dicitur in Deuteronomio d.

d Cap. 2. initio.

Ordo rerũ gestarum hoc tempore. Cæterum, quod ad res gestas hisce temporibus, certum quidem videtur, ea quæ deinceps aliquot libri Numerorum capitibus continentur, vsque ad mortem Mariæ, ad proximos 37. annos pertinere; quo autem quidque loco, vel tempore contigerit, neque ex Scripturæ, neque ex idoneorum Scriptorum testificatione constat, vt propterea ad conjecturas ex vocabulorum notatione recurratur, quoniam videmus ex diuersis euentis, certa quibusdam locis indita fuisse vocabula, vt Mara, Incensio, Sepulchra concupiscentiæ. Quod si quid certo quopiam

Scripturæ loco narratur, quod aliò referri oportere non constet, ratio postulat vt inde non transferatur; quod de cap. 15. Numer. a dixerim, in quo, post aliqua præcepta cæremonialia, narratur animaduersio in violatorem Sabbati, quam in Remmomphares mansione decima sexta contigisse putamus, vt series narrationis Mosaicæ postulat.

a c. 15. 32. Mansio 16. Remmomphares.

IV. Historiam Moysesin hunc modum recenset; *Factum est*, inquit; *cumque essent filij Israel in solitudine Pharan, & inuenissent hominem colligentem ligna in die Sabbati, obtulerunt eum Moysi & Aaron, & vniuersæ multitudini* conferti populi, qui tabernaculo erat circumfusus. *Qui recluserunt eum in carcerem*, vincula scilicet ei iniecerunt, *nescientes quid super eo facere deberent.* Non ignorabant quidem dictum à Domino b, *Custodite Sabbatum meum, sanctum est enim vobis: qui polluerit illud morte morietur: qui fecerit opus in eo, peribit anima illius de medio populi sui.* Res tamen ad Dominum relata est, vel quia dubitabant de genere mortis, vt aiunt Philo & Abulensis, vel potius quia modica videtur esse culpa pauperculi hominis paucula lignorum fragmenta ad accendendum ignem in Sabbato colligentis, & durum videretur leuem noxam supplicio capitis expiare. *Dixit* nihilominus *ad Moysem Dominus, morte moriatur homo iste, obruat eum lapidibus omnis turba extra castra.* Quod & factum est, sicque seuero exemplo sancita est obseruatio Sabbati, sicut & cultus Sanctuarij morte filiorum Aaronis.

IV. Historia lignatoris in Sabbato.

b Exod. 31. 14. 15.

Dei iussu lapidibus obruitur.

V. Exposita porro cæde huius intempestiui lignatoris, subdit Moses præceptum Iudaico populo datum, de faciendis fimbriis per angulos palliorum suorum, siue, vt quidam explicant, per oram & limbum superiorum vestium, quibus assuerentur vittæ hyacinthinæ, siue cærulei coloris, vt essent memoriale diuinæ legis obseruandæ. Cuius vt se custodes egregios ostentarent Scribæ & Pharisæi c, *Dilatabant phylacteria sua, & magnificabant fimbrias.* Eum nihilominus ritum Christum ipsum retinuisse, sicut & reliquum populum liquet ex variis Euangelij locis. Erat etiam hæc fimbriarum appositio ad distinctionem, vt Iudæi non solum intus in corpore per notam circuncisionis, sed etiam foris per palliorum fimbrias à cæteris gentibus distinguerentur: & ipsimet habitu se Iudæos, id est veri Dei cultores profiterentur. Verum hoc præceptum, ante ingressum in Chananitidem, in vsu non fuit, vt docet Abulensis d, nimirum soli erant in solitudine, nec aderant populi alienigenæ, à quibus Israëlitæ distinguerentur. Cæterum tres mansiones, aut etiam plures facile capit tertius hic annus. Remmomphares, Lebna, & Ressa.

V. Iudæi fimbriati.

c Matt. 23. 5.

d q. 30. & 34. Tres mansiones anni huius.

ANNVS MVNDI 2547.

AARONIS 3. MOSIS 84.

ASCATADIS 12. Imperij Assyriorum 616.

ANTE CHRISTVM 1506.

I. AD hunc quartum annum exitus ab Ægypto, seditionem Core a, & sociorum eius referendam putamus. Suadet ordo ipse seruatus à Moyse, qui sine certa ratione mutari non debet, neque ad illud transferri tempus, quo primùm Aaron ad montem Sinai constitutus est Pontifex, cui ambitiosus Core inuideret. Apparet enim tátam seditionem diu compositam fuisse atque meditatam, non subito quodam motu exortam. Cuius rei non leue argumentum suggerunt 250. thuribula, quibus vsi sunt seditiosi, quæ illi sibi confici curarunt: non enim erant Sanctuarij, sed ipsorum propria, vt ex textu liquet, & quidem ænea, cum illa essent aurea. Nec Moses aut Aaron consecrata Deo thuribula seditiosis hominibus vtenda præbuisset. Dilatam etiam ad hoc tempus seditionem ex eo fit credibile, quod à constituto Pontifice Aarone, alia ex aliis continenter admissa crimina Deum vltorem ita senserunt, vt populo perterrefacto, ipsi seditioli meditatum facinus differre cogerentur, ne nó in Aaronem aut Moysem, sed in ipsosmet, qui Dei exacuebant iracundiam, & vindictam accersebant, ira populi verteretur. Denique Iosephus a, non de paucis diebus, aut mensibus, sed de longiori vtique tempore inducit dicentem Moysem, hactenus Aaronem Pontificatu legitimè functum esse, quæ laus in breui tempore nulla est. Sed iam ad rem ipsam aggrediamur, ab eius authoribus, & causis exorsi.

I. a Num. 16. toto.

Seditio Core quãdo contigerit.

a l. 4. Ant. c. 2.

II. Primarij seditionis huius authores hoc loco memorantur Core, Dathan, & Abiron, quorum primus ad tribum Leuiticam, alij ad Rubenitas pertinebant: à quibus ducenti illi ac quinquaginta viri, in eiusdem criminis societatem allecti sunt. Prima tamen origo mali in vnius Core caput refunditur, qui primus ab ipso Mose, inter fontes passim memorantur, & à cæteris scriptoribus, quasi signifer conjurationis agnoscitur. Hic ergo seipsum primò à Moyse & Aarone distraxit; tum ad partes suas tres primarios viros de tribu Ruben, Dathan & Abiron fratres, & Hon filium Phelet allexit, à quibus cæteri in eandem perniciem tracti sunt, quos arbitror ad tribum Leui & Rubenis pertinuisse, quoniam, res eorum agebatur, & sequebantur tribuum suarum duces, fueruntque eiusdem pœnæ participes.

II. Primarij eius authores.

III. Fuit Core filius Isaar fratris Amram; idcóque fratruelis Mosis & Aaronis, quorum dignitati ambitione stimulante inuidens, res nouas moliri cœpit, vt Aarone de summa dignitate deiecto, Pontificatum inuaderet. Id quia difficile omnino fore videbatur, Mose fratre ipsius rerum potiente, de illo quoque de principatu deturbando statuendum fuit, & spe illius obtinendi, alij ad consiliorum societatem trahendi. Ad id in primis idonei visi sunt Rubenitæ, qui illud sibi, iure paternæ primogenituræ, meritò vendicare posse videbantur. Ergo consilium cum prædictis principibus de tribu Ruben communicat, ostendens ipsis, vt filiis primogeniti Israëlis, in populo principatum deberi, non Moysi, cui, cum sit de tribu Leuitica, Sacerdotium sufficere possit. Quin & indignum pontificatu Aaronem videri, qui in adoratione vituli maxime idololatria pollutus fuerit, & nuper pene cum Maria lepra contaminatus.

III. Quod seditiosorum consilium.

Si mutuas sibi operas præstare velint, vtroque voti compotes fieri posse, cum immortali sua, & familiarum suarum gloria in omnem posteritatem. His consentanea sunt quæ Iosephus & Philo, & Moyses ipse de hac seditione scripserunt.

IV. Aliæ seditionis causæ, & inuitamenta. a num. 3. 30.

Vssit etiam Core vehementius inuidia in Elisaphan, vt notauit Abulensis. Facilius enim erat tolerare Moysem & Aaronem sibi prælatos, cum essent filij Amram primogeniti Caath, quam Elisaphan filium Ozieli [a] quartogeniti Caath, qui tamen reliquis omnibus Caathitis, secundum Eleazarum prælatus erat: id enim nullo modo ferendum videbatur. Accedebat & dicendi facultas, & opes, vt Iosepho placet. Sed & aliæ causæ, & irritamenta interuenire potuerant, quæ ægrum ambitione animum facile exulcerarunt; quibus diu fumans seditio, in apertum denique prorupit incendium. Nam præter quatuor illos primarios quos dixi, coniurationis antesignanos, *Surrexerunt contra Moysem* [b] *ducenti quinquaginta viri proceres synagogæ, & qui tempore concilij per nomina vocabantur*, id est consiliarij & Senatores ex diuersis collecti tribubus, qui ex officio statis temporibus, in locum consultationibus destinatum cogebantur: nec dubium est singulos magnam secum turbam clientum traxisse, qui mox semisopitam seditionem, magno suo malo redintegrarunt.

b nu. 16. 2.

V. Core cum suis insurgit in Mosem. c Ibid.

Hi ergo variis motibus, in populo expectatione suspenso, concitatis [c], *cum stetissent aduersus Moysem & Aaron dixerunt, sufficiat vobis, quia omnis multitudo Sanctorum est, & in ipsis est Dominus, cur eleuamini super populum Domini?* Nolunt videlicet vllum agnoscere superiorem, præter Deum, omnes sub eo æquales esse volunt, antiqui Anabaptistarum Duces, cumque dominationem spernant, vt his similibus exprobrant Petrus [d], & Iudas Apostoli [e], omni tamen ope principatum ambiunt, & quod ore statuunt, actione refellunt. *Quod cum audisset Moyses, sine vllo responso, cecidit pronus in faciem suam.* Videbat enim responsionem omnem in deteriorem partem acceptum iri, statimque ad solita orationis præsidia confugit; & ibi edoctus à Deo quomodo sese in hisce turbis gerere deberet, *Locutus est ad Core, & ad omnem* ei suffragantem *multitudinem*, de Sacerdotio quod istum videbat ambire [f]. *Mane*, inquit, *notum faciet Dominus, qui ad se pertineant, & sanctos applicabit sibi, & quos elegerit, appropinquabunt ei.* Negat Moyses, quod seditiosi dixerant, omnes scilicet æque Sanctos & electos à Deo, idque ait Deo ipso Iudice postridie patefactum iri.

d 2. Pet. 2. 10. e Iude, 8.

f v. 5. &c.

VI. Ratio dirimendæ controuersiæ.

Hoc igitur facite, inquit, *Tollat vnusquisque*, vtraque scilicet pars, Aaronica & Coretica *thuribula sua, & hausto crastigne*, de altari videlicet holocaustorum, *ponite desuper thymiama coram Domino, & quemcumque elegerit, ipse erit sanctus.* Hunc proposuit Moyses dirimendæ controuersiæ modum, quem apparet ex sequentibus fuisse à Core approbatum. Interim Moses ad paternam delinquentium admonitionem conuersus, ipsammet eorum criminationem in eos retorquet, ad gratitudinem de accepto à Deo beneficio inuitat, & ab ambitione retrahit. *Multum, inquit, sumimini filij Leui. Nam parum vobis est quod separauit vos Deus Israel ab omni populo, & iunxit sibi, vt seruiretis ei cultu tabernaculi, & staretis coram frequentia populi, & ministraretis ei? Idcirco fecit accedere te, & omnes fratres tuos filios Leui, vt vobis etiam sacerdotium vendicetis, & omnis globus tuus stet contra Dominum.* Cuius scilicet imperio Sacerdotium attributum est Aaroni. Sedato nonnihil impetu Coritarum ex conuentione, vt in diem sequentem expectaretur diuinæ electionis iudicium; de Rubenitis quoque sanandis consilium iniit, eodemque die misit qui eos euocarent; à quibus etiam contumeliosa responsa retulerunt, nedum amicè vocati à principe populi acquieuerunt. Itaque iratus Moyses ait ad Dominum, *ne respicias sacrificia eorum.* Et purgans se apud eundem, *tu scis quod ne asellum quidem vnquam acceperim ab eis, neque afflixerim quempiam eorum.*

Coritæ à Mose obiurgantur.

Rubenitæ euocati contumeliose respondent.

VII. Augetur coniuratio Core. a Apud Lyran.

His ea die transactis, proxima nocte, vt ait Rab. Salomon [a], Core cum suis coniuratis per castra discurrerunt, satagentes populum, sub specie boni communis, in suas partes trahere, quod & fecerunt, vt significat Moses cum ait eos coaceruasse omnem multitudinē ad ostium tabernaculi. Mane igitur facto, venit Moyses & Aaron cum filiis suis ad introitum tabernaculi, vbi erat altare holocaustorum, venit & Core, non solū cum 250. Leuitis, sed etiam cum magna populi parte infensa Moysi, & Aaroni; dicitur enim congregati *aduersus eos*: cum ecce apparuit cunctis gloria Domini. Cœpit nimirū nubes tabernaculi, insolito, & minaci fulgore rutilare, ad animos seditiosorum infringendos, & simul intonuit cum splendore sonora vox [b], *ad Moysem & Aaronem. Separamini de medio congregationis huius, vt eos repentè disperdam.* At illi misericordia moti erga populum à Core seductum, quamuis aduersus eos conglobati essent, ad veniam tamen illis impetrandam ceciderunt proni in faciem, orantes ne vnius culpa pœnam in populum vniuersum accerseret. Core enim cum suis, etsi multi erant, ad totam tamen populi multitudinem, vnius instar erant.

Veniunt ad Tabernaculum.

Apparet gloria Domini.

b nu. 20. 21.

Num. 16. 23.

VIII. Iubet Dominus separari populum à ducibus seditiosorum.

Eorum precibus Dominus acquiescens, *præcipe*, inquit, *vniuerso populo vt separetur à tabernaculis Core, & Dathan, & Abiron*; quoniam non in præsentes tantum vltio sæuitura erat coram tabernaculo, sed in ipsis etiam castris. Surrexit Moyses & abiit ad Dathan & Abirō, quoniam pridie vocati venire noluerunt, multis eum sequentibus, qui ab ista coniuratione alieni erāt, quibus præsentibus præcipit populo, qui circa ipsos tabernacula fixerat, vt separaret ac remoueret se, suaque omnia ab ipsis: deinde vt principes istos ad Sāctuarium adduceret, vbi testes diuinæ electionis futuri erant, & participes vltionis. Ad tentorium verò Core non legitur iuisse, sed moniti tantum fuerunt, qui iuxta ipsos tentoria locata habebant, nec erant huic culpæ affines, vt secederent à tabernaculis impiorum, ne in peccatis eorum inuoluerentur. Credidit Moysi populus, & quamuis in operoso negotio, stimulante metu protinus obtemperauit, sentiebat enim non inanes fore minas, neque modicam rem agi. *Cumque recessissent à tentoriis eorum per circuitum, Dathan & Abiron, ne formidolosi, aut parum fortes crederentur, egressi stabant in introitu papilionum suorum, cum vxoribus, & liberis, cæteráque familia.*

IX. Qui cum suis terra discedente absorbentur.

a vers. 31.

Hic Moyses conuersus ad populum, qui secesserat à seditiosis, & ad eos qui sequebantur, denunciat illos discedente terra perituros, in confirmationem electionis suæ. Quod Dominus ratum habuit [a], *confestim enim vt cessauit loqui, dirupta est terra sub pedibus eorum, & aperiens os suum deuorauit eos cum tabernaculis suis, & vniuersa substantia eorum; descenderuntque viui in infernum operti humo*, id est viui sepulti sunt, *& perierunt de medio multitudinis. At vero omnis Israel, qui stabat per gyrum, fugit ad clamorem pereuntium, dicens, ne forte & nos terra deglutiat.* Ipsum quoque Core abiisse in præceps Scriptura docet, licet aliqui minus attendentes, eum cum cæteris thuriferariis incendio periisse putauerint. At hoc Scriptura non dicit, illud autem dicit [b], *Et aperiens terra os suum deuorauit Core, morientibus plurimis, quando combussit ignis 250. viros.* Eademque est in Hebræo, Græco, Chaldæoque sententia. Idque confirmatur, ex eo quod Scriptura subdit, grandi miraculo factum esse, vt Core pereunte filij eius non perirent, sed vt interpretantur Hebræi, steterint in aëre dum iterum terra coalesceret. Cui interpretationi vt derogetur fides, certe Scripturæ derogari non potest. Vt de SS. Augustino & Cypriano, Seuero Sulpitio, Abulensi, aliisque multis idem sentientibus taceamus. Vide si placet totum hunc locum in Annal. [c]

Etiam Core, nec periit incendio.

b Num. 26.10.

c An. Mos. 84. n. 21. 22. & sequ.

X. Sicut Leuitæ eius socij.

Iam quod ad pœnam incendij, *Sed & ignis*, inquit Moyses, *egressus à Domino interfecit 250 viros, qui offerebant incensum.* Leuitæ hi erant, alij à supradictis eiusdem numeri seditiosis, qui ad diuersas tribus pertinebant. Non offerebant autem adhuc, sed oblaturi erant, vt interpretatur Abulensis. Cùm enim ignem ex altari holocaustorum de more acciperent, & in sua thuribula inferrent, vt mox ad altare incensi suffitum facerent, erupit vndique ignis ex altari, & irruens circumquaque in profanos sacrificulos, subita eos morte consumpsit. Nec ingressi sunt in Sanctuarium, vt altari thymiamatis sui thuribula cum odoramentis imponerent, sed ibi in atrio, circa altare holocaustorum conflagrarunt: vel vt pœna esset toti populo manifestior, vel ne tabernaculum à prophanis hominibus adiretur, & eorum cadaueribus contaminaretur, vel etiam ne quid ipsum tabernaculum, ab incendio ex tot flammis coalescente pateretur. Id enim probabiliter euenisset, nisi Deus nouo miraculo ignem prohibere voluisset, vt factum est in morte filiorum Aaron, quorum sacræ vestes incendio non sunt afflatæ.

XI. Qui funditus incendio consumpti sunt.

d l. 4. Ant. c. 3. fin.

e Leuit. 10. 4. 5.

Funditus autem incendio fuisse consumptos, vt ne cadauerum quidem reliquiæ comparerent, quæ sepulchris inferri possent, Iosephus [d] & Philo testantur. Abulensis rem in dubio relinquit, & tamen in eam propendet partem, vt neque corpora, neque eorum cineres reliqui fuerint, solis thuribulis ad memoriam remanentibus: alioqui aut de corporibus, aut de cineribus efferendis aliquid à Scriptura dictum esset, sicut in simili pœna superius [e] de Nadab & Abiud factum est. Nihil ergo his sepultura opus fuit, sicut nec prioribus illis, quos terra dehiscens hausit, humóque operuit, sed ita, vt viui sepelirentur in terræ visceribus: ibique obruti terra extinguerentur. Neque enim viui in damnatorum loca peruenerunt, vt iam ibi corporibus animisque crucientur. Oportuisset enim eos reddi immortales, vt inferno igne multo flagrantiore non statim conficeretur, & eximi ab illa lege [a], *Statutum est hominibus semel mori*, & ab altera de resurrectione, nemo enim resurgere potest, nisi prius morte ceciderit. De animabus autem nulla videtur esse dubitatio, quin ad loca damnatorum descenderint, quoniam in flagranti, vt aiunt, delicto deprehensi, prius morte affecti sunt, quam seipsi respicere, & de peccato pœnitere possent.

Quæ sors eorum, qui terra absorpti.

a Ad Hebr. 9. 27.

XII. Leuitarum thuribula altari affiguntur.

Sumpta diuinitus vltione de ambitiosis, tam Sacerdotij, quam principatus candidatis, voluit Dominus eius facti memoriam ad exemplum in posteritatem propagari; ideoque iubet à Sacerdote Eleazaro tolli thuribula, quæ in atrio iacebant, & huc illucque dispergi prunas, neque ad altare deferri sacrilegum ignem; thuribula autem ipsa ab eodem produci in laminas, & altari affigi, in monimentum filiorum Israël. Hoc autem negotium Sacerdoti committitur, quod nolit Dominus attingi à profanis thuribula in mortibus peccatorum sanctificata. Non quod mors peccatorum pessima vim aliquam habeat sanctitatis, sed quod fuerint instrumenta diuinæ vltionis aduersus peccatores: sicut *benedictum est lignum per quod fit iustitia*, vt ait Sapiens [b]. Sed nunc euenta proximæ seditionis, quasi [c] *regulum de radice colubri egressum*, & multa mortalium millia absorbentem consideremus. Neque enim è dira vomica totum adhuc pus effusum fuerat, & plurimi, iam à seditione Exploratorum, morti erant destinati.

b Sap. 14. 7.

c Isa. 14. 29.

XIII. Redintegratur seditio.

d Num. 16. 41.

e l. 4. Ant. c. 4.

Murmurauit [d] enim *omnis multitudo filiorum Israël sequenti die contra Moysem & Aaron, dicens, vos interfecistis populum Domini. Arbitrabantur enim*, vt ait Iosephus [e], *Deum in gratiam Mosis ista facere; itaque illi ascribebant omnia, tanquam non peccatorum odio Deus sæuiret, sed à Moyse sollicitatus.* Prodigiosa prorsus hominum Deo inuisorum, & morti addictorum cæcitate, non solum quod de diuina bonitate & iustitia tam stultè sentirent, sed quod ad iustissimum timorem concipiendum præ stupore non mouerentur. Nihil enim potuit, aut ad terrorem formidabilius, aut ad memoriam recentius, aut ad pœnam horribilius contingere inaudita illa discessione terræ; aut subita deflagratione flammarum, quæ ante vnum duntaxat diem, infelicem illum populum depasta erat. Et tamen rursus in suam vltro armati perniciem, murmurantes contra Moysem & Aaronem in seditionem vertuntur: rati fortasse si eos de medio sustulissent, & interfectorum funera se vlturos, & deinceps Deum omnibus ipsorum sceleribus conniuentem habituros.

XIV. Apparet gloria Domini.

f Num. 16. 42. 43.

Cum ergo oriretur seditio [f], *& tumultus incresceret, Moyses & Aaron*, vitæ suæ consulentes *fugerunt ad tabernaculum fœderis. Quod postquam ingressi sunt, operuit nubes, & apparuit gloria Domini*, nubes scilicet igne rutilans ac minax, sicut præcedenti die, ad protegendum Moysem & Aaronem, & inimicos eorum puniendos. Et ecce terrifica de nube vox, *Recedite de medio huius multitudinis, etiam nunc delebo eos.* Apparet seditiosos istos ingressos in atrium

ſequendo fugientes. Nam de atrio interpre- tamus videtur Seuer. Sulpitius, cum ait ſeditioſos in tabernaculum irrupiſſe, vbi Moyſes cum fratre in terra iacebant orantes, ſi quo modo flagrantem Dei furorem reſtinguerent. Ibi Moſes diuinitus cognouit, eo ipſo tempore populum Deo vleiſcente perire; iuſſitque illico fratrem ſumere thuribulum, cum igne & thure, & adire populum quem populabatur ignis à Domino, & orare pro eo. Adiit ille feſtinus, & aſſumpſit nihilominus veſtes Pontificias, vt conſtat ex libro Sapientiæ [a], *& encurrit ad medium multitudinem, quam iam vaſtabat incendium, obtulit thymiama, & ſtans inter mortuos ac viuentes, pro populo deprecatus eſt, & plaga ceſſauit.*

Aaron accurrit ad incendium

a ca.18.24.

XV. Cæſorum numerus.

Erat enim, ait Sapiens, *ſola tentatio iræ ſufficiens*, Id eſt ſufficiebat accepta iam clades ad accipiendum diuinæ iræ experimentum. Et merito quidem. *Fuerunt enim qui percuſſi ſunt quatuor decim millia hominum & ſeptingenti, abſque eis qui perierant in ſeditione Core*; pridie ſcilicet, qui forte non fuere pauciores. *Reuerſuſque eſt Aaron ad Moyſem ad oſtium tabernaculi fœderis*, in quo haud dubie perſeuerabat orans, *poſtquam quieuit interitus*. Populus autem, etſi magno ſuo malo in multos annos didicit non inſurgere in ſuperiores ſuos, huc tamen pertinere videtur illa querela, quæ habetur in fine capitis ſequentis. Nam miraculum quod capite 17. exponitur non dedit occaſionem populo his verbis vtendi, præcedens autem vltio maxime. *Dixerunt* [b] igitur *filij Iſraël ad Moyſem, ecce conſumpti ſumus, omnes periuimus. Quicunque accedit ad tabernaculum Domini moritur. Num vſque ad internecionem cuncti delendi ſumus?* Quod verbum deſolationis potius quam murmurationis fuit: ideoque Dominus in multa patientia tolerauit hanc eorum, ſiue lamentationem, ſiue querelam. Et ſane ad internecionem vſque delendi erant, qui criminis Exploratorum participes fuerant: ſed iam addicta morti capita, nouis identidem culpis, in promptiorem interitum præcipitabant.

Populi gemitus.

b ca.17.12.

Sequitur alius effectus, ex præſentis quoque ſeditionis occaſione natus: nouo enim miraculo Dominus ſuam Aaronis electionem confirmare vult vt in eo, ſine vlla perturbatione timoris, diuinam electionẽ inſpiciant, & ſequantur, nec querelis vltrà infeliciter indulgeant. Quod ad tempus attinet, res ipſa loquitur hoc virgarum prodigium cum præcedentibus rebus geſtis eſſe connexum; adeo vt Ioſephus & Philo duas narrationes in vnam permiſceant atque confundant. Res ipſa ſic à Moſe traditur [c], *Loquere*, ait Dominus, *ad filios Iſraël, & accipe ab eis virgas ſingulas per cognationes ſuas à cunctis principibus tribuum virgas duodecim, & vniuſcuiuſque nomen ſuperſcribes virgæ ſuæ, Nomen autem Aaronis erit in tribu Leui, & vna virga cunctas ſeorſum familias continebit. Poneſque eas in tabernaculo fœderis, vbi loquar ad te. Quem ex his elegero germinabit virga eius.* Hæc ibi. Vbi primum dubitatur an in ſingulis virgis fuerit ſcriptum nomen tribus, excepta Leuitica, quæ habuit nomen Aaronis, an potius principis qui eam offerebat, qui primogenitus erat in prima familia, & cui Sacerdotium eo nomine deberi videbatur. Sic enim res ſtatim confecta erat, nec ad ſortitiones per domos & familias deueniendum fuit. Nomen autem Aaronis ſcriptum eſt, etſi non deſcendebat à primogenito Leui, quia ex diuina electione erat in poſſeſſione Sacerdotij.

XVI. Virgarum prodigium eiuſque finis.

c nu.17.2.

Quo nomine inſcriptæ.

Dubius eſt quoque virgarum numerus. Nam Scriptura duodecim nominat, & Philo Aaronicam duodecimam vocat: quam tamẽ certius eſt fuiſſe decimam tertiam: cum enim eam poſitam fuiſſe conſtet pro Leuitica, quid eſt cauſæ cur vna cæterarum prætermiſſa fuerit? Neque Hebraica lectio, aut aliæ, numero quem exhibet editio vulgata repugnant. Non enim aiunt virgam Aaronis fuiſſe vnam de duodecim, vt putauit Philo, ſed fuiſſe in medio earum, ita vt ſex virgæ eſſent ex vna parte eius, & totidem ex altera, vt ait Lyranus. Locus etiam, in quo reponendæ erant virgæ, dubitatione non caret, in Sancto-ne, an in Sancto ſanctorum repoſitæ fuerint: vtroque enim loco erant coram Domino, & in tabernaculo fœderis. Certe Philo ait Moyſem eas intuliſſe adytis, Abulenſis quoque, Caietanus, Cornelius, & ſi qui alij de Sancto ſanctorum pronunciant, quod nobis quoque in re tanti momenti factum videtur. Nam ibi primum poſitæ fuerunt virgæ, quo poſtmodum virga Aaronis relata eſt [a], *Refer*, ait Dominus, *virgam Aaron in tabernaculum teſtimonij*. Atqui illa poſita eſt intra velum, in ſancto ſanctorum, vt ex Apoſt. Paulo conſtat [b].

XVII. Earum numerus.

Vbi repoſitæ.

a nu.17.10.

b Heb. 9.4.

His ita præparatis, adhibitáque Sanctuario diligentiore cuſtodia, ne qua fraus admitti poſſet, *ſequenti die regreſſus* Moyſes *inuenit germinaſſe virgam Aaronis, & turgentibus gemmis erupiſſe flores, qui foliis dilatatis, in amygdalas deformati ſunt*, & quidem maturas, vt ex Hebræo liquet, & Ioſepho: quæ omnia puncto temporis diuina virtute contigerunt. Protulit ergo Moyſes omnes, *virgas de conſpectu Domini, ad cunctos filios Iſraël, videruntque* diuinam electionem Aaronis miraculo confirmatam, cui acquieſcentes *receperunt ſinguli virgas ſuas*. Relata eſt autem virga Aaronis iuſſu Domini in oraculum, vbi perpetuo virens, & ornata fronde, flore fructuque permanſit, ſi quid credimus Abulenſi, vt eſſet perpetua probatio, diuinæ electionis familiæ Aaronis in Sacerdotium, neque vnquam à poſteris in dubium reuocari poſſet. Idque ex aliis confirmat, quæ in Oraculo ſeruabantur, qualia à Deo prodiiſſent, puta tabulæ legis digito Dei exaratæ, manna quale ab Angelis, non à natura factum fuerat. Eſt porro hic annus quinquageſimus & vltimus regni Cecropis, primi Athenienſium regis: de cuius initio actum eſt anno Moſis 35.

XVIII. Aaronis virga floret, & fructum edit.

atque ita perſeuerat.

Cecropis mors.

ANNVS MVNDI 2548.

MOSIS 85. AARONIS 4.

ASCATADIS 13. Imperij Aſſyriorum 617.

ANTE CHRISTVM 1505.

Diuturno deinceps ſilentio, quinque & triginta circiter annorum, vtitur Legiſlator Hebræus, vſque ad poſtremum vitæ ſuæ annum: tametſi vix credibile eſt, nihil in tanto populo, tanto tempore dignum memoria

I. Moſis ſilentium.

contigisse. Sed cum is non tam Historicum ageret, quam Prophetam, quæ Deus siue interno motu ad scribendum incitabat, siue etiam verbo præcipiebat, ea mandabat litteris, cætera nulla faciebat ratus ea sufficere ad populi institutionem, quæ scripta erant hactenus, & postremo vitæ anno per quandam ἀνακεφαλαίωσιν scripturus erat. Aut certe improbi rebellisque populi, & ad mortem destinati memoriam, arenis deserti, sicut & cadauera obruendam putauit. Itaque paucula, quę interim occurrunt in prophana historia, breuiter attingemus.

II. Reges Athen. & Argiuorũ.

Et primum reges duos illustrium populorum Atheniensium & Argiuorum profert hoc anno Eusebius, illum Cranaum ordine secundum, istum octauum nomine Crotopum Agenoris filium apud Pausaniam l. 5. Ille nouem regnauit annis, & filiam habuit Attidem, ex qua Attica, quæ prius Acte dicebatur, nomen accepit. Iste autem vno & viginti rexit Argiuos, & successit Triopæ, vt ille Cecropi.

ANNVS MVNDI 2563.

AARONIS 19. MOSIS 100.

ASCATADIS 28. Imperij Assyr. 632.

ANTE CHRISTVM 1490.

I. Israëlitæ peregrinantur.

ADest centesimus quartæ Ætatis annus, idemque Mosi secularis, & ab explorata infeliciter Chananitide decimus nonus, in quem Hebræi pugnam cum Chananæis male gestam, male coniiciunt, vt suo loco ex aperto Moysi textu demonstratum est. Huc potius pertinet illa Philonis oratio; qui cum verè ac syncerè turbas ab exploratoribus excitatas recensuisset, & pœnam illis diuinitus irrogatam; Hæc causa fuit, inquit, serius deductæ coloniæ. Cum enim potuisset secũdo postquam ex Ægypto demigrarant, agros Syriæ diuidere, deflectentes à via compẽdiaria vagantur per secessus longinquos & deuios, alios quærendo post alios, animum frustra cum corpore defatigantes, vt meritas impietatis pœnas persoluerent; quippe qui præter tempus iam elapsum per triginta octo annos, ætatem hominis, susque deque aberrantes per inuia, vix quadragesimo anno, ad eosdem quos antea terminos peruenerunt Sic Philo; ex quo etiam perspicuum est errare Rabbinos illos, qui pugnam contra Chananæos à secundo ab Exitu anno [a], ad decimum nonum transtulerunt.

a vide sup. n. 77.

II. Non tamen vagè.

Quod autem vagi oberrantesque dicuntur hos & superiores annos in deserto consumpsisse, non ita accipiendum est quasi pro cuiusque arbitrio, huc illucque familiæ dispergerentur, aut quod de Nomadibus & Tartaris & Agarenis dicitur, pro ratione pascuorum tentoria commutarent; vt aliqui opinati sunt; neque enim viuendi commoditas Israëlitas ad vagandum hortabatur, sed à vagando reuocabat, cum nulla inopia, durante semper manna aut homines premeret, aut iumenta. Sedium potius, siue castrorum mutationes, ob sepulchrorum frequentium, & sordium, in tanta vulgi colluuie graueolentiam factam esse putauerim. Siue autem coloni, siue viatores peregrinati sunt, constat eos semper habuisse ductricem columnam nubis per diem, & columnam ignis per noctem rutilantem, & vniuersa castra illuminantem, vt ante dictum est. Quin etiam mansionum nomina, eos semper congregatos fuisse, & vnum quasi corpus confecisse docent, non autem palabundos hinc inde fuisse dispersos, Sic enim & aqua, quæ castra sequebatur, & manna, quod per castrorum circuitum depluebat, caruissent, qui à communi cœtu abfuissent, & à vicinis populis facile opprimi potuissent, ac deleri per partes. Denique cum 38. annis montem Seir circuisse dicantur [a], facile est intelligere, eos longius ad omnem cœli plagam oberrasse, sed recta propemodum via versus mare rubrum, vt iussi fuerant [b], iter habuisse.

Duce columna.

a Deut. 2. 1. 14.

b Num. 14. 25.

ANNVS MVNDI 2575.

AARONIS 31. MOSIS 112.

ASCATADIS 40. & vltimus.

Imperij Assyriorum 644.

ANTE CHRISTVM 1478.

I. Obitus Ascatadis.

EXit è vita hoc anno Ascatades, Imperij sui quadragesimo, ante obitum Mosis annis octo, cum Ramesses triennio ante in Ægypto, pulso fratre Danao, regnare cœpisset: qui cum Ægyptus quoque diceretur, nouum regioni nomen dedit, & pro Aëria Ægyptus appellari cœpit, vt scribit Eusebius [a], & alij [b], Ergo Ægypti nomen, ad hoc vsque tempus à Scriptura per occupationem vsurpatum est. Semper tamen ab Hebræis Misraim dicta est, à filio Cham secundo genito [c]. Etsi autem Africanus Ascatadi duodequadraginta annos regni duntaxat attribuat, Eusebius autem 40. nullum ex ea dissentione vitium in totã Chronologiæ summam redundat; Quos enim annos duos huic regi adiunxit Eusebius, eos Spareto, qui ante Ascatadem regnauerat, sustulerat.

a In Chron. b Diodor. l. 1. Gellius l. 14 c. 6.

c Gen 10. 6. vide Anno. a. m. 1631. c. 61.

II. Amyntæ Assyrij regnum.

Proxime sequenti anno Amyntas apud Assyrios regni gubernacula suscepit, decimus octauus à Belo, tenuitque annis 45. ad vigesimum enim Othonielis annum peruenit, vt suo loco dicetur.

Dardanus & Dardania.

In primum Regis huius refert Eusebius Dardaniam, quæ postea Troia dicta est, à Dardano conditam; Nam *Troiæ Dardanus author*: & rursum, *Dardanus Iliacæ primus pater vrbis & author.*

Is in Phrygiam traiecisse dicitur, & à rege Teucro, qui tum regnabat in Troade, obtinuisse terræ portionem, in qua vrbem condidit, quam à se Dardaniam appellauit. Duxit vxorem eiusdem Teucri filiam Bateam, ex qua filium Erichthonium regni successorem suscepit, ex quo natus est Tros, qui maluit à se vrbem Troiam, quam ab auo Dardaniam appellari Trois filius Ilus Ilio nomen dedit, genuitque Laomedontem Priami patrem, sub quo Troia euersa est, post annos ab ea condita, iuxta rationes Eusebij 298.

Troia, Ilium.

ANNVS MVNDI 2583.

AARONIS 39. & vlt.

ELEAZARI 1. MOSIS 120. & vlt.

AMYNTÆ 8. Imperij Assyrion. 652.

ANTE CHRISTVM 1470.

I. Epitome rerum anni huius.

PEruenimus ad postremum vitæ, magni Israelitarum Legislatoris annum, prioribus non solum ærumnis parem ac geminum, sed etiam priuatis publicisque damnis acerbiorem. Ecce enim statim ab initio Maria soror, eademque prophetissa moritur; fœminarum Hebræarum moderatrix & caput, & secundum Moysem mediatrix apud Deum, vnde maius in Moysem gubernationis pondus incubuit. Hunc luctum Aquæ contradictionis excipiunt, vbi supra modum & supra virtutem afflictus, ponderi tentationis ad tempus, incredibili cum mœrore succubuit, & in ipso portu luctuosum naufragium fecit, ne per sexcentas ærumnas quæsitam ipsis 40. annis terram attingeret. Hanc duplicem procellam, tertia mox & quarta, nihilo inferiores secutæ sunt: Aaron Pontifex omnium peregrinationum comes, omnium particeps curarum, cuius in sinum cordis sui gemitus familiariter deponebat, fato defungitur. Vix huius funeris siccatæ erant lacrymæ, cum priuatum luctum publicus excepit, murmurationes, querelæ, fastidium mannæ, peregrinationis tædium, igniti serpentes, interitus plurimorum.

II. Lætarum simul & tristium.

Secuti sunt aliquot euentus prosperi, Victoria de rege Amorrhæorum & rege Basan, timor Moabitarum, irriti conatus maledici Balaam in populum Dei. Sed læta hæc & dulcia mox amarissimo felle diluta sunt; quando Moabitides mulierculæ Israëlitas turpi fornicatione labefactos, in barathrum idololatriæ præcipitarunt: vnde principes suspendi iubentur in patibulis, & viginti quatuor hominum millia de populo, Deo vltore, trucidantur. Inde numerato iterum populo, mors sua Moysi denunciatur, interdicta terra demonstratur, Iosue in principatu substituitur, delentur Madianitæ, terra eorum parti populi in possessionem assignatur; denique repetita ad iunioris populi institutionem lege, & rebus in deserto per annos 40. gestis, Dei timore ac cultu diligentissimè commendato, paterna etiam benedictione toti populo impertita, vita sanctissimè functus est. Sed hanc amplissimam rerum syluam per partes suas iuxta ordinem temporis breuiter perscrutemur.

III. Mariæ obitus vbi, & quando contigerit. a Nu. 20. 1.

Et vt à Mariæ obitu ducamus initium, rem totam Moses breuissimè perstrinxit [a]. *Veneruntque, inquit, filij Israel, & omnis multitudo in desertum Sin mense primo, & mansit populus in Cades; mortuaque est ibi Maria, & sepulta in eodem loco.* Mensem primum, omnes passim intelligunt mensem Nisan, anni quadragesimi ab exitu, quod disertè Iosephus affirmat. Certe Aaron, qui in mansione proxima, initio quinti mensis obiit [b], anno ab exitu quadragesimo Moyse teste obiit. Desertum autem Sin, ad quod Israelitæ venerunt ex Asiongaber, longe diuersum est ab eo, ad quod sub initium peregrinationis suæ ex mari rubro venerunt, quæ loca etiam scriptione differunt apud Hebræos, nam quod Ægypto propius est, scribitur per samech, alterum propinquius Chananitidi per tsade. Cades autem plurimum à Cadesbarne differre iam supra dictum est [a]. Obiit porro Maria centesimo vigesimo septimo vitæ suæ anno, vt ex anno ortus eius liquet. Elatã autem magnificè, publicoque sumptu Iosephus affirmat, & sepultam in monte quodam, quem vocat Sein.

b Num. 33. 38.

tsade. צ

a An. Mos. 83. n. 6.

IV. Celebratur à Zacharia. b c. 11. v. 8.

Mortis huius Zacharias ænigmaticè meminit [b], cum ait Dominus se succidisse tres pastores in mense vno. Nobis, inquit Hieron. tres pastores qui in vno mense succisi sunt, Moyses videtur & Aaron & Maria, quorum Maria in mense primo, qui vocatur Nisan mortua est in deserto Sin: Et in eodem loco propter aquam contradictionis, eodemque mense Moyses & Aaron condemnati sunt, ne terram repromissionis intrarent. Atque ita factum est, vt è tribus pastoribus alia præsenti morte succideretur, alij sententia mortis futuræ. Hæc Hieron. ex quibus intelligitur proxime scriptã à Moyse historiam de aqua contradictionis, suo tempore collocatam esse, vt quæ eodem mense quo Maria mortua est, Hieronymo teste contigerit.

V. Fuit typus B. Virginis.

Etsi autem non pauca eius cohonestando funeri dici possunt, illud tamen videtur eminere, quo eodem cum beatissima virgine nomine decorata, eiusdem egregius typus fuit. Vtraque infantiæ Legislatoris ac principis populi sui curatrix fuit, atque administra, vtraque peregrinationum socia, curarum particeps, onerum subleuntrix, & gemituum consolatrix fuit. Missa est Maria ante faciem populi Dei ex Ægypto proficiscentis, vt sine matre in deserto non esset, qui Moysem instar parentis habebat: in typum eiusdem sanctissimæ Deiparæ, quæ se parentem mitissimam exhibet iis, qui ex Ægypti vanitate conuersi, Christum Dominum per religiosæ vitæ deserta sequentes, ad promissam viuentium terram, magnis itineribus contendunt.

VI. Aqua contradictionis.

Sed iam ad tristes contradictionis aquas, & ipsis aquis Mara longe amariores, inuitam propemodum conuertamus orationem, vbi Samsonem nostrum, sub tentationis onere fatiscentem, deprehendemus; quando *defecit anima eius, & ad mortem vsque lassata est.* Rem gestam ita narrat Moyses [c]. *Cum indigeret aqua populus.* Ex quo intelligitur Aquam de petra Horeb, quæ populum in Raphidim & Sinai potauit, reliquasque mansiones eundem secuta est, vt ex Hebræis alibi diximus, defecisse, & quidem, vt apparet, non multo ante, neque enim diu à querela abstinuissent. In siti ergo sua *conuenerunt aduersus Moysem & Aaron, & versi in seditionem dixerunt. Vtinam periissemus inter fratres nostros coram Domino*, siue in seditione exploratorum, siue cum Core, Dathan & Abiron; putant enim se siti perituros, quam mortem interitu fratrum suorum sibi acerbiorem putant. Pergunt, Cur eduxistis Ecclesiam Domini in solitudinem, vt & nos & nostra iumenta moriamur? Deinde memores fructuum

c Nu. 20. 1. Populi murmur in siti.

quos Exploratores [illegible] ostentarant, *Quare*, inquiunt, *ascendere nos fecistis de Ægypto, & adduxistis in locum istum pessimum, qui seri non potest, qui nec ficum gignit, nec vineas, nec malogranata. Insuper & aquam non habet ad bibendum.*

VII. Moyses & Aaron ad Deum cõfugiunt. a Num. 20. 6.

Audita querela[a], *ingressus est Moyses & Aaron, dimissa multitudine tabernaculum fœderis, corrueruntque proni in terram, Clamaueruntque ad Dominum, atque dixerunt, Domine Deus audi clamorem huius populi, & aperi eis thesaurum tuum, fontem aquæ viuæ, vt satiati* cum fuerint, *cesset murmuratio eorum.* Non habetur hæc oratio in Hebræo vel Græco textu, & creditur sumpta ex antiqua aliqua paraphrasi Chaldæa, vel à Hieron. paraphrasticè suppleta, habet tamen eandem cum ceteris authoritatem. Timuerunt hi populi patres, ne contra populum murmurantem ira diuina deseuiret, ideoque gestu & affectu primum iram Dei placare, deinde beneficium impetrare studuerunt. Nec frustra, nam *apparuit gloria Domini super eos*, in illustri scilicet & coruscante nube, ad terrorem in populo concitandum; vt iam aliquoties contigerat, in seditione maxime Core, & Exploratorum.

VIII. Deus iubet imperari aquã.

Locutusque est Dominus ad Moysem dicens, Tolle virgam & congrega populum, tu & Aaron frater tuus, & loquimini ad petram coram eis, & illa dabit aquas. Cumque eduxeris aquam de petra, bibet omnis multitudo, & iumenta eius. Cum Dominus dicat, *loquimini ad petram*, & non percutite petram, significat, vt ait Caiet. se voluisse vt Moyses iuberet, rupem ad solum imperium suum, inuocato nomine Domini, aquas sine percussione profundere. Nec mandatum de accipienda virga signum erat rupem esse percutiendam vt patet ex diuersis Exodi locis; tametsi Dominus petram Horeb virga percuti iusserit[b] ad dandum aquas. Quod fortasse Moyses ex perturbatione animi non attendens, virga bis silicem percussit, cum hac increpatione populi, *Audite rebelles & increduli, num de petra hac vobis aquam poterimus eijcere?* & nihilominus *egressæ sunt aquæ largissimæ, ita vt populus biberet, & iumenta.*

b Exod. 17. 6.

IX. Geminum Mosis peccatum.

Apparet geminum hic à Mose admissum esse peccatum, inobedientiæ & diffidentiæ. Nam non alloquitur petram, quod Dominus iusserat, & percutit petram, quod Dominus non iusserat; & dubitat an rupes datura sit aquas illis rebellibus & incredulis: neque enim de diuina potentia dubitabant, cum populum incredulitatis argueret, sed de eius erga talem populum voluntate. Imo ex vi verborum negat, quod tamen Dominus certo futurum promiserat. Neque propterea Dominus negauit aquas, licet parum sibi obedientibus parumque credentibus, præsentem miseratus necessitatem. Si enim non dedisset, modicam etiam fidem, quam adhuc retinebant, perdidissent. Moysis tamen & Aaronis incredulitatem grauiter reprehendit, & vltus est. Nec enim est cur eius verba excusare, & in mitiorem sensum trahere conemur. Cum inspector cordium Deus vtrumque diffidentiæ & incredulitatis arguat, eisque grauem admodum constituat pœnam, vt ait S. August.[c]

Aquæ ex silice percusso exiliunt.

c q. 19. in Num.

X.

Dixit enim ad Moysem & Aaron, *Quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me coram filiis Israel, non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis.* Id in Aarone accuratè impletum est, qui post tertium mensem mortuus est in deserto. In Moyse nonnulla indulgentia vsus est Dominus, vt qui ei concesserit terras trans Iordanem occupare, populo diuidere, & reliquas ex præalto monte contemplari. Ceterum non crediderunt ipsi Deum ad humanæ vocis imperium aquam de rupe educturum, neque seruierunt diuinæ gloriæ, quæ in eo posita erat, vt populus agnosceret Deum educere posse aquas de petra, ad imperiũ serui sui. Ex quo intelligimus quàm necessarius sit Dei cõcursus actualis, & cooperans ad omne opus bonum, quo deficiente illico deficimus, conturbatur cor nostrum, & derelinquit nos virtus nostra. Triste sane ac luctuosum in talibus tantisq; viris spectaculum, post tam multa, tamque singularia diuinæ in ipsos beneuolentiæ argumenta, post tot prodigia in cœlo, in terra, in aquis, in igne, in inferis; in Ægypto, in mari, in deserto, in omnibus locis & elementis, tam constanter, tamque gloriosè perpetrata. Puduit vehementer huius culpæ Hebræos Mosis laudatores, Philonem, Iosephum, & Chronicorum scriptores Rabbinos, adeo vt eam silentio dissimularint.

Mosis culpa & pœna luctuosa.

XI. Et immutabili decreto firmata.

Ceterum quoniam non ignorabat Moyses postremum esse hunc annum Israëliticæ peregrinationis, simul etiam intellexit vltimum se vitæ annum decurrere. Afflixit porro vehementer hæc pœna Moysem, vt patet ex multis Deuteronomij locis, vbi coram populo non sine gemitu refert, se populi causa iram diuinam incurrisse, & spe ingrediendi terram promissionis excidisse. Cumque viueret nihilominus in eius pectore ipsius desiderium, sæpe Dominum precibus sollicitauit, eique quodammodo blanditus est, hanc vt veniam impetraret, nec tamen exauditus est; sed audiuit potius[a], *Sufficit tibi nequaquam vltra, loquaris de hac re ad me*, Vnde intellexit Moyses ratum esse, & immutabile decretum contra se, & contra fratrem suum, de exclusione sua à terra illa: ideoque id decretum iusiurandum vocat[b] *Iratus est*, inquit, *Dominus contra me propter sermones vestros*, quibus ad diffidentiam adductus sum, *& iurauit vt non transirem Iordanem, nec ingrederer terram optimam, quam daturus est vobis. Ecce morior in hac humo, non transibo Iordanem, vos transibitis, & possidebitis terram egregiam.*

a Deu. 3. 26

b Deu. 4. 21

XII. Legatio ad Idumæos à Deo præcipitur.

Post tam triste nuncium, non cessauit propterea Moses publica negotia pari studio promouere, ac si ipse populum introducturus esset in Chananitidem. *Misit enim interea nuncios Moyses de Cades ad regem Edom*, Prius tamen consuluit Dominum, quid facto opus esset, qua via & modo in terram promissam intrandum: vel Dominus ipse præmonuit vltro Moysem, vt legatos mitteret ad Idumæos, vt per terram suam permitterent innoxium atque amicum transitum, vt decebat fratres; aut eo non impetrato, ad terminos regionis ipsorum, versus Moabitas iter circumflecterent. Illa Dei monitio est in Deuteron.[c] cap. 2. vbi iubentur circumire regionem Idumæorum Aquilonem versus, nam terra Chanaan est septentrionalis Idumæis. Itaq; Israëlitæ orientalem eorum

c c. 2. v. 2. 3. &c.

otam lustrarunt. *Transibitis*, ait Dominus, *per terminos fratrum vestrorum filiorum Esau, qui habitant in Seir, & timebunt vos*, quos sciunt cum sexcentis millibus bellatorum progredi, *videte ergo diligenter ne moueamini contra eos*, ne scilicet vi transitum vobis aperire conemini, aut eorum terram occupare valitis. *Neque enim dabo vobis de terra eorum, quantum potest vnius pedis calcare vestigium: quia in possessionem Esau dedi montem Seir. Cibos ab eis emetis pecunia, & comedetis; aquam emptam haurietis, & bibetis.*

XIIII. A Mose mittitur. a Gen. 36. 34. Num. 20. 16. 17.

His Moyses mandatis instructus legationem ad regem Idumæorum mittit, quem apparet fuisse Husan de terra Themanorum, qui Iobo successit, vt in Genesi scriptum est [a]. Nunciata vero eductione sua ex Ægypto, *Ecce* inquit, *in vrbe Cades, quæ est in extremis finibus tuis posita, obsecramus vt nobis transire liceat per terram tuam. Non ibimus per agros, nec per vineas non bibemus aquas de puteis tuis, sed gradiemur via publica, nec ad dextram, nec ad sinistram declinantes, donec transeamus terminos tuos.* Vide petentis modestiam, qui superbè non flagitat, neque armatas affert preces, paratus totam potius Idumæorum terram laboriosè circumlustrare, quam contra Dei voluntatem, in durissimi oris homines pugnare, qui fratribus innoxium breuemque transitum negent, qui iure sperare poterant ab ipsis auxilium ad cæteras gentes debellandas.

XIV. Ab Idumæo reijcitur.

At Rex Idumæus veritus ne illi specie transitus occuparent regionem suam, parum humaniter, *non transibis*, inquit, *per me, alioqui armatus occurram tibi.* Dura omnino responsio, & illi nationi conueniens quæ fero & agresti patre nata, & inter duros silices educata, ferinum quiddam semper & agreste retinuit. Cumque Israëlitæ perseuerarunt vrgere transitum, cum iste negauit obstinatius. Quin etiam statim egressus est obuius cum infinita multitudine, & manu forti. *Nec voluit acquiescere deprecanti, vt concederet transitum per fines suos*; id est intra fines siue per mediam regionem suam, id enim petebant, *quam ob rem diuertit ab eo Israël*, obeundo fines eius, è Cadibus veniendo in montem Hor, qui & ipse est in finibus Idumæorum; vt est in catalogo mansionum [b]. Est autem hæc ordine trigesima quarta, in qua duo quædam memorabilia contigerunt, mors Aaronis, & res gesta cum Arado rege Chananæorum, prius habetur vigesimo Numerorum extremo, posterius initio vigesimi primi.

b Num. 33. 37.

XV. Locus & tempus mortis Aaronis. c Num. 33. 38. 39. d v. 24. & 25.

Tempus simul & locus mortis Aaronis ita describitur [c], *Ascenditque Aaron sacerdos in montem Hor iubente Domino, & ibi mortuus est anno quadragesimo egressionis filiorum Israël ex Ægypto, mense quinto, prima die mensis, cum esset annorum centum viginti trium.* Hæc ibi. Iussio autem illa domini habetur vigesimo Num. [d] *Pergat*, inquit, *Aaron ad populos suos, non enim intrabit terram quam dedi*, id est promissi daturum, *filiis Israël, eo quod incredulus fuerit ori meo ad Aquas contradictionis.* Quæ verba triste nuncium vtrique fratri attulerunt, quoniam eadem vtriusque causa fuit, & tam antiquam vitæ consuetudinem distrahebant. Non defuit tamen solidæ consolationis materia: quod is non exterminabatur de populo suo, sed aggregabatur ad Sanctorum populos, quorum in se virtutes expresserat, in quorum fide moriebatur. Aderat illa quoque consolatio, quod sciebat vterque hanc animorum separationem non diuturnam fore. Nam intra menses octo Moysi abeundum etiam fuit, & ad eundem sanctorum in sinu Abrahæ chorum veniendum.

XVI. Eiusque modus. Nu. 20. 25.

Modus autem mortis Aaronis, & Eleazari in locum ipsius suffecti, sic à Domino Moysi præscribitur, *Tolle Aaron, & filium eius cum eo*, primogenitum videlicet, *& duces eos in montem Hor. Cumque nudaueris patrem veste sua*, nimirum pontificia, indues ea Eleazarum filium eius. *Aaron colligitur* ad populum Sanctorũ scilicet quomodo inferius [a]. Moysi dicitur, *& sic colligeris ad populum tuum.* Quæ vox repræsentat Deum quasi demessas morte spicas colligentem, & deferentem in horreum suum, iuxta parabolam [b] illam euangelicam. *Fecit Moyses vt præceperat Dominus, & ascenderunt in montem Hor, coram omni multitudine*; postremum illi vale dicente, Pontifice vicissim illis benedicente, cum eo vtrimque sensu quem facile est cogitare. *Cumque Aaron spoliasset vestibus suis, induit eis Eleazarum filium eius.* Ex quo intelligi potest Aaronem è Sanctuario & castris egressum, cum omnibus pontificiis ornamentis, quibus Eleazarus erat induendus, & eo modo; ex peculiari Dei ordinatione, initiandus. Fuit hæc quoque non leuis Aaronis consolatio, quod vestibus suis & dignitate ornatum filium suum quasi da morte triumphans pro se relinquit, quod parentum votum vel maximum esse solet, qui se quasi viuentes & florentes in filiis apprehendunt. Vixit in Pontificatu annos 38. menses tres, dies 22.

a Num. 31. 2.

b Mat. 13. 30.

XVII. Aaron fletur, & commendatur.

Illo mortuo & videlicet sepulto quoque *in montis supercilio, descendit* Moyses *cum Eleazaro* nouo Pontifice. *Omnis autem multitudo videns occubuisse Aaron, fleuit super eo 30. diebus, per cunctas familias suas.* Et merito sane lugent populi in bonorum morte prælatorum, in quorum funere permagnam ipsi iacturam faciunt. Laudat eum Ecclesiasticus [c], & pro magna laude similem Moysi facit, potuit & pro maiore, Christo Domino aliquatenus comparare. Laudat & euectum in apicem sacerdotis Pontificatum, qui nunquam ab eius progenie, dum lex illa populusque duraret, auferendus esset: cuius habuisset Deum non solum munificum largitorem, sed constantem etiam contra ambitiosos propugnatorem: quique consentaneis illi dignitati virtutum ornamentis eum egregiè locupletarit; quæ ex Annalibus nostris [d] huc transferenda, breuitatis causa non duximus: id modo dicere contenti. Abiit ille Aaronem ad patres suos in senectute bona; annis tribus & 80. in durissima barbari populi, atque inhumana seruitute consumptis, quadraginta vero in duriore etiam libertate. Nisi potius intolerabilis fuit seruitus, tam numerosum, tam incredulum, tam seditiosum populum, per medias tot solitudinum ærumnas, tanto tempore gubernare.

c Eccl. 45. 7. 8. &c.

d Ad Mos 120. n. 33. 34. & 35.

XVIII. Eleazarus Pontifex.

e c. 10. 15. 16. &c.

Dum exequiarum Aaronis celebritas in tricesimum protenditur diem, & nouus Pontifex Eleazarus summum init, administratque sacerdotium, Rex Aradiorum (qui & ipsi Chananæi erant, vt ex Genesi [e] constat & habitabat ad meridiem, propterea que vicinore erat

Rex Aradiorũ pugnat cõtra Hebræos, & vincitur

Israëlitis peregrinantibus in meridiana solitudine) cum *audisset venisse Israel per exploratorum viam.* Suorumne an Israëlitarum: suorum putauit Philo, cæteri Israëlitarum. Viam autem intelligit redeuntium, nam iter per montana inchoatum, per campestria finierant. Neque enim memoria exciderat illa exploratorum peregrinatio, & gentis ex Ægyptio profectæ, quæ nouas quæreret sedes, à qua sibi singuli populi male metuebant, ignari quam se in partem illa gens esset effusura. Itaque Rex Aradiorum commodam aliquam nactus occasionem, pugnauit contra Israelitas[a], *& victor existens duxit ex eo prædam.* Nec impunè. *Nam Israël voto se Domino obligans, ait: Si tradideris populum istum in manu mea, delebo vrbes eius. Non fuerunt vota irrita*, vt ait Philo, *Numine robur Hebræis addente ad extorquendam regi victoriam. Itaque pugnatum est egregiè, supplicatumque post victoriam, præda tota consecrata authori tantæ felicitatis: Oppida cum viris, & auro argentoque Deo dicari placuit, vnde totum id regnum Anathema nominatum est.* Sic ille. Hebræum nomen Horma vastationem significat, quæ in animalibus sacrificandis Holocausto respondet.

a Num. 21. 2.

XIX. Hebræi circumeũt Idumæos.

b Num. 21. 4

Hoc prospero rerum successu læti, beneque animati Israëlitæ vlterius progrediuntur, terram Idumæorum circumeuntes. Profecti sunt enim de monte Hor[b], *per viam quæ ducit ad mare rubrum,* non quidem descendendo per eam meridiem versus, quod nonnullos deduxit in fraudem, sed versus aquilonem & ortum progrediendo, relicta terra Edom ad sinistram & occasum, Moabitarum autem regnum ad dextram & ortum habendo. In obeunda porro Idumæa duæ mansiones contigerunt, 35 in Salmona, & 36. in Phunon, quas in 21. Num. omisit Moyses, vt notauit Hieron. reddidit autem in Catalogo[c]. In alterutra igitur *tædere cœpit populum itineris & laboris.* Acerbum enim eis erat terram per annos 40. quæsitam habere ante oculos, & ipsa propè manu contingere, nec tamen ingressum permitti, sed quasi de industria populum longissima circuitione vexari. Non solum enim Idumæam, à parte ipsius meridionali & orientali, sed totam etiam maris mortui longitudinem emensi sunt circumeundo, antequam ad Iordanem peruenirent. Nimirum volebat Dominus ex itinere debellari duos Amorrhæorum reges: & eorum regionem parti populi distribui.

Duæ mansiones.

c Num. 33. 41. 42.

Tædium Hebræorũ

XX. Et murmuratio.

At illi, qui debellato Aradiorum regulo, cuperent mediam peruadere Idumæam per quam rex eius transitum negabat cum eos Deus armis cogi non pateretur, contra Deum & Moysem obloquuntur, & solitam de cibo & potu querelam, quasi cantilenam redintegrant. Et permittebat Dominus ista inepta fastidia, & obmurmurationes, in pœnam priorum culparum, quoniã reliquias generationis morti addictæ, in deserto perire oportebat[d]. *Quamobrem misit Dominus in populum igneos serpentes, ad quorum plagas, mortesque plurimorum venerunt ad Moysem, atque dixerunt, Peccauimus, quia locuti sumus contra Dominum & te: ora vt tollat à nobis serpentes.* Sic serpentum morsibus cogi oportebat ad pœnitentiam genimina viperarum. Ignitos porro serpentes Interpretari licet, vel de externa specie rutila in modum ignis: vel de sensu doloris quem inferebant; vt eorum morsibus corpora inflammarentur, carbunculis, & febri ardente concepta. Hic Dominus à Moyse exoratus, iubet fieri serpentem æneum, & in signum eleuari, vt eo conspecto ægri à serpentibus sanarentur. Circa quæ Sapiens Philosophando[a] alludit ad dominicam crucem, in qua non verus, sed ad externam tantum speciem peccator pendebat; sicut serpens ille ad perticam affixus, speciem serpentis habebat, naturæ veritatem non habebat.

d Num. 21. 6 Serpentum morsibus castigata.

a Eccl. 16. 5

XXI. Aliquot mansiones.

b Num. 20. 10.

c Num. 33. 43. 46.

d Num. 21. 13.

e Deut. 2. 24

Profectique filij Israel[b], de Phunon, vt est in catalogo mansionum[c], *castrametati sunt in Oboth*, indeque secutæ sunt mansiones aliquot rebus inanes; donec ventum est ad torrentem Arnon, *qui est terminus Moab, diuidens Moabitas & Amorrhæos*[d] cis torrentem autem est mansio quadragesima, dicta Helmon Deblataim. Ibi cum populus substitisset, dixit ei Dominus[e], *Surgite, & transite torrentem Arnon. Ecce tradidi in manu tua Sehon regem Hesebon Amorrhæum, & terram eius: incipe possidere, & committe aduersus eum prælium. Hodie incipiam mittere terrorem, atque formidinem tuam in populos, qui habitant sub omni cælo, vt audito nomine tuo paueant, & in morem parturientium contremiscant, & dolore teneantur.* Ita Dominus. Moyses nihilominus pro innata mansuetudine, rem amicè tentandam ratus est, licet sciret eum regem nihil precibus effecturum. Deo ita disponente, ne conqueri posset se iniustè bello peti ab iis, mallent vi, quam amicè agere.[f] Misit ergo nuncios ad Sehon regem, qui transitum pacificum postularent, quem ille non minus superbè negauit, quam rex Edom[g], sed non pari euentu, quod Dominus Idumæis parcitum vellet, non Amorrhæis. Nam quod filij Esau dicuntur dedisse transitum, sicut & Moabitæ; intellige per fines suos dedisse, non per mediam regionem, quod Moyses ab hoc rege petebat, & obtinuit non solum transitum, sed possessionem regni eius.

Sehon Rex Hesebon.

Ad eum legatio.

f Deut. 2. 26. 29.

g c. 20. 17 18. Num.

XXII. Pugna cũ ipso, atque victoria.

h Deut. 2. 36.

Egressusque est, ait Moyses[h], *Sehon obuiam nobis cum omni populo suo ad prælium in Iasa, Et tradidit eum Dominus Deus noster nobis, percussimusque eum cum filiis suis, & omni populo suo*, ipsum autem Sehon in prælio cecidisse author est Iosephus. Cæsis autem propugnatoribus facile fuit oppida omnia in potestatem redigere, ideo sequitur. *Cunctasque vrbes in tempore illo cepimus, interfectis habitatoribus earum*; etiam inermibus, imo *viris ac mulieribus & paruulis. Non reliquimus in eis quidquam viuum; absque iumentis, quæ in partem venere prædantium, & spoliis vrbium quas cepimus.* Non enim voluerant regnum Sehonis esse Anathemá, sicut regnum Aradiorum. Quantum autem terrarum hac victoria ab Israelitis acquisitum fuerit, *ab Aroer*, inquit, *quæ est super ripam torrentis Arnon, oppido, quod in valle situm est, vsque Galaad*, vel *vsque Ieboc*, vt est in Num.[i] Denique *non fuit vicus & ciuitas quæ nostras effugeret manus: Omnes tradidit Dominus Deus noster nobis.* Huius porro occasione victoriæ, recenset Moyses quomodo rex Amorrhæorum occupauerat olim, & abstulerat Moabitis, quæ hodie pugnans contra Israëlitas perdiderat, quæ deinde tempore Iephthe[k], post trecentos circiter annos, rursus controuersa fuerunt.

i Num. 21. 26.

k Iud. 11. 13

XXIII. Pugna cũ Og & victoria.

Sequitur pugna & victoria de Og rege Basan, qui reliquam regionem septentrionalem traos Iordanem possidebat à torrente Iaboc, vsque ad montem Hermon. *Verteruntque se* inquit Moyses[a], & ascenderunt per viam Basan, rectè *verterunt*, similiter in Deuteron. [b] *conuersi ascendimus per iter Basan.* Nam cum institutum haberent transire Iordanem, qui eis erat ad occidentem, verterunt iter ad Septentrionem, vt pugnarent contra regem Basan, Qui cum venisset io auxilium Sehonis amici & socij regis, eosdem habuit hostes Israëlitas, *Quibus occurrit cum omni populo suo, pugnaturus in Edrai*, vrbe primaria regni Basan. Dixitque Dominus ad Moysem, *Ne timeas eum.* Et erat satis cur timeretur vir fortissimus, & animo & corpore giganteo, sed res ei futura erat contra victorem populum, & quod caput est, contra propugnatorem eius Deum. Pergit Dominus, *in manu tua tradidi illum, & omnem populum & terram eius: facitisque illi sicut fecisti Sehon regi Amorrhæorum, habitatori Hesebon.*

a Num. 21. 33.
b Deu. 3. 1.

XXIV. Victoriæ regisque magnitudo.

Promissa in rem deducta sunt. *Percusserunt enim & hunc cum filiis suis* [c], *vniversumque populum eius, vsque ad internecionem, & possederunt terram illius.* Explicatius habetur in Deuteron. [d] quanta fuerit ista victoria. *Non fuit oppidum*, inquit, *quod nos effugeret, sexaginta vrbes, omnem regionem Argob regni Og in Basan. Cunctæ vrbes erant munitæ muris altissimis, portisque & vectibus, absque oppidis innumeris, quæ non habebant muros.* Apparet & magnitudo victoriæ ex ipso principe, qui in ea pugna cæsus est, cum filiis, vtique parente dignis. *Solus quippe Og rex Basan restiterat de stirpe gigantum*; præbet & specimen magnitudinis eius; cum ait monstrari lectum eius ferreum, *qui est in Rabbath filiorum Ammon, nouem cubitos habentem longitudinis, & quatuor latitudinis, ad mensuram cubiti virilis manus*, id est vulgaris siue communis: huiusmodi autem cubitus habet pedem cum dimidio. Ex quo intelligi potest eum 12 pedes longitudinis excessisse. Ad hos tamen non videntur respexisse exploratores cum dicerent. *Ibi vidimus monstra quædam filiorum Enac de genere giganteo.* Quoniam isti Enacidæ erant in Hebron cis Iordanem: illi autem Amorrhæi trans Iordanem, quem exploratores non transmiserant. Itaque solus Og trans Iordanem restiterat de stirpe gigantum.

c Nu. 21. 35.
d c. 3. 4. 5.

Og rex Basan.

XXV. Mansio 41. in montibus Abarim.

Postquam autem Israëlitæ, duo prædicta regna in potestatem redegerunt, omnibus circumcirca populis terrore concussis, præsidiis quidem munitissimis loca tenuerunt, dum distributio regionis acquisitæ, Dei voluntate, & Moyse distributore fieret nouis colonis; ad solita tamen castra redierũt eaq; ad montes Abarim mansione quadragesima prima fixerunt. *Egressi* [e] enim *de Helmon-Deblathaim, venerunt ad montes Abarim contra Nebo*, id est è regione vrbis Nebo, quam filij Ruben instaurarunt; cessit enim in sortem eorum, in qua fuit olim vt ait Hieron. idolum Chamos, quod alio nomine Beelphegor appellatur. Est etiam Nebo mons vnus de montibus Abarim omnium maximè sublimis, cuius vertex dictus est Phasga. In cuius montis spelunca, puteo, vel cisterna Ieremias in clade Hierosolymorum, ignem perpetuum recondidisse cum altari incensi, aliqui tradidere, qua de re suo loco dicetur.

e Num. 33.
Nebo.
Phasga.

XXVI. Mansio 42. & vlt. in campestribus Moab.

Subiecta his montibus regio, quæ ab oriente habet eosdem montes; ab occidente vero Iordanem dicuntur Campestr. in Moab, in quibus quadragesima secunda & vltima Israëlitarum mansio ponitur; ad quam ferè pertinent reliqua omnia, quæ de Moyse à Scriptura memorantur. Primum autem quod occurrit est res gesta cum Moabitis. Balac enim rex Moabitarum [a], *videns omnia quæ fecerat Israel Amorrhæo* vtrique tam Sehon quam Og vicinis suis, *& quod pertimuissent eum Moabitæ, contemptorem eius*, si vim afferre vellet; *ferre non possent*, init consilium cum maioribus natu regni sui, & terræ Madian, quæ fuit prouincia in Moabitide; vt ex [b] Genesi constat, & mox ad tribum Ruben pertinuit, longéque distat à Madianitide vicina monti Sinai, in qua Moses habitauerat, & vxorem duxerat Sephoram filiam Iethro. Ad hos ergo conuocatos egit de communi periculo, quod ab Israëlitis imminebat. *Ita*, inquit, *delebit hic populus omnes, qui in nostris finibus commorantur, quo modo solet bos herbas ad radices carpere.* Nesciebat enim vt notauit Iosephus, Deum vetuisse ne Israëlitæ Moabitis quidquam negotij facesserent.

a Num. 22. 2.
Metus Balaci ab Israële.
b c. 25. 31.
Madianitis duplex.

XXVII. Init consilium contra eos, & euocat Balaam.

Cum ergo robustos Moab obtineret tremor, misit Balac rex eorum legationem ad Balaam, quem plerique magum, alij prophetam vocant in regionibus illis tum celebrem. Scribit autem Origines [c], Balac inaudisse Israëlitas orationis vi magis, quam armis hostes superare. Orante Mose Pharaonem sexcentis afflictum plagis, postremò quiescentibus Hebræis, fluctibus obrutum: rursumque Amalecitas eodem orante profligatos, Itaque ratus magicis illos carminibus vincere, magum etiam carminibus potentem in auxilium vocat, si forte eius opera incruentam obtineat victoriam, aut hostes suos longe à se facessere cogat. Quin & eodem allusisse regem putat, vsurpata similitudine bouis, ore ac lingua herbam carpentis, quasi populus hic non gladiis, sed ore, ac lingua pugnaret. Huius porro Balaami si genus quæras, passim filius Beor dicitur, si patriam, ex Mesopotamia oriundus fuit, iuxta illud Mosis, *Conduxerant contra te Balaam filium Beor de Mesopotamia Syriæ* [d]; vel vt in Hebræo, *de Aram duorum fluuiorum*, nimirum Tygris & Euphratis, qui cingunt Mesopotamiam. Syria vero Hebræis est Aran, siue Aramæa, & ipsemet ait venisse se de Aran ex montibus orientis. Et quidem ex vrbe Pethora, quæ Euphrati imposita est, vt ex Hebræo ac Chaldæo liquet, quam vocem Hieronymus in ariolum vertit.

c Hom. 13. Num.
Quis ille fuerit.
d Deut. 23. 4.

XXVIII. Prophetane an magus.

Quod ad eius officium, refert idem [e] ex Hebræis, fuisse eum primùm virum sanctum, & Prophetam Dei; postea per inobedientiam & desiderium munerum, dum Israël maledicere cupit, diuini id est arioli vocabulo nuncupari. Mariana verisimile putat eum non fuisse ariolum, sed de numero prophetarum, qui erant inter gentes, vt Sibyllæ, quando Deus illi apparet. Et certe nusquam apparet illius cum dæmonibus communicatio, neque ea de re à Scriptura arguitur, sed de aliis tantum peccatis, quæ in homines alioqui fideles cadunt, vt ino-

e in trad. in Gen.
Eius peccata.

bedientia & auaritia, ex qua inductus est ad volendum maledicere inoocenti populo, & peccato scandali, vt mox dicetur & Petrus eum prophetam, quamuis insipientem vocat.[a] Et vos Arioli, vt dixi, ambigua est in Hebræo. Nam quod mox de diuinationis pretio dicitur id commune videtur etiam bonis prophetis, quibus nomine gratitudinis populus, qui eos consulebat, aliquid solebat offerre, vt de Samuele, quem Saul consulebat[b], scriptum est. Mittit ergo Rex viros primarios tam Moabitas quam Madianitas, qui euocent Balaam ad maledicendum Hebræis, vt eos vel delere possit, vel procul à se repellere; addit adulationem ad persuadendum aduentum. *Noui enim quod benedictus sit*, prospera videlicet fortuna vtatur, *cui benedixeris, & maledictus in quem male dicta conieceris.*

a 2. Pet. 2. 15.16.

b 1. Reg. 9. 7. 8.

XXIX. Regis ad eum legatio.

Veniunt legati, regis mandata referunt, sed & munera offerunt, quibus illectus Balaam, ooo statim dimitit à se homines iniqua postulantes, sed iussit expectare diuinum responsum. Deus autem illi per visum apparuit, & *Noli*, inquit, *ire cum eis, nec maledicas populo, quia benedictus est. Qui mane consurgens dixit ad principes, ite ad terram vestram, quia prohibuit me Dominus ire vobiscum.* Reuersi legati, dixerunt Regi Balaam noluisse venire, tacita Domini prohibitione. At ille ratus has execrationes, & diras pretio atque apparatu maiore emendas esse, multo splendidiorem legationem remisit, in hanc sententiam. *Ne cuncteris venire ad me, paratus sum honorare te*, muneribus scilicet, quæ & honoraria dicuntur, vnde sequitur, *& quidquid volueris dabo tibi, veni & maledic populo isti.* Cui Balaam. *Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti & auri, non potero immutare verbum Domini Dei mei, vt plus vel minus loquar.* Obsecro vt hic maneatis etiam hac nocte, vt scire queam quid mihi rursum respondeat.

Iterata.

XXX. Abit cum legatis Deo permittente.
c q. 48. in Num.

Et hoc; inquit August.[c] *non est sine graui peccato. Iam enim constans esse debuit, semel audito quod ei dixerat Dominus.* Et mox. *Sed ibi se victum cupiditate monstrauit, vbi loqui sibi Dominum hac de re iterum voluit. Proinde Dominus videns eius cupiditatem captam deuictamque muneribus, permisit eum ire, vt per iumentum, quo vehebatur eius auaritiam corriperet.* Sic Augustin. Quæ est Theodoreti[d] quoque sententia. Atque adeo Petri Apostoli[e] qui de quibusdam Hæreticis loquens, *cor*, inquit, *exercitatum auaritia habentes, maledictionis filij, derelinquentes rectam viam errauerunt, secuti viam Balaam ex Besor, qui mercedem iniquitatis amauit, correptionem vero habuit suæ vesaniæ: subiugale mutum animal, hominis voce loquens prohibuit prophetæ insipientiam.* Cum ergo abiret Balaam cum legatis, non tam studio obsequendi Domino, quam lucri cupiditate, *iratus est Deus* isti peruersitati; misitque angelum, qui diceret peruersam esse viam eius, quæ scilicet fiebat intentione peruersa morem gerendi regi, mutata, vt plerique censent voluntate.

d q. 41. in Num.
e 2. Petr. 2. 15.16.

Cui occurrit Angelus.

XXXI. Et terret Asinam.
f Num. 22. 22.

Sed prius *stetit Angelus in via contra Balaam*[f], *qui insidebat asinæ, & duos pueros*, famulos scilicet *habebat secum.* At asina cernens Angelum euaginato gladio iter obsidentem, semel iterumque declinat à via, & verberibus in viam à propheta reducitur, donec concidit sub pedibus sedentis; qui iratus vehementius cædebat fuste latera eius. *Aperuitque Dominus os asinæ & locuta est*, angelo in eius ore verba formante, & defectum organorum supplente, cum tamen non intelligeret illa quæ dicebat, sicut neque serpens, quæ per os ipsius Dæmon Euæ olim locutus est. Cæterum vt prodigiosa sit illa locutio. *Nihil tamen hic mirabilius videtur* ait Augustinus[a], *quam quod loquente asina Balaam territus non est, sed insuper ei, velut talibus monstris assuetus, ita perseueranter respondit.* Sic ipse, quæ copiosius apud Nyssenum leges[b]. Itaque mirabili Dei iudicio asina videt, quod homo, atque adeo propheta non videt. Asina declinat periculum, in quod iste se vltro conjicit, Asina periculo dominum eripit vel inuitum, iste contra benefacientem sæuit. Asina loquitur, & hominem redarguit, homo non expauescit, comparatus iumentis insipientibus, & insipientior factus est illis. Et vt illa locuta est, quæ non intelligebat, ita iste dicturus erat, quæ neque ipse caperet, neque vellet. Et sicut illa mox vt locuta est, siue succumbens oneri & plagis, siue id agente Angelo mortua est, iuxta illud. *Ego te occidissem, & illa viueret*: sic & iste mox post prophetiam gladijs Israëlitarum occubuit.

Quæ verberata loquitur.
a q. 48. in Num.

b in Amal. quos vide isto hoc loco.

Balaami stupor.

Protinus ait Moyses *aperuit Dominus oculos Balaam, & vidit Angelum stantem in via euaginato gladio*, prius enim tenebantur oculi eius *aorasia*, ne eum videret in assumpto corpore, quem tamen asina videbat, & ab eo declinabat, tanquam à terrifico spectaculo. Intellexit illico Balaam, si malediceret Hebræis, se Deum angelumque eius bello aggressurum, quod est gigantum more bellare cum superis, vt notauit Cyrillus[c]. Itaque adorauit eum pronus in terram. Cui Angelus, *cur*, inquit, *tertiò verberas asinam tuam? Ego veni vt aduersarer tibi, quia peruersa est via tua, mihique contraria, & nisi asina declinasset de via dans locum resistenti, te occidissem, & illa viueret.* Aiunt Hebræi[d], illam continuo fuisse mortuam, ne maneret alitra in dedecus humani generis, quæ hominem ratione conuicerat. Ex Hebræo tamen non satis probatur eam tunc fuisse mortuam. In eo enim legitur, *ego te occidissem & illam viuificassem*; quod exponi potest, permisissem viuere, vt cum de Dauide dicitur[e] *virum ac mulierem non viuificabat David*, id est non relinquebat in viuis.

XXXII. Et colloquium cum Angelo. vers. 35.

c l. 6. de Adorat.

d Apud Abul. q. 11. in 22. num.
Asina an tunc mortua.

e 1. Reg. 27. 10.

Dixit Balaam, Peccaui[f], *nesciens quod tu stares contra me: & nunc si displicet tibi vt vadam, reuertar. Ait Angelus, vade cum istis, & caue ne aliud quam præcepero tibi loquaris.* Renouat igitur Angelus permissionem itineris, sed inculcat conditionem, quam ille missam facere cupiebat, nisi isto spectaculo territus fuisset. In quo egregium argumentum Angelicæ erga probos prouidentiæ obseruandum est. Nesciebant Israëlitæ quid Balaam contra ipsos cogitaret, cum pro ipsis Dominus angelicum præsidium præparabat. Ille in via erat ad maledicendum paratus, angelus in via ad resistendum paratus occurrit. Ille execrationes & diras conjicere contra innocentes meditatur, iste benedictiones ex ore prophano elicit, & futura mysteria vaticinatur. Cæterum fuisse hunc

XXXIII. Balaam pergit ad regem Balac.
f Num. 22. 34. 35.

Angelica prouidentia.

Angelum

Angelum Iudaïci populi protectorem, atque adeo Michaelem ipsum Archangelum, præsidem ac protectorem ecclesiæ catholicæ, quæ tunc erat apud Israëlitas, par est credere: idque nonnulli iam olim apud Theodoretum [a] afferuerunt. Agebatur enim de totius populi internecione, si ille magicis carminibus dementatus, hostium furori exponeretur.

a q. 42. in Num.

XXXIV. Balac occurrit prophetæ.

Iuit igitur Balaam permissu Angeli cum legatis, à quibus præmonitus rex Balac venit in occursum eius in finibus ipsis regni sui. Et post diei illius collocutionem atque epulas, mane facto rex ducit prophetam in montem excelsum, in quo colebatur Baal, vnde ostendit ei extremam populi partem. Ibique excitatis septem aris, in singulis vitulum & arietem Domino in holocaustum obtulit [b]. Idemq; mox in vertice montis Phasga: & rursum tertio in vertice montis Phogor. In quibus omnibus præsente rege & optimatibus, populum Israëliticum Domino suggerente benedixit, faustáque precatus est, quantumuis ægre ferente rege. Addidit etiam prædictiones de eorum victoriis, magnáque potentia, de futuro etiam Christi regno, per ortum nouæ stellæ gentibus enunciando: quæ ipse in Magis posteris suis visurus sit, post annos 1470. Sed hæc vaticinia vt minus ad institutum nostrum pertinentia, omittamus. Improbum tamen eius consilium, quod ad historiæ filum pertinet, non videtur omittendum.

b nu. 23. 4. Balaam sacrificat, populúque benedicit.

XXXV. Improbum eius consilium.

Et videtur sane Dominus euertisse primò consilium eius, & alia omnia in os eius immisisse, vt patet ex ca. 24. vers. 14. & seqq. postea tamen, per abstrusa prouidentia, id permisisse, sicut eidem primò negatam profectionem, postea permisit. Id consilium quale fuerit, ex cap. 25. ab effectis ipsis intelligetur, sed id clarè habetur in Apocalypsi [c]. *Habes*, inquit, *tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balac mittere scandalum coram filiis Israel, edere & fornicari.* Nec omisit Moses, qui Israëlitas de victoria reuertentes, profligatis Madianitis, sic alloquitur [d]. *Cur fœminas reseruastis? nonne istæ sunt quæ deceperunt filios Israel, ad suggestionem Balaam, & prævaricari vos fecerunt in Domino, super peccato Phogor.* Id scelus breuiter Moses in hæc verba describit [e], *Morabatur eo tempore Israël in Settim, & fornicatus est populus cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad sacrificia sua. At illi comederunt, & adorauerunt Deos earum, initiatusque est Israël Beelphegor, & iratus Dominus*, &c.

c c. 2. 14.

d n. 31. 7. 8.

Populus fornicatur cum Moab & Madian.

e c. 25. 1. 2.

XXXVI. Locus & modus peccati.

Primo designatur locus in Settim, qui est idem cum Abelsatim, de quo in catalogo mansionum [f], ad quem vsque locum castra vltimæ mansionis protendebantur. Ad extrema igitur castra Madianitides, & Moabitides venerunt, forma & blanditiis perniciem animabus potius, quam interitum corporibus afferentes. Nam & corporibus interitum, vlciscente iniuriam suam Numine, intulerunt: & quo minus formidolosę visę sunt, hoc maiorem Israëlitis pepererе cladem. Quatuor porro Moses hoc loco peccādi gradus expressit; fornicationis, quo primum scelere capti, vocati sunt ad earum sacrificia, de quibus & epulati sunt cū eis, idololytorum participes effecti, ex certa scientia, & deliberata voluntate. Tertius gradus fuit apertæ idololatriæ, quæ in epulis tectior fuerat. Duplici enim iam scelere, quam gemino deuincti beneficio, noluerunt contristare delicias suas. Quoniam vero non satis erat Satanæ Israëlitas semel insanisse, idololatria sese contaminando, voluit etiam initiari & consecrari idolo, quæ erat quasi solennis defectio à Deo ad idola. Quo facto non iam victimam, sed seipsos Idolo, & actiones suas consecrabant, quod fuit maximum ac supremum impietatis genus. Etsi autem Iosephus pluribus diis eos sacrificasse tradat, vnius tamē Beelphegor meminit Moses, quem Priapū Hieron. interpretatur.

f nu. 33. 49

Quatuor eius gradus.

XXXVII. Punitur populus Dei iussu. a nu. 25. 4.

Non est autem credibile, tantam multitudinem, quanta mox propter hoc scelus occisa est, fuisse turpissimo idolo initiatam, sed improbissimum quemque illos fortasse, qui iubentur suspendi contra solem [a], *Tolle*, inquit Dominus ad Mosem, *cunctos principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis, vt auertatur furor meus ab Israël.* Plerique, nec malè, vt arbitror, ea verba *Suspende eos* referunt non ad principes, sed ad idololatras, quos Moses mandat principibus, siue iudicibus in crucem agere, vt *eos* non ad proximum, sed ad remotius antecedens referatur. Itaque Chaldæus Onkelos, *Tolle*, id est congrega *omnes principes populi, & iudica, atque occide eum qui reus est, vt occidatur coram Domino contra solem*, id est publicè, & coram populo; cui plane consentit Hierosolymitanus paraphrastes, & Pagnini versio, quod notauit quoque Nobilius & Abulensis in primis. *Dixitque Moyses ad Iudices Israel*, quos ad exercendum iudicium, Dei iussu congregarat, *Occidat vnusquisque proximos suos*, quacumque affinitate coniunctos, aut dignitate præstantes, *qui initiati sunt Beelphegor.*

XXXVIII. Ordo & modus animaduersionis huius.

Ordo autem & modus in hac animaduersione seruatus hîc fuisse videtur. Acceperat mandatum à Deo Moyses, & à Moyse Iudices, crucis supplicio afficiendi reos: sed in eo ordinem iuris aliquem seruari oportuit. Conuocatis ergo iudicibus, sceleris à Mose magnitudo monstratur, & pœna à Deo decreta declaratur. Apparet autem interuenisse aliquam in iudicibus lentitudinem in exequendis mandatis, siue propter reorum multitudinem, siue propter quorundam potentiam, vel coniunctionem cum iudicibus ipsis. Ergo Dominus Iudicum negligentiam supplere, & peste in populum sæuire cœpit, vt habet Chaldæus paraphrastes. Interea Zambri, non contentus cum huiusmodi mulierculis extra castra versari, vnam earum in omnium oculis deducebat ad tabernaculum quodpiam, quod instar erat lupanaris; neque Dei tabernaculum, neque Moysem reueritus, neque plerosque virus probos, qui coram Deo flebant, tam peccata populi, quam pœnam illi imminentem. Quo viso Phinees (nam Moses ad fores tabernaculi, Dei contra peccatores iram placare conabatur) ingreditur cum pugione in locum illum, & fornicatores confodit. Quo facto plaga, quæ grassabatur in populo, cessauit, Deo ob zelum Phineis placato. Neque tamen tam cito placatus est, quin mors viginti quatuor millium placationem anteuerterit.

Zambri crimen & pœna.

XXXIX.

Non solum autem placatus est Dominus zelo

Deus zelū Phineis muneratur.

Phineis, sed eundem zelum sacerdotiō sempiterno muneratus est. At inquies, quale est hoc munus, cum iam illi Pontificatus, vt filio Eleazari, deberetur, nec perpetuum in eius posteris fuerit, sed per Heli, aliosque Ithamari filios interruptum; denique funditus antiquatum. Respondetur nouo titulo nunc debitum fuisse Phinei sacerdotium; quo etiam carere poterat, si mortuus fuisset ante patrem. Nec promisit Dominus non fore interruptum, & subintelligi potuit conditio, nisi per eos steterit. Denique in æterno Christi sacerdotio, transfusum Phineis sacerdotium, perpetuum factum est: quod pręclarè non solum de Sacerdotio, sed de regno quoque Hebræorum docet [a] S. Augustinus. Dominus porro contentus castigasse populum suum, de Madianitis vindictam ab Hebræis sumi iubet [b]. *Hostes*, inquit, *vos sentiant Madianitæ, & percutite eos*, & quidem propter hanc ipsam culpam. De Moabitis tacet, quia iam ab eis abstinere iusserat Israëlitas, sicut & ab Ammonitis, in gratiam Loti progenitoris eorum. Nec tamen id bellum statim initum est. Nam cum alia quædam, tum enumeratio noui populi antecessit.

a l. 17. de Ciu. c. 6.

Et iubet punire Madianitas.

b nu. 25. 17.

XL. Populi nouus census.

Ea indicta est à Domino *postquam noxiorum* Israelitarum, *sanguis effusus est*, & quasi spuma quadam inutili eiecta, bonorum congregatio defæcata remansit, quorum numerus, absque Leuitis, ascendit ad sexcenta millia, & mille septingentos triginta. Quibus si adiicias viginti tria millia Leuitarum erunt omnino sexcenta viginti quatuor millia, septingenti triginta: Sed Leuitæ ab vno mense, cæteri à vigesimo anno numerati sunt. Conditus est hic census in campestribus Moabitarum, iuxta Iordanem è regione Iericho, cui Moyses & Eleazar sacerdos iussu Domini præfuerunt [c]. In illo autem *numero nullus fuit eorum, qui ante numerati sunt à Moyse & Aaron in deserto Sinai, præter Caleb & Iosue*. Huius census causam affert Dominus, vt diuisio terræ prudenter fiat, & maior terræ portio populosiori tribui assignetur: & nihilominus sors terram tribubus diuidebat. Deo enim sortes dirigente, amplior locus maiori tribui contingebat.

c Num. 26. 63. 64.

Quæ eius causa, quique censores.

Successio hæreditaria.

Inde secuta est dubitatio de successione hæreditaria occasione filiarum Salphaad, constitutumque diuinitus, vt defectu filiorum, succedant filiæ hæreditati paternæ, & vtrorumque defectu, defuncti fratres, qui si defuerint, succedent qui mutuo proximi fuerint.

XLI. Prædicitur Moysi sua mors.

Sub hoc tempus prænunciauit Dominus [d] Moysi mortem suam, quam in monte Abarim obiturus erat, terra prius à longe oculis perlustrata; non tamen præsentia corporis adita, propter culpam ad Aquas contradictionis admissam. At Moses, nesciens an hęc denunciatio decretum immutabile contineret, ante migrationem ex hac vita, breuem peregrinationem, & quasi excursionem in Chananitidem, ore dominico toties commendatam, ambiebat, vt supra diximus [e], sed ea spe depulsus, de populi gubernatione sollicitus, *Prouideat*, inquit, *Dominus Deus spirituum omnis carnis hominem, qui sit super multitudinem hanc*. In qua oratione Philo [f] Mosis virtutem merito deprædicat, qui filiorum, nepotum, amicorum omnium oblitus, publicique boni amans, magistratum suum diuino permittit arbitrio. Cui Dominus [a], *tolle*, inquit, *Iosue filium Nun, virum in quo est spiritus, & pone manum tuam super eum. Qui stabit coram Eleazaro sacerdote, & omni multitudine, & dabis ei præcepta cunctis videntibus, & partem gloriæ tuæ, vt audiat eum omnis synagoga filiorum Israel. Pro hoc, si quid agendum erit Eleazar sacerdos consulet Dominum. Ad verbum eius egredietur, & ingredietur, & omnes filij Israel cum eo, & cætera multitudo*.

d Num. 27. 12. & Deu. 32. 48.

e Hoc anno n. 10 & 11.

Petit successorem.

f l. de charitate.

a nu. 27. 18.

Quem Dominus eligit.

XLII. Consilio sapientiæ plenissimo.

Ecce iudicium Dei in supremi magistratus
populi sui electione, & inauguratione. Primo non eligit aliquem de filiis Moysi, ne putarent Hebræi principatum hunc esse hæredi-
tarium, quem ipse volebat hoc tempore ex sua 1.
electione pendere. Non eligit ætate florentem,
tertium enim ac nonagesimum agebat annum; 2.
vt minus bellis, quæ imminebant, idoneus videri posset: quæ nihilominus sapienter gessit
ac fortiter, vt tanto magis Dominus res per
ipsum gerere intelligeretur. Tertio eligitur vir 3.
spiritu Dei plenus, qui scilicet Deum spiraret;
& ex eius spiritu omnia moderari vellet.
Quarto Iosue hactenus minister & quasi vica- 4.
rius Moysi, eiusque passum socius & comes, ne
ad hoc officium plane nouus, & insolens rerum
gerendarum accederet. Quinto vir eligitur
magnæ in populo existimationis, vt qui in 5.
bello contra Amalecitas dux creatus, illud
egregiè, Deo opitulante, confecerat, & rectè
munus Exploratoris Deo ipso approbante 6.
obierat. Denique electus est Iosue, qui & nomine & gestis Iesum Christum referret, qui solus populum Dei in terram viuentium potuit introducere.

XLIII. Initiatio Iosue, & quæ illa contineantur.

In eius porro inauguratione iubet Dominus nonnulla obseruari. Principio requirit impositionem manuum, qua iurisdictio, & populi regendi potestas, per legitimam authoritatem ei collata intelligeretur. Id munus rectè Mosi conueniebat, tanquam principi populi,
suam in illum authoritatem transferenti, tan- 1.
quam sacerdoti ac Prophetæ, quibus id munus sæpe commissum est. Sed rectum etiam fuit magistrum ac parentem, discipulum filiumque charissimum, quàm faustissima pre-
catione benedicere. Deinde vult eum statui 2.
coram Eleazaro sacerdote, vt ab eo consecretur & benedicatur: sicque tam ab Ecclesiastico, quam à politico magistratu, Dei locum in Repub. & Ecclesia tenentibus inauguretur.
Tertiò requirit præsentiam populi, tacitum-
que consensum, vt ab omnibus, quantum fieri 3.
potest probetur, qui omnibus præesse debet.
Quartò vult Moysem illi dare præcepta, vti- 4.
que diuina, secundum quæ populum Dei re-
gat, eique exemplis prosit & imperiis. Quintò 5.
partem Mosaïcæ gloriæ illi vult communicari, id est externa quædam insignia magistratus, quæ ad eius gloriam coram populo, dignitatemque facerent: (quemadmodum datæ sunt vestes Aaroni [b], *in gloriam & decorem*) vt facilius ei populus, tanquam legitimo principi obtemperet.

b Exo. 28. 2.

XLIV. Aliæ eiusdem conditiones, siue monita.

Sextò vetat ne ille sibi vsurpet sacerdotis officium, sed per eum Dominum consulat, eumque ei Dei interpretem & ministrum veneretur, & tanquam parentem amet & colat. Denique Pontifici vniuersè obtemperet, & non

solum

solum in iis quæ sunt ad Deum. Nam vniuersè dicitur *Ad verbum eius egredietur, & ingredietur, ipse, & omnes filij Israel cum eo.* Quod cum non obseruasset Saul erga Samuelem, & regno, & vita priuatus est. Et hæc quidem nunc in hunc modum à Deo constituta sunt, quorum executio non ita multo post subsecuta est [a]. Et licet viuo Moyse non gessit principatum Iosue, illi tamen deinceps non quasi minister astitit, sed quasi dignitate proximus, & ad successionem diuinitus electus affuit. De qua electione Moyses non distulit monere Iosue [b], & iuxta præceptum Domini, eum exhortari & roborare. Ipsa tamen inauguratio Iosue obiter & per occupationem extremo cap. 27. Num. ponitur, Inseruntur deinceps aliqua cæremonialia, vsque ad caput 31. quibus omissis, de bello contra Madianitas dicendum est.

6. & 7.
a Deut. 31.
b Deut. 1. 38. & c. 31. 28.

XLV. Causę belli contra Madianitas suscepti.
c num. 25. fi.
d num. 31. 1.

Id iussu Domini susceptum est [c], duplici de causa. Altera ex iure gentium, quo hostiliter tractantur, qui hostiliter se gerunt, nam nulla iniuria violati ab Heb. eos diris deuouere voluerunt, & dæmonum infestatinnibus malè vexatos, disperdere. Altera iure diuino. Pro summis enim hostibus habendi sunt, qui ad peccandum nos pertrahunt. Summis enim malis nos afficiunt, dum animas nostras occidunt, Deum nobis auferunt, beatitudinis ius nobis eripiunt, dæmonis mancipia constituunt, & suppliciorum æternorum reos. Nunc ergo locutus est Dominus ad Moysem, dicens [d], *vlciscere prius filios Israel de Madianitis, & sic colligeris ad populum tuum.* Hæc enim fuit vltima expeditio Israëlitarum viuo Moyse; ad quam iussit millenos tantum de quaque tribu eligi. Sic enim fieri voluit, vt facilius intelligeretur à Deo esse victoriam, quod sæpius deinceps obseruari potest. Voluit etiam Dominus viuo Moyse confici hoc bellum, ad quandam sancti viri consolationem, quam Madianitæ turbauerant, populum ad peccandum prouocaodo, & per peccatum magnæ cladis occasionem præbendo.

Viuo Moyse.

XLVI. Exercitus 12. millium.

Hæc duodecim virorum millia misit Moyses cum Phinee filio Eleazari sacerdotis, non vt Imperatoris officio fungeretur, vt plerique crediderunt, sed vt vasa sancta, & arcam in primis, quæ deferebatur ad bellum, custodiret, & sacerdotibus tubis clangentibus præesset. Leuitica enim tribus à militia immunis fuit, vt Iosephus ac Philo testantur, ideóque non 13. sed 12. tantum millia missa sunt ad hanc expeditionem. Nec vlla ratio apparet, cur Iosue, qui & iam ante Imperatorem egerat, & proxime à Deo electus erat in principem populi, dux in hoc exercitu non fuerit, cui in primis tribuēda est victorum pietas in Deum [e], & munificentia, qua opima spolia Deo consecrarunt. Quoniam vero religiosa Cinæorum familia, ad quam Iethro, & Hobal, aliique cognati Mosis pertinebant, in Madianitide morabatur, credibile est eos inde à Moyse euocatos, antequam illuc exercitum mitteret. Sicut & postea Saul [f] oppressurus Amalecitas, Cinæos, qui apud eos habitabant, incolumes abire iussit.

Duce non Phinee, sed Iosue.
a c. 31. fi.
Cinæi liberantur.
f 1. Reg. 15. 6.

XLVII. Pugna & victoria.
g Num. 31. 8. & 25. 15.

Pugnam ipsam Moses paucis perstringit. *Cumque pugnassent contra madianitas atque vicissent, omnes mares occiderunt, & reges eorum, Eui, & Recen & Sur,* patrem scilicet Chosbi [g], quam sua impudentia, morsque turpissima medio in flagitio, memorabilem fecit, *& Hur & Rebe, quinque principes gentis.* Quæ repetuntur in libro Iosue [a], dicuntur tunc duces Sehon, qui hoc loco reges & principes dicuntur, forte quod eius stipendiarij aliquando fuissent, aut ei auxilio fuissent aduersus Israelitas, & fuga lapsi ad suos Madianitas euasissent. Tam feliciter autem pugnatum est ab Hebræis vt ne vnus quidem ex ipsis desideratus fuerit, vt in reditu apud Mosem professi sunt duces [b], & ex Mose Philo.

a c. 13. 21.
b c. 31. 48.

XLVIII. Balaami cædes.

Cum illis autem optimatibus Balaam quoq; gladio Israelitarum occubuisse testatur Moyses, quamuis eum ad suos in Mesopotamiam reuertisse constet. Plurimi enim inde ad hanc pugnam abiere dies. Et forte distulit Dominus pœnas de Madianitidis sumere, donec ille adesset, qui omnium erat nocentissimus. Ille autem reuersus est, siue vt nouo quopiam artificio Hebræos affligeret, siue vt inde lucrum aliquod, quasi è nundinis reportaret, Verum miser alieno intentus malo, perniciem sibi imminentem non prius vidit, quam illam communi implicitus cladi expertus est, Credibilius quippe duxerim eum maleficiis quibusdam intentum, quam in acie pugnantem cæsum esse. Id enim genus hominum ignauissimum esset solet, mortisque timidissimum. Cuius etiam illud non leue argumentum est, quod inde vsque à Mesopotamia in Moabitidem, sine gladio, quo asinam suam interficeret, venit. Ergo homo improbissimus, planeque Augustino [c], imo Deo iudice reprobus, multis sceleribus degrauatum caput, in male agendi pertinacia, præcipitauit in Tartarum.

Ex patria reuersi.
c l. 2. ad Simpli. sub med. & in Num. q. 47, 48. 52

XLIX. Cædes & captiuitas hominum.

Ad effecta victoriæ huius tria pertinent, personarum captiuitas aut cædes, locorum vastitas, præda bonorum. De primo ait Moyses captiuas mulieres, paruulosq; sexus vtriusque fuisse abductos. Nam mox iratus Moyses reprehendit duces, quod mulieres, quæ Israëlitis fuissent scandalo, conseruassent, & addit [d]. *Ergo cunctos interficite, quidquid est generis masculini, etiam in paruulis: & mulieres, quæ nouerunt viros, iugulate: puellas autem, & omnes fœminas virgines reseruate vobis*, in ancillas venales, aut etiam inferioris notæ coniuges. At quomodo mares omnes internecione deleti sunt, cum Gedeon post centum & 85. annos contra infinitam Madianitarum multitudinem pugnarit. Dicendum videtur Mosis mentem esse, mares omnes, qui capti sunt, interfectos fuisse quod non impedit quo minus plurimi, vel ante prælium, vel in ipso prælio fuga sibi consuluerint, à quibus postea, intra id tempus, instauratus sit populus. Nisi placet internecionem hanc de Madianitis, qui erant accolæ Moabitarum, accipere, non de Madianitis incolis Arabiæ, prope montem Sinai habitantibus; iuxta ea quæ supra [e] hoc ipso anno dicta sunt.

d c. 31. 15. 16
Quomodo intelligenda.
e Num. 26.

L. Vastitas regionis.

Quod attinet ad loca Moses affirmat tam vrbes, quam viculos & castella flammis fuisse consumpta: non enim erat illa prouincia Israëlitarum habitationi destinata; eoque facto voluit Dominus ostendere quantam pœnam illius incolæ suis sceleribus commeriti essent, sicut factum est in Sodomis, adto-

Prædæ vis magna.

tius posteritatis exemplum. Iam vero præda longe maxima fuit, eaque populus vniuersus ditatus est. Nam præter supellectilem vniuersam quæ partim igne, partim aquis expiata est, capta sunt ouium sexcenta septuaginta quinque millia, boum 72. millia, asinorum sexaginta millia, & mille, puellarum triginta duo millia, quæ sunt omnino capita 840000. octoginta & quadraginta millia.

LI. Eius distributio.

Prædæ autem distributio in hunc modum Dei iussu facta est; vt præda tam de hominibus quam de pecoribus bipertito divideretur, eiusque pars dimidia duodecim millibus, qui pugnauerant daretur; altera ad reliquam omnem multitudinem pertineret. Deinde vtriusque partis præda subdiuisa est. Nam de parte bellatorum quingentesimum quodque caput datum est Eleazaro pontifici, quasi primitiæ Domini: de parte vero multitudinis reliquæ, subtractum est quinquagesimum quodque caput, quod datum est Leuitis. Deinde facta est particularis distributiu in singulas familias, reliqua præda distributa non est, sed quod quisque in bello rapuit, hoc rapuit sibi [a]. Nisi quod milites aurum omne Domino sponte obtulerunt, in gratiarum actionē, quod omnes incolumes ex bello rediissent, quod in diuersis speciebus fuit pōdo sexdecim millium septingentorum & quinquaginta siclorum, id est quinque talentorum auri cum tribus ferè talenti partibus, id est aureorum gallicorum, 71875.

840, pont. — 8400. Leu. — a c. 31. 53. Aurum Domino à milite oblatum.

LII. Due tribus & dimidia possessionē accipiunt. b c. 32. nu.

Sub hoc tempus [b], cum iam nihil reliquum esset trans Iordanem, quam transitum in Chananitidem moraretur, deuictis Amorrhæis & Madianitis, Moabitis autem & Ammonitis in lucro ponentibus, quod relinquerentur intacti, tribus Ruben & Gad, quæ pecoribus abundabant, videntes regionem acquisitam vberem pascuis, petierunt à Moyse & Eleazaro, vt eam ipsis in possessionem daret, renunciantes omni regioni, quæ trans Iordanem acquirenda erat. Cumque viderentur nolle transire Iordanem, ad pugnandum cum fratribus contra Chananæos, à Moyse obiurgati sunt; qui tamen mox placatus est eis, cum intellexisset eos paratos ad bellum pro fratribus suis depositis in tuto familiis, ac gregibus suis, & concessit eis terram debellatorum regum Og & Sehon. Quia tamen ei diuinitus illustrato visum est terram hanc maiorem esse proportione ea, quæ reliquis decem tribubus seruabatur, partem ex ea secreuit, quæ terra Galaad dicta est, quam dimidiæ tribui Manassis assignauit. Nulla porro fit mentio terræ Madianiticæ, aut regis Arad, quia regione diuinitus promissa non continebantur.

LIII. Catalogus mansionū. Iussio delendi Chananæos. c c. 33. nu.

Sequitur deinceps [c] Catalogus duarum & quadraginta Mansionum, iuxta castrorum loca, quæ Angelo duce, annis quadraginta mutauerunt; de quibus quantum licuit dictum est suis locis. Terminatur autem iste catalogus seuera iussione delendi Chananæos, qui trans Iordanem habitabant, & omnia vestigia idololatriæ exterminandi; grauiter interminatus, ni facerent, illos eis fore quasi clauos in oculis, & lanceas in lateribus, *& quidquid*, inquit, *illis cogitaueram facere, vobis faciam.* [d] Inde describuntur terræ promissæ termini trās Iordanem, destinatæ nouem reliquis tribubus cum dimidia, vt scilicet à meridie habeat desertum Sin & Idumæam, ab occidente mare mediterraneum: ab oriente mare mortuum & Iordanem; à Septentrione deniq; montem Libanum. Qui autem illi diuisioni præfuturi essent à Domino nominatim vocantur, Eleazar & Iosue, & alij decem tribuum principes, præter illis principibus Ruben & Gad, quibus sua iam portio fuerat assignata cis Iordanem.

d cap. 14.

Termini terræ promissæ.

LIV. Cur nulla pars data Leuitis.

Omittuntur & Leuitæ, quod nulla terræ promissæ pars eis tota conueniret. Idque singulari Dei prouidentia factum est, quia diuino cultui mancipati terram colere non potuissent. Deinde cum iura Sanctuarij & sacrificiorum Leuitis assignata essent, omnium item fructuum decimæ ac primitiæ, & redemptiones primogenitorum, & vota, & alia id genus, ex quibus tantum emolumenti percipiebatur, vt fructus duarum sortium vix eis par esse posset annis singulis, vt fusè docet Abulensis [a], satis hinc eorum necessitatibus & commodis consultum erat, quamuis agris, vineisque carerent. Accedit quod Leuitæ per omnes tribus sparsi esse debebant; siue vt præstò essent ad ministrandum, quocumque tabernaculum transferri contingeret: siue vt toti reliquo populo monita [b] atque exempla salutis præberent. Gratum quippe Deo est, & populis necessarium, varijs in locis aperiri sapientiæ scholas, & religiosorum hominum, quales erant Leuitæ, collegia vigere.

a in c. Nu. q. 10 & in 35. q. 2. & 3 — b Deut. 33. n. 10. in Hebr. Græc. Chald.

LV. Præter vrbes ad habitandum. e c. 35. num

Neque tamen voluit Deus ipsos inter fratres suos habitare precario [e], sed certas habere vrbes *ad habitandum*, & suburbana earum per circuitum, ad milliare vnum, ad vsum pecorum ipsorum. Quod autem dicitur habuisse vrbes ad habitandum, significatur eas vrbes, non omni iure ad eos, quasi ad veros dominos pertinuisse; sed ad illos in quorum tribu illæ erant. Nam exempli causa Hebron vrbs erat Leuitica, quæ tamen ad Caleb, quod ad dominium pertinebat. Et quamuis in istis vrbibus dignitates, vt cæteri obtinerent, ad eos tamen reditus quæstuosi Reipub. non pertinebant, quales sunt qui ex portoriis, molendinis, metalli fodinis, furnis publicis colliguntur, qui ad ipsas communitates, aut vrbium dominos pertinebant. Denique vt intelligeretur eos non esse vrbium dominos, non dixit Scriptura de Leuiticis vrbibus, quod de Leuiticis domibus. Nā hæ dicuntur illis esse pro possessionibus, nō autem illæ. Videntur ergo dictæ vrbes Leuiticæ, non quod soli Leuitæ in illis habitarēt, sed quod in illis solis, non in aliis habitarent, & synagogis præessent, populumq; de lege docerent [d]. Iuxta illud Mosaïcum de Leuitis. *Docebunt iudicia tua ipsum Iacob, & legem tuam Israel.* Aut quod in illis solis suburbia propria haberent, ad mille passus ab ipso oppido, in quibus & villas habebant, & hortos, & viridaria.

Quorum non erant Domini. — Cur dictæ Leuiticæ. — d Deut. 33. 10. Hebr.

LVI. Vrbes fugitiuorum.

Pergit Dominus. De ipsis autem oppidis, quæ Leuitis dabitis, sex erunt in fugitiuorum auxilia separata, vt fugiat ad ea qui fuderit sanguinem, & exceptis his alia quadraginta duo oppida, *id est simul 48. cum suburbanis suis*. Et quoniam aliquæ tribus maiorem terræ tractum quam aliæ obtinebāt, iubet plures accipi ab iis quæ plus loci sortitæ erant, qualis fuit tribus

Iuda

Iuda. Significaturque hæc oppida fuisse oneri cuius plures partes fortioribus imponerentur, idque vt arbitror, propter suburbia, quæ ad mille passus circumquaque ad solos Leuitas pertinere poterant. Rectè autem ciuitates refugij de Leuiticis electæ sunt, quod huiusmodi causæ homicidarum ex diuina lege dijudicandæ erant, cuius notitia ad Leuitas maximè pertinebat, sicut & cura obseruationis eius. Idem valebat ad conciliandum Leuitis beneuolentiam, in quorum duntaxat vrbibus miseri præsidium reperirent. Decet autem Dei ministros præ cæteris clementia; & hinc natæ immunitates Ecclesiarum, locorumque Sanctorum. Ne autem euasio difficilis esset ei, qui per imprudentiam occiderat, voluit Dominus tria oppida refugij constitui trans Iordanem, & totidem citra, & in æqua inter se distantia, ne periclitanti obstaret traiectio fluminis, vel distãtia vrbis. Vnde autem dijudicari posset an cædes inuoluntaria esset nec-ne, deinceps copiosius in textu perscriptum est.

Cur è Leuiticis electæ.

Ratio situs earum.

LVII. Lex de matrimoniis.

Additur in extremo libro constitutio spectans ad matrimonia, cuius hæc summa est, vt in eadem tribu coniungantur, ne contingat tribuum possessiones permisceri. Itaque Leuitæ, qui carebant possessionibus, & qui alioqui iis carebant in cæteris tribubus, aut qui eas vendiderant, poterant extra suas tribus ducere vxores. Hæc de libro Num. Sequitur Deuter. quasi secunda, aut iterata lex.

LVIII. Liber Deuteron. ad quod tempus pertineat.

a Deut. 1. 3.

Qui liber ad hunc quadragesimum ab exitu annum pertinet [a], etsi ea referat, quæ varijs temporibus contigerunt, ipsa tamen expositio & enarratio legis, omnisq; ad eius obseruationem exhortatio, ad duos vltimos menses vitæ Mosis referuntur. *Quadragesimo* enim *anno, vndecimo mense, prima die mensis locutus est Moyses filiis Israel omnia, quæ præceperat illi Dominus, vt diceret eis.* Vt habetur initio libri huius post occisum Sehon regem Amorrhæorum, & Og regem Basan, & occupatas eorum terras. Locus autem extremo Numerorum libro memoratur in campestribus Moab supra, siue iuxta Iordanem è regione Iericho. Et quia inchoaturus erat expositionem suam à digressu montis Horeb, versus Cadesbarne vicinum Idumææ locũ, dicit obiter viam illam esse vndecim dierum: licet multo plures io illo itinere Israëlitæ posuerint. Rationi autem consentanea fuit ista legis repetitio. Conueniebat enim Mosem morti proximum, quasi totius populi parentem, filium suum commonefacere de rebus saluti eius necessariis, in quibus lex Dei principem locum tenet. Populus quoque nouus erat, & Dei legem, & res circa patres suos gestas partim non viderat, partim tenui duntaxat auditione acceperat. Oportuit ergo ab eo referri & commendari, qui cum summa authoritate polleret, omnia in populi mentibus præ omnibus inscribere poterat, eumque ad Dei timorem, cultumque permouere.

Quo loco explicata lex, & explicationis necessitas. *vide mans. 13. & 14.*

LIX. Regressus Israëlitarũ in desertũ, post culpam. Exploratorum.

Incipit autem expositionem suam à iussione sibi diuinitus facta, vt de Horeb, vbi legem acceperant, rectà in terram Amorrhæorum progrederentur ad Cadesbarne, siue Rethma, vbi cum iuberet Dominus vt populus ascenderet, & possideret terram sibi promissam, populus contra exploratores mittere voluerit, à quibus turbata sunt omnia, populusque seditiosus morti in solitudine adiictus, in ea ad annum quadragesimum oberrarit, frustra tunc ac peruersè pugna contra Amorrhæos attentata. Inserit autem obiter electionem Iudicum ad soceri sui admonitionem, & casum suum ad aquas contradictionis. Inde sub finem anni ab egressione trigesimi noni, iussit Dominus populum versus Aquilonem iter capessere ad Chananitidem occupandam, cum iussione abstinendi ab Idumæis, Moabitis & Ammonitis. Sequitur inde victoria de regibus Amorrhæis & distributione regionis eorum, quæ duabus tribubus & dimidiæ nuperrime facta fuerat, cum obligatione militiæ.

Et inde reditus versus Chananitidem.

LX. Capita primæ exhortationis Moysis.

Capite quarto incipit exhortari populum ad accuratam obseruationem legis, proposito recenti exemplo cladis, propter cultum Beelphegor acceptæ. Et quia iam semel atq; iterum expertus fuerat Moyses procliuitatem populi huius ad idololatriam, & animo præsagiebat propter hoc maxime scelus omnia ei mala obuentura, ideo totus est in contestatione pro vitanda idololatria, idque argumentum subinde, modisque omnibus versat, sicut & datæ legis beneficium, & gloriosæ ab Ægyptia seruitute libertatis. Ex quibus eam infert conclusionem, vnum Deum esse duntaxat, vnumq; colendum. Antequam autem populum dimitteret, fine imposito primæ exhortationi, quæ primo die mẽsis vndecimi habita est, tres cõstituit ciuitates refugij trãs Iordanẽ, Bosor in tribu Ruben, Ramoth in tribu Gad, & Golã in tribu Manasse.

LXI. Altera exhortatio, eiusque capita.

Cap. quinto nouum ducitur exordium, populo iterum conuocato. Eique recitat Moyses præcepta Decalogi, in monte Sina quondam cum maximo terrore populi recitata, qui propterea voluit habere interpretem apud Deum Moysem ipsum, idq; Deo probatum fuit. Deinceps autem inculcatur obseruatio diuinæ legis, tum vniuersè, tum nominatim primum maximumq; mandatum de diligendo Deo, de iuramento, & tentatione Dei, de nuncianda posteris causa datæ sibi legis & cæremoniarum, & reliquorum beneficiorum Dei. Inde ad tollendam populo occasionem Idololatriæ cap. 7. vetat fœdera & cõnubia cum idololatris, & euersionem mandat ararum, & omnium quę ad idolorum cultum pertinent, cum auxilij sui promissione atque victoriæ. Deinde cap. 8. renouat memoriam itineris 40. annorum per Arabiæ solitudines, & beneficiorum & castigationum illis acceptarum. Eximiis quoq; laudibus terrã celebrat, quam mox possessuri erant, omnia semper ad obseruationem diuinę legis referendo. Totus textus planissimus est atque suauissimus, ad conciliandum diuinæ bonitatis amorem, ideoque & lectione, & memoria dignissimus. Videtur autem hoc capite altera Mosis exhortatio, cum multiplici motu terminata, cuius rei indicium est quod capite sequenti attentio de integro renouatur.

LXII. Tertia exhortatio.

Cap. ergo nono. Ne tribuant Israëlitæ virtuti suæ & pietati victoriam de hostibus suis, eorum potentiam amplificat. Ne rursum propria ignauia dejiciantur, Deum promittit propugnatorem, & vltorem impietatis eorum ad complenda promissa Patriarchis. Et quia hæc cogitatio magni erat momenti ad cõterendam

huius populi superbiam, qui solebat de iustitia sua, vt Pharisæus ille, intumescere, reuocat illi in memoriam suas contra Deum murmurationes, aliaque peccata, & nominatim adorationem vituli, ob quam cõfractæ à se fuerint legis tabulæ. Qua occasione explicat quo modo recuperatæ fuerint longissimo ieiunio, & precibus, vt eo pluris leges suas faciant, quò plus Legislatoris mens inerint constitisse. Moxque additis præceptis aliquot ad Dei & proximi charitatem pertinentibus, ad timorem eius renouandum renouat vltionem à Domino de hostibus suis tam in Ægypto, quam in deserto sumptam, docetque quomodo ab eius prouidentia perpetuo pendeat expectanda de cœlo pluuia, &c. Denique hanc exhortationem concludit, proposita felicitate & infelicitate, Dei legem obseruantibus aut violantibus, quod postea solenni ritu in montibus Hebal & Garizin trans Iordanem prope Iericho factum est.

Cap. 10. & 11.

LXXIII. *Quarta exhortatio Mosaica.*

Capite duodecimo, explicaturus deinceps aliqua præcepta cæremonialia & iudicialia, & locum in quo obseruari debeant determinaturus, alia omnia loca, in quibus sacrificabatur idolis, destrui iubet, eademque rudi huic populo & duræ ceruicis crebrius inculcat; permittit tamen aliis in locis occidi pecora, & conuiuia celebrari, modo non sacrificetur, nec sanguis comedatur, & beneficentia erga Leuitas exerceatur, & profanæ cæremoniæ in sacrificando vitentur, iis tantum adhibitis, quas Dominus præscribit. Capite decimo tertio docet quî puniri debeat, qui populum à veri Dei cultu auertere moliatur, nulla ratione habita vel amicitiæ, vel propinquitatis. Imo & vrbem funditus vastari iubet, cuius incolæ eius sceleris rei fuerint. Sequenti capite præcepta dat, de non imitandis ethnicis in luctu defunctorum, de non comedendis immundis, & beneficentia erga pauperes, peregrinos & Leuitas exercenda, in quorum gratiam peculiarem decimam tertio quoque anno seponi iubet. Septimo autem legem remissionis instituit, quæ vetabat exigi debita à Iudæis inter se, statuit quoque quid eodem anno agendum erga seruum Hebræum, qui noluerit manumitti.

Annus tertius & septimus.

LXXIV. *Solennitates Iudæorum. Cap. 16.*

Capite decimo sexto renouat præceptum solennitatum Hebraicarum, cum ritibus & cæremoniis suis, Paschæ scilicet, siue Azymorum, Pentecostes siue Hebdomadarum, & Tabernaculorum, quæ in loco, à Deo constituto celebrari oporteat, ibique ter in anno nõ sine munere coram Domino apparere. Præcipit & de iudicibus per tribus & ciuitates constituendis, & cauendis occasionibus idololatriæ, eâque seuerè punienda, de appellationibus ad tribunal summi sacerdotis in causis difficilibus eiusque in hoc genere potestate. Denique quænam in eligendo rege obseruanda sint, quæ duo capita, vt scitu pernecessaria sunt, ita accuratè in Annalibus [a] explicata reperies.

Cap. 17. Leges de Pontifice & rege.

Capite decimo octauo repetit iura Leuitarum tam in patrio solo, quam in ciuitate, in qua templum fuerit excitatum. Inde superstitionem prohibet, verum prophetam Messiam suscitandum pronunciat, falsum autem interficiendum. Capite sequenti tres aliæ ciuitates refugij trans Iordanem præscribuntur, vbi terra fuerit occupata, adduntur nonnulla de testibus, terminisque non transferendis.

a An. Mos. 120. n. 186. 187. & seqq. Iura Leuitarum.

Capite vigesimo iura belli perscribuntur, & qui ab eo immunes esse debeant. Excitat autem populi fiduciam in diuino auxilio, atque adeo præsentia in arca, quæ ad bellum deferebatur. Id enim illa verba significant, *non formidetis eos, quia Dominus Deus vester in medio vestri est.* Quis autem ritus seruandus sit in occulto homicidio, in muliere in bello capta, in filio contumace, & eo qui suspensus est in patibulo, capite vigesimo primo præscribitur. Vigesimo autem secundo charitas fraterna circa res proximi, & humanitas, etiam erga bruta animantia, quod est singulare diuinæ bonitatis argumentum. Adduntur & aliæ peculiares leges eodem capite & sequenti, præsertim de Eunuchis & illegitimis in Dei ecclesiam non admittendis, ne ipsi cum officiis suis contemnantur. Non tamen excludit eos in perpetuum, sicut Ammonitas & Moabitas. In Idumæos autem & Ægyptios vult eos esse indulgentiores, vt scilicet facti proselyti, ad gerendos magistratus admitti possint.

LXXV. *Iura belli aliæque leges consertim.*

Capite vigesimo quarto libellus repudij permittitur, aliæque leges accumulantur, sicut & capite vigesimo quinto, vbi nominatim de puniendis Amalecitis præceptum inculcatur. Totum autem caput vigesimum sextum circa agnitionem acceptorum à Deo beneficiorum occupatur. Eo enim refertur oblatio primitiarum de cunctis frugibus in vrbe à Deo electa: & extraordinaria decimatio tertij cuiusque anni in gratiam Leuitarum, & pauperum quod iam supra [a] præceptum fuerat. Sed hæc repetitio argumentum est singularis curæ & prouidentiæ diuinæ erga pauperes, & personas sibi consecratas, sicut humanæ in eosdem negligentiæ, & illiberalitatis. Reliqua est exhortatio ad obseruationem legis, eius, quem in Deum & Dominum suum se elegisse profitentur, sicque videtur hæc exhortatio terminata. Apparet enim sequenti capite nouum dicendi principium. In quo significatur Moysem non ad vniuersum populum esse locutum, neque enim humana vox à tanto populo exaudiri potest, sed cum senioribus & magistratibus egisse, & maximè cum sacerdotibus & eorum opera cum reliquo populo.

LXXVI. *Miscellanea.*

a c. 14. ad 17.

Capite vigesimo septimo, quoniam populus externo apparatu magis afficitur ad magni faciendum ea quæ ipsi commendata fuerint, voluit Moyses huiusmodi solennitates & cæremonias adhibere. Itaque iubet transmisso Iordane ingentes erigi lapides & calce læuigari, in eisque describi vel decalogum vel Deuteronomium, aut partem eius aliquam, illam puta, quæ est de vnitate & dilectione Dei. Secundo iubet erigi altare de lapidibus impolitis, super quo holocausta & hostiæ pacificæ offerantur, quæ sit cæremonia apprehensæ possessionis terræ illius, & Deo consecratæ. Tertio præcipit vniuersum populum bipertito diuidi Iordane transmisso, & partem vnam septem tribubus constantem stare ad benedicendum populo, super montem Garizim, qui in diuinæ legis obseruatione perseueret, respondendo ad singulas benedictiones pronunciatas à Leuitis *Amen.*

LXXVII. *Quinta exhortatio*

ca. 6. 4. 5.

Benedictiones & maled. Hebræorum.

Alteram vero partem in monte Hebal, eodem modo respondendo *Amen*, ad singulas imprecationes. Erant autem hi duo montes valde vicini, imò vt ferunt, quasi duo capita eiusdem montis, sicut de Horeb & Sinai dictum est. Caput autem vigesimum octauum totum refertum est faustis precationibus, & prædictionibus in populum Israeliticum diuinæ legis obseruatorem; & vice versa imprecationibus, & diris denunciationibus in eundem eius violatorem. *Et iuxta huiusmodi prædictiones*, ait Iosephus [a], *omnia facta sunt atque fiunt, euentis nusquam non congruentibus.* Neque tamen miseri, aperiunt oculos, post tot secula, vt videant se legem violare, in non audiendo prophetam Messiam, quem Dominus de medio ipsorum suscitauit [b].

a l. 4. Ant. extremo.

b Deut. 18. 15.

LXXVIII. Renouatio fœderis cum nouo populo.

Capite vigesimo nono renouatur fœdus cum toto populo, ex mandato Domini, quod pridem in monte Horeb ictum fuerat, renouatur autem, præsente, & tacitè consentiente tota multitudine, vsque ad ipsos lignorum cæsores, & aquæ baiulos. Deinde renouat memoriam beneficiorum diuinorum, & mirabilium operum eius, tam in Ægypto, quam in deserto, quæ isti nondum pro dignitate didicerunt æstimare. Quibus ad populi animos præparandos breuiter expositis. *Custodite ergo*, inquit, [c] *verba pacti huius, & implete ea*, quæ scilicet hactenus exposita sunt vobis. *vt suscitat te sibi in populum, & ipse sit Deus tuus, sicut locutus est tibi*, in Horeb, *& sicut iurauit patribus tuis, Abraham, Isaac, & Iacob. Nec vobis solis ego hoc fœdus ferio, & hæc iuramenta confirmo, sed cunctis præsentibus & absentibus*, natis atque nascituris.

c eo 29. 9.

LXXIX. Spes veniæ delinquentibus.

d v. 8. 9.

Deinde capite trigesimo ne populus post violatam legem desperatione frangatur, more suo Moyses spem veniæ verè pœnitentibus superesse docet [d], & pristinæ fœlicitatis redintegrandæ. E contrariò autem calamitate ipsorum annum iam sesquimillesimum perdurante, persuasum habere debent se in ira Dei perseuerare, nec ad eum vera pœnitentia conuerti. Denique concludens Moyses omnes adhortationes, populum ad legis obseruationem inuitat, eius facilitate proposita: violatoribus autem imminentem ruinam interitumque denunciat, etiam cum cœli & terræ obtestatione. Et hactenus quidem diuinarum legum expositio, & commendatio. Deinceps quæ ipsum Moysem, eiusque successorem propius attingunt, à Legislatore perscribuntur.

XXC. Iosue instituitur successor Mosis.

Itaque trigesimum primum caput noui est sermonis initium, in quo Moyses iterum denunciat toti populo successorem suum, tum ætati suæ iam necessarium, tum diuina ordinatione constitutum. Quia vero tristes & solliciti esse poterant, super morte optimi parentis sui, consolatur eos, excitatque ad fiduciam in Deum, qui eis futurus sit dux & propugnator, & victoriarum largitor, vt adhuc fuerat. Verum quia Dominus hominum ministerio in eorum gubernatione vtitur, iuxta suauitatem prouidentiæ suæ, ad maius hominum meritum, & certitudinem directionis, pergit de successore dicere [e]. *Et Iosue iste transibit ante te, sicut locutus est Dominus*, &c. Nec contentus eum declarare successorem, coram omni populo, maximeque coram Eleazaro pontifice, illum accersitum, instituit Populi ducem, ne qua post mortem Moysi quæstio de hoc munere oriretur. Vnde subditur, *Vocauitque Moyses Iosue, & dixit ei, coram omni Israel. Confortare, & esto robustus: tu enim introduces populum istum in terram quam daturum se patribus eorum iurauit Dominus, & tu eam sorte diuides. Et Dominus, qui ductor est vester. ipse tecum erit*, Et inter hæc verba imposuit manus super eum, *ex quo* [a] *spiritu sapientiæ repletus est* [b], idemque mox ab Eleazaro Pontifice factum, tanquam ordinario huiusmodi functionum administro.

e ca. 31. 3. 4.

Impositione manuũ eius & Eleazari Pontificis.

a Deut. 34. 9.

b [illegible] 27. 18.

XXCI. Lex scribi iubetur & recitari l. 4. Ant. c. 8. ca. 31. 25. 26.

Quod autem sequitur de scriptione legis huius à Moyse facta, intelligendum est eam iamdudum scribi cœptam, vt res ipsæ paulatim dicebantur aut fiebant; atque adeo liber Geneseos per otium à Moyse scriptus videtur: Eáque est Iosephi, aliorumque multorum sententia. Postquam autem perscriptus est totus liber, præcepit Leuitis vt eum in latere Arcæ fœderis ponerent. vt ibi conseruaretur in testimonium, & condemnationem populi præuaricatoris, Interim autem præcepit vt septimo quoque anno coram vniuerso populo in festo Tabernaculorum prælegeretur, vt iuniores instruerentur, & seniorum memoria renouaretur. Caietanus putat singulis annis in scenopegia legem solitam legi, sed populum non obligatum, nisi septimo anno ad audiendum. Iosephus ait à Pontifice legi solitam. Sed in Synagoga per omne Sabbatum legebatur [c], non quidem integrè, sed per partes, quas sedarim vocabant, in quas eam ipsi diuiserant.

c Act. 13.

XXCII. Institutio Iosue à Deo palam probatur.

d c. 31. 15.

Oportebat autem institutionem Iosue publicè à Deo comprobari, ideoque iussit eum venire cum Moyse ad Tabernaculum, vt eum ibi alloqueretur. Quo cum venissent [d], *apparuit ibi Dominus in columna nubis, quæ stetit in introitu Tabernaculi*: eóque facto à circunfuso populo intellectum est, diuinam esse electionem eius. Quid autem vtrique denunciare vellet, mox subdit, futurum enim ait, vt Mose mortuo populus hic, qui mox terra vberrima donandus erat, Deos alienos, se deserto sequeretur: ob quod crimen à se desertus in graues incideret calamitates. Hanc tradidit Dominus Moysi materiam scribendi carminis, quod sequenti cantico continetur, quod *filij Israël memoriter teneant, & ore decantent*, vt ex eorum ore ipsi quoque seipsos arguere possint. Moysem vtique & Iosue contristauit tam triste vaticinium. Itaque Moyses ad præsentes Leuitas; quasi ad populum conuersus, ei exprobrat suam contentionem, ac peruicaciam sæpius frequentatam. Iubetque conuocari omnes maiores natu atque Doctores, vt ipsis audientibus canticum, quod illi Deus inspirauerat, recitaret, & quidem postridie, vt apparet, vt moneri à Leuitis & conuenire possent.

Prædictio defectionis Israëlis, & eius cladis.

v. 19.

Materia cantici.

XXCIII. A Mose recitatur.

Itaque congregatis, qui præmoniti fuerant, recitauit Moses canticum, quod 32 Deuteronomij perscriptum est, assistente ei Iosue, qui cum eo venerat, & quidem, vt res ipsa postulat, magna animi contentione atque feruore. Quo absoluto addidit exhortatiunculam ad obseruationem legis. Quibus dictis *eadem die locutus est Dominus ad Moysem*. iussitque eum in montem ascendere, ibidem pla

eide moriturum. Incertum autem est an populus tunc dimissus fuerit, & iterum coactus ad benedictiones singularum tribuum, & comitandum vel corpore, vel oculis Moysem in montem ascendentem, quæ non satis commode in eandem diem cadunt. Vt ergo hæc postrema valedictio, & ascensus in præaltum montem, cumque vna mansione distantem; & contemplatio terræ, & mors & sepultura temporis angustiis non vrgeantur, dicendum videtur mane conuocato populo recitatum fuisse canticum grauiter ac seuere, & addita postrema exhortatiuncula, conuentum solutum fuisse. Eadem autem die sub pomeridianas horas locutum esse Dominum ad Mosem vt ascenderet in montem, ibique moreretur. Eo accepto nuncio conuentum indixit in sequentem diem matutinum, quo per otium populo benedixit, & post multam valedictionem, & populi lacrymas, ascendit in montem cum Eleazaro & Iosue, & cum iis terram vndequaque contemplatus, placida morte obdormiuit, indéque diuinitus in vallem translatus ac sepultus est.

Summa rei gestæ, sub obitum Mosis.

XXCIV. Moses ascendere in montem iubetur.

Sed hæc admodum arcta, paululum, si placet, laxemus, ducto à postrema denuntiatione mortis initio. Iubet Dominus Moysem ascendere in montem Abarim, id est transitum, vt transeat ex hoc mundo ad patres suos. Inde autem ascendebatur ad alterum montis iugum, dictum Nebo, ibique morituro exprobrat culpam in aquis contradictionis admissam, sub ipsum articulum infligendæ pœnæ. Sed ea Moysi futura erat acerbissima, si hanc terram laborum suorum mercedem sperasset, & non beatam illam viuentium terram, in qua Deus omne bonum illi erat ostensurus. Animum illius potius angebat illa tristitia, quæ ex denunciata populi defectione ad idola, proficiscebatur. Existimandum tamen est eum in altissima diuinæ prouidentiæ abysso acquiescentem, aut mitigasse tantum, tamque iustum dolorem, aut eum animo penitus abstersisse, vt in Domino placide obdormiret. Apparet & mitigatum videndæ interdictæ terræ desiderium, maiore fortasse, Deo id agente lætitia, quam si eam pedibus ipse suis victor obambulasset. Qua consolatione Aaron frater natu maior, culpæ socius, peregrinationis & laborum omnium comes, priuatus est.

eius tristitia.

XXCV. Conuocat principes populi.

Accepta igitur postrema denunciatione mortis, acciti principes multitudinis venerunt ad Moysem, quibus migrationem suam in proximum diem patefecit. Gemuerunt illi videlicet, & imminentem suam orbitatem singuli deplorarunt: sed & postularunt vt tam sibi, quam toti populo postremum benedicere dignaretur; quod cum ille facturum recepisset, ad sua tentoria singulos in alterum diem dimisit. Mane facto, cum exisset sermo inter fratres de imminente morte Principis, Legislatoris, atque adeo parentis optimi, conuenit vniuersa multitudo, cui Moses tributim benedictionem impertitus est, tribus tamen Simeonis mysterio aliquo prætermissa est. Quanta vero fuerit omnium comploratio in valedictione quæ secuta est, apud Iosephum[a] & Philonem leges. Scribit Iosephus totum populum lacrymantem secuti voluisse Moysem, & sed ab eo iussum non vltra versus montem progredi, substitisse. Solumque Senatum eum ad montem Abarim cum Pontifice & Imperatore deduxisse; vnde & dimissus est.

& postridie toti populo benedicit.

a l. 4. Ant. extremo.

XXCVI. Postremũ caput Pentateuchi.

Sequitur postremum Mosaicorum scriptorum caput, quod Philo & Iosephus, alijque plerique Moysi tribuunt, de futuris, ex diuina reuelatione scribenti; alij Iosue scriptorem malunt, quem potius crediderim, quasi nunc quoque Moysi ministrum, Moyse dictante scripsisse. Ergo vbi peruentum est in summum montis verticem nomine Phasga, ostendit Dominus Moysi hæreditatem Israeli destinatam, à partibus orientalibus in quibus est terra Galaad, ad reliquas mundi plagas, in quibus reliquæ tribus sedes erant habituræ, quæ omnia Moyses oculis perlustrauit. Tum Dominus ad eum[a], *Hæc est terra, pro qua iuraui Abraham, Isaac, & Iacob, dicens, Semini tuo dabo eam. Vidisti eam oculis tuis, & non transibis ad illam.* Supple tu, Christiane Lector, sed ad aliam longe præstantiorem statim transiturus es, in qua illi ijdem sancti Patres, alijque omnes iusti in pace requiescunt; *expectantes beatam spem*[b], *& aduentum gloriæ magni Dei*, & Saluatoris mundi Iesu Christi.

Deus ostẽdit Mosi Chananitidem.

a Deut. 34. 4.

b Tit. 2. 13.

XXCVII. Moysi mors & quædam circa eam dubitationes.

De ipsa vero morte Moysi, hæc ipsa est eius, oratio. *Mortuusque est ibi Moyses seruus Domini in terra Moab iubente Domino, & sepeliuit eum in valle terræ Moab, contra Phogor, & non cognouit homo sepulchrum eius, vsque in præsentem diem. Moyses 120. annorum erat, quando mortuus est, nec caligauit oculus eius, nec dentes illius moti sunt.* Quibus videtur quatuor complecti, & definire quæstiones, quas quidam in controuersiam vocarunt. An mortuus sit Moses, quando, vbi, & quomodo, quibus additur sepultura: de quibus non negligenter scriptum est in Annalibus. Hic tantum dico de tempore, ex ipsa Scriptura[c] constare explanationem legis prima die mensis vndecimi fuisse inchoatam, quæ ad summum 30 vel 36 dies tenuit, vt Hebræi in suo Chronico tradunt, cui interpretes plerique consentiunt; eam expositionem mors quamprimum excepit. Vnde consequens est eum duodecimo mense, qui dictus est Adar, fuisse defunctum, quod habet Calend. Hebraicum, Iosephus, & plerique Rabbini. Vt mirum sit in Martyrol. Romano dici Moysem quarto Septembris esse defunctum.

Mense duodecimo obit.

c cap. 1. Deu. 3.

Genebr. Adrich.

XXCVIII. Mosaicæ sepulturæ locus.

Quod ad sepulturam attinet, dicitur sepultus in valle terræ Moab, contra Phogor, id est in loco, qui situs est inter montem Abarim, & fanum idoli, cui initiatus fuerat Israël, non autem è regione Iericho, vel Iordanis: cuius libitinarij fuerunt angeli, vt ex traditione affirmat Epiphanius[d]. Quoniam autem non in monte in quo mortuus est, sed in valle sepultus dicitur, putat Caietan. satis probabiliter corpus eius ministerio angelorum delatum per aërem in illam vallem, in oculis eorum qui astiterant morienti, qui tamen non viderunt determinatum in valle locum, nube aliquantum terræ spatium obtegente, vt propterea nemo nosse potuerit locum sepulturæ eius, ne res in idololatriam verteretur. Idque satagebat dæmon, sed restitit ei Michaël Archangelus[e], & mansit occultus locus. Etsi autem non sepeliuit eum populus, fleuit tamen tri-

d hæres. 9.

e Iude 9.

ginta diebus, sicut & Pontificem Aaronem, fleuisset autem fortasse diutius, nisi transitus Iordanis vrsisset, Merito enim luxissent 40. diebus, in gratiam 40. annorum, quos ille in multis ærumnis & lacrymis, illis gubernandis traduxerat.

XXCIX. Eius commendatio.

a Deut. 34. 10.

Supersunt sepulchralia laudum ornamenta, quæ Deus ipse in famulum suum conferre voluit [a]: Sic enim eum laudat, vt incomparabilem prædicet, singulari in Deum amicitia, & miraculorum patrandorum facultate, quæ ipsa à Syracide, Philone, Iosepho, ipsoque adeo Moyse commendantur. Quin etiam Gregorius Nyssenus cum vellet exemplar perfectæ & absolutæ virtutis exhibere mortalibus, Moysem assumpsit, vt Xenophon Cyrum, Plato Socratem, M. Tullius L. Crassum; vt ideam quandam perfecti Imperatoris, Philosophi, & Oratoris nobis repræsentarent. Philo quoque & Clemens Alexandrinus Moysem quasi ideam quandam Regis, Sacerdotis, & Legislatoris, omnibus fortitudinis, pietatis & sapientiæ numeris absolutissimam describunt. Nec aliud sensit [c], vt dixit Ambrosius, qui eum dixit humanæ dignitatis conditionem excessisse. Nihil nos minus in Annalibus videmur aggressi, cum eum Dei filio humana carne circundato, qui est ipsa summa sanctitas, ipse vertex perfectionis, maximèque expressa diuinitatis imago, quam simillimum, & quam maximè comparabilem ostendimus [d]. Quem totum locum vt in gratiam eorum, qui epitomas adamant omisimus, ita & totam Prophetæ magni vitam, paucis admodum versiculis Epitaphio comprehensam vt festinanti Lectori gratificaremur, prætermisimus.

b Eccl. 45.

c l. 2. de Cain & Abel.

d n. 336. & seqq.

ANNVS MVNDI 2584.

ELEAZARI 2. IOSVE 1.

AMYNTÆ 9. Imperij Assyrior. 653.

ANTE CHRISTVM 1469.

I. Iosue magistratum init.

DEsuncto Moyse, cœpit illico Iosue summum gerere magistratum, ad quod munus rectè obeundum & interius diuina gratia, & exterius colloquio diuino roboratur. Illico inquam cœpit; neque enim oportebat tantum, támque turbulentum populũ aliquanto tempore sine principe viuere. Idcoque Moyses statim atque Dominus obitum ei suum aperuit, extemplo suggessit vt de successore prouideret; memor quid se absente ad montem Sinai contigisset. Ideóque à Iosue indictus est 30. dierum luctus funebris, quo durante, sub initium mensis primi, atque ipso si placet primo die misit Iosue exploratores, qui transmisso Iordane Ierichuntem venerunt: secundo ibi in perlustranda vrbe, substiterunt, vt vult Iosephus, & nocte sequente emissi sunt, tertio, quarto, & quinto in montanis latuerunt; sexto reuersi sunt ad suos, & Iosue de re tota docuerunt. Septimo denunciatus est transitus, in diem tertium, indictáque præparatio. Eodem die, & secuto octauo facta est præparatio. die nono itum est ad Iordanem, & is tertius fuit præparationis dies, die denique decimo populus Iordanem pertransiuit. Quem rei gestæ ordinem in ipsa expositione sequemur.

Ordo dierum vsque ad transitum Iordanis.

cap. 2. 1.

II. Iosue duos mittit exploratores.

Misit ergo Iosue filius Nun de Setim duos viros exploratores in abscondito, & dixit eis, Ite, & considerate terram & vrbem Iericho. Non absurdum est Iosue vltro à Deo excitatum vt exploratores mitteret, vt eorum relatione, quos prospera nunciaturos sciebat, & ipse dux; & totus exercitus animaretur. Potuit etiam sponte sua, ex humana prudentia & Imperatorum consuetudine, diuinam iussionem non expectare, vt exploratores quis esset hostium animus, quis belli apparatus referrent, idque licuit dum de contraria Dei voluntate non constaret. Misit autem de mansione postrema, quæ ad Setim, siue Abel-satim protendebatur, duos autem, vt se mutuo auxilio consilioque iuuarent, & quidem non de optimatibus, sed è vulgo cautos & solertes, quos summo capitis periculo, intentis ad omnia hostibus, obiiceret.

III. Vt illi rem gesserint.

Illi Iordanem vadoso in loco traiiciunt, excubitorum diligentiam, si qui erant adhibiti, ementito, vt videtur, habitu, Deo duce ac comite fallunt, & sub occasum solis, cum pluri-mi se in vrbem inferunt, ipsi quoque inexplorati furtim in eam penetrant, & quamprimum se in domum mœnibus vicinam coniiciunt. Ea fuit Rahab mulieris, vel cauponariæ, vel vt communior est sententia, meretricis; sic enim sæpe à Scriptura vocatur, cum tamen ea vox, & quæ illi Græca & Hebræa respondet, semper in deteriorem partem sumatur. Ea nocte quiete sumpta, postridie vrbem dissimulanter obierunt, & sub vesperam ad suum se hospitium receperunt. Neque tamen tam dissimulanter gesta res est, vt agniti, ad regemque delati non fuerint. Qui missis lictoribus, iussit eos ex hospitio educi, & scilicet in vincula coniici. Sed eorum aduentum præsentiens mulier callida, atque anteuertens [a], *viros abscondit in solario domus suæ, sub stipula lini.* Nec potuit eos statim per fenestram emittere, ne res à superuenientibus satellitibus deprehenderetur. Sed erat etiam quod illis, de sua, & suorum incolumitate, communicaret.

Inquiruntur & latent.

a Iosue 2. 6

IV. Rahab in eos officiosa.

Illa ergo regiis nunciis, *Fateor*, inquit, *venerunt ad me, sed nesciebam vnde essent, cumque porta clauderetur in tenebris, & illi pariter exierunt nescio quò abierunt: persequimini cito & comprehendetis eos.* Atque ita eos ab se dimittit, spe data fore vt exploratores comprehendant. Idque sibi gratum adhortatione sua simulans, cautè à se suspicionem proditionis amolitur. *Hi autem qui missi fuerant secuti sunt eos, per viam quæ ducit ad vadum Iordanis*, rati eos moliti reditum ad suos, *illisque egressis statim porta clausa est*, quam rursum aperuerant egressuris; eoque factum est diuinitus, ne regredi possent ad perscrutandum domum. Interea mulier adit hospites suos, needum enim obdormierant, somnum excutiente timore, & ait, *Noui quod Dominus tradiderit vobis Terram*, quam scilicet habitamus, nec adest ad propugnandum animus, *etenim irruit in nos terror vester, elanguerunt omnes habitatores terræ* Chanaan, auditis quæ Deus in Ægypto, & in mari rubro, & recens contra reges Amorrhæorum,

in gratiam vestri mirabiliter perpetrauit. Itaque *Dominus Deus vester*, inquit, *ipse est Deus in cœlo sursum, & in terra deorsum.*

V. Eiusdem fides, an proditionis rea. a *Hebr. 11. 31.*

Hic illa fides agnoscitur, quam celebrant Paulus Apostolus[a], cuius ope non periit cum incredulis. Credidit enim proscriptam à Deo omnium Domino ciuitatem suam, eiusque addictos interneccioni; Israëlitas vero suis possessionibus donatos. Itaque deinceps ab istorum, non autem à ciuium suorum partibus stare constituit. Ergo & proditionis culpa omnis purgatur, si diuinam voluntatem patriæ antetulit charitati. Neque hospitibus fauet, vt patriæ per iniuriam noceant, sed vt per eos Dei voluntati obtemperetur. Quanquam neque eorum vita exitio patriæ futura erat, neque cædes saluti. Interim prudens mulier se suáque in tuto ponere cupiens[b], *Iurate*, inquit, *mihi per Dominum, vt quomodo ego misericordiam feci vobiscum, ita & vos faciatis cum domo patris mei detisque mihi verum signum, vt saluetis patrem meum & matrem, fratres ac sorores meas, & omnia quæ illorum sunt, & eruatis animas nostras à morte.* Non vltra Deum Hebræorum vocat, sed simpliciter Dominum, quod ipsa quoque eundem Dominum ac Deum habere vellet, quem iam cœli ac terræ Deum professa erat.

Exigit iusiurandum. b *vers. 12.*

VI. Quod exploratores præstant.

Illum ergo sibi vult in testem assumi, dandæ fidei de propinquorum suorum salute: neque sui nominatim meminit, non dubitans id eos vltro titulo gratitudinis esse facturos, aduersus eam, quæ pro ipsorum salute certissimum capitis discrimen adiisset. Quod autem neque mariti meminit, neque liberorum, haud obscurum indicium est eam hactenus corpore quæstum fecisse. Hic Hebræi, *anima nostra*, inquiunt, *sit pro vobis in mortem, si tamen non prodideris nos.* Mortem sibi à Deo imprecantur, nisi steterint promissis: qui dant ei funiculum coccineum, quem illa è fenestra suspendat, ex qua demissi fuerint, vt agnito tutelari symbolo, domus vniuersa, cum omnibus quæ in ea fuerint, in tuto sit, & ab omni iniuria libera. Demisit ergo eos per funem de fenestra, domus enim eius hærebat muro. Addidit & prudens consilium conscendendi ad montana, opposita perquisitoribus via, qui campestria ad vada Iordanis lustraturi erant, vt exploratores ad suos se recipientes, comprehenderent. Sed & illud cautè prouidit, vt triduo essent in latebris, dum illi desperata inuentione redissent, & sese in vrbem recepissent. Ita dictum factumque. Nam perquisitoribus ad vrbem reuersis, quod crederent prima iam nocte illos Iordanem traiecisse, *descenderunt de monte*, & reuersi ad suos, magno eos gaudio affecerunt, siue quod iam de eorum salute dubitarent, siue quod ostenderent in manu esse victoriam, hostibus iam timore deuictis atque prostratis.

Signum coccinei funiculi.

Ad suos redeunt.

VII. Indicitur preparatio tridui.

Reuersis exploratoribus, iuxta rerum gestarum ordinem iam constitutum, die septimo mensis primi indicta est iussu Iosue præparatio ad transitum Iordanis in diem tertium. Pertinebat enim ad Imperatoris prudentiam, non indicere aliquò totius exercitus profectionem, rebus & locis inexploratis. Mittere autem exploratores, & non expectare reditum, est irritam reddere missionem. Monitus autem est populus per duces ac tribunos suos. Nominatim vero qui possessiones à Mose trans Iordanem acceperant, vt armati Iordanem transirent, & fratribus in obtinenda regione, vt Mosi promiserant, auxilio essent: qui responderunt se in officio fore: quin etiam bene precantes duci suo, pœnam in non obedientes vltro deposcunt. Elegit porro ex eis Iosue[a] 40. millia duntaxat, siue quia is numerus sufficiebat; nam reliquæ tribus quingenta ferè armatorum millia constituebant, siue quia plerique relinquendi erant, qui imbelli multitudini, & regioni recens acquisitæ præsidio essent.

Monentur & tribus quæ trans Iordanem.

a *co. 4. 13.*

VIII. Nono die itur ad Iordanem.

His ita transactis, & biduo iam posito in præparatione itineris, nono die primi mensis, iuxta prædicta, Iosue ad Iordanem castra mouet, vt illum postridie transmittat. Nam quod S. Hieronymus habet moratos ibi esse tres dies, ex Hebræo interpretandum est, in quo habetur, & pernoctarunt ibi antequam transirent. Et fuit in fine trium dierum & transierunt, &c. Euolutis ergò tribus diebus præparationi destinatis, in fine tertij diei ante noctem[b] *transierunt præcones per castrorum medium, & clamare cœperunt. Quando videritis Arcam fœderis Domini Dei vestri, & Sacerdotes stirpis Leuiticæ portantes eam, vos quoque consurgite, & sequimini præcedentes, sitque inter vos & arcam spatium cubitorum duûm millium, vt procul videre possitis.* Si enim multitudo arcam pone secuta esset, operuissent eam, ne à remotis videri posset. Erat id quoque argumentum venerationis populi aduersus eam. *Dixitque Iosue ad populum, Sanctificamini*, id est, præparate vos, sancti & puri estote corpore & animo, *Cras enim faciet Dominus inter vos mirabilia*, prouidete ne cuiusquam culpa, Dei opera mirabilia retardentur. Inde iussu Dei monet Sacerdotes, vt populum cum arca præcedant.

b *cap. 3. 2. 3. &c.*

IX. Dies decima transitus. c *vers. 7.*

His nono die confectis, secuta est decima, qua transitus mirabilis per medium Iordanem contigit; ad cuius initium pertinent illa verba Domini[c]. *Hodie incipiam exaltare te coram omni Israël, vt sciant quod sicut cum Mose fui, ita & tecum sim*, & te mirabilibus operibus illustrem, sicut feci Moysem. Pergit. *Tu autem præcipe Sacerdotibus, qui portant arcam fœderis, & dic eis, cum ingressi fueritis partem aquæ Iordanis, state in ea.* Vult scilicet vt Sacerdotes cum arca in citeriore ripa extrema, vbi aquam pedibus attigerint, consistant, dum aquæ hinc inde transitum præbeant. superioribus, quæ ad dexteram erant, consistentibus & intumescentibus; inferioribus autem, quæ ad sinistram, meridiem versus decurrentibus, atque deficientibus, idque non puncto temporis, ne miraculum satis notari non posset, sed per breui tempore ampla via & sicca per medium Iordanis alueum sterneretur. Tum Sacerdotes progrederentur cum arca vsque ad medium Iordanem, ibique subsisterent, quasi prohibentes Arcæ præsentia decursum fluminis, & securum populo, siccumque transitum præstantes, qui consequenter totus mirabiliter & impunè pertransiret.

eiusq; modus à Deo definitus.

X. Duodecim viri Arcæ adstant.

Iussit autem Iosue eligi duodecim viros, singulos de singulis tribubus, qui scilicet honoris causa Arcæ Dei, & Sacerdotibus adstarent, vice duodecim tribuum, & propius mo-

dum

dum miraculi notarent, qui merito censentur diuersi ab iis, qui postea, lecti sunt baiuli duodecim lapidum, in perpetuam tanti prodigij memoriam. Quamuis, autem proprium esset Caathitarum munus ferre arcam, in pompa tamen ista, & postea in circuitione Ierichuntina, aliisque similibus, reuerentiæ causa, eam quatuor Sacerdotes, & quidem nudis, vt aliqui putant, pedibus, detulerunt. Erant enim ad Arcæ latera breuiora affixi vectes, ne si duo tantum eam ferrent, vectibus ad latera longitudinis affixis, vnus terga Arcæ indecore verteret, quod Theodoretus [a] valde improbat. Sed totum hunc locum reperiet Lector in Annalibus accuratius explicatum.

Quæ à quatuor Sacerdotibus deferatur.

a q. 10. in 1. 2. Reg.

b Ios. 3. 15. 16.

XI. Aquæ diuiduntur, & intumescunt, & regrediuntur

Ingressis porro Sacerdotibus Iordanem [b], *& pedibus eorum in parte aquæ tinctis, steterunt aquæ descendentes* ex mari Galilææ, & Libano monte, vbi fontes Iordanis esse memorantur, in vnum locũ, & instar mõtis secundũ fluuij latitudinem porrecti *intumescentes apparebant procul ab vrbe quæ vocatur Adon, vsque ad locum Sarthan.* Factus est primo tumor, qui à longè appareret, deinde retrocessio, quam celebrat Dauid, aquis ab illo tumore, quasi ab obiecto monte, repercussis, & retroactis in caput suum. Inferiores autem in mare mortuum descenderunt, vsquequo omnino deficerent. Quod prodigium eo fuit illustrius, quo maior fuit eo tempore aquarum copia, qualis solet tempore messis in Iordane [c] contingere. Ad contactum porro Sacerdotalium pedum, Angelo Domini aquas submouente, & solum exsiccante, Sacerdotes cum Arca ad medium fluminis progressi sunt, ibique substiterunt, dum totus populus maiore fiducia transiret per arentem alueum.

c 1. Par. 12. 15. & Eccl. 24. 36.

d ca. 14. 3. 10

XII. Ex alueo 12 lapides extrahuntur in monimentum.

Quibus transgressis [d], & Sacerdotibus cum Arca in medio Iordanis alueo stantibus, donec omnia complerentur, iussit Dominus eligi duodecim viros, qui totidem lapides de medio Iordane tollerent, quos in proximo castrorum loco, qui Galgala dictus est, in monimentum constituerent, essentque quasi trophæa singulis tribubus desuperato Iordane, Itaque admodum magnos fuisse credere par est, vt sua ipsi mole eodem in loco immoti permanerent, sicque fieret monimentum perennius. Ideóque valentissimos in quaque tribu electos fuisse existimandum est, qui certatim quam possent maximos ferrent, præsertim cum non longe ferendi essent. Hebræi certe prægrandia saxa ab eis allata dicunt. *Alios quoque duodecim lapides posuit Iosue in medio Iordanis*, in alterum aceruum monumenti, *& sunt ibi*, ait Scriptura *vsque in præsentem diem.* Quanquam hic loquendi modus singulorum distinctionem iudicat potius, quam molem ex omnibus coagmentatam. Eos Augustinus [e] ex continenti delatos putat, in locum eorum, qui ex aquarum medio extracti fuerant.

Et totidem immittuntur.

e Serm. 106. de temp. & l. 2. de Mira. c. 1.

XIII. Populus transit festinatò.

Festinauitque populus, & transit. Nonnullus enim erat in transeundo timor, in tam insolito spectaculo, & periculo apparente, à quo se quisque quamprimum expeditum atque ereptum cupiebat. Etsi enim Dei verbo nitebantur, aliquando tamen nutat humana constantia, & homines modicæ fidei prodit. Antecesserunt autem reliquum exercitum 40. millia bellatorum ex tribubus trans Iordanem habitantibus, & per turmas suas incedebant per campestria vrbis Iericho. *Cumque transissent omnes, transiuit & Arca Domini, Sacerdotesque pergebant in conspectu populi*, qui in vlteriore ripa ordinatè substiterat [a]. *Cumque ascendissent*, ait Iosue, *portantes arcam fœderis Domini & siccam humum* vlterioris ripæ *calcare cœpissent, reuersæ sunt aquæ in alueum suum, & fluebant, sicut ante consueuerant.*

a ca. 4. 18

Et Sacerdotes cum arca. Aquæ repetunt locum suum.

XIV. Ordo progrediendi in locum castrorum.

Non est autem existimandum, vt quique de populo primi vlteriorem ripam attigissent, ita fuisse progressos ad locum stationi destinatum. Sed in ea potius primi expectauere postremos, tumque omnes simul, signo ab Imperatore dato, ita progressi sunt, vt primum arca Domini, quæ vltimum ex Iordane fuerat egressa, vniuersum populum cubitis bis mille anteiret, vt esset itineris dux, populi propugnatrix, hostium territatrix. Tum sequerentur Rubenitæ cum sociis: deinceps reliquæ tribus, donec veniretur in locum, qui postea Galgala dictus est, locum statiuis idoneum, si ibi diutius, vt contigit, consistendum esset: Ibique primum Arcæ ac Tabernaculo attributo loco, eadem videtur Leuitarum, & tribuum descriptio circunquaque seruata, quæ fuerat à Mose iussu Domini in deserto præscripta. Duodecim autem illos lapides iuxta tabernaculum erexit, vt venientibus ad tabernaculum occurrerent, ad renouandam miraculi memoriam, sine vllo ministerij Sacerdotum aut Leuitarum impedimento.

XV. Cur nemo restiterit transeuntibus.

Quidnam porro causæ fuisse dicamus, quod
tam pacata fuerit aduersa ripa Iordanis, nulli
eam Amorræi, aut Chananæi tutati sint, nulli
transeuntibus Israëlitis, aut ad oram hostilem
appellentibus, quidquam negotij exhibuerint.
Dico breuiter triplicem huius rei causam pro-
ferri posse; diuinam prouidentiam, qua voluit 1.
Israëlitarum formidini in hoc aditu regionis
promissæ consultum: improuidam securita-
tem; quod scirent Israëlitas plurimos iam dies 2.
in Moabitarum campestribus hærere, atque in
deuictorum regum regione sedes fixisse: deni- 3.
que ingentem pauorem, cuius Rahab nuper
testimonium dederat, & Dominus ipse dixe-
rat. *Hodie incipiam mittere terrorem atque for-
midinem tuam in populos, qui habitant sub omni
cœlo, vt audito nomine tuo paueant, & in morem
parturientium contremiscant & dolore teneantur.* 4
Denique audierant, vt eadem Rahab fatebatur
transitum maris rubri, & sepultos in mediis
fluctibus Ægyptios: Similem igitur aliquam ca-
lamitatem in Iordanis exundantis fluctibus
merito formidabant. Vbi autem prodigio-
sum istum transitum didicerunt, quasi hostem
iam in suis furentem penetralibus haberent,
aut gladium eius in propriis visceribus grassan-
tem, exanimati sunt.

XVI. Indicitur generalis circuncisio

b cap. 5. 2.

Dum autem attoniti Chananæi quiescunt, neque audent Israëlitas inuadere, tempore paschatis imminente iubet Dominus [b] *secundò* circuncidi Iudæos, id est circumcisionem longo interuallo intermissam in praxim reuocari. Quod factum videtur vndecimo primi mensis die, vt vulnus ante pascha sanatum, eius diei lætitiam non impediret. Facta est autem Dei iusso cultris lapideis, vt olim à Sephora, licet id in lege definitum non esset. Estque verisi-

& quando facta videatur. Culeri lapidei.

mile fuisse illos lapides, quales magna copia in Andegauensi solo eruuntur, qui facile ita acuuntur, vt scindant: quos vulgo *Ardoises* vocamus, & tectis integendis, quasi scandulis vtimur. Fecit Iosue, & alij quibus id ipse commiserat, *quod iusserat Dominus, & circumcidit filios Israel in colle præputiorum*, qui scilicet inde nomen accepit aut potius quòd illuc projecta fuerint ac sepulta præputia. Erat autem incircuncisus totus populus, qui annis quadraginta nati fuerant in deserto; qui si pascha nihilominus celebrarunt, in ea re à Domino lege soluti sunt. Non est autem dubium, quin eodem tempore, mandato Iosue, circuncisio trans Iordanem celebrata fuerit; ab ea quippe potius excusari poterant, qui erant in hostili solo, quam qui in proprio, quiete fruebantur.

Circuncisio trans Iordanem.

XVII. Galgal vnde dicatur.

De Paschate non est par ratio. Nam de iis qui Iordanem traiecerant scriptum est, *Manseruntque filij Israel in Galgalis*, ita dictus est nouus castrorum locus, quod ibi Dominus per circumcisionem abstulisset ab Israelitis opprobrium Ægypti, quibus, dum essent incircuncisi, persimiles videbantur. Galgal enim ablationem significat: ibi ergo *fecerunt Phase quarta decima die mensis ad vesperam in campestribus Iericho.* Cæteri autem non videntur hoc anno celebrasse Pascha, quia non poterat edi, nisi in loco, vbi erat Sanctuarium: at illi non poterant in tempore traiicere tanto numero exundantes Iordanis aquas: neque lex adhuc obligabat, quod terra promissa nondum pacificè possideretur. Fuit itaque hoc tertium Pascha à Iudaico populo celebratum [a]. Primum fuit in Ægypto, sub ipsam eius institutionem. Alterum in deserto Sinai, sub ipsam Sanctuarij, & Sacerdotum dedicationem, à quibus agnus in tabernaculo immolabatur, licet in priuatis ædibus consumeretur. Tertium post annos 39. in Galgalis.

Pascha nõ celebratũ trans Iord.

tria Paschata. a vide Tost. in c. 33. Exod. q. 16. & 17.

XVIII. Quando primum vesci frugibus cœperint. b cap. 5. 11. c c. 23. 14.

Quod autem sequitur in textu [b], *& comederunt de frugibus terræ die altero azymos panes, & polentam eiusdem anni*. dubitationem habet. Quoniam enim Pascha decima quarta die celebratum est, dies altera videtur significare decimam quintam sequentem. At repugnat illud Leuitici [c], *Panem & polentam & pultes non comedetis ex segete, vsque ad diem, qua offeretis ex ea Deo vestro.* Is autem dies omnium consensu, erat decimus sextus, siue secundus azymorum, ex quo incipiebant numerari septem hebdomadæ Pentecostes. Dici potest diem alterum hic intelligi alterum à solennitate Paschali. Nam in lege scriptum est [d], *Mense primo quartadecima die mensis, Phase Domini erit, & decima quinta solemnitas.* Alter ergo dies à solennitate erit decimus sextus, qui quasi proprio nomine alter Paschæ, & postridie Paschæ, & secundus Paschæ dicitur. Certe in Hebræo hoc loco habetur [e] pro die altero, *à crastino Paschæ*, siue post crastinum Paschæ. Itaque hic ordo rei gestæ fuit. Die decima quarta ad vesperam comederunt Israëlitæ Agnum Paschalem, & cum eo azymos panes, vel ex manna confectos, vel ex vetustis frugibus, ex regione trans Iordanem delatis, vel potius sublatis ex pagis circa Iericho, terrore hostili desolatis: & huiusmodi azymis sequenti quoque die vsi sunt. Die autem decimo sexto è collectis spicis virentibus factus est secundum legem primitiarum manipulus Deóque oblatus, moxque eodem de istiusmodi nouis frugibus fecerunt polentas, & vulgò comederunt.

d Num. 28. 17.

Præsertim nouis.

e Apud Serar. q. 34. in c. 5. Iosue.

XIX. Quando manna defecerit. a ca. 5. 12.

Defecitque, inquit Iosue [a], *manna postquam comederunt de frugibus terræ, nec vsi sunt vltra cibo illo filij Israel, sed comederunt de frugibus præsentis anni terræ Chanaan.* Non ait Scriptura defecisse manna postquam Israelitæ comederunt & nouis terræ frugibus, sed simpliciter de frugibus terræ. Et cum terræ fruges, siue præsentis, siue præteriti anni suppleant mannæ necessitatem, non videtur posse assignari dies, quo cessauit manna depluëre: apparet enim ex Scriptura cessasse cum primum habuerunt de frugibus terræ, siue præsentis, siue potius præcedentis anni, vnde viuere sine manna possent. Quo pertinet illud Exodi [b], *filij Israël comederunt Manna 40. annis, donec venirent in terram habitabilem vsquequo tangerent fines terræ Chanaan.* Quod à multis iam diebus contigerat trans Iordanem.

b ca. 16 fi.

XX. Angelus apparet Iosue. c ca. 5. 13.

Cum autem esset Iosue in agro vrbis Iericho [c], secesserat videlicet aliquantulum à castris, Deo ita disponente, vt solus à solo inueniretur. *Leuauit oculos, & vidit virum stantem contra se*; vel potius viri specie Angelum, siue is erat, qui in columna nubis duxerat in deserto populum, seu potius Michaël, quando ipsemet se vocat principem exercitus Domini: gestabat autem ereptum è vagina gladium, cum cætero armorum apparatu, vt putat Serarius; & conueniebat isti Angelo totus hic apparatus, vt qui diuinitus ad Iosue mittebatur inchoandi belli nuncius, imò dux & comes. Sed ignotum compellat Iosue, *Noster es, an aduersariorum?* id est Hebræus an Chananæus? vtrumque negat Angelus, *Sed sum*, inquit, *Princeps exercitus Domini.* Ad quæ verba venerabundus *Iosue*, sensit enim eum esse verum Dei Angelum, & horore perfusus, *cecidit pronus in terram*, simulque rogat, quam ob causam venerit, & quid nunciare velit. Quæ priusquam enunciet, iubet eum exuere calceos, & terram Angelica præsentia sanctificatam, cum veneratione calcare: quod ille statim executus est.

XXI. Vrbs Iericho qualis

Inseritur autem parenthesis de vrbe Iericho, quæ fortassis erat in conspectu, *Iericho autem*, inquit, *clausa erat, atque munita, timore filiorum Israel, & nullus egredi audebat, aut ingredi*: & ad eam vicinorum circumquaque pagorum incolæ, vt fit, cum rebus suis confugerant. Eum timorem magis repræsentat Chaldæus Paraphrastes, *Et Iericho*, inquit, *erat clausa foribus ferreis, & roborata vectibus chalybeis, à facie filiorum Israel.* Ea distabat, vt ait Iosephus [d], 60. stadiis à Iordane, 10. à Galgalis, vbi erant castra Israelitarum, 150 Hierosolymis. Agrum habebat feracissimum, hortos deliciosissimos: vnde illud Prouerbium, *plantatio rosæ in Iericho*, palmas omnis generis pulcherrimas, vnde & *Ciuitas palmarum* dicta est; ibidem & balsamum nobilissimum, aliáque plurima, de quibus Iosephus consuli potest. Ex quibus intelligitur vrbem magnam, populosam, deliciis diuitiisque abundantem, etiam vitiis abundasse, propter quæ sæpius euersa, & excitata est.

d l. 5. Ant. c. 1. & l. 5. de Bello. c. 4

Sed

XXII. Modus expugnandæ vrbis.

Sed redeamus ad Iosue. Cui Dominus enunciat quomodo expugnari velit hanc vrbem. *Circuite*, inquit, *vrbem cuncti bellatores semel per diem, sic facietis sex diebus. Septimo autem die*, vel potius quotidie, iuxta Hebræum textum & Græcum regium, & Chaldæam paraphrasim. *Sacerdotes tollant septem buccinas, quarum vsus est in Iubilæo, & præcedant arcam fœderis: septiesque circuibitis ciuitatem, & Sacerdotes clangent buccinis. Cumque insonuerit vox tubæ longior atque concisior, & in auribus vestris increpuerit, conclamabit omnis populus vociferatione maxima, & muri corruent funditus ciuitatis: ingredienturque singuli per locum, contra quem steterint.* Hæc summa rei, atque victoriæ intra septem dies obtinendæ. Quibus dictis euanuisse Angelum rationi consentaneum est, etsi is non defuit præsentiæ suæ mirabilibus facinoribus subinde demonstrandæ. Inchoata porrò est ista circuitio vigesimo secundo die mensis primi, post dies azymorum in festiua quiete transactos, & per otium persanatis omnibus circumcisis.

XXIII. Tempus & ordo.

Quæ cum maturè Iosue Sacerdotibus, populóque nunciasset, transactis Paschalibus feriis, Iosue summo mane surgit, & permultis cum imbelli multitudine ad castrorum custodiam relictis, reliquam aciem ad circuitionem ciuitatis educit. Progredientium autem hic ordo fuit, vt in fronte armatorum agmen incederet, siue id Iudæ & sociorum fuit, siue selecta illa 40. millia armatorum: quos sequebantur Sacerdotes vndecim, quorum septem personabant tubis, quatuor arcam humeris gestabant, eosque reliqua bellatorum multitudo sequebatur. Hic autem adhibitus est modus, vt sex prioribus diebus semel tantum vrbem circuirent, in magno populi silentio, Solis Sacerdotibus tuba clangentibus. Die autem septimo post septem circuitiones, dato ab Imperatore signo, ab omnibus contentissima voce conclamatur. Eumque clamorem ruina murorum consecuta est. Itaque Ierichuntem, vt ait Chrysost. a Israëlitæ choræas agentium more potius, quam bellantium euerterunt.

a *hom. 21. in Epist. ad Ephes.*

XXIV. Denunciatio anathematis. b cap 6. 17.

Sed antecessit denunciatio anathematis Ierichuntini ab Imperatore in hæc verba, b *Sit hæc ciuitas anathema Domino, & omnia quæ in ea sunt; Sola Rahab meretrix viuat, cum vniuersis qui cum ea in domo sunt*: abscondit enim nuncios quos direximus. *Vos autem cauete ne de his quæ præcepta sunt*, disperdi *quippiam contingatis*, seponatis scilicet, & reseruetis in proprium vsum: *& sitis præuaricationis rei, & omnia castra Israël sub peccato sint, atque turbentur.* Peccato scilicet sacrilegij, & violati voti, quandoquidem omnia erant Domino, quasi in holocaustum consecrata. Pergit. *Quidquid autem auri & argenti fuerit, & vasorum æneorum ac ferri, Domino consecretur, repositum in thesauris eius.* Vt sic primitiæ ciuitatum terræ promissionis offerantur Deo, qui solus hanc ciuitatem expugnauit. Ad cuius cultum omnia quæ reseruabantur erant applicanda, non humanis vsibus. In cæteris autem deinceps vrbibus res aliter habuit.

XXV. Muri corruunt, & vrbs capitur.

Quid plura? clangentibus tubis, & exercitu vociferante muri illico corruerunt. Angelis enim Dei iussu vim suam ex æquo circumquaque applicantibus, murum in exterius pomœrium impulerunt, vt parietinis fossæ, si qua erant implerentur, & facilior esset Israëlitarū transitus per ruinas. Deiectis ergo muris ascendit vnusquisque per locum, qui contra se erat, ceperuntque ciuitatem, & interfecerunt omnia quæ erant in ea, à viro vsque ad mulierem, ab infante vsque ad senem. Boues quoque & oues & asinos in ore gladij percusserunt. Magnitudinem cædis æstimandam dedit Iosue cum ex ore Domini sic loquitur a. *Transistis Iordanem, & venistis ad Iericho, Pugnaueruntque contra vos viri ciuitatis eius, Amorrhæus, & Pherezæus, & Chananæus, & Hethæus, & Gergezæus, & Heuæus, & Iebuzæus, & tradidit illos in manus vestras.* Omnes istas nationes præsidiarios milites misisse significat ad defendēdam ciuitatem: quin etiam pugnasse illos ait. Vel cum prostrati fuerunt muri sese defendentes, vt erant in armis, occisi sunt; vel pugnare idem est quod propugnare, sicque etiam sine pugna exangues metu trucidati sunt.

a c. 24. 11.

XXVI. Rahab cum suis liberatur. b cap. 6. 22.

Sequitur liberatio Rahab, & vniuersæ cognationis eius. Nam Iosue in ipso primo in vrbem ingressu dixit duobus viris, qui nuper exploratores missi fuerant. b *Ingredimini domum mulieris meretricis, & producite eam, & omnia quæ illius sunt, sicuti illi iuramento firmastis. Ingressique iuuenes eduxerunt Rahab; & parentes eius, fratres quoque & cunctam supellectilem, ac cognationem illius, & extra castra Israël manere fecerunt.* Idque ad dies aliquot purgatorios, vt ait Caiet. in quibus post institutionem in veri Dei cognitione, masculi circuncisi sunt, & mulieres ablutæ. Deinde inter Israëlitas tanquam proselyti habitarunt. Nec difficilis fuit ista conuersio. Nam Rahab ipsa in eam vltro magna propensione pendebat, vt ex ipsius cum exploratoribus oratione intellectum est. Eadem fuit mens ac voluntas cognatorum eius, qui Dei Israëlitarum potentiam super omnes Deos, vel ex murorum prodigiosa disturbatione apertè cognorant. Neque aliter à lege potuerunt eximi de omnium Chananæorum internecione, quæ cum hac exceptione intelligitur. Nisi suam illi superstitionem velint cum veri Dei cultu, puráque religione mutare.

& ad Deū conuertitur.

XXVII. Eam ducit Salmon,

Accessit & honos coniugij cum Salmone filio Naassonis principis in tribu Iuda. Id si durum videtur habita ratione tam mulieris olim meretricis, quam viri principis in nobilissima tribu, dici potest, eam fuisse inferioris conditionis vxorem, quam scriptura concubinam vocat, qualis fuit Cethura & Agar Abrahæ, Zelpha & Bala Iacobi Patriarchæ. De ipso certe coniugio Matthęus Euangelista dubitare non sinit, qui ex eo matrimonio Booz genitum esse testatur. Sed longe illi maior, quam ex Salmonis coniugio dignitas adiecta est, cum eam Christus Dominus in progenitorum suorum serie habere dignatus est. Quorum autem annum vterque ageret cum in matrimonium consenserunt, etsi non sine causa quæritur, propter historiam Booz & Ruth, nihil tamen certo statui potest. Putarem sane Salmonem Phinees fere æqualem, annorum fuisse circiter 34. Vt tota series annorum, quam alio loco digeram, in progenie Dauidis

eorum ætas.

rectè constet, Rahab vero viginti quinque, aut summum triginta.

XXVIII. Imprecatio Iosue contra Iericho.

Caiet. Masius, Abul.

Excisa ciuitate imprecatus est Iosue, vt quisquis olim aggressus esset vrbem Iericho instaurare, id ei in omnium suorum liberorum exitium cederet, sic vt initium operis esset illi exitium filij natu maximi, inter ædificandum interirent cæteri, neque extremam adderet manum, nisi cum morte postremi filiorum. Id post quinquentos & triginta septem annos, tempore Achabi regis Hieli contigit, vt est in tertio Regum [a], quem Septuag. vocant Hozan de Bethel, qui in Abiram primogenito suo fundauit eam, & in Segub nouissimo suo posuit portas eius, iuxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Iosue. Ergo diuino afflatu locutus, nihil dixit inhumanum, sed religiosè potius optauit hanc vrbem in tumulum sempiternum manere, & monimentum diuini in murorum euersione prodigij, quod extabat, dum non eruderabatur ad ædificandum locus.

a ca. 16. 34.

XXIX. Achani sacrilegium.

In ista ruina & deflagratione ciuitatis, Achan filius Charmi de tribu Iuda sacrilegium admisit, sibi vsurpando; quod Deo fuerat solenniter consecratum. Vidit enim, vt ipse mox fassus est, inter spolia pallium coccineum valde bonum, & ducentos siclos argenti, regulamque auream quinquaginta siclorum, & concupiscens abstulit, & abscondit in terra contra medium tabernaculi sui, argentumque in fossam deiectum, humo operuit; & quidem conscia familia, vt ex communi pœna colligi potest. Sed non diu furto suo frui potuit, imo ne fruitus quidem vllo modo est. Adhuc enim in terra obruta erant omnia, cum miser in culpa, Deo patefaciente, deprehensus, eam seuera morte luit. Ex quo etiam intelligitur statim vel paucis post diebus à deleta Iericho Iosue ad debellandam Hai fuisse progressum, Deo præter eius opinionem, minime propitio, vt euentus docuit. Cum enim misisset Iosue tria pugnatorum millia ad eam expugnandam, negarunt enim pluribus opus esse, qui eam explorauerant, contra eos miles ex vrbe prorumpens perterritos in fugam vertit, & per prona fugientibus imminens, triginta sex viros ex eis occidit.

Clades in pugna contra Hai.

XXX. Indéque Iosue & Israëlitarũ mœror.

b cap. 7. 6.

Quod cum innotuisset in castris, pertimuit cor populi, & instar aquæ liquefactum est [b]. *Iosue vero scidit vestimenta sua, & pronus cecidit in terram coram arca Domini vsque ad vesperam, tam ipse quam omnes senes Israel, miseruntque puluerem super capita sua*, nulla interim corporum curandorum ratione habita, vt ait Iosephus [c], simulque ad Deum confugiens lamentabiliter ei cordis sui æstum exponit. Cui Dominus causam cladis aperit admissum sacrilegium, iubetque reum sortitione indagari, & puniri, alioqui *non poterit Israël*, inquit, *stare ante hostes suos, eosque fugiet*. Monet populum Iosue, vt se in crastinum diem, ad diuinum examen paret, quod ab Eleazaro Pontifice factum à Iosepho dicitur. In ea sortitione per tribus, per familias, per domos, & per viros facta inuenta est tribus Iuda, familia Zare, domus Zabdi, & persona Achan. Cui Iosue, *fili mi da gloriam Domino Deo Israel, & confitere, atque indica mihi quid feceris*. Redundabat enim ad gloriam Dei ista confessio, qui cum sortibus, quas ipse temperat, nocentem prodidisset.

c l. 5. Ant. c. 1.

Achan reus agnoscitur.

XXXI. Culpam fatetur, furtum recipitur.

Hic reus rem totam principi aperit; qui illico mittit apparitores ad tabernaculum eius, qui inuenta omnia ad Iosue detulerunt, & ad omnes filios Israël, *proieceruntque ante Dominum*, quasi restituentes ei, quod ipsi furto sublatum fuerat [a]. *Tollens itaque Iosue Achan, argentumque & pallium, & auream regulam, filios quoque & filias eius, boues & asinos, & oues, ipsumque tabernaculum & cunctam supellectilem, (Et omnis Israel cum eo) duxerunt eos ad vallem Achor, vbi dixit Iosue, Quia turbasti nos, exturbet te Dominus in hac. Lapidauitque eum omnis Israël, & cuncta quæ illius erant igne consumpta sunt*. At Dominus dixerat [b], *comburetur igni cum omni substantia sua*. Dicendum videtur Achan lapidibus obrutum; ignis autem nomine sæpe apud Hebræos quamuis pœnam intelligi posse, vt diligentius in Annalibus explicatum est. Vt ergo Iosue dixit, *exturbet te Dominus quia turbasti nos*, illico populus vniuersus in lapides irruit, & certatim Achanum cum suis obruit, moxque per otium supellex & tabernaculum igne perierunt. Et auersus est furor Domini ab eis.

a c. 7. 24.

Lapidibus obruitur.

b cap. 7. 25.

Cur occisi filij eius.

Quod ad domesticorum mortem attinet, quos Dominus occidi iussit, cum tamen lege lata vetuerit, ne filij pro patribus punirentur, facilis est responsio. Nam vel in culpa fuerunt; patri consentientes, & sic pro sua culpa puniti sunt, vel innocentes, & Deus supremus vitæ & mortis Dominus, suisque legibus solutus, potuit his vitam auferre, tam in parentis pœnam, quam in totius populi exemplum ac terrorem.

XXXII. Bellũ contra Hai suscipitur.

Hoc periculo perfunctus Iosue, modicè interruptum victoriarum cursum, authore atque hortatore Deo, repetit, qui & certam victoriã promittit, sic vt rex cum populo vniuerso, vrbs Hai, eiusque ager, cum illis & pagis in eorum potestatem sint, prædamque ventura. Quin & de modo vrbis capiendæ commonefacit, positis post vrbem insidiis. Surrexit ergo Iosue cum triginta millibus electorum virorum, quorum quinque millia nocte præmisit, vt sumerent locum insidiis idoneum, sed ciuitati vicinum, vt egressis hostibus ad persequendum Israëlitas in conspectu positos, ipsi vrbem occuparent, & fumo signum captæ vrbis sociis darent. Ipse cum viginti quinque millibus venit, sed non omnes in vrbis se conspectum dederunt, ne territi Haitæ multitudine, prodire non auderent. Cum ergo Rex Hai modicam vidisset multitudinem, egressus est cum omni exercitu ciuitatis, nemine in præsidium vrbis relicto, ignarus insidiarum, quæ à tergo latebant. Iosue vero, & omnes eius socij cesserunt loco, simulantes metum, dum autem eos Haitæ animosè persequuntur, Iosue iussu Domini in sublime clypeum attollit, in signum ijs qui erant in insidijs inuadendæ ciuitatis, quod & fecerunt, statimque igne excitato, fumo captam vrbem socijs indicarunt. Ergo Iosue conuerso vultu cum socijs acriter hostem repellere ac cædere cœperunt; cum illi qui vrbem ceperant, contra suos venientes, hostem in medio à fronte & tergo conciderunt. Iisque interfectis, in vrbem Hai profecti, reliquos omnes, ad mulieres vsque paruulosque, peremerunt, duodecim millia numero, Iusserat enim Dominus [c] nullum, vt omnino de Chananæis istis viuere permitterent.

Res contra eam gesta.

c Deut. 20. 16. 17.

XXXIII. Clypeus Iosue ratio victoriæ.

Subdit Scriptura Iosue non contraxisse manum, quam in sublime porrexerat tenendo clypeum, donec interficerentur omnes habitatores Hai, quia victoriam Dominus huic cæremoniæ alligarat, vt victoriam de Amalecitis extensioni manuum Moysi, vt Caiet. eleganter obseruauit. Sed potuit simul esse signum exurgendi ex insidiis, illis qui occupaturi erant ciuitatem. Iumenta autem & prædam ciuitatis diuiserunt sibi filij Israël, totam rem Imperatore ordinante, vt & præsentes, & qui in Galgalis iussi remanserant, eius participes fierent. Tum demum *succendit vrbem, & fecit eam tumulum sempiternum.* Voluit scilicet illam in aceruum lapidum redactam, nullo vnquam tẽpore, sicut nec Iericho restaurari. Cæterum Hai quoque posterioribus seculis restauratam, ab hominibus, vt videtur, loci opportunitatem secutis, ex libris Esdræ [a], constat. Vrbis porro istius regulum, qui viuus in potestatem Iosue venerat, in crucem egit, & sub occasum solis de patibulo amouendum curauit: [b] *proieceruntque ipsius cadauer ad ipsum introitum ciuitatis, congesto super eum magno lapidum aceruo*, qui ad multos permansit annos.

Vrbs succenditur, & rex in crucem agitur.

a 1. *Esd.* 2. 27. & 2. *Esd.* 7. 32.

b cap. 8. 29.

XXXIV. Quæ gesta in mõtibus Hebal & Garizim.

Hac potitus victoria Iosue, & vicinis circa locis, quorum incolas cruentissimi belli terror in munitas ciuitates compulerat, sine pugna occupatis, aut iis qui supererant vltro imperata facientibus, regionem etiam in qua sunt montes Hebal & Garizim, in potestatem Israëlitarum, nemine victoriam morante, redegit. Ideóque nihil habuit antiquius, quam primo quoque tempore in illis exequi, quæ dudum à Moyse habuerat in mandatis. Sunt autem hi duo montes, teste Hieronymo, non solum vicini Iericho, sed etiam contra se inuicem respicientes, quasi duo iuga montis vnius intericcta valle. In eorum altero, quod dictum est Hebal, *ædificauit Iosue altare domino de lapidibus impolitis, & obtulit super eo holocausta Domino, immolauitque pacificas victimas*, opera videlicet Sacerdotum, sicut & operarum manu scripsit in lapidibus Deuteronomium legis, & opera Leuitarum proclamauit maledictiones & benedictiones, populo respondente Amen, vt fusè cap. 27. Deuter. perscriptum est, quæ fuit renouatio icti fœderis Deum inter & populum. Cui successit lectio capitis trigesimi octaui, quo eadem latius explicantur, & rudi populo inculcantur.

XXXV. Apparatus belli in annum sequentem.

c cap. 9. 1.

Interea clades Ierichuntis & Hai, latè vndique rumore nuncio deferuntur [c]. *Quibus auditis cuncti reges trans Iordanem, qui versabantur in montanis & campestribus, in maritimis, ac littore magni maris, hi quoque qui habitabant iuxta Libanum, congregati sunt pariter*, id est belli societatem inierunt, *vt pugnarent contra Iosue & Israel, vno animo, eademque sententia.* Veriti enim sunt ne singuli facile debellarentur, sicut regibus Iericho, & Hai contigerat. Cum autem & permulti essent, & in locis valde dissitis habitarent, & ingentes omnino copias cogere vellent, vt reuera coëgisse ex cap. vndecimo constat, quod hic pariter congregati dicuntur, de inita belli societate, vti diximus, accipiendum est, vt illa quoque verba significant, *vno animo, eademque sententia.* Res autem ipsa proximo anno ad aquas Merom suscepta est. Reliquo autem anno primo Iosue, initum est cum Gabaonitis fœdus, & pro iis, vt fœderatis, contra Adonibesech, & quatuor illos reges, qui cum eo contra Gabaonitas arma mouerant, feliciter ab Israëlitis pugnatum est, quæ capite nono & decimo continentur.

XXXVI. Gabaonitæ fœdus cum Israële moliuntur.

Gabaonitæ igitur, ab vrbe regia Gabaonita dicti, apud quos Heuæi habitabant, erantque, Scriptura teste, bellatores fortissimi, non communi solum omnium Chananæorum timore, sed proprio etiam, vicini periculi causa, commoti, sibi quoquo modo consulere statuerunt. Cum enim neque armis quidquam, neque precibus se effecturos sperarent, vt ipsi postea [a] fassi sunt, ad fraudem animos intenderunt. Peculiari autem gratia præuenti sunt ab eo, qui *cuius vult miseretur, & quem vult indurat* [b], ne, vt cæteri omnes, animum contra Israëlitas hostiliter obfirmarent, & cum illis bello fracti perirent; néue in sua infidelitate persisterent, sed ad Dei cultum cæremoniasque traducerentur: quod ipsi significarunt cum dicerent Iosue, *venerunt serui tui in nomine Domini Dei tui*, cuius mirabilia opera antiqua, recentioraq; didicerant. Fraus autem ipsa in verbis factisque cernitur. Nam & de terra longinqua se venisse falso dixerunt, & ad id mendacium confirmandum cibaria, vestes, cæteráque accommodarunt. Illud tamen verè dixerunt, se pacis cum Israëlitis faciendæ causa venisse. Quibus responderunt Israëlitæ, dubitare se ne forte habitarent in terra, quæ eis diuinitus destinata erat, sicque fœdus inire cum ipsis prohiberentur.

a c. 9. 24.

b Rom 9. 10

XXXVII. Callide cum Iosue agunt.

c Iosue 9 8.

At illi ad Iosue, quem in multitudine principem agnoscebant [c], *Serui tui sumus*, inquiunt: quæ vox & consuetæ vrbanitatis est, & propriæ demissionis animi: quasi dicant, si non vis habere nos fœderatos, habe seruos & famulos. *At Iosue, quinam estis vos, & vnde venistis?* Ad priorem interrogationem nihil respondent; ne quo modo vicinitas patefieret, quam omni studio contegebant, idcóque memorant miracula iampridem in Ægypto facta, & anno superiore trans Iordanem. Recens autem deletas vrbes prorsus tacent, quasi ea fama nondum ad ipsos peruenire potuisset. Et ne forte fœdus differendum videretur, præ se ferunt se ad id legitima potestate munitos, missosque ea de causa à magistratu suo, populóque. Sic ipsi. Nec tamen abfuit in ista calliditate temeritas, atque insipientia. Neque enim dubitare poterant fraudem istam cito patefactum iri, & Israëlitas contra eos, tanquam impostores, indignatione exarsuros, & eodem tam communi hostium, quam priuato fraudulentorum nomine deleturos; nec credituros fœdus per fraudem & mendacia impetratum ratum esse debere. Et sicut admodum rudes fuerunt Gabaonitæ, qui talibus argumentis fidem se facturos sperarunt. Ita creduli valde fuerunt Israëlitæ, nimiumque simplices, qui talibus probationibus in fraudem inducti sunt.

Et tamen insipienter

XXXVIII Initus fœdus.

His ergo temerè persuasi Israëlitæ, Dei, quod erat in promptu, oraculo non consulto, fœdus cum Gabaonitis, tam Iosue, quam reliqui populi principes inierunt, & in eius confirmationem, iusiurandum adhibuerunt,

& de eorum cibariis degustarunt. Post tertium autem ab inito fœdere diem fraus patefacta est, bellatoribus in eorum ciuitates die tertio appellentibus. Qui cum liberè in authores fœderis obloquerentur, & Gabaonitas delere vellent, ab iis prohibiti sunt ob iurisjurandi religionem. Existimarunt quippe viri militares, & armorum peritiores quam iuris, omne iusiurandum propter diuini numinis reuerentiam, obseruandum esse: alioqui fore vt in se, populumque vniuersum, tanquam perjurij reum Dei vltionem accerserent.

XXXIX. Quod iure irritū fuit. a q. 13. in Iosue.

Quod tamen irritum ipsi Augustino [a] visum est, non quia id esset contra legem Dei, de Chananæis delendis, quæ non intelligitur de iis occidendis, quamuis ad veri Dei cultum transire vellent, sed quia iusiurandum sub conditione datum fuerat, qua deficiente irritum atque inane reddebatur. Non debuerunt tamē interfici; quia ipsis conuersis, tollebatur scandalum, & periculum Idololatriæ Israelitarum, quæ erat causa legis, & veri Dei cultorum numerus augebatur. Quia tamen per fraudem ac mendacia, in damnum Israëlitarum peccauerant, rectè à magistratu puniri potuerunt. Ne ergo se impunè peccasse, atque adeo cum lucro gloriari possent, pœna mortis in pœnam seruitutis commutatur. *Sic viuant*, inquiunt [b], *vt in vsus vniuersæ multitudinis ligna cædant, aquasque comportent.* Non addicit eos Iosue seruos vniuersæ multitudini, sed vult vt vice vniuersæ multitudinis, deinceps Gabaonitæ, in vsum domus Domini, ligna cædant, aquasque comportent; atque ita sub maledicto sint perpetuæ seruitutis. Et hi postea Nathinæi dicti sunt, quasi donati in perpetuum templi famulatum.

Facti sunt serui in téplo Dei. b cap. 9. 21.

Nathinæi.

XL. Cōiuratio quinque regum contra Gabaonitas.

Quæ cum accepisset Adonisedech Rex Hierusalem, & nominatim defectionem Gabaonitarum ad Hebræos, & initum inter eos fœdus, timuit valde, quod & forti præsidio contrà communem hostem spoliatus esset, & is tanto factus esset ad se opprimendum potentior. Itaque legationem misit ad quatuor vicinos regulos, vt communibus viribus Gabaonitas transfugas male mulctarent, & communem hostem, hoc non modico virium incremento, priuarent. Verum fœderatorum Gabaonitarum defensio noua Israëlitis causa fuit, & occasio legitimi belli contra populos istos, qui credebant se iusto bello petere Gabaonitas. Etsi enim iuris sui erant, neque subditi regis Adonisedech, videbantur tamen in communem hostem arma sumere debuisse, nec sibi priuatim, in damnum omnium aliorum, consulere. Ergo congregati sunt quinque Reges, cum suis quisque copiis, & obsederunt Gabaonem. Quo illi malo territi, ad Iosue confugiunt, & omnes Amorrhæorum reges contra se conuenisse referunt.

XLI. Quibus Iosue auxilio venit.

At Iosue, etsi ius fasque exigere sentiebat, vt fœderatis opem ferret, ne tamen iterum peccaret, os domini non interrogando, videtur consuluisse dominum per Elezarum Pontificem, à quo non solum de diuina circa pugnam voluntate, sed de victoria quoque factus est certior. Ea spe bene animatus ad bellum properat; etsi autem cœlitus victoriam sperabat, humana tamen præsidia non neglexit. Nam primo omnem bellatorum exercitum suum ducit, exceptis tamen qui ad propugnationem castrorum necessarij erant, & ad vtrumque satis abundabat multitudo. Deinde nocturnum occupat profectioni tempus, ne lux aduenientem exercitum hosti patefaceret; Itaque irruit improuisus in hostem, quo ille inopinato incursu conturbatus est. Sed *conturbauit* eos etiam *Dominus à facie Israel, contriuitque plaga magna in Gabaon.* Videtur significare Scriptura reges istos instructa acie conseruisse cum Israële manus, sed ordinibus animisque diuinitus conturbatis, post multam cædem ad vrbem editam, hostem in præcipitem se fugam dedisse versus descensum Betboron, erat enim Gabaon in edito loco.

Eiusdem prudentia, & fortitudo.

Vincit quinque regulos.

XLII. Cœlitus grandine pulsantur.

In descensu autem illo præbuit se Dominus pugnæ socium. Nam *misit Dominus super eos lapides magnos de cœlo vsque ad Azeca*: ita vt ab Israëlitis tergo imminentibus punctim cæsimque ferirentur, & à lapidibus ex alto deuolutis coaquassarentur. Quales autem fuerint illi lapides, statim explicatur dum dicitur, *& mortui sunt multo plures lapidibus grandinis, quam quos gladio percusserant filij Israel.* Inter Bethoron autem & Azecha quatuor horarum iter ponit Adrichomius. Inde autem ad Maceda, quo etiam fuga delati sunt, duarum horarum. Sed vlterius quoque palantes persecuti sunt, vt patet ex eo quod dicuntur reuersi in Maceda, vbi erat Iosue cum exercitu: vt quanta strages, tanto tempore, totque locis facta sit, dum quisque ad ciuitates suas, munitaque loca quantum potest, se proripit, facile intelligi possit.

XLIII. Iosue Solem & Lunam iubet subsistere.

Dum autem maxime cæderentur Amorrhæi, timeretque Iosue ne eos tenebræ gladij Hebræorum eriperent, eam illi mentem Dominus iniecit, vt Solem iuberet ac Lunā in cœlo subsistere, vt integram de istis regibus victoriam obtinere posset. Sicque Israëlitæ clarissimè intelligerent, se eius auxilio niti, qui dominatur astris, eaque vicissim ipsis, ad imperium ducis sui famulari iubet. Infideles autem agnoscerēt se in cœlum arma mouisse, & Gigantum more pugnare cum Diis; Solem enim & Lunā numerabant in Diis, eosque cernebant hostibus suis in suam perniciem famulari. Dixit ergo Iosue [a] *Sol contra Gabaon ne mouearis, & Luna contra vallem Aialon. Steteruntque Sol & Luna, donec vlcisceretur se gens inimicis suis. Stetit itaque Sol in medio cœli. & non festinauit occumbere spatio vnius diei.* Medium cœli quidam intelligunt meridiem, alij probabilius censent eum ad occasum vergentem iussum fuisse subsistere, & medium cœli simpliciter pro cœlo accipiunt, vt cum Dauid dicebat, *non habitat in medio domus meæ, qui facit superbiam*, &c. idq; illa verba innuunt, *non festinauit occumbere, spatio vnius diei*, quando scilicet tempore, Sol ab ortu ad occasum illic maximis diebus peruenire solet, scilicet 14. horis. Hebræi enim hoc prodigium in æstiuo Solstitio contigisse tradunt. Credibile etiam est vires Israëlitarum diuinitus esse roboratas, vt tanto tempore laborem cædendi, & persequendi hostem continuare possent; præsertim cum armati tota nocte iter confecissent.

a ca. 10. 12. 13.

Quando & quandiu.

Ps. 100. 7.

XLIV.

Interea quinque reges principes hostilis exercitus in vnum ad perniciem vitandam conue-

Quinque reges in spelunca deprehenduntur.

niunt, ignari se diuinitus ad victimam congregari, ipsique se nec opinantes in carcerem conjiciunt, dum speluncæ latebras, iuxta vrbem Maceda quærunt. Nunciatum est Iosue quod inuenti essent quinque Reges, qui præcepit sociis, vt ingentia saxa ad os speluncæ aduoluerent, & custodes adhiberent, dum cæteri fugientes persequuntur. Cæsis ergo aduersariis plaga magna, reuersus est omnis exercitus ad Iosue in Maceda, in pace, vt est in Hebræo, quod Hieron. explicat sani & integri numero, nec tamen castra in vrbe posuerunt, nondum enim ea potiebantur, sed prope illam in campestribus, & forte propè speluncam, ibique tumultuario opere castra locarunt, ac refectis cibo potuque corporibus, pernoctarunt. Postridie enim tantum sumptum videtur supplicium de regibus, qui dicuntur in crucibus ad vesperam vsque pependisse; at priore tantum vespere illuc peruenerat exercitus.

XLV. Et conculcati suspenduntur. c. 10. 22.

Mane igitur facto, multis armatorum millibus circumfusis, Iosue os speluncæ, reuolutis ingentibus saxis aperiri iubet, educique quinque regulos, qui exangues metu ac tristitia calamitatem suam lamentabantur, qui sponte sua colla in laqueum iniecissent. Feceruntque ministri, vt sibi fuerat imperatum, & adduxerunt ad eum quinque reges de spelunca, nimirum Adonisedech Regem Ierusalem cum regibus Hebronis, Ierimothi, Eglonis, & Lachis. At illi in conspectum Iosue totiusque exercitus adducti, vtique supplices in terram ad eorum pedes abiecerunt sese, vitam infelicem postulantes. Quos auersatus Iosue (placidasque viri Deus obstruit aures) præcepit principibus exercitus, vt eorum colla calcarent. Quod cum factum esset, eaque conculcatione pene suffocati essent, confossi sunt gladiis, mortuique, ad ignominiam, & ludibrium fœlicitatis humanæ, ex proximis arboribus sunt suspensi, & occumbente sole depositi, proiecti sunt in speluncam, in qua latuerunt, aduolutis saxis ingentibus ad os eius.

XLVI. Iosue Macedam capit.

Dum isti reguli in patibulis penderent, non se dedit quieti Iosue, eodem quippe die Macedam cepit, indeque ad circumpositas istorum regum vrbes victorem exercitum circumtulit, nonnullis etiam aliis ex itinere occupatis. Prima autem Maceda cladem accepit, vicinitate loci exercitum inuitante; Imperatori etiam victoria vtendum fuit, cum suorum animos prospero successu rerum accensos vidit, hostium autem tanta clade debilitatos. Occupauit ergo Macedam, Regemque illius cum omnibus eius habitatoribus internecione deleuit, idque intra vnum atque eundem diem. Nec tamen absurdum est dicere Regem Maceda viuum in alterum diem seruatum esse, vt vno die suspensus ad exemplum, & humanæ inconstantiæ documentum maneret, ad vesperam autem ex decreto legis deponeretur, & mandaretur sepulturæ. Qui etiam dies, & fortasse non vnicus, in deprædatione ciuitatis consumptus est, & in aliqua quiete, quandoquidem Israëlitæ tam propitium sibi experiebantur Deum, vt singuli propemodum dies, singulis ciuitatibus capiendis suffecerent. Itaque non definitur dies progressionis ad vrbem Lebna, siue Lobna, vt alibi vocatur.

Regem eius populumque omnem delet.

XLVII. Oppugnat Lebnam

Transiuit autem Iosue cum omni Israël, exceptis tamen iis qui erant in Galgalis, de Maceda in Lebna, inter quas non amplius quam vnius horæ iter constituit Adrichomius. Eademque vel ingenio loci, vel arte ita firma & munita fuit, vt etiam Sennacherib Regi Assyriorum posterioribus seculis restiterit. Et videtur aliquanto tempore restitisse Iosue; id enim innuit illa vox, *& pugnabat contra eam.* Cum enim certissime sibi pereundum esse viderent, perinde putabant, siue resistendo mori, siue cedendo. Restiterunt ergo fortassis diebus aliquot, mox tamen irruperunt in eam; eodemque se modo gesserunt contra regem Lebna, populumque eius, quo aduersus Maceda. Omnes enim deleti sunt, nec vllus reliquus factus est, nulli scilicet sexui, aut ætati parcitum fuit.

expugnatque.

XLVIII. Venit ad Lachis.

Inde duarum horarum itinere ventum est in Lachis vrbem præualidam, quam Iosue biduo expugnauit. *Exercitu enim per gyrum disposito oppugnabat eam*, sed tradente Domino, *die altero cepit eam*, id est secundo, vt in Hebræo textu habetur, & Græco. Facilior autem expugnatu fuit, quod Rex eius, cum præcipua populi parte, qui contra Gabaon venerant, magno illo die cecidissent. Apparet autem eos, qui hanc vrbem propugnabant auxilium à Rege Gazer implorasse. Ascendit enim eo tempore vt auxilio esset Lachitis, à quibus Septentrionem versus, quatuor admodum horarum itinere distabat. Hic ergo Rex siue fœdere aliquo deuinctus, siue precibus à desolata vrbe euocatus, siue periculi vicinitate permotus, cum omni populo suo suppetias laturus venit. Sed si eximia celeritate expugnata vrbe tardius venit, maturè certe in suam, suorumque perniciem venit. Eum enim percussit Iosue, cum omni populo suo, vsque ad internecionem. Nec propterea legitur Iosue ad vrbem Gazer profectus, vt eam desolatam occuparet. Est tamen rationi consentaneum eum misisse aliquot hominum millia, qui illam caperent, & præsidio tenerent: qui etiam videntur misericordia vsi, erga inbellem multitudinem, qua etiam postea vsi sunt filij Ephraim in quorum sortem cessit. Sic enim legimus [a], *Et non interfecerunt filij Ephraim Chananæum, qui habitabat in Gazer, habitauitque in medio Ephraim, vsque in diem hanc tributarius.*

Et biduo expugnat.

RexGazer ei auxilio venit.

Maturè ad cladem suam.

Quid factum Gazer.

a ca. 16. 10

XLIX. Eglon vna die expugnata.

Relicta igitur Gazer & Lachis transiuit Iosue in Eglon ciuitatem tum desolatam, Dabir quippe Rex eius cum populo suo venerat contra Gabaonitas, ibique perierat cum suis. Fuit ea ciuitas in tribu Iuda postea, vnius circiter diei itinere à Lachis dissita. Eam ergo cinxit obsidione Iosue, eademque die expugnauit ac perdidit. Relictoque ibi, vt par est credere, vel ad prædam conseruandam, præsidio, Hebronem processit infestus, vrbem fortissimis propugnatoribus insignem, *& pugnauit contra eam*, vel obsedit eam, vt habent Septuag. siue post pugnam, siue si-

Hebron obsidetur & expugnatur

ne pugna. Quandiu autem obsederit eam non constat. Illud certe constat eam denique captam fuisse, *& percussam in ore gladij. Regem quoque eius & omnia oppida*, municipia *regionis illius, vniuersasque animas, quæ in ea fuerant commorata.* At nonne Rex eius iam fuerat occisus, ac suspensus ad Maceda? Intelligendum est nouum in ea fuisse regem, illius fortasse filium, vel alium à populo electum, ne difficillimis illis temporibus vrbs diu rectore careret.

L. Dabira, quæ & Cariath Sepher Academia Chananæorum.

Expugnata Hebrone Iosue nonnihil vlterius ad Idumæorum ac Palæstinorum fines excurrit. Nam mox habetur eum vsque ad Cadesbarne & Gazam armis grassatum esse. Indeque Dabiram Hebroni viciniorem reuersus dicitur. Porrò Dabira vocabatur ciuitas litterarum, siue Cariath Sepher, eratque Academia Chananitidis, vrbs valida & regia, quæ primo belli huius impetu prostrata; quamprimum potuit excitauit caput, donec Othoniel Calebi frater, eam post annos aliquot occupauit, quod ipsum de Hebrone, & aliis quibusdam dicendum est. Reflectens igitur iter Iosue versus Ierusalem & Gabaon, oppugnauit Dabir, eamque cepit, atque vastauit; Regem quoque eius, & omnia per circuitum oppida percussit in ore gladij: quæ fuit vltima expeditio anni huius. Itaque rem totam à transitu Iordanis confectam Scriptura paucis, ita concludit. a *Percussit itaque Iosue omnem terram montanam, & meridianam, atque campestrem, & Asedoth*, siue ea fuit vrbs, siue conualles eo nomine hoc loco probabilius intelliguntur, *cum regibus suis, non dimisit in ea* tota regione *vllas reliquias, sed omne quod spirare poterat* generis humani, *interfecit, sicut præceperat ei Dominus Deus Israel*: quo *pugnante pro eo* omnes hasce regiones *vno impetu cepit atque vastauit*. Instar enim torrentis derepente exundantis cuncta prostrauit.

Cõplexio huius expeditionis a ca. 10. 40.

LI. Dei iusta in Chananæos seueritas.

Sicut autem hoc Dei auxilium valet ad minuendam admirationem, & faciendam finem, ita illa iussio eiusdem, incredibilem atque inusitatam illam seueritatem, qua in Chananæos, nulla ætatis sexusve differentia sæuitum est, non excusat solum aut mitigat, sed iustam etiam & laudabilem facit. Dei enim sententiam in hanc gentem pluribus ante seculis latam, vtique iustissimam & immanissimis eorũ sceleribus imparem, hoc denique tempore, supremo illo Iudice imperante sunt executi. E contrariò iustam illi reprehensionem non effugerunt, qui siue desidia, siue peruersa clementia, plerisque Chananæis Deo repugnante in suam ipsorum perniciem pepercerunt. His ergo ita confectis, reuersus est Iosue cum victore exercitu ad locum castrorum in Galgala, vbi scilicet arca Domini erat, & magna imbellis populi multitudo, ibique in hybernis consedit, maximis victoriis inclytus, & infinita præda locupletatus.

Iosue redit in Galgala.

ANNVS MVNDI 2585.

ELEAZARI Pontif. 3. IOSVE 2.

AMYNTÆ 10. Imperij Assyriorum 654.

ANTE CHRISTVM 1468.

I. Noua expeditio contra regem Asor & socios.

DVm Iosue in Galgalis hyberna transigeret, & exercitum suum aliqua quiete reficeret, Reges qui priore anno in bellum Israëliticum conspirarant, ad condictũ locum multis cum copiis confluxerunt. In his chorum ducebat Iabin rex Asor, qui vt erat omnium Chananæorum potentissimus, ita ægerrimè ferebat, se non solum regno, sed vita quoq; per summam cõtumeliam priuatum iri, vti iam duodecim regibus intra vnum annum cis Iordanem contigerat, præter eos, qui anno superiore trans Iordanem incredibili celeritate deleti fuerant. Quæ clades præter timorem, odium etiam atque indignationem istis regulis afferebant, quund hæc non à clarissimis Assyriorum, aut Ægyptiorum regibus paterentur, sed ab hominibus seruili ingenin, incultisque moribus, vt qui partim in seruitute geniti, partim inter horrentes cautes, incultasque solitudines educati, ad hominum perniciem erupissent. Rex ergo Iabin plerosque Reges, quos fere Scriptura memorat a, conciuit, qui *omnes egressi sunt cum turmis suis, populus multus nimis, sicut arena, quæ est in littore maris. Equi quoque & currus immensæ multitudinis.* Iacta quippe erat alea de vita, dignitate, fortunisque omnibus. Conuenerunt autem vndique ad aquas Merom, qui lacus est in Iordane, inter Cæsaream Philippi, & mare Galilææ, 30. stadiis latus, & 60. longus.

a cap. 11. n. 1. 2. 3.

II. Iosue in hoste inuadendo prudentia.

Quæ cum prouido Imperatori innotuissent, non expectauit, dum tantus exercitus eum obsideret in Galgalis, sed præueniendum ratus maluit in hostili, quam in propria regione pugnare, quod ad terrorem hostium qui inuadebantur, & suorum confirmationem valebat. Qui enim inuadit alterum non sine causa creditur animosus, præsertim cum superuenit improuisus Venit ergo Iosue, & omnis exercitus cum eo, aduersus illos ad aquas Merom subito. Iam enim experientia didicerat quantum positum esset in celeritate momenti. *Dixitque Dominus ad Iosue. Ne timeas eos: cras enim hac eadem hora*, tradam omnes istos vulnerandos in conspectu Israël: equos eorum subneruabis, & currus igne combures. Pridie pugnæ locutus est ista Dominus, quarto scilicet die ab expeditione suscepta. Nam Iosephus ait quinto die ad hostilem exercitum peruenisse. Non promittit Dominus omnes occideudns, multi enim fuga elapsi diu Israëlitis in munitis ciuitatibus restitere.

A Deo animatur prænunciata victoria.

Hebr. circiter hoc tempus.

l. 5. Ant. c. 1.

III. Pugna, & victoria.

Sequitur pugna, in hæc tantum verba concepta. *Et irruerunt* Israëlitæ *super eos*, cum fortasse nondum essent parati ad prælium. Itaque omnia tumultu primùm, deinde terrore cædibusque repleta sunt: *tradiditque illos Dominus in manus Israël. Qui percusserunt eos, & persecuti sunt vsque ad Sidonem magnam*, inclytam scilicet illam atque opulentam

Phœniciæ ciuitatem: non enim ad differentiam minoris, Sidon hic magna dicitur. Quod autem dicitur ita omnes percussisse vt nullas dimitteret ex eis reliquias, id non repugnat fugæ plurimorum, qui sese proripuerũt in ciuitates munitas, idque de ipso rege Asor ex sequentibus constabit; sed nemini veniam aut vitam dedisse, qui in eius potestatem venisset, nullum ad seruiendum sibi, aliisue seruasse. *Reges ad vnum omnes cæsi sunt*, ait Iosephus ibid. *adeoque sæuitum est in victos vt hominibus sublatis, in equos ferrum exercerent, & currus exurerent.* Scriptura tamen affirmat Iosue multo tempore [a] contra reges istos pugnasse.

a c. 11. 38.

IV. Oppugnat Asoram illico.

Postquam ergo infelici bello res Chananæorum accisæ sunt, & Iosue exercitum suum ab hoste persequendo, cædendoq; ad sua signa reuocauit, nihil habuit antiquius, quam vt caput belli totius infestis armis peteret. Asoram dico, qua stante nihil admodum tutum esse poterat Israëlitis cis Iordanem; inde renascentibus quotidie nouis armatorum copijs, nouis equitibus & quadrigis. Venit ergo statim Iosue cum victricibus copijs ante vrbem Asoram, eamque diuturna obsidione fatigatam occupauit, cæsisque habitatoribus omnibus, incendit.

Et tandem occupatam incendit.

Quanto autem tempore expugnata fuerit non dicitur. Certe cum mox dicatur multo tempore Iosue pugnasse contra reges istos, ratio exigit vt diuturnius fuerit certamen apud eam vrbem quæ tunc *inter hæc regna tenebat principatum.* Vt merito eius obsidioni, & vastitati reliquum hunc annum tribuere possimus. Denique capta est Azor à Iosue, qui regem eius percussit gladio, ciuesque omnes, nemini data venia; *ipsamque vrbem peremit incendio.* Ad terrorem scilicet aliarum, vt tam funesto exemplo edoctæ, vltro imperata facerent, & clementiam aliquam mererentur. Verum ea postea instaurata est, ad pristinam potentiam restituta, adeo vt rex alius Iabin existeret, qui Iudæos viginti annis vehementer oppressit.

Et postea instaurata est.

ANNVS MVNDI 2586. &c.

IOSVE 3. ELEAZARI 4.

AMYNTÆ 11. Imperij Assyrior. 655.

ANTE CHRISTVM 1467.

I. Res hoc triennio gesta. l. 5. Ant. ca. 5.

TRiennium in persequendis belli reliquijs, in obsidendis, capiendisque ciuitatibus munitis positum est, nec accuratius hos annos ex Scriptura, distinguere possumus. Nobiscum sentit Iosephus, cum ait quinto belli anno exacto Chananæorum superfuisse neminem, nisi qui in loca munitissima confugerant. Cum ergo Iosue, numerosissimo multorum regulorum exercitu propemodum internecione deleto, regione ipsa potiretur, ad ipsas ciuitates expugnandas, sicut in Asora proximo anno fecerat animum adiecit. Etsi autem erant munitissimæ, & ab hominibus defendebantur, in omnium rerum desperationem adactis. Asora tamen omnium munitissima superiore anno expugnata, magna inclinatio ad integram Israëlitarum victoriam facta est.

II. Confertim à scriptura narratur. a c. 11. 12.

Singularum vrbium expugnationem Scriptura non persequitur, ac ne præcipuarum quidem, in genere omnia, & quidem compendio significare contenta. *Et omnes*, inquit [a], *per circuitum ciuitates* Asoræ scilicet metropoleos, *regesque earum cepit, percussit, atque deleuit, sicut præceperat ei Moyses.* Quod autem de succensis vrbibus subdit nonnullam habet difficultatem, *Absque vrbibus*, inquit, *quæ erant in collibus, & in tumulis sitæ, cæteras succendit Israel, vnam tantum Asor munitissimam flamma consumpsit.* Apparet enim paucis verbis Scripturam pugnantia loqui. Verum ponenda sunt duo genera vrbium, aliæ fuerunt tumulis & aggeribus cinctæ, & expugnatu difficiles; aliæ contra captu faciles, & opportunæ iniuriæ, & has quidem succenderunt Israelitæ, illas autem in proprium vsum atque habitationem conseruarunt, neque incenderunt, excepta Asora, quæ ad aliarum terrorem flammis absumpta est.

Quæ vrbes incensæ aut seruatæ.

III. Quomodo facta prædæ distributio.

Omnem autem *prædam istarum vrbium, ac iumenta diuiserunt sibi filij Israel, cunctis hominibus interfectis.* Solam enim prædam Iericuntis, cum ipsa vrbe sibi consecrari quasi in holocaustum Dominus voluit; cæteras autem vrbes & oppida, & earum opes populi arbitrio permisit. Eius prædæ magnitudinem Scriptura tacuit si quis tamen eam ex Madianitica præda [b], quæ fuit modica apud Moabitas prouincia, æstimare voluerit, facile intelliget immensas opes, infinitamque vim pecorum ex tot prouinciarũ agris, vrbibusque fuisse congestam. Facta porro est diuisio, non inter eos tantum bellatores, qui cum Iosue militabant, sed eius etiam participes fuerunt, qui in Galgalis remanserant, & qui in vrbibus debellatis præsidio relinquebãtur. Apparet enim Iosue Mosis exemplum [c] in distributione prædæ Madianiticæ fuisse secutum, neque oblitum esse sacerdotum atque Leuitarum, quorum etiam plerique istis expeditionibus interfuere.

b Num. 31.

c Num. 31. 26.

IV. Obduratio Chananæorum, Dei permissu. d c. 11. 18.

Multo tempore pugnauit Iosue contra reges istos, ait Scriptura [d], idque partim per se, & propriis auspiciis, omnibus tribubus simul sub eo militantibus; partim per duces suos, post diuisionem terræ factam. Causa porro diuturni belli hæc affertur, *quia non fuit ciuitas quæ se traderet filiis Israël, præter Heuæum, qui habitabat in Gabaon: omnes enim bellando cepit. Domini enim sententia fuerat, vt indurarentur corda eorum, & pugnarent contra Israël, & caderent, & non mererentur vllam clementiam, ac perirent, sicut præceperat Dominus Moysi.* Quia nolebat Dominus vt eis parceretur, id enim sæpius prohibuerat; tum quia iampridem promeriti fuerant interitum sceleribus suis, tum quia periculum erat ruinæ Israëlitis ab eorum consuetudine, vt experientia satis superque comprobauit: tum denique quia non elegerat eos Dominus ad cognitionem efficacem veri Dei, sicut Gabaonitas. Itaque consequenter non dedit eis gratiam qua eorum corda mollirentur, vt misericordiam peterent & impetrarent.

V. Conclusio rerum gestarum, & occupatio gerendarũ. e c. 11. 21.

Nec plura sunt quæ communibus omnium Israëlitarum armis, & duce Iosue bello gesta referantur: quæ autem mox extremo capite vndecimo narrantur [e], Epitome quædam est, & occupatio gestorum à Caleb in primis, & tribu Iuda, quæ propterea ipsi Iosue hic ascribuntur

quod ex eius, vt Imperatoris permissione, ac voluntate gesta sunt. Denique adhibetur conclusio rerum omnium à Iosue tam bello quam pace gestarũ, in hæc verba [a], *Cepit ergo Iosue omnem terram, sicut locutus est Dominus ad Moysem*, & hæc hactenus breuiter exposita sunt; *& tradidit eam in possessionem filiis Israel secundum partes & tribus suas*, & hoc est argumentum omnium fere, quæ deinceps reliquo libro exponentur: vt hæc sit quasi transitio ad alteram partem negotij, ad quod Dominus assumpserat Iosue, vt patet ex Deuteron. [b] Denique dicitur terra quieuisse à prælijs, videlicet communibus toti Israëli; nam reliqua, proprijs singularum tribuum auspicijs gesta sunt.

a v. 23.

b c. 1.38. c. 3. 28. & c. 31. 7.

IV. Terras Israëlitarum qui prius possederint

Sequitur igitur terræ promissionis diuisio, fusè admodum atq; accuratè digesta, ne foret, vt inter vicinos assolet, de limitibus contentio, quæ si forte contingeret, præsto semper esset sanctus liber, qui consuli posset, ad huiusmodi controuersias dirimendas. Sed priusquam ipsam terræ diuisionem aggrediatur, præmittit à quibus regibus siue principibus possessa fuerit tam citra quam vltra Iordanem, quando Israëlitæ eam occuparunt. In qua enumeratione aliqui non prius memorati reperiuntur, vt pleraque summatim narrata, & quasi decursa intelligantur. Non fuerunt autem singulorum regum singulæ duntaxat vrbes, sed plurima, vt in regione fertili, ad vnamquamque ciuitatem, oppida, municipia, pagique pertinebant.

ANNVS MVNDI 2589.

IOSVE 6. ELEAZARI 7.

AMYNTÆ 14. Imperij Assye. 658.

ANTE CHRISTVM 1464.

I. Iosue redit in Galgala c. 13.

CVm terra Chanaã [c] ita quieuisset à prælijs, vt tota regione nemo infestis signis cum Israëlitis confligere auderet, & qui reliqui erant muris sese portisq; clausos continerent, rediit ad suos Iosue in Galgala cũ exercitu, relictis vt ratio exigit, præsidijs in vrbibus munitis iam occupatis. Ibi Dominus eum monet vt quoniã cum senectus vrgebat, & in dies reddebat duris bellorum laboribus imparẽ, ad ipsam terræ partitionem aggrediatur, licet tota nondum subacta sit, sibi enim curæ fore, vt cæteri suo tempore debellentur. Enumerat autem multas circunquaque partes Chananitidis nondum debellatas, quæ in sortem Israëlitarum cedere debeant. Ab occidente omnia confinia Philistinorum, quinque satrapijs comprehensa initio ducto, à meridie, à fluuio turbido, id est torrente, qui oppidum Rhinocoruram alluit, & regionem ad Ægyptios pertinentem rigat; simul & terminat Chananitidem progrediendo Septentrionem versus ad regionem Sidoniorum & montem Libanum, aliasque prouincias, de quibus omnibus, *Ego sum*, inquit Dominus, *qui delebo eos à facie filiorum Israël.*

Quæ terræ nondum deuictæ.

II. Iubet Dominus di-

Omnem ergo regionem, partesque eius singulas enumeratas diuidi iubet in hæreditatem Israëlitarum, perinde ac si iam subactæ essent cum Dominus spondeat se eas deleturum. Israëlitarum autem, qui cis Iordanem habitaturi erant possessionis, voluit diuisionem ac sortitionem fieri, tota regione nondum subiugata. Primo [a], ne terra cultorum penuria desolaretur, & passim bestiæ hominibus noxiæ succrescerent. Secundo [b], vt populus bello iugiter exerceretur, neque per otium in vitia deflecteret. Tertio, vt per hostes qui relinquerentur probarentur Israëlitæ, an in Dei famulatu & amore perseuerarent, necne. Futurum enim erat vt eos sibi haberent subditos & tributarios, si Dei præcepta seruarent: sin minus, eos sæuissimos dominos, & tyrannos experirentur: vt ex toto Iudicum libro intelligi potest. Occasione porro declaratæ regionis cis Iordanem, tam deuictæ quam debellandæ, declarat quoque regiones trans Iordanem ad orientem quæ viuo adhuc Mose distributæ fuerant tribui Ruben & Gad, & dimidiæ tribui Manassis: quarum fines reliquo decimo tertio capite describuntur.

uisionem terræ nondum subactæ, & cur.

a Exod. 23. 29.

b Iud. 3. 1. 2. 3. 4.

III. Dum ea suscipitur, Caleb Hebronem petit. Cap. 24.

Initio capitis decimi quarti proponitur in genere diuisio terræ facta reliquis tribubus cis Iordanem, quæ tamen non prius facta est, quàm castra è Galgalis translata essent in Silo, vt ex cap. 18. intelligitur, & Iosephus affirmat. Itaque petitio montis Hebron, quæ facta est à Calebo dum Iosue adhuc moraretur in Galgalis, necessario præmittenda est. Cum ergo sortitio terræ cis Iordanem immineret, *accesserunt filij Iudæ ad Iosue in Galgala*, veriti ne locus, qui extra sortem Calebo tribuli suo debebatur alteri cuipiam obueniret, si cum cæteris sorti committeretur, cum duce Calebo à Iosue petierunt; Itaque Caleb præfatus præsentem animi fortitudinem, corporisque robur necessarium ad debellandum Hebronitas, terram gigantum, & promissionem illius sibi factam diuinitus, *Da mihi*, inquit, *montem istum, in quo Enacim sunt, & vrbes magnæ atque munitæ.* Vbi autem facta fuerit ista promissio, etiam audiente Iosue, obscurum est.

IV. Sibi olim promissam

Valde assentior Masio existimanti, quo tempore reliqui exploratores turbabant populum, metu Gigantum, quos in Hebrone conspexerant, Calebum animosè illam terræ portionem pro sua hæreditate depoposcisse, quam ignaui homines horrebant. Moysem autem, assentientem de ea dixisse, *terra quam calcauit pes tuus erit possessio tua, & filiorum tuorum in æternum.* Neque enim de tota illa terra loquebatur, quæ toti populo promittebatur, non solis Calebi filijs. Quia vero non conueniebat familiam Calebi à reliqua tribu Iuda distrahi, oportuit eam circa Hebronem collocari, idque Dominum præcepisse scriptura testatur, *Caleb vero*, inquit [c], *filio Iephone dedit partem in medio filiorum Iuda, sicut præceperat Dominus.* Si ergo Dominus pollicitus est montem Hebron Calebo, idemque præcepit, vt haberet partem in medio filiorum Iudæ, consequens est etiam vt Dominus ipse assignauerit tribui Iudæ hæreditatem suam sine alia sortitione.

Dominus assignat Iudæ sedẽ suam.

c c. 15. 13.

V. Iosue migrat è Galgalis

Cæterum non ita reuersus erat à prælijs Iosue in Galgala, vt ibi diuturniores moras trahere vellet; præsertim cum remotior esset is locus, & quasi in ora deuictæ regionis. Et conueniat principem, quasi in regni centro com-

morantem

Exit. 25. Leu. 42.

morantem, in totum vndique regnum prouidentiæ suæ lineas diffundere. Itaque existimo Iosue hoc ipso anno molitum esse migrationẽ, & occasione petitionis factæ à Calebo & tribu Iuda; è Galgalis Siluntem versus castra mouisse, eóque cum omni populo suo fuisse profectum: idque factum exacto quinto anno belli huius Iosephus affirmat, nimirum in sexto, & apparet hanc translationem non parum temporis occupasse. Cum enim in Galgalis sextum iam annum tanta multitudo familijs, supellectile, pecoribus, hostium spolijs, omnibusque diuitijs aucta atque onerata resideret, non potuit breui tempore, aut inde emigrare, aut iter conficere, aut nouas alibi occupare sedes, Præsertim si ante dicessum, vt videtur, & frumenta, & vina, & arborum fructus colligi debuerunt, ne ea vicinis hostibus contra se viui essent: vt merito reliquus hic annus sextus. Iosue huic transmigrationi assignari possit.

Sexto anno imperij sui.

VI. Traditur sua possessio filijs Iuda & Ioseph.

Accedit etiam distributio terræ destinatæ filijs Iuda, & Ioseph; Ephraim scilicet, & dimidiæ tribui Manasse, quæ facta est ab Eleazaru, & Iosue, & principibus familiarum cuiusque tribus, sorte omnia diuidentibus, vt initio capitis 14 scriptum est. Referimus autem ad hunc annum istam designationem atque occupationem terræ duarum tribuum cum dimidia. Quoniam cum primum ventum est in Silo, de sortitione septem tribuum agi cœptum est, quod etsi iam omnibus suis attributus esset locus; septem tamen tribus eum non occupassent. Ergo istis omissis, pro quibus alia deinde diuisio, ac sortitio facta est. Iudæ Ephraim & Manasse, termini prius à scriptura recensentur, quam de transitu in Silo fiat mentio. In hisce autem terminis subtilius recensendis, atque explicandis immorari non videtur esse institutæ breuitatis. De vtraque porro tribu filiorum Ioseph illud scriptura notat, & arguit, quod non interfecerint reliquias Chananæorum, sicut Dominus iusserat, sed auaritia ducti eos fecerint tributarios [a], quod eis postea cessit in ruinam, vt illis diuinitus prædictum fuerat; sed hæc per occupationem dicta sunt, & post mortem Iosue contigerunt.

a c. 17. 13.

VII. Querela filiorum Ioseph.

b c. 17. 14. 15. &c.

Querela porro filiorum Ioseph, quæ extremo cap. 17. habetur [b], non eo destinatur, quòd partem aliquam de sorte aliarum tribuum ambirent, sed queruntur terram sibi assignatam esse exiguam, eo quod bona eius pars syluestris esset, ideoque habitationi parum idonea, pars etiam à fortissimis aduersariis adhuc teneretur. Respondet Iosue vt terram syluestrem & incultam excolant, quoniam virorum multitudine abundant, & quoniam ijdem fortitudine præstent, aduersarios debellent, interim autem spatijs assignatis contenti sint. Hoc ipso anno lipsana Iosephi Patriarchæ in eam regionem, quam ipse quondam sibi designarat, translatá, atque honorificè condita sunt [c]. Cum enim alioqui è Galgalis transferenda essent in Sichem, visum est eadem opera qua transferebatur arca Domini, etiam hæc sancti viri ossa esse transferenda: præsertim cum iam ex sortitione constaret, Sichem ad filios Iosephi pertinere.

Translatio lipsanorũ eius.

c Ios. 24. 32.

ANNVS MVNDI 2590.

IOSVE 7. ELEAZARI 8.

SANCTVARII IN SILO 1.

AMYNTÆ 15. Imperij Assyr. 659.

ANTE CHRISTVM 1463.

INgredimur septimum tam principatus Iosue, quã transmissi Iordanis annũ eundemque Tabernaculi in Silo constituti primũ, iuxta ea quæ paulo ante constituta sunt; in quam etiam arbitramur primum annum Sabbaticum incidisse, qui fuit septimus aditæ Chananitidis. Nam cũ annus septimus quieti & remissioni à Deo destinatus esset, idque non à possessione terræ, sed ab ingressu in eam numerandus esset, vt perspicuè in Leuitico [a] præscriptum est, non conuenit existimare Iosue virum sanctissimũ, hunc primũ annum septimum, tanquã sabbaticorum initium, non celebrasse. Deinde congruũ erat vt tota terra, quæ magna ex parte adhuc indiuisa erat, aut quasi indiuisa reputabatur à septem tribubus, ex totius populi consensu Sabbatũ celebraret, dum interim dimensiones accuratè fierẽt, diuisiones item, atq; sortitiones, quas Iosephus septẽ menses tenuisse testatur. Tertio causa nulla erat cur vltra hunc annũ Israëlitæ qui trans Iordanem sedes fixerant, annum sabbaticum differrent, nec distulisse credendi sunt. At quis credat diuersos fuisse annos sabbaticos, duabus eiusdem populi partibus? Nam quod aiunt legem statuere vt sex annis agri serantur, & deinde septimo terræ quies detur, respondemus legem respexisse ordinarium annorum cursum, post publicam rem constitutam; quod non vetat ne initia peculiare aliquid habuerint, vt ferè contingit.

I. Primum annũ Sabbaticum huc pertinere.

a c. 25. 2.

Nec legem obstare.

Quod autem ad Sanctuariũ attinet, existimo in monte, in quo vrbs Silo extructa erat, in latiore aliqua platea rite erectũ sub Dio Tabernaculum, atrio suo vndique cinctum, ibique ad trecentos quinquaginta circiter annos ita perdurasse, vt in deserto triginta nouem, sex in Galgalis steterat. Erat enim suis pellibus atque operculis egregiè conuestitum, & contra omnes ventorum ac pluuiarum iniurias communitum. Et quamuis minimè absurdum sit ipsum tabernaculum, seorsim ab atrio, ligneo aliquo tecto tegulisque etiam magnificentius quam cæteras domos, fuisse coopertum: Atrium tamen sub Dio constituendum est, in eoque altare holocaustorum, & concha; ad quam sese sacerdotes abluerẽt. Et licet videri possit Siln in sedem Sanctuarij electam, quòd ea esset in sorte Ephraim quæ erat Imperatoris tribus; & videretur rationi consentaneum sacrarium, sedemq; Pontificis apud Ephraimitas collocari, quando tunc apud eos erat principatus: & quidem in eius viri potestate, cui religio & pietas erat antiquissima. Videtur tamen Iosue diuinum in hac translatione consilium exquisisse apud Eleazarum pontificem, & secutus, potius quam propriã consolationem adamasse: Deum autem tam principem ipsum, quam filios Iosephi onorare voluisse.

II. Sanctuariũ vbi, & quomodo constitutum.

III. Septē tribus arguūtur ignauiæ à Iosua.

Constitutio in Silo, non sine varia sacrificiorum solennitate, Sanctuario, id enim de tanta celebritate, in quam omnes filij Israël congregati, fuerant, meritò existimandum est; acciuit Iosue principes tribuum, quæ nondum regionis suæ possessionem adierant; eosque eo nomine arguit ignauiæ. Multi enim iam menses abierant ex quo filij Iuda & Iosue terram sibi attributam occupabant. Et accusanda videbatur ignauia, quod ea in damnum cedebat, non solùm suarum tribuum, sed Leuitarum, qui vrbes, ex diuina lege sibi debitas, accipere non poterant, priusquam tribus omnes in possessionem missæ essent. Accedebat quod plerique hostium, qui ex prælijs fuga elapsi fuerant, in ciuitates munitas se receperant, vt contigerat Hebronitis, quos Caleb iteratò visit. Nisi fortè Hebron supra [a] per occupationem deuicta fuisse dicta sit.

a c. 10. 36. 37.

IV. Causa cessationis huius.

Nec inanis est, mea quidem sententia, Serarij nostri coniectura, cessasse has septem tribus in adeundis possessionibus suis, quod existimarent priores geometras vel minus bona fide, vel certe minore peritia terram fuisse dimensos. Eam suspicionem duo confirmant, primum quod noui. dimensores vltro à Iosue offeruntur, qui scilicet accuratius hoc munere perfungantur; alterum quod de spatio tribui Iudæ prius attributo, multum postea detractum est, adeo vt in eius quasi sinu tribus Simeonis collocaretur. Id ergo subodoratus Imperator [b], *Eligite*, inquit, *de singulis tribubus ternos viros, vt mittam eos, & pergant, atque circumeant terram, & describant eam iuxta numerum vniuscuiusque multitudinis, referantque ad me quod descripseritis.* Prius quidem Dominus singulos principes de singulis tribubus quatum intererat rectè diuidi terram, nominatim perscripserat, sed quia illorum descriptio septem tribubus non probabatur, iubet Iosue ternos ab ipsismet eligi, qui probitate ac rei gerendæ peritia præstarent, vt facilius omnes eorum iudicijs acquiescerent, quos suo ipsi calculo ac suffragio comprobassent.

Noui metatores instituuntur. b c. 18. 4.

V. Terni è decem tribubus.

Quoniam vero terni de singulis tribubus eligendi erant, & res agebatur, non solum septem tribuum, sed etiam decem, quæ cis Iordanem erant habitaturæ, si forte mouendi essent termini alicuius tribus, quæ iam sedes suas acceperat, vt reuera tribui Iudæ contingit, ideo 30. viros dimensores arbitror electos. Quod autem Iosue iubet [c], vt olim viuo Moyse Dominus, vt habeatur ratio multitudinis, & amplitudinis cuiusque tribus, quod frustra fieri videtur sorte attribuente paruum locum numerosæ tribui. Respondemus, vt nuper, ad Deum pertinuisse dirigere sortes, sic vt pluribus maior pars, paucioribus minor obtingeret, & posita dimensorum prudentia, quæ loci vnius fertilitatem, alterius amplitudine exæquaret, sors valuit in ijs tribubus, quæ numero suppares erant, vt eam libentius acciperent, quam sors obtulisset. Obscurum est autem quod subdit Iosue *mediam terram inter tribus* Iudæ & Ioseph in septem partes esse diuidendam, quasi hæ duæ tribus in extremis terræ finibus sitæ essent Iudas ad meridiem & Ephraim ad Aquilonem, cum constet ex sequentibus solum tribum Benjamin inter illas duas fuisse collocatam. Sententia huius loci est, ita reliquam terram esse diuidendam, vt termini iam assignati tribubus prædictis immoti sic maneant, vt in diuersum locum non transferantur, etsi termini aut contrahi possint aut dilatari, aliæ autem tribus circa eas sedes habeant suas.

c Num. 26. 54. Quomodo habita ratio multitudinis.

VI. Periculosum metatorum negotium.

Sic ergo electi 30. viri pertexerunt ad *periculosæ plenum opus aleæ*. Pauci enim metatores, nullis, quod appareat, armatorum stipati præsidiis, eas erant obituri regiones, quarum magna pars etiam tum ab aduersariis tenebatur; nec strictim obituri, vt olim exploratores, sed accuratè perlustraturi singula, nec vt tunc, non lacessitis barbaris, sed efferatis, & in desperationem adductis, vt merito istis geometris, ab illis agmine facto irruentibus summa pernicies timeri posset. Nec tamen puto cum Abulensi, hæc per quasdam belli inducias esse facta; existimem potius cum Masio, eo tempore Chananæos omnes tam ex cladibus nuper acceptis, quam ex occulto ac diuino quodam terrore vsque adeo fuisse attonitos, tantoque belli fastidio affectos, vt omnia quieti suæ posthabenda putarent. Contra vero mirifica & cælesti fiducia Israëlitarum animos subito fuisse imbutos, vt sine vlla cunctatione, vel excusatione perrexerint, & septem mensium spatio, vt Iosephus ait, terram perlustrarint, ac dimensi fuerint.

VII. Renouata diuisio in nouem decemue partes.

Etsi autem in septem nouas partes terra diuisa fuerit, vt ex ipsa Scriptura liquet. Rectè tamen putat Abulen. diuisionem totius Chananitidis, quæ cis Iordanem iacebat, ab istis mensoribus in nouem partes proportionales esse factam, pro ratione magnitudinis tribuum; inuenisseque partem Iudæ maiorem, quam proportio multitudinis eius, & magnitudinis terræ totius postularet; portionem autem Ephraim & dimidiæ tribus Manassis congruè fuisse assignatam. Itaque sublata ex hæreditate Iudæ particula, quæ Simeoni sufficeret, reliquam terram adhuc indiuisam in sex partes secuisse; reliquis, quæ supererant, tribubus congruentes. Quibus ita digestis ad Iosue sortitionis causa venerunt in Silo. A quo res fortassis ita transacta est, vt sortes siue schedulæ decem mitterentur in vrnam, in quibus singulis portiones terræ per suos limites designatæ, ac suis tribubus destinatæ continerentur: in alteram vero nomina decem tribuum conijcerentur, sederetque puer paruulus inter vrnas duas, & vna manu nomen tribus vnius efferret, & mox altera schedulam, & quidem illam omnino, quam metatores illi assignauerant; Deo rem totam moderante, & illorum distributionem confirmante, præsertim quod ad illas quæ sedes iam sortitæ fuerant, quas Dominus immotas esse iusserat.

Sortitionis probabilis modus.

VIII. Ordo sortitionis tribuum & situs earum.

De cæteris, sortitionis hic ordo fuit, prout fusius à Scriptura perscriptus est. Educta primum est sors filiorum Benjamin, possederuntque terram inter filios Iuda, & filios Ioseph. Tum egressa est secunda sors Simeonitarum, quorum hæreditas fuit in medio possessionis filiorum Iuda, versus occidentem propè Philisthæos. Tertia fuit Zabulonitarum, quibus contigit possessio sub mari Galilææ, vsque ad occiduum mare, in quo est mons Carmelus. Qu[illegible] fuit filiorum Issacharis, quos Adricho-

mius constituit post Zabulonitas meridiem versus. Quinta fuit Aseritarum, quæ à septentrione ad Libanum montem protendebatur, ab occasu Phœnices habebat & mare, ab ortu autem possessionem Nephtalim, cuius sors sexto exijt loco, quæ ab oriente Iordane claudebatur. Postrema exijt sors Danitarum, qui supra Simeonitas ad tribum Iuda appliciti sunt. Qui mox alias sedes ad Septentrionem quæsierunt, vt habetur in textu [a]: quod tamen viuo Iosue non contigit. Ex quo non leue ducitur argumentum hunc librum, qualis habetur nunc, à Iosue non fuisse conscriptum.

a c. 19. 47.

Iosue obtinet sibi vrbem Thamnath.

Postremo petijt Iosue à contribulibus suis Ephraimitis [b] vrbem Thamnath Sara in monte Ephraim, eamque natura loci munitam, bellico incursu quassatam, in sui suorumque habitationem instaurauit, vbi & conditus est.

b v. 49. 50.

IX. Vrbes fugitiuorum. c c. 20.

Constitutis autem [c] vniquique tribui possessionibus suis, præcepit Dominus in rem deduci, quæ ipse ante præceperat de vrbibus fugitiuorum, quæ ius asyli haberent, in eorum gratiam, qui humanum sanguinem innoxij fudissent. Id autem rectè factum hoc tempore, quo sortitione intellectum est quæ cuique tribui ciuitates attributæ essent. Statuerunt ergo habita ratione distantiæ Cedes in Galilæa montis Nephtali, & Sichem in monte Ephraim, & Hebron in monte Iuda. Quæ vrbes ita sitæ erant cis Iordanem, vt media in medio ferè loco regionis sita esset: aliæ duæ versus finem borealem & meridianum, eisque totidem aliæ trans Iordanem Bosor, Ramoth & Gaulon responderent. Hæ porro vrbes fugitiuorum, erant etiam Leuiticæ, quibus aliæ insuper quadraginta duæ ex Dei præcepto & sortitione facta in hoc ipso generali conuentu attributæ sunt, vna cum suburbanis suis.

X. Leuitarum vrbes 47
13
10
13
12
48

Quæ ita distributæ sunt vt filij Leui in quatuor familias tribuerentur, Aaronicam siue sacerdotalem cui 13. vrbes obtigerunt, lectæ ex tribubus Iudæ, Simeonis, & Beniamin; quoniam ibi regia olim sedes & põtificia collocãda erat, & iã tũ proxim⁹ erat sãctuarij locus. Altera familia Caathitarũ fuit, qui in decẽ vrbibus habitarũt, Tertia Gersonitarũ, qui in tredecim; quarta Meraritarum qui in duodecim. Atque ita sacerdotes & Leuitæ fuerunt per omnes dispersi tribus. Primò vt cultus Dei ad omnes tribus pertinere intelligeretur, quoniam ministri diuini cultus vbique sedes habebant. Deinde prouidendum fuit ne vna tribus aut duæ omnium Leuitarum sustentatione grauarentur, eorum enim oblationibus nutriebantur. Denique cum ad eos pertineret officium docendi populum, ea quæ ad Dei cultum, & religionem pertinebant, ægre id fieri potuisset, si omnes in vna alterave tribu habitassent, facile autem, si in omnibus Leuiticis vrbibus synagogæ excitarentur, & magistri, doctoresque sustentarentur.

Cur dispersi vbique. 1. 2. 3.

XI. Dimissio commilitonum. d Iosue 22.

His ita peractis, cum iam comitia soluenda viderentur [d], existimauit Iosue socios qui trans Iordanem habitabant, tanquam non vltra necessarios, dimitti posse, eisque militiæ vocationem concedi. Est autem humanitatis plena dimissio, quæ à laude sociorum exorsa, in veri Dei religione etiam atque etiam commendanda terminatur. Sed ne putes inutilem eos militiam militasse, *in multa*, inquit, *substantia atque diuitiis reuertimini ad sedes vestras, cum argento & auro, ære ac ferro & veste multiplici*, nec immemor charitatis in absentes, *diuidite*, inquit, *prædam hostium cum fratribus vestris*, reliquo scilicet populo, qui substiterat trans Iordanem in præsidio possessionis suæ.

vers. 8.

XII. Erigunt altare, vnde tumultus excitatur.

Cum autem transituri essent Iordanem, subiit eorum mentem illa cogitatio, ne qui flumine à cæteris Israelitis secreti essent, diuersa quoque religione putarentur vti, ideóque in testimonium vnius eiusdemque religionis, monimentum erexerunt ad ripam Iordanis altare visendæ magnitudinis. Quod in deteriorem partem interpretati, qui cis Iordanem habitabant, celeriter conuenerunt in Silo, consilia de bello sacro agitaturi. Visum autem est prius mittendam legationem, ad explorandam sociorum mentem atque voluntatem. Legationis princeps constitutus est Phinees sacerdos, & designatus pontifex, cum decem sociis, singulis de singulis tribubus, vt intelligeretur communis totius populi in bellum consensus. Expostulat Phinees cum eis de altari sacrilego, & facinus quod apparebat vehementer exaggerat. Illi vero Innocentiæ suæ concij, magno animi sensu atque affectu, negant se præuaricandi animo altare erexisse, sed significare voluisse habere se ius accedendi ad sacrificia, quæ ad Sanctuarium fierent quamuis essent interiecto flumine separati. Quibus auditis placati legati, suos quoque placauerunt, laudaueruntque vniuersi Dominum, quòd eos à ciuili bello liberasset; qua re nihil eis luctuosius, nihil eorum hostibus gratius contingere potuisset.

Ac sedatur

ANNVS MVNDI 2597.

IOSVE 14. ELEAZARI 15.

AMYNTÆ 22. Imperij Assyrior. *666.*

ANTE CHRISTVM 1456.

I. Secundus annus Sabbaticus.

Hosce annos septem, quia rebus ipsis distinguere Scriptura duce non possumus, breui tractatione necessario coniungemus. Hic tamen annus Eleazari decimus quintus secundo anno sabbatico notabilis est, quem existimamus, florẽte adhuc Israëlitarum pietate, & Iosue rempublicã administrante, diligenter obseruatum fuisse. His porro annis facile vel tacente me intelligi potest tribus cis Iordanem positas, suam singulas hæreditatẽ ac possessionem adijsse. Leuitas etiam in ciuitates sibi ad habitandum assignatas tam vltra quam citra Iordanem demigrasse. Ipsum autem Imperatorem, in media apud populum gloria, ac veneratione vixisse, & vrbem, quam optarat in monte Ephraim, ædificasse, in eaque habitasse, exemplo multorum principum virorum qui montana, non vna incitati causa, coluerunt.

II. Hebræi in otio ædificant.

Quid interim Israëlitæ omnes? Non videntur sane hoc tempore bella redintegrasse, sed quietis oportunitate, & tacitis quasi inducijs bene vsi, Principis etiam exemplum secuti singuli in suis sortibus reparasse, atque instaurasse, quæ furore bellorum fuerant cõquassata;

noua etiam edificia passim extruxisse, tam quæ communibus vsibus, vt synagogas, prætoria, quam quæ priuatis deseruirent. Aliqui etiam vt sæpe in rerum copia & prosperitate contingit, incerti se otio dediderunt, & tributorum pensitatione læti, familiaritatem cum antiquis terræ incolis contrahere cœperunt, quos ex Dei mandatos deletos oportebat, indeque paulatim ad summam idololatriæ perniciem gradum fecere.

ANNVS MVNDI 2599.

IOSVE 16. ELEAZARI PONTIFICIS 17.

AMYNTÆ 24. Imperij Assyr. 668.

ANTE CHRISTVM 1454.

I. Prior Iosue ad populum cōcio. a c. 23.

Narrationem quam in hunc annū conijcimus [a] non certa scientia, sed probabilis coniectura confirmat. Cum enim duæ conciotationes ad populum à Iosue factæ duobus postremis huius libri capitibus contineantur quas constat postremis hisce principis annis fuisse habitas, non videtur probabile populum tantum, ab eo bis eodem anno fuisse conuocatum. Sed primùm quidem hoc anno cum iam mortem sibi in foribus adesse putaret, vt illa verba testantur. *En ego ingredior viam vniuersæ terræ*: deinde anno sequenti, cum vitam, qua aliquanto longiore præter spem vsus fuerat, ad extremam periodum venisse, vel certioribus signis vel diuina fortasse reuelatione didicerat. Quod autem concionem hanc habitam legimus *multo tempore euoluto* [b], *postquam Dominus pacem dederat Israeli*, id nos de spatio decem annorum accipiendum putamus, quoniam sexto anno principatus Iosue [c] *terra quieuit à prœliis*, vt suo loco docuimus & septimus sabbaticus, & primus quietis fuit. Nec mirum nunc Iosue longæuum diei, & persenilis ætatis, vt qui nouem annis centesimum esset supergressus.

b c. 23. 1.

c c. 11. 23.

II. Habita videtur in Silo.

Quo porro loco fuerint à Iosue conuocata hæc comitia, non constat; quidam eum ad se in Thamnat, primarios ex toto populo viros euocasse putant; alij in Silo malunt, quod res tota ad Dei cultum commendandum pertineret. Cui sententiæ etiam quæ de visione Angelica, & sacrificijs mox dicemus, non exiguam conciliant fidem. In hoc primariorum virorum consessu, exorsus à commemoratione beneficiorum recens à Deo acceptorum, recentia enim magis mouent quam antiqua, eorum animos ad Dei amorem & cultum suauiter inflectit. Verùm quia ista beneficia, iustissimis de causis, quos supra memorauimus, nondum erant ad coronidem perducta, perfectæ victoriæ spem certissimam facit, vt quæ ex ipsorum alacritate, & in Deum amore, eiusque mandatorum obseruatione pendeat. [d] *Tantum confortamini, & estote solliciti, vt custodiatis cuncta, quæ scripta sunt in volumine legis Mosi*; in quo maxime commendatur vt Chananæi exterminētur propter periculum idololatriæ, quod deinceps Iosue diligenter inculcat, addita postremo comminatione diuinæ vltionis ab Israelitis, per illas ipsas gentes, expetendæ.

d c. 23. 6.

III. Angelica apparitio prope Silo. a Iud. 2. 1. 2. &c.

His pluribus explicatis magnum sanctissimi senis orationi pondus diuinitus allatum est, ex angelica reprehensione, à qua Iosue fere temperauerat. Huc enim pertinere angelicam illam apparitionem, qua habetur secundo [a] Iudicum, res ipsa loquitur. Nam nisi res viuo Iosue contigisset; nihil erat causæ cur ibi hæreret mentio ipsius; & nisi contigisset hoc tempore, parum aptè adderetur illa conclusio. *Dimisit ergo Iosue populum, & abierunt filij Israel vnusquisque in possessionem suam, vt obtinerent eam*, adhuc ergo aliqui adibant possessionem agrorum suorum: & si quæ adhuc existebant controuersiæ, à priuatis iudicibus dirimebantur: quæ particula, in posteriore dimissione populi, quæ à Iosue sequenti anno facta est, non fuit addita. Videtur autem ille ipse Angelus fuisse, qui pridem in Galgalis apparuerat Iosue, & ad id innuendum nunc de Galgalis dicitur ascendisse, quem diximus videri Michaelem præpositum Ecclesiæ Dei. Venit autem in locum, qui ab euentu postea dictus est flentium, qui fuit peculiaris aliquis locus prope Silo, quia ibi dicuntur immolasse hostias Domino.

IV. Eo confluunt comitia.

Cum ergo auditum esset in populo apparuisse Angelum Domini prope Silo Iosue memor illius, qui sibi in agro vrbis Iericho pridem apparuerat, eo cum vniuerso comitiorum cœtu profectus est. Ad quos hæc fuit eius oratio. *Edaxi vos de Ægypto, & introduxi in terram pro qua iuraui patribus vestris, & pollicitus sum vt non facerem irritum pactum meum vobiscum in sempiternum, ita duntaxat vt non feriretis fœdus cum habitatoribus terræ huius, sed aras eorum subuerteretis: & noluistis audire vocem meam: cur hoc fecistis? quam ob rem nolui delere eos à facie vestra, vt habeatis hostes, & dij eorum sint vobis in ruinam.* Non accusat Idololatriæ, sed fœderum cum Chananæis initorum & altarium in eorum gratiam non euersorum. Ex quo intelligitur eos nondum ad Idola defecisse, id enim in primis arguendum fuisset. Vide autem antithesim. Inierunt Hebræi fœdera cum Chananæis contra Dei voluntatem: ex Dei voluntate eosdem habituri sunt hostes. Dijs eorum pepercerunt nec aras ipsorum demoliti sunt ijdem vltore Deo in laqueū futuri sunt Israeli.

Ab Angelo reprehenduntur.

V. Soluuntur in fletus, neque tamen emēdantur.

Quanta fuerit noui huius oratoris in dicendo, vis, ex eo apparet, quod omnes protinus concussi animis, in lachrymas proruperunt. Commotis iam videlicet ac labefactatis Imperatoris oratione animis, pondus angelicæ reprehensionis incumbens, illas excussit lachrymas, easque vt diuinum numen facilius exorarent sacrificijs cumularunt. Sequitur enim. *Immolauerunt que ibi hostias Domino*, quæ scilicet in lege appellantur pro peccato. Addiderunt & pacificas, quibus refecti, dimissi sunt vnusquisque in possessionem suam, vt obtineret eā. Verū apparet istis contigisse, quod ait magnus Gregorius, qui ad horam soluuntur in compunctionis fletus, mox tamen ad priora peccata ita redeunt, quasi ea nunquam ante planxissent. Nusquam enim legitur eos fœdera male inita distraxisse, aras profanas euertisse, impios, meritis iampridem supplicijs, ex Dei imperio ac voluntate mactasse.

ANNVS MVNDI 2600.

IOSVE 17. & vlt. ELEAZARI PONTIFICIS 18. & vlt.

AMYNTÆ 25. Imperij Assyrior. 669.

ANTE CHRISTVM 1453.

I. Iosue quâdiu Rempub. administrarit.

Peruenimus ad postremum clarissimi Imperatoris, tam vitæ, quam principatus annum: in quem etiam annus Iubilæus quinquagesimus secundus ab orbe condito incidit. Et de ætate quidem centum & decem annorum aperta Scripturæ [a] assertio dubitare non sinit, de magistratus autem duratione quia tacuit, latam Chronologis patefecit aream disputandi. Sed omissa multiplici opinionum varietate, eam vnam probamus, quæ Iosue gubernationem 17. annis definit. Sic enim quadringentesimus & octogesimus annus ab exitu Hebræorum ex Ægypto, erit quartus Salomonis, idemque primus à iactis templi fundamentis, quod asseruit Scriptura [b] in tertio Regum. Sicque omnes Iudicum anni constabunt, prout ex Hebræis codicibus, & editione vulgata digesti sunt à nobis in Annalibus. Quos si auxeris aut diminueris, necessario annus fundati templi, quem scriptura tradidit, vitiosus erit.

a Ios. 24. 29. & Iud. 2. 8.

b 3 Regum 6. 1.

II. Seruitutes & interregna Iudicũ quo referẽda, sicut & anarchia.

De singulis autem Iudicibus, etsi suus erit deinceps dicendi locus, hic tamen vniuersè dicendum est annos interregnorum siue seruitutum, in Iudicum annis esse comprehensos, nec separatam facere chronologiam, verbi causa octo annis seruituti sub rege Cusan, in annis Othonielis continentur, & ita de cæteris. Itaque anni singulorum Iudicum sunt spatia temporis interiecti inter duos Iudices verbi gratia, à morte Iosue, ad mortem Othonielis. Quia tamen sunt aliqui qui annos aliquot Iosue detrahunt, quos vel gubernationi seniorum tribuant, quos Scriptura longo post Iosue tempore vixisse tradit, vel illi anarchiæ, quam eadem memorat, cum ait, *in diebus illis non fuisse regem in Israel*. Dicimus non mouendos annos Iosue, cum Scriptura nusquam tradat Seniores illos rempublicam administrasse, sed intelliguntur duntaxat exemplo pietatis, & constantis in Deum fidei, toti populo diu proluxisse, eumque ipsos authoritatis nutu in officio continuisse. Illos ergo annos ad Othonielis initia rejiciemus, ad quos illa quoque anarchia pertinet, suosque septendecim annos Iosue relinquemus. Nunc vltimam Iosue in conuentu populi concionem, eiusque & Eleazari funus breuiter explicemus.

Seniorum gubernatio nulla fuit.

III. Postrema Iosue concio vbi sit habita.

Sequitur [c] ergo postrema sanctissimi ducis ad populum concio, qua eius quasi testamentum continetur, fœderisque populi cum Deo sæpius iterata percussio. Et habita quidem est apud eosdem apud quos præcedens, non tamen in eodem loco, sed in oppido Sichem, vt in Hebræo, Chaldæo, Latinoque legitur, Græca vero partim habent Sichem, partim Silo, vt legit S. August. Dici potest in Sichimis conuentum habitum, fœdusq; percussum. Inde omnes quasi in pompa in Silo, ad arcam Domini, confirmandi eius gratia, inde profectos, parũ enim à se inuicem ea loca distabant, & erant ambo in tribu Ephraim. Quod ad ipsam concionem attinet, Inducit Iosue Dominum loquẽtem, & sua in Hebræos beneficia antiqua atque recentia memorantem. Et quibus ipse iustissimam hanc conclusionem infert. *Nunc ergo timete Dominum & seruite ei perfecto corde atque verissimo; & auferte*, id est rejicite, atque abominamini, *Deos quibus seruierunt patres vestri in Mesopotamia & in Ægypto*, atque adeo in deserto, vbi vitulum aureum adorauerunt, & initiati sunt Beelphegor, nec impunè, *& seruite Domino*.

c c. 24.

q. 30. in Ios. hist. schola.

Capita concionis huius

Exit. & Leu. 57

IV. Qui detur optio Israelitis seruiendi Domino.

Sed mirabilis est optio quam offert Israëlitis de seruiendo Deo vel idolis, cùm iam sæpius cum Deo fœdus inierint, à quo non sit integrum resilire. Et vt nullum esset fœdus, non licet, vero Deo relicto, impurissimos dæmones colere. Sed hæc dissimulatio quædam est, ad accendendum affectum comparata, quod ex sequentibus clarius agnoscitur. Nam statim eos exemplo suo prouocat ad sequendum Deum. Cur enim non statuant eius Imperatoris religionem imitari, cuius eximiam in rebus agẽdis prudentiam, in exequendis felicitatem, in omni vita sanctitatem adhuc experti essent? Ergo ita statuunt, ac decernunt seruire Domino, à quo tot beneficia, quæ enumerant, ad hanc diem acceperint. Quia tamen, vt ait ille, *Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata*, perseuerans in dissimulatione sua, Iosue, quem non latebat populi huius in bono proposito inconstantia, & insignis in cultum idolorum propensio, *Non poteris*, inquit, *seruire Domino*, sicque magis accensa eorum voluntate proponit quæ difficilia futura sint in Dei cultu, qui sit seuerus vltor iniuriarum suarum, & in primis defectionis à se ad idola, vt ea nunc animosè perrumpere statuant, & constanter in bono tam ardenter electo perseuerent.

V. Iosue renouat fœdus Deum inter & populum.

Postquam autem sapiens Imperator quadam quasi tergiuersatione populi voluntatem magis magisque accendit, testem appellat eorum conscientiam, vt se ipsi postea, si perfidi fuerint, sine alio vel teste vel iudice condemnent. Sicque acceptatur vniuersi populi voluntas à Domino, interuentu Iosue principis populi. In cuius rei probationem. *Nunc ergo*, ait, *auferte deos alienos de medio vestri*, si qui sunt, etsi non studio idololatriæ apud vos simulacra illa resideant, sed in spoliorum partem, prædæque venerint, *& inclinate corda vestra ad Dominum Deum Israel*. Respondit iterum populus se Domino seruiturum, quod erat toties ictum cum Domino fœdus innouare. Percussit ergo Iosue in die illo fœdus, & proposuit populo præcepta atque iudicia in Sichem: lecto vt apparet Deuteronomio, quod est quædam quasi legis epitome. Denique ad perpetuam rei memoriam duo signa fœderis huius instituit, alterum quod in scripta retulit in hoc libro, qui à peritis consuli perpetuo posset. Alterum in vsum idiotarum fuit, prægrandis scilicet lapidis erectio, cuius quoties causa requireretur, totius fœderis huius memoria renouaretur. Aliæ quoque fœderum cæremoniæ merito putantur adhibitæ, vt esset hoc postremum fœdus omni ex parte sanctissimum.

Monimenta fœderi

VI. Tempus mortis Iosue.

Finita concione, fœdereque, dimisit populū, ipseq; mox fato functus appositus est ad patres suos, in senectute bona, honoratus titulo serui Domini, sicut & Moyses. Dies mortis eius in martyrologio Romano proditur primo Septēbris, quod si ex Hebræis sumptum est, quorum menses lunares erāt, dici potest eum in nouilunio mēsis Tisri esse defunctum, quo die festum Tubarum celebrabatur, & initium anni popularis. Sicque Moyses, vt ante diximus, initio anni sacri, Iosue vulgaris obierunt. Nimirum ille Israëlitis initium rerum sacrarum fuit, hic terreoæ possessionis, & promissæ pridem hæreditatis. Non dubium est autem quin ab vniuerso populo cohonestatum fuerit eius funus, & publicus de more luctus indictus, sicut in morte Moysi & Aaronis. Præsertim cū sub hoc ipsum tempus Eleazar pontifex defunctus fuerit, & vtriq; vna eademque opera potuerit parētari. Iosue certe meritis id negari non potuit, viro belli pacisq; artibus egregio, quique ad annos septē & quinquaginta, aut etiā pluribus, iuxta aliorum supputationem, pro Dei populo bella gessit, & mirabili felicitate confecit, annosque septendecim Dei populū cū suprema potestate gubernauit. A quo denique toti populo parta erat beata tranquillitas, &, nisi per eius demētissimam improbitatem stetisset, sempiterna.

Eiusdemque funus.

Nec plura placet hoc loco functi principis huius honestando congerere: horum studiosus lector ipsos adibit, si placet, Annales, vbi eximiam eius ac multiplicem cum Christo Domino similitudinem reperiet.

VII. Mors Eleazari secundi pontificis eiusque laus.

Sub hoc ipsum tempus vt dixi, Eleazar quoque pontifex mortuus est, ac sepultus in oppido Gabaa, quod peculiariter eius filio Phinei datum fuerat. Eum putamus mortuum centenario maiorem, post decimum octauum sui pontificatus annum, iuxta coniecturas quas in Annalibus digessimus. Vir fuit sane magnus, qui iuxta nomen suum quasi diuinum auxilium datus est Iosue, iuxta illud [a]. *Pro hoc si quid agendum erit, Eleazar sacerdos consulat Dominum. Ad verbum eius egredietur ipse, & omnes filij Israël cum eo.* Quæ cum à Iosue viro sanctissimo fuisse obseruata minime dubitemus, dici potest Eleazarum rebus omnibus à Iosue gestis adfuisse, & quodammodo præfuisse. Magnus vtiq; vir, qui & patrem habuerit Aaronē, & patruum Moysem, vtrumq; virtutis ac sapientiæ magistrum; qui nominatim electus fuit à Deo pontifex, vt primogeniti vices expleret: idemque iure Dei timore plenus, qui viderat Dei mirabilia magna in Ægypto, in mari rubro, in deserto, in Iordane, & vltra, citraque Iordanem.

a Nu. 27. 21.

ANNVS MVNDI 2601.

OTHONIELIS Iudicis annus 1.

PHINEIS Pontif. annus 1.

AMYNTÆ 26. Imperij Assyriorum 670.

ANTE CHRISTVM 1452.

I.

Qvæ de ratione numerandi annos Iudicum hoc loco dici poterant [a], iam initio præcedentis anni breuiter diximus, iuxta communissimam, maximeque probabilem chronologorum sententiam. Itaque 40. Othonielis anni, quos ei Scriptura [a] tribuere videtur, à morte Iosue inchoantur, & in eiusdem Othonielis morte terminantur. Illa tamen non ait Othonielem annis 40. populum iudicasse, sed quieuisse terram annis 40. ipsumque tum mortuum fuisse. Imo satis ostendit Othonielem non toto illo tempore administrasse Rempub. cum eum dicat diuinitus suscitatum, post annos octo seruitutis. Sed alij quoque anni antecesserunt, tam laudabiles, dum seniores illi viuerent, quam culpabiles, qui seruitute sub rege Syriæ castigati sunt. Priusquam autem hosce annos digeramus, pauca quædam de horum Iudicum dignitate dicamus.

a vide Anna. in hunc an. n. 1. & 2.

Ratio annorum Othonielis. a Iud. 3. 11.

II. Quæ Iudicum dignitas.

Hi ergo quos Scriptura Iudices vocat, non solis præfuere iudiciorum controuersiis, sed summi fuerunt istis temporibus in Hebræorum, Repub. magistratus, licet neque duces, neque gubernatores, neque principes ordinariè dicti fuerint. Iudiciorum tamen, consiliorum, & bellorum principatum tenuerunt. Ex quo patet hoc nomen Moysi & Iosue tribui potuisse. Verū ille titulo Legislatoris illustrior est, iste parto Chananitidis imperio gloriosior. Quod ad potestatem eorum attinet, ea facilius ex dissimilitudine & similitudine cum regia intelligetur. Principio ergo Reges à Deo electi regnum ad filios ac nepotes hæreditario iure transmittebant, Iudices non item; hæc enim potestas modo in hac, modo in illa familia & tribu fuit. Secundò ius vitæ & necis in iudicando, non liberum siue regium, sed legitimum ex legum præscripto habuerunt. Tertio ita belli gerendi potestatem habuerunt, vt illud pro arbitrio, quod reges solent, non susciperent, sed prout à Deo suscitabantur aut à populo vocabantur, vt Iephthe. Quartò tributa populo, sicut reges non imponebantur. Quinto liber erat io eligendo populus, vt vno defuncto alterum posset non eligere, Et reuera sæpe multi anni duos inter Iudices interiecti sunt, etsi ad tempus gubernationis eius referantur. Reges autem sibi mutuo succedunt. Sextò diademate, aut sceptro, aliisue regum insignibus non vtebantur. Denique ius legum condendarum non habebant, sed ex Mosaïcis tantum legibus populum gubernabant.

Regū dissimilis.

Iud, 11.

III. Et in quibus similes.

Fuerunt etiam in aliquibus non dissimiles regibus. Primum quia non ad certum tempus pacis aut belli creabātur vt Dictatores & Consules, sed in totam vitam, vt Ecclesiæ præsules. Deinde quia cū suprema potestate & soli Reipub. præerant, nullus vt eis omnino par esset, vt propterea Iosephus hunc statum monarchicum appellarit. Sed de his pro instituto satis. Nōdū præerat Israëlitis in politica gubernatione Othoniel, cū Phinees in Ecclesiastica, iuxta mandatū Domini factus est Pontifex, vt habent Septuag. in fine libri Iosue in plerisq; editionibus, eamque dignitatē vt à patre auoq; didicerat, laudabiliter administrare cœpit. Etsi autem plerique crediderunt in statu politico Seniores septendecim annis administrasse Rempub. &. ipsi Iosue ante Othonielem successisse, cum id præter scripturam sit, appareatq; illos bonæ

Pontificatus Phineēs.

Hebr. apud Genebr. Respub. à Concilio gubernata non à senioribus.

vitæ

vitæ duntaxat exemplo iunioribus præluxisse, ne ad idola deficerent. Probabilius cum Serario nostro censemus totam Remp. à publico illo Septuag. seniorum concilio [a], quod Synedrium dictum est, fuisse administratam. In singulis vero tribubus præfuisse eorum principes & magistratus, quorum institutio habetur [b] Exodi 18. vt illorum 11. Num. Illorum porro Seniorum administratio non septendecim annorum fuit, sed multorum seculorum, dum filij patribus de vita decedentibus, & veteranis tyrones succedunt.

a Num. 11. 16. 24.

b Exod. 18. 21. 25.

IV. Primi 17. Othonielis anni cæterique.

Verum ne videamur multorum Rabinorum assertioni nihil tribuisse, dicamus primis septendecim Othonielis annis, quos illi Seniorum administrationi tribuunt, Israelitas diuinam legem ac cultum saltem publicè obseruasse, modo illud teneamus, nõ fuisse istos seniores alios ab antiquioribus concilij prædicti patribus. Inde secuti sunt aliquot præuaricationis anni, quibus obliti Dei sui seruierunt Balim & Astaroth, quos possumus cum quibusdam eruditis definire quinquennio: quibus si addamus octo seruitutis annos, sub rege Chusano ad trigesimum Othonielis perueniemus annum. Reliqui decem anni in illo hoste opprimendo, & stabilienda Israëlitarum pace, fruendáque cõsumentur. Primi ergo qui numerantur Othonielis anni, primo & secundo capite libri Iudicum continentur. Duplex in iis Israëlitici populi statu ostenditur, alter capite primo pius & florens, bellis exercitus, & victoriis nobilitatus; alter secundo capite, & tertij parte, impius & ærumnosus, cladibus & octenni seruitute insignitus: vt quod vniuersè de Iudicum temporibus dixit S. August. [c] in Othonielem in primis conueniat. *Temporibus autem Iudicum*, inquit, *sicut se habebant & peccata populi, & misericordia Dei, alternauerunt prospera & aduersa bellorum.*

Duplex Israelis status.

c l. 16. de Ciu. Extremo.

V. Expeditio contra Adonibezec.

Capite primo multæ expeditiones, & victoriæ Israëlitarum narrantur contra Chananæorum reliquias, quę partem aliquam hæreditatis diuinitus Hebræis concessæ, adhuc in singulis tribubus retinebant. Quarum prima fuit cõtra Adonibezec. Ergo primo quoque tempore à secundi ducis, secundique pontificis morte, sepultura, luctúque, vel Seniorum illorum, qui consilio Rempub. moderabantur, vel si mauis cum Iosepho, Phineis pontificis authoritate, coacta sunt omnium tribuum comitia, apud Dei Sanctuarium in Silo. Et quia satis constabat singulas tribos sigillatim perpurgandæ hæreditati suæ incumbere debere, dubitatum fuit quænam id primum tribus aggrederetur. Consultus est per pontificem Dominus, renunciatumque vt tribus Iuda, quæ erat vna omnium fortissima & populosissima, prima omnium arma caperet, vt prosperis eius successibus reliquæ tribus animatæ, pugnam alacriores contra hostes suos, Deique capesserent. In hoc autem Iudæ exercitu non constat quis fuerit Imperator. Apparet sane eum fuisse, qui erat tunc in illa tribu princeps, Salmon fortasse: nisi honos hic delatus est Calebo viro clarissimo, atq; optimo, quod Scriptura significat, quæ mox refert præmium à Calebo, vtique tanquam duce, propositum ei qui percuteret Cariath Sepher. Nec tamen numeratur in iudicibus, quia isti principatum in totum Israëlem gesserunt, non autem Caleb.

A tribu Iuda diuinitus suscipitur.

Imperatore Calebo.

VI Commissione Simeone.

Aduocata porro est ad gloriosi belli societatem tribus Simeonis, vel illa maxima de causa, quia locis & habitatione maxime vicini erant, adeo vt intra Iudæ sortem, in ipsumq; pene sinum receptus sit Simeon. Iudas ergo & vicissim Simeon pro fratre pugnando, in suumquoque emolumentum & securitatem vterque pugnabat. Primum autem contra Chananæum & Pheresæum feliciter pugnatum est, eos scilicet Chananæos, qui hærebant adhuc in tribu Iuda, quibus Pherezæi subsidio venisse putantur ad vrbem Bezec. Ibi contra illius vrbis Dominum, eiusque ciues pugnatum est: cuius appellatiuum nomen fuit Adonibezec, id est Dominus Bezec. Numerosum fuisse vtraq; ex parte exercitum, decem millium cædes satis docet; nec potentem modo aduersarium, sed bellicosum etiam ostendunt Septuag. illi ab eo deuicti reges. Crudelem quoq; ac superbum ijdem ostendunt, qui captorum infelicitate, ad victoriarũ suarum ostentationem insolenter abuteretur.

Quis Adonibezec.

VII. Pugnæ ac victoriæ modus.

a l. 5. Ant. c. 2.

Prælij ordo ac modus hic fuit. Primum, vt Iosephus significat [a], acie in campis infestis signis concursum est. Ibi autem cælitus ad Israëlitas deuolante victoria, vincitur Adonibezec cum suis, & cæsis decem virorum millibus, in Bezec, aliáque munita loca, Rex cum fugitiuis curriculo recepit sese. Inde ad oppugnandum Bezec ventum est; in qua cum Rex esset, vt ait Scriptura, & ibi de capite ac fortunis suis omnibus agi, non dubitaret, perspicuum est eum, quam diutissimè potuit, obsidionem tolerasse. Tandem cum capta esset, aut certe proximum esset vt caperetur, in fugam se dedit; quod cum Calebum reliquosque obsidentes non latuisset, fugientem persecuti, eum comprehenderunt, & integra de illo rege, securáque victoria potiti sunt, & cæsis habitatoribus, ciuitas prædáque omnis in Iudæorum potestatem venit: quod de vicinis quoque oppidis, quamuis Scriptura tacente, Iosephus non improbabiliter affirmat.

Ad Bezec quoque pugnatum

Rex victus captusque.

VIII. Pœna talionis punitur.

Capto rege, Israelitæ à vicinis populis edocti, quanta ille deuictos regulos inhumanitate tractasset, pœna talionis vsi, summas illi manus pedesque absciderunt. Quo ille modo deformatus, diuinam in se iustitiam agnouit ac prædicauit dicens, *sicut feci, ita reddidit mihi Deus.* Postremo additur illum adductum in Ierusalem, quo scilicet belli vertebatur moles, ibique mortuum esse. Quod Iosephus explicat, non longe à Ierusalem. *Sic affectum*, inquit, *detulerunt non longe à Ierosolymis, vbi fato functum terræ mandauerunt.* Ex vulnerum dolore, & sanguinis iactura extinctum putat Abulensis. Quanquam fieri potest vt non solum prope Ierusalem dum obsideretur mortuus fuerit, sed etiam superstes fuerit ad captam vsque ciuitatem, ibique tenera extinctus sit. Nam illos reges, qui paria passi fuerant diutius postea vixisse, significat ille sub mensa victus. Apparet hanc expeditionem vnum annum tenuisse. Nam & potentem habebant Hebræi aduersarium, vt diximus, & numerosis stipatum copiis. Adde quod volebat Dominus [b] hostes populi sui paulatim debellari: à Iudæis deinque alia quoque oppida minora expugnanda fuerunt, priusquam Hierosolymam veniretur. Ad illius ergo obsidionem & cladem cum nouo anno transeamus.

mors eiusdem.

Duratio huius Expeditionis

b Deut. 7. 22.

ANNVS MVNDI 2602.

OTHONIELIS & PHINEIS 2.

AMYNTÆ 27. Imperij Assyrior. 671.

ANTE CHRISTVM 1451.

I. Expeditio in Ierusalem quam diuturna. a Deut. 7. 22.

Annum hunc oppugnatæ, captæ, vastatæque Hierosolymę assignamus. Nam præter causam diuini consilij, de lenta nonnisi populi sui debellatione [a], ciuitatis huius firmitas ac potētia, & collectus iam dudum ad tolerandam obsidionem apparatus, diuturnam potuit ferre obsidionem, vnica enim ex parte expugnari potuit: & vero etiam ferre debuit. Omnium enim oculis obseruabatur desperatio, ex perfidia nata, quæ nullam à victoribus veniam expectare patiebatur. Quæ qui secum reputauerit, facile concedat victorem exercitum non solum annuam, sed fortassis etiam longiorem traxisse moram, vt hac ciuitate poriretur. Rem tamen totam perpaucis Scriptura perstrinxit. *Oppugnantes*, inquit, *filij Iuda Ierusalem, ceperunt eam, percusserunt in ore gladij, tradentes cunctam incendio ciuitatem.* Inferiorem scilicet, vt ait Iosephus [b]. *Nam superior*, arx videlicet Sionis, quæ postea ciuitas Dauid appellata est, *natura loci & munitionibus est defensa.*

b l. 5. ant. c. 2.

II. An & quatenus ad Iudam & Benjamin pertineret. c Ios. 18. 28. d Ios. 15. 8. 63. Iud. 1. 21. & c. 19. 10.

Ne quis autem miretur tribum Iuda oppugnare Ierusalem, quæ ad tribum Benjamin pertinuisse legitur [c]. Nam ad tribum quoque Iuda legitur pertinuisse [d]. Nimirum bipertita fuit illa ciuitas, ex duobus quondam oppidis coagmentata. Salem & Iebus. Salem pars erat Septentrionalis, & ad Benjaminum pertinebat, Iebus autem meridiana, & cessit in partem Iudæ. Cum ergo Iudas partem suam oppugnare vellet, necesse habuit etiam alteram oppugnare; idque non solum cum bona venia, sed etiam gratia Benjaminitarum. At mirum quoque est vrbem nuper debellatam à Iosue, hic iterum à tribu Iuda oppugnari. Dicendum videtur vtroque tempore fuisse captam. Nam capto eius rege atque suspenso ad Maceda, magno illo die, venit Iosue ad viduatas regibus & copiis ciuitates, easque conterritas occupauit, vt Lachis, Eglon, Hebron, Maceda, vtique & Ierusalem, non superiorem, in qua soli Iebusæi vsque ad Dauidem manserunt, sed inferiorem, in qua tamen filij Iuda cum Iebusæis habitarunt, vt est in extremo capite decimo quinto Iosue, eosque vt videtur tributarios habuerunt, vt de Ephraimitis scriptum est [e].

Bis capta fuit.

e Ios. 16. 10. & 17. 13.

III. A Iosue & Calebo.

Verum mox resumptis animis Iebusæi arcis præsidio nixi, nouos incolas motibus dissimiles, & fortasse victoriis insolentes, ex vrbe coniuratione facta exegerunt. Ideoque summa vtriusque contentione ad arma ventum est. Iudæis partam semel victoriam redintegrare cupientibus, Iebusæis recuperatam libertatem conseruare. Itaque magna vtrinque ad muros obstinatione dimicatum, tandem capta est, & in eam ferro flammáque sæuitum, cunctáque incendio tradita ciuitas, vt Scriptura testatur, Ex qua seueritate vindictæ meritò præcedentem deuictorum perfidiam plerique collegerūt. Denique geminatam de subacta hac ciuitate victoriam, illud quoque confirmat, quod hic oppugnata dicitur à filiis Iuda. At viuo Iosue ex omnibus tribus conflatus erat exercitus. Nec tamen tota ciuitas inferior incendio assumpta est: nam aliquanto post dicuntur Iebusæi habitasse in Ierusalem cum filiis Benjamin, vsque in præsentem diem: idque rursum ex historia Leuitæ cap. 9. intelligetur. vers. 21.

ANNVS MVNDI 2603.

OTHONIELIS & PHINEIS 3.

AMYNTÆ 28. Imperij Assyr. 672.

ANTE CHRISTVM 1450.

I. Expeditio aduersus Hebron diuersis ducibus tribuitur.

Incensa ac prope deleta inferiore Hierosolyma, filij Iudæ & Simeonis aliam expeditionem aggressi sunt, idque non nisi post notabilem aliquā moram, quod innuit illa vox, *Et postea descendentes*, &c. quæ alioqui superflua videatur. Hyeme fortasse ab armis cessatum fuerit, & in ruinis Ierusalem, & circumiacentibus pagis commoratum, expectantibus Iudæis, si qua se fortè commoditas offerret arcis Sionis occupandæ, nullo tamen successu. Ergo desertis Hierosolymis, exercitus Iudæ & Simeonis perrexit contra Chananæum, qui habitabat in Hebron, & percussit Sesal & Achimā & Tholmai. Est autem hic de tempore non negligenda dubitatio. Nam primum hæc de Hebrone, & Oham eius rege victoria [a] Iosue tribuitur. Mox Calebo [b] c. 15. vbi illi ipsi gigantes cæsi dicuntur, qui hoc loco [c] memorantur, vbi denique victoria Iudæ tribuitur. Videtur tamen semel duntaxat capta Hebron & occisi gigantes. Eademq; est de Dabira vrbe literarum dubitatio.

a Ios. 10. 3. 36. b Ios. 15. 14. c Iud. 1. 10.

II. Iosue, & quomodo.

Primum enim dicimus victoriam omnem, in genere & in specie, Imperatori tribui, cuius auspiciis omnia gerebantur, ideoque per occupationē primo illo loco à Iosue tunc gesta dici, quæ postea gesta fuerūt; priuatim tamē ac proprie Calebo, qui hāc sibi militiā depoposcerat, esse tribuendā; sed ea rursum maturius recitata est, ex occasione sortis eius. Hoc autem tēpore mortuo Iosue res gesta est à Iuda, qui non est alius à Calebo de tribu Iuda, qui militiæ illi præerat, vt ante diximus [d]. Propugnatores huius ciuitatis, tempore huius expeditionis fuerunt tres gigantes celebres Sesai, Ahiman, & Tholmai, quorum pater fuit Enac, auus Arbe, vt probabiliter colligitur ex libro Iosue. Erant autem illi valde ætate prouecti. Nam in libro numerorum [e] cum terrori erant exploratoribus, præ magnitudine membrorum, 40. aut 50. annorum erant, ab eo autem tempore 60. ferme anni abierunt. Masius tamen putat hæc nomina pro eorum posteris sumi, vt Israel, Iacob & Iudas, &c. pro Israelitis, Iudæis, &c.

Iudæ siue Calebo.

d an. 1. Othon. n. 5

e c. 13. n. 13. 14. c. 13.

III. Gigantes Hebronis propugnatores.

Quidquid sit, non dubium est istos viros fortissimos, armisque assuetos diu multumq; Calebo restitisse, mirum præsertim loci opportunitate vsos, vt antiqua taliū virorū sede, & omnibus rebus ad propugnādū instructa. Quod ipse

Caleb testatus est cum hunc sibi Enacidarum montem in sortem deposceret, *in quo*, inquit, *sunt vrbes magnæ atque munitæ, si forte sit Dominus mecum, & potero delere eos, sicut promisit mihi.* Verebatur vir optimus ne qua sua culpa irritam faceret Dei promissionem: sed neque vlla culpa viri innocentis interuenit, neque Deus defuit promissis. Ibi enim bellatores illi occubuere cum suis, & vrbe vi capta, in omnes oppidanos sæuitum esse Iosephus affirmat. Deinceps autem in tribus Iudæ potestate permansit, & nominatim Calebi, & posterorum eius, ibique laudabiliter reliquam ætatem transegit, cuius finem alio in loco inuestigabimus.

Victi, cæsique.

ANNVS MVNDI 2604.

OTHONIELIS & PHINEIS 4.

AMYNTÆ 29. Imperij Assyriorum 663.

ANTE CHRISTVM 1449.

I. Annus 3. Sabbaticus.

ANnum hunc, qui fuit Sabbaticus ordine tertius, est enim vigesimus primus ab ingressu in Chananitidem, res ad Dabir gestæ, reliquisque tribus Iudæ locis assignabimus, ex coniectura temporis, quod res videntur exigere, sicut adhuc à primo Othonielis anno fecimus, quando aliis destituimur coniecturis. Cum igitur Caleb ciuitatem Hebron in suam potestatem redegisset, eamque vt ratio exigit, curasset à belli ruinis diligenter instaurari, valido in ea relicto præsidio[a]. *Inde profectus*, vt ait Scriptura, *abiit ad habitatores Dabir*, quæ iam ante 20. annos à Iosue capta fuisse legitur[b]. Sed eadem est Dabiræ ratio, quæ Hebronis, de qua proximo anno dictum est. Cum ergo in procinctu esset expeditio aduersus Dabiram, *cuius nomen vetus erat Cariath Sepher, id est ciuitas literarum: Dixit Caleb. Qui percusserit Cariath Sepher, & vastauerit eam*, vel ceperit vt est in Hebræo; nam mox capta dicitur, non vastata, pergit, *Dabo ei Axam filiam meam vxorem*: nimirum cum opulenta terræ dote. Sicut postea rex Saül[c] filiam suam promisit ei, qui Goliathum superasset, adiectis etiam magnis diuitiis, & immunitatibus.

Expeditio in Dabiram.

a Iud. 1. 11.

b An. 1. Iosue n. 3.

Nuptiæ promissæ victori.

c 1. Reg. 17. 25.

II. An imprudenter.

Neque existimandum est aut Calebi, aut Saulis promissionem damnandam imprudentiæ, vt quidam Rabbini putauerunt, quasi rem tanti momenti fortunæ temeritati commiserint. Voluerunt enim in illa promissione inclusas conditiones, quas recta ratio, honestasque præscribunt. In quibus illa maxime intelligebatur, si eum mulier habere vellet in virũ: quia matrimonium liberè contrahi debuit; neque ad id illam pater rectè compellere potuisset. Sicque oportuit omnes mentem eius interpretatos esse. Ipse quoque Caleb, qui in hac denunciatione suum iam consensum in matrimonium filij spondebat, bene de diuina prouidentia sperabat, fore, vt neque se, neque filia sua indignum, potiri vrbe sineret. Quomodo autem vrbe potitus sit Othoniel, qui erat Calebi vterinus frater & ferè sexagenarius, non est memoriæ proditum. Quidquid sit factus est victor Othoniel, & Caleb voti reus, & consentiente Axa contractum est matrimonium; quamuis patruum inter & neptem; cuius iampridem exemplum in Abrahamo & Sara ipsius nepte præcesserat.

Othoniel victor fit Calebi gener.

III. Axa petit terram irriguam & obtinet.

Cum ergo ex paterna domo in domum sponsi deduceretur, quod est opportunissimum petitioni tempus, quia in discedentes filios ac filias tenerrimi esse solent parentum affectus: tum videlicet Axa monitu Othonielis, quæ tamen ante maritum suum ad petẽdum inuitarat, iuxta Hebræum, petiit à patre certum quendam agrum ad Septentrionem, aquis irriguum cum prius arentem ad meridiem accepisset. Pater flexus querela filiæ, dedit etiam amplius, quam postulabat, terram scilicet, quæ infra supráque rigabatur.

Cinæorum coloniæ.

Sub hoc tempus Cinæi posteri Iethro cognati Mosis ascenderunt de ciuitate palmarum, cum filiis Iuda, in desertum sortis eius, ad meridiem Arad, ibique cum eo habitarunt. Credit Serarius eos diuinitus solitudinis desiderio motos, monasticæ vitæ atque anachoreticæ rudia quædam fundamenta iecisse; quæ deinde in Rechabitis propagata sit, de quibus apud Ieremiam[a]. Vbi inter alia in tabernaculis, sine domo habitasse dicuntur. Quod de Haber Cinæo cap. 4. libri huius scriptum est. Itaque iam ab aduentu Israëlitarum in agro Ierichuntino habitarunt. Nec dicuntur omnes inde profecti[b]. Apparet potius inde quasi ex quodam seminario varia collegia esse profecta. Quidam enim in deserto Iudæ sedes fixerunt: alij tribum Nephtalim adiere, & in valle Sennim, iuxta Cedes tabernacula sua collocarunt, in quibus celebratur Haber Cinæus, vir Iahelis, quæ occidit Sisarum, alij in medio Amalecitarum habitarunt[c], quos postea Saül migrare inde iussit, ne cum Amalecitis morti diuinitus addictis perirent.

a c. 35. 6. 7. 11.

b Iud. 4. 11.

c 1. Reg. 15. 6.

ANNVS MVNDI 2605.

OTHONIELIS & PHINEIS 5.

AMYNTÆ 30. Imperij Assyriorum 664.

ANTE CHRISTVM 1448.

I. Quæ gesta in tribu Simeonis.

HActenus quidem fere exposita sunt, quæ à Iuda Simeone, auspiciis tamen Iudæ, feliciter contra Chananæos in sorte Iuda gesta fuerant, hoc anno quæ vicissim in Simeonis hæreditate, ab vtraque tribu, Simeonis tamen auspiciis, gesta sunt, explicãtur. Et in primis quæ contra Sephaad. *Abiit autem Iudas*, ait Scriptura[a], *cum Simeone fratre suo, & percusserunt simul Chananæum, qui habitabat in Sephaad, & interfecerunt eum, vocatumque est nomen vrbis Horma, id est Anathema*, quasi tota vrbs in holocaustum Deo consecrata esset, vt Iericho. Forte ita factum, propter cladem aliquam ibi acceptam: vt olim pugnando contra regem Arad; à quo cum cladem aliquam accepissent[b], promiserunt se vrbes eius deleturos, & locum anathemati tradituros, quod cum

a Iud. 1. 17

Sephaad anathema.

b Num. 21.

diuinitus adiuti perfecissent, vocauerunt locum Horma, id est Anathema.

II. Satrapiæ Philistinorum, an & quomodo captæ.

Inde transitum est ad maritimas Philisthæorum ciuitates, quæ ad Simeonis tribum etiam pertinebant, licet in tribu Iuda aliquando censeantur [a], quia Iudæ spatiis detractum est quod Simeoni traderetur, vt alibi dictum est. *Cepitque Iudas*, cum Simeone, *Gazam cum finibus suis, & Ascalonem atque Accaron cum terminis suis.* Id si verum est, quomodo paulò post [b] legimus Deũ dereliquisse quinque satrapias Philistinorum non deuictas, vt exerceret, & probaret Israelitas? Dicendum est verè hasce vrbes in Iudæ ac Simeonis venisse potestatem, sed non diù permansisse, Philisthæis eas non multo post recipientibus, vt testatur Iosephus [c]. Itaque si Septuag. negant à Iudæis captas aut possessas, vt reuera in plerisque codicibus negant, explicandi sunt reputare non captas, quæ quamprimum amissæ fuêre, nec possessæ diù. Denique concludens Scriptura res ab istis duabus tribubus gestas. *Fuit*, inquit [d], *Dominus cum Iuda, & montana possedit; nec potuit delere habitatores vallis, quia falcatis curribus abundabant*; quorum scilicet in montanis rarus est vsus atque difficilis, in campestribus certam perniciem peditatui afferunt. Quanquam falcatorum curruum abundantia vsus est Dominus, ad implendum decretum suum, quo statuerat relinquere Iudæis hostes ob causas iam dictas. Alioqui Philisthæi non erant curribus instructiores, quam Pharao.

a Iosu. 19. 8. 9.
b Iud. 3. 3.
c l. 5. c. 2.
d Iud. 1. 19.

III. Expeditio filiorum Ioseph.

Expeditis porro iis quæ ad tribus Iudæ & Simeonis pertinebant, de domo Iosephi aggreditur Scriptura dicere, quę tribum Ephraim & Manasse continebat. Quod autem domum Ioseph maluit dicere quam tribum Ephraim, de cuius tamen sorte hic sermo est, & ad eam Bethel siue Luza pertinebat, significare voluit tribum Ephraim & Manasse conuenisse ad rem simul gerendam, sicut Iudas & Simeon ad eandem expeditionem conuenerant. *Domus ergo Ioseph ascendit in Bethel, fuitque Dominus cum eis*, vt rem ex arbitrio gererent, & expedita victoria potirentur. *Nam cum obsiderent vrbem, quæ prius Luza vocabatur, viderunt hominem egredientem de ciuitate, dixeruntque ad eum. Ostende nobis introitum ciuitatis, & faciemus tecum misericordiam.* Introitum appellant, non portam ciuitatis, facile enim poterat inueniri, cum hic per illam egrederetur: sed locum minus munitum, per quem facilior esset in vrbem irruptio. *Qui cum ostendisset eis*, sua suorumque incolumitate prius iureiurando firmata, vt ait Iosephus, inuaserunt *vrbem*, eamque *percusserunt in ore gladij, hominem autem illum, & omnem cognationem eius dimiserunt.*

vers. 22.
Contra Luzam.

IV. Noua Luza condita.

Non vtique inanem dimiserunt, sed cum iis opibus, quæ cognatis quoque iuuantibus, quos cladi eripuerat, ad nouam vrbem condendam sufficerent. Dimissus enim venit in terram Hetthæorum, qui erant in tribu Ephraim, de quibus bene meritus erat proditione sua, & ibi nouam condidit Luzam. Sicque patriam, quam vno in loco perdendam dederat, in alio quasi rediuiuam erexit: sicut Æneas & Anthenor duas in Italia Troias, vt Liuius initio historiæ suæ tradit, erexerunt. Enumerat deinceps Scriptura, in quo ab hac vtraque tribu filiorum Ioseph peccatum fuerit; eodemque modo à tribu Zabulon, & Aser, & Nephthali, & Dan: quod scilicet non exterminarint singuli de sorte sua Chananæorum infidelium reliquias, licet confortati viribus essent, sed contenti eos reddere tributarios, delere noluerint: quod de filiis quoque Benjamin paulò ante dictum fuerat, de non deletis Iebusæis Ierosolymitanis. Et hæc prima origo ruinæ Israëlitarum, & violatæ diuinæ legis, iubentis funditùs exterminari Chananæos, cæterosque populos, qui eo nomine comprehendebantur, & intra septa promissæ terræ claudebantur.

Lo. cit.
Pleræque tribus conseruant Chananæos.

ANNVS MVNDI 2611.

OTHONIELIS & PHINEIS 11.

AMYNTÆ 36. Imperij Assyrior. 680.

SABBATICVS. 4.

ANTE CHRISTVM 1442.

I. Quartus sabbaticus.

VNdecimus Othonielis annus in quartum sabbaticum incurrit, quem probabile est etiam obseruatum ab Hebræis: quod adhuc in cursu essent illi decẽ & septem anni, quibus populus, viuentibus Senioribus, remque publicam virtute potius, quam imperio, & legitima authoritate continentibus, ab officio non discedebat. Idque fit etiam credibilius, si Calebum, summæ apud Hebræos authoritatis, adhuc in viuis fuisse dixerimus. Quod ego sane non ægrè concesserim. Nam ex Scriptura didicimus eum tam viuida ac vegeta senectute viguisse, vt annus ætatis eius quintus & octogesimus, quadragesimo eiusdem potuerit comparari. Cum autem Caleb anno sexto principatus Iosue annum ageret octogesimum quintum, consequens est vt hic vndecimus Othonielis annus sit eiusdem Calebi septimus supra centesimum. Quo ipso anno, aut si mauis in fine præcedentis, natum arbitramur Booz huius nominis primum de Salmone sexagenario, vt ostendemus anno Baraci vigesimo primo; ita vt vndecimus Othonielis, primus Boozi numerari possit.

Calebi ætas.
Boozi primi ortus.

ANNVS MVNDI 2617.

OTHONIELIS & PHINEIS 17.

AMYNTÆ 42. Imperij Assyr. 686.

ANTE CHRISTVM 1436.

I. Anni 17. immunes ab idololatria.

DEcimus septimus huius seculi annus, cum quo pari numero sericque progreditur summi Pontificis Phinees, summique Iudicis Othonielis, qui dicũtur, anni, is est, in quo septendecim illi anni terminantur, quibus, vt Hebræi tradiderunt, & nos primo Othonielis anno explicauimus [a]. Israelitæ

a an. 3. & 4.

quoquo modo continuere sese in officio, & saltem ab Idolorum cultu abstinuerunt, etsi in eo non leuiter peccarunt, quod cum antiquis terræ incolis fœdera toties prohibita diuinitus, ab omnibus passim tribubus inita sunt. Qua de re per Angelum suum, etiam tum viuo Iosue conquestus est Dominus, vt suo loco diximus [a]; eam tamen querelam Scriptura in hunc locum [b] retulit, in quo eam culpam ab omnibus vniuersè perpetratam referebat. Hoc ergo denique anno impletum est illud [c]. *Omnis illa generatio congregata est ad patres suos, qui nouerant omnia opera Domini, quæ fecerat in Israel*, præsertim in exitu ex Ægypto. In quibus cum maxime emineret Caleb, eum non vltra hunc annum vixisse non temerè dici potest. Ad quam si peruenit, anno vitæ centesimo decimo tertio in senectute bona emigrauerit ad patres suos. Tot enim ab anno Mosis 42. quo illum natum diximus, numerantur. Annus porro sequens, qui est egressionis 75, & Othonielis 18. est quintus Sabbaticus.

a an. Iosue 16. n. 3.
b Iud. 2. c. 2. fin.
c Ios 24. 31. & Iud. 2. 10.

Obitus Calebi.

Quintus Sabbaticus.

ANNVS MVNDI 2620. & 21.

OTHONIELIS & PHINEIS 20. 21.

AMYNTÆ 45. & vlt. BELOCHI II. 1.

Imperij Assyriorum. 689. & 90.

ANTE CHRISTVM 1433. & 32.

I. Obitus Amyntæ. Belochi regnum.

HOrum annorum priore mortuus est Amyntas, Assyriorũ Imperatorum à Nino decimus septimus, à Belo decimus octauus, post expletos in imperio annos 45. Ei successit Belochus eius nominis secundus, ordine decimus nonus, cui Africanus & Eusebius 25 annos regni tribuunt. Cuius filia Atossa, quæ & Semiramis, regnauit cum patre annis septem, vel vt aliis placet, duodecim. Distat hæc Semiramis à morte prioris anno vno & triginta supra quingentos. Nonnulla tamen, quæ huius sunt propria, illi tribuuntur. Vide Photium.

ANNVS MVNDI 2622.

OTHONIELIS & PHINEIS 22.

BELOCHI II. 2. Imperij Assyrior. 691.

ANTE CHRISTVM 1431.

I. Israëlitæ à Domino deficere incipiunt. an. 1. & 4.

QVintus agitur annus, ex quo Israëlitæ post Seniorum obitum, à Domino veràque pietate desciuerunt, iuxta eam temporis distributionem, quam primo Othonielis anno posuimus [a]. Verum vt nemo repentè fit pessimus, ita neque Israëlitæ, sed paulatim ad alia ex aliis vitia præcipitantes, tandem in voraginem Idololatriæ prolapsi sunt. *Iosue mortuo*, inquit Seuerus Sulpitius, *populus sine duce agebat; domi militiæque summum otium: populus aut subactis, aut in deditionem acceptis gentibus imperitabat. Inde vt semper fieri secundis rebus solet, morum, disciplinæque immemor, matrimonia ex victis assumere, paulatimque externos mores trahere, ac mox prophano ritu idolis sacrificare cœpit.* Sicque impletum est quod Moses moribundus huic populo dixerat. *Noui [a] quod post mortem meam iniquè agetis, & declinabitis cito de via, quam præcepi vobis, & occurrent vobis mala.* Sed de his postea malis dicendum erit; Nunc ea crimina quæ huiusmodi clades præcesserunt, prout à Scriptura suggeruntur, explicanda sunt.

a Deut. 31. 29.

II. Postrema quinque cap. libri Iudicũ huc pertinent.

Suggeruntur autem postremis quinque huius libri capitibus, quæ ad hunc locum & ordinem temporum pertinere, omnes propemodum interpretes ac Chronologi assentiuntur, & qui dissentiunt, in parte tantum aliqua dissentiunt, & in ea ipsa qua dissentiunt, communem hanc quam amplectimur sententiam, valde probabilem negare non possunt. Iosephus certe [b] eam totam historiam in ea refert tempora, quæ Cusanam seruitutem antecesserunt, eademque est Theodoreti [c] sententia, & aliorum quas in Annalibus retulimus. Itaque agnoscenda est hoc loco hysterologia, quam non solum probabilem, sed necessariam faciunt quod historia Michæ, quæ prima eo in loco recensetur, sub Ionathan filio Gersan, nepote Mosis contigit [d]; quæ si post Samsonis tempora, vt à Scriptura collocatur, dicatur contigisse, oportebit aut Gersan, aut Ionathan plus trecentis annis vixisse. Idemque de Phinee Pontifice dicendum erit, in cuius pontificatu constat historiam Leuiticam contigisse. Causa porro dilatæ, vtriusque historiæ videtur fuisse, quod earum scriptor noluerit res à Iudicibus gestas longioribus hisce narrationibus interpellare; sed absolutis eorum gestis fusiùs explicare maluerit, vt Theodoretus quoque censet. Quæ etiam causa fuit cur historia Ruthæ, quæ tempore vnius Iudicis contigit, seorsim separato libello edita fuerit.

b l. 5. Ant. c. 2.
c q. penult. in l. Iud.
d ca. 18. 30.

Cur dilatæ fuerint.

loco cit.

III. Idololatria in tres tribus inuecta.

Explicatis igitur antegressis ad idololatriam dispositionibus, recenset Scriptura quomodo id malum in tres tribus inuectum fuerit; in tribum Leui, & Ephraim authore Micha, à quo etiam in tribu Dan, exploratorum interuentu, infeliciter propugnata est. Mali origo fœmina proditur superstitioni dedita, origine Ephraimita, conditione vidua, ætate prouecta, fortunis potens, vt quæ mille & centum argenteos in sculptile destinarit, id est aureos nummos vltra quingentos. Artifex autem criminis huius, fuit filius eius nomine Michas, tribu Ephraimita, & maternæ impietatis vel æmulus, vel magister, multorum liberorum parens, qui pecuniam matri furto sublatam, vt habent Hebræi, Græcique codices, vel ab ea sepositam, & diuino cultui destinatam, vt vertit in Vulgata Hieronymus, repræsentat mulieri, quos illa cum gratulatione receptos, filio reddidit, præter ducentos siclos, quos illa dedit aurifici, vel materiam, vel manu pretium gemini idoli, quorum vnum sculptum erat, alterum conflatum. Reliqua pecunia è Micha in ædiculam, ornamenta vestium, cæterumque Idololatriæ apparatum consumpta est. Quin etiam vnum de filiis suis, neque Leuitam genere, neque Sacerdotem, nouus ipse Pontifex consecrauit, gemino sacrilegio, cum & alie-

$504\frac{1}{6}$

Idola Michæ & cultus eorum.

nam iurisdictionem vsurparet, & eam in personam ineptam exerceret.

IV. Ionathan nepos Moysi fit eorum Sacerdos.

Sed fors etiam tulit, vt alterius personæ interuentu,magis confirmaretur error. Ionathan enim filius Gersam filij Moysi, paterno genere Leuites, materno Iudæus, moribus potius quam ætate adolescens, ingenio leuis, ac vagus, vt qui in Bethlehem ciuitate non Leuitica morabatur, fortuna pauper, religione impius, hic inquam Ionathan, cum in Micham incidisset, ab eodem, pari iure quo filius, factus est Sacerdos, & conductus in sacrificulum Idolorum. Interea vero cum Danitæ ab Amorrhæis in monte arctarentur, nec tinerentur ad planiora descendere, vt supradictum est, nouas sibi sedes quæsiuerunt a;miseruntque quinque viros exploratores Libanum versus, qui in domo Michæ hospitio suscepti, didicerunt à Ionatha ibi esse idolũ,cum ipse Sacerdos esset, quod & ipsorũ rogatu,de suscepro itinere consuluit. Quo prospera promittente, venerunt, in Lais,quæ Lesem dicitur in libro Iosue b, vbi hæc historia breuiter per occupationem refertur. Cumque iouenissent ibi populum nihil sibi à bello timentem, reuersi ad suos eis expeditionem persuaserunt, quam susceperunt sexcenti viri,& ex itinere idola Michæ rapuerunt, & Sacerdotem eorum Ionathan non inuitum abduxerunt. Moxque occupatam vrbem, Dan appellauerunt, ibique habitantes etiam statuerunt idola, quibus Ionathan, eiusque deinceps posteri seruierunt. *Vsque ad diem captiuitatis suæ*, vt ait Scriptura c, additque *mansisse idolum Michæ apud eos, omni tempore, quo fuit domus Dei in Silo.*

Danitæ nouas quærunt sedes. a Iud.1.34.

b ca.19.47.

Et ex itinere idola rapiunt, & Ionathan abducunt.

c Iud. 18.3a

V. Quamdiu apud eos idololatria viguerit.

Quæ ratio temporis dubia est apud interpretes atque Chronologos, quæ in Annalibus non negligenter expendimus. Dico hic breuiter Idolum Michæ, & cultum eius, ad incolas tantum vrbis Lais, de quibus solis hic agitur, pertinuisse, & ad mortem vsque Heli, id est annis septendecim supra trecentos perdurasse, proindeque à Samuele qui tunc & sanctitate & authoritate præstabat, idolum atque idololatriam fuisse sublatam. Primo enim Regum scriptum est d, opera Samuelis omnem domum Israëlis abstulisse Deos alienos de medio sui, & seruiuisse Domino soli. Dies autem captiuitatis, cuius Scriptura meminit, non pertinet ad mortem Heli, aut captiuitatem arcæ, quæ nihil habet commune cum captiuitate Danitarum, sed ad tempus illud, quo Theglathphalasar e occupauit Galilæam, & vniuersam terram Nephtalim; in qua erat Lais, siue Dan; quæ captiuitas non fuit generalis totius regni Israëlitarum,sed eam plus 35. annis antecessit. Ad hanc ergo captiuitatem ibi perseuerauit idololatria, cum sacrificulis Ionathæ posteris cum aliquo simulacro,ad illius,quod sustulerat Samuël, similitudinem fabrefacto. Quamuis non negandum sit eam pestem modico tempore, puta sub Samuële, & Dauide, fuisse interruptam.

d ca. 7.3.4.

e 4. Reg.15. 29.

VI. Clades tribus Beniaminiæ.

Sequitur historia cladis Beniaminiæ, quam, sicut & priorem, ad hoc tempus pertinere iam demonstratum est. Eam Scriptura ipsa diligentissimè persequitur, atque apertissimè, vt propterea breuiores nos esse deceat. Leuites quidam f de monte Ephraim, & de ciuitate Leuitica Sichem, duxit vxorem de Bethleem Iudæ. Fuit autem planc alius à priore Leuita, qui adolescens erat, hic autem vir vxoratus, ille impius erat idolorum cultor, hic ita religiosus, vt apud infideles hospitium sumere nollet. Quod autem hæc vxor dicitur concubina, id more Scripturæ de inferioris notæ, vxore accipiendum est, qualis fuit Agar, & Cetura, Hæc eum apud maritum fornicata esset, vt est in Hebræo, malè sibi à viro metuens, ne accusatam populo lapidibus daret obruendam, eo relicto reuersa est in domum patris sui in Bethleem. At iste contra insigni morum lenitate præstans, post quatuor menses secutus est eam, vltro reconciliationem quærens,vnlensque eam ad se reducere. Id cum vxori & socero placuisset, reconciliatio facilè facta est.

f Iud. 19.

Historia alterius Leuitæ.

Reconciliatur vxori.

VII. Cum ea regreditur domum.

Ergo redintegrata beneuolentia Leuites consilium cepit remeandi quamprimum domum: & post multam beneuolamque contentionem hinc abire, inde retinere volentium, cum vicisset Leuites, & hora iam tardiore se in viam dedisset, inclioante ad occasum die ad Ierusalem Iebusæorum vrbem, quamuis monente famulo, diuertere noluit. Ex quo intelligitur nondum Benjaminios cum Iebusæis in ciuitate inferiore habitasse, ideóque historiam hanc ad ista tempora pertinere. Transierunt ergo Iebus, & pergentibus occubuit Sol iuxta Gabaa oppidum Benjamiu,in quo cum neminem inuenissent, qui eos accipere vellet hospitio, in platea remanebant, donec peregrinus quidam ciuis Leuita, eos in domum suam introduxit, humaniterque tractauit. Cum nefarij homines domum obsident, & hospitem ad flagitium deposcunt. Quod auersatus senex, maius crimen minore impedire conatur. Vtique non iustè, proprio enim peccato alienum impediendum non est, quod Deus videtur impedire noluisse, in vltionem adulterij, dudum ab hac muliere perpetrati.

Iud.1.21.

Apud Gabaonetes accipitur hospitio.

VIII. Ibi illusa concubina moritur.

Noluit autem Leuita boni hospitis filiam virginem insanis illis illudendam præberi, malens damnum, quod propter se natum fuerat, in se, quam in bene de se meritum hospitem redundare. Itaque concubinam suam ad eos eduxit, & vt frustum panis, latrantibus canibus miseram tradidit: *quá cum tota nocte abusi essent, dimiserunt eam manc.* Venitque illa ad ostium domus, ex qua educta fuerat, & in qua erat vir eius, ibique exanimis corruit. Quod cum agnouisset eius maritus, impositam asino detulit in domum suam; ibique non de sepultura, sed de vltione cogitans, *arripuit gladium, & cadauer vxoris cum ossibus suis in duodecim partes, ac frustra concidens, misit in omnes terminos Israël.* Ad optimates scilicet singularum tribuum, quasi cruentas litteras, cũ luctuosa narratione facinoris. Dicique potest quoniam cadauer in duodecim partes dissectum fuit, vel vnam partem missam esse ad reliquos de tribu Benjamin, priusquam particulare crimen commune facerent: vel missas partes duas,ad duas partes tribus Manasse, vel partem vnam ad tribum Leui, id est, ad Phineem Pontificem missam esse; ad quam vel maximè Leuitarum iniuria redundabat.

Dissecto cadauere Leuita tribus omnes ad arma vocat.

IX. a Iud.20.

Quod cum vidissent singuli, ait Scriptura a,

Motus omnium tribuum.

conclamabant nunquam res talis facta est in Israel ex eo die, quo ascenderunt patres nostri de Ægypto, vsque in præsens tempus. Octoginta fere annorum tempus illi memorant. Conclamabant autem singuli in vrbibus suis, ad quas tam indigni nuncij delati sunt, in commune decernendum quid facto esset opus, quoniam in eo facinore omnes violati essent, & ad ipsos omnes Leuitarum protectio pertinebat; qui cum per omnes tribus sparsi essent, non leue momentum ad suscipiendum bellum fortassis attulerunt. Sed & aspectus insolens humani cadaueris ab ipso marito desperabundo dilecti, iras vehementer acuebat. Ergo congregati sunt ab vniuersis finibus Israëlis, *ad Dominum in Maspha.* In Silo erat tabernaculum Domini non in Maspha, venerunt ergo prope Dominum, quoniam vicina erat Silo Masphæ, & vtrumque oppidum vix sufficiebat tantæ multitudini. Prope Dominum autem, vt si consulto Domino opus foret, id facile esset.

X. Ordo rei gestæ.

Porro totius gestæ rei hic ordo fuit. Primo conuenerunt vndique populi principes, cum electa multitudine, ad quadraginta millia peditum pugnatorum. Secundo interrogatus Leuites de admisso facinore, ait Gabaënos voluisse ipsum occidere; pudore enim probrosissimi flagitij vel nominandi, illud in alterum commutat. Quamquam & se ad mortem vsq; vexatum iri merito suspicatus est, ex eo quod videbat vxori suæ contigisse. Quod autem addit nunquam tam grande piaculum fuisse factum in Israël. Fatendum quidem est grauissimum omnino scelus fuisse adulterorum istorum, Sodomitarum & homicidarum, & quidem in Leuitas, & peregrinos & innocentes. Sed si comparatio suscipitur, quæ in editione tantum vulgata reperitur, minime dubium est adorationem vituli, & initationem Beelphegor, & facinus Michæ, & Danitarum, maius fuisse piaculum, quoniam in his directo Deus ipse, in illo violatus est proximus. Itaque comparatio accipienda est de peccatis, quæ in proximum perpetrantur.

XI.

Tertio decreta est vltio, magno omnium consensu, in Gabaënos tanti sceleris authores: & de quadringentis millibus, 40. millia, quæ est decima pars, ad commeatum toti exercitui procurandum destinata sunt. Quarto missi sunt legati ad tribum Benjamin, omnium Israëlitarum nomine, qui iuberent dedi sibi ad supplicium huius criminis authores atque fautores: at illi noluerunt fratrum suorum mandato acquiescere, sed sceleratorum potius patrocinium susceperunt, & in Gabaa, ad eam propugnandam armati venerunt, numero viginti quinque millia, præter septingentos Gabaënos, præliorum peritissimos, & scientissimos funditores. Quinto Israëlitæ [a] hac Benjaminitarum audita contumacia in Maspha duo iurarunt. Prius est neminem eis daturum de filiabus suis vxores, quasi perduellibus, & fratrum communione reiectis. Posterius occisum iri eos, qui ab hoc bello abfuissent. Rectius facturi si Deum prius de vtroque voto cõsuluissent. Non enim id minus intererat publicę rei, quam scire belli ducem; pro quo sexto loco Dominum consuluerunt in Silo; à quo interuentu Pontificis Phinees didicerunt, imperium tribui Iudæ deferendum, in qua cum in primis emineret Othoniel, apparet eum electum Imperatorem.

a c. 21. 5. 5. Geminum Israëlitarum iusjurandum.

XII. Idem bis infeliciter pugnant, euentu mirabili.

Septimo, semel iterumque infœliciter ab Israëlitis pugnatum est, adeo vt priore prælio viginti duo millia perierint, posteriore decem & octo millia. In quo magna subest admirationis causa, quod Israëlitæ ad bellum legitima ex causa progressi, post requisitam frustra satisfactionem à nocentibus: post consultum Dominum, & acceptum ab eo belli ducem, ab eodem in prælium, imo in cruentissimam stragem, semel iterumque missi fuerint, licet inter vtrumque prælium, preces lacrymasque coram Domino ad noctem vsque fudissent. Verendum vtique fuit, ne ab hominibus, alioqui parum religiosis, & gemina iam clade prostratis, Dominus fautor improborum diceretur, aut Phinees, tanquam impostor, & somnia sua pro Dei vocibus ingerens, interficeretur. Sed Deus eorum linguas, manusque continuit; & mox reddidit ab afflictione victores. Pœnas interim de ijs ipsis sumpsit, qui aliorum scelera punituri erant, ob culpam Idololatriæ in Lais permissæ, nec, iuxta legem Domini [a], quam citissimè vindicatæ. Repetitis tamen precum & pœnitentiæ præsidiis, adiectis quoque sacrificiis, veniam à Deo, ac victoriam obtinuerunt.

a Deut. 13. 12.

XIII. Victoriæ & Benjaminiæ cladis modus.

Positis enim per circuitum vrbis insidiis, simulata fuga Beniaminitas ab vrbe sua abduxerunt. Totus porro exercitus Israëlitarum tripertito diuisus fuit, pars vna per circuitum vrbis Gabaa posita fuit, eique duplex cura demandata, vt scilicet cum ciues exissent in prælium, ipsi in vacuam propugnatoribus vrbem intrarent, eamque incenderent, vt ante annos circiter quadraginta in vrbe Hai factum fuerat; tum vt Benjaminitis fugientibus occurrerent, sicque illi à fronte tergoque cæderentur. Altera pars fuit decem millium virorum, qui destinati erant ad prouocandum hostem, eumque ad insidiarum locum alliciendum: quod dum faciunt, ad 30. viros de suis amiserunt. Vnde ferociores facti Benjaminitæ, dum Israëlitas ad insidiarum loca persequuntur, in eas ipsi incidunt. Hic erat totius robur exercitus. Itaque cum hic filij Benjamin se inferiores viderent, versus vrbem fugere cœperunt. Quod cernentes filij Israël locum eis ad fugiendum dederunt, vt ad paratas insidias deuenirent, quas iuxta vrbem posuerant. Ibi ergo cum & incensam viderent, & præclusum sibi ad eam aditum, quasi inter malleum & incudem deprehensi, dum omni ex parte cæduntur, in eodem loco ad octodecim millia virorum intersecta sunt.

Iosu. 8.

XIV. Fuga & cædes Bẽjaminitarum & seueritas Israëlitarũ.

Reliqui fugerunt in solitudinem, versus petram Remmon, in qua fuga septem virorum millia cæsa sunt. Denique de toto exercitu vix sexcenti ad saxum illud euaserunt. Nec tanta cæde contẽti Israëlitæ, regressi in Gabaa *omnes reliquias ciuitatis, à viris vsque ad iumenta, gladio percusserunt, cunctasque vrbes & viculos Benjamin vorax flamma consumpsit.* Ex quo apparet Israëlitas, tam Benjaminitarum insolentia, quam cladibus suis exasperatas, non solum Gabaa, sed totam etiam tribum anathemati subiecisse, vt Iosue pridem Ierichuntem.

ac iusjurandum.

Explicatur deinreps reparatio eiusdem tribus quæ desperata videbatur, propter commune iusjurandum, de non dandis filiabus suis in matrimonium Benjaminitis, qui tam execrando scelere matrimonium Leuitæ violauerant. Supponebat autem hoc iusjurandum, tam illud quod dixi anathema, quo cædes omnium mulierum continebatur, quam euasionem fugitiuorum aliquorum, vt passim in omnibus præliis contingit, vt sic tota tribus vel morte violenta, vel defectu posteritatis deficeret.

XV. Et cura pro seruanda tribu Benjamin.

Sed postquam resedit ira, subsecuta est pœnitentia, & luctus coram Domino, de imminente vnius tribus interitu. Videbant enim se in arcto positos, vel vt rei periurij fierent, quod horrebant, vel vt vnam tribum de suo corpore absciuderent. Itaque postridie veniunt ad Sanctuarium, tum gratias acturi Deo de victoria, tum consulturi quomodo præsens negotium expedirent, eamque in rem extructo altari, holocausta Domino, hostiasque pacificas obtulerunt. Simul etiam rationem ac viam exquisierunt, qua & tribus reparari posset, & iusjurandum non violaretur, & rei desertæ vel non aditæ sacræ militiæ punirentur. In culpa inuenti sunt ciues vrbis Iabes in Galaad trans Iordanem, quam cum penitus excindi vellent, in gratiam Benjaminitarum virgines quadringentæ reseruatæ sunt, & totidem viris in matrimonium traditæ: cæteri siue nocentes, siue innocentes, mulieres, senes, paruuli, immisso exercitu trucidati sunt.

XVI. Israëlis temeritas & crudelitas.

Sed isti merito & temeritatis in iureiurando accusantur, quod ipsimet postea irritum cuperent, & crudelitatis in exequendo, quæ nullo discrimine in sontes insontesque effusa est. Præsertim cum non appareat hæc iuramenta diuino consilio facta esse, sed zelo potius humano, & quidem contra Dei legem, quæ vetat parentum culpam pœna filiorum innocentum expiari. Nesciebant isti in male promissis rescindendam fidem, & in turpi voto mutandum esse decretum; ideóque conscientia sua constricti tenebantur, quam errantem secuti sunt potius, quam diuinum oraculum, si quod datum est illis. Hac autem tam luctuosa strage edita, & adductis ad castra in Silo virginibus miserunt nuncios ad filios Benjamin, qui sponderent ipsos ab vniuersis Israëlitis acceptum iri paricè, vt socios ac fratres, iis quæ adhuc contigerant obliteratis. Illi data & accepta fide reuersi, vxores de filiabus Galaad acceperunt; Supererant ducenti, qui carebant vxoribus, omnes enim in tota tribu vel ferro, vel incendio perierant, reliquæ parentum iuramento obnoxiæ censebantur.

Benjaminitæ ab eis reuocantur

XVII. Consilium de rapiendis coniugibus.

Maiores ergo natu suaserunt istis vt vxores à Siluntinis virinis peterent, quas sciebant non impetraturos, ob iusjurandum, vt postea raptus earum aliquem excusationis colorem haberet, neque is inimico animo factus appareret, & culpa in recusantes quoquo modo conjici posse videretur. Itaque authores fuerunt vt ex insidiis puellas Siluntinas choros in festiuitate ducentes raperent; & mox in suam terram sese reciperent: promittentes insuper se raptarum parentes illis placaturos. Vtique non sine culpa. Cum enim se iuramento teneri crederent, illud neque auxilio, neque consilio violare debuerunt. Expedierunt tamen sese quoquo modo à iuramento, dando non suas, sed alienas, & consulendo vt qui iuramento non tenebantur caperent eas, quas patres sponte dare non poterant iuramento impediti. Sicque supplebant parentum impotentiam, qui eas libenter, si potuissent, erant tradituri. & gaudere potuerunt, rem sine periurio factam esse, quam omnes fieri cupiebant, nisi conscientia impedisset. Hic finis fuit Benjaminici belli, quod magnam sine dubio infidelibus Chananæis lætitiam attulit, qui interra non respirabant solum sed inualescebant etiam, dum eorum aduersarij mutuis cædibus sese conficiebant.

Qui se à iuramento expediant.

ANNVS MVNDI 2623.

OTHONIELIS & PHINEIS 23.

BELOCHI II. 3. Imperij Assyr. 692.

ANTE CHRISTVM 1430.

I. Primus annus seruitutis sub Cusano rege. Iud. 3.8.

Hic primus est illorum octo annorum, quibus iratus Dominus contra Israël, tradidit eos in manus Cusani regis Mesopotamiæ, cui seruierunt octo annis. Sed hanc Scripturæ narrationem antecedit multiplex querela, quæ tam in hæc ipsa tempora, quam secutura congruit, de Israëlitis post Deos alienos abeuntibus, deserto Deo patrum suorum, & crebro ad vomitum, post verbera, & liberationem per Iudicum manus, redeuntibus. Itaque Dominus maximo omnium scelere populi sui ad vltionem prouocatus, scelere inquam, quod ad summam iniuriam numinis, contumeliamque pertinet, & scelere indignissima defectione cumulato, tradidit illum in manus Cusani regis. Quam autem rex iste causam inuadendi Israëlitas obtenderit non facile est reperire: Suspicari possumus excitatum hunc regem à vicinis populis, qui sibi metuebant ab Israëlitis: vel à Chananæis & Iebusæis, qui ad pristinam libertatem aspirabant, & à potente rege eam sibi restitutum iri sperabant.

II. Quæ belli causa.

Nec defuit Regi causa idonea suscipiendo bello: nunquam enim deest ambitioni principum prætextus. Excitatum etiam apparet occasione ciuilis belli inter Hebræos flagrantis, in quo tam multa hominum millia cæsa, non dubio sermone ferebantur: sperauit ergo se admodum debilitatos facile seruituti subiecturū. Vocatur Cusanus hic à Scriptura tum Syriæ, tum Mesopotamiæ rex. Quidam Assyriorum regem putauerunt, quia Syria pro Assyria nonnunquam vsurpatur, sicque qui Assyriis Belochus fuerit, Cusanus fuerit Hebræis. Sed si hic ab Othoniele in bello cæsus est, vt quidem putant, tempus mortis non conuenit cum fine imperij eius. Et licet negauerimus occisum, sed ad suos cum clade voluerimus, & ignominia redire compulsum, regnum eius vltra vitam Othonielis protenditur.

Quis iste Cusan.

III. Quis cladis modus.

Modus cladis huius sic à Iosepho traditur Bello à Cusarthe rege Assyriorum petiti, & in acie multos amiserunt, & oppidatim infestati, aut vi, aut deditione in potestatem eius vene-

runt. Tributis deinde iniquioribus grauati, & alias varias iniurias terre sunt coacti per annos octo. Sic ille. Atque ita qui infideles iubente Deo delere noluerunt, ipsi ab infidelibus permittente Deo, prope deleti sunt, & qui tributa Deo improbante à Chananæis auarè exegerunt, à Syris Deo vindicante tributis exi... miti sunt. Vicinos Chananæos amicos & fœderatos habere voluerunt: & Deus illis tyrannos longinquos accersiuit, à quibus seruilem in modum vexarentur. Denique qui relicto Deo Deorum cultores esse voluerunt, puniente Deo à Deorum cultoribus crudeliter afflicti sunt. *Vt sciant*, ait Dominus, *distantiam seruitutis meæ, & seruitutis regni terrarum.*

ANNVS MVNDI 2624. & 25.

OTHONIELIS, & PHINEIS 24. & 25.

BELOCHI II. 4. & 5. Imperij Assyriorum. 693. & 94.

ANTE CHRISTVM 1429. & 28.

I. Seruitutis n. 2. & 3.

HVnc secundum & tertium annum Hebræi Cusano seruierunt, in terra sua, quando seruis suis seruitutem laxare debuerunt. In hunc enim annum tertiũ seruitutis, qui est ab ingressu in Chananitidẽ quadragesimus secundus, incurrit sextus Sabbaticus, quem vix crediderim ex lege obseruatum, vel neglectu propter improbitatem, vel necessitate, propter duram tyranni seruitutem.

Exotica.

Horum autem annorum prior in exotica historia habet Europæ raptum; posterior Cadmi regnum apud Thebanos, quando & Linus musicus floruisse traditur. De quibus paulò plura in Annalibus.

ANNVS MVNDI 2630. & 31.

OTHONIELIS, & PHINEIS 30. & 31.

BELOCHI II. 10. & 11. Imperij Assyrior. 699. & 700.

ANTE CHRISTVM 1423. & 22.

I. Octauus seruitutis.

PRior annus octauus est & vltimus Israëliticæ seruitutis annus, posterior libertatis primus. Nihil autẽ mirum octauum illum Cusanicæ tyrannidis annum, ab Eusebio vocari Othonielis vigesimum, qui Iosue tribuerit septem & viginti principatus annos. Si ergo decem anni tollantur Iosue, & Othonieli reddantur, plane conueniemus. Eodem anno ponitur ab Eusebio mortuus clarus ille rex Argiuorum Danaus, quinquaginta filiabus celebris, & imperij totidem annis; habuitque Lynceum generum successorem, annis 40. & vno. Elapsis autem octo annis asperæ atque insolentis seruitutis, quos Dominus populo suo pœnam simul esse voluit & medicinam, 30. Othonielis anni complentur, quibus reuera neque Iudicis nomen, neque potestatem in populum vniuersum obtinuit. Sequitur tamen trigesimus primus eius annus, quoniam ad eius gubernationem, & seniorum, quæ dicitur, gubernatio, & interregnum, & Cusani octo anni reuocantur, vt supra diximus[a]. Et vniuersè omnes deinceps seruitutes sequentium Iudicum temporibus annumerantur.

a. an. Othon. 1.

II. Primus libertatis

Illis igitur annis octo transactis, inspirauit Dominus populo suo spiritum contritionis & pœnitentiæ, vt resipiscerent, & sanarentur à langoribus suis. Excussit enim dura seruitus ex duris cordibus gemitus, ex siccis oculis lacrymas; ex taciturno ad pietatem ore clamores. *Clamauerunt* enim *ad Dominum, qui suscitauit eis saluatorem, & liberauit eos.* Is fuit iam sæpius memoratus Othoniel, filius Cenez Calebi frater minor, vir magnanimus, spectatæ iam probatæque virtutis, vt qui Calebi gener factus est, ciuitate litterarum gloriosè occupata. *Fuitque in eo spiritus Domini*[b], vtique spiritus eminentioris sapientiæ, intelligentiæ, consilij, fortitudinis, pietatis, ac timoris Domini, vt se & populum vniuersum in libertatem vindicare, Dei cultum & pietatem instaurare, idololatriam exterminare, Rempub. stabilire, eamque ex diuinis legibus gubernare posset. Iosephus eum oraculo monitum ait, vtique interueniente ordinariæ in Ecclesia sua potestatis Phineis Pontificis, sicut pridem Eleazar interpres fuit Iosue, in ijs quæ erant ad Deum.

Gemitus pœnitentis populi.

b Iud. 3. 9. 10.

III. Eiusque adeptus modus.

Modus adeptæ libertatis à Scriptura paucis in hæc verba memoratur. *Egressusque est ad pugnam, & tradidit Dominus in manus eius Chusan Rasathaim regem Syriæ, & oppressit eum.* Apparet regem ipsum in prælio victum cæsumque; quod affirmat Clemens Alexandrinus[c], atque Serarius; cui assertioni res ipsa fauet. Alioqui enim regi potentissimo facile fuisset instaurare bellum, & acceptam vlcisci cladem: cum tamen hanc eius oppressionem altissima pax apud Israëlitas sit consecuta.

c 1 Strom. p. 237. Græc. Lat.

Finem porro accepit hoc anno septimum seculum Imperij Assyriorum, quæ pars est dimidia, iuxta nostram temporis rationem, periodi principatus eorum, vt ex anno mundi 3333 intelligetur.

ANNVS MVNDI 2632. & 33.

OTHONIELIS, & PHINEIS 32. & 33.

BELOCHI II. 12. & 13. Imperij Assyriorum 701. & 702.

ANTE CHRISTVM 1421. & 20.

I. Restitutio diuini cultus.

PArta superiore anno pace, trigesimus secundus Othonielis, annus Sabbaticus fuit ordine septimus; est enim quadragesimus nonus ab ingressu in Chananitidem. Reliquis autem annis vsque ad mortem Othonielis Israëlitæ in otio, & libertate vixerunt: & au-

thore Deo, atq; Othoniele administro, idolorũ cultus sublatus est, vera religio restituta. Vt minime dubium videatur, quin restituta diuinitus toti populo libertate, etiam ij qui seruos Israëliticos habebant, illos, ex lege anni Sabbatici, manumiserint.

Iubilæus Mosaicus & Mundanus diuersi

Sequens autem annus, qui est Egressionis, & datæ legis nonagesimus, est etiam ingressus in Chananitidem quinquagesimus, & consequenter Iubilæus, quem Mosaicum appellemus licet, ad differentiam Mundani, qui ab ortu Mundi numeratur. Vt autem quinquagesimus quisque ab ortu rerum est mundanus, ita quinquagesimus quisque ab ingressu in Chananitidem est Mosaicus, in lege Mosis constitutus. Ille autem prior, quem obseruat Eusebius ex Hebræis, nullum habet proprium vsum, quam annos ab orbe condito per quinquagenaria spatia diuidere.

ANNVS MVNDI 2639.

OTHONIELIS, & PHINEIS. 39.

BELOCHI II. 19. Imperij Assyr. 708.

ANTE CHRISTVM 1414.

I. Sabbaticus octauus.

Annus hic Sabbaticus est, ordine octauus, id est quinquagesimus sextus ab eorum initio, idemque sextus à primo Iubilæo Mosaico, in quo viuente adhuc Othoniele & Phinee, Israëlitæ Deum repudiata idololatria coluerunt. Ne mireris autem octauum Sabbaticum esse quinquagesimum sextum ab eorum initio, & non septimum à Iubilæo, vt quidam putant, quia singuli Sabbatici à præcedente Sabbatico numerantur sicut singuli Iubilæi à Iubilæo proxime præcedente, sicut & hebdomadæ seorsim à mensibus numerantur. Nec habetur ratio Iubilæi, qui aliquando inter annos Sabbaticos intercurrit ex accidente, puta post septimum Sabbaticum. Quod cum accidebat, non serebatur, neque metebatur totis sex annis intra duos Sabbaticos, sed quinque duntaxat [a]. Lex autem illa, de eo quod ordinariè contingebat, intelligenda est.

Quomodo numerandi hi anni.

a Leu. 25. 3.

ANNVS MVNDI 2640.

OTHONIELIS, & PHINEIS 40. & vlt.

BELOCHI II. 20. Imperij Assyr. 709.

ANTE CHRISTVM 1413.

I. Othonielis obitus, eiusque ætas.

Expletis 40. annis à morte Iosue, qui administrationi Othonielis attribuuntur, vt sæpe diximus, mortuus est Othoniel in senectute bona, & pace quam populo suo pepererat. Fuit autem hic vnus è senioribus, qui viderant mirabilia Dei, non quidem in Ægypto fortasse, sed in deserto certe, & ingressu in Chananitidem duce Iosue. Videtur autem circiter centenarius excessisse de vita. Nam si egressus est ex Ægypto, non agebat vigesimum annum, nec numeratus est in primo censu. Illi enim omnes mortui sunt in deserto, exceptis Iosue & Caleb. Ad annos igitur 97. ab Egressu, adde annos aliquot ante egressum, puta 10. aut 12. fiet aliquanto maior centenario. Adde quod fuit minor Calebi frater, qui nunc ageret sextum & trigesimum supra centesimum.

II. Iudices putantur sancti.

a q.10 in 3. Iud.

Existimat Serarius [a] noster, Iudices omnes Sanctos fuisse, & nunc esse in cœlo beatos. Estque id creditu pium, vt ijs Dominus sanctitatem ac beatitudinem dederit, per quos voluerit totius populi sui consulere sanctitati, & impium, profanumque debellare cultum, cum tyrannis, qui Dei populum opprimebant. Est etiam fortasse creditu necessarium, cum Apostolus [b] Dauidi, & Samuëli, & prophetis aggreget quatuor è Iudicibus, Gedeonem & Barac, Samsonem & Iephthe, quos dicit per fidem vicisse regna, operatos esse iustitiam, adeptos esse repromissiones, &c. At in istis Iudicibus etiam reliqui intelligantur, quorum par est ratio, vel fortasse maior. Nam de Samsone & Iephthe dubitari potius potest, quam de Othoniele, de quo Scriptura tradit fuisse in eo spiritum Domini, & videlicet populum ex spiritu Dei gubernasse. Certe Origenes ait indignum fuisse populum, qui talem haberet Iudicem, ideóque in pœnam peccatorum, Israëlitis fuisse sublatum.

b Hebr. 11. 32. Confirmatur ex Paulo.

III. Obitus Phineis, eiusdem ætas & laus.

Sub hoc ipsum tempus defunctum esse Phineem Pontificem admodum probabile est, & quidem ætate Othonieli supparem, aut aliquanto etiam minorem. Si enim illi demus annos 30, cum occidit scortatores illos, agebat hoc anno 87. Eum non semel Scriptura commendat à fortitudine, ac zelo diuini honoris, quo & sibi pontificatum adeptus est, & iram Numinis in populum sæuientis placauit. Longe autem falluntur, qui non animaduersa hystorologia vltimorum capitum libri huius, Pontificatum Phineis, ad trecentos, si superis placet, annos producunt. Illi porro anni quadraginta, quibus terra quieuisse, & Othoniel mortuus esse dicitur, sunt anni inter ipsum & Iosue interiecti. Eodemque modo reliqui anni Iudicum accipiendi sunt, vt anni inter exitum ab Ægypto, & templi fundamenta constent, vt alio quoque [c] loco dictum est.

c An. 1. Othon. & vltimo Iosue.

ANNVS MVNDI 2641.

AODI, & ABISVE Pontif. 1.

BELOCHI II. 21. Imperij Assyr. 710.

ANTE CHRISTVM 1412.

I. Israëlitæ declinant ad idola.

Mortuus est Othoniel egregius Dei famulus, cuius vel præcepta, vel exépla populũ in quem recentia ipsius merita extabant, in officio continebant, ne ad priora scelera delaberetur. Eo mortuo, *addiderunt*, ait Scriptura [d], *filij Israel facere malum in conspectu Domini.* Quoniam id Othoniele mortuo factum est, non possumus secundam seruitutem morti Othonielis statim subijcere, sed annos aliquot morbidæ huic anarchiæ tribuere debemus,

d Iud. 3. 12.

bemus, quibus Israelitæ huic sese Idolorum nequitiæ, cæterisque vitiis, quæ hanc pestem comitantur, priuatim publicéque dediderunt, quibus à Deo dilata fuit ista calamitas, si forte resipiscerent. Quot annis autem dilata fuerit definire non possumus. Certe cum posteriorem hanc defectionē maior pœna subsecuta fuerit, maiorem & diuturniorem eius culpam suspicari meritò possumus. Itaque cum bona prudentis Lectoris venia, quod sine vlla mutatione Chronologiæ facere possumus, decem annos iteratæ isti Iudæorum impietati tribuemus.

Forte per annos decem.

II. Quibus paratur seruitus.

His ergo decem circiter annis Deum inter & populum bonitatis & malitiæ, impietatis & patientiæ admirabile certamen fuit, per omnes tribus inualescente idololatria: contra omnes tribus, Deo virgas paterna seueritate & charitate colligente. Ad hos enim annos pertinet apparatus ad bellum, causæ, occasio, fœdera, nuncij, militum delectus, armorum, pecuniarum, commeatuum præparatio, & quæcumque bellum sunt antegressa. Dicitur autem ipse Dominus confortasse aduersus Israelitas, Eglonem regem Moabitarum, bonorum scilicet prosperitatem, subditorum copiam, bellandi rerumque gerendarum peritiam, corporis incolumitatem ac vires, ipsi affatim largiendo: imo etiam vicinos ei populos Ammonitas & Amalecitas ei conciliando, vel vt ipsi essent in bello socij, vel vt ipsis amicis tutius posset contra Israelitas arma mouere, nihil à vicinorum potentia formidando. Et hæc quidem belli causa fuit ex parte Dei, imo & hostilis victoriæ, & Israeliticæ octodecim annorum seruitutis.

Deus qui Eglonem suscitarit.

III. Causam belli quam habuerit.

Ex parte autem regis nulla proditur. Sed latius dominandi cupiditas, vicinosque opprimendi libido propriis eius viribus satis causarum suggerit improbis principibus ad bellum gerendum. Occasionem autem mortui iamdudum principis idoneam ratus est: cum Israël esset corpus sine capite, & populus sine duce, idcoque iniuriæ ac verberibus opportunus.

Abisue Pontifex. a c. 6. v. 4. & 50.

In annum porro Aodi primum referimus initium Pontificatus Abisue filij Phineis, vt constat ex prima Paral.[a] spatium temporis cum principibus Reipub. & Pontificum numero commensurantes, donec ad certiora sub Regibus veniamus. Res porro ab eo gestæ, quemadmodum ingressus & exitus Pontificatus eius, obliuioni traditę sunt, sicut & aliquot aliorum Pontificum, solo eorum nomine ad seriem Pontificum retento.

ANNVS MVNDI 2645. & 46.

AODI & ABISVE Pont. 5. & 6.

BELOCHI II. 25. & vlt. BELLEPARIS 1.

Imperij Assyriorum 714. & 15.

ANTE CHRISTVM 1408. & 7.

I. Belochi obitus. Ei successit Bellepares.

PRiore horum annorum, decimus nonus Rex Assyriorum Belochus & regnandi, & viuendi finem fecit, eique posteriore anno successit Bellepares, siue Balatores, vt est in Eusebij Chronico Græco, quando Hebræi nonum annum Sabbaticū celebrauere: est enim 63. ab ingressu, si tamen celebrauere. Parum enim probabile est ab Israëlitis ad vomitum reuersis, & materiam diuinæ vindictæ præparantibus, obseruatum esse. Porro tam Eusebius, quam Africanus Bellepari annos imperij triginta tribuerunt, quibus aliqui quatuor annos adiungunt.

ANNVS MVNDI 2650. & 51.

AODI & ABISVE 10. & 11.

BELLEPARIS 5. & 6.

Imperij Assyriorum 719. & 20.

ANTE CHRISTVM 1403. & 2.

PRior annus & mundani Iubilæi tertius & quinquagesimus fuit, quem annum putamus fuisse vltimum eorum, in quibus licuit Iudæis impietati se ab Othonielis morte impunè dedere. Proximo enim anno, Deo ipso classicum canente, fremuerunt gentes, nec inania meditati sunt populi, non aduersus Dominum, sed aduersus populum eius, dirumpentem vincula ipsius, & proiicientem à se iugum legis eius, iuxta eā quæ primo Aodi anno diximus.

I. Iubilæus annus 53.

Cæterum circa hunc annum scribit Eusebius in Chronico, Minoem Iouis & Europæ filium, in Creta regnasse, Lynceo Argiuis post Danaum imperante. Cadmæam quoque Thebanorum arcem à Cadmo conditam. *Lacedæmonij*, ait Pausanias, *arcem in excelso extructam loco, vt Cadmæam Thebani, aut Argiui Larissam non habent.* Mox tamen addit eos in excelso colle arcis loco fanum Mineruæ habere, cui nomē Palinchos, & Chalcioicos. Adde Byrsam Carthaginis, Capitolium Romæ, Acrocorinthum Corinthi, Sionem Hierosolymis.

Minos.

Arces celebres.

Posterior autem annus dat initium bello Eglonis aduersus Israelitas, & Israëlitarum sub Eglone duodevicennarię seruitutis, iuxta ea, quæ primo Aodi anno statuimus. Quæ Scriptura summa breuitate in hæc verba perstrinxit. *Abiitque*, scilicet Rex Eglon; *& percussit Israël, atque possedit vrbem palmarum.* Intelligit præsidium Moabitarum, Ammonitarum, & Amalecitarum, quod in vberrimo Ierichuntis agro, sub Eglonis auspiciis collocatū fuit, vrbs enim ipsa deleta erat, nec adhuc instaurata. Nihil tamen vetat aliquid in antiquis ruinis resarcitum iam fuisse, propter loci opportunitatem, & soli fertilitatem. Eam Israelis percussionem sic explicat Iosephus.[a] *Exceperunt tamen eum aliquot prælia, sed omnibus victi, ferocia posita iugum acceperunt, tributarij facti. Rex victor transfluo Ierichuntem domicilio mediō omnibus plebem vexauit, ita vt in summa miseria per annos octodecim degerent.* Sic ipse, sane probabiliter de præliis aliquot. Neque enim credibile est tantum populum, tantamque bellatorum multitudinem, quanta in bello contra tribum Beniamin inuenta est, tanta ignauia

II. Initium seruitutis sub Eglone rege.

a l. 5. Ant. c. 5.

perditam, vt quasi muta pecora iugum ceruicibus, taciti immotique acciperent: Aliquot ergo fracti prælijs, spoponderunt se imperata facturos.

III. Pecuniaria fuit.

Qualis autem fuerit ista seruitus, ex dictis à Iosepho intelligi potest, cum ait regem nihil in plebem vexationis prætermisisse. Eam tamen vexationem vltra fortunas non fuisse progressam, nec ipsa corpora attigisse, ostendit cum subdit, plebem ad paupertatem fuisse redactam. Exsugebat videlicet illa tributa, quæ ipsi iamdudum à Chananæis, Inuito Numine decerpserant. Et vide sapientem, clementemque Domini iustitiam. Pepercerant Israëlitæ incolis, qui bello superfuerant, parcitum est etiam ipsis. Vectigalia imposuerant, vectigalibus ipsi quoque exinaniti sunt; præter eas deprædationes, quas belli tempestas inuexerat: omnia moderate Numine, quod eos nolebat perditos, sed castigatos. Durantibus autem istis octodecim annis, malitiam quoque & impietatem Israëlitarum perseuerasse putat [a] Origenes. Idq; ex illis verbis colligit, *& postea clamauerunt ad Dominum* [b], elapsis videlicet illis annis. Quasi dicat, si prius resipuissent, & veniam, cum vera peccatorum detestatione, implorassent, prius etiam à misericordissimo Domino seruitutis vinculis exoluti fuissent.

culpæ recte respondet.

a Hom.3.in Iud.
b Iud.3.15.

ANNVS MVNDI 2653. & 60.

AODI & ABISVE 13. & 20.

BELLEPARIS 8. & 15.

Imperij Assyriorum 722. & 29.

ANTE CHRISTVM 1400. 1393.

70. 77.

I. Annus Sabbaticus decimus, vndecimus

VTerque horum annorum Sabbaticus est, decimus scilicet atq; vndecimus, quos perpetuo colliges ex annis Egressionis ex Ægypto si sustuleris 40. qui in deserto transacti sunt. Hos autem Sabbaticos vel volentibus obseruare non licuit in seruitute. Et fortasse in huius seruitutis culpis, causisque ea etiã fuit, quod lex de annis Sabbaticis non seruaretur. Itaq; qui seruos debita libertate donare noluerũt, nec terræ quietẽ ex Dei lege cõcedere, serui ipsimet effecti, supra vires laborare à potentibus Dominis coacti sunt. Addo etiam, priusquam solutionem seruitutis attingam Annum mundi 2667. qui est Aodi 27. esse quoque Sabbaticum ordine ac numero duodecimum.

Duodecimus.

84.

ANNVS MVNDI 2669.

AODI & ABISVE 29.

BELLEPARIS 24. Imperij Assyr. 738.

ANTE CHRISTVM 1384.

I. Finis seruitutis.

AODI Iudicis annus 29. iuxta rationem temporis superius constitutam, habet mortem Eglonis, seruitutis finem, initium libertatis. Quorum causa fuit intenta ad Deum oratio, imo & clamor. *Clamauerat enim ad Dominum*, qui suscitauit eis Saluatorem. Sed quo ille ministro, quando, & quomodo vsus sit, animaduertendum est.

Quis fuerit Aod.

Fuit is nomine Aod, genere Gerarites, tribu Benjamita, ætate iuuenis, quod ex principatus diuturnitate satis colligitur; vt ex ipso facinore animi magnitudo. Vtraque manu pro dextera vtebatur, vt ait Hieron. In Hebræo dicitur sola vsus sinistra, quod Iosephus exponit, manu sinistra meliorem: ea certe vna Aod in sequentibus vtitur, & gladium in latere dextro fert, vt scæuolæ solent, & vtile fuit, vt minus obseruaretur ictus. Hic suscitatur à Deo ad populi salutem, vtrumne diuino oraculo, vt Moses & Iosue, an monitu angelico vt Samson & Gedeon, an ex Vrim & Thummim Abisue Pontificis, incertum est. Æstate rem gestam esse satis ex Scriptura & Iosepho constat, vt reliquo anno victoria & libertas commodè stabiliri posset.

c.3. 14. l.5. Ant. c. 5.

II. Modus adeptæ libertatis.

Sequitur rei gestæ modus. *Miserunt filij Israel per illum munera Eglon regi Moab*, siue ea tributa interpretari placet, siue dona gratuita, ad regis gratiam demerendam. Ex eo autem quod publicó nomine & munera, & legatio instructa est, non videtur tyranni cædes vni Aodo fuisse proposita, sed toti populo, à quo missus est, & cuius consensu omnia ab Aodo fuere composita. Accessit & diuina electio, suscitauit enim illum Dominus Saluatorem, sine cuius singulari auxilio, res tanta tamque difficilis expediri non poterat. Ex quibus intelligitur scelestum plane, prorsusque nefarium esse sicariorum quorundam furorem, qui non Reipub. hostes ac perduelles, sed legitimos principes, populique patres amantissimos, non Dei iussu & electione, sed malo dæmone instigante, non totius populi consensione, sed priuata temeritate fanatici de medio tollere, aut quoquomodo violare moliuntur.

Regum sicarij detestabiles.

III. Aodi gladius & calliditas.

Hunc itaque hostem cum Aod propositum haberet interficere, fecit sibi gladium ancipitem, geminæ scilicet aciei longitudinis palmæ manus, Septuaginta σπιθαμὰς, quæ est manus expansæ distantia, à summo pollice ad extremum vsque digitum auricularem; itaque propter breuitatem facile poterat sub veste latere, præsertim cum insolito loco penderet. Obtulitque regi munera cum sociis, qui eum vel honoris, vel deferendorum munerum causa comitabantur; quibus oblatis eos dimisit; & quasi cum eis abiturus subsecutus est eos, solusque postea rediit, nullum vt aliis periculum crearet, totamque fiduciam non in sociis, sed in Deo, dexteraque reponeret. Prosecutus est autem eos vsque in Galgala, prope Iordanem, vt ibi parati essent in omnem euentum, vada Iordanis occupare, siue ad capiendam, siue ad impediendam fugam. Notatur autem fuisse idola in Galgalis, vt inde reuertens Aod suspicionem faceret, se ibi diuinitus monitum, ac iussum aliquid ad Regem referre. Ideoq; reuersus dixit ad Regem, verbum secretum habeo ad te, ô Rex. At ille tacere eum iussit tantisper dum adstan-

tes

tes foras egressi essent, quibus egressis, progressus est Aod ad solium eius, in quo ille adipe prægrauatus & carnibus, sedebat solus.

IV. Modus cæsi tyranni.

Dixitque *Verbum Dei habeo ad te*, volebat videlicet vt staret, sicque se magis alto ac lethali vulneri opportunum præberet. Ideo diuinitus se monitum ait quidpiam ad eum referre. Ille ad diuinum oraculum maiore reuerentia excipiendum, *statim surrexit de throno. Extenditque Aod sinistram manum, & tulit sicam de dextero femore suo, infixitque eam in ventre eius tam validè, vt capulus sequeretur ferrum in vulnere, ac pinguissimo adipe stringeretur.* Latitudo videlicet laminæ tam amplum fecit vulnus, vt ipsi etiam capulo aditus intra viscera pateret, & tota sica in miseri abdomine sepeliretur. Vnde *nec eduxit gladium, sed ita vt percusserat reliquit in corpore, statimque per secreta naturæ alui stercora proruperunt*, in repentini timoris indicium facultatem retinentem laxantis. Nulla hic clamoris est mentio, Deo ita prouidente, vt Aod facilius elaberetur per posticum, & progrederetur longius, dum famuli expectant, & cunctantur, & viso denique tam inopinato spectaculo perturbantur.

V. Classicum intonat.

Quoniam vero non satis erat truncatum esse inimicorum caput, nisi corpus ipsum interiret, cum rei gerendæ perquam idonea daretur occasio, dum apud hostes turbata erant omnia, statim Aod Israelitas ad arma sonitu buccinæ conuocat. Et concurrente multitudine rem à se gestam narrat, hortaturque ad excutiendum iugum Moabiticæ seruitutis. Illi in fronte gradientem sequuntur, & occupatis vadis Iordanis, quę transmittunt in Moabitidem, ad decem millia Moabitarum peremerunt, qui scilicet inuenti sunt cis Iordanem. Sed mirum valde est non fuisse tunc in Hebræis tantum vel animi, vel iudicij, vt victoriam prosequerentur, & infestis armis quam primum Moabitidem peterent, eamque vel occuparent, vicemque redderent seruitutis, vel ferro flammáque delerent. Nisi forte Dominus eos iterum ab oppugnandis Moabitis reuocauit, voluitque conseruari virgas, quibus Hebræorum scelera castigarentur. An forte ipsi præ ignaui otij desiderio, arma quamprimum deponere maluerunt. Eum tamen virum, cuius beneficio libertatem consecuti fuerant, etiam Iudicem reliquo vitæ ipsius tempore, Deo, vt credere par est, authore retinuerunt.

Hebræorũ ignauia.

ANNVS MVNDI 2674.

AODI, & ABISVE 34.

BELLEPARIS 29.

Imperij Assyriorum 743.

ANTE CHRISTVM 1379.

I. Silentium Scripturæ.

MAgno deinceps Scriptura silentio totam Aodi gubernationem contexit, ipsos videlicet annos quinquaginta, qui Eglonis mortem exceperunt: de quibus id tantum legimus, *& quieuit terra octoginta annis*. Nimirum comprehensis eo numero iis, qui à morte Othunielis ad Eglonis vsque cædem intercurrerunt. Nec aliud ferè ad multos annos notandum occurrit, præter annos Sabbaticos, quorum decimus tertius in hunc annum cadit, qui est ab ingressu in Chananitidem nonagesimus primus, quem probabile est ex lege obseruatum fuisse ab Israelitis recens à seruitute liberatis, fortasse etiam decimus quartus, qui incidit in annum ab exitu 138. & Aodi 42. vt decimus quintus in quadragesimum octauum. Exotica, quæ his temporibus feruntur, & plena sunt fabulis, ab Eusebij Chronico, & eius interpretibus studiosus Lector petet.

Sabbaticus 13.14 & 15.

Proximè sequenti anno, qui est Aodi 35. mortuus est Bellepares, expletis triginta regni annis. Cui altero anno successit Lamprides in regno Asiæ, Imperator à Belo vigesimus primus, à Nino vigesimus, tenuitque si Eusebio credimus, annis duobus supra 30. Sed illi duo anni ab Africano non agnoscuntur.

Belleparis obitus.

ANNVS MVNDI 2683.

AODI, & ABISVE 43.

LAMPRIDIS 8.

Imperij Assyriorum 752.

ANTE CHRISTVM 1370.

I. Secundus Iubilæus Mosaicus.

CEntesimus & quadragesimus annus exitus ab Ægypto, & datæ legis, idem est secundus Iubilæus Mosaicus, toti Hebræorum celeberrimus atque sanctissimus, omnibus pauperibus, obæratis, seruis, ancillisque optatissimus: quem credibile est hoc tempore aliqua saltem ex parte obseruatum fuisse, nec memoriam Moabiticæ seruitutis tam cito obliteratam, sed recens malum seruitutis expertos, in seruos vicissim gentis suæ misericordia motos esse, & legem obseruare voluisse, ob quam violatam tam seueras, diuturnasque pœnas pependissent: viuente præsertim ac florente Aodo principe, ac vindice publicæ libertatis.

Videtur obseruatus.

ANNVS MVNDI 2695. & 96.

AODI & ABISVE 55. & 56.

LAMPRIDIS 20. & 21.

Imperij Assyriorum 764. & 65.

ANTE CHRISTVM 1358. & 57.

I. Sabbat. 16. Saugar an iudex.

HOrum annorũ prior est decimus sextus Sabbaticus. Posterior est Aodi vltimus, si qua fides Chronico Alexandrino: [illegible] liquos enim ad Aodi octogesimum tribuit Semegar, quem Scriptura vocat Saugar; Sic autem habet. *Post mortem Iudicis Aodi, Semegar filius eius populum filiorum Israël iudicauitque annis 24.* Quibus addit Bocci fuisse summum

Pontificem. Sed Scriptura ei repugnat quæ Samgarem non Aodi, sed Anathi filium vocat; repugnant & Hebræi, qui ei vix vnum annum tribuunt. Deinde Scriptura tempus principatus eius omittit, quod non videtur factura, si quatuor & viginti annis populum gubernasset, & aliquid è publica re egisset.

II. An potius dux sub Aodo.

Si quis tamen mirius velit cum hoc Scriptore agere, dicet Aodum longa senectute fatiscentem Reipub. curam in filium, aut hominem, quem filij loco haberet transtulisse; Scriptura tamen totum tempus patri voluisse tribuere, quod eius filius Vicarium potius Iudicis ageret, quam Iudicem. Nec obstare quod dicatur filius Anath, non Aodi, forte enim vnius natura filius fuit, alterius adoptione, vel affinitate: quod in Scriptura nouum non est. Eam autem annos eius omittere, quia in annis Aodi includantur; eius tamen præclarum facinus omittere noluisse. Verum cum hic author obstruat aditum defensioni nostræ, hoc ipso quod dicit Samgarem gubernasse populum 24. annis, post Aodi mortem, necessario repudiandus est nobis: aut corrigendus, vt non post, sed ante mortem gubernasse dicat. Possimus tamen huius Scriptoris opinionem in Pontificis mutatione sequi. Id enim nihil habet absurdi.

μετὰ τελευτὴν πρὸ τελευτῆς. & non eo mortuo.

ANNVS MVNDI 2700.

AODI 60. BOCCI Pontificis 4.

LAMPRIDIS 25. Imperij Assyriorum 769.

ANTE CHRISTVM 1353.

I. Mundanus Iubilæus Bocci Põtificatus. Isthmici ludi.

Mvndanus Iubilæus quartus & quinquagesimus in hunc annum incidit, circa quem Isthmicorum Iudorum contigit institutio, iuxta Eusebij Chronicon, anno Lampridis vigesimo quarto. Celebrabantur autem in Isthmo Corinthiaco, in honorem Inonis & Melicertæ, qui cum se in mare præcipites dedissent, illa facta est Leucothæa, iste Palæmon, Dij marini. Eorum institutionem quidam Sisypho, alij Glauco eius filiu patri Bellerophontis tribuunt? Nam Theseus eorum potius instaurator fuit quam institutor. Vide plura in Annalibus. Nam hæc, vt in cursu satis.

Sabbat. 17.

Biennio post contigit annus Sabbaticus ordine ac numero decimus septimus: est enim cētesimus decimusnonus ab ingressu in Chananitidē.

ANNVS MVNDI 2707. & 8.

AODI 67. & 8. BOCCI 11. & 12.

LAMPRIDIS 32. & vlt. SOSARIS 1.

Imperij Assyriorum 776. & 7.

ANTE CHRISTVM 1346. & 45.

I. Lampridis obitus.

Clauditur priore anno Lampridis regis Assyriorum vigesimi primi, vitæ, regnique periodus. Posteriore autem duo inaugurantur Reges, Sosares apud Assyrios ordine vigesimus secundus: & apud Athenienses Cecrops eius nominis secundus & ordine septimus, ille ad annos viginti, iste ad duplo plures. Sic Eusebius in Chronico, & Africanus. Est autem hic annus regni Atheniensium 240. tot enim ab anno Mosis 35. quo cœpit primus Atheniensium rex Cecrops imperare, euoluti sunt, iuxta eiusdem Eusebij Chronologiam.

Sosares succedit. Cecrops alter.

ANNVS MVNDI 2709.

AODI 69. BOCCI 13.

SOSARIS 2. Imperij Assyriorum 778.

ANTE CHRISTVM 1344.

I. Sabbat. 18. & 19.

Adest decimus octauus annus Sabbaticus; quē arbitror minimè ab Hebræis obseruatum, sicut nec decimum nonum, qui Aodi 76. contigit, tertiæ videlicet seruituti materiam præparabant. Postremis enim hisce annis Aodi Iudicis, cū ipse adhuc viueret, Israëlitas ad idola iterū defluxisse scribit Origenes: quia legerat in Septuag. *& addiderūt filij Israel facere malum in cōspectu Domini, & Aod mortuus est*: quo modo habet etiam Chaldæus Paraphrastes. Sed Hebrea Latinis respondēt. Vtrobiq; enim habetur, post mortē Aod, Israëlitas ad ingenitam peccādi consuetudinē reuertisse. Quidam tamen illud Hebræum, *Et mortuus erat Aod*, ad eam quæ subditur vltionem referunt, vt scilicet peccarint ante mortem sui Iudicis, sed nō nisi post illius mortem fuerint castigati.

Israël ad idola declinat. cap. 4. 1.

II. Bellerophon vir insignis.

Ad hosce annos pertinet Bellerophon Glauci filius, Sisyphi nepos, genere Corinthius, vir & pudicitiæ & fortitudinis laude clarissimus, eóque nomine sacris Annalibus dignus. Hoc enim tempore Prœtus regnabat Argis, cuius vxor Sthenobœa Bellerophontem hospitē ad flagitium inuitauit, sed repulsam passa, amorem insanum in odium implacabile conuertit, iuuenemq; calumniis apud maritum appetiuit: qui nimium credulus hominem ad certam mortem ad socerū in Lyciam misit: vbi dura & aspera perpessus, gloriosior effectus est. Ob quæ inuidia tabescens Sthenobœa, mortē sibi ipsa consciuit. Quibus vide haud obscurè Patriarchæ Iosephi historiam adumbratā. Sed multæ quoque aliæ his geminæ diuersis seculis contigere.

ANNVS MVNDI 2720.

AODI 80. & vlt. BOCCI Pont. 24.

SOSARIS 13. Imperij Assyriorum 789.

ANTE CHRISTVM 1333.

I. Obitus Aodi. a Aodi 56.

Vltimus est Aodi vitæ & gubernationis annus: omnes enim Scriptores cū libro Iudicum de octoginta annis cōsentiunt, excepto Chronico Alexandrino [a], de quo supra dixi. Neque repugnabat summini sententiæ Tostatus, cum ait forte principa-

rum

Quandiu gubernarit.

tum eius non fuisse 50. annorum. Nam ponit nobiscum decem circiter annos, quibus populus sine Iudice mansit, & relicta pietate declinauit ad Idola; tum secuti sunt Eglonis octodecim anni, antequam Dominus suscitaret Aodum. Itaque reliqui fuerint illi anni ferme quinquaginta. Eodemque modo de annis Othonielis philosophandum est. In eius porro laude ponamus licet, quod tandiu Hebræorum Rempub. sine vlla reprehensionis nota, imo cum laude administrarit, adeo vt Christum Dominum non paucis in rebus adumbrarit, vt in Annalibus demonstratum est.

SAMGAR.

II. Samgar an Iudex fuerit.

A verso in ♎ & addita vocali.

Post hunc, ait Scriptura, *fuit Samgar filius Anath*, vel Dinatha, vt est in Septuag. Xisti. *qui percussit de Philisthiim sexcentos viros vomere, & ipse quoque defendit Israel*. Plerique hanc defensionem de gubernatione interpretantur, eumque Iudicibus annumerant, in quibus Iosephus, Origenes, & alij tam prisci æui quam recentis; ille certe disertè affirmat electum eum fuisse ad imperandum. Negans tamen sententia apud vtrosque Scriptores videtur esse communior, qui in Iudicibus enumerandis Samgarem prætermiserunt. Eique sententiæ præire videtur Scriptura, quæ ait post Aodi mortem Dominum tradidisse Israëlitas in manus Iabin; vtique dictura post mortem Samgaris, si is in Iudicibus numerandus esset. Et licet illa dicat eum defendisse, aut liberasse, aut etiam saluasse Israëlem, non propterea Iudiciariam illi potestatem tribuit, sed tantum in vno aliquo prælio eum se fortiter pro Republica gessisse significat, déque illa benemeritum esse. Accedit quod cum eodem vixerint tempore, vt illi fatentur, aut duo simul Iudices fuerint, aut Aodus cesserit magistratu, quod nemo asserit: aut potius Aodi auspicijs Samgar hostes Reipub. male mulctarit.

Nō videri.

Vide an. 56 Aodi.

III. Quomodo philisthæos occiderit.

Quomodo autem sexcentos viros vomere, aut aratri pede, aut stimulo boum occiderit, aut qua ex causa in Philisthæos inuaserit, difficile est explicare, propter summam Scripturæ narrantis breuitatem. Lux aliqua potest afferri ex cantico Debboræ, vbi dicitur, *In diebus Samgar quieuisse semitas*, quia scilicet parum à viatoribus frequentabatur, eò quod Philisthinorum latrociniis infestarentur, idcóque cogerentur inuestigare *calles deuios*. Existimo itaque Israëlitis ad pristinam peccandi consuetudinem reuersis, nec tamen adhuc impleta scelerum mensura, immisisse Dominum latrunculos è Palæstina, qui aurem peccatoribus vellicarent, & officij tacitè commonefacerent. Samgarem autem in semita quapiam, & Philisthæis in primis frequentata, locum insidiis opportunum occupasse, transeuntes inopinato insultu sigillatim inuasisse, & impacto vomere contrucidasse, nec cessasse donec sexcentos occidisset. Aut si de singulis id non placet, dicere liceat Samgarem præualidum viribus atque audacia virum, vomere sæpius aliquam Philisthæorum manum inuasisse, & ad sexcentos occidisse. Præsertim cum Samson asini mandibula duntaxat armatus mille Philisthæos peremisse legatur. De morte eius, aut quiete terræ post eum, nulla fit mentio, siue quia breui tempore præiuit, vt aliis placet, siue quia priuatus fuit, vt nos existimamus; cuius tamen egregium pro publica salute facinus commemoratione dignum visum est.

cap. 5. 6.

Latrunculi e Palæstina.

ANNVS MVNDI 2721.

BARACI & DEBBORÆ 1.

OZI Pont. 1. SOSARIS 14.

Imperij Assyriorum 790.

ANTE CHRISTVM 1332.

I. Baraci principatus.

NOuus existit in Repub. Iudæorum Iudex, nouusque Pontifex, sed ille Iudex censetur, iuxta sæpius iteratum Scripturæ morem, quæ seruitutis annos, qui iudices antecesserunt, ipsis Iudicibus attribuit. Hic autem testem habet Clementem Alexandrinum, qui de Iabino rege Chananæorum agens, ait eius tempore fuisse prophetissam Debboram, Pontificem autem Ozium, quem mirum est ab eo vocari filium Riesu, non Bocci cum Scriptura: nisi placet Bocci fuisse binominem. An autem fuerit toto Baraci, vel Debboræ tēpore Pontifex, incertum est. Itaque Principis & Pontificis annos, vt adhuc fecimus, componemus. Quod autem hunc primum tertiæ seruitutis annum constituimus, facimus Origenis, & aliorum vestigia secuti, qui putant viuo adhuc ac spirante Aodo, Israëlitas plerosque, iuniores præsertim, qui Eglonis verbera non senserant, & deuexam Imperatoris ætatē contemnebānt, ad familiarem insaniam reuertisse. Ideóque factum vt, eo nondum mortuo, Philisthæi insurrexerint, ad Israëlitas latrociniis diuexandos, quos cum Samgar aliquantulum repressisset, Hebræis Aodo mortuo solutius impietati fræna laxantibus vltore, atque excitatore Deo, surrexit Iabin Chananæus, qui eos ad viginti annos afflixit.

supra Aodi an. 69. & 80.

Reditus Hebræorū ad impietatem.

II. Seruitus tertia sub Iabino.

Erat porro hic Iabin de regis illius posteris, qui maximum contra Iosue bellum, ante annos fermè centum & quadraginta conflauerat. Hic siue Imperij per angustos fines proferre voluit, siue auitam ignominiam delere, cum fortissimū militiæ principem nactus esset, & copiis abundaret, & nominatim nōgentis falcatis curribus, bellum intulit Israëlitis, & *cum iis congressus*, vt Iosephus ait, *in tantam desperationem res illorum adduxit, vt libenter incolumitatem tributaria seruitute paciscerentur, quam per viginti annos ferre sunt coacti, præ nimia seruitute caput non audentes attollere, etiam Deo sic volente quò nimiam gentis contumaciam*, aut potius idololatriam, *& ingratitudinem retunderet*. Sic ipse, qui nongentis curribus, quos Scriptura suggerebat, non contentus, duo præterea curruum millia, & centum adiecit de suo. Imo & trecenta peditum millia, & equitum decem millia. Nimirum vt minus ignominiosum esset Israëlitis, si à tanto principe subiugati dicerentur, tamque diu ipsius iugo pressi perdurasse. At incredibiles sunt illæ copiæ, præsertim cum non de totius orientis Principe, sed anguli vnius Syriæ, celebrentur.

an. 2. Iosue.

Lib. 5. c. 6

ANNVS MVNDI 2723.

BARACI & DEBBORÆ 3.

OZI Pont. 3. SOSARIS 16.

Imperij Assyriorum 792.

ANTE CHRISTVM 1330.

I. Tertius annus seruitutis Sabbat. 20.

TErtius hic est tertiæ seruitutis annus: idemque vigesimus annus Sabbaticus, in quo Hebræi non de seruorum suorum libertate cogitabant, sed de sua ipsorum aspera seruitute lamentabantur: ait enim Scriptura eos fuisse vehementer oppressos. Quod de primis maxime annis intelligendum est; iræ enim paulatim residere solent.

Debbora Prophetis.

Hoc interim tempore Debbora Prophetis consulebatur à populo, eisque responsa diuinitus dabat. Hanc enim consolationem misit simus Dominus populo suo, quamuis improbo ac desertori reliquerat, eius vt opera boni conseruarentur, mali conuerterentur. De hac porro muliere, qua Dominus postea vsus est ad inchoandam, promouendamque populi libertatem, ita Scriptura loquitur. *Erat autem Debbora Prophetis, vxor Lapidoth, quæ iudicabat populum in illo tempore. Et sedebat sub palma, quæ nomine illius vocabatur, inter Rama & Bethel in monte Ephraim. Ascendebántque ad eam filij Israel, in omne iudicium.* Vides descriptam mulierem à prophetica dignitate, à conditione vitæ, ab officio iudicandi, additur & iudicij locus.

II. Et quatenus.

Prophetis fuit, quod cum ea Dominus singulari priuilegio colloqui dignaretur, perque eam populum arguere & consolari, futura & prununtiare futura. Nec minus propterea viuebat Ozi Pontifex, & Concilium Hebræorum; sed sæuientibus Chananæis perturbata erant omnia. Et eadem gratia, quæ gratis, & non ex meritis datur, multis & ante, & post Debboram mulieribus concessa legitur. Dicitur vxor Lapidoth, siue quæ erat, siue quæ fuerat. Sicut Bethsabee dicitur vxor Vriæ, etiam post mortem eius. Certè sanctus Ambrosius eam tanquam viduam vbique celebrat.

Viduáne & Iudex. 1. Reg. 11.

Maior autem est difficultas an Iudex fuerit, quod Scriptura videtur perspicuè affirmare, sicut eam intellexerũt, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, aliique deinceps, qui & duxisse exercitũ, & quasi nouam Amazonem pugnasse memorant, vt latius in Annalibus ostendimus.

III. Quomodo Iudex dicatur,

Alij tamen non minus probabiliter existimant, Debboram tantummodo Iudicem fuisse, dandis diuinitus responsis, cum de suis consuleretur, ademptis, vt apparet, per labinum iudiciis, populique Rectoribus, à quibus poterat consilia defectionis timere: quem metum mulier non afferebat. Principatum autem siue populi gubernationem non magis in fœmina, quam in viro tolerasset. Ideóque cum Iudices memorantur, qui Hebræis cum imperio præfuerunt, non Debbora, sed solus Barac numeratur.

non rexit Rempub.

Sed neque post redditam populo libertatem imperium à Baraco cum ea communicatum fuit, quod ex ipso textu sacro colligi possit. Quod ergo Debbora ius dixit, litesque, præsertim durante seruitute composuit, id absque iurisdictione fecit, sed ex authoritate, quam ei prophetia conciliabat apud litigantes, vt scribit Serarius noster. Nec, si ea iurisdictio maximè iudicialis foret, ac forensis, propterea Iudicibus annumeranda esset, cum id officium extra munus principis populi foret. Ergo Debbora, prophetia, consilio, authoritate apud Baracum vsa, ad populi salutem procurandam, arma capienda, & cum Sisara pugnandum, & postea ad regendum populum, & Iudicis vtique directrix & adiutrix fuit, Iudex non fuit.

ANNVS MVNDI 2727. & 28.

BARACI 7. & 8. OZI 7. & 8.

SOSARIS 20. & vlt. LAMPARIS 1.

Imperij Assyriorum 796. & 97.

ANTE CHRISTVM 1326. & 25.

I. Septimus annus seruitutis. Sosaris obitus, & Lamparis regnum. Horat. Amphion.

PRior est septimus Iudaïcæ huius seruitutis annus, in quo Sosares Assyriorum Imperator abiit è viuis, cui posteriore successit Lampares ad annos triginta, in quo Eusebius & Africanus consentiunt. Quo tempore Amphionem Thebis regnasse ille memorat. Illum videlicet, qui *sono testudinis, & prece blanda*, saxa mouisse dictus est, id est, vt Eusebius interpretatur, duros ac saxeos auditores ad humanitatem & mansuetudinem flexisse, flexanima quippe est musica, sicut & oratio, vt Poëta ille innuebat.

ANNVS MVNDI 2730.

BARACI 10. OZI 10.

LAMPARIS 3. Imperij Assyrior. 799.

ANTE CHRISTVM 1323.

I. Sabbaticus 21.

DEcimus seruitutis annus agitur, idemque Sabbaticus primus & vigesimus. Et in Eusebij Chronico Aoli postremus, decem annorum parachronismo, propter annos Principatus Iosue, cui ille aooos tribuit 27. nos decem & septem.

Raptus Europæ.

Ad hoc quoque tempus Europæ à Cretensibus raptum, refert idem Eusebius, explicatque fabulæ occasionem. A tauro enim raptam fuisse fictum ait, quod naui aucta sit, cui insigne erat Taurus, sicut in manu Bellerophontis Pegasus, & in naui Phrixi cum Hella sorore Aries. Præerat autem, aut emulebat certe inter Cretenses Iupiter, cui propterea raptus hic ab omnibus tribuitur.

lib. 1. Eius causa.

Scribit Herodotus Cretenses Tyrum appulsos filiã regis Europam rapuisse, eóque facto vltos iniuriam à Phœnicibus acceptam, qui Argos profecti, In filiam Inachi ante rapuerant.

Alij raptus.

Subsecutus est deinde Medeæ raptus ab Iasone, & Hesiones ab Hercule, & Helenæ à Theseo, & rursum à Paride Troiano.

a. Belleparis 3.

Vt omittam Chrysippum à Laio, & à Tantalo Ganymedem, & Hermoniam aliquanto ante à Cadmo raptam apud Eusebium, & ab Orco rege Molossorum Proserpinam. Ita tota illa ætate Græci, Barbarique nobilia flagitia, cum nobilium fœminarum, aut potius familiarum iniuria frequentabant. Non male enim Persa apud Herodotum aiunt, se quidem sentire iniuriosorum virorum factum esse, rapere fœminas, amentium vero raptis vlciscendis operam dare: prudentium autem raptas nihil curare, quippe quæ, nisi voluissent, haud dubie raptæ non fuissent. Sic illi non ineptè, etsi non vsquequaque verè. *Ibidem.*

ANNVS MVNDI 2733.

BARACI 13. OZI Pontif. 13.

LAMPARIS 6. Imperij Assyriorum. 802.

ANTE CHRISTVM 1320.

I. Tertius Iubilæus Mosaicus. Tertius annus Iubilæus Mosaicus in hunc annum cadit, qui fuit seruitutis sub Iabino Chananæo rege decimus tertius; ex quo intelligi potest illum minimè fuisse obseruatum, sicut nec sequentem sabbatū vigesimum secundum, qui in eadem includitur seruitute. Hoc tempore florebat Pelops, quem Eusebio teste, aliqui non solum Argiuorum & Mycenarum regem fuisse ferunt, sed totius etiam Peloponnesi. *Hic Olympiis præfuit*, inquit, *& expeditione aduersus Ilium suscepta, à Dardano victus est. Ab eo Peloponnesus nomen accepit.* Sic ille: qui mox illum ait in Peloponneso annis 58 regnasse, & Atreum & Thyestem eius inter se imperium diuisisse. Cæterum quomodo præfuerit Pelops olympijs viderit Eusebius, qui eorum institutionem ab Hercule, post centum & quindecim annos ponit, vt dicetur anno Mundi 2849. sub initia Iephthe Iudicis Hebræorum, Nimirum diuersorum opiniones proferre solet, non diiudicare controuersiam. *Pelops.*

ANNVS MVNDI 2741.

BARACI 21. OZI 21.

LAMPARIS 14. Imperij Assyr. 810.

ANTE CHRISTVM 1312.

I. Finis seruitutis. Elapsis iam viginti seruitutis annis Israëlitæ de more clamauerunt ad Dominum & ipse de more eorum misertus est. Suscitauit quippe Debboram & Baracum in salutem populi sui, in quorum societatem venit etiam Iahel. Hi fuerunt victoriæ & recuperatæ libertatis administri. Baracum porro filium Debboræ fuisse affirmat non semel S. Ambros. Hiero. quamuis tacito eius nomine repugnante; Eius tamen mater dici potest, quo modo inferius dicitur Israëlitarum mater, & boni principes, patres vocātur patriæ. Nec apparet eum illustrem, ac potentem fuisse virum, sed priua- *Quis Barac l. de Viduis.* *Iud. 5. 7.*

tum potius, ac mediocris fortunæ, qui Dei victoriā exequeretur. Indiuturna item sub Chananæo principe seruitute, non fuisse virum eminentis admodum potentiæ apud Israelitas facile est credere. Id enim tyrannis maximè formidolosum est; vt docuit is, qui summa papauera virga decutiebat. Nec modica pars victoriæ fuit Iahel, vxor Haber Cinæi, ex religiosa familia Cinæorum, de quibus supra dictum est, à quibus pater eius aut auus, tempore Othonielis, loco non professione discesserat. Nunc victoriæ considerandus est modus, ad quem collectus exercitus, hostium clades & fuga, interitus Sisaræ pertinent. *Iahel Cinæi vxor.* *a. m. 2604 n. 3.*

II. Debbora euocat Baracum ad bellum. Itaque Debbora accepto diuinitus mandato pro ea qua erat apud omnes authoritate, & opinione sanctitatis, misit nuncios ad Baracum filium Abinoëm, qui in Cedes Nephtalim habitabat, qui eum ad Prophetidem Dei iussu euocarent. Is vbi affuit, *Præcepit*, inquit, *tibi Dominus Deus Israel, vade & duc exercitum in montem Thabor, tolléſque tecum decem millia pugnatorum de filiis Nephtalim, & de filiis Zabulon*, fuit hæ duæ tribus conterminæ, sed illa huic ad Septentrionem sita, illa Galilæam superiorem, hæc inferiorem amplectitur. Iussionem autem Dei per Angelum Debboræ nunciatam, mox intelligetur. Pergit Prophetis, *Ego autem adducam ad te, in loco torrentis Cison, Sisaram principem exercitus Iabin, & currus eius, atque omnem multitudinem, & tradam eos in manus tuas.* Venturus quidem erat Sisara sponte sua accepto nuncio, de collectis à Baraco ad defectionem copiis, sed accessit etiam diuinus impulsus, qui eum ad interitum perurgebat. *Iud. 4. 6.*

III. Is cunctatur non impunè. Hic Baraco cunctante, atque adeo negante se rem suscepturum, nisi ipsa comite, quod nesciret quando ipsi Angelus adfuturus esset, is videlicet, qui Debboræ vaticinanti aderat quem, aliquem Michaelem putāt Ecclesiæ protectorem. Ea cunctatio nec culpa vacauit, nec pœna. Itaque audiuit, *Ibo quidem tecum, sed in hac vice victoria non reputabitur tibi: quia in manu mulieris tradetur Sisara.* Priuatus videlicet fuit gloria victoriæ, quæ illi fuerat destinata diuinitus, & in mulierem translata est siue eam Debboram intelligas, quæ bello non solum affuit, sed quodammodo præfuit, & ipsum bene gerendæ rei articulum demonstrauit, siue Iahelem, quæ principem militiæ Sisaram genero sè obtruncauit. Surrexit atque Prophetis de Palmeto Debboræ, & cum Baraco ad Cedes in tribum Nephtalim profecta est, & cum ea & decem pugnatorum millibus, qui præcipuè ex Zabulo collecti sunt, venit in montem Thaborum, iuxta quem est torrens nomine Cison, partim ab ipso, partim ab Hermone monte profluens. *Copiæ Israelis.*

IV. Copiæ Sisaræ, & pugna infelix. Quod cum auditum esset à Sisara, existimauit Israelitas validum ibi præsidium collocare velle, quo falcati currus sese inferre non possent, vt inde eum liberet in omnem latè regionem excurreret, & regem ad alienas pacis, & libertatis conditiones compelleret. Itaque congregauit omnem exercitum ad torrentem Cison, vti Debbora prædixerat. Quod cum illa vidisset, dixit ad Baracum, *Surge*, inito certamen, *hæc est enim dies, in qua tradidit Dominus Sisaram in manus tuas, en ipse ductor est tuus*

Angelus scilicet Domini, quem volebat itineris & prælij ducem, is te hoc tempore ad certamen vocat. Obsequitur ille, descenditque cum suis; sed ad eius occursum *perterruit Dominus Sisaram, & omnes currus eius*, vniuersamque multitudinem.

[...]arum terror à Domino.

Multis id modis contingere potuit, in quibus ille peridoneus, vt armatos angelos strictis gladiis, terrifico vultu eis ostentaret, à quibus ipsi lethiferis percoderentur plagis, percussores autem omni ferro impenetrabiles essent. Idque Scriptura videtur innuere, dum non ait Baraci gladio perterrefactos, sed *ad conspectum Barac*. Sic perterrefacta est asina Balaami, cernens Angelum euaginato gladio in se irruentem.

V.
[...] vincuntur [...]b inermibus.

Diuinam plane fuisse victoriam, illa Cantici Debboræ verba significant, vbi ait Dominum *noua bella*, id est mirabilia elegisse, præsidia & munimenta hostium subuertisse, cum in toto Israele; qui paulatim ad Barac & Debboram confluebat, vix esset qui hasta & clypeo, cæterisque armis instructus esset, quod Iabin omnia Hebræis arma sustulisset, vt postea Philisthæi, tempore Saulis.

[1.] Reg. 13.

Sed Dominus armorum in populo suo defectum suppleuit, cum per Angelos suos ad conspectum Baraci pugnauit, à quibus, hominibus & equis, terrore exanimatis, & fugã, vndique petentibus, confusi sunt ordines, collisique inter se currus, equis huc illucque trahentibus, partim per abrupta saxorum, partim per tumidas noua tempestate torrentis aquas. Vtrumque significatur illis Cantici verbis. *Torrens Cison traxit cadauera eorum: Et vngulæ equorum ceciderunt fugientibus impetu, & per præceps fugientibus fortissimis hostium.*

Iud. 5. 8.

VI.
Sisaræ fuga in Haberis tabernaculum.
[3.] Reg. 22. [3]0.

At Sisara videns nec equos, nec aurigam suum satis sibi ad fugam expedire viam aut timens in excelso atque aureo curru difficiles latebras, vt Achab in vestitu regio, *de curru desiliens, pedibus fugam iniit*, non versus Haseroth gentium vnde venerat, & quo multi fugiebant: sed Asoram versus, vbi Rex Iabin habitabat, quo in itinere obuium habuit Haberis Cinæi tabernaculum, vbi se tuto, ad dies aliquot, latere posse sperabat, quia *pax erat inter Iabin regem Asor, & domum Haber Cinæi* præsertim inuitatus vltro à Iahele matre-familias. Ingressus itaque tabernaculum eius opertus est ab ea pallio, & quidem ampliore, vt sub eo totus lateret, & viliore, vt talis viri latebra minus suspecta esset. Prius autem quam se ad latendum componeret, cursu & calore exhaustus, aquæ potum petit. Illa vrbanior lac dedit, cuius ille haustu somno facile oppressus est. Nec tamen ille ita sui negligens fuit, vt sibi excubitorem, non apponeret, vt solebat in castris; illam scilicet ipsam hospitem suam, quamerga se beneuolam experiebatur. Sicque illi ad latebras, & quietem composito somnus obrepsit, sed sempiternus.

VII.
[...] à Iahe[lis] cædes.

Tulit enim Iahel clauum tabernaculi sui, ex eorum genere quibus tabernacula funibus distenta defiguntur in terram, ideoque magnum atque oblongum, assumpsit pariter & malleũ, & suspenso gradu ad somnum explorandum ingressa, inuenit eum in latus vnum procumbentem, & profundo somno consopitum: cũque trabalem illũ clauum applicuisset ad tempus, *Defixit in cerebrum vsque ad terram, qui soporem morti consocians defecit, & mortuus est.* Septuag. cecidit, inquiunt, palpitans inter pedes eius, & expirauit. *Et ecce Barac sequens Sisaram*, quam scilicet agnouerat à cætera fugientium turba dilapsum Asoram versus, *veniebat. Egressáque Iahel in occursum eius* læti nuntij causa, *veni*, ait, *& ostendam tibi virum quem quæris. Qui cum intrasset ad eam, vidit Sisaram iacentem mortuum & clauum infixum in tempore eius.*

[...]ao iusta.

Facinore quod nisi Scriptura laudaret, non vno ex capite videretur arguendum. Contra ius enim gentium & naturę videtur amicum & fœderatum hominem, hospitem etiam, & quidem amicè inuitatum domum, securitate promissa, denique grauissima iam calamitate oppressum, dormientem interfecisse.

VIII.
Videri iustam.

Verum cum bellum hoc ex parte Hebræorum non solum iustum esset, sed diuinitus etiam gereretur, necesse est tam Iabinum quam Sisaram hostes fuisse legitimos, & vt hostes tractari potuisse ab Hebræis, in quibus erant Cinæi: itaque antiquior erat amicitia & fœdus cum illis, quam cum Chanaoæis illis. Et apparet hanc pacem fuisse de non inferenda Cinæo iniuria à Chananæis, qui cum nihil sibi ab eo metuerent, magno illum pretio vendiderant, itaque eam nunc interfecto Sisara non violarat. Et inuitatio quidem illa insidiosa fuit; sed licet hostem ad paratas insidias arte pellicere, ad easque perductum necare. Denique si hostem cogites, ac tyrannum, vigesimum iam annum Hebræos, nihil in ipsum commeritos vexantem, ac vehementer opprimentem, leuem hanc multorum scelerum vltionem esse iudicabis. Eam victoriam afflicto vehementer aduersario, secuta est libertas, & gratiarum actio, cantico à Prophetide celebrato, ex quo quæ ad hanc historiam pertinent, suis inserta sunt locis.

IX.
Ortus tertij Boozi. Tres admittẽdos.
In 1. Paral. 9. in 1. Mathæi 9.

Boozum hoc anno natum putamus, qui postea ætate prouectus Ruthan Moabitidem duxit vxorem, & Dauidis proauus fuit. Ideò habet difficiliorem explicationem, quòd minus declarati sunt à Scriptura Iudices, quorum tempore illi nati sunt. Quid coniecturis assequi conati sumus, æquus lector in Annalibus reperiet. Eorum summa est, videri incredibile quatuor hominum generationes, quadringentos & 20. annos, qui à capta Ierichunte ad fundationem templi reperiri debent, expleri, nisi filios omnes à nonagenariis, atque adeo prouectioribus, vt fatetur Abulensis genitos dicamus, Dauidem dico, Isai, Obed, & Booz. Ideòque probabiliorem videri eorum sententiam, qui tres Boozos sibi succedentes ponunt, atque ita sex generationibus minimè absurdis, totum illud temporis spatium facile exhauriunt: hoc fere modo. Salmon cum occupata Ierichunte duxit Rahab fuerit 34 annorum, ex qua post alios liberos susceptos, anno sexagesimo genuerit primum Booz, tota illa annorum summa vsque ad fundatum templum, 26 annis minuetur. Booz autem primus & secundus genuerint 65 ætatis anno; tertius autem septuagesimo. Obed item & Isai septuagesimo. Quibus adde annos 70. vitæ Dauidis, & quatuor de regno Salomonis, explebuntur omnino 440. anni, quos vides ad marginem digestos.

Quomodo ordinandæ hæ generationes.

Salm.	26.
Booz	65.
Booz	65.
Booz	70.
Obed	70.
Isai	70.
Dauid	70.
Salom.	4.
	440.

ANNVS

ANNVS MVNDI 2742.

BARACI 22. OZI 22.

LAMPARIS 15. Imperij Assyriorum. 811.

ANTE CHRISTVM 1311.

I. Iabinus paulatim deletur. a Iud. 4. 23.

Quid hoc anno, & aliquot proximè sequentibus actū fuerit apud Israëlitas significauit potius Scriptura, quam explicauit cum ait [a]. *Humiliauit ergo Deus in die illo Iabin regem Chanaan coram filiis Israel*; nimirum Deo victoria tribuitur, Israëlitis autem spectaculum pugnæ, iuxta illud Exodi [b], *Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis.* Humiliatum autem dicit, quod attritæ admodum fuerint ea pugna Iabini vires, vt de salute sua potius, quam de opprimendis Hebræis cogitaret. Sed sequitur quod ad hos annos pertineat. *Qui*, Israëlitæ videlicet, *crescebant quotidie, & forti manu opprimebant Iabin regem Chanaan, donec delerent eum.* Ex quo perspicuum est, non statim cum cum sua vrbe deletum erat, vt putat Iosephus [c], sed paulatim fractum crebris pugnis atque victoriis, Deo Israëlem probante rediretne ad vomitum necne, vt scilicet victoria ad Chananæos Deo vlciscente reuolaret. Plures enim pugnas atque victorias innuebat Debbora, cum dicebat, *Ibo quidem tecum, sed in hac vice victoria non reputabitur tibi*: significans secuturis pugnis illi victoriam, secundum Deum ascriptum iri.

b c. 14. 14.

c l. 5. Ant. c. 6.

ANNVS MVNDI 2744.

QVARTÆ ÆTATIS 281. EXITVS 201.

SANCTVARII IN SILO 155.

BARACI & DEBBORÆ 24. OZI 24.

LAMPARIS 17. Imperij Assyriorum. 813.

ANTE CHRISTVM 1309.

Annus Sabbat. 23. & 24.

Sabbaticus est hic annus, ordine vigesimus tertius, quem sicut & vigesimum quartum sequentem, à Iudæis ad sanam mentem ex calamitate reuersis, & ex inopia ad pinguiorem fortunam, resque secundas obseruatum, facile adducor vt credam: Baraco & Debbora quorum summa erat in Repub. potestas atque authoritas, annitentibus. Idque ex eo confirmatur, quod Iosephus & Clemens Alexand. aiunt Debbora demum mortua, & scilicet Baraco, populum ad ingenium rediisse. Et vniuersè Scriptura non nisi defunctis Iudicibus ait populum peccare consueuisse. Quod peccatum de Idololatria solum, se de reliqua etiam legis violatione possumus interpretari.

ANNVS MVNDI 2757.

BARACI, & OZI 37. & 8.

LAMPARIS 30. & vltimus.

PANYÆ 1. Imperij Assyr. 826. & 27.

ANTE CHRISTVM 1296. & 5.

Moritur priore anno Lampares tertius & vigesimus Assyriorum Imperator, & successori Panyæ gubernationis lampadem tradit, quam annis quinque supra quadraginta tenuit, orsus à posteriore anno, qui fuit Hebræis Sabbaticus 25. | Mors Lamparis, initium Panyæ.

ANNVS MVNDI 2760.

BARACI & OZI Pontif. 40. & vlt.

PANYÆ 3. Imperij Assyr. 829.

ANTE CHRISTVM 1293.

I. Baraco obitus.

Narrata Baraci & Debboræ de Iabino victoria 40. annis terram quieuisse Scriptura tradit. Nec tamen aut Baraci mortem aut Debboræ memorat. Iosephus [a] eodem fere tempore tam Baracum, quam Debborā defunctos affirmat. Baraci certe mortem finis principatus eius non dubiam relinquit; neque enim eo viuo alius quispiam rerum potitus est. Sepultus dicitur à Iudæis in vrbe Cedes Nephtalim ad ripam Iordanis. Habet autem laudatorem Apostolum [b] qui eum nominatim sanctis viris annumerat; nec mirum, cum plerique rebus sanctū ipsum sanctorum Christum Dominum non obscurè adumbrarit, vnaque Debbora beatissimam virginem, vt in Annalibus ipsis religiosus lector inueniet.

a l. 5. c. 7. Ant.

b Hebr. 11. 32.

II. Initium Gedeonis 2761.

Exhibet nobis sequens annus nouum in Hebraica Repub. principem Gedeonem, nouumque Pontificem Zaraiam. Quanquam Principis anni, qui à morte præcedentis Iudicis numerari solent, reipsa non nisi in fine seruitutis, ad quam soluendam à Deo excitatur, inchoantur. Itaque primus hic dicetur Gedeonis annus, cum tamen reuera primus fuerit is, qui, elapsis septem annis Madianiticæ seruitutis, erit octauus. Quod ad Pontificem attinet Zaraiam filium Ozi, parenti suo post annos 40. substituimus. Filium enim Ozi Zaraiam, non vno in loco scriptura [c] testatur, eique in ordine Pontificum substituit. Qua re parum animaduersa Iosephus [d] Ozi Pontifici statim Heli successorem ponit, quatuor omnino Pontificibus prætermissis Zaraia, qui Gedone Iudice Pontificatum gessit, Meraioto, Amaria & Achitobo, cui successit Heli, vt primo eius anno dicemus. Cum Iudice porro Pontificem quoque, post conuenientem aliquem annorum numerum, commutamus, quia nulla conuenientior occurrit eos distinguendi ratio, in altissimo ea de re Scripturæ, aliorumque Scriptorum, quod quidem sciamus, silentio.

c 1. Para. 6. 6. & 51. & 1. Esdr. 7. 4.

d l. 5. Ant. c. 11. fi.

Mortuis ergo Baraco & Debbora, fortassis

III.

primus annus quartæ seruitutis Madianiticæ.

etiam nondum mortis, sensum sine sensu Israelitæ ad idola relapsi sunt. Quod enim post mortem Iudicum solitos Hebræos ad idola deficere Scriptura dicit, id de publica, non de priuata defectione accipi potest, quam ne Samuelis quidem, ac Iosiæ temporibus defuisse, suis demonstrabitur locis. Et Scriptura peccatum ostendit, priusquam traderentur in Madianitarum manus, quod Origenes quoque notauit, significans post resumptam Idololatriam, statim in foribus peccati pœnam adfuisse. Quæ causa nobis fuit, cur in re subdubia, statim morti Baraci & Debboræ annos Madianiticæ seruitutis subiungeremus. Quid autem causæ Madianitæ habuerint, vt in Hebræos arma sumerent? Antiqua enim bella viuo Moyse iam obliterata erant. Verum vicinos inter populos rara est amicitia, & facile iurgia & contentiones, indéque cruenta sæpe bella suscitantur.

IV. Sub Madianitis, aliisque pop.

Sedes autem habebant Madianitæ & Amalecitæ cæteræque orientales nationes quæ à Scriptura memorantur trans Iordanem, circa tribus Rubem & Gad, illi autem nominatim ponuntur tanquam primarij hostes Hebræorum, quibus fortasse cæteri subsidio venerant. Iosephus ait congressos Israelitas cum illis populis, magnoque prælio fuisse victos [a], quod non habet quidem Scriptura, est tamen vero simillimum, Hebræos sine clade iugum seruitutis non accepisse, neque ad tantum adductos fuisse timorem, quantum verba illa significant *feceruntque sibi antra & speluncas in montibus*. &c. Non mirum autem fuisse victos, Deus enim non erat cum eis, sed pro eorum aduersariis pugnabat contra eos. Nec tamen occupatis vrbibus sedes fixerunt apud eos, sed prædonum more, quæ rapuerant asportabant: ea mente vt quoniam res eis cesserat ex sententia, eandem sæpius iterarent viam, vt ex annis sequentibus intelligetur.

a l. 5. Ant. c. 7.

ANNVS MVNDI 2762.

GEDEONIS 2. ZARAIÆ 2.

PANYÆ 5. Imperij Assyriorum 831.

ANTE CHRISTVM 1291.

I. Sex alij seruitutis anni.

SEcundum hunc seruitutis numeramus annum, cui & quinque proximè sequentes adiungimus, quod vna sit, eademque de omnibus in Scriptura & Iosepho narratio, & singulorum persimilis calamitatis modus. Nam Scriptura cum dixisset filios Israël fecisse malum in conspectu Domini, subdit, *Qui tradidit illos in manu Madian septem annis, & oppressi sunt valde ab eis, feceruntque sibi antra & speluncas in montibus, & munitissima ad repugnandum loca*: vt qui scilicet regionem, bonáque sua tutari non poterant, seipsos locis, quæ ars, aut natura muniuerant, tutarentur. Quo etiam modo tempore Saulis [a] Israëlitæ, metu Philisthinorum, *absconderunt se in speluncis, & in abditis, in petris quoque, & in antris, & in cisternis*. Nunc autem, *vastatis*, ait Iosephus [b] *frugibus prædam abegerunt: cumque idem per continuos septem annos facerent, Israelitas in montana compulsos campestri solo cedere coegerunt: qui speluncis & subterraneis ædificiis excauatis, quidquid hostium violentiam euadere poterat, intrò receptum asseruabant.*

a 1. Reg. 13.
b l. 5. Ant.

II. Quam acerbi.

a Iudicum 6. 3.

Quid è contrario Madianitæ? *Cum seuisset Israel*, ait Scriptura [a], *ascendebat Madian, & Amalec, cæterique orientalium nationum, & apud eos figentes tentoria, sicut erant in herbis cuncta vastabant, vsque ad introitum Gazæ; nihilque omnino ad vitam pertinens relinquebant in Israel, non oues, non boues, non asinos.* Quæ explicans Iosephus. *Nam Madianitæ*, inquit, *per æstatem facientes expeditionem hyeme agros colere Israelitas permittebant, vt possent denuo labores eorum vastare.* Itaque in perpetua fame, atque egestate viuebant. Cladem ergo frugibus afferebant atque pecoribus. Sicque implebantur illæ minæ [b]. *Visitabo vos velociter in egestate & ardore*, &c. *frustra seretis sementem, quæ ab hostibus deuorabitur.* Nam fruges si quæ maturuerant auferebant sibi, cætera pabulo erãt eorum equis & camelis innumeris. Itaque attenuati Israëlitæ, cum nullum in se præsidium contra hostem reperirent, clamauerunt ad Dominum auxilium contra Madianitas postulantes. Cum autem clamauerint nunc ad Dominum post septem annos, qui nuper post 20. tantum clamauerant cum à Iabino & Sisara vexarentur, haud leue argumentum est Israëlitas à Madianitis acerbius quam à Chananæis fuisse vexatos & paucitatem annorum magnitudine mali fuisse compensatam.

b Leuit. 26. 16.

Fuit porro huius septennij annus quintus Sabbaticus ordine vigesimus sextus, quem in tanta rerum omnium confusione atque penuria minime obseruatum puto.

Sabbat. 26.

ANNVS MVNDI 2768.

GEDEONIS 8. ZARAIÆ Pont. 8.

PANYÆ 11. Imperij Assyriorum 837.

ANTE CHRISTVM 1285.

I. Apparatus ad libertatem.

HIc est clamoris, & misericordiæ & libertatis annus. Oppressi enim Israëlitæ atque attenuati, desperata, damnataque humana industria clamauerũt ad Dominum, vt diuinam ipse, pro sua erga populum afflictum & pœnitentem, misericordia, opem ferre ne grauaretur. Et Domino quidem non fuit animus aduersus clamores suorum, intentasque preces obsurdescere, sed voluit eos maiori etiã affectu ambire, constantiusque retinere, quod difficilius impetrabatur. Constat enim facilitatem impetrandæ veniæ proniores reddere improbos homines ad peccandum: quæ contra bonis & honestis frænum est; imo & calcar ad castissimum amorem, atque iustissimum. Misit ergo ad eos virum prophetam, virum aliquem sanctum de filiis prophetarum, quales non raro legimus à Deo suscitatos, non qui præcisè negaret auxilium, sed qui beneficia exprobaret, impietatem atque inobedientiam accusaret; diuinóque auxilio indignos ostenderet.

Israëlitæ à propheta reprehenduntur.

II. Mittitur Angelus ad Gedeonem. *Iud. 6.11.*

Eius vocibus vehementius ad pœnitentiam incitati, Israëlitæ vtique cum gemitu dixerunt, *Peccauimus*; nec dubium serio, promisisse Domino, fore vt semper illi seruirent, si nunc ab importunissimis hostibus liberarentur. Quibus ita præparatis, *venit Angelus Domini, & sedit sub quercu*, qui non immerito creditur præses Israëlitici populi, proindeq; Archangelus Michael Ecclesiæ catholicæ, quæ angustis illius populi finibus, tunc pene tota circumscribebatur, secundum Deum protector & princeps. Magnum enim totius populi negotium agebatur, vt à seruitute Madianitarum, ipsorumque dæmonum eriperetur. Is; vt ait Iosephus, adolescentis se specie visendum præbuit, sed bene morati atque ingenui, adeo vt reuerentiam quandam conciliaret sibi, vnde & reuerenter cum allocutus est Gedeon, hominem autem credidit, atque amicum viatorem; vt qui baculum gestaret manu, & quasi de via fessus, spiritus sub quercu colligeret, ideoque illi tanquam peregrino præparauit cibos.

III. Eorū colloquium.

Fuit autem Gedeon, non vir de plebe quispiam quamuis perquam demissè ipse de se, deque familia sua loquatur, sed qualem significat angelica illa salutatio, *Dominus tecum, virorum fortissime*, quæ vox in Hebræo Heroi respondet. Neque obstat huius viri dignitati, quod dum venit ad eum Angelus excutiebat ipsemet, & purgabat frumenta in torculari. quod opus famulare & rusticanum est. Id enim temporum necessitati tribuendum est, vt communi omnium domesticorum continentique diligentia hostium aduentus, à quibus vastabantur omnia, præuerteretur. Ideóque latenter, non in area, sed in torculari excutiebat fruges, vt se quamprimum ad montes; speluncasque reciperet. Quod autem prius dicitur Angelus sedisse sub quercu, mox autem apparuisse Gedeoni, non vice versa, datur intelligi eum sedisse aliquantisper placidè ac securè ne hostis putaretur, imo ex quiete sedentis animo solutiore, ostendebat non adeuntare hostem, ideóque laborem breui colloquio interrumpi posse, nec Gedeonem, qui totus erat in deproperando frumento, eum cito animaduertisse, donec, vt à metuentibus, aut ex labore suspirantibus fieri solet, oculos circumtulit, & peregrinum simul vidit, simul salutantem audiuit.

IV. Eique denunciatur futura per ipsum libertas.

Gedeon vero non tam laudem suam in salutatione, quam bene precandi formulam attendens, *Obsecro*; inquit, *mi Domine, si Dominus nobiscum est, cur nos apprehenderunt hæc omnia? Vbi sunt mirabilia eius, quæ narrauerunt patres nostri*, &c. *Nunc autem dereliquit nos Dominus, & tradidit in manu Madian.* Quæ verba non sunt conquerentis de Deo, vel de eius potestate dubitantis, sed admirantis dici præsentem Dominum, quem præsentes calamitates absentem, infensumque significabant. Hic Angelus Gedeonem respicit, quasi publicæ calamitatis misertus, simulque auxilium afferre parans, *Vade*, inquit, *in hac fortitudine tua, & liberabis Israël de manu Madian; scito quod miserim te.* Quasi dicat. Mea interest tibi vires, animosque suggerere, ad opus ad quod assumpsi te. Ideo Gedeone præ summissione animi tenuitatem suam, familiæque excusante. *Ego*, inquit, *ero tecum, & percuties Madian quasi virum vnum.* Ita vt multæ hominum myriades, non plus tibi facessant negotij, quam vir vnus. Quibus verbis quasi diuinitus ad se deletis roboratus est. Nec desijt tamen eum hominem existimare, & illi offerre prandium, ac parare. Sacrificium tamē dicitur ex euentu secuto, quia quod prandio destinatum erat, versum est in sacrificium, eius voluntate, qui legibus solutus est tam alienis, quam suis.

V. Prandium versum in sacrificiū

Voluit tamen Angelus tam prandij quam sacrificij Gedeonem administrum, vnde subdit. *Tolle carnes & azymos panes, & pone supra petram illam*, lapidem quemdam grandiorem monstrauit, qui altaris loco futurus erat, *& ius desuper funde*, vt minus esset apta materia ad concipiendum ignem, sicque miraculum esset euidentius. Quod cum fecissent Gedeon extendit Angelus Domini summitatē virgæ, quam tenebat in manu, & tetigit carnes, & panes azymos, ascenditque ignis de petra, & carnes azymosque panes consumpsit, illius potentia, qui nō solū aquam de petra, sed ignē quoq; elicere potest. Eo facto cū agnouisset Gedeon Angelū Domini, isq; discederet, ex anticipata vulgi opinione, de lethifera visione Angeli, Exclamauit, *Heu mi Domine Deus, quia vidi Angelum Domini facie ad faciem*, cui Angelus ad eum egressus. *Pax tecum*, inquit, *ne timeas, non morieris.* Ergo metu mortis solutus, *ibi altare Domino* paulò post gratus *ædificauit, vocauitque illud Domini pax, vsque in præsentem diem*, qua scribebatur hic liber.

VI. Gedeon domesticā superstitionem euertit.

Cum dies abiisset, quo hæc peracta sunt, proxima nocte rursum Gedeoni apparuit Angelus, eique præcepit bubile patris adire, & inde vnum atque alterum tantum educere, paternam Baalis aram euertere, & lucum, qui ei circumpositus erat, succidere. Aram autem, cuius paulò ante facta est mentio, excitare in loco, in quo sacrificauerat Angelus: pars enim huius altaris factus est ille lapis, qui miraculo factus erat insignis. Denique iussit struem lignorum succisi nemoris componi, & super ea taurum vtrumque in sacrificium offerri. Quæ omnia Gedeon, vsus opera decem seruorum nocte compleuit. Cum autem oppidani manè cladem illam animaduertissent, & bouem secundum adhuc in nouo altari fumantem, facinoris huius authorem quærebant, dictumque est fortasse ab aliquo seruorum, ea confessione salutem redimere cupiente, *Gedeon fecit hæc omnia.* Et credibile est profano populo suspectam fuisse Gedeonis pietatem. Itaque tanquam vlturi immane sacrilegium, Patrem eius adeunt, & filium ad mortem deposcunt. Quos ille amandat à se, translata in Baalem, qui offensus fuerat, vltionis cura. Quæ responsio prophani hominis est, & tentantis Deum.

VII. Madianitæ & Israëlitæ congregantur.

Interea Madianitæ & Amalecitæ, & orientales populi in quibus Ammonitæ, Moabitæ, Syri, congregati sunt simul sicut prioribus septem annis; quantæ autem fuerint turbæ populorum ex eorum cæde intelligetur. *Spiritus autem Domini induit Gedeon*, spiritus scilicet fortitudinis, cuius signa etiam apparebant foris, & populares eius ad ei fidem habendam, eumque, in tam arduo facinore aggrediendo, sequendum inuitabant. Quibus congregatis

Gedeon signa petit.

petiit Gedeon à Domino miracula duo circa vellus; quibus videlicet exercitui omni dubi-

tatio tolleretur, vocati à Domino Gedeonis in populi salutem, & ruinam inimicorum eius, sicque illum securi sequerentur. Ipse enim minimè dubius erat, qui ex ea fide paternam idololatriam paulo ante profligarat. Itaque duabus noctibus factum est, vt altera solum vellus rore maderet in area, altera sola area, sicco vellere permanente. Magno vtique mysterio, vt ait Origenes, *Supra solum namque Israel ros diuinæ legis aduenerat, siccitatem autem habebant omnes gentes*, quia nullus eis humor diuini infundebatur eloquij, Secundi vero signi ratio in contrarium permutatur, vt supra omnem terram ros descendat, supra vellus autem maneat siccitas, Hæc ille pluribus.

Hom. 8. in Iud.

VIII. Israëlitæ vt præparantur ad bellum.

Sequitur mirabilis apparatus ad pugnam planèque alienus à consuetudine mortalium principum, qui copias quam possunt maximas colligunt easque cupiunt armis quam instructissimas. At Deus collectas dispergit copias, ac dimittit, & inermes mittit ad pugnam, vt clarè agnoscatur diuina victoria, nec Israël super ea glorietur, vt ait Dominus, Iubet ergo dimitti meticulosos, & priuilegio legis gaudere. Ad quam denunciationem viginti duo millia de Galaaditis abierunt. Apparet istos sponte venisse ad Gedeonem, cum non legamus euocatos cum cæteris. Mirum est autem istos fuisse formidolosos, qui inter fortissimos Israëlitarum censebantur, præsertim cum gemino miraculo de futura victoria certi facti essent. Verum credere potuerunt populum suum victorem fore, timere tamen ne victoriam & libertatem populi sua morte redimerent: Deo videlicet, qui eos dimissos volebat, eis animi præsentiam subtrahente.

Iud. 7. 2.

Plurimi dimittuntur.

IX. Reliqui diuino viso confirmantur.

Neque hac diminutione contentus Dominus, præscribit alteram. Iubet enim reliquum exercitum duci ad aquas ad bibendum, & secerni eos, qui aqua manu hausta bibissent, ab iis qui prono corpore aquam, sine vllo manus ministerio, bibissent, quorum maxima fuit multitudo, adeo vt illorum trecenti tantum superfuerint.

Hos autem incredibili animi robore donatos diuinitus necesse est, vt trecenti, de centum & triginta quinque millibus hostium victoriam sperare auderent, cum singulis eorum 450 bellatores vincendi essent. Quia tamen ex humana infirmitate, tam exiguo hominum manipulo aliquid poterat timiditatis obrepere, Domino curæ fuit eorum fidem animumque opportuno auxilio roborare, agnito aduersariorum suorum pauore. Ergo iussu Domini descendit ipse noctu & Phara famulus eius in partem castrorum, vbi erant armatorum vigiliæ. Ibi adiuncta aure audit militem referentem socio somnium suum, de pane hordeaceo subcineritio, qui deuolutus in castra Madianitarum, in tabernaculum principis irruit, illudq; subuertit, & solo æquauit. Id somnium sic interpretatus est eius socius, *Non est hoc aliud*, inquit, *nisi gladius Gedeonis filij Ioas viri Israëlitæ; tradidit enim Dominus in manus eius Madian, & omnia castra eius. Cumque audisset somnium Gedeon, & interpretationem eius, adorauit*: gratias videlicet humiliter Deo egit de tam fausto omine. Agnouit enim tam somnium, quam interpretationem eius, in qua alioqui posset esse fallacia, à Deo esse; vt de victoria neque ipse, neque commilitones, ad quos rem ipsam retulit, dubitare possent.

X. Quibus instruantur armis.

Ergo Gedeon bene animatum ad rem gerendam manipulum tripertitò diuidit, vt tribus simul ex partibus hostem peruadens, totum turbaret exercitum: sed mirabili suos armatura, Deo vtiq; instruxit authore. Singulis singulas dedit tubas ad perterrendos Madianitas, ratos tot sibi hostium turmas, manipulosque imminere, quot exaudiebant tubas, nocte præsertim, cum etiam propinqua ægrè cerni possunt. Nam admotæ oculis faces, plus ad perstringendam oculorum aciem, quam ad illustrandam valebant. Dedit secundo militibus lagenas, siue hydrias fictiles geminum in vsum, prior, ad abscondendam intus ardentem facem quæ ex improuiso rutilans, oculos perstringeret nocturnis tenebris, & somnolentis vaporibus occupatos, animosque turbaret; posterior, vt dum ex composito confringerentur omnes, maiorem ex vacuitate sonitum ederent, & dum aures crepitanti fragore vndique quaterent, tabernaculorum suorum, & omnis vna supellectilis ruinam, & confractionem phantasiæ ipsorum ingererent. Denique faces militibus dedit, ex concreta solidáque materia, licet lampades à splendore appellentur, sicque & ab incendio, incutiebatur timor, & ab æstimata ingenti multitudine hostium, quibus trecenti viri prælucerent. Addit postremo mandatum. *Quando personuerit tuba in manu mea, vos quoque per castrorum circulum clangite, & clamate Domino & Gedeoni*, nimirum pugnamus, vel esto victoria: aut vt infra habetur *Gladius Domini & Gedeonis* in vos scilicet structus est, vos orco mactat victimas, meritisque suppliciis addicit.

XI. Hostilia castra inuadunt.

Ergo terni duces, cum sua quisque centuria *incipientibus vigiliis noctis mediæ*, cum scilicet profundior mortales somnus occupat, & diurna lux longius adhuc abest, tribus ex locis castra adierunt. Commodum etiam id fuit, vt propter tenebras, hostes inter se non noscerent, & diutius mutuis sese vulneribus truncarent: dum lux paulatim superueniens commoditatem præberet Hebræis, hostium reliquias suis ipsorum armis conficiendi. Cœpit Gedeon personare buccina, socij exemplum ducis alacriter sequuntur, eo fragore excubitorio præsidio primum suscitato, reliquus exercitus cum tumultu ad arma concurrit, cumque per gyrum castrorum tribus in locis tubæ personarent, nesciebant quam primum ad partem accurrerent. Cum autem illi testacea vasa confregissent, tenuerunt sinistris manibus faces, & dextris tubas, & alternatim tubis vlulabant, & clamabant, *Gladius Domini & Gedeonis*. Nec pugnabant tamen, sed Dominus pugnauit pro eis. *Immisit enim gladium in omnibus castris, & mutua se cæde truncabant*, dum scilicet mente confusa suos pro hostibus habent, & efferati obuios quosque inuadunt.

XII. Madianitarum cædes & fuga

Alij autem nihil spei in armis ponentes, neque exercitum constitui, aut reparari posse existimantes, propter repentinam rerum omnium confusionem, cumque propter trecentarum tubarum sonos, ipsi se mutuo exaudire non possent, nullo ordine effusam sese in fugam conij-

ciunt, si quà locus daretur à flaminiteris, & buccinatoribus vacuus, à quibus elapsi beneficio tenebrarum, alij aliò, quo quemque sors tulit, proripuere se, futuri nuncij & cladis suæ, & victoriæ Gedeonis. Iraque conclamantes viri Israëlitæ de Nephtali, & Aser, & omni Manasse, persequebantur Madian. Illi autem videntur fuisse, tam qui paulò ante ad fontem dimissi fuerant, quam qui sponte, metu incitante, & Gedeone permittente discesserant. Nam etiam timidi canes fugientibus instant. Tribus in primis Ephraim, accersitu Iosue, omnia vada Iordanis occuparunt, & duos Madianitarum principes apprehenderunt, latitantes fortasse, dum feruor Israëlitarum in persequendo resideret, & interfecerunt in locis qui postea ex eorum nominibus nomen acceperunt, & eorum capita trans Iordanem tulerũt, rati Gedeonem iam transiisse. Sed cognito eum non transiisse, regressi sunt, & venerunt ad eum & cum eo iurgati sunt vehementer.

Eos Israëlitæ persequuntur.

Cædes regum Oreb & Zeb.

XIII. Ephraim cum Gedeone iurgatur.

Animaduertentes enim rem sibi prosperè successisse, in belli reliquiis, & Madianitis fugacibus persequendis, doluerunt tanti belli confecti laudem, sibi à Gedeone, vt ipsi putabant, esse præreptam; cum tamen Deus ipse, qui hanc superbiam præuiderat, dedita opera triginta duorum millium multitudinem, ad trecentos viros reduxisset, *Quid est hoc*, ioquiunt, *quod facere voluisti, vt nos non vocares, cum ad pugnam pergeres contra Madian? iurgantes fortiter, & prope vim inferentes.* Verum detumuit inflatæ mentis tumor, blanda humilique responsione Gedeonis. Conabatur dæmon tam luculentam plagam à Gedeone impositam vlcisci, & hostile bellum in ciuile commutare: sed funestum eius consilium fregit, atque irritum reddidit modestia, prudentiáque Gedeonis, *Quid enim*, ait, *tale facere potui, quale vos fecistis?* qui principes Madianitarum sustulistis, ergo imbelle & sine nomine vulgus, *atque ita requieuit Spiritus eorum, quo tumebant contra eum.* Nec tamen impunè tulerunt, vt suo loco dicetur.

XIV. Gedeon fugitiuos trans Iordanem persequitur.

Oppresso hoc ciuili bello, Gedeon Madianitici reliquias, cum trecentis suis gloriosè persequitur, nemine eorum in tanta nocturnæ cædis perturbatione desiderato, Deo cohortem illam suam singulariter protegente. Et viuebant illi quidem. Verum qui tota propemodum nocte vigiles in armis steterant, & diuturna vociferatione, & inflatione tubarum spiritus omnes exhauserant, fugientes insuper infestis armis magno labore persecuti fuerant, latum rapidumque fluuium traiecerãt, præ lassitudine fugientibus vltra instare non poterant. Itaque cum à Soccothæis, & Phanuelitis panũ subsidia Gedenn frustra postulasset, & irrisionem pro subsidio accepisset, grauem comminatus vltionem, ad hostem properat, animi robore, & diuino auxilio corporis infirmitatem sustentante, in locum quendam, quem Septuag. Karcor, Hebræi Carcor dicunt, in quem dilicerat aduersarios suos confluxisse, Deo ipsos vnum in locum, quasi ad victimam congregante. Illuc autem fuga iter intenderant Zebee, & Salmana Madianitarum reguli, & eorũ vestigia consecuti erant, quicunque ex nocturna illa clade, aut matutina Israëlitarum insequentium diligentia elabi potuerant, quorum numerus ad quindecim millia ascendebat, præter centum & viginti cæsorum millia, qui partim mutuis se vulneribus confecerant, partim ab Israëlitis fuerant obtruncati.

Frustrà à Soccotheis & Phanueliis subsidium petit.

XV. Irruit in castra fugitiuorum.

Irruit autem in castra, per eam partem, vbi tendebant Arabes, qui à tentoriis, quibus pro domibus vtuntur, Scenitæ vocantur, qui facile debellati sunt, quia securi quiescebant, & nihil mali suspicabantur: longe enim abesse putabat Gedeonem, & Iordanem sciebant interfusum, sed sua ipsos fefellit opinio in perniciem suã; nec opinantes enim oppressit, ceciditque: fugerunt autẽ ipsi reguli Zebee & Salmana, quos persequens Gedeon cõprehendit. Omni enim prouisione cauendum erat, ne elaberentur ij, per quos omnia male in populum Dei poterãt redintegrari. Nec statim occidit, sed voluit eos vel ad exprobrandum Soccothæis & Phanuelitis reseruare; vel etiam, nisi quid aliud obstaret, in regiæ maiestatis reuerentiam incolumes dimittere, & amiens populo suo tãto beneficio reddere. Vnde postea iureiurando affirmauit se eos oon occisurum, nisi prius ab eis fratres sui fuissent interfecti. Dissipato ergo contritoque hostili exercitu & regulis in vincula coniectis, corpora pene fame enecta ex præda reficiunt, & nonnulla etiam quiete capta, albescente cœlo reditum parant. Nam sequitur redisse Gedeonem de bello ante solis ortum.

Duos reges comprehendit.

XVI. Soccothæos punit & Phanuelitas.

Cum ergo diuina potitus victoria matutinus reuerteretur, memor debitæ & promissæ Soccothæis animaduersionis, *apprehendit puerum*, famulum scilicet aliquem Soccothæum. Nam ætate puer, nec tot viros referre potuisset, nec ante solis ortũ ex vrbe prodiret: interrogauitque eum nomina principum & seniorum Socoth, quos scilicet in culpa fuisse constat, & descripsit septuag. septem viros, venitque ad Soccoth, & scilicet vrbem sub auroram improuisus occupauit, & comprehensis ex scripto 77. viris, eis hesternam subsannationem totidem verbis insultans exprobrauit, & eos cum spinis ac tribulis deserti contriuit atque comminuit; fortasse, qund postea Dauid [a], circumegit super eos ferrata carpenta, ita vt horum tormẽtorum acerbitate interirent. Idem apparet factum viris Phanuel, quia eadẽ culpa fuerat; & insuper turrim, vel vi vel deditione captam subuertit. Eam seueritatem ne quis nimiam putet, recordetur Gedeonem à Deo electum Imperatorem, insigni iam victoria nobilitatum, petentem ab istis precario non ingentem pecuniæ vim, non grauia virorum, vel armorum subsidia, non moram apud eos diuturnam, sed vilem in transitu, & necessariam annonam; & pro iis petentem, qui in procuranda eorum ipsorum salute fatigati fuerant: quibus ipsi non cibos solum, sed oculos etiam ipsos, si opus fuisset, elargiri debuerunt, nedum panes cum irrisione & subsannatione recusare. Itaque non in Gedeonem solum, eiusque milites, sed in Rempub. totam, Deumque ipsum, cuius erat victoria grauiter peccarant.

a 3. Reg. 12. 31. & 1. Par. 20. 3

An seuerius.

XVII. Captos regulos occidit.

Dum hæc in prædictis vrbibus aguntur, rediit in memoriam Gedeoni crudelitas horum regulorum in fratres ipsius, qui ad montẽ Thabor proripuerant se, vt morti se subducerent, quos illi comprehensos mactauerant, nulla

tus postea sarrio, quamuis imperium breue.

II. An exactus ille numerus.

Cæterum hic 70. filiorum numerus non videtur totam exactè progeniem Gedeonis complecti, sexus enim fœmineus nō videtur defuisse, neq; tamen numeratus. Quod si in 70. filiis filiæ quoque comprehenduntur, certe Ioatham filiorū eius natu minimus dicit Abimelech occidisse fratres suos 70. viros; at superarat hic, qui loquebatur, & ille parricida.

Gedeonis concubina.

Hæc porro concubina vxor fuit minoris notæ ad propagandam sobolem, qualis fuit Cethura & Agar, Bala & Zelpha: eodem enim nomine & hæc & illæ in Hebræo dicuntur; præ cæteris autem ista, quæ à Iosepho Druma dicitur, propter singularem filij eius improbitatem memoratur. Hæc cum ex Sichem oriunda esset, ibique parentes haberet & consanguineos, imo ex alio quoque coniugio filios plures, vt ex initio noui capitis clarum est, ibi etiam morabatur, quo frequenter Gedeonem, officij sui causa adire contingebat. Habuit etiam fortasse & in aliis vrbibus alias, ne eodem in loco fœminarum turbis, inter se, vt assolet, iurgantibus obrueretur. Nec illud ipsi vitio vertitur, quia polygamia tum in vitio non erat.

III. Dædalus.

Floruit hoc tempore Dædalus, & quæ ipsius dicta sunt opera Dædalæa, in quibus nominatim referuntur simulachra, quæ pedes haberent à se inuicem separatos, cum ante in eodem ligno vel lapide potestate continerentur. De aliis eiusdem operibus, genere item & fuga, nonnulla suggerent Annales, anno Gedeonis decimo quinto.

ANNVS MVNDI 2783.

GEDEONIS & ZARAIÆ 23.

PANYÆ 26. Imperij Assyriorum 852.

ANTE CHRISTVM 1270.

I. Ratio temporis.

DIuidit hic annus spatium totum, quod à Script. constituitur, inter exitum ex Ægypto, & iacta templi Salomonici fundamenta, quod est annorum octoginta supra quadringentos. Hic ipse annus in quartum Iubilæum Mosaicum cadit, est enim ab ingressu in Chananitidem ducentesimus. Insignis quoque hic annus videtur ob conditum Tyri, vt Iosepho placet. Eam enim ait conditam ducentis & quadringētis annis, antequam templum extrueretur.

l. 8. Antiq. cap. 3.

Tyri conditus.

a Iosu. 19. 29

At quomodo id verum esse potest, cum anno septimo principatus Iosue [a], annis ab hinc 193. Tyrus ciuitas munitissima perhibeatur? Quo absurdiores sunt, qui anno vno ante Troianam cladem Tyrum conditam putāt, Iustino nō satis intellecto. Hanc quæstionem fusiùs in Annalibus explicatam, hoc loco paucis ita definio.

Eiusdem antiquitas.

Tyrum breui tempore post diuisionem terrarum fuisse conditam, loci opportunitate terra marique vehementer inuitante, conditore Tyra, Iapheti filio septimo, vt quibusdam placet. Certè siue ab isto Tyrus nomen acceperit, siue ab alio, illam Strabo Sidoni antiquitate parem facit, quæ Moyse teste authorem habet primogenitum Chanaan.

Et frequens instauratio

Dicendum præterea post aliquot annorum centurias, Iosue apud Hebræos principatum tenente, Tyrum munitam, ornatam, amplificatam. Eusebius enim anno Iosue 17. ait Phœnicem & Cadmum de Thebis Ægyptiorum in Syriam profectos, apud Tyrum & Sidonem regnauisse; vt non mirum sit illam tum à Iosue dici munitissimam ciuitatem. [a] Hoc autem Gedeonis tempore, ducentis ferè annis ab obitu Mosis dici potest insigniter ornata atque amplificata, vt recens condita videri ac dici posset; itáque possumus Iosephum & Eusebium interpretari.

Et clades à Babylonis, & Græcis.

Hinc autem & deinceps, vsque ad tempora magni Nabuchodonosoris annis 664. admodum gloriosa fuit Tyrus, vt ex Prophetis liquet, sed ab eo expugnata, & vehementer afflicta est, annisque 70. iacuit, post quos ad pristinam potentiam reuersa est, vt prædixerat [a] Esaias. Donec eam rursus afflixit Alexander Macedo, & de insula peninsulam fecit, post annos 275. à clade Babylonica.

a c. 23. 17

ANNVS MVNDI 2786.

GEDEONIS & ZARAIÆ 26.

PANYÆ 29. Imperij Assyriorum 855.

ANTE CHRISTVM 1267.

I. Sabbat. 29.

Orpheus poeta.

ANnus vigesimus nonus Panyæ I regis Assyriorum cum 29. Sabbatico concurrit, quo ipso tempore Orpheū Thrace floruisse author est hoc loco Eusebius. Hoc nimirum tempus Argonautarum fuit, quorum è numero Orpheus erat, ideo ab illis heroïbus assumptus, quod nisi eo præsente Syrenes præteriri non poterāt, vt prędixerat Chiron. Inter fidicines excelluit: cumq; fidibus carmen, & vocis suauitatem adhiberet Apollinis, qui Cytharæ inuentor, & Calliopes, quæ à vocis præstantia nomen accepit, dictus est filius, & vtraque ita valuisse, vt non homines solum, sed arbores etiam & saxa secum trahere diceretur. Ipse tamen se alicubi Oeagri filium appellat, Lini fratrem Apollodorus, Eurydices maritum Pausanias, Musæi patrem Diodorus, genere Thracem Eusebius, & poëtæ omnes.

II. Et Theologus.

Celebrantur porro eius carmina & hymni, non solū vt poëtæ, sed vt Theologi, quod pleraque de Deo personisque diuinis, consentanea veritati fidei catholicæ in eius versibus reperiantur.

Vel potius magus.

a l. 6. p. 199

Pausanias tamen [a] illum ait magiæ fuisse peritissimum, sicut & Amphionem, & magicis cantionibus illum bestias, istum saxa mouisse. Ad eorum videlicet cantum dæmones saxa conuectabant, & feras ipsi fascinatis oculis repræsentabāt. Quam Pausaniæ sententiam pleræque omnes eius actiones, ipsáque mors apertè confirmant, vt pluribus in Annalibus docuimus.

Sicut & Musæus.

Eademque de Musæo Orphei discipulo, eiusque mysteriorum æmulo, vt ait Pausanias, dici possunt: qui Eumolpum habuerit filium, aut, vt alij malunt, patrem, Cereris & Proserpinæ sacerdotem, qui Herculem ad inferos descensurum sacris Cereris initiarit.

ANNVS MVNDI 2789.

GEDEONIS & ZARAIÆ 29.

PANYÆ 32. Imperij Assyriorum 858.

ANTE CHRISTVM 1264.

I. Dei prouidentia in Sanctuario suo conseruando.

ALterum iam elapsum est seculum ex quo Sanctuarium in Silo à Iosue cõstitutum fuerat, idemque diuina protegente prouidentia, in tot Israëlitarum defectionibus, tot tyrannorum vexatione seruili, hactenus inuiolatum perdurauit, quantumuis auro argentoque abundaret, quibus gypsatas latrunculorum inuitaret manus. Nec sane videtur, si quid secus contigisset, id à Scriptura sacra tacitum iri: vt ex iis conjici potest, quæ de Arca Domini extremis Heli temporibus, in primo regum scripta sunt. Omnes nimirum sibi male metuebant ab Hebræorum Deo, qui suos quoque sacerdotes, ob acceptum ignem alienum, incendio sustulisset.

Linus.

Sub hunc 32. Panyæ annum, Linum Herculis præceptorem innotuisse scribit Eusebius in Chronico Græco, à quo & peremptus dicitur, quod ab eo castigatus fuisset. Consule Annales, vbi etiam plures reperies Linos.

ANNVS MVNDI 2800.

GEDEONIS & ZARAIÆ 40. & vlt.

PANYÆ 43. Imperij Assyriorum 869.

ANTE CHRISTVM 1253.

I. Iubil. 56. Sabbati 31.

SEcularis est hic annus, proindeque Iubilæus ordine quinquagesimus sextus: idẽque sabbaticus trigesimus primus. De Gedeone autem ex ipsa Scriptura constat eum Hebræorum Rempub. 40. annis administrasse, septem Madianitarum annis eo numero de more comprehensis. Atque vtinam de annis Zaraiæ pontificis tam certi esse possemus. Eius tamen pontificatum non visum est vltra annũ quadragesimum propagare, cuius rei coniecturas aliquas in primo anno Iephthe afferemus. De Gedeonis autem morte hæc habet Scriptura duntaxat. *Mortuus est Gedeon filius Ioas in senectute bona, & sepultus est in sepulchro Ioas patris sui, in Ephra, de familia Ezri.*

II. Gedeonis mors & laus.

Mortuum dicit *in senectute bona*, elogio quod in optimos quosque Patriarcharum cadit: vt aliquorum opiniones, interpretationesque refelleret, qui Gedeonem idem cum populo nefas admisisse arbitrantur, imo quale & quantum in Idololatria, & totius populi scandalo reperitur. Moritur potius in senectute bona, quæ bonam ætatem anteactam coronat, moritur meritis & virtutibus insignis, & iucundissimo gaudens bonæ conscientiæ testimonio. De eius ætate nihil certi ex ipsa Scriptura colligitur.

Eiusdem ætas.

Possumus tamen non temerè existimare, eum ad septuaginta circiter annos viuendo peruenisse. Etsi enim eum Iosephus iuuenem vocat, in eo quod habuit cum Angelo colloquium: ea tamen ætas erat hominis, qui toti statim Hebræorum exercitui præficiendus erat, qui vniuersam deinceps Hebræorum Rempublicam cum summa potestate gubernaturus, & cuius nomen hostili exercitui terrori erat, vt merito eum quadragenarium appellare possimus: Cui ætati si 33. annos addideris bene gestæ Reipub. vltra annos 70. peruenies.

III. Modestia sepulchri.

Quod autem in domestico, atque auito patris sepulchro conditus dicitur, primum ad modestiam pertinet Gedeonis, qui licet tanto tempore princeps populi in magna gloria, & rerum tranquillitate vixerit, sepulchrum tamen sibi opere magnifico non pararit, sed paterno familiæ suæ sepulchro contentus fuerit. Vnde non leuis ducitur coniectura ipsum Ioas Gedeonis patrem repudiata Idololatria, ad verum Dei cultum filij opera reuertisse: neque enim, opinor, eodem cum vero impio, atque idolis ad mortem vsque addicto, voluisset tumulo claudi. Nec par est credere Reipub. principem, qui ex vniuersa regione Idololatriam exterminaret, in paterna illã domo reliquisse: à qua eiusdem exterminandæ initium duxerat, quando ea maxime vigebat. Cæterum in eius viri laudes, qui & pietate, & cæteris virtutibus tam illustris fuit, nulli vt omnium Iudicum secundus fuerit, quem Paulus Apostolus in sanctis Iudicibus primum nominarit, quem antiqui patres Augustinus atque Origenes sanctissimum appellarint, qui Christum Dominum permultis perque magnis in rebus pulcherrimè adumbrarit, pluribus excurrere non est necesse properantibus. Si quis earum deliciarum sit appetentior, inueniet in Annalibus vbi appetitum istum sedare possit, vbi & laudatissimæ vitæ epitomen sub Epitaphij titulo reperiet.

Coniectura conuersi ad Deum parentis.

ANNVS MVNDI 2801.

ABIMELECHI & MERAIOTH PONTIFICIS 1.

PANYÆ 44. Imperij Assyriorum 870.

ANTE CHRISTVM 1252.

I. Abimelech Gedeonis filius.

AD optimi parẽtis non optimũ filium, imo ab Heroë præstãtissimo, ad tyrãnum perditissimũ stylũ orationis prope reluctantem mœrentem certe conuertimus: cuius cruentissimũ principiũ, mediáq; odiis intestinis plena, funestos ciuilium bellorũ motus, cum tyrãni morte coniunctos pepererunt. Hic est ille Abimelech, qui per summã crudelitatem cæsis 70. fratribus tyrãnidem inuasit, & ciuilia bella concitauit. Primus porro hic eius annus habet insignem Israëlitarum in Deum impietatem, & teterrimam ingrati animi in benefactorem maculam: tum Abimelechi ambitionem & electionem in principem. Deniq; Ioathami fratris eius patruelis conatum irritum, ad eum tyrannide deturbãdum. Primam illam partẽ Scriptura ita recensẽt. *Postquam autem mortuus est Gedeon, auersi sunt filij Israël* à Deo suo, ad quem Gedeonis opera cõuersi fuerant, *& fornicati sunt cum Baalim*, neq; id semel aut obiter, ex quadam

Iud. 8. & 9 Israëlitarũ impietas, in Deum.

cap. 8. 33.

mentis ebrietate factum est, *sed percusserunt cum Baal fœdus, vt esset eis in Deum*, antiquato videlicet fœdere quod Moyse & Iosue authoribus, sæpiùs initum fuerat, atque innouatum. Licet etiam opioari eos nouo Deo cultum debitum tribuisse, consecrasse lucos, excitasse fana, nam fani Baalis mox Scriptura meminit, dedicasse aras, atque simulacra; decretas victimas, initiatos sacerdotes, denique idololatriam omni ex parte constitutam.

II. Et ingratitudo in Gedeonem.

Huic ingratissimæ aduersus Deum perfidiæ, addita est altera ingrati animi labes aduersus familiam Gedeonis, viri optime de tota Reipub. meriti, quam iniustissimè scelerato sicario prodiderunt, qua cum officiis certare, eamque ab inimicis protegere oportuisset. Abimelech igitur memor fortasse dignitatis vltro ab Israëlitis oblatæ Gedeoni, & filio eius, atque nepoti, ambitione stimulante, ad eam, non solum per primogeniti cædem, sed cæterorum omnium fratrum, qui eam vlcisci potuissent, gradum facere meditatur. Venit ergo in Sichem oppidum tribus Ephraim, ibique per cognatos & consanguineos egit cum primariis ciuibus, vt eligeretur in principem, quod id cederet in publicam vtilitatem, cui non expediat pluribus subiici, nedum 70 viris. In vnius autem electione, neminem de Gedeonis familia sibi præferendum, qui eorum non solum ciuis, sed consanguineus etiam sit, cum cæteri ne ad suam quidem tribum pertineant. Sichem enim ad Ephraim, Gedeonis autem familia ad Manassem pertinebat. Itaque perspicuum esse cui fauere, à quo auxilium rectius in aduersis expectare possint.

Abimelech ambit principatum.

Iud. 6. 15.

III. Eligitur à Sichimitis

Quid plura? assentiuntur, *frater*, aiunt, *noster est*? quasi ad Reipub. clauum vectorum cognatus sedere potius debeat, quã optimus gubernator. Eo consensu habito, fratres suos, quos dominationi suæ restituros non dubitabat, statuit de medio tollere. Ad eum vt perueniretur finẽ, opus fuit hominibus manu prõptis, & ad quidlibet audendum paratis. Ergo *conduxit sibi viros inopes & vagos, secutique sunt eum*. At huiusmodi homines ad tam immane facinus sine pretio adduci non poterant. Ideoque Sichimitæ de fano Baal 70. argenti siclos abstulerunt, eique dederunt. Hac pecunia, & hac consceleratorum manu instructus Abimelech, venit in domum patris sui in Ephra oppido, ibique occidit 70 *viros fratres suos super lapidem vnum*, singulis capite truncatis. Comprehensos apparet ab illo satellitio nec opinantes. Ab ipso autem tyranno calumnia quapiam oppressos, vt iure pro salute Reipub. cæsi viderentur: id enim innuit illa cædes singulorum super lapidem vnum. Vera tamen causa, si eam quærimus, fuit idololatria, quæ vtinam corporis tantum morte punita fuerit. Euasit tamen eam carnificinam Ioathamus Gedeonis filiorum natu minimus.

Et pecunia iuuatur.

Occidit fratres.

IV. Constituitur rex in Sichem.

Hoc egregio ad principatum præludio vsus Abimelech, ad suos Sichimitas venit, qui eum constituerunt regem iuxta annosam quandam quercum oppido vicinam. Adhibitas etiam vnctionis fœderisque cæremonias, aliàque id genus talium inaugurationum solennia, valde credibile est. Hæc enim studiosius ambiunt tyranni, vt optimo iure regnare videantur, quam legitimi principes. Neque tamen vnquam toti Reipub. præfuit, itaque Iudicis nomine, ne dum regis, dignus nunquam fuit. In Iudicibus tamen numeratur, ne si ille taceatur, tempora perturbentur: præsertim cum eo rerum potiente, nemo alius Iudex apud Hebræos, princeps-ve fuerit.

V. Ioathamus accusat ex parabola Sichimitas

Quæ cum delata fuissent ad Ioathamum, in iis degentem latebris, in quibus abdiderat se, venit in montem Garizim, qui vrbi Sichem imminebat, vt inde, quasi ex vmbone, accusationem atque execrationem eorum scelere dignam intorqueret. Inde ergo ad populum, qui plurimus conuenerat ad festum inaugurationis noui regis, orationem habet more patrio parabolicam. In qua Oliua, ficus, & vitis oblatum inter arbores principatum recusant, quo modo boni principes sponte sua ab imperio abhorrent, vt qui intelligant in principatu non propriis commodis, sed iis abdicatis, si res postulet, communibus seruiendum esse. Inde venitur ad rhamnum, quod genus est rubi sterilis, informis, aculeati, qui regnum admittat, emittatque flammam, qua cedri Libani consumantur, id est viri egregij ab homine vili atque inutili Abimelecho. Tum ad rem suam accommodans apologum, exprobrat Sichimitis facinus Abimelechi, in quod illi consenserant, quodque data pecunia promouerant. In cuius sceleris pœnam geminum illis incendium, quo se mutuo consumant, imprecatur: bellum scilicet intestinum, quo iniusta in malum consensio, iusta dissensione puniatur, quæ non tam imprecatio fuit, quam prædictio imminentium malorum, quibus vexati sunt Sichimitæ.

VI. Inde latebras petit.

Hæc cum locutus esset Ioathamus, dum Sichimitæ circunspiciunt sese, & partim admirantur hominis confidentiam ac dicendi libertatem, partim iustitiam querelæ eius cogitant, ille sese eorum conspectu proripuit, & fugit in oppidum Bera, vbi apud amicos latuit, dum Abimelech rerum potitus est, sciebat enim se morti destinatum, & insuper irritasse crabrones. Et hæc ferè primo Abimelechi anno contigerunt.

VII. Initium historiæ Ruthæ.

Ad hunc tamen ipsum annum existimamus initium libri Ruth pertinere: & Abimelechum esse illum ipsum Iudicem, sub quo fames regionem Israëlitarum inuasit; cuius occasione Elimelech cum vxore Noëmi, duobusque filiis Mahalon & Chelion, in Moabitidem peregrè profecti sunt, vnde post decennium Noëmi, viro liberisque amissis in patriam postliminio, cum nuru sua Rutha reuertit. Pendet hæc ratio temporis ex iis quæ vigesimo primo Baraci & Debboræ constituta sunt, vbi diximus tertium Booz illo anno natum videri, eundemque septimo anno Tholæ septuagenarium Rutham vxorem duxisse. Itaque oportet præsentem annum, qui septimum Tholæ decem annis præcedit, esse annum initæ ab Elimelecho & Noëmi peregrinationis. Ea circiter decem annos tenuit, quamuis vox circiter quæ in Hebræo est, absit à vulgata: proptereàque in decem illis annis tam profectionem quam reuersionem includemus. Etsi autem Abimelech tyrannus fuit, ei tamen propter rationem temporis Iudicis nomen accommodatur.

20.	Bara.
40.	Gede.
3.	Abim.
7.	Tholæ.
70.	

VIII.

Causa susceptæ ab Elimelecho peregrinationis fuit fames, quæ Chananitidem grauiter afflixit.

Causa peregrinationis Elimelechi cum familia sua.

nominatim Bethlehem, qui ob terræ fertilitatem dicta est domus panis, vel oppidum frugum ex quo intelligi potest quanta esset in reliqua regione penuria. Quod si Elimelech, vir inter suos primarius, alio migrare fame coactus est, quanta tenuiores calamitas vexauit, ac perdidit? At emigrarunt in Moabitidem, vbi non incommodè habuerunt? vt intelligamus famem hanc non fuisse generalem. Neque id tantum, sed diuinitus etiam immissam videri ad defectionem Israelitarum hac quoque ratione castigandam, cum Moabitis sit longe sterilior natura, quam terra Israëlitarum, vt pote Arabiæ petrææ & desertæ vicina, sicut & Idumææ, quæ tota pene asperis cautibus horrebat. Sed hoc Dei flagellum valde augetur ipsa diuturnitate, si decem annorum fuit, vt Abulensi placet atque Serario. Verum prætérquam quod inaudita est, saltem in Scriptura, tam diuturna fames, certe illa ex Scriptura non satis colligitur.

IX. Rei gestæ series.

Rectè enim dici potest Elimelechum vna cum familia sua occasione famis peregrinationem in Moabitidem suscepisse, ibique non ita multo post esse defunctum: filiosque eius Moabitidas vxores ibidem accepisse. Vbi autem semel fuerunt adstricti coniugiis, peregrinationem in habitationem, annitentibus vxoribus commutasse, eamq; fame quoque cessante, perseuerasse. Nec Scriptura cum ait Noëmi reditum iniisse, quia *audierat Dominum dedisse populo suo escas*, causam reuersionis adæquatam expressit; primaria enim causa fuit amissio duorum filiorum, post amissum maritum: cum autem statuisset, vt sapiens ac religiosa mulier, deserere Moabitidem, in qua hactenus à filiis vxoratis retenta fuerat, quibuscum manere ætas quoque ac penuria in aliena regione persuaserant, & redire vellet ad populum Dei, nunc occasione fertilitatis, quæ tum erat in regione natiuitatis suæ, ad reditum maturandum incitata est. Apparet autem non potuisse Noëmi persuadere filiis suis reditum, quod ibi duxissent vxores alienigenas, contra Dei legem, quas domi dimittere compulsi fuissent, nisi illæ Diis patriis renunciare maluissent; nisi forte etiam ipsi pietati nuncium remiserant, ideóque, extracto in eo vitæ statu fermè decennio, ambo diuinitus extincti sunt.

ANNVS MVNDI 2802.

ABIMELECHI, & MERAIOTH. 2.

PANYÆ 45. & vlt.

Imperij Assyriorum 871.

ANTE CHRISTVM 1251.

I. Progressus tyrannidis Abimelechi.

PErquam infaustum atque infelix fuit Hebræis huius vigesimi noni seculi exordium in tyrannide, tot innocentum sanguine quæsita atque stabilita; progressus autẽ, qui ad præsentem annũ pertinet, minime lætus fuit. Quomodo enim sub improbissimo tyranno res lætæ subditis esse possint? multóque etiam minus ipsi tyranno: cito enim res eius in deterius prolapsæ sunt. Eius ruinæ hic ordo fuit. Voluit Dominus quamprimum punire immanissimam Abimelechi crudelitatem, & Sichimitarum, qui præsidio illi, atque adiumento fuerant ad id facinus; insuperque regem arbitratu suo constituerant. Suscitauit ergo Ioathamum, qui patratum scelus ob oculos exprobrando puniret, & eis discordiarum incendium, quo mutuò conflagrarent, imprecaretur. Exaudiit iusta petentem Dominus, & *immisit spiritum pessimum inter Abimelech, & habitatores Sichem.* Diabolum scilicet, iam sponte ad nocendum paratum, eique potestatem dedit perturbandæ pacis impiorum.

Ordo ruinæ eius.

II. Côiuratio in ipsum suscipitur.

Ergo solertissimus discordiarum artifex criminis tam multiplicis atrocitatem animis populi repræsentat, & in huiusmodi obiectum, odij affectum inflammat. Itaque *cœperunt eum detestari*, &, vt est in Hebræo, præuaricati sunt optimates Sichem in Abimelech. Ea defectionis consilia, primum animo concepta sunt, tum inter amicos timidius, vt assolet, tectiusque communicata; postremo interueniente Gaale Obedis filio in apertum prorupit, sed annóne proximo, an præsenti? malim sequenti, quod defectionum consilia, non tam cito, propter multa pericula, atque impedimenta intercurrentia maturescant. Itaque hunc annum istiusmodi consiliis, & occultæ coniurationi tribuemus, sequenti autem vim apertam atque rebellionem reseruabimus. Interea Sichimorum vrbem gubernabat Abimelech per præfectum Zebul amicum ac clientem suum.

III. Filij Noëmi ducunt vxores.

Interea in Moabitide Mahalon & Chelion parente mortuo, vxores duxerunt, Noëmi fortassis inuita, siue quod adolescentiores ipsi essent, vt significat Chaldæus, qui pupillos vocat, siue quod alienæ religionis ac gentis: In quibus magnum habuerunt vltrò ad defectionem à Deo suo incitamentum; itaque pauculis annis vindice Deo, in suo coniugio fuerunt. Mahalon Rutham duxit, quam ineptissimi Hebræi regio Eglonis genere ortam somniant, quos ratio temporis confutat, refutat tenuitas ipsius, & eius cui illa nupsit, quem cum parentibus ex patria fames expulerat. Reditus quoque tam incomitatus, & spicilegium subsequẽs vanam Rabbinorum ambitionem redarguunt. Ex Petra potius vrbe Arabiæ desertæ ortam significant illa Esaiæ verba, *Emitte agnum Domine dominatorem terræ, de Petra deserti, ad montem filiæ Sion.* Quæ omnes Interpretes de Rutha interpretantur: conditione autem plebeiam, sicut & Orpham, de qua non referam hoc loco, neque arguam Rabbinorum ineptias. Illud dicam, quod cum Orpha in patriorum deorum cultu consenuerit, Rutha ex singulari Dei misericordia ad veri Dei cognitionem cultumque traducta fuit, vt suo loco dicetur.

cap. 1. Quod earũ genus & conditio.

cap. 16. 1.

IV. Obitus Panyæ.

Hoc ipso anno apud Assyrios extinctus est Panyas, post annum imperij quadragesimum quintum; cuius res gestæ, sicut & cæterorum ferè omnium, qui eum antecesserunt, aut secuti sunt, alta obliuione sunt sepultæ.

ANNVS MVNDI 2803.

ABIMELECHI 3. & vlt.

MERAIOTHI 3. SOSARMI 1.

Imperij Assyriorum 872.

ANTE CHRISTVM 1250.

I. Sosarmi regnum.

Litem fortasse non iniustam Scaliger intendit Eusebio, quod Sosarmo, qui Paniyæ successit, non duos & 40 regni annos cum Africano, sed 19. tantum tribuerit, vt rationibus suis principum annos accommodaret; cum contrarium fides historica postulet; sed frustra fidem humanam requiramus in homine, qui in diuina naufragium fecerit. Et potuit audacter tres & viginti annos Sosarmo eripere, qui alio loco quatuor Assyriorum principes exauthorauit, & ex albo sustulit, vt suo loco dicemus. Cogimur tamen, exemplo veterum patrum, eius Chronologiam sequi, ne meliorum inopia multa turbemus. Erit ergo hic annus Sosarmi primus, regnauitque, ex Eusebij arbitrio, annos decem & nouem.

Eusebij chronologia parum fida.

II. Coniuratio in Abimalechum foras erūpit Gaalis aduentu.

Quod attinet ad sacram historiam, hic est vindictæ diuinæ, non semper diu dormitantis, annus, quo coniuratio Sichimitarum sese extulit foras, Gaalis cuiusdam opera, viri audacis atque factiosi, qui factus est signifer coniurationis huius. Series rei gestæ sic habet. Sichimitæ bipertitò diuisi erant, alij, cum Zebule gubernatore ciuitatis, tyranno fauebant, alij eum de medio tollere cupiebant: cumque id aperto marte aggredi non auderent, posuerunt aduersus eum insidias, in summitate montium, vt in transitu nec opinantem inuaderent, & obtruncarent. Dum autem excubitores isti rei gerendæ occasionem expectant, latrocinantur, & de prætereuntibus, tyranni præsertim amicis, prædas agunt. Ij Abimelecho rem nunciant, & malo remedium petunt. Vice versa coniurati Gaalem accersunt, qui cognatorum stipatus non inualida manu, vrbem ingreditur coniurationis futurus caput. Ad cuius aduentum *erecti habitatores Sichem, egressi sunt in agros, vastantes vineas, vuasque calcantes*, tyranni videlicet atque amicorum eius. Ingressi quoque fanum Dei sui, maledictis inter epulas Abimelechum incessebant. Adeo vt Gaal non dubitaret publicè dicere, *Vtinam daret aliquis populum istum sub manu mea, vt auferrem de medio Abimelech.*

III. Abimelech accersitus venit.

Quæ cum illi per Zebulem innotuissent, venit cum exercitu nocte, & quatuor in locis iuxta Sichimam tetendit insidias, siue vt facilius diuisi laterent, siue vt pluribus ex locis simul vrbem oppugnarent. At Gaal ne opprimeretur incautus, domo egreditur, & in omnem euentum suos ad portam ciuitatis cogit, si qua in hostem facienda esset eruptio. Vix albescente cælo surgit cum exercitu suo Abimelech de insidiarum loco: & sensim ad vrbem subit. Interim Gaal vna cum Zebule vndique circunspectabant è speculis ciuitatis, altero aduentum Abimelechi auidius expectante, altero timidius explorante. Quid multa; venit Abimelech, Gaal à Zebule irrisus egreditur contra eum, pugnat, & vincitur. Fugientem persecutus est hostis, & in vrbem compulit, ex qua mox expulsus est. At Abimelech qui tormenta militaria oppugnandæ vrbi necessaria in subita expeditione non tulisset secum, *sedit in Ruma*, ad vicinum aliquem pagum castra posuit, vt inde vrbi semper immineret, ad eam occupandam intentus.

vincit Gaalem cum suis.

IV. Qui ex vrbe pelluntur.

Zebul autem, qui iam se Gaalis aduersarium ante infelicem eius pugnam ostenderat, post eam multo factus est animosior; sicut & cæteri, qui clam fauebant Abimelecho. Itaque factio ista facta potentior, alteram vrbe expulit. Egressus est ergo Gaal cum suis in campum, reditum ad suos ferro patefacturus, vel fortiter in prælio casurus, quod & factum videtur: cum enim Abimelech copias suas tripertitò diuisisset, duabus partibus pugnauit contra coniuratos, eosque victos persecutus est. Tertia oppugnabat vrbem, quam toto die oppugnatam cepit, interfectis habitatoribus eius. At mirum est egressis coniuratis, reliquos ciues non ei aperuisse portas: sed obsidionem tolerasse. Desperatione veniæ id ab eis factum scribit Abulensis. Putabant enim tyrannum in dedititios nullo discrimine sæuiturum, quod & fecit. Dei permissione iustissima. Etsi enim permulti nihil in eum peccauerant, in Deum tamen & Gedeonem peccauerant, in gratiam Abimelechi, ideoque ab eo ipso castigati sunt. Imbellis autem ætas, quæcunque innocens fuit, parentum peccatis debitas luit pœnas; illud etiam præmatura morte beneficium consecuta, ne idololatria contaminaretur.

Et à tyranno profligantur, qui & vrbem capit, & delet.

V. Turrim quoque Sychimorum incendit.

Ergo Sichimitæ meritas apud Deum hominesque pœnas pependerunt, sed sua quoque Tyranno merces in foribus aderat: prius tamen reliquis Sichimitis, qui in arce erant, supplicium debitum inferendum fuit. Erat autem arx ista, siue turris perampla, vt quæ mille viros, præter fanum Baalis contineret; in quo se isti religione loci tutos fore putabant, sed frustra. Aggestis enim ad portas virentium arborum ramis & succensis, fumo & igne omnes viri mulieresque ad mille capita perierunt. Abimelechus autem nihil cunctandum ratus, sed vrgendam victoriam, inde profectus venit ad fatale sibi oppidum Thebes, quod obsidione cinxit ac cepit, moxque turrim, quæ erat in media ciuitate munitissima, ad quam principes ciuitatis, aliique multi confugerant, obsedit. Cumq; appropinquans ignem ostiu supponere niteretur, *Mulier quædam fragmen molæ desuper iaciens illisit capiti Abimelech, & confregit cerebrum eius. Qui vocauit cito armigerum suum; & ait ad eum, Euagina gladium tuum, & percute me, ne forte dicatur quod à fœmina interfectus sim.* Qui iussa perficiens gladio illum confodit: infelici plane atque infami cæde, non tam fœmineo dedecore, quam proprio parricidio detestanda; nec illud probrum vitauit, quod & tunc plurimos testes habuit, & habebit dum sacri codices conseruabuntur. Atque ita iustus Dominus Abimelechi opera perdidit Sichimitas, & mulieris manu furentem tyrannum prostrauit. Quin & locus ipse defectionis à Deo, & coniurationis in principem officina ab eo euersus, & sale seminatus est: ipsemet autem in sulphure & salis ardore consumitur.

Arce Thebes obsidenda à muliere occiditur.

ANNVS MVNDI 2804.

THOLÆ 1. MERAIOTHI Pont. 4.

SOSARMI 2. Imperij Assyriorum 873.

ANTE CHRISTVM 1249.

I. Thola septimus Iudex.

POst *Abimelech*, ait Scriptura, *surrexit dux in Israel Thola filius Phua patrui Abimelech, vir de Issachar, qui habitauit in Samir montis Ephraim.* Paucis verbis habes Iudicis huius septimi nomen, familiam, cognationem, tribum, dignitatem, & habitationis locum. Subdet mox tempus principatus & mortem, nulla rerum gestarum mentione facta, quæ fortasse causa fuit cur à Iosepho prætermitteretur. Nomina Thola & Phua in tribo Issachar adModum celebria fuerunt, primi quippe duo filij Issacharis ita dicti sunt, & ab ijs clarissimæ numerosissimæque familiæ propagatæ, nomina progenitorum suorum frequentarunt. Hic. porro Phua frater Gedeonis fuit, Thola vero Abimelechi patruelis. Nec absurdum est patrueles ad diuersas pertinuisse tribus, non enim ista cõiugia inter diuersas tribus prohibebãtur nisi hæreditatũ permixtio sequeretur, vt alibi dictum est. Apparet autem eum populi electione factum esse Reipub. principem, vt suscitata ab Amimelecho intestina bella, & eius morte semisopita, præsentia & potestate legitimi principis, penitus extinguerentur, nec cuiusquam improbis conatibus reuiuiscerent. Cum autem de sublata ab eo. Idololatria nulla fiat mentio, appatet eam sub Tholæ gubernatione perseuerasse, noo agnoscente populo, in eius pœnam, sibi Abimelechum fuisse datum.

Electus à populo restituendæ Reip.

ANNVS MVNDI 2807.

THOLÆ 4. MERAIOTHI 7.

SOSARMI 5. Imperij Assyr. 876.

ANTE CHRISTVM 1246.

I. Annus Sabbat.

ESt hic annus Sabbaticus ordine 32. quem vix obseruatum crediderim, cum de sublato publico Idolorum cultu non constet. Et forte perseuerebat illa fames, quæ Elimelechum cum suis in Moabitidem pepulerat. Sed eo iam mortuo Mahalon & Chelion filij eius iuuenes, in suo coniugio, sed absque liberis, viuebant. Eratque hic annus septimus peregrinationis eorum, reditum orante Noëmi nec impetrante. Sed Deus breui immisso interitu effecit, vt ee redire quidem in desertam à se patriam possent, si vellent. Ad hoc fere tempus pertinent Herculis cum Anthæo & Hydra certamina.

& septimus peregrinationis Noëmi. Herculis quædam certamina. *vide Ann. a. 2806.*

ANNVS MVNDI 2810.

THOLÆ 7. MERAIOTHI 10.

SOSARMI 8. Imperij Assyr. 879.

ANTE CHRISTVM 1243.

I. Mors filiorum Elimelechi.

DEcimus agebatur annus Moabiticę peregrinationis familiæ Elimelechi, qui et partim funestus, partim etiam salutaris fuit. Nam vtrumque Noemi filium extinxit, sed vni nuruum fidem dedit & religionem, socrui patriam reddidit. Eam Chronologiam Scriptura confirmat cum ait, *Manseruntque ibi Mahalon & Chelion decem annis, & mortui sunt*: id hoc anno contigisse oportet, alioqui non mansissent ibi decem annis. Præproperæ autem mortis causam ad illegitimum coniugium referamus licet. Cum enim mortuo parente cum Noëmi in patriam redire potuissent, cum iuniores essent, quamprimum ad inconcessa coniugia cum alienigenis præuolaiunt; nec eas, quæ idola non desererent, deserere voluerunt; ergo & à vita cito deserti sunt, liberisque coniugij præcipuo fructu caruerunt, idque vel ex eo constat, quod tota Elimelechi hæreditas ad Booz, per coniugium cum Rutha, deuoluta est.

Cur præpropera.

II. Molitur reditum Noëmi.

Afflicta igitur ac desolata Noëmi, cum nihil esset quod eam vltra io medio nationis prauæ, extorrem à patria retineret, non filij, noo maritus, non frugum inopia: reuocaret autem desiderium patriæ, diuinique cultus in ea vsurpandi, & consuetudiois vitæ cum fidelibus, *surrexit cum vtraque nuru sua, vt de regione Moabitide pergeret in patriam suam.* Noo recusabat illa quidem eas aliquo vsque babere viæ comites, totius autem peregrinationis, & mox habitationis io Bethleem, non item. Nesciebat enim quo loco suæ res essent, & quam ibi commoditatem vitæ cum eis esset inuentura; etsi illæ virtutum, & morum socrus suæ suauitate delinitæ, omnem cum ea fortunæ aleam subire statuissent. Suadet ergo redire domum ad matres suas, & bene precata, cum osculo in signum beneuolẽtiæ vtramque dimittit. At illæ quo suauiorem experiebantur socrum, hoc ægrius ab illa diuellebantur. Itaque eleuata voce flere cœperunt, & vrgere migrationem cum ea. Cumque Noëmi recusare pergeret, Orpha necessitate persuasa domum reuersa.

Nurus se comites offerunt.

III. Rutha perseuerat desertis omnibus.

At Rutha quæ à diuina prouidentia ad magni mysterij participationem vocąbatur, adhęsit socrui suæ, nec cognatæ exemplo, nec coniugij desperatione, nec socrus suæ adhortatione persuasa, quæ eo reuera pertinebat, vt proselytæ constantiam exploraret. Rutha ergo certa socrum non deserere, sed patriam & cognatos; certa cum ea viuere, & cum ea mori, eiusque religionem amplecti, desertis patris Diis, decretum suum iureiurando confirmat. Videns ergo Noëmi Ruthæ constantiam in suscepto proposito, aduersari noluit, nec ad suos reditum vltra suadere. Et iam facta erat sarcina leuior, vel in solatium potius, ac subsidium versa erat. Profectæ sunt ergo simul & venerunt in Bethlehem, verno tempore, quo ibi hordea

Venit cum socru in Bethleem *Exod. 9.31 in Annal. ann. 2544. n. 16.*

met-

metebantur, quæ ibi ante hyemem, sicut de Ægypto alibi dictum est, ferebantur. Ibi Noëmi communi mulierum gratulatione accipitur, at illa, vice versa, luget conditionem suam, quæ egressa plena bonis, nunc vacua reuertatur, amisso marito, filiis, fortunisque omnibus, quas decennio in Moabitide consumpserant. Manebat autem tunc in oppido Bethlehem vir potens, Elimelechi quondam mariti Noëmi consanguineus, nomine Booz, cuius tunc hordea metebantur.

Booz.

IV. Rutha spicilegiũ aggreditur in agro Booz

Nonnullis autem fortasse diebus quieti datis, Rutha, cum bona socrus suæ venia, spicilegium aggreditur, & Deo gressus illius dirigente, in agrum Boozi venit, rogauitque eum qui messoribus præerat, vt spicas colligeret remanentes, sequens messorum vestigia; quod fuit haud obscurum modestiæ argumentum, dum petit veniam agendi, quod iure gentium permissum est, Iudæis autem etiam diuinitus præceptum; quod illa iam fortassis à Noëmi didicerat. Quod cum Booz accepisset, & insuper eius sedulitatem & diligentiam, vt quæ totum diem in opere suo poneret, ne tantillum quidem domum digressa, factus est ei beneuolentior, præsertim cum accederet affinitas; quam Booz grandis natu, minimè ignorabat: & recens eius ab idolis ad Deum Israëlitarum conuersio. Itaque agit cum illa blandius, & iubet eam in agro suo spicas legere, sequentem vestigia puellarum metentium. Quin & præcipit famulis, vt indulgenter cum ea colligente agant, vt eam, etiam si cum ipsis metere voluerit, ne prohibeant: vltro quoque cibum offert & potum.

Eius in eam mansuetudo & liberalitas

V. Ruthæ humilis gratusque animus.

Eam honorati viri comitatem Rutha humili gratiarum actione prosequitur. Nam cadens in faciem suam, & adorans super terram dixit ad eum. Vnde mihi hoc vt inuenirem gratiam ante oculos tuos, & nosse me dignareris peregrinam mulierem. Nondum sciebat hæc mulier illum defuncto marito suo cognatum; hoc enim postea à Noëmi didicit; nec se ipse adhuc aperit, sed eius in socrum, ac Deum ipsum pietatem commendat, eique bene precatur, & nominatim singularem Dei protectionem illi exoptat. Adueniente porro vescendi tempore modestiæ quoque suæ Rutha specimen dedit; nam vt virorum conspectum defugeret, sedit ad messorum latus, quod ita Serarius interpretatur, vt quoniam messorum nomine etiam puellæ metentes comprehenduntur; ad istas quæ infra viros sedent, Rutha cibum sumptura se aggregarit: rectius enim sibi mulieres congruunt, nec patiebatur peregrinæ mulieris pudor, vt relictis mulieribus, quibus cum laborauerat, se adiungeret viris. *Et comedit polentam sibi* ex Boozi; aut messorum liberalitate certatim datam, de qua non solum ad satietatem habuit, sed & reliquias tulit, ad socrum videlicet, cum ad eam sub vesperam rediit, vt simul & temperantiæ, & charitatis præberet exemplum.

& in conuictu modestia.

VI. Redit ad socrum vespere.

Sumpto cibo surrexit vt spicas ex more colligeret, & per metentium, aut heri potius insignem indulgentiam, tres fere modios hordei, excussis spicis collegit. Quos cum detulisset ad socrum vespere, exhilarauit videlicet anum, & ad bene precandum benefactoribus, præsertim cum audisset agri Dominum esse Booz, quem propinquum ipsius esse Ruthæ nunciauit; monuitque vt ad ipsius vnius agros deinceps spicilegium factura pergeret. Dubium autem est an deinceps cum puellis metentibus & ipsa messuerit, vt habet Hieronymi versio; an potius illas sequendo, spicas sibi, vt ante collegerit, vt est in Hebræo, Græcoque textu, & Chaldæa paraphrasi, & apud Iosephum, & alios. Verum spicilegium, præsertim copiosius, messis quædam dici potest, sicut racematio paruа quædam vindemia est. Et apparet Booz maluisse Rutham suæ ipsius vtilitati seruire, sibi colligendo, quam alteri metendo, ideóque infra eius spicilegio sex modios liberaliter adiecit. Denique eo pertinet, quod toto messis tempore non in agro apud Booz & cum messoribus, sed apud socrum commorata est, quotidie ad vesperam deferendo quod collegerat, vt ex Hebræo textu, Græcoque colligitur.

Num deinceps messuerit.

VII. Noëmi prouidet coniugio Ruthæ.

Dum autem Rutha studiosè socrui suæ, & sibi colligit, quæ necessaria sunt ad tenuem vitæ sustentationem, Noëmi vicissim diligenter circunspicit, quo modo ei, non de victu solùm, sed de vitæ quoque conditione, coniugióque prospiciat. Et vero etiam æquum erat, vt nurui omni ope prospiceret, quæ propter ipsius secundum Deum amorem, patriam, parentes, & consanguineos, fortunas, spesque omnes dereliquisset. Consilium autem dat de captando furtiuè matrimonio Boozi propinqui, qui ad id lege obligabatur. Qua in re neque Rutha peccasse videtur, quæ socrui religiosæ fœminæ, & fidei suæ magistræ quasi matri obtemperauit: neque Noëmi, quæ ignorare potuit alium esse propinquiorem, aut si id norat, prouidere potuit, quod declarauit euentus, alterius propinqui duritiem aut fastum, vt oblatum coniugium recusaturus esset. Denique non insipienter totum negotium probatæ sapientiæ, & virtutis viro committendum putauit. Nam quod res fiebat occultè, & quod illectamenta adhibebantur, rem natura sua iustam atque legitimam non vitiabat: præsertim cum clandestina matrimonia, vtriusque partis interueniente consensu, tunc vitiosa non essent; neque polygamia prohibita, si tunc forte Booz erat vxoratus. Silentium autem quod postulauit Booz erat ad consulendum famæ mulieris, & ne ille propinquior hanc recusandi coniugij prætexeret excusationem.

An rectè atque legitimè.

VIII. Booz dat fidem de coniugio, vel proximi vel suo.

Cum ergo Rutha accuratè seruasset omnia, quæ illi præceperat socrus, res vtrique cessit ex sententia, eóque deducta est, vt ei Booz fidem de coniugio daret, promissionemque iureiurando firmaret, nisi ille propinquior daret matrimonio consensum. Rutha ergo de Boozi consilio bene mane vitandis suspicionibus discedit in oppidum, sed non indonata. Eius enim pallium sex modijs hordei impleuit, plus etiam daturus, si plus illa ferre potuisset, & capiti eius imposuit, quo factum est vt illa ingrediens vrbem agnosci non posset. Atque ita venit ad socrum suam, de toto negotio suspensam atque sollicitam; quam cum de re tota docuisset: *expecta*, inquit illa, *donec videamus quem res exitum habeat. Neque enim cessabit homo, nisi compleuerit quod locutus est*; vtpote vir prudens ac propositi tenax, præsertim iureiurando firmati

quodque proximo statim die perficiendum esset.

IX. Proximū de emptione agri primū interpellat.

Booz ergo promissi memor, vbi operas famulosque domesticos operi accinctos vidit, & monita quæ res exigebat operarum præposito dedit, in vrbem contulit sese, & ibi ad eius portam iudicij causa sedit. Ibi cum propinquum illum prætereuntem vidisset, cuius nomen Scriptura præterijt, vt nomen eius oblitteraretur, cuius culpa nomen fratris sui deletum fuisset in Israël. Illum, inquam, seducit, oratque vt expediendi cuiusdam negotij causa eodem loco tantisper sedeat, tum aduocatis decem viris de senioribus ciuitatis, & eodē iudicij loco sedentibus, obtulit emendum agrum Noemi iure propinquitatis. Quod autem de Noëmi dicitur, id de Rutha intelligi debet, quæ ius habebat in ea bona, quandiu posset & vellet suscitare defuncto marito nomen, & fratres vel cognati non deessent, qui eam in illum finem ducerent. Noëmi autem nullum hic ius habebat, quia eius vir non obierat sine liberis, in quos ius possessionis transierat. Fit autem mentio solius Noëmi, ne propinquus ille statim subolfaceret coniugium.

Boozi prudentia.

X. Tum de coniugio, quod ille recusat.

Prudenter autem Booz prius meminit emptionis quam coniugij, quia emptio vtilis erat & gratiosa, coniugium autem onerosum, vt priore incitatus, posterius quoque susciperet, vel recusato coniugio cum onere suscitandi nominis defuncto, ab emptione aut successione bonorum repelleretur, sicut & factum est. Ille enim cum liberis careret, timebat ne si defuncto cognato sobolem suscitaret, non posset ipse sibi gignere liberos, coram testibus cessit iuri propinquitatis, tam ratione coniugij, quam bonorum, datoque legitimo cessionis indicio, Booz vtrique successit: & oratione ad circunstantes conuersa, *Testes*, inquit, *vos estis hodie quod possederim*, id est legitimam nunc possessionem adeam omnium *quæ fuerunt Elimelech, & Chelion & Mahalon* filiorum eius, *tradente Noëmi, & Ruth Moabitidem vxorem Mahalon in coniugium sumpserim, vt suscitem nomen defuncti in hæreditate sua*, vt scilicet filius qui ex Rutha procreabitur, filius Mahalonis dicatur. Res tamen Domino prouidente, & charitatem Boozi remunerante, aliter cecidit. Obed enim non Mahalonis, sed Boozi filius semper in sacris litteris appellatur. Successit autem omnibus Elimelechi bonis, quia factus est pater filij, ad quem bona illa deuoluebantur.

XI. Booz admittit succeditque bonis pro filio nascituro.

Respondit omnis populus qui erat in porta, id est in aula in qua iudicia exercebantur, confluxerant videlicet plurimi paulatim, vt assolet, responderunt & maiores natu quos ipse conuocauerat, *nos testes sumus*. Nec contenti dare testimonium quod rogabantur, auctarij vice faustas precationes adhibent bono viro atque honorabili, eóque etiam amabili, quod gratiam defuncto exhibeat, quam propinquior recusabat, ducendo alienigenam mulierem. Optant vt similis sit Racheli & Liæ, quæ fuerant matres Patriarcharum, & secutæ fuerant virum suum in terram alienam; sicut Rutha, in gratiam viri sui, cui quærebat prolem, in Israëlitidem venit. Addunt in mentionem Phares, ex quo Booz recta linea descendebat, & ad cuius familiam oppidum Bethlehem pertinebat. Tulit itaque Booz Rutham & accepit vxorem, & dedit illi Dominus vt conciperet, & pareret filium; sed partus in annum sequentem differendus est, neque enim potuit præsenti contigisse.

Qui concipitur.

XII. Bellū Centaurorum & Lapitharum.

Ad hunc octauum Sosarmi annum refert Eusebius bellum Lapitharum & Centaurorum, quod in nuptijs Pirithoi, quem Theseus vnicè dilexit conflatum fuisse dicitur.

ANNVS MVNDI 2811.

THOLÆ 8. MERAIOTHI 11.

SOSARMI 9. Imperij Assyriorum 880.

ANTE CHRISTVM 1142.

I. Obedi ortus.

NAtus est hoc anno Boozo & Ruthæ filius Obed, Dauidis regis auus 140. annis ante illius natiuitatem, quæ cadit in decimum Samuelis annum, iuxta digestam à nobis temporum rationem, anno Baraci vigesimo primo; iuxta quam hic Boozi annus est septuagesimus primus. Conflantur autem illi 140. anni Ex 70. annis Obedi, & totidem Isai. Cum autem Boozum septuagenarium duntaxat faciamus, quem generationis terminum agnoscit Aristoteles, nullus est quæstioni locus an is naturaliter genuerit Obedum, quærant illi qui tum 95. annos natum volunt: & idem miraculum sæpius in eadem familia & continenter iterant: & multo magis qui ei ducentos, aut trecentos etiam annos tribuere coguntur. A quibus libenter quæsierim num compotes mentis erant Noemi & Rutha cum illa suaderet, hæc speraret suscipere liberos à capulari, & ter quaterque depontano sene. An se ille non sentiebat caducum, & viui hominis simulacrum, cum nuptias cum puella non recusabat. Quomodo gratulatur illi populus, ac nouis nuptijs bene precatur, & non deridet potius senem fatuum & insensatum?

Arist. Anim. l. 7. c. 6. Abul. & alii.

Boozi ætas idonea ostēditur.

II. Lætitia publica & congratulatio vicinorum.

Hoc ergo anno patris 71. natus est Boozo filius, & natiuitatem secuta est non solum parentum lætitia, sed publica etiam congratulatio. Dixerunt enim mulieres ad Noëmi, *Benedictus Dominus qui non est passus vt deficeret successor familiæ tuæ, & vocaretur nomen eius in Israel; & habeas qui consoletur animam tuam, & enutriat senectutem*. Fiebant & Ruthæ, sed illa notior erat, & ab antiquo ciuis. Sed hanc quoque commendant cum aiunt. *De nuru tua natus est, quæ te diligit, & multo tibi melior est, quam si septem haberes filios*, id est plurimos, qui tenera ætate vetulæ famulatum, sicut Rutha, exhibere non possent, sed crebras potius molestias, vt pueruli solent. Nihilominus susceptum Noëmi puerum posuit in sinu suo, ac gerulæ fungebatur officio. Cumque has inter gratulationes euoluti essent dies octo, circuncisus est, & vocatus Obed, ab ipsa Noëmi, vt scribit Iosephus. Quod ab ipso expectaret subsidium senectuti suæ. Obed enim seruum significat, vel operarium.

ANNVS MVNDI 2814.

THOLÆ 11. MERAIOTHI 14.

OBEDI 4. SOSARMI 12.
Imperij Assyriorum 883.

ANTE CHRISTVM 1239.

I. A. Sabb 33

SAbbaticus est hic annus ordine tertius supra trigesimum, de quo nihil habeo quod dicam. Obed depulsus à lacte gaudiu erat parentum, à quibus studiosè magnam in spem posteritatis alebatur.

Priami regnum.

Refert ad hæc tempora Eusebius initium regni Priami, Laomedonti patri succedentis in Troia & Ilio. Quod si verum est, oportet eum ad annos sexaginta regnasse: Totidem enim hinc ad excidium Troiæ ab Eusebio ipso numerantur. Qui huc quoque historiam Minotauri refert, ex qua nata est fabula Poetis decantata. Vide si placet Annales in hunc annum.

ANNVS MVNDI 2821.

THOLÆ 18. MERAIOTHI 21.

SOSARMI 19. & vlt. Imperij Assyriorum 890.

ANTE CHRISTVM 1232.

I. Sosarmi obitus.

REnitens animo, ac penè inuitus hunc Sosarmi annū appello vltimum, cum vltimus eius annus Africano sit non decimus nonus, sed quadragesimus secundus, vt primo eius regis anno dicebamus: id tamen ferendum est ne maior fiat temporum perturbatio. Cadit in hunc annū Tholæ decimum octauum annus Sabbaticus 34. & Obedi vndecimus quibus annis continetur eius institutio puerilis quàm Noëmi peramanter, perque studiosè tradebat. Videtur quoque Boozi iam octogenarii mors contigisse: quam laudabilem fuisse, facilè persuadet vita ipsa commendatione dignissima qualem nobis tota Ruthæ historia repræsētat, in qua illius viri fortitudo, prudentia, iustitia, charitas, liberalitas, animi demissio, & si quæ aliæ virtutes non vulgariter se produnt. Sed emicat nescio quomodo ac splendescit magis in isto viro castitas, quam ita Doctores Hebræi demirantur, vt eum Iosepho Patriarchæ conferant, in certamine cum Ægyptia hera.

Sabbat. 34.

Boozi obitus & virtus.

II. Præsertim castitas.

Ad deijciendum enim Boozum conuenerant nocturnæ tenebræ, vltronea mulier, solitudo, hilaritas epularum, impunitas peccandi, celandi fiducia, & si qua fuerunt alia violandæ castitatis incitamēta. Ille tamen stetit inuictus, non tamen imperterritus. Vt enim vidit mulierem nocte iam media, expauit, ac conturbatus est, draconem vidisse diceres ad paleas lectuli rusticani adhærescentem, incendium corpori afferentem, & fœdam maculam castitati. Solus eum Dei timor, & reuerentia honestatis compescuit, vt non liberet, quod non licebat. Dignum profectò facinus ob quod eum Dominus Iesus vnum de progenitoribus suis esse voluerit, cum eum non paucis in rebus, maximæque illis quas dixi virtutibus, adumbrarit. Sed continet illud cum Rutha Moabitide coniugium, paupercula atque idolorum cultrice muliere; quæ erat Ecclesia ex gentibus congreganda, dæmonibus olim, vitiisque omnibus addicta, & bonis omnibus vacua. Eam Dominus ducere non indignum duxit maiestate sua, & vera Dei cognitione, omnibusque spiritalibus copijs locupletare.

Christi progenitor.

III. Et figura.

Eam Iudæus propinquus ipsius contemnebat, lege Mosis & Prophetarum oraculis, quasi vxore, familiáque contentus, cum tamen restituenda Ruthæ bona possideret. Sed eam Booz noster amplexus, bonis tam naturæ debitis quam supernaturalibus mirificè ditauit, vt merito Rutha, id est satiata, siue inebriata diceretur, cui illud Isaiæ conueniret. *Tunc videbis & afflues, & mirabitur, & dilatabitur cor tuum, quando conuersa fuerit ad te multitudo maris*, &c. Denique seruos iustitiæ, & operarios vitæ æternæ generauit. Harum autem nuptiarum conciliatrix fuit illa Noëmi, illa mater Ecclesiæ, illa amata in morte filij sui, & eo, quasi Mahalonis demortui semine suscitato, omnibus delicijs in eo amplectendo circumfluens, cum communi bonorum omnium gratulatione: illa quam beatam dicunt omnes generationes, illa quæ gaudium est, & gratulatio vniuersæ terræ, Maria Virgo benedicta, mater Dei, cæli terræque regina.

vt Noëmi B. Virginis

IV. Exotica horū temporum.

Huc refert Eusebius initium regni Thesei apud Athenienses, vbi & annis 30 regnauit, sub cuius vel regno, vel ætate latissime se fundit Græcarum fabularum seges, & antiquarum historiarum, quæ his substratæ sunt, ac deformatæ, quæ bellum Troianum, & excidium Ilij antecedunt. Huc enim Argonautæ pertinent, in quibus Theseus ipse cum Pirithoo, Iason in primis & Orpheus, Castor & Pollux, Telamon & Hercules, alijque plurimi, quorum catalogum reperies apud Hyginum & Apollodorum. Huc Centauri & Lapithæ de quibus Palæphatus. Adde Sphingem & Oedipum, Minoem & Amazones & sexcenta alia Poëtis decantata. Consule Annales in hunc annum, dum nos ad alia properamus.

cap. 14. l. 2. lib. 1. Incredib.

ANNVS MVNDI 2822.

THOLÆ 19. MERAIOTHI 22.

MITRÆI 1. Imperij Assyr. 891.

ANTE CHRISTVM 1231.

I. Regnum Mitræi.

SVccedit Assyriorum Imperio Mitræus ad annos 27. iuxta consentientē Africani & Eusebij Chronologiā: nisi quod apud illum est ordine vigesimus sextus à Belo, apud hunc vigesimus quintus, Belo prætermisso. Hoc primo anno Mitræi ponitur apud Eusebiū expeditio septem Heroum, qui aduersus Thebas pro Polynice contra fratrem eius Etheoclem pugnauerunt, quorum hæc sunt nomina, Adrastus, Amphiaraus. Capaneus, Hippomedon Argiui; Polynices Thebanus, Tydæus, Ætolus, Parthenopæus Arcas: qui vario euentu in

Septem Heroum expeditio.

eo bello ceciderunt, vt ex Apollodoro in Annalibus explicatum reperies, aliáque eiusdem argumenti nonnulla.

ANNVS MVNDI 2826.

THOLÆ 23. & vlt. MERAIOTHI 26.

MITRÆI 5. Imperij Assyr. 895.

ANTE CHRISTVM 1227.

I. Tholæ obitus & tempus gubernationis. *Iud. 10. 1. 2.*

HOc anno Thola Iudex Israëlitarum à Iosue septimus, & gubernandi populi, & viuendi finem fecit. Iudicauit enim Israelem, ait Scriptura viginti tribus annis, mortuusque est, & sepultus in Samir. Vnum illi annum detrahit Eusebius in Chronico, quem eidem lib. 10. de Præparatione restituit. Chronicon Hebræorum ait vnum annum fuisse Tholæ & Iairo eius successori communem, significans viginti duos annos cum dimidio singulis conuenire. Oppidum porro Samir, in quo vixit Thola, est in monte Ephraim. Alia quoque Samir fuit in Iuda.

ANNVS MVNDI 2827.

IAIRI Iudicis 1. MERAIOTHI Pontif. 27. MITRÆI 6. Imperij Assyriorum 896.

ANTE CHRISTVM 1226.

I. Iair octauus Iudex. *cap. 12. 11.*

THOLÆ successit Iair Galaadites ex tribus Manasse trans Iordanem, quæ causa Serario nostro fuit putandi Iairum fuisse Badan, qui in 1. Reg. recensetur inter eos Iudices, qui populum eruerunt de manu inimicorum eius. At rectius videtur Badan esse Barac, propter facilem similium litterarum Hebraicarum commutationem, & authoritatem Septuag. qui ibi habent Barac; maximéque propter rerum gestarum similitudinem. Nam ille Badan dicitur eruisse Israelitas de manu inimicorum suorum, quod Baraco rectè conuenit, Iairo non cóuenit, vt postea dicetur. Certe D. Paulus, qui scribens ad Hebræos ad eum locum videtur allusisse, obscuriora paulò vocabulo Ierobaal & Badan, si iam tum ita legebatur, per clariora Gedeonis & Baraci voluit explicare. Quod autem hic dicitur ex eius nomine oppida Iair in terra Galaad fuisse appellata, cum id viuo Mose factum appareat à Iair filio Manasse dicendum est, illa oppida ex eius nomine, eadem specie, non numero dicta fuisse. Itaque hæc est huius loci sententia, Oriundum fuisse hunc Iudicem ex ea parte tribus Manasse, quæ erat trans Iordanem, vbi quondam floruit ille Iair, qui viros Galaaditis occupauit, qui tum dici cœperunt Hauoth Iair, id est villæ Iair, & renouatam esse sub hoc Iudice denominationem, cuius filij præerant 30. oppidis de eorum numero, quæ vulgo Hauoth Iair dicebantur, & à Iosue 80 fuisse dicuntur.

[margin:] ... in fin. — Non esse Badan. — Oppida Iair à quo dicta. — cap. 13. 30.

Successisse dicitur Tholæ Iair, siue vt est in Hebræo, surrexisse post Tholam, non autem nominatim electus, aut vocatus à Deo, vt Iosue, vt Gedeon, &c. Ex quo significatur iam initam consuetudinem apud Hebræos sufficiendi Iudicem loco demortui, licet nulla Reipub. calamitas compelleret ad huiusmodi electioné. Nam neque viuo Thola quidquam bellorum Israelitas vexasse legimus, neque in bellica vel ferutili perturbatione rerum electus est Iair, aut Abimelech. Non sic Gedeon & superiores, aut posteriores Iephthe vel Samson. Itaque existimat Abulensis Iairum à populo Iudicem, per electionem & communia suffragia, fuisse factum sicut & Tholam, idque ad vitandas turbas pro principatu quales excitauerat perditus Abimelech. Cœpit autem Rempub. administrare in magna rerum affluentia, & numerosa familia, quippe qui 30 filios habuerit totidem mulis inequitantes, & totidem oppidorum moderatores, in Galaaditide trans Iordanem, qui tamen Iairo generali gubernatori totius populi suberant.

II. Videtur electus à populo sicut & Thola.

Iairi familia numerosa. *9. q. in c. 10.*

III. Sabbat. 35.

Hunc annum proxime secutus est Sabbaticus trigesimus quintus. Iairi Iudicis 2. quem quietum habuit, atque pacificum. Sed cum populus non emendaret, sed multiplicaret peccata, ira Dei ascendit super eos, vt mox dicetur. Licet Abulensis putet Hebræos non coluisse idola tempore horum duorum Iudicum, quia seruitutem proxime sequentem separat ab annis eorum: qua de re iam agendum est.

ANNVS MVNDI 2832.

IAIRI 6. MERAIOTHI 32.

MITRÆI 11. Imperij Assyr. 901.

ANTE CHRISTVM 1220.

I. Initium Ammoniticæ seruitutis huc pertinere.

SExto Iairi anno initium ponimus nouæ sub Ammonitis & Philisthæis Israëlitarũ seruitutis, annorum 18. Nam qui post Iairi mortem eam inchoant, & ab annis Iudicum seponunt, vniuersè refutati sunt in primo anno Othonielis. Neque enim de annis inter exitum ab Ægypto, vsque ad fundationem templi Salomonis, cum Scriptura consentiunt, ideóq; dicendum est illos annos, Iairi & Iephthe annis contineri. Cum autem Scriptura testetur Deum tradidisse filios Ammon in manu Iephthe, qui 10. ciuitates eorum percussit, eosque afflixit plaga magna nimis, idque secundo Iephthe anno, vt est in Chronico Hebræorum, dicendum est ad anteriora recurrendo, seruitutem hoc sexto Iairi anno inchoandam: sic vt primus Iephthe annus sit decimus octauus seruitutis, secundus autem eiusdem sit primus victoriæ & libertatis. Nam quod Scriptura mortem Iairi memorat priusquam meminerit seruitutis huius, id factum videtur ne ea narratio, quæ longior futura erat, mortem Iairi distraheret longius, præsertim cum Scriptura nihil aliud de eo referre vellet. Itaque per anticipationem Iairi mors posita est, eiusque creationi & vitæ coniuncta.

Nec repugnare Scripturam.

Ipsa

II. Duplex eius modus, prior.

Ipsa porro seruitus & afflictio Israëlitarum altero duorum modorum potuit contigisse; vt scilicet totus populus Hebræorum, tam qui cis Iordanem, quam qui vltra habitabant simul ab Ammonitis ac Philisthæis totis octodecim annis vexatus sit, vtrisq; vtrosq; eodem tempore, certatim diripientibus, lacerantibus, occidentibus. Vtrosque enim Scriptura coniungit. Potuit

cap 9.7.

etiam res aliter contigisse, Scriptura fauente potius quam repugnante, vt scilicet prius Galaaditæ à vicinis Ammonitis vexati fuerint annis aliquot, puta octo vel decem: Philisthæis interea vicinos suos Israëlitas, qui erant cis Iordanem, crebris cladibus & latrociniis infestantibus, tam propriorum emolumentorum gratia, quam ad prohibendum ne isti subsidio sociis suis, in Galaaditide laborantibus, venire possent. Galaaditis autem ad societatem exhaustis atque conculcatis, Iordane transmisso venerunt Ammonitæ auxilio Philistheis, vt Iudam & Benjamin & Ephraim, in quibus erat præcipuum Hebræorum robur, coniunctis viribus contererent atque pessundarent: nec tamen sedes in Israëlitide figerent, nondum enim statuerat Dominus Iudæos ex patriis sedibus expellere; sed irent redirentque præda onusti, & in transitu Galaaditas depascerentur.

Alter probabilior.

III. Prior pars seruitutis in Galaaditide.

Hic modus quia magis arridet, Galaaditarum calamitatibus decem priores annos assignemus licet, vbi filij Iairi in magna rerum copia viuebant, quam cum alia vitia, tum maximè Idololatria comitabatur, quæ à Gedeonis morte renouata, ictoque etiam fœdere sub Abimelecho confirmata, maiora quotidie sumpserit incrementa. Nullum enim apparet in eius successore Thola sublatæ idololatriæ vestigium.

Eius causa idololatria, quæ sub his Iudicibus perseuerat.

Ego quidem Iudicem nō accuso, nec illi placet suspicioni adhærere eum indulgētiorem fuisse in populum, à quo electus esset Iudex, nec animi satis habuisse ad communi furori resistendū. Existimarim potius ipsum, eiusque successorem Iairum in bonis Iudicibus esse numerandos, eosque in populi salutem, morumque emendationem incubuisse: sed irrito conatu, populo pene vniuerso corrupto, ac bene monentibus obstrepente, & cum alienigenis, in detestabili simulachrorum cultu, insaniente. Vt vis maior necessaria fuerit ad corrigendum tam latè patens, & solenni ritu inductum, & 30. annorum diuturnitate roboratum malum.

3. Abim. 23. Thola. 5. Iair.
31.

IV. Eaque multiplex.

Quam multiplex autem fuerit Idololatria vt cætera scelera taceamus, Scriptura docet his verbis. *Filij autem Israël, peccatis veteribus iungentes noua, fecerunt malum in conspectu Domini, & seruierunt Idolis Baalim & Astaroth*, id est vniuersè Diis gentium & Deabus, quos vndique per circuitum sibi asciuerunt; à septentrione Deos Syriæ, ab occursu Astartem Sidoniorum, Dagō & Belzebub Philisthinorum, ab Oriente Chamos Moabitarum & Moloch Ammonitarum. Soli restabant à Meridie Idumæi & Amalecitæ, vt in Chananitide diligenti superstitione haberetur collectum, quidquid vsquam fuerat variis erroribus institutum, vt de Roma veteri scribit S. Leo. Hæc videlicet causa Dominum compulit ad incutienda flagella? Ammonitas autem & Philisthæos accendit prædæ cupiditas: cui in medio positi Israëlitæ patebant. Nec tamē misericors Dominus tot illis hostes suscitauit, quot idolorum monstra colocrunt. Quam grauis autem fuerit ista castigatio, tam ex temporis diuturnitate intelligitur, quam ex eo quod illâ non solum afflicti dicuntur, sed vehementer oppressi, adeo vt publicum illum clamorem expresserit, *Peccauimus tibi*, &c. Verbera enim quæ clamorem non exprimunt, tolerabilia videri possunt.

Ser. 1. de SS. Petro & Paulo. Grauitas huius calamitatis.

V. Atque diuturnitas.

Diuturna autem fuit, quia non paucos dies, instar inundantis torrentis, sed duodeviginti annos tenuit, quibus identidem miseram gentem barbari depascebantur. Quin etiam ne octodecim quidem annis planè terminata fuit ista seruitus, nisi ex parte Ammonitarum. Philisthæi autem modicè tantum repressi videntur, vt qui deinceps Israëlitas tempore quoque Samsonis & Heli: imo Saülis etiam Dauidisq; vexauerint. Ideo seruitus à Philisthæis, etsi non cruenta, fuit tamen ipsa diuturnitate grauissima. In specie autem quid passi sunt Israëlitæ, tam vltra, quam citra Iordanem, non est proditum litteris. Fas est existimare eos primum latrociniis impetitos, deinde iusto etiam exercitu debellatos, nec tamē sedibus pulsos, sed tributis exinanitos, omni iure atque authoritate priuatos: fortasse in corpora ipsa non seruili solum labore sæuitum est, sed verberibus etiam & plagis seruitus Ægyptia renouata est.

Eiusdem ordo, & specialis modus.

ANNVS MVNDI 2833.

IAIRI 7. MERAIOTHI 33.

MITRÆI 12. Imperij Assyriorum 902.

ANTE CHRISTVM 1220.

I. Seruitutis annus secundus, & quintus Iubilæus Mosaicus.

HIc est secundus Ammoniticæ seruitutis annus, idemque quintus Iubilæus Mosaicus. Est enim ducentesimus quinquagesimus ab ingressu in Chananitidem, & ab exitu Ægyptiaco 290. Eum in hac rerum perturbatione, & diuinæ legis vel obliuione, vel contemptu, crediderim fuisse neglectum.

Theseus.

Huc ferè pertinent quæ de Theseo ciues Athenis congregante memorat Eusebius, quæ paucis ex Plutarcho in Annalibus collecta, harum rerum studiosus Lector inueniet.

Quartus seruitutis, & Sabb. 36.

Biennio post qui fuit quartus Ammoniticæ seruitutis annus, contigit annus Sabbaticus ordine trigesimus sextus, de cuius obseruatione idem quod de proximo Iubilæo dicendum videtur.

ANNVS MVNDI 2842.

IAIRI 16. AMARIÆ Pont. 1.

MITRÆI 21. Imperij Assyriorum 911.

ANTE CHRISTVM 1211.

I. Sabbat. 37.

HOc Iairi anno decimo sexto, qui est seruitutis Ammoniticæ vndecimus, & annus Sabbaticus 37. & exitus ab Ægypto vn-

Ortus Heli. 1. Reg. 4. 15. 7. Iair. reliqui. 6. Iephthe. 7. Abesan. 10. Aialon. 8. Abdon. 20. Samson. 40. Heli. 38.

detrecentesimus, natus est Heli, qui postea Pontifex annis 40. Rempub. administrauit. Vixit enim annos octo & nonaginta, qui hinc ad vltimum eius Pontificatus annum, exactè reperiuntur. Hic porro Amariam Meraiothi filium nouum Pontificem ponimus, postquam Meraiothum 40. circiter annos in Pontificatu reliquimus: cuius rei rationem infrà anno primo Iephthe reddemus. Ad hunc quoque annum referimus, vt ante significatum est, trānsmissum ab Ammonitis cum exercitu Iordanem, vt attritis iam Galaaditis, coniunctis cum Philisthæis viribus, collatoque nocendi studio, eos qui cis Iordanem habitabant, & cæteris potentia, multitudine, & soli bonitate præstabāt, eadē qua cæteros humanitate tractarent. Quod Scriptura significat, cum ait Galaaditas vehementer oppressos fuisse; *in tantum*, inquit, *vt filij Ammon Iordanem transmisso vastarent Iudam, & Benjamin, & Ephraim.* Quòd si hos quoque qui præsidium aliorum erant & robur, tempestas huius calamitatis afflixit, quid de reliquis tribubus existimandum est?

Transitus Ammonitarum.

II. Carthago condita.

Carthaginem conditam hoc anno refert Eusebius ex Philisto; sed ille conditus admodum varij atque incerti temporis est, propter Scriptores admodum diuersa opinantes. Consule si placet Aonales hoc loco.

ANNVS MVNDI 2848.

IAIRI 22. & vlt. AMARIÆ Pont. 7.

MITRÆI 27. & vlt.

Imperij Assyriorum 917.

ANTE CHRISTVM 1205.

I. Iairi & Mitræi obitus.

DVos hic annus Principes morti dedit, Mitræum Assyriorum principem vigesimum sextum, & Iairum Iudicem Hebræorum à Iosue nonum, qui mortuus est mœrore fortassis quam annis grauior; quippe qui Rempub. non perturbatam solum, sed pene prostratam relinquebat, cui nullam opem afferre potuisset. Forte etiam filios illos suos, pro delicatis mularum equitibus, videbat agasones. De morte ipsius Scriptura hæc pauca refert, *mortuusque est Iair ac sepultus in loco, cui est vocabulum Camon*, quod erat oppidum in Galaditide, in tribu scilicet Manasse, ex qua ille erat oriundus. Erat enim apud Hebræos quoque illa consuetudo, vt filij in sepulchro patrum suorum sepeliri cuperent, eoque priuari infelicitati ducerent. Vt ex plurimis Scripturæ locis ostendi potest. Interea vero Iephte patria pulsus cum aliqua militum manu, vagabatur in terra Tob, quæ erat in tribu Gad trans Iordanem, prædasque non inglorius agebat; de quo deinceps dicendum est nobis.

Gen. 47. 30. Iud. 8. 32. & 16. 31. 2. Reg. 2. 32. & 17. 23. & 19. 37. & 21. 14. 1. Machab. 3. 10. &c.

(∴)

ANNVS MVNDI 2849.

IEPHTE 1. AMARIÆ 8.

TEVTANIS 1. Imperij Assyriorum 918.

ANTE CHRISTVM 1204.

I. Summa rerum anni huius.

TRia è sacra historia ad hunc primum Iephte annum pertinent; primum deterrimus seruitutis status, & incrementum: tum Israelitarum ad Deum conuersio, clamor, pœnitentia; denique electio Iephte in principem contra Ammonitas. Sed prius aliquid de Pontificum Hebræorū annis dicimus; Est porro hic annus Sabbaticus ordine 38. Atrocis Israelitarum calamitatis indicium est, missus ad Dominū, vt in Ægypto, clamor: qui ex eo apparet excitatus, quod viderūt Ammonitas redintegratis copiis in Galaaditide fixisse tentoria; siue quod Israëlitas res nouas moliri, & iugum seruitutis excutere velle suspicarentur, siue vt Iephte, cum suis latrunculis cursitātes, compescerent, ne ille forte ab Israëlitis electus in Ducem, vt erat vir fortis & manu promptus, luctuoso Ammonitis bello initium daret. Ergo cōgregati conclamasse dicuntur; id est militari clamore, vel tubarum sono suos cōgregasse in terra Galaad, quam dudum inuaserant, & ex qua vicinum in Ammonitidem, si quid aduersi contingeret, receptum habebant.

Annus Sabbat. 38.

Renouant Ammonitæ vexationē Israëlitarum.

II. Israëlitæ clamant ad Dominum

Israëlitæ autem iam attriti malis, cum nouum hunc militum nimbum viderent, ipsorum, vt metuebant, cruore saginandum, neque se ad eam tempestatem auertendā idoneis instructos præsidiis intelligerent, humanis deserti auxiliis, ad diuina denique, diuino vtique afflatu, confugerunt. *Et clamantes ad Dominum dixerunt, Peccauimus tibi, quia dereliquimus Dominum Deum nostrum, & seruiuimus Baalim.* Fuit hæc vox non vnius de populo, sed omnium; non vno aliquo in loco fusa, sed sicut vbique malum & verbera, sic vbique luctus & clamor, non seorsim & in angulis, sed publicè, & in plateis; Maximè autem exaudiebatur in Silo, vbi arca Domini Dei centesimum iam sexagesimum annum morabatur. Ibi Pontifex, Sacerdotes, ac Leuitæ omnes, ad preces & hostias pro totius populi calamitate Deo offerendas excitabantur. Fuisse autem hoc tempore Amariam filium Meraiothi Pontificem index anni præsentis ostendit, licet quidam ineptè Phineem prodant.

apud Pontificem in Silo.

III. Anni in certos Pontifices distribuuntur. 40. Othon. 80. Aod. 40. Barac. 40. Gedeon. 3. Abimel. 23. Thola. 22. Iair. 6. Iephte. 7. Abesan. 10. Aialon. 8. Abdon. 20. Samson. 299

Quoniam vero Pontificum annos ex ipsa Scriptura, aut firma quapiam authoritate definire non possumus, vtendum est coniecturis, & anni in suos Pontifices certa proportione distribuendi. Cum ergo constet ex libro Iosue extremo, sub eius mortem Eleazarum quoq; Pontificem è viuis excessisse, superest vt annos à morte Iosue, siue Othonielis initio, vsque ad initiū Pontificatus Heli, qui sunt 299. In Pōtifices intermedios, prudēter, si quo modo possumus, dioidamus, Vix autem credibile est quemquā hisce tēporibus ante annum quadragesimū summum iniisse pontificatum. Diu enim passim viuebatur, vt de Heli patet, qui vixit annos 98. Aaron quoq; Eleazar. & Phinees grādes natu, prouectæque senectutis obiisse satis constat, vt

credere

credere possimus eos primogenitos suos quadragenarios moriendo reliquisse, vt summo, religiosissimoque magistratui congrua ætate succederent. Cum autem bellicis laboribus implicati principes magna ex parte quadragenis annis populo præfuerint, vt Moyses, vt Othoniel, vt Barac & Debbora, vt Gedeon, vt Aod, qui etiam id tempus duplicauit, & postea Heli, & Samuël cum Saüle, & Dauid & Salomon, & si qui alij, certe ij, qui publicam rem sacram tractabant, & à bellicis laboribus, & casibus immunes erant, parem annorum numerum possumus non temerè assignare.

IV. Eisq; quadrageni fere assignantur.

Si ergo prædictos 299. annos per quadragena spatia diuidamus inueniemus septem Pontifices quibus singulis annos 40. assignemus, octauum autem cui nouendecim tãtum supersint. Atqui inter Eleazarum & Heli octo Pontifices numerantur initio quarti libri Esdræ: quem scio equidem non esse canonicum, antiquis tamen Scriptoribus authoritate nõ imparem. Numerum ergo ab hoc authore sumimus, nomina vera singulorum ex canonica Scriptura. Qua methodo obseruata Amariam hoc tempore habemus Pontificem, cui deinde Achitob, tempore Samsonis sucedet.

1. Paral. c. 9 v. 4. & 50.

Ad Amariam igitur Pontificem clamores populi concursusque facti, impiam defectionem à Deo suo agnoscentis, atque deplorantis. Sed eo difficiliorem se Dominus præbet in exaudiendis precibus populi, quam in præcedentibus defectionibus, quo hæc solennior fuit ac detestabilior. Quin etiam irato similis, recusat auxilium, & afflictis insultat. *Non addam*, inquit, *vt vltra vos liberem, ite & inuocate Deos quos elegistis: ipsi vos liberent in tempore angustiæ.* Alludere videtur ad fœdus percussum cum Baal tempore Abimelechi.

Dominus difficilem se præbet.

Iud. 10. 13. 14.

V. Populusq; vehementius instat.

Verum quia desideria dilata crescent, vrgent illi clamore Dominum, & mitissimum eius pectus humili atque iterata confessione pulsantes, simulque simulachra idolorum proiicientes de finibus suis, *seruierunt Domino Deo:* renouarunt videlicet fœdus cum Deo in Silo per Amariam Pontificem, & placauerunt Deum, *qui doluit super miseriis eorum*, & statuit eos à malis ipsorum eripere. Ipsi autem vicissim manum operi admouent. Conuentu enim aliquo à Galaaditis in Maspha coacto, de communi re deliberant: statuunt renouandos ad bellum animos, diuinam opem, reconciliato iam Numine, non defuturam. Moxque de duce belli deliberari cœptum, quoniam sine eo, & quidem præstanti viro, nihil rectè agi potest. Iam tum Iephte, diuino vtique instinctu, aliquid moliri contra hostem cœperat, & crebris eos insperatisque velitationibus, latronum more fatigare, iam vsum aliquem nomenque strenui bellatoris collegerat. Ergo communiter visum est eius conatum maioribus copiis atque authoritate munire, totique expeditioni præficere: idque mox missa honorifica legatione factum est.

Qui rem aggreditur aduocato Iephte in ducem.

VI. Quis ille fuerit.

Quis autem fuit hic Iephte? De eo quatuor Scriptura tangit, originem, cum ait fuisse Galaaditem, id est de tribu Manasse. Nam vrbs, mons, & regio Galaad ad eam partem Manasse pertinebat, quæ erat trans Iordanem, licet mons ille, ac regio ad tribum Gad ex parte pertineret, ideóque nonnulli eum Gaditam putarunt. Genus addit paternum maternumque, fuisse nimirum filium primarij viri nomine Galaad, qui fuit de posteris illius Galaad, qui viuo adhuc Moyse clarus fuit: materno autem genere degrauatur, vt qui fuerit ex fornicatione susceptus. Eum tamen reddidit sua virtus illustrem, & præ legitimis fratribus gloriosum: à quibus eiectus est domo, re vt apparet, ad magistratum delata, à quo modica fuerit portione hæreditatis aspersus. Hæc deoique fuit eius vitæ ratio, vt collectis egenis aliquot, sibi & fortuna & virtute similibus, de hostibus prædas ageret, vt postea Dauidi contigit, cum infensum haberet Saulem.

Ergo Ammonitis acriter instantibus, miserũt Galaaditæ viros primarios ad Iephte, vt ille rem seriò agi intelligeret, magisque moueretur ad eorum postulatis acquiescendum. Summa legationis hæc fuit, *Veni, & esto princeps noster, & pugna contra filios Ammon.* Vides vt oblato statim principatu præteritam offensionem auertunt, & priorem ignominiam præsenti gloria delere volunt. Iephthe nihilominus commotior, *nonne vos estis* inquit, *qui odistis me, & eiecistis de domo patris mei?* Apparet istos, quos Scriptura non vocat fratres Iephte, sed *maiores natu de Galaad.* Fuisse Iudices populi; ex quo etiã colligitur eiectionẽ Iephte publica authoritate fuisse factã. Ei accusationi, criminationive nihil illi responderũt, quod parũ ad illum sibi conciliandum excusatio valitura videretur. Ergo odiosa illa dissimulare silentio & iratum animum tacitaquadam culpæ confessione mitigare maluerunt. *Ob hanc igitur causam*, inquiunt, *nunc ad te venimus*, vt præteritam culpam præsenti summissione deleamus, teque rogemus, vt ea omni iniuria patriæ charitati condonata, *proficiscaris nobiscum, & pugnes contra filios Ammon, sisque dux omnium, qui habitant in Galaad*, id est trans Iordanem. Nihil enim poterant legati isti pro cæteris tribubus polliceri, cum ab illis missi non fuissent.

VII. Missa ad eum legatio, cum obiurgatione recepta est.

Acquiescit Iephte, ea conditione, vt bello feliciter peracto, principatum quem offerebãt reliqua vita conseruet. Quod cum legati spopondissent, & sponsionem iureiurando firmassent, abiit cũ ipsis Iephte, & populus promissi factus est author, vtique sapienter. Sic enim suam erga ipsum beneuolentia demonstrabant, qua fiebat vt tanto ipse animosius pro eorum salute decertaret: ostendebant quoque nihil se de ipsius fide dubitare, quin cõmuni bono, vt legitimus princeps, consulturus esset. Tanto denique maiore studio bellum gesturus erat, quum pro bono, non quod speraret, sed quo iam frueretur arma tractaret. Magis enim mouet bonum certum ac præsens, quam incertum ac futurum. Quod autem ab istis tribubus factum est hoc tempore, id paulatim à cæteris factum esse constat, cum in eius morte vniuersè dicatur, eum Israëlem sex annis iudicasse, id est omnes, quæ hoc nomine continentur tribus. Itaque & alibi quoque cæteris Iudicibus annumeratur. Nisi forte Ephraimitæ sibi solis consilium capere voluerunt, & pro ingenita superbia, vt olim Gedeoni, sic nunc Iephte obstrepere ausi sunt, imo & bello eum petere, magno suo malo, vt sequenti capite intelligetur.

VIII. Iephte postulationi acquiescit, & fit princeps populi.

IX. Iephte pacem quærit ab Ammonitis.

Constitutus igitur Iephte princeps, voluit contentionem omnem, si fieri posset, pacificè terminare, neque ad vim nisi coactus venire. Per legatos ergo petit, qua de causa Ammonitæ bello vexent Israëlitas. Respōdet Rex Ammonitarum, occupatam ab Israëlitis quandam partem regionis sibi debitam. Quod cum pluribus Iephte refutasset, nec ille acquiesceret, ad arma ventum est. Illud tamen argumentum à præscriptione antiquæ trecentorum annorū possessionis dubitatione nō caret. Rabbini certe multo se labore vexant, vt hunc numerum præcisè reperiant, cum ab egressione ex Ægypto plures sint, à deuicto Seone rege Amorrhæorum, qui eam regionē possidebat, pauciores. Sed inepti sunt admodumque rudes, si nesciunt in huiusmodi contentionibus numeros certos pro incertis poni, & quidem plures potius, si id ad rem faciat, quam pauciores; deniq; integros referri, fractos omitti. Sunt autem re-
266. uera à deuicto Seone, qui vltimo anno Mosis victus & occisus est, 266. quibus addideris an-
40. nos 40. peregrinationis Arabicæ, existet numerus Egressionis ex Ægypto, & datæ legis, featus supra trecentesimum.
306.

X. Repletur Spiritu Domini, & conuocat Israëlitas. *Iud. 11. 29.*

Ergo cum lis dirimi lingua non posset, ventū est ad manus, sed proximo anno, quoniā, vt ante diximus, secūdo Iephte anno Ammonitæ ab Israëlitis debellati sunt. Reliquo tamē hoc anno, cum factus esset, *Spiritus Domini super Iephte*, circuiuit Galaad, & Manassem, eos ad arma, certamq; libertatem ex Dei voluntate vocans, cuius in se spiritum haud obscurè prodebat. Et dabat ei Dominus vocem virtutis, vt ei crederetur, sicut postmodum illi dedit victricem dexteram, vt facta promissis æquaret. Ex capite autem sequenti constat etiam trans Iordanem petita ab Ephraimitis auxilia, & recusata. Fortassis etiā ab aliis tribubus de victoria dubitātibus, & aduersarios, si quid aduersi cōtingeret, cōtra se magis, magisq; irritare formidantibus.

cap 12. Ephraimitæ negligunt.

XI. Teutanes rex Assyriorum.

Iam vero quod ad profanā anni huius historiam attinet, nouum in eo regem Assyriorum suggerit Eusebius, nomine Teutanem, siue Teutamum, qui nobis est vigesimus septimus, sicut & Africano & S. Augustino: Eusebio autē ob præteritum Belum vigesimus sextus: vtrique autem duos illi supra 30. annos tribuunt.

Institutio agonis Olympici ab Hercule.

Hoc primo anno Teutanis, ait Eusebius constitutum ab Hercule agonem Olympicum, à quo, inquit, vsq; ad primam Olympiadem supputantur anni quadringenti & triginta, quę ratio temporis nostram præclarè confirmat, qui initium Olympiadum in primum annum Ioathami filij Oziæ retulimus, qui est annus Mun-
2848. di 3278. A præsenti enim anno, qui est Mundi
430. 2849. numerando, sic vt præsens annus sit pri-
3278. mus, descendendo ad Olympiades, reperies quadringentesimum trigesimum annum concurrere cum primo Ioathami, computatis extremis. Sæpius autem institutos, aut restitutos hosce ludos, ea Pausania in Annalibus reperies, quæ sint ipsis vsui Philologis.

XII. Raptus Helenæ à Theseo.

Refert in hunc ipsum annum Eusebius raptū Helenæ à Theseo, quamuis male dissentiente Scaligero. Si enim huic puellæ, quam Plutarchus cum Hellanico vocat virginem nondum nuptiis tempestiuā, decem annos tribuerimus, cum post annos 14. iterū à Paride rapta est 24. annorum fuerit, & expugnato intra decennium Ilio quatuor & 30. vt à Menelao marito cui reddita est, filios adhuc habere potuerit, cum quo post octauum annū in patriā rediit, vt ait Hyginus. Sed de his plura in Annal. ex Pausania & Plutarcho. Hic tamen raptus annis aliquot differendus esset, propter omissos ab Eusebio decē Aialonis annos, contra manifestam Scripturæ sententiam. Nec tamen eum loco mouemus, quia certam eius sedem ignoramus.

Iud. 12. 11.

ANNVS MVNDI 2850.

IEPHTE 2. AMARIÆ 9.

TEVTANIS 2. Imperij Assyriorum 919.

ANTE CHRISTVM 1203.

I. Rerum anni huius summa.

CVm reliqua superioris anni parte, Iephte Imperatoris mandato, miles coactus esset, & auxilia ab Ephraimitis frustra petita, is hoc anno cum copiis in Ammonitidem transit infestus: votum propitiando Deo vouet: ab Ephraimitis magno ipsorum malo lacessitur; votum voti reus exequitur. Hæc secundo Iephte anno gesta, iuxta Hebræorū traditionem, vt supra, in primo huius Seruitutis āno diximus. Sed & illud obiter hic tangendū, esse hunc mūdani Iubilæi annum quinquagesimum septimū. Apparet porro Iephte prudentia in eo quod in hostilem regionem traducit exercitum, eò vastitatem illaturus, & hostem ad sua tutanda retracturus; quo facto & patriam suam graui onere leuabat, & hostilem terram gemino grauabat exercitu. Fuisse autem hunc transitū arduum & periculosum, docet Spiritus ille fortitudinis à Deo duci datus: & ipsum eius votum, quod non nisi in re periculosa, atque ancipiti emitti solet. Ideóque Ambros. *Iephte*, inquit, *euentu belli conflictatus ambiguo, præliorumque veritate incerta, votum vouit suorum præsuli triumphorum.*

Iephte in regionem hostilem prudenter transgreditur.

II. Votum eius à Spiritu Dei fuit.

Eius porro voti æquitas apud graues authores ambigua est. Ego ad eos libentius accedo, qui rem totam singulari Dei inspiratione susceptam fuisse, perfectamque arbitrantur. Idq; non obscurè Scriptura ipsa significat. *Factus est ergo*, inquit, *super Iephte Spiritus Domini, & circumiens Galaad & Manasse, Maspha quoque Galaad, & inde transiens ad filios Ammon, votum vouit Domino, dicens*, &c. Vbi vides receptionem spiritus Domini ad votum directè referri, tanquam præcipuam actionem, & medium diuinitus ad victoriam electum: illa autem locorum enumeratio, quasi in transitu, obiter attingitur; fuit enim tantum inchoatio quædam diuini operis; ipsa autem victoria fuit effectus voti. Imò, aiunt, fuit effectus pœnitentiæ populi. Respondeo tam populum, quam principem victoriam promeruisse apud Deum, illum pœnitentiam agendo, illum vouendo. Et vtrumque oportuit agere cum Deo, tam pugnando, quam promerendo victoriam. Nec dici potest per actum malum Iephte promeruisse victoriam; id enim naturæ meriti repugnat.

eiusque effectus victoria.

III. Idque confirmatur ex ipsa Scriptura

Postremo in re dubia, cùm neque Scriptura, neque aperta ratio contra pugnant, æquius est in mitiorem partem propendere, præsertim vbi de viris illustribus ac sanctis agitur. Atqui Scriptura ad summum rem dubiam facit, homi-

nem

nem nunquam reprehedit, vbique laudat; cum tamen si sponte sua edidisset hoc votum, atque exoluisset, magnæ in vouendo temeritatis, maximæ in reddendo voto crudelitatis reus fuisset. Nec euidens est vlla ratio, quæ euincat Deum ab hoc voto alienum fuisse. Quæcunque autem à Patribus de hoc voto contra Iephte dicuntur, explicanda sunt de hoc voto, si sponte propria, & non ex diuina, quod nos contendimus, inspiratione factum esset. Idemque oportet sentire Hieronymum, cum ait, *Iephte obtulit virginem filiam, & idcirco in enumeratione Sanctorum ab Apostolo ponitur*, qui alioqui ponendus fuerat in catalogo parricidarum.

Responsio ad patrum sententias contra Iephte.

Ep. 34 ad Iulian.

IV. Votum Iephte quale.

Iephte igitur diuino spiritu incitatus, votum concipit, sub conditione victoriæ, quam nomine pacis intelligit, de offeredo in holocaustum eo, qui primū ipsi occurrisset, nihil in particulari determinans, vt docet mox secuta admiratio, & gemitus in occursu vnicæ filiæ: magnum quid tamen, vt ad rem permagni momēti obtinendam se offerre existimans, vt ait August. & ne eum periurum faciamus, dicendū est vouisse, cum certa voluntate voti exequendi. Sperasse tamen, Deum, si executio ei cordi non foret, illam impediturum, sicut pridem Isaaci immolationem impediuerat. Verum consentaneum fuit, vt ait Serarius, vt Dominus aliquod exemplum ederet, in quo non religiosa modo voluntas tam difficilis oblationis, sed ipsa etiam effectio cerneretur, vtque figura esset clarissima illius mortis, quam Christus Dominus causa nostra, non voluntate tantum & desiderio, sed re etiam ipsa passurus erat.

q. 49. in Iud.

V. Eiuspugna & victoria.

Edito voto Iephte venit ad pugnam *contra filios Ammon, quos tradidit Dominus in manus eius, percussitque ab Aroër vsque dum venias in Mennith viginti ciuitates, & vsque ad Abel, quæ est vineis consita, plaga magna nimis. Humiliatique sunt filij Ammon à filiis Israel.* Ex quibus Scripturæ verbis primum habetur Iephte prælio victorem extitisse, fuso fugatoque hostili exercitu, tum victoria vsum, percutiendo, vastando, populando viginti oppida percursasse. Nec tamen ea, quamuis finitima transtulit in dominium Israëlitarum, quia iam olim vetuerat Dominus eos quidquam occupare de regione Moabitarum, Ammonitarum, atque Idumæorum. Atque ita superbus Ammonitarum spiritus, qui iam decem & octo annorum curriculo inflatus intumuerat, & æquas pacis conditiones respuebat, compressus est; & ingenti clade humi prostratus atque afflictus, de sua libertate retinenda potius, quam de aliena per vim occupanda, vel detinenda cogitauit.

VI. Redeuntis domum luctus à filia.

Iephte igitur tanta parta victoria, & per eam toti populo suo libertate restituta, victor, in patriam triumphatorque regreditur, tota que illi ciuitas Maspha in occursum effunditur, & domum gratulabunda comitatur. Sed ecce ingentem doloris segetem: subituro domum parenti occurrit vnigenita filia, cum tympanis & sociarum puellarum choris. Quo spectaculo conturbatus Imperator, scindit cū clamore vestimenta sua, & ait: *Heu me filia mea decepisti me, & ipsa decepta es.* Quasi dicat fausta omnia, lætáque sperabam domi, & ecce in eius aditu cor meum acerbissimo dolore, sicut vestis ista laceratur, & quidem à te, quæ magnā mihi lętitiæ partē fore sperabas. tibi ipsi causa mortis est: mihi autem summi luctus, & deplorandæ, tristissimo tacinoce, orbitatis. Pergit pater explicare causam mœroris sui, & votum factum Deo, de ipsa in sacrificium offereda. Quem patris dolorem qui accusant, nō cogitant naturalem hunc affectū, ab authore naturæ animātibus inditū; nec prçceptā à Deo vocationē doloris in tali sacrificio.

VII. Filiæ constantia virtus atque constantia.

At filia mirabilis, *Pater mi*, ait, *si aperuisti os tuum ad Dominum* promissione facta sacrificij, *fac mihi quodcunq; pollicitus es*, quandoquidem factus es voti reus, *concessa tibi vltione, atque victoria de hostibus tuis.* Quibus verbis non solum non peccauit, sed laudatissimarum præbuit exempla virtutum, religionis in Deum, reuerentiæ in parentem, pietatis in patriam, magnitudinis animi, constantiæ, mansuetudinis; ad quam illa quoq; petitio duorum mensium pertinet, ad deplorādam cum sodalibus, tam sterilitatē suam, quam orbitatem patris. Vt sic leuamentum aliquod doloris inueniat, dum illum cum sodalibus lugubri cantu foras effundet: quia *Strangulat inclusus dolor, atque exæstuat imo pectore.* Non petit longiorem moram executioni, legis illius memor, *Cum votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere*: ne id sit tacitè impedimenta reddendi voti præstolari. Neque tamen decuit statim, quasi amentem in aram ascendere, in gladium ruere, in flammas insilire, sed bono maturóque iudicio, ac tempore rem tantam, tamque inusitatam agere.

Deut. 23. 21.

VIII. Motus Ephraimitarum & clades.

Dum autem duo isti menses in luctu abeunt, motus Ephraimitarum interuenit; non enim statim ab obtēta victoria, quippe iam dimiserat milites Galaaditas, quos reuocare oportuit. Eadem causa fuit eius seditionis, quā iampridē ante annos 82. patres istorū contra Gedeonem concitarant, nimia videlicet glorię cupiditas & rerū à Galaaditis bene gestarū inuidia. Apertam enim superbiam spirat illa oratio. *Quare vadens ad pugnam contra filios Ammon, vocare nos noluisti, vt pergeremus tecum? Igitur incendemus domum tuam.* Transierūt autem Iordanem magno numero, tubarum sono conuocati vt in Hebręo Græcoque textu significatur, vt tutius vim inferre possent, idque ex magnitudine cladis liquido constat. Miserunt autem nuncios qui superbas hasce querelas minasque denunciarent. Quibus Iephte modestè respōdet, sed ita vt vicissim eos falsitatis accuset cum ait, *vocaui vos vt præberetis mihi auxilium*, & iniustitiæ cum subdit, *& facere noluistis*, debuerunt enim pro sua virili opem ferre patriæ laboranti. Nec tamen interea omittit prudenter reuocare Galaaditas suos, ex recenti victoria bene in ducem suum animatos, si forte Ephraimitæ ad arma venirēt, vt apparebat, & reuera contigit. Pugnatum enim est, percusseruntq; viri Galaad Ephraim, plurimisq; cæsis, eorum superbiam retuderunt.

Iud. 12. 1.

IX. Multaque apud Iordanem cædes.

Neque tamen finita pugna cædium finis. *Occupauerunt enim Galaaditæ vada Iordanis, per quem Ephraim reuersurus erat* in patriam. Ad quæ cum isti ex prælio fuga peruenissent, transitumq; postularent, & se Ephraimitas metu mortis negarēt, in eoq; mēdacij arguerētur, quod pro spica decursum aquarum dicerent, pro scin pronunciato Samec, statim apprehensi iugulabātur, in ipso Iordanis transitu, & videlicet corpora in profluentē abjiciebantur. Quo factū est vt tā in

prælio, quam in fuga & trāſitu ad quadraginta duo millia Ephraimitarum caderent. In quo toto negotio manifeſtum apparet Dei ſuperbiam mortalium punientis iudicium, cum egregia analogia pœnæ atque peccati. Nam qui magno cum faſtu Iordanem fratres ſuos iniuria affecturi tranſierant, in ipſo Iordanis tranſitu à fratribus ſuis cum irriſione & contumelia iugulantur. Et qui cum turpi mendacio Iephte inſultauerant, probabilem inferendi incendij cauſam quæritantes, iidem in turpi ridiculóque mendacio deprehenſi, fugam quæritantes, gladio cæſi aquis demerguntur.

Pœnaque conueniens culpæ.

X. *Filia Iephte vera ac propria morte ſacrificatur.*

Interea duo illi menſes peregrinationi filiæ Iephte deſtinati effluxerant, & illa pari animi fortitudine, qua nuncium ſubeundæ mortis acceperat, eam ad patrem vltro ſubitura reuerſa eſt. Quoniam vero Scriptura non dixit: Neci eam tradidit, ſed *fecit ei ſicut vouerat*, quidam mitiores non eam iugulatam, ſed Deo dicatam, ad perpetuæ virginitatis cuſtodiam ſunt arbitrati, vt Romæ quondam Veſtales, & in Chriſtiana religione moniales. Verum communis ſentētia, cui præit Ioſephus, de vera morte ea verba interpretatur, non enim vouerat ſpirituale ſacrificium, rem tum inuſitatam, & quæ à Beatiſſima Virgine duxit initium, ſed reale, & cruentum, quale olim in Abrahamo præceſſerat, & præter alios Sancti Ambroſius, & Auguſtinus annotarūt. Nec erat alioqui cur puella bimeſtre ſpatium peteret ad plangendam virginitatem ſuam, quam poterat toto deinceps vitę tempore deplorare. Denique Chryſoſt. rationem addit cur Deus hanc cædem immiſſo angelo vt olim in Abrahami ſacrificio, non prohibuerit, ne ſcilicet omnes idem ſperantes, idem temerè vouerent, Deumque tentarent; qui ex caſu Iephte prudentiores facti ſunt in vouendo. Cui rei ſeruiebat anniuerſaria huius ſacrificij apud Hebræos quatridui celebritas, quæ tranſiit in ſuperſtitionem apud eoſdem, & apud Græcos in imitationē. Nam ſub hæc ipſa tempora Iphigenia in Aulide immolata eſt.

Cur Deus eam non impedierit.

XI. *Effecta victoriæ, Iephte dignitas.*

Deuictis porro fœliciter Iephte auſpiciis Ammonitis, patrio ſolo recuperato, & ſeditioſis Ephraimitis ſeuerè caſtigatis, credibile eſt reliquos Iſraëlitas partim admiratione virtutis, partim formidine poteſtatis, in ſupremum Iephte magiſtratum conſenſiſſe. Secuta etiam eſt Iſraëlitarum quies. Etſi enim nihil à Iephte, aut à ſequentibus principibus geſtum memoratur contra Philiſthæos, qui pro ſua parte cum Ammonitis Iſraëlitas proximis annis diuexauerant: Dici tamen poteſt eos clade Ammonitarum deterritos, non hoſtilem quidem in Hebræos depoſuiſſe voluntatem: ſed ab armis nihilominus conſultò quieuiſſe. Iſraëlitas autem tam potentes aduerſarios irritare non auſos, libenter quoque, quaſi ex condicto quieuiſſe, & vtrumque populum in quodam armorum iuſtitio viuentē, ſibi ab altero diligenter cauiſſe. Iſraël igitur quieſcebat: Iephte autem mœrens in orbitate viuebat, cuius mœroris ipſa vitæ in principatu breuitas, nonnullum argumentum eſſe poteſt. Quarto enim anno à filia immolata ipſe defunctus eſt. Nec dubium eſt interim eum, vt virum bonum & ſanctum, Dei cultum, quantum in ipſo fuit, reſtituiſſe, fouiſſe, atque frequentaſſe.

Philiſthæorum quies.

ANNVS MVNDI 2854.

IEPHTE 6. & vlt. AMARIÆ 13.

TEVTANIS 6. Imperij Aſſyriorum 923.

ANTE CHRISTVM 1199.

I. *Iephte obitus.*

HVnc annum, & omnia quæ ad Iephte pertinēt, paucis hiſce verbis Scriptura circumſcribit. *Iudicauit Iephte Galaadites Iſrael ſex annis, & mortuus eſt, ac ſepultus in ciuitate ſua Galaad.* Nō male Caietanus putat aliter ipſū præfuiſſe Galaaditis, aliter reliquis Hebræis: iſtis ſcilicet vt Iudicem, illis vt Dominum. Nam de eorum conſenſu, etiam iureiurando interueniente, deuictis Ammonitis, factus eſt Galaaditarū princeps, qui tamen principatus ad eius poſteros non eſt transfuſus, quia nihil de eius poſteris in ea cōuentione dictum fuerat; cæteris autem Iſraëlitis præfuit vt ordinarius magiſtratus. Quod autem dicitur ſepultus in ciuitate ſua Galaad, idem eſt ac ſi diceret, in vna de vrbibus Galaaditidis. In Hebręo habetur, in ciuitatibus Galaad. Quam occaſionē Rabbini arcipuerūt ſuo more delirādi, dicendique pluribus eum ſepultum locis, quod partes eius computreſcerent, & vt quæque corrumpebatur, & diſſoluebatur à corpore, itá modo in hoc, modo in illo ſepeliretur oppido, Deo illius ſuperbiam caſtigāte, quod Phineam Sacerdotem ſuper voto ſuo conſulere noluiſſet.

II. *Deque eo Rabinorū ineptiæ.*

Quæ ineptiæ quam probabiles ſint, vel ex eo colliges, quod Phinees ante ducentos annos è viuis abierat. Multo ſatius fuiſſet dicere, multóque ſapientius, idem Iephte, quod cæteris viris principibus contigiſſe, vt vno quopiam in loco, vbi principem mori contigerit inteſtina ſepeliantur, cætera aromatibus condita aliò transferātur. Vt iis diebus quibus hæc primum ſcribebamus, in Chriſtianiſſimi Regis Henrici magni funere factum eſt. Nam cor eius æternum paternæ in Societatem noſtram beneuolentiæ monimentum, Flexiam in Collegium Societatis IESV ab ipſo fundatum, vti viuens mandauerat, ſolenni lugubrique pompa à Patribus noſtris tranſlatum eſt, ipſum autem corpus ad D. Dionyſij, in Chriſtianorum Regum Mauſolæis ſepultū eſt. Sed redeamus in viam, à qua nos opportunè Rabbinorum inſipientia deduxit, vt clariſſimo, ac beneficentiſſimo principi, hoc qualecunque grati animi teſtimonium poſteritati traderemus. Quod autem fuerit ciuitatis nomen, quæ Iephte defunctum excepit, facile eſt ex præcedenti capite colligere, vbi dicitur reuertiſſe domum ſuam in Maſpha.

Anno Domini 1610

cap. 11. 34.

III. *Iephte cōmendatio.*

Vir plane egregius fuit, & multis virtutibus præditus; ſed qui noſtram commendationem non deſideret, cum ipſum Paulum Apoſtolum habuerit laudatorem, & ab eodem ad viros ſine controuerſia ſanctiſſimos, Dauidem, Samuëlem, & Prophetas meruerit aggregari. Etſi cum plerique viri alioqui grauiſſimi, & antiqui Patres, propter ſacrificiū filiæ valde reprehenderint. Sed poſito diuino ad id ſacrificium impulſu, quem ſupra docuimus, non eſt arguenda Iephte inſipientia, ſed laudanda potius obedientia, vt ait S. Auguſtinus. Pleniorem eius laudationem ex ſimilitudine cum Chriſto, &

q. 49. in Iud.

eiuſdem vitę compendium in Annalibus ſtudioſus Lector inueniet, ne faſtidioſum, dum ei placere & prodeſſe cupimus, offendamus. Qui Herculis furentis interitum, in hunc annum ab Euſebio relatum, & ex Apollodoro depromptum, ibidem reperiet.

ANNVS MVNDI 2855.

ABESANI 1. AMARIÆ 14.

TEVTANIS 7. Imperij Aſſyrior. 924.

ANTE CHRISTVM 1198.

I. Abeſan in Iudicem eligitur.

IEphte mortuo, cito in eius locum ſuffectus eſt Abeſan, Non enim expediebat Reipub. tamdiutius capite & rectore carere Philiſthæis iampridem in prædam & occaſionem intentis vt eligeretur fauiſſe crediderim tam multiplicem prolem & cognationem. Eius enim 30 filios totidemque filias Scriptura memorat, ex pluribus ſcilicet vxoribus ſuſceptos, ſicut illa tempora ferebant. Ex quibus cum 30. generos, totidemque ſibi nurus aſcerciſſet, affinitatibus abundans facile obtinuit, ſi tum ambitioni locus fuit, vt ad ſummum magiſtratum eueheretur, per quam ipſi omnes haud mediocriter honorarentur. Accedit quod vir bonus erat & iuſtus, ſi Rabbinos audimus, adeo vt Booz ab ipſis creditus fuerit. Ex quo etiam conſequens eſt vt Iſraëlem, qui nuper ad Dei cultum exterminatis Idolis, quaſi ſolenni ritu redierat, in auita patrum ſuorum religione retinuerit: cuius rei quies à bellis, & cladibus nonnullum eſt argumentum. Contemnendi autem ſunt Rabbini, qui Abeſan Boozum eſſe tradiderunt, ratione temporis penitus refragante, præſertim ſi vnicum Boozum ponant. Quamuis eis, & viri iuſtitia faueat, & natiuitatis locus: ambo enim Bethlemitæ fuerunt.

Eius ſoboles.

Creditus Booz.

II. Helenæ raptus à Paride.

In hunc primum Abeſani annum, Euſebius qui eum Eſebonem vocat, refert poſteriorem Helenæ raptum, à Paride Priami filio perpetratum, quem annum decimum facit ante captum Ilium. Sed eius Chronologia hoc quoque loco non parum perturbata eſt, propter prætermiſſum Aialonem, & gubernationis eius annos decem. Nec tamen hunc raptum differemus, quia veram eius ſedem certò aſſignare non poſſumus: reliquos vero Abeſani annos apparatui bellico tribuere licet, cum in eo Dictys Cretenſis dicat octo annos fuiſſe conſumptos, & nono bellū decennale inchoatum: ſicque raptus Helenæ vno etiam anno accelerari poſſet: & bellum primo Aialonis inchoari, & decimo eiuſdem terminari quod faciendum eſſe eodem anno decimo probabitur. Hiſtoriæ porro veritatem Poëtæ fabulis obſcurarunt, neque Hiſtorici ſatis inter ſe conueniunt, vt ex Annalibus agnoſces.

III. Quomodo contigerit. *Apollodorus Herodotus Dictys Cret. Dares Phryg.*

Admodum probabile videtur Paridem Priami filium, iuuenem forma præſtantem, Helenam, quaſi quoddam prodigium formæ, nuper à tot procis expetitam & Menelao nuptui traditam adamaſſe, & imitatione Theſei, rapere ſtatuiſſe, Priamo, vt ait Dares, non inuito, vt qui ſperaret ſe eo facto, vel Heſionem ſororem recuperaturum, quam Telamon rex Salamiorę, Herculis dono habebat, vel non diſſimili præda de Græcis, qui Heſionem rogati reddere noluerant, vltionem capturum. Ergo Paris, qui & Alexander, Spartam nauigat, vbi à Menelao exceptus hoſpitio, Helenam eius vxorem cum multa præda non inuitam abducit. Ait enim Dictys, eam cum repeteretur à legatis Græcorum, in eorum cœtum à Priamo adductam, facta abeundi poteſtate, reſpondiſſe, neque ſe in patriam regredi velle, neque ſibi cum Menelai matrimonio conuenire. Cum autem ille Troiam claſſe repeteret, tempeſtate in Ægyptum delatum ſcribit Herodotus, ibique rebus omnibus ſpoliatum, ægre à Proteo rege fuiſſe dimiſſum. At Dictys ait Paridem vi ventorum, Cyprum, & inde Sidonem venisse, & ibi regem, qui eum acceperat hoſpitio, nocte necaſſe, Indèque cum Helena prædáque profectum, Troiam amiſſis duabus nauibus appuliſſe. Eligat lector Herodotóne malit, an Cretenſi fidem habere.

Sequens porro annus qui fuit mundi 2856. fuit quoq; Sabbaticus trigeſimus nonus, quem credere poſſumus obſeruatum à Iudæis, ſi quid apud eos valuit non ita pridem renouatum cum Domino fœdus: ſimulachris inanium deorum exterminatis: aut metas à Philiſthæis, quos Deus habebat ad manum, expeditos ad verbera, ſi quid hic populus ſtultus & inſipiens, in diuino cultu grauius de more deliquiſſet, vt poſt quadrennium res ipſa probauit.

ANNVS MVNDI 2860.

ABESANI 6. AMARIÆ Pont. 19.

TEVTANIS 22. Imperij Aſſyr. 929.

ANTE CHRISTVM 1193.

SExtam hoc anno inchoamus Iſraëlitarum ſeruitutem ab obitu Ioſue, eamque omnium ſi ab Ægyptiaca diſceſſeris longiſſimam. Nam prima ſub Cuſano rege Meſopotamiæ octo annorum fuit. Altera ſub Eglone rege Moabitarum decem & octo. Tertia ſub Iabino rege Chananæorum annorum viginti. Quarta ſub Madianitis tenuit annos ſeptem. Quinta ſub Ammonitis octodecim. Adeſt ergo ſexta ſub Philiſthæis, de qua ita Scriptura. *Rurſumque filij Iſrael fecerunt malum in conſpectu Domini, qui tradidit eos in manus Philiſthinorum quadraginta annis.* Quādo autem hi anni debeant inchoari non eſt facile definire. Vt varias opiniones miſſas faciam, facile erit reperire initium, ſi finem eius rectè conſtituerimus. Inde enim ſenſum verſus regredi licebit, finem autem in morte Samſonis ſtatuendum putamus.

I. Sexta ſeruitus omnium longiſſima.

Iud. 13. 1.

Cum enim moriente Samſone omnes principes Philiſtinorum occiſi fuerint, vt Scriptura teſtatur, præter multorum millium ſtragem certe Dominationis neruos inciſos eſſe oportet, neque ad multos annos apud Philiſthæos inueniri potuiſſe, quorum authoritate, conſilio, viribus Iſraëlitarum ſeruitus continuari poſſet ſed eos in lucro poſuiſſe potius quod Iſraëlitæ in eos viciſſim non inuolarent. Id autem ex eo

II. Eius finis in morte Samſonis. c. 16. 30.

confirmatur, quod à morte Samsonis totis 40 annis, quibus Heli Reipub. præfuit, nulla fit à Scriptura mentio seruitutis, imo capite 4. primi regum repræsentat, non populum seditione facta seruitutem excutere volentem, sed populos duos viribus suppares, sub suis vtrunque principibus ac magistratibus depugnantem. Et ideo Philisthæi de dominatione præterita, non præsente loquuntur, cum aiunt, *Estote viri Philisthiim, ne seruiatis Hebræis, sicut & illi seruierunt vobis*, seruisse dixerunt, non seruire. Quid quod mortuo Samsone non bellator aliquis in eius suffectus est locum, qui Rempub. Iudaicam aliquo modo sustentaret, sed Heli sacerdos sexagenarius. Accisis enim Philisthæorum viribus, facile regendæ Reipub. & summo sacerdotio administrando, vnus idemque Heli par esse potuit. Denique S. Ambrosius apertè testatur Samsonem morte sua populum suum, quem captiuum inuenerat, liberum reliquisse.

c. 4. 9.

l. 9. Epist. 1. fi.

III. Initium in sexto Abesani.

Hoc ergo fine quadragenariæ seruitutis satis constituto, initium eius in hunc sextum Abesani annum referendum est. Hunc enim numerum exactè conficiunt viginti anni Samsonis, Abdonis octo, Aialonis decem, & Abesani duo qui supersunt: vnde consequens est istorum Iudicum tẽpora minime fuisse pacifica, aut quieta, vt de Abdonis annis scribit Iosephus. Angelus enim qui Samsonis natiuitatem matri nunciauit, dixit ipsum liberaturum Israël de manu Philisthinorum, iam ergo illis seruiebant quod explicans S. Ambrosius, *grauibus*, inquit, *tam diu Palæstinorum imperiis afflictabantur*. Nimirum istorum, quos dixi, Iudicum temporibus: quibus Samson pueritiam & adolescentiã trãsegit. Nec obstat huic assertioni, quod Scrip. non meminit huius seruitutis, nisi post mortem trium illorum Iudicum. Habuit enim propositum illos de quibus perpauca narrabat, percensendo coniungere, priusquam res Samsonis inchoaret, quas totis deinceps 4 capitibus, nulla alia narratione interposita, persequeretur. Eas autem inchoauit ab ista Hebræorum perfidia, pro qua punienda Philisthæi ab vltore Deo suscitati sunt.

e 9. Epist. 1.

IV. Non fuisse cruentam, sed tributariam.

Verum minime cruentam fuisse hanc seruitutem, sed sola ferè pecuniarum contributione contentam, partim ex silentio Scripturæ constat, quæ id non erat prætermissura, vt hactenus non omisit, partim ex assertione Iosephi, qui ait tantum Palæstinos ab Israelitis per 40. annos exegisse tribota, quibus contenti, suo illos more arbitrioque viuere permittebant. Abesanus igitur mercatus fuerit pacem à Philisthæis tributis annuis persoluendis, ne modicum vitæ tempus, quod sibi superesse videbat, turbulentum foret & cruentum, & cani eius cum sanguine deducerentur ad inferos. Cuius in hoc genere institutum secuti sunt Aialem & Abdon per annos decem & octo, quando iam adultus Samson Philisthæos vexare, & seruitutis iugum excutere cœpit, iuxta Angeli prædictionem. Ex qua intelligitur Samsonem non ante hunc annum fuisse conceptum, oportuit enim inchoatam esse seruitutem, quam Samson dicatur solututus. Sed nec vltra differendus est, ne nimium adolescenti Reipub. gubernacula concedamus, quæ illi ad 20. annos tribuere, Scripturæ assertione compellimur. Ita-

Ortus Samsonis, & ratio temporis.

quæ deinceps nobis de Samsone dicendum est.

c. 15. 20 & c. 16. 31.

V. Causa seruitutis, & diuina in reos suauitas.

Cum ergo Israëlitæ, post Iephte viri Deum timentis obitum, ad idola perfidiosi reuertissent, tradidit eos Dominus in diuturnam, sed pro paterno in filios quamuis improbos animo, mitem ac tributariam, vt dixi seruitutem. Et vt magis admirere diuinæ prouidentiæ suauitatem, vix illi 40. anni erant inchoati, cum de liberatione sontium clemens ac misericors iudex cogitare cœpit: saluatorem & liberatorem populo suo, non sine miraculo præparans, ab ipso conceptus eius exordio. Habuit enim Manue pater eius vxorem sterilem, vt medijs, extremisque Samsonis, prima responderent, & Deus ipse author intelligeretur operum eius quæ naturæ ordinem, viresque superarent; sicut supra naturæ ordinem, fœcundata diuinitus sterili, emittebatur in lucem. Itaque Angelus Domini, qui ei apparuit, *& dixit ad eam Sterilis es, & absque liberis, sed concipies, & paries filium*; voluit mulierem in proximo conceptu partuque diuinum intelligere beneficium, nec naturæ tribuere, quod erat gratiæ peculiaris. Valuit quoque hæc denunciatio ab ignoto homine ad faciendam fidem de promissis, & ad obtinendam obedientiam, in iis quæ præcipiebantur: ostendebat enim se à Deo venire, & occultorum habere notitiam.

Parentes Samsonis

VI. Samson Nazaræus.

Præcipit autem ne bibat vinum aut siceram, neque immundum quippiam comedat, eo quod paritura sit filium, qui ab infantia sua futurus sit Nazaræus Dei, eique per Nazaræorum cæremonias consecratus, quas ipsum quoque ex parte obseruare oportebat, vt filium plenius faceret, ac bene de eo speraret, & mundum munda, & per iniunctam obedientiam sanctificata conciperet. Speraret autem fore, vt ipse inciperet liberare Israël de manu Philisthinorum. Non significat Angelus Samsonem inchoaturum liberationem, quam diximus eius morte finitam; sed ipsum primum fore, qui Israëlitas liberaret à Philisthæis; ab ipsis enim alij postea liberarunt eos, vt Samuel, Saul, Ionathas, Dauid, & alij, ante Samsonem nemo. His angelum inter & mulierem transactis, ille euanuit, hæc ad maritum venit in oppidum, eique rem totam nunciauit. Quo nuncio excitatus Manue, rogauit Dominum vt rediret ille nuncius, quoniam mulier aiebat eum ad aliqua ipsi respondere noluisse, & alioqui verebatur ne non satis aut capere mulier, quæ audierat, aut retinere potuisset; & inde contingeret, vt circa puerum diuinæ voluntati non plane satisfieret

Qui cœperit liberare suos à Philisthæis.

Angelus abit sed eius reditum Manue impetrat.

VII. Eius cum eo colloquium.

Exauditur Manue, redit Angelus ad mulierem, vt ille certior fieret per vxorem, eundem illum esse, qui prius apparuerat. Ab eo autem eadem ille didicit, quæ prius coniux. Mox autem orat vt sacrificium pacificum offerat Deo, in gratiarum actionem, hædum qui mox prandio seruiat. At Angelus negat sibi opus cibo, sed suadet vt hœdus Deo in holocaustum oblatum consumatur. Postremo Angelum de suo nomine interrogat; quod ille reticuit, contentus dicere se mirabili quodam nomine vocare. Neque enim vel Peli, vel θαυμαστον, vel occultum, vel mirabile proprium est nomen, sed commune. Caietanus putat quoddam illi fuisse nomen, quod interpretatum significet Mirabile. Illud certe videtur minime dubium suum cul-

que Angelo nomen inditum esse diuinitus, quod indiuiduam singulorum naturam exprimat, & angelico sermone vsurpetur. Si enim nullum esset, neque mirabile, neque non mirabile dici posset.

VIII. Hœdum offert in holocaustum.

Cum isthac responsione Manue cogitabundus abijt, & accepit hœdum cum libamentis sacrificio necessariis, & posuit supra petram offerens Domino, qui facit mirabilia. Et certe mirabile est etiam hoc sacrificium, siue illud Angelus siue Manue, quod est probabilius obtulerit, neuter enim erat sacerdos. Adde quod neque in Sanctuario in Silo fiebat, neque in altari diuinitus destinato. Ex igne tamen diuinitus, siue de petra, siue de lignis, siue etiam de carnibus educto intellectum est sacrificium Deo acceptum fuisse. Cum autem sursum flamma ferretur, implicuit se illi angelus, & quasi ad Deum delaturus sacrificium euolauit in cœlum. Quo facto Manue cum vxore agnoscunt cum esse angelum, & venerabundi procdeunt in facies suas. Metuentem autem Manue, vxor consolatur, docetq; hæc omnia quæ contigerant iodicia esse beneuolentiæ, non timoris iusti causas. Acceptum enim habere alicuius sacrificium, eique ostendere mirabilia, & prænunciare futura, amoris signa sunt: non enim munera dantur, neque secreta aperiuntur, nisi amicis.

ANNVS MVNDI 2861.

ABESANI 7. & vlt. AMARIÆ 20.

TEVTANIS 13. Imperij Assyr. 930.

ANTE CHRISTVM 1192.

I. Obitus Abesani.

VLtimus est hic annus Abesani, *septem quippe annis iudicauit Israël*, vt Scriptura testatur, nec satis feliciter. Nam quam acceperat liberum, seruum reliquit, & pro religioso, idolis addictum. Pergit, *mortuusque est ac sepultus in Bethleem*. Magna vtique pompa, triginta filiis cum totidem nuribus; triginta filiabus cum totidem generis senis funus cohonestantibus, luctuque prosequentibus, præter plurimam turbam nepotum. Iosephus enim ait illum morientem omnes reliquisse superstites.

Samsonis ortus.

Samson autem hoc anno in lucem editus, & de more octauo die circumcisus, matre præeunte vocatus est Samson: id enim requirit Hebræa vox, quæ ad fœminam pertinet, Quod illa nomen ab angelo accepisse creditur, omen futuræ eius claritatis in populo Dei. Samson enim à plerisque omnibus vertitur *Sol eius*, scilicet populi.

(∴)

ANNVS MVNDI 2862.

AIALONIS 1. AMARIÆ 21.

TEVTANIS 14. Imperij Assyr. 931.

ANTE CHRISTVM 1191.

I. Aialon Iudex.

ABesano defuncto, in eius locum hoc anno suffectus est Aialon, ad decennium, quē Eusebius in chronico audaci satis iure prætermisit. Nec enim ignorare potuit, qui diserte in Scriptura Hebræa, Græca-Latina, que descriptum; & quem ipse quoque lib. decimo de præparatione Euangelica, loco suo collocauit; Nimirum redundabat eius chronologia decem annis, ad iacta vsque fundamenta templi, quos improuidè tribuerat Iosue, quem certa ratio temporis exigit 17 tantum annis, & non 27. gubernasse Rempublicam.

l. 10. c. 14. Græc. Lat.

II. Troiani belli primus.

Hic quoque annus est Troiani belli primus. Cum enim omnium confessione constet id bellum tenuisse decennium. Decimus autem, quo Troiam excisam ostendemus, in vltimum Aialonis annum cadat, necessario primus Aialonis erit eiusdem belli primus. Sed prius aliquid de tanti belli apparatu dicendum est. Is non paucorum annorum fuit, dum Paridis facinus absenti Menelao innotescit. (Erat is tum in Creta, vt ait Dictys Cretensis, qui se in eo bello sub Idomeneo Cretensium rege meruisse scribit. Dares autem Phrygius ait Menelaum ad Nestorem Pylum proficiscentem, Paridi in mari occurisse, ignarū quò ea classis tenderet.) Dum Menelaus ipse re cognita Spartam repetit, dum vicinos, cognatosque reges consilij causa conuocat, dum legati Palamedes, Vlysses, & Menelaus in Asiam nauigant. Helenam & quæ cum ea rapta fuerant, à Priamo, Troianisque repetunt, dum re infecta in Græciam reuertuntur: ibique omnes Græciæ principes Lacedæmona conuocant, dum Argis bellum & inimicitias cum Priamo solenniter iurant, donec Ilium & regnum omne Troianum funditus eruant: & Agamemnone in Imperatorem electo singuli ad parandas naues cæteráque bello necessaria, in sua regna discedunt. Aulide communi consensu delecta, quò singulæ classes confluerent.

III. Et apparatus eius.

Eas toto biennio præparatas ait Dictys Cretensis, allo tamen loco tradit omnium classium numerum toto quinquennio instructum, atque præparatum. Forte vult neminem è ducibus cum sua classe Aulidem appulisse ante biennium, quosdam autem non ante quinquennium, pro modo ac magnitudine cuiusque classis; numerat autem 1295 naues, Dares vero 1140. sub ducibus 69. In Aulide non minus vno anno mansere, lue diu exercitum vastante, Agamemnone constanter super filiæ sacrificio repugnante, Vlysse Mycenas nauigante, indeq; Iphigeniam, spe futuri, cum Achille coniugij abducente. Denique Dictys idem scribit eorum exercitum in Mysiam venisse, ibique contra Telephum pugnasse, prohibentem exscensionem exercitus, eóque postea reconciliato, dum nauigationis Troiam versus tempus idoneum expectatur, omnes in Bœotiam

reuersos, singulosque in regna sua hyematum abiisse, donec appetente vere Tenedon, indeq; Troiam tenuere. Nec dubitat idem author affirmare, ab inchoata hac militia octo annos fuisse transactos, nonumque inchoatum cum Græci Troiam petiere. Ibi à Protesilao initium pugnandi factum memorant, qui ducum primus solum Troianum, ab Ænea vt ait Dictys, vel ab Hectore, vt mauult Dares, interfectus, suo sanguine cruentauit.

Initium pugnæ.

ANNVS MVNDI 2863.

AIALONIS 2. AMARIÆ 22.

TEVTANIS 15. Imperij Assyr. 932.

ANTE CHRISTVM 1190.

Absoluitur hoc anno quartum seculum ab ortu Mosis, in cuius natiuitate quartam ætatem inchoauimus. Incidit in hunc eundem annum sabbaticus quadragesimus, est enim ducentesimus octogesimus ab ingressu in Chananitidē, estque idem belli Troiani secundus, iuxta rationem temporis à nobis constitutam. Quid autem singulis annis gestum fuerit; studiosus lector à Darete Phrygio, & Dicty Cretensi petere poterit, quia nobis non licet esse tam prolixis.

ANNVS MVNDI 2870.

AIALONIS 9. AMARIÆ 29.

TEVTANIS 22. Imperij Assyr. 939.

ANTE CHRISTVM 1183.

I. Annus seruitutis Philisthinorum 11.

Fuit hic annus Iudæis Sabbaticus 41. quē tributis Philisthæorum vndecimum iam annum grauatos, vix obseruasse crediderim. Fuit hic idem annus ætatis Samsonis decimus, quando sub studiosa parentum cura crescebat, & Nazaræatum accuratè obseruabat. *Creuitque puer*, ait Scriptura *& benedixit ei Dominus*, quæ benedictio ad copiosa corporis animique bona, ei diuinitus præmaturè concessa, & in omen futurorū referri potest. *Cœpitq; Spiritus Domini esse cum eo*, id est mirabilibus effectis subinde manifestare sese, operibus fortitudinis supra ætatem perpetrandis, cum habitaret in oppido, quod vocatum est Castra Dan. quod situm est inter Saraa & Esthaēl. Vide S. Ambrosium.

l. 2. p. 36. c. 13. 25. Epist. 24. ad Vergilium.

II. Belli Troiani nonus *Dictys l. 4.*

Ad hunc penultimum Troiani belli annum pertinet aduentus Penthesilææ reginæ Amazonum in auxilium Priami, cum iam occubuisset Hector, & Troianæ res pene accisæ essent. Post eam ab Achille occisam, & à Diomede in Scamandrum flumen præcipitatam, omnesque illius copias deletas, superuenit Memnon filius Thitoni præfecti Persidis, sub Teutane rege Assyriorum, cum ingentibus Indorum & Æthiopum copiis, qui cum plurimum damni Græcis intulisset, adeo vt de summa rerum diffiderent, tandem cum ab Aiace Telamonio percullus esset, ab Achille superueniente hasta transfigitur, eiusque milites ad satietatē interfecti. Diodorus ait eum Thessalorum insidiis circumuentum occubuisse, Myrmidonum scilicet, qui sub Achille militabant. Significat Dictys Troilum hoc ipso tempore ab Achille interfectum, post egregia ab eo facinora perpetrata, quæ narrat Dares Phrygius.

ANNVS MVNDI 2871.

AIALONIS 10. & vlt. AMARIÆ Pontif. 30.

TROIÆ CAPTÆ 1.

TEVTANIS 23. Imperij Assyr. 940.

ANTE CHRISTVM 1182.

I. Troiana epocha & tempus ad initium Olympiadū.

Troianum regnū armis vniuersæ Græciæ diu fatigatum atque concussum, hoc denique anno concidit, cladeomnium pene scriptorum linguis literisque celebrata. Hæc temporum nota cum fuerit deinceps omnibus seculis admodum frequentata, non potest rectius stabiliri quam à posteriore alia non minus illustri temporum nota, initio scilicet Olympiadum. Nam ab excidio Ilij ad primum vsque annum primæ Olympiadis, accuratissimi quique Chronologi tam recentiores quam antiqui fere consentiunt, numerari annos sex, septem vel octo supra quadringentos quos inter se pugnare non arbitror, sed mirificè consentire. Nam qui sex & quadringentos annos ponunt, solos interiectos annos numerant omissis extremis, qui 7. alterutrum terminum prætermittunt, qui octo vtrumque numerant in quibus est Eusebius ipse in præpar. Euang. & Dionys. Halicarn. cum aliis antiquioribus, quos refert, & sequitur: sicque quadringentesimus octauus ab exciso Ilio, erit primus Olympiadum, qui erit mundi 3278. Idque consequens est ex eo quod scriptor hic perquam accuratus, cum Portio Catone, & tabulis Eratosthenis, à quibus minimum abest Polybius, vult Romam conditam primo anno septimæ Olympiadis, qui idem sit 432. à capto Ilio; à quo numero si solidas sex Olympiades sustuleris, remanent omnino 408 anni à Troiana clade ad primæ Olympiadis initium. Sed hæc pluribus, in ipsis Annalibus, confirmata & testibus munita reperies.

l. 10. 1. 9. edit. Gr. Lat. init. l. 1. & 2. 2870. 408.

3278.

II. Quando captum Ilium.

Hic ergo erit primus Troianæ cladis annus qui tamen semper intelligendus erit sub mediū anni Iuliani incipere, atque desinere. Nam Dionys. ait vrgente iam æstate captum Ilium, septendecim diebus ante solstitium. Idem sensit Poeta, cum ait

—Vix prima inceperat æstas,
Et pater Anchises dare fatis vela iubebat.

post vnum circiter mensem ab exciso Ilio. Postremo itaque huius belli anno, quantum ex Darete Phrygio & Dicty Cretensi colligere licet, hæc contigere. Cum Troiani non ita pridem Hectorem patriæ columen, & recens Troilum illi fortitudine supparem, cum Assyrin Memnone, & omnem pene spem resistendi amisissent, Hecubæ consilio Paris Achilem

Achilles per fraudē interficitur.

accerſit, ſpe ducendæ Polyxenæ ſororis ſuæ, quem ad Tymbræi Apollinis ædem adductum, inſidiis ibi collocatis, nec opinantem interfecit, cum Antilocho filio Neſtoris. Ea cædes Troianorum animos paululum erexit, Erexit & aduentus Eurypili, filij Telephi regis Myſiæ, quem promiſſa in vxorem à Priamo Caſſandra cum copijs ad bellum traxerat.

III. Antenor & Æneas de pace deliberant.

Interea Græci Achillem cum Patroclo in Sigæo ſepeliunt, & tumulo nondum perfecto Neoptolemus Achillis filius ſuperuenit, à quo Eurypilus in acie interficitur, & à Philoctete Paris. Quo ſublato cum Troiæ proceres, Antenor in primis atque Æneas, de reddenda Helena, & pace componenda tractarent, Deiphobus illam ducit vxorem. Nihilominus de eorum conſilio Priamus legatum ad Græcos de pace mittit Antenorem, qui præmijs ac promiſſis illectus, cum Agamemnone, Idomenæo, Vlyſſe, & Diomede proditionem componit. Reuerſus in vrbem pacem ait coaleſcere poſſe, ſi reddatur Helena, & magna vi pecuniæ patria redimatur. Conſentiente Priamo, Antenor, quaſi certiora de pace cogniturus, ad Græcos, aſſumpto Ænea ſocio reuertitur; prius tamen ab Helena exoratus, vt ſuam cauſam agat.

Et proditionem agitant.

Veniunt ad naues, & publicè de pace ex ciuium ſuorum conſenſu agunt, priuatim autem cum prædictis ducibus proditionem confirmant. Deſtinantur Vlyſſes & Diomedes, qui vrbem adeant, ad pacis negotium tranſigendum. Magno gaudio accipiuntur à ciuibus, Diomedes in conditionibus pacis ingentem pecuniæ, triticique numerum exigit, Antenore in ſpeciem indignante, qui ei clam Palladium, quo vrbs ſtare putabatur, tradit. Denique de pace conuentum eſt.

IV. Equus ligneus paratur.

Re cognita placuit Græcis omnibus mitti Mineruæ donum equum ligneum molis ingentis, qui in vrbem, niſi diruto muro admitti non poſſet. Id donum dum paratur, decem lecti ſunt duces qui Troiam petant, ij pacem in æde Mineruæ, magno Troianorum gaudio ſacrificiis & fallaci iureiurando confirmant.

Pax ſimulata.

Quibus peractatis Græci Troianiq; quaſi amici vltro citroque adire atque agere, omnes Antenorem laudibus in cœlum ferre, Troiani auxilia ſociorum dimittere, Antenor & Æneas, pactum auri atque argenti pondus in fanum Mineruæ congregare. Iam paratus erat equus, ad quem religioſè excipiendum vrbs tota in occurſum effunditur, Sed cum porta admitti præ mole non poſſet, pars muri omnium conſenſu diruitur. Hic Græci negant ſe permiſſuros intromitti equum in vrbem, niſi pecunia perſoluta. Ita intermiſſo opere diruptoque muro, Vlyſſes cunctos ciuitatis artifices conducit ad reficiendas naues, ne ſcilicet omnibus mox interfectis in Troiano littore inuiti retinerentur.

V. In vrbem equus introductus.

Ergo refecta claſſe & pecunia numerata, equus communi cum lætitia introducitur. Græci ad Sigæum, quaſi vela facturi ſecedunt, ibique; noctem operiuntur. Troiani de pace diu expetita læti genio indulgent, & mox ſoluuntur in ſomnum.

In eam Græci nocte inuadunt.

Græci è Sigæo in ciuitatem renauigant obſeruato ſigno ignis quem Sinon ex arce ex compoſito extulerat, vrbem per muri ruinas adeunt, & diuiſis inter ſe ciuitatis partibus, poſitiſque militibus qui Antenoris & Æneæ domos tutarentur, cædes ſigno dato fieri cœpta, nullo perſonarum locorumque diſcrimine, cædibus & rapinis ſucceſſit incendium.

Quid Priamo & regiæ familiæ factū.

Antenor Neoptolemum ducit in regiam, vbi Priamum ante aram Iouis Hercæi obtruncat, Hecubæ cum Prolyxena fugienti occurrit Æneas, qui Polyxenam, quæ ſe illi committebat apud patrem Anchiſem abſcondit. Andromacha & Caſſandra in fano Mineruæ ſe occulunt. Menelaus domum Deiphobi adit, Helena euocante, & nouo ſcelere antiquā redimente, quem ille fœde mutilatum, ſummo cruciatu necat.

VI. Nocturna cædes mane renouatur.

Vbi illuxit, Agamemnon duces in arcem euocat, ibi cum relatum eſſet de iis qui per noctem elapſi, ad aras confugerant, decretum eſt ab omnibus vt inde extracti necarentur, quod & factum eſt, & aliquot diebus continuata eſt cædes: tantum ſtudium extinguendi Troiani nominis inceſſerat. Interea præda, quæ incendium effugerat, in loca opportuna comportatur, captiuæ fœminę nobiles diſtribuuntur. Helena ſine ſorte Menelao conceditur, Polyxena Vlyſſe ſuadente Neoptolemo traditur, expiando Achillis funeri, ſuper eius tumulum iugulanda. Caſſandra datur Agamemnoni, Neoptolemo obuenit Andromacha, Hecuba Vlyſſi, cui & Palladium, fremente licet Aiace, conceſſum eſt, qui poſtridie, ſiue proprio, ſiue alieno facinore, inuentus eſt mortuus, cuius rei inuidia cum in Vlyſſem ab exercitu deriuaretur, relicto apud Diomedem palladio, clam mari aufugit.

Vlyſſis fuga. Hecubæ mors.

Hecuba mortem ſeruituti præferens, cum totum exercitum maledictis inceſſeret, ad accerſendam ſibi mortem, lapidibus obruta, voti compos efficitur, vt Dictys affirmat, etſi aliter Dares.

VII. Æneæ profectio ex Darete.

Et vterque quidem in Antenoris & Æneæ proditione conſentiunt, diuerſa tamen de Æneæ diſceſſu narrant. Dares enim ait, cum dictus profectioni dies adueniſſet, ingentes mari tempeſtates excitatas, profectionem diebus aliquot impediſſe. Chalcante autem vate reſpondente inferis ſatisfactum non eſſe, Neoptolemo in mentem veniſſe Polyxenam in regia non fuiſſe inuentam. Eam igitur iuſſu Agamemnonnis ab Antenore quæſitam & apud Æneam inuentam, Antenor Agamemnoni, Agamemnon Neoptolemo iugulandam tradit. Tunc inquit, Dares, Agamemnon iratus Æneæ, quod Polyxenam abſcondiſſet, protinus illum à patria, cum ſuis omnibus diſcedere iubet, Antenori terram tradit, Æneas cum ſuis proficiſcitur, qui mox ſubdit ſe ibidem cum Antenoris factione remanſiſſe.

Ex Dicty Cretenſi.

Dictys autem extremo libro 5. probabilius ait Æneam poſt Græcorum profectionem, vicinos adiſſe populos, oraſſeque vt coniunctis viribus Antenorem regno ipſi à Græcis conceſſo exigerent. Qua re cognita, Æneam in vrbem reuertentem aditu prohibitum, à Troia cum omni patrimonio nauigaſſe, cum nauibus viginti duabus, & tribus millibus & quadringentis exilij ſocijs.

Antenor regnat in regni reliquiis.

Ad Antenorem autem cunctos aut bello aut nocturnæ cladi reſiduos, confluxiſſe, eius ſapientiæ opinione allectos: ibique eum regno potitum fuiſſe. Pugnatum eſt vt ait Dares, annis 10. menſibus 6. diebus 12. Cæſa ex Græcis ad Troiam 886. millia; ex Troianis vſque ad vrbem proditam

millia 676. Et de Troianis rebus hactenus.

VIII. Obitus Aialonis. Iud. 12. 11.

Est porro hic annus Aialonis decimus, quo is & in viuis, & in imperio esse desit; pace cum Philisthæis retenta cum pensitatione tributi, quam decessor eius inchoauerat. Res ab eo gestæ silentio inuolutæ sunt; in vulgata sepulturæ locus ponitur in Zabulon, qui in Hebræo, Græcoque textu habetur Aialon, in terra Zabulon.

ANNVS MVNDI 2872.

ABDONIS 1. AMARIÆ 31.

TROIÆ CAPTÆ 2.

TEVTANIS 24. Imperij Assyr. 941.

ANTE CHRISTVM 1181.

I. Abdonis Iudicis initium.

HOc anno quo exciso Ilio Græci patriã repetût, & terra mariq; varia fortuna iactâtur, nouus apud Hebræos Iudex à populo eligitur Abdon nomine, qui ab Eusebio, aliisque eum secutis Labdon dicitur. Quoniam enim de diuina illius electione non constat, ad popularem recurrendum est. Hunc quidam Aialonis famulum, alij filiũ putant. Quod parum probabile fit, cum eum Scriptura filium Illelis vocet, quem eundem cum Aialone esse docendum esset. Accedit quod Aialon fuit de tribu Zabulon, Abdon autem de tribu Ephraim, ad illam enim pertinet Pharaton oppidum. Num pater & filius ad diuersas pertinent tribus? Numerosam eius prolem Scriptura memorat, 40. filios, & 30 ex eis nepotes. Mirum est non plures ex tot filiis nepotes natos. Sed intelligendum est istos natos viuos adhuc auo, atque adeo iam adultos fuisse, vt qui equitare omnes possent.

ANNVS MVNDI 2877.

ABDONIS 6. AMARIÆ 36.

TROIÆ CAPTÆ 7.

TEVTANIS 29. Imperij Assyr. 946.

ANTE CHRISTVM 1176.

I. An. Sabbaticus. 42.

SAbbaticus est hic annus ordine 42. Samsonis decimus septimus, qui viribus in dies supra modũ augescens, Nazareatum diligenter obseruabat intonsus atq; abstemius,

Ad hunc annum pertinet illud Poëtæ de Ænea

—Nam te iam septima portat
Omnibus errantem terris ac fluctibus Æstas.

Æneæ obors. Ant. 1. 5.

Verum, si historicum malumus audire quam poëtam, hoc septimo à Troiana clade anno in pugna ad Numicum amnem mortuus est Æneas vt scribit Dionys. Halicar. l. 1. Quod dissimulat Virgil. & Eusebius in Chron.

II. Mors Abdonis

Post biennium moritur Abdon, octauo sui Magistratus anno. Eos annos de more exactos accipimus, excessibus, & defectibus annorum se mutuò compensantibus. Mortuusque est ac sepultus in Pharaton, & quidem magnificè, ac splendidè, vt ait Iosephus. Quid enim aliud à tanta filiorum ac nepotum turba expectari poterat, quam funeris magnificentia? præsertim cum locupletes fuisse ipse equitatus haud obscurè significet.

l. 5. Ant. c. 9.

ANNVS MVNDI 2880.

SAMSONIS 1. ACHITOBI Pont. 1.

TROIÆ CAPTÆ 10.

TEVTANIS 32. & vlt. Imperij Assyr. 949.

ANTE CHRISTVM 1173.

I. Initium gubernationis Samsonis.

VIgesimus agitur ætatis Samsonis annus, idemq; primus eorum, quibus dicitur Israëlem iudicasse, id est hostes ipsius vexare cœpisse, quod superiores quoque Iudices factitarũt; cœpit autẽ vexare occasione coniugij apud Philisthæos initi, violatique. Maturius quidẽ, diuino tamẽ Spiritu, à quo regebatur, initi: quia ex eo pendebat occasio inchoandæ libertatis, quam maturari volebat diuina in populum suum clementia. Eius occasio fuit, quod cum insciis parentibus venisset in vrbem Palæstinorum, nomine Thamnata, festiua quapiam celebritate, cum coæuis allectus, vidit ibi mulierem, quam optauit habere coniugem. Nec improbabilis est ista Samsonis ad hostes profectio. Mitis enim erat, vt diximus, ista seruitus. Nec Philisthæi, vigesimum iam annum Hebræis pacificè imperitantes, quidquã ab illis sibi metuebant, præsertim ab istiusmodi adolescentibus, qui in seruitute nati, libertatẽ non norant, nec iugum pecuniarium ipsi, sed eorum parentes sentiebant. Itaque commercia Iudæos inter & Palæstinos, tanquam vnus idemque populus, pacificè miscebantur.

Abit in vrbem Palæstinorum.

II. Petit à parentibus vxorem Philisthæã l. 5. Ant. c. 10.

Quamuis autem diuini super se consilij non esset inscius, petit tamen eam virginem, sic enim illam vocat Iosephus, à parentibus vxorem, vt id honoris, quod naturali diuinóque iure filij parentibus debent, libenter liberaliterque deferret. Hic illi, *Nunquid non est mulier in filiabus fratrum tuorum*, in tribu scilicet Danitica, aut saltem *in omni populo* Hebræorum, *quia vis accipere vxorem de Philisthiim, qui incircuncisi sunt?* proptereáque profani, ac despicabiles. Ille nihilominus perstat in sententia, rogatque illam sibi concedi. Probabile tamen non est aut Samsonem hoc vno verbo contentum fuisse ad obtinendum coniugium, tam graui impedimẽto implicatum, aut hanc vnam rationem ad persuadendum parentibus attulisse. Peccassent enim grauiter si adolescentis cupiditatem diuinæ legi antetulissent. Sed existimandum est ipsos, qui nesciebant rem à Domino fieri, ac dispensari in lege in perniciem Philisthinorum, à filio de diuino consilio edoctos fuisse; cui prudenter assentiri potuerunt, qui meminissent eum diuinitus promissum, conceptumque, & in salutem populi sui natum.

Qui cunctantur, tandemq; acquiescunt.

III.

Et quoniam Dominus volebat Philisthæo-

Dei prouidentia in priuata Samsonis iniuria.

homines impios & oppressores populi sui affligere, sed ita vt vexationis inuidia in totum Hebræorum populum non redundaret, qui, vt subditi Philisthæis, ab eis statim oppressi fuissent, leni seruitute in asperrimam commutata, conueniens fuit Samsonem iniuria priuatim affici, quam vlciscendo vnus ipse hostilem populum probrosis damnis afficeret. Commoda autem fuit iniuriæ accipiendæ occasio, coniugium cum Philisthæa. Descendit itaque cum parentibus in Thamnata, ibique sponsalia celebrata. Sed inter eundum contigit res mira. Cum enim ventum esset ad vineas oppidi, & Samson paululum à via, & parentibus aliqua occasiuue secessisset, apparuit catulus leonis sæuus ac rugiens, prædæ scilicet auidus, & ad inuadendum paratus. Irruit autem Spiritus Domini in Samson, & dilacerauit leonem, quasi hœdum in frusta discerpens, nihil omnino habens in manu. Præclaro & roboris & fortitudinis exemplo, quòd tanto tamque improuiso discrimine non expauerit: imo leonem ipsum inuaserit, atque discerpserit, sine claua sine gladio, aliisue armis, ad inuadendum, aut protegendum opportunis.

Leonem fortiter occidit.

IV. Neque factum parentibus patefacit.

Addit scriptor sacer Samsonem noluisse tam egregium facinus parentibus indicare. Oportuit ergo illos multo spatio antegressos vel subsecutos, vt ne rugitum quidem audirent, aut si audirent, nihil ad se pertinere arbitrarentur. Siluit autem in destinatam ænigmatis materiam. Sed illud ipsum silentium animi virtutem fortasse non minorem prædicat, quam facinus ipsum corporis vires. Quod enim adolescens, quod inermis, quod solus præferocem belluam non dormientem confecerit, sed irruentem exceperit, audaces in os manus iniecerit, maxillas distraxerit, & ad ipsum vsque pectus dilacerarit, & tamen calente adhuc corpore, animoque silere potuerit, id demum gloriosum atque palmarium: id singulari modestiæ tribuendum est. Quid moramur? Peruentum est in Thamnata, conuenerunt vtrique parentes cum prole sua; consenserunt mutuei coniuges in futuras nuptias, dataque fide ad parandas vtrinque nuptias, ad sua vtrique abierunt.

V. Redit ad nuptias celebrandas.

Post aliquot dies reuertens Samson in Thamnata, vt sponsam in vxorem acciperet, & nuptias celebraret, declinauit vt videret cadauer leonis, & in eo philosopharetur, ad aliquod ænigma conuiuis de more proponendum. Et ecce examen apum in ore leonis erat, ac fauus mellis. Apparet ibi apes natas. Nam *de pueri viscere passim florigeræ nascuntur apes.* Cumque fauum sumpsisset in manus comedebat in via, & eundo parentes consecutus, dedit eis partem cibi sui, qui & ipsi comederunt. Nec tamen ipsis, vt fit, quærentibus vnde mel accepisset, voluit vllam leonis mentionem facere, ne inde aditus ad solutionem Ænigmatis daretur, satisque habuit in suspicione relinquere, ex alicuius arboris trunco, aliouè consueto loco fuisse depromptum. Ventum est ergo in oppidum, visitati affines, celebratæ nuptiæ, conuiuium à Samsone, ipsiusue patre factum, inuitati multi, 30. conuenerunt. Super mensam ænigma offertur à sponso, intra septem conuiuij dies explicandum, proposito præmio

15. Metam. Ouid.

& mel in leonis corpore inuenit.

triginta sindonum siue indusiorum, & totidem tunicarum.

VI. Proponit Ænigma conuiuis.

Assentiuntur conuiuæ, rati tanto spatio temporis; à tam multis, & seorsim cogitantibus, & inter se conferentibus, ænigma quantumuis implicatum atque perplexum explicari posse. Tum Samson, *de comedente exiuit cibus, & de forti egressa est dulcedo.* Triduum isti posuerunt in ænigmate perscrutando, sed frustra. Quarto itaque conuiuij die, qui inciderat in diem Sabbati, qui vocatur in textu septimus dies, rogauerunt mulierem, vt blanditiis eliceret expositionem. Quod cum illa frustra faceret die tandem septimo, re prope desperata, ad minas conuertuntur: ad illum enim diem videntur dilatæ minæ: *Quod si facere nolueris,* inquiunt, *incendemus te, & domum patris tui. An idcirco vocastis nos ad nuptias, vt spoliaretis?* Ergo illa territa, post multas preces lacrymasque extorquet à viro expositionem; quam illa statim ciuibus suis indicauit. Oblitus est Samson fortasse exigere ab vxore silentium, sed frustra exegisset, nec muliebrem malitiam adhuc didicerat, adolescens: ideóque venia dignior quam postea, cum in mulierem perniciosius impegit.

Quod euictus precibus mulieri prodit *Iud. c. 14. 15*

Ergo illi ad præstitutum tempus ænigma facile interpretantur. Quod cum Samson illis exprobrasset, non propria industria, sed mulieris secretum prodentis opera factum esse, irruente in eum Spiritu Domini descendit Ascalonem vrbem Philisthæorum, & percussit ibi 30. viros, quorum vestes dedit eis, qui ænigma soluerant. Cum autem Spiritu Dei agente hanc cædem susceperit Samson, atque perfecerit, vt Scriptura docet, quis eam ad humanarum legum calculos reuocare velit? Nulla quidem eorum erat culpa in Samsonem, sed erat in Deum plurima, cuius populum, vt cætera crimina taceãtur, vigesimum iam annum tributis expilabant. Eo debito persoluto Iratus Samson ascendit in domum patris sui, non tamen ita derelicta vxore, vt eam repudiaret, sed ad tempus, vt irati solent. Nam paulò post dicitur venisse, vt inuiseret vxorem suam. In eam autem iure iratus erat, quę illum secreto patefaciendo prodidisset; quodque popularium suorum honorem & commoda, coniugis sui beneuolentiæ & vtilitati, inani metu victa prætulisset.

VII. Percutit Ascalonitas 30. & quo iure.

Et iratus deserit vxorem ad tempus. *cap. 15. 1.*

VIII. Ea datur alteri à patre.

Postquam Samsonis ira deferbuit, ad vxorem redire, eique reconciliari voluit, eumque in finem hœdum illi dono tulit. *Cumque cubiculum eius more solito intrare vellet, prohibuit eum pater illius dicens. Putaui quod odisses eam, & ideo tradidi illam amico tuo; sed habet sororem, quæ iunior, & pulchrior illa est, sit tibi pro ea vxor.* Honesta oratio est, quæ culpam ita fateatur, vt eam tamen excuset ignorantia non improbabili. Sed addit etiam placandi generi gratia satisfactionem, & damni reparationem non pœnitendam, vt qui vxorem offerat duplici nomine meliorem. Verum his Samson non acquieuit; sed iram simul ostendens, simul pro noua offensione minas intentans, *Ab hac die,* inquit, *non erit culpa in me contra Philisthæos, faciam enim vobis mala.* Prouocatus enim vltionem expetam, vt qui male fecerunt, male patiantur.

Hoc ergo vltionis excogitauit genus. Ca-

IX. Iratus Samson incendiarias vulpes immittit in Philisthæos.

ptis trecentis vulpibus, centum etiam & 50. præparauit faces, & binis quibusque ad caudæ initium colligatis longiusculo fune, ne se facile mutuo in cursu impedirent, mediam alligauit facem flammæ teo accem, sicque dimisit; sed nec omnes simul ne se impedirent, nec eodem loco, sed per partes, & idoneis in locis, ex quibus abeuntes solis Philisthæis nocerent. Quæ dum insano cursu imminentem ignem vitare cupiunt, captiuoque fune liberari: & aliæ alias eminus cominusque conspiciunt, parem terrorem circumferentes, calamitatem quamlatissimè spargunt, à segetibus, nam triticea messis iostabat, ad vineas, à vineis ad olíueta, donec partim incendio, quod circumferebant periere, partim adusto fune, caudaque semiustulatæ euasere, partim à Philisthæis captæ & interemptæ sunt: nec tamen tam properè, vt huiusmodi incendio non fruges solum omnes, sed vineæ quoque & olíueta, in plures fortassis annos consumpta sint: quod de hortis quoque & viridariis campestribus, pastorum etiam casis villisque, dominante incendio, & aura fortasse iuuante, facile credi potest.

X. Qui socerum cum filia exurent.

Philisthæi accepta tanta clade ab incendiariis hisce vulpibus, cum causam inquirendo didicissent, immissi à Samsone incendij, ascenderunt de maritimis ac decliuioribus locis, in quæ hæc pestis incubuerat, ad expetendam tam de socero, qui cladi causam dederat, vltionem, quam de genero, qui sine vllo iuris ordine, sontes insontesque propria authoritate puniuerat: & combusserunt tam mulierem quam patrem eius, flammis videlicet in domum illius iniectis, exituque intercluso. Credibile enim est totum populum, sicut totus ex tanto damno furebat iracundia, vno impetu in miseros istos consurrexisse, flammas tectis iniecisse, & domum cum domesticis incendisse. Atque ita non vitauit infelix mulier incendium, quod timebat, dum Samsonis secretum prodidit. Sed neque illud vitauit pater cum tota domo sua, cui quoque illa mutuebat.

XI. Et Samsonem dum punire volunt; puniuntur ipsi.

Cumque feruor iracundiæ totius multitudinis semel incanduisset, eiusque primam flammam prædicti Thamnathæi excepissent, ea ibi neque extincta est, neque repressa substitit, sed ad primarum tantæ calamitatis authorem peruolauit. Itaque locum in quo Samson erat edocti, cum vel viuum capere, vel telis obruere studuerunt. At ille diuino spiritu adiutore, *percussit eos ingenti plaga, ita vt* in rei nouitate atque admirabilitate *stupentes suram femori imponerent.* Sicque dum vltro veniunt ad puniendum Samsonem, occasionem ei dederunt implendi quod dixerat, *licet hæc feceritis,* contra socerum videlicet, & filiam eius, *tamen adhuc ex vobis expetam vltionem, & tum quiescam,* quæ quies finis huius anni nos admonet. Si illud addidero,

Teutanis obitus.

Teutanem Assyriorum regem vigesimum septimum à Belo, hoc anno & regnandi & viuendi finem fecisse, post expletos annos imperij triginta duos. Quod autem ad Achitobum Ponti-

Achitobi Pontificatus.

ficem attinet, rationem primo Iephte anno dedimus, cur eius pontificatum cum Samsonis initiis componamus.

ANNVS MVNDI 2881.

SAMSONIS 2. ACHITOBI 2.

ISAI 1. EXCISÆ TROIÆ 11.

TAVTÆI 1. Imperij Assyriorum 950.

ANTE CHRISTVM 1172.

I. Ortus Isai. an. eius 1.

NAscitur hoc anno Isai pater Dauidis, à patre septuagenario genitus iuxta rationem temporis in Baraco constitutam. Assyriorum autem regno nouus præficitur Imperator Teutæus; ordine vigesimus octauus, cui Africanus annos regni 44. tribuit, Eusebius autem 40. duntaxat.

Iam vero Samson proxima victoria potitus quieturus erat, vt animo destinarat, nec aduersarios vllo vltra facinore prouocaturus, quod sat magnis iam cladibus iniurias suas vltus esset: itaque descendit & habitauit in spelunca petræ Etam, quæ erat in tribu Iuda, & habebat vicinum torrentem, vt ait Adrichom. Apparet eum locum fuisse natura munitum, vbi propter opportunas angustias, vnus aliquis miles plurimis bellatoribus par esse posset, tantòque magis Samson, qui solus in aperto campo pluribus hominum centuriis præstabat. Neque eò secessit metu, sed ne vrbs quam adiisset ipsius causa periclitaretur.

II. Philisthæi Samsonem persequuntur.

Cum autem Philisthæos vreret calamitatum adhuc inultatum dolor, cognito Samsonem in spelunca Etam delitescere, statuunt illum vnum iusto exercitu aggredi, aut certe populum eius, si illum in manus suas tradere detrectaret. At tribus Iuda nesciens aut dissimulans causam conflati Philisthæorum exercitus, ad eos mittit legatos, qui causam expeditionis huius exquirant, & priuatam culpam à populi ceruicibus amoliantur. Illi respondent se de vno tantum Samsone queri quem multorum contra se criminum reum sibi dedi postulant, alioqui se intellecturos populum eius participem esse culpæ, qui & fugitiuum receperit, & apud se lætum, atque incolumem esse patiatur. Iusta visa est atque necessaria hoc tempore postulatio. Itaque tria millia virorum de tribu Iuda destinantur ad Samsonem, qui eum vel volentem vel inuitum validè vinciant, & in manus Philisthinorum tradant, doceantque minime à Repub. facta esse, quæ ille contra Philisthæos, qui tum Israëlitis dominabantur, perpetrarit. At ipse, *Sicut*, inquit, *fecerunt mihi, sic feci eis.* Quasi dicat, Ipsi in culpa sunt, qui priores læserunt.

III. A suis traditur Philisthæis. Iud. 15. 13.

Esto sane, inquiunt viri Iuda, sed interim *ligare te venimus, & tradere in manus Philisthinorum.* Hic Samson rogare poterat, vt eum liberum à patrio solo abire permitterent, capitis discrimen priuato periculo vitaturum: sed propriæ virtutis conscius, & diuini certus auxilij, vtque Philisthæis ex parte Israëlitarum magis satisfactum esset, acquiescit suorum voluntati; contentus iureiurando sibi cauere à morte per eorum manus. Acquiescunt, iurant, & hominem duobus funibus ligatum tradunt Philisthæis. Quidā putant

præter funes quibus brachia constringebantur, etiam manicas ferreas manibus Samsonis iniectas: quod parum probatur. Non quia æque catenas aut laminas ferreas frangere non posset, ac funes; sed quia illis ipsis manicis ferreis vsus fuisset ad eorum capita conquassanda, vt asini mandibula opus non foret.

IV. Quos asini maxilla millenos interficit.

Philisthæi ergo cum vinctum ante se viderent hostem suum, & suæ impune traditum potestati, cum læto clamore ad eum comprehendendum procurrunt, sed breuis lætitia in diuturnum luctum conuersa est. Diruptis enim vi diuina funibus; liber euadit, inermis ille quidem, contra multa armatorum millia: sed Deus armauit militem suum; inuentam enim maxillam asini iacentem arripuit, & ea quasi claua vsus, interfecit mille viros. Prouidente sic Domino, vt sibi potius quam Samsoni tanta victoria tribueretur. Itaque tanti victor certaminis secundum Deum Samson, in quo vnus ipse velitem, primipilum, triarium, Imperatorem egisset, vnus omnium lauros, signa, coronasque reportasset; Deum gratulatorio carmine celebrauit; cuius ille quasi intercalaris versus fuit. *In maxilla asini, in mandibula pulli asinarum deleui eos, & percussi mille viros.* Quod enim in hoc versu Deum non nominet, non vanitati tribuendum, quod facit Iosephus, sed quod totum ipsum canticum perscriptum non fuit. Dei enim non fuisse immemorem abunde docet illa eius mox vsurpata vox, *Tu dedisti in manu serui tui salutem hanc maximam atque victoriam.*

l. 5. Ant. c. 10.

c. 15. 18.

V. Sitis Samsonis.

Quæ ille verba in maxima siti vsurpauit, quam exantlatus in tanto prælio labor, sudor, & omnis calore spiritus, humorque exhaustus, conciliarunt. *En siti morior*, inquit, *incidamque in manus incircumcisorum.* Clamat hæc oratio virtutem Samsonis, & in Deum fiduciam, qui ad illum cum familiari gemitu, quasi filiolus ad dilectam matrem accurrerit; eumque ad ferendam opem, proposito imminenti damno excitarit; ne scilicet ludibrio esset hostibus, ipsius, qui dicturi essent, multo cum labore confecit, vt mox siti exarescentem necaret. Proximo quoque beneficio, cum magno animi sensu, & gratitudine recensito; eius beneficentiam prudenter prouocat, atque implorat. Prudentiæ enim est à quo iam bene acceperis, de eo bene sperare, & confidere eum qui maiora largitus est, minora, modicum videlicet aquæ, in summa necessitate non negaturum. Nec frustra sperauit. *Aperuit enim Dominus molarem dentem in maxilla asini*, quam resumpsit in manus, & egressæ sunt ex eo aquæ. Quibus haustis refocillauit spiritum, & vires recepit. Nec contentus Dominus breui ac priuato beneficio, fontem ibi perennem esse voluit, cuius nomen esset, *fons inuocantis de maxilla*: vt deinceps antiqui beneficij memoria recens in omnem perseueraret posteritatem.

Dominus ei fontem producit.

(∴)

ANNVS MVNDI 2882.

SAMSONIS 3. ACHITOBI 3.

ISAI 2. EXCISÆ TROIÆ 12.

TAVTÆI 12.

Imperij Assyriorum 951.

ANTE CHRISTVM 1171.

I. Samson videtur nunc factus Iudex.

Nonnulla est coniectura Samsonem hoc anno factum esse Iudicem, tam Philisthæorum, quam Israëlitarum consensu, etsi priores duo anni ad ipsum quoque more solito referantur. Ea coniectura petitur ex cap. 15. extremo, vbi post insignem illam victoriam de Philisthæis ignominiosa clade affectis, additur eum iudicasse Israëlem in diebus Philisthiinorum viginti annis. Quæ temporis nota, ne alieno loco, & sine causa posita sit, coniicimus tum Philisthæos quieuisse; ne si pergerent, vindictam de Samsone quærere, & ipsius gloriam, & sua damna eadem opera amplificarent. Cum ergo virtutis, eximiæ præsertim, admiratio, beneuolentiam etiam in hoste conciliet, existimamus Philisthæos periculosum vindictæ desiderium, in amicitiæ, conciliandæ studium prudenter conuertisse: eamque amicitiam, qua totus vtrimque populus contineretur, pactis quibusdam conuentis deuinxisse. Qualia fuerint supremum ei magistratum tribuere, populo in eius gratiam tributa minuere; denique seruitutem facere leuiorem; neque enim nisi in morte Samsonis plane sublata est.

Etiam Philisthæorum consensu.

II. Eius rei coniectura.

Horum autem pactorum coniectura Inde accipi potest, quod Samson nihil sibi timens à Philisthæis, quos tantis affecerat detrimentis, non ita multo post in præcipuam eorum ciuitatem inermis, vt apparet, atque incomitatus adierit. Neque obstat quod ibi Philisthæi in eum hostiliter se gesserit: id enim barbarorum inconstantiæ, perfidiæque tribuendum est, qui in propriam vtilitatem intenti illam quantumuis iurata fide antiquiorem habent. Deniq; nihil est absurdum in istiusmodi seruitute, iudiciariam tamen potestatem ab Samsone in Israëlitas exercitam. Erat enim pecuniaria duntaxat, à prioribus inducta Iudicibus, seruatáque & in opinione magis quam in re. Quod enim vectigal regibus suis postea, id tum Philisthæis pependerunt. Annus proxime sequens est sextus Iubilæus Mosaïcus, de quo anno 33. Othonielis egimus. Quem obseruatum fuisse, ex præsenti Reipub. satis tranquillo statu possumus suspicari.

Sextus Iubilæus Mosaïcus.

Sub hæc ipsa tempora Eusebius contigisse putat, quæ Vlyssi circa Scyllam & Carybdim & Syrenas contigisse memorantur à poëtis, sub multarum fabularum inuolucro.

Scylla & Syrenes.

(∴)

ANNVS MVNDI 2884.

SAMSONIS & ACHITOBI 5.

ISAI 4. TROIÆ EXCISÆ 14.

TEVTÆI 4. Imperij Assyriorum 953.

ANTE CHRISTVM 1169.

I. Annus Sabbat. 43.

SAbbaticum annum tertium supra quadragesimum notamus hoc loco, in quem commodum referamus rem à Samsone in Gazæorum ciuitate gestam, quæ alioqui incerti est temporis, & à quibusdam mox à maxillari prælio creditur contigisse: quam nos in hunc annum distulimus, primò ne tam cito virum summa in Repub. dignitate ornatum, oblitum sui faceremus. Deinde ne tam cito quoque Philisthæos promissorum contemptores, & cladium præcedentium immemores induceremus, qui noua Samsonem iniuria ad acerbiorem aliquam vltionem prouocarent. Nisi malis aliquid interim dissidij, inter vtrumque populum, exortum esse, aut barbarorum, vt ante dixi, accusare Inconstantiam atque leuitatem.

Abit Samson in Gazam.

Abiit ergo Samson in Gazam, & vidit ibi mulierem meretricem, ingressusque est ad eam. Apparet ex hisce Scripturæ verbis, eum non lasciuiæ causa venisse Gazam, sed negotij potius cuiusdam, quod dum exequeretur, occasio quoque lapsus iuueni data est, quamuis negotium publicum gerenti. Ansa quoque data est Philisthæis vt pactorum obliti, eum comprehendere atque interficere statuerent; quoniam eo sublato, tuta sibi esse omnia credebant, neque fore qui vltionē, cædi perfidiosæ debitam, repetere posset.

II. Ibique obsidetur.

Cum ergo Gazæi rumore nuncio accepissent Samsonem se in ipsorum vrbem intulisse, *circundederunt eum, positis in porta ciuitatis custodibus, & ibi tota nocte cum silentio præstolantes, vt facto mane exeuntem occiderent*, si quis tamen futurus erat, qui tam periculosum negotium in se reciperet. At Samson dormiuit ad noctis medium, quando diuinitus excitatus, & edoctus de imminenti periculo consurrexit, *apprehenditque ambas portæ fores, cum postibus suis & sera, impositasque humeris suis portauit ad verticem montis, qui respicit Hebron.* Apparet Samsonem non exisse per eam portam per quam intrauerat, & quæ in patriam eius recta ferebat, in qua erant excubiæ, sed per aliam, quæ ducebat in Hebron: cuius valuas postesque tanto impetu concussit, vt excussis seris, omnibusque repagulis, eas loco dimouerit. Abstulit Dominus mentem Gazæis istis atque iudicium, vt ad ianuas domus cohortem militarem nōn adhiberent; aut ignes potius in eam domum infesti non conjicerent, vt cum modica scorti iactura, ipse quoque Samson conflagraret. Mirum quoque quod in omnibus vrbis portis custodes nō adhibuerint.

Exit cum foribus.

Et stupore custodum.

Quamquam fieri potest, vt in ea ipsa porta per quam exiuit, adhibiti fuerint, qui inopinati terrore miraculi, huc illucque pauidi diffugerint. Neque in tam populosa vrbe, vel vnus inuentus fuerit, qui portas vrbis in eorum ludibrium, auferentem, impedire ausus sit, aut fallentem abeuntem eminus telo petere, ne ille prouocatus, abiecto onere turbinis instar in eos inuolaret, & manibus pedibusque protereret. Nondum enim exciderant animis mille viri, asini mandibula interempti.

ANNVS MVNDI 2889.

SAMSONIS & ACHITOBI 10.

ISAI 9. TROIÆ EXCISÆ 19.

TEVTÆI 9. Imperij Assyriorum 949.

ANTE CHRISTVM 1164.

I. Elcanæ & Annæ coniugium.

HOc circiter medio Samsonicæ administrationis tempore, quo trecentesimus iam numerabatur annus, ex quo cœperat arca Domini in Silo residere, existimamus coniugium Elcanæ cum Anna matre Samuëlis contigisse. Cum enim Samuel sub initia Heli ortus sit, vt suo loco dicetur, & plures annos Anna sterilis fuerit, eaque sterilitate satis cognita, noua vxor domum adducta sit, in remedium sterilitatis illius, non temerè, vt credimus, duodecim ferme annis hanc sterilitatem definiemus, qui hinc ad secundum Heli annum numerantur; quorum medio in spatio Elcana cupidus prolis Phenennam duxerit, quæ multis iam filiis ac filiabus aucta est, priusquam Anna conciperet Samuëlem suum, qui vtrumque parentem illustrauit. Fuit autem Elcana patria Ephraimita, de montanis tribus Ephraim, genere Leuita. Eius enim genus in primo Paralip. deducitur per Core ad Isaar, & Caath, & Leui filium Iacobi Patriarchæ. Serarius existimat Annam fuisse vxorem primariam Elcanæ, instar Saræ, Phenennam autem secundariam, prolis tantum causa ductam, vt olim Agarem. Nihil ergo mirum Annam ab Elcana dilectam, eiusque lacrymas tristi commiseratione prosecutum. Sed de his hoc loco satis.

II. Sabbat. 44. & 45.

Biennio post qui fuit Samsonis duodecimus, occurrit annus Sabbaticus ordine 44. in quo vt apparet Annæ sterilitas Elcanæ cœpit esse suspecta: Pietas hoc tempore parum florebat, cuius non leue signum est perseuerantia seruitutis. Quo fit vt præsentem annum Sabbaticum vix seruatum putem, populo tributi pensitationem causante, & idem de sequenti, qui cadit in Samsonis decimum nonum, dicendum puto.

ANNVS MVNDI 2894.

SAMSONIS & ACHITOBI 15.

ISAI 14. TROIÆ 24.

TEVTÆI 14. Imperij Assyriorum 963.

ANTE CHRISTVM 1159.

I. Elcana ducit Phenennam.

EXistimamus hoc anno Elcanam, cum sextū iam annum ageret in coniugio, neq; vllam

ex Anna prolem susciperet, eius sterilitate satis comperta, cupidum liberorum Phenennam duxisse, non sine Annæ consensu, fortassis & rogatu, sicut olim monitu Saræ Abraham duxit Agarem: & Iacob Rachelis & Liæ precibus victus Balam & Zelpham concubinas. Itaque maluit Anna onerari æmula, quam virum suum lugere orbitatem. Sterilis autem fuisse videtur à natiuitate, Deo id ad suam gloriam, eiusque meritum permittente, vt fœcunditatem lacrymis à Deo, votisque impetraret. Sed id vel maxime ad Samuëlis gloriam pertinebat, vt præter naturæ ordinem virtutemque nasceretur, in signum eximię ipsius virtutis atque sanctitatis, quales ferè omnes extitere, quos matres suis precibus impetrarunt, vt Isaac, vt Iacob, Ioseph, Ioannes Baptista, & is quem adhuc habemus Iudicem, Samson.

ANNVS MVNDI 2899.

SAMSONIS 20. & vlt. ACHITOBI vlt.

ISAI 19. TROIÆ 29.

TAVTÆI 19. Imperij Assyriorum 968.

ANTE CHRISTVM 1154.

I. Achitobi Pontif. obitus. *Ioseph. 5. Ant. c. 13.*

POstremum hunc annum sui Pontificatus habuit Achitob, eiusque morte ea dignitas in familiam Ithamaris, ad quam Heli pertinebat, qui proximo anno factus est pontifex, translata est. Eius autem res gestas, sicut & præcedentium, nox obscura recondit.

Vltimus Samsonis annus, isque luctuosus.

Postremus est hic quoque, idemque vigesimus principatus Samsonis annus, vitæ autem 39. iuxta ea, quæ in eius ortu dicta sunt postremo Aialonis anno; cuius anno sexto posuimus inchoatam hanc sub Philisthæis 40. annorum seruitutem, quæ hoc quoque anno terminatur. Reliqua porro quæ de Samsone sunt, facile vno anno capiuntur. Ad hãc igitur historiam, ingressu ipso non lætam, & progressu tristiorem, exitu autem etiam funestam, non sine mœrore animi accedamus. Ecquis enim sine gemitu hominem tot Dei donis illustrem, vilis mulierculæ captiuum contempletur, cum ea turpiter conspurcatum, quæ digna sit, vt quasi stercus in via à prætereuntibus conculcetur; quæ fœta fraudibus, consuta mendaciis, plena hypocrisi ac proditione, ignominiosæ cæcitati, seruili pistrino, incircuncisorum ludibriis, crudeli denique morti victimam præparet dementatum Samsonem. *Eccl. 9. 10.*

II. Amat Dalilam, quæ Philisthæis de proditione consentit.

Samson igitur post Gazæos ignominiosè derisos atque illusos, amauit mulierem nomine Dalilam, genere Philisthæam, conditione meretricem, vt res ipsa loquitur, quamuis eam quidem vxorem putarint. Ad eam venerunt principes Philisthinorum, vt illius opera Samsoni insidias struerent, & quod aperto marte non poterant, per fraudem assequerentur. Ad eam clam veniunt, ne quid Samson, qui illuc ventitabat, persentisceret; eamque facile & numero & authoritate sua, & quod caput est, ingenti pecunia in suam sententiam trahunt; mille quippe singuli & centum argenteos pollicentur, id est quingentos singuli coronatos, & quod excurrit. Eius autem opera scire cupiunt, in quo habeat tantam fortitudinem. Non dubitant illi quidem in toto corpore membrisque omnibus, in ossibus, neruis ac musculis sitam esse fortitudinem istam: sed intelligunt maiore aliqua vi hæc omnia animari, idque sub signo vel conditione aliqua, qua posita vel sublata, vis illa maior & quam nemo ferre queat, adesse & abesse possit. Ex iis autem, quæ fecit mulier, quid promiserit intelligi potest.

III. Apparatus ad eam.

Conuentum est autem non solum de exculpendo ex animo secreto illo amuleto, sed etiam de irritando planeque tollendo, tum de collocandis opportunè in conclaui aliquo insidiis, de die etiam & hora, ne quomodo præda venatoresque alieno tempore concurrerent, aut venationis suspicionem darẽt. Ita autem laterẽt, vt nisi iussi digitum non progrederentur, nisi se & ipsos perditos vellet, re autem ex animi sententia succedente, nulla fieret in eo cõprehendendo mora. Ita conuentum, ita factum. Inuitatur ad epulas Samson, vocatur quoque ad excubias militaris manus, vt se per posticum in meretricem domum interat, & in conclaue rei gerendæ accommodatum adrepat. Venit tempori miles, venit & Samson illa blandissimè venientem excipit. Quid multa, accumbitur, comeditur, bibitur, ridetur. Narrat ille rogatu mulieris Gazæum facinus, subsannat Philisthæos: illa maxillæ canticum canit, voce deliciosissima. Narratur & venatio vulpium, leonisque dilaceratio. Et ille sub hæc infert vnde illi tanta fortitudo, & in quo situm sit tam mirabile robur, quoque id modo frangi possit. At Samson adhuc mentis compos dolum dolo rependit, & mulierẽ semel, iterum, tertio deludit, cum excubitoribus, qui iam tertiùm, post diuturnam moram, inanes atq; irrisi reuertebãtur.

Samson Dalilam adit, eamque tertio deludit.

IV. Patefecit secretum importunitate mulieris victus.

Denique cum molesta esset illi mulier, *& per multos dies iugiter adhæreret, spatium ei ad quietem non tribuens, defecit anima Samsonis, & ad mortem vsque lassata est.* Ita captiuus tenebatur miser vt quamuis quotidie ad mortem vsque affligi se videret, importunissimis mulierculæ precibus & lacrymis, quotidie tamen ad eam ventitaret, neque ad impurissimum animal deserendum vim sibi facere posset, donec infelici laqueo collum insereret. Labat itaque hoc quasi ariete crebro Samsonis constantia, sibi persuadet nihil hic agi serium, mulierem curiositate tantum duci, non etiam versare dolos; & quæ hactenus fecerit experiundi tantum causa fecisse, re cognita quietam fore, & sibi quietis locum daturam, alioqui ardentiorem semper & molestiorem fore. Dat ergo manus, & *multa gemens, imoque trahens suspiria corde*, cor illi suum omne patefacit per omnia sacra profanaque obseruans, atque obtestans, vt ne hanc rem vlli mortalium aperiret, quam ipse nimio eius amore & curiositate victus, diutius tacere non potuisset.

V. Proditus capitur à Philisthæis & excæcatur.

Itaque videns illa, quod confessus ei esset omnem animum suum, quod illa ex modo dicẽdi eius affectuq; extraordinario, qui foras erũpebat facile didicerat, euocat Philisthæos, qui accepta pecunia quam promiserant, sæpiusque re infecta retulerant, ad solitum insidiarum locum illapsi sunt. At illa dormire

eum fecit ſuper genua ſua, & in ſinu ſuo reclinare caput; vocauitque tonſorem, vt caput totum commodiùs, ipſa illud ſuſtentante ac moderante raderetur. Quo facto violenter excutiens & ſuccuſſans Samſonem, vt qui profundi admodum ſomni eſſet, vt iam tertiò probauerat, *cœpit abigere eum, & à ſe repellere, ſtatim enim ab eo fortitudo diſceſsit.* Repellit à ſe oſtendens quam conſtans ſyocerusque ſit meretricius amor: quidque prius à Samſone, aduerſus veneficam illam, factum oportuiſſet: ſimul etiam Philiſthæos aduocat, illo fruſtra opinante, ſuam ſibi adhuc comam, atque fortitudinem adeſſe. Irrumpunt Philiſthæi cum tumultu: quibus illa validè conſtringendum, ſtatimque excæcandum tradit: quem illi duxerunt Gazam vinctum catenis: & clauſum in carcere molere fecerunt.

VI. Gazam ducitur & in piſtrinū coniicitur.

Gazam deducitur vt vbi nuper triumphatorem egerat, eo victus vinctuſque contumeliosè duceretur, ſicque ciuium, excubitorumque Gazenſium dedecus, in quos ſubſannantes retorſerat oculos, ſummo dedecore ac probroſa cæcitate rependeretur. Inſuper in piſtrinum ferro onuſtus compingitur, vt aſinariam verſet molam, & flagris ſtimuliſque ſeruilem in modum deformetur; manuſque illæ lacerandis leonibus habiles, ferreis manicis languidæ cruententur: collum aureis torquibus ornatum, loris ac numellis atteratur. Ille interim altos crebroſque trahens ex pectore gemitus, iuſtiſſimam Dei in ſe animaduerſionem agnoſcit ac confitetur, & memor vnde exciderit, pœnitentiam agit, diuinam clementiam implorat, eique præſentem calamitatem in culparum ſatiſfactionem offert: ſicque in gratiam illam recipitur, quæ iuſtificat peccatorem. Externa vero illa gratia & gratis data fortitudo, paulatim inſtaurari cœpit, ſicut & cæſaries repullulare, itáque intra menſes aliquot excreſcere, vt priori ſimilis videretur.

VII. Ludis in templo Dagonis, & ibidem illuditur.

Interim principes Philiſthinorum conuenerunt in vnum, vt immolarent hoſtias magnificas Dagoni Deo ſuo, & epularentur, ſibi, Deóque ſuo de victoria gratulantes. Epulis autem exhilarati, ludis quoque indulgebant & canticis, quo ſpectat illud, quod ſupra de Sichimitis dictum eſt, ingreſſos illos in fanum Dei ſui, & ibi inter epulas, & pocula maledixiſſe Abimelecho. Sic & Philiſthæi iam ſaturi inſultauere Samſoni. Eum enim de piſtrino, hinc ſquallore & ſordibus, inde polline ridiculum, educi iuſſerunt, vt ludos ex aliena calamitate captarent, ſic vt partim luderet ipſe, vt mox cum ſerio ageret, ludere putaretur; partim etiam vt à Philiſthæis multipliciter illuderetur, credentibus quo pluribus illum malis afficerent, hoc ſe maiorem à Diis ſuis gratiam inituros, & acceptas ab eo iniurias cumulatius vindicaturos.

VIII. Samſon inter columnas Dominum rogat.

Cum ergo Samſon inter duas columnas ſtaret, quibus tota innitebatur domus, factus ibi opprobrium hominum & abiectio Philiſthææ plebis, & opere, ludo, vexatione fatigatus eſſet, rogauit famulum, qui regebat greſſus eius, vt permitteret eum ad columnas illas quietis cauſa reclinari, laxato ſcilicet paululum fune, quo medio corpore arctius ſtringebatur: nam reliquum corpus liberum erat ad ludendum; ibi explorat columnarum craſſitiem, atque diſtantiá, conſilio interim ſuo, viribuſque diſſimulatis, oratione quam maximè ſupplici Dominum inuocat adiutorem. *Domine Deus*, inquit, *memento mei, & redde mihi nunc fortitudinem priſtinam Deus meus, vt vlciſcar me de hoſtibus meis, & pro amiſsione duorum luminum vnam vltionem recipiam.* Potuit vtique vindictam expetere, ac ſumere de publicis hoſtibus populi ſui, Deique ipſius, cum ipſe ſummum gereret magiſtratum, ex quo ſequebatur vt vindicare Samſonem, eſſet totum Iſraeliticum populum, cuius ipſe erat caput, quique in illo grauiſſimam iniuriam acceperat, vindicare. Samſoni quoque fauit Dominus cum Philiſthæis mentem non dedit, vt renatam cæſariem raderent in piſtrino.

Facta oratione gemitus cordis potius quam vocis ſono, *apprehendens ambas columnas, alteramque earum dextera, & alteram læua tenens*, ſicque brachiis in crucis morem extenſis ait *Moriatur anima mea cum Philiſthiim.* Concuſſiſque fortiter columnis, crebroque brachiorum, humerorum, & totius corporis impulſu, quaſi ariete aliquo alternatim verberatis, cecidit domus ſuper omnes principes, & cæterã multitudinem, *quæ ibi erat* circumfuſa. Quia autem in ſolario, ſuperioribuſque locis ſpectatores conſederant, qui ad tria millia fuiſſe referuntur, præcipitio contrucidati, confectique perierunt. Atque ita, rem bene diſponente diuina prouidentia, tot tantorumque virorum cæde, acciſæ, atque afflictæ res Philiſthæorum, vix poſt annos plurimos excitandæ, corruerunt. Quin & iuſtum eis hæc clades à Iudęis, ſi illi viri fuiſſent, timorem incuſſit, ne non ſolum iugum Palæſtinæ ſeruitutis excuteret, ſed illud in eos potius vice verſa transferrent, tota eorum regione vno impetu occupata.

IX. Eaſque cõcutiens deiicit, cum vniuerſa domo.

Eâ clade ſeruitus finita eſt.

X. Num moriendo peccarit.

Mortem autem ſibi ſine peccato accerſiuiſſe, plerique Sanctorum tradidere. Ait enim S. Auguſtinus Spiritum hoc latenter iuſſiſſe, qui per illum miracula faciebat, cuius rei haud obſcura ſunt argumẽta, quod Deum religiosè inuocauit, antequam facinus aggrederetur, quod diuini Spiritus interuentu ſolito id peregerit, quod illius zelo motus fuerit, cuius gloriã infideles dæmoni tribuebant. Quanquam, vt viri docti rectè animaduerterunt, Samſon non ſibi manus intulit, neque inferre voluit, ſed Philiſthæis. Ex accidente autem factum eſt, vt occidens eos, ruinam ipſe vitare non poſſet; ſicque communi cæterorum clade inuolueretur. Denique vitam ſuam diuinæ gloriæ, & libertati populi cõſecrando, & diuinæ inſpirationi in tam difficili negotio conſentiendo, non ſolum non peccauit, ſed magno apud remuneratorem Deum præmio affectus eſt. Cuius rei locupletiſſimus teſtis eſt Paulus Apoſtolus, qui eum ſanctorum concilio aggregat: nec deeſt ex ſanctis qui eum martyrem vocet.

XI. Cognati eius mortui corpus recipiunt ac ſepeliũt. *Bocchiar. epiſt. ad Iamarinum.*

Ea clade ad Danitas Samſonis contribules, & Philiſthæorum vicinos celeri fama perlata, Samſonis cognatos acciuit, ad eius corpus mediis in ruinis inquirendum, atque honorificè tumulandum in paterno ſepulchro. Iure autem miremur non ſolum cognatorum iſtorum pietatem atq; fortitudinẽ, qui in hoc rerum ſtatu auſi ſint in Gazam deſcendere, & lipſana ab

illis repetere; quos incredibili in se iracundia inflammatos non sine causa æstimare poterant sed multo magis Philisthæorū istorū facilitaté, qui in hominis tā male de se meriti corpus non atrociter fæuierint, & manus à fratribus eius in grauissima recentissimaq; tot clarorū virorum iactura, luctuque temperarint. Sed lenitatem suasit ille quem dixi timor, post amissa omnia publicæ rei columina, adeo vt in lucro ponerent, Israëlitas non in se armis infestis irruere. Iuuit & quædam regionum illarum in corpora mortuorum reuerentia. Adfuit denique singularis Dei in seruum suum prouidentia, quæ non permisit Philisthęos ferales inimicitias in illius corpus exercere. Cætera quæ ad clarissimi viri funus cohonestandum pertinent, & nominatim Christum Dominum in Samsone multipliciter adumbratum, studiosus Lector, non sine fructu, vt spero, in Annalibus nostris inueniet.

Idque mirum fuisse.

ANNVS MVNDI 2900.

HELI IVDICIS AC PONTIF. 1.

TAVTÆI 20. Imperij Assyriorum 969.

ANTE CHRISTVM 1153.

I. Heli fit Iudex & Pontifex.

Iosеph. l. 5. c. vlt. & l. 8 c. 1.

Vita functus erat Samson, honorificéq; sepultus, & cum eo terminata, & mirabiliter extincta seruitus Hebræorū, qua eos Philisthæi 40 ipsos annos oppresserat. Mortuus etiam erat tacita, atque ignota morte Pontifex Achitob, quando vtrique muneri suffectus est Heli, Aaronis, non ex Eleazaro, sed ex Ithamare filius. Quid auté causæ interuenerit, cur Heli potius quam Achitobi filius factus fuerit Pontifex Hebræi in negligentiam referunt filiorum Eleazari. Forte Sadoc Achitobi filius infirmiore adhuc ętate fuerit, & ad summi Pontificis functionem parum idonea; fortassis etiam moribus vulgo non satis probatis; cum è contrario Heli annum ageret octauum supra quinquagesimum, & moribus admodum placidis probaretur; opibus etiam floreret atq; liberis, & alioqui in filijs Aaronis numeraretur, facile in eum vniuersi populi studia conspirarunt. Iudiciaria quoque potestas eidem collata est: neque enim viro bellatore opus erat ad regendam Rempub. cum iacerent Philisthæi cæterique populi quiescerent. Genebrardus putat Heli, cum factus esset Iudex, Pontificatum quoque ad se transtulisse. Vtraque certe dignitate fuisse potitum dubitari non potest: Deus, inquit Theodoretus, eum qui 40 annos duplici magistratus honore dignus fuerat habitus, erat enim & Iudex & Pontifex, despiciens, locutus est cum paruo puero, quem spiritu prophetico afflabat.

II. Conceptū Samuelis huc pertinere. Act. 13. 21. 1. Reg. 8. 1. 5

Pertinet autem ad hæc Heli principia Samuëlis ortus, & quæ cum eo coniuncta sunt. Satis enim constat eum à morte Heli Rempub. partim solum, partim cum Saule administrasse annis 40. vt scribit Apost. quorum 18. Iosephus Sauli tribuit; Quoniam vero ipso anno quo electus est Saul. Scriptura dicit Samuelem senuisse. Tanto hoc senium erit probabilius, quanto citius sub Heli ponetur natus. Si ergo dicatur hoc anno conceptus, & sequenti natus 39. annorum fuerit in morte Heli, quæ matura est ad pontificatum ætas; adde illis annis 20. annos gubernationis Samuelis, & duos filiorum eius, vt postea ostendemus, egerit 61 cum electus est Saul, rectéque dici potuit senuisse. Non potest autem dici natus sub Samsone, cum Anna, Heli iam Pontifice, rogauerit Dominum pro illo concipiendo.

III. Elcana Siluntem venit. 1. Reg. 1. 4.

Ascendit ergo hoc anno Elcana ad Sanctuarium in Silo, cum tota familia, sicut quotannis facere solebat, & quidem in solennitate Paschali, quando populus maxime in domum Dei confluebat, obtulitque hostias pacificas Domino, quarum pars quædam in altari succendebatur Deo, pars in iura Sacerdotum cedebat, reliqua offerentis erant, de quibus coram Domino epulabatur cum suis. *Deditque Phenennæ vxori suæ, & cunctis filiis eius, & filiabus partes,* victimarum. Annæ autem dedit partem vnam tristis, quia Annam diligebat, sed tristitia latebat in corde, vultu autem præ se ferebat hilaritatem, vt eam consolaretur in eius sterilitate *Dominus* enim *concluserat vuluam eius.* Tristitiam augebat Phenenna æmula eius, & erat quasi vnguis in vlcere, quæ de sua fœcunditate superbiens, suam illi sterilitatem exprobrabat; inuidia eius linguam acuente, quod videret Annam præ se diligi à marito. Eratque Phenennæ culpa tanto maior, quanto diuturnior, *sic enim faciebat per singulos annos*, cum Siluntem in domum Domini venirent: tantóque minus domi abstinuisse putandum est, per crebras iurgiorum occasiones, quæ inter æmulas mulieres existere solent.

Annæ tristitia.

IV. Eam maritus consolatur.

Anna vero animi sui dolorem lacrymis suis aut leuabat, aut testabatur, *Flebat*, enim, *& non capiebat cibum*, erantque ei lacrymæ eius panes die ac nocte, dum dicebatur ei quotannis, & pene quotidie, vbi est filius tuus? At bonus Elcana vir eius, *Anna*, inquit, *cur fles, & quare non comedis? & quamobrem affligitur cor tuum? numquid non ego melior tibi sum quam decem filij?* Sed & illud credibile est, Elcanam, si quando ad eum querelas Anna detulisset, verbis Phenennam, super linguæ suæ intemperantia, castigasse. Istarum autem lacrymarum finis fuit conceptio, ortusque Samuëlis. Cum igitur Elcana dilectam sibi Annam consolatus esset, & ad comedendum inuitasset, *comedit illa & bibit in Silo*, in gratiam videlicet mariti sui, à quo se tenero affectu inuitari sentiebat, & concepta voti faciendi voluntate, vltimum coram Domino; & Sacerdote ploratura in Tabernaculum venit: ibique inuenit Heli sedentem super sellam, ante postes templi Domini. Neque postes erant, neque fores in Tabernaculo dum mansit in deserto, credibile autem est ipsum atrium Sanctuarij in Silo muro cinctum fuisse, ad cuius fores in atrio sederet tum Pontifex, ibique expectaret, an quis eo conuento opus haberet.

Venit illa in domum Dei.

V. Ibiq; orat, & vouet.

Eo venit Anna orationis causa, & de more in genua procidens coram Deo, non longe à Pontifice, qui etiam orantis labia potuit obseruare, cum largo fletu orauit Dominum; adiecit & votum. Petiit enim filium, & eum si impetraret, promisit Domino se illum eius famulatui perpetuò mancipaturum. Quamuis enim vt

Leuita, Dei cultui erat addictus, uon tamen perpetuo, sed per vices: vouetque sub ratione tam parentis, quandiu puer foret in parentum potestate, quam ipsius filij, postquam iuris sui factus fuisset, quando votum de se factum & obseruare potuit, & antiquare. Ad famulatum autem adiecit & Nazareatum, qui conseruatiooem comæ, & abstinentiam à vino comprehendebat. Habes hoc in sancta muliere deuotionis exemplum, accipe nunc eximium patientiæ. Factum est enim vt Heli obseruaret os eius, quod animi æstus sequebatur, & verba proferebat, quæ ad eius vnius aurem tantummodo pertinebant.

VI. Obiurgatur quasi ebria. *Hom. 1. de Anna.*

Hic Heli aut potius famulus eius, vt habent Septuag. vsquequo Ebria eris; *digère paulisper vinum quo mades, & recede à conspectu Domini.* Tempus suspicioni fauebat, *quod enim*, inquit Chrysostomus, *omnes faciunt tempus relaxationis, illa fecit tempus deprecationis, post conuiuium accurrens ad supplicationem, fontes lacrymarum emisit.* Vidit ergo mulierem Sacerdos, incomitatam fortasse, nam oratio solitudinem amat, alieno tempore, diutius sine voce preces submurmurantem; accedebat forte rubor in facie, natantes lacrymis oculi, capitis, manuum, ac brachiorum gesticulationes, quales ingentes animi æstus non aduertentibus excutiunt: itaque iudicauit temulentam, iudicio quidem falso, oon tamen planè temerario; & forte pleta ſque iam mulieres offenderat io istiusmodi culpa. Itaque existimauit sui muneris esse, eam in culpa, vt videbatur flagranti deprchensam, grauius obiurgare: si tamen ipse, & noo aliquis potius filiorum eius, in quos erat indulgentior, mulierem honestam conuitio afficere, coram ipso Pontifice ausus est.

VII. Insignis eius patiētia, & multiplex.

Anna contra. *Nequaquam Domine mi. Nam mulier infelix nimis ego sum; vinum & omne quod inebriare potest non bibi, sed effudi animam meam in conspectu Domini. Ne putes ancillam tuam, quasi vnam de filiabus Belial, quia ex multitudine doloris, & mœroris mei locuta sum vsque in præsens.* Vide quam multa modestiæ, & patientiæ argumenta. Primum mulieri iam mœrenti ac perturbato animo noua ingerebatur afflictio, & quidem in loco vbi alij consolationem inuenire solent. Deinde mulieri, quæ oullo modo se isti culpæ affioem sentiret. Tertio quod conuitio atroci appetitur ac probroso, præsertim matronæ graui, atque honestæ. Quartò, quod non à Pontifice, sed à famulo, vt notat Chrysostomus, accipit iniuriam. Quinto quod pro fœdo conuitio honorificam reddit appellationem. Sexto, quod neque iudicij temeritatem in Sacerdote arguit, nec Phenennam æmulam fontem doloris sui accusat. Denique ita neminem reprebendit, vt suam innocentiam modestè, prudenterque tueatur. Non enim solum cumulatè purgat ebrietatem obiectam, sed ostendit id vitij genus ad filias Belial pertinere, profligatæ scilicet vitæ vel pudoris.

VIII. Heli ei bene precatur.

Quibus auditis Heli Annam, fausta precatus dimittit, dicens, *Vade in pace, & Deus Israël det tibi petitionem tuam, quam rogasti eum.* Sicque modestia sua accusatorem vertit in patronum, vt ait Chrysost. Imo, vt ait Iosephus, in prænuncium futuræ fœcunditatis. Valde eoim probabile est illam optationem æquiualere propheticæ promissioni: idque non parum confirmat illa constantia atque æquanimitas, qua deinceps Anna fruebatur, de qua dicitur eius vultus non fuisse amplius in diuersa mutatos, neque alternis tristitiam atque lætitiam eius faciei insedisse. Abiit itaque mulier ab orationis loco, redit ad coniugem, reliquamque familiam, postridieque surrexerunt mane, & adorauerunt coram Domino, quasi ei valedicentes, reuersique sunt: & venerunt in domum suam Ramatha, ibique mox conceptus est Samuël. In Silo quippe, ob loci reuerentiam, dierumque Sanctorum, à coniugio religiosè abstinuerunt. Natiuitas autem cadit in anni sequentis initia. Albam hoc anno conditam docemus inferius anno mundi 3387. quo euersa est, ex quo consequens est eam annis 487. stetisse, quod affirmat Dionys. Halicarnass. & conditam trigesimo ab euerso Ilio, qui est annus præsens, primus Heli, & primus à morte Samsonis.

aut propheta.

Samuël concipitur.

Alba conditur.

ANNVS MVNDI 2901.

HELI 2. VITÆ SAMVELIS 1.

TAVTÆI 21. Imperij Assyr. 970.

ANTE CHRISTVM 1152.

I. Ortus Samuëlis.

NAscitur ineunte hoc anno Samuël, cū inchoante quadragesimo seculo ab exortu rerum, vocaturque à matre Samuel, eo quod à Domino postulasset eum. Cumque de more ascenderet Elcana in Silo cum omni domo sua sacrificij causa, existimauit Annam secum ascensuram, ibique iucundius iam matrem factam epulaturam; at illa, cum bona coniugis venia, profectionem differre maluit ad ablactationem infantis. Et rectè illa quidem. Nam si quadragesimo die delatus esset rursus domum reducendus fuisset, ibique nutriendus, donec ablactatus, & in Siluntem deductus ibi maneret iugiter. Adde quod quadragesimo die redimendus non erat, vt cæteri primogeniti, sed cultui diuino mancipandus, iuxta parentum votum. Et quamuis nullum interuenisset votum, hoc ipso quod erat Leuita erat Domino sacer.

II. Anna cur non adierit Sanctuarium die 40.

Sed fuerit illa sane immunis à culpa, filij causa; certe purificatio, cui mulier subiacebat ex lege, sine culpa atque adeo sine scandalo vicinorum & cognatorum non videtur omitti potuisse. An dicendum factam fuisse tempore suo purificationem, mense Februario, eaque perfecta domum reuersam, oeque mox in Paschate eò cum viro redire voluisse: id tamen à Scriptura non fuisse narratum? An potius cum Tostato dicendum, legem purificationis ad mulieres Leuiticas non pertinuisse, sicut nec redemptionem primogenitorum; quia illa sacrificia purificatoria, erant iura debita Leuitis à reliquo populo, ideoque à Leuitis, in quibus erat Anna, non debebaotur; idcòque nec opus fuit eam illa de causa in Silo proficisci. Sicque nihil contra legem aut ædificationem peccauit

sub unc locum. q. 26.

Quæ

Quæ cum Elcana Leuites non ignoraret, nihil de mandato legis obiecit vxori circa ipsius purificationem. Sed *fac*, inquit, *quod bonum tibi videtur, & mane donec ablactes eum.*

ANNVS MVNDI 2903.

HELI 4. SAMVELIS 3.

TAVTÆI 23. Imperij Assyr. 972.

ANTE CHRISTVM 1150.

I. Samuel defertur ad Sanctuarium.

TErtius est hic annus à Natiuitate Samuëlis, ideq; annus ablactationis fuit. An autem eodem in Silo delatus fuerit, vt maneret ibi iugiter, non satis constat quod ibi oneri potius futurus esset, quam vlli aptus ministerio. Dicendum nihilominus videtur Samuëlem hoc ipso anno tertio decurrente ablactatum fuisse, & in templo oblatum, cum sacrificiis, quæ in textu memorantur; ibique Sacerdotum curæ commissum, deinceps perseuerasse. Diuturnior enim lactatio, medicorum iudicio, parum vtilis, aut noxia potius censetur. Aiunt enim ex diuturniore illo cibo humidiore ac tenuiore reddi pueros debiles, molles, ac stolidos. Porro triennij tempus plus nimio longū esse biennium vero esse legitimum. Plerisque etiam in locis infantes non vltra 18. menses nutricis lacte nutriuntur. Ergo Samuël, qui eximia parentum curâ nutriebatur, post duos annos & menses aliquot sub festa Paschalia abductus à lacte, & Siluntem à matre delatus fuerit, vt ipsa marito promiserat.

Fran. Vales de sacra Philos. c. 83

II. Statim post ablactationem. q. 5. in 1. Reg.

Itaque S. Chrysostomus in homilia de educatione Samuëlis, ait illum à prima statim pueritia, à matris mamma, ad spiritalem mammam venisse. Theodoretus quoque, *cum primum*, inquit ablactasset eum, obtulit Deo, & cum eo vitulum ei tempore æqualem qui pro eo sacrificatus est, Septuag. habent vitulum trimum. Quod valet ad refellendam opinionem eorum, qui non ante decimum aut duodecimum annum eum Deo oblatum putant, quos oportet dicere reductum domum ad annos aliquot. Cum tamen mater dixerit, *Non vadam donec ablactetur infans & ducam eum, vt appareat ante conspectum Domini, & maneat ibi iugiter.* Vbi ablactationem, oblationem, & remansionem apertè coniungit, quæ ipsi ex proprio arbitrio distrahunt. Caietanus ita certum putat Samuëlem triennem Domino fuisse oblatum, vt inde probet consuetudinem offerendi pueros eius ætatis Deo. Quod minus mirum est in pueris, cum puellas eius ætatis templo oblatas, ibique educatas, ex historia Præsentationis beatissimæ Virginis satis constet. Est autem credibile admodum, ibi eum parentum sumptibus educatum, dum aliquid ministerij in domo Domini exhibere posset, ne grauarentur Sacerdotes. Idque innuitur ex eo quod mater quotannis statis diebus afferebat ad eum tunicam paruam Quæ ergo de vestibus paruulo prouidebat, quidni etiam sumptus prouideret in victum.

Ibique à parentibus educatur.

1 Reg. 2. 19.

III. Oblatio Annæ cum puerulo.

Detulit porro Anna secum vitulos tres, cum tribus farinæ modijs, & amphora vini, quæ omnia non solum sacrificio, sed conuiuio quoque destinabantur. Vnicum enim vitulum immolatum Scriptura memorat: simulque oblatum Pontifici puerum, cum hac oratione matris. *Obsecro mi Domine, viuit anima tua*, quæ sunt omnia verba salutantis ac bene precantis. *Ego sum*, inquit, *illa mulier, quæ steti coram te hic orans Dominum. Pro puero isto oraui, & dedit mihi Dominus petitionem meam, quam postulaui eum*; quæ est grata commemoratio accepti à Deo beneficij: addit & oblationem pueri ex voto debitam, idque non ad tempus aliquod, sed quandiu ei Dominus vitæ huius vsuram concedere voluerit; id enim verba illa significant. *Idcirco & ego commodaui eum Domino, cunctis diebus quibus fuerit commodatus Domino*: id est, concessus à Domino ad huius vitæ vsum. Sicque sancta mulier insigni se consolatione priuauit, vnigenito suo in perpetuum Domino consecrato. Sed Dominus impleuit quod Anna mox gratias simul agens, & prophetans prolocuta est. *Donec*, inquit, *Sterilis peperit plurimos, & quæ multos habebat filios infirmata est.* Nam breui Dominus pro Samuële dedit ei tres filios, & duas filias, qui fuit etiam fructus Sacerdotalis benedictionis, qua Heli abeuntem vtrumque coniugem benedixit, dicens, *Reddat tibi Dominus semen de muliere hac, pro fœnore quod commodasti Domino.* Fœnus vocat Samuëlem, qui tanquam pecunia fœneratitia fructum quotannis reddidit iis, qui eum Domino dederunt, è contrario Phenenna breui filios amisit, vt hinc Hebræi colligunt.

1. Reg. 2. 5.

ca. 2. 20.

ANNVS MVNDI 2905.

HELI 6. SAMVELIS 5.

TAVTÆI 25. Imperij Assyr. 974.

ANTE CHRISTVM 1148.

I. An. Sabbat. 46.

CAdit in annum sextum Heli Sabbaticus 46. quem hoc quieto rerū statu probabile est fuisse obseruatum. In hunc ipsum annum in quibusdam Eusebij libris refertur Heraclidarum, siue posterorum Herculis reditus in Peloponnesum: quæ est annorum Epocha à plerisque celebrata. Refertur & natus ab Ascanio Æneæ filio Iulius, ex quo Romana Iuliorum familia propagata est. Regno autem Ascanij successit Siluius eius frater, propter teneriorem Iulij ætatem: sed illi postmodum regnum à populo confirmatum est, Iulio vero Sacerdotium attributum. Vide libro primo Dionys. Halicarnas.

ANNVS MVNDI 2907.

HELI 8. SAMVELIS 7.

TAVTÆI 27. Imperij Assyr. 976.

ANTE CHRISTVM 1146.

I. Samuel mi-

AD septimum Samuëlis annum, quo infantiæ tempus expletur, non incongruè

nistrat in Sanctuario. referre possumus initia ministerij Samuelis. Nihil enim prius in re scria commodè agi potest, nedum in sacro ministerio. Idque Scriptura ipsa innuit, quæ infantulum nominat, deinceps autem, cum ministerij eius meminit, puerum vocat. [a] *Puer autem*, inquit, *erat minister in conspectu Domini, ante faciem Heli Sacerdotis* in procinctu ad agendum quod ille innueret, aut iuberet: & rursum [b]; *Puer Samuel proficiebat atque crescebat, & placebat tam Domino quam hominibus.* Quibus verbis pueri præclara indoles, & bona educatio, instructioque puerilis ostenditur. Ephod porro lineum quo indutus fuisse dicitur, erat amiculum superhumerale, quo Leuitæ & Sacerdotes, quasi in signum clericatus, vtebantur. Erat tamen aliud Ephodi genus, quo Laici quoque aliquando vtebantur, vt de Dauide in translatione Arcæ legitur.

a 1. Reg. 2. 11. b c. 2. 26.

II. Anna prole abundat. Interim autem Anna fœcundatur & prole abundat, vt paulò ante dictum est: sed filiorum Heli improbitas, ac nequitia maiora in dies incrementa capiebat. Itaque à Scriptura primum in genere quasi impij & profani accusantur, dum vocantur filij Belial. Deinde multiplicis sacrilegij arguuntur, quod non acciperent de sacrificio pacifico, quod lege præscriptum erat, sed quod à fuscinula famuli Sacerdotis casu raperetur, quod tempus accipiendi legitimum præuerterent scilicet ante oblatum Domino adipem, carnem enim crudam capiebant & non elixam, vt lex ferebat, vt eam assarent arbitratu suo. Denique quod hæc non beneuole, sed per vim minasque acciperent; quæ omnia populum à sacrificando retrahebant. Accusantur tertio fornicationis & adulterij, quod mulieres, quæ religionis ergò obseruabant ad ostium Tabernaculi, quales erant ex de quarum speculis Moyses fecit labrum æneum cum basi sua, quæ quasi moniales, relicta vanitate seculari Deo famulari cupiebant: cum magno populi scandalo polluebant. Quæ hic à Scriptura memorantur, vt eorum inueterata iam ac probrosa facinora, cum preclaris Samuelis initiis componantur.

Filij Heli profani.

muelis decimo tertio, eiusdem Samuelis vocationem collocemus.

I I. Heli monet filios suos.

Cum ergo prædicta crimina publica essent, & crebris omnium sermonibus vsurparentur, ad Heli quoque rumore nuncio sunt delata. Ob quæ ille attonitus ac mœrens, erat enim alioqui vir bonus, ac timens Deum, vt sequentia demonstrabunt, non dubitabat cladem aliquam domi suæ, populóque imminere. Itaque seuocatis ad se filiis Ophni & Phinees molliore eos reprehensione arguit, quod ea perpetrarent que populum à Dei cultu auocarent, sicque in ipsum Deum peccarent, quem Iudicem habituri erant & vltorem, nemine illis veniam obtinente. At isti, qui neque Deum timebant, neque homines reuerebantur, *non audierunt vocem patris sui, quia voluit Dominus occidere eos.* Quasi impœnitentiæ illorum, & negationis gratiæ ad obedientiam, & conuersionem necessariæ, causa fuerit decretum Domini, de ipsis in tali statu interficiendis. Verum illud *quia* non causam, sed consecutionem significat, in hanc sententiam. Non audierunt admonitionem patris, neque conuersi sunt; ex quo factum est, vt Deus vellet illos occidere. Quia isti vehementer peccauerant, ait Abulensis [a], territi erant vt sibi gratia negaretur & cor docile ad obtemperandum salutaribus monitis; ex qua inobedientia cum grauius deliquissent, mortemque magis promeriti fuissent, Deus eam illis inflixit.

Frustra.

a q. 21. in c. 2. 1. Reg.

III. Nimis indulgenter.

Accusant omnes patres nimiam Heli in filios indulgentiam, quos leuibus tantum verbis arguere in magnis sceleribus satis esse duxit, cum post admonitiones & obiurgationes eos è conspectu suo eijcere, à ministerio templi excludere, & Iudicibus plectendos tradere, iuxta legem Domini [a] oportuisset. Quæ est in primis S. Hieronymi [b] sententia, Theodoreti [c], & S. Ioannis Chrysostomi, l. 3. aduersus vituperatores vitæ monasticæ; vbi illum cum ipsis in æternum periisse significat. Sed ea de re in eius morte dicendum erit.

a Deut. 21. 18. b L. 2. chro. Iouin. c q. 10. in 1. Reg.

ANNVS MVNDI 2911.

HELI 31. SAMVELIS 11.

TAVTÆI 31. Imperij Assyriorum 980.

ANTE CHRISTVM 1142.

I. Ratio temporis.

MVlta fuit atq; diuturna filiorum Heli improbitas, sed mollis & tarda parentis castigatio. Ex serie porro sacræ narrationis apparet hanc reprehensionem filiorum Heli, & rursum alteram viri Dei contra ipsum, quæ cap. 2. continentur, præcessisse diuinã Samuëlis vocationem, quæ tertio capite describitur. Cum autem Iosephus scribat Samuëlem exacto anno duodecimo prophetam agere cœpisse, commodum visum est in hunc annum Heli 12. qui fuit vitæ eius septuagesimus, conferre reprehensionem eius aduersus filios suos, & in sequentem obiurgationem viri Dei aduersus Pontificem ipsum, vt deinde anno Sa-

ANNVS MVNDI 2912.

HELI 13. SAMVELIS 12.

TAVTÆI 32. Imperij Assyr. 981.

ANTE CHRISTVM 1141.

I. Vir Dei diuinitus mittitur ad Heli.

CVm Heli laxior esset in filiis corrigẽdis misit Dominus, hoc anno Sabbatico ordine 47. est enim 329. ab edita Chananitide, misit inquam qui corrigeret ipsum Patrem: sed quem; *virum Dei* ait Scriptura; Prophetam videlicet aliquem illorum temporum, à nomine scriptisque incognitum. Is denunciat cladem imminentem familiæ Heli, quod mox quoque Deus per Samuëlem facturus erat, vt sæpius, atque à pluribus admoniti Pater filiique corrigerentur. Qua in re Dominus suam simul bonitatem patefaciebat, simul etiam prophetiæ Samuëlis adolescentuli præstruebat fidem, cum inscius in ea vestigia incurreret, quæ vir Dei ante signasset. Principio autem exprobrat

antiqua

antiqua in familiam Sacerdotalem beneficia, cuius posteri, ingrati, & dignitatis suæ contemptores facti, Deum grauiter offendissent.

II. Quem accusat.

Inde nominatim accusat familiam Heli, quę dignitatem Sacerdotalem vilem moribus suis reddiderit. Postremo addit multiplicem pœnam peccati, nempe abdicationem Heli & posterorum eius à summo Pontificatu: deinde vitæ breuitatem, Domino vim ac vigorem viuacis naturæ immatura morte præcidente, vt in Ophni & Phinee comprobatum est. Tertio æmulationem & inuidiam qua affligendi erant posteri Heli, florentibus Eleazari filijs, quod cōtigit tempore Salomonis, cum reiecto Abiathare Sadoc factus est Pontifex. Denique ostendit filios Heli non solum à Pontificatu exclusum iri, sed magna insuper penuria premendos, adeo vt cogantur supplices fieri Pontifici, vt participent pani & peculiolæ oblationum: in pœnam scilicet præsentis gulæ, & auaritiæ: quæ est sententia Hebræi textus & Græci. In vulgata vero habetur, filios Heli Sacerdotes venturos, & per medios deprecatores rogaturos, vt aliquod vitæ subsidium obtineant.

ANNVS MVNDI 2913.

HELI 14. SAMVELIS 13.

TAVTÆI 33. Imperij Assyr. 982.

ANTE CHRISTVM 1140.

I. Prima Dei apparitio facta Samueli. l. 5. Ant. c. 11.

EXacto duodecimo Samuëlis anno, contigerunt ea quæ tertio cap. primi Regum continentur, de prima apparitione Domini facta Samueli, vt Iosephus affirmat, Sanctiq; Patres consentiunt, Ignatius, Chrysostomus, Theodoretus, licet animum sancti pueri huius nominatim non designet. Addit tamen Scriptura circumstantiam temporis, quo Deus Spiritu prophetico afflauit Samuëlem, quando scilicet sermo Domini erat pretiosus, id est rarus, rarique erant Prophetæ, aut certe visiones eorum non erant publicè notæ, sicut mox Samuëlis fuit. Contigit igitur quodam tempore cum Heli iaceret in lectulo suo, & oculi eius præ senectute ita caligarent, vt clare videre non posset; & Samuël apud eum intra Sanctuarij septa dormiret: cum nox adhuc esset, vtpote nondum extinctis templi lucernis, quæ cum tota nocte luxissent, mane extinguebantur, vt supra disputatum est. Contigit, inquam tunc vt Samuel nominatim à Domino vocaretur, Angelo vocem suam ita attemperante, vt vox Pontificis videri posset, qua ille expergefactus, ratus senem sua operâ indigere, ocyus ad eum accurrit, vt is certo disceret nihil hic ex composito geri, sed rem diuinitus, ipsomet interueniente, denunciari; & prius is; contra quem legatio mittebatur, mitti illum à Domino sciret, quam is qui mittebatur: quod fuit diuinæ prouidentiæ, vt ex Annalibus clarius intelligetur, ex Ruperto. Greg. & Abulen.

a. m. 2544. n. 118. & 159.

II. Euocatur dormiens

Promptitudo porro Adolescentuli eo laude dignior, quo illa ætas somni profundioris est, eiusque amantior. Nocte nihilominus intempesta, nihil sibi in tenebris metuens, sæpius vocatus, semper promptè surrexerit, quamuis sæpius spe sua frustratus esset, & iuerit, imo cucurrerit ad magistrum, & alterum parentem suum Heli. Cum ergo iam tertio vocatus esset surrexit impiger tertiò, nec dubitauit tertiò interpellare Sacerdotem; ratus satius esse illum toties sine necessitate fatigare, quam semel ignauia sua senis deesse necessitati. Hic Heli non inscius viarum Domini, intellexit quod puer nondum poterat suspicari, Samuelem scilicet à Domino vocari. Itaque *vade*, inquit, *& dormi, & si deinceps vocauerit te, dices, loquere Domine, quia audit seruus tuus.* Abit puer & dormit. *Et ecce* quarto, *Dominus venit ad eum*, nec vocat solum vt prius, sed *stetit* apparens ei specie quadam aspectabili & illustri, vt in tenebris quoque cerni posset. Et Samuël memor præcepti, *Loquere Domine*, inquit, *quia audit seruus tuus.*

III. Denunciatio futuræ cladis.

Hic Dominus *Ecce ego facio verbum in Israël, quod quicunque audierit, tinnient ambæ aures eius*; vt contingit in clamore subito ac vehementi, Verbum intelligit cladem, quæ post 26 annos contigit, in qua deuictis Israëlitis, Arca Domini à Philisthæis capta est, & supra populi stragem, domus Heli funeribus repleta ac deformata est. Aliqui eam cladem intelligunt, quæ contigit in Nobe. Cuius rei causam conijcit Dominus in prætermissam ab Heli correptionem filiorum suorum, qualem peccatorum atrocitas merebatur. *Idcirco iuraui*, inquit, *domui Heli, quod non expietur iniquitas domus eius victimis, & muneribus vsque in æternum.* Pœnam culpæ debitam intelligit non culpam ipsam, quæ legitimo dolore expiatur, pœna vero non item, quam omnino vult exolui, vel in hac vita mitius, vel seuerius in futura.

Heli humiliter acquiescit iustitiæ diuinæ.

Quæ cum Samuël accepisset, & à Pontifice iussus ei enunciasset, Heli præclaram illam edidit vocem, quam plerique Patrum merito commendarunt, *Dominus est; quod bonum est in oculis suis faciat.* Quæ verba eam quam ab humili & contrito corde profecta, & ad diuinam animaduersionem accipiendam parato, nemo satis laudare queat, adeo vt quidam ea ad remissionem pœnæ æternæ valuisse putent.

Chrys. Procop. Theod. & recent. mplii.

ANNVS MVNDI 2919.

HELI 20. SAMVELIS 19.

TAVTÆI 39. Imperij Assyr. 988.

ANTE CHRISTVM 1134.

I. An Sabbat 48. Ætas Heli

HEli octauum supra septuagesimum annum agēs ætatis suę, ad medium simul tempus vtriusq; magistratus peruenit, in quod ipsum tēpus Sabbaticus annus ordine 48 incurrit, est enim 336 ab Exitu ex Ægypto, quem sicut & præcedentem, & aliquot deinceps consequentes puto ab Israëlitis, temporum fauente tranquillitate, fuisse obseruatum. negligentius fortasse, si eo quoque negligentiam Heli trahere placet. His porro annis res Israëliticæ quantum quidem scriptis proditum nouimus, cursum suum tenuerunt, fili,

Heli constantes in malitia sua, Pater in lenitudine & molitie mentis & corporis, Samuel in virtute ac probitate.

II. Obitus Teutæi.

Sequens annus habet Teutæi mortem, principis Assyriorum à Belo vigesimi octaui Africano, Eusebio 27. Sed Africanus 4. insuper annis auxit periodum regni eius, vt initio Teutæi diximus; sed multo maior est in sequentibus regibus inter vtrumque dissentio, vt mox dicemus.

ANNVS MVNDI 2921.

HELI 22. SAMVELIS 21.

THINÆI 1. Imperij Assyr. 990.

ANTE CHRISTVM 1132.

I. Eusebius 4 reges Assyriorum præterit, & annos 162.

Teutæo Thinæum subijcit Eusebius in Assyriorum imperio, multū Georgio Syncello, & Scaligero non sine causa reclamantibus, quod quatuor Reges ab Africano in catalogo regum Assyriorū recensitos prętermiserit, nimirum Arabelum, qui annis 42. regnauerit, Chalaum qui 45. Anabum qui 38. & Babium qui 37. qui sunt anni omnino 162. *Atque hoc*, inquit Scaliger, *pessimi exempli πανουργεύματα, ideo ab eo patratum vt regnum Teutami in Troiana tempora conueniret. Facinus profecto neque bono viro, neque homine Ecclesiastico dignum.* Sic ipse. In homine tamen Arriano non absurdum, vt hominibus fidem fallat, qui fefellerit Deo. Temerarij tamen facinoris caussam non videtur Scaliger satis assecutus. Illi enim reges siue additi, siue prætermissi, cum Teutamum sequantur, eius tempora nihil mutant, siue à Belo, siue à Nino ducatur initium numerandi. Dicendumque potius erat veritum Eusebium, ne Sardanapali vel Arbacis regnum vlterius produceretur, quam eius rationibus conueniebat. Vtut sit sequendus est nobis Eusebius, vt alibi diximus [a]; ne multis deinceps mutandis maior oriatur perturbatio temporum, & maioribus damnis minora sarciamus. Ponendusque deinceps Thinæus cum annis suis 30. ita qui est Eusebio 28. est Affricano trigesimus tertius.

Scaligeri hallucinatio.

a An. mū 2803. Sesarmi 1. n. 11

ANNVS MVNDI 2926.

HELI 27. SAMVELIS 26.

THINÆI 6. Imperij Assyr. 995.

ANTE CHRISTVM 1127.

I. Deus cum Samuële.

Est hic annus Sabbaticus ordine 49. quo tempore Samuël sextum supra vigesimū agebat annum, demonstrabatque in dies maiora virtutis, ac diuinæ sapientiæ incrementa, vt verè de eo dicatur, *Creuit autem Samuel, & Dominus erat cum eo*; præ cæteris videlicet Israëlitis, qui prophetiæ dono carebant. Cum iis enim peculiariter esse dicitur, quos singulari aliquo dono afficit, vt Isaacum diuitiis, Iosephum prudentia rerum gerendarum, Gedeonem fortitudine, Samuelem prophetia, B. Virginem animi corporisque puritate singulari. Nominatim autem de Samuëlis prophetico dono dictum est, non *cecidisse ex omnibus verbis eius in terram*, id est, non inania fuisse vel irrita. Quod non solum ad vaticinium contra Heli enunciatum pertinet, sed ad pleraque alia particularia, quæ in scripta relata non fuerunt, nisi vniuersè, vt mox dicetur [a].

a c. 3. 21.

II. Ducit vxorē, & mox liberos suscipit.

Cæterum sub hoc tempus existimamus ductam à Samuële vxorem, breuique ex ea Ioëlem primogenitum suum suscepisse, neque ita multo post etiam Abiam. Id vt maturius faciamus, iniecta pene manu, cogit nos Iudicis officium, eis à Samuële parente impositum, & aliquandiu ab ipsis administratum ante quam Rex peteretur ab Israëlitis [b], quod post annos sex & triginta contigit.

b cap. 8. 1. 2.

ANNVS MVNDI 2933.

HELI 34. SAMVELIS 33.

THINTÆI 13. Imperij Assyriorum 1002.

ANTE CHRISTVM 2120.

I. Annus Iubilæus 7. Sabbat. 50.

Septimo Iubilæo Mosaico consecratus est hic annus. Est enim trecentesimus & quinquagesimus ex quo Hebræi Iordane trāsmisso in Chananitidem sunt ingressi. Estque hic idem annus Sabbaticus ordine quinquagesimus. Nam in illo ipso numero septem, quinquagies integrè reperiuntur. Vtrumque autem annum eadem opera fuisse obseruatum, suadet tam Reipub. tranquillitas, & vacatio ab idololatria, quæ ex Scripturæ silentio colligitur, quam Samuëlis, vaticiniis subinde clarescentis, apud Pontificem, totumque Israëlem authoritas.

Gloria Samuëlis.

Hoc enim tempore magnis apud vniuersum populum incrementis gloria Samuëlis augebatur. Nam multa ei diuinitus præmonstrabantur, quæ cum Dei iussu populo enunciaret, & Dominus, qui aditum illi ad totius Reipub. gubernacula muniebat, euentis ipsis confirmaret, merito eum totus Israel reuerebatur. Cum præsertim ad hanc Dei gratiam vitæ integritas, & inculpati mores accederent. *Et cognouit*, inquit Scriptura [a], *vniuersus Israel à Dan vsque Bersabee*, Samuëlem verum esse ac fidelem Domini prophetam.

a 1. Reg. 3. 20.

II. Varia eius vaticinia. Ibid. 21.

Pluribus porro vaticiniis illustrem redditum esse Samuëlem illa verba significant, *Et addidit Dominus vt appareret in Silo, quoniam reuelatus fuerat Dominus Samuëli in Silo.* Perrexit nimirum Dominus sępius in Silo Samuëli apparere, quoniam se ibi primum cœperat illi communicare, aut, vt in Hebræo est, conspiciendum præbere. Addit Abulensis huiusmodi oracula non fuisse in sacros relata codices, quod vel ad Samuëlis gloriam, vel ad deiectionem domus Heli nihil admodum pertinerent. Addunt quoque Septuag. in plerisque editionibus, de Heli & filiis eius. *Et Heli erat senex valde*, nimirum nonagenarius, *& filij eius euntes ibant*, solita videlicet, & iam pridem trita

Coadiutores Heli.

progrediebantur via, *& mala via eorum in conspectu Domini.* Propter ætatem autem Heli valde prouectam, putat Iosephus, Phinecm vino ac volente patre, tanquam ipsius coadiutorem, Sacerdotio functum esse. Cedrenus quoque ait Samuëlem 38. anno Pontificatus Heli, Iudicis officio functum esse; quod si accipimus, id non ex officio, sed ex mandato Heli peculiari factum esse credendum est.

ANNVS MVNDI 2939.

HELI 40. & vlt. SAMVELIS 39.

THINÆI 19. Imperij Assyr. 1008.

ANTE CHRISTVM 1114.

I. Finis quartæ ætatis, & Arcæ in Silo, &c.

Celebris est hic annus multisque rebus memorabilis. Eo quippe quartã Mundi ætatem terminamus, quæ Iudicum in Hebræorum Repub. administrationem, ab ortu Mosis ad occasum Heli cõprehendit. Etsi enim Samuëlem non negamus Iudicem, summumque in ista Repub. magistratum. Eius tamen anni, cum non satis ab annis Saülis regis distinguantur, imo à D. Paulo, aliisque coniungantur, in eius initio Regum ætatem duximus inchoandam, vt proximo anno dicemus. Hoc ipso anno abducitur arca de Silo, neque eò deinceps reducta est. Denique hoc eodem anno Heli subita morte occupatus, gemino magistratu post quadragesimum annum spoliatur, vtroque filiorum misera morte improbam vitam terminante. Hæc quo modo contigerint breuiter cum Scriptura dicendum est.

Act. 13. 21.

II. Belli causæ ex parte Dei.

Bellum gestum est à Philisthæis contra Israëlitas, & ab his semel iterumque infeliciter pugnatum: sed vt hoc omnino constet, de belli tamen huius causis non ita constat. Etsi certè voluit peccata Heli & filiorum eius vlcisci, & iteratas in eos explere minas. Voluit & populi ipsius, apud quem idola priuatim habebantur, vt mox dicetur, & idolum Michæ apud Danitas non sine culto seruabatur, vt alio loco disputatum est. Philisthæi vero hostili semper animo fuerunt in Hebræos, à quibus non dubitabant omnem suam regionem iampridem affectari. Id autem odium morte Samsonis maximè fuerat exaggeratum, quando omnes eorum principes, & flos ipse populi, ac iuuentutis, templi ruina contrucidati fuerant atque extincti, viresque eorum ita accisæ, vt magno in lucro ponerent, quod ab Israëlitis non inuaderetur. Cumque 40. iam annis necessitate magis quam voluntate se continuissent, & à repetenda vltione de parentum suorum morte abstinuissent: instauratis iam apud se rebus, personisque, seipsos ad vindicandam suorum cædem, & Deorum ignominiam excitarunt. Præsertim cum sibi rem fore intelligerent, non cum fortissimo aliquo Samsone, qui quòcumque pergeret, terrorem secum mortemq; trahebat, & millenos bellatores mactabat inermis & solus, sed cum molli, & cæcutiente, & decrepito sene, qui ne in domesticos quidẽ suos retineret imperiũ.

an. Othon. 22. n. 3. & 4.

& Philisthæorum.

III. Pugna & clades prior Israëlitarum.

Itaque apparatur bellum à Philisthæis, conscribitur miles, educuntur copiæ, venitur ad Aphec, locum non admodum à Silo distantem. Nam confecto prælio quidem eodem die vẽuit in Silo, & acceptam cladem nunciauit. Israëlitę autem castra metati sunt iuxta locũ, qui postea dictus est lapis adiutorij, in monimentum accepti ibidem diuini auxilij. Quis fuerit dux belli huius, non liquet. Copiarum autem numerus ex ipsa clade intelligi potest. Nam priore prælio 4. millia, posteriore 30. periere, præter fugitiuos, captiuosque. Apparet Deum, qui victoriã Philisthæis destinarat, terrorem Israëlitis in acie iniecisse, itaque *terga vertit Israël Philisthæis,* quibus fugitiuorum tergo imminentibus, *cæsa sunt in illo certamine passim per agros quasi quatuor millia virorum, & reuersus est* ex pugna, fugáque *populus in castra.* Ibique maiores natu de Israël nondum satis edomita superbia, queruntur de Deo dicentes. Quare percussit nos Dominus hodie coram Philisthiim. Quibus ex verbis quidam colligunt Samuëlem Dei iussu nunciasse populo, vt arma sumerent contra Philisthæos, alioqui absurda videretur istorum querela, nisi Dei iussu arma suscepta forent.

IV. Victi murmurant.

At qui ista cogitant, nondum ineptissimam, planéque stolidam populi huius superbiam, & toties iteratas in deserto querelas, atque oblocutiones didicerunt. Nondum enim populus duræ ceruicis intelligebat se multorum magnorumque scelerum reos, perexiguas adhuc luisse pœnas, ad quas viam protinus ista querela patefecit. Consilium enim ceperunt deferendi in castra Arcam fœderis. Recta vtique de auxilio diuino fiducia, si prius ipsi, & eorum Sacerdotes ad veram pœnitentiam confugissent; qua deficiente, pro consolatione, aut victoria, longè maiorem cladem acceperunt. Cum ergo Iudæi non viderentur sibi conscij criminis alicuius, cuius causa proximam cladem passi essent, sed eam absentiæ Arcæ tribuerent, quam sæpe olim in aciem auctore Moyse & Iosue tulerant, fugerentibus fortè Sacerdotibus dixerunt, Afferamus ad nos de Silo Arcam fœderis Domini, & veniat in medium nostri, vt saluet nos de manu inimicorum nostrorum. *Misit ergo populus in Silo, & tulerunt inde Arcam fœderis.* Allata est autem à Sacerdotibus, ideóque subditur, *Erantque duo filij Heli, cum arca fœderis Dei, Ophni & Phinees:* non sine magna cura & timore Pontificis.

cap. 4. 3.

Et Arcam in castra deferunt.

V. Cum plausu accipitur.

Excipitur arca cum læta vociferatione Israëlitarũ, peringenti fiducia exultantium, si fortè clamore suo ad arcæ præsentiam, vt olim muri Ierichuntini, ita nunc omnes Philisthæorũ phalanges corruerent. E contrariò Philisthæi timuere discentes, *venit Deus in castra,* siue Arcam putauerunt Deum, siue in ea residentem diuinitatem, maximũ præsidium Hebræis, magnam sibi timoris materiam aduenisse crediderunt, memoria repetẽtes opera terribilia, quæ Deus Hebræorum olim fecisset in gratiam populi sui. Mox tamen resumptis animis, *Confortamini,* inquiunt, *& estote viri Philisthiim,* vt scilicet mori fortiter, quam turpiter viuere malitis, & Hebræorum vicissim subjici seruituti. Cum enim infelicissima sit seruorum conditio, tum eorum maximè, qui serui fiunt eorum, quibus ante dominati fuerant.

& hostium timore.

VI Posterior

Cum ergo Philisthæi magno animi ardore pugnarent, & desperata pene victoria serui-

Pugna & clades Hebræorum.

tutem morte propria redimere statuerent, ita pugnabant vt non multi caderent. E contrariò Israelitæ ex Arcæ præsentia facti animosiores, & fiducia in eius auxilio, diutissimè restiterunt, tantoque maiore numero à præualentibus Philisthæis cæsi sunt, donec desperata victoria, Arca propugnatoribus nudata, desertis castris, fuga ad sua se tabernacula receperunt, oppida videlicet & domos, in quibus habitabant. Nec fugerunt in castra, vt antea, quia agnita sua paucitate, nec ea tutari se posse sperabant, nec in iis prælium redintegrare, præsertim Arcæ præsidio ignominiosè priuati; nec sine causa Deum sibi infensum arbitrati.

Cædes filiorum Heli.

Nec crediderim cæsos in fuga Sacerdotes, sed in Arca Domini contra Idololatras fortiter defendenda occubuisse, vt putat Abulensis; qui de eorum etiam salute minime desperandum existimat, quod tempus ad pœnitentiam satis diuturnum habuerint, & vitam in Dei gloria defendenda posuerint, qui fortasse à principio sibi fuga consulere potuissent.

q. 17 in c. 4.

VII. Clades in Silo nunciatur.

Hactenus clades, nunc quæ sunt eam consecuta videamus. *Curreus autem vir de Benjamin*, ait Scriptura, *ex acie venit in Silo in die illa*. Illa ipsa videlicet die qua malè pugnatum est, & quidem in signum maximi mœroris ac luctus, scissa veste, & puluere conspersus capite; citoque tota vrbs luctu repleta est. Nimirum iuuenis cum eiulatu ad portam vrbis omnibus præsidiariis, & per vicos omnibus obuiis dicebat, Perijmus, conclamatum est, Arca Dei capta est. Quæ singuli cum ingenti animi dolore excipientes, clamorem cum nunciis, nam alij super alios fuga lapsi cadem nunciabant, lacrymasque confundebant. Cum alij alios lamentabile nuncium edocerent, re tota pene momento peruulgata, vlulauit ciuitas vniuersa, inconditis clamoribus & confusis.

VIII. Heli pro Arca timet.

Interea Heli cuius vt oculi caligabant, ita & aures, vt fit obsurdescebant, *sedebat super sellam contra viam spectans*, eam scilicet viam qua iter erat ad castra, æstuans incredibili sollicitudine, non tam pro filiis, quos sciebat vna eademque die perituros, & merito credere poterat hanc ipsam esse decretoriam illam diem; neque pro populo, licet eius priorem didicerat cladem, infaustum posterioris omen, ac triste præludium; sed *erat cor eius pauens pro Arca Dei*; quam inuitus ex vrbe, populi voluntate dimiserat, reformidans, vt mens præsaga malorum est, ne forte Dominus Sacerdotum, & populi sceleribus offensus, eam in hostium potestatem venire pateretur. Etsi autem obsurdescebant aures, audiuit tamen sonitum clamoris, multis iam clarescentem locis, dixitque, *Quis est hic sonitus tumultus huius?* Et dissimulantibus fortasse domesticis, & fatalem seni plagam imponere formidantibus, adductus est coram illo ipse nuncius, qui primum ciuitatem dederat in tumultum. *At ille festinauit, & venit & nunciauit Heli.*

IX. Clades ei nunciatur.

Ego, inquit, *sum qui veni de prælio, & ego qui de acie fugi hodie.* Iam fugæ mentio delibat calamitatem, & personæ conditio narrationi præstruit fidem. *Cui ille ait, Quid actum est, fili mi? Fugit*, inquit ille, *Israël coram Philisthiim, & ruina magna facta est in populo: Insuper & duo filij tui mortui sunt Ophni & Phinees, & Arca Dei capta est. Cumque ille nominasset Arcam Dei, cecidit de sella retrorsum iuxta ostium, & fractis ceruicibus mortuus est.*

& lapsus moritur.

Decimo secundi mensis die, vt in Hebræorum Calendario notatum est. Is enim dies tot cladibus, funeribusque cumulatus, ieiunio deinceps à Iudæis celebratus est.

Iiar siue Ziu.

Quod ad casum illum attinet Iosephus putat illum è sublimiori throno iudiciali cecidisse, vt mors ex casu sit probabilior. Sed probabilius est sellam fuisse satis humilem, quæ retro nihil haberet, quo casus à tergo prohiberetur: nec necessarius fuit seminecci ex alto casus. Itaque ad tam triste nuncium linqui animo cœpit & corpore, cor eius elanguit, & frigido sudore madens cecidit de sella retrorsum, & toto corpore in caput incũbente, confractus ac suffocatus est. Ne quis autem impatientiæ doloris hunc casum tribueret, illico Scriptura subiecit, *Senex enim erat vir & grandæuus*. octo scilicet & 90. annorum, vt paulò ante dixerat, vt scilicet eum casum infirmitati corporis, non animi desperationi tribueremus.

X. Videtur saluus.

Hæc ergo Scripturæ defensio in causa Heli, illis non fauet, qui cum salutem æternam cum temporali vita perdidisse putauerunt, sed illis potius qui cum debita pœnitentia mortuum credunt; & merito, vt qui culpam reprehensus agnouerit, & diuino iudicio, tametsi seuerissimo, acquieuit, dicens, *Dominus est, quod bonum est in oculis suis faciat.* Accedit quod pœnas peccato suo debitas luit, dum filios quos contristare noluerat, perdidit, & Sacerdotio cuius abusum permiserat, spoliatus est, & vita quam negligenter traduxerat, violenter ab eo priuatus est, à quo *non consurgit duplex tribulatio*. Cum constet impios ac reprobos ducere in bonis dies suos; quia videlicet tota seueritas diuinæ in ipsos animaduersionis illis reseruatur in inferis.

Nahum 1. 9.

De filiis alia ratio est, cum eos Gregorius magnus in exemplum reproborum ponat, & eorum qui in impœnitentis cordis caliginem proiiciuntur, quæ certissima via est ad damnationem æternam. Sed hæc in vtramque partem diligentius disputata, reperiet Lector eruditus in Annalibus nostris, in hunc Mundi annum.

à nu. 6. vs ad 38.

XI. Mors & abortus nurus eius.

Neque hic funerum finis, *Nurus enim eius, vxor Phinees prægnans erat, vicináque partui, & audito nuncio, quod capta esset Arca Dei*, & mortuus esset socer suus, & vir suus, adde & Leuitum siue fratrē mariti sui, & 30. millia de populo in quo, vt honoratis familiis, plerique eam consanguinitate atque affinitate contingebant, *incuruauit se & peperit*: idque non sponte sua, quasi mortem sibi accersens, aut partum abigere per vim cupiens, ideóque subditur; *irruerāt enim in eam dolores subiti*. Ex magnitudine scilicet insperatæ calamitatis, immensæq; tristitię cor eius obruentis, & omnia eius viscera conturbantis, acceleratus est partus, siue maturus, siue immaturus. Iosephus, ex traditione fortasse, ait eum septimestrē fuisse, & tamen vitalem. Abulensis ait eum mox cum parente periisse. In ipso autem momento mortis puerperæ, dixerunt ei obstetrix, & quæ eam circumstabant, *Ne timeas, quia filium peperisti*; sperantes videlicet eam vires animumq; in læto nũcio recepturā.

Sed

Sed eà tota extra se posita, neque respōdit eis, neque animaduertit quid illę dicerent. Mox tamen paululum ad se rediens vocauit filium Ichabod, quasi inglorium, propter translatam gloriam de Israël, vna cum Arca Dei. Et his de Heli, Iudice ac Pontifice breuiter cum Scriptura decursis, ad Samuëlem nouum Hebraicæ Reipub. principem gradum faciamus.

QVINTA MVNDI ÆTAS, quæ est Regum Hebræorum.

ANNVS MVNDI 2940.

SAMVELIS IVDICIS: 1.

ACHITOBI. PONTIF. 1.

THINÆI 20. Imperij Assyrior. 1009.

ANTE CHRISTVM 1113.

I. Spatia singularum mundi ætatum.

2. 1. 1656. 2. 382. 3. 425. 4. 476.

2939.

5. 577. 6. 536. 7. 34.

4086. 4.

ABsolutis aliquando, diuino fauēte numine, quatuor Mūdi ætatibus, alacriores aggrediemur ad quintam, si emēsa iam annorum spatia, quasi respectantes, animo breuiter, cursimque remetiamur. Prima itaque Mundi ætas, quam eius infantiam dicunt, Ademi fuit, & primorum Patriarcharū, eàque 1656 annorum fuit. Alteram ætatem mūdi, Pueritiā appellemus licet, quæ fuit Noë, & posteriorum Patriarcharum, & 382. annis definitur. Tertia fuit mundi Adolescentia, quæ ab Abrahamo exorsa, Abrahami dicatur, & filiorum eius; quæ vsque ad Legislatoris ortum anno 425. complectitur. Quartam Ætatem Mundi Iuuentutem vocemus: ea Mosis fuit, & Iudicum Hebræorum, quæ 476. annis circunscribitur, quæ omnes simul iunctæ, egregie anno mundi quo quartam absoluimus respondent.

II. Quinta ætas Regum.

Quinta ergò sequitur Virilis ætas, in qua corpus humanum pleno ac perfectu robore fruitur, sicut populus Israëlitarum sub Regibus suis. Dauide in primis atque Salomone. Erit ergo hæc Regum ætas, ducemque habebat Dauidem, Samuële & Saule regnum potius præparantibus quam inchoantibus, & ad solutam vsque à Cyro captiuitatē, per annos 577. protendetur, annis captiuitatis ad eandem ætatem relatis.
6. Sexta demum erit Zorobabelis, cæterorumque principum ac Sacerdotum, in Hebraici populi senectute, imo & orbis ipsius,
7. tot iam imperijs, vbique terrarum collapsis, annisque censetur omnino 536. Septima est Christi ætas, & tempus Euangelij, quam non iniuria Ætatem mūdi decrepitam vocabimus, cum eam Euangelista Ioannes nouissimam horam vocet Petrus Apostolus nouissima tempora, Paulus plenitudinem temporum. Quam diuturna vero futura sit isthæc ætas, in qua nos non vltra trigesimum quartum Christi annum progredimur, is solus nouit, cui nouit
8. omnia. Nam octauā æternā fore, in cælis vel in inferis, omnes norunt, qui verum Deū norunt.

III. Quinta incipit à Samuele.

Congruum autem fuit Ætatem quintam, quam regum appellamus, ab initio magistratus Samuëlis ordiri, tametsi aliquot adhuc annis Samuëlis inauguratio differenda sit, quoniam vtriusque tempore ægrè separari possunt: adeo vt Paulus Apostolus vtriusque annos simul extulerit, dum Sauli tribuit annos 40. quos Eusebius quoque, & alij plerique eum secuti coniunxerunt. Quin & Philo in libro de Temulentia, Samuelem, vtique propter simul regnantem Saulem, Regibus annumerare non dubitat. Incidit porro in huius quintæ ætatis & Samuelis initium annus Sabbaticus ordine quinquagesimus primus, quem crediderim in communi populi luctu ac timore, annitente in primis Samuele, non negligenter obseruatum, vel placando diuino numini, qui ab ipsis cum Arca fœderis discessisse videbatur.

IV. Qui substituitur Heli.

Mortuo porro Heli eiusque filiis, & Repub. Hebræorum, in vnius hominis interitu, Iudice simul ac Pontifice destituta, nullus admodum erat in vniuersis Israëlitarum tribubus, in quem populus oculos conijceret, quam in vnum Samuelem, qui iamdudum propheta audiebat à Dan vsque ad Bersabee, & annum agebat ætatis pene quadragesimum: quos annos cum principe Reipublicæ familiariter traduxerat, vt nouus ad gubernationem populi accedere non posset. Adde quod, præter vitæ innocentiam, multis iam magnisque virtutibus in oculis omnium clarescebat. Postremo familiam regebat, vxore iam auctus & liberis, vt supra diximus. Ergo communis omnium suffragiis electus est Iudex. Quippe Scriptura testatur [a] Samuelem iudicasse Israëlem omnibus diebus vitæ suæ, à morte videlicet Heli, vsque ad electionem Saulis in regem, quo etiā regnante magna præditus fuit authoritate; vt suo loco dicetur.

a 1. Reg. 7. 11.

V. Non tamē in Pontificatu.

Sed fuerint ne etiam Pontifex, nec-ne, & si non fuit, quis tandem Heli demortuo in Pontificatu successerit, non leuis est dubitatio. Plerique ex antiquis Patribus crediderūt Samuelem non solum populi Iudicem, sed Pontificem etiam extitisse, in quibus Sancti Ignatius, Clemens Romanus, Cyprianus, Chrisostomus, Augustinus, magnusque Gregorius, alijque posteriores. Constat nihilominus Samuelem non fuisse sacerdotem, nedum summum Pōtificem, quoniam ea dignitas vni familiæ Aaronis alligata erat, præterea nemini; ad illam autem Samuelem non pertinuisse, ex Scriptura certo cōstat [b], ex qua id ipsum. S. Hieronimus [c] profitetur, aliique recentiores permulti. Idem tamen Hieron. in 1. ad Corint. vult Samuelem diuino priuilegio factū esse Sacerdotem, qui & Sacerdoti successerit, & hostias obtulerit, & Sacerdos fidelis à Deo suscitandus diuinitus promissus fuerit. Sic Paulus extra ordinem factus est Apostolus licet duodenario illo numero non contineatur. Et in hanc sententiam interpretari possumus omnes Patres, qui Samuelem vel Sacerdotem dixere, vel Pontificem.

b 1. Paral. 6. 34.
c cont. Iouin. l. 1.

Fuit extraordinarius Sacerdos.

VI. Athitob nepos Heli fuit Pōtifex.

Quærēdus est nihilominus Pontifex in familia Heli: quoniam Pontificatus in ea perseuerauit, vsque ad eiectū à Salomone Abiatharē, & Sadocum eius loco substitutum. Filij ergo Heli hostili ferro sublatis, ad eius nepotes deueniendum est. De filiis Ophni perpetuum est in Scriptura silentium: filij Phinees duo reperiuntur Ichaboth, & Achitob,

si vixit Ichaboth proximo anno natus, nullo modo ad Pontificatum idoneus fuit. Superest ergo Achitob primogenitus Phinees, qui ætate quoque ad eam dignitatem non immatura esse potuit, cum auum haberet duodecentenarium, & patrem, vt videtur, sexagenarium. Eum Pontificem agnoscunt plerique recentiores; sed ea rebus ab eo gestis, quæ in obscuro manserunt, agnosci non potest. Eius quippe luminibus claritas Samuelis Iudicis & Prophetæ, obstruxit, qui vt ait Torniellus, ea quæ ad religionem pertinebant pene solus administrabat.

1. Reg. 14. 3.

VII. Reipub. status hoc tempore.

Quis autem fuerit status hoc tempore Reipub. Hebræorum, non est difficile ex antedictis conijcere. Nam humana prudentia rem æstimando, nisi Dominus Philisthæis mentem abstulisset, ne parta victoria vterentur, in summa illa trepidatione hominum & confusione rerum, de Repub. Hebræorum actum esse videbatur: præsertim cum amissa Arca, diuino præsidio se spoliatos crederent. At Samuel cum magna in Deum fiducia populi curam suscepit, & in spem bonam erexit, remedia interim vndique circunspectans. Illud autem palmarium fuit, quod huius occasione calamitatis, populum ad syncerum Dei cultum accendit, idololatria, alijsque vitijs, quæ per Heli negligentiam aut exorta fuerant, aut roborata, diligenter excisis. Denique munus omne religiosissimi atque sapientissimi magistratus executus est. Cuius rei iustissima coniectura duci potest, tum ex minime dubia virtute Samuelis, tum ex iis, quæ de eo capite septimo postmodum referuntur.

Emendatur à Samuele.

VIII. Philisthæi an impunè Arcam contingant, &c.

Interea *Philisthæi tulerunt Arcam Domini, & asportauerunt eam à lapide Adiutorij*, & quamuis in ea siue denudanda, siue tangenda parum religiosè se gererent, nulla in eos plaga deseuiit, tum quia Mosaica lege, quæ id seuerissimè cauebat, non tenebantur tum etiam quia mox eius præsentia satis vexandi erant, tam in Dijs suis, quam in seipsis. Primum ne virtuti suæ tribuerent victoriam, non solum de Israelitis, sed de ipsorum etiam Deo, quem Arca contineri putabant. Deinde vt afflicti malis ab ea violanda, metu grauiorum abstinerent. Denique vt eam cogerentur remittere in locum suum, quam alioqui apud se retinere optassent, rati ea ratione Hebræos omni præsidio spoliatum iri. Geminum autem fuit Arcæ Domini cum Dagone certamen. Cum enim Deum suum quasi oblatione Arcæ honorare voluissent, & Hebræorum Deo quodammodo insultare, postridie inuentus est Dagon iacere pronus in terra, ante Arcam Domini, quasi eam inuitus adorare cogeretur, in signum debellandæ è vero Deo idololatriæ. Sed mox alterum certamen cum Dagone initum est.

Arcæ cum Dagona certamen.

IX. Posterius certamen.

Nam sacrificuli eius hoc animaduerso prodigio, & Dei sui honorari consulentes, bene mane, priusquam ignominiosa Dagonis deiectio vulgaretur, restituerunt eum in locum suum, sed ea luculentius redintegrata est. Nam die altera consurgentes Azotij *inuenerunt Dagon*, id est superiorem partem idoli, quæ speciem humanam referebat, *iacentem super faciem suam in terra coram Arca Domini; caput autem Dagon, & duæ palmæ manuum eius, abscissæ erant super limen. Porro solus truncus Dagonis*, id est interior pars in piscem detormata, *remanserat in suo loco.* Atque ita idolo mutilato, ignominia eius omnibus patefacta est, imo & in posteros propagata, dum limen templi sui pedibus non audent attingere, sed transilientes transiliunt, vt habent Septuag. Nimirum saltu in fanum suum profani ingrediebantur, eóque saltu iterato discedebant, vt hac stultâ cæremonia lapsus multorum & cachinnus, non deuotionis sensus aliquis excitaretur.

X. Azoti & deinceps ceteri Philisthæi male habiti ab Arca.

Ipsos quoque Azotios diuina plaga percussit, eáque ignominiosa & pudenda; intestinorum enim exulcerationem passis, sedis morbus successit, intestino defluente, cum acri morsu doloris, in pœnam non solum Arcæ detentæ, sed nefandi criminis præposteræ libidinis, vt Rupertus & Glossa prodiderunt, qui morbus per eorum villas, pagosque vulgatus est. Sed accessit etiam altera plaga murium, à quibus non solum terræ fruges vastatæ, sed ipse quoque hominum extales, dum subinde coguntur egerere, infestis morsibus ac lethiferis impetitæ, vt Gregorius magnus, alijque tradiderunt. His compulsi malis Azotij statuerunt Arcam à se dimittere, nec tamen remittere Israelitis. Eam enim Palæstini, si modo impunè possent, retinere cupiebant, & eius opera vicissim hostes suos affligere. Ergo congregati Satrapæ, ea de re deliberant: statuuntque, authoribus Gethæis, arcam per cæteras circunducere ciuitates, experturi an in illis sine damno locari posset. Sed malum consilium consultoribus pessimum fuit. *Illis enim circunducentibus eam fiebat manus Domini per singulas ciuitates interfectionis magnæ nimis*, eademque cum Azotiis patiebantur. Itaque in commune statuerunt dimittere Arcam Dei Israel in locum suum.

Quam retinere voluissent.

1. Reg. 5. 9.

XI. De modo remittendi deliberât.

Cum igitur Arca Domini septem iam mensibus in regione Philisthæorum mansisset, domiti iam fractique plagis euocauerunt ad se Sacerdotes & diuinos, super negotio Arcæ remittendæ. Verebantur enim ne hac ipsa in re defectu aliquo admisso nouam sibi pœnam accerserent. Illi consulti negant eam sine muneribus & donarijs esse remittendam, vt sic peccatum violatæ rei sacræ expietur, & sanitas restituatur expiatis. Munera autem decernunt quinque anos aureos, totidemque mures aureos iuxta numerum ciuitatum Palæstinorum, quorum donariorum sumptus, per vniuersum populum, congrua proportione distribueretur. Ne autem Satrapæ isti difficiles sese in hac ignominiosa satisfactione præberent, vrgent eos Ægyptiorum exemplo, qui cum potuissent celeriter dimittendis Hebræis sua damna lucrifacere, multis afflicti malis, tandem dimiserunt eos. Denique ad tollendum omne dubium de causa cladis suæ, rem fortuito euentui committunt, area plaustro imposita, & ab indomitis vaccis trahenda.

XII. Reductio Arcæ multipliciter mira.

Quæ res multipliciter mirabilis fuit. Nam nec vaccæ erant assuetæ iugo, vt timendum esset illas de eo excutiendo potius, aut confringendo laboraturas, quam de trahendo plaustro, quod cum nouum esset difficilius quoque trahebatur. Adde quod nec iter norant, nec

ductorem habebant, aut ſtimulatorem bubulcum, vt in triuio poſitæ, vt ait Ioſephus, omnem aliam viam potius, quam legitimam adituræ viderentur. Et inſuper vitulos habebant in ſtabulo, quorum mugitu retrahebantur domum, materno eas amore ſtimulante; & quidem vehementius, ſi prius matres aliquandiu ſecuti, abſtracti ſunt à matribus, & in ſtabulum reducti, iuxta Hebraicum, Græcumque textum. Ibant nihilominus in directum vaccæ, per viam quæ ducit Bethſames, habentes Arcã pro onere & auriga, vt ait Theodoret. neque ad dextram aut ſiniſtram inconditè gradiebantur, vt ſolent indomita animalia, quæ tritæ orbitæ raro inſiſtunt, ſed impetu capto, quò furor egit eunt. Ideòque Philiſthæi eas ſequebantur, tum vt id incommodum vitarent, tum vt de earum progreſſu, iuxta Ariolorum conſilium, ſententiam ferrent.

XIII. A Bethſamitis accipitur.

Rectè autem diuina prouidentia deduxit Arcam in terram Bethſames, quæ erat vrbs Leuitica, vt in eorum cura relinqueretur Arca, quorum erat rerum ſacrarum cuſtodia. Porro Bethſamitę metebant triticum in valle, quod menſe fere Maio contingebat, & eleuantes oculos ſuos viderunt Arcam, & gauiſi ſunt de tanto theſauro recuperato. Timuerunt etiam fortaſſe, cum à longe globum Philiſthæorum principum ſequentem viderunt; poterant enim & ipſi dicere.

— *Timeo Danaos & dona ferentes.*

Sed metus ſine damno fuit. Venerant enim pacifici, & plane perſuaſi, ſe à Deo Iſraëlitarum caſtigatos. Plauſtrum porro venit in agrum Ioſue Bethſamitæ, & ſtetit ibi: diuino vtique nutu, vt ibi mox ſacrificaretur, loci cõmoditate inuitante, *Erat* enim *ibi lapis magnus, & conciderunt ligna plauſtri, vaccaſque impoſuerunt ſuper ea holocauſtum Domino.* Expreſſum non eſt à quibus id factum ſit. Videtur autem factum à Philiſthæorum Sacerdotibus, non Iſraëlitarum, ſiue quia victima erat contra præſcriptum Moſaicæ legis: ſiue quia lapis ille altare non erat, ſed prophanus lapis: ſiue quia ipſa phraſis hoc videtur exigere, cum enim ſcriptum ſit, *Leuitæ autem depoſuerunt Arcam*, ſignificatur præcedentia non à Leuitis, ſed ab alijs, puta Philiſthæis, quorum erant vaccæ & plauſtrum, fuiſſe facta.

XIV. Magna cum clade, & quare.

Sequitur Bethſamitarum luctus; nam hic quoque extrema gaudij luctus occupauit. *Percuſſit* enim *Dominus de viris Bethſamitibus, eò quod vidiſſent Arcam Domini* id eſt curioſè introſpexiſſent in arcam Domini, vt ex Hebræo habetur, vel curioſitate ſola incitati, aut ſtudio cognoſcendi an Philiſthæi aliquid intuliſſent, vel abſtuliſſent. Addit Ioſephus, non tantum viſam, ſed prophanis etiam manibus, cum Sacerdotes non eſſent, attrectatam. Occiſi autem ſunt ſeptuaginta ſupra quinquaginta millia in toto illo populo. Non enim ſoli ciues in culpa fuerunt, ſed pleriique ex circumpoſitis pagis, qui certatim ad ſpectaculum inſolitum confluebant, quandiu apud Bethſamitas Arca manſit. Id tempus incertum eſt. Nam ſi tantam cædem conſideres, probabile eſt eam aliquot dierum, aut etiam menſium ſpatio contigiſſe, dum populus cauſam graſſantis apud ſe mali minus animaduertit, donec morbis, mortibus, funeribuſq; denſatis, aperuerunt oculos, & de Arca à dimittenda deliberarunt, & ciues vrbis Cariathiarim ad eam ad ſe adducendum euocarunt. Idque Samuele, atque Achitobo Pontifice conſcio factum minime dubitandum videtur, vt mox dicetur.

Suſcepit hoc anno Saul, qui poſt annos aliquot Rex factus eſt, filium, qui tam Esbaal quam Isboſeth, appellatus eſt. Cum enim immediate Sauli ſucceſſerit, & quidem quadragenarius, vt Scriptura teſtatur, oportet eum hoc anno primo Samuelis eſſe natum, cum iam Saul eſſet trium liberorum parens, Ionathæ, Aminadabi, & Melchiſuæ, qui vna cum patre in montibus Gelboe interfecti ſunt.

ANNVS MVNDI 2941

SAMVELIS 2. ACHITOBI 2, THINÆI 21. Imperij Aſſyrior. 1010. ANTE CHRISTVM 1112.

EXtremo quidem anno ſuperiore tranſlata eſt Arca Domini in Cariathiarim, eius tamen hic primus annus dicetur, vt expeditior ſit Chronologia, quę annos obſeruat exhibetque Iulianos. Celebris itaque eſt hic annus nouis Arcæ Domini ſedibus, poſt repulſum à Domino tabernaculum Siluntinum. Ex quo enim è Silo abducta eſt, plurimos in Palæſtina peruagata locos, indeque Bethſames, nullibi habuit fixam & conſtantem ſedem, donec in Cariathiarim collocata eſt, ad annos ferme 50. Quando inde à Dauide in ciuitatem Dauid tranſlata eſt. Valde autem Ioſepho aſſentior, hanc tranſlationem non priuata vnius, aut alterius oppidi voluntate factam eſſe, ſed Achitobi Pontificis, in primiſque Samuelis Iudicis & Prophetæ conſenſum, & vero etiam Senatus, & maiorum natu totius populi authoritatem interueniſſe. Quin etiam perſuaſum habeo conſultum ſuper ea re Dominum, vel in Silo à Pontifice, vel alibi à Samuele Propheta, de Cariathiarim reſpondiſſe, & omnes tantæ authoritati libenter ceſſiſſe.

Fuit autem hæc vrbs Gabaonitarum tempore Ioſue, & tribui Iudæ primum tributa, mox ſorti Danitarum aſſignata eſt. Quare autem hæc potiſſimum vrbs aſſignata eſt ad tanti theſauri cuſtodiam? An quia terminus erat tribuum Iudæ, Benjamini, & Dan, & pene in medio poſſeſſionis Hebræorum, quatuor milliaribus prope Ieruſalem, quæ illi diuturnior parabatur ſedes. An quia locus erat & natura, & arte munitior, & à Philiſthæorum incurſibus remotior? An metus nobiliores inceſſerat ciuitates, ne ipſis fortaſſe cõtingeret, quod proxime Bethſamitis, & paulò ante contigerat Philiſthæis. An denique potius quia Cariathiarim nominatim à Deo electa eſt. *Venerunt* [a] *ergo viri Cariathiarim* in Bethſames, & inde, communi omnium conſenſu, eductam Arcam, & humeris ſuis de more impoſitam intulerunt eam in domum Abinadab

in Gabaa, qui erat collis eius vrbis, in quo erat hæc domus. Cum enim ibi non esset Sanctuarium, oportuit eam inferri in priuatam domum. Eius autem custodiæ præfecerunt Eleazarum filium Abinadabi Leuitæ. Neque alia sanctificatio intelligenda est, quoniam nullum eius ministerium circa arcam requirebatur. Itaque etiam mere laicus potuit huic custodiæ deputari, vt Obededon Gethęus.

Eius custos Eleazarus Leuita.

III. Sanctuariũ è Silo in Nobe trãslatum.

Silo autem non solum Arcam non recuperauit hoc tempore, sed insuper etiam Sanctuarium amisit. Nam Hieron.[a] ait, tam Arcam Domini, quam Tabernaculum mansisse in Silo vsque ad tempora Samuelis; Tabernaculum videlicet illud, quod à Mose factum fuerat. Translatum autem putat Abulensis[b], per monitionem alicuius Prophetæ, significantis Deum velle Tabernaculum è Silo in Nobe transferri. Illud certe ibi fuisse constat, cum Saul eam vrbem vastauit, & toto tempore Samuelis ibi mansisse, communis est multorum sententia; nec Prophetam monitorem quærere oportet alium à Samuele, cuius multa erat cum Deo familiaritas. Suasit insuper hanc translationem humana prudentia, ne forte Philisthęi deletis nuper quatuor & 30. millibus Israelitarum, in Silo impetum facerent, & tabernaculum Arca, id est pręsidio suo nudatum, & alioqui pretiosissimum auferrent. Et si autem deinceps Hebręi dicant Silo in solitudinem fuisse redactam, eius tamen incolæ in Scriptura[c] ad annos abhinc vltra quingentos memorantur.

a in loc. Heb. in voce Silo.
b q. 18. in c. 7.
c Ierem. 41. 5.

IV. Ibique ordinaria sacrificia peracta.

Quoniam ergo Sanctuarium erat in Nobe, simulque altare holocaustorum, & thymiamatis, & mensa panum, & candelabrum, & reliqua sacra supellex Sanctuarij, dicendum, est ibidem ordinaria sacrificia fuisse oblata, cæterumque Dei cultum celebratum. Nam ibi erant Sacerdotes ministri Domini, non in Cariathiarim, vbi tamen sacrificia quędam extraordinaria offerri poterant coram Arca, & reuera oblata sunt à Bethsamitis, sine vlla cuiusquam reprehensione, & à Dauide dum transferret Arcam in domum suam: & poterant ad voluntarias hasce oblationes è Nobe Sacerdotes euocari.

ANNVS MVNDI 2947.

SAMVELIS & ACHITOBI 8.

THINÆI 27. Imperij Assyrior. 1016.

ANTE CHRISTVM 1106.

I. Sabba. 12. obseruatus.

SAbbaticus annus ordine secundus supra quinquagesimum in hunc annum cadit, quem ritè ab Hebręis obseruatum facile adducor vt credam. Non enim ait modica erat authoritas Samuelis apud vniuersum populum, etiam viuo adhuc & rerum potiente Heli, Iudice simul atque Pontifice, aut exigua Samuelis ipsius pietas, industria, zelus animarum, vt nollet, aut non posset sibi subiectam Rempub. ad necessarios legitimosque ritus obseruandos adducere. Certe Iosephus ait illis 20. annis quibus Arca mansit in Cariathiarim, totum populum votis & sacrificiis operam dedisse, magnamque religionem, & cultus diuini curam ostendisse: id autem quis dubitet in primis opera Samuelis esse factum: quem Lyranus ait statim à morte Heli per totum Israelem discurrere cœpisse, & docere populum, vt eum ad Dei cultum reduceret, & ad id excitasse, argumento acceptæ cladis in morte Heli, & filiorum eius, & amissione Arcæ. Id autem fundamento Scripturæ nititur. [a] *Ibat enim per singulos annos circumiens Bethel, & Galgala, & Masphath, & iudicabat Israelem in supradictis locis, reuertebatur in Ramatha, ibi enim erat domus eius, ibi iudicabat Israelem.* Egregio profecto boni Principis & pastoris exemplo, dignoque, in quod vtrique intueantur, vt ipsi quoque domi pascant gregem suum, & visitent etiam foris.

Samuel visitat subditos.

a 1. Reg. 7. 16.

ANNVS MVNDI 2950.

SAMVELIS & ACHITOBI 11.

DAVIDIS 1. TROIÆ 80.

THINÆI 30. & vlt. Imperij Assyriorum 1019.

ANTE CRISTVM 1103.

I. Mũdus Iubilæus 59.

EST hic annus Mũdani Iubilæi quinquagesimus nonus, & Thinæi Imperatoris Assyriorũ trigesimus & vltimus, qui est Eusebio vigesimus octauus illorum principum, Africano vero 33. iuxta ea, quæ primo Thinæi anno diximus. Reditus quoque Heraclidarum, siue posterorum Herculis in Peloponnesum in præsentem annum, quippe octogesimum excisæ Troiæ refertur, quam temporis notam placuit in Annalibus non præterire; vtpote à plerisque antiquorum vsurpatam, vt Plutarch. Clemente Alexandrino, Velleio, &c. Est porro hic annus Dauidis primus quem ab Isai septuagenario genitum ponimus, iuxta ea, quæ anno vigesimo primo Baraci constituta sunt. Confirmatur autem hic annus, ex eo quod scriptum est[a], *Filius 30. annorum erat Dauid cum regnare cœpisset.* Trigesimus videlicet erat in cursu, cum mortuus est Saul, eique successit Dauid, vt suo loco dicetur. Fuit autem filiorum Isai ordine septimus, vt est in 1. Paral.[b] vel vt est in 1. Regum[c] octauus; Eorum vnum non naturalem, sed adoptatum fuisse putant, re autem vera nepotem.

Thinæi obitus. Reditus Heraclidarum.

Dauidis ortus.

a 2. Reg. 5. 4.
b cap. 2. 13.
c 1. Reg. 16. 10.

(∴)

ANNVS MVNDI 2951.

SAMVELIS & ACHITOBI

DAVIDIS 2. TROIÆ 81.

DERCYLI 1. Imperij Aſſyrior. 1020.

ANTE CHRISTVM 1102.

I. Dercyli regnum.

THinęo ſucceſſit in Aſſyriorũ imperio Dercylus ad annos 40. lo quo Euſebius Africano conſentit, & his cęteri deinceps, in ordine autem illi perpetuo diſſentiunt, non ſolum propter initium à Nino, vel à Belo ſumptum, ſed etiam propter 4. reges ab Euſebio prętermiſſos, iuxta ea, quę primo Thinęi anno dicta ſunt. Itaque Dercylus Euſebio eſt vigeſimus nonus, Africano vero trigeſimus quartus. Cogimur porro rerum, quę ad inſtitutum faciant penuria, annos aliquot hoc loco tranſcurrere. Illud tamen obiter dixerim in annum ab hinc tertium, qui erit Samuelis decimus quintus, annum Sabbaticum 53. incidere, quem annitente Samuele, ab Iſraelitis obſeruatum putamus.

Sabbat 53.

ANNVS MVNDI 2960.

SAMVELIS & ACHITOBI 21.

DERCYLI 10. Imperij Aſſyriórum 1029.

ANTE CHRISTVM 1093.

I. Arca quãdiu manſerit in Cariathiarim

a 1. Reg. 7.

VIgeſimus eſt hic annus commorationis Arcæ in Cariathiarim, cuius nominatim Scriptura [a] meminit, propter comitia Samuelis in Maſphaht, quo tempore non recte quidam opinaotur Samuelem factum eſſe Iudicem Hebræorum. Sic enim Samuelis & Saulis gubernatio non fuiſſet 40. annorum, vt Scriptura teſtatur [b], ſed vix 20. in quorum extremo mortuus eſt Saul. Falluntur quoque qui putant Arcã non vltra ſtetiſſe in Cariathiarim ſed tranſlatam fuiſſe in Maſphath. Manſit enim in domo Abinadab, vſque ad decimum regni Dauidis annum, qui tum cam inde abductã depoſuit in domo Obededon, vt ſcriptum eſt in 2 Regum [c]. Nec ibi niſi ad tempus depoſita eſt. Nec abducta fuit ex Cariathiarim, niſi imminente aliqua neceſſitate, vt cum Saul pugnaturus erat contra Philiſthæos [d]; ſemper enim eò reducebatur, vt disertè ſcribit Eucherius. Nec Scriptura aſſerit Arcam manſiſſe 20. tantum annis in Cariathiarim, ſed vigeſimum annum in curſu fuiſſe, ex quo ibi erat Arca, cum Samuel vniuerſum Iſraëlem allocutus eſt.

b Act. 13. 21.

c 2. Reg. 6. 3.

d 1. Reg. 14. 18.

II. Iſraëlitæ requieſcũt poſt Dominum opera Samuelis.

e in Tradit.

Hoc ergo anno vigeſimo ex quo Arca erat in Cariathiarim, *requieuit*, ait Scriptura, *omnis domus Iſraël poſt Dominum*. Requieuiſſe poſt Dominum dicuntur, ait Hieron. [e] quia abiectis idolorum ſordibus, Domino ſe ad ſeruiendum toto corde tradiderunt. Septuag. aiunt reuerſos eſſe ad Dominum, id eſt pœnitentiam egiſſe, idque non vigeſimo denique anno à recuperata Arca, ſed ſtatim ab accepta clade in morte Heli, vt plerique notarunt. Id tamen hoc loco memoratur, quia ſolemniter in conuentu publico, cum certis cæremoniis, profanus omnis cultus abdicatus, atq; eiuratus eſt, diuinus autem firmiter ſtabilitus. Ait autem Samuel ad vniuerſam domum Iſrael. *Si in toto corde veſtro reuertimini ad Dominum auferte deos alienos de medio veſtri Baalim & Aſtaroth*; [a] quibus nominibus Idolorum, quę erant in Syria frequentiſſima, cætera quoque omnia intelligit, quacunque ex cauſa retinerentur; Et quia non ſolum declinandum eſt à malo, ſed faciendum etiam bonum, ſubdit, *Præparate corda veſtra Domino, & ſeruite ei ſoli, & eruet vos de manu Philiſthiim*, quibus nimirum ſeruitis, & eam ſeruitutem tributo penſitando profitemini. Quæ verba, quia non notatum eſt vbi dicta fuerint recte dici poteſt cum Lyrano & Abulenſi, hanc fuiſſe quaſi materiam exhortationum ad populum in ſingulis vrbibus, quas concionabundus ſingulis annis obibat.

Eius exhortationes.

a 1. Reg. 7. 3.

III. Indicit comitia in Maſphath, & quæ ibi geſſerit.

Sublatis itaque idolis, & inclinata totius populi in Deum voluntate, indixit Samuel generalia comitia in certam diem, in Maſphath ciuitate Benjamin, vt ibi publica & ſolennis fieret abnegatio idololatriæ, & reconciliatio cum Deo. Ibi hauſerunt aquam & effuderunt coram Domino, in ſignum effuſi penitus de cordibus ſuis amoris & cultus idolorum; idque publicè, & cum quadam veneratione factum, corpore ad Arcæ locum conuerſo. Nec ea cæremonia contenti, ieiunauerunt in die illa, atque dixerunt, *peccauimus Domino*. Vides hic culpæ confeſſionem, & ſatisfactionem adumbratam ieiunio, atque abiectione ſimulacrorum. Huius autem pœnitentiæ Samuel teſtis, imo Iudex fuit, & apud Deum populumque mediator; ideóque dicitur iudicaſſe filios Iſraël in Maſphath. Addit Abulenſis [b], iis verbis contineri quoque reconciliationem perſonarum inter ſe, & controuerſiarum diremptionem.

b q 28. in c. 7. in fi.

IV. Philiſthæi conſurgũt contra Iſraëlitas.

Cum autem hæc gererentur in Maſphath, Satrapæ Philiſthinorũ ea de re facti certiores, ratique eos libertatis obtinendæ cauſa conueniſſe, celeriter accitis, quos ad manum habebant, militibus, magnis itineribus eò conuolarunt. Id dedita opera permiſit Dominus, vt reuerſos ad ſe, & ſponte ab Idolorum ſeruitute liberatos, ipſe viciſſim à Philiſthæorum potentia liberaret. Tam formidoloſus nuncius ſubito perculit filios Iſraël, ab armis, vt par eſt credere, copiiſque militaribus imparatos. Itaque confugiunt ad Samuelem, ſimulque [c], *Ne ceſſes*, inquiunt, *pro nobis clamare ad Dominum Deum noſtrum, vt ſaluet nos de manu Philiſthinorum*. At Samuel non ſolum adhibet preces, ſed etiam ſacrificium. Tulit enim agnum lactentem vnum; & obtulit illum *holocauſtum integrum Domino*. Quid eſt holocauſtum integrum? num aliquando offerebatur non integrum? nonne Dominus *odit rapinam* [d] *in holocauſto*? Certe ipſa temporis anguſtiæ, quas imminens hoſtis afferebat, ſuadent vt dicamus agniculum non diuiſum in partes, vt moris erat, ſed integrum; & forte cum pelle, pedibus, & inteſtinis in flammas iniectum, vt & locus ſacrificij, & ritus eius, ac ſacerdos ipſe præter communem ordinem eſſent.

c 1. Reg. 7. 8. 9. Samuel orat & ſacrificat integrum holocauſtum

d Iſaia 61. 8.

V. Philisthæi diuinitus terrentur, ac vincuntur.

Dum ardet holocaustum, trepidatque metu populus, *Samuel clamauit ad Dominum*, non tam sono vocis, quam ingenti mentis affectu, *& exaudiuit eum Dominus*: & Philisthæis prælium ineuntibus, aut potius in promiscuam Israëlitarum cædem iam iamque ruentibus, expedit arma sua Dominus, & intonat fragore magno super Philisthæos, *& exterruit eos*, cumque eos terror impulisset in fugam, cæsi sunt ab Israëlitis, qui egressi de Maspath, persecuti sunt eos, & percusserunt vsque ad ignobile quendam locum nomine Bethchar. Vt autem intelligeretur non humanam, sed diuinam fuisse victoriam, Samuelis precibus & sacrificio impetratam, id ipse noua loci denominatione, protestatus est, qui Lapidē adiutorij appellarit, ad memoriam accepti beneficij sempiternam. Huius porro victoriæ geminus effectus fuit, prior, quod quandiu Samuel Rempub. administrauit, Philisthæi bellum redintegrare non sunt ausi: posterior, quod non solum sui omnino iuris effecti sunt, nec tributū vltra Philisthæis pependerunt, sed amissas quoque ciuitates receperunt. Victoria enim vsus Samuel eas vel vi cepit, vel in deditionem accepit. Sed id ad sequentem etiam annum pertinet.

Effecta victoriæ, receptio vrbium & libertatis.

VI. Filij Samuelis Iudices.

Hoc quoque anno filij Samuelis Iudices in populo à patre sexagenario positi sunt. Nec potest hæc institutio vltra commodè differri. Cum enim ex eorum mala gubernatione populus occasionem acceperit petendi regem, oportet vt populus aliquanto tempore expertus fuerit eorum auaritiam & iniustitiam, vt querela probabilis & legitima videretur. Id ergo hoc & sequenti anno experti, tertio gubernationis eorum pertæsi venerunt ad Samuelem, & regem postularunt. Ne autem citius illos iudices factos dicamus, ordo narrationis scripturæ suadet, quem fine causa mutare non licet; suadet quoque Samuelis ætas cuius subleuandæ gratia, gubernationis onus in filios ex parte deriuatum est. Et apparet propria id eum authoritate fecisse, sine vllo populi suffragio: erant quippe eius quasi vicarij, qui ex nutu ipsius & voluntate penderent, vt à patre eruditi, ei possent decedenti in summo magistratu, Deo ac populo annuente, succedere, & post vnam prouinciam rectè administratam, toti regno vtiliter præessent.

ANNVS MVNDI 2961.

SAMVELIS & ACHITOBI 22.

DERCYLI 11. Imperij Assyriorum 1030.

ANTE CHRISTVM 1092.

I. Pax cum Philisthæis & eius cōditiones.

Hoc quoq; anno reliquias victoriæ Samuelis de Philisthæis, atq; effecta persequimur, quod res tota, vt iam diximus, anno præterito non videatur confici potuisse, siue, crebras Iosephi expeditiones admittamus, siue vt videtur probabilius, accepta diuinitus clade, & maiore inde timore concepta, pax cum hoste certis conditionibus inita fuerit; in quibus fuit restitutio ciuitatum, quas Philisthæi sustulerant Israëlitis, cum agris earum. Deinde remissum est Hebræis tributum, quod haud dubium est seruitutis argumentum, cum tamen Scriptura [a] dicat Samuelem liberasse Israëlem de manu Philistinorum; quorum proxima etiam clades exigit vt Hebræi in hac pace melioris conditionis fuerint, quam Philisthæi. Et nunc quidem remissum est tributum, sed ea remissio, ipsaque pax exigui tēporis fuit. Tertia conditio fuit vt aliqua Philisthæorum præsidia apud Israëlitas residerent, belli motibus impediendis. Et tale fuit præsidium in Gabaa Benjamin, quod Ionathas expugnauit. Denique vt ne fabros ramorum haberent vt infra [b] habetur.

a 1. Reg. 7. 14.

b 1. Reg. 13. 19.

II. Samuel iudicat populum.

Rebus ita cum hoste compositis, Samuel populi negotia liberius tractare cœpit, in iudicis conuentibus per certas vrbes iamdudum constitutis, ad populi commoditatem, vt certis anni temporibus ad singulos conferret sese, ibique populum iudicaret, reliquo autem tempore, si qua res vrgeret, populus ad eum veniret in Ramatha, vbi erat domus eius, & olim Elcanæ patris eius. Sed illud nūrū, quod ibi ædificauit altare Domino, cum ibi neque Arca esset, neque Sanctuarium. Verum cum esset Propheta merito creditur Deum id ipsi indulsisse, cum autem esset etiam Sacerdos extraordinarius, ibidem etiam sacrificare potuisse.

Ædificat altare alieno loco & sacrificat.

III. Filij Samuelis male se gerunt.

Interea filij Samuelis constituti Iudices in Bersabee, id est in finibus regni ad meridiem, iuxta Idumæos, cum patrem longe absentem haberent, & Dei præsentiam non satis reuererentur, à via recta quam à patre didicerant, declinauerunt [c] *sectantes auaritiam, munera accipientes, & peruertentes iudicium*, in gratiam eorum, qui eis, munera largiebantur, cum ne accipere quidem liceret ad iustè iudicandum. Nam & suspectus redditur aduersæ parti; & eum, à quo numera suscipit, pronum facit ad lites, dum expectat venalem sententiam. His ergo criminibus impliciti, promeriti sunt vt mox ipsi, & familia propria in perpetuum ea dignitate priuarentur, & aditum nouæ Reipu. administrationi aperirent. Est porro hic annus Sabbaticus 54. quem religio sit dubitare studiosè ab Israëlitis obseruatum, cum alter tantum ageretur annus à renouato cum Deo fœdere in Maspathæ, opera Samuelis.

c 1. Reg. 8. 3.

Annus Sabbat. 54.

IV. Initia regū Spartanorum

Huc refert Eusebius initia regum Lacedæmoniorum, qui ab Aristodemo, vno de posteris Herculis exorti sunt, post eorum reditum in Peloponnesum, qui cum duos filios Lacedæmone reliquisset Proclem & Euristhenem, duarum regiarum familiarum authores fuerūt, quarum vtraque plurimos numerauit in Sparta reges. Vide Annales in præsentem annum.

(∴)

ANNVS MVNDI 2962.

SAMVELIS. 23. SAVLIS REGIS. 1.

ACHIÆ, qui & ACHIMELECH PONTIFICIS 1.

DERCYLI 12. Imperij Assyriorum 1031.

ANTE CHRISTVM 1091.

I. Ratio temporis Samuelis & Saulis.

CVm Samuel Rempub. Hebræorum 20. annis solus administrasset, indeque biennio filios suos Coadiutores assumpsisset nec eorum gubernatio probaretur, populus regem optauit, & à Samuele petiit, qui hoc anno creatus, Rempub. viuo Samuele sexdecim annis rexit, & eo defuncto duobus; sicque vtriusque administratio ad annos 40. protenditur, quos eis Paulus attribuit [a], licet Saulem solummodo nominarit, quod passim omnes fatentur interpretes, & Chronologi accuratiores, vt fusius in Annalibus docuimus. Hæc ratio temporis partim ex ipsa Scriptura sumitur, partim ex ipso tempore gestis rebus gerendisque necessario. Nam à morte Heli vnum circiter annum mansit Arca Domini tã apud Philisthæos quam Bethsamitas, tum 20. annis in Cariathiarim, ante renouatum eum Deo fœdus in Masphath. Inde secutum est bellum contra Philisthæos, quod annum explet vigesimum secundum, quo etiam tempore gubernatio filiorum Samuelis experientia probata, ac reprobata est. Reliqui sunt igitur octodecim Saulis anni, qui rebus ipsis aptissimè quadrant vt ex singulis annis intelligetur. Samuelem autem biennio ante Saulem mortuum esse suo loco docebimus.

a Act. 13. 21.

II. Achias Pontifex.

De Pontifice porro probabiliter dicimus Achiam cum Saule ad regnum promoto Pontificatum etiam gerere cœpisse, Achitobo maturius extincto. Is enim sub Saulis initia memoratur in Scriptura pontifex, aut pontificis officium gerens [b]. Et insuper verum esse oportet verbum Domini contra domum Heli, de immatura morte filiorum eius. Qui autem ca. 14. primi regum dicitur Achias filius Achitob, idem cap. 22. dicitur Achimelech filius Achitob, quod Hieron. in Tradit. affirmat. Quod si quis contenderet non vnum eundemque fuisse Achiam & Achimelech, sed fratres Achitobi filios, qui breui spatio alter alteri in pontificatu successerit, non esset id alienum à maledictione iniecta in Domum Heli. Prius tamen videtur probabilius, nomine Achis siue Achias in Achimelech dilatato, vnde Achis rex Gethæus [c] inuenitur dictus etiam Achimelech.

b 1. Reg. 14. 3. & 18.

c 1. Reg. 21. & in tit. Psal. 33.

III. Maiores natu petunt regem.

Iam quod ad Regis creationem attinet, eam Samuel ab ipsa origine repetens, petitionem eius cum Authoribus suis, petendique causam, occasionem & locum, quo item modo petitio tam à Deo, quam à Samuele accepta fuerit, perspicuè declarat. Petunt majores natu Israël, quo nomine non seniores solum sed optimates comprehenduntur, ne fortè Samuel eam petitionem iuuenili temeritati tribueret. Eosque apparet super tanto negotio inter se deliberasse, & petendi causas inter se contulisse: deesse videlicet Hebræis belli ducem; regem eis præsidio & ornamento fore; Esse id diuinæ legi consentaneum, & vaticiniis Patriarcharum. Itaque congregati venerunt ad Samuelem in Ramatha, locum in quem ipse lustrata prouincia se conferebat, vbi quasi in hybernis, in propria paternaque habitabat domo: vbi frequenti populo ius dicebat. Venerunt inquam, non tam pertæsi auaritiæ vel iniustitiæ filiorum Samuelis etsi illa eis occasio facta est, quam ambitioso regalis gloriæ desiderio incitati, & cæterarum nationum æmulatione saucij. Nonnullo etiam à Rege Ammonitarum periculo permoti, vt ex sequentibus intelligetur.

à Samuele in Ramatha.

IV. Quæ eorũ petitio. a 1. Reg. 8. 5

Dixerunt ergo Samueli [a], *Ecce tu senuisti, & filij tui non ambulant in vijs tuis, constitue nobis Regem, vt iudicet nos, sicut & vniuersæ habent nationes.* Callida & meditata occupatione præcluserunt Samueli responsionem, dum in patre facultatem, in filijs voluntatem bene gerendæ Reipub. abesse contendunt: & alioqui neque rem malam postulant, neque à diuinis legibus alienam; tametsi populo isti nouam atque insolentem. Neque petunt principem, qui nomine tenus sit Rex, sed qui iudicet populum, qui bello præsit, qui togæ muneribus, militiæque moderetur qui Rex eo iure sit, quo qui apud alias gentes optimo. Eoque facto non solum filios, sed patrem etiam pene exauthorant. Et si enim deinceps quoque creato rege iudicauit populum, scriptum enim est [b] eum iudicasse *Israelem cunctis diebus vitæ suæ* non vltra tamen supremum gessit in Repub. magistratum, quando Rex illi fuit, cum majore authoritate ac dignitate præpositus.

b 1. Reg. 7. 15.

V. Samueli ipsiq; Deo iniuria.

Verum vt iniqua non sit filiorum repudiatio præter omnem ordinem iuris, nulloque eis ad emendationem tempore concesso, in gratiam bene de Repub. meriti parentis, iniusta certe atque ingrata est Samuelis quam diximus exauthoratio, qui nihil in ipsos peccauerat, imo plurima ad hanc diem beneficia contulerat, & Rempub. difficillimis temporibus administrarat. Verum Samuel, vt erat vir sanctus, propria & domestica iniuria modicè tangebatur. Æger tulit tamen petitum à populo regem, quia sic aliquo modo se ab immediato Domini principatu subtrahebant, & alium præter Deum introducebant, quem regem haberent & Dominum, præter eum cuius adhuc regnum sacerdotale fuerat. Itaque Dominus se abjectum queritur ab Hebræis atque derelictum. Cui consentiens Samuel, exprobrat populo quod dixisset [c], *Rex imperabit nobis, cum Dominus Deus vester regnaret in vobis*, & scilicet cum peculiari Dominio, singularem erga eos prouidentiam adhiberet. Aliter enim curam filij gerit pater, aliter magistratus.

c 1. Reg. 1. 2.

VI. Samuelis interim modestia.

Quamuis autem Samuel non leui mœrore, in tristi atque inopinato nuncio affectus esset, nihil tamen vir sanctus sibi imprudenter elabi passus est, nihil dixit aut fecit eorum, quæ cæteri mortales in huiusmodi casibus solent. Sed tacitus collegit se, & ad Deum orandum confugit. Nisi fortè credibilius est non dimissos, plane sine responso hosce maiores natu, ne se cõtemptos putarent, sed eis quod erat in promptu, dixisse Samuelem, grauissimi esse momenti

hoc negotium, se rem ad Dominum delaturun & quæ ab eo didicerit cum fide relaturum. Sic que demisso in alterum diem sine offensione populo, Dominum orauit vt voluntatem super hac re patefacere dignaretur. At Dominus a illictum seruum suum consolatur, simulque petitioni acquiescit. *Audit*, inquit a, *vocem populi in omnibus quæ loquuntur tibi: non enim te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos.* Quasi dicat, ferenda tibi est æquo animo iniuria, quam vides tibi cum Domino tuo communem.

Quē Deus ĉōsolatur.
a 1. Reg. 8. 7

VII. Dissuadetur populus proposito iure regio.

Quamuis autem acquiescat, si populus in ista voluntate perseueret, dissuadet tamen, hoc ipso quod ei jus regni renunciari iubet, ne pergat populus ignotam sibi accersere seruitutem. Nomine autem iuris regni plerique intelligunt morem & consuetudinem Regum vtendi subditorum bonis, sine cuiusquam iniuria, si boni fuerint, sin autem mali, pro arbitratu. Sed hæc in Annalibus accuratè explicata reperies. Cum ergo hæc iura Samuel etiam in maius aucta populo renuntiasset, populi tamen sibi male consulentis peruicax rerum nouarum desiderium vicit Dei, & Prophetæ bene monentis suasionem b. *Noluit* enim, ait Samuel ipse, *populus audire vocem Samuelis, sed dixerunt, Nequaquam*, supple ista contingent, vel nequaquam acquiescemus consiliis tuis. *Rex enim erit super nos, & erimus nos quoque sicut omnes gentes, & iudicabit nos Rex noster, & egredietur ante nos, & pugnabit bella nostra pro nobis.* Auertunt isti aurem & cogitationem à consideratione rerum à Samuele propositarum, & eam transferunt in res quæ ipsos in proposito, & propria voluntate confirment: quod commune est omnibus, qui aliquid ex vehementi perturbatione desiderant opulenta matrimonia, lucra ingentia, supremas dignitates, atrocem vindictam, quorum nemo quid in hisce rebus mali sit considerat, sed ad id vnum, quod in eis amabile est, præceps ruit.

b ver. 1. & 10.
Perstat in sententia populus.

VIII. Quam Samuel Deo renunciat.

Responsionem populi indicem fixæ & immotæ voluntatis; ius suum in regem aliquem transferendi, à quo pacis bellique temporibus suprema cum authoritate regatur, qui legibus humanis solutus sit, & à cuius voluntate senatus, conciliumque omne dependeat; hanc inquam responsionem Samuel, vt Dei interpres, ad Deum retulit. Populo autem consentiens Dominus, *Audi*, inquit, *vocem eorum, & constitue super eos Regem. Et ait Samuel ad viros Israel, vadat vnusquisque in ciuitatem suam.* Quasi dicat, confecta res est, eritis voti compotes, primo quoque tempore Dominus dabit vobis regem: quem, cum primum mihi patefecerit, accersam vos. Interim nihil vos moramur, valete. Interea Dominus secreto Saulem Samueli declarauit, & ab eodem seorsim ab omnibus vngendum curauit. Deinde autem in comitiis per sortitionem populo manifestum reddidit: quæ proximis octauo & nono capitibus continentur.

ver. 22.
Voti compotes abeunt.

Genus porro Saulis & tribus videtur fidem prophetiæ Iacobi patriarchæ labefactare, à quo tribus Iuda regia prænunciata fuerat, non tribus Benjamin. Dicendum tamen perpetuum, regnum tribui Benjamin à Domino præparatum, si Saul non peccasset, vt dixit ei Samuel c. Præuisa vero eius inobedientia, statuit Deus in tribu Iuda regnum perpetuum, idque per Iacobum vaticinatus est; vt disputat Abulensis a. Dici etiam potest nihil esse in hac historia discrepans à prophetia Patriarchæ. Non enim dixit nulla in tribu futurum regnum, prætetquam in Iudæa, sed non auferendum de tribu Iuda, vsque ad aduentum Messiæ; cui non repugnat sceptrum ad annos aliquot in Benjamin aliáue tribu fuisse, vt non nunc solum, sed maxime post regni diuisionem contigit. Porro Saul, ad captum illius populi, electus est à Deo, externa in primis specie commendabilis, quam interna virtus demissionis animi commendabat. Ipso enim Samuele teste b, paruulus erat in oculis suis, quando caput in tribubus Israël factus est.

IX. Quomodo creetur Rex ex tribu Benjamin.
c c. 13. v. 8.

a q. 8. in c. 9.

b 1. 1. Reg. 15. 17.

X. Saul adit Samuelem.

Occasio porro aditi à Saule Prophetæ, fuit inquisitio asinarum per aliquot dies irrita, quæ à Saule cum famulo patris illius iussu, fiebat. Quoniam ergo diuina prouidentia factum fuerat, vt quærendo ad oppidum Samuelis venirent, pridie monuit illum Dominus, fore vt postridie mitteret ad eum virum de tribu Benjamini, qui vngendus esset in regem. Cumque Saul de reditu cogitaret, quod frustra quærerentur asinæ, & panis in viaticum deficeret, & pater Cis sollicitudine liberandus esset, monet famulus adesse prophetam, qui doceret quod quærebant; cumque Saul excusaret, quod non haberet, quod honoris causa offerret viro Dei, inuenta est in manu famuli quarta pars stateris, quę 7 assibus gallicis respondet, quæ grati animi causa Prophetæ dari posset, post indicatam rem quam scire cupiebant. Ergo ingrediuntur ciuitatem Ramatha, cumque ascenderent collem eius, inuenerunt puellas à quibus didicerunt adesse Samuelem, qui populum ad sacrificium epulumque inuitarat, qui mox adfuturus expectabatur, vt benediceret hostiis, quę post sacrificium cedebant in cibum.

XI. Eorum occursus, & colloquiū.
c 1. Reg. 9. 17. &c.

Ascenderunt itaque Saul cum famulo in ciuitatem; cumque ad illius medium iam peruenissent, occurrit eis Samuel, qui domo egressus erat, vt ascenderet in excelsum, vbi tanquam in peramœno loco conuiuium celebrabatur c. *Cumque aspexisset Samuel Saulem, Dominus dixit ei. Ecce vir quem dixeram tibi, ipse dominabitur populo meo.* Cum autem Saul propius ad prophetam sibi ignotum accessisset, *Indica*, inquit *mihi vbi est domus Videntis.* At ille, *Ego sum*, inquit, *Videns, Ascende ante me in Excelsum vt comedatis mecum hodie*, significat apertè se esse magistrum conuiuij hac loquendi formula; alioqui duas secum vmbras non ausus fuisset adducere, Pergit, *& dimittam te mane, & omnia que sunt in corde tuo indicabo tibi*, quæcumque scilicet à me exquirere volueris. Facturus autem fidem de promissione generali, & de eius in regnum electione, quam proximè dicturus erat, antequam quidquam à Saule rogaretur, ostendit sibi notam causam, ob quam se in viam dederat. *Et de asinis*, inquit, *quas nudius tertius perdidisti, ne sollicitus sis, quia inuentæ sunt*, quod mox quoque illi nunciatum est redeunti ad patrem.

XII. Insinuatur Sauli futura dignitas.

Conciliata itaque sibi fide per huiusmodi reuelationem, illa statim pectora insinuat de principatu in Repub. sua obtinendo. *Et cuius erunt*, inquit, *optima quæque Israel? Nonne tibi*, siue

tua,

tua, & omnis domus patris tui? Optima quæque eius futura dicit, non quasi ablaturus sit singulis quæcunque placebunt, quasi id sit regij iuris, sed quod omnes populares suos, io singulis quæ bona munerantur antecessurus sit, diuitijs, autoritate, honore, seruorum & famulorum copia, ædium magnificentia, vestimentorum gloria, vectigaliũ amplitudine, insignium reginrum decore &c. quæ ait ex peruulgata principum consuetudioe, in familiam eius esse redundatura. At Saul re inopinata perculsus, incredibile putat hominem de minima Israelitarum tribu & nouissima cognatione in regem eligi. Facile intellexit Saul obscurum alioqui sermonem, quòd propinqua Regis creatio tunc sermonibus omnium iactabatur. Samuel autem, vt iam coniecturam aliquam promissionis suæ daret, eum in loco omnium honoratissimo collocauit, in capite omnium conuiuarum.

XIII. Conuiuatur cum propheta.

Comedit ergo Saul cum Samuele in die illa: sumpto autem cibo, id est cœna peracta, *descenderunt de excelso in oppidum* in Samuelis domum, & locutus est cum Saule in solario, quæ nimirum ad Dei timorem & optimam regni administrationem pertinebant. *Strauitque Saul in solario & dormiuit*, intellige cœlum tum fuisse æstuosum, neque tamen conopæum regni candidato defuisse. *Cumque mane* domestici *surrexissent, & iam illucesceret*, excitauit Saulem Samuel adhuc quiescentem, *dicens surge & dimittam te. Et surrexit Saul, & egressi sunt ambo, ipse videlicet & Samuel. Cumque descenderent*, & essent iam *in extrema parte ciuitatis* (Erat enim tota ciuitas decliuis, vtpote in colle sita, in cuius supremo vertice erat Excelsum, siue Bama, tum quasi medio in colle oppidum ipsum) ad cuius extremum cum ventum esset, *dic puero* inquit, Samuel, *vt antecedat nos & transeat, tu autem subsiste paulisper, vt indicem tibi verbum Domini.*

XIV. Qui secretam parat vnctionem.

Voluit Samuel semotis arbitris vngere Saulem, eumque amplecti, atque osculari, ideóq; præmisit famulum. Ex quo etiam intelligere possumus hanc vnctionem nequaquam in media via, vt videri posset, fuisse peractam: seductum potius Saulem à Propheta in locum idoneum ac secretum. Qui enim famulum huius mysterij conscium esse noluit, quomodo in oculis ciuitatis eam vnctionem peregisset? Intererat autem communis boni neminem priuatæ huius inaugurationis esse conscium, ne re euulgata zelus inter proceres accenderetur, & Samuelem suspectum haberent collusionis cum Saule, qui diuinam eius electionem, de qua nihil adhuc publicè constabat, anteuerteret, facileque Core aliquis extitisset, qui pro imperio, vt ille pro sacerdotio, in populo turbas excitaret. Itaque oportuit diuinam iussionem secreto impleri, dum publicè per sortitionem diuina Saulis electio appareret, quæ frenum ambitioni, & ori silentium imponeret.

XV. Inungitur Saul & cur non à Pontifice. a 1 Reg. 10. 1.

Dimisso famulo, & seorsim subsistente Saule, & in genua, vt par est credere, procumbente, siue ad recipiendum diuinum oraculum, siue ad sacram vnctionem pro Inauguratione regni a, *tulit*, Propheta *lenticulam olei*, id erat vas vnguentarium, ex lentis figura ita nuncupatum quod quidam aureum vel argenteum; alij eburneum, aut etiam fictile putauerunt, *& effudit super caput eius, & deosculatus est eum, & ait. Ecce vnxit te Dominus super hæreditatem suam principem, & liberabis populum suum de manib inimicorum eius, qui in circuitu eius sunt.* Extr ordinarij reges, quales fuerunt Saul & Daui alijque nonnulli, vt Iehu & Azaël à prophet inungebantur, quibus nota erat extraordinar Dei voluntas. Ordinarij vero principes, pu ex successione legitima, à summo pontifice in tiabantur, vt Salomon, Roboam &c. & qu dem oleo sacro siue vnguento, artificiosè com posito, quo ipsi quoque pontifices, atque sa cerdotes, & vasa sancta inungebantur, de qu in Exodo pluribus. a Superiores autem illi olc communi videntur inuncti, quamuis ex tempc re à Propheta consecrato: quod de Saule Iosc phus affirmat. Certe oleum sacrum diligente in sanctuario conseruabatur, nec inde petere a secretam vnctionem, sine multorum suspicic ne licuisset. Idemque de secreta Dauidis vn ctione dicendum est.

Sicut autem Samuel tanquam Dei ministe Saulem inunxit, vt illa verba docent, *vnxit t Deus in principem*, sic etiam eiusdem loco oscu latus est eum. Et vnxit quidem eum, in signu diuinæ potentiæ atque auctoritatis illi commu nicatæ, quantum quidem ferre potest human conditio: osculatus est autem eum non solu in signum mutuæ beneuolẽtiæ, sed diuini etia in ipsum amoris, quo ille, tunc purus & inno cens, plenus erat, ad mutuo eum amore pro sequendum. Et quoniam osculum est indiciu pacis, hoc etiam osculo significari vult Grego rius ad regis officium pertinere, pacem Deur inter & homines conciliare; adde etiam pacen cum populo suo, cuius caput & pater est, & quasi sponsus, conseruare. Omitto alias cære monias, quas consulti Annal. suggerẽt b, præser tim quòd nunc à Samuele non fuerint vsurpat

Cæterum cum Saul pro suo tum candore a simplicitate, ad tam inopinatam dignitater attonitus hæreret, & erant plerumque He bræi tardi corde ad credendum. Samue illi tria signa dedit, quæ cum sibi diuinitus præ nunciata, ex ipsis euentis certo cognosceret de collata quoque sibi diuinitus Principis di gnitate minime dubitaret. Erantque eo credi biliora, quo pluribus erant circunstantijs defi nita. Prim um fuit de occursu eorum à quibu auditurus erat iouentas esse asinas, quæ quæ rebantur. Alterum fuit de viris à quibus acce pturus erat panes. Tertium de accipiendo spi ritu prophetiæ io occursu prophetarum descendentium de excelso. Id autem futurum erat *in colle Dei* id est in Gabaa Benjamin, *ibi enim erat statio Philisthinorum*: quæ ipsa erat patria Saulis, vnde & Gabaa Saulis postea appellatur c. Idque confirmat non solum grandis natu patruus, quem ibi inuenit, sed multitudo etiam eorum, qui nouerant eum, qui animaduersa mutatione diuinitus in eo facta, disponebantur ad credendum, cum electum à Deo ad regnum, ad quod breui assumendus erat. Dictus est autem locus ille *Collis Dei*, quia & excelsus erat & ibi prophetæ Dei habitabant, vt ait Hieron. d qui erant religiosi conuentus à Samuele instituti, latiusque propagati.

Non erant igitur isti prophetæ, quales vulgò celebramus, qui diuino lumine illustrati, aut occulta reuelabant, aut prædicebant futura, vt

Isaias, Ieremias, & Samuel ipse: sed viri sapientes, in lege Domini, diuinisque mysteriis exercitati, qui diuinas laudes celebrabant, vt Dauid in plerisque psalmis, & socij Danielis in fornace. Neque celebrabant tantum recitando, sed canebant etiam, & ad musicos vocis modos adhibebant instrumenta musica, vt olim Maria soror Moysi a cum sodalibus, & deinceps qui cantores dicti sunt; quorum cum esset ingens copia, eos Dauid in 24. classes b distribuit. Hi ergo cum in templo, aliove religioso loco, præsertim sacrificij tempore canerent, dicebantur prophetare. Et in horum numero Saulem ad tempus futurum prædixit Samuel, cum ait, c *Et insiliet in te Spiritus Domini, & prophetabis cum eis, & mutaberis, in virum alium.*

a Exod. 15. 20. 21.
b 1. Par. 25
c ca. 10. 6.

XIX. Quam per modum actus accepit.

Prædicit enim fore vt Saul repentè imbuatur diuinitus spiritu quodam intelligentiæ, quo possit cum cæteris, qui huic studio pridem incubuerant, scienter & peritè in psalmos; & Cantica prorumpere; quamuis hactenus eiusmodi scientiæ fuisset imperitus, quod est mutari in virum alterum; iuxta Abulensis expositionem. Eum autem spiritum non per modum habitus permanentem habuit, sed transeuntem ac per modum actus, vt loquuntur in scholis. Non enim volebat Dominus eum esse prophetam, sed dare illi prophetiam in signum mutationis in eo factæ, ad quod sufficiebat semel prophetare. Itaque finito quamprimum actuali illo influxu desijt prophetare; donec iterum post aliquot annos, insiluit in eum idem spiritus, cum adiret Samuelem ad comprehendendum Dauidem, & prophetauit, sicut & nuncij, quos præmiserat.

XX. Conclusio vaticinij Samuelis.

Hoc vaticinium de tribus signis Samuel ita concludit, *Quando ergo euenerint signa hæc omnia tibi fac quæcunque inuenerit manus tua, quia Dominus tecum est.* Quasi dicat, vide vt Deum loquentem audias, siue priuata inspiratione suggerentem, quid facto sit opus, in quoque negotio, siue intermedio sacerdote vel propheta. Cum enim nihil absque consilio faciendum sit, minimè omnium publica negotia, quæ magni momenti sunt in vtrâque partem. Itaque partim hac ipsa de causa, partim ad maturè docendum regem, ita ipsum solutum esse legibus humanis vt Deo semper obedire debeat, sibi per ministros suos prophetas, aut sacerdotes loquenti, iubet eum descendere in Galgala, ad sacrificia Deo per sacerdotes offerenda, ibique Samuelis aduentum septiduum expectare, ad exquirendam, addiscendamque Dei voluntatem. Quod præceptum cum parum obseruasset, reprobatus est miser.

Accipit mādatum.

XXI. Mutatur corde, & signa prænunciata experitur.

Ita institutus ac confirmatus Saul, *cum auertisset humerum suum vt abiret à Samuele, immutauit ei Deus cor aliud*, id est, interprete Theodoreto, cum prius fuisset ingenio ac moribus rusticanis, spiritum regium accepit, spiritum fortitudinis, ac magnitudinis animi, & latitudinis cordis, quo subditos omnes recipere, ac consouere posset. Progressus didicit repertas asinas, & paternam de se sollicitudinem: inuenit qui ad orandum pergerent, & se primitiis panum honorarent. Denique venerunt in Gabaa patriam suam, in qua erat collis Dei, & habitatio prophetarum laudantium Deum, qui Sauli vrbem subeunti occurrerunt, cum quibus & ipse; insiliente in eum spiritu diuino, cum omnium admiratione, prophetauit, sic vt prouerbio daretur locus; si cui aliquando bonum aliquod præter expectationem, aut dignitatem contigisset, *Num & Saul inter prophetas?* Cessante autem influxu illo prophetico, venit ad Excelsum; vnde grex ille prophetarum descenderat, ibi Deo gratias egit de collatis beneficijs, simulque gratiam postulauit Reip. bene administrandæ. Id enim loci illius conditio, & præsens Saulis virtus, cui cor nouum contigerat, & status Reipub. non satis tum liberæ, vel pacificæ facile persuadent.

Venit in excelsum & orat.

XXII. Eiusdem domi cum Nere patruo colloquium.

Eo pietatis munere perfunctus, venit Saul domum, suisque super hoc prodigio admirantibus, dixit *patruus Saul ad eum, & ad puerum eius, quò abistis?* Erat is Ner frater Cis patris eius. Illi autem id quod erat responderunt, isse se ad quærendas asinas, quas cum non reperissemus, inquiunt, venimus ad Samuelem, qui scilicet, ignota cognosceret, ac patefaceret. Nominato Samuele existimauit, Ner se ad ipsum quasi fontem peruenisse prophetiæ huius aduentitiæ, Inquirit itaque ac scrutatur. *Indica*, inquit, *mihi quid dixerit tibi Samuel.* Totum ordinem rei gestæ scire desiderat: dixit autem tantum quid de asinis Samuel respondisset. Vltro scilicet declarasse inuentas esse: addiderit etiam fortasse exceptum se fuisse conuiuio plurimumque honoratum. Quin etiam prædixisse illum, quos in itinere inuenturus esset, & fore vt in vrbis ingressu prophetaret. Hæc enim omnia publica erant, & poterant tacente Saule à famulo patefieri. De sermone autem regni tacuit, neque inunctum se in regē, neque signa sibi in eius rei confirmationem data, & nominatim prophetiam, quæ ipsos in admirationem traxerat. Quæ ipse vel propria demissione animi, vel inuidiæ metu, vel secreti fidelitate texit.

XXIII. Samuel indicit comitia in Masphath.

Cæterum Samuel post aliquam dilationem, si forte studia populi regem ambientis refrigescerent, statuit populum conuocare, vtiq; Deo annuente, sine quo nihil illum maioris momenti suscepisse certum est, & generalia omnium tribuum comitia in Masphath indicere, ad diuinam regis electionem agnoscendam. Ea prius indici per omnes tribus debuerunt, & idoneum assignari tempus, vt omnes quam minimo incommodo conuenire possent. Eam comitiorum indictionem, in proximum veris initium, hoc quoque anno factam putamus; quando etiam ex præscripto legis ad paschalem solemnitatem conueniendum erat: simulque vitabantur profectiones hyemales; quæ plerisque vrgentur incommodis.

ANNVS MVNDI 2963.

SAMVELIS 24. SAVLIS 2. ACHIÆ. 2.

DERCYLI 13. Imperij Assyriorum 1032.

ANTE CHRISTVM 2090.

SEcundus hic Samuelis annus percelebris est, tum populi totius comitiis ad creandū Regem, tum bello Ammonitico, tum deniq; aliis in Galgala comitiis: res tota reli-

I. Res anni huius, temporisque ratio.

quo decimo capite, vndecimo ac duodecimo primi Regum continetur. Et priora quidem comitia in decimum fere mensis Nisan indici celebrarique potuerunt: quibus cito expeditis successit paschalis solennitas, quæ cum dies aliquot tenuisset, *Dimisit Samuel omnem populum, singulos in domum suam. Sed & Samuel abiit in domum suam in Gabaa, & abiit cum eo pars exercitus.* Inde fere post mensem, bellum à rege Ammonitarum suscitatum est, decimo octauo circiter secundi mensis die, tenuitque dies septem, aut ad summum octo. Clade autem Ammonitis illata, ventum est in Galgala, ibique conuenit omnis populus ad confirmandum Sauli regnum; quæ res ad festum vsque Pentecostes facilè protracta est, quando primitiæ frugum triticeæ messis offerebantur Domino. Quod festum illis significatur verbis. *Nunquid non messis tritici est hodie?*

Exod. 24. 22.

II. Comitia in Masphath celebrantur an Arca eò delata.

Fuisse porro celeberrima hæc comitia ex eo facile intelligitur, quod agebatur res longe maxima, & magnis studiis expetita. Ipsa quoque rei nouitas, & pristinæ gubernationis forma commutanda magnam excitabat expectationem. Conuenerunt itaque omnes tam vltra quam citra Iordanem à Dan vsque Bersabee, & conuenerunt in Masphath, eoque probabile est delatam ad breue comitiorum tempus Arcam Domini, inuitante vicinia, & probante ex Hebræorum traditione Hieronymo; ad id tamen Scripturæ verba non cogunt. Comitiis porro & sortitione opus fuit, vt qui electione diuina rex factus fuerat, à toto populo agnosceretur ac reciperetur. Deinde cum aliæ tribus ac familiæ, nobiliores essent ac populosiores tribu ac familia Saulis, vt ipsemet ingenuè apud Samuelem fatebatur, nunquam ambo tantæ inuidiæ ferendæ pares esse potuissent, nisi Deus ipse, qui sortes erat temperaturus, quem ipse elegisset in regem, sortitione minime suspecta, patefecisset.

Necessitas horum comitiorum.

III. Samuel orationem habet ad populum.

Coogregato vniuerso populo, Samuel, qui ignota adhuc Saulis dignitate, omnium Iudex erat, & caput summi omnium principis nomine, ad populum orationem habuit, qua primùm suam illi exprobrat iogratitudinem, prout iam edoctus fuerat à Domioo, cum ad eum retulit optimatum postulationem, qui sapientissimum moderatorem, & de ipsis grauissimis in periculis optime semper meretur, quasi malæ fidei, malæque administrationis conuictum, abdiceot, & alio in locum eius, atque immediatam gubernationem suffecto, quantum in ipsis est, repudient. Deinde iubet populum omnem in tribus suas, familiasque distribui, locisque disiungi, ne qua confusio contingeret; tum scriptio adhibita, sic vt quot tribus ius habebant vt eligi possent, tot schedulæ propriis earum nominibus inscriberentur, ac complicarentur, & quidem omnino similes, atque æquales. Quod ipsum in familiis domibus, ac viris in quaque tribu factum oportuit.

Parantur sortes.

IV. Sors cadit in Saulem.

Prima tribuum sortitio facta est coniectis in sinum vel vrnam tredecim schedulis, qua agitata in omnium oculis puerulus aliquis innocens, vt fit, iussus vnicam ex omnibus schedulã educere, Benjaminiam eduxit, qũ facto reliquæ omnes tribus, cum suis familiis domibusque, spe sua deciderunt. In tribu vero Benjamin vlterius ad familias procedendũ fuit, & à singulis familiis siue cognationibus sua schedulæ coniectæ sunt in vrnam, ex qua familia Metri, inde domus Cis, postremo persona Saulis educta est. At ille rei futuræ conscius, pro sua modestia non aderat. *Quæsierunt ergo eum*, ait Samuel, *& non est inuentus*, in familia scilicet, aut tribu sua, aut omnino in toto Israëlitarum cœtu. Et cõsulto à Samuele Domino, an sponte sua venturus esset, an vero quærendus, & vbi. Respondit eum latêre domi inter vasa, non domi propriæ, sed in quá Cis pater eius, & ipse ius habebát hospitij, in oppido Masphath; nam propria domus erat in Gabaa.

qui aberat

V. Deducitur ad Comitium.

Misit Samuel, qui eum inde euocarent, ac deducerent in comitium. Stetit is in medio populi, & apparuit statura tam excelsa, vt vniuersos toto capite superaret; quem cum Samuel quoque hoc nomine commendaret, erupit fausta populi acclamatio, vitam illi de more ac fœlicitatem comprecantis. Additam mox etiam nouam inunctionem coram populo vniuerso admodum credibile est. Cùm enim prioris vnctionis nulla sit hoc loco mentio, satis apparet tantam cæremoniam minimè fuisse prætermissam, quæ regẽ ipsum redderet augustiorem, & sine qua tota res satis frigida videretur, præsertim apud rudem populum, & ab externis signis plurimum pendentem, & ipse rex, sine sacra vnctione, vnus de plebe haberetur. Cum ergo è republica esset nouum regem, alioqui neq; tribu neque familia insignem, externo cultu honorari, & reddi cõmendabilẽ, etiã oleo põtificio è vicina Nobe petito vnctũ fuisse non temerè affirmare possumus, Sulpiciũ secuti, qui eã vnctionẽ à Samuele facta putat, impositaq; eius capiti manus, fusasque preces cum inuocatione diuini nominis, cæteráque omni celebritate, quam in Annalibus, si videbitur, leges.

Ibi sors in eum cadit & iterum inungitur.

VI. Lex regni Samuelis quæ.

Quod autem dicitur Samuel locutus ad populum legem regni, antequam eum dimitteret, videtur orationem habuisse de mutuis regis & populi officiis inter sese, vt regnum pacificè gubernetur & floreat, ne vel rex in populum tyrannidem exerceat, vel populus vim in regem, seditionemue moliatur. Nam Gregorius magnus [a], *Samuel*, inquit, *coram rege ad populum loquitur, vt rex sciat à populo quid exquirat: sicut populus quid exhibere suis regibus debeat: quæ lex in libro scribitur, vt pro futurorum memoria reseruetur; coram Domino ponitur. vt venerabilis habeatur.* Dici etiam posset scripta ibi quoque fuisse acta publica istorum comitiorum: vt posteri eorum modum, ac formulam à tanto viro profectam reuerenter susciperent, & imitarentur in posterum.

a in c. 16. 1. Reg.

VII. Dimittuntur comitia.

His ita transactis, Samuel qui populum conuocarat, eum quoque dimisit, annuente Saule, qui abiit domum in Gabaa ipse quoque, ibique pene ad priuatam vitã rediit, vt qui post vnum mensem boues de agro reuertentes sequeretur. Nihilominus abiit cum eo bona pars populi, quorum Deus corda tetigerat, ad illum honorandum, quem Deus suffragio suo ad supremum extulerat apicem dignitatis. Apparet autem eosdem hoc perfunctos vrbanitatis officio, ad sua quemque tabernacula reuertisse. At extiterunt quidem filij Belial, improbi scilicet & ad seditionem parati qui dixerũt, Nũ

Quidam Saulē contemnunt. c. 10. 27.

saluare nos poterit iste, & despexerunt eum, & non attulerunt ei munera, quibus suam in eum obseruantiam testarentur. Hos suspicari non temerè possumus Ephraimitas, vt ex Gedeonis & Iephte reliquet historia. Forte etiam aliqui in his fuerunt de tribu Iuda, cui regnum præ cæteris promissum debitumque videbatur. Adde si videtur, ciues Iabes Galaad; quibus cum imminerent Ammonitæ, nuncios non ad regem, sed ad vniuersos terminos Israel, auxilij causa miserunt. Sed id mox videbimus.

VIII. Qui prudenter dissimulat.

Quamuis autem istorum filiorum Belial desideratum sit officium, Saulis tamen prudentia minime desiderata est: quippe qui intelligeret hoc stabiliendi regni tempus esse, non iniurias vlciscēdi, *ideoq; dissimulabat se audire*. Quin etiā aliquanto post [a], cum vindictam haberet in manu, parta de hoste victoria, & ad vindictam ab amicis incitaretur, non acquieuit, non ignorans thronum regium clementia [b] roborari.

a c. 15. 12. 13

b Prou. 20. 28.

IX. Bellum Ammoniticum, & ratio temporis eius. c. c. 12. v. 12.

Interea ortum est bellum inter Ammonitas & Israëlitas, quod nouo Regi & gloriam, & populi beneuolentiam conciliauit. Ortum autem dicitur, *quasi post mensem*, à solutis videlicet comitiis, vt placet Abulensi. Sed quomodo post mensem ab electo rege venit Naas, cum eius aduentus causa fuit petendi regem, vt Samuel ipse testatur c? Respondent Interpretes aliqui, eum bis venisse contra Israëlitas, sed priorem expeditionem non fuisse capessam, in qua vexauit Israelitas, adeo vt ad regem petendum, qui pro ipsis bellum gereret, excitarentur. Quod autem nunc peculiariter Iabesitis immineat, & fœdus eorum & seruitutem tributariam videlicet, respuat, sed oculos dextros ciuibus omnibus eruere velit, eosque cæteris omnibus Israëlitis propinare deridendos, id videtur ad singularem aliquam Iabesitarum iniuriam, Ammonitis verbo, vel facto irrogatam, esse referendum; pro qua expianda hanc vltionem deposcat Naas.

Cur nominatim contra Iabesitas.

X. Qui obtentis induciis adeunt Saulem.

Tam tristi denunciatione territi Iabesitæ inducias septem dierum petunt, *vt mittamus*, inquiunt, *nuncios ad vniuersos terminos Israël, & si non fuerit qui descendat nos egrediemur ad te*, passuri quod libitum fuerit. Non sine causa miratur Abulensis nullam ab istis Regis fieri mentionem, quem tamen huius belli gerendi causa poposcerant. At dicendum videtur Iabesitas ad vnum Saulem per nuncios confugisse auxilij causa. Nam Septuag. habent venisse nuncios in Gabaa ad Saulem, textus Hebræus Latinusque habent venisse in Gabaa Saulis: cur illuc primùm, nisi ad petendum ab rege auxilium, & ex illius arbitrio cæteros conuocandos? Non nominarunt autem apud Ammonitam nouum regem, siue vt eum facilius improuida securitate lactarent, qui persuasum haberet eum nullo esse numero; itaque sibi rem fore cum ouibus pastore destitutis; siue vt facilius septem dies impetrarent, qui necessarij erant ad percursandas omnes Israëlitarum tribus. Quod autem Naas non grauate concessit inducias, nimiæ fiduciæ, quod victoriam sibi exploratissimam putaret, tribuendum est.

Idque probatur.

XI. Absente Saule res in Gabaa vulgatur.

Cum ergo legati venissent in Gabaa ad Saulem, isque tum casu abesset ab oppido, non potuerunt interea vehementissimi doloris causam taciti retinere, itaque dum ille rediret maiores natu, & magistratus diuersi adierunt, breuique tota vrbe vulgata, plorataque res est, quia de imminente fratrum suorum calamitate angebantur. Interim aduenit ex agro Saul, qui in ipso vrbis aditu audito clamore, ploratuque, quos primum habet obuios, vt sit interrogat, remque ab ipsis prius accepit, quàm a nunciis. Statimque animo vehementer commotus est, hominem spiritu fortitudinis & zeli diuinitus inuadente, vt qui nollet hanc vltionem ad se pertinere [a]. *Et assumens vtrumque bouem concidit in frusta, misitque in omnes terminos Israel*; id est primarias vrbes omnium tribuum, cum hac interminatione. *Quicumque non exierit, & secutus fuerit Saul & Samuel, sic fiet bobus eius*. Quæ pœna nec summa fuit, nec à principio seuerior videretur Saulis principatus, neque exigua cum omnes fere opes huius populi gregibus armentisque constarent. Prudenter quoque fit mentio Samuëlis, propter eximiam eius in populo authoritatem, vitæ sanctitate, & rerum gerendarum peritia comparatam.

Saul nouo modo Israëlitas ad bellum euocat. a 1. Reg. 11. 7.

XII. Conueniūt ingentes copiæ ad condictum locum.

Inuasit ergo timor Domini populū, & egressi sunt de suis quisq; locis in condictum ad côueniendum locum, tanta facilitate ac promptitudine, quasi vir vnus tantum euocaretur, vna oēs mente atq; sententia. Locus fuit Bezec ad ripam Iordanis, vt is quamprimum traiici posset. Eò cōgregata sunt intra sex dies de tribu Iuda 30. millia bellatorū, de cæteris autem trecēta millia. Pridie autem quā finiretur induciæ, remissi sunt nuncij ad suos, qui certum auxilium in posterum diem nunciarent. At illi læti hostē dissimulatione fallendum putarunt. Præ se tulerunt enim desperata sibi auxilia, seq; deditionem facere paratos, vt Ammonitæ nihil sibi metuētes otio torperēt, & incauti ipso die speratæ deditionis opprimerentur. Dum ergo vna ex parte deditio, præda, mutilatioque expectatur, ex altera auxilia, victoria, commutatioque fortunæ Israëlitæ nocte, quam minimo fieri potuit motu, Iordanem transeunt, tribubus, quæ trans Iordanem erant certo in loco expectare iussis.

Hostis dissimulatione fallitur.

XIII. Eas Saul tripertito diuidit.

Albescente cœlo Saul copias omnes tripertito diuidit, vt tribus simul ex partibus nec opinantes Ammonitas inuadens, terrore, confusione, cædibus cuncta repleret: mediam ipse partem reseruauit sibi, cæteris ad dexteram & sinistram castrorum hostilium partem, simul in orbem oppugnandam, abire iussis; quod abundāte multitudine facile fuit. Saul ergo *ingressus est media castra in vigilia matutina* quando placidissimus somnus mortalibus blanditur: & priusquam satis expergiscerentur armaque turbidi conclamarent, punctim cæsimque conficiuntur, & qui alienos oculos effossuri erant, sua ipsi pectora perfodienda præbuerunt. Nec salus reperiebatur in fuga, quod in hostem vndique circumfusum incurrerēt. Quin etiam eodē ipso tēpore Iabesenos vrbe egressos, omnia hostium munimenta, præsidiaque perrupisse, in hostem non iā supplices, sed feroces furentesque irruisse, etiam tacente Scriptura facile intelligitur. Si qui autem fuga, latebris, pretio mortem redimebant, ita dispersi erant, vt ne duo quidem simul inuenirētur, nedum turmatim effugerent.

Et hostem vndique inuadit, & cædit.

XIV. Vastat Ammonitidem, Naas tamē euasit.

At Saul, vt probabiliter tradit Iosephus, non contentus seruasse Iabesenos, in Ammonitarum regionē irruptione facta totā vastauit. Non ta-

men

An. regni David. 17. meu probabiliter putat regē Naasio hoc bello cæsum. Nam 2. Reg. 10. mittit Dauid Rex legatos, ad filium eius Hanon, qui eum in recenti luctu de patris morte consolentur, quod supra 30. abhinc annis contigit. Tot ergo annis superstes fuit is, quem nunc mortuum Iosephus fabulatur. Hoste igitur Israëlitarum non cæso sed debellato, planéque domito, noui regis auspiciis, populus cui hæc victoria valde commendauerat Saulem, ait ad Samuelem, *Quis est iste qui dixit, Saul num regnabit super nos? date viros, & interficiemus eos.* (c. 11. v. 12.) Quasi dicant, profiteantur, si audent, nomen suum, & illico iniuriam, & contemptum Regis, superbiam suam, seditionemque morte luent. Ex quibus verbis intelligitur non magnam fuisse multitudinem istorum filiorum Belial. (Saulis mãsuetudo.) Quomodo enim exercitus maiorem partem populi ad mortem deposceret? At Saul non minore fortitudine qua hostem vicerat, vindictæ appetitum deuicit, iniuriam obliterauit omnem, & victori Deo condonauit, nec permisit lætitiam victoriæ, ciuili sanguine cruentari.

XV. Regnum Sauli confirmatur in Galgalis. 1. Reg. 11. 14. 15.

Samuël autem occasionem bene animati in nouum regem populi, non est passus sine vtilitate perire, sed populum ad cōfirmandum cōmuni omnium suffragio Sauli regnum, factamque dudum electionem eius, excitauit, priusquam à se inuicem disiungerentur. *Venite*, inquit, *& eamus in Galgala, & innouemus ibi regnum. Et perrexit omnis populus in Galgala, & fecerunt ibi regem Saul coram Domino in Galgala.* Apparet eò translatam ad hāc celebritatem, Arcam Domini, quod suadet illud, *& immolauerunt ibi victimas pacificas coram Domino.* Apparet iterata omnia, præter sortitionem, vt arbitror, quæ in priore initiatione acta fuerant. (Cum sacrificiis & epulis. l. 5. Ant. c. 6.) Nam Iosephus, *ibi rursum*, inquit, *inspectante tota multitudine propheta vnxit Saulem sacro oleo, atq; iterum regem consalutari fecit.* Iteratis autem pacificis victimis, epulæ de more secutæ sūt, quas innuit Scriptor sacer, cum ait lætatum ibi Saulem, & vniuersos Israëlitas vehementer exhilaratos. Quæ autem sine epulis & ludis lætitia popularis?

XVI. Samuel coram rege probat innocentiam suam.

Altera horum comitiorum causa fuisse videtur Samuëli, quæ ipsum propius attingeret, vt testimonium abstinentiæ & integritatis suæ, coram rege, ab vniuerso populo acciperet; simulque eo exemplo Rex ipse doceretur abstinentiam, ne populo iustam præberet occasiōnē querelarum. Noluit quoq; populum intelligere, quāta esset regis authoritas, cuius se ipse iudicio sponte submitteret, in iis quæ ad Reipub. administrationem pertinerent. (1. Reg. 12. 1.) Hęc autem fuit eius ad populum coram Rege oratio. *Ecce audiui vocem vestram, iuxta omnia, quæ locuti estis ad me.* valet hoc officium, ad conciliandam Prophetæ beneuolentiam, *& constitui super vos Regem*, vnctio oc iam tertio iterata. *Et nunc Rex graditur ante vos*, vt petieratis, & proximo bello experti estis. Id autem nunc percommodè accidit, nam *ego senui, & incanui*. vt vltra laboriosis operibus pro Repub. par esse nequeam. *Porro filij mei*, quos accusastis apud me nuper, *vobiscum sunt*, non subterfugiunt iudicium, rationem reddere possunt administrationis suæ, ætatem habent, ipsi pro se loquantur.

XVII.

Me autem num parati estis arguere? qui *conuersatus sum coram vobis ab adolescentia mea, vsque ad hanc diem*, potuit idem de pueritia, & infantia dicere. Prouocat ergo eos ad publicè ipsum accusandum coram ipso Rege, qui nunc legitimus est totius populi Iudex: & nominatim crimina quædam exempli causa profert, vim, calumniam, auaritiam. (Argumentum mutatæ gubernationis ex parte Samuelis.) Cum autem illi publicè innocentiæ testimonium dedissent, transiuit ad reprehensionem eorum, ob immutatam Reipub. gubernationem, vt agnita culpa, veniam peterent & obtinerent. Cumque iam confessi essent nihil fuisse causæ ex parte Samuelis cur abdicarent eum, ostendit multo minus causæ fuisse ex parte Dei, cur illi nollent immediate subesse, (Et Dei.) à quo tot beneficiis antiquis atque recentibus affecti essent, quorum aliqua cursim recensentur; vt intelligatur potuisse Hebræos ab hostibus, sicut hactenus sine rege liberari.

XVIII. Samuel populum consolatur.

Verum quia iam culpa erat admissa, nec integrum erat populo ad priorem statum redire, consolatur eos Propheta, docens quomodo nihilominus Deum possint habere propitium, quem habuerant suæ postulationi consentientem. Non vltro tamen ac sponte sua id voluit Dominus, ab ea quippe mente eos reuocare cupiebat propositis iis, quæ subditi à regibus pati solent, sed eorum postulatis denique acquieuit, ita vt Dominus ipsis potius obedierit, quam ipsi Domino. Nihilominus, *si timueritis*, inquit, *Dominum, & seruieritis ei*, nec asperum vobis, & iratum factis vestris reddideritis, *eritis & vos, & rex qui imperat vobis sequentes Dominum Deum vestrum.* Quasi dicat, ne existimetis vos, quia peccastis petendo regem, in eo retinendo in peccato semper fore: ideóque eum abiiciendum esse, si velitis sequi Dominum. Nam si Deo seruieritis, & mandata eius custodieritis, poteritis cum rege vestro illi esse accepti. Sin contrà eum offenderitis, sentietis & vos & reges vestri vltricem eius manum.

XIX. Et prodigio edito peccasse ostendit.

Nec verbis contentus Samuël, prodigio diuinitus edito populum contra Deum peccasse docet. Itaq; clamauit ad Dominum, magno nimirum affectu, aut etiam summo vocis, statimque contenebrati sunt cœli, & nubes cum fragore disrumpi cœperunt, imbresque violenti decurrere. Cum enim miracula fierent, & in signum, oportuit etiam ordinarium modum mensuramque superari. Quibus visis auditisq; *timuit omnis populus nimis Dominum & Samuelem.* Dominum quidem, cui tonitrua, imbres & tempestates famularētur, Samuëlem, qui illa tam facile impetraret: Dominum ne forte quæ erant in signum fierent in supplicium, Samuëlem ne qui fuerat accusator, fieret etiam peccati vindex, qui tamen ita perterrefactos confirmat, vt cum metum in detestationem vanitatis idolorum translatum velit, spondetque preces suas pro ipsis apud Dominum non defuturas, neque constantem suum, in ipsis recta docendis, laborem.

ANNVS MVNDI 2964.

SAMVEL. 25. SAVLIS 3. ACHIÆ Pont. 3.
DERCYLI 14. Imperij Assyrior. 1033.

ANTE CHRISTVM 1089.

I. Qualea fuerint primi duo Saulis anni.

AGgredimur tertium Saulis annum, quorum priores duos inoffenso pede decurrit, adeo vt in iis puerilē candorē & simplicitatem

repræsentaret, nesciam ambitionis ac fraudis, odij, inuidiæ, auaritiæ insolentem. Id Scriptura verbis illis affirmat, *filius vnius anni erat Saul cum regnare cœpisset, duobus autem annis regnauit super Israel. Sic enim erat innocens*, ait Hieron. *quando regnare cœpit, sicut est filius vnius anni*, & in eadem innocentia, duobus regnasse annis dicitur. Quam expositionem amplectitur Gregorius magnus, Theodoretus, Rupertus, Petrus Damianus, Procopius, Abulensis, Lyranus, alijque passim recentiores. Duobus autem annis in illa simplicitate transactis, quibus satis habuit vitare electionis inuidiam, populum sibi conciliare clementia, & se aduersus obtrectationes filiorum Belial modestia propria, & Samuëlis authoritate tueri, cœpit regio more se satellitio munire.

1. Reg. 13. 1.

II. Assumit sibi præsidiũ trium millium.

Cum ergo Saul circiter biennium regnasset, & haberet sibi fauentem populum, & in comitiis congregatum: nondum enim dimissum fuisse ex eo patet, quod post militum electionem, dicitur dimisisse populum in tabernacula sua, in eo conuentu de constituendo regi præsidio egisse videtur. Erat enim è dignitate regia, & publica vtilitate vt regni caput tutum à subitis hostium incursionibus conseruaretur; neque tum denique ad arma conclamaretur, cum hostis iam in regni visceribus grassaretur. Ergo Sauli, & Samueli, populoque vniuerso visum est, tria hominum millia in præsidiis habenda esse, quæ in omnem euentum, semper regi essent ad manum, & communibus populi sumptibus sustentaretur. Neque enim credendum est, aut istos in sola fere armorum tractatione occupatos, suis vixisse aut militasse sumptibus, aut Saulem iis tum fuisse opibus, quamuis Ammonitica fortasse præda nonnihil auctum, vt tria militum millia, præter domesticam familiam, diu suis sumptibus alere posset. Itaq; hoc quoque in his comitiis constitutum est, vt tributim aliquid à populo in eorum stipendia solueretur, vt is regum iura paulatim inciperet experiri.

Populi sumptibus alendum.

III. Tripertito distribuuntur.

Electus est igitur flos ipse exercitus, quorum duo millia Saul in Machmis & in Bethel, mille autem commisit Ionathæ primogenito suo, in Gabaa Benjamin, vbi erat iamdudum statio Philisthinorum: reliquam totam multitudinem, quæ erat 327. millium dimisit in tabernacula sua, tunc & Samuel in Ramatha videtur remigrasse. Cum autem Ionathas ætate florens & gloriæ appetens, cum millenis suis militibus egregiũ aliquod moliretur opus, ne frustra videretur arma ferre; & omnibus animi ex Ammonitica victoria non mediocriter succreuissent, oblata occasione aliqua, in stationem Philisthinorum, quæ in eodem erat oppido, impetum fecerunt, eamque deleuerunt. Id scilicet fuit pacem cum Philisthæis abrumpere, & iugum seruitutis prorsus excutere. Itaque præuidens Saul Philisthæos, re intellecta, statim ad arma conuolaturos, ipse anteuertens, illico populũ suum ad arma conuocari iussit: isq; hoc nũcio deleti præsidij, agnouit Philist. ab Israële cœpisse contẽni, qui antea valde formidabãtur.

Ionathas delet præsidium Philisthæorum.

IV Saul abit in Galgala cum paucis copiis.

Itaque populus confluxit ad Saulem in Galgala, qui eò descenderat, non vt iret obuiã Philisthæis, sic enim recedebat ab eis, sed vt Samuëlis mandato obtemperaret, qui ei, cum primum inunctus fuit, mãdarat, vt in istiusmodi periculis veniret in Galgala, eò quoque se profecturum, vt sacrificiis placaretur Deus, isque suam patefaceret voluntatem. Philisthæi autem, isto Israëlitarum facinore irritati, ingentes omnino copias aduersus eos contraxerunt, tam peditum, quam ex equis, curribusque pugnantium. In his autem copiis nõ paucos Tyrios militasse, ex eo coniicere possumus, quod eos iam cum Philisthæis contra Hebræos pugnasse legimus apud Syracidem, cum hi in Malphath cum Samuële congregati essent. Ascenderunt autem in Machmas, vbi regem cum duobus millibus consedisse didicerant, vt eum cõprehenderent; sed ille iam in Galgala descenderat, cum aliqua parte copiarum, ibi expectaturus Samuelem.

1. Reg. 10. 8.

Philisthæorum copiæ.

Eccl. 46. 21.

V. Israëlitarum metus. c. 13. 19.

Israëlitæ igitur cernentes se & numero longe pauciores, & prope inermes, gladiis certe lanceisque destitutos, vehementer animo consternati, partim trans Iordanem se in fugam dederunt, partim in speluncis, aliisque locis abdiderunt, quos ingeniosus timor latebris opportunos potuit inuenire, vt pars modica cum Saule remanserit. Cumque in horas cresceret timor, milesque deflueret, imo septimus iam dies adesset, non apparebat Samuël. Nimirum Dominus de industria permittebat totum pene exercitũ diffluere, sicut olim in expeditione Madianitica, vt sibi victoria tribueretur, neque populus de rege suo insolesceret, & tanto magis erubescerent Philisthæi, cum à paucis & inermibus victi profligatique essent; denique vt Saulis obedientia, patientiaque in re aspera probaretur. Quis enim explicet quantos animi æstus senserit Saul, dum hinc videret exercitũ suum in singula prope momẽta diffluentem, inde hostilem exercitum, nemine obuio à quo sisteretur, impunè toto regno volitantem Hinc Samuelem, quasi de industria, in tantis rerum angustiis, moras in Ramatha trahentem; Inde apud se Achiam pontificem cum Ephod adesse, qui ex officio holocausta, & pacifica offerre posset, & Deum consulere; ob quæ præstanda tam diu Samuel expectaretur.

Dei in eo consilium.

Æstus animi Saulis.

VI. Saul non per se sacrificat.

Ergo sub vesperam diei septimi, *afferte mihi*, ait Saul, *holocaustum*, id est hostiam holocausto consumendam, *& pacifica, & obtulit holocaustum*, non vtique per se, qui haberet apud se pontificem, vt ex sequenti capite patet, sed per ipsum, alioqui sacrilegij accusaretur à Samuele. Id tamen pleriq; censuerunt, partim ipsa Scripturæ phrasi, partim magnitudine pœnæ, quam mox propheta denunciat, persuasi. At contra sentiunt non solum recentiores interpretes, sed plerique antiquorũ patrum, in quibus S. Ignatius, Hieronymus, Theodoretus, Procopius, Gregorius magnus, cuius est hæc oratio. *Trementi corde considerandum est quam breuissimi temporis expectatione neglecta repulsus sit. Si enim solo breuissimi temporis internallo expectaret, quo obtulit sacrificium, securus iam regni sui robur obtinere potuisset.* Et infra. *Ecce septem diebus Prophetam sustinuit, sed dum præstolari eum in fine diei desiit, gloriam tantæ dignitatis amisit.* Sic ipse. Grauitas autem culpæ, non ex nostro iudicio; sed ex diuino æstimanda est, cui visum est gratuiti doni priuationem, tali in donatorem inobedientiæ respondere.

Cur à Deo repudiatus

VII.

Cum ergo Saul complesset offerens holocaustum, ecce Samuel veniebat, & egressus est Saul

obuiam

Saul occurrit Samueli & eur.

obuiam ei, vt salutaret eum: honorabat enim insigni sanctitate atq; authoritate virum, à quo secũdum Deum regiam dignitatem accepisset. Nunc autem verebatur ne ille succenseret, propter occupata ante aduentum suum sacrificia, ideoque hoc ipsum obsequio placare studuit, sed priusquam vlla inter se verba commutarent, siue diuina reuelatione, siue humana relatione Samuël didicit quod factum fuerat: ideóque non tam sciendi, quam obiurgandi causa, dixit, *quid fecisti?* quare sacrificando anteuertisti aduentum meum? Saul autem animaduertens rem illi iam cognitam, excusat necessitatem, qua omnia iura legesque soluuntur. At Samuel *Stultè*, inquit, *egisti*, *nec custodisti mandata Domini Dei tui*. Volebat iam tum Dominus valere illud, *Qui vos audit, me audit*. Stultè autem egit, qui prudentia humana duntaxat res metitus, diuina consilia, in suam vtilitatem disposita, improuisò peruertit, & paucularum horarum spatio, fructum patientiæ multorum dierum abiecit, ac perdidit: atque adeo exigui temporis impatientia, regia dignitate se posteritatemque priuauit.

Ab eoque obiurgatur.

VIII. Cur stultè egisse dicatur.

Stultè egit, qui non cogitauit diuinam prouidentiam hoc negotium belli, Regnique sui moderari ad suam gloriam, regis & populi vtilitatem, hostium dedecus & calamitatem. Credibile enim est Deum egregiũ aliquod facilius animo destinasse, si Saul cæca obedientia sibi imperare potuisset, *præparasset* certe *regnum eius super Israel in sempiternum*, vt ait Samuel, id est in tempus valde diuturnum, sic enim sæpe vox illa in Scriptura sumitur; præuisa vero culpa Saulis, exiguis illud finibus circumscripsit, & illi Dauidem, eiusque familiam substituit. Non ait Propheta Sauli, regnum illico ipsi periturum, regiam enim dignitatem ad mortem vsque retinuit, eumque Dauid pro legitimo rege semper habuit, sed significat regnum eius non latè in posterum propagatum iri, neque magna incrementa capturum, qualia in Dauide & Salomone contigêre. Addit tamen quæsiisse Dominum sibi virum iuxta cor suum in ducem ac principem populi sui.

Nihilominus Rex perseuerat

c. 13 14.

IX. Vsque ad posterioré culpam Amalecitanam.

Abdicationis autem istius, & commutationis causam Propheta Subiecit, *eò quod non seruaueris quæ præcepit Dominus*. Non fuit tamen prima hæc culpa causa integra & adæquata reiecti à Domino Saulis. Sed alia mox culpa ab eodem commissa est, quæ Deum quodammodo ancipitem in condemnationem Saulis, atque alternantem, in eius abdicationem penitùs impulit: quæ videtur S. Gregorij in hunc locum sententia. *Rex Saul*, inquit, *non multo post demoliri Amalecitas præcipitur, vt si mandatum Domini eiusdem gentis cæde perficeret, prioris inobedientiæ nexus emendaret*. Quin etiam Dominus post priorem hanc culpam, Saulem pro rege habuit. cum ad eum Samuelem misit, qui bellum ei Amalecitarum iniungeret, cui frustra Samuel dati regni beneficium commemoraret, si eo iam priuatus esset. Voluit itaque Dominus indulgenter agere cum Saule, neque primam ob culpam eum exterminare, sed expectare vt malefacta benefactis obrueret. Verum ille semel ex recta egressus orbita, multo etiam longius aberrauit.

Post priorem autem Deus eum pro rege habuit.

Tam tristi nuncio non potuit nouus rex non ingemiscere, qui ad metas curriculi sui se peruenisse sentiret, cum vix dum è carceribus exiisset. Forte tamen commoti senis obiurgationem duntaxat existimauit; & comminationem potius patris, quam vaticinium prophetæ. Nihilominus *surrexit Samuel*, ait Scriptura, *& ascendit de Galgalis in Gabaa Beniamin*, & quidem non solus, quasi regi factus inimicitior, sed cum Saule, & illa sexcentorum virorum manu, qui cum eo remanserant, eorum vt animos confirmaret, qui sciebant eum habere in manu fulmina, atque tonitrua, quoties illi Deum in eam rem orare libuisset; & ipse vice versâ humano eorum præsidio vteretur. Idque peropportunè accidit, habuerunt enim obuios Philisthæos, quibuscum pugnatum esse feliciter, illa verba significant. *Et reliqui populi ascenderant post Saul obuiam populo, qui expugnabant eos, venientes de Galgalis in Gabaa in colle Benjamin*. Ibique substiterunt tanquam in loco natura & arte munito, tam Philisthæorum studio, qui diu ibi in præsidio steterant, quam recenti Ionathæ industria, qui eos inde nuper eiecerat. Ibi autem non solum esse in tuto, sed mutuis etiam excursionibus Philisthæos fatigare potuerunt.

X. [illegible] trist abit [illegible] Samuele in Galgala.

Cum pau cis.

1. Reg. 13. 15

XI. Mira fabrorum & gladiorum paucitas. 1. Reg. 13. 19.

Cæterum mirum est illud quod Scriptura subdit de fabrorum penuria in Israele vniuerso, & de non inuento gladio vel lancea in manu totius populi, præterquam Saulis & Ionathæ: cum tamen legamus factam manum Domini super Philisthæos cunctis diebus Samuëlis, coactosque reddere vrbes quas ante abstulerant Israelitis. Respondeo videri antiquiorem istam seruitutem, & ad tempora Samsonis, aut Heli pertinere, idque modus ipse loquendi Scripturæ, si attendas, non obscurè significat. Sed mirabilior est ista gladiorum paucitas, præsertim cum præcedenti anno superatis Ammonitis magna vis armorum acquisita sit à militibus. Idcóque dicendum cum Tostato, Scripturam non loqui de vniuersis Israëlitis, sed de illis tantum sexcentis viris, qui cum Saule remanserant, vt ex ipso textu liquet. At mirũ etiam est à diuina prouidentia factum vt abeuntibus armatis, soli inermes cum Saule remanserint, à quibus ingẽtes Philisthæorum copiæ, sicut nuper in Masphath, profligarentur. Deinde vt gladijs carerent ac lanceis, non carebant missilibus, si res eminus ageretur? aut si cominus, stipitibus duris, sudibusque præustis.

XII. Philisthæi vlterius progrediuntur in terram Israël.

Interea Philisthæi, qui consederant ad Machmas, vlterius progressi sunt inter Machmas, & Gabaa Benjamin, vt significant duo illi scopuli, de quibus mox dicetur. Forte quia didicerant regem ingressum in Gabaa, vltra Machmas. Ionathas autem regis primogenitus, cui & sua dignitas, & ætas, conscia virtus, & seruitutis metus, & quod caput est, singularis Numinis afflatus animos faciebant, vndiq; circunspiciebat opportunitatem nobilis cuiuspiam facinoris. Itaque animaduerso in castris hostilibus loco, aditus propter saxa prærupta difficillimi, sed hãc ipsam ob causam minus suspecti, minusq; custoditi, illac ad Philisthæos penetrare statuit, & Deo bene propitio, gloriosã aliquã hosti cladem inferre. Rẽ non ad patrem defert,

aut militare concilium, quos credebat tam audax, tamque periculosum facinus minime probaturos; impedituros potius, ac totum negotium disturbaturos; quia id erat aureo hamo piscari; sed ad adolescentem armigerum suum, factum fictumque ad principis sui mores atque voluntatem; quem vt inuenit consentientem aggressus est facinus, quod nisi diuinus afflatus tegat, iure plenum temeritatis censeatur, vt in Annalibus diligenter explicatum est. Ionathæ tamen omen omittendum non videtur.

...s. 49. & 99. ...x afflatu ...uino.

XIII. ...lum omẽ ...æfierit. ...p. 14. 8.

Ionathas igitur ex hostium verbis, captare volens diuinæ volũtatis indicium, *Ecce*, inquit, *nos transimus ad viros istos, cumque apparuerimus eis, si taliter locuti fuerint ad nos, manete, donec veniamus ad vos, stemus in loco nostro, nec ascendamus ad eos. Sin autem dixerint, ascendite ad nos, ascendamus, quia tradidit eos Dominus in manibus nostris.* Sciebat Ionathas Deum etiam linguas hominum, imo & somnia pro arbitrio moderari posse. Ergo cum non plane ipsi circa hoc negotium de diuina voluntate constaret, petiit à Deo sibi aliquo signo declarari eius voluntatem: qui illico inspirauit vt ad verba hostis attenderet, & faceret quod illi monerent: hoc enim fore illi signũ & missionis suæ, & victoriæ consequendæ. Deus autem excubitoribus ea verba suggessit, quę illi Ionathę, & armigero eius dicturi erant. Itaque verba illa non fuerunt Ionathæ omen futuræ victoriæ, sed signum diuinæ voluntatis de inchoanda per ipsos victoria.

XIV. Apparet Philisthæis. ...Reg. 13. 6. ...6. Ant. c. 7

Cum ergo vterque apparuisset præsidio Philisthinorum, *En*, inquiunt, isti, *Hebræi egrediuntur de cauernis in quibus absconditi fuerant.* Apparuerunt autem sub auroram, vt ait Iosephus, cum consilium nocte intempesta captum esset. Sicque opinionem hosti dabant, Hebræos per noctem conuenisse, eosque pone sequi antesignanos istos. Oportuit certe hæc summo mane contigisse, vt Israëlitæ, re à Ionatha iam bene cœpta, ieiuni persequerentur hostem, & sub vesperam, præ inopia cibi, deficere dicerentur. Sed addit etiam valde probabiliter Iosephus, eos recessisse à loco in quo fuerant conspecti, & ex alio loco perreptando ascendisse. Si enim ex eo loco in quo fuerant conspecti, ascensum moliti fuissent, facile in ipso perreptanti labore, hastis & contis in præceps fuissent deturbati. Ergo dum aliunde ascendunt, euaserunt ad hostem, qui forte putabant Israëlitas, dum se deprehensos vidissent, ab inceptis destitisse, ad suosque irrito consilio reuertisse.

Tempus ascensus Ionathæ, & locus.

XV. Inuadit hostem attonitum, & cædis initium facit.

Ascensus difficultate superata, nihil moratus Ionathas aut armiger eius, Philisthæos vigiles, ad inopinatum Hebræorum aspectum obstupefactos, inuadunt, ac cædunt: tum proximos quosq; forte semisomnes ad 20. interficiunt, accedente pauore de aliorum Hebræorum sequẽtium opinato aduentu. Deinceps autem totis in castris prodigiosa strages consecuta est, dum suos ab alienis non discernunt, adeo vt terror ad tres illos prædonum cuneos supra memoratos pertineret, & se ipsos quoque mutuâ cæde conficerent. Accessit ad conturbationem maiorem, terræ motus, qui in Hebræo Latinóque textu, & Chaldæa paraphrasi habetur, vt Philisthæi sentirent, armatum quodammodo in se terrenum elementum, quod ingenti aliquo hiatu, quasi aperto ore hostem populi Dei se absorpturum minaretur. Sed hæc plaga Philisthæorum, aduentu Saulis, & subditorum eius multo luculentior facta est.

Ipsi se hostes perimunt.

XVI. Rem cognoscit Saul.

Cum enim speculatores Saulis, qui erant in Gabaa, vidissent multitudinem, partim prostratam, partim huc illucque diffugientem, tam imponendorum, quam vitandorum vulnerum causa, rem ad Regem deferunt, qui de suo populo sollicitus, ignorans Philisthæos cædibus contra se mutuis sæuire, quærit qui absint, & iniussi in hostem irruentes, hunc tumultum excitarint. Et repertum est abesse Ionatham cum armigero suo. Nam Ionathas in diuersa vrbis parte eam tutabatur. Eo nuncio commotior, iubet Dominum ab Achia pontifice, qui ibi tum aderat cum Arca Domini, consuli, quid Ionathæ ac Philisthæis factum esset, sed cum tumultus incresceret, nec promptum à Domino responsum daretur, *Contrahe*, inquit, *manum tuam*; id est desine precari, protensis enim manibus orabat. Timebat enim Ionathæ, cui quamprimum succurrere cupiebat. Ergo classicum tota vrbe, vicináque regione conclamari iubet, vt omnes repentè ad arma, nouo feruore concepto, concurrerent, & parieti iam inclinato incumbentes, maiore illum ruina prosternerent.

Consulit Dominũ, & arma conclamat.

XVII. Augetur copiis vndique.

Illico itaque augetur copiis Saul. Nam præter sexcentos suos, & millenos Ionathæ, concurrerunt ad eos; non solum transfugæ, si qui fuerant, qui eam culpam in Philisthæorum capitibus eluere cupiebant, sed ij quoque qui apud Philisthæos habitabant ab aliquo tempore: maximè autem qui ex timore aufugerant, latebrasque petierant, sociauerunt se cum suis in prælio, & increscente vndique multitudine, quam pudor nunc ad officium, serum licet, extimulabat, factum est, vt quamprimum essent cum Saule quasi decem millia virorum. *Et saluauit Dominus in die illa Israël.* Vtique Dominus, qui Ionathæ animos ac mentem dedit ad inchoandam tantam victoriam, hosti pauore vires ac mentem eripuit, & cognatas inter se turmas manipulosque commisit; cuius benignitate fugatus ex Israëlitarum pectoribus pauor, desertæ latebræ, repetitus campus, erectus ad pugnam animus, viresque restitutæ, vt fugientes Philisthæos ignominiosis vulneribus sternerent.

XVIII. Fugientibus instat, indicto ad vesperam vsque ieiunio.

Prædictis porro copiis instructus Saul victoria vtendum ratus, suos omnes hosti fugienti instare iubet, omni mora, etiam sumendi cibi causa, interdicta, sed indicto ad vesperam vsque plenamque victoriam ieiunio quod præceptum grauissima maledictionis pœna interposita sanciuit. Nec tamen prohibuit potum, quia sitis minus tolerabilis est quam fames, & minimam affert festinantibus moram. Cæterum hoc siue præceptum, siue iusiurandum, plerique Patres imprudentiæ ac temeritatis accusant, in quibus S. Chrysost. Theodoretus, Procopius. Iosephus quoque, atq; adeo ipsi Sept. qui illum magna ignorantia peccasse tradũt quibus subscribit Lyranus. Probabilius tamen Abulensis, cui subscribunt Caietan. atque Serarius, volunt præceptum hoc iustum fuisse atque legitimum, siue eius spectemus authorem legitima potestate præditum, siue eius obiectum nimis violentum, imo facile hominibus milita-

An rectè.

ribus, laboribus, vitæque durissimæ assuetis, puta diei vnius abstinentiam, ritu toti populo in ieiunijs frequentato: siue denique intentionem ac finem, qui in magnam Dei gloriam, populique vtilitatem redundabat. Ac ne pœna quidem execrationis, aut mortis iniusta est in eos, quorum culpa de tot nocentibus supplicium non sumatur. Interim enim dum miles cibum parat ac sumit, hosti tempus euadendi præbet, & morti eripit eos, à quibus Dei populus graui mox seruitute opprimatur.

XIX. *An rectè filiū reum occidere voluerit.*

Quod autem Saul Ionatham filium regni hæredem, ob violatam legem occidere voluerit, merito Abulensis maxime laudi tribuendum putat, nedum illum propterea reum designati parricidij fieri patiatur. Certe si Ionathæ excutiamus innocentiam in hoc negotio, eam non plane illibatam reperiemus. Nam & diuina sors eum culpabilem ostendit, & Dei non respondentis silentium, & totius populi abstinentis exemplum, & publica filij de patris lege, coram populo obmurmuratio; cum eius esset in primis patris obseruare mandatum, & illud populo verbis exemploque commendare. Eaque mens fuit S. Chrysostomi, Tertulliani, Ambrosij, Gregorij magni atque Iosephi, vt in Annalibus ostendimus. Et quamuis Ionatham fateremur innocentem, posito tamen eum oon temerè iudicatum à pætente culpabilem, nullum peccatum fuit iusjurandum de eo puniendo edere: & contra maximus omnino ac laudatissimus in Saule iustitiæ zelus, qui naturalem in talem filium amorem vicit, eumque quantum in se fuit, morte mulctauit. *Videte*, inquit Ambrosius, *quanta apud Saulem regem fuerit religionis obseruantia, qui offensum Deum optauit etiam parricidio mitigare*; sed alios quoque Patres superioribus licet opponere, quos breuitatis causa hîc præterimus.

Serm. 6. de Quadr.

X X. *Vespere cessatur ab hoste persequendo.*

Inclinante in vesperam die, & Israëlitis præ labore pugnæ, citatique itineris vehementer defatigatis, *percusserant enim in illa die Philisthæos à Machmis vsque ad Aialon*, quod iter octo horarum esse vult Adrichom. & præ inedia, & lucis inopia deficientibus, à pugna & persequendis hostibus cessatum est; statimque versus est miles ad prædam, Philisthæorum prædonibus ereptam; necdum enim peruenerant in Philisthæam, à qua longe aberat Aialon, vbi substiterant. Tulerunt ergo oues & boues, & vitulos, & mactauerunt in terra non permittentes præ festinatione, & sibi desiderio, vt appensis carnibus sanguis in terram deflueret, sed statim membra in frusta discerpta igni torrebant, sicque cum sanguine comedebant, legemque violabant. Quod vt accepit Saul, prouidit vt mactatis supra grandiora saxa victimis, sanguis stillaret in terram, neque in artubus ipsis concresceret. Neque id peccatum peculiari animaduersione punitum est. Dominus quippe vsus est indulgentia erga populum labore fractum, nec satis ad ea quæ ageret, præ festinatione attendentem. Nec eadem fuit ratio Ionathæ, qui ita ex ignorantia peccarat, vt mox agnitum peccatum excusaret; & vicissim Legislatorem patrem accusaret. Ideoque nihil mirum si mox in sortibus solus Ionathas deprehensus est reus.

cibus illegitimè paratur.

Dissimulante Domino.

X X I.

Ædificauit autem Saol altare Domino ad sacrificandum in gratiarum actionem pro adepta victoria, & quidem in loco ad quem vsque populum fuerat persecutus: imitatus lapidem adiutorij Samuelis, & altare Moysi, obtenta de Amalecitis victoria. Postquam autem exempta fames epulis, & desiderium persequendi Philisthæos, ratus eos fortasse aliquem in locum ex fuga confluxisse, sicut olim Madianitas Gedeone persequente, & loco per exploratores cognito, facile opprimi posse. Quod cum populus victoria præsenti, epulisque factus animosior probaret, *Accedamus*, inquit Pontifex *huc ad Deum*. Nimirum Sacerdotes & Leuitæ cum Arca Domini magnis itineribus secuti fuerant regem, eundemque sub vesperam consecuti. Et apparet prædictum altare iussu Regis coram Arca fuisse excitatum, & ab eisdem Sacerdotibus sacrificatum, Consentit Rex monitioni Pontificis: ne forte Deus vellet eos præsenti victoria, quam Iosephus sexaginta millibus interfectorum definit, esse contentos: eumque iubet Dominum in hæc verba consulere. *Num persequar Philisthiim? si trades eos in manus Israel?*

Sacrificia gratiarum actionis.

Super altare coram Arca.

l. 5. Ant. c. 7

XXII. *Deus consultus tacet.*

At Deus non dubio iræ vel offensionis signo, nihil respondet. Qua re vehementer commotus Saul, causam iubet inquiri, paratus Deo quantouis cum damno suo, satisfacere: populum vniuersum congregat, sortitionem instituit, vt domino tacente sortitio prodat reum. Quam fuerit autem cordi Sauli hæc indagatio, & admissi peccati punitio, docet illa eius vox: *Viuit Dominus Saluator Israel*, qui scilicet nos hodie liberauit à Philisthæis, *quia si per Ionatham filium meum factum est, absque retractatione morietur*; nedum quisquam alius mortalium impunè id peccatum ferat. Negari non potest ingentem fuisse hunc zelum, sed fatendum quoque est hoc iusjurandum inconsultum fuisse ac præceps. Siue quia potuit Dominus non dare responsum nullo interueniente peccato, & potuit peccatum nequaquam tanto dignum supplicio interuenire, siue quia cadere potuit in personam, cui culpa huiusmodi condonanda esset; siue quia præter omnem iuris ordinem, ante examen & interrogationem, damnationis sententiam protulit; siue quia tum atroces minæ iureiurando firmatæ valebant non ad patefaciendum, sed ad occultandum reum.

Zelus Saulis inconsultus.

XXIII. *Rex sortitionem instituit.*

Quod autem dicitur nullum ei contradixisse de omni populo, non fuit ea taciturnitas approbantium, sed alto silentio trepidantium, sibique timentium. At rex silentium exercitus eius consensum interpretatus, sortitionem instituit, rem vtique ancipitem, vt quæ innocentem æque ac reum prodere, possit, nisi Deus sortitionem iubeat, dirigatque sortes, quod hic apparet contigisse, cum nusquam eam ob causam reprehensus inueniatur. Orat ergo Saul Dominum vt in sortiendo det testimonium aut noxæ, aut innocentiæ & sanctitatis. Quid multa, educuntur sortes, & Ionathas indicatur reus. Cui Saul, Indica mihi quid feceris. Et indicauit ei, dicens, *Gustans gustaui in summitate virgæ, quæ erat in manu mea paululum mellis, & ecce morior.* Verba sunt lamentantis sortem suam, & de sententiæ, cum culpæ tenuitate comparatæ, aut iniustitia, aut acerbi-

Deprehenditur Ionathas.

tate conquerentis. Gui pater. *Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, quia morte morieris Ionatha,* Septuag. addunt *hodie.* Confirmat prius iusiurandum, quo se obstrictum putabat. Itaque in opere ipso, intentione bona conscientiam errantem secutus, laudabilis fuit.

XIV. exerci- liberta-

Hic populus, qui iam ægrè ferebat sortes missas super regem ipsum, eiusque primogenitum, Sauli apertè resistit, instigante fortasse Pontifice, & iusiurandum irritum profitente. *Ergóne*, inquit, *morietur Ionathas, qui fecit salutem hanc magnam in Israël?* Ipse enim principium fuerat & origo victoriæ: & eum cui eximia laus, & ingentia præmia debeantur, morte affici pro leuissimo delicto, eoque per ignorantiam admisso, iniustissimum putant. Itaque addunt, *hoc nefas est, viuit Dominus si ceciderit capillus de capite eius in terram, quia cum Deo operatus est hodie.* Si quid ab eo peccatum est, singulari eius in populum vniuersum beneficio obruatur. Vides vt iusjurandum iurijurando opponant, & quidem mortifero salutare. Cum ergo vis parata videretur, cessit Saul non inuitus, eaque vi se religione solutum videtur interpretatus. *Liberauit ergo populus Ionatham, vt non moreretur.*

Reg.14.

XXV. ad sua hostes redeũt

Recessit igitur Saul versus Gabaa vbi habitabat, nec persecutus est Philisthæos, veritus ne Dominus, qui in proximo silentio signum dederat offensionis, victoriam victis daret, victoribus eriperet. Minorque fuisset culpa non consulto Deo hostem persequi, vt rex ante instituerat, quam Dei consulti ominosum silentium negligere. Porro Philisthæi, obtecti tenebrarum amictu, abierunt in loca sua, non voluntate nocendi, sed facultate tunc quidem spoliati, dum vbi paululum respirassent, bellum infestissimum inimicissimè redintegrarent.

ANNVS MVNDI 2965.

SAMVELIS 26.

SAVLIS & ACHIÆ Pontif. 4.

DERCYLI 15. Imperij Assyrior. 1034.

ANTE CHRISTVM 1088.

I. Scriptura res Saulis contrahit.

QVæ hoc & sequentibus aliquot annis in Hebræorũ Repub. Saulis auspiciis gesta sunt perpaucis Scriptura complexa est: quæ tamen potius excitent, quam sciendi expleant appetitum. Hæc enim duntaxat sacris cõmendata sunt monimentis. *Et Saul confirmato regno super Israël, pugnabat per circuitum aduersus omnes inimicos eius, contra Moab, & filios Ammon, & Edon, & reges Soba, & quocunque se verterat superabat. Congregatóque exercitu percussit Amalec, & eruit Israel de manu vastatorum eius.* Quæ verba magnam vtique rerum syluam indicant, non aperiunt. Vt plane appareat, si quis attendat, Scripturam res Saulis non nisi propter Dauidem explicare, & quæ Dauidem non attingunt leui brachio percurrere. Itaque quoniam bellum Amalecitanum ad abdicationem Saulis, & electionem Dauidis pertinebat, hic obiter cum reliquis propositum, resumitur postea fusius explicandum. Quæ autem deinde sequentur in hoc libro primo, Dauidis potius gesta sunt quam Saulis.

1. Reg. 14. 47.

Eaque propter Dauidem narrat.

II. 1. Bellum Saulis contra Moabitas.

Accepta igitur Saul administratione regni, eaque per cladem Ammonitarum & Philisthæorum probè confirmata per vicinos populos, & quidem, vt credere par est, prouocatus, victricia signa circumtulit. Primum autem bellum quod hic à Samuële memoratur, est contra regem Moabitarum, contra quos quandiu, aut qua occasione pugnarit, incertum est. Feliciter tamen pugnasse Scriptura & Iosephus dubitare non sinunt. Bellum autem contra Ammonitas, quod in hoc catalogo secundo loco memoratur, dubiam est an idem cum superiore sit, an potius diuersum. Nam illud nondum confirmato regno contigit, hoc autem non item. Et facile fuit Ammonitis regno ab hoste victore non deuastato, exercitum instaurare, & nouas Israëlitis, non impunè afferre molestias. Tertium bellum contra Idumæos à Saule gestum est, qui erant à meridie Israëlitis, vt illi ab oriente. Idumæi porro hostili semper animo contra Israëlitas fuerunt: Quæ tamen peculiares inimicitiæ Saulem inter & Idumæos extiterint, proditum non est. Eos tamen bello à Saule compressos hinc apparet, donec postea à Dauide perdomiti sunt. Nam eorum regionem occupare Israëlitæ diuinitus prohibiti fuerant, non item armis eorum iniurias propulsare. Non obstantibus autem perantiquis inter vtrumque populum inimicitijs, nullum adhuc inter eos bellum conflatum reperio.

c.11.

2. Contra Ammonitas.

3. Contra Idumæos.

III. 4. Contra reges Soba.

Quartum bellum gestum est à Saule contra reges Soba, quæ erat regia vrbs Syriæ, ex qua Syria Soba, vel Sobal dicta est, ad differentiam Syriæ Damasci. Vtraque sita fuit ad Septentrionem Chananitidis. Contra hos reges hoc primum loco à Saule, tum sæpius à Dauide pugnatum est. Quod autem hic numero multitudinis reges Soba nominentur, dubitationem ingerit, an successiuè contra Reges in Soba regnantes, an simul contra plures Reges inter se fœderatos pugnatum sit. Prius magis placet, quia confœderati reguli, nõ reges Soba, sed Syriæ dicerentur: fuisse autem potentes reges Soba ex eo patet, quod serui Adarezer regis Soba arma aurea dicuntur habuisse.

2. Reg. 8.

IV. 5. Contra Philisthæos.

Quintum refertur bellum contra Philisthæos quod maximum, & quodammodo perpetuum fuit, qui Israëlitis ab occidente semper infesti fuerunt: & quamuis à Ionatha & Saule recens magna clade affecti fuissent, nonmulto post tamen ad ingenium redierunt. Integra quippe atque intacta remanserat eorum regio, Israëlitis victoribus ad ipsa ferarum latibula non peruadentibus, sed ad proprios lares, propter diuinum silentium, remeantibus. Non videtur autem hic bellum gestum intelligi contra Philisthæos, aliud ab eo quod proximo anno explicatum est. Idque satis confirmatur ex eo, quod extremo capite 14. scriptum est, fuisse bellum potens aduersus Philisthæos omnibus diebus Saulis: quasi cætera bella leuiora essent, ac minoris momenti; idcóque Saülem virorum fortium copiam perpetuo apud se habere studuisse. Sextum denique bellum contra Amalecitas gestum est, quod capite 15. fusius expositur.

c. 14. 52.

6. Contra Amalecitas.

V.

Ad hæc circiter tempora, quibus Saul feliciter

Bellũ Rubenitarum contra Agarenos. 1. 2. Paral. c. 5. v. 10. 18. & seqq.

citer contra circumpositos pugnabat hostes, videtur referenda historia debellatorum Agaræorum, quam constat diebus Saulis contigesse. Et si enim incertus est annus, quo Rubenitæ, cæterique Israëlitæ, qui trans Iordanem habitabant, hoc bellum confecerint, expeditionem tamen, quam Dominus peculiari fauore prosecutus sit, illi tempori merito possumus assignare, quo idem Dominus Saülem nondum à se abdicarat, sed cum eo populum eius singulariter protegebat, eisque alias ex aliis victorias concedebat.

Quæ causa illius.

Exarsit itaque bellum inter Rubenitas & Agaræos & vtrorumque socios, trans Iordanem ad Orientem babitantes. Id bellum quia iustum fuit ex parte Israëlitarum, vt mox dicetur, oportet eos à vicinis istis Agarenis aliqua ratione violatos. Cum enim ex rapto fere viuerent, facile est intelligere eos in Rubenitarum sortem impetum fecisse, prædasque abegisse, aut aliquam regionis ipsorum partem sibi vindicasse, aliavè simili ratione iniuriam fecisse: Israëlitas autem, armis, cum aliter apud barbaros, prædonesque non liceret, non solum rem suam recuperasse, sed alienam etiam sui iuris fecisse, hostibus male mulctatis, atque adeo pene internecione deletis.

VI. Iustum fuisse.

Iustitiæ porro belli huius, Scriptura ipsa non leues suggerit coniecturas, siue cum ait Rubenitas cum sociis inuocasse Dominum cum præliarentur, eumque habuisse adiutorem: Deus autem audit iniquitatem, nec fauet iniustitiæ, nec illi ab eo sperarent auxilium aut peterent, si in bello iniusto militare se crederent; siue cum hoc bellum vocat *bellum Domini*, quod scilicet manibus seruorum ipse confecerit & quibus ipsemet victoriam dederit, vt qui perexiguis Israëlitarum copiis, ingentem Agarenorum multitudinem subiecerit. Bellum autem iniustum nemo Bellum Domini sine eius iniuria appellare possit. Sed & bellum Domini fuit, in quo suos ipse vltus est inimicos & ditauit populum suum, qualia pleraque bella in Scriptura memorantur, quæ belli huius euenta sic explicat.

Vide Ann. n. 14.

VII. Victoria Israëlitarum, & præda ingens.

Præliati sunt contra Agaræos, & interfecerunt illos; & mox *traditique sunt in manus eorum Agaræi, & vniuersi qui fuerant cum eis, quia Deum inuocauerunt cum præliarentur, & exaudiuit eos, eo quod credidissent in eum*; nec inanis fuit oratio, neque fiducia, *Ceperunt* enim *omnia, quæ illi possederant, camelorum* 50 *millia, & ouium ducenta & quinquaginta millia, & asinos duo millia, & animas hominum centum millia*, cum tamen Israëlitarum essent tantum 44. millia, & 760 Sed in illis centum millibus maxima pars fuit imbellis multitudinis: nam bellatores fere in acie ceciderant, subdit enim, *vulnerati autem multi corruerunt, fuit enim bellum Domini*: in quo scilicet pro suis, vt sæpe aliàs, Dominus ipse pugnabat; *habitaueruntque pro eis*, non in eorum oppidis, sed tabernaculis; id est in locis in quibus ipsi subinde figebant tabernacula, prout loca, aut læta pascuis, aut prædæ opportuna videbantur. Possederunt autem ea loca *vsque ad transmigrationem* suam: cum Theglath Phalasar rex Assyriorum, regnante Phasee, abduxit eos in captiuitatem, post trecentos ferme ac 25 annos.

ANNVS MVNDI 2968.

SAMVELIS 29.

SAVLIS & ACHIÆ Pont. 7.

DERCYLI 18. Imperij Assyr. 1037.

ANTE CHRISTVM 1085.

I. Summa rerum anni huius.

Bella proxime à Scriptura memorata tres circiter Saulis annos occupasse, non temerè opinior conijcimus. Cum potentibus enim aduersariis bella non tam cito præparantur aut terminantur. Habebit autem hic annus, qui est Sabbaticus 55. susceptum ab Israëlitis diuino iussu bellum contra Amalecitas, idemque totius populi eius internecione terminatum; Bellum non deuictis solum Amalecitis luctuosum, sed ipsi quoque victori Sauli, & toti eius familiæ funestum. In eo quippe contracta est macula, quæ nullis Prophetæ lacrymis deleri potuit: sed multis deinceps criminibus eiusdem Saulis amplificata, ac deformata est. Hoc bellum sicut in prædicto catalogo postremo loco ponitur, ita post illa gestum videtur, consentaneè antiquæ illi iussioni. *Cum Dominus Deus tuus dederit tibi requiem, & subiecerit cunctas per circuitum nationes in terra, quam tibi pollicitus est, delebis nomen eius sub cælo.*

Deut. 25. 19.

II. Bellum Amalecitarum Sauli diuinitus demandatur.

Ergo belli author Deus, denunciator, & quasi fecialis Samuël Propheta, Saul administrator eligitur, cuius fuit populi totius iniurias persequi, qui totius populi iniuriis affecti caput fuit. Ad eum mittitur Samuël, qui Dei nomine regi præcipiat, vt funditus exterminet Amalecitas In qua denunciatione acceptæ à Deo regiæ dignitatis Sauli memoria refricatur, vt intelligat præsentem gloriam fideli erga Deum obedientia esse conseruandam, simulque tacitè moneatur, hac deficiente, illam quoque pessum ituram. Causa ex parte Dei fuit Iustitiæ zelus aduersus Amalecitas, qui primi, nulla penitus iniuria lacessiti, in Hebræos latronum in morem impetum faciebant, & extrema castrorum carpebant, male mulctantes eos, qui fame & labore confecti residebant. Ex parte autem ipsorum Amalecitarum, causa qua supremam cladem commeriti fuerant, fuit illa eadem culpa, & aliæ sine dubio grauiores, quibus, sicut & Amorrhæi, & Chananæi, stirpitus deleri merebantur.

III. In hæc verba.

Præceptum autem Domini, & sententia lata contra Amalecitas hæc est. *Vade & percute Amalec, & demolire vniuersa eius: non parcas ei, & non concupiscas ex rebus ipsius aliquid, sed interfice à viro vsque ad mulierem, & paruulum atque lactentem, bouem & ouem, camelum & asinum.* Vt olim Iericho, sic nunc totam Amalecitarum gentem, tanquam holocaustum diuinæ iustitiæ dicatum, consumi vult, nec quidquam humanis vsibus reseruari: in exemplum terroremque mortalium, & nominatim in detestationem inhumanitatis in pauperes atque peregrinos. *Itaque Saul*, nihil moratus, *præcepit populo*, vt conuenirent in Galgala, vt ait Iosephus, secutus Septuag. & recensuit eos quasi

Saul colligit copias.

agnos, eadem facilitate qua pastor numerat agnos, & inuenta funt ducenta millia peditum expeditorum ad pugnam, & insuper decem millia virorum Iuda.

IV. Adit Amalecitas.

Collectis copiis venit Saul vsque ad ciuitatem Amalec, totius scilicet ciuitatis primariam, sub qua Romano more multa oppida, pagi, villæque comprehenduntur; ea fortasse fuit Heuila, quæ mox memoratur quasi initium victoriarum Saulis, cum dicitur percussisse Amalec ab Heuila vsque ad Sur, quamuis Heuila sit regionis aut solitudinis nomen, ab oppido aliquo mutuatum. Ad hanc igitur ciuitatem Saul tetendit insidias in torrente. Simul etiam monuit Cinæos viros religiosos, ab Amalecitarum moribus alienos, qui seorsim à populo in desertis locis habitare solebant, vt è medio Amalecitarum emigrarent, ne bellicus furor innocentes cum nocentibus, inscio atque inuito imperatore violaret. Hanc autem fuisse Dei voluntatem ex eo patet, quod de ipsis conseruatis nulla fuit Samuëlis contra Saulem querela. Apparet autem eos ad alia eiusdem instituti cœnobia demigrasse.

V. Vincit, & regem capit. 1. Reg. 15. 7.

Bellum porro ipsum contra Amalecitas gestum vno verbo Scriptura complectitur. *Percussit*, inquit, *Saul Amalec ab Heuila donec veniat ad Sur, quæ est è regione Ægypti*, quæ quondam fuit tota Ismaëlis habitatio, antequam Amalecitæ orti essent ab ipsius nepote Esaü. Cardo porro belli in principe populi vertebatur, qui nisi veniret in potestatem Israëlitarum, potuisset aliquando per se suosque bellum redintegrare. Apprehendit itaque Saul, *Agag regem Amalec viuum* siue is in obsidione vitam pactus deditionem fecit, siue quod in adipali viro minus probabile est, in prælio captus ac seruatus est, vel auaritia, vel superbia stimulante, vt duceretur in triumphum, vt S. Gregorio visum est, eoque facit arcus ille, siue fornix triumphalis, quem Rex mox erexit. At non minus probabile est misericordia incitante fuisse seruatum, quæ plurium est sententia; cui fauet tam parcendi vox, & personæ conditio; nihil enim est miserabilius, quam ex beato miser, & supplex ex regali fastigio.

& ex commiseratione seruat.

Ioseph. Theodor. Abul. Serar. Dionys.

VI. Populus prædam capit ex auaritia.

At populum sine vlla dubitatione vicit auaritia. Is enim *pepercit omnium gregibus, & armentorum, & vestibus, & arietibus, & vniuersis quæ pulchra erant, nec voluerunt eâ disperdere; quidquid vero vile fuit ac reprobum, hoc demoliti sunt.* Habes hic transfusum Achani sacrilegium, in Saulem & populum eius; abstulerunt quippe omnes aliquid de Anathemate, & res Deo addictas, sacrilegia ducti auaritia reseruarunt sibi. Ideoque exturbauit eos Dominus, in monte Gelboë, in primisque Saulem, qui seruando regem Agag, toti populo præiuit exemplo. Neque enim audiendus est Saul, cum ait Samueli pepercisse populum, vt immolaret Domino Deo. Nam in ea præda plurima erant, quæ non erant idonea sacrificio, & de idoneis vix pauca erant immolaturi. Parta itaque victoria, vastitate in Amalecitidem longe lateque illata, multis vbique villis, pagis, oppidisque, multis domesticæ supellectilis aceruis, recenti deflagratione fumantibus, multis omnis generis animantibus, atque adeo infantium, senum, fœminarum corporibus fœdè

Regioni vastitas infertur.

laceratis, & tabo sanieque fluentibus exercitus Hebræorum victor in patriam redit; lixis & calonibus multam prædam longo ordine abigentibus.

VII. Saul adit Carmelum & Galgala.

Saul autem non venit domum in Gabaa Benjamin, sed in Carmelum, vbi erexit fornicem triumphalem, in monimentum victoriæ, indéque sacrificiorum causa descendit in Galgala, quò non dubitabat Samuelē de more breui esse venturum, & nihilominus dum ille venit, maturauit offerre holocaustum Domino, vt ex sequentibus intelligetur. Quæ dum maxime fiunt, *factum est verbum Domini ad Samuelem* in Ramatha patria sua, vbi Propheta multus erat, præsertim ex quo Reipub. gubernacula in Saulem transtulerat. Factum est autem non statim atque culpa in Amalecitide facta est, sed cum Saul iam inde cum exercitu reuertisset. Nam noctu illi reuelatio facta est, & is summo diluculo ad Saulem iter arripuit, & eum offendit in Galgalis, eique renunciauit verbum Domini, quo dixerat, *Pœnitet me quod constituerim Saul regem, quia dereliquit me, & verba mea opere non impleuit.* Pœnitere dicitur Dominus, quia ita se gerit, vt homines solent, quos facti pœnitet, qui illud dissipant ac delent, vt pacta, promissiones, amicitias: sic Dominus regiam Saulis dignitatem, propter mutationem in eo factam, qui de subdito Dei factus est desertor, & de obediente, neglector imperii.

Deus reuelat Samueli regis peccatum.

VIII. Samuel orat pro Saule.

Contristatus est autem Samuel tristi atque inopinato nuncio, veritus ne cuius prior culpa in Galgalis regnum labefactauerat, posterior plane conuelleret. Contristatus est super Saulis peccato, ex quo sentiebat reprobari hominem, quem ex animo diligebat, hominem electum à Deo, approbatum à populo, formidatum ab hoste, virum fortem ac bellicosum, natum libertati & gloriæ populi Dei. Quod si etiam vidit eum ab æterna gloria reprobatum, tanto vtique vehementiore tristitiæ fluctu concussus est, tanto iustius, *clamauit ad Dominum tota nocte*: imo & tota reliqua vita sua, donec cani eius cum mœrore deducerentur ad inferos. Clamauit autem non maturus ille quidem immutabile decretum, ipse enim mox fatetur Deum non mutari, neque pœnitudine flecti, sed expertus an Dominus precibus suis Sauli veniam dare statuisset, nec simpliciter definisset in corde suo Saulem abdicare, sed eum conditione, nisi merita Samuëlis ac preces interuenissent; sicut olim Mosis precibus sæpe Dominus vniuerso populo veniam dederat. Id tamen modo non didicit, sed postea cum perseueraret in luctu.

ignarus immutabilis decreti.

IX. Venit ad regem, sacrificantem.

Post totius ergo noctis gemitus & clamores ad Dominum pro reconciliatione Saulis, summo mane se in viam dedit versus Galgala: quo didicerat regem esse profectum, vt ibi factis ipsis, si quo modo posset, Dominum Sauli placaret; nimirum regis vnius cæde, alterius obiurgatione; & prædæ quæ supererat consumptione. *Venit ergo Samuel ad Saul, & Saul offerebat holocaustum Domino*, vtique per manum Sacerdotum, alioqui id prophetica reprehensione minime caruisset. *Offerebat* autem *de initiis prædarum, quæ attulerat ex Amalec*, initia prædarum vocat quæ infra primitias, id est

ver. 21.

optima quæque, & digna quæ præ cæteris eligantur, & offerantur Deo. Audito aduentu Samuelis, ei fit obuiam Saul, simulque salutans ait, *Benedictus tu Domino, impleui verbum Domini.* Quasi dicat, bellum confeci, Amalecitas exterminaui, toti regioni vastitatem intuli. At Samuël eam vastitatem redarguens: *Et quæ est,* inquit, *hæc vox gregum, quæ resonat in auribus meis, & armentorum, quam ego audio?* nonne mugitus isti ac balatus refellunt orationem tuam? nonne illis hæc omnia funditus periisse oportuit, si Domino fuisset obtemperatum?

Margin: commun colloquium. 1. Reg. 15. 13.

Margin: X. Saul culpam transfert, ac defendit.

At Saül, quam statim à principio culpam fateri oportuit, & veniam à Deo postulare, culpam à se transfert in populum, quem ait prædam electam adduxisse de Amalecitis, vt immolaretur Domino, reliqua ibidem profligata fuisse: sicque omnia perdita esse Amalecitis, cum nonnullo fructu populi sui. Nec transfert solum, sed eam etiam ex intentionis bonitate defendit; significans satius esse pecora Deo sacrificare, quam temerè in bello iugulare: & Dei honori, vsuique hominum, res humanis vsibus à natura destinatas, addicere, quam nemini, nisi coruis, canibus & lupis profutura, disperdere. Sed inanis est ista defensio, & hominis iudicium suum atque voluntatem Dei mandato præferentis. Itaque Samuël tristem regi nuncium allaturus, eum seducit à turba, petitque ab eo, vt cum bona ipsius venia, sibi liceat ad eum, Dei contra ipsum referre sententiam; vt rei ipsius seueritas, leniore agendi ratione molliretur. Verum sequens oratio, tota ad seueritatem composita, aliam expositionem probabiliorem facit, in hanc sententiam.

Margin: XI. Quem Samuel vicissim accusat.

Mitte has fabulas & excusationes tuas, & *sine me* loqui, quæ Deus ad me nocte hac de te locutus est. Nam etiam superius, cum tanto minor esset obiurgandi occasio, audiuit nihilominus à Samuële, *stultè egisti*, & quæ sequuntur. Eam vero anthoritatem Samuëli apud Saulem multa conciliabant, senectus, vitæ sanctitas, prophetia, paternus in ipsum amor, regia dignitas illi collata, denique populi totius in eum veneratio. Postremo Prophetarum ex Dei mandato loquentium, & improbos principes obiurgantium seuerissimas legimus voces vt parentum in filios, aut magistrorum in discipulos parum obsequentes. Orditur itaque Samuël accusationem suam repetita memoria collatæ dignitatis humili, ac modicè de se sentienti, vt superbo & obsequij desertori iure auferenda intelligatur. Sequitur obiurgatio, propter non impletum Domini præceptum aduersus *peccatores Amalec*, id est viros insigniter improbos, quorum flagitia diuinam vindictam è cœlo deuocarent. Qui tamen auaritia & importuna humanitate victus, tum nocentissimo regi pepercerit, tum ad prædam versus fuerit cum populo suo.

Margin: XII. Nec tamen culpam agnoscit Saul.

Quibus auditis Saul, ne tunc quidem culpam agnouit miser, sed telum propheticæ accusationis, clypeo falsæ negationis repellere conatus est. *Imo*, inquit, *audiui vocem Domini*: ita sane, sed audisti tantum, *& ambulaui in via per quam misit me Dominus*, expeditionem in Amalecitas suscepi iussus. Recte hoc quidem. *Et adduxi Agag regem Amalec*, illustre ac luculentum victoriæ nostræ monumentum. At quis te iusserat regem huc adducere, & seruare, & non potius, Iosue clarissimi Imperatoris exemplo, pedibus conculcatum agere in malam crucem? hominem præ cæteris mortem commeritum, in quem maxime volebat Dominus belli furorem desæuire, & quo plura habebat quæ perderet, plures subire animi corporisque cruciatus. Nam quod ad conseruatam prædam, *nunquid vult Dominus holocausta & victimas, & non potius vt obediatur voci Domini?* Docens videlicet ne sacrificiorum quidem causa diuinum præceptum negligi debuisse; nec potuisse hoc facinus bono illo opere, si tamen bono, compensari: neque enim talia sacrificia grata esse Deo. Quomodo autem melior sit obedientia quam victimæ, & inobedientia Idololatriæ exæquari possit, in Annalibus explicatum est diligenter.

Margin: Rursum à Samuele refellitur.

Margin: à n. 44. ad 49.

Margin: XIII. Ex regno abdicatur.

Iustam porro huius sceleris pœnam, & congruam cum culpa proportionem subiungit Samuel. *Pro eo*, inquit, *quod abiecisti sermonem Domini, abiecit te Dominus ne sis Rex.* Abiectio enim abiectioni respondet, & humana superbia diuinæ deiectioni: & rectum est vt qui Deo non obtemperat, ei ab hominibus non obediatur, & qui se Deo exæquat, imò prudentiorem facit, dum eius mandata corrigit, cæteris hominibus, de regni culmine depositus, exæquetur. Num ergo sic abiectus à Domino Saul, penitus rex esse desijt? Respondeo quæstionem esse cognitione dignissimam, propterea que accuratius in Annalibus examinatam. Hic strictim dicamus Saulem, hac Dei sententia reiectum, amisisse ius regni, non enim dicitur abiectum iri, sed abiectum esse ne rex esset: regni tamen possessionem non amisisse, quia nullus erat alius rex, à Deo, vel Repub. constitutus, nec ipse ea se dignitate spoliare tenebatur. Et conueniens fuit communi bono retineri ab eo regni possessionem, qua sine grauissimis turbis spoliari non poterat: neque dandum erat exemplum posteris insurgendi in reges suos quocunque prætextu, eosque exauthorandi.

Margin: Ius in eo amittit, non tamen possessionem iustis de causis.

Margin: à n. 50. ad 55.

Margin: XIV. Etiam in bonum Dauidis.

Adde quod Dauid, quem Deus regno destinauerat, adolescentulus adhuc erat & contemptus, vt qui neque aulam vnquam, neque castra viderat. Itaque aliquot anni erant illi necessarij, vt imperij rectæque gubernationis artibus instrueretur, vt populum & cognosceret ipse, & ab eo vicissim cognosceretur, & se illi egregiis facinoribus commẽdabilem redderet. Interim autem regni curator erat necessarius: quo munere nemo rectius fungi poterat, eo qui iam annos aliquot regnum ipsum feliciter, & quasi patrimonium suum studiosè, fideliterque administrarat. Vide itaque quantam hoc tempore iacturam fecerit Saul qui pro rege, regni procurator factus est, nec Dei vltra, sed Dauidis vicarius appellari potuit: qui ius ad regnum filiis suis funditus perdidit, qui acerbissimæ inuidiæ in regni æmulum factus est obnoxius; qui priuatus spiritu fortitudinis, factus est arreptitius.

Margin: Quantam nunc iacturam Saul fecerit.

Margin: XV. Agnoscit culpam suam, an ex legitimo dolore.

Nunc autem postquam intellexit peccatum suum esse longe opinione sua maius, siue ex ipsius natura, siue ex comparatione cum grauissimis peccatis; siue ex pœna, quæ illi erat an-

nexa, timore concussus dixit ad Prophetam. *Peccaui, quia præuaricatus sum sermonem Domini, & verba tua, timens populum, & obediens voci eorum.* Adest peccati confessio, semel iterumque repetita, nec tamen audit, *Transtulit Dominus peccatum tuum, non morieris.* Niniuitarum non ingemuit offensum à se, tam bonum erga se, tamque beneficum parentem, sed timuit duntaxat pœnam; ideoque pergit deriuare culpam in populum, à quo timore in constantem virum cadente esset affectus timuissetque ne ille in seditionem versus eum desereret, aut interficeret efferatus. Verum is timor aut inanis, aut falsus fuit, debuit enim sperare Deum effecturum illi populum obsequentem, dum ipse obsequeretur Deo: præsertim cum illum in re non minus aspera expertus esset dicto obedientem: cum nuper eius obstrictus maledicto, quamuis fame, pugna, cursu, diuturnoque labore fatigatus, ieiunus tamen vsque ad vesperam constanter perseuerauit.

XVI. Aut potius ex humano timore.

Quid ergo hanc Saulis confessionem expressit? Timor pudoris, & ignominiæ publicæ, si forte Samuël, vti priuatim cœperat, cum coram senioribus populi argueret, & regno excidisse diceret, eoque testimonio, vt erat summæ in populo authoritatis, eum ab ipso auerteret, atque abduceret. Hinc illud, *Sed nunc porta quæso peccatum meum*: siue orando Dominum vt mihi ignoscat, & veniam impetrando precibus ac sacrificiis tuis: siue potius tolerando ac dissimulando coram populo, itáq; agendo, quasi integra essent omnia, & nihil in regno turbatum. Et ideo, *reuertere*, inquit, *mecum*, ad populum à quo paululum secesseram, vt tecum *adorem Dominum.* Timuit enim Saul, ne si Samuël quasi iratus, deserto rege aliorsum abiret, populus aliquid mali de Saule suspicaretur: & ipse præter decorum solus rediret ad suos. Negat tamen Samuël se iturum cum eo: aut oraturum cum homine abiecto à Domino, & tanquam excommunicato, ne præsentia suà sacrilega peccatoris sacrificia approbare videretur. Quamuis autem mox cum ipso profectus sit, non tamen dicitur orasse, aut sacrificasse cum ipso; vt potius ad mactandum regem Agag, quàm ad honorandum Saulem reuersus sit.

XVII. Saul Prophetam abire parantem retinet, cum scissione pallij.

Repudiata itaque communione orationis aut sacrificij cum Saule, conuersus est Samuël vt abiret in domum suam, ex eo loco, in quo præcedens colloquium habitum fuerat. Id paranti, Saul *apprehendit summitatem pallij eius, quæ & scissa est.* Ea vis non tribuitur crimini Sauli, contumelia quippe caruit, & fuit qualis inter necessarios sæpe contingit. Ait nihilominus ad eum Samuel. *Scidit Dominus regnum Israël à te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te.* Voluit porro Dominus hanc pallij scissionem, quæ ratione Saulis casu contigit, esse signum scissionis familiæ regiæ à toto regno, quod alioqui remanebat integrum; voluit etiam accipi à Samuële, & prædici vt signum scissionis eiusdem. Ille nihilominus instat humiliter, atque vrget Samuëlem, *Peccaui*, ait, *sed nunc honora me coram senioribus populi mei, & coram Israël, & reuertere mecum, vt adorem Dominum Deum tuum.* Ex quibus verbis agnoscitur parum syncerum fuisse regis affectum peccatum confitentis.

XVIII. Samuel comitatur Saulem.

Samuël autem veritus, ne si afflicto regi nihil concederet, eum desperatione tradtum ageret in furorem, & studiosum regni curatorem verteret in tyrannum, concedens aliquid de iure suo secutus est Saulem, priora omni sermone dissimulato. Adorante autem Saule Dominum, Samuël adduci ad se iubet Amalecitanum regem, nihil resistente, aut pro eo deprecante Saule, qui ei vitam fortasse spoponderat, ne causam suam faceret deteriorem. Et oblatus est ei Agag pinguissimus & tremens, vt qui sentiebat se orci victimam iam futurum, dixit enim, *Siccine separat amara mors?* vel vt alij, *vere venit amaritudo mortis*, quam vehementius reformidant viri deliciarum atque diuitiarum. At Samuël, *Sicut fecit absque liberis mulieres gladius tuus, sicut absque liberis erit inter mulieres mater tua.* Quo dicto dissecari eum iussit in frusta membratim, sed capite, vt arbitror, à corpore primum amputato.

& Agagem interfici iubet.

XIX. Digreditur, & Samuel in luctu versatur.

His peractis *abiit Samuël in Ramatha*, vbi erat domus eius, *Saul vero ascendit in domum suam in Gabaa* Benjamin. *Et non vidit Samuel vltra Saul, vsque ad diem mortis suæ*, idest non eum adiit officij causa, vel inuisit vt prius, etsi eum postea casu atque obiter viderit. Interim tamen lugebat Samuël Saulem, quoniam Dominum pœnitebat, quod constituisset eum regem super Israel. Prouidebat enim ex hac eius abdicatione multas in Repub. turbas: & bella ciuilia, inter eum & æmulum eius merito formidabat. Itaque multis lacrymis & precibus gratiam Deum inter & Saulem redintegrare conabatur ratus superesse adhuc aliquem veniæ locum: nesciebat enim immutabilem Dei sententiam à se pronunciatam fuisse, donec eum Dominus à luctu reuocauit, & ei destinatum successorem patefecit. Diuturnum porro fuisse hunc luctum illa verba Domini haud obscurè significant, *vsquequo tu luges Saul?* vt propterea reliquum hunc annum ei tribuere possimus, & primam Dauidis vnctionem in sequentem differre. ca. 19. 24.

ANNVS MVNDI 2969.

SAMVELIS 30.

SAVLIS & ACHIÆ Pont. 8.

DERCYLI 19. Imperij Assyr. 1038.

ANTE CHRISTVM 1084.

I. Quam diu Samuel luxerit Saulem.

QVam diuturnus fuerit Samuëlis pro Saule luctus, priusquã destinatum diuinitus successorem cognosceret, certò non constat: etsi non dubium est eum quandiu vixit de abdicati regis salute sollicitum, pro ea diuinam misericordiam multis cum lacrymis ac gemitibus implorasse, præsertim cum is odio Dauidis maxime fureret, & in grauissima peccata rueret præceps. Prior autem ille luctus nonnullis biennij fuisse putatur. Ego menses aliquot partim superioris anni exeuntis, partim præsentis ineuntis satis esse

crediderim horum temporum œconomiæ. Neque existimarim pium ac misericordem Dominum sancti viri consolationem diutius distulisse. Itaque ne Samuël vltra irrito se luctu atque intempestiuo conficeret, ipsum ab eo amica reprehensione reuocat, *Vsquequo*, inquit, *tu luges Saul, cum ego proiecerim eum ne regnet super Israel?* immobili videlicet atque immutabili decreto, regio illum magistratu abdicarim. Apparet enim Samuëlem huiusmodi decreti ignarum, non solum pro venia culpæ Sauli obtinenda Dominum interpellasse, sed etiam pro priore dignitate, eiusque omni iure redintegrando. Deinceps autem intellecta Dei definitione, super ea re prorsus obmutuit, ne sciens & prudens cum diuina voluntate pugnaret.

1. Reg. 16. 1.

II. Addiscit successorem eius, & ad eum inungendum mittitur.

Accessit etiam ad Samuëlem penitus certiorem reddendum de abdicatione Saulis, declaratio electi à se noui regis, ad quem inungendum illum iubet accedere, eumque priuata, vt antè Saulem, cæremonia inaugurare. *Imple*, inquit Dominus, *cornu tuum oleo, & veni vt mittam te ad Isai Bethlehemitam: prouidi enim in filiis eius mihi regem.* Prima ipsa verba abundantiam gratiæ in Dauidem conferendæ apertè doceot; non enim lenticula sumitur, sed impletur oleo cornu: quod notauit Rupertus. Et quoniam cornu vas solidæ firmitatis est, vtriusque regni differentia in duratione & firmitate demonstratur. Oleum porro nec vulgare fuit, frustra enim ex longinquo fuisset allatum, neque sacrum. Educendum enim fuisset è Sanctuario, quod inscio Saule fieri non potuisset, qui in omnes Samuëlis actiones erat intentus, maximè ex eo tempore, quod ei dixerat ipsum non vltra regem Israëlis fore. Apparet ergo fuisse vnguentum aromaticum, vel balsamum, quod Samuël apud se habebat, quodque in Bethlehem detulit.

in l. 1. Reg. c. 23.

Et quo oleo.

III. In tribu Iuda, & familia Isai.

Mittitur autem ad Isai virum in tribu Iuda primarium, vt deinceps hæc esset regia tribus, iuxta Patriarchæ Iacobi vaticinium. Quod autem dicitur quæsisse, & inuenisse, & prouidisse sibi regem in filiis eius, non obscurè significat perexiguum esse eorum virorum numerum, qui ad regnum, præsertim in populo Dei, rectè administrandum idonei censeri possent. Tam multa enim Dei dona gradus ille tam sublimis exigit, tam eximias animi corporisque dotes, vix vt vnus in centum millibus, ad id munus, cum laude & communi vtilitate subditorum obeundum, satis aptus, instructusque reperiri possit. Nec vacat illa particula *mihi*. Pertinet enim ad indicandum reges mortales, immortalis regis esse vicarios, illiusque vice populos, quasi totidem illius familias administrare, cum obligatione ad reddendam apud eum rationem, cui se fatentur esse subiectos.

Pauci regno idonei.

Reges Dei vices gerunt.

IV. Samuël an excuset.

Et ait Samuël, Quomodo vadam? audiet enim Saul, & interficiet me. Non dubitat Propheta facile esse Domino, eum protegere ab omni periculo, sed doceri vult à Domino, quo se modo gerere debeat in hoc toto negotio: paratus vtique mori in exequendo mandato diuino, si sic ei videatur. Quod si humanitus sibi timuit, non dubium est, quin etiam timuerit domui Isai, quam ille funditus, tanquam maiestatis ream, si permisisset Dominus, euertisset; multóque minus Isai, vel Dauidi, quam Samuëli, quem parentis loco habebat, in tam inuidioso negotio pepercisset. Modum ergo Propheta quæsiuit, & modum Dominus aperit, quo & celetur veritas, & mendacium non dicatur. *Vitulum*, inquit, *de armento tolles in manu tua, & dices, ad immolandum Domino veni.* Id enim verum erat; primaria tamen intentio inungendi regni candidatum tacebatur. Sacrificium porro ad impetrandam diuinam gratiam futuro regi, pertinebat, & domestico celebritatis huius conuiuia conducebat. Notatum autem est superius, sacrificij locum non fuisse his temporibus plane definitum. Itaque ex mandato Domini extra Sanctuarium, & absente arca, quæ non erat in Bethlehem, licuit sacrificare.

Celare iubetur veritatem sine mendacio.

V. Samuël ignorat quem sit vncturus, & quare.

Pergit autem Dominus, *& vocabis Isai ad victimam*, vt scilicet adsit cum suis pacifico sacrificio, deinde conuiuio. *Et ego ostendam tibi quid facies, & vnges quemcunque monstrauero tibi.* Non ergo agnoscebat Samuel Dauidem neque de facie, neque de nomine, vt sequens narratio perspicuè docet, in qua regni candidatus multis interrogationibus à Deo subinde requiritur. Cuius rei causam affert Theodoretus, quia si recta ad Dauidem fuisset profectus, venisset in suspicionem ne res ex composito gereretur. Dum autem singulos ad septimum vsque interrogat, cognouerunt Deum esse qui hos quidem reiiceret, illum vero eligeret. Sic ipse. Fecit ergo Samuel sicut locutus fuerat illi Dominus, venit in Bethlehem, à ciuibus cum timore atque admiratione excipitur, indicit sacrificium, cui alij astant, alij etiam ex eo participant, nimirum familia Isai: quam collectam Samuël de præsenti rerum statu edocet, de Saulis videlicet abdicatione, & electione vnius ex familia Isai, quem Deus ex omnibus elegisset, professus se venisse integrum, & in omnes æquali propendere voluntate.

Edocet familiam Isai de rerum statu præsenti.

VI. Disponit ad acquiescendum diuinæ electioni.

Omnes, inquit, mihi estis longe clarissimi. Parētem vestrum grandæuum fratrem agnosco ac veneror. Vos autem omnes tanquam filios meos amplector. Vestrum erit, si pacis amatores estis & fraternæ gratiæ, charitatisque cultores, si de conseruanda familia vestra, quam Deus vehementer honorare cupit, solliciti, de fratris honore diuinitus illi collato gaudere, sed gaudere tamen in sinu, donec visum fuerit Domino rem in vulgus efferre, & de Saule ipso, pro diuina sua prouidētia, disponere. Quæ cum Samuël magno animi sensu esset effatus, venerabundi omnes Deo sese, eiusque Prophetæ religiosa corporis inclinatione demisere, se, suisque omnibus illius arbitrio permissis. Rursus autem Samuël ad senem cōuersus, Promisit Dominus inquit, ostensurum se mihi quid facerem, & mihi demonstraturum quemcunque vellet hoc à me oleo inaugurari. Ergo si videtur filios huc tuos coram Domino sigillatim, ordine ætatis sistito, & ego à Domino exquirā quem sui prærogatiua suffragij honorare velit.

Annuit Isai, & euocatum primogenitum, Eliabum nomine propius ad prophetam, qui paululum subduxerat se de circulo, adire iussit, Qui statim oculis in cœlum manibusque

VII. Sistitur Samueli Eliab nec eligitur.

leuatis, *num coram Domino*, inquit, *est Christus eius?* id est, qui inungendus est in regem. Erat his statura procerus, & oris habitu decoro, ac pleno dignitatis, vt ad regnum factus videri posset. At Dominus, respondit, se externa hæc non morari, quæ homines, qui interiora non cernunt, magni faciunt. Recte autem putat Abulensis collocutionem hanc omnem Deum inter & Samuëlem externam fuisse, & vtriusque vocem ad circunstantes peruenisse, ne electionem hanc illi non à Domino factam, sed à Samuële fictam arbitrarentur, si nihil ipsi viderent, audirent ve, quo illis fides heret; ideóque neque electioni acquiescerent, ficut cum audirent missa diuinitus voce, reiici se ac repudiari. Itaque fratres omnes cum parente conscij fuerunt electionis & vnctionis Dauidis. Neque timendum erat ne plures conscij rem vulgarent? illi enim soli erant conscij, quorum vehementer intererat rem taceri.

Callocutio externa Dei siue Angeli & Samuëlis.

VIII. Cæteri sex ordine sistuntur, neque eliguntur.

Cum ergo Propheta reiectum dixisset Eliabum, cæteri producti sunt, ordine, atque improbati, nec tamen vllus eorum foras exiit, sed substiterunt omnes in eodem triclinio, vt viderent quem tandem exitum habitura res esset. Vnde mox Dauid dicitur inunctus in medio fratrum suorum: & Samuël de præsentibus loquens, *Non elegit*, inquit, *Dominus ex istis*. Demonstrando manu eus qui aderant. Cumque iam septem reiecti fuissent, ventum est ad octauum Dauidem qui domo aberat, quem Samuël ante prandium euocari iussit è pascuis vbi ouium curam gerebat. Pertinet hoc ad illorum temporum simplicitatem, cum honestissimis orti familiis oues pascebant, & quærebant asinas, & agebant bubulcos, & regibus offerebant panes in clitellis; aulica vanitate nondum in mores inducta. Apparet autem pascua non longius abfuisse: ne non satis vrbana esset ista retardatio prandij, ad serum iunioris opilionis aduentum.

IX. Dauid euocatus, adest, docetur, inungitur.

Adest atque introducitur adolescens non sine timore fortasse, certe non sine innata verecundia; & erat qui placere posset, erat quippe rufus, & pulcher aspectu, decoráque facie, & festinatio gratiam rubicundi coloris adiecerat. *Et ait Dominus*, non expectata interrogatione Samuëlis, *Surge, & vnge eum, ipse est enim*, quem prædixi tibi, quem prouidi mihi. Surrexit, vt sacram vnctionem maiore cum veneratione perficeret. Sed prius, vt par erat, eum tota de re breuiter docuit, iussitque diuinæ acquiescere voluntati. Quod ille, vt se ex noua admiratione collegit, quamuis obsequendi studiosior, quam imperandi, sibi denique passus est persuaderi, re tota diuinæ prouidentiæ permissa, quæ sæpe parum idonea instrumenta mirabilium operum eligit; vt tanto magis intelligatur, Dei id opus esse, non hominis. *Tulit ergo Samuel cornu olei, & vnxit eum in medio fratrum eius.* Sed & reliquas, vt opinor, cæremonias adiecit, quas prius in Saule vsurpauerat. Valebant enim ad conciliandam illi, apud maiores natu fratres, internam quandam venerationem, qualem vulgo laici clericis deferre solent. Nec paternæ apud iuuenem adhortationis est oblitus.

X. cap. 16. 13.

Sequitur sacræ huius vnctionis effectus. *Et directus est spiritus Domini à die illa in Dauid, & deinceps.* Non videtur accipiendus hoc loco Spiritus Domini, spiritus charitatis, aut gratiæ gratum facientis. Absit enim à nobis opinari hac primum die datum hunc spiritum Dauidi, de quo iamdudum dixerat Dominus, se in eo inuenisse virum secundum cor suum. Itaque rectè auctum dicemus hodie, & vehementer amplificatum in Dauide spiritum illum; primum autem datum non dicemus. Eodemque modo aucta ea dona, quæ principem illam ac primariam gratiam, vel natura sua, vel Dei benignitate consequuntur. Plerique non male spiritum prophetæ, alij fortitudinis intelligunt: vtriusque enim exempla in Saulis vnctione præcesserant. Ego sane Spiritum regium ac principalem libenter acceperim, rege videlicet ac principe dignum, qualem ipse, postulabat cum diceret, *Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me.* Spiritu qui hominem mutat in virum alterum, qui vitia corrigit, & plebeias virtutes, regias atque heroïcas facit.

Dirigitur spiritus Domini in Dauidem,

& quis ille Spiritus.

Psal. 50.

XI. Quomodo perseuerauerit in eo.

Hic ergo Spiritus Domini regius ac principalis directus est, siue insiluit in Dauid, quod significat diuinæ actionis promptitudinem, longe ab humana tarditate distantem. Perseuerauit autem deinceps in Dauide hic spiritus. Nam siue illum accipiamus spiritum prophetiæ, qui natura sua lumen quoddam est spiritale transiens per modum actus, satis est vt eum perseuerasse dicamus, si is Dauidem subinde illustrarit, neque eum prorsus deseruerit. Spiritus quoque fortitudinis perseuerauit in Dauide, sic vt viribus corporis ferè populares suos ætate suppares vehementer antecelleret, nec aduersis vnquam rebus præ animi mollitudine frangeretur. Denique regiæ illæ virtutes perpetuo cultæ, etiam in ætate decrepita floruerunt; quod satis intelligi potest ex institutione Salomonis in regem, & testamento quod apud eundem Salomonem edidit moriturus.

XII. Samuël domum redit.

Vnctione peracta reuersus est Samuël in Ramatha, locum habitationis suæ; nec enim diutius ibi eum demorari opus erat, ne qua inde suspicio nasceretur; nec Saulem adiuit, etsi fortasse non ignorabat illum consilio suo aut consolatione vehementer indigere, ob inflictam ei recens à Deo calamitatem. Verum diuino afflatus spiritu intellexit id Deo non placere, nec officiosum illum aditum, aut regi, aut prophetæ vtilem fore, si forte ille furens, in senem, tanquam in authorem calamitatis suæ, impetum faceret. Ex quo enim Saulem non viderat, *spiritus Domini recesserat ab eo, & exagitabat eum Spiritus nequam* à *Domino* immissus, aut permissus. A malo dæmone vexatum fuisse, communis est antiquorum Patrum, & recentium scriptorum sententia, qui melancholica corporis eius dispositione abuteretur; quæ cum per musicam harmoniam mitigaretur, dæmonis quoque eum affligentis actio, quæ se dispositioni corporeæ accommodabat, temperabatur. Ita de hoc Saulis morbo senserunt Iosephus, Tertullianus, Clemens Alexandrinus, Augustinus. Hieronymus, Theodoretus, Eucherius, Isidorus, Rupertus, Gregorius

Spiritus malus inuadit Saulem.

n. 52. & seq.

Magnus, & alij plerique, quos in Annalibus retulimus.

XIII. Nec statim agnoscitur.

Hoc regis malum non tam cito agnitum videtur. Primum quia solet dæmon studiosius occultare se in itio, ne adhibitis diuinitus institutis remedijs, exire compellatur. Deinde quia tam insolens est atque inauditum reges audire dæmoniacos, vt alia omnia tam ipsa, quam domestici eius cogitasse putandi sint, vixque tandem veram morbi causam agnouisse. Quin etiam vbi id primum domesticis persuasum fuit, non tamen cito ausi sunt tam turpem ac probrosā mali causam fateri. Significat etiā Iosephus, opem à medicis diligenter quæsitam, sed frustra, donec de perito excantatore cogitatum est. Reliquum ergo hunc annum cum ignoto morbu Saulem luctari patiemur. Dum David reuersus ad pascua egregia fortitudinis opera perpetrabat, & prophetico spiritu plenus, spiritualia cantica psalmosque conficiebat, & modulabatur ad cytharam. Vtriusque testes idonei sunt Rupertus, Dionysius, Abulensis: & res ex ipsa Scriptura clarissima est.

lib. 6, c. 9. Ant.

Dauid ad pascua inunctus reuertitur.

XIV. Vbi exercet fortitudinis & pietatis officia.

Etenim insigni animi corporisque fortitudine præditus, in syluis, pecorumque custodia illa facinora perpetrabat, quæ ipsemet postea, non vanitatis causa, sed regis totiusque populi confirmandi gratia, certamen cum Goliatho initurus, publicè recitauit, de leonibus & vrsis à se interfectis, propriaque manu dilaceratis; quæ Syracides ita prædicat, vt id genus certamina Dauidis ludum appellet. Alia in desertis illis locis Dauidis occupatio fuit, Dei laudes prophetico spiritu, per cantica psalmosque, celebrare. Nam bonam psalmorum partem tum temporis ab eo fuisse compositam, & res ipsa loquitur, & idonei Scriptores prodidere. Vtrum autem omnium qui extant psalmorum Dauid vnus dicendus sit author; an ad eiusdem gloriæ societatem admittendi sint alij, qui in quorumdam psalmorum initiis inueniuntur inscripti, neque leuis, neque noua est disputatin, multis pro vtraque parte certantibus. Ego ad illos accedo libentius, qui psalmos omnes Dauidicos esse volunt, ceteros autem qui inscripti reperiuntur, fuisse cantores, vt eleganter disseruit in proœmio psalmorum S. Chrysostomus. Sed hac tota de re vide Annales [a] ipsos in hunc locum.

Eccl. 47. 3.

Psalmorū author vnus Dauid.

a an. m. 2969. num. 62. & seqq.

ANNVS MVNDI 2970.

SAMVELIS 31.

SAVLIS & ACHIÆ Pont. 9.

DAVIDIS 20. TROIÆ 100.

DERCYLI 20. Imperij Assyrior. 1039.

ANTE CHRISTVM 1083.

I. Saulis morbus agnoscitur. a l. 6. Ant. c. 9.

CVm ægritudo Saulis vehemētius sæuiret in dies, fieretq; medicis artibus remediisq; potentior, vt Iosephus significat [a], subiit animos domesticorum eius illa cogitatio, ne dæmonis inhabitātis, aut subinde ventitantis agitatione vexatio illa contingeret qua rex furere plerumque, atque insanire videbatur. Sed & illa opinio à multis iam seculis vigebat, carminibus & excantationibus, dæmonum vim reprimi, maleficia cohiberi, & animi corporisque sanitatem posse reparari, idque in Ægypto in exitu Hebræorum tentatum, quamuis irrito conatu, testis est Sapiens [a]. Ex ea opinione profecta est illa oratio seruorum Saulis, *Ecce Spiritus Dei malus exagitat te*, nemo enim potest hæc facere, quæ tu facis, nisi fuerit dæmon cum eo. Explorata itaque ægritudine, idoneum, iucundum, atque in promptu positum excogitatum est à nobis remedium, quo malum hoc curari vel mitigari certe possit.

a Sap. 16. 7. 8.

II. Remedium in Psalte quæritur.

Iubeat ergo Dominus noster, & serui tui qui coram te sunt quærent hominem scientem psallere cythara, vt quando arripuerit te Spiritus Domini malus, psallat manu sua, & leuius feras. Et quidem sacros hymnos, vt ait Iosephus. Neque enim nuda erat & solitaria, illa fidium contrectatio, sed sacri hymni & psalmi à Dauide canebantur ad lyram, vt simul harmonicus concentus noxijs & melancholicis humoribus degrauatum releuaret caput, simul etiam sacri hymni in Dei honorem à sancto iuuene decantati, dæmonum actionem Domino miserante reprimerent. Dæmon enim qui melancholica dispositione gaudet, eaque ad lucitamenta peccandi abutitur, ea discussa, indirecte, & ex accidente, vel abigitur, vel impeditur. Sed præcipua huius remedij vis ex ipso psalte pendebat, qui multum gratia valebat apud Dominum, ad opem ægro diuinitus obtinendam.

Quomodo musica prosit arreptitiis.

III. Edocetur Rex de Dauide.

Proposito grauissimi morbi remedio, eoque facili ac iucundo, illico Rex acquiescit, qui ne difficile quidem, & acerbum erat recusaturus, iubetque sibi prouideri de psalte quopiam egregio, qui lingua & digitis eximiam delectationem afferat, siue quia morbus & mœror ingens non poterat modica delectatione mitigari; siue quia reges assueti deliciis, exiguo lætitiæ obiecto non tanguntur; quod ab assuetis, vt ait Philosophus, non fiat passio. Hic vnus de aulicis, *Ecce*, inquit, *vidi filium Isai Bethlehemitam scientem psallere, & fortissimum robore, & virum bellicosum, & prudentem in verbis, & virum pulchrum, & Dominus est cum eo.* Hic nimirum idoneus erit, qui hoc munere, alijsque cum laude fructuque fungatur. Cæterum hæc elogia Dauidis, eius ætati vicenariæ recte conueniunt; Nam Scriptura passim iuuenes, à 20 annis & supra, viros bellatores vocat, & qui possint ad bella procedere. Sexdecim autem annorum ætati, quæ est aliquorum chronologia, quomodo conueniant ipsi viderint. Sed has ipsas, aliasque Dauidis dotes aulicis æmulandas, habes in Annalibus [b] non negligenter explicatas, quas hoc loco studium breuitatis cogit omittere.

Eiusque dotibus eximiis.

b 1970. n. 9. 10. 11.

IV. Euocatur ad Saulem.

Misit ergo Saul nuncios ad Isai, vt Dauidem è pascuis euocatum, eò enim ex vnctione reuerterat, ad se mitteret: non vtique ad perpetuam, aut diuturnam in aula commorationem, alioqui non misisset mox qui diceret patri, *Stet Dauid in conspectu meo*, sed probaturus an aliquid opis in eius fidibus cantuque reperiret. At Dominus eum volebat

Cur David in aula resideat ex Dei prouidentia.

maturè in aula versari, quamuis in ea multa aduersa, atque aspera toleraturus esset, & certissima discrimina mortis aditurus, priusquam in destinati regni possessionem mitteretur. Idque necessarium erat: Alioqui ab aula, turbisque popularibus secreta virtus eius, necessariam in populo iactationem non haberet, neq; hominum beneuolentiam humano more sibi compararet, sine qua tamen neque regnum obtinere, neque occupatum retinere potuisset. Quid quod neque pacis, neque belli negotia, sine hac experientia facile disceret? Nec consentaneum fuisset illi prouidentiæ, quæ disponit omnia suauiter, & quæ volebat ærumnis, herois sui exercere patientiam, ex desertis locis in ciuitatem regiam, ex caulis ad aulam, ex hara ad thronum, regem prosilire: & pedum in sceptrum, rhenonem in purpuram, pastoritium petasum in regium diadema, repentinum, atque improuisum commutare.

V. *Isai mittit filium ad regem cum muneribus.*

Porro Isai mandato regis accepto, illico parendum putauit, ne si cunctaretur, regis ægritudinem leuiter ferre videretur. Sed noluit consueta temporibus illis vrbanitatis officia negligere. Misit itaque filium suum, non sine aliquo vestium cultu, & famulo socio, qui mox rem gestam referret ad senem, & misit cum asino panibus onustò, & lagena siue vtre vini, & hœdo vno, quæ omnia in asinum imposita intelliguntur. Dauid autem cytharæ suæ, qua regi laturus erat opem, minime omnium oblitus est. *Venit ergo Dauid ad Saulem, & stetit coram eo*, munera nec spreuit rex, nam *gratius est pulchro veniens ex corpore munus.* Itaque dilexit eum nimis, & factus est eius armiger, in prætoriam videlicet cohortem allectus, vt ægro principi esset ad manum. Et forte tum contigit vt Saul aduentitio furore corriperetur, & promptam acciperet à nouo medico curationem. Itaque bene de se iam meritum dilexit, & beneficium perpetuum esse voluit. Ideoque misit Saul ad Isai, internuncio vsus famulo, qui cum asino reuertebatur ad herum, dicens, *Stet Dauid in conspectu meo; inuenit enim gratiam in oculis meis.*

Regi placet ac retinetur.

VI. *Cum bona senis venia*

Noluit filium, vtique præ cæteris dilectum patri, nisi cum bona senis venia, qui ipsum fortassis illico rediturum putarat, apud se retinere diutius. Id autem facile intelligitur impetratum. Quidni enim in octo filiorum turba, vnus principi, ad honorificum & salutare ministerium concederetur, quod beneficij loco omnès ducerent, & studiosissimè ambirent? Nec tamen Rex aliam præ se tulit Iuuenis retinendi causam, quam quod is sibi gratus esset. Nam reges, cæterique viri principes nunquam videri volunt beneficium accepisse, & se alicui minori præsertim, debitorem fateri mortis instar putant: imo beneficium cum accipiunt, conferre se arbitrantur. Remansit itaque apud Saulem Dauid, sed non remansit diu. Et certo constat illum ad parentem fuisse remissum: quandiu autem remanserit, & qua occasione remissus fuerit, non certo constat. Torniellus putat decem circiter mensibus apud Saulem mansisse; ego crediderim sufficere multo pauciores, vt tanto probabilior sit anni sequentis obliuio Dauidis in Saule.

Principes videri nolunt beneficium accepisse.

Cic. 2. offic.

cap. 17. 14.

VII. Causam autem aut occasionem reuersionis ex illis Scripturæ verbis colligere possumus. *Tribus, maioribus filiis Isai, secutis Saulem, abiit Dauid, & reuersus est à Saul, vt pasceret gregem patris sui.* Sentiebat Saul Philisthæos, perpetuos Israelitici nominis hostes, bellum contra ipsos meditari ac moliri: ipse autem, qui *quemcumque viderat virum fortem, & aptum ad prælium sociabat eum sibi*: cum accepisset Isai plures habere filios, bello valde idoneos, eos à patre abducere voluit, sibique sociare. Tres natu maiores non inuitus concessit pater; sed eam simul occasionem accepit rogandi regem, vt ad se filium suum natu minimum remitteret, quoniam non cytharæ neque otij, sed tubarum ac belli tempus immineret, & illi plurimum, iste parum bello adhuc vtilis videretur. Saul autem, qui se dudum, diuina rem disponente prouidentia, morbo leuatum sentiebat, ratus nullo suo incommodo Seni gratificari se posse, qui istius vnius præsentiam, trium absentia redimere velle videbatur, in hanc permutationem non inuitus consensit. Potuit etiam Dauid ipse aulæ fugitans, & solitudinis amans significare, reditum ad patrem sibi gratissimum fore: aulicis, qui forte dolebant oculis, ob principis in eum amorem, non inuitis.

Qua occasione reuersus fuerit Dauid ad patrem.

cap. 14. 52.

ANNVS MVNDI 2971.

SAMVELIS 32.

SAVLIS & ACHIÆ Pont. 10.

DERCYLI 21.

Imperij Assyriorum 1040.

ANTE CHRISTVM 1082.

I. *Philisthæi bellum instaurant in Hebræos.*

CElebrem hunc annum reddit gloriosissima Dauidis de Goliatho victoria, cum summo Philisthæorum dedecore, damnoque coniuncta. Interim enim dum is, ab aulicis turbis expeditus, moratur in pascuis, eiusque fratres adscripti militiæ, regia vexilla sequuntur, suscitatum, aut instauratū est potius bellum Philisthæorum contra Israëlitas, quod mirabili illa clade sopitum fuerat, cui Ionathas initium dederat. Cuius instaurandi non alia videtur fuisse causa Philisthæis, quam immortale eorum odium in Iudæos, & ambitiosum in eos dominandi desiderium. Vt ea illis Goliathi verbis intelligi potest. *Si ego præualuero vos serui eritis, & seruietis nobis.* Animus ergo erat reparatis hoc septennio viribus (nam clades vltima tertio Saulis anno contigerat) pro vno præsidio deleto, plura variis in locis constituere, Israëlitas ferro semel, auro & argento quotannis exarmare, & acerbam omnino stabilire seruitutē, si prius pro accepta clade, possent ingentē aliquā eis reponere calamitatem.

cap. 14.

qua ex causa.

II. *Conueniunt vtrinque exercitus.*

Occasio fortasse fuerit regis non ignota ægritudo, quæ spem victoriæ faceret de hostili exercitu, sub ægro capite militante. Domini autem in permittendo bello consilium fuisse videtur, Dauidem reddere gloriosum, & primum illi gradum ad imperium sternere. Coguntur in eundem locum vtrinque

copiæ, & quoniam magnum habet ad victoriam momentum loci commoditas, vterque exercitus eum affectauit, vterque ad collem castra locauit: sic vt vallis esset inter eos. Dum autem vterque expectat, vt ab altero initium pugnæ sumatur, vt qui prouocatur è superiore loco irruens in prouocantem, potiore conditione sit ad victoriam, nonnulli abiere dies. Interea venit in mentem Philisthæis bellum singulari certamine definire, eoque de alterutrius populi seruitute, vel dominatione pacisci; præsertim cum apud se haberent virum bellatorem, cui parem opponere, Israëlitarum castra omnium non possent.

Philisthæi petunt singulare certamen.

III. Fiducia Goliath, & roboris eius.

Is fuit Goliathus gente Philisthæus, patria Gethæus, genere spurius, statura sex cubitorum & palmi, id est nouem pedum cum triente, robore tanto quantum necesse erat ei, qui cum tam graui armorum pondere pugnare posset. Nam vt taceatur de cæteris, ærea lorica erat ducentarum & octo librarum cum triente, ferrum autem hastæ viginti quinque librarum. Ex quibus clypei & cassidis, & ocrearum, & gladij pondus æstimandum est, & hominis robur, qui hæc non solum ferre, sed iis etiam facile vti pugnando poterat. Armatus etiam erat insigni superbia, quæ sui confidentiam, & omnium aliorum contemptum illi afferebat. Addit Iosephus pone secutam armatorum phalangem, coram qua fastidiosam spirabat arrogantiam, prouocans Hebræum aliquem ad singulare certamen, additis ex euentu pugnæ conditionibus, quæ communem gentis consensum indicabant; neque enim aliter de seruitute eorum pacisci, quantumuis impudens, ausus esset; aut illi certe eam toties iterari passi non essent.

Is prouocat Israëlitas.

IV. Qui omnes stupēt, ac metuūt nimis.

Quæ cum ille verborum tonitrua profudisset, retro ad suos reuersus, gloriabundus militari more iactabat, *Ego exprobraui agminibus Israël hodie*, ostendi eos ignominiosa timiditate exprobrabiles, qui in tot bellatorum millibus non inueniant vel vnum, qui totius gentis dedecus abstergat, & periculo suo cæterorum puduri medeatur. Quæ cum quotidie iactarentur, nullius indignatio ingenitam fortitudinem exacuit, ne Ionathæ quidem, aut Saulis, aut vllius eorum, qui postea fortes Dauidis appellati sunt, Deo illis audaciam subtrahente, & insolitam insinuante timiditatem, dum adueniret is, cui eam ipse gloriam reseruabat. Itaque *audiens Saul, & omnes Israëlitæ sermones Philisthæi, stupebant, & metuebant nimis.* Quod in Saule minus mirum, à quo spiritus ille fortitudinis abierat. Mirum potius tot Israëlitas, neque publico dedecore, neque priuata gloria, neque promissis à Saule diuitiis, neque regio coniugio ad singulare certamen potuisse perpelli. Nimirum vbi prima causa defuerit, secundæ nihil possunt.

Et cur.

V. Dauid venit in castra.

Interea bellum ducebatur magis, quam gerebatur; quadragesimum enim iam diem Philisthæus ille mane & vesperi procedebat, insultando Israëlitis, & vnum aliquem ad certamen singulare prouocando: quo die Dauid, missu patris venit in castra, cum commeatu domestico ad fratres, & munusculis ad tribunum. Et hinc facile intelligitur milites sibi de victu prouidere solitos, suisque stipendiis militasse sub proprio principe. Venit autem Dauid ad vallum castrorum, quod Hebræis dicitur Magala, in quo militum sarcinæ seruabantur. Non inuenit ibi fratres suos, exierant enim ad locum pugnæ, & suis quisque locis stabant ad pugnam parati, si forte hostis in vallem pugnaturus descenderet, ad quod mutuis se clamoribus prouocabant, nec tamen pugnam adhuc inierant, quia superueniebat Goliath exposcendo, & cum conuitio flagitando aliquem Hebræum ad singulare certamen.

1. Reg. 17. 20.

VI. Adit locū prælij, & rei statum addiscit.

Vociferatione militari, quasi pugnæ præludio excitus Dauid, derelinquens vasa quæ attulerat, sub manu custodis ad sarcinas, cucurrit ad locum certaminis, ibique inuentos fratres interrogabat quomodo se haberent, & vicissim de patre respondebat eis. Cumque adhuc ille loqueretur eis, prodit de more Goliath, & suum illud quasi solenne carmen intonat; quod Dauidi in rei nouitate admirationem, cæteris metum vehementem incussit. *Omnes enim Israëlitæ cum vidissent virum, fugerunt à facie eius, timentes eum valde*, & videlicet fratres Dauidis cum eis. Hic Dauid edocetur quid hostis ille agitaret, & quid præmij rex constituisset ei, qui illum occideret, & probrum commune deleret. Cumque hic, qui à Dauide rogabatur, respondisset quod res habebat, veritus Dauid ne non satis explorata narraret de regis edicto, & præmiis victori propositis, declinauit ad alios, quos eodem modo interrogauit, addita etiam contemptim accusatione Philisthæi, quæ tacitam sui oblationem innueret. *Quis enim*, inquit, *est hic Philisthæus incircumcisus, qui exprobrauit acies Dei viuentis?* quæ vox zelum in Dauide diuini honoris ostendit.

VII. Significat se optare pugnam, & à fratre obiurgatur.

Cum ergo alij eadem confirmarent, & in opinionem venirent hunc è pascuis iuuenem, iuuenili ardore plenum, & Dei spiritu, cuius honorem zelabatur, roboratum, optare cum hoc Philisthæo inire certamen, id inter se mussitabant. *Quod cum audisset Eliab frater eius* natu maximus, *loquente eo cum aliis, iratus est contra Dauid*; vtique ex fraterna potius, licet paulo feruidiore, charitate, quam ex inuidia, *& ait, Quare venisti? & quare dereliquisti paucula illas oues in deserto? Ego noui superbiam tuam, & nequitiam cordis tui, quia vt videres prælium descendisti.* Superbiam accusat, quod multo fortiori æquare se audeat, & armorum insolens, temerè sibi de veterano milite victoriam polliceatur, nomine autem nequitiæ, astutam intelligi curiositatem, quæ specie visendi fratres, exercitum videre, prælio interesse voluerit. Cui Dauid suauiter, *Quid feci?* quid admisi criminis interrogando & audiendo? an forte loqui non licet?

VIII. Perstat in sententia, & ad regē adducitur.

Nec tamen propterea ab incœpto destitit Dauid, quippe qui in corde suo sentiebat vires suggerentem Deum. Pro sua tamen modestia maiorem natu fratrem reueritus, ab eo paululum ad alium declinauit, eademque interrogatione vsus, idem responsum accepit. Hac porro interrogatione non expetebat fieri certior, cupiebat potius desiderium suum

multorum ore iactatum Regi innotescere, quod & consecutus est, & ad Regem adductus, *Non concidat*, inquit, *cor cuiusquam in eo*. dum sibi metuit aut mihi, in glorioso isto Philisthæo, *Ego seruus tuus vadam, & pugnabo aduersus eum*. Cui Saul; non vales resistere Philisthæo isti, nec pugnare aduersus eum, quia puer es, hic autem vir bellator est ab adolescentia sua. Puerum vocat, etsi vigesimum primum ætatis annum agebat, vt recta Chronologia postulat: itaque figurata locutio agnoscenda est, talibus colloquiis vsitata: præsertim cum Saul & corpore grandis esset & ætate, Dauid autem humiliore statura; itaque mox non puer dicitur; sed adolescens. Et Sapiens ait eum pugnasse cum leonibus & vrsis *in iuuentute sua*; quæ pugna iamdudum contigerat.

Vers. 42.
Eccl. 47. 3.

IX.
Cui persuadet suũ cum Goliatho certamen.

Cum ergo cerneret Dauid regem sibi certaminis imparitatem obiicere, vires, experientiam, ætatem maiorem requirere, coactus narrauit pristinas illas victorias suas aduersus vrsum & leonem, quas ad tempus illud retulimus, quo eas credimus contigisse. Ex qua narratione non vires modo corporis, sed magnitudo etiam animi, zelus diuini honoris, eximia in Deum fiducia, quo incitante se offerebat certamini, apertè cernuntur. Quæ rex admiratus, & simul intimè animo, ad bene tota de re sperandum affectus, ei fausta precatus, pugnam illi permittit. Ne tamen humanæ prudentiæ deesse videretur, armis suis iuuenem induit, patiente potius quam optante Dauide; quippe qui confidebat in Domino, se posse Goliathum sine armis superare, sicut nuper leonem & vrsum inermis confecerat. Accepit tamen arma, vt regi obtemperaret, qui cum probe armatum pugnare cupiebat, ne temerè fortissimum iuuenem abiecisse, ac morti tradidisse videretur.

X.
Armis à Saule induitur, quæ & deponit.

Arma porro illa Saulis dicuntur, non quod ea rex gestare soleret, neque enim vllam habere poterant cum Dauide proportionem, sed quod ex regio armamentario deprompta essent: quæ tamen deposuit, quod iis propter insolentiam vti non posset: Deo ipso, qui inermem pugnare volebat, armorum fastidium ingerente. Accepit ergo Dauid baculum suum, quem semper habebat in manibus, & elegit sibi quinque limpidissimos lapides de torrente; & misit eos in peram pastoralem, quam habebat secum, & fundam manu tulit, & processit aduersus Philisthæum, hoc ipso significans se admittere certamen singulare. Id facile agnouit Goliath, ideóque propius ad Dauidem accessit, cum armigero suo, qui clypeum de more præferebat, vt certius cognosceret quem tandem haberet pugnæ aduersarium, æmulumque victoriæ. Et animaduertens inermem adolescentem, nullo pugnæ apparatu formidabilem, in quo debellando pudorem potius, quam gloriam acquireret: & si quis forte casus opinionem eius, & spem quamuis exploratam, fefellisset, incredibile dedecus incurreret, *despexit eum*, atque adeo indignatus est.

Funda lapidibusque contentus

XI.
Philisthæi maledicta & minæ.

Numquid ait *ego canis sum, quod tu venis ad me cum baculo?* & maledixit Dauidi in diis suis, dicens, Dij te male perdant, aut simili quapiam imprecatione vtens. Adiecit etiam superbas atque formidabiles minas, *Veni*, inquit; *ad me dabo carnes tuas volatilibus cœli, & bestiis terræ*, quæ te trucidatum à me abiectum, que, dilacerent insepultum. Cui vice versa Dauid, *tu venis ad me cum gladio*, in quo confidis, *& hasta*, qua me confodias, *& clypeo*, quo te ipse tuearis. *Ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum*, cuius præsidium multo est potentius omnibus armis tuis; cuius arbitrio ex voluntate vincunt & vincuntur exercitus, qui Deus est *agminum Israel*, quæ tu *hodie* quoque probris, atque contumeliis affecisti: quem propterea vltorem iniuriarum in suos illatarum formidare debes. Quod ego iam tibi, quasi mali nuncius, Propheta denuncio; is manu mea vindictam de te sumet, *Et dabit te Dominus in manu mea, & percutiam te, & auferam caput tuum à te, & dabo cadauera castrorum Philisthiim hodie volatilibus cæli, & bestiis terræ*. Quæ apparet spiritu prophetico à Dauide pronunciata, ita minæ eius in rem deductæ sunt; hostiles autem in ventos abiere.

Dauidis fiducia, & denunciatio cladis.

XII.
Saul inquirit de Dauide.

Interea Saul videns Dauidem egredientem contra Philisthæum, quærit ab militiæ principe Abnere de qua stirpe descendat hic adolescens; quod cum ille ignoraret, rem ipsam Rex à Dauide ipso mox didicit. Sed mirum valde est Dauidem nunc ignotum esse potuisse Sauli, qui non ita pridem apud ipsum habitauerat, cytharam crebro coram ipso pulsauerat, denique armiger eius fuerat. Dicendum videtur plures causas huius ignorationis concurrere potuisse. Prima est S. Augustini, quæ plerisque probatur, mutatio scilicet in facie Dauidis, barba copiosius, vt fit illa ætate, per octodecim circiter menses adnascente, ac magnam faciei partem prius nudam ac lænem obtegente. Addatur mutatio habitus; aliter enim in aula, aliter in pascuis induebatur: vestitu autem admodum mutato, cum modica faciei mutatione, facile quis non agnosci potest. Facilis quoque est in principibus viris obliuio, cum multos habent subditos, à quibus ad tempus aliquod inuisuntur, nec multo post tempore apparent. Dauid autem nec diu in aula versatus est, nec facile apparebat ante Saulem; nisi cum is fiebat impos sui, & parum aptus ad homines dignoscendos. Nihil denique absurdi est dicere memoriam ac phantasiam Saulis, ex frequenti agitatione dæmonis, nonnihil fuisse debilitatam.

Mira eius ignorantia, eiusq; causæ.

XIII.
Venitur ad pugnã

Sed reuertamur ad bellatores nostros, quorum prima fuit quasi velitatio verborum, ad iram cotem fortitudinis vtrique acuendam. Ad rem ergo extemplo ventum est; accingit se Philisthæus ad certamen, expedit arma, appropinquat hosti. Dauid quoque expedit arma sua. Educit enim è pera lapidem vnum, & in funda positum circunducit ad caput, vt impetu maiore ferretur, quem etiam cursus vibrantis augebat. Excussus toto conatu lapis, stridens diuerberat auras, & molientem arma Philisthæum, nec opinato vulnere in frontem ferit, tanto impetu vt osse confracto, lapis in fronte infixus hæreret, fractoque cerebro in faciem cruentum prosterneret, semiuiuum, aut potius plane mortuum. Nam satis constat fracti cerebri vulnus esse lethale. Quamquam dici potest Goliathum ictu lapidis ita iacuisse prostratum, vt non statim animam ageret:

Dauid lapidem infigit in fronte Goliathi.

Eique caput amputat.

ideóque cucurrisse Dauidem, vt eum pláne cóficerer, bisque interfectum dici, quod gemina quodammodo morte, ex gemino mortifero vulnere moreretur. Caput autem præcidit, tum vt hominis omnibus certior esset interitus, tum vt indeque in triumphum circumferri posset, ad Dei Dauidisque gloriam, & vniuersi populi lætitiam.

XIV. *Philisthæi fugiunt, quos Israelitæ persequuntur.*

At Philisthæi prostrato eorum coriphæo, fracti animis se in fugam dederunt. Vic[illegible]tem versa multum animi ex tali spectacu[illegible]lebræis accessit, qui *Consurgentes vociferati sunt*, militari se clamore excitantes ad impressionem faciendam, & persecuti sunt Philisthæos, vsque dum venirent in vallem, quæ erat iuxta vrbem Accaron, atque adeo vsque ad portas ipsius. *Cecideruntque vulnerati de Philisthiim in via Saraim, & vsque ad Geth, & vsque ad Accaron.* Septuag. & Iosephus priore loco habent Ascalonem, posteriore Accaronem: quæ vrbes non parum à se distant. Venientibus enim ex Ægypto prima vrbium Philisthæarum occurrit Gaza, tum Ascalon, tertia Azotus, quarta Accaron, postrema Geth. Ex quo intelligi potest fugam valde latè fusam, ac dispersam fuisse quò scilicet quemque aut impetus tulisset, aut spes euadendi, eò ferebatur, & strages tãto fuit maior, quo minus congregabantur ad resistendum. Cæsorum numerus initus non est, fortasse quia plurimis in locis, nec parum à se distantibus cædes facta est. Eum tamen vel inuenit, vel excogitauit Iosephus: ait enim triginta millia cecidisse, duploq; plures fuisse vulneratos: reuersos autem Israëlitas diripuisse castra hostium, atque incendisse. *l. 6. Ant. c. 15.*

XV. *Dauidis præda.*

Quod autem dicitur Dauidẽ assumpsisse caput Philisthæi, & attulisse illud in Ierusalem, arma vero eius posuisse in tabernaculo suo, sic videtur accipiendum, arma omnia Goliathi ad tentorium, fratrum suorum, à Dauide delata, quod propterea ipsius dicitur, quia erat ei commune cum fratribus, dum esset castris. Et credibile est hanc prædæ partẽ, iussu Regis Dauidi fuisse tributam, qui tam nobili facinore solus victoriæ aditum patefecerat. Inde autem arma quæ nemini vsui esse possent propter magnitudinem, deportata sunt in Bethlehem in paternam domum: gladius autem nominatim consecratus est Deo, & in eius sanctuario, quasi anathema appensus. Sed hæc postea. Nunc deductus est Dauid à principe militiæ ad regem, caput Philisthæi habens in manu, longa videlicet cæsarie apprehensum; honoris causa Rex omnium primus hoc truci spectaculo lætaretur, vtque nouo bellatori, qui tam gloriosum militiæ rudimentum posuisset, rex ipse gratularetur, eiusque genus, vti cupiebat, ab ipsomet addisceret. Denique necesse erat introduci Dauidem ad regem, quandoquidem ex decreto regio, præmij loco ipsius generum illum esse oportebat.

Deducitur victor ad Saulem.

XVI. *Ionathas multis titulis amat Dauidem. c. 18. 1.*

Cum ergo Saul, & genus Dauidis, & alia, vt assolet, percontatus esset à iuuene, quem illi, iam egregia fortitudo conciliarat, idque coram Ionatha filio suo, cæterisque principibus viris; & Dauid singulari cum modestia & significatione virtutis responderet, omnium ad se animos voluntatesque pellexit: Ionathæ in primis, qui ex eo sermone singulari eum amore complexus est. *Anima Ionathæ*, ait Scriptura *conglutinata est animæ Dauid.* Amor enim animos vnit atque agglutinat, isque primarius est illius effectus, *& dilexit eum Ionathas, quasi animam suam.* Agnoscebat quippe in eo iuuentutis florem, sua ipsum sponte amabilem: oculorum, totiusque oris speciem ac dignitatem videbat, animi corporisque fortitudinem, omni prædicatione maiorem, digito ipso tangebat auditione ipse sua vsurpabat fermonum modestiam, hominis nihil ex tali, tantaque victoria insolescentis, sed gratiosissimo potius pudore verecundantis. Quid quod habitantem in eius pectore odorabatur ipsum Deum?

Nobilissimam præterea tribum Iuda, ad quam pertinebat Dauid, nobilem numerosamque familiam Isai non ignorabat. Quin etiam ex affinitate fratrem sibi eum fore, publico patris sui decreto, qui iam promissi reus esset, non dubitabat. Quid igitur mirum si Ionathas tot titulis amabilem Dauidem eximia charitate dilexit? Sed Deus quoque suauissimam teneritudinem præcordiorum instillauit in cor eius, qualis solet esse parentum in filios, vt Dauidem apud Saulem commorantem, fideliter fortiterque tueretur, adeo vt eius amicitiam paterna necessitudine antiquiorem haberet. Deinde cum similitudo sit amoris mater, multaque esset Dauidem inter & Ionatham similitudo, virtutis, studiorum, fortitudinis heroicæ, quam aduersus Philisthæos egregio vterque facinore probauerat, non potuit inde amor in Ionatha non efflorescere: qui cum mox agnitus esset à Dauide, nam factis ipsis mox à Ionatha patefactus est, mutuam in Dauide beneuolentiam peperit, vt perfecta inter vtrunque existeret amicitia, amore amorem procreante.

Sed cum munera testes sint atque indices amicitiæ, imo & fomites ac tutores, Ionathas in signum intimæ beneuolentiæ, *expoliauit se tunica qua erat indutus, & dedit eam Dauidi, & reliqua vestimenta sua.* Potuit preciosis amicum monilibus, Imperij candidatus honorare, sed voluit quamprimum occurrere necessitati amici, quem ferre non potuit veste indutum pastoritia, vulgo aulicorum haberi contemptui, itaque rhenone exutum, voluit in splendida veste fulgere, & quasi alterum Ionatham, quem vestibus exhibebat diligi; atque honorari: Ipsum autem Dauidem, cum se perpetuo in Ionathæ vestibus cerneret, eius vbique memoriam circumferre, & intelligere, se in animo Ionathæ penitus, intimisque visceribus, sicut in eiusdem vestibus, habitare. Neque hac liberalitate contentus, arcum suum manibus eius, & dorso pharetram, & baltheum renibus, & lateri gladium addidit, vt pastorem in virum militarem verteret. Cumque viri militares arma sua magni faciant, præsertim quæ sunt eximiæ bonitatis ac decoris, qualia sunt arma virorum principum, Ionathas armis suis Dauidi largiendis, singularem erga eum beneuolentiam demonstrauit, simul etiam iudicauit tam egregium bellatorem armis optimis ac decentissimis initiandum esse.

Nec satis esse duxit Ionathas tacitis hisce, mutisque rebus deuinciri animos ac conglutinari, verbis opus fuit, certisque cæremoniis, fœdus incundum erat, initum est. *Inierunt*, ait

Scriptor sacer, *Dauid & Ionathæ fœdus, diligebat eum enim, quasi animam suam.* Itaque cupiebat vt quale fœdus existit inter corpus & animam eiusdem hominis, quam antiquum, quam constans & immutabile, tale apud ipsos perpetuo perduraret. Existimat autem Abulensis seruatas fuisse in hoc fœdere solemnes illas cæremonias occisi animalis, dissectique, & transitus ineuntium fœdus inter diuisiones; & non pactum duntaxat iureiurando firmatum; quia cæremoniæ ille ad ipsam fœderis vim ac naturam pertinebant, sine quibus non esset, neque diceretur fœdus, sed pactum, vel promissio: fœdus autem perpetuo dicitur, tam ab vtroque ipsorum, quam à Saule, pactum vel promissio nunquam dicitur.

XX. Postremo consuetudine vitæ.

Accessit postremo ad absolutionem amicitiæ, mutua vitæ consuetudo, Saul enim, vel sua ipse sponte, vel annitente Ionatha, retinuit apud se Dauidem, *nec concessit ei vt reuerteretur in domum patris sui,* sicut antea. Et qui eum dudum armigerum suum esse voluerat, quod famuli cuiuspiam, aut gregarij militis est munus, nunc post datum fortissimi viri experimentum, *posuit eum Saul super viros belli,* non vt princeps militiæ fieret, Abnere exauthorato, quem in sua perseuerasse dignitate constat, sed vt in quopiam inferiore magistratu, vices illius gereret, qui & grauis ætate, & dignitate regi patruelis esset. Itaque egrediebatur ad omnia quæcunque misisset eum Saul, vt qui & prudentia & fortitudine præstaret, & supra ætatem virtutes duci necessarias consecutus esset. Itaque cum Dauid apud regem gratiosus esset, & intima Ionathæ beneuolentia frueretur, facile id quoque consecutus est, vt acceptus esset in oculis vniuersi populi, maximéque in conspectu famulorum Saulis. Sed hæc posterius contigerunt, nunc ad Dauidis triumphum reuertamur.

XXI. Triũphus Dauidis.

Fugatis itaque concisisque Philisthæis, reuersus est in ciuitates suas victor exercitus, lætitia triumphans & spoliis diues. Erat nimirum in regio curru Saul, tum Ionathas cum cæteris filijs regijs; inde Abner princeps militiæ, & Dauid publicæ huius lætitiæ fons & caput, vestitu omnes splendido atque magnifico. Dauid in primis in vestimentis armisque Ionathæ fulgebat, & famulari manu inimicum in conto præferebat caput; omnes coronis redimiti, armis decori, insignesque palmis. Nec deerat multa in vinculis turba Philisthæorum, vilissimæ destinata seruituti: tubæ hinc inde lituique læto clangore perstrepebant, cum festo sonitu bellicorum tympanorum: quibus ex aduerso in obuiis vrbibus occurrebant *mulieres cantentes, chorosque ducentes in occursum Saul regis.*

Et occasio offensionis regis in eum.

Sed ecce in hoc triumpho publicáque lætitia, amaritudo Saulis amarissima. Accidit enim ad ipsius aures ingrata illa vox, *Percussit Saul mille, & Dauid decem millia,* quasi intercalare carmen; quo significabatur laudabilem esse Saulis operam in persequendis hostibus, quæ mille hostium cædi conferri posset, sed facinus Dauidis multo esse laudabilius, decuplóque præstantius.

XXII. Mulieres imprudentia peccarunt.

Qua in re mulieres hasce grauiter per imprudentiam deliquisse negari non potest, cum Saulem Dauidi, regem subdito compararunt. Cum enim omnis comparatio, etiam inter pares odiosa est, & priuatę de se existimationi inimica, tum inter inæquales odiosissima, si minores maioribus æquentur; prorsus autem euadit intolerabilis, cum minores maioribus, atque adeo supremo in gradu positis præferuntur, quo modo ab istis peccatum est, cum subditus rege suo decuplo honorabilior proclamatus est. Itaque iusta fuit ira Saulis, eoque iustior, quo ad mai[illegible]cius damnum illa iniuria redundabat, regu[illegible]licet amissionem. Vnde & dicebat, *quid ei superest nisi solum regnum;* quasi dicat. Cum illum prædicent decuplo me præstantiorem, vtique & regno digniorem: illum ergo regem me exautorato constituent. Hæc autem tanto ingratiora fuerunt, quanto latius vulgata sunt, & ad ipsos delata Philisthæos. Cum tamen hæc inscio, atque haud dubie inuito Dauide iactarētur, iniusta plane fuit regis in ipsum indignatio, vt rectè disputat S. Chrysostomus: atque etiam inconsulta, optimum enim atque innocentissimum iuuenem, & de toto regno bene meritum, oportuit maioribus in dies beneficijs demereri, vt neque nocere vellet, neque posset; quia neque improbus esse vellet, neque ingratus.

Et Saul merito doluit, sed immerito contra Dauid.

Hom. de Dauid & Saule.

XXIII. Quem deinceps persecutus est.

Huiusmodi ergo cantiunculis, Dauidicisque laudibus male saucius Saul, non diu animi sui dolorem dissimulauit, sed eum vultu quamprimum, ore, manibusque patefecit. *Non enim rectis oculis Saul respiciebat Dauid à die illa, & deinceps.* Post diem autem ab hisce cantilenis, & concepto in Dauidem odio, secuta est sua pœna nocentem. *Inuasit* enim *Spiritus Dei malus Saul. & prophetabat,* siue vt vertit Chaldæus, insaniebat, *in medio domus suæ,* & tanda infandáq; loquebatur. Sed non intra verba se continuit furor, ad furiosa facta prorupit. Cum enim Dauid intermissum repeteret ministerium, *psalleretque manu sua, sicut per singulos dies facere consueuerat,* vel quibus furebat Saul, vel quibus animi gratia ipsum coram se psallere iubebat, Saul lanceam, quam tenebat manu, in Dauidem contorsit, ratus se eum cum pariete confixurũ. Ergo sciens & volens nisus est perfodere Dauidem, vt Scriptura testatur; Elegit autem potissimum hoc tempus ad scelus perpetrandum, existimans intentionem suam ac voluntatem occultam fore, cum putaretur ab omnibus insanire.

1. Reg. 18. 10.

XXIV. A telo Saulis semel iterũque diuinitus liberatur.

At Dominus, qui Dauidem singulari prouidētia protegebat, teli iactum irritum fecit. Declinauit quippa Dauid à facie eius. Quod animaduertens Saul, cessante mox furore dissimulauit se scire quid contigisset, idque à se tentatum ægre ferre finxit, cum reuera doleret rem non fuisse perfectam, vt videlicet & odium vitaret suorum, quibus Dauid erat acceptus, & Dauid nihil sibi ab eo timens, solito se illi more permitteret, quod & fecit; & Saul rursus eundem ludum ludere conatus est, sed illusus, atque expectatione sua falsus est, *Dauide à facie eius secundo declinante,* vt ait Scriptura, & secundum ictum feliciter fallente. Idque non eodem die, sed alio postea ne Dauidem parum prudentem fingamus, qui durante eadem insania, aut vix finita, eidem se periculo temerè obiecerit. Itaque tum se à conspectu Saulis proripuit, neque illi apparuit, donec ab eo reuocatus est, profitente

ca. 18. v. 11. Hebr. *duobus vicibus*

huius

huius sibi monitione facinoris, extra se posito contigisse. Quod iuuenis facile credidit, qui nihil sibi esset conscius, neque adhuc didicisset, quid fraudis atque perfidiæ ambitio parturiret.

ANNVS MVNDI 2972.

SAMVELIS 33.

SAVLIS & ACHIÆ Pont. 11.

DERCYLI 22. Imperij Assyr. 1041.

ANTE CHRISTVM 1081.

I. Consilia Saulis in Dauidem.

NOuum inimus annum, occultis Saulis in Dauidem insidijs implicatum. Cum enim vidisset Rex Dauidem irrito conatu semel iterumque à se petitum, & insaniæ præsidio meditatum facinus perfici nequiuisse tum demum intellexit inimici sui protectorem esse Deum, cuius ope à tanto periculo bis euasisset; itaque sibi ab eo timere cœpit, non vim, opinor, aliquam sibi ab illo inferendam, sed ne penitus repudiata à Deo familia sua, regnum in ipsum transferretur. Itaque cum certum sibi esset illum perdere, & desperaret à suis, à quibus vnicè diligebatur, rem confici posse, proprium autem conatum cerneret irritum esse, statuit alienā manu, sub specie honoris, illum perimere. Itaque qui mox ab occiso Goliatho illum Centurionem esse iusserat, nunc Tribunum esse voluit super mille viros, & insuper filiam ei suam despondit vxorem, vt fortissimum iuuenem, atque in primis generosum, in ea discrimina conijceret, in quibus aliquando periret.

1. Reg. 18. 5. 13.

II. Quam callida ex 4. capitibus.

Hoc illi consilium merito visum est callidissimum, & commodissimum ad rem quam agebat. Primum quia eadem opera amouebat eum à se, & tutum præstabat se ab eius manu, si quid ille forte moliretur aduersus occultum inimicum suum. Secundo ita hominem alienā manu perdebat, vt infamiam mortis eius, atq; adeo suspicionem vitaret. Tertio honorabat iuuenem in testimonium integræ beneuolentiæ. Denique satisfaciebat edicto suo de promisso coniugio filiæ victori Goliathi, & datam liberabat fidem, quam fallere omnibus quidem hominibus, sed maxime regibus indecorum ac probrosum est. Quam autem prudenter se ac modestè in ea dignitate Dauid gereret, illa docent. *Et egrediebatur & intrabat in conspectu populi*, nimirum expeditiones iussu regis suscipiebat alacriter ac prudenter, & feliciter expediebat, saluo milite suo atque victore, quia *Dominus erat cum eo*, eiusque beneficio cuncta illi prosperè procedant. Hæc est illa felicitas in Imperatoribus laudatissima, plurimumque expetenda. Itaque rectè sequitur, *Omnis Israel & Iuda diligebat Dauid: ipse enim ingrediebatur & egrediebatur ante eos*, non quidem ante omnes id enim erat munus principis militiæ, sed ante millenos suos, quibus se plerique alij, cum bona tribunorum suorum venia, adiungebant. Itaque quod in perniciem Dauidis humana malitia excogitabat, diuina bonitas ac prouidentia in eius gloriam conuertebat.

Tribunus prudenter se gerit, ac beneuole.

III. Vt Saul se gesserit in nuptiis filiarum suarum cum Dauide.

Quo autem cessit consilium Saulis ineundæ cum Dauide affinitatis? Spopondit ei filiam suam primogenitam, quam, fidem fallendo, alteri dedit. Moxque dedit illi Michol filiam alteram vxorem, vt fieret illi in scandalum, & manibus Philisthæorum periret, dum eorum præputia quærit, quæ, nisi illis occisis, obtinere non poterat. At Michol dilexit Dauidem, contra quam cupiebat pater, & fuit illi in salutem, & Philisthæi in copiosissimam gloriæ segetem: dum eos consilio & viribus incautos occupat, imparatos in pugnæ necessitatem conijcit, resistentes fundit, fugat, interficit. Et quantum, præclarè se gerendo, acquirebat gloriæ, tantum mansuetudine sua sibi beneuolentiæ apud æquos, iniquosque comparabat. Verum quod ad priorem illam sponsam attinet, ea iam Dauidi promissa fuerat non syncerè. *Dixit enim Saul ad Dauid, Ecce filia mea maior Merob, ipsam dabo tibi vxorem, tantummodo esto vir fortis & præliare bella Domini.* In quæ illum temerè irruere cupiebat, vt se dignum talibus nuptijs ostenderet, & periret Philisthæorum manu, vti ibidem Scriptura confirmat.

IV. Dauidis in illis candor, ac modestia.

Dauid autem qui pro demissione animi sui nihil sibi tribuebat, & candidè ex animo ipse suo regis animum interpretabatur, ingens sibi conferri beneficium putabat. Itaque aiebat, *Quis ego sum, & quæ est vita mea*, id est, quæ res à me gestæ, *aut cognatio patris mei in Israel, vt fiam gener regis?* Et par quidem erat subditum, & in familia sua natu minimum, omnia sua verbis abijcere atque extenuare. Sed par erat quoque regem promissi & iustitiæ non esse immemorem. Nam illam in acie vniuersè promiserat, vt aliquem induceret ad singulare certamen, induxit Dauidem, factus est voti reus, cunctatur, promittit secundo nominatim Dauidi, & vtramque promissionem irritam reddit. Cum enim aduenisset tempus vt daretur Dauidi, *data est Hadrieli Molathitæ*. Quid causæ? non promiserat animo standi promissis & matrimonium celebrandi, sed vt ille, spe coniugij tam illustris, præceps in pericula ruens periret, qua spe frustratus, resilit à promissis.

V. Animum applicat ad nuptias Micholis.

At Dauid nihilo commotior quam si nullam accepisset iniuriam, vt qui ex animo talibus se nuptijs indignum putabat, sicut & verbis profitebatur ad alteram Saulis filiam animum requisitus applicuit. Cum enim Michol sororem suam alteri nuptui traditam videret, rem ad se pertinere putauit, & Dauidem diligere cœpit, nec amorem dissimulauit. Et erat cur diligeret amore longe dignissimum, ad quem ornandum virtus, ætas, forma, genus egregie conspirarent. Hic amor cum patri nunciatus esset, *placuit ei*, & in futuras nuptias mala rursum inteotione consensit, vt scilicet fieret illi in lapidem offensionis, non quod reuera ea quidpiam mali machinatura esset, sed vt spe illius potiundæ, dum Philisthæorum plurimos occidere conatur, propter appositam à rege conditionem, occumberet. Micholem ergo à rege de more postulauit, siue ipse per sese, siue gratiosi cuiuspiam amici, puta Ionathæ interuentu.

VI. Consentit

Respondet Saul sibi perinde esse, vt in alterutra filiarum fiat gener ipsius, & quoniam

Saul in nuptias Micholis, sub conditione.

prior iam esset elocuta, posteriorem eius vxorem fore. At Chaldæus, in vno duorum, inquit, eris gener meus, id est in dote danda, vel in præputiis; sed quia Dauid excusauit tenuitatem suam, Saul elegit centum præputia Philisthæorum, quæ sibi intra dies aliquot, dotis loco numerarentur. Nec mirum videri debet dotem à genero siue marito peti, cum illa dari soleat ab vxore. Nam antiquitus maritus vxorem dicebatur emere, & maritum vxor, dicebanturque fieri per coëmptionem nuptiæ. Admittit cōditionem Dauid, seque ac suos ad eam quamprimum explendam comparauit, & priusquam dies assignati transacti essent, occisis ducentis Philisthæis, ducenta regi præputia numerauit, vt esset gener eius. Quo autem modo illi in Dauidis potestatem venerint, proditum non est. Nec parum callida fuit Saulis petitio, qui non aures aut capita Philisthæorum petierit; Ne Dauid cum suis prædonum more obuios quoslibet trucidaret, quos tamen Regi diceret esse Philisthæos. At præputia in solis Philisthæis inuenturi erant, nisi regiones longinquas adituri essent, quod assignati temporis angustiæ non ferebant.

Quam admittit Dauid, & explet.

l. 6. Ant. c. 11. & 13. q. 37. inc. 18

VII. Dat Saul filiam Dauidi, sed inuitus.

Iosephus & Abulensis existimant Saulem pudore compulsum, nec vltra tergiuersari valentem dedisse filiam suam Dauidi, negaturum alioqui, cum in promittendo nuptias nihil aliud spectasset quam interitum generi. Verum post iniuriam illi factam, in fallenda fide in filia natu maiore, ferrei esse oris existimauit, in hac quoque, tanto periculo coëmpta, perfidiosè agere. Itaque dedit illi filiam suam vxorem, vt mox tanto maiori scelere, viri innocentis, & præclare de se, totáque repub. meriti, & fortissimi iuuenis, & prudentissimi ducis, & generi, qui instar est filij, fieret perduellis. Itaque nuptiæ ex parte soceri dissimulatione plenæ fuerunt: ex parte autem coniugis vtriusque, syncerissimæ. Nam Michol, quæ Dauidem ante dilexerat, nunc dilexit etiam vehementius, qui sui causa tātum apud Philisthæos periculi adiisset. Cui amori Dauid egregiè respondebat, vel hoc nomine, quod ipsa quamuis genere præstantior & opibus, beneuolentia tamen erga ipsum certasset prior, & maritum optasset. Honorabat quoque, vt regis filiam, vt principis sororem, vt fortunis opulentiorem, vt causam dignitatis suæ.

Mutuus coniugum amor.

VIII. Præter spem Saulis.

Cæterum Micholis in Dauidem amor parentem fefellit, qui sperabat se habiturum illam perfidiæ suæ, ac crudelitatis administram & paternum amorem tanto antiquiorem maritali antelaturam: sed improba spe frustratus post contractam affinitatem, cœpit magis timere Dauid: vt qui haberet domi suæ filium ac filiam impense addictos illi viro, quem ipse capitali odio prosequeretur, & quoquo modo sublatum cuperet. Nam quod hactenus clandestinis machinatus erat insidiis, mox apertis odiis attentauit, vt sequenti anno dicemus.

IX. Excursio Philisthæorum.

Interim *egressi sunt* de finibus suis, *principes Philisthæorum*, proculdubio ad bellum, memores eorum quæ nuper apud ipsos Dauid hostiliter perpetrarat. Fremebant nimirum occisos ciues suos: sed multo etiam vehementius indignabantur, cum cæsorum corpora præputio mutilata, quasi in ipsorum contumeliam & probrum, animaduertebant. Itaque simili aliqua virorum fortium excursione suscepta Hebræis luculentam cladem reponere satagebant. Maxime autem imminebant Dauidi, quem præsentium suorum malorum fontem agnoscebant & caput. Sensit id Dauid, & *à principio egressionis eorum prudentius se gerebat*, quam omnes serui Saulis. In odorandis scilicet, atque anteuertendis hostium consiliis, in locorum opportunitate occupanda, in parandis insidiis atque vitandis, aliisque id genus militaribus institutis. Quæ hoc erant admirabiliora, quo minus ea per ætatem callere, nedum petrare posse videbatur. Nec plura de hac vel excursione, vel bello memorantur, quo autem exitu finem acceperit non liquet. Non videtur certe vltra hunc annum processisse, opera præsertim Dauidis, cuius nomen celeberrimum factum esse Scriptura hæc ipso loco testatur.

A Dauide gloriose reprimitur.

ANNVS MVNDI 2973.

SAMVELIS 34.

SAVLIS & ACHIÆ 12.

DERCYLI 32. Imperij Assyrior. 1042.

ANTE CHRISTVM 1080.

I. Misera Saulis inuidia.

VRebat in dies vehementius Saulem inuidia, & quot ad eum nuncij de re bene à Dauide gesta contra Philisthæos perferebantur, totidem illi erant tormenta & cruces. Hærebat saltem ambiguus lætareturne atteri vires hostis infestissimi, spoliis ditari populum suum, pacem ac libertatem Hebræorum altiores sēper radices agere; an tristaretur, quod illum, quem sibi domesticum fingebat hostem, & sceptro suo ac solio imminentem putabat gratia in vniuerso populo, gloria in omnibus gentibus in dies inualescere sentiret. Cumque duas in partes infelicis Principis animus distraheretur, hic tamen dolor illam lætitiam absorbebat, quod priuata mala nos acerbius cruciant, quam communia commoda consolentur. Hoc porro anno Saulis in Dauidem inuidia, atque odium erumpit foras: & quod ipse per sese, occultasque machinationes perficere non potuerat, Deo illi ad gloriam & beneuolentiam conuertente, quæcumque ad eius perniciem parabantur, ascito suorum auxilio conficere omni ope conatur, vt sic plures indignissimi sceleris participes fiant, & cædes innocentissimi Iuuenis redundet in plures.

Erumpit foras.

II. Domesticos, ipsumque Ionatham inuitat ad cædem Dauidis.

1. Reg. 19. 1.

Quin & ipsum Ionatham optauit eiusdem facinoris administrum, quo & recentis affinitatis, & iamdudum inita amicitiæ fœdera violata conciderent. Nam *locutus est Saul ad Ionatham filium suum, & ad omnes seruos suos, vt occiderent Dauid.* Cum enim adhuc ignarus esset mutui inter eos fœderis, non absurdè sperauit Ionatham hoc facinus per se suosve confecturum, quia ipsius maxime interesse videbatur mori Dauidem, qui patris regnum, ipsi tanquam primogenito debitum, videbatur occupaturus: iuxta illud Saulis. *Omnibus diebus quibus filius Isai vixerit super terram, non stabi-*

1. Reg. 20 31.

literis

lieris ta, atque regnum tuum. Verum Innathas antiquiorem habuit fidem Dauidi datam, & iureiurando firmatam, paterna beneuolentia cum scelere copulata, atque adeo debito, ac sperato regno. Et huc quoque respexisse videtur Scriptor sacer, cum Saulis iussione memorata; subdit, *Porro Ionathas filius Saul diligebat Dauid valde.* Vt propterea si vltra id facinus sperauerit ab eo Saul, Sicut & filia sua, quam voluit oblitam suæ cum Dauide necessitudinis, & intimæ charitatis, impotenti parentis cupiditati seruire.

III. Qui amicè ac prudenter se gerit.

Pertinet nihilominus repetita hoc locn Ionathæ in Dauidem dilectio, ad manifestatas ab eo Dauidi paternas insidias. *Quæris*, inquit, *Saul pater meus occidere te.* Nnn potuit pro amico aduersus patrem arma capere; nec debuit & amici, & innncentis incnlumitati deesse: quod ergn proximum fuit egregiè præstitit, vt patrem à sententia deducere conaretur, & amicum moneret, vt studiosius salutis suæ curam gereret; & quidem proximo tempore matutino, quod eius cædi fuerat destinatum: se autem daturum nperam vt pater abiret à priore sententia, & mandatum reuocaret, eáque de re quamprimum moneretur, vt è latebris emergeret: ita ab vtroque constitutum, ita factum. Captauit Innâthas idoneam occasionem adeundi patris, eiusque in difficili causa factus patronus, *Ne pecces*, ioquit, *in seruum tuum Dauid, quia non peccauit tibi, & opera eius bona sunt tibi valde. Et posuit animam suam in manu sua, & percussit Philisthæum* (*& fecit Deus salutem magnam vniuerso Israeli*,) *vidisti & lætatus es*, nimirum nondum insonuerat illud fatale carmen, *Percussit Saul mille*, &c. concludit. *Quare ergo peccas in sanguine innoxio interficiens Dauid, qui est absque culpa?* Sic ille.

Et cõcillat Dauidem patri.

IV. Quod præ cunctis maxime poterat.

Valuit breuis sed elegans & accurata oratio ad mitigandum regem, valuit non snlum æquitas causæ amanter ac suauiter demonstratæ, sed persona ipsa Innathæ, qui cum esset quadragenarius, oon indecnrè monebat parentem senem, quique illi alioqui erat charissimus, & mediatorem agebat innncentis, nec se Dauidi addictum, ac fœderatum præ se ferebat: neque id adhuc sciebat Saul, vt dixi. Nam postquam illi res innotuit, factus est implacabilis, & vehementius furens filium monitorem tanquam perduellem inuasit. Hæc ergo, & his similia cum audisset Saul, & animo etiam sun fortasse reputasset, eam quam parabat Dauidi necem, ad maximam filiæ suæ iniuriam pertinere, placatus voce Ionathæ iurauit, *viuit Dominus quia non occidetur.* Vere vtique iurauit ac syncerè, quandoquidem placatus erat. Periurus tamen postea factus est, quando mutata voluntate, licet Dauide in sua innocentia perseuerante, omnem lapidem mouit vt eum interficeret.

V. Deducit eum ad Saulem.

His ita cnmpositis, deduxit Ionathas Dauidem ad patrem, *& fuit ante eum sicut fuerat heri & nudius tertius*, aut, vt esse solent qui reconciliantur. Nec tamen ita fuit ante eum, vt in eadem cum rege domn habitaret; nam in propriis ædibus cum vxore habitabat, vt sequens docebit histnria, sed eum subinde adibat, siue importunum hospitem repressurus, siue mandata bellica, vt tribunus, à rege accepturus. Verum hæc reconciliatin perexigui temporis fuit vigebat quippe intimis in præcordiis radix amaritudinis, quæ sursum facile germinaret. Nam cum iterum motum esset bellum Hebræos inter & Philisthæos, & his infestis armis Iudæorum fines inuadentibus, *Egressus ad bellum Dauid pugnauit aduersus Philisthiim, percussitque eos plaga magna, & fugerunt à facie eius.* Quandiu autem durauerit hoc bellum, & quomodn gestum fuerit compertum non est. Illud certe satis cnnstat, Dauidem cum publico omnium præcnnin, prudentiam & fortitudinem ducis ac militum eius prædicantium, ad regem esse reuersum: eáque re miseri Saulis liuorem redintegratum: & illi debitam pœnam, Den dilecti sui Dauidis iniuriam vlciscente, rursus impositam.

Renouatũ cum Philisthæis bellum, & cito à Dauide sopitũ.

VI. Saul iterũ vexatur, eique Dauid adest.

Nam *factus est spiritus Domini malus in Saul.* Æquum enim fuit; vt qui diabolico inuidiæ vitio furebat in animn, diabolico etiam cruciatu in cnrpore insaniret. *Sedebat autem in domo sua, & tenebat lanceam.* Id illi erat pene perpetuum, adeo vt etiam in mensa, & in lectn lanceam suam haberet ad manum; & apparet eam breuem fuisse, & à rege facilè peritéque tractatam. *Porro Dauid psallebat in manu sua*, coram Saule, vt improbi dæmonis vexatin mitigaretur: nec tamen imprudenter, etsi iam semel atque iterum inter psallendum mortis discrimen adierat. Cum enim ab eo tempore Innathæ recnnciliatio interuenisset, non debuit Dauid præ se ferre eam sibi esse suspectam. Dici etiam potest, Dauidem non nisi vocatum, in id periculum se coniecisse: vocatum autem non venire, neque ægritudini regie remedium afferre cum possit, id nimirum crimen videri poterat imminutæ maiestatis. Aderat itaque furenti Dauid, nec sibi minus à Saule quam à dæmone timebat, ne vel hic nescientis manum ad cædem impelleret, vel ille sciens, vt antea, ex deprauato habitu incautum hasta perfodere niteretur.

VII. Et tantum non Saulis hasta perfoditur.

Nec sine causa timuit, & Regis lanceam obseruauit; *Nisus est* enim *Saul configere Dauidem lancea in pariete, sed declinauit Dauid*, non solum ab ictu lanceæ, sed etiam *à facie Saul, lancea autem casso vulnere perlata est in parietem, & Dauid fugit, & saluatus est nocte illa.* Periculum enim erat ne eum statim à suis satellitibus interfici iuberet. Nec inane fuisse periculum res ipsa docuit: sed Dauidi nox fauit ad fugam tam è regis palatio, quam mox à propria domo. *Misit* enim *Saul* mox à priore fuga *satellites suos in domum Dauid, vt custodirent eum, & interficeretur mane.* Iussi sunt expectare lucem, ne ille per noctem inueniri nnn posset, aut aliquo modo ementitn habitu, tenebrisque tectus dilaberetur. Excepit ex fuga Dauidem Michol, & ab en fugæ causam accepit.

Qui domũ fugit, ibiq; obsidetur.

VIII. Michal in eum officiosa.

Ecce autem videt illicn armatis obsessam dnmum, omnesque illius aditus, itaque facile intellexit eos ad capiendum Dauidem conuenisse, cumque cerneret eos illic excubias agere, nec conari in domum irrumpere, cnnijcere cœpit eius comprehensionem & cædem in matutinum tempus differri. Fieri autem pntest vt Ionathas snrorem suam, per fidum aliquem famulum curriculò monuerit de periculn Dauidis, priusquam satellites domus ipsius aditus

obsiderent. Itaque illa fidenter ad coniugem, *Nisi saluaueris te*, inquit, *nocte hac, cras morieris.* Egregius regiæ mulieris animus, quæ nec lamentis tempus, aut lacrymis terit, nec inani spe placandi patris, coniugem retinere satagit: nec noua coniux solatij sui, sed mariti amans, salutis eius curam gerit. Haud surdo narrata fabula; parat fugam Dauid, nec dubitari potest quin ante fugam Deo se obnixè in tam præsenti periculo commendarit.

IX. Parat fugā Dauid,

Cum enim per fenestram obsessis milite ianuis, aufugiendum esset, facile erat excubitores sonum aliquem per fenestram labentis excipere, accurrere, fugam molientem comprehendere, ad regem deducere, repugnantem gladiis confodere. Constat certe in eo periculo constitutum Psalmum 58 composuisse, dum expectatur vt custodes ad ianuam Domino fauente sopiantur. Interim autem dum orat Dauid, Michol strenuè parat, quæ ad incertam fugam, diuturnam fortasse, necessaria erant, aurem ad fenestras attentam admouet, suspenso vestigio domum obit interior, & sub multam noctem explorat quid excubitores agant: mirum sentit silentium, nec voces loquentium, sed ronchos audit stertentium. Redit ad Dauidem suum, sopitos custodes nunciat, fenestram ad latus domus incustoditam ostendit, qua minimè omnium periculosus descensus tentari possit. Persuadet, & post vltimus amplexus confusasque lacrymas, in sporta fortasse per funem demissus euadit, custodibus, qui aditus tantum domus obsedetant, sapienter elusis. Inde autem fugiens non in Bethlehem ad suos, vbi facile reperiri & capi posset, sed ad Samuëlem profectus est, quò nemo cum facilè suspicaretur abijsse, vbi esset ab aula & hoste suo quam remotissimus, & vbi amplissimi viri authoritas eum redderet tutiorem.

& per fenestram delabitur.

X. Michol simulachrū Dauidis iā lecto collocat, & cur.

Michol autem vt plus temporis Dauidi ad elabendum daret, fallaciam ingeniosè commenta est, qua custodes ad aliquot horas dici detinuit. *Tulit* enim *statuam, & posuit eam super lectum*, apposuit & pellem villosam *caprarum ad caput eius*, quæ scilicet hominis iacentis cæsariem repræsentaret, *& operuit eam vestimentis.* Cum ergo nocturni custodes exeuntem ad multam diem frustra præstolati essent, retulerunt ad regem Dauidem non exire domo. Is *misit* illico *apparitores qui raperent Dauid*, & scilicet ad se perducerent occidendum. Hic mulier excusat mariti morbum; illum totam noctem inquietam atque insomnem exegisse: oratque ne afflicto detur afflictio, nihil esse in aliqua mora periculi, Dauidem regis voluntati, neque velle, neque posse resistere, qui sciret longas regibus esse manus. Redeunt isti ad regem, Micholis responsum referunt, ægrotare Dauidem: & habebat ægritudo, hoc rerum statu, non exiguam probabilitatem. Simulque spes dabatur non fugiturum qui morbi vinculis teneretur adstrictus.

XI. Fraus eius agnoscitur.

Ille nihilo placatior misit iteratò satellites, qui eum ad se in lecto deferrent, vt occideretur. Non iussit occidi in lecto, veritus ne fingeretur occisus, & morti eriperetur ab hominibus, qui eum minime oderant. Hic videlicet fraus mulieris patefacta est, cum iam per tot internuncios multum temporis consumptum esset. Nimirum retectus est lectus à satellitibus Saulis, & inuecto Dauide ligneo, confusi circumspiciebant se, & Micholem in re quamuis seria subridentem: moxque adito rege nouam metamorphosim nunciant. Ille iratus filiam accersit, vtique puniendam, nisi illa idonea sibi responsione consuleret. *Quare*, inquit Rex, *sic illusisti mihi, & dimisisti inimicum meum vt fugeret?* Non excusauit ignorantiam harum inimicitiarum, vt parum probabilem, non coniugis amorem, quem rex indignatus fuisset paterno præponderasse. Sed excusauit metum, qui non solum in fœminam caderet sed etiam in constantem virum. *Ipse locutus est mihi*, inquit, *dimitte me, alioqui interficiam te.* Atque ita officioso mendacio iram à se patris auertit, & cum seruis suis deridendum propinauit.

& rex illuditur.

XII. Dauid fugit ad Samuelem.

Dauid porro fugiens venit ad Samuelem, vt dixi, vt apud eum lateret. Neque enim erat Sauli causa cur inimicum suum ad prophetam confugisse suspicaretur, vt qui nihil de eius inunctione didicerat; & maxima erat eandem ob causam Dauidi ratio, cur ad illum tanquam ad parentem, & diuinæ erga se prouidentiæ internuncium, ac ministrum accurreret, siue vt ab eo consolationem acciperet, siue vt per eum Dominum dubiis in rebus afflictisque consuleret. Nunciauit autem ei omnia, quæ fecerat sibi Saul, ex quo illum, ob imprudentes mulierum cantilenas auersari cœperat, quoties illum gladiis Philisthæorum obiecerat, & nominatim vt ipsum vibrata lancea, semel, iterum, tertio pene perfoderat, & ad hanc denique nocturnam fugam, obuallata domo satellite, indubitatæ mortis metu perpulerat. Quæ oratio Samuelis vtique luctum de Saule, si is forte resederat, copiosè renouauit, & ad consolandum ac protegendum fugitiuum suum paterno affectu incitauit.

XIII. Et cum eo in Naioth, & quis ille locus.

Abierunt porro vterque in Naioth, quem collem quidem in vrbe ipsa Ramatha, alij in eius agro collocant, quam domum doctrinæ Chaldæus interpretatur, vbi Samuel docebat eos, qui mox dicuntur prophetasse, eorumque collegia agnoscunt Abulensis & Serarius. Vt facile sit intelligere hoc loco institutos adolescentes, qui in lege Domini erudiebantur, omnia moderante Samuële, qui ab aulæ strepitu semotus, ita Deo vacabat & sibi, vt in iuuentute rectè informanda in primis sibi elaborandum putaret. Ibi Dauid requiem aliquam se inuenturum putabat ad vacandum Deo, qui eum ad maiora certamina, turbasque destinarat, eóque permittente intra breue tempus cognitum est à Rege Dauidem apud Samuëlem in Naioth latere. Prædam enim elapsam è manibus Saul studiosissimè perscrutabatur, exarsitque cupiditate illius capiendæ, imo rapiendæ. *Misit enim lictores*, ait Scriptura, *vt raperent Dauid*, & videlicet ad se volentem nolentem adducerent occidendum. Ac fortasse non impunè tulisset hanc suam charitatem Samuël, nisi Dominus vtriusque incolumitati mirabiliter prouidisset.

Quod Sauli innotuit.

XIV. Lictores prophetāt, & quę fie-

Lictores enim cum primum, *viderunt cuneum Prophetarum vaticinantium, & Samuëlem stantem super eos, factus est etiam Spiritus Do-*

mini

rit hæc prophetia. *mini in illis, & prophetare cœperunt etiam ipsi.* Prophetare interpretantur hoc loco Chaldæus, alijque docti interpretes, Deum laudare, sicut & superius recens iuncto Sauli contigit, cum in cuneum prophetarum incidisset. (1. Reg. 10. 10.) Contingit autem dupliciter spiritus iste propheticus, diuino afflatu, sine vlla humana industria, Deo illustrante intellectum ad concipiendum, & voluntatem ad enunciandum per organa corporis diuina opera, atque celebranda. Idipsum etiam studio humano contingit, aliis alios edocentibus; priore modo satellites illi, & mox Saul ipse prophetauit, posteriore discipuli Samuëlis. Ipse autem Samuël & Dauid, qui spiritu prophetico iamdudum donati fuerant, eamque scientiam vsu ipso expoliuerant, vtroque modo prophetasse dici possunt. Porro nuncij Saulis, non solum mente diuinitus illustrati, sed voluntate etiam ita immutati sunt, vt nec curarent Dauidem comprehendere, neque redire ad regem, vna in eis prophetandi & psallendi cura dominante.

(1. Reg. 19. 21.) *Quod cum nunciatum esset Sauli, misit & alios nuncios: prophetauerunt autem & illi. Et rursum misit Saul tertios nuncios, qui & ipsi prophetauerunt:* eademque opera docuerunt Saulem, ipsum pugnare cum Deo, qui eius conatibus præter omnem naturæ modum obsisteret; & quanti etiam faceret Dauidem, in cuius salutem prophetiæ gratiam etiam in sicarios profunderet. Diuinam quoque bonitatem, ac potentiam prædicabant, qui tam blande Saulem puniret in tanto crimine hærentem. Quique hominum intellectum & voluntatem ita regeret, vt sine vlla violentia velle omnino desinerent quod maxime volebant, Sauli videlicet obtemperare, & velle inciperent, constanterque vellent, quod statuerant ante non velle. Nam posteriores nuncij statuerant non prophetare, sed Dauidem rapere. Et ne quam fraudem rex suspicaretur, ipsum quoque vel inuitum prophetare voluit, & Dauidem in ipsius, omniumque satellitum oculis impunè subsistere, & cum libuisset, impunè quoque discedere.

XV. Aliquot huius prodigij fines.

Dei potentia in intellectũ, & voluntatem hominis.

Sed Deus hoc mirabilius ostendit Sauli spiritus sui potentiam, quò cum sibi vehementius obsistentem, & improbæ voluntatis tenacem inuenit, diuinam enim in se vim, & citius sensit, & vehementius quam satellites. Citius quidem, quia cæteri spiritu prophetico rapiebantur, cum ad conspectum Samuëlis & Dauidis peruenissent, ipse autem ex itinere prophetare cœpit, & diuinas laudes canere, facto enim super eo spiritu Domini, ambulabat ingrediens, & prophetabat vsque dum veniret in Naioth. Vehementius autem spiritu prophetico impulsum apparet ex eo, quod illo incitante deposuit ipse vestimenta sua, quod alij non fecerant: maius quippe mysterium in Saule agebatur, qui spoliando se vestibus regiis, ei quem persequebatur, regnum se relictum significauit, teste Theodoreto, Procopio, & Ruperto. Quod autem iacuisse dicitur nudus tota die, & nocte, de prædictis tantum vestibus accipiendum est; neque enim Samuel, & qui cum illo erant, tantam eius ignominiam ferre potuissent. Ille autem casus ad agitationem consuetam mali spiritus referri potest: quæ ideo diuturnior fuit, quod illi mitigandæ Dauid operam non dedit, sed saluti suæ fugiendo consuluit.

XVI. Saul prophetat inuitus præ suis nunciis.

Spoliat se.

Sequitur ergo deinceps fuga Dauidis de Naioth. Dum enim Saul diem noctemque iacet impos sui, abit Dauid ad Ionatham, vt significat sequens Scripturæ narratio: in qua non sine causa putat Abulensis desiderari aliquam reconciliationem, quæ facta sit interuentu Ionathæ, ad quem Dauid querelam detulerat, quæ mox habetur in textu. Alioqui absurdum erat mirari Saulem, quod Dauid abesset à mensa eius. Absurda quoque excusatio Ionathæ de profectione Dauidis in Bethlehem. Diceret potius. Quid miraris abesse hominem, quem tu toties interficere voluisti? cum nulla interuenerit reconciliatio, ex quo tu tot satellites misisti in Naioth ad eum comprehendendum? Itaque cum illo dicendum videtur querelam quandam priorem Dauidis ad Ionatham desiderari, cum recõciliatione secuta, quæ cum esset suspecta Dauidi, conquestus est apud Ionatham, prout habetur in textu, *Quid feci, quæ est iniquitas mea?* &c. Eam querelam ac reconciliationem, quam nos in Annalibus vtcumque suppleuimus, in hac epitome candidus Lector desiderari patietur.

XVII. Dauid fugit è Naioth.

Abesse à textu vnã reconciliationem.

(num. 43. ad 49.)

Cum ergo non obstante reconciliatione illa, Saul quæreret animam Dauidis, ratus sine ea cæde nihil à se boni sperari posse: ea perpetrata, læta sibi omnia, & tranquilla fore, eamque simulationem sentiret Dauid, ad fidam sibi anchoram confugit, & apud Ionatham de patre ipsius expostulans, *Quid feci*, inquit, *quæ est iniquitas mea, & quod peccatum meum in patrem tuum, quia quærit animam meam?* simulque tacitis coniuratorum in se nominibus perrexit, quantum, à reconciliata nuperrime gratia, capitis discrimen adierit. At Ionathas patrem excusat quantum potest, modo calumnias causatus, modo insaniam, ob quam non odio, sed commiseratione dignus sit. Cædis autem ipsius voluntatem ex eo confirmat, quod pater omnia sua cum ipso communicet, itaque istam quoque postremam coniurationem communicaturum fuisse. Quod recte refellit Dauid, *Scit profecto*, inquit, *pater tuus quia inueni gratiam in oculis tuis, & dicet, Nesciat hoc Ionathas, ne forte tristetur.* Itaque inscio te tollar ego de medio. Et reuera in præsentissimo periculo mortis perpetuo versor.

XVIII. Saul iterũ coniurat in Dauidem, quĩ propter ea queritur apud Ionatham.

Persuasus Ionathas magnitudine periculi, in quo versabatur Dauid, vbi satius esset nimiũ esse timidum, quam parum prudentem, percunctatus est qua in re illi opem ferre posset. Ille ex responso regis super absentia sua capere vult coniecturam de regis erga se animo, Ionatha totam rem ad se in agro latentem deferente. Quo autem animo esset nunc Dauid ex illa conclusione facile intelligitur. *Fac ergo misericordiam in seruum tuum, quia fœdus Domini me famulum tuum tecum inire fecisti. Si autem est iniquitas aliqua in me, tu me interfice, & ad patrem tuum ne introducas me*, ab eo videlicet occidendũ. Satius enim videtur ab amico quam ab inimico affici morte. Ille enim necessitate cogente, dum amicum lugẽs interficiet, cum luctu suo aliquo modo cõsolabitur; at inimicus dum interficiet cum

XIX. Et magno animi sensu.

gaudio ininucum, hoc ipso morieotis pœna ex inimici lætitia nouo dolore cumulabitur. Cæterum in huiusmodi postulato agnoscenda est hyperbole, qua mortem suam vltro deposcit, ab en qui eius non sit iudex. De qua dictum est à nobis alibi.

6.1. a 2238. n. 52.

XX. Eum Ionathas consolatur

At Ionathas, *Absit hoc*, inquit, *à te*, vt scilicet manu tibi amicissima cadas, vel in manum incidas inimici tui. Imo oe fieri quideio potest, per nostræ amicitiæ iura, vt *si certe cognouero impletam esse patris mei malitiam contra te*, quæ scilicet ad summum progressa, non possit expleri, nisi morte tua, *non annunciem tibi*: sicque innocentiæ tuæ, nostræque amicitiæ potius seruiam, quam iniustissimæ pareotis voluntati. Illud quoque in oratione Ionathæ intelligitur, nunciatutum ipsum Dauidi, si cognouerit depositam à Saule offensionem. Modus autem monendi clam Dauidis, siue rex durè, siue amicè responderet, fuit vt Dauide latente in agro iuxta saxum, cui nomen Ezel, siue in spelunca, siue in casa quapiam pastoritia, Ionathas ad eundem agrum, cum puerulo veniret, & sagittis moneret, quas citra puerum, quem præcurrere iussisset, mitteret, si res Dauidis bene haberent, aut vltra, si secus.

XXI. Prodeunt ambo foras, & cur.

Exierunt porro ambo extra vrbem monente Ionatha, vt remotis arbitris iureiurando confirmaret se fideliter relaturum Dauidi, quonam esset in ipso aoimo Rex: & vt renouaret prius initum cum ipso fœdus: simulq; declararet quæ de futuro ipsius regno sentiret, & propterea illi se, suáque omnia commendaret: quæ secretissima esse, ac ne à parietibus quidem audiri oportebat; denique modus mittendarum sagittarum declarandus erat. His ergo de causis ambo prodierunt foras, vt Deum vnum testem haberent eorum, quæ inter se tam in præsens, quam in futurum agitarent. Superflua porro videatur hæc ænigmatica per sagittas locutio, cum nihilominus Dauidem Ionathas esset al locuturus, eique rem totam nunciaturus. Noo fuit tamen superflua; per eam enim prouisum est in omnem euentum necessitati, si aut vltro ingerentibus se amicis, aut casu superuenientibus, noo posset Ionathas ad Dauidis abituri conspectum, & complexum venire.

Cur statuant loqui per sagittas;

XXII. Dauid latebras in triduum petit, quidque ibi egerit.

Finito colloquio Ionathas domum redit. Dauid autem nonnullo comparato in tempus latebrarum commeatu, festinus descendit in locum, in quo celandus erat, vti eum Ionathas monuerat, ibique mansit reliquo illo die, qui præibat calendas, totumque diem calendarum, & postridie eius diei, & nocte sequenti, vsque ad tertium mensis diem, reputans quem tandem fioem habitura erant hæc rerum suarum discrimina, si forte Saulis gratia desperata sit, quò sibi confugiendum, cui nusquam toto in regno ab improbi atque ingrati principis furore tutum esse liceat: quid patri ac matri, erant enim adhuc in viuis, quid fratribus, totique familiæ futurum sit, in quos eadem tempestas videatur redundatura: quid dilectæ ac bene de se meritæ vxori; quomodo eius beneuolentiæ respondere queat, quomodo eiusdem honori atque incolumitati prouidere. Quid auxilij, aut præsidij ab amico Ionatha, quid ab Achimelecho pontifice, quid à Samuële propheta, quid ab amantissimis commilitonibus expectari possit. Inde autem conuersus ad Dominum pernoctabat in oratione Dei: Psalmos meditabatur, quos deinde per otium scriberet, eiusque prouidentiæ se suáque omnia vigenti cum fiducia committebat.

XXIII. Saul in mensa requirit Dauidem.

Interim venerunt calendæ, statuta sacrificia celebrantur, propitius sit Dominus, tubæ personant, læta conuiuia domesticos inter & amicos agitantur, mitior forte factus fuerit vel inter epulas Saul, & inter amicos honoratosque conuiuas, omnium offensarum memoria sopietur. Nihil minus. Sedit Rex in meosa primo loco, tum ad dextram sinistramque suo loco singuli, & apparuit vacuus Dauidi destinatus locus. Id vidit Saul, nec tamen causam rogauit, ratus eum immunditiam quampiam legalem contraxisse, ob quam nondum purificatus abesse cogeretur. Cum autem postridie rursus apparuisset vacuus Dauidis locus, quæsiuit de Ionatha Saul cur abesset Dauid, quem contemptim vocauit filium Isai. Respondit Ionathas, quod fuerat ab eodem edoctus, rogatum se à Dauide, vt excusaret apud regem absentiam suam, & excursum in Bethlehem patriam suam, & solenoe sacrificium cum paterna familia.

XXIV. Excusationem Ionathę excipit cum contumelia.

Eam excusationem Saul non solum cum ira, sed etiam cum procaci in filium contumelia excepit, vocans eum filium mulieris virum vltrò rapientis, id est procacis & adulteræ, *nunquid ignoro*, inquit, *quia diligis filium Isai in confusionem tuam, & ignominiosæ matris tuæ.* Conuitium est de triuio sumptum, hominis de fæce populi in iram concitati, neque suæ dignitatis, neque filij sui satis memoris, cui suam cum Dauide amicitiam exprobrat, in contemptū paternæ beneuolentię, à quo propterea nec filius dici debeat, oeque æstimari; qui non sit inimicus inimico patris sui, nec odio prosequatur quem ille perditum cupit; in confusionem suam, cui ille regnum erepturus sit, & eum in ordinem redacturus. Vnde subdit, *Omnibus enim diebus, quibus filius Isai vixerit super terram, non stabilieris tu, neque regnum tuum. Itaque,* vt sublato pernicioso regni æmulo stabiliaris in regno tuo, *iam nunc mitte, & adduc eum ad me, quia filius mortis est.* Significat non esse illum in Bethlehem, sed absconditū apud Ionatham latêre, vnde illum & regis, & parentis iussu educere debeat, vt occidatur: ex quo intellexit Ionathas, definitam à Saule Dauidis cædem, quod Dauid certe scire, opera Ionathæ, cupiebat.

XXV. Iratus Ionathas patrem deserit ieiunus.

Hic videlicet incaluit Ionathæ iracundia, flabello amoris excitata, & respondit patri, *Quare morietur? quid fecit?* quid opus est incerta pericula, certo scelere redimere? Saul autem excādescens *arripuit lanceam*, quā semper habebat in promptu, *vt percuteret eum. Ionathas autem surrexit à mensa in ira furoris*, quam patris odium & furor in amicum & innocentem excitarat, & ieiunus eo die præ indignatione permansit, sed & insomnem duxisse noctem, in tanto mœrore pro amantissimo capite positā, facile est intelligere. *Cum autem illuxisset mane* diei tertij mensis eiusdem *venit in agrum*, vt illi cum Dauide conuenerat, cum puero & sagittis, quas iaculatus est longe vltra puerum, qui præcurrerat vt eas reportaret, & clamauit Ionathas post tergum pueri, vt exaudiret Dauid, *qui sedulò attendebat*,

Adit Dauidem, & per sagittas monet.

ecce ibi est sagitta porro vltra te. Clamauitque iterum Ionathas post tergum pueri, dicens festina velociter, ne steteris. Quæ postrema verba ad solum puerum pertinebant, quem nolebat huc illucque vagari, aut vltra saxum progredi, vbi incideret in Dauidem, non autem ad Dauidem, quem nolebat abire, priusquam ipsum esset allocutus, quoniam id per solitudinem licebat.

XXVI. Colloquuntur, ac sibi vale dicunt.

Cumque abiisset puer, cum arcu & sagittis in ciuitatem, surrexit Dauid è latebris suis, *& cadens pronus in terram adorauit tertiò*: filium regis, maiorem natu amicum, & vitæ suæ conseruatorem, *& osculantes se alterutrum fleuerunt pariter, Dauid autem amplius.* Vt qui plures habebat lacrymandi causas, & vt iunior teneriore Ionatham amore prosequebatur. Postremo valedicens ei, *Ionathas dixit, Vade in pace, quæcumque iurauimus ambo in nomine Domini, dicentes: Dominus sit inter me, & te, & inter semen meum & semen tuum, vsque in sempiternum*, firma scilicet maneant, & inuiolata subsistant.

Dolor obstruit os Dauidi.

Deficiens ac decurtata oratio præsenti animorum commotioni valde congruit, imo & Dauidis silentium non patrem aut matrem, non fratres aut necessarios suos, non vxorem dilectissimam, non seipsum denique principi Ionathæ commendantis. Atrox animi dolor oppresserat os optimo iuueni, sed vehementissimus amor, omnia in corde Ionathæ loco Dauidis copiosè loquebatur: & ille vicissim tacitus operam omnem suam amico, familiæ, amicisque eius prolixè deferebat. Adde quod modicè simul lugere licuit, quod vrgeret necessitas vitandi periculi, & molestis ab interpellatoribus timor.

XXVII. Dauid venit ad Pontificem in Nobe.

Digressus à Ionatha Dauid venit in ciuitatem Nobe ab Abimelech Sacerdotem, vt ibi in Sanctuario pro se Dominum consuleret; non fugit autem statim longius, siue quod fame premebatur, siue quod inermis erat, & facilius via breuis clam conficitur quam longinqua: ideóque etiam fortasse Pontificem potius adiit quam Samuëlem, cui iam semel periculū creauerat. An autem ad Achimelechum plane solus venerit, vt ait idem Sacerdos, an cum sociis, de quibus & Dauid hoc loco, & Dominus in Euāgelio locutus est, dico breuiter hoc loco. Dauidem quidem solū venisse ad Pontificem, socios tamen habuisse alio in loco, quibus cum panes postmodum communicarit: facile enim fuit Dauidi à digressu Ionathę aliquibus amicis ac militibus suis occurrere, eosque sibi socios assumere, quos tamen certum in locum dimissos, noluit secum, vt res esset tectior ac tutior ad Achimelechum venire, apud quem etiam dissimulatione vsus est, veritus fortasse ne ille re cognita, sibi suisque à Saule timens, nullam opem præsenti eius necessitati auderet afferre, aut illum fortasse comprehensum furenti regi mactandum traderet: præsertim animaduerso apud Sacerdotem Doëg Idumæo.

an solus?

Math. 12 v. 4
Mar. 2. 25
Luc. 6. 4.

XXVIII. Apud eum fugam dissimulat, & petit commeatum.

Fingit ergo commissum sibi à rege negotium, quod clam ac celeriter expediendum esset, itaque viaticum ab eo petit, & nominatim panes, & panes quidem accepit Sacros, laïcorum defectu, alia tamen cibaria accepisse illa petitio, *si quid habes ad manum* probabile facit. Quomodo enim in Pontificia familia, nihil tum cibariorum repertum credamus? Certe Doëg cum rem ad Saulem detulit, dixit Pontificem cibaria dedisse Dauidi. Panes autem sacri suadente necessitate permissi sunt Laicis, etiam non summa. Neque enim deerant tota in vrbe panes, qui à famulis Pontificis perquiri possent & dari Dauidi: neque ipsum tanta vrgebat abeundi necessitas, vt tantulo tempore profectio differri nō posset. Quin ne de necessitate quidem interrogat Achimelech, sed illam adesse supponens, & alia impedimenta abesse: de eo quod probabilius erat inquirit, de immunditia videlicet cum mulieribus. De qua certior factus, dedit illi sanctificatum panem. Quinque petierat, & de duodecim, qui sublati fuerant de mensa Domini, dimidium fortassis accepit, reliquis familiæ suæ reseruatis.

cap. 22. 10

XXIX. Ibi Doeg casu reperitur.

Sed ecce casu oblatum ingentis mali seminarium. Erat enim ibi vir quidam de seruis Saulis, qui vt creditur, voti alicuius persoluendi causa, retinebatur in tabernaculo, nec erat de vulgaribus famulis, sed regiis pastoribus præpositus erat, vir origine Idumæus, religione proselytus, qui mox rem omnem Sauli magno Sacerdotum malo patefecit. Prouisum iam erat de cibo, sed arma quoque necessaria erant. Itaque Dauid Achimelecho, *si habes*, inquit; *hic ad manum hastam, aut gladium: Quia gladium meum, & arma mea non tuli mecum, sermo enim regis vrgebat*, adeo videlicet, vt ne domum quidem ad ea sumenda adire licuerit, sed è vestigio migrare iusserit. Hæc quidem inceptæ fictioni consentaneè pertexuntur. Vera autem causa fuisse videtur, quod Hebræi rarius secum arma circumferrent. Ex quo illud fiebat, vt ea non sine suspicione acciperent. Notat enim Abulensis Ionatham & Dauidem quando consilij capiendi causa exierunt in agrum, inermes prodiisse, ne peregrè proficisci putarentur, idque mox deferretur ad regem. Eadem suspicio prohibuit ne, cum postremò Ionathas venit ad Dauidem, arma ad eum secum deferret, neque per alium miserit, qui fieret conscius latebrarum Dauidis, & secretorum vtriusque. Itaque necesse fuit tam egregium militem plane inermem, non sine pudore atque periculo, iter facere.

Dauid gladium Goliathi à Sacerdote accipit.

Hebræi arma passim non ferebant.

XXX. Gladius Goliathi Domino consecratus, ad tempus à Dauide recipitur.

Et Sacerdos quidem Dauidi gratificari cupiebat; At cum non esset domui suæ, sed in Sanctuario, in quo non vasa belli, sed diuini ministerij seruabantur, Dauid autem ne tantillum quidem differre cuperet profectionem suam, vt qui probe intelligeret non leue sibi periculum ex mora creari, obtulit ei gladium Domino consecratum, quo pridem Goliatho ceruices fregerat, quod nullus alius adesset ad manum. Eum libens accepit Dauid, ratus se sicut in panibus sanctis, sic & in gladio sacro, à Pontifice, vrgente necessitate, lege solui posse. Præsertim si, vt Tostatus existimat, mutuum ad tempus accepit, moxque vbi alia arma consecutus est, eundem tabernaculo Domini restituit. Acceptis ergo panibus & gladio, Dauid quamprimum è Nobe discessit, ne qua forte aura afflaretur ad Saulem, de Dauide in Nobe conspecto, statimque immisso armato milite comprehensus, ad Saulem trucidandus traheretur.

XXXI.

Quo autem profectus est? Ad Achis Gethæum

David ad Gethæum regē proficiscitur.

in Palæstina regem; Audaci profecto consilio, siue Palæstinum cogites, hostem Israëlitarum infensissimum, siue Gethæum Dauidi peculiariter inimicum, à quo Gethæus ille Goliath, gentis suæ decus, ignominiosè mactatus fuerat: qui denique totam Philisthæorum gentem crebris præliis cædibusque fatigauerat, Scyllam ergo adire vitandæ Charybdis gratia videbatur. Verum existimandum est hoc consilium non nisi annuente Domino, quem à Dauide per Sacerdotem consultum fuisse constat, susceptum esse. Et sane cum ibi Dauid statueret ignotus ad tempus aliquod degere, tanto id futurum erat tutius ac tectius, quo magis erat præter omnium opinionem. Facile autem fuit ibi ignotum esse, quoniam in Dauide mutata erant omnia, ex quo ab eo visus fuerat, & dissimulatione magis magisque mutabantur. Denique si quo casu agnosceretur, cum illi Saulem infensissimum esse constaret, poterant talē sibi demereri bellatorem, qui Saulem, eiusque populum cladibus afficeret. Gethæi porro Goliathi mortem lugere poterant, iniquo animo ferre non poterant, nec Dauidi nominatim succensere, qui in illo singulari certamine nihil fraudis aut perfidiæ admisisset, sed virtutem potius prodidisset, quæ hosti quoque amabilis est, atque admirabilis.

& quidem prudenter.

XXXII. Solusne venerit.

Venit ergo Dauid, ad Achis Gethæum regem, quem apparet à Dauide præ cæteris electum regibus, quod maiore quadam humanitate, & in aduenas facilitate præditus esset, & afflictam virtutem misericordia prosequeretur. Sed solusne, an cum aliquo comitatu? Solus, opinor, Idque fuit aptius ad latendum, sub specie obscuri militis, & egeni. Nec absurdum est existimare socios illos Dauidis, intellectum eius consilium de Philisthæis adeundis minime probasse, siue periculo proprio, siue religione prohibitos: præsertim cum domi non haberent Saulem aliquem quem timerent, & famem minore periculo sa depulsuros sperarent. Quin & dissuasisse arbitror, iis fere rationibus quas paulò ante attigi, sed cum eum firmius in sententia hærere cernerent, quam vt ab ea deduci posset, bene valere iussum, dimiserunt. Abit itaque solus Dauid, suamque ab hominibus solitudinem, diuina præsentia colloquiisque consolatur.

XXXIII. Introducitur ad regem.

Minime tamen credibile est temerè Dauidem in regiam Gethæi domum itruisse, nullo deprecatore vsum; adiisse potius aliquem de regis optimatibus, cui Dominum ipsum reddiderit gratiosum, præsertim cum iis præditus esset naturæ donis, quæ hominibus homines conciliant. Illi ergo dixerit virum se esse militarem, qui principibus vitia libenter inseruiat, qui præ cæteris sapientia atque humanitate præstent, qualem Gethæum regem esse didicerit: ei se suamque operam libenter oblaturum, si placeat ipsi gerendi negotij esse interpretem. Genere quidem se Israëlitam esse, sed exorta inter se ac tribunum offensione aliqua alium sibi ducem optare, cui arma sua, militiaque deseruiant. Cæterum nihil sibi fide antiquius vnquam vel fuisse, vel fore. Quid multa, placet, offertur, admittitur, & in regia familia, siue cohorte prætoria numeratur. Quam diu autem, id vero in obscuro est. Probabilius tamen videtur exiguo ibi tempore potius, quam diuturno substitisse.

XXXIV. In suspicionem venit.

Inaudierunt fortasse Gethæi, requiri à Saule toto regno Dauidem, nusquam illum apparere, varia variis de illo suspicantibus. Et quid si, ait aliquis, amissus ille Dauid reperiatur apud nos? quid si ille ipse est, quem rex nuper ad suam cohortem allegit? & ad regem ipsum, *Nunquid*, aiunt, *non iste est Dauid rex terræ?* qui regis instar præerat militiæ Hebræorum? *Nonne huic cantabant per choros dicentes, Percussit Saul mille, & Dauid decem millia?* quæ non tam affirmando, quam dubitando dicebantur. Siue autē illa serio, siue ioco dicerentur, *timuit valde Dauid*, & stultitiam simulandam putauit. Cum enim prudentię nomine valde commendaretur Dauid, & vir esset longe honoratissimus, minime omnium credi poterat illum esse Dauidem, qui tam multipliciter insaniret. Nam & vultum distorquebat, vt contingit arreptitiis, & aliena loquebatur, & impingebat in ostia, & collabebatur inter aulicorum manus, & saliuam quasi spumam mittebat ex ore, vt solent epileptici: quæ cum in conspectu regis ipsius agitaret, ab eo, cum suorum obiurgatione, reiectus est. At illi dolorem suum in innocentem copiosè resuderunt, vt ex Psalmo 55. qui ad rem præsentem pertinet, intelligi potest. Inde autem liberatus gratias egit Deo, quæ habentur in Psalmo 33. vt ex illius inscriptione patet.

& stultitiā simulat.

& male accipitur.

XXXV. Abit è Philisthæis

Abit ergo Dauid ex Philisthæis, quod desperaret vltra se ibi latere posse, & fugit in speluncam Odollam, bidui fere inde distantem: ibique apparet eum satis diu mansisse. Subdit enim Scriptura; *Quod cum audissent fratres eius, & omnis domus patris eius descenderunt ad eum illuc.* Tam sui causa, quam Dauidis, propter quem à Saule vexari cœperant; Alioqui enim temerè domum suam, suáque omnia deseruissent, vt vitam cum fugitiuo traherent in desertis locis. Elegerunt ergo exilium cum Dauide: primum quod putarent etsi domi subsisterent, omnium nihilominus rerum damna, atq; adeo vitæ ipsius, ab iniustissimo principe toleraturos, vt contigit Sacerdotibus, propter præstitum Dauidi fauorem. Itaque rebus suis quantum fieri potuit secum assumptis, ad Dauidem profecti sunt, omnem cum eo fortunæ aleam subituri. Conuenerunt quoque cum eo, omnes qui erant in angustia constituti, vel potentum odiis, vel æqualium inuidia, vel suorum iniuria, vel periculis amicorum. Item qui ære alieno pressi carceres formidabant; Denique quicumque erant amaro animo, & vitam quauis ex causa iniucundam trahebant, qui ferè omnes in res nouas intenti, quærunt occasionem emergendi è malis suis. Eorum autem opera parata vti potuit Dauid, in vexatione sua suorumque longe iniustissima, vt se atque ipsos seruaret incolumes. Plerosque etiam de tribu Gad viros fortissimos sese hoc tempore aggregasse ad Dauidem testis est primus Paralip. liber, & Abulensis in eundem locum.

Ad eum cognati, aliique mali confluunt.

An cum culpa Dauidis.

cap 12 v. 8.

(∴)

ANNVS

ANNVS MVNDI 2974.

SAMVELIS 35. SAVLIS 13.

ACHIÆ, siue ACHIMELECHI 13. & vlt.

DERCYLI 24. Imperij Assyrior. 1043.

ANTE CHRISTVM 1079.

I. Summa huius anni capita.

PRæcedentem annum spelunca Odollamitica cum Dauide terminauimus, vbi ille in dies socios ad se confluentes excipit, aut præstolatur venientes. Præsens autem protectionem habet Dauidis ex ea spelunca, ad regem Moabitarum, indeque iubente Domino, regressum in terram Iuda. Interea nunciatur Sauli Pontificis in Dauidem humanitas, quam ille tam iniquo animo tulit, vt & Pontificem ipsum, & 85. Sacerdotes trucidari mandaret, & vrbem insuper vniuersam, vsque ad animalia, ferro flammaque deleri. Elapsus tamen est tanta ex cæde filius Pontificis Abiathar, qui ad Dauidem, perfugium miserorum, confugit. Quæ omnia cap. 22. referuntur, & sigillatim breuiter à nobis explicanda sunt; adiectis etiam rebus ad Ceilam gestis, quas ad hunc ipsum annum existimamus pertinere.

II. David transit ad Moabitas cum parentibus & sociis.

Cum videret igitur Dauid se satis valida iam cinctum manu virorum fortium, contra repentinos inimicorum suorum incursus, de parentibus iam senio confectis, (agebat enim Isai quartum supra nonagesimum iuxta chronologiam nostram,) cum alia imbelli turba, si qua fuit, in tuto collocandis consilium init, vt ea sollicitudine, ac timore liberatus, liberius cum suis posset huc illucque discurrere. Præsertim cum probe intelligeret, se in ea spelunca ab armis regiis diu tutum esse non posse. Ergo vicina regna circunspiciens, Moabitas elegit apud quos parentes deponeret, tentata prius per nuncios Regis voluntate. Legationis autem erat ista sententia. *Maneat oro pater meus, & mater mea vobiscum, donec sciam quid faciat mihi Deus*: id est, vt videam quo statu & loco, diuina disponente prouidentia, futuræ sint res meæ.

III. A rege humaniter accipitur.

Ei postulationi cum Rex annuisset Dauid è spelunca sua profectus est trans Iordanem in Masphath Moabitarum vrbem. Duxit autem patrem suum ac matrem ad regis conspectum, à quo honorificè habitos ait Iosephus. (*l. 6. Ant. c. 14.*) Apud ipsum autem manserunt cunctis diebus, quibus Dauid mansit apud Moabitas in præsidio, in quo à Rege collocatus erat, vt simul ipse cum suis a Saule tutus esset, simul etiam Moabitas ab eodem tutaretur. Apparet id præsidium fuisse Masphath oppidum, (& præsidio præficitur.) quod speculum vertunt, quod ex ea quasi arce prospectus circumquaque pateret. Quamdiu autem ibi fuerit Dauid, obscurum est, cunctos illos dies de quibus Scriptura loquitur, placet de mensibus aliquot accipere; nam de pluribus annis accipi nō possunt, vetante rerum sequentium copia, quæ nimiis temporum angustiis coarctarentur. Arbitratur autem Tostatus Dauidem ibi cum suis ex præda vixisse, excurrisséque in populos Moabitarum inimicos, si quod iustum contra ipsos bellum erat.

IV. Noui socij ad Dauidē confluunt.

Interim autem dum in eo præsidio commoratur Dauid, cum quadringentis sociis, quos ex Odolla deduxerat, alij quoque ad eum tam de tribu Iuda, quam de Benjamin aggregati sunt, *Venerunt enim*, vt ait Scriptura, *& de Benjamin & de Iuda ad præsidium in quo morabatur Dauid*, (*1. Paral. 12. 16.*) neque enim alibi legitur in præsidio commoratus Dauid. Videntur autem fuisse ad ducentos: nam aliquanto post adiit Ceilam cum sexcentis viris. Mouit Dauidem inexpectatus hic militum globus, ignarum in amicis ne, an in aduersariis censendi essent; Nam Benjaminitæ tribules erant Saulis, Iudæ autem Dauidis. *Egressus ergo est Dauid obuiam eis*, vtique cum lecta suorum manu, (Dauidis in ipsos prudentia.) siue in omnem euentum, præsidij causa, siue dignitatis: certo cogniturus, qua mente ad ipsum venirent, & exacturus fidem priusquam eos in suum præsidiom admitteret. *Si pacificè*, inquit, *venistis ad me, vt auxiliemini mihi, cor meum iungatur vobis*, ineamus syncetam amicitiam. *Sin autem insidiamini mihi pro aduersariis meis*, quos ego nullo vnquam scelere violaui, *videat Deus patrum nostrorum & iudicet.*

V. Et singularis humanitas.

Vide mansuetudioem Dauidis, nihil asperè, nihil minaciter loquentis, quamuis esset tum viribus multo potentior, sed fraudis omnis vltorem Deum deposcentis. Ea lenitate accensus est eorum animus, & amor in ipsum; & amplificatum desiderium ipsius auspiciis militandi; & nominatim Amasai nepos Dauidis ex sorore Abigail, amantissimis verbis sese cum sociis Dauidi dedit, ea maxime ratione incitatus, quod agnosceret Deum peculiari prouidentia illi adesse, cum omnia, quæ in eius perniciem parata fuerant, à Deo in ipsius gloriā verterentur: & nunc ad eum certatim adduceret, qui eius salutem commodis omnibus, quæ in patria à rege sperare poterant, anteferrent, & damna omnia, timoresque negligerent. Suscepit igitur eos Dauid amicè atque honorificè, quantum præsens rerum status ferebat.

VI. Iubetur à Deo redire in terram Iuda, & cur.

Respirare iam Dauid vt in fuga, & quiescere, vt in rebus turbulētis sibi videbatur, cum ecce tibi à Deo nuncius Gad propheta, qui eum vltra manere vetat in Moabitico præsidio iubetque proficisci in terram Iuda. Suspicatur Abulensis cœpisse Moabitam Dauidi perniciem moliri, & nec opinantem tradere in Saulis manus, vt in capite innocentis, regis huius amicitiam mercaretur, Deum autem remisisse in terram Iuda, vt variis illic casibus exerceretur, & illustria populo virtutum exempla monstraret, quibus magis magisq; probata ipsius innocentia, omnium beneuolentiam Dauidi cōciliaret. Oportebat quoq; sociis Dauidis auferri occasionem declinādi ad idola Moabitarum, & Dauidem multorum gratiam ac beneuolentiam præsentia sua in terra Iuda cōseruare, quæ diuturna apud Moabitas cōmoratione defluxisset.

VII. Paret Dauid eximia cum Obedientia.

In hac porro migratione, quæ sine vlla mora, excusatione, vel tergiuersatione suscipitur, insignis omnino, se prodit Dauidis Obedientia, quæ ignotum adhuc prophetam, acerba atque periculosa mandantem non repulit, sed in eo Deum loquentem audiuit. Præclara obedientia, quæ neque periculum suorum obiicit, si longius

à Moabitis abiecit, neque periculum suum, si propius ad ipsum fontem tempestatum suarum accesserit. Nam statim sequitur delatum fuisse ad Saulem Dauidem apparuisse cum suis. Est autem admodum credibile parentes Dauidis ætate confectos in Moabitarum regione defunctos esse, quoniam nulla deinceps fit de illis mentio; eàque mors iam pridem matura suaui Dei prouidentiæ consentanea est, vt eadem opera Dauid ingenti cura & sollicitudine, in crebris, quæ imminebant, locorum mutationibus ac periculis, & Isai cum vxore non minore molestia liberarentur.

Mors parentũ eius in Moabitide.

VIII. Et Dauidis in eos pietas.

Clausit ergo Dauid oculos senum, in medio fratrum suorum, ipsis illi hanc gratiam, quamuis natu minimo, non negantibus, quem vnctum sciebant in regem, & quem iamdudum aut dominum habere cœperant, aut ducem: eamque morientibus nauauit operam, quæ à tali filio poterat expectari. Monuit videlicet vt in fide ac spe venturi Messiæ defungerētur. Felices ambo tali ac tanta prole, qui regibus omnibus, qui cunctis retro seculis, ante ipsum sceptra tenuerunt, longo interuallo antecelluit, & omnibus deinceps regibus virtutibus heroicis præluxit. Felices inquam ambo, ad quorum commendationem id vnum sufficere videatur, quod electi à Christo Domino in progenitoribus suis, Dei populo regem Dauidem ediderunt: sicut beatissimæ Virginis vnica fuit & summa gloria, quod ex ea natus est Iesus, qui vocatur Christus. Eo funeris officio perfunctus Dauid cum fratribus ac sociis suis, venit in saltum Hareth, vbi, vt in saltu, multa erant loca latebris opportuna, & quæ ægre admodum ab exercitu regio adiri possent.

Venit inde in saltum Hareth.

IX. Idque Sauli innotescit.

Cum igitur venisset Dauid cum suis in saltum Hareth, non potuerunt sexcenti viri ita latêre, quin cito Saulis aures de eorum aduentu rumor afflaret. Quid enim latêre diu potest hominem sollicitudine suspensum, suspicacem, omnia subauscultantem, ac perscrutantem? Erat is tunc temporis in Gabaa vbi habitabat, vbi erat collis siue excelsus locus, qui hic Rama dicitur, appellatiuo potius vocabulo quam proprio. In eo colle erat nemus, quò Saul animi gratia conferebat se, & aulici eius cum eo. Cum igitur illuc ascendisset, cunctique serui eius circumstarent eum, hastam manu tenens, siue regiæ potestatis insigne, siue animi commotioris indicium, ad seruos suos, plena acerbissimi doloris oratione, de ipsorum contra se coniuratione conquestus est, quod regi suo non patefaciant quid faciat, quid incœptet Dauid, vbi sit, quid consilij capiat, quo modo intercipi aut comprehendi possit; cum tamen à se præmia fidei ac laboris accipere possint, à Dauide non possint.

1. Reg. 22. 6. 7. &c.

Qui de suis acerbè conqueritur.

X. Præsertim de Ionatha filio.

Sed grauissimum querelæ caput Ionatham petit, quem proditionis accusat, quod hosti parentis sui faueat, adeòque cum eo fœdus aduersus ipsum inierit. Quàm fuerit autem iniusta hæc Saulis vel accusatio, vel querela, accuratè in Annalibus disputatum reperies. Hic tantum breuiter cum Tostato dico, dupliciter contingere potuisse vt serui Saulis in gratiam Dauidis contra Saulem coniurarent, aut defendendo cognitam Dauidis innocentiā,

n. 16. & seqq. 9. 14. in c. 22.

Iusta sociorum Dauidis cõiuratio.

aut inuadendo Saulem quem in culpa esse constaret; prius iustum erat ac licitum. Sicut enim Dauid iustè defendebat se, ac præstabat incolumem, ita poterant etiam alij huic iustitiæ sacræ. Posterior autem coniuratio iniusta fuisset, ac plura perfidiæ; nimirum contra fidem principi datam, de ipso conseruando atque defendendo. Itaque si quis Dauidi faueret ad nocendum Sauli, propter acceptas ab eo iniurias, aut ad eum regno exturbandum, mortifera se culpa obstringeret, sicut & ipse Dauid.

Iniusta itaque fuit Saulis in Dauidis socios aut amicos querela, in Ionatham autem iniustissima, qui ratione initæ cum Dauide amicitiæ, multo plura debebat pro tuendo innocentissimo amico facere, quam fecisse legatur; quem neque armis, neque copiis, neque consilio, neque pecunia protexisse reperitur. Illud autem de suscitato à Ionatha Dauide, vt vitæ aut regno Saulis insidiaretur, certissima calumnia est. Neque enim aliud quippiam egit Dauid aut molitus est, quam se immeritæ morti subtraxit, & furētis in se principis iram funditamque lanceam deuitauit. Neque aliud voluit Ionathas, quam Dauidis innocentiæ, contra impotentem Saulis potentiam ac furorem patrocinari, & quidem verbo duntaxat, re autem ipsa, vt poterat ac debebat, egit nihil; sed sibi potius ac posteris suis, adiurando vehementius Dauidem, consuluit. Quam culpam malim in errantem ipsius conscientiam, quam in amici neglectionem conferre. Sed vnde scire potuit Saul hoc Ionathæ cum Dauide fœdus, omnibus mortalibus ignotum præter ipsos duos? Videtur certe Saul ex suspicione amplificando id diuinasse; quia iam semel & iterum eius causam susceperat, & tam serio & constanter eius reconciliationi studuerat, quasi fœdus immortalis amicitiæ cum eo contraxisset.

XI. Et nominatim Ionathæ.

An is satis adfuerit Dauidi.

Vnde sciuerit Saul eorum fœdus.

Orationem Saulis triste silentium est consecutum, donec Doëg Idumæus factus est vnguis in eius vlcere. *Vidi*, inquit, *filium Isai in Nobe apud Abimelech, filium Achitob Sacerdotem, qui consuluit pro eo Dominum*, hoc supra tacitum fuerat, quod mox Achimelech ipse non negat, pergit, *& cibaria dedit ei, sed & gladium Goliath Philisthæi dedit illi*. Quæ vt iste vere dixerit, malo tamen animo dixisse satis constat, & in eam partem, ipso dicendi modo detorsisse, quasi ea ex malo in regem animo à Pontifice facta fuerint. Neque enim alioqui Rex tanto furore in ipsum, eiusque familiam, ac ciuitatem vniuersam exarsisset. Sed ea fuit improbissima hominis calumnia, qui perspicuè viderat, quam syncerè Achimelech se tota hac in re gessisset, & studium eius, non tam Dauidi, quam Regis negotiis, quæ ille prætendebat, gratificandi.

XII. Doëg defert Achimelechum ad Saulem.

Ea accusatione Rex accersit Sacerdotem, omnemque eius familiam, quæ erat in Nobe, *qui vniuersi venerunt ad regem*. Etsi enim vnum Achimelechum accusarat Doëg, existimauit tamen Saul omnes, illo authore, contra se coniurasse, qui esset omnium ipsorum caput. Cum ergo adessent coram rege, Saul primo statim orationis ingressu, iram suam aduersus Pontificem prodit, quem ne proprio quidem nomine dignatur appellare, sed contemptim *audi*, inquit, *fili Achitob*. Cui humiliter Pontifex,

XIII. Accersitus cum suis venit ad regem.

Præsto sum domine, si forte sermo dulcis frangat iram. At Saul contra, *Quare coniurastis aduersum me, tu & filius Isai, & dedisti ei panes & gladium, & consuluisti pro eo Deum, vt consurgeret aduersum me*, struitque mihi insidias, vt hodie quoque videre est. Quæ oratio sapit hominem præ iracundia non satis compotem sui. Incipit enim cum contumeliosa appellatione, pergit cum falsa criminatione, & mox cum atrocissima innocentium condemnatione concludit.

à quo acerbe obiurgatur.

XIV. Achimelech causam suam agit.

Obstupuit tam inopinato ictus nuncio Pontifex: vt primum autem rediit ad se, *Et quis est* inquit, *in omnibus seruis tuis, sicut Dauid fidelis, & gener regis, & pergens ad imperium tuum, & gloriosus in domo tua?* tacti primum æquitatem tuetur, excitatas vero Regis contra ipsum inimicitias sæcie profitetur sibi penitus inauditas. At Rex qui furore iracundiæ præoccupatus erat, & cupiebat terrificum exemplum statuere, in quod amici omnes, fautoresque Dauidis, cum ingenti metu ac stupore intuerentur, nihil æquissima defensione mitigatus, nefariam in eum, totamq; eius familiam, sententiam mortis intorquet, *Morte morieris*, inquit, *Achimelech, tu & omnis domus patris tui*. Et ait Rex emissariis qui circunstabant eum, prætorianæ scilicet cohorti, regij corporis custodi, vt sacerdotes interficerent, *At illi noluerunt manus suas extendere in sacerdotes Domini*. Tum Doëg nominatim iussus irruere in sacerdotes, *trucidauit in die illa 85 viros vestitos Ephod lineo*, quod genus vestis ecclesiastico, quod vocant, superpelliceo, respondet.

& nihilominus cum suis iubetur interfici.

XV. Et oppidū Nobe vastari.

Neque sic exsatiatus est tyranni furor. Nam *Nobe ciuitatem sacerdotum, percussit*. Doëg iussu Saulis *in ore gladij*: tanta crudelitate, vt non viris, non mulieribus, non paruulis, non lactentibus, non bobus, non asinis, non ouibus parceret. Maturè tamen ex eius manibus euasit Abiathar filius Pontificis. Cum enim omnes euocati essent à rege, etsi nihil sibi conscij essent, suspicati tamen videntur regem sibi aliqua ex causa infensum, idque ex regiis nunciis expiscari potuerunt, ideoque in omnem euentum censuit Pontifex filio abeundum esse ad Dauidem, cum Ephodo pontificio, si quid aduersi contingeret: interea quotidiano sacrificiorum ministerio domi operam daret, neque enim id casui, sed consilio tribuendum est. Ergo maturè de suorum morte præmonitus, & de aduentu Doëgi ad disperdendam ciuitatem, ad Dauidem iter arripuit, secumque Ephod pontificium transtulit, vt ex capite seq. patet. Ad Dauidem inquam, quem vnum habuit ad quem tuto confugere posset, à quo frustra à Saule repeteretur, quique merito præ omnibus curam eius susciperet, quoniam Dauidis causa ipsi omnia periissent. Et quoniam Dauid erat ad Ceilam, quando ad eum peruenit Abiathar, prius de ea profectione dicamus.

Abiathar maturè euadit.

Et adit Dauidem ad Ceilam

ca. 23.

XVI. Philisthæi oppugnant Ceilam.

Dum ergo hæc in Gabaa Saulis, & in Nobe contra sacerdotes, tanquam Dauidis amicos perpetrantur, nunciatum est Dauidi agenti ad saltum Hareth, Philisthæos oppugnare oppidum nomine Ceilam, & areas in quibus erant adhuc frumenta diripere. Nunquam enim illi à vexandis Israëlitis, nisi fracti cladibus, cessabant. Ea Philisthæorum excursio cum Dauidi innotuisset, & ipsimet Ceilani opem à Dauide suadente ipsius vicinitate, petiissent, & expedita militum manus, quę cum ipso erat nihil æquè optaret, quam prædam excutere de prædonum manu. Dauid quoque percuperet Ceilanis contribulibus suis opem ferre, consuluit Dominum, non vtique per Abiatharem, qui nondum ad ipsum venerat, sed per prophetam aliquem, illum fortasse, à quo iussus fuerat redire in Iudæam: ab eoque hoc responsum accepit. *Vade, & percuties Philisthæos, & Ceilam saluabis*. Itaque certus victoriæ profectionem parat. Cumque ab aliquibus sociis rem humana prudentia metientibus dissuaderetur, consulto in eorum gratiam rursum Domino, iterum in Ceilam proficisci iubetur, cum iterata promissione victoriæ.

Eoq; enocatur Dauid.

XVII. Et abit cōsulto Domino, & hostem clade magna afficit.

Abiit ergo Dauid, & viri eius in Ceilam, & pugnauit aduersus Philisthæos, non explicata credo acie, signisque collatis, nimium quippe impares erant exercitus, sed subita, & fortasse nocturna irruptione superuenit imparatis, Ceilanis interim eruptionem in eos facientibus, vt hosti contingeret quod Dauidici timebant sibi, *Et percussit eos plaga magna*, & abegit iumenta eorum, *& saluauit Dauid habitatores Ceilæ*, soluta scilicet obsidione, & pecoribus, quæ ipsi vel Ceilanis abstulerant, vel ex vrbibus suis ac pagis in commeatum militum suorum adduxerant, captis, & in oppidum coactis. Eo facto prædones in prædam venere, Ceilanis libertas & salus, Deo & Dauidi gloria, animus & præda militibus, confusio & clades obtigit Philisthæis. Dauid autem cum suis victor in liberatam vrbem ingreditur, cum communi omnium gaudio, & festa gratulatione sed ea lætitia tristissimo nuncio cito diluitur.

XVIII. Abiathar confugit ad Dauidem.

Ecce enim Abiathar ad Dauidem commune tum omnium afflictorum perfugium, accurrit, simulque effusus in lacrymas & amplexus. O Dauid, inquit, ô mi Dauid, perdita mihi sunt omnia, dies vnus mihi parentes, cognatos, fratres, amicos, necessarios omnes crudelissimo scelere sustulit: vnius hominis iniustissimus furor hausit dulcissimam patriam, & ciues omnes, ne de minimo quidem crimine appellatos, omnibus fortunis euersos morti dedit, & simul Ephod pontificium manu tenens; vix hoc sacrosanctum spolium ex vnguibus Doëgi carnificis diuina miseratione ereptum est. Indeque tragœdiam omnem fideliter acceptam lamentabili oratione narrauit, vniuerso exercitu in Doëgum fremente, & in Saulem grauiter indignante, Dauide autem seipsum quamuis innoxium etiam atque etiam incusante. *Ego* inquit, *sum reus omnium animarum patris tui* Et, *Sciebam in die illa, quod cum ibi esset Doëg Idumæus, proculdubio annunciaret Sauli*. Addit porro ad consolationem eius. *Mane mecum, ne timeas, si quis quæsierit animam meam, quæret & tuam*. Quasi dicat, Erimus quasi anima vna, vt non possit alterutra sine altera periclitari. Sic erat animatus in amicos Dauid, in Doëgum autem omnis huius tragœdiæ architectum, quo modo affectus fuerit docet psalmus 51. qui de hoc argumento scriptus est.

Et ab eo humaniter accipitur.

Quid gloriaris, &c.

XIX. Saul monetur de mora Dauidis in Ceila. 1. Reg. 23. 8.

Dum autem aliquantisper in Ceila respirat, Dominus, qui in eo rebus aduersis exercendo, meritisque vicissim cumulando totus esse videbatur, nouas ei à Saule turbas, nouos metus,

nouatque sulcitat fugas, Nunciatum est enim Sauli, quod Dauid venisset in Ce[illegible]m. Nimirum Saulis aulici, præcedenti eius q[illegible]rela incitati, vbique erant in insidiis, vt domino suo in perniciem innocentis gratificari possent, & nō cum eo coniuratse dicerentur. Ea re cognita Saul, *Tradidit*, inquit, *eum Deus in manus meas* quasi Deus sit fautor aut author scelerum, præsertim oppressionis pauperum, quæ ingenti clamore Deum vltorem expostulat. Quare autem tradidisse arbitrare? quia *conclusus est*, *ingressus vrbem in qua portæ & seræ sunt*, quas scilicet ego obserari iubebo, & fugitiuum meū, hactenus impunè huc illucque volitantem, comprehendi, vinciri & ad me adduci, agendum in malam crucem: ne quis deinceps in regem suum superbia intumescat.

XX. Et ad eum profectionem parat.

Præcepit ergo Saul omni populo vt ad pugnam descenderet in Ceilam, vt specie pugnandi contra Philisthæos, *obsideret David & viros eius*. Ita populus vniuersus iussu regis ad arma conuocatur, quasi vniuersæ Reibup. salus in vno Dauide perdendo verteretur. Dauid autem, qui, vt prudentem virum decebat, ex cuius salute plurimorum vita, spesque omnes pendebant, non carebat amicis in aula, qui regis contra se gesta, consiliáque sublegerent, didicit ab eis *clam sibi parari à Saule malum*. Et si enim publicè parabatur exercitus, intentio tamen regis occulta erat, & cognita paucis. Ergo quam primum Deum per nouum pontificem Abiatharē consulit; duoque requirit, alterum an venturus esset Saul in Ceilam, responditq; Dominus, venturum; alterum an Ceilani tradituri essent ipsum cum suis in manus Saulis, ne is vrbem ipsorum euerteret, sicut Nobe, & respondit Dominus, tradituros. Ex quo loco rectè colligunt Theologi continentia sub conditione futura, reipsa tamen nunquam futura, sub diuinam cognitionem cadere, & ad eius quam vocant scientiam mediam pertinere.

Quod Dauid consulto Domino didicit.

Futura cōtingentia.

XXI. Et inde migrat.

Dauid ergo qui hunc aduentum fama præsenserat, & nunc edoctus oraculo certo sciebat, maturè sibi fuga consuluit. *Surrexit* enim *Dauid & viri eius quasi sexcenti, & egressi de Ceila huc atque illuc vagabantur incerti*. Itaque neque Dauid traditus est Sauli, neque Saul descendit in Ceilam. Nam nunciatum est Sauli quod fugisset *Dauid de Ceila, & saluatus esset, quam ob rem dissimulauit exire*, ne vulgo à Dauide diceretur illusus. Iram quoque suam dissimulauit in Ceilanos, qui non minus in culpa videbantur esse propter Dauidem vrbe sua receptum, quam sacerdotes. Verum Ceilani Dauidem euocarant atque receperant propria necessitate compulsi. At sacerdotes illum recepisse videbantur ad eū iuuandum, & armis ac viatico instruendum contra Dominum suum. Nec passus est Dominus excandescere Saulem in Ceilanos, sicut in sacerdotes & ciues Nobe; nam in hos pondus domus Heli, non in illos incumbebat. Nec plura ad hunc decimum tertium Saulis annum pertinere arbitramur, ad decimum quartum transeamus.

Saul an iratus in Ceilanos.

ANNVS MVNDI 2975.

SAMVELIS 36.

SAVLIS 14. ABIATHARIS PONTIFICIS 1.

DERCYLI 25. Imperij Assyrior. 1044.

ANTE CHRISTVM 1078.

I. Abiathar nouus pōtifex.

Achimelecho Pontifici superiorè anno à Saule per summā crudelitatē interfecto, filius eius Abiathar naturæ iure legisque successit, cuius hunc primum numeramus annum, neglectis aliquot fortasse mensibus, à quibus moriens pater suam in eum dignitatem tacito iure transtulerat. Neque tamen existimandum est cum Abulensi duos ab hoc tempore fuisse pontifices, Abiatharem apud Dauidem, Sadochum autem apud Saulem. Dicendum enim videtur, quod in Annalibus accuratè demonstrauimus, Sadochum ab hoc tempore non potuisse esse pontificem, nisi eum dicamus 85 annis gessisse pontificatum. Adde quod post annos 12. à Scriptura dicitur *puer egregia indolis*: itaque nunc vix trium aut quatuor annorum fuerit. Si ergo nunc vastata vrbe Nobe, Sanctuarium à Saule in Gabaon translatum est, vt affirmat Abulensis, cura illius à Saule, non Sadocho puerulo, sed eius parenti Achitobo tradita est, vt ibi vicario absentis Abiatharis munere fungeretur. Nam agere omnino pontificem non poterat, qui Ephodo præcipuo insigni pontificio careret.

An & Sadoch, vel potius eius in Gabaone quasi vicarius. 1. *Paral*. 12. 28.

1. *Paral*. 12. 9. 23.

II. Ortus Miphibosethi filij Ionathæ. 2. *Reg*. 21. 7. 8.

Natus est hoc anno Ionathæ filius nomine Miphiboset. Nam Scriptura teste quinquennis erat cum parens eius & auus in montibus Gelboë cæsi sunt; vtroque progenitore nobilis fuit, obscurus tamen ipse per sese, & misericordiæ potius quam inuidiæ obiectum. Habuit autem patruum filium Saulis sibi cognominem, qui à Gabaonitis post annos 38 crucifixus est. Habet hic idem annus commorationem Dauidis in deserto Ziph, cum viris suis; eò enim quasi ad hyberna concesserant. Quanquam non destiterunt, prædonum in morem, sæpe huc illucque discurrere, & modo his, modo illis apparere locis, ne satis constaret quo maxime loco degerent. Verum vt id remotiores populos diutius latêre potuerit, Ziphæos tamen accolas diu latêre non potuit. Erat autem hic locus Idumææ vicinus, vt non mirum sit idem desertum & Idumææ, cui erat conterminus, & Iudææ, in qua reuera erat fuisse dictum. Sed idipsum nomen Ziph monti quoque, & syluæ, & ciuitati tributum reperies,

a.m. 3013.

Dauid in Ziphæo deserto.

Iosue 15. 25. *Vide Adric. in Ziph.*

III. Frustra quæritur à Saule. 1. *Reg*. 23. 14

Quamuis autem tam abditus atque abstrusus lateret Dauid, *quærebat eum tamen Saul cunctis diebus*: nunquam videlicet deposuit voluntatem; ideoque semper intentus per se suosque in eam curam fuit, vt eum inueniret, donec fugiente Dauide ad Philisthæos, desperauit de illo capiendo, interim autem *nunquam tradidit illum Deus in manus eius*, quamuis aliquando nihil propius factum fuerit, quam vt caperetur. Nimirum oportebat diuinam de eo volunta-

Quid ibi cum ſuis ageret Dauid.

tem impleri , ideoque in ventos abire omnes Saulis in contrarium conatus. Interim autem in deſertis illis Ziphæorum locis , dum ſocij Dauidis alij rumores hinc inde colligūt, ex aula præſertim , vt rebus prouideant ſuis; alij diuerſa loca, fugæ , cum res tulerit , opportuna perſcrutantur, alij victui neceſſaria quæritant: Dauid ipſe , quantum otij cura ſexcentorum virorum militarium relinquebat , diuinæ orationi tribuebat, & ſuas ad Deum referebat curas. Et forte plures ibi pſalmos conſcripſit : id certe de 53 & 62 ex eorum inſcriptionibus conſtat.

IV. Ionathas illuc adit Dauidem, renouatq; fœdus cum eo.

Interea Ionathas, per fidum aliquem Dauidis nuncium, didicit locum in quo is latebat, & ad eum , quamuis admodum parenti ſuſpectus eſſet, ipſo tamen inſcio profectus eſt. Et Dauid vice verſa per exploratores ſuos didicit Saulem egreſſum eſſe ex vrbe *vt quæreret animam eius*. Tam impotens erat ardor animi Saulis, ad reperiendum & comprehendendum Dauidem , vt egrederetur cum exercitu neſciens quò iret, ſed foris paratus eſſet omnem in partem iter flectere, in qua prædam latêre per venaticos canes ſuos ſuboleſcecilſet. Ionathas autem *abiit ad Dauid in ſyluam , & confortauit manus eius in Deo.* Iuſſit videlicet bono eſſe animo vt qui haberet fautorem & protectorem Deum Et apparet ſane Ionatham, qui ad amicum cibos & arma ferre non poterat, na res innoteſceret, pecuniis quibus illa pararentur non pepercille. Dixitque ei, *ne timeas, neque enim inueniet te manus Saul patris mei , & tu regnabis ſuper Iſrael, & ego ero tibi ſecundus; ſed & Saul pater meus ſcit hoc.*

Ei quere gnum prænunciat.

V. Quomodo id Ionathas aut Saul ſcire potuerint.

At vnde ſciebat hoc bonus Ionathas ? vnde ſciebat & Saul? nunquid alter ambôue prophetæ erant? At prophetiæ falſum ſubeſſe non poteſt; quale fuit illud, *& ego era tibi ſecundus*. An forte Dauid Ionathę clanculum reuelarat auriculam de inunctione ſua ! Eſt id quidem minimè abſurdum non tamen certum. Nec obſtat quod ſubdit Saulem idipſum ſcire. Sciebat enim ex multarum conjecturarum concurſu, populi communi beneuolentia , filij cum eo fœdere , & ſingulari Dei protectione in tot tantiſque periculis , adeo vt ipſe vltro Deum cum Dauide eſſe , & à ſe receſſiſſe fateretur. Sed id vel maxime colligere poterat ex verbis Samuelis , qui ei dudum proteſtatus fuerat, ipſum à regno diuinitus abdicatum, illudque datum proximo eius, De ſe autem quod dixit Ionathas, ſubintellexit , *ſi qua fata aſpera rumpam.* Ex amantis porro affectu quaſi indubitatum pronunciat, Dauide, ex diuino decreto, rege, ſe illi proximum fore: id enim ſibi de Dauidis erga ſe beneuolentia , ac bonitate pollicebatur. Eoque ſpectare videtur , quod fœdus initum cum eo mox à Goliathi cæde , & iteratum ad petram Ezel : nunc tertio confirmatur.

1. Reg. 15. 23.26.28.

VI. Ziphæi Dauidis latebras Sauli ſignificant.

Ziphæi autem cum didiciſſent quanto deſiderio ferretur Saul comprehendendi Dauidem, ſiue gratiam captantes, ſiue ſpe ingentis cuiuſdam mercedis allecti , ſiue ex ortam aliquam offenſionem milites inter & ruſticanos hoſce viros vlturi : aut denique milites ex ſuis finibus expulſuri, aſcendunt ad Saulem in Gabaa, eique nunciant apud ſe latêre Dauidem ? hortantur vt eo cum exercitu deſcendat , *noſtrum autem erit* , inquiunt , *vt tradamus eum in manus regis.* Audax promiſſum ac plane temerarium. Iacturi enim erant rete ante oculos pennatorum. Dauid quippe , præter exploratores ſuos, à quibus de omnibus tempori monebatur , habebat apud ſe Pontificem cum Ephod , per quem de omnibus Deum conſulere poterat, Nihilominus iniecta ſpes à Ziphæis exhilarauit Saulem, & ad fauſtam comprecationem induxit. *Benedicti vos à Domino* , inquit , *quia doluiſtis vicem meam* , miſerti principis veſtri mœrore tabeſcentis. Suſceptum ergo negotium agite diligenter , videte ne ſequamini obſcuram & incertam famam de loco vbi ſit, habete teſtes oculatos, perſcrutamini accuratè omnia; num qui fallaces latebrarum aditus , num qui exitus ad fugam occulti. Eſt enim mihi res cum homine callido , qui cum ſibi à me timeat, omnia accuratè circunſpicit , & omnibus rite exploratis *reuertimini ad me in rem certam , vt vadam vobiſcum.*

Exit. et leg. 432

Et operam ſuã ad eum comprehendendũ promittũt.

VII. Saulis ardor in perſequendo Dauide qu. 27. in c. 23.

Non dicit quò eos reuerti velit, ſiue quia facile ſciri poteſt vbi ſit Rex , ſiue quia, vt ratiocinatur Abulenſis , ſtatuebat quidem Saul non prius migrare domo cum ſuis , quam Ziphæi rem exploratam retuliſſent ; poſtea tamen cogitauit dum illi redirent, datũ iri ſpatium Dauidi ad effugiendum, ideoque mutata ſententia rectius fore duxit, vt Ziphæi luſtrabundi præirent, ipſe autem aliquanto interuallo ſequeretur , vt illi ſtatim inuentam feram nunciaturi accurrerent, & è propinquo adducerent Saulis exercitum, ad omnes effugij aditus obſtruendos Et ne forte illi regem labore deterritum iri , & ab incœpto deſtiturum putent , ſicque iſti irritato hoſte & non ſublato , malitiæ ſuæ debitas pœnas luant , *Quod ſi etiam* , inquit , *in terram ſe abſtruſerit* in altiſſimas inuectus cauernas , *perſcrutabor eum in cunctis millibus Iuda* , in qua ille latet , vt vndique pullulent , vndique irruant in eum, & conſilij fugæque impotentem in manus meas tradant,

VIII. Maximum Dauidis periculum

Hæc cum reſciſſet Dauid, pro ſui ac ſuorum magnitudine periculi , primùm ad Deum de more confugit, fuditq; magnâ cum ſollicitudine, animique feruore preces, quæ pſalmo quinquageſimo tertio continentur , & ſpe ſalutis à Domino cõcepta abijt in deſertum Maon partem deſerti Ziph , quo eum Saul perſecutus eſt cum ſuis. Ibi mons erat in longum perrectus, & ibat Saul ad latus montis ex parte vna ; Dauid autem & viri eius ex parte altera. Veniebat videlicet Saul è Septentrione meridiem verſus, & habebat à fronte rupem , Dauid autem eam habebat à tergo. *Porro Dauid deſperabat ſe poſſe euadere à facie Saul* humanitùs loquendo ; nihil tamen de diuino auxilio deſperauit. Feſtinabat autem euadere cum ſuis ne intercluderetur ; Saul autem & viri eius in modum coronæ cingebant Dauid, & viros eius vt caperent eos, id eſt cingere parabant, totique in eo erant vt circuncluderent eos. Iſti feſtinabant includere, illi feſtinabant præuenire fugiendo clauſuros ; ibique ſine dubio mox atrox pugna ad perrumpendum , cædeſque plurima vtrinque futura erat, niſi Dominus prouidiſſet, qui miſſo nuncio prælia diremit.

IX. ca. 23 27.

Dum enim vtrinque magna contentione res agitur , *nuncius venit ad Saul dicens* , *feſtina*

Cur Saul destiterit nunc persequi Dauidem.

& venit, quoniam infuderunt se Philisthiim super terram. Mirum omnino fuit Saulem, qui iam tot annos ardebat desiderio comprehendendi Dauidem, & ad rem iam deduxerat, vt iam iamq; comprehendendus videretur, re tamen infecta relinquere potuisse: & fuisse tantam causam, tamque atrox periculum, quod parua mora sustentari non posset, dum hæc tanta, tamque studiosè quæsita præda caperetur? Forte nesciuit Saul, qui vtiq; non erat in primo agmine exercitus sui, & intericcta rupe Dauidem cum suis non videbat, Dauidem summo in periculo versari, & quamprimum captum iri, sed persuasum habuit diutius cum eo luctandum fore, si se ad obsidionem tolerandam comparasset, forte etiam temerè cogitauit ac credidit Dauidem, qui nusquam apparebat, fuga iam sibi consuluisse & suam vt apud Ceilam diligentiam elusisse, ideoque vltra progredi noluit, ne manifestius confunderetur, sed occasionem nuncij libens arripuit ad obtegendum pudorem suum.

X. Pugnat cōtra Philisthæos.

Reuersus est ergo Saul desistens persequi Dauid, & perrexit in occursum Philisthinorum, quos dispersos & effusos in prædam oppressit Saul; didicerant enim eum abesse longius, & per deserta loca cum copiis in extremo regno versari. Hanc quippe illis occasionem irruptionis fuisse non temerè affirmari potest. Ergo Saul Philisthæorum opinione celerius superueniens, palantes plerosque, & præda impeditos occidit, alios malè mulctatos in sua se latibula recipere coegit; ipse victor in Gabaa ad hyberna concessit. Dauid autem præter opinionem multorum, non tamen præter spem & fiduciā in Deum suam, seruatus est, & seruatus cecinisse videtur cum suis in gratiarum actionem canticum illud Deo, *Nisi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Israel*, & quæ sequuntur, quadrant enim omnia vehementer. Hoc certe fuit vnum ex maximis grauissimisque periculis, quibus vnquam perfunctus est Dauid, quod ipse grandibus tragicisque metaphoris describit atque exaggerat. Nec plura ad hunc annum referimus, qui fuit Sabbaticus ordine quinquagesimus sextus.

Dauid gratias agit Deo. *Psal. 123.*

Annus Sabb. 56.

ANNVS MVNDI 2976.

SAMVELIS 37.

SAVLIS 15. ABIATHARIS 2.

DERCYLI 26. Imperij Assyr. 1045.

ANTE CHRISTVM 1077.

I. Mirabile Saulis & Dauidis certamen. 1. Reg. 24. 1.

EXpertus Dauid quantū in periculo versatus esset in deserto Maon, *ascendit inde, & habitauit in locis tutissimis Engaddi.* Quę habitandi vox ad plures menses videtur pertinere, quibus tum bellum contra Philisthæos confectum est, tum Dominus requiem aliquam seruo suo Dauidi dare voluit, sed qualem quis requiem in desertis locis experiri potest: donec iterum mirabile certamen & plane nouum exortum est, inimici contra amicum suum, & amici contra inimicum suum. Vnus odio certat & ferro, alter amore & obsequio debellatum cupit. Vnus mortem inferre paratus est, & fortasse cruciatus: alter duntaxat metum, vel potius culpæ agnitionem suæ. Vnus regiæ dignitatis amittendæ aut metu, aut dolore totus extra se positus, fertur in alterum, qui eam ipsi & semini eius, quantum in se fuerit, conseruatam cupit. Vnus ardet studio abscindendi caput benefactori suo, alter percutit cor suum, quod oram clamydis eius esset ausus abscindere. Denique videbis hic Saulem excitantem subditos suos ad inuestigandum fugitiuum suum, cuius tota culpa est fuisse atque esse præstantem virum. Vice versa miraberis Dauidem cohibentem amicos suos, ne deprehensum hostem infensissimum ferro confodiant, tametsi non ignorabat eo morte sublato, illico se regem fore. O subditum meliore principe dignum!

II. Desertum Engaddi. [illegible]

Porro quæ loca tutissima his vocantur, prærupta intelliguntur & inaccessa, & per angusti aditus, vt habent Septuag. versus mare mortuum, vbi vrbs Engaddi palmis & balsamo quondam nobilis, quæ habet desertum vicinum sibi cognomine, frequens altissimis montibus præruptisque, itáque prominentibus vt ruinam minari videantur. Huc ergo ascendit Dauid cum suis; neque enim prudentis fuisset diutius apud Ziphæos manere homines sibi nunc necessario inimicos, non enim existimabant, qui Dauidis mansuetudinem non norant, viam sibi vllam patere ad gratiam cum eo, redintegrandam. Accedebat quod omnia locorū illorum latibula, seruis Saulis explorata essent, fortassis & occupata. At in Engaddi neminem habebat inimicum, & loca erant aduersariis inexplorata; quæ etiam natura sua erant impeditiora.

III. Ziphei noua Dauidis latibula Sauli nunciant.

Interea Saul reuersus à persequendis Philisthæis, per nuncios didicit Dauidem cum suis ad loca Engaddi se recepisse. Non male suspicatur Abulensis hosce nuncios fuisse Ziphæos, quibus Saul ex eorum deserto discedens dederat in mandatis, vt diligenter Dauidis actionibus intenderet, puta an ex illis locis nimium iam sibi periculosis, planè recederet, quo iter intenderet, vbi subsisteret, quid agere, quid spectare, quid moliri videretur. Quæ cura atque inuestigatio non paucorum dierum fuit, vt de istiusmodi hominibus vagis, & de industria locum subinde mutantibus, & obseruantium oculos fallere ac turbare cupientibus, certa ad regem, & bene explorata referri possent. Cum ergo satis obseruando perspectum esset quoniam diuersis ex locis crebrius adirent Dauidis socij, & munitissimorum locorum natura conjecturas omnes confirmaret, minime dubij regem adeunt dicentes, *Ecce Dauid in deserto est Engaddi.* Quo cognito Saul *assumpsit tria millia electorum virorum*, qui à tertio regni eius anno destinati fuerant ad custodiam regii corporis, & vt essent semper ad omne regis obsequium parati, & cum iis *perrexit ad inuestigandum Dauid & viros eius, etiam super abruptissimas petras.*

Qui eum rursum persequitur.

IV. Iustus Dauidis timor.

Et erat cur sibi Dauid & cohorti suæ vix sexcentorum virorum timeret ab hisce copiis, quæ & quintuplo plures erant, & genere ipso præstantiores, electi quippe ex omni Israel, cum ad Dauidem boni malis permixti cōfluxissent. Illi rebus omnibus affatim instructi essent, vt

imperatoriam

imperatoriam legionem decebat, isti vt fugitiui ab omnibus pene rebus essent imparati. Proficiscitur Saul silentio, & hosti improuisus adesse conatur. Neque tamen Dauidis aut amicorum sollicitudinem fefellit; nec defuerunt qui Ionatha, aut Michole satagente Dauidem de præsenti periculo curriculo monerent.

Preces ad Deum, & ingressus in speluncam.

Quo ictus nuncio, Dauid ad solita primum orationis præsidia recurrit; vt patet ex psalmo 56. qui ad hunc locum tempusque pertinere ex ipsa inscriptione dignoscitur. Saulis autem copiis appropinquantibus, Dauid inspirante Deo, ingressus est in speluncam viæ propinquam, sed latebrosam atque obscuram, vt tanto ibi esset tutior, quanto magis erat præter expectationem, Dauidem iuxta viam & non in remotioribus spelæis latêre, sed non potuit abeundo longius, oculos ex propinquo persequentium vitare.

V. Saul eandem subit.

Ibi dum expectat vt Saul cum copiis pertranseat, ventris necessitate adactus Saul eam adit speluncam, nec animaduertit præ tenebris militem in penetralibus latentem; etsi isti ingredientem vidissent, atque agnouissent. Propter amplitudinem quoque speluncę facile erat Dauidem mussitare cum suis, nec à Saule audiri, præsertim cum foris multæ hominum turbæ multi currus & equites obstreperent.

De eius cæde consultatur.

Hic Dauid excitatur à suis ad Saulis necem, obtento vaticinio, de quo parum constat quando editum fuerit, id certe constat, ab eo non datum fuisse Dauidi ius interficiendi Saulis, sed permissam facultatem, quam tamen sine scelere exequi non posset. Etsi autem ea cogitatio in illius animum irrepsit, diuina tamen succurrente gratia, eam mentem fortiter repressit, atque cohibuit, contentus chlamydis oram in testimonium rei gestæ præscindere: eoque facto regressus ad interiora speluncæ, dixit sociis nolle se regem occidere, & ab eodem facinore ipsos seuerè prohibuit. Quin etiam de abscissa à se chlamyde doluit, quod crederet se contra reuerentiam principi suo debitam egisse.

VI. Egressum inclamat Dauid.

Porro Saul exurgens de spelunca pergebat cœpto itinere. Surrexit autem & Dauid post eum, & egressus de spelunca clamauit post tergum Saul. Prudenter expectauit dum Saul abesset longius cum suis: maxima enim pars eorum, vt assolet in huiusmodi locis atque periculis antecesserat & pauci eius latera stipabant, pauci quoque sequebantur, quia nihil à tergo timebatur, Clamauit quoque in auribus omnium, vt omnes intelligerent quanta esset lenitas & mansuetudo Dauidis, erga tam acerbum hostem suum: ex eoque discerent qualis futurus esset erga subditos suos. Sed ipsam Dauidis omni melle dulciorem audiamus orationem, quippe quæ fellcum Saulis animum in dulcedinem conuertit.

Eiusdem ad Saulem oratio.

Vide primum vt mitissima atque honorifica salutatione & humillima veneratione infensi principis animum mitigare nitatur. *Domine mi rex*, inquit, *Et respexit Saul post se, & inclinans se Dauid pronus in terram adorauit.* Deinde ita moderatur querelam suam, vt eius acrimoniam non tam in regem aurem calumniis præbentem quam in maledicos ipsos calumniatores deriuet, etsi non ignoraret à quo fonte hi riuuli proficiscerentur.

VII.

Quid illa probatio diuinæ in regem seueritatis, qui vitam & regnum eius, illius ipsius arbitrio addixerit, quem ipse tam hostiliter persequatur, quam fortis & efficax; cum ipsius regis præsenti experientia vtatur,

Breuiter explicatur

Ecce hodie viderunt oculi tui, quod tradiderit te Dominus in manu mea in spelunca. Deinde quam candida, & quam suauis est illa confessio. *Et cogitaui vt occiderem te, sed pepercit tibi oculus meus*, cogitasse dicit, non tamen statuisse, aut deliberasse. Hebraïce habetur, *Et dixit* scilicet non nemo, quasi diceret, & reuera id dixerant socij eius, quos ipse accusare noluit, sed totam in se culpam retulit, quam misericors pœnitentia abundè deleuit, & reuerentia regiæ maiestatis. *Dixi* autem ego vicissim,

Qui Saul Dauidis pater.

non extendam manum meam in Dominum meum, quia Christus Domini est. Sed nomina hæc reuerentiæ sunt, & timoris, pergit blandius atque amabilius. *Quin potius pater mi, vide & cognosce oram chlamydis tuæ in manu mea.* Merito patrem vocat, qui ætate poterat esse pater, qui erat officio, qui pater populi vt boni principes, audiebat. Erat quoque affinitate pater vtpote socer, qui genero suo instar est patris. Et tamen tot nominibus pater, illi in hostem teterrimum conuersus erat.

VIII. Reliqua Dauidis querela.

Ex tam euidenti autem abscissæ chlamydis argumento, manifestò colligit in sua fuisse potestate illum gladio nec opinantem perfodere, erat enim hoc illo facilius, Colligit quoque nullam nunc improbam contra ipsum in animo suo residere voluntatem, licet iam ab eo toties ad mortem quæsitus esset: multo autem minus ante resedisse, cum sua eum beneuolentia, beneficiis, honoribusque prosequeretur. Cæterumne Saul tantam contra innocentem malitiam se impunè laturum speret, spondet Deum iudicem atque vltorem fore. Quantum postremo pondus ad frangendos Saulis animos habet illa conclusio. *Quem persequeris Rex Israel, quem persequeris? canem mortuum persequeris & pulicem vnum.* Quanta demissio animi in tali viro apparet, vt se cani mortuo, & pulici comparet. Postremò autem inculcat Sauli metum ab vltore Deo, ad eiusque iudicium prouocat.

IX. Motus animi Saulis, & fletus.

Quæ cum dixisset Dauid, Saul, qui ob distantiam vix de facie illum nosse poterat, cum insigni animi motu. *Nunquid vox hæc tua est, fili mi Dauid.* Filium vocat, qui audierat pater mi, simulque concussis seni visceribus, *eleuauit vocem suam, & fleuit.* Tam iusta enim querela Dauidis, & tanto cum affectu prolata, maxime autem tam insperatum immeritumque beneficium ab eo, à quo mortem hominum opinione iustissimam accipere poterat, id vero eius animum fregit, & cum verissimis lacrymis dicere compulit, *iustior tu es quam ego*, id est iustus es tu, non autem ego, *tu enim tribuisti mihi bona, ego autem reddidi tibi mala.* Iniustus est

Agnoscit culpam suam, & Dauidis innocentiam.

qui parem non reddit, cum possit bene de se merito gratiam, iniustior qui nullam reddit, & benefacta apud se patitur interire: quam iniustus ergo atque ingratus, qui malefactis beneficia remetitur ac rependit; Ea nunc saltem verbis prædicat atque ingerit, *Et tu*, inquit, *indicasti hodie quæ feceris mihi bona, quomodo tradiderit me Dominus in manum tuam, & non occideris me. Quis enim cum inuenerit inimicum suum dimittet eum in via bona?* incolumem abire permittet, cum potiore conditione fuerit? non vtique

vulgates homines, at Dauid heroica virtute vir, tantum in se imperium potuit exercere.

X. Hique à Deo bene precatur.

Hanc ergo tam singularem virtutem Dauidis, tam illustri facinora proditam agnoscens rex infelix, ei bene precatur à Domino, aut si mauis, prænunciat dicens, *Dominus reddat tibi vicissitudinem hanc*, hóc opus gratiæ atque indulgentiæ erga me tuæ, *pro eo quod hodie operatus es in me.* Sed oportebat etiam cum apud Saulem ipsum non carere mercede, abiecta penitus à se omni animi offensione in Dauidem, eâque in beneuolentiam ac beneficentiam conuersa; cum illi tantum se debere fateatur, pro vita sibi conseruata, quam hostili lege ipsi eripere potuerat, vt imparem se reddendæ gratiæ agnoscat, & Deum remuneratorem meritò requirat. Nam in bonis humanis nihil potest vitæ comparari. Itaque ne si regno quidem illi cessisset, satis illi retribuisset, vt ait Abulensis. Sed vide singularem hominis imprudentiam in sermonis exitu sub discessum suum.

qu. 25. in c. 24.

XI. Exigit ab eo iusiurãdum.

Et nunc, inquit, *quia scio quod certissimè regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnum Israel iura mihi in Domino, ne deleas semen meum post me, neque auferas nomen meum de domo patris mei.* O principum inconsultissime: si certissime nosti Dauidem post te regnaturum, quare frustra niteris vt euertas, aut labefacias inconcussum decretum Dei? cur eum tibi, tuisque beneficiorum largitate ac beneficentia non concilias: Quæ te docet prudentia, eum sperare post mortem tuam, in familiam tuam tutorem beneficum fore, cuius tam familiam viuus bonis omnibus euerteris, in voluntarium exilium compuleris, cui ereptam vxorem alteri dederis ipsum durissima proscriptione damnaris. Non auferet ille nomen tuum de domo patris tui, qui ei toties caput auferre molitus es? si id tibi de incredibili virtute tanti viri polliceris, rectè facis, si de meritis, generé, aut dignitate tua, stultè facis.

Saulis imprudentiã.

XII. Iurat Dauid de non delenda stirpe Saulis.

Nihilominus veritus ne quod noui reges aliquando faciunt, genus regium decessoris, quasi proprij regni æmulum tolleret, iusiurandum à Dauide petiit, & accepit. Quod tamen iusiurandum non impediebat, ne si filij Saulis eo mortuo deliquissent, puniri possent; alioqui iusiurandum fieret propugnaculum licentiæ, & improbitatis. Sed in omnẽ euentum retinebat Dauidem ne periurus, audiret, si demortui parentis malitiam in filiis innocentibus vindicaret. Redintegrata porro hunc in modum amicitia, vno agnoscente culpam, altero ignoscente, non tamen reditum est ad pristinam vitæ consuetudinem, neque ad eam Saul Dauidem inuitauit, quod id se frustra facturum intelligeret. Saulis enim gratiam tam inconstantem toties expertus Dauid, non potuit prudenter se illi permittere. Sed Saule reuertente in domum suam, *Dauid & viri eius ascenderant ad tutiora loca*, quam esset ea spelunca, in qua proximè latuerant. Dauidi autem ad reliqui anni quietem profuisse videtur tam insignis erga Saulem charitas, animique moderatio: nihil enim in Dauidem ante mortem Samuelis, quę proximo anno contigit, molitum esse reperimus.

Renouata amicitia non renouatur vitæ consuetudo.

ANNVS MVNDI 2977.

SAMVELIS 38. & vlt.

SAVLIS 16. ABIATHARIS 3.

DERCYLI 27. Imperij Assyrior. 1046.

ANTE CHRISTVM 1076.

I. Mors Saulis & ratio temporis.

Celebris est hic annus Samuelis sanctissimi, clarissimiq; viri funere, quod biennio ante Saulis mortem contigisse plurimorum sententia est, in primisque Clementis Alexandrini, & Iosephi in versione Rufini, vt recentiores omittam. Mortuus autem est iuxta Chronologiam, quam initio pontificatus Heli constabiliuimus, anno ætatis 77. initi magistratus 38. quem inijt annos natus 39. De cuius morte ac funere hæc habet Scriptura duntaxat. *Mortuus est autem Samuel, & congregatus est vniuersus Israël, & planxerunt eum, & sepelierunt eum in domo sua in Ramatha.* Apparet autem mortuum sanctissimum senem; mœrore magis animi, quam annorum pondere degrauatum; Et pertæsum præsentis rerum status, nec parum perturbatæ Reipub. in suo capite vehementer ægrotantis, à Deo petijsse, vt auferret animam suam, & transferret in locum pacis.

l. 1. Stro.

1. Reg. 25. 1.

II. Geminus eius luctus Saul & Dauid.

Duo illi summa capita doloris erant Saul & Dauid, quorum vtrumque vt Dei vicarius in fastigium rerum humanarũ euexerat, & vtriusque causa iampridem in luctu ingenti ac mœrore versabatur. Saulem lugebat, non iam ne à regno Israelitarum excideret, sed ne à regno fœlicitatis æternæ pœnitus excluderetur. Saulem lugebat, si peccata peccatis accumularet, & à minoribus ad maiora gradum faceret in dies. Dauidis etiam causa vehementius angebatur, quem videbat, ex quo iunctus fuisset in regem, cum perpetuis periculis, casibusque luctantem, nusquam quietum aut tutum posse consistere, semper in fuga & latebris, semper in mortis indignissimæ discrimine versari, nihil se illi opis, nihil quenquam mortalium, sub pœna noxæ capitalis afferre posse. Hæc ergo, atque his similia cum Samuel octauum iam annum apud Dominum lugeret; neque videret in tantis tenebris spem aliquam lucis; timeret potius luctuosam huius tragœdiæ catastrophem, optauit celerem ex hac vita migrationẽ, quam à prima pene pueritia multis habuisset aduersis rebus exercitam.

Optat migrationẽ.

III. Mors eius & sepultura.

Ergo cum septimum iam supra septuagesimum annum ageret, quintæ ætatis anno 38 factus est voti compos, & multa filiorum, & discipulorum prophetantium corona stipatus, post egregia monita salutis circunstanti populo data, qui tanti viri iacturam in hac temporum perturbatione deplorabat, obdormiuit in Domino. Quod si forte morienti Saul affuit, apparet Prophetam ei proximam cum Dauide reconciliationem gratulatum fuisse, enixéque orasse, vt eam vellet esse perpetuam; tum vt peccata sua reliqua vita plangeret, & eleemosinis redimere conaretur. Quod autem dicitur sepultus in domo sua in Ramatha, Id est in proprio maiorum suorum sepulchro, intelligen-

dum

dum est in spelunca aliqua plura fuisse sepulchra siue conditoria propriis distincta notis, & in eorum aliquo Samuëlem sepultum: aliuqui eius lipsana secerni ab aliis, & transferri nequiuissent.

IV. Et translatio magnifica.

Legimus autem in Benjamini Iudæi itinerariu corpus Samuëlis in Ramatha, in synagoga custoditum fuisse; inde autem à Christianis translatum in Silo, magnumque illi templum excitatum, positumq; in eo prophetæ sepulchrum, oppido autem datum nomen S. Samuëlis de Silo. S. quoque Hieronymus libro contra Vigilantium hæreticum eius sacra lipsana magnificè honorata testatur, cum ex Iudæa ex oppido Silo, siue S. Samuëlis de Silo in Thraciam sub Arcadio Augusto transferrentur triumphali pompa. Sed hæc pluribus in Annalibus explicata reperies, sicut & egregiam atque multiplicem Samuëlis cum Christo similitudinem. Illud tantum addo significare Scripturam singularem funeris huius celebritatem, qualem in funere Mosis, Aaronis, Iosue, aliorumque id genus heroum legimus; itaque neque planctus per dies 30. neque vniuersi populi, qui erat charissimus, lamenta defuerunt, vel aliquibus publico nomine de singulis vrbibus in Ramatha venientibus, vel pluribus in locis magistratu ei iusta persoluente.

V. Nuncij Dauidis ad Nabalem.

Hoc ipso anno Dauid legationem ad Nabalem cognomento Carmelum, illi propemodum funestam misit: nisi viri stultitiam vxor prudentissima correxisset. Rationem temporis sacræ narrationis series ipsa confirmat, quæ hanc legationem morti ac funeri Samuëlis coniungit: addit & notam æstiui temporis, quo tondentur oues. Quod ad locum attinet, dicitur Dauid descendisse in desertum Pharan, meridiem versus. Id desertum maximum est, cuius extrema in terram Iuda, ac tribum Simeonis se porrigunt, reliqua pars per longissimos tractus tenditur Ægyptum versus, & in multa partialia deserta tribuitur, puta desertum Cades, Sin, Sinai, &c. prior autem illa pars continet desertum Ziph, & in eo desertum Maon, vt supra diximus. Itaque Septuag. pro deserto Pharan habent desertum Maon, in quo erat Carmelus mons, & ciuitas, in qua Nabal habitabat, multumque distat ab altero Carmelo monte tribus Issachar, qui ad mare vsque mediterraneum protenditur.

VI. Quis ille fuerit.

Erat autem Nabal potens & opulentus præ vicinis agricolis; quippe qui ouium tria millia, & mille capras possideret, & scilicet boues, & camelos, & equos, & asinos non paucos. Oues autem nominatim à Scriptura memorantur, quod occasione tonsionis earum missa est ad ipsum à Dauide legatio, sed huic opulentiæ iuncta erat inhumanitas, ob quam *durus* dicitur, atque adeo *pessimus & malitiosus*, eratque de tribu Iuda, & de genere Calebi, socij quondam Iosue in explnranda Chananitide. Misit ergo ad eum Dauid decem iuuenes, non qui armatas afferrent preces, sed qui Nabalis liberalitatem deferre possent, & eam si vsus ferret, à prædonibus tutari. Hi salutato peramanter homine, rationem afferunt & ius petendi aliquid, in signum gratitudinis conseruatorum gregum eius; ita vt nec ipsi quidquam de grege auferrent, & pastoribus pro muro essent contra latrocinantium Arabum excursiones, quod Dauid hoc difficilius à suis impetrare poterat, quod & carebant stipendiis, & alioqui egentes, obærati, & ex rapto viuere assueti, multo iam tempore vagabantur.

VII. Ab eo petitur liberalitas in Dauidem bene de se meritum.

Itaque Dauid officij egregie præstiti sibi recte conscius ipsos eius pastores testes appellat, quamuis alioqui sub auaro hero querulos. *Interroga*, inquit, *pastores tuos, & indicabunt tibi*; hæc Dauidis æquitas fuit: vide nunc eiusdem in petendo comitatem & mansuetudinem, erga hominem agrestem ac rusticanum. *Nunc ergo*, inquit, *inueniant pueri tui gratiam in oculis tuis, in die enim bona venimus*, læta scilicet qua augeris bonis à Domino, & qua gratificari conuenit tenuioribus amicis ac fratribus tuis, *quodcumque inuenerit manus tua*, quidquid placuerit accipere, & seponere de rebus tuis, ad largiendum militi, qui non solum posita ad manum præda, quamuis vrgente fame abstinuit, sed etiam, quasi mercede conductus foret, ad conseruandas res tuas intentus fuit, *da seruis tuis, & filio tuo Dauid*. Hæc illi, pro quibus contumeliosam responsionem, & inurbanam recusationem acceperunt, pro asperitate morum Nabalis huius. Quæ cum reuersi nunciassent Dauidi, iustam ipsius iram accenderunt, ita vt iuberet quadringentos viros arma capere in perniciem Nabalis & familiæ eius; in qua cum permulti essent innocentes, non dubium est Dauidem in hac voluntate peccasse, vt in Annalibus diligentius explicatum est: vt omittam deliberatam pœnam, & male iureiurando firmatam, multo maiorem fuisse delicto.

Repulsam patitur, & vim parat.

VIII. Rem addiscit Abigail, & remedium parat. n. 19 ad 34

Hæc dum parantur, vnus de famulis pastoribus, qui colloquio interfuerat, nunciauit Abigaili aduentum nunciorum Dauidis, & plenam humanitate petitionem, quam Nabal contumeliosè auersatus esset, quamuis ipsi bene de pastoribus gregibusque meriti fuissent in deserto; itaque iratos ad Dauidem reuertisse. Quæ cum accepisset Abigail festinauit malum sibi suisque imminens auertere, & offensum Dauidem placare muneribus, eaque mitissima destinauit oratione condire, vt eadem opera vulneri, quod auaritia & acerbitas viri imposuerat, vxoris leuitas liberalitasque mederetur. Viro autem suo non indicauit profectionem suam, nec quidquam eorum quæ facere, aut dicere statuisset, ne ille morosus moras iniiceret festinanti, aut rem totam fortasse disturbaret, homo duræ ceruicis, & præposterè parcus, ac profusus. Præmissis ergo famulis cum muneribus, quæ asini aliquot ferebant, ipsa quoque asinum stratum ascendit, & insalutato hospite abiit ad Dauidem.

IX. Occurrit Dauidi cum muneribus.

Cum autem descenderet ad radices montis Carmeli, Dauid & viri eius occurrerunt ei, & iam erat in foribus clades, cum Abigail viso Dauide appropinquante, de asino festina descendit, *& procidit coram Dauid super faciem suam & adorauit super terram, & cecidit ad pedes eius*. Nimirum Dauid videns rectà venientem ad se mulierem, substitit cum suis, sicut & famuli qui eam cum muneribus præcesserant aut comitabantur, statimque illa sum-

n.a hæc argumenta demissionis edidit, & nixa genibus, *In me sit*, inquit, *Domine mi hæc iniquitas*. Id est, si placet vlcisci, quod in te iniquè factum est, in me vlciscere: veruntamen prius *loquatur* ait, *obsecro, ancilla tua in auribus tuis, & audi verba famulæ tuæ*. Incipit autem à consultissima accusatione mariti sui, quę simul instam Dauidis accusationem fateatur, & labefactet, simul Nabali contemptum conciliet in salutem ipsius, ne vir tantus, hominem stultum, iuxta nomen suum, ebriosum, decoris & honestatis expertem, hominem contemptu quam ira digniorem, quasi idoneum aduersarium sibi delegisse videatur.

X. Eius ad eũ placandum preces.

Excusat deinde opportunè absentiam suam, ne huic iniuriæ affinis, aut eius conscia fuisse videatur, sed officiosam potius erga ipsum, ac liberalem gessisse voluntatem, vt res ipsa nunc probat. Tunc gratias agit Deo, & simul Dauidi gratulatur, quod diuinitus prohibitus sit à fundendo sanguine innocente cum noxio, quæ gratulatio supponit Dauidem assentiri iam petitioni suæ, vt verecundetur certam spem tam honestæ matronæ confundere. Inde subdit votum de inimicis Dauidis, vt eiusmodi fiant, vt ab eo tuto contemni possint; vel vt illis contingat, vt in eius potestatem veniant sicut Nabal, à quo interficiendo, domoque eius euertenda, nemo illum, si velit, prohibere possit. Subditur liberalis allati muneris largitio, qua redimere cupit pręcedentem viri sui culpam, quam quasi suam sibi tribui, sibi ignosci, ac condonari precatur. Et quoniam parua hæc gratia reputari poterat triplicem illi à Deo mercedem pollicetur. regiam familiam, eamque fidelem ac stabilem, parem apud Deum gratiam aduersus inimicos suos, & conscientiæ propriæ tranquillitatem. Hæc autem omnia cum experientia probaturum significat, cum ait eum memorem fore ancillæ suæ, quæ hæc illi prædixisset.

XI. Placatus Dauid gratias agit Deo.

Dauid autem intimis affectus sensibus oratione Abigailis, diuinæ prouidentiæ gratias agit de suscitata hac muliere, cuius mitissima oratione flexus, à cogitato scelere abductus esset; tum acceptis muneribus pacificè eam remisit in domum suam, protestatus se in eius gratiam, iniuriam acceptam remittere. *Venit autem Abigail ad Nabal, & ecce erat ei conuiuium in domo eius, quasi conuiuium regis*, propter ciborum abundantiam & conuiuarum multitudinem, quamuis Abigail non pauca in minus sustulisset: vt intelligas, quod ante dixi, hominem præposterè parcum & profusum. Eratque Nabal propter ebrietatem hilarior, sapiens autem Abigail cedens vino, & agnoscens importunissimum admonitioni tempus, distulit expositionem rei in sequentem diem; ne forte, pro innatæ acerbitate naturæ ac morum, ex nimio vini calore in furorem versus, ea faceret, quæ Dauid facturus erat. Hæc autem cum mane accepisset, ha sit stupore perculsus, sine sensu propemodum & motu, præ timore & apprehensione mali, in quod tantum non incidisset.

Abigail redit ad virum, cui rem patefacit.

XII. Nabal post decimum diem moritur.

Non legitur Nabal Deo vel vxori gratias egisse, aut morum emendationem aliquam promisisse. Quanquam ne diuturnior quidem ei ad emendationem vita superfuit. *Cum enim pertransissent decem dies, percussit Dominus Nabal*, siue peste, siue quauis alia plaga, *& mortuus est*. Ita vindicauit Dominus famulum suum Dauidem ab iniuria Nabalis, cuius & duritiem & inhumanitatem, & ebrietatem castigauit. Dauidem autem à perpetrando facinore, ob quod toto in regno male audisset, tanquam prædonum antesignanus atque sicarius, singulari fauore prohibuit. Ideóque lætatus est Dauid, non de morte hominis, sed de diuina iustitia, in se sine culpa sua vindicando, eique gratias egit.

XIII. Abigail fit vxor Dauidis.

Cæterum Dauid animaduersa in Abigaile eximia virtute atque prudentia, quam etiam venustatis comitabatur decor, sublato iam impedimento contrahendi cum ea matrimonij, eam sibi optauit vxorem. Itaque expleto luctus tempore, quod duorum circiter aut trium mensium fuerit. (Nam matrimoniorum causa laxior erat apud Hebræos, propter vxorum multitudinem, atque diuortia) quo tempore expleto misit Dauid nuncios ad Abigailem, qui ei nuptias cum Dauide offerrent: in quas illa non ægre consensit, intelligens se ad longe maiorem dignitatem, & multo melioris coniugis consuetudinem vocari. Itaque magna cum reuerentia, & animi summissione oblatum honorem amplexa est, & post præparata quamprimum ea, quæ sibi suisque puellis ad eam celebritatem necessaria erant, ipsa se in viam dedit, cum quinque pedissequis, vtique & cognatis, & famulis, & nonnullis de cohorte Dauidis, nuptias principis sui cohonestantibus, *& facta est illi vxor*.

XIV. Aliæ Dauidis vxores Achinoa.

Sed & Achinoam accepit Dauid de Israël, quæ fuit nobilis ciuitas in tribu Iuda. Videtur autem positum *accepit* pro *acceperat*, Iosephus enim ait Achinoam prius ductam fuisse à Dauide, cui sententiæ fauet, quod Ammon primogenitus Dauidis dicitur filius Achinoam, & vbicumque de vxoribus Dauidis agitur, Achinoa primo loco nominatur. Minime tamen dubium est, quin Michol primum sibi vindicet locum, & tempore, & dignitate: sed sterilitas illi obfuit, ne cum cæteris censeretur. Eam porro Saul, in diuturna Dauidis absentia, dedit Phalti filio Lais, qui erat de Gallim ciuitate tribus Benjamin. Nec caruit culpa non solum Saul, qui alienam vxorem alteri dedit, sed etiam Michol, quæ viuo marito, consensit in alterum coniugem, vel potius adulterum, factaque est simul duorum virorum vxor, contra legem naturæ, & rationem matrimonij. Nec dici potest Dauidem à Michole repudiatum, siue quia in ius vxoribus nunquam fuit, siue quia Michol diligebat Dauidem; itaque inuita alteri viro data est à Saule: cui coniugio, aut potius adulterio, ne morte quidem proposita, debuit consentire.

Et Michol, quæ datur alteri.

ANNVS MVNDI 2978.

SAVLIS 17. ABIATHARIS 4.

DERCYLI 28.

Imperij Assyriorum 1047.

ANTE CHRISTVM 1075.

I. Quies Dauidis breuis.

Admirabilis Dauidis in regem suum, quantumuis male de se meritum, mansuetudo & charitas non solum in præsentia lacrymas illi, & vocem veræ confessionis expressit, sed in aliquot etiam menses incensam illius interficiendi cupiditatem extinxit, vt ratio postulat, & silentium Scripturæ significat; quo tempore, quæ proximo anno narrata sunt, contigerunt. Cum autem beneficij memoria benefactoris absentia sensim oblitteraretur, & interim viueret in pectore Saulis acerbissimus ille dolor admittendi regni in familia sua: & intelligeret tantum malum ex vnius hominis morte pendere, eóque sublato, tuta sibi, suisque omnia futura, persuasum haberet, sæpe de illo perdendo mentem subibat cogitatio, sæpe voluntas recursabat. Quæ cum vulgo ignota non essent, Ziphæi eius cupiditati studiosius adsuerunt, & aliquo modo alternantem, in deteriorem partem perpulerunt.

Saul redit ad ingenium.

II. Ziphæorũ opera, qui produnt Dauidem.

Ziphæi ergo sibi male conscij, & Dauidis inimici vltro facti, futuram eius felicitatem sibi perniciosam fore arbitrabantur: itaque sibi & Sauli opportunè, venerunt in Gabaa, vbi habitabat Saul, à quo magnam etiam gratiam se inituros credebant. Ecce inquiunt, *Dauid absconditus est in colle Hachila, quæ est ex aduerso solitudinis*, id est in extrema solitudine, ad partem illius dexteram. Quo accepto nuncio, non dixit Saul Ziphæis istis. Quid frustra turbatis quietem meam, dum mihi gratificari conamini? & suadetis ea moliri quæ fieri nequeunt, ea suscipere quorum improba est ipsa cogitatio? Quis nisi egregiè improbus mihi author sit, vt eius vitam extinguere cupiam, cui debeo meam? qui mihi oram vestis abscidit, cum posset caput? Non sic ille, non sic: neque enim tanta fuit in male sano capite sapientia. *Surrexit*, enim, *& descendit in desertum Ziph, & cum illo tria millia virorum de electis Israel*, vt ibi quæreret Dauid.

1. Reg. 26. 1.

Eum Saul persequitur.

III. Castrametatur in colle Hachila.

Et castrametatus est in Gabaa Hachila, id est in colle, siue excelso loco Hachilæ, vt inde circumspicere vndique liberius, & hostem quamuis in partem se mouentem videre posset. Ac Dauid ex eo colle, inspirante Domino, iam migrauerat in interiorem solitudinem, ibique inaudiuit Saulem venisse in desertum. Qua de re cum dubius esset, qui non putaret fortasse Saulem oblitum esse accepti nuper à se maximi beneficij, per exploratores certissime didicit regem illuc venisse. *Et surrexit Dauid clam & propius venit ad locum vbi erat Saul*, ex quo loco vidit tentorium, & agnouit id ad regem pertinere, eique in proximam noctem ad dormiendum præparatum esse. Vidit quoque illic vicinum Abneris tentorium; dicitur autem vidisse dormientes, etsi laterent in tentoriis, siue quia reuera dormiebant, & ipse nudum ibi motum animaduertebat, siue quia magnam populi partem circumfusam iacentem videbat, vt solent qui dormiunt ex itinere fatigati. Itaque factus animosior statuit ad ipsa castra Saulis penetrare, audaci plane facinore, &, nisi ex diuina inspiratione defendatur, temerario, vt disputat Abulensis.

Quod Dauid addiscit.

q. 5. in c. 26.

IV. Et venit ad eum dormientem.

Venit autem cum Abisai suo ex sorore nepote, dimisso altero socio, vt tutius dormientium castra, & minore strepitu adirentur, præsertim cum ibi non esset pugnandum, sed fugiendum signum duntaxat, Dauidem fuisse in castris, & regem iterum in eius potestatem venisse. *Venerunt ergo Dauid & Abisai ad populum nocte*, nec ignes per castra deerant, & iam ante noctem loca notauerant dudum sibi nota. *Et inuenerunt Saul iacentem, & dormientem in tentorio, & hastam fixam in terra ad caput eius, Abner autem & populum dormientem in circuitu.* Tanta opportunitas loci ac temporis, ipsáque regis hasta, qua toties Dauidem inuaserat, ad facinus inuitabant. Motus itaque Abisai, Dauidi ad aurem insusurrat, *Conclusit Deus inimicum tuum hodie in manus tuas, nunc ergo perfodiam eum lancea, in terra semel, & secundo opus non erit.* Non ausus Abisai tantum facinus iniussus aggredi, etsi putaret Dauidem non alia de causa ad castra venisse, & desperatam crederet eius hominis sanitatem, qui tanto nuper accepto à Dauide beneficio, in benefactorem furere non cessaret.

Abisai paratus occidere Saulem.

V. A Dauide prohibetur.

Dedit nihilominus Deus eam mentem Abisai, vt rem ex interpretatiua voluntate Dauidis non aggrederetur, sed peteret sibi permitti, quod Dauid admirabili virtute negauit: & merito; quoniam nec ille cædem hanc perpetrare, neque hic consensum præbere poterat sine crimine; videlicet contra ordinem iuris, vt qui priuatus esset, nec vitam aduersus inuasorem tutaretur. Vt autem persuasum haberet Abisai Dauidem ex animo loqui, iusiurãdum adhibet, dicens, *viuit Dominus, quia nisi Dominus percusserit eum*, morte aliqua violenta, *aut dies eius venerit*, vt morte naturali decedat, *aut in prælium descendens perierit*, puta Philisthæorum manu, *propitius sit mihi Dominus ne extendam manum meam in Christum Domini.* Quo iureiurando factus est firmior in proposito, ad quod alioqui ex iure communi obligabatur: vt quamuis millies Saul incideret in manus Dauidis, nec vnquam ab ipso persequendo desisteret, nunquam tamen ipsi eum occidere liceret. Laudat Chrysost. hanc Dauidis in Saulē indulgentiam, eique longe præfert qua vtuntur principes, erga eos qui olim eos offenderant, priusquam ad regiam essent euecti dignitatem, quorum ira superueniente regni gloria diluta esset, & tutum deinceps haberent pignus securitatis. Cum Dauid sciret se dimisso Saule in grauiora quotidie pericula coniectum iri. Sic olim Rex Galliarum Ludouicus XII. cum ei suggereretur vt de iniuriis olim acceptis cum esset Dux Aurelianensis vindictam sumeret, sapienter respondit, Non esse Regis Galliæ vlcisci iniurias Ducis Aurelianensis.

Et pro eo conseruando iurat.

VI. cap. 26. 11.

Nunc igitur, ait Dauid, quoniam neque licet neque libet manum extendere in regem, & ea

Hastam secum aufert ac scyphum. c. 26. 11.

ac causa venimus, vt manifesto aliquo indicio probaremus habuisse nos in potestate nostra regis salutem ac caput, ab eoque sponte nostra abstinuisse, age, *tolle hastam, quæ est ad caput eius, & scyphum aquæ, & abeamus.* Ita factum, & *non erat qui videret, & intelligeret, & euigilaret, sed omnes dormiebant, quia magnus sopor* à Deo immissus *irruerat in eos*: alioqui non impunè Dauid ad regis tentorium penetrasset, aut reuertisset ad suos. Sed conueniebat, vt qui nimium vigiles erant ad malum alteri inferendum, in seipsis à periculo & confusione liberandis sopirentur. Cui etiam somno defatigatio ex difficili ac citato itinere seruiebat. Est enim probabile Saulem, qui incautum Dauidem opprimere cupiebat, magnis ad eum itinere cucurrisse.

VII. A longe clamans dormiẽtes excitat.

Cumque transisset Dauid ex aduerso, & stetisset in vertice montis de longe, & esset grande interuallum inter eos, clamauit Dauid ad populum, & ad Abner principem militiæ, arguens eum de male custodito rege, quamuis ad eum maxime pertineret ista custodia; eo quod potuerit homo nihili ingredi ad regem, vt ipse cum socio ingressus fuerat, & ipsis neque prohibentibus neque cogitantibus, interficere regem, sicut potuerat Dauid si libuisset. Ne autem Abner immerito se accusatum putet, *vide* inquit, *vbi sit hasta regis, & vbi sit scyphus aquæ, qui erat ad caput regis.* Non ferebatur hæc Abneris obiurgatio, vt is ob eam culpam supplicio afficeretur, quamuis hinc nata videatur Abneris in Dauidem offensio, ob quam in principio regni eius impediuit per annos septem, ne totus Israël vnanimi consensu sequeretur Dauidem. Sed vt Saul ad cuius aures ista pertinebant, agnosceret, primùm in potestate Dauidis fuisse ipsum interficere, æque atque hastam & scyphum auferre; deinde vt suam pro ipso sollicitudinem ostenderet, illos obiurgando, qui in ipso custodiendo deliquissent. Denique si tacitus hastam abstulisset & scyphum, irritus fuisset hic labor, neque ex eo facto agnita fuisset mira eius in regem indulgentia, & forte innocens aliquis tunc damnatus fuisset. Rectè itaque Domino prouidente facta sunt omnia.

Et Abnerẽ consulto obiurgat, & quo fine

VIII. Saul Dauidem amanter compellat. c. 26. 17.

Itaque Saul eo clamore excitatus, & re probe intellecta, cognouit quoque vocem Dauidis, *& dixit: Nunquid hæc vox tua fili mi Dauid?* personam in tenebris videre non poterat, vocem tamen sæpe auditam agnouit, & noui in se beneficij magnitudine cognita, adamantina illa durities mollescens, non sine gemitu teneram illam effudit vocem. *Nunquid vox hæc tua fili mi Dauid?* Nunquid hæc illa vox, quæ olim tam suauiter cum lyra meis auribus accinebat, vt ea non meus solum furor, sed dæmon ipse mitesceret? Nunquid hæc vox tua fili mi; qui hostem teterrimum instar parentis habuisti? fili mi Dauid, qui iniuriis in te meis, quasi totidem lacessitus beneficiis, non noces cùm possis, sed eximiam insuper salutis meæ curam geris, adeo vt eius causa nullius offensionem reformides, nunquid hæc vox tua fili mi Dauid?

IX. Dauid autem cui mollia erant, & ad lenitatem ficta viscera, tam suaui regis sui appellatione, momento delinitus, *vox mea*, inquit, *Domine mi rex.* Et apparet nonnullum hoc loco silentium consecutum, expectante Dauide atque auscultante, si quid forte verborum rex adderet: sed is gemitu & lacrymis, vt nuper præpeditus tacebat, cum Dauid præsenti occasione vtens, defensionem innocentiæ suæ cum iustissima querela suscipit, & inquirens causam vexationis suæ, acquiescit quidem diuinæ animaduersioni, paratus ad mortem, quasi victima Deo consecrata; sin autem Rex ab hominibus inimicis incitatur, *maledicti sunt*, inquit, *in conspectu Domini*, Deus maledicet eis, quoniam ista eorum iniquitas in Dei cedit iniuriam. Cogunt enim me vt relicta terra Israëlitarum, ad regionem incircuncisorum me conferam, cui periculo fidei ac religionis meæ. Et reuera Dauid præsenti periculo perfunctus, confugit ad Philisthæos.

Dauidis responsio, & querela

X. Qui Dauidis inimici

In his autem inimicis minime dubium est fuisse Ziphenos, & Doëgum, qui sibi grauium scelerum in Dauidem conscij, male sibi ab eo metuebant si rerum potiretur. Suspicari etiam fortassis liceat Abnerem non fuisse æquissimum Dauidi, non solum in gratiam Saulis, sed veritum etiam, ne is in principem militiæ, se in ordinem redacto, eueheretur: cui suspicioni proxima obiurgatio nonnullam conciliat fidem. Sed præcipuus in hisce inimicis erat Saul ipse, qui quamuis à nemine incitaretur, ferebatur ipse per se in Dauidem, qui alios iamdudū cum atroci querela, & coniurationis calumnia, contra eundem incitarat; ipse vnus instar erat omnium inimicorum Dauidis, ipse etiam vnus omnium grauissimam à Deo passus est animaduersionem. Postremo Dauid concludens querelam suam petit à rege ne eo vel agente vel conscio interficiatur; quia nimirum, rem humanitus æstimando, indignum sit tantum principem, tantulum aduersarium ad mortem persequi, & quidem ea ferocitate, qua aues prædatrices solent perdicem, aliamve auiculam in montibus persequi.

XI. Saul agnoscit culpam suam, & ad reditum inuitat Dauidem.

Saul autem iamdudum commotus animo, *Peccaui*, inquit, *reuertere fili mi Dauid.* Videns admirabilem heroicæ virtutis potentiam, cui insectantium odium, inuidia, timor, ambitio, & omnes humanarum ægritudinum pestes obsistere non possint. Videtur autem Saul omnino resipiscere voluisse, sicut & nuper cum alterum in spelunca periculum euasit: sed merito ac prudenter Dauid inconstantiæ toties expertæ fidendum esse non putauit. Periculum enim erat ne præsentia sua morbum animi eius rursum concitante, in furorem iterum actus, hanc ipsam, quam nunc habebat in potestate, lanceam, aliquando fatalem experiretur. Frustra ergo illa promissa, tametsi regia, *Nequaquam vltra tibi malefaciam, eo quod pretiosa fuerit anima mea in oculis tuis hodie*: quam scilicet, vti rem pretiosissimam conseruare voluisti, & præ illa viles duxisti, & negligendas omnes iniurias in te meas. Denique & stultè se egisse fatetur, & ignorasse multa nimis, aulicis ad gratiam loquentibus, & dissimulantibus, Sauli adulando, veritatem.

XII. Dauid autem minime persuasus periculosam iterum aleam iacere apud Saulem, primum

restituit

Postremũ vtriusque colloquiũ.

restituit hastam eius & scyphum, id enim iam perfunctum erat, cuius causa accepta fuerant, neque ea voluit secum auferre, ne videretur quasi spolia hosti abstulisse, quod in regis contumeliam cessisset. Deinde quasi valedicens, *Dominus autem*, inquit, *retribuet vnicuique secundum iustitiam suam & fidem*: & vice versa perfidiam & iniustitiam castigabit: postremo Deum orat vt qua misericordia vsus est in regem, eadem Deus in ipsum vtatur, & liberet eum de omni angustia: quæ fuerunt postrema verba Dauidis ad Saulem, cuius animum videntur admodum concussisse, cum dimidiata oratione, in modum grauiter lugentium abeunti respondit, *Benedictus tu fili mi Dauid, & quidem faciens facies & potens poteris*, id est res tibi succedent è sententia, id enim meretur eximia virtus tua.

Digrediuntur.

Abiit autem Dauid in viam suam, progressus cum Achimelecho, & Abisai ad reliquam turmam, *Saul autem* vt illuxit *reuersus est in locum suum* Gabaa vnde exierat.

XIII. Dauid deliberat adire Gethæos.

Cæterum cum Dauid sapienter animaduerteret, non esse prudentis hominis, se suosque in perpetuo vitæ rerumque omnium discrimine relinquere, cumque multa fortasse, vt in desertis locis, rerum penuria laboraret, statuit ex toto Saulis regno emigrare, & ad exteras gentes, vt iam semel iterum fecerat, proficisci. Nec vno die res cogitata, deliberata, & confecta est. Cunctatus est aliquando tempore, dum Saul ipsum in recenti beneficio quietum esse patitur, illam vocem regis cogitat, *nequaquam vltra tibi malefaciam*. Deinde alternans, *Aliquando incidam vna die in manus Saul. Nonne melius est vt fugiam & saluer in terra Philisthinorum, vt desperet Saul* posse me comprehendere?

1. Reg. 27. 1.

Et quoniam magna res agebatur, non dubium est rem non solum cum sociis deliberatam, sed Deum quoque super ea re, per Abiatharem pontificem fuisse consultum. Quo annuente visum est Dauidi, cæterisque sociis ad Achis Gethæum regem, virum alioqui non difficilem, tentandam per legatos viam, eique suam suorumque operam offerendam.

XIV. Consentit Achis.

Iis precibus non ægre consensit Achis. Sperauit enim se Dauidis opera, quem nouerat virum esse fortissimum, & præstantibus quoque viris cinctum incidere, contra Saulem, qui vtrique erat certissimus inimicus, tuto & sine periculo præuaricationis vsurum. Quæ dum vtrimque agitantur præsens annus abiit, ipsa migratio sub initium anni sequentis facta est.

ANNVS MVNDI 2979.

SAVLIS 18. & vltimus.

ABIATHARIS 5.

DERCYLI 29. Imperij Assyrior. 1048.

ANTE CHRISTVM 1074.

I. Summa capita rerum huius anni.

INgredimur annum, vt multa rerum gestarum narratione vberem, ita euentis ipsis priuatim publicéque luctuosum: ad quem primum pertinet migratio Dauidis cum suis in Palæstinam, quæ sub exitum anni præcedentis agitata, sub præsentis initium suscepta est. Eam post quatuor menses excepit Philisthæorum expeditio aduersus Israëlitas, quæ cum ingentem Sauli pauorem incussisset, adiit Pythonissam, cuius opera Samuëlem euocauit ab inferis, & ab eo didicit sibi imminentem cladem. Tum dimittitur Dauid ex acie Philisthinorũ; qui reuersus in Siceleg agnouit cladem ab Amalecitis illatam oppido: quos etiam Deo annuente, inuasit, & cum ingenti præda victor euasit, quã & amicis distribuit. Interea pugnat Saul cum Philisthæis, & victus occumbit cum magna populi parte, & tribus filiis suis. Inde nunciatur ea clades Dauidi, qui pro ea lamentatur, nominatim pro Ionatha & Saule, cuius interfectorem iubet interfici. Moxque iussu Domini ascendit in Hebron, vbi inungitur à viris Iuda in regem. Abner autem eodem tempore Saulis filium superstitem nomine Isboseth regem constituit super reliquas tribus: cœpitque concertatio inter domum Saulis & Dauidis, quæ vltra septem annos propagata est.

II. Dauid migrat ad regẽ Achis, cum sociis.

Vt igitur à Dauidis migratione ducamus initium, cum statuisset Dauid abire ad Philisthæos, & nominatim ad Achis Gethæorum regem, sibi non ignotum, & moribus præ cæteris satis commodum; accepta ab eo fide publica, *Surrexit, & abiit ipse & sexcenti viri cum eo ad Achis filium Maoch regem Geth*; quem eundem esse cum eo ad quem ante sexennium ementito habitu confugerat minime dubitandum videtur. *Et habitauit Dauid cum Achis in Geth, ipse & viri eius, vir & domus eius*, id est quisque cum domo & familia sua. Nam etiam Dauid secum duxit duas vxores suas; relictis, vt apparet, qui curam gererent possessionum quæ ad ipsas pertinebant. Quod cum innotuisset Sauli, *non addidit vltra quærere eum*, maiore iam præsidio nixum, factumque formidabilem, vt qui gratiam inuenisset apud Philisthæum istum sua expectatione maiorem; qua bene vsus, petiit locum sibi suisque ad habitandum extra vrbem regiam: idque prudenter admodum.

III. Petit locũ ad habitãdum extra vrbem regiam, & cur.

Primò ad commoditatem habitationis. Cum enim vrbes regiæ multis incolis tam ciuibus quam peregrinis refertæ esse soleant, difficile erat sexcentos viros cum familiis suis recens inuectos non angustissimè habitare. Et periculum erat ne peregrini isti Gethæorum optimatibus prælucerent, indéque inuidiæ ac iurgia nascerentur, quæ expetitam quietem conturbarent. Nec videbatur regi tutum hunc manipulum ab hoste profugientem, statim regiam in vrbem admittere, priusquam alibi probaretur eorum fides. Deinde si regiis sumptibus in Getha viuerent, id regi onerosum futurum erat, si ex præda, sicut in Siceleg, res periculosa erat, & suspicionibus obnoxia, multæ enim querelæ deferrentur ad regem, & sæpe importuno tempore exeundum & regrediendum foret. Id quoque Dauidi perincommodum futurum erat, qui regem non facile celare potuisset in quos populabundus irrueret. Israëlitasne, vt præ se ferebat Dauid, aut alios populos. Denique

prouidendum erat homini Deum timenti, tum vt sibi suisque occasionem eriperet declinandi ad idololatriam, quod facilius erat in vrbe regia, siue ad gratificandum regi, siue quia ibi splendidius idola colebantur; tum vt cæremonias legis Mosaicæ commodius obseruaret, vt ciborum delectum, circuncisionem, aliaque non pauca.

IV. Achis dedit Dauidi Siceleg.

Sapienter itaque, & ex diuini spiritus instinctu, separatum sibi locum à rege petiit, & impetrauit. Dedit enim ei Achis in die illa Siceleg, & quidem non ad habitandum solum, sed vt in ipsius dominium cederet, ideóque subditur ex eo tempore Siceleg factam esse regum Iuda. Ex quo apparet eximia reguli huius liberalitas atque humanitas. Apparet & prudentia qui eo beneficio sibi deuinxit, ac confirmauit amicos, quique in extremo regni sui, habere voluerit propugnaculum virorum fortium, qui erumpentium Iudæorũ in Philisthæos arma reprimerent, & si quid rerum nouarum molirentur, id minore periculo quam in vrbe regia tentarent. Vtile quoque id Dauidi fuit. Nam hæc habitationis commoditas, multos ad eum allexit, qui à cauernis & desertis locis, in quibus ille cum suis adhuc vixerat, abhorrebant. Ergo plerique, qui eius innocentiam norant, & iniustam vexationem ægre ferebant, & forte auspiciis eius dudum militarant ad eum confugerunt, vt constat ex primo Paralip. Maxime autem videntur allecti verbis illis Saulis, quæ ille publicè fuerat elocutus. *Et nunc scio, quod certissimè regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnum Israel.* Plures enim orientem solem, vt aiunt, quam occidentem adorant.

Alij facij ad Dauidē veniunt.

c. 12. 1.

V. An prædas egerit de Philisthæis

Mansit porro Dauid in Siceleg quatuor mensibus, & diebus aliquot, quibus, cum expedita militum suorum manu, prædas agebat. Sed an de Philisthæis, qui non erant de ditione Gethæi regis? Id significat Hieron. in tradit. quem sequitur Emanuel Sa, & probabile facit mox congregatus vniuersæ gentis exercitus contra Hebræos, à quibus se multis excursionibus vexatos putabant. Cum enim prædones istos vel ex lingua ipsa Hebræos esse cognoscerent, & fugam Dauidis ad Achis ignorarent, putabant se à subditis Saulis eiusdem iussu vexari. Vnde nec querelas ad Gethæum regem deferebant; præsertim cum Dauid longius ab eo habitaret, & omnem operam daret ne agnosceretur. Et cum Achis vice versa nihil audiret querelarum, putabat omnino Israëlitas à Dauide vexari, qui nequaquam apud ipsum, vtpote hostem, sed apud Saulem conquererentur. Et credibile quidem est Dauidem, quantum tuto potuit, Philisthæos opprimere, nedum eos aliarum gentium spoliis ditare voluisse. Non minus tamen credibile est Dauidem hoc tempore à Philisthæis abstinuisse, siue quia Scriptura in enumeratione populorũ, in quos incursabat Dauid tacet Philisthæos; siue quia id à Dauide promissum fuerit regi, vt putat Abulensis, siue quia ius fasque non sit iis nocere, quorum præsidio tegaris contra hostes tuos, siue denique quia in crebris deprædationibus facile oppidum Siceleg prædonum latibulum agnitum fuisset, & deletum cum habitatoribus suis.

Non videtur.

VI. Quas deprædatus fuerit.

Designat autem Scriptura, definitque regionem, in quam Dauid impressionem fecerit, nimirum regionem ad austrum Iudæ positam, ab ingressu deserti Sur Ægyptum versus, qui terrarum tractus latissimè patet. Totam enim Arabiam petræam ac desertam amplectitur, in qua præter populos Gessuri, & Gerzi, & Amalecitas quos Scriptura memorat, Idumæi & Madianitæ habitabant, Ismaëlitæ, Agareni, & Cedareni. Quo autem iure hosce populos deprædatus fuerit, imo & cædes, nullo sexus aut ætatis discrimine, apud eos perpetrarit, dubitatione non vacat, præterquam apud Amalecitas, contra quos lata erat, nec reuocata illa sententia, *Cum Dominus dederit tibi requiem, delebis nomen Amalech sub cælo, caue ne obliuiscaris.* De cæteris existimauerim Dauidem, qui apud se habebat pontificem cum Ephod, cum quotidie de expeditione sua consuluisse, eoque profectum esse populabundum, quo Dominus per Sacerdotem dixisset excurrendum. Sicut nuper profecturus in Ceilam, Dominum semel iterumque consuluit, & bis responsum accepit; & iterum cum inde migraturus esset: & post hæc cum expeditionem susciperet, contra eos qui vastauerunt Siceleg, & cum eundum fuit in Hebron. Idem ergo de quotidianis istis excursionibus dicendum videtur.

Deut. 25. 19.

Nec inconsulto Domino.

VII. Vt tegeret apud regē prædarum locum.

Cum autem omnis generis prædam auferret, viros tamen aut mulieres non abducebat in seruitutem, sed necabat, ne fraudem Dauidis patefacerent, dicentes se non esse Israëlitas. Eodem modo in ea parte prædæ quam offerebat regi, prouidebat ne quid reperiretur, quod argueret alibi prædam, quam apud Israëlitas, esse collectam, puta idola aurea vel argentea. Ea enim ac familia, deponebantur in Siceleg, quæ reuertentibus, & venientibus ad regem in itinere occurrebat. Achis autem læto ac sereno vultu, & eam serenitatem præda faciebat; *in quem*, inquit, *irruisti hodie?* Cui ita respondebat Dauid, vt is persuasum haberet se Israëlitas esse deprædatum. Ipse autem non mentiendo, veritatem dissimulabat, sine qua dissimulatione apud Philisthæos tuto habitare nō poterat. Si enim sciuisset, Achis nihil damni à Dauide Hebræis inferri, eum merito suspectum habuisset, ne præuaricatoriam aliquam moliretur proditionem, & ne quietos populos Gethæis redderet infestos.

Causa dissimulandi.

VIII. Gabaonitarum à Saule vexatio.

Postremis Saulis annis contigisse Gabaonitarum vexationem, à Saule volente eos zelo non bono exterminare, ex Theodoreto colligitur, qui inter culpam & pœnam 40. annos interiicit: pœna autem fuit fames, quæ sub finem regni Dauidis contigit. Zelus autem Saulis fuit, quod existimauit Iosue & Eleazarum, & optimates populi non potuisse vitam Gabaonitis dare contra diuinum præceptum, quo Chananæi omnes capite damnati fuerant, eorumque iusiurandum irritum fuisse. Itaque & illos peccasse, & posteros eorum, qui Gabaonitas permittebant viuere, peccati esse participes. Verum hic zelus nimium crudelis fuit, vt propterea Dominus Domum Saulis domum sanguinum appellarit, & iudicij in re tanti momenti præcipitis. Existimare enim debuit maiores suos iuramenti religione præpeditos, non nisi consulto, & indulgente Domino conseruasse Gabaonitas; præsertim cum facti essent proselyti, & satis laborioso ministerio in taber-

Zelo iniusta.

macilo Domini in perpetuum mancipati. Nec tamen omnes occidit, populo vt apparet, ad misericordiam flexo, ac reclamante.

IX. 1. Reg 28 1. Apparatus belli inter Philisthæos & Saulem.

Factum est autem in diebus illis, quibus scilicet Dauid habitabat in Siceleg, sub tutela Gethæi regis, expletis iam quatuor in ea commorationе mensibus, *congregauerunt Philisthijm agmina sua, vt præpararentur ad bellum.* Conuenit videlicet inter Philisthæos bellum gerendum contra Israelitas, & in singulis satrapiis conscribendum militem, omniaque ad bellum necessaria præparanda, vt mox singuli reguli eum suis agminibus in assignatum locum conuenirent.

Causæ belli ortæ.

Causam belli huius præter inueteratum odium, & immortales inimicitias inter vtrumque populum, facile inueniunt, qui putant Dauidem etiam contra Philisthæos à Gethæo rege remotiores excurrisse: putant enim istis excursionibus iacta semina maximi huius funestissimique belli. Alij communi quod dixi odio contenti esse possunt, addito desiderio redintegrādæ dominationis in Hebræos, quam illi iampridem excusserant. Addent etiam authore Tostato, incitantem Deum, atque euocantem profanos istos populos ad Saulis, populique eius crimina vindicanda, & impedimenta regni Dauidis auferenda, Saulem videlicet & filios eius; quos Philisthæi hoc bello sustulerunt.

X. Singuli reguli copias suas colligunt.

Cum ergo Accaronitæ, Azotij, Gazæi, Ascalonitæ, pro se quisque certatim copias suas pararent ad bellum, Rex Achis destinauit animo secum ad bellum ducere Dauidem cum suis multum præsidij in eius virtute collocans, multum fidei præcedentibus excursionibus tribuens, quas pro Philisthæis contra Israëlitas factas putabat. Nec destinauit tantum, sed Dauidi etiam denunciauit, dicens. *Sciens nunc scito quoniam mecum egredieris in castris tu, & viri tui.* Cui respondit Dauid: *Nunc scies quæ facturus est seruus tuus*, quomodo videlicet tibi sim obsecuturus, quam fortiter pro te pugnaturus. Sic enim ea verba Rex candidè interpretabatur, vnde & subdidit, *Et ego custodem capitis mei ponam te cunctis diebus*, fidei tuæ committam salutem meam.

David versatur in ancipiti.

Cæterum anceps est hic locus contra Dauidem, & vtramuis in partem accipiamus, non leuis culpæ reus constitui videtur. Nam si ex animo promisit regi infideli fidelem operam contra Israëlitas, impius in Deum fuerit, & in gentem suam, iuuando idololatras, Dei & populi eius capitales hostes; & insuper impugnator populi, cuius à Deo rex electus fuerat, atque inunctus. Sin ex animo non promisit, mendacem eum & fallacem, & benefactoris sui proditorem fateamur necesse est.

XI. Quomodo defendi possit.

Vt omittamus aliorum responsiones, & nominatim Caietani, qui hoc loco in Dauidem acerbissimus est, & cui in Annalibus pro veritate accuratè respondimus, vt ratio postulabat dicimus Dauidem in tam lubrico & ancipiti loco, ad Deum more solito recurrendo, se totum diuinæ ipsius prouidentiæ commisisse, certum exequi quod ille iussisset, siue pro Saule, siue pro Achis, nec defuit Dominus in hoc salo fluctuanti. Interuentu siquidem Satraparum curauit illum dimitti, vt cum bona Gethæi reguli gratia, neque pro ipso, neque contra ipsum pugnaret. Quod ad verba vero attinet, apparet nihil esse mentitum, quia reuera nihil certi promisit, licet Rex in proniorem significationem verba Dauidis acceperit. Ex quo etiam intelligitur eum non ad regis mentem sed ad suam, quæ ex diuina dispositione pendebat, fuisse locutum. Diuinæ autem voluntati omnem in partem obsequi, non culpæ vlli, sed magnæ laudi tribuendum est.

XII. Saulis de hoc bello sollicitudo.

Dum apud Philisthæos omnia vbique apparatu bellico circumsonat, res innotuit Sauli. Itaque animo pro periculi magnitudine vehementer æstuans, & ad auxilia diuina humanaq; circumspiciens, à Deo primum quid facto esset opus, scire desiderauit; Interim per Abnerem militiæ principem, & tribuum duces exercitum suum congregauit. Et Samuëlem quidem prophetam, quoniam Pontifex cum suo Ephod erat apud Dauidem, libenter aditurus erat, sed iam alter ab eius morte agebatur annus. Itaque hoc perfugio carebat Saul: quanquam apparet ne in viuo quidem quidquam præsidij inuenturum fuisse.

Voluisset consulere Dominum per Samuelem.

Cum enim Dominus implacabilem aduersus infelicem principem iracundiam suam silentio demonstrare vellet, ne per Samuelem quidem videtur illi fuisse responsurus: paternam tamen aliquam monitionem accepisset ab eo, vt, dum adhuc licebat, vtilius animæ suæ prudentiusque consuleret. Sed iratus Dominus, Sanctos viros aliquando, prudentesque monitores principibus viris eripit: quo fit vt animi sui perturbationibus, & dæmonum perniciosis suggestionibus famulentur, & pereant.

XIII. Mentio mortis eius cur nunc iteretur.

Saul itaque aditurus erat Samuëlem, sed eo dudum priuatus, ad Pythonissam confugit. Et hac de causa putant Hebræi, iteratam hoc loco mentionem defuncti Samuëlis? ad quem nihilominus, vt erat impos sui, ac vehementer perturbatus apparet aditurum fuisse, cum consultus Dominus, neque per somnia, neque per Sacerdotes; neque per Prophetas, neque per Samuëlem ipsum responsum vllum daret. Rectius autem interpretes nostri memoratam aiunt iterum Samuëlis mortem, eò quod de eius euocatione ex inferis opera Pythonissæ postmodum agendum erat. Eademque de causa, cum ostendendum esset cur huiusmodi mulierculæ difficulter inuenirentur, memorauit Scriptor sacer egregium Saulis facinus, *quo abstulit magos & ariolos de terra*, eo videlicet tempore, quo non erat melior ipso in toto populo. Et hæc breuiter de belli apparatu dicta sunt, nunc de bello ipso dicamus, cuius historiam maioris lucis gratia, in decem dies duximus esse digerendam.

PRIMVS BELLI DIES.

XIV. Philisthæi veniunt contra Hebræos. 1. Reg. 28. 4

Primum ergo belli diem appellamus, eum, in quo Philisthæi regionem Israëlitarum ingressi cum copiis suis, in ea castra metati sunt, expectantes dum prælium collatis signis, infestisque mucronibus committeretur. *Congregatique sunt Philisthiim*, ait Scriptura, *& venerunt* de Gaza, de Ascalone, de Azoto, de Accarone, de Getha, singuli reguli cum legionibus suis. Cum enim Gethæum regem eo venisse constet cum Dauide, reliquos etiam quatuor prouinciarum Principes adfuisse merito credi potest; idque sentit Abulensis? & coniici ex eo potest,

quod admodum imperiosè cum Achis loquuotur, vt postea dicetur, eisque Achis vel inuitus parere cogitur. Fuisse porro immensas eorum copias, & vnum exercitum ex quinque conflatum, manifesto argumento conjicitur, quod Saul etiam congregato vniuerso Israele, visis Philisthæorum castris, expauit.

XV. ..trique ..stra me..ntur.

Castra metati sunt autem circa ciuitatem Sunam, quæ fuit in tribu Isachar, prope montes Gelboë, vbi Saul collegit vniuersum Israël. Copiarum numerus perscriptus non est, apparet fuisse magnum, & forte non minorem, quam ante annos aliquot in bello Ammonitico, quanquam non pauci viri egregij iam defluxerant ad Dauidem. Ita autem erant dispositi exercitus, vt Saul in Gelboë occuparet meridianam plagam, Philisthæi septentrionalem circa montes Hermon, vallis autem Iezraël esset vtrique exercitui interjecta. In eadem valle fuit etiam Aphec, cuius postea fiet mentio, ad quam vsque castra hostilia protendebantur, vnde nec eò progressi dicuntur.

..Reg. 11. 8.

SECVNDVS BELLI DIES.

XVI. ..29.2. Philisthæi castra sua ..beunt, inueniunt Dauidem cum suis.

Postridie obeunt Philisthæi copias suas in millenos centenosque distributas, non singuli reguli singulas acies, sed omnes collecti vniuersas, vt ex eo colligitur quod plures simul Gethæum regem in causa Dauidis interrogant Obibant autem vt Imperatores solent ordinandi, monendi, adhortandique causa, & fortuitis etiam casibus, euentisque prouidendi. Quæ videlicet causa fuit vt Dauid cum suis in exercitu Gethæi regis inueniretur in nouissimo agmine, vt solebant triarij milites, in quibus præcipuum robur exercitus, & spes summa victoriæ, quos facile vel ex diuersa dialecto, vel ex diuersa vestium armorūque forma nosse potuerunt, Dixeruntque principes Philisthiim ad Achis, *Quid volunt sibi Hebræi isti?* Respondet Achis, hunc esse Dauidem, cum manipulo virorum fortium, qui ad ipsum à Saule à multo tempore transfugerat, & fidem suam ipsi etiam atque etiam probauerat.

XVII. Fo..q; prudenter dimitti iubent.

At Philisthæi prudenter inito consilio censuerunt, periculosum esse auxilium, hominis pessimè de Philisthæorum gente meriti, qui data occasione, arma contra eos conuersurus esset, pro quibus venerat pugnaturus. Vt ea satisfactione gratiam principis sui redimeret, prudenter quoque iudicarunt non plane dimittendum, ne hostiles copias augerent hac præclara militum manu, quæ instar multorum millium esse posset, sed remittendum in Siceleg, vt ibi sedeat quietus, nec se prælio misceat.

Dei in Dauidem prouidentia.

Hic autem mirificè se prodit diuina in Dauidem prouidentia, quæ Philisthæorum prudentia vtitur, vt cum eius honore & vtilitate, à tam ancipiti, quem dixi, loco eripiatur. Nam mox cum honore à rege post publicam laudationem dimittitur in oppidum suum, ne contra alterutros iniustè pugnare cogatur. Vtilitas ex recuperatis omnibus suis, ac deuictis Amalecitis, qui Siceleg eo absente vastauerant, apertè cognoscitur.

..9. 10. & 11.

XVIII. Achis Dauidem dimittit inuitus.

Cum ergo videret Achis reliquos Satrapas non permissuros Dauidem in suo exercitu militare, eum officiosè cum laude dimittit, iniuria interim quæ ipsi fieret, de ipsius fide dubitando, excusata. David autem se inuitum abire simulat, vt conceptam de se apud regem opinionem tueatur atque amplificet. Imo & conqueritur, ne alioqui tacitè confiteri videatur, illos non sine causa male de seipso suspicari. Achis autem eum serio consolatur, veritus ne is offensus mali aliquid moliatur. Denique in hæc verba dimittit. *Igitur consurge mane tu, & serui Domini tui qui venerunt tecum, & cum de nocte surrexeritis, & cœperit dilucescere pergite.* Ne si gregarij milites viderint vos recedentes, suspicentur exercitum nostrum dilabi, & animis deficere incipiant. Dauid autem regi obtemperans, & diuinæ circa se suosque prouidentiæ gratias agens, reditum parat in sequentem diem.

1. Reg. 29. 10.

XIX. Saul visis hostium copiis expauit. 1. Reg. 28. 5.

Dum autem Philisthæi lustrant copias suas, Saul in quem maximi belli cura incūbebat, ex superiore loco montis Gelboe easdem copias contemplatus, *timuit, & expauit cor eius nimis.* Nimirum mens sibi male conscia, & multorum criminum rea, imminentem à Deo vindictam præsagiens, intimis sensibus commouebatur, vt sontibus contingit in carcere, dum ad tribunal Iudicis euocantur. Nec displicet Abulensis, dum ait Deum ingentem hunc timorem iniecisse in cor eius, vt ex eo moueretur ad consulendum Dominum de euentu belli, & imminente sibi morte cognita, ad Deum per veram pœnitentiam rebus desperatis rediret. Sed vltima illi fuit, vt talibus viris contingit, de animi salute cogitatio. Itaque nunc vere intellexit, quod olim ipse quoque fatebatur, Dominum à se recessisse. Ergo quibuscunque modis potuit, quæsiuit à Deo responsum super euentu belli, nec impetrauit. Nam neque in somnis rem cuiquam patefecit, neque per Sacerdotes quos magno numero trucidarat, neque per Prophetas, quorum præsentiam nihil reueritus, Dauidem innocentem rapere cupiebat ad cædem. Aberat ab eo Pontifex cum Ephodo suo. Ergo cum omnia oracula conticescerent, Deo iram suam in Saulem insolito silentio prodente, cum infimis precibus, lacrymisque eum placare oportuisset, peccata peccatis accumulans, ad dæmonum oracula confugit infelix, vt die quinto dicemus.

qu. 12. in c. 28.

Ex metu Dominum frustra consulit.

c. 28. 12.

TERTIVS BELLI DIES.

XX. 1. Reg. 29. 11. & c. 30. 1. 2. & c. Dauid abit in Siceleg, quā Amalecitæ vastant.

Diluculo huius diei tertij proficiscitur Dauid cum suis in Siceleg, & Philisthæi promouent castra in Iezraël versus Saulem, qui hodie quoque vrget responsionem à Domino, tanto studiosius, quanto magis periculum intendebatur, sed irrita fuit expectatio. Hoc ipso die clades in Siceleg Dauidis oppido ab Amalecitis illata est. Nam reliquiæ Amalecitarum, qui ad meridiem terræ Israel habitabāt, Ægyptum versus aliquod iam Dauidis excursionibus afflicti, in omnem erant occasionem vltionis intenti. Eius ergo profectione cum rege Achis cognita, arma præcipites capiunt, & cum alia Hebræorum loca populantur, tum maxime Siceleg propugnatoribus vacuam, & multa præda refertam, eamque rebus & hominibus prius spoliatam, succendunt. Abducunt cum præda mulieres; sed & incolas quos ibi repererant, nec quemquam interfecerunt captiuorum à minimo vsque ad magnum, sed secum duxerunt.

XXI. q. vlt. in 1. Reg. Cur hanc cladē Deus permiserit

Quærit Theodoretus cur Deus permiserit vt Israelitarum vxores & filij abducerentur in captiuitatem? Et respondet vt reuersi expeditionem facerent aduersus Amalecitas, & conuenienter diuinæ prædictioni, eos penitus perderent. Permisit ergo Dominus istam calamitatem, qui hanc Amalecitarum fæcem, male perpetuo pullulantem, & peius à Saule reseruatam, destinabat ad victimam. Sed effulsit hîc quoque mirabilis Dei clementia in Israelitas, qui non permiserit quemquam virorum interfici, quos videlicet Dauid reliquerat ad oppidi præsidium, vt ratio postulat, neque mulieres à barbaris victorum more violari; cum non deesset recens Dauidis exemplum, qui captos viros mulieresque interficiebat. Mitigauit nimirum Dominus iustum, vt videbatur, barbarorum furorem, & patris vltionis vel memoriam, vel appetitum extinxit. Permittamus eos ouantes abire, dum Dauidem in eos infestum adducamus.

QVARTVS BELLI DIES.

XXII. 1 Reg. 13. 9. Saul perseuerat responsum expectans. Prælium differtur.

Quartus aduenerat belli dies, cum Saul perseuerabat pulsando ad foras diuinæ miserationis, si forte Dominus eius constantia, & longanimitate flecteretur. Meminerat quippe se, præpropere agendo in Galgalis, magnam suis rebus securim inflixisse. Differebatur autem prælium à Philisthæis, quia Saul occupato superiore loco, non faciebat hosti pugnę copiam, quam non poterat Philisthæus ex inferiore loco, nisi deteriore conditione occupare: sed ea non vltra biduum adhuc protracta est.

XXIII. Quidam Manassæi ad Dauidē desciunt.

Hoc ipso tempore, aliqui de militibus Saulis, & quidem primariis ex tribu Manassis, vel Philisthæorum metu, vel amore Dauidis à Saule desecerunt, & transfugerunt ad Dauidem, cum is ab exercitu dimissus, regrederetur in Siceleg: vt in 1. Paralip. legimus. Qui & mox contra Amelecitas ibidem pugnasse dicuntur cum Dauide. Videntur autem hoc die quarto belli transfugisse ad Dauidem. Cum enim eum die tertio discessisse didicissent, postridie ad eum magnis itineribus se contulerunt, sicque perendie cum ipso pugnare potuerunt. Numerus porro eorum dubius est, cum in Hebræo & Græco septem, octo in Latino numerentur, vnius nomine repetito. Venisse autem solos, aut cum perpaucis ex eo intelligitur, quod dicuntur præbuisse auxilium Dauidi contra latrunculos. At non plures sexcentis contra eos iuerunt ad pugnam, vt ex textu constat, & totidem ex castris Philisthæorum redierant. Oportet ergo numerum modicè auctum fuisse, vt in tota summa negligeretur.

1 Par. 12. 19

1. Reg. 30. 9.

QVINTVS BELLI DIES.

XXIV. 1 Reg. 28. 8. Saul hodie Pythonissam adiit.

Totis iam tribus diebus perseuerauerat Saul expetendo, expectandoque diuino responso, quo denique desperato, impatiens moræ ad Pythonissam confugit, vt eius opera à Samuële propheta quamuis defuncto, disceret quis futurus esset belli exitus, quod & obtinuit magno suo malo. Nam maiore inde tristitiæ fluctu deiectus miser, atque absorptus est, & ad reliqua peccata hoc nouum improbissimæ superstitionis adiecit. Ratio temporis perspicua est, hæc enim consultatio pridie mortis Saulis facta est, quod ex verbis Samuëlis apertè constat. *Cras*, inquit, *tu & filij tui mecum eritis.* Nimirum hodie profectus est in Endor ad mulierem, nocte eam consuluit, eadem nocte rediit ad castra, illuxit, pugnatum est, periit. Sexto autem die contigisse pugnam sequens narratio demonstrabit.

XXV. De ea inquiri à suis.

Iubet ergo Saul inquiri sibi mulierem maleficam, per quam de belli euentu dæmonem consulat. Quantumuis enim conatus esset improbissimam istam hominum fæcem extremis delere suppliciis, non dubitauit tamen euasisse aliquem ac superesse, mulierem præsertim: nam hic sexus leuior, curiosior, & sicut ad pietatem, ita & ad superstitionem, damnatasque artes propensior. Latent quoque facilius intra domesticos parietes, & facilius inueniunt quorum fauore occultentur. Hæc porro Pythonyssa tartarei serpentis hospita, quæ ventriloqua à Septuag. dicitur, proprie ad necromanticam diuinationem pertinet, qua dæmon vel per os recens mortuorum loquitur, vel pridem mortuus excitari dicitur ab inferis, & interrogantibus respondere. Verum cum non sit in potestate dæmonis suscitare mortuos dæmon sub illius mortui specie apparet, respondetque rogatus.

XXVI. Adit in Endor ignotus cum duobus sociis.

Non defuerunt impio Domini desiderio, serui ad omne obsequium parati, dixeruntque Sauli esse istiusmodi mulierem in oppido Endor, ad quam vt ignotus adiret, *mutauit habitum suum.* Noluit enim à muliere agnosci, an illa se Pythonissam negaret, & diuinationem exercere nollet. Noluit etiam innotescere exercitui profectionem suam, ne regis absentia illi timorem incuteret, multoque minus profectionem ad huiusmodi mancipium Sathanæ, ad vitandam infamiam, proptereáque duos tantum viæ comites assumpsit, illos fortasse qui ei de muliere illa retulerant; fuerunt autem nulla interposita mora, cibi omnis expertes. Quamuis autem distet Endor à Gelboë quatuor fere horarum itinere, iuxta Adrichomij topographiam, apparet tamen tota die ambulasse longo vsos circuitu, ad vitanda castra Philisthæorum, quæ non longe aberant ab Endor; & ad eam nocte peruenerunt, vt exercerent opera tenebrarum. *Et ait illi Saul diuina mihi in Pythone.* Quod est, volo à te discere aliquid, ope Pythonici spiritus quo prædita es, idque suscitato ab inferis eo, quem dixero tibi: ideóque necromantem actura erat, non ventriloquam.

XXVII. Eius cum Pythonissa colloquiū.

Respondet hospiti ignoto callida mulier, sed ita, vt neque aiat, neque neget se huius artificij peritam, significans post Saulis hosce maleficos exterminantis seueritatem, nullos iam id genus artifices reperiri, & huiusmodi petitionem hominis esse captantis occasionem importandæ calumniæ innocenti. At Saul promittit illi adhibito iuramento, id impunè acturam. Quo iureiurando iterum peccat Saul, cum eo vtatur ad inducendam mulierem ad maleficium. Confirmata mulier, *Quem suscitabo*, inquit, *tibi*? Qui ait, *Samuelem mihi suscita*; cum enim putabat, pro antiqua eius in se beneuolentia, summæ suæ necessitati opem esse laturum. Id ab ea factum statim ostenditur, cum subditur mulierem viso Samuele exclamasse. Nec dubium est eam vsam fuisse maleficis qui-

busdam ritibus, vtpote maleficam. Illud potius dubium, & multis iam seculis controuersum, verène anima Samuëlis apparuerit, an quid aliud eius loco, dæmonis artibus substitutum. Rem satis accuratè in Annalibus tractatam, hic paucis perstringo.

XXVIII. Samuel nō fuit excitatus à mortuis.

Dico igitur Samuëlem in hac apparitione non fuisse excitatum à mortuis, neque corpus eius, quod ante biennium ab anima separatum fuerat, ei rursum per veram resurrectionem fuisse copulatum. Neque id ad veram eius apparitionem necessarium est, satis enim elt vt in aëreo corpote apparuerit, more angelorum, quos passim apparuisse legimus: neque eius resurrectio à quoquam asseritur. Animam tamen ipsam vere excitatam fuisse ex inferis, Scriptura docet, quæ toties hic Samuëlem nominat, eáque in propria verborum significatione, nisi quid obstet, accipienda est, nihil autem obstara mox ostendetur. Cum autem Samuël hic de toto composito accipi non possit, de anima accipiendus est. Eadem est sententia Sapientis in Ecclesiastico, Ambrosij, Augustini, Iustini Martyris, Iosephi, & aliorum Hebræorum, multorumque recentium, quibus Serarius & Del-rio subscribunt.

ca. 46. 23.

XXIX. Sed apparuit anima in corpore aëreo diuina vi.

Neque tamen fatemur eam animam magica arte fuisse suscitatam: eam enim in animam iustam potestatem diabolo concedare, patres vehementer recusant, Tertullianus, Theodoretus, Augustinus, Isidorus, alij. Quorum mens est diuina virtute atque imperio Samuëlis animam Sauli apparuisse. Cum enim Pythonissa per consueta carmina dæmonem aliquem sub specie Samuëlis, quem requirebat Saul excitare vellet, præuenit Deus illum conatum, & animam Samuëlis propria authoritate euocauit: quemadmodum exercenta Balaamo maleficia sua, non dæmon, quod perditus ille quærebat, sed Deus impleuit os eius, & crebrius repetitam Hebraici populi benedictionem, quam ille dare nolebat, extorsit. Nec propterea Deus arti magicæ subseruit, sed eam suprema impedit potestate. Vnde mulier videns rem præter opinionem suam contigisse, & verum non fictum Samuëlem excitatum, admirans exclamat. Præsertim cum eodem Samuële indicante, agnouisset eum à quo rogata fuerat, esse Saulem, à quo sibi, tanquam ab exterminatore magorum vahementer timebat. Egressa est autem cum Saulis sociis, ne conscij essent secretorum Regis. Nam abosoluto Regis cum Samuële colloquio, ingressa dicitur ad regem.

XXX. Saulis cum Samuele colloquiū.

Saul autem cum Samuëlem agnouisset, *inclinauit se super faciem suam in terra, & adorauit*. Quæ summissio partim præsenti Saulis calamitati conueniebat, partim statui Samuëlis ad aliam vitæ conditionem, longe hac præstantiorem translati, nec tamen adoratio de cultu latriæ accipienda est, sed de ea quæ sanctis Dei amicis debetur. Nihilominus Samuël irato similis sine vlla honoris appellatione, *Quare inquietasti me vt suscitarer*? Sancti post obitum sunt in pace, neque aduentitiis casibus perturbantur: sed locutio ad viuentium modum apta est, qui dicuntur inquietari, cum molestis atque ingratis negotiis implicantur. Dominus quoque iratorum more, non respondit cum interrogaretur à Saule, & respondit cum non interrogaretur: venerat enim dæmonem interrogaturus, non Deum. Sed hæc responsio nullam ei consolationem attulit, sed magnum tristitiæ incrementum, ac supremam rerum desperationem. At Saul excusat importunam euocationem, cum eius causam in præsentes transfert rerum suarum angustias, in quibus nullum à Domino, à quo desertus sit, inueniat leuamentum.

XXXI. Denunciatio proximæ cladis.

Respondet Samuël frustra interrogari se ab eo, à quo Deus recesserit, neque enim potest propheta Deo tacente loqui. Addit & causam derelictionis eius, non adæquatam illam quidem, sed primam, indulgentiam scilicet in Amalecitas, quam deinceps multa grauiora crimina sunt secuta, quæ propendentem in ruinam præcipitarunt. Porro denunciat actum esse de regno, à quo diuinitus sit abdicatus, in gratiam Dauidis æmuli eius; actum esse da victoria, imo & de ipsius ac filiorum eius vita actum esse: vt rea videns desperata cætera, ac nec vitam quidem retineri posse, de salute animæ suæ cogitaret, & pro aa Samuëlis ad Deum preces exposceret. Quod autem non apertè promiserit veniam, neque ad eam petendam inuitarit, id diuino decreto, quod tum Samuël videtur non ignorasse, tribui potest, quod Deus præuisa, quam vocant suprema impœnitentia, sententiam in eum mortis æternæ coniecerat. Potuit tamen semper ac debuit ad Deum recurrere per pœnitentiam; alioqui sine culpa desperasset, quod absurdum est. Quod autem denunciat eum cum filiis postridie secum fore, ad parem mortis conditionem referendum est, non ad similitudinem felicitatis & quietis.

XXXII. Saul exanimatur, & sumpto cibo redit ad suos.

Ad tam tristia Samuëlis nuncia vsque adeo perculsus est Saul, vt pene exanimatus sit. Videtur enim linquente animo, & deficientibus corporis viribus deliquium passus in terram toto corpore corruisse, dicitur enim, *Statimque Saul cecidit porrectus in terram*. Nam post exhibitam Samuëli venerationem erectus steterat, nunc autem metu & desperatione fractus corruit, præsertim cum membra & defatigatione, & cibi defectu languerent. Hic mulier, audito, vt apparet, strepitu corruentis, & Sauli ac sibi timens ingressa est ad eum, quæ prius, vt dixi, egressa fuerat, sed & socij irruerunt in destinatum illum maleficiis locum, & eleuatum de terra lecto imposuerunt, & coëgerunt ad sumendum cibum, quo ipsi quoque valde indigebant: eoque sumpto eadem nocte in castra reuersi sunt, vt nocturna profectio lateret, non hostes solum, sed etiam suos, ne absentiam regis fugam interpretantes, debilitarentur animis, & fugam potius quam pugnam capesserent, & nihilominus inulti & ignominiosè perirent, & maiori fortasse cum clade. Saul autem eam pugnam fortiter adiit, in qua certo sciebat sibi esse moriendum, & quam salua honestate, & officij sui debito vitare non poterat. Atque vtinam vlterius progressa non fuisset inconsulta regis fortitudo.

XXXIII. Dauid venit cum suis in Siceleg.

Hoc ipso die, qui tertius fuit à discessu Dauidis è castris, peruenit Dauid cum suis in Siceleg: neque tamen totos tres dies in itinere posuisse putandum est, sed duos & initiū tertij, vt detur tempus rebus, quæ hoc ipso die ab eo

tactæ

facta sunt. Amalecitæ autem illata oppido vastitate, quam diximus, *pergebant itinere suo*, & quidem lente, vtpote grauati præda, & soluto à metu animo, rati tridui itinere abesse prædæ vindices, eosque occupatos ad plurimos dies; Itaque vix triduo, cum omni præda sua tantum promouerunt, quantum Dauid cum suis non toto vno die, quamuis non recentes neque integri, sed ex itinere fatigati, confecerant. Cognita ergo clade planxerunt omnes vehementer, sed Dauid in primis, siue quia plus cæteris vnus amiserat, siue quia aliorum iactura, & querelæ in eum redundabant. Quoniam vero non decebat fortes viros calamitatem suam duntaxat plangere, & malis remedium non quærere, paremque, aut maiorem prædonibus plorandi causam non reponere, id in primis cupiebat Dauid, confortatus in Domino Deo suo, & spe plenus amissa recuperandi, etsi ignotum erat omnibus, qui essent hi latrones, quam multi, quónam gentium se recepissent cum præda.

Plangunt acceptam cladem.

XXXIV. Dauid cōsulto Domino latrones persequitur. 1. Reg c. 30. 8.

Quia tamen Dauid in promptu habebat Abiatharem cum Ephodo pontificio, per quem Deum consuleret, petiit ab ipso: An authore Deo contra prædones istos profecturus sit, & quo euentu. Et ad vtrumque respondit Dominus, *Persequere*, inquit, *absque dubio enim comprehendes eos, & excuties prædam.* Apparet etiam petiisse quinam essent hi prædones, vt inde intelligerent, quò iter ipsis flectendum esset. Abiit ergo Dauid cum sua sexcentorum virorum manu, simulque progrediuntur vsque ad torrentem Besor, qui erat sub fines tribus Simeonis paulò vltra Gazam, ibi quidam lassi subtiterunt. At Dauid toto è numero quadringentos magis expeditos atque alacres elegit: cæteris ad torrentem cum sarcinis derelictis, ad quos, si res posceret, possent se tanquam ad castra recipere. Torrente transmisso dum latronum semitas inuestigant, incidunt in virū Ægyptium fame semianimem, quem cibo refectum acceperunt itineris ducem, ea tamen conditione, vt eum viuum postea, liberumque dimitterent. A Dauide enim timebat; quod se vnum de prædonibus fuisse fatebatur, & ab hero, quod hosti dux fuisset in perniciem Domini sui.

XXXV. Et duce Ægyptio comprehendit, & cædit.

Nihil cunctatus Dauid iurauit Ægyptio, qui eos deduxit quo promiserat; Erat autem is locus amœnus, extra viam publicam, quem apparet indicatum Ægyptio ab hero suo, vt si reualuisset eo se conferret. Ibi discumbebant illi super faciem terræ ad cœnandum; festumque diem celebrandum, gratias agentes Diis suis: itaque & in Hebræo tripudiasse leguntur. Irruit autem in eos Dauid cum cohorte sua, *& percussit eos à vespera vsque ad vesperam alterius diei*. qui fuit sextus belli dies. Nec dicitur pugnasse Dauid, totus labor fuit vino madidos, cibo distentos, tripudio fatigatos, huc illucque palantes obtruncare, intercipere fugientes. *Et non euasit ex eis quisquam, nisi quadringenti viri adolescentes*, qui ab ipso cædis initio *ascenderant camelos, & fugerant.* Et hæc de quinto belli die.

SEXTVS BELLI DIES.

XXXVI. Hoc quoq;

Dies cædium & sanguinis fuit iste dies, tam Amalecitis in deserto Pharan, quam Israëlitis in montibus Gelboë. Illi fugitantes, quo quemque tulerat impetus, oppressi, atque obtruncati sunt, vsque ad vesperam, loci commoditate fauente Dauidi ne euadere possent, occupato mox loco, per quem illi quadringenti euaserant. Qui modus loquendi Scripturæ significat infinitam pene multitudinem ferro Israelitarum absumptam, incolumi ad vnum tota Dauidis cohorte, & integra tota hostium præda, iis tantum exceptis, quæ fuerant epulis absumpta. Vt illi mutuo accepisse potius, & conseruasse, quam rapuisse videri possent. Terminata vespere cæde, medios inter cadauerum aceruos victores litere, & cibo refectis artubus quieuere, receptis iam tum ab vnoquoque vxoribus liberisque.

die cæduntur Amalecitæ.

XXXVII. Et Israelitæ à Philisthæis.

Dum hæc in solitudine à Dauidicis contra Amalecitas geruntur, Philisthæi in valle Iezraël, & in montibus Gelboë feliciter contra Israëlitas pugnarunt: quam pugnam tanta breuitate Scriptura tradit, vt nec initium pugnæ, neque ordinem eius agnoscere liceat. Pugnasse dicuntur Philisthæi contra Israel, non vice versa quasi vltro inuadentes hostiles copias, dum hi satis haberent sustinere impetum irruentium. Et apparet non sustinuisse diu statim enim sequitur. *Et fugerunt viri Israel ante faciem Philisthiim, & ceciderunt interfecti in monte Gelboe*, tam ante fugam, quam in ipsa fuga: quæ de gregariis militibus intelligi possunt: sed mox ad triarios, & prætorianos ventum est, in quibus apparet fuisse Saulis filios, & cum illis fortiter pugnando cecidisse ante ora parentis. Quod verbis illis significatur. Irruerunt Philisthiim in Saul & in filios eius, & percusserunt Ionathan & Abinadab, & Melchisua filios Saul: quos Saul non subduxerat à prælio, licet sciret in eo perituros, ne quoniam perituri erant indecora morte perirent. Et quoniam ob parentis peccata moriebantur, in eius oculis cæsi sunt ad maius doloris, & desperationis eius incrementum. Sed iam ad luctuosam miserrimi Saulis mortem veniamus.

& nominatim filij Regis.

XXXVIII Philisthæi Saulem inuadunt, & fugientem vulnerant. ca. 31 3.

Extinctis cum prætoriana cohorte, & omnibus amicis Saulis, atque domesticis, tribus regis filiis, *totum prælii pondus versum est in Saulem*, quod eo viuo ac libero non videbatur perfecta victoria Philisthæis contigisse. Itaque audacissimi eorum ac pugnacissimi ad eum, vel in potestatem redigendum, vel interficiendum concurrunt. Saul autem qui hunc globum pene iam solus sustinere non poterat, se dat in fugam, quamuis nullum haberet receptaculum in castris, quæ hostis iam occupauerat; sed fugientem consecuti sunt viri sagittarij, & vulneratus est vehementer à viris sagittariis, & quidem, vt ait Theodotius, in parte quæ est prope iecur; nec vno tantum vulnere affectus est, sed pluribus; Nam à Scriptura dicitur iaculis vulneratus, & à Iosepho grauatus vulneribus: quando facinus postremum dementiæ ac crudelitatis plenissimum suscepit. Videns enim actum esse de se, de filiis, de regno, in summam rerum omnium desperationem adductus, honori tamen suo consultum voluit, ne hostes ad mortis suæ calamitatem, etiam ignominiam, ac dedecora illusionum adiungerent.

1. Par. 10. 3.

XXXXIX.

Itaque armigerum suum conuersus, *Euagina*, inquit, *gladium tuum, & percute me: ne forte*

Ad propria cædem deposcit armigeri sui manum.

veniant incircuncisi isti, & interficiant me illudentes mihi. Ne illusum interficiant. Non mirum est armigerum istum gladium habuisse in vagina reconditum; erat enim hæc fuga non pugna, nec gladiis cominus pugnabatur, sed eminus sagittis. Hunc armigerum plerique Hebræos secuti, Doëgum fuisse non absurdè censuerunt; Erat enim vnus de primariis Saulis seruis. Nec dubitabat Saule mortuo se Dauidi meritas pœnas de delatione sua, & Sacerdotum iniustissima cæde, deque vastata ciuitate Nobe. quamprimum daturum. Sed eas pœnas miser non effugit, sed in multo grauiores commutauit. Laudandus tamen est hic armiger eo nomine, quod etiam in re desperata, & rogante rege, & mortem beneficij loco accipiente, regi suo manus inferre noluit, præ summa in regiam personam reuerentia. Cum ergo armiger tantum facinus auersaretur, nec temporis angustiæ Sauli permitterent alium quærere carnificem, *arripuit* ipsemet *gladium & irruit super eum*, eóque vulnere perfossus interiit, vt adiutore Amalecita non fuerit opus, vt communiter omnes sentiunt, licet ille Amalecita id apud Dauidem affirmarit.

An is fuerit Doeg.

Saul se ipse confodit. 1. Reg. c. 4.

XL. *Quem armiger imitatur.*

Quod cum vidisset armiger eius, videlicet quod mortuus esset Saul, irruit etiam ipse super gladium suum, & mortuus est cum eo. Quibus verbis Scriptura significat quid fecerit Saul, quem in cæde sibi inferenda imitatus est armiger. Itaque similis illi & genera mortis fuit, & causa moriendi, iactura videlicet præsentium, & desperatio futurorum. Cum ergo constet Saulem propriæ fuisse mortis authorem, & administrum, nulla authoritate, nullo iure, nulla inspiratione diuina, minime dubium est eum in seipso interficiendo grauissimè deliquisse, & quidem grauius, quam quouis alio mortalium occidendo: maiorem quippe erga se charitatem quisque habere, atque exercere debet, quam erga quemuis alium. Constat quoque desperationem de diuina bonitate, aut salute propria scelus esse maximum, & si vltimum fuerit, ad æternam miseriam aditum esse certissimum. At Scriptura prioris vitæ criminibus addit, quod non sperarit in Domino, propter quod eum interfecerit, & regnum transtulerit in Dauidem, Sed hæc vberius in Annalibus ipsis in vtramque partem disputata reperiet Lector eruditus, si cui hæc contractiora videbuntur.

Saulis desperata salus.

XLI. *Non sic Ionathæ.*

Quod ad Saulis filios attinet, qui eodem in prælio hostili ferro ceciderunt, præsertim Ionatham (nam de cæteris nihil certi altertutram in partem dici potest) longe diuersa fuit Saulis & Ionathæ vitæ & mortis ratio. Vita quippe sine crimine transacta est, & mors in defendenda contra hostem teterrimum patria fortiter obita est. Itaque Venerabilis Beda, *Nequaquam* inquit, *ibi Saul malus post mortem, vbi Ionathas bonus poruit recipit, imo chaos magnum inter eos firmatum est, quorum vnus in sinu est Abrahæ, cum Samuele receptus, alter cum diabolo in inferni flamma sepultus*, ita Beda. Rabanus quoque ait Ionatham, *absque vlla dubitatione regni cælestis consortium cum Dauide accepisse, quem pro virtutibus diligebat, cum esset & ipse vir virtutum.* Idemque sentiunt Lyranus & Abulensis.

SEPTIMVS BELLI DIES.

XLII. *Præda Dauidis de Amalecitis.*

Is vbi primum illuxit, ad spolia prædamque conuersi sunt Dauid, & quadringenti socij eius, & non solum amissa recuperarunt, exceptis tamen ijs, quæ vel incendio deflagrarant, vel in cibum potumque cesserant, sed omnia etiam, quæ illi variis in locis rapuerant, acquisiuerunt, sicque vehementer locupletati sunt. Nominatim autem fit gregum mentio, & armentorum, quæ milites ducebant ante faciem suam dicentes, *hæc est præda Dauid.* Sic illi Dauidi gratulabantur, quem nudius tertius tantum non lapidibus appetiuerant. Ita vulgus hominum pro diuersis rerum successibus commutatur, in prosperis effusi sunt in laudem ac beneuolentiam: in aduersis manus armant lapidibus, ora maledictis. Quod autem ad prædam acquisitam attinet, dicimus cum Abulensi cessasse obligationem restituendi prioribus dominis, quæ Amalecitæ rapuerant, quia enim prouocati fuerant ab Hebræis, iure humano recte irruerunt in eos, & facti sunt legitimi domini prædarum. Dauid autem iure diuino inuadens in eos, vitam ipsis eripere potuit & fortunas, & iustum earum acquirere dominium, eaque deinde pro arbitrio distribuere amicis suis. Sed hæc distinctius habent Annales atque elegantius.

An recte acquisita.

XLIII. *Diuiditur cum iis qui ad sarcinas substiterāt & iure.*

Ventum est ad eos, qui substiterant ad sarcinas, iuxta torrentem Besor, quibus primum redditæ sunt vxores liberique. Cumque præ se ferret Dauid velle se prædam cum illis ex æquo diuidere, erupit querela quorumdam id ægre ferentium, quod non videretur æquum eos qui à pugna abfuerant. participes esse prædarum. At mitissimus Dauid, *Non sic facietis*, inquit, *fratres mei, de iis quæ tradidit nobis Dominus, & custodiuit nos, & dedit latrunculos, qui eruperant aduersum nos in manus nostras.* Quasi dicat, Cum Dominus tam liberalis in nos fuerit, non est æquum, aduersus commilitones nostros, nos esse tenaces, & nihil male commeritos, nostra à nobis illiberalitate distrahere. *Non audiet vos quisquam super sermone hoc. Æqua enim pars erit descendentis ad prælium, & remanentis ad sarcinas.* Recte omnino. Vtrique enim ad nutum Imperatoris sunt parati, sicut & qui pugnant, ad eius imperium, primo aut secundo, aut postremo loco pugnant. Cum ergo in hac expeditione Dauidis, aliqui necessario custodiæ sarcinatum deputandi essent, & contigisset aliquos esse fatigatos, isti potius huic militari ministerio sunt adscripti: itaque ipsi quoque in bellatoribus censendi, ac munerandi fuerunt. Idque deinceps vim legis obtinuit.

XLIV. *Philisthæi spoliant Israelitas, & Saul fit eorum ludibrium.*

Hoc ipso die belli septimo dum Dauidici spoliant Amalecitas, Philisthæi vicissim spolia detrahunt Israëlitis. Cum enim ad vesperam vsque vel pugnatum esset, vel persequendis fugientibus laboratum, nec vltra quisquam hostium vel in viuis, vel in armis appareret, ad curanda corpora sua Philisthæi conuersi sunt. *Facta autem die altera venerunt Philisthiim, vt spoliarent interfectos, & inuenerunt Saul & tres filios eius iacentes in monte Gelboë.* Non fuit difficile viros principes vel ex armorum & vestium specie, vel ex frequenti aspectu cognoscere. Mirum est potius ex tot militibus, qui

1. Reg. 31. 8.

solent

solent in præliis circumsistere principes, non extitisse vnum aliquem, qui Saulem & filios eius aut statim, aut saltem intempesta nocte Philisthæorum furori, & irrisionibus eriperet, eum tamen Rex infelix hostilia probra, & dedecora deuitans, suum ipse vltro accelerasset interitum. Cernitur vtique hac in re diuinum iudicium, vt is peculiari ignominia puniatur, qui ignominiæ vitandæ causa peccauerat. Inuento enim Saulis cadauere, *præciderunt Philisthæi caput eius, & spoliauerunt armis, & miserunt in terram Philisthinorum per circuitum, vt annunciaretur in templo idolorum, & in populis.*

XLV. Israelitæ diffugiunt, & qui maxime. cap. 31. 7.

Hoc eodem die cum latè vulgaretur accepta clades, *videntes viri Israël qui erant trans vallem & trans Iordanem, quod fugissent viri Israëlitæ*, è prælio scilicet fusi fugatique, *& quod mortuus esset Saul & filij eius, reliquerunt ciuitates suas, & fugerunt, veneruntque* postea, *Philisthiim & habitauerunt ibi.* Quomodo non fugerunt potius, qui intra vallem erant, in qua commissum est prælium, quam qui ab ea longius aberant, imo & trans Iordanem erant? Dicendum hic *trans* pro transitu poni, vt ea Hebræo textu, Græcoque liquet. Hi autem viri erant Issacharitæ, quorum in sorte erat tota ea vallis, quæ vsque ad Iordanem porrigebatur: qui cum prælio propiores essent, primi ruinæ sonitum audierunt, primique fugerunt, & huc illucque dispersi sunt. Deinde qui erant prope Iordanem, & quasi in transitu eius, fugerunt & ipsi, nominatimque ciues oppidi Bethsan, quæ dimidio milliario aberat à Iordane, eamque vacuam occupauerunt Philisthæi, & corpora Saulis, & filiorum eius è muro ipsius suspenderunt. In fugitiuis autem istis fuit ille nuncius, qui Dauidi cladem in Siceleg die tertio nunciauit, quem Hebræi filium Doëgi putant.

OCTAVVS BELLI DIES.

XLVI. Summa rerum huius diei.

Hic est secundus dies nuncij Amalecitæ pergentis ad Dauidem. Secundus item Dauidicæ reuersionis à recepta præda, ad quem diem pertinere arbitrur Dauidicæ prædæ distributionem. In quo etiam, sicut aliquot sequentibus, apparet caput Saulis, per Philisthæorum vrbes fuisse circumlatum, corpus autem eius, & filiorum à Iabesitis sublatum. Ingètem porro fuisse hanc Amalecitanam prædam ea eo æstimari potest, quod non solum oppidum Siceleg, prædis Dauidicis refertum vastauerant, secumque abstulerant, sed multa quoque loca illi vicini, quæ ad tribum Simeonis pertinebant, populati erant, aliáque loca in montanis Iudæ, quæ ad Calebi posteros pertinebant. Multa denique oppida Philisthinorum, qui in bellum contra Saulem profecti fuerant, eandē fere vastitatē ab Amalecitis acceperant. Denique prædæ magnitudo ea eo vrbium catalogo colligi potest, quem Scriptura subiicit, ad quas sua prædæ portio missa est, quas singulas non oportebat indignas esse quæ mitterentur. Quanquam rectè dici potest nō solius Dauidis fuisse hæc munera, sed sociorum etiam eius. Sed magna pars ad Imperatorem & iure ipso pertinuit, & amicorum liberalitate delata est.

Ingens ex Amalecitis præda.

XLVII. Quibus missa à Dauide munera.

Sed dubium est quibus fuerint missa munera. Illa enim verba, *Misit dona de præda senioribus Iuda proximis suis*, significant solis Iudæis Dauidis contribulibus fuisse missa. Illa quoque loca, in quibus latuerat Dauid cum suis, erant in tribu Iuda, ad quorum habitatores munera missa dicuntur. Nihilominus non omnia vel loca, vel oppida quæ numerantur in textu ad tribum Iuda pertinuerunt, nec omnes socij Dauidis Iudæi erant. Itaq; dicendum videtur, longe maximā partem ad tribum Iuda missam esse, aliquam etiam partem ad cætera loca, quę in eodem catalogo descripta sunt. Primaria porro causa mittēdi fuit, ne ingratus esset Dauid contribulibus suis, à quibus annis aliquot subsidia acceperat, cum in desertis locis versaretur cum sexcentis viris, quos tam præda, quam amicorum liberalitas sustentabat. Conciliabant quoq; hæc munera animos hominū, vt facilius via, ad diuinum de Dauidis regno decretum exequendum sterneretur. Denique voluit amicos hac liberalitate exhilarare, & confirmare in posterum, si res ferret, benefaciendi voluntatem. Pendebat enim animo super exitu belli præsentis, veritus ne si victor euaderet Saul Philisthæos adigeret ad sibi reddendum Dauidem, sin vinceretur ne Philisthæi victores, qui ipsum è suis castris eiecerant, cum tota sua regione exterminarent.

& quibus de causis.

XLVIII. Iabesitæ rapiunt Saulis & filiorum cadauera.

Superest hoc die egregium Iabesitarum facinus aduersus Saulem & filios eius. Cum enim aliqui Israëlitæ qui fuerāt tardiores ad fugam animaduertissent Philisthæos, qui Bethsan habitatoribus desertam occuparāt, ex eius muro corpora Saulis & filiorum eius suspendisse, ingenti dolore tam insolentis spectaculi affecti, abierūt & ipsi trans Iordanem, & Iabesitas tota de re certiores fecerunt. At illi ad testādam suam in Saulē beneuolentiā, & accepti beneficij memoriam, quando Naas rex Ammonitarū eis dextros oculos eruere statuerat, & à Saule magnificè liberati fuerant, statuunt abeundū in Bethsan primo quoq; tempore, tollenda de muro corpora, auferenda trans Iordanem, & honorificè apud se tumulanda. Obtulerunt se plerique, *omnes viri fortissimi*, qui hoc ipso die pomeridianis horis de Iabes profecti, sub noctem traiecto Iordane, nocte Bethsan peruenerunt, vt quod erat in primis periculosum nocte conficerent. *Et tulerunt cadauer Saul, & cadauera filiorum eius de muro Bethsan*, & traiecto rursum Iordane cum defunctorum corporibus, *venerunt Iabes Galaad, & combusserunt ea ibi.* Id nono die belli factum est, ad quem transeo.

NONVS BELLI DIES.

XLIX. Eāque sepeliunt apud se.

Hic est dies funeris & exequiarum Saulis, & filiorum eius, cum quartam iam diem sepultura carerent. Quo ipso die innotuit Dauidi clades, etsi autem aditus ad regnum illi patefactus est morte Saulis, & filiorum eius, eos tamen in Siceleg vehementer planxit, vt mox dicetur. Redierunt ergo Iabesitæ cum defunctorum corporibus in ciuitatem suam Iabes Galaad, & combusserunt ea ibi: non quidem vsq; ad cineres, sed carnibus igne consumptis, *tulerunt ossa eorum, & sepelierunt in nemore Iabes subter quercum*, vt est in 1. Paralip. *& ieiunauerunt diebus septem.* Nihil hic Scriptura de occursu ciuium, nihil de luctu, nihil de funebri pompa dixit, memorato duntaxat septem dierum ieiunio, quod pene clanculum celebratum sit hoc funus, Philisthæorum metu,

ca. 10. v. 12.

Philisthæi donum repetunt.

qui etiam sublata suo iniussu corpora iniuriæ loco accipere poteraot, & expetere vltionem. Verum illi quam primum domum repetiisse videntur, illius instinctu, qui eos ad sumendam tautum de Saule vltionem euocarat.

L. Ieiunium supra defunctos.

Id porro ieiunium vltro susceptum est à Iabesitis, & sine obligatione aliquà. Non enim vel lege, vel consuetudine aliqua Iudæi ieiunabant in funere principum, sed sponte aliquando, & quantum, quoque modo videbatur. Itaque Dauid pro Saule & filiis vno die ieiunauit, sicut & in Abneris militiæ principis cæde; Ieiunarunt autem tristitiæ demonstrandæ, & funeris honorandi causa. Septem vero diebus, iuxta numerum dierum induciarum inter ipsum & Ammonitam, intra quos à Saule liberati fuerant. Miseri regis funus, & Ionathæ filij eius, Dauidem imitati, in Annalibus planximus, vbi epitomen vitæ vtriusque, sub titulo Epitàphij studiosus Lector inueniet.

INITIA REGNI DAVIDIS, ET ISBOSETHI FILII SAVLIS.

LI. Sex reliqui méses, & tempus regni Dauidis. 2. Reg. 5. 4. 5.

QVæ circa hunc vltimum Saulis annum narrata sunt hactenus, sex fere mensibus contigerunt. Reliquis autem sex mensibus, & septem insuper anois Dauid regnauit in Hebron, & præterea tribus, & triginta in Ierusalem, vt est in cap. 5. secundi Regum, vbi nihilominus 40. tantum annis regnasse pethibetur, neglectis sex illis mensibus, sicut in 3. Regum, & 1. Paral. negliguntur, & ad 40. Saulis cum Samuële referuntur. Itaque & nos quoque primos illos sex menses, quibus reuera regnauit, & propter quos hic notamus initia regni eius, omittemus, & primum regni Dauidis annum proximo anno numerare incipiemus. Eodemque modo Isbosethi annos cum Dauidicis componemus, quamuis ille Abneris opera, mox à parentis morte in Israële regnauerit. Et hi quoque sex menses implebunt trigesimum Dauidis annum, vt ineunte trigesimo primo regnare cœperit, sicque accuratè conuenit chronologiæ nostræ illud, *Filius 30. annorum erat Dauid cum regnare cœpisset.* Sed iam ad reliqua, quæ Saulis mortem consecuta sunt, transeamus.

3 Reg. 2. 11. 1. Paral. 29. 27.

Initia Isbosethi.

2. Reg. 5. 4.

LII. Nuncius de morte Saulis. 2. Reg. 1.

Primus occurrit nuncius ad Dauidem de Saulis morte perlatus, qui ad eum nono die belli, & quarto prælij peroenit, cum quo secundus Regum liber inchoatur. Dauid ergo de cæde Amalecitarum reuersus, mansit biduo in Siceleg. Quamuis incendio desormata, oeque enim alibi apud Philisthæos iniussus subsistere ausus fuisset, ne Philisthæorum itas ac suspiciones accendetet. *In die autem tertia, apparuit homo veniens de castris Saul, veste conscissa, & puluere conspersus caput.* Quò ipsum, non inconsulta fugientis temeritas traxerat, hostile videlicet oppidum, sed prudens Dauidi, quem illic esse oon ignorabat, gratificaodi consilium. *Et vt venit ad Dauid, cecidit super faciem suam, & adorauit*, regiam in Dauide maiestatem agnoscens, Saule mortuo cum filiis suis: apertius etiam mox agniturus regni insignibus oblatis. Rogatus autem vnde veniret, *de castris*, inquit, *Israel fugi.* Iam vox fugiendi cladem nunciat, sicut & lacera vestis, & puluere conspersum caput. *Fugit quoque populus ex prælio, & multi corruentes e populo mortui sunt, sed & Saul & Ionathas filius eius interierunt.*

LIII. Confirmatur.

Perculit Dauidem vehementer hic nuncius, prudenter tamen continuit sese, donec rei veritatē certo didicisset, ne frustra se tristitiæ & lamentis daret. Rogatus ergo adolescens vnde hæc sciret, ait se casu venisse in montem Gelboë, & inuenisse Saulem incumbeotem super hastā suam, eius scilicet mucrone in proprium pectus infixo: ab eóque rogatum, vt perficeret inchoatam cædem, ne imminēti hosti ludibrio esset, ipsumq; eius imperio paruisse, ne diutius ex mortifero vulnere langueret; vt scilicet videretur, non ex malitia peremisse regem, sed ex misericordia moribundo opem tulisse. Valere id poterat ad leniendum Dauidem, sed multo magis illa quæ subdit. *Et tuli diadema, quod erat in capite eius, & armillam de brachio illius, & attuli ad te Dominum meum huc.* Non erat vtique tum diadema in capite regis, quod hostem in se vehementius accenderet, sed galea potius, qua protegeretur. Verum Hebræi, qui aiunt Doëgum fuisse armigerum Saulis, aiunt illum hæc apud se habuisse, dedisseque filio, Dauidi perferenda, si quo modo is in Dauidis gratiam se his muneribus insiouare posset. Sic illi, quæ subsistere quoquo modo possunt.

Regis insignia ad Dauidem feruntur.

LIV. Luctus Dauidis pro clade, & nuncij cædes.

Auditis hisce nunciis *Dauid apprehendens vestimenta sua scidit*, quem socij eius studiosè imitati sunt, ei iam quasi regi mox futuro gratificari cupientes; sed habebant etiam plerosq; amicos & cognatos, quorum casum poterant lamentari. Post primos autem gemitus, & lacerationem vestium, obiurgat Dauid nuncium de regia cæde, quam à se patratam fatebatur, à qua ipse perpetuo abborruerat, & statim ab aliquo adstantium iussit interfici, pro regia, quam diuinitus acceperat, authoritate, præsertim Amalecitā, morti cum tota gente diuinitus addictum. Etsi enim ei merces debebatur pro nuncio, pœna tamen pro culpa interfecti regis eidem debebatur, cui tantum crimen imperanti, obtemperare non debuit, nec fieri particeps peccati eius, crudeli misericordia, quæ illi celeriorem aditum ad æterna supplicia patefecit. Sed hæc controuersia plenius in Annalibus exponitur, in postremo Saulis anno.

n. 179. 180. 181.

LV. Planctus & ieiunium diurnum.

Occiso Amalecita *planxerunt omnes, & fleuerunt, & ieiunauerunt vsque ad vesperam, super Saul, & super Ionatham filium eius*, in quibus, vt populi priocipibus, populus ipse quodammodo capite truncatus videbatur. Sed nominatim Dauid lugubre carmen edidit ad cohonestandum funus vtriusque, qui in defendenda patria cōtra capitales illius hostes fortiter pugnando cecidissent. Et habuit vterque, quę iure meritóque laudaretur. Sed funestissimus Saulis exitus, imo magna regiæ vitæ pars, totam eius commendationem corrupit. At Ionathas princeps gloriosissimus, primogenitus regis, imperio populi Dei, si parentis peccata sioerēt, destinatus, vere laude dignus fuit. Nā si laudari à laudato viro gloriosum est, certe diligi à sancto, & Deo dilecto viro, qualis erat Dauid, maximum est virtutis, grauissimumque testimonium. Neque sane mirum Dauidem inter & Ionathan eximiam coaluisse amicitiam, quam multiplex

Ionathæ laus.

diuino.

diuinorum donorum inter vtrumque similitudo copularat, formæ inquam ac fortitudinis, mansuetudinis, & obedientiæ, fidei in amicitia, ac demissionis animi, iustitiæ ac beneuolentiæ singularis, quæ studiosus Lector in Annalibus diligenter explicata reperiet. *n. 185. ad 190.*

LVI. Eius filius claudus ex casu. *2. Reg. 4. 4.*

Hoc ipso tempore, quo Saulis familia summa calamitate afflicta in monte Gelboë, ac prostrata est, non leue etiam domi malorum incrementum accepit. Ionathæ siquidem filius ætate quinquennis, nomine Miphiboseth, per nutricis imprudentem festinationem, debilis pedibus effectus est. Cum enim trepidus nuncius cladem in Gabaa vulgasset, verita mulier ne vtentes victoria Philisthæi in Gabaa properarent, totam Saulis posteritatem deleturi, commissum sibi puerulum, neci vt putabat erepturа, in tutum aliquem locum transferre properat: sed dum incautius cum puero festinat, cum eo corruit; quo ex casu luxatis, aut conquassatis cruribus, claudus in reliquam vitam effectus est.

DECIMVS BELLI DIES, *reliquusque annus.*

LVII. David Dominum consulit, & iubetur ascendere in Hebron,

Lamentationis officio perfunctus Dauid, interim dum ieiunatur vsque ad vesperam, præsens enim populi rectore carentis status omnem respuebat moram, Dominum consulit, an de Siceleg ad aliquam de ciuitatibus Iuda deberet ascendere; ad ineundam scilicet adeundi regni viam, ope tribus Iudæ, quam sibi amicam atque obsequentem fore non sine causa sperabat; cum & ipse ad eam pertineret, & plurimos eadem ex tribu secum haberet socios sibi addictissimos, quorum opera cæteros conciliaret sibi. Consuluit autem per Abiatharem pontificem, quem secum quintum iam annum habebat cum Ephod pontificio. Responsum autem accepit, vt in Hebron ascenderet, ciuitatem illustrem ac munitam, & tum metropolim tribus Iudæ, multorum Patriarcharum habitatione & sepultura celebrem. Ascenderet autem, vt ibi regni sedem constitueret, dum Iebusæi penitus Hierosolymis exterminarentur. Ascendit ergo cum sociis, singuli cum familiis suis, & manserunt in oppidis Hebron, quæ scilicet ex ea tanquam metropoli pendebant, ac regebantur. Neque tamen ita deseruit Siceleg, vt Achis liberalitatem repudiarit, eique id hospitium renunciarit, cum constet id oppidum deinceps ad regnum Iuda pertinuisse: sed credibile est Dauidem emigrantem aliquod in ea præsidium reliquisse.

& retinet Siceleg sibi.

LVIII. Apparatus ad regnum Dauidis in Iuda,

Cum primum substitit Hebrone Dauid, *venerunt viri Iuda, & vnxerunt ibi Dauid, vt regnaret super domum Iuda.* Admodum breuis est, ac præcisa ista Scripturæ narratio. Consilia enim gerendæ rei tantæ, causas, occasionesque prætermittit, & lectori ex probabilitate, considerato præsenti rerum statu, coniectandas relinquit. Apparet socios Dauidis plurimos ex tribu Iuda priuatim in suam sententiam de constituendo Dauide rege adduxisse, eosque mox conuenisse, & consertos Abiatharem adiisse pontificem, ad diuinum oraculum consulendum. At ille nihil cunctatus. Nihil, inquit, videtur opus esse consulto Domino. An nescitis constitutum à Deo Dauidem regem populi sui? Eundem à Samuële, viuo adhuc Saule, Dei iussu in medio fratrum suorum fuisse inunctum in principem Israëlitarum. Id ille idem Propheta, neque semel, neque obscurè testificatus est. Hoc Saul ipse certissimè sciebat, & in multorum millium corona Dauide ipso audiente professus est. Idem sciebat ac profitebatur Ionathas, & se Dauidi secundum in regno esse cupiebat, ac sperabat.

LIX. Annitente vt videtur Pontifice. *a. m. 2545.*

Neque vero timendum est ne qua familiæ Saulis iniuria fiat. Regnum accepit Saul electione diuina, accipiat & Dauid, quando eius tribui ante sexcentos annos à Iacobo patriarcha destinatum est regnum. Atque vtinam postrema hæc clades, multos nobis viros reliquisset, in quorum optione nutare posset electio. Nunc autem circumferte oculos in omnes tribus atque ciuitates, & videte num quem inuenire valeatis, qui Dauidi sapientia, & prudentia rerum gerendarum, qui communi omnium beneuolentia, qui rerum gestarum gloria, qui vitæ innocentia, qui felicitate bellorum, qui morum suauitate, qui nobilitate generis, cum Dauide certare possit. Quæ cum ille dixisset, incaluit videlicet Iudæorum animus, communisque insonuit clamor deposcentium Dauidem regem. Quod cum illi per Pontificem, cæterosque proceres innotuisset, Diuinæ electioni sibi iamdudum per Samuëlem, à quo primum fuerat inunctus, denunciatæ, & præsenti populi voluntati acquiescens, secundo inunctus est in regem à tribu Iuda, vtique eiusdem Pontificis ministerio, sperans reliquas tribus prærogatiuam Iudæ breui secuturas: & fecissent, nisi Abneris æmulatio, pro familia Saulis obstitisset, vt mox dicetur.

2. Reg. 2. 4.

Acquiescit Dauid, & inungitur iterum.

LX. Gratulatur Iabesitis, & quare.

His ita peractis, nunciatum est Dauidi egregium Iabesitarum officium in Saulem ac filios eius; quam ille occasionem prudenter arripuit ad legationem ad eos mittendam, vt eos sibi conciliaret. Cum enim sciret imperium sibi in omnes tribus diuinitus destinatum, Iabesitas, qui trans Iordanem habitabant, erantque fortitudinis laude clari, sibi conciliare voluit, sperans eorum exemplum non parum ponderis habiturum, ad reliquorum animos erga se inflectendos, vt ait suauius diuinum decretum executioni mandaretur. Ideóque non solum eis bene precatur, dignosque iudicat, quibus Dominus ipse benignè faciat, & se quoque memorem tam sancti erga defunctos officij fore pollicetur; sed addit quoque se electum, vnctumque in regem à tribu Iuda, omnium videlicet maxima, atque nobilissima, ne eos pigeat tale exemplum sequi.

LXI. Rex alter ab Abnere creatur.

Et res erat in procliui, nisi qui viuo Saule princeps militiæ fuerat, fuisset impedimento. Nam Abner siue imperium sibi maluit quam Dauidi, & Isbosetho rege se regnaturum sperauit, Dauide autem rege se in ordinem redactum iri credidit, siue Dauidem odio habuit, ob acrem & publicam male custoditi regis reprehensionem, siue constanti in Saulem fide, & in eius familiam, ad quam ipse pertinebat, amore incitatus est, Isbosethum eius filium regem constituit, trans Iordanem, in regione Galaad, oppido Manahim, quod Latine redditur castra, loco ab

hostibus remotiore ac tutiore; atque ita schismati in Hebræo populo initium dedit. Erant porro in Galaaditide Iabesitæ, non longe à ciuitate Manahim; quod videtur ab Abnere factum, timente ne hi ad Dauidem deficerent, à quo scire potuit legatione deuotatos, quòd in iis aut retinendis, aut amittendis non leue duxit esse momentum ad summam rei. Circunduxit autem per alias quoque tribus, easque ad Isbosethum pellexit, adeo vt sola tribus Iuda sequeretur Dauidem.

2. Reg. 2. 10.

LXII. Isbosethi ætas, & regni duratio.

De Isbosetho porro Scriptura tradit eum fuisse quadragenarium cum regnare cœpit, nimirum natus est primo Samuelis Iudicis anno, & statim à patre mortuo factus est rex, sed illud mirum quod dicitur duobus annis regnasse. Videtur enim tamdiu regnasse super Israël, quandiu Dauid in Hebron super Iuda: id est septem annis cum dimidio. Nam statim eo mortuo venerunt Israëlitæ ad Dauidem, eumque constituerunt regem super omnes tribus. Neque probabile est illud quinquennium, quo Hebræorum chronicum vacasse ait regnum Israëlis. Nam id neque cum Scriptura, neque cum huius temporis, quo Philisthæi victores Hebræis imminebant, conditione, consentit. Adde quod initio capitis tertij longa dicitur facta concertatio inter domum Saul & domum Dauid, quod de biennio satis commodè dici non videtur. Illi autem anni duo quibus regnasse dicitur, de tempore ante illam concertationem accipiendi sunt, vt Tostatus rectè interpretatur. Idque Scriptura innuit, quæ statim subdit concertationis initium: nec asserit eum duobus *tantùm* annis regnasse, cum exclusione temporis longioris.

ANNVS MVNDI 2980.

DAVIDIS & ISBOSETHI 2.

ABIATHARIS 6.

DERCYLI 30.

Imperij Assyriorum 1049.

ANTE CHRISTVM 1073.

I. Duo reges apud Hebræos, & vterque legitimus.

Creatis iam ante sextum circiter mensem duobus summis vnius eiusdemque populi principibus, vterque rem suam, vt credere par est, non tueri solum, sed etiam amplificare conabatur, nec tamen alteruter iniustus regni possessor erat. Nam Dauid diuina primum electione, tum primariæ partis populi voluntate rex creatus erat, atque inunctus. Isbosethus autem, vt legitimus Saulis filius, ius ad regnum paternum successione primum, ex iure gentium obtinebat, deinde maximæ partis populi voluntate, eiusdem regni administrationem adierat; nec de diuina electione Dauidis, quæ clam facta fuerat, ei satis constabat, vt propterea ei regno cedere aliqua religione teneretur. Cum ergo principes ipsi bonæ fidei, ac legitimi regni possessores essent, tanto magis vtramque populi partem à peccato immunem fuisse putandum est.

II. Dauid ordinat militiam suam, quamobrē.

Porro Dauid, qui apud magnam populi partem ignaram diuinæ electionis, minus iuris ad regnandum habere putabatur, tanquam rex in schismate aut seditione creatus, in magna certe perturbatione Reipub. propter acceptam à Philisthæis cladem, vt regnum suum stabiliret, & in omnem euentum haberet semper ad manum milites expeditos, ingentem militum numerum, quos ei partim numerosissima tribus Iuda suggerebat, partim aliæ tribus, quæ eum sibi ducem, etiam viuo Saule delegerant, & constanter ei adhæserant, certas in classes distribuendum putauit, siue vt confusio in multitudine vitaretur, siue vt pluribus præfectis honorandis locus esset; quoniam multi de tribu Benjamin, & Gad, & Manasse, & maxime de tribu Iuda ad Dauidem iam ante aliquot annos venerant, qui prius centenis millenisque præfuerant, quos decuit à Dauide, vel grati animi nomine honorari.

1 Paral. 12. 14. 20. 21.

III. Ratio temporis.

Factam autem sub hæc regni Dauidis initia distributionem militarem, tum ratio ipsa docet, vt ex dictis patet, tum Asaëlis fratris Ioabi præfectura. Præfuit enim quartæ turmæ, vt constat ex 1. Paral. At mortuus est tertio anno Dauidis regnantis in Hebron. Ergo ante annum tertium hæ præfecturæ fuerant constitutæ. Fuerunt autem numero duodecim, pro numero mensium, vt certus numerus apud regem singulis mensibus in armis esset; nec graue cuiquam esset mense vno domo abesse, cui menses vndecim tractandis domesticis negotiis superessent. Itaque duodecim turmæ constitutæ sunt, à principio quidem minore numero singulæ, sed quæ quotidie crescebant, donec stabilitus est numerus singularum 24. millium, qui constanter perseuerauit. Singulorum præfectorum catalogum, & ordinem habes in 1. Paral. Explicatum autem in Annalibus hoc anno. Vbi & Dauidis prouidentiam leges circa reditus regios, tam tributorum, quam prouentuum, quibus certos præfecerat quæstores, quæ diligentia hoc tempore inchoata, suam in dies capiebat absolutionem: quod de Dauidis quoque consiliariis dici potest.

Cap. 17. n. 7.

1. Paral. 12. 22.

1. Paral. 27. 1. &c.

Dauidis quæstores.

c. 27. 32.

IV. Dauidis consiliarij, aliique præfecti.

In iis eminebat Ionathan patruus Dauidis, tum Iahiel doctor filiorum regis. Tertius numeratur Achitophel, qui postea defecit ad Absalonem. Quartus fuit Chusai, quem Scriptura vocat amicum, regis, ob singularem in eum Dauidis beneuolentiam: & quem Septuag. ἑταῖρον vocant, galli dicent, *mignon ou fauori*. Quintus fuit Ioiada filius Banaiæ, viri in Scriptura fortitudinis laude clarissimi, qui & Dauidi fuit à secretis. Fuit autem Ioiada Achitopheli proximus opinione prudentiæ, sicut & Pontifex Abiathar, quo Dauid vtebatur ad consulendum Dominum, eratque in consiliariis regis, merito dignitatis suæ facile primus. Proximus autem à Dauide in re bellica fuit Ioab, eius ex Saruia sorore nepos, eiusdemque militiæ princeps. Exercuit porro Abiathar munera pontificia in Hebrone ciuitate, etsi Arca adhuc erat in Cariathiarim, interim dum Sadoc in Gabaone ad Tabernaculum, quasi vicarium Pontificis ageret.

2. Reg. 23. 2. 3. 1. Par. 11. 25.

ANNVS MVNDI 2981.

DAVIDIS & ISBOSETHI 2.

ABIATHARIS Pont. 7.

DERCYLI 31. Imperij Assyriot. 1050.

ANTE CHRISTVM 1072.

I. Hebræorũ quies.

FVit hic quoque annus inter vtrumque Israëlitarum regem quietus, quiescentibus etiam diuina prouidentia per quam opportunè Philisthæis, & populo Hebræorum tempus colligendi se, ac resumendi ex clade & pauore animos imprudenter concedentibus; quos facilius erat, nunc in duo regna distractos opprimere, quam sub vnico principe, armis probe animisque iunctos labefactare. Possumus autem ad hunc annum merito referre incrementa, & quasi interiora firmamenta Dauidicæ familiæ, quæ in multiplici eius prole consistit. Idque haud obscurè Scriptura significat, cum ait in longa concertatione familiarum Dauidis & Saulis, Dauidem proficisse semper, & factum seipso robustiorem, domo Saulis quotidie decrescente: in cuius rei probationem recenset filios, quos Dauid in Hebrone suscepit, quibus ipsius familia roborabatur, simulque Dei in ipsum beneuolentia ostendebatur, cui in filiorum multitudine benedicebat.

Dauidicæ familiæ incremẽta.

2. Reg. 3. 1.

II. Sex filij Dauidis, eorumque matres. 2. Reg. 3. 2. 3. 4. 5.

Etsi autem quo quisque anno natus sit certo definire non possumus, sed tantum sex filios Dauidi Hebrone natos esse: non temerè tamen existimari potest, duos filios de duabus vxoribus hoc circiter anno natos esse, Ammonem primogenitum de Achinoa Iezraëlite susceptum, & Cheleabum, qui alibi dicitur Daniel, de Abigaile dudum Nabalis vxore. Suspicari autem licet vtramque harum mulierum, & tardè parere cœpisse, & cito desiisse. Nam quietus hic annus est ex quo Dauid duxit Abigailem, Achinoam autem aliquanto ante duxerat, vt supra diximus: & tamen nunc primum pepererе, neque deinceps vlli earum liberi memorantur. Quæ causa fuerit Dauidi, vt tertiam duceret vxorem, nomine Maacha, matrem Absalonis, & Thamaris, filiam regis Gessur, qui dictus est Tholmai: qua affinitate voluit fortasse æmulo suo Isbosetho vicinum aduersarium suscitare, erat enim prouincia Gessur vicina Manathem, vbi regnabat Isboseth, aut certe sibi amicum in omnem cuentũ quærere. Quæ ratio suadet vt hoc anno, aut etiam præcedente, hasce nuptias coaluisse credamus, mulierе in religionem Hebræorum transeunte: itaque de hoc coniugio cum alienigena nunquam reprehensus est Dauid.

1. Para. 3. 1.

III. Reliqui filij suscepti in Hebrone. 3. Reg. 1. 5.

2. Reg. 6. 23.

Quartus Dauidis filius fuit Adonias filius Haggith ignotæ mulieris, sed Adonias vir non ignotæ ambitionis, vt ex initio tertij Regum constat. Quintus fuit Saphatia filius Abital, obscura mater, neque notior filius. Quod ipsum de sexto Iethraham, eiusque matre Egla dici potest; quæ quia nominatim dicitur vxor Dauidis, Hebræi Rabbini eam asserunt fuisse Micholem, quæ prima omnium fuit, ac nobilissima sed Micholis sterilitate refelluntur, quam aliquando peperisse nunquam satis probabunt, cum Scriptura id apertè neget. Ignobilis potius fuit mulier Egla hæc, neque alia re quam coniugio Dauidis illustris; quæ ne propter tenuitatem concubina putaretur, nominatim dicta est vxor. Nisi forte peculiariter à Dauide dilecta fuit, sicut à Iacobo Rachel, quam is peculiariter appellauit vxorem suam. Prætermissa porro est Michol in hoc catalogo, etsi primum merebatur locum, tam ordine temporis, quam dignitate, quia non fuit propositum hoc loco recensere Dauidis vxores, sed filios; obiter autem eorum matres adiunxi, ne eadem omnes matre geniti putarentur. Cæteram Dauidis familiam, ex aliis Scripturæ locis petitam, vide in Annalibus.

Michol an Egla sit

Gen. 44. 27.

ANNVS MVNDI 2982.

DAVIDIS & ISBOSETHI 3.

ABIATHARIS 8.

DERCYLI 32. Imperij Assyriorum 1051.

ANTE CHRISTVM 1071.

I. Initium belli ciuilis. 2. Reg. 2. 10.

DVO Reges in eodem populo non diu pacifice vixerunt, sed biennio duntaxat, qui sunt anni duo, quibus dicitur regnasse Isboseth, super Israël, prius scilicet quam bellum inter vtrumque excitaretur. Exacto igitur à Saulis morte biennio, Abneris opera inter Israëlitas & Iudæos ciuile bellum exarsit. Abner enim qui tribus vndecim habebat in potestate, cum Isbosethus nomine tenus rex esset, aggressus est Dauidem bello petere exitu infelici: prælio duodecim militum, quasi totidem gladiatorum paria initium dederunt, cum casu contigisset vtrumque militiæ principem, cum valida militum manu, regni fines obire. Prior egressus est Abner cum suis de vrbe Manaim, Gabaonem versus, vrbem tribus Beniamin, sed Iudæ conterminam. Egressus quoque est Ioab cum Dauidicis de ciuitate Hebron, sine casu lustrans tribum Iuda, seu potius de industria. Cum enim accepisset Abnerem traiecisse Iordanem, venit ipsi obuiam, si forte Dauidis regnum attentaret. Occurrerunt autem sibi iuxta piscinam Gabaon.

eiusque occasio.

II. Abner dissimulanter optat pacem.

Scriptura porro non obscurè significat non fuisse mentem Abneris bellum gerere contra Dauidem: quod non dubitabat in itum fore, vt qui sciret electum à Deo in regem populi totius, idque audisset Saulem coram exercitu suo confitentem, & experientia didicisset singularem esse militum propensionem in Dauidem, quos cerneret vix ac ne vix quidem prudentia atque authoritate sua, aut fortunarum suarum periculo, aut necessitatiorum consuetudine retineri, quin ad partes Dauidis se conferrent. Nam cum ante mortem Saulis, tum maxime hoc biennio, *per singulos dies*, vt Scriptura testatur, *veniebant ad Dauid ad auxiliandum ei, vsque dum fieret grandis numerus, quasi exercitus Dei*. Ergo pro sua prudentia sibi faciendum putauit, vt quod postmodum futurum

1. Paral. 12. 22.

erat necessitas maturè occuparet, & gratiæ fieret ac beneuolentiæ: ita tamen, vt in quærendo fœdere nullam necessitatem, aut timiditatem præ se ferret.

III ...que de...tatur, & ...batur.

His coniecturis non leuem confert probabilitatem quod Abner prior ex vrbe Manaim egreditur, & venit versus Dauidicos, nec hostiliter irruit, nec Ioabum ferociter alloquitur, sed amicè compellat prior, quasi captans amicitiam, sic vt ambo iuxta eandem piscinam considerent. Præterea Abnere inuitante inceptatur certamen, ludusque appellatur, quod non hostium inter se hoc certamen foret, sed commilitonum in eadem palæstra se rudibus exercentium. Maxime autem prodit prædictam Abneris voluntatem eius cum Azaële colloquium. *Recede*, inquit, *noli me sequi, ne compellar confodere te in terram, & leuare non potero faciem meam ad Ioab fratrem tuum.* Non potero videlicet amicè colloqui cum eo, & pacis tractare negotium, propter animum eius, cæde tua exacerbatum. Postremo alienam à bello, & pacis amicam Abneris voluntatem, indicat illa vox eius ad Ioab, *vsquequo non dicis populo, vt omittat persequi fratres suos?* verum mors Azaëlis ipsius consilia disturbauit.

IV. ...bner lu...um offert ...ilitarem. ...Reg. 2. ...4. 15.

Ergo cum vterque militiæ princeps vicini consedissent, Abner fiduciam ac fortitudinem militum suorum præ se ferens, *Surgant*, inquit, *pueri, & ludant coram nobis.* Gladiatorium intelligit ludum, sed apparet ipsum desiderasse, vt ludus si non sine sanguine, certe sine cæde finiretur. Acquiescit Ioab, & duodeni ad certamen descendunt, itáque ludunt, vt omnia duodecim paria mutuis confossa vulneribus interirant. Quo facto, ait Iosephus, exercitus etiam confixerunt, & post acre certamen partes Abneris succubuerunt. Incaluerant nimirum vtrimque militares animi, viso suorum sanguine, vt suorum mortem vtrique si possent vlciscerentur, & incertam adhuc victoriam, dubiamque fortitudinis laudem suo exercitui promererentur. Fugatusque est Abner cum suis: quem cum Asaël feruentius persequeretur, monitus est ab Abnere, vt alium sibi quæreret aduersarium: quod cum ille contemneret, & gloriam sibi de capto militiæ principe ambiret, auersa ab eo hasta confossus interiit.

...Asaël ...nuitus ...nec...bcis.

V. Abner ...ugatus ...inem præ...ij petit.

Prostrato Asaële, Abner propere cum suis versus collem vnum progrediuntur, ibi locum ad resistendum capturi. Interim autem Iudæi accelerabant iter, instabantque vndique fugientibus. Qui autem transibant per locum illum, in quo iacebat Asaël, subsistebant ingemiscentes super immatura morte summo loco nati adolescentis. Alia ex parte Ioab & Abisai fratres Asaëlis, ignari cædis eius, persequebantur Abnerem, qui eminus viso Ioabo, *Num*, inquit, *vsque ad internecionem tuus mucro desæuiet?* Significans cauendum esse receptui, & hostibus, qui sunt reipsa fratres, dandam esse elabendi viam. Et hæc erat postulatio hominis victoriam cedentis aduersario: qua cessione contentus Ioab, *viuit Dominus*, inquit, *si locutus fuisses, mane recessisset populus persequens fratrem suum*: & qui hactenus multos persequendo fugientes prostrauit, à principio sine cæde & sanguine recessisset. Tam facilis Ioabi consensus in diremptionem prælij, non obscurè docet

...t obtinet Ioabo.

Ioabum ignarum adhuc fuisse mortis fratris sui Asaëlis; alioqui acrius etiam institisset, studio parentandi manibus fratris sui, ipsius sanguine percussoris.

Insonuit ergo Ioab buccina, & stetit omnis exercitus, nec persecuti sunt vltra Israel, neque iniere certamen, contra globum illum, qui ad collem cum Abnere sese receperat: quod etiam referri potest ad reliquum tempus regni Isbosethi: neque enim vllum deinceps prælium eius legimus contra Dauidem. Nunc tamen vtrique gladiis in vaginas reconditis, Israëlitæ trans Iordanem, Iudæi Hebronem tota nocte profecti sunt. *Et defuerunt de pueris Dauid decem & nouem viri, excepto Azaele*, qui scilicet fuit vigesimus. Serui autem Dauid, *percusserunt de Benjamin, & de viris, qui erant cum Abner, trecentos sexaginta, qui & mortui sunt*, partim in ipso vestigio, partim postmodum ex vulneribus acceptis. *Tuleruntque Asael, & sepelierunt eum in sepulchro patris sui in Bethlehem.* Delatum videlicet fuit ea nocte cadauer in Bethlehem, deinde cum funebri pompa sepultum, Ioabo interim vltionem de Abnere meditante. Est porro hic annus Sabbaticus ordine quinquagesimus septimus.

VI. Qui canit receptui.

Asaëlis sepultura.

Annus Sabbat. 57.

ANNVS MVNDI 2983.

DAVIDIS & ISBOSETHI 4.

ABIATHARIS 9.

DERCYLI 33.

Imperij Assyriorum 1052.

ANTE CHRISTVM 1070.

Sabbaticum annum 57. excepit hic anno Mosaïcus Iubilæus ordine octauus, iuxta ea quæ statuta sunt Othonielis anno 33. quos à Dauide in tribu Iuda studiosè obseruatos, religio sit dubitare. In altero regno obseruatos fuisse, non habeo vnde ambigam, vel asseuerem.

I. Mosaïcus Iubilæus 8

Pertinet autem ad hunc annum & sequentes aliquot longa illa concertatio inter vtramque familiam regiam, quæ initio capitis tertij memoratur. Exorsa enim anno proxime præterito, ad illud tempus propagata est, quo occiso Abnere, quo vno Saulis familia nitebatur, & postmodum Isbosetho ipso, tribus omnes vnanimi consensu venerunt ad Dauidem, & eum vniuersi populi regem constituerunt, quod octauo Dauidis anno contigit. Concertatio itaque fuit, sæpiusque iterata certamina, vt seditio potius quam bellum, etsi bellum in Hebræo vocatur, dicenda videretur. Et irritatis semel vtrimque animis, crebris excursionibus & velitationibus certatum est, sæpe ventum ad manus. Sed ea prælia sigillatim explicare Scriptura noluit, illud contenta dicere, Dauidem profecisse, & semper seipso robustiorem factum esse, domum autem Saulis quotidie decreuisse. Significans in diuturna illa concertatione, frequentibusque prælijs, Dauidicos plurimùm superiores euasisse.

II. Concertatio inter regias familias. l. 2. Reg. c. 3. 1.

III. Quibus rebus Saulis familia quodo nitteretur.

Et si autem Dauidis familia regnumque roborabatur in dies, multis ad eum quotidie confluentibus, eiusque victoriis crebrescentibus, familiam tamen & regnum Isbosethi non leuia firmamenta fulciebant. Primum ius regiæ successionis, quod pro Isbosetho pugnabat. Secundo populi in Saulem & Ionatham beneuolétia, pro innato populorum in legitimos principes amore ac veneratione, quodque priuatim ipsi multum essent amabiles, vt Dauid in funebri eorum carmine fatebatur; præsertim egregia in hostes fortitudine, & in suos beneficentia. Hinc illa, *Quomodo ceciderunt fortes in prælio*, &c. &, *filiæ Israel super Saul flete, qui vestiebat vos coccino in deliciis, qui præbebat ornamenta aurea cultui vestro.* Tertio zelus aliarum vndecim tribuum aduersus Iudam. Nam vnam tribum ad vndecim transire æquius videbatur, quam vice versa. Quarto tribus ipsa Benjamitica, quæ iam erat in possessione regiæ dignitatis, & viris fortissimis abundabat, itaque omnium vltima sese ad Dauidem aggregauit; pro innata scilicet inter vicinos æmulatione. Hæc ergo longam inter regias familias concertationem fouebant.

ANNVS MVNDI 2985.

DAVIDIS & ISBOSETHI 6.

ABIATHARIS 11.

DERCYLI 35. Imperij Assyrior. 1054.

ANTE CHRISTVM 1068.

I. Res anni huius.

SExtum iam annum regnabant in Chananitide reges duo, cũ Abner princeps militiæ Isbosethi, diu cunctatus, tandẽ fœdus iniit cum Dauide. Sed priusquã res plane confecta esset, Ioabi insidiis interceptus interit. Eam mortem Dauid indignissimè tulit, & homicidam exsecratus, defuncti funus multo honore luctuque, cum populi totius approbatione, prosecutus est. Nam Isbosethi mortem ad sequentem annum pertinere arbitramur. Sed singula cum diligenti breuitate inspiciamus.

II. Occasio sublati schismatis.

In ea concertatione quam superiore anno descripsimus, exorta est ingentis, siue occasio siue causa dissidij, ex quo Israël vniuersus, Abneris opera sese dediturus erat Dauidi, eumque pro rege, abdicato Isbosetho, agniturus, nisi cædes illius importunissimo tempore, & Dauidis negotiis incommodissimo contigisset. Occasio tollendi schismatis hæc fuit. Fuerat iamdudum Sauli concubina, siue eam libet interpretari vxorem secundariam, siue pellicem, quam cùm Abner pro potestate sua, quasi solutus legibus sibi accepisset, eáque abusus esset, Isboseth, rem minime ferendam ratus, & vultu & oratione seueriore Abnerem obiurgauit. Siue enim eam habere voluit vxorem, vt inde ius quoddam ad regnum acquireret, vt postea Adonias ambiendo Suuamitidem Abisag: siue eam propter pulchritudinem voluit habere pellicem, vtrumque merito Isbosetho displicuit: alterum enim ad regni amissionem, alterum ad graue ipsius dedecus vergebat.

Abner ab Isbosetho reprehensus.

III. Grauiter in eum irascitur, ac regni defectionem minatur.

Abner autem iræ impotens, neque regiam reueritus maiestatem, neque culpam suam agnoscens, asperioribus etiam verbis regem increpare ausus est, audacem quippe nimia in regno potestas reddebat, quod eius vnius præsidio nitebatur. *Numquid*, inquit, *caput canis ego sum aduersus Iudam hodie?* id est, Num ego res nihili sum in hoc regno tuo, quod ego totum contra Dauidem sustento humeris meis; & potui in illum transferre, nisi misertus essem tui? Et tu ne hanc quidem gratiam mihi reddidisti, leuem vt culpam tacitus condonares. Hæc fuit quasi acceptæ iniuriæ exprobratio, & ingratitudinis aduersus regem perquam iniusta accusatio, siue quia arrogans atque inuerecunda aduersus Christum Domini: siue quia benefactorum suorum improbum exigebat præmium, peccandi impunitatem. Nec tamen his contentus, minas ingerit iureiurando firmatas, de regno eius in Dauidem transferendo.

IV. Eamque molitur per nũcios ad Dauidem.

Ad hæc Isbosethus nihil ausus est respondere præ metu, intelligens se imprudentia lapsum, qui intempestiuè hominem reprehenderit, nec cogitarit quantum spei esset ad perficiendum quod inceptabat: nec viderit minora mala, quæ emendari sine maiori damno non possunt, esse toleranda. Porro Abner minas statim in rem conferre cœpit. Nam certus populum, militiamque ratum habituram quod ipse vellet, quamprimum nuncios misit ad Dauidem, qui ei nomine suo regnum Isbosethi offerrent, profitentes terram promissionis vniuersam ad ipsam pertinere, eius liberalitate, cuius est terra & plenitudo eius. Deinde vt amicitiæ fœdus Dauidem inter & Abnerem postularent: nonnullæ enim inter eos, vt diximus intercesserant simultates. Apparet etiam eos quæ sunt isti amicitiæ consentanea postulasse, puta primaria quædam in regno, quod in eum transferebat, officia, vel dignitates.

V. Dauid cõditionem accepit.

Dauid autem lætus conditionem accepit: nec peccati Abneris, qui populum à rege suo vindictæ cupiditate auertebat, particeps fuit. Suo enim iure vsus est, qui sciebat se diuinitus electum ad hoc regnum, quod propterea potuit sibi, sine Isbosethi, aut cuiusquam iniuria, vindicare: neque Abnerem ad peccandum induxit, sed mala eius voluntate bene vsus est, ad obtinendam rem suam. Cæterum cum dilectam haberet, & bene de se meritam coniugem, quæ tum erat in alterius viri potestate, & quam hactenus recuperare non potuerat, in fœderis conditione posuit, vt sibi Michol redderetur. Repetebat autem eam, non solum ob mutuum inter eos amorem, sed ne illam diutius in adulterino coniugio, cum proprio dedecore, & Dei iniuria, viuere pateretur. Misit autem ea de re nuncios, non ad Abnerem, etsi is eam poterat Dauidi reddere, & rege & Phaltiele inuitis, sed ad regem, vt id honoris & regi & Micholis fratri deferret; vel vt ne offensiones inter Isbosethum & Abnerem multiplicarentur, si hic de regis sorore pro arbitrio, sine regis consensu, disponeret; & consilia inter Dauidem & Abnerem citius innotescerent, quam oporteret.

Sed Micholem repetiit, à rege.

VI. Rex postulationi acquiescit.

Hoc accepto nuncio Isbosethus, non tam æquitate postulationis commotus, quam veritus ne hanc causam Dauid acciperet, vi eam &

armata manu repetendi, hoc præsertim tempore, quo sentiebat Abnerem, columen & protectorem regni sui sibi infensum: à quo etiam suspicari poterat hanc contra se instrui, pararique occasionem, ad se de solio regio deturbandum, nihil negare ausus est, aut contradicere; sed misso quamprimum nuncio ad Phaltielem, qui Micholi pro viro erat: qui sororem suo nomine reposceret, iussit eam restitui, & Dauidi legitimo marito reddi. Quam ille reddidit inuitus, cuius rei clarum indicium est, quod eam abeuntem *sequebatur plorans*. Sed hic ploratus aliquanto post contigit. Interim enim dum Michol discessum parat, & perpetuum à Phaltiele diuortium, is quantum potest cunctatur in dimissione dilectissimæ coniugis, si tamen coniugis, Abner qui mox eam deducturus erat ad Dauidem, susceptum negotium maturat.

2 *Reg.* 3.16. Michol discessum parat.

VII. Abner maioribus natu persuadet defectionem ad Dauidem.

Congregat enim seniores Israël sub specie cuiuspiam negotij militaris, quod hoc belli tẽpore satis magnam habebat probabilitatem, ad eosque orationem habuit, cuius hæc fuit sententia. Ipsos dudum desiderasse habere Dauidem regem, vt vnus esset vnius populi princeps, vnius politici corporis vnum caput; & quidem huiusmodi caput, quod Deo acceptum esset, & idoneum ad populum Dei de Philisthæorum manu liberandum. Huiusmodi esse Dauidem, de quo editum sit oraculum, quod eam libertatem polliceretur. Ne videretur proditor, ait Caiet. vindictam in Isbosetum exercet, specie exequendi diuinam voluntatem. Quid responsi acceperit ab Israëlitis hoc loco non dicitur; rem tamen toti populo placuisse ea mox verba demonstrant; *Et abiit vt loqueretur ad Dauid* in Hebron, *omnia quæ placuerant Israel, & vniuerso Benjamin*. Seorsim ponuntur Benjamitæ, quia cum iis seorsim, & post habitum aliorum consensum actum est, quod hi peculiariter in Saulis familiam affecti essent quæ regiam dignitatem in suam tribum intulisset, & eam præ cæteris primariis dignitatibus honoraret. Ipsi tamen Benjamitæ, viso decem tribuum cõsensu, manus dederunt, qui primum rogati, Dauidem fortasse repudiassent.

Etiam Benjamitis, 7119.

VIII. Et cum Michole Dauidem adit.

Abner itaque cum maiorum natu, & eorum qui authoritate in omnibus tribubus eminebãt consensum in regnum Dauidis, & abdicationem Isbosethi obtinuisset, & Michol ad profectionem parata esset, assumptis viginti viris sibi familiarissimis, quos Abneris contribules fuisse, & de tribu Benjamin significat Iosephus, venit ad Dauidem in Hebron. Porro iter susceptum fuisse specie Micholis ad Dauidem deducendæ perquam probabile videtur. Etsi enim Abner, vt diximus, nihil Isbosethum formidabat, anceps tamen est natura sua huiusmodi negotium, nec sine aliquo integumẽto fieri amat. Quamuis enim iam populi consensum haberet, sciebat tamen vir prudens leui momento populi voluntates in alteram partem reflecti posse. Ergo specie deducendæ mulieris, se in viam dedit, cui se comitem adiunxit Phaltiel vsque ad oppidum Bahurim in tribu Benjamin, vbi ab Abnere regredi iussus, domum reuersus est. Ipse autem nouus paranymphus, vxorem marito deduxit atque restituit.

l. 7. *Ant.* ca. 1.

IX.

Venientem Abnerem Dauid cum magna beneuolentiæ significatione accepit, quod & dilectam sibi vxorem longo ex interuallo restitueret, & vndecim tribuum pacificam subiectionem sua opera impetratam deferret. *Et fecit Dauid Abner, & viris qui erant cum eo*, & videlicet nouæ etiam coniugi *conuiuium*. Quo tempore cum Abner ea cumulatè præstitisset, quæ Dauid ad iungendam cum eo amicitiam postularat, ratio postulat vt cum eo intimæ amicitiæ fœdus inierit, eique primarium in regno suo locum promiserit, fortassis etiam militiæ principatum: ne vir tam bene de Dauide meritus, deteriore foret apud eum conditione, quam apud Saulem: tantò præsertim & ætate, & meritis, & rerum gerendarum prudentia, Ioabo melior, atque præstantior. Id certe Ioabum timuisse sequentia demonstrabunt. Quoniam autem, præter hoc priuatum fœdus, publicum cum populo congregato requirebatur, in quo noui regni conditiones sancirentur, mutuáque iuramenta, hinc fidelitatis, & obedientiæ, inde protectionis & beneuolentiæ palam ederentur, *Surgam*, inquit Abner, *vt congregem ad te Dominum meum regem omnem Israël*, & quasi fecialis *ineam tecum fœdus, & imperes omnibus, sicut desiderat anima tua*. Dauid autem non tantum fecit illi abeundi potestatem, sed honorificè etiam aliquovsque deduxit.

Eum Dauid peramanter excipit. 2. *Reg.* 3. 20.

Et priuatũ cum eo fœdus init.

Et publicũ curaturus reuertitur.

X. Ioab turbat omnia.

Hactenus res bellissimè procedebat, cum Ioab partim studio vindicandæ fraternæ cædis partim metu ne se in ordinem redacto, Abner princeps militiæ à Dauide fieret, omnia perturbauit. Cum enim Abnere dimisso, Ioab cum militari manu, rediisset ab excursione quadam, magnamque prædam de latronibus Amalecitis reuexisset, didicit quæ Dauid Abneri fecisset, vtque eum honorificè dimisisset. Adit ergo regem, cumque fiducia consanguinitatis, insigni cum audacia, malitia, atque confidentia increpat, præ se ferens zelum regis ac regni eius. Et quamuis certus esset Abnerem interficere, adiit tamen regem cum querela, quasi se hosti decipiendum præberet, vt vel hominis cædem impetraret, vel si id minus à clementissimo principe obtineret, dum propria ipse authoritate illam perpetrasset, persuaderet sibi rex Ioabum, non propriam iniuriam vlciscentem, sed regis studentem commodis, Abnerem sustulisse. Nihil Rex impudenti ac falsæ accusationi respondit, siue ille se raptim è conspectu regis, non expectata responsione, subduxit, siue rex dandum iræ locum censuit, quæ ex bono zelo, licet non secundum scientiam, profecta videretur.

Dauidem obiurgat,

XI. Reuocat Abnerem nomine Regis.

Egressus itaque Ioab à Dauid misit nuncios post Abner, qui eum regis nomine reuocarent. Neque enim decebat Ioabum, talem ac tantum virum suo nomine accersere, neq; fortasse suspicione caruisset insidiarum ista reuocatio. Ergo regis nomine reuocatus, reflectit iter Hebronem versus; quo cum peruenisset, inuenit Ioabum expectantem ipsum ad portam vrbis, & cum inter se amicè consalutassent, seducit Abnerem Ioab ad interiora portæ, fingens se remotis arbitris nomine regis ipsum alloqui velle, *& percussit illum ibi in inguine & mortuus est in vltionem sanguinis Asael fratris eius*. Nec ausus est solus Ioab exequi meditatum scelus, vt timida est in ipso articulo facinoris improbitas, sed

Eumque cum fratre obtruncat.

c. 3. v. 30. assumpsit socium fratrem suum Abisai, vt paulò inferius Scriptura commemorat. Atque ita qui proditione abducebat populum ab Isboseetho, proditione abductus à via sua perimitur. Alaesum in inguine percusserat, ipse ibidem perfossus interiit, vt eius quoque libido punita intelligeretur, & qui per vindictam auferebat regem suum, per vindictam à vita defertus est.

XII. Eam cædē Dauid fert ægerrimè.

Vulnus hoc grauissimum Dauidis animo vulnus inflixit, quippe qui probe intelligeret magno publicæ rei detrimento eam cædem fuisse perpetratam. Dolebat male turbari bene susceptam ab Abnere regni totius coniunctionem, ideoque tanquam de tota Repub. bene meritum lamentabatur. Dolebat principem virum regio sanguini coniunctissimum, prudentiæ & fortitudinis laude clarissimum, regnóque suo vtilissimum, contra voluntatem suam, contra ius gentium morte sublatum; & proditoriæ cædis inuidiam in se deriuari: existimante populo Ioabum, nisi rege iubente vel conscio, id scelus non fuisse aggressurum; ex quo fiebat vt animi Israëlitarum ab ipso vehementer abalienarentur, & ciuile bellum magno vti insque patris damno recrudesceret. In quorum remedium sapientissimus Dauid primùm publicè protestatus est mundum se esse ab hoc crimine, eo quod se inscio perpetratum esset. Secundò diuinam reis vltionem vel imprecatus est, vel prædixit, vel quid mererentur ostendit. Tertiò pro Abneris morte lacerationem vestium, & publica signa doloris indixit. Quartò publicis solemnibusq; exequiis ipsum honorauit, adeóque ipsemet super ipsius tumulum fleuit, & inscripsit epitaphium, æternæ memoriæ in Scriptura consecratum. Adiecit postremo ieiunium vsque ad solis occasum.

Idque publice præ se fert.

XIII. Vt se palā ea de cæde purget.

Hæc autem omnia facta sunt vt omnes intelligerent Abnerem à Dauide fuisse dilectum, eiusque mortem ab eo ægerrimè ferri, nedum eius authorem fuisse, vel conscium. Nec excidit ab expectatione sua. Omnis enim populus, qui funeri affuit, & regem comitatus est, viditque eum plangentem, sequentem feretrum, Ioabumeiusque familiam grauibus execrationibus obligantem denique mortem lacrymis, næniis, ieiunioque prosequentem, vehementer probauit, quæ fecit rex in conspectu populi totius, persuasumque habuit scelus inscio rege fuisse perpetratum. At, inquies, si verus fuit iste dolor, si veræ lacrymæ ac querelæ Dauidis, quare debito supplicio in reos non animaduertit? Responsionem verba sequentia continent. *Ego autem delicatus & vnctus rex. Porro viri isti filij Saruiæ duri sunt mihi. Retribuat Dominus facienti malum iuxta malitiam suam.* quasi dicat infirmior sum nunc, quam vt possim pœnas de illis exigere, sed Deus exiget.

XIV. Cur eam non vlciscatur.

Existimauit ergo Dauid non esse nunc è publica re, & regno vix coalescente hosce fratres ad pœnam commeritam rapere; neque per ipsum stare. Nam cum sine periculo scelera punire potuit, non neglexit vltionem; vt cùm è vestigio inflixit interfici, qui Saulem nuper, & sequenti anno Isbosethum occiderant. Accedit etiam ad excusationem Dauidis, quod non dabat impunitatem sceleri, sed differebat pœnam, interim dum illi operam regno vtilem nauare poterant. Nam regno probe constituto mandauit Salomoni, vt de Ioabo pœnas sumeret.

Codri regis Athen. mors.

Ad hunc porro annum Dercyli 35 refert Eusebius celebrem illam Codri Atheniensium regis mortem, qui anno regni sui 21 in bello Peloponnesiaco seipsum morti tradidit, vt suis, iuxta oraculum Apollinis Delphici, victoriam relinqueret.

ANNVS MVNDI 2986.

DAVIDIS 7. ISBOSETHI 7. & vlt.

ABIATHARIS 12.

DERCYLI 36. Imperij Assyrior. 1055.

ANTE CHRISTVM 1067.

I. Isboseth cum populo turbatur ob cædem Abneris.

Septimum & vltimum egit hunc annū Dauid in Hebron, Isbosethus autem septimū & vltimum in viuis, impiorum hominum coniuratione nefaria. Eius morte in hunc annū distulimus, quoniam septem annos eum regnasse docuimus, præter sex illos menses, quos cum Saulis annis copulauimus. Abnere porro trucidato, cito ad Isbosethum de illius cæde perlatus est nuncius. Nam viginti illi viri, qui Abneris comites fuerant, eo occiso quamprimum ad regem suum contulere se, remque illi totam exposuere. Eo accepto nuncio confractus est animo Isboseth, *& dissolutæ sunt manus eius, omnisque Israel perturbatus est.* Et ille quidem perturbatus est, quia cæso Abnere succisi erant nerui omnes roboris eius; isti autem, quia amiserant interpretem, & quasi moderatorem reconciliationis suæ. Etsi enim primarij quique à quibus pendebat populus, de singulari Dauidis mansuetudine & fide bene sperabant, timebant tamen Ioabum & Abisai, ne ab eis per insidias obtruncaretur; præsertim cum eos etiam Dauidi formidabiles, non sine causa suspicarentur.

2 Reg. 4. 1.

II. Consilia Rechab & Baana de cæde regis.

Sed eam perturbationem alia maior excepit Isbosetho rege à duobus sicariis perfidiosè interfecto. Peruulgata enim Abneris morte, & omni populo ea de causa perturbato, singuli ita oculos in publicam rem conjiciebant, vt suis rebus prospicere studerent, animaduertentes Saulis familiam in certum interitum ruere. In his duo in primis fuere, qui nuper Abneris vestigia sectabantur, quos ille viuens in consilium adhibuerat, vtpote viros fortes ac primatios, & regiæ cohortis, latera regis cingentis præfectos, hos enim latrones hoc loco Scriptura nominat, in Hebræo principes turmarum dicuntur. Hi ergo Dauidis gratiam ambire, eamque fecit Abner, eximio aliquo beneficio demereri studuerunt. Crediderunt autem non posse maiore, quam si æmulum regni eius tollerent. Id facinus vt commodè perficerent, captauerunt tempus, quo quiescente rege, eius quoque custodes quiescebant, in domo quisque sua; aberant certe, & quamuis adfuissent, nemo erat qui ducibus suis turmarum principibus, in rege quocunque tempore adeundo, negotium facesseret. Aderat pro omni custodia vna muliercula purgans triticum, sed ea ipsa dormitabat

verf. 2.

II. Rem conficiunt, & fugiunt ad Dauidem.

Ergo sicarij hi duo Rechab & Baana sanguine & scelere fratres, ingressi sunt domum latenter specie mercatorum tritici, quoniam rex de suis reditibus frumenta vendebat vt ait Rabbi Salomon, & regem in tecto suo dormientem confoderunt, & mortuum capite truncarunt, vt caput, certissimum mortis argumentum, ad Dauidem deferrent. Itaque eo *sublato abierunt per viam deserti tota nocte.* Sed & sequenti die ambularunt. Erat enim longum iter à Manahim vsque ad Hebron, quanta fere est latitudo totius Chananitidis. Significat autem Scriptura, sicarios istos proxima nocte à patrato facinore non ausos fuisse quiescere, sed statim magni sceleris conscios, magnis itineribus, ne à seruis regis eos persequentibus comprehenderentur, perque desertas vias ad Dauidem contendisse, apud quem non solum tuta sibi omnia, sed honorifica etiam & beata, eius virtutem ex sua malitia metientes, stultè pollicebantur.

IV. Eorum ad Dauidem oratio.

Et attulerunt caput Isboseth ad Dauid in Hebron, dixeruntque ad regem. Ecce caput Isboseth filij Saulis inimici tui, qui quærebat animam tuam. Et dedit Dominus Domino meo regi vltionem hodie de Saul, & de semine eius. Pluribus etiam rem totam ab istis narratam, ex Dauidis responsione perspicuum est. Vide autem vt loco salutationis omnis, oblato scelerato munere, regem sibi conciliare student. Et ne in defunctum, imo per iniustissimam proditionem trucidatum à subditis principem, eundemque innocentem mansuetudinis Dauidis viscera commouerentur, ei odium à patris eius persona conflare conantur, *filij Saulis*, inquiunt, *inimici tui*, neque hoc satis, *qui quærebat animam tuam*, quoniam nihil habebant isti, quo ipsam Isbosethi personam redderent odiosam Dauidi. Et quoniam non ignorabant Dauidem plurimum diuinæ prouidentiæ tribuere, se quasi ministros diuinæ prouidentiæ faciunt, ne si aliter quam ipsi cupiunt, Dauid hoc factum accipere voluerit, diuinæ prouidentiæ repugnare videatur. At volebat quidem Dominus delere familiam Saulis, sed vtendo aliena malitia, quam iustè permisisset, qui propterea non minus peccabant.

V. Ab eo iubentur occidi.

Itaque Dauid iustissima indignatione commotus in sceleratissimos parricidas, *Viuit Dominus*, inquit, *qui eruit animam meam de omni angustia, quoniam eum qui annunciauerat mihi, & dixerat, Mortuus est Saul, qui putabat se prospera nunciare, tenui, & occidi eum in Siceleg, cui oportebat mercedem dare pro nuncio: quanto magis nunc, cum homines impij interfecerint virum innoxium in domo sua, super lectum suum, (non) quæram sanguinem eius de manu vestra, & auferam vos de terra?* videtur hic abundare negatio. Vide autem vt mitissimus Dauid sapienter dissimulet iniurias Saulis erga se, diuinam commendans in se prouidentiam, quæ ipsum ab eis sine vlla sua culpa eripuerit: simul etiam eorum crimen ex eius circunstantiis exaggeratum, morte dignum pronunciat. Itaque statim iussu Dauidis gladiis confossi interfecti sunt, & manibus pedibusque præcisis, in media ciuitatis platea, iuxta fontem in crucem acti. Isbosethi autem caput Abneris sepulchro conditum est. Iosephus [a] cum ait eos exquisitissimis tormentis cruciatos fuisse, significat viuis manus pedesque præcisos à carnificibus; non absurdè. Voluit enim Dauid hoc publico de nefariis hominibus supplicio, ab omnibus intelligi, se nullo modo huic cædi affinem fuisse, sicut neque Abneris morti: ne populus ab eo fieret alienus tanquam ab eo, qui tyrannicis artibus sibi viam muniret ad regnum.

Cum cruciatu & publica infamia.
a l. 7. Ant. cap. 2.

VI. Comitia pro creando rege Dauide.
b 2. Reg. c. 5 v. 5.
c c. 12, v. 22.

Reliquo anno Hebrone celebrata sunt maxima celeberrimáque comitia tribuum, ad constituendum Dauidem regem super vniuersum Israelem; quod & perfecerunt: sicque impleti sunt septem illi anni cum dimidio, quos Dauid Hebrone [b] regnasse perhibetur. Itaque ad hoc maxime tempus referuntur illa verba 1. Paral. [c] vbi recensitis qui hactenus partim viuo Saule, partim regnante Isbosetho ad Dauidē confluebant, subdit. *Per singulos dies veniebant ad Dauid ad auxiliandum ei, vsque dum fieret grandis numerus, quasi exercitus Dei.* Neque sane mirum defluxisse paulatim omnes ad Dauidem. Nam Abnere, & Isbosetho interfectis, nihil erat in domo Saulis, quod eos retineret. Dauid autem ex altera parte plurimum excitabat vniuersos ad amorem sui; multis quippe iam annis probata fuerat virtus eius, tam in prosperis, quam aduersis rebus, ex quo gigante illo quasi per ludum prostrato, victoriam populo suo pacemque pepererat, vsque ad hoc postremum septennium, in quo cum crebræ Abneritas inter & Dauidicos velitationes contigissent, Dauid Deum secum esse, secumque pugnare, ipsa victoriarum felicitate docuerat.

Cunctis paulatim ad eum confluentibus.

VII. Veniunt ad Dauidē tribus vndecim.
d 1. Par. 12. 18.
e ca. 5. 1.
f c. 12. 28. 23.

Ergo cum nihil admodum retineret vndecim tribus, quin vna voce cum Amasa dicerent [d]. *Pax tibi, ô Dauid & pax adiutoribus tuis: tui sumus, te enim adiuuat Deus tuus.* Venerunt illæ quidem vniuersæ ad Dauidem in Hebron, vt illum regem constituerent, vt scriptum est in 2. Regum [e], sed quo vel ordine vel numero venerint, ex 1. Paral. [f] addiscendum est, vbi cum explicatum esset quinam ex diuersis tribubus hactenus ad Dauidem conuenissent, transit ad eos, qui hoc denique tempore, Isbosetho mortuo, ad eum venerunt, vt caducam regni hæreditatem transferrent ad ipsum. In qua enumeratione videtur scriptor sacer rationem habuisse vicinitatis. Nam à tribu Iuda, in qua septimum iam annum regnabat Dauid, exorsus, inde venit ad Simeonem, qui Iudam ab occasu tangebat, & Benjamin qui à Septentrione. Inserit tamen sacerdotalem tribum, quæ magna ex parte in tribu Benjamin, cum Arca Domini residebat. Tum sequitur aquilonem versus Ephraim, qui Benjamino, adhærebat; inde dimidia tribus Manasse, Issachar, Zabulon, Nephtali, Dan & Aser. Deinde transmisso Iordane, percenset duas illas tribus Ruben & Gad, cum dimidia tribu Manasse.

VIII. Maximo numero.

Horum porro numerus exactè iniri non potest, propter tribum Issachar, cuius numerum Scriptura prætermisit. Summa tamen numerorum, qui distinctè positi sunt à Scriptura, ascendit ad 339. millia octingentos, & viginti duos. Quibus si addideris viginti millia Issacharitarum ex Iosepho [g], fient 359. millia, 822. Omnes isti viri bellatores expediti ad pugnandum corde perfecto venerunt in Hebron, vt constituerent regem Dauid, super vniuersum

g l. 7. Ant. ca. 2.

a 1. Par. 11. 10.

Israël. Horum autem omnium præcipui fuerunt, qui dicti sunt fortes David a, *qui adiuuerunt eum vt rex fieret super omnem Israel.* De quibus alius erit dicendi locus. Effuderat porro Dominus in gratiam Dauidis, spiritum pacis & concordiæ in vniuersum Israelem, vt omnes eadem mente, eademque sententia vellent Dauidem regem, neque qui præsentes aderant tantum b, *Sed & omnes reliqui ex Israël vno corde erant vt rex fieret Dauid.* Pro quibus suffragium ferebant præsentes, conscij voluntatis eorum.

Maximoq; consensu omnium. b 1. Parab. 12. 38.

IX. Eorumdẽ electio, & rationes eligendi. 2. Reg. 5. 2.

Congregati porro regnum Dauidi in hæc verba detulerunt. *Os tuum sumus & caro tua. Heri quoque & nudius tertius cum adhuc regnaret Saul, tu eras qui educebas & introducebas Israël. Tibi enim dixit Dominus Deus tuus, tu pasces populum meum Israël, & tu eris princeps super eum.* Quibus verbis tria continentur argumenta, ob quæ populus Dauidem eligat in regem. Primum quod nullum habeat generis impedimentum, vt qui non solum sit Israelita, sed ex ea tribu cui iampridem à patriarcha Iacobo destinatus esset principatus. Alterum est quod regendæ Reipub. bellique gerendi peritia, atque experientia præditus sit. Tertium quod diuinitus sit electus in regem Israëlitarum, cuius videlicet voluntati nefas sit nõ obsequi. Illa porro verba, *tu pasces populum meum*, &c. non habentur totidem verbis enunciata diuinitus. Sed cum didicisset populus Samuelem diuinitus reuelasse Dauidi, eum fore totius populi principem diuersi diuersis verbis eandem sententiam referebant. Itaque aliter ea nunc populus, aliter supra Abner, aliter superius Abigail, & Saul ipse, & Ionathas retulerunt. Addere poterant vitæ innocentiam, ætatem florentem paci belloque idoneam, & maxime spiritum illum principalem, de quo alibi diximus.

In Annal. a. m. 2959. n. 45.

X. Non singuli dederunt suffragiũ, sed optimates. 1. Par. 12. 3.

Cæterum de immensa illa multitudine, vitandæ confusionis gratia, electi sunt tributim cõmuni suffragio alioqui viri primatij, qui nomine omnium cum nouo rege fœdus inirent, de quibus videntur accipienda illa scripturæ verba. *Venerunt ergo omnes maiores natu Israël*, de singulis videlicet tribubus aliquot electi, *ad regem in Hebron*, reliquis per suburbia, pagosque dispersis, *& iniit Dauid cum eis fœdus coram Domino.* Assumpto videlicet Deo in testem, populus spopondit Dauidi fidem & obedientiam, quam subditi regi suo secundum Deum debent. Et vicissim Dauid, eodem authore & teste, pollicitus est, se populum fideliter ex Dei legibus, & recta ratione gubernaturum, & contrà inimicos eius omni ope protecturum. Illud autem *coram Domino*, etsi idem possit esse quod publicè in oculis omnium, aut Deo in testem assumpto, placet tamen coniectura Tostati excitatum à Dauide quoddam Sanctuarium & altare in Hebron, dum regnante Isbosetho, non liceret populo liberè adire tabernaculũ, quod erat in Gabaone, & Arcam fœderis, quæ erat in Cariathiarim, oppido vtroq; tribus Benjamin. Non enim videtur Dauidis pietas ferre potuisse, vt tot annis cultu diuino careret. cum etiam Pontificem cum Ephod apud se haberet, quem crediderim in veste pontificia, quasi Dei gerentem vices, huic fœderi interuenisse.

Fœdus initur.

Dauidis Sanctuarium.

XI. 2. Reg. 5. 3. 1. Par. 11. 3.

Inito fœdere, secuta est vnctio. Sequitur enim, *vnxeruntque eum regem super Israël, iuxta sermonem Domini, quem locutus est in manu Samuelis.* Vnxerat Samuel Dauidem iussu Domini, vt esset Rex loco Saulis, eaque vnctione ipsius in populum ius acquisierat. Vnctio ergo, quæ hoc tempore facta est, fuit ad repræsentandam, approbandam, & confirmandam illam: neque ad conferendum ius nouum, sed ad stabiliendum antiquum, quod ei tunc Deus per Samuelem dederat, quam confirmationem, & approbationem tribus Iuda superioribus annis inchoauerat.

Vnctio Dauidis tertia confirmat priores.

Conuiuiũ tridui. 1. Par. 12. 39. 40.

Vnctionem excepit conuiuium, triduo Dauidis sumptibus celebratum, iuxta illud, *Fueruntque ibi apud Dauid tribus diebus comedentes & bibentes*, & merito cum comitia in eius gratiam, & gloriam celebrarentur. Ne autem grauaretur Dauid sumptibus, tanto populo triduo nutriendo, & quidem vt in regiis conuiuiis, copiosè atque magnificè, dicendum est plurima munera publicè priuatimque nouo regi oblata fuisse, quibus onus expensarum non parum leuatum est. Idque Septuag. haud obscurè significant, qui dicunt Zabulonitas venisse auxilio Dauidi, *non vacuis manibus*, quo de aliis quoque tribubus intelligi potest: præsertim de tribu Iuda, quæ cæterorum quoque donaria collegit, ac præparauit, vt est in extremo capite duodecimo primi Paral.

οὐ χερσὶ κεναῖς.

ANNVS MVNDI 2987.

DAVIDIS 8. ABIATHARIS PONTIFICIS 13.

DERCYLI 37. Imperij Assyr. 1056.

ANTE CHRISTVM 1066.

I. Ratio temporis obsessæ & expugnatæ arcis Sionis. L. 7. Ant. c. 2. In 1. paral. 11. q. 9.

CElebris est hic annus Hierosolymorum arce noui regis auspiciis expugnata. Eã expugnationem in hunc annũ cõijcimus, quod etsi statim ab inauguratione Dauidis suscepta est expeditio, vt Iosephus & Tostatus affirmant, & ratio ipsa confirmat, quæ persuadet Dauidem prudenter vsum commoditate congregati pópuli, eiusdemque alacritate: nihilominus admodum probabile est munitissimam illam arcem, & rebus omnibus iampridem ad ducendam oppugnationem instructam, non cito in Dauidis potestatem venisse. Ergo sub extremum annum septimum regni eius obsessa est Sion, octauo denique expugnata. Hanc expugnationis longinquitatem suadet tam locus ipse natura munitissimus, & vndique propemodum inaccessus, tum industria & studium pertinax Iebusæorum in vno eo loco omni opera muniendo, & propugnando, ex quo pendebat non solum eorum salus, sed supremus etiam interitus vniuersæ gentis, Itaque armis, viris, commeatu, propugnaculis egregiè instructa Sion, quadringentos ipsos annos restiterat Hebræis, & nunc omnes Dauidis conatus, non sustentabat solum, sed etiam irridebat.

II. Consilium Dauidis de ea occupanda.

Rex itaque Dauid, qui Hierosolymam rebus omnibus opportunissimam, in regni sedem iamdudum destinauerat, cum primum totius

populi Hebræorum constitutus est princeps, nihil habuit antiquius, quam vt eius ciuitatis arcem, quæ erat quasi iugum, totius populi Dei ceruicibus impositum, in suam redigere potestatem. Id consilium cum omnibus optimatibus placuisset; electi sunt ex omni populo qui diuturnæ oppugnationi necessarij videbantur, cæteri ad sua quisque loca dimissi: etsi omnes à principio venerint cum Dauide Hierosolymam, vt Scriptura testatur. Mons porro Sion, quæ superior Hierosolymorum pars fuit, & ciuitas superior dicta est, non fuit tota in Iebusæorum potestate, sed illius tantum suprema pars, quæ dicta est arx Sion, & mox ciuitas Dauid. Quamuis enim totus mons Sion iunctus reliquæ ciuitati, diceretur arx Hierosolymorum, ipse tamen per se sumptus, erat instar oppidi, habebatque versus occasum locum eminentiorem, qui erat arx Sion ex qua exigendus erat Iebusæus: totam autem inferiorem ciuitatem Iudæi tenebant; cuius rei clarum argumentum est, quod ante annos sexdecim, Dauid Goliathi caput detulit Hierosolymam.

2. Reg. 5. 6.
Mons & arx Sion.

an. Saul. 12.
1. Reg. 17. 54.

III.
Iebusæi deditionẽ recusant.

Cũ ergo copiæ Dauidis Hierosolymis consedissent, misit Dauid nũcios ad Iebusæos, qui eos ad deditionem, æquis, vt fieri solet, conditionibus inuitarent. Sed Deus, qui eos deleri volebat, non dedit eis gratiam; vt veniam humilitate mererentur, sicut de maioribus eorum etiam scriptum est. Nam loci firmitate & munitionibus confisi, non solum deditionem recusarunt, dicentes per nuncios Dauidi, *Non ingredieris huc*, sed contempserunt etiam, atque irriserunt, dicentes solos cæcos & claudos abhibitos ad defensionem arcis suæ, satis esse ad irritandos omnes eius conatus. Quo ludibrio excitatus Dauid præmium proposuit summæ præfecturæ, vt ait Iosephus, ei qui primus euasisset in arcem, & istos propugnatores per ludibrium positos inde deturbasset. *Ascendit igitur primus Ioab, & factus est princeps.* At enim iam erat militiæ princeps Ioab, qua dignitate ne priuaretur occidit Abnerem. An qui militiæ princeps erat in regno Iudæ, nunc in duodecim tribubus obtinuit militiæ principatum? quem fortasse Dauid hac occasione cupiebat in quempiam alium à Ioabo, qui ei grauis erat, transferre.

Dauid premium proponit inuadenti.

2. Reg. 5. 8.
1. Paral. 11. 5.
l. 7. Ant. c. 2. fi.

IV.
Modus captæ arcis.

Quo autem modo capta fuit? omissis Rabbinorum fabulis, dicendum videtur factum vndiq; à fortibus Dauidis assultum scalis ad prærupta saxorum applicatis, interimdum reliquus exercitus telis certatim propugnatores à propugnaculis summoueret, & è scalis Ioabum primum ad summum murorum peruolasse, tum subinde alios, atque alios, donec non tam numero pares, quam viribus superiores euaderẽt. Occupata arce facile est intelligere omnes qui in armis erant, & quicunque irruenti militi occurrerunt, interfectos esse, cæteri quoque qui latebant, deprehensi cum cæcis claudisque, iuxta antiquam Dei iussionem, aut ferro aut præcipitio periere. vni Areunæ parcitum ait Iosephus. Existimauerim potius hunc Iebusæũ iampridem Sione, vel oppido Iebus egressum, factum esse proselytum inter Hebræos, & translato domicilio in monte qui Moria dictus est, habitasse, deinde eum locum Dauidi, ad ædificandum altare Domino, vendidisse: in omnes autem qui in arce reperti sunt, sine vlla exceptione sæuitum. Deinde etiam Dauidem statuisse, ad vltionem temerariæ iactationis istorum Iebusæorum, & ad perpetuam rei memoriam, vt nunquam liceret cæco vel claudo intrare in arcem Sion. Quod decretum inter Hebræos vulgatum ad alia quoque transferebatur.

Iebusæi deleti funditus.

Quid Areuna.

2. Reg. vlt.

V.
Ciuitas Dauid cõstruitur.

Sione ab impurorum hominum, omniumq; idolorum sordibus à Dauide perpurgata, arcẽ ipsam in propriam habitationem delegit, vocauitque ciuitatem Dauid ad perpetuum victoriæ monimentum. Hoc porro anno cœptam fuisse arcis, & regiæ Dauidis, & murorum Sionis ædificationem rationi consentaneum est. Neque enim Dauid pro sua prudentia dubitare poterat, quin Philisthæi, cæterique Israëlitici nominis hostes, & suo à Dauide periculo, & calamitate Iebusæorum, & Israëlitarum felicitate excitati, quamprimum sibi populoque suo negotium facerent. Itaque primo quoque tempore manum operi admouit, vt hoc validissimo præsidio contra eos munitus esset, & suam familiam, admodum iam numerosam in tuto collocaret. Fuit hoc opus sane magnum & operosum. Habuit enim murus Sion, vt Villalpando placet, per totum circuitum longitudinem 35 stadiorum, arx autem ipsa nouem stadia cum dimidio, in cuius medio regium palatium excitatum est, sed ille murus opere firmissimo, palatium autem etiam eleganti constructum est, Tyriis artificibus adhibitis, qui postea Salomonis quoque ædificijs operam nauarunt.

Amplitudo Sionis & arcis.
to. 3. l. 2. c. 1.

ANNVS MVNDI 2988,

DAVIDIS 9. ABIATHARIS 14.

DERCYLI 38. Imperij Assyrior. 1057.

ANTE CHRISTVM 1065.

I.
Bellica Philisthæorum consilia contra Israelem.

STrenuè hoc anno vrgetur murus montis Sionis, Ioabo militię principe annitente, ex regis mãdato: vrgetur & ciuitas Dauid & regia, præsertim cum late spargeretur in vulgus Philisthæos fremere, quod Dauid rex factus esset, à quo merito sibi malè metuebant, eumque cum populo suo, vt nuper Saulem, perditum cupiebant Id illis verbis Scriptura significat. *Audierunt Philisthiim quod vnxissent Israëlitæ Dauid in regem super Israel, & ascenderunt vniuersi, vt quærerent Dauid*, cum eo pugnaturi. Quandiu enim inter se pugnarunt reguli duo, facile patiebantur intestinis inter sese discordiis consumi, dum tributa interim ab Israëlitis penderentur. Nunc autem cum accepissent alterum regulorum, post amissum militiæ suæ principem, vitam quoque cum regno amisisse, populum autem vniuersum maxima multitudine Hebronem confluxisse, Dauidem creasse, Iebusæorum arcem expugnasse, rem minimè negligendam putarunt, veriti, vt se dabant initia, ne se in Philisthæorum satrapias improuisi effunderent, Saulis mortem vlturi, & dudum victi victores euaderent, & frenum

2. Reg. 5. 17.

tributi à se reiectum, in ora ipsorum immitte-
rent.

II. Psalmus, *Quare fremuerunt* huc pertinet. n.3.& seq.
Dum autem ingentes illi copias contrahunt, diuino spiritu afflatus Dauid eximium illum psalmum cecinit, cuius initium est. *Quare fremuerunt gentes*, quem in hoc tempus præclarè quadrare in Annalibus ostendimus, neque solum Christo Domino, vt Messiæ, sed etiam Dauidi, vt illius typo ac figuræ accuratè conuenire. Ergo Philisthæi contractas copias effuderunt in valle Raphaim, quæ fuit in extrema fere tribu Benjamin versus occidentem, & Philisthæorum regionem, qui occiduam mediterranei maris oram incolebant: quæ vallis à gigantibus nomen accepit. Dauid autem nolens obsidionem expectare Hierosolymis nondum munitis, sed fortis potius hostem inuadere, præsidium sibi pridem notum, ad speluncam Odollam occupauit. Ibique per Abiatharem pontificem Dominum consuluit, an ipso annuente pugnaturus esset contra Philisthæos; & an ipso propugnante victoriam esset consecuturus. Respondit Dominus ad vtramque petitionem, *Ascende quia tradens tradam Philisthiim in manu tua.*

Philisthæi in valle Raphaim.

Dauid in Odolla, consulit de bello Dominum. 1.Par.11.15

2.Reg.5.19.

III. Pugnat, vincitque Philisthæos diuinitus terrore perculsos.
Ita promisit, ita perfecit, immisso, vt existimat Abulensis, Philisthæis timore, vt non auderent in conspectu Hebræorum consistere. Non enim olim per Moysem promiserat Dominus se terrorem suum in Chananæorum populos immissurum. Itaque, nisi alius victoriæ modus exprimatur, intelligendum est Hebræorum hostes huiusmodi timore dominante profligatos. Itaque venit Dauid in vallem quæ postea dicta est Pharasim, id est diuisionum, ibique percussit Philisthæos, & agnoscens ac profitens diuinitus datam victoriam, *diuisit*, inquit, *Dominus inimicos meos coram me sicut diuiduntur aquæ*, quæ omnem in partem diffluunt atque diffugiunt. Huius autem timoris ac fugæ indicium est, quod in co pugnæ loco reliquerunt sculptilia sua, quæ tulit Dauid & viri eius, eaque comburi iussit, quæ scilicet lignea erant, metallica vero fundi atque conflari.

IV. Redintegrant bellum.
Cæterum vbi Philisthæi ex fuga & pauore panico collegerunt sese, de eo, vt par est credere, maiorem in modum confusi sunt, animaduersa multitudine copiarum suarum, cæterisque victoriæ præsidiis. Itaque damnata priore fuga, pugnam quamprimum redintegrarūt, modicum enim tempus interiectum videtur Abulensi. Scriptura tantum habet, *addidisse adhuc Philisthæos vt ascenderent*, ergo ad suam vsque regionem profugerant, & rursum *diffusi sunt in valle Raphaim*, vt dum priorem ignominiam delere satagunt, eam noua clade cumulent ac pudore. Dauid autem accepto nuncio de Philisthæis certamen repetentibus, consuluit iterum Dominum, an prælium contra eos redintegrari placeret, & an iteratam sponderet victoriam. Cui Dominus non solum victoriam promittit, sed pugnæ quoque modum præscribit, sic vt ad intern in terrorem, etiam externus ex sonitu terrifico accederet.

Dauid rursum Dominum consulit.

V. Victoriæ modus.
Voluit enim Dominus ita perturbare Philisthæos, vt se in medio duorum exercituum positos putarent, à quibus à fronte simul ac tergo concidederentur. Iubet enim Dauidem cum exercitu, vsque ad conspectum hostium venire, deinde easdem copias circumflectere, vsque ad terga Philisthæorum. Eo vero cum peruentum esset, expectare dum Dominus signum pugnæ ex cacumine pyrorum daret, quæ erat sylua inter castra Dauidis & Philisthæos. Eo fragore Dauidem monitum iri significat de præsenti auxilio Dei, deque ipso temporis articulo ad pugnandum diuinitus destinato. Philisthæum vero metum concepturum de exercitu inde superueniente. Hic Dauidis acie Philisthæos a tergo inuadente, coactum iri facie ad eos conuersa sese defendere: alterius autem exercitus imminentis, & è sylua superuenientis opinione occupatos, existimaturos se à gemino exercitu cæsum iri, indeque metu perculsos salutis viam præcipiti fuga vndique petituros, & victoriam Dauidi persequenti relicturos: quod & factum est. Quæ rumore nuncio, per circumquaque positas vulgata regiones, Dauidis nomen celebre, ac formidabile reddiderunt. 1. Par. 14. 17.

VI. Tres viri fortes aquam de Bethlehē petunt. 1.Par.11 15 2.Reg.23. 15. &c.
Hoc ipso tempore contigit memorabile facinus trium fortissimorum virorum, qui desiderante Dauide aquam de cisterna Bethlehem, castra Philisthæorum interiecta, in itu reditúque peruaserunt, neque præsidium eorumdem, quod erat in Bethlehem reueriti, haustam inde aquam ad Dauidem pertulerunt. Rationi temporis fauet locus vallis Raphaim, in qua castrametati sunt in hoc bello Philisthæi, nec vnquam alias in eo loco ad præliandum consedisse reperiuntur; sed nec deinceps, Dauide rerum potiente, stationem in Bethlehem, loco pene in suburbiis Hierosolymorum, habere potuerunt. Cum ergo Dauid in præsidio Odollamitico minus gratas reperisset aquas, memoria repetens aquas Bethlehemiticas, quibus fuerat innutritus, eas vt fit, desiderauit, inde tamen sibi aquam non iussit afferri, quod sciret illam sine summo vitæ discrimine obtineri non posse, nosletque contra rectam rationem esse, vt quis sine necessitate, præstantem aliquem virum periculo mortis obiiciat. Viri tamen fortissimi, agnito regis desiderio, negotium audacissimum inscio rege susceperunt, quod potuit etiam in talibus viris temeritate carere, vt enim dispares sunt mortalium vires ita & disparia fortitudinis obiecta, nec idem est omnibus medium virtutis eiusdem.

VII. Quam Dauid libauit Domino.
Attulerūnt ergo aquam ad Dauidem, *At ille noluit bibere, sed libauit eam Domino.* Noluit bibere non solum ne videretur optasse, vt tanto cum periculo aqua illa peteretur, sed, vt ait Magnus Gregorius, vt in liciris cupiditatem refrenaret, cui aliquando in illicitis fræna laxasset. Noluit bibere, quia maluit rem sibi charissimam offerre Deo, existimans aquam tam pretiosam dignam esse, non quæ mortalis hominis cupiditati, sed præpotentis Dei gloriæ seruiret, transiretque in materiam cuiusdam extraordinarij sacrificij. Ideóque multo magis hoc facto honorauit heroës suos, quam si eam bibisset. Noluit denique bibere, vt exemplum constantiæ & fortitudinis militibus suis præberet. vt sitim tolerare discerent, Hoc ipso tempore in monte Sion, & in ciuitate Dauid vrgebātur ædificia, cæ

Cur non biberit.

murorum quam regiæ Dauidis, quæ fortasse vrgente bellorum periculo, fuerunt absoluta. Id si verum est pertinet ad hoc tempus ille psalmus qui inscriptus est in dedicatione domus Dauid: in quo tamen nulla est mentio dedicationis, sed ægritudinis potius Dauidis, à qua se sanatum fuisse gratias agit Deo.

Psalm. 29.

Morbus Dauidis.

ANNVS MVNDI 2989.

DAVIDIS 16. ABIATHARIS 15.

DERCYLI 39. Imperij Assyr. 1058.

ANTE CHRISTVM 1064.

I. Dauidis incrementa.

Deuictis gemino bello Philisthæis, euulgatum est nomen Dauidis in vniuersis regionibus circumpositis, vt paulò ante ex primo Paral. [a] dicebamus, quæ ad huoc quoque annum pertinent, sicut & illa [b]. *Et ingrediebatur proficiens, atque succrescens, & Dominus Deus exercituum erat cum eo.* Et paulò post. *Et cognouit Dauid quoniam confirmasset eum Dominus regem super Israel, & quoniam exaltasset regnum eius super populum suum Israel.* Nec difficile fuit agnoscere: domi enim suorum beneuolentia fruebatur: foris cum cæteri populi vicini, tam inimici eius, iterata fracti clade, quiescebant. Cæterum vt suos sibi magis magisque deuinciret, affinitatem cum multis, tam vxorum quam concubinarum multiplicatione contraxit, quarum aliquæ fuerant Saulis, vt ex 2. [c] Regum patet, ex quibus multos liberos Ierosolymis suscepit, præter eos quos Hebrone susceperat, qui omnes in primo Paral. [d] à Scriptura memorantur. Qua in re cum nusquam arguatur, minime peccasse putandus est, sed vsus diuina erga se indulgentia, vt ex eodem 2. Reg. loco [e] colligi potest. Est autem in hisce Dauidis filiis non leuis controuersia de iis, quos ex Bethsabæa suscepit, de quibus alius erit dicendi locus: nondum enim eam acceperat vxorem.

a c. 14. 17.
b 2. Reg. 5. 10. 12.

Et vxores nouæ.
c c. 12. 8.

d c. 3. n. 1. *& seqq.*

e c. 5. v. 13.

II. Ratio temporis abductæ Arcæ ex Cariath.

Est porro hic annus vltimus commorationis Arcæ Domini in Cariathiarim, vnde putamus hoc anno abductam, sequenti autem delatam in arcem Sion. Nec prius confici res potuit, dum & Iebusæi expugnantur, & Philisthæi gemino bello vincuntur, & totus mons Sion mœnibus cingitur, & arx Sionis & palatium Dauidis ædificatur, & nominatim præparatus locus idoneus, & tabernaculum nouum, ad collocandam Arcam fœderis. Videtur autem Dauid anni Sabbatici occasionem captasse, qui in præsentem annum cadit, estque ordine octauus supra quinquagesimum. Qui cum primo die septimi mensis inchoaretur, rectè opinor reliquum annum dabimus consultationi, & congregationi populi, & tribus mensibus moræ eiusdem Arcæ in domo Obededon, vt proximus annus ab ipso suo initio, sit primus Arcæ in Sion, vbi ad templi constructionem permanebit.

Annus Sabbat. 58.

III. Dauid cõsilium init de Arca deducenda in Sion.

Exigebat igitur pietas & sapientia Dauidis, pace debellatis hostibus constituta, ad stabiliendam populi religionem, & regiam ciuitatem nobilitandam, vt de Arca Domini in ea collocanda, & in eandem quamprimum comportanda cogitaret. Licet autem Dominus eam illi mentem dedisset, voluit nihilominus, eodem inspirante Domino, suorum optimatum consilium exquirere, vt Dei super ea re voluntas suauius executioni mandaretur. Cum enim vellet Dauid magnificè fieri translationem istam, & à multa populi frequentia celebrari, conueniebat rem cum principibus populi, à quibus ille pendebat communicari: vt illis approbantibus, illi non grauatè conuenirent. Noluit quoque videri agere omnia pro arbitrio, sed honorare velle consiliarios suos, eorum consilium exquirendo: & sic eos sibi magis magisque beneuolentia deuincire [a]. Ij fuerunt tribuni, & centuriones, & vniuersi principes exercitus Dauidis, & nominatim qui eo mense 24. millibus præerant, de quibus dictum est supra [b], & insuper qui de tribu Iuda erant ei magis familiares, & ordinarij consiliarij; denique cognati, affinesque omnes.

Et quamobrem.

a 1. *Par.* 13. 1.

b *An. Dau.* 1.

IV. Eius ad optimates suos oratio.

Quibus congregatis, *Si placet vobis*, inquit [c], *& à Domino Deo nostro egreditur sermo quem loquor, mittamus ad fratres nostros reliquos in vniuersas regiones Israel, & ad Sacerdotes & Leuitas, vt congregentur ad nos, & reducamus Arcam Dei ad nos.* Nominatim Sacerdotum meminit, ac Leuitarum, quod ad eos in primis pertineret ista solennitas, quæ non sacrificiis solum, sed psalmis & canticis celebranda erat, ideoq; Sacerdotes & cantores, aliique Leuitæ necessarij erant. Indecorum quoq; significat, quod ea tandiu in Cariathiarim, sub Leuitę vnius custodia, operimentis suis inuoluta resideat nullo cultu, nullis cæremoniis, nullis sacrificiis honoretur, ipsoq; tabernaculo suo careat. Quod vt variis reipub. temporibus, dissidiisque tribul possit, nunc quando sub vno capite, Respub. tota conspirat, & ab hostibus datur quies, & Dominus præsentia sua cupit honorare Ierosolymam, placetne inquit, ad translationem Arcæ in eum locum, quem illi parauimus, tantisper dum illi templum magnificum Deo bene propitio construamus, vniuersum populum conuocare?

c 1. *Par.* 13. 2.

V. Probatur omnibus consilium.

Et respondit vniuersa multitudo vt ita fieret, placuerat enim sermo omni populo, eo corda ipsorum excitante, qui prius Dauidem excitauerat. Conuocauit ergo Dauid populum vniuersum ab extremis finibus Chananitidis versus Ægyptum, vsque ad extremos eiusdem fines versus Damascum, triginta tamen millia electorum ex Israël venisse dicitur in 2. Reg. [d] sed in eo numero viri Iuda non continebantur, qui erant illi propter vicinitatem & cognationem magis in promptu, qui non videntur fuisse pauciores, præter turbam 24. millium mensis huius. Venerunt autem [e] *vniuersi cum Dauide ad collem Cariathiarim, qui est in Iuda*; collis hic dicitur, qui in libris Reg. [f] dicitur gabaa, est enim commune vocabulum non vrbis proprium, vt nonnulli putarunt. Ex hoc autem loco intelligitur Arcam Domini, ex quo restituta est à Philisthæis, mansisse in Cariathiarim, tanquam in propriis sedibus, & si quando aliò delata est, mox in Cariathiarim fuisse relatam.

d *cap.* 6. 1.

Itur in Cariathiarim.
e 1. *Par.* 13. 6.
f 1. *Reg.* 7. 1. 2. *Reg.* 6. 3.

VI. Imponitur plaustro ab Oza & Ahio.

Apparet autem Abinadabũ & Eleazarũ, quibus Arca ante annum quadragesimum nonum commissa fuerat, fuisse defunctos, quibus alij duo filij Abinadabi iuniores, aut forte nepotes,

subsistuti

substituti erant Oza & Ahio, qui de Arca trãsferenda moniti, eam, vt erat suis obuoluta velaminibus, de loco suo cum reuerentia sublatã, imposuerunt super plaustrum nouum, quod Oza & Ahio deducebant, sic vt hic Arcam bouesque antecederet, ille sequeretur: cum tameo ex præscripto legis [a] eam humeris gestare debuissent. Sed forte laboris pigebat; & didicerant impunè à Philisthæis plaustro fuisse impositam; nec mirum, quippe qui Mosaica lege non tenebantur. Neque tameo Dauid, aut populus participes facti sunt Leuitici peccati; neque enim prohibere tenebantur, rati fortasse id eis Dominum nouo priuilegio indulsisse: aut certe credebant non esse laïcorum, officiis Leuiticis, aut sacerdotalibus immiscere sese, Abiatharis potius ea culpa fuit, si interfuit & dissimulauit.

a num. 4. 5.

Contra legis præscriptum.

VII. Ordo pompæ huius, & modus.

Quis porro huius ordo pompæ modusve fuerit à Scriptura explicatum non est. Conuenientissimus fuisse videtur vt Arca esset in medio, vt tam qui præibant, quam qui sequebantur magis ei præsentes essent. Præcedebant ergo siue illa 30. millia, electorum Israëlitarum, siue illa 24. millia turmæ, quę apud regem hoc mense in armis erat. Inde sequebatur Dauid præcedebatque Arcam, vt ait Iosephus, & cum eo plurimi viri primarij. Tum sequebatur Arca in plaustro, Ahio præcedente, & Oza subsequente cum multa turba Sacerdotum atque Leuitarum, cum Ephod lineo, quo ne Dauid quidem carebat: indéque reliquum vulgus omnis ætatis, conditionis & sexus. Dauid *autem & omnis Israël ludebant coram Domino* omni genere instrumentorum musicorum: accedebant etiam tubæ vel corneæ vel argenteæ, quas Sacerdotes inflabant. Alternis autem cantica Leuitæ personabant, quorum plerique cantores erant, iisque præcinentibus reliquus populus sonoris vocibus succinebat, quo fere modo vbique canitur in ecclesiis.

VIII. Arca periclitatur, Oza eam retinens diuinitus occiditur.

Hactenus res belle procedebat cum contigit non modica turbatio. Postquam enim peruentum est ad aream Nachon, cœperunt calcitrare boues, & Arca nutabat ad casum: cum Oza animaduerso periculo tenuit Arcam, & prohibuit casum, statimque diuinitus percussus interiit. At videbatur inquies, id pietati potius quam temeritati ascribendum, & laudem magis meruisse, quam pœnam. Dicendum est culpam iam fuisse admissam, Deum autem distulisse pœnam, donec effectus peccati palam fieret. Si enim portassent humeris, vt oportebat, Arca non adiisset ruinæ periculum, nec contactus eius necessarius fuisset. Etsi autem vterque erat in culpa, ille tamen solus pœnam publicè luit, cuius culpa populo publicè innotuerat, quamquam alterum non impunè tulisse, sed secreta morte affectum censet Abulensis, additque non videri æterna morte periisse. Et merito, tum quia de admisso peccato dolere potuerunt, cum agnouerunt se culpa sua incurrisse periculum grauissimi scandali, si Arca in terram coram populo corruisset; tum quia sentit Hieronymus eiusmodi culpas, quæ tam seuerè castigatæ leguntur, præsenti supplicio compensari, neque postea puniri.

An solus, & an æterna morte. q. 29. in c. 13. 1. Par.

in c 1. Nahum.

Contristatus est autem Dauid, eo quod percussisset Dominus Ozam in negotio ipsius causa & voluntare suscepto. Suspicatus etiam fortasse Deo non placere vt Arcam apud se collocaret, qui triumphalem pompam funebrem reddidisset. Eam tristitiam timor excepit. *Extimuit enim Dauid Dominum in die illa dicens. Quomodo ingredietur ad me Arca Domini?* Existimauit enim in tam numerosa familia facile admissum iri delicta cõtra reuerentiam Arcæ Domini debitam, quæ crebris subinde funeribus luerentur, & Arca fœderis in petram scandali verteretur. At quia sciebat eam in domo Abinadab Leuitæ, vltra 48. annos impunè mansisse, existimauit eam in domo Obededonis Leuitæ experiundi causa collocandam esse, in qua, vt longe minore, perpaucæ delinquendi per irreuerentiam occasiones nascerentur. Itaque non magis conterruit Obededonem, mors Ozæ, ne Arcam libenter acciperet, quam confirmauit Abinadab, qui tanto tempore eam apud se habuisset, sine damno cuiusquam. Sperauit itaque se studiosè obseruaturum, quæ ad inculpatam Arcæ custodiã pertinerent, & domum suam, quæ pene in Sanctum Sanctorum versa esset, tum honore singulari, tum diuina benedictione repletum iri.

IX. Dauidis tristitia, & metus. 2. Reg 6. 8. 9. &c.

Arcam deponit apud Obededõ

X Cui Dominus benedicit.

Dominus autem boni hospitis sui expectationem nequaquam fefellit. Trium quippe mensium spatio, quibus Arca Domini mansit apud eum, *benedixit Dominus domui eius, & omnibus quæ habebat*, eximia scilicet fœcunditate hominum atque pecorum, vt interpretantur Hebræi. Certe in primo Paral. numerantur octo eius filij, & additur ratio, *quia benedixit ei Dominus*, quæ benedictio etiam in filios ac nepotes propagata est. Ratio autem cur Gethæus dicatur, illa potissimum probatur, quod apud Gethæos cum Dauide manserit, fueritque vnus de sexcentis illis eius sociis, qui in Siceleg Gethæorum dudum oppido versabantur. Illuc enim de singulis tribus plerique confluxerunt, vt suis locis dictum est. Habitauit autem in Hierosolymitano suburbio, vt ex sequentibus intelligetur. Cæterum Dauid Arca ita deposita populum ad suos lares dimisit, quod nesciret quam diuturna futura esset, ea quam inceptabat experientia.

c. 26. 4. & seqq.

Cur dicatur Gethæus,

ANNVS MVNDI 2990.

DAVIDIS 11. ABIATHARIS 16.

DERCYLI 40. & vlt.

Imperij Assyriorum 1059.

ANTE CHRISTVM 1063.

I. Dercyli obitus.

Vitam cum imperio deposuit hoc anno Dercylus, ex chronologia Eusebij, qui ei regni 40. annorum periodum attribuit, Africanum secutus. Est autem hic idem annus primus Arcæ in Sione à Dauide collocatæ, vbi ad annos 40. & vnum permansit, dum Salomonis templo perfecto, in eius oraculum trãslata est. Ad iacta enim templi fundamenta reliqui sunt anni 34. quibus addendi sunt anni septem, quib⁹ templum ipsũ ædificatũ est. Tertius porro iam mensis abierat, ex quo mœrebat

Deductio Arcæ in Sion.

Dauid frustratum se expectatione sua, & propiore apud Arcam fœderis communicatione cum Deo. Obededom autem lætus & incolumis diuina benedictione fruebatur. Quod cum Dauidi renunciatum esset, exhilaratus est, & sancta æmulatione commotus, statuit Arcam Domini cum benedictione inferre in domum suam, in ciuitatem Dauid. Itáque fecit, sicut explicatur tam in 2. Regum, quam in 1. Paral. quæ breuiter ad 4. capita reuocantur, quò delata fuerit, à quibus, quomodo, quoue apparatu, & quis cultus Arcæ in Sione delatus.

c. 6. 12. & seqq. c. 15. & 16.

II. Locus ibi ei paratus. cap. 15. 1. cap. 6. 17.

Quod ad locum attinet, antequam Dauid educeret Arcam ex Cariathiarim, parauit ei locum in arce Sionis, eique tetenderat tabernaculum, vt est in 1. Paral. & 2. Regum, in ipsa inquam arce Sion, siue ciuitate Dauid, vt ex vtroque loco intelligitur, non tamen in ipsomet Dauidis palatio, sed in vicino loco. Idque satis ipsa Scriptura significat illis verbis. *Fecit quoque sibi domos in ciuitate Dauid, & ædificauit locum Arcæ Dei*, domos inquit, vnam videlicet sibi, Arcæ alteram. Eique expositioni fauet ratio. Nam locus hic futurus erat instar templi, ad quod non solum plurimi sacerdotes & Leuitæ, sed magna etiam populi multitudo conuentura erat, quod ipsi regio palatio non conueniebat, partim propter ingentem Dauidis familiam, & præsidiariorum militum turbam, partim quod regia ab omnibus passim adiri nec potest, nec debet, ne sub deuotionis specie regis salus in discrimen vocetur. Denique hic Arcæ locus domus Domini non semel appellatur in Scriptura ipsa.

2. Reg. 12. 20. 1. Par. 6. 31. 48.

III. Fuisse palatium à regio diuersum.

Existimat itaque Abulensis hunc Arcæ locum fuisse magnum quoddam palatium in cuius medio aula quædam erat prægrandis, quæ in extremo vno habebat tabernaculum ex pellibus hyacinthinis, quod Dauid Arcæ tetenderat, in medio vero eius Arca constituta erat. Circumquaque autem multa erant cubicula, & exedræ cantorum, & ianitorum, à quibus statis temporibus canebatur, & ianuæ claudebantur, & aperiebantur, ne ad domum Dei aditus cuipiam immundo pateret. Nam ne Dauid quidem eo ausus est ingredi, post mortem infantuli sui, nisi purificatus; & tum demum *ingressus est domum Domini, & adorauit*. Et rursum Arca in arce collocata, postquam ibi sacrificatum est, dicitur Dauid reuersus in domum suam, vt benediceret domui suæ. Erant ergo diuersæ domus. Cantores autem distributi erant per ordines suos ad dexteram & sinistram. Erat ibidem altare coram Arca in quo offerebantur holocausta, & pacifica. Ibi autem ius asyli fuisse Adonias & Ioab, sub initia regni Salomonis, suo exemplo docuerunt. Vterque enim confugit ad tabernaculum & tenuit cornu altaris. Denique tabernaculo Mosaico, quod erat Gabaone, aliquo modo respondebat.

Eiusdem dispositio. &c. 1. Par. 16. 5. 1. Par. 6. 39. 44.

1. Par. 6. 49. & c. 21. 29.

IV. Arcam delatam fuisse à sacerdotibus.

Iam vero à quibus delata fuerit Arca dubitari potest. Et certum quidem est id onus à Moyse in deserto Caathitis impositum fuisse, eam tamē in celebritatibus à Sacerdotibus honoris causa gestatam fuisse, ipse vsus docuit. Nam in transitu Iordanis, quando Arca quasi in supplicatione deferebatur, ad aperiendum Iordanem, à Sacerdotibus portatam legimus. In alia quoque supplicatione ad montes Hebal & Garizim eam portauere Sacerdotes, sicut & in oppugnatione vrbis Iericho, cum Arca quasi debellatrix septem ipsos dies circunferebatur. Denique cum translata est Arca à ciuitate Dauid ad templum Salomonis, Sacerdotes eius fuere gestatores. Quare igitur in hac celebritate, qua victrix Arca in Sionis arcem, quasi in Capitolium Hebræorum deferebatur, id ei honoris non fuerit delatum? præsertim id affirmante Iosepho, & Scriptura non repugnante, quæ nomen Leuitarum latius accipit, non exclusis Sacerdotibus, qui reuera erant filij Leui. Sed hæc pluribus in Annalibus disputantur.

l. 7. Ant. c. 4.

V. quis pompæ modus, & apparatus. 1. Par. 15. 3.

Quod ad pompæ apparatum attinet, primùm conuocatus est iterum populus vniuersus, ad opus perficiendum, quod trimestri spatio fuerat interruptum. Conuocatio autem Leuitarum, & numerus eorum per sex familias ipsorum accuratius recensetur, præmissis duabus sacerdotum familiis; quarum omnium principes admonet Dauid vt sanctificentur, & preparentur ad Arcam deferendam in destinatum locum; & quidem ritu à lege præscripto, ne rursum diuina animaduersione plectantur.

Apparet autem hanc fuisse huius pompæ dispositionem, quantum ex Scriptura colligere licet, vt Arcam quaterni sacerdotes ferrent in humeris, per vectes ad breuiora eius latera immissos. Sic enim & Arca melius apparebat, & ipsi dorsum Arcæ non vertebant, vt alibi explicatum est. Ad latera aderant quaterni qui dicuntur ianitores Arcæ siue custodes, qui prouiderent ne quis temerè ad Arcam propius accederet, turbamque summoueret. Arcam proxime præcedebant nouem sacerdotes, quorum duo erant principes sacerdotum Abiathar Pōtifex & Sadoc, vterque cum vestibus, omnique ornatu suo; septem autem reliqui tubis coram Arca clangebant, quas apparet fuisse argenteas, quorum vsus erat in Iubilæis. Hos autem antecedebat non exiguus sacerdotum numerus, qui partim cum Leuitis canebant, partim crebris sacrificiis operam dabant.

VI. Septem chori Leuitarum.

Leuitæ porro distributi erant in septem choros, diuisi in ordines duos, quorum prior, constans tribus choris, antecedebat Arcam, quatuor sequebantur, & variis omnes musicis instrumentis, vocibusque Dei laudes concinebant. Tota autem pompa lentè admodum procedebat, quod sexto quoque passu sacrificia fierent a singulis choris, per sacerdotes qui in illis erant. Itaque quod in 2. Regum dicitur immolatus bos vnus, cum vno ariete, in primo autem Paral. septem tauri & totidem arietes, nulla est repugnantia. Nam prior locus docet quid fieret in singulis choris, posterior quid in omnibus simul. Cum ergo Arca Domini sex passibus cum vniuersa pompa processisset, Arca super præparatam mensam aulæo instratam imponebatur, statimque suum à singulis choris sacrificium fiebat, in altari, quod in eum vsum commodè circunferri posset, boue vno, qui modo taurus, modo vitulus appellatur, & vno ariete immolato: sicque Deus frequenti sacrificio honorabatur, & tanto populo epulum, de tot pacificis hostiis, parabatur.

2. Reg. 6. 13. 1. Par. 15. 26.

Et septena sacrificia.

VII. Alacritas Leuitarum & Dauidis.

Perſonarum hilaritas in tanta celebritate facile per ſe intelligi poteſt, eam tamen Scriptura innuit, partim in Leuitis, qui nominatim à Domino dicuntur *adiuti*, id eſt mirabili alacritate perfuſi, in Arca humeris ferenda, Deo id agente, vt clarè agnoſcerent gratam ſibi eſſe hanc Arcæ geſtationem, præ vectatione præcedenti: partim in Dauide, *qui indutus ſtola byſſina, ſaltabat totis viribus ante Arcam.* Nec tamen exiſtimandum eſt Dauidem, qui honorandi Numinis cauſa regias veſtes depoſuerat, non reformidaſſe Deum offendere, in vſurpando cultu veſtituque Leuitico. Nam legimus, *Porro Dauid erat indutus ſtola byſſina, & vniuerſi Leuitæ, qui portabant Arcam*, quam ſtolam mox Ephod lineum interpretatur. Verum cum Leuitis nullæ propriæ veſtes aſſignatæ eſſent, potuerunt Laici, modo ne in contemptum Leuitici ſtatus, iiſdem cum illis vti veſtibus, vtpote non ſacris: qualia ſunt quæ dicuntur ſuperpellicea, quibus etiam non clerici nunc vtuntur, ſine culpa aut reprehenſione cuiuſquam, præſertim in ſupplicationibus & pompa ſolenniore; qualem vidimus Pariſiis non ſemel, cum S. Genouefæ lipſana, à Laicis in ſtola byſſina, multo cum apparatu deferrentur.

An indutus veſtitu Leuitico. 1. Par. 15. 27.

VIII. Arca ſacrificiis honoratur.

Conſtituta Arca in nouo Dauidis tabernaculo, obtulit Dauid holocauſta & ſacrificia pacifica, coram Domino, ſed & populum ad eadem pietatis officia inuitauit, pſalmo in id compoſito, qui inſcribitur, *Pſalmus Dauid in conſummatione tabernaculi*, cuius initium eſt. *Afferte Domino filij Dei. afferte Domino filios arietum.* Neque fruſtra inuitauit; nam etiam ipſi *obtulerunt holocauſta, & pacifica coram Domino.* Ex quo etiam conſequens eſt ante tentorium Arcæ ſub dio excitatum, fuiſſe altare nouum holocauſtorum, in quo victimæ imponerentur, ad quod ſanguis hoſtiarum funderetur, in quo tum adipes, tum totæ victimæ exurerentur, cæteráque legitima rite perficerentur. Nam altare æneum, quod Moſis iuſſu fabricatum erat Beſeleel, in Gabaone remanſit, vt Scriptura teſtatur primo Paral. decimo ſexto, & initio ſecundi. Erexit quoque Dauid, in hoc nouo tabernaculo, altare thymiamatis, & ſuper vtrumque altare filij Aaronis adolebant incenſum, vt eſt in 1. Paral. cap. 6.

Pſal. 28. 1. Par. 16. 1. v. 39. & 40. 2. Par. 1. 5. 1. Par. 6. 49.

IX. Dauid populo benedicit, ac benefacit. 1. Par. 16. 2.

His peractis *benedixit* Dauid *populo in nomine Domini exercituum*, id eſt ſalutauit eum, laudauitque de adhibita opera in honoranda Arca Domini, tam exhibendo præſentiam ſupplicationi, quam ſacrificiis religioſè offerendis. Sed nec Pontificem Abiatharem iſti muneri tam ſolenni die defuiſſe credendum eſt; præſertim cum extaret in lege præſcripta formula benedictionis. Dauid porro non verbis tantum populo benedixit, ſed rebus ipſis ad conuiuandum benignè fecit. Nam diuiſit vniuerſis, per ſingulos à viro vſque ad mulierem, tortam panis, & partem aſſæ carnis bubulæ, & frixam oleo ſimilam, id eſt laganum. Sicque dimiſit populum in domos ſuas. Videtur tamen primarios quoſque viros excepiſſe conuiuio, de ſacerdotibus præſertim ac Leuitis, iuxta Domini mandatum.

Num. 6. 23. Deut. 12. 18. 19.

X. Cultus Dei in Sion & in Gabaon.

In ordinarium porro Arcæ cultum diſtribuit Dauid officia ſacerdotibus ac Leuitis, vt capite decimo ſexto 1. Paral. perſcriptum eſt. Eos enim bipertito diuiſit, vt alij apud Arcam Domini in arce miniſtrarent, alij in excelſo Gabaonitico. Prioribus præfecit Aſaph Leuitam, poſterioribus Sadocum ſacerdotem. Vtriſque autem præpoſitum fuiſſe Abiatharem pontificem dubitandum non eſt. Nihil enim à Dauide, toto regni ſui tempore, circa eius dignitatem innouatum eſt. Sacrificia porro, quæ vtrobique fiebant, ita diſtinguit Toſtatus, vt Gabaone illa fierent quæ erant ordinaria atque legitima; in ciuitate vero Dauidis, quæ erant votiua, aut priuatæ deuotionis. Sed iamdudum tempus eſt vt Dauidem reducamus domum, vt benedicat domui ſuæ, id eſt, quod præſenti celebritati conſentaneum eſt, cum domeſticis & amicis, & primariis viris, vt ante dixi, lætus epuletur.

2. Reg. 8. 22. & 1. Par. 16. 4. 5. & 15.

XI. Michol arguit Dauidem.

At Michol, quæ domi ſubſtiterat, cum prius Dauidem ſaltantem contempſiſſet, conceptum animo dolorem diu retinere non potuit, ſed cum venienti marito officioſè, vt par erat, occurriſſet, cum prima ſalutatione. *Quam glorioſus*, inquit, *fuit hodie rex Iſrael, diſcooperiens ſe ante ancillas ſeruorum ſuorum, & nudatus eſt, quaſi ſi nudetur vnus de ſcurris.* Ironicam locutionem omnes ſentiunt. Michol quæ ſaltantem contempſerat, nunc denudatum reprehendit, eique reprehenſioni Caietanus & Abulenſis patrocinantur. Non tamen conueuit exiſtimare Dauidem, in hac non ioculari, ſed religioſa ſaltatione, immemorem fuiſſe honeſtatis; aut non ſatis prouidiſſe, ne contra eam caſu aliquo peccaretur. Et quamuis non deſint, quæ pro Michole dici poſſint, quæ nullo in Dauidem deteriore motu ferebatur, quem iampridem conſtanter, etiam cum paterna offenſione dilexerat: in culpa tamen eam fuiſſe dubitari non debet, cum eam Deus ea caſtigatione punierit, quæ principibus fœminis ſolet eſſe grauiſſima, vt fructu coniugij perpetuo caruerit. Quæ pœna fuit in Michole acerbiſſima, quod cum eſſet regis Saulis filia, & prima vxorum Dauidis, non temerè ſperabat vnum aliquem de filiis ſuis, in regium Dauidis ſolium aliquando euectum iri.

2. Reg. 6. 20. An recte.

XII. Dauid eam viciſſim reprehendit.

Dauid autem acceptam hanc à muliere contumeliam tacitus non tulit, ſiue quia in Dei iniuriam redundabat, ſiue quia & regis erat, & coniugis vxorem arguere delinquentem. Factus autem videtur ex muliebri irriſione commotior, vt qui ſtatim à iureiurando exordiatur. *Ante Dominum*, inquit, ſiue, viuit Dominus, *quia ludam ante Dominum, qui elegit me potius, quam patrem tuum, & quam omnem domum eius.* Abiicere ſe vult, non coram hominibus, quorum factus eſt princeps, ſed coram Deo, & in eius gratiam, qui ipſum extulit in apicem humanæ dignitatis. Mulieris autem faſtum comprimit, quam fiducia generis audaciorem reddiderat, dum illi exprobrat diuinam, tam parentis eius, quam vniuerſæ illius in poſterum familiæ, reprobationem. Tantum

2. Reg. 6. Nec eum pœnitet, humilitatis ſuæ.

autem abest vt Dauidem pœniteat, vltro susceptæ ad Deum honorandum humilitatis, vt eam etiam amplificare constituat. Ludam, inquit, & vilior fiam, plusquam factus sum, & ero humilis in oculis & æstimatione mea, quantumuis alij me, meaque efferant, atque deprædicent.

XIII. Consilium Dauidis de templo.

Conceptus porro à Dauide in Arcæ translatione deuotionis feruor, eiusdem zelum diuini honoris accendit, & ad aliquid longe præstantius pro diuinæ maiestatis cultu audendum incitauit. Id consilium ad hoc tempus pertinere, tum res ipsa per se, tum series sacræ narrationis persuadet; fateturque Abulensis hoc loco, consilium de templo ædificando breui à Dauide susceptum, post Arcam in Sione collocatam. Occasio fuit requies illi data diuinitus ab vniuersis inimicis suis; causa religiosa voluntas Deum honorandi, colendique magnificentius, quando illum tam liberalem erga se hactenus esset expertus. Insita porro pietas ea comparatione acuebatur, quam verba illa continent, quæ dixit ad Prophetam Nathan *Vides ne quod ego habitem in domo cedrina*, quod scilicet attinet ad materiam ligneam, *& Arca Dei posita sit in medio pellium?* Tam sollicitus est diuini cultus religiosissimus princeps, ipsum vt prophetam, omnesque sacerdotes, quorum maxime munus erat ista cogitare, & regi suggerere, ipse præueniat, & ad quandam sui reprehensionem pertinere arbitretur, quod ipse magnificentius, quam Deus ipse habitare videatur.

XIV. Id cum Nathane communicat.

Fuit hic Nathan non filius Dauidis ex Betsabæa, quæ nondum Dauidi nupserat, sed vnus de prophetis, quo Dauid familiariter vtebatur. Itaque iure familiaritatis & amicitiæ, Dauid desiderium suum cum eo communicauit, vt amici inter se solent. Non consuluit autem tanquam prophetam, vt per eum Dei voluntatem exquireret; alioqui præceps fuisset eius responsio, nec regiæ voluntati satisfecisset; sed eo potius animo illi mentem suam aperuit, vt rem sanctissimam, minimeque dubiam, iunctis ambo consiliis, viribusque promouerent. Nathan ergo prima specie probabilitatis allectus, ratus in re laudatissima de diuina voluntate nihil ambigendum esse. *Omne*, inquit, *quod est in corde tuo vade fac, quia Dominus tecum est*; quo scilicet inspirante ascendit in cor tuum ista cogitatio. Etsi enim noluit Dominus templum à Dauide ædificari, voluit tamen ipsum id velle, & spatio 30. ferme annorum, sumptus & materiam magnificentissimo templo præparare.

Quod ille probat.

XV. Dominus autem improbat. 2. *Reg.* 7.

Non distulit porro Dominus patefacere prophetæ voluntatem suam, sed proxima nocte ab illo colloquio pluribus cum eo egit de iis, quæ Dauidi nunciari vellet. Totum porro Dei oraculum tribus capitibus continetur, negatione ædificationis, & gemina promissione, altera de familia Dauidica in perpetuum in throno regio conseruanda; altera de suscitando ipsi filio, à quo templum Domino ædificaretur. Cur autem à Dauide noluerit ædificari, ratio primaria est diuinū beneplacitum; quod hactenus viatoria domo contentus, vrbanam stabilem non desiderarit, nec adhuc ædificari cupiat, donec dederit Dauidi filium, cui id opus destinauit. Nam bellicæ occupationes, & sanguis plurimus ab eo effusus, quæ alibi memorantur, causam adæquatam non continent.

Et qua de causa.

Ne porro hæc recusatio defectui diuinæ in Dauidem beneuolentiæ tribui posset, collata in eum beneficia memorat, quæ sunt totidem beneuolentiæ argumenta. Quibus additur illa quasi referendæ gratiæ causa, vt quoniam Dauid Domino voluit ædificare domum, Dominus illis vicissim se ipsi domum suæ familiam regiam ædificaturum spondeat, eamque sempiternam; id est non qualis fuit Saulis, sed longissimi temporis. Accedit quod regnum Dauidis, post mille circiter annos, in spiritale Christi regnum transiturum erat, quod mansurum est vsque ad consummationem seculi.

XVI. David gratias agit Deo, de promissione perpetuæ familiæ.

His respondens Dauid, totus in gratiarum actionem effunditur, promissaque confirmari postulat, nec frustra. Nam in vtilitatem nepotum exauditus est, quibus Dominus crebro pepercit, *propter Dauid seruum suum*. Mirum est autem eum nullam extruendi templi facere mentionem, quod tamen eius animo vehementer insederat. Nimirum sentiebat rem immutabili decreto à Deo Salomoni reseruatam; quia tamen cupiebat templo aliqua ratione pro sua deuotione cooperari, locum exquisiuit, in quo excitandum erat, vt ex psalmo 131. intelligitur, idque diuinitus accepit, atque adeo totam eius descriptionem, vt alacriter ad materiam eius multiplicem sumptusque præparandos incumberet; idque ex 1. Paral. c. 28. constat, eamque reuelationem ad hoc tempus pertinere Abulensis, Pineda, alijque censent.

Quid ei de templo reuelatum. *vers.* 11. 19.

ANNVS MVNDI 2991.

DAVIDIS 12. ABIATHARIS 17.

EVPALIS Regis Assyriorum I. Imperij 1060.

ANTE CHRISTVM 1062.

I. Nouus Imperator Assyr.

Assyriorum imperio nouus hoc anno sufficitur Imperator, Eupales Eusebio, Eupacmen Africano: vterque ei annos regni tribuit octo supra triginta. Sed hic ipsum ordine trigesimum quintum esse vult, ille autem, omissis 4. intermediis, vt alibi notatum est, trigesimum primum. Vt autem Dauid intelligeret non tam ædificandi templi, quam belli gerendi tempus esse, mox post prædictum oraculum Deus multis eum bellis deinceps exercuit, vt circumpositos populos suæ ditioni subjiceret, in primisque Philisthæos; neque enim, quamuis Israëlitas pessimè odissent, tanta superbia toties victis fuit, & nuper gemino prælio superatis, vt Dauidem prouocarent; sed ipse è contrario, Dei nutu, tanquam reliquias Chananæorum, Philisthæos inuasit. Voluit quoque Dominus vt ex victoriarum manubiis, & omni hostili præda ingentes templi sumptus paulatim præpararentur, vt ex hoc ipso c. 8. liquet, quod Theodoretus quoque notauit.

Bella Dauidi imminentia. 2. *Reg.* 8.

v. 10. & 11 *Psal.* 131.

II.

Quale autem & quantum fuerit hoc bellum cōtra Philisthæos, quam breue aut diuturnum,

Primum cõtra Philisthæos. vbi & quomodo gestum, vel inchoatum, Scriptura præterit, belli effectum indicare contenta, & quidem obscurè, ait enim. *Percussit Dauid Philisthiim, & humiliauit eos. Et tulit Dauid frenum tributi de manu Philisthijm.* Hoc frenum tributi Scriptura ipsa alibi interpretatur ciuitatem Geth, & oppida quæ ex ea quasi municipia pendebant. Ex quo suspicari licet Gethæos tributa nomine totius gentis exigere solitos ab Israëlitis, dum seruirent Philisthæis. Tributum autem frenum appellatur, quia eo populi tributarij, sicut equi freno continentur, dum pecuniis exhauriuntur ne bellum gerere possint. Vult autem Abulensis Dauidem omnem tributi pensitationem sustulisse. Rectius tamen videtur Philisthæos gemina illa clade, quam ante quatuor annos pertulerant, afflictos nullum deinceps ab Israëlitis tributum accepisse; nunc autem tributa vicissim Dauidi pendere fuisse compulsos, quod sentit Iosephus, Serarius, Emanuël Sa. Quin etiam refert ex Hebræis a Hieronymus à Dauide quinque Philisthæorum ciuitates subiugatas, & tributis oneratas. At Iosephus b Scripturæ congruentius, quæ solius Gethæ, & filiarum eius meminit, ait bona agri parte mulctatos, eamque Iudæorum terræ contributam.

Quos redditributarios.

a In Trad. Hebr.

b l. 7. c. 5.

III. Quamdiu turnũ hoc bellum. Quamuis autem non liqueat quandiu bellum hoc Dauidem tenuerit, rectè tamen conjicere possumus plures in eo menses fuisse consumptos. Erant enim Philisthæi armis virisque præpotentes, & ciuitates habebant munitissimas, quæ post aduersum aliquod prælium, obsidionem diu ferre poterant; Et nunc pertinacius pugnabatur, quod de subeundo iugo seruitutis, & accipiendo freno agebatur, ab iis, quos iam frequenti ac diuturna presserant seruitute. Itaque facile possumus hunc annum isti expeditioni tribuere. Cum enim Dauid non ex necessitate pugnaret, sed tempus sibi pro arbitrio assumeret, vt significatur c in bello quo aduersus Ammonitas pugnauit, post aliquot menses in bellum positos Hierosolymam ad hybernа reuertebatur, reficiendi militiis & regendi populi causa, donec appetente vere, quo solent reges ad bella procedere, nouam ipse expeditionem susciperet.

c 2. Reg. 11. 1.

Dauide meriti viderentur, vt qui vtrumque ipsius parentem, tutum apud se incolumemque seruauerant, eo præsertim tempore, quo eum Saul nullo in loco quietum esse patiebatur. Abulensis causam ab altiore accersit initio, ex ipsa videlicet lege Mosaica a, in qua iubentur Israëlitæ pacem cum Moabitis & Ammonitis nunquam facere, *quia noluerunt*, inquit, *vobis occurrere cum pane & aqua in via, quando egressi estis de Ægypto.* Sed addiderunt ad hanc inhumanitatem, conductum Balaam pseudoprophetam ad maledicendum Israëlitis. Addere potuit & nefarium eius consilium, ex quo grauia damna importata sunt in Hebræos, & nominatim b cædes 24 millium Israëlitarum. Ergo tam ex legis præcepto, quam ex hoc damno illato, potuit Dauid eos bello petere, sibiq; subjicere. Quamquam nouam aliquam iniuriam interuenisse apparet, Deo permittente, vt muscæ morituræ candelam extinguere conarentur.

Quæ belli causa.

a Deut. 23. 3-4.

b Num. 25 9.

II. Quanta clade affecti. *Percussit ergo Dauid Moab, & mensus est eos funiculo coæquans terræ, Mensus est autem duos funiculos, vnum ad occidendum, & vnum ad viuificandum; factusque est Moab Dauidi seruiens sub tributo.* Hæc tantum Scriptura hoc de toto bello. Quæ verba satis obscura sic interpretatur Iosephus c, *In Moabitas bellum traduxit, eorum copias ita concidit, vt tertia tantum pars superesset, quam in deditionem accepit, eisque annuum tributum imposuit. Et hoc allegorice dictum,* ait Beda, *significans quod in sua potestate haberit, nullo vtique contradicente, quos eorum neci daret consumatos, quibus parceret subiectis*, sic ipse, qui & funiculum sortem interpretatur. Vt scilicet sorti dederit victos, & in quos sors talis caderet, morti daret, in quos autem sors alia incideret, viuos relinqueret, sed tributarios.

c l. 7. Ant. cap. 5.

III. Banaiæ egregij in hoc bello virtus. In hoc porro bello Moabitico egregiè se gessit Banaias filius Ioiadæ d, qui in secunda triade fortium Dauidis secundus fuit, & percussit duos leones Moab, id est interprete Hieronymo e, duos fortissimos viros qui Moabitas tuebantur, *Iste*, inquit Iosephus, prouocatus à duobus fratribus, virtute inter Moabitas illustribus, vtrumque confecit. Hæc porro omnia breui quidem verborum compendio à Scriptura narrata sunt, non tamen breui admodum tempore perfecta videntur. Dauidis enim in eos seueritas maiorem eorum in resistendo obstinationem videtur indicare, præsertim si eorum arces dirutæ, & solo æquatæ sunt, vt nonnulli crediderunt.

d 2. Reg 23. e In Trad. 2. Reg.

ANNVS MVNDI 2992.

DAVIDIS 13. ABIATHARIS 18.

EVPALIS 2. Imperij Assyrior. 1061.

ANTE CHRISTVM 1061.

I. Dauidis bellum contra Moabitas. Pugnatum est hoc anno contra Moabitas iuxta rationẽ temporis, quam paulo ante stabiliuimus, & bellũ ab occiduis finibus Hebræorum, ad orientem trans Iordanem, vbi Moabitæ & Ammonitæ habitabant, traductum est. Belli huius causam non facile est reperire, grauem tamen aliquam intercessisse necesse est, ne Dauidem crudelitatis accusare cogamur, qui in eos seuerius multo, quam in Philisthæos animaduerterit, à quibus tot iam clades acceperant, & noua perpetuo bella suscitabant. Præsertim cum Moabitæ optimè de

ANNVS MVNDI 2993.

DAVIDIS 14. ABIATHARIS 19.

EVPALIS 3. Imperij Assyr. 1062.

ANTE CHRISTVM 1060.

I. Dauidis bellũ contra Syros Adarezer. Decimus quartus Dauidis annus rem abeo contra Syros gestam continet, tam Syros Sobæ, quam Syros Damasci: eratque vtraque Syria contermina dimidiæ tribui Manasse trãs Iordanem. Syria quidem Soba, quæ & Cœle-

ſyria, & caua Syria dicta eſt, ex orientali parte, Syria vero Damaſci verſus Septentrionem. Cum ergo Adarezer rex Syriæ Soba proficiſceretur verſus Euphratem, vt eam ſibi regionem vindicaret, inuaſit eum Dauid, & ingenti clade affecit. Sed quæ belli cauſa, quæ hominibus probari poſſet, ne tyrannus audiret aut prædo, potius quam Imperator?

II. Quæ belli cauſa.

Crediderim hunc regem armis, viris, diuitiiſque potentem, cum haberet ſuſpecta Dauidis incrementa, vt víuuenit vicinos inter principes, Moabitis auxilio veniſſe contra Dauidem, quos, ſicut & Ammonitas, habebat quaſi pro muro aduerſus Iſraëlitas. Itaque iis defendendis ſuum ſe regnum defendere, atque in tuto collocare arbitrabatur. Quæ etiam cauſa fuit cur, quamuis magna clade affectus fuiſſet hoc tempore, non multo poſt Ammonitis contra Ioabum auxilio fuerit. Accedit quod diuina prouidentia tam ſuauiter Dauidis arma, pugnaſque diſpoſuit, vt quos populos volebat à Dauide ſubiugatos, ab iis permitteret, belli etiam humano iudicio legitimi, iuſtam cauſam dari.

2. Reg. 10.

III. Belli apparatus vtrimque.

Magnum fuiſſe vtrimque belli huius apparatum duo docent, primùm quod alter magnam cupiebat regionem ad Euphratem recuperare; alter illum ipſum magnis inſtructum copiis inuadere; alterum magnitudo cladis, de qua mox dicetur. Quidam pugnatum putant circa Euphratem. At probabilius eſt circa eas vrbes exercitus fuiſſe congreſſos, quæ mox Iſraëlitis prædæ patuiſſe dicentur. *Cepit autem Dauid*, vt eſt in 1. Paral. *mille quadrigas eius, & ſeptem millia equitum, ac viginti millia virorum peditum, ſubneruauitque omnes equos curruum*, qui ſcilicet ex vulneribus inutiles erant, *exceptis centum quadrigis, quas reſeruauit ſibi.* Verum hæc clades non paulo minor ponitur in 2. Regum, ſed ea loca in Annalibus conciliantur.

IV. Syri quoque Damaſceni vincuntur. cap. 18. 5.

Venit quoque Syria Damaſci, vt præſidium ferret Adarezer regi Soba, Adado rege Duce; ſic enim eum vocat Ioſephus cum Nicolao Damaſceno. *Et percuſſit Dauid de Syria* Damaſcena *viginti duo millia virorum*. In 1. Paral. Dicuntur Damaſceni iſti ſuperueniſſe ad auxilium ferendum Adarezer. Tardius tamen veniſſe videntur, quam vt ſe cum præcedentibus coniungere poſſent, ſiue Dauidis induſtria coniunctionem anteuertentis: ſiue Domini prouidentia aliorum aduentum retardantis, vt ſeorſim facilius debellari poſſent, nec alij aliis opem ferre. Nec credibile eſt omnes iſtos Damaſcenos, qui à Dauide percuſſi dicuntur, ad vnum interfectos. Erant enim admodum fugaces, vt in eo bello iotellectum eſt, quo Inab pugnauit contra eos. Vſus porro victoria Dauld, Damaſcenos iſtos ſua clade conterritos, antequam ſeſe colligere poſſent perſecutus, totam Syriam Damaſci occupauit, *& poſuit in ea præſidia. Factaque eſt Syria Dauidi ſeruiens ſub tributo.*

2. Reg. 10. 13.

V. Spolia Syrorum aurea. 1. Paral. 18. 7.

Et tulit nihilominus in præſentia *arma aurea*, pharetras explicat liber Paral. In Hebræo vtrobique habetur ſcuta aurea, id eſt plurimo auro ornata, atque illuſa. Nam arma ad offendendum, aut ad defendendum idonea ferro, quod domat omnia, melius quam auro conflantur. Quanquam hæc ſcuta aurea non erant ſeruorum Adarezer, neque his pugnabatur, ſed geſtabantur ab eis coram rege, ad oſtentationem magnificentiæ eius, vt ex Hebræo intelligi poteſt; qualia & Salomon fabricatus eſt, illius fortaſſis exemplo. Abſtulit quoque Dauid ex ciuitatibus Adarezer ingentem vim æris, *de quo fecit Salomon mare æneum, & columnas, & vaſa ænea*, vt habet liber Paral. Abſtulit quoque magnam auri argentique copiam, vt Ioſephus aſſerit, & res loquitur ipſa per ſeſe, eum qui ſcutis vteretur aureis, non ignobiliore abaco vſum fuiſſe. Bello itaque contra Syriam feliciter confecto, Dauid domum victor reuertitur, gloria & diuitiis vehementer auctus: relictis tota Syria validis, crebriſque præſidiis, maiore etiam ſui nominis terrore, ac felicitatis metu. Quippe cui Dominus aderat in cunctis quæ aggrediebatur, quem conſeruabat ac iuuabat, nemo vt hoſtium ei nocere poſſet, nemo ſe ab eo incolumem conſeruare.

3. Reg. 10. 11.

1. Par. 18. 8. l. 7. c. 6.

VI. Thou, rex Emath cũ muneribus Dauidi gratulatur, & quærit amicitiam.

Quæ cauſa fuit, vt Ioſepho placet, cur rex Emath nomine Thou Dauidis amicitiam expetierit. Miſit certe, vt ex Scriptura conſtat, legationem honorificam, quam Ioram filius eius obiit, vt Dauidem ſalutaret, eique victoriam non ſolum gratularetur, ſed gratias etiam ei ageret, quaſi accepto beneficio, inimico ſuo clade magna proſtrato. Vt autem gratior eſſet legatio obtulit Ioram Dauidi vaſa aurea, argentea & ærea, quibus pacem redimere honorificè cupiebat, quæ Dauid in vſum deſtinati templi conſecrauit. Ad hoc porro tempus pertinet Pſalmus 59. vt ex eius inſcriptione liquet; ex qua habetur, quod non eſt in hiſtoria, flammas ſcilicet in domos iniectas, & pluribus in locis contra Syros igne ſæuitum eſſe. Ibidem etiam Meſopotamia Syriæ dicitur, quæ in 2. Regum Syria Damaſci, & Syria fluminum Hebraïco more dicitur, non à Tygri & Euphrate, ſed à Pharphar & Abana, quæ ſunt in Syria Damaſcena, vt olim dicebat Naaman Syrus.

Meſopotamia Damaſcena. 4. Reg. 5. 12.

ANNVS MVNDI 2994.

DAVIDIS 15. ABIATHARIS 20.

EVPALIS 4.

Imperij Aſſyriorum 1063.

ANTE CHRISTVM 1059.

I. Bellum contra Idumæos. q. 24. in 2. Reg.

IMpletur hoc anno illa Iſaaci benedictio, quæ Iacobum Dominum conſtituit fratris ſui Eſau, vt notarunt Theodoretus, atque Procopius. Cur autem in hunc potiſſimum annum bellum Dauidis contra Idumæos conjiciamus, ex tota horum bellorum ſerie ſatis intellectum arbitror, ac probatũ. Cauſam belli huius difficile eſt inuenire, etſi illud certo conſtare debet, Dauidem, virum religioſum ac timentem Deum, ſine cauſa illud minime ſuſcepiſſe. Ex loco tamen in quo pugnatum eſt, qui vallis Salinarum dicitur, eſtque in tribu Iuda, ad extremum maris mortui, aliqua coniectura duci poteſt Idumæos, diuina id permittente prouidentia, bello aggreſſos eſſe Iſraëlitas Salinarũ

cauſa

causa. Hoc porro bellum varijs ex rebus satis impeditum, vt in Annalibus latius explicatum est, in hunc modum arbitror esse confectum, conciliatis omnibus Scripturæ locis, in quibus de hoc bello agitur.

II. Quomodo confectum.

2. Reg. 8. 13. 14. 1. Par. 18. 12. 13. 3. Reg. 11. 15. 16. Psal. 59. in titul. Ioseph. l. 7. c. 6.

Bello itaque Idumæos inter atque Israëlitas conflato, Ioab princeps militiæ fratri suo Abisai gloriam acquirere cupiens, eum in vallem Salinarum, cum copiis, Dauidicis, contra Idumæos misit. & Domino exercituum, Dauidi, cuius auspicijs res gerebatur, fauente, victoria penes Israëlitas stetit, eóque prælio 18. Idumæorum millia periere, & reliquo populo tributum impositum est, ad quod exigendum, & Idumæos in officio continendos, præsidium militare positum est ab Abisai in Idumæa. At Idumæi, qui inuitissimè iugum Israëlitarum ferebant, nacti occasionem aliquam, incautum Israëlitarum præsidium interemerunt, & seruitutis iugum præpropere excusserunt. Quo cognito Dauid ingenti mœrore super inopinata suorum clade affectus, Ioabum eò cum exercitu misit, qui interfectis præsidiarijs suis iusta persolueret, & Idumæos castigatos restitueret seruituti. Ascendit eò Ioab, & sex mensium spatio Ita attriuit Idumæos, vt omne masculinum deleret vsque ad duodecim millia. Quando Adad Idumæus, qui erat de semine regio, adhuc infantulus à fugitiuis seruis patris sui, delatus est in Ægyptum. Dauid autem in mœrore illo deleti suorum præsidij Psal. 59. composuit. Gemina porro expeditio contra Idumæos facile annum tenuit, cum posterior sex mensibus ibi Ioabum detinuerit.

ANNVS MVNDI 2995.

DAVIDIS 16. ABIATHARIS 21.

EVPALIS 5. Imperij Assyrior. 1064.

ANTE CHRISTVM 1058.

I. Administri Reipub. sub Dauide.

DEderat Dominus Dauidi pacem, tam domi cum suis, quam circumquaque positis regionibus, bello subactis Philistæis ab occidente, Syris Damascenis à septētrione, Moabitis & Syris Sophenis ab oriēte, & proxime à meridie Idumæis gemina expeditione perdomitis, & sub conditione tributi seruire compulsis; cum adiecit animum ad inspiciendam iterū domum suam, & pacata Reipub. negotia tractanda. Id significat Scriptura cum ait: *Et regnauit Dauid super omnem Israel; faciebat quoque iudicium, & iustitiam omni populo.* Vtebatur autem in administranda Repub. idoneis administris, quorum in re politica primarij duo erant, Ioab ipsius ex sorore nepos, & Iosaphat filius Achilud, ille militiæ princeps, iste à commentarijs; qui cum eodem ordine cum Ioabo collocetur, apparet eum grauiora regni negotia, quæ ad ius pertinebant, administrasse; itaque illum Gallicè vocaremus, *le Conestable*, hunc autem *le Chancelier*. Tertium vero qui scriba dicitur, *Secretaire d'Estat*, nomine Saraiam, qui in 1. Paral. Susa dicitur.

2. Reg. 8. 15. & 1. Par. 18. 14.

II. Num duo pontifices.

Iam quod ad rem sacram pertinet Sacerdotes memorantur Sadoc & Abiathar, quos non est credendum simul fuisse Pontifices. Nam Sadoc pontifex non fuit ante initiū regni Salomonis, quando abdicatus est Abiathar, fuitque tantum hoc tempore Archi-presbyter, sacris in Gabaone administrandis, summa sacrorum cura apud Abiatharem residente, & in domo Domini, quæ erat in Sione, cum vestibus pontificijs, apud regem commorante, vt nulla sit necessitas hoc tempore biceps apud Hebræos constituere Sacerdotium: vt alio quoq; loco dictum est, sed solum Abiatharem Achimelechi filium. Cerethi autem & Pheleti, quibus præpositus erat Banaias filius Ioiadæ, videntur fuisse duæ cognationes militum, qui nunquam discedebant ab aula regis, quod illis regij corporis custodis commissa erat, vt ait Iosephus; quales sunt apud Galliæ regem Scotorum atque Heluetiorum præsidia. Hos autem Cerethæos & Phelethæos, plurimos fuisse constat ex eo, quod eorum legiones à Scriptura memorantur in Hieronymi versione: filij autem Dauidis erant aulæ principes. Sic enim Sept. Sacerdotes hoc loco interpretantur.

1. Par. 16

an. Dan. 11. n. 10.

Qui Cerethi, & Pheleti.

l. 7. c. 6. & 11. 1. Par. 18. 17 αὐλάρχαι.

III. Dauid miseretur Miphibosetho propter Ionatham. 2. Reg. 9. 1.

His ita ordinatis, ait Iosephus, venit illi in mentem amici quondam Ionathæ, fœderisque mutui, quod inter eos intercesserat: simulque ad circunstantes, *Putasne, est aliquis qui remanserit de domo Saul, vt faciam cum eo misericordiam propter Ionatham?* Etsi autem domum Saulis vniuersè dixerit, eius tamen animus erat Ionathæ posteritati benefacere, non cæteris. Itaque cum Siba rogatus filij Ionathæ meminisset, nihil vltra requirens eum accersiri iussit. Et postea cum quærendi essent filij Saulis ad mortem, Dauid solis Ionathæ filijs pepercit. Accersitum ergo Sibam, quem Saulis libertū vocat Iosephus, & proselytum fuisse significat, rogat Dauid num quis supersit de Saulis domo, de quo ipse bene mereri posset in gratiam Ionathæ. Cui Siba respondit superesse Miphibosethum filium Ionathæ, cumque pedibus debilem, qui nunc vigesimum circiter agebat annum, cuius Machir nutritius erat, vir insignis ex antiqua familia Machir filij Manasse patriarchæ; quem videtur Isbosetho mortuo, metu Dauidis, patronum ac protectorem sibi assumpsisse.

IV. Eiusdem metus, eiusque causa.

Qui metus nunc quoque perseuerabat, ne Dauid Saulis familiam, sibi olim infensissimā, vellet exscindere, vt sæpe noui principes facere solent. Timidum quoque reddebat propria debilitas. Itaque cum primum venit in conspectum Dauidis, *corruit in faciem suam, & adorauit.* At Dauid serena facie, & exporrecta fronte, *Miphiboseth: Qui respondit, Adsum seruus tuus. Et ait ei Dauid, ne timeas, quia faciens faciam in te misericordiam, propter Ionatham patrem tuum.* Et quidem magnam, vt qui omnes agros Saulis, qui scilicet fisco erant addicti, se illi redditurum spondeat. Qua in re alijs filijs Saulis non faciebat iniuriam, cum Miphibosethus esset filius primogeniti, & ad eum hæreditas deuolueretur. Sed ea misericordia non contenta Dauidis humanitas, hominem regio conuictu & familiaritate honorat: addit enim, *Tu comedes panem*, inquit, *in mensa mea semper.* Quam liberalitatem Miphiboseth summa vt debuit, cum veneratione atque humilitate recepit.

Liberaliter agit cum eo Dauid.

V. Et Sibam eius procuratorem constituit.

Addidit etiam Dauid mandata Sibæ in gratiam eius. Primum vt prouideat, vt domus & agri Saulis è fisco, aliorumve possessorum manibus recipiantur, & deinceps quasi propria à Miphibosetho possideantur. Secundo vt villicatione agrorum suscepta, omnes reditus Hierosolymam ad eum referat, vt ex illis tam sibi quam familiæ suæ, habebat enim iam vxorem, & filium nomine Micham, prospiciat de necessariis pro conditione sua, excepto tamen victu, quem deinceps apud regem perpetuo sumpturus erat. Eam procurationem ex Regis imperio Siba suscepit, & factus est procurator eius, cum filiis ac seruis suis.

VI. Naas Rex Ammonitarum moritur.

Dum hæc Hierosolymis aguntur contigit Ammonitarum regem amicitiæ fœdere cum Dauide coniunctum mori. Tostatus coaluisse putat amicitiam, ex eo quod Naas esset inimicus Saulis, vt pote ingenti ab eo clade affectus initio regni sui, idemque Dauidem hostiliter persequeretur. Qui autem vnius eiusdemque sunt hostes, facile inter se conueniunt, vt coniunctis animis viribusque, contra communem roborentur hostem. Contigit quoque filium eius in regnum paternum succedere; ad quem propterea Dauid legationem honorificam, indicem beneuolentiæ consolationis causa mittendam putauit; sed ea grauissimo bello occasionem præbuit. Videtur autem legatio, sicut & bellum ipsum, ad sequentem annum pertinere, vt paulo post dicturi sumus.

ANNVS MVNDI 2996.

DAVIDIS 17. ABIATHARIS 22.

EVPALIS 6. Imperij Assyrior. 1065.

ANTE CHRISTVM 1057.

I. Deus Ammonitas punit.

QVi nuper Moabitarũ scelera iusta per Dauidem animaduersione puniuerat, eorũ fratres Ammonitas peccatis non dispares per eundem hoc tempore castigare aggressus est. Ad hunc enim annum nos rerum series ipsa, & spatiũ temporis rebus agendis necessarium, & ordo sacræ narrationis deduxit. Annum Sabbaticum ordine quinquagesimum nonum, quem religio sit dubitare, Dauide pacificè regnante, religiosè fuisse obseruatum. Huic porro bello officiosa Dauidis humanitas occasionem dedit, causam autem Ammonitarum suspiciosa temeritas, & iuris gentium, in legatorum iniuria, violatio. Dauid enim memor acceptæ ab Ammonita rege gratiæ, officij sui credidit esse mittere consolatores ad filium defuncti regis. Eam gratiam Hebræi apud Hieronymum interpretantur, quod cum Dauid à facie regis Achis simulata stultitia fugit, contulit se ad regem Naas, ibique beneuolè acceptus est, priusquam veniret ad speluncam Odollam. Quod illi non improbabiliter dicunt. Demereri enim voluit rex ille fortissimum iuuenem, vt eo propugnatore contra Saulem, à quo debellatus fuerat, vteretur, & Israëlitarum opera Israëlitas vlcisceretur.

Occasio, & causa belli.

II. Legatio à

Sensit ergo Dauid fieri posse vt Ammonitarum hostes, captata occasione regni à veterano principe ad adolescentem translati, sinistrũ aliquid in eum molirentur, ideóque vltro illi suam operam obtulit, si res ita ferret. Quod cum legati prolixè fecissent, & amanter à principio accepti essent à iuniore principe, ipsum mox improbi homines malitiosè peruerterunt, iniustissima calumnia Dauidem onerantes, quasi per speciem officij, exploratores pro consolatoribus misisset. Cui calumniæ rex temerè fidem adhibens, nulla inquirendæ aut eliciendæ veritatis cura collata, nullo accusatis de tanto facinore dato loco defendendi sui, nulla prius ad Dauidem querela delata, quasi sceleris conuictos damnauit, & ignominiosæ pœnæ subiecit. Tulit enim legatos Dauidis, rasitque dimidiam partem barbæ eorum, & præscidit vestes eorum medias vsque ad nates, & dimisit eos turpissimè irrisos, atque pudefactos. Qui cum non auderent se conspectui regis & populi sistere, vt nouam in populo suo confusionem vitarent; rem totam regi per nuncios exposuerunt. Quo cognito iussit Dauid eos in Ierichu subsistere, dum barbæ eorum & cæsaries cresceret; nam etiam in lib. Paral. decaluati dicuntur.

Dauide; in deteriorem partem sumitur.

Legatique temerè violantur.

1. Par. 19. 4.

III. Ammonitæ bellum parant & Syros in auxilium vocant.

Interea cum non dubitarent Ammonitæ, se tantum iniuriam Regi potenti & bellicoso factam non impunè laturos, ingentes, Syrorum copias, mille talentorum argenti mercede conduxerunt. Quæ summa si talenta Hebræa fuerunt ascendit ad quatuor milliones, centum & 25 millia Francorum. Hac primum mulcta punitus est scurrilis Ammonitarum ludus, sed mox ludum multo magis serium ludent. Syros porro conduxerunt, iam infensos Dauidi, qui hanc occasionem excutiendi iugum Israëlitarum auidè arripuerunt. Cum ergo Dauid cognouisset Ammonitas non de reparanda, sed de augenda iniuria cogitare, nihil omni eorum apparatu territus; misit Ioabum aduersus eos, & omnem exercitum bellatorum. Non dicitur congregasse, sed misisse, nimirum quos habebat ad manum, puta turmam 24 millium, qui eo mense apud Dauidem in armis erant. Id colligi potest, partim ex eo quod hostes Dauidis exercitum tanquam exiguum concludere voluerunt: partim ex eo quod postmodum Dauid dicitur contraxisse omnem Israëlem, cum maioribus copiis pugnandum fuit contra Syros, qui trans Euphratem habitabant.

Mittitur in eos Ioab cum exercitu. *Ibid.*

2. Reg. 10. 17.

IV. Prodeunt contra ipsum Ammonitæ, eorumque consilium.

Aduentu Israëlitarum cognito, Ammonitæ qui se in vrbe regia continuerant, siue vt recentes contra hostem ex itinere fatigatum depugnarent, siue vt si quis id casus aduersus tulisset, facilem haberẽt in vrbem receptum, egressi sunt, & direxerunt aciem ante ipsum introitum portæ, Syri autem seorsum in campo steterunt. Vtrorumque consilium fuit Israëlitas in medio positos ab Ammonitis à fronte, à Syris à tergo cædere. Quod præcauens Ioab, copias suas bipertito diuisit, & ipse, cum electis suorum copiis, instruxit aciem contra Syros, quos vidit difficilius expugnatum iri. Reliquam autem partem populi tradidit Abisai fratri suo, qui direxit aciem aduersus Ammonitas. Sperabat Ioab Syrum, vehementi impressione floris ipsius totius exercitus sui impulsum cessurum loco, idque reliquis Hebræis animos daturum aduersus Ammonitas, eademq; opera

Quod Ioab prudenter eludit.

timorem

2. Reg. 10. 11.

timorem Ammonitis iniectum iri, vt reuera contigit. In omnem tamen euentum, *Si præualuerint*, inquit, *aduersum me Syri, eris mihi in adiutorium. Si autem filij Ammon præualuerint aduersum te, auxiliabor tibi.* Quod si vtrique vtrumque nostrum superent? Respondebit Ioab, *Dominus faciet quod bonum est in conspectu suo.*

V. Pugnatur, fugiunt Syri, fugiunt & Ammonitæ.

Hactenus quatuor exercituum ad vnicum prælium apparatus. Nec distulit Ioab Syros cum lectissimis legionibus ferociter inuadere. At ij *statim fugerunt à facie eius.* Iosephus tamen ait illos aliquantisper restitisse, sed multis eorum cadentibus, erga vertere coactos fuisse. Dominus quoque pauorem in corda Syrorum, iniustum bellum fouentium infudit, vt vix bene tentato prælio, quasi ceruis cum leonibus res foret, quamprimum auerterentur in fugam. *Filij autem Ammon videntes* Syros fugisse, *fugerunt & ipsi à facie Abisai*, & vere à facie Ioabi quoque, quem fulminis instar contra se superuenturum credebant; & inuitabat ad fugam tutus & facilis in ciuitatem receptus. Non additur magna-ne fuerit hostium strages: non magnam fuisse credibile est, & fuga morti subtractos. Ioab quoque numero militum inferior, nec præsidiis ad obsidendam vrbem regiam necessariis satis instructus, victoria contentus Hierosolymam reuertit, vt in hybernis de hoc bello per otium cum Dauide communicaret.

Ioab redit ad Dauidem.

ANNVS MVNDI 2997.

DAVIDIS 18. ABIATHARIS 23.

EVPALIS 7. Imperij Assyr. 1066.

ANTE CHRISTVM 1056.

I. Bellum contra Syros redintegratur. 2. Reg. 10. 19.

REdintegratum à Syris hoc anno bellum id agentibus Ammonitis, ex fine narrationis eius intelligitur, vbi dicitur non ausos vltra Syros auxilium præbere Ammonitis, quomodo scilicet iam semel iterumque fecerant. Quanquam poterat Adarezer sponte sua conari priores reparare iacturas. Is ergo accersit auxiliares Syrorum copias, ab vltima vsque Mesopotamia. Dauid autem hoc accepto nuncio, totum contraxit Israelem. Illi Euphratem transeunt, & veniunt ad Ammonitas; transit Dauid Iordanem, & venit in Helam, quæ sine dubio nouum requirunt annum. Decimus octauus ergo Dauidis annus habet tertio instauratum à Syris bellum contra Dauidem, & tertio feliciter à Dauide gestum, & eorum tributaria seruitute terminatum.

II. Auspiciis Adarezer.

Videntes igitur Syri, quod proximo anno corruissent coram Israel, ignauiæ non iniustam accusationem formidantes; aut præuaricationis, vt qui vix inchoato certamine terga vertissent, ad eam ignominiam delendam *congregati sunt pariter*, illi ipsi, perpauci enim ceciderant. Sed misit insuper nuncios Adarezer, & euocauit Syros, qui erant trans Euphratem, & adduxit eorum exercitum ductore Sobacho militiæ suæ principe. Euocauit autem non imperio quasi subditos, sed pretio, vt ait Iosephus, quasi mercenarios. Numerati sunt autem in hoc exercitu, vt numero fugitiuorum & occisorum colligitur, militum 138 millia, præter septingentos currus, aut etiam septem millia, vt est in lib. Paralip. vt plane viderentur de summa rerum, & orientis imperio velle decernere. Itaque Dauid quoque contraxit vniuersum Israelem, qui erat cis Iordanem, & cum eis venit trans Iordanem in Helam, vbi congregati putantur Israelitæ, qui erant trans Iordanem: quos semper in armis esse oportebat, vt qui hostem haberent in iaouis.

l. 7. Ant. c. 7.

1. 1. c. 19. n. 18.

III. Vincûtur, & subijciuntur. Dauidi.

Acriter vtrimque aliquandiu pugnatum esse, Syris præteritam ignauiam emendare studentibus, Hebræis partam gloriam retinere, atque amplificare cupientibus, cæsorum multitudo demonstrat. Sed infelices Syri non contra Dauidem solum, atque Israelitas pugnabant, sed habebant repugnantem Deum cum angelis suis, quorum opera concussi metu, atque in fugam acti sunt, malentes incertam vitam quærere, quam certam mortem inuenire. In cæsorum numero difficultas occurrit, quam ex Annalibus studiosus Lector petet. Cum autem Sobachus princeps militiæ Syrorum dicitur occisus, coniectura est Adarezer, cæterosque regulos fuga sibi maturè consuluisse, & vitam tributaria seruitute redemisse; nec deinceps Ammonitis auxilio esse voluerunt. Hoc bellum appetente iam hyeme terminatum esse author est Iosephus, Dauide Hierosolymam ad hyberna reuertente.

an. 6.

l. 7. Ant. cap. 7.

ANNVS MVNDI 2998.

DAVIDIS 19. ABIATHARIS 24.

EVPALIS 8. Imperij Assyr. 1067.

ANTE CHRISTVM 1055.

I. Ratio temporis. 2. Reg. 11.

INgredimur annum Dauidi, & populo eius multorum malorum seminarium, & vtriq; luctuosum. Cum enim iam quadragesimum octauum annum vitæ, & regni decimum nonum inoffenso pede, aut certe sine vllo grauiore delicto decurreret, contigit illi hoc anno lapsus, quo & Deo inimicus, & in hominem iniustissimus factus est. Ad hunc enim annum adulterium Dauidis cum Bethsabæa, & Vriæ ad illud occultandum homicidium pertinere, tam ipsa singulorum annorum narrationis series, perenni hactenus filo deducta confirmat, quam consequentium etiam rerum apte congruens atque consentiens dispositio, quod ego firmissimum arbitror chronologicæ veritatis argumentum. Nec Pineda, nobis consentiens, aliter rationem temporis, quam ea rerum hactenus gestarum ordinatione, & temporis eis conficiendis necessarij distributione confirmat.

II. Expeditio côtra Ammonitas.

Nondum porro Ammonitæ pœnas dederant violati iuris gentium, in contumelia legatorum Dauidis, non eas, vt cogitabant, euaserant Syrorum opera, sed distulerant. Nunc autem tanto nudati præsidio, Israelitarum videlicet vindictæ, prædæque patuerunt. Euoluto itaque anno, quo res cum Syro post pugnam à

Dauide composita est; anno sacro rursus ineunte, is enim cum vere sumit initium, & id tempus est quo *Reges solent ad bella procedere*, mittit Dauid Ioabum aduersus Ammonitas, cum valido exercitu Israëlis vniuersi, *qui vastauerunt filios Ammon, & obsederunt Rabba*, regiam Ammonitarum ciuitatem. Agris autem prius intulere vastitatem, quam fruges à ciuibus colligi possent, vt citius vrgente fame ad deditionem compellerentur, & quæ iam tum victui apta reperirentur, ad vsum obsidentis militis conderentur, aut absumerentur in dies. Postquam ergo in agros pagosque populatione sæuitum est, tota belli moles in eam ciuitatem incubuit, quam rebus omnibus ad tolerandam obsidionem instructissimam fuisse dubitari non potest, cum iam biennium bellum ab Hebræis expectaretur. Ergo ibi diu pugnatum est, alteris pro vindicta, alteris pro salute certantibus.

Regione vastata obsidetur Rabba.

III. David videt Bethsabæam.

Dum hæc agebantur in castris apud Ammonitas, *accidit vt Dauid*, qui remanserat Hierosolymis, *surgeret de strato suo post meridiem*, vbi se à prandio ad horam quieti dederat, & deambularet in solario domus regiæ, supra tectũ videlicet palatij, quod peribolo cingebatur, indéque vidit mulierem se lauantem domi, siue in horto, qui etiamnum ibi ostenditur, vt ait Adrichom. Et quoniam Dauid inde agnouit mulierem valde pulchram, intelligitur domum Vriæ fuisse valde vicinam regiæ. Non enim longinquo ex loco membrorum exquisita proportio, & coloris suauitas, nisi confusè agnosci potuisset. Itáque in ipsa Sionis arce, in qua aliæ quoque ædes erant, & nominatim virorum fortium Dauidis, in quibus erat Vrias Hethæus, habitasse putamus. *Misit ergo rex* è solario famulum aliquem in inferiorem regiam, qui certa de ea referret, *nunciatumque est*, ei ipsam esse Bethsabæam filiam Eliam, vxorem Vriæ Hethæi. Hic autem Eliam, qui alibi dicitur Ammiel, fuit filius Achitofelis; itaque Bethsabæa eius neptis fuit. Eliam autem & Vrias ambo erant in fortibus Dauidis. Et hic Hethæus ab oppido Heth dictus fuit, vt testatur Hieron.

Vriæ domus in arce.

1. Par. 11. 41.

2. Reg. 23. 34 39.

in Trad.

IV. Tentatur & vincitur

Cupiebat porro Dauid scire virgo-ne esset an vidua, & honesta-ne ex familia orta, nec-ne, vt eam reliquis vxoribus suis aggregaret. Sed vbi eam didicit matrimonio iunctam, ex pristina virtute animi, & inhabitante diuina gratia, videtur aliquantum à suscipiendo adulterij crimine, & inferenda in præstantem virum iniuria, retardatus. Mox tamen inualescente tentatione, & absentia coniugis inuitante, *missis nunciis tulit eam*: euocauit scilicet in regiam, vbi illa facile, regio splendore victa, muliebrem prodidit infirmitatem: quippe quam ne verbo quidem legimus regię intemperantiæ restitisse. *Statimque sanctificata*, siue mundata *est ab immunditia sua*, quia nimirum statim concepit, vnde sequitur, *& reuersa est in domum suam concepto fœtu*. Sicque cessauit menstruus sanguis, quo contaminabatur; quem natura reseruare dicitur post conceptionem ad nutritionem fœtus. Ex qua cessatione cognoscens se grauidam mulier, rem Dauidi nunciauit, significans prouidendum ipsi de occultando crimine, ne turpe obsequiũ, sibi in iustum supplicium verteretur.

Bethsabæa concipit, & mundatur.

V. Dauid in celando facinore elaborat.

Cogitauit ergo Dauid vnicum esse remedium occultando facinori, Vriam aduocare, qui vxore cognita suum esse crederet postea, quod erat alienum. Alioqui enim concepto fœtu, qui marito propter diuturnam absentiam tribui non posset, necesse erat superueniente Vria Bethsabæam adulterij ream fieri, & conuictam facinoris ab vniuerso populo lapidibus obrui, aut Dauidem, si gratiam sceleris faceret, adulterij suspicione laborare; aut si non faceret, à muliere omnia vulgante infamari. Hoc igitur cogitato apud se, probatóque consilio, fortasse & cum Bethsabæa communicato, vt illa quoque, prout res ferret, fabulæ seruiret, missis ad Ioabum litteris Vriam accersit, neutro quid ageretur intelligente. Vrias accepto ab Imperatore commeatu, venit ad Regem. Quæsiuitque Dauid quem recte ageret Ioab & populus, & quomodo bellum administraretur, aliaque his similia, ne veram euocationis causam suspicaretur, & simul suam illi erga subditos suos prouidentiam commendaret, & peculiarem in eius virtute fiduciam.

VI. Vriam reuocat è bello.

Hoc omni sermone confecto, intulit Dauid conclusionem quam maxime intendebat, & dixit ad Vriam, *Vade in domum tuam, & laua pedes tuos; & egressus est Vrias de domo regis, secutusque est eum cibus regius*; in signum beneuolentiæ singularis, re autem ipsa, vt hilarius lautiusque potu ciboque regio exceptus, ad voluptatem alliceretur. Sed excidit expectatione sua Dauid. Deus quippe qui statuerat nota facere, quæ Dauid occultare conabatur, eam mentem iniecit Vriæ, vt id tum maxime auersaretur, ad quod eum rex omni artificio impellere cupiebat. Pernoctauit enim ad fores palatij, cum reliquo satellitio, idque nunciatum est Dauidi. Pupugit regem ille nuncius, quod videret spem suam, & conatum irritum fieri. Dissimulans nihilominus, & amica vtens admonitione, de nimis officiosa sui negligentia, *Nunquid non* ait *de via venisti?* & quidem longinqua. *Quare non descendisti in domum tuam*, à qua iam aliquot menses abes, nec inuisisti vxorem tuam, vt boni patris familias officio fungerere.

VII. Nec persuadetur adire vxorem.

Vrias contra persistit in proposito, irreligiosum atque indecorum affirmans Arcam Dei, & Ioabum, aliosque præclaros viros incommodè versari in castris, se autem deliciis indulgere. Ex quo intelligitur Arcam Dei in castra delatam, etsi id prius significatum non fuerit, & idem in superioribus quoque bellis factitatum: cum Arca vero Abiatharem pontificem, aliosque Sacerdotes adiisse, vt exercitus diuina præsentia confirmaretur. Sed addidit etiam Vrias iusiurandum de non adeunda domo sua, vt ab hoc proposito, religione prohibente, non liceret dimoueri. Nec tamen destitit Rex versare animo consilium expediendæ atque exequendæ deliberationis suæ, & quod à sobrio obtinere non potuit, ab ebrio obtinẽdum putauit; Ergo ad cœnam inuitatum ad laxiorem potum cibumque adegit, vt ebrius iurisiurandi non recordaretur, & vino ad hilaritatem solutior Bethsabæam adiret. At Vrias, licet vino perturbatus, domum non adiit, sed rursum ad fores palatij, cum seruis Domini sui, dormiuit.

VIII. In bellum remittit interficiendum.

Videns ergo Dauid hactenus suscepta consilia optatum exitum non sortiri, statuit atroci facinore Vriæ domum vacuam facere nouis nuptiis. Scripsit enim ad Ioabum epistolam, quam ipsimet Vriæ perferendam dedit, vt eum dissimulanter gladio Ammonitarum interfici curaret. Credidit Ioab Vriam crimine aliquo in regem admisso, mortem esse commeritum. Velle tamen regem ita in eum animaduertere, vt simul eius honori parceretur. Non potuit tamen à sociis iussu regis in prælio deseri, quin apud eos de quopiam crimine, quamuis innocentissimus, suspectus haberetur. Apparet tamen ex Ioabi mandatis, & nuncij verbis rem aliter contigisse, & vsos hoc stratagemate Ammonitas, vt quoniam videbant Israëlitas longius extra teli iactum se continere, eos ad se propius facta eruptione pertraxerint, parata interim in muro telorum procella, quam percommodè in subiectum hostem, nullo pene irrito telo effuderint, sicque plurimi cum Vria interfecti fuerint. A quorum cæde Dauid minime immunis fuit, vt Abulensi, & Caietano placet: quo non male retuleris illam pœnitentis vocem, *Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ.*

sine Ioabi culpa.

Cædis modus.

Psal. 50.

IX. Luctus Bethsabeæ breuior.

Audiuit autem vxor Vriæ, quod mortuus esset vir suum, & planxit eum. Quam diuturnus fuerit hic luctus non satis constat; breuem tamen fuisse necesse est, ante cõtractas cum Dauide nuptias. Frustra enim tanto studio, imo tanto facinore quæsiuisset Dauid tegere adulterium, si nunc cæremonia diuturnioris luctus retentus, suum omne studium irritum fieri pateretur. Itaque Iosephus, *vbi à mœrore*, inquit, *& lacrymis destitit, sine mora eam rex coniugem sibi asciuit.* Non ait post legitimos viduitatis menses, sed post legitimos mœroris & lacrymarum dies. Ita quoque sensit Theodoretus. Fuit & alia causa minuendi luctus, auctore Festo, quæ forte apud Hebræos in vsu fuit, cum viduæ in splendidiorem familiam immigrabant, quod vocabant innubere, enubere autem si in humiliorem. Itaque rex facile lege vel consuetudine luctus diuturnioris à Pontifice solutus, quam primum decore atque honestè potuit, *introduxit Bethsabæam in domum suam, & facta est ei vxor*: matrimonio, si viri cædem seponas, minime accusando. Non enim lege vetitum fuit viro, mulierem adulterio à se pollutam ducere, & ratio exigebat vt mulieris famæ, cuius erat occultum facinus, consuleretur: & iniuria delibati pudoris, si qua tamen volenti facta erat iniuria, aut certe occisi mariti repararetur.

lib. 7. c. 7.

q. 25. in 2. Reg.

Et nouæ nuptiæ.

ANNVS MVNDI 2999.

DAVIDIS 20. ABIATHARIS 25.

EVPALIS 19.

Imperij Assyriorum 1068.

ANTE CHRISTVM 1054.

I. Nato filio adulterino

Sopita pene vel dormitante peccati memoria, Dauid multos iam menses illius dulcedine fruebatur, sed mox diuina superfundente se misericordia, vitiatæ radicis amarissimos cœpit degustare fructus. Nam Bethsabea, decursis puerperij mensibus, peperit ei filium. Et quamuis admissum facinus iam à principio Domino displicuisset, non tamen præ se tulit offensionem suam, & exigendæ vindictæ voluntatem, donec natus est ex adulterio filius. Tunc enim misit ad eum Dominus Nathan prophetam. Idque ex eius extrema oratione clarum est, vbi dicitur, filium, qui ei recens natus fuerat, in vltionem peccati, morte moriturum. Natus autem videtur sub festa Paschalia, vtpote tribus circiter mensibus conceptus, postquam Vrias cum Ioabo profectus fuerat in Ammonitidem. Natum autem cum magno Dauidis gaudio, sequens de eius morbo tristitia, & desiderium retinendi eum in viuis, satis docet. Quo quid enim maiore cum luctu perditur, hoc vehementius diligebatur.

Propheta regem adit.

2. Reg. 12. 1. 14.

In noua igitur nouæ, eiusdemque dilectissimæ vxoris prole, lætitia perfusus incedebat Dauid: & in eius argumentum conuiuia fortasse, ludosque cogitabat; cum per visum nocturnum monitus Nathan, missu Domini ad regem venit, & comminatione ac sententia Numinis ad tempus dissimulata, blanda illum oratione, sub parabolæ formam aggreditur, vt in alieno exemplo, suam ipse culpam facilius agnosceret, atque damnaret; in qua non necesse est singula singulis respondere, sed satis est eam in eo quod maximè agitur conuenire, reliquis decoro seruientibus, quod de Euangelicis quoque parabolis dicendum est. Hic autem rei cardo erat demonstrare iniuriam Vriæ à Dauide factam. Vide itaque Prophetæ artificium. Primo principem suum reprehensionum insolentem suaui similitudine circumuenit, vt in aliena re agnoscat suam, & nihilominus cogitans, fiat iudex & condemnator sui. Secundo peccati grauitatem demonstrat ex persona Dei, contra quem peccarat in primis, cui tam multis magnisque beneficiorum nexibus erat obligatus, quorum singula redderent ingratissimum. In quibus maximè eminent frequens liberatio à Saule, & datum regnum super vniuersum populum Dei.

II. Eius ad Dauidem oratio plena prudentiæ.

Ioseph. l. 9. c. 7.

Addere potuit fructuosissimam dominationem in nationes circunquaque positas, & eximias animi corporisque dotes, quibus factus erat Deo atque hominibus amabilis. Sed memorat aliud in hac exprobratione beneficium, beneuolum videlicet ac beneficum in eundem animum, etiam post tam grauia crimina, perseuerantem. Qua Dei tam inopinata charitate, perfoditur sine dubio ingenuus animus, pudore ingratitudinis in talem Dominum. Quem enim credimus Dauidis, qui sortitus erat animam bonam, animum fuisse ad illa prophetæ, Deique verba, *& si parua sunt ista, adjiciam tibi multo maiora*, vel alia atque alia congeram in sinum tuum: donec multiplicatis multarum virtutum meritis, æterna te felicitate donabo. Augetur etiam peccati grauitas, ex occasione data infidelibus blasphemandi contra Deum, qui talem regem populo suo dederit. Augeri denique potuit ex persona Vriæ fortissimi atque innocentissimi viri.

III. Exprobrat Dei beneficia.

IV.

Explicat postremo Propheta imminentes

Denunciat imminẽtes peccati pœnas.

admissi peccati pœnas, quæ non solum pœnæ sunt, quas insliget Domious, sed etiem culpæ quas permittet. Primum ergo denunciet gladium pro gladio stringendum, domesticum pro Ammonitico, & pro bello exigui temporis, sempiternum. Vix eoim lucida quædam pacis interuella, excepta periodo regni Salomonis, in tota regum, filiorum Dauidis posteritete, à bellis immunia reperiuntur. Deinde prænunciat amissionem vxorum multarum, pro vnius acquisitione, & manifestum peccatum idemque multiplex, in pœnam vnius occulti; vt qui exprobrabilem fecit Vriam, eius vxore vitiata, ipsemet reipsa in omnium oculis confundatur. Deoique mortem filij adulterini prædicit, quæ intra septimum diem contigit, vt quamprimum gestare inciperet amarissimum calicem vini furoris Domini.

Agnoscit rea peccatum suum. Apolog. Dauid. c. 2.

His auditis ingemuit ex animo Dauid, simulque, *Peccaui Domino*, ioquit. *Confessus ingemuit*, iuquit Ambrosius, *culpæ dolore, & Dominum dolor intimi mouit affectus, vt Nathan diceret. Quoniam pœnituit te, & Dominus abstulit peccatum tuum. Maturitas itaque veniæ profundam regis fuisse pœnitentiam declarauit, quæ tanti erroris offensam traduxerit.* Sic ipse.

V. 2. Reg. 12. 15 Infantulus ægrotat, & quæ pro eo conseruando rex egerit.

Percussit porro *Dominus paruulum, quem pepererat vxor Vriæ Dauid, & desperatus est.* Febricula videlicet infantulum corripuit, & in vltimum vitæ discrimeo adduxit, medicis de eius vita desperentibus. At Dauid, qui iam incredibilem Domini erga se placabilitatem erat expertus, existimauit eum non difficilem fore in mutanda sententia contra innocentem lata, piarum orationum & afflictationum corporis interuentu. Itaque primum feruidam & continuam orationem adhibuit. Secundo ieiunium rigidum ac seuerum, quod illa iteratione verbi significetur, *& ieiunauit ieiunio.* Tertio lecto abstinuit, vigiliæ sese affligens, & si quid opprimenti somno indulgendum fuit, *iacuit super terram.* Quarto domesticorum consuetudine abstinuit solitarius, *ingressus seorsum*, multoque magis publico caruit. Quinto vestitum & cultum regium deposuit, & lugubria induit vestimenta, quæ post infantis mortem deposuisse dicitur. Sexto sordidatus reorum in morem perdurauit, lotione & vnctione reiecta. Sed hæc omnia Domious maluit ad satisfactionem culpæ parentis ipsius, quam ad filij sanitatem valere.

VI. Moritur; Dauidis æquanimitas.

Itaque mortuus est infantulus, post septimum ab ægritudioe diem, vt potuerit circuncidi, idque piis parentis operibus datum videtur. Dauid autem diuinæ ordinationi acquiescens explorata per filij mortem eius voluntate, statim omnia luctus signa deposuit, mœrorem abstersit, & cum magna suorum admiratione, ad solitam vitæ consuetudinem rediit. Quin & domum Domini ingressus est, & adorauit, neque enim quidquam egerat, quo legalis immunditia contraheretur. Minime porro dubitandum est Bethsabæam huius pœnitentiæ fuisse participem, quantum puerperæ status ferre potuit. Itaque mox Scriptura testatur Dauidem eam consolatum fuisse, vt ipsa quoque de filio diuinæ dispositioni acquiesceret. Quin etiam aiunt Hebræi diuinum illi oraculum exposuisse, ac iureiurando affirmasse fore, vt quem primum ex ipse filium susciperet, non solum vitalis esset, sed mortelium etiam fortunatissimus, simulque hæres in peterno regno succederet. Probabilitatem accipit ea traditio, ex initio tertij Regum, vbi hæc promissio ac iusiurandum hebetur factum in gretiam Salomonis. Sed hæc pluribus Annales nostri dabunt, sicut & Psalmos io hoc luctu compositos, puta sextum, 31. 37. & 50.

Consolatur Bethsabæam, eique de nascituro filio oraculum nunciat. 2. Reg. 12. 24.

c. 1. v. 13. & 17.

VII. Conceptio Salomonis, eiusq; tempus.

Recuperata porro sanitate, (nam huius pecceti causa ægrotasse quoque putatur, à quo morbo liberationem Psalmo sexto petiit, & impetrauit,) diuini promissi memor circa filium nasciturum, & confirmata, vt diximus, Bethsebæa, genuit ex ea filium, cuius natiuitas oecessario in annum sequentem cadet. Cum enim diximus natiuitatem filij adulterini sub extremum Martium incidisse, nemo credo prudenter negeuerit, luctum quandiu ille ægrotauit, & Dauidis ægritudinem, & dispositionem mulieris ad iteratam conceptionem, facile vnum atque alterum tenuisse mensem. Nam mulieres ex lege 40. diebus immundæ erant, quo tempore nefes eret à viris adiri. Extremo ergo maio, vel Vere ad finem labeote Salomonem conceptum fuisse, magna cum probabilitate dici potest. Itaque eius natiuitas in annum sequentem differenda est.

Leuit. 12.

VIII. Ioab euocat Dauidem ad laudem victoriæ.

Dum hæc Hierosolymis aguntur, Ioab obsidionem Rabbath feliciter vrget, sic vt expugnationem regiæ ciuitatis certam ac propinquam agnoscat: quando honori regis sui fauens, eum ad exploratam victoriam euocauit. Contigisse hanc expugnationem post mortem adulterini filij, tum series ipsa narrationis Scriptura significat, tum illa Tostati ratio, quod Dauid, nondum placato Deo, non ausus esset ad bellum adire, certus se calamitatem aliquam, pro desiderata victoria, ab irato Deo acceptutum. Itaque vltra vnum annum durauit obsidio; longe præter solitam Dauidis felicitatem. Nimirum peccatum Dauidis moram attulit victoriæ; & dum Ammonitarum manu sustulit Vriam, eos aduersum se reddidit fortiores. Mox autem Regis pœnitentia hostem afflixit, ac perdidit. Euocauit ergo Dauidem Ioab, cum reliquis copiis, vt probabile fieret regem, cum nouo exercitu venientem, ciuitatem expugnasse. Aduenit ergo Dauid, & renoueta milites alacritate in vrbem irrumpuot, & in ipso aditu, resistente pro viribus Ammonita, pugnatur, eóque deficieote, vrbs tota in potestatem venit.

q. 27. in c. 12. 2. Reg.

Post diuturnam obsidionem.

Vrbs capitur.

IX. Ac diripitur, & quæ præda Dauidis.

Eam militi diripiendam dedisse tradit Iosephus, neque enim solius Regis præda fuit, etsi de eo scriptum est, *prædam ciuitatis asportauit multam valde*: quam videlicet sibi reseruatam voluit, templo Dei cõsecrandam, puta vasa aurea & argentea: cætera militis fuerunt, quæ nõ pauca fuerant, quòd in eam vrbem totius regni opes belli metu fuissent congestæ. Regis autem in primis præda fuit corona pretiosissimis gẽmis ornata, quam de capite idoli Melchom sublatem, in propij capitis ornamentum vertit, cuius pondus cum talentum fuerit, id est 125.

1 Paral. 20. 2. Corone Melchom.

libræ, vt placet Epiphanio, incredibile est regem Ammonitarum tantum pondus capite gestare potuisse, sed hæc in Annalibus pluribus explicantur, ne Dauid in hoc idolo legem violasse videatur. Videri tamen potest à Scriptura crudelitatis accusari, quæ scribit aliquos fuisse ferra dissectos, alios suppositos ferratis carpentis, atque ita contritos ac contrucidatos; alios gladiis siue securibus truncatos, alios denique traductos per fornacem lateritiam, vt ignibus ibi vstularentur; & additur sic factum fuisse vniuersis ciuitatibus filiorum Ammon. (Deut. 7. 25.)

X. An iusta de Ammonitis supplicia.

Quæ videntur longe quam pro peccato acerbiora supplicia, & ad plures multo quam culpam admissam pertinere. Verum culpa longe maior fuit, quam prima fronte appareat. Primum quia legatos maximi regis, & vniuerso tunc oriente clarissimi summo dedecore affecerant, hoc autem culpa maior est, quod in maiorem peccatur. Deinde pro bene factis, aut certe bene merendi voluntate, maximis affecerant contumeliis. Tertio, quod vicinos contra Dauidem populos, regesque concitarant: quod item quartum iam annum contra eum per se suosque bellum gerebant; & damna plurima, quæ bella comitantur, inferebant: nec denique maturè ad veniam & satisfactionem confugissent. Accedit quod hæc supplicia non toti populo, sed aliquibus de singulis ciuitatibus illata fuere, iis videlicet qui authores fuerant iniuriæ, & maiore in culpa erant, vt Lyrano placet atque Dionysio. Itaque qui medias vestes ignominiosè dissecuerant, mediis serris dissecari meruerunt, & quia cultris ac nouaculis eorum capita per ludibrium abraserant, cultris & gladiis capite aliisque membris truncati sunt. Quod si curribus, vt fieri solet, vel trahis impositos Legatos circumduxerant, & aulicis, totique populo deridendos exhibuerant, ferratis curribus & carpentis merito substerni & conteri potuerunt.

XI. Proportio pœnæ.

Puniri quoque voluit Dominus Ammonitas, qui filios suos idolo Moloch sacrificabant, illos vel traducentes per ignem, vel inter brachia candentis idoli crudeliter concremantes: merito ergo ipsi per incensam traducti fornacem, aut in eam etiam coniecti fuerunt. Postremo fas non est Dauidem crudelitatis accusare, quem Scriptura nusquam eo nomine reprehendit; & si qua pœna exuberantior fuit, ea Ioabi acerbitati potius, quam Dauidis mansuetudini tribuenda est. Non fuisse autem totam Ammonitarum gentem excisam, ex sequẽtibus satis constabit. Nam post annos circiter decem, cum Dauid fugeret à facie Absalonis, Sobi filius Naas tum Ammonitarum princeps Dauidi affuit. Et hunc fuisse Hanonis fratrem, quem apparet in hoc bello periisse, idem patris nomen ostendit; in cuius gratiam videtur Dauid regnum eius, in altero ipsius filio, conseruare voluisse, sed tributis pensitandis obnoxio.

(∴)

ANNVS MVNDI 3000.

DAVIDIS 21. ABIATHARIS 26.

EVPALIS 10. Imperij Assyriorum 1069.

ANTE CHRISTVM 1053.

I. Aduersæ res Dauidis, altero regni eius dimidio.

HOc anno, quo tertius mundi millenarius absoluitur, dimidium quoque regni Dauidis exactum est, quo illi omnia ad votum, Deo benignissimè obsecundante fluxerunt, donec oblitus sui, in hoc ætatis & regni flexu, hæsit ad metas, & conuerso cursu, auerso numine properare cœpit ad calcem. Quem enim parentem adhuc pene blandientem senserat, iudicem seuerè castigantem expertus est; ita nihilominus castigantem, vt quem grauissimis domi casibus affligtari pateretur, omnibus procellis fortiorem, omnibus telis impenetrabilem redderet. Etenim perexiguis temporum interuallis, Thamaris filiæ, primogeniti sui scelere incesta violatio, eiusdemque sceleris vltio per fraternam cædem, defectio & tyrannis Absalonis, ignominiosa regis fuga, & luctuosum exilium, eiusdem Absalonis interitus in plurimis maximisque peccatis, seditio Sibæ, pestis populi, ambitio Adoniæ, mitissimum Dauidis pectus, quasi totidem sagittæ, adulterij, & homicidij vltrices, subinde perfoderunt, & veritatem illius oraculi, *Ecce ego suscitabo super te malum de domo tua* abundè confirmarunt.

II. Res anni huius. Natiuitas Salomonis

Nihilominus lætitia tristitiaque mixtus est hic annus natiuitate Salomonis, & turpissimo Amnonis flagitio, vt series sacræ narrationis, & ratio temporis anno superiore stabilita confirmat. Natus est Salomon, sicut & conceptus Hierosolymis, vt ex iis locis constat, in quibus filiorum Dauidis catalogus texitur. Natus autem circa festa Paschalia, vti diximus, & ab ipsa matre proprio lacte sollicitè educatus, vt copiosè Pineda in suo Salomone disputat: quam sollicitudinem, maternamque curam, Dauidis de eo promissa iureiurando firmata, vehementer acuebant. Quin & ipse fatetur se fuisse *vnigenitum coram matre sua* Id est, tanquam vnigenitum longe dilectissimum, semper in brachiis, in gremio, in oculis matris versatum, neque ad aliam nutricem amandatum. Octauo die circumcisus est, eique nomen Salomonis, quod Pacificum sonat, à matre, vtique cum Dauidis consensu datum, à Nathane autem Propheta Ieddid-iah, id est, Amabilis Domino, siue dilectus Dei appellatus est. Et vtrumque eam prænunciat felicitatem, quam Dominus illi statuerat impertiri, non temporalium duntaxat bonorum, sed etiam spiritualium, quippe quem constat maxima vitæ parte sanctè vixisse. (2. Reg. 5. 14. 1. Paral. 3. 5; Prou. 4. 3.; & nomina)

III. Amnonis facinus in sororem.

Natiuitatem porro Salomonis, magna sine dubio hilaritate ab vtroque parente celebratam, affirmare licet. Quis enim dubitet ortum futuri regis, qui spem tantam, tamque multiplicem sustentaret, à Dauide præsertim futurorum probe conscio, multis lætitiæ argumentis fuisse cohonestatum? Videtur tamen

Dominus erga Dauidem suum ita se gessisse, vt quamuis acerbissimis eum verberibus pulsaret, ea tamen interuentu lætæ alicuius rei temperaret, & vicissim læta tristibus permisceret. Nam Amnon Dauidis primogenitus, Thamarem, suam ex patre sororem, Absalonis autem ex vtroque parente germanam, ita deperire cœpit, vt ex ea corporis animique perturbatione decumberet: eam ægritudinem desperatio potiundi augebat, propter accuratissimam virginum apud Hebræos custodiam. Sed ecce miseram Dauidis conditionem, cuius infelici filiæ paratur probrum, per incestum filium suum primogenitum, eiusdemque fratrem, fœdo nepotis sui lenocinio, cuius ipsemet aliquo modo sit administer. Inscius enim destinati flagitij, permittit Thamarem ad Amnonem venire, specie parandi ægroto cibi, si forte cessante fastidio cibi conualescat.

Misera conditio Dauidis.

IV. Thamar à fratre opprimitur,

At ille optatam nactus solitudinem lateus animi virus effundit, & sororis consensum in incestam libidinem requirit, retinens apprehensam. Contra vero infelix virgo rationibus agit contra rationis impotem, cuius vim vi, aut certe clamore repellere oportebat, iuxta præceptum diuinæ legis, vt accurrentes domestici, qui in anteriore cubiculo erant, vim prohiberent. Sed illa vel confusionem suam, vel dedecus fratris, aut mortem timens, vel culpam coniugio celare se posse credens, verbis inutilibus agere contenta oppressa est. Et statim admirabili Dei iudicio factum est, vt maiore illam odio iam prosequeretur, quam ante dilexerat, ita vt eam foras cum ignominia expelleret. Vtique hoc egit in eius animo dæmon, permittente Domino, vt expulsa palam virgine, & propalato crimine, in pœnam Dauidis ea contingerent, quæ postea sunt subsecuta. Etsi autem infelix mulier recte querebatur, hanc expulsionem reddere peccatum grauius; quia remedium, quod illi adhiberi posse videbatur, publicando excludebat, nihilominus exclusa est.

Deut. 20. 22. 24.

& mox expellitur.

Ergo illa desperata re aspergens cinerem capiti suo, scidit talarem tunicam, qua filiæ regis virgines vti solebant, in argumentum, non solum acerbissimi doloris animi, sed amissi quoque per vim pudoris, cuius illa indicium erat & comes; impositisque manibus super caput suum, ibat ingrediens & clamans, ne si leuiter iniuriam ferre videretur, non vim passa, sed sine vi corrupta videretur. Indicium quoque ingentis mœroris & luctus fuit illa impositio manuum super caput eius, quibus etiam facies, in qua confusionis est sedes, magna ex parte tegebatur. Cum ergo illa miserè lamentaretur, incidit in Absalonem fratrem, aut in domum eius sponte adiit, qui statim facinus ab Amnone commissum coniecit, & rem silentio premi iussit, ne maior fieret infamia; vltionem nihilominus animo destinans, quam post biennium nefariè perpetrauit.

V. Eius luctu propalatur crimen.

Ierem. 2. 37.

Innotescit Absaloni.

Ea res ad Dauidem delata vehementer ipsum contristauit, & quocumque respiceret magna occurrebat tristitiæ seges. Neque tamen vltus est id crimen, siue quia id ei tanquam Iudici non innotuit, nemine crimen accusante vel probante, & parte læsa quiescente; siue quia primogenitum suum contristare noluit, vt ait Scriptura. Quibus parum purgari Dauidem credit Abulensis. Ait enim id crimen a Dauide puniri debuisse, quatenus publico iuri nocebat, cuius ipse iudex erat & vindex, quamuis pars læsa cederet iuri suo; quæ tamen satis publicè conquesta fuerat, vt Iudex rem ad se pertinere existimare deberet. Nimiæ quoque illum accusat indulgentiæ, quam propterea Deus alio rursum grauiore scelere Absalonis vindicari permisit, & reprehensione digniorem quam Heli, qui saltem corripuerit filios delinquentes; cum Dauid filium in tanto crimine ne contristare quidem voluerit, qui futurus erat correptionis effectus. Existimo nihilominus si iustam & crimini parem vltionem naturalis amor, & conditio personæ prohibebant, non defuisse tamen Dauidem correctioni, quam debebat filio pater, loci & temporis occasione captata, licet id sacris literis traditum non fuerit; quæ est communis interpretum sententia.

VI Et Dauidi, qui in reũ est indulgentior.

2. Reg. 13. 21.

nec tamen à correptione abstinuit.

ANNVS MVNDI 3001.

DAVIDIS 22.

ABIATHARIS 27.

EVPALIS 11.

Imperij Assyriorum 1070.

ANTE CHRISTVM 1052.

PRimus est hic annus quarti millenarij ab orbe condito, & seculi trigesimi primi. In quo luget Thamar calamitatem suam: & Absalon dissimulat odium suum, imminens in occasionem vindictæ. Gemit illa se in perpetuo luctu & infamia, expertem coniugij victuram. Neque enim Amnon, qui eam corruperat, poterat eandem ducere, tam arcto consanguinitatis gradu prohibente, & periculo cædis ab eo, qui capitali eam odio prosequebatur. Durissimum etiam erat filiæ regis viro inferioris conditionis in vxorem dari. Durius etiam æquali nupsisse, si quis tamen æqualis aperto incesto vitiatam ducere voluisset; qui tamen, si quis huiusmodi fuisset inuentus, eam non tanquam vxorem, sed vt abiectam concubinam habiturus erat. Ideóque oportuit eam solitariam, & publicæ lucis expertem contabescere, mortalium de se cogitationes, oculosque verecundantem.

I. Luctuosus Thamaris status.

Etsi autem, vt ait Scriptura, *non est locutus Absalon ad Amnon, nec bonum, nec malum*, id intelligendum est de hoc violatæ sororis facinore. Si enim plane ab omni eius colloquio abstinuisset, suspectum eum habuisset Amnon, & ab eo sibi cauisset. Ipsa porro Thamaris præsentia, & inconsolabilis mœror, erat Absaloni perpetuus ad vindictam stimulus, & obscuri, sed penitus insiti odij fomes ceu seminarium: eoque

II. Et Absalonis dissimulatum odium.

2. Reg. 13. 22.

magis

magis in dies augescentis, quo minus verbis aut signis se efferebat foras, donec, quod sequenti anno contigit, in fraternam cædem erumperet. Interea vero Salomon magna cum sollicitudine a parente Bethsabæa & Nathan propheta curabatur.

ANNVS MVNDI 3002.

DAVIDIS 23. ABIATHARIS 28.

EVPALIS 12.

Imperij Assyriorum 1071.

ANTE CHRISTVM 1051.

I. Absalonis apparatus ad vindictam, locū eligit.

HAbet hic annus Amnonis cædem, Absalonis fugam, Dauidis luctum, Salomonis ablactationem. Cum ergo videret Absalon memoriam facinoris in sororem suam admissi, tam longinquitate temporis (nam tertius iam annus erat in cursu) quam suo & sororis silentio pene obliteratam, ad vindictam de eo sumendam accinxit se, loci ac temporis opportunitate captata. Non enim existimauit in ciuitate, aut in palatio rem esse perpetrandam, ne difficile ipsi esset effugium: volebat enim in regis ipsius atque omnium fratrum suorum oculis Amnonem interficere, partim vt reipsa Regi exprobraret iniustitiā, in isto flagitio non vindicando, partim vt ex eo sibi esset vindicta dulcior, quo plures haberet suæ testes audaciæ, ac temeritatis: cum eum alioqui subdolis artibus de medio tollere potuisset, nemine authorem facinoris Absalonem suspicante. Quæ etiam causa fuit cur non vnum Amnonem, quem destinarat ad cædem, sed omnes filios regis ad epulum inuitaret.

II. Et tempus opportunum.

Vt autem eam omnem turbam in agris cogere posset, tondendarum ouium tempus opportunum iudicauit, quando patres-familias pecuariæ studiosi, simulque laxandi animi causa, villas suas cum familia solent inuisere. In agris quoque suis habiturus erat Absalon viros sibi fidos, atque obsequentes, quibus Amnon & cæteri carituri erant: villam autem habuit in pago Baalhasor, qui fuit iuxta oppidum Ephraim, siue Ephrem, in tribu Iuda. Eò itaque inuitauit omnes filios regis fratres suos, qui videlicet cum bona patris venia se ituros spoponderunt, *venitque ad regem*, siue vt facultatem abeundi fratribus suis obtineret; siue vt dum ipsemet Rex inuitaretur, suspicio fraudis abesset. At Rex, *noli*, inquit, *rogare vt veniamus omnes, & grauemus te*. Cumque rex in ea negatione persisteret, quod mens præsaga futuri, mali aliquid portenderet, ille orauit enixè, atque exorauit, vt saltem Amnon veniret, qui scilicet tanquam primogenitus, locum patris obtineret, sed eum cæteri quoque fratres secuti sunt.

Inuitat omnem domum regiam ad conuiuium.

III. In coque Amnonis destinat cædem.

Parauerat Absalon conuiuium regium, sperans in lautioribus epulis omnes laxius potaturos, eum præsertim, quem vt regem conuiuij, omnes prouocarent ad potum. Præceperat quoque famulis suis, vt obseruarent Amnonem cum esset temulentus, eumque signo à se dato interficerent. *Nolite timere*, inquit, *ego sum qui præcipio vobis*: ego periculum vestrum in me recipio, ego damnum omne præstabo, *roboramini, & estote viri fortes*. Merito credunt plerique interpretes, istos fuisse alienigenas Gessuritas ex Gessur regno aui sui materni oriundos, vt patrata tanti criminis cæde, cum Absalone confugere possent, nec familias suas, in certissimo aut vitæ, aut fortunarum omnium discrimine, relinquerent. Quid multa? fecerūt famuli quod iussi fuerant, & sororum stupratorem, temulentum, nihil de imminente morte, nihil de admisso flagitio cogitantem: & nondum, vt apparet, cum sorore, cum fratre, cum Deo reconciliatum, ad æterna supplicia, illata nece præcipitarunt.

2. Reg. 13. 28.

Per famulos Gessuritas, ab eisque occiditur.

IV. Res Dauidi nunciatur.

Interea metu omnia, clamoribus, tumultuque replentur: cumque sicarij de cæteris regis filiis idem quod de Amnone facturi putarentur, aut illi inter eorum manus, fratrem defensuri versarentur, aufugere aliqui præcipites ad Dauidem, omnium filiorum eius necem nunciaturi. Quod autem illi non petiere latebras, non arma sumpsere, intelligitur in ea trepidatione ipsis significatum fuisse, non esse quod timerent, Amnonem vnum ad necem, propter violatam Thamarem, quæsitum fuisse, omnia cæteris esse in tuto. Nec minus tamen illi, etiam tuta timentes, non abierunt, sed fugerunt. Dauid quoque primum incertum nuncium de omnium filiorum suorum nece accepit, cum eo dolore quem vestium laceratione, & corporis in terram abiectione patefecit, vt qui & peremptos & peremptorem lugeret, qui grauius in animo vulnus acceperat, quam corpori Amnonis inflixerat, qui fratrem, qui primogenitum, qui regni hæredem, qui dilectissimum parenti, nulla præditus authoritate, inter epulas ac temulentum perfidiosè trucidarat, plurimosque in eiusdem sceleris societatem traxerat. Sed hæc initia fuerunt malorum eius. Is autem ad auum maternum quamprimum se fuga recepit, ratus eum minime omnium vindictam, in gratiam neptis suæ susceptam, improbaturum, eiusque opera veniam se à parente impetraturum.

Fuga filiorum regis.

Ioseph. Theod.

Absalon fugit ad auum.

V. Luctus Dauidis, regiæque familiæ.

Mox autem Dauid rei veritatem, de vnius Amnonis cæde, didicit à Ionadabo nepote, qui fuerat huius sororij stupri architectus, & facile conjiciebat hoc facinus ex illo fonte manasse. Interea aduenerunt filij regis, *& intrantes leuauerunt vocem suam, & fleuerunt. Sed & rex, & omnes serui eius fleuerunt ploratu magno nimis*. Plorabat Rex, quia memor verborum Nathan prophetæ, suscitandum malum de domo sua, in vltionem peccati sui, culpis suis hoc facinus, & illud alterum, ex quo hoc natum fuerat, non immerito tribuebat. Plorabant filij eius, testes & speculatores facti horrendi facinoris, à fratre in fratrem, à filio regis in regis filium perpetrati. Plorabant omnes serui regis tam diram regiæ familiæ adhuc florentissimæ calamitatem. Lugebat Dauid iniuriam Thamaris male à se dissimulatam, & prunas cineribus mollioris indulgentiæ coopertas, hoc incendium suscitasse. Lugebant filij regis sororis dedecus, & eius causa fratrum alterum trucidatum iacere, alterum fictum sicarium exulare: lugebant aulici omnes

commiseratione dominorum suorum acerbè lugentium. Sed omnium maxime rex lamentabatur Amnonis interitum, quem dum contristare, ac punire noluisset, altari filio iugulandum, cum corporis animique luctuosissimo interitu, præbuisset.

VI. Salomonis ablactatio.

Contigit hoc quoque anno Salomonis ablactatio, quæ si sub hæc luctuosa tempora contigit, valde moderata celebritate peracta est. *Musica enim in luctu*, vt ait Sapiens, *importuna narratio.*

Eccl. 22. 6.

ANNVS MVNDI 3003.

DAVIDIS 24. ABIATHARIS 29.

EVPALIS 13. Imperij Assyr. 1072.

ANTE CHRISTVM 1050.

I. Luctus Dauidis, & exilium Absalonis.

TOto hoc anno, duobusq; fere sequentibus, Dauid in luctu, Absalon in exilio, & latebris fuit. Vtrumque Scriptura testatur. *Luxit ergo Dauid*, inquit, *filium suum cunctis diebus*, id est, quandiu vixit. Nec mirum tota vita luxisse, qui casum lugebat, qui in totam redundabat æternitatem. Subdit vero de Absalone, Absalon autem cum fugisset, & venisset in Gessur, fuit ibi tribus annis. Cum ergo anno regni Dauidis 23. Iunio circiter mense occisus fuerit Amnon, eo enim tempore tonderi solent oues, anno eiusdem vigesimo sexto, & quidem sub Iulium vel Augustum, quæ deinceps in sacra narrabuntur historia, videntur contigisse. Quæ autem durante isto luctu à Dauide vel Ioabo, aliisve seruis eius gesta fuerint, memoriæ proditum non est, nisi quod dicitur Dauid persecutus Absalonem. Nam scriptum est, *Cessauitque rex Dauid*, post tertium fugæ annum, *persequi Absalon.* Persequebatur autem eum, non quidem pugnando contra eum, neque hostiliter insectando, vt pridem rex Saul Dauidem, sed non permittendo ipsum ingredi in regnum suum, etiam pœna mortis proposita, vt ait Abulensis. Itaque annus Sabbaticus ordine sexagesimus & familiæ Dauidis, & toti regno eius fuit luctuosus.

Annus Sabbat. 60.

ANNVS MVNDI 3005.

DAVIDIS 26. ABIATHARIS 31.

EVPALIS 15. Imperij Assyriorum 1074.

ANTE CHRISTVM 1048.

I. Dauid mitigatur.

MAgna quoque huius anni parte Dauid in luctu, Absalon in exilio fuit. Sed dies ipsa partim exulceratum Dauidis animum mitigabat, partim molestiorem quotidie Absaloni reddebat exilium, patris & familiæ suæ, amicorum, patriæque percupido, itaque amicorum interuentu patri reconciliari satagebat, Ioabi præsertim, qui erat vtrique sanguine coniunctissimus, & plurimum apud regem meritis atque authoritate valebat. Is ergo cum videret Dauidis faciem hilariorem, vtpote in diuinorum iudiciorum profunditate acquiescentem, de Amnonis cæde nihil vltra queri, de Absalone nihil acerbius loqui, ratus non omittendam occasionem de Absalone bene merendi, à quo, vt valde credibile est, per frequentes nuncios, vt ab eius vxore, & sorore Thamare, filiisque per quotidianas preces, lacrymasq; sollicitabatur, consilium deniq; iniit expugnandi regem, eique reditum Absalonis persuadendi. Noluit tamen hanc causam agere ipse per sese, repulsæ metu, quam viri principes sibi dedecori vertunt, quòd ea tacita videatur accusatio imprudentiæ in petendo, vel indicium exiguæ apud regē authoritatis & gratiæ.

Ioab molitur reditū Absalonis.

II. Vtitur opera mulieris, & parabola.

Ergo sapientis mulieris opera visum est vti, cuius mitior est oratio, & facilius in animos virorum influit, & quidem ignotæ mulieris, id enim requirebat parabola, qua vtendum erat apud regem. Itaque mulierem Thecuitem sapientiæ famâ celebrem aduocat ad se, iubetque in lugubri veste antiquum simulare mariti luctum, ad excitandam Dauidis erga ipsam commiserationem, eáque regi dicere, quæ ipse suggessisset, vt ipsa solam dicēdi gratiam afferret, & ex suæ conditione personæ, misericordiam concitaret. Ingressa ad Regem mulier causam suam agit; narrat filiorum suorum in agro ex rixa conflictum, & alterius ex conflictu cędem. Indeque cognatorum studium ad interficiendum cædis authorem; ex quo futurum erat, vt viri sui familia defectu hæredis, funditus extingueretur. Hic rex præcepturum se dicit iudicibus, ne huic mulieri, aut filio eius superstiti molestiam exhibeant, aut ex lege contra reum agant, datamque gratiam etiam iureiurando confirmat. Qua in re non peccasse Dauidem, clarè docuimus in Annalibus.

Nu. 35. 16. hoc anno. n. 9. & 10.

III. Qualis ea fuerit, & cui vsui.

Etsi autem admodum dispar erat causa filij illius parabolici & Absalonis, multumque hic illo nocentior apparebat, oportuit tamen ita componi parabolam, vt Dauid pro filio viduæ ferret sententiam. Si enim ex æquo parabola cum veritate congrueret, & filius ille iudicio Dauidis condemnatus fuisset, præclusa fuisset via ad causam Absalonis agendam, ad quam parabola disponebat. Quoniam ergo infirmior erat parabola ad Absalonis defensionem, additæ sunt rationes aliquot, quæ possent Dauidi illius reuocationem persuadere: quales sunt, periculum ne Absalon inter Gessuritas peccato infidelitatis macularetur, pœnæ inutilitas, cum quod factum est infectum esse non possit, nec mortuus, exilio viui, in vitam reuocari queat; imitatio diuinæ in peccatores elementiæ, *qui non vult perire animam, sed retractat cogitans ne penitus pereat, qui abiectus est.* Mutat videlicet Deus sententiam in peccatorem latam, si ipse velit resipiscere, nec delectatur in perditione viuentium. Significat quoque Sapiens mulier, & à Rege intelligi vult, hanc esse non tam suam, quam totius populi vocem, cui proinde rex merito gratificabitur. Addit postremo argumentum ex applicatione parabolæ, vt qui misericors fuit in figura, in re figurata ne sit crudelis.

Rationes pro Absalone.

Abul. q. 23. & 24. in 14. 2. Reg.

IV. Dauid permittit Ioabo reditum Absalonis.

Hic rogata mulier de fabulæ huius authore, nihil cunctata est fateri Ioabum, siue id ei gratum fore credens, siue id ei Ioab ante permiserat, sperans rem non ingratam regi

fore. Itaque cum sermone conuerso, *Ecce*, inquit, *placatus feci verbum tuum*, quod interposita mulieris persona, à me postulasti, *vade ergo & reuoca puerum Absalon*, vox pueri clementiæ est, non ætatis, quæ circiter quatuor & viginti annorum fuit. Hoc autem ipso quod eum reuocari iussit ab exilio, mortis pœnam ipsi debitam, non tanquam iudex remisit, sed tanquam parens, qui iniuriam in filij sui nece acceperat, & poterat condonare. At Ioab gratiis regi magna cum summissione actis, non distulit eius vti beneficio: nec contentus Absalonem monere per literas de paterna indulgentia, vt honorabilior esset reditus, & exilij temperaretur pudor, surrexit Ioab ipsemet, & multi videlicet de primaria nobilitate cum eo, & reduxerunt Absalon in Hierusalem.

V. Nec tamen patitur in suum venire conspectum.

Omittit Scriptura monitum regem de reditu Absalonis, simul etiam à Ioabo, qui inchoatam reconciliationem perficere satagebat, rogatum, vt eum in conspectum suum venire pateretur, veniæ videlicet coram petendæ causa, & simul agendæ gratiæ de obtenta misericordia. At rex, qui Absalonis ingenium probe norat, & operæ prætium ducebat noua illum seueritate in officio continere, & admissi facinoris grauitatem vehementius apprehendere, pœnaque luere diuturniore, sed ea pœna quæ periculo vacaret, non est passus eum adduci in conspectum suum, nulla tamen simultate, quam vltro deposuerat, in paterno pectore residente iussit eum in suam se domum conferre, nec passus est videre faciem suam. Paruit ille, nec tamen sine acri morsu doloris: quem tamen illa spes ac cogitatio leniebat, quod sibi persuadebat id facile mox impetratum iri, quandoquod difficilimum videbatur, erat obtentum.

VI. Salomonis Institutio puerilis. Prou. 4.

Interea Salomon qui sextum iam ætatis annum agebat, quamuis tenerè ab vtroque parente diligeretur, studiosè tamen à Dauide instituebatur, vt ipsemet Salomon testatur. Præcellens quippe ipsius ingenium, & indoles singularis sanctæ parentum institutionis præmaturè reddebat idoneum, & quotidianis augescebat incrementis. Et satis constat egregiam indolem, sine institutione & cultura syluescere, & quò quis ad maiora natus est, eo etiã euadere deteriorem, si illa diu desideretur. Bethsabea quoque operam dabat, vt ea puerulus quasi ludibundus addisceret, quæ sensim animam bonam quam sortitus erat, ad omnem probitatem informarent.

ANNVS MVNDI 3006.

DAVIDIS 27. ABIATHARIS 32.

EVPALIS 16. Imperij Assyrior. 1075.

ANTE CHRISTVM 1047.

I. Absalon caret conspectu regis, magno cum mœrore.

Absalõ hoc toto anno, & posteriore parte præcedentis, siue Hierosolymis, siue alio potius vicino loco, vbi domũ haberet, exors aulæ regiæ, & paterni conspectûs fuit. Nam Hierosolymis habitare extorrem curiæ, regiæque familiæ, intolerabile supplicium videretur, vbi neque hominum oculos, neque tacitas cogitationes ferre potuisset. Nam quod eum Scriptura testatur Hierosolymis mansisse biennio, patris conspectu carentem, de suburbano aliquo, aut vicino loco explicanda est; qui ciuitatis nomine comprehendatur, vbi vxore liberisque fruebatur, & rem domesticam ipse per se administrans, deliciosis agricolarum voluptatibus potiri poterat: sed eæ homini ambitioso sordebant, qui vitam ab aulico fumo, ac strepitu alienam, non vitam suauem, sed mortem acerbissimam ducebat. Etsi autem non deerant viri primarij, qui eum crebro officij causa adibant, id tamen vnum quod deerat magis augebat, quam cætera omnia affatim congesta delectarent: seque ad aulæ fores versantem ingressu prohibitum, quendam reputabat è fabulis Tantalum, cui in mediis vndis atque arborum pomis, neque potum neque cibum liceret attingere.

II. Salomon à Nathane instituitur.

Septimus interea Salomonis decurrit annus qui serio inchoandę puerorũ institutioni præfinitur, cum illi additus est pædagogus; nec alius à Nathane propheta, quem magni faciebat Dauid, eoque familiariter vtebatur: nec minus scientia & moribus idoneus videbatur, qui regiæ pueritiæ præficeretur magister; quo modo Samuël iunioribus prophetis in Naioth doctor extiterat. Ex hac porro institutione puerili conciliatus videtur Nathani erga Salomonem amor & studium, quod apertè prodidit, cum eius maxime opera & consilio Adonias de occupato pene jam regno deiectus est, & Salomon factus est rex, vt suo loco dicetur. 3. Reg. 1.

ANNVS MVNDI 3007.

DAVIDIS regni 28. ABIATHARIS 33.

EVPALIS 17. Imperij Assyrior. 1076.

ANTE CHRISTVM 1046.

I. Absalonis pulchritudo, cæsaries, liberi.

Est hic annus integræ atq; perfectæ recõciliationis Absalonis cũ parẽte suo, quæ sub tẽpus messis contigit, vt ex incendio immisso in Ioabi segetem intelligitur. Ante quã narrationem Scriptura obiter aliqua de Absalonis pulchritudine, cæsariæ, liberis inserit. Quod ad formam attinet, hoc ei dat illa testimonium, non fuisse in vniuerso regno Dauidis, qui ei pulchritudine æquaretur, neque vllum in eo defectũ notari potuisse; cui si animi quoque pulchritudo respondisset, melius fuisset ipsius saluti consultum. De cæsarie dico breuiter eum toto anno nutriuisse capillum, quo cum grauaretur, eum resecari curabat; tanti autem fiebat abscissa coma, vt ducentis siclis æstimaretur; pondus enim ad pretium & æstimationem referendum est. Quod ad liberos eius attinet, nati sunt Absaloni filij tres, & filia vna nomine Thamar, cui amitæ nomen datum est; quæ non rectè Roboano nupsisse dicitur, chronologia repugnante: filij autem omnes breui extincti sunt. Absalon enim ante mortem, quæ post biennium contigit, liberorum defectu, sibi monimentum erexit.

II.

Iam quod ad interdictæ paternæ visionis pœnam attinet, eam Absalon ægrè; atque in-

Satagit apud Ioabum pro visione patris.

tolerantet terebar, vt superiore anno diximus. Itaque Ioabum ad se ex vrbe euocault, vt eo legato vteretur ad patrem: cumque is ad eum venire cunctaretur, & desideria dilata crescerent, & opinio proprij contemptus Absalonis indignationem mouisset, rationem excogitauit, qua Ioabum, si non sponte, & causa gratificandi amico, certe coactum, accusandæ iniuriæ gratia, ad se quamprimum venire compelleret. Ergo iussit seruos suos hordeaceam Ioabi messem succendere; quam illi statim succenderunt, non difficiles in minore scelere, qui eius imperio in tanto maiore obtemperassent. Ea re cognita venit Ioab querulus ad Absalonem de accepto damno. Respondit Absalon, *misi ad te obsecrans vt venires ad me*, quoniam mihi ad te ire non licet, *vt mitterem te ad regem*, vt opera tua perficerentur, quę industria & gratia tua recte inchoata sunt. Credibile est additam quoque ab Absalone promissionem de illato damno copiosè resarciendo. Addidit & preces de exponenda regi miseria sua, qui sibi adhuc in exilio esse videatur, & quidem acerbiore quam antea, quod vicinitas eius acerbitatem quotidie exasperaret. *Obsecro ergo*, inquit, *vt videam faciem regis, quod si memor est iniquitatis meæ, interficiat me.* Auaesis est ea affectu vehementiore.

III. Eam Ioab à Dauide impetrat.

Omissa est etiam hoc loco Ioabi responsio, & promissio officij apud regem sui. Id enim pertinebat ad præsentem afflicti Absalonis consolationem, quam ratio postulat nimimè fuisse neglectam. Promissionem secutus est effectus. Ingressus est enim Ioab ad regem, eique nunciauit omnia, & mœrorem Absalonis desperationi proximum. At Dauid memor paternæ elementiæ, immemor iniuriæ, in signum gratiæ penitus integratæ iubet illum ad se vocari: qui *intrauit ad regem, & adorauit super faciem terræ coram eo.* Iacuit scilicet humi prostratus ad regis pedes, quem peramanter excitatum rea osculatus est. Dicebat ille quoque fortasse. *Pater peccaui in cœlum & coram te*, exteráque lacrymans pertexebat. Nec dubium magnum in omnibus circunstantibus factum esse animorum motum, dum filius se abijcit ad pedes patris, pater se dimittit ad collum filij, filius contritione, pater commiseratione lacrymatur. In figuram reconciliati cum diuina bonitate peccatoris, qui vt frequenter in gratia non perseuerat, ita nec Absalon diu in officio perstitit.

2. Reg. 14. *Ibid.*

ANNVS MVNDI 3008.

DAVIDIS 29. ABIATHARIS 34.

EVPALIS Regis 18.

Imperij Assyrior. 1077.

ANTE CHRISTVM 1045.

I. Apparatus belli ciuilis.

PRæparatur hoc anno belli ciuilis incendium, cuius deflagratio anno proximo subsequetur. Neque enim fieri potest, vt tãta animorum commutatio, paucis diebus aut mensibus, simul excogitata, suscepta, & perfacta fuerit. Quis credat statim à reconciliatione natam esse audaciam instruendi, ac parandi currus & equites, & 50. viros, qui præcederent ambitiosum hominem; Merito itaque hunc annum damus meditatæ ac paratæ seditioni, ac defectioni; quo scilicet Absalon blandiebatur vniuerso Israëli, & corda eorum suffurabatur patri, de quo malitiosè obloquebatur, & conciliabat sibi, multam de se spem verbis concitando. Causa huius belli primaria vltor Deus, qui mala filij voluntate vtebatur, ad puniendum patrem. Adhuc enim vigebat illa vox, *Ecce ego suscitabo super te malum de domo tua*, viguitque quandiu Dauid in viuis fuit. Nam Adoniæ ambitio, quæ moribundo Dauide, ad inuasionem vsque regni elata est, malum erat de domo Dauidis, & reliquiæ pœnarum eius.

II. Absalonem mouet ambitio.

Absalonem autem ambitiosa regnandi libido concitauit. Persuasum quippe habebat se statim à Dauidis morte regnaturum. Nam Amnon primogenitus sextum iam annum occiderat, Daniel quoque, qui & Cheleab mortuus creditur, aut regno ineptus. Sequebatur Absalonem regium genus ex parte matris animos quoque faciebat. Itaque durissimum illi erat ipsos 20. annos, quos parentis ætas facilè capiebat, regnandi cupiditatem, quasi gladium in vagina reconditum retinere. Extimulabat etiam eum fortasse desiderium vlciscendi exilij ad quinquennium paterna seueritate prorogati. Videtur etiam Achitophel huius consilij non ignarus fuisse, vt qui iamdudum infenso esset in Dauidem animo: quem satis prodidit, cum vocatus ab Absalone, illico se ad eius partes adiunxit, & consilium efficax dedit perdendi Dauidis: Quin & nō leuis mihi suboritur suspicio, omnē rationē eblandiendi populi, qua vsus est Absalon, ab Achitophele fuisse profectam. Id odium in optimum principem natum videtur propter Bethsabæam neptem suam adulterio pollutam, & maritum eius Vriam malis artibus interemptum: quem, vt virum optimum atque fortissimum, par est credere seni charissimum fuisse, & cum eo nuptias cum nepte libentius copulasse.

Achitophelis consilia.

2. Reg. 11. 3. *Vide an Dauidis* 23. *num.* 3.

III. Populo ablandatur.

Regni ergo candidatus Absalon, Achitophelis consilio vsus, populares sibi animos demereri studuit. Et præterquam quod pellax est pulchritudo, qua præ omnibus florebat Absalon, & species erat digna imperio, ad ipsum etiam alliciebat materna nobilitas, & ordo natiuitatis. Attrahebat & florens iuuentus, & multa iam eius proles, & acre ingeniū, & animi vigor; maxime autem illa humanitas in agēdo, illa comitas affabilitasque sermonis. Cum enim eum quispiam adiret, & ad eius genua curuaretur, ipse eum humanissimè erigebat, atque osculabatur. Tanto autem magis animos hominum demerebatur hæc comitas, quanto maior erat & gratior, qui ad hanc sese deijciebat humilitatem. Trahebat & studium, quod ille præ se ferebat, promouendi vnius cuiusque vtilitatem: cum diceret, *Videntur mihi sermones tui boni & iusti, sed non est qui te audiat constitutus à rege*, qui scilicet possit & velit bene et munere fungi. Itaque subdebat, *quis me constituat iudicem super terram, vt ad me veniant omnes qui habent negotium, & iustè iudicem?*

2. Reg. 15. 3.

IV. Eumque à Rege alienat, & suā ostentat in[dul]gentiā.

Vides autem vt se ambitiosè laudando, eadem opera subditorum animos alienet ac disiungat a Rege, quasi à principe negotia publica negligente, neque idoneum aliquem, expediendis iustè litibus, constituente. Vt autem diligentiam suam in expediendis in posterum controuersiis venditaret, bene mane per singulos dies consurgebat Absalon, *& stabat iuxta introitum portæ* regiæ, ad quam scilicet iudicia exerceri solebant, *& omnem virum, qui habebat negotium, vt veniret ad iudicium regis, vocabat ad se*, vt ostenderet se non respicere personam hominum, sed omnium curam gerere, omnibus beneuolum, omnibus beneficum esse velle, si posset. Quibus artibus conciliatis sibi populi studiis, certus iam de illius fauore, fecit sibi currus & equites, & 50. viros, qui eum præcederent, non vno curru omnes eius amici viri primarij vehi poterant, nec currus vnicus ambitæ magnificentiæ conueniebat. Hoc fuit semen segetis luctuosæ, hæc dispositio in populo ad defectionem; & Absaloni ad inuadendam tyrannidem, quæ proximo anno toto regno grassata est.

Facit sibi currus & equites.

V. An eum Dauidis negligentia.

Sentire videor, erudite lector, te in Dauide vel prudentiam desiderare, qui non animaduerteret quorsum hic Absalonis pertineret apparatus, quem profectò ignorare non poterat; vel sollicitudinem, pro sibi diuinitus commissa Repub. quæ detrimentum ingens acceptura videbatur: vel correctionem filij iuueniliter exultantis, & paterna indulgentia abutentis. Dicendum videtur Dauidem minime suspicacem fuisse, vtpote magni animi virum, miniméque ambitiosum, neque tribuisse hunc, quem præter consuetudinem videbat, apparatum ambitioni, sed iuuenili fastui, quem tanquam diuturni exilij consolationem aliquam, & quasi compensationem dissimulandam putabat. Cæteram autem prehensationem, & populi sollicitationem magna ex parte credimus ignorasse: quod nemo esset qui hæc ad Dauidem referre auderet, ne suo periculo author fieret paternæ amicitiæ, quæ nuper ægrè coaluerat, distrahendæ.

VI. Vt excusari possit.

Denique etsi hæc fiebant captandæ dominationis causa, vt etiam postea ab Adonia factum est, res tamen aliò trahi poterat, vti diximus: & ad summum existimauerit Dauid Absalonē significare velle sibi regni successionem deberi. Etsi reuera non erat successurus, sed ex diuino decreto Salomon, qui nunc sapientia & ætate sub Nathanis cura proficiebat in dies; permittebat tamen Absalonem sua sponte se fallere, & proprio errore delectari, ne quem nuper in amicitiam receperat, maturius contristaret: confidens interim nihil præiudicij causæ & iuri Salomonis afferri.

(s.)

ANNVS MVNDI 3009.

DAVIDIS 30. ABIATHARIS 35.

EVPALIS Regis 19.

Imperij Assyriorum. 1078.

ANTE CHRISTVM 1044.

I. Ratio temporis & rei summa.

TRigesimus hic regni Dauidis annus, idemque ætatis eius sexagesimus, ipsi omnium luctuosissimus fuit in quo per filij tyrannidē regno suo indignissimè deturbatus, omnes bellorū ciuilium calamitates perpessus est, nisi quod Dauid sanguini ciuiū sua fuga pepercit, & Dei benignitate factum est, vt tota hæc tempestas paucorū mensium curriculo circunscriberetur, & intra eundem annum occiso, misera illa quidem, sed tamen iusta morte tyranno, Rex legitimus regno suo restitueretur. Cæterum circa tempus belli huius, ingerit nobis Scriptura dubitationem, cum ait Absalonem *post quadraginta annos* à rege petiisse commeatum Hebronicæ profectionis, neque aperit vnde eorum initium accipiendum sit. Omissa autem opinionum varietate, à prima Dauidis vnctione sumendum putamus, à qua hunc quadragesimum primum numeramus annum, vt scriptura requirit, quæ profectionem hanc *post 40 annos* factam scribit, qui idem annus fuit Saulis octauus, & Mundi 2969. a.m. 2969. 1 3009. 41.

II. Ambitio & hypocrisis Absalonis

Quod ad rem ipsam attinet, animaduertenda primum est ambitionis hypocrysis, quæ sese religionis integumento conatur obtegere, *Vadam*, ait Regi Absalon, *& reddam vota mea, quæ voui Domino in Hebron*. Erat religiosus hic locus, lipsanis Sanctorum patriarcharum, ibique vota religionis causa nuncupabantur; alioqui non habuisset Absalonis prætextus vllam probabilitatem. At mirum est Dauidem non sensisse fraudem. Primùm quod videtur tempus importunum reddendi voti, post quartum denique annum, ex quo reduxerat eum Dominus in Hierusalem. Deinde quod sacrificij locus, quandoquidem se sacrificium vouisse dicebat, erat vel Gabaone ad Sanctuarium, vel Sione, ad Aream Domini. Tertio quod persona ipsa iam suspecta esse poterat, siue quia iam prætextu conuiuij fratrem interfecerat, siue quia illum in curribus & equis audacius se efferentem videbat.

III. Quomodo Dauid deceptus.

Dicendum videtur Deum, cuius prouidentia hanc telam ordiebatur Absalon aduersus Dauidem, quique illum filij opera castigare cupiebat, passum esse patrem obtusiorem fieri in his studiosius obseruandis, & prudentius præcauendis, vt illud vsurpare posset, *Cor meum conturbatum est, dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum*. Interim dum *qui inquirebant mala mihi, locuti sunt vanitates, & dolos tota die meditabantur*. Absalon videlicet atque Achitophel. Noluit quoque Dauid videri nimium suspicax, cumque suos valde diligeret, paterna charitas non patiebatur eum cogitare malum. Non temerè quoque potuit existimare Absalonem, qui Hebrone natus fuerat, atque educatus, singulari Psal. 37. 11 1. Cor. 13. 5.

quapiam erga locum illum deuotione affici, quem tamen ille ad coitionem coniuratorum, & tyrannidem inchoandam elegerat.

IV. Ordo rei gestæ. 2. Reg. 15. Hic autem ordo fuit rei ab Absalone gestæ, Primo accepit à rege commeatum, vt multo cum comitatu proficisci posset, multasque pacificas victimas, voti specie, in conuiuia mactare. Secundo misit nuncios per totum regnum, qui vbique populos monerent, vt præscripto die & hora, ad clangorem buccinæ regem Absalonem proclamarent, & ad eum regem agnoscendum, Hebronem frequentes confluerent. Tertio proficiscitur ipse in Hebron non solum cum consueto domesticorum & amicorum cœtu, qui consiliorum eius participes erant, sed cum ducentis rei penitus ignaris, vt mox videntes se per imprudentiam in coniuratione implicatos, progrederentur in facinore, quod integrare noluissent nec inchoare: vtque non tantum isti deducerentur in fraudē, sed eorum exemplum aliæ vrbes facilius sequerentur: quod consilium ex vaferrimi hominis Achitophelis officina videtur prodiisse. Quarto accersiuit Achitophelem, qui dissimulandi causa fortasse in oppido suo tunc erat; vt si res minus succederet, victori Dauidi innocentiam suam facilius probare posset. Quinto, destinato die buccina personat, confluunt populi in Hebron, quos ille sibi toto superiore anno demeruerat, acclamatur rex atque inungitur; quin & iusiurandum fidelitatis eidem præstitum putat Lyranus, nequid in eo ad regnum desiderari (1. Reg. 15. 10.) videretur. Postremo venit Absalon Hierosolymam Dauidi regnum vitamque ablaturus quod eo viuo nunquam se Regni certum fore possessorem putaret.

V. Dauidi nunciatur coniuratio, & vt se tum gesserit. Interea venit nuncius ad Dauid, & quidem tardius, quod Absalonis iussu viæ custodirentur, vt Rex cum ciuitate imparatus opprimi posset. Dixit autē paucis, vt in re trepida nuncius. *Toto corde vniuersus Israel sequitur Absalon.* At Dauid in tanto tumultu non est oblitus officij boni principis, publicam vtilitatem honori proprio antetulit, dum elegit exprobrabilem fugam, ne populus imparatus ad bellum, resistens armato Absaloni, concideretur. Cessit quoque humiliter vltori Deo, à quo iuxta Nathani vaticinium pœnam hanc profectam intelligebat; dixerat enim se malum de domo eius suscitaturum. Itaque calamitatem istam non solum de manu eius humiliter accipit, sed auget etiam vltro, dum nudis pedibus, & plorans, & operto capite cum suis, reorum in morem scandit montem oliuarum, nullo iracundiæ verbo in tyrannum effuso, suam quoque in Deum fiduciam ostēdit eo psalmo, quem (Psal. 3.) edidit dum fugeret à facie Absalonis.

VI. Fugam imperat suis, abitq; ipsemet. Rege itaque imperante fugam, ne cum mutua subditorum suorum cæde veniretur ad manus, omnes qui præsto erant Dauidi, nihil plane repugnarunt, quamuis essent omnes viri fortissimi, & flos ipse bellatorum totius Israelis, quibus fuga, præsertim sine vllo certamine, probrosa videri solet: sed regis arbitrio atque exemplo cesserunt. Decem porro concubinas reliquit in arce ad custodiendam domum, nonquidem contra vim hostium, alioqui præsidium virorum fortium ibi reliquendum erat, sed vt lenitate sua copias Absalonis à cæde atque incendio reuocarent. Sed iam assectemur regem profugum domo, incertum loci ad quem se reciperet. Nisi quod desertum versus, nota sibi iampridem loca, & frequentata dirigebat iter. Postea tamen admonitu Cusai amici sui, transgressus est Iordanem. *Egressus ergo rex, & omnis Israel pedibus suis*, sine vllo curruum aut equorum subsidio, *stetit procul à domo*, non ingressi sunt domos, vt latè circumspicerent, si quis ad eos de amicis se recipere, sicut postmodum factum est. (2. Reg. 15. 23. & 28.)

VII. Vt eos ordinarit. Quoniam vero turmatim, & sine ordine ob festinationem egressi erant ab vrbe, substitit Dauid in idoneo aliquo loco extra vrbem, vt suum omnibus locum bonus Imperator assignaret. Seruatus autem videtur hic ordo, primum vt locum tribueret antiquis illis suis sociis, & exilij comitibus, qui multis sub eo confectis stipendiis cum eo senuerant. Et scilicet manebat idem sexcentorum numerus, suffectis semper pari numero viris egregiis in defunctorum locum. Medio in agmine erant domestici Regis, qui latera eius stipabant, vbi & imbellis turba, quæcunque Dauidem secuta est. Hos postremo excipiebant legiones Cerethi & Pheleti, custodes regij corporis. Hi triariorum instar erant, qui impetum subsequentis ex vrbe hostis, si res ferret, conuersis vultibus exciperent, dum rex è re nata consilium caperet. In lustrandis autem & ordinandis suis, vidit Rex Ethaï Gethæum filium Achis, vt visum est Hebræis, qui recens ad Dauidem, cum quodam sociorum suorum manipulo, venerat, factusque erat proselytus, cui cum Dauid reditum persuadere non posset, eandem secum aleam tentare permisit. (Ethaï cum suis eum sequuntur.)

VIII. Venit ad Dauidem Abiathar cum Arca. Dudum iam ex vrbe rex fugitiuus excesserat, cum Abiathar pontifex, & Sadoc sacerdos Dauidis studiosissimi, cum filiis suis & vniuersis Leuitis, qui tum erant Hierosolymis Arcam Domini ad eum ex arce detulerunt, vt pro eo Dominum, cum res ferret, consulerent: eosque plerique alij secuti sunt. Cumque Dauid adhuc cis torrentem esset substitit cum Arca pontifex dominumque consuluit de profectione Dauidis, quo scilicet eum Dominus abire iuberet Domino autem nihil respondente, intellexit Dauid silentium hoc esse offensionis indicium (Dominus consultus silet, & Dauid Arcam remittit.) nec gratum esse Domino fieri comitem peregrinationis huius; itaque iussit eam in vrbem reportari, simulque edidit eximias virtutum notas, religiosissimo principe dignas. Dat porro reuertenti pontifici, & sacerdoti Sadoco in mandatis, vt per filios suos Dauidem moneant, qui statu res sint, quid rerum agat Absalon, quid moliatur noui, vt pro re nata sibi consilium capiat. Cumque didicisset Achitophelem cum Absalone contra se coniurasse, petiit à Deo infatuari consilium eius. Id est vel ineptum eo consilium dari, vel ab tanquam ineptum atque inutile repudiari, vti reuera contigit. Qua de re vide quoque psalmum 54.

IX. Adorat Ierosalem versus. Interea ascendit Dauid montem oliuarum, cum suo suorumque omnium luctu; in summitate eius, verso in Sionem vultu, Deum adoraturus, quod ibi esset Arcæ fœderis sedes, & ciuitati sanctæ valedicturus, periode ac si eam vltra visurus non esset, sed magistratu regio, si Domino placeret, esset abiturus. Ibi ergo dum

erat

Chusai remittit in vrbem æmulum Achitophelis.

erat vrbem intuens occurrit ei Chusai; qui cum abesset ab vrbe, accepto nuncio coniurationis Absalonicæ & fugæ Dauidis, ad eum concitus venit, sed scissa veste & puluere conspersus caput, vt eum in maxima amantissimi regis calamitate facere par erat, qui singulari titulo Amicus regis audiebat. Sed eum Dauid familiariter remisit in vrbem, deditque in mandatis, vt se in gratiam Absalonis insinuaret, ad Achitophelis consilia dissipanda quod egregiè præstitit.

Absalon ingreditur vrbem.

Eoque reuertente in ciuitatem Absalon quoque ingressus est Ierusalem, haud dubie cum plurimo exercitu, paratus enim veniebat ad vim vrbi afferendam, si opus foret. Nemine autem resistente, sed plurimis contra fauentibus, & obuiam honoris causa procedentibus, in vrbem, sine puluere & sudore, triumphator inuectus est.

X. Dauidi occurrit Siba cũ muneribus.

Chusai adeunte Hierosolymam, Dauid cœpto itinere progressus est, cumque transisset paulultum montis verticé, occurrit ei Siba famulus Miphiboseti. Hic autem occursus sic intelligendus est. Erat Siba Hierosolymis cum egressus est Dauid, cumque celeriter antegressus villam aliquam adiit, ibique paratis quamprimum muneribus, rediit Dauidem versus, eique occurrit, vt illis in regis beneuolentiam percommoda occasione insinuaret se; moxque per insignem calumniam, accusatum herum Dauidi redderet odiosum, ac fortunis omnibus in proprium emolumentum euerteret, quod & consecutus est. Munera fuerunt duo asini, onusti ducentis panibus, & centum alligaturis vuæ passæ, totidemque adiecit ficuum massas, quas vocant palathas, & vtrem vini. Cui Rex *Quid sibi volunt hæc?* Quo hæc defers, cui vsui? *Respondítque Siba, Asini domesticis regis*, puta mulieribus, *vt sedeant, panes & palatha ad vescendum pueris tuis, vinum autem vt bibat, si quis defecerit in deserto.*

XI. Calumniatur herum suum.

Quoniam vero nullam faciebat heri sui mentionem, nec intelligebat Dauid suóne ille nomine, an Domini sui daret, *vbi est*, inquit, *filius Domini tui*, Miphibosethus scilicet Ionathæ filius. *Respondítque Siba Regi, Remansit in Ierusalem, dicens, hodie mihi restituet domus Israel regnum patris mei.* Inepta plane atque insulsa calumnia; nihil enim in hoc tumultu aut ferebatur, aut metebatur domus Saulis, sed regnum Dauidis in Absalonem transferebatur. Adde quod nihil ineptius ad regnum Miphibósetho,

Et decipit Dauidem.

homine elumbi, & claudo vtroque pede, homine in regni dedecus, aut in lucem edito, aut conseruato in viuis, vt ea de re neque populus, neque ipse citra insaniam cogitare potuerint. Quid ergo, inquies, Dauide, si hæc vera credidit, imprudentius, si non credidit, iniustius, qui nefariæ accusationi illam subiecit sententiam, *Tua sint omnia, quæ fuerunt Miphiboseth*, qua innocentem atque inauditum, & insuper miserabilem, & amantissimi sui Ionathæ filium, omnibus funditus spoliabat bonis. Credidit vtique, & improbissimi hominis artificio

n. 39. 40. &c.

atque impudentia captus est, & lapsus facilitate credendi. Sed hæc luculentius in Annalibus explicata reperies, studiose lector.

XII. Semei maledicit Dauidi.

Hunc porro lapsum, admirabilis patientia, aduersus impurissimi hominis maledicta secuta est. Cum enim rex progressus esset vsque Bahurim, oppidum tribus Benjamin, inde egressus est Semei, vir potens de cognitione domus Saulis, qui Dauidem versus inambulans, eum conuitiis inuadebat, dicens, *Egredere vir sanguinum, & vir Belial, reddidit tibi Dominus vniuersum sanguinem domus Saul, quoniam inuasisti regnum pro eo. Et dedit Dominus regnum in manu Absalon filij tui: & ecce premunt te mala tua, quoniam vir sanguinum es.* Nec contentus hisce maledictis, etiam *lapides mittebat contra Dauid, & contra omnes seruos eius.* Erat videlicet aliquod interuallum inter regem cum suis via regia procedentem, & Semei, qui per iugum montis ex latere gradiebatur, idque animos faciebat impudentiæ. Ad quæ cum patientia Dauidis obmutesceret, vt qui in eo agnosceret

Dauid reprimit suos ne eum interficiant.

castigantem Deum incaluit zelus Abisai filij Saruiæ, id est Dauidis ex sorore nepotis, Et, *Quare*, inquit, *maledicit canis hic mortuus Domino meo regi? vadam & amputabo caput eius.* Contumeliam rependit contumelia; nec ægre quod minabatur implesset, nisi eius impetum cohibuisset Dauid instructus ea cogitatione quam dixi. Cæterum inauditam hanc Dauidis patientiam: & Semei contra ipsum calumnias accuratius pro captu nostro in Annalibus pertractauimus.

num. 44. ad 57.

XIII. Dauid subsistit in Bahurim.

Sed maledicum istum tantisper missum faciamus, vt Dauidem assectemur, qui ex pedestri itinere fatigatus, cum populo suo resedit, *& refocillatus est ibi*, in oppido scilicet Bahurim, quo eum venisse paulò ante dictum fuerat. Apparet & sumptum ibi cibum, vel ex Sibæ commeatu erat: enim hoc tempus matutinum, & forte plerique ieiuni exiuerant, fugam vrgente Dauide. Ab hac autem nonnulla quiete refectis vtcunque viribus, orans & gemens apud Deum ad campestria deserti, vbi condictum fuerat, progrediebatur, eáque meditabatur, quæ mox relata sunt in psalmū 142. vt ex eiusdem psalmi titulo patet, ipsisque verbis eius, illis præsertim, *Auditam fac mihi mane misericordiam tuam, quia in te speraui. Notam fac mihi viam in qua ambulem.* Referuntur enim ad expectationem nunciorum Ionathæ, & Achimaas, iuxta quorum monita iter facturus erat. Expectabat autem nuncios in omnes horas, & saltem postridie mane, quæ tamen eadem ipsa die sub noctem accepit, vt mox dicetur.

Vide ann. an. Dauid 30 nu. 58.

XIV. Chusai sadat Absaloni. 2. Reg. 16. 16.

Interea Chusai ad Absalonem venit; & gratulabundus, *Salue rex*, inquit, *salue rex.* Ad quem Absalon. *Hæc est gratia tua ad Amicum tuum; quare non iuisti cum Amico tuo.* Hoc ille nomine vocari solebat. Non appellat patrem, ne illud nomen eum, quantumuis sit impudens, pudore confundat, & dum amicum reprehendit ingratum, accuset ingratissimum filium; neque regem nominat, ne seipsum manifestæ tyrannidis accuset. Nec tamen serio reprehendit desertorem patris, qui ab omnibus desertum voluisset. At Chusai adulatorum aulicorum personam egregie sustinens. *Nequaquam*; inquit, persistam in Dauidis amicitia, vel famulatu, *quia illius ero quem elegit Dominus, & omnis hic populus, & vniuersus Israël, & cum eo manebo.* Vide vt statim beneuolentiæ colligendæ causa, ei scrupulum eximit detestandæ tyrannidis, & coniurationis contra patrem suum, cum eam nomine diuinæ electionis co.

iorat. Audit & populi totius, quasi cum Deo conspirantis, consensum, cui propterea fas sit ipsum Chusai acquiescere. Subdit & aliam rationem cur seruire debeat Absaloni: quod aulici non solum principi præsenti, sed eius quoque filiis successoribus parere debeant; sicque infœlix Absalon proditorem pro amico adeptus est.

XV. Achitophel ei suadet polluere patris cõcubinas, & quamobrem.

Dixit autem Absalonem ad Achitophel. Inite consilium quid agere debeamus. Alloquitur etiam Chusai, quem apparet in hoc consilio dissimulasse mentem suam: ne si statim resisteret Achitopheli, suspectum se redderet Absaloni, sibique præcluderet aditum, ad iuuandum in re maiori Dauidem. Consulit ergo Achitophel Absaloni vt cõcubinas patris sui domi relictas polluat, & quidem publicè, vt populus sciens patrem à filio inexpiabili scelere violatum firmius ei, desperata reconciliatione, adhæreat. Diabolicum planè. Achitophelis consilium, quo vna & eadem opera plurima, grauissimáque damna omnibus afferret, Regi, cui probrosissima contumelia inferebatur: Absaloni, quem adulterum atque incestum reddebat, & magis magisque alienabat à patre, eumque illi maledictioni reddebat obnoxium, *Effusus es sicut aqua non crescas, quia ascendisti cubile patris tui, & maculasti stratum eius.* Deo qui in omni scelere offenditur, mulieribus quæ omnes infames, probrosæ, incestæ, adulteræ factæ sunt. Populo, quem in defectione contra legitimum principem confirmauit, eique ad omnem immunditiam, atque impudẽtiam viam patefecit. Achitopheli denique ipsi, quem lætum reddidit de vindicato in decuplum adulterio neptis suæ. Hoc primũ stabiliendi imperij Absalonis fundamentum fuit, suo illi populo coniũgendo.

Gen. 49. 4.

XVI. Suadet & occupari Dauidem imparatũ.

Alterum fuit, Dauidem summum ac præcipuum noui regni aduersarium, quanta fieri potuit celeritate opprimere, antequam se ille, periculo subduceret, & fortior fieret ad resistendum, sed id consilium quamuis prudenter excogitatum, & ad perdendum Dauidem valde accommodatum, omnibusque eius aduersariis probatum, Deus opera Chusai disturbauit; iniecit enim Absaloni mentem vt Chusai consuleret, qui Achitophelis consilio probabiliter refutato, suasit vt congregato vniuerso Israele, ipsoque Absalone præsente in medio eorum, ipsum Dauidem aggrediatur, eumque siue in acie, siue in ciuitate quapiam, multitudine obruat. Id consilium placuit, quia Absaloni gloriosior futura erat victoria, quæ alioqui Achitopheli tribueretur, tum etiam quia tutior erat certiorque victoria, quæ ope maximi exercitus quærebatur; tum denique *quia Domini voluntas fuit, vt vtile consilium Achitophelis dissiparetur, vt induceret Dominus malũ super Absalonr,* vt ait Scriptura, qui tam facile intimo hostis sui amico fidem habuit.

ca. 17 v. 4.

Dissuadet Chusai.

ver. 14.

XVII. Eius monitu Dauid abit trans Iordanem.

Chusai porro memor curæ sibi à Dauide impositæ adit quamprimum Abiatharem & Sadochum, & tota re illis exposita, mittuntur nuncij ad Dauidem, vt ea ipsa nocte Iordanem cum suis transiret, & vt res suas constitueret in tuto; si forte Achitophel Absalonem in suam sententiam traduceret. Adierunt ergo regem Ionathas & Achimaas, & ingenti periculo à seruis Absalonis mulieris opera superato, regi migrationem persuadent, iuxta mentem Chusai. *Surrexit ergo Dauid* de campestribus illis deserti, *& omnis populus qui cum eo erat,* & intempesta nocte iter facientes, tanta diligentia vsi sunt flumine traijciendo, vt albescente cœlo, transitus omnium terminaretur. Credibile est Dauidem transito deserto Ierichuntis venisse in Galgala, & Iordanem; vbi quondam Iosue, traiecisse, & mox iter versus Castra, quod oppidum Hebræi Manahim vocarunt, direxisse, castrisque sibi positis, quietem aliquam suis dedisse.

2. Reg. 17. 22.

XVIII. Achitophel laqueo sibi vitam eripit.

Interim Achitophel non diu tulit impunè tam flagitiosa consilia, siue, regis sui perdendi siue tot incestis adulteriis publicè violandi. Videns enim posthabitum consilium sum, stabiliendo Absalonis regno vtilissimum, consilio Chusai, quod tempus dabat Dauidi colligendi sui, regnique recuperandi, domum suam rediit, ibique dispositis rebus suis, laqueo sibi vitam eripuit. Certus Dauidem in hoc bello superiorem fore, & sibi eo rerum potiente miserè pereundum. Expertus est infelix illius prouerbij veritatem, *malum consilium consultori pessimum.* Et qui consilio suo regem suum ad grauissima crimina induxit, ipse se, iusto Dei iudicio, longè grauiori scelere castigauit, & sceleratum tyrannum, sceleratior consiliarius ad inferos antecessit. Vir dignus qui perquam expressa esset figura Iudæ proditoris, sicut Dauid Domini Seruatoris.

Vide Ann. n. 80. an. Dauid. 30.

XIX. Absalon transit Iordanem.

Absalon autem intelligens Dauidem cum suis transgressum esse Iordanem, nihil dubitans in celeritate spem victoriæ magna ex parte positam esse, *transiuit* etiam ipse *Iordanem, & omnes viri Israel cum eo & castrametatus est in terra Galaad: Amasã vero constituit Absalõ pro Ioab super exercitum.* Erat hic nepos Dauidis ex altera eius sorore nomine Abigail, itaq. Ioabi consobrinus erat. Et suspicari libet cum Abulensi Amasan ad suas partes præmio amplissimæ dignitatis fuisse traductum, nec recusauit pugnare contra auunculum, auspiciis eius, qui pugnabat contra parentem; sed neutri tantum facinus cessit impunè. Fideliores amici Dauidis fuerunt Sobi, Machir, & Berzelai, viri in suis ciuitatibus primarij, quorum primus fuit Ammonita, qui à Dauide loco Hannonis in profligato regno constitutus fuerat. Hi ergo siue ex condicto, siue sponte quisque sua, cum intima Dauidem beneuolentia prosequerentur, scirentque ipsum cum suis, ab omnibus rebus imparatum, domo profugum euasisse, lautia ad eum miserunt, de iis quæ erant ad vitæ vsum necessaria.

Constituit Amasan militiæ suæ principem.

XX. Paratur prælium. li. 7. c. 9.

Deinceps præparantur ad prælium exercitus Dauidis & Absalonis, deplorabili conditione personarum inter se pugnantium. Porro Dauid egregius Imperator, considerato rerum suarum statu, & populo suo, qui fuit circiter quatuor millium, vt ait Iosephus, non duxit operæ pretium muris se suosque continere, & obsidionem aduersariorum expectare, vt qui male instructi essent ab iis omnibus, quæ necessaria erant ad obsidionem tolerandam. Diuisit autem trifariam copias suas; & dedit tertiam partem populi sub manu Ioab, qui nihilominus absente rege toti exercitui præerat, vt militiæ princeps, alteram tertiam partem subiecit Abisai fratri Ioab, reliquo exercitui præpo-

fuit Ethai Gethæum: huius enim principis, qui ei constanter adhæserat fidelitatem honorare voluit. Volebat autem ipse quoque pugnare, & militiæ principem agere ipse per sese, sed repugnantibus ducibus suis, quòd in ipsius vnius persona omnia verterentur, & ipsum vnum omnia aduersariorum tela peterent, acquieuit. Id tamen vnum summa cura commendauit vniuersis, vt viuus seruaretur Absalon: qua commendatione certus de victoria fuisse videtur, aut certe subintelligebat, si viceritis, & ille inciderit in manus vestras, sic vt eum & seruare possitis, & perdere.

Iubet rex conseruari Absalonē.

XXI. Committitur prælium & Dauidici vincunt. 2. Reg. 18. 6.

Itaque *egressus est populus* Dauidicus *in campum contra Israël, & factum est prælium in salta Ephraim*. Ita dictus videtur locus, vbi olim Oreb & Zeb à Ephraimitis cæsi sunt, & cæsus est ibi populus Israël ab exercitu Dauid, factáque est in die illa plaga magna viginti millium. Quod autem subdit Scriptura *dispersum fuisse prælium super faciem omnis terræ*, significat Israelitas, cum impetum Dauidicorum ferre non potuissent, in fugam auersos, quo quemque impetus, & spes euadendi ferebant, eo proripuisse se. Ergo & in saltum auium conciti ferebantur, & in terræ voragines hoste à tergo imminente, abiiciebant se, ne gladio vel hasta confoderentur, & ex casu disrumpebantur, & mox alij ab aliis oppressi suffocabantur, sicque factum est, quod ait Scriptura, vt multo plures essent, *quos saltus consumpserat, quam quos vorauit gladius*. Itaque crebræ foueæ syluæ illius, multis corruentibus & semiuiuis, sepulchrorum loco fuerunt.

XXII. Fugit Absalon & comprehenditur à quercu.

In hac fuga non vltimus Absalon, qui dum mulo insidens concitus fertur subter condensam quercum & magnam, adhæsit caput eius quercui, & illo suspenso inter cœlum & terrā, mulus cui insederat pertransiuit. Nulla est capillorum in Scriptura mentio, etsi plerique omnes vulgo capillis quercui colligatum putent. Dicendum videtur infelicem Absalonem caput ita inseruisse ramis arboris, vt iis collum eius constringeretur, vnde mente confusa sese expedire non posset, donec superueniret hostis à quo hasta confossus interiret. Et certe vt absurdum est solam cæsariem temerè implicatam ramo, armati viri contra nitentis corpus ferre potuisse, Ita probabile est quod Iosephus adiecit, ventilatam comam, nam galeam facilioris & certioris fugæ causa deposuerat, asperæ arbori sese implicuisse, & cincinnis intricasse, vt lignis & capillis, quasi cippo & funiculis teneretur.

l. 7. Ant. c. 9.

XXIII. A Ioabo interficitur.

Id cum vidisset vnus de gregariis militibus, non est ausus filium regis, principem hostilis exercitus depositum ex arbore comprehendere reddendum patri, vt ille iusserat, aut veritus ne ille elaberetur, aut opima hæc spolia militiæ principi reseruare volens. Itaque rem Ioabo nunciat, qui contempto Regis imperio, quo viuus seruari iubebatur, vt pœnitentiæ locum peccatori daret, tulit tres lanceas, siue tria spicula, vt est in Hebræo, & perfosso pectore infixit ea in corde Absalon. *Cumque adhuc palpitaret hærens in quercu, cucurrerunt decem iuuenes armigeri Ioab, & percutientes interfecerunt eum*, motus ac sensus expertem penitus reddiderunt, bis enim interfici non potuit. Quo facto Ioab etsi nocentissimum iuuenem interfecit, & in bello iustissimo, graui tamen scelere obstrinxit sese, quod regis filium, contra seuerissimum sui regis imperium, ac proinde iniustè, occidere non dubitauit. Cuius criminis argumētum est, quod cum Dauid dignitate sua deiicere voluit, & moriturus eius cædem Salomoni mandauit, nulla tamen ibi facta mentione Absalonis.

Aug. l. 3. de doct. Christ. c. 21. 2. Reg. 18. 15.

XXIV. Proiicitur in foueam & lapidibus obruitur.

Cecinit autem Ioab buccina, & retinuit militem suum ne persequeretur vltra fugientes, *volens parcere multitudini*, quam iam satis viginti millium cædes castigauerat. Iidem milites tulerunt Absalonem de quercu, & proiecerunt eum in saltu in foueam grandem, & comportauerunt super eum aceruum lapidum magnum nimis. Noluit Ioab corpus deferri Hierosolymam, ibique honorificè sepeliri, siue in pœnam improbissimæ cōiurationis in parentem suum; sed in compendium sepulchri, in foueam quasi in cloacam temerè ac contemptim proiici: siue ne oculi augerent dolorem parentis, quem certo sciebat acerbissimum fore. Hic finis miseri Absalonis, hic exitus illū forte tulit, prolapsas videntem repentino casu spes omnes fortunasque suas, imo & corpus, & vitam, animo insuper in interitum ruente sempiternum. Ita interiit paucorum dierum, vel ad summum mensium rex, aut potius tyrannus iniustissimus, regno per summum scelus acquisito, per summam nequitiam confirmato; per summam celeritatem amisso. Et qui dudum temulento Amnoni fratri, animæ simul & corporis exitium frater intulit, nunc à consobrino, geminata quoque morte trucidatur. Et cuius cor ambitione, luxuria, crudelitate æstuauerat, idem merito tribus spiculis confixum fuit. Qui decem patris concubinas inceste fœdauerat, à decem iuuenibus vulneribus deformatus est: & qui totum populum ciuili bello turbauerat, à toto populo lapidibus obrutus est. Remansitque titulus tantum *manus Absalonis*, in columna quam ille sibi in valle regis in monimentum erexerat.

Epitaphi eius.

XXV. Mors Absalonis innotescit Regi; qui eum luget.

Superest vt luctuosam de inimicis suis victoriam regis denunciemus. Eo munere functi sunt Achimaas & Chusi, sed ille nunciata victoria, mortem Absalonis dissimulat, quam Chusi nunciauit, dicens, *fiant sicut puer*, Absalon *inimici Domini mei Regis*. Intellexit rem Dauid, & forte modum sciscitatus est, & didicit Ioabi facinus, & in præsentia dissimulauit, mœrorem tamen suum apertis vocibus prodidit, cupiens Absalonis vitam sua morte redemisse: quamuis occultandi eius causa ascēderit *cœnaculum portæ*, superius videlicet tabulatum, quod imminebat portæ, ad quam sederat Dauid, expectans nuncium, ibique fleuerit. Neque enim decebat regiam maiestatem, coram populo lacrymis sese muliebriter, lamentisque dedere. Res tamen & Ioabo, & victori exercitus innotuit, qui audiens Regem lugere filium suum, declinauit ab vrbis ingressu, non secus ac victi solent, timens occurrere Dauidi, quasi particeps cædis filij eius.

Commet exercitus sui.

XXVI. Ioab regem adit & obiurgat.

Interea Ioab, qui causa vnica erat luctus istius, veritus ne populus hanc siue verecundiam, siue timorem in audaciam & defectionem verteret, sibique deserto Dauide consuleret, nisi ipse luctu quamprimū deposito, præ se ferret se approbare quæ facta fuerant, ad eum seorsim adiit, & mira orationis libertate

eum hominum consuetudinem deuitantem, ingenti periculo proposito abduxit à luctu. Vt autem Ioabi oratio miram spirat hominis confidentiam, atque licentiam, quam non solum regius sanguis, sed multa etiam in Rempub. merita, & prudentia rerum gerendarum acuebant; Ita Dauidis factum singularem eius mansuetudinem prodit, qui subiiti sui audaciam, ne minimo quidem verbo reprehēdit: neque in eum, vt iussionis suæ in re tanta superbum violatorem, inuectus est, non ignorans esse tempus tacendi, & tempus loquendi. Quin potius quasi non à subdito, sed à Domino, non à nepote, sed à parente reprehenderetur, non ab eo qui intulisset, sed qui accepisset iniuriam, ei morem gerens, tacitus surrexit è loco, vbi sedebat lugēs, & sedit in aula quadam ad vrbis portam, ibiq; adeuntibus fecit copiam sui, quo audito omnis multitudo venit ad eum. Qui autem secuti fuerant Absalonem, ad sua quisque dilapsi sunt, dum aliqua recōciliationis occasio nasceretur.

Dauidis mansuetudo.

XXVII. Studet reconciliando sibi populo suo.

Parta porro de inimicis victoria, & tyranno ipso de medio sublato, poterat Dauid victricia signa, legionesque aduersus Hierosolymam, ac deinceps in reliquam regionem populabundus inferre, & turbatos aduersarios in potestatem redactos male mulctare, sed humanitas clementissimi principis aliam viam, in regno sibi recōciliando, sequendam esse persuasit. Itaque per amicos populum sollicitauit, & ad spem veniæ erexit, tantumq; profecit, vt Optimates Israëlis populum obiurgarent dicentes, *vsquequo silentis, & non reducitis regem?* Ex qua reprehensione tarditatis, & cessationis rectè colligimus, non statim à morte Absalonis, & populi fuga reductum esse regem, sed dum rex in ciuitate Manahim in hybernis subsistit cum suis, istam reconciliationem in singulis tribubus per amicos Dauidis, non irrito labore, procuratam. Obtinuerunt enim vt communi consensu legatos mitterent ad Dauidem, per quos se illi offerrent subditos sicut prius, & veniam de præterita culpa postularent. Ea legatio apertè ponitur à Septuaginta, *Et concilium*, inquiunt, *totius Israël venit ad regem*, eâque mox in vulgata significatur illis verbis, *Sermo autem omnis Israël peruenerat ad regem in domo eius.*

Israël mittit ad eum legatos.

2. Reg. 19. 11.

XXVIII. Dauid Iudam per amicos sollicitat.

Ægre autem ferebat Dauid Iudam & Ierusalem eodem officio non fungi, & qui priores in culpa fuerant, non etiam cæteros in satisfactione anteuertere; vt qui intelligeret id vel maxime necessarium esse, vt res tota sine bello confici posset. Priuatas ergo literas misit ad Abiatharem, & Sadocum sacerdotes, quibus monebat vt loquerentur ad maiores natu Iuda, eosque de tarditate sua, in quærenda restitutione regis, castigarent, vt qui nouissimi functuri erant officio, quod omnium primi occupare debuissent, vt qui regem sanguine propius attingerent. Quoniam vero Amasa, Dauidis ex sorore nepos, quem Absalon militiæ suæ principem constituerat, & Infestis in eum signis in acie concurrerat, veritus periculum suum, multum impedire poterat, ne Ierusalem, & tota tribus Iuda se Dauidi restitueret, & vice versa eam restitutionem multum poterat promouere, eum duplici telo oppugnauit ac vicit, altero decoris & honestatis, quod sibi proxime sanguine iunctus esset; altero spei & vtilitatis, promissa ei suprema militiæ, loco Ioabi, præfectura. Eum enim abdicare voluit, tum ob cædem Absalonis, & Abneris, tum pertæsus morum eius, atque superbiæ.

Et nominatim Amasam, cui Ioabi officium destinat.

XXIX. Irrito decreto.

Irritum tamen fuit hoc Dauidis de Ioabi abdicatione, & Amasæ promotione decretum, quod Deus illum aliquanto tardius, illum citius punire statuisset, eiusque in Auunculum suum perfidiam vindicare. Non fuit tamen irrita Dauidis ad ipsum, aut ipsius ad populum Iuda adhortatio. Is enim *inclinauit cor omnium virorum Iuda*, in vnam eandemque sententiam, *miseruntque ad regem dicentes, Reuertere tu, & omnes serui tui.* Vno verbo significatur paratam esse tribum Iuda, ad eum cum omnibus suis, honorificè, vt regem decebat, excipiendum: nec officio procedendi obuiam defuturos vt ex sequentibus patebit.

ANNVS MVNDI 3010.

DAVIDIS 31. ABIATHARIS 36.

EVPALIS 20. Imperij Assyriorum 1079.

ANTE CHRISTVM 1043.

I. Ratio temporis, & res anni huius, Annus Sabbat. 61.

PRimus hic annus quartæ Decadis regni Dauidis, qui ei in regnum suum reduci lætus illuxit, lætus & populo tenuiori cum esset Sabbaticus ordine sexagesimus primus, Nec tamen solidè lætus fuit, plus quippe absynthij videtur habuisse, quàm mellis. Etsi enim ita lætatus est, vt tanquam in die solennis lætitiæ, fontem meritissimo supplicio afficere nefas esse duceret, diceretque, *An ignoro hodie me factum regem super Israel?* Cædes tamen Amasæ, noui principis militiæ, per proditionem à Ioabo perpetrata, & tribuum contentio, quæ in apertam denique defectionem euasit, hanc lætitiam valde diluit. Sed læta prius, vt ratio temporis exigit, videamus. Existimamus autem iuxta ea quæ superiore anno disputata sunt, cum primum se annus aperuit, regem traiecisse Iordanem; indeque cum magna populi parte venisse Ierosolymam, cum iam mensibus hybernis variè à tribubus hæc reductio agitata fuisset, adeo vt sese mutuo tarditatis arguerēt.

2. Reg. 19. 22.

vers. 9. 10.

II. Iudas præuenit Israelem in reducēdo Rege.

Cum ergo Israëlis legati, paterna à Dauide accepti beneuolentia, ad suos reuersi essent, cū mandatis vt Regi Iordanem trāsituro adessent, & Hierosolymam petentem comitarentur, cum primum eis Regis profectio innotuisset. Et iam tempus profectionis appeteret, tribus Iuda cupida demonstrandi suam, erga Dauidem suum beneuolentiam, ipsa eius adeundi celeritate, destinatum reuersioni tempus anteuertit, venitque in Galgala, indèque Iordane transmisso, regem adiit. Dauid autem, qui æmulabatur gloriam tribus suæ, audito eius aduentu, maturius etiam ipse, non expectatis cæteris tribubus, Castris egressis, Iordanem versus, & locum traiectioni destinatum iter intendit. Abeuntem regem circumpositæ tribus trans Iordanem agnouerunt, celeriterque ad regem profectæ sunt; atque Ita factum est, vt Dauide Iordanem trāscunte, tota illi Iudæ tribus adesset, & media tantum pars de populo Israël.

Cumque iretur Hierosolymam, exortum est in itinere Israelem inter & Iudam, ex æmulatione iurgium: quæ occasio fuit, vt nondum satis coagmentata cicatrix, Seba classicum intonante, facile diuelleretur.

III. Semei officiosè ambit à Dauide veniam. Quoniam autem tribus Iuda in Galgala & Iordanem venire non poterat, quin per mediam tribum Benjamin iter faceret, facile fuit Semei, qui in ea morabatur, tota de re quamprimum fieri certiorem. Præsertim cum rebus in contrarium versis, veniam de scelere suo, singularibus aduersus Regem obsequiis, satageret obtinere. Apparet autem Tribunum fuisse in tribu sua, qui cum mille virorum comitatu venerit; & erat alioqui vir potens de cognatione domus Saul. In eo numero videtur fuisse Siba, cum quindecim filiis, & viginti famulis; & Miphiboseth Ionathæ filius, omnes enim ad eandem tribum pertinebant. Isti ergo cum venissent cum viris Iuda in occursum regis, *Irrumpentes Iordanem ante regem transierunt vada, vt traducerent domum regis, & facerent, iuxta iussionem eius.* Nimirum plurimi eorum in equis insidentes animosè ingressi sunt in aquas, vada commodissima explorantes, ne quod periculum transeunti regi, aut eius familiæ crearetur; quam transisse nauigio, ex Hebræo intelligitur.

IV. Et eam humiliter petit. Cum primum autem Semei Iordanem transisset, sub ipsum tempus, quo rex erat transiturus, prostratus coram ipso veniam petiit illatæ à se in eum iniuriæ, cupiens eam obliterari, & præsenti officio compensari, quod primus ex omni domo Ioseph, id est ex omnibus tribubus, præter Iudam, in occursum regis venerit. Et videbatur infecti ad leniratem Dauid,

Repellitur ab Abisai, rege improbante. 2. Reg. 19. 20. 21. 2. Reg. 16. 9. cum Abisai zelans pro honore regis sui, *Nunquid pro his verbis*, inquit, *non occidetur Semei, quia maledixit Christo Domini?* Hic est ille idem Abisai Ioabi frater, qui dudum dixerat, *Quare maledicit canis hic mortuus Domino meo regi? vadam & amputabo caput illius.* Sed quemadmodum tunc, ita & modo, à mansuetissimo Dauide, cum eadem obiurgatione repulsus est, *Quid mihi & vobis filij Sarviæ?* Quid vestra interest, si ego misericors esse voluero? Quid zelamini pro me, *& efficimini mihi hodie in satan?* id est aduersamini. Erat enim reuera hoc consilium inimici, & regiis negotiis valde aduersarium.

An fictè & cum periurio. Mors enim Semei omnes tribus alienas à Dauide reddidisset, dum de venia desperarent, parque supplicium sibi formidarent; præsertim cum hæc dies recuperati regni, lætitiæ esset non animaduersionis. Ideoque rex cum iuramento promisit ei non moriturum, quod ne violasse postea videatur, cum eum à Salomone

num. 14. & 15. anni huius. puniri iussit, dicendum videtur Dauidem non fuisse obligatum ad mentem Semei veniam promittere, vel iurare. Vide alias in Annalibus responsiones.

V. Miphiboseth adit regem. Hoc ipso tempore *descendit Miphiboseth in occursum regis, illotis pedibus, & intonsa barba*, addunt etiam Septuag. neque resectis vnguibus, *vestesque suas non lauerat, à die qua egressus fuerat rex, vsque ad diem reuersionis eius in pace.* Totum videlicet exilij Dauidici tempus in luctu posuit, quem in corporis, & vestium neglectu præ se tulit. Intelligebat enim quantam in rege humanissimo regno suo pulso iacturam fecisset. Et tamen infelix hominem sceleratum inuenit, & quidem seruum suum, qui atroci calumnia cum apud regem ambitionis accusaret, neque regia tantum beneuolentia, sed omnibus etiam fortunis indignissimè priuaret. Is ergo cum primum regi factus est obuius, ab eo rogatur, cur cum ipso non venisset. Etsi enim illi futurus erat oneri, oportebat tamen vt ipse ad officium paratum offerret. Apparet Deum, qui iam calumnia Sibæ præuentus fuerat, quæsisse occasionem ipsum obiurgandi, qui nondum esset illo errore liberatus.

Miphiboseth autem crimen in calumniatorem deonerat, qui per contemptum, Domini mandatum seruus neglexerit, & impedierit ne pollet officio regi debito fungi, neque eo facinore contentus, adiecerit etiam horribilem calumniam, herum suum accusans maiestati apud regem, quasi in spem regni eo abdicato esset erectus. Nec dubitauit Miphiboseth quin rex pro sua sapientia Sibæ improbitatem facile deprehensurus esset, vt qui esset quasi angelus Dei, & videret quam parum probabilitatis haberet accusatio, quamuis in materiam suspiciosissimam incidisset. Nam & ad regnandum erat ineptissimus, si maxime voluisset, & perpetuo luctu ostenderat quantum regis calamitas ipsi grauis esset, à quo, maximo beneficio atque honore affectus fuisset, quem posuisset inter conuiuas mensæ suæ; quem tamen tanquam pertinentem ad Saulis familiam, interficere potuisset.

Vides Miphibosethum excusantem Dauidem, quem de superiore iudicij iniustitia erubescentem videbat, nec velle pudore impeditum priorem sententiam penitus antiquare, neque Sibam bene de se meritum vehementius contristare. Sed debuit profectò in male promissis fidem rescindere, nec erubescere in turpi iudicio maturè decretum, & non peccatum vetus nouo cumulare. Neque fas fuit, adulatorii muneribus deuictum, agnitam iniustitiam non emendare, & criminosum hominem non diligentius excutere, ac punire, sic vt qui per fraudem aliena bona fuerat adeptus, amitteret etiam sua; & insuper morte iustissima lueret calumniam in hominem innocentem, imo Dominum suum, eumque afflictum & conditione miserabilem. Nihilominus, *Tu & Siba*, inquit rex, *diuidite possessiones*: vterque vestrum altera parte bonorum contentus sit, vt neque vnus omnia amittat, neque alter acquirat omnia. Sicque in hac causa tripliciter peccasse Dauidem fatentur interpretes. Nam & Miphibosethum nihil commeritum indicta causa primum omnibus fortunis euertit. Deinde cognita veritate homini calumniam passo non restituit bona sua, sed eorum partem duntaxat. Tertio improbissimum heri sui calumniatorem non puniuit, sed passus est calumniam illi esse fructuosam, ad improborum audaciam nutriendam.

Vt autem redeamus ad comites Dauidis Iordanem transeuntis: in iis quoque fuit Berzellai Galaadites, de Dauide bene meritus; cui cum rex vicem reddere cuperet Hierosolymis, excusauit ille ætatem octogenariam, aulicæ vitæ parū idoneam; substituit autē filium suum, qui regi commodius famulari posset, cuius desiderio Dauid acquiescit, spondetque se in eum pro

parentis voluntate, & eiusdem loco beneficum fore; idque & viuens cumulatè præstitit, & moriens iussit Salomonem filios Berzellai perpetuos habere conuiuas. Transiuit ergo Rex cum vniuerso populo, qui cum eo erat, transiuit & Berzellai, quem cum peramanter complexus, eique bene precatus esset, dimisit eum, qui & reuersus est in Rogelim ciuitatem suam, filius autem eius secutus est regem, eique deinceps adhæsit.

IX. Iurgium tribuum contra Iudam, apud Regem.

Transmisso flumine *rex profectus est in Galgalam, & Chamaam cum eo*, atque adeo Semei, & Siba & Miphiboseth, & omnis populus Iuda, qui affuerat regi transeunti, vna cum dimidia parte cæterarum tribuum, quæ turmatim ad regem concurrebant, ægre ferentes sibi non significatum regis discessum, neque expectatum paulisper aduentum suum. Cum autem iam omnes conuenissent, & Dauid iam non longe abesset ab vrbe regia, vt putat Abulensis, regem subirati adierunt, *& quare*, inquiunt, *te furati sunt fratres nostri viri Iuda, & traduxerunt regem, & domum eius Iordanem?* Dolebant Israelitæ contemptos se à Iudæis, qui gloriari voluissent Dauidem à sola sua tribu regno restitutum: eaque de causa regem furtim, non monitis aliis abduxerant: verebanturque ne hanc tarditatem, quæ nulla sua culpa contigerat, rex acciperet, quasi exiguæ beneuolentiæ argumentum. Quem propterea neque accusare audebant, etsi eius fuerat omnes tribus conuocare ad certum diem, & ante illum non discedere: sed eam accelerationem crediderunt à superbia Iudæorum fuisse profectam.

q. 33. in c. 19.

X. Durior Iudæ responsio dat causam defectioni.

Hic cum exortum esset inter tribus iurgium & alij se aliis vicissim præferrent, incaluit spiritus regiæ tribus, cernens sibi non concedi regem sibi esse propiorem quam cæteris tribubus, quod tamen extra controuersiam esse videbatur. Itaque *durius responderunt viri Iuda, viris Israel*, quibus autem verbis vsi fuerint proditum non est. Valde tamen assentior Tostato, dicenti probabile esse dixisse Iudam, non solum Israelem non esse regi se propiorem, sed nihil ad eum pertinere. Quod non obscurè colligitur ex verbis Sebæ de tribu Benjamin, qui mox inclamauit apud cæteras tribus. *Non est nobis pars in Dauid, neque hæreditas in filio Isai*, quæ ille videtur ex Iudæorum verbis sublegisse, & quasi exprobrando vsurpasse. Valde porro mirum est regem non compescuisse hasce turbas; neque vtrisque silentium pro sua authoritate imposuisse, præsertim cum non solum coram ipso, sed pro ipso, & de ipso esset exorta contentio. Certe Abulensis non dubitat hoc loco Dauidis desiderare prudentiam, & humani aliquid aduersus tribum suam passum fateri, qui æque omnium pater esset & princeps. Quod si fatemur, licet illico agnoscere castigantem Deum, qui hunc triumphum reddiderit luctuosum, & vix abstersas pro Absalone lacrymas renouarit. Vsque adeo placitum est Deo rebus aduersis seruorum suorum vel exercere virtutem, vel punire peccata, vel merita cumulare.

An cum Dauidis culpa?

XI. Seba dux seditionis, ac belli ciuilis. 2. Reg. 20. 1.

Cum ergo princeps tribuum grauiter ferrent duriorem Iudæorum responsionem, & Dauidem sibi iniquiorem putarent, ab eo corpore simul, animóque auertuntur. Infeliciter autem tum contigit, vt ibi *esset vir Belial nomine Seba* de tribu Benjamin, & quidem de principibus eius, atque adeo de cognatione Saulis, vt plerique putant, neque enim alioqui populum ad se tam facile traxisset. Hic ergo parum alioqui in Dauidem propensus, hac occasione arrepta factus est vnguis in vlcere, vt regnum à Dauide in Saulis aut familiam, aut tribum reduceret. Ergo cum buccina cecinisset, vt sibi faceret audientiam, facto silentio, clamauit, *Non est nobis pars in Dauid, neque hæreditas in filio Isai, reuertere in tabernacula tua Israel.* Efficax fuit feralis illa buccina, cæteris tribuum proceribus in præsenti ita facile obsecundantibus, & suos singulis secum exemplo suo atque authoritate trahentibus, Itaque *separatus est omnis Israel à Dauid, secutusque est Seba filium Bochri.* Viri autem Iuda adhæserunt regi suo, à Iordane vsque Ierusalem, quasi dicat, à cæteris autem media in via desertus est.

XII. Rex concludit concubinas. 2. Reg. 20. 3.

Cumque venisset rex in domum suam in Ierusalem, ibi vestigia præcedentis coniurationis inuenit, decem nimirum mulieres concubinas, quas publicè fœdauerat Absalon, cum ibi relictæ fuissent à Dauide *ad custodiendam domum, & tradidit eas in custodiam*, non quidem in vincula, supponens eas inuitas cum tyranno peccasse, sed in liberam custodiam, ne à Dauide desertæ furtim cum aliis, cum regis dedecore consuescerent. Alimenta quoque eis præbuit, siue mercedem præcedentis famulatus, siue quia clausis non licebat alios accipere viros, à quibus sustentarentur. *Et non est ingressus ad eas*, quia factæ erant quasi nurus ipsius, per coniunctionem cum filio eius Absalone, quamuis affectu non maritali. *Sed erant clausæ vsque in diem mortis suæ, in viduitate viuentes*, id est in cælibatu: neque enim erant propriè viduæ, cum viueret adhuc earum maritus, sed in omni deinceps continentia perseuerarunt, instar monialium Deo consecratarum. Eas quoque segregando prouidit, ne dum in oculos hominum incurrerent, renouaretur memoria flagitij impurissimi Absalonis, quod in Dauidis contumeliam redundabat.

XIII. Et curam militiæ dat Amasæ Ioabo abdicato. 2. Reg. 19. 13.

Hoc negotio celeriter expedito, rex prospiciens bellum ciuile succrescens, vocato ad se Amasa, cui nuper militiæ promiserat principatum, iussit conuocari in diem tertium omnes viros Iuda, eumque adesse presentem, nimirum vt militi nouum præficeret Imperatorem, & militem Imperatori commendaret. Qui dum dat operā vt quam numerosissimo instructus exercitu, contra Sebam & decem tribus pugnaret, & certiorem victoriam reportaret, moratus est vltra constitutum à rege diem; qui interea angebatur, videns difficiliorē in dies reddi victoriam, viribus crescente aduersario; cū ipse nollet Ioabi opera in hac expeditione vti. Itaq; iussit fratrem eius Abisai, cum copiis quæ erāt ad manū, persequi Sebam, sperans fore vt cum reliquo exercitu Amasa, se illi cum summo imperio adiungeret. Nec minus Ioab cum fratre & domesticis copiis contra Sebam profectus est.

XIV. Quē Ioab per proditionem interficit.

Qui cū progrederentur Septentrionē versus, Amasa cum suis consecutus est eos, *iuxta lapidem grandem qui est in Gabaon*, circa quem iam ante annos viginti octo Ioab contra Abnerem

pugnarat,

pugnarat, initio ducto à gladiatorio certamine. Ibidem nunc per speciem beneuolentiæ complexus Amasan, eum pugione confodit, minimè quidem innocentem, si quis desertum ab eo regem, eundemque auunculum suum, vt tyranno adhæreret, recordetur. Sed Ioab fuit

2. Reg. 20. 9.

multo nocentior, licet mala eius voluntate Deus ad puniendum Amasam vsus fuerit, qui prætexta cum consobrino amicitia, improuiso ferro, indicta causa, ignorante, atque inuito principe, nihil ab eo violatus, inuidia stimulante peremerit. Instar enim mortis Ioabo erat, post trigesimum denique annum, de supremo, secundum regem, dignitatis gradu ignominiosè deturbari. Ipso autem occiso persuasum habebat neminem toto regno fore, qui eam dignitatem auderet admittere, illius metu qui duos iam regij sanguinis principes, illius sibi conseruandæ causa, per insidias trucidasset.

XV. Dauide lugente, ac dissimulante.

Id facinus magnum attulit Dauidi mœrorem, eum tamen dissimulandum putauit, ne qui recenti seditione vndecim tribus amiserat, Iudam quoque, in ipsius ac fratris potestate positum, amitteret. Nec tamen pœnam ignouit, sed in tempus idoneum distulit. A Ioabo autem interea quandam quasi tyrannidem patiebatur, quam nec ferre liberet, nec auferre posset. Idoneam tamen patiendi ac dissimulandi materiã Ioabus ipse suppeditauit, cum motus à Seba excitatos compressit. Videri enim vulgo potuit Dauidem, in gratiam egregij facinoris, improbum illud ignouisse, eumque rursum militiæ principatu donasse, quamuis ipse se potius nunc militiæ principem fecisset, quam à Dauide factus esset. Iacebat Amasa contrucidatus in via, & in suo sanguine rubescens, transeuntes ad sui spectaculum trahebat, quorum aliqui etiam insultabant, quod Ioabi loco esse voluisset. Denique in vrbem delatus, multo cum Dauidis luctu, honorificè sepultus est.

XVI. Seba obsidetur, atque interficitur.

Porro Seba, transierat per omnes tribus Israël, omnesque viri electi congregati fuerant ad eum. Nimirum à tribu Iuda digressus, adierat tribum Benjamin, & Ephraim, cæterasque, perueneratque ad tribum Nephtalim, quæ est vltima septentrionem versus, in qua est Abela, vbi ille substiterat. Quod vbi didicit Ioab, qui eius vestigia sectabatur, obsedit vrbem, eiusque muros destruere moliebatur, & videlicet per vim in illam irrumpere. Quo cognito ciues de salute sua, & vrbis incolumitate sollicitei; statuunt periculo eximere sese, istius aduenæ deditione. Id vt Ioabo nunciaretur mittitur super muros mulier; ibi enim poterat mulier tutius quam vir aliquis subsistere. Sed & sapientiæ illius id datum est, Cum enim ad naturales mulieris illecebras accesserit opinio sapientiæ, et propter insolentiam rei, sunt admirationi, & facilius à viris impetrant quod cupiunt. Ergo inde mulier Ioabum euocatum alloquitur, qui dedi sibi vult Sebam; eius caput illa promittit, eoque è muro deiecto ciuili bello finis imponitur. Et Ioab ad regem, recuperata ipsius permissu dignitate, reuertitur, dum tempus ferat, vt regi meritas pendat pœnas.

ANNVS MVNDI 301

DAVIDIS 32. ABIATHARIS 37

EVPALIS 21. Imperij Assyriorum 108

ANTE CHRISTVM 1042.

FActa est fames in diebus Dauid trib annis iugiter, quam Iosephus, secuti seriem narrationis Scripturæ, po prædictum ciuile bellum credit exortam; ne apparet vlla ratio cur alio referenda sit. De ei causa dicetur anno tertio, quo diuinitus reuel ta perhibetur. Si enim prius causam famis eiu que remedium didicisset Dauid, prius vtriq illam, adhibito remedio depulisset: quæ cau illi citra reuelationem in mentem venire no potuit. Et vt cogitasset Gabaonitas iniustè Saule vexatos, credere potuit hanc culpan morte Saulis, & filiorum eius, expiatam.

Porro centesimus & quadragesimus excis Troiæ annus, qui in hunc annum cadit, ab an quis Ionica emigratione celebratur, Eratost ne, Plutarcho, Clemente Alexandrino, Eusebi quando vt scribit Velleius Paterculus, magn vis Græcæ iuuentutis, abundantia virium s dem quæritans, in Asiam se effudit. Id aute Ione duce factum ait. Quod nos in Annalib improbauimus, secuti potius Pausaniam, q emigrationis huius causam, refert in exorta inter filios Codri regis Atheniensium disse sionem, cum Nileus Medontis imperium detr ctaret, quod is altero pede claudicaret. Ea con trouersia cum oraculo Delphico permissa fui set, & ab eo causa Medonti adiudicata ess Nileus Athenis, regni spe deiectus, abscessi cum aliis Codri filiis, & multa maxima Ionu manu; à quibus Ephesus, Miletus, aliæque v bes in minore Asia conditæ sunt, vt ex Æliano Strabone, Pausania, Tertulliano in Annalibu hoc anno tradidimus.

ANNVS MVNDI 3013

DAVIDIS 34. ABIATHARIS 39.

EVPALIS 23. Imperij Assyriorum 1082

ANTE CHRISTVM 1040.

TErtio iam anno perseuerante fam non credidit Dauid eam ex causis me re naturalibus esse profectam, sed *consuluit oraculum Domini*, per Abiatharem videlicet summum sacerdotem, apud Arcam fœderis quæ in Siona vigesimum iam quartum annum sedes habebat, rogauitque vt quando tertium iam annum sterilitas ac fames populum suum continenter diuexaret, causam eius patefacere dignaretur, simulque quid piaculi requireret, ad offensionem tam diuturnam penitus abstergendam. Dixitque Dominus immissam diuinitus famem *propter Saul, & domum eius sanguinum*: quæ scilicet multum iniustè

sanguinem effuderit, nominatim occidendis Gabaonitis. Ab ipsis autem quid piaculi repetant exquirendum esse, quod id Dominus in eodem arbitrio posuerit, vt ex Dauidis interrogatione colligitur. Non erant illi quidem de filiis Israël, sed reliquiæ Amorrhæorum, quibus tempore Iosue Israëlitæ iurauerant, se eos conseruaturos.

II. Eius causa malus Saulis zelus contra Gabaonitas. Nu. 23. fin.

Nihilominus *Saul eos zelo pro filiis Israël & Iuda* interfecit. Nimirum indignum existimauit Israëlitarum nobilitate, & suo erga Deum, ipsiusque legem zelo, reliquias Amorrhæorum conseruare, quos Dominus tam seuerè deleri iusserat. Verum exceptio in his facta fuerat, eorumque salus sub conditione oneris hactenus inuiolata, & iureiurando firmata, in rem iudicatam transierat. Quanquam non tam zelus legis, qua soluti erant Gabaonitæ, quam auaritia & superbia eum cententur permouisse, qui eorum bonis inhiaret, & probrosum genus contemneret. Dici quoque potest datam Gabaonitis vltionem, siue quia illam à Deo constanter petebant: siue quia Dominus ostendere voluit iustitiam suam, quæ etiam populi sui culpam, in gratiam alienigenarum puniret: siue denique quod præsenti animaduersione firmare voluit legem suam, de diligendis aduenis ad fidem conuersis, vetat enim aduenam contristari, aut affligi. Quin & profitetur se amare peregrinum, & dare ei victum atque vestitum. *Et vos ergo*, inquit, *amate peregrinos*; eos autem in primis, qui propter animi sui salutem peregrini fiunt. Apparet autem populum, qui pœnæ particeps fuit, etiam culpæ non fuisse immunem.

Exod. 22.

Deut. 10. 18. 19.

III. Pacificitur Dauid cum Gabaonitis.

Intellecta mali causa, Dauid statuit quam primum ei remedium afferre, & aduocatis Gabaonitis, quæsiuit ab eis quid satisfactionis nomine postularent. Existimant autem Hebræi valde probabiliter, Dauidem eis vt pauperibus aliquam pecuniæ summam obtulisse, in expiationem peccati, vt *benedicerent hæreditati Domini*, qui censebantur mala quotidie Israelitis imprecari, eamque ab eis repudiatam dicentibus, *non est nobis super argento & auro quæstio*. Sed talionis pœnam contra familiam Saulis postularunt, vt quod in Gabaonitas Saul tentauerat, id ipse in sua familia pateretur; sic vt ne vnus quidem de stirpe illa regia remaneret in viuis. Hic mitissimus Dauid magnitudinem vltionis huius deprecari, objicere quoque iusiurandum Sauli factum, atque Ionathæ, de non delendis eorum familiis: petere denique moderationem aliquam: neque enim verisimile est eos, qui neminem superstitem de nouem qui supererant, fieri petebant, sponte sua septem duntaxat fuisse petituros. Septem ergo petierunt de Saulis familia, & impetrarunt, vt in duobus, vtrimque Dauidis iusiurandum seruaretur. Sed hæc accuratius in Annalibus expenduntur.

n. 7. 8. & seqq.

IV. Eisque tradit septem de stirpe Saulis.

Dedit ergo Dauid Gabaonitis, tanquam piaculum famis publicè crucifigendos, duos filios Respha concubinæ Saulis, tum quinque filios Micholis filiæ Saulis, qui erant reuera filij Merob, sed eos Michol quæ carebat liberis, adoptauerat; vt ait Hieronymus, in Tradit. quod sentit quoque Chaldæus paraphrastes. Alij in quibus Cajetan. malunt irrepsisse mendum in textum, eo quod hi filij dicantur à Michole geniti, & pro Michole legendum Merob: quod minime absurdum est. Cruci autem affixerunt in colle Gabaa oppido Saulis, vt ipso loco, in quo peccatum fuerat, facile intelligeretur puniri Saulem in filiis, ac nepotibus suis, idque factum sub initium Veris, & festum azymorum. At Respha insigni charitate in cadauera filiorum vsa, vile ibi cubile erexit, vt ea à ferarum & volucrum motibus protegeret, idque non ad vnum aut alteram diem, sed ad menses aliquot, vsque ad superuenientem pluuiam, quæ esset indicium exoratæ diuinæ clementiæ, ad quam propitiandam illi suspensi erant. Quæ humanitas cum regi placuisset, iussit cadauera tolli de patibulis, simul quoque deferri in terram Benjamin ossa Saulis & Ionathæ Abinadabi quoque, & Melchisuæ, pridem à Iabesitis sepulta, & omnia simul condi in sepulchro Cis patris Saulis, sicque sterilitas Deo miserante finita est.

Qui & crucifiguntur. Respha charitas in eos.

Sepeliuntur iussu Dauidis.

ANNVS MVNDI 3014.

DAVIDIS 35.

ABIATHARIS 40.

EVPALIS Regis 24. Imperij Assyr. 1083.

ANTE CHRISTVM 1039.

I. Prælia quatuor cōtra Philisthæos.

Qvatuor bella, aut prælia potius refert quo vigesimo primo capite 2. Regum recensentur, quæ Dauid & serui eius feliciter contra Philisthæos confecerunt. De quibus etsi non constat, quo quidque anno cōtigerit, sub hoc tamen tempus, post depulsam famem, aut omnia, aut minimum tria contigisse, communis est tam interpretum, quā chronologorum sententia. Cum autem Scriptura dicat, Dauide iam deficiente viribus primum horum præliorum contigisse, rectè id cum Dauidis ætate congruit, qui nunc 64. agebat annum. Significat autem Scriptura initium belli factum à Philisthæis, quibus suscitabant animos noui gigantes, nequo illi Goliatho suppares. Deus autem hoc bellum & sequentia videtur permisisse, vt istis, qui erant omnium fortissimi, domitis, regnum tranquillum Salomoni pacifico traderetur. Cum ergo contra Iesbibenob gigantem pugnaret, viribusque deficeret, parum abfuit quin ab illo decideretur, nisi opportunè adiuuisset Abisai nepos eius, & Ioabi frater, qui percussum Philisthæum interfecit. Quo periculo moniti Israëlitæ, non permiserunt Dauidem vltra pugnare; ne cum eo gloria Israëlis extingueretur.

Primum ipsius Dauidis.

II. Alterum Sebochai contra gigantem.

Alterum prælium factum dicitur in Gob contra eosdem Philisthæos, qui locus cum in primo Paral. dicatur Gazer, quam Philisthæi in tribu Ephraim possidebant, apparet priore modo à Philisthæis, posteriore ab Israëlitis id oppidum fuisse appellatum, vbi Philisthæi humiliati dicuntur, vbi & Sobochai, qui erat vnus de fortibus Dauidis; hominem occidit nomine Saph, de stirpe Arapha, de genere gigantæo.

III. Prælium Adeodati, siue Elchanan. n. 8. & 9. Sequitur tertium bellum, quod eodem loco gestum dicitur, & à plerisque non rectè Dauidi tribuitur, vt in Annalibus ostendimus, dicendumque hoc bellum, in quo Goliatus ab Adeodato percussus dicitur, Dauide rege, & sene contigisse, illumque Goliathum esse illius proprie Goliathi fratrem, vt habetur in 1. Paral. (cap. 26 §. 1. Paral. 20. 26.) vbi hæc ipsa historia reperitur. Adeodatum autem ab Hebræo Elchana esse conuersum, qui inter fortissimos Dauidis numeratur in eodem libro. Sic & filius saltus dicitur, pro filio Iahare; quem Chaldæus ait fuisse textorem veli Sanctuarij, Hieronymus autem vertit polymitarium, patria vero Bethlehemiten. Is ergo Elchana in hoc bello præcipuam laudem consecutus est occiso Goliatho fratre illius, qui ante annos tres & quadraginta à Dauide singulari certamine victus, atque occisus fuerat.

IV. Vltimum bellum in Geth. Reliquum est quartum bellum, quod in Geth confectum est, in quo vir fuit excelsus, qui fenos in manibus pedibusque habebat digitos, & erat de origine Arapha, qui cum probris afficeret Israëlitas, à Ionatha filio Samma fratre Dauidis interfectus est. Ex eo autem quod bellum hoc ad vrbem Geth confectum est: quam Dauid iamdudum occupauerat, vt ex lib. Paral. aperte constat, (cap. 1 §. 1. & 2. Reg. 8. 1.) & diximus anno Dauidis duodecimo, colligere possumus cum Tostato, bellum hoc à Philisthæis, illius vrbis recuperandæ gratia, susceptum fuisse, sed irrito conatu, & damno insuper accepto. Iosephus ait hoc prælium cum gente illa fuisse vltimum Israëlitis. Quod si admittimus, vt initium capitis 22. videtur postulare, ea bella quæ cap. 23. referuntur, dicenda sunt ad priora tempora pertinere, quæ ferè ad suos annos retulimus. Interim autem Salomon decimum sextum ætatis annum agens, sub cura prophetæ Nathan, ad omnem virtutem, pro eximia adolescentis docilitate informabatur.

ANNVS MVNDI 3036.

DAVIDIS 37.

ABIATHARIS 42.

EVPALIS 26. Imperij Assyrior. 1085.

ANTE CHRISTVM 1037.

I. Dauid in pace gratias agit Deo. Ingrauescentem Dauidis ætatem, nam sextum & sexagesimum agebat annum, Deus illi immunem à bellis esse voluit, quam ideo religiosissimus princeps in gratiarum actione, diuinisque laudibus, in templi apparatu, & institutione Salomonis, quem in regni heredem informabat, magna cum animi voluptate consumpsit. Hoc porro anno plenum se offert illa gratiarum actio, quæ capite 22. & 23. secundi Regum continetur, vbi ex occasione additur commendatio virorum fortium Dauidis, cum aliqua eorum, quæ ab illis fortiter gesta fuerant commemoratione. Ideo ea cum est principi materia Deo gratias agendi quod ei viros egregios, ad regni sui administrationem, defensionemque concesserit. Verum hæc agnitio diuinorum beneficiorum, quæ est humanæ conditionis intimatas, tentationi vanitatis obnoxia est, si de bonis non fidide in Domino, sed vanogloriamur in nobis. Quæ vanitas Dauidi creditur in populi sui enumeratione contigisse. Ea enumeratio ad hunc annum maxime referenda est, vt diligenter in Annalibus explicatũ est, vbi & de catalogo virorum fortium dictum est pluribus, quæ Lector non inutiliter consulet: est enim res in Scriptura satis impedita.

II. Catalogus virorum fortium, eorumque numerus. Hic breuiter dicamus Catalogum virorum fortium Dauidis, qui in 2. Reg. & 1. Paral. recensetur, non sine aliqua diuersitate in numero, in ordine, in nominibus singulorum poni. Nam qui non vno in loco 30 fortes dicuntur, in aliis multo plures numerantur. Ideoque dicendum videtur à principio, siue cum Dauid esset in Geth, siue cum regnaret in Hebron, selegisse ex omnibus militibus suis florem ipsum, numero 30, in tres decades distributum, quarum singulæ suum haberent principem, qui reliquos fortitudinis laude meritisque anteiret. Auctus est deinde fortium numerus, prout se quisque, ipsorum æmulatione, nobili quopiam facinore extulisset atque exemisset à plebe militum gregariorum, remanente nihilominus denominatione 30. fortium. Sic duodecim Apostoli dicuntur, quamuis aliis ad eum numerum deinceps allectis.

III. Duo primi ternarij, & qui in eis. (1. Par. 11. 20. 21. 2. Reg. 23. & 1. Par. 11 24.) Quod attinet ad ordinem, perspicuum est Scripturam geminam triadem eximiorum virorum constituere, & à reliqua fortium multitudine seponere. Nam Abisai frater Ioab dicitur inter tres nominatissimus, & inter tres secundos inclytus, & princeps eorum, *verumtamen*, inquit, *vsque ad tres primos non peruenerat*. Quod ipsum de Banaia quoque scriptum est. Primum enim tres omnium fortissimos ponit, deinde tres alios fortitudine secundos, & prioribus suppares, tum reliquos fortes circiter triginta. Suspicari autem possumus priorem illam triadem fuisse tres decuriones trium decadum, posteriorem autem, quasi prodecurionum, qui eos repræsentarent, & si res ferret, supplerent eorum vices. Extra ordinem porro sunt Dauid, Ioab, etsi erat vtrque fortissimus. Primus autem in priore triade fuit Iesbaam, qui & primus tribunus 4. mensium in primo mense præerat, & secundus Eleazar, tertius Samma. In altera triade primus, quæ Abisai Ioabi frater, secundus Banaias, qui supra dux regij satellitij Cerethi & Phelethi, & postea à Salomone factus est militiæ princeps loco Ioabi. Tertius Ionathan filius Sammæ fratris Dauidis: sed de illis ipsis, cæterisque fortibus plura suggerent Annales. Nos hic ad plagam pestilentiæ transeamus.

IV. Dauid iubet numerari populum. Cum altissima pace frueretur Dauid, & in tot gratias agendas Deo heroes suos recensuisset, subiit etiam eius animum cogitatio ac voluntas vniuersum numerum bellatorum in fastos suos redigendi. Cui voluntati cum vanitas & superbia sese insinuassent, Deus permisit Dauidem incauti culpam labi, vt id peccatum, in populo alioqui culpabili, iusta animaduersione castigaret. Populi autem culpa, quæ mox pestilentia punita est, fuisse videtur illa defectio, qua nuper Sebæ filio Bochri, contra Da-

uidem legitimum suum principem, adhæserat: Solus enim Seba suæ perfidiæ dederat pœnas, nunc ergo populus ipse, morte 70 millium virorum punitus est. Quod autem Dauid in suis ad Deum precibus populum innocentem vocat, id de culpa numerationis intelligendum est, cuius populus particeps non fuit. Permisit ergo Dominus hunc Dauidis lapsum, & simul cum voluit, populum castigando, humilem reddere, reputantem se huius tantæ cladis causam fuisse.

V. Cui Ioab frustra resistit.

Dedit ergo Dauid Ioabo, aliisque principibus viris in mandatis, vt populum bello idoneum, à 20. scilicet annis, & supra, censerent, iunioribus omissis, & omni sexu muliebri, quod eorum numerus numerum omnem superare videretur, senibus quoq; bello parum idoneis. Id Ioab regi dissuadet, veritus ne Deus eo facto offensus populum puniat. Persistit tamen Dauid in sententia, cui denique acquiescens Ioab, profectus est *cum principibus militum à facie regis, vt numerarent populum*. Hos principes militum non male fortasse dixerimus, principes duodecim turmarum militarium, & principes tribuum, in quorum albo populus inscribendus erat. Inchoata porrò est enumeratio ab iis, qui trans Iordanem erant, à tribu scilicet Ruben septentrionem versus, inde ad occasum descendentes, tribus cis Iordanem positas perlustrarunt. Ea lustratio quinto circiter huius anni mense inchoata, sub tertium sequentis, post decimum videlicet mensem finita est, vel vt habet Scriptura, post menses nouem, & viginti dies, quod fuit tempus triticeæ messis, quando & clades pestifera contigit, vt sequenti anno dicetur.

2 Reg. 24. 8. 1. Par. 21. 20.

ANNVS MVNDI, 3017.

DAVIDIS 38. ABIATHARIS 43.

EVPALIS 27. Imperij Assyrior. 1086.

ANTE CHRISTVM 1036.

I. Annus Sab. 62. & summa rerum anni huius.

SExagesimo secundo annorum septenario ab ingressu Israelitarum in Chananitide inchoata populi lustratio absoluitur, & punitur, Dauid Deum, angelico gladio in populo, & nominatim Hierosolymis sæuientem sacrificio placat: tum templi extruendi negotia disponit. Interim insolescit Adonias, Salomone se in officio modestè continente. Enumeratio porrò populi hunc in modum absoluta est. Post nouem menses, dum populus percensetur, Dauid ex inspiratione diuina religione tactus doluit quod iussisset numerari populum, & veniam à Deo postulauit supplex. Mox autem venit Gad propheta, qui Regi optionem pœnæ diuinitus subeundæ obtulit. Interea Dauid, qui quod factum erat infectum esse vellet, mittit ad Ioabum, qui cunctanter regis imperium exequebatur, vt desistat à cœptis. Itaque omissa lustratione tribus Leui & Benjamin, Hierosolymam reuertitur, sæuiente iam in populo pestilentia, & numerum census retulit ad regem, qui numerus diuersus est in libris Regum

Quomodo confectus census.

& Paralip. de quo discrimine studiosus Lector consulet Annales.

n. 4. & seq.

II. 2. Reg. 24. 11. Dauidi pœna nunciatur, & datur illi optio.

Surrexit itaque Dauid mane, stimulo conscientiæ, & spiritu pœnitentiæ excitatore vsus, *& sermo Domini factus est ad Gad prophetam, & ab eo ad Dauid*, quo scilicet Deus peculiariter vtebatur, ad suam Dauidi voluntatem enunciandam. Et quamuis tanquam iratus, agat cum rege per internuncium, tanquam beneuolus tamen offert ei electionem eius pœnæ de tribus, quam ipse sibi duxerit esse tolerabiliorem: peste scilicet tridui, trimestri bello, vel triennali fame. At Dauid bellum auersatus, quod ab hominibus crudeliter s. & cum multa animarum iactura fiat, electionem pestis aut famis permittit Deo, qui etsi iudicem agat, non obliuiscitur tamen se parentem esse, qui castigando filium, misericordiam solet miscere iustitiæ. Fieri tamen potest vt Gad Dauidem vrserit, ad alteram de duabus cladem eligendam, eumque pestem, quæ ex supernaturali tantum actione pendeat, & finiatur citius, præoptasse. Et reuera Septuag. addunt Dauidem mortem, sic enim vocant pestilentiam, elegisse. Quam Dominus immisit in vniuersum populum, *de mane vsque ad tempus constitutum*, nimirum tridui, quod Dominus constituerat, & per prophetam denunciarat; quo tempore ad 70. millia virorum cæsa leguntur, à Dan vsque Bersabee.

Pestem eligis.

III. Quæ Ierusalem quoque vexarit. 2. Reg. 24. 16. 17.

Vtrum vero Ierusalem à pestifera clade plane immunis fuerit, dubitari posset. Verum & Scriptura satis docet Ierusalem peste fuisse percussam. Percutiebat enim Angelus populum, cum audiuit à Domino, *Sufficit*, & Dauid *vidit Angelum cædentem populum*, cum orauit pro eo Dominum. Erat autem Dauid Hierosolymis. Et ratio postulabat vt fieret ipsa quoque particeps cladis, sicut & culpæ fuerat, si non in defectione Sebæ, certe in coniuratione Absalonis. Iam quod ad cladis huius modum attinet, videtur Angelus gladio percussisse morituros, sæpe enim fit gladij mentio in tota hac historia. Verum cum constet populum peste periisse, sicut & ea mors pestis vbique dicitur, vtique gladius Domini de peste metaphoricè accipiendus est. Quanquam apparuisse Angelum cum gladio minime dubium est, sed, vt ait Abulensis, non nisi finita plaga. Cum enim Dauid oraret Dominum ne plaga vltra protenderetur, voluit Dominus illi Angelum percutientem ostendere; isque humana specie apparuit, cum ingenti gladio cruento, & vibrante contra Ierusalem: aspectu autem truci atque terribili. Quo spectaculo territus Dauid, & veritus ne sæuire pergeret, in terram se cum suis supplex abiecit, & veniam populo petiit, atque impetrauit. Ex quo intelligitur, eos, qui Angeli opera mortui sunt, sine horrifico Angeli, vel gladij conspectu periisse.

Modus cladis, & Angeli species.

IV. Vbi, & à quibus visus fuerit.

Cum autem expletus esset numerus eorum, quos diuina iustitia morti destinarat, dixit Dominus Angelo percutienti vt contineret manum suam, & in loco in quo erat, appareret humana forma visibilis. Erat autem iuxta aream Areunæ Iebusæi, sed paulo elatior, vt a pluribus conspici posset. Et primum quidem vt fit, visus est à propioribus. Nam Ornam, qui & Areuna, Dominus areæ cum eo tempore

triticum in area tereret cum quatuor filiis, insolito ictus fulgore suspexit, viditque Angelum minaci vultu terribilem, & vltionis indicem gladium vibrantem: statimque omnes trepidi relicta area latebras petiere, & absconderunt se domi. Vidit & Dauid, qui in proxima Sionis arce habitabat, viderunt & alij maiores natu, siue ex colle Sionis, siue ex interiore vrbe, & regem consilij causa adierunt, qui Dauidis exemplo permoti, vestiti ciliciis proni in terram ceciderunt, vt castigatione corporis sponte suscepta, Iram Dei aduersus populi peccata succensam extinguerent. Addidit & preces Dauid, quibus, tanquam bonus pastor animā suam offerebat pro ouibus suis, ratus totam huius cladis culpā in se residere. Suas quoque preces addiderunt infulati Sacerdotes, Abiathar & Sadoc, vt Hebræi tradidere.

[Margin: ...auid cū ...is Deum ...at. ...Paral. 21. ...]

[Margin: ...ieron in ...rad.]

[Margin: V. Monetur à Propheta e sacrificio expiatorio. ...Paral. 21. ...8.]

Placatus ergo Dominus cessare iussit Angelum ab infestenda clade, & monere Gad prophetam, vt diceret, Dauidi, *vt ascenderet* in montem Moria vicinum, *extrueretque altare Domino Deo, in area Ornan Iebusæi.* Eum enim locum iampridem elegerat Dominus, in quo magnificum templum excitaretur, ibique ab Hebræis, atque adeo ab omnibus gentibus honoraretur. Quem ipsum locum Abrahami sacrificio ante annos octingentos & 54. consecrarat: ibi nunc quoque Dauidis sacrificio placari volebat. Nil cunctatus est Propheta, nihil quoque Dauid in exequendo Dei mandato. Nam adhuc Ornan cum filiis erat in loco, in quo se absconderant, præ timore horrificæ visionis, cum vidit regem venientem ad se, & inde egressus *processit ei obuiam*, & rogata causa aduentus, didicit ipsum emere velle aream eius, ad extruendum ibi altare, & in eo sacrificandum, ad iram Domini placandam. Cumque ille gratis offerret omnia, ad sacrificium necessaria, ipsumque locum areæ ad ædificandum altare: negauit rex se offerre velle Deo gratuita sacrificia; itaq; dedit pro bobus & plaustro 50. siclos argenteos, id est Francos 68. Gallici æris cum 15 solidis, pro ipso autem loco, in quo non solum altare, sed etiam templum erat construendum, sexcentos auri siclos, siue trecentas auri vncias, id est bis mille & quingentos aureos.

[Margin: ...mit bo... es, ipsam... que aream]

[Margin: Ex Hier. in trad. in 2. ...g.]

[Margin: VI. Sacrificat, placatur Deus. 1. Paral. 21. 26. & 28.]

Ædificato itaque altari in dicta area, obtulit ibi holocausta, & pacifica Domino, & placatus est Dominus, in cuius tei signum, depluit ignis de cœlo, quo consumptum est holocaustum. Quo cognito Dauid videns Deo grata esse sacrificia, quæ ibi obtulerat, ibidem sæpius sacrificauit, (cum alioqui in excelso Gabaon, in quo erat altare holocaustorum, sub cura Sadochi, sacrificaretur,) & à populo sacrificari permisit empta iam area. Recordabatur enim reuelationis sibi iam à septem & viginti annis factæ, de templo ibi excitando, vt vndecimo Dauidis anno explicatum est. Ergo publicè protestatus est, populóque denunciauit eum locum electum à Deo vt ibi domus Dei, & altare construeretur. Quem igitur locum antea per reuelationem agnouerat, nunc populo annunciauit, quod iussus esset à Gad propheta, publicum eius rei argumentum præbere, extructo ibi altari: vt iam tum populus vniuersus cognosceret locum esse sanctificatum, & ædificando templo destinatum.

[Margin: ...locus ...mplo ...dicitur. ...16 & in ...nal. an. ... & 75. ...Par. 22. 1.]

Illo ergo tempore locum templi cognouit, hoc autem populo patefecit; illo destinauit, hoc emptione acquisiuit, illo templi designationem didicit, isto materiam præparauit. Subdit enim sacer historicus: Et præcepit vt congregarentur omnes proselyti de terra Israël, & constituit ex eis latomos ad cædendos lapides & poliendos, vt ædificaretur domus Dei. Proselyti, si vim vocis attendas, aduenæ sunt & peregrini. Ex vsu tamen Hebræorum, Proselyti non tam ex noua habitatione in populo Dei, quam ex noua fidei professione, relicta idolosatria dicebantur, & ab Hebræis contemnebantur, quod non essent ex semine Abrahami, & Iacobi. Sicut nunc noui, qui dicuntur, Christiani ex Iudæis, ab iisdem Christianis, propter dubiam eorum fidem contemnuntur. Quantus porro fuerit eorum numerus, & quanta materia à Dauide præparata, auri præsertim & argenti, aliquanto post commodius dicetur.

[Margin: VII. Præparantur opifices proselyti.]

ANNVS MVNDI 3018.

DAVIDIS 39. ABIATHARIS 44.

EVPALIS 28. Imperij Assyr. 1087.

ANTE CHRISTVM 1035.

PEnultimo regni Dauidis anno, Salomon, cum annum ætatis ageret decimum nonū vt qui vigesimo primo regni Dauidis natus est, duxit vxorem Naaman nomine, patria Ammanitem, vt ex 3. Reg. & 2. Paral. constat, ex qua sub initia sequentis anni suscepit filium Roboamum regni successorem: qui quadraginta & vnius anni fuit, cum successit Salomoni, qui 40. annis regnauit. Et duxit quidem illam fortasse maturius, non tamen citius ex ea filium suscepit, quam vltimo Dauidis anno. Nec dubium est Dauide conscio conciliatas fuisse hasce nuptias, eodemque authore perfectas. Modestior enim erat tunc Salomon, ac parentibus obsequentior, quam vt ipsis repugnantibus de coniugio cogitaret. Sed vnde hæc nobis mulier Ammanitis, Salomoni sociata coniugio?

[Margin: I. Salomonis ætas, & primæ nuptiæ. c. 14. 21. c. 12. 13.]

[Margin: Vide ann. Dauid. 20. n. 11.]

Circunspicienti occurrit ille Sobi filius Naas, quam diximus suffectum in regnum paternum, loco fratris sui Hanon, qui nuper Dauidi Absalonem fugienti lautia misit in Castra. Apparet ergo hunc Dauidis affinitatem expetiisse, & impetrasse, data filio eius Salomoni filia sua Naama: nec Dauidem recusasse, qui amicitia omne comprehendere, sibique deuincire cupiebat, vt quam maxime tranquillum & pacificum regnum filio suo relinqueret. Ea tamen lege accepisse nurum, vt ad veri Dei fidem cultumque traduceretur. Huiusmodi nihilominus nuptiæ non videntur satis Deo probatæ, parum certe felices extitere. Nam ex coniugio Dauidis cum Maacha exortus est facinorosissimus Absalon, qui miserrimo interitu sublatus est, & Thamar probroso infamis incesto. Nec Salomō ipse, vt de aliis taceam, in hisce nuptiis

[Margin: II. Cum Ammanitide Naama. 2. Reg. 17. 27.]

[Margin: Parum feliciter.]

fortunatus fuit; orto inde Roboamo, qui insipientia sua maximam regni sui partem perdidit. Nec desunt qui putent Roboamum, à vero Dei cultu ad idola, à matre traductum. Nimirum illa, si res ita habet, aut fictè religionem Israëlitarum suscepit, aut in ea non perseuerauit.

III. Ratio præparata templo materiæ.

Vacabat Dauid hoc tempore præparandæ templo materiæ, & in Vrbem vndique conuehendæ, eóque diligentius, quo clarius animaduertebat se septuagenario proximum, corporis vigore, viribusque destitui. Nec est quod quis existimet Dauidem in eo labore imprudentia labi potuisse, qui lapides & ligna cædi iuberet ad eam fortasse magnitudinem, longitudinem, molem, atque mensuram, quæ postea Salomoni, à quo pendebat ædificatio, non probaretur.
1. Paral. 28. 11. & 19. Totam enim ædificij dispositionem diuinitus acceperat, quam ipsi, aut Salomoni non esset integrum mutare. Cæterum distingui possunt
Duo eius tempora. duo tempora præparationis huius, prius est ex quo volens ædificare templum, diuinitus prohibitus est, permissus tamen præparare, quæ essent necessaria. aut idonea ad tantum opus. Ex illo enim tempore studiosè præparauit, quæ temporis longinquitate nihil vitij caperent, puta aurum, argentum, æs, ferrum, &c. Posterius fuit ex quo ædificauit Altare in area Ornani, dixitque, *Hæc est domus Dei, & hoc altare in holocaustum Israel.* Deinceps enim parauit, quæ temporis longinquitate vitium contrahunt, vt ligna & lapides, currus, variasque machinas oneribus subuehendis.

ANNVS MVNDI 3019.

REGNI DAVIDIS 40. & vlt.

ABIATHARIS 45.

EVPALIS 29. Imperij Assyr. 1088.

ANTE CHRISTVM 1034.

I. Ortus Roboami.

VLtimus hic Dauidis non vitæ, sed regni annus, habet Roboami natiuitatē, infirmitatem Dauidis, & insolentem Adoniæ fastum. Io ortu porro primogeniti Salomonis, haud dubium patrem insigni affectum fuisse lætitia tanquā in primaria spe posteritatis suæ; affectum & auum Dauidem, qui in eo alterum iam regni sui hæredem agnosceret, nec minus lætatam auiam Bethsabæam, & Naaman Ammanitem eius parentem, cæterosque affines & consanguineos. Sed eius natiuitatem, circuncisionem, impositionem nominis, totamque ætatem, vsque ad annum quadragesimum primum, Scriptura, eius stultitiam, atque improbitatem auersata, litteris mandare neglexit.

II. Dauidis senilis infirmitas.

Iam quod ad Dauidis attinet infirmitatem, ea sine certi temporis determinatione initio 3. Regum à sacro Scriptore traditur. Nimirum huiusmodi virium defectus paulatim contrahitur, & senectuti, in qua se apertius prodit tribui solet. Id Scriptura haud obscurè significat, ait enim. *Et rex Dauid senuerat, & habebat ætatis plurimos dies*, septuagesimum videlicet adibat annum, quod tempus aliquibus initium senectutis est, aliis medium, multis extremum: plurimi enim, citra eam metam, curriculi sui finem reperiunt. Illud certe quotidianum est vt cito senescere videamus, qui à iuuentute corpore, animóque multa patiuntur, qualem fuisse Dauidis vitam, tota superior historia testatur. Aduentitiam porro ægritudinem Dauidi hoc tempore contigisse putant Abulensis, atque Serarius, qualis contingit paralyticis. Quæ enim membra paralysis attigerit, frigore torpescunt, & ad motum inualida fiunt. Sed potuit esse sine paralysi frigus, aut suis certe non caruit interuallis. Id enim exigunt comitia regni vniuersi, & quæ in illis ipse dixit ac fecit, post vnum alterumque annum.

III. Remedium frigori eius.

Huic frigori remedium medici, curam sanitatis eius habentes reperire studuerunt, quæsita puella virgine, quæ senem foueret, eique ministraret. Et acquieuit quidem bonus senex seruorum suorum voluntati, sed ita tamen, vt periculum peccandi euitaret: itaque eam, in omnem euentum, duxit vxorem, vt ex sequentibus intelligitur. Quod autem notatum est eam à Dauide non fuisse cognitam, ad Dauidis laudem pertinet, à licita delectatione, quæ ætati parum congrueret, abstinentis: pertinet & ad statum puellæ indicandum, quæ à rege cognita, non poterat Adoniæ coniugio postmodum apta esse, neque ab eo vllo prætextu postulari.

IV. Adonias insolescit, & Regnum ambit. 3. Reg. 1. 5.

Parentis porro lecto decumbentis ægritudo, & haud dubiè vicina mors, animos extulit Adoniæ in regnum imminentis. Ambitioso enim spiritu *eleuabatur*; cui & voces ipsæ seruiebant; dicebat enim, *ego regnabo.* Imò & factis ipsis sese prodebat ambitio. *Fecit* enim *sibi currus & equites, & 50. viros, qui currerent ante eum.* Imitabatur miserum Absalonem, qui eandem inierat viam, nec tamen eius exitum perhorrescebat. Quod autem mox dicitur, *Non corripuit eum pater suus aliquando*, docet Adoniam non vltimo illo tantum tempore, quo de sua spe deiectus est, regnum ambiuisse, sed multo ante id sibi animo destinasse, & ad illud viam, per hosce currus & equites, paulatim muniuisse. Nec deerat idoneum ambitioni fundamentum. Prioribus enim fratribus eius defunctis, regnum ipsi iure primogenituræ debebatur; quod postea Salomon ipse non dissimulabat, cum diceret matri, *Postula ei regnum,* 3. Reg. 2. 15 22.
ipse enim est frater meus maior me. Et Adonias ad Bethsabæam, *Tu nosti quod meum erat regnum.* Eademque Ioabo, Abiathari, aliisque viris primariis causa fuit, cur partes Adoniæ sequerentur.

V. Electio licet à Deo & Dauide Salomone.

Sed is, in cuius manu sunt omnia iura regnorum, Salomonem elegerat in regem, etiam priusquam genitus esset, quod non diffitebatur Adonias cum diceret, *translatum est regnum, & factum est fratris mei: à Domino enim constitutum est ei.* Itaque longe potiori iure Salomoni regnum, quam Adoniæ debebatur: quia peculiari ratione Deus in populo Hebræo regnare dicebatur, proindéque vicarium sibi pro arbitrio constituebat, vnde dicebat Dauid, *Sed* 1. Par. 28. 5.
& de filiis meis elegit Salomonem, vt sederet in throno regni Domini super Israel. Accedebat quod regia successio ex patris quoque dispositione

tione pendebat, vnde factum est vt Roboam Abiam filium suum quarto genitum, regem constitueret, quod cæteris sapientior esset. At qui ex paterna dispositione, etiam iureiurando firmata, regnaturus erat Salomon. Itaque Bethsabæa confidenter. *Nonne tu, Domine mi rex, iurasti mihi ancillæ tuæ, dicens, Salomon filius tuus regnabit post me, & ipse sedebit in solio meo?*

3 Reg. 1. 13. 17.

VI. Dauidis in Adoniam indulgentia nimia.

An ergo culpa vacabat Dauid, qui insolescentem Adoniam, & regnum haud obscurè affectantem non comprimebat, qui meminisse poterat eam culpam in Heli pontifice tam seuerè castigatam. Eum certe videtur Scriptura ipsa hoc nomine reprehendere, cum ait non corripuisse ipsum aliquando patrem eius, quam tamen correptionem parentes debent peccantibus filiis, & principes subditis, & heri famulis, & discipulis magistri, & omnino quicunque curam aliorum gerunt. Causam huius indulgentiæ subdit Scriptura, cum ait, *Erat autem & ipse pulcher valde, secundus nata post Absalom*, id est, qui ei in primogenitura succedebat. Significans ex amore peculiari Dauidis in Adoniam natam indulgentiam, qui amor tum ipsius pulchritudine, tum primogenitura pascebatur. Sed ea indulgentia illi impunè non cessit. Seditio enim Adoniæ, & repentinus in ciuitate tumultus virga fuit, qua ille vel ætatis vel animi languor castigatus est.

ANNVS MVNDI 3020.

SALOMONIS 1.

ABIATHARIS 46.

EVPALIS 30. Imperij Assyr. 1089.

ANTE CHRISTVM 1033.

I. Salomon regno præficitur, illudque administrat viuo patre.

PRimum hunc Salomonis regnantis annū statuimus, quo annitente Nathā propheta, eodemque moderatore Salomonis, & rogante Bethsabea matre, iubeote Dauide rege proclamatus & declaratus est rex Salomon. Dum ex altera parte Adonias cum suis, Dauide ignorante regnum inuaderet, Statuendum autem est in primis, constituto rege ac regnante Salomone, Dauidem fuisse superstitem. Id ex initio tertij Regum apertè constat, vbi super regis mulam iussu eius impositus proclamatur rex, acceptatur à populo, inungitur, & ipsemet Dauid sese abdicans summo hoc magistratu, eumque in filium transferens, *adorauit in lectulo suo, & locutus est, Benedictus Dominus Deus Israël, qui dedit hodie sedentem in solio meo, videntibus oculis meis.* Quod ostendit Salomonem non regni solùm successione donatum, sed regni etiam administrandi facultate. Itaque pro rege se gessit aduersus Adoniam, eumque is regem agnouit, cum diceret, *Iuret mihi rex Salomon hodie, quod non interficiet seruum suum gladio.* Nisi eum regem agnouisset, non ab eo, sed à Dauide patre, quem admodum erga se indulgentem agnoscebat, culpæ veniam postulasset. Salomon tamen, pro sua modestia, patrem quasi regem venerabatur, & ex eius consilio regnum administrare incipiebat.

II. Ratio temporis.

Ex quibus consequens est tempus quod superuixit Dauid regnante Salomone, non Dauidis, sed Salomonis regno tribui, & vtrumque, vt Scripturæ postulat authoritas, quadragenos regnasse annos, & nusquam Dauidem 70 duntaxat annis vixisse affirmauit, quippe quos modicè supergressus est.

Ætas Salomonis authoritate probatur.

Salomon autem non duodecimo ætatis anno, sed ineunte vigesimo primo regni gubernacula suscepit. Id exigit ratio temporis, quam secuti sumus, & in Annalibus accuratè probauimus, quæ est multorum quoque grauium virorum sententia. Cui fauet in primis Dauid; cum eum iam constitutum regem alloquens, *Vir, inquit, Sapiens es, & scias quæ facies ei*, quo modo in Hebræo quoque habetur, &, Græco textu, & Chaldæa paraphrasi, Quis puerum duodecim annorum virum sapientem vocet, nisi eum irridendo, quantauis morum maturitate polleat? Diruit illam quoque opinionem ea absurditas, quod dicendum sit Salomonem decimo anno, & tribus mensibus genuisse Roboamum, quod falacissimi quidam Rabbini finxerunt; & quidam ex antiquis Patribus, obiter ac sine examine sunt secuti; ad quod incommodum vitandum omnia potius tentanda essent, quam eum puerum impurissimum ac libidinosissimum fingere, quem à primis annis diuina sapientia constat imbutum. Coguntur & intolerandæ socordiæ damnare Dauidem, vt de Nathane pueri præceptore taceam, qui decenois filij nuptias permiserit, cōtra ius omne naturæ, publicamque honestatem; qui eas potius seuerè punire debuerit. Sed de his hoc loco satis, quæ pluribus studiosus Lector in Annalibus disputata reperiet.

& ratione.

III. Quæ Adoniæ ambitione fuerent.

Cum ergo Dauid infirmitate degrauante magna ex parte lecto affixus iaceret, concepta Adoniæ ambitio erupit hoc anno foras. Sat enim multis se præsidiis vallatum esse duxit, ad eam rem quam parabat. Maturè quippe Ioabum militiæ principem, & summum Sacerdotem Abiatharem occuparat. Populus nihil turbaturus videbatur, qui dudum prope regia pompa incedentem viderat Adoniam: quem regis quoque primogenitum non ignorabat: species denique ipsa fauorem populi illi conciliabat. Ioabum porro ad hoc postremum facinus, sua scelera, Deo permittente, compulerunt, vt de omnibus simul, feras illas quidem, sed meritas tamen pœnas daret. Abiatharem etiam diuina sententia in domum Heli fulminata persequebatur, & fincbat in eam labi culpam, ob quam merito summo Sacerdotio, priuaretur.

IV. Cur ei Ioab & Abiathar adhæreret.

Sperabat Ioab, si sua opera Rex factus esset Adonias, illum sibi perpetuo obstrictum fore, eademque opera patratas cædes inultas militiæ principatum sibi, suisque perpetuum futurum. Sperabat autem Abiathar sacra vnctione nouo regi tradita, & regem in ære suo semper fore, & summum Pontificatum sibi confirmatum iri, & æmulum suum Sadochum, quem iam sibi exæquari, & pene præferri cernebat, in ordinem redactum iri, excelso Gabaonico post templi ædificationem sublato. Habebant quoque Ioab & Abiathar, qui summa secun-

Rex declaratur.

dum regem authoritate pollebant, suos è militia, & Leuitica tribu clientes, qui iuuabant quoque partes Adoniæ, atque adeo omnes reliquos regis filios, vno videlicet excepto æmulo Salomone: quos omnes conuiuio accepit Adonias, iuxta fontem Rogel, ad orientalem vrbis plagam, in valle quæ dicta est Iosaphat. Ibi Pontificis opera plurimis victimis immolatis, oleo sacro, quod erat in eius potestate, iounctus est Adonias, additæ faustæ acclamationes, vitam illi ac fœlicitatem comprecantium, tam in illa inauguratione, quam in mox secuto conuiuio.

V. Quæ Salomoni fauerent.

Ex altera parte Salomoni diuina primum fauebat electio, & patris promissio iureiurando firmata. Tum Abiatharis æmulus Sadoc, & Banaias summæ militum præfecturæ candidatus, & Nathan propheta, qui Salomoni erat educatione, eruditione, & beneuolentia pater, ad quem quamprimum tantæ rei delatus est nuotius, vt qui ad eam impediendam, atque exturbandam si erupisset, magna sollicitudine excubabat. Adit ergo recentissima in re Bethsabæam matrem Salomonis, cuius res in primis agebatur, dixitque ad eam, *Num audisti quod regnauerit Adonias filius Haggith?* id est regem se creari, inungi, & proclamari curauerit? sed ne rem desperatam illa existimet, addit, *& Dominus noster Dauid hoc ignorat*, nedum eo iubente rex factus est: ideoque res adhuc disturbari potest, opera atque industria nostra: quæ si defuerit actum est de te, ac filio tuo, quem ille regni æmulum, quamprimum de medio tollet; te autem in ordinem redactam, contemnet, atque abiiciet.

VI. Nathani & Bethsabææ pro eo studia.

Ipsum autem Nathani consilium fuit, vt Bethsabæa illico regem Dauidem adiret, déque occupato ab Adonia regno doceret, contra ipsius promissionem, in gratiam Salomonis factam, & iureiurando firmatam. Quod cum illa faceret, adderetque probationes, quæ fidem de occupato ab Adonia regno facerent, deque periculo sibi filioque suo imminente, superuenit ex condicto Nathan, qui eadem fere cum Bethsabæa inculcat, vt similitudo nuncij fidem faciat veritati. Sed addit aliqua, quasi re pauló exploratius cognita, quæ valeát ad iram, quamuis mansuetissimi hominis, excitandam; quod scilicet per summam licentiam, quasi deturbato de solio suo Dauide, in medijs epulis Adonias rex à seditiosis, & violatæ maiestatis reis, proclametur.

VII. Dauid iubet Salomonem regem creari.

His auditis Dauid quam præsentissimum remedium vrgenti malo adhibiturus, primo Bethsabæam, renouata promissione, & iurairando, de instituendo ea ipsa die rege Salomone, consolatur. Deinde mandata de consecrando in regem Salomone daturus, & ritu in ea inauguratione seruando, iussit vocari ad se Sadocum Sacerdotem, & Nathan prophetam, & Banaiam filium Ioiadæ, qui præterquam quod erant viri principes, & Dauidi fidelissimi eò studiosius regium mandatum, de nouo rege constituendo executuri erant, quo minus accepti erant Adoniæ. Quin & Sadoc, qui instar erat Pontificis, necessarius erat ad inungendum regem, & Nathan ad contestandam coram populo, Dei & regis in hac noui regis constitutione voluntatem. Banaias autem, qui præpositus erat legionibus Phereti & Ceretbi, ad vim aduersariorum, si qua existeret, propulsandam. Itaque diuino consilio factum est, vt cæteris principibus ad Adoniam declinantibus isti à Dauidis nutu penderent, & diuinam de Salomone electionem exequerentur.

VIII. Eius rei cæremonias præscribit.

His ergo conuocatis, mandat congregari robur exercitus Dauidis, & imponi Salomonem super mulam, quam solus rex solebat inscendere, & deduci ad fontem Gihon, qui erat ab occasu Ierusalem, è regione oppositus fonti Rogel, ad quem iounctus fuerat Adonias, & regiis hortis, in quibus ille cum suis conuiuabatur, vt nihil interturbarent, sed res confecta esset, priusquam id illi sentirent, vt reuera contigit. In Gihon autem iubet ioungi à Sadoco, Nathane illi assistente, in regem super Israël, & sono buccinæ conclamari regem. Quo facto, *ascendetis*, inquit, *post eum & veniet* huc in arcem, *& sedebit supra solium meum, & ipse regnabit pro me.* Non dicit post me; nimirum viuo Dauide rex erat futurus, ipso sponte regno cedente, *illique præcipiam, vt sit dux super Israël, & super Iudam.* Quæ vt fuerant imperata, Ita ordine perfecta sunt omnia. cap. 1. v. 33 & 34.

IX. Venit Salomon in Gihon, ibique à Sadoc & Nathan consecratur.

Cum toto enim illo apparatu venit Salomon in Gihon, & vtique procumbit in genua, Deum suppliciter oraturus, vt hæc tantæ dignitatis acquisitio, ad eius gloriam cederet, totiusque populi eius vtilitatem. Hinc autem atque inde Sadoc & Nathan præmissa similiter oratione ad inunctionem peragendam consurgunt, cohortibus regiis, reliquoque populo laté circunfuso. Et Sadoc quidem sumptum oleum de tabernaculo, quod in Sionis erat arce, infundit in Salomonis verticem. Nathan autem propheta inde manantem liquorem ab aure in aurem per frontem in morem coronæ circunducit, ritu quem ex Rabino Salomone, referunt Lyranus & Abulensis; tum osculo accipitur, & fausta comprecatione salutatur, vt olim à Samuële propheta rex Saul. Vncto Salomone cecinerunt buccina Sacerdotes ministri Sadoc, in signum propriæ lætitiæ & gratulationis, & in signum populo plaudendi & acclamandi, *Viuat rex Salomon.* Adhibitus est præterea tubarum plurimarum, tibiarum, aliorumque instrumentorum concentus, cum magno populi gaudio; *& insonuit terra clamore eorum*, adeo vt in aduersa parte ciuitatis exaudiretur. 3. Reg. 1. 41.

X. Aliæ cæremoniæ inaugurationis.

Vnctum oleo rursum in vrbem deducunt, cum faustis acclamationibus, vt multos annos in hoc principatu feliciter exigat, moxque deductū in regiā in solio paterno collocant, vt ait Ioseph. vti iusserat Dauid. Erat enim hic ritus sedēdi super solium, quasi acceptio possessionis regni, & supremæ iudiciariæ potestatis. In eo enim Rex iure dicēdo sedere solebat. Diadema quoque, vel potius coronam regiam, quam sibi Dauid ex manubiis Melchom fabricatus erat, capiti Salomonis impositam, ex simili Ioas coronatione satis colligitur. Dicamus & sceptrum additum manibus. Nihil enim omissum videtur ad perfectam regis inaugurationem, hoc maxime tempore, quo non altare contra altare, sed thronus contra thronum erigebatur. Et Dauid vbi de Salomone, vt Christi figura agit, throno regio sceptrum adiungit,

l. 7. Ant. c. 11.

4. Reg. 11. 12.

Psal. 44. 4. 7.

Sedes tua Deus in sæculum sæculi, virga directionis, virga regni tui. Addit & gladium, *Accingere gladio tuo, super femur tuum potentissime.*

XI. Fœdus init cum Deo, & populo.

Sed hæc minus perspicua. Illud autem minimè dubium, consecratum & coronatum Salomonem, solemne cum Deo & populo fœdus iniisse; cum Deo, eius se legem obseruaturum promittendo, cum populo autem, spondendo se eum cum omni iustitia & moderatione, ex Dei legibus gubernaturum. Populus autem, interuentu magistratuum, & optimatum, qui aderant, fidem ei, & obedientiam pollicebatur. Mox deducitur in vrbem atque in arcem Salomon, ipsiusque parentis conspectum; dicentibus seruis Dauidis, *Amplificet Deus nomen Salomonis super nomen tuum, & magnificet thronum eius super thronum tuum,* id est, Augeatur in dies regia dignitas ac magnificentia; Nec comparatio ista morituro principi iniucunda est, qui se in filio superstiteni agnoscit, & gloriam illius, non alienam æstimat, sed suam. Adorauit & Rex Salomonem ex lectulo suo, dicens, *Benedictus Dominus Deus Israel, qui dedit hodie sedentem in solio meo, videntibus oculis meis.* Magni beneficij loco ducebat, quod regnum in suis posteris conseruatum iri, non solum sperabat, optabatque, vt cæteri reges, sed ipsis etiam oculis suis cernebat regnantem illum, quem Deus elegerat, & quem ipse animo destinarat.

3. Reg. 1. 47.

Redit in vrbem, & ab ipso Dauide adoratur.

cap. 1. 48.

XII. Turbatur Adonias cum suis.

Quæ cum ita gesta essent; itaque nuntiata Adoniæ, omnibusque conuiuiis, à Ionatha filio Abiatharis pontificis, territi sunt omnes, & abierunt, *vnusquisque in viam suam,* abdituri se videlicet, & quantum fieri posset dissimulaturi, se istius coniurationis participes extitisse. Eorum tamen præcipui iam nominatim Salomoni, & Dauidi fuerunt denunciati. Merito autem territi sunt, vt qui manifesto crimine tyrannidis affectatæ, & imminutæ maiestatis rei tenebantur. Adonias autem qui omnium maxime erat in culpa, videns se desertum ab omnibus, timens Salomonem surrexit, & abiit in tabernaculum fœderis, quod erat in excelso Gabaon, *& tenuit cornu altaris.* Immunitatis enim priuilegium altari maxime tribuebatur. Et nunciauerunt quidam ab Adonia missi Salomoni, Adoniam tenere cornu altaris, & veniam ab ipso in hæc verba petere. *Iuret mihi rex Salomon hodie, quod non interficiat seruum suum gladio.* Huic humilitati facilem se præbet Salomon: nec ait examinatum iri causam eius, & prout iustus vel iniustus inuentus fuerit, ita liberum, vel obnoxium pœnæ fore. Sed præteritorum obliuionem pollicetur, & simul ab ambitione, sub mortis interminatione deterret. Et Euocatum in conspectum suum, & regem humiliter adorantem, dimittit in domum suam; ibique securitatem pollicetur.

3. Reg. 1. 51.

XIII. Dauid comitia indicit. c. 23. 1. & 2. & cap. 28. 1.

Dissipata hac nube, quæ nouum solem orientem obtenebrare conabatur, de stabiliendo regno Salomonis vniuersi regni comitia à Dauide indicta sunt, vt ea 1. Paral. constat. Etsi enim populi suffragiis non egeret Hebræorum rex ad legitimè imperandum: expediebat tamen à regni optimatibus approbari, eique debitam adorationem, & iusjurandum obsequij & fidelitatis, in publicis comitiis offerri, vt tanto in fide stabiliores essent, & obsequium eorum liberalius & promptius. Decuit etiam non à Salomone, sed à Dauide indici. Id enim suauius erat ad beneuolentiam, vt in sua causa Salomon comitia non indiceret, & id populo semel tribui videretur, vt is antequam publicè regem ageret, à populo vniuerso pro rege agnosceretur. Sed hæc proximo anno apertiora fient.

ANNVS MVNDI 3021.

SALOMONIS 2.

SADOCI 1.

EVPALIS 31.

Imperij Assyriorum 1090.

ANTE CHRISTVM 1032.

I. Comitia celebrantur: & qui ad ea conuocati. cap. 23. & seqq. cap. 2. v. 1. ad 12.

INsignis est hic annus generalibus totius regni comitiis; testamento, morte, ac funere Dauidis. Comitia ex 1. Paral. desumenda sunt, cætera ex 3. Regum. Hæc porro comitia posteriora esse prima inauguratione Salomonis, ea eo loco perspicuum est, vbi primum conuocata narrantur. Sic enim ibi legitur. *Igitur Dauid senex & plenus dierum regem constituit Salomonem filium suum super Israel.* Id propterè, & ex necessitate factum est, vrgente ambitiosa regni vsurpatione Adoniæ. Ad eum autem in regno communi suffragio confirmandum *congregauit omnes principes Israël, & Sacerdotes atque Leuitas.* Dilata porro fuisse ad hunc annum Salomonis secundum comitia ex eo licet, quod satis laxum tempus dandum fuit, intra quod commodè conuenire possent, vt ait Scriptura, *Omnes principes Israel, & Sacerdotes atque Leuitæ,* qui toto regno sparsi erant: & insuper *conuocauit Dauid duces tribuum & præpositos turmarum, qui ministrabant regi: Tribunos quoque & Centuriones, & qui præerant substantiæ & possessionibus regis, filiosque suos cum Eunuchis, & potentes, & robustissimos quosque in exercitu Ierusalem.*

1. Par. 28. 1.

II. Sex conuocationis causæ.

Cogendorum porro comitiorum tot erant causæ, quot in iis negotia confecta cernimus. Primum ergo maximumque negotium fuit regnum constabilire Salomonis, vt si quis forte Adonias deinceps turbare tentaret, suffragium suum populus tueretur vniuersus. Alterum Regi, coram omnibus regni proceribus, Templi constructionem mandare, vt si opus foret Dauide mortuo, ab iis qui iussioni interfuerant, officij sui admoneri posset. Tertium omnes qui conuenissent, verbo exemploque suo excitare, ad templi fabricam liberaliter promouendam. Quartum constituere ordines ac vices Sacerdotum & Leuitarum vt sine confusione in tanta multitudine, suis quique muneribus præficerentur, suis item locis atque temporibus in templo deseruirent. Quintum, totam recensere militiam, duodecim turmarum præfectis subiectam, si quid supplendum videretur. Voluit denique Dauid regiæ domus administros tum amplificare, tum etiam accuratius ordinare, ac supplere si quid deesset; ex ipsius optimatibus qui conuenissent.

III. Adfuisse Adoniam cum aliis filiis regis.

In iis porro qui conuenisse dicuntur, numerantur filij regis cum Eunuchis. Neque enim fas erat grauia regni tractari negotia, & ab eorum cognitione & cura excludi eos, qui secundum regem, erant in regno principes. Nec minus ad hos Dauidis adhortationes, quam ad reliquos principes pertinebant, vt Dei cultum in populo, eiusque ministris tutarentur ac promouerent, Salomonem in ædificando templo, pacificéque regnando adiuuarent; & omnino in noua Salomonis inauguratione, consensum suum suffragiumque præstarent, quoniam ipsi præ cæteris ius habebant ad regnum. In his non defuit Adonias. Id enim valuit ad faciendam fidem, de suo erga regem Salomonem studio, & obsequendi voluntate, & ad eius ambitum iustius postea castigandum, si regi moliretur insidias, quem suo ipse suffragio, in regio throno collocasset. Eum autem vt primogenitum facile reliqui filij regis, qui eum in seditione secuti fuerant, in debito etiam legitimi regio obsequio sunt secuti.

IV. Cubicularios quoq; & fortes Dauidis.

Sed quinam sunt Eunuchi isti, qui filiis regis adiunguntur? Vtique viri nobiles spectata diu probitate ac fide, principum cubiculis præpositi, qui & cubicularij aliquando vocantur, quorum crebra est in Scriptura mentio. Hi ergo, suos quique regij sanguinis principes, honoris passim causa comitabantur, & suum in comitiis locum obtinebant. Nomine autem potentum & robustissimorum quorumque in exercitu intelliguntur, qui notiore nomenclatura, fortes Dauidis appellati sunt. Quidam etiam intelligi volunt Ceretheos & Pheletheos, qui perpetuo erant Hierosolymis, vtpote custodes ordinarij regij corporis, quos Romani Prætorianos milites appellabant, cum alij vno tantum mense in regia ciuitate versarentur, in qua habebantur ista comitia.

V. Dauid è throno surgit. 2. Par. 28. 2

His ergo congruo loco & tempore congregatis, surrexit Dauid, non vtique de lecto; neque enim tam fractum viribus, tam effœtum senectute fuisse existimandum est, vt ad horam surgere nequiuerit, vt in tanto cœtu maiore cum dignitate, atque authoritate loqueretur. Surrexit ergo de sollo, in illo enim hoc tempore eum sedisse apparet, & non Salomonem, qui hisce comitiis regno inaugurandus erat, & in regio throno, pro patre, collocandus. Itaque postquam inunctus est, sedisse dicitur super solium Domini in regem, pro Dauide patre suo. Idque rationi consentaneum fuit, ne comitia actum agere viderentur. Orditur autem concionem à re diuina, desiderio videlicet suo, quod pridem habuerat ædificandi templum magnificum diuinæ maiestati; id tamen fatetur Deo minime placuisse, qui ad aliud opus vnum de filiis suis destinasset, qui post eum regnaturus esset. *Dixitque mihi*; inquit Dauid, *Salomon filius tuus ædificabit domum meam, & atria mea. Ipsum enim elegi mihi in filium, & ego ero illi in patrem. Et firmabo regnum eius vsque in æternum, si perseuerauerit facere præcepta mea.* Hactenus diuinum, in gratiam Salomonis, oraculum.

cap. 29. 23.

Eius in comitiis oratio.

cap. 28. 6. 7.

VI. Ad populum.

Non potuit rex vehementius toti populo Salomonem filium suum commendare, eorumque suffragia illi conciliare, quam docendo electionem & institutionem eius esse diuinam: cumque Deo dilectum, & charum instar filij fore; quo diuino promisso, omnia optimi ac munificentissimi parentis in filium officia continentur. Ex quo etiam eximia Dei beneficia in populum, sub tali rege viuentem, sequi oporteat. Illud denique valet ad frangendam spem omnem Adoniæ, & omnium inimicorum Salomonis, quod regno eius, perpetuam refert promissam à Deo firmitatem. Sed ita tamen eorum animos comprimit, vt simul etiam Salomoni timorem iniiciat, cum intelligat sibi imperium, sub conditione perseuerantiæ in obseruatione diuinæ legis, esse concessum. Ad cuius etiam obseruationem, toto populo ex occasione commonefacto, conuertit orationem ad filium suum, paterna sollicitudine ac beneuolentia admonendum.

v. 8.

VII. Et ad Salomonem.

Tu autem Salomon fili mi, scito Deum patris tui, qui scilicet elegit me, & se beneficentissimum præbuit erga me, & synceram erga ipsum pietatem, & zelum honoris eius indidit cordi meo; tu quoque *seruito ei corde perfecto, & animo voluntario.* Nihil sit in corde tuo fictum aut simulatum, Vt enim quis homines fallere possit, Deum certe non potest. *Omnia enim corda scrutatur Dominus*, inquit, *& vniuersas mentium cogitationes intelligit. Si quæsieris eum inuenies.* Si colueris eum ex animo, ipsum experiere propitium, *si autem dereliqueris eum, proiiciet te in æternum.* Quod non videtur ad æternam Salomonis reprobationem trahendum. Nam id iudicium in Dei corde secretissimum est: neque apparet, si res ita haberet, Dauidi reuelatum iri diuinitus, ne perpetuo mœrore contabesceret: alia potius omnia, ex sancta ipsius à puero institutione, coniectare potuit. Agit ergo de successione regia, & opponit hæc verba illis, quæ paulò ante pronunciauerat, *& firmabo regnum eius in æternum, si perseuerauerit*, &c. Neque obstat quod regnum in familia Dauidis non pendebat à probitate posterorum eius, vt res ipsa docuit, itaque ad quadrigentos perseuerauit annos. Si autem & Salomon, & omnes Dauidis nepotes, in Dei cultu perseuerassent, apparet regnum vsque ad Christum Dominum perseueraturum fuisse, aut etiam vsque ad consummationem sæculi, vt existimauit Abulensis.

Num illi significet reprobationem.

v. 7.

q. 22. in c. 28. 1. Par.

VIII. Templi fabrica tradita diuinitus. c. 28. v. 19. &c.

Quæ cum in genere dixisset Dauid, ad templi structuram redit, de qua aggredienda ita filium monet, vt velit eum intelligere, nihil in hac fabrica sibi licitum esse addere, detrahere, mutare, quoniam inquit, *omnia venerunt scripta manu Domini ad me*; quod eximiam quandam huius templi laudem continet, cuius Deus ipse voluerit esse architectus. Ne autem operis magnitudine deterreatur, quod hominem maximo ingenio, & viribus, & singulari rerum gerendarum peritia præditum deterrere posset, multo magis adolescentem delicatum, mole sua oppressurum videatur. spondet Deum ipsi in primis affuturum, ad finem vsque diuini huius operis. Deinde Sacerdotes & Leuitas in suas classes distributos,

Eius perficiendæ adiumenta.

illi auxilio futuros. Postremo tam populi principes, quam populum ipsum ad eius præcepta paratum fore. Et hæc quidem eo die facta existimantur, ne Dauid nimium grauaretur, diutius concione producta. Abiit autem, vt videtur, per manus principum dicta descriptio, atque idea templi, quæ à Dauide Salomoni primum tradita fuerat, vt animi eorum cum ad laudandum Deum incalescerent, tum ad auxilia in tantam fabricam præbenda animarentur: vt de eodem auxilio postea conuenientius ageretur. Sicque primus iste conuentus solutus est.

IX. Salomon quomodo puer, & tenellus. 1. Par. 29. 1. & ca. 12. 5.

Altero die comitiorum renouat Dauid memoriam populo electionis diuinæ filij sui in regem, & diuini operis constructorem; *Locutus est* enim *Dauid ad omnem Ecclesiam. Salomonem filium meum vnum elegit Deus, adhuc puerum & tenellum*, non simpliciter & absolutè ratione ætatis, nam vigesimum secundum agebat annum, natus anno mundi ter millesimo; aut etiam comparatione sui, qui septuagesimum iam superabat, quando grandæui, iuniores, quasi blandiendo pueros appellitant, quo etiam vox tenelli pertinet, sed ad magnitudinem suscepti operis. Subdit enim, *Opus namque grande est*, quod hominem requireret omnibus naturæ, artis, doctrinæ, prudentiæ, experientiæ præsidiis instructum, *neque enim*, inquit, *homini præparatur habitatio, sed Deo*. Ad hoc ergo opus cum duo summa requirantur, scientia, & facultates: scientia deesse non potest, cum descriptio tantæ molis ab ipso Deo tradita sit; Quod ergo attinet ad facultates, volens Dauid populum suum ad liberalem largitionem excitare, proponit exemplum suum; non ignarus exempla, in omnem partem plus valere, quam verba. *Ego*, inquit, *totis viribus meis præparaui impensas domus Dei mei, aurum ad vasa aurea, & argentum in argentea*, &c.

Dauid excitat populum ad largiendū.

X. Quantum auri & argenti impensum sit in Templum. 1. Par. 22. 14. 1. Par. 29. 4

Auri numerus & argenti diligentius explicatus est superius, per quandam præoccupationem, vbi Dauid Salomonem alloquens, *Ecce ego*, inquit, *in paupertate mea, præparaui impensas domus Domini, auri talenta centum millia, & argenti mille millia talentorum*. Hoc autem loco mox adduntur de peculio Dauidis, tria millia talenta auri, de auro Ophir, & septem millia talentorum argenti probatissimi. Adde his optimatum donaria, quæ mox subduntur, auri talenta quinque millia, & solidos decem millia, quos Septuag. drachmas vocant, & argenti talenta decem millia. Quæ summa maxima omnino est, vt accuratè in Annalibus explicauimus, Anno Dauidis 38. & Salomonis secundo: & ascendet ad bis mille septingentos & quadraginta quinque milliones, quinquaginta & vnum millia, sexcentos & sexaginta sex aureos nostrates. Addidit etiam Salomon immensam auri argentique vim, è suis reditibus, & nauigationibus, vt non immeritò dici possit, cum Villalpando, impensa in domum Domini tria millia millionum auri, præter immensum numerum æris & ferri, quæ à Dauide, populóque templo donata sunt.

v. 7.

Nu. 43. & Schol. 5. Nu. 60. 62. 63.

XI. Lætitia populi largientis.

Pia liberalitas coniuncta fuit cum lætitia, quia *hilarem datorem diligit Deus*. Vnde subditur, *Lætatusque est populus, cum vota sponte promitterent, quia corde toto offerebant ea Domino*. Sed & Dauid rex lætatus est gaudio magno, coram Domino, eamque lætitiam, cum quadam orationis exultatione, & multiplici gratiarum actione testatus est, agnoscens liberalitatem suam, populique vniuersi, ex integerrima ipsius Dei liberalitate proiectam esse. Petit etiam à Deo pro populo suo constantiam in sancto proposito, non ignarus inconstantiæ & infirmitatis humanæ, vt qui diuina gratia præuenti sunt, eadem concomitante & consummante perfruantur; ne quod cum deuotionis feruore spoponderant, eadem frigescente soluere cunctarentur. Totam denique gratiarum actionem supplici ad Deum pro filio suo oratione concludit, vt eius mandata custodiat; & ædificet ædem cuius parauerat impensas. Eam orationem secuta est regis monitu, populi supplex Dei & regis adoratio; quæ simul fuit tacita approbatio eorum omnium, quæ Dauid, suo & populi nomine, coram Deo supplicabundus dixerat.

2. Cor. 9. 7.

Et Dauidis gratiarum actio ad Deum.

XII. Tertius comitiorū dies, & quæ in eo gesta.

Tertius deinceps secutus est dies, in quo sacrificia in gratiarum actionem, & conuiuia publica populo vniuerso celebrata sunt: & Salomon secundò vnctus est, & consecratus in Regem, & Sadoc sacerdos in Pontificem, & populus vniuersus nouo regi, sese ritu solenni addixit, sicque absolutis comitiis recepit se populus in domum suam. Quod attinet ad sacrificia, ea partim holocausta fuerunt, partim hostiæ pacificæ, omnes ter millenæ; sed quot in alterutro sacrificij genere oblatæ sint victimæ, non liquet, magnam certe partem apparet in hostias cessisse pacificas, vt inde populus haberet vnde liberaliter epularetur. Itaque statim sequitur, *& comederunt & biberunt coram Domino in die illa cum grandi lætitia*. Quoniam autem sacrificia tam multa, diu Sacerdotes Leuitasque tenuerunt; apparet interea dum parantur epulæ, Regis atque Pontificis vnctionem fuisse peractam: & quidem Pontificis prius, vt tanto augustior esset Regis initiatio, quo maior esset qui initiaret.

Sacrificia.

XIII. Sadoc inungitur in Pontificē.

Sadoc autem nondum erat Pontifex, neque vsquam ante hunc locum inuenitur eius consecratio. Idque innuit Scriptura cum ait, *Et vnxerunt secundò Salomonem filium Dauid. Vnxerunt autem eum Domino in principem, & Sadoc in Pontificem*. At si Sadocum bis vnctum significare voluisset, dixisset vtique breuius, vnxerunt secundo Salomonem in principem & Sadoc in Pontificem. Quanquam ne tunc quidem illud *secundò* ad vtrumque necessario referretur. Non videntur autem adhibitæ omnes cæremoniæ, quæ olim in Aaronis consecratione fuerant vsurpatæ, præsertim cum illæ tunc septem diebus iteratæ fuerint: forte id tantum nunc factum fuit, quod in Eleazari consecratione legimus. Vt sicut Moyses Domini iussu nudauit Aaronem vestibus pontificiis, & iis induit in eodem monte Eleazarum. Sic & hoc loco, Dauidis iussu ablatæ fuerint ab Abiathare vestes pontificiæ, & eis publicè indutus fuerit Sadoc.

Abiathar exauthoratus.

1. Par. 29. 22.

Inde secuta est inunctio, quæ hoc loco memoratur, vt præcipua cæremonia, & in qua natura consecrationis maximè posita censetur. Indutus autem videtur, ac consecratus a propheta Nathan, Mosis, & Samuelis vice fungente.

XIV. Viuo Dauide, & qua de causa.

Sic itaque Abiathar Ephod Pontificio, & rationali priuatus, de gradu & dignitate sua, viuo adhuc Dauide deiectus est. Neque id difficile fuit à Dauide impetrare, qui dudum didicerat eum participem fuisse coniurationis Adoniæ, contra Salomonem à se destinatum regem. Cumque eandem ob causam Salomoni odiosus esset, & æmulum haberet gratiosissimum Sadocum, qui iam primùm Salomonem inunxerat, facile intelligitur eum iussum promere ornamenta Pontificia, & quamuis ægrè, ac repugnanter, obtemperasse. Cumque in ordinem redactus, adhuc Hierosolymis viuo Dauide versaretur, eodem mortuo, eum Salomon inde eiecit, & in pagum suum, quasi in exilium amandauit: qua de re sequenti anno dicendum erit.

XV. Salomon secundò consecratur.

Vnctus Pontifex, Salomonem eodem Nathan propheta adiuuante quanta maxima fieri potuit solennitate, atque apparatu, vniuersis comitiis spectantibus inunxit, cum totius populi exultatione, & harmonico omnium instrumentorum musicorum concentu, & consecrauit Domino in pontificem, sicut ipse inunctus fuerat Domino in pontificem; vt sicut hic in spiritualibus, ita ille in temporalibus, in populo gubernando Dei vice fungeretur. Sapienter porro Dauid voluit Salomonem in principem populi secundò consecrari, vt qui prius in schismate consecratus, multos habuerat sibi repugnantes, qui Adoniæ studuerant; nunc communibus omnium ordinum votis consecratus, communiter ab omnibus admitteretur in principem. Quod significat Scriptura, cum non solum ait Salomonem sedisse in solio Dauidis patris sui, eo videlicet illi locum cedente, & in humiliore cathedra considente, sed etiam placuisse cunctis, omnemque Israël ei paruisse. Tangitur etiam renouatum fœdus, inter nouum regem & populum, cum dicitur cunctos principes, & potentes, & nominatim filios Dauidis, dedisse manum Salomoni, eique fuisse subiectos, quæ porrectio manus, etiam beneuolentiæ signum fuit.

1. Par. 29. 24.

XVI. Testamentum Dauidis.

Deus iudicium tuum regi da, &c.

His ita transactis, Dauid plenus dierum & bonorum operum, & vero etiam lætitiæ, quod relinqueret superstitem Salomonem in throno suo, in eòque probe stabilitum, ad mortem se volens libensque præparauit, edito primùm Psalmo 71. qui in Salomonem inscribitur, quo filio suo in regio throno collocato, spiritum iudicij, atque iustitiæ precatur, vt sanctè officium suum obeat in totius populi, & nominatim pauperum vtilitatem: in quo non in verum solum, sed in figuratum etiam Salomonem respexit. Eo quasi spiritali testamento condito, alterum, quod temporale vocemus licet, propediem moriturus instituit. Et primum dat filio monita salutis de obseruandis Dei mandatis; tum iubet eum de quibusdam noxiis pœnas sumere, vt minus inuidiosa sit animaduersio, quæ à filio fiat ex parentis mandato; in primis autem de Ioabo, ob iniustam cædem duorum militiæ principum Abneris & Amasæ; addere potuit etiam Absalonis, quem contempta Regis prohibitione, interfecerat. Quæ crimina ipse hactenus commodè punire non potuerat, propter quæ nunc zelo iustitiæ incitatus, vult eum quamuis canum, & multis pro regno laboris perfunctum, & regio sanguine progenitum, à cognato rege morte mulctari.

quæ det mandata Salomoni.

XVII. Alia eiusdem mandata.

Tertium Dauidis mandatum fuit, circa gratitudinem erga Berzellai amicum regis, cuius filios vult in regia mensa comedere, siue regis ali sumptibus, pensione aliqua, vt fit, eis constituta. Idemque de Miphibosetho, in gratiam Ionathæ factum dici potest, & quibusdam aliis, licet id scripto traditum non fuerit. Non enim minus regium est bonis referre præmia, quam improbis inferre supplicia. Quo pertinet mandatum postremo Semei, hominis in afflictum regem contumeliosi, atque maledici, supplicium; qui præter improbissimam verborum licentiam, etiam lapidationem regis addiderat. Eum ergo vult à Salomone, pro sua sapientia puniri, non astricto Dauidis iureiurando. Vtrum autem in hoc Dauidis mandato periurium aliquod interuenerit, reperies in Annalibus explicatum, ibidemque accuratam morientis Dauidis commendationem. Nihil enim deinceps de ipso legimus, præter mortem & sepulturam, quam extremo Decembri contigisse Martyrologia testantur.

Ex Abul. q. 16. & seqq. in hoc ca. 2. 3. Reg.

Die 29.

XVIII. Eiusdem mors, & sepultura. 3. Reg. 2. 10.

Dormiuit igitur Dauid cum patribus suis, ait Scriptura, *& sepultus est in ciuitate Dauid*, arce videlicet Hierosolymitana, *Dies autem quibus regnauit Dauid super Israel quadraginta anni sunt, in Hebron regnauit septem annis*; quando scilicet solius tribus Iudæ rex erat. In secundo tamen Regum adduntur sex menses, qui in tota quadraginta annorum summa prætermittuntur, vt numerus integer retineatur: *in Ierusalem autem triginta tribus*. Eadem iterantur in 1. Paral. sed additur in funebrem laudationem hoc elogium. *Et mortuus est in senectute bona, plenus dierum, & diuitiis, & gloria.* De quo id sine controuersia dici potest eum regum omnium laudatissimum extitisse, neminemque vnum tot animi corporisque ornamentis aliquando præstitisse, neminem qui Christum Dominum, cuius parens primarius fuit, tota vita propius adumbrarit; vt in Annalibus suo loco dictum est pluribus, vbi & fabulam, de thesauris immensis in eius sepulchrum à Salomone congestis, refutauimus, & meram esse fabulam doctis viris probauimus, & regium eius mausolæum breui vitæ ipsius epitoma cohonestare conati sumus. A quibus hoc loco nos desiderata breuitas abstinere cogit.

cap. 5. v. 5.

cap. 29. 27.

& laudatio.

an. Salo. 21 num. 91. ad 98.

(∴)

ANNVS

ANNVS MVNDI 3022.

SALOMONIS 3. SADOCI 1.

EVPALIS 32.

Imperij Assyriorum 1091.

ANTE CHRISTVM 1032.

I. Summa capita rerum anni huius.

NVllum videtur esse dubium, quin executio testamenti Dauidis, acquisitio diuinæ sapientiæ à Salomone, & mirabile iudicium in contentione duarum muliercularum, eiusdemque Regis cum filia Pharaonis nuptiæ, apparatus etiam templi vsque ad eius fundationem, & quæ cum his coniuncta sunt, non solum ad hæc Salomonis initia, sed ad hunc ipsum tertium eius annum pertineant, si recte hactenus, tam Dauidis, quam Salomonis res gestas, per sua tempora digessimus. Verum non ita perspicuum est quænam ex his ipsis, quæ iam attigimus, prius, quænam posterius contigerint. Nam iudicium regis, in causa Adoniæ & Semei, probare videtur adeptam iam diuinam sapientiam. Sed cum ea acquisitio, confirmato plane regno Salomonis, contigerit, vt Scriptura docet: Adonia vero viuente cum Ioabo regnum Salomonis adhuc fluctuare videretur, Scripturæ ordinem secuti, Adoniæ consilia, & mortem, & quæ his connexa sunt; præmittemus.

3. Reg. 3. 1. 2. Paral. 1.

II. Noua Adoniæ coniuratio in Salomonem.

Existimamus autem factam nouam coniurationem contra Salomonem, inter Adoniam, Ioabum, & Abiatharem recens exauthoratos. Hi enim omnes ægro erant animo; vnus ereptum sibi regnum, alter summam militiæ præfecturam, tertius amissum summum pontificatum gemebant, & æmulos suos coram se in altum euectos, se in ordinem redactos; inimicorum suorum irrisioni patere, indignissime ferebant, nec vllum excogitari poterat præsentius huic malo remedium, quam Salomonis ipsius abdicatio, & Adoniæ restitutio: quæ nunc defuncto Dauide, à quo priora illa ipsorum consilia disjecta fuerant, facilior videbatur. Addebat animos infirma noui regis ætas, & ad fraudem, vt videbatur, opportuna propter rerum gerendarum insolentiam, & imperium nondum alta radice firmatum. Huius nouæ conspirationis argumentum est, quod mox dicitur Ioab fugisse ad tabernaculum Domini, & apprehendisse cornu altaris, eo quod declinasset post Adoniam. At facinus id iam vetus erat, & condonatum tam ipsi Adoniæ, quam amicis eius. Alioqui abiisset vtique aliquò Ioab, & periculo se exemisset. Nouum ergo consilium fuit, quod simul deprehensum & oppressum est.

3. Reg. 2. 28.

III. Petit à Bethsabæa coniugium Abisagæ.

Regno itaque ab Adonia recuperando muniebatur additus Abisagæ nuptiis ab eo postulandis; Oportet autem id consilium callidissimè excogitatum fuisse, & ad propositum illum finem occultam admodum habuisse vim, quam ne mater quidem Bethsabæa odorata fuerit; quæ à Scriptura tacita, à Salomone agnita, à nobis vix intelligi potest. Verba enim Salomonis apertè significant hisce nuptiis aliquid Adoniæ vel iuris, vel facultatis ad regnum acquisitum iri: & ad viam complanandam ad maiora moliendu. Cum ergo Ioabo, Abiathari, cæterisque coniuratis visum esset tentari oportere nuptias, vix elapso luctus tempore, quod minimum vnius mensis fuisse creditur, adit Adonias Bethsabæam, quæ & matris grauissimo nomine, & optime de nouo rege meritæ titulo, facile poterat, quod peteret impetrare. Petit ergo, vt eius interuentu, Salomon illi det Abisag Sunamitidem vxorem. Suscipit illa expediendum negotium, rata valituram eam gratiam ad pristinas offensiones inter fratres abstergendas.

IV. Et illa à Salomone,

Adit Salomonem, honorificè ab eo excipitur, sibi aliquid concedi postulat, quod nondum explicaret. Vt re in genere concessa, puderet postea regem retractare promissionem. Salomon autem matris suæ non solum beneuolentiæ, sed prudentiæ quoque multum tribuens, promittit quod nondum sciret quale esset: sed eum mox re intellecta promissionis pœnituit, eamque cum amara expostulatione reuocauit. *Quare*, inquit, *postulas Abisag Sunamitidem Adoniæ? postula ei & regnum, ipse est enim frater meus maior me, & habet Abiathar sacerdotem, & Ioab filium Saruiæ.* Si enim vxorem haberet reginam, cum ipse filius regis esset, & quidem primogenitus, & insuper sibi penitus haberet addictos, tam sacrorum, quam militiæ principes, & iam pro rege vnctus esset, & rex agnitus à plerisque, imò, vt ipse aiebat, omnis Israël in regnum eius consenserat, nihil aptius videbatur ad labefactandum regnum Salomonis, quam huiusmodi matrimonio assensum præbere. Itaque non obstante promissione, ne qua illum cuiusquam intercessio morti eriperet, iussit illum quamprimum à Banaia interfici, sine alia forma iudicij, quod & factum est. Verum autem in eo peccauerit, vide in Annalibus.

qui illum morti addicit.

3. Reg. 2.

n. 12. & 13.

V. Salomon Abiatharē in pagum amandat.

Sublato præcipuo fundamento turbarum, eius quoque firmamenta fuerint deiicienda, Abiathar scilicet & Ioab, quos diuina prouidentia in hanc scerum culpam labi permisit, ex qua Salomon occasionem sumeret altorum eiiciendi ex vrbe regia, alterum ex Dauidis testamento vita priuandi. Itaque ad se euocatum Abiatharem amandat in pagum Anathoth: quamuis ob iteratam cum Adonia coniurationem mortis reum. In qua condemnatione apparuit Salomonis clementia, qui non est passus plurima antiqua merita, recenti facinore penitus obliterari. Sed hominem reum capitis morte mulctare noluit, vt Ioabum eodem crimine implicatum, atque irretitum, sed iam exauthoratum, ciuitate tantum priuauit, ne Sacerdotis dignitati, & eius erga patrem suum meritis, nihil tribuisse videretur.

VI. Ioab fugit ad tabernaculum. 3 Reg. 2. 28.

Occiso Adonia, & eiecto Abiathare, increbuit rumor, Ioabum quoque fuisse nouæ huius coniurationis architectum, quod cum ad ipsius Ioabi aures peruenisset, non ignarus se mortis reum; clam fugit in Tabernaculum Domini, siue quod erat in excelso Gabaon, siue potius, quod erat vicinius, in Sion. Quod cum Salomon didicisset, misit ad eum Banaiam cum mandato, vt eum occideret. At Banaias loci reueritus sanctitatem,

iubet regis nomine illum ab altari recedere, quod cum ille recusaret, repetita iussione iussus est ibidem interfici, ne rex ipse reus apud Deum fieret neglectæ iustitiæ. Itaque ibi interfectus est: quod diuina lex non permittit solum, sed etiam iubet. *Si quis*, inquit, *per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari meo euelles eum vt moriatur.* Nec poterat altare illud iuste iusto sanguine pollui, quod perpetuo solebat hostiarum sanguine cruentari. Tota loci violatio consistebat in iniusta vi; nam iustam lex ipsa disertè concedit. De salute autem Ioabi, sicut & eorum, qui legitimo supplicio afficiuntur, non est, nisi in re clara, desperandum.

[Margin: ...ique occ...ditur. — Exod. 21. 14]

VII. Iudicium de Semei prudens.

Reliquum erat vt de contumeliosa peruicacia Semei, iuxta supremam Dauidis voluntatem supplicium sumeretur. Cui cum Dauid promisisset, se eum morte non affecturum; ob insanam illam linguæ petulantiam, eum tamen morte dignum Salomon agnosceret, ita promissionem iureiurando firmatam temperauit, vt eum non nisi noua interueniente culpa iuberet occidi. Iussit ergo eum habitare Hierosolymis, neque inde vel tantillum progredi, capitis pœna proposita; prudenter vtique, ne homo seditiosus extra vrbem res nouas moliretur: simulque prouidit vt imposita pœna, illi esset occasio culpam admittendi, ob quam merita iampridem morte afficeretur. Nominatim autem in sententia contra eum lata fit mentio torrentis Cedron, quoniam is transeundus erat, vt iretur in Bahurim, vbi erant possessiones Semei. Mansit ergo Hierosolymis quasi in laxiore carcere tribus annis; quid ergo illi postea contigerit, suo tempore & loco dicetur.

VIII. Salomon optat Sapientiam.

Sublatis ergo inimicis, aut quasi vinculis constrictis, ne se vsquam cum publico damno commouere possent, consequenter confirmatum est regnum Salomonis, quando ei diuinitus immissum est sapientiæ desiderium ad populum suum rectè gubernandum. Ad solemnem autem eius petitionem, Deum sacrificiis propitium sibi reddere voluit, & quidem in excelso Gabaon vbi erat tabernaculum, quod fecerat Moyses in solitudine, vna cum altari holocaustorum, & thymiamatis. Huic loco multis annis præfuerat Sadoc, cum adhuc Pontificatum gereret Abiathar: & credibile est inuitatum à Sadoco nouo pontifice Salomonem ad sacra illa antiquæ religionis monimenta, solennibus sacrificiis celebranda, ad obtinendam à Deo, quam desiderabat sapientiam. Præsertim cum, excitato postmodum templo, tam excelsum Gabaon, quam cætera loca, in quibus tam Arca, quam Tabernaculum Domini collocata fuerant, omni religioso cultu spolianda essent. Huc ergo Rex proficiscitur, cum vniuerso Israele, nominatim cum Tribunis, & Centurionibus, & Ducibus, & Iudicibus, & principibus familiarum.

IX. Solenni sacrificio Deum placat. 3. Reg. 3. 4. 2. Par. 1. 6. qu. 3. & 16. in ea loca.

Ibi mille hostias Deo sacrificat, siue totas in holocaustum, nam vna eademque vox est in vtroque Scripturæ loco, vbi hoc sacrificium narratur, tam in Hebræo, quam in Græco; siue partem aliquam in hostias pacificas, vt putat Abulensis. Interim autem dum tanta hostiarum copia, per partes consumitur incendio, neque enim altare eas omnes simul capere potuit, Salomon, magna animi corporisque contentione, petit à Domino Sapientiam, ad rectè gubernandum populum Domini, sibi diuinitus commissum, & templum magnificum eius maiestati construendum: quod vtrumque opus cum exquisitam sapientiam requirat, pertinet ad Deum, qui hæc onera ipsi imposuerit, sapientiam tribuere istis muneribus congruentem. Hisce igitur desideriis cum Salomon pectus haberet incensum, apparuit illi eadem nocte in somnis Angelus, æternam filij Dei Sapientiam repræsentans, & iubens eum postulare quod vellet. Sciebat vtique quid ille vellet, qui dederat voluntatem, sed voluit ea interrogatione attentionem renouari, & affectum ad rem præsentem applicari.

[Margin: ab eoque sapientiam petit politicam.]

X. Quam ei copiosam largitur. 3. Reg. 3. 11. & c.

Ille nihil cunctatus, iterat petitionem suam, & legitimas, quas attigimus, postulandi causas. Placuit Domino postulatio, idque sua illa oratione testatus est; *Quia postulasti verbum hoc, & non petisti tibi dies multos, nec diuitias, aut animas inimicorum tuorum*, quæ videlicet solent regibus esse antiquissima; *sed postulasti tibi sapientiam, ad discernendum iudicium*, ad rectè iudicandum, quod supremo Iudici in primis necessarium est. *Ecce feci tibi secundum sermones tuos, & dedi tibi cor sapiens & intelligens, in tantum, vt nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit. Sed & hæc quæ non postulasti dedi tibi; diuitias scilicet & gloriam, vt nemo fuerit similis tui in regibus cunctis retro diebus.* Horum ergo desideriorum, quæ in animis principum infinita pullulant, Salomon spirituale quoddam sacrificium, cum mille victimarum holocausto, Deo videtur obtulisse, pro longe sibi chariore sapientia obtinenda. Vtique sapienter, cum vna illa sibi comparata, reliquorum omnium bonorum simul particeps fieret: iuxta illud, *Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa.* Deo præsertim abundantia liberalitatis suæ, & merita & vota supplicum excedente. Quam latè autem patuerit ista Salomonis sapientia, in Annalibus Sapiens Lector inueniet.

[Margin: & alia insuper non petita. — Sap. 7. 11. — Vide an. 5. Salom. à num. 59. ad 106.]

XI. Euigilat & agnoscit Dei beneficium.

Cum igitur innumerabilis sapientiæ fluenta potasset Salomon *euigilauit*, *& intellexit quod esset somnium.* Intellexit videlicet somnium esse diuinum, cum sibi iam conscius esset, se in eo consecutum, quod nemo possit nisi à diuina liberalitate adipisci. Quantis porro tum lætitiis incesserit Salomon non est difficile æstimare. Nam constat optatæ rei fruitionem tanto afficere gaudio, quanta fuerit desiderij magnitudo. Sed cum grati animi significatio ad sapientiæ præcepta pertineat, nequaquam Salomon eam neglexit, sed cum primum Hierosolymam rediit, Deo in signum grati animi sacrificium instaurauit, & hominibus, quos sibi congratulari voluit, de inuento pretioso thesauro quod quæsierat, solenne conuiuium apparari iussit. *Cumque venisset*, ait Scriptura, *Ierusalem, stetit coram arca fœderis Domini*, quæ erat in arce, *& obtulit holocausta, & fecit pacificas victimas, & grande conuiuium vniuersis famulis suis.*

[Margin: iterato in vrbe sacrificio, & epulis.]

XII. Iudicium de duabus mulierculis. To. 3. epist. 131. ad Rufinum.

Ecce autem sumptum quamptimum experimentum impetratæ sapientiæ, quam Dominus voluit vniuerso populo innotescere. Iudicium scilicet duarum mulierculàrum, quod qui dicunt anno Salomonis duodecimo contigisse, in quibus S. Hieron. consentaneè loquuntur opinioni, de inito à Salomone regno anno vitæ duodecimo, & genito Roboamo anno vndecimo, quæ superius refutata sunt. Vbi cum statuerimus Salomonem anno ætatis vigesimo primo regni gubernacula suscepisse, consequenter dicendum est iudicium hoc non duodecimo sed vigesimo tertio ætatis eius anno contigisse. In quo vera, & ficta mater de viuo infante contestantur litem apud regem. Illa simplici narratione rem exponit, æmulamque suam plagij accusat. Illa contra non est passa progredi longius dicendo se veram matrem, ne illa ad narrationis simplicitatem ac probabilitatem, adhibitis veris ac maternis affectibus, verissimáque comploratione, facile fucatum suum dolorem lacrymasque vinceret, sed clamore & calumniis geminum facinus suum celabat, proprij videlicet infantis oppressi, & alieni surrepti.

XIII. Salomonis sapientia distinitur.

Cum ergo ambæ coram rege clamoribus conuitiisque contenderent, Rex quasi pertæsus iurgiorum, quæ probationibus carerent, infantem viuum gladio diuidi iubet: & quasi pari eas inter se iure litigare crederet, cuiq; partem eius alteram tradi. At vera mater audita regis sententia, quæ potius erat indagatio veritatis per affectum maternum, commotis illico visceribus maternis super filio suo, *obsecro Domine* inquit, *date illi infantem viuum, & nolite interficere eum*. Malebat enim priuari possessione filij sui, quam ipsum vitâ crudeliter spoliari. Cum autem altera diuisioni consentiret, Rex vera matre deprehensa, pro ea sententiam tulit, nec tamen gemini criminis ream morti addixit, quod sola præsumptione victa esset, non probationibus, vel propria confessione conuicta; tunc enim merito geminam culpam capitis supplicio luisset.

XIV. Nuptiæ Salomonis cum Ægyptia. 3. Reg. 3. 1. 9. & 31.

Secutæ sunt Salomonis nuptiæ cum filia Pharaonis, qua affinitate confirmatum quoque est regnum Salomonis, vt ait Scriptura, videlicet aduersus externorum populorum molitiones, valuit contracta cum potente Ægyptiorum principe amicitia, atque affinitas, à quo posset, si res ferret, auxilia mutuari. Et quia Eupolemus apud Eusebium in Præparat. Euangelica literas profert Salomonis ad Vaphten Ægypti regem, quem vocat amicum paternum, inde suspicari licet ab ipso Dauide conciliatas fuisse hasce nuptias, de quibus tamen nulla est in literis illis mencio. Quamuis autem nuptiæ cum mulieribus alienigenis prohibitæ passim in Scriptura legantur, id tamen intelligendum est, nisi illæ à patria superstitione conuerterentur. Nam patriarcha Ioseph filiam Putiphatis Ægyptiam duxit vxorem: & Moyses filiam Iethro Æthiopissam. Et post legem latam Salmon accepit Raab Hiericuntinam, Samson Philisthæam, Boos Ruth Moabitidem, & Dauid filiam Tholmai regis Gessur, & Salomon eo viuente Naaman Ammonitidem.

A Dauide conciliatæ.

XV. Gazer dos aut donum nouæ vxoris. 3. Reg. 9. 16. Iosue 21. 21.

Dotis reginæ fit infra mentio, vbi dicitur Pharaonem ascendisse, & cepisse Gazer, & eam igni succendisse, & Chananæum, qui habitabat in ciuitate, interfecisse, & dedisse eam in dotem filiæ suæ vxori Salomonis, siue in donum quod esset incrementum dotis. Nam ea vrbs Leuitica fuit in tribu Ephraim. Sed eã Pharao in gratiam Generi sui recepit de manu Chananæorum, quo nomine etiam Philisthæos intelligi, constat ex 2. Paral, eique reddidit; quam Salomon instaurauit, vt infra dicetur. Has porro nuptias toto Canticorum libello celebrari, in sensu historico, interpretes fere consentiunt; etsi eas parum felices extitisse, satis ex cap. 11. tertij Regũ intelligitur, vbi prima ponitur inter mulieres alienigenas, per quas deprauatum est cor Salomonis. Locus autem in quo celebratæ sunt nuptiæ, & in quẽ regina introducta est, fuit regia Dauidis in arce, dum magnificentior ab ipso Salomone, ipsi post templum ædificatum, excitata est in monte Sionis.

Ca. 10. 4. Nuptiæ parum felices.

3. Reg. 3. 1.

XVI. Officia domus regiæ. 3. Reg. 4. 1.

Hoc ipso primo à Dauidis morte anno, qui est Salomonis 3. primaria regiæ domus officia idoneis viris Rex distribuit, aut recensuit, & confirmauit. Nam Iosaphat & Banaias mansérunt in officio suo, vt ille esset Regi à commentariis, hic autem, Ioabi loco, militiæ princeps. Præter hos habuit etiam Salomon duodecim præfectos, qui præbebant annonam regi, & domui eius, singuli singulis mensibus, qui eodem loco descripti habentur, sicut & annonæ ipsius dispositio & modus, & termini regni Salomonis, de quibus alius erit dicendi locus.

Præparatio fundationis.

Interea templi materies, quæ in fundamenta parabatur, detinebat operarios, quæ tantæ molis, tamque operosa fuerunt, vt proximo anno dicetur, vt immerito à quibusdam excusationes tarditatis quæri videantur. Hoc ipso anno primo à morte Dauidis vicini reges legatos ad Salomonem, honoris & amicitiæ causa misetunt feræ enim gratulationes frigidæ sunt, ad quos ipse vicissim scripsit, vt auxilia tam operariorum, quam materiæ ab ipsis, in templi ædificationem acciperet; de quibus, præter ea quæ Scriptura de Hiramo tradit, Eupolemus alias habet epistolas, in quibus quid minus probandum videatur, propter repugnantem Scripturam, ex Annalibus intelligetur.

In 146 & 147.

ANNVS MVNDI 3023.

SALOMONIS 4. SADOCI 3.

EXITVS AB ÆGYPTO 480.

Fundati TEMPLI An. 1.

EVPALIS 33. Imperij Assyrior. 1092.

ANTE CHRISTVM 1030.

1. Annus fundati Templi 480. ab exitu. 3. Reg. 6. 2. Par. 3.

Hic est annus, inter eos qui à Scriptura notatur, in paucis clarissimus, atq; celeberrimus, qui omnes ab ortu Hebraicæ Reipub. ad hunc diem non solum determinat, sed etiam regit; & ambiguas de Iudicum temporibus opiniones, in vnam sententiam venire compellit. Is in 3. Reg. cap. 6. ita stabilitur. *Factum est*, inquit, *quadringentesimo & octogesimo anno egressionis filiorum Israel, de terra Ægypti, in anno quarto mense Zio (ipse est mensis se-*

fundus regni Salomonis super Israël ; ædificari cæpit domus Domini. Quæ ex parte repetuntur in fine capitis eiusdem ; & tertio cap. secundi Paral. Quæ assertio vulgatæ editionis, codices omnes Hebræos Græcosque, omnesque Scriptores, qui ista tractarunt consentientes habet, tam antiquos quem recentes, præter paucúlos, quos anni Iudicum perturbarunt, quia seruitutes populi ab annis Iudicum distraxerunt, cum tamen eas non semel Scriptura in Iudicum annis includat.

II. Inclusis seruitutibus in Iudicum annis. *Iud. 4. 4. c. 15. 20. & ca. 14. v. 4.*

Nam Debbora dicitur *iudicasse populum in illo tempore*, quod Iabin Israëlitas vehementer opprimebat. Et Samson dicitur iudicasse Israëlem *in diebus Philisthiim viginti annis*, id est *eo tempore, quo Philisthiim dominabantur Israëli*, vt eadem Scriptura explicat, ca. 14. Annos ergo Iudicum gubernationis, & seruitutis populi Scriptura miscet. Nam quod aiunt, sic annos inquietos cum quietis tranquillisque confundi Diximus alibi hanc esse peculiarem & perpetuam phrasim libri Iudicu, vt verbi causa, terra dicatur quieuisse 40 annis tēpore Othoniclis, id est vsque ad finem 40. annorum Othonielis, quibus absolutis turbę iterum excitatæ sunt Sic tempore Aodi terra dicitur quieuisse 80 annis, quia cum publica quiete illi anni finiti sunt, post quos iterum belli motus. Idem de Baraco & Debbora, Idem de Gedeone cæterisque dicendum. Nam post singulorum fere mortem, Scriptura illico subdit suscitatos hostes, qui iterata Israëlis peccata punirent. Inclusis porrò seruitutum annis in temporibus Iudicum, existit annus ab exitu ex Ægypto 480. quod qui non faciunt, in multo grauiores incidunt difficultates, iis quas vitare cupiunt.

III. Templi locus mons Moriæ.

Mensis porro secundus, in quo templi fundatio dicitur inchoata, intelligendus est anni sacri currentis, qui Aprilis aut maius fuit, non autem anni Salomonis, quia quo primum mense is regnare cœperit non constat. De loco autem Scriptura sic loquitur. *Et cæpit Salomon ædificare domum Domini in Ierusalem in monte Moria, qui demonstratus fuerat Dauid patri eius ; in area Ornam Iebusæi.* Historia nota est ex 2. Reg. c. 24. extremo, & suo loco explicata. Dicitur hic mons, aut potius regio ipsa, in qua ille est, terra visionis in Genesi, sed mox ipse mons, in quo destinatum fuerat Isaaci sacrificium, dictus est ab Abrahamo *Dominus videt* ; siue locus visionis, id est Moria, quo modo à Scriptura loco citato appellatur. Hic porro mons orientali muro ciuitatis adiacebat, idemque *arduus & petricosus*, vt ait Iosephus, vt tanto firmiora illic fundamenta iacerentur. Cum autem templum aliquando in tribu Benjamin, alias in tribu Iuda situm reperiatur, intelligendum est ad vtramque pertinuisse, vt Villalpando placet, quod funiculus vtramque tribum separans per medium montem transiret. Communior tamen sententia est totum ad tribum Benjamin pertinuisse.

2. Paral. 3.

c. 22. v. 3.

In tribu Benjamin.

IV. Cuius modi esset.

Hic ergo mons Moria excelsus erat, & vndique vallibus cinctus, sed aliis profunditoribus qualis fuit quæ dicta est vorago Mello, quæ erat inter Sionem, & montem Moria, à meridie templi : qualis & vallis Cedron ab oriente, aliis minus profundis, vt quæ illi erant ab occasu, vbi erat mons Caluariæ, & septentrione, vbi fuit arx, quæ dicta est Antonia. Sed latitudo verticis montis Moriæ minor erat, quam vt destinatæ templi magnitudini par esse posset, ideoque ad laxandam illam aream ; Salomon substructiones maximas omni ex parte excitauit, quæ à radicibus ad verticem exurgentes, circumiecta deinde terra, natiuo soli verticis æquabantur, Et sicut non omnes dictæ valles pari erant profunditate, sic neque omnes circumquaque substructiones pari altitudine fuerunt. Et quamuis vorago meridiana dicta Mello fuerit omnium profundissima, Orientalis tamen substructio maxima fuit spectatorum oculis, quia vel tota, vel maxima sui parte conspicua fuit ; vnde etiam templo maximum præbebat ornamentum, & contemplantibus ex vicino colle Oliuarum, spectaculum longe gratissimum.

V. Templi fundamenta, & substructiones. *Vide tabulas eius præsentes.*

Fuit autem, vt Villalpandus docet, altitudinis trecentorum cubitorum, crassitudinis quinquaginta ad cohibendam terræ congestionem, qua Salomon atriorum templi aream laxandam curauit. Ad sustinendum item peribolum, quo vniuersa templi fabrica cingebatur ; porticum item gentium & Israëlitarum. Ne autem nisus & impulsus tāti ponderis structuram disrumperet atque extruderet ; adhibita sunt fulcimenta, quæ anterides & erismæ appellantur à Græcis, quæ cum ipso construerentur muro & vltra eum in imo fundo ad centum cubitos excurrerent ; & paulatim vsque ad summam substructionem minuerentur, Eæ centum cubitis à se inuicem distabant, & ædificiorum soliditati accuratè respondebant. Anterides tamen vltimæ versus angulos totius substructionis quinquaginta tantum cubitis à præcedētibus distabant, quoniam maxime muniendi sunt anguli. Quæ autem de orientali substructione diximus, de tribus reliquis proportione intelligantur.

VI. Alia in montis vertice funda-menta.

Tota porro templi fundatio, in his substructionibus ad montis vsque verticem excitandis vndequaque, posita non fuit, multoque minus in terrarum egestione vel congestione facienda. Nam omnium porticuum, quibus atria cingebantur, & ipsius templi propriè dicti fundamenta iacienda fuerunt. Etsi autem montis ille vertex erat petricosus, & patiens quantæ libet molis desuper construendæ, modo destinatæ altitudini idonea parietibus crassitudo tribueretur, multo tamen cum labore hæc ipsa fundamenta iacta sunt, propter plurima loca subterranea opere firmissimo constructa, cryptoporticus, culinas, gazophylacia, horrea, cellas vinarias & olearias, & id genus alia loca, quæ adeo ampla fuerunt atque capatia, vt in illa inferri possent ac conseruari omnes primitiæ ac decimæ totius Israëlis, vt suis tēporibus multis sacerdotum & leuitarum millibus distribui possent. Hæc maxime sunt, quæ templi fundamētis continentur, quæ si quis rectè æstimauerit, facile intelliget in iis nō ignauiter vnius, aut potius plurium annorum spatium, à multis operarum millibus fuisse collocatum.

VII. Salomon primum iacit lapidem. *c. 38.*

Apparet autem Salomonem ipsum, primum lapidem rite in templi fundamenta iecisse. Id enim priscis quoque seculis vsui fuisse, innuitur apud Iobum, *Vbi eras*, inquit Dominus *quando ponebam fundamenta terræ?* Et rursus,

super quo bases illius solidatæ sunt, aut quis demisit lapidem angularem eius? significans id opus suum esse, tanquam Domini. Et forte huc referri possunt illa verba. *Præcepitque rex, vt tollerent lapides grandes, lapides pretiosos*, id est magni pretij, *in fundamentum templi, & quadrarent eos.* Videtur quoque hoc primum tempore Solomon adiecisse animum extruendæ classi. Etsi enim viuo Dauide fit mentio auri Ophir, id Tyriorum nauigationibus tribuendum est, qui postea cum seruis Salomonis profecti dicuntur, vtique quasi nauigationis duces. Cum primum ergo templi fabrica in cursu esse cœpit, industrios viros ad sinum Arabicum destinauit, qui in classem instruendam incumberent. Sed hac de re alius quoque erit dicendi locus.

3. Reg. 5. 17

Classem parat.

ANNVS MVNDI 3024.

SALOMONIS 5. SADOCI 4.

Fundati TEMPLI 2.

EVPALIS 34. Imperij Assyrior. 1093.

ANTE CHRISTVM 1029.

I. Annus Sabb. 63.

SAbbaticus est Salomonis annus quintus, idemque ordine 63. quem studiosissimè obseruatum ab vniuerso populo, annitēte religiosissimo principe, religio sit dubitare; in quo vniuersæ fabricæ fundamentis superiore anno excitatis, ad ipsam fabricam ventum est, si tamen ingentes illæ substructiones totæ perfici anno præcedente nequiuerunt, cum primum per aëris clementiam licuit, vtique perfectæ sunt, eisque peribolus impositus, ad maturè prohibendum lapsum hominum è summa area, & substructione in præceps. Est enim peribolus, vt vocis quoque notatio prodit, septum quoddam ædificij extrema circumiens, altiora præsertim; vt in solario verbi causa deambulantes, indéue ad ima spectantes à ruina tuti sint. Tota eius per circuitum longitudo fuit quingentorum calamorum, id est trium millium centum & 25. cubitorum. Calamus enim est mensura sex cubitorum & palmi, itaque quatuor calami 25. cubitis respondent.

Peribolus totius fabricæ, eiusque longitudo.

Calamus.

Ez. 42. 35.

II. Gradus & aditus ad templum.

Ad hunc peribolum quaternis scalarum gradibus ascendebatur ab occidentali plaga, quibus totidem portæ in peribolo respondebant. His gradibus in solenniore pompa conscendendis sunt qui putent cantica graduum à Leuitis decantari solita. Erant & duo ascensus à Septentrione, toti populo communes, & tertius ex arce Antonia; à meridie vero gemino ponte adibatur in templum, altero ex regia domo, Salomonis, altero ad arcem Sionis adibatur, iuxta Imaginem Hierosolymæ Villalpandi, quem in tota hac templi materia diligentissimum, merito secuti sumus. Inter peribolum hunc, & murum ambientem atrium prophanum spatium erat circumquaque sex calamorum, id est cubitorum 37. cum dimidio, quæ erat latitudo viæ istius; longitudo autem 123 calamorum fuit per singula latera. Scriptura tamen totam longitudinem quingentorum calamorum esse dixit, licet octo desiderarentur, eo quod replicarentur in angulis.

Via à peribolo.

III. Porticus gentium eiusque aditus.

Progrediendo ad interiora templi ducit hæc via ad porticum gentium, cum atrio suo, qui locus vterque mundis immundisq; patebat. Ideóque porticus ipsa licet ianuis ad omnes cæli plagas aperiretur, quæ periboli aditus respicerent sicut & ianuas atriorum Israëlis, nullis tamen instructæ fuerūt ianitorum cubiculis, sicut porticus Israelitarum: nec opus erat, quādo nemine excluditas erat. In hac porticu, atq; atrio sæpe ad confertam multitudinem Christus Dominus verba faciebat: ibi Ethnici Philippum adierunt, vt eius opera Christum viderent: ibi Æthiops eunuchus reginæ Candacis adorauit. Eius pars orientalis, quadripertita enim erat, dicta fuit Salomonis, etiam Christi tempore, quod pars eius aliqua cladem Chaldæorum effugisset, posteaq; à Zorobabele & Herode, instaurata, primi nomen retinuisset authoris.

Ioan 12 21. Act. 8 27.

IV. Atrium gentium, murus porticus eiusque mensuræ.

Hæc ergo est porticus gentium, quæ atrium gentium sibi adiacens ambiebat: id enim omnibus atriis commune fuit, vt æstus & pluuiæ tempore haberet populus, quò se reciperet. Singula eius porticus latera fuerunt 110. calamorum, id est 687. cubitorum cum dimidio, latitudo vero 50. cubitorum. Murum habuit hæc porticus, qua peribolum respiciebat, quà vero templum columnas. Murus hic crassus erat calamo vno, altus autem quatuor, siue cubitis viginti quinque; cuius erat multiplex ornatus intus ac foris, quemadmodum & fabricæ vniuersæ, quem cogor studio breuitatis omittere, & Lectorem horum studiosum ad Annales, vnde hæc petita sunt, remittere. Huic exteriori muro tres columnarum ordinas deinceps appositi erant templum versus, quæ à muro, & à se inuicem duobus calamis distabant, exceptis locis in quibus hic murus solido atrij Israelitici respondebat; ibi enim à se inuicem vno calamo distabant. Singularum diameter erat duorum cubitorum, ambitus autem, sex; altitudo vltra stylobatas, viginti cubitorum. Numerus fuit 165. in singulis lateribus, vniuersæ 660. quibus imposita erat trabeatio, id est epystyliū, zophorus & coronis, quinq; cubitorū.

An Sab. 6. n. 18. & 19. Columnæ huius atrij, & earum mensuræ, & numerus.

V. Contignatio huius porticus.

Super has columnas & murum, iniectæ erant trabes & tigilla, & asseres vt fieret contignatio, quæ ab inferiori parte magnificis laquearibus ornabatur, à superiori æneis laminis constrata erat, ad pluuiam innoxie accipiendam. Ad hanc contignationem singulis cochleis ex quaternis angulis accedebatur. Huic enim tabulato imposita erat alia porticus alta octodecim cubitis cum tribus quadrantibus. Sic vt tota porticus atrij gentium ad 50. cubitos attolleretur. Hæc autem superior porticus nudis vtrimque constabat columnis, quæ inferioribus ad perpendiculum respondebant: nullus autem interiectus erat paries, vt facilius à longe atrium Israëlitarum cerni posset, licet atrium gentium interiectum esset. His quoque columnis sua trabeatio erat imposita & contignatio, inferiori similis, sed mole minor.

Aliáque superior porticus.

VI. Atrium Israelitarum multiplex. 1. Par. 28. 10. Psal. 133.

Sequuntur sancta Israëlitarum atria, & nobilissimæ porticus, quibus vndique admirabili artificio, & dispositione cingebantur: de quibus Dauid, cui Dominus totam hanc descriptionem iamdudum ostenderat, *Qui statis in domo Domini, in atriis domus Dei nostri.* Etsi enim

Psal. 28. 2. Includebat Leuiticum & ipsum templum. Psal. 95. 9.

.cuera vnum erat atrium Israëliticum, vt atrio gentium, & Leuitarum opponebatur; quia tamen multas areas, siue minora atria continebat, ideo de eo Dauid modo in singulari, modo in plurali locutus est. *Adorate Dominum in atrio sancto eius.* Populum vniuersum alloquitur, primitias Domino, decimasque offerentem, cui toti ius erat ingredi in hoc atrium. Et rursum. *Tollite hostias, & introite in atria eius, adorate Dominum in atrio sancto eius.* Vbi atria Israëlitarum, ab atrio Leuitarum videtur distinguere voluisse. Sicut & in 2. Paral. vbi Salomon dicitur fecisse *atrium sacerdotum, & basilicam grandem,* sic enim vocat atrium Israëlitarum, quod totum atrium Leuiticum siue sacerdotum, totumque templum proprie dictum ambiebat.

ca. 4. v. 9.

VII. Forma illius & mensuræ.

Forma illius quadrata fuit, habuitque in singulis lateribus longitudinem quingentorum cubitorum, & in toto ambitu duo millia; vt merito basilica grandis appellari potuerit. Hoc ergo atrium totum porticum quandam, seu potius quadriporticum habebat per quatuor latera circunductam, quasi limbum quendam latum quinquaginta cubitis, per quatuor cœli regiones. Ex quo fiebat vt inclusa area, sublatis vndique 50. cubitis, remaneret quadringentorum vndique cubitorum. Verum hoc spatium diuidebatur duabus porticibus ab ortu in occasum recta tendentibus, & æquidistantibus, tam à se inuicem quam à limbo iam dicto: quæ erant latæ singulæ quinquaginta cubitis, longæ quadringentis. Diuidebatur quoque duabus illis porticibus, à septentrione ad meridiem protensis, eiusdem omnino longitudinis & latitudinis cum proxime dictis: excepta tamen ea, quæ proxima erat limbo occidentali, quæ in medio interrumpebatur, ne in templum ipsum incurreret.

VIII. Eius distributio in 9. areas.

Hoc atrium magnum ita distinctum nouem areas circumquaque efficiebat centenorum cubitorum per quadrum singulas, ea tamen excepta, quæ templo erat occupata, ternæ orientem spectabant, totidemque meridiem & septentrionem; occidentem autem duæ angulares, nam media earum tẽplo occupabatur. In medio autem ipso magni huius atrij, erat atrium interius, quod Leuitarum dicebatur, æque areis, & porticibus, præterquam ab occidente circumcinctum, quia ab occidente erat Sanctuarium. Limbus ille magnus quem dixi, siue quadriporticus, tribus magnis aperiebatur portis, ab oriente, septentrione, & meridie. Erantque singulæ portæ in ipso medio porticuum aream ambientium. Et respiciebant omnes recta linea atrium Leuiticum, ipsumque altare holocaustorum, quod erat in medio eius. Sed orientalis porta etiam intra ipsum templum, trans atrium Leuiticũ, poterat aduerti. Hisce portis tres aliæ in circuitu atrij Leuitici rectà respondebãt: quibus omnibus commune fuit, vt ternis vtrinque thalamis siue cubiculis ornarentur, in quibus ianitores erant in excubiis, ad immundos Israëlitas, omnesque gentiles arcendos.

Atrium Leuitarũ.

6. porticus portarum.

IX. Explicatio atrij Israëlitarum.

Illa eadem quadriporticus muro claudebatur ab extrinseco, qui non admodum dissimilis erat muro atrij gentium; altera vero eius ora interior, tota contexebatur arcuum pilis, quæ in omnibus arearum, & portarum angulis maiores & solidiores erant cæteris, quæ duo tantum arcuum initia sustentabãt, illæ autem quatuor. Media porro porticus, secundum totam longitudinem columnas habebat, prædictis pilis directò respondentes, vt his primum tabulatum inuiteretur, quò per cochleas variis in locis dispositas ascendebatur. Inde surgebat secundus ordo columnarum, cum nonnulla tamen imminutione quantitatis columnarum, & consequenter reliquorum omnium. Erigebatur nihilominus hæc secunda contignatio vsque ad quadragesimum cubitum, tertia vero vsque ad sexagesimum; sed ima porticus destinata erat deambulationi, secunda & tertia gazophilaciis siue cubiculis, quæ Villalp. numerat 680. Super hæc tria tabulata in omnibus angulis atrij Israelis, & in omnibus locis vbicunque duæ porticus concurrebant; saltem singularum porticuum frontibus, & super omnes portas erigebatur quartus ordo super tertium tabulatum prominens duodecim cubitis: qui sexdecim quasi castella efficiebant, ita disposita, vt iis singulæ areæ in singulis angulis ornarentur. Itaq; vniuersa altitudo à pauimento atrij gentiũ cõputata fuit 78 cubitorum. Addit quoq; Villalp. quintum ordinem, quasi speluncas, vel turres in hisce castellis, quæ 12 insuper cubitis assurgerent, quæ præsidio, & circumspectioni, & totius fabricæ ornamento valde seruirent.

Eiusdem tres contignationes.

Quartus ordo, & quintus.

X. Atrij Leuitarum, eiusque descriptio & mensuræ.

Sequitur interius atrium Leuitarum, siue Sacerdotum, quod amplissimo Israëlitarum atrio cingebatur; quod cum eo magna iam ex parte declaratum est. Nam tria eius latera siue porticus ab oriente, septentrione, & meridie, erant, interoa facies atrij Israëlitarum, ab occidente autem erat templum ipsum, quod eodem Leuitarum atrio continebatur. Huius atrij mensura dupliciter sumitur. Nam vt domum ipsam Dei continebat, fuit latitudinis centum cubitorum, longitudinis autem 250. si autem seorsim à templo, à quo septo quodam distinguebatur, hoc atrium mensuretur, fuit centum cubitorum longitudinis, totidemque latitudinis, par omnino cæteris areis huius magni atrij. In eius medio erat altare holocaustorum, vt omnes circumquaque porticus incendij periculo vacarent. Ita porro collocatum fuit, vt seni omnino aditus in medio sex porticuum, illi responderent, bini ab ortu, totidemque à septentrione & meridie, in quibus vtrinque erant tres exedræ ianitorum, omnes numero 36. Cæterum descriptionem altaris huius, sicut & maris ænei, & Lutherum breuitatis causa hic omissam, studiosus Lector ex Annalibus petet.

Altare holocaustorum.

6. porticus cum senis exedris. an. Sal. 6. à n. 47. ad 74.

XI. Tres templi partes. Vestibulũ eiusq; explicatio.

Ventum itaque est ad templum ipsum, cuius tres partes à Scriptura ponuntur, Vestibulum, Sancta, & Sancta Sanctorum, quæ omnia nomine Templi, domus Domini, & Sanctuarij passim comprehenduntur. Ingredientibus templum à porta primaria orientali, Vestibulum primùm occurrit, quod Græci πρόναον & προπύλαιον, Septuaginta & Hebræi αἰλὰμ dixere. Longitudo huius vestibuli intra muros fuit viginti cubitorum, quanta erat reliqui templi latitudo, eius autem latitudo 11. aut 12. cubitorum fuit. In eodem vestibulo tres erant portæ, ab oriente templi porta primaria, lata cubitis quatuordecim, alta viginti. Altera aperiebatur à Septentrione lata tribus cubitis, alta

vero sex, cui alia omnino similis à meridie respondebat. Quoniam vero huic Vestibulo, ingens fabrica superstruenda erat cum turri, ad altitudinem centum & viginti cubitorum: ideo

1. Par. 3. 4.

muri eius ab imo solidissimi fuerunt, & solidiores quam reliqui templi, quod ad 90 cubitorum duntaxat altitudinem erigebatur. Sicut autem non vnicus templi murus fuit, sed vndique geminus, ita & Vestibuli, quod templo adhærebat, quadruplex vtrimque moles erigebatur, quarum binæ vtrimque templi finiebant muros, totidemque aliæ faciem orientalem Vestibuli vtrimque muniebat. Et sicut quatuor extremæ moles, tam à Septentrione quam à Meridie, vltra muros templi proijciebantur, sic & 4. aliæ internæ intra latitudinem templi procurrebant: sed mox retractiones vtrimque fiebant, vt longitudo Vestibuli 20. cubitorum fieret, vt exigit Scriptura.

1. Par. 3. 4.

XII. Secunda Templi pars, eiusque descriptio.

Altera templi pars aula quædam fuit, quæ situ media erat Vestibulum inter & Oraculum, & dicebatur Sancta, & Hebræis Hecal, & sæpe templum vertitur, & palatium. Eius longitudo erat 40 cubitorum, latitudo autem 20. Erat hęc templi pars magnificentissima, & omnibus spectabilis. Oraculum autem licet incredibiliter ornatum esset, erat tamen obscurum, & à solo pontifice semel in anno adibatur. Erat & amplissima; duplo scilicet maior Oraculo; vestibulo autem fere quadruplo. Tota porro hæc

Geminus totius templi murus.

tripertita domus à septentrione, occidente, & meridie gemino pariete cingebatur, quorum interior habuit crassitudinem sex cubitorum & palmi, interior autem quinque. Inter eos spatium erat vacuum quod Ezechiel vocat *interiorem domum in lateribus domus*, intelligens cubi-

c. 28. 11.

cula inclusa inter vtrumque parietem, quæ in 1. Paral. dicuntur *cubicula in adytis* quorum triplex ordo fuit, per contignationes distinctus, quæ retractionibus murorum innitebantur:

Et inter eos cubicula tripli ci ordine 3. Reg. 6. 5.

ideoq; superiora latiora erant inferioribus: infima enim cubicula habebant quinque cubitos latitudinis, media sex, suprema septem, vt est in 3. Reg. Erantque in singulis ordinibus 14. cubicula siue oratoria peruia, omnia numero 42. quæ partim orationi, partim preciosissimæ supellectili custodiendæ seruiebant.

XIII. Columnæ, siue parastades vtriusque muri.

Vterque porro paries, ad maiorem celsissimæ fabricæ firmitatem, per certa Interualla, lateribus siue costis, quas antas siue anterides vocamus, firmabatur, latis quatuor cubitis, & vno cubito extra murum eminentibus, & octo cubitis, à se inuicem distantibus. Et foris, quidem huiusmodi anterides in parastades, siue columnas quadratas striatas, cũ basibus suis, & capitellis efformabantur, vt simul & operis firmitati, & ornamento inseruirent; intus autem soli firmitati, seclusis ornamentis seruiebant.

Earumque mensuræ.

Ipsæ autem parastades, cum basibus & capitellis suis, ad quadragesimum vsque cubitum in altum surrigebantur; quibus trabeatio decem cubitorum erat imposita. Sicque forinsecus tota prima contignatio finiebatur, tam vestibuli, quam reliqui templi per circuitum, altitudine 50. cubitorum, à limine templi. Spatium autem inter columnas vbique interiectum, fenestris

XIV.

cancellatis, siue obliquis accipiebat lumen.

Quoniam vero triplex cubiculorum ordo non vltra 20 cubitos attollebatur, reliquum erat spatium decem cubitorum interioris templi, ergo inferiores fenestræ cubicula illuminabant, super quæ ampliores fenestræ aperiebantur, altitudinis quinque cubitorum, latitudinis

Fenestræ templum illuminantes. 3. Reg. 6.

autem trium, quibus templum vndique recipiebat lumen, præter oraculum, quod vltra 20. cubitos non attollebatur. Fenestræ igitur quæ respondebant oraculo, conuexam eius partem illuminabant. Quod autem vocamus oraculum, Hebræi, & Sept. vocant Dabir quod Hieron. vertit oraculum, quoniam ibi Deus ex Arcæ propitiatorio fundebat oracula: domus

1. Par. 28.

item propitiationis, & propter singularem loci sanctitatem, & debitam diuinæ præsentiæ venerationem, etiam Sancta Sanctorum dicebatur, & aliis quoque nominibus, vt in Annalibus

an. Salo. n. 21.

inuenies.

XV. Oraculum tertia templi pars, eiusque descriptio.

Plane quadratus erat hic locus, longus, latus, & altus 20 cubitis, vt Area fœderis esset in omnium parietum æquidistantia. Separabatur autem his locus à Sancto, pariete latitudinis duorum cubitorum & semis, in cuius medio porta erat sex cubitorum latitudinis, altitudinis autem duodecim. Itaque reliquus paries septenorum erat vtrimque cubitorum; tota vero eiusdem altitudo erat cubitorum viginti, sicuti & reliqui parietes eiusdem Oraculi. Super quos erigebatur fornix cedrina, altitudinis decem cubitorum, quanta erat semidiametri longitudo, eaque fornice concaua tegebatur. Caruit

Caruisse luminibus.

autem interius Oraculum lumine & fenestris, quia cubicula quæ illud cingebant, supra cubitos octodecim eleuabatur, ipsum autem non nisi 20. Nec erat opus, cum eò nemo vnquam penetraret, præter Pontificem semel in anno, cum multis cæremoniis. Denique nolebat Dominus Arcam & Propitiatorium videri, ne ab ipso quidem Pontifice. Ideòque in ingressu fumus à thuribulo incensi excitabatur, quo visio impediebatur. Multo ergo minus volebat Dominus à quoquam alio, per fenestras in oraculum oculos conijci: imo ne à porta quidem ipsa. Ideóque ne per occasionem ingressus Ponti-

Leuit. 16. 17.

ficis, quisquam in Sanctuarium introspiceret, vetuit Dominus olim quemquam esse in tabernaculo, dum Pontifex Sanctuarium adiret.

XVI. Secunda templi cõtignatio. Ezech. 41 12.

Et hactenus prima templi contignatio cuius altitudo intra templum erat 30 cubitorum, extra vero 50. vt dictum est. Altera vero contignatio, vsque ad tectum Oraculi & Aulæ, fuit 40 cubitorum, vt tota templi altitudo esset 90 cubitorum. Eius autem columnæ ac fenestræ inferioribus accuratè respondebant, sed singula minora erant, vt ratio postulat. Numerus etiam columnarum duabus angularibus ab occasu diminuitur, quia exterior murus non progreditur vltra primam contignationem, præterquam in Vestibulo, siue anteriore parte templi, in qua parastades eriguntur ad perpendiculum, vsque ad summum ædificij totius, at cæteræ retrahuntur ad interiorem murum, ad eum fere modum, quo in substructionibus anterides sensim ascendendo minuebantur.

XVII. Cum externa retractione

Huic retractioni Scriptura omnino fauet, quæ interiorem templi murum, tanquam altius euehendum, crassiorem externo fecit: & cubiculorum inter muros in secunda contignatione mentionem nullam fecit: quo fit vt externus ille murus deinceps superfluus futurus esset;

ergo decorè finiebatur in sua coronide, & arcuato opere interno pariete connectebatur. Diminutis porro columnis etiam intercolumnia diminuta sunt; In prima enim contigoatione, siue primo columnarum ordine, sexdecim intercolumnia reperiuntur; in secunda vero duodecim duntaxat, quot scilicet reperiuntur in vestigio interioris muri, quinque à septentrione, totidem à meridie; & ab occasu duæ. Hic porro secundus ordo sua trabeatione vndique & concameratione, & circumiecto peribolo finiebatur. Intus autem murus diuidens Oraculum ab aula sacra, vsque ad ipsum tectum templi, siue fornicem erigebatur, duóque cænacula super Oraculum constituebat; quorum primum ob reuerentiam subiecti Oraculi nemo adibat; alterum autem vsui erat, asseruãdo antiquo Mosis, ac Dauidis tabernaculo

Intercolumnia diminuta.

Cænacula super Oraculum.

XVIII. *Tertia contignatio in Vestibulo. 2. Par. 3. 4.*

Superest tertia contignatio, quæ turrim habuit quadrilateram, & supra templi reliqui tectum 30 cubitis attollebatur, vt tota eius altitudo, à limine ad summum fastigium esset 120 cubitorum, vt Scriptura disertè asserit: cuius longitudinem cum ait fuisse 20. cubitorum, de infima eius parte, & seclusis parietibus accipienda est, quorum magna erat crassitudo, vt supra dixi, adeo vt intra vnius pilæ soliditatem cochlea vna ad portam septentrionalem, & altera ad meridianam includeretur, quibus ad omnia templi cubicula, eiusque fastigium, & ad omnes turris contignationes adibatur. Itaque comprehensis muris Villap. vult eam longam fuisse 60. cubitis; latam autem 25. Surgebat autem hæc turris ab imo triplici ordine columnarum, iuxta proportionem reliquarum partium templi. Et sicut in imo Vestibuli erat triplex porta; maxima ab oriente, & duæ laterales, ab austro & septentrione; iuxta autem portam maximam vtrinque columnæ geminæ inter quas fenestræ aperiebantur, ita etiam in secundo ordine par omnino numerus portarum, columnarum & fenestrarum fuit, omnibus tamen debita proportione diminutis, sed portæ, non vsus sed ornatus tantum gratia, & correspondentis proportionis cum inferiore domicilio appositæ erant: Idemque de tertio quoque ordine dicendum; sed addebantur etiam ab occidente fenestræ, quia hæc pars turris ab occasu non incurrebat in templum.

Eiusque descriptio.

XIX. *Compendiosa conclusio. an. Salo. 5. n. 39.*

Hæc de templi vniuersi fabrica, quanta licuit breuitate ac luce, dicta sunto: quæ autem ad materiæ pretium & formæ dignitatem pertinent, quæ ornamenta interioris templi, parietum, portarum, pauimenti, atque testudinis, ex ipsis Annalibus petenda erunt, quod ipsum de columnis duabus quæ erant pro foribus Vestibuli, de templi vasis, totáque eius supellectile intelligi volo. Id tantum vniuersè, cum Scriptura tertij Regum dixerim, non solum totum Oraculum opertum fuisse, atque vestitum auro purissimo, sed *domum quoque*, quæ erat; *ante Oraculum* eratque eo duplo maior, *opertam fuisse auro purißimo*. Non dixit inauratam bracteolis illis tenuissimis, sed laminis aureis: nam sequitur *& affixit laminas clauis aureis*, denique *nihil erat in templo, quod non auro tegeretur*, & quidem cum multo artificio, multiplicique cælatura, florum, fructuum, palmarum, Cherubinorum. Cæterum non affirmamus hæc omnia hoc ipso quinto Salomonis anno fuisse perfecta, cum constet ad vndecimum vsque annum rem totam fuisse protractam, sed quæ ad singulos annos reuocare non potuimus, in vnum locum coniecimus.

c. 6. 20. 21.

Ratio temporis.

ANNVS MVNDI 3025.

SALOMONIS 6. SADOCI 5.

Fundati TEMPLI 3.

EVPALIS 35. Imperij Assyriorum 1094.

ANTE CHRISTVM 1028.

I. *Salomon diuinitus admonetur. ca. 6. 12. 13.*

SVb hoc tempus, cum maximè ferueret tẽpli ædificatio, videtur factus ille sermo Domini ad Salomonẽ, de quo mentio est in 3. Reg. in hæc verba, *Domus hæc quam ædificas; si ambulaueris in præceptis meis, & iudicia mea feceris, & custodieris omnia mandata mea gradiens per ea*, subaudiẽdum est verbum aliquod, stabit, florebit, mihi grata erit, in ea à te deinceps ac populo tuò religiosè colar, cæterisque deinceps regibus filiis Dauidis. Nam sequitur, *firmabo sermonem meum tibi, quem locutus sum ad Dauid patrem tuum. Et habitabo in medio filiorum Israël, & non derelinquam populum meum.* Subintelligitur autem altera quoque pars propositionis fore scilicet vt si deseruerit pietatem, deseratur ipse a Deo; & domus hæc, quantacunq; magnificentia fulgeat, prophanorum hominũ rapinis deformetur, & luctuosissima denique deflagratione consumatur. Creditur missus à Deo nuncius per Ahiam Silonitem prophetam quem Hebræi ter ad Salomonem diuinitus missum putant.

II. *Semei ob seruorum fugam exiit vrbe. 3 Reg. 2. 39. &c.*

Hoc sexto Salomonis anno occisus est Semei: Nam cum tertius Salomonis ageretur annus occisus est Ioab, eiectus Abiathar, & datum præceptum Semei ne ab vrbe digrederetur, post tres autem annos contigit eum exire, id est cum annus sextus esset in cursu. Duo enim serui eius, male fortassis ab hero impotente accepti, ad Getheum regem aufugerant. Quod cum Semei didicisset, eo profectus est seruosque reduxit. Existimauit fortasse, si memor fuit impositi sibi præcepti, Salomonem multitudine negotiorum obrutum, obliuioni dedisse mandatum suum, vel hanc ei profectionem ignotam fore. Quem cogitare oportuit vel seruos ipsos, vel alios ipsius inimicos daturos operam, vt res innotesceret Regi; quod & factum est. Accersitum ergo hominem ita compellat, *Nonne testificatus sum tibi per Dominum, & prædixi tibi. Quacunque die egressus ieris huc & illuc, scito te esse moriturum? Et respondisti mihi, Bonus sermo quem audiui. Quare ergo non custodisti iusiurandum Domini?* præceptum tibi impositum, sub inuocatione diuini nominis.

III. *Iussu Salomonis occiditur.*

Obmutuit infelix. Ne autem culpæ leuitatem prætenderet, reuocat illi in mentem petulantiam, qua olim in Dauidem fuerat debacchatus, quam adhuc impunè tulerat, & quam huius occasione delicti luiturus erat. Simulque significat imminere principibus, quos Deus

ante

loco suo constituit criminum vltores, ab ipso Deo pœnas neglectæ iustitiæ. Cum enim sapientissimus princeps dicat, hoc reo castigato, stabile futurum regnum suum, vtique significauit illud labefactum iri, nisi in Semei animaduertisset. *Iussit itaque Rex Banaiæ filio Ioiadæ* vt occideret Semei, *qui egressus* è conspectu regis, ooluit enim eum occidi coram se, *Percussit eum, & mortuus est.*

ANNVS MVNDI 3028.

SALOMONIS 9. & 10.

SADOCI 8. & 9. TEMPLI 6. & 7.

EVPALIS 38. & vlt.

LAOSTHENIS 1. Imperij Assyr. 1097. & 98.

ANTE CHRISTVM 1025. & 24.

I. Vltimus Eupalis Laosthenis primus.

AFfecta iam erat, ac pene perfecta Salomonici templi fabrica, cum Eupales trigesimus primus rex Assyriorum Eusebio, trigesimus sextus Africano, expletis octo & triginta regni annis viuere, ac regnare desiit; cui successit anno sequenti Lasthenes, tenuitque ex vtriusque consensu annis 45.

ANNVS MVNDI 3030.

SALOMONIS 11. SADOCI 10.

Fundati TEMPLI 8.

LAOSTHENIS 2. Imperij Assyrior. 1099.

ANTE CHRISTVM 1023.

I. Quanto tempore templum fuerit ædificatum.

HOc anno tota Templi, & atriorum omnium ædificatio, cum omni eorum ornatu & supellectile absoluta est, & quidem septem annis, vt est in 3. Reg. cap. 6. extremo. Veruntamen ex eodem ipso loco apertè colligitur, his septem annis sex minimùm menses addendos esse, qui ad octauum templi, & vndecimum Salomonis pertinebunt. Sic enim legitur, *Anno quarto fundata est domus Domini in mense Zio, & in anno vndecimo mense Bul, ipse est mensis octauus, perfecta est domus in omni opere suo.* (vers. 37.) Si anno quarto, cui deerant duo menses, adiungas octo menses vndecim, fient omnino septem anni, cum sex septemue mensibus. Nam Zio est ordine secundus. (c. 6. v. 1.) Verum menses illi à Scriptura integris annis contenta, prætermittuntur. Interim autem dum templo extrema imponitur manus, præparata est templi solennis dedicatio, & illatio Arcæ, & cæterorum vasorum, tam aureorum & argenteorum, quæ Dauid templo destinauerat, quam æneorum, quæ iussu regis, fuderat Hiram in campestri regione Iordanis trans fluuium in argillosa terra. Nam illa non fusa legimus, sed conflata ex laminis aureis & argenteis.

Paratur eius dedicatio.

II. Non est autem dubium quin multum temporis abierit, non solum in fundendis poliendisque, sed traducendis etiam tam vastis molibus columnarum ænearum, Luterum cum basibus suis, maris ænei, & duodecim boum fusilium, altarium, & aliorum vasorum id genus, quæ magnis machinis eguerunt, siue vt Iordanem traiicere, siue vt Hierosolymam deferri, siue vt in summum templi montem eleuari possent. Sed tanta fuit industria sapientissimi regis, & peritissimorum artificum, tanta multitudo operarum, & machinarum copia, quibus in maximis trabibus, & ingentibus saxis, & columnis transferendis iam vsi fuerant toto septennio, vt tota res ad præstitutum tempus parata esset, & magnæ illæ moles æneæ ac lapideæ suis locis maturè collocatæ: Congregauit porro Salomon populum ad solennem templi dedicationem in septimum mensem, in quo septidui festum tabernaculorum celebrabatur; ne si in octauum mensem quo cuncta penitus in templo essent absoluta, eius dedicatio differretur, populus itinerum labore, sumptibusque grauaretur. Videtur autem præmonitus populus de dedicatione, sub festum Pentecostes, quo ex lege Hierosolymam venire iubebatur.

Ænea supellex in suis collocatur locis.

Dedicatio indicta in septimum mensem.

Etsi autem visum est nonnullis, inchoatam hanc celebritatem decimo quinto die septimi mensis, qui dies sacer erat festo tabernaculorum: ex secundo tamen Paralipomenon constat dedicatum altare septem diebus, totidemque celebratam solennitatem, eosque dies vigesimo primo mensis absolutos: tum factam sequenti die collectam; denique vigesimo tertio mensis septimi dimissos populos ad tabernacula sua. Oportet ergo totam celebritatem octauo mensis septimi fuisse inchoatam. Altaris porro & templi dedicationem antecessit translatio Arcæ, ex arce Sionis in Sanctum Sanctorum. Is enim quasi primarius finis ponitur congregationis huius. Translationis huius pompa in tertio Regum ita describitur, *Veneruntque cuncti senes de Israël, & tulerunt Arcam Sacerdotes, & portauerunt Arcam Domini, & tabernaculum fœderis, & omnia vasa Sanctuarij, quæ erant in tabernaculo*, Dauidicum videlicet, quod erat in Sion, non Mosaïcum quod erat in Gabaon. *Et ferebant ea Sacerdotes & Leuitæ.* Arcam videlicet ferebant Sacerdotes, Tabernaculum & vasa Sanctuarij Leuitæ, qui erant numero plures, & dignitate inferiores. Non est autem dubium, quin Tabernaculum quoque Mosaïcum, cum omni sua supellectili, in templum fuerit translatum, intra octiduum celebritatis huius.

III. Inchoatur octauo eiusdem. 3 Reg. 7 10 c. 7. v. 9 vide & 3. Reg 8. 65.

Translatio Arcæ ex Sion. 2. Par. 5. 2. c. 8. v. 3.

Pompæ huius ordo & modus, quantum quidem ex Hebræis, ipsaque Scriptura colligi potest, hic fuit. Traduxerunt præcones septimo die septimi mensis, id est pridie celebritatis, per mediam ciuitatem cum tubis, populo denunciantes, vt in diem sequentem parati essent, puri scilicet & casti, cum oblationibus suis, & festorum vestimentorum apparatu. Ad vitandam autem confusionem in hominum infinita multitudine, collecta, *ab introitu Emath, vsque ad riuum Ægypti*, id est ab extremis Syriæ & Libani finibus à Septentrione, vsque ad Rhinocoruram ad meridiem Ægyptum versus, quæ est tota longitudo terræ Israëliticæ; suus singu-

IV. Eius pompæ ordo, & modus.

lis tribubus assignatus est locus, & ordo, qualis forte olim in deserto, Deo & Moyse authore, in progrediendo seruabatur, cum ex vna mansione transibatur ad aliam.

V. Sacerdotes ferunt Arcam & tubis resonant, Leuitæ canunt. 2. Par. 5. 6.

Postridie omnis multitudo Israel conuenit ad regem, Sacerdotes autem & Leuitæ ad Arcæ locum in Sion, cum Sadoco Pontifice: dumque illi Arcam rite inuoluunt, vectesque ad gestationem inserunt, signo dato præcedere cœpit tribus Iuda, sacerdotibus aliquot præcedentibus cum tubis, quos Leuitæ cantores sequebantur cum organis suis, qui sæpius versiculum illum intercalarem iterabant, *Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia eius.* Erant autem certa quædam standi vel quiescendi interualla, per quæ dum Leuitæ canerent rex & populus, in crebris altaribus vel mensis tota via dispositis, innumeras hostias sacrificabant. Videtur autem credibile admodum, Sacerdotes & Leuitas, quorum erant multa millia, qui in sacrificando, vel canendo non erant occupandi, ad cohonestandam hanc pompam, plurima vasa aurea & argentea, quæ non erant magni ponderis, in humeris, aut in manibus magnificè detulisse, & variis ornamentis decore insignitos processisse. Hi videlicet ferebant altare aureum, & aderant Sacerdotes, qui subinde odorata thymiamata incenderent; alij mensas aureas cum propositionum panibus, reliquáque illius supellectile gestabant: alij candelabra aurea cum lucernis, alij thuribula & phialas, atque ita de cæteris: omnia conuenienter ac decore.

Alij vasa pretiosa deferunt.

VI. Psalmi in via, gradibusque decantati. Psal. 118.

Tradunt etiam Hebræi Psalmum illum *Beati immaculati in via*, fuisse tota via decantatum. Longo videlicet circultu arcis, & montis Sion, & inferioris ciuitatis, iter ad templum directū est; quod necesse fuit, vt infinita populi multitudo quoquo modo ordinari posset: eumdemque Psalmum, ad huius diei celebritatem de industria à Dauide compositum, & ab eo Salomoni datum; qui propterea Deum in Arca præsentem semper alloquitur. Et viæ succedebant templi gradus, in quibus cantica graduum succedentia decantabantur. Et quoniam conjectare licet, existimo in gradibus substructionum in parte occidentali templi, quoniam inde quadruplex, vt ait Iosephus, proptereáq; commodissimus tanto populo patebat ingressus, in ipso initio cantatum fuisse primum canticum graduum, qui est Psal. 119. *Ad Dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me.* In medio montis Moriæ & graduum secundum, qui est Psal. 120. *Leuaui oculos meos in montes.* In summo autem graduum illorum ad peribolum, insonait tertium canticum, *Lætatus sum in his, quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus.* Primus enim ingressus in domum Domini, est in primo illo peribolo, totam fabricam vndique ambiente, indéque aditus patebat in atria: Itaque sequitur, *Stantes erant pedes nostri in atriis tuis Ierusalem.*

VII. Et deinceps intrà peribolum & in atriis. Psal. 127.

Inde autem longo circuitu in via, quæ peribolum inter & murum atrij gentium patet, per cubitos circiter mille, ventum est ad orientalem portam atrij gentium. Tota autem illa via per stationes varias, & varia sacrificia, decantata sunt varia cantica sequentia, & nominatim illud, *Beati omnes qui timent Dominum, qui ambulant in viis eius.* In porta atrij gentium, ipsóque atrio videtur decantatum illud, *Memento Domine Dauid*, & infra, *introibimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco, vbi steterunt pedes eius.* Et quoniam Dominus tunc erat Deus Iudæorum, non autem gentis, ideo in atrio gentium consequenter canebatur. *Surge Domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ.* Inde transibatur ad atrium Israeliticum, ad cuius ingressum, & septenos illius gradus, cantatum est sequens canticum, *Ecce quam bonum & quam iucundum habitare fratres in vnum.* Nam Israelitæ alienigenas non censebant in fratribus. Eos autem tunc in atrio gentium relinquebant, quia illis vltra progredi non licebat. Psal. 132.

VIII. Denique in atrio Leuitarū, & ingressu Sāctuarij. Psal. 133.

Inde ventum est ad portam, qua patebat aditus ad interius atrium Leuitarum, vbi cantatum est sequens canticum. *Ecce nunc benedicite Dominum omnes serui Domini.* Sacerdotes scilicet & Leuitæ, qui specialiter diuino famulatui dicati erant: & hoc atrium ante Sancta fuisse, innuunt ea verba istius cantici, *In noctibus extollite manus vestras in Sancta*, id est versus Sancta; quia ipsi circumquaque in porticibus, proximè templum in atrium Leuitarum, diu noctuque per vices commorabantur. Postremo sacerdotes cum Arca, in ipsum templum conscensis eius gradibus ingrediuntur: Ibique finitis canticis graduum, Psalmum sequentem canebant, cum Leuitis eis ex atrio & orientali porticu, qui erat ordinarius cantorum locus, accinentibus, *Laudate nomen Domini, laudate serui Dominum, qui statis in domo Domini in atriis domus Dei nostri*, &c. quem Psalmum excipit qui sequitur 135. *Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia eius;* quem satis constat ex secundo Paralipomenon in hac celebritate decantatum, & alternatim insonuisse sacerdotales tubas, dum sacrificia in altari holocaustorum congerebantur, atque in medio atrio, propter hostiarum multitudinem, sacrificabatur.

Interim sacrificatur. c. 7. 6. 7.

IX. Arca in Oraculo collocatur. 2. Par. 5. 7. 3. Reg. 8. 8.

Dum hæc strenuè fiunt, Sacerdotes, qui tulerant arcam Domini, *intulerunt eam in Oraculum templi, in Sanctum Sanctorum subter alas Cherubin, siquidem Cherubin expandebant alas super locum Arcæ, & protegebant eam.* Erat autem in æquidistantia parietum, vt placet Villalp. & nihilominus vectium capita ea propinquo spectantibus, paululum apparebant extra ipsum Oraculum, quoniam eos extrahere non licebat. Inde candelabra dena, totidemque mensæ in Sancto hinc & inde constitutæ sunt, in medio autem, prope velum oraculi, altare thymiamatis. Non videntur autem diu immorati Sacerdotes in Oraculo, ne obreperet ibi perniciosa curiositas, sed egressi sunt & oppansum est velum, & illico nebula impleuit domum Dei, nempe totam aulam sanctam, cum vestibulo, & atrio Leuitarum, adeo vt propter nebulam Sacerdotes ministrare non possent. Apparet eam nebulam non caruisse fulgore, quippe quæ gloria Domini appelletur. Certe Salomon agnouit eam indicium esse diuinæ præsentiæ, & signum acceptantis sibi destinatam domum, sicut olim in tabernaculo Moysi contigerat.

Exod. 25. 5. Tum reliqua supellex in Sancto. Nebula diuinitus implet domum.

X.

Fuerat porro excitatus Regi suggestus, in atrio Leuitarū, in eius orientali arca, vbi Deum

precabatur

Rex in suggestu primùm Deum orat, tum populum monet.

Rursum Deum copiosius precatur.

precabatur, dum Arca in loco destinato collocaretur: occasione autem nebulæ diuinitus obortæ, conuertit faciem ad populum, qui magna ex parte stabat ad dorsum regis, eumque docuit Deum implere promissionem suam, quia dixerat se habitaturum in domo, quam ei Salomon ædificasset. Vbi autem Deo preces fundere voluit, conuerso ad oraculum vultu, flexis genibus, & expansis in cœlum manibus, laudauit in primis Dominum, de constantia, & fidelitate promissorum erga Dauidem: tum Dei bonitatem admiratur, qui manu factam domum inhabitare non dedignetur, cuius maiestati, ne cœli quidem ipsi pares esse possint. Itaque orat vt se in hoc templo populo suo perpetuo exorabilem præbeat, præsertim ad ipsum per pœnitentiam conuerso. Deinde orat pro alienigenis, qui fama diuinæ potentiæ & bonitatis exciti, venturi essent ad templum ad adorandum Deum, quibus de industria paratus esset ad orandum locus. Orat etiam, vt tanti sit hoc templum apud Dominum, vt qui in remotis locis versus illud in afflictione orauerint, à Deo exaudiantur.

XI. Postremò populo bene precatur eumq; monet. 2.Par.7.1.

Eius sacrificia diuinitus accenduntur, cum iterata nube.

Surrexit deinde rex de conspectu altaris Domini, iterumque conuersus ad populum, ei bene precatus est, hortatusque vt in diuino timore & cultu constanter perseuerent. Inde regias hostias ad altare adhiberi iubet, in quas ignis de cœlo descendit, & deuorauit holocausta & victimas, ad ostendendum acceptam esse Deo Regis orationem, & grata sacrificia, quæ ibi offerebantur; sicut paulo ante nebula ostenderat templum ipsum Deo gratum esse. Quod autem additur Maiestatem Domini impleuisse domum, de iterata nebula, cum igne in victimas descendente, intelligendum est. Ex quo vniuersum populum inuasit admiratio, & veneratione plenus timor, adeo vt in terram proni corruerint. Ipsi autem Sacerdotes in templum ingredi non poterant, siue ob nebulæ densitatem visum prohibentem, siue potius ob reuerentiam diuinæ præsentiæ per nebulam exhibitæ. Quoniam vero Dominus hoc prodigio ignis ostendit grata sibi esse regis, populique sacrificia, tanto illi studiosius eadem instaurarunt, adeo vt summa hostiarum, intra dedicationis septiduum, ascenderet ad boum viginti duo millia, arietum autem 120. millia, quorum etiam pars nonnulla ad sequens septiduum tabernaculorum referri potest.

Numerus hostiarum, & tempus sacrificiorum. 3.Reg.8.v. 2.Par.7.5.

XII. Dies collectæ, eiusque ratio. Leuit. 36.

Id septiduum vigesimo primo septimi mensis de more finitum est, secutus est vigesimus secundus, qui dicebatur dies Collectæ, siue quia eo die collectio fiebat pecuniarum in templi vsus; siue quia colligebatur populus ad gratias agendas Deo, quod post longinquam in desertis quondam locis peregrinationem, septitudo tabernaculorum repræsentatam, in terram promissam omnes tribus saluæ peruenissent; siue quia gratiæ etiam de collectis omnibus frugibus agebantur Deo. Secutus est vigesimus tertius dies, quo populus multa cum lætitia dimissus est, sed eam dimissionem antecesserunt Sacerdotum & Leuitarum vices, à Dauide institutæ, ad proprium redactæ, tum etiam fundatio sacrificiorum ordinariorum à Salomone instituta, tam in Sabbatis & Calendis, quam in solemnitate Azimorum, Hebdomadarum, & Tabernaculorum, vt pluribus in Annalibus explicatum est; & ex 2. Paral. facile colligitur.

Sacrificia à Salomone fundantur.

an.Salo. 11. n.42. & 43 2.Par.8.12 13.

XIII. Inchoatur regia domus. c.7.1.v.9. 10.

Hoc ipso anno vndecimo regni Salomonis, inchoatam fuisse regiam domum ipsius necesse est. Nam ex 3. Reg. constat eam tredecim annis ad perfectum vsque fuisse perductam: & intra viginti annos tam templum quam regiam exædificatam esse, cum ex altera parte sex menses vltra septem annos templo insumptos ex ante dictis perspicuum sit, si inchoationem domus regiæ in sequentem differamus annum, intra viginti annos vtrumque ædificium perfectum non fuerit; aut octo templo, duodecim regiæ domui assignandi erunt, quod vtrumque cum Scriptura pugnat. Dicendum igitur sicut septem anni domus Domini, epimetro mensium aliquot aucti sunt, ita tredecim annos Regiæ iisdem mensibus fuisse diminutos.

XIV. Causæ illius extruendæ.

Cum ergo Salomon ex perfecto Dei templo magnam quandam animo cepisset voluptatem, vidissetq; sibi ex sententia ædificandi studium cedere: fortassis etiam non parum sibi materiæ multiplicis ex templi reliquiis, & pecuniarum etiam in sumptus superesse, animum ad regiam ædificandam adiecit. Existimauit quoque vxori suæ quamuis dilectæ, & ad Iudæorum ritus conuersæ, quia origine erat Ægyptia, & forte à patria superstitione non satis aliena, habitationem in arce Dauidis, in qua multis annis Arca Dei resederat, permittendam non esse: maluitque ei regiam domum à fundamentis excitare, quæ tamen domui suæ, in signum coniunctionis animorum, coniuncta esset. Quas enim aliqui tres domos putarunt, domum Regis, domum filiæ Pharaonis, & domum saltus Libani, vnica fuit, sed amplissima, tribus partibus quasi totidem domibus distincta, in cuius vna parte Rex habitaret, in altera Regina, tertia pars quæ dicebatur saltus Libani, vtriusque recreationi seruiebat. Nec possunt, qui contra sentiunt, ostendere quando domus Reginæ vel Saltus, ædificatæ fuerint, si aliæ fuerunt à Regia Salomonis; omnes certe, nomine domus Salomonis, comprehendit Scriptura non semel.

Eam fuisse triplicem.

3.Reg.c.9.10. 2.Par.8.1.

XV. Locus regiæ Salomonis.

Harum porro ædium regiarum locus erat ipse mons Sion: Sed cum regia Dauidis esset in arce ipsius ad occasum vergente, Regia Salomonis in eius parte orientali condita fuit, ad meridianum templi latus, interposita valle dicta Tyropæon, seu Vorago, vnde facilis traiectus fuit à regia in templum; per ædificium Mello dictum: quod instar erat pontis, pari fere structura excitati; quo ipsius templi substructiones. Idque confirmatur ex variis Scripturæ locis, quæ Templi & Regiæ vicinitatem docent. Prudenter autem electus est Regiæ iste locus, vt sic mons totus quasi gemina arce regia, Dauidis & Salomonis palatio, ab occidente, & oriente protegeretur. Ciuitatem etiam inferiorem subiectam protegere poterant, & in officio continere. Quin etiam templo, propter vicinitatem præsidio esse, & Regi magnam templi adeundi commoditatem præbere.

Perquam idoneus.

(∴)

ANNVS MVNDI 3031.

SALOMONIS 12. SADOCI 11.

Fundati TEMPLI 9.

LAOSTHENIS 3. Imperij Assyrior. 1100.

ANTE CHRISTVM 1022.

I. Fundatio regij palatij, eiusque amplitudo

SVsceptæ regiarum ædium ædificationis hoc anno iacta videntur fundamenta; nec forte plane iacta sunt, quamuis in principiis feruere soleat opus. Constat tamen tam Regem, quam populum longe minus studij ad hoc opus attulisse, & ipsum per sese magnum, atque operosum fuisse. Duo autem sunt quæ hæc fundamenta difficilia, & laboriosa reddiderunt; primùm ipsa fundatio in voragine, inter montes Moriæ & Sionis, interiecta; in qua substructiones ingentes excitandæ fuerunt, & super eas vnus aut alter pons excitandus; alterum ipsa ædificij amplitudo. Reliqua enim fundamenta tantum quaquàuersum patuerũt, quantum tres istæ domus, cum atriis, porticibus, aulis, totáque omnino ædificatione. Si Vuillalpandi dimensionibus stare placet, longitudo totius ædificij ad ducentos & quinquaginta circiter cubitos sacros potuit, id est ferè quingentos pedes. Latitudo autem ferè centum & triginta cubitorum fuit. Fuit porrò hic annus Sabbaticus ordine sexagesimus quartus. Est enim 448. ab ingressu Hebræorum in Chananitidem, quem annum rite obseruatum, annitente Salomone, par est credere.

Annus Sabbat. 64

ANNVS MVNDI 3033.

SALOMONIS 14.

SADOCI 13. TEMPLI 11.

LAOSTHENIS 5. Imperij Assyrior. 1102.

ANTE CHRISTVM 1020.

I. Nonus Iubilæus Mosaicus.

DEcimus quartus Salomonis annus nono Iubilæo Mosaico nobilitatur, Nouies scilicet elapso 50. annorum spatio, ab ingressu in Chananæorum terras. Cum enim primus inciderit in annum Mundi 2633. vt eo anno annotauimus, quadringentis inde annis transactis, oportet præsentem nono Iubilæo insigniri. In hunc porrò & sequentes aliquot annos, quoniam eos accuratius distinguere non possumus, referẽda est tum perfecta regiarum ædium constructio, tum amplificatio famæ, & opulentiæ Salomonis. Quod ad ideam & dispositionem harum ædium attinet, perdifficile est eam ex ipsa Scriptura eruere. Qui autem id conati sunt, nec sibi ipsis quidem, nedum aliis satisfecerunt. Quod ad earum materiam, omnia lapidibus pretiosis ædificata fuisse Scriptura memorat, id est magni pretij, puta marmoreis, pariis, porphyreticis, quales in portis fenestrisque adhibentur, in columnis, basibus, capitellis, omnique epistyliorum, zophororum, & coronidum apparatu. Nec mirum, cum de fundamentis ipsis legamus: *fundamenta autem de lapidibus pretiosis, lapidibus magnis decem siue octo cubitorum*, duarum scilicet mensurarum, & magnitudinum.

Æedificatio regiarum ædium, earumque magnificentia.

3. Reg. 7.

Et desuper lapides pretiosi æqualis mensuræ secti erant, vtrique lapides pretiosi erant; sed illorum pretium præcipue ex magnitudine æstimatum fuisse apparet, istorum vero ex pulchritudine, colore, soliditate, læuore, maculis, &c. multus quoque ex cedro accedebat ornatus columnarum, trabium, tigillorum & contignationum. Sed illud mirabilius, quod *omnia vasa quibus potabat Rex Salomon, erant aurea, & vniuersa supellex domus saltus Libani, de auro purissimo. Vasa potabat*, latius sumenda est, pro comminabatur, siue vescebatur. Nam sic locum illum interpretatur alibi Scriptor sacer. *Omnia quoque vasa conuiuij regis erant aurea, & vasa domus saltus Libani ex auro purissimo.* Vbi Septuag. habent omnia vasa domus Regis fuisse aurea, & omnia item domus Libani, ne scilicet mensæ tantum supellectilem auream intelligeremus. Quod autem additur, *non erat argentum*: supple in tota illa valorum supellectile de qua hic agitur, *nec alicuius pretij putabatur in diebus Salomonis*, habere scilicet argentarium abacum, regium non erat, sed mediocris fortunæ hominum.

II. Aurea Salomonis supellex.

3. Reg. 10. 21.

2. Par. 9. 20.

Ad eandem supellectilem pertinent ducentæ hastæ aureæ, in quibus singulis, sexcenti aurei sicli impensi erant, id est bis mille, & quingenti aurei gallici. Erant & trecentæ peltæ siue scuta, laminis aureis obtecta, pondo trecentarum minarum, siue siclorum singula, id est mille ducentorum & quinquaginta aureorum. Sic enim duo Scripturæ loca, in speciem pugnantia videntur concilianda, vt diligentius in Annalibus explicatum est.

III. Scuta aurea siue hastæ, & peltæ aureæ.

3. Reg. 10. 16.

2. Par. 9. 8. 9. 1[0]

Huc quoque pertinet magnificum illud Salomonis solium, *neque enim factum est tale opus in vniuersis regnis*, vt Scriptura, quæ illud collocat in *domuncula, in qua sedebat ad iudicandum*, quæ erat in media porticu; quæ propterea porticus solij siue tribunalis dicitur. Initio autem regium solium medium fuisse, hinc autem & inde humiliores fuisse thronos regiis consiliariis, & principibus assidentibus destinatos; & quidem in circuli formam, vt iudices ex suis sedibus sententiam dicere, & consultare possent: ex quibus omnibus conflaretur iudiciale tribunal. Huius domunculæ forma quadrata erat, longa & lata triginta cubitos, vt ait Iosephus, quanta scilicet erat latitudo porticus maioris. Itaque media pars porticus, erat huic domunculæ à dextris, media à sinistris, vt hinc inde populo, cui ius dicendum erat, subsistere liceret.

IV. Thronus Salomonis.

3. Reg. 10. 20.

2. Par. 9.

3. Reg. 7. 8.

l. 8. Ant.

Salomonis porrò solium ita Scriptura describit. *Fecit etiam Rex Salomon thronum de ebore grandem, & vestiuit eum auro fuluo nimis. Qui habebat sex gradus, & summitas throni rotunda erat in parte posteriori, & duæ manus hinc atque inde tenentes sedile, & duo leones stabant iuxta manus singulas. Et duodecim leunculi stantes super sex gradus, hinc atque inde.* Iudicando Paralipomenon additur scabellum aureum; quo scilicet proximè adhærente sedi regiæ, vel pro

V. Huius forma.

3. Reg. 10.

hypopodio vtebatur. Probabile autem est ex incuruo fastigij eius apice coronam regiam infiniti pretij, & exquisitissimæ pulchritudinis capiti ex alto imminentem pependisse: nec cancellos ingeniosè fabrefactos, qui totum hunc thronum vndique cingerent, aliquot pedum distantia, defuisse.

VI. Salomonis nauigationes. *Num. 7.*

His temporibus classis Salomonis, quam anno quarto Salomonis instrui cœptam diximus, crebris cursibus & velificationibus, orientem solem occidentemque, Africa circumnauigata perlustrauit. Cum enim Scriptura ducentas illas siue hastas, siue clypeos aureos, trecentas peltas, & thronum eburneum auro fulgentissimo conuestitum memorasset, infinita denique vasa, & omnem supellectilem domus Libani, præter parietes, & rutilantia auro laquearia; tum demum, ne quis tantam auri copiam non solum admirabilem, sed etiam incredibilem putaret, Subdit. *Argentum enim in diebus illis pro nihilo reputabatur*: siquidem naues regis ibant in Tharsis, cum seruis Hiram semel in annis tribus, & deferebant inde aurum, & argentum, &c. Iisdem operibus aureis, & impensis infinitis, opem ferebat Ophiritica nauigatio, quæ longe breuior, & singulorum annorum fuisse dicitur, ex qua constat semel deuectum ad Salomonem aurum quadringentorum & viginti, siue, vt est 2. Paral. quinquaginta talentorum. Porro in multa opinionum varietate de Ophir, & Tharsis, illam probabiliorem putamus, quæ censet Ophir esse Sumatrum siue Taprobanam, insulam sub æquinoctiali sitam & infra gangeticum sinum, modico freto à Malaca versus orientem dissitam, Tharsis autem Pineda noster pluribus argumentis contendit esse Tartessum, & Hispaniæ Bœticam: quod teneamus licet, dum quid certius afferatur.

3. Reg. 9 fi. 2. Par. 8. fi. — Ophir & Tharsis. — *l. 4. c. 14. & 15. de Salomone.*

VII. Redditus Salomonis. *2. Reg. 10. 14. 2. Par. 9. 13.*

Annuos porro Salomonis redditus Scriptura fuisse tradit sexcentorum sexaginta sex talentorum, id est octo millionum 325. millium nummorum aureorum, *excepto*, inquit, *eo quod afferebant viri, qui super vectigalia erant, & negotiatores, vniuersique scruta vendentes, & omnes reges Arabiæ, ducesque terræ.* Quamuis autem dubium esse possit an illa summa talentorum annuatim classe deuecta sit, cum locus vnde afferretur ibi taceatur; id tamen satis clarum videtur, tum ex eo quod separat vectigalia regia, & principum, regumque munera: tum ex eo quod paulò ante meminit classis, quæ *aurum de Ophir portabat*, id est aduehere solebat, quod mox explicatius dixit, *per singulos annos.* Erant porro super vectigalia viri duodecim, quibus præerat Adoniram. Negotiatores accipio mercatores copiosiores, qui varias regiones obeunt, & magnam vim mercium comparant, quas deinde in patrio solo minoribus mercatoribus cum lucro, vendunt, qui hic scrutorum venditores dicuntur, qui varia genera mercium populo particulatim diuendunt: vulgo dicuntur vendere *en gros* & *en destail*, & vtrique vario vectigali Regis thesauros augebant.

vers. 11

VIII. Munera principum eum inuisentium. *l. 8. c. 2.*

Vicini denique principes, aut etiam remoti, amici & fœderati, crebro vel ipsi per se, vel per legatos Salomonem inuisebant, siue vt certamen aliquod inirent sapientiæ, vt ait Iosephus, siue vt eius admirabili sapientia fruerentur, siue vt augustissimum templum, mortalium omnium opinione magnificentius, ædes regias, & omnem earum apparatum contemplarentur. Quod nominatim de regina Saba legimus quæ sicut ingentibus donis Salomonem affecit; ita & reliqui principes, & reges eius amicitiam magnis muneribus celebrabât. Quod cumulatè probatur ex 2. Paral. *Omnesq; reges terræ*, inquit, *desiderabant videre faciem Salomonis, vt audirent sapientiam, quam dederat Deus in corde eius; & deferebant ei munera vasa argentea & aurea, & vestes & arma, & aromata, equos & mulos per singulos annos.* *cap. 9. 23.*

IX. Multas duxit vxores.

His porro annis multas à Salomone ductas vxores & concubinas probabile est. Neque enim credibile est eum, antequam deprauaretur, vnam tantum atque alteram duxisse, matrem scilicet Roboami, & filiam Pharaonis. Nam paternum Dauidis habebat exemplum, qui, Deo minime improbante, plures duxit vxores, & concubinas; plurimosque ex eis liberos suscepit. Cum ergo constet deprauationem Salomonis à mulieribus fuisse profectam, apparet eas iam magno numero in eius consuetudinem fuisse admissas. Sed hæc ad plures annos, eosque indictos pertinent.

ANNVS MVNDI 3038.

SALOMONIS 19.

SADOCI 18. TEMPLI 16.

LAOSTHENIS 10.

Imperij Assyriorum 1107.

ANTE CHRISTVM 1015.

I. Annus Sabbat. 65.

IN præsentem annum incurrit Sabbaticus 65. quem Salomon medio in cursu regni florentissimi, rebus ad eius nutum secundissimè fluentibus, in oculis domesticorum, atque externorum principum, à quibus inuisebatur, studiosè proculdubio obseruauit. Id enim valuit ad diuinæ legis sanctitatem, atque humanitatem coram omnibus gentibus prædicandam.

Millesimo ab ortu Abrahæ.

Est hic ipse annus Laosthenis decimus, ab ortu Abrahæ millesimus, vt in Eusebij chronico notatum videmus: quod cum chronologia nostra accuratè congruit, qui Abrahamum natum volumus anno à diluuio 383. Hic autem annus est à diluuio 1382. eademque ratio temporis cum anno Mundi belle conspirat.

II. Ortus Homeri, quo anno à Troia excisa. *Sub init.*

Sequens autem annus, qui est Salomonis vigesimus: & Troiæ excisæ 168. insignis est natalibus Homeri. Hanc enim opinionem, vt omnium antiquissimam, ita & maximè probabilem putamus. Est enim Herodoti, in libello de vita Homeri extremo, quam studiosè confirmauit. Nec dissentit S. Cyrillus Alexand. l. 1. in Iulianum, cum ait Homerum & Hesiodum vixisse sub annum ab excisa Troia 165: Eusebius autem in chronico 168. Idem sentiunt Dionysius Halicarnassæus, Cassius apud Gellium, Cornelius Nepos, & Solinus, qui volunt Homerum mortuum 160. annis

Et ante vrb. cond.

272.
160.
432.
168. natus.
104. vixit.
160. ad V. C.
432.

ante Vrb. cond. mortuum autem 272. annis ab exciso Ilio. Nam Dionys. annos 432. numerat ab Ilio capto ab vrbem conditam. Herodotus Natalem Homeri annum vult esse 168. ab excisa Troia, Solinus vult eum mortuum 272. ab eodem excidio, quibus si addas 160. vsque ad V. C. efficies omnino 432. annos Dionysianos. Hinc etiam certo colligitur Homeri vitam ad 104. annos propagatam. Sed hæc diligentius in Annalibus explicata reperiet studiosus politioris literaturæ, cum aliis quæ ad patriam eius pertinent, ex Varrone & Aristotele petitis.

ANNVS MVNDI 3042.

SALOMONIS 23. SADOCI 22.

Fundati TEMPLI 20.

LAOSSTHENIS 14. Imperij Assyriot. 1111.

ANTE CHRISTVM 1011.

I. Altera apparitio Salomoni facta. 3. Reg. 9. 1. 2. Par. 7. 11.

Sub expletam Templi & regiarũ ædium ædificationem, nondum tamen expletis 20. annis à fundatione Templi, apparuit Dominus Salomoni secundò, sicut illi in Gabaon apparuerat, cum Sapientiæ donum diuinitus obtinuit: & quidem in somnis locutione interiore, non quæ aure externa sentiretur. Ipsa porro Domini oratio, responsio est ad postulationem à Rege, in Templi dedicatione tredecim annis ante factam. Sed cur tandiu dilata? An vt quò recentior erat tam seria ac seuera monitio, & luctuosæ deprauationi propinquior, hoc etiam potentior esset ad hominem in officio continendum: Cum alioqui minime videretur necessaria ista responsio, quæ manifesto signo diuinæ præsentiæ, & miraculo missi diuinitus ignis, satis apertè facta esset. Quatuor porro capita continet hoc oraculum. Primùm profitetur se Regis deprecationem exaudisse, & exorabilem fore ad afflicti populi preces. Secundo sanctificasse se ait, sibique consecrasse hoc templum, per illa quæ dixi visibilia signa, idque in sempiternum. Sed additur tertiò conditio obseruandæ, à Rege populoque, diuinæ legis. Qua conditione violata, postremo serio interminatur omnia pessum ruitura. Templum quippe & populum ipsum à Deo derelictum iri, & summæ calamitatis posteritati exemplo futurum.

Eius oraculi summa capita.

II. Filia Pharaonis demigrat in domum suam. a. Dauid. 11.

Hoc ipso tempore transtulit Salomon filiam Pharaonis de ciuitate Dauid, id est Sinnis arce, in domum quam ipsi ædificauerat, manserat autem in ipsa Dauidis domo, neque enim aliam habuit in arce domum; eaque ab Arca fœderis seiuncta erat, vt alibi dictum est. Et nunc absente Arca, licebat etiam illum ipsum locum in quo illa fuerat collocata, ad prophanos vsus conuertere. Quod si reuera fuisset illicitum, vxorem Salomonis in domo Dauidis manere, in qua iam à viginti annis manebat; non tulisset id Salomon vel ad vnum diem. Sed hæc separatio ad abundantiam religiosæ obseruationis pertinuit, non ad Dei offensionem vitandam. Tanta enim erat Israëlitarum, vel in Arcam Domini veneratio, vel ab alienigenis auersio animorum, vt in Reginam Regi charissimam, & iam pridem ad veri Dei cultum conuersam, & regio sanguine illustrem, post tot annos redundaret.

ANNVS MVNDI 3043.

SALOMONIS 24.

SADOCI 23. TEMPLI 21.

LAOSTHENIS 15. Imperij Assyriot. 1112.

ANTE CHRISTVM 1010.

I. Res huius anni. 3. Reg. 9. 10. 2. Par. 8. 1.

Expletis viginti annis ait Scriptura, *postquam ædificauerat Salomon duas domos, id est domum Domini & domum regis*, &c. Expletos autem 20. annos, sequitur vigesimus primus à iactis Templi fundamentis, quem habes in huius anni indice notatum. Quæ porro ad hunc referamus annum duo occurrunt. Primum Tyrij reguli merces: cui secundo coniuncta est ciuitatũ quarundam, in primisque ipsius Hierosolymæ reparatio. Nouarum autem constructionem melius in sequentes annos referemus, sicut & Arabicam profectionem, & aduentum reginæ Saba. Stat enim seriem sacræ narrationis constanter sequi, nisi nobis manifesta ratio ordinem temporis mutare persuadeat.

II. Dedit Salomon Hiramo 20. oppida, ad vsum fructum certi temporis. q. 8. in c. 9. 3. Reg.

Quod ad illam ergo mercedem attinet Hirami regis, cum Salomon rectè pro sua sapientia intelligeret, vel mercenario deberi mercedem suam, vel amico & benefactori gratitudinem, expletis iis operibus, ad quorum perfectionem eius opera necessaria fuerat, dedit Salomõ Hiram viginti oppida in terra Galileæ, nimirum ad aliquot annorum vsum fructum duntaxat; vt rectè visum est Abulensi. Vt inde scilicet tributa colligeret, donec lignis illis cedrinis & abiegnis, & 120. talentis auri, quæ ille mutuo dederat Salomoni, & operarum mercedi, aliisque, si qui superetant, sumptibus satisfactum esset. Quis enim sibi persuaserit Regem sapientissimum, viginti oppida in regno suo non maximo, tam paruo distracturum fuisse, cui tanto plura talenta quotannis, ex vectigalibus, tributis, nauigationibus, negotiatione suppeterent? Et oppida in medio regni sui, vicino principi daturum, vt alias nouas hinc inde dissipatas ædificaret. Aut Hiramum tam inopem fuisse consilij, vt summum & perpetuum dominium in viginti oppida, opportuna regno suo, loco prædictæ summæ sibi contemnenda putaret. Conquestus est autem, quòd ex loco parum fertili, non speraret se intra pactos annos atque conuentos, speratam vtilitatem aut mercedem collecturum.

III. Et Hiram vice versa Salomoni.

Sed querela amicorum fuit. Videntur enim hi principes certasse nihilominus inter se beneuolentia, atque muneribus; quando Hiram ita accepit à Salomone ciuitates, vt ei vice versa alias dederit, eodem scilicet iure, quo priores acceperat. Non enim licet principibus viris regna sua truncare, quæ conseruanda, vel amplificanda, à maioribus suis, vel à populis acceperunt. Multóque minus, Salomoni li-

cuit hæreditatem Domini diuellere : & principi, à veri Dei cultu alieno, tradere. Quas porro ciuitates Hiram Salomoni dedit desertas fuisse & ruinosas ex 2. Paralip. patet; eas enim ædificasse, siue instaurasse dicitur Salomon, & Israelitis cultoribus frequentasse. Abundabat enim populo, qui in immensum pacis diuturnitate succreuerat. Quibus etiam adiungebantur infinitæ myriades proselytorum, qui Salomoni in ædificaodo seruierant, & deinceps etiam seruituri erant. *ca.8.1.2.*

IV. Murus Ierusalem à Salomone excitatur. 3. Reg. 3. 1. l. 8. Ant. c. 2.

In primis autem occurrit murus Ierusalem, quem Scriptura reste Salomon ædificauit per circuitum, post templum videlicet, & regiam suam ædificatam. *Cæterum*, ait Iosephus, *Rex cum videret mœnia Hierosolymorum turribus & propugnaculis ad securitatem agere; nec ea dignitati vrbis satis respondere, & muros instaurauit, & turres magnas in eis erexit.* Eupolemus quoque apud Eusebium ait Salomonem Hierosolymæ vrbem muris, turribus, fossisque vallasse. Excipienda tameo est ciuitas Dauid, atque adeo totus mons Sion, quem Dauid ædificauit, & quidem opere tam firmo, vt tam cito Salomonis instauratione non eguerit. Addit etiam Iosephus eum viarum publicarum curam gessisse, vt quotquot in vrbem ducerent silice constrarentur, tam vtilitati publicæ, quam propriæ magnificentiæ seruientem; quod de ipsius quoque vrbis vicis, demandata ædilibus cura, videtur intelligendum: præter alia publica vrbis regiæ, priuatáque ædificia.

De Præpar. l.9.c 34. — *2. Reg. 5.9. & 1. Par. 11 8.* — Et curantur viæ.

ANNVS MVNDI 3044.

SALOMONIS 25.

SADOCI 24. TEMPLI 22.

LAOSTHENIS 16. Imperij Assyr. 1113.

ANTE CHRISTVM 1009.

I. Externa Salomonis ædificia.

Diuturnitas pacis, diuitiarū abundantia magnificentia & sapientia Salomonis, studium ædificandi non tam in eo pepererunt, quam auxerunt, vt qui diuinitus ad templi constructiooem destioatus, ab illis initiis vix vnquam videatur ab ædificatione cessasse. Cęterum tres circiter annos, tam externis Salomonis ædificiis, quam variis eiusdem profectionibus cum Piteda tribuimus. Hæc enim admodum coniuncta sunt, vt sicut domestica & vrbana ædificia eum domi retinuerunt, ita etiam externa Regem abduxerint foras, antequam se otio mulieroso dederet, atque adeo ante aduentum Reginæ Saba, qui posterius à Scriptura narratur; quem temporis ordinem video à plerisque omnibus Chronologis retineri. *l. 8.c.vlt.*

II. Ciuitates Hirami instauratæ. 2. Par. 8 2.

Externa vocamus ædificia ciuitates varils in locls à Salomone partim instauratas, partim etiam excitatas. In quibus primum in genere pooruntur ciuitates, quas dederat Hiram Salomoni, quas Salomon ædificauit, id est mœnia male materiata & ruinosa restituit: aliqua etiam ædificia publica ex publlco ærario resici curauit, vt eò nouos incolas facilius alliceret. Nam *ibi habitare fecit filios Israel.* Parum enim culta erant à Tyriis illa loca, quod ipsi toti percursando mari, siue bello, siue mercatura exercenda, siue coloniis abducendis intenti, propriam regionem incultam relinquebant, itaque ad ea, iussu Regis Israelitarum, coloniæ deductæ sunt. Huc quoque pertinent ciuitates, quas Salomon ædificauit in Emath. Sic enim legimus. *Abiit quoque in Emath Suba, & obtinuit eam, & ædificauit Palmyram in deserto, & alias ciuitates munitissimas ædificauit in Emath.*

Et aliæ in Emath. — *Ibid.*

III. Salomonis expeditio in Emath.

Habetur ergo hic non solum profectio, sed bellica etiam expeditio Salomonis, Syriam versus, & Libanum. Cum itaque vrbs Emath, siue Amatha, vt eam vocat Iosephus, in sortem tribui Nephtalim obtigisset, eam tamen Chananæi eius incolæ multis sæculis retinuerunt, vt constat ex libro Iudicum, donec Dauid, bello deuictos Syros sibi tributum pendere coëgit. Rex autem Emath numeribus pacem tum à Dauide petiit & impetrauit, haud dubie sub conditione tributi; quemadmodum & de reliqua Syria, Idumæa aliisque regionibus constat. Mortuo igitur Dauide, & Salomone viro pacifico regnante, cum Emathæi subiectionem & tributum detrectarent, vt Iosephus ait, sub ditionem suam redactos tributa pendere coëgit, & per singulos annos certum numerum seruorum, & colonorum, qui per agros distribuerentur exegit. Memorantur quoque à Scriptura vrbes quadrigarum Salomonis & equitum, de quibus non leues difficultates existunt, ex diuersis Scripturæ locis; quæ in Annalibus conciliata reperies. Vbi & singulæ vrbes, quæ à Salomone ædificatæ vel instauratæ dicuntur, Asor scilicet, Mageddo, Gazer, Bethoron gemina, Balaath & Palmyra, quę postea terminus fuit ditionis Romanorum atque Parthorum, breuiter explicantur.

l. 8. c. 2. — *c. 3. v. 3.* — *1. Par. 18 3.* — *2. Par. 8.6. n.7. & seq.* — Aliæ vrbes instauratę. — *Plin. l. 5. c. 25.*

IV. Salomonis ad sinum Arabicum profectio. 2. Par. 8. 17

Reliqua igitur est Salomonis profectio in portum sinus Arabici. *Tunc*, ait Scriptura, expeditis videlicet vrbanis ædificiis, *abiit Salomon in Asiongaber, & in Ailath ad oram maris rubri, quæ est in terra Edom.* Erant tamen in ditione Hebræorum, sicut & ipsi Idumæi, ex quo eos subiugauerat Dauid. Celebris porro factus est locus Asiongaber trigesima secunda mansione Israëlitarum per Arabiæ deserta peregrinantium, & hoc tempore classibus Salomonis & Hirami. Quas vt videret eò profectus est Salomon, ratus non indignum regiis oculis spectaculum: præsertim cum pro sua prudeotia naucleros monere posset, quod è re communi foret. Cæterum quamuis nullum præbeat Scriptura indicium Salomonem traiecto nauibus Arabico sinu ad Pharaonem socerum adiisse; satis id tamen rationi consentaneum videtur loci vicinitate suadente, affinitate prope cogente, nulla re ad festinum reditum compelleote. Id si admittimus, facile intelligemus, Reginam Saba Ægypto vicinam incitatam ad inuisendum in Iudæa proximo anno Salomonem.

An Ægyptum adierit.

(∵)

ANNVS MVNDI 3047.

SALOMONIS 28.

SADOCI 27. TEMPLI 25.

LAOSTHENIS 19. Imperij Assyr. 1116.

ANTE CHRISTVM 1006.

I. Tempus aduentus reginæ Sabæ. *l. 8. c. 4.*

QVæ proxime de Salomonis in Ægyptū profectione suspicabamur, nos monēt, vt in hunc annū, id est proximū quodque tempus, Reginæ Sabæ profectionem ad Salomonem conferamus. Pineda certe ad hunc ipsum annum Salomonis 28 eam refert. Scriptura profectioni Salomonis in Asiongaber statim subiungit aduentum reginæ huius: qui supponit, vt ex eiusdem oratione constat, iam ædificatum templum, regiamque domum, & ipsum saltum Libani. Et omnes quidem Reginam Saba cum Scriptura agnoscunt, & Saba à meridie Hierosolymis fuisse fatentur, cum Christus Dominus eam *reginam Austri* appellet. Sed res manet adhuc ambigua, cum vna Saba in Arabia felice, altera in Æthiopia reperiatur, & vtraque Iudæis ab Austro sit. Arabicam tamen præferendam putamus, tum quia Saba Arabica in Scriptura per sĕper sehin scribitur, nunquam per Samech. Tum etiam quia Arabia felix, omnium consensu, optimis aromatibus, & præ omnibus regionibus copiosissimè abundabat. At Scriptura testatur nunquam talia, neque tam multa aromata Ierosolymam delata fuisse, qualia & quanta detulit hæc regina.

Arabicæ potius, quā Æthiopicæ.

ס ש

Vide Gen. 10. 6. 7. & Isa. 43. 3 & 60. 6.

II. Hæc Arabia an vicina Iudææ. *Ierem 6 20. Ioel. 3. 8.*

Huic tamen sententiæ Arabiæ vicinitas rēpugnare videtur, est enim vicina Iudææ, nedum in extremis finibus terræ. Respondetur nihilominus Sabam Arabicam in Scriptura terram longinquam appellari. Vicina autem Iudææ est deserta & petræa Arabia, vltra quam vtramque versus meridiem est Arabia fœlix. Longinquitatis etiam argumentum est illud Lucani.

Ignotum vobis Arabes venistis in orbem.

Istis ergo hæc regina imperabat. Nam, vt ait Claudianus.

In Eutrop.

—— Medis, leuibusque Sabæis
Imperat hic sexus, Reginarumque sub armis
Barbariæ pars magna iacet ——

Fortassis fuit iuncta coniugio, sed istis Arabiæ regibus nunquam regiam exire licebat, ne à populo lapidibus obruerentur, iuxta vetus quoddam oraculum, vt scribit Diodorus Siculus. Sed quæ viæ huius ac longinquæ peregrinationis causa fuerit, quisve apparatus breuiter dicamus.

l. 3. c. 3. ad fin.

III. Causa peregrinationis huius reginæ. *3. Reg. 10. 1. 2. Par. 9. 1*

Regina Saba, inquit Scriptura, *audita fama Salomonis in nomine Domini, venit tentare eum in ænigmatibus*. Famam perfacile accipere potuit à Salomonis classe, quæ totum sinum Arabicum, totamque oram occiduam & meridianam felicis Arabiæ quotannis prætervehebatur. Audita fama Salomonis, ait Abulensis, & fama Dei Israël, quod faceret mirabilia præ omnibus Diis, venit ad adorandum, quam eius deuotionem illa verba significant. *Sit Dominus Deus tuus benedictus complacuisti*, &c. Baronius significat, ita eam venisse in nomine Domini, quasi arbitraretur nomen Salomonis esse nomen Domini, illius scilicet de quo Balaam vaticinatus olim fuerat. Quod sic interpretor, Raginam de Salomone quasi de Christo sensisse. De Christo tamen non vt incarnato Deo, sed vt maximo sapientissimoque principe, qualem Hebræi passim tot seculis crediderunt, atque etiam nunc miseri credunt. Itaque eodem modo venerit illa in Iudæam in nomine Domini; quomodo Simeon in spiritu venit in templum, hic Christum visurus & amplexurus; illa Christi figuram visura, & venturi veritatem agnitura, atque amplexura, etsi id ipsa non cogitabat, cum se in viam dedit.

q. 3. in c. 10. 3. Reg.

An quasi ad Messiā venerit.

Luc. 2. 27.

IV. Aduenientis apparatus. *3. Reg. 10. 2.*

Aduenientis apparatus ita à Scriptura describitur, *& ingressa Ierusalem multo cum comitatu & divitiis, camelis portantibus aromata, & aurum infinitum nimis, & gemmas pretiosas venit ad regem Salomonem.* Verisimile est eam maritimo itinere venisse vsque ad Asiongaber, maxima parte felicis Arabiæ circumlustrata: ibique Salomonis classem conspexisse. Inde oneribus in camelos impositis, terrestri itinere venisse: & multis militibus, multa nobilitate, multis curribus & quadrigis, Hierosolymam, quasi triumphantem inuectam esse: & ibi à Rege honorificentissimè acceptam. Iam vero quæ Hierosolymis Salomonem inter & reginam transacta fuerint, facile ex ipsa Scriptura colliguntur, quæ quatuor de Regina tradit, quæ proposuerit Salomoni ad tentandam eius sapientiam, quæ ibidem viderit, quæ Regis laudandi causa dixerit, quibus eum muneribus affecerit.

V. Proponit Regi ænigmata. *3. Reg 4 33*

Primum igitur *locuta est ei vniuersa quæ habebat in corde suo*: obscuras scilicet quæstiones, ex intimis naturæ arcanis petitas proposuit, de quibus à Salomone disputatum fuisse Scriptura tradit, cum ait illum disputasse super lignis, à cedro vsque ad hyssopum, & disseruisse de iumentis & volucribus, & reptilibus, & piscibus. Sed quæ fuerint ista reginæ ænigmata, & quæ eorum regis explicatio; nam *non fuit sermo qui Regem latere posset, & non responderet ei*; noluit diuina sapientia posteritati tradi: mundum relinquens disputationi sapientum, hoc spiritali pane, in sudore vultus sui, vescentium. Rationi etiam consonat propositas ab ea quæstiones, ad fidei, Christique venturi mysteria pertinentes, quandoquidem ex aliquot antiquorum Patrum authoritate constat, eam ad veri Dei cultum esse traductam. Eoque spectare potest illa Christi Domini vox, *Regina Austri surget in iudicio cum generatione ista? & condemnabit eam*, &c. Itaque Beda eam sanctam & electam vocat, & cum bonis ait resurrecturam.

& quæstiones de fide.

vide Annal hoc anno n. 25. Matth. 12. 42. Luc. 11. 31. & ibi Beda

VI. Miratur Regis ædificia, & œconomiam

Hæc prima admirationis Reginæ causa: sed visus illi non minorem suppeditauit stuporis materiam. Nam subditur, *Videns autem Regina Saba omnem sapientiam Salomonis*, in propositis videlicet quæstionibus accuratè dissoluendis: *Et domum quam ædificauerat*, non solum regiam, sed multo etiam magis templum Domini, omnemque illius apparatum ac magnificentiam, quæ omnem superabat admirabilitatem, & in illa contemplata est, *cibos mensæ*

eius, & habitacula seruorum, & ordines ministrantium, vestesque eorum, & pincernas, in hac autem *holocausta, quæ offerebat in domo Domini, non habebat vltra spiritum*: præ stupore videlicet, dum alia ex aliis admirabiliora succedunt: sed ordines etiam omnium, qui tam in regia, quam in æde sacra ministrabant, admirata est, quomodo scilicet in tanta multitudine, nulla confusio, nulla ministrorum perturbatio contingeret; quod illa fortasse in famulis suis desiderabat.

VII. Et prædicat, Deumque laudat. 3.Reg. 10. 6.7.

Vbi autem resedit paululum stupor, cum primum fari potuit, in has voces erupit, *Verus est sermo quem audiui in terra mea, super sermonibus tuis, & super sapientia tua*: imò & famam vicisti virtutibus tuis. *Vidi enim oculis meis, & probaui, quod media pars mihi nunciata non fuerit*. Itaque, *Beati viri tui, & beati serui tui, qui stant coram te semper, & audiunt sapientiam tuam*. Huius enim vitæ felicitas in possessione sapientiæ posita est, cuius illi participes fiunt, qui tibi assistunt. Eius autem illico agnoscit ac prædicat largitorem Deum. *Sit*, inquit, *Dominus Deus tuus benedictus*, neque enim humana industria talis sapientia acquiri potest: sed is eo præstitit tibi liberaliter, *quia complacuisti ei. Et posuit te super thronum Israel*, eo quod dilexerit Dominus Israel in sempiternum. Argumentum enim diuini amoris in populos est, quod eis bonos principes largiatur. Et contra Deus *regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi*. Postremò *constituit te regem*, inquit, *vt faceres iudicium & iustitiam*. Neque enim propter teipsum factus es rex, sed ad vtilitatem populi tui, in quo supremum magistratum geris.

Dei amor in populos aut ira qui agnoscatur. Iob.34.30.

VIII. Reginæ munera. 3.Reg.10. 10.

Reliqua sunt munera à Regina Salomoni tradita. *Dedit ergò*, ait Scriptura, *regi 120. talenta auri, & aromata multa nimis, & gemmas pretiosas. Non sunt allata vltra aromata tam multa*, neque talia, *quàm ea quæ dedit Regina Saba regi Salomoni*. Sed regis magnificentia nequaquam se à regina vinci passa est. Nam primò nihil petiisse ab ea legitur, sciens beatius esse dare, quam accipere. Secundo quod vltro petenti nihil negauit, aut vltro potius obtulit, quæ muliebri cupiditati placere cognouerat: in quibus minimè numerauerim, cum quibusdam prolem ex ea genitam. Iniquum enim videtur Reginam boni apud omnes antiquos nominis, sanctam & electam, & sapientiæ amore flagrantem, denique ab ipso Christo commendatam, adulteram eam facere. Nec Salomonis pietati consentaneum est, vt quam reginam ad veri Dei cultum recens traduxerat, eandem, præter hospitij iura violata, turpissimo flagitio pollueret. Denique hoc totum commentum euertit sententia de Arabica Saba, non Æthiopica, quam vt certiorem, veriorem que secuti sumus.

An prolem ab eo susceperit.

IX. Munera mutua Salomonis. 2.Par.9.12

Salomonis potius erga reginam magnificentia ex eo agnoscitur, quod non solum splendidis quotidie epulis regio sumptu atque apparatu eam excipiebat, grationissimisque sermonibus, & multiplici abstrusarum rerum cognitione reficiebat, sed multo etiam plura ei ampliora largitus est, quam illa ad eum detulisset: vt Scriptura testatur. Quid autem dederit, quis coniectura assequatur? Legimus apud Iosephum reginam maximè admiratam domum saltus Libani, vbi agitabantur consilia: ibi tota supellex erat aurea, artificio elaboratissimo. Quid si eam illi dono datam dicamus à Salomone, qui persimilem legimus Cleopatræ aduersus M. Antonium magnificentiam. Digna Salomone fuerint ista apophoreta, quando in diebus eius argentum pro nihilo reputabatur, tantaque erat abundantia argenti Hierosolymis, quanta & lapidum, quod tamen auro si non carere certum est. Atque ita reuersa est Regina in terram suam, cum seruis suis.

Ioseph. lib. 8. c.7.

2. Par. 9. 20 & 27. 3.Reg.10. 20.27.

ANNVS MVNDI 3048.

SALOMONIS 29. SADOCI 28.

LAOSTHENIS 20. Imperij Assyr. 1117.

ANTE CHRISTVM 1005.

HVnc & sequentem annum initiis ruinæ Salomonis probabiliter cum Pineda tribuimus, quando certior temporis ratio non occurrit. Nam Scriptura laxius notat tempus senectutis eius. *Cumque iam esset senex depravatum est cor eius per mulieres*. Agebat autem tunc ætatis annum quadragesimum nonum, sed mollities & deliciis senectus accelerauerat. Cum ergo immensa iampridem rerum abundantia Salomon, & otio, altissimaque pace vbique frueretur, omnibus cum regibus ac principibus, quasi quoddam terrestre Numen venerantibus, crebris muneribus, omnique obsequio prosequentibus, in superbiam, initium omnis peccati, vt Syracides fatetur, abreptus est autem: & contra Dei legem suæ confisus sapientiæ, multiplicauit sibi equos & quadrigas, & congregauit vxores plurimas, etiam alienigenas, & auri argentique immensa pondera. Itaque abundante otio, fabricis domesticis externisque, & peregrinationibus absolutis, sese voluptatibus dedere cœpit impensius. *Dixitque in corde suo, vadam & affluam diuitiis & fruar bonis. Et vidit*, sed nimium sero, *in omnibus vanitatem & afflictionem animi*. Diu enim impleuit illud, *omnia quæ desiderauerunt oculi mei non negaui eis, nec prohibui cor meum, vtinamque corpus, quin omni voluptate frueretur, & oblectaret se in his, quæ præparaueram, &c.*

I. Initia ruinæ Salomonis. 3.Reg. 11. 4. Eccli. 10.15. Deut.17. 16. 17.

Eccles.2.1. 11.

Cæterum cum multa essent, quæ in Salomone reprehendi poterant, Scriptura vnum omnium maximum elegit, quod in eo accusaret, quod scilicet Deos alienos coleret. Et cum multas causas referre potuisset, quæ infelicem principem ad eam voraginem præcipitarunt, vnam tamen libidinem accusauit, tribus ex capitibus criminosam; quod mulieres alienigenas adamauit, & quod multas, & quod ardentissimo amore copulatus est eis. Quod autem inter alienigenas principem locum tribuat filiæ Pharaonis, dat suspicionem non leuem, quasi ea mulier ad pristinam superstitionem redierit, ad eamque miserum Salomonem traduxerit. Vtrum autem reliquæ vxores Moabitides & Ammonitides, & Idumææ, & Sidoniæ, & Hethææ patriam superstitionem abiecerint, obscurum est. Credibile tamen est eas

II. Eius idolatria orta ex libidine. 3 Reg.11.14

ad speciem fuisse conuersas, vt tanti regis nuptiis fruerentur, quem vbi captum senserunt, facile ad ingenium, eo consuetudo, reuersæ sunt.

III. Cur erga alienigenas ardentior. Prou. 9. 17.

Circa porro hasce alienigenas libido regis ardentior fuit, quia *nitimur in vetitum semper, cupimusque negata*; in quibus etiam ista coniugia: Idque Salomon ipse non obscure docuit, apud quem stultam, id est impudicam mulierem, & plenam illecebris, ait vecordi iuueni dixisse, *Aquæ furtiuæ dulciores sunt, & panis absconditus*, id est furto sublatus, quique propterea in abscondito editur, *suauior*, quod illa de libidine allegoricè intelligebat. Accendit autem istam cupiditatem; tum naturalis contemptus eorum, quæ vulgaria, & in promptu sunt; tum maxime dæmon, qui hoc etiam maximam Solomonis præsagiebat ruinam, & multorum aliorum, qui eius sequerentur exemplum. Ideoque illi ardentiores libidinum faces accendebat. Cui etiam naturalis constitutio ad hanc intemperantiam pronior seruiebat, & corrumpendarum virginum pruritus; ex quo tanta vxorum ac concubinarum multitudo nata est, quantam nemo paulo modestior, sine pudore in ipsa Scriptura legit.

ANNVS MVNDI 3050.

SALOMONIS 31.

SADOCI Pont. 30. TEMPLI 28.

LAOSTHENIS 22. Imperij Assyr. 1119.

ANTE CHRISTVM 1003.

I. Profusio & auaritia Salomonis.

Posteriores omnes Salomonis anni ex prudenti coniectura sunt ordinandi. Dictat autem ipsa experientia hinc opulentum atq; magnificum, inde mulierosum, & sexcentis, imo mille fœminarum nexibus implicatum, & iis nexibus, quos infelix rumpere formidabat, nullum fuisse largiendi finem, donec thesauri exinanirentur. Quod cum fateri nollet ambitio, iis reparandis quo iure, quáve iniuria desudandum fuit. Hunc ergo & sequentem annum ad fœminarum obsequium referamus licet, quatenus non corpori tantum animoque Salomonis erat noxium, sed rei etiam publicæ cœpit esse perniciosum. Publicis enim iam perfectis operibus, perrexit coaceruare sibi aurum & argentum, non ad honestum aliquem finem: sed vt in concupiscentiis suis insumeret, & inexplebilem fœminarum exsaturaret famem; hoc nimirum in magnis eius culpis annumerandum est. Hæc autem omnia perspicuè comprobantur ex iis, quæ postea de grauissima tributorum indictione dicentur, quorum tunc longe maxima necessitas incubuit, cum vniuersis vxoribus suis alienigenis fana construere, ornare, dotare oportuit.

ANNVS MVNDI 3052.

SALOMONIS 33. SADOCI 32.

LAOSTHENIS 24. Imperij Assyr. 1121.

ANTE CHRISTVM 1001.

I. Salomon populum onerat tributis.

Principes male profusi, ne in fundo quidem ad seram parcimoniam confugiunt, sed ad iniusta tributa, & vectigalia, ad inauditorum expilationes & vexationes: & cum perniciosorum effectorum causas exscindere oporteret, eas fouere miseri, & amplificare pergunt. Salomon ergo populi sui vexationes, & grauissima tributorum onera sub hoc tempus inchoata, in sequentes annos, quibus insanire perrexit, propagauit. Neque enim vnicum vexationis annum resolunt illæ populi ad Roboamum querelæ. *Pater tuus durissimum iugum imposuit nobis, tu itaque nunc imminue paululum de imperio patris tui durissimo, & de iugo grauissimo, quod imposuit nobis, & seruiemus tibi*: sed perseuerantem adhuc sarcinam, & præ suo pondere ceruices populi molestissime deprimentem. Solent enim principes, aut qui apud eos possunt omnia, onera, ob vrgentem aliquam necessitatem populo semel imposita, etiam illa sublata retinere, & in perpetuum constabilire.

II. Eorū præfecti.

Huic perquam odioso muneri præfuit ex parte Ieroboam. Constituerat enim eum præfectum Salomon, super tributa vniuersæ domus Ioseph, duarum scilicet tribuum Ephraim & Manasse: quæ præfectura ei postea defectionis occasionem præbuisse creditur, & viam ad regnum impium muniuisse. Tributis autem iam ab initio regni Salomonis vniuersè præerat Adoniram filius Abda, vt est in 3. Reg. Ex præsenti porro statu rerum satis intelligi potest annum Sabbaticum 67, qui in hunc trigesimum tertium Salomonis annum cadit, aut neglectum, aut ægre ac malignè obseruatum fuisse: notum est enim, ægro capite membra non valere.

3. Reg. 11. 28. ca. 4. v. 6.

ANNVS MVNDI 3054.

SALOMONIS 35. SADOCI 34.

LAOSTHENIS 26. Imperij Assyr. 1123.

ANTE CHRISTVM 999.

I. Salomon idololatr. quàm diuturna.

Hi sunt luctuosissimi, maximéque deplorandi Salomonis anni, quibus à summa corporis intemperantia, ad summam animi impietatem, & idololatriam prolapsus, impiè nefariéque vixit, templa idolis ædificauit & infinitis populi sceleribus ianuam aperuit. Huic perditissimæ vitæ dementati principis, Abulensis secutus Hebræos, sex minimum annos tribuit: quoniam vix breuiori tempori templa tam multa idolis construi potuerunt. Cum præsertim & Rex ipse magnificus esset natura sua, & profanis hisce fanis reginarum gratiam, demereri vellet. Quatuor tamen satis

esse

esse crediderim, quod & templa magna non essent, & fabricæ incredibili fœminarum sollicitudine, & mutua earundem æmulatione approperarentur: quæ cum primùm Dei cultum negligenter vsurpassent, deinde plane deseruissent, postremo in patriam superstitionem postliminio reuocarunt.

II. Eam mulieres ab eo extorquent.

Vidit id Salomon, dissimulauit, passus est, denique approbauit; ratus fortasse, languescente iam Dei timore, & obtorpescente sapientia, Dei cultum cuilibet liberum esse relinquendum, quod plerique postea hæretici, & senserunt, & aliis persuadere voluerunt. Postquam huc ventum est, pronum fuit ad deteriora gradum facere. Istarum enim reginarum vna aliqua, quæ regi maxime in deliciis fuit, siue ea Ægyptia fuit, siue Sidonia, non minus artificiosa, quam flagitiosa oratione à Salomone postulauit fanum sibi aliquod excitari, In quo Deo suo ritu patrio famulari posset. Ille iamdudum captiuus, & implicatus laqueis, quos sibi ipse nexuerat, frigidè negat, dissimulat, verecundatur, differt, periculum grauioris seditionis obtendit. Illa dies noctesque apud eum plorat, adhibet deprecatores parentes, atque consanguineos, aliasque eiusdem sectæ Salomonis amicas, nec spatium ad tantillam quietem tribuit.

III. Eiusque fana idolorum ædificat.

Denique *defecit anima eius*, non minus quam Samsonis, improbissima mulieris importunitate, *& vsque ad mortem lassata est*. Dat manus, fanum excitari permittit, sumptusque suppeditat. Sed ecce tibi reliquarum vxorum examina, in tot distincta turmas, quot diuersos colebant Deos, Salomonem inuadunt, orant obsecrant, obtestantur, queruntur, æmulantur, indignantur; denique exorant, impetrant suis quæque locis ædificandi potestatem: pecuniam in fani sumptus contribuunt, & à rege, atque amicis vndique corrogant: materiam comportant, fundamenta iaciunt, muros excitant, opus vrgent studio contentiosissimo, labore pertinacissimo, diligentia incomparabili. Dæmon quippe & opifices, & architectos, & reginas, & regem ipsum iam habebat in potestate. Quid multa? fana perficiuntur, ornantur, excitantur aræ, idola cuduntur, suis adytis collocantur, à reginis primò, tum earum rogatu, à rege inuisuntur, honorantur, incestis denique sacrificiis coluntur. Hic Salmonis nequitiæ, & pudendæ præuaricationis probabilis cursus fuit.

IV. An extrinsecus tantum idola coluerit.

*Dubium tamen est an ad speciem tantum externam Salomon idola coluerit, interius nihilominus in vera fide ac religione persistens, an vero etiam fidei in corde suo iacturam fecerit, & ex animo idola coluerit. Rem in vtramque partem disputatam, & idoneis firmatam authoribus studiosus Lector in Annalibus reperiet. Hic dico breuiter, eum errore quoque mentis deprauatum videri. Quæ videtur aperta Scripturæ sententia. Ait enim. *Cumque iam esset senex deprauatum est cor eius per mulieres, vt sequeretur Deos alienos, nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo suo, sicut cor Dauid patris eius. Sed colebat Salomon Asthartben Deam Sidoniorum, & Moloch idolum Ammonitarum, &c.* Vbi vides, & internum cordis errorem, & externam erroris professionem accusari. Et paulò post: *Igitur iratus est Dominus Salomoni, quòd auersa esset mens eius à Domino Deo Israel.* Non corpus ergo tantum, sed mens ipsa idololatriæ sordibus polluta fuit.

An. Salo. 35 n. 8. & seq.

An ex animo potius

V. Quod fana videntur ædificasse. 3. Reg. 11. 7

Eiusdem quoque scelere strages animorum late grassata est in populo Dei. *Tunc enim ædificauit Salomon fanum Chamos idolo Moab, in monte qui est contra Ierusalem*, ab oriente scilicet, qui mons est Oliueti: *& Moloch idolo filiorum Ammon. Atque in hunc modum fecit vniuersis vxoribus suis alienigenis*. Non est existimandum singulas hasce mulieres sua peculiaria templa deosque habuisse, sed multas eidem deo, deæue addictas, eodem fano vsas esse. Itaque Abulensis sena putat fana excitata circa Ierusalem; quot scilicet alienigenæ gentes hoc loco numerantur, ex quibus Rex acceperat vxores. Nullum tamen in ipsa vrbe sancta videtur excitatum, vt temporibus Achaz & Manasse: id enim Scriptura non minus in Salomone, quam in illis reprehendisset, quorum temporibus solutis habenis idololatria bacchabatur.

3. Reg 11. 1.

VI. Magiæ fuisse deditum.

Nec desunt qui eum filios suos idolis consecrasse putent, eo quod illum profanasse semen suum Scriptura testetur, cui opinioni fauet paucitas liberorum eius, in tanto vxorum & concubinarum exercitu. Putent etiam non improbabiliter eum diabolicæ magiæ deditum. Magia enim & Idololatria cognatæ sunt artes, satisque intelligitur hominem infatuatum, & diuina sapientia, per insanam mulierum consuetudinem, spoliatum, ad diabolicam confugisse, & per dæmones curiosa & inconcessa fuisse scrutatum. Amissam enim ab eo sapientiam testantur, Ambrosius, Augustinus, Cyprianus, Prosper, Isidorus, Gregorius, Basilius, quos in Annalibus retulimus. Quin etiam putat Pineda plurimas vxores Salomonis idolis addictas, etiam veneficiis operam dedisse, vt sibi Salomonem singulæ præriperent. Quod inter eas tanto maius certamen erat, quo plures de vno eodemque infatuato viro, & malis artibus apprimè obnoxio decertabant: Itaque & mille veneficiis implicatum fuisse.

Eccli. 47. 21. vide Annal. n. 21

l. 7. c. 18. & veneficiis implicatum.

VII. Laborat infamia & contemptu

Nihil ergo mirum si tantum ab illo Salomone mutatus, etiam gloriam & existimationem omnem, apud domesticos, & subditos primùm, deinde apud alias circumquaque nationes amisit: præsertim cum ista libidinum voragine nihil sit contemptius, nihil abiectius, & cætera inde orta mala non paucorum dierum, sed multorum annorum fuerint: & infamia latius celeriusque diffundatur, quam gloria, quæ est hominum in male loquendo, audiendoque procliuitas. Non dubitauerim tamen hoc tempore, tam summum Sacerdotem Sadocum, quam Nathanem prophetam, qui multum apud regē gratia, & authoritate valebat, si tamen is adhuc in viuis fuit, aut certe Ahiam Silonitem non semel Salomonem monuisse, rogasse, atque obsecrasse per omnia diuina, atque humana iura vt respiceret aliquando se, & à tam perdita vita resiliret. Sed frustra omnia, nondum enim insonuerat grandi clamore Dominus in cor eius; sine quo surdæ sunt peccatorum aures ad pœnitentiam Non distulit tamen diu, vt ea sequenti anno intelligitur.

Frustra monetur à suis.

ANNVS MVNDI 3057.

SALOMONIS 38.

SADOCI 37. TEMPLI 35.

LAOSTHENIS 29. Imperij Assyr. 1126.

ANTE CHRISTVM 996.

I. Dei in Salomonem ira, quam iusta.

cap. 8 & 9. 3 Reg.

CVm peccata regis multiplicarentur in dies, stupor mentis & corporis augeretur, voluntatis peruicacia in malis suis obrigesceret, scandalum domi forisque cresceret, seruorum Dei monita irrita funderentur, *Iratus est*, ipsemet *Dominus Salomoni, quod auersa esset mens eius à Domino Deo Israel, qui apparuerat ei, & secundo praeceperat ne sequeretur Deos alienos*, Diuinæ iracundiæ, siue imminentis animaduersionis; quam ira significat, causa fuit auersio mentis eius à Deo, in qua odium quoddam, & contemptus tantæ maiestatis includitur. Sed iram vehementer exaggerat circumstantia ingratitudinis Salomonis, quem Deus apparitione, colloquio & familiaritate sua dignatus fuerat, quem grauiter & paternè de hac ipsa culpa vitanda, cum multa pœnarum intermi natione monuerat, cui tantam sapientiam, gloriam, diuitiasque contulerat, quem ad excitandum sibi templum magnificentissimum, præ ipsius parente elegerat, illudque iam excitatum sibi acceptum esse præsentia sua, verbis, miraculisque declarauerat.

II. Ab eodem per prophetam regni diuisio præounciatur.

Sub hoc itaque tempus regni Salomonis, apparet factam diuinitus reprehensionem, suscitatosque illi aduersarios, sequenti anno resipuisse, & egisse pœnitentiam, damnis publicis, scandalisque reparandis; quadragesimo denique defunctum esse. Facta autem videtur reprehensio non ab ipso Deo; qui præ se ferebat iracundiam, & inimicum suum præsentia & colloquio merito indignum ducebat, sed per Ahiam prophetam, vt plerisque visum est, vt totum hoc negotium de regni diuisione, tam Salomoni, quam Ieroboamo denuncianda eidem prophetæ commissum fuerit. Per illum igitur hæc dixit Dominus Salomoni: *Quia habuisti hoc apud te*, siue quia ita te gessisti, *& non custodisti pactum meum, & præcepta mea, quæ mandaui tibi, disrumpens scindam regnum tuum, & dabo illud seruo tuo. Veruntamen in diebus tuis non faciam* diuisionem hanc, *propter David patrem tuum*, qui te regem constituit, & viuens suo in solio collocauit, & in cuius dedecus hæc regni distractio videretur redundare. *De manu filij tui scindam illud: nec totum regnum auferam, sed tribum vnam dabo filio tuo*, præter eam scilicet, nimirū in qua ipse natus est, vt Iudam regat & Benjamin, *Propter David seruum meum*, qui apud me promeritus est, ne penitus de ipsius stirpe regnum auferam, *& Ierusalem, quam elegi*, in caput regni populi mei, & domicilium sanctitatis, multorumque iustorum.

3. Reg. 11. 11.

III. Tristitia Salomonis

Fructus tam tristis vaticinij nullus extitit in præsens, neque enim ad pœnitentiam hoc anno confugit, in quo etiam Ieroboamum, quem Deus regem destinauerat, occidere voluit, vt pridem Saul Dauidem: idque siue desperatione animi, siue quia nondum satis edomitus malis, non didicerat humiliari sub potenti manu Dei. Cumque iamdudum animo sibi male conscio vehementer angeretur, his tamen nunciis mœror ille vehementer increuit, agnita diuinitus distractione regni sui, tanta vt decem illius partes sibi essent perituræ: eamque cladem esse in ianuis, quippe qui se iam animo & corpore deficere sentiret. Vidit quoque hanc tantam regni florentissimi labem, & intestina bella inter vtramque regni partem suorum esse peccatorum pœnam: nec potuit quin ægerrimè ferret, etsi nondum dolore tangeretur, qui est secundum Deum, sed propter tam luculentam cladem, & infamiam fortasse nomini suo inurendam.

IV. Deus illi aduersarios suscitat, Adadū Idumæum.

Non diu porro distulit Dominus minas in rem ipsam conferre, & turbulentos deprauati animi motus, externi quoque motibus vehementius quatere ac conturbare. Tres quippe aduersarios ei suscitauit, qui in eius perniciem conspirarent. Primus fuit Adad, secundus Razon, tertius Ieroboam. Adad quo tempore vastata est Idumæa à Ioabo, anno Dauidis 15. infantulus ab amicis patriis delatus est in Ægyptum. Inde anno Salomonis tertio, trigesimum circiter agens annum, vt ait Abulensis, amore patriæ in Idumæam venit, vbi, cum bona venia Salomonis, interuentu Pharaonis, qui vtrumque sibi affinitate coniunxerat, videtur regnasse tributarius, vt olim sub Dauide; nihil enim ab eo tempore in Idumæa turbatum inuenitur: donec vltimis hisce temporibus infatuatum, & factum contemptibilem vexauit, negando, vt arbitror, tributa, aut minuendo quæ ille augere cupiebat.

V. Razonem Syrum. 3. Reg. 11. 23.

Razonis historia propter breuitatem obscurius habetur in Scriptura. Res sic habet. Cum Dauid anno regni sui decimo quarto contra regem Syriæ Adarezer bellum gereret, Razon vnus de ducibus Adarezer, inclinata iam acie, & victoria ad Dauidem vergente, relicto Domino suo fugit è prælio; moxque fugitiuis congregatis, factus est eorum princeps, & Dauidem tum Syriæ victorem, latronum more circuncursans & prædas agens vexabat. Mox etiam clandestina consilia cum indigenis agitans, Damascum Syriæ metropolim occupauit, Dauidique eripuit: ibique rex factus est. Itaque cum bellum Dauidi redintegrandum esset contra Syros, qui non sine causa sibi à fortissimo bellatore male metuebant, pacis conditiones Dauidi vtiles obtulerunt, admiserunt enim præsidium Israëlitarum, & tributarij facti sunt: quod cum Dauidi placuisset, eum Damasci regnare permisit. Stetit autem in fide tam ipse, quam successor eius, toto reliquo tempore Dauidis, & maxima parte regni Salomonis, donec is in contemptum venit. Tunc enim Razon in libertatem intentus, consiliis cum Adado communicatis, defectionem ipse quoque aggressus est. Forte etiam præsidio Israëlitarum deleto, vt Salomon contra quem bellum primum gereret non haberet, homo præsertim bellorum insolens, animo ignauus corpore inualidus, & suis parum charus.

VI. Ieroboamum Ephraimitam.

Nec satis fuit Salomonis malis, à dextris & à sinistris nouos habere aduersarios, etiam domesticum illi Dominus suscitauit hostem,

qui

qui iugulum ipſum regis peteret, & ad quem collati reliqui, ludus foret. Hic fuit Ieroboam filius Nabatni & Saruæ, de tribu Ephraim, & Sareda ciuitate, quæ tribus ſæpe ambitionis notata eſt, & ingenij turbulenti. Nabath porro tradunt Hebræi apud Hieron. eundem eſſe cum Semei de Bahurim, maledicum ſcilicet illum, quem Salomon iuſſit interfici. Inepti, qui non attendant illum de tribu Benjamin, & de cognatione Saulis: Nabath autem fuiſſe Ephraimitam Scriptura clamat. Cum ergo Ieroboam ante annos aliquot regi operam nauaſſet in ædificatione Mello & coæquatione voraginis eius, Salomon agnita eius induſtria in illo negotio, præfecit eum tributis duarum tribuum Ephraim & Manaſſe, quæ dignitas fuit diſpoſitio antegreſſa, & præparatio quædam ad rebellionem, licet de ea Ieroboam, tunc ne cogitaret quidem: donec ad eum venit Ahias propheta Silonites.

Trad. in 3. Reg. init.

3. Reg. 11. 26

VII. Cui Ahias propheta regnum prædicit. *3. Reg. 11. 29*

Ioſephus l. 8. c. 3. fin.

Factum eſt igitur in tempore illo, quo ſcilicet Deus ſuſcitabat aduerſarios Salomoni, *vt Ieroboam egrederetur de Ieruſalem, & inueniret eum Ahias Silonites propheta.* Et ſalutatum de via paulum ſeduxit in rus quoddam diuertens, ſemotis omnibus arbitris. Voluit enim Dominus ſecretam eſſe hanc regni denunciationem ad periculum vtriuſque vitandum; ne re ad Salomonem delata, ambo ab eo interficerentur. *Apprehendenſque Ahias pallium ſuum nouum, quo coopertus erat, ſcidit in duodecim partes.* Rebus prius quam verbis prophetare cœpit, vt inexpectata rei nouitate hominem ſuſpenſum redderet, cogitantem ſerium hic negotium agi. Oſtendebatur autem eo facto, regnum nouum adhuc & integrum, quamprimum miſerè lacerandum, & à proprio Domino abſtractum, traditum iri alteri, qui nullum ad id ius haberet. Dedit autem decem ſciſſuras Ieroboamo, cum hac denunciatione diuina. *Ecce ego ſcindam regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem tribus. Porro vna tribus remanebit ei*, vltra ſcilicet tribum Iuda, ad quam ille pertinet. Addit cauſam huius ſchiſmatis Idololatriam Salomonis: vt ipſemet, quem Deus excitabat ad regnum, ab ea pernicie caueret, tali exemplo perterritus. Et perpetuum regnum ſperaret, ſi Dauidis pietatem æmularetur.

VIII. Daturque ei tantum ius in regnum.

Non potuit tamen iam nunc Ieroboam regnum in decem tribus vſurpare, & inuito Salomone ſe gerere pro rege, quia præſens traditio ſciſſurarum non fuit quaſi miſſio in poſſeſſionem, ſed teſtificatio certitudinis, vt tam certus eſſet iam nunc ſe regem fore decem tribuum, quam certo haberet in ſua poteſtate decem partes pallij. Res enim tota ad futurum refertur, vt verba ipſa promiſſionis clarè loquuntur. Itaque ſicut olim Dauid reprobato Saule, ius habuit ad regnum, ita nunc reprobato Salomone, ius acquiſiuit Ieroboam in decem tribus. Sed nec ille viuo Saule regnum inuadere potuit: nec iſte viuo Salomone; ſed vterque debuit expectare dum diuina prouidentia aditum ſibi ad regnum, deceſſoris ſui morte aperiret. Itaque ſi Ieroboamus hoc nixus vaticinio, populares ſuos ad defectionem ſollicitauit, vt ait Ioſephus, grauiter peccauit, & à Salomone tanquam reus maieſtatis, capite plecti potuit. Sed ea ad defectionem inuitatio Ioſephi eſt, non Scripturæ.

IX. Ea res Salomoni innoteſcit, & Ierob. fugit cum propheta.

Sciebat quidem Salomon, ex allato ſibi nuper vaticinio, regnum ſuum ſciſſum iri, & decem partes vni de ſeruis ſuis datum iri, ſed cum is in obſequio ſuo plurimos haberet præſtantes viros, neſciebat in quem caſurum eſſet oraculum. Audito autem facto Ahiæ & Ieroboami (attentum enim & omnia arrectis auribus ſubauſcultantem reddiderant illæ minæ), tum demum vt Saul Dauidem, ita & Salomon Ieroboamum occidere voluit; qua voluntate à Ieroboamo viciſſim cognita, *ſurrexit & fugit in Ægyptum.* Quo modo ergo, inquies, ait Scriptura Ieroboamum, *leuaſſe manum ſuam contra regem, & rebellaſſe*, ſi populum non commouit aduerſus Salomonem. Reſpondeo hoc ipſo conſeri, dicique rebellaſſe, Scriptura ſe ad hominum ſenſum captumque accommodante, quod Prophetæ regnum promittenti acquieuit, nec repudiauit, ſed æmulum ſe potius legitimi regis adhibuit. Chaldæa quoque paraphraſis ait ipſummet Ahiam prophetam à Salomone quæſitum ad necem, vt criminis eiuſdem reum, cumque à facie Salomonis fugiſſe in Ægyptum; puta cum Ieroboamo, qui eandem periculi aleam adierat. Fugerunt autem ad Seſac regem Ægypti, quem apparet alium fuiſſe à ſocero Salomonis, cui Ieroboam non auſus eſſet ſe credere.

Non concitauit populum.

in 8. Cant. v. 18.

ANNVS MVNDI 3058.

SALOMONIS 39.

SADOCI 38. TEMPLI 36.

LAOSTHENIS 30.

Imperij Aſſyriorum 1127.

ANTE CHRISTVM 995.

I. An Salomon pœnitentiam egerit *2. Par. 9. 29*

3. Reg. 11. 41.

SI nunc aliquis eorum librorum extaret, qui de operibus primis nouiſſimiſque Salomonis, à Nathan propheta, ab Ahia Silonite, & Addo vidente ſcripti ſunt, plura & certiora de pœnitentia, vel perditione Salomonis tradi poſſent; apparet enim ab ipſis eum locum diligenter fuiſſe tractatum; aut certe à Scriptore libri, qui dicebatur Verborum dierum Salomonis. Sed eos Dominus neque conſeruatos voluit, neque rem ex ſacris litteris eſſe plane exploratam, ad iuſtum mortalium terrorem. Itaque in eo argumento enucleando per coniecturas eundum eſt, videndumque breuiter; An pœnitentia Salomonis rectè aſſeri prudenterque poſſit; id ſi conſtiterit, de tempore ipſius, ac modo aliquid dicendum erit. Omittamus porro breuitatis cauſa Scriptores in pœnitentia Salomonis ambiguos, quos ſtudioſus Lector ex Annalibus petere poterit.

n. 3. 4. & 5.

II. Qui periiſſe puteng. *v. 30. fine*

Nigrum calculum in Salomonem ferunt Gregorius magnus, lib. 2. Moral. Theodoretus in cap. 11. ad Romanos, quorum apertam ſententiam in Annalibus reperies. Proſper

poenitentia, &c. l. 2. de Prædict. ca. 27.

A justanicus, qui ait, *Salomonem fornicatum mente & corpore, Domino ipsum deserente, male obiisse*; quæ verba transtulit Ado in chronicum suum. Eucherius, Beda, Angelomus, Rabanus, vno ore in Salomonis impœnitentiam propendent, quod idolorum fana excitata non euertit, quæ tanto post à Iosia rege destructa sunt. Abulensis ait certissime asseri posse Salomonem non pœnituisse. Idem sentit Perer. hoc argumentum ex professo tractans. Sentit & Bellarminus li. 1. de verbo Dei c. 5.

2. Reg. 7. ℣. 13. Disp. 27. in c. 8. ad Romanos.

III. Qui putēt egisse pœnitentiam. in 14. Ezec. mea. c. 24. 30. Catechef. 2.

Patroni autem salutis Salomonis atque pœnitentiæ, sunt in primis Septuaginta interpretes, quos refert S. Hieron. atque Salomonem licet offenderit Deum, postea egisse pœnitentiam, & scripsisse Prouerbia, in quibus ait, *nouissime ego egi pœnitentiam, & respexi vt eligerem disciplinam*, &c. Quæ verba Hieronymus ex Septuag. transtulit, quæ nunc quoque leguntur in editione Sixti. Quo loco Cyrillus quoque Hierosolymitanus vtitur ad probandam Salomonis pœnitentiam, quos sequuntur Isidorus & Beda. Ex quo intelligi potest Sanctos illos Ecclesiæ Patres, qui versionem Septuag. virorum pro Scriptura habebant, eam sententiam pro Scripturæ sententia accepisse. Eadem sentit S. Hieronym. multis aliis in locis, eumque etiam Sanctis aggregat, sicut & Sanctus Ambrosius, & S. Hilarius, & Isidorus l. de vita & morte Sanctorum c. 34. Adde Epiphanium & Irenæum, Bachiarium & Tichonium, Gregorium Thaumaturgum, qui subscribit cum Hieron. communissimæ illi Hebræorum traditioni de Ecclesiaste à Salomone pœnitente conscripto; subscribunt quoque SS. Thomas & Bonauentura, aliique plurimi, quorum aut ipsa verba, aut certam sententiam in Annalibus perscripsimus. In quibus eminent in primis Pineda, atque Serarius, qui hoc argumentum ex professo tractarunt.

Vide Anna. n. 10. 11. 2. Apol. Dauid c. 3. in Psal. 116.

IV. Quæ rationes pro salute Salomonis faciant. 2. Reg. 7. 14.

Hoc ergo primo fundamento nititur mitior hæc de Salomonis salute sententia. Alterum petitur ex diuinis promissionibus ipsi factis. Illa nominatim, quæ vltro à Deo parenti eius facta est, *Ego ero in patrem, & ipse erit mihi in filium*. Id est, iam nunc eum mihi destino in filium, quem amem vt filium, cui prouideam vt filio, cuius peccata castigem, non vt hostis, sed vt filij, quem pater ex amore corripit. Vnde sequitur, *qui si inique aliquid gesserit, arguam eum in virga virorum*. Id est temporalibus pœnis, quales solent homines inferre, non autem plaga inimici, & castigatione crudeli, qualem expertus est Saul, quem communissima sententia periisse putat. Quod autem sancti Patres hanc promissionem de Christo Domino fere interpretantur, non impedit quominus de Salomone quoque ad litteram accipiatur. Præsertim cum aliqua ipsi soli & maxime conuaniant, vt, *si aliquid inique egerit*, & *ipse ædificabit mihi domum*, &c. Huc quoque illud facit, quod Roboam dicitur cum populo Iuda ambulauisse in viis Dauid & Salomonis annis tantum tribus. Viæ igitur Salomonis perinde ac Dauidis probabantur. Quod dici non posset, si postremos annos totos in idololatria posuisset, in eaque decessisset. Denique, vt ait S. Bonauentura, sine exemplo est vt Scripturæ sanctæ author aliquis particularis perierit. Itaque ad Salomonem

Iere. 36. 14. vide Anna. an. in 2979. n. 113. &c.

2. Par. 11. 17

2. Pet. 1. 21.

l. 8. c. 1. n. 73.

quoque pertinet illud Apostoli Petri, Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines. Postremo profert Pineda libros plumbeos Granatenses Arabicè scriptos in quibus Salomonis pœnitentia sic habetur. *Et fleuit scelus suum fletu vehementi, & condonatum est illi, & obiit fidelis, & securus.*

V. Refutātur contrariæ rationes.

Nam quod aiunt, qui contra sentiunt, Scripturam eius pœnitentiæ non meminisse, argumentum ab authoritate negante petitum est: neque fas est condemnare omnes, quorum pœnitentia scripta non est, puta Samsonem, Lothum, Bethsabæam, &c. quamquam authoritas Septuaginta interpretum instar Scripturæ est. At excitata idolorum fana non diruit, vt verum pœnitentem oportebat. Respondetur Salomonem fana illa euertisse, sed post Ezechiam fuisse iterum excitata, super eadem Salomonis fundamenta. Dici etiam potest eum ab vxoribus, & principibus viris, & à populo ipso, ad idola natura sua prono, impeditum fuisse ab euertendis delubris; præsertim cum iam delirare putaretur, & haberi contemptui, propter insanum mulierum amorem, cœpisset. Denique verba illa Dauidis ad filium, *si dereliqueris eum, proiiciet te in æternum*, comminationem continent non prædictionem: sunt enim parentis maturè præmouentis filium de futuro periculo, & perterrefacientis adolescentem magnitudine mali proposita, atque exaggerata. Promissa vero per Nathan misericordia, tam de regia successione, quam de æterna felicitate intelligi debet, ex opposita comparatione cum Saule, qui vtramque amisit.

1. Par. 28. 9

VI. Tempus pœnitentiæ eius. in Chron. Hebræor.

Quod ad tempus pœnitentiæ huius attinet, eam hoc anno inchoatam, & sequenti cum morte terminatam, cum Pineda sentio. Sufficiunt etiam hi duo anni scribendis tribus libellis, quos Hebræi constanter tradunt à pœnitente fuisse conscriptos. Sufficiunt etiam parando sepulchro. Denique vt publicè apud omnes domesticos, subditosque, aliosque longe latéque positos, ad quos peruenerat infamia Salomonis, constare posset, eum suæ nequitiæ, atque idololatriæ pœnitere, male facta damnare, in patria religione, patris sui fide, veri & vnius Dei cultu, reliquam vitam velle ducere, & emigrare.

VII. Ordo & modus eiusdem.

De modo eiusdem pœnitentiæ ac reuersionis hæc valde probabiliter dici possunt; mox à seuero Ahiæ prophetæ vaticinio perturbatæ conscientiæ stimulos diuinitus excitatos, qui neque noctu, neque interdiu quietem vllam permitterent. Secundo coniectos mentis oculos in turbatum iam Reipub. statum, tribus simul aduersariis diuinitus excitatis, & non ita multo post luctuoso schismate lacerandum. Tertio tristissimam in seipso commutationem agnoscebat, sapientiam, gloriam, magnificentiam, pietatem, pudorem; in summam dementiam, infamiam, contemptum, impietatem ac nequitiam esse commutata. Quarto sentiebat varias intemperantissimi corporis ægritudines, quæ simul imminentem mortem nunciabant, & de seuerissimo Dei iudicio perterrebant. Ad quæ cum accederent domesticæ Sacerdotum, Prophetarum & omnium bonorum voces, qui apud eum gratia valebāt, & nominatim Sadoci pontificis, à quo fuerat inunctus in regem, &

quod caput est, interior illa, potentiorque Dei vox, dedit manus, & cum Paulo exclamauit, *Domine quid me vis facere* aut, vt ait Chrysostomus, sublimem illam, & cœlis dignam emisit vocem, *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.*

VIII. Concio pœnitentis ad populũ.

Verum quoniam non oportebat, quod publicæ vtilitatis intererat, pœnitentiam hanc secretis cubiculi parietibus contineri, Salomon ad retractanda turpissimæ vitæ scelera coram vniuerso populo sese ardentius excitat, omnium ordinum conuocat concionem: ibi vanitatem vanitatum deplorat, idololatriam præsertim, omnium vanitatum ac mēdaciorum scelestissimam, Ibi lugens confitetur vanitatem deliciarum, voluptatum, diuitiarum, & inanissimam omnium rerum caducarum felicitatem, gloriæ quoque & existimationis, ipsius denique scientiæ, ac sapientiæ, quæ timore Domini destituta sit. Pronunciat sibi certum esse à tanta tamque multiplici vanitate resipiscere, idololatriam exterminare, nequissimis voluptatibus nuncium remittere, diuinam misericordiam implorare, totumque se pœnitentiæ dedere. Itaque orat, vt qui sibi peccandi vel comites fuissent, vel ministri, ijdem se placandæ diuinæ iustitiæ, quæ regno vniuerso ingentem calamitatem intentabat, socios exhiberent.

IX. Euentus diuerso, improbantiũ.

Finitam concionem variæ excipiunt voces, varij animorum motus, piorum applaudentium & laudantium Dominum; impiorum murmurantium atque frementium. Indignantur reginæ & concubinæ alienigenæ, tam inopinato perculsæ malo, & omnia per se suosque miscere parant, si Salomon suos ipsis Deos auferre moliatur. His plurimi iunguntur optimates, qui turbas ingentes, ac totius populi defectionem minantur, & ipsius templi initium aliquam, si tot Deorum fana disturbare moliatur, nec ipsum satis à violenta morte tutum esse, qui tot sibi domi suscitet inimicos. Denique suadent vt rem saltem ad maturiora consilia differat. Hæ igitur causæ videntur idoneæ non succisorum lucorum ac fanorum: vt scilicet dum rei executio in dies trahitur, superueniens Regis interitus, sanctum eius propositum disjecerit.

X. Et probantium deleri idololatriam.

Probabilius tamen videtur rem executioni mandatam, ipsáque delubra disturbata, ac solo æquata. Non enim probabile est maiorem populi, aut principum eius partem, tam cito idololatriæ peste fuisse corruptam, sed minimam partem potius, aulicam scilicet otiosam, & mulierosam. Eam autem quæ multos annos cum Dauide, multos cum Salomone castè sanctéque traduxerat, stetisse animis totam, & diuino intus operante numine, & zelo diuini honoris, legis, ac templi sacrosancti animosius æstuante; Pontifice, Sacerdotibus, ac Leuitis agentibus, operam omnem regi atque Pontifici, omnemque industriam prolixe obtulisse, & vero etiam contulisse. Atque ita euertisse statuas, disjecisse aras, succidisse lucos, templa disturbasse, neque tamen funditus eruisse: sed reliquisse, Domino permittente, quæ forent in posterum Salomonis stultitiæ & resipiscentiæ testes. Eas vel quias Ezechias sine peccato contemnendas censuit, quas Iosias ingenti pietatis ardore, delendas, & locum illum polluendum, ad detestationem præteritæ impietatis, sanctissimè curauit.

Itaque factum videri.

Interea nemo, qui in Salomonis pœnitentiam consentiat, merito dubitare poterit, quin is, non minus quam Achab, sciderit vestimenta sua, operuerit cilicio carnem suam, ieiunauerit, dormierit in sacco, & ambulauerit demisso capite. Quin cum parente Dauide laborarit in gemitu suo, lauerit per singulas noctes lectum suum, lacrymis suis stratum suum rigarit: quin ieiunio ieiunauerit, & ingressus seorsum luce & hominum consuetudine abstinens, iacuerit super terram. Hebræorum certe traditio est, quam apud Bedam leges in fine tomi septimi, Salomonem quinquies tractum fuisse per plateas Ierusalem pœnitentiæ causa, & eum quinque virgis, siue virgarum manipulis, venisse in templum, ibique à legis peritis postulasse vt verberaretur; sed illis renuentibus manum mittere in Christum Domini, à seipso acriter flagellatum fuisse. Probabilis est etiam, filiæ Pharaonis pœnitentia, vt quæ Salomonem valde dilexerit, ab eoque in primis dilecta fuerit: & æquum erat vt quæ illi ad peccandum præiuerat, sequeretur pœnitentem.

XI. Externi pœnitentię eius actus. 3. Reg. 21. 27. Psal. 6. 6. 2. Reg. 12. 6. ex Hebræorum traditio e. Pœnitētia filiæ Pharaonis. Pineda.

ANNVS MVNDI 3059.

SALOMONIS 40. & vlt.

SADOCI vlt. TEMPLI 37.

LAOSTHENIS 31.

Imperij Assyriorum 1128.

ANTE CHRISTVM 994.

I. Anni Salomonis, & apparatus ad mortē. 3. Reg. 11. 42. 2. Par. 9. 30.

Peruenimus ad vltimum vitæ & regni Salomonis annum, & vitæ quidem sexagesimum, (anno enim mundi ter millesimo natus est,) regni autem quadragesimum. Nam regnare cœpit anno 3020. ætatis vigesimo primo ineunte. De regni annis Scriptura dubitare non sinit, cætera satis stabilita sunt suis locis. Hoc porro tempore, quæ rectè proximo anno inchoata fuerant, circa Salomonis pœnitentiam, aliorumque multorum, quos ille illi comites dedisse, Deo cooperante credibile est, magno studio perficiuntur. Salomon in primis præteritæ vitæ detestationem, & veram in Deum conuersionem, publicè priuatimque verbis, scriptis, factisque protestatur: eoque studiosius, quo minus sibi vlæ ac vitæ superesse intelligebat; & sicut animam diuino iudicio præparauit, ita moribundi corporis curam non neglexit. Sibi enim sepulchrum iuxta parentem suum, in monte Sion construi curauit, qui deinde factus est regalium sepulchrorum locus, in quem regum Iuda, posterorum Dauidis mortua corpora inferrentur.

II. Mortis causæ proximæ.

Mortuum fuisse Salomonem variis afflictum morbis, quos partim intemperantia pepererat, partim Deus vltor peccatorum eius immiserat, vero simillimum est. Accedente præsertim multiplici mœrore, tam de culpis hactenus cōtractis, quam de pœna, quā sciebat in maximū totius regni malum redundaturam. Neque vero dubium est, quin morti proximus

Admonet Roboamũ

Roboamum filium iam grandem natu ad se aduocarit, multaque sapienter præmonuerit de timore & cultu Dei, de reliquiis idololatriæ funditus euertendis, de vitandis mulierum, præsertim alienigenarum, illecebris, de subditorum beneuolentia suaui gubernatione retinenda, augendáque, aliisque id genus: quæ in altum pectus demissa non fuerunt, vt mox euenta ipsa docuerunt. Id ipsemet iam præsentiebat cum diceret, *Detestatus sum omnem industriam meam, qua sub sole studiosissimè laboraui, habiturus hæredem post me, quem ignoro vtrum sapiens, an stultus futurus sit.*

Eccles. 2. 18

III. Mors eius, atque elogia.

Mortuus est igitur Salomon curis potius quam annis, & deliciis quam laboribus confectus: cuius hactenus tam bona, quam mala breuiter explicata sunt, prior gloria cum posteriore dedecore, prior sapientia, cum posteriore dementia; angelica adolescentia, cum nequissima senectute, religiosa iuuentus cum propudiosa canitie. Priorem tamen laudem subsecuta pœnitentia renouauit apud Deum, & priora merita intermortua restituit: nec expressam eius cum Christo Domino similitudinem, quam Patres omnes agnoscunt, deleuit maculosa senectus, sed has ipsas maculas illa similitudo inumbrat fulgore suo, vsque adeo sibi ambo prænunciatione ac titulis, ortu & educatione, indole ac specie, moribus & nominis celebritate, inunctione & amplitudine regni, sapientia & copia diuitiarum, templique constructione respondent. Vt ne in vxoribus quidem alienigenis, earumque multitudine elegans similitudo desideretur; quam totam comparationem in Annalibus nostris diligentius persecuti sumus: vbi & vitæ ipsius epitomen, in epitaphium sepulchrale coniecimus.

An. 11. ad 22.

IV. Mors Sadoci Pontificis.

Hoc porro anno, vel aliquanto fortasse ante, Sadocus Pontifex defunctus videtur. Nam statim sub nouo rege nouus Pontifex ponitur Achimaas Sadoci filius, in chronico Hebræorum minore, vt sequenti anno Deo fauente dicemus.

ANNVS MVNDI 3060.

ROBOAMI REGIS IVDÆ 1.

IEROBOAMI REGIS ISRAELIS 1.

ACHIMAÆ Pontif. 1. TEMPLI 58.

LAOSTHENIS 32.

Imperij Assyriorum 1129.

ANTE CHRISTVM 993.

I. Initia regni Roboami, & Ieroboami.

INgrediemur primum Regni Romani annum, qui Hebræorum imperio luctuosissimus illuxit, quo teterrimæ, atque obstinatissimæ idololatriæ patefactus est aditus, quæ à Roboamo proseminata, in regno Israelis tam altas egit radices, tamque validam excreuit in arborem, vt multis Iudæorum concussionibus impulsa, nunquam euelli potuerit, donec vnà cum regno, Assyriorum securi exscinderetur. Neque hoc vnicum malum fuit; simul enim multorum bellorum ciuilium sementis iacta est, quæ maximas corporum & animorum strages importare solent. Factus est ergo rex hoc anno Roboam, filius Salomonis, anno ætatis quadragesimo primo; factus est & Ieroboam filius Nabat, Pontifex autem Achimaas Sadoci filius, quem nunc iam grandem natu fuisse, puta 75. annorum in Annalibus euincimus. Hic idem videtur Achimaas, qui Basemath filiam Salomonis duxit vxorem. Neque enim absurdum erat filium summi Pontificis, & eiusdem magistratus successorem, iunctum esse affinitate cum tribu regia: neque in tribu Nephtalim viuo parte gessisse præfecturam.

& pontificatus Achimaæ.

3. Reg. 14. 21
2. Par. 12. 13. n. 6.
3. Reg. 4. 15.

II. Non electi à populo, sed confirmati.

Regnauit ergo Roboam pro Salomone patre suo, eique hæreditario iure successit. Neque obstat quod congregatus dicitur omnis Israel in Sichem, *ad constituendum eum regem*, quasi expectanda essent populi suffragia, vt rex fieret. Dominus enim Dauidem, eiusque posteros in reges elegerat, ideóque iure diuino reges erant, sed populi suffragiis approbabantur, & in regni possessionem mittebantur. Idemque de Saule, Dauide, Salomone, imo & de Ieroboamo dicendum est, quem constat à Deo electum in regem decem tribuum, misso nominatim, ad id ei denunciandum, Ahia propheta. Non factum autem Roboamum regem à populo ex eo liquet, quod deficiente ab eo populo, Rex tamen, absque aliis suffragiis, aut electione permansit.

3. Reg. 11. 38

III. Ordo rei gestæ.

Quod autem ad Ieroboamum attinet, is audita in Ægypto morte Salomonis, statim in patriam reuersus est, non immemor oraculi Ahiæ prophetæ. Interim autem indicuntur comitia, in certum diem, in vrbe Sichem, quæ in regni fere vmbilico sita erat, quò Ieroboamus ipse venit. Communibus populi suffragiis stabilitur Roboami regnum, existimante Ieroboamo nondum aduenisse tempus, quo diuina promissio impleretur. Constituto rege, actum est de regni negotiis, in quibus erat in primis imminutio tributorum. Datáque videtur à populo cura Ieroboamo, qui diu tributis colligendis in tota domo Ioseph præfuerat, & erat alioqui vir honoratus, atque industrius, orandi regem, totius populi nomine, vt onus tributorum, quod Salomon imposuerat, minueretur. Allectabantur autem eum omnes populi principes, qui vniuersam multitudinem Israëlis repræsentabant.

Ieroboam populi apud regẽ legatus.

IV. Petit imminutionem tributorum.
3 Reg. 12. 4.

Petitio autem hæc fuit. *Pater tuus durissimum iugum imposuit nobis, tu itaque nunc imminue paululum de imperio patris tui durissimo, & iugo grauissimo, quod imposuit nobis, & seruiemus tibi.* Iugum vocant tributum, quod primo inductum videtur ad ædificandum templum; inde autem perpetuo pendi solitum, vsque ad mortem Salomonis. Hic est enim mos regibus, aut eorum consiliariis, & quæstoribus, nunquam vt reditus regios imminui patiantur, quacumque tandem ex causa eos augeri contigerit, etiam necessitate cessante. Quam recte id autem, indicabit is, eodem Salomone teste, qui *cuncta quæ fiunt adducet in iudicium.* Perseuerauit ergo tributum, non solum ad ædificandam domum Domini, sed etiam ad domum regiam, & Mello, & murum Hierusalem, & Heser & Mageddo, &c.

3 Reg. 9. 15 iuxta Hebr.

Sub-

Subdit enim ædificationem, vel instaurationem multarum ciuitatum. Deinde vero cum in tot mulieribus inexplebili cupiditate flagrantibus, & excitandis ornandisque earum delubris immanissimos sumptus faceret, non dubium est penitationem tributorum nunquam fuisse sublatam, quantumuis ingemiscente populo. Sperauit ergo se occasione recens aditi regni, leuationem aliquam tributorum obtinere posse.

V. Rex consulit seniores,

Rex responsum prudenter distulit in diem tertium: prudenter quoque iniit consilium cum senioribus, qui Salomoni dum adhuc viueret, erant à consiliis. Nam aliqui ita desipiunt, ita proprio iudicio & voluntati adhærescunt, vt salutaria prudentum consilia aspernentur, & ne ad aures quidem admittant. Prudentiæ quoque fuit, quod eos primò consuluit, antequam stultis iuniorum opinionibus occuparetur. Sed ipse iam à stultia sua satis occupatus erat. Seniores ergo illi authores fuerunt, vt acquiesceret petitioni populi, in hoc regni exordio, eumque suauiter alloqueretur. Id si faceret habiturum deinceps in omnibus obsequentem. Displicuit id consilium Roboamo, neque dissimulauit se id aspernari; quod eam verborum lenitatem erga subiectum sibi populum, regiæ maiestati indecoram arbitrabatur. Verebatur etiam fortasse, ne nunc facti voti compotes, vellent deinceps, quauis occasione data, regem à propria sententia deiicere, & ad suam pertrahere, incusso defensionis metu. Et hæ fortasse fuerunt rationes iuniorum, quod Roboam seorsim consuluit.

quorum consilium aspernatur.

VI. Consulit iuniores, & stultum eorum consilium probat.

Itaque populo denunciari iubet, *minimum digitum suum grossiorem esse dorso patris sui*: quæ erat hominis iactabundi vox, & timorem sui incutere volentis: qua diceret, multis partibus maior sum, quam pater meus: ideóque mihi maiora quoque tributa necessaria sunt, quam patri. Vnde sequitur, *Pater meus posuit super vos iugum graue; ego autem addam super iugum vestrum. Pater meus cecidit vos flagellis, ego autem cædam vos scorpionibus*. Ferox oratio, & plane tyrannica vox, hominis qui metui malit, quam amari. Sed euentus docuit, quam importuna fuerit ista ferocia. Cæterum scorpiones virgæ sunt spineæ, seu rubi aculeati, quales passim videmus in sepibus, quibus olim martyres cædebantur à tyrannis. Id consilium, quod alienissimo tempore populum exacerbabat, Roboamo placuit, *quoniam auersatus fuerat eum Dominus, vt suscitaret verbum suum, quod locutus fuerat in manu Abiæ Silonitæ ad Ieroboam filium Nabat*. Nimirum Dominus, qui peccata Salomonis, permissione schismatis punire decreuerat, stulta Roboami superbia vsus est, & inepta linguæ intemperantia, ad diuisionis pœnam executioni mandandam.

Ferox & tyrannica eius oratio.

3. Reg 12. 15

VII. Populus indignans ab eo deficit.

Hæc enim cum audisset populus; superbè ipse quoque, ac contemptim, *Quæ nobis*, inquit, *pars in Dauid, aut quæ hæreditas in filio Isai?* quæ verba sunt populi deficientis à regia Dauidis familia, & abiicientis eius imperium; quæ quandam quasi formam diuortij repræsentant, cuius erant illa solemnia, Res tuas tibi habeto. Isti autem, *vade in tabernacula tua Israël, nunc vide domum tuam Dauid*: id est prouide ac prospice rebus tuis, ô domus Dauid. Tu autem Israël posside tibi vrbes ac ciuitates tuas, & deserta Dauidis familia, alium tibi regem constitue. Sic Seba iamdudum populum iratum huiusmodi verbis à Dauide distraxerat. Sensit hic Roboam quantam securim iniecisset in domum ac fortunas suas; & recenti in vulnere medicinam facturus, ad populum suaui & humili oratione mitigandum destinat Aduram, siue Adoniram præpositum super tributa. At populus propter tributa exosum habens hominem, eum lapidibus obruit. Hic quoque deseruit Roboamum Dominus, vt ad resarciendum schisma homine vteretur, qui illud amplificaret potius, quam tolleret. Istius enim conspectus populum in furorem egit, collecta in vnum superiorum temporum iracundia. Auxit etiam hæc cædes inchoatum malum. Hoc enim facto veritus populus ne cruenta sibi immineret reconciliatio, tanto factus est in incœpto durior, atque obstinatior.

Et occidit Aduram.

VIII. Roboam fugit Hierosolymā. l. 8. c. 3.

Quo facto, ait Iosephus, Roboamus ratus id quod erat, se in famulo saxis impetitum, veritusque ne conceptum semel odium in ipsius caput effunderetur, trepidè conscenso curru, quantum potuit Hierosolymam properauit. Sic ergo Roboam comitiis finem magno suo dedecore, & damno imposuit. Non enim *secutus est quisquam domum Dauid, præter tribum Iuda solam*. Non excluditur tamen tribus Benjamin; nam mox ex ea tribu Roboam dicitur collegisse milites; sed vox Iuda latius deinceps accipitur pro regno Iuda, quod vtrāque tribum perpetuo comprehendit: idque requirebat vaticinium Ahiæ prophetæ reseruantis domui Dauid scissuras duas. Dici etiam posset tribum Benjamin non statim secutam tribum Iuda, sed nutasse aliquandiu: veritam tamen Iudæ vicinitatem, cui perpetuo prædæ futura erat, & theatrum, in quo vtriusque regis exercitus decertarent, ad Roboamum se contulisse.

Duæ tribus cum eo perseuerant.

IX. Decem tribus Ieroboamum regem cōstituunt.

Israëlitæ autem intelligentes se infenso Regi, sine duce aliquo à quo regerentur, & defenderentur, omnino impares fore, de rege deligendo deliberant. Et Ieroboamum tum absentem communi consilio aduocant, & constituunt regem super decem tribus. Apparet eum abiisse animaduersa seditione in qua occisus est Aduram. Sed euocatus est iterum à maioribus natu tribuum, regno idoneum existimantibus: virum multa rerum experientia clarum, Ægyptio regi affinitate iunctum; atque ipsi Salomoni, cum is maxime saperet, primum tanquam *adolescentem bonæ indolis & industrium*, valde charum: deinde etiam formidatum, tanquam virum fortem ac potentem. Ergo communibus suffragiis, *constituerunt eum regem super omnem Israel*: ipso, vt credibile est, minimè repugnante, qui memor esset vaticinij Ahiæ prophetæ; & pro sua prudentia probe intelligeret, quo cum aduersario sibi futura res esset: quantumque sibi virium suppeteret ad resistendum duabus tribubus, qui decem haberet in potestate.

3. Reg. 11. 26. &c.

X. Is se communit in Sichem.

Cæterum Ieroboamus cum vidisset Roboamum cum suis Hierosolymam profugisse, relicta vrbe Sichem, ipse eam sibi tantisper in

sedem regni delegit, vt quæ in tribu Ephraim sita esset, ex qua ipse oriundus erat, eamque postmodum, vt Roboamo facilius resisteret, muniuit atq; roborauit. Intelligebat enim cum omni ope allaboraturum, vt tantam repararet iacturam, & decem tribus suo rursus imperio subiiceret, qui conatus in proximum annum cadit. Ædificauit quoque Phanuel, deditque operam vt cæteræ vrbes decem tribuum, à Roboamo deficerent, sibique obtemperarent. Roboam autem, vice versa, vel sero sapiens, per idoneos viros ciuitates Iuda & Benjamin, quoniam cæteræ mandata facere recusabant, omni studio circumlustrat, & omni significatione lenitatis & indulgētiæ, sibi deuincit ac retinet, & ad arma sumenda præparat, cum primum euocarentur. Sed & Idumæi quoquo modo in fide mansisse videntur, cum aliqua conditione tributi, fere vsque ad Iorami tempora. Moabitæ vero Israëlitis pari ratione paruerunt, vsque ad mortem Achabi, vtrique loci vicinitatem secuti. Syri autem etiam viuo Salomone, vt diximus, videntur ab Hebræis defecisse.

3.Reg.12.25

Roboam confirmat suos.

Quid factum vicinis populis.

An. Salo. 38 n. 5.

ANNVS MVNDI 3061.

ROBOAMI & IEROBOAMI 2.

ACHIMAÆ 2. TEMPLI 39.

LAOSTHENIS 33. Imperij Assyrior. 1130.

ANTE CHRISTVM 992.

I. Ratio temporis, & apparatus ad bellum.

DVm vterque rex, pro præsenti necessitate, se contra aduersarium suum in regno suo communit, & populum diuturna pace armorum insolentem conuocat, conscribitque militem, arma, equos, pecunias, commeatum parat, vt alter maximam regni partem recuperare, alter recens acquisitum regnum conseruare possit, reliquus annus abiit. Nam in Sept. legitur, *factum est ineunte anno*, quando videlicet solent reges ad bella procedere. *Congregauit Roboam omnem virum Iuda*, &c. Roboam igitur regno suo quoquo modo composito, existimauit quamprimum vim adhibendam esse ad reliquas tribus sibi adiungendas, antequam malum per longiorem moram inualescens, fieret insanabile. *Et congregauit vniuersam domum Iuda, & tribum Benjamin* 180. *millia electorum virorum bellatorum, vt pugnarent contra domum Israël, & reducerent regnum Roboamo filio Salomonis*. Addunt Septuag. exercitum Iuda ascendisse in Sichem ad pugnandum contra Ieroboam: vbi scilicet ille constiterat, ac communierat se, nec minoribus vallatus copiis opperiebatur hostem.

II. Quod à Deo mirabiliter dirimitur.

Cum ergo iam acies essent in procinctu profectionis, atque adeo in itinere, misit Dominus Semeiam prophetam ad Roboamum, qui nomine suo Iudæos à bello contra Israëlitas reuocaret, domumque reuerti iuberet; *à me enim*, inquit, *factum est verbum hoc*, Salomonis videlicet peccata, per imprudentiam Roboami castigante. Qui nihilominus audiuit sermonem Domini, & de suscepto itinere reuersus est cum suis; Eximio plane atque admirabilis Regis & principum eius obedientiæ exemplo. Nam agebatur res, de qua principes inter se contentiosissimè decertare solent: accedebat vindictę cupiditas, & ignominia amissi regni. aderat rei bene gerēdæ opportunitas, maximo exercitu conflato, qui stabat in armis; iusta defendebatur, iniusta defectione puniēda. Denique vnus homo reuocabat à bello, qui se Dei iussu loqui profitebatur, qui nullam pro se rationem, nullam causam, nullum miraculum proferebat: quem plerique vt delirum senem, cum contumelia procul amandassent; imò vt proditorem, & ab hostibus subornatum, male mulctatum in crucem egissent. Oportuit vtique Deum totum exercitum à pugnæ cupiditate auertere, terrorem & victoriæ desperationem in corda eorum injicere, eisque certo persuadere, se contra Deum ipsum, non contra homines pugnam capessere.

III. Causa inuectæ à Ieroboamo Idololatriæ.

Solutus hoc belli timore ac cura Ieroboam, in omnem cogitationem stabiliendi regni sui intentus, veritus est ne, occasione pietatis ac diuini cultus, non solum redigeretur ipse in ordinem, sed etiam interficeretur; sicque populus Dominum suum Roboamum, in capite ipsius placaret. Nec iniustus fuit hic metus. Cum enim Pontifex & Sacerdotes, & præcipui quique Leuitarum Hierosolymis habitarent, facile erat populum ad sanctam ciuitatem tot quotannis religionis causa proficiscentem, eorum opera religione tangi, & simul persuaderi facilem fore ad domum Dauidis reditum, cui Dominus sempiternum regnum iureiurando spopondisset, ideóque in perpetuo crimine, odioq; diuino victuros, & perpetuis ab eo suppliciis viuos mortuosque mactandos. Contractam porro à populo culpam ex pertubatione subita, facile legitimi regis lenitate, promissisque contrariis sanari posse. Accedebat authoritas virorum principum, qui domi militiæque plurimum poterant, quibus vel gratificari admittenda reconciliatione vellent, vel à quibus sibi priuatim merito formidarent.

IV. Prohibet peregrinationes in Ierusalem.

His ergo animo non sine timore perpensis, sub Paschale tempus, quo omnium frequentissimæ celebrabantur Hierosolymitanæ peregrinationes, eam profectionem interdixit, vt valde periculosam, laboriosam, & minime necessariam; quod ea ciuitas hostilis nunc esset, & ipsi deserti principis rei: quod longo à plerisque tribubus interuallo distaret; quodque Deum apud se ipsi colere, non minore religione possent, pro vno templo geminum habituri, quæ dum idoneis locis quamprimum excitarentur, ipsi ad menses aliquot vota sua differre ne grauarentur. Apparet nullam hoc tempore à Ieroboamo factam esse vitulorum mentionem, ne populus offenderetur; etsi ille nuper ex Ægypto reuersus, Apim & Serapim cogitabat, & vitulinos Deos, vt postmodum res ipsa docuit; idque in gratiam Sesaci regis, cuius factus erat cognatus, accepta sorore vxoris eius in vxorem. Demens qui abiecta in Deum fiducia, à quo illi traditæ fuerant, decem tribus, non sperauit eius beneficium constans sibi ac perpetuum fore, nisi ab ipso perfidiosè deficeret, & illius in se iustissimam indignationem, horribili sacrilegio accerleret.

V. Erigit duo delubra, & totidem conflat vitulos. *Iud.18.30.*

Elegit ergo duo loca in finibus regni sui; in quibus delubra excitaret alterum ad Septentrionem in vrbe Dan, vbi iam à temporibus Michæ, infelici exemplo sculptile fuerat collocatum, ibique diutissimè idololatria, vel publicè vel occultè, viguerat. Quo magis eum locum videtur adamasse dæmon: Ieroboam autem credidisse ibi facilius receptum, & firmius retentum iri idololatriam. Alterum ad meridiē in Bethel, non illa, quæ à Iacobo patriarcha quondam celebrata fuerat, quæ in tribu Beniamin sita, Ieroboamo non parebat, sed altera duabus leucis à Samaria distita, in via Sichem in monte collocata. Incredibili porro celeritate tam hæc delubra duo, quam totidem vitulos aureos fuisse confectos, omnibus dæmonibus, operam huic perniciosissimo scandalo nauantibus, ex simili celeritate, quia vitulus Aaronis ex fornace prodiit, facile conijci potest.

Instituit festiuitatem.

Itaque in mensem octauum, diemque decimam quintam mensis solennem vel templorum, vel vitulorum dedicationem indixit; vno scilicet mense post festum Tabernaculorum.

VI. Eamque celebrat, & tanquam pontifex instituit sacerdotes *3.Reg.12.33.* *l.8.c.3.*

Id tempus cum aduenisset, alij in Dan, alij in Bethel sunt profecti, vtrobique enim eodem tempore festum dedicationi agebatur: Ipse autem Ieroboam loci opportunitatem secutus venit in Bethel, ibique altare ante vitulum erexit: assumptáque, vt ait Iosephus, pontificis persona, Sacerdotes pro suo arbitratu constituit, non ex tribu Leui, quæ noluit huic impietati seruire, sed de fæca populi, vt toti populo de communicato sacerdotio, fructuoso in primis atque honorato, gratificaretur. Qui præsenti supplicio affecti non sunt, vt olim Chore, Dathan, & Abiron, licet multo grauius peccarent, quia Dominus hanc culpam distulit cum Idololatria castigandam. Cum ergo Ieroboam ascendisset super altare Bethel, & thus adoleret idolo: *Ecce vir Dei.* Eum diuersi diuersimodè nominant: *Venit de Iuda in sermone Domini*, diuino instructus oraculo, *& exclamauit contra altare, & ait Altare, Altare hæc dicit Dominus. Ecce filius nascetur domui Dauid Iosias nomine, & immolabit super te sacerdotes excelsorum*, iis videlicet impietate pares, qui nunc in te thura succendunt *& ossa hominum*, tam præsentium quam futurorum *super te incendet*. Id factum post 350. annos.

Vaticiniū contra Ieroboam. *Vide Ann. n. 17.* *3.Reg.13.2.*

VII. Gemino prodigio confirmatur.

In huius vaticinij confirmationem duo signa quamprimum diuinitus edita sunt: primum scissum est altare, in quo sacrificabatur, & cinis, qui in eo erat, effusus est, iuxta prædictionem viri Dei. Alterum in ipso regis corpore editum est. Cum enim extendisset Ieroboam de altari manum suam contra virum Dei, iubens eum apprehendi, illico exaruit, & scilicet brachium, quoque quod cum manu extenditur, sic vt non valeret dexteram ad se retrahere. Intremuit tam præsenti animaduersione castigatus Ieroboam, simulque ad preces conuersus, rogauit prophetam, vt ipsius ad deum precibus, manus & brachij vsus sibi restitueretur. Factum est, manus & brachium pristinam molliciem receperunt; ipse nihilominus magis animo diriguit. Nimirum credidit regnum se retinere non posse, nisi retento cultu idolorum. Itaque *non est reuersus Ieroboam de via sua pessima*, vsque adeo violentam tyrannidem in suos exercet ambitio. Non caruit tamen humano sensu gratitudinis; voluit quippe eum conuiuio excipere, & donare muneribus, quæ ille, obtendens Dei prohibitionem, constanter repudiauit: in figuram censuræ, qua prohibemur cum excommunicatis conuersari, vt huiusmodi separatione profani illi confundantur, & resipiscant.

VIII. Propheta ieiunus patriam cogitat.

Abiit ergo propheta, per aliam viam: vti iussus fuerat, rediturus in patriam. Contigit autem vt propheta quidam senex habitaret in Bethel, cui cum filij eius retulissent quæ contigerant, agnoscens illum esse virum Dei, desiderio motus eum hospitio accipiendi, cognita via per quam ille redierat, eum persecutus est, & sedentem inuenit subtus terebinthum; fictoque oraculo homini reditum persuasit, reductumque accepit hospitio. Cumque comederent, deceptor hic diuino afflatus spiritu, accusauit hospitem suum violati mandati Dei, pœnamque denunciauit, fore vt paterno sepulchro priuaretur: nec tamen imminentem ipsi mortem Dominus significauit. Nam cum Ierosolymam versus reuerteretur, incidit in leonem, à quo occisus est; factusque est leo custos cadaueris & asini, dum ille pseudopropheta re intellecta ad eum rediit, reportatumque cadauer in Bethel eum sepeliuit, mandauitque filiis suis, vt se mortuum in idem sepulchrum inferrent, quod & factum est.

Deceptus à leone occiditur.

IX. Quales ambo hi prophetæ. *l.3.Reg. 9.42.*

Fuit porro hic propheta deceptor, minimè impius, neque vitulorum cultor; neque enim eius rei vllum est in scriptura vestigium: licet id Iosephus dixerit, & plerique eum secuti: grauiter tamen mentiendo peccauit, licet officioso tantum mendacio vti se crederet. Ille autem qui deceptus est, à leone occisus, quamuis esset vir iustus, vt ait Theodoretus, inobedientiæ suæ supplicium luit, & à Deo mox multipliciter honoratus est, corpore mirabiliter à leone conseruato, & anima à tartareo supplicio erepta, vt scribit S. August. Quod autem propheta ille non solum altaris meminit, quod erat in Bethel, sed omnium etiam fanorum, quæ erant in vrbibus Samariæ, sciendum est vocem Samariæ per anticipationem vsurpari; nondum enim erat Samaria hoc tempore, sed intelligenda sunt oppida vicina monti, in quo Rex Amri postea Samariam ædificauit. Sed illud obseruandum in primis; etsi duo tantum vituli fabrefacti & consecrati fuerint in Dan & Bethel, multo pluribus tamen in locis, crescente celeriter, & gliscente in dies impiorum Israëlitarum superstitione, lucos & nemora altorum montium idolis fuisse consecrata, à plerisque gratiam Ieroboami captantibus, & ibidem fana vel domos erectas; & sacrificulos institutos, qui institutione Ieroboami, in tauro, & septem arietibus sacrificandis, fiebant sacerdotes.

De cura p. mort. c.7.

Multiplicatio idololatriæ.

Hier. trad. in 2. Par.

X. Roboam ædificat. *2.Par.11. 5.6.*

Interea Roboam Hierosolymis habitabat, & cœpit ædificare ciuitates in regno suo, vel vt se à nouis hostibus tutaretur, vel vt ipse domi satis munitus, impunè deinceps hostem inuaderet. Quindecim porro ciuitates Scriptura memorat, quas Roboam instaurauit, ac permuniuit, iam enim pridem conditæ fuerant. Hæc ergo, sicut & Ieroboami facinora, hoc anno inchoata, sequentibus perfecta sunt.

ANNVS MVNDI 3062.

ROBOAMI & IEROBOAMI 3.

ACHIMAÆ Pont. 3. TEMPLI 40.

LAOSTHENIS 34. Imperij Assyr. 1131.

ANTE CHRISTVM 991.

I. Ieroboam à fidelibus deseritur. l. 8. c. 3

HOc tertio vtriusq, principis anno, cum Idololatria inualesceret in dies magis apud Israëlitas, adeo vt Ieroboã subditos suos etiam vi, ad vitularum suarum adorationem adigere vellet, vt Iosephus affirmat: plerique variis ex locis patrias suas reliquerũt, vt Hierosolymis Deum verum colere sibi liceret. Id Scriptura apertè testatur. *De cunctis tribubus Israel*, inquit, *quicunque dederant cor suum, vt quærerent Dominum Deum Israel, venerunt in Ierusalem, ad immolandum victimas suas coram Domino Deo patrum suorum.* Nec venerunt tantum statis temporibus immolandi gratia, sed ad habitandum; vt liber illis esset cultus Dei. Ex quo factum est vt Roboami regnum robustius redderetur & multæ, vt diximus, ab eo ciuitates instaurandæ essent. Istis autem præluxerunt sacerdotes & Leuitæ, *qui erant in vniuerso Israël, qui venerunt ad Roboam de cunctis sedibus suis, relinquentes suburbana, & possessiones suas, & transeuntes ad Iuda & Ierusalem, eo quod abiecisset eos Ieroboam, & posteri eius.* Factis aliis sacerdotibus, quod ipsi ad idololatriam transire nollent, & Ieroboam edixisset omnibus subditis suis, ne vltra ascenderent in Ierusalem, quod perpetuum erat Leuitis per vices suas.

2. Par. 11. 16.

v. 13.

Et nominatim à Leuitis.

II. Et quam id rectè factum.

Rectè autem Sacerdotes ac Leuitæ, præ cæteris veri Dei cultoribus, Ieroboamum deseruere. Ipsos enim, qui Deo singulariter dicati erant, oportebat non solum idola vitare; sed eorum quoque cultores; alioqui si taciti cum ipsis manerent, eorum impietatem non improbare viderentur: sin autem arguerent, vitæ, atque omnium rerum discrimen adirent. Cumque iidem possessionibus carerent, & reliquorum Israëlitarum benignitate sustentarentur, necesse fuisset in cibo, & potu communicare cum eis; quod non placebat Deo, vt nuper in morte Prophetæ intellectum fuerat: imo & de cibis participare, qui fuissent idolis cõsecrati. Oportebat etiam populum pudore affici, dum se ab iis desertum videret, qui erant omnium optimi ac præstantissimi, & inde conijcere se misero in statu viuere, indéque talibus exemplis excitatum, ad saniora consilia aspirare. Ipsumque in primis Ieroboamum, qui prodigia irascentis Dei suis ipse oculis vsurparat; propriáque dextera senserat, non tam vltorem quam monitorem Deum: qui addidit posterius morbum mortemque filij eius, vt tam initio, quam fine regni atque impietatis eius, salutis ipsius se cupidum demonstraret.

Dei cura pro salute Ieroboami

(∴)

ANNVS MVNDI 3063.

ROBOAMI & IEROBOAMI 4.

ACHIMAÆ 4. TEMPLI 41.

LAOSTHENIS 35. Imperij Assyr. 1132.

ANTE CHRISTVM 990.

I. Roboam Dei cultum deserit.

TAm luctuosus est hic annus quartus Roboami, ruina pietatis & diuini cultus, quã lætus alioqui futurus erat rerũ temporalium incrementis. Vtrumque rerum statum paucis indicat Scriptura, qua recensitis plerisque, qui præter sacerdotes & Leuitas patriam deseruerant, ne patriam & auitam religionem desererent, subdit, *Et roborauerunt regnum Iuda & confirmauerunt Roboam filium Salomonis per tres annos.* Hic prior status, de posteriore mox addit. *Cumque roboratum fuisset regnum Roboam, & confortatum, dereliquit legem Domini, & omnis Israel cum eo*, id est Iuda, qui Roboamo parebat, sicut Israël Ieroboamo: vel tum demum totus Israël deseruit Dominum: cum duæ adhuc tribus pietatem retinuissent. Itaque Roboam quandiu sibi timuit à Ieroboamo, & viribus ei se imparem credidit, quid enim erant duæ tribus ad decem: pietatem coluit, quam sibi perutilem esse videbat, vt quæ suum debilitabat hostem, & vice versa regnum suum roborabat. At *incrassatus, impinguatus, dilatatus*, vrbibus auctus & viris, *dereliquit Deum factorem suum, & prouocauit eum in diis alienis, & in abominationibus ad iracundiam concitauit*; quæ scilicet hoc anno concitata, in sequentem annum erupit.

2. Par. 11. 17.
2. Par. 12. 1.

Deut. 32. 15.

II. Et affinitatibus roboratus est.

Alterum etiam suggerit Scriptura modum & rationem roborati regni Roboami, quod scilicet cognationibus & affinitatibus potentissimos quosque regni sui sibi deuinxerit: quorum propterea interesset, regem in regno suo quam florentissimum esse; qui vel filias vel sorores haberent reginas. Ex quo alia quoque commoditas continendi regni totius in officio nascebatur. Nam ex multis vxoribus multos suscipiens liberos, eos per omnes regni sui ciuitates dispergebat, fideliores vtique patri suo futuros, quam alienos. Hoc Scriptura significat, præsertim in Hebræo textu, vbi enumeratis multis Roboami vxoribus ac liberis subdit. *Et instruebat, & dispergebat de omnibus filiis suis in cunctis terris Iuda & Beniamin. In cunctis vrbibus munitis posuit escam copiosè, & petiuit multitudinem vxorum.* Curabat videlicet variis in locis filios suos institutione regia erudiri à pueritia, eaque loca multiplici commeatu in omnem euentum muniebat; multas eis quoque petiuit vxores, quas illi postea suis temporibus ducerent: interim autem vtrimque parentes & liberi promissione tenerentur.

2. Par. 12. 5.

III. Eius vxores & filij. ca. 11. 12.

Quod ad vxores autem Roboami attinet, in 2. Paral. habetur cum vxores decem & octo duxisse, concubinas autem sexaginta: & genuisse viginti octo filios, & filias sexaginta tres autem nominatim recensentur, siue quia cæteris præstarent: siue quia filios genuerant cæteris insigniores præsertim Abiam, qui patri

succeſſit

2. Par. 11. 18. Primariæ tres vxores. Vide Ann. an. David. 2. n. 12.

ſucceſſit in regnum. Prima fuit *Mahalath filia Ierimoth, filij Dauid*, qui tamen Ierimoth nunquam alibi numeratur in filijs Dauidis. Fuit fortaſſe vnus aliquis de filiis concubinarum, vt notauit Hieronymus. Secunda fuit Abigail *filia Eliab, filij Iſai*. Quæ dicitur filia Eliab, intelligenda eſt neptis aut proneptis Eliabi, qui fuit natu maximus fratrum Dauidis. Tertia fuit Maacha filia Abſalonis, ſed alterius à filio Dauidis, vt alibi probauimus, de tribu Benjamin, qui & vriel dictus eſt. Ex hac autem Roboam quatuor filios ſuſcepit, quorum Abia à patre prælatus eſt cæteris, quia ſapientior & potentior fratribus omnibus, forte etiam in gratiam matris eius, quam præ omnibus vxoribus & concubinis amauit. Ea tamen impietate præſtitit, vt quæ in turpiſſimis Priapi ſacris princeps appelletur. Vnde non leuis coniectura eſt ab ea Roboamum ad idololatriam fuiſſe pertractum, niſi id facinus matri eius Naamæ Ammonitidi tribuere placet.

a. m. 3007. n. 9. 2. Par. 13. 2.

3. Reg 14. 21

IV. Ætas Abiæ & coniugium.

Hanc Maacham ducere potuit Roboam anno ætatis 23. vel 24. Sicque Abias filius eius vixerit cum auo Salomone ſexdecim annis; hoc autem quarto anno regni patris ſui egerit vigeſimum ætatis annum: in quo nihil abſurdi eſt dicere, Abiam duxiſſe vxorem, ex qua mox filium ſuſcepit, Aſam nomine, qui decimo ſeptimo vitæ ſuæ anno regni gubernacula ſuſcepit.

ANNVS MVNDI 3064.

ROBOAMI & IEROBOAMI 5.

ACHIMAÆ 5. TEMPLI 42.

LAOSTHENIS 36. Imperij Aſſyr. 1133.

ANTE CHRISTVM 989.

I. Inualeſcit Idololatria in vtroque regno. 3. Reg. 14. 22. 23. 2. Par. 11. 15

INualeſcebat Idololatria in regno Roboami, luci certatim ſuper omnes colles plantabantur, dicabantur, aris & ſtatuis ornabantur: nec vitulis ſolum, ſed Priapo etiam ſacrificabatur, annitente maxime Maacha regina, quæ apud Roboamum gratia plurimum poterat: cui poſtmodum facta eſt probroſiſſimæ idololatriæ inuentrix, ſpurciſſimæque nequitiæ. In regno autem Ieroboami altiores in dies radices agebat ſacrilegium. Hoc enim minus repugnante conſcientia Iſraëlitæ vitulos adorabant, minuſque Deum patrum ſuorum requirebant, quò magis eum ab illis ipſis contemni videbant, apud quos erat nobiliſſimum illud templum, & ſacerdotium diuinitus inſtitutum. Verum Deus hanc contumeliam ſuam, per Seſacum Ægyptiorum regem, quam primum vltus eſt, quem quinto Roboami anno aduerſus Ieruſalem immiſit: eum Ioſephus Seſoſtrim Herodoti, alij Sabacum eiuſdem, eſſe volunt.

II. Quæ cauſæ aduentus Seſaci.

Videtur porro hic Seſac veniſſe Hieroſolymam, diuina voluntate, quia dereliquerat Roboam Dominum: deinde inuitatu Ieroboami ſibi affinitate, vt quidam putant, aut certe amicitia & familiaritate coniuncti, vt attritis Roboami viribus, ſecurius ipſe regnaret; aut etiam vt regnum eius armis ſibi ſubijceret. Et apparet facturum, niſi Dominus, Roboami & Iudæorum humilitate permotus, iram in eos ſuam mitigaſſet. Venit enim *cum mille ducentis curribus, & ſexaginta millibus equitum, nec erat numerus vulgi, quod venerat cum eo ex Ægypto, Lybies ſcilicet & Troglodytæ, & Æthiopes*, Numerum tamen Ioſephus inuenit, aut excogitauit, & recenſuit quadraginta millia. Plures erant equites peditibus; nec ſatis credibile eſt Scripturam vocaturam innumerabiles. 40. millia, quę aliquanto poſt numerat quadringenta millia Iudæorum, & Iſraëlitarum octingenta millia. Cum his ergo copiis Seſac *cepit ciuitates munitiſſimas in Iuda, & venit vſque in Ieruſalem*, eas vrbes ſponte deditionem feciſſe ſcribit Ioſephus: earum videlicet principibus ad Roboamum Ieroſolymam confugientibus.

2. Par 12. 2. 3. Eiuſdem copiæ.

2. Par. 13. 9.

III. Roboami ignauia. 2. Paral. 7 in Emerpe. l. 2.

Non eſt auſus Roboam Ægyptio regi infeſtis ſignis occurrere, erat quippe homo *rudis, & corde pauido*, vt Abias filius eius publicè profeſſus eſt. Nec ſatis fuit animi populo eius, ad vitandam timiditatis & ignauiæ maculam, quã illi Herodotus impingit. Male quippe conſcium pectus deſerti numinis, fortitudinem omnem excuſſerat; atque ita implebatur, quod Moyſes tanto ante prædixerat. *dabit tibi Dominus cor pauidum, & deficientes oculos, & animam conſumptam mœrore, & erit vita tua quaſi pendens ante te*, &c. Cum ergo Hieroſolymam innumerabilis exercitus obſideret, & Roboamus cum optimatibus ſuis, animi conſilijque inopes, circumſpicerent ſe, etiam in cœlum, vt fit, ſuſpexerunt, veri Dei, quem indigniſſimè deſeruerant, nondum plane obliti. Cum ecce trepidantibus ſuperuenit Semeias propheta, qui ante triennium Roboamum à pugna contra Ieroboamum Dei iuſſu deduxerat. Is *ingreſſus ad Roboam, & principes Iuda, qui congregati fuerant in Ieruſalem fugientes Seſac*: reliquis iam vrbibus in eius poteſtatem redactis, *dixitque ad eos. Hæc dixit Dominus, vos reliquiſtis me, & ego reliqui vos in manu Seſac*, vt ciuitates veſtras, voſque ipſos ſubijceret ſeruituti.

Deut. 28. 65.

Semeiæ vaticiniũ.

IV. Pœnitentia Roboami & Dei lenitas.

At illi terrore perculſi dixerunt, *Iuſtus eſt Dominus*. Et recte quidem. Quid enim iuſtius quam deſeri eum, à quo deſeratis prior: præſertim eum is qui prior deſerit, in hac ipſa deſertione iniuſtiſſimus ſit atque ingratiſſimus? Sed Dominus, qui mauult clemens audire, quam iuſtus, *cum vidiſſet quod humiliati eſſent, non diſperdam* inquit *eos, daboque eis pauxillum auxilij*, mitigando ſcilicet Impij regis crudelitatem & auaritiam, *veruntamen ſeruient ei, vt ſciant diſtantiã ſeruitutis meæ, & ſeruitutis regis terrarũ*, qui ſeruos ſuos diripiũt, & tributis exinaniunt, cum ſerui mei opibus circumfluant. Iræ porro Dei mitigatæ non ſola cauſa proditur, iſtorum puta principum animi demiſſio, ſed *opera bona quæ inuenta ſunt in Iuda*. Nimirum plerique tunc in tanta ciuitate reperti ſunt viri boni, qui mitiſſimum Dei pectus pulſarent precibus & lacrymis, qui ieiuniis & eleemoſynis, aliiſque pietatis operibus veniam implorarent.

Meritum bonorum operum.

V. Deditio Ieruſalem, & Seſaci præda.

Quoniam ergo Seſaco Dei iuſſu ſeruiendum erat de deditione regiæ ciuitatis actum eſt, non ſolum ea conditione, vt cædibus incendiiſque, ſed Dei etiam templo parceretur. Verum is admiſſa conditione admiſſus, eam, vt ait Ioſephus, non ſeruauit, ſed ſublatis theſauris do-

mus Domini, & domus regis, omnia secum recedens abstulit, & nominatim clypeos aureos, quos fecerat Salomon; pro quibus fecit rex æneos, quos ei scutarij templum adeunti, honoris causa præferebant. Quanta autem hæc præda fuerit, templi præsertim nunc primum expilati, & quantus ciuium plangor ad tantam iacturam, diligentius in Annalibus explicatum est. Felices lachrymæ gemitusque, si ex iactura temporalium, spiritalem fidei atque pietatis, serio æstimare didicissent. Hac Roboami clade nihilo sapientior factus est Ieroboamus, quippe qui eius fuerat procurator, vt diximus, sed in male cœptis male perseuerauit: quem non propterea Deus præ Roboamo dilexit, quod in eum Sesacum non immiserit, sed eum potius, quasi à se abdicatum, deseruit. Roboamum vero propter Dauidem dilectum suum, & propter multos amicos suos in regno eius commorantes, quasi tutorem filiorum suorum parum fidelem, non modica iactura castigauit.

nu. 13. & seqq.

Ieroboamus perseuerat in peccatis suis.

ANNVS MVNDI 3065.

ROBOAMI & IEROBOAMI 6.

ACHIMAÆ 6. TEMPLI 43.

LAOSTHENIS 37. Imperij Assyr. 1134.

ANTE CHRISTVM 988.

I. Dormitat idololatria in regno Iuda hoc anno.

SExtus Roboami annus timorē Dei ex recentissima clade collectum, videtur aliquātum retinuisse, & impietatis ardorem quasi frigida superfusa, magna ex parte restinxisse: Dormitasse igitur videtur hoc anno Idololatria in regno Iuda: & studium, in reparanda aliquo modo Ægyptia clade, positū fuisse. Nam Roboam, vt dixi, pro scutis aureis Salomonis, ænea confici iussit, eaque sibi templum adeunti ab excubitoribus suis præferri. Ex eo porro, quod cum prædicta pompa Rex templum adibat, intelligitur eum non publicè Dei cultum deseruisse, sed à populo retentum, & de more frequentatum; ab obptimatibus autem obiter & ad speciem vsurpatum. Dei autem voluntate restitutum est Roboamo regnum, & Sesac contentus thesauris regiis, quos congesserat Salomon, & thesauris templi, & tributo insuper in signum subiectionis imposito, discessit. Signum autem regni in suo statu restituti est, quod nusquam deinceps aut Roboam, aut Abias, aut Asa, cæteriue reges Iuda recepisse dicuntur vrbes, quas ceperat Sesac, vt promissio diuina Dauidi facta subsisteret.

Roboam publicè templum adit.

ANNVS MVNDI 3066.

ROBOAMI & IEROBOAMI 7.

ACHIMAÆ 7. TEMPLI 44.

LAOSTHENIS 38. Imperij Assyr. 1135.

ANTE CHRISTVM 987.

I. Roboamus redit ad ingenium.

VIdetur hoc anno resumpsisse vires impietas, Roboamo ex leuitate mentis atque imprudentia, ad ingenium redeunte. Pellacissima quippe est, & animum semel occupatum, ac superstitione corruptum, raro penitus deserit: est enim admodum consentanea carni & sanguini, & omnibus cupiditatibus eius; quibus se malus dæmon scientissimè attemperat, in certissimam perniciem seruorum suorum. Et forte nunc induci cœpta, si non prius, illa effœminatorum immundicies, quam Scriptura commemorat, virorum in fœminas præpostera libidine transeuntium, iuxta abominationes gentium, quorum impurissima contubernia constituerunt, quibus scelerata Maacha Roboami vxor, præposita erat antistes. Hoc enim tempore instituta sunt, quæ post aliquot annos à pio rege Asa sublata legimus, & inde qualia fuerint intelligi potest. Sic autem habet.

3. Reg. 14. 24.

II. Et sordes idolorum reualescūt *3 Reg. 15 12*

Et abstulit effœminatos de terra, purgauit vniuersas sordes idolorum, quæ fecerant patres eius. Insuper & Maacham matrem suam amouit, ne esset princeps in sacris Priapi, & in luco eius, quem consecrauerat, subuertitque specum eius, & confregit simulachrum turpissimum, & combussit in torrente Cedron. Facile autem intelligi potest, quanta cum imprudentia omnis generis libido, per omnes ordines baccharetur, cum quæ erat omnium flagitiosissima, diis sacra putabatur, & præpositam habebat reginam, regis vxorem, matrem, auiam, quæ lucum illi nequitiæ consecrarat; lustrum quoque construxerat, in quod hæ bestiæ conuenirent; & Rex ipse natura mollis, ingenio fatuus, etiam ab vxore sacrilega dementabatur. Verum abeamus ab hoc Iudaico cœno, in quo fortasse Ieroboami quoque subditi volutabantur. Ægyptiorum enim superstitiones Ieroboamus æmulabatur. Incidit porro in præsentem annum, sabbaticus ordine sexagesimus nonus, quem hoc corruptissimo tempore facile intelligi potest, fuisse neglectum.

ANNVS MVNDI 3067

ROBOAMI & IEROBOAMI 8.

ACHIMAÆ 8. TEMPLI 45.

LAOSTHENIS 39. Imperij Assyr. 1136.

ANTE CHRISTVM 986.

I. Continens bellum aliquot annorū inter vtrumque regem.

AD hunc & aliquot sequentes annos, quos exactius rebus gestis definire non possumus, prælia referamus licet duos inter reges gesta & frequentata dum vnus perdita recuperare, alter acquisita cōseruare cupit. Rem Scriptura perpaucis exequitur. *At tamen* inquit, *bellum fuit inter Roboam & Ieroboam & pugnauerunt aduersum se cunctis diebus.* Mutatam religionis faciem, perturbatissimus Reip. status est consecutus; & ex quo cum Deo pugnare ausi sunt, nunquam inter se pugnare destiterunt, quia *non est pax impiis, dicit Dominus.* Plena itaque fuerunt, totis hisce annis, imo & quampluriinis sequentibus, duo ista regna bellis, & malis omnibus, quæ bella ciuilia consequuntur.

3. Reg. 14. 30.
2. Par. 12. 15.
Isa. 48. 22.

ANNVS MVNDI 3075.

ROBOAMI & IEROBOAMI 14.

ACHIMAÆ 14. & 15. TEMPLI 51. & 52.

LAOSTHENIS 45. & vlt.

PYRITIADIS 1. Assyr. 1142. & 43.

ANTE CHRISTVM 980. & 79.

I. Finis Laosthenis, & initium Pyritiadis.

IN priorem annum iocidit annus Sabbaticus septuagesimus, de cuius obseruatione idem quod de præcedenti dici potest, incidit & mors Laosthenis Assyriorum regis: est enim quadragesimus quintus ipsius annus, quã regni periodum ei Africanus Eusebiusque assignant. Res ab eo tam diuturno in regoo gestas, nemo prodidit, qui ad nostras peruenerit manus. Ad posteriorem pertinet successor eius Pyritiades, qui ex vtriusque sententia imperij gubernacula annis omnino triginta tenuit.

ANNVS MVNDI 3076.

ROBOAMI 17. & vlt. IEROBOAMI 17.

ACHIMAÆ 17. TEMPLI 54.

PYRITIADIS 3. Imperij Assyr. 1145.

ANTE CHRISTVM 977.

I. Mors Roboami. 3. Reg. 14. 21. 2. Par. 12. 13.

SOla mors Roboami hunc annum notabilem facit. Quadraginta enim & vnius anni erat, cum regnare cœpisset, & septemdecim annis regnauit in Ierusalem. Itaque periodus vitæ totius fuit 58. annorum, si anoos integros sumas, sin quadragesimum primum vitæ, primum regni cum Iosepho esse velis, erit 57. *Vir arrogans*, ait idem *atque insipiens, qui propter spretum paternorum amicorum consilium, tantam ditionem* amisit. Sed insipientior longe atque infelicior, qui defectione à religione patria æternam etiam hæreditatem amiserit. Vnde Lucifer Calarit. libro de Regibus Apostaticis ait filium Salomonis diu regnasse in scelere suo, & in eodem fuisse defunctum. Idem paulò obscurius habet Scriptura, quæ vitam eius hac conclusione terminat. *Fecit autem malum, & non præparauit cor suum vt quæreret Dominum*, Post malum videlicet Idololatriæ perpetratum, quod ad extremam impœnitentiam merito refert Abulensis. Est enim hoc quasi elogium Scripturæ, de tota eius vita in ipsius conclusione pronunciantis. Itaque illa humiliatio, quæ à Scriptura memoratur, expressa necessitatis articulo, constans & perpetua non fuit.

In impietate.

2. Par. 12. 14. q. 3 1. In eum locum.

II. Quæ illi ad ruinam incitamenta.

Habuit infœlix ad hanc insaniam geminum incitamentum domi matrem Naamam Ammanitidem, & Maacham vxorem. Illa pueritiam deprauasse præsumitur, ista iuuentutem. Noluit enim Roboam scelestam mulierem quam in oculis ferebat, contristare, cuius etiam amore filium eius Abiam regno destinauit, licet alios haberet filios, qui eum ætate superabant: quos tamen nihil mouisse apparet ambitione incitatos. De morte Pontificis nihil habeo dicere, nisi quod Chronicon Hebræorum non producit pontificatum eius vltra Roboami regnum.

Mors Achimaæ

ANNVS MVNDI 3077.

ABIÆ 1. IEROBOAMI 18.

AZARIÆ Pont. 1. TEMPLI 55.

PYRIATIADIS 4. Imperij Assyr. 1146.

ANTE CHRISTVM 976.

INitium regni Abiæ Scriptura conijcit in decimum octauum Ieroboami, anno ætatis circiter trigesimo tertio, iuxta ea, quæ quarto Roboami anno diximus: cum ei iamdudum oatus esset Asa. Credibile autem est Abiam exigua celebritate regem fuisse creatum, quo tempora essent admodum turbulenta, & bellator hostis in armis. Azarias autem Pontifex quem produeimus, fuit Achimaæ filius, vt Iosephus & Scriptura ipsa testantur. Sub Abia porro gessisse pontificatum, Chronicon breue Hebræorum, cum Sigonio & Genebrardo, testantur. Cæterum cum statim initio regni Abiæ tantus vtrimq; exercitus ad prælium præparatus à Scriptura memoretur, istum vtrimque apparatum, viuo Roboamo factum esse oportet. Prior autem ad bellum progressus est Abias, & in regnum Ieroboami transgressus est, prælium enim in tribu Ephraim, prope Samariam commissum est. Valuit animosior aggressio ad victoriam licet Abiæ copiæ dimidia parte minores essent copiis Ieroboami, in quibus octingenta millia censebantur.

Quam porro belli causam habuerit Abias ex eius oratione intelligi potest, in qua aduersarios hortatur ad reparandam regni vnitatem Ieroboami improbitate distractam, monetque ne pugnam aduersus Iudam suscipiant, sed spõte regnum Dauidicæ familiæ redintegreot. Verùm id contra Domini præceptum fuisse videtur, qui à principio regni Roboami, vetuit pugnare cognatas acies, & per prophetam declarauit hanc à se diuisionem esse profectam. Nec rem in oculis duorum exercituum gestam, Abias ignorare potuit: sed fortassis existimauit non fuisse diuini consilij, vt perpetua esset ista diuisio, sed voluisse tantum, vt ea Roboami insipientia castigaretur ad tempus. Quò pertinet illud. *Num ignoratis quod Dominus Deus Israël dederit regnum Dauid super Israël in sempiternam?* An forte mens Abiæ fuit, non tam regna coniungere, quam verum Dei cultum vtrobique restituere, qui fuerat huius schismatis occasione distractus; quò maxime spectat eius oratio. Iustitiam certe causæ Dominus ipse largienda victoria comprobauit.

Tota eius oratio perspicua est, omninoque religiosi principis esse videtur. Itaque hoc regni initio pietatem ex animo coluisse videtur, & idololatriam exterminare voluisse. Sed obtenta mox victoria à matre sacrilega Maacha, & principibus, bene de se in bello meritis, delinitus, sese impietati miserè dedidit. Cum

a. cum concionaretur et concionem suam monendo Israelitas ne pugnarent contra Dominum. Ieroboam circumuenire cupiebat eius exercitum copiarum multitudine fretus, vt hoste vtrimque inuadente perturbati, confusique trucidarentur. Quo cognito Abias cum exercitu suo clamauit ad Dominum, opem votis nuncupatis postulando, vt à præsentissimo periculo eriperetur: aurum scilicet & argentum, & vasa in domum Domini; quæ tamen mox voti reus, siue negligentia, siue auaritia dominante, non reddidit; sed reddidit Asa filius eius, anno decimo quinto regni sui.

Et Deo votum. 3. Reg. 15. 15.

IV. Abiæ victoria. Ieroboami clades.

Dum rex vota facit, Sacerdotes tubis canere cœperunt, omnesque viri Iuda vociferati sunt, tum diuinum auxilium implorando, tum se mutuo ad prælium exhortando, & facti sunt diuinitus animosiores: hostis autem perterritus se dedit in fugam. In quos fugientes tanta cæde bacchati sunt Iudæi, vt quingenta millia virorum fortium caderent. *Humiliatique sunt ac vehementer debilitati filij Israel in tempore illo: & vehementissimè confortati sunt filij Iuda, eo quod sperassent in Domino Deo patrum suorum.* Ostendit hæc quoque narratio, pio ac religioso erga Deum animo, tam regem quam populum eius, affectum fuisse hoc tempore. Deum autem ipsum qui Ieroboamũ iam in propria persona afflixerat, etiam in subditis vehementer castigasse, amissis quingentis virorum fortium millibus. Neque id satis. Persecutus est enim Abias fugientem Ieroboamum, & illi tres ciuitates cum ipsarum pagis abstulit. Mirum est autem Abiam victoria vsum non esse, totumque regnum tanta clade turbatum non occupasse, vt maxime cupiebat.

V. Cur non sit vsus Abias parta victoria. 3. Reg. 12. 24.

Itaque putat Abulensis, Deum illam iterasse prohibitionem, quæ pridem Roboamum exarmarat, contra Ieroboamum pugnaturum. Quod non ad exiguam Abiæ laudem pertinet, reputantis apud se, id nõ fore vti victoria diuinitus accepta, sed abuti, si contra eius voluntatem, a quo illa profecta fuerat, vti auderet: simulque periculum adiret, ne Dominus eam inobedientiam, versa in contrarium victoria clade aliqua castigaret. Porro Ieroboam, atque Israëlitæ illi subiecti, humiliati quidem sunt, viribusque debilitati, neque tamen propterea ad Deum castigantem sunt reuersi, sed in suscepta impietate rex populusque obdurruerunt.

ANNVS MVNDI 3078.

ABIÆ 2. IEROBOAMI 19.

AZARIÆ 2. TEMPLI 56.

PYRITIADIS 5. Imperij Assyrior. 1147.

ANTE CHRISTVM 975.

I. Nouæ affinitates Abiæ. 2. Par. 13. 21.

CVm tã insignis victoria, Abię & Iudæorum animos tantum erexisset, quantum Ieroboami, & Israëlitarum deiecerat: existimauit Abias ad regni sui firmitatem stabiliendam pertinere populum suum variis sibi affinitatibus copulare, Itaque *confortato imperio suo accepit vxores quatuordecim, procreauitque viginti duos filios, & sexdecim filias.* Non est Scripturæ mens dicere post hanc duntaxat victoriam ductas esse tot vxores, sed ad eas quas habebat, alias adiecisse, vt fierent omnes quatuordecim: & ex nouis vxoribus alios suscepisse liberos, vt fierent omnes duodequadraginta. Quomodo enim alioqui ex quatuordecim vxoribus, intra vnum aut alterum annum, tot liberos suscipere potuisset?

II. Noua Ieroboami clades. 2. Prou. 18. 3.

At Dominus noua etiam sub hoc tempus clade Ieroboamum, & tristissima futurorum malorum denunciatione percussit: sed ea non ad deferendam, sed ad confirmandam Idololotriam, & ad inchoanda futuræ vitæ mala valuerunt. Nimirum *impius cum in profundum peccatorum venerit, contemnit*, ac de salute propter eorum immensitatem desperat. Qualis fuit causa Ieroboami, qui tot hominum millia in grauissimum omnium scelerum, & proximè quingenta millia bellatorum, quasi præcursores suos, in exitium sempiternum præmiserat. Quod autem ad morbum, mortemque filij eius attinet, satis constat eam ad Ieroboami principia non pertinere. Nam cum Ahias illi regnum prædixit, trigesimo octauo Salomonis anno in agro solus cum solo versabatur, eratque sexagenarius, vt ex Septuag. colligitur, nunc autem oculi eius præ senectute caligauerãt vt est in 3. Reg. erat ergo circiter octogenarius. Itaque Scriptura, & Iosephus hanc historiam ad finem regni, & vitæ Ieroboami differunt.

ca. l. 4. 4.

III. Consulit per vxorem prophetam.

Cum ergo Abia filius Ieroboami ægrotaret, optauit pater scire à Propheta, qui ei regnum prædixerat, quid ægro futurum esset, iussitque vxorem suam, quam Septuag. Anu vocant, eum ementito habitu adire, ne forte is grata potius quam vera narraret; aut potius ne eam, ob mariti impietatem, atque ingratitudinem, à se inuisam inauditamque reijceret. Ac ne à populo quidem agnosci voluit, ne is intelligeret ab ipso Ieroboamo consuli Dominum, de diis suis, ac sacerdotibus eorum, vel prophetis diffidente; eaque res populo esset incitamento ad patriam religionem aspirandi. Addidit etiam agrestia munera, quæ plebeiæ mulieri conuenirent. At Deus omne desiderium, & conatum Ieroboami reddidit irritum, re tota Prophetæ reuelata: & ne qua suspicio in oraculo foret, etiam absentem compellauit, & vltro interrogationem anteuertit, & obiurgationem, quam illa vitare conabatur, Deo dictante, in faciem eius effudit.

IV. Abiæ contra Ieroboamum vaticiniũ.

Exprobrauit enim beneficij diuinitus accepti magnitudinem, quod ille in summam benefactoris iniuriam conuerterat, omnibus qui ante eum fuerant impietate superatis. Ergo Dominus in tanti facinoris pœnam, præterita silentio maxima illa æternæ damnationis pœna, quæ sceleribus eius ex æquo respondebat, prænunciat totam Ieroboami familiam funditus disperdendam, omnesque à primo ad vltimum eo vno excepto, qui nunc decumbebat æger, ignominiosa morte perituros, & sepultura carituros. Denunciat quoque per quem vltio quamprimum in genus inuisum inferenda sit. Is fuit Baasa, cui fauit Dominus vt rex fieret, totamque mox Ieroboami familiam exscinderet. Denique, quoniam populus se regis impie-

tati præbuerat obsequentem, prædicit propheta fore, vt captiui in Assyrios transferantur, vbi diu multumque in patria sua, quasi arundo in aqua, intestinis seditionibus, & bellis agitati fuissent.

V. Moritur filius eius, nec tamen resipiscit pater.

Tam horrifico vaticinio territa mulier nihil habuit quod responderet, quanquam ne à principio quidem permissa est quidquam effari, vt tanto magis Dei in Ieroboamum ira panderetur; tacita itaque surrexit, & abiit, & venit in Thersa, quem locum Septuag. Saritam vocant. *Cumque illa ingrederetur limen domus, puer mortuus est; & sepelierunt eum, & planxit eum omnis Israel, iuxta sermonem Domini. Nec timuit*; ait Lucifer Calaritanus, *ex morte filij sui*, quod & cætera, quæ illi vxor ex ore prophetæ renunciarat, secutura essent, *sed in sua iensuit versutia, & vt semel statuerat, diabolo seruire maluit.* Iosephus ait Ieroboamum nihil his fuisse commotum, scilicet ad resipiscendum, alioqui lapidem esse oportuisset. l. 8. c. 5.

ANNVS MVNDI 3079.

ABIÆ 3, vlt. ASÆ initium. IEROBOAMI 20.

AZARIÆ 3. TEMPLI 57.

PYRITIADIS 5. Imperij Assyriorum 1148.

ANTE CHRISTVM 947.

I. Ratio temporis.

Tertius annus Regni Abiæ integer nō fuit, nec Asæ primus, qui tamen pro integris numerantur, dum priori tres anni, posteriori vnus & quadraginta tribuuntur. Et nihilominus necesse est tertium Abiæ & primum Asæ in vnum eundemque concurrere: alioqui vigesimus Ieroboami non incidet in primum Asæ, quod affirmat Scriptura, sed in secundum. 3. Reg. 15. 9. Nimirum vigesimus Ieroboami erat in exitu; cum cœpit primus Asæ. Itaque totus fere vigesimus primus Ieroboami, concurrit cum primo Asæ; ergo ad vitandam confusionem, & ad consentiendum cum Scriptura, hunc Ieroboami vigesimum, vocauimus initium Asæ, vt primus Asæ concurrat cum magna parte vigesimi primi Ieroboami.

II. Abiæ mors. 3. Reg. 15. 8. & 3.

Mortuos est ergo hoc tertio regni sui anno inchoato Abias, & quidem naturali morte, quod significat illa Scripturæ phrasis. *Et dormiuit Abias cum patribus suis*, morte tamen infelici, *Ambulauit enim* ait idem Scriptor sacer, *in omnibus peccatis patris sui, quæ fecerat ante eum, nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo suo, sicut cor Dauid patris sui.* Diuiserat quippe cor suum Abias, & partem quidem dabat Deo vero, cuius cultum prædicabat apud Israëlitas, partem autem Idolis, sicut pater eius & auus. Neque enim Salomon aut Roboam in stultitia sua vnquam Dei templum clauserunt, sed ambo modo Deum, modo idola coluerunt. Sic & Abias cum bene cœpisset, cuius rei causa mirabilem consecutus est de hoste victoriam, mox propter eam in superbiam elatus, patris exempla secutus, ad idola declinauit. Vt non mirum sit omnem idolorum infamiam, ab eo in posteros fuisse transfusam.

III. Asæ regni initium. 3. Reg. 15.

Abia defuncto ei in regno Iuda suffectus est Asa filius eius ex Maacha filia Abessalom, eius enim dicitur mater, cum tamen sit auia, mater patris eius, & vxor Roboami aui. Sed vt pater pro auo sæpe sumitur, sic & mater hoc loco pro auia, quod esset mulier improbitate notissima. Quod autem Asa rectum fecisse dicitur ante conspectum Domini, sicut Dauid pater eius, id est abauus, in genere dicitur de tota eius vita, maximéque principio, vt proximo anno dicetur. De Ieroboamo autem nihil noui; fractus animo, viribusque regni, tenax impietatis ad mortem, ad diuinum tribunal properabat, immensorum peccatorum reus.

ANNVS MVNDI 3080.

ASÆ 1. IEROBOAMI 21.

AZARIÆ Pont. 4. TEMPLI 58.

PYRITIADIS 7. Imperij Assyriorum 1149.

ANTE CHRISTVM 973.

I. Primus annus Asæ. 3. Reg. 15. 9. 2. Par. 14. 1. 2. & c.

Primus est hic annus Asæ iuxta rationem temporis paulò ante explicatam. Ex Scripturæ porro silentio apparet eum fuisse Abiæ primogenitum. Solet enim declarare filiorum ordinē, quando alius à primo succedit in regnū, vt in Dauide, Salomone, Abia adhuc factum videmus. Ergo in successione Asæ cōmune Ius ac consuetudo omnium ferme nationum obseruata est. Is vbi regni gubernacula suscepit, copiosam nactus est materiam, circa quam zelus diuini honoris efferuesceret, parentis, auique, aut negligentia, aut improbitate collectam. Asa vero vice versa, Domino regnum Iuda miserante, pius eius cultor extitit, & sedulus Dauidis imitator. Itaque *subuertit altaria peregrini cultus, & excelsa* in quibus aræ illæ fuerant excitatæ. 3. Reg. 15. 14 Nam quod alio in loco Scriptura tradit eum excelsa non abstulisse, de illis excelsis intelligenda est, in quibus verus quidem Deus, sed loco indebito colebatur. *Confregit* quoque *statuas, lucosque succidit*, ne loci amœnitas male sanum populum ad priorem nequitiam pelliceret.

II. Eiusque pro religione zelus.

Extat & aliud zeli Asæ, probitatisque monimentum. *Abstulit* enim *effœminatos de terra*; extremo nimirum, meritissimóque supplicio affecit istiusmodi hominum portenta, Dei ac naturæ dedecora. Eorum quoque fana Imo lustra ac latibula ferarum in humana specie, dissipauit, & Priapi specum, execratæ nequitiæ ganeam subuertit: *purgauitque vniuersas sordes idolorum, quæ fecerant patres eius*, aut facta retinuerant. *Insuper & Maacham matrem suam* idest auiam, qua in primis nitebatur probrosissima superstitio, *amouit ne esset princeps in sacris Priapi & in luco eius, quam illa consecrarat*: ne videlicet rex publici pudoris appetens, domesticam dissimularet infamiam. In 2. Par. propterea ex augusto imperio deposita dicitur, in ordinem scilicet redacta, & tanquam infamis omni dignitate spoliata, *subuertitque specum eius, & confregit simulachrum turpissimum, & combussit in torrente Cedron*, ad publicam idololatrarū ignominiam.

vers. 12. Maachæ impietas.

vers. 13.

Denique idolorum superstitione conuulsa, præcepit Iudæ, vt quæreret Dominũ Deum patrum suorum, eiusque vniuersa mandata seruaret.

III. Regiæ pietati fauet pax, & annus Sabbat. 71. 2. Par. 15. 18. Vota paterna, propriàqua persoluit.

Pietati regiæ duo seruierunt, pax decem annorum, quam ei Dominus indulsit, cum priorum regum tempore semper cum Ieroboamo belligeratum fuisset: qui fructus quoque fuit religiosæ pietatis; fuit & annus Sabbaticus ordine septuagesimus primus, quem religio sit dubitare, mandâte rege religiosè obseruatum. Huc quoq; videtur pertinere religiosa illa voti persolutio, de qua Scriptura. *Intulit*, inquit, *ea quæ sanctificauerat Abias pater suus, & vouerat* in magno illo rerum suarum discrimine; cum pugnauit contra Ieroboam. Intulit autem, *in domum Domini, argentum & aurum & vasa*, ad prædam Sesaci aliquo modo reparandam. Recte porro existimauit rex paternum æs alienum, Deo præsertim debitum ac dicatum, ad se non pertinere. Isti autem operi iustitiæ, adiecit etiam propriam liberalitatem. Vouit enim Domino diuersa donaria, quæ & cumulatè persoluit, vt ibidem habetur. Nihil est autem causæ cur hæc pia opera vltra hunc annum differamus, in quo feruebant omnia zelo gloriæ Dei.

ANNVS MVNDI 3081,

ASÆ 2. IEROBOAMI 22. & vlt. NADABI 1. AZAR. Pont. 5. TEMPLI 59. PYRITIADIS 8. Imperij Assyr. 1150.

ANTE CHRISTVM 972.

I. Mors Ieroboami, & Nadabi regnum. 3. Reg. 15. 25. 2. Par. 13. 20.

SEcundus annus Asæ ipsum tenuit in exterminanda Idololatria vtiliter occupatum, cum Ieroboamo à viuis abeundum fuit, est enim vigesimus secundus eius annus & vltimus; quem tamen non regnauit integrum. *Nadab enim filius eius regnauit super Israel, anno secundo Asæ regis Iuda.* Hic ergo vltimus est Ieroboami, *quem Dominus percussit, & mortuus est*, morte vtique violenta, vt phrasis ipsa requirit, immisso dæmone, aliquo, vel angelo percussore. Hunc enim locum de Ieroboamo non de Abia, intelligendum esse optimi quique interpretes sentiunt, & nos in Annalibus docuimus; (an. Abiæ 3. n. 2. & 3.) & æquum fuit insigni ad exemplum, morte tolli eum, qui insignis ad summam impietatem fuit. Et forte in ipsum quoque valuit Ahiæ vaticinium, vt à volucribus ferisque discerptus sepultura careret, qui omnium esset in tota familia sua nocentissimus: omnique deinceps posteritati execrandus ac detestabilis. Ei successit Nadab, mali corui malum ouum, *duobus enim annis, quibus regnauit super Israël, fecit malum in conspectu Domini, & ambulauit in viis patris sui, & in peccatis eius, quibus peccare fecit Israel.* Itaque Iosephus eum paternæ malitiæ, & impietatis æmulum vocat. (Eiusque impietas.)

II. Asa exscindit Idololatriam.

Porro Asa quieto tempore, diuinóque auxilio bene vsus, in exterminationem idolorum hoc quoque anno incubuit; quo in negotio, sanctos prophetas, ac sacerdotes adiutores habuisse, ipsumque in primis pontificem, cum pio ac fideli populo, precibus, sacrificiis, cæterisque operibus piis incumbentibus minime dubitandum est. Illa porro decem annorum quies quæ à Scriptura memoratur, de regno tantum Iudæ accipienda est. (2. Par. 14. 1.) Nam regnum Israëlitarum vix duobus annis quietum fuit; tantumque à pace res abfuerunt, vt inuadente intra biennium regnum tyranno, rex ipse mox trucidatus sit, totaque eius familia deleta.

ANNVS MVNDI 3082.

ASÆ 3. NADABI vlt. BAASÆ 1. AZARIÆ 6. TEMPLI 60. PYRITIADIS 9. Imperij Assyr. 1151.

ANTE CHRISTVM 971.

I. Asa instaurat vrbes regni sui.

DVobus circiter annis in idololatriæ extirpatione collocatis, adiecit animum Asa ad ciuitates regni sui, quas aut temporis longinquitas debilitauerat, aut bellicus furor quassauerat, instaurandas, & cõmuniendas. *Ædificemus*, inquit, *ciuitates istas*. Erant enim oppida quæ ostendebãtur, sed industriam boni principis requirebant, qui quietis temporibus, ad turbulẽta prouidam cogitationẽ converteret: neque apparet tempus vllum, quamuis diuturni imperij, in quod commodius has vrbiũ instaurationes conferamus. Instaurauerũt ergo hoc primo Asę decẽnio ciuitates Iuda, & vallauerũt muris, & roborauerũt turribus & portis, & seris, quoniam à bellis quieta erant omnia, *eò quod* ait Rex *quæsierimus Dominũ Deum patrum nostrorum, & dederit nobis pacem per gyrum.*

II. Cædes Nadabi.

Hoc ipso tertio anno regni Asæ, cum Nadab Rex Israëlis impia patris vestigia, impius filius sequeretur, Dei nutu quamprimum de medio sublatus est, secundo regni sui anno, & quidem vtroque diminuto. Nam initia prioris vltimus Ieroboami annus sibi vendicat; extrema vero posterioris, ad primum Baasæ, authoris cædis eius, pertinent. Cum enim bellum esset Israëlitas inter & Philisthæos oppidum Gebbethon, Baasa filius Ahiæ de tribu Issachar Nadabo regi struxit insidias; eoq; interfecto, aditũ sibi ad tyrannidẽ teterrimo facinore patefecit. Quamuis enim de eo prædixisset Abias propheta. *Cõstituit sibi Dominus regem super Israël, qui percutiet domum Ieroboam*, scelere tamẽ grauissimo Baasa se obstrinxit, quod prædictione nulla ratione minuitur. Et quamuis Deus voluerit Nadabum interfici, eum tamen Baasa nõ interfecit, vt diuinæ voluntati, sed propriæ ambitioni, obsequeretur. Capitalis Baasa, qui in populo Dei vexillum primus erexit immanis audaciæ, regum à subditis occidendorum.

III. Regnum Baasæ. 3. Reg 15. 29.

Regnauit ergo Baasa loco Nadabi, totique Israëli, id est decem tribubus præfuit, habuitq; regni sedem in Thersa, quod tenuit annis quatuor & viginti. Quod porro dicitur. *Cum regnasset, percussit omnem Ieroboam*, &c. significat Scriptura, id non statim ab arrepto imperio, sed aliquanto post eo sibi confirmato, factum esse. Itaque hanc Dei in eam familiam vltionem, in annum sequentem differemus. Quod autem ad ipsius Nadabi cædem attinet. Cum

is in obsidione vrbis occisus fuerit, apparet illud ibidem proiectum fuisse insepultum, prædam volucribus cœli & bestiis terræ, iuxta vaticinium Ahiæ Silonitis; siue id agente Baasa & sepulturam, tyrannorum in morem, superbè ac crudeliter prohibente; siue populo casu aliquo in eum irato, & in cadauer improbè sæuiente.

ANNVS MVNDI 3083.

ASÆ 4. BAASÆ 2.

AZARIÆ 7. TEMPLI 61.

PYRITIADIS 10. Imperij Assyrior. 1152.

ANTE CHRISTVM 970.

I. Mosaicus Iubilæus.

QVingentesimus agitur annus, ex quo Israëlitæ duce Iosue transgressi Iordanem, Clanancitidem inualerunt, quorum 440. ante fundatum templum numerantur, reliqui sexaginta à templi initiis effluxerunt. Est ergo hic decimus Iubilæus Mosaicus, quem Asæ regis pietas persuadet in regno Iudæ fuisse accuratè seruatum; cum apud Israëlitas confusa essent omnia, idololatria, omnes legis cæremonias, susque deque miscente. Pergebat autem Asa hinc quidem, vt diximus, in oppidis regni sui instaurandis, atque muniendis, inde autem Idololatriæ reliquiis exterminandis. Quæ cum agerentur in regno Iudæ, Baasa in Israële, contra vniuersam familiam regiam crudeli furore bacchabatur, Domino Deo impia eius voluntate ac facinore, iustè contra Ieroboamum, eiusque inuisam Deo stirpem vtente. Cumque *regnasset*, ait Scriptura, *percussit omnem domum Ieroboam, non dimisit ne vnam quidem animam de semine eius, donec deleret eum.*

3. Reg. 15. 29.

II. Baasa exscindit familiam Ieroboami. 3. Reg. 14. 11

Nec dubitandum est illud quoque impletum quod idem Ahias propheta prædixerat; *Qui mortui fuerint de Ieroboam in ciuitate, comedent eos canes; qui autem mortui fuerint in agro, vorabunt eos aues cœli.* Quod barbarus hic atrociter in oppidis agrisque, contra regiam omnem familiam sæuiendo, exercitus est, non implendæ causa prædictionis, sed firmandæ tyrannidis, & exsaturandæ crudelitatis. Sic ergo, hausta gladio Baasæ proditoris, funditus interiit familia impij atque insipientis Ieroboami, qui collatum sibi diuinitus, suisque regnum, non pio in benefactorem obsequio tueri voluit, sed perfidia ac superstitione se populumque suum Dei cultu distrahendo. Nec tamen Baasa, qui factus est vltor peccati Ieroboami, intellexit consilium Domini, nec viam iniquitatis ab eo constratam odio habuit, sed *fecit malum coram Domino, ambulauitque in via Ieroboam & in peccatis eius, quibus peccare fecit Israël.* Præter facinus occupatæ tyrannidis, & excisæ familiæ regiæ.

3. Reg. 15. 34.

ANNVS MVNDI 3086.

ASÆ 7. BAASÆ 5.

AZARIÆ 10. TEMPLI 64.

PYRITIADIS 13. Imperij Assyriorum 1555.

ANTE CHRISTVM 967.

I. Ortus Iosaphati. 3. Reg. 22. 4. 3. Reg. 16. 1.

Iehu arguit Baasā.

SEptimo anno Asæ regis Iuda ætatis autem 23. nascitur Iosaphat filius eius primogenitus, qui ei in regno successit ætatis suæ anno 35. quibus si sex iam exactos addiderimus, fient vnus & quadraginta anni regni Asæ. Itaque anno regni eius septimo natum oportuit, ex Azuba filia Salai. Ad hoc circiter tempus refegimus, prophetiam Iehu filij Anani contra Baasam: qui cum quintum iam regnaret annum, nec ruina familiæ Ieroboami, quam ipsemet illi, propter impietatem intulisset, emendaretur, misit ad eum prophetam, qui hominem argueret, & imminentis pœnæ magnitudine deterreret: & quidem prius quam bella inter vtrumque regem exorirentur, verbis vt eum prius quam verberibus castigaret. Dominus ergo de Baasa per prophetam in hæc verba queritur. *Pro eo quod exaltaui te de puluere, & posui te ducem super populum meum Israël. Tu autem* vice versa ingratus atque impius, ambulasti in via Ieroboam, & peccare fecisti populum meum Israël exemplo, atque authoritate tua, *vt me irritares in peccatis eorum*, quorum peccata reciduut in caput tuum. Hæc culpa profani huius principis fuit.

II. Et supremam cladē minatus occiditur.

Sequitur pœna. *Ecce, ego demetam posteriora Baasa*, id est posteritatem eius. *Et faciam domum tuam sicut domum Ieroboam filij* Nabad. *Qui mortuus fuerit de Baasa in ciuitate, comedent eum canes, & qui mortuus fuerit ex eo in regione, comedent eum volucres cœli*: quæ vltio hoc fuit admirabilior, quo diutius Baasa regnauit. Minas porro rex non æquanimiter tulit, sed innoxium prophetam, furiosus, vt medicum delirans æger, inuasit, atque interfecit: quam cædem non diu impunè tulit. Mox enim bella inter ipsum & regem Iuda exarserunt, quibus regnum Israël magnis detrimentis affectum est.

ANNVS MVNDI 3090.

ASÆ 11. BAASÆ 9.

AZARIÆ 14. TEMPLI 68.

PYRITIADIS 17. Imperij Assyr. 1159.

ANTE CHRISTVM 963.

I. Bellum diuturnum inter Asa, & Baasa. 2. Par. 14. 1. 3. Reg. 15. 16

EXpletis decem annis, quos Regi Asæ quietos fuisse Scriptura testatur, bellum inter vtrumque Hebræorum regē excitatum est, quod hoc anno inchoatum, in reliquos fere vtriusque principis annos propagatum est. Iuxta illud. *Bellum autem erat inter Asa & Baasa regem Israël cunctis diebus eorum*; ad mortem scilicet Baasæ, cui Asa superuixit quin-

decim annis. Quam autem inchoandi belli causam fuisse diximus? Apparet Baasam eas vrbes recuperare voluisse, quas Abias pater Asæ Ieroboamo eripuerat, de quibus supra dictum est. Sed res præter expectationem in contrarium cecidit: factumque vt ad antiquam iacturam recens accederet.

2. Par. 13. 19. an. Abiæ 1. n. 4.

ANNVS MVNDI 3094.

ASÆ 15. BAASÆ 13.

AZARIÆ 18. TEMPLI 72.

PYRITIADIS 21.

Imperij Assyriorum 1163.

ANTE CHRISTVM 959.

I. Bellum Æthiopicum & quæ illius causa videatur. hoc an. n. 4.

ILlustrem habet hic annus Iudæorum de Æthiopibus victoriam, simulque Azariæ prophetiam cum sacrificiorum solennitate, fœdereque renouato, quæ omnia in vnum eundemq; annum decimum quintum regni Asæ cadere, facile ex Annalibus intelligetur. Hi porro Æthiopes, qui duce Zara contra regem Asa venerunt cum exercitu, in quo decies centena millia militum, & trecenti currus numerabantur, non ex Æthiopia Arabica, sed Africana, cum quibus & Libyi militabant; venerunt. Belli causam nemo prodit. Forte magnitudine copiarum fretus, Hebræorum reges, animis inter se armisq; dissidentes, facile à se opprimi posse credidit, & siticulosam regionem suam in terram lacte & melle manantem commutari. Moueri etiam potuit magnitudine prædæ quā Sesac ante sex & viginti annos ex templi thesauris, regiisque sustulerat: si tum forte adolescens in eius castris militabat, & similem sibi fœlicitatem affectabat. Deus autem ingentem illi cladem, ab Asa, pio at forti rege præparabat.

2. Par. 16. 8.

II. Copiæ regis Asæ. 2. Par. 14. 8

Habebat is *in exercitu suo, portantium scuta & hastas, de Iuda trecenta millia: de Beniamin verò scutariorum & sagittariorum, ducenta octoginta millia: omnes isti viri fortissimi.* In hac autem turba non deerant plerique alij de tribu Ephraim Simeonis, & Manasse, qui ad Asa religionis causa deserto Baasa confugiebant, vt sequenti anno dicetur, vt Leuitas omittamus. Venerunt Æthiopes vsque ad ciuitatem Maresa in tribu Iuda, quibus Asa progressus est obuiam, & instructa ad pugnam acie, animaduersis tantis copiis, Deum pro victoria orauit intentius. Nec frustra. Exterriti enim sunt diuinitus Æthiopes, & in fugam acti; quæ tamen illis saluti non fuit. Nam *persecutus est eos Asa, & populus qui cum eo erat vsque Gerara*, itinere dierum aliquot, *& ruerunt Æthiopes vsque ad internecionem, quia Domino cædente contriti sunt, & exercitu illius præliante*, siue Angelorum ministerio, qui ei truci ac minaci vultu apparuerint; vocantur enim exercitus, milites, & castra Domini: siue potius; Hebræi qui erant Dei populus, illumque quasi Imperatorem suum agnoscebant.

2. Par. 15. 9.

Æthiopes exterriti, victique.

III. Præda ingens.

Cumque iam nusquam appareret hostis, ad spolia reuersus est victor exercitus, quæ pro magnitudine exercitus, plurima maximaque fuerunt, adeo vt Æthiopica præda iacturam à Sesaco acceptam compensare quodammodo videretur. Quæ fortasse mens Rabbinorum fuit, dum dixerunt Zaram Sesaci prædam restituisse Iudæis. Qui non contenti percussisse, qui in acie armati steterant, percusserunt ciuitates omnes per circuitum Geraræ; grandis quippe cunctos terror inuaserat, & diripuerunt vrbes, & multam prædam asportauerunt. Has vrbes fuisse Philisthæorum ex D. Hieronymo satis constat. Vnde etiam intelligitur Philisthæos prædæ, vt videbatur, exploratæ cupiditate auxilio venisse Æthiopibus contra Iudæos; à quibus non apparet alioqui cur hostiliter tractarentur. Quin & caulas ouium destruentes, tulerunt pecorum & camelorum infinitam multitudinem, quorum pars mox Ierosolymis sacrificata est.

De locis Hebra. in Gerara.

IV. Propheta gratulatur Asæ victoriam. 2. Par. 15. 1.

Redeuntibus, Azarias filius Obed, facto in se spiritu Domini, egressus est in occursum Asa, eique totique populo eius congratulatus est victoriam, quam Dei cui seruierunt benignitate consecuti sunt, simulque Deo inspirante prædicit fore vt transeant multi dies in Israël absque Deo vero; & absque sacerdote, doctore, & absque lege, aliaque addit, quæ vt in captiuitatem Babylonicam conuenire possint, rectius in præsentem totius gentis desolationem cadunt, vt accuratius in Annalibus exposuimus. Postremo Propheta à futuris ad præsentia conuersus. *Vos ergo*, inquit, *confortamini, & non dissoluantur manus vestræ, erit enim merces operi vestro*, quandem hoc bello estis experti. Mature eos præmunire conatur. Nam non multo post, deficiente per summam, socordiam, atque imprudentiam in deum fiducia; ad Syrorum auxilia non impunè vt dicemus, confugerunt.

n. 10. & seqq.

V. Asa regnū perpurgat ab idolis.

Rex audito Azariæ vaticinio confortatus est, nihilque reueritus potentium aduersus idololatriam studia, *abstulit idola de omni terra Iuda & Beniamin*, si qua primam regis diligentiam effugerant, aut ab eo tempore pullularant, vt sic minus seuera iudicaretur ista diligentia in vrbibus Ephraim, quas nuper Regi Baasæ eripuerat, in quibus hic zelus maximè exercendus fuit. Dum deletur superstitio, altare æneum holocaustorum, quod ante annos septuaginta à Salomone constructum fuerat, & perpetua ignis actione, vt apparet, labefactatum, instauratum est, vt celebriori quod parabatur sacrificio, in mense tertio, in quem cadit festum Pentecostes, sufficere posset. Venerunt ergo subditi Asæ frequentes anno regni eius decimo quinto, *& immolauerunt Domino in die illa de manubiis & præda quam adduxerant*, deuictis scilicet Æthiopibus *boues septingentos, & arietes* septem millia.

2. Par. 15. 11. 12.

VI. Et renouat cum Domino fœdus.

Et intrauit Rex Asa, *ex more ad corroborandum fœdus*. Illud *ex more* innuit consuetudinem renouandi huius fœderis, ac instaurandi, occasione vt arbitror, aliquorum, qui desertis idolis ad Dominum reuertebantur, qui in primis spoponderunt se quæsituros & cultores *Dominum Deum patrum suorum in toto corde, & in tota anima sua*, id est ex animo, & sine vlla fictione; addiderunt & execrationem, qua sibi mortem imprecabantur omnes, si fidem Deo datam frangerent. *Ineaueruntque Domino*

voce

voce magna in iubilo, & in clangore tubæ, & in ſonitu buccinarum, omnes qui erant in Iuda, id eſt qui regi Iuda obtemperabant, licet ad eam tribum non pertinerent, cæremonias videlicet ſpiritalis lætitiæ teſtes adhibuerunt vniuerſi. Maacham autem turpiſſimam mulierem, regiæ familiæ probrum ac dedecus, ex auguſto depoſuit imperio, & redegit in ordinem ob fœdiſſimum idololatriæ miniſterium, vt ſuperius dictum eſt, quando res, quæ iterum ex occaſione recitatur, facta eſt. Neque enim regia pietas ipſos quindecim annos tam impiam nequitiam tolerauit: quando & ſua, & paterna vota Deo reddidit.

Vide ſupra an. 1. Aſæ n. 2. & 3.

ANNVS MVNDI. 3095.

ASÆ 16. BAASÆ 14.

IOHANAN Pont. 1. TEMPLI 73.

PYRITIADIS 22. Imperij Aſſyr. 1164.

ANTE CHRISTVM 958.

I. Nouus pontifex Iohanan.

OPportunè præparati ſunt ſuperiore anno animi Iudæorum, & eorum qui ſe ipſis ex regno Iſraelis aggregarũt, fœdere cum Domino renouato; ne imminente continentium deinceps bellorum inter vtrumque regem procella, infirmorum conſtantia frangeretur. Quod ad nouum autem, quem ſuggerimus, pontificem attinet, cum Amarias nepos Iohanan, pontifex fuerit ſub 18. annum Ioſaphati, vt ex Scriptura conſtat, anni 43. quatuor ve interiecti, inter Iohanan, & filium eius Azariam diuidendi ſunt. Reliquos ergo annos regis Aſæ Iohanan pontifici tribuemus, Azariæ autem magnam partem regni Ioſaphati, eiuſdem vero extrema, Amariæ, vt exigit ille locus, aſſignabimus.

2. Par. 19. 1.

Ratio temporis belli inter reges. *1. 2. c. 16. 1. Roboam 17. Abias 3. Aſa 16.*

Nec minor eſt difficultas de tempore ſuſcepti belli inter Aſam & Baaſam; liber enim Par. tradit id contigiſſe anno 36. regni Aſæ, quo tamen Baaſa mortuus erat, & ſucceſſor eius decimum iam regnabat annum. Dicendum eſt illos 36. annos à diuiſione regni Iudæ & Iſraelis eſſe numerandos; inde enim trigeſimus ſextus Aſæ, id eſt regni cui Aſa præerat, vt diligentius in Annalibus explicatum eſt.

a. n. 2. ad 6.

II. Baaſa occupat, & munit Ramam.

Hoc ergo anno trigeſimo ſexto regni Iudæ, ſiue Aſæ, qui propriè ipſius erat decimus ſextus, *aſcendit Baaſa*, ex Therſa nimirum, quæ erat ſedes regni eius, in Iudam & occupauit vrbem Rama in 40. ſtadiis diſtantem Hieroſolymis, eamque communiuit, ac muro circumdedit, tanto regni Iudæ incommodo, ſi rem perficere potuiſſet, *vt nullus tuto poſſet egredi vel ingredi de regno Aſa.* Huius magnitudinem ſeruitutis animaduertens Aſa, omnem adhibuit machinam ad diſturbandum conſilium eius. Et cum oportuiſſet eum diuino auxilio confidentem regem Baaſam armis inuadere, nec timere Syros, qui Baaſæ auxilio futuri erant, de ſuis ipſe copiis diffidens, eadem Syrorum auxilia pro ſe, & contra hoſtem ſuum euocauit. Quamobrem à propheta Hanani obiurgatus eſt. Nolebat enim Dominus populum ſuum ab Idolorum cultoribus auxilia mendicare, cum ipſe eorum protectionem ſuſcepiſſet, nec eos vinci pateretur, quandiu ab ipſis piè ac religiosè coleretur. Culpæ autem index eſt pœna. Nam ſi Deo confidens, nihil neque Syros neque Iſraelitas veritus, pugnam iniiſſet, vtroſque ſuperaſſet, vt propheta ſignificat, nec iacturam theſaurorum ſuorum, templique feciſſet, vt merito Propheta ſtultè ipſum feciſſe dixerit.

3. Reg. 15. 17

Aſa confugit ad Syros.

III. A quibus Iſraelitæ vexantur.

Vtrique regi Hebræorum Benadab fœderatus erat, ſed Aſa rebus diffidens ſuis, non ſine culpa theſauros domus Dei dedit homini infideli: neque enim ad id ea neceſſitate cogebatur, cũ potuiſſet, ac debuiſſet non timere hoſtes ſuos, propria doctus experiẽtia, accepti diuinitus contra Æthiopes auxilij, & inſuper Syrum addixit vt contra ius gentium fœdus initum cum Baaſa violaret. Cum ergo Syrus venalem habuiſſet fidem, ratus ibi eſſe ius vbi plurima merces, miſſis copiis ſuis, proximas quaſque vrbes propugnatoribus vacuas, ad Ramam enim cũ ſuo Rege conſederant; obſedit, occupauit, ac ſpoliauit. Sicque factum eſt vt Benadab geminam prædam ab Hebræis acciperet, a volẽtibus alteram, alteram ab inuitis. Quæ cum audiiſſet Baaſa, veritus ne dum Iudam vexare cupit, a Syris ſuo ipſe regno priuaretur, dimiſſa ædificatione ſe recepit ad ſuos. At Aſa confeſtim conuocatis omnibus ſubditis, diruit quæcunq; extruxerat Baaſa, & materiã omnem aliò tranſtulit, & vrbes alias ſibi opportuniores cõmuniuit.

IV. Aſa reprehenditur à propheta. *Vide Ann. ipſos n. 13. & ſeqq.* Quomodo peccarit diffidẽtia.

Ad hoc ipſum tempus pertinet obiurgatio Hanani cõtra regem Aſa, quod habuiſſet fiduciam in rege Syriæ, & non in Domino Deo ſuo, *idcirco*, inquit, *euaſit Syriæ regis exercitus de manu tua*. Significat Dei fuiſſe voluntatem, primùm ei de Iſraelitis victoriã dare, & Syros inſuper, qui illis auxilio venturi erãt, ipſius ſubjicere poteſtati. Reus igitur fuit Aſa diffidentiæ in Deũ. Nec tamẽ damnat hæc prophetæ vox humanã prudentiam, quæ timidè auxilia humana circumſpicit, poſt diuinum auxilium imploratum. Id enim valet, in ordinario curſu rerum humanarum: cum autem fiducia diuina reuelatione nititur nõn eſt locus humanæ prudẽtiæ. At Aſa nõ ita pridem à propheta didicerat vnde ſingularem de diuino præſidio fiduciam conciperet, & de victoria, qualem de Æthiopibus retulerat: cum ſuæ in Deum fiduciæ cõſcius, dixiſſet Deo, *In te enim & ſuo nomine habentes fiduciam, venimus contra hanc multitudinem.* Ergò nunc quoque fides fiduciam regis excitare debuit, quam ingens victoria ſecutura erat. Ea deficiente audiuit à Propheta, *Stultè igitur egiſti, & propter hoc, ex præſenti tempore, aduerſum te bella conſurgent.*

V. Ob quam bellis punitus eſt.

Hæc bella ſunt quæ deinceps reliquo tempore regni Baaſæ magis magiſque exarſerunt, in vindictam cladium à Syris acceptarum. Cum enim infirmior eſſet Baaſa, quam vt vindictam de Syris ſumere poſſet, & timeret ne ſi in ipſos arma moueret, ſuperueniret Aſa, & ſic à duobus ſimul exercitibus concideretur, iniuriam Syri diſſimulauit, ſolumque regem Iuda bello fatigauit. Atque ita impletum eſt illud, *fuitque bellum inter Aſam & Baaſam regem Iſraël, cunctis diebus reliquis eorum.* Id tempus fuit annorum 10. quibus Baaſa ſuperuixit. Aſa vero cum audito propheta, præteritam culpam præſenti pœnitentia emendare debuiſſet, auxit eam vehementer, miſſo in carcerem propheta, à quo

Conjicit inſuper in carcerem prophetã.

diuinitus reprehensus fuerat; neque eo facinore contentus, etiam tum plurimos de populo interfecit, qui scilicet prophetæ fauentes, de rege murmurabant.

ANNVS MVNDI 3100.

ASÆ 21. BAASÆ 19.

IOHANAN Pont. 6. TEMPLI 78.

PYRITIADIS 27. Imperij Assyr. 1169.

ANTE CHRISTVM 953.

I. Iubilæus 62.

MVndanus Iubilæus ordine sexagesimus secundus in hunc annum incurrit, quem propterea visum est eximere a reliqua turba. Plures enim annos simul congerere rerum idonearum inopia cogit. Nam ex dictis intelligitur decem annis inter Hebræos reges belligeratum, & nihilominus Baasam cum Philisthæis gessisse bellum, quorum vrbem Gebethon Ela eius filius obsidebat.

3. Reg. 16. 15. 16.

Sabbaticus 74.

Sequens annus, qui fuit Asæ vigesimus secundus, fuit Sabbaticus ordine 74. quem in regno Iudæ obseruatum par est credere. In Israële omnes legis cæremoniæ, cum lege ipsa iacebant: quando nec Deus quidem ipse ibi erat in pretio, sed eius loco, vituli aurei sacrilegis altaribus insidebant.

Pyritiadis vlt. Ophratæi 1.

Asæ vigesimus quartus, Pyritiadis Assyrij regnum, quod fuit annorum triginta, terminauit: cui successit ad annos viginti Ophratæus, anno Asæ vigesimo quinto.

ANNVS MVNDI 3105.

ASÆ 26. BAASÆ 24. & vlt.

ELÆ 1. IOHANAN 11. TEMPLI 83.

OPHRATÆI 2. Imperij Assyrior. 1174.

ANTE CHRISTVM 948.

I. Mors Baasæ naturalis. 3. Reg. 16. 4. &c.

HIc annus Regem Asam hoste intestino liberauit. Mortuus est quippe Baasa, anno vigesimo sexto Asæ, & quidem morte non violenta, sed naturali. Dicitur enim dormisse cum patribus suis, & sepultus in Thersa. Non enim de ipso, sed de posteris eius dictum fuit à Iehu propheta, eos à cœli volucribus, aut bestiis terræ discerptū iri, propter ingratissimam impietatem Baasæ, qui non intellexit supplicium, quod aliis Deo vltore intulisset, sibi quoque eadem peccanti impendere: qui cum in reliqua impietate Ieroboamo suppar fuisset, illud insuper adiecit, vt prophetam obiurgatorem interficeret, quasi eadem opera irritum reddere posset vaticinium eius.

II. Ela filius ei succedit. 3. Reg. 16. 8. & seqq.

Eodem ipso anno successit ei Ela filius eius, sic vt patris vltimus, fuerit filij primus, vtróque incompleto. De eo nihil aliud traditur, quam regnasse, impietatem patris æmulatum esse, & temulentum à suis occisum fuisse, quod in sequentem annum cadit.

ANNVS MVNDI 3106.

ASÆ 27. ELÆ 2. & vlt.

ZAMBRI, & AMRI 1.

IOHANAN 12. TEMPLI 84.

OPHRATÆI 3. Imperij Assyriorum 1175.

ANTE CHRISTVM 947.

I. Conferti reges in Israel. 3. Reg. 16. 29.

VIgesimus septimus regni Asæ tres quatorue reges vidit in Israële, Elam filium Baasæ, qui vix secundum annum regnando inchoauit. Zambri qui septem diebus duntaxat regnum tenuit, Amri & Thebni, qui in schismate aliquandiu regnarunt; sed præualuit Amri, & ab hoc ipso anno, regni sui annos numerare cœpit, vt duodecimus eius annus in trigesimum octauum Asæ, quod Scriptura exigit, possit incidere. Cum ergo Zambri, dux mediæ partis equitum, ambitione victus, coniurasset aduersus regem suum Elam, inteautum occupauit, & in Thersa vrbe regia, epulantem apud vrbis præfectum, iamque temulentum occidit, anno 27. regis Asæ, quem præfert index anni huius. Quo facinore perfecto, ne esset qui occisum regem vlcisci posset, & secum de regno contenderet, adiecit animum ad perdendos quamprimum omnes regis consanguineos, sicque vaticinio Iehu, contra totam Baasæ domum, famulatus est, & proprio scelere alienum vltus est crimen; quippe qui non aliena peccata castigare voluit, sed propriæ ambitioni seruire.

Zambri interficit regē Elam & totam familiam. Baasæ. 3. Reg. 16. 10

II. Qui mox ad cædem sui compellitur.

Verum Zambri immane facinus, Regis sui, & bene de se meriti, per proditionem interempti, non diu inultum tulit. Cum enim exercitus Israëlis, qui Gebbethon vrbem Philisthinorum obsidebat, audisset rebellasse Zambri, & occidisse regem, principem militiæ Amri creauit regem pro Ela, qui omissa obsidione Philisthææ vrbis, vsus celeritate, copias ad regiæ vrbis obsidionem transtulit, in qua se Zambri pro rege gerebat. Qui cum cerneret expugnatum iri ciuitatem. Nec enim ei per tempus licuerat parare, quæ ad tolerandam obsidionem necessaria erant, ingressus est palatium, & succendit se cum domo regia. Quem in furorem duplex cum perturbatio coniecit, prior fuit metus ne si in hostium potestatem venisset, scelestissimi parricidij regis, totiusque familiæ ipsius, iustissimas pœnas daret, & atrocissimis suppliciis discerperetur: eodemque incendio suos, per quos hæc scelera patrarat, diris suppliciis, ignominiæque exemit. Posterior fuit inuidia, quæ suasit vt regias opes cum palatio incendio corrumperet, ne Amri, qui ei regnum eripiebat, iis potiri posset.

Et qua de causa.

III. Pro regno certatur.

Occiso tyranno, cum nullus de stirpe regia superesset, *scissum est incertum studia in contraria vulgus*. Et Amri quidem iam non leue ius habebat ad regnum, gaudebat enim prærogatiua suffragij militaris; eiusque auspiciis tyrannus Zambri è medio sublatus fuerat. Nihilominus, aliis optimatibus regnum ambientibus, diuisus est populus Israël in duas partes, qua-

rum media pars sequebatur Amri, alia Thebni regem constituere cupiebat. Hæc diuisio, studiumque partium, aliquot annos tenuit, donec præualuit Amri, vt mox dicetur, cuius nihilominus anni regni ab hoc tempore, à Scriptura numerantur. *3. Reg. 16. v. 16 & 23*

ANNVS MVNDI 3107.

ASÆ 28. AMRI 2.

IOHANAN 13. TEMPLI 85.

OPHRATÆI 4. Imperij Assyr. 1176.

ANTE CHRISTVM 946.

I. Amri & Thebni regnum ambiunt.

TOtis tribus annis cum extremo præcedentis, & initio sequētis, inter Amri & Thebni armis castrisque pro Israëlis imperio certatū est; potior tamē erat Amri cōditio, qui iam studiis exercitus rex creatus fuerat. Interea Asa pacificam in regno suo, & ingloriam degebat ætatem, quod quidem fuerit posteritati traditum; qui vtique poterat bene vti ciuili bello aduersariorum suorum, eáque occasione regnum auitum recuperare. Regni tamen diuturnitate gloriosus fuit, quam illi felicitatem Dominus largitus est, in præmium deletæ idololatriæ in regno suo, & quantum potuit in alieno. Huc enim referri potest dictum illud Azariæ prophetæ, *Erit merces operi vestro*. Huius enim mercedem maximè sentiebant atq; appetebant Hebræi, quorum se captui Dominus accommodat. Et certe dum vnus Asa regnat in Iuda, eius æmuli Ieroboam, Nadab, Baasa, Ela, Zambri Amri, Achab, septem reges impij, in Israele quoquo modo regnarunt. *2. Par. 15. 17.*

Porro sequens annus Asæ 29. anno Sabbatico septuagesimo quinto insignitus est.

ANNVS MVNDI 3110.

ASÆ 31. AMRI 5.

IOHANAN 16. TEMPLI 88.

OPHRATÆI 7. Imperij Assyrior. 1179.

ANTE CHRISTVM 943.

I. Amri præualet cæso æmulo.

QVatuor iā annis io ambiendo quærēdoq; regno fere consumptis, tandè regni æmulo de medio sublato, rerum potitus est Amri, pacificéq; regnare cœpit, anno Asæ 35. Sic enim intelligendum est illud, *Anno 31. Asæ regis Iuda regnauit Amri super Israel duodecim annis*, quorum primus cadit in 27. Asæ, quiotus autem est præsens, quo pacificè regnare cœpit: *in Thersa* vero *regnauit sex annis*, quorum vltimus erit sequens. Apparet autem Thebni non fuisse mortuum naturali morte, sed violenta; & quidem fortasse in prælio, quo debellatum est; Iosephus ait occisum: quod indicat Scriptura, illa voce *præualuit*, quæ innuit certamen antegressum; in quo & frater eius Ioramus occisus est, vt ex Sept. constat. *3. Reg. 16. 23.*

II. De regni sede noua cogitat.

Cum primum autem Amri pacificè regnare cœpit, de stabilienda regni sede cogitauit. Nam in morte Zambri palatium regium cum tyranno, regiáque supellectili conflagrarat: vrbs autem regia Thersa cædibus & rapinis, non tunc solum, sed quatuor etiam deinceps anois vastata fuerat. Animaduertit autem montem in extrema tribu Ephraim septentrionem versus idoneum ad rem quam parabat, maximéque ad vsus bellicos. Eum ergo montem emit à Samet duobus tantū taleotis argenteis id est bis mille septingentis & 50 aureis Gallici æris. Quæ vilitas, tanti præsertim loci, quantum ciuitas regia postulabat, suspicionem præbet magnam pretij partem ab emptore remissam, ea conditione, vt nomen suum extruendæ ciuitati daretur. Alioqui causæ nihil erat, cur non potius nomen acciperet conditoris, qui, vt ait Scriptura, *ædificauit eum montem, & vocauit nomen ciuitatis, quam extruxerat, nomine Samer domini montis, Samariam*. Extruxit autem tanta diligeotia cum populo suo, vt post annum sequentem, inhabitari cœperit, anno Asæ 35. Itaque si quando ante hoc tempus fit mentio Samariæ, id per anticipationem accipiendum est. *3. Reg. 16. 24.*

III. Iorami ortus.

Anno porro 32. Asæ Iosaphat filius eius & regni successor, cum ageret annum ætatis 26. filio auctus est Ioramo primogeoito; qui etiam post anoos duos & trigiota, tot enim natus erat cum regnare cœpit, post Iosaphatum patrem regni habenas Hierosolymis tenuit. *4. R. 3. 8. 17.*

ANNVS MVNDI 3115.

ASÆ 36. AMRI 10.

IOHANAN 21. TEMPLI 93.

OPHRATÆI 12. Imperij Assyr. 1184.

ANTE CHRISTVM 938.

I. Amri impietas. Annus Sabbat. 76. 3. reg. 16. 25.

REgni sedē mutauit Amri, non mutauit impietatem, neq; eum anni Sabbatici, quorum hic est 76 neq; Iubilæi mouebant. Quin potius *fecit malum in conspectu Domini, & operatus est nequiter super omnes, qui fuerant ante eum*. Pacificè tamén cūm Asa vixit, altero io auita religione, altero in inueterata superstitione perseuerante.

ANNVS MVNDI 3117.

ASÆ 38. AMRI 12. & vlt. ACHABI 1.

IOHANAN 23. TEMPLI 95.

OPHRATÆI 14. Imperij Assyr. 1186.

ANTE CHRISTVM 936.

I. Initium Achabi, eiusque impietas.

TRigesimus octauus annus regni Asæ, duobus annis Israëlitarum respondet, vltimo Amri, & primo Achabi filij eius, sed incōpletis, priorē parte patri, posteriore filio attributa. Idque necesse est affirmare, vt

pater 12. annis, filius autem viginti duobus, vt asserit Scriptura, regnasse inueniatur. Hic ergo annus duos habuit reges in Samaria alterum è regno, & vita abeuntem Amri, quem Scriptura tradit dormisse cum patribus suis, id est naturali morte defunctum, & sepultum in Samaria: alterum in regno & impietate succedentem Achabum. Cuius impietatem statim à principio Scriptura commemorat, cum illud iterat, quod de Amri quoque dixerat, *fecisse malum in conspectu Domini, super omnes qui fuerant ante eum.* Etsi enim, vt docet Abulensis, grauiore in culpa fuit Ieroboam propter inuectam Idololatriam, Achab tamen propter eam magis magisque amplificatam eum superasse dicitur, superiores quoque reges aliis sceleribus vicit, maximèque cædibus prophetarum, vt suis dicetur locis. Quorum omnium scelerum inuentricem habuit, atque impulstricem Iezabelem filiam regis Sidoniorum, mulierem impiam & crudelem: quam videtur quamprimum duxisse vxorem. Scriptura certe hoc coniugium refert statim à principio regni eius; nec apparet causa differendi; præsertim si ex ea Athaliam genuit, quod nonnulli prodidere.

3. Reg. 16. 28. 29.

Eius vxor Iezabel.

ANNVS MVNDI 3118.

ASÆ 39. ACHABI 2.

IOHANAN 24. TEMPLI 96.

OPHRATÆI 15. Imperij Assyr. 1187.

ANTE CHRISTVM 935.

I. Asa podagra laborat triennio. 2. Par. 16. 12.

ÆGrotauit etiam *Asa, anno trigesimo nono regni sui dolore pedum vehementissimo,* vt est in 2. Paral. qua podagra; sic enim cum dolorem Hieronymus explicat, triennio, id est ad mortem vsque vexatus est. Apparet autem Asam, virum alioqui religiosum, ac timentem Deum, nec impia superstitione deprauatum, existimasse hanc ægritudinem esse mere naturalem, cum dicatur de eo, nec in sua infirmitate quæsiuisse Dominum, sed in medicorum potius arte fuisse confisum. Qui si à Deo se hoc verbere pulsari sensisset, mentem vtique manusque extulisset in cœlum, pacem & veniam, & sanitatem postulans. Et forte illam ei mētem non dedit Dominus, vt qui non esset eum exauditurus, vt pœnas lueret tum aliarum culparum, tum eius in primis, quo diuinitus ad se missum prophetam coniecit in vincula. Ergo Rex Asa se à Deo castigari minime cogitauit: idcóque sola remedia naturalia adhibuit, cum tamen & Dei manum vltricem agnoscere, & per veram pœnitentiam iratum Deum placare oportuisset, vt huius quoque vitæ dolores futuram alterius vitæ satisfactionem minuerent. Interea porro, vt ratio postulat, Iosaphatus, qui nunc annum agebat ætatis 33. Remp. parentis nomine administrabat.

II. Achab Baali cultum defert.

Achab autem cultum Baalis Dei Sidoniorum à Iezabele vxore discebat, à qua persuasus est vt templum illi idolo in Samaria quam primum ædificaret, in quo & aram erexit Baali & lucum circunquaque plantauit, *Et abiit,* inquit Scriptura, *& seruiuit Baal, & adorauit eum.* Primus scilicet Regum Israëlis: ad cultum vitulorum aureorum, quos Ieroboamus ex Ægyptiaca superstitione primus inuexerat, adiecit ex Sidone cultum Baalis. Nec voluit suum hoc tantum esse crimen, in populum quoque suum illud effudit, à quo Baali, Sidonio ritu, in vrbe regia, vrgente Iezabele, sacrificatum est; idemque facinus latè in posteros, vsque ad Iosiæ tempora, propagatum est: à quo ne filij quidem eius abstinuerunt, iuxta omnia quæ fecerant patres eorum.

3. Reg. 16. 31.

ANNVS MVNDI 3120.

ASÆ 41. & vlt. IOSAPHATI initia.

ACHABI 4. IOHANAN 26.

TEMPLI 98. OPHRATÆI 17.

Imperij Assyriorum 1189.

ANTE CHRISTVM 933.

I. Obitus Asæ, & sepultura. 2. Par. 16. 14.

HIc annus & morbo & vitæ Asæ finem imposuit. De eo enim Scriptura, *Dormiuitq; cum patribus suis, & mortuus est anno 41. regni sui, & sepelierunt eum in sepulchro suo, quod foderat sibi in ciuitate David, posueruntque eum super lectum suum plenum aromatibus & vnguentis meretriciis,* id est variis, & exquisitis, *quæ erant pigmentariorum arte confecta, & combusserunt super eum ambitione nimia.* Ea profusio non tantum magnificentiæ Iosaphati regnum ineuntis, & propriæ in patrem beneuolentiæ seruiebat, sed fortassis etiam necessitati, si vitiosorum humorum malignitate pedes Asæ, computrescere, & diffluere tetro cum odore cœperant, quem aromatum odore grato vinci oportuerit. Bona porro morte decessisse non solum Iosephus, sed Scriptura ipsa testatur, cuius est illa sententia, *Veruntamen cor Asa perfectum erat cum Domino cunctis diebus suis:* ergo etiam vltimis; quæ cordis perfectio patri eius Abiæ, & Salomoni negatur, & in Asa diuini cultus integritatem declarat, ab omni idololatria alienam.

Bona mors eius.

3. Reg. 15. 14.

II. Eiusque rei coniectura.

Nec negandum est Asam in quibusdam deliquisse, de quibus à Scriptura accusatur, in regibus tamen impiis numerandum negamus; nec alia est Scripturæ, in eo tam laudando, quam vituperando, sententia. Æternæ autem salutis indicium minime contemnendum reor, quod peccata eius Dominus in hac vita non leuiter castigasse videatur. Nam fiducia in rege Syriæ, iactura thesaurorum suorum, & insignis victoriæ, quam alioqui consecuturus fuerat, punita est. Carcerem prophetæ, & mortem subditorum, morbo grauissimo luit; & tarditatem confugiendi ad Deum, doloribus diuturnis. Quod sane salutis indicium in sequentibus quoque regibus obseruare licebit.

III. Initium Iosaphati. 3. Reg. 22. 41.

Hoc ipso anno regnare cœpit Iosaphatus. Affirmat enim Scriptura eum anno quarto Achabi regnare cœpisse. Quia tamen toties

fere primus ipsius annus, cum quinto Achabi concurrit, vt postulant Iorami & Ocholiæ initia, ideo hoc anno Achabi quarto, initia posuimus Iosaphati, sequentem autem nominauimus primum Iosaphati, qui fuit ætatis eius trigesimus sextus inchoatus.

vers. 42.

ANNVS MVNDI 3121.

IOSAPHATI I. ACHABI 5.

AZARIÆ Pont. I. TEMPLI 99.

OPHRATÆI 18. Imperij Assyrior. 1190.

ANTE CHRISTVM 932.

I. Ratio temporis.

PRimus hic nominatur Iosaphati annus vt diximus, idemque cum quinto Achabi concurrit, vt decimus octauus illius, in huius vigesimumsecundum incidat. Fuit vtique vir clarissimus Iosaphat; & inter optimos Iudæorum principes merito numerandus: cuius etiam virtutem, opposita Achabi in æmulo regno impietas ex antithesi vehementer illustrauit, totis octodecim annis, quibus simul regnarunt. Dedit autem operam Iosaphat ab ipso regni principio, vt regnum communiret præsidio militari, idque tam in cunctis vrbibus Iuda, quæ erant vallatæ muris, quam in vrbibus tribus Ephraim, quas ceperat Asa pater eius, anno vndecimo regni sui.

Iosaphat communit vrbes.

2. Par. 15. 8

II. Azariæ põtificatus *1. Par. 6. 10*

Hic porro initia Azariæ pontificis ponimus, iuxta ea, quæ 16 Asæ notauimus. Huius porro Pontificis, sicut & aliorum pene omnium, res gestæ in obscuro manserunt. Illud tamen de eo legimus, *Ipse est, qui Sacerdotio functus est in domo, quam ædificauit Salomon in Ierusalem*, Quæ verba plerique dicta putant, quod ipse fortiter restiterit Oziæ regi volenti offerre incensum. Et nomen quidem consentit, sed tempus discrepat. Nam ab hoc anno ad illud tempus Oziæ, minimum 140 anni interlecti sunt. Adde quod si hic Azarias filius Iohanan sub Ozia pontifex fuit, Amarias filius eius sub Iosaphato pontifex esse non potuit, quod tamen io 2. Paral. legimus. Itaque verba illa, ad alium quendam sensum referenda sunt.

2. Par. 26. 17.

ca. 19. 11.

III. Instauratio Iericho.

Inualescebat porro apud Israëlitas noua Idololatria, auspiciis Achabi & Iezabelis, adeo vt cito quinquaginta supra quadringentos Baalis prophetæ numerarentur. In diebus eius contigit instauratio vrbis Ieri cho authore Hiese de Bethel. Qui iuxta imprecationem Iosue *in primogenito suo fundauit eam, & in Segub nouissimo suo posuit portas eius*, cæteris dum ipsa vrbs ædificaretur morte sublatis, eodem ordine quo nati fuerant. At quid est quod reparatio Ierichuntis tribuitur diebus Achabi, & non Iosaphati, in cuius ditione fuit Iericho, & cuius subditus fuit Hiel; cum præsertim hoc ipso tempore regnarit Iosaphat. Nimirum quia nullam adhuc in eo loco Scriptura mentionem fecerat Iosaphati, sed tantum Achabi & Amri patris eius. Ac ne multo quidem post Iosaphati mentionem illatura erat. De hac porro in Hielem animaduersione, vide plura in Annalibus.

Iosue 6. 26. 3. Reg. 16. 34

An. Iosaphati n. 6. & 7.

Quemadmodum autem Achab ab ipso regni sui exordio à parente acceptam impietatem propagauit ac vehementer auxit. Ita vice versa Iosaphat, pij patris religiosissimus filius conceptam à teneris pietatem, non solum à principio regni sui præ se tulit, ad quam nonnullum etiam momentum hic secularis templi annus, idemque Sabbaticus septuagesimus septimus afferre potuit, sed Domino cor eius animumque gubernante insigniter amplificauit. Vicissimque Dominus eum eo fuit, sic vt omnia illi ex voto succederent, subditis omnibus illi non solum obtemperantibus, sed muneribus eum certatim afficientibus; ex quo factæ sunt ei infinitæ diuitiæ, & multa gloria. Qua populi alacritate & studio erga se bene visus rex, eam ad Dei gloriam, à quo glorificabatur, conuertit. Vnde sequitur, *Cumque sumpsisset cor eius audaciam propter vias Domini, etiam excelsa & lucos de Iuda abstulit*. Quod alio quoque loco asseritur. In tertio tamen Regum idem Iosaphat dicitur excelsa non abstulisse; quod repetitur in 2. Paral. c. 20. An dicendum est pium regem id quidem aggressum esse, & ex parte fecisse; bene tamen cœpta, propter magnam contradictionem multorum, & seditionis periculum non perfecisse; Mirum enim in modum populus capiebatur hisce lucis, & excelsis, vt ad omnem animi remissionem idoneis, præsertim cum in eis non idolis, sed Deo vero, quamuis alieno in loco, sacrificaretur.

IV Achab impietatem promouet, Iosaphat pietatem.

2. Par. 17. 5. 6.

2. Par. 19. 3. cap. 22. 44. & 2. Par. c. 20. 33.

ANNVS MVNDI 3123.

IOSAPHATI 3. ACHABI 7.

AZARIÆ 3. ELIÆ I. TEMPLI 101.

OPHRATÆI 20. & vlt. Imperij Assyriorum 1192.

ANTE CHRISTVM 930.

QVo anno apud Assyrios extinctus est Ophratæus, emenso viginti annorum curriculo in imperio, eodem Iosaphatus egregio facinore benè de Domino Deo, populoque suo vniuerso meritus est. Hoc enim anno suo tertio per vniuersum regnũ misit Sacerdotes & Leuitas, qui populum in Synagogis docerent. Et vt res maiore cum fructu & authoritate fieret, misit quosdã de principibus suis, qui essent missionis huius duces, qui propterea missi dicuntur; vt docerent in ciuitatibus Iuda. Quanquam satis constat non vni Leuiticæ tribui commissum fuisse populi docendi munus. Multi enim prophetæ populum docuerant, qui neque Sacerdotes fuerunt, neque Leuitæ: in quibus eminet in primis Esaias, atque adeo Dauid ipse; cuius est illa vox, *Ego autem constitutus sum Rex ab eo, super Sion montem sanctum eius, prædicans præceptum eius*. Neque Sacerdotes & Scribæ & Pharisæi Christum à prædicatione repellebant, quod maxime optassent, obiecta laica tribu. Sed hæc pluribus in Annalibus, & apud Abulensem. Id studium religiosissimi regis, etiam in hac vita mercede non

I. Obitus Ophratæi. Iosaphat curat doceri populum.

2. Par. 17. 7.

Psal. 2.

q. 16. in c. 17 2. Par.

caruit, Deus enim illum toti regno amabilem, & omnibus exteris formidabilem reddidit: quos magna ex parte habuit vectigales, Arabes præsertim, atque Philisthæos.

II. *Elias propheta apparet.*

Non deerant quoque Israëlitis hoc tempore prophetæ, qui, irritis clamoribus & adhortationibus, Achabum, eiusque populum ad meliora prouocarent; sed surdis canebant cantilenas: necesse ergo fuit periculum facere, an vexatio daret intellectum auditui. Id factum est per Eliam Thesbitem, qui hisce temporibus cœpit agnosci. Vir propheta, potens opere & sermone, atque inter huius æui prophetas longe clarissimus: de quo ex Ioanne Hierosolymitano patriarcha in Annalibus plura diximus. Cuius ratio temporis rectè cum nostra congruit, cum ait Eliam sub Achabo floruisse, ab eius regni exordio ad Christi Domini ortum 94. circiter annorum Decades fluxisse. Rectè dixit, *circiter*, quatuor enim tantum anni desunt isti decadum numero, vt patet ex anno ante Christum 936. Congruit cum S. Epiphanio, & cum Rabbinis, qui eum non solum Leuitam, sed Sacerdotem quoque fuisse putant: Ioannes eius parentem vocat Sabacham, Epiphanius autem Achimam. Sed Ioanni de Eliæ virginitate Hieronymus, Chrysost. Ephrem Syrus, atque Ambrosius plane consentiunt.

3 Reg. 17. 1. — *Genus eius & tempus.* — *vide Annal. hoc anno. n. 8 & 12.*

III. *Obtinet à Deo siccitatem.*

Hic ergo cum à puero in veri Dei cultu religiosè institutus esset inter habitatores Galaad, & secretam à vulgi consuetudine vitam diu egisset, ea opinione sanctitatis vt omnibus vbique admirationi esset; in primisque diuino zelo ferueret, nec animarum tantam cladem diutius ferre posset, *Oratione orauit ad Dominum*, vt ait Iacobus, vtique oratione plena fidei, spei constantiæ, atque feruoris, *vt non plueret super terram, & non pluit annos tres, & menses sex*, vt intelligeret impius rex, eiusque populus vniuersus, à quali & quanto Deo defecisset, cuius benignitatis influxu cessante, homines atque animalia deficerent, terra exusta caloribus sterilesceret. Vbi sensit se voti compotem factum, in Spiritu Domini venit ad Regem Achab, dixitque, *Viuit Dominus Deus Israel, in cuius conspectu sto, si erit annis hisce ros & pluuia, nisi iuxta oris mei verba*; nec definiuit quamdiu siccitas duratura esset, fortasse id illi Deus non reuelauerat, quia volebat & prophetam ex ore Domini, & regem ex ore prophetæ pendere.

ca. 5. 17.

IV. *Absconditur, & nutritur à Coruis.*

Quid illi tum à rege contigerit, Scriptura tacuit: Credibile est eum, vt hominem adhuc ignotum & nouum, ex conspectu regis eiectum, tanquam insanum, qui aliena ab hominum potestate promitteret. Nec hominem in vincula, Deo ita disponente, coniecit, vt si euentus confirmaret minas, Elias verberibus ad impetrandam pluuiam compelleretur. Interim autem & reliquus annus expers pluuiæ abiit, & singularis Dei in prophetam suum prouidentia apparere cœpit. Nam misso, vt postea, Angelo, recedere inde illum iubet, & abire orientem versus, & abscondi in torrent Carith, vt ibi illius aqua potaretur: simul etiam de cibo famulo suo coruorum ministerio se prouisurum pollicetur; quod & fecit. Cum enim sedisset in torrente Carith contra Iordanem, Corui deferebant ei panem & carnes mane, similiter panem & carnes vesperi, sed vnde in fame? putat Abulensis Angelos adisse Achabi domum, ibique inuisos accepisse quæ liberet, & in certum detulisse locum, vnde corui Deo instigante, ad Eliæ speluncam ea quotidie, bis deferrent.

9.16 inde. 17 3 Reg.

ANNVS MVNDI 3124.

IOSAPHATI 4. ACHABI 8.

AZARIÆ 4. TEMPLI 102.

OPHRATANIS 1. Imperij Assyr. 1193.

ANTE CHRISTVM 929.

I. *Regnum Ophratanis.*

Nouus hoc anno exoritur princeps in regno Assyriorum, quem Eusebius Ophratanem vocat, Africanus si qua Scaligero fides, Ephracheres, sed imperij quoq; duratione differunt. Hic enim duos & 50. illi annos attribuit, Eusebius autem 50.

Athalia Iorano nubit.

Hoc ipso anno, qui erat Iorami, filij Iosaphati decimus quartus, videtur Iosaphat affinitatem cum impio Achabo contraxisse, cuius filiam Athaliam vtroque parente dignissimam, filio suo vxorem accipiendo. Neque enim aut hoc tempus nuptiarum anteuerti par est, aut vltra rectè differri potest, vt ex initio regni Ochoziæ filij Iorami intelligetur. Malis autem quibus contractam hanc affinitatem, tam ipsa Domini reprehensio, quam luctuosa euenta docuerunt. Fames quoque hoc anno & duobus sequentibus regnum Achabi late populata est: circumpositæ autem regiones eam vix senserunt. Attigit nihilominus Tyrios atq; Sidonios ista calamitas: inde enim profecta erat Iezabel, quæ præcipua causa mali huius fuit.

4 Reg. 8. 18.

II. *Eliæ vita in solitudine.*

Interea Elias in solitudine, diuina contemplatione fruebatur, ibique eam viuendi formam diuinitus edoctus est, vt ait Ioannes Hierosolymitanus, quam ipse deinceps, cum plerisque, quos ei Deus aggregaturus erat, perfectioris vitæ studiosis, esset acturus; qui tum filij prophetarum audiebant, quales pridem sub Samuelis disciplina vixerant, in quorum cuneos incidit aliquando Saul, & facto in eum Spiritu Domini prophetauit cum ipsis. Quales hoc tempore Iezabel morti dabat, & Abdias in speluncis absconditos, pane & aqua sustentabat, id est rebus ad vitam necessariis. Rex autem Achab recordatus est Eliæ, iuratæque ab eo siccitatis. Itaque dimisit vbique gentium nuncios, qui Eliam omni studio perquirerent, & ad ipsum adducerent, vt ab eo vel vi, vel precibus extorqueret, publici, grauissimique mali leuationem. Exigebat autem iusjurandum ab omnibus, ne Eliam celare auderent: qui interea in sua spelunca ad torrentem manebat, Deo & coruis notus, paucisque discipulis, qui minime tenebantur eum reuelare, quem Dominus volebat absconditum.

3 Reg. 18. 4. — *Perquiritur ab Achabo.*

III. *Mittitur à Deo in Sarephta.*

Cum autem desijsset eum quærere Achab, ratus eum mortuum, aut aliquem in locum minime vestigabilem à Deo esse translatum: intereáque torrens, qui Eliæ potum præbebat,

siccatus,

siccatus esset, iussit eum Dominus abire in Sarephta Sidoniorum, ibique manere. *Præcepi enim*, inquit, *ibi mulieri viduæ, vt pascat te*, dici potest factam fuisse reuelatinoem viduæ Sarephtanæ de outricodn Elia: aut potius illud *præcepi* est idem quod prouidi, vt cum dixit se præcepisse coruis, vt eum nutrirent. Nimirum statuerat altero quodam miraculo pauperculam viduam cum filio, alioqui fame perituros, nutrire cum propheta: socij autem eius abierant ad Abdiam regis procuratorem occultum Dei cultorem, & piorum commune perfugium. Volebat quoque Dominus eiusdem viduæ filium mox defunctum, Eliæ opera reuocare ad vitam, vt tota posteritas intelligeret, quam grata Deo, fructuosáque sit misericordia in pauperes, quamque eam Deus, etiam in hac vita, copiosè remetiatur.

VI. Eiusdem in eam aduentus,

Surrexit ergo Elias, & abiit in Sarephta, & qui eum in solitario torrente absconderat, eundem per medias vias regias, & ciuitatem populosam ignotum, forte & inuisibilem reddidit, præterquam mulieri viduæ, quam illi hospitam Dominus designarat, quamque ad portam ciuitatis offendit; sed tam tenui in re, vt frusta lignorum vicatim colligeret. Ea conspecta, statim diuinitus admonetur, eam ipsam esse hospitam suam: alioqui enim temerè videretur ab ea, non solum aquam & panem petere, quæ esset mulier infidelis, sed etiam futurum miraculum ei cito propalare. Itaque paulatim in colloquium se insinuauit petendo aquam, qua viatores maxime egent, & qua pauperes abundant: qaum cum illa promptè datura esset, petiit & buccellam panis, ne scilicet frigidæ potus noceret æstuanti. Ea occasinne cum mulier patefecisset paupertatem suam, propheta vicissim diuinæ erga ipsam liberalitatis miraculum patefecit, de farina & oleo non minuendis, donec terræ frugibus vti liceret. Neque enim existimandum est, eo præcisè die defecisse oleum & farinam, quo die Dominus pluit super terram. Alioqui enim pluribus mensibus tota illa familia penoria afflicta fuisset, sed ab eo tempore paulatim imminui cœpisse.

& hospitium apud viduam.

Vide Tost. qu. 29. in c. 17. 3. Reg.

V. Cuius filius moritur.

Sub hoc ipsum tempus publicæ famis, & priuatæ abundantiæ, Elia apud hanc viduam habitante, Dominus probaturus mulieris patientiam, & muneraturus charitatem, adiecit & maius mirabiliusque beneficium. Cum enim filius eius vnicus ex vehementi ægritudine occidisset, illa apud virum Dei gemens, Quid, inquit, à me peccatum est in te, vt Deus irasceretur mihi, & ioterficeret filium meum? At Elias & mulierem miseratus & filium: *Da mihi* inquit, *filium tuum, tulitque eum de sinu eius*, vtique puerulum, *portauit in cœnaculum vbi ipse manebat, & posuit super lectulum suum, & clamauit ad Dominum, & dixit, Domine Deus meus, etiamne viduam, apud quam ego vtcumque sustentor afflixisti, vt interficeres filium eius?* Suauissima est hæc querela, index eximiæ in Deum fiduciæ, & familiaritatis, & efficax ad vim afferendam dulcissimæ Dei misericordiæ, quæ instar amantissimæ matris, gemitus & lachrymas vnigeniti sui ferre non potest.

VI. Expandit autem se propheta super puerum tribus vicibus, & in nomine sanctissimæ Trinitatis ter inspirauit in faciem eius, dicens, *Domine Deus meus reuertatur obsecro anima pueri huius in viscera eius.* Alternatim orabat Elias, & procumbebat super puerum, & post tertiam orationem, tertiumque procubitum, *Exaudiuit Dominus vocem Eliæ, & reuersa est anima pueri intra eum, & reuixit.* Quem acceptum tradidit matri suæ: cui mulier in lætissimas gratiarum actiones effusa, *Nunc in isto cognoui*, inquit, *quoniam vir Dei es tu; & verbum Domini in ore tuo verum est.* Quod scilicet nuncias nobis de vero Deo Hebræorum, & inanitate Baalis, & Astartes, & cæterorum idolorum. Quam cognitionem si non prius, amplexa est mulier, tantis cedens, tamque inauditis prodigiis. Neque enim iis tenebatur vitiis impedita, quæ Scribas & Pharisæos retinebant, ne visis etiam maioribus oculos aperirent, & Christum agnoscerent. Interea porro Iosaphat magnificè ædificabat in Iuda, vt in 2. Paral. scriptum est. ca. 17. 12. 13.

Et ab Elia excitatur.

Mulier fit fidelis.

ANNVS MVNDI 3126.

IOSAPHATI 6. ACHABI 10.

AZARIÆ 6. TEMPLI 104.

OPHRATANIS 3. Imperij Assyriorum 1195.

ANTE CHRISTVM 927.

I. 3. Reg. 18. 1. Luc. 4. 25. Iac. 5. 17. Finis siccitatis, & famis.

Post multos dies, ait Scriptura, *factum est verbum Domini ad Eliam, in anno tertio*, non numeratis prioribus siccitatis mensibus. Nā hæc sub finem siccitatis cootigisse constat, quam ex Euangelio, & epistola Iacobi certum est sex mensibus supra tres annos perseuerasse. Possunt autem illi sex menses tres solidos annos præcessisse, aut, quod commodius est ad res anni huius, secuti esse; & circa sextum anni mensem contigisse Eliæ cum Achabo colloquium; sed hos sex menses Regum liber omisit, cum ait, *in anno tertio*, qui à sex mensibus erat elapsus. Potest autem simplicius, ac fortasse melius iotelligi annus tertius commorationis Eliæ in Sarephta, de qua proximè agebatur. Iubet ergo Dominus Eliam redire in terram Israël, & ostendere se Achabo, *vt dem*, inquit, *pluuiam super faciem terræ*, te scilicet eam ipsi promittente, & à me impetrante. Misericors Deus sponte suas pœnas vult laxare peccatorum, etiam improborum perseuerante malitia. Neque enim Achab, multóque minus Iezabel finem suis imposuere sceleribus, licet fames vehementer sæuiret in Samaria, vbi maximè vigebat impietas.

II. Elias adiens Achabum, occurrit Abdiæ.

Cum autem Elias adiret Achabum, contigit Abdiam procuratorem eius occurrere prophetæ: diuiserant enim inter se regiones, vt herbarum aliquid, in cibum iumentorum fame pereuntium, reperirent, Abdias, cognito Elia, procidit in faciem suam, ab eoque iussus est nunciare Regi suo adesse Eliam. At procurator veritus, ne si hoc nuncium regi afferret, & ioterim Elias aliquò à Spiritu Dei asportare-

tur, tanquam illusor Regis, ab eo iuberetur occidi, Prophetam orat ne huiusmodi nuncium ipsi committat, neque se timentem Deum, & de eius prophetis non male meritum, in certum capitis discrimen adducat. At propheta vt Abdiam eo metu liberet, iureiurando affirmat se regi affuturum. Cum ergo Abdias regi nunciasset adesse Eliam, venit Achab in occursum eius, non honorandi, sed expostulandi causa. Neque enim iram dissimulat, cum eum publicæ quietis perturbatorem vocat; immissa

Eliæ cum Achabo colloquiũ.

videlicet sterilitate, qua tota Respub. perturbata erat, cuius perturbationis causam rectè Propheta conjicit in regem qui culpa sua, vera erat causa pœnæ, non qui eius erat duntaxat denunciator.

III. Congregatur populus in Carmelo cũ prophetis Baal.

Significat autem se id in conspectu vniuersi populi, & omnium prophetarum Baal, ipsiusque Regis, manifesto argumento comprobaturum; quos omnes in monte Carmeli congregari petit, promissa videlicet pluuia, post manifestam veri Dei, & verorum eius cultorum diiudicationem. Nihil est ausus Achabus negare prophetæ, tantum erat pluuiæ desiderium, quæ ex eius ore, nutuque pendebat. Nominatim autem improbissimos istos nebulones congregatos oportuit, vt sacrilegis eorum fraudibus detectis, internecioni dederentur, eóque sacrificio propitiato Deo, & populus conuerteretur, & pluuiæ terras sitientes irrigarent. Congregato populo, quorum plerique Deo simul & Baali seruiebant, *Vsquequo*, inquit Elias, *claudicatis in duas partes? Si Dominus est Deus, sequimini eum, si autem Baal sequimini illum. Et non respondit ei populus verbum*; quod non satis intelligeret quò spectaret hęc oratio. Et quia poterat respondere, existimare se vtrumque esse Deum, ideóque se vtrumque colere. Hanc responsionem occupat Elias, atque rem sacrificio probãdam: persuasus Deum prohibiturum ne dæmones ignem in profana sacrificia immitterent: ipse autem illud incenderet, quod sibi erat destinatum.

IV. Sacrificio pro diuinitatis manifestatione certatur.

Probauit populus Eliæ propositionem, tanquam ab omni suspicione fraudis alienam. Nec Pseudoprophetæ quorum maximè intererat ad hoc certamen non descendere, illud detrectare sunt ausi, quia vniuersi populi consensum videbant, cui repugnare res erat suspicionis plena, atque periculi. Deinde quia confidebant se ignẽ à Deo suo obtinere posse. Quid multa? Pseudoprophetæ bouem mactant, & in frusta dissectum, strui lignorum imponunt, & ignem à Baale perdiu, perque magnis clamoribus flagitant, insultante illis Elia. Quin etiam vt commiserationem sui Deo suo excitarent, cultris sese ac lanceolis incidebant, donec perfunderentur sanguine; nullo tamen operæpretio, Angelo Domini Baalem constrictum tenente, ne flammam aut fumum dare posset. Sicque matutino tempore, quod Baalistis concessum fuerat, ad ignem de cœlo euocandum frustra consumpto, & idoli inutilitate, & sacrificulorum impostura patefacta, veritas aperienda fuit.

V. Vincit Elias.

Itaque Elias, in magna omnium expectatione, altare domini, quod ibi erectum fuerat, & ab Israëlitis ad idola conuersis destructum erexit, & ex 12. lapidibus composuit, iuxta numerum tribuum filiorum Iacob, quas ad vnius eiusdemque Dei cultum reducere cupiebat. Altari struem lignorum imponit, & lignis membra mactati bouis, omniaq; duodecim hydriis aquæ perfundit, vt tanto magis appareret miraculum ignis agentis in materiam minimè dispositam, atque adeo aquam ipsam, quæ in fossis circa altare colligebatur, exurentis. Vt tempus affuit sacrificij, orauit Elias Dominum, vt misso igne cœlitus in sacrificium, se verum Deum ostenderet, & populum iterum ad se conuerteret, Nec frustra: *Cecidit enim ignis Domini; & vorauit holocaustum, & ligna & lapides, puluerem quoque & aquam, quæ erat in aquæ ductu, lambens. Quod cum vidisset omnis populus, cecidit in faciem suam, & ait, Dominus ipse est Deus, Dominus ipse est Deus.* Quæ fuit egregia Domini de dæmone, & idololatria victoria.

VI. Et occidit Pseudoprophetas.

Elias autem bene vsus occasione bene animati in Deum populi, & aduersus sacrilegos impostores, à quibus dementabatur, omnes comprehensos, & ad torrentem Cison perductos interfecit. Indeque in Carmelum regressus; monet Achabum de imminente pluuia, Deo iam propitiato per impiorum sacrificulorum cædem. Ipse autem post intensiores, at sæpius iteratas preces, ingentem obtinuit pluuiam: qua imminente, Deoque vehementius

Impetrat pluuiam,

ad iter incitante, cucurrit ante Achab, vsque ad Iezraël. Vnde Achab Iezabeli, quæ erat in Samaria, nunciauit, quæ facta fuerant: Quo accepto nuncio, mulier per nuncium Eliæ minas intentat in sequentem diem, quibus bonus propheta territus, se in fugam dedit. *Et surgens abiit quocunque eum ferebat voluntas*, alia ex aliis

& fugit.

loca, & latebras subinde mutando; in quâ fuga reliquus annus transactus est.

ANNVS MVNDI 3127.

IOSAPHATI 7. ACHABI 11.

AZARIÆ 7. TEMPLI 105.

OPHRATANIS 4. Imperij Assyr. 1196.

ANTE CHRISTVM 926.

I. Potentia Iosaphati.

DVm hæc in regno Israëlis gerebantur, maiorem in dies Dei erga se benignitatẽ Iosaphat experiebatur, & diuitiis potens, eas quas supra dicebamus ædes magnificas, vrbesque munitas ædificabat. Habuit quoque in omnem belli euentum viros bellatores ad manum tam de Iuda, quam de Benjamin maximo numero, nimirum ad vndecies centena & 60 hominum millia, quorum principes

2. Par. 17. 14.

& rectores Hierosolymis apud Regem manebant. Achab autem, qui in pœnam suæ idololatriæ sterilitatem senserat, & recentia Eliæ miracula viderat, in sua nihilominus impietate perseuerauit. Impia nimirum Iezabel erat domi, quæ Dei semen quampimum radicitus euelleret, & in Dei cultores, quasi leæna ebria sanguine grassaretur. Eam fu-

Achabi obstinatio

gens Elias vagatur per desertum Arabiæ, dimisso puero suo, quem Sareptanæ viduæ filium nunnulli putant, in Bersabee regni Iuda.

II. Elias in deserto obdormiscit.

Cum ergo longius in deserto progressus esset, seditque fatigatus subter vnam iuniperum, *petiit animæ suæ vt moreretur*, à Deo scilicet petiit, non tædio vitæ, aut ærumnarum impatientia, sed ex zelo diuinæ gloriæ, quam nollet videre proculcatam. *Proiecitque se, & obdormiuit in vmbra iuniperi*, etsi ieiuni non facile somno grauantur, neque qui versantur in metu. Elias autem totum diem sine cibo traduxerat, sibique ab impia regina male metuebat, labur tamen itineris, & animi tædium altera ex parte somnum ei conciliabant. Noluit tamen prouidus & misericors Dominus seruum suum incœnatum dormire, & ad reliquum iter inualidum reddi. Itaque sub vesperam misit angelum suum, qui delatum alicunde cibum cum aqua ad caput dormientis apposuit; tum leuiter motum cum illis verbis excitauit, *Surge & comede*, cumque hic excitaretur, ille euanuit. Hic autem circumspiciens, panem subcineritium cum aqua reperit, panem vtique non exiguum: inde enim integri diei famem sedauit, & habuit insuper quod postridie mane inde comederet; neque enim in proximo visitatione Angeli fit vlla noui cibi mentio.

Nutritur ab Angelo.

III. Vagatur 40. diebus in deserto.

Comedit ergo & bibit, & gratiis actis paternæ erga se Dei prouidentiæ, rursum obdormiuit, noctemque sub iunipero transegit; donec reuersus est Angelus Domini secundò, & tetigit enim adhuc dormientem; monuitque de sumendo ientaculo, ex quo tantum accepit virium, vt dies ipsos 40. ieiunus perseueraret; facile enim fuit Domino natiui caloris actionem suspendere, & vigorem retinere membrorum. Non rectà porro progressus est ad montem Horeb, alioqui eò quatuor vel quinque diebus peruenire potuisset; sed more fugientium, modo ad dexteram, modo ad sinistram carpebat iter, & vias inuias, atque inopinatas sectabatur, & pluribus voluntariis aberrationibus vsus, in montem Dei ex vicinitate se contulit. Quo tamen toto tempore, etsi caruit cibo, non tamen nocturna saltem quiete caruisse putandum est, imo subsistebat potius, quoties fatigatio membrorum & loci commoditas suadebant.

IV. Venit in montem Horeb.

Venit porro propheta in montem Horeb, non diuino excitus imperio, sed sponte propria fugitans Iezabelis emissarios; quem locum censuit latebris esse commodissimum, vt qui esset ab hominum frequentia remotissimus, & ad interiora deserti pertineret; quin etiam in eius se montis speluncam abdidit, ne cuiusquam, vel prope, vel longe prætereuntis, pateret aspectibus. Vbi etiam diutius videtur fuisse mansurus, expectans quid ab eo iussionis acciperet, cuius beneficio quadragesimum iam diem omni cibo potuque carebat, &, si ei videretur, porro cariturus erat. Cum ergo in spelunca iaceret mœreus, insonuit auribus eius diuinitus illa vox, *Quid hic agis Elia?* quæ eò spectabat, vt propheta enunciaret, quæ ipsum causa in deserta loca, latebrasque compulisset. Cui Elias, *zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum*, occidendo videlicet prophe-

Ibi cum Domino colloquitur.

tas Baal prophetasque lucorum, vindex fact impiæ defectionis à Domino: & cædis pr phetarum, quos crudelis Iezabelis gladius i terfecit: quod facinus cum laudem mereret & præmium, ad supplicium quæror, cum re ctus sim solus, qui Dei honorem publicè tue audeam.

Hic autem, *Egredere*, inquit Angelus, *& s in monte coram Domino*, altero scilicet Angel qui Dei vices gerat: cumque egressurus esse perterrefactus substitit in spelunca. Tant enim illico excitatus est ventus, vt mont ipsos subuersurus, & saxa contriturus vide tur. Vix ventus ille desierat, cum terra concu cœpit ac nutare. Terræ motum excepit ince dium: nec in his turbis èxhibuit se præsente Dominus Eliæ, ad consolandum eum, sed i sibilu auræ tenuis. Quem cum audisset Elia simulque de præsentia Domini edoctus esse vultum suum pallio operuit: quòd Domin maiorem in nube radiante splendorem exhib ret, quam vt eum mortales oculi ferre posseu Querenti autem Eliæ de idololatris, significa Dominus se suscitaturum illis aduersarios, quibus seuerè puniantur, Hazaëlem in Syri Iehu & Elisæum in Israële. Remittitur aute in Israëlitidem, sed deuiis itineribus, vt ci timori consulatur. Cum autem eos vnctur dicitur à Domino, intelligitur declaraturus e reges fore, remque tam breui futuram, vt e ipsemet posset vngere.

Quia vero Elias se solum relictum gem bat, cum Dominus consolatur, affirmans, multa hominum millia sibi in Israële co seruasse, qui neque humili genu-flectione, ne que osculo manus, Baali cultum exhibuissen Elias ergo proficiscitur in Damascum, & Hazaëli significat ipsum regnaturum: tu redit in terram Israël, post menses aliquo in eo frustra quærendo consumptos, & De pristinum ab eius corde timorem excutie te, & Iezabelis ira aliquorum piorum h minum cæde mitigata; quo refelli possit il lud, *& ego relictus sum solus*. Transiens aute per agrum oppidi Abelmeulæ, reperit Eli sæum in cœtu duodecim aratorum, quoru ipse erat vnus, & proiecit super ipsum pal lium suum, qua iniectione pallij significau Elisæo ei deinceps & habitum, & statum v tæ commutandum, aratris & bobus, p rentibus & amicis, mundóque vniuerso valer iussis. Hinc autem non leuem accipit prob bilitatem, quod scribit Ioaones Hierosolym tanus, post reditum Eliæ de monte Hore & assumptum Elisæum in discipulum ac su cessorem, etiam alios discipulos in mont Carmeli collegisse, & ad vitam religios traducendam instituisse, vt in Annalibu vberius explicatur.

Quod ad modum vocationis Elisæi, e obscurius aliquantò in Scriptura traditu Apparet rem ita gestam. Elisæus ab arato rum turba, Elia euocante, seductus, audi uit ab eo electum ipsum à Domino in pro phetam; & vbi aliquot annis factus fuisse comes peregrinationis eius, & propheticæ vita instituta didicisset, ipsi hoc in munere succes surum: in cuius rei signum prophetiæ palli iam nunc eum amiciret. Et simul hominen

rei nouitate stupefactum, deseruit, cœptumque carpens iter antecessit. Vt autem se collegit Elisæus, nihil cunctatus, mentem enim eius illustrabat Dominus, & cor ad libenter obtemperandum impellebat, *statim relictis bobus cucurrit post Eliam*, tantumque exorauit ab eo temporis, quantum necesse erat ad parentibus valedicendum. Ergo reuersus ab Eliæ colloquio, *tulit par boum, & mactauit illud, & in aratro boum coxit carnes*. Non deerant alia ligna coquendis carnibus, sed mysterio id factum est, vt se priori vitæ ac viuendi rationi plane renunciare significaret. Quod autem coctas carnes populo dedisse dicitur, ostenditur non diuisas in ciues oppidi partes, sed factum epulum amicis omnibus & cognatis; antequam discederet ab eis, Eliæ ministraturus. Qui inde videtur repetiisse Carmelum, locum suo, suorumque instituto, percommodum.

VIII. Ortus Ochosiæ filij Iorami. 4. Reg. 8. n. 26.

Anno proxime sequenti, qui fuit Iosaphati octauus, natus est ei nepos Ochosias Iorami filius ex impia Athalia susceptus. Quod ex eo apertè demonstratur, quod viginti duorum annorum erat cum regnare cœpit, totidem autem anni ad initium regni eius, qui cadit in annum Mundi 3150. exactè numerantur. Iosaphati autem annus nonus habet annum Sabbaticum ordine 78. decimus tertius autem Iubilæum Mosaicum vndecimum, vt distinctiùs Annales docent.

Sabbat. 78.

ANNVS MVNDI 3134.

IOSAPHATI 14. ACHABI 18.

AZARIÆ 14. TEMPLI 112.

OPHRATANIS 11. Imperij Assyrior. 1203.

ANTE CHRISTVM 919.

I Bellum Achabi & Benadad eiusque causa.

OCtauo decimo Achabi anno bellum Syros inter & Israëlitas exarsit, & ab his contra illos feliciter in montanis, decimo autem nono in campestribus eadem felicitate pugnatum est. Tres deinde anni successerunt, in quorum tertio occisus est Achab, qui erat regni eius vigesimus secundus. Videtur autem à Deo paratum hoc bellum, si eius causam quærimus, ad peruicaciam Achabi beneficiis edomandam, qui Eliæ, eiusque beneficiis ac miraculis non cesserat. Itaque mox Propheta quidam ei nunciauit, Deum tantam hostium multitudinem in manus eius traditurum, *vt scias*, inquit, *quia ego sum Dominus*, quis principes mihi subiectos victores efficio. Causa vero belli ex parte Achabi & Syri, videtur negatum Syris ab Achabo tributum, vt in Annalibus explicatum est.

II. Israëlitarũ ignauia. & Syri superbia.

Itaque rex Syriæ Benadad congregauit ingentem exercitum, in quo 32. satrapæ, quos Scriptura reges vocat: cumque impunè regionem Israëlitarum esset ingressus, ad ipsamque regni metropolim cum infesto exercitu progressus esset, Achabi copiis nusquam occurrentibus, sed mœnibus se pene captiuis continentibus, factus audacior, cum superbissimo contemptu, iniustissimam legationem mittit. cuius hæc erat postulatio. Hæc dicit Benadad. *Argentum tuum, & aurum tuum, meum est, & vxores tuæ, & filij tui optimi, mei sunt.* Itaque tam hos quam illa mihi tradi volo, & arbitrio meo voluntatique permitti; quæ si sponte non dederis, inuitus dabis. Sperabat nimirum tam iniqua postulatione indignatum regem, ad conferendas manus progressurum, debellatumque rebus omnibus spoliatum iri; qui si iusta tantum petiisset atque impetrasset, iis contentum, ad sua reuerti oportuisset.

III. Crebræ inter vtrosq; legationes.

Achab autem cupiens lenitate verborum ferocem Syri animum mitigare. *Iuxta verbum tuum*, inquit, *Domine mi rex, tuus sum ego & omnia mea.* Quæ officiosè, & ex vrbanitate dicta videntur. Etsi enim cum hoste agebatur; cum eo tamen hoste Achabo res erat, qui victoriam in manu habere putabatur, ideòque omni ratione demulcendus erat: ideòque & seipsum, quem Syrus non postulauerat, obtulit. Alioqui mirum in modum delecto ac desperato animo fuisse Achabum necesse est, qui tam facile, tam iniquæ, tamque insolenti petitioni acquiesceret. Sensit quoque Banadad officij atque vrbanitatis esse huiusmodi responsionem: ideòque vniuersè & sine vllâ determinatione factam. Itaque vt serio rem agi ostenderet, alteros misit nuncios, qui petitionem vrbanè clusam inculcarent, & eam quamprimum in rem deductum iri docerent; postridie quippe missurum se in vrbem seruos suos, qui regiam domum ceterorumque ciuium scrutentur, vt inde auferant quod libuerit.

Comitas Achabi coacta, nec seria.

IV. Et circa subditos suos prudentia.

Hic Achab serio rem agi videns, lætatus est non in vnum se, sed in optimates quoque suos nominatim intentari minas: ne illi rati nullum sibi damnum instare, regis vnius clade, publica damna redimenda censerent: etsi clarum erat Syros, qui regem ipsum spoliare auderent, à priuatis minimè temperaturos. Valuit tamẽ ista nominatio ad inuidiam à rege declinandam, & ad priuatam causam, cum cõmuni suorum beneuolentia, publicam efficiendam. Accersitos enim docuit se priuatam iniuriam, quæ primo denũciata fuerat, ferre voluisse, eáque redimere publicam. Nunc autem illud omnes opprimere velle, & publici latronis instar, spoliare vniuersos, non opibus solum, sed vxoribus quoque ac liberis, in virorum ac parentum dedecus sempiternum. Quibus auditis reclamauit tota concio, contemnendum esse cum suis mandatis insolentem barbarum, & bellum alacriter gerendum, vt ait Iosephus; Mitius nihilominus Achab agendum putauit, & in eadem dissimulatione perseuerandum.

V. Itemque aduersus hostem.

Cum enim intelligeret Syrum non discessurum de posteriore sententia, quod honoris eius interesset, legem hosti pro arbitrio statuere, neque ab eo ad vllam exceptionem compellit, fingit Achab se priori postulationi acquiescere voluisse, posteriori autem, populo suo reclamante, non posse. Eo responso commotus ad iram Benadad, tertio legatos mittit cum nimis, quas modestè rex eleuat, negans decere æquè bellatorem iactare sese, atque victorem; significans minus ipsi certam esse victoriam opinione sua. Hæc relata sunt Syro, dum potaret ipse cum regulis suis,

in scenis & tabernaculis suis: iisque auditis præcepit ducibus ac militaribus tribunis; vt vallis & aggeribus Samariam cingerent, atque obsiderent, & machinas ad subruendos muros admouerent, vt per vim possent expugnata ciuitate rapere, quæ Rex cum suis, illa incolumi, vltro dare noluissent.

VI. Victoria prædicitur Achabo.

Interim Achab cum omni populo suo minimum à desperatione aberat, cum ei Dominus per prophetam quendam anonymum hunc timorem abstersit, promittens se illi hodiernam de immensa Syrorum multitudine victoriam, opera pedissequorum principum prouinciarum, qui in capite exercitus positi, numero 232. prælium incœptarent. Cum ergo hi meridie egressi essent, speculatores Syro nunciarunt, aliquam militum manum Samaria egressam; quos ille iubet viuos comprehendi, quacunque ex causa venissent. Id præceptum, ex hostis contemptu profectum, victoriam Israëlitis dedit. Nam dum viuos capere volunt, à vulneribus inferendis abstinent. Israëlitæ contra, omni animi corporisque impetu in hostes irruunt, eosque trucidant. Itaque initio pugnæ turbationis ac cædis à iuuenibus illis ferentariis facto, septem Israëlitarum millia superuenere turbatis, qui expediti ad pugnam, rem feliciter inchoatam felicius vrgent. Syrorum vero turbationi successit timor, desperatio, fuga. Postremo superuenit Achab cum præsidiariis suis fortissimis, qui integri, & ex superiore loco in aciem irruentes, desperatione fractos, vulneribus debilitatos, fuga fatigatos, magna omnino strage affecerunt. Tum preciosis onusti spoliis, domum se victores, diuitesque recepere. Reuertenti porro è victoria regi affuit idem propheta, monuitque, vt se in annum sequentem, ad bellum contra eosdem Syros, pararet.

Quomodo contigerit.

ANNVS MVNDI 3135.

IOSAPHATI 15. ACHABI 19.

AZARIÆ 15. TEMPLI 113.

OPHRATANIS 12.

Imperij Assyriorum 1204.

ANTE CHRISTVM 918.

I. Redintegrat bellum Syrus.

INgentem acceperat Syrus de accepta clade tristitiam, quod à paucis, & contemptis à se hostibus, victus, & in fugam turpiter compulsus fuerat. Huic regis sui dolori vt mederentur Syri, non inurbanam consolationem excogitarunt. Acceptum enim ab Achabo dedecus, ad Israëlitarum Deos transferunt, à quibus vinci mortales non sit mirum; *Dij montium*, Inquiunt, *sunt dij eorum, ideo superauerunt nos*, potentes videlicet in regno suo. Nam Samaria, & Bethel, & Dan erant in montanis, & omnia excelsa loca regni Israëlitici, plena erant idolorum simulacris. Itaque *melius est*, aiunt, *vt pugnemus contra eos in campestribus, & obtinebimus eos*: cum monticolarum Deorum iura eo non pertineant, & ipsi per se Israëlitæ multo sint inferiores nobis. Credidit eis Benadad, & mutatis ducibus instaurauit exercitum, venitque cum infinita multitudine in Aphec, quod oppidum parebat Philisthæis, & erat amicum Syris, iuxta magnam planiciem Galilææ, vt ibi pugnaret contra Israelitas.

3. Reg. 20. 23.

II. Achabi cōtra eū copiolæ.

Israelitæ autem profecti sunt ex aduerso, sed tam pauci, vt duo parui greges caprarum viderentur præ Syris, qui repleuerant terram. Quæ paucitas mirabilis est, cum Iosaphatus in regno Iuda, vt paulò ante dicebamus, vndecies centena millia bellatorum haberet in potestate; vt intelligamus pietate regna florere, impietate concidere. Ipsi nihilominus Deus, in vltionem blasphemiæ Syrorum, destinat ingentem victoriam, quam ei per eundem prophetam denunciat; Eum Rabbini male suspicantur fuisse Michæam filium Iembla. Non enim postea de eo diceret Achab, *non prophetat mihi bonum, sed semper malum*. Sed quid causæ fuisse dixerimus, cur Iosaphat Achabi cognatus & amicus, opibus & viris potens, ei suppetias non tulerit? Forte id prophetæ, & Sacerdotes Domini prohibebant; quod licet ex sequentibus conicere. Cum enim Iosaphat iuisset cum Achabo in Ramoth Galaad, audiuit à Iehu propheta, *Impio præbes auxilium, & iis qui oderant Dominum amicitia iungeris*? Apparet ergo eum prius, religione prohibitum, Achabo non adfuisse.

2. Par. 19.

III. Pugnatur & Syrus vincitur.

Cæterum cum copiæ conuenissent, neutro exercitu per sex dies pugnæ copiam faciente, cessatum est, septimo autem commissum est prælium, & Domino animos Israëlitis viresque suggerente, Syris autem subtrahente, victus est Benadad cum suis, tantáque animorum obstinatione pugnatum est, vt de Syris centum millia pugnatorum, vna eademque die, interirent. Quam suorum stragem rex animaduertens fugit in ciuitatem Aphec, & ingressus domum aliquam in conclaue intimum, atque abditissimū proripuit sese, iussis interea suis ad muros hostem imminentem propulsare telis, & obsidionem omni missilium genere impedire. Clausis ergo portis Syri ad viginti septem millia muros subiere: sed illi mox, eodem impellente, qui olim Ierichuntinos tubarum clangore deiecerat, cum propugnatoribus abiere in præceps, qua ex ruina obtriti ac contrucidati miserè periere. Qua re cognita, saluteque desperata domestici Benadadi, cum eius venia, ad Achabum, vitæ impetrandæ gratia, cultu quam maxime miserabili venerunt. Accinxerunt enim saccis lumbos suos, & posuerunt funiculos in capitibus suis, & venerunt ad regem Israel, parati, si is vellet, iuberetque, perire suspendio: & dixerunt ei, Seruus tuus Benadad dicit, viuat, oro te, anima mea. En mirabilem peripetiam, & terrificam fortunæ commutationem, de qua videat Lector Annales.

Gemina eorum clades.

n. 11. & 12.

IV. Fiunt Achabo supplices, & veniam obtinent

3. Reg. 20 32.

Nec tamen isti supplices spe sua frustrati sunt. Speratam enim clementiam, imo spe atq; opinione maiorem, sunt experti; quoniam apud homines, qui humanitatem non penitus exuerunt, nihil est miserabilius, quam ex beato miser. Regiam ergo fortunam ex altissimo fastigio collapsam miseratus Achab, respondet, *si adhuc viuit, frater meus est*. Quid clementius &

mortalium iudicio laudabilius? Non placuit tamen Deo, in hominem morte dignum importuna clementia, sicut nec pridem Saulis erga Amalecitam Agagum, vsque adeo distant aliquando iudicia Dei à iudiciis hominum. Hanc fraternæ beneuolentiæ denunciationem acceperunt Syri isti pro omine, & ad quandã concedendæ veniæ necessitatem traxerunt, illi quem agnosceret, ac prædicaret fratrem. Quod accipiens Achab, *Ite*, inquit, *& adducite eum ad me.* Quod cum factum esset, non exprobrat homini pudore obruto priores minas, illudit-ve capto, sed afflictam regis conditionem miseratus, *leuauit eum in currum suum.*

V. *Gratus Benadadi animus & fœdus cum Achabo. 3. Reg. 20. 34.*

Benadad autem nolens indignus beneficio vel ingratus videri, primùm vltrò reddidit aliquot oppida, quæ olim Syri sustulerant Israëlitis; & insuper se tributarium iisdem offert, à quibus paulò ante tributa capiebat. Id enim significatur illis verbis, *Et plateas fac tibi in Damasco, sicut fecit pater meus in Samaria.* Plateas vocat fora rerum venalium, super quæ vectigal aliquod constituat, colligatque sibi Achab: quæ fuerunt conditiones duæ, initi fœderis inter duos hosce reges. At Dominus, qui hanc clementiam non probauit, vt dixi, misit prophetam ad Achabum, qui eum assumpta parabola reprehenderet, & quidem ignotus, ne ab eo protinus, tanquam importunus censor reiiceretur. Etsi autem Deus illum multis modis ignotum reddere poterat, voluit, ad virtutem eius probandam, vultum fascia ex vulnere obligatum esse, vt ex prælio venisse putaretur, ex quo parabola sumebatur.

VI. *Achab à propheta per parabolam arguitur.*

Fuit autem hæc ignoti prophetæ de seipso parabola. *Seruus tuus*, inquit ille ad regem in via transeuntem, egressus est ad præliandum cominus; cumque fugisset vir vnus, adduxit eum quidam ad me, *& ait, custode virum istum, qui si lapsus fuerit*, id est euaserit, vt eum depositori repræsentare non possis, *erit anima tua pro anima eius*, eandem scilicet subibis conditionem seruitutis aut mortis, *aut talentum argenti appendes. Dum autem ego turbatus huc illucque me verterem, subito non comparuit*; supplendum videtur. Quid ergo mihi fiet? Respondit autem rex, ipsum contra se protulisse sententiam. Cum ergo Achab sua ipse sententia teneretur, faciléque posset intelligere quanta in culpa esset, dimisso puluere, se præbuit agnoscendum. Simulque parabolam explicans, *Hæc dicit Dominus*, inquit, *Quia dimisisti virum dignum morte, erit anima tua pro anima eius, & populus tuus pro populo eius.* Cuius denunciationis veritatem euentus intra tertium annum subsecutus declarauit.

Valet 4155. Francis Gallicè æris.

vers. 42.

Annus Sabbat. 79.

Sequens porro annus Sabbaticus fuit, ordine 79. De quo æque vtrumque certum videtur, in regno Iosaphati obseruatum, in regno autem Achabi fuisse neglectum.

(∵)

ANNUS MUNDI 3137.
IOSAPHATI 17. ACHABI 21.
AZARIÆ 17. TEMPLI 115.
OPHRATANIS 14. Imperij Assyrior. 1206.
ANTE CHRISTUM 916.

I. *Ratio temporis. Historia Nabothi. 3. Reg. 21.*

HOc altero anno à debellata Syria, qui fuit Iosaphati decimus septimus, contigisse videtur in regno Achabi historia Nabothi. Nã proxime præcedenti narrationi, Scriptura, quasi notata ratione tẽporis subdit, *Post verba autem hæc, tempore illo vinea erat Naboth*, &c. Ergo historiæ illi ista successit, & ipsum tẽporis ordinẽ hoc loco Scriptura seruauit. Nouorum autẽ Regum initia in fine huius anni tradentur. Naboth porro Iezraelita vineam habuit in natali solo, quam vocat patrũ suorum hæreditatem. Achab autem, qui Samariæ palatium habuit in Iezraële rus habuisse videtur, quod vineam Nabothi contingeret, vt visum est Iosepho; quam, ad commoditatem prædij sui rusticani, desiderauit, atq; expetiit, oblata in cõmutationem meliore vinea, aut digno ea pretio. Nihil hactenus culpæ, in hoc desiderio, aut in petitione, iniustitiæ. Nec enim priuata Nabothi cõsolatio, nõ iniusto principis desiderio, aut cõmoditati debuit præpõderare. Itaque neque postea à propheta reprehensus fuit, quod alienam hæreditatem desiderasset.

II. *Non acquiescit Regis voluntati.*

Neque acquiescit tamen regi Naboth, quod religioni duceret, quasi diuinitus ad se, per maiorum suorũ manus, transmissam hæreditatem, in familia sua nõ conseruare: quam si venderet, cum in hortum regium commutanda esset, nunquam eam, ne in Iubilæo quidem recuperare posset. Eam repulsam à Subdito suo rex indignissimè tulit, & ægri animi geminum signum edidit, quod & cibo abstinuit, & ab hominum se communione abstraxit: & forte ægritudo animi redundauit in corpus. Nam *proiecit se in lectulum suum.* Cum autem rem totam Iezabel à viro didicisset, eum amica obiurgatione consolatur, rem factu facilem indicans, modo ipse æquo esset animo, & lætus epularetur. Itaque ipsa regio nomine literas misit ad magistratum Iezraelitanum, vt accusatione contra Nabothum, de blasphemia in Deum & regem composita, eum damnatum lapidibus obruerent.

III. *Iezabel Nabothi cædem, familiæque machinatur.*

Sed quid opus erat occidi Nabothum, cum satis esset Iezabeli, ad explẽdum mariti desiderium, vineam regia authoritate occupare, quam nemo aduersus regem auderet, tanquam ab iniusto possessore, vindicare? Respõdet Tostatus, voluisse illam vindictam sumere de Nabotho, qui regi ad omnem æquitatem descendenti, audacter in faciem restitisset. Adde quod si vinea superstiti esset ablata, regem vbique turpi infamia potuisset afficere, quod tyrannorum more, res suas inuitis dominis auferret. Postremo voluit Iezabel, tam vineam, quam cætera omnia eius bona occupare, eáq; in fiscum regium transcribi. Itaque oportuit rem iudicio trãsigi, vt hæredes quoque tollerentur, ne qua in posterum ab illis vindicta timeretur. Nam filios quoque ipsius occisos fuisse mox dicetur.

IV.

Ergo ventum est ad iudicium, & sedere fecerunt Naboth inter primos populi, vt crimen

quod

Fit reus, damnatur, occiditur.

quod in eum mox debebat intendi, ignotum iudicibus atque improuisum videretur; & ipse tanto maiore pudore afficeretur, dum de Iudice repente fieret reus. Ergo dum sedetur & inquiritur reus, prodit subornatus accusator, qui nominatim Nabothum petat, & geminæ blasphemiæ arcessat, & duobus falsis testibus crimen confirmet. Mirum est autem in tota ciuitate fuisse neminem, qui verbum vllum pro Nabothi innocentia diceret; aliis regiæ cupiditati cupidè, aliis timidè seruientibus; aliis verum crimen puniri existimantibus, propter accusationem magna probabilitate concinnatam. Mirum quoque ne ipsum quidem, quod quidem sit proditum literis, quidquam in suam defensionem attulisse, vt illius esset figura, qui cum malediceretur non maledicebat, sed tradebat iudicanti se iniustè. Quamobrem eduxerunt eum extra ciuitatem, & lapidibus interfecerunt. Occisos autem etiam Nabothi filios, ex 4. Reg. perspicuum est; vbi Iehu occiso Ioramo, *Tolle*, inquit, *proiice eum in agro Naboth Iezraëlitæ*: & mox, *Si non pro sanguine Naboth, & pro sanguine filiorum eius reddam tibi in agro isto dicit Dominus*; Eos autem de medio sublatos oportuit, eiusdem reginæ iussu, ne forte ipsi Achabo & Iezabeli negotium facesserent.

Nemine defendête.

V. Achab discit eam cædem, & adit vineæ possessionem.

Vbi res ad Iezabelem delata est, illa statim ad regem, quasi Nabotho insultans, qui stultè pecuniam pro vinea accipere noluerit, nunc vtramque sibi, suisque perdiderit, *Surge*, inquit, *& posside vineam Naboth*, nihil est quod vltra vereatis ab homine rusticano, orisque durissimi: didicit ille magno suo malo, regum non acquiescere voluntati; *non enim viuit Naboth, sed mortuus est*, & cum mortua bestia venenum quoque extinctum est. Inuenimus enim qui possent, ac vellent regum voluntatibus obsecundare. *Surrexit Achab, & descendit in vineam Naboth, vt possideret eam.* Quod est non mediocre argumentum Achabum non ignarum fuisse machinationum Iezabelis aduersus Nabothum, alioqui non audisset ab Elia, *Occidisti, & insuper possedisti* nec audisset fore vt canes lingerent sanguinem Achabi in loco, in quo linxerant Nabothi sanguinē, nisi eiusdē sanguinis iniustè effusi fuisset reus, vt accuratius in Annalibus docuimus; nam hic timore longitudinis, multa cognitione dignissima, pene inuiti gementesque resecamus.

Fuit eiusdem cædis reus.

n. 19. & seqq.

VI. Eliæ contra ipsum, familiamque eius vaticiniū.

Postridie admissi facinoris, *factus est sermo Domini ad Eliam Thesbitem*, hominē spiritu feruenti & animoso, qui contra Achabum, totamque eius familiam, ferret in oculis eius, de ea exterminanda sentētiam. Decuit autem etiam Iezabelem peculiari maledictione percelli, & in exemplum statui diuinæ vindictæ; Itaque subditur canes eam comesturos in agro Iezraël, vbi scilicet linxerāt Nabothi sanguinem, quod factum est, cum Iehu iussisset eam præcipitem agi de fenestra; & equorum vngulis conculcatam canes certatim dilacerarunt, & sua quisque frusta in agrum Iezraël, Dei instinctu detulerunt, ac vorarunt. Cum ergo Elias accuratè suo apud regem munere functus esset, nihil eius irā inimicitiasque reueritus, Achab, quem neque dudum triennij fames castigarat; neque demonstrata in monte Carmeli vanitas idolorum, & veri Dei potestas correxerat, neque iteratæ ab eodem victoriæ gratum reddiderant, aut obsequentem Deo, eum nunc intentatæ pœnæ vehementer terruerunt; itaque scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, ieiunauitque, & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite. Qua tota humilitate dilationem pœnæ, ad regnum filij eius, meritus & consecutus est.

VII. Filium Ochosium adsciscit in regnum.

Nam cum denunciato à tanto propheta interitu familiæ suæ vehementer perturbatus esset, maturè cum Ochosia filio suo communicauit imperium; ne si quid ei nec-opinato humanitus contigisset, regnū in eius familia periclitaretur; quod è contrario facile consisteret, si filius, etiam viuo, ac rerum potiente patre, regnare cœpisset. Initi hoc anno ab Ochosia regni testis est Scriptura in fine libri huius.

l. 3. Reg. c. 22 n. 52. Iorami regis initiū.

Exemplum Achabi in regno Israëlitico, secutus est Iosaphat in regno Iudæ. Filium enim suum Ioramum, impiæ Athaliæ maritum, & Achabi regnum regni socium sibi adiunxit. Itaque tam hoc quam sequenti anno, in vtroq; regno bini reges fuerunt, Achab & Ocholias in Samaria, Iosaphat & Ioram Hierosolymis.

ANNVS MVNDI 3138.

IOSAPHATI 18. ACHABI 22. & vlt.

AMARIÆ 1. TEMPLI 116.

OPHRATANIS 15. Imperij Assyrior. 1207.

ANTE CHRISTVM 915.

I. Amarias Pontifex. cap 6. v. 11.

MOrtem duorum regum in Israële habet hic annus, parentis & filij; nouumque Pontificem Amariam, quem suggerit series Aaronitarum pontificum in 1. Paral. & ipsemet Iosaphat rex, qui cum è bello, in quo mortuus est Achab, reuersus, populum suum ad pietatem adhortaretur, adiecit. Amarias autem Sacerdos, & Pontifex vester, in his quæ ad Deum pertinent, præsidebit. Hic porro tertius est annus à fœdere ab Achabo cum Syris inito: in quo descendit Iosaphat rex Iuda ad Achabum regem Israel, propter mutuā inter vtrumque amicitiam & affinitatem, cuius causa postea à propheta Iehu reprehensus est. Faciliorem autem reddebat istam profectionem, nuper regno ascitus Ioramus, qui interea regni negotia administraret. Lautè acceptus est ab Achabo, Ad eius enim aduentum *mactauit arietes bouesque plurimos, ipsi & populo, qui erat cum eo.* Cupiebat enim eum demereri, ad ineundam secum Syriacam expeditionem, & vrbem Ramoth, quæ erat in Galaaditide, recuperandam; quam à Syris pridem occupatam, Benadab ex proximo fœdere non restituebat.

Iosaphat adit Achabum. 3. Regum 22. 2. 2. Par. 19. 2.

II. Cui Achab persuadet Syriacam expeditionem.

Ea de re cum Achab consultaret cum suis, omnesque idem cum eo sentirent, sperarentque facilē de Syro victoriā, quem tanta nuper clade semel iterumq; affecissent, Achab Iosaphatum ad eam secum inuitat expeditionem; cui Iosaphat cito consentit; super ea tamen dominum consuli cupit: Congregauerat enim rex Israël prophetas quadringentos, qui vno omnes ore authores erāt Achabo expeditionis in Ramoth. Mirum porro est improbū hoc semen tam cito

Suadentibus Pseudoprophetis.

in tantam multitudinem excreuisse, ex quo magnus ille zelotes in Carmelo videbatur id ad imam vsque radicem, succidisse. Nimirum facile erat illis in Pseudoprophetas Baalis euadere, cum id ex eorum voluntate penderet, præsertim cum magnis, ad eam assentationis nequitiam, præmiis incitarentur à Iezabele, de cuius mensa nutriebantur, & ab Achabo ipso. Nihilominus aliquem de prophetis Domini Iosaphatus consuli cupit. Cui gratificari cupiens Achab. *Remansit vir vnus*, inquit, *per quem possimus interrogare Dominum*, plures vtique erant, sed hic vnus, eorum qui Samariæ habitabant, notus erat regi; & licet regi odiosus ac reginæ, diuina tamen prouidentia protegebatur.

2 Par. 18. 7.

III. Repugnante Michæa.

Ait enim rex, *Sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum omni tempore, Est autem Michæas filius Iemla.* At Iosaphat, qui stolidam & iniustam odij causam audiebat, norat que vulgò obsequium amicos, veritatem odium parere, amica tamen obiurgatione, *ne loquaris*, inquit, *ita rex*, fausta fortasse ipse quoque vaticinabitur. Non erat autem mirum si mala semper agendo, diuinas sibi semper conciliabat minas. Quid plura? Accersitur Michæas, & à nuncio incitatur, vt se regis voluntati, & aliorum prophetarum vocibus accommodet, qui interea strenuè de corde suo prophetabant; adeo vt vnus eorum Sedecias cornua sibi ferrea fecerit, & capiti Imposuerit, dicens, His ventilabis Syriam, donec deleas eam: post receptam scilicet ciuitatem Ramoth. Venit Michæas, & interrogatus à rege Ironicè respondet, consentaneè Pseudoprophetis. Id sensit Achab; præsertim cum aliud consuetum, *Hæc dicit Dominus*, non præmisisset. Ideóque eum etiam, atque etiam adiurat, vt veritatem dicat, in nomine Domini, quam tamen nolebat audire.

Qui primò ironicè respondet.

IV. Mox cladem denunciat,

Hic propheta significat sibi à Domino reuelatum, exercitum Israeliticum fusum iri, fugatumque à Syris in montibus Galaad, & rege suo priuandum, illoque in prælio mortuo, ad sua pacificè, re desperata, redituros vniuersos. Tum Achab, in subitam effusus iram, *dixit ad Iosaphat, Nunquid non dixi tibi, quia non prophetat mihi bonum, sed semper malum?* Nihilominus Michæas aperit ei, quæ sibi Dominus in visu ostendisset. Dominum permisisse dæmoni, vt esset spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius. Tum Sedecias, qui inter Pseudoprophetas eminebat, indignatus se suosque, in tali tantoque consessu argui mendacij, acceptam vlturus iniuriam, accessit ad Michæam, & percussit maxillam eius, & dixit ironicè insultans, *Mene ergo dimisit Spiritus Domini, & locutus est tibi?* qui videlicet sum te multo præstantior eam illi audaciam agnita regis ira suppeditauit. Quo dissimulante, licet Propheta iniuriam pro veritate patienter ferret, suam tamen sortem Sedeciæ prædixit, fore vt vulnerato rege, ipse fugitiuus in intimum se cubiculum abscondat, ne à domesticis & amicis regis interficiatur, quod falso vaticinio regi mortem intulerit. Cum autem nihil de Ipsius morte pronunciet, apparet illum tunc mortem effugisse.

indignante Achabo.

V.

At Deus qui contra Achabum sententiam mortis protulerat, vt in eam sponte incurreret, negauit impio lumen, quo verum a falso discerneret, nec inclinauit cor eius ad Michæam, ideóque fidem illi non adhibuit, sed iussit illum deduci in carcerem, partim vt illum tunc è manibus Pseudoprophetarum, quorum commouerat bilem, eriperet, ne ab illis discerperetur, partim vt mox reuerso in pace rege, conuictus mendacij, merito supplicio afficeretur; interim iubet, eum pane tribulationis, & aqua angustiæ sustentari. At Michæas testem appellat populum vniuersum, velle se haberi Pseudoprophetam, si rex fuerit reuersus in pace; quod erat prius editum cladis vaticinium confirmare. Ascendit itaque vterque rex in Ramoth Galaad. Quamuis autem Achab ex Michææ vaticinio aculeum gestabat in pectore, habebat tamen quadringentos vates suæ expeditionis authores, quibus adhibebat fidem: mirum tamen videtur expeditionis comitem factum esse Iosaphatum, qui prophetis illis abrogabat fidem, Michææ autem adhibebat. An permisit Dominus illum de Michæa dubitare, cui vni quadringenti repugnarent; ne si ipse militiam detrectaret, Achabus, quem Deus ducebat ad victimam, ab incœpto resiliret, nec mortem sibi tunc destinatam reperiret.

Quē Deus morti destinarat.

Michæas reducitur in carcerē.

Regum expeditio, mira in Iosaphat.

Cum ventum esset in Ramoth, & Idoneo loco castra locata essent. Achab habitum mutauit ne rex agnosceretur, in omnem euentum, vt tàto esset à Michææ vaticinio tutior; simulque Iosaphatum imperio vniuersi exercitus honoraret: fortassis etiam consilium Syrorum didicerat, de vno Israëlitarum rege inuadendo: id enim præceperat Benadab triginta duobus principibus curruum. Non fuit quidem mens Syri plane prohibere cædem Israelitarum, neque enim ad regem sine multorum propugnantium cæde perueniri poterat, sed omnia voluit ad illum vnum aut capiendum, aut interficiendum referri. Ea causa fuit cur robur totius hostilis exercitus in Iosaphatum regio cultu ornatum, quasi is esset Achabus, irrueret. Quo in periculo Iosaphat Dominum cum clamore inuocauit, & Syri agnito Iosaphato, auerterunt se ab illo, Achabum, qui latebat, quærentes. Cum gregarius aliquis miles, telum in confertam multitudinem iaciens, nihil minus cogitans quam Achabum, eum Deo sagittam dirigente, confodit, telo per anteriorem armorum commissuram ingresso, & inter scapulas, & ceruicem eius fortiter erumpente.

VI Achab habitum in castris mutat, & cur.

Iosaphat periclitatur, & Achab vulneratur

Accepto tam graui, tamque insperato vulnere, dixit rex aurigæ suo, *verte manum tuam, & eiice me de exercitu, quia grauiter vulneratus sum.* Non plane voluit exire de exercitu, ne se ille daret in fugam, sed retrocedere aliquantum, vt tutius vulneri remedium aliquod adhiberet. Interim autem *fluebat sanguis plagæ in sinum currus.* Durauitque prælium vsque ad vesperam, quando mortuus est Achab, & præco insinuit in vniuerso exercitu, antequam sol occumberet dicens, Vnusquisque reuertatur in ciuitatem & in terram suam; sicque diuina prædictio expleta est, & infelix Achab ad diuinum tribunal raptus est; corpus autem delatum est Samariam, ibique sepultum est. Et lauerunt currum

VII. Exit è prælio, & moritur. 3. Reg. 22. 34.

3. Reg. 21. 19. Quomodo ei conueniat Eliæ vaticiniũ.

eius in piscina Samariæ, & linxerunt canes sanguinem eius, & habenas lauerunt, iuxta verbum Domini, quod locutus fuerat per Eliam prophetam dicentem. In loco hoc, in quo linxerunt canes sanguinem Naboth, lingent quoque sanguinem tuum. Quæ verba de communi loco, siue regione videntur accipienda, cum constet piscinam Samariæ à fonte Iezraël non parum abfuisse; nisi placet *sanguinem tuum* de filiis Achabi interpretari, quos Iehu postea interfecit, iuxta illud, *Proijce tela manu sanguis meus*.

4. Reg. 9. 25. & 26.

VIII. Iosaphat, redit in Ierusalem, & diuinitus arguitur. 2. Par. 19.

Interea reuersus est Iosaphat Hierosolymam, Syris nihil ei negotij facessentibus in via, quamuis contra eos in acie pugnasset cum Achabo, Deo ipsum vtrobique protegente. Nec tamen eam culpam Dominus dissimulauit, sed prophetam obiurgatorem misit, Iehu filium Hanani, qui diceret, *Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum amicitia*, atque adeo affinitate, *iungeris. Et idcirco iram quidem Domini merebaris*, pœnam scilicet ex iusta ira profectam, *sed bona opera inuenta sunt in te, eò quod abstuleris lucos de terra Iuda; & præparaueris cor tuum, vt requireres Dominum Deum patrum tuorum*, quem scilicet impius ille deseruit. Vides hic mercedem bonorum operum, etiam in hac vita; quandoquidem ea diuinam vltionem peccatis debitam, à Iosaphato auerterunt. Abstulit autem lucos de Iuda, nihil enim poterat in regno Israelis; sed quæ iam pater eius sustulerat de Iuda initio regni sui, eadem Iosaphat malè pullulantia, quantum in se fuit, succidit.

Boni operis meritũ.

Vide an. Iosaph. 2. n. 4.

IX. Ochosiæ regnum 4. cladibus breui affectum. c. 22. v. 52. 1. Achabi morte.

Mortuo Achabo filius eius Ochosias solus regnare cœpit sed permodico tempore, vt propterea regnum eius sacram chronologiam non augeat, sed biennium eius periodo regni Achabi contineatur, vt ex 3. Regum extremo colligitur. Quin etiam permodico tempore in varias incidit calamitates. Parentis enim mortem, & subditi regis defectionem, & iacturam classis suæ, ruinamque mortiferam deplorauit; id agente Domino, vt vel plagis eruditus resipisceret, vel pœnas paternæ, suæque impietatis luere inciperet. *Fecit enim malum in conspectu Domini, & ambulauit in via patris sui & matris suæ* colentium Baal, *& in via Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Israel*. Retinuit videlicet vitulos aureos, eosque coluit. De paterna morte nihil præterea dicimus, nisi quod videatur eum filius magnifica sepultura extulisse, à quo maturius rex factus fuerat, & qui in regni iuribus asserendis fuerat extinctus, regnumque ipsum oppidis ac domibus variè ornauerat.

X. 2. Moabitarum defectione. l. 4. Reg. c. 3.

Quod ad alteram cladem attinet, Moabitæ qui ab ipso regno Dauidis Hebræis tributa pensitabant, & subsecuta regni diuisione, regibus Israëlis seruierunt, sicut Idumæi regibus Iuda, audita Syrorum victoria & Achabi morte, iugum excusserunt: quod erat vectigal centum millium agnorum, & totidem arietum cum velleribus suis. Verum cum mox Ochosias in lethiferam ægritudinem incidisset, arma in eos mouere non potuit; sed id postmodum à Ioramo ipsius fratre, initio regni sui, factum est, vt sequenti anno dicetur. Sequitur iactura siue confractio nauium; ea siquidem Ochosiæ lapsum antecedit, vt exigit Scripturæ ordo narrandi; & ipsa ratio, quæ postulat vt prius illa negotiatio inter vtrumque regem suscepta fuerit, quam grauis hic morbus superueniret; quo durante tantum negotium non susciperetur.

3. Confractione nauium.

XI. Cuius particeps Iosaphat. 3. Reg. 22. 49.

Conuenit ergo inter duos reges vt classe constructa *nauigarent in Ophir propter aurum*. Sed res tristem habuit exitum, imo principium. Naues enim cursum instituere nequiuerunt, *quia confractæ sunt in Asiongaber*. In ipso videlicet portu, classis, priusquam inde solueret, naufragium fecit. Hanc pœnam tulit Iosaphat, initæ cum Ochosia societatis, qui paulo ante de amicitia cum Achabo reprehensus fuerat. Hoc ergo damno affectus, huiusmodi commercij societatem diremit, quamuis ab Ochosia inuitatus; vt patet ex fine tertij Regum. Mansit tamen amicitia eius cum domo Achab, vt qui postmodum bellum cum Ioramo fratre Ochosiæ contra Moabitas susceperit, vt patet ex quarto regum.

c. 3. 7. 8. &c.

XII. Lapsus Ochosias consulit Beelzebub

Superest lapsus Ochosiæ per cancellos cœnaculi sui, quod Vatablus explicat decidisse in cœnaculum cum deambularet in tecto, per fenestram, qua immittebatur lumen in cœnaculum, quæ fenestra obstructa erat lignis cancellatim intertextis, quæ labente rege frangi contigit aut aperiri. Ea ruina, conquassato ac contrucidato corpore, ægrotauit Ochosias, adeo vt de recuperanda sanitate dubitaret. Itaque misit nuncios in Accaron ciuitatem Palæstinæ ad consulendum Idolum Beelzebub, quod certiora cæteris oracula fundere ferebatur, an desperata esset necne salus eius. Illi dũ profectionem parant, Angelus Domini iussit Eliam iis occurrere, atque arguere, quod omisso Deo Israëlis, Beelzebub Deum Accaronitarum consultum irent; cui falso & sacrilegè diuinitatem & scientiam futurorum tribuerent. *Quam ob rem*, ait Elias, *hæc dicit Dominus, de lectulo super quem ascendisti non descendes, sed morte morieris*. Hæc fuit pœna consulti dæmonis, aut potius voluntatis eius consulendi, quæ totam peccati malitiam continebat, siue reuera leuis fuisset casus, siue grauis, qua de re consule Lector annales.

Elias nunciis occurrit.

XIII. Qui redeunt ad regem.

Perfunctus munere suo redit Elias in Carmelum, nuncij autem in Samariam. Neque enim erat cur progrederentur, cum certiores facti essent de dubitatione sua. Cum enim audissent illum vltro enunciantem quò irent, licet Eliam non nossent, eum tamen Dei prophetam esse, & veritatem enunciare rectè credere potuerunt; ac similem sibi ipsis pœnam timere, si pergerent. Ergo regressi Eliæ dicta regi cum fide renunciant, cumque ita describunt, vt Rex Eliam agnosceret, eisque referret, *Elias*, inquit, *Thesbites est*. Et mirum sanè videtur, Eliam, iam tot annis in regno Israëlitarum, totque prodigiis publicè perpetratis celebrem, ab hisce nunciis, ne de nomine quidem, notum fuisse. Apparet eos fuisse Accaronitas, qui casu fuerint in Samaria quo tempore decidit Ochosias, eique Deum suum tanquam egregium diuinatorem commendarint, ideoque ad eum de casu regis interrogandum missi fuerint. Dicitur autem *vir pilosus* non solum cæsarie, barbáque promissa eremitarum more, sed villosa etiam veste, quales describit Apostolus, cum ait, *Circuierunt in melotis & pellibus caprinis*, quæ erant loco pallij; nã interius cilicinam

Cultus corporis Eliæ.

Hebr. 11. 37.

tunicam gestasse censet, probatque Tostatus, eò quod sanctus Domini præcursor talem sicut & zonam pelliceam gestarit, quem omne Eliæ vitæ institutum secutum oportuit, vt Elias putaretur à Iudæis.

XIV. Ochosias Eliam accersit semel iterumque.

Ochosias autem non minus ea denunciatione tristis, quam prophetæ reprehensione iratus, militarem manum ad eum comprehendendum, & ad se adducendum misit, coacturus fortasse ad exorandum à Deo regi vitam. Cumque dux ille militaris Hominem Dei per ludibrium, vt apparet, appellasset, Elias ex peculiari Dei inspiratione, *Si homo Dei sum* inquit, *descendat ignis de cælo, & deuoret te & 50 tuos,* quod illico factum est, formidoloso vtique planeque horribili spectaculo, si pœnæ acerbitas cum culpæ leuitate conferatur, quorum totum crimen videtur, impio regi obtemperasse. Sed nimirum isti non hanc vnam culpam luebant, nec id vnum Dominus propositum habebat, vt in Annalibus declaratum est. Cum autem primus quinquagenarius, neque Eliam vinctum ad regem adduceret, neque nuncium de re tota mitteret, impatiens moræ alterum nuncium eadem ex superbia in Carmelum misit, qui sciret quid socio factum esset, & eodem cum illo munere, si res ferret, fungeretur; sed eundem hic quoque legationis suæ sortitus est exitum, similique cum suis incendio deflagrauit.

4. Reg. 1. 10. Nuncij duo pereũt incendio. v. 11. & seq.

XV. Tertius nuncius humilitate seruatur.

Cum autem nec secundus quinquagenarius desiderium regis expleret, iterum misit principem quinquagenarium tertium, & quinquaginta, qui ei parebant. Interea fama iterati prodigij spargebatur, & ad hunc tertium ducem peruenit: quem perterrefecit, vt summa corporis verborumque humilitate Eliam ad misericordiam flecteret. Eum fuisse Abdiam, Achabi dudum procuratorem putat Ioannes Hierosolymitanus, qui ita erat Aulicus, vt esset nihilominus Eliæ discipulus. Interea locutus est Angelus cum Elia, iussitque adire Samariam cum hoc duce, nihilque formidare. Adiit, & coram moribundo rege carmen illud terrificum iterauit, quod primis Ochosiæ nunciis dixerat, *de lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris.* Ita dictum, ita factum. Mortuus est Ochosias, *& regnauit Ioram frater eius pro eo,* quod liberis careret.

Elias regẽ adit, qui & moritur.

4. Reg. 1. 17.

XVI. Iosaphat inuisit regnum. 2. Par. 16. 4

Dum hæc in regno Israëlitarum gerebantur Iosaphat è bello reuersus pacificè Hierosolymis habitabat; cum subiit animum eius pia cogitatio inuisendi regni sui, vt si quid, pro humanarum rerum inconstantia, atque infirmitate deprauatum esset ac luxatum, corrigeretur. Et in primis quæ oppida præsertim in tribu Ephraim, ad eius regnum pertinebant, ab omni impietate purgauit, si qua, vt assolet, ex vicinitate impiorum cultorum Baalis, & vitulorum, irrepserat. Stabilita religione, etiam populi negotia per idoneos magistratus tractari curauit. Iudices enim constituit, eosque officij sui ac timoris Domini diligenter admonuit; Concilium in primis Hierosolymitarum, ad quod inferiorum vrbium causæ deuoluebantur; ad officium exhortatur, alludens ad legem in Deuteronomio latam, vbi sententiæ summi sacerdotis standum asseritur, tanquam in huiusmodi concilio præsidentis; vnde & subdit, *Amarias autem sacerdos & pontifex vester, in iis quæ ad Deum pertinent, præsidebit.* De politicis vero negotiis addit. *Porro Zabadias filius Ismael, qui est dux in domo Iuda,* id est princeps in tribu regia, *super ea opera erit, quæ ad regium officium pertinent,* regium videlicet agens procuratorem.

Pietati ac iustitiæ prospicit.

ca. 17. 8. 9.

ANNVS MVNDI 3139.

IOSAPHATI 19. IORAMI filij ACHABI 1.

AMARIÆ 2. TEMPLI 117.

OPHRATANIS 16. Imperij Assyr. 1208.

ANTE CHRISTVM 914.

I. Ratio temporis.

Memorabilis est hic annus clarissimi prophetæ Eliæ translatione, & ei supparis Elisæi vaticiniorũ ac prodigiorum initiis; alteróque anno seculari ætatis regum Hebræorum, quam ab ineunte Samuelis magistratu exorsi sumus. Habet & principium regni Iorami, cuius cum Iosaphato celebris est cõtra Moabitas expeditio, vt mox dicemus. Sed ab Eliæ raptu ducamus initium, quoniam is Moabiticam expeditionem antecessit, in qua fit mentio successoris eius, ipso Elia vltra non cõparente, idque ordo ipse narrationis Scripturæ postulat, quem inuertere nihil cogit, & in quo chronologi omnes fere consentiunt. Cum autem Eliæ & Enochi eadem causa sit plerisque in rebus, quæ de hoc, suo loco dicta sunt a nobis Eliæ accommodanda sunt. Quæ autem Eliæ sunt propria, in hoc eius transitu, vestigia Scripturæ sectando, videamus.

4. Reg. 2.

II. Quis modus translati Eliæ.

Cum ergo leuare vellet Dominus Eliam per turbinem in cælum, Angelorum scilicet ministerio, excitauit Dominus ventum vehementem, qui mox spiritus Domini appellatur à filiis prophetarum, quem moderabatur Angelus, tum vt ne deficeret vis eius, nisi quando placeret Domino, tum ne in incertum ferret vt venti solent, sed in locum à Deo destinatum. Tostatus ait huius venti fuisse partes duas, alteram in modum nubis addensatam, & instar ignis rutilantem, itáque densam, vt Eliæ corpus & sustinere posset, & capere, & in modum currus ignei circumuoluere; alteram quæ vim impressam acciperet & priorem impelleret, angelo quasi auriga dirigente ad condictum locum. De hac porro translatione sua apparet eum diuinitus præmonitum, cum de ea plerique discipulorum eius variis in locis habitantes diuinitus edocti fuerint, quos, vt ait Ioannes Hierosolymitanus, sigillatim inuisit abiturus, quibus & monita salutis dedit, & de spiritali patre ac gubernatore prouidit Elisæo, præsertim in monte Carmeli.

Præmonitus fuit à Deo.

III. Inuisit suos Elisæo comite in Galgalis.

Inde ambo digressi venerunt in Galgala, erat enim religiosus ille locus, ab ingressu Israëlitarum in Chananitidem; ibique iam inde à Samuele virorum religiosorum videtur fuisse collegium, ideoque idoneum, in quo à Samuele, cum Saule rege, sacrificaretur, & ab ipso fortassis Elia, sicut nuper in Carmelo. Salutatis

ergo

ergo discipulis, qui erant in Galgalis, & iis Domino commendatis, *ibant Elias & Elisæus de Galgalis*, magistrum enim discipulus honoris atque obseruantiæ causa comitabatur: cum autem a se dimittere cupiebat Elias, demissionis animi gratia, nolens gloriosæ translationis suę quenquam habere testem, ne intimum quidem socium, discipulum, ac successorem Elisæum.

Comitem dimittere cupit.

Idcúque, *sed hic*, inquit, *quia Dominus misit me vsque Bethel*. Erat is quoque ab antiquo religiosus locus, ibidemque aliud prophetarum collegium habitabat. Intelligens autem Elisæus non præceptionem eam esse, sed adhortationem, ne is hunc itineris laborem susciperet, neque ignarus diuini consilij, iureiurando affirmat se eum non derelicturum.

IV. Inuisit Bethel, & Iericho.

Cumque appropinquassent Bethel, egressi sunt eis obuiam filij prophetarum; qui cum eos domi solita charitate accepissent, dixerunt Elisæo, Eliam eodem die à Domino ablatum iri. Qui respondit *Et ego noui, silete*, ne præ vobis feratis vos hoc scire. Cumque inde abiturus esset, neque persuaderet Elisæo, vt subsisteret in Bethel, venerunt ambo Ierichuntem, vbi erat aliud cœnobium prophetarum; neque enim Iosue maledixerat ei qui habitaret, sed qui ædificaret Iericho. Cumq; eadem in Iericho quæ in Bethel, & in Galgalis contigissent, dixit iterum Elias Elisæo, *Sede hic, quia misit me Deus, vsque ad Iordanem*, & cum idem responsum accepisset, ierunt ambo pariter, & 50 viri de filiis prophetarum secuti sunt eos, & quidem præter vtriusq; voluntatem; cuius rei signum est, quòd steterunt à longe, desiderio videndi finem. Illi autem ambo ad ripā Iordanis subsistebant. Cūque nec pons vllus esset fluuio impositus, neque vadum occurreret, neq; nauicula vlla appareret qua traijcerent, tulit Elias pallium suum, & inuoluit in formam oblongam & rotundam, aptam ad percutiendum.

Venit Iordanem.

V. Quem aperit mirabiliter. 4. Reg. 2. 8.

Et percussit aquas, quæ diuisæ sunt in vtranque partem & transierunt ambo per siccum, Geminum apparet miraculum, primum diuisi Iordanis, consistentibus aquis, quæ ex superiori parte septentrionali fluebant, & aliis ad meridiem cito decurrentibus; alterum in fundo fluuij lutulento statim exsiccando. Etsi autem Elias non legitur hoc loco Dominum orasse ad impetrandum hoc prodigium, id tamen factum fuisse intelligendum est. Non enim in Elia vis erat vlla faciendi miracula, nedū in eius pallio, nisi moralis: authore scilicet natura supra naturæ vires operāte, ad preces amici sui. In eius rei signum mox in reditu, ad primam pallij percussionem non est diuisum flumen, nisi post inuocatum Deum Eliæ. Cumque transissent, non sine stupore renouati à tot annis in Iordane miraculi, Elias dixit ad Elisæum, *postula quod vis vt faciam tibi, antequam tollar à te*, in monimentum amicitiæ, & auxilium impositi oneris bene administrandi: par enim est patres filiis suis thesaurizare.

Oratione tacita.

Dat optionē Elisæo. A.M. 2584 555.

3139.

VI. Qui petit spiritum duplo maiorem. n. 24. 13. & seqq.

Dixitque Elisæus, obsecro vt fiat in me duplex spiritus tuus; qua oratione non petiit duas partes, & quasi bessem spiritus eius, vt quidem hebraizantes putant, neque gratiam duplicem, prophetiæ videlicet ac miraculorum Eliæ parem, sed gratiam duplo maiorem ea, quæ in preceptore residebat, vt in Annalibus ostensum est pluribus. Et sane Eliæ responsio, quæ habet, rem difficilem ab Elisæo postulatam, minus quadrat expositioni de parte spiritus, quam secundæ de toto spiritu; maximè autem tertiæ de eo duplicando conuenit. Nam portio illa poterat communis esse multis prophetarum filiis, qui iam dono prophetiæ donati erant; quippe quibus Eliæ translatio reuelata fuerat Gratiam autem obtinere Eliæ parem, quo nemo par ab ipso Mose repertus fuerat in terris, valde difficile. Nam prioribus seculis, nemo fuerat qui arbitratu suo cœlum clauderet & aperiret, & aquas inde flammasque deduceret; nemo qui mortuos excitaret: at longe difficillimum fuit duplo maiorem spiritum obtinere. Itaque non vnum, sed duos mortuos sucitauit Elisæus, nec triennij cum dimidio, sed septennij famem, peccatorum vindicem induxit in terras, aliáque similiter.

VII. Quem sub conditione promittit.

Merito igitur dubitauit Elias, tantamne gratiam Dominus concedere vellet Elisæo; eo tamen inspirante sub conditione promisit, *si me videris*, inquit, *quando tollar à te*, nam ipse Elias totus extra se positus, eum vicissim obseruare non potuit. *Cumque pergerent, & incedentes sermocinarentur, currus igneus, & equi ignei diuiserant inter vtrumque*. Nubes videlicet rutilans in quandā soliditatem addensata, & quasi meteorum quoddam in speciem currus, & equorum igneorum efformata super terrā decurrere videbatur versus vtrumque prophetam; & inter vtrumque pertransiens alterum ab altero separauit; & raptus est Elias ab Angelo ad currum igneum, vbi consedit; statimque consurgens ventus vehemens, equos paulatim ac currum è terra extulit, donec ab oculis spectantis & inclamantis Elisæi subducerentur: qui clamor valedicentis fuit, ac testantis se Eliam abeuntem videre, ideóque voti compotem fieri oportere: itaque factum non immerito credi potest.

Elias aufertur in curru igneo.

VIII. Nec vltra comparet.

Ad eum clamorem nihil respondit Elias, ac ne eum quidem vidit amplius Elisæus, vt qui ad humanæ vitæ consuetudinem non redierit: simulque quasi lugens suam suorumque iacturam atque solitudinem, *apprehendit vestimenta sua, &* more lugentium *scidit illa in duas partes*. Abiit ergo Elias ex hominibus, & per turbinem ascendit in cœlum, mortis quodammodo, quamuis ea nondum deuicta, triumphator, hac vna re vel maxime commendabilis, quod rebus gestis & multiplici virtutum genere Christi Domini egregius typus fuit. Eius enim cum Christo similitudinem, qualis est bene depictæ imaginis, ad spirantem ac viuam, plerique sanctorum Patrum, in primisque sanctus Cyprianus & Augustinus agnouere, scriptisque prodidere: quorum sapientiam atque institutum, non indiligenter opinor, in Annalibus nostris æmulati sumus. Addidimus quoque in sanctissimum hunc atque antiquissimum religiosorum patriarcham elogium, quasi vitæ epitomen, quæ pius Lector, vt arbitror, non inutiliter consulet.

Typus Christi fuit.

Translatus annis ante Christum 914 adde inde.

2634.

2548.

IX. Elisæus cū Eliç pallio redit ad suos.

Nos interim ad Elisæum regrediamur, qui factus spectator translationis, & quasi triumphi præceptoris sui, noua erga multiplicem familiam sibi commissam sollicitudine incitatus, ad ipsam regreditur cum pallio, quod Eliæ in

currum ascendenti diuina Prouidentia ceciderat, vt tam Elisæo, quam cæteris Eliæ discipulis innotesceret ipsum in officio; sicut in palio prophetali, successisse, sibique miraculorum factam esse potestatem, vt qui pallium adeptus esset, quo proximè Elias insigne miraculum ediderat. Recordatus etiam est vocationis suæ, quam eiusdem pallij iniectione, pridem acceperat. Hoc ergo pallium, magni thesauri ac muneris instar, cum iusta veneratione complexus, venit ad Iordanem, & proximi prodigij memor, *percussit aquas, & non sunt diuisæ*, non vtique propter eius diffidentiam, alioquin secunda quidem percussione diuisisset. *Qui enim hæsitat*, ait Iacobus, *non existimet quod accipiat aliquid à Domino.* Sed, vt ait Tostatus, ne nouus propheta spiritu prophetico recens accepto, cuipiam vanitati & inani lætitiæ succumberet, si illico fluuius scinderetur; sed vt ad Deum oratione recurreret, Eliæ merita imploraret, quibus id miraculum tribueret.

Secunda percussione Iordanem aperit, & cur.

X. Recipitur à filiis prophetarum vt pater ac magister.

Nec minus propterea apud suos authoritate aut virtutis opinione valuit. Honoratur enim ac suscipitur primo à filiis illis prophetarum, qui eos à longe secuti fuerant, quique ex editiore aliquo loco prope Iericho, miraculum aspexerunt, dixeruntque, requieuisse spiritum Eliæ super Elisæum. *Et venientes in occursum eius, adorauerunt eum proni in terram.* Magna quippe illi viro veneratio debebatur, qui tanti à Deo miraculi potestatem accepisset, & quem suum ipsi superiorem, & spiritalem patrem agnoscerent, in eius pallio, qui prius eodem officio fungebatur. Sed & putarunt sui esse officij eundem perquirere; quod cum ab Elisæo extorsissent irrito labore post triduum domum redierunt in Iericho, vbi tantisper substiterat Eliseus. Permiserat autem inquisitionem, ne illi forte suspicarentur, Eliseum, ambitione tactum nolle Eliam ad suos reuerti:

Qui frustra triduo Eliam quærunt.

XI. Interim sanat aquas Iericho. eas 19.

Triduo vero illo, dum suos, qui ibi habitabant prophetas, ac religiosos consolatur, atque exhortatur ad perfectionem (Nam hoc decimonono Iosaphati anno Elisæum cœpisse pascere Israëlem, vsque ad decimum annum Ioas scribunt Hebræi in Seder Olam) Ierichuntini ciues videntes eum Eliæ successisse, & gratia miraculorum præditum, eum rogarunt, vt qui tantum miraculum in aquis fecerat, beneficum se, in sanandis ipsorum aquis, præberet. Erant enim in eo oppido quædam aquæ amaræ, & propterea terra circumposita sterilis, neque enim sterilitas, de qua conqueruntur, de toto Ierichuntino agro accipienda est, cuius habitationem ipsimet optimam fatentur; sed de ea terræ parte, quæ id vitium, ex aqua noxia præterfluente qua imbuebatur, contrahebat. Optatam ergo salubritatem, iniecto in fontem sale, aquis in perpetuum confert, easque etiam meliores reddit, simulque sterilitatem a terra depellit.

XII. Illuditur pueris.

Ascendit autem Elisæus ex Iericho, quæ erat in campestribus, in oppidum Bethel, *cumque ascenderet per viam, pueri parui egressi sunt de ciuitate, & illudebant ei, dicentes. Ascende calue, Ascende calue.* Erant pueri isti; quamuis parui, doli ac malitiæ capaces, qui putarent caluitium esse aliquid exprobrabile: plerosque certe illud sibi pudori ducere indicio est, quod pileolo, aut ementita cæsarie illud obtegant. Pueriliи quoq; petulantia offensus est Elisæus, *& maledixit eis in nomine Domini*, id est inuocato Dei nomine, pueris à Deo punitionem expetiit, quæ in parentes, qui istiusmodi licentiam patiebantur in pueris, redundaret. Neque abfuit ab hac petitione diuina inspiratio; quoniam Deus contemptum sui, in propheta suo volebat vlcisci. *Ergo egressi sunt duo vrsi de saltu*, qui facto celeriter modo in hos, modo in illos impetu, *lacerauerunt ex eis quadraginta duos pueros.* Sic docuit Dominus, quantum sibi displiceat illata seruis suis contumelia, quamque eam seuerè aliquando in grandioribus vlturus sit, quam tot puerulorum, leuitate magis quã malitia peccantium, terribili laceratione iudicauerit esse puniendam.

Qui ab vrsis lacerantur seuero Dei iudicio.

XIII. Abit in Carmelũ & Samariam. 4 Reg 2 25.

Abiit autem inde Elisæus in montem Carmeli, locum ordinariæ habitationis suæ, suos, qui eum montem incolebant, visitaturus, & de amisso Elia consolaturus. In transitu autem hospitio Sunamitidis est vsus, vt sequenti anno dicetur, *& inde reuersus est in Samariam*, quo eum Spiritus Domini ducebat, vt imminenti contra Moabitas expeditioni adesset; & Hebræorum regibus opem ferret. Dum enim hæc fiunt, Ioramus rex Israelis, post duorum regum eodem anno funera, & iusta parenti & fratri persoluta, contra fœdifragum Moabitam arma quamprimum parat; regisque Iudæ, & Idumæorum copias auxiliares corrogat. Quæ priusquam à Scriptura narrentur, præmittit aliqua de moribus eius, quod licet idolis adhæserit, Achabo tamen & Iezabele melior fuerit, vt qui statuas Baalis, à patre introductas abstulerit, quod difficillimum factu videtur fuisse, viuente adhuc Iezabele. Id autem ei persuasum videatur à Iosaphato, alioqui recusante illi militare auxilium, vt qui nuper ob datum patri eius auxilium reprehensus fuisset à propheta Iehu.

Ioramus parentibus melior.

2. Par. 19. 2.

XIV. Vt sustulerit Baal.

Eam ergo præbendi auxilij conditionem videtur Iosaphatus obtulisse, si Ioramus idolum Baal è medio tolleret; sperans se illum paulatim ad Dei cultum penitus traducturum. Eam conditionem cum Ioramus accepisset, factus est illi Iosaphat armorum socius, cum stipendiario suo prorege Idumæorum. *Non* enim *erat tunc Rex constitutus in Edom*, qui tamen mox dicitur Rex. Accedebat quoque illa ratio suppetias afferendi Ioramo, à quo tributarius Moabita defecerat. Prudenter enim vidit Iosaphat rem hic suam agi; Si enim Moabita defectionem impunè tulisset, illico Idumæus Iudæ tributarius, eius exemplum secutus fuisset. Cum autem de via dubitatum esset, qua hostem adoriri placeret, vel transmisso ad Galgalam Iordane per tribum Ruben, quod erat iter expeditissimum, vel per Idumææ desertum, hac potius ire placuit, vt ex itinere commilitonem acciperet Idumæum, & simul regno suo parceret; exercitus enim non pertranseunt regionem innoxij. Denique vt sic hosti insperati superuenientes, eum facilius opprimerent.

Cur ei Iosaphat opẽ tulerit. 3. Reg. 22. 48.

XV. Siti laborat exercitus in deserto.

Cum ergo septiduo per desertum itum esset & siti laboraret exercitus, de Domino Ioramus impiè, ac stolidè queritur: nam huic necessitati prudenter ab eo prouisum oportuit, nec decuit à Deo sperare auxilium, & prouidentiam

singularem

singularem, hominem Deo inimicum, & vitulorum profanum cultorem. Iosaphat autem cùm censuisset consulendum Deum, & didicisset adesse Elisæum, qui nuper fundebat aquam super manus Eliæ, tres eum reges adeunt, nec imperiosè vt Ochosias accersunt. Obiurgatur nihilominus Ioramus à propheta, & contemptim repellitur; in gratiam tamen Iosaphati optimi principis, iussit psaltem ad se adduci, qui aliquid ad Dei laudem ex psalmis Dauidis caneret, *Cumque caneret psaltes*, spiritu prophetico afflatus est Elisæus, iussitque in arido torrente plurimas fieri fossas, quas Dominus, ad potandum exercitum, mox repleturus esset aquis, insuper & victoriam de Moabita daturus, tantam vt cunctis vrbibus cladem, regioni vastitatem essent illaturi.

Cui prouidet Elisæus.

XVI. Moabitæ occurrunt Hebræis.

Ergo mane facto, hora matutini sacrificij aquæ ad exercitũ defluunt, & fossæ, ad eas excipiendas præparatæ, replẽtur aquis, & videlicet præsenti hominum ac iumentorũ necessitati fit satis. Interim Moabitæ audito aduentu hostium se in regni finibus ad pugnam parant. Ibi cum vidissent aquas sole aduerso rutilãtes, mutuam hostium cædem suspicati sunt, itaque ad eos confertim, nullo ordine, tanquam ad certam prædam, non ad pugnam, concurrerunt; quo faciliorem de se præbuere victoriam. Ab Hebræis enim cæsi sunt, & late vastata regione, in vrbem regiam cuius erant muri lateritij, totum belli pondus incubuit. Itaque cincta est fundibulariis ciuitas, qui saxorum grandine propugnatores è muris deturbarent, dum sui muros quaterent atque diruerent, perque ruinas in ciuitatem conferti irrumperent.

Vincuntur vastantur, obsidetur.

XVII. Rex filium desperatione rerũ immolat.

Quod cum Moabita præuideret, assumptis secum septingentis viris, facto impetu erumpere atque elabi conatus est, qua parte rex Idumæus obsidebat vrbem, sed irrito conatu. Nam in vrbem repulsus, rem extremæ desperationis aggreditur. Arripiens enim filium suum primogenitum qui regnaturus erat pro eo, obtulit holocaustum super murum, siue ad extorquendum auxilium à diis suis, quibus talia sacrificia grata erant, siue ad impetrandam ab Israelitis commiserationem. Propterea enim non seorsim in aliquo fano, sed in muro, in oculis omnium eum iugulauit, atque incendit. Nec frustra, commiseratione enim tacti, obsidionem soluerunt. Doluerunt videlicet se miserum regem, ad huiusmodi necessitatem ac desperationem perpulisse, quasi in ipsos pars aliqua tanti criminis redundaret: & ille vicissim videretur satis graues luisse pœnas defectionis suæ, regni totius vastitate, & cæde primogeniti sui. Itaque obsidione soluta, reuersi sunt in suam quisque regionem.

Soluitur obsidio.

ANNVS MVNDI 3140.

IOSAPHATI 20.

IORAMI ISRAELITÆ 2.

AMARIÆ 3. TEMPLI 118.

OPHRATANIS 17. Imperij Assyr. 1209.

ANTE CHRISTVM 913.

I. Ratio temporis miraculorum Elisæi.

DVobus insignibus Elisæi miraculis nobilitatur hic annus, multiplicationis olei in gratiam pauperculæ viduæ, & depulsæ sterilitatis ab honesta matrona; cuius postea filium insigniori etiã miraculo à mortuis excitauit. Hæc autem prodigia posteriora esse bello Moabitico, cùm alia, tum series ipsa sacræ narrationis ostendit: quæ ipsa requirit vt miraculum multiplicati olei, matronæ conceptum antecedat; sic vt natiuitas pueri in tertium Iorami Israelitæ annum cadat, septimus autem peregrinationis matronæ in eiusdem regis duodecimum vt explicatius habetur in Annalibus, & chronologia Scripturæ postulat. Nec ea multiplicatio prius ponenda fuit, vt sit tempus aliquod, quo tẽpore pauperis viduæ vir Elisæum, post translationem Eliæ, frequentarit; vt non Eliæ, sed Elisæi seruus dicatur. Potuit autem didicisse mulier gratiam ab eo præstitam Ierichuntinis, in eorum aquis sanandis, & toti exercitui siti laboranti. Ergo sperauit ab eo viro misericordiam erga pauperem, ipsique addictam familiam suam, qui erga tot impios, ignotosq; beneficum se ac misericordem præbuisset.

II. Circa viduam obæratam, eius oleo multiplicato.

Hanc porro viduam fuisse vxorem Abdiæ procuratoris regij, Achabo regnante, plerique duce Iosepho crediderunt, quos falli putamus, vt docemus in Annalibus. Hæc ergo vidua, non regij procuratoris, sed prophetæ pauperis, & obærati, clamauit ad Elisæum, opem postulans, ne filij sui in seruitutem à creditore raperentur. Non tamen vt serui, aut mancipia fierent, amissa libertate, sed famuli, & mercenarij, dum debita à parente contracta dissoluerentur. Neque enim Hebræi ex lege vendebantur, nisi debitum ex delicto contractum esset. Cumque propheta intellexisset eam nonnihil olei habere apud se, quantulum sufficeret vngendæ semel faciei, vel capiti; iubet illam plurima vasa corrogare à vicinis, in eaque infundere oleum ex lecyto suo iugiter manante. Quod cum factum esset, quandiu vasa vacua reperta sunt *Vade*, inquit propheta, *vende oleum, & redde creditori tuo* quod illi debetur, *Tu autem & filij tui viuite de reliquo.* Atque ita vno eodemque miraculo & iustitiæ, & misericordiæ benignissimè prouisum est.

Abul. q. 5. in ca. 4 Regum.

III. Circa matronã Sunamitem.

Cum autem per Sunam de more transiret (quæ vrbs erat in tribu Issachar, quam adibat homo Dei, iter faciens de Carmelo in Iericho, aut Bethel, aut Galgala, inuisens subiecta sibi collegia prophetarum) insignis quædam mulier tam probitate quam opibus, viro persuasit vt cœnaculum suæ supellectili instructum præpararent, quo virum Dei, illac sæpius transeuntem, hospitio acciperent: quod vbi crebrius

tactâ esset, Elisæus, pro suo gratitudinis studio, mulierem accersitam rogat, per famulum suum Giesi, num quare prophetæ opera, gratiaue egeat apud regem; quod cum illa negaret; Ne quæras, inquit Giezi, quid illa velit, cum filium non habebat, & vir eius sit senex, ideoque spe prolis careat, nisi diuinitus ei opem feras. At propheta, Deo celeriter pro eius fœcunditate exorato, filium ei spondet, intra tempus quod conceptioni gestationiq; necessarium est. Norat enim bis dare, qui cito dat.

IV. Cui obtinet filium à Deo.

Hic vehementer exhilarata mulier, & promissi auidior quam certior. *Noli quæso*, inquit, *Domine mi, vir Dei, noli mentiri ancillæ tuæ.* Timebat enim ne non propheticè prædiceret, sed eius exhilarandæ gratia filium ei polliceretur; cuius tamen confirmandæ causa promissionem ipse per se, non per famulum suum promuntiarat. Nihilominus promissionis veritatem res ipsa docuit.

Nascitur anno sequenti.

Proximo enim annò, qui fuit Israëlitæ Iorami tertius, nascitur infans Sunamiti, miraculo genitus, & maiori etiam miraculo destinatus. At filius Achabi, matris artibus superstitionis suæ tenax, spem Iosaphati, & Elisæi, & omnium bonorum elusit. Ideóque mox eum Dominus, cum toto regno suo grauissima fame, aliisque malis exercuit.

ANNVS MVNDI 3143.

IOSAPHATI 23. IORAMI ISR. 5.

AMARIÆ 6. TEMPLI 121.

OPHRATANIS 20. Imperij Assyr. 1212.

ANTE CHRISTVM 910.

I. Ioram Iudæus bis viuo patre nominatur rex.

RAtionem temporis satis hoc anno impeditã, & accuratius in Annalibus explicatam hic breuiter sic expedio, Ioramus Iosaphati filius bis viuo patre nominatus est rex, primum quidem cum is cum Achabo ad Syriacum bellum profectus est, qui & filium suum Ochosiam, regem se absente agere voluit, ita vt ambo proreges potius, quam reges dici possent: cum neuter rex deposuisset regni administrationem. In eo bello Achabo mortuo Ochosias verè & propriè rex fuit in Israële. At in Iuda reuersus Iosaphat regnum de more administrauit, Ioram filius eius quieuit. Quia tamen collata prius dignitas verbo sublata non fuit, propterea & secundus illius annus in Scriptura memoratur. Quid est ergo quod. 4. Reg. 8 dicitur filius Iosaphati regnasse anno. 5. Iorami filij Achabi, qui præsens annus est, quasi nunc primum regnare cœperit; Nimirum Iosaphatus cum iam annum vigesimum tertium in regno ageret, eum regni collegam esse voluit, non proregem; ideóque ab hoc anno verius regni eius anni à Scriptura memorantur, diciturque annis octo regnasse, qui potuit dici regnasse quatuordecim. Collegam dixi, quia pater eius adhuc biennio regnauit: nam eum 25 annis regnasse ex ipsa Scriptura constat.

4. *Reg.* 1.17. *v.* 16.

4. *Reg.* 8.17. 2 *Par.* 21.5. 3. *Reg.* 22. 41. & 2. *Par* 20. 31.

II. Annus Sabbat. 80.

Hic porro annus, qui est ab ingressu in Chananitidem 560. idem est sabbaticus ordine octogesimus, quo anno bellum à Moabitis & Ammonitis contra Iosaphatum conflatum est, quod 2. Paral. 20. fusè narratur, quod in hunc ipsum annum refert chronicon Hebræorum. Id a Moabitis videtur excitatum, quòd ante annos quatuor, cum Ioramo Israelita militans, eos maxima clade, nihil ab eis læsus, affecerat, ideóque incredibili vindictæ cupiditate ardebant. Iis facile fuit Ammonitas habere commilitones, fœderatos semper & socios, & ab antiquo fratres. Tertij fuerunt Idumæi, authore Hieronymo, ipsaque Scriptura quæ quos vocarat initio Ammonitas, mox ostendit fuisse incolas montis Seir; qui sub armis Ammonitarum latere cupiebant, metu Iosaphati, cuius erant tributarij. Hi spe libertatis iniecta a Moabitis & Ammonitis, se eis adiunxere: & ex improuiso inuasere Iosaphatum, vt illi ægrè subditorum arma contrahere, nedum externa auxilia implorare liceret. Congregati porro sunt in regione Engaddi, iuxta Mare mortuum.

Bellum contra Iosaphat, eius auctores & causæ. *Seder Olam* c. 17.

v. 10. 22. 43.

III. Iosaphat cum suis ad Deum recurrunt.

Quæ cum Iosaphato nunciata essent, timore perterritus, totum se contulit ad rogandum Deum, sed & populo suo indixit ieiunium; ad quod accessit publica & communis oratio, ad nouum templi atrium, vbi rex tam suo, quam populi sui nomine de inimicis suis queritur, opemque implorat. Nec frustra. Suscitat enim Dominus Leuitam qui eum consolatur, & de illis victoriam, se vno repugnante, promittit. Id vaticinium Rex populusque vniuersus grata atque humili adoratione, exceperunt. *Cumque mane surrexissent, egressi sunt* obuiam hosti *per desertum Thecue*, quod duobus milliaribus distat à Bethleem orientem versus, ibique rursum Iosaphat suos monet, de suscitanda in Deum fiducia, & in fronte exercitus constituit cantores, qui *voce consona dicerent, Confitemini Domino, quoniam in æternum misericordia eius* ex Psal. 135. aut 105.

IV. Hostes se ipsi conficiunt.

Cumque cœpissent Leuitæ *laudes canere*, & sacerdotes personare tubis, vt ait Iosephus, cum longius adhuc abesset hostis, cœpit Dominus pugnare pro eis. Nam *verti insidias eorum in semetipsos, & percussi sunt.* Id quomodo contigerit, in tanta Scripturæ breuitate, difficile est intelligere. Apparet eos, audito Iosaphati aduentu, idoneo in loco ei struxisse insidias, in quas alij de eodẽ hostili exercitu temerè illapsi, creditique hostes pugnatum est; dumque alij aliis vtrinque superueniunt, non prius pugnare destiterunt, quam Idumæi profligati ceciderunt. Ammonitæ enim & Moabitæ aduersus eos insurrexerunt, rati fortasse eos fauere Iosaphato, *& deleuerunt eos. Cumque hoc opere perpetrassent, etiam in semetipsos versi*, rixa aliqua temere suborta, *mutuis conciderre vulneribus.* Atque ita priusquam ventum esset ad manus, debellatum est. Qua re ex colle aliquo à Iudæis cognita, venerunt ad detrahenda spolia mortuorum, cæteramque prædam, quam vix triduo auferre potuerunt.

V. Filius Sunamitis moritur.

Hæc dum agerentur in regno Iudæ, Elisæus in Israële mirabilia faciebat. Cum enim creuisset filius Sunamitis, tertiumque annum ageret, delatus est ad patrem, qui cum messoribus erat in agro, vbi feruenti solis radio tactus, male habere cœpit, & delatus ad matrem, pro suo in vnigenitum amore, posuit eum super genua

sua, vsque ad meridiem & mortuus est. Infuditque illico Dominus in eius animum spem resurrectionis opera Elisæi. Ad quam aditura, puerulum mortuum collocat super lectulum

Quæ adit Elisæum.

viri Dei. Et dissimulata morte ne senex de morte vnigeniti nimiũ affligeretur, petit ab eo commeatum excurrendi cum famulo & asina vsque ad Carmelum. Quo impetrato, profecta est ad virum Dei. Quam cum appropinquantem vidisset ex colle vir Dei, causæ ignarus misit famulum in occursum eius, sciscitatum an recte ageretur circa se, aut circa virum suum, aut filium; quæ verita ne dimitteretur ex via, cum ironia respondit: *Recte*. Et venit ad montem, & se ad pedes viri Dei abiecit: quam cum Giezi amouere vellet, *dimitte illam* inquit propheta, *anima enim eius in amaritudine est*; eamque ex ipso vultu colligebat, quam illa vltro nõ componebat ad hilaritatem, sed ad mœrorem & luctum, conciliandæ misericordiæ causa.

VI. Et apud eum lamentatur.

Cum autem negaret propheta rem sibi diuinitus reuelatam, mulier quæ adhuc tacita iacebat ad eius pedes, & lacrymis, singultibusque loquebatur, calamitatem suam, abrupta oratione prodidit: *Nunquid* ait, *petiui filium à Domino meo? Nunquid non dixi tibi ne illudas me?* Quasi dicat, satius fuisset non genuisse filium, quam eo tam breui tempore priuari. Sperauisse se beneficium vltro oblatum & cõcessum, constantius ac diuturnius fore. Illusam se in expectatione sua, & vna cum filio suo, omnia sibi gaudia, omnia desideria concidisse. Hic propheta miseratione commotus erga hospitem suam iubet famulum suum Giezi celeriter abire cum baculo suo, & imponere super corpus mortui, si forte velit Dominus vti eo instrumento ad miraculum, vt olim virga Mosis, & nuper Eliæ pallio in aperiendo Iordane, cupiens id prodigium non sibi aut famulo suo, sed vni Deo tribui. Ergo Giezi celeriter antecedit. At mulier prophetam exorat, vt veniat secum ante reditum famuli: cui redeunti occurrunt, discuntque non surrexisse puerum, neque vlla vitæ argumenta præbuisse.

VII. Cæremoniæ prophetæ in suscitatione pueri. 3. Reg. 17. 10.

Itaque Sunam vsque progrediuntur, & ingressus est Propheta in cœnaculum suum, in quo puer iacebat mortuus super lectum eius: clausitque ostium super se, & super puerum, vt posset semotis arbitris puero incubare, & calefacere corpus eius. Ordo rei gestæ hic fuit. Primum preces ad Deum fudit impetrandi causa miraculi, vt Elias in negotio simillimo. Secundo ascendit super lectum, in quo iacebat puer, & incubuit super eum, donec calefieret caro mortua à viuente. Id autem consecutus est ponendo os suum super os eius, atque inspirando, vt habent Septuag. & oculos suos super oculos eius, & manus suas super manus eius. Vtique non simul, sed alternatim, nam membra membris non congruissent. Tertio cum satis diu procubuisset super mortuum, adeo vt calefieret cadauer, descendit è lecto, & inambulauit per cubiculum, Deum orans pro suscitatione pueri. Et vno atque altero spatio confecto, rursum ascendit ad lectum, iterumque puero incubuit vt prius; idem sæpius facturus, donec puer aliqua vitæ signa ederet, ad quæ calefactio disponebat.

VIII.

Deus autem qui iuxta arcana prouidentiæ suæ consilia modo celerius, modo tardius exaudiebat seruorum suorum preces, Elisæum ad secundam orationem exaudiuit; qui Eliam pro Sarephtanæ viduæ filio, vsque ad tertiam orationem, voti compotem non fecit. Ait autem Abulensis vtrumque in miraculis quæ publicè in fidei confirmationem faciebant, illico exauditum fuisse, ne populi fides infirmior vacillaret; priuatim autem vbi abierat in periculum, Deum, vt humiliores & feruentiores ad orandum redderet seruos suos, non statim eos voti compotes fecisse. *Et oscitauit*, siue sternutauit, vt alij ex Hebræo, vertunt, quidam, singultiuit *puer septies, aperuitque oculos*. Quæ recuperatæ vitæ signa minimè vacant mysteriis; sed ea persequi, alterius est otij, & instituti. Vbi autem se exauditum vidit propheta, puerumque viuere, gratias, vt par erat, egit Deo; puerumque reddidit matri suæ; & ne ibi laudes suas, & gratiarum actiones audiret, muliere de imminenti septem annorum fame præmonita, *reuersus est* ad cœnobium suum *in Galgala*, Iordanem versus.

Cur Deus tardius celeriúsue exaudiret 3 Reg. 7. 21 4. 5 super c. 4.

IX. Reuersúsne sit Elisæus in Galgala, an in Carmelum.

At quomodo dicitur Elisæus reuersus in Galgala, & non potius in Carmelum, vnde fuerat euocatus? Apparet inter excitationem pueri, & monitionem mulieri factam de imminenti fame, tempus aliquod, vnius fortasse vel alterius mensis, intercessisse, intra quod vir eius senex mortuus fuerit. Si enim ille vixisset, viro, qui familiam regebat, non mulieri dixisset, vt peregrè proficisceretur cum vxore sua, & filio. Ergo Elisæus excitato puero redit statim ad dilectum sibi Carmelum. Et post vnum alterúmue mensem; Suna transiens, inuenit patremfamilias defunctum: ideóque Sunamitidem monuit de peregrinatione suscipienda, ad famem, quæ incœptabat declinandam; ab illa autem admonitione reuersus est in Galgala. Fames autem ipsa sequenti anno initium habuit, ad quem hæc admonitio referri potest.

X. Mors Homeri poetæ. c. 53. n. 34. 35. 39.

Cadit in hunc annum, qui est 272. ab excisa Troia, Mors Homeri, qui idem est 160. ante Vrbem conditam, vt tradit Solinus, quæ duæ annorum periodi conficiunt 432. annos; quos Halicarnassensis inter casum Troiæ & Romæ ortum numerat. Qua tota de re vide Annales nostros cum scholiis in hunc locum, vbi reperies ex Herodoto mortis Homericæ rationem. Annus porro 160. ab excisa Troia, fuit natalis Homeri. Vixit enim centum & quatuor annos.

ANNVS MVNDI 3144.

IOSAPHATI 24. IORAMI ISR. 6.

AMARIÆ 7. TEMPLI 122.

OPHRATANIS 21.

Imperij Assyriorum 1213.

ANTE CHRISTVM 909.

I. Primus annus famis.

IOrami regis Israëlitarum annus 6. primus fuit septennij famis ab Elisæo prænunciatæ,

qua Deus & regis & popoli Israclitici peccata, & maxime continentem Idololatriam, vel emendare voluit vel punire. Nam fames hæc non videtur vltra regnum decem tribuum progressa, nec Iudæam, neque Palæstinam attigisse, vbi diu peregrinata est mulier. Idqoe innuit propheta cum ait Deum vocasse famem, eamque esse venturam super terram: vt intelligatur præter naturæ ordinem in peccatores istos immissa: ex Sunamitis enim historia intelligi potest, terram parcè quidem, & malignè fruges protulisse, nonnullas tamen produxisse. Alioqui rex post septennium non iussisset reddi Sunamiti vniuersos reditus agrorum, à die qua mulier reliquerat terram, vsque ad illud tempus. Quoniam vero non constat quoto famis huius anno contigerit geminum illud miraculum, quod mox ab excitato puero Sunamitis narratur, Scripturæ ordine seruato, vtrumque ad hunc annum, & famis huius initia, referemus.

4. Reg. 8. 2. Cuiusmodi ea fuerit.

4. Reg. 4. 38.

II. Elisæus in Galgalis edit miraculum.

Cum ergo inualesceret fames, Elisæus profectus est in Galgala, vbi agitabat familia vna discipulorum eius, vt eos inuiseret vt magister & super communi malo famis consolaretur vt pater: aut vt eis leuamentum aliquod afferret, vt propheta, & vir Dei, à quo apparet eum ad hoc iter incitatum. Cum ergo mandasset vni de discipulis suis, vt herbas in agro colligeret, in offam filiis prophetarum, iam enim hortenses defecerant: isque inuenit quasi vitem syluestrem, & in ea cucurbitas agrestes, quas vocant colocynthidas, quas cum concidisset & misisset in ollam ratus esse cucurbitas, & post coctionem infudisset sociis, tantam senserunt omnes gustando amaritudinem, vt clamarent omnes *mors in olla vir Dei*, quasi venenum iniectum esset in lebetem. Hic propheta missa in ollam farinula, summam amaritudinem ingenti miraculo absterfit. Vix enim magna farinæ vis paululum colocynthidis, quam ob amaritudinem fel terræ appellant, emendare potuisset; nedum quantum paratum erat centum viris.

Circa agrestes cucurbitas.

III. Et multiplicatis panibus.

Accessit & aliud miraculum. Quidam enim vir tulit ad virum Dei panes primitiarum hordeaceos numero viginti, & frumentum nouum in pera. Non multum fuit frumentum, quod in pera ferri poterat. Acceptum munus Elisæus in communem impendit vsum; erat enim illis mensa communis, vt religiosis viris. Cumque minister miraretur tantulum cibi apponi centum viris, iussit nihilominus propheta illis apponi; qui comederunt omnes, & saturati sunt, & Domino multiplicante, reliquiæ superfuerunt, in perspicuam figuram miraculi tanto post à Christo Domino semel iterumque perpetrati. Hinc autem apparet Elisæi, cæterorumque prophetarum paupertas, & quidem vltrò suscepta, vt ex Theodoreto in Annalibus ostendimus.

Mar. 8. Ioan. 6.

q. 19. in 4. Reg.

{ 4 }

ANNVS MVNDI 3145.

IOSAPHATI 25. & vlt.

IORAMI ISRAELITÆ 7.

AMARIÆ 8. TEMPLI 123.

OPHRATANIS 22. Imperij Assyrior. 1214.

ANTE CHRISTVM 908.

I. Secundus annus famis, & mors Iosaphati. *3. Reg. 22. 42. & 2. Par. 20. 31.* Laus eiusdem.

SEcundo Israëliticæ famis anno mortuus est Iosaphat rex Iuda. Hic est enim vigesimus quintus regni eius, & ætatis sexagesimus, Nam 35. erat annorum, ait Scriptura, cum regnare cœpisset, & 25. annis regnauit in Ierusalem. Fuit is in clarissimis ac laudatissimis Christi Domini progenitoribus regibus Iuda, cuius pro pietate ac religione zelus à Scriptura celebratur. Qua in re etiam patrem suum Asam, virum quoque valde egregium, & à sordibus idolorum immunem, superauit; vt qui fiduciam assumpsit pro Domino, ad excelsa superstitioni dicata demolienda, qui reliquias effœminatorum erasit, & populum suum vniuersum in diuina lege erudiendum curauit. Itaque Deus illum diuitiis & gloria inclytum reddidit, bello fortem ac fœlicem; adeo vt in eius gratiam, hostium in seipsos arma conuerteret. Numerosa quoque prole fortunatum diceremus, si ea quoque fortunata fuisset, nec habuisset bonus princeps primogenitum, qui cum fratribus instar patris esse debuisset, eis instar tyranni ac tortoris fuit.

II. Ratio temporis.

Cæterum quæ deinceps in Scriptura ponitur historia Naamanis Syri ad vltimum Iorami annum pertinet, vt suo loco docebimus. Cætera Elisæi miracula nullam suggerunt notam, ex qua certum annum, quo facta fuerunt, conjicere possimus. Nam quæcunque ad Elisæum pertinent, continenti serie Scriptura pertexuit. Apparet tamen intra septennium famis contigisse, quæ c. sexto & septimo continentur, Nam octauum famem iam finitam ponit, sicut & quintum quod est de Naamane Syro. Huc ergo pertinet prodigium ferri aquæ innatantis. Nam vt obseruauit Abul. frequentia illa prophetarum, quæ hoc tempore confluebat ad Elisæum, & angustam reddebat habitationem, index est egestatis, qua sæuiente religiosi ad Elisæum, tanquam communem parentem vndique conuolabant, vt ab eo vel diuina subsidia, per miracula; vel humana, per eximiam eius apud omnes gratiam, consequerentur, & promissam Deo paupertatem facilius ferrent. Vide quæ in Annal. ex Hieron. Theodoreto & Ioanne Patriarcha retulimus.

n. 5. & 6.

III. Elisæus ad Iordanem. *4. c. 6. n. 1. &c.*

Apparet autem nunc quoque habitasse Elisæum in Galgalis, vbi duo illa miracula ediderat, sublatæ amaritudinis, & multiplicatorum panum, neque enim aliò profectus legitur. Ibi ergo *filij prophetarum dixerunt ad Elisæum. Ecce locus in quo habitamus coram te angustus est nobis. Eamus vsque Iordanem, & tollant singuli de sylua materias singulas.* In Hebræo & Græco est vnus quisque *lignum vnum, vt ædificemus nobis ibi locum ad habitandum.* Noluit

sua dilatare tuguria, sed nouæ ad Iordanem coloniæ parare domicilium, vt reliqui in Galgalis, in Iericho, in Bethel laxius habitarent. Profectionem non permittit modo propheta, sed rogatus proficiscitur cum eis, siue ad designandas illis colonias, easque benedicendas, siue ad animandos præsentia sua operarios ad laborem. Accidit autem dum vnus eorum materiam succideret, vt securis de manubrio fugiens demergeretur. Quam iacturam cum is lamentaretur, quod securim mutuo accepisset, nec haberet vnde Domino faceret satis.

IV. Securis ex aquis enatat.

Misericordia motus homo Dei, indicato sibi loco vbi ceciderat ferrum, præcidit ipsemet lignum, aptauitque vt esset manubrium, & proiecit in aquam. Ex quo geminum consecutum est miraculum; alterum quod manubrium rectà incidit in foramen ferri, eoque sponte se induit; alterum quod manubrium fecit natare ferrum. Vnde Tertullianus lib. 3. contra Marcionem:

Demersum fluuio releuauit virga securim.

An ope Angeli.

Itaque vtrumque præter naturam accidit, vt & quod leue erat mergeretur, & quod erat graue, aquis innataret. Potuit tamen res tota, sine alio miraculo, vnius Angeli ministerio perfici, qui proiectum lignum apprehendit, in fundum detulerit, ferro inseruerit, in altum euexerit, & securim ibi fluitantem sustentarit, dum eam lignator acciperet. Eoque modo rem contigisse putat Abulensis, vtique admodum probabiliter.

In hunc loc.

V. Elisæus sæpius patefacit Syrorum consilia. *Achabi* 18. *&* 19.

Sequitur alterum Elisæi miraculum, quod in occultorum reuelatione consistit. Cum enim Syri infesto essent animo in Israëlitis, à quibus magnis fuerant affecti cladibus, ante annos decem, & ingenti cum dedecore supplices Achabo facti, hoc dedecus & illam cladem obliterare cupientes, Rex eorum Benadab, cum aulicis suis, concilium iniit de insidiis certis in locis collocandis, vt illic ex insperato Israëlitas inuaderent, initi inter se fœderis immemores. Misit itaque vir Dei, qui diuinitus de hoc Syrorum consilio edoctus fuerat, ad regem Israël nuncium, qui moneret ne temerè talem adiret locum, quia deliberatum erat Syris ibi insidias struere. Quo cognito Ioram locum occupauit prior, & dispositis ibi militibus eum conseruauit sibi, idque sæpius. Ex quo intelligi potest id non tantum hoc anno factum, sed forte etiam præterito, & sequenti, quo Syrorum conatum ad comprehendendum Elisæum referemus.

ANNVS MVNDI 3146.

IORAMI IVD. 4. IORAM. ISR. 8.

AMARIÆ Pont. 9. TEMPLI 124.

OPHRATANIS 23. Imperij Assyrior. 1215.

ANTE CHRISTVM 907.

I.

TErtius est hic annus famis apud Israëlitas, quo primum anno Ioramus, defuncto patre Iosaphato, regnauit Hierosolymis, qui tristis Iudæis, ac luctuosus illuxit. *Surrexit* enim *Ioram*, ait Scriptura, *super regnum patris sui, cùmque se confirmasset, occidit omnes fratres suos gladio.* Confirmauit sibi regnum: dum eos sibi muneribus aut promissis deuinxit, qui ei poterant negotium facere. Oportuit enim illum prouidere, ne perpetrandu id facinus, quod moliebatur, totum regnum turbaretur, & ab ipso deficeret. Neque sex fratrum cædibus contentus, occidit etiam *quosdam de principibus Israel*, id est Iuda. Nam Iudæi erant quoque filij Israël, siue Iacobi. Et illos quidem interfecit, quia solus sine timore regnare cupiebat. Meticulosa est enim & suspicax ambitio, & qui iam cum patre diu regnarat, sociorum regni pertæsus, non sibi videbatur rex, dum fratres, quasi æmulos imperij, apud se haberet. Principes vero de medio sustulit, quia fratrum credebat amicos; & mortis eorum vindices formidabat. Sed non impunè tulit tantum facinus. Nam & regnum Idumæorum breui amisit; & post annum sequentem, grauissima ægritudine biennio vexatus, extinctus amisit & suum.

Tertius annus famis. 2. Par. 2

Ioram interficit fratres, & eorum amicos.

II. Rex Syri. Elisæum capere conatur.

Hæc dum Ierosolymis aguntur, conturbatum est cor regis Syriæ, eò quod sua de struendis insidiis consilia, regi Israëlitarum innotescerent; cumque non posset casui aut fortunæ tribuere istam præueniendarum insidiarum cōstantiam, eam suorum proditioni ascribebat. At illi contra regem suum edocent, opera Elisæi patefieri consilia sua, quantumuis arcana, Ioramo regi. Tum Syrus, *Ite*, inquit, *& videte vbi sit, vt mittam* validam armatorum manum, *& capiam eum.* Insipienter, qui non cogitaret æquè posse diuinitus prophetæ innotescere insidias sibi paratas, ac regi, easque irritas reddere, atque inanes. Iuerunt ergo Syri iussu regis: & tam domi, quam in regno Israëlis dissimulanter sciscitati sunt vbi esset Elisæus: & re satis explorata, reuersi nunciarunt eum esse in Dothain, oppido tribus Zabulon, vt placet Adrichomio, aut potius, vt aliis, in tribu Manasse; oportet enim eam fuisse vicinam Samariæ, quò Elisæus Syros, sine cibo & fraudis suspicione duxit.

III. Eóque mittit militarem manum.

Misit ergo Rex Benadad illius equos & currus & robur exercitus, nocte, vt improuisi ciuitatem præsidio destitutam vallarent, & ciues supremæ cladis metu, ad deditionem prophetæ compellerent. Quo spectaculo cum famulus prophetæ vehementer territus fuisset, & ad prophetam cum clamore confugisset, eo rogante aperuit ei Dominus oculos, & vidit montem plenum curribus, & equis igneis, cum suis videlicet equitibus, & militibus ad pugnā pro Elisæo expeditis. Erant autem angeli, qui aërem addensatum ita efformarant, & igneum colorem adiecerant. Quamquam non erant illi contra Syros pugnaturi, & si fuissent pugnaturi, vnus aliquis eorum sufficiebat ad multo plures aut perdendos, aut aspectu terrifico vertendos in fugam; sed totus hic apparatus angelorum eò tantum spectabat, vt famulo isti, ad prophetæ preces, eriperetur metus. Vsque adeo verè de diuina bonitate dictum est, *voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet.*

Angelorū pro Elisæo præsidium

Psal. 144. 19.

IV. Syri qua cæcitate percussi 4. Reg 6.18.

Videtur porro Elisæus ex Dothain cum puero suo, accinctus ad iter Samariam versus, ad quem cum Syri venirent, ad eum de Elisæo, & loco eius interrogandum: ipse ad orationem conuersus, *Percute obsecro*, inquit, *gentem hanc cæcitate. Percussitque eos Dominus ne viderent*, id est ne vere agnoscerent res quas videbant, propter immutationem specierum ab obiectis manantium, cum aliqua perturbatione phantasiæ, oculis in sua naturali dispositione permanentibus; sic oculi discipulorum tenebantur, ne Dominum, alloqui probe cognitum; agnoscerent.

Ducuntur à propheta in Samariam.

Dicit autem ad eos Elisæus: Non est hæc via, neque ista est ciuitas. Petierant videlicet ab ipsomet Elisæo non agnito, nunquid hæc esset ciuitas, in qua erat Elisæus, & si non esset, quæ via ad illam duceret. In qua responsione non est mentitus propheta, quidquid dicat Abulensis, sed ad mentem suam locutus est, non ipsorum. Nimirum eam ciuitatem non esse Samariam; nec eos hactenus eam tenuisse viam, quæ ad illam duceret, & in qua inuenturi & agnituri erant Elisæum.

q. 17. in hunc locum.

V. Vbi agnito periculo suo amicè dimittuntur.

Sequimini me, inquit, *& ostendam vobis virum quem quæritis*; quod reuera fecit, sed in hostili ciuitate. Duxit enim eos in Samariam: simulque curauit regem Ioramum, qui illic erat, tota de re per famulum suum admoneri, vt validiore ciuium & armatorum manu cingerentur, ante quam proprium ipsi periculum possent agnoscere. Elisæo duce ingrediuntur Samariam, vbi cum maioribus Israelitarum copiis cingerentur, orauit Dominum propheta, vt eis aperirentur oculi, & agnoscerent periculum suum; quod & factum est. Viderunt enim se in medio esse Samariæ, & validiore exercitu circumfusos; à quo omnes ad vnum telis configi, rege annuente potuissent; fecissetque si propheta ab eo consultus id probasset; & non iussisset potius eos accipi conuiuio, & mox incolumes ad Dominum dimitti. Quam tamen gratiam ille, pro stupore suo, aut superbia non agnouit. Hanc suam potius numerauit iniuriam, quasi ab Elisæo sibi illusum esset, & ab Ioramo contemptius insultatum. Quod probabile reddit atrox bellum mox à Syris excitatum.

ANNVS MVNDI 3147.

IORAMI IVDÆI 5.

IORAMI ISRAELITÆ 9.

AMARIÆ 10. TEMPLI 125.

OPHRATANIS 24. Imperij Assyrior. 1216.

ANTE CHRISTVM 906.

I. Obsidio Samariæ. c. 21. 6.

QVartus agitur annus famis, quo Benadad Syrus Samariam obsedit, statimque, vt in fame, ad summam egestatem adduxit. De rege autem Iudæ nihil aliud hoc tempore dicere possumus, quam illud 2. Paral. *Ambulauit in viis regum Israel, sicut egerat domus Achab, filia quippe Achab, erat vxor eius*, Athalia nomine, quæ Ioramum perdidit, sicut antea mater eius Iezabel Achabum. Id autem maxime videtur contigisse post occisos fratres & eorum amicos, per quos minime illi impunè licuisset aut Bali, aut vitulis aureis seruire, & excelsa in vrbibus Iuda fabricari. Denique satis scelerum perpetrauit, vt merito posset Dominus eum, eiusque familiam vniuersam exscindere. Imitatorem enim & æmulum impietatis Achabi, Baasæ, & Ieroboami, non dissimili pœna plecti conueniebat. *Noluit tamen Dominus disperdere domum David, propter pactum quod inierat cum eo*, de propaganda regia familia eius, per eiusdem filios ac nepotes; hac autem vna pœna excepta, multa in eum ac peracerba verbera Dominus intorsit, quæ sequenti anno videntur inchoata.

Iorami Iudæi vita.

II. Dira fames Samariæ.

Syrus autem qui gratum habere debuisset, tot insignibus viris exercitus sui, qui in hostium potestatem deuenerant, vitam ac libertatem fuisse concessam, beneficio exasperatus; *congregauit vniuersum exercitum suum, & ascendit, & obsidebat Samariam*, & quidem tam diu donec caput asini venundaretur 80. argenteis, id est 110. francis nostratibus. Id autem nemo crediderit principio statim obsidionis contigisse, sed multa alia antecessisse vulgaria, in obsidionibus fieri solita, quæ Scriptura prætermisit. Interim autem toti regno Syrus de more vastitatem intulit: quanquam fame quartum iam annum regionem peruagata, nihil admodum, quod vastare posset, inuenit.

ANNVS MVNDI 3148.

IORAMI IVDÆI 6.

IORAMI ISRAELITÆ 10.

AMARIÆ 11. TEMPLI 126.

OPHRATANIS 25. Imperij Assyrior. 1217.

ANTE CHRISTVM 905.

I. Summa rerum anni huius.

HIc annus vtrique regi Hebræorum admodum luctuosus fuit. Nam Rex Iuda regnum Idumææ infelici, atque irreparabili iactura perdidit. Quin etiam in regno suo amisit ciuitatem Lobnam, & tristissima ab Elia nuncia accepit; & insuper insanabili alui languore diuinitus percussus est: quæ ad hunc annum referenda credimus, propter rectam coordinationem eorum, quæ ad Ioramum pertinent. Rex autem Israël arctissima obsidione pressus in Samaria, extrema quæque cum populo suo perpessus est, quæ paulò distinctius explicanda sunt nobis.

II. Defectio Idumæorum. c. 21. 8. l. 7. c. 2. ast.

Huc ergo illa pertinent, quæ 2. Paral. habentur: *In diebus illis rebellauit Edom, ne esset subditus Iudæ, & constituit sibi regem*, qui esset defectionis caput, cæso rege suo, vt ait Iosephus, qui Iosaphato hactenus paruerat. Nimirum permisit Dominus, vt qui à se impiè defecerat, sibi subditos perfidos experiretur; & qui paterna & auita pietatis exempla neglexerat, stipendiarium regnum, à patribus, auisque sibi relictum, prorsus amitteret.

Eiusque ratio.

Et mirum quidem videtur Idumæos, qui ante quinque annos cum Ammonitis & Moabitis magna clade affecti fuerant, tam cito ausos fuisse deficere à Domino suo. Sed Deus qui eos Ioramo aduersarios suscitauit, eis quoque animos & audendi & resistendi dedit; eorum mala voluntate bene vsus, ad puniendum Ioramum. Nec credibile est magnum Idumæorum exercitum se tunc Moabitis adiunxisse: quippe qui latere inter alios cupiebant, quod in magna multitudine fieri nequiuisset. Itaque permulti in tota Idumæa relicti, qui auidi libertatis, & tributorum pertæsi, Iorami mandata neglexerunt. Animos quoque facere potuit obsidio Samariæ, quæ impediebat ne rex Israëlitis regi Iudæ opem ferre posset aduersus Idumæos.

III. Idumæi deuicti, nec tamen reducti.

Hac defectione cognita venit Ioram in Seira montem Idumæorum, à quibus nocte vndique cinctus est. Fiducia quippe locorum spem eis dabat Iudæos opprimendi. Verum Ioram cum suis de nocte surrexit, & Idumæos inuasit, fuditque: sed ipsi in nota latibula sese proripuerunt. Nec tamen hac expeditione quidquam profecit. Neque sane facile victoria de istiusmodi hominibus expectari potest. Monticolæ enim inter rupes & densa syluarum absconditi, ægerrime vinci possunt: paucorum enim vim facile eludunt, magni autem exercitus ibi fame domantur. Itaque re infecta, & amissis Idumæis reuersus est domum; vbi aliam eodem tempore cladem accepit. Lobna enim vrbs tribus Iudæ, versus Philisthæos, & occiduam plagam, à Ioramo defecit. Vtrum autem suas sibi res agere voluerit, an se alteri regi subiecerit, aut Philisthæos vicinos protectores acceperit, non liquet. Certe non perpetuam fuisse defectionem hanc, sed ab Ozia post

A.M.3238.

annos 82. Lobnam recuperatam, quinto ipsius anno dicemus.

IV. Ab Elia translato literæ. 2. Par. 21. 12.

Interea allatæ sunt Ioramo ab Elia propheta literæ, cum decimum iam annum ab hominibus, abesset, siue eæ tum scriptæ fuerint, & datæ Elisæo, hoc tempore reddendæ; siue potius hoc ipso tempore scriptæ sunt, angelo reuelante Eliæ quonam statu res essent, & quæ Deus vellet Ioramo nunciari, moxque epistolam ad Elisæum deferente, qui curarit regi dari.

Earumque sententia.

In iis cum primum arguit, tanquam à patris auique pietate degenerem, & sectatorem impietatis regum Israël, & populi sui corruptorem. Tum accusat tum cædis fratrum suorum. Pœnam autem ipsi imminentem in hæc verba subiungit. *Ecce Dominus percutiet te plaga magna, cum populo tuo, & filiis, & vxoribus tuis*, mala enim quæ isti ferent, in te redundabunt. Neque his terminis mala tua definientur. Nam vniuersa substantia tua diripietur. Tu autem ægrotabis pessimo languore vteri tui, id est viscerum tuorum, donec egrediantur vitalia tua paulatim per singulos dies. Vt ea sit quotidiana monitio ad resipiscendum, aut futurorum suppliciorum rudimentum. Nec tardæ minæ. Hoc enim ipso anno acri viscerum dolore torqueri cœpit, totumque biennium cruciatus est, donec vita pariter & morbo caruit.

V.

Iam quod ad Samariæ obsidionem attinet, quæ de ea in Scriptura narrantur satis ostendunt obsessos extrema quæque passos esse, nec corporibus solum sed animis. Quippe quibus nulla spes esset quin post mala omnia, quæ in longa obsidione ferri solent, in manus hostium deditione veniendum esset, & ea subeunda, quæ hosti victori, & longa obsidione macerato, collibitum esset.

Samaritanorum desperatio, & fames.

Interim argumenta famis traduntur in pretio capitis asinini, de quo dictum est, & in columbæ stercoribus; quæ diluta in aqua sumebantur in cibum, vt quoquo modo latranti stomacho illuderent; postremo in paterna propriorum filiorum deuoratione; quam cum audisset rex inhorruit, & *scidit vestimenta sua*, quo facto apparuit cilicium, *quo vestitus erat ad carnem intrinsecus*.

Cilicium regis impij non inutile. 3. Reg. 21. 27.

Quo fortasse Deum placare voluit, vt ante annos aliquot pater eius Achab. Et certe probabilitate non caret, idque affirmat Abulensis, sicut humiliationi, & ieiunio, & cilicio Achabi data est commeriti supplicij dilatio, ita & huic pœnitentiæ Iorami, concessam obsidionis solutionem.

VI Voluit occidere Elisæum.

Exarsit tamen iracundia in prophetam in præsenti casu tam inopinato, quod ciuitatem quam precibus suis liberare potuisset, ad tantam calamitatem deuenire pateretur. Demens qui non intelligeret, in se, non in propheta residere culpam. Eum nihilominus, edito temerè iureiurando, immisso sicario perimere conatus est, qua re propheta præuisa ac patefacta, mutauit sententiam rex, & querulus apud eum dixit, in eum statum res esse redactas, vt nihil à Deo deinceps vel beneuolo expectandum, vel irato timendum videatur. At contra Elisæus, facto ad se verbo Domini ingentem vilitatem annonæ in crastinum diem promittit. Quod cum dux quidam, qui erat à rege tertius incredibile, atque impossibile diceret, audiuit à propheta, *videbis oculis tuis* vt conuincatur incredulitas tua, *& inde non comedes*, vt per quæ peccat quis, per eadem & puniatur. Quomodo autem Deus fidem prophetæ liberauerit, obsidione soluta, exactè Scriptura recenset.

VII. Ratio & modus solutæ obsidionis.

Quatuor scilicet leprosos, certa morte in incertam commutata, ad Syros transfugisse, in castris eorum omnia vacua reperisse, militibus tanto terrore dilapsis, vt supellectilem omnem cum tentoriis, arma iumentáque desererent; præclarè secum agi credentes, si vitam conseruare possent, regibus Hethæorum, puta Cypriorum & Cretensium & Ægyptiorum in ipsos irruentibus, quorum superuenientium currus & equites, sibi audisse videbantur: Deo in hostes suos illudente,

Syrorum pauor & fuga.

adeo vt nullum agnoscendi hostem, nullum resistendi consilium caperent; nullis præsidiis se satis munitos; nullis fossis aut aggeribus satis vallatos, nullis armis satis tectos putarent: sed metiruloſa in nocte, qua nec hostem venientem videre, nec sonitus veritatem explorare possent, fuga præcipites auolarent dirum timorem in pectoribus, salutem in pedibus, hostem in auribus circumferentes. At leprosi, qui eam fugam nondum didicerant, in obuiis primum tabernaculis prædam semel iterumque inuentam auferunt, absconduntque; tum ne soli tanta lætitia prædáque fruantur, vrbem

adeunt, & castrorum inanitatem nunciant.

VIII. Præda ingens Israëlitarum.

At rex insidias Syrorum veritus, mittit exploratores in castra eorum, qui è castris Iordanem vsque viam spoliis constratam repererũt. Nam perseuerante crescenteque sonitu, ob æstimatam hostis vicinitatem, quæcumque raptim è castris abstulerant, vt aurum, argentum, factum infectumque, vestem necessariam, obuiaque arma, imo equis ne frena quidem iniicere præceps permittebat pauor, ea omnia dominante metu, vt celerius currerent, abiiciebant. Reuersique nuncij nunciauerunt regi quid in castris, quid toto itinere Iordanem vsque reperissent, & videlicet incredibili gaudio populum feminiuum compleuerunt. *Et egressus populus diripuit castra Syriæ*, in quæ isti conuexerant quidquid prædarum toto ex regno Israëlitico ante corrasserant. Cumque rex ducem illum, de quo Elisæus vaticinatus fuerat, constituisset ad portam, siue vt hostium alicubi fortasse latitantium, & repente irruentem reprimeret, siue vt cohiberet proruentis multitudinis impetum, ne se inuicem conculcando obtererent, hoc ipsemet passus interiit. Hunc habuit exitum obsidio Samaritana, quam regis aut populi conuersio, quantumuis annitente Elisæo, non est consecuta.

Dux Samaritanus opprimitur.

ANNVS MVNDI 3149.

IORAMI IVDÆI 7.

IORAMI ISRAELITÆ 11.

AMARIÆ Pont. 12. TEMPLI 127.

OPHRATANIS 26.

Imperij Assyriorum 1218.

ANTE CHRISTVM 904.

I. Mœror & morbus regis Syriæ.

SExtus est hic annus famis ab Elisæo prænunciatæ. Etsi enim Samaria obsidione soluta ex præda respirabat, non tamen propterea totum regnum necessariis abundabat, quod miserè à Syris paulò ante fuerat expilatum. Sub anni porro huius initium, vel certe præcedentis extremum, morbum Benadadi regis Syriæ, ex quo denique mortuus est, credimus contigisse. Nam post ignominiosam Samaritanæ obsidionis solutionem, & exprobrabilem fugam, ex mœrore languit, vt ait Iosephus. Accedebat ingens diuitiarum suarum iactura, quibus hostes cum eius irrisione fruebantur, cum ipsi nudi atque inermes, cursu, fame, pauore, fatigatione confecti aufugissent, domumque irrisi reuertissent.

l. 9. c. 2.

II. Qui mittit Hazaelem ad Elisæũ. 4. Reg. 8. 7.

Interea venit Elisæus Damascum, vtique Dei monitu, ad inungendum Hazaëlem in regem Syriæ, quod ante 24. annos Elias in mandatis acceperat, eique prædixerat. Cum autem Benadad prophetæ didicisset aduentum, Hazaëlem cum muneribus misit in occursum viri Dei, vt eius opera Deum consuleret de infirmitate sua. Quæ munera præsertim tanta, vt iis 40. cameli onusti essent, paupertatis amans propheta repudiauit, ne suis esset offendiculo aut vaticinium vendidisse videretur. Sterit Hazaël coram propheta & ait, *filius tuus Benadad rex Syriæ misit me ad te dicens, si sanari potero de infirmitate mea hac. Dixitque ei Elisæus, vade, dic ei, sanaberis. Porro ostendit mihi Dominus, quia morte morietur.* Quæ verba, vt à mendacio excusentur, sic explicantur à plerisque. Potes quidem ei dicere, quod ad vim quidem morbi attinet, eum nõ esse lethalem. Reuera tamen Dominus ostendit mihi eum esse moriturum. Licet tamen interpretari, *vade, dic*, quasi dictum esset, Vades, & dices ei, eum sanitatem recepturum, ne sis tanti mali nuncius, morietur tamen. Sic Dominus dixit spiritui malo coram Michæa, *egredere, & fac ita*, hoc est egredieris, & ita facies, præsens imperantis, pro futuro permittentis.

Qui regis sanitatem & mortem prædicit.

III. Hazael inauguratur.

Hic Elisæus cum diuinitus venisset in cognitionem malorum, quæ Israëlitis facturus erat Hazaël, animo vultúque conturbatus fleuit, & rogatus, ei causam lacrymarum suarum aperuit, nec defore facultatem, vt qui rex Syriæ futurus esset. Et hic commodè fieri potuit Hazaëlis inunctio, & reuera facta videtur. Mox enim reuersus ad Dominum suum, dixit ei prophetæ nomine eum recepturum sanitatem. Postridie autem pannum madefactum, vt ait Kimhi, regi porrexit, quasi febri æstuantem refrigeraturus, re autem vera suffocare voluisse, itáque fecisse. Alij malunt tam regis petentis, quam Hazaëlis porrigentis imprudentia mortem contigisse: prius tamen videtur credibilius, vt qui iam ius haberet ad regnum, quod homo crudelis crudeliter est auspicatus. In summa mortuus est Benadad, *& regnauit Hazaël pro eo.*

Moritur Benadad.

IV. Ioram iacet in tormentis.

Non meliore conditione fuerunt Iudæi, quam Israëlitæ. Nam rex ipse exquisitissimis in dies viscerum computrescentium tormentis excruciabatur, vt nec publicæ rei vacare, nec sui satis compos esse posset; ostendente Domino quantum ei displicuisset barbara illa crudelitas, qua eisdem visceribus effusos fratres nefariè sustulisset. Populus autem, & rex ipse cum eo, longe grauissima clade affectus est à Philisthæis & Arabibus, Deo scelera Iudæorum vindicante. Suscitauit enim Dominus contra Ioram spiritum Philisthinorum, qui in pœnis Hebræorum iampridem dormiebant, & Arabum qui confines sunt Æthiopibus, siue Madianitis. Belli causa facile occurret, si meminerimus Lobnæ, & Idumæorum anni præteriti defectionem. Cum enim Lubna vicina esset Philisthæis, Arabibus Idumæa, vtrique proximos suos ad bellum contra Iudam incitarunt, regni Iudæ calamitates suam pacem, & felicitatem non male interpretati.

2. Par. 21. 16. Magnis afficitur damnis.

V. A Philisthæis & Arabibus. vers. 17.

Ascenderunt ergo isti in regnum Iuda & vastauerunt illud; diripueruntque omnem substantiam, quæ inuenta est in domo regis, insuper & filios eius, & vxores, nec remansit ei filius, nisi Ioachas, qui minimus natu erat, qui proximo capite dicitur Ochosias, vbi habetur fratres eius à latronibus Arabiæ fuisse interfectos: occisas etiam regis vxores tradit Iosephus. In quo si quis clarissimum Dei iudicium non videt, cæcus est, qui non videat hosce barbaros crudeli cæde filiorum regis, regiorum fratrum manibus parentasse,

2. Par. 22. 1. 2. l. 9. c. 3. Dei in ipsum iudicium.

Filium Ochosiam regno sibi sociat.

& ei qui interfectorum fortunas, vt assolet, proprio fisco addixerat, proprias abstulisse. Et insuper, ne deesset epimetrum, eius vxores prius fortasse violatas, ritu barbarico iugulasse. Cum autem videret Ioram se atroci vexatum morbo quotidie deficere, neque publicæ rei vacare posse, Ochosiam regem ac successorem declarat, isque regnare cœpit hoc anno, cum pater iaceret in tormentis, sequenti autem, mortuo patre solus regnauit in regno Iudæ.

ANNVS MVNDI 3150.

IORAMI IVDÆ 8. & vlt.

IORAMI ISR. 12. & vlt.

AMARIÆ 13. TEMPLI 128.

OPHRATANIS 27. Imperij Assyr. 1219.

ANTE CHRISTVM 903.

I. Summa rerum anni huius.

ANnus hic qui Sabbaticorum numeratur 81. plurimis variisque rebus abundat. In Iuda enim moritur Ioram, cique ad breue tempus succedit Ochosias, cui nascitur regni successor Ioas; pugnat contra Hazaelem Syrum, inuisit regem Israëlis. In cuius regno finitur fames; redit è septennij peregrinatione Sunamitis, suáque recuperat. Mittitur Naaman à Syro, & sanatur ab Elisæo, ea lepra, quæ in famulum prophetæ transfunditur. Ioram bellum innouat contra Syros ob ciuitatem Ramoth, Galaad, in pugna vulneratur, ægrotat in Iezraël. Mors autem eius, & Ochosiæ, regis Iuda, qui eodem tempore occisus est, à Iehu, ad initia regni eius commodè differri potest.

II. Mors Iorami.

Quod ergo ad mortem prioris Iorami attinet, *cum diei succederet dies*, ait Scriptura, *& temporum spatia voluerentur duorum annorum, expletus est circulus, & sic longa consumptus tabe, ita vt egereret etiam viscera sua, languore pariter & vita caruit.* Integros annos duos ægrotasse Ioramum, Hebræa & Græca volumina consentiunt. Cum autem hic annus integer non fuerit, magna enim pars eius ad Ochosiam pertinet, etsi Ioramo tribuatur, sequitur Ochosiam, qui annum vnum regnasse dicitur, non augere chronologiam regum Iuda; quia prior anni pars, qua cum patre languente regnauit, patri tribuitur: posterior autem, qua mortuo patre regnauit, in vltimo eiusdem patris anno includitur. Neque vero Ioram morte felicior, quam vita fuit; quæ in summa impietate, & publico scandalo, aliisque sceleribus transacta est, neque Deo in longa ægritudine per pœnitentiam legimus reconciliatum. Subsecuta est mors, quæ ad æterna supplicia transitus fuit. Sed & corpus ipsum populo execratum, & magna contumelia affectum est hoc ipso quod in sepulchra patrum ipsius illatum non est.

Regnum Ochosiæ non auget chronologiam. 2. Par. 21. 19. 4. Reg. 8. 26. & 2. Par. 22. 2.

III. ca. 8. 26.

Eo mortuo solus in regno Iudæ regnauit Ochosias, annos natus duos & viginti, vt in 4. Reg. scriptum est, non 42. vt mendosè scriptum est in 2. Paral. sic enim filius patre suo biennio senior fuerit. Nam ex Scriptura constat Ioramum eius patrem duorum & 30. annorum fuisse, cum regnare cœpit, & 8. annis regnasse. Mendum agnoscunt in illo loco Paral. Caiet. Torniellus, Turcellinus, Mariana, Gordonus, Dionys. Petauius, Tirinus, Menochius: Agnoscit & Scaliger, & Capellus, sed omittamus Sectarios. Vixit autem ad summum viginti tribus, tot enim numerantur ab anno 3128. inclusiuè ad præsentem, qui est 3150 Quid est autem cur Scriptura dicat, & ex ea Iosephus, habitatores Ierusalem constituisse Ochosiam Iorami filium regem pro eo; præsertim cum iam viuo patre regnaret? Turbas aliquas videtur innuere, quæ circa Iorami mortem contigerint. Nam populus ab eo valde auersus fuit, vt cuius execrandum cadauer sepulchris regum inferre noluerit, cui crudelis in suos, in Deum impius fuerit, & multarum author calamitatum in populum. Itaque cum odium in filium quoque ipsius, à quo, vt iuuene, & paternæ impietatis æmulo, nihil boni speraret, facile redundaret, eum à regno repellere, aliumque aliquem subrogare voluit. Sed præualuit populus Hierosolymitanus, eumque in paterni, ac Dauidici regni possessione constituit. In quo nihilominus pessimè se gessit secutus vias domus Achab, & matris suæ Athaliæ, filiæ Achabi & Iesabelis.

Quo ætatis anno regnarit.

2. Par. 21. 20.

Motus in cōstituendo eo rege.

IV. Ioas ei nascitur.

Hoc ipso anno natus est Ioas Ochosiæ filius, qui post Athaliæ tyrannidem in regno Iuda, opera Ioiadæ magni Sacerdotis, regnauit, vt suo loco dicetur, qui autem ab altero patre natum putant Ioas, suppositititum quendam Philonem secuti, inepti sunt, & Scripturam habent multipliciter repugnantem, vt in Annalibus docuimus. Pugnauit hoc ipso anno Ochosias contra Syros, & quidem infeliciter, quod priusquam exponamus, quædam de regno Israëlitarum, quæ antecesserunt hanc pugnam præmittenda sunt.

nu. 14.

V. Septimus annus famis, & reditus Sunamitis.

Septimus est hic annus famis ab Elisæo prænunciatæ, quo regnum Israëlis, Deo terræ fertilitatem restituente, respirare cœpit. *Cumque finiti essent anni septem.* Videntur autem anni famis à messe in messem dimetiendi; cum ergo copiosam messem Dominus populo Israëlitico, quamuis impio, & ingrato tribuisset, *reuersa est mulier*, cui Deus precibus Elisæi filium dederat, & mortuum restituerat, reuersa est, inquam, *de terra Philisthiim*, in terram suam Sunam; sed omnia bona sua inuenit ab aliis, occasione absentiæ diuturnæ, occupata, existimantibus eam peregre cum filio perijsse. Ea re cognita venit mulier in Samariam, *vt regem* Ioramum Achabi filium *interpellaret pro domo sua, & pro agris suis*, quæ sponte reddere nolebant, qui in ea inuaserunt.

VI. Recuperat bona sua.

Diuina autem prouidentia factum est, vt Giezi Elisæi famulus, rogante rege narraret familiariter mirabilia prophetæ opera. Ex quo apertissimum, videtur Giezi non fuisse adhuc lepra insanabili, qua totus albicabat, percussum, neque enim ad regis palatium, nedum ad eius familiare colloquium fuisset admissus. Cum ergo Giezi regi narraret, quomodo mortuum suscitasset, apparuit mulier cum filio coram rege. Tum Giezi *Domine mi Rex, hæc est*

4. Reg. 8. 5.

mulier, & hic est filius, quem suscitauit Elisæus. Et interrogauit rex mulierem, quæ distinctius ei cuncta narrauit. Deditque ei rex Eunuchum quem iussit curare, vt omnia sua, cum agrorum reditibus, redderentur. Conciliauit enim mulieri regis fauorem, quod eam agnouit à Deo, tam inusitato miraculo honoratam.

VII. Naaman Syrus adit Elisæum sanitatis causa.

Iam quod ad Naamani curationem attinet *Is erat princeps militiæ regis Syriæ, vir magnus apud Dominum suum, & honoratus: per eum enim dedit Dominus salutem Syriæ.* Quo autem id bello factum fuerit, Scriptura tacuit, Iosephus autem totam hanc historiam, quamuis perillustrem, & prodigiis nobilitatam, missam fecit. *Erat autem vir fortis, & diues, sed leprosus.* Cum autem didicisset vxor eius ab ancilla, posse herum ab Elisæo mirabilium patratore curari: idque viro retulisset vxor: Accepit is commeatum à rege suo, literasque commendatitias ad regem Israël, vt curaret Naamanum à sua lepra curari: quamuis epistola ferociores spiritus regum Syriæ sapiat, itáque Ioramum turbarit, vt scinderet vestimenta sua. Cumque Elisæus ægrum euocasset ad se, nec adhibuisset curationis modum, quem ipse cupiebat; & contemptum se putaret, quod per nuncium secum ageret Elisæus, nec cogitaret Deum præuiam gratiæ suæ humilitatem & obedientiam requirere, recedebat indignans: deinde persuasus à suis obtemperauit, & ablutus septies in Iordane, mundatus est.

Irascitur, obtemperat, sanatur.

VIII. Redit ad prophetã, qui eius munera nõ accipit, & cur.

Et illico reuertitur ad virum Dei, vt de accepto beneficio illi, atque in primis Deo, cuius ipse personam repræsentabat, gratias ageret: deinde vt munera, in signum grati animi, tam Deo, quam prophetæ ipsius offerret. Volebat quoque apud virum Dei, suam erga verum Deum profiteri fidem, cuius potentiam, experimento in suo ipse corpore, didicisset. Ea nihilominus præfractè negauit propheta se accepturum, quod eam sciret esse Dei voluntatem: qui voluit hunc proselytum doceri diuina beneficia pecunia rependi, aut æstimari non posse, omniaque terrena, ad illa comparata nimium vilia, atque abiecta esse. Satis tamen constat hæc munera à propheta recipi potuisse nomine eleemosynæ, qui pauper esset, sicut & discipuli eius, & aliena forte benignitate viuerent. Itaque nuper panes primitiarum ab offerente accepit. Præsertim cum hæc liberalitas collatam a propheta gratiam non antecederet, sed omnino sequeretur.

IX. Concessio Naamani, eiusque postulata.

Respondet Naaman, *vt vis*, Non acquiescis precibus meis, ego acquiescam voluntati tuæ: non sum dignus vt quidquam à me accipias, qui tanto beneficio me deuinxisti; ego tamen aliquid à te accipere velim; vt augeam obligationes erga te meas. Quia enim verebatur ne non liceret colere Deum Hebræorum, nisi in terra, aut super terram ipsorum ei sanctificatam, ideo vult sibi dari de humo Israëlitica, quantumper mulorum ferre posset: vt scilicet altare concauum de lapidibus excitet, in quo eam humum immittat, & super eam Deo vero Israëlitarum sacrificet, alienis funditus repudiatis. Neque tamen ritibus Mosaicis se obligabat, sed à legis oneribus liber Deum spiritali cultu fidei, spei, charitatis coleret, vt alij quondam viri iusti in lege naturæ. Cultum quoque externum adhiberet, vt corporis animique Dominum illum agnosceret; puta sacrificium aliquod, ieiunium, orationem, genuflectionem, prout illa tempora ferebant: Petit tamen vt liceat sibi adesse regi suo, in templo Remmon, seque cum rege adorante incuruare, in speciem adorantis, licet reuera non adoret. Quam illi potestatem propheta facit. An autem id esset simulare idololatriam, vide in Annalibus. n. 32. & 33.

X. Videtur suos conuertisse.

Minime porro dubium est, quin Naaman domum reuersus, ad veri Dei cognitionem, tanti miraculi commemoratione, & vitæ commutatione vxorem, propinquos, amicos, aliosque non paucos traduxerit, in primisque suos illos famulos miraculi testes, & adiutores, dum Dominum suum ad simplicem obedientiam cohortati sunt.

Giezi ad eum accurrit & accipit munera.

Cum autem ille reuerteretur gaudens in curru suo, Giezi luctu lætitiam prosequebatur abeuntis, & stimulante auaritia, de magistro suo queri cœpit, quod Syri opibus pepercisset, in domestica paupertate sua. Et cucurrit post eum, vt sibi priuatim aliquid ab eo acciperet, Callidè autem nouam causam excogitauit, quæ ab ipsius Syri digressu contigisset; vt mutatio voluntatis prophetæ probabilis appareret. Callidè quoque se cogi finxit ad accipienda duo talenta argenti: quasi prophetæ mandatum de vnico talento præterire non auderet. Acceptamque pecuniam saccis immissam duobus, in totidem famulorum humeros cum vestibus imposuit, & in domum suam deferri curauit, vbi ea omnia studiosè adscondit, ne qua rumoris aura prophetæ aures afflaret.

XI. Res prophetæ diuinitus patefit. 4 Reg. 5. 27.

Ergo sub vesperam redit ad prophetam, ignarus cuncta illi manifestata diuinitus: cumque rem dissimularet, totam rei seriem ab Elisæo audiuit, qui adiecit & pœnam, *Lepra Naaman*, inquit, *adhærebit tibi, & semini tuo vsque in sempiternum.* Statim autem diuina vltio subsecuta est denunciationem prophetæ. Nam egressus est à conspectu prophetæ albicans, lepra quasi niue conspersus. Hunc habuit exitum auaritia Giezi, fraude, mendacio & sacrilegio cumulata; quippe qui pretium accepit diuinitus à propheta traditæ sanitatis: quamuis ipse sanitatem neque vendidisse, neque emisse videatur; quia illam non dedit, sed Elisæus; neque accepit, sed Naaman, quia pretium, intuitu datæ diuinitus sanitatis, accepit. Etsi autem ea pecunia non data fuerit Giezi, sed Elisæo, in quem Naaman eius dominium transtulit; videtur tamen illam Giezi ex prophetæ indulgentia retinuisse, vt deinceps factus ab hominum communione extorris, cum filiis suis, haberet vnde vitam tolerare posset. Dedit quoque in compensationem famulatus, quò ei aliquot annis inseruierat.

A quo & lepra percutitur; cui suam pecuniam indulget.

XII. Ioram cũ Ochosia adeunt Ramoth. Ibi vulneratur Ioram.

Interea Ioram filius Achab, audita morte regis Syriæ, consilium suscepit de repetenda Ramoth Galaad, paternis insistens vestigiis, regemque Iudæ Ochosiam bellicæ socium expeditionis habuit. His acriter restitit Hazaël, itáque ad vrbem pugnatum est, vt rex ipse Ioram multis vulneribus affectus, bellum deserere, idque ducibus suis, in quibus erat Iehu, conficiendum relinquere coactus sit. Diuino autem instigante numine in Iezraël profectus

est

est, vt à plagis suis curaretur. Ochosias autem à prælio confestim Ierosolymam se proripuit; vbi cum, vt fit, de Iorami valetudine per nuncios inquisiisset, & morbum eius diuturniorem comperisset, ad eum inuisendum Hierosolymis profectus est in Iezraël. Sed aliud Deo fuisse consilium, postmodum res ipsa docuit. Obsidio porro vrbis, & morbus Iorami, & Ochosiæ visitatio reliquum annum tenuit.

ANNVS MVNDI 3151.

ATHALIÆ I. IEHV I.

IOIADÆ I. TEMPLI 129.

OPHRATANIS 28. Imperij Assyr. 1220.

ANTE CHRISTVM 902.

I. Res anni huius.

Hic est annus vltionis Domini aduersus domum Achab, quæ in domum quoq; Iuda redundabit. Nam Iehu rex nouus Israelis, in dominum suum insurgens, Achabi familiã exscindet vniuersam. Et Athalia noua Proserpina, propriæ familiæ pestis, in suum ipsa genus & sanguinem horribili scelere bacchabitur. Pseudo autem prophetæ & Sacerdotes Baal centeni, in eiusdem Idoli templo quasi per iocum trucidabuntur. Noluit tamen Dominus perire totum semen Iuda, propter Dauid seruum suum, cuius familiam tantum non ad interitum præcipitantem, ope magni Sacerdotis Ioiadæ, retinuit ac sustentauit. Propterea enim ipsum iam grandem natu ad hæc difficillima tempora reseruauit. Fuisse autem ipsum pontificem Scriptura dubitare non sinit, quæ eum sæpenumero pontificem vocat, eique ea munera tribuit, quæ in solum summum Pontificem cadunt, qualis est regis inauguratio, & fœdus initum inter regem & populum, Deumque ipsum ipso interprete, & cædes Athaliæ reginæ, aliáque id genus, quæ præter summum pontificem nemo ausus esset; nec si alius tum fuisset summus Pontifex, hæc à quoquam alio fieri passus esset, vt diligentius in Annalibus explicatum est.

Ioiadas Pontifex.

n. 3. & 4.

II. Mittitur propheta ad inungendum Iehu.

Vt autem ad rem ipsam aggrediamur, Redierat Ioramus rex Israëlis è bello Syriaco saucius, & in Iezraële curabatur: cum ad eum officij gratia, vti diximus, descendit Ochosias rex Iuda, eius ex sorore Athalia nepos. Interea, Deo monitore, misit Elisæus vnum de filiis prophetarum, ad inungendum Iehu in regem Israël: & quidem magna cum totius acceleratione negotij, dum collectus erat exercitus, qui de Achabi familia pœnas sumpturus erat; & reges morti destinati congregati erant. Nam si alter Hierosolymam, alter Samariam reuertisset, difficillimum fuisset, sine diuturna obsidione, & multa populi cæde, reges, & eorum familias, & optimates habere in potestate. Ingressus est ergo discipulus Elisæi in ciuitatem Ramoth, paulò ante à Iorami ducibus occupatam, in domum aliquam vbi principes exercitus consederant, & oculis in Iehu coniectis, seuocatum deduxit in cubiculum, ibique eum inunxit in regem, iussitque ex ore Domini vt Achabi familiam deleret funditus, in vltionem impietatis eius, & nominatim sanguinis innocentis à Iezabele crudeliter effusi, quam prædicit abijciendam canibus insepultam.

III. Is rex agnoscitur & proclamatur.

His ita perfectis, abit propheta celeriter, vti iussus fuerat. Iehu vero à socius amicè interrogatus, quid noui propheta ille attulisset, ex habitu enim prophetam agnoscebant, pronunciat regnum sibi delatum. Ad eam vocem omnes diuinitus excitati, statim ei regnum detulerunt, & raptim composito solio, eum in eo collocarunt, & regem in exercitu voce tubáque proclamarunt. Accessit postremo fœdus regem inter & populum, quo hic regi fidem & obedientiam, ille populo paternam prouidentiam, defensionemque contra hostes promitteret. Id verbo coniurationis, quæ est multorum simul iurantium, ad firmandum pactum aliquod, continetur. Ea suorum voluntate cognita, regnóque admisso in perniciem Domini sui prospiciendum fuit, ne is maturè monitus fuga sibi consuleret. Itaque edicit Iehu, ne quis de ciuitate profugus exeat, & coniurationem Ioramo in Iezraële nunciet; incautum enim opprimere voluit: & relicta oppugnatione arcis in quam Syri amissa ciuitate confugerant, festinus cum exercitu venit in Iezraël, vbi ægrotabat Ioram, cuius vnius petebatur caput, ad quem visitandum descenderat Ochosias.

Venit concitus ad Ioramum.

IV. Qui ei venit obuiam cum Ochosia.

Vidit speculator venientem globum, ad quem rex equitem cursorem mittit, qui renunciet quid rei sit. At is non permissus est regredi, ne regem periculi admoneret. Idem factum secundo. Mox autem speculator agnoscens ex præcipiti cursu Iehu, eius aduentum nunciat. Existimauit Ioram honorandum Iehu principem exercitus sui, quem putauit optima nuncia ipsum per se afferre voluisse; ideóque retinuisse nuncios: itaque egressus est in occursum eius, & cum eo Ochosias, singuli in curribus suis. Occurrunt autem in agro Naboth Iezraëlitæ, vbi cum Iorami salutatio à Iehu cum conuitio excepta esset, sensit se imprudenter egressum, dum nesciret quo animo veniret is, qui ferebatur præceps, neque nuncios remittebat: iussitque aurigam habenas equorum dextrorsum aut sinistrorum inflectere ad fugam. *Et fugiens, ait ad Ochosiam, insidiæ, Ochosia. Porro Iehu tetendit arcum manu, & percussit Ioram inter scapulas*, auersum scilicet, ad fugam, *& egressa est sagitta per cor eius, statimque corruit is in curru suo.* Quem Iehu projici iussi in agrum Iezraël, vt Eliæ prophetia impleretur. An autem caruerit sepultura in Annalibus disputatum est.

Agnoscit coniurationem Ioram, & in fuga occiditur.

Fugit & Ochosias & vulneratur.

Ochosias porro rex Iuda videns Iorami cladem, fugit quantum potuit; quem tamen assecutus est Iehu, & percuti iussit in curru suo, & percusserunt eum in ascensu Gauer, qui est iuxta Ieblaam, qui fugit in Mageddo, & mortuus est ibi. Ita scriptum est in 4. Regum. Cum autem hæc omnia loca vicina sint ciuitatis Iezraël in tribu Manasse, quomodo in 2. Paral. dicitur perquisitus Ochosias, latitans in Samaria, & adductus ad Iehu, iussu eius occisus; Dicendum videtur Samariam pro regno Israëlis, cuius caput erat Samaria, sumi, in quo regno erat Mageddo: & Gauer, & Iezraël: vt

ca. 9.27.

c. 22. 9. Moxque moritur in Mageddo regni Samariæ

in Annalibus explicatum est diligentius. *Et imposuerunt eum serui eius super currum suum*, in quo lethale vulnus acceperat, *& tulerunt in Ierusalem*, & sepelierunt eum in sepulchro cum patribus suis in ciuitate Dauid. Quo honore affectus est, *eo quod esset filius Iosaphat* principis optimi.

...30.

& sepelitur Hierosolymis. 2.Par.22.9.

VI. Iezabel occiditur precipitia.

Interea Iehu venit in ciuitatem Iezraël, priora enim illa facta sunt in via. *Porro Iezabel introitu eius audito, depinxit oculos suos stibio, & ornauit caput suum.* Quem ad fucos hic vetulæ fucus? num vt placeret Iehu, quem atroci conuitio venientem accipiebat? Respiciés enim per fenestram ingredientem Iehu per portam, *Nunquid*, ait, *pax esse potest Zambri, qui interfecit dominum suum*? per conuicium vocat Iehu Zambri, insignem proditorem & parricidam domini sui; vt si quis quempiam vocet Iudam, Cain, Neronem, alióve quopiam nomine facinorosi hominis. Nimirum venerationem reginæ debitam captare voluit, quam etiam verba contumeliosa augerent. Ad eam vocem leuauit Iehu faciem suam ad fenestram, *& ait, Quæ est ista*; Et inclinauerunt se ad eum in eadem fenestra, *duo vel tres Eunuchi*, cubicularij regij, vt viderent, quid ille vellet. Qui *dixit eis præcipitate eam deorsum.* At illi, qui eam heri adorauerant, nihil cunctati, *præcipitauerunt eam aspersusque est sanguine paries, & equorum vngulæ conculcauerunt eam.*

VII. Et voratur à canibus.

Cumque introgressus esset vt comederet, biberetque; ait: *Ite, & videte maledictam illam, & sepelite eam, quia filia regis est*; Nempe Ethbaalis regis Sidoniorum. Detur hic honor regiæ familiæ ex qua orta est. Nec filia regis tantum fuit, sed vxor, & nurus, & mater & socrus, & auia; neque eam tot nomina à tam infami, totque sceleribus eius debita morte liberarunt. In qua iussione non neglexit Iehu illud oraculum, *nec erit qui sepeliat eam*: sed eius immemor tum fuit, quod mox reuersis famulis suis, memoria repetiit; Deus autem in recenti re, abstulit ei memoriam Iezabelis, vt dum ille prandere, canes quoque in lacerandis Iezabelis carnibus, rabidam exsaturarent famem. *Cumque issent vt sepelirent eam, non inuenerunt nisi caluariam, & summas manus*, quibus agnosci vtcumque potuit. Nimirum statim atque pertransiit equitatus, famuli pedites certatim eam monilibus, omnique ornatu ac vestibus spoliarunt. Tum diuino instinctu, validi toto ex oppido canes, vngulis equorum deformatam, & contrucidatam dentibus appetere, distrahere, dilacerare membratim, omnibus ad spectaculi magnitudinem admiratione defixis; vnde erupit illa vox? *Hæccine est illa Iezabel.*

Achabi. Amri. Iorami. Ochosiæ. Ioas.

VIII. Cædes 70. filiorum Achabi.

4.Reg.10. 12.&c.

Et hæc quidem est epitasis fabulæ progressúsque funerum, hic quasi secundus cruentissimæ tragœdiæ actus. Qui tamen ambo nihil admodum luctuosum habent: quod hi hactenus interfecti sunt, in quorum cæde facile dixeris, *factum bene*: mali enim, vt æquum erat, male periere. Quæ autem nunc sequitur 70 filiorum regiorum cædes, vere tragica est, & plane atrox quorum tota culpa fuit, in familia regis impij esse natos. Iehu ergo non immemor quem ad finem rex factus esset, & satis intelligens ad susceptam Achabitarum stragem, celeritate, & concepto iam ex duorum regum, & reginæ morte, terrore vtendum esse, scripsit quamprimum litteras, & misit in Samariam, ad optimates ciuitatis, vt eligerent aliquem de Achabi familiæ in regem, eademque opera se ad bellum pararent, pro eo tuendo. Satis intellexerunt Samaritæ, non esse hoc consilium Iehu, vel præceptum, sed meram ironiam, vel minacem potius belli denunciationem, nisi ipsum pro rege susciperent, & imperata quamprimum facerent.

IX. Optimates metu Iehu eos obtruncant.

Incussit hæc oratio in hoc rerum statu terrorem vehementem, dixeruntque, *Ecce duo reges non potuerunt stare coram eo, & quomodo nos valebimus resistere*; Vtique non satis prudenter ratiocinati. Non enim Iehu cum exercitu suo, vtrumque regem, regio vallatum exercitu superauit, sed incautos, & ab armis vtrisque imparatos, non maiore conatu, quam ad perdendum vnum atque alterum priuatum virum. Ipsi autem præsidio Samariam tenebant, quæ tot annos Syrorum vires cluserat, aliasque plurimas ciuitates, contra quas Iehu diuturna obsidione detineretur, dum consurgens regnum Iuda interfectorem regis sui persequeretur ac male penderet. Sed Deus eorum prudentiam in timorem conuertit. Itaque obsequium vniuersè pollicentur, eumque in regem suscipiunt. Qua re cognita, iubet deferri ad se postridie capita 70. filiorum, tam Achabi, quam Iorami; quos videlicet ex diuersis vxoribus susceperant, vt eo facto probaret, an reuera illi se ipsi dederent; & eo facinore optimates istos suis partibus necessario adstringeret, vt à populo vltore, si quando res ita ferret, tuti essent.

X. Et ad ipsū in cophinis mittūt.

Cum venissent literæ ad eos, tulerunt filios regis, & occiderunt 70 viros, & posuerunt capita eorum in cophinis, & miserunt ad eum in Iezraël. Etsi autem in hoc facinore multorum innocentium, vt par est credere, continebatur cædes; in eo tamen mandando, aut exequendo scelus abfuit, si Iehu propositum habuit Dei vnius voluntati obtemperare; & isti optimates crediderunt id facinus diuino decreto fuisse imperatum. Sin autem adacti metu, vt eorum verba præ se ferunt, & ignari legitimæ potestatis & vocationis Iehu, mandatum, quod iniustum putabant, executi sunt, graui se omnes crimine obstrinxerunt. Noctu porro facta videtur hæc strages, & pluribus simul locis, ne populi miseratio erga regiam iuuentutem, seditionem excitaret, néve aliqui furtim supplicio subducerentur, quorum salus in capita magistratuum redundaret. Eadémque nocte delata sunt in Iezraël. Cumque portæ vrbis clausæ essent, capita foris in duos aceruos iussu Iehu congesta sunt. *Cumque diluxisset egressus est, & stans dixit ad omnem populum*, qui tantæ rei nouitate excitus, magno numero confluxerat; iusti estis, si ego coniuraui contra Dominum meum, & interfeci eum, quis percussit omnes hos? quasi dicat, vtrorumque eandem esse, aut iustitiam aut culpam.

4.Reg.10.9.

XI. Cædes Achabitarum in Iezraël.

Cæterum dum in Samaria filij Achab occiduntur, eadem diuina vltio ciuitatem Iezraël peruagata est: perquisiti sunt omnes, qui Achabum consanguinitate, vel affinitate contingerent, quique hoc titulo quoquo modo ad regnum aspirare possent; atque adeo qui ad regiam familiam vehementer affecti, vltionem

expe-

expectituri viderentur, qui omnes interfecti sunt; cum alioqui, vel solo idololatriæ nomine, rei mortis essent. Nec dum cædium finis. Cum enim Iehu inde Samariam proficisceretur, occurrit in via cameræ pastoralis, in qua oues tonderi solebant; vbi fratres siue nepotes Ochoziæ latitabant, numero 42. rei tamen totius, cuius ignari esse non poterant, se ignaros finxerunt, dixeruntque liberè se descendisse Ierosolymis, ad salutandos filios regis, & filios reginæ, id est Iorami, & vxoris eius, aut etiam Iezabelis, qui paulò ante occisi fuerant; Quos omnes Iehu viuos comprehendi iubet, & interfici. Etsi enim aliqui erant de tribu Iuda, propter Ochoziam, pertinebant tamen ad domum Achab, propter Athaliam filiam eius, vt cum cæteris mactari possent.

4. cognati Ochoziæ in via cæsi.

XII. Iehu secū assumit Ionadab,

Cumque appropinquaret Samariæ occurrit ei Ionadab filius Rechab, qui ex proprio vitæ instituto habitabat extra vrbes, vir probus ac religiosus; Qui cum inter se, peramanter consalutassent, leuauit eum ad se in currum, vt eum zeli sui pro Domino testem haberet, simulque ingressi sunt Samariam. Vbi mox sicut in Iezrael, *percussit omnes*, qui quoquo modo Achabum contingebant, quique eius familiæ addicti erant, ideóque rebus nouandis idonei, aut nouandarum suspecti. His subdit Scriptura cædem pseudoprophetarum & sacrificulorum Baal, ad quam videtur Iehu Ionadabum inuitasse. Nec isti quamuis timuerunt, euocatione facta abesse ausi sunt. Tantus enim erat omnibus ex tot funeribus iniectus terror, vt publicus timor priuatum superaret: præsertim cum nemo adhuc idololatriæ nomine fuisset interfectus: nec ipse Iehu se Baalis inimicum præ se tulisset: & alioqui videbant, nisi iussi venissent, sibi certissimè moriendum; proposita enim pœna capitis omnes euocati sunt ad solenne sacrificium Baal. Ergo, ne pro incerto malo certum atque indubitatum subirent, venerunt omnes ad vnum, tanto numero vt capacissimum Baalis templum, *à summo vsque ad summum* repleretur. Videtur significare sursum deorsumque, in superioribus, & inferioribus ambulacris, & xillis, in imo templo, in tecto & solario, ad aras & vestibula, omnia plena sacrificulis.

& parat cædem sacrificulorum Baal.

4 Reg. 10. 19.

XIII. Dum illi sacrificium parant. vers. 22.

Iussit quoque Iehu, eos *qui supra vestes erant proferre vestimenta vniuersis seruis Baal*, vestes intelligit destinatas cultui Baal, lineas, laneas, sericas, vt his impediti vestibus, minus habiles essent ad resistendum militibus. Apparet quoque animalia suppeditasse, quæ illi sacrificaturi erant; quam volebat esse decipulam ad eos perdendos. Congregatis omnibus pseudoprophetis ac sacrificulis, ingressus est Iehu cum Ionadab in templum, *atque cultoribus Baal, Perquirite & videte, ne quis forte vobiscum sit de seruis Domini, sed vt sint serui Baal soli.* Soli que mactentur. His dictis egreditur, & templi aditus omnes munit octoginta fortissimis viris, qui fugientes seruos Baalis exciperent, ea lege, vt qui aliquem elabi permitteret, eam indulgentiam capite lueret. Ergo illi certatim sacrificant, pluribus, vt apparet, locis, atque altaribus, cum Iehu percussores immittit, qui stricto ferro in confertam ingressi turbam, à dextris ac sinistris, punctim cæsimque cædentes, nequidquam Baal & Iehu horrendo clamore vociferantes, *percusserunt in ore gladij*, & proiecerunt cadauera eorum foras, ne qui inter occisos laterent.

Immissis percussoribus cæduntur.

XIV. Idola Baalis disperdit, & fana

Non contentus autem Iehu diuinam vltionem exercere in impios istos idololatriæ architectos & ministros, in Idola quoque, atque eorum fana sæuijt. Ierunt enim ipse cum suis *in ciuitatem templi Baal*, id est, in quamcumque vrbem, quæ haberet templum Baal, plures enim fuisse in regno Israëlis, suadet incensum studium Iezabelis & Achabi aduersus Baal, & vbique *protulerunt statuam de fano Baal*, & quam inuenerunt ligneam combusserunt, lapideam vero aut metallicam comminuerunt. *Destruxerunt quoque ædem Baal*, in singulis videlicet oppidis, & locum latrinis publicis addixerunt. Nam id non in sola Samaria factum esse, docet quod statim subditur, *Deleuit itaque Iehu Baal de Israel*, de omnibus scilicet locis in quibus colebatur. Sed vide ac mirare Lector humanæ mentis imbecillitatem. Is enim qui tam studiosè aduersus vniuersam Achabi familiam arma sumpserat, vt obsequeretur Deo, qui Baalis aras euerterat, statuas confregerat, succenderat lucos, templa oppidatim in probrosissimos vsus conuerterat, Sacerdotes immani cæde prostrauerat, quique propter rem bene gestam à Deo laudem, præmiumque gloriosissimum acceperat: auitam tamen vitulorum idololatriam non sustulerit: sed eius sectator fuerit, superstitione cum vero Dei cultu ac religione copulata, ex iniusto vtique, atque inconsulto metu, vt in Annalibus nostris non negligenter explicatum est.

Nec tamen idola deserit.

n. 66. 67. 68

XV. Merces Iehu ob deletā Achabi familiam.

Exterminato cum summa seueritate & contumelia cultu Baalis è regno Israëlis, nam in regno Iuda eam pestem fouit Athalia; dixit Dominus ad Iehu, fore vt filij eius vsque ad quartam generationem sederent super thronum Israel, ob exterminatam domum Achab: cui ipsius Iehu familia successit, ad centum & duos annos. Videtur autem hæc prophetia edita statim post deletam Achabi familiam, Baalisq; cultores, missumque prophetam, qui præmium ei denunciaret; quo simul excitaretur ad persistendum in bene cœptis, vnique Deo corde perfecto seruiendum. Pœna vero idololatriæ eius mox subijcitur; de qua anno sequenti dicetur. Interim breuiter quæ ad regnum Iudæ pertinent videamus.

18. Iehu. 17 Ioachaz. 16. Ioas. 41. Ieroboā

102.

v. 31 & seq

XVI. Athalia occidit regiam sobolem. 4. Reg. 11 2.

Dum hæc à Iehu in Israële perpetrantur, Athalia Hierosolymis carnificinam in regiam sobolem crudelis exercet. Videns enim mortuum filium suum Ochosiam, *surrexit, & interfecit omne semen regium.* Sed qui tanto facinori causam dedit, an vt regnaret? At superstitibus nepotibus nihilominus regnatura erat. Cum enim pater eorum Ochosias anno vitæ vigesimo tertio occisus fuerit, non potuerunt filij non esse puerili, quorum Ioas anniculus fuit. An dicendum ambitiosam mulierem non alieno nepotis nomine, sed proprio regnare voluisse: ideóque de medio tollere omnes, quorum intuitu subditi, vt ei regnum eriperent moliri potuissent. Accessit & timor, quod se meminisset Achabi filiam, ideóque morti destinatam. Totum ergo regnum Iuda habere voluit in potestate, quod opponeret Iehu, &

Et quare.

cuius ope vindictā exercere posset in eum, qui paternam eius familiam perdidisset. Hic ergo primus regni eius annus numerabitur.

XVII. Ioas internecioni subducitur ab vxore Ioiadæ.

At Dominus, qui Dauidis familiam conseruatam volebat, eam mentem dedit Iosabethæ, quæ filia Iorami erat, & soror Ochosiæ, vt vnum de nepotibus suis infantulum Ioas nomine morti eriperet: absconditque eum cum nutrice sua in triclinio, siue cubiculo lectulorum, locum admodum secretum esse oportuit, in quo paucissimis consciis seruaretur. Videtur autem fuisse iuxta exedram pontificis, vbi Iosabetha vxor eius, singularem infantis curam gerere poterat, & ab ipso pontifice crebro visitari. Nos eum ibi tantisper sine metu, metuere enim non permittebat ætas, non tamen sine periculo, nisi quod erat sub Dei tutela, summique pontificis viri sanctissimi ac sapientissimi, relinquamus.

ANNVS MVNDI 3152.

ATHALIÆ 2. IEHV 2.

IOIADÆ 2. TEMPLI 130.

OPHRATANIS 29. Imperij Assyr. 1221.

ANTE CHRISTVM 901.

I. Regnum Athaliæ.

SEcundus hic annus Athaliæ, & reliqui ad regnum ejus pertinentes, rebus gestis distingui non possūt: ideo pauca quæ de ea legimus huc congerentur. De illa enim, vsque ad mortem eius, hoc tantum legimus, *Porro Athalia regnauit super terram*; in quibusdam Latinis codicibus reperitur additum, *septem annis*, quod ab emendatis recte sublatum est. Nam septimum annum vix attigit, & is primus est Ioas filij Ochosiæ. Res ex 2. Paral. clara est, vbi dicitur Ioas, *absconditus in domo Dei sex annis, quibus regnauit Athalia super terram.* Quæ phrasis innuit eam regnandi tantum curam habuisse, Baalis superstitionem in Israële collapsam; in Iuda omni ope fouisse atque amplificasse: diuinum autem cultum quantum potuit euertisse: putat, vt iniurias Baali à Iehu illatas, vlcisceretur, & in Deum scelerata rependeret. Sic enim scriptum est, *Athaliæ enim impijssima, & filij eius*, id est Sacerdotes idolorum, interprete Hieronymo. Veros enim filios, Ochosiæ fratres, Arabes interfecerant. Impij ergo sacrificuli, *destruxerant domum Dei, & de vniuersis, quæ sanctificata fuerant in templo Domini ornauerant fanum Baalim.* Denique regnauit Athalia super terram, quo iure, quáve iniuria, oblita Dei, terræ duntaxat memor.

2. Par. 22. 12.

Quæ fouet ac promouet Idololatriam in Iuda.

2. Par. 22. 2. 2. Par. 24. 7

II. Iehu retinet cultum vitulorum.

Porrò sperabatur Iehu, post excisum Baalis cultum, & Achabi familiam, acceptamque diuinitus regni possessionem ad quartam vsque generationem, in veri Dei cultum incubiturum, & sublatis vitulis aureis, pietatem toti regno restitututum: sed is expectationem piorum fefellit, in maximum damnum suum; & auitum vitulorum cultum, qui erant in Bethel & in Dan, conseruauit. Inualuerat quippe inter hosce principes diabolica hæc opinio, regnum Israëlis, sublatis vitulis aureis, cum quibus fuerat à principio constitutum, stare non posse, populo Hierosolymam religionis causa repetente. Id malum gemitu prosequi Scriptura videtur, cum ait; *Cœpit Dominus tædere super Israël. Percussit eos Hazaël in vniuersis finibus Israel, à Iordane contra orientalem plagam, omnem terram Galaad & Rubeu, & Manasse.* Longè maxima fuit hæc clades. Abstulit enim regno Israelis, quidquid omnino possidebat trans Iordanem. Itaque Iehu in contumeliam suam, non solum perdidit Ramuth, quam paulò ante receperat; sed insuper, in pœnam impietatis suæ, bonam partem regni sui, in annos circiter sexaginta.

Cui Syrus eripit regionē omnem trans Iordanem.

III. Quomodo id factum, & quam crudeliter.

Itaque Hazaël, videns Iehu cum exercitu abiisse trans Iordanem, ad regnum occupandum, facile recepit Ramoth Galaad, sed totam insuper regionem Galaad acquisiuit. Quanta autem in hisce victoriis insolentia, & crudelitate bacchatus sit, ex iis quæ Elisæus, dum mentis oculos in hæc tempora conjiceret, fecit & dixit, non est difficile colligere. *Conturbatus est enim vsque ad suffusionem vultus, fleuitque vir Dei.* Et causam rogatus ab Hazaele; *Quia*, inquit, *scio mala quæ facturus es filiis Israël: ciuitates eorum munitas igne succendes, & iuuenes eorum interficies gladio, & paruulos eorum elides, & prægnantes diuides.* Quin etiam rebus eorum ita accisis, tributum in subiectionis argumentum de more victis imposuit.

4. Reg. 11. 12. &c.

IV. Lycurgus floret.

Hoc ipso tempore 150. annis ante vrbem conditam, & 125 ante initium olympiadum, floruit Lycurgus Lacedæmoniorum legislator; annis omnino nongentis ante ortum magni legislatoris Christi Domini, vt in Annalibus ostendimus. Leges autem tulit Lacedæmoniis, multis annis post administratam Charilæi regis, nepotis sui, tutelam, quam suscepit annis centum & octo ante Olympiades, indeque longam peregrinationem suscepit, qua annis 14. vt quidam putant, factus rerum cognitione instructior, in multa apud suos opinione sapientiæ, Rempublicam Spartanam legibus temperauit.

ANNVS MVNDI 3157.

IOAS REGIS IVDÆ 1. IEHV. 7.

IOIADÆ 7. TEMPLI 135.

OPHRATANIS 34. Imperij Assyr. 1226.

ANTE CHRISTVM 896.

I. Ratio temporis. 4. Reg. 12.

ANni huius, qui Sabbaticus est ordine 82. chronologia, quod ad vtrumq. Hebræorum regem pertinet, perspicuè à Scriptura firmatur quę tradit anno septimo Iehu, regnasse Ioam, id est regnare cœpisse, ætatis octauo ineunte. Anniculus enim erat cum neci subtractus est, sex annis latuit in domo Dei. Expletis ergo septē annis, octauus ætatis cū primo regni inchoatus est, qui & morte impiæ Athaliæ, & noui regis inauguratione celeberrimus est; accedente ruina idololatriæ in regno Iuda, pietate & industria Ioiadæ pontificis; qui pertæsus impietatis & sacrilegiorum Athaliæ, &

Ioiadæ cōsilia & zelus pro pietate, & familia Dauidis.

accen-

accensus zelo pro domo Domini, & familia Dauidis, quam pridem animo versabat curam, in rem deducere magno animo statuit; & re per multas preces & sacrificia, vt credere par est, Deo commendata, assumpsit de tribu sua quinque centuriones Leuitas, à quibus secretum iureiurando firmatum exegit. Tum actum cum eis de cæde Athaliæ, & noui regis, quem ipsis ostendit, inauguratione. Id ipsum factum in congregatione Leuitarum, *& principum familiarum Israel*, Id est Iuda, neque enim regno Israelis res communicata est. Et in omnes coram Deo, & pontifice, regi Ioas fidem religiosè spoponderunt.

2. Par. 23. 3.

II. Rex Ioas creatur.

Tum Leuitas, qui perfuncti erant vice sua, retinuit, iunxitque iis, qui recens veniebant ad ministrandum, quos certis locis cum armis constituit, ad vim omnem propulsandam. Cinxerunt etiam armatis totum Leuitarum atrium a dextris & sinistris *altaris & ædis, per circuitum regis*, vt ait Scriptura, significans, Regem fuisse constitutum in atrio Leuitarum, intra altare holocaustorum, ne eo regis conspectus impediretur, excitato suggestu, qui columnis nitebatur, & ad quem gradibus ascendebatur, vt puerulus vndique totis atriis conspicuus fieret. Produxit ergo regem Ioiada pontifex, imposito super caput eius diademate, siue corona regia, & dato in manu eius testimonio, id est Deuteronomio legis; accessit purpura, & sceptrum, & reliqua regum ornamenta. Adhibita autem fuit in primis vnctio, quæ regem vel maximè constituit, & consecrat; vnde coniunctim dicitur, *feceruntque eum regem, & vnxerunt*, id est vngendo fecerunt regem, oleo videlicet sacro, quod in templo asseruabatur. Vnxit porro illum Ioiada pontifex & filij eius, imprecatique sunt ei, atque dixerunt, *viuat Rex*, quod certatim à toto populo, & à cantoribus conclamatum est.

III. 2. Par. 23. 12. Athalia occiditur.

Quod cùm audisset Athalia, ingressa est ad populum in Templum Domini, diuina prouidentia illam ducente ad victimam. Sperabat enim se præsentia sua seditiosos conatus dissipaturam, partumque sibi regnum conseruaturam, & se coniecit imprudens in manus quærentium animam eius. Quæ si regia se continuisset, & rem per nuncios didicisset, difficillimam pontifici, cæterisque inimicis suis victoriam dedisset, vt quæ magistratus, & militiam, & magnam populi partem haberet in potestate. Nunc vltro se coniecit in laqueum; Sed nec dissimulare potuit, sed scidit vestimenta sua, & clamauit, *Coniuratio, coniuratio*. Cui obtonabat populus, Viuat Rex, viuat rex Ioas, moriatur Athalia.

4. Reg. 11. 14.

Muliere autem frustra vociferante, *Egressus Ioiada pontifex* ex atrio Leuitarum, vbi regem consecrarat, adiit centuriones, & principes exercitus, & dixit eis, *Adducite illam extra septa templi, & interficiatur foris gladio*. Septa intellige totius templi loricam, siue peribolum omnia templi atria circunquaque ambientem: occisa est enim ante palatium regium, transgressa pontem voraginis Mello; vt diligentius in Annalibus explicatum est.

n. 12. 13. 14. 15.

IV. Ioiada fœdus renouat inter Deum, regem, & populum. 4. Reg. 11. 18.

Hoc tempore pepigit Ioiada fœdus inter dominum & regem cum populo suo, exigens promissionem vnius Dei colendi, omni superstitione exterminata, vnde sequitur. *Ingressus est omnis populus terræ templum Baal, & destruxerunt aras eius, & imagines contriuerunt valdè*. Id fœdus maxime necessarium fuit hoc tempore, quo per profanam Athaliam in Iuda luxata erant omnia. Deinde autem fœderis inter regem & populum mediator fuit Pontifex, exigens à populo fidem, honorem, omniaque legitima obsequia eius erga regem suum; & vice versa à rege erga populum suum protectionem, gubernationem, paternamque beneuolentiam. Vt autem stabilita pietate primo quoque tempore scandalum & offensio ex oculis religiosi populi tolleretur, Itum est in templum Baal, siue id in vrbe ipsa, seu potius in suburbiis fuit & sidet primo populi teruore, simulacra deturbata ac deformata sunt; postmodum autem ædes ipsa à summo culmine diruta est: & Mathan Sacerdos Baalis coram altari interfectus.

Baal exterminatur in Iuda.

V. Rex adit palatium.

Sed prius Rex è templo educitur, cum insigni legionum apparatu, quæ se statim legitimo principi dediderunt, & venerunt per viam portæ scutariorum, quæ erat ad meridiem templi, qua ibatur in palatium, & sedit super thronum Regum. Et lætatus est populus terræ & ciuitas conquieuit: quæ in tam subitò & insperato tumultu, turbata fuerat. Pontifex deinde in templum regressus, constituit præpositos in domo Domini, vt legitima Domino sacrificia offerrent. Constituit quoque ianitores in portis domus Domini, vt qualibet immunditia pollutos ab ingressu eius arcerent. Denique omnia quæ regnante Ioramo, Ochosia, & Athalia neglecta fuerant, iussu pontificis renouata fuerunt. Sed id non paucarum horarum, sed multorum potius dierum opus fuit.

Pontifex templi res ordinat.

ANNVS MVNDI 3158.

IOAS 2. IEHV 8.

IOIADÆ 8. TEMPLI 136.

OPHRATANIS 35.

Imperij Assyriorum 1247.

ANTE CHRISTVM 895.

I. Regis institutio, & pontificis in eum beneuolentia.

PLurimi anni vtriusque regis admodum ieiuni sunt. Quæ autem in duobus Scripturæ locis de Ioasi pietate traduntur, cum Ioiada doctore vsus est, quantum quidem ætas ferre potuit, ad hæc quoque tempora pertinent. Magno quippe amore pontificem ac reuerentia prosequebatur. Quidni autem faceret puer? virum pietate sanctissimum, ætate venerabilem, affinitate coniunctissimum, dignitate pontificem, amore & meritis parentem. Accedebat Iosabeth vxor pontificis, amita regis, cui vitam debebat, vt pontifici regnum. Hoc ipso tempore Iehu inglorius regnabat in Samaria, imo & infelix. Regnum quippe eius Syrorum populationibus subiacebat. Deus enim, quem simul cum idolis colebat, non destitit eum Syrorum flagellis grauiter cædere, vt, si quo modo fieri posset, ad mentis sanitatem reuocaretur.

Rex Iehu.

ANNVS MVNDI 3164.

IOAS 8. IEHV 14.

IOIADÆ 14. TEMPLI 142.

OPRHATANIS 41. Imperij Assyrior. 1233.

ANTE CHRISTVM 889.

I. Annus Sabbaticus 83.

CAdit in hunc anoum Sabbaticus tertius supra octogesunum, quem minime dubitarim, anniteute Ioiada religiosissimo Pôtifice, qui omnia in Repub. poterat, sanctè ac religiosè obseruatum. Agebat nunc Ioas ætatis annum decimum quiotum, regni octauum, in eóque, vt credere par est, ad omnem virtutem informando, Pontifex studiosissimè incumbebat: oon ignarus quantum inesset in ea educatione momenti, ad Dei gloriam, populique sibi atque ipsi commissi salutem. Ergo Deuteronomium legis, quod puerulo inaugurando dederat io manus, explicabat in dies, & vt teneræ menti magis quam chartis inscriberetur, enixè satagebat.

ANNVS MVNDI 3166.

IOAS 10. IEHV 16.

IOIADÆ 16. TEMPLI 144.

OPHRATANIS 45. Imperij Assyrior. 1235.

ANTE CHRISTVM 887.

I. Ioas ducit vxorem.

HOc circiter anno crediderim datam à Pontifice adolescenti regi vxorem; anno ætatis decimo septimo. Nam valde sollicitus esset de propagando semine regio, quod in vnius adolescentis capite vertebatur, non videtur vltra hoc tempus distulisse: sed neque anteuertisse, de adolescentuli incolumitate sollicitam curam gerens. Quam ob causam etiam non censeo duas ei simul vxores copulasse, sed alteram alteri, seu viuæ, seu demortuæ successisse. Sicque intelligenda est Scriptura, cum ait Ioiadam accepisse ei vxores duas, è quibus genuit filios, & filias. Decimus porro annus Ioas regis Iudæ, qui est 145. à iactis Hierosolymitani templi fundamentis, insignis habetur côstructione illius impij Romani æmulæ Carthaginis, cum Tyro profecta Dido regnâte Pygmalione nauigauit in Africam. Id affirmat Iosephus, primo libro aduersus grammaticum Apionem: probatque ex Annalibus Tyriis, & Menandro Ephesio; quod studiosus Lector in Annalibus nostris examinatum reperiet. Etsi autem hac quæstione nihil incertius, neque inconstantius in antiquis recentibusque scriptoribus, adeo vt Eusebij chronicon tribus, aut quatuor diuersis locis, iuxta diuersas authorum opiniones, conditam Carthaginem ponat, prædictæ tamen sententiæ plerique subscribunt, in quibus Torniellus, Gordonus, Petauius, Scaliger, & alij, à qua chronologia minimum abest Solinus, vt ibidem ostendimus,

2. Par. 24. 3.

Conditus Carthaginis.

n. 4. 5. & seqq.

ANNVS MVNDI 3170.

IOAS 14. IEHV 20. IOIADÆ 20.

OPHRATANIS 47. Imperij Assyrior. 1239.

ANTE CHRISTVM 883.

I. Lycurgi tutela, & ratio temporis.

TVtelam Lycurgi Legislatoribus in hunc annum refert Clemens Alexâd. ex Eratosthene: *Nam Eratosthenes*, inquit, *tempora sic describit, A capta Troia ad Heraclidarũ reditum, anni 80. Hinc autem ad emigrationẽ Ionicam anni sexaginta.* Quam vtramq; epocham suis locis notatam reperies; illa cadit in annũ Samuëlis 11. hæc autem in Dauidis 32. pergit. *Deinceps autem ad Lycurgi vsque tutelam, anni* 159. Quæ summæ perueniunt ad annum ab excisa Troia trecentesimum exclusiuè, quem Annales in indice notatum habent: Addit postremo Eratosthenes. *Ad annum autem qui prima præcedit Olympia, anni* 180. Quos explent 27. qui reliqui sunt regni Ioas, & 29. Amasiæ, & Osiæ 52. Deinceps autem Olympiades inchoantur.

80. 60. 119. 299. 27. 29. 52. 108.

II. Lycurgi iustitia & fides.

Quod ad Lycurgi porro tutelam attinet, rem sic explicat ex Simonide Plutarchus. Regnabat Lacedæmone Polydectes, Lycurgi frater, quo breui post patrem Eunomum defuncto, regnum Lycurgo omnium sententia delatum est: quod ille gessit tantisper, dum fratris sui vxorem grauidam ignorauit. Deinceps enim regnũ ad conceptum fœtum, siquidẽ masculus esset pertinere affirmauit, se autem Tutoris loco regnũ admioistraturum. Virtutem autem suam atque integritatẽ patefecit, cum grauida mulier, quæ regina malebat audire, quam regis mater, ei significasset se fœtum abolituram, si is eam vellet vxorem ducere. Id enim côsilium se probare finxit; monuit tamen ne fœtum medicamentis abigeret, ne sibi illa noceret: sibi curæ fore vt in lucem editus, è medio tolleretur. Curauit autem vt parẽti adessent fidi custodes, qui natum infantem illico ad se deferrent. Ergo cœnante illo cum principibus, cum allatus esset infantulus, eum Lycurgus acceptum in regio solio collocauit, dicens astantibus, illis natum esse regem, quem Charilaum vocauit, quod omnes magnopere gauderent, animique eius magnitudinem ac iustitiam admirarentur.

Erga nepotem regem.

III. Olympica certamina ab Iphito, & Lycurgo restituta.

Cumq; regnum mensibus octo, vt Plutarchus ait, administrasset cognatorum inuidiam & calumnias noo ferens, peregrè profectus est; moxque in Græciam reuersus, Eliensibus author fuit instaurandorũ certaminum Olympicorũ, quæ iampridem ab Hercule instituta, iam seculis aliquot fuerant intermissa. Commodùm apud Elienses tunc regnabat Iphitus cognatus Lycurgi: quod ambo haberent authorem generis Herculem. Narrat autem Polybius, & Aristodemus Eliensis, victores Olympicos describi cœptos à 27. Olympiade, priores autem id neglexisse. Vigesima vero octaua Olympiade, cum in stadio victor euasisset Chorœbus Eliensis, primum inscriptum fuisse; eamque Olympiadem primam constitutam esse, & ab ea Græcos tempora numerare cœpisse. Ex quibus intelligitur præsentem annum Olympicis certaminibus initium dedisse, decursasque fuisse 27. Olympiadas, quæ centum & octo annis respondent, priusquam illa quæ prima, vocetur, celebraretur, quot nos ad primam Olymp. numeramus.

Olympiadum geminum initium.

IV. An. Sabbat. 84. Ortus Amasiæ.

Biennio post, i. est decimo sexto anno regni Ioas, qui fuit alter à Sabbatico quarto & octogesimo, Rex idem auctus est filio, eodemque successore Amasia, qui 25. annorum fuit cum regnare cœpit, quot annis regnauit adhuc pater eius Ioas.

Mors Ophratanis imperiū Ocrazapis.

Sequenti deinde anno, qui fuit Ioas decimus septimus, mortuus est Ophratanes, anno imperij sui quinquagesimo: cui successit Ocrazapes ad annos duos & 40.

ANNVS MVNDI 3177.

IOAS 21. IEHV 27.

IOIADÆ 27. TEMPLI 155.

OCRAZAPIS 4. Imperij Assyriorum 1246.

ANTE CHRISTVM 876.

I. Ratio temporis instaurati templi. 4. Reg. 12. 6.

INstaurationem templi Salomonis, ad hūc annum ab eo fundato 155. retierimus, Chronicum Hebræorum secuti, qui hunc annum illi operi tribuunt. At videtur repugnare Scripturæ, quæ apertè asserit Sacerdotes, non instauraſſe sarta tecta templi, vsque ad annum 23. regni Ioas. Verùm duo tempora huic instaurationi assignanda sunt, alterum quo iussa est à rege, qui præsens est annus, iuxta Chronicum Hebræorum: alterum quo executioni mandari cœpit, qui, iuxta Scripturam fuit 23. Ideóque Leuitæ in 2. Paral. dicuntur egisse negligentius: quos propterea legimus à rege fuisse reprehensos, vt postea dicetur. Non videntur autem parietes ipsi ædis sacræ fecisse vitium, quorum erat firmitas ac soliditas maxima. Sed tectum potius, & sicubi habitacula Sacerdotum, atque Leuitarum: maximè autem instauranda erant templi ornamenta, vasáque aurea & argentea, quibus profani reges ornauerant fanum Baal, quod nominatim de Athalia scriptum est.

2. Par. 24. 6.

2. Par. 24. 7

II. Rex iubet pecuniam colligi à Leuitis. 4. Reg. 12. 4.

Rex igitur, monente Pontifice, iubet pecuniam sanctam à Sacerdotibus & Leuitis colligi ad instaurationem templi. Ea porrò triplici ex capite prouenit. Primum enim pendebatur à transeuntibus in censum populi, qui scilicet attingebant vigesimū annum, qui ex lege dimidium sicli pendere incipiebant, & ita deinceps, quæ erat quædam professio seruitutis, qua se Domini vectigales ostendebant. Erant d. inde, qui ex voto pecuniam domino deberent. Erant postremo qui sponte offerrent donaria in templi vsum, sine vlla obligatione legis: quales erant quos aspiciebat Dominus, mittentes munera in gazophylacium templi. Eam autem pecuniam colligebant Sacerdotes & Leuitæ, iuxta ordinem vicis suæ, & administrationis in templo.

Exod. 30. 12. &c.

III. Mors Iehu, anno Sabbatico 85. A.M. 3178

Sequenti anno, qui est Sabbaticus quintus supra octogesimum, mortuus est Iehu. Est enim 28. eius annus, qui concurrit cum 22. Ioas regis Iuda; vt deinde primus Ioachaz filij Iehu incidat in vigesimum tertium Ioas, quod affirmat Scriptura. De morte autem Iehu, quam superius occupauit, narratis per epitomen iis, quæ ab eo post deletam Achabi familiam, cultam ab eo vitulinam idololatriam, gesta fuerant, hæc leguntur, *Reliqua autem verborum Iehu & vniuersa quæ fecit, & fortitudo eius, nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum Regum Israel*, qui liber magna Hebraicæ historiæ iactura interiit. *Et dormiuit Iehu cum patribus suis*, morte scilicet minimè violenta, *sepelieruntque eum in Samaria*. Eius porro fortitudo, quam Scriptura celebrat prodidit se in occupando regno, & recipiendo in se ruina amplissimæ, fundatissimæque Achabi familiæ. Sed nimirum in Domino faciebat virtutem. Sed cum postmodum meticulosa ambitione, vitulos aureos præcedentium regum ipse quoque venerari ausus esset, conuersus est spiritus eius in ventum, fortitudo in formidinem, & animi præsentia in desperationem. Qui Syros fugauerat, fugatus est à Syris, & quam vnam eis ciuitatem eripuerat, ab eis latissima prouincia spoliatus est, & inglorius reliquam vitam transegit.

ANNVS MVNDI 3179

IOAS 23. IOACHAZ 1.

IOIADÆ 29. TEMPLI 157.

OCRAZAPIS 6. Imperij Assyriorum 1248

ANTE CHRISTVM 874.

PRimus exoritur in familia Iehu hoc anno princeps, cuius chronologia apertè à Scriptura stabilitur. *Anno*, inquit, *vigesimo tertio Ioas filij Ochoziæ regis Iuda regnauit Ioachaz filius Iehu super Israel in Samaria decem & septem annis*. Est autem hoc tempus querelæ regis Ioas, apud pontificem, de negligentia Leuitarum circa pecuniæ collectionem, quæ obscuritate non caret, cum in 2. Paral. dicantur neglexisse colligere pecuniam: in 4. autem Regum dicantur accepisse, & prohibeantur deinceps accipere. Dicendum videtur cum Abulensi, vtrumque verum esse, & Leuitas fuisse negligentes in colligenda pecunia, quia iuxta regis præceptum, non fuerant egressi ex vrbe, neque lustrauerant ciuitates regni Iudæ, ad colligendam oppidatim pecuniam: & tamen receperant pecuniam, quam sponte ad eos populus deferebat Hierosolymam, & acceptam retinebant, nec operi admonebant manum.

Rex ergo vtrique malo remedium adhibuit. Quoniam enim Leuitæ non adierant oppida regni Iudæ, iussit præconis voce denunciari populo, vt pecuniam singuli, à Mose constitutam, deferrent in Ierusalem, sicque illi oppidatim discurrendi labore leuarentur. Et quia in plurium manibus manebat otiosa pecunia; multi quoque cunctabantur eis dare pecuniam, fidem eorum fortasse suspectam habentes, præcepit Rex confici arcam recipiendæ pecuniæ idoneam, quæ publico exposita loco esset, ad quam singuli per seipsos pecuniam Deo debitam adferrent. In primisque Sacerdotes ipsi ac Leuitæ iussi sunt acceptam hactenus pecuniam in eam inferre, neque vltra eam à populo accipere: quod ab eis factum

minimè dubium est. Quin etiam hæc regis constitutio abiit in consuetudinem, & inualuit, adeo vt post nongentos ferme annos, tempore Christi Domini esset in vsu.

Luc. 18. 1.

III. Ius regis in pontificem in lege veteri.

q. 8. in c. 12. 4. Reg.

Sunt quibus paulò seuerius rex egisse videatur cum Ioiada pontifice, qui ei erat instar parentis optime de se meriti, nec satis tam longæuæ ætati indulsisse; agebat enim hoc tempore 125. annum. Verum hæc libertas facile tribui potest maximæ familiaritati, quæ regem inter & pontificem intercedebat. Abulensis autem regem suo iura vsum respondebit, siue Sacerdotum principem obiurgando, siue Sacerdotes ipsos nonnulla offici, ac ministerij sui parte priuando. Ait enim iurisdictionem Leuiticam in veteri lege, à laica non fuisse distinctam, & regem vtrique æquè præfuisse. Nam Salomon Abiatharem pontificem redegit in ordinem, & in pagum ignobilem relegauit, remissa aduersus eum mortis sententia; & quidem eo tempore, quo innocentia & sapientia maximè florebat; nec ea de re vnquam magis reprehensus fuit; quam ob punitum Ioabum aut Semei. Nimirum nihil ad perfectum adducebat lex. Et cùm regum dignitas eadem fuerit in vtroque testamento, Sacerdotum dignitas in nouo infinitum accepit incrementum, adeo vt peccata remittere, & ipsum Sacrosanctum Christi Domini corpus conficere possint.

Sacerdotũ dignitas aucta in noua.

IV. Noua ratio collatæ pecuniæ. 2. Par. 24. 10.

Lætatique sunt cuncti principes tribuum, familiarum, turmarum: denique omnes optimates, virique primarij, *& omnis populus* de mutata à rege forma conferendæ pecuniæ, *& ingressi* templum ad limina atrij Leuitarum, *contulerunt* publicè pecuniam in manus Sacerdotum deferendam coram ipsis *in arcam Domini, atque miserunt, ita vt impleretur.* Cumque viderent nimiam pecuniam esse in gazophylacio, ascendebat scriba regis, & pontifex, effundebantque & numerabant pecuniam, quæ inueniebatur in domo Domini. Mox arcam reportabant in locum suum, sicque faciebant per singulos dies, & congregata est infinita pecunia, quæ mox à quæstoribus dabatur operarum præfectis viris honestissimis; à quibus ratio dati & accepti non exigebatur, *sed in fide tractabant eam.* Argumentum fidei horum præfectorum est, quod cum complessent *Omnia opera, detulerunt coram rege, & Ioiada reliquam partem pecuniæ, de qua facta sunt vasa templi in ministerium, & holocausta, phialæ quoque, & cætera vasa aurea & argentea.* Quamuis à principio pecunia hæc ad hunc vsum non fuisset destinata, vt in 4. Regum intelligendum est.

& distributæ operariis.

2. Par. 24. 14.

cap. 12. 13.

ANNVS MVNDI 3180.

IOAS 24. IOACHAZ 2.

IOIADÆ 30. TEMPLI 158.

OCRAZAPIS 7. Imperij Assyriorum 1249.

ANTE CHRISTVM 873.

I. 2. Par. 24. 14.

VRgetur hoc anno, & sequentibus aliquot in Iuda instauratio templi, & ornamentorum eius: sed & sacrificia legitimè suis quæque temporibus offeruntur. Quandiu enim vir Dei Ioiadas vixit, religio ac pietas Hierosolymis, totóque regno Iudæ floruit. Regis enim ad exemplum populus conformabatur. Rex in Ioiadam, Ioiadas in legem Mosis studiosè intuebantur. Eoque conferebat non parum sanctè transacta regis pueritia, & adolescentia. Quo fit vt minimè eos probandos putem, qui ante Ioiadæ mortem Syros contra Ierusalem ascendisse arbitrantur. In regno potius Israëlis bacchati sunt Syri. Cum enim, vt scriptum est in 4. Reg. Ioachaz faceret malum coram Domino, sequereturque peccata Ieroboam, *iratus est furor Domini contra Israël, & tradidit eos in manu Hazaël regis Syriæ, & in manu Benadad filij eius cunctis diebus.*

4. Reg. 12. 2. Respub. floret sub Ioiada & Ioas.

Syri vexãt Israëlem.

cap. 13. 2. 3

ANNVS MVNDI 3183.

IOAS 27. IOACHAZ 5.

IOIADÆ 33. TEMPLI 161.

OCRAZAPIS 10. Imperij Assyriorum 1252.

ANTE CHRISTI ORTVM 870.

I. Mosaïcus Iubilæus 12.

MEmorabilis est hic annus Mosaïco Iubilæo ordine duodecimo. Sexcentesimus quippe agitur annus ex quo Iosue, transmisso Iordane, in Chananitidem ingressus est. Hoc circiter etiam anno, qui est Charilai regis Lacedæmoniorum, & peregrinationis Lycurgi tutoris eius decimus quartus, videtur Lycurgus in patriam, magna omnium gratulatione reuertisse, celebresque illas Spartanæ Reipub. leges edidisse, quas à Ioue, vel Apolline accepisse creditum est, vt accuratius in Annalibus explicatum est ex Herodoto, Pausania, Plutarcho, Clemente Alexandrino, & aliis.

II. Lycurgi leges quales essent. l. 2. de Rep. c. 9.

Et sanè aut Iouem, aut Apollinem impurissimos dæmones sapiunt tam egregia instituta, quæ Aristoteles rectæ rationi, & bonis moribus vehementer aduersari docet. Ait enim in ea Repub. mulieres ita legibus informari, vt intemperanter & luxuriosè viuant: ideóque dimidiam Reipub. partem legimus non esse temperatam. Rem clarius explicat Xenophon, docetque per Lycurgi leges adulteria fuisse probata, quorum maritus ipse procurator fieret, ac productor. Ad quam scilicet honestatem à teneris instituebantur in γυμνασίαις, in quibus pueri puellæque nudis corporibus exercebantur; à quibus spectaculis arcebantur, qui cælibem vitam agere voluissent. Et ne solius pudoris naufragium fieret, quales ad iustitiam violandam stimuli pueris, adolescentibusque subdebantur, cum furta, modo perfecta callidè, laudabantur; vt scilicet quisque res suas attentius custodiret. Quod si Respub. Lycurgi præ cæteris eminebat; quibus reliquæ tenebris erant occæcatæ? & quam necessarius erat mundo cælestis ille Legislator, qui omnes istas sordes abstergeret?

ANNVS MVNDI 3184.

IOAS 28. IOACHAZ 6.

IOIADÆ 34. & vlt. TEMPLI 162.

OCRAZAPIS 11. Imperij Assyriorum 1253.

ANN. ANTE CHRISTVM 869.

I. Obitus Ioiadæ Pontif. *A. M.* 3184. 3054. — 130. 2. *Par.* 24. 15.

POstremum hunc annum vixit, sacramque Iudæorum Rempub. administrauit Ioiadas pontificum clarissimus. Ratio temporis firmatur ex Hebræis, qui eum natum scribunt sub tempus deprauati Salomonis, sub annum regni eius trigesimum quintum; à quo anno ad præsentem 130. anni numerantur, quam vitæ periodum ei Scriptura tribuit. Eidem chronologiæ fauet rerum gestarum ordo; cum non cogamur priorem Syrorum aduentum ponere ante mortem Ioiadæ, & regis populique peccata. Recte porro existimare possumus Ioiadam, qui prurientes aliquorum aulicorum animos ad idolorum nequitiam seotichat, cum iaceret in lecto moribundus, regem, qui ad ipsum inuisendum venerat, paterna cura, atque authoritate commonefecisse, de vera in Deum pietate retinenda, si vellet imperium, quod florens ipsos iam 28. annos experiebatur, in beata felicitate perseuerare. Sic enim statuere debere, Deum, vt adhuc fecerat, impietatem in vtroque regno castigaturum. Simulque ei longo ordine numerat à se visos vtrobique reges, quorum pietatem vel impietatem secundæ, vel aduersæ res exceperint, nominatim Ochosiam patrem, auum Ioramum, & proauum Iosaphatum.

Eius pia ad regem monita.

II. Gloriosè sepelitur communibus omniũ studiis.

Cumque hæc aliaque his similia magno animi sensu protulisset, non sine adstantium lacrymis excessit è viuis. Quem rex Ioas, animo grato & pio, in maiorum suorum sepulchris, insigni cum gloria condidit, tanquam de se totaque re publica sacra profanáque benemeritum. Nec dubium est vniuersum populum, teneram pij regis affectum erga Ioiadam fuisse secutum, planxisséque illum, vt verum patriæ parentem, qui idololatriam, pestem patriæ, è regno sustulerat; qui Athaliam regni facem ac turbinem, regij sanguinis parricidam, è solio deturbarat, & legitimum in eo regni hæredem collocarat. Denique mortuus est Ioiadas in senectute bona, & annorum, & meritorum magno numero computata: plenus antiquæ fidei atque probitatis, vt qui antiquos illos proceres ipsa ætate referebat.

ANNVS MVNDI 3185.

IOAS 29. IOACHAZ 7.

PEDAIÆ Pont. 1. TEMPLI 163.

OCRAZAPIS 12. Imperij Assyriorum 1254.

ANTE CHRISTVM 868.

I. Pedaiæ pontificatus. Annus Sabbat. 86. *Vide Ann.* n. 1. & 2.

EXigit hic annus, qui est Sabbaticus 86. nouum pontificem, quem autem Ioiadæ sufficere possimus, ægrè sanè reperimus. Itaque cum à chronico Hebræorum mutuari cogimur, quod eum Pedaiam, Iosephus Phidiam vocat. Regnum igitur, ait Seder-Olam, recepit Ioas 40. annis, Ioiada & Pedaia per ordinem Sacerdotum principibus, Zacharia Ioiadæ filio Sacerdote simul, & propheta. Hæc illi, quibus subscribit Genebrardus, & si qui alij, & apparet eum fuisse filium Ioiadæ fratrem Zachariæ natu maiorem. Cæterum Pedaias parum felix in pontificatu fuit, quippe qui breui Regem oblitum Ioiadæ, à principibus aulicis deprauatum vidit, frustráque à prophetis admonitum, sensim ad deteriora prolabentem. Vidit Hazaëlem regem Syriæ Hierosolymis imminentem, vltorem facinoris impiorum. Vidit Templum Domini, egregiis nuper ornamentis decoratum, à rege ipso spoliatum, vt Deo consecrata vasa & donaria, regi barbaro & crudeli, in prædam profananda traderentur. Vidit regem ipsum, se & Sacerdotis, & prophetæ sanguine, ingratissimo scelere, polluentem: & iterum vltorem Syrum de rege & principibus supplicium sumentem, istos interficientem, in illum ignominiosa iudicia exercentem. Vidit denique miserum regem in magnis languoribus iacentem, à seruis domesticis in lectulo suo perfidiosissimè iugulatum.

Quæ mala eo pontifice contigerint.

II. Ioas rex deprauatur à suis. 2. *Par.* 24. 17.

Malorum autem & deprauationis miseri Ioas hoc exordium fuit. *Postquam obiit Ioiada, ingressi sunt principes Iuda, & adorauerunt regem.* Vtique petentes sibi fieri potestatem colendi Baal, sicuti sub Ioramo, Ochosia, & Athalia factitarant, *qui delinitus obsequiis eorum, acquieuit eis. Et dereliquerunt Templum Domini Dei patrum suorum, seruierunt lucis; & facta est ira contra Iudam, & Ierusalem propter hoc peccatum*: tam regis permittentis idololatriam aulicis suis, quam ipsorum id scelus perpetrantium. Neque enim rex ipse accusatur idololatriæ à Scriptura, licet id Iosephus, alijque putarint. Illi ergo expressa à rege licentia, dereliquerunt templum Domini, magnificè nuper instauratum, & ad lucos & sculptilia, & idolorum fana restituenda sacrilega æmulatione conuersi sunt. *Seruierunt enim Astartæ.* vt habent Septuaginta, *& idolis*, quæ Ioiadas, tot annorum spatio, haud dubiè sustulerat. Cæterum hæc impietatis instauratio, non se totam statim effudit, vt quæ pene ab inuito rege fuisset extorta, sed paulatim, & quasi sine sensu: ac ne paucorum quidem sumptuum fuit: ne illa diuini numinis simia, parum magnificè pro sua superbia, diuinam maiestatem

Qui seruiunt idolis.

æmulari videretur. Interim autem collecta est ira Dei, quæ bienni super regnum Iudæ, ipsamque Ierusalem effusa est.

ANNVS MVNDI 3186.

IOAS 30. IOACHAZ 8.

PEDAIÆ 2. TEMPLI 164.

OCRAZAPIS 13. Imperij Assyriorum 1255.

ANTE CHRISTVM 867.

I. 2. Par. 24. 19. Deus populum monet per prophetas. Deut. 4. 26. & 30. 19. & 31. 28. & 32. 1.

DVm principes populi, populo impietatis authores ac duces fiebant, & idololatriam studiosè promouebant, *mittebat eis*, Dominus *prophetas vt reuerterentur ad Dominum, quos protestantes illi audire nolebant*. Obtestabantur scilicet eos, & frustra cœlum & terram testes contra eos, exemplo Mosis inuocabant. Vox porro illa *mittebat*, non vnam aliquam missionem, sed plures apertè significat; idemque est ac si diceret sæpius mississe prophetas; non solum rerum futurarum præcones, sed diuinæ quoque legis doctores; & qui de superiore loco populum docerent, arguerent, increparent, cum multo zelo, patientia & doctrina. In iis Pedaiam principem Sacerdotum, suo erga regem & optimates munere functum esse, non videtur dubitandum, Deo illum, & per eum cæteros animarum curatores vehementius, pro rei necessitate incitante. Sicùt & fratrem eius Zachariam filium Ioiadæ. Cum enim plurium filiorum Ioiadæ in regis inauguratione fiat mentio, & de Zacharia perspicuè Scriptura tradat, eum fuisse pontificis filium haud dubiè ei in pontificatu successisset, nisi Pedaias, ei iure primogenituræ præferendus fuisset.

Maximè per Pontif. & Zachariam.

2. Par. 23. 11.

2. Par. 24. 20.

ANNVS MVNDI 3187.

IOAS 31. IOACHAZ 9.

PEDAIÆ 3. TEMPLI 165.

OCRAZAPIS 14. Imperij Assyrior. 1256.

ANTE CHRISTVM 866.

I. Psal. 106. 40. Hazaël capta Geth, adit Ierusalé. 4. Reg. 12. 17.

CVm iamdudum effusa esset contentio super principes, & illi errarent, *in inuio & non in via*; effusa quoque est ira Dei super eos, & super ciuitatem Ierusalem, & super vniuersum regnum Iudæ. Nam *tunc ascendit Hazael rex Syriæ, & pugnabat contra Geth, cepitque eam, & direxit faciem suam, vt ascenderet in Ierusalem*. Elatus scilicet victoria expugnatæ vrbis Geth, quæ olim Philisthæis, nunc Iudæis parebat, adiecit animum ad inuadendam regiam vrbem. Hoc bellum post mortem Ioiadæ contigisse, iam supra diximus, quòd non conueniat pœnam esse culpa priorem. Fuerunt porro duæ Syrorum expeditiones contra regnū Ioas, quas, licet admodum à Scriptura distinctas, nonnulli confundunt. Nam in priore ascendit Hazaël ipse rex Syriæ, vtique cum toto robore exercitus sui; alioqui enim nunquam de Hierosolymis capienda cogitasset. In posteriore tacetur Hazael, & permodicus Syrorum numerus dicitur venisse contra Iudam & Ierusalem; & inde præda corrasa, ad regem mittitur in Damascum. In priore non venitur ad manus, nemo interficitur, sed ingenti pecunia redimitur vrbis obsidio, ac direptio. In posteriore pugnatur, multi à paucis superantur, cuncti principes populi interficiuntur, rex ipse male mulctatur.

Gemina Syri expeditio.

2. Par. 24. 23.

II. Ioas redimit pacem à Syris.

Cum ergo videret Ioas victrices Syrorum copias, gloria & spoliis captæ vrbis animosiores, copias multis iam annis in profligandis Israëlitis exercitatas, vehementer extimuit; vt qui se intelligeret inimicum Deo, & ingentis in illum peccati participem, non expectandam obsidionem ratus, cum Syro per internuncios de redimenda obsidione, immensa quadam auri vi cōuentum est: quam vt dissolueret, omnia donaria preciosa, tam aurea, quam argentea, quæ Iosaphat, Ioram & Ochosias, & ipse quoque Ioas obtulerat, *& vniuersum argentum, quod inueniri potuit in thesauris templi Domini, & in palatio regis* collegit, abstulit, *misitque Hazaeli regi Syriæ*, quibus ille acceptis *recessit ab Ierusalem*: dum auri sacra fames hominem ad iterandam extimularet expeditionem, ab prædam: cui cito aditum tam regis, quam populi peccata patefecerunt.

ANNVS MVNDI 3192.

IOAS 36. IOACHAZ 14.

PEDAIÆ 8. TEMPLI 170.

OCRAZAPIS 19. Imperij Assyriorum 1261.

ANTE CHRISTVM 861.

I. Mors Zachariæ, & ratio temporis.

ZAchariæ filij Ioiadæ pontificis mortem in hunc annum 36. regni Ioas incidisse possumus cum Eusebio probabiliter affirmare, cùm ea chronologia rebus ipsis belle conueniat. Trigesimo enim sexto Zachariam iussit occidi: anno vertente ascenderunt iterum Syri contra eum, ab iisque victus, captus, & male tractatus est. Sequente biennio in languoribus magnis decubuit, quo tempore regnum administrauit Amasias filius eius anno denique quadragesimo à seruis suis occisus est. Vt autem quod instat agamus, verberum sensu paulatim sedato, rex cum suis, puerorum instar, redeunt ad ingenium, & magnum illum magistrum ad verbera grauiora compellunt. Hic videlicet prophetæ clamant, Deique iussu tam in ipsum regem, quam in principes, & totum populum seuerissimas intentant minas. In his facile eminebat is, qui multum dignitate, atque authoritate præstabat, Zacharias filius Ioiadæ, Sacerdos ac propheta, cuius mater erat amita regis, vir ætate venerandus, annis 70. aut 60. non minor. Quibus nominibus cum egregia virtus accederet, & sapientia; cum rex quoque reuerebatur: nec dubitabat illum verum esse Dei interpretem.

II. Zacharias obiurgat peccatores.

Nec sine causa; *induit enim eum spiritus Domini, & stetit in conspectu populi*, & dixit eis: *Hæc dicit Dominus Deus. Quare transgredimini præceptum Domini? Quod vobis non proderit*, imo perniciem maximam importabit. *Et dereliquistis Dominum*, ex quo factum est *vt derelinqueret vos*. Hæc quidem summa est obiurgationis prophetæ; sed multo eum plura, magno spiritus feruore dixisse ex eo intelligitur, quod spiritus Dei dicitur illum induisse, animum videlicet subintrasse, aut tanquam armatura valida, illum vndique obtexisse: quodque populus seditiosus, in primisque aulici regij molestum reprehensorem impatienter ferentes, in eius perniciem dicuntur congregati. Regem autem in primis calumniis in ipsum onerant, quibus denique persuasus, & molesto insuper monitore carere desiderans, frustra monitum vt taceret, nisi rebus suis male vellet esse consultum, aduersariis suis permittit: eisque potestatem facit hominem iterum in obiurgatione deprehensum lapidibus impetendi, & ex atrio fugatum in cubiculum suum compingendi, & nisi id satis sit ad continendum hominem, etiam obruendi.

Rex in eius necem consensit.

III. Lapidibus obruitur à populo.

Cum ergo instaret operi suo Zacharias, obiurgaret, obsecraret, increparet, cœlum terramque contestaretur; alterum insuper Syrorum aduentum intentaret, qui non solum publicas, priuatásque opes euerteret, sed qui cædibus omnia misceret, eosque maxime perderet, qui perdendæ pietatis authores fuerant, atque promotores: cum in his, inquam, totus esset Zacharias, congregatus est aduersus eum populus, *& miserunt lapides, iuxta regis imperium, in atrio domus Domini*, in atrio scilicet Leuitarum, quod templo proximum erat, in cuius medio erat altare holocaustorum, quod modico interuallo ædem sanctam ab occidente habebat, vt conueniat illud Christi Domini, *vsque ad sanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occidistis inter templum & altare*, iuxta communiorem eius loci expositionem. Credibile est Zachariam: cum lapidum grandine, ex atrio & porticibus Israëlis, vndique quateretur, intra ipsam ædem confugere voluisse, sed saxo quopiam deiectum concidisse, ibique obrutum esse.

IV. Summa regis ingratitudine. 2. Par. 24. 22.

Et non est recordatus Ioas rex misericordiæ, quam fecerat Ioiada pater illius secum, sed interfecit filium eius. Ita Scriptura diuina, quasi ingemiscens in morte Zachariæ, cum exprobratione aduersus ingratum, ac sacrilegum principem, qui tanti oblitus beneficij, quantum in hac vita accipere potuerat, eximiam misericordiam dira crudelitate rependit: qui mortem intulit filio, à cuius parente vitam & regnum acceperat. Non eripuit prophetam de manu satellitum suorum, cuius mater eum de manibus satellitum ac sicariorum Athaliæ eripuerat. Eum autem occidendo, simul sibi, suóque imperio sustulit validum protectorem: & perpetuum apud Deum deprecatorem, vertit in iustæ vltionis candidatum. Nam sequitur, *Qui cum moreretur, ait: Videat Dominus, ac requirat.* Cum enim iudicem in terris non haberet, ad quem prouocare posset, Deum appellauit causæ suæ cognitorem ac iudicem, & quidem iustitiæ desiderio, non liuore vindictæ; vt qui à Christo Domino iustis, & impiè à Iudæis occisis annumeretur. De hoc enim nostro Zacharia Christum egisse, non de alio quapiam in Annalibus nostris diligenter ostendimus, quos studiosus Lector consulere potest, vt nos iis hoc loco prætermittendis consulimus breuitati.

Deum requirit vltorem.

a. n. 9. ad 19

V. Mors Hazaëlis Syri. 4. Reg. 13. 24.

Mortuus videtur hoc anno Hazael rex Syriæ, post plurima damna vtique Hebræorum regno illata, nec diu Hierosolymitana præda potitus, *& regnauit Benadad filius eius pro eo.* Ex initio enim c. 13. 4. Reg. vbi de initio regni Ioachaz, & eius idololatria agitur, colligitur Benadad regem Syriæ regnasse tempore regni Ioachaz, cuius perpauci anni supersunt; ab vtroque enim rege vexatus est. At non nisi mortuo patre regnauit Benadab. Accedit quod cùm Syri anno euoluto à morte Zachariæ, contra Iudam pugnauerint, nulla vltra fiat mentio Hazaëlis, fuit autem hic annus regni eius 43. tot enim numerantur à sexto anno famis, quo mortuus est prior ille Benadad, & rex factus est Hazaël, qui à Iosepho dicitur diuinos honores apud Syros consecutus.

l. 9. ant. c. 2.

ANNVS MVNDI 3193.

IOAS 37. IOACHAZ 15.

PEDAIÆ Pont. 9. TEMPLI 171.

OCRAZAPIS 20. Imperij Assyr. 1262.

ANTE CHRISTVM 860.

I. Syrus redit contra Iudam.

CVm euolutus esset annus à morte Zachariæ, quod tempus frustra datum est regi, vt respiceret se, & conuerteretur ad Dominum, *ascendit contra eum exercitus Syriæ*, causa in obscuro est. Nisi forte Ioas tributum aliquod spoponderat Syris, quod nunc Hazaële defuncto, pendere recusauit. Primaria porro causa fuit Deus, vltionem expetens pro Zacharia, in optima causa, per summam ingratitudinem, interempto.

Eúmque bello superat. 2. Par. 24. 24.

Cum autem pauci essent numero Syri, & Ioas infinitam hominum multitudinem collegisset, vt Scriptura testatur, non potuerunt munitissimam vrbem Ierusalem obsidere. Sed iis in regnum Iudæ ingressis, venit obuiam Ioas cum aulicis suis, & infinita populi multitudine; à quibus nihilominus infeliciter pugnatum est. Non enim contra Syros, sed contra Deum suum pugnabant, qui illis animos, & alacritatem, his segnitiem & pauorem infundebat.

II. Principes necat, regem male mulctat. vers. 25.

Ergo victores Syri *cunctos populi principes interfecerunt, atque vniuersam prædam* debellati exercitus *miserunt regi* Benadab *in Damascum.* In Ioas quoque *ignominiosa exercuere iudicia*, qui optimatibus suis iniusta petentibus infracto animo cesserat, bello victus captusque, aliter à Syris, quam regem deceret, tractatus est. Multis videlicet vulneribus, licet non lethiferis, afflictum Scriptura significat, cum ait abeuntes Syros dimisisse *eum in languoribus magnis.* Et certe mira est hic quoque diuina prouidentia, quæ non permiserit regem à Syris occidi, aut in Damascum captiuum abduci, Hierosolymorum seruitute redimendum, aut ipsam vrbem occupari, qui regem eius, tam multosque viros primarios haberent in potestate. Ni-

uiruni Dominus pœnas & clades pro arbitrio permittit ac temperat.

III. Ioas in Israele sit regni socius. 4. Reg. 13. v. 10. & 11.

Hoc ipso *anno trigesimo septimo Ioas regis Iudæ, regnauit Ioas filius Ioachaz, in Samaria sexdecim annis.* Ita scriptum est in 4. Reg. Nimirum hoc anno Ioachaz filium suum Ioam, cognominem regi Iudæ sibi socium regni assumpsit; neque tamen 16 anni regni eius ab hoc tempore numerari incipiunt, sed a patris morte duntaxat, quæ post biennium contigit inchoatum. Causa porro cur Ioachaz filium suum Ioam in collegam regni sui nunc acceperit, videtur fuisse quod nunc in spem meliorum temporum excitatus fuerit. Cum enim in regno Israelis deterrimo in statu res esset, adeò vt Ioachaz in copiis suis 50. tantum equites, decem currus, & decem millia peditum numeraret, suasore, vt apparet, Elisæo, *deprecatus est faciem Domini, & audiuit eum Dominus. Vidit enim angustiam Israel, quia attriuerat eos rex Syriæ, & dedit Dominus Saluatorem Israeli.* Habes ergo, Lector, hic exemplum diuinæ clementiæ singulare, quæ regem impium miserata precantem, aut populum potius attritum malis liberare voluerit, eosque à cladibus respirare permiserit, qui nullum vnquam finem impietati suæ posuerunt.

Ioachaz attritus cladibus Deum exorat. 4. Reg. c. 13. v. 7. v. 4.

IV. Qui dat ei Saluatorem vnum, atque alterum. 4. Reg. 13. 5.

Fuit hic Saluator Ioas filius Ioachaz, qui nunc regnare cœpit cum patre, qui tres clades intulit Syris, & recuperauit vrbes, quas Hazael abstulerat patri suo. Conuenit nihilominus titulus Saluatoris Ieroboamo filij Ioas, nepoti Ioachaz. Illum enim suscitauit Dominus in liberatorem ac vindicem populi sui, quamuis rebellis, iuxta sermonem Ionæ prophetæ. Nam ipse restituit terminos Israël, ab introitu Emath, vsque ad mare solitudinis. Itaque cum quoque Saluatorem Scriptura vocauit, cum ait noluisse Dominum delere nomen Israël de sub cœlo, sed *saluasse eos in manu Ieroboam filij Ioas.* Itaque Dominus pro vno Saluatore geminum dedit, alterum qui libertatem Israëlitarum inchoaret, alterum qui perficeret.

ANNVS MVNDI 3194.

IOAS 38. IOACHAZ 16.

PEDAIÆ 10. TEMPLI 172.

OCRAZAPIS 21. Imperij Assyr. 1263.

ANTE CHRISTVM 859.

I Regnum Iudæ idololatria purgatur.

CVm Dominus nefarios illos idololatriæ in regno Iudæ instauratores Syrorum gladio de medio sustulisset, & rex languere potius quam regnare dici posset, admodū credibile est Pedaiā pontificem omnesque prophetas, ac viros pios hac occasione visos incubuisse, ad cursum idololatriæ impediendum, & pietatem pristinæ dignitati restituendam: neque apparet regem, diuina iudicia agnoscentem, sese difficilem præbuisse. Præsertim cum, vti diximus, idola ipse non coleret, sed tantum precibus impiorum fatigatus, eorum sacrilegæ voluntati acquieuisset; & post alteram plagam nunc diuinitus acceptam, etiam tertiam, vtrâ que acerbiorem timeret, quæ regem cum tota repub. funditus perderet. Hoc ergo, qui supersunt, vitæ annos ac regni Ioas, absque Idololatria transactos, facile mihi persuadeo, regemque Amasiam, vti à patre acceperat, regnum in veri Dei cultu plurimos annos conseruasse. Quin etiam hoc ipso tempore, dum pater cum doloribus suis luctatur in lecto, & præteritarum culparum pœnitentiam agit: eamque, vt credi potest: fructuosam, videtur Amasias, qui nunc vigesimum secundum agebat annum, regnum non suo, sed patris nomine administrasse: præsertim cum Ioas filius Ioachaz, in Samaria cum patre regnaret, & Ioas ipse, vt maxime vellet doloribus afflictus, publicæ rei vacare non posset.

Amasias regnum ægro patre administrat.

ANNVS MVNDI 3195.

IOAS 39. IOACHAS 17. & vlt.

IOAS filij eius 1.

PEDAIÆ 11. TEMPLI 173.

OCRAZAPIS 22. Imperij Assyr. 1264.

ANTE CHRISTVM 858.

I. Obitus Ioachaz & ratio temporis.

HIc est decimus septimus, idemq; postremus annus Ioachaz filij Iehu regis Israelis. Cum enim ineūte vigesimo tertio Ioas Iudæ regnare cœperit, ad hunc trigesimum nonum eiusdem saltem inchoatum oportuit peruenisse, vt dici possit regnasse 17. annis Inchoatum quoque, quia necesse est hunc primum filij annum cum vltimo patris concurrere, vt sexdecim, quod ait Scriptura, regnasse reperiatur; iique eo tempore finiri possint, quo eadem Scriptura postulat. Mortem porro Ioachaz paucis perstringit sacer historicus. Cum enim commune illud elogium impietatis regum Israelis replicasset, subdidit reliqua illius gesta, & fortitudinem eius literis mandata in libro regum Israël. At mirum videtur laudari fortitudinem Ioachaz, cuius nullum extat in scriptura memorabile facinus, sed perpessiones tantum probrosæ, & clades aggestæ cladibus. An quia eis non succubuit, neque de auxilio diuino desperauit, sed illud non sine fructu implorauit? Nam in patiendo magis quam in agendo, atque aggrediendo fortitudioem spectari constat.

Qualis eius fortitudo.

ANNVS MVNDI 3196.

IOAS IVD. 40. & vlt. IOAS ISR. 2.

PEDAIÆ 12. TEMPLI 174.

OCRAZAPIS 23. Imperij Assyr. 1265.

ANTE CHRISTVM 857.

I Mors Ioas ex Dei vindicta.

CElebris est hic annus morte regis Ioas filij Ochosiæ Iudæi, & diuina in eum vltione. Nam *surrexerunt contra eum serui*: quod facinus

permisit

permisit Dominus, *in vltionem sanguinis filij Iosadæ sacerdotis*. Sicut ignominiosa illa iudicia quæ in eum Syri exercuerunt, Deo vltore pertinebant ad puniendam illam indulgentiam, quâ suis aulicis cultum idolorum permisit. Eo ergo scelere, cruciatibus æquo animo toleratis, expiatus est Ioas, sed supererat luendum alterum facinus, & regis ipsius vita, piis Sacerdotis manibus parentandum. At quid causæ sicariis istis fuit insurgendi in regem suum? num eadem quæ Domino permittendi? Ita quidam nō rectè crediderunt; quid enim iuris in proditoribus istis aduersus regem suum fuit? vt illius se primum iudices, deinde tortores constituerent? cuius ne fimbriam quidem vestimenti maleuolo animo attingere potuerunt. Priuata ergo causa quæpiam hos parricidas in regem armauit, si forte ab illis aliqua re offensus, (vt solent ægri facile offensionis: & irarum causas inuenire) mortem illis comminatus fuerit, ipsi autem facinus anteuerterint; quod Dominus, præter eorum intentionem, in finem debitæ sibi vltionis direxit.

Cum iniustissimo sicariorum scelere.

Et priuatâ causâ.

Mortuus est ergo Ioas, impiorum gladiis in lectulo suo trucidatus, quorum genus ex Ammonitide, & Moabitide Scriptura memorat, significans ad infamiam prouinciarum pertinere quę talia monstra pepererunt. Punierit fortassè Dominus connubia populi sui cum alienigenis, ex quibus regum suorū parricidas exurgere passus sit, fuisse autem eos potentes ex eo colligitur, quod Amasiam filium eius, qui vigesimum quartum agebat annum, & mox regnaturus erat, non timuerint: Nec ipse Amasias ausus fuerit eos ad commeritum supplicium rapere; nisi postquam roboratum sibi sensit imperium. Sepultus est autem in ciuitate Dauid, nec tamen regum sepulchris illatus est, vt Scriptura notauit, quamuis id in filij eius Amasiæ dedecus redundaret. Existimo in danda aut neganda regum sepultura, habitam fuisse rationem dispositionis cadaueris. Quia enim Ioramus mortuus fuerat in infirmitate pessima, & totus tabe diffluebat, funebri pompa caruit, sine qua non inferebantur corpora regum sepulchris. Idem de Ioas; qui diu in infirmitate languerat; dicendum videtur: qua nihilominus patienter tolerata expiatus; potuit felicitatem suo tempore adipisci, idemque de plerisque aliis esto iudicium. Nam orco destinati, & grauibus omisti criminibus, fere *ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt*.

II. Eorum genus, & potentia. 2. Par. 24. 26.

Sepulturâ Ioas, cur non in regum sepulchri. 4. Reg. 24.

Bona de eo spes.

Iob. 21. 13.

Hoc quoque tempore mortuus creditur Pedaias pontifex. Chronicum enim Hebræorum, quod hoc loco sequimur, non vltra regnum Ioas regis Iudæ, summum eius sacerdotium extendit: quamuis neque huius, neque eiusquam alterius pontificis, annorum initium aut finem notet, quod in primis optandum fuit. Fuisse tamen hunc virum bonum & Ioiadas pater, vt creditur, & Zacharias frater, idemque sacerdos, & propheta, facile persuadent.

III. Obitus Pedaiæ Pont.

ANNVS MVNDI 3197.

AMASIÆ 1. IOASI ISRAELITÆ 3.

SEDECIÆ Pont. 1. TEMPLI 175.

OCRAZAPIS 24. Imperij Assyr. 1266.

ANTE CHRISTVM 856.

PRimus annus Amasię magna ex parte secundo & tertio Ioas Israëlitæ respondet. Secundo quidem; quia cum Amasias regnare cœpit, nondū euolutus erat annus secundus, ex quo Ioas sine patre regnare cœperat: respondet etiam magnæ parti tertij: quoniam nisi primus Amasiæ concurrat cum tertio Ioas verum esse non poterit vixisse Amasiam quindecim annis, postquam idem Ioas Israelita mortuus est; vt Scriptura tradit; quod requiret vt decimus sextus Ioasi cum 14. Amasiæ concurrat, & consequenter tertius illius, cum primo huius. Cum autem viginti quinque annorum fuisse Amasiam hoc regni sui initio Scriptura dicat, rectè eius ortum in annum Mundi 3172. confecimus. Pontificem autem Sedeciam ex Hebræorum chronico mutuati sumus, ex quo etiam habetur floruisse hoc tempore Amos prophetam Esaiæ parentem, & Amasiæ regis fratrē. Regis initia Scriptura commendat, adeo vt Dauidi pene supparem, patri autem Ioas plane exæquet; quam comparationem eo rectè retuleris; quod regis vtriusque principia laudabilia fuerunt, extrema non item; vtroque tunc, licet in diuerso genere, peccante. Ad hæc initia pertinet supplicium sumptum à rege de percussoribus patris sui; laudatque Amasiam Scriptura; quod illud ad innocentes filios non extenderit, Dei lege super ea re obseruata, quâ Legislator ipse non tenetur, qui visitat peccata parentum in filios ad quartam vsque generationem; quippe qui omnem habet in omnes vitæ necisque potestatem.

I Ratio temporis Amasiæ. 4. Reg. 14. 1.

4. Reg. 14. 17.

2. Par. 25. 1. Sedecias Pont. Amos proph.

ANNVS MVNDI 3199.

AMASIÆ 3. IOAS 5.

SEDECIÆ 3. TEMPLI 177.

OCRAZAPIS 26. Imperij Assyr. 1268.

ANTE CHRISTVM 854.

SAbbaticus est hic annus, ordine octauus supra octogesimum, quem in his Amasiæ regni initiis bene ac religiosè obseruatū par est credere. Cæterum cum Amasias annos 29. regnauerit, primus autem annus Azariæ siue Ozię filij eius incidat in 27 Ieroboami filij Ioas Israëlitæ; necesse est Ieroboamum hoc anno cum patre regnare cœpisse; cumque eo duodecim annis; solum autem quindecim, viuente ac regnante adhuc Amasia. Quæ ratio conciliandi scripturas longè commodior est, atque expeditior ea, quæ in regno Iudæ inserit duodecim annorum interregnum. Hoc interim anno, &

I Annus Sabbat. 88. 4. Reg. 14. 2. 4. Reg. 15. 1.

Ieroboam regnat cū patre.

sequentibus aliquot, atque præcedentibus vtrumque regnum Hebræorum à crudeli Syrorum vexatione aliquantulum respirabat, viresque colligebat, quas primum in hostes quisque suos exercerent; deinde etiam Deo peccata ipsorum vindicante, in semetipsos.

ANNVS MVNDI 3204.

AMASIÆ 8. IOAS 10.

SEDECIÆ 8. TEMPLI 182.

OCRAZAPIS 31. Imperij Assyr. 1273.

ANTE CHRISTVM 849.

I. Elisæus ægrotat, & ratio temporis eius. 4 Reg. 13. 14. Seder Olam c. 19.

ELisæus, ait Scriptura, *ægrotabat infirmitate, qua & mortuus est. Descenditque ad eum Ioas rex Israel, & flebat coram eo. Anno nimirum*, aiunt Hebræi, *regni sui decimo. Ex quo colliges quot annis Elisæus pauerit Israelem, nempe ab anno 19. Iosaphat, ad hoc vsque tempus, per annos plus sexaginta.* Hæc illi; nimirum 66. qui conficiuntur ex 7. reliquis Iosaphati, 5 Iorami, 6 Athaliæ, 40 Ioas, & octo Amasiæ. Quibus annis si addideris annos 12, quibus cum Elia versatus est, & 30 circiter annos quos natus erat, cum ab Elia vocatus est, centum & octo annos vixerit, quibus facile patiar octo auferri, vt vigesimum secundum annum agens, aratrum, Elia vocante, reliquerit: sicque centesimum annum expleuerit. Non traditur vbi ægrotauerit propheta, neque vnde rex descenderit. Arbitror vtrumque fuisse in Samaria, & regem ex arce & palatio suo, in domum prophetæ, quam habuit in Samaria, officij causa descendisse. *4 Reg. 6. 32.*

II. Inuisitur à Rege.

Ex quo intelligitur prophetam magno in pretio apud regem fuisse, etsi is ritu patrio idola vitulina coleret. Credibile autem est, sicut Herodem audito Ioanne, ita & reges Israëlitarum (sex autem regum tempore prophetauit, Achabi, Ochoziæ, Iorami, Iehu, Ioachaz, Ioas) eo audito multa fecisse, multáque eum mala, consilio, & authoritate sua auertisse. Quæ videtur causa fuisse, cur Israëlitarum regnum cum suis non desereret. Oportebat quoque ipsum, cum familia sua religiosa, plerosque viros pios Deum colentes, qui in Israele commorabantur, in Dei timore & idolorum fuga sustentare. Flebat autem rex coram eo, siue priuato amore, siue regni sui iactura incitante, cui instar erat equitum ac curruum plurimorum, propter gratiam qua valebat apud Dominum Deum exercituum: & quo è vita discedente, tanquam orphani, inimicorum iniuriis patebant.

III. Qué Propheta consolatur. 4. Reg. 13. 15.

Sed regis lachrymas verbis propheta, factisque consolatur, *Affer*, inquit, *arcum & sagittas* quæ cum tulisset rex, *pone*, inquit propheta, *manum tuam super arcum*, sinistram scilicet, vt solent qui iaculari volunt, dextra ad cordam & telum reducta. Qua ceremonia reddebat attentos omnes qui aderant; vt qui non intelligerent quid moliretur senex. Tum superposuit Elisæus manus suas manibus regis, vt is intelligeret Deum, qui ore prophetæ liberationem Israëlis de Syrorum tyrannide prædicebat, etiam applicatione manuum prophetæ, qui eius gerebat vices, ostendere se eiusdem libertatis effectorem fore. Cumque iussisset aperiri fenestram orientalem, quæ respiciebat regionem Israëlitarum trans Iordanem, quæ occupabatur à Syris, & recuperanda erat; iussit quoque eò mitti sagittam; qua missa, *ait Elisæus: sagitta salutis Domini*, id est salutis à Domino de manu Syrorum obtinendæ, *percutiesque Syriam in Aphec*, vbi eos olim Achab ingenti clade prostrauerat; *donec consumas eam.*

IV. Eique victoriam de Syris pollicetur.

Quoniam vero inquirere potuit rex, vnóne prælio, an pluribus rem confecturus esset, iussit Elisæus sagittis terram percuti; quod cum ille ter tantum fecisset, doluit propheta non percussam terram sæpius, quod non plures tribus victoriis de Syris esset obtenturus. Dominus enim, qui immerentibus hasce victorias gratis dabat, potuit eas ad quem libuit casum, circunstantiam, conditionem alligare. Ea porro prælia, quæ hic significantur, à Scriptura prætermittuntur. Quæ enim ad regnum prophanum Israëlitarum pertineot, non nisi obiter à Scriptura tanguntur, nisi coniuncta fuerint cum Iudæorum rebus. Id vnum refertur, Ioam his præliis recepisse vrbes, quas victus à rege Syriæ Ioachaz pater eius amiserat. *4. Reg. 13. 25.*

V. Elisæus moritur & honorifice sepelitur.

Morienti porro prophetæ affuisse, non solum viros religiosos, tam Carmeli, quam aliorum locorum cultores; quos ipse tot annis excoluerat, quibusque Dominus, cum regum Israëlitarum indulgentia, incrementum dederat, rationi consentaneum est, sed alios quoque viros insignes, vti diligentius in Annalibus explicatum est: vbi habes illius vitæ epitomen in paucas digestam periodos, vna cum parallelo prophetæ huius cum Christo Domino, quæ studiosi earum rerum inde petent. An autem communem aliquem patrem loco suo constituerit, qui omnibus religiosæ vitæ professoribus præesset, affirmare non possum. Non defuisse saltem singulis locis aliquem virum sapientem, qui familiam regeret, merito credi potest. Sepultus est autem in agro suburbano Samariæ, vt ex sequentibus colligitur. De loco ac tempore mortis eius extat testimonium Romani martyrologij, decimo quarto Iunij in hæc verba: *Samariæ in Palæstina sancti Elisæi prophetæ cuius sepulchrum dæmones perhorrescere, S. Hieronymus scribit.* Hæc ibi. *Epi. Epitaphio Paulæ.*

ANNVS MVNDI 3205.

AMASIÆ 9. IOAS 11.

SEDECIÆ 9. TEMPLI 183.

OCRAZAPIS 32. Imperij Assyr. 1274.

ANTE CHRISTVM 850.

I. Elisæi contactu mortuus reuiuiscit.

REferimus in hunc annum prodigium suscitati mortui ad sepulchrum Elisæi, & primam Israëlitarum contra Syros pugnam, atque victoriam. Ait enim Scriptura venisse latrunculos Moabitas in regnum Israel populabundos, *in ipso anno*, quo scilicet mortuus est Elisæus, siue intra vnius anni circulum, Chaldeus

habet

habet *in introitu anni*, alij *ineunte aut vertente anno*. Cum ergo ex Romano martyrologio constet mortuum Elisæum medio Iunio, merito ad hunc annum ineuntem excitationem huius mortui retulimus. Nec minus propterea *hoc ipso anno* res contigerit, id est intra illius anni circulum, quo mortuus est Elisæus. Cum ergo Moabitæ transmisso Iordane circa Samariam excurrerent, contigit vt quidam cadauer hominis mortui deferrent in sepulchrum, & cum onere suo iuxta sepulchrum Elisæi, casu aliquo apertum transirent; qui visa à longe militari turma, sarcinam illico in apertum sepulchrum abiecerunt, quamprimum sese in fugam darent. Hoc ergo cadauer *cum ossa Elisæi tetigisset reuixit homo, & stetit supra pedes suos.* Eoque facto Dominus sanctitatem prophetæ sui declarauit, simulque docuit sanctorum lipsana, per quæ ipse mirabilia patraret, ab hominibus esse veneranda.

II. Causa eius miraculi.

Sed apparet alia etiam causa excitati mortui. Cupiebat enim Dominus vt Israelitæ de postremo Elisæi vaticinio, quo Syrorum clades fuerant prænunciatæ, indubitatam retinerent fidem; etsi nusquam vlla spes humanitus affulgeret qua id oraculum probabile reddi posset. Ideo nouo miraculo tam regem, quam populum ipsum firmare voluit, ne propheta vel decepisse, vel deceptus fuisse putaretur. Eo vero relatum esse à Deo miraculum Scriptura significat, cum ait hoc miraculum illo ipso anno contigisse. Vt autem res innotesceret, voluit Dominus non deesse testes resurrectionis, qui regi populóque tota de re fidam facerent. Ergo rex Ioas aduersus Syros sumpsit audaciam, credens regnum suum quamprimùm, è misero statu ad florentem & beatum, quasi à morte ad vitam esse reuocandum. Conuocat populum suum, conscribit militem, quantulum Syri, per clades 50. annorum, reliquum fecerant.

III. Prima de Syris victoria.

Hostis mirari primum Israëlitarum temeritatem, qui Syros rebus omnibus superiores, non dubitent bello lacessere, & misereri potius imminentem eis perniciem, quam conatum reformidare: tum numerosas ac florentes expedire copias, & in Aphec vtrinque conuenire. Quid multa castris ibidem positis tubæ perstrepunt, concurritur, pugnatur. Funduntur, sternuntur, mactantur que cateruatim. Israëlitæ victores campo castrisque potiti, partem aliquam regionis suæ, ex qua hostem depulerant, recuperarunt: benéque bonis initiis animati, frementium Syrorum arma in proximum annum præstolantur.

IV. Altera victoria. An Sabbat. 89.

Is fuit Sabbaticus nonus supra octogesimum in quo magno sine dubio apparatu, magnisque animis ab vtrisque pugnatum est. Nam Syros armatorum multitudo, auita gloria, & consicla virtus acuebant. Incendebat etiam pudor, & desiderium acceptæ nuper ignominiæ oblitterandæ. Israëlitas autem vice versa certa victoriæ fiducia, diuina Elisæi promissione firmata mirificè erigebat. Accedebat collectum à priore prælio, robur corporum atque animorum, cum dulcedine prædæ. Itaque secundò vincuntur Syri grauiore vtique damno, maioréque ignominia. Ea victoria recuperauit Ioas reliquas ciuitates, quas amiserat Ioachaz pater eius. Nam quas amiserat Iehu, pronepos ipsius Ieroboam recuperauit, vt suo loco dicetur.

ANNVS MVNDI 3207.

AMASIÆ 11. IOAS 13.

SEDECIÆ 11. TEMPLI 185.

OCRAZAPIS 34. Imperij Assyr. 1276.

ANTE CHRISTVM 846.

I. Tertia de Syris victoria.

Nihil absurdi est in singulos annos, singula hæc Syrorum bella digerere, singulasq; victorias Israëlitarum. Tertio itaque anno redintegratum est bellum: nec dubitari debet, quin Benadad pudore ictus, & ad paternam felicitatem aspirans, omnes omnino neruos intenderit ad geminam ignominiam resarciendam, & Israelitas gemina victoria feroces, & Syris insultantes comprimendos. Pugnauerunt ergo tertio Syri contra Ioas & exercitũ eius, & tertio victi, fractique sunt, & impletum est illud Elisæi vaticinium, *nunc autem tribus vicibus percuties eam.* Victoriæ autem fructus ita refertur. *Porro Ioas filius* Ioachaz tulit vrbes de manu Benadad filij Hazaël, quas tulerat de manu Ioachaz patri sui iure prælij, tribus vicibus percussit eum Ioas, & reddidit ciuitates Israël. 4. Reg. 13. 19.
Remansit nihilominus in Syrorum potestate, Israëlitarum regio trans Iordanem, quæ Ieroboamo postmodum regnaturo seruabatur, & regnante Iehu amissa fuerat, vt suo loco dictum est. 4. Reg. 10. 33.

ANNVS MVNDI 3208.

AMASIÆ 12. IOAS 14.

SEDECIÆ 12. TEMPLI 186.

OCRAZAPIS 35. Imperij Assyr. 1277.

ANTE CHRISTVM 845.

I. Amasias bello inuadit Idumæos.

Tertiò repetitæ victoriæ ac triumphi regis Ioas, vt Syrum quiescere coegerunt, & sua tutari potius, quã inuadere aliena, ita vicinium atq; æmulũ regem Amasiam excitarunt, vt aliquid regno suo gloriosum aggrederetur. Nec defuit causa ad bellum suscipiendum idonea. Recesserant quippe Idumæi à dominatu regni Iudæ, tẽpore Iorami regis, ante annos sexaginta. Præsertim cũ illi ad debilitandos dominos suos, noua eis bella, nouosq; hostes suscitassent, eisque adhæsissent, vt suis locis declaratum est. Hoc porro anno duodecimo regni Amasiæ bellum hoc contra Idumæos contigisse testatur Chronicum Hebræorum, & res postmodum cum Ioas gesta confirmat. Collegit autem trecenta millia iuuenum siue electorum qui vigesimum annum attigissent aut superarent. Et nihilominus collegit de Israël centum millia robustorum centum talentis argenti. Quos tamen Dei iussu, internuncio propheta, dimittere cogitur, etiam cum iactura pecuniæ, ne copiæ auxiliares, à quibus Deus sit auersus, perniciem reliquo exercitui afferant. No-

2. Par. 25. 5.
c. 19.
Collegit auxilia Israëlitarum ver. 6. c. 25. 2. Par.

lebat Dominus inimicis nuclibus coniungi, licet vtrique seorsim victorias largiretur. Vide nic Annales ipsos.

n.6 & 7.

II. Quæ mox dimittit. l. 9. Ant. c. 10.

Acquieuit Amasias Deo, & prophetæ eius. Itaque Israëlitas dimisit, prætatus, vt ait Iosephus, se donare illis quidquid mercedis nomine accepissent. Neque tamen illis, vtpote Idumæorum prædæ inhiantibus, satisfecit; imo *contra Iudam vehementer irati*, vt ait Scripeura, *reuersi sunt in regionem suam.* Cuius iræ non leuia mox signa ediderunt. Rati enim operam suam pro inutili damnatam, impetum in Amasiæ regnum fecerunt, dum is pugnat aduersus Idumæos; *& diffusus est exercitus in ciuitatibus Iuda, à Samaria vsque ad Bethoron, & interfectis tribus* hominum *millibus, diripuit prædam magnam*, sublatis scilicet colonis, qui populationi resistebant, facile spoliati sunt pagi, & abacti pecorum greges.

2. Par. 25. 10.

III. Vincit Idumæos.

Porro Amasias confidenter eduxit populum suum: fiduciam quippe dederat homo Dei, & abiit in vallem salinarum, ita dictam à puteis salis, qui ibi visuntur, & vallis syluestris in Genesi dicitur, estque ad mare mortuum. Ibi contra Idumæos feliciter pugnauit Amasias, & decem eorum millia in pugna percussit. *Et alia decem millia virorum ceperunt filij Iuda, & adduxerunt ad præruptum cuiusdam petræ* quæ dicta est Iectehel, *præcipitaueruntque eos, de summo in præceps, qui vniuersi crepuerunt.* Sed ecce nefandum Amasiæ facinus. Post cædem enim Idumæorum, & abductos in prædam eorum Deos, *statuit illos in Deos sibi, & adorabat eos, & illis adolebat incensum.* Apparet hæc simulacra, pretij & pulchritudinis causa fortasse conseruata fuisse, & in larario reposita: paulatim autem instigante dæmone, & in eis responsa reddente, inuectam Idololatriam, per summam Amasiæ ingratitudinem atque dementiam. Ingratus, qui talem gratiam redderet victoriæ authori Deo de regno Idumæorum recuperato: demens, qui victos captiuósque Deos victori sibi iugum turpissimæ seruitutis imponere pateretur. Verum is paulò post magnò emit dementissimam temeritatem, ingratissimámque dementiam.

Et captiuos eorum Deos adorat.

ANNVS MVNDI 3209.

AMASIÆ 13. IOAS 15.

SEDECIÆ 13. TEMPLI 187.

OCRAZAPIS 36. Imperij Assyr. 1278.

ANTE CHRISTVM 844.

I. Arguitur à propheta sine fructu

NOn paucorum dierũ videtur fuisse illa Amasię deorum Edom adoratio, sed satis diuturni temporis, puta mensium aliquot. Id enim satis ostendunt illa verba, *& adorabat eos, & illis adolebat incensum.* Quam ob rẽ iratus Dominus contra Amasiam, misit ad illum prophetam, eundem, vt aiunt Hebræi, quo monitore vsus Israëlitas dimiserat. Cuius cum facti fortasse pœnituit, audita cæde, & populatione ab illis commissa, præter centum talentorum non leuem iacturam. Itaq, facilius nunc in iram concitatus est, cum ei propheta diceret: *Cur adorasti Deos, qui non liberauerunt populum suum de manu tua?* Respondit enim, *Num consiliarius regis es? quiesce, ne interficiam te.* Hebræus, *ne percutiam te* nimirum satellites iussu meo. Tum propheta morte proposita non terretur, sed vice versa, regi mortis metum a Deo intentat, vt pœnam tanto crimini debitam; accedente insuper neglectu propheticæ monitionis de comburendis idolis, & agenda pœnitentia, vt Hier. explicat. Nondum tamen moriturus erat, quia nondum natus erat, qui ei successurus erat in regnum.

in Trad. Hebr.

II. Temerè bellum suscipit contra Ioas.

Cum ergo Amasias monenti prophetæ non acquiesceret, Dominus eum pessimis consiliatiis superbiæ & temeritati permisit, sic vt Ioam regem Israëlis prouocaret ad bellum, vlturus fortasse populatores illos Israëlitas, nuper à se dimissos, nisi rex sibi satisfieri curaret. Sperauit forte Amasias se facile victorem fore: quia propheta dixerat, Deum non esse cum Israele. Stulta vtique spe, qui non intelligeret à se quoque Deum vel maxime alienum esse, vt ab homine sacrilego, ingrato, atque impio. Inconsultus Amasias, qui eo tempore regem Israëlis prouocauit ad bellum, cum ille tribus victoriis debellato Syro, potentior factus erat, & bellicosior. Longe sapientius exquisisset à Ioa, vt coniunctis animis Syros, qui iam inclinabant ad ruinam, & à quibus vterque rex tot malis affectus fuerat, armis inuaderent, & thesauros illos sacros, regiosque recuperarent.

III. Qui eum contemnit.

Apologus Ioas.

At Ioas, ad deprimendam Amasiæ superbiam, cum apologo contemptim respondet, carduo illũ aut paliuro comparat; se autem cedro. Cedrus & carduus eodem in Libano sunt, vt rex vterque in eadem Chananitide. Filia quam petit cardus filio suo est regnum Israël, quod Amasias cupit coniungi regno suo. Bestias Libani intelligit exercitum suum, quem minatur proculcaturum Iuda. Noluit Amasias audire Ioam, sed superbo eius responso exasperatus, vehementius in bellum incubuit, Deo id permittente & vlciscente idololatriam Amasiæ; cuius multos de populo fuisse participes Regemque imitatos esse, ex Hebræo textu intelligi potest.

ANNVS MVNDI 3210.

AMASIÆ 14. IOAS 16. & vlt.

SEDECIÆ 14. TEMPLI 188.

OCRAZAPIS 37. Imperij Assyr. 1279.

ANTE CHRISTVM 843.

I. Res anni huius. Ant. l. 9 c. 10. Ortus Azariæ, qui & Ozias. 4. Reg. 13. 10. 4. Reg. 15. 1

AMasias decimo quarto regni sui anno infeliciter pugnauit cum Ioa rege Israëlis, Iosepho teste: nec setius potuit, cum Ioas hunc annum habuerit regni sui decimum sextum & vltimũ, vt ex Scriptura constat. Hoc quoque anno natus est Amasiæ filius, & regni successor nomine Azarias, qui & Ozias dictus est, & quidem sub eius initium. Sic enim necesse est, vt vigesimus nonus Amasiæ sit decimus 6. Azariæ, vt Scriptura postulat. *Sexdecim*

enim

enno erat, annorum cum regnare cœpisset. Fuit porro hic annus regno Iudæ valde luctuosus, & superioris anni lætitiam facile obliterauit. Belli initium factum est à Ioas, qui prior cum exercitu ascendit in Iudam; vbi hostiles exercitus *in Bethsames Iudæ mutuos sibi præbuere conspectus. Percussusque est Iuda coram Israël, & fugerunt vnusquisque in tabernacula sua.* Hęc Scriptura breuissimè. Addit Iosephus instructa vtrimque acie tantum repente pauorem diuinitus inualuisse milites Amasiæ, vt priusquam consererentur manus, iam terga verterent, & alius aliò diffugientibus, regè à suis desertum, in hostis potestatem venisse.

Prælium Ioas contra Amasiam, & illius victoria.

Tunc nimirum viderunt se mutuo Ioas & Amasias, cum alterius subsannatione molestissima, & alterius incredibili luctu: eoque facto diuina prouidentia tam ipsi regi, quam ipsius populo consuluit. Sic enim multo vehementius attritus est saltus Amasiæ. Elapsus quoque redintegrasset exercitum, pugnam atque cædes, cum Deus multitudini parceret. Neque voluit eadem prouidentia infelicem principè in prælio cadere; & in grauissimis animi morbis perire, quibus quid hæc calamitas medicinam factura erat. *Et adduxit eũ in Ierusalem*, vinctũ videlicet, vt ait Abul. aut acri potius septum custodia: quod sic explicat Iosephus; Ioas illi mortem minatus est, nisi efficeret vt Hierosolymitæ apertis portis se eum victore exercitu admitterent. Ea necessitate & vitæ amore adactus, persuasit ciuibus vt hostem admitterent. Quo facto, si victori regi collibitum fuisset, Amasias vitam vnà cum regno amittebat, quæ vtraque mox precario, & ex hostis misericordia seruaturus erat; qua deiectione nihil potest elatis mentibus intolerabilius contingere.

II. Capitur Amasias.

Ioas introducitur Hierosolymam.

Ioas autem ingressus Ierusalem destruxit muros eius ad cubitos quadringentos, vt quasi triumphans ingrederetur, nec vrbe concludi, sed pro arbitrio ingredi atque egredi posset. Ingressus autem thesauros sacros prophanosque abstulit, & in Samariam asportauit; nec minus propterea regem, eiusque subditos sibi habere voluit vectigales: vtque tributum suis temporibus ex fide persolueretur, præcipuarum familiarum filios accepit obsides. At non diu victoria sua potitus est Ioas. Sed Samariam reuersus hoc ipso anno regni sui decimo sexto mortuus est. Neque enim vlterius progressum esse Ipsius imperium Scriptura testatur, quæ eum in viis Ieroboam filij Nabat ambulasse tradit, neque ab eis declinasse. Fuit itaque Ioas rex Israel virga Domini, ad cædendum primum regem Syriæ, deinde regem Iuda, quibus castigatis, misit Dominus in ignem virgam suam.

III. Cuius muros ex parte diruit, aufert thesauros, reddit Amasiã vectigalé.

Moxque moritur. 4. Reg. 13. 10. 11.

ANNVS MVNDI 3211.

AMASIÆ 15. IEROBOAMI II. 1.

SEDECIÆ 15. TEMPLI 189.

OCRAZAPIS 38. Imperij Assyrior. 1280.

ANTE CHRISTVM 842.

I. Alterius Ieroboami. 1. 4. Reg. 14. 23.

Decimum quintum annum Amasiæ cum alterius Ieroboami anno primo componimus, vt Scriptura postulat. Quia tamen vigesimus septimus Ieroboami dicitur primus Azariæ filij Amasiæ, necesse est hunc eundem annũ, qui est primus à morte Ioas, esse duodecimum, ex quo regnare cœperat, cum eodem Ioa patre suo. Cum autem regnasse dicitur in Samaria anno vno, & 40. non possunt illi anni inchoari ab eo tẽpore, quo regnare cœpit cũ patre quia sic illi hoc anno & 38. Azariæ, vt ait Scriptura, sed decimo sexto; ergo Ieroboami regnũ ab hoc anno inchoandum est. Cæterum Amasias miserè victus, spoliatus & deiectus à rege Ioas, reliquam vitam vixit inglorius, & vectigalis. Et fere id contigit superbis, vt semel prostrati præ animi imbecillitate, nunquam se humo tollere audeant, ne secunda quapiam plaga penitus conterantur. Erat quidem mortuus Ioas, sed ei successerat in regnum vir fortis & bellicosus Ieroboam, qui annos iam vndecim cum patre regni negotia administrarat, vt in eum ne hiscere quidem auderet Amasias, totis illis annis quindecim, quibus hosti suo Ioas superstes fuit.

4. Reg. 15. 8.

Amasias viuit ingloriùs.

ANNVS MVNDI 3212.

AMASIÆ 16. IEROBOAMI II. 2.

SEDECIÆ Pont. 16. TEMPLI 190.

OCRAZAPIS 39. Imperij Assyr. 1281.

ANTE CHRISTVM 841.

Non dubium est Ieroboamum virum strenuum his annis ac proxime sequentibus minime otiosum fuisse, quin potius destinatum diuinitus regni sui Saluatorem, manum operi quamprimum admouisse, & à patre feliciter inchoata, studiosè promouisse, quæ omnia Scriptura regno Dauidis intenta, breuissimo compendio, sine vlla annorũ distinctione complexa est. Itaque eos oportebit ex coniectura distinguere. Rerum porro ab eo gestarum initium à prophetæ Ionæ exhortatione sumendum videtur, a quo ad meliora indies speranda animatus est, sicut Ioas pater eius ab Elisæo moribundo. Vterque enim ad instaurationem regni Israelis diuinitus destinatus erat, & vterque Saluatoris nomine comprehendebatur. Nam de Iona sic habet Script. *Ipse Ieroboam restituit terminos Israel ab introitu Emath*, qui locus prope Damascum est, & montem Libani, & Israëli ad septentrionem fuit, *vsque ad mare solitudinis*, quod vsque ad Idumæos ad meridiem Iudæ protendebatur, *iuxta sermonem Domini Dei Israel, quem locutus est per seruum suum Ionam filium Amathi prophetam.*

I. Res à Ieroboamo gestæ.

4. Reg. 13. 5. 4. Reg. 14. 25.

Causa porro victoriarum Ieroboami de Syris, non fuit pietas eius aut fortitudo. Nam ipse quoque cum patribus suis vitulorum impietatem sectatus est, sed commiseratio Domini super regnum Israëlis quod adhuc deleri nolebat. Eo tamen Israelitæ à Syris repressi fuerãt, nusquam vt prodire auderent, hostibus totis campis latè dominantibus; nisi forte miseri quidam & inopes, quos hostis, tanquam armis & ira sua indignos, contemneret. Fuit porro hic Ionas non filius viduæ Sarephtanæ, vt Hebræi

II. Ex Dei commiseratione in Israël.

Quis fuerit Ionas.

putarunt, fuisset enim Tyrius aut Sidonius, & idolorum cultor, qui tamen Hebræum se profitetur, & veri Dei cultorem, essetque is nunc centenariu maior, parumq; idoneus legatus ad nationem longinquam. Est enim vnus idemque propheta qui ad Ieroboamũ & Niniuitas missus est, vt parentis nomen Amathi satis docet.

Ion. l. 9.

III. Animat ad bellum Ieroboam.

Ieroboam igitur bene animatus à Propheta, expeditionem suscepit contra Syros, qui regionem Galaad trans Iordanem adhuc tenebant, eosque multis præliis fatigatos, omnibus iis terris spoliauit, quæ cis montem Libanum a Septentrione, à primis temporibus Iosue Israelitę possederant, videlicet à ciuitate Emath, quæ ad radices montis Libani sita erat; vsque ad mare mortuum meridiem versus, vbi olim Sodoma ac Gomorra diuino incendio conflagrarunt; sed hæc hoc tempore inchoata, in multos annos cõsequentes videntur propagata.

IV. Res Amasiæ. *2 Par. 26. 9. l. 9. c. 11.*

Amasias vero ne nihil ageret, videtur hoc tempore ingentem illam quadringentorum cubitorum lacunam in muris instaurasse, quem locum postea filius eius Iosias diligentius communiuit. Nam tantam in muris labem quindecim annis quibus Amasias superstes fuit neglectam fuisse nulla ratio persuadet, licet id significet Iosephus. Sequens porro annus Amasiæ 17. Sabbaticus fuit ordine nonagesimus. Decimus autem nonus eiusdem, postremus fuit Ocrazapis Assyriorum imperatoris, post annos 42. in regno transactos.

Ann. Sabbat. 90. Mors Ocrazapis.

ANNVS MVNDI 3216.

AMASIÆ 20. IEROBOAMI II. 6.

SEDECIÆ 20. TEMPLI 194.

SARDANAPALI 1. Imperij Assyr. 1285.

ANTE CHRISTVM 837.

I. Initium Sardanapali & regum numerus. *l. 14.*

SVfficitur hoc anno Assyriorum imperio Sardanapalus Anacyndaraxis filius, vt est in eius sepulchro apud Strabonem, qui passim apud omnes qui regum istorum catalogos texuerunt, vltimus numeratur. Ei tamen plerosque sufficiunt, qui historiæ sacræ potius, vt ratio postulat, quam prophanæ assensi sunt: vtramque tamen in fine Sardanapali conciliare conabimur. Est is apud Diodorum Siculum trigesimus à Nino: in Eusebij autem catalogo, ab eodem Nino trigesimus sextus. Apud Africanum vero, qui à Belo exorditur, & quatuor reges ab Eusebio prætermissos inseruit, quadragesimus primus. Vterque illi 20. annos regni tribuit, vterque gemino appellat nomine Thonos Concoleros Assyrio, & Græco Sardanapalus, quam tamen vocem Scaliger fidenter Assyriacam affirmat.

II. Amasiam non perseuerasse in cultu idolorum.

Amasiam porro quidam putant in cultu idolorum perseuerasse, quod ex Scriptura probare non possunt; quæ significat duntaxat Deum permisisse coniurationem in eum fieri, eáque etiam interfici, in vltionem præuaricationis eius, & adorationis deorum Seir; non autem in ea dementia perseuerasse. Et sane cum vexatio det, intellectum, nec eum Deus in flagranti, quod aiunt, delicto perdiderit, sed multis annis afflixerit, non videtur absurdum existimare eum his annis ad se reuersum, sese pœnitentiæ dedisse, & omnem idololatriam pessum dedisse. Alioqui enim extaret aliqua memoria in regno filij eius, eum patris idola sustulisse. Quin potius legimus Oziam fecisse quod rectum erat in oculis Domini, *iuxta omnia quæ fecerat Amasias pater eius.* Quomodo poneretur Amasias in exemplum recti cultus Domini, si tot annos in cultu idolorum perseuerasset, & in ea insania è viuis excessisset? & non potius calamitates suas in pœnam peccatorum suorum, æquo animo subiisset.

4. Reg. 15. 3.

Ieroboam præliis atterit Syros. *4. Reg. 14. 20.*

In regno autem Israelis perseuerat Ieroboam perpetuis præliis atterere Syros, adeo vt etiam Damascum & Emath regno Israelis acquisierit, vel vt Scriptura loquitur, *restituerit*, habita scilicet ratione Dauidis, qui Damascum Syriamque totam pridem habuit vectigalem.

III. Ionas Niniuem mittitur hoc tempore, & fugit.

Ad hæc porro tempora, quibus floruisse Ionam, & Ieroboamo vaticinatum esse diximus, alteram quoque propheticam eius historiam contra Niniuem referre merito possumus, Hieronymo duce in prologo in Ionam, aliisque non paucis: Dominus ergo qui non Hebræorum tantum, sed etiam gentium Deus semper fuit, nunquam eas plane deseruit, quin opportunis temporibus aliqua salutis præsidia eis largitus sit: quod ex missione Ionæ in Niniuem facile coniici potest. Sed eam missionem subterfugit Ionas, veritus ne Deus, exoratus Niniuitarum precibus, sententiam mutaret, & ipse qui imminentem ciuitatis ruinam prænunciarat, mendax deprehensus, populi irrisionibus, forte & verberibus afficeretur. Ergo qui nihil habebat propositum, quam ex patria discedere, quocunque tulisset casus, descendit in Ioppem, portum mediterranei maris, & inuenta naui, quæ cursum dirigebat in Tarsis, pretio vecturæ persoluto, vela fecit.

IV. Ex fuga tempestate retrahitur.

Sed ecce diuinitus excitatur tempestas tanta, vt præsentissimum naufragium timeretur, & nautæ iacturam facere cogerentur, cum Ionas descendit ad inferiora nauis, siue vt minus iactationem sentiret, siue ne Dei vindices fluctus aduersum se videret intumescere, ibique mœrens somno oppressus est. Eum gubernator excitat, & ad preces inuitat: ratus ventos & fluctus ob alicuius culpam desæuire, quam forte inuenire conati sunt; & Deo sortes temperante, sors cecidit super Ionam, qui fatetur culpam suam, & consentit in pœnam. Nihilominus nautæ timentes ne Deum contra se vehementius irritarent, si eius seruum, qui nihil aduersus eos deliquerat, spargerent in fluctus, conati sunt eum in terram deponere, quod cum per tempestatem non liceret, tulerunt Ionam, & miserunt in mare, *& stetit mare à feruore suo. Et timuerunt nautæ timore magno Dominum, & immolauerunt hostias Domino*, & ab idolis conuersi sunt ad Dominum, vt Hieron. affirmat in hunc locum.

V. Abiectus in mare à pisce voratur.

At Dominus præparauit piscem grandem vt deglutiret Ionam in cuius stomachũ receptus, Deum orauit intentius; quo exaudiente preces fugitiui sui, cetus celeritate mirabili, vt quidam putant, trium dierum spatio; totam medi

terranei

terranei maris longitudinem, & omnia vndiq; Africæ littora peruolauit, & Ionam incolumem euomuit in aridam in Arabia. At rectius alij censent piscem remenso itinere, ad Ioppem vnde soluerat, reportasse Ionam, vt inde traiecta latitudine Chananitidis, facilius ad Tygrim & Niniuem peruenire posset. Reduci in portum littusq; Palæstinæ, factum est secundò verbum Domini ad Ionam, iteratumq; præceptum nunciandi Niniuitis, fore vt Niniue intra quadragesimum diem subuerteretur, nam quod triduum habent Septuag. Theodoretus per errorem amanuensium factum putat. Ingressus est ergo Niniuem Ionas, ciusque tertiam partem concinnabundus obambulauit, crebro in vicis & plateis subsistens; At inde ad reliquos confestim prædicationis sermo peruenit.

Hier. in Ionam.

VI. Mira Niniuitarum conuersio & pœnitentia.

Admirabilis porro fuit tunc, apud illos Assyrios, diuini verbi efficacitas. Nam *crediderunt viri Niniuitæ in Deum, & prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt saccis à maiore vsque ad minorem*, rege præsertim edicto regio pœnitentiam indicente. Neque absurdum est hominem luxu perditum, qualem Sardanapalum omnes antiqui prædicant, pœnitentiam egisse: nam illa pertinet ad principium regni eius, quando nondum erat ita deprauatus. Nemo enim repente fit pessimus. Eam pœnitentiam per circumstatias suas diligenter explicatam, in Annalibus studiosus lector inueniet. Fuit autem huiusmodi, vt Deum quoque sententiæ suæ pœniteret, non facta diuinæ voluntatis, sed vitæ Niniuitarum mutatione, qua prouisa terrere statuerat, non perdere. Ergo Niniue effugit nunc quidem imminentem calamitatem: sed cum postea ad ingenium ex solita consuetudine reuertisset, visa est cladem non effugisse, sed distulisse ad Nabuchodonosoris imperium, vt suo loco dicetur. Nunc redeamus ad prophetam.

n. 25. 26. & seqq.

VII. Ionas perturbatur.

Obita legatione egressus est Ionas de ciuitate, & construxit sibi tuguriolum in quo sederet in vmbra, expectans quid accideret ciuitati. Existimauit enim si non subuersionem, saltem cladem aliquam ciuitati superuenturam, ne penitus falsus propheta crederetur. Cumque tempus destinatum cladi esset elapsum, & omnia in ciuitate suo loco consisterent conturbatus est super irrita comminatione sua. Nec doluit, vt ait Theophylactus, quod seruatis inuideret, aut ex eorum interitu voluptatem caperet, sed voluisset decretoriam nunciare sententiam, & non ex euentorum mutatione pendentem: sua vtique magis causa quam Dei, & ideo mox à Domino reprehensus est: cum par sit famulum non eligere Domini sui mandata, sed exequi. An hic quoque vsurpandum est illud Apostoli, *Nihil ad perfectum adduxit lex.* Necdum enim didicerant homines abire à conspectu concilij gaudentes, quod pro nomine Domini contumeliam passi essent.

Hebr 7. 19.

VIII. Et à Deo reprehenditur.

Reprehenditur autem ira eius à Domino, quod ignominiam suam, præ totius populi salute negligere debuit; præsertim cum falsitatis arguentibus, in promptu adesset illa responsio, Deum fuisse eorum pœnitentia placatum. Tentauit autem illum arefacta hedera, siue cucurbita, vt inde colligeret quanto plus esset occasionis Deo dolendi super interitu maximę ciuitatis, *in qua*, inquit, *sunt plusquam centum viginti millia hominum, qui nesciunt quid sit inter dexteram & sinistram suam, & iumenta multa?* Infantium damnis & cædibus tangi paterna viscera, nihil sane mirum: Sed illa meritissimò notatur hoc loco dulcedo suauissimæ bonitatis Dei, quæ etiam iumentorum morte tangatur, quæ pœnitentiam cum Dominis suis quoquo modo participauerant. Quomodo ergo non dolebit super morte peccatorum, quos frustra tantis affecerit bonis, tantis redemerit suppliciis, & ad tantam felicitatem destinarit.

Eiusdem etiam in bruta cōmiseratio.

Reliquaquæ de Ionæ vita & morte dicenda videbantur, & nominatim quatenus Christi Domini figura fuerit, studiosus Lector in Annalibus non negligenter explicata reperiet.

Reliqua Ionæ vita.

nu. 36. & seqq. vsque ad. 43.

ANNVS MVNDI 3220.

AMASIÆ 24. IEROBOAMI II. 10.

SEDECIÆ Pont. 24. TEMPLI 198.

SARDANAPALI 5. Imperij Assyr. 1289.

ANTE CHRISTVM 833.

I. Annus Sabb. 91.

ALtum est hoc tempore in vtroque Hebræorum regno silentium, nisi quod septimi mensis hoc anno tubæ lutariuri sono sabbatismi causa perstrepuerunt, fuit enim sabbaticus ordine 91.

Duæ Sardanapali vrbes.

Sub hoc tempus ponit Euseb. duas vrbes à Sardanapalo vna die cōditas, Tharsum & Anchialen; quod ex Strabone mutuatus est. Eodem forte die aut inchoatæ fuerunt aut perfectæ: Etsi rex iste id opus tanquam admiratione dignum, sepulchro suo inscribi iusserit. Cum autem Tharsus multis ante seculis condita reperiatur, dici potest aut vnam, aut vtramque à Sardanapalo non conditam, sed instauratam.

ANNVS MVNDI 3225.

AMASIÆ 29. & vlt. IEROBOAMI II. 15.

SEDECIÆ 29. TEMPLI 203.

SARDANAPALI 10. Imperij Assyr. 1294.

ANTE CHRISTVM 828.

I. Ratio temporis & mors Amasiæ.

4. Reg. 14. 17. & 15. 1. an 3. regni Amasiæ.

VLtimus annus regis Amasiæ, incidit in medium tempus regni Sardanapali, quo ille ad deteriora prolabebatur, donec fieret omnium nequissimus atq; deterrimus. Est hic ibidem annus 15. Ieroboami, ex quo mortuus est Ioas pater eius. Sextus autem & vigesimus, ex quo quasi regni collega, à patre fuerat assumptus, vt supra dictum est. Amasias porro suorum scelere ad fugam compulsus, mox etiam interfectus est. Non satis apparet qui fuerint huius coniurationis authores, Scriptura neminem nominante. Ex ea tamen satis intelligi potest non fuisse illos priuatos quospiam, quales fuerunt qui Ioas occiderunt, sed publicam fuisse coniurationem magnæ partis populi, & principum eius. Nam cum coniuratio ipsimet regi innotuerit, nisi potentiores

Ex coniuratione publica.

fuissent aduersarij, non fugisset Rex, sed eos egisset in crucem. Neque mox Ozias priuatis sicariis pepercisset, sed multitudini necessario ignoscendum fuit: præsertim si causa non improbabili mota videretur.

II. Eius causa diuina & humana. 4. Reg. 14. 19.

Et causa quidem ex parte Dei fuit castigatio idololatriæ. Etsi enim eam abdicasse iamdudū, & in luctu vixisse censuimus, Deus tamen illam censuit præcedentibus verberibus non satis fuisse castigatam. Populus autem commotus fuisse videtur, non propter bellum Israeliticum temerè contra se accersitum, eáque mala, quæ illi annexa fuerunt; neq; enim vindictam ipsos 15. annos distulisset. Illud potius mouit, quod ab eo tempore regnum Iudæ seruiret regno Israëlis, & seruitutem tributo quotannis persoluendo testaretur. Eo autem mortuo promissionem vectigalis iureiurando firmatam antiquarum iri sperabant. Itaque iniustissimo huius immunitatis amore, regem suum Deo permittente trucidarunt.

Eius fuga & cædes.

Plerique igitur de proceribus validam coëgere manum, qua cum regiam obsederunt: At rex sibi in malo repentino diffidens, clam per posticum elabitur, & fugit in Lachis, vrbem munitissimam, vbi Rex temporum angustiis, & coniuratorum vi ac diligentia oppressus est. Et vt publico bono videretur occisus, ab ipsis coniuratis Hierosolymam ad sepulturam relatus est.

ANNVS MVNDI 3226.

OZIÆ siue AZARIÆ 1. IEROB. II. 16.

IOELIS Pont. 1. TEMPLI 204.

SARDANAPALI 11. Imperij Assyr. 1295.

ANTE CHRISTVM 827.

I. Oziæ regis initiū. 4. Reg. 14. 21. & 15. 1. 2. 2. Par. 26. 1.

SEpulto Amasia *tulit vniuersus populus Iudæ Azariam annos natum 16. & constituit sit enim regem pro patre suo.* Eius autē primus annus concurrit cum decimo sexto Ieroboami secundi, ex quo solus regnare cœperat, eum vigesimo autem septimo ex quo regnare cœperat cum patre, vt nullum interregnum sit hoc loco necessarium. Significat autē Scriptura Oziam factum fuisse regem ab vniuerso populo, contra nitentibus fortasse, sibique metuentibus coniurationis authoribus, Deo Dauidis familiam in regio throno conseruante, quamuis & pater occisus esset, & filius esset adolescētulus.

II. Et Ioëlis pontificis. 1. Par. 26. 30.

Quod ad nouum pontificem attinet, Ioëlem huc, cum chronico Hebræorum introducimus: quem Iosephus Iulum vocat, Hebræo vocabulo ad Romanam vocem, adulatoriè fortassis, inflexo. Verum cum constet Pontificem, qui Regi Oziæ restitit in templo, dictum fuisse Azariam, eum vel binominem fuisse dicendum erit, vel nomen Azariæ, quod significat Auxilium Domini, appellatiue sumi, vt in duce Tobiæ Raphaële. Aliàs quoque nomen Azariæ aliis nominibus non semel legimus substitutum honoris, vt apparet, causa. Nam Zacharias filius Ioiadæ à Septuag. vocatur Azarias. Et rex ipse Ozias dictus est Azarias & quidem cognomento, vt ait Hieron. Et Pontifex, qui tempore Ezechiæ floruit, ab Hebræis vocatur Nerias, at in 2. Paral. nominatur Azarias.

in c. 1. Amos 2. Par. 31. 13

ANNVS MVNDI 3227.

OZIÆ Regis 2. IEROBOAMI II. 17.

IOELIS 2. TEMPLI 205.

SARDANAPALI 12. Imperij Assyr. 1296.

ANTE CHRISTVM 829.

I. Sabbat. 92.

HOc anno qui est sabbaticus ordine secundus supra nonagesimū, & aliquot sequentibus, res in vtroq; regno prosperum tenuere cursum, Deo Israelitis fauente, & Iudæis sub rege adolescēte Ozia, & Ioele pōtifice Deo religiosè seruientibus.

Floret vtrumque regnum Hebræorū.

Pergit enim florere Ieroboam, Syris late domitis formidabilis; licet in cultu idolorum, tritam omnium impiorum regum vestigiis, viam decurreret; Domino experimentum capiente, an quos calamitates, quibus attriti fuerant, ad mentis sanitatem nō reduxerant, iis prosperitates & diuina beneficia, reconciliationem cum Deo patrum suorum persuaderent. Sed cum & aduersæ res, & secundæ irritæ cecidissent, non vltra diuina bonitas de curādis Israëlitis, sed iustitia de exterminādis cogitare cœpit. Ozias vero *fecit quod rectum erat in oculis Domini*, vt ait Scriptura, his præsertim Initiis, quibus recens erat memoria parentis eius, qui suo malo edoctus, filiū in Dei timore, verbis exemplisque instituerat.

2. Par. 26. 4. 5.

II. Oziā Ioël & Zacharias instituunt.

Profuit etiam bene instituendæ regis adolescentiæ pontifex Ioël. Profuit & Zacharias sacerdos & propheta, quem eius quasi pædagogum Scriptura suggerit, & quem S. Hieron. filium posthumum Zachariæ, & nepotem Ioiadæ, ex Hebræorum traditione affirmat. Si ergo Zacharias hic natus est posthumus, potuit hoc tempore annum agere trigesimum quintum, natus regni Ioas Iudæi trigesimo sexto, quo mortuus est eius parens. Hic ipse Zacharias filiam habuit nomine Abiam, quæ nupsit regi Achaz, & genuit Ezechiam regem optimum, vt ibidem tradit Hieron. Nullum porro propheticum eius scriptum extat. Nam qui legitur penultimus in minoribus prophetis, facile trecentis ab hinc annis distat.

Quis hic Zacharias. 2. Par. 29. 1. Vide an. 3533. 3127. 360.

Extant aliorum quos sub Ozia & Ieroboamo floruisse certum est, in quibus Oseas, & Amos, & Esaias, vt ipsemet in principio sui vaticinij scribunt quibus Ionam Scriptura, Ioëlem, Abdiam & Micheam, Hieronymus, aliique annumerant.

III. Qui nunc prophetæ floruerint.

Horum omnium semper antiquissimus habitus est Osee, forte propter illa verba *Principium loquendi Domini in Osee*, quæ in eam sententiam Hieron. interpretatur: quæ tamen ipsemet mox sine comparatione ad alios prophetas ita explicat, vt his primum verbis, quæ mox sequuntur, locutus sit Dominus ad Osee. Itaque Ionas, qui tempore Amasiæ fuit, Oseam antecesserit.

Oseas.

Anceps est Osee genus & patria, de quibus consule Ann. Ac ne dubitatione quidem caret eius coniugium. De quo communior veriórque

sentantia est, Oseam Dei iussu reuera duxisse vxorem Gomer filiam Debelaim dudum meretricem, factam postea continentem: idque inter alios Hieron. & August. affirmant. Filius ea ea suscepit reuera legitimos, filij tamẽ fornicationum dicuntur, quod filij eius essent, quæ dudũ sedisset in fornice. Quibus apertè præmonstrata est, tam imminens abdicatio regni Israelis, quam postea secutura totius gentis derelictio.

IV. Ioel & Amos.

Oseam tempore proxime sequitur Ioel, de quo Hieron. Tempora in quibus prophetauit eadem debemus accipere, quæ & in Osee legimus, in diebus Oziæ, Ioatham, Achaz & Ezechiæ regum Iuda, & in diebus Ieroboam filij Ioas regis Israël, & alibi affirmat Ioëlem sub iisdem regibus prophetasse, quibus Osee & Amos. Quod ipsum sentiunt Theodoretus, & Rufinus, & alij passim. Notat autem Hieron. initio Ioëlis, quomodo ad decem tribus Osee vaticinium refertur, sic vaticinium Ioëlis ad Iudam & Ierusalem pertinere. Ad hos quoque reges pertinet Amos ille, è pastore propheta, vt initium prophetiæ ipsius ostẽdit, in quo Ozias & Ieroboam distinctè nominantur. Verum quia in eodem initio distinctius tempus ipsum, annusque vaticiniorum eius notatus est, ad eum nobis locum differendus est Amos.

Init. comm. in Esaiam.

ANNVS MVNDI 3229.

OZIÆ 4. IEROBOAMI II. 19.

IOELIS 4. TEMPLI 207.

SARDANAPALI 14. Imperij Assyr. 1298.

ANTE CHRISTVM 824.

I. Bellum Oziæ contra Idumæos. 2. *Par.* 26. 4. *Reg.* 14. 21.

NOn pauca neque vulgaria ab Ozia domi forisque gesta, in Scriptura memorantur, sed sine distinctione temporum, vt quid prius posteriusve factum fuerit, ægrè constare possit. Et apparet quidem eum domi quieuisse annos aliquot. Ioëlis pontificis, & Zachariæ prophetæ consilio vtentem. Nam tenuis erat domi res à Ieroboami victoria, rapinis, & iugi exactione tributorum. Erat & turbata à cæde Amasiæ, in quẽ populus ipse insurrexerat, adeo vt pene præcariò regnaret Ozias. Sed cum sub optimis præceptoribus Domino studiosè famularetur, *Dominus direxit eum in omnibus*, atque in sublime extulit, & crebris victoriis, aduersus circumpositas gentes, potentem reddidit. Quibus hoc fere tempore initium dedit, cum incalesceret catulus leonis Iuda; vt qui vigesimum iam ætatis annum ageret, quo primum anno Hebræi idonæi militiæ censebantur, & in numerum bellatorum transibant.

II. Et victoria. Recuperat Elath.

Exorsus autem videtur ab Idumæis, quos ante annos aliquot fregerat pater eius Amasias; & aliqua occasione data, priusquam illi satis ex accepta clade respirare possent, occupauit Elath, & restituit ditioni Iudæ. Nam à Iuda, Ioramo regnante, desciuerant Idumæi, occupatam autem vrbem instaurauit, quam tamen postea Rasin Syriæ rex occupauit, & Idumæis. Iudæis eiectis, restituit. Hoc porro primum fuisse opus Oziæ, illa verba significant, *restituit* ditioni *Iudæ, postquam dormiuit rex* Amasias pater eius, *cum patribus suis*: quod etiam ordo sacræ narrationis confirmat.

4. *Reg.* 16. 6.

ANNVS MVNDI 3230.

OZIÆ 5. IEROBOAMI II. 20.

IOELIS 5. TEMPLI 208.

SARDANAPALI 15. Imperij Assyr. 1299.

ANTE CHRISTVM 823.

I. Bellum Oziæ contra Philisthæos.

CVm expeditio contra Idumæos Oziæ bene cessisset, sequenti anno, vt conjicimus; nihil enim præter coniecturas, in ratione & ordine temporis, hic afferre possumus: negotiũ illi cum Philisthæis fuit, qui pridẽ anno Iorami 7. Iudæ regnũ cum Arabibus vastauerant. Quo ipso fere tẽpore Lobna ciuitas regni Iudæ subnixa fœdere & vicinitate Philisthinorũ, à Ioramo defecit. Ad eam igitur recuperandam Ozias viribus iam & armis potẽs, & insuper diuina in se beneuolentia nixus, animũ adiecit. Et collegit supra trecẽta millia militũ, præter bis mille & sexcentos eorum duces, omnemq; exercitum armis instruxit & machinis: quibus instructus in Philisthæos mouet infestus. Et primò quidem ciuitati Lobnæ deditionẽ imperat, aut vim minatur. Credibile est vim expectatam fuisse, annitentibus Philisthæis, eamque vrbem præsidio suo propugnantibus: quippe qui satis intelligerẽt hanc tempestatem vltra Lobnam effusum iri, nisi eam tanquam regni sui propugnaculum omni ope tutarentur.

II. Recuperat Lobnam & Geth Philisthæorũ. 2. *Par.* 26

Sed Deo, qui in omnibus dirigebat Oziam, auxilium ferente, Lobna in legitimi principis potestatem redacta est: validóque in ea imposito præsidio, militibus enim abundabat, itinere sibi ad Philisthæos patefacto, contra eos aciem instruit, manus conserit, victor euadit, hostiles copias fundit, fugat, cæditque. Inde ad vrbium oppugnationem ventum est. Et plurima quidẽ oppida minus firma, sine vi nouum dominum, eumque victorem admisere: sed in maioribus viribus diutius desudatum est. Getha in primis & Azoto, quæ pridem fuerant duæ de satrapiis Philisthinorum. Sed Getham eis sustulerat Dauid, retinuerat Salomon, Roboam instaurarat; postea Hazaël rex Syriæ expugnarat, & Philisthæis vectigalibus habitandam permiserat: denique Ozias eam vi cœpit, muróque spoliatam, in pœnam defectionis ad Syros, & Palæstinos, in pagi formam redegit. Inde in Iabniam, siue Iamiam ciuitatem maritimam, portu celebrem & munitam, arma conuertit; fuerat fortasse eiusdem socia, particepsque culpæ. Ea quoque ciuitas vi capta, parem cum Getha murorum iacturam passa est.

Et Iamiam

III. Et Azotum quas muris spoliat.

Inde ventum est in Azotum crebris cladibus & instaurationibus celebratam, qua hoc quoque tempore potitus est Ozias; eámque pari cum præcedentibus calamitate affecit. Non contentus autem euertere & dissipare, animum etiam ad ædificandum adiecit. Nam in agro Azotj & Philisthinorum oppida ædificauit, quę Iudæis cõtra reliquos Philisthæos præsidio essent, ad deuictos autem in officio continendos,

valerent. Denique pugnauit contra Arabes & Ammonitas, quos debellatos tributa sibi pendere coegit.

ANNVS MVNDI 3233.

OZIÆ 8. IEROBOAMI II. 23.

IOELIS Pont. 8. TEMPLI 211.

SARDANAPALI 18. Imperij Assyr. 1302.

ANTE CHRISTVM 820.

I. Iubilæus Mosaicus. *a. m. 3233. a. m. 2583* 650.

Nin[i]ue obsidetur à coniuratis.

EST hic annus Mosaïcus Iubilæus decimus tertius, est enim ab ingressu in Chananitidem 650. quem Ozias piè haud dubiè, ac religiosè celebrauit, Ioële pontifice, & Zacharia propheta annitentibus. Pertinet autem ad hunc annum Sardanapali decimum octauum obsidio Nini, quam Niniuem appellant sacræ literæ. Narrat enim Diodorus Siculus, quo nemo distinctius aut accuratius ista tradidit, eam biennio à cõiuratis obsessam fuisse, ac tertio demum, qui fuit Sardanapali vigesimus & vltimus in hostium potestatem venisse. In coniuratis primus memoratur Arbaces Medus, & copiarum, quæ quotannis è Media Ninum mittebantur præfectus: qui cum à Beleso quodam Chaldæo didicisset ipsum aliquando Assyriorum imperio potiturum, eique Arbaces ob peritiam artis suæ fidem habuisset, & alioqui ab effœminatis Sardanapali moribus vehementer abhorreret, cum Beleso coniurationem init, promissa illi Babyloniorum præfectura, si res ex animi sententia contingeret. Itaque Arbaces Medos, & Persas, Arabesque, Belesus Babylonios à Sardanapalo abductos, in suas partes trahunt.

II. Eorum copiæ & pugnæ aduersæ contra regios.

Hi omnes cum quadringentorum millium copiis Ninum confluunt, verbo quidem, vt vicarias de more copias ad regem adducerent, re autem vera vt imperium Sardanapalo ereptum in Arbacem transferrent. Ea defectio cum innotuisset regi, cæterarum nationum copias in eos duxit, eosque triplici prælio fregit: quod de aliquo egregio ac fideli Sardanapali duce, non de ipsomet rege, nequitia diffluente, intelligendum est. Post tot tamque continentes coniuratorum clades, spe victoriæ abiecta, duces suam quisque domum abire cogitabant, cum Belesus persuasit vt quinque adhuc dies expectarent; intra quod tempus astra illi victoriam pollicerentur. Interea venit Bactrianorum exercitus, regi opem laturus: quem cum Arbaces ad eiusdem libertatis spem adduxisset, suisque copiis adiunxisset, regias copias ex improuiso inuadunt, victos castris exuunt & in vrbem compellunt. Cumque rex imperium castrense Salæmeni vxoris fratri tradidisset, is à coniuratis bis prælio victus, cum toto pene exercitu deletus est.

Resumunt animos additis Bactrianis.

III. Rex filios dimittit in Paphlagoniam cum gaza.

Rege autem in vrbe obsesso, coniuratorum copiæ augebantur in dies. Rex autem animaduertens quanto in discrimine imperium versaretur, tres filios, duasque filias, magna cum gaza in Paphlagoniam, ad præfectum sibi addictissimum mittit, & tabellariis per omnes regni prouincias dimissis, militum delectus agit, & ad tolerandam obsidionem necessaria comparat, incredibili murorum firmitate fretus, quæ omnium rebellium conatus facile eluderet; dum copiæ vndique, ad principem suum in libertatem vindicandum, confluerent. Itaque obsidio sequentem quoque annum tenuit.

Annus Sabbat. 93.

Interim autem apud Iudæos feriæ anni sabbatici tertij supra nonagesimum agitabantur; quas secundissimus in rebus Oziam ritè obseruasse, quamuis proximè annus Iubilæus antecessisset, minimè dubitandum videtur; & nihilominus partim hostes expugnasse, partim ædificasse, iuxta ea quæ supra anno eius quinto dicta sunt.

ANNVS MVNDI 3235.

OZIÆ 10. IEROBOAMI II. 25.

IOELIS 10. TEMPLI 213.

SARDAN. 20. & vlt. Imperij Assyr. 1304.

ANTE CHRISTVM 818.

I. Vltimus Sardanapali annus.

VLtimum hunc annum egit in viuis, qui vltimus in regibus Assyriorum ab omnibus scriptoribus antiquis, nemine plane, præter sacros, excepto, numeratur. Is cum biennium iam obsidionem in regni sui metropoli tolerasset, tertio demum anno, vt scribit idem Diodorus, accidit vt Euphrates, aut Tygris, vt alij malunt, continuis imbribus excrescens mœnia vrbis plurimo incursu quateret, & murum ad 20. stadia deiiceret. Tum demum Rex animaduertens finem habere oraculum, de fluuio, qui factus hostis ciuitati, eius ruinã denunciaret, spem omnem salutis abiecit. Itaque ne in hostium deueniret manus, rogum in palatio construxit ingentem, quo aurum & argentum omne, & quidquid erat regiæ supellectilis coniecit. Tum concubinis & Eunuchis in domunculam, quam media in pyra construxerat, conclusis, se, regiamque cum illis omnibus, absumpsit incendio. De Eunuchis tamen vnum effugisse ait, eumque ad Belesum transfugisse, eique authorem fuisse petendi ab Arbace, vt cineres, qui ex pyra in loco deflagrationis reliqui erant, Babylonem transferret, quod cum impetrasset, ingentem auri argentique vim, quæ incendio superfuerat secum deuexisse. De loco autem sepulchri, aliisque eò pertinentibus consulat hoc loco Lector Annales.

Se suâque absumit incendio.

n. 2. & 3. & in scholiis.

II. Niniuem nunc non prorsus deletam, ex Scriptura constet. *4. Reg. 19. 36.*

Ninum porro ipsam, non solum ruina & incendio deformatam tradit Diodorus, quod dictu creditique facile foret, sed etiam solo æquatam: Ciuibus autem qui superfuerant, in diuersos pagos distributis, Arbacem suas possessiones restituisse. Verum non excisam plane fuisse ciuitatem, in qua plerique adhuc Assyriorum reges Scriptura teste regnarunt, & nominatim Sennacherib, res ipsa loquitur. Adde quod in eadem habitauit Tobias cum familia sua, atque adeo cum omni tribu sua, eò post annos ferme 80. translata. Inde sine dubio veniebat Phul rex Assyriorum in terram Israël, cui Manahen erat vectigalis

4. Reg. 15. 19.

Quæ quinque præterea reges suggerit.

Denique multo post hæc tempora, & Nahum propheta, & Tobias interitum Niniues prædixerunt. Memorantur autem Assyriorum reges à Scriptura, primum prædictus ille Phul, qui regnante Ozia Assyriis imperauit. Secundo Theglathphalasar, qui tempore Ioathan filij Oziæ regnauit, & plurimos Israelitas transtulit in Assyrios. Regnauit deinde Salmanasar tempore Ezechiæ filij Achaz, & reliquos Israelitas in captiuitatem abduxit. Hunc secutus est Sennacherib, quem eiusdem Ezechiæ preces, maxima clade affectum Niniuem compulerunt. Vbi cum à filiis interfectus esset, ei successit Asarhaddon.

III. Quomodo Phul obtinuerit principatum.

Cum ergo nouum Assyriorum regnum ex ipsa Scriptura teneamus, necessario dicendum est illud Imperium non plane sub Arsace Medo concidisse, sed postmodum, sub Phule Assyrio viro strenuo, reuexisse, atque adeo imperij eius diuturnitate refloruisse. Est autem admodum veritati consentaneum, non duos tantum Assyriorum præfectos inter se conuenisse de imperio inter se diuidendo, sed Phulem quoque Assyrium in istam partitionem, quà vi, qua voluntate admissum fuisse, vt qui admodum inter cæteros Sardanapali præfectos emineret. Itaque pro vno Assyriorum Imperatore tres facti sunt principes: inter quos cum plurimum viribus atque authoritate polleret Arbaces, dictus est in Medos imperium transtulisse. Sicut autem author est Diodorus Belesum ab Arbace Babylonem, citrà pensitationem tributi obtinuisse; ita eadem lege Phulem, quamuis quassatam bello Niniuem recepisse, in eáque deinceps ita regnasse, vt regum Assyriorum nomen, quamuis vehementer potentia, ac iurisdictione imminutum, quoquo modo sustentaret.

IV. Et quomodo eius anni & successorum eius digerendi.

De horum principum annis, & nominatim Assyriorum, non facilè est certam proferre sententiam, cùm illos Scriptura prætermiserit, & ægrè ex ea aliquorum duntaxat regni periodus colligatur. Plerique, secuti Metasthenē Annij, phuli 48 annos regni tribuunt; quidam tardius Sardanapalo successisse putant. Ego cum nullam differendi regni causam idoneam videam, Phulem Sardanapalo sine vllo interregno sufficiam; tamdiúque in Assyriorum imperio retinebo, donec nos Scriptura monuerit, Theglatphalasari eius successori, locum dandum esse.

ANNVS MVNDI 3236.

OZIÆ 11. IEROBOAMI II. 26.

IOELIS 11. TEMPLI 214.

PHVLIS Regis Assyriorum 1.

Imperij eorundem 1305.

ANTE CHRISTVM 817.

I. Initium regni Phulis, ex Arbacis le- nitate ac prudentia.

Consentaneè iis, quæ paulò ante de extincto ac renouato Assyriorū imperio constituta sunt à nobis, hic erit primus annus Phulis Assyriorum regis. Non est enim credibile principes istos diuturnis contentionibus, quod plerique putant, inter se decertasse. Siue quia Arbaces, vt tradit Diodorus, miti erat ingenio, adeo vt victis sua prædia perhumaniter, possessionésque reliquerit: siue quia cum non minus prudētia, quam fortitudine valeret, maluit à principio aliquid de occupato à se iure concedere, quam prætractius omnia ad viuum resecando, aleam de re tota periculosè iacere. Ergo qui reliquiis Nini concessit possessiones suas, non negauit in parietinis, & vstulatarum domorum ruinis ad habitandum locū; quibus Phul Assyrius, factus de præfecto princeps, imperaret; & quidem tam prudenter atque industriè, vt regnum quoque Babyloniorum recuperasse existimetur.

II. Reges Medorum.

Est porrò hic annus regni, siue imperij Medorum primus, cuius annos sigillatim persequi non est visum, propter infinitam regum & annorum diuersitatem, vt alio loco dicetur: maximè cùm illi breui ab Assyriis iterum subacti fuerint, vt in Phulis successore dicemus. Chronologiam porro nostram de transactis adhuc Assyriorum annis, bellè confirmat Augustinus, l. 18. de Ciuit. c. 21.

ANNVS MVNDI 3241.

OZIÆ 16. IEROBOAMI II. 31.

IOELIS 16. TEMPLI 219.

PHVLIS 6. Imperij Assyrior. 1310.

ANTE CHRISTVM 812.

I. An. Sab. 94.

Sabbaticus est hic annus ordine 94. quem sub pio principe rite obseruatum putamus, sicut & consequentes, vsque ad Achaz Oziæ nepotem impium ac profanum.

Ozias ædificat in vrbe. 2. Par. 26. 9. 10.

Cæterum bellicis rebus duodecim circiter annis, Ozias rectè glorioséque perfunctus, deinceps ad peculiarem vrbanarum ac domesticarum rerum curam animum adiecit, quę res non paucis ipsum annis videntur tenuisse. *Ædificauit enim*, vt ait sacer historicus, *turres in Ierusalem super portam anguli, & super portam vallis, & reliquas in eodem muri latere, firmauitque eas.* Muri latus intelligit occidentale, iuxta Villalpandum, qui statuit portam vallis, ducentem ad Caluariæ montem, quam vallem cadauerum vocat Ieremias, quod ibi sontes supplicio affecti sepelirentur. Portam vero anguli ait terminasse idem latus occidentale, & inchoasse aquilonare. Ex quo intelligitur aliam fuisse hanc muri partem, ab ea quam Ioas capto Amasia diruerat. Porta enim Ephraim longe diuersa est à porta vallis. Vide Annales. c. 31. 46.

II. Et in solitudine.

Extruxit etiam turres in solitudine, præter casas & tuguria pastorum, ad tutelam videlicet, & receptacula ouium & pastorum, cum res ferret: *& effodit cisternas plurimas, eo quod haberet multa pecora, tam in campestribus, quam in eremi vastitate.* Agricolas quoque habuit & vineas, *& vinitores in montibus, & in Carmelo*, id est fertilibus locis, *erat quippe homo agriculturæ deditus.*

ANNVS MVNDI 3245.

OZIÆ 20. IEROBOAMI II. 35.

IOELIS 20. TEMPLI 223.

PHVLIS 10. Imperij Assyrior. 1314.

ANN. ANTE CHRISTVM 808.

I. Aetas temporis Hesiodi.

NOn differendus est vltra hunc annum Hesiodus. Audi enim Suidam: *Fuit Hesiodus ex aliquorum sententia Homero antiquior: cui illum æqualem alij faciunt. Porphyrius autem, & alij plurimi, centum annis iuniorem fuisse definiunt, vt qui 32. tantum annos primam Olympiadem antecesserit.* Sic ille. In istis plurimis est, Cyrillus l. 1. in Iulianum, & Eusebius in chronico, vbi, ex sententia Porphyrij, ait hoc ipso tempore floruisse Hesiodum. Postremum videlicet floruisse, atque obijsse, cum certus assignetur annus. Plurimis enim annis floruisse, & non vno aliquo, cum multa opera ediderit, nemo dubitauerit. Ab hoc autem anno, ad primam Olympiadem 32. anni numerantur. Quòd si eodem authore, aliisque plurimis, Hesiodus Homero centum annis iunior fuit, cum statuerimus Homerum natum anno mundi 3039, natus fuerit Hesiodus anno circiter 3140, tribus quatuórve annis ante mortem Homeri, quem mortuum posuimus anno 3143. (n. 34. & 35.) M. certe Varro l. s. de imaginibus, ait non esse dubium, quin hi duo Poëtæ eodem aliquo tempore vixerint. Vt mirum sit M. Tullium, cui Varro notissimus fuit, in Catone maiore dicere, videri sibi Homerum multis seculis Hesiodum præcessisse. Ex his autem consequens est Hesiodum vitam ad centesimum quintum annum propagasse; quæ fuit quoque periodus vitæ Homeri.

II. Mors eiusdem.

De eius morte, scribit idem Suidas, eum, cùm hospitio acceptus fuisset apud Antiphum & Ctimenum, ab iis noctu per imprudentiam occisum fuisse, loco eius qui sorori eorum vitium obtulisset. Eadem ferme est Pausaniæ & Plutarchi sententia. Qui de eiusdem sepultura non satis consentiunt. Pausanias (in Bœoticis, l. 9.) enim ait illum Naupacti, vbi interfectus fuerat, sepultum fuisse, eius tamen ossa ad Orchomenios fuisse deportata. Plutarchus (l. de solertia animi.) autem ait Hesiodi cadauer in mare deiectum, statim à Delphinorum grege exceptum fuisse, & Molycriam Ætoliæ vrbem, ad quam confugerant sicarij, deportatum. Cúmque cadauer ad littus deferri videretur, miratos ciues eò accurrisse, & corpus recens interfecti Hesiodi agnouisse, & hominis gloria permotos, cædis authores quæsisse, & canis indicio inuentos, viuos in mare præcipitasse, & diruisse eorum domum. Sed hæc, aliáque in Annalibus pluribus, vbi & catalogum operum eius ex Pausania reperies.

ANNVS MVNDI 3248.

OZIÆ 23. IEROBOAMI II. 38.

IOELIS 23. TEMPLI 226.

PHVLIS 13. Imperij Assyrior. 1317.

ANTE CHRISTVM 805.

I. Amos incipit prophetare. Annus Sabbat. 95.

DEdit Amos hoc anno Sabbatico 95. initium suæ prophetiæ, biennio ante terræmotum, qui Oziæ 25 contigit, vt suo loco dicetur. Multum porrò distat hic Amos ab eo, qui initio Esaiæ memoratur eius pater, qui ne litteris quidem in Hebræo consentiunt: & cùm pater Isaiæ illustri loco natus sit, vtpote frater regis Amasiæ, huius humile genus est, ait enim ipsemet se fuisse ex numero pastorum & armentariorum oppidi Thecue. Nec est quod quenquam moueat, quod propheta hic agat cum Amasia cap. 7. Non enim rex erat ille Amasias, sed sacrificulus vituli in Bethel. Denique illius nulla scripta extant, hic tertius est è minoribus prophetis.

II. Contra Damascê.

Prophetat autem ab initio contra Damascum metropolim Syriæ, quám, propter plurima scelera, Dominus grauissimo supplicio se affecturum dicit, maximè autem propter insignem crudelitatem, qua fæuierant in Galaaditas: quam flens prædixerat Elisæus Hazaëli (4 Reg. 8. 12.), nondum regi Syriæ. Pœna vero hæc est, quod permissurum se ait, vt in suis sceleribus & obstinatione permaneant, donec igne ferróque vastati, in captiuitatem abducantur quod contigit Achaz regnante Hierosolymis, & Razio in Syria, vt suo loco dicetur. (6. eiusdem anno.) Damascum quidem Ieroboam ante 32. annos subegerat, & tributo contentus, mitius videtur egisse cum eis, vt propterea grauius eis supplicium propheta comminetur. Inde pari modo prophetat contra Philisthæos, Tyrios, Idumæos, Ammonitas, Moabitas item Iudæos, denique & Israëlitas, in quos alij quoque prophetæ crebras intentant minas. (aliosque populos.) Vide Annales hoc loco.

III. Contra decem tribus.

Altero quoque anno vaticinatus est Amos, præsertim contra decem tribus, quia nominatim ad eas mittebatur; quibus etiam vicinam captiuitatem, post annos videlicet 65. denunciat. Cæterum non vltra duos annos hunc prophetam vaticinatum esse ex eo colligitur, quod in Hebræo non habetur, *ante duos annos terræ motus*, vt habet Vulgata & Septuag. Sed duobus annis ante terræ-motum: quomodo etiam habet Chaldæus paraphrastes, quasi dicat, illo duntaxat biennio, quod probant Montanus & à Castro. (Biennio tantum vaticinatus est.)

ANNVS MVNDI 3250.

OZIÆ 25. IEROBOAMI II. 40.

IOELIS 25. TEMPLI 228.

PHVLIS 15. Imperij Assyrior. 1319.

ANTE CHRISTVM 803.

I.

CElebris est hic annus, qui est mundanus Iubilæus 65. terræ-motu, qui initio pro-

Terræ motus quando contigerit. phetiæ Amos, & Zachariæ 14. memoratur: & denunciatione futuræ captiuitatis, quæ ab Esaia quoque celebratur. Et terræ motum quidem Iosephus existimauit contigisse eo tempore, quo lepra percussus est Ozias, quem plerique sunt secuti. Verum lepram Oziæ multo tardius contigisse; vel ex eo liquet, quod Scriptura testatur Ioatham Oziæ filium Rempub. administrasse, patre lepra percusso. (2. Par. 26. 3. & 27. 1.) Sed is nondum hoc anno natus erat. Nam 25. annorum erat, cum regnare cœpit patre mortuo, at supersunt adhuc 27. anni Oziæ, quippe qui regnauit annis 52. Hoc tamen anno 25. Oziæ contigisse terræ motum Hieronymus ex Hebræorum traditione refert, alijque passim. Eáque nihil habet absurdi, sicut lepra Oziæ, si in hunc annum referatur.

II. Et quem in finem. Verus porrò fuit atque insignis hic terræ motus, vt qui ita obseruatus fuerit ab omnibus, vt inde ratio temporis tanquam à noto termino peteretur. Pertinuit autem, si moralem eius causam quærimus, ad imminentes animorum motus, totiusque regni decem tribuum significandos, qui mox moriente Ieroboam secuti sunt, & quidem tanti, vt regnum, ad annos circiter duodecim, variis seditionibus iactatum rege caruerit: & qui illud denique obtinuit Zacharias 6. tantum mensibus eo potitus fuerit: cui mox Sellam ad vnum tantum mensem successit, & rursum alius, qui barbaram in suos crudelitatem exercuit, & externum hostem in regnum suum acciuit, vt eum doceret inire viam ad perdendum Israëlem, & eum in captiuitatem abducendum; qui fuit alius motus longè maximus, & prædictus fuerat ab Ahia Silonite, Ieroboami vxorem arguente.

III. Vaticiniũ 65. annorum Esaiæ cap. 7. 8. Hoc quoque anno dicimus editam prophetiam, cuius meminit Esaias: *Et adhuc*, inquit, *sexaginta & quinque anni, & desinet Ephraim esse populus*. Vbi illud adhuc ex communi sententia, non refertur ad posteriora tempora, quasi adhuc remanerent 65. anni, cum hæc dicebat Esaias, cum vix duodecim superessent ante captiuitatem ab eo prænunciatam, sed sensus est, ipso interprete Hieron. adhuc currere, & in fluxu esse illos 65. annos pridem prædictos, nec plane effluxisse. Eorum autem initium, ex Hebræorum sententia, sumitur ab hoc anno 25 Oziæ, cuius supersunt adhuc 27. anni, sequuntur sexdecim anni Ioatham, & totidem Achas, cui successit Ezechias, cuius anno 6. capta est Samaria, & regnum Israël excisum est: & hi anni ad 65 perueniunt. Respexit autem Esaias ad prophetiam Amos ca. 5. extremo, & cap. 6. & 7. in fine, quamuis Esaias non meminerit prophetæ Amos; nec Amos annorum 65.

(27. Oz. 16. Io. 16. Ach. 6. Eze. — 65. — vers. 7. 8.)

ANNVS MVNDI 3251.

OZIÆ 26. IEROBAMI II. 41. & vlt.

IOELIS 26. TEMPLI 229.

PHVLIS 16. Imperij Assyrior. 1320.

ANTE CHRISTVM 802.

I. 4. Reg. 14. 23. MOritur hoc anno Ieroboam primo & quadragesimo regni sui anno, vt Scriptura testatur, regno non vtique piè, sed feliciter administrato. Nam non recessit ab omnibus peccatis Ieroboam filij Nabat, & Syros regni sui hostes afflixit, & amissa recuperauit. Denique dormiuit cum patribus suis regibus Israël; & quorum facta impiè, & præ ceteris ingratè erga Deum secutus fuerat, exitum quoque animo quam corpori funestiorem accepit: & qui Saluator diuinitus datus fuerat Israëli, ei felicitatem nascendo attulit, & abstulit moriendo, res porrò ab eo gestæ suis quæque locis explicatæ sunt. (Ieroboami II obitus.)

II. Mors prophetæ Amos. Possumus ad hunc quoque annum mortem prophetæ Amos referre; siue quia ipse ait, se vtroque rege regnante prophetasse, quorum nunc deficit alter. Siue quia Amasias sacrificulus gratia valebat apud Ieroboamum, vt impunè potuerit interficere prophetam, sibi molestè obstrepentem, (cap. 7. 17.) imò adulterium vxoris suæ, filiorum & filiarum suarum cædem, omnium bonorum iacturam, ipsi denique captiuitatem ac mortem prædicentem. Postremo cùm biennio tantum prophetam egerit, hic annus & vitæ, & vaticiniis eius finem attulit. De eius morte in Romano Martyrologio habetur, (Num trãsfixis temporibus.) eum 31. Martij, Tecue in Palæstina mortuum quem, inquit, Amasias Sacerdos frequenter plagis afflixit, & filius eius Ozias vecte per tempora transfixit. Qui postea semiuiuus in patriam deuectus, ibidem expirauit, sepultusque est cum patribus suis. Quæ ferè transcripta sunt ex Isidoro. S. Epiphanius ait filium Amasiæ fuste prophetam, secundum tempora feriendo, occidisse. Rectè. Quomodo enim transfixis temporibus semiuiuus perseueret, dum deferatur in patriam. Sed hæc diligentius explicata sunt in Annalibus. (n. 3. 4. 5.)

ANNVS MVNDI 3252.

OZIÆ 27. INTERREGNI IN ISRAELE I.

IOELIS 27. TEMPLI 230.

PHVLIS 17. Imperij Assyrior. 1321.

ANTE CHRISTVM 801.

I. Interregnum in Israele annorum duodecim. MOrtuo Ieroboamo anno superiori, qui fuit Oziæ 26, nequaquam illi Zacharias filius eius statim successit cum Scriptura apertè dicat illum anno 38 Azariæ, siue Oziæ, ad sex tantum menses regnasse in Samaria. Itaque plerique omnes chronologi duodecim interiectos annos ciuilibus de regni successione contentionibus rectè tribuunt. Hoc ergo anno intestinis discordiis Israëlitæ tumultuari cœperunt, quas Scriptor sacer non percenseat, ex cædibus tamen Zachariæ & Sellam, qui perbreui tempore regnarunt, facile est hos tumultus, seditiones, belláque ciuilia conjicere.

II. Ortus Ioathami. 4. Reg. 15. 33. Sequenti anno, qui est ante Christum octingentesimus, & Oziæ 28. Natus est ei Ioathan regni successor, qui viginti quinque annos natus regnare cœpit, totidem autem hinc ad

mortem patris eius numeraotur. Cum ergo constet Ioathanum hoc anno natum, decepti sunt qui hoc eodem anno Oziam lepra percussum putant, aut quod absurdius etiam est regni 25. Quomodo enim nondum natus, aut paucorum dierum infantulus, regiam domum gubernare potuit, quod tamen ab eo factum Scriptura testatur. Itaque lepra ad vlteriora tempora differenda est. Agebat porrò nunc 44 ætatis annum Ozias, vt mirum sit ei tam tardè natum primogenitum. Fortasse alios etiam genuit prius, quibus morte sublatis, Ioatham factus est primogenitus. Quanquam non semper primogenitus factus est regni successor, vt in Salomone patet, & in Abia Roboami filio.

4. Reg. 15. & 2. Par. c. 26. 21.

2. Par. 11. 22.

ANNVS MVNDI 3255.

OZIÆ 30. INTERREGNI 4.

IOELIS 30. TEMPLI 233.

PHVLIS 30. Imperij Assyrior. 1324.

ANTE CHRISTVM 798.

I. Annus Sabb. 96. Oziæ quieta tempora.

Trigesimus annus regni Oziæ incurrit annum Sabbaticum ordine 96, qui hoc anno altissima pace fruebatur, quando ei tum pietas in Deum, tum victoriæ de Palæstinis, Arabibus, & Philisthæis pepererant & conseruabant. Sed eam pacem & rerũ abundantiam, multa, vt assolet, magnáque peccata comitabantur. Itaque mortuo Ieroboamo suscitasse creditur Dominus Esaiam, qui peccata populi grauissima oratione castigaret, qualis habetur primo capite vaticinij eius. Verùm ea de re commodiùs agemus eo anno, quo mortuus est Ozias. Hoc ipso tempore prophetare cœpit Abdias, quo & Ioël, vt volunt Hieronymus & Cyrillus & recentiores interpretes, idque ordo ipse librorum, prout in bibliis sacris digesti sunt, satis confirmat. Prophetat autem contra Idumæos perpetuos Iudaici populi hostes, sæpè compressos, sæpius rediuiua cornua attollentes.

Esaias.

Abdiæ vaticinium.

II. Contra superbiam Idumææ.

Id significat Abdias, cum eorum superbiam ita exagitat: *Ecce paruulum dedi te in gentibus, contemptibilis tu es valde. Superbia cordis tui extulit te habitantem in scissuris petrarum, exaltantem solium tuum*, &c. Nec est quod improbabilis videatur ista Idumæorum superbia, postquam vsque adeo ab Amasia contriti fuerunt. Id enim iam ante annos quinque & 40. contigerat, quo spatio potuerunt animalibus natura superbis renasci cornua. Tam fatui enim erant, vt cum semper vincerentur, semper tamen se deinceps inexpugnabiles fore crederent, propter aspera, atque inaccessa loca, in quibus habitabant. Interea pergebat Oseas insistere Israëlitarum conuersioni; vt cùm cap. 3. iubetur propheta diligere, & in domicilium suum recipere mulierem dilectam amico, & adulteram, sicut diligit Dominus filios Israel, licet ipsi respiciant Deos alienos, & idola inutilia. In quo agnoscitur paternus Dei amor in populum istum, quamuis propter adulterium aduersus Deum suum esset odio dignissimus. Non fuit autem hæc mulier Gomer vxor prophetæ, ex qua iam tres susceperat liberos, sed alia quæpiam.

Oseas diligit adulteram in figuram Domini.

ANNVS MVNDI 3260.

OZIÆ 35. INTERRREGNI 9.

IOELIS 35. TEMPLI 238.

PHVLIS 25. Imperij Assyriorum 1329.

ANTE CHRISTVM 793.

I. Amulij regni initium.

Romanum Imperium sub Amulio Syluio Latinorum rege decimo quinto natum, inuitauit nos, vt initium regis huius notaremus, quod vt ne prius collocaremus cum Eusebio, fecit initium Olympiadum & Romuli ortus, & conditæ Vrbis primordia, iuxta probatissimam temporum, in primisque Dionysij rationem: quo etiam duce illi annos regni duos & quadraginta, non 44. cum Eusebio assignamus. Quæ autem ad hunc regem pertinent, quasi rei Romanæ præludia futura sunt.

II. Vt eo fit potitus.

Procas ergo Syluius rex Albanorum, cum tribus & viginti regnasset annis; duos filios Numitorem & Amulium æquis patribus hæredes instituit. Tum Amulius in vna parte regnum tantummodo, in altera totum parentis patrimonium collocauit; fratrique Numitori, qui erat natu maior, optionem dedit; at is priuata bona regno prætulit. Amulius ergo regnum obtinuit, quod vt firmius possideret, fratris filium, quem Dionysius Ægestum vocat, in venatione interimendum curauit: tum etiam Rheam Syluiam eius sororem Sacerdotem Vestæ fieri iussit, id sibi à Vesta in somnis imperatum fingens, ne quis ex ea nasceretur, qui auitas persequeretur iniurias, vt scripsit Valerius Antias, quæ latiùs diducit Dionysius Halicar. qui tamen sentit diuisionem per vim, non ex composito, fuisse transactam.

l. 1. p. 62. Gr. Lat.

ANNVS MVNDI 3263.

OZIÆ 38. INTERREGNI 12. & vlt.

ZACHARIÆ 1. & vltimus.

IOELIS 38. TEMPLI 241.

PHVLIS 28. Imperij Assyrior. 1332.

ANTE CHRISTVM 790.

I. Finis interregni, & regnum Zachariæ.

Impositus est hoc anno finis ambitiosis de regno Israëlis contentionibus, & is deniq; factus est votorum compos, cui imperiũ diuina ordinatione debebatur. Nam, vt Scriptura testatur, *Anno 38 Azariæ regis Iuda regnauit Zacharias filius Ieroboam, super Israel in Samaria sex mensibus.* Itaque tam breuis fuit ista quies, vt illa duodecim annorum contentio, non tam extincta, quam sopita dici possit. Vicit ergo Zacharias in contentione ciuili, & sub finem 38 Oziæ factus est rex, in demortui pa-

4. Reg. 11. 18

Deletur familia Iehu.

tris locum, non propriis ei meritis, sed diuina promissione fauente, in mercedem exterminatæ à Iehu domus Achab; quæ promissio ad quartam generationem propagata est, etiam non numerato Iehu. Hi fuerunt Ioachaz, Ioas, Ieroboam; Zacharias. Merita autem Zachariæ quæ fuerint, suo illo quasi solenni carmine Scriptura declarat. *Et fecit quod malum est coram Domino, non recessit à peccatis Ieroboam filij Nabat*, &c.

ANNVS MVNDI 3264.

OZIÆ 39. SELLVM, ET INITIVM MANAHEM.

IOELIS 39. TEMPLI 242.

PHVLIS 29. Imperij Assyrior. 1333.

ANTE CHRISTVM 789.

I. Tres reges vno anno in Israël. 4. Reg. 15. 10.

TRes vidit Ozias, hoc anno regni sui 39 in Israële reges, in magnum Reipub. collabentis argumentum. Nam Zacharias inchoatum anno superiore semestre absoluit hoc anno, à Sello coniuratione facta cæsus, qui & regnauit pro eo ad mensem vnum, donec & ipse à Manahem occisus fuit, & regnũ occupatum. Apparet autem magnam fuisse potentiam huius Sellum, & coniurationem præualidam ipsius, vt qui palam, & aperta vi regem adortus est, nihil veritus arma regiorum stipatorum, quos forte ad suas partes attraxerat, eumque frustra resistentem violentus oppressit. Etsi enim clam & insidiosè facta est coniuratio, palam tamen, & coram populo cædes. Sicut in Athaliæ cæde factum fuit. Hunc finem habuit familia Iehu, cum regnum Israëlis vltra centum annos tenuisset: præsertim si numeretur interregnum duodecim annorum, quibus ius habuit ad regnum ex ordinatione diuina.

Quandiu regnum steuit in familia Iehu. Iehu 28. Ioah. 17. Ioas 16. Ierob. 41. Inter. 12. Zach. 86, m. 114. 6.

II. Eadem re vaticiniam Oseæ. c. 1. 4.

Hoc porrò anno impleta est ex parte prophetia illa Oseæ: *Adhuc modicum*, ait Dominus, *& visitabo sanguinem Iezrael*, id est puniam peccata Israëlis, cuius Iezraël erat altera metropolis, *super domum Iehu*, quæ idololatriam sectata est, quam Dei iussu exterminarat. *Et quiescere faciam regnum domus Israel.* Hæc est altera pars prophetiæ, quæ post 50. annos implenda erat, supersunt enim Oziæ 14. Ioatham 16. Achaz 15. Nam decimus sextus cum primo Ezechiæ concurrit, cuius anno sexto excisum est regnum Israël. Sellum ergo ambitiosa impietate cæcatus regem sustulit, regnum inuasit, Eo tamen nihil minus cogitante, vsus est Dominus ad Zachariæ peccata punienda, & regnum à familia Iehu in alium transferendum Occiso autem Domino ac rege suo, regnum mercedem iniquitatis accepit, sed mercedem multo opinione sua breuiorem. Vno enim tantum mense regnauit in Samaria.

14 Oziæ. 16 Ioath. 15. Achaz. 6 Ezech.

II. Sellum regnum occupat.

4. Reg. 15. 13. 14.

III. Interficitur à Manahem. 3 Reg. 16. 23.

Nam *ascendit Manahem filius Gadi de Thersa*, vrbe in qua olim regnauerat Amri sex annis prius quam emeret montem Samariæ, venitque in Samariam, & percussit Sellum filium Iabes, & regnauit pro eo. Sicque intra vnum mensem à patrato scelere pœnas dedit. Rectè Manahem, cum esset regij præfectus exercitus, vt ait Iosephus, cum iisdem copiis aduersus hominem facinorosissimum insurrexit, qui rege occiso tyrannidem inuaserat; malè autem; quòd propria authoritate, vt idem ait, regnum inuaserit, & culpam quam vlciscebatur, perpetrarit. Non enim ad eum regno inaugurandum populus consensit, sed ei plerique, vt mox dicetur, restiterunt.

Qui regnũ inuadit.

ANNVS MVNDI 3265.

OZIÆ 40. MANAHEM 1.

IOELIS 40. TEMPLI 243.

PHVLIS 30. Imperij Assyrior. 1334.

ANTE CHRISTVM 788.

I. Primus annus Manahem. 4. Reg. 15. 17. Ibid. v. 13.

EXtremo anno præcedente Manahem regnum decem tribuum inuasit, ideoq; hic annus nõ secundus, sed primus illius appellatur. Idq; necessario factum est à nobis, vt & illi loco Scripturæ satisfieret, in quo dicitur Manahem regnasse 39. anno regis Azariæ. Et rursum alteri, in quo habetur filium eius Phaceïam anno quinquagesimo eiusdẽ Azariæ regnare cœpisse; cum tamen decem tantum annis regnasse dicatur. Ergo primus ipsius necessario erit præsens Oziæ 40. Vltimus autem, qui est eiusdem 49. Cum primum autem Manahem regnum suum stabiliuit in Samaria, Thapsam adiit eum infesto exercitu, eo quod eius imperium detrectaret; & primùm eius agrum populatus est, incipiens à finibus Thersa. Deinde vrbe occupata, vt reliquis vrbibus exemplo esset, ac terrori, eam insigni crudelitate vexauit. Populum enim omnem, qui erat in ea, interfecit, & insuper prægnantes omnes dissecuit, & vna eademque cæde, matrem cum prole carnifex barbarè dilacerauit.

Sæuitia eius in Thapsam.

II. Euocat Assyrios.

Et quoniam timida est ambitio, timuit Manahem ne propter crudelitatem in Thapseoses, vel propter vsurpatum propria authoritate imperium, populus vniuersus in eum insurgeret, eumque regno & vita priuaret; ideò euocauit in terram Israël Phul regem Assyriorum: *vt esset ei in auxilium, & firmaret regnum eius.* Quod auxilium mille talentis argenti redemit, quorum singula valent tribus siclorum millibus: vniuersæ vero vni milloni 375 millibus aureorum nostratium. Quæ pecuniæ magnitudo suadet, vt semel tantum Assyriis numerata dicatur eáque indictione in potentes & optimates confecta est, quoniam duodecim annorum seditiones ac tumultus ærarium regis exhauserant, plebemque consumpserant. Indixit auteio in singula capita 50 siclos argenti, id est 68. Francos, cum 15 solidis Turon. Quanquam non absurdum est illa Scripturæ verba, *veniebat Phul, & dabat Manahem mille talenta*, de annuo tributo interpretari, vt eius recusatio causa fuerit postmodum Theglatphalasari, inuadendi regnum Israëlis.

eique fit vectigalis.

ANNVS MVNDI 3274.

OZIÆ 49. MANAHEM 10. & vlt.

IOELIS 49. TEMPLI 252.

PHVLIS 39. Imperij Assyrior. 1343.

ANTE CHRISTVM 779.

I. Ortus Achaz.

TRibus rebus insignis est hic annus, natiuitate Achaz filij Ioathami, Oziæ lepra, & morte Manahem regis Israëlis. Natum enim esse hoc anno Achaz, cum Ioatham pater eius vigesimum secuodum ætatis ageret, ex primo anno regni eiusdem Achaz perspicuum est, quo vigesimum agebat annum, ad quod vsque tempus quatuor anni Oziæ, & 16 Ioathami filij eius intercedunt. Deiode cum Ioathamus annos natus 25. regnare cœperit, oportet eum vigesimum secundum nunc egisse, quandoquidem post triennium rex factus est. Hoc quoque anno admodum probabile arbitror Oziam lepra diuinitus fuisse percussum, eamque pœnam reliqua vita pependisse. Nam & id tempus sufficit, ad sententiam verborum Scripturæ, sine vlla violentia retinendam. Et habuit hic annus nati Achaz, quod regem ad sacrificaodi temeritatem iouitaret, & tam grandem natu in superbiam elatum præcipitaret.

2. Par. 28. 1.

Ozias lepra percutitur.

II. Propter superbiam, & sacrilegium

Quippe qui eerneret se tam diuturno iam 49. annorum imperio fulgentem, tot victoriis vndique nobilitatum; tanta pace, tnt opibus; denique tam præsenti Dei auxilio corroboratum experiretur: interim dum regnum Israëlis tumultibus & latrociniis, & regum cædibus abundaret: sed noua insuper se prole auctum, qua longissimè propagaretur, & roboraretur imperium, hoc anno lætaretur. In hanc enim sententiam accipere licet illa Scripturæ verba *Sed cum roboratus esset, eleuatum est cor eius in interitum suum.* Regina enim non tam opibus & subditis, quam legitimorum principum minime dubia successione roborautur. Occasiooe igitur natiuitatis, aut oblationis eius in templo post quadradesimum diem, voluit Ozias senex in solenniori sacrificio, *adolere incensum super altare thymiamatis*, quod erat iuxta Sanctum Sanctorum: *Statimque ingressus post eum Azarias Sacerdos*, qui Ioël dicebatur, vt initio pontificatus eius diximus, & cum eo Sacerdotes Domini 80, viri fortissimi, non tam robore membrorum, quam animi præsentia, *restiterunt regi*, negantes id esse officij regij, sed Sacerdotalis.

2. Par. 26. 16.

eius occasio.

III. Quam iusta Dei punitio.

Non acquicuit rex bene monentibus, sed *iratus* est, *& tenens in manu thuribulum vt adoleret incensum, minabatur Sacerdotibus.* In facto vno culpa multiplex. Nam ex superbia, & neglectu Dei peccauit, vt Scriptura testatur, & loci sanctitatem, & officij sacri profanauit: & cum peruicacia non admisit correptionem pontifeis, sed in male cœptis perseuerauit, veritus confusionem apud aulicos suos. Denique minas, iratus bene monentibus, intentat. Nec diu dilatum est supplicium: statim enim orta est lepra in fronte eius; qua à pontifice & Sacerdotibus animaduersa, *festinato expulerunt eum. Sed & ipse perterritus festinauit egredi, eo quod sensisset illico plagam Domini*, superbiam ignominioso morbo comprimentis. Atque ita qui Sacerdotale munus inuaserat, regium amisit; qui Sacerdotum verba neglexerat, Dei verbera sensit; & qui in locum sanctum temerè inuaserat, ne in communi quidem, ac profano habitare permissus est, toto templo, atque adeo tota ciuitate exclusus: & qui mortem minabatur admonitoribus, in lepra languet vsque ad mortem.

IV. Mors Manahem. 4. Reg. 15. 22.

Superest mors Manahem, quæ in extremum hunc annum cadit, nam filius eius ei anno Oziæ quinquagesimo successit: *Et dormiuit Manahem cum patribus suis*, ait Scriptura, *regnauitque Phaceia filius eius pro eo.* Cumque alij reges Israëlitarum idololatriæ crimine infames decesserint, addidit etiam hic crudelitatem, ob quam mirum est, ac satis nouum, illum sicca, vt ait Poëta, morte decessisse.

V. Regnum Phaceiæ 2.

Sequenti anno, qui fuit Oziæ quinquagesimus, *regnauit Phaceia filius Manahem super Israel in Samaria biennio.* Etsi enim reuera Ozias non regnabat, nec sese Reipub. negotiis admiscebat, vtpote à communi habitatione separatus: anni tamen omnes, quandiu vixit, eius regno annumerati sunt, quamuis Ioatham eius loco Regnum administraret. Vtroque ergo regno priocipe suo spoliato, altero per morbum, per mortem altero, vtrique successit filius, priori Ioatham vt administrator, posteriori Phaceia vt rex, & ordinarius princeps. Quamuis enim pater eius tyrannicè occupasset imperium, deinde tamen populus se illi sponte subijciens, illum legitimum regem fecit, eoq; munere biennio tantum potitus est, paternæ impietatis, sicut & imperij, atque adeo, si Iosepho credimus crudelitatis hæres. De Olympiadibus, quarum initium Eusebius huc retulit, Initio regni Ioathami dicemus.

ANNVS MVNDI 3276.

OZIÆ 51. PHACEIÆ 2. & vlt.

AZARIÆ 51. TEMPLI 254.

PHVLIS 45. Imperij Assyrior. 1345.

ANTE CHRISTVM 777.

I. Annus Sabb. 99. Cædes Phaceiæ.

HOc anno secundo Phaceiæ fere exeunte, fuit is Sabbaticus vndecentesimus, Phacee filius Romeliæ coniurauit contra regem, cum esset dux in eius exercitu, præpositus mille viris, vt ait Iosephus, aut, vt Hebræi, tertius esset à rege. *Et percussit eum*, ait Scriptura, *in Samaria in turre domus regiæ, iuxta Argot & iuxta Arie, & cum eo 50. viros de filiis Galaaditarum, & interfecit eum, regnauitque pro eo.* Ea cædes sub anni finem patrata est, nam Phacee non nisi vltimo anno Oziæ regnare cœpit. Porrò ex Hebræo, Chaldæo, & Græco, sententia loci est Phacee socios habuisse coniurationis Argot & Ariam, & cum iis 50. Galaaditas, quibus adiutus facinus perpetrauit. Hie-

eiusque modus.

ronymus autem ea nomina vt propria locorum accepit. Videtur autem occisus in turre ad quam confugerat. Fuit hic Phacee improbitate par Sello, qui Zachariam interfecit. Vterque enim regem suum, nulla authoritate, ambitione dominandi, per insidias ac coniurationem interfecit, & regnum per tyrannidem inuasit, & vterque alterius non dissimili scelere periit.

II. Ortus Tobiæ senioris, & pueritiis institutio.

Hoc anno natum putamus Tobiam seniorem, sicut & 39. ætatis abductum in captiuitatem, vt suo loco dicetur. Patria eius fuit Galilæa superior, tribus Nephtalim. Oppidum etiam dicitur Nephtali in vulgata; at in Græca editione dicitur Thisbe, ex qua etiam Helias Thisbites, siue Thesbites putatur oriundus. Mature autem probatus est à Deo rebus aduersis. Nam vtroque parente orbatus est puer, & à Debbora matre patris sui, institutus est in timore Dei. Ipse enim se Hierosolymam quot annis profectum in festiuitatibus fatetur, & quæ ex lege præcepta erant, obseruasse.

ANNVS MVNDI 3277.

OZIÆ 52. & vlt. PHACEE 1.

IOELIS siue AZARIÆ vltim.

TEMPLI 255.

PHVLIS 41. Imperij Assyriorum 1346.

ANTE CHRISTVM 776.

I. Visio Esaiæ cap. 6.

Celebris est hic annus nobili illa visione Esaiæ, qua vidit Dominum sedentem super solium excelsum, quando & igneo calculo, quem Seraphim forcipe sumpserat de altari, purgata sunt labia prophetæ, quo calculo spiritus prophetiæ intelligitur, vt Sanctio placet, & Hieronymum laudat authorem, qui in hac visione datus est Esaiæ, eoque purgatum & habilem redditum deinceps prophetasse: Et idcirco quæ primis quinque capitibus continentur, esse posteriora ordine temporis. Et quia oportet Esaiam etiam Oziæ tempore prophetasse, vt in ipso prophetiæ titulo scriptum est, propheta non dicit se hanc habuisse visionem Ozia mortuo, sed eo anno quo mortuus est, nimirum aliquot mensibus ante mortem eius. Certe ex Hieremia constat ordinem temporum in tota eius prophetia minime fuisse seruatum. Acris quoque illa populi & optimatum reprehensio, quæ capite primo continetur, non videtur satis Oziæ temporibus minime deprauatis congruere: neque profecta ab homine polluti oris, & feruore spiritus prophetici carente. Fuisse porro visionem imaginariam, sicut & ipsam templi commotionem, communis est sententia, præsertim si viso dormienti, vt fere contigit, oblata est.

Epist. 142. ad Damas.

Quando contigerit.

Fuit imaginaria.

II. Oziæ mors ac mores. 4. Reg. 15. 7. 2. Par. 26. 23.

De morte Oziæ hæc tantum habet Scriptura: *Et dormiuit Azarias cum patribus suis sepelieruntque eum cum maioribus in ciuitate Dauid*, additur in libro Paralip. *in agro regalium sepulchrorum, eo quod esset leprosus*. Videtur Dominus voluisse penitus, illam superbiam regis huius, & sacrilegam temeritatem expiare, quem & viuentem hominum consortio, & mortuum regum sepulchro priuauit: vt tanto melior de eius æterna salute, certiorque coniectura haberi possit, quo grauius in hac vita eam culpam, quæ vna à Scriptura profertur, Dominus vindicauit. Nam quod excelsa non abstulit, hoc illi cum aliis probatissimis regibus commune est. Denique fecisse ait: *quod erat placitum coram Domino, iuxta omnia quæ fecerat Amasias pater eius*. Imò etiam rectius fecit: nam peccatum Amasiæ multis partibus grauius fuit. Quin & in laude Ioathami ponitur, quod fecerit, quod rectum erat coram Domino, iuxta omnia quæ fecerat pater eius, excepto ingressu templi. Illa porro duriora epitheta, quæ plerique patrum in eum tanquam spicula coniiciunt, illi tantum tempori conueniunt, quo in templo peccauit.

& æterna salus ex coniectura.

III. Regnum Phacee.

Hic ipse annus primus est Phacee filij Romeliæ, qui regnum obtinuit tanquam præmium impiæ proditionis, ac coniurationis in Dominum suum; dubium impiusne magis fuerit an iniustus, ait Iosephus. Vtramque enim fuit, impius in Deum ob idololatriam, & iniustus in regem & populum, ob illatam cædem, & vsurpatam tyrannidem. Hoc ipso anno Romuli ac Remi natiuitatem contigisse putat S. Hieronymus, idque ex chronico Eusebij confirmat. Sed ea natiuitas, nisi stabilitis debito loco Olympiadibus, firmiter stare non poterit, quod proximo anno faciendum est.

l. 9. Ant. c. 11.

Epist. 142. ad Damas.

OLYMPIADES.

ANNVS MVNDI 3278.

OLYMPIADIS I. AN. I.

IOATHAMI 1. PHACEE 2.

IOATHAMI Pont. 1. TEMPLI 256.

PHVLIS 43. & vltim.

Imperij Assyriorum 1347.

ANTE CHRISTVM 775.

I. Initium Olympiadum.

Peruenimus aliquando, Deo bene propitio, ad Olympiadas, temporum notam accuratissimam, atque certissimam, qua sibi tota Græcorum historia gratulatur. Græcis Romani consentiunt. Nam Censorinus[a], *Varro*, inquit, *tria discrimina temporum esse tradit. Primum ab hominum principio, vsque ad cataclysmum priorem, quod propter ignorantiam, vocatur ἄδηλον. Secundum à cataclysmo priore, ad Olympiadem primam, quod, quia in eo multa fabulosa referuntur, μυθικὸν nominatur. Tertium à prima*

a l. de die Natali c. 21.

Tria temporum discrimina.

Olympiade ad nos, quod dicitur historicum, quia res in eo gestæ veris historiis continentur. Sic ipse. Sed diuina prouidentia, & liberalitate factum est, vt ope sacrorum Bibliorum de primo illo tempore, pauca quædam, sed tamen certissima, atque adeo numerum illorum annorum exactè teneamus [a]. De secundo, amplissimam historiam Hebraïci populi, ab ipsis eius incunabulis, ad 1621. annos [b], sine vlla fabularum admissione didicimus. Tertia pars, ab iisdem sacris codicibus, plerisque in locis, & lucem accipit, & firmitatem.

a 1656. an. a Creat.
b 1621. à Diluuio.
3277. ante Olym.

II. Certitudo Olympiadum.

Accuratam autem istam notandarum Olympiadum curam fouebat gloria. Nam in quaque Olympiade, victorum nomina scribebantur in tabulis, & columnis, quales erant ex quibus leges Athenis, aut Deorum festa publicè proponebantur, vt victoris gloria, non in Græcia solum, sed vbique gentium, in omnem posteritatem propagaretur. Itaque 27. illæ Olympiades, quibus nomina victorum nondum scribebantur, oblitteratæ sunt. Quoniam ergo deinceps Scriptores pene omnes Græci, Latini, Barbari, rebus gestis quas memorant, Olympiadis notam assignant: imo sæpe præcurrentia tempora, ad initia Olympiadum exigunt, vt alibi de Agone Olympico ab Eusebio notatum est [c], qui Olympiades 430. annis antecessit; sicut diluuium Ogygium [d] mille & viginti, & tutela Lycurgi [e] 108. æquum erit à nobis in posterum Olympiades singulis fere annis diligenter annotari, ad finem vsque totius operis, quod in Christi morte terminatur.

c an. m. 2849. n. 42. & 43.
d a. m. 2258 a. 1.
e a. m. 3570 n. 2. & 5.

III. Statuitur hoc anno Epocha Olympiadum.

Vt autem diuersas opiniones de Olympiadum initio missas faciamus, statuimus primum annum Olympiadum, cum primo Ioathami Iudæorum regis anno concurrere. Alioqui falsus reperitur Africanus de Ogygio Diluuio; falsus Eusebius de Agone Olympico; falsus apud Clementem Alexandr. [f], Eratosthenes de tutela Lycurgi, nisi initium Olympiadum hoc anno collocetur. Falsus Cyrillus Alexandrinus [g], qui ab ortu Mosis ad primam Olympiadem quindecim annos numerat supra octingentos. Falsus Dionysius Halicarnassensis [h], qui se hæc perquisiisse studiosissimè, & accuratissimè expendisse profitetur, qui 408. annos ab excisa Troia ad Olympiadas vsque constituit. Falsus & qui ei ad vnguem subscribit Eusebius [i], lib. 10. de Præpar. Euang. c. 9. Et Solinus cap. 2. Nutabunt quoque anni Vrbis conditæ, & imperij Cyri, & 70. Iudaicæ desolationis anni. Quæ omnia postulant hoc ipso anno Ioathami primo Olympiadas inchoari.

f l. 1. Strom. p. 246. Gr. Lat.
g l. 1. in Iul.
h l. 1. & 2. hist. Rom.
i edit. Græ. Lat. p. 484. Rursum qui, &c.

IV. Restitutæ sunt non institutæ.

Sit ergo nobis hic annus primus primæ Olympiadis, vel annus potius, quo primùm ludi Olympici, ab Iphito Elæorum rege, restituti sunt, qui olim ab Hercule Idæo, nimirum ante annos 430. instituti fuerant, & variis ex causis intermissi, vt Pausaniæ placet [k], qui ait in his ludis primùm præmia cursus fuisse proposita, quæ Chorœbus Elæus obtinuit.

k l. 5. p. 314 Græc.

Ioatham Pontifex.

Hoc ipso anno, cum nouo Iudæorum rege Ioathamo, nouum quoque pontificem ei cognominem substituimus, vt tradit chronicon minus Hebræorũ. Hoc quoq; anno mortuum ponimus apud Assyrios Phulem anno regni sui 43. etsi non ignorem ei tribui ab Annio Viterbiensi, & qui eum secuti sunt, annos 48. At nos idoneos habemus authores, cur illi sequenti anno successorem demus.

ANNVS MVNDI 3279.

OLYMPIADIS I. AN. 2.

IOATHAMI 2. PHACEE 3.

IOATHAMI Pont. 2.

TEMPLI 257.

THEGLATPHALAZARIS 1.

Imperij Assyriorum 1348.

ANTE CHRISTVM 774.

I. Clades Israelitarum ab Assyriis.

SEcundus annus primæ Olympiadis, toti regno Israelitarum luctuosissimus fuit. Quam enim regionem Iehu, & filius eius Ioachaz regibus Syriæ victoribus amiserant; quamque, ex singulari Dei benignitate, Ioas & Ieroboam, facti saluatores Israëlis, recuperauerant: eam nunc ab Assyrio rege subiugari cœpti, penitus ac nunquam recuperandam amisere. *Legamus*, ait Hieronymus, *Regum & Paralip. libros, & inueniemus sub rege Phacea, qui regnabat decem tribubus, venisse Theglatphalasar regem Assyriorum, & magnam populi Samariæ partem in Assyrios transtulisse. Quo tempore apud Græcos secundus annus primæ Olympiadis fuit*, &c. Sic ipse temporis rationem confirmat.

l. 5. in Oseã sub fin.

II. Phaceæ res gestæ.

Res porro à Phacea gestas tenebris obrutas Scriptura reliquit, communi illa querela contenta. *Et fecit quod erat malum coram Domino, non recessit à peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Israel.* Cæteráque etiam gessit, quæ consentanea sunt homini, qui per vim, ac regis sui cædem arripuisset imperium. Nam huiusmodi principes dominatum nouum, multa cæde cognatorum, & amicorum præcedentis principis, omniumque sibi suspectorum stabilire solent. Sicque congregauit contra se, regnumque suum diuinam iram, quæ hoc ipso anno solita vehementius effundi cœpit, propter mali diuturnitatem; iacturam scilicet libertatis & patriæ, & exilium inter gentes barbaras sempiternum. Audi enim Scripturam: *In diebus Phaceæ regis Israël venit Theglatphalasar rex Assur, & cepit Aion, & Abel domum, Maacha, & Ianoe, & Cedes, & Asor & Galaad, & Galilæam, & vniuersam terram Nephtali, & transtulit eos in Assyrios.* Et alio in loco dicitur rex transtulisse *Ruben, & Gad, & dimidiam tribum Manasse, & adduxisse eos in Lahela, & in Habor, & Hara, & fluuium Gozam vsque ad diem hanc.* Sic ibi.

4 Reg. 15. 29.
1. Par. 5. 26

III. Quanta fuerit ea clades, & iusta Dei clementia.

Ex quibus intelligitur quanta fuerit hæc prima calamitas Israelitarum, cum ea duas tribus cum dimidia trans Iordanem amiserint; cis Iordanem autem totam tribum Nephtalim, qua tota superior Galilæa, quæ Gentium dicta est, continetur. Serio quippe

iam

iam cœpit Dominus vlcisci, tam diuturnam Israëlitarum impietatem. In qua ipsa castigatione, quam inuitè ad verbera procedat diuina clementia, facile animaduerti potest. Nam prius, ita eis regionis suæ partem abstulit, vt postea redderet. Deinde post expectatam ducentis & viginti annis populi huius conuersionem, & toties ingeminatas minas, cum tempus vltioni destinatum aduenit, per partes eum regno & terra sua priuare voluit, si forte, qui remanebant adhuc in terra sua, resipiscerent, vt Deus ab vltione cessaret, & in pristinum eos statum reuocaret. *ab an. 3060 ad 3279.*

IV. Quę causa eius ex parte Assyrij. Et quoniam ex propria intentione non venit Assyrius, vt scelera Phacee & populi eius castigaret: id enim Deus agebat per Assyrium alia omnia cogitantem; expeditionis huius causam suspicari licet negatum tributum, quo Manahem phul patri eius pendere consueuerat, quo præter ignominiam seruitutis, omnes regni facultates exhauriebantur. Id ergo iugum Phacee excutere voluerit, sed magno suo malo: quippe qui magna regni sui parte mulctatus est, sic vt regionem simul cum populo, qui aliò transportabatur, amitteret, barbaris in eorum locum succedentibus; vt ille plane de recuperatione desperaret. Fortassis etiam Phacee reliquam vt regni sui partem retineret, eodem quo antea Manahem tributo, aut moderatiore aliquanto redemit. Ex locis porro ad quæ translati sunt nunc Israëlitæ intelligi potest Medos iam Assyriis fuisse subiectos: ad ciuitates enim Medorum translati dicuntur. Neque enim Assyrij seruos suos, ad regionem principis sibi non subditi amandassent. *4. Reg. 17. 6. & c. 18. 11.*

ANNVS MVNDI 3280.

OLYMPIADIS I. An. 3.

IOATHAMI 3. PHACEE 4.

IOATHAMI Pont. 3. TEMPLI 258.

THEGLAT. 2. Imperij Assyrior. 1349.

ANTE CHRISTVM 773.

I. Amulius Rheam Vestæ consecrat. vide a. m. 3260. Dionysius l. 1. author est Amulium Latinorum regem, post necatum in venatione Ægestum Numitoris filium, à quo sibi timebat, ne paternæ iniuriæ vltor euaderet, animum ad alterum etiam facinus adiecisse, & specie religionis assumpta Rheam Syluiam, siue Iliam, neptem ex eodem Numitore suam iam nubilem, Vestæ Sacerdotem consecrasse, vt perpetuæ castitatis voto nuncupato, nulla ex ea proles existeret. At ea lex mitior fuisse videtur apud Albanos. Ait enim Dionysius, has puellas non minus quinquennio nuptiarum immunes manere debuisse. Iliam autem quarto anno grauidam factam fuisse, nimirum secundo anno secundæ Olympiadis: sicque Romulus & Remus nati fuerint anno tertio; deinde duodeviginti annos nati Vrbem condiderint initio septimæ Olympiadis, quam nos deinceps temporis rationem sequemur. *l. 1. p. 62. Gr. Lat.*

II. Ioathamus Templi portam ædificat. Cæterum cum hoc tempore Ioathamus pacificè in regno ageret, & alioqui pius esset, videtur his primis regni sui annis ad templi ornatum animum adiecisse, & ædificasse *portam domus Domini sublimissimam*, id est orientalem, nulla enim erat excelsior, siue portæ nomine templi ostium accipiamus, cui vsque ad fornicem 32. cubitos altitudinis tribuit Villalp. latitudinis autem 24. siue orientalem faciem vestibuli templi, quæ ad 120. cubitos erigebatur, vt suo loco dictum est. Quo factum est, primùm vt facilius ex remotis locis templi facies conspici posset. Deinde vt ab iis qui in atriis erant, velis atriorum reductis, oculi facilius in interiora templi conijci possent, & tum velum oraculi, tum altare thymiamatis, candelabra item cum lucernis, mensæ cum panibus, à populo venerabundo conspici, atque honorari. Hanc igitur portam, vel ipsam vestibuli faciem, ædificasse dicitur Ioatham, id est instaurasse, sicut & murum Ophel Hierosolymis, & vrbes in montibus Iuda. *an. m. 3024.*

ANNVS MVNDI 3283.

OLYMPIADIS II. An. 2.

IOATHAMI 6. PHACEE 7.

IOATHAMI Pont. 6. TEMPLI 261.

THEGLATPHALAZARIS 5.

Imperij Assyriorum 1352.

ANTE CHRISTVM 770.

I. Iubilæus Mosaicus 14. Sabb. 100. 3281. 2583. 700. Incidit in hunc annum Iubilæus Mosaïcus 14. est enim septingentesimus ab ingressu Israëlitarum in Chananitidem, qui incidit in annum Mundi 2504. numeratis extremis. In hunc ipsum annum incurrit annus Sabbaticus ordine centesimus; necesse est enim in annis septingentis, centum annorum septenaria reperiri.

II. Romuli & Remi conceptus. Narrant quoque plerique Solis eclipsim hoc anno contigisse, quo Romulus dicitur conceptus, matre eius Rhea à Marte oppressa. Sed hæc in fabulis Dionysius numerat: *Quarto post anno*, inquit, ex quo scilicet Rhea Sylvia Vestæ Sacerdos consecrata fuerat, *Ilia sacrorum causa puram aquam in Martis luco petenti, stuprum in fano nescio quis intulit. Quidam dicunt vnum de procis eius fuisse, amore captum virginis. Alij vero ipsum Amulium insidiantem potius*, vt morti posset addicere corruptam, *quam libidini seruientem, corpore armis ad summum terrorem septo, cunctisque faciei notis, quantum fieri poterat obscuratis. At plurimi fabulantur numen ipsum, cuius id fanum erat, se puellæ hac specie obtulisse: quippe quod præter alia diuinitatis effecta, Solem quoque obscurarit, & tenebris cœlum obduxerit.* Hæc Dionys. Sed nubilum cœlum, obscurumque aërem in eclipsim ij commutarunt, qui Romana initia augustiora reddere voluerunt.

III. Eorum parens Amulius.

Nam M. Octauius, & Licinius Macer, vt est in libello de Origine Romanæ gentis, tradunt Amulium patruum Rheæ Sacerdotis, eius amore captum, nubilo cœlo, obscuróque aëre, cum primum illucescere cœpisset, in vsum sacrorum aquam petenti insidiatum, in luco Martis eam compressisse. Ea eadem hæc ambitione ficta videntur à Romanis, qua impurissimum stupratorem diuinitate affecerunt. *Quia Deus*, inquit Liuius, *honestior culpa author erat, Martem incertæ stirpis patrem nuncupat vi compressa Vestali.* In quo ipso crimine, licet diuinum aduersus Amulium iudicium animaduertere, qui gemino incesto fœdè perpetrato; nam patruus erat, & Sacerdotem polluebat, factus est eorum parens, à quibus postea regno & vita spoliatus est. — Dei in eū iudicium.

ANNVS MVNDI 3284.

OLYMPIADIS II. AN. 3.

IOATHAMI Reg. & Pont. 7.

PHACEE 8. TEMPLI 262.

THEGLATPHALAZARIS 6.

Imperij Assyriorum 1353.

ANTE CHRISTVM 769.

I. Natiuitas Romuli & Remi. *Vide Bunting. Dionys. l. 1.*

QVi conceptum Romuli & Remi deliquio solis insignem illustremque reddiderunt, die quinto Maij id contigisse affirmant, ex quo sequitur eos ineunte Februario natos esse. Cum ergo Rhea vterum ferret, ægritudine matris monitu simulata, à sacris abstinuit. Amulius autem siue facti conscientia, siue suspicione verisimili motus, re anxiè perquisita didicit neptem vterum ferre, diuinamque generationem causari, & oraculum de gemina prole datum. Rex custodes parturienti dedit, à quibus nunciatum est editos geminos infantes. Re ad iudicium delata, dicta est ex Regis voluntate sententia, vt mater ob violatam pudicitiam iuxta legem virgis cæsa necaretur, proles vero abiiceretur in fluuium: sed Amulij filia, quæ vnica erat, & patri carissima, vitam Illæ patrueli impetrauit, sic tamen vt clam in carcere teneretur, ex quo mortuo Amulio liberata est. Alij tamen necatam censuerunt, vt M. Octauius & Licinius Macer. Priorem sententiam secutus est Liuius, vtramque vt probabilem retulit Dionysius. — Quid factum matri.

II. Filij expositi, & liberati.

Qui de infantibus ex multorum scriptorum sententia refert, eos Amulij iussu missos, vt in flumine demergerentur. Sed cum exundasset Tiberis ad radices Palantij montis esse depositos, qui cum vagientes in cœno volutarentur, lupa forte superueniens, distentis à recenti partu vberibus, mammas eis præbuit. Addit Liuius Faustulum pastorem infantes ab vbere ferino raptos, ad vxorem Laurentiam detulisse, quæ infantem mortuum recens ediderat. *Sunt qui Laurentiam*, ait Liuius, *vulgato corpore lupam inter pastores vocatam putent, inde locum fabulæ ac miraculo datum.* Sic ipse.

ANNVS MVNDI 3285.

OLYMPIADIS II. AN. 4.

IOATHAMI Reg. & Pont. 8.

PHACEE 9. TEMPLI 263.

THEGLATPH. 7. Imperij Assyriorum 1354.

ANTE CHRISTVM 768.

I. Ortus Ezechiæ.

NAtus est hoc anno Ezechias Rex optimus, atque religiosissimus. Erat enim 25. annorum cum regnare cœpit; cœpit autem regnare anno mundi 3309. In cuius ortu illud est admirabile, quod Achaz pater eius vix duodecimum nunc agebat annū. Natus est enim an. m. 3274. Vixitque quatuor annis regnante auo, & octo Ioathamo patre Ipsius regnante, qui est præsens annus, vitæ eius duodecimus, quo mirum est eum habilem fuisse generationi: imò & anno vndecimo. Si enim hoc anno natus est Ezechias, superiore vtique anno genitum esse oportuit. Multa ad hunc nodum soluendum congerit S. Hieronymus in epistola ad Vitalem, quæ in Annalibus expenduntur. Hic dicendum videtur, cum communi Doctorum sententia, hanc fœcunditatem inter cætera diuinæ potentiæ miracula numerari posse. Author quippe naturæ, legibus naturæ non subiacet. Accedit illud vulgò iactari solitum, malitia supplet ætatem. Quod probat Hieron. exemplo mulierculæ, quæ de puero decem annorum conceperat, Deo impurissimam mulieris libidinem vindicante. Itaque Achazi libidini tribuatur, quod quasi præcox facta fuerit natura eius; in cuius rei signum vix trigesimum sextum vitæ totius annum expleuit; Quo enim quidque citius maturitatem suam attigerit, hoc citius etiam deflorescit, ac deficit. Extant & alia in Scriptura præproperæ fœcunditatis exempla, in filij Iudæ & Benjamin, de quibus alibi dictum est. — *Epist. 132.* — ex patre puero. — *in Annal. a. m. 2329. num. 10. & seqq.*

ANNVS MVNDI 3286.

OLYMPIADIS III. AN. 1.

IOATHAMI Reg. & Pont. 9.

PHACEE 10. TEMPLI 264.

THEGLATPHAL. 8. Imperij Assyr. 1355.

ANTE CHRISTVM 767.

I. Olympicus victor. Abaris. *lib. 4.*

ANdroclus Messenius in Olympico stadio, hac Olympiade tertia ineunte victor factus est. Quo tempore Abaris ex hyperboreis legatus venit in Græciam, quem Herodotus ait sagittam per vniuersam terram nihil plane comedentem, circumtulisse, & fortasse homines de diuina scelerum vindicta, & emendanda vita commonebat, eo vrgente, qui vult omnes homines saluos fieri.

II. Bellum Ioatham contra Ammonitas. 2. Par. 27. 5

Hoc circiter tempore, neque enim notatus est annus, pugnauit Ioatham contra Ammonitas. Cuius belli caussam si requirimus, facilè est conjicere (nam tacente Scriptura, nihil hic præter conjecturas afferre possumus,) Ammonitas iam à 55. annis ab Ozia subiugatos, tributi iugum molestissimum excutere voluisse. Sed pietati Ioathami fauente numine, paterna instaurata victoria, grauiore etiam onere oppressi sunt, centum scilicet talentorum argenti, id est quadringentis & duodecim francorum millibus; præter *decem millia coros tritici, & totidem coros hordei*. Quæ Ammonitæ ter tantum persoluerunt: quo tributo vt debilitatus est hostis, ita *corroboratus est Ioatham, eò quod direxisset vias suas coram Domino Deo suo*. Et vice versa filius eius Achaz, derelicto Deo suo, omnibus vicinis suis præda fuit.

ANNVS MVNDI 3290.

OLYMPIADIS IV. AN. 1.

IOATHAMI Reg. & Pont. 13.

PHACEE 14. TEMPLI 268.

THEGLATPHALAZARIS 12.

Imperij Assyriorum 1359.

ANTE CHRISTVM 763.

I. Ann. Sabbat. 101.

VIctor hoc anno in Olympico puluere fuit Polychares, & ipse Messenius. Quando Iudæi annum Sabbaticum centesimum primum celebrarunt. His porrò annis Ioathami, aliqua ab Esaia & Michæa edita vaticinia satis constat. Id certe de cap. 6. Esaiæ Hieronymus affirmat. Septimum autem vsque ad finem decimi quarti, ad filium eius Achaz ait pertinere. Quod ad Michæam attinet, qui se sub Ioathamo prophetasse testatur, apparet ex verbis vltimis capitis primi, eum prophetare cœpisse abducta iam in captiuitatem parte vna populi. Ait enim, *Decaluare & tondere super filios deliciarum tuarum, dilata caluitium tuum sicut aquila, quoniam captiui ducti sunt ex te*, eodemque modo habetur in Chaldæo, & Græcis omnibus, & Latinis. Adde quod signa tristitiæ, quæ hîc à propheta memorantur, cladi potius acceptæ conueniunt, quam futuræ. Eodem referre licet illud: *Depopulatione vastati sumus, pars populi mei commutata est*. Ad vltimam autem captiuitatem illa pertinent, *Ponam Samariam quasi aceruum lapidum in agro*, &c. quod sexto Ezechiæ anno contigit.

Vaticinia temporis huius contra Israel.

c. 1. 16. & cap. 2. v. 4.

cap. 1. v. 6.

II. Et contra Iudam. Vide & c. 4. 10. 2. Par. 27. 2 in Mich. c. 1.

Nec mitiora vaticinatur contra Iudam, licet clades eius esset longinquior, *Sion quasi ager arabitur, & Ierusalem quasi aceruus lapidū erit*. Quamuis autem Ioatham valde pius esset, populi tamen pietas ei ex æquo non respondebat, sed *delinquebat*, id est corruptis erat moribus, & idolis clam seruiebat, vt ait Hieronymus, in eundem prophetam. Nec sane impunè. Nam iusto Dei iudicio, qui peccatorum permissione peccata punit, paulò post pessimum principem Achaz in regem habere meruerunt, vt qui in sordibus erant, magis magisque sordescerent. Alius porrò fuit hic Michæas ab eo, qui Achabi tempore vaticinatus est, eique mortem prædixit, quæ ante centum & quinquaginta duos annos contigit. Sed nec nomina, nec patriæ, nec tribus vtriusque prophetæ sunt eadem.

Michææ duo.

a. m. 3138.

ANNVS MVNDI 3293.

OLYMPIADIS IV. AN. 4.

IOATHAMI 16. & vlt. PHACEE 17.

IOATHAM Pont. 16. TEMPLI 271.

THEGLATPHALAZARIS 15.

Imperij Assyriorum 1362.

ANTE CHRISTVM 760.

I. 2. Par. 27. 8. 9. Ioatham morte subtrahitur imminentibus malis.

SExdecim annis regnauit Ioatham in Ierusalem, *dormiuitque cum patribus suis*, ætatis suæ anno 41. *& sepelierunt eum in ciuitate Dauid*: in arce Sion, vbi erat locus regalium sepulchrorum. Qui cum esset optimus princeps maturè subtractus est ab hominibus, ne videret mala; quæ regno suo imminebant, & quorum gustum aliquem habuisse videtur, antequam è viuis excederet. Idque significant verba sequentia, quæ Scriptura inserit narrationi mortis eius. *In diebus illis cœpit Dominus mittere in Iudam Rasin regem Syriæ, & Phacee filium Romeliæ*. Postremis scilicet diebus eius fiebant Syrorum & Israelitarum excursiones contra regnum Iuda, ad castiganda populi peccata, quæ fuerunt certa præludia futurorum malorum. *Et regnauit Achaz filius eius pro eo*, idque sub huius anni finem, vt comprobetur illud, *Anno decimo septimo Phacee regnauit Achaz*. Sicque verum etiam erit; quod ibidem subditur, *& sexdecim annis regnauit in Ierusalem*. Nisi enim aliquid ei de vltimo Ioathami anno tribuatur, decimum sextum regni sui annum non attigerit.

4. Reg. 15. 37.

Initium Achaz.

4. Reg. 16. 1.

II. Phacee fœdus cum Syris.

Hoc porrò decimo septimo anno regni Phacee renouatum videtur fœdus Syrorum cum Israelitis in perniciem regni Iuda. Cum enim Syri vehementer attriti fuissent à Ioas, & Ieroboamo regibus Israelitarum, pax & fœdus inter eos bello finem attulit: quod eò diligentius seruabant Israelitæ, quo nuper fuerant acerbius ab Assyriis afflicti. At rex Iuda Assyriis hoc tempore amicus fuit, idcòque cum primum Syri & Israelitæ inuaserunt regnum Iudæ, rex Achaz Assyrios in auxilium euocauit. Hæc ergo amicitia Iudæ cum Assyriis, Israelitas malè habebat, quod ab illis magna regni sui parte priuati essent. Ergo cum damna sua ex Iudæ clade reparare vellent, Syros belli socios facile inuenerunt, qui priuatim etiam oppidum Ailam, quod Iudæi Syris eripuerant, postliminio repetebant. Quanquam, vtri horum belli authores fuerint contra Iudam, non satis constat. Bellum ipsum in proximum annum cadit.

Et Achaz cum Assyriis.

III. Institutio Romuli & Remi.

Sub hoc tempus cum decimum circiter annum agerent Romulus & Remus necdum ad laboriosa opera per ætatem idonei essent, & liberalis disciplinæ capaces facti essent, Gabiis, Græcarum, Latinarumque litterarum edifcendarum gratia commoratos esse, auo Numitore clam omnia adnuoistrante, author est Aurelius Victor, in libello de Origine Romanæ gentis, authoremque laudat Valerium Antiatem. Formam etiam commendant, Dionysius & Plutarchus, & magnitudinem corporis, quæ pro generis nobilitate testimonium darent.

ANNVS MVNDI 3294.

OLYMPIADIS V. AN. 1.

ACHAZ 1. PHACEE 18.

VRIÆ Pont. 1. TEMPLI 272.

THEGLATPHALAZARIS 16.

Imperij Assyriorum 1363.

ANTE CHRISTVM 759.

I. Ephori Spartæ instituti. *Plut. in Lycurgo.*

Qvinta Olympiade ineunte, Æschines Elæus patria Messenius stadij palmam tulit; quando primòm Ephori Lacedæmone constituti sunt: regnante ibi Theopompo Nicandri filio, qui fuit Licurgi nepos, cum Polidoro regni collega. Foerunt autem numero quinque, qui regibus oppositi fuerunt: vt Romæ consulibus Tribuni plebis. Et sicut à Coss. Romæ denominabatur annus, ita Spartæ à prima Ephoro, qui hoc anno dictus est Elatus. Teste Plutarcho.

II. Regnum Achaz.

Quod ad sacram historiam attinet, etsi primus annus Achaz cum 17. Phacee inchoauit, vt diximus, maxima tamen ex parte decimo octauo illius anno respoodet. Vriam porrò pontificem Ioathami pontificis successorem exhibet breue chronicon Hebræorum, cui consentiunt Iosephus atque Hieronymus. Scriptura quidem cum tantum Sacerdotem vocat, quem tameo Vatablus principem Sacerdotum interpretatur, & in cap. 8. Esaiæ affirmat fuisse pootificem; sicut & Mariana. Et ratio videtur postulare, vt cum rex ex ipsa Syria scriberet. Hierosolymam; de nouo altari construendo, non ad priuatum aliquem Sacerdotem, sed ad ipsum pootificem litteras & mandata dederit: cum probe intelligeret, neminem id facinus, inscio vel iouito pontifice fusceptorum.

l. 4. Reg. 16. 12.

& Vriæ pontificatus.

III. Ordo bellorum cōtra Iudam. *in c. 28. 2. Par. in c. 28 2. Paral. in c. 7. Esaia & alij.*

Iam vero quod ad bellum Syrorum & Israëlitarum contra Iudam attinet, prius singuli cōtra Iudam, quam coniunctis armis, animisque pugnarunt, vt notauit Theodoretus atq; Hieronymus. Certe constat in priore bello victum captumque regem Damascum abductum, in posteriore in vrbe irrito conatu obsessum fuisse. De priote igitur bello Scriptura, enumeratis sceleribus Achaz, hæc subdit: *Tradiditque eum Dominus Deus eius in manu regis Syriæ, qui percussit eum, magnamque prædam cœpit de eius imperio, & abduxit ad Damascum.* Apparet collectos fuisse vtrimque exercitus, & Syros cum Iudęis in acie concurrisse, victumque Achaz ac captū fuisse, Deo hominis impietatem hac plaga atque ignominia vindicante. Eadem porrò opera Syrus diu desideratam vrbem Ailam, ad oram sinus Arabici positam, clade victi regis Iudæ territam, captiuo rege permittente, & vt videtur, suam captiuitatem redimente, recepit; Iudæos ejecit, & ibi collocauit Idumæos.

Achaz à Syris captus, amittit Ailam. *4 Reg. 16. 6*

IV. Ab Israëlitis ingenti clade afficitur. *2. Par. 28. 6*

Eodem anno Achaz aliam cladem accepit. Nam *manibus quoque regis Israel traditus est, & percussus plaga grandi.* Vtique & valde grandi. Nam sequitur, *Occiditque Phacee filius Romeliæ de Iuda 120. millia in die vno, omnes viros bellatores.* Permisit Dominus tam immanem cladem inferri populo suo à desertoribus Israëlitis, *eò quod reliquissent,* etiam ipsi, *Dominum Deum patrum suorum*, qui eorum impietatem per Israëlitas punire voluit, quemadmodum mox Israëlitarū, & Syrorum non minora scelera, per Assyriorum reges puniturus erat. Sed nec ipsi Assyrij diu impunè sua scelera laturi erant, cito à Babyloniis perdendi. Omnes enim in exequenda Dei voluntate peccabant; quippe quibus mens erat, non Deo, sed improbissimæ suæ cupiditati seruire. Refert nominatim sacer historicus aliquos primarios viros in prælio desideratos.

V. *vers. 8.* Multitudo captiuarū, & charitas in eos exercitā.

De captiuis autem hæc addit: *Ceperuntque filij Israël de fratribus suis ducenta millia* imbellis multitudinis, *mulierum, puerorum, & puellarum, & infinitam prædam, pertuleruntque eam in Samariam.* Qui dum abducereotur, prophetæ interuentu, egregium & memorabile facinus ab Israëlitis patratum est. Venieoti enim exercitui victori occurrit Oded propheta, & de proxima in cæsos crudelitate reprehensos, deterret ne captiuos abducant, in seruitutem, metu imminentis à Deo vltionis. Non fuit irrita prophetæ oratio, remissi quippe sunt omoes captiui liberi, quibus etiam de necessario commeatu liberaliter prouisum est, quod à Scriptura ipsa accuratē narratur.

à v. 9. ad 16 2. Par. 18.

ANNVS MVNDI 3295.

OLYMPIADIS V. AN. 2.

ACHAZ 2. PHACEE 19.

VRIÆ Pont. 2. TEMPLI 273.

THEGLATH. 17. Imperij Assyrior. 1364.

ANTE CHRISTVM 758.

I. Syri & Israëlitæ simul bellū redintegrant. *c. 7. 6.*

Hoc anno redintegratum est bellum à Syris, & Israëlitis contra Iudæos. Rasin enim & Phacee præteritis victoriis ad audaciam erecti, & prædæ magnitudine inuitati, Ierosolymam redeunt, inde amoturi regem Achaz, & in eius locum positури filium Tabeel, vt ait Esaias. Nimirū Achaz amicus erat Assyriorum, quibus illi facilius resisterent, si Hierosolymis regem fauentem ac fœderatum haberent. Cum ergo Hierosolymis nunciatum esset Syrorum exercitum ad Samariam ex via substitisse, moxque Hierosolymis cum Samaritis affuturum, non sine causa

perterrefacti sunt. Cum enim singuli reges paulò ante grauissimas clades intulissent Iudæis, meritissimò de vtriusque regis aduentu, cum gemino exercitu, turbabantur. Accedebat conscientia scelerum, & deserti diuini cultus; quam causam diuinæ iracundiæ, desertionis, & cladium, Michæas, & Esaias intonabant.

II. Obsident Ierusalem.

Interim ascendunt Hierosolymam duo reges; eamque obsidione cingunt, & quidem diuturna, vt ait Iosephus; *& non potuerunt debellare eam.* Itaque merito solutionem obsidionis in sequentem annum differemus. Interea mittit Dominus Isaiam prophetam ad Achaz solum apud se, de aduocando ad auxilium suum rege Assyriorum, deliberantem, prohibetque illum timere; quod nihil sit periculi à duobus illis regibus, prædicens eorum conatus irritos fore; quin potius illos, vt titionum extrema, breui, fumum sine flamma daturos; significans vtrimque cito periturum, quod proximo anno contigit. Quin & renouat vaticinium de interitu regni Israël, post absolutos 65 illos annos, de quibus supra dictum est. Quæ cum Achaz non crederet, vltro propheta signum illi offert quodcumque vellet quoniam signa necessaria sunt infidelibus, quæ cum ille nihilominus recusaret; ratus fieri non posse vt duo reges se viribus exhaustum, non redigerent in suam potestatem. Propheta contra id minime difficile Domino futurum dicit, qui aliud aliquando prodigium longe difficilius facturus sit vt scilicet Virgo, illibata virginitate concipiat, pariatque Messiam, qui populum suum liberaturus sit ab hostibus longe peioribus, Satana, morte, idololatria, & omnibus peccatis suis. Sed hæc diligentius in Annalibus explicantur.

Esaias confirmat Achaz.

An Orbis. 25.

III. Qui auxilium quærit ab Assyriis. 4. Reg. 16. 7

Cum interea ciuitas obsidione ab vtroq; rege premeretur, nec impius Achaz multum moraretur prophetæ minas aut promissa, vel quod à Deo, quam perfidè deseruisset, non expectaret auxilium: vel, si sapientius de eo æstimare placet, quòd Deo cooperandum esse arbitraretur, non autem expectandum, vt otiosis victoria cœlitus deuolaret in sinum, misit nuntios ad Theglatphalasar regem Assyriorum, qui auxilium ab eo contra hosce reges postularent. In quo vtique Deum offendit, ob aduocatum profani hominis auxilium, cum Dominus ipsi nominatim auxilium contra hosce reges, & securitatem per Esaiam spopondisset, signóque quod ille neglexerat, confirmare voluisset. Subdit autem Scriptura missa munera regi Assyriorum, quæ potius promissa videntur, & postea à rege Achaz ad eum in Damascum delata. Idque ratio exigit. Cum enim Ierusalem arctè à gemino exercitu regio obsideretur, non facile fuit elabi nuncios nedum vis ingens pretiosarum rerum ab eis tuto perferri.

Cum promissione mercedis. ver. 8. 2. Par. 28. 21.

(∴)

ANNVS MVNDI 3296.

OLYMPIADIS V. AN. 3. ACHAZ 3.

PHACEE 20. & vlt. VRIÆ Pont. 3.

TEMPLI 274. THEGLATPHAL. 18.

Imperij Assyriorum 1365.

ANTE CHRISTVM 757.

I. Res contra Rasin Syriæ ab Assyriis gesta.

Magnam huius anni partē tenuit obsidio Hierosolymorū; cuius occasione, promissæque ab Esaia libertatis, multa ipse deinceps de Christo venturo, & mortales de durissima seruitute liberaturo vaticinabatur. At Theglatphalasar tum regis Iuda humilitate ac precibus, tum numerum promissione allectus, tum etiam Syriacæ, atq; Israëliticæ prædæ spe incitatus, *acquieuit voluntati eius. Ascendit enim rex Assyriorum in Damascum, & vastauit eam.* Agrum, vt fit, primò populatur. Quod Rasin intelligens, relicta obsidione Ierusalem, domum cum suis copiis redit: ne dum affectat aliena, nec ea acquirat, & insuper amittat sua. Ibi, quod admodum credibile est, cum Assyriorum rege congreditur, pugnáque superatus occumbit, aut certe paulò post ab hoste interficitur. Assyrius autem victoria vsus Damascum occupat; ac diripit, *& eius habitatores Cyrenen transfert,* id est in superiorem Mediam, vt Iosephus interpretatur: ex quo intelligitur Medos hoc tempore Assyriis fuisse subiectos. Neque enim Assyrius in alterius principis regionem captiuos suos abduxisset.

4. Reg. 16. 9

Qui Medos subegerant. l. 9. c. 13.

II. Res gesta contra Phacee. Vitulus ex Dan sublatus. cap. 8. 4. cap. 22. Soluit obsidionem, & à suis occiditur.

Misit etiam populabundum exercitum in Israëlem, vnde & multam abstulit prædam, vt testatur Esaias; multos etiam comprehendisse captiuos, author est Iosephus. Chronicum quoque Hebræorum ait hoc anno Assyrium abstulisse ex tribu Dan vitulum aureum. Phacee autem Rex Israël, siue quia in obsidione desertus erat à Syris, siue quia domi contra Assyrium, & contra domesticos hostes prouidendum erat, relicta Hierosolyma, ipse quoque ad regni sui defensionem accurrit. Sed eodem tempore coniuratio Oseæ filij Ela erupit, qui ex insidiis in apertam erupit audaciam, & percussum Phacee interfecit, anno regni eius vigesimo. Sic Deus peccatorem, per ea quæ peccauerat puniens, insidias insidiis, & coniurationem coniuratione rependit. Sic qui regem Dominum suum seruus occiderat, à seruo suo rex & Dominus est occisus: & qui proprio scelere regnum alienum inuaserat, alieno scelere proprium regnum amisit. Sic breuī, iuxta verbum Esaiæ, duæ titionum fumigantium caudæ extinctæ sunt, Assyriorum fluuio inundante. Dicitur porro hic annus Ioathami vigesimus, quia si is vixisset adhuc, vigesimum hoc tempore inchoaret.

III. Achaz occurrit Assyrio Damasci.

Interim periculo persunctus Achaz, & pernicie ipsos in hostes diuina prouidentia derivata, in Assyrij occursum pertexit Damascum, qui ibi cum exercitu victore resederat, vt eum mox Hierosolymam, quasi triumphātem deduceret, detulitque ad eum muneris loco, quid-

Magnitudo muneris eius. 4.Reg.16.8 2.Par.28.21.

quid auri argentique corradere potuit ex domo domini, & ex thesauris suis, imo etiam ex domibus principum Iuda: quæ maxima fuisse intelligi potest ex diuitiis & gloria Oziæ, & Ioathami, pluribus annis, longáque pace illibatis. Neque enim Razim, neque Phacee regiam vrbem attigerant. Quin etiam huiusmodi munera esse debuerunt, quæ Assyriorum imperatorem decerent. Quæ tamen profuisse nihil ei profuit, Deo eius infidelitatem & diffidentiam vlciscente. Ab eodem enim vastatus est, vt postmodum dicetur.

IV. Nouum altare constitui iubet Hierosolymis.

Damasci porro cum esset Achaz, templum profanum Syrorum ingressus, vidit ibi altare, diis Syrorum excitatum, eximij cuiusdam artificii, cuius formam cum adamasset, misit Hierosolymam ad Vriam pontificem exemplar illius accuratum, iussitque ab eo curari simile Hierosolymis. Et sane præclari artificij esse oportuit, vt ei Hierosolymitanum præ illo vilesceret. Nisi idem regi Achaz contigisse dicamus, quod insanis quibusdam adulteris, qui nobiles & eximiæ formæ vxores, præ vilibus scortis negligunt. Cum autem hoc opus ad reditum Achaz è Syria elaboratum fuerit, vt mox dicetur; & credibile sit regem Assyriorum magno cum apparatu venisse Hierosolymam: ibique tanquam in triumpho receptum, dum ea apparantur, & reges temporis opportunitatem eligunt, abiit annus præsens, & menses aliquot subsequentis. Nam Phacee, sub extremum anni num cæsus est.

ANNVS MVNDI 3297.

OLYMPIADIS V. AN. 4.

ACHAZ 4. OSEÆ 1.

VRIÆ Pont. 4. TEMPLI 275.

THEGLATPHALAZARIS 19. Imperij Assyriorum 1366.

ANTE CHRISTVM 756.

I. Annus Sabb. 102. Achaz Assyrium magnificè accipit.

Mensibus aliquot in Syria & Damasco ab vtroq; rege positis, & illius prouinciæ rebus pro Assyrij regis arbitrio compositis, Hierosolymam venerunt sub initium anni Sabbatici 102. cuius ritus haud obscurum est ab impio rege fuisse neglectos. E contrario quanta maxima fieri potuit magnificentia, & beneuolentiæ significatione acceptum Theglatphalasarem. Voluit enim Achaz tam potentem principem sibi omni officio atque obsequio demereri, vt eo quasi propugnaculo, contra vicinos omnes populos vteretur. Demens qui non animaduertit se in illam prophetæ maledictionem incurrere. *Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum, & à Domino recedit cor eius.* *Ier.17.5.*

II. In altari nouo, atq; illegitimo sacrificat. Vide Ann.

Cum autem perfectum esset altare, quale rex Damasco in descripserat, vidit illud Achaz, & veneratus est, in eoque sacrificium obtulit, quod regis nomine solebat offerri, & quidem, vt apparet, ipse per sese. Nec tamen vt Ozias percussus est lepra, quia reseruabatur impius in diem malum, Ozias autem punitus est in hac vita, ne in æternum periret. Nec ab Vria & sacerdotibus prohibitus est. Emarcuerat enim sacerdotalis vigor: idque ex eo patet, quod tam facile Vrias ad principis impij iussionem altare legitimum non solum auferri permisit, sed & ipse quoque aliud sacrilegium, ex idolorum disciplina construxerit, & in eo illegitimè legitima sacra peregerit. Neque obstat, quod ab Esaia testis fidelis dicitur, siue fide dignus. Id enim dignitati eius non moribus datur.

III. Aduentus Assyrij Iudæ luctuosus. c.28.20.

Cæterum hunc Assyrij aduentum fuisse ipsi Achaz & ciuibus Ierusalem luctuosum, patet ex 2. Paral. vbi habetur Dominum adduxisse contra Achaz regē Assyriorum, qui *afflixit eum, & nullo resistente vastauit.* Significans barbarum illum se gessisse Hierosolymis, non vt socium, & amicum, sed vt hostem ac prædonem. Pecuniis autem ita exinaniuit, vt præsentes futurasque opes exhauriret. Nam graue tributum regi ac regno imposuit, quod ille persoluere vsque ad mortem, & ad regnum Ezechiæ filij eius, qui rebellauit contra Assyrium, nec illi, tributo pendendo seruiuit. Cum ergo Achaz animo vehementer affligeretur, videns illum ipsum Assyrium, in quem sperauerat, grassari Hierosolymis, non confugit infœlix ad Dominum, sed furore animi in transuersum actus; indignationem, quam in Theglatphalasarem non poterat, in ipsum Deum insanus effudit. Diripuit quippe omnia vasa domus Dei, atque confregit, clausitque ianuas templi Dei, vt nec ipse eum coleret, nec ab vllo coleretur.

Achaz in Deum insanit.

IV. Summa capita malitiæ eius: Dei veri desertio, & idolorum introductio.

Quoniam igitur hoc maxime anno regis huius impietas foras videtur erupisse, eius summa capita breuiter sub vnum aspectum ponamus. Prima igitur mali labes, & omnium calamitatum eius origo fuit, quod propria malitia alienatus à Deo, patris & aui sui, pietate neglecta, idololatriam adamauit, adeo vt nouas idolorum statuas opere fusorio conderet, in honorem Baal, tanta copia, vt *in vniuersis angulis Ierusalem*, & in omnibus regni sui vrbibus spargerentur; & in omnibus aras extrueret, & thura diis alienis adoleret. Nominatim autem idolis Syrorum, quæ colebantur in Damasco; pro quo facinore insultat ei Scriptura: & Moloch idolo Ammonitarum, cui *filium suum consecrauit transferens per ignem*, lustratione superstitiosa, non exustione, vt putauit Iosephus. *2.Par.28.13. 4.Reg.16.3.*

V. Triplex eius in templum contumelia. q.20. in 4. Reg.

Denique in templum Dei contumeliosissimus fuit, illudque tripliciter violauit, spoliando, profanando, claudendo. Etsi enim alij quoque reges vrgente necessitate, thesauros domus Dei abstulerunt, quos deinde ex hostili præda, manubiisque repararunt, vt ait Theodoretus: Achaz tamen in hoc ipso facinore impius fuit, qui cum haberet fideiussorem Deum, ne sibi à Syris timeret aut Israëlitis, nihilominus Assyrium, cum hac sacrilega præda in ruinam suam euocauit. Profanum etiam templum reddidit, sublato inde altari legitimo, profanóque substituto, in quo diis Damasci sacrificauit: sustulit & alia templi vasa è locis suis, atque confregit, non in vsum aliquem suum, sed in contemptum Dei. *Direptis denique omnibus vasis domus Dei atque confractis, clausit ianuas templi Dei, & fecit sibi altaria in vniuersis angulis Ierusalem.* *2.Par.28.23.24.*

salem. Hæc porro non statim perpetrata sunt omnia, sed pedetentim & per gradus. Crescente enim sensim malitia, crescebant etiam à Deo plagæ, & cum plagis contemptus, impietasque crescebat.

VI. Initia regni Osee turbulenta. 4. Reg. 15. 30. 4. Reg. 17. 1

Hoc anno, qui fuit 4 Achaz, & fuisset vigesimus patris eius, si adhuc vixisset, Osee, interfecto Phacee, regnare cœpit, & hoc primum fuit regni eius initium, geminum enim est; alterum autem incidit in annũ duodecimũ regni Achaz, & ab vtrouis initio regnauit annis nouem omnino autem 18. qui supersunt vsque ad supremam regni Samariæ cladem. Verum priores illos annos, vtpote tyrannicos Scriptura indicauit propter chronologiam, non numerauit tamen, quod res adhuc turbidæ essent, siue ex domesticis vtriusque familiæ Phacee scilicet & Osee tumultibus, intra quos populus Oseam non acceptauit in regem: siue ex Assyriorum oppressione. Rex enim Assyriorum Damasco Hierosolymam veniens, vel inde rediens, Samariam venit, vbi omnia ex regis cæde confusa reperit, omnia ex tot cladibus perturbata. Itaque facile Israëlitas ad quasuis seruitutis & tributi conditiones adegit, eiusque colligendi soluendique curam Osee, qui multum in Repub. posse videbatur, commisit, cum nonnulla forte promissione regnandi, sicque domum spoliorum, diuitiarum & gloriæ plenus reuersus est.

Quot annis omnino regnarit.

Fit Assyriis vectigalis.

ANNVS MVNDI 3298.

OLYMPIADIS VI. An. 1.

ACHAZ 5. OSEE 2.

VRIÆ Pont. 5. TEMPLI 276.

THEGLATP. 20. Imperij Assyrior. 1367.

ANTE CHRISTVM 755.

I. Status Reipub. Iudæorum

HVius Olympiadis initio, discesserant Assyrij in terram suam, & Iudæi, Israëlitæ, ac Syri viribus fracti, spoliati opibus, tributis onerati, sicut post multã tẽpestatem conquassatæ naues quiescebant: ad quorum populorum quietem Syrorum & Israëlitarũ transmigrationes non parum seruiebant. Neque tamen Achaz, aut populus eius quiescebant agere peruersè, iam tot eruditi malis, aut discebant benefacere: quando Idumæi, qui in cladibus regum Iuda triumphabant, sicut eorũ fœlicitate rumpebantur, erexerunt caput, & vlciscente numine *venerunt in regnum Iuda, & percusserunt multos ex eo, & ceperunt prædam magnam.* Nec est quod in Idumæis causam harum excursionum, aut latrociniorum quæramus. Nam præter auitum vtriusque populi odium, iamdudum cladibus fracti, priuati regibus, seruitute oppressi, in rupibus suis ac speluncis prædones agebant, & quò se cumque dedissent, rapto viuebant.

Iterũ insurgunt Idumæi. 2. Par. 28. 17.

II. Nemine resistente.

In Iudæos autem præsertim irruebant, quibus omnia sua mala ferebant accepta. Neque tamen quidquam à Iudæis repugnatum, aut vindictæ acceptum legimus, quandiu vixit Achaz. Ita egregia illa vis bellatorum Iudæ alternatim sub piis impiisq; regibus florebat, languebatque. Cæterum neque has Idumæorum excursiones, neq; Philisthæorum bella, quæ mox referentur ante hoc tempus putamus contigisse Nam si adhuc fuisset in Syria Theglatphalasar, facile eos motus, rogatu Achaz compressisset.

III. Romuli & Remi adolescentia.

Romulus autem & Remus adolescentiam ingressi, decimum enim quintum agebant annum, neque in stabulis, neque ad pecora segnes, sed venando peragrare saltus, feras sistere, in latrones præda onustos impetum facere, pastoribus rapta diuidere, & cum his crescente in dies iuuenum grege, ferias ludosque celebrare, quæ dicta sunt lupercalia: Pani Arcadico sacra.

ANNVS MVNDI 3299.

OLYMPIADIS VI. An. 2.

ACHAZ & VRIÆ 6.

OSEE 3. TEMPLI 277.

THEGLATP. 21. Imperij Assyrior. 1368.

ANTE CHRISTVM 754.

I. Philisthæi bellum mouent in Achaz.

AD hunc, & aliquot annos sequentes bella Philisthæorum, & damna, temporibus Achaz Iudæis illata referimus. Existimamus quippe Dominum diuturnioribus flagellis Iudam, eiusque regem cædere voluisse, vt verberum diuturnitate, malorum suorum causam aliquando intelligerent, &, vt ait Esaias, ad percutientem se reuerterentur, qui Syros, ab Oriẽte, Philisthæos euocabat ab occidente, *vt Israel toto ore deuorarẽt.* Cuius belli causam Deus habuit regis populique peccata. Ipsi autem Philisthæi, antiquissimum Hebræorum odium, à quibus vexandis nunquam quieuerunt, quandiu non defuerunt vires. Adde quod non ita pridem fuerant ab Ozia vehementissimè compressi atque afflicti. Itaque hanc opportunitatem attritarum virium Iuda libenter arripuerunt; vt essent eis quasi *vnguis in viscere.*

c. 9. 12. 13.

Belli causa.

2. Par. 26. 6.

II. Vrbes pagosque occupant. 2. Par. 28. 18.

Diffusi sunt ergo Philisthæi per vrbes campestres, ad meridiem tribus Iudæ positas, easque cum pagis suis occuparunt, & habitarunt in eis. Earum sex à Scriptura memorantur. Aliæque vrbes, quæ ab antiquo Philisthæorum fuerant, quas eis Ozias pridem abstulerat, ab Ipsis hoc tempore videntur receptæ. Nam Michæas, qui non nisi post Oziam mortuum prophetauit, de Getha quasi hostili ciuitate, quæ de Iudæorum clade lætetur, loquitur. Et Ieremias Azoti & Gazæ, Ascalonis, & Accaronis meminit, quasi vrbium Philisthæorum, ab eis videlicet post liminio recuperatarum. Non obstantibus tamen hisce nouis Iudæorum damnis & iacturis, Achaz, qui non minus rei, quam animi, & pietatis inops erat, domi se continebat. Neque cessabat propterea Assyriis tributa pendere, sicut nec Osee, eosque semper potentiores reddebant in damnum suum: experiebanturque ambo num præstaret Deo, cum

Et sua recuperant.

Achaz Assyriorum vectigalis.

2. Par. 2. Deut. 28. 46.

Annus secularis 33.

ferunt omnium copia, quam hominibus cum penuria, ignominiaque seruire, quod olim Moses fuerat interminatus.

Proximus porro annus secularis fuit ab orbe condito 33. simulque Iubilæus 66, quem plerique natalem Vrbis esse voluerunt, sed nos aliam rationem temporum, & quidem meliorem, vt credimus, secuti sumus.

ANNVS MVNDI 3302.

OLYMPIADIS VII. AN. I.

ROMVLI, & ROMÆ CONDITÆ I.

ACHAZ & VRIÆ 9.

OSEE 6. TEMPLI 280.

THEGLATP. 24. Imperij Assyrior. 1371.

ANTE CHRISTVM 751.

I. Natalis annus Vrbis.

In Annal.

In Fast.

SEptimam hanc Olympiadem, nihil æquè reddit illustrem, quã natalis annus Romanæ vrbis, & primi Romanorum, regis initium, quod Dionys. Hal car. post accuratissimam diligentiam, & antiquorum scriptorum peruestigationem, in primum septimæ Olympiadis annum refert, qui idem est 432. ab exciso Ilio. Idem omnino Cato sensit apud eundem Dionysium, cum ait Romam quadringentis & triginta duobus annis Iliaco bello posteriorem, quem annum index anni huius exhibet: quo ipso ait Albanos Romuli & Remi ductu misisse coloniam, à quibus Vrbs condita & Roma à Romulo nomen accepit: Idem habent plurimi antiquorum, quos recenset Onuphrius, vbi de anno & die conditæ vrbis disserit, de quibus consulet Annales studiosus lector, tam hoc ipso anno, quam initio Olympiadum.

II. Ratio temporis circa Olympiadas.

Illud hoc loco monuisse sufficiat, nos annis quantum possumus vti Iulianis, quorum est in primo Ianuarij exordium, & vrbem, vt mox dicetur, in Palilibus condi cœptam, & Olympiadas sub æstiuum solstitium inchoari. Ex quibus consequens est anno Iuliano, tam posteriorem partem anni olympici præcedentis, quam priorem anni sequentis respondere. Itaque anno præsenti Iuliano 3302. respondet dimidia pars anni quarti sextæ Olympiadis, & dimidia pars anni primi septimæ Olympiadis. Ex quo illud etiam conficitur, vt quicunque Vrbis exordium ad quartum sextæ Olympiadis referunt nobiscum sentiant, in quibus Verrius Flaccus author tabularum capitolinarum, Iulius Solinus, Clemens Alexandrinus, alijque ab eodem Onuphrio numerati. Cum enim scriptores passim omnes XI. Cal. Maij Vrbem conditam agnoscant, vtique finis sextæ Olympiadis in anno nostro Iuliano includetur: & qui primum septimæ Olympiadis produnt, eius inchoantis rationem habent, eóque Palilia duobus tantum mensibus antecendentia retrahunt ideóque eundem nobiscum mundi annum notant.

III. Dies Vr. con. Palilia 21. Aprilis. l. 4.

Addamus aliquid de die conditus, qui minime controuersus est, eo quod festi dies quotannis à populo celebrabantur, quod in eos natalis dies vrbis incidisset, notum est illud Propertij.

Vrbi festus erat, dixere Palilia patres,
Hic primus cœpit mœnibus esse dies.

Proprius erat festus pastorum dies, quo à Pale dea vberes pecorum partus impetrare cupiebant, vnde & parilia quidam vocauerunt alij id vocabulum à partu Iliæ traxerunt, vt ait Solinus, sed celebratius est Paliliorum nomen illi festo, quod in 21 Aprilis diem cadebat: is enim est vndecimus ante Calendas Maij. Erat porro hic idem annus ab ortu Romuli decimus octauus exactus, & à mense Februario 19. inchoatus, iuxta ea quæ in eius conceptu, ortuque diximus. Audi Ouidium, *Martia ter senos proles adoleuerat annos*, moxque subdit *Mœnia conduntur.* Dionysius, Annum porro egressi octauum supra decimum, &c. sic enim vertendum est. Solinus autem *Romulus auspicatò fundamenta iecit duodeviginti natus annos, XI. Cal. Maias.* Res ipsa vt ex Dionysio liquet, in hunc fere modum gesta est.

Olymp. II. an. 2. & 3. Romuli ætas.

l. 1. p. 66. ἔτη ὀκτὼ ἐπὶ δέκα γεγονότες ἤδη.

IV. Albana colonia.

Defuncto Amulio, Numitor regno restitutus quamprimum instaurauit imperium, moxque de paranda, recens cognitis nepotibus suis propria ditione, nouáque vrbe ea de causa condenda cogitauit: & communicato cum iuuenibus consilio, postquam id ipsis quoque placuit, dat eis agros, vbi educati fuerant in pueritia. Populi quoque suspectam partem, ne quando res nouas moliretur, & si quibus sponte migrare libebat, attribuit. In his erat magna plebis pars, vt fieri solet in migrationibus; non pauci autem ex optimaribus nobiles; Troiani quoque generis nobilissimi quique, ex quibus quinquaginta ferme familiæ ad nostram ætatem supersunt. Hæc se Dionysius summa cura de Romanorum genere peruestigasse ait, permultis Græcorum & Romanorum scriptis euolutis. Itaque valere iubet eos, qui Romam Barbarorum, fugitiuorum, lare carentium domicilium faciunt. Neque tamen Asylum repudiat, sed admittit ipse quoque. Verum ipsius Vrbis semen primarium negat è fugitiuis & sacrilegis, & huiusmodi hominum fæce coaluisse, sed ex ciuibus Alba traductis, & iis, qui ea iam loca incolebant, in quibus oppidum statuebatur, Amplificatam autem fuisse Vrbem aperto Asylo.

Asylo proposito aucta.

V. Contentio inter fratres augurio permissa.

Cum autem populus collectus geminum haberet ducem, quos inter neque ætatis, neque generis discrimen erat, alijque Remo fauerent, alij Romulo inuitante ambitione de loco Vrbis condendæ disceptatum est, eáque controuersia Auspicio permissa est.

l. 3. fast.

Res placet, ait Ouidius, *Alter init nemorosi saxa Palati:*
Alter Auentinum mane cacumen init.
Sex Remus, hic volucres bis sex videt ordine, pacto.
Statur, & arbitrium Romulus Vrbis habet.

Morte Remi dirimitur.

Imo statur, nam vtraque multitudo suum regem consalutat, Remum quia prior vidisset aues, Romulum, quia plures duplo. Inde altercatione orta venitur ad manus, & in turba Remus ictus occubuit, vt Dionysius, Liuiusque consentiunt. Eum defunctum Romulus mœ-

rens

Plut. in Rom. Hieron. apud Euseb. Ouid. in fast. &c.

rens in Remuria sepeliuit, vbi is viuens vrbem condere voluerat. Vterque autem improbat vulgatam famam de causa mortis Remi, fossam vrbis per ludibrium transilientis, etsi ea opinio bonorum authorum fuit.

VI. Ortus Numæ Pompilij.

Hoc ipso non solum anno, sed etiam die natum Numam Pompilium, qui secundus Romæ postea rex fuit, scribit Plutarchus in Numa.

ANNVS MVNDI 3303.

OLYMPIADIS VII. An. 2.

ROMVLI, & VRB. COND. 2.

ACHAZ 10. OSEE 7.

VRIÆ Pont. 10. TEMPLI 281.

THEGLATP. 25. Imperij Assyrior. 1372.

ANTE CHRISTVM 750.

I. Reipub. forma Romæ constituta. Romulus fit rex.

Exoriens Romana Resp. suggerit, quæ in hunc secundum eius annum duce Dionysio cooferamus. Fossa igitur & mœnibus absolutis, periculisque ad præsentem necessitatem ædibus, de constituenda Reip. forma ex materni aui sententia Romulus disseruit. Quam illi monarchiæ assueti maluerunt esse monarchiam, vt qui Romulum iam in vulturum auspicio consalutassent regem; generis quoque nobilitate sapientia, ac fortitudine inuitante. Admissa dignitate, augustiorem se imperij insignibus assumptis reddidit, duodecim lictoribus sumpto à finitimis Hetruscis exemplo. Deinde vniuersa multitudine tripertito diuisa singulis singulos præfecit duces, & vnamquamq; tursus partitus in decem, totidem eis præfecit duces. Harum partium maiores, Tribus, minores Curias appellauit; vnde illi Tribuni, isti Curiones dicti. Curiæ rursum in decurias ab eo tributæ sunt, quarum rectores Decuriones appellati.

Lictores 12. imperij insignia.

Tres tribus Curiæ 30. decuriæ.

II. Agri distributio.

Ita digesto Romæ per Tribus & Curias populo, agro quoque in 30 sortes æquales diuiso, singulas curias singulos agros sortiri iussit, excempto prius quantum templis sufficeret, & quadam parte, quæ esset publici iuris. Aliam quoque ciuium distributionem inuexit, vt qui genere opibusque præstarent, Patres dicerentur, à quibus Patricij propagati sunt; alij tenuioris fortunæ Plebei. Illi magistratus gererent, iura populis redderent, sacra curarent: isti agros colerent, pecora alerent, quæstuosa opificia exercerent. Illi patroni pauperibus fierent, eosque tuerentur: isti optimatum clientes essent, eos patrum instar obseruarent, nec-tris iusessent alteros accusare. Senatum autem, quo cum Remp. administraret: sic elegit. Primum Patriciorum ex ordine vnum elegit, qui esset princeps Senatus, cui Rex absens gubernationem, quasi proregi committeret. Tum vnamquamque Tribum iussit tres viros eligere qui ætate & sapientia & genere præcellerent. Post hos nouem mandauit rursum singulis curiis, vt è Patriciis ternos eligerent, factique sunt 90, & cum prioribus decem, centenarius numerus Senatorum impletus est. Elegit quoque ex primaria iuuentute trecentos equites tam ad tutelam corporis sui, quam ad alia munia peragenda, eisque Celerum nomen dedit. Sed hæc ad sequentes quoque annos pertinere, saltem vsque ad amplificatam ex Sabinorum coniunctione Rempub. res ipsa loquitur.

Patricij Plebei.

Senatus qui electus

Equites.

ANNVS MVNDI 3305.

OLYMP. VII. A. 4. ROMVLI & V. C. 4.

ACHAZ 11. OSEE 9.

VRIÆ Pont. 12. TEMPLI 283.

THEGLATP. 27 Imperij Assyriorum 1374.

ANTE CHRISTVM 748.

I. Initio temporis. 4. Reg. 17 1

Anno duodecimo regni Achaz, sed exeunte, secundùm regnare cœpit Osee, sic vt totus fere 13 Achaz cum secundo regni Osee primo anno concurrat, & 14 cum secundo, & ita deinceps; vt nonus annus Osee secundùm regnantis, cum sexto Ezechiæ, & fine regni Israëlitici concurrat, vt historia sacra desiderat. Cum autem Theglatphalasar videret Osee nonum iam annum fideliter tributa sibi reddere, & quasi Dominum agnoscere, ei regis nomen concessit, ea tamē lege, vt is constanter perseueraret in pensitatione tributi, quod ille iugum vsq; ad Theglatphalasaris mortem tulit quæ incidit in vltimum annum Achaz, vt suo loco dicetur.

II. Osee mores minus mali. 4. Reg 17. c. 22.

Quod ad Osee mores attinet, ait Scriptura, *eum fecisse malum coram Domino*, id est idololatriæ Samaritanorum deditum fuisse, verum addit, *sed non sicut reges Israël qui ante eum fuerunt.* Quod exponens chronicum Hebræorum ait Oseam, cum cerneret abductos esse ab Assyriis vitulos aureos, qui erant in Dan; & in Bethel, sustulisse præsidia, quæ iampridem, posuerat Ieroboam filius Nabat in regni sui finibus, ne populus Hierosolymam ad adorandum ascenderet. Nihilominus diuina vltio tam multis annis collecta contra impios Israëlitarum reges & regibus non dissimilem populum, in hunc minus impium quam cæteros; sed impium tamen, incubuit, vt dicemus. Vitulum porro aureum ex Dan sublatum diximus vltimo anno Phacee. Alterum autem, qui colebatur in Bethel aiunt Hebræi anno 12 Achaz fuisse sublatum; quod tamen in annum primum Salmanasaris differendum videtur, qui cum Ezechia regnare cœpit.

Chron. c. 21. med.

III. Romani à connubiis repulsi.

Quod ad Romanam rem attinet, scribit Dionysius Romulum vicinas sibi gentes per connubia conciliare voluisse; quæ Romanos eo repudiarunt, quod fæx hominum, per Asyli impunitatem ad eos confluxisset; nam coloniæ ex Albanis profectæ cur negarentur vxores, causa non fuit. Vt ergo cæteris quoque prouideretur. Numitore in consilium adhibito, rapiendis virginibus connubia quærere statuerunt; cessuros denique parentes rati, cum necessitate, non iniuriæ causa vim factam intelligerent. Ergo votis editis arcanorum consilio-

rum præsidi Deo, quem Consum vocabant, Romulus indixit celebritatem, festumque Neptuno equestri diem, in quo varia hominum & equorum certamina agitarentur. Confluxit ad dictum diem ingens hospitum multitudo, præsertim ex Sabinis cum vxoribus & liberis. Extrema vero ludorum die, mandat iuuenibus vt signo dato, è virginibus sibi quisque rapiat, quam sors obtulerit, seruetque in sequentem diem: Quo die Romulus eas consolatus, consensum in coniugium persuasit.

Coniuges in ludis rapiunt.

Id factum refert Cn. Gellius in annum quartum Romuli, quod probat Dionysius, eique Romani fasti consentiunt. Id facinus cum plurimis populis displicuisset, primi Cæninenses & Antemnates contra intrusos generos bellum mouerunt, de quibus victor Romulus primum Romæ triumphum egit. Cæninensium Rex Acron cum Romulo singulari certamine pugnasse dicitur, victusque cecidisse, & vrbe capta ciues iussos Romam demigrasse, factosque Romanos. Eodem modo vsus victoria in Antemnates domum reduxit exercitum, spolia hostibus in prælio detracta præferens, votiuasque manubiarum primitias. Ipse pompam claudebat extremus, indutus purpura, & laurea coronatus, atque vt regiam maiestatem tueretur, quadrigis inuectus. Reliquæ peditum equitumque copiæ, quæ illum assectabantur, pro suo quæque gradu exornatæ, hymnis canebant Deos patrios, & ducem incondito carmine prædicabant: effusa obuiam ciuitate gratulabunda, cum vxoribus & liberis ex vtroque viæ latere. Vt vero in Vrbem ventum est, præsto erant crateres vino pleni, & mensæ variis instructæ cibis ante ædes optimatum, euiuis ad fruendum propositæ. Hæc species Romulæi triumphi, quæ postea tota ad diuitiarum ostentationem conuersa est. Abiit inde Romulus in locum, qui postea Capitolium dictum est, vbi spolia opima Feretrio Ioui, cum templo dicauit, quod Romæ primum omnium fuit.

VI. Cæninenses & Antemnates iniuriam vlturi vincuntur.

Romam transferuntur.

Romuli triumphus

Eius antiquus modus.

ANNVS MVNDI 3306.

OLYMPIADIS VIII. An. 1.

ROMVLI & VRB. COND. 5.

ACHAZ 13. OSEE 10. Idemque 1.

VRIÆ Pont. 13. TEMPLI 284.

THEGLATP. 28. Imperij Assyrior. 1375.

ANTE CHRISTVM 747.

CVm Sabini, ad quos bona pars raptarũ pertinebat, viderent prosperos Romanorum successus, veriti ne illi paulatim in vicinos populos imperium sibi arrogarent, suam iniuriæ vindicandæ tarditatem incusant, & bellũ auspiciis T. Tatij regis parant, in quod Romani iamdudum intenti erant. Venitur ad manus, arx Romana, proditione Sp. Tarpeij, in hostium potestatem venio, cuius recipiendæ causa crebro pugnatum est. Cumque semel Romani post Hostilij casum, effusi essent in fugam, voto Ioui nuncupato, qui inde Stator is cognomen accepit, constiterunt, & ad pugnam reuersi tandiu pugnarunt, donec fatigatis quietem imperauit vtrisque. Quando mulieres, quæ hinc patres germanosque, inde maritos lamentabantur, & quarum causa pugnabatur, Hersilia duce, muliere clara apud Sabinos loco nata consilium ceperunt pacis inter vtrosque conciliandæ. Et in mediam aciem progressæ: vt placet Liuio, vel potius; vt Dionysio visum est ad Romanorum primum, deinde Sabinorum consilium profectæ, primum inducias, postmodum pacem obtinuere. Post triennium enim congressis inter se regibus, fœdus ictum est & iureiurando firmatum, vt suo loco dicetur.

I. Bellum Sabinorũ ob raptas puellas.

Triennium tenuit.

Ab hoc porro anno initium annorum Nabonassaris desumitur, vt in Annalibus ex Ptolemæo docuimus, & rursus in morte Alexandri magni, quæ post 424 annos contigit, explicabitur.

II. Epocha Nabonassaris.

ANNVS MVNDI 3307

OLYMPIADIS VIII. An. 2.

ROMVLI & V. C. 6.

ACHAZ & VRIÆ 14.

OSEE 2. TEMPLI 285.

THEGLATP. 29. Imperij Assyrior. 1376.

ANTE CHRISTVM 746.

RElíquis Achazi annis nihil videtur immutatus regni Iudaici, vel Israëlitici status, vtroq; rege Assyriis cũ fide tributa pedente. Quoniã vero quæ à 7 cap. Esaiæ, vsque ad 14 extremum prænunciata sunt ad regni Achaz tempus pertinent, authore Hieronymo, facile est ex decimo capite intelligere, Achaz oppressum onere tributorum, *leges iniquas condidisse*, & vicissim pauperes, viduas, & pupillos exactionibus oppressisse. Quod ad Oseam quoque pertinere, idem propheta significat, qui mox contra vtrumque regnum apertè vaticinatur. Et eadem nunc vtrique regi causa peccandi fuit, ex tributorum pensitatione penuria. Ibidem Dominus aduocat Assyrios ad vltimam regni Israëlitici vastitatem, ac desolationem imminentem. Arguit autem eos quod victorias suas, non diuinæ iustitiæ, quæ eorum manu vteretur, sed potentiæ propriæ insolenter adscriberent, vnde & mox se eorum potentiam & gloriam deiecturum minatur quod anno Ezechiæ decimo quarto contigit.

I. Achaz & Oseas condunt leges iniquas. in 4. Esa.

cod. c. 10. v. 10. 11.

Scribit Iosephus Esaiam oraculum de Cyro edidisse 210 annis ante solutam Babylonicam Iudæorum captiuitatem, & 140 annis ante templi euersionem, quod vtrumque rectè & accuratè cum nostra chronologia congruit, & ad hunc ipsum annum spectat, vt videre est in Annalib. nostris. Cum autem vaticinium hoc, cap. 44. & 45. contineatur, oportet capita prophetiæ fuisse perturbata, nec ordine temporum digesta. Hęc enim capita, ad tempus Achaz non videntur pertinere, cum tota Ezechiæ historia præcesserit, & cap. 39. terminetur.

II. Esaiæ de Cyro oraculum. l. 11. c. 1.

ANNVS

ANNVS MVNDI 3309.

OLYMPIADIS VIII. An. 4.

ROMVLI & VRB. COND. 8.

ACHAZ 16. & vlt. EZECHIÆ 1.

OSEE 4. NERIÆ Pont. 1. TEMPLI 287.

THEGLATP. 31. & vlt.

Imperij Assyriorum 1378.

ANTE CHRISTVM 744.

I. Pax inter Romanos & Sabinos & communicatio ciuitatis.

OCtauo Romuli, & V.C. anno, pax Sabinos inter & Romanos, mulierum causa violata, mulierum industria restituta ac stabilita est, exacto ab illarum raptu triennio, vtroque fere populo pugnando fatigato. Pacis conditiones fuere, reste Dionysio, vt Romæ pari honore, parique potestate Romulus Tatiusque regnarent, Vrbs nomen à cõditore deductum seruaret, cives singuli Romani, vniuersi Quirites à Curibus Tatij patria nominarentur. Sabinis, qui id cuperent, ius Romanæ ciuitatis daretur, & cum suis sacris, in tribus curiasque reciperentur. His iureiurando sancitis, arisque in idipsum, circa mediam viam sacram erectis, permixti se inuicem consalutarunt, & ex duabus ciuitas vna facta est.

Conditiones pacis.

II. Rex Sabinus Romæ habitat, & vbi.

Digressis autem cum suis copiis ducibus cæteris, Tatius rex cum tribus illustrissimis viris, Tolesо, Talio, & Metio Curtio Romæ habitaturi substiterunt, cum plurimis cognatis atque clientibus: itaque cum ciuitas valde aucta esset, visum est regibus duplicare Patriciorum numerum: vrbem quoque auxerunt, additis duobus collibus Quirinali, Cœlioque. Romulus tenebat Palatium, eique contiguum montem Cœlium, Tatius vero Capitolium quod primum occupauerat, & Quirinalem collem. Planiciem autem Capitolio subiectam in fori vsum verterunt, multáque templa singuli partim ex voto, partim ex propria deuotione construxerunt. Addit Plutarchus vtrumque regem cum suis centum Patriciis seorsim prius consultasse, quam in vnum omnes locum conuenirẽt.

III. Mors Achaz.

Quod ad historiam sacram attinet, habet hic annus abeuntem è viuis impium regem Achaz, eique succedentem filium Ezechiam; & nouum pontificem Vriæ successorem, & Theglatphalasaris Assyriis vitæ simul & regni finem: quæ non exiguam secum rerum syluam trahunt. Et primum necesse est decimum sextum Achaz, cum primo Ezechiæ concurrere; & annos duos imperfectos, perfectum vnum integrumque conficere, vt sextus Ezechiæ annus cum nono Osee conueniat, vt Scriptura postulat. Itaque moritur Achaz, cum trigesimum sextum ætatis annum ageret, incipit regnare Ezechias, ineunte vitæ anno vigesimo quinto, vt alibi dictum est. Moritur Achaz, cuius memoria non solum infamis, sed etiam execrabilis, præ omnibus regibus Iudæ, qui eum antecesserunt, perseuerat, vt pote hominis

4. Reg. 18. 10. A. m. 3285

Eiusque suprema impietas.

qui toto regni sui tempore impius fuit, & in eadem impietate diem clausit extremum, eiusque magnitudine actus in rabiem, ferrum quodammodo distrinxit in ipsum Deum; aram eius euertit, sacra vasa confregit, templum expilatum ac profanum redditum obstruxit, Deo denique quantam maximam potuit iniuriam intulit. Quin etiam verberibus, quibus Dominus aliorum scelera expiauit, factus deterior *augensque contemptum*, ab eo in perpetuum abiectus est, neque sepultura regia donatus.

2 Par. 28 22. 27.

IV Cui Ezechias feliciter ac publico bono succedit sub pascha.

Impio parenti diuino munere, & in familiam Dauidis amore, successit religiosissimus filius, qui Dei cultum quamprimum instauraret, & prostratam Rempub. erigeret: quamprimum inquam, Nam primo ipso die primi mensis iussu regis cœperunt sacerdotes & Leuitæ mundare templum Domini, qui fuit primus mensis primi anni regni Ezechiæ. Ex quo intelligitur totum ferme hunc annum ad Ezechiam pertinere. Primum enim mensem Scriptura intelligit Nisam, in quo pascha celebrabatur; quod hoc anno ante secundum mensem celebrari non potuit. Conuocauit itaque Ezechias statim à morte patris sacerdotes & Leuitas, qui tum temporis Hierosolymis reperti sunt, *derepente quippe hoc fieri placuerat*, in primisque Neriam pontificem, quem breue chronicon Hebræorum suggerit tempore Ezechiæ: qui tamen à Scriptura vocatur *Azarias sacerdos primus de domo Sadoc*. Dicique potest nomen Azariæ quasi appellatiuè sumi. Congregauit autem eos in plateam, siue aream templi orientalem, ibique eos monuit, vt sanctificarentur ipsi primùm, inde templum Dei mundarent.

2. Par. 29. 3. & 17.

2. Par. 30 5. 3.

c. 29. f.

2. Par. 31. c. 15.

Nouus Pontifex.

V. Curat mundari templum.

Hoc accepto mandato Sacerdotes & Leuitæ octo diebus exteriora templi, atria scilicet omnia & porticus, moxque totidem aliis templum ipsum, eiusque supellectilem omnem expiauerunt, omnemque immunditiam extulerunt in torrentem Cedron: in quibus immunditiis, omnia idolorum simulachra, aræ, supellex intelliguntur, & nominatim altare illud Damascenum, in cuius locum Salomoni cum restitutum est. Inde plurima oblata sunt sacrificia, ad placandum Deum, & fœdus cum eo renouandum. Cui celebritati neque tubæ, neque psalteria; neque alia instrumenta musica, psalmis canticisque concinendis, defuerant. Et hæc quidem Hierosolymis primo mense facta.

VI. Apparat paschalem celebritatem.

Quoniam vero prius Ezechias, diuino simul & iuuenili feruore plenus, restituendæ pietatis studio flagrabat, ad eamque instaurationem non parum adiumenti allatura videbatur paschalis celebritas, si ea quam maximo apparatu, & populorum frequentia perficeretur; omnes tam sibi, quam vicino regi Oseæ subditos, ad hanc celebritatem, dimissis vndique nunciis, inuitauit, & ad pietatis cultum, longo denique interuallo reuocandum. Præsertim cum Oseas, amissis vitulis aureis, minus esset idololatriæ studiosus, suisque subditis iter Hierosolymitanum, Dei adorandi causa, patefecisset. Necessaria quoque erat ista conuocatio, ratione regni Iudæ, quoniam legitimæ solennitates

Paschæ, Pentecostes; tabernaculorum abierant in desuetudinem, regnante Achaz, qui introducto idolorum cultu, & occluso templo Dei, eas antiquauerat.

VII. Ad quam euocat etiam Israelitas. 2. Par. 30. 6

Perrexerunt ergo cursores cum epistolis, ex regis imperio, & principum eius, monentes vtriusque regis subditos, vt reuerterentur ad Dominum Deum patrum suorum, spondentes Dei misericordiam in reliquias populi Israelitici, quæ nondum ab Assyriis abductæ fuerant in seruitutem. Quin etiam conuersionem eorum valituram promittit, in vtilitatem fratrum suorum, qui iam superioribus annis ducti fuerant in captiuitatem, vt in terram suam reuerti possent. Legationis porro hic fuit exitus, vt plerique irriderent, & subsannarent regis nuncios, præsertim in terra Ephraim, & Manasse, & Zabulon. Plerique tamen ex illis ipsis tribubus, aliisque venerunt Hierosolymam, & comederunt Pascha. Hic etiam annumerandi sunt aliqui de tribu Nephtalim, qui adhuc in patria remanserant, vt Tobias senior, de quo legimus cum pergere solitum in Ierusalem in templum Domini, cum cæteri adirent vitulos aureos. Tobiæ autem Ananias & Ionathas socios se adiungebant, vt habetur in textu Græco.

An. 1. Theglaph. Quo fructu. 2. Par. 30. 18.

VIII. Mundatur Ierusalem ab idololatria. ver. 13.

Itaque *congregati sunt in Ierusalem populi multi, vt facerent solemnitatem azymorum in mense secundo.* Dumque expectatur Paschalis dies, magna alacritate, & diuino zelo incitati, *surgentes destruxerunt altaria, quæ erant in Ierusalem,* excitarat enim Achaz altaria in vniuersis angulis Ierusalem: *atque vniuersa* vasa *in quibus idolis adolebatur incensum, subuertentes proiecerunt in torrentem Cedron.* Sacerdotes & Leuitæ templum intus & foris mundauerant. Nunc populus ipse suppari diligētia ciuitatem ipsam vicos, plateas, ædes priuatas publicasque, idolorum sordibus expurgarunt. Hierosolymitas mox imitati sunt cæteri de vrbibus Iuda, & fregerunt simulachra, succideruntque lucos, demoliti sunt excelsa, & altaria destruxerunt. Quo toto in opere maxime fulsit regius zelus; qui & prodidit se in Mosaico serpente tollendo, quod eo populus abuteretur. *Non solum de vniuerso Iuda & Beniamin*, quod erat regnum Iuda, de quo supra dictum fuerat. *In omnibus quoque vrbibus Iuda extruxit aras ad cremandum thus.* Sed idem zelus in alterum quoque regnum redundauit; nam sequitur. *Sed & de Ephraim quoque & Manasse* omnia vestigia idololatriæ sustulerunt, *donec eam penitus euerterent.*

Regnum quoque Iuda. 2. Par. 31. 1. c. 28. 25. 4. Reg. 18. 4.

Et Israelis

IX. Celebritas Azymorū cum insolita lætitia. c. 30. 15. & 24.

Ipsi porro dies Azymorum, insolita lætitia, sacrificiis, epulisque celebrati sunt. Ezechias enim rex, Iuda præbuerat multitudini mille tauros, & septem millia ouium. Principes vero dederant populo tauros mille & ouium decem millia. Cumque transacti essent septem illi legitimi Azymorum dies, placuit vniuersæ multitudini, vt celebrarent etiam alios dies septē, quod & fecerunt cum ingenti gaudio, supererant videlicet multæ victimæ pacificæ, transactis prioribus septem diebus, & forte plerique ex remotioribus locis regni Israëlis tardius venerant. Omnis denique multitudo, quæ conuenerat Hierosolymis, magna hilaritate perfusa est, & insolito gaudio. Hic enim erat ducentesimus & quinquagesimus annus, ex quo, diuiso regno Salomonis, vterque populus non conuenerat, nisi quando in mutuam armati perniciem, infestis gladiis teliique concurrebant. Ergo facta est grandis celebritas in Ierusalem, qualis à diebus Salomonis in ea vrbe non fuerat.

X. Rex prouidet sustentationi Leuitarum. 2. Par. 31. 2.

Celebrato paschate, adiecit animum Ezechias ad diuinorum ministrorum sustentationem instaurandam, quam Achaz, veri Dei cultum abolere gestiens, neglexerat. Vt ergo perpetua forent religiosa templi ministeria; hinc quidem turmas sacerdotales, Leuiticasque cōstituit in officio quamque suo, sacrificandi, ministrandi, canendi. Inde autem rex ipse de suo statu assignauit sacrificia, *Præcepit etiam populo Hierosolymitano, vt darent partes Sacerdotibus & Leuitis, vt possent vacare legi Domini.* Vide hic egregiam populi liberalitatem; cum enim id mandatum *percrebuisset in auribus multitudinis*, ait sacer historicus, erat autem tempus primitiarum, & imminebat messis, plurimas obtulere primitias filij Israël, frumenti, vini, & olei, mellis quoque, & omnium, quæ gignit humus, decimas obtulerunt: boum quoque & ouium decimas, & quæcunque ex priuata deuotione Deo vouerant, tanta copia, vt cum mense tertio inchoassent aceruos frugum, vix septimo complerentur, & multa eorum copia, Leuitarum & Sacerdotum victui, vsibusque superesset, quæ iussit rex in horrea Domini transferri, & per idoneos procuratores distribui templi administris.

Mira populi in eam rem liberalitas

XI. Denunciatur calamitas Philisthæis. Esa. 14. 28. 2. Par. 28. 18.

Hoc ipso anno quo mortuus est Achaz, Esaiæ denunciata est calamitas imminens Philisthæis. *Ne læteris*, inquit, *Philisthæa omnis tu, quoniam comminuta est virga percussoris tui. De radice enim colubri egredietur regulus, & semen eius absorbeas volucrem*, &c. Id difficile intellectu est, cum Achaz non percusserit Philisthæos, sed è contrario ab illis percussus, ingentem cladem acceperit. Dicendum videtur, lætatos Philisthæos de morte Achaz. Quandiu enim vixit Achaz, cui illi vrbes aliquot eripuerant, & cui sciebant in pectore viuere desiderium vltionis, timuere. At eo mortuo, crediderunt mortuum esse percussorem suum, id est eum, à quo percussionem sibi imminere putabant. Percussor enim non eum tantum significat qui percutit, aut percutere solet; sed eum etiam qui percutere cupit, & percutiendi commoditatem captat. Sic Nabuchod. dicitur vastator à Ieremia, quia talis futurus erat; & Christus ab Esaia saluator & propugnator. Ezechiam autem timere debuerunt Philisthæi, quia plus eis nociturus erat quam Achaz; iste quippe hostem habebat Deum, ille protectorem, & militiæ ducem.

XII. Mors Theglatphalasaris.

Mortuus quoque traditur hoc anno Theglatphalasar, & quidem in fine anni, vt ait Torniellus, ex quo sequitur vltimum eius annum cum Ezechiæ primo concurrere, & primum Salmanasaris cum Ezechiæ secundo: idque Scripturæ conuenientius arbitror. Nam sic ante aduentum eius secundum, tempus Ezechiæ dabimus belli contra Philisthæos gerendi, vt victoria factus potentior, probabilius ab Assyriis defecisse videatur.

ANNVS

ANNVS MVNDI 3310.

OLYMPIADIS IX. AN. 1.

ROMVLI & VRB. COND. 9.

EZECHIÆ 2. OSEE 5.

NERIÆ 2. TEMPLI 295.

SALMANASARIS 1. Imperij Assyr. 1379.

ANTE CHRISTVM 743.

I. Initium Salmanasaris.

PRimo anno Olympiadis nonæ Salmanasar apud Assyrios tenuit principatū, quem quidam cum Nabonassare confundunt. At diuersos esse, cum diuersis locis temporibusque regnarint, diuersosque habuerint successores, necesse est. Nam Nabonassar Babylone regnauit, Salmanasar in Niniue; ille regnum initio octauæ Olympiadis auspicatus est, iste initio nonæ; illi Merodach, illi Sennacherib successit. Quin etiam existimamus huoc Nabonassarem Babylonium, siue Chaldæum, Salmanasari fuisse subditum. Id ex eo satis probatur, quod Assyrius inde populos eduxit, quos in deuicta à se Samaria collocauit: quo etiam argumento supra ostensum est, Medos à tempore Sardanapali, in Assyriorum potestatem venisse.

Qui alius fuit à Nabonassare.

4. Reg. 17. 24.

a. 2. primæ Olymp. in fine.

II. Ezechias cogitat libertatem ab Assyriis.

Ezechias autem diuina re primo regni sui anno bene constituta, ad publicam bene regendam se conuertit, & de excutiendo aliquando Assyriorum iugo sollicitus, primùm Philisthæos adoriri statuit, vt iis Deo bene propitio superatis, rebusque suis receptis vel tutius negare tributum posset, vel tolerabilius persoluere. Existimo porro eum Salmanasari pactum patri eius vectigal aliquot annis pensitasse. Quod cum Oseas, Theglatphalasaris obitu inuitante, facere cunctaretur, illi cito suffectus Salmanasar, re cognita contra eum ascendit. Videtur tamen res tota sine bello pacificè transacta: alioqui longe seuerius cum eo acturi erant Assyrij, sed acceperunt excusationem, quanta fieri potuit probabilitate coloratam: factusque est ei Osee seruus, sicut & patri eius reddebatque ei tributa. Quod autem non dicitur ascendisse contra Ezechiam, signum haud obscurum est, eum illi hoc tempore non negasse vectigal.

Salmanasar ascendit contra Oseam. 4. Reg. 17. 3.

III. Ezechiæ bellum cōtra Philisthæos. 4. Reg. 18. 8.

Videtur ergo hoc annó Ezechias bellum gessisse contra Philisthæos, antequam Assyriis tributa negaret, sicut & Iosepho visum est, licet Scriptura prius recitet defectionem eius ab Assyriis, quam bellum contra Philisthæos, ordine temporis non seruato. De quo bello hæc illa tantum. *Ipse percussit Philisthæos, vsque ad Gazam & omnes terminos eorum, à turre custodum vsque ad ciuitatem munitam.* Paucis verbis significat longe grauissimam Philisthæis importatam calamitatem. Nam *parta victoria*, inquit Iosephus, *omnes eorum vrbes, à Geth vsque Gazam, suæ ditioni adiecit*, vt tanto magis intelligantur recuperata, quæ tempore Achaz perdita fuerant, quæ fuerat suscipiendi belli causa. Hæc videtur illa Philisthæorum calamitas, quam dudum prædixerat Amos, *Et mittam*, inquit, *ignem in murum Gazæ, & deuorabit ædes eius, & disperdam habitationem de Azoto, & tenentem sceptrum de Ascalone, & conuertam manum meam super Accaron, & peribunt reliquiæ Philisthinorum, dicit Dominus Deus.* Huc pertinet illud Chronici Hebræorum, Palæstinos, ex quo ceciderunt regnante Ezechia, proprium deinceps regem nunquam habuisse, sicut nec Idumæos, ex quo ab Amasia patre Oziæ deuicti sunt.

& victoria.

c. 1. 7.

Olim prædicta.

cap. 10.

ANNVS MVNDI 3311.

OLYMPIADIS IX. AN. 2.

ROMVLI, & VRB. CON. 10.

EZECHIÆ 3. OSEE 15. qui & 6.

NERIÆ Pont. 3. TEMPLI 289.

SALMANASARIS 2. Imperij Assyr. 1380.

ANTE CHRISTVM 742.

I. Ann. Sabbat 104. 1583. 728.

3311.

3. Reg. 8. 7.

SAbbaticum annum 104. excepit cum deuotione, religioséque celebrauit Ezechias, regni sui anno tertio; est enim 720. ab ingressu in Chananitidem. Hoc quoque anno videtur Ezechias pugnasse contra Philisthæos, maior est enim in hoc bello rerum moles, quam vt vno anno perfici potuisse videatur. Tanta porro victoria diuino beneficio potitus, (*Erat enim Deus cum eo*, vt ait sacer historicus, *& in cunctis ad quæ procedebat sapienter se agebat*) existimabat Deum sibi æquè affuturum contra Assyrios, sicut contra Philisthæos affuisset: itaque discupiebat onus ab Assyriis impositum patri, prorsus excutere. Verum ea cogitantem ac cupientem, retinuit vicini regis exemplum, quem similia improuidè attentantem, cum regno suo Assyrius profligauit ac perdidit. Itaque bonam aliquam occasionem sibi captandam putauit.

II. Oseas molitur defectionem. 4. Reg. 17. 4

At infelix Oseas incautius pro meditata defectione sua satagebat, & ad Ægyptij regis auxilia respiciebat, vt eius præsidio tectus, vltra Assyrio tributa non penderet; non animaduertens se, pro vno Domino, geminum habiturum. Hanc defectionis machinationem cum Salmanasar deprehendisset, bellum contra eum parauit, quod proximo anno auspicatus est. Hinc autem intelligitur iam tum Assyriis cum Ægyptiis non bene conuenisse; quod clarius tempore Iosiæ, & filiorum eius cognoscetur.

Coniugiū Tobiæ. cap. 1. 9.

Ad huoc annum pertinere videtur illud Tobiæ. *Cum vero factus esset vir, accepit vxorem Annam de tribu sua, genuitque ex ea filium.* Agebat ille ætatis annum 36. natus Oziæ 31. vt ibi diximus.

ANNVS MVNDI 3312.

OLYMPIADIS IX. An. 3.

ROMVLI & VRB. COND. 11.

EZECHIÆ & OSEE 7.

NERIÆ Pont. 4. TEMPLI 290.

SALMANASARIS 3. Imperij Assyr. 1381.

ANTE CHRISTVM 741.

I. Salmanasar populatus obsidet Samariam. 4. Reg. 18. 9. c. 17. 5.

ANno quarto regis Ezechiæ, qui erat annus septimus Osee filij Ela regis, ascendit Salmanasar rex Assyriorum in Samariam, & oppugnauit eam. Sed prius *peruagatus est omnem terram* Israelitarum. Ex quo apparet Oseam non ausum fuisse congredi cum Assyriis, sed maturè, de viribus diffidentem, in Samariam vrbem munitissimam proripuisse, vt olim Ioramus cum venisset cōtra eum Benadad Syrus. Nec tamen singulas vrbes, quasi per otium expugnare aggressos est, præbens interim hosti tempus colligendi sui, atque roborandi, sed Samariam ipsam regni caput hoc anno circa eius initium obsidere cœpit, vt trium annorum obsidio constare potuit. Quod videns Ezechias alieno malo factus sapientior, dilato excutiendæ seruitutis consilio, de more tributa persoluit.

II. Ortus Tobiæ iunioris. q. 8. in c. v. 1. Tob.

Ad hunc annum Tobiæ iunioris natiuitatem referimus cum nostro Serario. Neque enim videtur diutius ab inito matrimonio caruisse liberis. Concepit ergo Anna quamprimum, peperitque filium; cui pater nomen suum imposuit, cumque ab infantia docuit timere Deum, & abstinere ab omni peccato. Natum autem fuisse ante captam Samariam, & relegationem in Medos & Assyrios, Scriptura docet, quæ statim subdit *deuenisse per captiuitatem cum vxore, & filio, & omni tribu sua in ciuitatem Niniuem.* Ad sequentem porro annum, qui est obsidionis Samaritanæ, secundus videtur pertinere vaticinium Esaiæ, quod vocat onus Arabiæ, in quo dicitur Ismaëlis, qui Cedareni & Agareni sunt, vt occurrant Israëlitis à facie Assyriorum fugientibus, cum panibus & aquis, vt fame & siti confectos reficiant. Quod quia illi neglexerunt, prædicit propheta eos intra annum vnum magna clade affectum iri, quod anno sequenti contigit, quæ est S. Hieronymi expositio.

c. 1. 10. 11.

c. 21. 13. Esaiæ contra Arabas vaticiniū.

Et contra Moabitas. cap. 16. 3.

Ad hunc etiam annum prophetiam Esaiæ contra Moabitas referre, vaticinij similitudo inuitat: vbi propheta suadet Moabitico populo, vt abscondat profugos ex Israël, & vagos ne prodat, cum videlicet eos Assyrius ad exilium congregaret; sed sit potius eorum latibulum à facie Assyrij vastatoris. Deinde extremo capite, addit intra tres annos gloriam Moabitarum, & populi multitudinem valde imminutum iri. Sub hoc tempus, viuo quippe adhuc T. Tatio, prius bellum Camerinum à Romanis gestum est: posterius autem 16. ab Vrb. Con. vt eo loco dicetur.

ANNVS MVNDI 3314.

OLYMPIADIS X. An. 1.

ROMVLI, & VRB. CON. 13.

EZECHIÆ 6. OSEE 9. & vlt.

NERIÆ Pont. 6. TEMPLI 292.

SALMANASARIS. 5.

Imperij Assyriorum 1383.

ANTE CHRISTVM 739.

I. Mors Tatij collegæ Romuli.

DEcima Olympiade ineunte Dotades Messenius, vt cursorum velocissimus coronatus est. Eodem anno, qui sextus fuit, ex quo T. Tatius cum Romulo regnauit, mortuus est idem Tatius. Causam cædis eius tradit Plutar. quod cum quidam Tatij familiares Laurentium legatis Romam venientibus occurrissent, pecuniis eos spoliare aggressi, resistentes obtruncassent. Id facinus Romulus morte luendum censuit. Tatius rem extraxit. At cæsorum propinqui, cum per Tatium ius suum ipsis persequi non liceret, eum Lauinij cum Romulo rem diuinam peragentem, impetu facto trucidarunt. Id facinus minus ægre tulisse Romulum, quam dignum erat, ait Liuius, siue ob infidam regni societatem, siue quia iure cæsum credebat. Nihilominus, quasi cædes cæde persoluta esset, fœdus inter Romam & Lauinium vrbes renouatum est.

Eiusque causa.

II. Finis regni Israëlitici. ab an. M. 305. ad 3314.

Quod ad sacram historiam attinet, hic est decretorius ille, ac fatalis annus, qui regno Israëlitarum finem imposuit. Hic est ille 65. annus, iam à 25. regni Oziæ pronunciatus nominatim, & ante aliquot annos ab Esaia in memoriam populo reuocatus. Cum enim regnum Israëlis, ex quo Ieroboami opera, & Roboami stultitia à regno Iudæ distractum est, per annos 255. perpetuo cum omnibus suis regibus idolis seruiisset: quin etiam seueras atque multiplices prophetarum minas obstinata mentis inductione neglexisset, atque adeo ad ipsas etiam plagas, quas Teglatphalasar ante annos 35. intulerat, tertia regni parte occupata, induruisset, hoc denique anno Deus, per filium eius Salmanasarem interitum attulit regno funditus vniuerso. Super ea calamitate, eiusque causis quas attigimus, fusius Scriptura ipsa lamentatur.

4 Reg. 17.

III. Capitur Samaria, vi-ne an deditione. l. 9. c. 14.

Cum ergo sextus Ezechiæ regis ageretur annus, & Oseæ regis Israëlitarum postremi, nonus & vltimus, & obsidionis Samaritanæ tertius, capta est Samaria, vi-ne, an deditione, ex ipsa Scriptura non constat. Iosephus vi captam affirmat, estque admodum probabile, ob seueritatem qua vsus est victor; nisi dicas eum barbarico more pactis conditionibus non stetisse: Quidquid sit venisse Samariam, & cum ea regnum vniuersum, & cum regno ipsum regem, in hostium potestatem nec habitum in libera custodia, sed vinctum, & in carcerem missum, Scriptura confirmat. Et regi quidem quid denique factum sit non

Quid factum Osee

4. Reg. 17. 4 & 18. 10.

satis

satis liquet, sunt qui in carcere mortuum putent. In 4. Esdræ habetur eum captiuum à rege Salmanasare, cum populo suo translatum trans flumen Euphratem; populumque ipsum constat in ciuitatibus Medorum, iuxta fluuium Gozan fuisse collocatum, vnde paulatim per totum orientem diffusi, ac proseminati sunt.

ca. 13. n. 40.

IV. Tobiæ captiuitas. Tob. 1. 11.

Inter captiuos autem nominatim fuit Tobias senior vir sanctissimus, diuina vtique prouidentia, vt & bonis esset in captiuitate solatio, & malis ad meliorem vitam incitamentum. Sed quomodo dicitur deuenisse in captiuitatem non solum cum vxore & filio; sed etiam *cum omni tribu sua*, quam tamen in captiuitatem abductam constat à Teglatphalasare initio regni sui, anno abhinc trigesimo sexto. Dicendum videtur, Scripturæ mentem esse Tobiam deductum fuisse in exilium, quo ante tota ipsius tribus abducta fuerat, ita vt particula *cum* non temporis, sed loci, aut calamitatis societatem significet, quam tum puer fere quinquennis effugerat. Neque porro putandum est Israelitas ita ex patria factos extorres, vt nemo eorũ in ipsa remanserit. Multi enim fuga lapsi in Iudæam, atque adeo ad Arabes & Ismaëlitas, & Moabitas profugerunt, vt ex Isaia dicebamus, anno præcedenti, qui postea desolatam patriam repetierunt.

a. m. 3279.

Fugitiui ex Israël.

V. Cedareni ab Assyriis afflicti. Esa. 21. 5. In eum locum.

Quoniam vero ibidem diximus, Cedarenorum & Ismaelitarum cladem hoc anno contigisse, oportet Salmanasarem partem aliquam copiarum suarum, ad comprimendos istos Cedarenos misisse, iisque debellatis, cum rege in patriam remigrasse. Et Sanctius noster, licet putet probabilius hęc tempore Nabuchodonosoris fuisse impleta, ait tamen longè magis expeditum videri, vt hæc de illis Israëlitis accipiantur, qui à Salmanasare victi sunt, quique barbaræ captiuitatis ignominiam & ærumnam assumpta in proximas regiones fuga, declinarunt.

Ortus Iudithæ.

Hoc denique anno natam nobilem illam Iuditham existimamus, vt centesimus quintus annus vitæ eius cadat in 24. Iosiæ, & septem anni pacis in Israële supersint. Vt comprobetur illud. *In omni autem spatio vitæ eius non fuit, qui perturbaret Israël, & post mortem eius annis multis.* Qua de re iterum in regno Manassis disserendum erit.

ANNVS MVNDI 3315.

OLYMPIADIS X. AN. 2.

ROMVLI & VRB. COND. 14.

EZECHIÆ & NERIÆ 7.

TEMPLI 293.

SALMANASARIS 6. Imperij Assyr. 1384.

ANTE CHRISTVM 738.

I. Tobiæ captiuitas. Tob. 1.

PErtinent ad hunc primum captiuitatis annum, missæ ab Assyriis in terram Israëlitarum coloniæ, prophetia Nahum, & initia vitæ Tobiæ in captiuitate. A quo vt ducamus initium, *cum captus esset in diebus Salmanasar regis Assyriorum in captiuitate tamen positus viam veritatis non deseruit*, imo *memor fuit Domini in toto corde suo.* Hæc est prima viri laus pietatis in Deum. Sed accessit misericordia & charitas in proximum, & quidem tanta, vt *omnia quæ habere poterat, quotidie concaptiuis fratribus, qui erant ex eius genere, impertiret.* Nec paucorum dierum fuit ista benignitas: sed ad regnum Sennacheribi propagata est. Addidit & abstinentiam profanorum ciborum, quæ & in aliis sanctis eluxit. Quas ob res dedit illi Dominus gratiam in conspectu Salmanasaris, tantam, vt fieret regis dispensator, ab eóque perampla honoraria acciperet; adeo vt cum venisset in Rages ciuitatem Medorum, ex his quibus honoratus fuerat à Rege, decem argenti talenta Gabelo amico mutuo dare potuerit. Sed id non videtur hoc primo statim anno contigisse. Necessarium enim fuit tempus aliquod, quo regis gratiam demereri posset.

Pietas & charitas.

Apud Salmanasarem gratiosus.

II. Noui Samariæ coloni.

Quod ad colonias attinet, ne terra, quæ lacte olim & melle manabat, deserta relinqueretur, misit rex Assyriorum variis ex locis varios, qui regnum Samaritanum inhabitarent. Cumque ibi habitare cœpissent, *non timebant Dominum, & immisit in eos Dominus leones, qui interficiebant eos.* At inquies, ne in patria quidem sua timebant Dominum, ac ne cognoscebant quidem, & tamen nihil eis à leonibus accidebat mali, sicut neque cæteris idolorum cultoribus; alioqui facile mundus interiisset vniuersus. Causa ergo cladis huius, non simpliciter idololatriæ tribuenda est, sed idololatriæ, quæ in terra pertinente ad cultores Dei, & quam sibi Deus peculiariter elegerat, vt in ea coleretur, exercebatur. Propterea Dominus Israëlitas hactenus variis cladibus castigauerat, quod terram polluerent, quam Dominus sibi sanctificauerat, ex eáque eandem ob causam nouissimè eiecerat, sicut olim Chananæos.

Cur à leonibus vexati.

Vide Leuit. 18. 24. 25.

III. Edocentur Dei cultũ.

Id quoquo modo noui hi coloni videntur intellexisse, cum causam cladis suæ tribuebant ignorantiæ rituum Dei terræ Israël, qui pro arbitrio suo coli velit ab incolis; alioqui eos inde ejiciat, vel immissis leonibus interficiat. Quo audito misit eò Salmanasar Sacerdotem, qui reuersus habitauit in Bethel, & docebat eos quomodo colerent Dominum, quod cum illi facerẽt leonum laniena cessauit; nulla quippe querela deinceps exaudita est. Quod tamen mirum est, cum illi nihilominus idola sua colerent. Respondeo cum Tostato, Deum noluisse punire nunc istorum Idololatriam; sed ne Assyrij putarent Deum Hebræorum ex impotentia permisisse populum suum in seruitutem abduci, voluit Deus ostendere potentiam suam, cui ferocissima animalia ad nutum obtemperarent: simul etiam docere se Israëlitas Assyriorum opera expulisse, quia nõ colebatur ab eis, sicut nunc eadem ex causa nouos Samaritas expulsurus erat per leones. Colebant nihilominus singuli populi Deos suos. Existimabant enim, sicut apud cæteras gentes, plures dij coli solebant, cum bona venia

Quem cũ diis suis colunt. q. 10. & seqq. in c. 17 4. Reg.

Et tamen liberantur.

singulorum, modo nullius cultus propterea negligeretur: ita ne huius quidem terræ Deum ægrè laturum, quandoquidem assumptus esset eius cultus, si patriorum deorum cultus simul retineretur.

IV. Prophetia Nahum contra Niniuem. *in prol. comm in Nahum.* Ad hunc porro annum, & aliquot sequentes pertinet prophetia Nahum, quæ contra Niniuem est, & Dominos eius Assyrios. D. enim Hieron. *Michæam*, inquit, *sequitur Naham, qui interpretatur consolator. Iam enim decem tribus ab Assyriis deductæ fuerant in captiuitatem, sub Ezechia rege Iuda, sub quo etiam nunc, in consolationem populi transmigrati, aduersus Niniuem visio cernitur.* Et mox eandem consolationem ait ad eos quoque pertinere, *qui de Iuda & Beniamin ab iisdem hostibus obsidebantur, vt audirent Assyrios quoque à Chaldæis esse capiendos.* Idque confirmatur ex eodem Hieronymo, & aliis interpretibus, qui interitum Sennacherib, & exercitus eius, à Nahum extremo capite primo affirmant illis verbis prædici, *Celebra Iuda festiuitates tuas*, &c.

ANNVS MVNDI 3316.

OLYMPIADIS X. An. 3.

ROMVLI, & VRB. CON. 15.

EZECHIÆ 8. NERIÆ Pont. 8.

TEMPLI 294.

SALMANASARIS 7. Imperij Assyr. 1385.

ANTE CHRISTVM 737.

I. Moabitarum ab Assyriis clades. *Esai. 16. 14.* HOc anno impleta est prophetia Esaiæ contra Moabitas, de eorum post tres annos calamitate, quam ab Assyriis illatam affirmat S. Hieron. in eum locum: etsi memoria lapsus Sennacherib, pro Salmanasare posuit; hic enim captiuos abduxit Israelitas, non ille. Quamuis autem hoc tempore Moabitarum gloriam ab Assyriis deiectā dicamus, & eorum numerum valde imminutum: non negamus tamē Moabitas à Nabuchodonosore, post cladem Hierosolymorū, fuisse prostratos, super quam cladem fusius vaticinatur Ieremias, sed ea post 135. annos contigit, vt suo loco dicemus. *an. m. 3451.*

II. Tobias dat argentum Gabelo. *q. 6. in c. vlt. Tob.* Hoc ipso anno, qui est 41. Tobiæ senioris, viginti annis, antequam is mitteret filium suum ad Medos, mutuo dedit Tobias Gabelo decem argenti talenta, hanc enim temporis notam habet ex Hebræo textu c. 5. Serarius, vbi habetur. *Ex quo argentum in manu eius posui, 20. anni sunt.* Ex quo etiam confirmatur Salmanasarem adhuc in viuis fuisse, qui scilicet Tobiam dilexit, quem filius eius Sennacherib, sicut & reliquos Hebræos vehementer afflixit. Quoniam vero ea pecunia dicitur egenti data, vtique in vsus suos, non plane depositum dicendum est, etsi ita vocetur in textu Græco, sed mutuum. Porro hic Gabelus, siue Gabaëlus, vt vocatur à Græcis, dicitur ab iisdem frater Gabriæ cap. 1. cap. autem 4. filius Gabaæ, oportet idem nomen patri & filio fuisse commune, sicut & Tobiæ nomen. *cap. 1.*

ANNVS MVNDI 3317.

OLYMPIADIS X. An. 4.

ROMVLI & VRB. COND. 16.

EZECHIÆ 9. NERIÆ Pont. 9.

TEMPLI 295.

SALMANASARIS 8. Imperij Assyr. 1386.

ANTE CHRISTVM 736.

SCribit Diony. bis à Camerinis contra Romanos pugnatum; prior pugna vtriusque regis auspiciis facta est, posterior Romuli solius, Tatio Sabino iam mortuo: illa bellum affectum fuerit, ista plane confectum; prius bellum excitauit emissa à Camerinis latronum manus in agrum Romanum; cumque res ad bellum progressa esset, deuicti Camerini, armis, & tertia parte agri priuati sunt. Vrbsque eorum Romana Colonia facta est, quibusdam Romanis eò profectis, & Camerinis, quotquot vellent Romæ habitare permissis. Verum anno 16. ab Vrb. Cond. Camerini, freti perdifficili Romanorum tempore, apud quos pestilentia vehementer grassabatur, colonos Romanos partim occiderunt, partim ex oppido eiecerunt. Id scelus Romulus vlturus, sex millibus in prælio cæsis, & vrbe denuo potitus, eam militi diripiendam dedit, ibidemque valido præsidio ad hostem continendum relicto, copias Romam reduxit, & de Camerinis secundum triumphum egit, quæ pluribus apud Dionysium, Liuium, & Plutarchum leges. I. Geminum bellum contra Camerinos.

II. Alterum contra Fidenates. Inter vtrumque bellum, Fidenates, cum in nauigia, quæ commeatum Romam deuehebāt, impetum fecissent, commeatum diripuissent, & si qui obstabant occidissent, & iniuria affectis satisfacere neglexissent, Romulus cum valido exercitu in eorum agrum irrupit, & ingenti præda potitus est: quam cum abduceret, superuenerunt Fidenates, quos cum in fugam dedisset, eum fugientibus vrbem ingressus, eáque potitus, sumpto de paucis supplicio, vrbi præsidium trecentorum virorum imposuit, eiues agri parte mulctauit, & Romanam coloniam, missis eò nouis ciuibus, fecit.

Hoc quoque anno Salmanasar bellum contra Tyrios gessisse videtur, de quo Iosephus pluribus. *l. 9. c. 14.*

(∴)

ANNVS MVNDI 3318.

OLYMPIADIS XI. AN. 1.

ROMVLI & VRB. COND: 17.

EZECHIÆ 10. NERIÆ 10.

TEMPLI 296. SALMANAS. 9. & vlt.

SENNACHERIB 1. Imperij Assyrior. 1387.

ANTE CHRISTVM 735.

I. Annus Sabb. 105.

Obitus Salmanasaris.

CAdit in hunc annum Sabbatismus ordine 105, consentiente atq; annitente pio Ezechia, rite celebratus. Cadit & initium vndecimæ Olympiadis. Hoc quoque anno Salmanasarem mortuum esse necesse est; atque adeo filium eius Sennacherib ei in regnum successisse: alioqui, quod fert communis opinio, non regnauerit 7. annis, cum constet eum anno decimo sexto Ezechiæ periisse. De Salmanasaris autem morte quidam intelligunt illud Esaiæ, vbi postquam Dominus hortatus est Moabitas ad abscondendum fugientes Israelitas à facie vastatoris, subdit, *Finitus est enim puluis, consummatus est miser, defecit qui conculcabat terram.* Quasi dicat, eos non diuturno charitatis officio vsuros, in iis abscondendis à facie Salmanasaris Assyrij, vt qui cito interiturus esset. c. 16. 4.

ANNVS MVNDI 3319. & 20.

OLYMPIADIS XI. AN. 2. & 3.

ROMVLI & VR. CO. 18. & 19.

EZECHIÆ & NERIÆ 11. & 12.

TEMPLI 297. & 8.

SENNACHERIB 2. & 3. Imperij Assyriorum 1388. & 9.

ANTECHRISTVM 734. & 33.

I. Regnum Sennacherib.

MOrtuo Salmanasare, eique Sennacheribo filio succedente, non propterea ausus est Ezechias Assyriis negare vectigal, sed in ea seruitute per vnum adhuc alterumque annum perseuerauit. Certū est enim Assyrium, qui 14 tantum anno Ezechię in Iudæam cum exercitu infestus ascendit, statim eum, aut proximo certe anno, bello petiturum fuisse. Quanquam dici posset eum anno duodecimo non soluisse, variis excusationibus, & differendi causis excogitatis. Decimo autem tertio plane solutionem negasse, vnde mox anno consequenti atrox bellum exarsit, ad quod se maturè interea præparauit. Nam nec sapientis fuit non præparasse se ad defectionem quam parabat, & quæ in eam rem facta memorantur, non exiguum temporis spatium requirunt.

II. Ezechias defectionē & bellum parat.

Ezechias ergo antequam vllam cogitatæ defectionis suspicionem daret, pro sua prudentia, occultè se ad indubitatum bellum præparauit. Et primùm, inito cum principibus consilio, obturauit capita fontium, quæ erant extra vrbem, ne aquis fruerentur Assyrij, iisq; ciuitatem priuarent, & mutato aquæ ductu, induxit aquam in medium ciuitatis, rupe ferro perfossa, *& ædificauit ad aquam puteum.* Cisternam quandam perampIam in rupe excisam significat, in quam aquæ ex aquæductu influerent, in vsum populi totius, quæ piscina in Scriptura vocatur. Sed hæc accuratius in Annalibus explicata reperies. Secundò *ædificauit omnem murum, qui fuerat dissipatus, & extruxit turres desuper, & forinsecus alterum murum.* Antiquum videlicet murum ciuitatis vndique instaurauit, additis etiam turribus vbi opus fuit. Sed tertium insuper instruxit murum, qui Besetham, siue nouam ciuitatem includeret, quo modo ciuitas non solum aucta est, sed maiorem etiam rotunditatis formam accepit, eáque pars ciuitas Ezechia à Sapiente appellatur. Instaurauit etiam Mello in ciuitate Dauid. Video, mi Lector, hæc maiorem desiderare lucem, sed ea ex Annalibus petenda est. Eccli. 48. 19 | 4. Reg. 20. 20. n. 2. 3. 4. 5. 2. Par. 32 5. | Eccli. 48. 19 20.

III. Prophetia Esaiæ eodem pertinens.

Addidit postremo Ezechias ad præparationem belli, vniuersi generis armaturam, tam ad offendendum, quam ad defendendum idoneam, magnam quoque vim frumenti, ac vini, cæterique commeatus, Hierosolymis præsertim, ad obsidionem, si res ita ferret, sustinendam. Ad hoc porro tempus pertinere videtur prophetia cap. 22. Esaiæ, quæ est de calamitate Hierosolymitana; Ex occasione enim huius bellici apparatus in ciuitate, aperuit Dominus oculos prophetæ sui, vt videret quid tanto post futurum esset Hierosolymis circa muros istos, qui ab Ezechia partim instaurabantur, partim extruebantur, & circa collectionem aquarum, & piscinam ab eo factam.

IV. Ezechias auxilia Ægypti quærit.

Ad eundem belli apparatum pertinent auxilia quæsita foris. Liber enim Esaiæ, imo & oratio Rapsacis dubitare non sinit, Ezechiam ad Ægyptiorum auxilia respexisse, magnisque muneribus, quamuis irrito conatu, ea redimere voluisse. Id enim ostendit Esaias, cum ait Hebræos portasse super humeros iumentorum diuitias suas, & super gibbum camelorum thesauros suos ad populum, qui eis profuturus non esset. Id valde displicuisse Deo, & quasi defectionem à se interpretatum esse, illa Esaiæ verba demonstrant: *Væ filij desertores, dicit Dominus, vt faceretis consilium, & non ex me, & ordiremini telam, & non per spiritum meum, vt adderetis peccatum super peccatum, qui ambulatis vt descendatis in Ægyptum, & os meum non interrogastis: sperantes auxilium in fortitudine Pharaonis, & habentes fiduciam in vmbra Ægypti. Et erit vobis fortitudo Pharaonis in confusionem, & fiducia vmbræ Ægypti in ignominiam.* Deinceps enim ostendit eos in Deo suo fiduciam habere debuisse, cuius gladio Assyriorum exercitus delendus erat, non viribus humanis. cap. 30. 6. | cap. 31. v. 1. & 8.

V. Vita Tobiæ in captiuitate. cap. 1. 18.

Quæ autem fuerit hoc tempore vita Tobiæ in captiuitate, liber eius paucis explicat: *Post multum vero temporis*, ab euerso videlicet regno Israëlis, quod fere sex annorum fuit, mortuo Salmanasare rege, cum regnaret Sennacherib filius eius pro eo, & filios Israël ha-

beret exosos in conspectu suo, Tobias quotidie pergebat per omnem cognationem suam, & consolabatur eos, diuidebatque vnicuique, prout poterat, de facultatibus suis; esurientes alebat, nudisque vestimenta præbebat: & mortuis atque occisis sepulturam sollicitus exhibebat. Quæ licet Græci codices nominatim ad tempus Salmanasaris referant, ad vtraque tamen tempora pertinent, & ad posteriora in primis, quando hæc opera charitatis magis necessaria erant, sed sub Salmanasare apertè fiebant, sub filio autem eius occultè propter improbitatem eius, & aulicorum delationes.

ANNVS MVNDI 3321.

OLYMPIADIS XI. AN. 4.

ROMVLI, & V. C. 20. EZECHIÆ, & NERIÆ 13. TEMPLI 299.

SENNACHERIB 4. Imperij Assyrior. 1390.

ANTE CHRISTVM 732.

I. Ezechias tributum recusat Assyriis. Acta sunt hoc anno belli semina Iudæos inter & Assyrios, Ezechia tributi iugum excutiente, & non à principio regni eius, vt putauit Abulensis. Quid enim causæ probabiliter afferri potest, cum si æquè vterque rex Hebræus Assyriis tributa negauit, non æquè contra vtrumque infesta signa tulerit Assyrius, aut non vtrique contra eundem arma in eadem causa coniunxerit? Iusta eiusdem defectio. Iusta porrò fuit Ezechiæ defectio, Nullum enim ius habuit rex Assyriorum in Iudæos, & quod videbatur à Theglatphalasar acquisitum, tyrannicum fuit. Aduocatus enim ab Achaz maximis muneribus, vt amicus & fœderatus, contra Syros & Israelitas, cum non solum adiuuerat, sed redditum etiam vectigalem. 4. Reg. 18. 14. Etsi enim Ezechias missis ad Assyrium nunciis, fatetur se peccasse, & satisfactionem offert, id ex illius fatetur opinione, ad eum mitigandum, non ex sua.

II. Sennacherib copias parat. an. 3311. Cognouit porrò Sennacherib Ezechiam in rebellando Ægypti viribus niti, quod non ita pridem Salmanasar in Osea deprehenderat; itaque contra vtrumque hoc anno copias ingentes comparauit.

ANNVS MVNDI 3322.

OLYMPIADIS XII. AN. 1.

ROMVLI, & V. C. 21. EZECHIÆ 14.

NERIÆ Pont. 14. TEMPLI 300.

SENNACHERIB 5. Imperij Assyrior. 1391.

ANTE CHRISTVM 731.

I. Olymp. 12. Copiosam hoc anno materiam res sacra suppeditat: itaque priusquam eam attingamus, profanam paucis expediamus. Hunc ipsum annum duodecimæ Olymp. primum Romuli vigesimum primum, Onuphrius in fastis addicit bello gesto contra Veientes, quod vltimum à Romulo gestum est. Belli prætextus fuit, vt ait Dionysius, clades Fidenatium. Bellū contra Veientes eiusq; causa. Nam vera causa fuit timor ab excrescente Romana potentia, eoque iam vicina. Missis ergo legatis postulabant vt Romani præsidium Fidenis abducerent, ademptumque eis agrum restituerent; quo non impetrato, ventum est ad manus, acriter vtrinque pugnatum, donec incertos victoriæ nox diremit.

II. A Romulo vincuntur. Interea summissa ab vrbe auxilia Romulus prope hostium castra collocauit, quæ signo à Romulo dato, in hostem pugna fatigatum à tergo irruerunt, facilemque Regi suo victoriam tribuerunt, magna parte Tiberinis vndis hausta, quippe qui labore pugnæ fessi, armis insuper & vulneribus impediebantur. Cumque nihilominus prælium redintegrassent, iterata clade superati sunt, multáque præda; & captiuorum turba, secundo flumine Romam deducta, tertium Romuli triumphum, prioribus magnificentiorem fecit. Mox legatis pacem & veniam petentibus, ager qui vocatur Septempagi ademptus, cum Salinis, quæ sunt ad fluminis ostia. Quinquaginta insuper obsides ad firmandam pacem imperati, Sicque ad annos centum fœdus vtrinque pactum est, conditiones in columnas incisæ, captiui gratis dimissi. Qui Romam patriæ prætulerunt; quorum maior pars fuit, ciuitate donati sunt.

III. Sennacherib venit in Iudæam, mittit Thartanū contra Palæstinos, & inde in Ægyptum. Dum hæc in Italia geruntur, Sennacherib vltimus Ezechiam, copias ex Asia vniuersa contraxerat, quas bipertitò diuisit, partem vnam Thartano duce misit in Azotum Palæstinæ vrbem, quæ tum Ezechiæ parebat, vt ea potitus, Ægyptum & Æthiopiam Ezechiæ fœderatas peteret: alteram reseruauit sibi, vt cum ea regnum Iudæ suo imperio subiugaret. Interea iubet Dominus Esaiam nudum & discalceatum per vrbem incedere, triduo fortasse, vt putat Sanctius, vt triennij calamitatem, quæ Ægyptiis & Æthiopibus imminebat, portenderet; qua captiui omnis generis, nudi & discalceati in Assyrios deportandi erant. Esaiæ nuditas qualis. Porrò in Esaiæ nuditate, non malè Sanctius aliquam agnoscit auxesim; sic vt non plane nudus propheta prodierit, quod bonis moribus atque honestati repugnat, sed extimam tantum vestem prophetalem, calceosque deposuerit; sicque per vrbem, vt scurra quispiam, triduo obambularit; quomodo discoopertum & nudatum Dauidem Michol derisit; 2. Reg. 6. 20. 1. Reg. 19. 24. 2. Reg. 6. 14. nudum item Saülem prophetasse diximus, quod ambo depositis regiis vestibus, indecorè vestiti essent, saltando atque prophetando, cum tamen de Dauide constet, ipsum Ephod lineo indutum fuisse.

IV. Thartan occupat Palæstinam. Oppugnauit igitur Thartan Azotum, vrbem vtique admodum firmam atque munitam, vt quæ Assyriorum exercitui resistere non dubitarit. Non diu tamen videtur obsidionem tolerasse, sed cito in hostium potestatem, seu vi, seu deditione venisse: eiusque, vt apparet, exemplo, reliquæ Palæstinorum vrbes, quæ Ezechiæ à secundo regni sui anno parebant, dixerunt se imperata facturas, Iudæorum iugo in Assyrium commutato. a. m. 3310. n. 5. Adit Ægyptum. Inde rectà Thartan profectus est in Ægyptum, & ad

ad Pelusium, Herodoto ac Iosepho testibus, cum exercitu consedit, eamque vrbem, Ægypti propugnaculum, Iudæam versus diu obsedit, sæpiusque non irrito conatu pugnauit, vt sequenti anno dicetur.

V. Ezechias se ad tolerandam obsidionē parat.

Interea Sennacherib, qui cum validissima, maximáque suorum manu in Iudæa substiterat, ciuitates eius oppugnare cœpit. Ezechias autem, qui totum impetum belli cernebat verti contra Ierusalem, eam magna diligentia permunit, extremamque manum aquæductui, cæterisque munitionibus adhibuit, populum in platea regia conuocauit, eumque consolatus est, & animauit magna in Deum fiducia, vt qui sibi conscius esset, se officio in hoc genere egregiè functum esse: ne alioqui Deum tentare videretur. Nihilominus vt nihil intactum relinqueret, quod humana prudentia suggereret, ad auertendam regiæ ciuitatis cladem ac vastitatem, & miseratus tot oppida, quæ à barbaro milite vastabantur, misit nuncios ad regem Assyriorum, qui obsidebat Lachis, qui eum humili oratione placare conarentur. *Peccaui*, inquit, *recede à me, & omne quod imposuerit mihi feram.* Simulauit Assyrius non ingratam sibi esse legationem, ratus se & quod vltra daretur, mulctæ nomine primò habiturum; deinde reliqua omnia, quæ inuitus esset accepturus.

Et nihilominus pacem ab hoste quærit.

VI. A quo ingenti pecunia mulctatur.

Indixit autem argenti talenta trecenta, & auri 30. Eam pecuniæ vim licet ingentem (ascēdit enim ad duos milliones 362 millia librarum, siue francorum, & insuper 500.) conficiendam putauit Ezechias, ratus se eâ longe maiorem iacturam esse redempturum. Itaque corrasit omne argentum, quod repertum fuerat in domo Domini, & in thesauris regis. Quin etiam *confregit valuas templi Domini, & laminas auri, quas ipse affixerat, & dedit eas Regi Assyriorum*, publica necessitate id exigente, & quidem cum restituendi voluntate, cuius facultatem amplissimam Dominus illi breui largitus est. Ea pecunia recepta Barbarus, præter eam omnem prædam, quam ex aliquot iam oppidis hauserat, pacta non præstitit, sed misit aliquot principes viros Hierosolymam, cum militari manu, qui deditionem suaderent. Qui cum non admissi essent in vrbem, quippe qui venerant cum manu valida, regem ad colloquium euocarunt. At is non venit ad eos, siue quod sibi ab eis timeret, siue quod rectius erat & regiæ maiestati conuenientius, per nuncios cum nunciis agere.

4. *Reg.* 18. 14 15. &c. 2362500.

Et insuper per nūcios deditionē postulat.

VII. Rabsacis in eam rem oratio.

Qui autem fuerint isti nuncij ex Annalibus Lector petet, & affectanti breuitatem ignoscet. Assyrio porro legato, cui nomen Rabsaces oratio tribuitur tota comparata ad terrorem Hebræis incutiendum, Assyriorum viribus ac magnificentia exaggeranda, & diruendis omnibus spei & fiduciæ Hebræorum propugnaculis: denique ad deditionem suadendam quam deportatio in peregrinas regiones consequatur. Falluntur porro, qui nunc putant obsessam à Rabsace Ierusalem, eo quod dicat, *in quo habentes fiduciam sedetis obsessi in Ierusalem.* Nam ex Esaia, & 4. Regum constat, eam non fuisse obsessam ab Assyriis, Deo id serio promittente; cuius est illa vox, *non mittet in circuitu eius aggerem, nec circumdabit eam munitio*, &c. Et Rabsaces à legatione reuersus, inuenit Regem suum obsidentem Lobnam. Neque alia vis est eorum verborum, quam, instar obsessorum portas habetis obseratas, nec vsquam prodire audetis.

Num Ierusalem obsessa fuerit

c. 17. & 33. l. 4. c. 19. 32.

VIII. Eius in Deū blasphemiæ,

Cum autem totus in eo esset Rabsaces, vt Iudæis non solum spem ab Ægyptijs, sed etiam à Deo suo eriperet, eumque nec ipsos iuuare velle mentiretur, quasi Assyrios misisset ad perdendum Ierusalem; neque posse, sicuti nec cæterarum gentium Dij cultores suos de manu Assyriorum liberare potuerant: Nuncij Ezechiæ, qui inuitissimis auribus blasphemas hasce voces audiebant, & verebantur ne offensus populus sagittis eos ex muro peteret, rogauerunt Rabsacem vt Syriacè loqueretur. Ille contra tanto intensiori voce Hebraico sermone populum alloqui cœpit, quod eius interesse diceret ista nosse? qui alioqui fame & siti in obsidione, periturus erat. Nihilominus populus, vt habuerat in mandatis a rege, siluit, iramque continuit, legati autem, laceratis vestibus suis, venerunt ad regem, eique nunciauerunt verba Rabsacis. Quo in apparet nihil responsi à rege accepisse, sed silentio indicatum neque Regem, neque populum imperata facturos, eosque in diuina potentia, quam ille contemneret, & in misericordia, quę supplices consolatur, fiduciam habituros: sicque ille cum suis ad Dominum suum, re infecta discesserit.

& importunitas.

IX. Ezechiæ luctus. *Isaiæ* 37.

Quæ cum audisset Ezechias, scidit ipse quoque vestimenta sua, & indutus est sacco; quem nuncij, & seniores de Sacerdotibus imitati sunt. Misit autem eos rex ad Esaiam, qui ad eum rem totam referrent, vt à Deo vltionem de inimicis eius blasphemis obtineret. At is per prophetam respondet, non esse cur timere debeat Assyriorum minas, illum audito mox nuncio ex Iudæa abiturum; deinde in terram suam reuersurum, ibique domestico gladio periturum; quæ non modica Regi, populoq; eius consolatio fuit, pro fide atque authoritate, qua pollebat Esaias. Reditus porro ad Regem suum Rabsaces accepit cum recessisse à Lachis, & oppugnare Lobnam. Non exprimit Scriptura an expugnarit Lachis. Id tamen certum videtur, Neque enim apparet cur ea minime expugnata, cum confusione sua nouam oppugnationem aggressus esset: Adde quod vniuersè dictum est Sennacheribum cepisse in Iuda omnes ciuitates munitas; idemque de Lobna dicendum videtur.

A Deo prædicta victoria consolatur.

Sennacherib expugnat vrbes Iuda.

X. Adire statuit Ierusalem. 4. *Reg.* 19. 9. & 14.

In qua expugnanda dum laborat, adest Rabsaces, refertque Regem populumque Dei sui præsidio nixum tectumque, Assyriorum arma contemnere. Quo ille responso indignatus parte copiarum ad Lobnæ expugnationem relicta, robur ipsum copiarum Hierosolymam ducere constituit. Sed super hæc ecce alius nuncius ex Ægypto, aduentare Tharacam Æthiopem cum ingentibus copiis: qui nuncius Hierosolymitanam Assyrij expeditionem dubiam primum reddidit, mox etiam distulit atque disjecit. Visum enim est consultius fore arma prius mouere in Æthiopem, Ezechiam autem iterum tentare per litteras, aut etiam detinere; ne geminis Æthiopum atque Iudæorum armis, à tergo simul ac fronte petitus obrueretur. Earum litterarum eadem sententia fuit, quæ prio-

& mutato consilio Ægyptum petit.

Et litteris Ezechiam vrget.

ris legationis: quas cum legisset Ezechias, ascendit in domum Domini, & expandit eas coram Domino, quod erat eximium fiduciæ in Deum argumentum, cui consentanea fuit eiusdem oratio.

XI. Quas is expandit coram Domino.

Ei Dominus respondet per Esaiam, & insultat Assyrio, significans non ita multo post Ierusalem eum, post cladem diuinitus acceptam, & ignominiosam fugam, irrisuram, & ludibrio habituram, qui stultè atque impiè præpotentem Deum per seruos seruos contumeliosis vocibus inuadere ausus sit. Ad consolationem autem pij regis, & signum propinquæ Assyriorum cladis, admonet vt hoc anno Ezechiæ videlicet decimo quarto, comedat cum populo suo quæ repererit, quæ videlicet iamdudum collegerat ad obsidionem tolerandam. In secundo autem, id est decimo quinto sequenti, comedes quæ sponte nascuntur. Cum enim hoc anno populus propter Assyrios seminare non potuisset, oportebat eum, vt in anno Sabbatico, ex sponte natis victitare. *Porrò in tertio anno*, decimo sexto videlicet; quo mox à reditu Sennacherib ex Ægypto, eius exercitum delebo, & eum fugitiuum in patriam à suis interficiendum eijciam, in tertio inquam, anno *seminate & metite* securi videlicet, & ab hoste liberati.

Qui libertatem intra triennium spondet.

XII. Sennacherib adit Ægyptum. cap. 10.24.

Hæc dum Hierosolymis aguntur Sennacherib in Ægyptum contendit, cuius profectio ab Esaia describitur, vbi inter alia: *Noli timere populus meus habitator Sion ab Assur: in virga percutiet te*; cum scilicet aliquas Iudææ vrbes capiet, in aduentu suo in Iudæam alias autem sociarum ciuitatum clade perterrefaciet vnde subdit, *& baculum suum leuabit super te*, minas scilicet in reditum suum intentando, *in via Ægypti*, id est proficiscendo in Ægyptum; viæ enim à termino ad quem itur nomen accipiunt; quo etiam modo Septuag. hic viam Ægypti acceipiunt, licet Hieronymus de reditu accipiat, alijque eum secuti.

XIII. Ezechias ægrotat, ratio temporis.

Dum autem in Ægyptum rex Assyriorum proficiscitur, Iudæamque non modica ex parte onere inuiso leuat, Ezechias in grauem incidit ægritudinem, quæ in hunc annum necessario referenda est, ne quindecim annos vitæ, ei diuinitus per Esaiam concessos malignè interpretemur, cum contra deceat priuilegia principum, quam amplissimè interpretari. Itaque longè falluntur, qui post deletos Assyrios, morbum contraxisse putant; longèque etiam absurdius, qui causam huius ægritudinis referunt in regis ingratitudinem, aduersus Deum tantæ victoriæ authorem. Sed eos Dominus ipse refellit apud Esaiam, vbi reuocatæ mortis sententia: *Ecce ergo*, inquit, *adijciam super dies tuos quindecim annos, & de manu regis Assyriorum eruam te, & ciuitatem istam*, &c. Non ergo adhuc ereptus erat rex, neque ciuitas ipsa de manu Assyriorum.

cap. 38. 6. 4.Reg. 20. 6

XIV. Causa morbi.

Causæ porrò morbi huius contractæ videtur ex horum temporum statu infelici, quo regnum vniuersum populatus erat Assyrius, & propediem ad portas ipsius regiæ ciuitatis timebatur affuturus, nondum edito ab Esaia de liberatione vaticinio. Quin & virum sanctum animo & corpore male affecerint Assyriorum blasphemiæ, quas vlcisci digna pœna non posset. Denique hæc ægritudo ad Dei, qui eam mirabiliter curaturus erat, gloriam ordinabatur. Nam si vlcus ad quod curandum ficus adhibebantur, huiusmodi medicinam vt noxiam respuebat, miraculum fuit, sin autem vtiles erant illi morbo ficus, vt putat Franciscus Valesius, tantam tamen vim non habebant, vt hominem semimortuum triduo curarent. Cum ergo rex ex lethifero morbo lecto affixus iaceret, mittit ad eum Dominus propheta, qui moneret vt ordinaret, quæ post mortem fieri vellet, tanquam valetudine conclamata.

De sacra Phil. c. 39.

XV. Orat Rex mortis metu.

At rex tam tristi perculsus nuncio, conuertit faciem ad parietem, ne lachrymas suas adstantibus ostentare videretur, néve eorum conspectus impediret, ne Deo motus cordis sui libere pateafaceret. Angebat autem regem maximè, vt ait Hieron. & Iosephus, quia videbat promissionem Dauidi factam in suæ morte periturum, quod tum filio careret. Eam tamen petitionem in suum canticum non retulit, sed omnia cordis sui desideria ipsius arbitrio permisit. Itaque misericordia motus Dominus, qui deducit homines ad inferos, & reducit, medio ex atrio palatij remittit prophetam ad regem nunciaturum triduo sanatum iri, sic vt ad templum gratias Deo acturus adire posset; *& addam*, inquit, *diebus tuis quindecim annos. Sed & de manu regis Assyriorum liberabo te, & ciuitatem hanc, & protegam vrbem istam propter me, & propter Dauid seruum meum*. Vide quam multiplicem lætitiæ causam pius Dominus pro vnico serui sui luctu, liberaliter ei remetiatur.

Deus reuocat priorem sententiam.

XVI. Qui id fieri queat.

At quomodo, inquies, vera fuit prior prophetia, cum reuera tum Rex non esset moriturus; dicendum est verum fuisse prius oraculum, & iuxta id quod causæ secundæ exigebant, rex erat fuisse moriturum, nisi preces & lachrymæ interuenissent, quibus præuisis Deus à principio statuit vim morbi huius infringere, & vitam ad annos quindecim propagare. Isti autem dies ab eo tempore videntur computandi, quo promissa est sanitas, sic vt is primus fuerit; secundo integra sanitas restituta est, tertius fuit gratiarum actionis in templo. Momento enim temporis sanatum non fuisse, docet tum adhibitum cataplasma, quod vim natiuam momento non exerit, tum vel maximè signi petitio, in qua neque de diuina veritate, neque de potentia experimentum capere voluit, sed de propheta ipso, qui eadem hora gemina vaticinia sibi contraria protulisset, vt diligentius in Annalibus nostris explicatum est, sicut & miraculum diei longioris.

An sine culpa signũ petat.

n. 85. & 86

XVII. Prodigiũ non fuisse priuatum.

De quo hic breuiter dicimus, Non fuisse hoc priuatum miraculum in vmbra sola horologij Achaz, naturali solis cursu & diei longitudine inuariata, quod aliqui viri graues admodum probabile putant, sed cum vmbra, ipsum quoque solem retrocessisse, factumque toti mundo commune prodigium. Nam plerisque in locis Scriptura non vmbræ solum, sed ipsius quoque solis regressionem tradit, & 2. Paral. dicuntur Babylone missi legati, *vt interrogarent de portento, quod acciderat super terram*: non ergo occultè gestum in palatio. Idem sensit scriptisque Areopagita ille Dionysius, cum ad Policarpum

Sed publicum ipsius solis. c. 32. v. 31.

scri-

ſcribens, ex mutatione curſus aſtrorum Apollophanis infidelitatem arguit, qui eum non coleret, cuius nutu Sol & Luna immota conſiſtant, & quo imperante, illius quidam dies continuatione fere triplo longior effectus eſt etiam 20. totis horis, quæ 12 ordinariis annumeratæ diem fecerunt horarum triginta duarum. Certe vmbra horologij non potuit diem facere longiorem. Moxque ſubdit, ea re Babylonios iure fuiſſe deterritos; aliáque addit in eandem ſententiam, quam deinceps Origenes, Nazianzenus, Theodoretus, Hieronymus, Auguſtinus, alijque ſecuti ſunt, vt in Annal. videre licet.

Longitudo huius diei.

nu. 90. & ſeqq.

XVIII. *Fructus prodigij, huius, Orat. 19.*

Atque ita Dominus famulum ſuum non ſolum gratia ſanitatis affecit; ſed prodigio honorauit, vt ait Gregorius Theologus. Vtique honorauit ducem populi ſui, cui voluit Solem regem cæleſtis militiæ deſeruire, & per renaſcentem diem, reuiuiſcentem principem vniuerſo terrarum orbi nunciare: & potentiam ſuam, contra quam Aſſyrij blaſphemauerant, non ſolum hominibus, ſed ipſis etiam aſtris præſidentem demonſtrare. Interea vero adhibitum eſt ab Eſaia cataplaſma ficorum, vt diximus, ne humana remedia negligenda putaremus, poſtridiéque ſanatus, tertio gratias Deo acturus aſcendit in templum, cecinitque canticum, quod habetur in manibus, & in Hebræo & Chaldæo ſcriptura dicitur, quod eam orationem rex ſcripto mandaſſet, forte vt ſolenniter in templo Domini, à cantoribus coram rege, ad perpetuam gratiarum actionem, decantaretur. Quo poteſt illud ex eodem cantico referri, *Domine ſaluum me fac, & pſalmos noſtros cantabimus, cunctis diebus vitæ noſtræ in domo Domini.*

Rex gratias agit in templo, ſcripto cantico.

Iſaiæ 38.10

ANNVS MVNDI 3323.

OLYMPIADIS XII. AN. 2.

ROMVLI, & VRB. COND. 22.

EZECHIÆ 15. NERIÆ Pont. 15.

TEMPLI 301.

SENNACHERIB 6. Imperij Aſſyrior. 1392.

ANTE CHRISTVM 730.

I. *Res à Sennacherib in Ægypto geſta.*

Silent deinceps Romanæ res, ad annum vſq; Romuli 37. & vlt. Ac ne Græca quidem hiſtoria prodit aliquid, quod hiſce Annalibus inſerendum videatur. Vt ergo ſacrā modico ex interuallo repetamus, hunc annum Sennacherib traduxit in Ægypto, dum aliquæ ipſius copiæ partim aliqua oppida in Iudæa obſidebant, partim populabundæ vagabantur & agriculturam impediebant: Ezechia interim Hieroſolymis reſidente, & reliquam ibi prophetici vaticinij comprobationem, de promiſſa Aſſyriorum clade, ſtudioſè, patienterque præſtolante. Diu autem manſiſſe Aſſyrios in Ægypto, obſidendo Peluſium, teſtis eſt Ioſephus, atque Herodotus, qui ait Sethonem Ægypti regem Vulcani Sacerdotem in ſomnis admonitum vt Sennacheribi copiis, quæ Peluſium obſidebant, iret obuiam, ſe ipſi auxiliatios miſſurum. Eò cum perueniſſet eſtula eſt noctu vis ingens murium agreſtium in caſtra hoſtium, qui illorum pharetras, arcus, ſcutorum habenas corroſerunt, ita vt poſtero die armis priuati aufugere coacti fuerint. Hæc ille, quæ ſunt fabulis perſimilia, quamuis legamus in 1. Regum ebulliſſe olim mures, qui demoliti ſunt terram Philiſthæorum.

Ex Herodoto.

cap. 5. 6. & ca. 6. 5.

II. *Ex Iſaia c. 18. 19. 20*

Rebus tamen ab Aſſyriis in Ægypto geſtis, lumen aliquod à prophetica obſcuritate mutuari poſſumus. Eſaias enim iuſſus eſt nudus incedere & diſcalceatus, quia Ægyptij & Æthiopes nudi & diſcalceati in captiuitatem abducendi erant; quod ſine pugna contigiſſe nemo dixerit, nemo crediderit. Quin etiam paulò ante Dominus, ex interpretatione Sanctij, Aſſyrios aduocat contra Æthiopas, qui ab illis tanta afficiantur clade, nullus vt locus futurus ſit, quem non cadauerum multitudo conſternat; quæ in montibus volucres, & in campis belluas carniuoras paſcant: idque tam diu, vt æſtatem hyememque in cadauerum pabulo traducant. Neceſſe eſt ergo non fugiſſe Aſſyrium ad Tharacæ Æthiopis aduentum, ſed illi obuiam proceſſiſſe, concurriſſe acies, & Aſſyriis fauente victoria, ingentem Æthiopum ſtragem editam, & fugaces per ardua montium & plana camporum occupatos, interſectos fuiſſe, tanta copia, quantam nunc ex Iſaia diximus. Multi quoque deditione facta ſeminudi ſemique laceri triumpho reſeruati.

cap. 20.

ca. 18.

Refellitur Herodotus

III. *Æthiopes & Aegyptios magna clade affectos. c. 18.*

Victos etiam ab Aſſyriis Ægyptios, ipſis quoque Ægyptiis inter ſe pugnantibus, ex eodem propheta conſtat, traditoſque *in manu dominorum crudelium*; id eſt ducum, & præpoſitorum in exercitu Aſſyriorum, ſub rege Sargon, ſiue Sennacherib, de quo ſequitur, *& Rex fortis dominabitur eorum.* Dicamus igitur, conſentaneè hiſce prophetæ oraculis, non ſolum Æthiopes magnis cladibus affectos ab Aſſyriis, ſed etiam Ægyptios, præliis deuictos, oppida occupata, nec obſeſſum tantum Peluſium, ſed expugnatum, magnamque inde captiuorum turbam abductam, omnium rerum egentiſſimam. Alioqui quomodo verum erit de vtriſque illud oraculum. *Sic minabitur rex Aſſyriorum captiuitatem Aegypti, & transmigrationem Aethiopiæ iuuenum & ſenum, nudam & diſcalceatam*, &c. Feliciter igitur debellatis Æthiopibus, & ſubacta Ægypto, Iudæam cogitat, ſed anni tempeſtate impeditus in hyberna conceſſit, tam in ipſis Aegypti vrbibus, quam in Azoto, reliquáque Palæſtina.

& captiuos factos.

IV. *Quid interea Ezechias.*

Interim autem Ezechias diuinitus ſanitati reſtitutus, & in dies factus certior de Aſſyriorum expeditione, & rebus Aegyptiis, & mox de tyranni reditu in Iudæam, cum Eſaia, reliquoque populo ſuo Deum orare pergebat, vt quamprimum, in ruinam hoſtium ſuorum, liberaret fidem ſuam. Et forte diuinitus prohibitus eſt, abſente Sennacheribo, pugnare contra Aſſyrios, qui in Iudæa Palæſtináque remanſerant, quod facile vtiliterque poterat; Volebat nimirum Deus totam victoriam ſuam eſſe: & regem Ezechiam, ſine vllius de populo ſuo interitu, vel læſione, propter ſuam in Deum pietatem ac fiduciam, egregiè triumphare, ſicut ſub initio ſequentis anni contigit.

ANNVS MVNDI 3324.

OLYMPIADIS XII. An. 1.

ROMVLI, & VRB. COND. 23.

EZECHIÆ 16. NERIÆ 16.

SENNACHERIB 7. & vlt.

ASARHADDONIS 1. Imp. Assyr. 1393.

MERODACHI Babyloniorum Regis 1.

ANTE CHRISTVM 729.

I. Reditus Sennacherib in Iudæam.

TEmpus adest cædis maximi exercitus Assyriorum, & deiectionis superbissimi hominis, qui potentissimos Aethiopum atq; Aegyptiorum exercitus nuper afflixerat, qui regionem cadaueribus constrauerat vniuersam, qui congregauerat quasi arenam captiuitatem, qui de eorum regibus triumphabat, *& tyranni ridiculi eius erant*; quod mox Habacuc de Nabuchodonosore prophetauit. Nunc autem gloriosus iste bellator, qui centenas legiones sub signis habebat, Deo solo pro populo suo pugnante, omnibus morti datis, animam suam fuga letho eripiet, maiore mox scelere ex corpore extrudendam. Egressus ergo de Aegypto Sennacherib, cum omnibus copiis suis, & plurimis captiuorum turmis, & in Iudæam præcipiti celeritate regressus, partem copiarum, quam in ea reliquerat, euocauit ad se, vt maximæ vrbis obsidioni, maximus exercitus par esse posset. Haba. 1. 9. 10.

II. Copiæ eius circa Ierusalem diuinitus cæduntur. 4. Reg. 19. 35. 2. Par. 32. 21.

Et factum est in nocte illa, qua simul omnes Assyriorum copiæ congregatæ erant, & vrbi propinquabant, *venit Angelus Domini, & percussit, in castris Assyriorum 185 millia*, & in iis, *omnem virum robustum, & bellatorem, & principem exercitus regni, Assyriorum*, vt alio loco Scriptura tradit. Ex qua illud quoque discimus non gregarios solùm milites occisos, sed duces quoque ac tribunos, nullo discrimine, excepto rege, qui alio in loco, filiorum suorum manu, orco victima seruabatur. Hæc enim clades Assyriorum iuxta Ierusalem facta est, vt ait Hieronymus. Non tamen in pomœriis eius aut suburbiis, sed in eo loco, in quo sors tulit eos cum rege, castris locatis pernoctare. Et forte erat iam in conspectu ciuitatis sanctæ, cum Esaias dicat illum *contra filiam Sion, & collem Ierusalem* minacem intentasse manum. c. 10. 32.

III. Et cur in Iudæa.

Ratio quoque postulabat, vt in Iudæa, & non in Aegypto, aut Assyria, Dominus hanc victoriam de suis hostibus reportaret, ne ea Diis eorum tribueretur, & non Deo, suas populique sui iniurias, vlciscenti. Oportebat, quoque reparari clades ab Assyriis in Iudæa acceptas, & sacrilegam de ore leonis excuti prædam, nec tantas diuitias populo Dei perire: vnde extiterunt ingentes illæ diuitiæ, quas postmodum imprudenter bonus Ezechias ostentauit. Denique par fuit laudari Deum à populo Iudæ, de nobilissimo miraculo, in sui gratiam, perpetrato; quod vnus ille populus facere poterat, & debebat. Itaque non missis per densa tonitrua fulminibus, perdidit Dominus hostem suum, ac ne pestilentia quidem, ne præda periret incendio, aut inficeretur, sed conseruaretur Iudæis: Certe sine strepitu & tumultu rem factam apparet Angelo corda eorum, aut fauces elideote. Non enim surrexissent diluculo, quasi cladis ignari, sed clamoribus pereuntium excitati omnes, vt olim in Aegypto, quasi lymphati discurrissent; aut fugam patriam versus iniuissent.

IV. Cur Rex ipse ibi nõ perierit.

Quod ad ipsum regem; quem Hebræi decem tantum fugæ comites habuisse memorant, non oportuit cum suis illuc in communi clade momento perisse. Oportebat eum grauissimo luctu confici super iactura maximi ac florentissimi exercitus, quam aliqui non senserat. Oportebat eum incredibilem apud suos subire ignominiam, cuius culpa tanta strages regnum potentissimum perculisset. Oportebat denique illum longe acerbiore morte, & modis omnibus execranda confumi: à propriis enim filiis confodiendus erat, & in loco diuinitati consecrato. Peruenit itaque in Niniuem, non minus ira quam dedecore plenus, ibique ad 45 dies, vel, vt in Græco textu, ad 50, vel 55 dies superstes fuit. Quo tempore cum iram in Deum authorem cladis suæ effundere non posset, in populum eius tela suæ indignationis effudit. Multos enim occidit ex filiis Israël; quorum corpora Tobias sepeliebat.

V. Qui in patria fæuit in Hebræos Tob. 1. 21. 22.

Nec defuerunt cruenti delatores, qui ignem gladio fodicarent, & pij hominis charitatem ferre non possent, sed regi eam criminosè deferrent. Quod cum Rex accepisset, *iussit Tobiam occidi, & tulit omnem substantiam eius*. At ille, *cum filio & vxore fugiens, nudus latuit, quia multi diligebant eum*, etiam de ipsis Assyriis. Virtus enim, ipsis quoque hostibus, amori, atque admirationi esse solet. Nec cæteri Israëlitæ tunc satis tuti esse potuerunt, eodum aliis latebras præbere, regiis ministris apud ipsos prædonum more, atque impunè grassantibus, in quo & prædam acquirebant, & insuper regis sui gratiam sibi conciliabant; Verum Rege post dies aliquot cæso, *reuersus est Tobias in domum suam, omnisque facultas eius restituta est ei*. Vt pergeret, ad multos annos, esse portus ac perfugium pauperum, atque afflictorum. & nominatim in Tobiam.

VI. Mors Sennacheribi. c. 1. v. 24. 4. Reg. 19. 37.

Quod ad Sennacheribi mortem attinet, post dies 45. vt est in libro Tobiæ, *occiderunt regem filij ipsius Adramelech & Sarasar, cum adoraret in templo Nesroch Deum suum, & percusserunt eum gladio, fugeruntque in terram Armeniorum*, ex quo apparet Armenos, tunc non fuisse subiectos Assyriis. Hic primum dubium est vnde numerandi sint isti 45 dies, an à die acceptæ cladis in Iudæa, an à reditu eius in Niniuem, an à proscriptione Tobiæ, Seratius putat ab accepta clade. Sed non est magna dierum differentia inter vtrumque terminum, forte quinque dies mansit in itinere; sicque Græci computabant dies ab accepta clade, Latini à reditu in Niniuem. Habetur autem in quodam Hebraïco textu, Tobiam vndecim tantum dies delituisse, & se occultasse. Apud Hebræos. Lyran. & Tost.

VII. Et gemina eius causa

Gemina porro mortis eius causa traditur. Prior est regni optimates ob cædem cogna-

torum suorum commotos,in regem coniurasse; eumque quaſi in aſylum, in templum Dei ſui confugiſſe, ibique vouiſſe, ſi hoc periculum euaderet, ſe in eius honorem duos maiores natu filios ſacrificaturum. Quo cognito illi paternum facinus non diſſimili parricidio anteuerterunt. Poſterior, eáque vt arbitror, probabilior, atque ſimplicior, eſt, Regem deſignaſſe Aſarhaddonem minorem natu filium regni ſucceſſorem, propter amorem quo matrem eius proſequebatur: quod indignè ferentes maiores natu, patrem in templo peremerunt. Quæ ipſa cauſa fuit Sinochio Perſæ, Choſroem parentem fratremque Medarſem interficiendi. Dauid tamen & Roboam impunè non primogenitos regno præpoſuerunt.

VIII. Aſarhaddō fit Rex.

Cum autem parricidæ Deo hominibuſque deteſtabiles, fuga ſeſe in Armeniam recepiſſent, regno in demortui patris locum ſuffectus eſt Aſarhaddon, magnamque huius anni partem regnauit, idque ex eo colligitur, quod iuxta Eſaiæ vaticinium, eo anni tempore fugit ex Iudæa Sennacherib, quo licebat adhuc ſerere Iudæis; quæ ſcilicet primo vere ſeminari ſolēt.

IX. Babylonius prorex deficit ab Aſſyriis.

Occaſione porro immenſæ cladis, quæ res Aſſyriorum proſtrauerat: addita etiam morte Sennacheribi, & fuga maiorum natu filiorum eius, & hæredis infirma ætate, & indole molli, vt putatur, Merodach Baladan, filius Baladan, qui, ſicut & pater eius, hactenus fuerat in Babylone prorex nomine Aſſyriorum, aut eorum certe rex vectigalis, Regem plane agere cœpit, liberumque ſibi regnum, contracta cum aliis regibus amicitia, ſtabilire. Quæ cauſa fuit cur ad Ezechiam viſitandum, qui & ipſe tributarium iugum nuper excuſſerat, legatos cum muneribus miſerit. Medorum autem præfectus,

& poſtmodum Medorum.

eadem ipſa occaſione incitatus, & exemplo reguli Babylonici, hoc quoque tempore ſibi conſilia capere, reſque ſuas agere cœpit, ſed furtim, quod fortaſſe vel authoritate, vel viribus minus poſſet, quam Merodach Babylonius, donec res tota poſt decennium, in morte Aſarhaddonis erupit, vt ſuo loco dicetur. Certe Herodotus & Diodorus Siculus tradunt Medos ab Aſſyriis, aliquot annis poſt defectionem Babyloniorum, defeciſſe.

X. Quis fuerit Merodach, &c. *Eſa.* 39. 1. 4. *Reg.* 20. 12.

Cæterum Merodach, qui & Berodach, & apud Ptolemæum Mardocempadus, filius fuit Nabonaſſaris apud eundem. Itaque Baladan, quo eum nomine Scriptura vocat, fuit nomen quod priuatus habuit, nomen autem regium fuit Nabonaſſar, vt putat Scaliger. Itaque pater dictus fuerit Nabonaſſar Baladan, filius autem Merodach Baladan: ille prorex, vel rex Aſſyriorum vectigalis, hic pleno ac nouo iure rex Babylonis. Cui ſententiæ Scriptura ipſa fauet, quæ Merodach Regem Babylonis vocat, non autem patrem eius Baladan. Itaque omiſſo parente, ab eius filio Babyloniorum regnum, quod poſtea in Imperium tranſiit, hoc anno. & hoc rerum ſtatu, & ea occaſione quam diximus, Merodacho rege inchoabimus. Nam attritis proxima clade Aſſyriorum viribus. & rebus in Niniue ex Sennacheribi cæde, & filiorum fuga vehementer perturbatis, Aſarhaddon Babyloniæ defectionem diſſimulare coactus eſt, cum cætera propemodum precariò retineret. Sicque Sennacheribo contingit, vt dum aliena in

Occaſio defectionis eius.

Iudæa occupare conatur, Babylone amitteret ſua.

XI. Mittit legatos ad Ezechiam.

Miſiſſe porrò hoc tempore Merodachum munera & litteras ad Ezechiam, poſt deletum videlicet maximum illum exercitum, ex eo probari ſatis poteſt, quod alioqui vix habuiſſet Ezechias, quæ legatis Babylonicis oſtentaret, aut templo reſtitueret. Nam omnia exhauſta fuerant, ſublatis illis trecentis argenti talentis, & auri triginta: & inſuper miſſis in Ægyptum muneribus, in camelis & iumentis multi, vt ait Eſaias. Tres porro cauſas huius legationis inuenio, congratulationem recuperatæ valetudinis, interrogationem de portento, tertiam autem magis ſecretam atque reconditam, vt eum amicum haberet ac fœderatum, quem ſciebat Aſſyriorum, à quibus deficiebat inimicum. (Eſt enim timida omnis ambitio) ſicque ſi res ferret animis armiſque coniunctis Aſarhaddoni reſiſterent. Requiſita igitur Ezechiæ amicitia, per ſpeciem gratulationis receptæ ſanitatis, allataque munera coaleſcenti regno deſeruiunt. Ioſephus certe ad amicitiam & ſocietatem Ezechiam à Balada inuitatum ſcribit.

cap. 30 6. Tribus de cauſis.

l. 10. *c.* 3.

XII. Lætitia Ezechiæ, & opum oſtentatio.

Lætatus eſt autem Ezechias in iſtorum legatorum aduentu, quippe qui ſe à magno principe honorari ſentiebat, & ſibi vltro videbat oblatam amicitiam, quam magno pretio emptam voluiſſet, vt hoc præſidio, ab Aſſyriis, à quibus ipſe quoque defecerat, tutior eſſet. Ne forte autem illi Iudææ regem contemnerent, & parum dignum Merodachi amicitia putarent, oſtendit eis omnes opes ſuas, & quidquid habere poterat in theſauris ſuis. Id quia cum quadam elatione animi, & diuinorum beneficiorum ingratitudine coniunctum fuit, Domino ingratum fuit, & per Eſaiam apertè reprehenſum, & poſtea Babylonica animaduerſione punitum. Huius quoque vanitatis particeps fuit populus, ſicut & poſtmodum humiliationis. Optimates enim Ezechiæ, ſecundum regem ſuum, Babylonios iſtos, conuiuiis, ludis, feſtiſque gratulationibus, vt fieri ſolet, exceperunt, & lætitiam ſuam, de recenti Aſſyriorum ruina cum iis communicabant, qui de ea ipſi quoque lætabantur.

XIII. Mutuáque munera.

Nec dubitandum videtur quin legatis priuatim, & in primis regi Babylonis deferenda munera largitus ſit, & amicitiæ coniunctionem libenter admiſerit, litteras ad eum fidei beneuolentiæque pleniſſimas dederit, lætoſque dimiſerit: ex ſuis etiam comites dederit amicitiæ, ſocietatiſque interpretes & adminiſtros. Oportuit enim præſenti liberalitate teſtari magnificentiam, quam oſtentarat: & animus ſuperba lætitia ebrius, facilè profundebat opes, quas dudum amiſſas, ex prædonum manibus quaſi de luporum dentibus, eripuerat. Id quidem ſcriptum non eſt; ſed non decet exiſtimare principes, eorumve conſiliarios iſta decoris & honeſtatis officia obliuiſci, aut miſſa facere potuiſſe.

XIV. Arguitur ab Eſaia.

His ita tranſactis, venit Eſaias Dei monitu ad regem, qui totam rem prophetæ, vt geſta fuerat, lætitia adhuc perfuſus effudit; moxque audiuit hoſce omnes theſauros, Deo vanitatem vlciſcente, Babylonem deportandos. Ex quo agnoſcas diuinorum iudiciorum ſeueritatem,

Seueritas diuinæ iustitiæ.

qui minora, quæ putantur, proborum peccata, maximo supplicio afficit; nam non ad hanc pœnam adiecta est iactura, & captiuitas regiorum liberorum, qui tamen sæpe ad grauissima impiorum scelera videtur conniuere. Sed nimirum illa peccata in hac vita virorum virga puniuntur, hæc in æternum, *crudeli*, vt ait Ieremias, *castigatione* punienda differuntur. Videtur etiam Dominus hanc eum Babyloniis societatem improbasse, vt qui notat Hebræos, nihil ferè ex huiusmodi fœderibus cum alienigenis, emolumenti accipere, sed veræ potius pietatis, & in Deum suum fiduciæ detrimentum, vt pluribus in Annalibus explicatum est.

ca. 30. 14.

n. 33. & 37.

XV. Captiuitas filiorum Ezechiæ prædicitur. in c. 38. Esaiæ.

Addit porrò Esaias alterum animaduersionis genus: *Sed & de filiis tuis, qui egredientur ex te, quos generabis, tollentur, & erunt Eunuchi in palatio regis Babylonis*: quæ verba satis indicant ante hæc tempora Ezechiam non genuisse liberos, & ipsum postea alios præter Manassem suscepisse. Hebræi, vt retulit Hieronymus, putant hic intelligi Danielem, Ananiam, Asariam, Misaëlem, quos Ezechiæ filios esse temporis longinquitas non patitur. Ad id enim vsque tempus, quo facti sunt Ephebi honorarij, in palatio Nabuchodonosoris, anni circiter 90 numerantur quo tempore pueri, & eo nomine puerorum & adolescentulorum vocantur. Itaque plerique filios Ezechiæ interpretantur posteros. Quod videtur esse præter mentem Esaiæ, qui non contentus dicere aliquos *de filiis* eius captiuos fore, quia nepotes quoque filij dicuntur, addidit, *qui egredientur ex te*: & rursum, *quos generabis*. Propterea nihil est absurdi existimare agi hoc loco de fratribus Manassis natu minoribus, qui cum eo in Babylonem abducti sunt, ibique in pueris honorariis Chaldæi regis locum habuerint.

55. *Manas.* 2. *Amon.* 31. *Iosiæ.* 3. *Ioacim.* Dan. 1. 4. 10

Qui illi fuerint.

XVI. Humilitas Ezechiæ.

Ezechias audito tam tristi nuncio, *Bonus*, inquit, *sermo Domini, quem locutus es, fiat pax & veritas in diebus meis*. Humiliter acquiescit rea diuino decreto. Attamen optat vt si quid Dominus, pro sua iustitia, in regno suo turbare voluerit, ne id contingat tempore vitæ, sibi à Deo misericorditer concessæ. Quæ autem Rabbini contra pium regem hoc loco improbè cauillentur, in Annalibus, cum eorum refutatione, reperies.

ANNVS MVNDI 3325.

OLYMPIADIS XII. An. 4.

EZECHIÆ, & NERIÆ Pont. 17.

ROMVLI, & VRB. CON. 24.

ASARHADDONIS 2. Imperij Assyr. 1394.

MERODACHI Babylon. Regis 2.

ANTE CHRISTVM 728.

I. Ezechiæ felicitas. Annus Sabb. 106.

EZechias fracta diuinitus Assyriorum potentia, diuinitus quoque sanctitate sancto cum prodigio recuperata, & inita cum Babyloniis societate & amicitia, pacem habuit cum finitimis gentibus: quò illi facilius fuit & pronius annum Sabbaticum sextum supra centesimum celebrare. Regis felicitatem celebrat sacer historicus: *Saluauit Dominus*, inquit, *Ezechiam, & habitatores Ierusalem de manu Sennacherib regis Assyriorum, & de manu omnium*; præsertim Philisthinorum, quos iam à principio regni sui sibi subiugarat, & paulò ante ab Assyriis afflictos, facilè tanquam sibi subditos receperat. *Et præstitit eis quietem per circuitum. Multi etiam deferebant hostias & sacrificia Domino in Ierusalem*. Qui se tam admirabilem & propitium Ezechiæ, tam formidabilem hostibus eius præbuisset. In his videtur fuisse noui decem tribuum incolæ, quos eò recens misit Asarhaddon, vt ex libro Esdræ colligitur. Ægyptios quoque & Æthiopas, pro crudeli hoste ipsorum interfecto, pacificas Deo hostias obtulisse, ex illo Esaiæ loco firmari potest. *Et cognoscetur Dominus ab Ægypto, & colent eum in hostiis & in muneribus, & vota vouebunt Domino, & soluent*.

Deus à gentibus colitur.

l. 1. c. 4. 2.

cap. 19. 21.

II. Ezechias fama & opibus inclytus. ca. 32. 27.

Neque solum fama Ezechias, sed etiam diuitiis factus est inclytus, multis vndique ad illum munera deferentibus. Diuitias eius omnis generis fusè describit liber Paral. 2. vbi Ezechias dicitur thesauros sibi plurimos congregasse, auri, & argenti, & pretiosorum lapidum, aromatum & armorum vniuersi generis, & vasorum magni pretij. Apothecas quoque frumenti, vini & olei, & præsepia omnium iumentorum, caulasque pecorum, ad quorum omnium custodiam certas destinauit vrbes, & diligentius communiuit, habebat quoque greges ouium & armentorum innumerabiles; *eò quod dedisset ei Dominus substantiam multam nimis*. Sed hæc ad plures annos pertinere perspicuum est, quos tamen distinguere non possumus.

III. Asarhaddō mittit colonos in Samariā.

Quod autem de Asarhaddone attigimus, apparet id sub hæc regni eius initia contigisse, Merito enim timuit, ne occasione tantæ cladis bene vsus Ezechias in regnum Israël à suo imperio iampridem malè distractum, & paucis Assyriis frequentatum inuaderet. Ideòque misit colonos, qui regnum frequentarent ac tutarentur. Quorum posteri accesserunt ad Zorobabelem, professique sunt se Deum quærere, eique victimas immolare, iam inde à diebus regis Asarhaddon, qui illuc eos

4. m. 3118. ab hinc 193. annis.

adduxerat.

adduxerat. Et sanè mirum est id regnum decem tribuum non fuisse hoc tempore ab Ezechia occupatum, cum viribus valeret & copiis, & socium haberet Babylonium; nec sibi timeret ab Assyriis; & mira soleat esse inter principes æmulatio, dum singuli omni studio crescere appetunt, nec minore tamen cura vicinorum incrementa impedire contendunt. Sed id Dominus fortasse prohibuit, vt olim vetuit Roboamum cōtra Ieroboamum pugnare. Nec forte cum iuuisset Merodach Babylonius, veritus ne aliena amplificatio, cederet in ruinam, aut diminutionē suam: cum vice versa Iudæorū suprema calamitas à Babylone profecta sit.

Cur id regnum non occuparit.

Ier. 1. 14.

ANNVS MVNDI 3326.

OLYMPIADIS XIII. An. 1.

EZECHIÆ & NERIÆ 18.

ROMVLI & VRB. COND. 25.

ASARHADDONIS 3. Imperij Assyr. 1395.

MERODACHI Babylon. Regis 3.

ANTE CHRISTVM 727.

I. Ortus Manassis, eiusque sors mirabilis.

Tertius est hic annus vitæ Ezechiæ diuinitus concessæ quo natus est ei Manasses. Duodecim enim annorum erat cum regnare cœpit, & totidem ad Ezechiæ mortem supersunt. Quod si quis miratur non prius natum Ezechiæ filium, saltem primo anno istorum quindecim; cum præsertim maximus ei fuisset mœror, liberis carentem vita fungi, vt plerique patrum tradidere: miretur potius hominem precibus & lacrymis pij regis à Deo exoratum, tam sceleratum extitisse. Voluit fortasse Dominus ostendere, quantum posset naturæ corruptæ libertas in malum, quæ puerum duodennem, in sanctissima patris disciplina educatum, & precibus à Deo impetratum in transuersum egit. An populi scelera talem merebantur vltionem? vt si qui adhuc furtim in idolorum sordibus volutabantur, fordescerent adhuc. Sed Dominus, qui Manassem ad tempus deseruit, cordis sui mali sectantem vias, per castigationem Babylonicam eum reduxit ad se, & propter Ezechiam seruum suum fecit ne in æternum periret.

II. Asarhaddon vexat Israelitas.

De Asarhaddone illud hoc loco notandum, eum male tractasse hoc tempore Israelitas in regno suo, patris sui vestigiis insistendo: qui ex quo fuga se recepit in Niniuem, eos vexauit. Id satis intelligitur ex Tobiæ historia. Cum enim dixisset, post Sennacheribi mortem, Tobiam seniorem reuersum fuisse in domum suam, omnemque eius facultatem ipsi restitutam; mox refert vnum ex filiis Israel iugulatum in platea iacuisse, eumque occultè à Tobia raptum, non sine amicorum suorum reprehensione, post solis occasum sepultum esse. Vnde intelligitur has cædes non ex priuatorū querelis ortas, sed publicā factas authoritate, quæ etiam sub pœna capitis, sepulturam illo-

ca. 1. & 2.

rum prohibebat: volente rege, præter mortis iniuriam, etiam occisorum corpora, volucribus & feris abiici insepulta.

III. Dei in Tobiam prouidentia.

Ex quo agnoscitur eximia Dei bonitas in suos, qui bonum Tobiam cum familia sua conseruabat etiam regis mandata propter timorem Dei violantem. Nec in Tobiam solùm Dominus prouidentiæ suæ protectionisque dulcedinem extendit, sed in propinquos etiam eius. Nam hic ipse rex Asarhaddon magnis affecit honoribus Achiacharum, Anaëlis fratris Tobiæ filium, vt ex Græco Tobiæ textu constat: vbi dicitur primò constitutus à rege pincerna ipsius, deinde ab annulo regio, tertio totius regiæ domus administrator, quarto rationibus omnibus præfectus; apud quem scilicet quæstores omnes rationem dati acceptique redderent, postremo secundus à rege, Siue vicarius eius. Et hic idem Achiacharus impetrauit à rege, vt patruus suus Tobias rediret in Niniuem, & in integrum restitueretur.

Achiachari opes & officia.

ANNVS MVNDI 3327.

OLYMPIADIS XIII. An. 2.

EZECHIÆ & NERIÆ 19.

ROMVLI, & VR. CON. 26.

ASARHADDONIS 4.

Imperij Assyriorum 1396.

MERODACHI Babylon. Regis 4.

ANTE CHRISTVM 726.

I. Summa rerum huius temporis.

Nihil distinctè ad tres quatuórue annos ex sacra historia, profanave referre possumus. Ezechias regnum suum pacificè administrat, pluresque gignit liberos, in captiuitatem Babylonicam cum Manasse, iuxta vaticinium Esaiæ, postea abducendos. Israelitæ ab Asarhaddone apud Assyrios vexantur, vt paulò ante dicebamus. Illo autem ignauia languente, Merodachus ad regnum Babyloniorum stabiliendum curas omnes industriamque conuertit, vt regni eius fundator merito dici possit; ideòque à Chaldæis in Deorum numerum relatus videtur, apud Ieremiam prophetā. Sed de prophetis Esaia præsertim, & Habacuc occurrit aliquid, quod ad hoc tempus pertineat.

ca. 50. n. 2.

II. Esaiæ de Christo vaticinia.

Nam Esaias à cap. 40. suæ prophetiæ, ad finem vsque, totus est in Christi aduentu, vita, miraculis, prædicatione, passione, cæterisque Christianæ religionis mysteriis, vocatione gentium, Iudæorum reprobatione explicandis; & quidem tanta cum luce orationis, vt Euangelistam potius quam prophetam esse videatur, vt notarunt Hierony. & Augustin. Perpauca tamen alia inserit, cap. 47. quod est contra Babylonem, & 58. quo mores arguit depranatos; & si quas alia sparsim addit capitum particulas. Quæ omnia ad hosce annos Ezechiæ pertinēt, vltra quos non prophetauit, vt ex ioitio prophetiæ ipsius colligitur, vbi Manasses nō nominatur, nec vsquā in toto eius vaticinio

Praef. in Es. l. 18. in Ciu. c. 29.

III. Habacuc ad hoc ne tempus pertineat.

Huc etiam conicimus prophetiam Habacuc; qui authore Hieronymo prophetat contra Iudæam & Ierusalem, contra quas nunciat suscitandos Chaldæos, gentem amaram & velocem, &c. quod de Nabuchodonosore omnes interpretantur: quod autem de regibus dicitur triumphaturus, de Assyriis aliqui explicant: quod fieri nequit; nam 50 annis ante natum Nabuchodonosorem debellati fuerant, regnante Ezechia, vt author est Iosephus. Post extinctum Asarhaddonem, cuius mors in Ezechiæ vigesimum quintum cadit. Itaque si tyrannos illos ridiculos, & triumphatos reges placet accipere Assyrios, Merodachus Babylonius, siue Chaldæus, loco Nabuchodonosoris accipiendus erit: & prophetia eius ad Ezechiæ tempora pertinebit. Proptereáque Habacuc, qui prandium ad Danielem tulit, longe alius ab isto est, vt ratio temporis omnino postulat, & suo loco intelligetur. Quod si placet audire Hebræos, ille prior Habacuc ad tempora Manassis differendus erit. Vide Annales, vbi hæc vberius, distinctiusque traduntur.

Dan. 14. 33.

Seder Olam. c. 20.

ANNVS MVNDI 3331.

OLYMPIADIS XIV. AN. 2.

EZECHIÆ, & NERIÆ Pont. 23.

ROMVLI, & VRB. CON. 30.

ASARHADDONIS 8. Imperij Assyr. 1400.

MERODACHI Babylon. Regis 8.

ANTE CHRISTVM 722.

I. Tobias excæcatur.

SExtus & quinquagesimus est hic annus vitæ Tobiæ senioris: tot enim ab anno 51. Oziæ quo anno eum natum diximus, euoluti sunt; idemque est 18 captiuitatis Israelitarum, quo anno vir iste sanctus excæcatus est, vt habetur in extrema eius historia. Tempus autem & modus cæcitatis huius distinctius habetur in textu Græco, vbi apertè traditur hæc in festo Pentecostes, contigisse, quo habuit conuiuium, & post eiusdem diei vesperam sepultum ab eo mortuum, & ab ea sepultura cæcitatem ei contigisse. *Et quando*, inquit, *occiderat Sol, abij, & fodiens sepeliui eum, & in ipsa nocte redij cum sepelinissē, & cubui pollutus iuxta murum atrij:* Nimirum ex lege ingredi domum non licebat ei, qui ex cadaueris contactu inquinatus fuisset.

c. 14. 3.

II. Eiusque mali modus.

Itaque legis obseruantissimus Tobias, venit quidem in domum suam, vt ait Vulg. non tamen ingressus est, sed extra ad murum atrij procubuit. *Et facies mea*, inquit Græcus, *discooperta erat, & non vidi quia passeres in muro erant, & oculis apertis, immiserunt passeres calidum in oculos meos, & factæ sunt albugines in oculis meis.* Non meminit apertorum oculorum textus Latinus sic nec Græcus dormitionis. Apparet illum composuisse se ad dormiendum, & cœlum intuentem Deo se commendasse, illo ipso tempore, quo sordes deciderunt in oculos eius. Pergit Tobias: *Et ini ad medicos, & non profuerunt mihi.* Is nimirum qui hanc ei tentationem venire permiserat, præparabat ei cœlestem medicum, & mirabilem medicinam, cum eximio patientiæ fructu, & posteritatis exemplo.

ANNVS MVNDI 3332.

OLYMPIADIS. XIV. AN. 3.

EZECHIÆ, & NERIÆ 24.

ROMVLI & VR. C. 31.

ASARHADDONIS. 9. Imperij Assyr. 1401.

MERODACHI Babylon. Reg. 9.

ANTE CHRISTVM 721.

I. Tobias suorum exprobratione vexatur.

TObias qui vitæ sanctitate, Iobi mores expresserat, eius quoque patientiam imitatus, nec stultum aliquid locutus est, Dei accusando erga se prouidentiam, nec eam impiè accusantes tacitus tulit. Vterque enim suorum exprobrationes in calamitate sua expertus est; quas huc distulimus, quoniam huiusmodi casus à principio commiserationem pariunt, progressione autem temporis, tedium & querelas: *Sicut ergo beato Iob insultabant reges*, vt ait Scriptura, *ita isti parentes, & cognati eius irridebant vitam eius, dicentes, Vbi est spes tua, pro qua eleemosynas faciebas?* Curuæ in terras animæ, & cælestium inanes, quæ terrenam duntaxat mercedem spirant, & profano spiritu atque iudaico, felicitatem, huius vitæ commodis metiuntur. Quos Tobias sapienter corripit, ac docet: *Nolite*, inquit *ita loqui, quia filij Sanctorum sumus; & vitam illam expectamus, quam Deus daturus est iis, qui fidem suam nunquam mutant ab eo*, sed in prosperis & aduersis ei constanter adhærent. Sed accessit alia Tobiæ probatio *in camino paupertatis*.

Tob. 2. 15.

Esa. 48. 10.

II. Rursum spoliatur fortunis.

Videtur enim hæc insultatio nouæ cuiuspiam calamitatis occasione nata, puta spoliationis propriorum bonorum; Nam in Græco textu legimus Achiacharum eius nepotem ipsum nutriuisse. In Latino vero & Græco Annam vxorem Tobiæ vitam seruili labore tolerasse, marito cæcitate percusso. In opere enim textrino laborabat, marito filióque nutriendis, Cumque hœdum aliquando detulisset domum, & vir vocem balantis audiuisset, *Videte*, inquit, *ne forte furtiuus sit, reddite eum dominis suis, quia non licet nobis, aut edere ex furto aliquid, aut contingere.* Potuit Tobias non temerè suspicari furtum, qui sciret homines operariis pauperibus malignè potius mercedem persoluere solere, quam auctuariū gratis addere; nec ignoraret malesuadam esse egestatem: & experiebatur vxorem non satis timentem Deum. Id enim illa eius verba testantur.

Suspicatur furtum.

III. Ab vxore obiurgatur.

Manifestè vana facta est spes tua, & eleemosynæ tuæ modo apparuerunt. In Græco est: *Vbi sunt eleemosynæ tuæ, & iustitiæ tuæ:* Quasi dicat; Quid vsque adeo iustitiæ tenax es, & anxiè times alienum contrectare: Viden' quem referas fructum iustitiæ, &

charitatis tuæ. Eiusdem generis est ista vox, eiusdemque malitiæ, cuius & superiores illæ opprobrationes. Et sane furtum mulier indirectè defendit, dum maritum reprehendit vsque adeo sollicitum, inquirendo an furtiuus sit hædus: neque tamen propterea significat se furto hædum sustulisse. Quippe Tobias ipse veritate perspecta, fatetur hædum, vxori, præter legitimam mercedem, datum fuisse ex commiseratione fortasse.

ANNVS MVNDI 3333.

OLYMPIADIS XIV. An. 4.

EZECHIÆ 25. NERIÆ Pont. 25.

ROMVLI, & VR. CON. 32.

ASARHADDONIS 10. & vlt.

Imp. Assyr, 1402. & vlt. MERADOCHI 10.

ANTE CHRISTVM 720.

I. Finis imperij Assyriorum.

Mosaïcus Iubilæus 15. qui hunc in annum cadit, Assyriorum imperio funestus fuit. Cum enim totis iam 14 seculis, sub regibus 37. vt Eusebio placet, aut vno & 40. vt habet Africanus, stetisset; & occidente Sardanapalo nutasset, ac pene collapsum esset: sub quinque deinde regibus quos sacra historia suggerit, resumpsit vires; adeo vt Medos iterum, Babyloniusque ditioni suæ subiiceret, & populos inde pro arbitrio transferret in Chananitidem; & hinc nouos in Mediam colonos, Babyloniamq; transscriberet, donec Sennacherib exercitu diuinitus internecione deleto, ipsóque mox nefaria coniuratione filiorum extincto, ita accisæ sunt Assyriorum vires, vt filius eius Asarhaddon ægrè Assyriorũ nomen, & præteritæ potentiæ vmbram sustentaret.

II. Assyrij vectigales Babyloniis. *Esaiæ 31.8.*

Sustentaret autem? imò pene precario rex fieret, & tributa suis dudum subditis pendere cogeretur. Nouum id videri possit, & inauditũ, non nouo tamen, neque exiguæ fidei teste probari potest. *Et cadet Assur*, ait Esaias, *in gladio non viri, & gladius non hominis vorabit eum, & fugiet non à facie gladij*, Angelus enim Domini nõ deleuit exercitum eius gladio, pergit: *& iuuenes eius vectigales erunt. Filij Assur*, ait Sanctius, *aut serui illius vniuersi principes vectigal ex eo ferme tempore soluerunt primum Chaldæis*, siue Babyloniis, *à quibus non longè post hanc cladem superati sunt*. Deinde Persis & Medis, tempore videlicet Cyri & Darij Medi. Nam quod glossa ait Assyrios factos Nabuchodonosori primùm tributis obnoxios, de Merodacho accipiendũ est, qui toto Iudithę lib. dicitur Nabuchodonosor.

III. Mors Asarhaddonis.

Cum ergo Asarhaddon Merodacho tributa pendere cogeretur, apparet pertæsum ignominiæ, acie contra Merodachum, subditum quondam suum, hoc anno regni sui decimo decertasse, victumque regno ac vita caruisse; statimque Niniuem, & pene totum Assyriorum imperium, in victoris iura, potestatemque cessisse. Sed ita tamen vt non Assyriorum, sed Babyloniorum rex dici vellet, fieretque deinceps non Assyriorum, sed Babyloniorum imperium. Nonnunquam tamen Reges Babylonis, deinceps in Scriptura reges Assyriorum dicuntur. Et hic ipse Merodachus nouus Babylonici fundator, ac denominator Imperij, Rex Assyriorum dicitur, cum eius principes dicuntur cepisse Manassem, & vinctum duxisse Babylonem, vt suo loco docebimus. Ergo rex Assyriorum dicitur, quia id regnum habebat in potestate; quia tamen regni sedem Babylone collocauerat, ductus est Manasses in Babylonem. Sed hæc luculentius in Annalibus habentur.

Initium imperij Babylonici, cuius reges dicũtur aliquãdo Assyrij.

IV. Geminum Merodachi initium regni & imperij.

Cæterum cum ex Scriptura constet eundem Merodachum regem fuisse Babyloniorum, quando munera & legatos misit ad Ezechiam, ex quo decimus annus agitur, & nihilominus primus à Ptolemæo ponatur, necesse est geminum initium Merodachi ponere, primum regni, alterum imperij, quando maximis, post deuictos Assyrios, auctus est incrementis, & Babyloniorum factus est Imperator. Erit ergo nobis hic annus, sed extremus, Imperij Babyloniorum initium, nec primus dicetur annus: quia ratione habita Iulianorum, primus annus imperij huius maxima ex parte ad sequentem pertinet. Idque propter historiam Iudithæ necessarium est.

IMPERIVM BABYLONIORVM.

ANNVS MVNDI 3334.

OLYMPIADIS XV. An. 1.

EZECHIÆ & NERIÆ Pont. 26.

ROMVLI & VRB. CON. 33.

MERODACHI 11. Imperij Babylon. 1.

ANTE CHRISTI ORTVM 719.

I. Primus annus Imperij Babylonici.

Dabit hic annus initium Imperio Babylonico, iuxta ea quæ superiore anno posita sunt. Quemadmodũ à principio ex Babyloniis Imperium Assyriorum natum fuerat, vt alibi dictum est: ita nunc, vice versa, ex Assyriorum ruinis Babylonicum imperium constructum est, initio Olympiadis XV. Porro non satis constat an Medi, qui nuper Assyriis parebant, suas sibi res seorsim agere cœperint, an tributariam seruitutem, Domino mutato, retinuerint. Illud ego certe probabilius duxerim; existimante Merodacho dissimulandum esse, paulatimque progrediendum arridente fortuna; donec stabilito plane imperio, in Niniue, & in iis vrbibus, quæ propriè ad Assyriam pertinent; occasione data, Medi quoque imperata facere liberentur: quod post duodecim fere annos contigit, quando Arphaxad Medus à Nabuchodonosore, qui est

a.m. 1931 n. 56. & an. 1932. n. 1. Medi an & quando paruerint Babyloniis.

idem cum Merodacho Babylonio, victus est, vt postea dicetur. Videntur tamen Medi mox occiso Holoferne respirasse, donec à magno Nabuchodonosore debellati sunt.

II. Israelitæ Ezechiæ subditi. Interea igitur res suas ab ipsa morte Asarhaddonis egisse videntur. Idque eo fit probabilius, quod apparet etiam Ezechiam, sub hæc tempora, non pauca de regno Israëlis vel recuperasse, vel acquisiuisse. Nam capite 4. Iudithæ mittit pontifex, *in omnem Samariam per circuitum*, & ad vniuersos, qui erant contra Esdrelon, & Dothaim, vt impedirent transitum Holofernis ducis Assyriorum, siue Babyloniorum; quod minimè facturi erant, si ipsi Assyriis, & non potius Iudæis paruissent: præterquam quod Bethulia in regno decem tribuum erat, in Galilæa inferiore.

Tobiæ patientia. Tobias vero hoc tempore patientia sua cum cæcitate, paupertate, & propinquorum cauillis, improperiisque tertium iam annum certabat, sed corona patientiæ propinquabat.

ANNVS MVNDI 3335.

OLYMPIADIS XV. An. 2.

ROMVLI & VRB. COND. 34.

EZECHIÆ & NERIÆ 27.

MERODACHI 12.

Imperij Babylonici 2.

ANTE CHRISTI ORTVM 718.

I. Ratio temporis, & Tobiæ illuminatio, &c. In hunc annum secundum Imperij Babyloniorum, cum Ezechias accepta diuinitus sanitate decimum tertium iam annum regnabat, incidit Tobiæ senioris illuminatio, & quæcunque reliquo ipsius libro, excepto extremo capite, quod est de Tobiæ morte continentur. Fuit hic annus ab excæcatione quartus, à captiuitate 22. à natiuitate sexagesimus. Textus quidem Græcus habet Tobiam anno vitæ 58. visum amisisse, eundemque post annos 8. recuperasse; sed Vulgata editio auctoritate præponderat. Tobias ergo cæcitate,

Gemitus eius. paupertate, senectute, suorum improperiis, &

in tex. Heb. in Deum blasphemiis, quartum iam annum vexatus, & insuper quadam corporis ægritudine affectus, ingemuit, Deumque cum lacrymis orare cœpit, vt iuberet in pace recipi spiritum suum, quod sibi mors magis, quam vita expedite videretur; eam tamen petitionem, propriæ voluntatis in diuinam transcriptione communit.

II. Et Saræ filiæ Raguelis. Dum hæc apud Niniuem Tobias lamentaretur, Sara filia Raguelis, alia in Rages, siue Ecbatanis ciuitate Medorum lamentabatur; audito improperio ab vna ex ancillis patris sui, quoniam tradita fuerat septem viris, quos dæmon Asmodæus interfecerat, priusquam vxore potirentur, vt habetur in Græco textu, Deo improbum libidinis affectum, etiam aduersus vxorem, vlciscente morte repentina. Cum ergo Sara castigatet ancillam ob aliquam eius culpam, ipsa iræ impotens: *Amplius*, inquit, *non videamus ex te filium aut filiam super terram, interfectrix virorum tuorum*. Triplex committitur ab hac muliercula peccatum. Nam

Ab ancilla offensæ. Dominæ suæ sterilitatem imprecatur, eam grauissimo conuicio afficit, & per grauissimam calumniã septemplicis homicidij reã facit; quę animo iamdudum ægram consolari debuisset.

III. Eiusdem patientia. At vide Saræ insignem patientiam, & in Deum fiduciam. Non enim inuolauit in oculos procacis ancillæ, aut præcipitem exegit domo, sed tacita confugit ad Deum, & ad insignem orandi constantiam, ieiunium adiungit & lacrymas, & ita orat, vt non vltionem istam à Deo exigat, sed miseriæ suæ remedium imploret. Eius autem precibus & lacrymis socium se Raguel eius parens addebat, & exauditæ sunt preces eius, sicut & Tobiæ, decretusque est diuinitus Raphaël, qui vtrique familiæ remedium afferret. At

Tobias dat filio monita. Tobias qui se breui moriturum sperabat, de filio suo sollicitus eum accersit, eique salutaria monita, tanquam migraturus è viuis tradit, de religione in Deum, de pietate in parentes, de misericordia in pauperes, de continentia, modestia atque iustitia. Et quoniam ex abundantia cordis os loquitur, redit pius senex ad inculcandam filio misericordiam in viuos ac mortuos, & addit præceptum de conuictu improborum vitando, aliáque id genus. Postremo de recuperanda pecunia Gabelo tradita

Ezechiæ 8. eiusdem 4. monet, quam illi ante annos 20 tradiderat, cum filius quadriennis esset.

IV. Eumque mittit in Rages duce Raphaële. Acquiescit parenti iuuenis, quæritur viæ dux, occurrit Angelus tanquam iuuenis specie liberali, expeditus ad iter, qui cum seni probasset se, paratique essent ad iter omnia, salutatis parentibus, & cum mœrore multo relictis, in viam se dant. Viden' vt properemus; etsi enim suauissima est historia, & tamen notissima. Primo die ad vesperam iuxta fluuium Ty-

Tobias à pisce periclitatur. gris accepto hospitio, egressus est Tobias ad pedes in flumine abluendos, cum ecce piscis immanis exilit ad eum inuadendum. Verisimile est, ait Vallesius, in sacra Philosophia, Callionymum piseem eum esse. Est enim voracis-

cap. 42. simus, & carniuorus, aspectu immanis, ferratis dentibus, oculos habens in summo vertice, & os inter oculos situm. Non sine causa igitur iuuenis tam insolito aquatici draconis aspectu, quam periculo imminenti territus, exclamat, *Domine inuadit me*. At comes constanter iubet eum apprehendere branchiam eius, & extrahere ad ripam, mortuumque exenterare, & seposito corde, felle, & iecore ipsius, ad certum

Dei in eũ prouidentia. vsum, cætera salierunt, quæ sufficerent eis ad victum, donec peruenerunt in Rages ciuitatem Medorum, diuina prouidentia etiam de cibo prouidente famulo suo, & de remedio parenti eius & cognatis.

V. Accipitur hospitio à Raguele. Quid multa? dum colloquuntur, peruenitur ad vrbem, Angelus sermonem ingerit de nuptiis cum Sara; à quibus refugit Tobias timore dæmonis. Sed eum confirmat Angelus, docetque quomodo vis eius omnis irrita reddatur, & cum ea nuptiæ iniri possint. Hac vice sermonem ingressi sunt ad Raguelem, *qui eos suscepit cum gaudio*, etsi nondum notos, nisi vt Israëlitas, sed id gaudium mirum in

Et Saram petit vxorem.

modum auctum eſt, cum is Tobiam cognatum agoouit. Cum autem paratur conuiuium Tobias ſatis ab Angelo confirmatus, petit à Raguele filiam eius vxorem. At ille expauit, ſciens quid ſeptem illis viris contigiſſet. Sed eum timorem depulit Angelus, ſic vt laudato Deo cõſentiret in nuptias, traderetque Saram filiam ſuam Tobiæ in vxorem, coniugijque contractum perſcriberet, qoo dimidium omnium quæ poſſidebat Raguel in præſentia Tobiæ dabat, reliqua poſt Raguelis & Annæ obitum *Tobiæ dominio* deuentura erant. Secutum eſt nuptiale conuiuium, & dæmonis expulſio, & religatio in deſerto, ſuffumigatione à Tobia facta.

VI. Orant ſimul coniuges trinoctio.

Qui mox Saram coniugem ad orationem inuitat, Deique pariter miſericordiam implorant vt incolumes in coniugio viuant, indéque ſe dant quieti. Nam Tobias ex itinere fatigatus erat, & Sara multas iam noctes dieſq; inſomnes in lacrymis & oratione traduxerat. Interea circa pullorum cantum euigilans Raguel iuſſit accerſiri ſeruos ſuos, vt in omnem euentum ſepulchrum Tobiæ prępararent, ſed eo inuento incolumi cum vxore ſua, effuſus eſt cum Anna in gratiarum actionem, & poſtulationem incolumitatis in futurum. Die facto conglobantur coogratulationes Raguelis & Annæ primùm, tum vicinorum omnium & amicorum, quibus exhibetur conuiuium, dies nuptiales diebus quatuordecim agitantur, Tobia à ſocero adiurato. Interea compendium temporis facturus Tobias, ſocium ad Gabelum, ad recipiendam pecuniam, inſigni cum aoimi ac verborum humilitate deſtinat. Quo ille munere egregiè fungitur. Nam inuento Gabelo recepit ab eo omnem pecuniam, reddiditque illi chirographum ſuum, quin & illum ſecum deduxit ad Tobiæ nuptias, vbi nouis coniugibus magno animi ſenſu bene precatus, noptialis conuiuij factus eſt particeps.

Et conſeruātur cum gratulatione communi.

Angelus recepta pecunia Gabelum deducit ad nuptias.

VII. Luctus parentum Tobiæ.

Sed tempus eſt vt reuiſamus Tobiam ſeniorem, eiuſque vxorem Annam in abſentia filij lugentes, & inſperatæ huius felicitatis ignaros. Vt merito Ragueli cunctanti generum dimittere, diceret Tobias, *Ego noui quia pater meus, & mater mea modo dies computant* abſentiæ meæ, & quot omnino ſufficiant vſque ad reditum, *& cruciatur ſpiritus eorum in ipſis.* Matris præſertim, cuius erant illæ voces, *heu, heu, me, filij mi, vt quid te miſimus peregrinari, lumen oculorum noſtrorum, baculum ſenectutis noſtræ, ſolatium vitæ noſtræ, ſpem poſteritatis noſtræ, omnia ſimul in te vno habentes, te non debuimus dimittere à nobis.* Hæc ergo cum animo Tobias præſentiret, non poterat acquieſcere Ragueli detinenti ſe, & ſuauiſſima nouorum coniugum conſuetudioe diutius frui deſideranti. Itaque diſceſſum exorat, eique ſocer tradit filiam ſuam piis monitis ſapienter inſtitutam, cum dimidia parte omnium fortunarum ſuarum, eoſque bene precatus dimittit.

c. 10. 4.

Qui à Raguele diſceſſum exorat.

VIII. Et familiā cum Raphaële antecedit.

Quoniam vero multa erat familia, & plurima viæ impedimenta, trium aut ad ſummum quatuor dierum iter; ægre vndecim diebus confecere. Itaq; author eſt Tobiæ Raphaël, vt ambo præcedant dum familia tota lento gradu ſubſequetur, quod cum vtrique, ipſique Saræ placuiſſet, accepto ſecum felle piſcis, vt quamprimum ſenex à cæcitate liberaretur, anteceſſerunt, & intra triduum Niniuem peruenerunt. Sara autem cum familia idem iter ſeptiduo confecit. At Raphaël præmonet clientem ſuum, quomodo ſe gerere debeat in ingreſſu domus, vtque viſum oporteat reſtituere parenti, oculis eius piſcis felle linitis. Mater autem cum de more ex ſupercilio montis circumſpiceret, vidit agnouitque filium, & nuncium feſtina detulit ad maritum; qui conſurgẽs cœpit offendens pedibus currere, & data manu puero, occurrit obuiam filio ſuo cum vxore, cumque vterque oſculatus *cœperunt flere præ gaudio.* Hanc enim optimorum parentum charitatem merebatur optimus filius. Cumque adoraſſeot Deum, & gratias egiſſent pro felici reditu, conſederunt; moxque linitis oculis ſenis de felle piſcis, intra dimidiam horam cœpit albugo, quaſi membrana oui egredi ex oculis, qua à Tobia iuniore extracta, viſum recepit ſenex, & cum amicis & cogoatis omoibus, gratias egit Deo.

Domum perueniūt quam exhilarant.

Tobias patri vſum reſtituit.

IX. Aduenit Sara cum familia. Tobiæ vtriuſque ergà viæ ducẽ gratia.

Ingreſſa eſt etiam poſt ſeptem dies Sara, cum omnibus quæ ſecum habebat, ſana & incolumis, & familiæ gaudium magna acceſſione cumulauit: inſtaurati ſunt dies conuiuij ſeptem. Quibus tranſactis vterque Tobias dum de gratitudine erga viç ducem Azariao cogitant, eiq; dimidium omnium bonorum, quç ſecum detulerant perlibenter offerunt, Dominus qui bonorum noſtrorum non eget, non ſolum eis omnia reliquit, ſed voluit quoque eos in agnitionem venire diuinæ in ipſos prouidentiæ ac beneuolentiæ; qui in principem Angelom in eorum obſequium, ac remedium de cœlo miſerit. Cum ergo illi orarent *vt dignaretur dimidiam partem omnium quæ attulerant*, quibus ſcilicet acquirendis tam inſignem ipſe operam nauarat, *acceptam habere*: Ipſe reſpondet, gratias in primis habendas ac referendas Deo, primario omnium beneficiorum largitori; tum bonorum operum efficacitatem ac meritum apud Deum memorat, quæ à Tobia frequentata, & Deo ab Angelo oblata fuerant. Explicata denique neceſſitate tentationum, fatetur ſe Angelum nomen ſuum, gradum & officium declarat.

Angeli monita.

X. Angeli diſceſſus.

Tantæ, tamque inſperatæ rei nouitas ſanctam hanc turbauit familiam, ita vt trementes caderent in faciem ſuam, ſed mox eos conſolatus eſt Angelus, & iterato præcepto de Domino benedicendo, & enarrandis mirabilibus eius, ab oculis eorum euanuit. Quæ tota hiſtoria tanquam diuinæ prouidentiæ erga ſuos ac beneficentiæ inſigne argumentum, vt omnibus deinceps ætatibus nota fieret, ambo Tobiæ eam ſcribendam cenſuerunt; accedente præſertim angelico præcepto. Sic enim in textu Græco legitur. *Et nunc confitemini Deo, quoniam aſcendo ad eum, qui miſit me, & ſcribite omnia quæ conſummata ſunt in libro.* Scripſit ergo hunc librum Tobias, & narrationi præteritorum, adiecit etiam vaticinium de Hieroſolymorum futura clade, etſi præteritum pro futuro prophetico more vſurpat. Diuina quoque prouidentia circa fortunas Tobiæ deinceps eluxit. Quod ſcilicet cum ingens calamitas Ecbatanis immineret, quæ mox ſub Manaſſe contigit, ita præuenit Dominus, vt maturè & matrimonium Tobiæ iunioris fieret, & dimidia pars bonorum ſoceri eius, & pecunia in manibus Gabeli depoſita, à proximo naufragio eriperetur. Quæ

Scriptio & author huius hiſtoriæ.

Diuina prouidẽtia circa bona Tobiæ.

eadem prouidentia vice versa, imminente excidio Niniues, & reflorescente Ecbatanis, notata est. Nam tunc eduxit Dominus Tobiam ex Niniue, & ad socerum suum Ecbatanam reduxit, hæreditatem reliquam accepturum.

ANNVS MVNDI 3337.

OLYMPIADIS XV. An. 4.

EZECHIÆ 29. & vlt. NERIÆ 29.

ROMVLI, & VR. CON. 36.

MERODACHI 14. Imperij Babylonici 5.

ANTE CHRISTVM 716.

I. Obitus Ezechiæ, & laus ob pietatem.

Vltimus adest optimi ac sapientissimi regis annus, regni vigesimus nonus, vitæ autem quinquagesimus quartus, sed tantum inchoatus; vt ex vtriusq; initio apertè colligitur. Rex hic si quis alius, in Scriptura egregiè commendatur, hoc ipso quod pietati Dauidis eum exæquat. *Fecit*, inquit, *quod erat bonum coram Domino, iuxta omnia quæ fecerat Dauid pater eius*: & quidem pietati, cum eximia fortitudine côiunctæ. *Ipse enim dissipauit excelsa, & contriuit statuas, & succidit lucos: confregitque serpentem æneum* &c. quæ post corruptissimum ac deprauatissimum Achazi regnum, non potuit Ezechias sine magno animi robore suscipere, nec sine magna in Deum fiducia auxilióque singulari conficere, in quibus maximam regni partem sibi habuit, tanquam pro aris ac focis, repugnantem, nihil veritus ne illi ad Assyrium deficerent, eumque regno exigerent, quippe qui *in Domino Deo Israel sperauit*, nec confusus est ab expectatione sua. Sed hæc tota laus principis huius, aliaque multiplex, accuratius in Annalibus explicata reperietur.

II. Et difficilem obedientiam.

Illam tamen, cum bona lectoris venia, prætерire non possum animi demissionem, & propriæ apud Deum voluntatis depositionem in re tanta, quantam illa Isaiæ posttema comminatio continebat. Lætatus erat Rex in legatorum longinquæ regionis aduentu, gratulatus erat sibi amicitiam suam ab exteris expeti regibus, & Dei erga se beneuolentiam prodigiis declaratam agnosci: ostentarat opes suas, & hostibus erepta spolia, quod vulgò principes non in crimine, sed in laude ponunt. Et tamen audit. *Ecce dies venient, & auferentur omnia, quæ sunt in domo tua; & quæ condiderunt patres tui, vsque in diem hanc in Babylonem. Non remanebit quidquam ait Dominus.* Fortunæ igitur omnes auitæ recentesq; regij peribunt; sed fortasse personis familiæ regiæ bene erit, imo non erit, audi enim reliqua. *Sed & de filiis tuis, qui egredientur & quos generabis tollentur, & erunt eunuchi in palatio regis Babylonis.* Durissima sunt omnia. Quæ tamen audit sine murmure, sine excusatione, sine querela, ac pene sine gemitu: non lacrymatur, non percutit femur, non eleuat culpam, non dilacerat purpuram suam.

III. Quæ illã amplificẽt.

Dixisset aliquis: quid feci? quod est peccatum meum, vt tam seuera animaduersione puniatur? Num ostentatio bonorum meorum, impiorum rapina & latrociniis vindicanda est? Quis mercatorem merces suas populis inaniter commonstrantem, prædonibus propterea addicendum putet? Sed esto, superbia mea & ingratus in Deum animus, qui me tot promeritis ac prodigiis in altum extulit, deiectionẽ istam meretur: quid meruere filij mei pueruli, damnati antequam nati: seruituti addicti, nondum degustata libertate? Nihil horum ille, sed *bonus sermo Domini, quem locutus es.* O demissionem animi singularem! religiosam, ac plane regiam obedientiam! Regum enim virtutes omnes non populares ac plebeiæ, sed sublimes & regiæ esse debent. Denique tantus extitit princeps Ezechias, vt merito regum omnium principi, ac monarchæ Christo Domino, tanquam illius figura nobilissima, conferatur: quod in Annalibus conati sumus.

IV. Regia sepultura 2. Par. 32. extr.

Iam quod ad regis huius sepulturam attinet Scriptura significat solenniores fuisse eius exequias, & sepulchrum aliorum regum sepulchris magnificentius; quod non solum beneuolentiæ populari, sed mortis etiam præscientiæ tribui potest. Cum enim tam Regi ipsi, quam toti populo constaret de tempore mortis eius, apparari omnia magnifice potuerunt, & rex ipse se ad diuinum iudicium præparare. Abiit ergo è viuis Ezechias, variè flantem reflantemque fortunam expertus: & vt in cæteris rebus beatus fuerit, in eo parum fœlix videtur fuisse, quod Achazi fuerit filius, & Manassis parens. Nimirum rosa è spinis orta rursum degenerabit in spinas: & è tempestate nata tranquillitas, in teterrimam desiit tempestatem.

ANNVS MVNDI 3338.

OLYMPIADIS XVI. An. 1.

MANASSIS 1. OSAIÆ Pont. 1.

ROMVLI 37. & vlt. VRB. COND. 37.

MERADOCHI 15. Imp. Babylonici 6.

ANTE CHRISTVM 715.

I. Præludiũ de Manasse.

Ineunte 16 Olympiade: ab optimo, ac religiosissimo principe Ezechia, ad crudelissimum, maximeque impium regem Manassem non sine gemitu transit oratio, quos inter mirabilis reperitur antithesis. Nam Ezechias statim ab initio regni sui, quæ pater circa religionem & Dei cultum violarat, religiosissimè reparauit. Manasses statim initio regni sui quæ patet circa pietatem stabiliuerat, contumeliosè pessumdedit. Ille infideles, ex alieno etiã regno reduxit ad veram fidem: iste fideles in regno suo ad impietatem traduxit. Ille Dei sacerdotes & Leuitas acciuit in templi ministeria, & laudem Dei; eos iste proscripsit, & sacerdotes idolorum in eorum locum subrogauit. Ille Dei prophetam Isaiam reliquosque vates, tanquam Dei interpretes, & conscios arcanorum eius prodigiorumque diuinorum effectores venerատus est. Iste Isaiam sanguine propinquum, diuturna iam canicie venerabilem, plagis male mulctatum occidit, atque adeo, proh barbarum facinus! serra dissecuit.

II. Et eius cũ patre antithesis.

Ille filios à Deo precibus & lacrymis obtinuit, iste filios dæmonibus solemni ritu consecrauit: ille Deum per prophetas sacerdotesque consuluit, iste dæmones magicis incantationibus, & maleficis artibus sollicitauit. Ille tamulantem sibi habuit solem, & cum sole sydera vniuersa, omnium creatore Deo desideriis eius obsecundante: iste in contumeliam creatoris Solem & Lunam, omnemque cœli militiam adorauit & coluit. Ille nocentibus & peccatoribus subditis veniam a Deo precibus impetrabat; iste innocentium sanguine totam ciuitatem repleuit. Itaque ille diuinitus gloriosissimam de hoste potentissimo victoriam sine sanguine & sudore obtinuit: iste vlciscente numine in hostium potestatem redactus, & seruilem in modum vinctus catenis, è regno eiectus, in carcerem proiectus est. Quando autem & quomodo ista contigerint, & pleraque alia, quæ in longissimum eius regnum cadunt, non facile est vel in suos annos digerere, vel explicare.

III. Osaias pontifex.

Quod ad pontificem attinet, queso de more cum principe commutamus, chronicon Hebræorum, tempore Manassis suggerit Osaiam, quem Iosephus Odeam vocat, cui forte captiuo rege successit Eliacim, qui in libro Iudithæ memoratur. Rex porro duodecim annorum erat, & decimum tertium inchoabat cum regnare cœpit: regnum autem ad quinquagesimum quintum propagauit annum, quod regni tempus tripertito diuidere possumus, vt prima pars sit malitiæ, secunda pœnitentiæ, tertia pietatis atque iustitiæ; primus quasi actus fabulæ huius ad captiuitatem eius protenditur, & annos continet fere septem, iuxta temporum rerumque dispositionem, quam maxime probabilem putamus. Quorum hic primus est annus, in quo infelix puer ab impiis aulicis, qui suam Ezechia regnante impietatem per summam dissimulationem texerant, miserè in fraudem inductus est, & idololatriæ permisit habenas, vt valde probabiliter putat Abulensis. Quo modo Ioas, mortuo Ioiada, aulicorum delinitus obsequiis, quam placebat religionem sequi, permisit.

Ratio temporis Manassis.

Et mala initia.

q. 2 in c. 21. 4. Reg.

IV. Præludia idololatriæ. 4. Reg. 21. 3.

Idololatriæ præludium fuit instauratio excelsorum; nemo enim repente fit pessimus, sed quibusdam quasi gradibus, & ad virtutum apicem scanditur, & in profundam vitiorum voraginem descenditur. Ædificauit ergo Manasses excelsa, quæ dissipauerat Ezechias pater eius, & in iis erexit aras Baal non vnam aliquam, sed plures in pluribus locis, vt tanto amplius Idololatria frequentaretur. Et vt amœnitas loci populum ad hoc flagitium alliceret, fecit lucos, sicut fecerat Achab rex Israël. Confertur enim Achabo Manasses, quod vterque idolorum cultui deditissimus fuit, & vterque virorum sanctorum sanguine cruentatus, & vterque in regno omnis improbitatis exemplar. Sed hæc non sunt paucorum dierum, vel mensium opera; verum hoc primum anno male inchoata, peius in sequentes propagata sunt.

V. Romuli mors & variæ de ea opiniones.

In hunc annum Iulianum pleriqne omnes Romuli mortem referunt, & quidem nonis Iulij, qui est septimus eiusdem. Ex quo sequitur mortuum anno secundo Olympiadis decimæ sextæ, & 38 Vrb. Cond. à Palilibus inchoando, quæ incidebant in 21. Aprilis. Sed nobis ratio habenda est annorum Iulianorum quorum hic est 37 ab inito regno, vitæ autem 55. Consentiunt Scriptores nulla ex se prole relicta defunctum. Eius mortem plerique fabulis honestatunt, vt sentit Dionysius, à patre videlicet Marte raptum in cœlum, Alij probabilius censent à suis ciuibus interemptum, superbiæ ac crudelitatis causa, vt qui non regio, sed tyrannico more imperium gereret, ideoque patricios in eius perniciem coniurasse, & in curia ipsa, quæ in æde Vulcani habebatur, occasse, & ne cadauer compareret, corpus frustatim à senatoribus discerptum, elatumque sub togis, & clam terra obrutum. Hæc pluribus Dionys. & Plut. quibus consentanea scribit S. Augustinus. Credibilius fortasse quis dixerit, Romulum diuinitatis opinionem captantem, non inuitum à malo dæmone abreptum fuisse, qui cum populo Deum factum mentiretur; Quirinumque dici velle, vt superstitio in totam posteritatem propagaretur, remque Romanis, vt sibi gloriosam, facile à subornato Iulio Proculo fuisse persuasam.

1. Dionys. Plutar.

2.

l. 3. de Ciu. c. 15.

3.

Vide Aug. c. 18. de Ciu. l. 24.

ANNVS MVNDI 3339.

MANASSIS & OZAIÆ 2.

OLYMPIADIS XVI. An. 2. VR. C. 38.

MERODACHI 16. Imp. Babylon. 7.

ANTE CHRISTVM 714.

I. Interregnum Romæ.

Quadringentesimus agitur annus ab inito à Samuele principatu, quo regũ ætatem inchoauimus; quo anno Romana respub. principe caruit, sed multos habuit per interualla, qui regem repræsentarent. Nam centum Patres vt ait Liuius, decem decurias factis, singulisque in singulas decurias creatis, qui summæ rerum præessent, consociãt: decem imperitabant, vnus cum insignibus imperij & lictoribus erat, quinq; dierum spatio finiebatur imperium, & per omnes in orbe ibat, annuõq; interuallum regni fuit; quod ab ipsa re dictum est Interregnum, & qui erat cum insignibus imperij Interrex. Eadem habet Dionysius, nisi quod ducentos patres & 20 decurias constituit, eo quod Senatorum numerus, admissis in Rempub. Sabinis, fuisset duplicatus.

II. Incrementa superstitionis Hierosolymis.

Interea gliscit in dies magis idololatria in regno Iuda, excitantur luci, arbores artificiosè diguruntur: certis etiam locis columnæ, arcus, statuæ ad ornatum collocantur, dicantur Ioui, Marti, Veneri, cæterisque militiæ cœli; honorantur à rege primùm, regem sequuntur aulici, inde populus vniuersus. Et credibile est ista primum ad ornatum, & animi oblectationem fuisse quæsita, sed ea mox dæmonum fraude in idololatriam transiisse, idque Scriptura videtur significare voluisse, cum ait populum seductum fuisse à Manasse *vt faceret malum super omnes gentes, quas contriuit Dominus à facie filiorum Israel.*

ANNVS MVNDI 3340.

MANASSIS, & OSAIÆ Pont. 3.

MERODACHI. 17. Imp. Babylonici 8.

OLYMPIADIS XVI. An. 3.

NVMÆ I. VRB. COND. 39.

ANTE CHRISTVM 713.

I. Initium regni Numæ.

INterregni annus aut abibat Romæ, aut iam plane abierat, cum plebs fremere cœpit multiplicatam seruitutem, viginti pro vno Dominos factos. Iussit itaque populus, vt Senatus decerneret qui Romæ regnaret. Veteres Senatores è Sabina gente, Pompilij viri illustris filium elegerunt, Numā nomine, prudentissimos ætatis annos ingressum. Non multum enim aberat ab anno 40: vt qui eo anno natus esset, qua anno Romulus vrbis fundamenta iecit. Accedebat regia formæ dignitas, & sapientiæ fama apud vicinas gentes. Eum ergo ad regnum ineundum adduxerunt anno 3. decimæ sextæ Olymp. qua stadio vicit Pythagoras Lacedæmonius. Ita Dionysius. Et hinc quidam Numam Pythagoræum crediderunt. At libentius audio Ciceronem, qui arbitratur propter Pythagoræorum admirationem, Numam quoque regem Pythagoræum à posterioribus existimatum: quod vtrumque sapientem fuisse constaret, ætates autem & tempora ignorarent. Auxit sapientiæ & virtutis opinionem, quod legatis ad regnum se vocantibus diū restitit, donec patre fratribusque deprecantibus cessit. Quapropter venienti itum est obuiam, & in vrbem cum erebris gratulantium salutationibus deductus est; & communibus omnium suffragiis Rex declaratus, patrum augurumque calculo confirmatus est.

Cur Pythagoræus creditus. *4. Tusc. inis.*

II. Manassis multiplex idololatria.

Hoc ipso anno, & aliquot sequentibus, roborata est Hierosolymis, & in omni Iudæa Idololatria. Nam Manasses non contentus excelsa instaurare, ibique tam Deo, quam Baali sacrificare, plantare lucos, omnem cœli militiam adorare, etiam in domo Domini aras extruxit, id est in duobus templi atriis; gentium videlicet, & Israelis. Deinde proficiens in peius, etiam atrium Leuitarum, in quo sacerdotes sacrificabant, idolo luei contaminauit. Potuerunt septem areæ Israëlitici atrij septem planetis dicari, cum suis singulæ altaribus ac simulacris, & rursus in quatuor angulis atrij gentium. Idolum autem luci fuit quoddam præcipuum simulachrum, quod in eo loco & luco, quem rex plantauarat, eique consecrarat, præ reliquis honorari volebat. Hoc tamen idolum videtur intellexisse S. Basilius, cum ait Manassem in templo Dei quadriformia idola collocasse, vt necesse esset cuilibet vndelibet templum ingresso, ante idola procumbere. Oportuit ergo in atrio Leuitico, & in eius quasi centro collocari, vbi erat altare holocaustorum; quem locum omnes portæ & porticus atrij Israëlitici, ab ortu, aquilone, & meridie intuebantur. Eusebius in Chron. ait eum suam statuam posuisse, quinque facies habentem.

Simulachrū luci. *Hom. de ieiun.*

Vide Ann. n. 6. & seq.

III. Filios habere potuit nunc, eosque per ignem traduxit.

Nec finis superstitionis. Nam hisce annis filium suum siue filios traduxit per ignem in valle Benhennon, in suburbio orientali Ierusalem; & fiebat aliquando nuda traiectio, aliquando etiam igne consumebantur. Nec repugnat ætas Manassis generationi filiorum; is enim 18 annorum esse potuit. Id quoque ratio temporis exigit. Cum enim statuerimus Iudithæ historiam ad tempora Manassis esse referendam, & cædem Holofernis posteriorem esse reditu Manassis è Babylone, cum ea cædes contigerit decimo tertio anno Imperij Babylonici, qui annus in nonum Manassis cadit: Oportet vt Manasses anno septimo regni sui captus sit à Babyloniis, octauo redierit, quo anno Arphaxad à Nabuchodonosore victus est, nono cæsus Holofernes. A reditu autem ex Babylone, nemo est qui cum idololatriæ vacasse putet; ideoque non est quod filiorum eius traiectionem per ignem, ad ea tempora referuemus. Itaque & hoc tempore filios habuisse, & sub ipsam eorum natiuitatem, sacrilega illa cæremonia eos dæmoni consecrasse dicendum est.

Ratio temporis.

IV. Eiusdem magicæ artes. *ἐγγαστρίμυθοι.* *c. 33. 6. in Sept.*

Supersunt alia duo generalia crimina Manassis Magia & Homicidium. Nefarias enim & diabolicas diuinādi artes sectatus est, per astrorum inspectionem, per auium garritus & volatus, per obseruationes somniorum, per pithones Pithij Apollinis sacerdotes, per haruspices hostiarum & extorum scrutatores. Denique secum habuit magos atque maleficos, maleficiis homines ex dæmonum imperio infestantes. Quin & ipse veneficiis, & maleficiis inseruiebat, vt est in 2. Paral: Itaque perditus iste iuuenis magiam Idololatriæ coniunxit, vt assolet. & tortori illi Sathanę per magiam factus familiaris, facile ad cædes, præsertim imperandas, ab eo compulsus est. Fudit ergo sanguinem multum nimis, non sceleratorum hominum, à quibus ad hæc scelera pertrahebatur, sed innocentum, nec innocentum modo, sed sanctissimorum hominum, seruorum Dei prophetarum, in quibus Esaias sanguine regio, & vaticiniis illustrissimus; nec paucorum se crudeli morte contaminauit, sed Ierusalem, quasi vas aliquod, ad orificium vsque impleuit.

V. Et cædes sacerdotū & prophetarum, & aliorum innocentium.

Cum enim Manasses contra Deum hominesque nefariè baccharetur, Deum solio pelleret, homines morti, seipsum dæmoni addiceret, iuuenem miseratus misericors Deus sacerdotes excitauit, qui templi iniurias & profanationē lamentarentur, verba Domini ad Dauidem, & ad Salomonem de templo suo inculcarent: excitauit & prophetas, qui minas acerbissimas intonarent dicentes: *quia fecit Manasses rex Iuda abominationes istas pessimas, ecce ego inducam malum super Ierusalem, & Iudam, vt quicunque audierit, tinniant ambæ aures eius*, id est stupeat, attonitusque reddatur. Alias quoque plurimas densarunt minas, vt videbis in Annal. sed sacerdotes & prophetæ surdis canebant cantilenas; conuersi sunt enim in arcum prauum contra eos, imo & in feroces bestias, quæ eos crudeliter lacerauerunt. Causam autem tot tantarumque cædium fuisse putat Abulensis, quod Manasses non solum obiurgatores trucidaret, sed eorum etiam filios, fratres, cognatos, quo modo Achab non solum Nabothum, sed eius quoque filios interfecit.

n. 16. 17. & seqq.

q. 17. in c. 21. 4. Reg.

VI. Osaiæ Pōtif. & Isaiæ cædes.

In his probabile arbitror etiam ipsum summum pontificem Osaiam interfectum esse; in cuius locum, Rege in captiuitatem adducto suffectus sit Eliacim, siue Ioakim, cuius celebris est in libro Iudithæ mentio. Cuius tempore Nicephorus Constant. in suo Chronol. ait Ioax in summum gessisse pontificatum: ideóque cum deinceps pontificem Osaiæ substituemus. De Isaia certe id certissimum videtur. Nam passim omnes eum crudeliter à Manasse interemptum referunt; eamque cædem tum supplicij genere, tum regia affinitate amplificant. Et sententiæ communi martyrologium Romanum graue authoritatis pondus affert. Nam pridie nonas Iulij, qui est sextus eiusdem, *In Iudæa*, inquit, *S. Isaiæ prophetæ; qui sub Manasse rege sectus in duas partes occubuit.* Eius mortis causas varias in Annalibus reperies, sed ea quam dixi, de regis increpationibus maxime communis est, maximéque probabilis. Cum enim genus, & ætas, & in primis zelus diuinæ gloriæ & animarum salutis animos prophetæ faceret, & regem & principem & populum vniuersum acerbius accusaret, regi feruido iuueni bilem commouet, vt eum morti traderet.

Vide Sanct. in proœm. Isaiæ n. 7.

nu. 25. & seqq.

vt c. 2. & 57.

VII. Esaiæ cædes.

Quod ad mortis genus attinet, omnes tradunt eum crudeliter serra dissectum occubuisse Vnde Hieron. in illa verba, *à facie malitiæ collectus est iustus*, ex Iudæis dicit Esaiam ea de sua prophetare morte, *quod serrandus sit*, inquit, *à Manasse serra lignea, quæ apud Hebræos certissima traditio est. Vnde & nostrorum plurimi, illud quod de passione sanctorum in epistola ad Hebræos ponitur, serrati sunt, siue secti, ad Esaiæ referunt passionem.* Idem sensit Tertul. non vno in loco. Addit Isidorus à vertice per medium dissectum sicque atroci supplicio excruciatum atque extinctum fuisse; quod alij ab imo ad summum factum putant. Aquam etiam morienti diuinitus datam Dorotheus, Epiphanius, alijque tradiderunt. Scribit autem Epiphanius Esaiam gloriosè, & honorificè à populo fuisse sepultum sub quercu Rogel, id est fullonis, cui etiam vicinus fuit fons Rogel.

in c. 57. Esa. 1.

l. de patiēt. c. 14. & l. 3. cont. Marcion.

ANNVS MVNDI 3341.

MANASSIS 4. OSAIÆ Pont. 4.

MERODACHI 18. Imp. Babylonici 8.

OLYMPIADIS XVI. AN. 4.

NVMÆ 2. VRB. CON. 40.

ANTE CHRISTVM 712.

I. Numa turbas Reip. componit.

CONgestis in eundem locum iis, quæ ad Manassem ad annum vsq; septimum regni ipsius pertinebant, aliqua de Romana re, eiusque rege Pompilio delibemus. Is initia regni sui, in componendis Repub. turbis ab obitu Romuli concitatis, collocauit, vt virum sapientem decebat. Nam antiquiores patres à iunioribus ambitio distraxerat, & suos quique clientes habebant, à quibus Respub. bipertitò scindebatur. Plebis quoque non parua pars nuper in ciuitatem recepta, neque agros habebat, neque vlla commoda, idcóque nouarum rerum occasionem captabat. Quibus omnibus ita prouidit Numa, vt & pauperes subleuaret, & conciliaret diuites, agris honoribusque communicatis. Deinde vrbem vi & armis conditam, legibus ac moribus, maximèque religione stabilire constituit, ferocesque animos armorum desuetudine mitigare.

II. Et sacra instituit malis artibus vsus.

l. 7 de. Ciu. c. 35.

Ex August.

Itaque sacra instituit, quæ vt altius in animos descenderent, simulat vt ait Liuius, sibi cum Dea Ægeria cōgressus esse nocturnos, eius se monitu sacra instituere, quæ Diis acceptissima forent, sacerdotes suos cuiq; Deorum præficere. Ita Liuius, quæ sic explicat S. August. Ipse Numa, ad quem nullus Dei propheta, nullus sanctus Angelus mittebatur, hydromantiam facere compulsus est, vt in aqua videret imagines Deorum, vel potius ludificationes dæmonum, à quibus audiret, quid in sacris constituere atque obseruare deberet. Hæc, & plura ibid. August. quæ aperte Numam magicæ superstitionis insimulant: quæ fere fuit sapientia eorum ethnicorum, qui præ cæteris sapere, & arcana didicisse ferebantur. Istiusmodi sacra libris octo complexus est Numa, totidemque sacrorum hominum classes instituit, prima fuit 30 Curionum, secunda trium Flaminum Ioui, Marti, Romulo dicatorum, tertia Tribunorum Celerum, Augurum quarta quinta Vestalium. Sexta Saliorum, septima Fecialium, octaua Pontificum fuit, de quibus consulet studiosus lector Annales, sicut de Herophile Sibylla, quam huc retulit Eusebius.

Octo sacrorum classes.

in Chron. hoc anno.

ANNVS MVNDI 3342.

MANASSIS & OSAIÆ Pont. 5.

MERODACHI 19. Imperij Babylonici 9.

OLYMPIADIS XVII. AN. 1.

NVMÆ 3. VRB. COND. 41.

ANTE CHRISTVM 711.

I. Numa restituit annum.

POlus Epidaurius Olympiadem XVII. notat, in stadio Olympico victor effectus. Quo ipso anno Astacus in Bithynia condita perhibetur, quæ postea sub Olympiadem 129 à rege Nicomedæ ampliata. Nicomedia dicta est, authore Eusebio, atque Pausania. Refert porro in hunc tertium Numæ annum Eusebius rationem anni apud Romanos bene constituti, additis prioribus decem mensibus Ianuario & Februario: Ii tamen si decem tantum fuerunt, cum neque Solis neque Lunæ cursibus conuenirent, variis intercalationibus exequabantur, vt fieret annus 360 dierum, vt Plutarcho placet. Quanquam probabilior multo sententia est, annum ab antiquo fuisse 12 mensium, sed eorum ordinem commutatum, vt Martius non vltra primus esset, sed tertius, nec Februarius vltimus, sed secundus, vt affirmat Plutarchus in Numa.

II. Qui ab initio fuit 12. mensiū

Certe, vt Censorinus est author, Licinius Macer, & Fenestella annum Romæ ab initio 12 mensium fuisse diserunt, vt olim apud Asianos

Tyrios, & Hebræos, & nominatim apud Troianos, a quibus Albani primum, deinde Romani originem institutionemque traxerunt. Nec probabile est Romulum aut Numitorem, à quo ille fuit institutus, iam rudes fuisse, vt annum 10 mensium, neque Lunæ neque Solis cursibus conuenire non animaduerterent, aut attemperare negligerent. Illud quoque à Numa curatum, vt lunaris annus vndecim diebus solari minor, solari æquaretur, addito alternis annis mense intercalari 22 aut 23 dierum qui Marcidinus, authore Plutarcho, dicebatur, & post Februarium inserebatur. Sed accuratior exæquatio postea à Iulio Cæsare facta est.

Intercalatio Marcidini mensis.

III. Numa dat congiariũ, ex assibus ligneis, scorteis, & figlinis.

Quarto autem anno regni sui, Numa, vt est in Chronico Græco Eusebij, Capitolium à fundamentis excitasse dicitur, quod tamen posterius inchoatum, ex probabiliore opinione, suo loco dicemus. Ibidem additur eum Romæ dedisse congiarium, assibus vsum ligneis, scorteis, & figlinis: vtique io supplementum æneorum, qui iam tum in vsu erant, sed ita, vt recuperato postea ære, scortei, testacei, lignei que abolerentur. Et apparet propter illius pecuniæ insolentiam, Numos à Numa fuisse dictos, quod testantur Isidorus, Epiphanius & Cedrenus, etsi æs primum signatum à Seruio rege Plinius dicat. At satis constat Ianum cum in Italia regnaret, Saturnum naue in suas oras deuectum hospitio accepisse, regni collegam assumpsisse, & in eius gratiam æreos signasse nummos, in quibus ex vna parte effigiem suam, ex altera nauem, aut eius partem insculpsit. Vide Lactantium, Macrobium & Alexandrum ab Alexandro.

Ab eo numi dicti.

l. 33. c. 3. Antiqua Italiæ pecunia. l. 1. c. 13. l. 1. c. 7. Sat. l. 4. c. 15.

ANNVS MVNDI 3344.

MANASSIS 7. IOAKIM Pont. 1.

MERODACHI 21. Imperij Babylon. 11.

OLYMPIADIS XVII. An. 3.

NVMÆ 5. VRB. CON. 43.

ANTE CHRISTVM 709.

I. Myscellus Crotonem condit, & Archias Syracusas.

Meminit huius anni Dionys. Halicar. cũ ait integro quadriennio post assũptum à Numa principatum Myscellum Crotonẽ coodidisse; ex quo probat ineptè dici Numam Crotone studiis operam dedisse, cum ad regnum assumptus est, cum ea ciuitas ne condita quidem tunc esset. Strabo ait Myscellum eam vrbem condidisse, adiuuante Archia Syracusarum conditore, qui forte fortuna eò appulit, cum ad Syracusas condendas cursum intendisset. Vtrumque Delphos venisse consulendi oraculi causa, interrogatosque à Deo diuitiasne mallẽt an sanitatem: Achiam diuitias sibi optasse, Myscellum sanitatem. Ideoque Syracusis contigisse vt diuitiis abundarẽt, Crotone sanitate, itaq; cũ viribus Crotoniatæ præstarent, bellicis rebus, & athleticæ studuisse, in eaq; floruisse, adeo vt vna Olymp. septem viri qui stadio vicere, omnes Crotoniatæ fuerint dictumq; fuerit extremum Crotoniatarum, reliquorum Græcorum esse primum. Auxit Vrbis gloriam athletarũ celeberrimus Milo, & discipulorum Pythagoræ, qui ibi versati sunt, multitudo.

l. 6. Geogra.

II. Ratio temporis Iudithæ. c. 4. 7. c. 15.

Hoc ipso anno septimo regni Manassis ponimus eius captiuitatem, simul & finem idololatriæ ab eo turpissimè restitutæ. Addimus & nouum pontificem, qui Rempub. absente rege gubernarit, vt ex historia Iodithæ liquet, qui tum Eliachim, tum Ioaxim appellatur. Quo autem tempore Iuditha floruerit controuersum est, aliis post captiuitatem, & regnum Cyri eam collocantibus, aliis aote captiuitatem, quos rectius sentire arbitramur, cum illos grauissimæ difficultates vrgeant; hos autem & leuiores, & multo pauciores, vt in Annalibus ostendimus. Existimamus itaque Iuditham ad Manassis tempora pertinere, eamq; chronologiam cum Scriptura rectè congruere; præsertim quæ de pace Iudæorum toto tempore Iudithæ in extremo eius libro memorantur. Conueniunt quoque reges & constructio Ecbatanæ, eorum item potentia, tempusque bellorum, quæ Scriptura celebrat.

III. Merodach & Nabuch. idem.

Ponimus autem cum Bellarmino, & omnibus, qui Iuditham referunt ad regnum Manassis, Nabuch. qui in Iudithæ libro memoratur esse Merodachum, qui ex multorum chronologia 52 anoos regnasse perhibetur. Non potuit ergo alius esse rex Babylonis Nabuch. quam hic Merodachus, qui & Mardocempadus; quare autem dicatur rex Assyriorum, supra explicatum est. Possidebat enim Niniuem, magnamque partem antiqui illius imperij, quod sibi reddiderat vectigale. Quin etiam Iosephus Manassem à Babyloniis & Chaldæis captum scribit; itaque illud Scripturæ interpretatur. *Superinduxit eis principes exercitus regis Assyriorum, ceperuntque Manassem*, Iosephum autem omnes passim recentiores secuti sunt, in quibus Zonaras, Comestor, Philippus, Sigonius, Baradius, Dionysius, Bellarminus, Gretserus, Pererius, Salmeron, Turcellinus, Lyranus, Gordonus, & aliquot sectarij.

2. Par. 33. 11.

IV. Manassis captiuitas huc pertinet.

Noo potest autem Manassis captiuitas vltra septimum regni eius anoum differri, qui est præsens. Nam necesse est reditum Manassis è Babylone prius contigisse, quam cædem Holofernis. Nam vt rectè vidit Bellarm. Iudæorum rege in potestate Babyloniorum posito, non fuissent ausi Iudæi Holofernem principem militiæ Babylonicæ; non solum vrbibus excludere, sed etiam interficere, quæ cædes in caput Manassis, & sociorum eius esset redundatura. Oportet ergo prius ipsum regno suo fuisse restitutum. Atqui cæsus est Holofernes 13. Nabuch. siue Merodachi, qui est Manassis nonus, duodecimo autem, qui est Manassis octauus, victus est Arphaxad. Oportet ergo vndecimo anno imperij Babylonici, qui est præsens annus, captum captiuatumque Manassem. Cur autem in libro Iudithæ nulla fiat mentio Manassis, commodius postea dicetur.

Manass.	*Merodach.*
7.	11.
8.	12.
9.	13.

V. Eius causa ex parte Dei & Merodachi. 2. Par. 33. 11.

Causam captiuitatis eius ex parte Dei facile reperire est. Nam Scriptura enumeratis sceleribus Manassis, *idcirco*, inquit, *superinduxit eis principes exercitus regis Assyriorum, ceperuntque Manassem, &c.* Oportebat quoque impleri prophetiam Esaiæ, de filiis Ezechiæ Babylonem

caeportaodis. Ea parte autem Merodachi, qui fœdus iamdudum inierat cum Ezechia, aut Manassis nihil apparet causæ cladis huius. An forte Merodach, cum regnum suum firma iam radice nixum animaduerteret, neglexit adolescentis regis amicitiam, & ambitione suadente, voluit eum habere tributarium, sicut pater eius & auus Assyriis, quos ipse repræsentabat, fuerant vectigales. Ad eas etiam anhelabat opes, quas Assyriis ereptas in clade Sennacheribi, Ezechias legatis suis ostentarat. Sumpto itaque aliquo offensionis obtentu, tributum à Manasse petiit; quo negato, arma in ipsum hoc anno mouit, atque adeo illum cepit.

VI. Manasses vi-ne captus an dolo. 4. Reg. cap. 4. Sed vi-ne, an dolo, an deditione regem in suam, aut principum exercitus sui, redegerit potestatem, non liquet, Scriptura captum duntaxat memorat, *vinctumque catenis atque compedibus*, siue, vt est in Hebræo catenis duabus. Iosephus & vim memorat & dolum, quem Scriptura non negat. Dolum aliquem militarem, siue stratagema suspicari fas est, eóque iuuenem regem incautè foras abductum, & insidiis, cum flore nobilitatis suæ, interceptum.

1. Mach. c. 13. 12. &c. Sed alia quoque fraude vsi videntur Chaldæi, eiusdem generis cum ea, qua posterioribus seculis vsus est Triphon. Qui cum haberet in potestate sua Ionathan, finxit se eum detinere propter centum argenti talenta, quæ si darentur, simulque duo filij Ionathæ obsides, remissurus esset patrem cum filiis. Sed perfidus recepit argentum cum pueris, nec dimisit patrem. Sic isti fortasse, ingentem pecuniam petierunt, tributi nomine Assyriis iampridem debiti, & obsides fratres Manassis aut filios, vt dimitterent iam captum regem: quibus acceptis, & illos cum thesauris retinuerunt, nec regem dimiserunt, sed omnia secum, Babylonem transtulere. Sicque Isaiæ prophetia & minæ, sine vlla vrbis expugnatione, rectè impleta videri potest. ca. 39. Manasses autem Babylone coniectus in carcerem, cœpit recogitare annos, & actus suos, in amaritudine animæ suæ.

ANNVS MVNDI 3345.

MANASSIS 8. IOACIMI 2.

MERODACHI 22. Imp. Babylon. 12.

OLYMPIADIS XVII. An. 4.

NVMÆ 6. VRB. COND. 44.

ANTE CHRISTVM 708.

I. Numa institnit summum Pont. Numam Marcium. Sextum hunc Numæ annum, Onuphrij fasti consulares insignem exhibent primo Romanorum pontifice Maximo Marcio Numa filio M. Marcij Sabini, qui authore Plutarcho, Numam Pompilium, vnà cum eius patre hortatus est ad regnum à Romanis oblatum accipiendum, cumque secutus Romam è Sabinis commigrauit. Ergo eius filio Rex pontificatum maximum attribuit, cum suprema omnium sacrorum cura. Pontificiam autem dignitatem eximiis prærogatiuis ornatam scribit Dionys. In quibus illæ eminent, vt à iudiciis, & mulcta sint immunes, nec teneantur Senatui populóve rationem reddere; nec alius à populo in demortui locum, sed à collegis eligatur, &c. Eidem quoque Pontifici maximo, Numa filiam suam pompiliam dedit vxorem; qui ex ea genuit Ancum Marcium quartum Romanorum regem.

Quem assumit generum.

II. Merodach aspirat ad integrum imperium Assyriorũ. At Merodach Babylonius Imperator læto successu capti Manassis, & thesaurorum eius factus animosior, ad maiora in dies aspirare cœpit, & integrum Assyriorum imperium affectare, cuius partem non modicam Medi tenebant Rege Arphaxado, qui *multas gentes imperio suo subiugauerat*, vt est in exordio libri Iudith, quæ victoriæ opes eius auxerunt animosque, *gloriabatur* enim *quasi potens in potentia exercitus sui, & in gloria quadrigarum suarum*. Eam superbiam augebat ciuitas Ecbatana ab eo magnificè constructa. Cumque Merodach non minora cogitaret, vt diximus, dominandi cupiditas facile bellũ inter vtrumque concitauit, nec apparet cum in vtroque eadem esset causa bellandi, vterque alterum æmularetur ac timeret, vter prior initiũ bello dederit. Vtut sit, Merodach, qui & Nabuchodonosor, qui apud Assyrios & Niniuem rerum potiebatur, etsi regni sedem haberet Babylone, vbi & captiuum habebat Manassem, Merodach, inquam, pugnauit contra Arphaxad, & obtinuit victoriã. Pugnæ locus fuit campus magnus nomine Ragau in Mesopotamia, tempus, annus duodecimus imperij Merodachi. Hæc tantum de tanto bello in latino textu.

Et pugnat cum Arphaxado eadem cogitante.

III. Pugnæ & victoriæ modus. In Græco autem tota res paulò fusius hoc modo. *Et aciem instruxit in potentia sua contra Arphaxad in anno septimo decimo, & prænaluit in prælio suo, & euertit omnem virtutem Arphaxad & omnem equitatum eius, & omnes currus eius, & dominatus est ciuitatibus eius. Et peruenit vsque Ecbatana & obtinuit turres, & prædatus est plateas eius & ornatum eius posuit in opprobrium eius. Et cepit Arphaxad in montibus Ragau, & iaculis suis confixit eum, & exterminauit eum vsque in diem illam.* Hæc ibi, & sic gloriosus humiliatus est, & omnis magnificentia eius data in præceps, cæsus exercitus, confractæ quadrigæ, direptæ opes, ciuitas regia ambitiosissimè exornata, & munita in hostium vsum concessit. Additur autem mox Nabuchodonosorem reuersum in Niniuem, ibique quieti & conuiuiis ad 120 dies, id est quatuor mensibus indulsisse. Cum autem constet ex 2. libri Iudith, sub mensem Martium bellum à Nabuchodonosore redintegratum, facile est intelligere Arphaxadum sub mensem Nouembrem deuictum & occisum fuisse. Nec tamen propterea Medorum regno illatus est finis. Cum enim, vt dicetur anno sequenti, cæso Holoferne maxima clade affectus esset Merodach, & tumor cordis eius, opera mulieris vnius, diuinitus compressus, facile est intelligere Medos sua recepisse, & regnum ad Cyri vsque tempora propagasse.

Et tempus.

IV. Reditus Manassis in regnum promptus. Vt autem captiuum Iudæorum regem inuisamus, plurimorum sententia est Manassem regno suo fuisse iam restitutum, quo tempore Holofernes Iudæã bello petiit, quod proximo anno contigit; ideoq; hoc ipso anno regẽ postliminio rediisse dicendũ est. Idq; Scripturæ cõsentaneũ est. *Nuper autem*, ait Achior Ammonita, *reuersi ad Dominum Deum suum, ex dispersione*

qua dispersi fuerant, adunati sunt. Quomodo adunati, si rex ipse cum suis adhuc hostili carcere vinculisque tenebatur, miserè à populo suo, regnoque separatus? vtique iam ad Dominum Deum suum regnumque reuerterat. Alioqui subditi eius legatos Merodachi sine honore, vti cæteri, non abiecissent, sed rogassent ipsi quoque quæ pacis sunt, tanto iam pignore occupati, nedum principem militiæ eius per fraudem occidissent, omnesque illius copias toto regno hostiliter perserui fuissent.

V. Ex Scriptura firmatur. 2. Par. 33. 12, 13.

Innuit etiam Scriptura non diuturnam fuisse captiuitatem eius, ait enim. *Qui postquam coangustatus est, orauit Dominum Deum suum, & egit pœnitentiam valde coram Deo patrum suorum, deprecatusque est eum, & obsecrauit intentè, & exaudiuit orationem eius, reduxitque eum in Ierusalem in regnum suum, & cognouit Manasses quod Dominus ipse esset Deus.* Cum ergo non multum temporis necessarium fuerit Regi ad angustias carceris, & ferri pondera sentienda, & vt homini vexationis insolenti, vexatio daret intellectum, sequitur non diu dilatam fuisse rationem: quæ cum valde feruens & humilis fuerit, apparet promptam fuisse exauditionem, vt Achabi quoque humiliationi cōtigit. Prompta quoque liberatio vtilis futura erat pietati in regnum Iuda restituendæ, & idololatriæ quamprimum exterminandæ.

Exaudatione. 3. Reg. 21. 29.

VI. Cur nulla mentio Manassis in bello Holofernis.

Nulla porro fit mentio Manassis, in toto bello Holofernis, tum quia bellum Hierosolymam vsque, vbi rex erat, non peruenit: tum quia rem pontifici, qui administrarat eo absente Rempub. permisit; neque se bello isti voluit immiscere, conscius promissi Merodacho facti, cum ad sua redire permissus est. Id enim solet in ancipitibus euentis à principibus factitari, vt ea permittant à suis subditis fieri, quæ si prosperè cedant, approbent; sin secus, grauiter reprehendant; seque inscijs suscepta fuisse serio profiteantur. Nec tamen rem bene gestam præ se tulit rex approbare; quia sciebat non ita contritas hoc bello Babyloniorum vires, quin resumptis animis Iudæos debellare possent, vt senserunt nepotes eius. Cum autem Manasses vere conuersus esset ad Dominum, solamque peccatorum suorum veniam postularet, iuxta orationem, quæ illi tribuitur, non solum illam concessit, sed etiam quæ non postularat, nimirum promptam in regnum restitutionem; vsque adeo vera pœnitentia placet diuinæ clementiæ.

VII. Manasses gratiosus fit regi Merodacho. 2. Par. 30. 9.

In Manasse porro impletum est, quod pater eius Ezechias denunciabat futurum, dum Israëlitas ad resipiscendum excitaret. *Si enim vos reuersi fueritis ad Dominum, fratres vestri & filij habebunt misericordiam coram dominis suis, qui illos duxerunt captiuos, & reuertentur in terram hanc.* Id multos expertos legimus & nominatim Tobiam, Ieremiam, Danielem; sed haud scio an vllum exemplum illustrius fingi possit eo quod habemus in manibus. Dimittit enim Merodach Manassem, eo tempore, quo mittebat Holofernem, vt omnem terram suo imperio subiugaret, nec timuit ne is suis hostibus adderetur. Nimirum cor regum in manu Dei, & quocunque voluerit inclinat illud. Inclinauit ergo Merodachum, vt mitiore vultu intueretur principem, suis spoliatum thesauris, vt ætati, vt regi, vt Ezechiæ amici iamdudum sui filio aliquid indulgeret; & fidem, & vectigal annuum promittentem à se dimitteret. Exterruit etiam eum fortasse per visum Dominus, eique obtemperare necessarium putauit. Sicque inspectatus & improuisus, cum sociis eiusdem seruitutis; ad suos reuersus est.

ANNVS MVNDI 3346.

MANASISS 9. ELIACHIMI 3.

MERODACHI 23. Imp. Babyl. 13.

OLYMPIADIS XVIII. AN. 1.

NVMÆ 7. VRB. CON. 45.

ANTE CHRISTVM 707.

I. Annus Sabb. 109. 439. ante temp. 304. post.

SAbbaticus est hic annus ordine 109. Est enim ab ingressu Israëlitarū in Chananitidem 763. In quem etiam annum incurrit initium Olympiadis decimæ octauæ, in qua Tellis Sycionius cursu victor fuit. Incurrit etiam gloriosissima illa de Holoferne victoria, quam ideo Dominus per manum imbellis fœminæ de potentissimo aduersario retulit, vt facilius intelligeretur, à quo tantum opus profectum esset, & cui statuendum trophæum, ei videlicet, *qui facit mirabilia magna solus.* Merodachus igitur euerso fortunis omnibus & ipsa vita rege Medorum, adiecit animum non tantum ad integram Assyriorum monarchiam; sed ad totius etiam terrarum orbis imperium; id fuit mysterium quod amicis communicauit. Non enim id vulgo præ se tulit, ne ab omnibus nationibus simul coniurantibus obrueretur. Iactatum ergo in vulgus fuit, velle regem *defendere se*, id est vlcisci eorum contemptum; qui ad belli societatem contra Medos vocati eum superbè contempsissent. Sed aliud quoque mysterium fuit; quod incredibilem hominis arrogantiam prodit. In mandatis quippe Holoferni dedit, vt omnes Deos terræ exterminaret, vt ipse solus diceretur Deus ab omnibus nationibus, quos subiugare potuisset.

Consilium Merodachi publicum & secretum.

cap. 3. 13.

II. Bellum commissum Holoferni. ca. 2. 1.

Itaque approbato ab omnibus belli ducibus ac dynastis consilio, in primisque ab Holoferne, militię principe, ei exequendum datur, eo tēpore, quo solent reges ad bella procedere dies 22. primi mensis notatus in textu; quatuor iam mensibus in hybernis militi reficiendo consumptis. Fuit is genere Persa, bellicosus in primis ac ferox, quem etiam rex ipse ad crudelitatem exasperat, verbis tanta superbia tumentibus, vt si superbia ipsa loqueretur, non aliam, opinor, ederet vocem vt ex Annalibus intelliges. Habuit autem sub signis 120. *millia peditum pugnatorum*, non numerato videlicet omni seruitio calonum atque lixarum, *& equitum sagittariorum duodecim millia.* Præmisit autem *multitudinem innumerabilium camelorum*, qui commeatum ferrent, impedimenta, machinas, & armorum bellicorum copiam ingentem. *Boum quoque armenta præmisit, gregesque ouium quorum non erat numerus*: ne scilicet fame laboraret

Exercitus, cōmeatus, pecuniæ.

tantus

taotus exercitus, dum pagani omnia sua cogunt in ciuitates munitas, à facie hostilis exercitus. *Frumentum quoque ex omni Syria in transitu suo parari constituit. Aurum vero & argentum* belli neruos, in sumptus & stipendia militum, *de domo regis* siue quæstoribus regiis, *assumpsit multum nimis.*

III. Obuias vastat prouincias.

Et profectus est ipse, cum omni exercitu, *qui operuit faciem terræ sicut locustæ*, omnesque regiones obuias peruastauit, memor illius præcepti, *Non parcet oculus tuus vlli regno*, quod scilicet resistere audeat; At mali principis seruus peior, etiam in humiles, & seipsos vltro dedentes, barbarè sæuiebat; tantáque erat hominis impotentia, *vt omnes deos exterminaret*, Beatus vtique si veri Dei honore incensus, ista perpetrasset, & non suprema impietate, contra opinatam à se diuinitatem, gigantum more consurgeret.

Et eatum Deos.

Cumque ea tempestas multas regiones sæuiendo percutrisset, in ciuitatibus in Chananitide occupatis, per dies 30 substitit, dum ipsius omnes copiæ, quæ varia simul loca populabantur, ad eum congregarentur.

Subsistit in Chananitide.

Quæ cum Iudæi magno cum timore accepissent, summo studio se ad resistendum pararunt, occupato transitu locorum difficili, muniendo pagos, colligendo frumenta, obsidioni tolerandæ: nam segetes commodum iam demessæ erant.

IV. Iudæi defensionem parāt moderatore pontifice.

Fiebant hæc moderatore sacerdote magno, quo inuitante ad Deum, pœnitentes Niniuitas imitati, confugiunt; quos idem pontifex Ioacim ad perseuerantiam, obeunda regione adhortatur, diuino auxilio ac misericordia promissa. Quibus in orationibus & corporum afflictationibus sacerdotes ac Leuitæ populo prælucebant, adeo vt præcincti ciliciis, & capitibus cinere conspersi, & ieiunia frequentantes satrificia offerrent.

Dissimulante Manasse, & Dei cultu restituente.

Manasses autem ex recuperato regno ac libertate hilaris, publicam tamen tacitus calamitatem lugebat, & cognito quod Dominus ipse esset Deus, cultum eius euersa idololatria restituebat. *Abstulit* enim, vt ait Scriptura, *Deos alienos, & simulacrum de domo Domini*, quod erat in atrio Leuitico, quod erat scandalum omnium maximum; *aras quoque quas fecerat in monte domus Domini*, id est in monte Moria, in atriis templi Domini, *& in tota vrbe Ierusalem, & proiecit omnia extra vrbem*, in locum scilicet profanum, puta in Tophet, ad torrentem Cedron, exemplo Ezechiæ patris sui.

2. Par. 33. 15.

2. Par. 29 16.

Instaurauit quoque altare Domini, vbi pridem posuerat idolum luci, *& immolauit super illud victimas, & pacifica, & laudem*: id est sacrificia pacificorum & gratiarum actionis. Denique extra ciuitatem Dauid, muros instaurauit.

V. Belli apparatus Iudaicus innotescit Holoferni.

Hic belli apparatus in Iudæa fieri non potuit, quin fama perueniret ad Holofernem; qui nimio furore exarsit, indignatus sibi resisti ab infirmioribus, qui potentiores deditione, sine pugna subiugasset. Memor tamen prudentiæ ac dignitatis suæ, eos accersit, à quibus, propter Iudæorum vicinitatem, discere posset, quæ de Iudæis scire cuperet. Quamquam non videtur ignorasse de Iudæis quæ petebat, vt qui recens eorum regē vidisset Babylone captiuum, sed ex indignatione interrogasse, quod vilis Iudæorum populus, tanto regni, tantoque exercitui, & tot prouinciarum victori resistere auderet. Nam si ab ignoratione profecta fuisset interrogatio, non ita exarsisset in Achiorem Ammonitam, à quo modestè ipsam veritatem audiebat.

Qui in eos indignatur.

Sed expectabat Holofernes, vt Achior, more palatinorum, eius arrogantiæ velificaretur, Iudæos superbiæ, & dementissimæ temeritatis accusaret. Eodemque modo optimates eius, non ignorantia, sed ex indignatione rogant. Quis est iste, qui dicat filios Israel resistere posse regi Nabuchodonosor, & exercitibus eius? homines inermes, & sine peritia artis pugnæ, quæ isti ab Achiore non audierant, sed iam sciebant.

VI. Achioris ad eum oratio in gloriam Dei Hebræorum

Cæterum Achior alte ducto narrationis initio, docet Iudæos Deo opt. max. cuius essent cultores, semper curæ fuisse, & pro studio pietatis, aut neglectu, ita semper fuisse à Deo suo vel defensos vel castigatos: peccantes prædæ fuisse hostibus suis, bene agentes omnibus populis timori & admirationi.

Cum ira accipitur, & deditur hosti.

Quæ cum fusè docuisset Achior, iram illorum ita excitauit, vt, cum acerbæ mortis interminatione, ad arborem alligaretur, ac dederetur Iudæis. Quem cum Iudæi soluissent, duxerūt in Bethuliam, à quo & rem totam didicerunt. Eoque commendato, quòd verum pro Deo testimonium tulisset: ei potestatem fecerunt aggregandi se ad populum veri Dei cultorem, cum Deus illum liberasset ab hostibus suis.

Ab Ozia accipitur.

Interim Ozias vir in ciuitate primarius, suscepit eum in domum suam. Vbi conuocatis senioribus ciuitatis; sub vesperam expicto ieiunio refecti sunt. Moxque non contenti diem totum in precibus traduxisse in loco orationis, etiam noctem in eadem animi contentione posuerunt, vt diuinæ misericordiæ vim afferrent, & optatam misericordiam extorquerent.

VII. Holofernes obsidionem incipit. c. 7. 1. 2. &c

Holofernes autem postridiè quam illa cum Achiore gesta fuerant, præcepit exercitibus suis vt ascenderent contra Bethuliam, quorum multitudinem cum vidissent filij Israel *prostrauerunt se super terram, mittentes cinerem super capita sua vnanimes orantes, vt Deus Israel misericordiam ostenderet super populum suum.* Dum autem angustos montium aditus tota die ac nocte custodiunt, & obsessam à longe Bethuliam circuit Holofernes, animaduertit à parte australi vrbis fontem, qui per canalem ciuibus aquam largiebatur, aliò auerti posse.

Incidit aquæductū & fontibus adhibet custodes.

Itaque incidi præcepit aquæductum, & aquas in vsum exercitus sui deriuari. Erant tamen non longe à muris fontes, ex quibus, inciso canali, furtim aquas non solum noctu, sed interdiu etiam in hostium oculis haurire cogebātur, quo per Ammonitas & Moabitas animaduerso, rem ad Holofernem detulerunt. Qui centenos in singulis fontibus custodes constituit. quæ custodia cum viginti dies, vel vt est in Græco 34 tenuisset, defecerunt cisternæ, & collectiones aquarum, quamuis aqua parcè ciuibus distribueretur.

VIII. Ciuium in siti ad magistratum querimonia, c. 7. 12. 12. 13. &c.

Itaque cum tota ciuitas siti deficeret, ad Oziam primarium magistratum queruli gementesque veniunt inopesque consilij, produnt ægri animi ac variè fluctuantis æstus oratione sua. Fluctus vnus est, quod populari more, exitu consilia metientes, magistratum accusant, quod non fecerit, quod ipsi quoq; fieri no-

luerât. Fluctus alter est quod se venditos à Deo, id est hosti traditos, aut sine vlla dubitatione tradendos asserunt. Fluctus tertius, quod non sit qui adiuuet, ne ipse quidem Deus, tot precibus suppliciisque sollicitatus. Huic quartus à tergo imminet decumanus, deditionem esse faciendam. Sed ecce iterum ferocissimi hostis crudelitate percelluntur, & nonnulla diuini auxilij spes restante quodammodo sustentantur, vnde iterata lamenta, precesque ad Deum ingeminant; *& per multas horas vna voce clamauerunt ad Deum dicentes: Peccauimus cum patribus nostris, iniustè egimus, iniquitatem fecimus. Tu quia pius es, miserere nostri aut in tuo flagello vindica iniquitates nostras, & noli tradere confitentes te, populo qui ignorat te, vt non dicant inter gentes, vbi est Deus eorum*, significantes interesse diuinæ gloriæ liberationem suam.

IX. Ozias deditioni acquiescit intra quintum diem.

Denique *cum fatigati his clamoribus, & his fletibus lassati siluissent, Exurgens Ozias infusus lachrymis dixit. Æquo animo estote fratres, & hos quinque dies expectemus à Domino misericordiam: forsitan enim indignationem suam abscindet, & dabit gloriam nomini suo. Si autem transactis quinque diebus non venerit adiutorium, faciemus hæc verba, quæ locuti estis.* Eam autem promissionem iureiurando firmauit, vt ex sequentibus intelligitur.

Deus suscitat Iuditham, & cuiusmodi ea esset. *Hoc anno n. 57.*

Hactenus Iudaici populi negotia, dissimulante Domino, ad summum fuere deducta discrimen: cùm Deus recordatus misericordiæ suæ, suscitat mulierem ad opus, in quo perpetrando fortissimi bellatores contremiscant; mulierem genere, forma, opibus, pietate præstantem; addo etiam ætate, & quæ vix trigesimum tertium agebat annum, vt docemus in Annalibus, præter multorum opinionem; mulierem quartum iam annum viduam, cuius eximia fama cum insigni virtute certabat, quæ *in superioribus domus suæ fecerat sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur, & habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter festos dies.*

X. Euocat magistratum, & arguit.

Hæc igitur mulier, tot titulis illustris, cum audisset Oziam, primatium in ciuitate magistratum, in deditionem Bethuliæ intra quintum diem consensisse, presbiteros Charmi & Chabri euocauit ad se, ne publicè argueret: neque blandam adhibuit orationem, ne mollis oratio, ex elegantissimæ, sapientissimæque mulieris ore profecta, viriles animos ad molliciem frangeret, quando firmandi erant ad certamen. Venerunt illi ad Iuditham, & cum ipsis etiam Ozias, studio addiscendi aliquid, quod ad communem patriæ salutem faceret; quod vt sperarent, publica & constans de eius sanctitate opinio faciebat. Euocatos autem arguit, quod ista dierum certorum definitione, defectu confidentiæ in Dei prouidentiam & bonitatem laborent, atque ita non prouocent misericordiam eius; sed furorem accendant. Itaque admonitis de imploranda super hoc ipsum Dei clementia, spem diuini auxilij exsuscitat, ex recordatione bene actæ vitæ, & suggerit eisdem hac ipsa de re exhortationem.

XI. Eiusdem apparatus

Eam Iudithæ admonitionem cum Ozias & socij æquissimo animo accepissent, illius ad Deum preces tanquam sanctæ mulieris implorarunt; illa vicissim preces eorum, totiusque populi postulat, vt quæ Dominus, pro communi salute suggerebat, perficere posset. Et quoniam eorum nulli ex vrbe exire, noctu præsertim, & in tanta rerum perturbatione, non licebat, liberum sibi cum ancilla sua exitum petit. Quo impetrato *ingressa est oratorium suum, & induit se cilicio*, deposita scilicet zona cilicina, qua lumbi tantum asperabantur, maius cilicium induit, quo humeri & pectus, & totum pene corpus affligebatur, & Dominum pro suscepto facinore perficiendo obsecrauit, cladem hostibus, & nominatim Holoferni imprecando. Non optauit autem scandalo esse Holoferni; vt in libidinosam voluntatem, ex ipsius aspectu, verbisque corrueret; sed desiderauit potius vt ille coniugium optaret, quod in salutem totius populi redundaret.

ad certamen per preces.

XII. Et corporis cultum. c. 10. 4.

Cum autem constantiam à Domino ac fortitudinem enixè postulasset, quæ ad corporis cultum formamque pertinebant, quoniam eo telo maximè pugnatura erat, diligenter curauit. Cuius etiam pulchritudinem Dominus amplificauit, *vt incomparabili decore omnium oculis appareret*. Cumque de cibis quoque prouidisset sibi, ne profana mensa pollueretur, exiit ab vrbe cum plurima comprecatione ciuitatis. Hactenus noui huius belli apparatus, nunc ad certamen ipsum veniendum est. In quo post partem noctis extra vrbem in oratione positam, primus est Assyriorum occursus, tum transfugium simulatum, inde pulchritudinis admiratio ad Holofernem deductio, eius adoratio, & amica receptio, quæ fusius à Scriptura memorantur. In qua narratione dubitationes aliquot occurrunt, quas in Annalibus diligentius explicatas hic perstringemus, vt compendij ratio postulat.

XIII. An simulatione, adoratione, & impudentia peccarit.

Prima est de simulatione transfugij, quæ virtuti Veritatis opponitur; estque mendacium factorum, cui eiusdem generis verba famulantur. Ait enim se fugisse à facie suorum ciuium & cognouisse futurũ vt præda fierent Assyriis, aliáque id genus. Respondeo Iuditham rectè dolo ac stratagemate aduersus iniustissimum hostem vti potuisse, & frequenti subinde ironia vti; quæ mendacium dici non debet. Altera de adoratione impio ac profano viro exhibita; quæ accusatio nullum habet pondus. Licitam enim venerationem principibus viris, qui Dei locum in mundi gubernatione tenent, plurima Scripturæ exempla docent. Nam Abraham Ephronem, & populum terræ adorasse legitur, & Iacob fratrem Esau, & patriarchæ Iosephum, & Moses cognatum Iethro. Tertia est de adito grauissimo periculo castitatis, qua in re dici potest eam peculiari Dei instinctu cognouisse, se à Deo & Angelo eius protectum iri, vt ipsa postea in reditu significauit. Deinde prudenter sperare potuit se Holofernem ad voluntatem & spem coniugij allecturam, cum istiusmodi principes plurimas vxores habere solerent.

XIV. Vt excepta fuerit ab Assyriis. c. 11. 19.

Orationem Iudithæ omnium astantium, atque ipsius Holofernis excepit admiratio, vt dicerent, *Non est talis mulier super terram in aspectu, in pulchritudine, & in sensu verborum. Et dixit ad illam Holofernes, Bene*

fecit

fecit Deus, qui misit te ante populum, vt des illum tu in manibus nostris. Et quoniam bona est promissio tua, si fecerit hoc Deus tuus, erit & Deus meus, & tu in domo Nabuchodonosoris magna eris, & nomen tuum nominabitur in vniuersa terra. Videtur hæc Holofernis promissio, non ex pietate proficisci, sed ex studio eblandiendi Iudithæ gratiam, cuius amore, iam primo aspectu, flagrabat. Tunc iussit eam introire, vbi repositi erant thesauri eius, & iussit illic eam manere, & constituit quid daretur illi de conuiuio suo, in signum intimæ beneuolentiæ. At Iuditha significauit se religione prohiberi, ne alienos cibos vsurparet, vt ille superstitionem potius, quam contemptum interpretaretur.

c. 12. 21.

XV. Reditum maturè parat.

Hactenus cibo & habitationi prouisum est. Deinceps maturè reditum parat. Impetrat enim ab Holoferne vt noctu, & ante lucem liceret ei foras egredi, ad orationem more patrio. Crebrius autem exiuit, vt nocturnos excubitores assuefaceret, vt quacunque noctis hora exiret, nihil mali suspicarentur, sed eam more suo ad orationem exire crederent. Foris autem lauabat se aqua ritu Iudaico, vt quidquid labis ex profana cohabitatione contraxisset, elueretur, sicque purior ad orationem accederet. Atque ita tres dies totidemque noctes abierunt. Quarto autem die cœnam fecit domesticis suis, ad quam, internuncio Eunucho Vagao, Iuditham euocauit. Verborum autem Eunuchi duplex erat sententia, altera simplex, qua tantum ad cœnam, ad familiaritatem & hilaritatem Juditha inuitabatur; altera insidiosa & tectior, qua ad flagitium vocabatur, priorem sensum accepit Juditha, ideoque se ad eius obsequium parentem esse professa est. Holofernes autem & Vagao alteram verborum sententiam spectabant, & decepti sunt ambiguitate verborum. Et reuera venit Juditha ad cœnam eius, & comedit & bibit coram ipso, eodem & verbo & exemplo inuitante, *bibit enim vinum multum nimis, quantum nunquam biberat in vita sua*, id est in die vna, vt habetur in Græco, imo & quantum nunquam erat bibiturus.

Simulatus eiusdem consensus.

XVI. Apparatus ad cædem Holofernis.

Ventum est iam ad Holofernis cædem, & nobilissimæ bellatricis gloriosum in patriam reditum. Vt autem sero factum est, ait Scriptor sacer, festinauerunt serui illius ad hospitia sua, ne scilicet propere vino domiti ea repetere non possent, & turpiter ebrietatem proderent, *erant enim omnes fatigati à vino*, & conclusit Vagao ostia cubiculi, sic tamen vt Juditha egredi posset, *quæ sola erat in cubiculo*, vigil scilicet. Nam sequitur. Porro Holofernes iacebat in lecto nimia ebrietate sopitus, immemor iam & impos instituti flagitij. Hic Juditha iubet ancillam egredi, & stare ante cubiculum, & obseruare, ne quis admoueret aurem propius. Apparet autem ex recepto more non defuisse lumen in cubiculo, *stetitque Iudith ante lectum orans cum lacrymis, & labiorum motu in silentio.*

XVII. Quem animose obtruncat.

Etsi enim ille obrutus vino, vel clamantem exauditurus non erat, conscientia tamen tanti facinoris silentium imperabat & metum. Nihilominus exsuscitanda in Deum fiducia semel iterumque orauit, moxque arrepto acinace, qui pendebat ad lectuli caput, totis viribus insurgens bis in ceruicem eius impressit, & abscissum caput conopeo inuoluit, corpus autem euoluit in terram, vbi illud postea Vagao reperit, in suo sanguine tabefactum. Prudenter autem eius conopæum abstulit, ne forte qui non norant Holofernem, id caput alicuius nebulonis esse crederent. Cumque aliquantisper resedisset respirandi causa, totum enim spiritum quodammodo, effuderat in obesa ceruice geminato ictu abscindenda. Sed & sollicitudo ipsa periculosissimi facinoris, ipsam respirationem intercluserat. Itaque post pusillum exiuit, & caput tradidit ancillæ suæ, iussitque illud immittere in calathum, in quo cibos suos ante posuerat.

XVIII. Et cum capite redit ad suos.

Et exierunt ambæ de more quasi ad orationem, & transierunt castra, & gyrantes vallem venerunt ad portam ciuitatis, cumque Iudith à longe murorum custodibus dixisset vt portas aperirent, eius voce cognita, euocato magistratu omnes concurrerunt ad eam, expectatione suspensi, quid illa boni nuncij afferret, eoque magis quod cœperant de eius reditu desperare. Itaque facto silentio, rem omnem enarrat, caputque Holofernis, cum eius conopæo ostentat, Deo victoriæ gloriam cum animi demissione tribuens; simulque de conseruata pudicitia gratias agens. Hic populus vniuersus, in primisque Ozias princeps populi, in gratulationem & gratiarum actionem effunditur. Achior quoque quem conueniebat participem fieri tantæ lætitiæ, à Juditha nominatim euocatur, eique Dei victoria, cuius ille virtutem prædicauerat, nunciatur. At ille viso capite Holofernis stupore tantæ, tamquam insperatæ rei, deliquium passus est. Postea vero quam resumpto spiritu recreatus est, procidit ad pedes eius, eique cum reliquo populo, diuinam victoriam gratulatus est: & circuncisione suscepta ad populum Dei est aggregatus.

Achioris admiratio, & conuersio.

XIX. Suspenditur è muris caput.

Sed quoniam nondum erat perfecta victoria, & sublato principe militiæ, non erat deletus exercitus, qui poterat vnum aliquem de ducibus in locum demortui subrogare, qui obsidionem vsque ad deditionem ciuitatis vrgeret; suadet populo Juditha, vt è murorum eminenti aliquo & conspicuo loco suspendatur Holofernis caput, vt eodem spectaculo & hostibus terror iniiciatur, & ciuibus audacia suscitetur; tum vt sub ortum solis vehemens fiat in hostes eruptio, vt ij ad tabernaculum Holofernis concurrentes, & inuenientes occisum terrore subito affecti, fugiant, & à persequente Israële conterantur, quæ vt prædixerat, ita facta sunt, concisoque in fuga Assyriorum exercitu, spoliis & præda ditati sunt vniuersi; Ea enim tanta fuit, vt vix spatio 30 dierum collecta fuerit. Quæ autem Holofernis pecularia fuerunt, Judithæ à populo tradita sunt omnia.

Assyrij territi fugiunt & à Iudæis cæduntur.

c. 15. v. 13

XX. Lætitia & gratulatio victoriæ.

Interim autem effusa circumquaque tantæ victoriæ fama, quin etiam vt ratio exigit certi ab Ozia ad Ioacimum summum pontificem nuncij, cum ab ipso Hierosolyma cum sacerdotibus, vniuerso senatu Hierosolymitano Bethuliam vsque acciuerunt, quibus obuiam progressa Juditha, eximia

cum laude & gratulatione accepta est, omnesque certatim choros ducentes laudauerunt Deum, Iuditha præeunte cum cantico suo, quod cap. 16. præscriptum est, perseuerauitque lætitia, donec communi consensu, suadente in primis Ioacimo pontifice decretum est, vt pro tam insigni victoria, Deo publicè ab omni populo gratiæ agerentur Hierosolymis in templo Domini; eoque profecti, & à cædibus Assyriorum purificati, vota quisque sua Deo persoluerunt, festosque dies per tres menses agitarunt, Ipsaque Iudith vasa bellica Holofernis, & conopæum Deo consecrauit, vt essent anathema, quo diuinum hoc beneficium ab obliuione vindicaretur.

ANNVS MVNDI 3347.

MANASSIS 10. IOACIMI 4.

MERODACHI 24. Imp. Babylon. 14.

OLYMPIADIS XVIII. An. 2.

NVMÆ 8. VRB. COND. 46.

ANTE CHRISTVM 706.

I. Saliorum Romæ institutio.

SAliorum institutionem Romę in præsentem Pompilij annum refert Plutarchus in Numa. Quod cum morbus pestilens tota Italia, ipsaque in Vrbe grassaretur, pelta aurea è cœlo delapsa, in Vrbis salutem missa esset. Ea vt facilius à furibus conseruaretur, vndecim aliæ quam simillimæ confectæ sunt, quas custodes quidam conseruarent, easque in chorea per vrbem armati, salientesque deferrent, vnde & Saliorum nomen adepti sunt, quæ pluribus in Annalibus & Plutarcho leges, & quidem nonnullis ornata, vel potius inquinata fabellis, vt prudens lector facile iudicabit.

II. Vtilitas ex Holofernis clade.

Cæterum multiplicem attulit proxima de Holoferne, & Assyriorum exercitu victoria, omnibus circumquaque gentibus vtilitatem. Nam Manasses, eiusque populus omnis vehementer excitatus est, ad diuinum cultum serio atque ex animo restituendum. Non exigua etiam fuit adeptæ à toto populo Iudaico libertatis vtilitas, quæ nuper ad vltimum fuerat adducta discrimen. Accessit infinita præda, & ex variis prouinciis collecti thesaurorum aceerui, quibus Iudæi, qui nuper in captiuitate Manassis, cum rege suo spoliati fuerant, locupletati sunt. Sed vicini quoque omnes Asiæ populi Rempub. ipsi suam, cum auita libertate recuperarunt. Quod de Medis in primis existimandum est, quorum regnum, cum suis aliquot regibus, vsque ad Cyrum Persarum imperatorem stetit.

Medi recuperant sua.

III. Merodach afflictus quiescit.

Quid autem Nabuchodonosor, qui & Merodach, tanta clade affectus, & accisis propemodum Assyriorum viribus, quæ se ad tantam expeditionem effuderant vniuersæ? Eius vtiq; iracundiæ calor, quasi superfusa frigida deferuescit, neque vlli negotium facessit, dum paulatim opibus viribusque reflorescat: hoc interea in lucro deputās, quod afflicti ab eius exercitu populi, vicissim in eum non coniurarent, & infesta; contra tot populorum hostem, arma caperent. Intellexit quoque, nisi plane amens fuit, alium esse potentiorem se Deum, qui infinitas eius copias, vel manu fœminæ facile delere potuisset: & qui meminerat cædem exercitus Sennacheribi, non multo post secutam Regis ipsius cædem, sibi quoque ipsi poterat formidare. Apparet autem, iussu eius, nomini Holofernis, dedecoris & infamiæ notam inustam esse sempiternam.

IV. Iudithæ gloria, & castitas insignis.

At Iuditha domum regressa, gloria & celebritate nominis Israëlitas antecedebat vniuersos; præsertim cum virtuti castitas esset coniuncta, vt quamquam à multis, præstantibus vtique viris, in coniugium expeteretur, innupta nihilominus, continensque permaneret. Quæ laus hoc erat maior: quo ipsa ætate florentior. Cum enim statuerimus eam sub annum ætatis 33 extinxisse Holofernem, quando iam à tribus annis cum dimidio vidua erat, dicendum est eam vigesimum nonum annum egisse cum facta est vidua. Facit ad eandem laudem eius formæ præstantia, faciunt amplissimæ facultates, facit magnitudo gloriæ, & vitæ diuturnitas, & constans Reipub. tranquillitas: & quod omnium maximum censeatur, iterandi coniugij incitamentum, defectus prolis; quem ex eo recte probat Serarius, quod in Græco textu habetur, eam priusquam moreretur, omnia bona sua affinibus, & consanguineis diuisisse. Itaque vel perpetuo liberis caruit, vel ij præmature è viuis abiere. Eius autem ancilla, quamprimum libertate donata; videtur cum Domina, quamuis conditione mutata, in eius domo consenuisse.

Caruit liberis. c. 16. q. 8.

ANNVS MVNDI 3350.

MANASSIS 13. IOACIMI 7.

MERODACHI 27.

Imperij Babylon. 17.

OLYMPIADIS XIX. An. 1.

NVMÆ 11. VRB. COND. 49.

ANTE CHRISTVM 703.

I. Iubilæus mundanus 67. Manassis opera bona.

MVndanus Iubilæus agitur hoc anno ab orbe condito 67. & initium Olymp. 19. Author porro imperfecti operis in Matthæum de his sequentibus annis Manassis, ita loquitur. *Et seruiuit olim Domino Deo in toto corde suo, & in tota anima sua, omnibus diebus vitæ suæ, & reputatus est iustus. Et ideo forte vocatus est. Ab insurgente, & ex obliuione; quia liberauit eum Dominus ab insurgente, & obliuione Dei, factus est memor Dei*, Eum quoque commendabat valde Iosephus, & alij secundum illum plurimi. Adde etiam de eo, quæ belli tempore ædificare cœperat in Ierusalem, ea per otium hoc & sequentibus annis perfecisse, quorum plerique nihil habent, quod in hanc epitomen referendum videatur.

ANNVS MVNDI 3370.

MANASSIS 33. IOACIMI 27.

MERODACHI 47. Imp. Babylonici. 37.

OLYMPIADIS XXIV. An. 1.

NVMÆ 31. VRB. COND. 69.

ANTE CHRISTVM 683.

I. Nouem magistratus annui Athenis.

NOuem magistratus, quos aliqui Archootes retenta voce Græca, alij principes, alij denique Prætores vocant, Athenis singulis annis Rempub. administrare cœperuot boe anno, iuxta Eusebij chronologiam, quam Pausaoias integra Olympiade anteuertit. Eorum primus rex dicebatur, sacrorum videlicet, vt apud Romanos, mox ab exactis Regibus fieri cœptum est. Alter Polemarchus, siue Militiæ præfectus, tertius Ephorus, qui nomen aono dabat, is dictus est Creon, vnde res Creone Prætore facta dicitur, atque ita deinceps io cæteris Ephoris. Reliqui sex Thesmothetæ dicti sunt. In Olympico autem stadlo vicit hoc anno Cleoptolemus.

II. Ortus Amonis regis.

Sequenti autem natus est Amon regni Iudaici hæres. Cum enim duorum & 20 annorum fuerit cum regnare cœpit, oportet eum natum esse sub initium 34. anol Manassis, vt primus regni Amonis, sit ætatis eius 23. Qui cum regno tanquam primogenitus successerit, apparet priores Manassis filios, dæmoni pridem ab Impio parente consecratos, vlciscente Numine oon diu fuisse superstites.

ANNVS MVNDI 3374.

MANASSIS 37. IOACIMI 31.

MERODACHI 51. Imp. Babylon. 41.

OLYMPIADIS XXV. An. 1.

NVMÆ 35. VR. COND. 73.

ANTE CHRISTVM 679.

I. Olymp. 25 & Annus Sabbat. 113

OLympias 25. Olympionicum habuit Talpium Lacedæmonium cursorem. Fuit hic annus apud Hebræos Sabbaticus 113. Qoem, sicut tres proximè elapsos, rite Hierosolymis obseruatos par est credere, cum Manasses diuinitus iamdudum castigatus, pietatem coleret.

Merodachi obitus.

Sequens autem annus fuit Merodachi 52. & vltimus, vt communis fert sententia. Qui anni à Senoacheribi morte inchoati, hoc anno finiuntur; quorum decem prioribus Babylone regnault, reliquis, occupatis Assyriis, factus est imperator: sed à morte Holofernis nomine magis quam re fuit Imperator, vt supra declaratum est. Mors eius à Scriptura non traditur.

An.m.3347 n. 2.& 3.

ANNVS MVNDI 3376.

MANASSIS 39. IOACIMI 33.

BEN-MERODACHI 1. Imp. Babylon. 43.

OLYMPIADIS XXV. An. 3.

NVMÆ 37. VR. CON. 75.

ANTE CHRISTVM 677.

I. Ben-Merodach rex Babyloniorum.

ANnus Manassis 39. cum primo noui Babyloniorum regis anno concurrit; qui cum idem haberet cum priore rege patre suo nomen, ad differentiam dictus est Ben-Merodach, id est filius Merodach: quem Babyloniorum regem prioris successorem Eusebius quoque agnoscit. Cæterum ab hoc aooo vsque ad initium regni Nabuchodonosoris, qui cognominatus est Magnus, anni intercedunt 53, quarto enim anno Ioachimi regnare cœpit. Eos omnes anoos cum eiusdem patri tribuere non possimus, Beroso ac Iosepho repugnantibus, vt mox dicemus, bipertito diuidere oportet, & partem voam tribuere patri illius Nabuchodonosoris, alteram auo, de quo nuoc agimus. Porrò pater apud Iosephum, l. 1. contra Apionem vocatur Nabolassar, eique 19 anni tribuuotur. At l. 10. Antiq. c. 11. ex eodem Beroso, vocatur Nabuchodo. senior, eique annus vnus, & 20 assignantur. Quæ loca ita conciliat Torniellus, vt Nabolassar octo annis cum patre, voum & 20 sine patre regnarit. Ipsius ergo annus primus cadet in 14 Iosiæ, reliqui erunt anni duo & 30. qui ad Ben-Merodach pertinebunt.

Manas.	17
Amon.	2
Iosiæ.	31
Ioach.	3
	53

Quam diu regnarit.

l. 1. Chaldaicorum.

II. Res ab eo gestæ.

Huius regis gestæ res In obscuro manserunt. Significat ex Beroso Iosephus, cum Ægypto, inferiori Syriæ, ac Phœniciæ dominatum esse. Quæ cum à patre eius Merodach Baladao ooo legamus proprio adiecta regno, quod spe sua frustratus esset, amisso in Iudæa Holoferne cum maximis copiis, consequenter ab hoc eius filio bello acquisita dicendum erit.

l. 1. cont. Apion.

ANNVS MVNDI 3377.

MANASSIS 40. IOACIMI 34.

BEN-MERODACHI 2. Imp. Babylon. 44.

OLYMPIADIS XXV. An. 4.

NVMÆ 38. VR. CON. 76.

ANTE CHRISTVM 676.

I. Tobiæ senioris ætas & mors. Tob. 14. 1. &c.

INcidit in annum Manassis quadragesimũ mors Tobiæ senioris. Hic enim est anous 102. vitæ eius, à 51. anno Oziæ; centesimus quippe annus agitur ab initio Olympiadum, ante quod duo regis illius anni elapsi erant. Est hic idem annus 42 ab illuminatione, quæ 27 Ezechiæ anno contigit, & sexagesimo vitæ Tobiæ. Quos annos Scriptura teste trans-

egit in gaudio, *& cum bono profecta timoris Dei.* Noluit bonus senex in eximio virtutum ante partarum gradu conquiescere, sed cum bonorum operum & meritorum incremento consenuit, & perrexit in pace. Quin etiam sollicitus in aliis, domesticis præsertim, promouere timorem Dei, filio, & ipsius filiis eius nepotibus suis, monita salutis, præsertim beneficentiam in pauperes moriens inculcauit, eiusque vtilitatem illustribus confirmauit exemplis. Tum diuino spiritu afflatus, tribus de rebus vaticinatus est.

Eius ad suos monita.

In tex. Græco.

II. Et vaticinium de clade Niniues.

Primum vaticinium est de propinquo interitu Niniues, propter quem auctor est filio, vt in Mediam proficiscatur, vbi ait pacem futuram ad tempus, quam scilicet magnus Nabuchod. tunc sibi Asiam occupaturus erat. Porrò Niniue sæpius capta & vexata, & instaurata est. Existimo autem Tobiam non significare postremam euersionem Niniues, qua funditus deleta est, anno 24 regni magni Nabuchodonosoris, sed eam quæ ab eius patre facta est primis Insix annis, ante mortem Tobiæ iunioris, vt diligentius explicatum est in Annalibus. Huius ruinæ causam à Tobia si exquiramus, *Video*, inquit, *quia iniquitas eius finem dabit ei.* Quasi dicat, non tempus edax rerum, & seculorum vetustas finem dabit ei, quæ Noëtico diluuio prope æqualis fuit, neque item arma Chaldæorum, aut Medorum, sed iniquitas eius, quæ istos in interitum eius armabit. Pœnitentia quidem eorum ad prædicationem Ionæ ante centum & sexaginta annos, diuinam iram ab ipsis auerterat, sed redintegrata scelera eam renouaruut.

c. 14. v. 13

An. m. 3216

III. De reditu Iudæorum.

Secundo vaticinatur, de reditu Iudæorum in terram suam, post annos videlicet 70. captiuitatis eorum. De ea enim loquitur, etsi prophetico more, præterito tempore pro futuro vtatur, vt ex Græco textu apparet, in quo futurum tempus vbique vsurpatur. Tertio denique de vocatione gentium ad veri Dei cognitionem. Nomine enim Ierusalem Ecclesiam Catholicam intelligit, sicut nomine regis Israël Christum Dominum. Nullus enim fuit a restaurato templo rex Israël, quem reges adorarent, præter eum quem reges Magi adorauerunt, de quo populus in Hierosolymitano triumpho, *Benedictus qui venit in nomine Domini rex Israel.* Pluribus alloquitur Tobias Ierusalem ciuitatem Dei, eique tribuit, quæ terrenæ conuenire non possunt: præsertim quæ habentur in textu Græco, vt scilicet, *gaudeat in omnia sæcula sæculorum, vt luce splendida fulgeat: vt omnes fines terræ adorent eam.* Nam quæcunque tandem fuit à Vespasiano Ierusalem à mille & quingentis annis in tenebris, in luctu, in captiuitate, sine vllo propemodum lucido interuallo, perdurauit.

& vocatione gentium.

Vide An. nal. n. 12.

IV. Obitus & laus Tobiæ.

His ergo in hora mortis suæ, à Tobia seniore de sancta ciuitate, ad quam ipse pertinebat, diuino afflatu cognitis, ac prænunciatis, appositus est ad patres suos in senectute bona, & in Niniue honorificè sepultus; quem Deus, in id vel maximè videtur suscitasse, cuius vt exemplo mortales omnes doceret, quam sit ei grata misericordia in pauperes. Quam diu autem vxor eius Anna superstes fuerit, non constat: illud non dubium est, iuniorem Tobiam, præcepto parentis obsecutum, matrem suam in paterno sepulchro condidisse.

Sequens annus primus fuit Olympiadis 26, cui Spartanus Callistenes nomen dedit, & in qua Carnia Apollinea, placando Apollini, qui peste sæuiebat in Heraclidas, instituta sunt, ob Carnum vatem Apollinis interfectum. Qua de festiuitate, vide plura in Annalibus ex Athenæo.

Carnia Apollinis festum.

An. m. 3378 nu. 3.

ANNVS MVNDI 3382.

MANASSIS 45. IOACIMI 39.

BEN-MERODACHI 7. Imp. Babyl. 49.

OLYMPIADIS XXVII. AN. 1.

NVMÆ 43. & vlt. VRB. CON. 81.

ANTE CHRISTVM 671.

EVrybates Atheniensis in Olympico stadio victor hoc anno fuit, vt ait Dionys. Quo ipso anno mortuus est Numa Pompilius, cum tres & 40 regnasset annos, vt communis fert sententia, Eusebius tamen, Eutropius & Cassiodorus duos illi auferunt. Annos autem vitæ exegit vnum & 80. Vrbi enim conditæ æqualis fuit, vt Plutarcho placet: *Id consecutus est Numa*, inquit Dionys. *vt & subditi eum amarent, & finitimi æmularentur, & posteri honorifica memoria celebrarent*; & paulò post, *Quem equidem inter celeberrimos felicitatis opinione viros numerare non dubitauerim. Nam & regio genere natus erat, & regia forma præditus, disciplinisque se dederat non inutilium literarum: sed quibus in studio pietatis, & cæterarum virtutum traditur.* Cuiusmodi autem fuerit ista pietas, ante Numæ secundo, ex S. Augustino diximus. Sed pergit: *Habuit subditos toto vitæ suæ tempore obsequentissimos. Integris sensibus longissimum traduxit æuum, nullo conflictatus infortunio, facillima morte absumptus est.*

I. Mors Numæ, & regni tẽpus

l. 3. init.

De posteris autem eius hæc subdit, Liberos reliquit, vt plerique sunt authores, mares quatuor, & vnam fœminam, quorum & nunc superstes est posteritas. Eos Plutarchus in Numa nominat Pomponem, Calpum, Pinum, & Mamercum, à quibus quatuor familiæ Romanæ propagatæ sunt, Pomponiorum, Calpurniorum Pinariorum, & Æmiliorum: filiam autem Pompiliam, quam Marcio pontifici nuptul dedit, vnde natus est Ancus Martius, qui tertio post Numam loco regnum tenuit, vt supra diximus. Publicus in eum amor ea sepultura patuit, quam fœderati quoque populi celebrarunt, Patricij feretrum tulerunt, Sacerdotes affuere, lectumque secuti sunt; reliqua etiam virorum mulierumque multitudo, cum eiulatu & fletu funus duxerunt. Corpus crematum non est, quod ipse, vt fertur, prohibuisset. In arca vna lapidea conditus, extra vrbem trans Tyberim sepultus est. In altera autem libri Sacrorum inclusi erant, quos ipse composuerat, quos secum sepeliri iussit, vbi ea docuisset Sacerdotes, quæ in ipsis scripserat: vt ait Plutarchus. Vide vt circa eas arcas philosophatur S. August. quæ rursum in lucem prodiere post 491 annos.

II. Eiusdem progenies.

Et arcæ duæ lapideæ.

l. 7. de Ciu. c. 34. & 35. An. m 3873 V. C. 572.

ANNVS

ANNVS MVNDI 3383.

MANASSIS 46. IOACIMI 40.

BEN-MERODACHI 8. Imp. Babyl. 50.

OLYMPIADIS XXVII. AN. 2.

TVLLI HOSTILII 1. VR. CON. 82.

ANTE CHRISTVM 670.

I. Iubilæus Moſaicus 16.

OCtingenteſimus annus agitur ab ingreſſu Iſraëlitarum in Chananitidem & Iubilæus Moſaicus decimus ſextus. Qui autem Amoni, filio & ſucceſſori Manaſſis, 12 regni annos attribuerunt, eum hoc anno, paterni regni 46. ætatis autem ſuæ 52 regnare cœpiſſe dicant oportet, niſi omnia turbare velint. Quod facit Euſebius, & qui eum ſecuti ſunt, qui ſeorſim à regno patris, duodecim annis Amonem regnaſſe tradit, ex Sept. interpretum ſententia, vt ipſe ait, quæ tamen ſententia nulla in editione Græca nunc reperitur. Certe Scaliger non dubitat affirmare Euſebium decem illos annos addidiſſe de ſuo, vt redderet catenam illam regnorum ſibi melius congruentem. In gratiam tamen multorum, qui Euſebium de 12 Amonis annis ſunt ſecuti, dicere poſſemus, Manaſſem iam propemodum regni pertæſum, ſimul etiam vt filium ad regnum rectè gubernandum, ipſa etiam praxi informaret, eum ſibi quaſi regni ſocium hoc anno aſſumpſiſſe, qui tamen anni patri, vt par erat, non filio tribuuntur. Quæ illi fortaſſis occaſio fuit, vt ab impiis quibuſdam occultè dementaretur.

Amonis initium regni, ſecundum aliquos.

II. Tulli Hoſtilij regnum.

Quod ad Romanam rem attinet, Dionyſius prædictam rationem temporis, & Hoſtilij regis initium accuratè confirmat. Author eſt Liuius Numæ morte rem ad interregnum rediiſſe, patreſque certis diebus, vt poſt mortem Romuli adminiſtraſſe Rempub. Inde Tullum Hoſtilium nepotem Hoſtilij regem populum iuſſiſſe, Patres authores factos. Cui egregia virtus aui plurimum videtur fauiſſe, vt ex Annalibus intelliges. Ipſe autem rex nouus, teſte Dionyſio, à facto longè magnificentiſſimo auſpicatus imperium, egenam plebem ſibi vehementer deuinxit: cum agrum, qui propria iam regum poſſeſſio cenſebatur, inopi plebi viritim diuiſit, profeſſus patrimonium ſibi ſufficere in ſacrificia, ſumptuſque domeſticos. Qua humanitate illis vitæ commoditatem aliquam, ſibi magnam beneuolentiam conciliauit & gloriam. Sed ne ad habitandum deeſſet locus, promotis mœnibus Cœlium montem Vrbi adiecit, vbi qui lare carebant ædificare cœperunt, ipſomet præeunte.

A beneficentia inchoatur.

(∴)

ANNVS MVNDI 3385.

MANASSIS 48 IOACIMI 42.

BEN-MERODACHI 1. Imperij Babyl. 52.

OLYMPIADIS XXVII. AN. 4.

TVLLI HOSTILII 3. VR. CON. 84.

ANTE CHRISTVM 668.

I. Victoria Argiuorũ de Lacedæmoniis

ANnum quartum Olymp. XXVII. Quo Piſiſtratus apud Athenienſes ſummũ magiſtratum geſſit, memorabilem facit Pauſanias in Corinthiacis, prælio Argiuorum contra Lacedæmonios, quo illi ad Hyſias, eſt id Argolicum oppidum, Spartanos vicerunt. Videntur autem fuiſſe, vt pridem, de finibus controuerſiæ.

II. Belli contra Albanos eiuſq; cauſa.

Habet hic idem annus, ſi credimus faſtis Onufrij, bellum à Tullo Hoſtilio contra Albanos geſtum. Nec ſane video cur homini perquam erudito, & inueſtigandæ antiquitatis ſtudioſo non credamus. Præſertim cum legamus apud Liuium, Virgilium, Auguſtinum, aliosque, regem hunc bellorum admodum appetentem fuiſſe. Vice verſa, Dionyſius hunc belli pruritum Cluillio Albanorum principi attribuit, ægrè ferenti Romanorum incrementa. Siue ergò alter, ſiue vterque hoc ingenio fuit, non potuit publica res diu à bellis immunis eſſe. Apparet hic quoque cauſa belli huius ambitio, quam Græcus Hiſtoricus mauult in Albanum ducem, Latinus in Romanum transferre. Populationes quidem, vtriuſque conſenſu, vtrimque factæ, ſed ille initium iniuriæ in Cluillium refert, iſte in regem Hoſtilium. Vterque tamen fatetur in legationibus de rebus repetendis miſſis, rem à Romanis verè, ab Albanis candidè, & ſine dolo factam eſſe.

III. Tergeminorum Curiatiorum & Horatiorum pugna finitur.

Ergo bellum vtrimque ſumma ope parabatur, cum ſubita & inopinata mors Albanum ſuſtulit ducem, quæ vila eſt Albanam diuino iudicio damnare cauſam. Cui ſuffectus Metius Suffetius, de finiando potius, quam ſuſcipiendo bello cœpit agere. Eoque denique diſputando ventum eſt, vt paucorum certamine controuerſia de principatu dirimeretur. Contigit autem tunc in vtroque exercitu tergeminos reperiri fratres: duabus ſororibus genitos, quorum Albani Curiatij, Romani Horatij dicebantur, vtrique neque ætate, neque viribus diſpares. Cum vtriſque agunt reges, vt pro ſua quiſque patria ferro dimitent, ibi imperium fore, vnde victoria fuerit. Nihil recuſatur, in loco & tempore vtrique conueniunt, &, vt erant ſanguine propinqui, mutuis ſe prius amplexibus atque oſculis, cum multorum lacrymis conſalutarunt; tum pleni adhortantium vocibus; & ſuopte ingenio feroces, & præmij magnitudine inflammati, in medium, duas inter acies, procedunt.

IV. Horatiorum victoria.

Datur ſignum, infeſtiſque animis terni iuuenes, magnorum exercituum animos gerentes concurrunt: ſtatimque duo Romani, ſuper alium alius, vulneratis tribus Albanis, ex-

pirantes corruerunt. Sed Romanus superstes integer fuit, qui vt tribus solus nequaquam par erat, sic aduersus singulos ferox. Itaque simulata fuga, tres habuit insequentes, sed longo interuallo, prout singulorum vulnera sinebant. Ergo in hostem conuerso vultu proximum inuadit, ac sternit, priusquam alij adesse possent: moxque secundam victor pugnam petit, eaque prius defungitur, quam tertius consequi posset. Iamque æquato marte singuli supererant, sed nec spe, nec viribus pares. Alterum intactum ferro corpus, & geminata victoria ferocem, in tertium certamen dabant. Alter fessum vulnere, fessum cursu corpus trahens, & fratrum strage animo debilitatus, facilem de se victoriã dedit. Sicque tergemina spolia præ se gerens, Romam cum totius populi congratulatione reuertitur. Sed dæmon quinque iuuenum cognatorum sanguine nondum satur, superstitem istum in sororem, sponsi mortem deplorantem stimulat, quam ille gloria & ira ebrius, stricto gladio transfigit. Vocatusque ea re in iudicium à populo patris precibus datus, mortem euasit. Quæ pluribus apud Liuium, & Dionysium, vnde hæc petita sunt, leges.

Victor sororem interficit, & morti eripitur.

ANNVS MVNDI 3386.

MANASSIS 49. IOACIMI 43.

BEN-MERODACHI 11. Imp. Babyl. 53.

OLYMPIADIS XXVIII. AN. 1.

TVLLI HOSTILII 4. VR. CON. 85.

ANTE CHRISTVM 667.

I. Messeniei belli finis.

Vigesima octaua Olympiade, Prætore Athenis Autosthene, secundum bellũ inter Messenios & Lacedæmonios, Ita oppido Messeniorum exciso, vndecimo denique anno, postquam obsideri cœperat, terminatum est, vt fusè tradit Pausanias in Messenicis.

Belli contra Fidenates apparatus.

Hoc anno apud Romanos quieta res fuit, Albanis tantisper Duce Metio imperata facientibus, & Hostilio victore permittente, vt suam quisq; dignitatem, ordinemque retineret. Scribit tamen Dionysius per integrum annum bellum contra Fidenates apparatum esse, quod ij, ascitis Veientium auxiliis, à Romanis defecissent, & antiquo fœderi sub Romulo inito renunciassent.

ANNVS MVNDI 3387.

MANASSIS 50. IOACIMI 44.

BEN-MERODACHI 12. Imp. Babyl. 54.

OLYMPIADIS XXVIII. AN. 2.

TVLLI HOSTILII 5. VR. CON. 86.

ANTE CHRISTVM 666.

I. Ortus Iosiæ.

Qvinquagesimus annus regni Manassis, nouum vidit Dauidici regni successorem, Iosiam Amonis filium, cum is 17 ætatis annum ageret. Est hic idem annus 327, à quo vir Dei in Bethel prædixerat nasciturum in Dauidis familia regem, Iosiam nomine, qui Sacerdotes excelsorum super altare profanum erat immolaturus. Tot enim anni ab 3061, quo id vaticinium contigit, numerantur.

3. Reg. 13. 2.

Mors Annæ vxoris Tobiæ. Tob. 14. 15.

An. m. 3411 moritur.

Circa hæc tempora mortua est Anna, vxor Tobiæ senioris, qua honorificè ad mariti corpus sepulta, Tobias iunior breui, cum tota familia sua, in Mediam ad soceros suos commigrauit, paternis mandatis obsecutus: *Inuenitque eos incolumes in senectute bona, & curam eorum gessit, & ipse clausit oculos eorum, & omnem hæreditatem domus Raguelis ipse percepit*, vixit autem adhuc annos 23, vt suo loco dicetur.

II. Bellum cõtra Fidenates.

Romana porrò historia, iuxta ea quæ proximè dicta sunt, bellum habet gestum contra Fidenates, quod tertio à deuictis Albanis anno contigisse, ex Dionysio apertè constat, & ad sequentem annum protractum esse. Albanum autem hoc ipso anno cum excisa Alba finitum est. Cum enim Metius Suffetius Albanus, qui tertium iam annum dictaturam Romæ gerebat, & Fidenates ad pergendum in defectione, & suos ad proditionem contra Romanos incitasset, & in ipsa pugna suos à prælio abduxisset, licet eo facinore Rex ex tempore bene vsus, victoriam nihilominus obtinuisset, postridie coacto ad concionem tam Romano, quam Albano exercitu, Metium perfidiæ ac proditionis conuictum, bigis in contrarium actis distrahi iubet, tum proditionis socios interimi: cæteros omnes Alba diruta patria mulctari, vt ex duabus vna vrbs, vna respublica fieret. Ergo Alba diruitur, eiusque ciues Romam transferuntur, & per tribus & curias distribuuntur.

Alba excisa.

III. Eius duratio.

Sic Alba, inquit, Dionysius, quam olim Ascanius Æneæ filius condiderat, cum per quingentos post ædificationem annos; tredecim demptis stetisset, eóque temporis spatio, populi frequentia 30 oppidorum Latinorum mater extitisset, à nouissima sua colonia solo æquata est. Stetit ergo Alba ex Dionysij sententia, 487 annis; Ex quo in eiusdem sententia consequens est Albam conditam anno 30, ab excisa Troia, id est anno Mundi 2900; à quo hic annus est 487.

3387. 2900.

487.

3388. IV. Fidenates debellati.

Sequens annus Manassis 51. idem Sabbaticus est ordine 115. quo apud Romanos à Tullo Hostilio aduersus Fidenates debellatum est; Nam prælio victi, & in vrbem compulsi, obsessique, quibus placuit conditionibus deditionem fecere. Rex vrbe potitus, occisis defectionis authoribus, reliquis veniam dedit, & pristina cum bonis suis ciuitatis iura permisit: demissoque exercitu, vrbem secundùm triumphans inuectus est. Primus enim triumphus de Albanis fuit, tertius aliquanto post de Sabinis, vt omnes fasti consentiunt.

Tres Hostilij triumphi.

ANNVS

ANNVS MVNDI 3389.

MANASSIS 52. IOACIMI 46.

BEN-MERODACHI 14. Imp. Babyl. 56.

OLYMPIADIS XXVIII. AN. 4.

TVLLI HOST. 7. VRB. CON. 88.

ANTE CHRISTVM 664.

I. Bellum contra Sabinos exoritur.

PRoximo à deuictis triumphatisque Fidenatibus anno, bellum Romanis contra Sabinos exortum est: cuius belli causam nimius Tulli cupiditati, vel ambitioni haud obscurè tribuit, cum ait illum postquam vidit Romam Albæ ruinis vehementer auctam, fiducia virium Sabinis bellum intulisse, genti ea tempestate secundum Etruscos opulentissimæ, & armis virisque instructissimæ. Verum à Sabinis factum iniuriarum initium ad Feroniæ fanum Romanis profectis, spoliatisque atque adeo in vincula coniectis, author est Dionysius. Hinc nato bello, eductisque magnis vtrimque copiis, collatis signis, dubio marte decertatum est ad noctem vsque, neutram in partem inclinante victoria. Sequentibus diebus, considerata vtrimque cæsorum & sauciorum multitudine, non libuit armis experiri denuo, sed relictis castris discessum est, nec amplius quidquam eo anno tentatum.

3390. II. Ortus Periandri.

Sequenti anno, qui habuit initium Olympiadis 29. & in ea victorem Xenophontem Corinthium, natus est Periander, vt est in Olympionicarum catalogo, qui postea in patria tyrannidem exercuit, parentem & socerum imitatus. Nam Cypselus eius pater Corinthi sequenti olympiade tyrannidem occupauit, Patrocles autem pater Melissæ vxoris eius, apud Epidaurios, authore Pausania in Corinthiacis. Ad hanc ipsam Olympiad. Eusebius refert Archilochum, Simonidem, & Aristoxenum musicum; Sed pro Archilocho S. Cyrillus substituit Hipponactem. Ad eandem Olympiadem vndetrigesimam, quidam Arionem referunt. Sed ea narratio potius ad vndequadragesimam pertinet.

l. 2. p. 71. Græ. Viri clari in hac Olymp.

III. Bellum contra Sabinos instauratum. *Dionys. l. 3.*

Romæ autem hoc anno instauratum est bellum contra Sabinos & maioribus concursum copiis ex Veientibus mercede conductis. Pugnatum est autem contra Eretum 107. ab Vrbe stadio, vbi cum diu æquo marte certaretur, voto à rege facto Saturno & Opi de instituendis solennibus feriis & duplicando numero Saliorum, redintegratis animis in fugam acti Sabini, & castris exuti sunt. Agróque eorum pro arbitrio longè latéque populato, magna cum præda domum reuersi sunt, tertióque à Rege triumphatum. Pax quoque cum iis, sed parum constans constituta, quamuis in templis columnis inscripta fuisset.

ANNVS MVNDI 3392.

MANASSIS 55 & vlt. IOACIMI 49.

BEN-MERODACHI 17. Imp. Babylon. 59.

OLYMPIADIS XXIX. AN. 3.

TVLLI HOSTILII 10. VR. CON. 91.

ANTE CHRISTVM 661.

I. Mors Manassis.

HIc annus finem imposuit vitæ & regno Manassis: in quo magnis Dei misericordia, cum singulari hominis impietate certauit; quæ & immania scelerum portenta perpetrantem patienter tulit, & paterno castigatum flagello emendauit. Qui hominem illum in viam & spem æternæ felicitatis reduxit, qui tam multis, & verbis & exemplis, aditum ad æternam calamitatem patefecit. Qui illum incolumem illi regno restituit, propter cuius peccata, illud ipsum regnum incredibili vastitate desolatum est, itáq; desolatum, vt nunquam in pristinam dignitatem sit restitutum. Qui eius oblationes iterum in suo templo recepit, propter cuius sacrilega sacrificia, & profanam idolomaniam ibi exercitam, illud ipsum templum cædibus & flagitiis contaminatum, flammis incensum, & solo æquatum est. Peccatis enim Manassis Scriptura non semel tribuit, quæ à Nabuchodonosore, filiorum Iosiæ temporibus, Iudæorum Reipub. luctuosissima contigerunt.

Dei erga illum clementia.

4. Reg. 20. 11. 12. 13. & cap. 24. 3. & c. 21 26.

II. Eius sepultura.

Dormiuit ergo Manasses cum patribus suis, anno ætatis 67. *& sepultus est in horto domus suæ in horto Oza*: in quo mox conditus legitur Amon filius eius. Dicitur autem hortus palatij regij hortus Ozæ, fortè quod ab antiquo ille hortus Ozæ fuisset, qui percussus est in translatione Arcæ Domini: vbi Manasses sibi suisq; proprium excitauerit Mausolæum: ideóque in sepulchris regum Iuda non fuerit sepultus. Nec probandus videtur Abulensis, quod id illi negatum dicat à populo, propter priora scelera. Nam cum adesset filius eius viginti duorum annorum, regnique successor, mirum esset valde populum de corpore defuncti regis, pro arbitrio statuere potuisset.

2. Reg. 6. 7.

ANNVS MVNDI 3393.

AMONIS 1. SELLVM Pont. 1.

BEN-MERODACHI 18. Imp. Babyl. 60.

OLYMPIADIS XXIX. AN. 4.

TVLLI HOSTILII 11. VR. CON. 92.

ANTE CHRISTVM 660.

I. Pontificatus Sellũ.

NOuum Pontificem cum nouo rege de more tradimus, Chronicũ Hebræorũ secuti, à quo appellatur Sellũ, sicut & in 1. Paral. cap. 6. A Iosepho autem Saldumus,

qui habuit filium Helciam, in pontificatu, sub regno Iosiæ, successurem. In hoc porro pontifice, ad catalogum pontificum, qui 1. Paral. 6. habetur, regredimur, vnde nos, sub annum 29. regni Ioas, necessitas abduxerat, vt ibi diximus.

II. Amonis regnum, & peccata.

Quod ad Regem attinet, vigioti duorum annorum erat Amon cum regnare cœpisset, natus quippe est anno 33. regni patris sui, Dei cultu Hierosolymis iam restituto, quo magis mirum est illud. *Et ambulauit in omni via, per quam ambulauerat pater eius, seruiuitque immunditiis, quibus seruierat pater eius, & adorauit eas, & dereliquit Dominum Deum patrum suorum.* Sed illud deterrimum, quod *non est reueritus faciem Domini, sicut reueritus est pater eius Manasses, & multo maiora deliquit.*

2. Paral. 33. 23.

Quomodo ergo illi non tribuitur clades Reipub. Iudæorum sicut Manassi? Responderi potest ex Hebræo & Græco haberi, *& multiplicauit delictum*, id est multa scelera commisit, sine vlla comparatione ad Manassem. Sed hæc diligentius in Annalibus explicantur. Verum vnde tam subita mutatio, & tam insperata rerum facies, post 46 annos ab Idololatria relegata, ab eo ipso, qui eam ab inferis excitarat? Apparet certe, viuo patre, illum ab impiis quibusdam aulicis clam fuisse corruptum, sicut de Ioas legimus. Itaque vterque coniuratione seruorum suorum occisus est, vt eos scelerum paterentur vltores, quos habuerant ad peccandum incentores.

Corruptus ab aulicis.

III. Ortus Ieremiæ.

Hoc circiter tempore natus videtur Ieremias propheta, vt qui 13 anno regni Iosiæ se puerum esse profiteatur, puta 14. aut 15 annorum. Quamuis enim aliqui ipsum à se dici puerum ex humilitate dicant, plures tamen ætatis pueritiam agnoscunt, in quibus S. Ignatius, Origenes, Ambrosius, Hieronymus, Theodoretus, atque Chrysostomus. Fuit autem filius Helciæ, non summi pontificis, qui sub Iosia rege pontificatum gessit, sed alterius Sacerdotis, qui in pago Anathoth, iuxta Ierusalem habitauit, & Hierosolymam ad ministrandum veniebat, in ordine vicis suæ.

Mors Amonis. 3394.

Sequenti autem anno qui fuit primus xxx. Olympiadis, raptus est velociter Amon ad Dei tribunal, ne malitia magis magisque deprauaret intellectum eius, & quandoquidem periturus erat, vt res ipsa docuit, minore sarcina degrauatus, deuolueretur in Tartarum. Raptus est autem domestico scelere, Deo celeriter eius idololatriam puniente, & aditum optimo regi quamprimum patefaciente. Neque vero impunè sacrilegi manus suas regio sanguine cruentarunt. Percussit enim populus terræ omnes, qui coniurauerant contra regem Amon, vt ait Scriptura. Non tamen apparet manu facta populū irruisse in hosce coniuratos, sed ad eius postulationē Iudices ordinarios debito supplicio proditores affecisse: quando is qui summum ius animaduertendi habebat in sontes, eo iure vti per ætatem non poterat, vtpote octo duntaxat annorum puerulus. Sepultus est autem in paterno Mausolæo vt paulò ante significatum est.

A populo vindicata.

(∴)

ANNVS MVNDI 3395.

IOSIÆ 1. HELCIÆ Pont. 1.

BEN-MERODACHI 20. Imp. Babyl. 62.

OLYMPIADIS XXX. An. 2.

TVLLI HOSTILII 13. VR. CON. 94.

ANTE CHRISTVM 658.

I. Iosiæ regnum.

Diuinæ iracundiæ flammam aduersum Iudam à Manasse dudum excitatam nonnihil imminuit eiusdem pœnitentia, sed eam iterum exsuscitauit Amonis filij eius impietas, qui patrem secutus peccantem, non est secutus pœnitentem. Vtrique successit Iosias laudatissimus princeps, qui pietate sua vltionem in gentem suam pridem paratam non sustulit, sed prolatauit ac distulit, omnem quantum in se fuit, profanum cultum ex toto Israële profligando: Dominus autem illi suscitauit adiutorem Ieremiam, qui 18 ipsos annos, sub eius regno, duos & viginti, filiis eius regnantibus, & aliquot etiam amplius prophetando consumpsit, cum alia vitia, tum maximè idololatriam diuino iussu reprehendens: sæpius etiam iterata comminatione imminentis exitij.

II. Dei singularis in eū prouidentia.

Iosias ergo, patre mortuo, in solium Dauidis ab vniuerso populo Iuda euectus est, cæsis omnibus, qui coniurauerant aduersus regem Amon. Patre enim pueri occiso, necesse fuit populum Deo inspirante zelari pro domo Dauidis, & puerum octennem sibi regem constituere. Quo facto Dominus apertè docuit, quanta sollicitudine regnum Dauidis inter prospera & aduersa tutaretur, dum non permittit sicarios illos, qui regem valida ætate iuuenem interfecerant, tantula ætate puerum, è medio tollere, & regnum in se suasque familias, vt in regno Israëlis crebro contigerat, transferre: nec passus sit populum istum, super puerum regem fastidioso supercilio nauseare. Atque vtinam is fuisset populus, qui tali rege dignus esset, auertisset fortasse Dominus iram suam. Sed habitabat in eo regno lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabat: vitulus, & leo & ouis simul morabantur, & puer paruulus minabat eos. *Itaque noluit Dominus propitiari.*

Esa. 11. 6.

4. Reg. 24. 4.

III. Helcias pontifex.

Quod ad pontificem attinet Helciam regno Iosiæ, Scriptura præeunte, omnes ascribunt, de quo plura suis locis dicenda erunt. His porro Iosiæ initiis videtur prophetasse Sophonias. Nam is initio suæ prophetiæ non solum ait se Iosia regnante egisse prophetam, sed ea etiam prædicit, quæ aliquot post annos pius rex in disperdenda Idololatria perfecit. Sicque videtur Dominus præparasse Sophoniam, & misisse ante faciem Christi sui Iosiæ, vt ei adbuc adolescentulo muniret aditum, ad gloriosum facinus suscipiendum. Cui inchoato Ieremias superueniret adiutor, qui ea copiosius & frequentius populi auribus ingereret.

Sophonias propheta.

ANNVS MVNDI 3400.

IOSIÆ, & HELCIÆ 6.

BEN-MERODACHI 25.

Imperij Babylonici 67.

OLYMPIADIS XXXI. An. 3.

HOSTILII 18. VRB. CON. 99.

ANTE CHRISTVM 653.

I. Senior Nabuchodonoſor regnat cum patre. TRigeſimo quarto mundi ſæculo, eiuſdemque ſexageſimo octauo Iubilæo, regni autem Ioſiæ 6. ſenior Nabuchodonoſor, pater magni Nabuchodonoſoris, qui Nabolaſſar quoque à Beroſo & Ioſepho dictus eſt, vnà cum patre Ben-Merodacho regnare cœpit, vſque ad annum Ioſiæ 14. quando ſolus imperio Babylonico præfuit, iuxta ea quæ anno Manaſſis 39. diximus. Quanquam aſſertionem de annis 21. veriorem putamus, ideóque Nabolaſſarum ad illum Ioſiæ annum differemus.

Coniugiũ Ioſiæ, & ortus Eliacim. 2. Par. 36. 4. Maturè porro, atque adeo hoc ipſo anno, quo Ioſias 14 ætatis annum agebat, duxit vxorem Zebidam filiam Phadaiæ: ex eáque proximo anno, qui eſt Ioſiæ 15. regni autem 7. Suſcepit Eliacim; cui poſtea rex Ægypti nomen Ioakim impoſuit. Cum enim 25 annorum fuerit cum regnare cœpit, ſic vt 26. ætatis fuerit regni primus, oportet eum hoc anno ferè ineunte natum eſſe; vt 25. ætatis cum 31. regni Ioſiæ concurrat.

3401. II. Bellum cũ Latinis ſuſcipitur. Quod ad Romanam rem attinet, author eſt Dionyſius Latinas vrbes hoc tempore à Romanis diſcedere cœpiſſe, quod Alba diruta, euerſoribus eius Romanis imperium tradere recuſarent: *Anno*, inquit, *poſt illius excidium quinto decimo*, is præſens annus eſt vrbis conditæ centeſimus, *Rex Romanus dimiſit per 30 eius colonias legatis, poſtulabat vt imperata facerent, quid ad victores cum ceteris Albanorum rebus, tranſiſſet etiam Latinæ gentis imperium*. Apparet ante hunc annum Romanos rem pacificè tranſigere voluiſſe; Latinos autem variis tergiuerſationibus vſos. Sed hoc denique anno miſſos fuiſſe Feciales qui bellum indicerent, niſi ſponte agnoſcerent Romanum imperium in Albanorum iura ſucceſſiſſe.

III. Sabini bellũ inſtaurant. Hoc exoriente bello Sabini obliti fœderum, præſentem belli occaſionem libenter arripuerunt, rati ſe nactos opportunitatem pecuniæ, quam Romanis perſoluebant, multo cum fœnore, vt ait Dionyſ. recipiendæ. Eſtque admodum credibile ipſos eiuſdem Latini belli, aut authores primos fuiſſe, aut incentores, belli certe ſocietatem ambiebant. Sed Tullus eorum mente cognita, cum Latinis inducias fecit, & aduerſus imminentem hoſtem, tum domeſticas, tum ſociorum vires collegit, quod à Sabinis & vincuntur. quoque factum eſt. Ergo collatis ſignis diu æquo marte pugnatum eſt; ſub veſperam Romanis victoria, equitatu præualente ceſſit, & magna ſtrage Sabinorum edita, direptis caſtris, agro populato, domum reuerſi ſunt.

IV. Bellum cũ Latinis inchoatum. Latini nihilominus pacem ſeruitute redimere noluerunt. Priuatim enim oppida nihil reſponſi dederunt, ſed in publico gentis conſilio duos elegerunt, penes quos arbitrium eſſet pacis aut belli. Romani viciſſim arma parant contra cognatos populos. Id bellum hoc ſeculari. Vrbis anno inchoatum, ad quinquennium Sed parum hoſtiliter. proceſſiſſe, teſtatur Dionyſius, quia parum hoſtiliter gerebatur, & Romani ſuis ſubditis parcebant.

ANNVS MVNDI 3402.

IOSIÆ, & HELCIÆ 8.

BEN-MERODACHI 27.

Imperij Babylonici 69.

OLYMPIADIS XXXII. An. 1.

HOSTILII 20. VRB. COND. 101.

ANTE CHRISTVM 651.

I. Ioſias Dei cultum palam profitetur. 2. Par. 34. 3. IOſias octauo regni ſui anno, & ætatis decimo ſexto, qui Sabbaticus fuit ordine 117. cœpit quærere Deũ patris ſui Dauid. Cœpit nimirum palam profiteri, ſe velle ſectari veſtigia Dauidis in veri Dei cultu: & humanum timorem excutere, etiam erga eos, qui plurimum in Rep. poterant, & fortaſſe ipſum puerulum in throno Dauidico, cæſis Amonis interfectoribus, collocarant. Hoc ipſo anno alteram duxit vxorem Ioſias nomine Amital, filiam Ieremiæ de Lobna, ex qua alterum filium nomine Ioachaz, anno ſequenti ſuſcepit.

& aliam ducit vxorem. 4. Reg. 23. 31 Olymp. 32. Ortus Pittaci. Hoc autem anno ſecundam ſupra trigeſimam Olympiadem curſu celebrauit Cratinus Megarenſis, quando etiam Comæus tertius fratrum pugilatu certans victor effectus eſt. Huc quoq; referunt ortum Pittaci Mitylenæi, ex Leſbo inſula, qui vnus de Septem Sapientibus fuit. Eum Mytilenæorum regem Clemens Alexand. Plutarchus tyrannum vocat, ſed de eo rurſum Olympiade 43. dicendum erit.

3403. II. Ortus Ioachaz, & quotus fuerit. c. 3. 15. Anno ergo ſequenti, qui fuit Ioſiæ nonus, naſcitur Ioachaz, ſecundo, vel potius tertio genitus Ioſiæ. Nam l. 1. Paral. ſuggerit Ioſiæ primogenitum Iohanan, qui in libris Regum omittitur, fortaſſe, vt putat Toſtatus, quod mortuus fuerit ante patrem, ſicque primogenitura transferit ad ſecundo genitum, qui Eliacim & Ioakim dictus eſt, per quem propagatum eſt ſemen Dauidis vſque ad Chriſtum. Itaque tertio genitus Ioſiæ fuit, qui hoc anno natus eſt Ioachaz, qui & Sellum & Iechonias An.m.3403. n. 2. & 3. dictus eſt, vt in Annalibus oſtenditur. Natum vero ipſum oportet hoc anno, quia trium & 20 annorum erat cum regnare cœpit; totidem autem numerantur vſque ad mortem Ioſiæ, cui Ioachaz immediatè ſucceſſit.

ANNVS MVNDI 3406.

IOSIÆ, & HELCIÆ 12.

BEN-MERODACHI 31.

Imperij Babylonici 73.

OLYMPIADIS XXXIII. An. 1.

HOSTILII 24. VRB. CON. 105.

ANTE CHRISTVM 647.

I. Iosias mũdat regnũ ab idololatria. 2. Par. 34.3 — 2. Par. 34. 8.

COEpit hoc anno Iosias regnum suum mundare ab Idololatria. Cum enim vigesimum iam ætatis annum ageret, nec regnandi esset insolens, & stabilitum iam videret, firmatumque regnum suum, illustre negotium, quod iamdudum mente versabat, magno animo aggressus est; in quo vsque ad decimum octauum regni sui, operam nauauit laudatissimam, vt constat ex 2. Paral. Et quoniam minime dubitandum videtur, quin ista emundatio ab ipso templo inchoata sit, ab eo, vt par est, ducemus initium, licet hunc ordinem narrandi Scriptura minime seruarit.

II. Et primùm templum. 4. Reg. 23. 4

Præcepit ergo Rex Helciæ Pontifici, & Sacerdotibus secundi ordinis, & ianitoribus, vt proiicerent de templo Domini omnia vasa, quæ facta fuerant Baal, & in luco, & vniuersæ militiæ cæli; & combussit ea foris Ierusalem, in conualle Cedron; & tulit puluerem eorum in Bethel: quasi in locum immundissimum, eo quod ibi vitulus aureus diutissimè, adoratus fuisset. Sacerdotes porrò secundi ordinis videtur intelligere filios Ithamari: Nam primi ordinis erant filij Eleazaris, perseuerauitque ista distinctio, etiam post reditum à captiuitate Babylonica. Nec opus fuit vt Rex omnes Sacerdotes huic operi addiceret, cum pars vna sufficeret.

III. Quomodo adhuc permanserint idololatriæ vestigia. n. 3. & seq. 2. Par. 33. 15

Illud porro admiratione dignum est, hanc profanam, atque detestabilem idololatriæ supellectilem, Baalis, Luci, militiæ cæli, ædiculas effeminatorum, quæ mox memorantur, altaria tectorum, & Manassis, Solis equos & currus, aliaque id genus, quæ in Annalibus accuratius explicamus, in templo Domini, reliquaque vrbe, post Manassis pœnitentiam, & longinquum regni tempus, inueniri potuisse; cum hæc ipsa ferme à Manasse sublata legantur. Sed rectè dici potest hæc omnia, aut maximam certe partem, ab Amone filio eius intra biennium restituta fuisse: eademque conseruata, forte & amplificata fuisse primis annis Iosiæ, quibus propter pueritiam, magis impietatem ignorare, & improbare poterat, quam impedire. Altaria porro Manassis relicta fuerunt, fortasse disturbata atque semiruta, quæ nulli essent vsui ad cultum idolorum, eum tamen suæ impietati, ad ingentem animi dolorem, non paterentur obliuisci: & monerent posteros ne facerent ea, quæ ipsimet fabricatores eorum euertissent. Quæ tamen euersæ idololatriæ monimenta Amon studiosè instaurarit: & Manassis dicantur, quia super eadem fundamenta impius Amon ædificauerit.

Et hæc quidem ad emundationem templi fere pertinent: ad Ierusalem autem & suburbia, ea quæ de aris portarum, & Topheth, & monte offensionis dicuntur. Significat autem in singulis portis ciuitatis aras idolis excitatas fuisse, atque adeo in omnibus vicis ac plateis; quo pertinet illud Ieremiæ, *secundum numerum viarum Ierusalem posuisti aras confusionis, aras ad libandum Baalim.* Adde Ezechielem, qui ad Ierusalem de Idololatria, sub allegoria corporeæ fornicationis, sic loquitur: *Et ædificasti tibi Lupanar, & fecisti tibi prostibulum in cunctis plateis; ad omne caput viæ ædificasti signum prostitutionis tuæ.* Iosias igitur hasce aras, quæ ingredientibus & egredientibus scandalo erant, cæterasque omnes sustulit. Nominatim autem aram positam ad ianuam domus Iosuæ, primarij in vrbe magistratus, iuxta portam gregis ad orientem, omnium portarum celeberrimam, & templo ab orientali aditu vicinam, per quam victimæ iugiter deferebantur in templum. Omnia denique idololatriæ monimenta, quæ erant in suburbiis, vel ex antiqua, vel ex recente memoria, coram se rex dissipari ac disperdi iussit.

IV. Emundatio Ierusalem ab idolis vbique sparsis. cap. 11. 13. Ez. 16 25.

V. Pax inter Romanos & Latinos.

Est hic ipse annus quintus ab excitato bello Romanos inter & Latinos populos, quo pax inter vtrosque conciliata est, vt anno Iosiæ septimo significauimus. Est autem hic idem annus primus Olympiadis trigesimæ tertiæ, quæ Gygem Lacedæmonium habuit in Olympico stadio victorem.

ANNVS MVNDI 3407.

IOSIÆ & HELCIÆ 13.

BEN-MERODACHI 32. & vlt.

Imperij Babylonici 74.

OLYMPIADIS XXXIII. Ann. 2.

HOSTILII 25. VRB. COND. 106.

ANTE CHRISTVM 646.

I. Deus suscitat Ieremiam. Ierem. 1. v. 6. Dei in peccatores clementia.

ALacriter vrgebat Iosias cœptam superstitionis euersionem, cum Deus illi Ieremiam prophetam adiutorem hoc anno suscitauit; quem adolescentulum, ac pene puerum spiritu prophetico hoc anno Dominus afflare cœpit, vt ex initio prophetiæ eius constat, cum 15 circiter annum ageret, vt primo Amonis anno diximus. Totus est autem hic propheta in denuncianda Reipublicæ Iudæorum imminenti ruina, per regem Nabuchodonosorem. Qua in re singularem Origenes Dei bonitatem obseruabat, quicunquam punit eos, quos supplicio dignos iudicauit, sine contestatione venturæ pœnæ. Iam tempore Manassis lata erat sententia contra regnum Iuda, sola executio requirebatur. Mittit nihilominus Deus prophetas sub Iosia, Sophoniam, & Ieremiam, appropinquante vastitate; mittit sub Ioakim ea imminente; mittit denique sub Sedecia in ipsa executione, in vltimo mense, in vltimo die,

cum

cum iam victorũ hostium vincula restringerẽt nocentes manus, vt quamuis sero ad pœnitentiam confugerent: imò iam captis eis dicit, rogate me & parcam vobis, possum eruere de captiuitate qui tradidi. Hæc fere origenes.

II. Ieremias excusat infantiam.

Hoc ergo anno vocatur à Domino Ieremias ad propheticum munus: at ille excusat infantiam suam, ex ætatis infirmitatem profectam, cum & eloquentes, & matura ætate prophetas esse oporteat, vt persuadere copia orationis, ætatis grauitate, & mittentis authoritate possint. Hinc autem intelligitur prophetas non egisse nudos recitatores verborum Dei, sed veros fuisse concionatores ad populum, quarum concionum summa capita mox in scripta referrent.

III. Gemina illius visio.

Hoc ipso primo anno vaticinantis Ieremiæ, oblata est ei gemina visio, virgæ vigilantis, & ollæ succensæ, quæ verbera & clades populi, & templi vrbisque incendium præmonstrabant, quæ regno, Iudæorum ab Aquilone imminebant. Verum totum hunc locum diligenter in Annalibus explicatum studiosus Lector inueniet, à quibus abstinere compendij ratio monet. Est autem hoc quasi argumentum totius prophetiæ Ieremiæ, quæ hoc anno inchoata, ad 43 ab hinc annum producta est. Quænam vero singulis quibusque annis populo concionabundus dixerit, nisi vbi notatum est tempus, incertum est. Hoc quoque anno decimo tertio Iosiæ, qui est 32 regni Ben-Merodach, qui fuit auus Magni Nabuchodonosoris, mortuus est idem Ben-Merodach, cum 24 annis solus regnasset, octo autem cum filio: iuxta ea quæ 39 regni Manassis diximus.

Mors Ben-Merodach.

ANNVS MVNDI 3408.

IOSIÆ & HELCIÆ 14.

NABOLASSARIS 1.

Imperij Babylonici 75.

OLYMPIADIS XXXIII. AN. 3.

HOSTILII 26. VRB. CON. 107.

ANTE CHRISTVM 645.

I. Initium Nabuchodonosoris senioris.

SOlus hoc anno regnare cœpit Nabolassar, qui & Nabuchodonosor senior, vt dictum est 39 anno Manassis. Regnauit autem annũ vnum & viginti. cui tamen tribui possent 29. detractis annis 8 de regno Ben-Merodach, & huic attributis, aut vtrique simul concessis. Cœptam porro anno duodecimo idololatriæ euersionem, his annis Iosias strenuè prosequitur. Cum autem is in hoc opere tam in regno suo, post purgatam Ierusalem, quam in regno Israelis sese exercuerit, ratio postulat vt prius regnum Iuda emundauerit, quam quæ ad Israelem pertinebant. Deleuit ergo Aruspices, & sacrificulos, qui Baali, & omni militiæ cœli sacrificabant; occidit autem, neque enim minor eis pœna debebatur, erant quippe malefici, de quibus diuina lex, *Maleficos non patieris viuere*.

4. Reg. 23. | Exod. 22. 18 | Deut. 18. 11. | Ib. 13.

Amouit quoque Sacerdotes excelsorum, qui non sacrificabant illis quidem idolis, sed Deo; verum inconcessis atque illegitimis locis, contra id quod diuina lege fuerat constitutum.

II. Sacerdotes excelsorũ de grado deponit.

Hos ergo omnes tam Sacerdotes, quam Leuitas eduxit de ciuitatibus Iuda, in quibus sacrificabant, populo magis quam Deo gratificantes, excelsa autem contaminauit, immissis, verbi causa, in ea cadaueribus, vel animalium, vel haruspicum, & id genus hominum impiorum. Deinde etiã aras euertit, non enim magis illis, quam eiusdem generis Hierosolymitanis, pepercit. Hos porro Sacerdotes pœna quadam affecit Iosias. In pœnam enim præuaricationis huius, non permisit eos sacrificare Hierosolymis, sed tantum comedere de oblatis, quod erat de ordine Sacerdotali eos deiicere, & ad ordinem Leuitarum redigere. Nec grauiori pœna duxit esse mulctandos, quod id peccatum iampridem ab optimis regibus toleratum, ac dissimulatum fuerat. Non defuisse autem in Rege iurisdictionem ad puniendos hosce Sacerdotes, ex eo probat Abulensis, vt alio quoque loco notatum est, quòd in veteri Testamento æquè subiecti erant regiæ iurisdictioni ac Laici; idque probat ex facto Salomonis, qui Abiatharem Pontificem exauctorauit, & relegauit in Anathoth.

non illegitimè.

III. Quam difficile fuerit hoc totum opus tam Regi, quam Ieremiæ.

In his porrò perficiendis non est difficile æstimare, quantum pius rex difficultatis exhauserit, quot deuorauit molestias, quot peruicerit impedimenta. Eius rei duplex occurrit coniectura, altera, quod vix sexta denique anno res perfecta fuerit; altera quod hos omnes labores, & pugnas Dominus prædixit Ieremiæ, qui non exiguam gloriosi huius facinoris partem perfecturus erat: ad quem verba illa referuntur. *Ne formides à facie eorum, nec enim timere te faciam vultum eorum. Ego quippe dedi te hodie in ciuitatem munitam, & in columnam ferream, & in murum æreum, super omnem terram.* Quibus autem? *regibus Iuda*, Iosiæ videlicet filiis, *Principibus eius, & Sacerdotibus*, vel occidendis, vel exauctorandis *& populo terræ*. Cuius erat infanus atque insanabililis in idola pruritus, vt qui statim mortuo Iosia, ad ingenium properè reuerterit.

Ierem. 1. 18.

IV. Eiusdem in concionando studium.

Vbi ergo cognitum est populo Ieremiam Helciæ Sacerdotis filium, prophetico spiritu diuinitus afflatum esse, simul ei authoritas & reuerentia conciliatæ sunt: & ipse egregia fortitudine, & zelo diuinæ gloriæ, & salutis animarũ, & cœlesti sapientia, quã citissimè instructus fuit. Itaque populis se concionabundus immisit, quasi muniens & complanans viam iis, qui Iosiæ imperio, perniciosas populi delicias, non sine turbarum, & seditionum periculo, destruebant. Ad hoc autem tempus, octo vel nouem prima capita videntur pertinere, in quibus mira dicendi varietate, & omnis generis argumentis, populum allicit, monet, deterret, arguit, obsecrat, omnem denique in partem versat, vt serio & ex animo ad Deum conuertatur, vt vitet calamitates capiti suo impendentes. Plerique enim hoc ipso tempore specie tantum externa Deum, colebant, & in mendacio reuersi erãt ad Dominum. Cæterum hoc ipso tempore cogebant Leuitæ & Ianitores pecuniam à toto

Ficta quorundam conuersio.

Ierem. 3. 10.

populo, eamque deferebant in templum ad instaurationem eius, sub custodia Helciæ summi Sacerdotis.

ANNVS MVNDI 3410.

IOSIÆ, & HELCIÆ 16.

NABOLASSARIS 3. Imp. Babyl. 77.

OLYMPIADIS XXXIV. An. 1.

HOSTILII 28. VRB. COND. 109.

ANTE CHRISTVM 643.

I. Mors Tobiæ iunioris.

NOnagesimus nonus, idemque vltimus Tobiæ iunioris annus in primum annum Olympiadis XXXIV, & decimum sextum Iosiæ cadit; tot enim à quarto regni Ezechiæ, ad hunc numerantur annum. Cum ergo venisset Tobias in Ecbatana, ad Raguelem & Annam soceros suos, *inuenit eos incolumes in senectute bona, & curam eorum gessit*, aliquot annis quibus fuerunt superstites, & ipse sub eorum obitum, *clausit oculos ipsorum*, quod vltimum erga se officiosæ pietatis munus, decrepiti senes à filiis suis expectant, atque expetunt. *Et omnem hereditatem domus Raguelis ipse percepit*: quippe cuius vxor Sara vnica esset filia & hæres Raguelis. Denique *vidit quintam generationem, filios filiorum suorum*, atque adeo nepotes nepotum. *Et completis annis 99. in timore Domini*, mortuus est, *& cum gaudio* propter constantem in virtute perseuerantiam, *sepelierunt eum*, in Ecbatanis Mediæ, vt est in Græco textu: vbi etiam dicitur vitam ad 127 annos produxisse. Additur postremo diuinæ benedictionis complementum, quæ à seniore Tobia, ad seram vsque posteritatem redundauit.

Tob. 14. v. 14.

& vitæ periodus.

II. Iosias in Israele quoque contra idololatriam bellum gerit.

Sed redeamus ad Iosiam, qui duobus adhuc annis reliqua idololatriæ in Israele monimenta, audaci, sed felici conatu exterminauit. In Israele enim altiores egerat radices impietas. Nec tamen abiecit animos optimus princeps, sed diuino primum præsidio nixus, Helciæ quoque pontificis, Ieremiæ, & Sophoniæ prophetarum cohortationibus magis magisque incitatus, dæmonis regnum populabundus ingressus est, nihil veritus Babyloniæ regem, qui tum dominabatur Israelitarum reliquiis. Israelitas ergo ibi commorantes, quique se illi sponte dabant, & idola nihilominus de more colebant aggressus est: non autem reliquos, quos illuc ex Assyria & Media rex Assyriorum colonos adduxerat, in quos Iosias nullam habuit iurisdictionem, vt disputat Abulensis.

q. 27. & 28 in ca. 23. 4. Reg.

III. Completur in Bethel vaticinium de Iosia.

Ergo & altare, quod erat in Bethel, primatia quondam sede idololatriæ, & excelsum quod fecerat Ieroboam destruxit, atque combussit, & comminuit in puluerem: succenditque etiam lucum. Et circumlustrans oculis loca, quæ prope altare erant, vidit ibi sepulchra, quæ erant in monte, in quo erat Bethel, & iussit efferri ossa de sepulchris, & ea super altare combussit. Sicque editum de se vaticinium post trecentos fere & 50 annos impleuit. Agnito autem sepulchro prophetæ illius, qui id vaticinium ediderat, prohibuit ossa eius loco moueri; eodemque opera conseruata sunt ossa prophetæ illius, qui illum deceperat, & leoni tradiderat occidendum; neque enim distingui poterant, atque ita ossa vnius ex aliorum societate consecrata sunt. Eodem zelo incitatus, Samariam quoque & illius oppida purgauit, quæ erant in tribu Ephraim: vrbes quoque Manassis, & Simeonis, vsque ad tribum Nephtalim, quæ erat omnium remotissima à Ierusalem: vbique euertit altaria, dissipauit excelsa, succendit lucos, eorumque Sacerdotes occidit, quorum cadauera super profanas combussit aras, simulachra contriuit in frusta, cunctaque delubra demolitus est: quibus peractis reuersus est in Ierusalem.

Alias quoque tribus expurgat.

2. Par 34. 6. 4. Reg. 23. 19.

ANNVS MVNDI 3411.

IOSIÆ, & HELCIÆ Pont. 17.

NABOLASSARIS 4. Imp. Babyl. 78.

OLYMPIADIS XXXIV. An. 2.

TVLLI HOSTILII 29. VR. CON. 110.

ANTE CHRISTVM 642.

I. Ortus Ezechielis & ratio temporis.

NAtalem Ezechielis prophetæ annum putamus hunc ipsum, qui est Iosiæ 17. Cum enim anno quinto transmigrationis regis Ioachin, cognomento Ieconiæ, qui fuit idem quintus regis Sedeciæ, apertis sibi cœlis visiones Dei videre cœperit, quando trigesimum vitæ annum agebat, iuxta communem interpretationem, necesse est eum præsenti anno in lucem editum fuisse, à quo ad quintum illum transmigrationis annum, 30 omnino numerantur. Annos autem prophetæ ibi numerari, author est Hieronymus in præfatione in Ezechielem. Origenes, Gregorius Papa, Isidorus, & passim alij recentiores. Non designari autem annos Nabolassaris, neque Iubilei, in Annalibus non negligenter ostensum est. Probabilius esset trigesimum annum numerari, à celeberrimo illo phase, & inuentione diuini libri, cuius occasione maxima tum celebritate populus vniuersus idololatriam abiurauit, seséque nouo fœdere deuinxit Deo; quoniam hæc omnia in eundem annum 18 Iosiæ cadunt, si inde ad quintum transmigrationis, anni 30 & non 29 duntaxat reperirentur, quoniam vltimus Ioakimi cum primo Sedeciæ, vnum eundemque annum constituunt, vt suo loco dicetur. nu. 4. & 5.

(∴)

ANNVS MVNDI 3412.

IOSIÆ, & HELCIÆ 18.

NABOLASSARIS 5.

Imperij Babyloniorum 79.

OLYMPIADIS XXXIV. AN. 3.

TVLLI HOSTILII 30. VR. CON. 111.

ANTE CHRISTVM 641.

I. Summa rerum huius anni.

CEleberrimus est in Scriptura Iosiæ annus 18, in quo mundata iam terra, & templo Domini, tria eximia opera confecta, templi enim ædificia, & vasa instaurata sunt, & cum pecunia ad eius sumptus depromitur inuentus est liber legis, cuius occasione renouatum est fœdus cum Domino, & Phase celebratum die decima quarta prima mensis Nisan, sed templi instauratio hoc ipso anno perfici non potuit. Iamdudum autem pecunia colligebatur ab iis, qui ad annum ætatis vigesimum transibant, qui ad templi vsus dimidium sicli pendebant, vt in Exodo perscriptum est.

2. Par. 35. 1. *Exod. 30. 13. 14.* *id est 13 asses & 9 de.*

II. Renouatio templi tam vasorum sacrorum.

Quod ad templi renouationem attinet, in eam Rex iamdudum intentus erat, & quidem vt videtur à duodecimo regni sui anno, quo tempore illud mundatum est, simulque animaduersum instauratione indigere. Nec mirum: iam enim ab vltima eius instauratione, quæ 23 regni Ioas facta fuerat, ad hunc vsque annum ducentesimus trigesimus quartus agebatur annus. Duabus porro in rebus posita erat hæc instauratio, nimirum in ædificiis, & vasis sacris restituendis. Si forte Iosiæ pater, aut auus, ea deprædati fuerant. Conflata certe fuisse vasa Scriptura docet, cum ait: *Argentum quod repertum est in domo Domini conflauerunt, datumque est præfectis artificum, & diuersa opera fabricantium:* non alij erant hi artifices, quam fusores & aurifices, nec sacra pecunia conflata, nisi ad vasa sacra, sacrosque vsus. Idque Iosephus apertè confirmat.

ab m. 3179. *2. Par. 34. 17.* *l. 10. c. 5.*

III. Quam ædificiorum.

Quod autem attinet ad ædificiorum reparationem, misit Rex certos viros ad pontificem, vt ab eo acciperent pecuniam, quam fabris & artificibus distribuerent, lignariis videlicet ac cæmentariis, & iis qui interrupta componunt, vt emerentur ligna, & lapides de lapidicinis, ad instaurandum templum Domini, *& ad contignationem domorum, quas destruxerant reges Iuda.* Cum autem efferretur pecunia, reperit Helcias Sacerdos librum legis Domini; Repertus videtur in quapiam arca pecuniaria, dum inde pecuniam Helcias in templi vsus effundit. Is erat liber Deuteronomij, vt ait Hierony. & post eum alij, quod est quasi compendium Mosaicæ legis & in quo ea continentur, quæ terrori esse possunt violatoribus eius. Is à Saphan scriba defertur ad regem, & coram eo legitur, quibus auditis scidit rex vestimenta sua, zelo diuini honoris, & metu vindictæ in regnum suum. Quem animi motum præ ceteris afferre potuit lectio capitis 28. & 32.

2. Par. 34. 11. Reperitur liber sacer & ad Regē defertur.

IV. Consulitur super eo Dominus per Oldam

Rex autem iubet Helciam Pontificem, cum aliis viris primariis, consulere Dominum. Qui adierunt Oldam prophetidem. Nimirum aberat tum Ieremias, vt putat Abulensis, & totum regnum concionabundus obibat, & populum Dei iussu salutari timore perculsum, Deo reconciliare conabatur. Habitabat autem Olda in ea parte Ierusalem, quæ dicebatur Secunda ciuitas, & iuxta portam, quæ vocabatur Secunda, & respondebat portæ piscium, quæ primo adeunda erat, venientibus in templum, a parte septentrionali. Ea respondit ex ore Domini, populum qui dereliquit Dominum, grauissima animaduersione puniendum, *Succendetur*, inquit, *indignatio mea in loco hoc, & non extinguetur*; propterea enim ollam succensam ostenderat Dominus Ieremiæ. De rege autem respondet, Dominum misericordia erga ipsum, propter pietatem eius, vsurum, sic vt in pace colligatur ad patres suos. Etsi enim ex vulnere in bello accepto mortuus est; pacificus tamen fuit Reipub. status: & rex Ægypti, contra quem pugnando occisus est, eum bello non petebat.

eiusque responsum. *2. Par. 34. 24.*

V. Rex conuocat maiores natu & renouat cum Deo fœdus,

His regi nunciatis, conuocauit ad se primarios quosque viros de regno suo, & nominatim Sacerdotes & prophetas, & cum iis ascendit in templum, & lecto libro legis: *percussit fœdus coram Domino*, promittens, & suo & populi nomine, obseruationem legis eius. *Acquieuitque populus pacto*, sed non omnes in toto corde suo, sicut rex Iosias, sed plerique *in mendacio & dolo*, quod eis Dominus per Ieremiam, & Sophoniam exprobrat. Cupiebat porro Iosias, renouando hoc fœdus Deum placare, ratus fortasse prædictas minas, sub tacita conditione pœnitentiæ, intentatas, vt olim aduersus Niniuitas: aut si esset immutabile decretum, quale fuit de abdicatione Saulis, quamuis Samuële precibus & lacrymis assiduis obnitente, populus præsenti fœdere abduceretur à grauibus peccatis, quibus præparata iam clades augeretur.

quo fine. *cap. 3. 10. ca. 1. 9.*

VI. Indicit celebrationem Paschæ.

Inito fœdere, ad celebrationem paschatis ventum est. Id indicant illa verba Regis: *Facite phase Domino Deo vestro, secundum quod est in libro fœderis huius.* Itaque videtur incitatus, ex huius libri lectione, ad phase maiore cum solennitate celebrandum; sicut etiam ad perquirendum exactius, num quæ reliquiæ superstitionis exterminandæ superessent, quamuis totis iam sex annis in id opus incubuerat, vt ex eodem loco quarti Regum, & ex 2. Paralipomen. intelligitur. Iussit ergo rex, quoniam legitimum tempus instabat celebrandi Paschatis, sanctificari Sacerdotes & Leuitas idque non ex spiritali potestate, quæ pontificis erat, non regis, sed ex zelo & pietate optimi principis, rē diuinam omni studio promouere cupientis. Itaque subditur, *hortatusque est eos, vt ministrarent in domo Domini.* Quod autem iussit eos ponere arcam in Sanctuario templi, perspicuum est eductā fuisse è Sanctuario arcam Domini, idque Amonis tempore, & pueritiæ Iosiæ, & iis annis quibus templum, & ciuitas, totumque regnum ab idolis perpurgatum est; vt in festo Paschatis,

4. Reg. 23. 21. *4. Reg. 23. 24.* *2. Par. 34. 33.* Arca extra Sanctuarium. *2. Par. 35. 2.*

populo, eamque deferebant in templum ad instaurationem eius, sub custodia Helciæ summi Sacerdotis.

ANNVS MVNDI 3410.

IOSIÆ, & HELCIÆ 16.

NABOLASSARIS 3. Imp. Babyl. 77.

OLYMPIADIS XXXIV. An. 1.

HOSTILII 28. VRB. COND. 109.

ANTE CHRISTVM 643.

I. Mors Tobiæ iunioris.

Tob. 14. v. 14.

& vitæ periodus.

NOnagesimus nonus, idemque vltimus Tobiæ iunioris annus in primum annum Olympiadis XXXIV, & decimum sextum Iosiæ cadit; tot enim à quarto regni Ezechiæ, ad hunc numerantur annum. Cum ergo venisset Tobias in Ecbatana, ad Raguelem & Annam soceros suos, *inuenit eos incolumes in senectute bona, & curam eorum gessit*, aliquot annis quibus fuerunt superstites, & ipse sub eorum obitum, *clausit oculos ipsorum*, quod vltimum erga se officiosæ pietatis munus, decrepiti senes à filiis suis expectant, atque expetunt. *Et omnem hereditatem domus Raguelis ipse percepit*: quippe cuius vxor Sara vnica esset filia & hæres Raguelis. Denique *vidit quintam generationem, filios filiorum suorum*, atque adeo nepotes nepotum. *Et completis annis 99. in timore Domini*, mortuus est, *& cum gaudio* propter constantem in virtute perseuerantiam, *sepelierunt eum*, in Ecbatanis Mediæ, vt est in Græco textu: vbi etiam dicitur vitam ad 127 annos produxisse. Additur postremo diuinę benedictionis complementum, quæ à seniore Tobia, ad seram vsque posteritatem redundauit.

II. Iosias in Israele quoque contra idololatriam bellum gerit.

Sed redeamus ad Iosiam, qui duobus adhuc annis reliqua idololatriæ in Israele monimenta, audaci, sed felici conatu exterminauit. In Israele enim altiores egerat radices impietas. Nec tamen abiecit animos optimus princeps, sed diuino primum præsidio nixus, Helciæ quoque pontificis, Ieremiæ, & Sophoniæ prophetarum cohortationibus magis magisque incitatus, decionis regnum populabundus ingressus est, nihil veritus Babyloniæ regem, qui tum dominabatur Israelitarum reliquiis. Israelitas ergo ibi commorantes, quique se illi sponte dabant, & idola nihilominus de more colebant aggressus est: non autem reliquos, quos illuc ex Assyria & Media rex Assyriorum colonos adduxerat, in quos Iosias nullam habuit iurisdictionem, vt disputat Abulensis.

q. 27. & 28 in ca. 23. 4. Reg.

III. Complotur in Bethel vaticinium de Iosia.

Ergo & altare, quod erat in Bethel, primaria quondam sede idololatriæ, & excelsum quod fecerat Ieroboam destruxit, atque combussit, & comminuit in puluerem: succenditque etiam lucum. Et circumlustrans oculis loca, quæ prope altare erant, vidit ibi sepulchra, quæ erant in monte, in quo erat Bethel, & iussit efferri ossa de sepulchris, & ea super altare combussit. Sicque editum de se vaticinium post trecentos fere & 50 annos impleuit. Agnito autem sepulchro prophetæ illius, qui id vaticinium ediderat, prohibuit ossa eius loco moueri; eademque opera conseruata sunt ossa prophetæ illius, qui illum deceperat, & leoni tradiderat occidendum; neque enim distingui poterant, atque ita ossa vnius ex aliorum societate consecrata sunt. Eodem zelo incitatus, Samariam quoque & illius oppida purgauit, quæ erant in tribu Ephraim: vrbes quoque Manassis, & Simeonis, vsque ad tribum Nephtalim, quæ erat omnium remotissima à Ierusalem: vbique euertit altaria, dissipauit excelsa, succendit lucos, eorumque Sacerdotes occidit, quorum cadauera super profanas combussit aras, simulachra contriuit in frusta, cunctáque delubra demolitus est: quibus peractis reuersus est in Ierusalem.

Alias quoque tribus expurgat.

2. Par. 34. 6. 4. Reg. 23. 19.

ANNVS MVNDI 3411.

IOSIÆ, & HELCIÆ Pont. 17.

NABOLASSARIS 4. Imp. Babyl. 78.

OLYMPIADIS XXXIV. An. 2.

TVLLI HOSTILII 29. VR. CON. 110.

ANTE CHRISTVM 642.

I. Ortus Ezechielis & ratio temporis.

NAtalem Ezechielis prophetæ annum putamus hunc ipsum, qui est Iosię 17. Cum enim anno quinto transmigrationis regis Ioachin, cognomento Ieconiæ, qui fuit idem quintus regis Sedeciæ, apertis sibi cælis visiones Dei videre cœperit, quando trigesimum vitæ annum agebat, iuxta communem interpretationem, necesse est eum præsenti anno in lucem editum fuisse, à quo ad quintum illum transmigrationis annum, 30 omnino numerantur. Annos autem prophetæ ibi numerari, author est Hieronymus in præfatione in Ezechielem. Origenes, Gregorius Papa, Isidorus, & passim alij recentiores. Non designari autem annos Nabolassaris, neque Iubilæi, in Annalibus non negligenter ostensum est. Probabilius esset trigesimum annum numerari, à celeberrimo illo phase, & inuentione diuini libri, cuius occasione maxima cum celebritate populus vniuersus idololatriam abiurauit, seseque nouo fœdere deuinxit Deo; quoniam hæc omnia in eundem annum 18 Iosiæ cadunt, si inde ad quintum transmigrationis, anni 30 & non 29 duntaxat reperirentur, quoniam vltimus Ioakimi cum primo Sedeciæ, vnum eundemque annum constituunt, vt suo loco dicetur. nu. 4. & 5.

(∴)

ANNVS

ANNVS MVNDI 3412.

IOSIÆ, & HELCIÆ 18.

NABOLASSARIS 5.

Imperij Babyloniorum 79.

OLYMPIADIS XXXIV. AN. 3.

TVLLI HOSTILII 30. VR. CON. 111.

ANTE CHRISTVM 641.

I. Summa rerum huius anni.

CEleberrimus est in Scriptura Iosiæ annus 18, in quo mundata iam terra, & templo Domini, tria eximia opera confecit, templi enim ædificia, & vasa instaurata sunt, & cum pecunia ad eos sumptus depromitur inuentus est liber legis, cuius occasione renouatum est fœdus cum Domino, & Phase celebratum die decima quarta prima mensis Nisan, sed templi instauratio hoc ipso anno perfici non potuit. Iamdudum autem pecunia colligebatur ab iis, qui ad annum ætatis vigesimum transibant, qui ad templi vsus dimidium sicli pendebant, vt in Exodo perscriptum est.

2. Par. 35. 1.

Exod. 30. 13. 14. id est 13 asses & 9. de.

II. Renouatio templi tam vasorum sacrorum.

Quod ad templi renouationem attinet, in eam Rex iamdudum intentus erat, & quidem vt videtur à duodecimo regni sui anno, quo tempore illud mundatum est, simulque animaduersum instauratione indigere. Nec mirum: iam enim ab vltima eius instauratione, quæ 23 regni Ioas facta fuerat, ad hunc vsque annum ducentesimus trigesimus quartus agebatur annus. Duabus porro in rebus posita erat hæc instauratio, nimirum in ædificiis, & vasis sacris restituendis. Si forte Iosiæ pater, aut auus, ea deprædati fuerant. Conflata certe fuisse vasa Scriptura docet, cum ait: *Argentum quod repertum est in domo Domini conflauerunt, datumque est præfectis artificum, & diuersa opera fabricantium*: non alij erant hi artifices, quam fusores & aurifices, nec sacra pecunia conflata, nisi ad vasa sacra, sacrosque vsus. Idque Iosephus apertè confirmat.

abam. 3179.

2. Par. 34. 17.

l. 10. c 5.

III. Quam ædificiorum.

Quod autem attinet ad ædificiorum reparationem, misit Rex certos viros ad pontificem, vt ab eo acciperent pecuniam, quam fabris & artificibus distribuerent, lignariis videlicet ac cæmentariis, & iis qui interrupta componunt, vt emerentur ligna, & lapides de lapidicinis, ad instaurandum templum Domini, *& ad contignationem domorum, quas destruxerant reges Iuda*. Cum autem efferretur pecunia, reperit Helcias Sacerdos librum legis Domini; Repertus videtur in quapiam arca pecuniaria, dum inde pecuniam Helcias in templi vsus effuodit. Is erat liber Deuteronomij, vt ait Hierony. & post eum alij, quod est quasi compendium Mosaicæ legis & in quo ea continentur, quæ terrori esse possunt violatoribus eius. Is à Saphan scriba defertur ad regem, & coram eo legitur, quibus auditis scidit rex vestimenta sua, zelo diuini honoris, & metu vindictæ in regnum suum. Quem animi motum præ ceteris afferre potuit lectio capitis 28. & 32.

2. Par. 34. 11. Reperitur liber sacer & ad Regẽ defertur.

IV. Consulitur super eo Dominus per Oldam

Rex autem iubet Helciam Pontificem, cum aliis viris primariis, consulere Dominum. Qui adierunt Oldam prophetidem. Nimirum aberat tum Ieremias, vt putat Abulensis, & totum regnum concionabundus obibat, & populum Dei iussu salutari timore perculsum, Deo reconciliare conabatur. Habitabat autem Olda in ea parte Ierusalem, quæ dicebatur Secunda ciuitas, & iuxta portam, quæ vocabatur Secunda, & respondebat portæ piscium, quæ primo adeunda erat, venientibus in templum, a parte septentrionali. Ea respondit ex ore Domini, populum qui dereliquit Dominum, grauissima animaduersione puniendum, *Succendetur*, inquit, *indignatio mea in loco hoc, & non extinguetur*; propterea enim ollam succensam ostenderat Dominus Ieremiæ. De rege autem respondet, Dominum misericordia erga ipsum, propter pietatem eius, vsurum, sic vt in pace colligatur ad patres suos. Etsi enim ex vulnere in bello accepto mortuus est; pacificus tamen fuit Reipub. status: & rex Ægypti, contra quem pugnando occisus est, eum bello non petebat.

eiusque responsum. 2. Par. 34. 24.

V. Rex conuocat maiores natu & renouat cum Deo fœdus.

His regi nunciatis, conuocauit ad se primarios quosque viros de regno suo, & nominatim Sacerdotes & prophetas, & cum iis ascendit in templum, & lecto libro legis: *percussit fœdus coram Domino*, promittens, & suo & populi nomine, obseruationem legis eius. *Acquieuitque populus pacto*, sed non omnes in toto corde suo, sicut rex Iosias, sed plerique *in mendacio & dolo*, quod eis Dominus per Ieremiam, & Sophoniam exprobrat. Cupiebat porro Iosias, renouando hoc fœdus Deum placare, ratus fortasse prædictas minas, sub tacita conditione pœnitentiæ, intentatas, vt olim aduersus Niniuitas: aut si esset immutabile decretum, quale fuit de abdicatione Saülis, quamuis Samuële precibus & lacrymis assiduis obnitente, populus præsenti fœdere abduceretur à grauibus peccatis, quibus præparata iam clades augeretur.

quo fine.

cap. 3. 10. ca. 1. 9.

VI. Indicit celebritatem Paschæ 2. Reg. 23. 21.

Inito fœdere, ad celebrationem paschatis ventum est. Id indicant illa verba Regis: *Facite phase Domino Deo vestro, secundum quod est in libro fœderis huius*. Itaque videtur incitatus, ex huius libri lectione, ad phase maiore cum solennitate celebrandum; sicut etiam ad perquirendum exactius num quæ reliquiæ superstitionis exterminandæ superessent, quamuis totis iam sex annis in id opus incubuerat, vt ex eodem loco quarti Regum, & ex 2. Paralipomen. intelligitur. Iussit ergo rex, quoniam legitimum tempus instabat celebrandi Paschatis, sanctificari Sacerdotes & Leuitas idque non ex spirituali potestate, quæ pontificis erat, non regis, sed ex zelo & pietate optimi principis, rẽ diuinam omni studio promouere cupientis. Itaque subditur, *hortatusque est eos, vt ministrarent in domo Domini*. Quod autem iussit eos ponere arcam in Sanctuario templi, perspicuum est eductã fuisse è Sanctuario arcam Domini, idque Amonis tempore, & pueritiæ Iosiæ, & iis annis quibus templum, & ciuitas, totumque regnum ab idolis perpurgatum est; vt in festo Paschatis,

4. Reg. 23. 24

2. Par. 34. 33.

Area extra Sanctuarium.

2. Par. 35. 2

renouato cum Deo fœdere, maiore cum solennitate referretur in locum suum.

VII. Multitudo sacrificiorum per septiduum.

Insignis porrò fuit multitudo sacrificiorum, ex Regis, Principum, Sacerdotum & Leuitarum liberalitate; ex qua multitudine Iudæi huius phase celebritatem & magnificentiam præ omnibus præcedentibus æstimabant; tametsi Ezechiæ phase per dies 14. Iosiæ vero, consueto 7 dierum spatio, celebratum fuerit, quibus populus de sacrificiis pacificis epulabatur. Iosias in eam rem 30 millia ouium, agnorum, & hœdorum; boum vero siue vitulorum tria millia largitus est, principes autem pro sua quisque deuotione. Nec defuit Pontificis, & aliorum Sacerdotum & Leuitarum, qui erant copiosiores, in populum, aliosque Leuitas tenuiores liberalitas, vt in 2. Paral accuratè perscriptum est. Cum autem pro multitudine sacrificiorum pauci essent Sacerdotes, Leuitæ in detrahendis victimarum pellibus, adiuuerunt eos.

2. Par. c. 35. 7. 8. 9.

ANNVS MVNDI 3414.

IOSIÆ & HELCIÆ 20.

NABOLASSARIS 7. Imp. Babyl. 81.

OLYMPIADIS XXXV. An. 1.

HOSTILII 32. & vlt. VR. CON. 113.

ANTE CHRISTVM 639.

I. Ortus Thaletis Sapientis.

HAbet hic annus ineuntem Olympiadem 35, simulque exeuntem è viuis Tullum Hostilium, tertium in Repub. Romana regem. Hanc olympiadem celebriorem reddit Thales ille Milesius, à quo Philosophorum vitas exorsus est Laërtius, qui primus vocatus est Sapiens, aliique deinceps. Primum quoque numerat Pausanias li. 10. quos & regionibus distinguit: *Pro Delphici templi foribus* inquit, *leguntur perutilia vitæ hominum documenta, ab iis hominibus conscripta, quos Græci Sapientes & habuerunt, & appellarunt. Fuerunt illi, ex Ionia quidem Thales Milesius, & Bias Prienensis; Ex Æolica vero natione, & Lesbo insula Pittacus Mitylenus: ex iis qui in Asia sunt Doriensibus Cleobulus Lindius. Athenienses præterea Solon, & Spartanus Chilon. Septimum Plato Aristotelis filius pro Periandro, Corinthio, Cypseli filio, enumerat Chenensem Mysonem.* Sic ille. Vide S. August. l. 18. de Ciuit. c. 24. vbi legitur vixisse Thaletem regnante Romulo. Vtique non rectè, cum Eusebius, quem ille sequitur, sub Ancum Martium illum collocet.

Septem sapientes, & eorum patriæ.

II. mors Tulli Hostilij.

Mortuum porrò hoc anno Tullum Hostilium fatentur omnes, Dionysius in primis qui eius historiam ita concludit, vt illum celebret tanquam virum eximia fortitudine bellica, promptoque in periculis consilio. Quod is maxime ostendit in defectione, & proditione Suffetij; cum è re nata Albanorum discessum suo consilio factum dixit, & fraudem perfidorum in suam vtilitatem vertit. Periisse illum incendio, & cum tota familia flammis absumptum constat; verum autem diuinitus fuerit, an humanitus illatum incendium, id vero non constat. Dionysius certè de cœlo tactam eius domum probabilius putat; eamque irato Deo conflagrasse; ob neglectam quorundam sacrorum curam. Quod sensit quoque M. Tullius in libris de Repub. apud S. Augustinum. Illum autem sacrorum neglectum ita explicat Liuius, vt tam Numam, quam Hostilium, magicis veneficiis & cantionibus deditos ostendat: & hunc aliquid in Iouis Elicij sacrificio peccantem conflagrasse; quod nunc quoque magis, atque maleficis contingere dicitur, nisi pactos cum malo dæmone, conuentosque ritus ad vnguem seruent.

ex magico incendio.

l. 2. de Ciu. c. 15.

III. Idola nunc quoque in Iuda.

Pergunt hoc tēpore Sophonias, & maxime Ieremias, populo parū fideliter ad Deum cōuerso inculcare minas de aduentu Chaldæorū & Reipub. interitu ab ipsis imminente. Neq; mirum; Nam nō obstante fœdere cū Deo recens inito, plerīq; adhuc colebāt Baal, & faciebant placētas reginæ cœli. Ieremias enim accusat populum, quod non solum adhuc pergeret furari, occidere, adulterari, iurare mendaciter, sed etiam libare Baalim, & ire post Deos alienos, & nihilominus venirent impudenter, & starent coram Domino in templo, illudque redderent speluncam latronum. Sed illud omnem superat admirationem. *Nonne vides*, ait Dominus, *quid isti faciunt in ciuitatibus Iuda, & in plateis Ierusalem? filij colligunt ligna, & patres succendunt ignem, & mulieres conspergunt adipem, vt faciant placentas reginæ cæli, & libent diis alienis, & me ad iracundiam prouocent.* Omnes videlicet certatim volunt perfidiæ aduersum me fieri participes, & in contemptum mei, sacrificia offerre dæmonibus.

c. 7. 17. 18.

ANNVS MVNDI 3415.

IOSIÆ & HELCIÆ 21.

NABOLASSARIS 8. Imp. Babyl. 82.

OLYMPIADIS XXXV. An. 2.

ANCI MARCII 1. VR. CO. 114.

ANTE CHRISTVM 638.

I. Initium regni Anci Marcij.

CEntesimus decimus quartus vrbis annus nouum vidit in vrbe regem Ancū Marcium, de cuius inauguratione hæc habet Dionysius: *Post Tulli Hostilij obitum interregni magistratus, à Senatu more patrio designatus, regem vrbi legit Marcium, prænomine Ancum. Cumque S.C. approbasset populus, & fausta Deus signa ostendisset, Marcius, omnibus rite peractis, capessit imperium anno 2. trigesimæ quintæ Olympiadis*, &c. Cum autem Plutarchus in Numa scribat Ancum à Numa moriente quinquennem relictum, consequens est eum nunc annum egisse 37. Cuius prima instituta, eodem authore Dionysio, fuerunt sumptos à pontificibus commentarios, quos de sacris à se conscriptos Numa reliquerat, populo proponere in foro legendos, vt eum à bellicis turbis ad studia pacis quietisque transferret. Alios ergo com-

Euulgat Numæ cōmentarios.

mentarios ab istis, Numa defoderat in arca lapidea, quæ vt supra dixi, post plurimos annos effossa est.

II. Eius in Latinos bellum.

Neque tamen Anco Marcio quies à bellis perpetua fuit, ac ne diuturna quidem. Vix enim regnare cœperat, vt ait Dionys. cum Latini eum contemnentes tanquam ignauum, latronum globos in agrum Romanum immiserunt. De quorum iniuriis cum legati frustra questi essent, educto in ipsos exercitu Politorium vrbem deditione cepit, ciuesque vniuersos nullo affectos incommodo Romam transtulit, cum rebus suis, in curiasque distribuit. Cumque anno insequenti Latini, missis Politorium colonis desertos agros colere instituerent, Marcius resumptis armis eos inuasit, iisque deuictis iterum cepit oppidum, eoque incenso, diruptisque muris, copias domum reduxit.

Politorium capit, & in Vrbem transfert.

3416. III. Ortus Sedeciæ.

Insequenti autem, quem dixi anno, qui fuit Iosiæ 22. natus est ei filius Sedecias, qui vnius & viginti annorum erat cum regnare cœpit, totidem autem anni interiecti sunt vsque ad initium regni eius, quando cœpit agere ætatis annum vigesimum secundum. Dicebatur autem tum Mathanias. Nam notius illud Sedeciæ nomen, ei à Nabuchodonosore cum regno datum est; fuit autem frater vterinus Ioachazi, qui prius tribus tantum mensibus regnauit, vt suo loco dicetur. Hic autem addo fuisse hunc annum sabbaticum centesimum decimum nonum: est enim 833 ab ingressu in Chananitidem.

Annus Sabb. 119.

ANNVS MVNDI 3418.

IOSIÆ & HELCIÆ 24.

NABOLASSARIS 11. Imperij Babyl. 85.

OLYMPIADIS XXXVI. An. 1.

ANCI MARCII 4. VR. CON. 117.

ANTE CHRISTVM 635.

I. Iudithæ obitus, eiusque ætas. 3313. 105. 3418.

INitio 36 Olympiadis, & 24 regni Iosiæ, Iuditha nobilissima Heroina moritur. Cũ enim sexto Ezechiæ regis anno eam natam diximus, qui fuit Mũdi 3314 necesse est vt hic annus sit vitæ ipsius centesimus quintus, numeratis extremis: ad quem vsque annum vitam ab ea propagatam, extremo ipsius libro perscriptum est, & ad quem vsque, Holoferne occiso, pax magna Iudæis fuit, & impletum est illud, *In omni autem spatio vitæ eius* non fuit qui perturbaret Israël. Quod autem additur, *& post mortem eius multis annis*, totis septem annis, qui ad Iosiæ mortem reliqui sunt, cum Bellarmino definimus. Mansit in domo viri sui, vsque dum peruenisset ad centesimum quintum vitæ suæ annum, qui fuit 73 ab Holoferne mactato. Sepulta est in sepulchro viri sui, in agro Bethuliensi. Populus autem non immemor accepti ab ipsa, ante duos & 70 annos beneficij, memoriam quippe quotannis renouabat festus pro victoria dies, *luxit eam diebus septem*.

II. Eius encomium.

Celebrarunt eam plerique antiquorum patrum, in quibus Clemens Alexandrinus, Origenes, Ambrosius, Fulgentius, Augustinus, Chrysostomus, Tertullianus, Hieronymus, alijque, vt in Annalibus reperiet studiosus Lector, vt Scripturæ ipsius elogia prætermittam, ex quibus liquidò apparet eam & sanctissimæ Ecclesiæ sponsæ Christi, & augustissimæ parentis eius typum egregium fuisse, vsq; adeo illi fortitudine, prudẽtia, pulchritudine, zelo salutis animarum, studio pœnitentiæ, in primisq, continentiæ similis fuit. Hæc est enim illa Iudith, quæ cum esset formæ prodigium, extitit nihilominus miraculum castitatis, quam ieiuniis, precibus, omnique corporis afflictatione ita coluit, itaque adamauit, vt cum ætate floreret, careret liberis, diuitiis abundaret & gloria, ipsos 75 annos cœlebs perseueraret, atque incontaminata fulgeret, sed hæc superius iam attigimus, & copiosius Annales dabunt.

Et castitas singularis.

III. Latini Medulliam capiunt.

Hoc anno quarto Anci Marcij Latini Medulliam Romanorum oppidum, facto vndique in muros impetu vi capiunt. Et vice versa Marcius Tellenas nobile Latinorum oppidum acie primum, mox oppugnatione victor in potestatem redegit, Romamque transtulit oppidanos. Idemque cum Ficanæ oppidanis factum. Secutus enim Rex, vt ait Liuius, regum priorum morem, qui rem Romanam auxerant hostibus in ciuitatem accipiendis, multitudinem omnem Romam traduxit. Et cum circa palatium sedes veteres Romani, Sabini Capitolium atque arcem, Cælium montem Albani implessent, Auentinus nouæ multitudini datus est. Dionysius addit Medulliam per triennium à Latinis detentam, quarto demum anno à rege Marcio recuperatam.

Varij populi Romã traducti.

3419. IV. Ortus Ioachini, qui & Iechonias.

Sequenti anno nascitur Ioachinus, filius Ioakimi primogeniti Iosiæ: Ioakimo autem regno vitáq; spoliato, filius eius regni miserias potius, quam delicias mẽsibus aliquot degustauit. Nam cum 18 esset annorum cum regnare cœpit, & totidem à 25 Iosiæ ad vltimum Ioacimi numerentur, hoc anno, qui erat 33 vitæ Iosiæ aui ipsius, & 19 Ioakimi patris ipsius, natum esse oportet. Hic porro Ioachinus passim Iechonias appellatur & nominatim in Christi apud Matthæum genealogia. c. 1. 11. 12.

ANNVS MVNDI 3422.

IOSIÆ & HELCIÆ 28.

NABOLASSARIS 15. Imp. Babyl. 89.

OLYMPIADIS XXXVII. An. 1.

ANCI MARCII 8. VRB. CON. 121.

ANTE CHRISTVM 631.

I. Olympias 37. Tarquinij ex Etruria Romam demigrant

TRigesima septima Olympiade Eurycłidas Laco in stadio palmam tulit.

Octauo porro anno Marcij, Tarquinius, quem Lucumonem appellat Liuius, Demarato Corinthio genitum, ex Etruria cum tota familia Romam migrauit, cuius deinde posteri, Romæ principatum, semel iterumque tenuerunt. Hic ergo siue Lucumo, siue Tarquinius, in Regis se familiaritatem insinuauit, qui fidem

suam fortitudinemque ita probauit, vt nono Anci anno, ad bellum Latinū magister equitum missus sit, reliquisque deinde annis Marcij, eius gratia potitus, eidem etiam post annos 17 in regno successit.

II. Status Iudaicæ rei. 2. Par. 34. f. cap. 7. 18. Interea Hierosolymis pietas, annitente Iosia, Helcia, Ieremia, Sophonia, cæterisque pietatis columnis, latè florebat. Nam ad hos annos illa Scripturæ verba pertinent. *Cunctis diebus eius non recesserunt a Domino Deo patrum suorum.* Quod sine dubio de externa & publica idololatria intelligendum est. Nam priuatim familias totas sacrificasse reginæ cœli, iam supra ex Ieremia demonstratum est; aliisque multis ex locis probari potest fictam fuisse plurimorum Iudæorum conuersionem; impietate in eorum cordibus perseuerante. Tantum autem abest vt serio resipiscerent, vt etiam Ieremiam, eis Dei iussu ventura mala prædicentem, interficere hoc ipso tempore voluerint, ligno lethifero inficiendo cibum eius. Quod cum illi molirentur, Deus prophetæ suo consilia ipsorum patefecit. Ier. 11. 18.

ANNVS MVNDI 3423.

IOSIÆ & HELCIÆ 29.

NABOLASSARIS 16. Imp. Babyl. 90.

OLYMPIADIS XXXVII. AN. 2.

ANCI MARCII 9. VR. CON. 122.

ANTE CHRISTVM 630.

I. Annus Sabb. 120 Marcius Medulliā recipit. Nonus Romanorum regis annus, qui Iudæis Sabbaticus erat ordine 120. Romanis, Latinis, Fidenatibus, Sabinisque inter se pugnantibus, non parum cruentus fuit. Primum cum Latinis ad Medulliam bellum fuit. Cum enim eam vrbem Romanis ademptam, quartum iam annum Latini retinerent, Marcius ad eam recuperandam omnes vires intendit. Ergo duobus inter se prælijs concurrêre. In priore, cum diu æquo Marte pugnatum esset, neutrò inclinante victoria, diremptò prælio, vtrique in sua castra digressi sunt. Posteriore Romani victos Latinos in sua castra compulere. Addit autem Dionysius post has pugnas nusquam acie certatum esse: excursiones tantum in finitimos agros vltro citróque factas esse, conseruisse manus, Romano plerumque superante.

II. Bellum in Fidenates. Hoc tempore Fidenates occultis excursionibus agrum Romanum infestabant. Contra quos Marcius cum expeditis profectus, contra oppidum castra posuit. Illi tempus ad inquirendos noxios petunt, quod cum in belli apparatu ponerent, contra simulatores dissimulanter egit Marcius. Cuniculos enim à castris ad mœnia vsque hostium agi iussit, quo opere perfecto, comparatis quæ ad pugnam muralem erant necessaria, excitum militem admouit ad auersam partem mœnium; quò Fidenatibus concurrentibus, Romani aperto cuniculo se intra mœnia infuderunt, & per effractam portam suos intromiserunt, & cum plurima iam cædes facta esset, iubet rex parci ferro, in vnum locum per præconem conuocari, armis spoliari, defectionis authores virgis cæsos supplicio affici, domique vrbem militi diripiendam dedit: relictóque in vrbe præsidio in Sabinos latrociniis agrum Romanum incursantes mouit, eosque variè afflictos compescuit. Et mox pacem nihilominus petentibus dedit, vt Latinis, contra quos adhuc bellum erat, pares esse possent. Et Sabinos.

III. Pharaonis apparatus ad bellum. Eodem tempore Pharao cognomento Nechao rex Ægypti bellum contra Babyloniorum regem præparabat, Dei vt ferebat, credebaturve iussu, de quo sequenti anno pluribus.

ANNVS MVNDI 3425.

IOSIÆ 31. & vlt. HELCIÆ 31.

NABOLASSARIS 18. Imp. Babyl. 92.

OLYMPIADIS XXXVII. AN. 4.

ANCI MARCII 11. VRB. CON. 124.

ANTE CHRISTVM 628.

I. Iosiæ bellum contra Pharaonē, eiusque causa. 2. Par. 35. 21. Valde luctuosus est, planèque funestus Hebræis hic annus, tristissima regis optimi cæde quæ aditum diuinæ vindictæ aduersus Iudam, reliquas populi quondā sui, patefecit. Regis quem populus impius diutius habere non meruit, necum eodem propinqua tempestate periret. Belli causa Pharaoni, si Iosepho credimus, fuit cupiditas regni Asiæ acquirendi: si autē ipsi Pharaoni, fuit voluntas obsequendi Deo hanc illi expeditionem præcipienti. Quod Iosias minime credens, transitum eius per regnum suum prohibere statuit, nec potuit de sententia dimoueri, seu veritus ne specie transitus, suum ille regnum occuparet, aut vastaret, seu regi Assyriorum improuidè gratificari cupiens, eius periculum in damnum proprium transferendo.

II. Eum adit Iosias, & in prælio vulneratur. 4. Reg. 23. 29. Cum ergo Pharao pacificum transitū peteret, nec impetraret, transiit nihilominus, Iosias vero statim collectis copiis, ad ipsum perrexit, quem inuenit peruenisse ad campum Mageddo, vbi viderunt se, & Iosias vulneratus à sagittariis, quamuis mutasset habitum, iuxta textum Hebræum, ne in eum tela dirigerentur; dixit pueris suis, vt eum de prælio educerent, vtpote grauiter vulneratum; cumque in alium currum transferretur, ex accepto vulnere mortuus est in eodem loco: translatusque Hierosolymam, conditus est in sepulchro suo, *& vniuersus Iuda & Ierusalem luxerunt eum.* Nec immerito, vt qui ex Oldæ prophetia intellexissent, eo viuo rebus ipsorum pacem fore, eo collecto ad patres suos, mala in totam Iudæorum gentem inundatura. Luxit autem *Ieremias maximè*; cuius lamentationes super morte Iosiæ aliæ fuerunt ab ijs, quæ super clade Ierusalem, & vniuersi regni editæ sunt, extantque, in quibus de Iosia mirum silentium, vt diligentius in Annalibus ostensum est, vbi ipsius Iosiæ comparatio cum Christo, cuius typus admodum expressus fuit, reperietur. Moritur & lugetur. 2. Par. 35. 25. nu. 12. & seqq. ann. 55. ad 31.

III. Ioachaz regnum occupat.

Mortuo Iosia statim turbæ in regno eius, excitantur. Nam Ioachaz filius eius secundo genitus, regnum eius inuadit factione populari, agens annum ætatis vigesimum tertium, cuius trimestre regnum ad hunc ipsum Iosiæ annum referendum est, vt Ioakim, qui ei successit, vndecim annis regnare potuerit. Factionem popularem indicant illa verba, *Tulitque populus Ioachaz filium Iosiæ*. Ab ambitioso vtique iuuene sollicitatus, promissa fortasse illi religionis libertate, vt res ipsa docuit, qui & inungi voluit, ad regnum sibi confirmandum. Sapientior multo futurus, si pietatem patris æmulari, quam in thronum eius præproperè, & cum fratris iniuria insilire maluisset. E contrario vero *fecit malum coram Domino, iuxta omnia quæ fecerant patres eius*, qui scilicet Deo nuncium, pietatique remiserant. Idque facile admodum; ac procliue fuit; cum populus magna ex parte corruptus, nihil admodum præter externam speciem pietatis haberet, vt supra dictum est. Præsertim si iam ipsemet in eam se voraginem præcipitem dederat.

Et colit idola.

IV. Pharao victus à Nabolassare redit in Iudæam.

Hæc dum Hierosolymis fiunt, Pharao è bello reuertitur. Infeliciter pugnatum ab Ægyptio quidam putant, quod festinus eius reditus probabile reddit. Nam si in acie victor euasisset, vlterius vtique pugnando progressus esset, quoniam imperium Asiæ, vt ex Iosepho diximus, ambiebat. Coniicere autem possumus cum Abulensi, venisse ad eum Ioacimum Iosiæ primogenitum, & ad eum, quasi ad arbitrum, fratris iniuriam detulisse: opem non sine muneribus, maiorum exemplo postulasse; tributum etiam Ægyptio, si rex fieret, obtulisse. Ægyptius nouum ad se regem euocauit; quasi eius cum fratre controuersiam amicè ac beneuolè compositurus. Venit ergo Ioachaz ad Pharaonem, qui vt hominem habuit in potestate, eum coniectum in vincula, in Ægyptum amandauit, ne qua in vrbe seditio, ipso præsente concitaretur, ibique mortuus est, vt prophetauerat Ieremias.

Eum adit Ioakim regni causa.

Ioachaz euocatus capitur.

V. Ieremiæ de ipso vaticinium. ca. 22. 10.

Dum enim Ioachaz, qui & Sellum dictus est ad regem Ægypti proficisceretur. *Nolite*, inquit propheta, *flere mortuum*, Iosiam scilicet multis cum lacrymis dudum regio funere elatum ac sepultum, *plangite eum qui egreditur*, Ioachaz scilicet adeuntem in Rebla Pharaonem, *quia non reuertetur vltra, nec videbit terram natiuitatis suæ. Quia hæc dicit Dominus ad Sellum filium Iosiæ, regis Iuda, qui regnauit pro Iosia patre suo*, immediatè scilicet, dum adhuc populus mortuum Iosiam plangeret, *qui egressus est de loco isto. Non reuertetur huc amplius, sed in loco ad quem transtuli eum, ibi morietur, & terram istam non videbit amplius*. Itaque Ioachaz celeres suæ impietatis, crudelitatis, nam crudelitatis ab Ezechiele accusatur, & ambitionis pœnas dedit, tres infra menses regno & libertate priuatus.

Moritur in Ægypto. ca. 19.

ANNVS MVNDI 3426.

IOAKIM 1. AZARIÆ Pont. 1.

NABOLASSARIS 19. Imp. Babylon. 93.

OLYMPIADIS XXXVIII. An. 1.

ANCI MARCII 12. VR. CON. 125.

ANTE CHRISTVM 627.

I. Periander claret.

LAërtius hanc 38 Olympiadem, in qua Periander claruerit, cum iam 36 annos natus esset, in eius vita notat: quem ait primum armatis circumseptum incessisse, & magistratum ad tyrannidē transtulisse, eamque ad 40 annos exercuisse. Verum supra ex Pausania diximus, eum habuisse patrem & socerum, quos ea in re imitaretur. Armatos autem circa se Romulus iam ante centum annos habuerat, & Saul ante 462, & quidem tunc, cum adhuc esset optimus princeps. Idque laudatissimis regibus in more positum est, siue ad securitatem personæ, in cuius salute omnium subditorum vertitur salus, siue ad reuerentiam maiestatis.

Militare præsidium principū. an m. 2964

II. Initium regni Ioakim Azarias pontifex.

Sub initium anni huius, abdicatu Ioachaz, beneficio Pharaonis regnare cœpit Ioakim, qui & Eliacim, & quidem sub initium anni sacri, qui ab æquinoctio verno inchoatur, vt ex Annalibus liquet. Nouum etiam pontificem cum nouo rege suggerunt Hebræi chronologi, quem Azariam vocant. Fuisse illum Helciæ filium, & Saraiæ parentem, ex 1. Paral. liquet, & 1. Esdræ.

1. 6. 13. 14. & 1. Esd. 7. 1.

Ioakim Pharaonis cliens.

Cœpit porro regnare Ioakim, sed precariò magis, quam proprio iure. Sic enim rex factus est, vt superiorem tamen agnosceret Ægypti regem. In cuius rei argumentum grauem ille populo mulctam imposuit, & nomen regi commutauit. Sicque cliens, & quasi libertus regis Ægypti factus, Chaldæorum, quibus Ægyptius erat inimicus, factus est hostis, & eorum in se arma conuertit, vt mox intelligetur.

III. Mulcta populi, & qua ex culpa. 4. Reg. 23. 33.

Interim autem Nechao imposuit *mulctam terræ* & non ipsi regi: qui forte, iam datis illi muneribus, fuerat exhaustus, *centum talentis argenti, & talento auri* quæ tota summa ascendebat ad centum & quinquaginta millia aureorum. Qua mulcta, quoniam mulcta vocatur, non videtur facta terra vectigalis in perpetuū, sed indicta summa semel persoluenda, quod Abulensis quoque sensit. Sed in cuius peccati pœnam? An quod regem populus iniussu suo constituisset? ex quo enim Iosiam occidit, se pro rege Hebræorum gerere & haberi voluit, vt qui illic regem arbitratu suo constituere, & exauctorare posset. An quod Iosias vltro eum cum exercitu inuasisset, neque transitum permittere voluisset? An denique propter iniuriam legitimo regi factam, cui minorem natu filium prætulerant? Nunc enim Ioachaz 23. annorum erat, Ioacim autem 25, vt Scriptura testatur.

q. 45. in c. 23 4. Regum.

4. Reg. 23. 31. & 36.

IV. Ioakim impius & crudelis.

Porro quod ad Regis huius mores attinet, impium eum fuisse, & fecisse malum coram Domino, ex ipsa Scriptura constat. Voluerit nimirum non minus gratificari populo, quam Ioa-

chaz frater eius, vt sibi eum beneuolum redderet, & in persoluenda mulcta prædicta obsequentem. Fuit etiam crudelis, fratrique simillimus, authore Ezechiele propheta. Itaque facile est intelligere, cum in amicos & fautores fratris crudelem vltionem exercuisse. Nam hoc ipso anno, Ioakim nobile dedit crudelitatis, & impietatis exemplum, aduersus Vriam prophetam, qui cum prophetaret aduersus Ierusalem & templum eius, vt paulò post Ieremias, re ad regem delata, cum quæreretur ad mortem, fugit in Ægyptum. Quò cum rex misisset nuncios, facile fugitiuum recepit, atque interfecit innocentem Dei prophetam, *& proiecit cadauer eius in sepulchris vulgi ignobilis.*

ca. 19.

Occidit Vriam, prophetā. *Ier. 26. 20.*

V. Ieremias de vita periclitatur. *c. 26. 1. 2. & seqq.*

Paulò post in eodem principio regni Ioakim, vt apud Ieremiam legimus, de vita periclitatus est idem Ieremias, eò quod iussu Domini, in templi atrio, coram vniuerso populo diceret, nisi abiecta idololatria conuerterentur ad Dominum, Templum instar Silo futurum, desertum videlicet atque destructum; & Vrbem Ierusalem fore *in maledictionem cunctis gentibus terræ.* Quæ cum audissent improbi sacerdotes, eisque non dissimilis populus, apprehenderunt eum, reumque mortis pronunciarunt. Tumultuante igitur omni populo, & aduersus Ieremiam, præeuntibus sacrilegis sacerdotibus, & pseudoprophetis, insaniente, è regis palatio exauditus est confusus turbarum clamor, & ascenderunt in templum principes Iuda, in quibus Ahicam filius Saphan, apud quos ab illis accusatus, suam causam egit, ab iisque absolutus est, exemplo Michææ vtentibus. Vriæ autem exemplum, quod subdunt, eo pertinet, ne se iterum occisi prophetæ scelere contaminent qui hoc ipso anno cædis Vriæ participes fuerant.

VI. Nascitur Daniel.

Hoc porro anno regni Ioakim primo, natum existimamus Danielem, quem S. Epiphanius abductum ait in captiuitatem pusionem adhuc, & infantem. Ea contigit anno Ioakimi tertio vt dicemus, quando Daniel tertium circiter agebat annum, qui nomen pusionis & infantis rectè conuenit. Sulpicius Seuerus eum non solum puerum, sed etiam paruum admodum puerum vocat. Nec absurdum est infantem in eam captiuitatem delatum, quoniam ibi non tam captiuus quam obses futurus erat, vt qui erat regij sãguinis, vt tuto Ioakim remitti posset in regnum suum. Sed & Susannæ iudicium, quod plerique sancti patres, anno Danielis duodecimo contigisse dicunt, cum hac positione nostra rectè conuenit. Fuisse vero illum de tribu Iuda, sicut & socios eius Ananiam, Azariam, & Misaëlem, atque adeo de semine regio, & tyrannorum, siue dynastarum & optimatum Iudaicæ gentis, ex primo cap. Danielis intelligitur.

sextus ãn.

ANNVS MVNDI 3427.

IOAKIM & AZARIÆ 2.

NABOLASSARIS 20. Imp. Babyl. 94.

OLYMPIADIS XXXVIII. An. 2.

ANCI MARCII 13. VRB. CON. 126.

ANTE CHRISTVM 626.

I. Ioakimus assumit Ioachimum regni socium. *c. 36 v. 9. c. 24 v. 8.*

IOakimus secundo regni sui anno assumpsit sibi regni socium Ioachimum filium, qui sępius Iechonias appellatur, quiq; nũc octauum vitæ annum expleuerat, vtpote natus anno Mundi 3419. Octo autem annorum fuisse dicitur in 2. Paral. cum regnare cœpit. Et nihilominus in 4. Reg. dicitur decem & octo annorum fuisse cum regnare cœpit. Quæ loca rectè ita conciliantur, vt Ioachin bis regnare cœperit, semel quidem hoc anno cum patre, & rursus post eius mortem, & tamen tribus tantum mensibus cum triente regnasse dicitur, quia decem illi anni patri eius tribuuntur. Cur autem tam cito Ioakimus paruulum filium in regnum cooptauerit, ea fortasse ratio fuit, quod vereretur ne Sedecias frater suus, inuitatus alterum fratrem Ioachaz, regnum filio suo debitum factione aliqua occuparet; quod difficilius fieri poterat, eo dudum iam, & viuo adhuc patre, regni gubernaculis admoto.

II. Mores Ioakimi, crudelitas.

Porro de Ioakimi moribus, & nominatim de crudelitate iam dici cœptum, & in Vriæ prophetæ cæde ab eo imperata demonstratum. Sed eam Ezechiel, paucis licet verbis, vehementer exaggerat. *Qui incedebat*, inquit, *inter leones & factus est Leo, & didicit prædam capere, & homines deuorare; didicit viduas facere, & ciuitates eorum in desertum adducere, & desolata est terra, & plenitudo eius, à voce rugitus eius.*

Quæ verba in tres primos illius annos quadrare videntur. Nam quarto superuenit Nabuchodonosor aduersus ipsum. Cædibus igitur, & viduis & orphanis Ioakim ciuitates replebat, ciuibus autem viduabat, & quidem vt quisque erat auitæ pietatis retinentissimus. Id enim principem & religione impium, & moribus barbarum & crudelem decebat. Multi autem vel iussi, vel sponte solum vertebant, adeo vt terra desolata videretur.

III. Auaritia, Ambitio, &c. *c. 22. 17. ver. 13.*

Alterum in eo crimen accusat Ieremias illis verbis. *Tui vero oculi, & cor ad auaritiam, & ad sanguinem innocentem fundendum, & ad calumniam, & ad cursum mali operis.* Eodem pertinet illud de eodem. *Væ qui ædificat domum suam in iniustitia, & cœnacula sua non in iudicio,* amicum suum opprimet frustra, & mercedem eius non reddet ei. Merces autem operariorum defraudata, vnum est de peccatis in cœlum clamantibus, & proprium tyrannorum; sicut & oppressio pauperum, dum in magnificis ædibus ambitiosè construendis, eos aut gratis seruire cogunt, aut mercede pacta defraudant. Denique ibidem propheta eum superbiæ & ambitionis accusat, propter quæ probrosum eius interitum denunciat, qui postea suo loco referetur.

IV.

Secundus Ioakimi annus est Anci Marcij 12

quo

Res gesta cū Veientibus.

quo anno præter vrbanas legiones, excito magno sociorum numero Veientes aggressus, agrū eorum longè latèque populatus est. Ipsi enim superiore anno, irruptione in agrum Romanum facta, magnas prædas abegerant, multásque cædes perpetrarent. Ergo Veientibus cum magno exercitu profectus obuiam, castris trans Tiberim positis, vias eis interclusit, & in aciem prodire coactos, egregiè vicit, & castris eorum potitus, triumphans in vrbem reuersus est,

ANNVS MVNDI 3428.

IOAKIMI & AZARIÆ 3.

NABOLASS. 21. & vlt. Imp. Babyl. 95.

OLYMPIADIS XXXVIII. AN. 3.

ANCI MARCII 14. VR. CON. 127.

ANTE CHRISTVM 625.

I. Ioakimus obsidetur in Ierusalem, & capitur.

VIgesimum iam & secundum annū propheta Ieremias diuinas intētabat, minas, virgam vigilantem, & ollam succēnsam à facie Aquilonis: cum cœpit hoc anno virga vigilans primos vibrare ictus, qui post aliquot repetentur annos, donec olla succensa ciuitatis regiæ deflagrationem, & regni totius vastitatem, & desolationem afferat. Hoc enim *tertio anno regni Ioakim regis Iuda venit Nabuchodonosor rex Babylonis in Ierusalem, & obsedit eam.* (cap. 1. 1.) Ita Daniel, cui repugnare videtur Ieremias, cum vocat annum quartum Ioakimi primum Nabuchodonosoris. (c. 25.) Responsio & conciliatio ex Beroso apud Iosephum sumi potest, vnde etiam de Nabolassaris morte, quæ in hunc annum cadit, (l. 10. Ant. c. 11. ad fin.) docebimus, & quidem ad Scripturæ veritatem accommodatè.

II. Ordo & modus rei gestæ.

Cum ergo Nabolassar, siue senior Nabuchodonosor contra Ægyptios bellum gereret, nec vltra militiæ labores ferre posset, misit filium suum Nabuchodonosorem, qui postea magnus dictus est, qui cum Pharaone pugnaturus, ex itinere excurrit hoc anno in Iudæam vbi dum rem gerit ex animi sententia, & Ægyptum cogitat, pater eius Babylone, morbo oppressus interiit, cum regnasset annos 21. Ea re cognita Nabuchodonosor constitutis pro tempore expeditionis suæ negotiis, amicis prædæ & captiuorum, & exercitus cura commissa, Babylonem celerius profectus est, & regni administrationem suscepit, cum iam quartus Ioakimi ageretur annus; sicque facile intelligitur prophetas inter se consentire.

Mors Nabolassaris, siue Nabuchod. senioris.

III. Causa Belli Nabuchod. contra Iudæos

Causa porro primæ huius contra Iudæos expeditionis Babyloniorum, omissa diuina vltione impietatis, reliquorumque scelerum Ioakimi, & populi eius, non alia fuisse videtur, quam Ioakimi cum Pharaone, cuius opera rex factus fuerat, societas & armorum, animorumque coniunctio. Cum enim Nabuchodonosor senior Pharaoni hostis esset, vt patet ex iis, quæ vltimo anno Iosiæ contigerunt; etiam contra Ioakimum, Pharaonis amicum & clientem, hostiliter arma conuertit, & tanquam hostem tractauit, cum is nihil in eum deliquisset, & Pharaoni ex necessitate iunctus esset: sed fauorem potius à Babylonio rege promereretur, cum pater ipsius Iosias, in prohibendo hostis eius aduersus ipsum transitu, vitam profudisset. (Non iusta.) Sed pondus peccatorum populi huius, tam antiquorum quam recentium, diuinam vrgebat vltionem, quam Dominus huic principi destinarat.

IV. Obsidet ciuitatem, & capit. Dan. 1. 1. 2

Cum ergo propheticæ, imo diuinæ comminationes nihil proficerent, ad verbera, vt dicebamus, ventum est. Venit insperatus Nabuchodonosor, obsedit ciuitatem, & breui tempore, vtpote minime ad ferendam obsidionem paratam, nec sibi cuiusquam peccati aduersus Chaldæos consciam, cam seu vi, seu fraude, seu terrore cepit, neque enim id Scriptura explicauit. Nisi enim obsessa vrbe potitus esset, nunquam regem in potestate habuisset, quem tamen captum constat, & vinctum catenis ductum in Babylonem, cum parte vasorum sacrorum, quam reposuit in domo thesauri Dei sui. (Et regem cum captiuis Babylonem abducit. 2. Par 36. 6) Cum rege porro, tum alij captiui abducti sunt, tum maxime Daniel cum sociis suis. Propterea enim initio prophetiæ suæ memorauit captum Ioakimum, anno regni tertio, vt simul doceret quo tempore, & qua occasione Babylonem ipse transmigrasset.

V. Res à Marcio gesta cū Veientibus & Volscis.

Interea Romæ iterum contra Veientes à Marcio pugnatum est ad Salinas, maiore quam ante prælio, & victoriam adeptus, cætera oppida, quæ Veientes repetebant, retinuit. In eo prælio magnam fortitudinis laudem consecutus est equitum ductor Tarquinius, & Patriciorum numero adscriptus. Hoc quoque anno Volscorum temeritas compressa videtur, qui cum in agro Romano prædas agerent, vicissim Marcius Velitris eorum vrbe obsessa, eos supplices fieri, & damna omnia reparare coëgit: sicque in fœdus & amicitiam recepti sunt. Hoc ipso anno Rex ad ostia Tyberis, vbi se is in mare tyrrhenum exonerat, nauale condidit, & (Nauale condis ad Ostiam.) qui inter flumen & mare prominens littus curuatur in cubiti speciem, oppidum Ancus muniit, Ostiam appellauit ex ipsa re: quò & coloniam deduxit, & vicinam syluam condendis nauibus publicauit. Salinas quoque ibi fieri curauit.

ANNVS MVNDI 3429.

IOAKIMI & AZARIÆ 4.

MAGNI NABVCHOD. 1. Imp. Babyl. 96.

OLYMPIADIS XXXVIII. AN. 4.

ANCI MARCII 15. VR. CON. 128.

ANTE CHRISTVM 624.

I. Ioakimus redit Ierosolymam. c. 25. v. 9. 10. &c.

PErcelebris est hic annus illa in primis prophetia, qua Ieremias annorum Septuaginta captiuitatem Babylonicam populo denunciauit: celebris quoq; reditu Ioakimi in regnum suum, & initio Magni Nabuchodonosoris, illustrique eius de Ægyptiis victoria aliisque nonnullis. Vt autem à Ioakimo duca-

2. Par 36. 6 c. 22 19. 4. Reg. 23. 36. Et qua cõditione.

nius initium, cum ex ipsa Scriptura certo constet, eum catenis vinctum abductum in Babylonem; & ex altera parte Ieremias prædixerit eum proiectum iri extra portas Ierusalem, & sepultura asini sepeliendum; certum itero sit eum annis vndecim regnasse Hierosolymis, necesse est eum remissum fuisse Hierosolymam, sub conditione tributi, retentis obsidibus Daniele & sociis, qui nobilissimi, &, vt fert communis opinio, regij sanguinis erant. Anno itaque Ioaximi tertio, sub eius finem Rex captus est, abductusque Babylonem, ibique plures menses versatus est, dum procurat dimissionem suam, qua obtenta, quarto anno in patriam reuertitur, & promissum tributum anno quinto, sexto & septimo cum fide persoluit, tribus enim annis seruisse dicitur regi Babylonis, octauum autem non soluit, vana ab Ægypto spe deceptus, & procrastinationibus lactando Chaldæum. Cum autem ne nono quidem soluisset, venit denique contra eum Nabuchodonosor anno decimo, & initio vndecimi illum in potestatem redegit. Hic ordo rei gestæ est, quem sequens historia confirmabit.

Tribus annis soluit tributum.

4. Reg. 24. 1

II. Septuagenaria captiuitas. 24. & seqq. ad 26. Finitur primo anno Imperij Cyri.

Sequitur vt de septuagenario Iudæorum captiuitate, quoniam illa ab Ieremia hoc ipso anno denunciata est, breuiter dicamus, de qua accuratiorem disputationem in Annalibus nostris studiosus Lector inueniet. Cum autem tam de initio captiuitatis huius, quam de fine dubitari possit, statuimus primò, cum extremo secundi Paralipomenon, & initio libri Esdræ, septuaginta istos annos, primo anno imperij Cyri Persarum regis esse terminatos, quo Chaldæorum monarchia, occiso Balthazare concidit: quod nos suo loco plenius Deo fauente demonstrabimus. Neque tamen, constituto licet fine, de initio certo constare potest, quoniam regum Babyloniorum numerus & anni valde controuersi sunt. De initio igitur omissis aliis opinionibus, statuimus 70 annos ab vltima clade Hierosolymitana, vrbis templique deflagratione inchoandos esse.

Inchoatur à fine regni Sedeciæ.

III. Probatur ex Ieremia ca. 25.

Hæc est profecto clarissima, ipsius Ieremiæ eam cladem denunciantis, sententia, si quis eam integer studiosus examinarit. Nam primò ne quis minorem aliquam calamitatem denunciari putet, quæ partem populi duntaxat attingat, profitetur agere se *de omni populo Iuda*, non de parte, qualis fuit quæ 3. Ioaximi, & 1. Iechoniæ cõtigit. Deinde accusato populo de diuturna impœnitentia, hanc in eum sententiam pronunciat. *Pro eo quod non audistis verba mea.*

ver. 8.

Ecce ego mittam & assumam vniuersas cognationes Aquilonis, & Nabuchodonosor regem Babylonis seruum meum, & adducam eos super terram istam, & super habitatores eius, & super omnes nationes, quæ in circuitu illius sunt, & interficiam eos, & ponam eos in stuporem, & in sibilum, & in solitudines sempiternas. Prædicit se inuecturum calamitatem, quæ Iudæis communis futura sit cum circumpositis gentibus, quod non contigit, nisi post mortem Sedeciæ.

IV. Daniele, Iosepho, Hieronym

Deinde duas adiungit huic cladi circunstantias, quæ hanc veritatem confirment. Prior est fore talem cladem, quæ desolationem & solitudinem perpetuam inuehat, id est diuturnam & non interruptam, quod soli calamitati congruit quæ à morte Sedeciæ contigit: posterior eandem cladem coniunctam fore cum 70 annorum Babylonica seruitute. Et ita hunc locum intellexit Iosephus, cum annos septuaginta numerat à concremato templo, & totius populi, non partis alicuius, captiuitate, vsque ad Cyrum. Imo ita intellexit Daniel, cuius est illa oratio. *Ergo Daniel intellexit in libris*, factis *numerum annorum* de quo factus est sermo Domini ad Ieremiam prophetam, vt complerentur desolationis Ierusalem septuaginta anni, non dicit captiuitatis, sed desolationis, alludens ad ipsamet verba Ieremiæ; quæ illam solitudinem ac desolationem inculcant. Vbi S. Hieronym. *Prædixerat Ieremias septuaginta annos desolationis templi, post quos rursus veniret populus in Iudæam, vt ædificaretur templum, & Hierusalem.*

l. 1. cont. Apion. & l. 10 Ant. c. 11.

c. 9. 2.

V. Et aliis antiquis atque recentibus scriptoribus.

Eandem senteotiam ex aliis Scripturæ locis coofirmatam reperies in Annalibus, & Insuper ex sancto Irenæo, Clemente Alexandrioo, Leontio Bizantino, Eusebio Cæsariensi, Iulio Hilarione., Sancto Augustino, Beda, Adone Viennensi, Sulpicio Seuero, vtroque Nicephoro, Freculpho, Lactantio Firmiano, qui omnes vel ab excœcato Sedecia, vel ab euerso combusto-ve templo, vel ab euersa Ierusalem hanc septuagenariam desolationem inchoant. Hos sequuntur doctissimi quique recentiorum scriptorum Pererius, Serarius, Villalpandus, Carolus Sigonius, Torniellus, Turcellinus, Verronius, Mercator, Adrichomius, vt omittam Phrygionem, Functium, aliosque sectarios.

VI. Bellum Chaldæorum cõtra Ægyptios.

Hoc ipso anno primo Nabuchodonosoris, & quarto Ioacimi gestum est bellum Ægyptios inter & Babylonios, cuius exitus Ægyptiis luctuosus fuit, vt paulò ante Ieremias prædixerat, & habetur cap. quadragesimo sexto prophetiæ ipsius. Victus est enim in Charcamis iuxta fluuium Euphratem, & spoliatus tota regione, quæ Euphratem & riuum Ægypti interiacet, vt est apud eundem prophetam, itaque *non addidit vltra Rex Ægypti vt egrederetur de terra sua*, vsque ad postrema Sedeciæ tempora, & vltimam obsidionem Ierusalem. Hoc eodem Ioacimi anno quarto iussus est Ieremias scribere sermones, quos ad hanc diem, aut per eum Dominus locutus fuerat, vt dictis apud populum, momentum aliquod ad eius conuersionem haberent, vt nuper sub Iosia contigerat.

c. 37. 4. 4. Reg. 24. 7

c. 36. v. 2.

VII. Rechabitæ migrant Ierosolymam.

Existimo etiam hoc tempore Rechabitarum demigrationem, è campestri in tabernaculis commoratione, in vrbanam Hierosolymorum habitationem, contigisse; tot exercitibus breui tempore vltro citroque commeantibus, nec innoxiè, vt assolet, iis qui ruri commorantur. Id ipsi apud Ieremiam referunt, cum iam in vrbe commorantes, eos Dei iussu Ieremias adiisset & ad bibendum vinum inuitasset, quod anno sexto Ioakimi creditur contigisse. Hoc ipso anno quarto Ioaxim, vt notauit Ieremias, cum Baruch ex ore Ieremiæ scripsisset verba Domini, id est querelas, minas, terrores, famem, pestem, gladium, vastitatem; eáque populo renunciare ac recitare iuberetur, veritus ne excitato tumultu populari, comprehenderetur, vt nuper magister eius Ieremias, aut etiam occideretur, vt Vrias, perinuitus susci-

c. 35. 11.

ca. 45.

Baruch scribæ Ieremiæ m[...]sus.

picbat hoc munus, & ab eo se subducere cupiebat. Quem propterea reprehendit Ieremias Dei iussu, monens ne vitam propriam saluti & connectioni proximorum anteferat, cui etiam Dominus quietem aliquam pollicetur. Certe postea Babylone incolumis, exulibus sociis consolationi fuit.

ANNVS MVNDI 3430.

IOAKIMI & AZAIÆ 5.

NABVCHOD. 2. Imperij Babylonici 97.

OLYMPIADIS XXXIX. AN. 1.

ANCI MARCII 16. VRB. COND. 129.

ANTE CHRISTVM 623.

I. Annus Sabb. 121.

OLympiade 39. ineunte celebrari oportuit annum Sabbaticum 121. nam reuera celebratum esse, sub impio, crudeli, auaro, & tributario principe, vix crediderim. Quando & Draco Atheniensibus leges tulit, quas Demades non atramento, sed sanguine scriptas dicebat. Eum circa hanc Olympiadem floruisse author est Clemens Alexandrinus, & Tatianus apud Eusebium. Eas leges postea Solon magna ex parte antiquauit, vt dicemus Olympiade 46. Huc quoque pertinet Arion ille Methymnæus Cyclei filius, qui certaminis in Sicilia victor, à Delphino in Tænarum Lacedæmoniorum portum deuectus est, vbi ab eo donarium ex ære, Arionis Delphino insidentis consecratum est, vt est apud Pausaniam, & Herodotum in Clio; vbi totam historiam fusè enarratam leges. Ex qua etiam intelligitur Arionem hunc ad hanc potius Olympiadem, quam ad 29 pertinere.

Draco Legislator.

Arion Delphino vectus.

II. Primus annus soluti tributi Baruch legit vaticinia Ieremiæ. *in fi. c. 3. num. 1.*

Quintus hic annus Ioakimi primus fuit tributi ab eo Chaldæis persoluti, iuxta rationem temporis, quam statuimus superiore anno, quo anno missus est à Ieremia Baruch, vt coram vniuerso populo legeret Ieremiæ vaticinia à se conscripta, quoniam ipse diuino spiritu detinebatur, aut certe, vt aliis placet, regis & optimatum prohibitione, ne se daret in publicum, ne ab impiis occideretur. Non erat autem in Barucho par periculum, qui iussus aliena recitabat, non sua: quanquam etiam Ieremias non sua, sed diuina recitabat. Hos ergo sermones, & in die ieiunij, vtique extraordinarij, quod propitiandi Numinis causa videtur indictum, legit Baruch ex volumine, in domo Domini, in gazophylacio Gamariæ, audiente omni populo, legit & mox apud optimates, à quibus monetur vt abscondat se cum ipso Ieremia, ne à rege, quem cum libro adituri erant, iuberentur occidi.

III. Leguntur coram rege & scissa comburuntur. *Iere. 36.22.*

Veniunt ergo ad regem, qui erat in domo hyemali mense nono, & posita erat coram eo arula plena prunis, & re ad ipsum relata, iubet rex librum ad se deferri ac legi, auditaque parte aliqua, *scidit illud scapello scribæ, & proiecit in ignem*, cum eum oportuisset scindere vestimenta sua, & cum lacrymis pœnitentiam agere; quin potius tam Ieremiam quam Baruch quæsiuit ad mortem, *abscondit autem eos Dominus*, tam erant absconditi, sed prouidit Dominus ne inueniri possent. Facile quippe illi fuit omnium mortalium conspirantem solertiam inutilem reddere. At Deus iubet volumen iterum describi, in quo minacia vaticinia contra Ioakimum iterantur, & nominatim quod non habiturus esset filium, qui sederet super solium Dauid: tres enim illi menses quibus Ioachimus eius filius regnauit, pro nihilo reputantur. Iterat illud quoque Dominus de ipsius cadauere ignominiosè abiiciendo.

Latebræ Ieremiæ Baruch.

3431. IV. Ieremias adit Rechabitas 2. annus tributi.

Proximo anno, vt ante significatum est, factum est verbum Domini ad Ieremiam de adeundis Rechabitis, & inuitandis ad vinum bibendum contra ipsorum institutum, quod illi se facturos constanter negarunt. Noluit quidem Dominus eorum abstinentiæ propositum labefactare, sed inde argumentum sumere reprehendendi populum, diuiniora, magisque veneranda Dei præcepta violantem, quod non leue est Christianis hominibus maximeque religiosis, quos Rechabitæ repræsentabant, documentum, vitæ ex virtute, sanctisque legibus patrum suorum instituendæ ne Rechabitæ quoque exurgant in iudicio contra ipsos: vnde sequitur populi obiurgatio cum laude eximia, & remuneratione Rechabitarum.

ANNVS MVNDI 3432.

IOAKIMI & AZARIÆ 7.

NABVCHOD. 4. Imperij Babyloniti 99.

OLYMPIADIS XXXIX. AN. 3.

ANCI MARCII 18. VR. CON. 131.

ANTE CHRISTVM 621.

I. Tertius annus tributi Prophetia per lumbare. *Ierem. 3.*

HOc quoque anno pendit Ioakim tributum Chaldæis, quo sub hieroglyphis lumbaris, & lagunculæ, ostendit Dominus regnum Iuda, quasi lumbare putridum, & quasi confractam lagunculam redditum iri: & homines omnis conditionis, quasi vino redundantes, & mentis impotes, & quò se vertant ignorantes, huc illucque dispersum iri: fratres à fratribus, filios à parentibus, parentes à filiis distrahendos atque diuellendos, vt scilicet collibitum fuerit victori, qui eos in seruitutem abduxerit, eosque diuersis heris diuenditurus sit. Recte autem hoc præceptum de lumbari, siue zona linea qua lumbi, renesve præcinguntur, ad Iordanem deferendo, ibique in foramine petræ abscondendo, in hunc annum cadit, quo, persoluente adhuc Ioakimo tributum, impunè Euphratem adire licebat. Sicque habuit singulis annis populus hic nouum aliquod ad resipiscendum incitamentum. Vsque adeo Dominus, ad decretoriam illam, longèque seuerissimam animaduersionem contra regnum Iuda descendebat inuitus.

II. Et lagunculam.

Quod ad lagunculam attinet, comparat Dominus vnumquemque de populo suo, à regibus ad sacerdotes, à Prophetis ad singulos

habitatores Ierusalem, lagenis, idque duplici de causa. Prior est vt intelligant se vino indignationis diuinæ replendos, & iogurgitandos, vt præ inopia consilij attoniti fiant, & meotis impotes; vt neque alios offendere, neque selpsos deffendere valeant. Posterior vt sibi persuadeant, se tanquam vasa testta tonfractum & dispersum iri, vt lagunculæ collisæ huc illucque dissiliunt: quæ similitudo capite 19. eiusdem prophetæ iteratur. Vide & similitudinem calicis pleni mero, quo potandæ sint omnes gentes, ab eorum domitore Nabuchodonosore.

ca. 25. 15.

ANNVS MVNDI 3433.

IOAKIMI & AZARIÆ 8.

NABVCHOD. 5. Imp. Babyloniti. 100.

OLYMPIADIS XXXIX. An. 4.

ANCI MARCII 19. VR. CO. 132.

ANTE CHRISTVM 620.

I. Ioackim deficit à Nabuchodon.

IOakimus pertæsus soluendi tributi, inductuique vana spe expeditionis Ægyptiacæ contra Chaldæos, ab eis tributo negato defecit. Nec tamen, vt ante dixi, credibile est eum superbè negasse pactum vectigal, sed procrastinationibus vsum esse. Es quo factum videtur, vt Chaldæus tardius cootra eum arma sumpserit. Suaserit defectionem Ægyptius, qui regem sibi vicinum, quasi propugnaculum esse voluit contra Chaldæos: contra vero Iudæi existimabant satius esse habere vicinum regem fœderatum & amicum, longinquum autem hostem, quam vice versa. Apparet autem hanc defectionem à Ieremia, qui eam perniciosam videbat, improbatam; sed surdis canebat cantilenam.

II. Danielis & sociorũ eius institutio puerilis.

Existimamus hoc circiter anno contigisse, quæ initio libri Danielis habentur, de ipsius & sociorum eius institutione puerili, quam ex regio mandato acceptuti erant ab Alphenes præposito Eunuchorum. Cum enim peregrinæ istæ literæ, & solidioris rudimenta doctrinæ ingenuis & liberaliter educatis pueris tradi soleant, anno circiter septimo vel octano, non est quod vltrà hanc differamus eruditionem. Qui autem plurimos annos isti institutioni tribuunt, propter illud *eruditos omnis sapientia*, &c. videntur pueros hosce doctiores facere voluisse, quam ferat epheborum consuetudo, qui in aulis regum versantur, quos videmus vbique literis leuiter tinctos esse, nisi vulgaribus. Cui rei argumento est, triennium omni isti sapientiæ destinatum. Nam quod inuenti sunt decuplo doctiores cunctis ariolis, & Magis Chaldæorum, id noo humanum, sed diuinum fuit: sicut & forma corporis, in victu rusticano, non exiguum habuit cœlitus incrementum.

III. Eorundem abstinẽtia.

Cum enim cibo regio vti nollent, ne polluerentur, quod contingere poterat, si vel idolis consecrati fuissent, vel propria lege prohibiti, vt lepus, sus, aper &c. precibus eui cerunt apud præpositum suum, vt decem diebus experimento disceret, num viis leguminum cibus, & aquæ potus formam eorum deteretet: quod cum è contrario contigisset, apparet eos deinceps, tenui victu contentos, à cibo regio abstinuisse. Hanc ergo Deus dedit pueris illis abstinentiæ mercedem, sed addidit & illam quoque quam dixi scientiam atque sapientiam, nominatim *intelligentiam omnium visionum*, *& somniorum* adeo vt expleto triennio, cum introducti ad regem, steterunt in conspectu eius, omne verbum sapientiæ, quod sciscitatus est ab eis Rex, inuenerit decuplum super cunctos ariolos & magos, qui erant in vniuerso regno eius. Sicque non coæuos solum pueros & condiscipulos, sed magistros quoque longo interuallo superarunt. A meliore quippe magistro fuerant edocti. Cæterum secularis hic imperij Babyloniorum annus cadit in decimum septimum Mosaicum iubilæum.

Anno 1. Nabuch. num. 1.

à Deo muneràta.

3434. IV. Ioakimus bellum parat.

Anno sequenti, in quem cadit initium Olympiadis quadragesimæ, quam Ioakimus pecuniam Chaldæis tributi nomine solutbat, eam congregat ad bellum contra eos cum Ægyptio gerendum. Sed Deus qui contra eum pro Chaldæis bellum gerebat, suscitauit in eum *latrunculos Chaldæorum*, *& latrunculos Syriæ*, *& latrunculos Moab*, *& latrunculos filiorum Ammon*, *& immisit eos in Iudam*, *vt disperderet eum.* Videntur hi Chaldæi io præsidiis fuisse, pro rege Babylonis in regno Israël, cæteri autem ei parebant à deuicto in Charchamis Ægyptio, Nabuchodonosoris anno primo. Hi ergo variis excursionibus regnum Iuda vexabant, & regis consilia cædib⁹ rapinisque disturbabant; vt vel enm ad tributum cogerent, vel irritam eius defectionem tantisper redderent, dum rex ipse, cum iusto exercitu, in Iudæam veniret. Hoc enim anno valde occupatum fuisse Nabuchodonosorem, in cogendo contra Tyrum & Ierusalem exercitu, ad vtramque ciuitatem obsidendam, quarum singulæ hosti potentissimo plurimum negotij facessere poterant, quæ sequenti anno facta sunt, satis docebunt.

4 Reg. 24. 2

A prædonibus vexatur.

num. 6.

ANNVS MVNDI 3435.

IOAKIMI & AZARIÆ 10.

NABVCHODON. 7. Imp. Babyl. 102.

OLYMPIADIS XL. An. 2.

ANCI MARCII 21. VR. CON. 134.

ANTE CHRISTVM 618.

I. Ierusalem obsidetur hoc anno.

ANnus Ioakimi decimus, non quietis & lætitiæ Iudæis, sed maximi mœroris in Ierosolymorum obsidione fuit. Malũ auxit, quod cum imminens necessitas postularet, vt Iudæi terræ fructus ad plures annos congregarent, multiplices illi prædones, prædas toto regno agentes, tenuem omninu

& miseram mediam, aut tamen potius Iudæis reliquerunt. Cœpit autem Nabuchodonosor hoc ipso anno regni sui septimo obsidere Tyrum rege Tyriorum Ithobalo, eáque obsidio Chaldæum 13 annos detinuit, vt Diocles, & Philostratus apud Iosephum affirmant. Tam diuturna itaq; obsidione facile ostendit quam esset tum ea ciuitas & viris & armis potens. Chronicum quoque Hebræorum habet Tyrum desolatam, & traditam in manus Nabuchod. anno 13 obsidionis, & anno deinceps consequente Hierosolymam ipsam, anno abhinc duodecimo. Sed de Tyro postea.

(Margin: Et Tyrus annis 13. — l. 1. con. A, ionem. c. 26. fi.)

Nabuchodonosor igitur, etsi operosissimam Tyri obsidionem susceperat, Ioakimum nihilominus tributo non persoluentē, & cum hoste suo fœdera contrahentem, non diutius impunitum relinquendum ratus, contra eum venit infestus, & ciuitatem sub finem huius anni obsedit. Initio autem vndecimi in vrbem admissus est, fide data nihil se hostiliter in vrbe facturum: at ille receptus non seruauit fidem, vt sequenti anno dicetur; oportet enim Ioakimum vndecimum regni sui annum attigisse.

(Margin: II. A rege Nabuchod.)

qui Arphaxad Medum interfecerat, & Tyriorum potentiam ac superbiam, qualem describit Ezechiel, ferre non poterat, aliqua etiam fortasse ab eo affectus iniuria, eam sibi ciuitatem expugnandam omni animi contentione suscepit, Deo Chaldæi viribus eam superbiam deiicere cupiente. Quoniam ergo difficillimo contra Tyrios bello tenebatur, cupiebat bello Hierosolymitano quoquo modo finē imponere, vt omnibus viribus in Tyri expugnationem incumbere. Cum ergo superiore iam anno menses aliquot in Hierosolymæ obsidione posuisset, eamque longius proferendam timeret, huius anni principio consilium cepit obtinendi in Vrbem ingressum, promittens interposita iurisiurandi religione, pacificum fore ingressum suum, vt Iosephus ait. Cui promissioni Ioakimus eo facilius assensum præbuit, quo minus erat instructus à commeatu: & eius clementiam iam fuerat expertus, Babylonem, tertio sui regni anno abductus, remissusque.

(Margin: c. 26. & 27. — Obtinet ingressum Ierosolymam. l. 10. c. 8.)

Ergo Nabuchodonosorem cum exercitu suo mœnibus accepit. *At ille receptus, non seruauit fidem*, vt ait Iosephus, *sed florem iuuentutis Ierosolymitanæ, vnà cum ipso rege interfecit.* Ratus videlicet fœdifrago frangendam fidem; quem etiam insepultum, extra mœnia proijci iussit, vt Ieremiæ vaticinium impleretur, qui prædixerat extra portas Ierusalem proijciendum, ad æstum per diem, & ad gelu per noctem, & putrefactum sepultura asini sepeliendum: nemine omnino in tanto populo reperto, qui nocturnam pietatem regio cadaueri exhiberet, exemplo Tobiæ. Sed oportuit Vriæ prophetæ cadauer, proiectum super sepulchra ignobilis vulgi, vindicari. Quod autem nihilominus dicitur dormisse cum patribus suis, sciendum est eam locutionem etiam in morte violenta aliquando à Scriptura vsurpari, vt in Iorami, & Achabi morte. Denique in secundo Paralip. significatur in eius corpore inuentas esse notas, quæ ostendebant eum alicuius idoli stigmaticum factum fuisse, quales in magis & maleficis sæpe reperiuntur.

(Margin: III. Regem interficit, & abijcit insepultum. — c. 22. 19. — 4. Reg. 24. 5. 3. Reg. 22. 40. — Fuisse stigmaticum. 4. Reg. 8. 24. 2. Par. 36. 8.)

ANNVS MVNDI 3436.

IOAKIMI 11. & vlt. SEDECIÆ 1.

SARAIÆ Pontificis 1.

NABVCHODON. 8. Imperij Babyl. 103.

TRANSMIGRATIONIS 1.

OLYMPIADIS XL. AN. 3.

ANCI MARCII 22. VRB. COND. 135.

ANTE CHRISTVM 617.

(Margin: I. Summa rerum huius anni. Saraiæ pōtificatus.)

TRes Iudææ reges vidit hic annus, quorum vnus miserè periit, Alter breui in perpetuam seruitutem, & 37 annorum carcerem Babylonem abreptus est: tertius regnum infelix, ac prope desolatum administrare cœpit. Nouum etiam habet annus præsens de more pontificem Saraiam nomine Azariæ filium, vt est in 1. Paral. qui etiam in 4. Regū vocatur Sacerdos primus. Eum Chronicon Hebræorum agnoscit pontificem hoc tempore. Eiusdem filius fuit Esdras, vt in eius libro ca. 7. habetur; Non fuit tamen primogenitus: Nam Iosedech Saraiæ Babylone successit, vt dicemus.

(Margin: c. 6. 14. c. 25. 18. Et Hierem. c. 52. 24.)

Quod ad Ioakimi annos attinet, iam supra diximus, ei à Scriptura vndecim annos tribui, quod nimirum decimum regnando prætergressus, etiam vndecimum attigit: Nam si eum vndecimum compleuisse dixerimus, fieri non poterit vt Sedecias vndecim annos regnauerit, neque vt Nabuchodonosor decimo octauo Ierusalem expugnarit, quod tamen Scriptura affirmat. Verum accuratiorem temporis huius rationem ex Annalibus Lectori petere licebit.

(Margin: Ratio temporis Ioakimi. — 4. Reg. 25. 2. 3. Ierem. 52. 1. Hoc anno n. 2. & in Schol. rem. 3419.)

Nabuchodonosor igitur, qui ad Orientis imperium aspirabat, non minus quam ille alter,

(Margin: II. Nabuch. obsidet Tyrum.)

Eodem anno, & secundo anni mense in demortui patris locum Nabuchodonosor substituit filium eius Ioachinum; vel quod eodem tedit, iam à decem annis cum patre regnantem, in regno perseuerare passus est; atque ita bis regnare cœpit, vt diximus, semel cum patre, & eo occiso iterum solum ex Nabuchodonosoris indulgentia, & Dei patientia, expectantis vt implerentur peccata Amorrhæorum istorum. Qui tamen passus non est adolescentem diutius sequi paterna impietatis vestigia, sed Babylonium regem incitauit, vt regium beneficium, quod ei nuperrimè dederat, quamprimum auferret. Imminentis tamen cladis hominem per Ieremiam admonet, eique perpetuum prædicit exilium, & regni priuationem posteritati eius; propterea enim eum virum sterilem vocat, neque enim liberis caruit, cum in lib. Paralipomenon octo filij eius nominentur, quorum secundus est Salathiel, à quo ad Christum vsque, Dauidis familia propagata est.

(Margin: IV. Ioachinus fit rex. — Monetur à Ieremia. — l. 1. c. 3. 17. 18.)

Eodem autem ipso anno, atque adeo post tertium mensem, Nabuchodonosor veritus, vt ait

Abdicatur à Nabuch.

4. Reg. 24. 10. 11.

Iosephus, ne memor patris per iniuriam occisi, regionem ad defectionem perpelleret, misso exercitu obsedit Ierusalem, quò & ipse mox venit, cum seruis suis. At Ioachinus, qui nullius criminis contra Nabuchod. sibi conscius esset, neque se illi resistere posse intelligeret, egit primùm cum Chaldæo per internuncios, promisitque Nabuchod. nihil se mali illaturum ciuitati, velle tantum sibi obsidibus cautum esse, ne Iechonias à se deficiens Tyriis, vel Ægyptiis hostibus suis iungeretur; vel tributum, patris exemplo, negaret. Cum autem ita conuentum esset, *Egressus est ad eum, ipse & mater eius, & serui eius*, puta domestici, *& principes eius, & eunuchi eius, & suscepit eum rex Babylonis anno octauo regni sui:* qui mense quinto anni sacri inchoabatur, sicut & anni Sedeciæ. Ad externam quidem speciem suscepit eum pacificè; præualens tamen viribus, eum in potestate habuit, nec deinceps liberum esse permisit. Simulque cum exercitu in ciuitatem ingressus, eam pro arbitrio viris spoliauit, ac thesauris.

VI. Eiusdem transmigratio cum decem millibus. v. 14. & seq.

Et transtulit omnem Ierusalem, & vniuersos principes, & omnes fortes exercitus decem millia captiuorum, vt si forte temeritas ad defectionem impelleret, facultas ad deficiendum deesset, *nihilque relictum est, exceptis pauperibus populi terræ.* Ex quo intelligi potest quale fuerit sub Sedecia regnum, etsi alioqui potuerit esse numerosum. *Transtulit quoque Ioachin in Babylonem, & matrem regis, & vxores regis*, iam plures habebat vxores octodecim annorum adolescens, *& eunuchos eius*, cubicularios scilicet, qui regi sunt ab intimis ministeriis. Addit Ieremias multos sacerdotes & prophetas cum Ioachino transmigrasse, in quibus Ezechiel, qui nunc 26 agebat annum. Hos autem captiuos non ipse per se, sed per milites suos Babylonem adduxit. Longius enim à Tyro, quam maximo studio oppugnabat, abesse nolebat, sperans fortasse simul se de vtraque ciuitate triumphaturum. Itaque hic nobis primus erit transmigrationis annus, cuius duodecimus erit desolationis, primus, vt 25. transmigrationis, sit 14 desolationis, siue, vt loquitur Ezechiel, percussæ ciuitatis.

c. 29. 1. ab anno 3411.

c. 40. 1.

VII. Sedecias fit rex, eiusque regni conditiones.

Interim vero dum Iechonias cum populo suo, regno, & libertate amissa, vinctus Babylonem extruditur, & illustre palatium in tristem carcerem ad 37 annos commutat, Nabuchodonosor regnum luctuosum patruo Iechoniæ tradit, eique Matthaniæ nomen in Sedeciam commutat, vt clientem se intelligeret sub patrono Chaldæo; sed iureiurando etiam ipsum adegit vt fidem ei seruaret, nihil in regno moueret, Ægyptiorum societate abstineret, tributa cum fide penderet, & quæ sunt generis eiusdem. Rebus in Iudæa ex sententia compositis, Nabuchodonosor ad vrgendam Tyri obsidionem, vt par est credere, profectus est. Sedecias vero in eandem cum fratribus impietatis foueam præcipitem se dedit, vt ex eadem cloaca, ipse quoque etiam pestilentiorem aquam hauriret. *Irascebatur enim Dominus contra Ierusalem, & contra Iudam, donec proiiceret eos à facie sua.*

Sectatur impietatē.

4. Reg. 24. 20.

VIII. Fugitiui ad eum confluunt.

Cum autem Nabuch. Hierosolymis abiisset, plerique eorum, qui Chaldæorum metu huc illucque diffugerant, in Ægyptum præsertim vbi se propter vtriusque regis inimicitias tutiores fore arbitrabantur, Hierosolymam reuersi sunt, & sese adiungentes Sedeciæ, regnum abiectum & humile, in quo soli pauperes terræ relicti fuerant, paulo splendidius reddidere. Necdum porro illi redierant, cum de ipsis, simulque de iis, qui cum Iechonia transmigrarant, factum est verbum Domini ad Ieremiam cum visione imaginaria duorum calathorum ficuum, qua & transmigratis multam prosperitatem, suamque protectionem denunciat; fugitiuis autem omnia infelicia & luctuosa. Ex quo loco non obscurè colligi potest, Iudæos, vexatione dante intellectum, in transmigratione ab idolis abstinuisse, ideoque etiam gratiam ibi apud Dominos suos inuenisse, acquisisse diuitias, ædificasse domos &c. atque adeo nonnullos constat eorum magna virtute ac sanctitate floruisse, vt Ezechielem, Danielem, Susannam, Esdram, Nehemiam, Zorobabelem &c.

c. 24. 1. Visio duorum calathorum.

IX. Liber Ieremiæ ad transmigratos. c. 29.

Et quoniam intererat hæc nota esse transmigratis, Ieremias occasione legatorum quos Sedecias mittebat Babylonem, misit Epistolam ad omnem populum, qui tempore Ioakimi, & filij eius eò abducti fuerant, vel erant abducendi, qua suadet eis, vt persuasum habeant, se non breui reuersuros in Iudæam, sicut quidam pseudoprophetæ mentiebantur, sed ibidem vsque ad septuagesimum annum mansuros; ideóque posse illic ædificare domos, plantare vineas aliáque agere, quæ peregrini non solent, sed ciues. Ceterum propheta nihil de initio horum 70 annorum dicit, quia initium non erat vnum & idem omnis transmigratis, finis autem maxime. Quidam enim cum Ioakimo demigrauerant, alij cum Iechonia, tertij in fine regni Sedeciæ, migraturi erant, sed omnibus vna eademque remigratio futura erat. Sic tamen vt etiam vltimi transmigrati ibi septuagesimum annum essent impleturi. Frustra itaque ex hoc loco quidam probare contendunt non desolationem, sed transmigrationem annis 70 à Propheta definiri.

v. 8.

An transmigratio fuerit 70. annorum.

X. Improbi senes Susannę apud Ieremiam.

In his autem pseudoprophetis duo erant impostura & nequitia nobiles, Achab & Sedecias, contra quos stylum acuit Ieremias, eisque supplicium crudele denunciat, quodque in exemplum maledictionis vsurpetur. Eos S. Hieron. Origenes, aliique plurimi antiqui recentioresque putant fuisse senes illos duos qui à Daniele falsi testimonij conuicti, interfecti sunt. Nec immerito, facile enim omnia consentiunt, tempus, personæ, locus, crimen, supplicium. Tempus est primus annus Sedeciæ & transmigrationis, quo datum est vaticinium de istorum supplicio, quod deinde anno tertio eiusdem transmigrationis contigit, cum Daniel duodecim iam esset annorum, cum illorum factus est Iudex, vt S. Ignatius & Seuerus Sulpicius, aliique prodidere, vt autem personæ iudicium, crimen adulterij, supplicium ignis lapidationisque conueniant, in Annalibus studiosus lector inueniet.

n. 45. 46. & seqq.

ANNVS MVNDI 3437.

SEDECIÆ & SARAIÆ 2.

TRANSMIGRASIONIS 2.

NABVCHODON. 9. Imp. Babyl. 104.

OLYMPIADIS XL. An. 4.

ANCI MARCII 23. VRB. CON. 136.

ANTE CHRISTVM 616.

I. Ieremiæ epiſtola ad tranſmigratos. verſ. 11.

IEremias, vt ſuos qui erant in Babylone in officio contineret, frequentes ad eos literas dabat, in quibus, authore Chaldæo paraphraſte, eſt quæ 10 capite Ieremiæ continetur, quæ eſt aduerſus idololatriam; vt eadem opera, & ciues ſuos aduerſus Idololatriam, ad quam incredibili pruritu trahebantur præmuniret, & ipſos Chaldæos inſipientiæ ſuæ in colendis idolis commonefaceret, ideóque verſus 11. *Sic ergo dicetis eis*, &c. Chaldaico ſermone ſolus ſcriptus eſt, vt haberent Iudæi, qui reſponderent Chaldæis patrio eorum ſermone, vt melius intelligerentur.

II. Semeias ſomniator, eiuſque contra Ieremiam epiſtola. v. 24. & ſeqq.

Huc pertinet hiſtoria Semeiæ ſomniatoris, quæ habetur cap. 29. Ieremiæ. Nam cum ſupradictum libellum, ſiue epiſtolam miſiſſet Ieremias ad transmigratos, vnus eorum Semeias nomine, officio pſeudopropheta & ſomniator, qui Deum ſibi apparere, & per ſomnia loqui fabulabatur, cum animaduertiſſet, ſe à Ieremia maximè petitum fuiſſe, vehementer indignans ſcripſit Ieroſolymam, per eoſdem forte legatos, ad Sophoniam Sacerdotem ſecundum, puta Saraiæ ſacerdotis primi, id eſt pontificis vicarium, eique author eſt vt Ieremiam increpitum, ob diuturnam captiuitatem falsò populo denunciatam, in vincula conjiciat, imo & occidat, vt notat S. Hieron. imitando ſcilicet Ioiadam, qui interfecerat Mathan ſacerdotem Baal, ad quod facinus eum, adulatoria poteſtatis eius amplificatione, alliciebat, tribuendo illi, quæ primi ſacerdotis erant, non quæ ſecundi. (4. Reg. 25. 18.)

III. Vaticiniũ contra Semeiam.

Quæ cum Sophonias ad Ieremiam retuliſſet, factum eſt verbum Domini ad Ieremiam, reſponſionem ad epiſtolam Semeiæ dictaotis, qua ipſum falſitatis accuſat, ſignificans eum cum ſua ſtirpe funditus periturum, nec fore quenquam eorum, ſocium remigrantium ſuo tempore in patriam. Iuſtum ſane ſupplicium, vt qui alieno tempore finxit terminatum iri captiuitatem, ipſe cum ſuis eam perpetuam patiatur; & qui præpropera, & inani ſpe patriæ lactauit populum, certa ipſe deſperatione repetendæ vnquam patriæ affligatur. Cæterum hoc tempore perſeuerabat tertium iam annum in obſidione Tyri Nabuchodonoſor, & Sedecias in fide erga ipſum, & perfidia in Deum.

ANNVS MVNDI 3438.

SEDECIÆ & SARAIÆ 3.

TRANSMIGRATIONIS 3.

NABVCHODON. 10. Imp. Babylon. 105.

OLYMPIADIS XLI. An. 1.

ANCI MARCII 24. & vlt. VR. CON. 137.

ANTE CHRISTVM 615.

I. Suſannæ hiſtoria confirmatur. num. 10.

IN annum Sedeciæ tertium, & Danielis 13 incidit præclariſſima Suſannę hiſtoria, quę illuſtrium eius virtutũ, caſtitatis, fiduciæ in Deum, conſtantiæ, patientiæ nobiliſſima documenta continet; ſicut & diuinæ prouidentiæ atque iuſtitiæ erga probos, & improbos. Rationem temporis anno primo Sedeciæ perſtrinximus. Nunc quoniam hominum hoſtis dæmon vtiliſſimam hiſtoriam nobis à multis iam ſeculis inuidens, eius authoritatem infringere conatus eſt, eam pro viribus in Annalibus propugnare conati ſumus, grauiſſimorum ſcriptorum exempla ſecuti. Hic de more breuiter dicimus, eam veriſſimam eſſe hiſtoriam, vt pote omnibus temporum, locorum, & perſonarum circunſtantiis communitam. *Erat, inquit, vir habitans in Babylone, & nomen eius Ioachim, & accepit vxorem, nomine Suſannam, filiam Helciæ pulchram nimis, & timentem Deum.* (Dan. 13.1.) Fuit hic Helcias alius à pontifice dudum mortuo; hic autem adhuc erat (v. 63.) in viuis cum vxore ſua, vt patet ex fine hiſtoriæ huius. (v. 57.) Adde quod Helcias pontifex erat filius Aaronis, Suſanna vero erat filia Iuda.

II. Reſpondetur obiectis.

Neque vero obſtat hiſtoriæ veritati, quod in ea tacita ſunt nomina improborum ſenum; parcitum quippe voluit Daniel honori conſanguineorum eorum, quibus cum habitabat; præſertim cum eorum nomina apud Ieremiam Hieroſolymis extarent. Nec eſt abſurdum, quod cauſabatur Africanus, in ſua ad Origenem epiſtola, Græcum interpretem adumbraſſe in Græca lingua alluſionem vocum πρῖνω & σχίνω quam inuenerat in Hebræa: aut Iudæos etiam tunc habuiſſe Babylone annuos iudices ſuos, pro priuatis inter ipſos controuerſiis, & (c 13.) Chaldæis nihilominus magiſtratibus ſubditos fuiſſe, ſi quid litis ipſis incideret cum Chaldæis. Idque fatetur Origenes etiam temporibus ſuis vſu receptum fuiſſe, & Romæ quoque Iudæis exulibus permiſſum, quod alibi quoque paſſim vſurpari ab ipſis, concedique conſtat.

III. Eſſe canonicam, ſemper ab Eccleſia receptam.

Denique ne longum faciam, hiſtoriam Suſannæ ſemper pro hiſtoria canonica in Eccleſia fuiſſe habitam, author eſt Hieron. in proœmio in Danielem, vbi fatetur omnes Chriſti Eccleſias tam Græcorum quam Latinorum, Syrorum quoque & Ægyptiorum, hanc hiſtoriã, ſicut & alia, quæ in Hebræo deſiderantur, in diuinis officiis legere. Addit Rufinus eam in Eccleſiis iuſſu Apoſtolorum Petri & Pauli, legi perpetuo ſolitam, vt egregium caſtitatis exemplum. Et nouiſſimè Concil. Tridentinum,

enumerato inter cæteros libros sacros Daniele, anathema iis dicit, qui ipsum integrum, cum omnibus suis versibus, pro sacro & canonico non susceperit. Merito itaque qui secus senserit, non in filiis Ecclesiæ Catholicæ, sed in spuriis Synagogæ censeatur: nos autem ne eas Scripturæ partes contemnamus, quæ Hebraicè non habentur; quin potius chariores habeamus, hoc ipso quod diuina prouidentia factum est, vt gyplatas Hebræorum manus euaderent. Quoniam vero nihil admodum occurrit præterea in historia vulgatissima, quod lectorem remoretur, ad alia transeamus.

I. Olymp. 41.

Ne tamen historiæ profanæ obliuiscamur, duabus rebus insignis est hic annus, altera Græca, Romana altera. Nam Græci nouam hoc anno proferunt Olympiadem, à quadragesima primam, in eaque Thebanum Cleonidam stadio victorem. Testis Halicarnass. Dionys. li. 3. qui addit principatum tunc Athenis obtinuisse Heniochidem. Romana vero historia Ancum Marcium hoc ipso anno defunctum, regno & vita caruisse passim tradit. Hæc iste rex, ait Dionysius, imperij sui tempore gessit memorabilia, vrbemque non paulo quam acceperat maiorem, successoribus tradidit, & imperio per 24 annos administrato, decessit, filiis duobus superstitibus, altero iam pubescente; qui deinde, immani admisso facinore, in exilium acti sunt.

Mors Marcij quarti Rom. regis.

ANNVS MVNDI 3439.

SEDECIÆ, & SARAIÆ 4.

TRANSMIGRATIONIS 4.

NABVCHOD. 11. Imp. Babyl. 106.

OLYMPIADIS XLI. An. 2.

L. TARQVINII PRISCI 1. V. C. 138.

ANTE CHRISTVM 614.

I. Res huius anni.

Qvingentesimus agitur quintæ ætatis annus, tot enim à primo Samuelis anno numerantur, qui ætati Regum dedit initium. Habet autem hic annus profectionem Sedeciæ regis in Babylonem & legationes vicinorum principum ad Sedeciam, vnà cum amplis vaticiniis calamitatum, quæ tam in Babylonem, quam in reliquas gentes imminebant. Accedit in Romana republica rex nouus ordine quintus, L. Tarquinius Priscus. Scribit ergo Ieremias, Sedeciam anno quarto regni sui profectum Babylonem, & comitem itineris habuisse Saraiam, non vtique pontificem filium Azariæ filij Helciæ pontificum, sed filium filij Neriæ Maasiæ. Causa porro profectionis huius videtur fuisse, tum vt Iechoniam nepotem suum in vinculis, & reliquā transmigratorum multitudinem inuiseret, & consolaretur: Regem Chaldæorum patronum suum salutaret, & Iudæi mitiorem redderet, Iechoniæ præsertim, quem fortasse postulauit vinculis solutum in libera custodia detineri: tum denique vt pactum ei tributum persolueret, aliáque munera, promerendæ beneuolentiæ causa, largiretur.

Scribit Ieremias Sedeciam profectum Babylonē. c. 51. 59.

Gum ergo Sedecias profectionem adornaret, scripsit Ieremias mala quæ Babylonios oppressura erant in fine septuagenariæ desolationis, quæ capite 50 & 51 prophetiæ eius continentur; mandauitque Saraiæ vt ea Babylone, vtique coram captiuis Iudæis, legeret, & inde ad Euphratem profectus, qui mediam interfluebat vrbem, vastitatem & solitudinem Babylonis à Domino imprecaretur, cum lapidem libello illi alligaret, & vtrumque proijceret in flumen, cum imprecatione hac, *Sic submergetur Babylon*, &c. Summa porro prophetiæ illis capitibus comprehensæ est denunciatio supremæ calamitatis, quæ Chaldæis à Persis & Medis imminebat, & aliis gentibus aquilonaribus, quas illi sub signis erant habituri.

II. Ex cladem eius cum signo prædicit. c. 51. 64.

III. Legati vicinorum regum ad Sedeciam de defectione. c. 27 & 28

Hoc ipso anno quarto Sedeciæ, sub eius initium, cum Rex idem pararet profectionem suam, & vicini reges nuncios ad eum misissent, siue tributi, vnà cum ipso ad Chaldæum deferendi causa, siue instituendæ defectionis, quam Tyri maxime cupiebant, vt cogeretur Nabuchod. cœptum laboriosæ & diuturnæ obsidionis Tyri negotium deserere. Sed dum isti populi de libertate cogitant, Dominus eis mirabili antithesi longam denunciat seruitutem. Iubet enim Dominus Ieremiam sibi facere vincula & catenas, & ceruicibus suis impositas, per vrbem circumferre; tum eas ad vicinos reges per ipsorum legatos mittere, in monimentum Babylonicæ seruitutis, qua seruituri erant Nabuchodonosori, & filio eius Euilmeradocho, & nepoti Balthazari, donec veniat tempus, quo ipsimet suorum scelerum pœnas luant. Itaque tam ipsis, quam Sedeciæ author est Ieremias, vt fidem seruent Chaldæis; nisi malint pessimè perire, quam pacifice sub eorum dominatu viuere.

Catenæ Ieremiæ in signum futuræ seruitutis.

IV. Oraculum de sacris vasis contra Pseudoprophetas.

Deinde propheta oratione ad Sacerdotes & populum conuersa, quos Pseudoprophetæ fallebant, inani spe recuperandi quamprimum vasa, quæ Nabuchodonosor in transmigratione transtulerat, docet conseruata vasa cito amittenda esse, nedum amissa cito recuperentur, quod post septimum annum contigit. Cum ergo Ieremias multum de Chaldaico iugo verbis factisque prophetaret, & mendacij Pseudoprophetas super vasorum restitutione argueret, vnus eorum Hananias nomine, ad confirmandam falsam promissionem suam, de 70 annis in biennium commutandis, inuadit in Ieremiam, & iugum de collo eius ereptum, in totius populi conspectu confringit, & simul posteriore impostura priorem confirmat: ratus fortasse omnes istas gentes, quæ ad defectionem aspirabant, in eandem breui coniurationem consensuras, & propter multitudinem, non solum Nabuchodonosori pares, sed etiam superiores fore. Demens qui humanam prouidentiam incertam & timidam, pro certissimis Dei promissionibus venditabat.

Et nominatim contra Hananiam.

V. Eiusdem supplicium. c. 28. 17.

Ieremias contra illi Dei iussu denunciat fore, vt iugum ligneum in ferreum commutetur, & vt homo vanissimus, qui popularis seruitutis finem vsque adeo accelerabat, celerem etiam sui vaticinij mercedem acciperet. *Hoc anno*, inquit, *morieris; aduersum enim Do-*

minum locutus es. Et mortuus est Hananias in illo anno mense septimo: cum prophetia mense quinto facta esset. Itaque mortuus est miser intra menses duos; & sic qui intra biennium toti populo libertatem pollicebatur, intra menses duos, raptus ad furuæ regna Proserpinæ, æternis suppliciis mancipatus est: & qui sanctum prophetam mendacij ad populo blandiendum impudenter arguebat, cum iusto populi terrore, & Ieremiæ purgatione, mendacij conuictus est.

VI. Vaticiniū per laguneulam testaceam. c. 19 & 20.

Ad hunc ipsum annum quartum Sedeciæ Tostatus non improbabiliter refert vaticinia quæ capite 19. & 20. Ieremiæ continentur. Vbi præcipit ei Dominus, vt accipiat à figulo lagūculam testaceā, & secum assumat aliquos de senioribus populi, & Sacerdotum, & cum illis egrediatur ad vallem filiorum Ennon. Ibique denunciet afflictionem super eum locum, tantam, vt qui audierit eam, tinniant aures eius, propter idololatriam & parricidia ibi commissa, parentibus filios suos idolo sacrificantibus. Itaque deinceps prædicit horribilem Iudæorū cladem, quam mox Nabuchod. intulit, in qua impletum est illud, *& cibabo eos carnibus filiorum suorum, & carnibus filiarum suarum*; in pœnam scilicet eorundem sacrificatorum in Topheth idolo Moloch. Denique contrita laguncula in conspectu populi, ait ita conterendum populum, vt vltra instaurari non possit. Neque enim vnquam ad priorem rediit dignitatem.

De horribili Iudæorum clade.

VII. Eadem in templo denunciat, ob quæ Phassur eum vexat, non impune. ca. 20. 1.

Inde reuersus Ieremias, cum stetisset in atrio domus Domini, & eadem serme iterasset, Phassur Sacerdos, vnus de præpositis templi, *percussit Ieremiam*, pugno fortassis aut palma, neque ea contentus iniuria, coniectum in carcerem tormento applicuit, eduxitque postridie. At Ieremias nihilominus forti animo supremam ei cladem tam ipsius & amicorum eius, quam totius Reipub. Iudaicæ, per manum Nabuchodonosoris denunciat; à quo thesauri omnes diripiendi essent: homines autem partim obtruncandi gladio, partim in captiuitatem, cum ipso amicisque eius abducendi.

VIII. Tarquinius Priscus fit Rex.

Quod ad Romanam rem attinet, Scribit Dionysius Tarquinium, qui altero postea regnante Tarquinio vocatus est Priscus, regnum adiisse anno 2. Olympiadis 41. Hic cum Romam è Tarquiniis, sub octauum Anci Marcij annum, demigrasset, regisque & populi totius amicitiam, egregia fortitudine, prudentia, liberalitate, omnique humanitate breui adeptus esset, institit vt quamprimum comitia regi creando fierent, & per causam venationis ablegatis Anci filiis, orationem etiam ad conciliandos plebis animos, non frustra habuit, Rex quippe creatus est, & regnum annos duodequadraginta administrauit. Mox autem vt principatum accepit, ad conciliandam sibi plebis gratiam, selectis ex ea centum viris, fortitudine prudentiáque præstantibus, in Senatorum numerum cooptauit, qui postea minorum gentium dicti sunt. Auxit deinde Sabino bello equitum centurias, aut earum potius numero seruato, singulas auxit, sic vt nomine tenus centuriæ dicerentur, & in tribus quæ dicebantur centuriis, mille & octingenti numerarentur, Liuio teste.

Non sine ambitione

auget Senatum, & ordinem equestrem.

ANNVS MVNDI 3440.

SEDECIÆ, & SARAIÆ 5.

TRANSMIGRATIONIS 5.

NABVCHOD. 12. Imp. Babylon. 107.

OLYMPIADIS XLI. AN. 3.

TARQVINII PRISCI 2. V. C. 139.

ANTE CHRISTVM 613.

I. Bellum in Latinos renouatū.

ETsi Ezechiel propheta hoc primum anno nos ad se non parua de re vocat; pauca tamen prius de Romanis rebus degustanda sunt; quæ hoc initio regni Tarquinij cœpta, in plures annos propagata sunt. Latini enim Anci obitu solutas esse fœderis conditiones arbitrati, latrociniis, & excursionibus Romanum agrum infestabant; qui à rege prope oppidatim victi, expugnatique sunt, déque iis ab eodem Tarquinio Romę magna gloria triūphatum. Vt propterea Eutropius & Florus scribant eum Romæ primum quatuor equis, & curru aureo triumphasse.

II. Initium prophetiæ Ezechielis primáque visio.

Illustratur porrò hic annus initio nobilissimæ prophetiæ Ezechielis, & mirabili illa visione, quæ primo eius capite continetur, & cadit in quintum Sedeciæ, Ioachini, & transmigrationis annum, qui fuit trigesimus ætatis prophetæ, vt 17 Iosiæ anno declaratum est. Eius porrò visionis expositionem compendio traditam ex fusis Hieronymi Pradi commentariis in Annalibus nostris reperies; neque enim vllam inueni vero similiorem expositionem, quæ horribile monstrum quatuor capitum effugiat, nec singulis animalibus singula capita, singulosque vultus tribuat, quaternas tamen formas, siue figuras animalium, singulis decorè accōmodet. Facies hominis videbatur, in erecta corporis figura, in vultu iuuenili, brachiis, manibus, crutibus & tibiis humanis. Facies leonis apparebat in ceruicibus, armis, atque pectore iubato. Facies aquilæ in alis quaternis, quarum duabus volabant, & duabus medium tegebant humani corporis; Facies denique vituli cernebatur in bifidis pedum vngulis. Quaterni autem isti iuuenes, quatuor ex lateribus currum Domini circunstabant, qui tanquam è curru bellico, inuehebat contra Ierusalem diuinæ indignationis, atque vltionis incendium.

hoc anno, n. 3. & seqq

III. Mittitur ad transmigratos, & quales illi tunc essent.

Ad hunc ipsum annum pertinent cap. 2. & 3. eiusdem prophetæ, in quibus à Domino mittitur ad transmigratos, vt eis denunciet, quæ à Domino iussus fuerit. Qualis autem esset hic populus in transmigratione, non difficile est æstimare, non solum ex nequitia senum illorum, iudicum populi, quos Daniel iure ac merito vocauit inueteratos dierum malorum, semen Chanaan & non Iuda, innocentum oppressores, & dimissores fontium; sed ex eo quod Dominus totum populum vocat gentem apostatricem, filios dura facie, & indomabili corde, domum exasperantem, & Deum ad iracundiam prouocantem. Neque id satis: *Increduli*, inquit, *& subuersores sunt tecum, & cum*

scorpionibus habitas. Ad hoc igitur Dei missu cum venisset, mansit septem diebus mœrens in medio eorum, & iniecta sunt ei à familiaribus vincula, sicut ei prædixerat Dominus, quod versus putaretur in furorem: sicque rebus ipsis obsidio, qua ciues clausi mœnibus, quasi vinculis constricti erant, repræsentabatur.

IV. Aliæ futuræ cladis typicæ demonstrationes.

Sed eadem clarius capite 4. repræsentatur, vbi iubetur Propheta describere ciuitatem Ierusalem in laterculo, ordinare aduersus eam obsidionem, ædificare munitionem, comportare aggerem, ponere arietes in gyro, sumere sartaginem ferream, & ponere eam quasi murum ferreum inter se & ciuitatem; obfirmare faciem in signum seueritatis, & latæ sententiæ immutabilis contra eam: quæ fortasse illi, qui mos improbotum est, risu & cachinnis excipiebant: sicut accubationem 390 dierum super sinistrum latus, & 40 super dexterum, & panem afflictionis, bouino fimo lignorum loco, excoctum, cumque parcè quotidie ad pondus decem vnciarum sumptum: & capillos nouacula defectos, & tripertito diuisos, partimque igne consumptos, partim concisos gladio, partim dispersos in ventum; quæ Propheta ipse quæ explicat, ex parte operosum est, & alterius instituti distinctius examinare.

ANNVS MVNDI 3441.

SEDECIÆ, & SARAIÆ 6.

TRANSMIGRATIONIS 6.

NABVCHOD. 13. Imperij Babyl. 108.

OLYMPIADIS XLI. AN. 4.

TARQVINII PRISCI 3. VR. CO. 140.

ANTE CHRISTVM 612.

I. Tarquinij bellum in Sabinos.

Sequenti anno; ait Dionys. Tarquinius, mouit in Sabinos, qui obuiam progressi, cum eo acerrimè pugnarunt. Neutram autem in partem inclinante victoria, ad sua quisq; redierunt, ea mente, vt ineunte vere, vtrique maioribus copiis bellum redintegrarent.

Ezechiel raptus Hierosolymam in spiritu.

Multa porro superiore anno prædixerat Ezechiel funesta & horribilia contra Ierusalem, quæ ne forte prophetam ipsum in tentationem inducerent, hoc anno Hierosolymam in spiritu rapitur, & videt nefarias abominationes, quæ circa idola in templo Domini perpetrabantur; ex quibus facile intelliget, quam iustas illi, meritasque luituri sint pœnas. Anno igitur sexto transmigrationis, & regni Sedeciæ, quinto die sexti mensis, cum sederet Ezechiel in domo sua, ad eum conuenerunt aliqui de senioribus Iudæ, noui aliquid à Propheta, post tot prodigia cognituri, cum visus est sibi per medium aërem instar volucris sublimis vehi, & transferri in Ierusalem, ipsumque templum.

Ezech. 8. 1. 2. &c.

II. Quæ in téplo Hierosolymitano viderit.

Ibi iuxta ostium interius, quod respiciebat ad aquilonem, vidit collocatum idolum Baal, quod vocatum est zeli, quod ibi Deus ad æmulationem prouocaretur, dum Baal haberet populum eius, & principes, & sacerdotes, eo derelicto sibi famulantes. Inde vt videat scelera, quæ in secreto à Iudæis fiebant, ostendit eis 70. seniores adorantes simulachra depicta, eisque tbus offerentes. Locus vt esset tantæ multitudinis capax, & secretus esset, forte subterraneus fuit: huiusmodi enim pleraque erant in templo; quoniam tota hæc impietas principi tenebrarum, in occulto exercebatur, non Dei aut legum metu, sed propter ingenitum hominibus pudorem; qui scelerum arbitros auersatur. Tertio ostenduntur Prophetæ, mulieres sedentes, & plangentes Adonidem Veneris amasium. Quarto introducitur in atrij sacerdotalis intima, inter vestibulum & altare, vbi videt 25. viros dorsa vertentes Sanctuario, & adorantes ad ortum solis. Propter quæ scelera, aliáque id genus, ostenditur ei cædes Hierosolymis perpetranda; per sex primarios Nabuchodonosoris duces, qui, præter aliquos signo Tau notatos, omnes obuios nullo discrimine occisuri erant.

Supplicia Iudæorum à gladio.

ca. 9.

Quoniam vero non solus gladius ciuitatem ac templum vastaturus erat, sed flamma quoq; vtrique interitum erat allatura, iubetur Angelus in conspectu Prophetæ implere manum suam prunis è prunario, quod erat in extremo curru Domini, & effundere super ciuitatem, tanquam omen incendij, quo deflagratura erat. Sicque currus gloriæ Domini ascendit de ciuitate, stetitque supra montem Oliuarum: & Propheta visus est sibi sursum transferri in Chaldæam, & sublata est ei visio imaginaria quam viderat, & locutus est ad transmigrationem, quæcumque illi Deus in ea visione patefecerat. Deinceps autem iubetur Ezechiel transmigrationem Sedeciæ & comprehensionem vrbe capta in persona propria repræsentare, quæ tam perspicue à Propheta referuntur, vt historia rei gestæ non sit illustrior, vt anno vndecimo Sedeciæ intelligetur. Quæ autem vaticinia Ezechielis ad caput 20. sequuntur, ad hunc ipsum annum sextum Sedeciæ pertinent, vt ipsemet Propheta significat.

III. ca. 10.

Et incendio.

Finis visionis huius.

ca. 12.

ca. 20. 1.

ANNVS MVNDI 3442.

SEDECIÆ, & SARAIÆ 7.

TRANSMIGRATIONIS 7.

NABVCHOD. 14. Imp. Babyl. 109.

OLYMPIADIS XLII. AN. 1.

TARQVINII PRISCI 4. V. C. 141.

ANTE CHRISTVM 611.

I. Olymp. 42. Res Græcæ.

Quadragesima secunda Olympiade Lycoras Lacedæmonius in Olympico stadio palmam tulit. Eusebius, eúq; secutus S. Cyrillus aiunt Pittacũ Mitylenæũ, vnum de 7. Sapientibus Græciæ, circa hãc Olympiadẽ floruisse, Itemq; Alcmæonẽ, & Stesichorũ poetas, Sappho & Erinnã poëtrias,

vide Laertium in Pittaco, & Catalogum Olympionicarum in hanc Olympiadem 42.

& Romana. Tarquinius autem Priscus finito Latino bello, incunte Vere contra Sabinos arte atque incendio pugnauit, geminis eos castris exuit, & magna clade affectos ad petendas inducias cõpulit in sexcennium; Dionysius rem pluribus executus est.

II. cap. 20. 1. Iudæi volunt interrogare Dominũ. v. 32 33. Hoc anno transmigrationis septimo, mense quinto venerunt viri de senioribus Israël ad Ezechielem, vt interrogarent Dominum; quibus Dominus negat se responsurum, sed eis suam exprobrat impietatem, & idololatriam patrum ipsorum in Ægypto, in Deserto, in Chananitide, quos ipsi ad hanc diem pari sacrilegio imitarentur, imo de Deo penitus deserendo deliberarẽt, dicentes, *Erimus sicut Gentes, & cognationes terræ, vt colamus ligna & lapides.* Et videlicet Deus nos sicut illas deseret, & pacificè nos agere finct. Ipsæ quoque gentes, ad quas eiecti fuerimus, mitius tractabunt nos, eiusdem religionis fœdere copulatos. Quibus respondens Dominus, *Viuo ego*, inquit, *quoniam in manu forti, & in brachio extento, & in furore effuso regnabo super vos. Et educam vos de populis, & congregabo vos de terris, in quibus dispersi estis, in manu valida, & in brachio extento & in furore eff. so regnabo super vos.* In pristinam videlicet redigam seruitutem, vt velitis nolitis, me habeatis Regem, & eius seueritatis iram, cuius clementiam neglexistis.

c. 20. 33.

Qui acerbe acceipiũtur ab eo.

III. c. 21. 19. Deliberatio & sortitio Nabuchodon. per tela. Deinde Dominus reuelat Ezechieli Nabuchodonosorem Babylone venientem, & in biuio positum deliberantem, ad dextram-ne, Ierusalem versus, an ad sinistram versus Rabbath Ammonitarum Metropolim, cum infesto veniret exercitu; & ex sagittarum coniectu sortientem, vtram in partem sibi eundum esset, atque sortem casuram contra Ierusalem, vt prophanum & impium Sedeciam de throno deijciat; quem, quasi iam sacro Regis honore spoliatum, hac oratione cruentat, *Tu autem profane, impie dux Isr el, cuius venit dies*, &c. Ammonitæ autem, qui ad sinistram in biuio relicti fuerant, cum non solum gauderent se intactos à Chaldæis, sed Iudæorum etiam vastitati insultarent, & in Deum ipsorum blasphemarent, quasi inualidum ad resistendum Chaldæis, accipiunt & ipsi vaticinium de sua vastitate, quæ mox à Hierosolymorum ruina contigit. Capite deinde 22 habetur accusatio scelerum ciuitatis Ierusalem, & prædictio pœnæ imminentis; Capite denique 23, quod est vltimum eorum, quæ ad hunc annum pertinent, sub parabola duarum meretricum, conqueritur Dominus de impietate Samariæ & Ierusalem, spondetque fore, vt sicut Samaria secta simulacra Assyriorum, ab eis in seruitutem abducta est; ita Ierusalem imitata Chaldæorum superstitiones, ab ipsis quoque omnibus suppliciis, & contumeliis affecta, rapietur in seruitutem.

v. 25.

ver. 28.

(∴)

ANNVS MVNDI 3443.

SEDECIÆ, & SARAIÆ 8.

TRANSMIGRATIONIS 8.

NABVCHOD. 15. Imperij Baby!. 110.

OLYMPIADIS XLII. An. 2.

TARQVINII PRISCI 5. VR. CO. 142.

ANTE CHRISTVM 610.

I. Romanorũ bellũ contra Etruscos. Etrusci perpetua Romanorum felicitate continentibusque victorijs, nuperq; Sabinorum cladibus, nihilo prudentiores effecti; atque irati potius, quod Tarquinius Legatis suis captiuos non reddiderat. (Nam in clade Sabinorum, captos magno numero Etruscos, arcta custodia retinebat, quasi obsides, vt amicos eorum in officio contineret, veritos ne ipsorum temeritatem isti capite suo luerent) omnes communibus auspiciis decreuerunt bellũ Romanis inferre. Eo decreto confirmato, eduxerunt copias, & traiecto Tyberi prope Fidenas castra posuerunt. Id oppidum ab eis dissentiebat: eò per proditionem potiti sunt, præsidióque contra Romanos firmarunt, captiuos, prædamque ex agro Romano ceperunt, atque ita domum se quisque receperunt. Eam ob causam Tarquinius contra eos proximo anno Vere ineunte duxit exercitum.

II. c. 13 33. Vaticiniũ contra Sedeciam & vxorem eius. Pertinet ad hunc annum Prophetia Ieremiæ ad Regem & dominatricem, id est Sedeciam & vxorem eius, quos monet vt imminente tanta calamitate sua, deiiciant elatæ mentis superbiam, eóque modo sese ad misericordiam Dei impetrandam idoneos reddant: alioqui vniuersum Iudam, cuius pars iam transmigrauerat in Chaldæos, integra & perfecta transmigrationis suis è sedibus excutiendum esse. Fuisse autem hoc tempore Iudæos mirum in modum moribus perditos, atque in sceleribus suis obstinatos, nulla vt spes emendationis superesse videretur, verba illa Ieremiæ apertè significant. *Si mutare potest Æthiops pellem suam, aut pardus varietates suas, & vos poteritis bene facere, cum didiceritis malum?* Et infra, *Væ tibi Ierusalem non mundaberis post me, vsquequo adhuc*, id est interprete Hieronymo, quandiu te expectabo, quandiu feram?

Obstinatio Iudæorum.

Iere 13. 23.

III. Sedecias à Chaldæis deficit. Cæterum, cum Sedecias septem annis cliens Babyloniorum & vectigalis fuisset, ad libertatem fatali dementia cœpit aspirare. idque permisit Dominus in pœnam & interitum deprauatissimæ ciuitatis. Cum autem sciret immortales Ægyptiorum cum Chaldæis inimicitias, sperauit si cum illis vires coniungeret, facilè se Babylonios superaturum. Tyrio præsertim bello distentos, & vicinis populis, qui nuper ad eũ legatos miserant, simul conspirantibus. Spem quoque faciebant Pseudoprophetæ numero plurimi, qui Sedeciæ cupiditati studiosè famulabantur; quibus Ieremias vnus Hierosolymis resistebat. Itaque fidei immemor, & iurisiurandi, à Chaldæis deficiens, societatem iniit cum Ægyptiis, Quod vrget Scriptura cum ait

2.Par.36. 13. c.17 & 23. Et nuncios mittit in Ægyptum. *A Rege quoque Nabuchodonosor recessit, qui adiurauerat eum per Deum, & indurauit ceruicem suam & cor, vt non reuerteretur ad Dominum Deum Israel.* Quæ copiosius exaggerat Ezechiel: atque Sedeciam misisse in Ægyptum, vt Pharao illi equos, & populum multum suppeditaret; eiusque conatum irritum fore, & in vltionem spreti iurisiurandi, in medio Babylonis moriturum fœdifragum Regem.

ANNVS MVNDI 3444.

SEDECIÆ, & SARAIÆ 9.

TRANSMIGRATIONIS 9.

NABVCHOD. 16. Imp. Babylon. 111.

OLYMPIADIS XLII. AN. 3.

TARQVINII 6. VRB. CON. 143.

ANTE CHRISTVM 609.

I. Ortus Anaximandri. ANno huius Olympiadis tertio natus est Anaximander Milesius Philosophus, vt ex Laërtio colligitur. Tarquinius vero, & suopte ingenio, & Etruscorũ coniuratione aduersus Romanum nomen, prouocatus ad bellum, quanto maximo potuit exercitu, ineunte Vere mouit in Etruscos. Et exercitu bifariam diuiso, socios, quorũ pars maxima Latini erant, Egerio cognato suo commisit, iusso Fidenas petere. Is cum iuxta oppidum loco parum tuto castra posuisset, propter contemptũ hostium, pene totus deletus est, ea clade Deo inuisam sibi superbiam castigante. Ipse autem Tarquinius ductis contra Veios legionibus, eorum agro vastato, commissoque prælio victor effectus, cum magna præda, magnoque captiuorum numero, extrema iam æstate domum remigrauit. Vbi ludos maximos siue circenses in circo maximo instituit. Circum autem ex hostium manubiis extruxit, Auentinum inter & Palatinum.

Bellum Tarquinij contra Etruscos.

Circus & circenses ludi. Onuph. fasti.

II. Nabuchod. expeditio contra Sedeciam. Quod ad historiam sacram attinet. Intellecta à Chaldæis defectione Sedeciæ, Nabuchodonosor copiis celeriter instructis, hoc anno in Iudæam armatus irrupit, & Hierosolymæ obsidionem inchoauit. Sed mox aduentante Pharaone, & auxilium ferente Iudæis, obsidione ad tempus soluta, contra Ægyptios descendit, quibus facile repulsis, ad obsidionem reuersus, tandiu Ierusalem oppugnauit, donec plane expugnaret, atque opprimeret. Hæc summa rei totius, quæ paulo plenius ex ipsa Scriptura explicanda est. Cum ergo Nabuchodonosor, ex omnibus regionibus sibi subiectis, quam maximas copias contraxisset, se que dedisset in viam, impleuit quod prædixerat Ezechiel de sortitione per tela in biuio facta. Constat item ex Ieremia Chaldæum bello simul aggressum esse Ierusalem, & alias vrbes Iuda munitas, sic vt belli primo impetu, quasi torrens inundans, omnes non solum pagos, sed vrbes etiam munitas, præter Lachis, & Azecha, aut vi subita, aut deditione in suam potestatem redegerit.

Ierem.34.1. Ez. 21. 19. Ez. 34. 7.

III. Ier. 37 & 7. Prior obsidio Ierusalem. Apparet autem priorem hanc Hierosolymæ obsidionem, sub initia anni noni fuisse inchoatam; vt ne tempus profectioni in Ægyptum, & reuersioni hoste repulso desit; & posterior obsidio mense decimo huiusmet anni noni possit inchoari, vt Scriptura postulat. Priore igitur obsidione inchoata, perculsus timore Sedecias; quomodo enim mens sibi male conscia præsente supplicio non timeret? misit ad Ieremiam eius ad Deum preces postulans; responsumque accepit in hæc verba. *Ecce ego tradam ciuitatem hanc in manu Regis Babylonis, & succendet eam igni, & tu non effugies de manu eius*, quamuis te in fugam dederis, *sed comprehensione capieris, & in manu eius traderis*, &c. Qua denunciatione hoc maxime tempore deterritus, ad placandum aliqua ex parte Deum, Ieremiæ, vt par est credere, hortatu, anno præsertim Sabbatico inuitante qui nunc est ordine 123. ipse cum optimatibus suis dimiserunt liberos seruos, & ancillas Iudæos, quos contra præscripta Diuinæ legis retinebant, & in templo Deo teste spoponderunt se legem deinceps obseruaturos.

4.Reg.25.1. Rex adit Ieremiam

Ante templum 439. post tem.p. 421. 461.

IV. Ierem.37 4. Chaldæi obsidione soluta Ægyptum adeunt. Dum hæc Hierosolymis fiunt, *Exercitus Pharaonis egressus est de Ægypto. Et audientes Chaldæi qui obsidebant Ierusalem huiusmodi nuncium, recesserunt ab Ierusalem*, ne simul cum gemino sibi hoste pugnandum esset, & in occursum Pharaonis profecti sunt. Quod videntes Ierosolymitæ, timore simul, & religione soluti, & cupiditate sua victi, *Retraxerunt seruos & ancillas suas, quos dimiserant liberos, & subiugauerunt in famulos & famulas.* Id facinus vindici oppressorum Deo grauissimè displicuit, idque se fame, peste, bello, deportatione, incendio spondet vlturum. Et nominatim de Sedecia, & aulicis eius, ait se traditurum eos in manus exercituum Regis Babylonis, *qui recesserunt*, inquit, *à vobis. Ecce ego præcipio, dicit Dominus, & reducam eos in ciuitatem hanc, & præliabuntur aduersus eam, & capient eam, & incendent igni, & ciuitates Iuda dabo in solitudinem, eo quod non sit habitator.* Hæc est desolatio quæ post biennium cœpta est. Vide autem rectitudinem diuini iudicij. Liberarant isti seruos suos innocentes, Deus ipsos, quamuis nocentissimos seruos, obsidione liberarat; retraxerunt illi in seruitutem liberos: retraxit Dominus hostem, qui eos dira obsidione maceratos, quasi flagris seruilem in modum contusos, Chaldæorum mancipet seruituti.

Ier.34 11.

Prædicuntur reuersuri.

V. Idque Regi confirmat Ieremias. ca. 37. 3. Hæc cum plerique falsa & ficta iactarent, negarentque redituros Chaldæos, misit Rex nuncios ad Ieremiam, qui eum ea de re interrogarent. Quod cum Propheta confirmasset, idq; responsum Hierosolymis percrebuisset, & impiis ex discessu Chaldæorum creuisset audacia, odium sibi debitum, in sanctum Prophetam conuerterunt. Cum enim is egrederetur ex vrbe, profecturus in oppidum Anathoth, vnde ipse oriundus erat, ad portam Benjamin à Ieria custode comprehensus, & adductus in iudicium, quasi proditor & transfuga accusatus est. At iudices nimium creduli, & plane iniusti, sine testibus, sine alia probatione, calumniatori fide habita, *irati contra Ieremiam, cæsum eum miserunt in carcerem.* Cæsum aliqui putant ab iratis iudicibus pugnis, atque colaphis; alij

Qui tanquam fugitiuus comprehenditur.

autem

autem eorum iussu, flagellis, prioribus fauent Septuag. Chaldæus; & vntata iræ circumstantia. Forte vtrumque ab iniquis & crudelibus iudicibus factum fuit.

VI. c. 37. 14. Et eius in carcerem mittitur.

Cæsum igitur Prophetam *miserunt in carcerem & ingressus est Ieremias in domum laci, & in ergastulum, & sedit ibi Ieremias diebus multis.* Fuisse hunc locum fossam subterraneam, tetram atque horribilem, in qua coniiciebantur grauissimorum scelerum rei, satis deinceps Propheta ipse significat. Quandiu porro ibi manserit, & quo se vsque dies isti multi porrexerint, non satis constat. Suspicor autem ibi mansisse ad duos tresve menses, & reditum Chaldæorum; cum nonn metu affectus Sedecias, eum euocauit ad se clã, & rogauit num quem haberet à Domino sermonem. Ab eoque audiuit ipsum in manus Regis Babylonis traditum iri: moxque conquestus de crudeli atque iniusto carcere, eius mutationem eaorat, in vestibulum, siue atrium eius, vbi etiam iussu Regis victum deinceps accepit, quamuis laborante fame ciuitate.

c. 37. 26.

In atrio carceris constituitur.

VII. Chaldæi, repulsis Ægyptiis, redeunt Ierusalem. a Ca. 25. 1. b Ca 39. 1. & c. 52. 4. c Ca. 24. 1. 2 d l. 10. c. 10. v. 16.

Repulsis igitur Ægyptiis, Chaldæorum exercitus Hierosolymam rediit, eamque iterata atque vltima obsidione cinxit, mense decimo, decima die anni noni, vt scriptum est in quarto Regum [a], & apud Ieremiam [b] & Ezechielem [c]. Notauit & hunc diem Iosephus [d], omnesque deinceps Iudæi, qui eum stato & solemni ieiunio miseri consecrarunt, vt in eorum Calendario notatum est. Dominus porro præmonstrauit Ezechieli, tantam Hierosolymis fore frequentiam funerum, vt ne in coniunctissimorum quidem morte ritus funebres obseruari possint. Quod innuit quoque Ieremias cap. 4.

ANNVS MVNDI 3445.

SEDECIÆ & SARAIÆ 10.

TRANSMIGRATIONIS 10.

NABVCHOD. 17. Imperij Babyl. 112.

OLYMPIADIS XLII. AN. 4.

TARQVINII 7. VRB. COND. 144.

ANTE CHRISTVM 608.

I. Romanæ res.

HOc, & sequentibus aliquot annis, Tarquinius Priscus contra Veios pugnauit. Tribus enim eruptionibus ita eorum agrum in eorum oculis deuastauit, vt toto triennio nihil fructuum suis ex agris maxima ex parte desertis, perciperent. Inde ad Cere, olim dictam Agyllam, feliciter pugnauit. Hostẽ denique Fidenis hærentem oppugnasse, post illũ in acie acriter pugnantem deuictum, oppidum vi cepisse, præsidiarios, reliquosque Etruscos in vincula coniecisse, constat, defectionis authoribus partim in exilium perpetuum actis, partim securi percussis. Hæc fere gesta cum Etruscis ad annum vrbis 150. quo de Etruscis à Tarquinio triumphatum est. Nunc Hierosolymam modico ea interuallo reuocamur.

Totus hic annus decimus Sedeciæ, in magnis animorum & corporum angustiis actus est Hierosolymis, à Iudæis, non solum foris cum gladiis, & telis Chaldæorum, sed intus etiam cum fame, siti; & peste confligentibus. Addunt Ieremias & Ezechiel bestias pessimas, pauorem ingentem, & si qua alia, quæ in Annalibus collecta, digestáque reperiet studiosus Lector. Huc porro pertinent, quæ capite 21. & 32. Ieremiæ continentur. In priore Sedecias ab hoste conclusus, consulit Dominum per Prophetam, sicut & præcedenti anno sub obsidionis initium, an Nabuchodonosor insigni aliquo Dei miraculo abiturus sit obsidione soluta. Cui respondet Ieremias Dominum debellaturum Sedeciam, cum populo suo, in furore & indignatione, & ipsorum arma versurum in pestem ipsorum atque perniciem. Vniuerso autem populo deditionem suadet, ea lege vt qui ad Chaldæos transfugerit, victurus sit, qui in ciuitate remanserit, gladio, fame, & peste sit periturus. Quæ sine insigni magnitudine animi dici non potuerunt ab eo, qui meminisset se anno præterito ob suspicionem perfugij, in teterrimum carcerem fuisse coniectum; indéque ægrè ereptum, nunc quoq; in atrio carceris, conniuente Rege detineri.

II. Iudæorum status infelix.

Sedecias consulit Ieremiam.

Qui deditionem suadet.

III. Iubetur emere prædium à patruele.

Caput 32. quod habet decimum annum Sedeciæ notatum, Domini iussionem continet Prophetæ factam, de emendo prædio patruelis sui Hanameelis, filij Sellum, patrui sui, adhibito omni legitimæ emptionis ritu, & quidem vili pretio, pro statu rerum perturbatissimo, & imminente transmigratione septuagenaria omnium, qui gladio, pesti, & fami superfuissent. Quod cum Propheta ipse miraretur, intellexit Dominum hoc facto adducere velle populum in spem reuersionis à captiuitate Babylonica, post-quam agros iterum essent possessuri. Quod ipsum cap. 33. confirmatur; eaque occasione delabitur ad denuncianda tempora optatissima Christi venturi, quæ perseueratura dicuntur, quandiu nox dici successura est, vnde apparet hæc non ad carnalia Iudæorum sacrificia, & regnum Dauidis temporale pertinere, sed ad spiritale & sempiternum Christi Domini regnum in Ecclesia sua, in qua diuina Sacramenta, & augustissimum sacrificium perseuerabunt vsque ad consummationem seculi. Sed hæc in Annalibus pluribus.

Vt spem det reuersionis post captiuitatem.

v. 20. 21. 22.

IV. c. 19. Vaticiniũ contra Pharaonẽ.

Ad hunc ipsum annum decimum pertinet Ezechielis vaticinium contra Pharaonem Regem Ægypti, qui Iudæos spe auxilij frustratos, Chaldæis deuorandos præbebat, magna illum ab eis clade afficiendum prophetat, atque adeo regnum eius ad annos quadraginta subuertendum: quæ magno verborum apparatu dicuntur. quod hanc sentiebat aliquam esse populo suo consolationem, cum viderent Dominum iudicia exercentem in aduersarios suos.

ANNVS MVNDI 3446.

SEDECIÆ, & SARAIÆ II. & vlt.

TRANSMIGRATIONIS II.

NABVCHOD. 18. Imp. Babyl. 113.

OLYMPIADIS XLIII. AN. I.

TARQVINII 8. VRB. COND. 145.

ANTE CHRISTVM 607.

I. Pittaci certamen singulare.

OLympias 43 victoré habuit in Olympico puluere Cleonem Epidaurium, in quo Pittacus Mitylenæus singulare certamen iniit contra Phrynonem Atheniensiū ducem, quem reti, quod clypeo tegebat implicatum interfecit, vt refert Laërtius. Hæc pauca de Græcis, pauciora de Romanis quæ hoc tempore per annos singulos distingui non possunt: plura suggeret sacra historia.

Luctuosus Iudæorum status.

Habet enim hic annus luctuosissimum Iudaicæ Reipub. occasum, eam quotidie fame, peste, ac bello ad interitum perurgentibus: dum Sedecias cum suis Nabuchodonosori, Ieremiæ, ac Deo ipsi inconsulta temeritate, ac fatali obstinatione resistunt. Nam quæ de flagellis Dei Hierosolymam immissis anno superiore dicta sunt, tanto incremento amplificata sunt hoc anno, tragœdiam vt omnem superare videantur. Id facile præter historicam Scripturæ narrationem, ex aliquot Ieremiæ & Ezechielis prædictionibus intelligi potest, quas cum in rem ipsam deductas necessario fatendum sit, tanquam rerum gestarum narrationes accipiendæ sunt. Quin etiam loca è threnis petita germanas narrationes continent, licet poëtica forma potius; quam historica describantur.

II. Præsertim à fame.

Ex his ergo locis, quos in Annalibus digestos habes atque descriptos, intelligitur ciuitas opressa fame intolerabili, obsidione decimum nonum iam mensem perseuerante, quam confirmat antegressa sterilitas, & sitis, & innumera insectorum examina, segetem in herba, herbamque ipsam præproperè demetentia, atque insaturabili fame deuorantia. *Preualuit*, ait Scriptura, *fames in ciuitate, nec erat panis populo terræ.* Quasi dicat, multis modis contra famem certatum est, multa præter morem & consuetudinem omnem, præter decorum & vtilitatem versa sunt in cibum, vt quoquo modo rabida fames euinceretur; præualuit ipsa nihilominus, vsque adeo non paucis aliquibus tenuioribus, sed vniuerso populo terræ nihil superesset ad cibum. Eadem fames enecabat infantulos in sinu matrum, & paruulos in plateis & adultos, hostili metu superato, extrudebat foras. Patres, matres, liberos, amicos, ac necessarios in mutuas animabat cædes, artusque fœdè laceratos, nefarios in cibos conuertebat. Et quamuis pestilentia effusè grassaretur, mitior tamen erat quam fames, qua miseri diuturniore cruciatu tabescebant.

Quæ ad mutuas cędes.

III. c. 38. 1. 2. &c.

Contigit hoc anno vt Ieremias crudeliter ab impiis in profundum ac cœnosum puteum demergeretur. Cum enim ex ipso carceris atrio deditionem populo suaderet, adierunt Regem viri primarij, rogantes vt interficeretur, quod de industria virorum bellantium manus dissolueret, quod cum à Rege impetrassent, tulerunt Ieremiam, & funibus submiserunt in lacum, non solum vt neminem alloqui posset, sed vt ibi fame, frigore, pædore, diuturna crudelique morte extingueretur. Id cum Abdemelech Æthiops intellexisset, Regem adiit, accusans istorum crudelitatem in sanctum virum, rogansque illum inde extrahi. Cui Rex assensus, *Tolle tecum*, inquit, *hinc 30 viros, & leua Prophetam Ieremiam de lacu, antequam moriatur.* Non erant tam multi necessarij ad extrahendum Ieremiam, sed ad vim istorum arcendam, si forte impedire vellent ne extraheretur.

Ieremias in cœnosū puteū demittitur.

IV. Iere. 38. 11. &c. Educitur, & agit cum Rege occulte.

Itaque demissis ad eum veteribus pannis ne à funibus læderetur, extraxerunt eum. Ex quo intelligitur Prophetam seminudum eò demissum fuisse, alioqui propriæ vestes læsionem impedire potuissent. Sed & humanitas hominis alienigenæ cernitur, in ciuium iniustissima crudelitate. Itaque restituto Ieremia vestibulo carceris, nunciauit Dominus, Abdemelech ipsum in communi Iudæorum clade euasurum Chaldæorum manus. Sub hæc secreto Ieremiam euocauit Sedecias, vt ab eo sciret quid sibi denique futurum esset, aut quid consilij daret; cumque mortis metu Propheta respondere cunctaretur, iureiurando illius confirmatus respondet, eique deditionem suadet. At Rex timens à transfugis illudi: id enim principibus viris intolerantissimè contigit, non acquiescit. Ieremias autem negat traditum iri illudendum, bene potius ei futurum. Alioqui fore vt ipsi, capto à Chaldæis, à mulieribus quasi per cantilenam insultetur. Hic Sedecias remittit Prophetam ad vestibulum carceris, imperato super hac re silentio.

c. 39. 15.

Cui suadet deditionē.

V. Fugitiui gratiam Chaldæi Regis Ieremię conciliant.

Cæterum non est omittendum hoc loco, quo de Iudæis fugitiuis fit mentio, certum videri plerosque illorum, dum Nabuchodonosorem adirent, & causam defectionis suæ in diuinam voluntatem, & Ieremiæ suasionem referrent, etiam pluribus retulisse non solum viri sanctitatem, & futurorum ex diuina reuelatione præsensionem, sed etiam quam ille videretur bene erga eum affectus, qui Regi, totique populo deditionem suaderet; propterèaque multis iam malis affectus, etiam nunc carcere detineretur. Qua relatione factum est, vt Chaldæus Rex propensiore in eum esset animo, adeo vt præciperet Nabuzardano Magistro militiæ, vt capta ciuitate, omni cum humanitatis officio prosequeretur, quod & fecit, vt suo loco dicetur. Sub hoc tempus, cum iam de Ierusalem actum esse putaretur, Tyrus quæ gloriæ illius semper æmula fuerat, vt Romæ Carthago, & Niniue Babylonis, lætata est, vt ait Ezechiel, sperans se inuictam fore, & spoliis Iudæorum ditatum iri. Demens quæ non videbat se tanto facilius expugnatum iri à Chaldæis, quo magis illi vires suas in vnum ad eam debellandam coëgissent.

39. 11.

Tyri æmulatio, ei clades prædicitur cap. 26. 2.

VI. Arca & altare incēsi seruant.

Valde autem allentior iis, qui existimant sub huius anni finem, quosdam de primariis Sacerdotibus, Ieremia non solum conscio, sed

authore

authore etiam & hortatore, arcam fœderis, & altare incensi, ignem perpetuum, nonnullaque alia, quæ facile asportari poterant abstulisse, & subterraneo quopiam in loco, maximo studio abscondisse, Deo Religiosos illos viros peculiari prouidentia ab hostibus protegente. Qua de re sequenti anno dicetur. De rebus autem à Iudæis, toto tempore obsidionis gestis contra Chaldæos, mirum est in Scriptura silentium.

Metus Sedeciæ & Iudæorū.

Dederat enim illis Dominus cor pauidum, & animam deficientem, vt hostem vix intueri, nedum in aciem prodire, & cum eo congredi auderent; nisi cum ad illum, fame compellente, profugerent. Maxima tamen pars aut certe primaria impiorum erat, qui dictis Ieremiæ increduli, nullam à Chaldæis veniam, aut misericordiam expectabant; miniméque omnium Sedecias, qui crudelem Ioaximi fratris interitum, & raptationem, & sepulturam asini meminisset; & simillimam culpam suam in Chaldæorum Regem non ignoraret.

VII. Tempus modusque captæ vrbis.

Reliquus est vltimus actus tragœdiæ huius, qui incidit in nonum diem mensis quarti huius anni, quo die vel vi & aperto marte, vel clam & improuisò apertus est murus, per quem aliqui Chaldæorum ingressi, portam piscium, quæ erat ciuitati à Septentrione, occuparunt, & toti exercitui aperuerunt: indéque ad secundum murum progressi sunt, in quo erat porta, quæ tum secunda, tum etiam media dicebatur, quæ erat in muro dicto Bezetha, templum à Septentrione cingente, ibique primarij Chaldæorum duces *federunt*, id est locum habuerūt in potestate, & subito præsidio tenuerunt. Ea porta occupata nihil admodum erat, quod eos à templo excluderet. Inde autem ad Regiā & arcem Sionis facillimus, & ordinarius erat Regis transitus, & Palatinorum eius. *Cumque vidisset eos Sedecias Rex Iuda, & omnes viri bellatores* non dixerunt *moriamur, & in media arma ruamus*, sed *fugerunt & egressi sunt nocte de ciuitate, per viam horti Regis, & per portam, quæ erat inter duos muros, & egressi sunt ad viam deserti.* Ita Ieremias. Filios quoque Regis fugæ comites fuisse constat.

Ierem. 39. 4.

VIII. Locus & modus fugæ Regis. *Vide Hierusalem Villalpādi.*

Paulo obscurior est locus, pendetque ex topographia ciuitatis. Egressum arbitror ex Palatio suo & monte Sion, quò nondum penetrauerat hostis. Quærēda primum fuit via, quę quàm occultissime duceret in hortum Regis, qui erat in valle Hermon, ad torrentem Cedron, indéque desertum versus, & Iericho. Erant autē duæ portæ ciuitatis vicinæ Palatio Regis, quæ eo ducebant, porta scilicet equorum & aquarum, quarum prior erat in angulo muri ciuitatis, & muri Ophel, ideoque dicitur fuisse *inter duos muros*, fuitque omniū occultissima, & in ima valle quæ dicitur Tyropeon, ideóque fugæ opportunissima. Videtur autem clausa fuisse hoc tempore muro lapideo, qui noctu ad egressum Regis perfossus fuerit, iuxta Ezechielis Prophetiam. *Et dux*, inquit, *qui est in medio eorum, in humeris portabitur*, propter periculum nocturni, & trepidi, & decliuis descensus, in sella gestatoria à fortibus & industriis, & fidis famulis delatus est ad imam vallem Tyropeon, in qua erat porta equorum Orientalis, qua exibatur ad hortum Regis. pergit Propheta, *in caligine egredietur, parietem perfodient, vt educant eum, facies eius operietur, vt non videat oculo terram*, atque adeo vt à nemine videri, vel agnosci possit.

Ca. 12. 12.

IX. Chaldæi fugientem persequūtur, & cōprehendunt.

Verum fugientem noctu Regem Chaldæi excubitores senserunt, qui erant in circuitu ciuitatis, monitisque celeriter ducibus, vt quique erant expeditissimi procurrerunt, parte idonea exercitus subsequente, si fortè pugnandum esset; multi enim viri bellatores Regis comites *dispersi sunt, & reliquerunt eum*, plerosque tamen ex fuga retractos, & cum Rege ductos in Reblata ad Nabuchodonosorem, ibi iussu illius occisos, cum filiis Sedeciæ, mox intelligetur.

4 Reg. 25. 5.

Ciuitatis clades.

Dum Sedecias in fuga comprehensus ad Nabuchodonosorem deducitur, luctuosissima Iudæis illucescit dies, in qua nihil ad summam calamitatem desideratum est, non rapinæ, non cædes, non templi profanatio, non stupra, non adulteria, non omnis generis infandæ libidines, & cumulatæ subsannationibus iniuriæ, aliáque id genus, quæ ex sanctis literis in Analibus digessimus.

n. 41. & seqq.

X. Sedecias sistitur Chaldæo.

Quæ dum Hierosolymis à Chaldæis impunè perpetrantur, militares cohortes, quæ fugientem Sedeciam comprehenderant, peruenerunt in Reblata, quæ fuit in terra Emath, in Iudææ finibus, Libanique montis, quatuor circiter dierum itinere à Ierusalem. Illic tunc Nabuchodonosor tanquam in peramœno loco morabatur, expectans euentum obsidionis Hierosolymorum & Tyri, à qua etiam bidui fere itinere distabat. Cum ergo Sedecias metu ac pudore plenissimus oblatus esset Nabuchodonosori, *Locutus est*; ait Scriptura, *cum eo iudicium.* Quod sic explicat Iosephus. *Quem postquam in conspectu habuit, impium & fœdifragum vocare cœpit, & promissionum immemorem. Exprobrat etiam ingratitudinem: quod cum à se regnum accepisset, Ioakimo fratri debitum, accepta potestate abusus esset, in authorem beneficij. Sed magnus est*, inquit, *qui te propter mores tuos pessimos in manus meas tradidit.*

A quo obiurgatur.

XI. Et punitur cæde filiorum.

His verbis cum Sedeciam increpuisset, è vestigio iussit, ipso, & aliis captiuis inspectantibus, filios eius, & amicos trucidari: quamuis puerulos & innocentes, nam pater trigesimum secundum duntaxat agebat annum, sed ea cædes in supplicium patris redundabat. Ipsi autem, dum supremas perfidiæ pœnas expectat, iussit oculos effodi, inijci catenas, & Babylonem abduci. Atque ita concidit regnum Iuda, in potestatem & iura Chaldæorum redactum, cum à Saule primo Hebræorum Rege stetisset annis 485. Numerantur enim à iactis templi fundamentis 424. quibus tres priores anni Salomonis, Dauidis 40. Samuelis 18. addendi sunt, iuxta ea quæ primo Saulis anno sunt constituta. Non numerato autem Saule, neque Athalia, Dauidis familia per vnum & viginti Reges propagata est.

Propria cæcitate, catenis, & deportatione.

Quandiu stetit regnum Iuda.
18.
40.
3.
424.
485.

(.·.)

ANNVS MVNDI 3447.

IOSEDECI PONTIFICIS 1.

TRANSMIGRATIONIS 12.

TEMPLI 425. & vlt. DESOLAT. 1.

NABVCHODON. 19. Imperij Babyl. 114.

OLYMPIADIS XLIII. An. 2.

TARQVINII 9. VRB. COND. 146.

ANTE CHRISTVM 606.

I. Summa rerum anni huius, & ratio temporis.

CAdit in hunc annum ruina & deflagratio templi atque ciuitatis, deportatio captiuorum, Ieremiæ lamentatio, collectio Iudæorum & fuga, Tyri calamitas. Ad ea quinque capita referuntur quæcumque in sacra historia ad hunc annum pertinent. Quod ad primum attinet gestæ rei tempus ab historico sacro ita describitur. *Mense quinto, septima die mensis, ipse est annus nonus decimus regni Babylonis, venit Nabuzardan Princeps exercitus, seruus Regis Babylonis in Ierusalem.* (4. Reg. 25.) Quæ à Ieremia repetuntur: nisi quod pro septima die mensis legitur decima. Arbitror die septima quinti mensis venire cœpisse ex Reblata, quæ tridui fere Hierosolymis aberat, die autem decima Hierosolymam peruenisse. Est autem hic mensis quintus anni sacri decurrentis, qui dicitur Ab apud Hebræos, & Iulio nostro respondet, quo mense incipiebat annus Nabuchodonosoris 19, & 12. Sedeciæ incœpturus erat, vt alibi dictum est.

II. Ierusalem cum templo succéditur, ac diruitur. l. 10. Ant. c. 8.

Abiit ergo mensis vnus in cædibus, & populatione ciuitatis: Quo interim tempore Principes exercitus consuluerunt Regem, quid Hierosolymis fieri placeret. *Ille autem*, vt ait Iosephus, *Nabuzardan ducem misit Hierosolymam eam mandatis, vt templum spoliatum incenderet, Regia quoque similiter cremata, vrbem à fundamentis dirueret, populum in Babylonem traduceret.* Quæ ille accuratè præstitit, pretiosa vero supellex tam sacra quam profana conseruata est. Nam in libro Paralip. enumeratis cædibus, quæ nullo delectu loci, ætatis, aut sexus perpetratæ sunt, subdit, *Vniuersáque vasa domus Domini tam maiora quam minora: & thesauros templi, & Regis, & Principum transtulit in Babylonem.* (l. 2. c. 36. 17. 18.) Sed prius *incenderunt hostes domum Dei, distruxeruntque murum Ierusalem, vniuersas turres combusserunt, & quidquid pretiosum fuerat, demoliti sunt.* (Sed vasa conseruantur.) Apparuit autem in hac conseruatione vasorum, diuina misericordia, quæ paupertati Iudæorum, post finitos desolationis annos, consulebat.

III. An libri sacri perierint.

Sed existit hoc loco non negligenda quæstio, num libri omnes sacri, in hac templi & vrbis conflagratione perierint, & ab Esdra postea restituti fuerint: quod plerique sanctorũ Patrum existimarunt, scriptoque tradiderunt, Basilius, Irenæus, Tertullianus, Hieronymus, Eusebius, Clemens Alexandrinus, Isidorus, Theodoretus, Rabanus, Leontius, Leo Castrius, quorum sententias in Annalibus descripsimus. Quæ opinio ex eo confirmatur, quod anno 18. Iosiæ Regis, pene pro miraculo affertur inuentio libri sacri, ab Helcia Pontifice, (n. 10. 11. & seqq.) cum tamen deinceps, omnes Reges fuerint impij, & ciuitas sancta non semel venerit in potestatem barbarorum.

IV. Non videri.

Hæc tamen opinio validè impugnari potest, quia supponit libros sacros à Chaldæis combustos; & eos nusquam gentium, præterquam in Iudæa, reperiri potuisse. At neutrum eorum probari potest. Non prius; neque enim tantam cladem sacer historicus in libris Regum, aut Paralipom. silentio præterisset. Quomodo autem Ieremias iacturam tam deplorandam, neque describit in Prophetia, neque lamentatur in Threnis? qui tamen tam multa alia, quæ combusta, quæ fracta, quæ asportata sunt, memoret, pene minutatim? Neque minus curæ fuisset Spiritui sancto id Ieremiæ, aut alicui suggerere Pophetarum, ad futuri miraculi magnitudinem celebrandam, quam cum Machabæorum tempore scribi voluit libros diuinæ legis, iussu Antiochi, combustos, atque discissos: & apud quemcumque inuenirentur fuisse trucidatum.

V. Libri sancti priuatim habiti. Dan. 9.

Ex quo loco habetur, non publicè tantum seruatos fuisse diuinos libros, sed priuatim etiam à plerisque. Id autem à sanctis viris, Daniele, Ezechiele, Ieremia, Baruch, hoc maxime tempore factum fuisse, quis poterit dubitare? De Daniele certe constat eum habuisse libros sacros, & nominatim Ieremiæ Prophetiam de 70. annis exilij, quam longè post hæc tempora legerit, & intellexerit. Quin & Ionathas tempore Machabæorum libros sacros se habere gloriatur, (1. Mach. c. 3. 46.) quantauis cura ab Anthiocho ad eos perdendos adhibita. Quamuis autem daremus omnes libros sanctos Hierosolymis hoc tempore periisse, certum est Iudæos pene vbique terrarum habuisse Synagogas, (Et vbique gentium. Act. 13.) in quibus sacræ literæ per omne sabbatum legebantur, & Danielem in regno Persarum ostendisse atque exposuisse Cyro, quæ de ipso ab Isaia prædicta fuerant, vt author est Iosephus, (l. 11. Ant. c. 1. comm. in Dan.) & Theodoretus. Erant ergo in Perside libri sacri. Adde quod Scriptura nusquam dicit Esdram ex mente sua recitasse libros Mosis, sed detulisse librum legis Moysi, & coram populo distinctè & intelligenter, ad meridiem vsque legisse. (2. Esd. 8.) Probabile autem est illum librum, qui tempore Iosiæ mirabiliter inuentus est, fuisse illud ipsum autographũ, quod à Mose scriptum fuerat, vt significat Genebrardus. (Liber inuentus sub Iosia quis. n. 10. ad 23.) Sed de hac quæstione hoc loco satis, accuratiorem de ea disputationem Annales ipsi studioso Lectori suppeditabunt.

VI. Aliqui de captiuis cur occisi videantur.

Sequitur deportatio captiuorum. Ex quibus cum aliquos serius interfectos legamus, alios non interfectos, sed in vinculis habitos vt transmigrarent, dubium est quid causæ fuerit, cur Chaldæi pari erga omnes clementia, aut sæuitia non sint vsi. In qua dubitatione sic dicendum videtur. Dum templum ac Hierosolymitanorum domos priuatas publicasque, Chaldæi sollicitè scrutantur atque diripiunt, (4. Reg. 25. 18.) maxime autem dum eas subiectis facibus incendunt, exierunt mures è cauernis suis. & qui mortis aut suppliciorum metu, latebras occultissimas petierant, se in conspectum dederunt, in quibus fuerunt Saraias Pontifex (In quibus Saraias Pontifex.)

&

& Sophonias, qui eius vices gerebat, & aliquot alij viri primarij, & insuper è vulgo 60. viri, quos Nabuzardam duxit ad Regem in Reblata, vbi iussu eius sunt interfecti, nec cæteris captiuis additi ad exilium. Forte postquam priuus feruor cædendi deferbuit, iussi fuat omnes dedere se, ad Babyloniam seruitutem, idque pœna mortis proposita, si quis intra certum tempus imperata facere cunctaretur. Isti ergo, cum suis consili latebris non paruissent, capitali supplicio affecti sunt, reliqui cum transfugis solum verterunt.

VII. Relicti in Iudæa pauperes, & cæt.

Relicti tamen sunt pauperes aliqui vinitores atque agricolæ, vt terram non suo, sed Chaldæorum nomine colereat, ne terra fructuosa nouis dominis esset inutilis. Sed quia necessarius erat aliquis, qui rudem hanc & imbellem plebeculam contineret, ac regeret, eam curam dedit Rex Godoliæ, qui videtur fuisse aliquis de Iudæis transfugis, quem sibi fidelem fore Chaldæus credidit. Quia tamen Iudæos non semel fœdifragos expertus fuerat, ita regionem recens acquisitam fidei Iudæi hominis commisit, vt prudenter tamen ei socios Chaldæos adiungeret, qui cum eo morarentur in Masphath. Sed Dominus, qui hanc regionem desolatam volebat, permisit hoc consilium quamprimum disijci, ac disturbari. Quid autem factum est Ieremiæ? Ita cum eo videtur actum.

Sub cura Godoliæ. 4. Reg. 25. 25.

VIII. Ieremias adducitur in vinculis in Rama.

Cum accepisset Nabuzardam mandatum à Rege suo, vt Ieremiam tractaret humaniter, misit is præfectos, qui captiuos Babylonem deportandos in Rama deducerent, nominatimque Ieremiæ, qui in vestibulo carceris esse dicebatur, curam gererent. Illi eum cum cæteris catenis vinctum in Rama deducunt. Vbi Nabuzardam eum agnitum catenis exemit, deditque potestatem demigrandi Babylonem, aut in Iudæa cum Godolia remanendi, aut etiam quocunque libuisset abeundi. Maluit is habitare cum Godolia, vt reliquias Iudaici naufragij colligeret ac curaret. Addit Iosephus Prophetam à præfecto militiæ, vt sibi, socium Baruchum, qui simul cum ipso vinctus deductus fuerat in Rama, concederet, quod & obtinuit, eiusque opera scripsit epistolam, in vsum eorum qui abducebantur captiui in Babylonem, quæ habetur sexto capite libri Baruch.

IX. Vt abducti captiui, & nominatim Sedecias. In 13. Isaiæ, c. 41. 10 & 43. 6.

In captiuis autem, qui bini terni-ve catenis vincti longo agmine ducebantur, vt solent nunc qui ad triremes ducuntur, erat Sedecias ipse, sed in cauea inclusus, vt ait Hieron. nulla alia prærogatiua cætera turba felicior, nisi quod suam ipse miseriam effossis oculis nō videbat. Filiæ autem eius, quarum Ieremias meminit nominatim, quas apparet in palatio cum cæteris mulieribus, vxoribus, & concubinis, Rege fugiente fuisse relictas, vt olim à Dauide fugiente Absalonem, filiæ inquam, quæ aliquid solatij reliqua ætate patri afferre poteraat, in ista oculorum, filiorum, regni, libertatis orbitate, ei concessæ non sunt, sed Godoliæ cum reliquis captiuis permissæ, quas Iohanan filius Carre in Aegyptum captiuas abduxit, vt à Chaldæorum elapsæ manibus, Aegyptiorum petulantiæ periculum adirent.

X. ca. 52. 29.

De numero captiuorum hæc habet Ieremias, *Iste est populus quem transtulit Nabuchodonosor, in anno septimo*, id est in transmigratione Ioachini, *Iudæos tria millia & 23. in anno octauo decimo Nabuchodonosor*, in illo quippe anno captiui facti sunt, initio tamen 19. amandati: *de Ierusalem animas octingentas triginta duas.* Quod addit Ierusalem, videtur innuere etiam de aliis ciuitatibus multos abductos fuisse, quorum numerus initus non est. In anno autem 23. eiusdem abducti sunt 745. de quibus infra suo loco dicetur. In huius autem anni captiuis fuit in primis Iosedec, filius Saraiæ Pontificis, paulo ante occisi, cuius annos nunc inchoamus, qui patri in nudo titulo Pontificatus successit. De quo Script. in 1. Par. *Saraias genuit Iosedec. Porro Iosedec egressus est, quando transtulit Dominus Iudam & Ierusalem per manus Nabuchodonosor*, Iosephus quoque, *Iosedechum etiam Pontificem vinctum secum duxit Sareæ Pontificis filium, quem modo Reblatis affectum supplicio diximus.*

Numerus captiuorū sub Nabuchod.

Nouus Pontifex Iosedec.

l. 1. Paral. 6. 14.

l. 10. Ant. c. 11.

XI. Ieremias abscondit arcam & altare thymiamatis. 2. Mach. 2. 4. 5.

Dum illi abeunt Ieremias de sacro deposito sollicitus, diuino monitu locum adit, in quo illud abdiderat, eaque inde trans Iordanem vsque transfert in montem, ex quo Moyses terram Chanaam sub mortem contemplatus fuerat. Quò cum peruenisset, *Inuenit locum speluncæ, & tabernaculum, & arcam, & altare incensi intulit illuc, & ostium obstruxit; & accesserunt quidam simul qui sequebantur; vt notarent sibi locum, & non potuerunt inuenire.* Ita Scriptum est in 2. Machab. Eo ministerio piè perfunctus Ieremias ad desertam Ierusalem rediit: ibique per otium contemplatus est, non vltra ciuitatem perfecti decoris, dominam gentium Principem prouinciarum, gaudium vniuersæ terræ. Non vltra templum illud Salomonicum, Hebraicæ gentis gloriam, mundi miraculum, exemplar diuinæ architecturæ; sed disiectorum murorum aceruos, diffractarum ædium cumulos, omnia rudera & parietinas afflatas fumo, fuligine nigricantes, quæ planxit ea lamentatione, quæ eius Prophetiæ subiecta est.

Et lamentatur super vrbem & templum.

XII. Aditque Godoliam. vide Mach. 3. 46.

Sequitur vt de noua Iudæorum collectione, & fuga dicamus. Ieremias lacrymis iam exhaustus atque suspiriis, desertæ plebeculæ curam spiritalem gesturus, ad Godoliam venit in Masphath; quem locum Samuel olim sacrificiis, populusque vniuersus orationibus celebrauit, fuitque in terra Iuda, vt ait Ieremias, è regione Ierusalem ad Occidentem. Illuc ergo Ieremias cum muneribus & litteris commendatitiis à Nabuzardane venit, & habitauit cum Godolia in medio populi, quo etiam alij viri primarij ex fuga se receperunt. Qui cum vidissent Chaldæos cum Godolia, timuerunt ne illis traderentur; per fraudem Babylonem abducendi, rati ob eam causam cum Godolia relictos: quos confirmare conatus est Godolias, etiam iureiurando adhibito. Mirum autem est quod addit Ieremias, hosce fugitiuos collegisse in reditu vinum & messem multam nimis. Nimirum hinc disciplina militaris Chaldæorum agnoscitur, quorum duces hæc non Iudæis, sed sibi ipsis seruabant, ignorantes quam diuturna futura esset obsidio, quam experti erant ad trigesimum vsque mensem protractam fuisse; nec dubitabant sibi terram omnem, & fructus eius esse acquisitos, & dum ea seruarent, sua sibi conseruare.

c. 40. 11.

Ad eūdem alij confluunt.

Ibid.

Colligunt messem & vinum.

XIII. Ismael Godoliæ cædem molitur, & cur.

Nondum erant exsiccatæ miserorum Iudæorum lacrymæ, cum noua lugendi materia superuenit: proditoria videlicet Godoliæ cædes, cuius industria poterant Iudæi quoquo modo coalescere, sed oportebat prænunciatam Septuagenariam desolationem, quæ nunc inchoabatur, expleri. Causam suscepti, perfectique facinoris Scriptura suspicandam dedit. Ismaël enim cum esset de semine regio, inuidit hanc dignitatem Godoliæ, quamuis eam se assecuturum non speraret: sed in eo fructum ponebat sceleris sui, si quo ipse bono carebat, alterum se inferiorem frui non pateretur. Communicato ergo cum Rege Ammonitarum consilio, qui hostis erat Chaldæorum, facile ab eo inductus est, vt Godoliam Chaldæorum clientem, & Chaldæos, qui cum eo erant, mactandos susciperet. Res venit in notitiam Iohanan & cæterorum optimatum, qui eam ad Godoliam detulerunt, sed is fidem eis adhibere, magno suo malo noluit, neque permittere vt Iohanan Ismaëlem interficeret.

Ierem. 41.

Consilio Regis Ammonitæ.

XIV. Godolias frustra monitus interficitur cum suis. Ibid.

Ergo septimo mense anni huius duodecimi, qui erat tertius anni 19. Nabuchodonosoris, venit Ismaël cum decem viris, & optimatibus aliquot Regis Ammonitarum, qui, se honoris & gratulationis causa, à Rege suo missos mentiebantur, qui cum conuiuio accepti fuissent, à Godolia in Masphath, surrexit Ismaël, & decē illius socij, & Godoliam interfecerunt. Addit Iosephus cæteros quoque conuiuas, præsertim Chaldæos, fuisse interfectos. Postridie commissi facinoris, eoque nondum euulgato, quod scilicet, vt ait Iosephus, nocte intempesta perpetratum fuisset, venerunt 80. viri ad Godoliam adoraturi, & ploraturi in templi ruinis. In eorum occursum venit Ismael, pari tristitia simulata, & in vrbis medium adductos interfecit, ne cum essent amici Godoliæ, eius necem vlciscerentur: decem tamen viri vitam suam pretio redemerunt. Nec eo scelere contentus, *Omnes reliquias populi, qui erant in Masphath* & in iis filias Sedeciæ, abduxit ad Ammonitas.

Ant. l. 10. cap. 11. Alijque insuper, & reliqui ad Ammonitas abducuntur.

XV. Liberantur à Iohanan.

In hoc cædium & captiuorum tumultu, fieri non potuit, quin elaberetur aliquis, qui Iohanā filium Caree, reliquosque viros militares eius socios de hac tota clade doceret. Qui propere assumptis quisque militibus suis, contra Ismaëlem venerunt, & excussa de manibus eius præda, non sine sanguine, in fugam ad Ammonitas compulerunt. Iohanan autem cum suis, & reduce populo cogitant de fuga in Ægyptum, rati Chaldæum nullo discrimine in Iudæos omnes, quasi Godoliæ & Chaldæorum necis authores, vultorem exercitum quamprimū missurum; nec cogitarunt hanc eorum fugam facturum reos necis, cuius erant innocentes. Neque tamen prius se in fugam dederunt, quam Dominum super ea re per Ieremiam consulerent. Quod cum Propheta fecisset, responsum accepit à Domino, quo prohibebantur descendere in Ægyptum, promissa diuinitus incolumitate in Iudæa.

Qui cogitat abire in Aegyptū, cum reliquiis populi.

Repugnāte Domino.

XVI. Cui resistunt peruicaces, & Aegyptum abeunt. Ierem. 43. 2.

Quæ cum Propheta illis accuratè atque animosè inculcaret. Illi contra non solum contumaces & perfidi, sed contumeliosi etiam in sanctum Prophetam, *Mendacium*, inquiunt, *tu loqueris, non misit te Dominus Deus noster dicens, ne ingrediamini Ægyptum, vt habitetis illic.* Addunt etiam calumniam contra Baruch eius socium, qui eos velit perditos, neque adire Ægyptum, vt a Chaldæis partim interficiantur, partim Babylonem abducantur. Et habebat locum aliquem ista suspicio, quod Baruch vnà cum Ieremia, liber a Chaldæis dimissus esset, & in eorum gratiam, deditionem sæpe Regi, populóque suasisset. Itaque nitentes in vetitum, cupientesque negata, proficiscuntur in Ægyptum, cum omnibus reliquiis Iudæ, vndecunque collectis: Et in iis secum etiam abducunt Ieremiam & Baruch socium eius. Atque ita regio Iudæorum plane deserta, & desolata mansit.

Vix in Aegyptum peruenerunt, quod octauo minimùm huius anni mense contigit, cum ibi factum est Verbum Domini ad Ieremiam, iubeturque sumere lapides grandes in conspectu Iudæorum & abscondere eos in crypta, sub muro lateritio; vt repræsentarentur Iudæi, qui se crederent tutos fore tectosq; in Aegypto lateritia, aduersus Nabuchodonosorem; quem tamen Dominus se euocaturum dicit in ruinam Aegyptiorum, & eorum qui sub eorum vmbra latere voluissent; quos partim vita, partim libertate priuaturus esset. Quæ minæ non in longum tempus abiere. Anno enim decimo quinto transmigrationis, qui fuit Nabuchodonosoris vigesimus secundus, Aegyptus in eius potestatem venit, eamque pro arbitrio populatus, Ægyptios ac Iudæos partim iugulauit, partim in seruitutem abduxit. Huc porro pertinent aliquot Ezechielis vaticinia, tam de Iudæis habitantibus in ruinosis, super humum Israel, quam de Aegyptiis, quibus Chaldæorum gladius imminebat, de quibus consulentur Annales.

XVII. Ibi Ieremias contra eos prophetat. c. 44.

& contra Aegyptū.

ca. 33. 24. c. 32. n. 70. &c.

Superest vt de Tyri expugnatione dicamus aliquid, quam anno 19. Nabuchodonosoris, 13. obsidionis, & vno anno à vastata Ierusalem contigisse passim omnes consentiunt. Idque probari potest ex 25. Ieremiæ, vbi non solos Iudæos, sed omnes etiam gentes, quas enumerat ibidem, Regi Babylonis annis 70. seruituras affirmat, quibus cunctos Reges Tyri, & vniuersos Reges Sidonis annumerat; significans non plane vastandam Tyrum hoc tempore, sed Regi Babylonio ita subiugandam, vt spatio illo 70. annorum Tyrij & Sidonij principes, Chaldæorum clientes essent, & vectigales. Donec Chaldæi ipsi afflicti à Cyro, Persis subiicerentur & Medis. Non fuisse autem Tyrum vi captam, neque prædâ patuisse Chaldæis, ex Ezechiele intelligitur, qui à Domino monetur, exercitum Chaldæorum multis incommodis in hac obsidione affectum; neque tamen ei mercedem redditam, ideòque Aegypti spolia ei datum iri à Domino, cui in hac expeditione seruierant.

XVIII. Expugnatio Tyri, aut pacificatio.

v. 21.

Ca. 29. 18. Sine deprædatione.

(∴)

ANNVS MVNDI 3448.

IOSEDECI & DESOLAT. 2.

TRANSMIGRATIONIS 13.

NABVCHOD. 20. Imperij Babyl. 115.

OLYMPIADIS XLIII. AN. 3.

TARQVINII 10. VRB. COND. 147.

ANTE CHRISTVM 605.

I. Ratio temporis mortis Ieremiæ.

Continet hic annus vltimum Ieremiæ vaticinium, eiusdemque mortem in Ægypto, pro Dei causa gloriosè obitam. S. enim Hieron. initio Comment. in Ieremiam, ait eum Prophetasse annis quadraginta & vno, præter illud tempus, quo ductus est in Ægyptum; quod vnius circiter anni fuit, cum autem à 13. Iosiæ Prophetare cœperit, inde annus præsens 42. numeratur. Sed prius quæ fuerint cædis Prophetæ quasi præludia videamus. Iudæi inuito Domino ac Ieremia in Ægyptum profecti, vitam impiam, atque vtrique inuisam traducere cœperunt, aut potius pertexerunt, & ad Prophetæ voces, querelas, comminationes non solum obsurdescere, sed etiam sese coram de sua impietate iactare, voluntatem in proposito idola colendi, quasi facta coniuratione, obfirmare; calamitates suas non peccatis suis, sed Dei cultui tribuere; pacem autem & felicitatem, si quam vnquam degustassent, cultui idolorum, ingratissimo animo, execrandaque lingua ascribere. Quæ satis docent has populi Iudaici quisquilias, ad extremum impietatis barathrum descendisse, nihilque aliud vltra desideratum, quam vt sceleftissimi apostatæ, vtriusque mortis rei, vtraque propediem plecterentur.

c. 44.

Iudæorum in Ægypto peruicacia.

II. Contra Deum & Ieremiam.

Ex quo autem Iudæi in Ægyptum descenderunt, qui primum in Taphnis subsederant, deinde in tres alias vrbes dispersi sunt Magdalū Memphim, & Phatures, vbi hæc Prophetia videtur edita, populo Dei iussu, illuc conuocato. Cui cum impudentes, vt dixi, in Deum calumnias responderent viri ac mulieres, iurat Dominus in nomine suo magno, in ruinam obstinati populi, & ipsius Regis Ægypti, in quo isti fiduciam habebant. Cum autem diuturna & vehemens Prophetæ obiurgatio, cum peruicaci populatium eius malitia certaret, arbitrati sunt, si eum è medio sustulissent, se quietos fore, & molestissimo admonitore carituros. Ergo eripuit aliquando insani populi furor, lapidibus crudeles eorum armauit in illum manus, qui diuinam in ipsos iram perpetuo mitigare conabatur. Hoc enim mortis genere eum occubuisse testis est Epiphanius, Dorotheus, Hieronymus, omniaque Martyrologia. Romanum primo die Maij sic habet. In Ægypto S. Ieremiæ Prophetæ, qui à populo lapidibus obrutus apud Taphnas occubuit, ibique sepultus est. Ex quo intelligi

Quem lapidibus obruunt.

Tempus mortis eius.

potest, Ieremiam septem fere mensibus in Ægypto fuisse.

Epiphanius & Dorotheus sepultum fuisse ab Ægyptiis in loco, in quo habitauerat Pharao; Nam beneficiis ab eo affecti, ait Dorotheus, id honoris illi impenderunt. Isidorus, cum in libro de ortu & obitu Prophetarum, ait Ieremiam in Ægypto pro liberatione à serpentibus Deum orasse, iisque sublatis, magno apud eos in honore fuisse; & impiè à suis occisum, honorificè ab alienigenis, iuxta Regis palatium, sepultum fuisse. Mortuum quoque beneficia præstare fidelibus author est Epiphanius, & facta ad eius sepulchrum oratione, sumpto inde puluere, morsibus aspidum mederi, & crocodilos è suis finibus profligare. Verum non dubium est ad maiorem Prophetæ gloriam cedere, quod omnium virtutum genere clarissimus fuerit, quibus Christum Dominum in vita & morte tam insigniter adumbrauit, vt ea in re nulli Prophetarum cedere, sed cunctis antiere videatur, quæ religiosus Lector in nostris Annalibus haud indiligenter explicata reperiet. Sicut & breuem vitæ ipsius sub Epitaphij titulo epitomen.

III. Et sepulchrum gloriosum.

Figurā Christi fuit.

ANNVS MVNDI 3449.

IOSEDECI & DESOLAT. 3.

TRANSMIGRASIONIS 14.

NABVCHODON. 21. Imperij Babyl. 116.

OLYMPIADIS XLIII. AN. 4.

TARQVINII 11. VRB. CON. 148.

ANTE CHRISTVM 604.

I. Baruch Babylonē cogitat.

Mortuo in Ægypto, sepultoque Ieremia, Baruch Propheta, eiusdem Scriba & discipulus, qui propter magistrum tantùm in Ægypto residebat, Babylonem cogitare cœpit, quod vix vllam de Iudæorum salute spem haberet: non solum quia quod Ieremias irrito conatu susceperat, non videbatur Baruch felicius aggressurus, quippe qui multo minore apud omnes erat authoritate, & opinione sanctitatis, sed etiam quia peculiariter in eum erant infensi. Vnde aiebant Ieremiæ, *Baruch filius Neriæ incitat se aduersum nos, vt tradat nos in manus Chaldæorum, vt interficiat nos, &c.* vt mirum sit eum non eadem opera, cum Ieremia ab ipsis occisum. c. 43. 3.

Egressus igitur ex Ægypto Babylonem profecturus, modico itineris flexu ruinas templi, & Hierosolymorum reuisit, vbi etiam videtur aliquandiu substitisse, quoniam illic nonnulla iam Iudæorum manus collecta erat. Nam anno quinto desolationis, Iudæi collectam Babylone pecuniam miserunt ad Ioakim, aliosque Sacerdotes, qui in vrbis ruinis habitabant, vt ibi Deo sacrificarent. Oportet igitur eos illuc ex diuersis locis adrepsisse, ex quo Ieremias cum reliquo populo, in Ægyptum abducti fuerant; & Baruchum nunciata Ioakimo morte Ieremiæ,

II. Transit per Iudæā.

c. 1. Baruc. 7

Qui tunc ibi fuerint.

ci authorem fuisse vt iis in locis, in quibus altare holocaustorum & thymiamatis steterant, interime quodpiam altare excitaretur, ad aliquam Iudæorum consolationem. Erat autem iste Ioakim filius Helciæ grandæuus, vt qui patruus erat Saraiæ, nuper occisi Pontificis. Credibile etiam est Baruchum, qui propter Ieremiam nonnihil gratia valebat apud Nabuzardam, ab eo impetrasse, vt pauci illi fugitiui, in parietinis illis non tam commorarentur, quam templi & patriæ casum lamentarentur.

III. Mors Sedeciæ Regis, & quæ illius caussa.

Hoc ipso tempore mortuus videtur Sedecias. Etsi enim non constat quo anno sit mortuus, credibile tamen est eum ad annum sequentem non peruenisse. Cum enim in eo cœtu, qui tum coactus est, Ioachim fiat mentio, Sedeciæ non fiat, quamuis vterque in carcere Babylone teneretur, videtur sane iam fuisse defunctus. Adde quod præ animi mœrore, & oculorum cruciatu, orbitate liberorum, & templi regnique interitu, carceris etiam fortasse duritia; erat enim propter ingratitudinem & perfidiam inuisus Regi Chaldæo, non potuit diu esse superstes; idque putat Tostatus, omissa inepta traditione Rabinorum, quam recitat Hieronym. cum in conuiuium à Nabuchodonosore illudendi causa vocatum, ibique Sedeciam, vt illi gratificaretur, laxius perpotasse, moxque ebrietate dominante, indecore corpus denudasse, & toti conuiuarum cœtui, sese deridendum propinasse, moxque ad se reuersum, tantum opprobrium non ferentem, breui in carcere fuisse mortuum.

In ca. 2. Habacuc. v. 15.

IV. Non fuisse violentam

Quidquid sit, illud certo affirmandum est, Sedeciam morte violenta non fuisse defunctũ, vt impleretur illud Ieremiæ, *Non morieris in gladio, sed in pace morieris, & secundum combustiones patrum tuorum Regum priorum comburent te, & væ Domine, plangent te, &c.* Iosephus quoque ait Nabuchodonosorem Babylonem reuersum Sedeciam in carcere quidem vsque ad mortem eius detinuisse, mortuum tamen Regia funeris pompa elatum sepelisse, atque ita videtur eius ignominiam honorifica sepultura compensare voluisse. Vtrum autem Sedecias tot obrutus malis, ad sanam mentem redierit, & pœnitentiam ex animo egerit, certo affirmari non potest, etsi in mitiorem partem libenter propendeam; quia video plerosque è prioribus regibus, hoc ipso nonnullam de sua salute spem reliquisse, quod à Deo in hac vita castigati sunt, nec in flagranti, vt aiunt, facinore, ad diuini iudicij tribunal abrepti. Suspicionem auget quod Baruch scribit, eum vasa argentea in templo Domini fecisse, eorum loco, quæ Nabuchodonosor Babylonem cum Ioachino transtulerat. Accedit quod Ezechielem habuit, & Danielem in captiuitate socios, à quibus potuit ad bene moriendum iuuari, & ad futura mala præsentibus redimenda.

Ierem. 34. 5.

Sed honorificè sepultum.

An periisse videatur.

V. Apparatus Chaldæi ad expeditionem.

Hoc ipso tempore Nabuchodonosor bellicam expeditionem parauit in Ægyptum, ad Ieremiæ & Ezechielis oracula comprobanda, vt anno sequenti dicetur: fuit autem tanto maior apparatus, quanto victoria de pluribus hostibus parabatur. Prius autem quam abiret è Chaldæa, illa videtur executus, quæ memorat Iosephus, vasa videlicet quibus templum Hierosolymitanum spoliauerat, diis suis consecrasse, populo in Babylonia certas sedes attribuisse, & Iosedecum Pontificem è vinculis exemisse.

li. 10. c. 11. Dan. 3. 1. Esdr. 7.

ANNVS MVNDI 3451.

IOSEDECI & DESOLAT. 5.

TRANSMIGRATIONIS 16.

NABVCHODON. 23. Imperij Babyl. 118.

OLYMPIADIS XLIV. AN. 2.

TARQVINII 13. VRB. COND. 150.

ANTE CHRISTVM 602.

I. Expeditio Nabuchodon. in Ægyptum

Hic annus est maximarum victoriarum Nabuchodonosoris, & amplificati imperij, in omnes longe lateque regiones, de quibus Ieremias cap. 25. prophetauerat, quæ causa nonnullis fuit, vt Babyloniorum imperium, hoc anno inchoandum putarint; quod nos duximus ab exciso Assyriorum imperio auspicandum: etsi id à principio modicum fuerit, & in vtriusque Nabuchodonosoris regno magna ceperit incrementa. In hisce populis ac regionibus imperio suo subijciendis, Ægyptus facile primum locum tenuit, erant enim antiquæ iam inter vtrumque Regẽ inimicitiæ, & Dominus oracula Prophetarum suorum volebat impleri. Ægypto autem, quam primaria intentione petebat, subiugata, torrentis instar, in cætera regna, & prouincias inundauit. Hunc rerum gerendarum ordinem Ieremias confirmat. Primo enim loco Ierusalem ponit & regnum Iuda, secundo Pharaonem cum omni populo eius, tum terram Ausitidem & Palæstinam: quarum ex Ægypto redeuntibus Septentrionem versus illa ad Orientem sita est, sicut Ammonitis & Moabitis, hæc ad Occidentem, sicut Tyrus & Sidon.

Et ordo victoriarum eius.

II. Clades Ægypti præuisa.

Quod ergo ad Ægyptum attinet, etsi venienti Chaldæo, alij populi domandi prius; occurrebant, præcipuum tamen aduersarium primùm inuadendum censuit, cum ei per Israëlitarum regionem iter esset ad Ægyptios, capeditum: quorum cladem plerique Prophetarum prædixerunt, Esaias, Ieremias, Nahum, Ezechiel; quorum vaticinia in historiam versa sunt postea, quæ retulimus in Annalibus. Sufficiet hic nobis vnus Ezechielis locus. *Cessare faciam, ait Dominus, multitudinem Ægypti in manu Nabuchodonosor Regis Babylonis. ipse & populus eius cum eo, fortissimi gentium adducentur ad disperdendam terram, & euaginabunt gladios suos super Ægyptum, & implebunt terram interfectis.* Et mox. *Et disperdam simulachra. & cessare faciam idola de Memphis.* Ea enim Chaldæi rapuerunt, & abduxerunt in captiui

c. 30. 10. Et prædicta ab Ezechiele.

Eriã Deorum gentium. *ex. 34. 12.*

tateio cum cultoribus ſuis, incenſis eorum delubris, vt ait Ieremias. Barbaræ enim gentes contra hoſtium ſuorum Deos bellum gerebãt. Nam Aſſyrij vitulos Iſraëlitarum ſuſtulerunt, Chaldæi Chamos Moabitarum; & Melchon Ammonitarum Deos: ideóque & templum Ieroſolymitanum nuper incenderunt, omni ſacra ſupellectili ſpoliatum. Et Holofernes habebat in mandatis, *omnes vt terræ Deos exterminaret.* Denique Sennacherib Deum Emath, & Deum Arphad, & Deum Sepharuaim deleuerat de terris, in quibus colebantur. *Iudith. 3. 13.*

III. Et ipſius regis Ægypti *c. 30. 18. c. 29 30. 32. &c.*

Pergit Ezechiel. *Et dux de terra Ægypti non erit amplius*, externis videlicet & alienigenis principibus, aut certe non regij ſeminis ibi dominantibus. Et certe Herodotus poſt Aprie, ſiue Ephree mortem, ait Amaſim hominem de plebe fuiſſe factum regem. Eóque referri poteſt illud Ezechielis, *Et in Taphnis nigreſcet dies, cum contriuero ibi ſceptra Ægypti.* Pluribus agit hic idem propheta contra regem Ægypti, quem vocat Draconem magnum, quem prædicit extrahendum de medio fluminum ſuorum, & projiciendum in deſertum &c. De populo autem ſubdit. *Et dabo terrorem in terra Ægypti, & diſperdam terram Phatures, & dabo ignem in Taphnis, & faciam iudicia in Alexandria*, quæ ſcilicet poſtea dicta eſt Alexandria, tunc autem vocabatur No ab Hebræis. *Et effundam indignationem meam ſuper Peluſium robur Ægypti.* Erat enim quaſi propugnaculum venientibus ex Syria, Iudæa, & Palæſtina, ad primum Nili oſtium ſitum, quod nunc Damiatam vocant, & interficiam multitudinem Alexandriæ, & dabo ignem in Ægypto, quaſi parturiens dolebit Peluſium, & Alexandria erit diſſipata, & in Memphis anguſtiæ quotidianæ. *Iuuenes Heliopoleos, & Bubaſti gladio cadent, & ipſæ captiuæ ducentur*, totæ ſcilicet vrbes, vel, vt habent Septua. mulieres ipſæ in exilium deportabuntur: quo pertinet illud Ieremiæ, *vaſa, tranſmigrationis fac tibi habitatrix filia Ægypti.* *c. 30. 13. 14.* *Et populi eius in primoriis eius vrbibus.* *ca. 46. 19.*

IV. Iudæi in Ægypto partim cæſi, partim Babylonẽ, tranſlati. *c. 43. & 44. c. 52. 15.* Numerus tranſlatorum. *ver. 7. ver. 7.*

Hæc ergo vt diuinitus prædicta fuerant, ita & contigerunt, & in abducendis Ægyptiis, quę Iudæorum quiſquiliæ in Ægypto repertæ ſunt partim gladio perierunt, partim cum Ægyptiis Babylonem tranſlatæ ſunt, vt illis Ieremias prædixerat. Qua in re vſus eſt rex Chaldæus opera principis militiæ ſuæ; id enim teſtatur Ieremias, qui etiam numerum captiuorum recenſuit. *In anno*, inquit, 23 *Nabuchod. tranſtulit Nabuzardan magiſter militiæ animas Iudæorum* 745. In quo numero non fuerunt qui in ruinis & ſpecubus Hieroſolymorum latitabant, aut ad tranſitum Chaldæorum, huc illucque diffugerant. Nam ad eos hoc ipſo anno ſcripſerunt Babylone Iudæi, vt patet ex cap. 1. Baruchi, & 9. Danielis. Subiugata porro à Chaldæis Ægypto, cum multo circumquaque poſitarum regionum terrore, etiam Æthiopas Nabuchod. ſibi creditur ſubiecisſe, neque id Sophonias obſcurè ſignificat: vbi agens de iis gentibus, quas deuicit hoc tempore Nabuchodonoſor, poſt enumeratos Philiſthæos, Moabitas, & Ammonitas, ſubdit. *Sed & vos Æthiopes interfecti gladio meo eritis.* Certe Megaſthenis apud Ioſephum, ait eum magnam Aſricæ partem ſibi ſubiugaſſe.

Æthiopes à Chaldæis deuicti. *c. 2. 12.* *l. 1. cont. Apionem.*

Inde reflectens iter Idumæos cum Aulitide, Philiſthæos, cum omnibus Satrapiis ſuis, Moabitas & Ammonitas, Iſmaëlitas & Agarenos, Tyrios & Sidonios, Syros & Arabes, & inſularum mediterranei maris incolas, cæteroſque circumquaque populos, cladibus & ſeruitute oppreſſit, iuxta oracula prophetarum quæ in Annalibus ordine digeſſimus, pro ratione temporis ac locorum. Nec ſane plures videtur hoc anno gentes Nabuchodonoſor ſibi ſubiicere potuiſſe, ſed hiſce populis vel vi vel deditione ſubactis, Babylonem ad hiberna conceſſiſſe, ſequenti autem anno, Elamitas, Niniuitas, & Medos, aliaſque nationes ſuis adieciſſe triumphis. Hanc ſententiam ſuadet quod Elamitæ, Medi & Niniuitæ trans Babylonem erant, partim ad Orientem, partim ad Septentrionem. Itaque venienti ex occidente & meridie, quaſi ex itinere diuertendum erat Babylonem, ibique nonnulla quiete reficiendæ vires, & tot captiuis variæ aſſignandæ ſedes. Sicque vides quanta celeritate Nabuchodonoſor turbinis inſtar perflauerit, imo maximis exercitibus peruaſerit, exceptáque Europa, totum pene ſibi ſubegerit Orientem, Occidentem, Septentrionem atque Meridiem.

V. Et aliæ deinceps nationes.

VI. Baruch in Chaldæa librum recitat corã captiuis. *Baruch. 1. 2.*

Nunc Babylonem nos quoque cum Baruch profecti, tranſmigrationem inuiſamus, ad quam cum perueniſſet, librum, quem Ieremia dictante conſcripſerat, hoc deſolationis anno quinto, ex quo Chaldæi vrbem Ieruſalem ceperant atq; ſuccenderant, & ſeptima die quinti menſis populo recitauit, in primiſque Iechoniæ; nam Sedecias mortuus erat, vt diximus. At Iechonias cum eſſet in carcere, vel ad breue tempus emiſſus eſt, ad librum cum populo audiendum, aut certe ad eum ingreſſus eſt Baruch cum libello ſuo. Quo porro fructu is lectus fuerit ſubditur. *Qui audientes plorabant & ieiunabant, & orabant in conſpectu Domini*, id eſt publicè & palam, in cœlum & coram omni populo, neque enim erant in templo, ſed *ad flumen Sodi*, qui fuit riuus ex Euphrate, ſicut & Chobar apud Ezechielem. Neque id vno tantum die factum videtur, ſed pluribus, ſicut ea collectio, quæ ſequitur, plures dies, & fortaſſe menſes tenuit. *Et collegerunt pecuniam ſecundum quod potuit vniuſ cuiuſque manus.* Magna quippe videtur collecta pecunia, quæ ſufficeret non ſolum victimis emendis ad ſacrificia, ſed quibuſdam vaſis redimendis à Chaldæis, vt ex propheta colligitur. De quibus dicemus anno ſequenti, quo miſſa fuerunt.

Quo fructu. Sodi & Chobar. Collecta pecunia, quo fine. *ca. 1. v. 2.*

VII. Tarquinij de Etruſcis victoria.

Hoc autem, qui numeratur 150 ab vrbe condita, quóque Tarquinius Priſcus de Etruſcis poſt nouennale bellum triumphaſſe perhibetur, poſtremo cum illis prælio pugnatum eſt, quod pax conſecuta eſt. Acies, authore Dionyſio, in agro Sabino conflixerunt, quod ſperarent Etruſci Sabinos exacto iam induciarum ſexcennio, ſibi ſocios expeditionis fore, quod minime contigit. Nihilominus commiſſum eſt prælium, ſuperiorum omnium longe maximum. In quo cum Tarquinius victor euaſiſſet, Romana res magna cepit incrementa. Etruſcis contra colapſi ſunt animi, & in communi gentis concilio de pace actum eſt, ad quam impetrandam cum perhonorificam inſtruxiſſent

Et ſubiectio Romano imperio.

legationem ad Tarquinium, se suasque ciuitates ipsius potestati permitterent, non solum pacem petierunt, sed ei principatum in totam gentem suam, cum insignibus regni detulerunt, quæ ille cum bona S. P. Q. Ro. venia admisit. Diuina porro circa Tarquinium prouidentia obseruanda est, quæ omnes hosce populos adegit, vt illum ipsum in principem assumerent, quem antea contemptum, ne in oppidulo quidem magistratum vllum attingere, peregrinitatis causa, passi essent.

ANNVS MVNDI 3452.

IOSEDECI 6. DESOLATIONIS 6.

TRANSMIGRATIONIS 17.

NABVCHOD. 24. qui & 1. Imp. Babyl. 119.

OLYMPIADIS XLIV. AN. 3.

TARQVINII PRIS. 14. VR. CO. 151.

ANTE CHRISTVM 601.

I. Expeditio Nabuchod in nationes circumpositas.

TErminauit hic annus Nabuchodonosoris pugnas contra sibi propinquas nationes, sicut præcedens contra remotiores, simulque imperium eius longe maximum ac potentissimum reddidit; adeo vt ab hoc anno, imperij sui annos numerare cœperit, vt ex Danielis chronologia anno sequenti patebit. Hoc ergo anno, vt à re Iudaica ducamus initiũ pecuniæ & sacra vasa delata sunt Hierosolymã. Cum enim statuerimus mense quinto lectum esse librum Baruch, necesse videtur affirmare mense Siuam, qui est tertius anni sequentis, qui mensis mox à propheta memoratur, perlata esse in Ierusalem illa vasa; non autem præmissa esse ante lectionem libri: quia collectio pecuniæ secuta est lectionem libri, & antecessit redemptionem & missionem vasorum. Miserunt autem ad Ioakim filium Helciæ, de quo supra diximus, qui in ruinis Ierusalem morabatur, ab vno vel altero anno, tam pecuniam ad emendas victimas in sacrificia, quam vasa argentea, quæ Sedecias fieri curauerat in locum eorum, quæ Nabuchodonosor in transmigratione transtulerat; quæ ipsa postmodum fuerant cum ipso Sedecia Babylonem translata, & nunc à Iudæis redempta fuerant, & missa per certos nuncios, qui suo ea periculo deferrent, & redderent sacerdoti, coram populo qui illic erat.

Missio captiuorum in Iudæam ad Ioakim sacerdotem &c. *an. Desolat. 1. & 4.*

II. Eorum literæ.

Miserunt etiam literas in hanc sententiam. Ecce misimus ad vos pecunias, de quibus emite holocaustomata & thus, & facite manna, ca vox oblationem hoc loco significat, & offerte pro peccato ad aram Domini Dei nostri, quam diximus tumultuario opere pristino in loco excitatam; & orate pro vita Nabuchod. *Regis Babylonis, & pro vita Balthasar filij eius*, non successit hic Nabuchodonosori, sed Euilmerodach, quem aliqui putant dictum Balthasarem, dum esset priuatus; alij putant fuisse primogenitum, sed mortuum ante patrem. Liberum est vtrouis modo sentire, modo ne hunc cum Balthazare Danielis, qui ne natus quidem nunc erat, confundamus. Vbi autem pro regia familia orationes postularunt, exorsi in ipso libro à confessione diuinæ iustitiæ, & agnitione culpæ populi totius, ex qua in præsentes calamitates inciderant, Deum ad misericordiam variis rationibus conantur inflectere, populumque erudire, & ad diuinæ legis obseruationem incitare, & ad spem meliorum &c.

supra. 3. & 4. desol.

Balthasar geminus.

Orandum pro regibus etiam malis.

III. Bellum Chaldæorum contra Elamitas siue Persas *p. 49. 35. l. 15.*

Primum hoc anno contra Elamitas Chaldæorum bellum fuit, quorum calamitatem Ieremias ca. 49. persequitur: fuit autem Elam prouincia Persidis, quæ apud prophetas, pro tota Perside vsurpatur. De his ergo Dominus apud Ieremiam. *Ecce ego*, inquit, *confringam Elam, & summam fortitudinem eorum*, erant enim sagittandi peritissimi, vt qui ab anno quinto illi studio, Strabone teste, vacarent. Sed quod ad rem præsentem attinet, significatur Nabuchodonosorem contra Persas pugnasse, eosque fusos, fugatosque ad varias vndique regiones fugiendo peruenisse: Chaldæum autem, posito in Elam solio, regnum occupasse, quod Dominus vocat solium suum, quia illi ad tempus omnia mundi regna concesserat. Babyloniorum quoque iugum Medi subiere, qui ab euerso Assyriorum imperio; Chaldæorum æmuli, de Asiæ, atque orientis imperio, permanserant. Itaque Cyaxares, qui nunc apud eos regnabat, factus est Chaldæorum cliens & vectigalis, eáque seruitus ab Astiage successore tolerata, ad imperium vsque Cyri perdurauit.

Et Medos. *Ierem. 25. 9 & 26.*

IV. Et reges Aquilonis, Assyrios, Armenos, Hircanos, &c. *Vide anno 40. Manass.* Niniue suprema clades.

Postremum in catologo Ieremiæ, locum obtinent, *reges Aquilonis de prope & de longe*, in quibus præter Medos, qui viciniores sunt mari Caspio, & Septentrioni, quam Chaldæi propinqui sunt Assyrij, remoti autem Armeni atque Hircani, & qui habitant Mesopotamiam. Maxime autem expugnata est hoc tempore Niniue, atque euersa funditus, adeo vt nulla deinceps reperiatur eius mentio in sacris literis, aut profanis. Si quid enim in eius ruinis postea, ob loci opportunitatem ædificatum est, nõ vltra vel nomen vel commendationem Niniues habuit. Eius ruinæ causam suspicari possumus defectionem ad Medos. Erat enim ea vrbs Chaldæis & Medis optabilis ad imperij sedem; quam vtrique ambiebant, vt anno Manassis 40. diximus, & eam vtrique deinceps obtinuerunt. Nabuchodonosor autem Medis subactis, Niniuem toties perfidam, toriesque subactam deleuit, & quidquid in ea eximium fuit Babylonem transtulit, cum reliquis totius orientis opibus, vt esset imperij Babyloniorum sedes, in eaque mox gloriabundus diceret. *Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificaui in domum regni; in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei?*

Dan. 4. 27.

V. Eiusque causæ, & modus.

Ipsius porro Niniuiticæ cladis causas, ordinem ac modum, obsidionem & prælia, verberata mœnia, patefactum per Tygrim in vrbem aditum, ciuium fugam, irruptionem hostium, turbas captiuorum, domorum deprædationem, templorum totiusque ciuitatis euersionem, hostilem irrisionem, vrbis desolationem, & si qua sunt alia, ex prophetis Nahum & Sophonia petita, in Annalibus nostris non negligenter digesta reperies. Sicque Nabuchodonosor, sine vllo riuali, factus est Dominus Assyriorum,

n. 6. 7. & seqq.

Supremos Nabuchodonosoris principatus.

non secus ac Chaldæorum, factus item Medorum; & reliquarum regionum toto pene orbe sparsarum, & insuper earum quas anno superiore debellârat, Syriæ vniuersæ, Phœniciæ, Palæstinæ, omnisque Arabiæ, Iudææ, Idumææ, Moabitarum & Ammonitarum; Ægypti atque Æthiopiæ, & insularum in mari mediterraneo dispersarum. Quos omnes populos vino furoris Domini inebriauit, iuxta Ieremiæ vaticinium, & factus est Imperator toto terrarum orbe maximus.

c. 25.

VI. Tarquinij bellũ contra Sabinos.

Hoc fere tempore Tarquinius feliciter absoluto bello, quod nouem ipsos annos contra Etruscos gesserat, Sabinos aggredi statuit. Illi enim soli supererant, qui cum Romanis de principatu contenderent. Nec deerat bello causa, quòd Sabini suos populares, qui Etruscos ad bellum contra Romanos incenderant, Tarquinio dedere noluissent. Indicit ergo bellum, quod Sabini animosè occuparunt, facta in agrum Romanum irruptione. At rex assumptis Romanæ iuuentutis expeditissimis, prædones oppressit, cæsisque plurimis, omnique præda recepta, prope hostem castra posuit, receptisque breui ab vrbe copiis, auxiliisque sociarum, in campum progressus, Sabinis pugnandi copiam fecit, locato prius in insidiis equitatu: qui cum inter pugnandum à tergo Sabinis apparuisset, illico animis fracti, ne vtrimque cæderentur, se in fugam dederunt, in qua passim ab equite persequente concisi sunt; castra & munitiones in Romanorum potestatem deditione venerunt.

Quos equitatu circũdentos deuicit.

ANNVS MVNDI 3453.

IOSEDECI, & DESOLATIONIS 7.

TRANSMIGRATIONIS 18.

NABVCHOD. 25. qui & 2. Imp. Babyl. 120.

OLYMPIADIS XLIV. AN. 4.

TARQVINII 15. VRB. COND. 152.

ANTE CHRISTVM 600.

I. Bellũ contra Sabinos integratur.

SExcentesimus annus ante Christi ortum habet redintegratas pugnas Romanos inter & Sabinos, qui se proximo anno fraude potius circumuentos rati quam virtute superatos, nouas contraxere copias, quibus & nouum præfecerunt imperatorem; qui cum, castris loco arduo ac prærupto collocatis, pugnæ copiam non faceret, Tarquinius omni prohibitos commeatu compulit ad fugam, intempesta ac procellis turbida nocte, castris, omnique bellico apparatu deserto.

Somnium Nabuchod. eiusque tempus.

Incidit in hunc quoq; annum mirabile somnium Nabuchodonosoris, eiusque admirabilior interpretatio Danielis, quæ secundo illius prophetiæ capite continetur, & *secundo regni eius anno* dicitur contigisse, ex quo videlicet tot debellatis gentibus totius orientis obtinuit principatum, iuxta S. Hieron. & Iosephi, & aliorum communissimam interpretationem, atque adeo Danielis ipsius, qui eum non regem, simpliciter, sed regem regum appellat, cui Deus omnia regna tradiderit, in quibus homines habitant. Agebat autem Daniel annum 29. tot enim à primo anno Ioakim, quo cum natum ponimus, computantur.

11. Ioakim. 11. Sedeciæ. 7. Desolat. 19.

Vidit ergo *Nabuchodonosor somnium, & conterritus est spiritus eius, & somnium eius fugit ab eo.* Ita oblitus est somnij, vt se tamen somniasse meminisset, remanserat quoque ex horribili visione pauor, qui eum mire sollicitum reddebat, reuocandi in mentem somnij, & addiscendi significationem eius. Præcepit ergo rex somniorum coniectores conuocari, à quibus cum tam somnium, quam eius interpretationem exquireret, solertiæ præmio proposito, & pœna fallaciæ; quod nimirum solerent pro animi libidine, somniorum fingere interpretationes. Ratus eos, qui cœlitus somniorum interpretationem discerent, ipsa quoque somnia discere posse; alioqui pro fraudatoribus habendos. Cùque illi tergiuersarentur, rex furore percitus iussit interfici omnes sapientes Babylonis. Cumque illi raperentur ad necem, *quærebatur Daniel, & socij eius, vt perirent.*

II. Eius obliuiscitur, & ignaros coniectores interfici iubet. Dan. 2. & seqq.

Oblitus erat Rex Danielis, & sociorum eius siue quia 18 iam anni abierant, ex quo acceperat experimentum scientiæ ipsorum, præ omnibus Chaldæis, & interea maximis expeditionibus distentus fuerat; siue quia diuina prouidentia id factum est, quæ volebat ex opposita magorum Ignorantia, tanto illustriorem fieri prophetæ sui sapientiam. Itaque qui excussit à rege memoriam recentissimi somnij, sustulit etiam antiquam memoriam famuli sui Danielis. At præfecti rerum capitalium, qui prophetas ab ariolis non distinguebant, & vtrosque in sapientibus æque numerabant, Danielem & socios ad mortem quærebant. Quæ cum Daniel ab Ariocho principe militiæ didicisset, regem adiit, ab eoq; noctis vnius spatium ad consulendum Dominum impetrauit, & cædis magorum intermissionem, Ingressus ergo domum cum socios certiores fecisset, quo statu res esset, & omnes se in preces, magna animi contentione dedidissent, Danieli mysterium regis per visionem nocte reuelatum est.

III. Oblitus Danielis, & sociorũ eius.

Daniel à Deo docetur.

At Daniel gratiis Deo actis de accepto, in tempore tam necessario beneficio, adiit quamprimum Ariochum præfectum, petens ab eo ne perderet sapientes, sed cum ad regem introduceret, facturum ipsum voti compotem. Quod cum ab Ariocho factum esset, rogatur à Rege de somnio & interpretatione eius cui ita respõdet, vt cum primùm à magis & ariolis auertat, quos negat indicare posse propositum mysterium, tum instillat ei venerationem & amorem veri Dei, qui solus id possit, & in eius gratiam voluerit reuelare, quæ ventura sunt in nouissimis temporibus, tam ipsi, quam Danieli propter ipsum.

IV. Regem adit, ab eoque rogatus.

Reuocat igitur Regi in memoriam visam ab ipso in somnis statuam vnam, qua quatuor imperia Mundi repræsentarentur, quæ & magna erat propter amplitudinem potestatis singulorum, & splendore præstans, quod metalla omnia ex quibus constabat, rutilarent; multum enim gloriæ & fulgoris, omnia illa imperia in orbe obtinuerunt. Denique intuitus illius erat terribilis, quia omnes hæ monarchiæ multum

Reuocat somnij memoriam de statua.

terroris suis quæque temporibus mortalibus intulere.

V. Quam de regno Chaldæorum explicat.

Eius caput erat aureum, eoque Babyloniorum repræsentabatur imperium, vt Daniel ipse interpreratus est. Quod enim quis dixerit Assyriorum imperium primum fuisse tempore, nec infimum fortasse dignitate: respondetur Deum voluisse duntaxat ostendere Nabuchodonosori futura, sicut & ipse tantum sollicitus cogitabat *quid esset futurum post hæc*. Ostensum est autem aureum caput, non quod imperium Chaldæorum cæteris præstantius fuerit, aut ditius, neque comparatione subsequentium, sed eorum quæ tunc vsquam erant, vel opinione Chaldæorum, apud quos agebat Daniel, qui præsentia tantum videbant, & more hominum sua mirabantur, nihilque præstantius existere posse arbitrabantur.

VI. Persarum.

Secundum imperium argenteo pectore, & brachiis repræsentabatur, non tam quod Persæ & Medi illud quasi brachia tenuerint, quam quod pectus & brachia proximè sequuntur caput, & regnum Persarum ordine temporis posterius fuerit; non autem potentia & dignitate quippe quod Chaldæos subegerit, & proprio adiecerit imperio, quidquid illi possederunt. Non enim si aurum argento præstat, ita Babylonicum imperium Persico dicendum est præstitisse; aut istud Græco aut Græcum Romano, sed comparatio ad æstimationem Chaldæorum, vt cœptum fuerat, accommodata est.

VII. Græcorum.

Tertium imperium in ventre & femoribus ferreis figuratum est. Id fuisse regnum Græcorum, quod ab Alexandro magno partum fuit, & regno Persarum successit, vt venter & femora succedunt pectori, fatentur omnes. Dicit autem nominatim de hoc imperio Daniel, ipsum imperaturum vniuersæ terræ, quod de Persarum regno non dixerat; partim quod Macedonum, quam Persarum imperium maius fuit, partim accommodatè ad futuram hominum opinionem loquitur, qui Alexandrum magnum totum terrarum orbem subiugasse crediderunt; licet dimidiam eius partem non possederit, ac ne agnouerit quidem.

VIII. Ac Romanorum.

Superest quartum imperium, tibiis ferreis, & pedibus, partim ferreis, partim fictilibus repræsentatum, quod perspicuè pertinet ad Romanos, quod instar ferri omnia comminuit atque perdomuit, & cæteris omnibus latius imperauit. Ex forti autem & fragili compositum ait Daniel, & quidem in pedibus, quia postremis temporibus deliciis elanguerunt, in Asia, Græcia, Ægypto, quas imperio suo adiunxerant. Quo rerum statu venit in mundum, de monte sancto Dei, lapis ille excisus sine manibus, Christus Dominus, diuinitus ex virgine natus, qui regnum fundauit Christianorum, qui eum regem agnoscimus, & eius regni, cuius nullus est futurus finis. Cætera vero imperia, vel iam contrita sunt, vel in fine temporum contererentur.

IX. Nabuch. Danielem adorat, & in sublime effert. c. 2. 46. & seqq.

His auditis Nabuchodonosor cecidit in faciem suam, & Danielem instar cuiusdam Dei, ipso licet repugnante adorauit, & coli iussit. Cumque videret Rex Danielem hunc honorem sibi vltro delatum non admittere, sed affirmare Deo cœli omnium Domino tribui oportere, dixit ei. *Vere Deus vester Deus Deorum est, & Dominus regum, & reuelans mysteria, quoniam tu potuisti aperire hoc sacramentum. Tunc Rex Danielem in sublime extulit, & munera multa & magna dedit ei, & constituit eum principem super omnes prouincias Babylonis, & præfectum magistratuum super cunctos sapientes Babylonis.* quod fuit ipsum proregem totius imperij constituere. Eam dignitatem non recusauit Daniel, non ambitione, sed eximia charitate in suos; vt eis in captiuitate præsidio apud Regem, & Chaldæos magistratus esse posset: eamq; etiam ob causam postulauit à Rege, vt socij sui *super opera prouinciæ Babylonis*, in qua Iudæi dispersi erant, constituerentur.

ANNVS MVNDI 3454.

IOSEDECI 8. DESOLATIONIS 8.

TRANSMIGRATIONIS 19.

NABVCHOD. 26. Imp. Babyl. 21.

OLYMPIADIS XLV. An. 1.

TARQVINII 16. VRB. COND. 153.

ANTE CHRISTVM 599.

I. Conditus Camarinæ & Massiliæ.

Noua Olympiade ordine quadragesima quinta Anticrates Epidaurius in Olympico stadio palmam tulit, qua & Camarina ciuitas in Sicilia cōdita memoratur apud Eusebium, sicut & Massilia in Gallia Viennensi à Phocæensibus ex Asiæ profectis, vt plurimi scriptores antiqui prodidere, quorum qui dixere Phocæenses a Phocæa profectos, vitantes inclementiam Harpali præfecti Cyri, decepti sunt, cum Cyrus ne natus quidem nunc esset, vt in Annalibus probatum est, forte Harpagum Astyagis præfectum dicere voluerunt. Decepti quoque qui Phocæam Asiæ prouinciam, eum Phocide Græciæ confuderunt, quarum hæc nihil ad Massilienses pertinet.

II. Ortus Darij Medi.

Natus est hoc anno Darius Medus, qui, vt scribit Daniel ca. 5. extremo, Balthazari nepoti magni Nabuchodonosoris *successit in regnum annos natus sexaginta duos*. Ab hoc autem anno, ad finem desolationis totidem numerantur. Dicitur porro Darius Medus, quod de semine Medorum esset, vt ait Daniel, ad differentiam Darij Hystaspis, Darij Nothi, & Darij filij Arsami, qui Persæ fuerunt, nec in Media, vt ille, sed in Perside regnarunt. Eius patrem Daniel Assuerum vocat, quem plerique omnes Astyagem interpretantur, ducibus Iosepho atque Hieronymo, pluribus in locis, & nominatim in ca. 5. Danielis & 8. *Arietem*, inquit, *Darium vocat auunculum Cyri, qui post Astyagem patrem regnauit in Medis. Cornu autem succrescens ipsum Cyrum significat, qui post Astyagem auum maternum, cum auunculo Dario, quem Græci Κυαξάρην vocant, Medis imperauit & Persis.* Sic ipse. Intelligit autem Xenophontem. Nam quod pleriq; scripserunt Astyagem prole mascula caruisse; respondere possumus cum Pererio, ex c. 16. historiæ Scholasticæ, Cyaxarem Astyagis filium fuisse, non natura, sed adop-

Qui & Cyaxares, ab Astiage adoptatus.

tione, in odium Cyri, quem præuiderat regnum à Medis ad Persas translaturum. Et de Dario Medo siue Cyaxara hoc loco satis. Plura dabit præfatio quarti tomi, cum Appendice sua.

ANNVS MVNDI 3455.

IOSEDECI 9. DESOLATIONIS 9.

TRANSMIGRATIONIS 20.

NABVCHOD. 27. Imp. Babyl. 122.

OLYMPIADIS XLV. An. 2.

TARQVINII PRIS. 17. VRB. CON. 154.

ANTE CHRISTVM 598.

I. Aurea statua Nabuchod. cur facta.

REfero ad hoc tempus erectionem statuæ Nabuchodonosoris, & mirabilia illa, quæ eius occasione contigerunt, Theodoretum secutus atque Hieronymum, qui breue tempus interiectum sentiunt inter præcedens somnium, & statuæ huius erectionem. *Velox*, ait Hieronymus, *obliuio veritatis, vt qui dudū seruum Dei, quasi Deum adorauerat, nunc statuam sibi fieri iubeat, vt ipse adoretur in statua.* Nimirum audierat à Daniele se per caput aureum significari. Potuit etiam hanc statuam moliri ad ostētationem opulētiæ ac magnificentiæ suæ, quod illi facile fuit corrasis totius orientis opibus, & quidem magnificentiorem ea, quam illi nuper Deus per somnium ostenderat. Potuit etiam hac statua voluisse Deos suos, eorumque sacrificulos placare, quibus videri poterat factus Iudæus, Deum cœli, eiusque famulos insigniter honorando. Admodum certe probabile est Chaldæos regem ad huius statuæ erectionem incitasse, inuidia stimulante, vt Danieli & sociis perniciem struerent. Sciebant enim eos non posse in alio crimine deprehendi, quam in Chaldaicæ superstitionis contemptu.

II. Magnitudo eius.

Fecit ergo Nabuchodonosor statuam auream, non quidem ex auro solido; sed lapideam aut ligneam, vt ait Chrysostomus, quam crassis auri laminis obtexit, vt vasta moles ex inclusæ statuæ pondere haberet firmitatem. Vasta, vtique moles, vt quæ 60 cubitos haberet altitudinis, sex autem latitudinis, siue 90 pedes longitudinis; latitudinis autem nouem, quæ est decima pars altitudinis. Id si de sola statua sumatur, nulla videtur habita ratio proportionis: nā latitudo humani corporis, vix est sexta pars longitudinis, nedum decima. Itaq; in altitudine 60 cubitorum, videtur ara quæpiam, & basis comprehendi, tota vt statua, ab infinita multitudine populi, longe latéque cerni posset; fueritque ara 12. cubitorum, basis totidem, statua vero ipsa triginta sex.

III. Conuocātur Satrapæ ad dedicationē.

Constructa iam statua, erectáque, iussit rex omnes satrapas, præfectosque regionum, qui subditos omnes populos repræsentarent, conuenire ad dedicationem statuæ, vt Hebræis operum præpositis, Danielis sociis, quibus vel interitus, vel defectio à vera religione parabatur, abesse non liceret. Conuenerunt ergo cum

Et in iis socij Danielis.

reliquis Sidrach, Misach & Abdenago, non quidem adoraturi statuam, sed ne absentia sua regem offenderent: ostenderent potius se, quatenus eis liceret, paratos esse regi obtemperare. Daniel vero, cuius hic nulla fit in accusatione mentio, vel non adfuit, vel cum rege fuit; vt qui summa cum eo familiaritate coniunctus esset, qui cum suam ipse statuam non adoraret, Daniel eum honestis sermonibus detinebat. Nec tamen cum sociis accusatus est, aut quia propter excellentem virtutem diligebatur ab omnibus; aut quia propter eminentem authoritatem, & gratiam apud regem, omnibus erat venerationi.

IV. Qui non adorant statuam & accusātur.

Quid multa? Promulgatur edictum regis de adoranda statua, insonant tubæ, omniáque instrumenta musica, siue ad magnificentiam dedicationis, magno numero ac varietate fuerant præparata; procidunt in terram populi, & adorauerunt statuam; quod cum tres illi Iudæi non facerent, statim apud regē accusati sunt. Quod est manifestum indicium, accusatores istos intentos fuisse in tres istos viros, quos præ inuidia cupiebant perditos. Eos accersitos rex arguit, terretque propositi supplicij magnitudine. Cumque illi nihilominus in proposito constanter persisterent, & regi in faciem resisterent, iussit fornacem succendi solito vehementius septuplum. Neque videbat præ iræ magnitudine, reos eò promptius pœnis exemptū iri, quò maius foret incendium. Sed diuina prouidentia id permisit, vt tanto esset illustrius miraculum quod parabat.

V. Conijciūtur in ignē cum multiplici miraculo.

Cum enim illi cum vestibus suis colligati coniecti essent in ignem, egressa flamma quæ illis pepercit, ministros exussit. Sicque apparere cœpit diuina potentia, cui rex insultarat, dicēs, *Et, quis est Deus qui eripiet vos de manu mea?* Nam vel ipsa diuinæ celeritate vindictę omnes intellexerunt Deo elementa seruire, siue ad puniendum impios, siue ad parcendum piis; etsi istos potius, qui in mediū fornacis septuplum accēsæ missi fuerant exuri consentaneum fuisset quam eos, qui ad oram tantum fornacis accesserāt, & illi vincti essent, vt ab incendio euadere, non possent, isti soluti, vt se quamprimum periculo eriperent. Et tamen isti puncto temporis flāmarū globis inuoluti conflagrarunt, illorū ne vestes quidem aut capilli afflati sunt incendio. Et cum ne capillus quidem esset adustus, vincula tamen vel combusta, vel dissoluta fuerunt, vt videretur ignis ad eis inseruiendum, non ad molestiam inferendam comparatus, quod S. Hieron. Chrysostomus, Theodoretus obseruarunt.

In An. a. 16

VI. Angeli ministerio.

Id autem factum Angeli ministerio qui descendit in fornacem, & excussit flammam ignis, secreuit videlicet, & separauit è medio, quæ in latera erumpens, vicinos Chaldæos spectantes, vel ministrantes succendit, dum medium fornacis ventus rore madens perflare videretur, adeo, vt ibi cum iucunditate manerent, & ad canendas Deo laudes incitarentur. Vidit hoc spectaculum Nabuchodonosor, & obstupuit, & accedens ad ostium fornacis euocauit eos. Neque enim flamma, quam fornax euomebat, egredientibus magis nocitura erat, quam in medio fornacis inambulantibus, statimque egressi sunt, flamma eis vbique cedente, &

Agnoscitur cum admiratione miraculū.

deinceps agnitioni miraculi seruiente. Ad regem enim satrapæ omnes congregati, facti sunt prodigij exploratores & testes. Ipseque Nabuchodonosor in laudes diuinæ potentiæ erupit. An autem tunc deserto idolorum cultu, ad Deum fuerit conuersus, non satis constat, & pars negans probabilior videtur, siue quod non iubeat Deum à populo coli, sed tantum pœna proposita edicat ne quis in Deum Hebræorum conuitia de more iactet: siue quia eum nusquam Deum suum vocet, neque abroget aliorum Deorum diuinitatem.

An rex cōuersus.

VII. Conclusio historiæ.

Finis huius historiæ illis verbis continetur. *Tunc Rex promouit Sidrach, Misach & Abdenago in prouincia Babylonis.* Vt scilicet qui præfecti tantum fuerant operum in prouincia, nunc fierent iudices & præpositi prouinciarum, vt ait D. Hieron. In Septuag. Xisti additur, & amplificauit eos, & dignos habuit ipsos, qui præessent omnibus Iudæis, qui in regno suo. Quæ verba etiam Theodoretus agnoscit. Sicque impiorum atque infidelium inuidia, artesque nefariæ ad perdendos innocentes, ad maiorem Dei, & ipsorum gloriam cesserunt. Et Rex ipse, qui Deum ante contempserat, magnificis eum verbis honorauit, & qui eius cultores flammis perdere voluerat, nunc eius contemptores statuit in frusta discerpere, & infamia notare sempiterna, domo eorum in sterquilinium conuersa iuxta Chaldæam paraphrasim.

ANNVS MVNDI 3458.

IOSEDECI, & DESOLATIONIS 12.

TRANSMIGRATIONIS 23.

NABVCHOD. 30. Imp. Babyl. 125.

OLYMPIADIS XLVI. AN. 1.

TARQVINII 20. VRB. COND. 157.

ANTE CHRISTVM 595.

I. Olymp 46 Epimenidis cum Solone amicitia.

CHrysomaxus Lacon Olympiadi quadragesimæ sextæ ineunti nomen dedit, in qua Solon & Epimenides Athenis amicitiam contraxerunt, cum hic expiandæ ciuitatis peste laborantis Creta accitus venisset Athenas. Incidit quoque in Olympiadis huius initia Sabbaticus 125 cum in tota regio perpetuum sabbatum celebraret. *Cunctis enim diebus desolationis egit sabbatum, vsque dum complerentur septuaginta anni,* vt ait Scriptura. Estque hic annus ab ingressu in Chananitidem 875.

2. Par. 36. 21.

II. Finis belli contra Sabinos.

Hoc circiter anno existimamus Tarquinij Prisci bella contra Sabinos, quæ authore Dionysio totos quinque annos perdurarunt, esse terminata; quo toto tempore agri vtrimque mutuis excursionibus vastati sunt, multæque identidem commissa maiora, minoraque prælia in quibus Sabini rarius, Romani sæpius prospera fortuna sunt vsi: donec vltimum prælium, in quo totis vtrimque viribus certatum est, supremam bello manum imposuit. Tandem Romanus, vt cæteris rebus par esset, continenti certe exercitatione fortior, victor euasit, stratisque multis viris fortibus, cæteris actis in fugā magnum eorum numerum in fuga cœpit, & castris vtrisque potitus, spoliisque admodum locupletatus domum reuersus Tarquinius, tertium de Sabinis triumphum reportauit. Cum que sequenti anno Rex nouam pararet expeditionem, illi priusquam subuertionis, & seruitutis periculum adirent, Tarquinio se suaque oppida dediderunt, eisdemque legibus, quibus Etruscos ante receperat in amicitiam & societatem eos recepit, captiuosque sine pretio restituit. Sicque finis præliis à Tarquinio impositus est.

Se dedunt Romanis.

ANNVS MVNDI 3459.

IOSEDECI & DESOLATIONIS 13.

TRANSMIGRATIONIS 24.

NABVCHOD. 31. Imperij Babyl. 126.

OLYMPIADIS XLVI. AN. 2.

TARQVINII PRIS. 21. VRB. C. 158.

ANTE CHRISTVM 594.

I. Initium regni Astyagis.

HOc anno 31 Nabuchod. regnare cœpit Astyages, Darij Medi, qui à Xenophonte & Iosepho Cyaxares dicitur, non natura, sed adoptione pater. Cum enim 35 regnarit annis, vt affirmant Herodotus & Diodorus Siculus, à trigesimo primo Nabuchod. vsque ad vigesimum secundum Euilmerodachi, quo anno eum mortuum fuisse existimamus, triginta quinque anni numerantur. Hunc Astyagem, quem Assuerum quoq; Daniel vocat, celebrem reddidit Cyrus, eius ex filia nepos; Cyrum autem Astyagis timor, eiusque perdendi cupiditas: sed diuina in primis erga ipsum prouidentia, eum illustrauit, quæ eum nasciturum imperij principem, & populi sui libertatis vindicem destinarat. Eius ortus cum incertus sit, de eo breuiter hoc loco atque occasione dicamus aliquid, ex Herodoto, vnde cæteri mutuati sunt.

ca. 9. & c. 13. fin.

Cyri ortus.

II. Propter Mandanes matris somnium traditur occidēdus.

Ex eo notum est geminum Astyagi somnium de Mandane filia sua, quæ coniectorum interpretatione, filium erat editura, qui auum regno spoliaret, & Medos Persarum subijceret seruituti. Ergo filiam nuptui dedit Cambysi Persæ viro mediocris fortunæ, sedatique ingenij, eamque prægnantem accersit. Parienti custodes apponit, & natum filium Harpago dedit occidendum: qui vel metu, vel commiseratione captus, regio bubulco exponendum dedit. Is ab vxore, quæ mortuum ediderat, persuasus, viuum alienum suo mortuo substituit, aluitque. Post annos decem ex ludo, in quo regem agebat, agnitus ab Astyage, conseruatus est nihilominus, quod auo de ipsius cæde deliberanti, magi respondissent, iam somnio & fatis satisfactū esse, quod regem inter pueros egisset. Gauisus Astyages Cyrum in Persidem ad eius parentes ablegauit. Quæ autem deinceps tam auo, quam nepoti contigerint, suis dicentur locis.

Conseruatur tamen mirabiliter.

III. Tarquinij opera Romæ mœnia & cloacæ.

Quod ad Romanam rem attinet, Sabino bello confecto, & pace circumquaque stabilita, Tarquinius Romæ præclara quædam opera aggressus est. Cum enim Vrbis mœnia, quæ rudi opere atq; extemporali condita fuerant, sectis ad regulam lapidibus excitare vellet, Sabinum bellum cœptis interuenit, quo feliciter confecto, susceptum opus, magno studio, conatuque suscepit. Cœpit & cloacas fodere quibus deriuaretur in Tyberim quidquid aquarum è viis conflueret. Id opus Dionysius inter opera illa numerat, quibus imperij Romani magnitudo indicatur, de quibus consule Iustum Lipsium.

l. 3. c. 28.

ANNVS MVNDI 3460.

IOSEDECI & DESOLATIONIS 14.

TRANSMIGRATIONIS 25.

NABVCHODON. 32. Imperij Babyl. 127.

OLYMPIADIS XLVI. AN. 3.

TARQVINII 22. VRB. COND. 159.

ANTE CHRISTVM 593.

I. Visio templi Ezechielis, qui transmigrationem à desolatione separat.

CAdit in hunc annum vltima nobilissimaque visio Ezechielis, quæ à cap. 40. ad finem vsq; prophetiæ ipsius protenditur, & ab ipso propheta duabus notis insignibus Transmigrationis & Desolationis definitur vigesimo quinto illius anno, & huius decimo quarto: quo facto egregie chronologiam nostram confirmat, & eos confutat, qui parum prouidè transmigrationem cum desolatione, siue ciuitatis percussione confundunt. Addit & anni exordium, id est mensem Nisan, vt Chaldæus interpretatur & diem decimũ, quo templi & ciuitatis Ierusalem deflagratio inchoata est. De hac porro perobscura templi descriptione vnum illud hoc loco explicandum videtur, an templi illius ideà cum Salomonico templo congruat, quod rectè affirmat Villalpandus, pluribusque confirmat.

II. Esse idem cum Salomonico probatur. 1. t. 2. d. 4. c. 9 & seqq.

Primum quia idem numero locus vtriusque,
idemque mons excelsus; vergens ad austrum, si-
2. cut & Moria. Secundo quia duplex atrium
vtrique templo ab Ezechiele, tam in priore sua
visione, quæ habetur ca. 8. quam in posteriore
tribuitur, & tamen prior visio templo adhuc
3. stante contigit, posterior iam euerso. Tertio in
vtroque, atria senis porticibus & septenis sub-
dialibus areis distincta fuerunt, & singulæ por-
ticus triplici contignatione in altum excitatæ.
4. Quarto huc facit quod Iosephus, qui templum
Salomonis describit, atria illius templi eadem
5. qua Ezechiel magnitudine, definit. Quinto
quod Sanctum & Sanctum Sanctorum eiusdem
omnino mensuræ sunt in vtroq; templo. Quod
si primariæ templi partes, & illa ipsa domus,
quæ maxime propriè templum dicitur, eadem
prorsus est in vtroque templo, cætera quoque omnia, quæ ex ea ordinem, mensuram, dispositionem accipiunt, eadem esse necesse est quod si Angelus de parte vna illius ideæ, quam Ezechieli ostendebat, vere dicere potuit. *Hoc est Sanctum Sanctorum*, vtique templi Salomonis cui spatium totum, & mensuræ singulæ respondebant, quomodo non liceat nobis consequenter de reliquis partibus vere dicere, hæc sunt atria templi Salomonis, hi gradus, hæ porticus, hæc vestibula, hæ portæ, hæc gazophylacia, & ita de cæteris omnibus?

III. Solon Athenis princeps & Legislator.

Ad hunc annum Solon ille Atheniensium Legislator pertinet in primis. Idoneus est eius rei testis. Laërtius, qui in eius vita, *floruit*, inquit *maxime circa quadragesimam sextam Olympiadem cuius tertio anno princeps Atheniensium fuit, vt ait Sosicrates, quo etiam tempore leges eis dedit*. Sic ipse. De tempore consentit Clemens Alexandrinus, Eusebius in Chronico, & Cyrillus in Iulianum, Plutarchus in eius vita, electum fuisse ait Ciuitatis principem post Philombrotum, simulque & arbitrum, & legum conditorem; in eum tam diuitibus, quam pauperibus libenter consentientibus, illis quod locupletem nossent, istis quod mitem. At ipsemet Solon scriptit se ægre initiu Rempub. attigisse, quod & horum cupiditatem, & illorum superbiam metueret. Phanias autem Lesbius narrat eum vtrisque imposuisse, quò saluti publicæ consuleret, clanculũ pauperibus agrorum diuisionem, nouasque tabulas, diuitibus confirmationem contractuum pollicendo.

IV. Recusat tyrannidem.

Cum autem pẽ turbatissimus esset hoc tempore Athenarum status, & Solon vir esset omni ex parte præclarus, qui primas in Repub. dignitates gerebant ei tyrannidem offerebát, vt rebus omnibus in suam potestatem acceptis, ægrotanti Reipub. medicinam facere aggrederetur. Cumque ille tyrannidi ex animo reluctaretur, atque adeo Pisistratum quamuis propinquum, eò aspirantem modis omnibus prohibere conatetur, ab amicis obiurgabatur, quod propter nomen à tyrannide abhorreret, cum liceret ei qui tyrannidem inuasisset, virtute ac modestia sua, tyrannidem in regnum commutare. Quasi facięda sint mala vt eueniant bona, aut regnũ à tyrannide sola gubernatione miti aut rigida, herili aut paterna differat: & non vel maxime legitimo gubernandi iure, quo rex præditus est, tyrannus caret. Quod ius si maxima & præcipua Reip. pars Soloni vltro deferret, vtique rex in ciuitate futurus erat non tyrannus. Quanta porro illi potestas tradita fuerit, quomodo pauperum onera, tam lege lata, quam proprio exẽplo subleuarit, leges Draconis correxerit, geminum Senatum instituerit, studiosus Lector reperiet in Annalibus breuiter explicatum.

Quid ea differat à regno.

Vt Rempub administrarit.

n. 10. 11. 12.

3461.

V. Ortus Salathielis. 4. Reg. 24. 8

Sequenti anno, qui fuit Iechoniæ transmigrationis 26. ætatis 44. octodecim enim annorum erat, cùm regnare cœpit & exulare, Torniellius Salathielem ab eo genitum putat, in captiuitate Babylonica, ex quo postea ortus est Zorobabel, qui tempore Darij Hystaspis, de re fortissima coram rege disputauit adolescens, vt suo loco dicemus.

bella consedissent, & subiecti populi nihil hostile molirentur: idemque Chaldæis coniectoribus frustra fuisset propositum. Etsi enim Danielis sapientia Regi explorata erat, voluit tamen, in re quam magni esse momenti persuasum habebat, plurium audire sententias. Accersiuit ergo Danielem, quem vocat collegam suum, eò quod ipsum quasi imperij sui participem fecerat, constituens illum Principem super omnes prouincias Babylonis, & præfectum magistratuum, &c. quem & laudat quasi diuina scientia præditum; vtitur autem plurali Deorum nomine, iuxta captum, & opinionem populorum ad quos scribebat, & prout ipse tum credebat, & loquebatur, cum hæc facta sunt; licet ipse nunc Deum vnum cœli & terræ conditorem, coleret, vt sequentia clarè docent.

III. Narratio ipsa bipertita.

Somnij autem narratio bipertita est, prior pars felicem & florentem Regis statum, sub arboris pulcherrimæ figura, repræsentat, amplitudinem imperij, multitudinem subditorum, diuitiarum abundantiam; cuius quasi arboris opacæ protectione tecti populi, feliciter viuerent, & nullius vim aut potentiam formidarent. Posterior pars sententiam diuinam aduersus Nabuchodonosorem continet, quam Angelus, qui perpetuo vigilat, Dei mandatis exequendis intentus, denunciat, de succidenda arbore, & præcidendis ramis eius, eius tamen radice relinquenda in terra, vt iterum pullulare posset. Addit etiam illum, qui hac arbore significetur ferro vinciendum, & belluarũ instar, in syluis ad septennium victurum; vt homines intelligant, quæ sit Dei in omnes mortales, tam abiiciendos, quam extollendos authoritas, ac potentia.

Sententia Dei in Nabuchod.

IV. Turbatio Danielis, & interpretatio somnij.

Turbatur Daniel intellecto somnio, nam commiseratione mouebatur & admiratione, ex tam insolenti personæ & fortunæ commutatione. Eo siquidem pertinet Danielis illa vox, *Domine mi Rex somnium his qui te oderunt, & interpretatio eius hostibus tuis sit.* Et paulo post. *Hæc est interpretatio sententiæ Altissimi, quæ peruenit super Dominum meum Regem.* Denique enunciata perspicuis verbis, sine vlla allegoria, aut dissimulatione diuina sententia, ei dat salubre consilium, redimendi peccata sua eleemosynis largiendis, quæ Deo propitiando multum valent. Existimauit enim Daniel fieri posse, si hæc esset duntaxat comminatoria sententia, qualis olim lata fuerat in Niniuitas, vt eleemosynis & piis operibus placatus Deus, sententiæ acerbitatem, vel minuere, vel commutare statuisset: si tamen hæc misericordiæ opera, vera in Deum conuersio, & peccatorum dolor antecederet.

V. Tempus interiectum ante executionem.

Abiere menses [illegible] à somnio ad pœnam eò denunciatam, quibus Nabuchod. non satis strenuè, & constanter Danielis consilium est executus. Sic enim scribit S. Hieron. *Fecit quidem Nabuchodon. iuxta Danielis consilium, misericordias in pauperes, & idcirco vsque ad mensem duodecimum in eum est dilata sententia. Sed quia postea ambulans in aula Babylonis gloriatur & dicit. Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificaui in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria nominis mei? bonum misericordiæ perdidit malo superbiæ.* Ita Hieron. Et forte præsens felicitas

Quid interim Rex egerit.

ipsum incitauit, ad abrogandam paulatim Prophetæ fidem, super tam inusitato atque inaudito malo; aut certe ad metum vel temporis interuallo obliuione delendum, vel præsentium deliciarum dulcedine diluendum. Aliter tamen videtur sentire Theodoretus. Ait enim Regem Prophetæ se durum & inexorabilem præbuisse, & male definitum pœnitentiæ tempus consumpsisse. Neutra sententia clarè colligitur ex textu, prior nobis magis placet, vtpote magis consentanea saluti Regis.

ANNVS MVNDI 3464.

IOSEDECI & DESOLAT. 18.

TRANSMIGRATIONIS 29.

NABVCHOD. 36. Imperij Babyl. 131.

OLYMPIADIS XLVII. An. 3.

TARQVINII 26. VRB. CON. 163.

ANTE CHRISTVM 589.

PRimus est hic annus septennij admirabilis Dei prouidentiæ super filios hominum. Si quando enim post homines natos demonstrauit se Regum dominatorem atque Principem, hoc ille maxime tempore demonstrauit, quo magnum illum Imperij Babylonici Principem, bestiarum in morem infatuatum, subditorum regulorum subsannationi, domesticorum cachinnis, amicorũ commiserationi exposuit. Et Imperatorem omnium gentium Dominum, humili Regum famulatu dudum gloriantem, inaudita nunc insania dementatum ita deiecerit, nullum vt subditum, seruulum, aut amicum habuerit, cuius ministerio vti posset, *comparatus iumentis insipientibus, & similis factus illis.*

I. Primus annus septennij dementati Regis.

Habac. 1. 10

II. Historiæ huius veritas, & quæ obiici solent diluuntur.

Hanc autem Historiam, quam vt verissimam narrationem Catholica fides amplectitur, Origenes absurdissimè de diabolo interpretatus est, vt in Annalibus docemus. Quæ autem in contrarium adducuntur, vt morem humanum superent, non superant omnipotentiam conditoris. Quanquam quid absurdum est herbis victitasse Nabuchodonosorem, tanta in eo commutatione facta, quantam postea dicemus, cum sciamus tot Anachoretas, rationis & iudicij bene compotes, herbis agrestibus, & radicibus, ipsos 60. annos, incolumes valẽtesque victitasse. Vidi ego puellam in Burgundiæ comitatu honesto loco natam, quæ carbonibus crebro vesceretur, & in iis gratum quendam gustum reperiret, & in diuersis carbonibus alium aliis gratiorem. At quod inter bestias seminudus, sine vlla corporis laceratione vixerit, tribuamus diuinæ prouidentiæ, & Angelicæ custodiæ, quod Anachoretarum tribuimus sanctitati, qui nudi vel arborum foliis induti, sub dio, vel in speluncis, multo diutius perdurarunt.

1. de cibo.

2. de cultu corporis.

III. 3. de interregno.

Neque vero difficile fuit regnum ab Euilmerodacho filio interim administrari, & peracto septennio eidem restitui, cõsilio & authoritate

Danielis, qui, vt proregis dignitatem omittam, ab omnibus colebatur vt vir sanctissimus, & diuino spiritu plenus, qui vt hanc tantam metamorphosim ante prædixerat, ita & finem eius certò pronunciabat. Accedebat & peculiaris à Deo motus in cordibus subditorum, filij præsertim, qui natiua insuper in patrem reuerentia, beneuolentia, & commiseratione mouebatur. Itaque cum omnes ad finem septennij magna expectatione & desiderio suspensi penderent; cum primum eo elapso, rex sibi redditus est, libentissimis animis, summáque omnium ordinum gratulatione exceptus, regnóque restitutus est. Quod denique Scriptores Ethnici huius rei non meminerint, nihil derogat veritati, aut sacrorum voluminum fidei, quæ humanis testimoniis non eget, neque iis nititur. Et forte scripserunt, quæ per tot Babylonis ruinas & incendia, ad posteros non peruenerunt. Quanquam de Nabuchodonosore furore correpto diuinitus, aliquid ex Abydeno & Megasthene scribit Eusebius.

4 de silentio Ethnicorum.

IV. Quæ fuerit in Nabuch. deformatio. Gen. 19. 26.

Iam vero quod ad ipsam deformationem potius, quam transformationem attinet, etsi omnimoda transformatio diuinæ potentiæ negari non debet, ab iis qui vxorem Loti, in statuam salis versam credunt; sed eam fidem à nobis circa Nabucbodon. Scriptura non exigit, quæ non obscurè significat, ei tantum rationis vsum, ad certum tempus, fuisse sublatum. Nam ipsemet rex ait sensum suum sibi fuisse redditum. Cumque referat capillos suos & vngues sibi instar aquilarum creuisse, si qua in membris fuisset facta mutatio, vel forma corporis humani perdita, id quoque Scriptura minime tacuisset. Ergo neque forma, neque figura corporis in rege mutata est, sed phantasia ipsius diuinitus ita perturbata est, vt se in bestiam conuersum esse arbitraretur, vt aliquibus ex melancholici humoris intemperie, phrenesi, aliove morbo sæpe contigit. Ex quo fiebat vt hominum consortia fugeret, & syluestribus se feris aggregaret, & eorum more prono corpore quadrupes ambularet; vnde postea oculos in cœlum leuasse dicitur, nec humano more articulatas voces proferebat, sed ritu bestiarum inconditos sonos resonaret.

V. Quando & qua occasione contigerit.

Omnia hæc, inquit Daniel, *venerunt super Nabuchodonosorem regem*. Cum enim post finem mensium duodecim in solatio supra tectum palatij, vnde circunquaque vrbis prospectus patebat, inambularet, eius admirans magnitudinem, pulchritudinem, & magnificentiam, fastu vanissimo tumens dixit. *Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificaui in domum regni*, primariam scilicet imperij sedem, *in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei?* Eius se cōditorem appellat, eo quod eam vehementer amplificasset, ornasset, & plurimarum gentium spoliis locupletasset. *Cumque sermo adhuc esset in ore regis, vox de cœlo ruit*, iteratque sententiam damnationis eius: qua reipsa addicitur in septennium pœnæ dementiæ, amissionis regni, vitæ ac victus ferini. Videtur autem à principio, cum fugere cœpit, vinculis fuisse ligatus, & quidem, vt par est credere, mollioribus: sed iis diffractis, validioribus, & quidem ferreis: dictum enim fuerat, *alligetur vinculo ferreo & æreo*. Sed cum vna cum vinculis insania & rabies crescerent, & ipse ratus se feram, quam maxime fugere conaretur, vt reliquæ solent belluæ, videntur domestici, consilio Danielis vsi, eum foras, non sine charorum gemitu, luctuque dimisisse.

VI. Ferina eius vita.

Ex hominibus ergo *abiectus est, & fœnum vt bos comedit, & rore cœli corpus eius infectum est*, pluuias scilicet solesque perpessus, & cum gelu æstuque confligens, alium necessariò colorem imbuit, Septuaginta & Theodoretus aiunt capillos eius quasi leonum iubas factos esse. Hebræo tamen vulgata consentit, qua significatur hirsutum factum fuisse, vt sicut aquilæ plumis, ita ipse pilis toto corpore hispidus euaderet; & cæsaries per vultum, ceruicem, humerosque fluitaret, vngues autem in morem auium prædatricum crescentes rigescerent. Sicque totum septennium noctes diesque eiulans atque vlulans, per saltus auiaque discursans, & vbi sors tulisset, & defatigatio compulisset iacens, vitam rex infœlix post homines natos inauditam traduxit. Dum interea regnum ab Euilmerodacho filio Nabuchodonosoris secundo genito administraretur, vt ex Hebræis refert Abulensis, & quidem satis insolenter, vt postea dicetur; etsi habebat præ oculis tam prodigiosum parentis exemplum.

ANNVS MVNDI 3465.

IOSEDECI & DESOLATIONIS 19.

TRANSMIGRATIONIS 30.

NABVCHODON. 37. Imperij Babyl. 132.

OLYMPIADIS XLVII. AN. 4.

TARQVINII 27. VRB. COND. 164.

ANTE CHRISTVM 588.

I. Anni alii, quot eiusdem vitæ.

Alter agitur annus ferinæ vitæ Nabuchodonosoris: cor enim eius ab humano commutatum erat, *& cor feræ datum erat ei*, feræ inquam syluestris, non equi aut bouis, asini-ve, vel cuiuspiam pecudum cicurarum, sed leonis, vrsi vel apri; alioqui stabulum potius, quam syluas & subdialia loca petiisset. Nam quod fœnum comesturus dicitur, quod feræ non solent, fœnum late pro quouis animalium cibo sumitur, quanquam pleræque ferarum comedunt fœnum. Hoc ergo tempore quæ belluarum sunt propria, phantasia sola dominante cogitat, amat, sectatur, & quæ illæ fugiunt, puta domos, & humanam consuetudinem, ipse quoque omni studio refugit. Quæ autem de hisce duobus annis dicta sunt, de quinque reliquis sunt intelligenda.

II. Olymp. 48 cum Solis Eclipsi.

Sequens annus initium habet Olympiadis quadragesimæ octauæ, in qua Glaucias quidam, quem aliqui Glyconem vocant, Crotone oriundus, victor effectus est. Eiusdem autem Olympiadis anno quarto eclipsis Solis quam Thales Milesius prædixerat, dicitur cōtigisse, dum Lydis ac Medis, Astyages &

Alia-

Aliattes inter se pugnarent, eoque spectaculo territi, pacem inter se conciliarunt, vt scribit Herodotus. Verum quæ hanc rem dubiam faciant, vide in Annalibus.

ANNVS MVNDI 3470.

IOSEDECI 9. DESOLATIONIS 24.

TRANSMIGRATIONIS 35.

NABVCHOD. 42. Imperij Babyl. 137.

OLYMPIADIS XLIX. An. 1.

TARQVINII PRIS. 32. VR. CON. 169.

ANTE CHRISTVM 583.

I. Olymp. 49 & an. vltimus ferinæ vitæ.

HOc anno explentur septem illa tempora, diuinitus Nabuchodonosori destinata, ad præcedentis vitæ peccata eluenda, & superbiam in primis edomandam. Est hic idem annus initium Olympiadis 49, qua Lycinus Crotoniates puluerem olympicum non inutiliter collegit, quando & Isthmica certamina instaurata sunt, quæ temporibus Cypseli Corinthiorum tyranni neglecta fuerant. Refertur in hunc annum Solonis simulatio ad bellum pro Salamina contra Megarenses suadendum, quæ tamen insaniæ simulatio non satis rectæ rationi temporis videtur conuenire, vt in Annalibus docemus.

ANNVS MVNDI 3471.

IOSEDECI & DESOLATIONIS 25.

TRANSMIGRATIONIS 36.

NABVCHOD. 43. Imperij Babylon. 138.

OLYMPIADIS XLIX. An. 2.

TARQVINII 33. VRB. CON. 170.

ANTE CHRISTVM 582.

I. Annus restitutæ sanitatis Nabuchod. li. 2. c. 12.

HOc altero 49. Olympiadis anno eclypsim Solis contigisse refert Buntingus, anno, vt scribit Plinius, ab vrbe condita 170. quam cum ea, quæ biennio ante contigit, videtur confudisse, cum tamen illa in mense Maio, hæc in autumno dicatur contigisse, sole tertium gradum Libræ perambulante.

Est autem hic ipse annus memorabilis Nabuchodonosoris sanitate regnóque recuperatis. Expleto enim septennio pœnitentię Nabuchod. à iudice Deo præscripto, *Ego*, inquit, *Nabuchodonosor oculos meos ad cælum leuaui, & sensus meus redditus est mibi, & altissimo benedixi & viuentem in sempiternum laudaui & glorificaui.* Vides ordinem recuperatæ sanitatis. Primum oculos tollit in cœlum, vnde illi venturum erat auxilium, tum illo ei superueniente, reformatur interior eius, exteriorque dispositio humorum & cerebri, imaginationisque

Et eius ordo.

temperies renouatur, redit antiquus rationis & humanorum organorum vsus. Verùm illam ipsam oculorum eleuationem diuinæ miserationis instinctus antecessit; alioqui enim ad mortem vsque, in eadem sui Deique obliuione perseuerasset. Et sicut huius insaniæ origo non humana fuit, sed diuina, ita debuit curatio diuinitus inchoari.

II. Deum laudat & gratias agit.

Illam eleuationem oculorum, & reparationem internam, excepit gratiarum actio, & Dei glorificatio. *Potestas eius*, inquit, *potestas sempiterna, & regnum eius in generationem & generationem. Et omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati sunt*, quantacunque tandem potestate polleant. Et quoniam ipsum nihil quod à seipsis habent, nullam habet actionem, nullam resistendi facultatem; ideo Deus omnia bona in hominibus, pro suo arbitrio operatur, vnde subdit. *Iuxta voluntatem enim suam facit, tam in virtutibus cæli*, id est angelis, quibus Deus fuerat vsus administris, ad puniendum ipsum, *quam in habitatoribus terræ, & non est qui resistat manui eius, & dicat ei, quare fecisti.* Ecce itaque animo mutatum & corpore Nabuchodonosorem, restitutum sibi, & reconciliatum Deo, moxque regno suo restitutum. Ipse enim ait se ad honorē regni sui, decoremque peruenisse, ab optimatibus regni & magistratibus requisitum, & regno redditum cum magnificentia ampliore.

III. Recuperat regnum.

Tradunt enim Epiphanius atque Dorotheus, Danielem sapientia sua atque authoritate perfecisse, vt non solum sine vlla difficultate reciperetur à suis, quem ille affirmaret fore deinceps sapientissimum, regiisque virtutibus decoratum: sed vt summo illius desiderio tenerentur omnes, dum finis septennij expectabatur. Itaque mutationem hanc consecutum est magnum totius populi gaudium, magna gratulatio, & solito maior omnium ordinum erga ipsum amor & reuerentia, qui tam admirabilium operum Domini subiecta materies extitisset.

ANNVS MVNDI 3472.

IOACINI & TRANSMIGRAT. 37.

IOSEDECI & DESOLATIONIS 26.

NABVCHOD. 44. & vlt.

EVILMERODACHI 1. Imperij Babyl. 139.

OLYMP. XLIX. A. 3. TARQ. 34. V.C. 171.

ANTE CHRISTVM 581.

I. Nabuch. curat scribi hanc historiam.

DIuturno totius regni luctu in gaudium commutato, & rege deposita impietate, atque superbia, ad modestiam, ad veri Dei cognitionem, deprædicationem & cultum conuerso, hanc totam ipsemet historiá conscribendam curauit, & vbique gentium voluit esse testatam; cuius exemplum Daniel ipse fideliter in propheticum librum suum transtulit. Cumque in eam curam Rex omni studio incumberet, vt Dei erga se mirabilia

opera efferrentur; & ea quoque mente esset, vt par est credere, verum vt Dei cultum, exterminata paulatim idololatria, toto suo imperio stabiliret, Deus cuius consilia, & iudicia abyssus multa, eius bona voluntate contentus, eum breui tempore è viuis eripuit; & quidem ea morte, quam, vt communis fert sententia, æterna felicitas sit consecuta.

II. Hic annus ad vtrumq; regem pertinet.

Vltimus porro fuit hic annus Nabuchodonosoris, & Primus Euilmerodachi filij eius, sed prior pars ad patrem pertinet, posterior ad filium: quem non est verisimile, postquam factus est rex, totum annum Transmigrationis trigesimum septimum distulisse educere de carcere Ioachinum, sed quamprimum, atque adeo primo ipso regni sui die, vt Hebræis placet. Scriptura certe illum hoc anno regem factum esse docet. Prior ergo pars regni ad Nabuchodonosorem pertinet, siquia annum 44. regnando attigerit. Cum enim octauus Nabuchodonosoris sit transmigrationis primus, vt ex Scriptura constat, necesse est 37. Transmigrationis cadere in 44. Nabuchodonosoris. Cuius anni cum incipiant mense quinto, vt alibi dictum est, mense sexto aut septimo abierit è viuis, reliquo anno regnauerit Euilmerodach. De morte autē patris eius; Berosus Chaldæus apud Euseb. tradit, cum effecto Babylonis muro, cum in morbum incidisset, è vita migrasse, cum tres & 40. regnasset annos; integros scilicet, neglecta parte 44.

Seder olam c. 28. 4. Reg. 25. 27. Iere. 52. 31. 4. Reg. 24. 37.

l. 9. c. 40. de Præp.

III. Da salute Nabuch. satis certa.

Cæterum de salute Nabuchodonosor nequaquam temeraria est assertio. Satis enim constat ex scriptis S. Augustini eum non solum de Nabuchodonosoris salute, sed etiam Darij Medi bene sentire, id colligendo ex miraculis coram ipsis diuinitus pro eorum salute factis; quod etiam contrario Antiochi exemplo confirmat. Libro quoque de prædestinatione & gratia, cum Pharaoni opponit, nihil dubitans de alterius regis perditione, alterius salute, sed huius tam diuersi effectus causam inquirit. Eadem est Tertulliani mens libro de Pœnitentia, vbi vocat hos duos reges quasi pharos humanæ salutis, vt eorum exempli ante oculos positis, intelligeremus eos, qui ob culpas suas salubriter in hac vita affliguntur, fœlicitati, reliquos qui ad diuinas plagas instar Pharaonis obdurescunt, damnationi esse destinatos. Theodoretus quoque ex eiusdem regis pœnitentia salutem eius coniicit, & quidem ex opposito Balthazaris nepotis eius exemplo. Eadem est sententia S. Ambrosij, Iosephi, Epiphanij, Dorothei, & multorum recentiorum. Neque qui contra sentiunt, solidi quippiam habent quo nitantur, vt in Annalibus ostendimus.

ep. 122. to. 2. c. 15. refertur 23. q. 4. c. Nabuch.

In fine.

In Dan. c. 3. & 5.

n. 11. & seq.

IV. Eius successor Euilmerodach.

Sequitur vt de Nabuchodonosoris successore dicamus. Eum Euilmerodachum Scriptura nominat, qui mox à morte patris Ioachinum eduxit è carcere. Idque necesse est, si consentimus communissimæ sententiæ antiquorum atque recentium, qui Nabuchodonosori 43. annos tribuunt, aut 44. inchoatos, qui in 37. Transmigrationis incidunt. Cum autem de numero successorum Nabuchod. & annis singulorum multæ reperiantur, pugnantesque sententiæ; nos Scripturam secuti, duos tantum reges illi substituimus, filium eius, & filium filij eius, quorum ille Euilmerodach dictus est, iste Balthazar. Sic enim apertè scripsit Ieremias, *Et seruient ei*, pata Nabuch. *omnes gentes, & filio eius, & filio filij eius donec veniat tempus terræ eius*, id est ruina imperij Babylonici, quæ est expositio sancti Hieronymi, D. Thomæ, Isidori, Rabini, Lyrani, & omnium passim interpretum. Quoniam autem vsque ad hanc ruinam & solutionem captiuitatis supersunt anni quadraginta quatuor, eorum tres & viginti Euilmerodacho, reliquos 21. Balthazari tribuemus.

4. Reg. 25. 27. & Ierem. 52. 31.

Et deinde Balthazar. c. 27. 7.

26 Desol. 44.

70.

V. Periodus regni eius.

Euilmerodacho tres & 20. annos Hebræi in Chronico, & alibi tribuunt, eamque sententiam Ribera ait omnium esse receptissimam, non paucos in Annalibus recensuimus, qui eam sequantur. Cum primum autem rerum potitus est, eduxit de carcere Iechoniam, in quo 7. iam ac 10. versabatur annos: nec eo contentus, *posuit thronum* eius super thronum *regum, qui erant cum eo in Babylone*. Apparet patrem eius, plerosque reges è subiugatis populis, secum abduxisse captiuos, sicut è Iudæa Ioakinum primo, inde filium eius Iechoniam, postremo huius patruum Sedeciam. Addidit & victum, vestitumque præsenti statui congruum, non enim habebat aliunde vnde se suosque sustentaret. Quæ beneficentia solertiam Iudæorum fortassis excitauit, ad fabulas de eo excogitandas. Illud tamen probabilitate non caret, quod ab iisdem refertur, restiturum sibi Nabuchodonosorem, filium suum Euilmerodachum, propter malam regni administrationem durante septennio in carcerem coniecisse, ibique illum cum Ioachino familiaritatem contraxisse: animos enim aliquando etiam fortunæ similitudo conciliat, & experientia miseriarum, animos ad misericordiam inflectit. Itaque mortuo patre Ioachinum iterum ad regiā dignitatem Babylone extulit, & dum vixit charum habuit.

Ioachinus educitur è carcere, & honoratur

Euilmerodach à patre in carcerem coniectus.

ANNVS MVNDI 3473.

IECHONIÆ & TRANSMIGRAT. 38.

IOSEDECI & DESOLAT. 27.

EVILMERODACHI 2. Imperij Babyl. 140.

OLYMPIADIS XLIX. An. 4.

TARQVINII 35. VRB. COND. 172.

ANTE CHRISTVM 580.

I. Ratio temporis Danielis in foueam leonum coniecti.

NE mortuo Nabuchod. sub rege nouo, semina pietatis recens iacta in solo Babyloniæ, exortis repente spinis, suffocarentur, néue Iechonias ipse, (quem apparet, tum diuturni carceris calamitate, tum diuinis circa Nabuchodonosorem prodigiis resipuisse,) in gratiam bene de se meriti Euilmerodachi, ad pristinum Belis siue Baalis cultum facile reduceretur, ad diuinam prouidentiam pertinuit, cognitionem & timorem sui nominis, nouis subinde miraculis fouere ac sustentare. Id hoc ipso tempore ingenti, & multiplici miraculo, circa Danielem in lacum leo-

Dan. c. 14. fuso.

Non cadere in regnũ Cyri.

num coniectum, factum videtur. Nam quod aliqui hanc historiam ad Cyri tempora differunt, eis repugnare videtur Cyri potestas & gloria, cui Satrapæ Babylonij obstrepere, nedum minas intentare, ausi non essent, afflicto præsertim iam, ac prostrato Babyloniorum imperio.

II. *Sed initio Euilmerodachi.*

Ac ne opinionem quidem suam satis probant, qui hæc puero Daniele contigisse putant, & sub idem tempus, quo Susannæ iudicium exercuit. Quomodo enim duodennis puer tanti Monarchæ conuiua esse potuit, atque adeo honoratus super omnes amicos eius? Ne tempore quidem Balthazaris res ista contigit, ei enim ignotus fuisse videtur, vt illa verba significant, *Tu es Daniel de filiis captiuitatis Iudæ?* (Dan. 14. 1.) Quomodo igitur erat conuiua Regis, & honoratus præ omnibus? Reliquus est ergo Euilmerodach, in cuius regnum vt hanc historiam conferamus, fauet præsens rerum status, fauent Euilmerodachi mores, quem Scriptura hoc ipso beneuolum fuisse docet in Iudæos, quod Iechoniam quamprimum eduxit è carcere, & præ omnibus Regulis honorauit. (*Idque confirmatur.*) Nominatim autem in Danielem recte affectus fuisse videtur, propter eius in patrem suum præclara merita, & spectatam iampridem diuinam scientiam, & sanctitatem: Nec conuenit historiam hanc ad finem regni Euilmerodachi referre. Parum enim esset probabilis obliuio rerum Danielis in Balthasare, qui ei proxime successit.

III. *Quæ eius mali causa.*

Cum ergo Danielis apud Regem gratia inuidiæ fomitem aulicis ministraret ea velamento religionis, vindicandique numinis tecta, in Danielem exarsit, Rege pro Deo suo Belo æmulatione commoto. Ad eius cultum cum Rex Danielem inuitaret, negauit ipse se manufacta idola colere, sed viuentem Deum, qui omnibus mortalibus dominetur, non Bel qui est statua inanima, intus lutea, ænea foris. Propterea que neque comedens, neque bibens. Indignatus Rex se sacrificulorum fraude delusum, aut in Belis contumeliam se à Daniele derideri, conuocat Sacerdotes, veritatis exprimendæ causa, & sciendi quomodo tantus ciborum apparatus consumeretur: illi perstant in mendacio, & dolosum Regi experimentum offerunt, quod cum Daniel patefecisset, iratus Rex sibi hactenus ab impuris nebulonibus illusum esse, eos morti dedit, ne quis deinceps sub religionis specie fucum faceret. Nec solis istis doli architectis iratus, etiam fraudis machinam & officinam Danieli permisit, qui Belum cum ipsius templo subuertit.

IV. *Rex Danielem ad cultum Draconis inuitat.*

Secutum est alterum Danieli contra idololatriam Babyloniorum certamen, nec tam contra Draconem corporeum, quam spiritalem illum tartareum, qui cum à mundi primordiis iudicasset illud animal suis consiliis opportunum, moribusque consentaneum, in eo deinceps honorari ac coli voluit. Cum ergo Rex Danielem ad draconem adorandum inuitaret; ille vt eius insituitatem ostenderet à diuinitate alienissimam, petit à Rege sibi fieri potestatem eius interficiendi. (*A quo interficitur, & excitatur in Regem seditio.*) Rege annuente, coniecit in os eius massas ex pice, adipe, & pilis confectas, quibus deuoratis *diruptus est Draco*, siue id naturali virtute contigit, siue etiam diuina, angelo in stomacho Draconis ita massas instante, vt disrumperetur, siue iis in eius faucibus ita adhærescentibus, vt spiritu intercluso suffocaretur. Quo audito, Babylonij in seditionem versi sunt contra Regem, ab eóque extorserunt, vt vindictam de Daniele sumerent, qui Bel destruxerat, Draconem interfecerat, & Sacerdotes occiderat: qui cum permulti essent, & permultas familias affinitate & consanguinitate contingerent, non fuit difficile ingentem seditiosorum turbam concitare, & Regem necessitate compellere, ad Danielem eorum voluntati permittendum.

V. *Daniel in fossam leonum deijcitur.*

Qui correptum coniecerunt in locum leonum, fossam scilicet subterraneam septem leonum crudelitate formidabilem, quorum quotidianus cibus erat duæ oues; & totidem reorum corpora; ad eum vsum conseruata. *Et tunc non data sunt eis, vt deuorarent Danielem.* Quod tamen minime cõtigit, Angelo Domini feras continente, & famem earum, temperato natiuo calore, moderante. At cum dies vnus miraculo demonstrando sufficeret, id argumento est Chaldæos quotidie obseruasse, an deuoratus esset Daniel, & quotidie ferina rabie contra ipsum obduruisse; vt cogerent bestias, intolerabili ventris rabie stimulante, discerptum deuorare Danielem. Accessit alterum prodigium, vt qui leones sine cibo sustentabat, vellet de cibo famulo suo miro modo prouidere: (*Et à Deo ibidem conseruatur, & pascitur.*) abducto ex quopiam angulo Iudæo Habacuc, qui prandium ferebat messoribus; ipso autem angelico ministerio in Babylonem translato, ea celeritate atque impetu, quo solent spiritus, siue Angeli iter facere; & cibo Danieli officiosè tradito, in suum locum restitutus est, Daniele gratias agente Domino, de diuina in seruos suos prouidentia.

VI. *Agnoscitur à Rege prodigiũ.*

Venit autem Rex die septimo, vt lugeret Danielem, quem scilicet iam à primo die dilaceratum ac deuoratum putabat, & die septimo cædis eius, ei lacrymis suis quoquo modo parentare. Hic enim dierum numerus videtur antiquitus luctui defunctorum destinatus, vt constat ex plerisque Scripturæ locis. Daniel autem qui lugebatur mortuus, inuentus est viuus. Nam vt introspexit Rex in lacum, ex superiore aditu, vnde leonibus deiiciebatur præda, ecce Daniel incolumis in medio leonum sedens, quasi pastor in medio agnorum. Et exclamauit voce magna Rex dicens, Magnus es Domine Deus Danielis, & extraxit eum de lacu leonum. (*Impij à leonibus deuorãtur.*) Porro illos qui quantum in ipsis fuerat, *Perditionis eius causa fuerant, intromisit in lacum, & deuorati sunt coram eo in momento.* Primarios authores huius facinoris, & seditionis in Regem, coniectos in foueam credibile est; sicque in laqueum, quem iusto parauerant, impij ceciderunt. Et Rex præclaro elogio, non se quidem Iudæum, quod Chaldæi calumniabantur, sed veri præconem, cultorem, & admiratorem professus est, dignumque qui toto terrarum orbe, cum religioso metu coleretur.

VII. *Filij Anci Marcij per calumniã regnum affectant*

Hæc dum Babylone agitantur, ambitio Romæ res minimè quietas esse permisit. Filij enim Anci Marcij, qui iampridem se opera Tarquinij, de spe regni paterni deiectos gemebant, quarto ante mortem eius anno ipsum de principatu deijcere moliti sunt, accusantes

cum cædis Neuij auguris, qui repentè non comparuerat, à dæmone, ve de talibus eius mancipiis credere par est, sublatus. Ac Rex pro se causam dicere exorsus, egregie calumniam diluit, & tempestatem illam facile discussit, annitente præterim genero eius Tullio, qui multum gratia apud populũ atque authoritate valebat, suscepto præsertim patrocinio veritatis. Vicit itaq; veritas, & seditiosi è foro abire cum dedecore coacti sunt: moxque reconciliatione per amicos quæsita, Regem memorem paternorum beneficiorum ad veniam facilem inuenerunt. Ipsi autem mala mente præditi, & voluntate iampridem ambitione deprauata, triennio in ficta amicitia permanserunt.

ANNVS MVNDI 3474.

IECHONIÆ & TRANSMIG. 39.

IOSEDECI & DESOLAT. 28.

EVILMERODACHI 3. Imp. Babyl. 141.

OLYMPIADIS L. An. 1.

TARQVINII 39. VRB. CON. 173.

ANTE CHRISTVM 579.

I. Dionys. l. 4. nit. Septem Græciæ sapientes florent. n eius vi. a.

QVinquagesima Olympias Epitelidem Laconem illustrauit, sed multo magis septem Græciæ sapientes, quos S. Cyrillus ait in ea maxime celebratos voáque Anaximandrum Milesium physicum. Secutus est sanctus Cyrillus Eusebij Chronicũ, vbi illos ait sub hoc tempus Sapientis nomen esse cõsecutos. Primus Thales Milesius id nomẽ obtinuit, teste Laërtio, quo tẽpore, inquit, Damasius Athenis Princeps erat. Sub quo septem quoque sapientes appellati sunt, vt scribit Demetrius Phalereus in descriptione Principum. Magnam inter eos animorum consensionem extitisse Plutarchus ait, magnamque de singulis singulorum existimationem, quæ perspicere in aureo tripode patefacta est. Ferunt enim Cois nassam iacientibus, eam capturam à Milesiis hospitibus, incerta adhuc fortuna, emptam fuisse, extractumque reti tripodem aureum. Cumque vtrique altercarentur consultum Pithiam præcepisse, vt sapientissimo eum tripodem darene. Ita eum primo ad Thaletem missum, qui cum sibi Biantem præferret, ad eum misisse, & hunc ad alium misisse vicissim, & ita in reliquis contigisse, donec ad Thaletem rediret. Denique Mileto Thebas transportatum, atque Ismenio Apollini consecratum. Vtique sapienter viri sapientes ad Deum fontem sapientiæ præmium sapientiæ retulerunt, si eum illis agnoscere contigisset.

Mutua eorum beneuolentia, & existimatio.

Tripus aureus.

ANNVS MVNDI 3476.

IECHONIÆ 41. & vlt. SALATIELIS 1.

TRANSMIGRATIONIS 41.

DESOLAT. & IOSEDECI 30.

EVILMERODACHI 5. Imp. Babyl. 143.

OLYMPIADIS L. An. 3.

TARQVINII 38. & vlt. VRB. CON. 175.

ANTE CHRISTVM 577.

I. l. 4. c. 3. Esd. Visio Esdræ apocryphi.

ANno 30 ruinæ ciuitatis, & desolationis regni Iudæ, qui nunc in cursu est, Esdras quidam, alius omnino ab eo, cuius extat canonicus liber, qui ne natus quidem erat hoc tempore, fuisse se ait hoc anno Babylone, & in cubiculo suo valde conturbatum, dũ pacem peccatorũ videret, & piorum desolationem. Cuius querelæ respondet Angelus, minimè vestigabiles esse vias Domini, & iudicia eius esse abyssum multam, quod multiplici similitudine declarat. At facile est directè respondere, alias gentes tanquam mercenarios Dei famulos, recipere in hac vita mercedem suam, neque fieri hæreditatis filiorum participes. At veri Dei cultores & filij, tanquam filij hic erudiuntur, & castigantur dum peccant, & quidem flagello laneo, quod nec graues infligit pœnas, nec diuturnas, & mox hæredes fiunt regni cœlestis, cum illi cæduntur virga ferrea, & tanquam vasa testea figuli confringuntur.

II. v. 16. Mors Iechoniæ, & Salathielis initium.

Capite autem quinto dicit idem Esdras venisse ad se Salathielem ducem populi, ex quo intelligitur Iechoniam patrem eius, sub hæc tempora fuisse defunctum, &, si eius amicitia cum Euilmerodacho perseuerauit, honorificè tumulatum. Eius salus, sicut & Sedeciæ patris eius, ambigua est, diu tamen toleratus carcer in pœnam peccatorum, & Danielis præsentia, neque enim Duci populi sui morituro, defuisse credendus est, aliquid boni pollicentur. Mortuus autem fuerit anno ætatis vndesexagesimo. Octodecim enim erat annorum cum regnare cœpisset, & inde hic 41. annus est.

III. Mors Tarquinij Prisci.

Est hic quoque Tarquinij prisci postremus annus, quo aggressus est ædificare templum Iouis, Iunonis, & Mineruæ, vt votum persolueret; quod postremo contra Sabinos bello nuncuparat. Postremus, inquam, cum Dionysio teste, ne fundamenta quidem illius morte præuentus iacere potuerit. Cum enim annum regni ageret 38. & ætatis 80. Ancij Marcij filij duos coniuratorum audacissimos selegerunt, qui habitu pastoritio, & falcibus signatoriis instructi, meridie regiam adeunt, ibique mutuis se maledictis incessunt, ob illatam iniuriam, magnisque clamoribus Regis opem implorant. Vocati ad Regem, dum inter se contendunt, & ludibrio habentur, falcibus impetunt Regis caput, vel, ve ait Liuius, dum Rex ad alterum eorum conuersus esset, alter elatam securim in caput deiecit.

Per filios Anci Marcij.

relictoque

relictóque in vulnere telo, ambo se foras eijciunt, sed comprehensi, tormentisque admoti, authores insidiarum prodederunt, moxque meritas dedere pœnas.

ANNVS MVNDI 3477.

SASATHIELIS 2. TRANSMIG. 42.

IOSEDECI & DESOLAT. 31.

EVILMEROD. 6. Imp. Babyl. 144.

OLYMPIADIS L. An. 4.

SERVII TVLLII 1. VR. COND. 176.

ANTE CHRISTVM 576.

I. Regnum Seruij Tullij.

TArquinio Prisco indigna morte sublato, ei successit Ser. Tullius gener eius, anno quarto, vt ait Dionysius quinquagesimæ Olympiadis, qua in stadij cursu vicit Epitelides Lacon, Principe Athenis Archestratide, & Vrbis Cond. 176. quem numerū exactè conficiunt 44. integrę Olympiades, quæ hoc anno conficiuntur, posito vrbis conditu in septimæ Olympiadis initio cum Dionysio, qui Ser. Tullij patrem vocat Tullium Corniculanū, qui cum Corniculum oppidum à Romanis caperetur, in pugna interiit. Eius vxor Ocrisia præstanti forma mulier tum prægnans, Tarquinio Regi extra sortem data est, quæ cum peperisset, mariti nomen filio dedit, sed quia natus erat in seruitute Seruium appellauit. Cui cum in somnis caput ardere visum esset, augures regiam ei dignitatem prædixerunt. Itaque regio deinceps more, tanquam ad tantam dignitatem natus, educatus est: cumque regiæ idolis euasisset, neque Romæ vllus ei conferri posset, Tarquinij Regis factus est gener.

Genus eius.

Opera socrus Tanaquildis regnat.

Refert idem Dionysius Tullium opera Tanaquildis, quæ erat Socrus eius, & Tarquinij prisci coniux regnū obtinuisse. Animaduertens enim quanto in periculo versaretur ipsa, & duo infantuli ex filio defuncto nepotes, totaq; familia Regia, si Regis percussores filij Anci Marcij rerum potirentur, aduocato in consilio Seruio Tullio genero suo, statuit rumorem spargere, Regem non lethaliter vulneratum, eiusque nomine populo commendare, vt interim dum curatur, Seruio quasi sibi ipsi, vt alias non semel factum fuerat, obtemperarent. Tu autem, accepta, inquit, potestate, voca insidiatores vitæ Tarquinij in iudicium populi, primosque omnium Marcij filios, qui si comparuerint capite plectito; sin causam deseruerint, quod potius facturos arbitror, perpetuo exilio, & bonorum proscriptione mulctato. Inde monet vt sibi fauorem multitudinis conciliet, deinde vbi opportunum fuerit, Regis mortem declaraturum, palamque eius funus celebraturum. Quæ accuratè facta sunt omnia, & pulsa factione Marcia, & vicaria Reipub. administratione suscepta, Lucij & Aruntis Tarquiniorum tutor habitus, simul patrimonium eorum & Reipubl. negotia quadraginta annos studiosè curauit.

Quasi tutor filiorum regiorum.

ANNVS MVNDI 3478.

SALATHIELIS 3. TRANSMIG. 43.

IOSEDECI & DESOLAT. 32.

EVILMEROD. 7. Imperij Babyl. 145.

OLYMPIADIS LI. An. 1.

SERVII TVLLII 2. VRB. CO. 177.

ANTE CHRISTVM 575.

I. Status Iudæorum Babylone.

ERatosthenes Crotoniates hac Olympiade nomen suum illustrauit, cætera vita perobscurus. Interea in Iudæa triste silentium, ad annos adhuc duodequadraginta, Babylone tam ciues quam peregrini quietā vitam ducunt. Valdéque mihi probabile est Salathielem Euilmerodacho charum fuisse, Valuerit enim apud ipsum, Ioachini sibi dilecti è viuis abeuntis commendatio; valuerit & Danielis apud eundem Regem gratia, & authoritas, recentibus prodigiis, perpetuaque innocentia & vitæ sanctitate conciliata. Diuina maxime prouidentia, quæ Dauidis familiam in spem Messiæ sustentabat, egregiè patrocinante, adeo vt Iechoniæ filios octo in 1. Paral. legamus, in quibus Salathiel secundo loco nominatur, ex quo deinde natus est Zorobabel dux populi in desolatam patriam, Cyri permissu reuertentis.

Salathiel Regi charus.

ca. 3. 17.

Math. 1.

II. 3479 Annus Sab. 128. 439. 424. 33. 896.

Sequens porro annus, qui est desolationis 33. numeratus fuisset Sabbaticus 128. Sed erant nunc omnes anni in Iudæa Sabbatici, & terra longa Sabbata, iuxta diuinum oraculum celebrabat, *Donec*, inquit, *compleretur sermo Domini ex ore Ieremiæ, & celebraret terra Sabbata sua. Cunctis enim diebus desolationis egit Sabbatum, vsque dum complerentur 70 anni*, qui 10. Sabbatismos conficiunt.

III. Bellum contra Etruscos vicennale.

Referre huc possumus initium belli Romani contra Etruscos. Defuncto enim Tarquinio, ciuitates, quæ se illius imperio submiserant, nolebant vltra stare conditionibus fœderis, dedignatæ parere Tullio, homini obscuris natalibus; & sublatæ ad spes nouas, quod viderent Patricios à Rege dissidere, quod is sine decreto Senatus callidè regnum occupasset. Initium defectionis à Veientibus ortum est, qui legatis à Tullio missis responderunt, se nec vllum ei principatum concessisse, nec amicitiæ, societatisque fœdus cum eo pepigisse. Hos authores secuti sunt Ceretani, & Tarquinienses, postremo vniuersa Etruria in armis fuit. Hoc bellum ad annos 20. continuatum est, multisque præliis decertatum, è quibus victoriam reportauit Tullius, quotiescumque vel cum singulis ciuitatibus, vel cum tota gente dimicatum est: tandemque tertium triumphatos, imperij frenum accipere coëgit. Primus eius triumphus cadit in annum vrbis 182. secundus 186. tertius 196.

Tres de iis Seruij triumphi.

ANNVS MVNDI 3482.

SALATHIELIS 7. TRANSMIG. 47.

DESOLAT. & IOSEDECI 36.

EVILMERODACHI 11. Imp. Babyl. 149.

OLYMPIADIS LII. AN. 1.

SER. TVLLII 6. VRB. CON. 181.

ANTE CHRISTVM 571.

I. Anacreon. Tyrannis Phalaridis. AGis Eleus Olympiade 52 palmam tulit in stadin, quo tempore Anacreon poëta Lyricus floruisse memoratur, & Phalaris Siciliam totam tyrannide diuexasse. Id enim de vtroque Suidas affirmat; addit etiam illum Cyri tẽpore Olympiade 55. extinctum fuisse. Phalaridem vero ad sequentem Olympiadem refert Eusebius. Cæterum cum tyrannorum violenta omnia atq; iniusta esse soleant, & in tyrannis Agrigentinus Phalaris nõ vltimum obtineat locum, duo tamen eius opera iustitiæ vnum, alterũ humanitatis, illud à Plutarcho, Plinio, Ouidio, hoc ab Æliano referuntur. Nam Perillum fabrum ærarium, qui buculã (Perillus.) æream cruciandis hominibus, & mugitibus, tãquam à boue eliciendis, artificiosè conflauerat, eique dono dederat, in eam coniecit, & primum ementitos mugitus edere compulit.

II. In varia hist. Phalaridis humanitas. Refert autem Ælianus Menalippum adolescentem à Phalaride quapiam affectum iniuria, cum perimere statuisse, remque ad amicum Charitonem detulisse, is timens adolescenti, finxit id sibi pridem deliberatum esse, itaque totum sibi negotium permitteret. Cum autem in ipso conatu à tyranni satellitibus esset comprehensus, & tormentis ad declarandos socios vrgeretur, isque tacere pergeret, re cognita Menalippus Phalaridem adit, suum id esse facinus non Charitonis contestatus. Miratus amicitiam tyrannus, vtrumque liberum dimisit, exulare tamen iussit, & bonorum suorum reditibus frui.

ANNVS MVNDI 3483.

SALATHIELIS 8. TRANSMIG. 48.

DESOLAT. & IOSEDECI 37.

EVILMERODACHI 12. Imperij Babyl. 150.

OLYMPIADIS LII. AN. 2.

SER. TVLLII 7. VRB. CON. 182.

ANTE CHRISTVM 570.

I. Iubilæus 18. NOngentesimus est hic annus ab ingressu Israëlitarum in Chananitidem, mirabiliter transgresso Iordane, ideoque Iubilæus 18 hoc anno agitur. Conficitur ille numerus ex 439 annis, qui templi fundationẽ antecesserunt, secluso ipso anno, quo fundatum est, ne bis numeretur, tum 424 annis quibus stetit, & 37 à quo deflagrauit.

439.
424.
37.
900.

II. Primus Seruij de Etruscis triumphus. Notatus est hic annus Seruij Tullij primo de Etruscis triumpho, sed cum initius à Romanis victi tractati essent, quia dum ipsis eorumque bonis parcebant, suis ipsorum bonis subditisq; parcebant, cito ad ingenium, & spem pristinæ libertatis redierunt. Itaque bellum ab eis iterum præparatum est. Sed priore victoria Seruio regnum ita confirmatum est, vt neque apud Patrum animos, neque apud plebem periclitaretur. Itaque hoc & sequentibus annis, ciuitati ornandæ atque amplificandæ operam dedit. Vrbi enim duos colles Viminalem & Esquilinum addidit, & vrbis pomœria protendit, duobus ad quinque colles adiectis. Vrbem in quatuor partes tribusve diuisit, quæ dictæ sunt vrbanæ, agrum autem vniuersum in 26, sicque factæ sunt Romanæ tribus omnino 30. Hæc ex Dionysio. (Vide Annales.)

III. 3484. Obitus Pittaci. Anno sequenti Pittacus Mitylenæus, vnus è 7 sapientibus Græciæ mortuus est, cum iam ab 42 Olympiade floruisset, superque 70 annos, Laërtio teste vixisset; à quo etiam disces quid illi negotij cum Crœso Lydorum Rege, super diuitiarum contemptu fuerit. Ad hanc ipsam Olympiadem 52. Æsopum fabulatorem (Æsopus.) pertinere, senescente iam Chilone, & 54 defunctum scribunt Laërtius, & Suidas.

ANNVS MVNDI 3486.

SALATHIELIS 11. TRANSMIG. 51.

IOSEDECI & DESOLAT. 40.

EVILMERODACHI 15. Imp. Babyl. 153.

OLYMPIADIS LIII. AN. 1.

SER. TVLLII 10. VRB. CON. 185.

ANTE CHRISTVM 567.

I. Annus Sabb. 129. VIctor fuit in Olympico stadio Agno quidam Peparethius: ortus videlicet ex Peparetho insula Macedoniæ, prope montem Athos. Hic porro annus ab euersa Hierosolyma quadragesimus; est Sabbaticus ordine 129. Quo anno seditio Athenis conflata est à cupidis rerum nouarum, quæ anno tertio huius Olympiadis erupit.

II. 3487. Seruius Romanos censet. Sequenti anno, Vrbis 186. pugnatum est feliciter à Rege Tullio contra Etruscos, & secundus de iis relatus est triumphus. Quo ipso tempore Rex vniuersum populum primũ censuit, lustrauit, certasque digessit in classes, pro cuiusque facultatibus. Eam ad rem iussit omnes ciues dare nomina, suaque bona censere, addito iureiurando se vere illa, & bona fide æstimasse; adscriptis etiam ætatis annis & parentum nominibus, atque adeo coniugum & liberorum; ad hæc quam quisque Vrbis regionem, quemve agri Romani pagum incoleret. Ei qui censum neglexisset pœna proposita, vt bonis in fiscum redactis, virgis cæsus in seruitutem venderetur. Pœnæ timor & iurisiurandi religio, omnes adegit, vt vere quisque de suis opibus pronunciaret. Accedebat & insitus honoris amor, quo intelligebant prælatum iri tenuioribus copiosiores.

II. Digerit in ſex claſſes. *Mona.17. mille æris 20.*

Peracto cenſu primùm ſelegit ex omni numero partem cuius cenſus erat maximus. Centum minas quiſque habuit in bonis, vt ait Dionyſ. id eſt 1752 Francos, vel, vt ait Liuius, centum, millia æris, id eſt bis mille Francos, vt diligentius in Annalibus explicatum eſt. Ex quo perſpicuè intelligitur, quam tenuis tum res eſſet Romanis, apud quos ditiſſimi quique minus habebant in omnium æſtimatione bonorum; quam nunc mediocri fortuna viri habeant in reditibus annuis. Hanc ciuium partem Rex primam claſſem appellauit, quam in 80 centurias diſtribuit, quas & bipertito diuiſit, vt 40 iuniorum eſſent, qui foris bella gererent, ab anno 17 ad 45, totidem ſeniorum, qui domi ad vrbis cuſtodiam remanerent.

Et quot centuriis quælibet conſtaret.

In ſecunda tertia & quarta claſſe vicenæ erant centuriæ, quæ in ſeniores quoque ac iuniores diuidebantur, & facultatibus diſtinguebantur. In quinta claſſa erant 30 centuriæ, quindecim iuniorum, & ſeniorum totidem. Sexta claſſis egenorum fuit, vnica centuria conſtans, militiæ & tributorum immunis, eaque proletarij & capite cenſi continebantur.

4 centuriæ inermes.

Addit Dionyſius 4. centurias inermes, duas fabrorum ad machinas ferendas, & totidem tubicinum ac tympaniſtarum, quarum illæ additæ ſunt ſecundæ claſſi, illæ quartæ.

IV. Equitum 18 centuriæ.

Equitum etiam delectum habuit Seruius è ciuibus maximi cenſus, & eorum 18 centurias conſtituit. Ita vt primæ claſſis eſſent omnino 98 centuriæ, ſecundæ cum fabris 22. Tertiæ 20. Quartæ cum tympaniſtis 22. Quintæ 30. Sextæ vnica. Omnes 193. Singulis autem centuriis ſinguli præerant centuriones ſpectatæ virtutis. Quæ Rex tam ſapienter conſtituit, vt in primas centurias, ſicut maxima ex parte belli onera incumbebant, ita maximus eis tribueretur honos.

Dignitas primæ claſſis.

Nam prima claſſis poterat ſuis ſuffragiis cuncta conficere. Cum enim ſingulæ centuriæ vnicum haberent ſuffragium, prima claſſis 98 ſuffragia poſſidebat; itaque ſi omnes eius centuriæ conſentirent, res confecta erat, cum dimidiam partem ſuffragiorũ omniũ excederet: nec opus erat à cæteris claſſibus rogare ſuffragia: Sin minus, ad ſecundam claſſem, tertiamque & reliquas deſcendebatur, donec plures dimidia parte centuriæ, id eſt 97. in vnam ſententiam conſentirent. Itaque grauiſſima quæque negotia Reipub potentiorum arbitrio tranſigebantur.

V. Primum luſtrum Rom. eiuſque modus.

Peracto cenſu iuſſit Rex ciues omnes in campo Martio cum armis adeſſe. Ibi equitibus turmatim diſpoſitis, & peditibus in aciem directis, velitibuſque per ſuos item ordines digeſtis, luſtrauit eos tauro, ariete & hirco: quas hoſtias ter circum caſtra duci juſſas, Marti conſecrauit. At Liuius, & cæteri ſuem, ouem & taurum ſacrificari ſolita teſtantur, quod vox *Suouetaurilia* abundè docet. Fuerunt autem vniuerſorum ciuium Romanorum, quorum fortunæ tunc cenſæ ſunt, 85. millia minus trecentis, quem numerum Liuius quinque millibus diminuit, atque ex Fabio Pictore, eum numerum fuiſſe tantum eorum, qui arma ferre poſſent, id eſt ab anno 17 ad ſexageſimum.

Eius obſeruatio. *l.3.c.4.*

Edixit denique Rex, vt quinto quoque anno, ciuium cenſu habito, luſtrum conderetur, quod ab ipſo quater obſeruatum, vt ait Valer. Maximus, Tarquinius ſucceſſor eius neglexit, nec deinceps alij ſatis accuratè ſeruarunt, adeo vt octauum luſtrum in annum vrbis 280. cadat.

ANNVS MVNDI 3488

SALATHIELIS 13. DESOLAT. 42.

TRANSMIGRATIONIS 53.

EVILMEROD. 17. Imperij Babyl. 155

OLYMPIADIS LIII. An. 3.

SERV. TVLLII 12. VR. CO. 187.

ANTE CHRISTVM 565.

I. Piſiſtratus Athenis tyrannidem occupat eiuſque modus

TVmultuabatur iamdudum Athenis Reſpublica, tribus diuiſa factionibus, quarum anteſignani erant Lycurgus, Megacles, & Piſiſtratus, qui plebi maximè patrocinabatur, eamq; valde habebant obſequentem; cuius hoc anno tyrannis erupit, Comio ſupremum gerente magiſtratum. Erupit autem hoc modo. Piſiſtratus impoſitis ſibi ipſi, & mulis curulibus domi vulneribus, bigis in forum prouectus, multitudinis opem contra aduerſarios implorauit, à quibus Reipub. cauſa ita deformatus eſſet, dum potentioribus reſiſtit, qui plebem opprimere ac deuorare conarentur.

Phil. in Solone.

Quæ cum voce, vultu, geſtuque, quibus multum valebat, & oratione maxime ad veritatem compoſita diceret, populo perſuaſit, vt ſibi 50 corporis cuſtodes darentur. At ille trecentis ſatellibus cinctus, arcem Athenis, & cum arce tyrannidem occupauit, aduerſariorũ factionibus fuga dilapſis.

Quamuis repugnante Solone

Cumque ei Solon & naſcenti, & natæ fruſtrà reſtitiſſet, cumque Piſiſtratus ipſe, vt hominem populo charum, omni honore atque obſeruatione coleret, abiit ipſe nihilominus ad Crœſum Lydiæ Regem. Vnde eum Piſiſtratus, literis perhumaniter reuocare conatus eſt. Itaque duplex apparet Solonis peregrinatio, altera decennij, ad legum ſuarum confirmationem; altera fere biennij, ad odium tyrannidis legibus omnibus inimicæ, Athenienſibus demonſtrandum. Vt ex Phania Epheſio ſcribit Plutarchus.

II. 3489. Qui ſequẽti anno in Cypro moritur.

Altero porro anno ab occupata à Piſiſtrato tyrannide Hegeleſtrato Prætore, vltimo anno Olympiadi 53 & mortuus eſt Solon, 80 natus annos, & quidem in Cypro, vt ait Laërtius, cum patriam tyrannidis cauſa reliquiſſet: additque eum ſuis mandaſſe, vt oſſa ſua Salaminam transferrent, & in cinerem ſoluta per prouinciam diſſeminarent, vt plerique fide digni tradiderunt, quamuis repugnante Plutarcho, qui ita eum, multa cum ſapientiæ laude, diutiſſimè vixiſſe tradit, vt impuris puerorum amoribus deditum fuiſſe fateatur; idque ait cum ex amatoriis eius carminibus intellegi, tũ ex lege quam poſuit, ne quis ſeruus pueros amaret: quaſi ingenuorum hic amor eſſet & honeſtorum, quos ad eum tacitè inuitabat, cum alios repelleret.

Fœdi mores Solonis.

Hæc & plura Plutarchus. Ex quibus intelligis, Chriſtiane lector quales fuerint inſi-

pientes in populo, qui tales haberet sapientes Si eorum ipsa lux tenebrosa fuit, ipse tenebra quantæ erant? Quo magis intelligi potest quantum Seruatori nostro, integritatis atque innocentiæ Principi, debeamus, qui hanc sentinam purgauit, tyrannidem carnis compescuit, & corporis animique munditiam inuexit in mundum.

ANNVS MVNDI 3490.

SALATHIELIS 15. TRANSMIG. 55.

IOSEDECI & DESOLAT. 44.

EVILMERODACHI 19. Imp. Babyl. 157.

OLYMPIADIS LIV. AN. 1.

SERVII TVLLII 14. VR. CON. 189.

ANTE CHRISTVM 563.

I. Ibycus. Æsopus. Abaris. *Euseb. Suidas. Monad. in Basil.*

Hippostratus Crotoniates hac Olympiade coronatus est, in qua Ibycus poëta Lyricus Samum, Crœsu Lydorum Rege, venisse perhibetur. Æsopus autem Delphos, ibiq; è saxis Phædeiadibus in præceps datus. Abarim quoque de Scythia in Græciam venisse memorat Eusebius. Ferunt, inquit Nazianzenus, Abarim apud Scythas ab Apolline sagittam accepisse, quam iaculans, simul & ipse cum ea ferebatur. Itaque velocissimè populos transmeans per eam responsa dabat. Sic ipse. Non erat vtique difficile dæmoni, quo inflante vaticinabatur, eodem transferente, aërem sagitta celerius peruolare, & immensa terrarum spatia peragrare.

II. 3491. Pisistratus vrbe pellitur.

Anno sequenti Pisistratus, quarto Dominatus anno, opera æmulorum suorum Megaclis & Lycurgi vrbe pellitur, vt libro primo scribit Herodotus, & in Eretriam, quæ vrbs erat in Eubœa insula, vel vt aliis placet, in Thessalia, venisse ait.

Iosedeci Pontificatus.

Video porro diuturnum iam videri posse Iosedeci Pontificatum, sed nullus alius reperitur Pontifex toto hoc desolationis tempore. Itaque Genebrardus ei annos septuaginta Pontificatus attribuit, & filij eius Pontificatum, cum Zorobabelis principatu consociat. Neque enim absurdum est, cum Saraias Pontifex à Nabuchodonosore occideretur, Iosedecum eius filium valde iuuenem fuisse, ideòque & Pontificis inane nomen, sine Pontificiis muneribus, valde diu Babylone retinuisse. De ipso ergo sub finem desolationis iterum agemus.

(∴)

ANNVS MVNDI 3493.

SALATHIELIS 18. TRANSMIG. 58.

IOSEDECI & DESOLAT. 47.

EVILMERODACHI 22. Imp. Babyl. 160.

OLYMPIADIS LIV. AN. 4.

SERVII TVLLII 17. VRB. CON. 192.

ANTE CHRISTVM 560.

I. Finis regni Astyagis.

Trigesimus quintus & vltimus agitur Astyagis Regis Medorum annus, tot enim regni annos ei tribuunt Herodotus & Diodorus Siculus, totidemque à trigesimo primo Nabuchodonosoris numerantur. Quomodo autem, Cyri & Harpagi opera, regno deiectus fuerit Astyages, paucis ex Herodoto dicendum. Manebat Harpago Satrapæ alta mente reposita iniuria, quam ab Astyage in filij sui nece, ac ferali conuiuio acceperat; quam vt vlcisceretur Cyrum regia stirpe progenitum pridem in Persideio ablegatum, quique in virilem iam ætatem euaserat, per occultas literas ad bellum contra auum excitat, Medorum defectionem promittens, quos ipse interea ab Astyage, qui alioqui eis erat acerbior, alienos, rerumque nouarum cupidos reddebat. Quibus literis excitatus Cyrus, Persas suos a Medis, spe iucundissimæ vitæ, abiecto Medorum iugo, abducit, & contra Astyagem adducit infestus. Is parat exercitum vt Persis occurrat, eique Harpagum præficit, qui in pugna præuaricatus, victoriam Cyro dedit.

Harpagi proditio.

II. Astyages vincitur, & venit in potestatem Cyri.

Astyages nihilominus minas intentans Cyro, cum Magos, à quibus supra Cyri fortuna deceptus fuerat, egisset in crucē, omnem armat ætatem, quam in Cyrum ipsemet ducit, sed in pugna victus, fugatur, viuusque capitur, eique capto astans Harpagus insultauit, cædem filij, cœnamque feralem exprobrans. Cyrus Astyagi regnum ademit, eumque apud se habuit, quoad ille vixit. Quæ causa postea Crœso Lydorum Regi fuit, vt Cyrum bello peteret: Astyagem enim, sororis suæ Arienæ maritum, illi eripere cupiebat. Neque absurdè aliqui existimant, Cyrum hoc Astyagi materno auo dedisse, vt dum viueret, Rex Medorum appellaretur; ipsius autem ex adoptione filius, qui Cyri erat auunculus, (quem alij Cyaxarem, vt Iosephus & Xenophon, alij Darium Medum, vt Scriptura, alij denique iuniores Astyagem appellant) in Media precario regnare permisit, vt sibi Medos conciliaret, quos sciebat Persis, quibus paulo ante dominati fuerant, inuitissimè obtemperare.

A quo cõseruatur.

Dario Medo filio eius permittit regnum Mediæ.

(∴)

ANNVS

ANNVS MVNDI 3494.

SALATHIELIS 19. TRANSMIG. 59.

IOSEDECI & DESOLAT. 48.

EVILMEROD. 23. & vlt. Imperij Bab. 161.

OLYMPIADIS LV. AN. 1. CYRI 1.

SER. TVLLII 18. VRB. CO. 193.

ANTE CHRISTVM 559.

I. Mors Euilmerodachi.

Evilmerodachus Magni Nabuchodonosoris filius, hoc anno & vitæ & regni finem accepit, à sororis suæ marito, propter iniustitias & libidines, vt ait Berosus apud Iosephum, interfectus. Cæterum celeberrimus est hic annus primus Olympiadis 55, in qua idē qui proxima victor fuit Hippostratus Crotoniates, initio regni Cyri Persarum Regis, idque tam certum scriptores antiqui censuerūt, vt ab hac epocha, vltro citroque annos numerarent & confirmarent. Id sentit & sequitur Eusebius in Chronico, & lib. 10. de Præpar. cap. 10. Vbi ex 3 Chronographię Africani hæc habet. *Cyrus Persicū regnum obtinuit, cum Olympias ageretur LV. vti ex Diodori Bibliotheca, Thalli, & Castoris, nec non Polybij, & Phlegontis historiis, auferre licet, aliisque præterea, qui Olympiadum seriem texuerunt: omnibus enim in eo tempore definiendo conuenit.* Sic ipse, qui mox distinctius primum annū eiusdem Olympiadis nominat. Septem ergo habemus huius Chronologiæ testes, quorum recentissimus est Eusebius, quem Hieronymus sequitur, imo cōmunis est omnium sententia, vt ait Africanus.

II. Regnum eius ab Imperio distinctū 2. *Paral.* fi. 1. *Esdr. init.*

Sed grauis est hoc loco, neque dissimulanda difficultas. Nam Africanus idem eodem anno, septuagenariam Iudæorum captiuitatem dicit exactam. Imo Scriptura ipsa non vno loco ait primo anno Cyri dimissos Babylone Iudæos, siue potestatem abeundi factam, scriptoque traditam. Respondendum est ex multorum certissima, verissimaq; doctrina, duplex regnandi initium Cyro esse tribuendum, alterum in Perside, quod in hunc annum cadit, alterum Babylone, quando ea capta Imperium Babyloniorum transtulit in iura Persarum; & de hoc 1. anno Imperij Scriptura, & prædicti Chronologi, & omnes passim interpretes intelligendi sunt, quod post 22 annos contigit. Ingenuè tamen fatendum est non paucos tam antiquos scriptores, quam nouos, annos regni, & Imperij Cyri non distinxisse, quos tamen minime confundēdos esse in Annalibus accuratè docuimus.

n. 3. 4. & seqq.

III. Confirmatur ex Beroso, Herodoto. & *Apud Ioseph. l. 1. g. Apion.*

Hic tantum dico Berosum Chaldæum de vltimo Chaldæorum Rege agentem ita scribere, Eius regni anno 17, egressus Cyrus è Perside, cum magno exercitu, vniuersa Asia subacta, impetum fecit in Babylonem. Quod Herodotus explicans, postquam Astyagem à Cyro deuictum narrauit, multas prouincias populosque enumerat, quos Cyrus partim sua, partim Harpagi opera sibi subiecit. Quam enumerationem concludens, ait Cyrum, vbi continentem vniuersam suæ ditionis fecisset. Babylonis bellum intulisse. Quomodo ergo dici potest initium regni eius, Babyloniorum deleto Imperio, vel quod idem est, à soluta Iudæorum captiuitate ducendum esse? & non potius à deuicto Astyage, aut ciuili eius morte, iuxta illud Danielis, *Et Rex Astyages appositus est ad patres suos, & suscepit Cyrus Perses regnum eius.* Quid enim probabilitatis habet, Cyrum priuatum adhuc, statim Babylonios infinitarum gentium victores & Dominos aggressum esse, nisi plane dementissimum dicamus, quem tradunt fuisse prudentissimum, & non potius per quædam incrementa, à paruis initiis ad summa feliciter peruenisse?

l. 13. 65.

& ratione

IV. Regnum nunc inchoatur, Imperium excisa Babylone.

Ex his ergo, aliisque rectè colligimus, Imperium siue Monarchiam Cyri ab eius regno distinguendam esse, vt supra de regno & Imperio Nabuchodonosoris dicebamus. Et regnum quidem Cyri; ab Olympiade quinquagesima quinta ineunte inchoandum esse, Imperium autem à subiugata Babylone, & soluta Iudæorum captiuitate incipere oportere, & de primo quidem anno Imperij accipienda esse, quæ hac de re in fine 2. Paral. & initio 1. Esdræ habentur. De primo autem regni anno scriptum à Daniele Cyrum suscepisse regnum Astyagis: vtique quod ille habebat in Media, & Perside, non autem in Chaldæa & Babylone, in qua Euilmerodach Chaldæus regnabat, non Astyages Medus.

V. Initium regni Darij Medi. *l. 8. Pæd.*

Hoc ipso anno existimamus Darium Medum, siue Cyaxarem in Media Cyro permittente regnare cœpisse, vt anno superiore dicebamus, & pacem inter eos affinitate firmatam, Nam vt scribit Xenophon, Cyaxares ei filiam, quam habebat vnicam, in matrimonium dedit, & nomine dotis etiam regnum pactus est; vt scilicet illud non iure belli tantum, deuicto Astyage, sed pacis quoque iure, accepta in vxorem regni hærede, possederit. Firmam fuisse hanc pacem, vel ex eo conijcere licet, quod iunctis armis animisque, omnia in Asia bella gesserunt, quodque, vt Scriptura tradit, cum eo Babylonem expugnarit. Eodem igitur tempore deiecto Astyagi, qui Persis imperabat & Medis, vt ex Herodoto constat ei, Cyrus in Perside, Darius autem in Media successit, sed ille vi, iste precario.

Dat Cyro filiam vxorem.

Amboque simul regnant.

ANNVS MVNDI 3495.

SALATHIELIS 20. TRANSMIG. 60.

IOSEDECI & DESOLAT. 49.

BALTHAZARIS 1. Imp. Babyl. 162.

OLYMPIADIS LV. AN. 2.

CYRI, & DARII MEDI. 2.

SER. TVLLII 19. VRB. CON. 194.

ANTE CHRISTVM 558.

I. Regnum Balthazaris. *Ierem. 27. 7.*

Balthazarem hoc anno Chaldæorum Imperio præficimus, post exactos 23 annos Euilmerodachi, quos ei communior sententia tribuit: quā etiā secuti, imo & Scripturam ipsā, reliquos vel tyrānos, vel fictitios Re-

ges exauctoramus, iuxta ea quæ in morte Nabuchodonosoris posita sunt. Balthazari autem, cuius Imperium ad occasum vsque Monarchiæ Babyloniorum cum Scriptura producimus, vnum & viginti tribuimus; quot videlicet ad extremam Desolationem, eiusque annum septuagesimum supersunt. Ad primum autem eorum pertinet somnium Danielis de quatuor ventis, totidemque bestiis, quibus quatuor Imperia significabantur Babyloniorum, Persarum, Græcorum siue Macedonum, & Romanorum, quod excipiet Antichristus, cuius dominatus Iudicio Dei generali, & seculi consummatione terminabitur. Florebat hoc tempore Chilo Lacedæmonius, vnus de 7 Græciæ sapientibus, qui hac ipsa Olympiade Ephorus fuit, primusque instituit, vt Ephori Spartæ regibus iungerentur, vt ait Laërtius; quamuis hoc institutum alij Lycurgo tribuant.

Chilo Lacon de 7. sapient.

ANNUS MUNDI 3496.

SALATHIELIS 21, TRANSMIG. 61.

IOSEDECI & DESOLATIONIS 50.

BALTHAZARIS 2. Imperij Babyl. 163.

CYRI, & DARII MEDI 3.

OLYMPIADIS LV. An. 3.

SERV. TULLII 20. VR. CO. 195.

ANTE CHRISTUM 557.

I. An Daniel à Rege abierit.

Creditur Daniel sese ex impij Regis curia subduxisse, ex quo factum sit, vt Regi sub eius morte esset incognitus. Probauimus tamen videri illam ignorantiam ex ebrietate fuisse profectã. Nam non potuit plane ignorare Danielem, vnius aut pluriũ etiam Prouinciarũ Imperij Babylonici præsidẽ. Vnde in fine visionis, quæ anno sequenti contigit, dicitur Daniel, postquã ex ægritudine cõualuisset, sese Regiis negotiis de more applicuisse.

c. 8. 27.

II. Herod. Pisistratus tyrannidem commento recuperat.

Huius Olympiadis anno tertio, vt scribit Sigonius, Pisistratus exul tyrannidem ridiculo commento recuperauit. Cum enim Megacles & Lycurgus quorum opera ille Athenis pulsus fuerat, inter se ad seditionem vsque dissentiret, Megacles ea fatigatus misso caduceatore Pisistratum inuitat ad filiæ nuptias, tyrannide in dotem promissa. Accipiente conditionem Pisistrato ambo mulierem quandam subornarunt, Phyam nomine, quæ se Mineruam simularet. Eam igitur Mineruæ ornatu armisque instructam, & currui impositam in vrbem agunt, præmissis præconibus, qui dicerent, *Athenienses bona mente excipite Pisistratum, quem Minerua ipsa in suam reducit arcem.* Quod cum illi credidissent; mulierem illam vt deam coluerunt. & Pisistratum recepere, qui recuperata tyrannide, Megaclis filiam duxit vxorem.

III. Cyrus inualescit, Crœsus in eum arma cogitat.

Cyrus interea paulatim inualescebat, cum Crœsus vereri cœpit ne rebus Persarum augescentibus, ipse quoque principatu, sicut Astyages, deiiceretur, sed Astyagis quoque, qui sororem suam Arienam habebat vxorem, condirione mouebatur. Multum autem temporis posuit in oraculis toto orbe consulendis, à quibus deceptus est, multum quoque in auxiliis vndiq; conquirendis, vt est apud Herodotum.

i. r.

Hoc vigesimo anno Seruij, vt author est Dionysius, coactæ in consilium duodecim Etruscæ gentis vrbes, tam viris quam opibus bello consumptis, Romanis, iisdem quibus antea conditionibus principatum tradidere: quos Rex posita ira, & omnium iniuriarum memoria, voti compotes fecit, agri parte mulctatis iis, qui belli authores fuerant, Tarquiniis, Veientibus, & Cæretanis.

Etruria se Romanis subiicit.

IV.

Sequens annus, qui fuit Balthazaris tertius, nobili Danielis Prophetia illustratur, octauo illius capite comprehensa; in qua de euersione Imperij Persarum per Alexandrum Macedonem, deque Antiochi Epiphanis in Iudæos crudelitate, impietate, nefandisque sceleribus, quæ post trecentos & octoginta circiter annos contigerunt, sanctus Propheta vaticinatur, quæ in Annalibus studiosus Lector non negligenter ter explicata reperiet; maxime autem vbi ad Machabæos ventum fuerit.

3497. Visio Danielis da ruina Imperiorum.

n. 6. sub init.

V.

Anno autem fere quinto Balthazaris, Tornielus non improbabiliter existimat genitum Zorobabelem à Salathiele filio Iechoniæ, olim Rege Iudæorum. Id enim consentaneum est iis, quæ 3 libro Esdræ scripta sunt, vbi Zorobabel vnus est de tribus iuuenibus, qui erant Regij corporis custodes, sub initium regni Darij Hystaspis. Eiusdem autem Balthazaris anno sexto, contigit Iubilæus ab Orbe condito septuagesimus, (est enim mũdi 3500.) quo exciso pridem Assyriorum Imperio, etiam Babylonium inclinabat ad ruinam, inualescente in dies Cyro, illudque crebris carpente victoriis, dum Balthazar, vt extrema docuerunt, in maxima amplissimáque fortuna, genio, & cuti curandæ insipienter indulget. Fuit hic idem annus Sabbaticus 131.

3499. Zorobabelis ortus. c. 3.

3500. Iubilæus 70.

Sabbaticus 131.

ANNUS MUNDI 3501.

SALATHIELIS 26. TRANSMIG. 66.

DESOLAT. & IOSEDECI 55.

BALTHAZARIS 7. Imperij Babyl. 168.

OLYMPIADIS LVI. An. 4.

SERVII TULLII 25. VR. CO. 200.

ANTE CHRISTUM 552.

I. Secularis annus Romæ, cum censu & lustro.

Adest Romanæ vrbis alter secularis annus, quem verisimile est multis Romæ ludis, sacrificiis, conuiuiisque celebratum. Ad maiorem autem huius anni celebritatem, videtur tertium lustrum à Rege conditum, est enim hic annus à primo lustro decimus quintus, numeratis extremis. Mirum est autem Dionysium dicere hunc Regem vehementer affectum fuisse erga Fortunam, ideoque duo illi templa excitasse, vnum bonæ fortunæ, alterum fortunæ virilis, ob perpetuum eius fauorem: qui vt prima ætate fuerit fœlix, extrema fuit infelicissimus, vt suo loco dicetur.

III. Pisistratus iterum exulat.

Hoc ipso anno Pisistratus, qui nuper Atheniensium tyrannidem simulatæ regionis ope receperat, iterum vrbe cedere, atque exulare cogitur. Cum enim vxorem tanquam piacularem contemneret, atque ab ea abstineret, Megacles socer eius iratus, cum Lycurgo, eiusque factione in gratiam rediit, & cum iis aduersus Pisistratum coniurauit; quod ille sentiens, in Eretriam profectus est, vbi in priore exilio vixerat.

ANNVS MVNDI 3502.

SALATHIELIS 27. TRANSMIG. 67.

IOSEDECI & DESOLAT. 56.

BALTHAZARIS 8. Imperij Babyl. 169.

OLYMPIADIS LVII. AN. 1.

SER. TVLLII 26. VRB. CON. 201.

ANTE CHRISTVM 551.

I. Olymp. 57. Simonides.

Ladromus Lacedæmonius in Olympicis hoc anno Princeps cursurum fuit, ex quo fortasse hoc nomen accepit. Florebat vero in primis hac Olympiade Simonides, qui in Lyrica poësi eam laudē tulit, vt propter carminis suauitatem Melicertes appellaretur. Certe Plinius eum Melicum siue mellitum vocat, vtique à patria, vt qui ex insula Ceo esset oriundus. Eidem ars memoriæ, & inuentio aliquot litterarum Græcarum tribuitur. Hac ipsa Olympiade quinquagesima septima collocat Eusebius expeditionem Crœsi aduersus Cyrum; cuius causas iam supra attigimus, metum potentiæ Cyri, & studium liberandi Astyagis mariti sororis suæ.

Vide Plin. l. 7. c. 24.

Crœsi apparatus ad bellum. a. 20. Ser. Tullij.

ANNVS MVNDI 3506.

SALATHIELIS 31. TRANSMIG. 71.

DESOLAT. & IOSEDECI 60.

BALTHAZARIS 12. Imperij Babyl. 173.

OLYMPIADIS LVIII. AN. 1.

SER. TVLLII 30. VRB. CON. 205.

ANTE CHRISTVM 547.

I. Templi Apollinis incendiū.

Celebris est Olympias 58, cum aliis rebus, tum iis maximè, quæ à Cyro cōtra Crœsum, tunc in Asia inferiore potentissimū Principem gesta perhibentur. Nam huius Olympiadis initio, Daphnici Apollinis tēplum conflagrasse refert Pausanias libro septimo. *Conflagrauit*, inquit, *hoc templum Principatum obtinente Athenis Euriclide octaua & quinquagesimâ Olympiadis anno primo, qua palmam tulit Diognetus Crotoniates.* Sic ipse. Secundum fuisse hoc incendium scribit Eusebius: sed sæpius etiam deinceps eandem cladem miser-

Apollo passus est, cum ionnita rerum pretiosissimarum iactura: dum à templo suo abfuit; Crœsi iuuandi causa Claruit hac ipsa Olympiade Theognis poëta, quando Anaximander Philosophus annum ætatis egit 64; pauloque post obiit, vt est apud Laërtium; maximè autem floruit sub Polycrate Samiorum tyranno. Sanctus Augustinus ait eum fuisse Thaletis auditorem, & nihil diuinæ menti in rerum operibus tribuisse. Thaletem autem nonageratium hac olympiade mortuum, author est in eius vita Laërtius.

Theognis. Anaximander

l. 8. de Ciu. c. 2.

II. Argiuorū cum Spartanis pugna insignis.

Narrat Herodotus, quo tempore Crœsus, à fœderatis sibi Lacedæmoniis, obsidente Lydorum Regiam Cyro, auxilia petijt, eos intestino contra Argiuos bello fuisse occupatos, de finibus autem suis contendisse. Cumque placuisset non totis exercitibus concurrere, trecentos vterque exercitus delegit qui ea conditione pugnarent, vt Regio controuersa victorum esset: & ne succumbentibus socij opem ferrent, vterque exercitus domum abiit. Isti tanta animorum obstinatione certarunt, vt de sexcentis viris duo tantum Argiui, & vnus Lacon superesset, cumque illi victoriam sibi vindicarent, quod duo essent superstites; hi quod suus campo solus perstitisset, & spoliasset hostem, concurrente rursum vtroque populo, Lacedæmonij victores fuerunt, & agrum magnō emptum obtinuerunt.

III. Crœsus Halim superat.

Iam quod attinet ad præcipuam huius temporis historiam, initium bello datum est à Crœso, qui prior Halim, quo fluuio Cyri & Crœsi distinguebantur fines, traiecit infestus, & venit in Cappadociam. Dum autem Cyrus cogit exercitum, ille prædia Syrorum vastat, & vrbem Pteriorum expugnat, diripitque. Adest Cyrus, diriguntur acies, concurritur, pugnatur acriter, & multis vtrinque cadentibus, ad extremum nocte interueniente dirimuntur acies, neutris victoribus, neutrisque victis. Postera die cum Cyrus quiesceret, Lydus regressus est Sardeis, & fœderatorum auxilia dimisit, & ad quintum mensem Sardeis adesse iussit. Dimisit quoque exercitum suum, minime credens Cyrum, qui proximè æquo marte pugnasset, Sardeis Lydorum Metropolim oppugnaturum. Quo cognito, Cyrus quam maturrimè potest, exercitum Sardeis promouet. Crœsus inopinata re territus, Lydōs tamen educit in prælium, equitatu maxime confisus, Eius vt vim Cyrus eluderet, camelos equis eius obiecit, quorum odorem cum equi ferre non possent, auersi equites abducebant à prælio. At Lydi ex equis desiliunt, & pedites cum Persis confligunt, multisque aliquandiu vtrimque cadentibus, tandem Lydi vertuntur in fugam, murosq; ingressi à Persis obsidentur.

Cui Cyrus occurrit, æquo marte pugnatur.

Crœsi imprudentia

IV. Sardeis à Cyro expugnantur. Crœsus capitur, incendio liberatur. num. 6.

Hic Crœsus mittit ad socios vt quamprimum conueniant, opem laturi Sardibus iam obsessis. Sed tardiora fuerunt auxilia: Nam 14 die ciuitas capugnata est, direptáque, cum ibi Crœsus totidem regnasset annis. Crœsus viuus in Cyri potestatem venit, in cuius cædis periculo, mutum filium locutum Herodotus fabulatur, vt in Annalibus ostendimus. Cætera notiora sunt, quam vt fusius perscribantur. Quomodo scilicet vinctus compedibus, super struem lignorum, cum 14. Lydorum

filiis, impositus fuerit, vt viuus cremaretur, vt Solonem ter ingemiscendo inclamauerit, à quo didicerat neminem ante obitum dici posse beatum: vt ea re cognita Cyrus ipse, reueritus fortunæ inconstantiam, eum flammis eripi mandarit: sed cum iam pyra maiore flagraret incendio, quam vt humana diligentia posset extingui, vt rogatus à Crœso Apollo, densissimis imbribus, cum adhuc sudum esset, flammas extinxerit, Crœsusque seruatus sit, quem Cyrus deinceps apud se honorificè habuerit, eiusque consilio multa peregerit.

ANNVS MVNDI 3510.

SALATHIELIS 35. TRANSMIG. 75.

IOSEDECI & DESOLATIONIS 64.

BALTHAZARIS 16. Imperij Babylon. 177.

OLYMPIADIS LIX. An. 1.

SER. TVLLII 34. VRB. CON. 209.

ANTE CHRISTVM 543.

I. Crœsi obitus.

HAc Olympiade, qua Archilochus Cercyræus cursu, Praxidamos Ægineta pugilatu victores facti memorantur, Crœsus mortuus perhibetur in catalogo Olympionicarum. Et probabile est hominem à tanto fastigio, ad tantam calamitatem repetè deturbatum, mœrore animi cito contabuisse. Præsertim si vera sunt quæ scribit Ctesias, Crœsi filium obsidem Cyro datum, in patris conspectu interfectum; eamque calamitatem eius matrem intuitam, è muro se præcipitem dedisse: ipsum autem Regem sæpius repetitis vinculis fuisse colligatum. Herodotus tamen eum viuum retinet vsque ad tempora Cambysis, filij Cyri, ac successoris. Ad hanc ipsam Olympiadem Laërtius, & sanctus Cyrillus in Iulianum, tradunt Pherecydem Syrum Pythagoræ præceptorem cœpisse innotescere: itemque Phocylidem & Xenophanem tragicum Poëtam; quos Eusebius differt ad sequentem.

41. Pherecydes. Procylides. Xenophanes.

II. Cyrus Asiā latè occupat.

Cyrus autem hac maxime Olympiade 59. tam ipse per se, quam per suos duces Asiam pene vniuersam occupauit, aditumque sibi per multiplices victorias, ad Babyloniam denique occupandam, & impetum in Persidem transferendum muniuit. Iones & Aeoles audita Crœsi & Lydorum clade, qui ante Cyri amicitiam recusarant, eandem per legatos expetierunt, oblato tributo, quod Crœso persoluere solebant. Quos cum Cyrus reiecisset; ipsi se ad arma parant, & Lacedæmoniorum auxilia petunt, qui per legatos Cyrum monent, vt à Græcis Asianis violandis abstineat, alioqui id se minimè toleraturos. Quibus respondit Cyrus, se daturum operam, vt propria potius incommoda, quam aliena deplorent. Itaque illos per Harpagum Ducem domuit, aliosque deinceps inferioris Asiæ populos Persarum iugum subire coëgit. Ipse autem in superiorem Asiam expiditionem suscepit.

III. 3511. Ab an. 4. Olymp. 54. Pisistratus tertium tyrannidē occupat.

Huius Oylmpiadis anno 2. Pisistratus post annos vndecim quam vrbe cesserat, exercitu comparato, & secundo prœlio ad Marathouem cum ciuibus suis facto, vrbe potitus, tyrannidem renouauit & confirmauit, vbi pleraque ciuitates sibi conciliasset, & ab iis copias pecuniasque corrasisset, Marathonem in Attica occupasset, vbi seditiosos ex vrbe ad se confluentes excipiebat. Itaque conflato exercitu vrbem versus mouet, Athenienses obuiam progressos repellit, ac vertit in fugam. Fugientibus autem immittit equites, non qui cæderent, sed qui Pisistrati nomine iuberent bono esse animo, & ad sua quemque incolumem abire. Qua humanitate victi Athenienses, eius se tyrannidi tertio subiecere: quam ille auxiliariorum copiis, pecuniarum prouentibus, & obsidibus Naxum translatis, diligentius stabiliuit.

ANNVS MVNDI 3514.

SALATHIELIS 39. TRANSMIG. 79.

IOSEDECI & DESOLATIONIS 68.

BALTHAZARIS 20. Imperij Babyl. 181.

OLYMPIADIS LX. An. 1.

SERVII TVLLII 38. VRB. COND. 213.

ANTE CHRISTVM 539.

I. Mors Habacuc Prophetæ.

HOc anno, qui fuit Sabbaticus 133. mortuum esse Prophetam Habacuc, Epiphanius in eius vita testatur. Hic Propheta, inquit, non pauca de Aduentu Domini vaticinatus est, atque ante biennium quam populus Babylone rediisset, mors Prophetam occupauit, & magnis honoribus in agro suo sepultus est. Hunc autem Habacuc alium esse ab eo; cuius extat Prophetia ratio temporis euincit, vt in Annalibus explicatum est. In hac porro Olympiade sexagesima Apellæus Eleensis in Olympicis coronatus est; circa quam Xenophanes Colophonius claruit, qui Homerum atque Hesiodum iam bis insectatus est, propter eas fabulas, quas de diis inuexerunt, vt author est Laërtius, qui ait eadem floruisse Pythagoram Samium, Principem Italicæ Philosophiæ: sicut Ioniçæ Thaletem Milesium. Vixit ad 80. aut vt aliis placet, ad 90. annos, habuitque in Pythagorica disciplina successores vsque ad nonum decimumque doctorem. Scripsit Heraclides eum Metaponti, cum diutius viuere nollet, inedia vitam finiisse.

Xenophanes Colophonius.

Pythagoras, eiusque mors

II. Parat Cyrus expeditionem Chaldęo

Ipso primo anno huius Olympiadis videtur Cyri expeditio aduersus Babylonios inchoata. Nam vt ex Herodoto & Xenophonte colligitur, ea minimùm tenuit biennium: captam autem Babylonem sub initium septuagesimi anni Desolationis, ostendit illud Ieremiæ, *cum cœperint impleri in Babylone 70. anni, visitabo vos.* Idque requirunt res, quæ in eundem annum cadunt. Illustris huius biennij coniectura habetur ex Ieremia, cum ait biennio ante ruinam Babylonis belli rumorem sparsum iri, & confirmat Iudæos ne illo rumore turbentur.

Et ne

c. 51. 46. Ratio temporis.

Et ne forte, inquit, *mollescat cor vestrum, & timeatis auditum, qui audietur in terra, & veniet in anno auditio, & post hunc annum auditio, & iniquitas in terra, & dominator super dominatorem.* Id est, ne paueatis ad quemcunque belli tumorem per Chaldæam dissipandum. Nam vno anno belli rumor spargetur (hic est annus præsens 68 Desolationis) in altero autem audietur fama Persarum atque Medorum iam iamque aduentantium. In alio denique Chaldæus dominator opprimetur à dominatore Cyro.

III. Magnitudo copiarum.

Magnitudinem copiarum eius non solum Xenophon, sed Ieremias quoque vehementer exaggerat, & quamuis vterque taceret, res ipsa clamat, tantam vrbem, quæ iam centum & 80. annis sedes Imperij totius Orientis extiterat, sine maximis copiis tentari ab homine sano non debuisse: immensæ autem ei ex tota iam Asia subiugata suppetebant. Maximarum ergo copiarum famam audiuit Rex Babylonis, *& dissolutæ sunt manus eius*, vt ait Ieremias. Ex eoque timore factum est, vt Chaldæi multorum annorum commeatum Babylonem comportarent. Quibus nihilominus Propheta denuociat, diuinam eis vltionem imminere. *Acuite sagittas*, inquit, *implete pharetras; suscitauit Dominus Spiritum Regum Medorum, & contra Babylonem mens eius est, vt perdat eam; quoniam vltio Domini est, vltio templi sui* profanati, expilati, incensi, & æquati solo. Regem autem Medorum intelligit Cyrum & Darium, quorum ille iure belli Medorum Rex erat, iste precario, vt ante dixi.

c. 50. 43.

c. 51. 11.

IV. Cyrus amnem dissecat in 360. partes.

Dum autem Cyrus Babylonem versus iter faceret ad Gyndem amnem, qui influit in Tygrim subsistere coactus est, quod sine nauibus, quibus carebat, traijci non posset. Interim quidam è sacris equis candidis fluuium petulanter ingressus, vorticibus eius absorptus est. Id Cyrus indignè ferens, minatus est se tam tenuem eum redditurum, vt facile deinceps vel à mulieribus traijci posset, ne genua quidem tingentibus. Itaque vtraque ex parte fluuij 180 fossas duci iussit, in quas fluuij aquas deriuauit, tota æstate in huiusmodi opere ab vniuerso exercitu consumpta, Babylonis interim obsidione dilata. Tantum valuit Regis vanitas inconsulta.

V. Consilia Tarquinij contra socerum Regem.

Hæc dum in Oriente gerebantur, Romæ L. Tarquinius Seruij Tullij gener, ægre ferebat soceri tam diuturnum regnum, quod sibi debitum, vt Tarquinij Prisci nepoti, interpretabatur, omnique studio dispiciebat, quo modo illud occupare posset, quantumuis vxore, quæ miti erat ingenio, dissuadente. Arunti autem Lucij fratri natu minori, minor quoque Seruij filia vxor contigerat, sed ferox homini mitissimo. Vterque maritus cum innatos sequeretur mores, ab vxore traducebatur in contrarios. Nec res vlterius hoc anno progressas, sequens annus ostendet.

ANNVS MVNDI 3515.

SALATHIELIS 40. TRANSMIG. 80.

IOSEDECI & DESOLAT. 69.

BALTHAZARIS 21. Imp. Babyl. 182.

OLYMPIADIS LX. AN. 2.

SER. TVLLII 39. VRB. CON. 214.

ANTE CHRISTVM 538.

I. Spes & preces Iudæorum.

Quo propior erat nunc septuagenariæ Desolationis terminus, hoc magis Daniel, cum sociis, & Iosedec & Iosue filius eius, aliique temporis huius Prophetæ & Sacerdotes, intenti erant offerendis Domino precibus, illud Dauidicum inculcantes, *Tu exurgens misereberis Sion, quia tempus miserendi eius, quia venit tempus.* Nec minus intenti erant in Babylonis cladem ab eodem Propheta prænunciatam, & eodem annorum curriculo circumscriptam, cuius non obscurum videbant apparatum in Cyri & Darij Regum Persarum & Medorum ingentibus copiis, vrbi imminentibus, & rerum ab iis hactenos gestarum perpetua felicitate, pugnacibus animis, corporibus laborum tolerantissimis, & inexplebili dominandi cupiditate. Accedebat fortasse Balthazaris ignauia, & maior conuiuiorum, quam præliorum cura.

Ps. 101.14.

c. 25. 12.

II. Cyrus Chaldæos prælio vincit, & obsidet Babylonem.

Accessit itaque hoc anno ad ipsam vrbem Cyrus cum omnibus copiis suis, Babyloniis cum producto exercitu præstolantibus. Cumque ventum esset ad manus, Chaldæi hostilem impetum ferre non valentes, in oppidum fuga se receperunt. Hoc iam primum omen victoriæ Cyri, & initium timoris, quem Babyloniis Ieremias Propheta prædixerat, quos ille vno prælio perculsos, operè laboriosissimo obsidere, atque oppugnare cœpit: non sine obsessorum contemptu, qui commeatum in vrbem, in plurimos annos intulerant. Multos quoque de Cyri exercitu sibi quam Persis amiciores fore sperabant, & scilicet, cum res ferret, præuaricatures fore.

III. Fluuij aquas aliò deriuat.

At Cyrus, vt ait Xenophon, iussit exercitum latissimam profundissimamque fossam vndique ducere circum muros, vt aqua fluminis eo deriuata, reliquum vado transiri posset, & exercitus per medium fluminis alueum in vrbem penetraret. Herodotus vero ait aquam deriuatam fuisse in lacunam, quam ante multos annos Nitocris Regina, longe supra Babylonem nesciu quo consilio defoderat, latitudine quoquouersus trecentorum viginti stadiorum, profunditate vero ad aquam vsque, siue, vt ait Diodorus 35 pedum: & probabile est vtrumque factum. Reliquum ergo huius anni tempus in egerenda vtrobique terra, nouoque alueo & sede flumini paranda positum est, cuius sub initium anni sequentis vsus fuit.

IV. Iudæi ad Cyrum transfugiunt c. 51. 6. & 45.

Hoc ipso tempore multi Iudæorum Babylone fugisse videntur, prout eos Ieremias tanto ante promouerat, ne cum illis perirent, qui

propter sua scelera disperdendi erant. Videntur autem ad Persas & Medos, tam præteritis Esaiæ, & Ieremiæ oraculis admoniti, quam præsentibus Danielis & sociorum eius, confugisse. Quo etiam factum est, vt Cyro ac Dario tanto erga se clementioribus vsi fuerint. Qua etiam occasione dici potest Cyrum concepisse votum illud, cuius fit mentio in 3. Esdræ, vbi, ex textu Græco, habetur Cyrum vouisse excindere Babylonem, si vinceret, & vasa sacra remittere in Ierusalem, cum primum ea haberet in potestate.

cap. 4. 44.

Eiusdem votum.

V. Tullia Tarquinij ad coniugium per cædes inuitat.

Hæc dum Babylone geruntur, magnoque nec irrito conatu clades eius præparatur, Romæ quoque res nouas vehementiore conatu L. Tarquinius, & vxor Aruntis fratris eius Tullia moliuntur. Nam ista illum ambitione iam præcipitem in furorem egit, eique per atrocissima facinora viam ad regnandum muniit. Hæc ergo mulier ferox & nata parricidiis, vt ait Dionysius, quærebat quomodo se liberaret à molesto coniuge, quem ad scelesta contra patrem consilia impellere non valebat. Tandem naturæ peruersitate ad desperatam audaciam prouecta, & rata sororis virum suis moribus maxime conuenire, accersit eum in colloquium secretum, & silentio impetrato ad ambiendum regnum, patrique eripiendum omni ratione atque artificio inflammat. Et quoniam intelligebat hæc furia, in Lucij Tarquinij regno, nihil sibi acquisitum iri, quæ tamen Regina audire cupiebat; vxoris cædem Tarquinio persuadet, parata ipsa in cædem mariti, vt ambo mox patefacto nuptiis loco, contraherent matrimonium, atque exturbato, vel occiso etiam Rege parente, regnarent. Tarquinius conditionem accepit, moxque data & accepta fide, & delibato incestarum nuptiarum fructu abiit. Quæ autem secuta sint annus sequens explicabit.

ANNVS MVNDI 3516.

QVINTÆ ÆTATIS 577. & vlt.

SBLATHIEL. 41. & vlt. TRANSMIG. 81.

IOSEDECI & DESOLAT. 70. & vlt.

BALTHAZ. 22. & vlt. Imperij Bab. 183. & vlt.

REGNI CYRI, & DAR. MEDI 23. & vlt.

OLYMP. LX. An. 3. V. C. 215.

ANTE CHRISTVM 537.

I. Summa capita rerum anni huius.

CEleberrimus est hic annus, & rebus maximis insignis, quas huius anni titulus incidat. Hoc enim anno Iudæorum captiuitas, & seruitus Babylonica terminatur, Balthazar in mediis epulis prodigiosam scripturam videt, quã Daniel interpretatur, moxque regno ac vita priuatur. Imperium Chaldæorum concidit, Darius aliquot mensibus imperat cum Cyro, eoque mortuo, solus imperat Cyrus. Daniel apud Darium Medum in lacum leonum iterum mittitur, ac diuinitus liberatur: moxque orans magnum mysterium septuaginta Hebdomadarum addiscit. Accedent postremo infaustæ Lucij Tarquinij & Tulliæ nuptiæ, gemino parricidio copulatæ.

II. Babylonis magnificentia. Dan. 4. 27.

Vt autem à Babylonis clade ducamus initium, à qua reliqua fere pendent; concidit hoc anno magna illa Babylon, quam tanti Imperij pene parens Magnus Nabuchodonosor; qui tot alias regnorum metropoles & viderat, & euerterat, gloriosè, & cum quadam admiratione celebrat, dicens, *Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificaui in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei?* Viderat ille Niniuem in Assyria, Alexandriam in Ægypto, Hierosolymam in Iudæa Gazam in Palæstina, Tyrum & Sidonẽ in Phœnicia, Damascum in Syria, Susam in Perside, Ecbatanam in Media: de sua nihilominus Babylone dicebat. *Nonne hæc est magna Babylon, quam ego ædificaui, &c.* Omnium quippe aliarum opibus locupleta, sexcentorum principum copiis roborata, & innumeris ædificiorum prodigiis decorata fulgebat. Sed de hac totius ciuitatis magnificentia, murorum præsertim longitudine, latitudine, altitudine, turribus & cubiculis, de Vrbis portis, fossis ac pœmeriis, ædium frequentia & celsitate, de Euphrate ciuitatem interfluente, & bipertitò diuidente, qui latissima crepidine vtrimque prætexebatur, de ponte eidem imposito, regia duplici, altera ad occasum, ad ortum altera, de cuniculo sub fluuio, templi Belis, eiusque turri admirabili, hortis pensilibus, & obeliscis, aliisque regiæ magnificentiæ miraculis, præcipua, breuiter ex probatissimis authoribus explicata, studiosus Lector in Annalibus nostris reperiet. n. 3. ad 19.

III. Ratio & modus occupatæ vrbis.

Rationem occupatæ vrbis Herodotus tradit. Abiisse videlicet Cyrum, cum infirmiori parte sui exercitus, & lacum illum, trecentorum quaquauersum stadiorum ambitu, profunditate autem triginta quinque pedum, admittendo flumini præparatum, patefacto clusostio aperuisse, admissoque flumine, pristinum Euphratis alueum vadosum ac permeabilem reddidisse. Quod vbi factum agnouere Persæ, qui ad hoc ipsum instructi ac parati erant, per alueum vnde Euphrates abscesserat, mediorum fere femorum tenus gnauiter Babylonem introiere: quos Babylonij, si rem sensissent, potuissent, ex crepidine fluuij pessimè accipere, aut certe singulorum vicorum portas æreas, quæ ad crepidinem ferebant, occludere: quas Dominus se patefacturum per Esaiam promiserat, sicut & per Ieremiam venas maris Babylonici, siue Euphratis siccaturum.

c. 45. & 44. 17. Ier. 51. 36.

IV. In die festo, mediisque ludis, ac conuiuiis. c. 5. v. 4.

Causa porro cur ex improuiso deprehensi captique sunt, fuit, eodem authore Herodoto, quod cum Chaldæis dies festus esset, ludis, choreis, atque conuiuiis opera dabatur, eumque diem Cyrus de industria captauit, vt scribit Xenophon. Apparet autem Babylonios alicui deorum suorum tunc festum diem celebrasse: quò pertinet laus deorum super mensam à Daniele memorata, & siue præ virium fiducia, hostiumque contemptu, siue ne quid de

solita diei celebritate detraherent, ad obsidentium conatus attendere neglexisse. Quidquid sit, hic fuit ille festus, imo infaustus ac decretorius dies, hæc illa conuiuia tota vrbe à rege ciuibusque celebrata, quorum vnum à Daniele refertur, in quo funestus Regis Balthazaris, & imperij Babylonici occasus prodigiosè repræsentatus, & cum iam iamque immineret, prædictus est. Cum enim in Regis conuiuio mille optimatum frequentia celebrato laxè ab omnibus secundum cuiusque ætatem, biberetur, ad regis imperium allata sunt vasa sacra, & profanæ mensæ adhibita, & in honorem Deorum Chaldæorum siccata.

c. 5. v. 5.

Profanatio sacrorum vasorum.

V. Digiti apparent in pariete scribentes. v. 6.

Cum Dominus zelator honoris sui, & rerum sibi consecratarum, hoc postremo sacrilegio impleri voluit mensuram iniquitatum populi huius. In eadem quippe hora apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentis contra candelabrum è regione solij regij, quòd causa regis in primis ageretur, qui & aspiciebat articulos manus scribentis. Est autem rationi consentaneum visam quoque à cæteris conuiuis scripturam, vt Dei iudiciũ aduersus regem omnibus innotesceret, neque res perturbatæ regis phantasiæ tribueretur. Hic regem ingens occupauit pauor, & tristium rerum naturali præsensione æstuabat. Videtur autem Rex operam dedisse quamprimum, vt legeret ipse scripturam deinde etiam reliqui conuiuæ, idque irrito conatu: quod statuisset Dominus Danielem euocari, vt in istum quoque regem diuini Iudicis sententiam pronunciaret.

VI. Daniel euocatur ad scripturam legendam. v. 10.

Cum ergo, ne spe quidem ingentium præmiorum, euocati Magi scripturam legere potuissent, nedum illam interpretari, resque tota vulgaretur aula, superuenit Regina conuiuio, cuius suasu accersitur Daniel, quem rex siue ex præsenti temulentia, siue ex perturbatione terroris ad tam insolens spectaculum, non satis cognitum, ad mysterium enunciandum, proposito præmio inuitat. Is hac occasione sumpta regem ad Altissimi cognitionem & timorem adducere conatur, proposito exemplo admirabili atque domestico aui eius, vt quem secutus erat peccantem & superbientem, sequeretur pœnitentem; cum è contrario peccata vetera nouis accumulans, sacrilegio Dei summi vasa sacra profanaret. *Idcirco*, inquit, *missus est articulus manus, quæ scripsit hoc quod exaratum est.* Diuino iudicio tribus verbis comprehenso, Mane, Thecel, Phares.

VII. Qui eam legit & interpretatur.

Quibus significatum est numeratos fuisse annos à Deo, sub cuius nutu vitæ nostræ momenta decurrunt, annos siue regni Balthazaris siue totius imperii Babylonici, quos ab extincto Asaraddone, vltimo Assyriorum imperatore, numerauimus, quorum hic est 183. Altera vox significat diuino iudicio, quasi in statera, expensas regis actiones, quoniam alios non habent reges in terra iudices, & ipsi nominatim vicariam pro Deo præfecturam in regnis suis gerunt? & inuentas esse iniusti ponderis & reiectitias ipsius actiones: ideoque ipsum, quod tertia vox sonat, à regno eijciendum, & illud ita diuidendum, vt pars vna Medis cederet, altera Persis; donec Dario Medo breui extincto, & quidem hoc ipso anno, omnia in vnius Cyri potestatem redacta sunt, & sub eo Imperium Persarum sumpsit exordium, cui & Media, & Babylonia, & reliquæ Asiæ regiones erant vectigales.

VIII. Rex eum magnificè honorat & cur.

Tunc iubente rege indutus est Daniel purpura, & circumdata est torques aurea collo eius, & prædicatum est de eo coram mille conuiuis, totaque familia regia, *quod haberet potestatem tertius in regno suo*. Non destitit Rex stare promissis, quamuis tristia nunciasset, siue quod crederet hæc longo post tempore esse ventura, siue quod speraret, honorando Dei prophetam se veniam consecuturum, vt ait sanctus Hieronymus. At tempus vix paucarum horarum fuit. Nam *eadem nocte interfectus est Balthazar Chaldæus, & Darius Medus successit in regnum, annos natus 62.* Hæc est totius fabulæ catastrophe vno verbo comprehensa. Ea tamen pluribus ab Esaia, Ieremia, Daniele, aliisque prophetis, qui contra Babylonem oracula ediderunt, ita prædicendo, explicantur, vt narrationi Herodoti, Xenophõtis, aliorumque antiquorum non parum congruant, vt accuratè in Annalibus explicatur. Quo scilicet modo vrbs occupata fuerit, qui terror ciuium, qui fugientium clamores, quæ occurrentium cædes, qui concursus ad regiam, qui ad ipsam tumultus, quæ regis turbatio, defensio, & cædes.

Regis cædes & vrbis expugnatio summatim.

IX. Rex cum suis dormiens occiditur. c. 51. 57.

Quanquam quæ ea de cæde Xenophon probabilitatem secutus tradit, à Ieremia refelluntur, significat enim regem cum aulicis suis somno vinoque sepultos fuisse interfectos. *Et inebriabo*, inquit, *principes eius, & sapientes eius, & duces eius & magistratus eius*, illos scilicet mille conuiuas, *& fortes eius, & dormient somnum sempiternum, & non expergiscentur*, morte videlicet somno sociata. Nec satis Xenophonti acquiesco, dum Cyrum, in hac ipsa vrbis occupatione, prudentiæ, clementiæ ac moderationis laude præstantem inducit, vt qui audiam Isaiam vaticinantem, indignissimis cædibus in omnes etiam paruulos atque innocentes sæuitum iri. *Infantes eorum*, inquit, *allidentur in oculis eorum, diripientur domus eorum, & vxores eorum violabuntur.* Et Dauid tanto ante, *filia Babylonis misera, beatus qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis. Beatus qui tenebit, & allidet paruulos tuos ad petram.* Significat quoque Esaias ibidem, militem in hac expugnatione nulli Babylonio parciturum, quantouis auro oblato, & monilibus quantumcunque pretiosis.

Sæuitia Persarum in Chaldæos. c. 13. 16. 17. Psal. 136. 8.

X. Deprædatio Babylonis. c. 14. 23. c. 50. 10. & 37. c. 51. 44.

Nihilominus postquam cessatum est à cædibus, versus est exercitus ad prędam. Nam Dominus per Esaiam prædixerat, se velle, quasi scopis ad manum sumptis, euertere, quæcumque tot annis Babylon vbique rapuerat. Ieremias quoque ait Chaldæam fore in prædam, & omnes vastantes eam repletum iri thesauris eius pridem constructis, & tributis per totum corpus imperij eius. Templa quoque Chaldæorũ à Persis Medisque expilata scribit Diodorus quod nominatim de Bele scripsit Ieremias. *Visitabo*, inquit, *super Bel in Babylone, & eiiciam quod absorbuerat de ore eius*, donaria scilicet pretiosa, & vasa aurea atque argentea, præsertim quæ Hierosolymis fuerãt exportata. Quæ dum fierent, multos fuga dilapsos, ex Isaia atque Ieremia satis constat, & nominatim Iudæos, qui patriã versus iter arripiebant.

Et templorum eius.

XI. Captiui Chaldæi.

In prædam porro non res tantum, sed personæ etiam venerunt, non Chaldæorum solum, sed eorum quoque, qui eis iamdudum seruiebant, qui non propterea libertatem assecuti sunt, sed heros ac dominos commutarunt. Cum autem in captiuis Daniel vel maximè emineret quippe qui paulò ante indutus fuerat purpura, & torque ornatus aurea, & tertius in regno Babylonico declaratus, Cyrus qui Darium Medum passus est Balthazari succedere, & socerum veneratus, & senem; tanto etiam magis passus est captiuos in eius esse iure atque arbitrio. Daniel autem Dario vsque adeo placuit, vt pari eum potestate apud se esse voluerit, quam Balthazar ei ante detulerat. Dedit enim operam Dominus, vt sicut olim iussu Nabuchodonosoris, Nabuzardan princeps militiæ eius, Ieremiam multa beneuolentia prosecutus fuerat, ita nunc Daniel, gratiosus fuerat regibus Chaldæorum, Persis quoque & Medis charus fieret, in vtilitatē captiui populi sui.

Et Daniel Darij in bonum populi.

XII. Quando contigerit euersio murorum.

Tria reliqua sunt de clade Babylonica, euersio murorum, irrisio captiuorum eius, ipsaque vrbis desolatio; quæ sine dubio contigisse necesse est, cum tam perspicuè à prophetis enuncientur, sed non necesse est hæc omnia hoc ipso tempore contigisse, cum post 18. annos Babylonem iterum rebellasse constet, iterumque deuictam atque euersam, vt tempore Darij Hystaspis, qui capta Zopyri opera Babylone, vt ait Herodotus, muros eius circumquaque deiecit, & portas omnes amolitus est, quorum neutrum, inquit, Cyrus fecerat prius eidem à se captæ. Apparet ergo hæc ex parte fuisse diruta; deinde autem paulatim instaurata, dum insolitæ seruitutis pertæsi, defectionem molirentur. Repræsentant etiam Prophetæ Iudæorum, aliorumque populorum irrisiones, quibus oppressæ Babyloniorum superbiæ insultatum est. Solitudo denique paulatim per iteratas Babylonis clades secuta est; præsertim post constructam à Nicanore ex eius ruinis Seleuciam; secuta est inquam desolatio, qualem Chaldæi Hierosolymis attulerant, iuxta illud, *vltio Domini est, vltionem accipite de ea, sicut fecit facite ei*, & qualem tam prophetæ quam Scriptores exotici descripserunt. Sic ergo euersum est imperium Chaldæorum, & ad Persas medosque ita translatum, vt licet non statim euersa, ac solo æquata fuerit Babylon, ipsum tamen imperij ius à Chaldæis perditum fuerit, & pro Dominis Asiæ, Medorum ac Persarum partim serui, partim clientes facti sint.

l. 3. sub fin.

Irrisiones captiuorū & vrbis solitudo. *Esaiæ* 14. 3. *Ierem.* 50. 23. & 15. 7. 8.

Ier. 50. 15. *Vide An.* n. 11. & *seqq.*

XIII. Cyrus Babylona substitit. Darius abit in Mediam cum Daniele.

Apparet autem Cyrum ad tempus aliquod Babylone substitisse, vnde & Iudæos mox dimisit, eisque sacra vasa restituit. At Darius abijt in Mediam, & Danielem prophetam secum abduxit, magnóque in honore habuit. Cum enim 120 satrapas constituisset in regno suo, eis tres præfecit principes quibus illi rationem redderent, in quibus Daniel eminebat. Audierat enim Darius, vt ait Hieron. quæ illi nuper apud Balthazarem contigissent, & quo ab illo honore fuisset affectus. Itaque hominem diuino spiritu plenum, quo cæteri Satrapæ erant inanissimi, *cogitabat constituere eum super omne regnum*, vt ipse vnus proximus esset à Rege, vt quondam in Ægypto Iosephus, & pro triumuiro proregem ageret. Et hinc videlicet inuidia satraparum exarsit in Danielem, & studium vt eum a Regis latere, ac beneuolentia abducerent.

Inuidia satraparum in eum.

XIV. Et apud Regem machinatio.

Cum ergo illi causam quærerent, vt Danielem à rege abalienarent, inuenerunt eum tanta innocentia tractare negotia, vt quantumuis inuidi; neque culpam in eo, neque suspicionem culpæ reperire possent, vnde & dixerunt. *Non inueniemus Danieli huic occasionem aliquam*, & calumniæ materiam, *nisi forte in lege Dei sui.* Itaque per fraudem & surreptionem obtinuerant à rege quod desiderabant, aut etiam per tumultum, qualis est seditiosæ & concitatæ turbæ, à qua armatæ preces afferuntur. Exigunt ergo, ex totius populi consensu, vt fiat edictum ne intra dies 30 quisquam ab vllo vel Deo, vel homine quippiam petat, præterquam à Rege: pœna proposita, vt si quis contra fecerit, leonibus obiiciatur deuorandus. At Rex partim seditionis metu, partim ratus id ad gloriā regiæ maiestatis pertinere quam, solent reges vehementer ambire, in legem tam iniustam, tamque inutilem, ac difficilem consensit; neque præuidit quantum inde damni posset emergere. Nihil à patre filius, nihil miser à locuplete petere poterat, præterquam à rege, qui nec vbique erat, neque poterat omnia.

Cur consensit inuitus.

Vide Anno n. 63.

XV. Daniel institutum seruat orādi.

Quod cum Daniel comperisset, domum suam de more ingressus, & conuersus contra Ierusalem, ter Deum orabat, non in contemptum regiæ potestatis, sed sancta libertate vsus, nihil de pristina orandi consuetudine, ac modo remisit. Quod cum æmuli eius obseruassent, rem ad Darium retulerunt, rem quantum potuerunt exaggerantes. Hic videlicet animaduertit Rex, temerariam fuisse legem suam, & per eam induisse se laqueos ab inuidis præparatos, vt subditum fidelissimum atque amantissimum, sua ipse sententia, morte crudelissima perdere cogeretur. Nihilominus Rex, vel certus de Danielis innocentia, vel tristis de tanti viri iactura, studuit liberare eum, nolens inquit Hieron. authoritate regia, sed ratione atq; consilio eū de tanto discrimine liberare. Tandē vel timens seditionem aliquam, vel tot principū virorum gratiam demereri volens, cessit inuitus.

Defertur ad regem, qui eum studet liberare.

XVI. Daniel mittitur in fossam.

At illi confestim Danielem adducunt, quem apparet egisse causam suam coram rege, qui eius consolandi gratia, *Deus tuus*, inquit, *quem colis semper, ipse liberabit te.* Cuius spei id signum est; quod allatus est lapis vnus, & positus est super os laci, obsignatusque est, tam regis, quam optimatum eius annulo, ne forte Daniel minus feritatis in leonibus, quam in hominibus reperiret. Abit inde rex & in luctu positus, cibo & somno tota nocte caruit, spem inter metumque pro Daniele suo constitutus. Primo autem diluculo consurgens, festinus ad lacum leonum perrexit appropinquansque lacui Danielem voce lachymabili inclamauit. *Daniel serue Dei viuentis, Deus tuus, cui tu seruis semper, putas ne valuit te liberare à leonibus?* Non est absurdum hominem ad hanc diem infidelem, non nihil circa diuinam potentiam fluctuasse. Nisi forte *valuit*, idem est hoc loco quod, *voluit*, sicut Ioseph Ægyptiæ heræ dicebat, *quomodo possum hoc malum facere?* id est quomodo inducā in animā hoc scelus perpetrare?

Rex eum luget, & postridie viuum reperit.

XVII.

Et Daniel regi respondens ait, *Rex in æter-*

num

Accusatores leonibus obijciuntur.

num viue. Deus meus misit Angelum suum & conclusit ora leonum, & non nocuerunt mihi. Tunc rex vehementer grauisus, factusq; animosior iussit Danielem educi de lacu, forte demissum per funem, vt iamdudum Ieremias, & nulla læsio inuenta est in eo, quia fiduciam habuit in Deo, eiusque se voluntati, prouidentiæque permisit. *Iubente autem rege, adducti sunt viri illi qui accusauerant Danielem,* vtique ignari imminentis mali, & in lacum leonum missi sunt ipsi primum; tum filij & vxores eorum, & non peruenerunt vsq; ad pauimentum laci, donec acciperent eos leones, & omnia ossa eorum comminuerent. Magnitudo miraculi ita obstupefecit accusatores impios, itáque eis omnem resistendi vim abstulit, vt qui pridie ipsimet regi formidolosi fuerant, nunc in ipso suarumque vxorum ac liberorum horribili interitu, ne mutire quidem audeant, sed iustissimam talionis pœnam subeant.

XVIII. Decretum regis, & euulgatio miraculi.

Superest publica tanti miraculi, diuinæque potentiæ confessio, qualem iampridem Nabuchodonosor, visis illustribus Dei miraculis, toto regno suo vulgauerat; in quo Deo magnificè laudato, prodigium Danielis à leonibus liberati, enarrauit, videtur enim fusior deinceps adiecta narratio, quæ toto hoc capite continetur, & hic breuitatis causa non repetitur. Cum autem imperet subditis omnibus vt contremiscant & paueant, Deum Danielis, apparet eum illis exemplo prælucere voluisse, idque verba illa satis probant. *Ipse est enim* inquit, *Deus viuens, & æternus in secula, & regnum eius non dissipabitur, & potestas eius vsque in æternum.* Ea certe est S. Augustini sententia, vt supra anno vltimo Nabuchodonosoris explicatum est. Quod autem idola, cum quibus veri Dei cultus stare non potest, tolli non iussit, si tamen non iussit, id ad breuitatem regni eius referri potest. Daniel autem prospera deinceps fortuna apud Darium, quandiu is vixit, vsus est, quod tempus perbreue fuit; hoc enim ipso anno climacterico, & vitæ eius 63. abijt è viuis, & vni Cyro vniuersum imperium liberum reliquit. Cui quoque Daniel charus fuit, vt sequenti anno dicetur. Quo autem mortis genere obierit, non liquet.

Et Darij conuersio.

Et mors.

XIX. Prophetia Danielis anni huius qui orat intentius pro populo.

Ad hunc ipsum vltimum desolationis annum & Darij Medi primum siue vnicum, pertinet prophetia capite nono Danielis comprehensa, vbi habetur feruens Danielis oratio; pro solutione captiuitatis & desolationis Babylonicæ, cui ieiunia, saccum & cinerem adiungebat, veritus ne peccata populi Deum incitarent, ad producendam vlterius septuagenariam desolationem. Tam feruens autem, tamque intenta atque humilis sanctissimi prophetæ deprecatio, non solum obtinuit à Deo, vt statuto tempore desolatio terminaretur & populus cum libertate rediret in Iudæá, quod statim anno sequenti factum est, sed etiam vt mitteretur Gabriel Angelus, à quo tempore aduentus Christi doceretur, quoniam temporalis hæc Iudaici populi liberatio, facienda per Cyrum, figura illius erat, qua electus Dei populus de seruitute diabolica per Christum eripiendus erat.

Mittitur ad eum Gabriel.

XX. Qui 70. Hebdomadas ei nunciat.

Gabriel ergo celeriter ad Danielem vespertinis horis orantem deuolat, eique nunciat intra 70. Hebdomadas, siue 70 annorum septenaria, Christum ad populũ suum, cui factæ sunt de Messia promissiones, esse venturum, vt pro totius mundi præuaricationibus & peccatis satisfaciat; eius autem periodi initium sumendum esse ab eo tempore, quo princeps Persarum, in cuius potestate erunt Iudæi, permittet iterum ædificari Ierusalem. Ab eo enim tempore ad Christi manifestationem & prædicationem intercurrent 69. hebdomadæ, ita vt Septuagesima, sit initium prædicationis Christi. Intra autem illas hebdomadas 69. imo intra septem primas, quæ seorsim nominantur, rursum vici & plateæ Ierusalem, & muri eius breuissimo tempore, id est diebus 52 ædificabuntur.

XXI. Quæ breuiter declarantur.

Postquam autem elapsæ fuerint septem illæ & 92 hebdomadæ, occidetur Christus intra proxime sequentem hebdomadam septuagesimam. Cuius criminis pœna erit, vt non ita multo post adueniat Romanus populus, cum duce suo Tito, qui populum, qui Christum negaturus est, & vicissim à Christo abdicabitur, exscindet ciuitatem, & sanctuarium dissipabit, & sempiterna desolatione vastabit. Hæc postrema hebdomada insignis erit; primò eo quod Christus Messias in ea stabiliet & confirmabit fœdus nouum Euangelicæ legis, cum multis de populo, qui Christiani fient, per Christi & Apostolorum prædicationem atque miracula. Secundo, quia in dimidio eiusdem hebdomadæ hostiæ & sacrificia Iudaica per Christi mortem ita deficient, vt inutilia plane atque inania reddantur. Denique post 40 circiter annos, obsidebitur à Romanis Ierusalem, & capietur, & templum idolis & sacrificiis polluetur, & ad finem vsque mundi Iudaicæ gentis desolatio perseuerabit. Sed hæc digna sunt quæ fusius in Annalibus legantur, propter mysterij magnitudinem, & propheticæ locutionis obscuritatem.

àn. 89. ad 96.

XXII. Tarquinij frater moritur, ipsa viduá ducit vxoré.

Quod ad Romanam rem attinet tradit Dionys. l. 4. se in Romanis in Annalibus inuenisse Aruntem fratrem Tarquinij Superbi natu minorem anno 40 Seruij Tullij, in quo nunc versamur esse defunctum. Quorum id scelere factum fuerit, minime dubium relinquit, tum Tulliæ vxoris eius, cum Tarquinio coniuratio; tum quod proximè secutum est, Tarquinij cum ipsa matrimonium, quod inuitis parentibus contractum est. Vt vero coniuncta sunt ingenia duo nefaria, regno pellere Tullium, si sponte non cederet machinati sunt: sed hæ machinæ ante quatuor annos optatum exitum sortiri non potuerunt.

XXIII. Conclusio Quintæ Ætatis.

Atque ita peruenimus aliquando, Christiane lector, ad Quintæ Ætatis mundanæ finem, quæ est regum Hebrçorum, qua populus ille, sicut in virili ætate, maxime floruit, cuius periodus 577 annorum fuit: quæ in Samuele propheta inchoata, in Hierosolymorum vastitate, & Iudaicæ gentis septuagenaria captiuitate, ac desolatione terminata est, & nos ad Imperium Cyri, & sextam cum eo Mundi ætatem deduxit. Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto.

(∴)

SEXTA MVNDI ÆTAS, *quæ est principum, & Sacerdotum Hebræorum.*

IMPERIVM PERSARVM.

ANNVS MVNDI 3517.

SEXTÆ ÆTATIS 1.

SOLVTÆ CAPTIVITATIS 1.

ZOROBABELIS Ducis 1. IOSVE Pont. 1.

CYRI & Imperij Persarum 1.

OLYMPIADIS LX. AN. 4.

SERVII TVLLII 41. VRB. CON. 216.

ANTE CHRISTVM 536.

I. Sextæ Ætatis initium & imperij Cyri. an. 2940.

NOuum Persarum imperium, nouáque forma Reipub. Iudæorum, sextæ huic Mundi ætati dabit initium, iuxta, eã distributionem, quam initio Quintæ ætatis digessimus, quam à Samuele inchoatam, in Balthazaris morte conclusimus, quę est, vt dixi, 577 annorum periodus.

Extincto ergo nuper postremo Babyloniorum Imperatore Balthazare, & Chaldæis Medorum atque Persarum iugum, iam anno præterito viuo Dario, subite coactis; nunc tam illo æmulo, quam hoc consorte imperij morte sublatis, ad vnius Cyri arbitrium & dominationem, omnia ferme orientis regna cesserunt. Cæterum res Babylonicas ita constituit, nouus Imperator, vt eius Vrbis nimium gloriosæ fastum comprimere mallet, eamque sibi reddere obsequentem, quam ipsam, nimium indulgendo iracundiæ, funditus perdere. Tradit enim Xenophon, Cyrum tres sibi vrbes ad habitandum delegisse, Babylonem, vbi 7 hybernis mensibus, Susam vbi vernis mensibus tribus; & Ecbatanam duobus mensibus æstuosis habitaret: sicque in perpetuo quodam vere ætatem transigeret.

Vbi habitarit. l. 8.

II. Solutio Iudaicæ captiuitatis per Cyrum.

Iam vero quod ad res Iudaicas attinet; hoc primum anno soluta est Babylonica Iudæorum captiuitas, tot piorum votis ac precibus à Deo expetita, atque impetrata. Deus autem ipse, qui sæpius hanc libertatem pollicitus fuerat, eam etiam mentem Cyro dedit, vt se facilem Iudæorum precibus, atque exorabilem præberet. *Anno primo*, inquit Scriptura, *Cyri Regis Persarum, ad explendum sermonem Domini quem locutus fuerat per os Ieremiæ, suscitauit Dominus spiritum Cyri regis Persarum* &c. suscitauit autem Danielis opera vsus, vt scribit Iosephus, & ex eo Theodoretus, qui cum ei familiaris esset, ostendit illi, quæ tanto ante Esaias de ipso prædixerat, fore scilicet vt Deus illi victoriam de Babyloniis daret, & ipse vicissim Iudæis potestatem faceret redeundi in patriam, & Ierusalem, templumque ædificandi.

1. *Par. fin.* Quem suscitauit Dominus. l. 11. c. 1. in c. 1. Dan. c. 44. 26.

Cyrum porro Danielis opera ad huius vaticinij cognitionem venisse, facile coniectare licet. Cum enim Daniel Dario Medo Cyri socero, & imperij consorti charissimus fuerit, summóq; apud eum magistratu functus sit, non potuit Cyro ignotus esse, imo illi plane venerationi, atque admirationi fuit. Quis enim dubitet Cyrum, vel priuatis Darij literis, vel publico eius decreto, aut saltem rumore nuncio didicisse, quid Danieli nuper contigisset, cum inuidorum artibus, in lacum leonum fuisset coniectus; quid illi conuiuio Balthazaris, quod in rem Persarum ac Medorum facerat, & diuinam erga se prouidentiam patefaceret, paulò ante accidisset. Nec minus præcedentia quoque; de fraude, quæ ad Belis idolum exercebatur, de dracone interfecto, de septiduo commorationis innoxiæ inter famelicos leones, de prodigiis, quæ circa Nabuchodonosorem facta fuerant, libenter audiuit. Hæc, inquam, aliáque id genus Danielem Cyro studiosè retulisse credibile est: quod intelligeret eorum cognitionem multum ad iustum idolorum contemptum, multum ad veri Dei cognitionem & cultum esse valituram.

III. Opera Danielis vsus.

Audiebat itaque Daniel apud Cyrum mirabilium patrator, & interpres mysteriorum Dei. Audiebat vicissim à Daniele Cyrus, quid Deus ab illo postularet, quem ad tantum imperium extulisset, & nominatim à tot iam seculis elegisset, ad dandam populo suo libertatem. Hæc ergo cùm probe teneret Cyrus, & Deus illi maiorem erga Danielē beneuolentiam, eiusque populum in dies instillaret, maioribus natu Iudæorum annitentibus, statuit publico decreto notum facere omnibus, ac statuere quid ea de re fieri placeret, id totidem verbis extat initio libri Esdræ. In quo tanta cum veneratione de Deo loquitur Imperator, vt eum agnoscat totius mundi principem ac moderatorem, qui regna pro arbitrio distribuat hominibus, atque dispenset. Deinde se illius subditum profitetur, vt qui humiliter eius præceptis obsequatur. Agnoscit tertio peculiarem eius prouidentiam in populum, quem sibi singulariter elegerat. Quarto postposita memoria omnium, qui vulgò appellantur dij, de populi huius Deo dicit. *Ipse est Deus*. Tanta est diuini numinis in corda regum potestas.

IV. Eius cum Cyro familiaritas.

Decretum Cyri pro reditu Iudæorum, eiusque in Deum pietas.

Perhumaniter etiam cum eius populo agit, Non enim illũ à sedibus expellit suis, sed abire permittit, omnibus bene precatus. Quin aliorum etiam excitat liberalitatem, erga eos qui penuria impediti, longinquum iter suscipere non possent: vt scilicet geminam exerceant benignitatem; aliam in viaticum pauperum transmigrantium, aliam in donaria in templum Dei. Neque verbo contentus pius princeps, etiam præiuit exemplo, vt qui voluerit templum suis sumptibus ædificari, vt ex sequentibus apertè constat. Quod autem solius templi meminerit non propterea vetuit ciuitatem ædificari, sed qui templum suis sumptibus ædificari volebat, ciuitatis muros & domos propriis Iudęorũ sumptibus, atq; industria permittebat. Et certe si Tēplũ Dei, & sacra supellex futura erãt

V. Et in populũ, eius humanitas.

An permiserit ædificari Ierusalem. c. 6. 4.

in tuto, ne ellario muri excitandi erant, qui hostium & prædonum prohiberet incursus. Quod si Esaiæ vaticinium Cyrum excitauit ad soluendam captiuitatem Iudæorū, certe in eodem habetur, non solum templum ædificandum, sed ipsam etiam ciuitatem Ierusalem. Sed hæc vberius in Annalibus, distinctiusque traduntur.

VI. Apparatus ad profectionem. *1. 11.4.1.*

Decreto promulgato, & in publicas tabulas relato, *surrexerunt*, inquit Esdras, *principes patrum de Iuda & Beniamin, & Sacerdotes & Leuitæ, & omnis cui suscitauit Deus spiritum vt ascenderent ad ædificandum templum Domini.* Nam plerosque Iudæorum Babylone remanere maluisse, nec possessiones suas voluisse relinquere, author est Iosephus. Pergit Esdras, *vniuersique qui erant in circuitu*, id est vicini eorum: dubium autem est an Iudæos remanentes intelligat, an alienigenas, qui forte Cyro gratificari voluerunt. Iosephus amicos regios vocat. Isti ergo *adiuuerunt manus eorum in vasis argenteis & aureis, in substantia & iumentis, in supellectili*, præter donaria, quæ templo Dei consecrarunt, & quæcunque instaurationi Hierosolymorum addixerunt. Rex quoque Cyrus protulit vasa templi Domini per manum Mithridatis præfecti ærarij, qui ea Zorobabeli numerauit, qui Chaldaicè dictus est Sassabazar, sicut Nehemies Athersata.

Et in abeuntes liberalitas.

Cyrus vasa sacra restituit.

VII. Profectio quam diuturna.

Quis porro fuerit tam vasorum, quam personarum demigrantium numerus, non satis constat. Illud autem satis constare potest eos mense Martio, vel Aprili sese in viam dedisse, & quatuor circiter mensibus hoc iter confecisse, propter multitudinem personarum omnis generis & ætatis, cum tot impedimentis vasorum, pecorum, variæque supellectilis. Oportuit autem eos disponere domui & habitationi suæ vno vel altero mense, dum interea mensis septimus aduētaret, destinatus solemnitati Tabernaculorum: in quod tempus indictus est conuentus Hierosolymis, ad dedicandum altare Domino. Magna enim prouisione, ait Beda, primò altare ædificauerunt, vt quia templum nondum erat fundatum, haberent tamen, vbi sacrificantes, deuotionem suæ mentis ostenderent.

VIII. Dedicatio altaris & sacrificiorū instauratio. *1. 1.6.3.v.1.*

Iamque aduenerat mensis septimus, inquit Esdras, *& erant filij Israël in ciuitatibus suis*, vbi scilicet ipsi, aut patres eorum pridem habitauerant: & condicto tempore venerunt Hierosolymam, *& surrexit Iosue filius Iosedec, & fratres eius sacerdotes, & Zorobabel filius Salathiel, & altare Dei collocauerunt super bases suas, & obtulerunt super illud holocaustum Domino mane & vespere.* Itaque à primo die septimi mensis, qui fere in Septembrem cadit, antiquus holocaustorum, & sacrificiorum ritus instauratus est. Deinceps autem & de templo ædificando actum, & conuentum est cum latomis, cæmentariis, & fabris lignariis, de pretio materiæ, vectura, & operæ pretio; qui dum incumbunt operi, annus abiit.

1. Esd. 3. 6. 7.

IX. Iudæi deinceps alieni iuris, & vectigales. *1. Esd. 4. 13. 2. Esd. 9. 6.*

Cæterum hoc primo anno instauratæ quoquo modo Reipub. Iudæorum, aliquid de eorum statu ac conditione dicendum est. Et primo statuendum est Hebræos nunquam deinceps plane fuisse iuris sui, sed primum Persis, tum Græcis, postremo Romanis seruiuisse: ita vt qui Chaldæis ante seruierant, eorum postmodum serui, aut potius subditi fuerint, & vectigales in patria sua. Duces quoque & magistratus habuerunt in Iudæa, idq; ex alienigenarum voluntate ac venia, nec magistratus solum primarios, sed minores quoque: ad illos enim constituendos Esdram ab Artaxerce potestatem accepisse legimus. Ex quo intelligimus summos pontifices, qui erant maximi magistratus, & totius Cleri, sæpe etiam Reipub. Principes, alienigenis fuisse subiectos; vt quamuis patribus suis naturali generatione succederent, ab illis tamen approbari & confirmari oporteret: itaque ab eis etiam sæpe institutos legimus atque exauctoratos. An vero dux pontifici, an vice versa pontifex duci subordinatus esset, vel vterque ex æquo Imperatoribus subessent, vix potest ex ipsa Scrip. definiri.

Ab alienigenis magistratus accipiunt, etiam pontificatum. *1. Esd. 7. 25.*

X. Zorobabel dux, & Iosue pontifex.

Chronologia porro sacra deinceps, quæ obscura sæpe atque interrupta reperitur, ad Persarum primo, deinde Græcorum & Romanorum principes dirigenda erit. Et quoniam Zorobabel & Iosue reliquos Cyri annos, & alios complures tenuerunt, eos simul numerabimus, donec aut nouus princeps, aut aliena finiendi probabilitas, nouum vel ducem vel pontificem suggerere nos admonebit. Quæ causa est cur hoc anno, initium pontificatus Iosue filij Iosedeci collocemus, licet probabile admodum sit, cum annis iam aliquot Babylone egisse pontificem, eo modo quo pater eius Iosedec vmbratilē pontificatū ibidē nomine tenus exegerat.

XI. Romanæ res.

De re autem Romana nihil occurrit noui, quod propriè in hunc annum cadat. Nam quod ait Dionys. Tarquinium & Tulliam nouam eius coniugem pertraxisse in partes suas eam Patritiorum factionem, quam administratio popularis à Rege alienarat, & palam coëmisse fauorem plebeiorum, qui in magna inopia nulla iuris cura tangebantur, æquè ad hunc & sequentem annum videntur pertinere.

ANNVS MVNDI 3518.

SOLVTÆ CAPTIVITATIS 2.

ZOROBABELIS & IOSVE 2.

CYRI & Imperij Persarum 2.

OLYMPIADIS LXI. AN. 2.

SERVII TVLLII 42. VR. CON. 217.

ANTE CHRISTVM 535.

I. Templi noua fundatio. *1. 1. 3. 8. c. 21. 19.*

NOtatur hic annus ab Esdra, estque prima templi, post solutam captiuitatem fundatione celebris; prima inquam, quoniā secūdus Darij annus altera fundatione celebratur, apud Aggæum prophetam, de qua suo tempore dicetur. Hæc autem contigit, *Anno secundo aduentus* siue reditus Iudæorum in patriam, mense secundo, & in nouilunio secundi mensis qui est Aprilis, cœperunt Zorobabel & Iosue cum suis iacere fundamenta templi. Ad id enim tempus operarij parauerant materiam necessariam, locumque perpurgarant, vt congregato populo nulla esset mora in primo

lapide rite deiiciendo. Quanquam credibile est magnam antiquorum fundamentorum partem, & ab incendio, & a Chaldæorum machinis incorruptam perstitisse. Nondum quippe Dominus super vniuersam templi fabricam, tristem illam emiserat vocem. *Non relinquetur lapis supra lapidem, qui non destruatur.*

Matth. 24. a.

II. Ritus illius; populi lætitia, & lacrymæ. Ps. 117. 135.

Dum autem fundaretur steterunt sacerdotes in ornatu suo cum tubis, & Leuitæ filij Asaph in cymbalis, cantantes psalmos Dauidicos, quibus succinebat populus. Omnis quippe populus vociferabatur clamore magno. Plurimi quoque de senioribus, qui viderant prius templum, & eiusdem nouæ fundationi aderant, flebant voce magna, & multi vicissim in lætitia eleuabant vocem, eratque clamor ex lætitia tristitiaque confusus, & quidem tantus, vt tubæ non exaudirentur, vt est in Græco. Clamor erat ab interno exultantis simul ac gementis animi motu, planctus propter ruinam templi prioris, & lætitia propter spectaculum eiusdem quasi reuiuiscentis.

III. Æmuli Iudæorum opem ad templi cõstructionẽ offerunt.

Verum non admodum diuturna fuit ista lætitia, cito quippe noua sollicitudine temperata est. Iudæorum enim æmuli, adierunt Zorobabelem, aliosque populi principes, seque obtulerunt ad ædificandum cum eis; sumptibus scilicet, operibusque pro sua parte suppeditandis. Quos Iudæi non immerito repulerunt, vt quos intelligerent non syncerè agere, sed fraudulenter vt postea, templum sibi pro sua parte vindicarent; atque adeo sacrificulos suos cum cultu Idolorum suorum illuc introducerent, & præteritum Idololatriæ scandalum renouarent. Simul autem egregium exemplum posteritati reliquerunt deuitandi hæreticos, quibuscum nulla nobis, ob periculum apostasiæ debet esse communio, dum ab Ethnicis mendicare maluerunt, quam ab istis vltro oblata suscipere. Qui hanc ignominiam non ferentes, statuerunt templi ædificationem impedire.

IV. Et repulsi eam impediunt l. 11. Ant. c. 2.

Sed quoniam id aperta vi perfici non poterat, quia Cyri decretum extabat, & constabat de eius in Iudæos beneuolentia, id clam per regios Cyri administros perfecerunt; *Rogarant enim Satrapas*, inquit Iosephus, *& eos quibus commendata erat hæc ædificatio, vt Iudæos impedirent, quo minus vrbem, ac templum instaurare valerent. Illi vero pecuniis etiam corrupti, vendiderunt* Cuthæis *suam circa demandatum officium, cessationem & negligentiam, Cyro nesciente, vtpote distracto in alia negotia.* Sic Iosephus. Malim non tam cito querelam ad Cyrum delatam: imo neque tam cito Iudæos fraudem sensisse, quæstoribus regiis quorum erat præbere sumptus, non statim corruptelæ & præuaricationis suspicionem præbentibus, sed alias atque alias, vt assolet, causas prætexentibus, vt primo tardè soluerent, sicque operæ cessare cogerentur. Cyro autem mortuo aperto marte pugnarunt, vt suo loco dicemus. Interim Iudæos lætissimo labori operam dare permittamus.

V. Olympias 61.

Thespis poeta.

Agones olympici hoc anno instaurati victorem in stadio celebrarunt Agatharchium, principe Athenis Heraclito, vt notauit Dionysius. Catalogus Olympionicarum Cercyræum appellat, ex Cercyra videlicet siue Corcyra insula maris Ionij oriundum, additque ex Suida hac Olympiade 61. Thespim primum drama docuisse, Athenis scilicet, vbi ille floruit, primusque populo rudes adhuc tragœdias dedit, repugnante Solone. Vide Laërtium, & Plutarchum in Solone.

ANNVS MVNDI 3519

ZOROBABELIS & IOSVE Pont. 3.

CYRI & Imperij Persarum 3.

OLYMPIADIS LXI. An. 2.

SERVII TVLLII 43. VRB. CO. 218.

ANTE CHRISTVM 534.

I. Postrema visio Danielis. c. 10. v. 12.

PErtinet ad hunc annum postrema visio Danielis, quæ cap. 10. 11. & 12. cõtinetur. Id enim Daniel ipse testatur; cui Dominus magnum instillarat desiderium sciẽdi, quid esset euenturum populo Iudaico in nouissimis diebus, vt ex ipsius Angeli verbis, qui eum docturus venerat, intelligitur. Tantum autem fuit desiderium, vt tribus hebdomadis versaretur in luctu, pane desiderabili, carne, vino, & vnguentis abstinens: Solenne enim fuit sanctis viris, precibus, & corporis afflictationibus diuinam clementiam exorare. Prænunciat autem Gabriel doctor eius, aliqua de futuris Persarum regibus, tum de Alexandro magno, qui finem Persico imperio illaturus erat. Tum pleraque subdit de bellis, quæ Syriæ & Ægypti reges inter se gessere, quæ in sua tempora differenda sunt. Illud tantum dico, Angelum in Antiocho Epiphane diutius immorari, quod is omnium maximè vexaturus esset Hebræos. Ab eoque Propheta ad Antichristum transit, à figura videlicet ad rem figuratam. Nos ad Regem Tullium transeamus.

Eius feruida oratio.

II. Seruius Tarquiniũ arguit.

Hoc penultimo Seruij Tullij anno multa Romæ contra eum, ab ambitioso genero, & filia sacrilega turbata sunt. Cum enim Seruius rex Tarquinium videret haud obscurè res nouas moliri, timeretque ne imparatus opprimeretur à coniuratis, sæpe generum coram amicis acciuit in colloquium, priuatimque intusatum monuit, vt ab inferẽda iniuria abstineret. Cumque ille se coram Senatu accusationi responsurum diceret: coacto Senatu multa Tarquinius contra socerum criminatus est, quæ ille cum accuratissimè refellisset, iniecto magno pudore inimicis, Senatum dimisit, moxque per præconem populum in concionem vocauit, vbi cum egregia, & plena affectibus oratione, sua erga Rempub. merita commemorasset, cum singulari populi approbatione, scire cupientis quò tenderet isthæc oratio, tandem ait à Tarquinio se accusari, quod regnum sibi debitum iniustè obtineret, nec populo ius esse aliena alteri donare.

Et causam suam in senatu agit, & in comitio.

III. Populus ei plaudit vniuersus contra Tarquiniũ.

Ad quæ, exorto cum indignatione vniuersi populi clamore, postquam silentium eis imperasset, postulauit vt sine tumultu euocatum Tarquinium pro se dicentem audirent, causaq; cognita siue affectus iniuria, siue principatu dignior videretur, regnum illi traderent: se enim illud deponere, ipsorumque potestati reddere,

à quibus

à quibus accepiſſet. Poſt hæc verba paranti à tribunali deſcendere, acclamatum eſt vndique cum precibus & lacrymis, ne cui cederet principatum: nec deerant qui clamarent *feri Tarquinium*, vtique multiplici ſcelere imminutæ maieſtatis reum, & in Reipub. perniciem emergentem. Quod ille metuens domum refugit cum ſociis. Tullium vero plebs vniuerſa cum gaudio & plauſu domum reduxit. Hæc fere hoc anno Romæ.

ANNVS MVNDI 3520.

ZOROBABELIS & IOSVE 4.

CYRI & Imperij Perſarum 4.

OLYMPIADIS LXI. AN. 3.

SERVII TVLLII 44. & vltimus.

VRBIS CONDITÆ 219.

ANTE CHRISTVM 533.

I. Res à Cyro geſta contra Lydos.

DVm Cyrus imperium Perſarum ſtabilire, atque amplificare meditatur, ei cum Lydis iterum negotium fuit. Nam hoc fere tempore videtur Lydorum à Cyro defectio contigiſſe. *Interiecto deinde tempore*, ait Iuſtinus, à deuictis ſcilicet Babyloniis, & Crœſo eorum rege in poteſtatem redacto, *occupato in aliis bellis Cyro Lydi rebellauere: quibus iterum victis, arma & equi adempti, iuſſique*, contemptim videlicet permiſſi ſunt, *caupones & ludicras artes & lenocinia exercere.* Et ſic gens induſtria, quondam potens, & manu ſtrenua, effeminata mollitie, luxuriáque, virtutem priſtinam perdidit. Id cōſilium à Crœſo profectum Herodotus, tradit; eum enim adhuc viuum cum Cyro retinet.

Otij & ignauiæ malum.

II. Lenta Iudæorum ædificatio.

Interea Iudæi Hieroſolymis, in cœptis templi, vrbiſque operibus, quoquo modo progrediuntur, ſuis magis & amicorum ſumptibus, quam regiis, propter regiorum miniſtrorum præuaricationem, atque perfidiam. Romæ autem Tarq. Superbus malis artibus Ser. Tull. optime de ſe meritum regem & ſocerum, principatu & vita ſpoliat. Poſtquā enim, vt ſcribit Dionyſ. conatus, quem proximo anno retulimus, Tarquinio parum ſucceſſit, anxius ſe domi continebat, cum vxore conſulente non eſſe molliter agendum amplius, conciliato prius per amicos rege, quò minus vt amicum iam caueret obſeruato tempore, quo plebs paſſim per agros colligendis frugibus eſſet intēta, prodiit cum amicis gladios ſub veſte occultantibus, miniſtris quibuſdam ſecures capere iuſſis. Ipſe regio amictu ſumpto, cæteriſque principatus inſignibus, venit in Comitium, iuſſitque patres à præconibus in curiam vocari.

Tarquinius regnū inuadit.

III. Seruius adit curiam, ibique de gradibus deijcitur.

Hi dum conueniunt in curiam, nunciatur Regi, Tarquinium progreſſum cum veſte regia Senatum cogere. Ille admiratus hominis audaciam, procurrit ex ædibus cum paucis comitibus, & ingreſſus in Senatum, videt Tarquinium in ſolio regio, & in eum cum conuitio impetum facit, quaſi cum è ſolio deturbaturus; ille ætate viribuſque validior, fruſtra miniſtrorum opem implorantem, medium corripit, & ſublimem per curiæ gradus deiicit. Senex cum è caſu ægre ſe collegiſſet, vt vidit circumquaque omnia plena fautoribus Tarquinij, & circa ſe magnam amicorum ſolitudinem abiit gemens, paucis toto corpore grauiter afflictum ſuſtentantibus, ac deducentibus. Quæ cum Tullia didiciſſet, carpento inuecta venit in forum, & in ſummis curiæ gradibus Tarquinium ſtantem conſpicata, cum prima Regem magna voce ſalutauit, tum ſeorſum abducto cœptum facinum cæde Tullij perficere ſuadet, quod ille celeriter immiſſis percuſſoribus cōficit, priuſqoam Rex domum peruenire potuiſſet.

Et filia ſuadente trucidatur

IV. Et mulis carpentoque proculcatur

Recenti cadaueri, & adhuc palpitanti ſuperuenit filia, quæ in anguſto vico carpentum & iumenta, vel per mortuum traduci iubet: ex quo tam atroci facinore, vicus ſceleratus eſt dictus. Porro cum ob Regis cædem magnus tumultus vrbem haberet, ſeditionem & vim populi veritus, regio funere ſepeliri vetuit, ſed noctu ex vrbe cum paucis efferri iuſſit: quod à defūcti vxore, Tarquinij Priſci filia, diras genero & filiæ imprecante factum eſt. A montimento domum reuerſa, vnam non amplius diem ſuperſtes funeri, ſequenti nocte obiit, ſiue illa ſibi manus intulit, vt quidam crediderunt, ſiue generi & filiæ opera, laqueo ſtrangulata eſt. Hunc finem ſortitus eſt Seruius Tullius, poſt exactum in regno annum quartum ſupra quadrageſimum. Hic ille beatus, & fortunatus Fortunæ cultor Tullius, quem illa, ſi quid poſſet, non poterat maiore mactare infortunio, ſiue tanti regis cædem, ſiue cædis modum, ſiue authores contemplemur.

Concluſio de Seruio.

ANNVS MVNDI 3521.

ZOROBABELIS & IOSVE 5.

CYRI & Imperij Perſarum 5.

OLYMPIADIS LXI. AN. 4.

L. TARQVINII SVP. r. V. C. 220.

ANTE CHRISTVM 532.

I. L. Tarquinius vnde dictus Superbus.

HOc anno L. Tarquinius cognomento Superbus, per vim & ſcelus, vt dictū eſt, regnum Romanorum ſeptimus, idemque vltimus vſurpauit, ſexageſimæ primæ Olympiadis anno quarto, vt Dionyſius accuratè notauit. Qui de eius moribus ita loquitur vt cognominis rationem reddere voluiſſe videatur. Hic inquit *contempta plebe*, quam ſcilicet ſocer eius coluerat, *contemptis & Patriciis per quos ad regnum prouectus fuerat, confuſiſque legibus, ac moribus patriis, & omni decore corrupto, quo ciuitas ſub prioribus regibus floruerat*, *principatum in manifeſtam tyrannidem vertit.* Nec tamen iſtum Tarquinium, ait Auguſtinus, *Romani crudelem aut ſceleratum, ſed ſuperbum appellauerunt, fortaſſis regios eius faſtus, alia ſuperbia non ferentes.* Videtur Auguſt. alludere ad Platonem, qui dicebat Diogenem faſtum calcare Platonis, ſed alio faſtu.

L. 3. de Ciu. c. 15.

II. Theognis floret. Annus Sabbaticus 134.

Floruit sub hæc tempora Theognis poëta Megarensis; Megaris enim in Achaia natus est, quemadmodum & Euclides. Theognidem ad initia regni huius retulit Eusebius, qui potius ad præcedentem regem pertinet, cui decem regni annos sustulit Eusebius, quos isti Superbo restituit. Fuit hic idem annus apud Iudæos Sabbaticus ordine 134. quem par est credere fuisse obseruatum, quomodo hæc tempora ferre potuerunt. Nisi forte hic annorum sabbaticorum ordo septuagenaria desolatione, & quasi perpetuo sabbatismo perturbatus est, quod nec certo affirmare possumus, nec negare. In re igitur incerta inchoatam iampridem horum annorum seriem retineamus.

ANNVS MVNDI 3522.

ZOROBABELIS & IOSVE 6.

CYRI & Imperij Persarum 6.

OLYMPIADIS LXII. An. 1.

L. TARQ. SVPERB. 2. VRB. COND. 221.

ANTE CHRISTVM 531.

I. Apparatus Cyri ad bellum cōtra Massagetas.

CYrus hoc anno expeditionem decernit in Massagetas, ac bellum præparat, quod sequenti anno ab eo infeliciter gestum est. Nihil autem mirum videri debet expeditioni præparandæ annum præuium assignari. Nam ducenta Persarum millia in armis secū habuisse in bello Massagetico, tradit Iustinus, quo in numero aliæ fortasse gentes, quibus imperabat non continentur. Nec improbabile est eum Indos, non minus quam Semiramidem, vel Bacchum, aut etiam vlteriora cogitasse, vt Strabo significat, propria in bellis, probatáque sæpius felicitate ipsum inuitante. Prodigia quoque illa, quæ in eius ortu contigerant, suadebant vt aliquid sibi supra humanam sortem tribueret, vt affirmat Herodotus.

II. Res Iudaica.

Cum argo Cyrus in tantæ expeditionis apparatum esset intentus, Iudæis non licuit de Persarum præfectis & Samaritis queri. Iosephus enim ait Cyrum nesciuisse quo se illi modo aduersus Iudæos gererent, vt pote distractum in alia negotia, Scythicæ videlicet expeditionis. Quod si, vt probabilius videtur, adnitente Daniele ad Imperatorem admissi sunt. Cum alia ex parte Præsides illi prouinciarum, & Cuthæi moltis modis Iudæos criminarentur, & suam improbitatem honestis rationibus obuelarent, Cyrus rem totam in suum reditum fortasse distulerit: aut aliis etiam commiserit, quibus ius fasque non magis curæ fuerit quam prioribus.

III. Tarquinius tyrannicè, regnat.

Ad hunc porro annum, & aliquot sequentes pertinent, quæ Dionysius de Tarquinio scribit anno non notato. Eum scilicet, cum iam firmatum sibi regnum videret, nequissimorum hominum opera, multos illustres viros criminibus capitalibus inuoluisse, quos à se, vel ab sua administratione sentiebat alienos: diuites præsertim, quibus vel cæsis, vel in exilium pulsis, in eorum bona inuolabat, nonnulla particula in eorum accusatores collata. Quo factum est vt plerique sponte exilium occuparent, & sese tyrannidi eriperent, & Senatus magna ex parte vacuaretur, quem ille suis fautoribus explebat. In primis autem M. Iunium qui vxorem habebat Tarquiniam, Tarquinij Prisci filiam, de medio sustulit, quæ causa fuit L. Iunio, tum adolescenti, stultitiam simulandi, ex quo Bruti cognomen adeptus, ad familiæ regię oblectationem aliquandiu in regia retentus est.

IV. Olymp 62. Milo Crotoniates. n. 5. & 6.

Est hic idem annus primus Olympiadis 61. quæ victorem habuit Erexidam Chalcidensem, vt est in Catalogo Olympionicarum, vbi & Milonis Crotoniatæ athletæ roboris stupendi palmæ ad hanc Olympiadem referuntur, quas Suidas quoque memorat, ex Pausania vt arbitror. Aliquot roboris huius argumenta in Annalibus studiosus lector reperiet, ne ipsum properantem hic moremur. De morte autem eius Olymp. 67. dicemus.

ANNVS MVNDI 3523.

ZOROBABELIS & IOSVE 7.

CYRI 7. & vlt. Imperij Pers. 7.

OLYMPIADIS LXII. An. 2.

VRB. CON. 221. L. TARQ. SVPER. 3.

ANTE CHRISTVM 530.

I. Ratio temporis Cyri.

TRigesimus est hic annus partim regni, partimque Imperij Superioris Cyri, qui ab initio 55 Olympiadis inchoati, hoc anno terminantur. Quod autem septem illi duntaxat annos Imperij tribuerimus, Xenophontem in 8. Pædiæ, cum plerisque secuti sumus. Cum enim constans esset apud antiquos opinio, Cyrum triginta circiter annis regnasse, ipséque Herodotus scriptum reliquisset, eum vndetriginta annos omnino regnasse, id est impleuisse: quid fuisset causæ cur Xenophon ei septem duntaxat annos Imperij daret, qui non ignorabat diuturnitatem imperij, ad felicitatem principum pertinere, nisi significare lectori, testarique voluisset, Cyrum de triginta annis septem in Imperio, reliquos in regno vixisse? Marc. Tullius ex Dionysij Persici libris refert Magos Cyri somnium interpretantes, dixisse, eum triginta annos regnaturum, itáque contigisse. Nam ad septuagesimum peruenit, cum quadraginta annos natus regnare cœpisset. Sic ipse. Sed hos 40 annos parum esse probabiles, in Annalibus docuimus.

l. 1. de Diu.

a. m. 3474. num. 5.

II. Penetrat Cyrus ad Massagetas.

Verum his omissis, Cyrum ad Massagetas iter habentem assectemur. Eam gentem constituit Herodotus ad mare Caspium, orientem versus, in maxima planicie, quā fluuius Araxes claudit. Cum ergo hoc quoque regnum Cyrus in suam potestatem redigere statuisset, essetque eius gentis regina Tomyris nomine, quæ regnum defuncto viro, filióque adolescēte moderabatur, ad eam Cyrus, legatos misit, qui

nuptias eius peterent. Illa prohibet accessum; & transmittenti nihilominus fluuium pugnæ optionem offert, moxque filium cum copiis mittit, quos vino epulisque sopitos, Cyrus intercipit. Tomyris cognito exercitus filij sui casu, exprobrat Cyro, quod dolo non dolore vicerit, monetque vt reddito sibi filio in Persidem reuertatur, addit & minas, quas Cyrus contempsit. At Spargapises, sic enim filius ille vocabatur, vt ad se ex ebrietate rediit, cum vt a vinculis solueretur, impetrasset, continuo sibi manus intulit, pudore seruitutis.

III. Cyrus in prælio occumbit. Eius funus. l. 15. ad finē n. 4. & seq.

Inde cum ad pugnam ventum esset, & vtrimque acerrimè pugnaretur, ad extremum Massagetæ superiores extitisse feruntur partem, tum vero Cyrum ipsum occubuisse; cuius cadauer inter cæsorum aceruos cum Tomirys inuenisset, caput in vtrem humano cruore plenum immisit, & insultans ait. *Satia te sanguine quem sitisti.* Hæc ex Herodoto breuiter; quæ si vera sunt, & quæ passim ad omnes obtinuerunt fidem, excepto Xenophonte, certe Persæ non Cyri corpus in sepulchro, sed merum cenotaphium habuerunt, quod tamen ornare non destiterunt, vt apud Strabonem leges, cum hac inscriptione. *O homo ego Cyrus sum qui Persis Imperium paraui, & Rex Asiæ fui. Ne igitur mihi monumentum inuideas.* Hæc pluribus in Annalibus.

IV. Quibus rebus felix.

Ita mortuus est magnus ille Cyrus, Persici fundator imperij, toties sacris literis prosanisque celebratus, non tam regnorum amplitudine felix, quam quod in veri Dei cognitionē veniens, ea sibi tanto antequam nasceretur promissa diuinitus, præstitáque deinceps agnouit, atque professus est, Felix quem Deus tanto honore dignatus est, vt eum Christi Domini typum, & quendam quasi Seruatorem populi sui esse voluerit. Sed lōge felicior, si quem cœli terræque Dominum prædicauit, cuius cultum restituit, cui templum suis sumptibus excitari præcepit, cuius cultores beneuolentia & fauore prosecutus est, eundem etiam ipse, abiecta inanium Deorum superstitione, veneratus est. Quem è contrario in deos relatum refert Arrianus, atque ædiculam in turris ambitu exstructam fuisse à Magis, qui sepulchrum custodiebant, iam inde à Cambyse filio Cyri.

Relatus in Deos. l 6. in fi.

V. Tarquinius Herdonium per calumniam interficit.

Videtur hoc anno Tarquinius regnum Latinorum affinitate firmasse, quos sibi atroci facinore conciliauit, Turno Herdonio, per atrocem de proditione calumniam, interfecto. Sicque Latini ei se submiserunt, iisdem conditionibus, quibus quondam auo eius Tarquinio Prisco, & socero Seruio Tullio.

ANNVS MVNDI 3524.

ZOROBABELIS & IOSVE 8.

CAMBYSIS 1. & Imperij Persarum 8.

OLYMPIADIS LXII. An. 3.

TARQVINII 4. VRB. CON. 223.

ANTE CHRISTVM 529.

I. Cambyses imperium

Cyro vita functo, regnum suscepit filius eius Cambyses, quem Pater Araxem traiecturus, remiserat in Persidem, in omnem mortis eius euentum, vt author est Herodotus. Cuius de successione sententiam amplectuntur Thucydides, Xenophon, Iosephus Eusebius, Iustinus, & omnes qui res Persarum attigerunt, Græci, Latinique. Itaque qui 1. Esdræ cap. 4. dicitur Assuerus, & Cyro proximè subiicitur, omnino Cambyses intelligendus est, cui gentilitium Assueri nomen honoris ergò tribuitur, sicut longius postea Artaxerxi Esther iæ marito. Vocatur etiam eodem loco Esdræ, Artaxerxes. Etsi enim id videtur ambiguum, tamen ex 3. Esdræ, & Septuag. Xisti id declaratur, Quæ enim in 1. Esdr. dicuntur scripta ad Assuerū, in tertio data legūtur ad Artaxerxem. Imo in quibusdā libris ita scriptum est, *in regno autem Assueri, ipse est Artaxerxes, in principio regni eius,* &c. Iosephus denique prædictis nominibus, non alium quam Cambysem intellexit.

Dictus est Assuerus & Artaxerxes. v. 6. 7.

Esther. c. 1. &c. c. 4. 7.

c. 2. v. 16.

II. Apud Cābysem Iudæi accusantur.

Cum primùm igitur Cambyses imperij Persici factus est Dominus, Iudæorum hostes, ipso regni eius initio, ad eum accusationem scripserunt, pro impetranda prohibitione ædificationis Ierusalem, ciuitatis rebellis ac pessimæ, & quæ vbi ædificata fuerit, tributa Persico imperio negatura sit. Eam accusationem vbi accepit Cambyses, rescripsit, simulque prohibuit Vrbem ædificari. Id edictum cum ad Cuthæos, Samaritas, aliosque Iudæorum hostes perlatum esset, venerunt ipsi Hierosolymam, *& prohibuerunt eos in brachio & robore, Tunc intermissum est opus domus Domini in Ierusalem*: quod ad eam diem Iudæi suis sumptibus promouerant, cessatumque est vsq; ad annum secundum Darij Hystaspis. Nec tamen plane videntur destitisse Iudæi, ad illum vsque annum, ab ædificando templo. Nam præfecti Darij id coram rege fatentur, *Ex eo tempore* inquiunt quo scilicet Zorobabel posuit fundamenta templi, *vsque nunc ædificatur, & necdum completum est.* præsertim cum decretum Cambysis solam vrbis extinctionem prohibuisset, & tot annorum cessationem, ardens Iudæorum zelus ferre non posset. Quod autem ait opus domus Domini intermissum in Ierusalem, accipi potest de ipsa vrbe, quæ propter templum extruebatur, vt id esset in tuto.

l. 15. 4. 23. 24. Et prohibentur ædificare Ierusalem, & templum.

l. 1. c. 5. 16.

III. Causæ expeditionis Cambysis in Ægyptum.

Initio quoque regni sui, Cambyses multum operæ circa patris sui funus ac sepulchrum posuit, vt supra attigimus, sed affinitatibus etiam sibi adiungendis operam dedisse satis constat, vnde illi occasio Aegyptiæ expeditionis data fuerit. Sed ea quā parū probabiliter excogitata

fuerit ab Herodoto, ex annalibus nostris perspicuè intelliges. Alias quoque causas idem inquirit in Thalia. Non alias tamen inquirendas puto, præter hominis vel ambitionem, vel auaritiam, vel si ex factis consilia placet elicere, odium Aegyptiacæ superstitionis, quam iam Dominus, eius opera deterere voluit.

IV. Bellum contra Volscos apud Suessam. l. 1.

In Italia hoc anno Tarquinius conciliatis sibi, mutuóque fœdere coniunctis Latinis populis, bellum contra Sabinos, Volscos appellat Liuius, gerere aggressus videtur, delectis è Romana gente iis, quos si in armis essent, minus libertatem suam asserturos suspicabatur. Peruastato hostico, & profligatis qui ausi essent acie congredi, contra Pometinos dixit, qui Suessam incolebant; quos cum inito io confiniis prælio, magna ea parte strauisset, cæterosque in fugam versos in oppidum compulisset, diu obsidione fatigatos expugnauit. Vrbe opulentissima potitus, armatos occidit, cæteros addixit seruituti, vrbem agrumque diripuit; auri autem & argenti tantum collegit, vt decimis in templi fabricam sepositis, quinque argenti minæ singulis militibus obuenisse dicantur: sacratæ vtero argenti decimæ quadringentorum talentorum numerum expleuerint.

Victoria cum magna præda.

87. Fran. 10. Sol. 420000 Attic.

ANNVS MVNDI 3525.

ZOROBABELIS & IOSVE 9.

CAMBYSIS 2. Imperij Persarum 9.

OLYMPIADIS LXII. An. 4.

TARQVINII SVPER. 5. V. C. 224.

ANTE CHRISTVM 528.

I. Cambyses dictus secundus Nabuch. Historia Iudithæ.

Cambyses dictus est ab Hebræis, apud Eusebij Chronicum, secundus Nabuchodonosor, ab iis credo, qui Iudithæ historiam, quamuis repugnantem, ad hæc tempora aptare voluerunt. Nisi malis Iudæos principem sibi inimicum ita appellasse, quod quæ Nabuchodonosor euertisset, Cambyses eius vestigiis inhærens, instaurari non pateretur. Dici quidem potest sub hæc tempora scriptam esse illam historiam; eius enim author fuisse dicitur Ioacim sacerdos filius Iosue, ac postea successor, vt autem hoc tempore res gesta sit, nullo modo dici potest. Consule quæ diximus anno octauo & nono Manassis.

II. Sabini victi subdunt se Romanis.

Tarquinius porro nondum Suessa dicesserat, cum ei nunciatum est Sabinorum lectam iuuentutem duobus agminibus in eum agrum irrupisse, & prædas, quæ in Romanorum iura cesserant, inde abigere. Ad quos ille adiens diuersis copiis suis, vtrumque agmen, priusquam ad mutuum auxilium conuenire possent, concidit, præter eos, qui supplices facti deditionem fecerunt. Itaque Sabini vrbium suarum expugnationem veriti, legatos ad Tarquinium de pace miserunt, promisso in posterum tributo. Pace bis data, Suessam reuersus est. Inde assumpto præsidio quod reliquerat, prædáque cum impedimentis cæteris, ditatum exercitum Romam deduxit, vbi & de Sabinis triumphauit: Et templum Capitolinum inchoauit, Suessana præda, quæ huc destinata fuerat, inuitãte.

III. Fundamẽta Capitolij.

Cupiebat quoque aui sui vota persoluere, qui vltimo bello cum Sabinis dimicans, si illa pugna vinceret, Ioui, Iunoni, & Mineruæ templa vouerat. Et rupem quidem sacro ædificio destinatam ingenti sumptu, exæquarat: at ipsa templa morte præuentus absoluere non potuerat. Cum ergo id opus perficere cogitaret nepos, & fundamenta in magnam altitudinem perduxisset, ibique recens occisi hominis caput inuenisset, Etrusci vates consulti responderunt eum locum fore totius Italiæ caput. Vnde loco nomen Capitolij datum; Et rege structuram vrgente, magna eius pars perfecta est, nec tamen totum opus, variis impedimentis interuenientibus, nisi post exactos reges absolutũ est.

IV. Iudæorum ad Deum preces.

Inter hæc Iudæi tristes, vehementerque afflicti in Iudæa, Perside, & Babylonia, diuinam erga se misericordiam, & regis beneuolentiam, vt par est credere, implorabant: in primisque Daniel, qui etiam tum viuebat, & Aggæus, & Zacharias, qui nõ ita multo post diuino spiritu agi cœperunt. & vel maxime Zorobabel populi Dux, & Iosue Pontifex. Earum precum index est illa vox apud Zachariam. *Domine exercituum, vsquequo tu non misereberis Ierusalem, & vrbium Iuda, quibus iratus es? Iste iam septuagesimus annus est*; dolent enim ac gemunt quod 70 Captiuitatis annis elapsis, non liceat ædificare Ierusalem, & cæteras vrbes Iudæ. c. 1.

ANNVS MVNDI 3526.

ZOROBABELIS & IOSVE 10.

CAMBYSIS 3. Imperij Persarum. 10.

OLYMPIADIS LXIII. An. 1.

TARQVINII SVPERBI 6. V. C. 225.

ANTE CHRISTVM 527.

I. Expeditio Cambysis in Ægyptum.

Parmenides Camarinæus in Olympico stadio victor euasit, quo tempore & Cambyses expeditionem parabat in Aegyptum, & Amasis Aegypti rex obiit, cum regnasset annis, vt placet Herodoto, 55. Ad eam autem expeditionem multum adiutus fuit opera Phanis Aegyptii, qui ad ipsum trãsfugerat, vt Persarum copiæ sitim, in desertis Arabiæ locis, effugerent.

II. Rursum res gestæ contra Volscos.

Ordo porro temporis ac narrationis Halicarnassensis Dionysij requirit, vt in hunc annum res contra Volscos à Tarquinio gestas referamus, quas ipse turmatim in hæc pauca congessit. Fecit, inquit, postea multas in Volscos expeditiones, nunc totis viribus, nunc parte copiarum educta, prædáque potitus est numerosa. Sic Ipse. Et quoniam Tarquinius in Capitolinorum triumphorum fragmentis bis legitur triumphasse, Sigonius vnum de Volscis, alterum de Sabinis egisse merito arbitratur.

ANNVS MVNDI 3527.

ZOROBABELIS & IOSVE 11.

CAMBYSIS 4. Imperij Persarum 11.

OLYMPIADIS LXIII. AN. 2.

VRB. COND. 226. L. TARQ. SVPERB. 7.

ANTE CHRISTVM 528.

I. Cambysis gesta ad Pelusium. *Herod. l. 3.*

HAbet hic annus inchoatam Persarum Ægyptiis victoriam. Nam Cambyses traductis per Arabiã copiis Pelusium peruenit. Ibi habet castra Psammenitus Amasis iam defuncti filius, Cambysem opperiens; eum Ctesias Cnidius Amyrtæum vocat. Et Persæ quidem non longe ab Ægyptiis subsedere, tanquam iam congressuri, cum Græci & cares Ægyptiorum auxiliarij, filios Phani, qui exercitum Persarum contra Ægyptum adduxerat, barbaro facinore, in parentis oculis, in medio duorum exercituum peremerunt: moxque inito prælio victi, versus Memphim sine ordine fugiunt. Cum eo se recepissent, misit Cambyses aduerso flumine nauim mitylenæam cum caduceatore Persa, qui eos ad deditionem hortaretur. Quam vbi Ægyptij Memphim aduentare vident, ex vrbe frequentes effusi, nauim corrumpunt, virosque frustatim dilaniatos in oppidum afferunt: quod ipsum mox, obsidione aliquandiu tolerata, in Persarum potestatem venit, cum ipso rege, regiáque familia: quos, cum 6 millibus Ægyptiorum, Susam translatos Ctesias tradit.

Ad Memphim.

II. Quid Regi factum, ad affectus prodendos.

At longe alia Herodotus. Ait enim regem in custodia suburbana à Cambyse positum, vt animi eius sensum, in domesticis externisque malis, experiretur. Itaque misisse Psammeniti filiam, cum aliis primæ nobilitatis virginibus, famulari habitu ad seruile ministerium aquæ in hydria comportandæ: quo spectaculo rex deiecto vultu obmutuit; eodemque modo se gessit paulò post, cum filius eius, vna cum duobus Ægyptiorum millibus, æqualis ætatis, fune in colum iniecto, ad supplicium raperetur. At viso amico iam grandæuo olim beato, nunc mendicante, ingentem ploratum edidit. Causam à Cambyse rogatus respondit, priora illa mala domestica maiora fuisse, quam vt eà deflere posset. Amici autem miseriam, lacrymis & eiulatu fuisse dignam. Quæ cum à Cambyse audita essent, misericordia motus misit, qui regis filium morti eriperent, sed is primus omnium fuerat obtruncatus; patrem autem ad regem adduxerunt, quo cum sine alio damno vixit, donec deprehensus affectare res nouas, & Ægyptios ad defectionem inducere, iussu Cambysis, taurino cruore epoto, expirauit.

III. Cambysis gesta ad Saim.

Hoc quoque anno vrbem Saim adiisse potuit Cambyses, vbi cadauer Amasis omni contumeliarum genere affectum, contra morem Persarum atque Ægyptiorum comburi iussit: nulla satis idonea causa exacerbatur. Hæc fere hoc anno quarto Cambysis, quo ipso Romanis natum est bellum finitimum, quos ipsos totis septem annis vehementer exercuit. Id gestum fuit contra Gabinos Vrbem Latinorum nominis, Albanorum quondam coloniam. Eo confluxerant Pometini, qui de Suessa profugerant, cum eam Tarquinius dirueret; eodem plerique Romani exules, qui sibi à Tarquinio metuebant; eisque persuaserunt vt arma contra Tyrannum sumerent, seque in patriam restituerent. Volsci quoque Gabinos ad belli societatem contra Tarquinium iouitarant. Post hæc igitur magnis copiis vtrimque in agrum hostium irruptiones factæ, patratæ cædes, abductæ prædæ, aliis alios vicissim vincentibus.

Bellum Rom. in Gabinos.

ANNVS MVNDI 3528.

ZOROBABELIS & IOSVE 12.

CAMBYSIS 5. Imperij Persarum 12.

OLYMPIADIS LXIII. AN. 3.

TARQVINII SVPERBI 8.

VRBIS CONDITÆ 227.

ANTE CHRISTVM 525.

I. Dynastia Persarum in Ægypto.

EVsebius quintum annum Cambysis, annum vocat occupatæ ac deuictæ Ægypti. A quo parum abest Diodorus Siculus huius Olympiadis anno tertio, vnde petitur initium Dynastiæ vigesimæ septimæ Ægypti, quæ Persarum fuit, & vsque ad annum XI. Darij Nothi, per annos CXI. propagata est. Ad hunc ipsum annum, vt ex consequenti Herodoti narratione patet, tres simul à Cambyse expeditiones susceptæ, prima aduersus Carthaginenses, altera contra Ammonios, tertia in longæuos Æthiopes. Prima irrita fuit Phœnicibus id bellum detrectantibus, quod Carthago ipsorum esset Colonia, ideóque contra filios suos pugnare fas non esset. Secunda non solum irrita, sed etiam infœlix fuit. Cum enim Thebas ventum esset, delegit de exercitu suo circiter quinquaginta millia, quibus præcepit vt Ammonios diriperent, deinde oraculum Iouis incenderent. Cumque inter Casim & Ammonios peruenissent, ingestis austro flante magnis arenæ molibus; obruti periere.

Tres Cambysis expeditiones.

II. Ad Æthiopas.

Tertia expeditio fœlicior non fuit, quam ipse sibi reseruauit. Cum enim ad Æthiopes misisset exploratores, per speciem dona ferendi ipsorum Regi, & Solis mensam inuisendi Aethiops non ignarus quorum illi ad se venissent, durius eis respondit, quasi alienorum bonorum cupidis, & valde inconsultè aggredientibus hostem, multo se fortiorem. Quæ cum Cambysi renunciata essent, ira percitus contra eos mouit, cum omni peditatu, sine vlla cura commeatus: quam temeritatem mox egregiè luit. Nam ante quam quintam itineris partem confecisset exercitus, protinus eum omnis commeatus defecit, mox & iumenta ad vescendum defecerunt, cumque vlterius etiam progrede-

Temerariæ expeditionis exitus.

rentur, & ad arenas deuenissent, ex seipsis sortiti, decimum quemque comederunt. Quæ audiens Cambyses, relicta expeditione in Æthiopes, retro redit, Thebasque peruenit: indéque Memphim descendit, multis de suo exercitu amissis.

III. Quæ Memphi gesserit in reditu.

Ibi cum reperisset Ægyptios diem festum agere, quod eorum Deus ipsis apparuisset; ipse contra ratus lætari eos de clade sui exercitus, adductum ad se Apium ferro percussit quo ex vulnere ille mox extabuit, eiusque sacerdotes flagris cædi iussit, & ferias agitantes occidi. Multa quoque templa partim ferro vastauit, partim igne consumpsit, ob quæ scelera, præsertim Apis vulnerati, dicitur Cambyses insaniisse. Sed hæc pluribus habentur in Annalibus, maximéque apud Herodotum, tam hoc quam duobus annis sequentibus, quos Cambyses in Ægypto traduxit. Nam fratrem, quem amandarat in Persidem, iussit interfici. Sororem duxit vxorem, quam quod fratris mortem lugeret, interemit: amici monitoris filium, adacta per cor illius sagitta transfixit; Persas, 12 viuos defodit in caput. In templum Cabyrorum aliis inaccessum ingressus, quæ illic repetit simulacra, multis in eis verbis iocatus, concremauit.

Fratrem Susis occidi curat, a iaque eius scelera.

ANNVS MVNDI 3531.

ZOROBABELIS & IOSVE 15.

CAMBYSIS 8. & vlt. Imperij Persarum 15.

OLYMPIADIS LXIV. An. 2.

TARQVINII 11. VRB. CON. 230.

ANTE CHRISTVM 522.

I. Magi duo inuadunt imperium.

Ps. 54. 24.

Cambyse circa Ægyptum commorante, & multa sæpe insanæ mentis iudicia demonstrante, mors illum quinto mense octaui anni regni sui oppressit improuidum, cum Magi duo germani fratres contra eum Susis coniurassent. Nimirum rectè cecinit mitissimus Dauid, *viri sanguinum non dimidiabunt dies suos.* Nam ne quadrantem quidem regni paterni expleuit. Magorum alter Patizithes dictus est, quem Cambyses in Ægyptum proficiscens, rei domesticæ reliquerat procuratorem: alter autem Smerdes, qui corporis habitu quam simillimus erat Cyri filio, quem Cambyses à Prexaspe interficiendum curauerat, & eum eodem nomine referebat. Hic ergo Smerdes Cyri se filium simulat, & regium solium regij procuratoris artibus occupat; loco videlicet Cambysis, emotæ mentis viri. Fabulam quoque iuuabat, quod verus Cambysis frater, nemine conscio cæsus fuerat.

Smerdes filium Cyri se simulat.

II. Res Cambysi innotescit.

Cum ergo res nouus toto regno vulgaretur, res Cambysi innotescit, cui cum de fratris cæde certo constitisset, Magorum fraude cognita, iubet statim, vt erat animo præceps, exercitum Susam versus iter arripere; ipse concitus in equum insiliit, insilienti vagina gladij excidit, vnde nudatus gladius in eius femur infixus est, ea in parte corporis, in qua percusserat Apim Ægyptiorum Deum. Ita Herodotus, agnoscens diuinam in Cambysem vltionem, & manifestam sacrilegij pœnam. Quæ si ille, non ad veri Dei gloriam, quem non poterat ignorare, sed ex superbia, & repugnante conscientia perpetrauit, etiam in bono opere peccauit. Cumque vigesimum iam diem ægrotaret, seque moriturum videret, accitis Persarum satrapis, tam fratris sui cædem, quam Magorum fraudem detegit, rogatque vt iis pulsis, regnum apud Persas retineant, sicque sortem suam lamentis prosecutus, interiit.

Præceps reditum parat & vulneratur.

Moritur.

III. Persæ credunt fratrē Cambysis regnum inuasisse.

Cambyse mortuo nequaquam persuasum est Persis rerum potiri Magos, sed reuera fratrem illius regnare; præsertim cum Prexaspes tunc pernegaret Cambysis fratrem à se interfectum. Ergo hic suppositius, per hanc credulitatem securus, regnauit septem menses, qui reliqui erant ad implendum octauum annum regni Cambysis. Per quos menses regnum sibi stabilire eximia in subditos liberalitate cœpit. Rem aliter narrat Iustinus, sed concinnior est Herodoti narratio, fortassis & verior, plurium certe calculo probatior.

IV. Sterilitas in Iudæa

In Italia Romanos inter & Gabinos res, hoc & sequenti anno, eodem statu fuit. Iudæos autem apparet terræ sterilitate vexatos, propter negligentiam eorum, in domo Domini ædificanda, vt ex Aggæi vaticinio perspicuè constat. Oportet igitur prius illud eorum studium vehementer refrixisse, ex quo Cambyses vrbem ædificari vetuerat. Licet enim Templum extrui non prohibuisset, Iudæi tamen dicebant nondum aduenisse tempus templi ædificandi, hoc ipso quod non liceret ædificare ciuitatis muros, per quos templum, & quæcumque in eo erant, essent in tuto. Quæ tamen excusatio eos non satis tegebat, cum nihilominus ipsi magnificas sibi domos extruerent; & templum ipsum firmiter ædificari posset & defendi.

Ob ædificandi negligentiam. Aggæi c. 1. 2. 4.

ANNVS MVNDI 3532.

ZOROBABELIS & IOSVE 16.

DARII HYSTASPIS 1. Imp. Persarum 16.

OLYMPIADIS LXIV. An. 3.

TARQVINII SVPERBI 12. V. C. 231.

ANTE CHRISTVM 521.

I. Summa rerum anni huius.

Anni huius initio Imperium Persarum Smerde incubatore liberatur. Darius Hystaspis, communibus principum votis suffragiisque capessit imperium. Zorobabel spe noua sub nouo principe sollicitatus, aulam iamdudum desertam feliciter repetit, de singulis eodem ordine pauca dicamus. Octauo mense ex quo Magus regnum inuaserat, anni huius initio surreptitius iste rex patefactus est. Othanes Cassandanes frater, & Cambysis auunculus, idemque socer, vt qui ei filiam Phædimam dederat vxorem, primus Magi fraudem odoratus est ea coniectura, quod neque ex arce progrediebatur vsquam, neque suum ad conspectum quenquam admittebat, ne Cābysis

Magus agnoscitur.

quidem vxores & concubinas. Phædima igitur monitu patris dormientis aures explorat, iis enim Cyrus illum pridem priuauerat. Quod cum illa manifestè deprehendisset, rem quamprimum ad patrem detulit.

II. Coniuratio 7 principũ contra eum.

Othanes rem cum duobus Persarum satrapis sibi fidelissimis communicat; interque eos conuenit, vt quisque eorum alterum sibi socium adsisceret. Itaque cum iam sex in eam sententiam conuenissent, vt Imperium ab impuro illo Hypobolimeo liberarēt: superuenit Darius filius Hystaspis, qui in eandem societatem admissus, perfecit qua ratione, qua metu, ne res vel in alterum diem differretur. Interea Magi Prexaspem, qui fratrem Cambysis, iussu eius, clam interfecerat, sibi conciliant, eumque multis allectum promissis inducunt, vt, congregatis Persarum primoribus, filium Cyri viuere mentiretur. At ille totius rei veritatem ab initio patefecit; Persasque hortatus, vt Magos vlciscerentur, sese summa è turri dedit in præceps, ex eáque ruina mortuus est. Cuius rei fama cum ad coniuratos in itinere peruenisset, regiam adeunt, admissique, resistentes Eunuchos interficiunt, tum Magos ipsos inuadunt, nec suo sine sanguine interficiunt.

Cum fratre interficitur.

III. populus in Magos cõcitatur.

Interfectis Magis capita demunt, eáque gestantes, quinque eorum, nam duo saucij arcem tuebantur, foras procurrunt, cum vociferatione & tumultu; cæteros sibi Persas adiungunt, Magos quotquot occurrunt obtruncant, donec tenebræ Magorum cædem terminarunt. Ea dies deinceps in Perside Magophonia appellata, qua die nemini Magorum in publicum prodire fas fuit. Post quintum diem, vbi resedit tumultus, Principes de constituenda Repub. deliberant, in qua deliberatione cum Darij sententia, quæ erat de principatu vni deferēdo, vicisset, Regis, Ipsius electionem casui permiserunt. Quia enim Persæ Solem adorabant, eique equum immolabant, conueńit inter eos, vt sub ortum Solis conscensis, equis vectarentur, & cuius equus primus hinnitum edidisset, is Rex esset. Id cum Dario, famuli sui industria contigisset, Dario ab omnibus & voce & adoratione delatus est principatus: peculiari vtique interueniente Dei prouidentia, qui huius Regis opera statuerat vti, vt reliquiæ populi sui patriam repeterent, templi intermissi fabricam instaurarent, illudque ipse voti reus ædificaret, quod ille votum non multo post feliciter exoluit.

Darius Hystaspis fit Rex.

IV. Zorobabel repetit Babylonem.

Sub hæc tempora Zorobabel Babylonem, vbi multi adhuc de Iudæis habitabant repetiit, vtique cum iis consilium capturus, de vrbis templique instauratione impetranda: vnde etiam Susam, vbi erat Persarum Regia, mox profectus est. Satis credibile est Iudæos, audita morte Cambysis, quem nunquam beneuolũ experti fuerant, spe meliorum incitatos, in Persidem misisse Zorobabelem, veterem, vt Iosephus ait, Darij amicum, vt eius opera fieret voti compos. Diuina vero prouidentia factum est, vt ille idem Darius in Imperiũ eueheretur, sicque non per ipsum, sed ab ipso tota res impetranda foret. Quod vt suauius fieret, ob veterem amicitiam Cyri tempore contractam, non ægrè impetrauit, vt cum duobus sociis, in Regij corporis custodes cooptaretur, vt rei bene gerendæ occasionē commodius captare posset.

Se in Regiam insinuat.

ANNVS MVNDI 3533.

ZOROBABELIS & IOSVE 17.

DARII HYSTASPIS 5. Imperij Pers. 17.

OLYMPIADIS LXIV. An. 4.

TARQVINII SVPERBI 13. V. CON. 232

ANTE CHRISTVM 520.

I. Regni comitia cui fini.

INsignis est hic annus nouis duorum Prophetarum vaticiniis, nouáque templi instauratione, postquam diuinitus conciliato Iudæis Dario, plurimi Iudæorum, duce iterum Zorobabele, rursus Ierosolymam profecti sunt. Cuius rei occasio ex solenni Darij conuiuio, & comitiis omnium principum eius sumpta est. Ad præsentem enim annum conuiuium istud, & trium iuuenum concertatio referenda est, vt ex 3. Esdræ perspicuè intelligitur. Indictus est autem hic conuentus, tum vt Rex nouus ab omnibus prouinciarum præfectis, vicem populorum agentibus, agnosceretur & confirmaretur: tum vt populorum suorum tributa ordinaret, quæ sub Cyro & Cambyse incerta fuerant & voluntaria. Quam ob causam Persæ dicebant Darium fuisse institorem, Cambysem autem Dominum, Cyrum vero patrem; Quod Darius instar esset prudentis & attenti patrisfamilias, Cambyses asper ac morosus, Cyrus autem mitis, ac de omnibus bene merendi studiosus.

ca. 5.6. & c. 3.4.

II. Disputatio iuuenum de re omnium fortissima.

Cum autem manducassent & bibissent & satiati reuerterentur, tunc Darius Rex ascendit in cubiculum suum, & dormiuit, apparet somnum fuisse pomeridianum, post quod euigilante Rege, & viris Principibus ad eum iterum congregatis, sapientiæ & ingenij certamen institutum est. Cum enim tres iuuenes disputationem instituissent, de re omnium fortissima, propositis ex Regis consensu ingentibus victori præmiis, suam singuli propositionem scripserunt, déque ea iussi disseruerunt. Primus de vino dixit ad vulgi sensum accommodatè; alter Regum dignitatem extulit ac potentiam; quod eorum voluntati omnia obtemperent. Tertius autem fuit Zorobabel, qui geminam sententiam proposuit, alteram in laudem muliebris potestatis, quam habere videantur, alteram in verissimam commendationem veritatis. In quibus Scriptor libri huius, non quam vere quidque dicatur inquirit, sed hæc in eo cœtu dicta fuisse testatur, quorum examen in Annalibus Lector noster inueniet,

III. Vincit veritas verum scilicet Deus.

Merito porro veritas omnium calculis supremum potentiæ locum, atque dignitatis obtinuit. Nil enim aliud Zurobabel nomine veritatis intellexit, quam ipsum verum Deum, rerum omnium conditorem. Neque enim alioqui veritatem cœlo & terræ, Soli, quem Persæ colebant, & astris, mulieribus & regibus, & omnibus hominibus prætulisset. Rex autem ipse in primis intimis affectus est sensibus, & ad Zorobabelem conuersus, iussit eum petere, præter ea quæ scripta erant, quidquid libuisset. Qua occasione excitatus, Re-

Votum Darij.

gi reuocat in memoriã votum ab ipso editum, de ædificanda Ierosolyma, in die quâ regnum acceperat, & de sacris vasis restituendis: idque Zorobabel à Regia liberalitate postulat: à quo multo etiam plura obtinuit, quam sperabat.

IV. 3.Esd.4.47 Insignis & multiplex Regis in Iudæorum liberalitas

Nã Rex scripsit ad locorũ præfectos, per quos Iudæi transituri erant, vt si quando opus foret, militaria illis præsidia traderent 2. ad Tyrios scripsit atque Sidonios, vt ligna cedrina Iudæis traderent, ad vrbis & templi constructionem, cuius eos voluit esse adiutores, 3. Voluit eorum loca & personas à tributis esse immunes. 4. vt Idumæi à Iudæorum castellis, quæ occupauerunt, decedere cogerentur. 5. iussit annis singulis viginti talenta de regiis reditibus dari, ad templi constructionem, donec absolueretur. 6. vt in sumptus sacrificiorum, alia talenta decem Iudæis traderentur. 7. vt omnes Iudæi, siue serui facti iure belli, siue in seruitute nati, liberi censerentur. 8. vt ne ijdem ad sumptus extraordinarios, vt Iudæorum, aliquid persoluerent, sed eis potius ciuitatem custodientibus stipendia darentur. Denique stolam sacram, aliáque vestimenta leuitica, & vasa sacra, quæcumque Cyrus edixerat, Hierosolymam remitti iussit.

V. Et Dei in ipsum mutua.

Ex quibus omnibus apparet quam cumulatè optimus Princeps votum suum studuerit exsoluere, pro qua eius tam pia ac propensa in se populumque suum voluntate, Deus veritatis quem ille benedixit, non leuiter numeratus est tributo illi diuturno sex & 30. annorum Imperio. Hæc autem omnia cum Zorobabel à Rege munificentissimo impetrasset, ad suos Babylonem versus profectus est, vbi cum septiduo festos egissent dies, magno numero profecti sunt Ierosolymam, ducentibus mille Regis equitibus, & plurima musicorum turba comitante; ita vt profectio instar haberet ouationis, vel triumphi, vt merito conijcere liceat eos tardius Hierosolymam peruenisse: sub idem scilicet tempus, quo Dominus Aggæum Prophetam, & Zachariam suscitauit, vt vaticinijs clarescerent, & populum ad templi constructionem incitarent, declarata pœna negligentiæ prætertitæ, & proposita mercede futuræ pietatis.

Zorobabel Babylonẽ adit, & inde Iudæã. 1. Agg.1. & seqq.

VI. 1.Esd.5.3. Agg.1.19. Hierosolymis ædificat, Præfecti Darij ad eum scribunt.

Cum ergo Iudæi ædificare cœpissent, sub finem mensis, aliquanto post Præfecti Darij Iudæos audierunt rogantes, qua authoritate templum ædificarent, quod videntur ex officio & consuetudine fecisse, licet regias literas accepissent à Zorobabele: nec seuerius cum ipsis egerunt, diuina id agente prouidentia; neque enim eos ab ædificatione prohibuerunt, donec nouum acciperent à Rege mandatum, ad quem officiosè scripserunt, quę causę eorum fauerent, omissis querelis præcedentium magistratuum, & prohibitione Cambysis. Illud porro causæ eorum fauet, quod dicuntur ædificare de lapide impolito, & ligna parietibus inserere, & à tempore Cyri ædificasse vsque nunc, neque opus adhuc esse perfectum. Facilius enim conceditur, vt opus iamdudum inchoatum quodq; continenter promotum fuit, perficiatur quam vt recens inchoetur.

VII. Illud autem de lapidibus impolitis confirmatur ex Aggæo, qui iussu Dei alloquitur eos, qui priorem domum à Salomone constructam viderant, præ qua quæ nunc ædificabatur contemptibilis videbatur, & nihili. Promittitque se reditũrum nouissimam hanc domum gloriosiorem priore; quod eam præsentia sua glorificaturus esset, qui est *desideratus cunctis gentibus*. Et ratio ipsa docet, superfluam esse mentionem Christi Domini, ex quo gloria ista dependeat, si gloria hæc ex ipso ædificio peti debet. Hinc etiam sequitur hoc ipsum templum Zorobabelis stetisse ipsius Christi tempore, & non aliud, quod ab Herode à fundamẽtis excitatum, Iosephus finxit. Hæ porro litteræ, cum extremo anno scriptæ essent, responsio, ex tam longinqua regione, non ante sequentem annum reddita est.

Nouissimum hoc templum priore gloriosius. Stetit ad Christum vsque.

VIII. Expeditio in Babylonem rebellantem.

Noo differam vltra hunc annum, initium expeditionis Darij, contra rebellantem Babylonem; Herodotum secutus, qui licet annum inchoati belli non nominet, initio tamen regni Darij gestum esse non obscurè demonstrat. *Nam quandiu*, inquit, *Magus imperauit, & septem coniurati rem aggrediuntur, per hoc omne tempus, & per occasionem rerum turbatarum Babylonij se ad ferendam obsidionem instruxerunt*, consilium tamen defectionis dissimulantes, dum se modis omnibus paratos ad bellum viderent. Tum demum apertè à Persis desciscunt. Matres deinde vrbe eijciuot, mulierem vnã, quam sibi quisque voluit è domesticis elegit quam retineret ad conficiendum panem: cæteras in vnũ contractas strangulant, ne rem frumentariam absumant, quod illi scelus in patibulo postm odum pependerunt. Quibus cognitis Darius maturè aduersus eos contractis omnibus copiis contendit.

IX. Ratio temporis.

Babyloniorum ergo apparatus, & dissimulatio, vltimum annum Cambysis, & Magi 7. menses, & primum Darij annum tenere potuit. Secundo autem apertè patefacta est. Expulsæ enim matres, rem vbique, vt assolet, quiritando declamarunt. Accesserunt negationes tributorum, præsidiariorum militum, & magistratus Persarum cædes, aliáque id genus. Quoniam autem magni momenti erat hæc ciuitas, ne aliis ad defectionem præiret, existimo Darium hoc statim anno exercitum contra Babylonios duxisse; quos vigesimo denique mense, vt tradit Herodotus, subiugauit. Quantum autem munitionibus suis confiderent, & rebus omnibus necessariis, ad diutissimè tolerandam obsidionem instructi essent, ex eo patet, quod licet se obsidione cinctos viderent ab ipsomet Imperatore Persarum, cum innumeris copiis; illi tamen conscensis propugnaculis tripudiare, probráque ingerere Dario, eiusque exercitui non dubitabant.

Babyloniorum fiducia.

X. Finis belli in Gabinos.

Hoc ipso anno bellum in Italia Romanos, inter & Gabinos, vtrisque penuria annonæ laborantibus, finitum est. Sed accessit fraus à Romanis maiore penuria vexatis. Cum enim anxius esset Tarquinius, quod nec ignominiosam pacem vellet admittere, nec longiores belli moras ferre valeret. Sextus eius filius insignem fraudem, solo patre conscio, & cooperatore commentus est. Fingit se offendisse patrem, quod bellum finiendum contenderet. Itaque virgis in foro à patre cæsus, quò latius se fama spargeret, & aliis contumeliis affectus,

Stratagema Sexti Tarquinij.

ad Gabios, cum plerisque amicorum traosfugit, à quibus etiam dux eligitur. Tum patris coosilio præcipuos Gabinos tolitè medio, vt in Græcia Perlander,& patrem intempestanoćte in vrbem admittit à quo Rex Gabiis constituitur, gente in finem & amicitiam Romanorum recepta. Atque hunc finem habuit bellum Gabinium.

ANNVS MVNDI 3534.

ZOROBABELIS & IOSVE 18.

DARII HYSTASPIS 3. Imperij Perſ. 18.

OLYMPIADIS LXV. AN. 1.

TARQVINII SVPER. 14. V. C. 233.

ANTE CHRISTVM 519.

I. Reſcriptũ Darij ad præfectos ſuos in Iudæam.

RESCRIPSIT hoc anno Darius præsidibus Syriæ & Phœniciæ iu causa Iudæorũ. Neq; enim ante hunc annum res confici potuit, vt iam superiore anno significatum est. Acceptis ergo præsidum literis,Cyrl decretum in gratiam Iudæorũ perquisitum est, & inuenta permissio ædificandi templi Hierosolymitani Regiis sumptibus, sumptuum quoque piomissio, suppeditandorum in quotidiana sacrificia;inuenta etiam restitutio sacrorum vasorum. Et quoniam intelligebat Darius improbitatem & odium Samaritanorum in Iudæos, & cacozeliam in Templi, vel Vrbis instauratione impedienda, prædicta omnia confirmat pœna capitali proposita in eos, qui hoc decretum violare ausi essent. *Tollatur*, inquit, *lignum de domo ipsius, & erigatur, & configatur in eo, domus autem eius publicetur.* Hoc de subditis suis intelligit, aliis enim regnis & populis diuinæ domus violatoribus,diuinam vindictam imprecatur.

1. Esd.6.11.

II. Zopyri ſtratagema in Chaldæos.

Sub huius anni finem, vigesimo mense ab obsidionis initio, mirabili Zopyri stratagemate Babylon in Darij potestatem venit. Anno enim ac septem mensibus in obsidione consumptis, vt ait Herodotus, sub finem libri tertij, cum Iam Darium, & totum eius exercitum tædere cœpisset obsidionis, Zopyrus Megabysi filius, vnus è septem, qui Magum sustulerant, insigni audacia, atrox in sa facinus patrauit. Nares quippe sibi, auriculasque deformissima mutilatione præcidit, comam deformiter circumtotondit & sese flagris crudeliter cecidit; sicque ad Darium peruexit, quem tali spectaculo attonitum docuit, se vltro in seipsum sæuiisse, Babylonios fallendi causa. Ego enim, inquit, ita deformatus,ad muros ve transfuga fugiam, dicamque me hæc à te passum,& hoc corporis habitu fidem faciens, consequar exercitus præfecturam.

III. Eo Babylon capitur.

Inde monet, vt per certa dierum interualla milites gregarios certo in loco constituat, in quos ipse irrumpens eos sine graui Darij iactura conficiat. Quod cum tertio factum esset, & Zopyrus maximam Babylone fidem obtinuisset, monet vt postridie ab vltima victoria, qua Persarum quatuor millia deleta fuissent, reliquis omnibus copiis muros oppugnet, Babyloniis autem ad hostem propellendum concurrentibus,se Persis portas patefacturum,clauibus sibi a magistratu permissis, itaque Darium vrbe potiturum. Hæc vti dixit ita perfecit, atque ita Babylon iterum capta est. Qua potitus Darius muros eius circumcidit, & portas omnes amolitus est, tria millia procerum patibulis affixit, cæteris venia data, Vrbem incolendi potestatem fecit, quam Zopyro immunem, quoad viueret, in peculiarem portionem dedit, aliaque plurima, quæ erant apud Persas honoratissima.

IV. 1.4. Romana res: Capitolium ea ædificatur, An.V.C. 224.n.2.& 3.

Quod ad Romanas huius anni res attinet, Rex Tarquinius, vt ait Dionysius, data populo bellorũ & expeditionum requie, vertit se ad templorum fabricam, vt auilui vota persolueret: quæ Liuij quoque mens videtur, qui explicata Gabina re,de inchoata Capitolini templi ædificatione incipit agere. Quam tamen prius inchoatam ex Suessana præda; supra probabilius existimauimus. Itaque hoc tempore potius io ea constructione, forte propter belli molestias intermissa,diligentius laboratum esse credimus.

Olymp.65 Pindarus Hecatæus & Dionysius Mileſij.

Olympias porto 65, quæ hoc anoo inchoatur Acocham Tarentinum cursorem nobilitauit. Eadem natum Pindarum tradit Suidas,probatque ex eo quod sub expeditionem Xerxis, quæ in Olympiadem 75 cadit natus erat annos 40. Indeque eodem authore quindecim vixit annos.Addit hac ipsa Olympiade floruisse Hecatæum Milesium Protagoræ auditorem, & Dionysium Milesium Historicum, ex quo profecit Herodotus.

ANNVS MVNDI 3535.

ZOROBABELIS & IOSVE 19.

DARII HYSTASPIS 4. Imperij Perſ. 19.

OLYMPIADIS LXV. AN. 2.

TARQVINII 15. VRB.CON. 234.

ANTE CHRISTVM 518.

I. Danielis obitus,& ratio temporis.

CVM Isidorus scribat Danielem ad centesimum decimum ætatis annum peruenisse,quem nos primo Ioacimi Regis anno natum censuimus, oportet eum hoc anno viuendi finem fecisse, totidem enim ab illo initio, ad quartum Darij Hystaspis numerantur. Nimirum tres ante initium regni Nabuchodonosoris, tum 18.eiusdem Regis ante Desolationem Hierosolymæ, à qua 70 anni captiuitatis Babylonicæ fluxerunt.Item Cyri 7.octo Cambysis, & Darij 4. Dies autem mortis sanctissimi Prophetæ in Martyrologio Romano proditur 21. Iulij,cui consentiunt Bedæ,reliquorumque Latinorum Martyrologia. Græci autem eius obitum vnà cum tribus sociis,ad 16.Cal.Ianuarij in Menologio referunt.

3
18
70
7
8
4
110

II. Eius commendatio ex Christi figura.

Dorotheus in Synopsi eum sepulchro Regio conditum scribit, nec immerito, vt qui Regio genere ortus, Regis Regum Christi Domini clarissimus typus fuit, quod tota pene Danielis

clamat historia; vt qui propter peccata maiorum suorum, ductus est in captiuitatem, puer in quo nulla erat macula, decorus forma: & eruditus omni sapientia, qui duodennis contra senes disputat, eosque coarguit nequitiæ, ac falsitatis; adoratur a regibus odium atque inuidiam profanorum Sacerdotum incurrit. Qui in lacum leonum proiectus, ibi incolumis permanet, indeque mox in apertam Dominicæ resurrectionis figuram, egreditur liber, hostibus eius in perniciem ei præparatam proiectis: qui Belis idolum destruxit, Draconem interemit, & afflictis aduersariis suis, in sublime euectus est à regibus terræ. Quæ omnia, aliaque id genus, Christo Domino pulcherrimè conueniunt, vt in Annalibus inuenies diligentius explicatum, vbi & vitæ ipsius epitomen, Lector breuitatis amicus, breuem & contractam in pauca, reperiet.

III. Annus Sabbat. 1.6. Hic addo esse hunc annum Sabbaticum ordine 126. tot enim annorum septenaria ab initio principatus Iosue numerantur, qui incidit in annum mundi 2684. De re quoque Persica hoc addo, Darium bello Babylonico iam confecto, expeditionem aduersus Scythas præparasse vt Herodotus Iustinusque testantur. Quæ cum admodum longinqua esset, atque operosi laboris, meritò hic annus apparatui illi videtur assignandus, quo dimissis ad nationes quibus imperabat nuntiis, alios peditatum, classem alios præparare iussit: alios etiam Bosphorum Thracium ponte iungere. Suscepti belli causam assignat Herodotus desiderium vlciscendi Scythas, qui iam pridem in Asiam irruptione facta duodetriginta annis eius Imperium tenuerant. Iustinus ait Darium ab eorum Rege Lantino filiam in vxorem petiisse: quam cum non impetrasset, bellum Scythis intulisse.

Darius parat expeditionem in Scythas, eiusque causa.

ANNVS MVNDI 3536.

ZOROBABELIS & IOSVE 20.

DARII HYSTASPIS 5.

Imperij Persarum 20.

OLYMPIADIS LXV. An. 3.

TARQVINII SVPERBI 16. V. CON. 235.

ANTE CHRISTVM 517.

I. Herod. l. 4. Scythica Darij expeditio, barbaro facinore inchoata.

Darius vbi omnia illi ad profectionem expedita fuerant, copias ex vrbe Susis eduxit, simulque inauspicato facinore initium sibi reddidit expeditionem. Cù enim Oeobazus quidam Persa Regem rogaret, vt de tribus filiis, quos secum abducebat in bellum, vnum sibi relinqueret solatio in senectutis. Vbi se omnes illi relicturum promisisset, omnes interfecit. Quod facinus postea Xerxes filius eius maiore scelere cumulauit. Susis ergo moueos Darius peruenit ad Bosphorum Thraciæ, vbi pons opera Mandroclis Samij freto imponebatur vbi & duos cippos erexit è lapide candido, cum hoc elogio, *Monimentum Asiæ cù Europa coniuncta*. Ibi traducto in Europam exercitu, partè eius ad Istrum misit, eique pontem imponi iussit, dum ipse Thraciã eò perueniret. Quo cum peruenisset, deuictis ex itinere Getis, atque exercitum traduxisset, Scythas sese subducentes sequitur, & ad deserta loca pertraheotes.

n. 7. ipsius.

Bosphorus Thraciæ ponte iunctus.

II. Scytharum ad Dariũ munera hieroglyphica.

Ibi cum Persæ inopia laborare cœpissent, miserunt Scythæ caduceatorem ad Darium cum muneribus, aue, mure, rana, & quinque sagittis, iubentes eos, si solertes essent, interpretari quid illa significarent. Cumque Darius interpretarentur Scythas velle facere deditionem Gobrias vous è septem qui magos sustulerant, sic ea dona est interpretatus. O Persæ nisi aues effecti subuoletis in cælum, aut mures subeatis terram, aut ranæ insiliatis in paludes, non remeabitis vnde venistis, his sagittis confixi. Quæ magis ex faceto Herodoti ingenio, quam ex historia petita crediderim. Interim autem cum Iones post dies 60. vti iussi fuerant, à Rege reuocati, pontem iterum iunxerunt, & exercitum, alioqui funditus periturum, traduxerunt 90. hominum millibus amissis. Darius autem ipse per Thraciam iter faciens nauibus traiecit in Asiam, relicto in Europa Megabyso, cum 80. millibus militum, qui reliquam Græciam subiugarent.

Iones pontem ad patrij reditũ restituunt.

III. Dionys. l. 4. Circeia & Signia coloniæ. 1. Esd. 6. 14. 15.

Sub hoc tempus, quiescente à bellis Romana Republ. Signiæ & Circeia coloniæ deductæ sunt, quibus Tarquinius duos è filiis suis præfecit, Circeis Aruntem, Sigoiæ Titum. Sextus autem Gabiis imperabat. Interea autem Iudæi Hierosolymis templi constructionem annitentis Prophetis, adiuuantibus Darij præfectis, vehementer vrgebaot, adeo vt sequenti anno res tota perfecta legatur.

ANNVS MVNDI 3537.

ZOROBABELIS & IOSVE 21.

DARII HYSTASPIS 6. Imp. Pers. 21.

OLYMPIADIS LXV. An. 4.

TARQVINII SVPER. 17. V. C. 236.

ANTE CHRISTVM 516.

I. 1. Esd. 6. 14. & c. & 3. Esdr. 4. Completa templi ædificatio.

Celebratur apud Esdram hic annus, vt in cuius exitu completa sit templi ædificatio. *Seniores enim*, inquit, *ædificabant & construxerunt, iubente Deo Israël*, per Prophetas videlicet Aggæum & Zachariam, *& iubente Cyro & Dario, & Artaxerxe regibus Persarum*. Coniecit in vnum locum omnes Persarum Principes, qui res Iudaicas à soluta captiuitate promouerunt. Esti enim nunc solus Darius Hystaspes Iudæis fauebat, Cyrus tamen per repetitionem, Artaxerxes Longimanus per occupationem recensentur. *Et compleuerunt Domum Dei istam*; quæ à soluta captiuitate ædificata est, *vsque ad diem tertium, siue 23. vt est in 3. Esdræ mensis Adar*, is est duodecimus anni sacri, *qui est annus sextus regni Darij Regis*. Itaque templi huius constructio non tenuit septennium, vt vult Iosephus, sed annos quatuor mensem vnũ & dies nouem, nimirum à die 24. mensis noni anni secundi Darij, qua die iacta sunt fundamenta templi, vt scriptum est ab Aggæo, vs- 6. 2 19.

que

que ad diem tertium mensis Adar, anni sexti eiusdem Darij.

II. An 40 annis extructum.

Multo etiam grauius necesse est errasse Iudæos, qui Christo Domino obijciebant templum illud sex & 40 annis fuisse ædificatum, quod tum è triuio petitū iactabatur. Quod verum esse non poterat, ne si à primo anno Cyri templi constructio inchoaretur, à quo anno hic est vigesimus primus: sed hæc in Annalibus accuratius. Completam domum excepit dedicatio facta à Sacerdotibus & Leuitis magno cum gaudio. In qua obtulerunt vitulos centum, arietes ducentos, agnos quadringentos, hircos caprarum, pro peccato totius Israel, duodecim, iuxta numerum tribuum Israel.

Eiusdem dedicatio.

III. Histiæus locum vrbi à Dario accepit.

Quod ad rem Persicam, cum Susis esset Darius, Megabysus, qui anno proximo à Rege in Europa, quasi Prorex fuerat relictus, per Thraciam arma circumferens, omnes eius vrbes ac prouincias Regi subiiciebat, iuxta Darij præceptum, qui Histiæum Milesiorum principem, qui tutum ei à Scythis reditum, reparato Istri ponte præbuerat, optare iussit quid præmij mallet. Is locum petiit ad Strymonem fluuium, non procul ab Hellesponto, nomine Myrcinum, in quo vrbem conderet: quam dum strenuè condit, cingitque muris, Megabysi opera à Dario in Persidem reuocatus est. Vnde primaria extitit origo defectionis Ionum à Persis, ex qua bella omnia Græcos inter & Persas proseminata sunt; donec tandem ipsum Persarum Imperium, armis Græcorum, & nominatim Alexandri Macedonis euersum est.

Semen belli Persas inter & Græcos.

IV. Paschæ celebritas, ad eam qui conuenerint.

Sequenti anno pascha legitimo tempore à filiis Transmigrationis celebratum est, non solum qui erant de regno Iuda, sed etiam de cæteris tribubus. Reditus enim à Cyro & Dario indiscriminatim permissus fuerat, & erant omnes nunc sub Persarum imperio. Quin etiam *omnes qui se separauerant à coinquinatione gentium terræ*, ad eos se aggregarunt, *vt quærerent Dominum Deum Israël.* Hæc erat non vulgaris causa lætitiæ, quod plerique mortales desertis Idolis ad verum Deum facti Proselyti conuerterentur, & cum iis, qui origine Iudæi erant, ritus Hebraicos celebrarent. Forte etiam Scriptura eos intelligie, qui tempore captiuitatis ad vicinas gentes peregrinati, sordibus idolorū cū ipsis iniquinati fuerant, & ad Iudæorum reditum resipiscentes, ad eos sese aggregauerunt, agnita Principum Persarum in eos beneuolentia.

Noui proselyti.

V. Olympias LXVI. Darius monitu Megabysi Histiæum euocat ad se.

Fuit hic idem annus primus Olymp. LXVI. quo anno cum Megabysus Sardeis Lydorum Metropolim, vbi tum Darius erat, venisset è Thracia, Regem liberè monuit, non esse è re Imperij Persici locum dedisse ad vrbem condendam in Thracia Histiæo Milesio viro Græco, eidemque solerti & industrio, qui toti Græciæ dux ad defectionem esse posset, sicque domesticum sibi bellum ipsemet pareret. Itaque suasit vt Histiæum ad se suauiter euocaret, neque permitteret vt vnquam in Græciam reuerteretur. Darius probato consilio, illum ad se peramanter euocauit, secumque Susam: vt fidissimum consiliarium abduxit.

VI. Aristagoras deficit à Persis ab Histiæo incitatus.

Histiæus autem Aristagoram generum & consobrinum suum, Mileti loco suo procuratorem reliquit ac gubernatorem. Qui cum à Persis Mileto priuari timeret, de defectione cogitabat, sociosque facinoris circumspectabat: cum ad eum Susis ab Histiæo nuncius venit, compuncto notis capite, quibus Aristagoræ defectionem suadebat, sperans eo facto se ad mare cum Rege venturum, & eo relicto Ionibus contra Darium ducem futurum, alioqui se Mileto perpetuo cariturum. Re intellecta Aristagoras vicinos populos ad quærendam libertatem induxit. Deinde etiam Lacedæmonios in belli contra Persas societatem inducere conatus est: sed cum id à Cleomene ipsorum Rege non impetrasset, ad Athenienses sollicitandos meliore successu transiuit, quod non nisi anno sequenti arbitror fieri potuisse.

ANNVS MVNDI 3539.

ZOROBABELIS & IOSVE 23.

DARII HYSTASPIS 8. Imp. Persarum 23.

OLYMPIADIS LXVI. An. 2.

TARQVINII SVPERBI 19. V. C. 238.

ANTE CHRISTVM 514.

I. Aristagoras defectionem Atheniensibus persuadet.

Aristagoras Milesius à Cleomene Rege Lacedæmonio Sparta reiectus, Athenas venit, vbi eadem quæ in Sparta commemorauit, de commodis quæ essent in Asia, deque Persici belli facilitate. Addebat etiam Milesios esse Atheniensium colonos, quos æquum esset ab ipsis, qui & multum poterant, & eorum quasi parentes essent, libertati restitui. Eos deniq; in suam pertraxit sententiam. Ad quod non leue momentū attulit præsens Athenarum status. Hippias enim Pisistrati dudum tyranni filius, Athenis pulsus, Artaphernem Darij fratrē contra Athenienses accendebat, eumq; impulerat, vt ad Athenienses scriberet, vt si salui esse vellent, rursus Hippiam reciperent. Quod cum ipsi recusarent, superueniens Aristagoras facilius Atheniensibus bellū Persicum persuasit. Decreuere igitur 20. naues Ionibus auxilio mittendas Melanthio Nauarcho. Aristagoras autem Miletum reuectus, Pæoniis Thraciæ populis, quos dudum Megabysus in Asiam abduxerat, fugam è Phrygia in patriam persuasit, spe recuperandæ libertatis.

Occasione Hippiæ.

II. Cum classe Ephesum veniunt & Sardeis captas incendunt.

Interea classis Atheniensium ad Milesios appulit, cum quibus, aliisque belli sociis Ephesum peruenere; vbi relictis nauibus, Sardeis improuisi adueniunt, easque, præter arcem quam Artaphernes ipse tutabatur, capiunt & incēdunt, Persis autem ad arma concurrentibus, fugæ sese dedidere; multisque è suis in pugna Ephesi commissa, amissis, ad propria euasere. Ea recognita Darius ardens cupiditate vlciscendi Athenienses, apud Histiæum quasi defectionis conscium conqueritur. At is tergiuersari, ac dicere, si quid à suis commissum est mali, id propter absentiam suam contigisse, sed si à Rege dimittatur, facile omnia in pristinum statū repositurum. Quibus persuasus Darius Histiæum dimisit, hostium deinceps contra se ducem futurum. Res Artaphernem non latuit, eique

Histiæus à Dario improuidè dimittitur.

detectionem cum obiecisset, Histiæus prima statim nocte fuga se ad mare proripuit, duxque factus est Ionici belli contra Darium.

III. 3542. Res gesta ab Ionibus contra Persas, à quibus deuicti sunt.

Athenienses porro præcedente in Persas expeditione perfuncti, ab Ionibus seiunxerunt se & nihilominus vterque seorsim deinceps sese hostiliter contra Persas gesserunt. Nam Iones Hellespontum inuecti, Bizantium & cæteras circa vrbes in potestatem redegerunt, & magnam Cariorum & Cypriorum partem in belli societatem adduxerunt; sed infeliciter contra Persas pugnauerunt, & in seruitutem denique post longam obsidionem redacti sunt. At contra Athenienses non tam cito à Persis pugnatum est: ad eos enim sibi, per deuictos Iones, iter parabant. Interea cum Histiæus Chium transmisisset, ab iis in vincula coniectus est, existimantibus illum à Dario missum, ad res nouas moliendas. Verum vbi rem omnem didicere, hominem soluerunt, qui non destitit Persas, qui Sardibus habitabant, ad rebellandum sollicitare per literas. Quod cum Artapherni innotuisset, de multis Persis, Sardibus supplicium sumpsit.

Histiæus capitur, ac dimittitur.

ANNVS MVNDI 3542.

ZOROBABELIS & IOSVE 26.

DARII HYSTASPIS 11. Imp. Perf. 26.

OLYMPIADIS LXVII. An. 1.

TARQVINII. 22. V. C. 241.

ANTE CHRISTVM 511.

I. Annus Sabbat. 137

SAbbaticus fuit hic annus ordine 137. idemque Olympiadi 67 initium dedit, qua Phanas Pellinæus vir fortissimus triplici certamine victor fuit, stadij, duali, siue iterati cursus, & armatæ exercitationis, quæ Olympiade 65 introducta fuerat. Hoc porro ac præcedenti anno Persæ contra Cares & Milesios non incruenta bella gesserunt. Quando victus Aristagoras in Thraciam fugiens, à Thracibus cũ suis interfectus, pœnas susceptæ Ionicæ defectionis exoluit. Histiæus autem exoratis Chiis, à quibus dudum fuerat coniectus in vincula, Milesium reductus est. Sed Milesij libenter Aristagora liberati, alium tyrannum degustata libertate non cupiebant. Histiæus nihilominus conatus sub noctem Miletum introire, à quodam Milesio in femore vulnus accepit; sicque reiectus à patria, rursus se recepit in Chium, & inde Mitylenem, Lesbiisque vt sibi naues traderent persuasis, octo illorum triremibus armatis piraticam exercebat.

Persæ contra Cares, & Milesios bellum gerunt.

Aristagoræ mors.

II. Persarum cum Ionibus pugna naualis.

Histiæo & Mitylenæis hæc agentibus; aduersus ipsam Miletum ingẽs hostium exercitus terra marique imminebat. Hos aduersus Miletum & cæteram Ioniam, cum venturos Iones accepissent, in commune deliberarunt quid esset opus facto; visumque est classe tantum pugnare cum Persis, Milesiis pro mœnibus suis strenuè pugnantibus. Ergo apud Ladam, quæ parua est insola Mileto obiacens, conuenere Ionicæ triremes 363. Barbaræ vero sexcentæ. Pugnatum est, victi Iones fugatique, alij aliò profugere. Persæ victores Mileti obsidionem aggressi sunt, quæ ad annum sequentem tenuit, qui fuit sextus à quo rebellauerat Aristagoras, vt ait Herodotus. Suffosis ergo muris, & omni tormentorum genere quassatis, occupata, direpta, funditusque euersa est: Milesiorum pars à Persis cæsi, pars Susam in seruitutem abducti, nonnulli in Siciliam effugere: vxores ac liberi, bonáque omnia in prædam cessere, templa conflagrarunt. Statim autem expugnata Mileto, Persę Cariã partim vi, partim deditione cepere.

3543. Miletus expugnatur.

Videtur hoc anno Tarquinius Superbus bellum contra Ardeates suscepisse, causam prætexens, vt ait Dionys. quod Romanos exules excepissent, eosque in obtinendo reditu adiuuarent, cum reuera eorum diuitiis, vt omnium Italorum locupletissimis inhiaret. Itaque cum hostis fortiter resisteret, diu durauit obsidio.

III. Tarquinij bellũ contra Ardeates. l. 4.

ANNVS MVNDI 3544.

ZOROBABELIS & IOSVE 28.

DARII HYSTASPIS 13. Imperij Perf. 28.

OLYMPIADIS LXVII. An. 3.

TARQVINII SVPER. 24. V. C. 243.

ANTE CHRISTVM 509.

I. Histiæi piratica, & mors.

HIstiæus Milesius dum circa Bizantium agit, & Ionum onerarias naues, quæ è Ponto cursum tenebant intercipit; nuncium accipit de rebus ad Miletum gestis, & cum Lesbiis Chium proficiscitur, eosq; ex nauali prælio afflictos subigit; inde aduersus Thasũ contendit, moxq, in Lesbum cum omnibus copiis traijcit. Cumque mox frumentandi gratia egressus esset in terram, in Harpagum Persam incidit, non parui exercitus ducem & certamine commisso maiore parte exercitus cæsa, ipsemet Histiæus captus, & Sardeis perductus, iussu Artaphernis & Harpagi, capite truncatus, & in crucem sublatus est. Sperabat tamen si viuus ad Darium perductus fuisset, se veniam fuisse impetraturum. Hunc finem sortitus est Histiæus, Ionici belli contra Persas, defectionisque primarius artifex: quo non multo feliciorem exitum postea nactus est Hippias, qui Persas contra Athenienses incitauit.

II. Bellum ducitur contra Ardeates.

Quod ad bellum Ardeatinum attinet. Cum Ardeates viris fortunisque abundarent, & se suaque fortiter propugnarent, longius protrahebatur obsidio. Itaque & in castris milites lentum bellum fatigabat, & in vrbe ciues continua tributa exhauriebant, spectabatque res ad defectionem, si modo quis præberet initium quod proximo anno factum est, quo exutus est regno Tarquinius.

ANNVS MVNDI 3545.

ZOROBABELIS & IOSVE 29.

DARII HYSTASPIS 14. Imp. Perf. 29.

OLYMPIADIS LXVII. An. 4.

TARQVINII 25. & vlt. VR. CO. 244.

ANTE CHRISTVM 508.

I. Iones à Persis domiti.

PErsarum nauticæ copiæ, vt scribit Herodotus, circa Miletum hybernantes, altero à profectione anno haud difficulter insulas continenti adiectas ceperunt, chium, Lesbum, Tenedum; vrbes quoque in continente. Sicque tertio Iones in seruitutem redacti sunt. Primo à Lydis, bis deinceps à Persis. Præfectusque ab Ionia naualis exercitus, omnia quæ ad læuam sunt, in Hellespontum nauigantibus, subegit. Artaphernes autem Sardium præses; Ioniam per parasangas diuisit (ita enim Persæ tricena stadia nuncupant) & regionatim vectigal imposuit, quod Iones Regi, ad ætatem Herodoti, pependerunt.

II. Annus Regum Roma eiectorum.

Iam vero quod ad rem Romanam attinet, hic est annus eiecti ex vrbe regnóque Tarquinij superbi, & mutatæ in nouam formam Reipublicæ. De anno, vt varias mittamus opiniones, consentientes habemus in annum ducentesimum quadragesimum quartum duos historiæ Romanæ principes Dionysium ac T. Liuium: Quorum ille omnium diligentissimus, ita libro quarto rem definit. *Regnum ergo Imperium, cum annos ab Vrbe condita ducentos quadraginta quatuor, numero perdurasset, & sub postremo Rege in tyrannidem degenerasset, euersum est.* Liuius quoque, *L. Tarquinius Superbus*, inquit, *regnauit annos quinque & viginti. Regnatum Romæ ab condita vrbe ad libertatem, annos ducentos quadraginta quatuor.* Hi autem M. Varronem, & Messalam Coruinum in libello de Augusti progenie duces habuerunt. Vide tamen Annales in hunc locum.

III. Eius causa Lucretia violata.

Facinus porro, cuius occasione Regiæ Dominationi impositus est finis; fuit adulterium Sexti Tarquinij in Lucretiam, Tarquinij Collatini coniugem; perpetratum. Ad flagitium autem illa consensit, ingenti compulsa metu; cum is minaretur se illam interfectam cum famulo compositurum, vt in flagitio deprehensi, interfectique viderentur. Sed hæc culpa Lucretiæ neque vltima fuit, neque maxima. Nam qui crimen persuaserat Dęmon, eius etiam tantum intulit dolorem, vt præ illius impatientia, illa coram cognatis & amicis enarrato facinore, & vltione illius efflagitata strictum cultrum qui veste latebat, in præcordia altè demiserit, & luctatem animam in paternis vlnis emiserit.

Eiusque cædes.

Tam atroci facinore, eiusque euentu concitati cognati, cum Collatino coniuge, & Iunio Bruto coniurant, de Tarquinio & filiis vrbe pellendis. Id cum toti populo expositum esset ac probatum, plebiscitum super ea re factum est, & ad castra missum, vt exercitus totius vrbis iudicium & consensum sequeretur., quod annitentibus T. Herminio & M. Horatio perfectum est.

IV. Defectio à Tarquinio eiusque fuga.

Res Tarquinio innotescit, qui effusis in cursum equis in vrbem properat; immaturam detectionem præuenire cupiens. Cumque portas clausas reperisset, refertaque armatis propugnacula, quantocius castra gemens, seseque afflictans repetebat; sed illuc quoque rebus iam perditis, peruenit. Itaque vrbe exclusus & castris, non vltra Superbus, sed abiectus & humilis Gabios cum paucis ad filium fugit, ex quo facto ab antiquis Romanis dictum est Regifugium; quod 6. Cal. Martias factum, deincepsque celebratum est.

Creantur Consules ad Regifugium.

Quoniam vero necesse erat repudiato Rege, ab aliquo magistratu regi Rempublicam, populus Bruto in primis authore, statuit abdicata potestate Regia, etiam nomen abrogandum, & potestatem Regiam in duos, qui mitiore vocabulo dicerentur Consules, esse diuidendam, qui annuo magistratu pari iure atque authoritate fungerentur, vt alter alterum coercere, & si quando res ferret, in officio continere posset. Creati autem sunt L. Iunius Brutus, & L. Tarquinius Collatinus, ambo Patritij. Nam hoc tempore vniuersa Respublica in Patritiorum potestate fuit. Hi autem reliquo anni vsque ad Palilia, quæ XI. Calend. Maij celebrabantur, quod is esset vrbis conditæ dies, indeque annus inchoaretur, Consules fuerunt, & anno deinde sequenti, eundem; vt dicetur, tenuere magistratum.

V. Induciæ cum Ardeatibus.

T. porro Herminius & M. Horatius, qui paulo ante exercitui pro Rege præerant, in annos 15 inducias cum Ardeatibus pacti, dolnum copias reduxerunt. Coss. autem vocato in concionem populo, annuo decreto confirmarunt ea, quæ prius in vrbe sancita fuerant, perpetuoque exilio Tarquinios mulctarunt: Regem posthac Romæ neminem creaturos, neque creari passuros, pro se suisque postetis iurauerunt, ne tamen Regis nomen funditus deleretur, quoniam plerique eorum de Republ. bene meriti fuerant, decreuerunt vt Pontifex cum Auguribus vnum è senioribus crearent, qui sacris præesset, & Rex sacrorum diceretur. Primus creatus est Manlius, siue C. Papirius. Ad vitandam autem apud populum inuidiam, ne pro vno Rege duo creati viderentur, instituerunt vt alterum Consulem duodecim lictores cum securibus præcederent alterum totidem cum solis fascibus, idque alternatim singulis mensibus fieret. Initium à Bruto ductum est.

Rex sacrorum

(∴)

ANNVS MVNDI 3546.

ZOROBABELIS & IOSVE 30.

DARII HYSTASPIS 15. Imp. Perf. 30.

OLYMPIADIS LXVIII. An. 1.

VRBIS CONDITÆ 245.

ANTE CHRISTVM 507.

I. *Diony. l. 5.* Incrementa Persarum. *l. 6. p. 152. Græc. Lat.* Initia Mardonij

SExagesima octaua Olympiade, Prætore Athenis Isagora, Ischomachus Crotoniates in Olympico stadio victor fuit, quando res Persica maiora in dies incrementa capiebat. Ita enim scribit Herodotus. Ineunte statim vere, aliis ducibus ab rege abdicatis, Mradonius Gobriæ filius adhuc adolesceos, & receus in matrimoniū accepta Darij filia Artozostra, ad mare descendit, permagnas ducens peditum & classiariorum copias. Quo cum exercitu postquam peruenit in Ciliciam, aliis ducibus pedestres copias in Hellespontum docentibus, ipse Asiam classe prætereuectus multis ciuitatibus potitus est, quarum Dominis in ordinem redactis, statum popularem io ciuitatibus constituit, Hæc autem omnia eo tendebant, vt vniuersam Græciam, in primis autem Atheoas Persæ paulatim sibi subijcereot. Sed res lentè festinabat.

II. Tarquinius Etruscos in Romanos concitat.

Romæ autem feruebant omnia, Tarquioio lapidem omnem mouente, vt amilla recuperaret, Consulibus cootra omni ope certantibus, vt acquisitam tuerentur libertatem. Cum enim Tarquinius frustra Latinas ciuitates sollicitasset, vt bellum contra Romanos ad se reducendum susciperent: Etruscam ciuitatem adiit, vbi legatos impetrauit, qui res eius Romæ agerent quos consiliis, litteris; pecunia, rebusque omnibus instructos Romam misit. Qui cum frustra postulassent admitti Tarquinium, ad omnem licet satisfactionem paratum; bonorum saltem restitutionem petiere. Eo dissoluendo nodo ita certatum est, vt ij qui retinenda bona censebaut, ab alteris, qui reddi iubebant, vno tātum calculo victi fuerint, vtique neque iustè neque sapienter, vt in Annalibus demonstratum est. Quin etiam sententia quæ vicit, & quæ rudi tum populo iustior, & magnitudini animi propior videbatur, in magnum Reipub. cessit incommodum.

III. Eorum legati Romæ cooiurationem excitant.

Legati enim dum Tarquiniorum bona colligunt, plerosque deprauarunt, in iisque duos Bruti filios, & duos Aquilios Collatini Consulis nepotes, qui coniurationis pro reducendo Tarquinio participes facti sunt. Quæ res cum Consulibus innotuisset, comprehensi suot, conuictique proditionis. Brutus filios ad tribunal suum à lictoribus adduci iussos, in populi ætatem commiserantis cōspectu, probris affectos, & virgis fœdè laceratos, securi percuti iussit.

L. Brutus filios occidit, & Collatinum collegam abdicat.

Tum aquilios Collegæ nepotes ad eādē pœnam deposcit, pro quibus cum Brutum oraret Auunculus, ille contra conuocato in concionem populo, Collatinum collegam, vt fautorem Tyrannorum, accusauit, & eisdem vt cognatione, sic & voluotate coniunctum, qui in manifesta proditione patriæ deprehensos nepotes supplicio eripere velit: tantumque effecit, vt illi abrogato magistratu, abire ex vrbe iuberetur; qui Lauinium profectus, ibi consenuit, ac mortuus est.

IV. Cui sufficit P. Valerium.

At Brutus nolens solus imperare, ne ciues suspicarentur eum regni cupiditate Collegam expulisse patria; collegam assumpsit P. Valerium, cuius consensu continuo supplicium sumpsit de omnibus, qui pro Tarquiniorum restitutione coniurauerant. Inde præcipuos ex plebe in Patritiorum ordinem allegerunt, & ex his Senatum ad trecentorum numerum suppleuerunt, à Tarquinio Prisco pridem constitutum, & variis inde cædibus, & eiectionibus, & bellis ita imminutum, vt 164 ex legitimo numero deessent. Bona quoque Tyrannorum ciuibus auferenda permiserunt: agrum agro carentibus diuiserunt: ciuibus, qui cum Tyranno profugerent, reditum in patriam, intra dies viginti permiserunt, intra quos, si quis non rediisset, perpetuo exilio mulctaretur, & bona eius in publicum ærarium referrentur, quibus rebus Tarquinij factio valde imminuta, atque infracta est.

V. Tarquinius contra Romanos pugnat.

Cum ergo Tarquinius nihil hisce artibus profecisset, ad apertam vim progressus est, & collectis vndique militibus, ex Veientibus præsertim & Tarquiniis, contra Romanos duxit exercitum, qui eis obuiam animosè processerunt. Cumque Aruns Tarquinius conuitiis Brutum incessens, eum ad singulare certamen prouocaret; vterque procurrit extra ordines, tantoque impetu equos ex aduerso committunt, vt sarissis per clypeos & thoraces adactis, certo vterque ictu sit coofossus, cuspide alter in costas, in ilia alter impacta. Ducibus ita iacentibus, reliquæ copiæ magoo clamore concurrere, paribusque fere damnis, sub occasum solis, in castra rediere. Sed Valerius hostilia castra noctu inuasit ac cepit. Postridie spoliatis hostium cadaueribus, suisque humatis, in vrbem rediit; Senatu obuiam honoris causa progresso. Postera die pullatus ipse, Bruti Collegæ corpus in foro proposuit, in lectica ornatissima, aduocatoque in concionem populo, & conscenso tribunali funebrem habuit oratiooem.

Aruntis & Bruti certamen & vtriusque cædes.

Bruti funus.

VI. Ei sufficitur Sp. Lucretius, & mox M. Horatius.

Porro cum P. Valerius collegam sibi asciscere cunctaretur, & nihilominus in eminentiore vrbis loco ædificaret, in suspicionem venit affectati regni. Qua de re admonitus ab amicis, indicto comitiis die, Sp. Lucretium Consulem legit, quo post paucos dies defuncto, in eius locum subrogauit M. Horatium, quintum huius anni Consulem; Deinde domum è summo tumulo, in imum cliuum transtulit; multisque rebus è populi sententia institutis, Publicolæ cognomen adeptus est.

ANNVS

ANNVS MVNDI 3547.

ZOROBABELIS & IOSVE 31.

DARII 36. Imperij Perf. 32.

OLYMPIADIS LXVIII. An. 2.

VRBIS CONDITÆ 246.

ANTE CHRISTVM 506.

I. *l. 6.* Mardonij ac Persarũ gesta.

HOc anno Persæ duce Mardonio non exiguum bellum inceperunt. Refert enim Herodotus, Mardonium cum in Hellespontum venisset, ingentem ibi vim nauium ac peditatus coëgisse, easque copias Hellespontum traiecisse, perque Europam iter habuisse, Eretriam versus atque Athenas. His enim ciuitatibus Darius intentabat bellum, cum tamen in animo haberet omnem sibi Græciã subiicere. Itaque & classe Thasos, & pedestri exercitu reliquos subegit Macedonas, & apud eos statiua habuit.

II. Bellum contra Porsennã inchoatũ.

Hoc ipso anno Coss. profert Dionys. quo fideliorem testem aut diligentiorem habemus neminem, P. Valerium Publicolam iterum & T. Lucretium Tricipitinum, quorum consulatu bellum contra Porsennam inchoatum est, & ciuium census habitus quo 130 millia Romæ inuenta, qui pubertatem attigissent. Tributorum quoque ratio ex instituto Regis Tullij ita restituta, vt omnia ad diuidendos, imminente Etrusco bello pauperes, dirigerentur, ne oneribus grauati, prodita Republica, ad tyrannos omnia pollicentes transirent. Imminebat, cum Larte Porsenna Clusinorum Rege, bellum Etruscum cum ad Regem illum Tarquinij confugissent; qui ratus non esse è re sua consuetudinem pellendi Reges, quæ frequentabatur in Græcia, in Italiam introduci, misit Romam legatos, qui vel reconciliationem Tarquiniorum impetrarent, aut saltem adempta bona reciperent. Cum neutrum impetrasset, bellum Romanis indixit, quod vtrique reliquo anno studiosè compararunt.

ANNVS MVNDI 3548.

ZOROBABELIS & IOSVE 32.

DARII HYSTASPIS 17. Imp. Persarum 32.

OLYMP. LXVIII. An. 3. V.C. 247.

ANTE CHRISTVM 505.

I. Gemina clades à Mardonio accepta.

APpetente vere classis Persica, quæ ducem hebebat Mardonium Darij generum, & apud Thasios hyemauerat, è Thaso transmittens, dum montem Athon circumuertit, ventus atrox in classem ingruit, nauiumq; supra trecentas in monte propulsas ita afflixit, vt supra 20 hominum millia interierint. Mardonium autem cum pedestribus copiis in Macedonia statiua habentem, Thraces sub noctem inuasere, multisque occisis, etiam Mardonium vulnerarunt, nec tamen propterea Persarum seruitutem effugere valuerunt. Non enim prius ex iis locis decessit Mardonius, quã illos subegisset, eoque facto, re male gesta, reuertit cum reliqua classe in Asiam.

II. Porsenna Ianiculum occupat, vincitque Romanos.

Romani autem magnitudine belli contra Porsennam territi, Ianiculũ montem trans Tyberim firmioribus præsidiis communierunt, quem tamen ille primo impetu cepit, suóq; ibi præsidio collocato, ad vrbem perrexit. Vbi ad manus ventum est, diu acriter vtrimq; pugnatum quod Etrusci multitudine, Romani animi magnitudine præstarent. Cumque post multam vtrimque cædem, Romani vidissent duces Valeriũ & Lucretium ex acie relatos saucios, erat ille Consulis Frater, hic superioris anni Consul, metu correpti, in vrbem, per pontem quendam ligneum, confugiunt: hostes magna vi à tergo instant, parumq; abfuit quin vrbs eo die caperetur, nisi trium virorum, Sp. Largij, T. Herminij, qui proximo anno Coss. facti sunt, & P. Horatij Consulis ex fratre nepotis, qui ea amisso in pugna oculo dictus est cocles, præclara virtus obstitisset.

III. Qui afflicti inopia Mutij ope liberantur.

Post hoc prælium, Romani & vltra Tiberim à Rege, & citra à Tarquiniis, fluuiũ transgressis, valde vexantur, magnaq; fatigantur inopia; qua cognita Rex per caduceatorem postulauit, Vt Tarquinium reciperent, si bello & fame liberari vellent. Cumque Romani extrema omnia pati mallent, C. Mutius Cordus, quem Scæuolam Liuius appellat, bellum terminare, illata Regi morte constituit. & in prætorium dissimulanter ingressus, Scribam Regium pro tribunali sedentem & militi stipendia diuidentem, Regem ratus, interfecit. Comprehenso Rex minatur ignes, nisi socios huiusmodi coniurationis proderet. Ille dexteram in foculum sacrificio præparatum iniicit, tandiuque ardere permisit, dum Rex prope attonitus rei miraculo, iussit iuuenem ab altari dimoueri. At Mutius, quasi rependens gratiam, significat trecentos Romanæ iuuentutis principes, non minore fortitudine in ipsius caput coniurasse. Quo audito, filius eius suadet Romanos ex hostibus amicos facere; quod non æquis conditionibus, & acceptis obsidibus fecit, obsides quoque & dono remisit, icto cum Romanis fœdere.

Porsenna fœdus init cum Romanis.

IV. Templum Iouis Capitolini absoluitur, ac dedicatur.

Hoc quoque anno tertióque Consulatu templum Capitolini Iouis absolutum est, & à M. Horatio Consule dedicatum, authore Dionysio, cui Sigonius & Onuphrius, præ Liuio, merito assentiuntur.

V. C. 248.

V. Etruscĩ plerique ciuitate donantur.

Sequens autem annus cuius iam Coss. prodidimus, quem Hebræi Sabbaticum 138 numerabant, Romæ à bellis quietus fuit. Quo anno plerique Etrusci perhumaniter à Romanis accepti; Romam relicta patria se contulere quibus Senatus locum in vrbe ad ædificandum dedit, in valle inter Palatinum collem & Capitolinum, qui vicus deinceps appellatus est Tuscus. Darius autem Thasios à vicinis insimulatos, tanquã defectionẽ molirẽtur, iussit diruere muros & naues in Abdera recipere; quod vtrũque illi præstitere. Inde tentandum ratus quid in animo Græci haberent, circa deditionem aut pugnam, legatos per Græciam dimittit, alios aliò, iussos petere terram & aquam, quod erat apud Persas deditionis indicium. Alios etiam ad maritimas ciuitates sibi tributarias

Darius Græcorum animos tentat.

mittit, imperans longas naues & Hippophoras; quæ omnes passim imperata fecere, etiam Æginetæ. Quæ res Athenienſium contra ipſos & ſuſpicionem & iram excitauit, quæ ſequenti anno in apertum erupit.

ANNVS MVNDI 3550.

ZOROBABELIS & IOSVE 34.

DARII HYSTASPIS 19. Imp. Perſ. 34

OLYMPIADIS LXIX. AN. 1.

VRBIS CONDITÆ 249.

ANTE CHRISTVM 503.

I. Athenienſes Æginetis infenſi.

Anno poſt eiectos Reges quinto, inquit Dionyſ. Olympias erat nona ſupra ſexageſimam, qua idem qui ſuperiore Olympiade in ſtadio victor fuit, idemque Atheniis Prætor. Cum autem Æginetæ apud legatos Perſarum profeſſi eſſent ſe imperata facturos veriti ſunt Athenienſes, ne vnà cum eis in ſe arma ferrent, propter antiquas inter vtrumque populum inimicitias. Ergo Athenienſes Spartam profecti eos accuſarunt, quaſi eo facto Græciam Barbaris prodidiſſent.

Eos apud Lacones accuſant.

Spartæ autem Rex Cleomenes præcipuos facti authores comprehenſurus Æginam venit, ſed Crio, aliiſque Æginetis reſiſtentibus, irrito conatu; contentione inter vtrumque Spartanum Regem concitata.

II. Initium belli Sabini.

Conſulatum Romæ geſſerunt M. Valerius, Valerij Publicolæ frater & P. Poſthumius Tubertus, in quorum Conſulatum cadit initium belli Sabini. Quorum quidam, arbitrati clade Etruſca debilitatam Romanam Remp. latrociniis eam vexare cœperunt. Contra prædones autem cum alter Conſulum profectus eſſet, magnam eorum ſtragem edidit, moxque immiſſo à Sabinis exercitu, ad Anienem fluuium, acriter vtrimque pugnatum eſt; tandemque victoria Romanis ceſſit, qui hoſtium caſtris potiti ſunt, & copioſam prædam militi permiſere. Tum primum Reſpub. Romana ex Etruſca ſe clade collegit, reſumptiſque viribus, antiquum ſibi in finitimos imperium vindicare auſa eſt, ac decreuit vt ſimul duo Coſſ. triumpharent.

ANNVS MVNDI 3551.

ZOROBABELIS & IOSVE 35.

DARII HYST. 20. Imperij Perſarum 35.

OLYMPIADIS LXIX. AN. 2.

VRBIS CONDITÆ 250.

ANTE CHRISTVM 502.

I. Contentio inter Spartæ Reges.

Spartæ Reges erant Cleomenes & Demaratus, ſed hic illius artibus regno pulſus, in Aſiam ad Darium traiecit, à quo benevolè acceptus eſt. Cleomenes autem Leutychidem in eius locum ſubſtitui curauit, Pythoniſſa corrupta, falſumque oraculum edente. Quod crimen digno ſupplicio vterque luit. Nam Cleomenes miſerè periit, vt ſuo luco dicetur. Leutychides autem pecuniariæ corruptelæ reus, è Sparta profugit, & in exilio diem obiit, domo eius exciſa. Vſque adeo Deus hoſtis ſacrilegij videtur fuiſſe, vt etiam in ſacrilegis ipſis ſimulachris, quos vnos illi agnoſcebant Deos, ſacrilegia ſeuerè vindicarit. Quod rurſum anno Darij 22 clariùs agnoſcetur.

Oraculum corruptû.

Hoc regni Darij anno vigeſimo Lunæ eclipſim contigiſſe oſtendit Ptolæmeus li. 4. cap. 9. Quo ipſo anno Sabinorum gens vniuerſa bellum contra Romanos integrauit, à Tarquinio perſuaſa proximi anni cladem copiarum imbecillitate, & ducis imperitia contigiſſe. Verum electus ipſemet Imperator, quamuis auctis copiis ex Fidenatum & Camerienſium defectione, Romanorum virtute ac prudentia, Sabini victi ſunt iterum cum Tarquinio, & Fidenæ pœnas defectionis dedere, cuius authores virgis cæſi, & ſecuri percuſſi ſunt. Coſſ. Romam regreſſi ex SC. triumpharunt, Ludoſque ſeculares celebrauere, vt Plutarchus in vita Publicolæ, eiuſque quarto Conſulatu ſignificat. Qua de re plura in Annalibus.

II. Progreſſus Belli Sabini.

Ludi ſeculares.

ANNVS MVNDI 3552.

ZOROBABELIS & IOSVE 36.

DARII 21. Imperij Perſarum 36.

OLYMPIADIS LXIX. AN. 3.

VRBIS CONDITÆ 251.

ANTE CHRISTVM 501.

Cum Cleomeni res in Demarathum ex animi ſententia ſucceſſiſſet, aſſumpto ſecum Leutychide contendit aduerſus Æginetas, maiorem in modum illis infenſus, propter priorem ignominiam à Crio acceptã. Æginetæ vtrique Regi non repugnandum rati, eos admiſerunt, qui decem ex ipſis elegerunt, genere opibuſq; præſtantiſſimos, & nominatim Crium illum Polycriti filium, quos in Atticam adductos, penes inimiciſſimos Æginetis Athenienſes depoſuerunt, vbi non exiguas traxere moras.

I. Cleomenes Æginetas inuadit, & eorum Primarios Athenienſibus tradit.

Sabini vero prioribus cladibus non ſatis edomiti, hoc anno Romanis Coſſ. tertium de ſe triumphum prębuerunt, non ſine clade aliqua Romanorum per Poſthumij Conſulis imprudentiam recepta, qui in paratas pertractus inſidias, ita cum Sabinis pugnauit, vt pleriſque cæſis, ipſemet Cõſul tantum non captus fuerit. In aſpero certe monte concluſus, à Collega Menenio cum valida armatorum manu ſuperueniente liberatus eſt. At Romani ægre ferentes cladem & ignominiam, quæ Sabinorum animos extulerat, totis viribus in agrum Sabinum expeditionem fecere, contumelioſis legationibus extimulata vtrimque ferocia. Ac primum Poſthumius abolendæ ignominiæ cupidus è ſiniſtro cornu, dextrum hoſtium cornu

II. Sabini tertium contra Romanos pugnant, tertiumq; vincuntur

Poſthumij imprudentia, & fervor.

impulit: morte enim ipsa victoriam redimere cupiens, se in medios conijciebat hostes. Quo tactum est vt qui cum Menenio dextrum cornu tenebant, tracti iam, & de suo statu exturbati, cognita Posthumianorum victoria, receptis animis, impressione facta aduersum cornu in fugam auertunt. At Romani tergo hærentes, & simul irruentes, vtraque illorum munitione potiti sunt, plerosque nox, & semitarum in patrio solo peritia, morti eripuit.

III. Ouat. collega triũphante.

Postridie Coss. collectis spoliis domum cum splendida victoria, alter ouans, alter triumphans inuecti sunt. Ouationem enim Posthumius propter priorem culpam, qua Romana res in periculum per eius imprudentiam adducta fuerat, duntaxat obtinuit; & quidem primus, vt auctor est Plinius. Differt autem, ait Dionys. quod in Ouatione dux non curru vt ille, sed pedibus in vrbem præcedit militarem pompam. Deinde pro picta auróque intertexta trabea, induitur toga prætexta; nec sceptrum gestat vt triumphantes, sed coronam lauream. Hoc etiam anno T. Liuius scribit duas colonias Latinas Pometiam & Coram ad Auruncos defecisse. Cum Auruncis bellum initum esse, fusoque ingenti exercitu, qui se ingredientibus fines Consulibus ferociter obtulerat, magna feueritate in victos actum esse. Quippe post prælium passim trucidatos, & ne à trecentis quidem obsidibus abstinuisse. Quæ res sequenti anno Pometianos rabie at desperatione compleuit.

l. 15. c. 19.

Ouationis modus.

IV. P. Valerij Publicolæ obitus, & laus.

Incidit in hunc annum, authore Dionysio P. Valerij Publicolæ obitus, cuius tanta continentia frugalitasque celebratur, vt qui Patricius cum tribus primis Patricijs Reges expulerat, qui intra septennium quater Consul fuerat, & duobus maximis bellis victor, de Sabinis & Etruscis triumphauerat, totque honestas parandæ pecuniæ occasiones habuerat, moriens non haberet vnde, pro tanti viri dignitate sepeliri posset. Itaque decreto Senatus publico sumptu sepultus est, & matronæ illum vti Iunium Brutum, per annum integrum, auro purpuráque depositis, luxerunt, vt solent singulæ coniunctissimos. Sic Dionysius.

ANNVS MVNDI 3553.

ZOROBABELIS & IOSVE 37.

DARII HYST. 22. Imperij Persarum. 37.

OLYMPIADIS LXIX. An. 4.

VRBIS CONDITÆ 252.

ANTE CHRISTVM 500.

I. Cleomenis sacrilegium in notescit.

Ad quingentos adhuc annos, absente diuina in humano corpore Veritate, temporis filia veritas sacrilegã Cleomenis fraude aduersus Demaratũ patefecit. Ergo Spartiatarũ metu in Thessaliam, moxq; in Arcadiam fugit. Cumq; Arcadas contra Spartam incitaret, à ciuibus ad pristinam dignitatem reuocatus est. Sed cum reuersum statim insaniæ morbus inuasit, vt eum propinqui soleis ligneis illigare coacti fuerint. At is cum à custode gladium extorsisset, sese ipse à turis incipiens dilacerauit. Carnes enim in longum discindebat è tibiis ad femora & coxas, quousque ad ventrem peruenit, in quo dilacerando expirauit. Idque vt plerique Græcorum memorant, quia Pythiam corruperat, ad falsum oraculum dicendum contra Demaratum: siue quod, vt aiunt Athenienses, adortus Eleusinam, fanum Deorum depopulatus fuerat siue denique, vt Argiui asserunt, quod eos qui è pugna fugerant in templum Argiuorum, inde abstractos obtruncarat: eiusque lucum contemptim incenderat. Sic Herodotus, ostendens hominem, siue vno siue pluribus sacrilegiis reum, diuina ira vindicante malè periisse.

Et miserè ex amentia ob sacrilegia perit.

II. Sabini debellantur.

His Coss. bellum contra Sabinos, à quatuor iam annis inchoatum Spurio duce absolutum est, commisso ad Cures magno prælio, in quo plus decem millibus Sabinorum desiderata sunt, capta fere quatuor millia. Ea clade perculsi Sabini, legatos de pace miserunt ad Consulem; à quo ad Senatum remissi, eam ægrè, nec nisi multis grauatam oneribus, impetrarunt. Atque ita cum Sabinis debellatum est, Cassius Consul triumphans in vrbem rediit. Alter Consul Virginius contra Camerinos, qui belli tempore à Romanis defecerant, duxit dimidiam partem exercitus, & noctu iter emensus, oppidanos incautos oppressit, oppidum militi diripiendum dedit: defectionis authores capite truncauit, reliqua turba sub hasta vendita. At Liuius his similia non de Camerinis, sed de Pometinis & Auruncis recitat, additque rabie quadam efferatos, pluresque igne, quam ferro armatos, in Romanos irruisse, cæde atque incendio cuncta compleuisse, & Consulem graui vulnere ex equo deiectum prope interemisse.

Camerini opprimuntur.

ANNVS MVNDI 3554.

ZOROBABELIS & IOSVE 38.

DARII HYST. 23. Imperij Persarum 38.

OLYMPIADIS LXX. An. 1.

VRBIS CONDITÆ 253.

ANTE CHRISTVM 499.

I. Ortus Abiud.

Hoc circiter anno putat Torniellus à Zorobabele genitum Abiud, per quẽ propagata est genealogia Saluatoris. Æginetæ autem audita morte Cleomenis, Spartam misere nuncios vociferatum contra Leutychidem pro obsidibus suis, qui Athenis tenebantur. Eò venit Leutychides cum Æginetis: nec tamen illi obsides reddere voluerunt, propter antiquum Atheniensium in Æginetas odium, quod Thebanis contra se auxilio fuissent. Æginetæ igitur Athenienses vlturi biremem quandam cotum, Atheniensium

Æginetæ suos repetunt ab Atheniensibus, nec obtinent.

& vlciscuntur Athenienses captiũ.

primoribus plenam, quæ Delum quotannis proficiscebatur, insidiis intercęperunt, & viros in vincula coniecerunt. Ea clade accepta Athenienses omni studio in vltionem contra Æginetas incubuerunt, cuius occasio anno, vt arbitror, sequenti, eis data est.

II. Olymp. 70 qui floruerint. Hoc ipso anno, qui septuagesimæ Olympiadis initium est, in stadio vicit Nicæas Locrus, cum Myrus Athenis Prætor esset, vt scribit Dionysius. Eadem floruit in primis Zeno Eleates, vt author est Laertius; qui adiungit Eusebius Hellanicum Historiæ scriptorem, Democritum Philosophum, Heraclitum cognomento Tenebricosum, & Anaxagorã Physicum, de quibus plura in Annalibus collecta reperies, & rationem temporis ipsorum examinatam. Extat certe apud Laërtium epistola Darij Hystaspis Heraclitum ad se inuitantis, cum responsione Philosophi sese excusantis. Cuius fastum illud indicat, quod cum iuuenis esset, nihil se dicebat scire, vir autem factus, nihil ignorare, omniaque se à semetipso didicisse.

III. Latini populi à Romanis deficiunt. Hoc anno Latini populi ad 30, concitante Octauio Mamilio Tarquinij genero, à Romanorum societate desciuerunt, communi consilio Ferentini coacto. Cumque M. Valerius vir consularis singulas obiret ciuitates pacis firmandæ gratia, à Latinis responsum accepit fœdus à Romanis esse violatum, seque per otium deliberaturos, quomodo acceptas iniurias vlcisci oporteret. Ipsum autem bellum in aliquot annos dilatum fuisse, Liuius ait & Dionysius significat. Interea vero Romæ seruilis concitatus est motus, de occupandis arcibus, & vrbe locis aliquot incendenda. Coniuratione patefacta, comprehensi serui, omnes in crucem acti sunt. Sunt qui dicant eos è scopulo fuisse præcipitatos.

Romæ seruilis motus.

ANNVS MVNDI 3555.

ZOROBABELIS & IOSVE 39.

DARII HYSTASPIS 24. Imp Pers. 39.

OLYMPIADIS LXX. An. 2.

VRBIS CONDITÆ 254.

ANTE CHRISTVM 598.

I. Res Atheniensium cum Æginetis. Cum Æginetæ Athenienses occupata corumbiremi, vlti essent, eosque ad reddendos suos obsides, captis Atheniensium primoribus, cogerent. Nicodromus quidam Æginetа suis infensus, consilium de prodenda Atheniensibus patria suscepit. At illi vno die serius quam conuenerat affuerunt, sicque corrupta res est. Nicodromus cum suis aufugit, cõiurati ad septingentos comprehensi, & supplicio affecti. Athenienses autem cum 70 nauibus congressi, Æginetas superarunt, propter supplicem è loco sacro abreptum, & interfectum, vt ait Herodotus.

II. Fidenates à Romanis deficiunt. Fuit hic annus decimus ab exactis regibus, quo Fidenates à Romanis Tarquiniorum opera defecerunt, eiectis ciuibus, qui in fide perstabant cum Romanis, quorum super ea re legatos ne auditos quidem, à se eiecerunt. Contra quos Senatus Manium consulem misit, cum valido exercitu, à quo agro impunè vastato, & castris ad ipsa mœnia positis, omnem commeatum, & sociorum auxilia interclusit. Illi trepidè à Latinis auxilium petunt: qui coacto consilio Romam legatos mittunt, qui postulent Tarquinios exules recipi, & obsidionem solui; alioqui se belli consilium endituros. Romæ autem legati plebem obæratam contra diuites incitant, & seruos qui proximo anno supplicium euaserant spe libertatis contra Dominos iam male animatos exacuunt. Sed diuina prouidentia euniuratio Sulpitio consuli patefit. Is Senatum monet, legatos dimittit, coniurationis indices callidè adhibet, ad coniuratos noctu in forum cogendos; cum interea consul, opportuna loca occupasset armatis, quibus coniurati circumfusi sunt, & coniurationis conuicti, à Senatu populóque damnantur, & immisso milite omnes ad vnum interficiuntur.

Cic. in Brut.

Legati Latinorum motus in vrbe excitant.

Coniuratio extinguitur.

III. Lustratur ciuitas. Consul ex casu moritur. Quo facto Coss. contra neminem amplius iudicium admiserunt, sed quotquot è coniuratis præsentem pœnam effugissent, omnibus veniam dederunt, vt omnis turbarum materia in vrbe aboleretur. Factum est mox SC. vt tota ciuitas ciuili sanguine fœdata lustraretur, tum ludi gratulatorij triduo celebrati, in quibus dum Tullius consul cum pompa deducitur, è sacro curru in ipso circo prolapsus, tertio post pompam die defunctus est. Ad reliquum anni tempus, quia exiguum fuit, Sulpitius solus magistratum obtinuit.

IV. Fidenę obsessæ, fame premuntur. Sequenti anno Æbutius & Veturius facti sunt Consules; illi res vrbana commissa est, ne quid pauperes rerum nouarum in vrbe molirentur. Veturius autem ad Fidenarum obsidionem continuandum missus est. Solebat enim alter consulum domi res vrbanas curare, alter foris bellicas; nisi si quando res ferret, vt vterque Consul domi retineretur, aut vterque prodiret foras. Veturius cum Fidenas expugnare non posset, vrbem arctè cinctam, fame domare constituit. Quibus iam fame laborantibus, auxilio venit Sex. Tarquinius, cujus copiis animati, foras ad pugnam prodeunt, sed victi, & in vrbem repulsi, in pristinas difficultates redacti sunt. Tarquinius autem contra Signiam Romanorum coloniam profectus, indéque re infecta repulsus est.

Irrita Tarquinij auxilia.

ANNVS MVNDI 3557.

ZOROBABELIS & IOSVE 41.

DARII 26. Imperij Persarum 41.

OLYMPIADIS LXX. An. 4.

VRBIS CONDITÆ 256.

ANTE CHRISTVM 496.

I. Hoc anno fame domiti Fidenates, neque à Latinis sociis adiuti, ad deditionem

Exinanitū deditio & pœna.

quibus liberet conditionibus, compelluntur. Consul Largius consilio à Senatu capto deditionis authores, virgis cæsos capite truncauit bona ærario addixit. Reliquos omnes permisit bonis suis & patria frui; agri dimidium ademit quem præsidiarij Romani, qui ibi ad arcis custodiam relinquebantur, sorte inter le diuiserunt. Huius deditionis fama, vt perlata est ad Latinos turbatæ ac territæ sunt vrbes vniuersæ, & annitentibus Tarquinio, & genero eius Mamilio, rursum coniurarunt populi 24. aut vt habet Liuius 30. Imperatores creati Octauius Mamilius, & Sex. Tarquinius quibus potestas data quantas vellent copias colligendi.

Latini in Romanos concitantur.

II. Pauperes Romæ militiam detrectant.

At Romanos res non parua turbauit. Cum enim amicorum auxilijs frustrati essent, domi in conscribendo milite difficultas fuit, egenis & obæratis militiam detrectantibus; imo non deerant qui se vrbem minarentur deserturos, ad idque se mutuo hortarentur. Videntur isti fuisse sextæ classis, qui etsi erant militiæ ac tributorum immunes, vt anno 10 Seruij Tullij dictum est hoc tamen tempore quo 24, aut 30. populi contra Romanos coniurauerant, & ipsi ab amicorum auxiliis destituti erant, videntur ad militiam euocati, ne difficillimis Reipub. temporibus deessent; quod ipsum sequentibus aliquot annis videtur contigisse. Res accuratè discussa est in Senatu. Quidam enim mitiores suadebant remittenda inopibus debita, patuóque dispendio multorum ciuium beneuolentiam redimendam. Rigidior fuit Appij Claudij sententia, qui ante sex annos à Sabinis Romam cum suis transierat, qui perquam eleganti ac forti oratione docuit, indulgentiam hanc in egenos, perniciosam esse Reipub. ac deinceps fore, aliaque huiusmodi, quæ in Annalibus vilitèr ac iucundè leges. Sicut & mirabilem T. Largij primi dictatoris moderationem.

Res agitatur in Senatu. V. C. 256.

Appij Claudij prudens ac fortis oratio. a. 5. & 6. n. 11. 12. 13

III. Dictator eligitur; eiusque potestas.

Mediæ erant sententiæ, quarum ea multum probabatur, quæ controuersiam in belli finem differebat, suspensis interim omnibus exactionibus. Ea suspensio cum plebi non satisfaceret, decreuit Senatus consulari potestate in præsens sublata, alium creare magistratum penes quem belli pacisque plena potestas esset, qui nec reddendæ factorum suorum rationi esset obnoxius. Ei semestre spatium præstitutum, quo exacto Coss. Reipub. gubernacula reciperent. T. Largius primus dictus est Collega Dictator, cui vix denique fatigatus omnium precibus acquieuit, simulque Magistrum equitum creauit Sp. Cassium virum consularem. Deinde ostendere valens populo quanta esset huius magistratus potestas, ad terrorem magis quam ad vsum, iussit lictores cum fascibus secures sibi per vrbem præferre, renouato more qui à Coss. agente Publicola, fuerat intermissus Eo facto rerum nouarum studiosis perterrefactis, censet populum ex Seruij Tullij instituto.

T. Largius primus Dictator.

IV. Censet populum.

Reperta sunt ciuium 150 millia & septingenti. Ætatem militarem quadripertito distribuit, quarum partem vnam Vrbi præsidio reliquit, cui Largium fratrem præfecit; alteram Cœlio dudum collegæ attribuit, tertiam Magistro equitum, quartam autem eamque præcipuam circa se habuit. Eductis copiis, qua maxime parte Latinos venturos suspicabatur, terna castra metatus est. Vt autem etiam hostium vires debilitaret, lituduit inter præcipuos Latinorum spargere de pace consilia; sit enim effecit ne omnes æque ad hoc bellum procliues essent. At Latinorū Imperatores Sextus & Mamilius intra Tusculum copias continebant, dum reliquus exercitus conueniret. Inde pars aliqua di uulsa cum Romanum agrum popularetur, immittit in eos Dictator Cœlium cum fortissima militum manu, qui paucos aliquot repugnantes interficit, reliquos viuos capit; quos Dictator ex vulneribus curatos, cæterisque humanitatis officiis deuinctos, vniuersos Tusculum, sine vllo pretio remisit; & cum iis legatos Romanorum nobilissimos; per quos effectum est, vt dimisso Latinorum exercitu, induciæ in annum fierent.

Eiusdem prudentia & humanitas.

Induciæ annuæ.

His gestis domum reduxit exercitum, & antequam totum Imperij tempus expleuisset, designatis prius Coss. Dictaturam deposuit, magno prudentiæ ac moderationis exemplo posteritati relicto, quod ad L. Cornelium Syllam valuisse author est Dionysius, fuitque deinceps Dictatura insanabilium malorum Reipub. præsentissimum remedium.

V. Maturius abit magistratu. Dictatura perfugium Reip.

3558. VI. Res quieta Romæ.

Sequens annus, qui fuit primus Olympiadis Septuagesimæ primæ, habuitque Olympionicam Tisicratem Crotoniatam, Prætorem Athenis Hipparchum, Romæ autem Coss. Sempronium, & Minucium, quietus Romæ fuit, propter inducias cum Latinis, & suspensam ex SC. fœneratorum exactionem, vsque ad finem Latini belli. His Coss. templum Saturno dicatum in cliuo, quo è foro in Capitolium ascenditur. Dionysius tradit, & ferias publicas cum sacrificio decretas in annos singulos, quæ dicta sunt Saturnalia: quæ à principio vnius tantum, diei fuerunt, id est 14. Ianuar. deinde plures adiecti sunt dies, vt pluribus explicat Macrobius.

Saturnalia

Li. c. 10.

ANNVS MVNDI 3559.

ZOROBABELIS & IOSVE 43.

DARII HYSTASPIS 28. Imp. Persarum 43.

OLYMPIADIS LXXI. An. 2.

VRBIS CONDITÆ 258.

ANTE CHRISTVM 494.

I. Dictator secundus Aulus Posthumius Regillensis.

Induciæ annuæ cum Latinis, à T. Largio Dictatore initæ, cum hoc anno terminatæ essent, bellum vtrimque magno apparatu instauratum est. Cumque omnes vno consensu iudicarent esse è Repub. vt Dictator iterum crearetur. A. Posthumius, qui in hoc honore dictus est Regillensis, à Collega Virginio dictus est Dictator, qui magistrum equitum assumpsit T. Æbutium consularem. Idem exemplo proximi Dictatoris copias omnes quadripertito diuisit. Fuerunt autem in acie Romana peditum 24. millia, & equites mille. In latina vero 40. peditum, & equitum tria millia, qui ad Regillensem lacum castra posuere. Eorum duces erāt Sex. & T. Tarquinij, & Octauius Mamillius Superbi gener, Romanorum autem Dictator

Vtriusque populi copiæ.

& Magister equitum, cum T. Virgioio collega Consulatus, & A. Sempronio proximi anni Consule.

II. Prælium contra Latinos diuinitus adiutum.

Romani cum tribus ex locis Latinos conclusissent, & viam commeatus illis Mag. equitum obstruxisset, sperabant sioe prælio victoriam. Sed cum ioterceptis Volscorum literis, didicissent magnas sociorum copias circa diem tertium affuturas, Dictator prælium accelerari iussit. In quo tanto ardore pugnatum est, vt vtraque ex parte primarij quique duces multis sese vulneribus conficerent. Huic prælio affuisse Cn. Marcium, qui postea Coriolanus dictus est, in eóque fortiter pugnasse, & coronam ciuicam meruisse, author est Plutarchus in eius vita. Io eodem prælio duo iuueoes humana specie augustiores, pro Romanis pugnasse dicuntur, magnumque ad victoriam momeotum attulisse, quos Castorem fuisse ac Pollucem opinati sunt. Id prælium ac victoriam Idibus quintilibus, qui est Iulij 15. cootigisse author est Diooysius.

Virtus Cn. Marcij

III. Latini victi cum magna clade.

Cæsis ducibus mox omnes Latioi confertim fugam arripiunt, castra a Romanis capiuotur, vbi luculenta præda militi cessit. Latinorum clades maxima fuit, vix eoim è tanto oumero dena hominum millia domum rediere. Dictator Posthumius illa nocte in castris acta, sequēti luce coronauit eos, qui io prælio præclarè se gesserant, in primisque Marcium Coriolanum, & captiuis custodiæ traditis, sacra victoriarum largitori Deo debita, inscius dæmoni pro victoria fecit. Cui etiam tum corooato, & sacrificanti ounciatur aduentare Volscorum exercitum, qui tardius auxilio venerat Latinis: quorum clade accepta, dubitantes an in fessos & semiarmatos irruerent integri receotesque, ao victoribus impares retro cederent; tandem speculatores specie legatorum ad Romanos mittunt, qui se eis auxilio venisse fingerent. Sed deprehensi, mira nihilominus Dictatoris humanitate, dimittuntur ad suos. Romanus autem Imperator cum victore exercitu, ingenti præda, & quinque captiuorum millibus ac quiogentis, Romam triumphans, ingenti populi gratulatione inuectus est.

Volscorū aduentus & ficta legatio.

IV. Latini pacem,& veniam petunt, atque impetrant.

Post aliquot dies legati totius Latini nominis, ex ea factione quæ bello reclamauerat oppidatim delecti, supplicum ritu cum oleæ ramis Romam venerunt, veniam cum lacrymis petentes & pacem. Cumque variæ fuissent sententiæ, Largij ouper Dictatoris in primis probata est, nimirum pristinum cum Latinis fœdus reoouandum esse, modo captiuos dimittant, perfugas dedant, exules eiiciaot. Quod cum fecissent, à Senatu in pristinam recepti suot amicitiam, renouato iureiorando. Hic finis fuit belli, quod cum Tarquiniis post eorum eiectionem per quatuordecim anoos gestum est. Ipse autem Tarquinius Rex solus suo generi superstes, nonagesimo ferme ætatis anno, affinibus liberisque orbatus, omnibus Italiæ populis, quibus tot inuexerat clades, eum reiicientibus, in Campaniam Cumas se contulit ad Aristodemum tyrannum; apud quem cum dies aliquot superuixisset, mortuus est, ab eoque sepultura donatus, pauci comites alij alio dispersi, vitam in exilio finiere.

Tarquinij & reliquorum exulū finis.

V.

Mirum autem est hoc bello finito, & obtenta de tot populis victoria, post ingenrem prædam & tributa millium mortalium spolia, Romæ adhuc perseuerasse ioopiam, & æs alienum tantum, vt ad seditiones inuitaret. Nimirum spe aliqua nouarum tabularum data, iuxta mitiorem multorum senatorum sententiam, inopes se dicebant, dicique volebant, vt gratis ære alieno liberarentur. Cum ergo plebecula hæc memor esset hanc totam controuersiam ad finem Latini belli triennio ante dilatam, ideóque ouoc domesticæ turbæ, debitores inter & creditores recrudescerent, à quibus plus periculi esset quam ab externis præliis, Dictator eos bello implicādos censuit. Itaque priusquam se dictatura abdicaret, cum collega Consule solemnes magistratus instituit, Appium Claudium, atque Seruilium perquam dissimili ingenio viros.

Mira plebis Romanæ inópia.

ANNVS MVNDI 3560.

ZOROBABELIS & IOSVE 44.

DARII HYSTASP. 29. Imperij Pers. 44.

OLYMPIADIS LXXI. An. 3.

VRBIS CONDITÆ 259.

ANTE CHRISTVM 493.

I. Plebs militiam in Volscos detrectat.

COss. prope animaduertentes, quod A. Posthumius Dictator ante iam viderat nihil esse magis è Repub. quā vrbanas turbas abstrahi in externa bella, ne tumultuarētur domi expeditionem in Volscos, cuius alter ipsorum dux esset, apparabant, vlturi quod cōtra se Latini superiore anno auxilia misissent. Sed cum Plebei obærati militiam detrectarent, Seruilius cui expeditio ista obtigerat, blandius cum eis agebat, Appius autem rigidius. Ille igitur multis precibus & obsequiis plebe ad belli societatem adducta, conscriptis voluntariis copiis, contra Volscos celeriter profectus, nondum paratos oppressit, quo factum est vt illi se dissimulanter Seruilio dederent, obsides darent, cæteráque imperata facerent. Qui tamen mox digressis Romanis, studiosius bellum instaurarunt, & ad eius societatem Hernicos, Sabinosque adduxerunt: cooati sunt & Latinos, qui eorum legatos vinctos Romam perduxerūt seque belli socios contra Volscos obtulere. Quam fidem promptumque iuuandi studium, Senatus gratuita captiuorum restitutione muneratus est.

Quam Seruilius vincit obsequiis. Volsci bellū instaurant.

Latinorum fides.

II. Rursum plebs detrectat militiam seditione mota.

Inde ad priores angustias, & militis conscribendi difficultates reditum est. Cum enim qoidam publicè creditoris in se inhumanitatem demonstrasset, coorta est in vrbe seditio, qua Appius Claudius, aliique Patricij sibi fuga consuluere. Tumultum tantisper sedauit Seruilius dum Senatus eorum inopiæ & creditorum seueritati prouideret. Interea Volscus adest armatus, trepidant ciues, lætantur inopes, perinde ac si Volsci curum iniurias vlturi essent. Senatus Seruilium orare institit vt patriæ consuleret. Is conuocata concione, plebem suo nomine rogauit, pro sua in ipsos constanti be-

Seruilius eos rursum demulcet & ducit in Volscos.

neuolentia, ne se in expeditionem profecturum desererent, addens pollicitos sibi patres ratum fore quidquid ipse plebi promisisset, seque vicissim promisisse plebi se persuasurum ne patriam hosti proderent. Quibus dictis iussit præconem proclamare nulli creditoribus interea licere contra eos, qui secum in Volscos proficiscerentur, contra reliquos actionem omnem esse creditoribus. Ea voce omnes flexit inopes, & ad bellum gerendum magna alacritate repleuit.

III. Eosque vicit, & dat militi prædam, semel iterumque.

Assumpto ergo exercitu Seruilius Volscis occurrit, manum conserit, hostem fundit fugatque, castris spoliat, quæ maximis referta bonis militi diripienda tradidit. Tum ducto exercitu contra Suessam vrbem opulentam, eam noctes diesque sine intermissione oppugnatam cepit, prædam totam militi concessit, nihil in publicum retulit. Vt propterea deinceps obæratorum querelæ incredibiles videri possint: & tamen eadem inopia mox secessioni causam dedit. Interim autem Seruilius perdomita tota Volscorum prouincia, victor in vrbem redit, in eamq; inuito Senatu triumphans inuectus est. Populique fauore vsus, cum Sabinis Auruncisque feliciter pugnauit: quo in bello Posthumij, qui superiore anno Dictator fuerat, industria & virtus insignis enituit.

Romæ inuito senatu triumphat.

IV. Pythagoræ obitus, & Magia.

His Coss. extinctum Pythagoram tradit Marianus. Eusebius autem septem annis maturius Largio & Clœlio Coss. Magum autem illum fuisse apparet, cum de ipso Suidas ex Philostrato referat vsum illum fuisse Deorum consuetudine, ex eisque didicisse, quatenus hominibus delectentur; aut eos auersentur, & alios quidem ex coniectura loqui de diis, ad ipsum vero venisse Apollinem profitentem nomen suum &c. Sed de eo plura in Annalibus hoc loco, & primo anno Numæ, & rursum initio Olympiadis sexagesimæ.

ANNVS MVNDI 3581.

ZOROBABELIS & IOSVÉ 45.

DARII HYSTASPIS 30. Imperij Pers. 45.

OLYMPIADIS LXXI. AN. 4.

VRBIS CONDITÆ 260.

ANTE CHRISTVM 492.

I. Persarum in Eretrienses & Athenienses expeditio.

PErsæ hoc anno copias aduersus Eretriam & Athenas congregarunt, & Eretrienses quidem hoc anno vicerunt, sequenti vero ab Atheniensibus apud Marathonem deuicti sunt. Belli autem duces, amoto Mardonio, qui dudum rem naualem malè gesserat, Darius constituit Datim genere Medum, & Artaphernem Artaphernis fratris sui filium, qui sexcentis cum triremibus in Ioniam contenderunt, & Samo soluentes, inter Cycladas cursum tenuere. Naxum occuparunt, vrbem & delubra incenderunt, Delios terruerunt, atque adeo insula ipsa Delos contremuisse fertur, impendentia Græciæ mala significans; Inde reliquas insulas perlustrarunt, ex quibus & copias sumebant & obsides. Carystum autem Eubœæ portum appulsi, eadem negantem, obsederunt, agroque vastato ad deditionem compulere. Inde Eretriam obsident, acrique ad eam pugna per sex dies decertant, septimo proditione capta est, eius templa spoliata atque incensa, in vltionem eorum, quæ Sardibus deflagrauerant; hominibus, Darij iussu seruituti addictis. Inde Athenas, Prætore Themistocle, nauigarunt.

Insulas Ægæi maris occupant.

Eretriam obsident, & occupant.

II. Renouatur bellum Sabinum

Interea Sabini bellum renouant, quibus se Medullini adiungunt, & plebe detrectante militiam, hostes multis in locis sæuiebant, dum iter in vrbem facerent. Quibus malis vt remedium adhiberetur, creatus est Dictator Man. Valerius ex familia maxime populari, qui Q. Seruilium Mag. equitum sibi assumpsit. Valerius bellum plebi persuasit debitorum remissione promissa. Itaque 10 legiones conscriptæ sunt, singulæ quaternorum millium, è quibus ternæ cuique Consulum attributæ, reliquæ Dictatoris auspicia sequebantur. Ad vrbis custodiam T. Largius cum senioribus, & pauca iuniorum manu relictus est. Breui tempore bellū à singulis feliciter confectum est. Et nominatim Dictator Sabinos aggressus, prælio fusos castris exuit, & videlicet præda militem ditauit, & triumphans vrbem ingressus populum militia liberauit, repugnante Senatu ne inopes tam cito promissa repeterent, è quibus ipse Dictator coloniam in agrum veliternum dimisit, qui & contra hostem præsidio essent, & seditiosam in vrbe turbam minuerent.

Dictator creatur.

Vincit, triūphatque.

Colonia Veliterna.

III. Dictator abit magistratu.

His ita ordinatis, petit à Senatu vt stet promissis Verum illi periculo liberati, contempserunt audire, imo acerbius in eum, vt plebis deprauatorem, inuecti sunt. At Valerius purgat se apud popolum, & abit magistratu. Inopes autem agitatis inter se de secessione consiliis Consules ad bellum contra Æquos & Sabinos secuti, armis & signis potiti, à Coss. defecerunt, instigante quodā Sicinio Belluto, ad quē, nouis creatis Centurionibus, reis summam detulerunt armatique ad Anienem fluuium, montem, qui postea dictus est sacer, occuparunt, nec inde vllis aut Coss. aut Centurionum precibus tunc abduci potuerunt, ad eos potius plerique ex vrbe profugiebant. Patres interim in vrbe timor incessit, ne se isti hostibus coniungerent, & cum illis in vrbem irruerent. Itaque missa est ad eos legatio sed irrita: nihil enim legati præter accusationem Senatus retulere, cum grauibus minis. Coss. autem impeditissimi negotij pertæsi; maturius magistratu abiere.

Plebs secedit in montem sacrū.

ANNVS MVNDI 3562.

ZOROBABELIS & IOSVE 46.

DARII HYSTASP. 31: Imperij Perf. 46.

OLYMPIADIS LXXII. A. 1. V. C. 261.

ANTE CHRISTVM 491.

I. Ratio temporis, & pugna Marathonia.

INeunte Olympiade 72 qua Tisicrates Crotoniates iterum in stadio palmam tulit, & Darius annum egit imperij 31. Marathonia pugna contigit, Persarum clade nobilitata: cui chronologiæ antiqui Scriptores recentesque subscribunt, vt in Annalibus declaratum est. Certe Dionysius, vt cæteros taceam, ait pugnam Marathoniã sexdecim annis funere Bruti esse posteriorem. Mortuus autem est anno Darij 15. Cum ergo Persæ Eretria capta in Atticam nauigassent & in ea populabundi versarentur, Hippias Pisistrati filius, qui Athenis pulsus ad Persas auxilij causa confugerat, eos ad Marathonem deduxit, numero 300 millia, vt ait Pausanias. Eodem venere Athenienses decies milleni, cum mille Platæensibus. Nam Spartani, quatridui superstitione detenti, auxilio sociis non venere. Cumque deni essent Atheniensium duces, & pleriq; tantem hostium multitudinem reformidarent: Miltiades nihilominus pugnam sociis persuasit, qui imperium illi detulerunt.

l.4.p.235. Grac.

Copiæ Persarum & Athen.

II. Pugnæ modus atque victoriæ.

Athenienses ferociter pugnam occupabant Barbaris audaciam in ea paucitate demirantibus, cumque diu fortiter vtrimque pugnaretur Persæ & Sacæ in acie media vicerunt; Athenienses autem in vtroque cornu: ac Barbaris qui terga dederant fugere permissis, cornua contrahunt, & cum iis qui mediam aciem fregerant dimicantes, victores fiunt: auxilio cœlitus accepto, & panico vt apparet terrore barbaris perturbatis. Nam è tanto numero sex millia & quadringentos duntaxat occubuisse legimus, in iisque Datim ipsum militiæ principem, & Hippiam Atheniensium tyrannum, belli contra patriam authorem & conciliatorem. Ex Atheniensibus autem 192. Scribit Herodotus Persas amisso prælio circumuectos Sunium Atticæ promontorium, quod Cretam respicit, Athenas ante reditum Atheniensium occupare voluisse. At illi re animaduersã, ad tutandam patriam celeriter regressi, Persas præuerterunt; qui circa ea loca propter tempestatem aliquandiu morati, cum præda Eretriensi in Asiam remigrarunt.

III. Legatio ad plebem sepositam.

Romæ autem Coss. maturius creati, quam primum ad Senatum de reuocanda plebe retulere. Vbi cum diu contentiosè disputatum fuisset, electi sunt legati decem, omnes viri cõsulares, cum potestate negotium componendi, quibuscumque ipsis visum esset conditionibus. Quæ cum plebs præsensisset, processit eis obuiã Interea L. quidam Iunius, qui & Bruti cognomen acceperat, plebi quæ secesserat persuasit, vt se difficilem præberet in postulatis suis, seque eius oratorem obtulit. Cum itaque multa de Senatu, & Creditoribus questus esset, à legatis postulauit, quibus plebem conditionibus reuocare vellent. Hic Menenius Agrippa celebratam illam habuit orationem, in qua fabulam dissidij inter membra humani corporis intexuit: obtulit debitorum remissionem, & à pœnis liberationem, quod ad præteritos contractus; de futuris vero ratum fore quidquid ipsi cum Senatu statuissent. Adhibuit & vehementes motus, quibus cum plebs se victam daret. Iunius pro plebe Tribunos annuos petiit qui eum à potentiorum iniuriis tutarentur, essentq; inuiolabiles. Quos cum Senatus agnosceret fore perpetuum seminarium dissensionum in Repub. ægrè assensus est; assensus est tamen, primique creati sunt L. ille Iunius, & C. Sicinius Bellutus, qui magistratum inierunt quarto ante Idus Decembris.

Conditiones reconciliationis

Tribuni plebis creantur.

10. eiusdem

IV. Expeditio in Volscos

Pacata Repub. magna plebis alacritate delectus habitus est, & expeditio in Volscos suscepta à Consule Posthumo; qui singulis fere diebus, singula eorum oppida occupauit, præter Coriolos, vbi paulò diutius ac laboriosius gemino prælio certatum est, & C. Marcius, virtutis ergò, Coriolani nomen est consecutus. Interea Consul alter in vrbe fœdus cum Latinis renouauit. Cumque Menenius Agrippa eodem tempore obijsset, neque eius facultates sufficerent, ad hominem pro eius dignitate tumulandum, decreto Senatus ex publico ærario sepultus est. Plebs nihilominus, quæ patri mortuo destinarat in funus, viuis filiis largita est.

Menenius publico sumptu sepelitur.

ANNVS MVNDI 3563.

ZOROBABELIS & IOSVE 47.

DARII 32. Imperij Persarum 47.

OLYMPIADIS LXXII. An. 2. V. C. 262.

ANTE CHRISTVM 490.

I. Annus Sabb. 140. Gelonis tyrannis.

OLympiadis 72 annum alterum, qui fuit Sabbaticus 140 notat Pausanias l. 6. vt insignem ocrupata à Gelone tyrannide Syracusis; succedens Hippocrati fratri, & ei vicissim demortuo, Hiero frater alter successit. Hoc ipso anno in Græcia initæ sunt induciæ tricennales inter Athenienses & Lacedæmonios, quibus bella ad Eubœam gesta terminata sunt, sed ex decimo quarto anno ruptæ sunt, cum bellum Peloponnesiacum inchoatum est. Datius porrò audita clade Matathonia, infensior factus est Atheniensibus, ac propensior ad bellum Græciæ inferendum, missisque omnem in partem nunciis, totam Asiam triennio appatatu bellico fatigauit. Miltiades autem cum ab ea victoria expeditionem suscepisset in Parum insulam, & templum Cereris occupare conatus esset, grauiter saucius in vrbem rediit; vbi accusatus, & 50 talentis mulctatus, excessit è viuis, femore, vt ait Herodotus, putrescente, in pœnam sacrilegij, quod quadam sacrificula vsus esset, ad patriæ proditionem. Quò etiam mors Cambysis, & Cleomenis regis Lacedæmonum aggregati possunt.

Induciæ Græcorum tricennales id est Olymp 83. a. 3. Thucyd. l.1.

Persicus belli apparatus trienij.

Miltiadis mors.

II. Annonæ caritas in Vrbe ob secessionẽ

Magna hoc anno annonæ caritas, atque adeo fames vrbem inuasit, ex secessione orta, cum plebs sub ipsum sementis initium secessisset, &

agri per tres fere menses inculti mansissent, quam scilicet fuit diuturna secessio. Itaque legati mittuntur frumentatum varia in loca, parum felici euentu, præterquam in Sicilia; vnde P. Valerius Publicolæ filius, & L. Geganius Geganij Consulis frater multum commeatum exacta hyeme adduxerunt. Paulo post facta est in Antiates excursio, duce Marcio Coriolano, qui exercitum rebus omnibus locupletatum domum reduxit, gementibus iis, qui Tribunorum concionibus obsecuti (iam enim turbas excitare cœperant, & cum Consule contendere) pari fuerant fœlicitate fraudati.

Marcij excursio in Antiates.

ANNVS MVNDI 3564.

ZOROBABELIS & IOSVE 48.

DARII HYST. 33. Imperij Persarum 48.

OLYMPIADIS LXXII. AN. 3.

VRBIS CONDITÆ 263.

ANTE CHRISTVM 489.

I Gelonis frumentū Romę causa turbarū.

Hic est annus secundus apparatus Persici, aduersus Athenienses, & Græciam vniuersam, quo magnæ turbæ Romæ, in causa C. Marcij sunt excitatæ, & maiorum etiam sementis facta est. Cum enim legati cum 50 millibus Medimnū Siculorum rediissent in vrbem, quorum dimidium emerant admodum vili pretio, reliquum Tyrannus dono miserat. Qui in Patriciis æquissimi erāt, pauperum miserti, domum Gelonis plebi diuidendam putabant, quod autem pretio emptum fuerat, vili pretio distrahendum. Cæteri qui necessitate ad modestiam compellendam plebem putabant, neque donari quidquam volebant, & insuper quod venderetur, carissimè vendendum. Quo in numero erat Marcius ille Coriolanus, plebi, ob repulsam Consulatus, nominatim infensus, qui in Senatu coram Tribunis seuerissimam dixit in plebem sententiam, quam illi ad plebem pro concione retulerunt; cumque ad causam apud populum dicendam accessiuerunt, sed contumeliosè reiecti sunt.

Marcius cur infensus plebi.

II. Accusatur à Tribunis defenditur à Consule

In publico deinde conuentu à Tribunis accusatus, & à Minucio Consule eleganter defensus est, planeque absolutus fuisset, si ferox eius animus populo supplex fieri potuisset. Deinde lis ei tyrannidis affectatæ intenditur, quā ille à se forti oratione repulit. Deniq; cum tributis comitiis nouo more iudiciū factum esset, & non centuriatis, in quibus Patritij plurimū poterant, eaque in re Senatus male Tribunis cessisset, Tribuni, decreta perpetui exilij pœna, calculum tribubus permiserunt. Cumque vna & viginti tum tribus essent, à nouem absoluebatur, á reliquis damnatus est. & cum ingenti Patritiorum luctu, & plebeiorum lætitia in Volscos exulatum abiit. Nec in communi amicorū dolore ac lacrymis, & domesticorum eiulatu ipse gemitum vllum edidit. Addit Plutarchus Marcium, cum primum Roma pulsus est, per paucos dies in quadam villa substitisse, deliberantem apud se, & de inimicis suis vltionem meditantem: moxque ad Tullum Attium, principem apud Volscos virum, fuisse profectum, & ab eo percupidè acceptum, vt mox dicetur.

Condēnatur exilij.

Et abit ad Volscos.

3565. III. Portenta Romæ, & ludi propter præsultorem instaurati.

Anno autem sequenti, qui fuit tertius Persici apparatus, Roma multis ostentis territa est, Consulibus Q. Sulpicio Camerino, & Sp. Largio II. Ioue quoque quendam T. Latinum torquente, vt Senatum moneret de ludis instaurandis, quòd præcedentes molestum sibi præsultorem habuissent: seruum videlicet, quem socij diris lacerabant flagellis, & ad voces motusque inconditos compellebant; quem per forum ad crucem deductum, ludorum pompa fortuitò subsecuta.

ANNVS MVNDI 3566.

ZOROBABELIS & IOSVE 50.

DARII HYST. 35. Imperij Persarum. 50.

OLYMPIADIS LXXIII. AN. 1.

VRBIS CONDITÆ 265.

ANTE CHRISTVM 487.

I. Ægyptiorum à Persis defectio.

Quartus hic annus à pugna Marathonia, idemq; primus Olymp. 73 Persis, & Romanis in primis luctuosus fuit. Nam Ægyptij, qui à Cambyse subacti fuerant, post annos 40 a Persis defecere, & Marcius Romanos bello inuasit. Darius autem copias contra Græciam destinatas, eadem opera contra Ægyptum parat; vtrorumq; iniurias eadem expeditione vlturus. Eam cum longinquam, & periculosam seni viderent Darij liberi, more patrio institerunt, vt regni successor à patre declararetur. Et erat iusta dubitandi causa, inter Darij liberos ante regnum à Gobriæ filia susceptos, & in regno ab Atossa Cyri filia. Superiorum natu maximus erat Artabazanes, posteriorum Xerxes. Ille ius suum natiuitatis antiquitate tutabatur, hic matris nobilitate, quæ filia Cyri esset, qui Persis peperisset imperium. Verum Darius cunctatus est, vsque in annum sequentem, ferre sententiam.

Regni successor quęritur.

II. Marcius quo sa modo Volscis dedeat

Marcius autem Coriolanus, qui perpetuo exilio à Romanis iniustè mulctatus fuerat, dispiciens qua ratione inimicos vlcisci posset, credidit se id Volscorum ope posse conficere, si eorum eligeretur Imperator; sed hominem ab ea spe, non patriæ reuerentia, quam in odium verterat, sed timor eorum deterrebat, quibus tot clades hactenus intulisset. Nihilominus spreta periculi magnitudine, Antium vrbem Volscorum nobilissimam noctu venit, Attium Tullum adiit, & enarrata necessitate, qua compulsus esset ad hostes confugere, orat ne supplicem pro hoste habeat, pollicens se Volscis, si in eorum gratiam recipiatur, tantum allaturum boni, quantum mali antea intulisset inimicus. Comiter eum accipit Attius, eique ciues primum suos, tum reliquam Volscorum gentem conciliat. Marcius autem belli contra Romanos causam excogitat, occasione ludorum, qui magno instaurabantur apparatu. Tullo

Ope Attij Tulli.

Suscitat bellum in Romanos.

enim suadet, vt cum magna suorum multitudine Romam veniat, quando per inducias id liceat. Tum Romæ, per amicorum fidissimum Consulem moneat, Volscos vrbem noctu velle inuadere, ideoque venisse tam multos. Cumque propterea vrbe eiecti essent, non detore belli causam.

III. Volsci bellum parāt, eique Marcium præficiunt ducem.

Ergo Volsci Roma eiiciuntur, cum calumnia meditatæ proditionis, proptereáque incentore Tullo oppidatim bellum parant. Quibus congregatis eiusdem suasu accitus est Marcius qui rem Romanam, si quis alius, & conuellere posset, & vellet; à quibus videlicet tam insigniter violatus esset. Is euocatus recenset illatas sibi à Romanis iniurias, quas vehementer vlcisci cupiat, laudat Volscos, à quibus tanta humanitate acceptus sit, & pro hostibus, amicos beneficatoresque repererit. Hortatur deinde vt belli occasionem ambiant, repetendis rebus, sibi prioribus bellis per vim ademptis, quas nunquam inducturi essent animum vt redderent. Monet adesse temporis opportunitatem dum illi ob seditionem sibi suspecti sunt inuicē, & militiæ duces habent imperitos. Postremo studium suum quam humiliter prolixéque defert, qui apud suos rigidum animum inflectere animi demissione nequiuerat. Nimirum apud eum vindictæ appetitus, amore patriæ ac suorum potentior fuerat.

IV. Mittitur legatio Romam, quæ bellū suscitet.

Mittitur ergo Romam legatio repetendarum rerum causa, sed irrita, quod eas iusto bello dicerent acquisitas. Accepto responso Volsci communi consilio Romanis bellum indicunt, & Imperatores Tullum & Marcium eligunt, quorum ille Volscorum rem domi tueatur, hic Romanos inuadat. Interea vero, dum totæ coguntur copiæ, vterque imperator, cum electa manu agros Latinorum & Romanorū latè populantur, prædasque auehunt ingentes. Vtque Romæ dissensio cresceret Patritiorū bonis parcebāt, plebeiorum res rapiebant ferebantque. Mox Marcius Circeios petit, eoque oppido potitus, Romanis expulsis, illud Volscis tradidit. Tum vero maior Romę tumultus extitit, Patritiis plebē incusantibus, quod virum bellicosum atq; magnanimum falso implicitum crimine, ex vrbe eiecissent, Volscisque ducem dedissent. Tribuni autem Patritios criminabantur, quasi belli contra plebem conscios, atque incentores, vt quorū bonis ab hoste parceretur. Has inter turbas Senatus iubet Coss. delectū habere militarem, sociorum auxilia accersere, nec prius ex vrbe educere, quam probè parata esset omnia. Sed quoniam vicina erant consularia comitia, res inchoata nouis Consulibus tradita est.

Marcius multa oppida capit.

Romani contentiosè turbantur.

ANNVS MVNDI 3567.

ZOROBABELIS & IOSVE 51.

DARII 36. & vlt. Imperij Persarum 51.

OLYMP. LXXIII. An. 2. V. C. 266.

ANTE CHRISTVM 486.

I.

POstremus est hic annus Hystaspidæ Darij, iuxta Herodoti probatam omnibus chronologiam. Quo anno lis de successore regni Persarum inter Xerxem & Artabazanem, definita est. Cum enim Xerxes apud patrem, suadente Demarato Spartano, dixisset, se primum ex rege natum, ideóque regni se esse primogenitum, Artabazanem vero ex Dario homine tum priuato genitum ideoque priuati hominis, non regis successorem esse debere, Darius Xerxem regni successorem declarauit. Xerxi quoque fauebat Atossa mater, quæ tum omnia in regno poterat. Imperij porro successore declarato, cum conaretur Darius rebus apparatis ire in expeditionē, altero à defectione Ægyptiorum anno, supremum diem obiit, sex & triginta regni annis expletis, nec tamen voti compos de Atheniensibus & Ægyptiis vlciscendis. Sic Herodotus.

Xerxes declaratur regni successor.

Obitus Darij.

II. Exitus Zorobabelis, & laus. l. 11. c. 5.

Ad Darij porro exitum Zorobabelem & Iosue produximus, quod non constet quando iste Sacerdotio, vel ille Reipub. administrationi finem imposuerit. Nouum tamen sub Xerxe Pontificem, à Iosepho nominatum Ioacimum Iosue filium reperimus, vt proximo anno dicemus. De Zorobabelis porro morte id vnum ab Hebræis traditur eum, ædificato vrbis muro, aptatáque æde Sanctuarij, Babylonem rediisse, ibique esse defunctum. Et quidem, vt par est credere, piè ac religiosè, vt qui de pietate ac Dei cultu, totáque Hebræorum gente bene meritus fuerat, & suum in diuinam veritatem amorem ac venerationem, in conspectu regum professus fuerat, eamque rebus omnibus antetulerat. Quam confessionem videtur Dominus non solum Darij gratia ac munificentia, sed æterna quoque vita remunerasse.

III. Marcius Romanos latè vexat.

Sequitur Romana res, quæ Volscorum imperatore Marcio vehementius afflicta, ab eius, matre Veturia, filio affectibus expugnato, restituta est. Rem in tota historia Romana pulcherrimam, non negligenter in Annalibus persecuti sumus, quam piget nunc contrahendo corrumpere. Dicamus tamen breuiter, quoniam iampridem iacta est alea, Romanos quidem Coss. studiosè domi bellum parasse, sed plerosque sociorum, fide labante, spem eorum fefellisse, & ad Volscos vel clam, vel apertè abiisse. Quibus fretus Marcius, Romanos Latinosque agros populari, oppida expugnare, atque diripere, nemine congredi audente. Volscis noui imperatoris peritiam, fortitudinem, felicitatem depredicantibus, & Romanorum sociis quotidianis legationibus opem aduersus Marcium frustra implorantibus; Ipso autem Romano populo Senatum vrgente, ad reditum in vrbem Marcio decernendum, cui iam imminebat infestus.

Populus agit de antiquando in eum decreto.

IV. Prima ad Marcium legatio. Altera duplo maior.

Ea necessitate coacti Patres, quinque è suo numero elegerunt, Carioliano gratiosissimos, qui de pace cum illo agerent: quorum sapientissimam orationem ille mira ingenii felicitate refutauit, ostendens inter alia, se Romam ab ipsis in certissimam perniciem vocari. Ne tamen ferreus patriam plane exscindere velle videretur, durissimas exigit conditiones pacis, datis interea ad deliberādum 30 dierum induciis. Subactis interea septem Latinorum oppidis, Romam propius accessit, cum Senatus ad eum decem legatos misit, qui responsum patrum quam blandissimè proponerent. Pacem cum

Volscis miri posse, si deductis ea agro Romano vel Latino copiis, armisque positis eam peterent; At ille eos è vestigio abire iussit, minatus, ni facerent, pro exploratoribus habiturum. Cum autem spei adhuc superesset aliquid flectendi Marcium, missa est ad eum tertia legatio sacerdotum, aliarumq; personarum sacrarum, cum religioso vestium apparatu; sed irrita, cum Marcius iuberet Romanos imperata facere, nec aliter ad se reuerti.

Tertia facrorum virorum.

V. Quarta matronarũ & nominatim matris & vxoris eius.

Statuerunt nihilominus matronæ nobiles, suadente Veturia sorore Publicolæ, desperatum alioqui tentare negotium, eamque prouinciam cõmittere quamuis repugnanti Veturiæ, Marcij parenti, eiusque vxori Volumniæ. Quibus denique acquiescentibus, illæ cum filiis, & multo matronarum comitatu ad hostilia castra profectæ sunt, vultu, vestituque lugubri, & omnibus ad commiserationem compositis. Ille vt sensit adesse matrem, magno cum honore ac pietatis sensu eam accepit, tum secuta est multiplex ac vehemens vtrimq; postulatio ac recusatio, quibus haud scio an quidquam artificiosius fingi possit. Postrema fuit hæc Veturiæ conclusio. *Quod si repuleris*, inquit, *matrem tuam & indonoratam dimiseris, quid tibi propterea mali venturum sit non possum dicere; auguror tamen certe, nihil euenturum prosperi*. Et mox, *Nam Veturia si coram tot testibus contumeliosam patiatur repulsam, non sustinebis vel minimum temporis spatium superuiuere, sed in conspectu omnium vestrum me ipsam interficiam, Dirasque & furias tibi pro me vindices atque vltrices relinquam.*

Veturia Marcium expugnat.

VI. Qui mox à Volscis lapidibus obruitur.

Hæc elocuta humi se abiecit, & ambabus manibus Marcij pedes amplexa deosculabatur, simul vim intolerabilem Marcio pectori afferens. Accessit quasi ex composito, ingens & longus vniuersarum matronarum eiulatus. Volsci quoque qui assidebant, nouitatem eius spectaculi non ferentes, auerterunt oculos. Ipse Marcius prosiliens è sella, correptam matrem semianimem erexit, eamque complexus exclamauit. *Vicisti mater, quod nec tibi bene vertet nec mihi. Nam patriam quidem seruasti, pium vero & indulgentem filium perdidisti.* Nec vanus augur fuit. Cum enim copias deinceps innoxius reduxisset, odium Volscorum incurrit, à quibus præsertim à factione Attij Tulli, in conuentu publico lapidibus obrutus est. Plerique tamen, qui eius auspiciis non sine fructu militarant, imperatorio cultu ornatum honorificè sepelierunt, Romani publicè priuatimque luxerunt: Volsci autem cito pœnas dederunt, vt mox dicetur, cætera ex Annalibus petantur.

ANNVS MVNDI 3568.

IOACIMI Ducis & Pont. 1.

XERXIS 1. Imperij Persarum 52.

OLYMPIADIS LXXIII. An. 3. V. C. 267

ANTE CHRISTVM 485.

I. Mors prophetæ Aggæi. In Chron. breui.

TRadunt Hebræi anno 52 Imperij Persarum mortuos esse Aggæum, Zachariam & Malachiam, id est non ante id tempus esse defunctos, non autem omnes hoc ipso anno. Sic Thare dicitur vixisse 70 annis, & genuisse Abram, Nachor, & Arám, id est non ante septuagesimum; sed postea suo quemque tempore. Sed quia certus annus nobis incertus est, de eorum morte dicamus hic aliquid. Fuit Aggæus de tribu Leuitica, atque adeo Sacerdos. Nam ab Epiphanio dicitur sepultus honorificè Hierosolymis apud Sacerdotes, & à Dorotheo cum honore sacerdotali. Mors eius in Romano Martyrologio 4 Iulij ponitur, in Menologio autem Græcorum 16 Decembris. Legitur autem apud eosdem, Aggæum habuisse cum Zacharia commune sepulchrum.

Et Zachariæ.

Zachariæ autem mortem martyrologium Romanum cum reliquis Latinis in 6 Septemb. refert, menologium vero Græcorum in præcedentem diem. Fuisse etiam ipsum de tribu Leuitica, atq; etiam sacerdotem, author est Dorotheus in Synopsi. Propheta ipse filium se Barachiæ profitetur, & nepotem Addo. De hoc Zacharia non agit Christus Dominus Matthæi 23. vt ostendimus, tam in hoc Annalium loco, quam anno 36. Ioas. Adde quod Epiphanius & Dorotheus satis apertè significant eum, cum esset valde senex, naturæ necessitati cessisse. De Malachia, & an idem fuerit cum Esdra, dicemus in Artaxerxe.

c. 1. 1. v. 35. & Lu. 11. 51.

II. Xerxis imperium. l. 11. c. 5.

Defuncto Dario, inquit Iosephus, *successit Xerxes filius, sicut regni, ita & hæres paternæ pietatis. Nihil enim ex patris institutis circa diuinum cultum mutauit, & Iudæos summa beneuolentia prosecutus est.* Sic ipse, ex quo colligitur Darium toto vitæ tempore sacrificiorum sumptus Hierosolymis, magna saltem ex parte suppeditasse, vt ex iis literis apparet, quas in gratiam Iudæorum, à principio regni sui, miserat in Iudæam. De Pontifice autem sic pergit, *Hoc regnante pontifex erat Ioacimus filius Iebu*. siue Iosue. *Apud Babylonem vero degentiũ Iudæorũ primarius sacerdos erat Esdras vir iustus*, &c. Pergit enarrare, quæ 1. Esdræ c. 7. sub Artaxerxe contigerunt; in eo vehementer hallucinatus; quod eundem Xerxem cum Artaxerxe fecerit, patrem scilicet cum filio, toto regno Xerxis, quod vnius & viginti annorum fuit, per imprudentiam præter misso. Nihilominus Ioacimum sub Xerxe fuisse pontificem, apertè suadet longinquitas prioris pontificatus, & quod filius eius Eliasib, sub huius Xerxis successore pontifex fuerit, vt ex 2. Esdræ c. 3. perspicuum est.

Ioacimi pontificatus.

Iosephi lapsus fugiens.

III. Xerxes ad expeditionem in Græcos & Ægyptios incitatur.

Scribit Herodotus Xerxem à principio non fuisse animatum ad bellum Græciæ inferendũ, sed Ægypto, quæ à Persis paulò ante defecerat. At Mardonius ei author fuit vt domitis Ægyptiis, de Atheniensibus quoque vindictam sumeret. Cæterum idem Herodotus ait Xerxem secundo à morte Darij anno in Ægyptum expeditionẽ suscepisse. Nimirum primo anno regnum suum circũquaq; rectè stabilire conatus est, nequid postea in eius absentia turbaretur.

IV. Bellum in Hernicos & Volscos.

Interea Coss. viri bellicosi decreto senatus bellum Hernicis & Volscis intulerunt. Aquilius Hernicos diu fortiter repugnantes ægrè superauit: ægrius etiam Volscos, & tullum eorum ducẽ Siccius. Reperit enim eos ex Marcij disciplina probe exercitatos. Itaq; ad multam diei horã vtrimque æquo marte certatum

est, donec pene omnes tam in acie quam in propugnatione castrorum confecti vulneribus, in quibus & Attius Tullus, non inulti recide-runt. His Romæ cognitis ingens gaudium fuit, & Aquilio ouatio, Siccio triumphus decretus, magnoque apparatu celebratus est. Quod maiore vrbe terrore liberasset, insolente Volscorum exercitu, cum eorum duce deleto.

Mors Attij Tulli.

In hunc annum refert Suidas Epicharmum poëtam, quem ait docuisse Athenis sex annis ante bellum Persicum, eumdemque vnà cum Phormo, comœdiæ inuentorum extitisse.

Epicharmus.

ANNVS MVNDI 3569.

IOACIMI Ducis & Pont. 2.

XERXIS 2. Imperij Persarum 53.

OLYMPIADIS LXXIII. An. 4. V. C. 268.

ANTE CHRISTVM 484.

I. Ægyptus iterum à Persis edomita.

Annus hic Persis lætus, Romanis turbulentus, Ægyptiis funestus fuit. Nam Xerxes, authore Hrrodoto, altero à morte Darij anno, primam expeditionem fecit aduersus Ægyptios, qui rebellauerant, quos subactos, & in arctiorem, quam sub Dario fuerant, seruitutem redactos, Achæmeni fratri suo tradidit gubernandos. Tenuit hoc bellum annum vnum. Siquidem à debellata Ægypto, per totum quadriennium Xerxes comparauit exercitum, vt idem ait, atque eius apparatum quinto anno inrautè mouit, id est primo anno Olympiadis septuagesimæ quintæ, vt omnes fatentur.

II. Romana res.

Res autem Romana ab anni initio satis bene habuit. Coss. in bellum profecti, Virginius Æquos, nusquam prodire ausos, deuastauit: Cassius autem Volscos & Hernicos; qui mox rebus suis diffisi, pacem à Consule certis conditionibus impetrarunt, quam etiam Senatus probauit; non probauit autem, quod eas conditiones cum patribus non communicasset; ideoque reuersus in Vrbem triumphum petiit, & ægrè obtinuit. Mox autem trium Consulatuum, & duorum triumphorum honore præ ciuibus suis fulgens, maiora cogitans, plebem sibi demerendam, agri frumentique largitione putauit. Tum primum, inquit Liuius, lex agraria promulgata est, nunquam deinde vsque ad hanc memoriam, sine maximis rerum motibus agitata.

Cassius Tyrannidē parat.

III. Ortus Sophoclis.

Refert in hunc annum Suidas Sophoclis poëtæ ortum, quippe quem annis 17 ait fuisse Socrate natu grandiorem, quem Laërtius ex Apollodoro tradit natum anno quarto Olympiadis 77. Fuit hic patria Atheniensis, & tragœdiam maxime celebrauit, Vide Suidam, & Annales.

ANNVS MVNDI 3570.

IOACIMI Ducis & Pontificis 3.

XERXIS 3. Imperij Persarum 54.

OLYMPIADIS LXXIV. An. 1. V. C. 269.

ANTE CHRISTVM 483.

I. Annus Sabb. 141.

Initio Olympiad. 74, in quod cadit annus Sabbaticus 141. vicit in stadio Astyllus Syracusanus: quando Xerxes redacta in potestatem Ægypto, suorum monitis incitatus, bellum olim in Athenienses destinatum, vniuersæ Græciæ atque adeo Europæ statuit inferre, incitante Mardonio regis affine. Reges quoque Thessaliæ, & Pisistratidæ idem suadebant. E contrario Artabanus Darij frater Xerxisque patruus rem vehementer dissuadebat, ex præteritis futura coniectans, clade scilicet Marathonia, nouam à Græcis imminentem. Itaque Mardonium, qui Græcorum vires ineptè depresserat, mendaciæ & vanitatis arguit, & sponsione prouocat. Cuius cum orationem Rex ipse respuisset, postmodum inconstanter Xerxis, & concilij totius voluntati subscripsit, mandauitque omnibus Persarum Satrapis, vt certo tempore, cum maximis florentissimisque copiis adessent. Apparet datum triennium huic apparatui super annum præsentem: nam initio sequentis Olympiadis omnes copiæ se in viam dedere.

Xerxis de expeditione in Græciam deliberatio.

II. Armorum societas Carthagine.

Addit Diodorus Siculus Xerxem legatos Carthaginem de re communiter gerenda misisse, atque ita cum illis conuenisse, vt Græciæ incolas inuaderet; ipsi autem eodem tempore Græcos, qui Siciliam & Italiam tenebant, bello opprimerent. Ergo Carthaginenses vti conuenerat, stipendiarios, non ex Africa solum & Lybia, sed ex Italia & Liguria, Gallia & Iberia conduxerunt, ad trecenta hominum millia, oauesque ducentas, etsi Herodotus horum subsidiorum non meminit.

III. Cassij accusatio.

His Consulibus Sp. Cassius superioris anni Consul, agrariæ legis author, ad populum ambitæ tyrannidis delatus est, ostensumque à Quæstoribus, qui eum accusabant, omnia eius facta, dicta, consilia eò relata fuisse: arma quoque, vires, pecunias, ipsi ab alienigenis in promptu esse ad id facinus perpetrandum: quæ cum idoneis testibus confirmarentur, populus hominem capite damnauit, veritus ne si in exitium mitteretur, vir imperatoriis artibus clarus, idem faceret quod nuper Marcius Coriolanus. Ergo virum genera nobilem ac Patritium, tertium exconsulem & triumphalem, liberis, cognatis, amicisque sordidatis, quæstores in forum adducunt, & ex imminente rupe, toto spectante populo, præcipitem dederunt, eiusque bona publicarunt. Cum autem extincto Cassio nulla vltra diuisionis agrorum mentio fieret, plebem sui iudicij pœnitere cœpit. Quin & militiam detrectabat, sed verita ne Appius Claudius Dictator fieret, militiæ nomina dedit, Cornelius Veientes inuasit, Volscos Fabius: sed tota præda, spolia, &

Et damnatio.

pecunia ex captiuis venditis, in ærarium relata est: quod iram plebis in patritios accendit.

ANNVS MVNDI 3571.

IOACIMI Ducis & Pont. 4.

XERXIS 4. Imperij Persarum 55.

OLYMPIADIS LXXIV. An. 2. V. C. 270.

ANTE CHRISTVM 482.

I. Persicæ expeditionis apparatus.

Xerxis annus quartus, imo quintus quoque ac sextus omnes eius subditos in apparanda expeditione tenuit, Carthaginenses quoque, vt ex Diodoro diximus. Romæ autẽ Patres qui plebem videbant dolere de damnatione Cassij, prouiderunt ne crearentur Coss. populares, qui turbas in Repub. concitarent. Itaque L. Æmilium & Cæsonem Fabium, vtrumque plebis minime studiosum, Consulatum ambire iusserunt; quem etiam inuita plebe, & è campo Martio abeunte obtinuere: vnde Liuio teste nonnulla est orta seditio, ad quam comprimendam commodè contigit iterata Volscorum defectio, qui rursum victi, priorem ignominiam posteriore cumularunt, si Liuio credimus. Nam Dionys. ait Æmilium contra Volscos infeliciter pugnasse, remque ad Triarios fuisse redactam: adeo vt Consulem in potestatem redacturi essent, nisi collega subsidio venisset.

Consul cõtra Volscos male pugnat.

II. Aristides ostracismo exulat.

Huius Olympiadis anno secundo Aristides ostracismo ab Atheniensibus in exilium pulsus est. Erat autem Ostracismus, vt plutarchus ait, non improbitatis pœna, sed nimiæ potentiæ imminutio, atque inuidiæ lenimentum, quæ odium suum decennali absentia exacuraret. Aristidi autem exilij causa fuit inuidia mista metu. Cognomen Iusti, vt idem ait, primum Aristidi amorem, postea inuidiã excitauit; Themistocle præsertim in vulgus spargente, Aristidem, dum omnia ipse iudicat, (plurimi enim controuersias suas eius arbitrio permittebant eique propter vitæ integritatem iniurato fidem habebant) sublatis tribunalibus, regnum sibi, multo stipatum satellitio, parauisse. Itaque exilio mulctata est virtus eius: quæ in eo quoque egregiè eluxit, quod vrbe discedens precatus est, ne Atheniensibus ea vnquam tempora contingerent, quibus populus Aristidis meminisse cogeretur. Ergo quasi ex euangelica lege bene precatur inimicis, & voluntariæ paupertatis amator, Xerxis Daricos, & Calliæ diuitias contemnit, atque repudiat, vt in Annalibus ex Plutarcho leges.

Laus eius.

l. 15. c. 13.

Natalis Herodoti.

Est hic ipse annus Herodoto natalis, si Pamphilæ apud. Gellium credimus. Cum enim initio belli Peloponnesiaci fuerit annos natus 53. id autem bellum inciderit in annum 2. Olympiadis 87, necesse est hoc anno natum esse Herodotum.

ANNVS MVNDI 3572.

IOACIMI Ducis & Pont. 5.

XERXIS 5. Imperij Persarum 56.

OLYMPIADIS LXXIV. A. 3. V. C. 271.

ANTÈ CHRISTVM 481.

I. Græci bellum parãt.

Cvm Asia tota bellico iamdudum apparatu Xerxe imperante ferueret, Athenienses in quorum maximè perniciem à principio hæc omnia parabantur, omni vicissim studio publicè ac priuatim se ad resistendum comparabant: qui sciebant ingentem vindictæ appetitum in corde Persarum viuere, non solum à tempore pugnæ Marathoniæ, sed à Sardium etiam expugnatione; eundemque tam à Mardonio, cæterisque Persis, quam à Græcorum exulibus Demarato Lacedæmonio, & Hippia Atheniensi perpetuo suscitari, si tamen Hippias viuebat adhuc. Demaratus autem ita Xerxem excitabat, vt Græcis eius consilia artificiosè proderet. Vnde rebus inter Græcos communicatis, totius Græciæ comitia Corinthi in proximum annum indicta sunt, vt ex Diodoro Siculo perspicuè colligitur.

II. Plebs militiam detrectat.

Consules initio magistratu postularunt vt centuriæ, quæ bello contra Volscos non parum fuerant imminutæ, supplerentur. Impetratoque Senatus-consulto diem præscripserunt, qua militaris ætatis homines præsto essent ad danda nomina, plebe imperia cum vociferatione detrectante, quod promissa de diuidendis agris fallerentur. Itaque in Consulum & Tribunorum altercatione, cum Tribuni suam potestatem vrbe ipsa definitam haberent, Coss. vrbe egressi in adiacenti campo; sellis imperatoriis positis, delectum habebant; & qui citati non parebant, grauiter mulctabantur; itaque sub suis quique signis, plebei à Tribunis suis destituti, nomina professi sunt. Ergo Valerius in Volscos profectus est, sed cum miles pugnaret inuitus, & Imperatorem imperitię calumniaretur, nihil recte agi potuit. In ipsa autem vrbe Pompilia virgo Vestalis, polluta libidine, per forum traducta, in specu subterraneo viua defossa est, qui autem eam polluerant, publicè verberati, necatique sunt.

Tribunorum potestas.

Pompilia Vestalis viua defoditur.

ANNVS MVNDI 3573.

IOACIMI Ducis & Pont. 6.

XERXIS 6. Imperij Persarum 57.

OLYMP. LXXIV. An. 4. V. C. 272.

ANTE CHRISTVM 480.

I. Coss. per interregem creati.

Romæ cum tempus comitiorũ adesset, magna de creandis Cõsulibus, Patritios inter ac plebeios contentione certatum est. Donec creati sunt interreges, qui cum bona vtriusque partis gratia Coss. elegerunt vnum è plebis fautoribus C. Iulium, alterum Q. Fabium ea factione optimatum

in cuius secundum Consulatum plebs consensit, odio Appij cuius filius Consulatum ambiebat, eiusque repulsa plebs maxime lætabatur, Interea Æqui & Veientes Romanos Latinosque agros incursabant, contra quos profecti consules nihil memorabile gesserunt.

II. Comitia Græciæ Corinthi tollunt priuatas inimicitias

Habita sunt hoc anno Corinthi totius Græciæ comitia, de poblica Græcorum salute, & clade quæ à Persis imminebat, auertenda. Ei rei duo maxime profutura erant, mutua Græcorum inter se concordia, & belli cum aliis populis societas. Ergo à priuatis odiis discessere tantisper, in primisque Athenienses cum Æginetis, & cum aristide Themistocles inimicitias communi saluti Græciæ condonarunt. Quin & Athenienses, abrogata lege Ostracismi, omnibus exulibus reditum decreuerunt, maximéque Aristidi, ne is se cum hoste coniungeret, multisque ciuium ad Barbarum deficiendi author existeret. Quod ad alterum caput, missi sunt nuncij ad contrahendam aduersus Persas belli societatem, Argos, Siciliam, Corcyram, Cretam, vt communi omnes studio, communi periculo consulerent. Numerum copiarum refert Diodorus, cum ait deuictum Barbarum trecentas agentem myriades, id est tricies centena millia, vel tres milliones, vt vulgò loquimur. Græcorum autem & sociorum copias non superasse centum & decem millia. At Herodotus, vt exactè docemus in Annalibus, ait copias Persicas tam classiarias quam terrestres, tam Asiaticas quam Europæas, adiectis eorundem seruitiis ad quingentas & viginti tres myriades, & insuper quinque millia ducentos & viginti ascendisse, Eunuchis ac mulieribus prætermissis.

Colligunt belli socios. l. 11.

n.7 & seq. Persicæ copiæ.

5235220.

III. Xerxes Sardibus hyemat.

Eas copias Xerxes cum lætitia gemituque conspexit, quod se Dominum tantarum copiarum videret, quodque sciret intra centesimum annum neminem fore superstitem. Sed hæc paulò post contigerunt. Nunc Xerxem accingentem se itineri, & iter Sardeis vsque facientem assectemur, vbi transacta hyeme, cum vere nouo in Europam transibit. In itinere autem cum Celænas transiret, ibi Pythium Atys filium inuenit, qui omnem regis exercitum, qui scilicet terra iter habebat, atque ipsum Xerxem magnificentissimo accepit hospitio, spoponditque se pecuniam ei in bellum suppeditaturum, quam tamen rex non accepit, sed auctam de suo, hospiti suo remisit. Sed eam gratiam hospitis sui Xerxes barbarum in morem remuneratus est, vt dicemus.

l. 7. Eum Pythius, eiusque exercitum accipit hospitio.

IV. Xerxes à Græcis deditionem postulat.

Simul ac Sardeis ingressus est præcones misit in Græciam, qui à singulis vrbibus ignem & terram in signum deditionis exposcerent. Partito inde exercitu, partem quæ ad iungendum ponte Hellespontum, partem quæ ad perfodiendum isthmum montis Athos, qui duodecim stadiorum est, sufficeret, emisit, non tam vt tutum exercitibus, & quam breuissimum transitum pararet, quam vt operum magnitudine Græcos perterrefaceret. Alioqui enim longe breuior erat traiectus ex Æolide & Ionia in Atticam, quam longo in septentrione circuitu Hellespontum & montem Athon petere. Ad quem, quia pridem multæ Persarum naues naufragium fecerant, cum iniuriæ memor, perfodi iussit. Pari vanitate cum Hellespontum ponte iunxisset, eumque perrupisset tempestas, Hellesponto trecenta verbera infligi iussit, & compedes in vndas coniici, & fabros interfici; tum pontem alium firmiorem, atque adeo geminum construi.

Isthmum perfodit, & pontem imponit Hellesponto.

ANNVS MVNDI 3574.

IOACIMI Ducis & Pontificis 7.

XERXIS 7. Imperij Persarum 58.

OLYMPIADIS LXXV. An. 1.

VRBIS CONDITÆ 273.

ANTE CHRISTVM 479.

I. Transitus Xerxis & eius temporis.

CElebertimus est hic annus transitu Xerxis in Europam, mari ponte constrato. De tempore Olympiadis, & Athenarum prætore Calliade, consentiunt Herodoto Dionysius; atque Diodorus, Polybius item, & A. Gellius. Postquam ergo Xerxi nunciatum est isthmum Athi montis esse perfossum, & Asiam Europæ factam esse interiecto ponte continentem. Sardibus vbi fuerat in hybernis, ineunte vere Abydum versus cum exercitu profectus est, vnde breuissimus est Hellesponti in Europam traiectus. Eo iter habente contigit Solis eclipsis. Qua perturbatus Pythius, qui eum proximo anno hospitio exceperat, rogauit vt ex quinque liberis suis, qui eius copiis adscripti, cum eo in Græciam proficiscebantur, vnum sibi natu maximum solatium senectutis relinqueret. At Barbarus indignatus, illum ipsum medium discindi iussit, mediasque inter partes traduci exercitum. Barbaro planè ingratissimi hominis facinore. Quo vno fortasse ita diuinam in se iram concitauit, vt breui pro gloriosa victoria, quam quærebat, probrosam fugam inuenerit: sicut & pater eius in non dissimili facinore, cum expeditionem pararet in Scythas. Vide Annales vtroque in loco Posteriore autem ex Herodoto reperies ordinem procedendi exercitus Persici.

Pythij filium crudeliter interficit.

An. mund. 3556. n. 1. & 3574. n. 4. & 5.

II. Copias cum fletu circumspicit.

Postquam Abydum peruentum est, Xerxes è throno regio, quem ei Abydeni in tumulo erexerant, terrestres simul naualesque suas copias conspiciens, beatum se putauit, vt diximus, & nihilominus lacrymas fudit super breuitate vitæ mortalium, ad quorum tamen cædes tanto apparatu ferebatur. inde cum Artabano collocutus, eum Susam, prorogem ibi futurum dimisit, reliquos Persarum principes ad rem bene gerendam adhortatur, omnes in posterum diem ad traiectum Hellesponti paratos esse iussit. Ipsum cum sol esset exortus: ex aurea phiala libans, apud Solem vota fecit, ne quid sibi aduersi contingeret, quo prius desisteret Europam subigere, quam ad illius terminos peruenisset. Hæc precatus phialam in Hellespontum proiecit, aureumque craterem, & gladium Persicum, siue Soli dedicans, siue Hellespontum, quem paulo ante stultè verberari iusserat, placare desiderans.

Artabanū remittit in Persidem.

Solique sacrificat.

III.

His peractis per alterum pontium, qui ver-

gebat

Transitus Hellespōti.

gebat in Pontum, peditatus omnis, equitatusque transiuit; per alterum, qui vergebat in Ægeum, iumenta atque seruitia, præcedentibus decem millibus Persarum coronatis omnibus, quos promiscuus omniū nationum sequebatur exercitus: quem transitum septem dies, totidemque noctes tenuisse scribit Herodotus. Inde circumducto per Thraciam exercitu, Tempe & Thessaliæ potitus est: vnde exclusi Græci, aditum Thermopylarum custodire statuerunt, ne Barbari aut multitudine, aut equitatu contra Græcos vti possent. Eum ergo locum Græci, ex variis collecti prouinciis occuparunt: in quibus eminebat Leonidas, cum trecentis Lacedæmoniis: ad quos Xerxes mittit nuncios vt ab armis discederent, & Persarum deinceps societatem colerent: quibus iussa negligentibus, Thermopylas Persæ perueniunt, Medi pugnæ initium faciunt spectante rege; quibus denique cedentibus submissi sunt Cissij, quorum insignis erat virtus, qui licet recentes & integri defatigatis committerentur, à Leonidæ tamen militibus, cum quibus deteriore conditione pugnabant, vertuntur in fugam.

Græci amissa Thessalia, Thermopylas occupant, ibique fortiter pugnant.

IV. Leonidas cum suis circumuenti obruuntur.

Hic Rex suorum clade animaduersa, lectissimos è Persis mittit; quos immortales vocant, quorum dux erat Hydarnes, qui eredebantur hostes facile profligaturi. Verum & ipsi congressi, nihilo magis quam Medi aut Cissij, loci & armorum iniquitate, profecerunt. Nox prælium diremit: postridie pertinacius quidem, eodem tamen euentu pugnatum est. Ibi Regem inopem consilij adit quidam Epialtes, pollicetur que se, cui montium semitæ notæ forent, Persis ducem fore, vt Leonidæ copias à tergo circumueniant, circumuentos nullo negotio deleri posse. Rex mirè lætatus hominem præmiis afficit, & 20 hominum millia deducenda tradit. Hi tota nocte itinere confecto sub auroram in cacumen montis enasere, & Phocensium præsidio missilibus fugato, Leonidas cum suis tanta Persarum multitudine circumuenti, iaculis obruti non inulti periere, & Persæ victoriam, sed Cadmæam obtinuere.

V. Classis Persica tempestate vexatur.

Interea nauales copiæ, ad occupandum Eubææ fretum proficiscuntur: inde enim iter parebat in Achaiam, & Atticam totam, sicut è Thermopylis pedestre iter in Græciam erat expeditum. Dum autem classis Magnesiæ oram teneret & longo ordine staret in anchoris, sub diluculum tempestas subsolano flante coorta est, qua ad quadringentas naues, concussæ conuulsæque periere. Cum autem Græci duces de pugnæ naualis ratione deliberarent, cæterique censerent ad artemisium hostium incursum operiendum, esse persuasit sociis Themistocles hostem instructa classe inuadere, dum hostiles copiæ toto mari dispersæ, ex variis portubus exeunt, & necessario tumultuariè pugnaturæ sint, nec sibi inuicem opem laturæ. Id consilium victoriæ initium fuit. Abundante nihilominus nauium Persicarum multitudine, Persarum consilium fuit Græcas à tergo & fronte concludere; verum ea pars quæ Eubœam circumuehebatur, eratque ducentarum nauium selectarum, per noctem & tempestatem in saxa impingens, prope Gerestum & Capharæum promontorium, tota funditus periit.

Consilium Themistoclis de Persis inuadendis, qui rursum tempestate cladem accipiunt.

VI. Naualis pugna.

Classis interea Græcorum tribus & quinquaginta nauibus Atticis aucta, animos sumpsere inuadendi Barbaros, & in Cilicium naues inuecti eas corrupere. Postridie autem tota, quæ reliqua erat, Persarum classe collecta ad Artemisium, paribus fere damnis pugnatum est, propter Græcorum per Barbaros paucitatem, qui etiam quinque Græcorum naues eo die, cum suis propugnatoribus, ceperant. Quo factum est vt Græci de fuga in vlteriora Græciæ deliberarent: audita præsertim per id tempus Thermopylarum clade. Ergo ab Artemisio profecti, ad Salaminam insulam, rogatu Atheniensium substitere, quò aliis quoque nauibus confluentibus classis Græcorum 380 nauium effecta est. Cum autem de eligendo ad pugnam loco deliberatur, nuncius ad eos venit de occupata à Persis Attica, Athenis captis, arce expugnata & omnibus sacris, profanisque locis ferro flammaque vastatis.

Græci de fuga deliberant, & Salaminā adeunt.

VII. Priusquam separentur arte Themistoclis, cum Persis pugnant.

Quibus auditis tantus omnes terror inuasit, vt plerique de fuga potius, quam de pugna cogitarent. Cumque Peloponnenses, ad sua, quæ adhuc erant intacta, defendenda relictis sociis proficisci vellent, Themistocles clam nuncium mittit ad Persas, qui eis persuaderet vt dissidentes Græcos, & fugam parantes, & à terrestri exercitu seiunctos, quamprimum inuaderent. Fide temerè habita Themistoclis nuncio, Persæ omnem Græcorum classem ad Salaminam positam sua ipsi circumueniunt. Qua re animaduersa Græci, misso abeundi consilio, ad pugnam, quod cupiebat Themistocles, necessario se comparant. In pugna Iones infideliter se gerunt, Persa deserto. Naualis quoque Imperator fortiter pugnans occumbit. Vnde cum deesset, qui subsidia laborantibus submitteret, nam Xerxes pugnam à longe spectabat innoxius, etsi metu illius, quem pugnæ & fortitudinis testem habebant, Persæ fortiter se gerebant, tandem inclinata re fusi Barbari fugatique, in portum Atheniensium se recepere.

Vincuntque.

VIII. Xerxes fugit, præfecto reliquis copiis Mardonio.

Cognita Xerxes clade sua, de fuga cogitat, quam ei Mardonius persuadet, relictis sibi triginta militum myriadibus, quibus reliquum bellum feliciter conficiat. Abit ergo celeriter Hellespontum versus, ne eum Græci præuenirent, pontesque interrumpant: imprudens, cui tot adhuc naues præsto erant, & omnes portus in Asia, Herodotus certe scribit, fuisse qui dicerent Xerxem nauem Phœniciam conscendisse, eamque, dum pelago sæuiente periclitaretur, plerisque Persarum adorato rege in mare vltro desilientibus, onere leuatam in Asiam peruenisse. Ea fuga cognita Græci deliberatione inita statuunt non sequi, sed belli reliquias conficere, & patriæ instaurandæ pro facultate diligenter incumbere. Mardonius autem paucis post pugnam diebus, mouit in Bœotios, & inde in Thessaliam ad hyberna concessit, vt ineunte vere tentaret Peloponnesum.

IX. Pœni Persarū socij in Sicilia male rem gerunt.

Dum hæc in Græcia geruntur, Carthaginenses quoque in Sicilia infeliciter pugnarunt. Cum enim ingentes copias aduersus Græcos, qui erant in Sicilia & Italia compa-

rassent, vt inter ipsos Persasque conuenerat, eis Amilcarem præfecerunt, qui dum Lybicum marem traijcit, tempestate iactatus, nauigia, quibus equi & currus vehebantur, amisit. Nihilominus Pannrmum Siciliæ portum inuectus, triduóque exercitu recreato, refectisque naufragij damnis, Himeram obsedit, cum Gelo Syracusis accitus, multa Pœnorum palantium millia cepit. Cumque literas Selinunciorum ad Amilcarem intercepisset, quibus illi se ad certam diem spondebant venturos cum copiis, eadem die Gelo, natales suas copias mittit quæ se à Selinunciis venire fingerent; ex naues vt sociæ admissæ, primum Amilcarem sacrificantem obtruncarunt, tum ignem in punicas naues iniecere. Interim autem Gelo cum Pœnis terrestri prælio congressus est, neutram in partem inclinante victoria, donec flamma è nauibus erumpente, & Imperatoris morte nunciata, Carthaginenses animo fracti, & in fugam conuersi, ad 150. millia perierunt. Nam Gelo viuos seruari vetuerat: reliquiæ in reditu absumptæ naufragio, vix vt pauculi cum scapha Carthaginem appulsi, vrbem totam luctu repleuerint, & ad legatos de pace mittendos ad Gelonem impulerint.

Gelonis solertia & fortitudine.

X. *Fracta intercessio Tribunorum. Ortus Euripidis.*

Romæ autem de creandis Coss. contentione orta Optimates inter & plebeios, tandem inter partes ita conuentum est, vt vnaquæque Consulem daret. Senatus Cæsonem Fabium II. qui Cassium tyrannidis reum peregerat, plebs Sp. Furium dedit. Cum autem vterque cum exercitu, alter contra Æquos, alter in Etruriam profecturus esset, Icilius Tribunus plebis conscribi militem non finebat. Sed Appij consilio cæterorum Tribunorum intercessione introducta, Icilij vis omnis infracta est. Conscriptus est miles, Furius in Æquos profectus, victorum spolia militi donauit. At Fabius cum militi esset exosus, & is se Imperatoris mandatis exhiberet contumacem, in vrbem, cum desertorum castrorum ignominia redire coactus est, non mediocri cum periculo, dum in tenebris per hosticum, nullo ordine discessere. Hoc ipso anno primo Olympiadis 75. natum esse poëtam Eurypidem, authores sunt Laërtius & Suidas.

ANNVS MVNDI 3575.

IOACIMI Ducis & Pont. 8.

XERXIS 8. Imperij Persarum 59.

OLYMPIADIS LXXV. AN. 2. V. C. 274.

ANTE CHRISTVM 478.

I. *Res in Etruria gesta.*

Priusquam Persarum Græcorumque res anni huius, quæ Athenis Prætore Xantippo contigerunt, attingamus, Romanã eiusdem anni historiam paucis expediamus. Cũ Etrusci deserta nuper à Romano milite castra, propter odium Fabij, quasi victores populati essent, noui Coss. ad eum tumorem comprimendum, cum exercitu profecti sunt, sed minime sponte militante, propter dilatam adhuc agrorum diuisionem. Itaque veriti Coll. pugnæ copiam facere, suis vterque castris, induobus tumulis se continuere, hoste quamtumlibet ad pugnam estimulante: donec variis ab hoste insultante probris & contumeliis affecti, vno animo à Coss. pugnam postularunt, atque impetrarunt, iureiurando etiam addito, de non repetenda patria, nisi cum victoria. Ergo acerrimè vtrimque, si vnquam alias, pugnatum est; adeo vt alter Consulum C. Manlius in pugna ceciderit, alter immani vulnere saucius ita decubuerit, vt se magistratu abdicare coactus sit. Mortuus quoque est vnus legatorum Quintus Fabius, qui bis Consul fuerat, aliique multi Duces, Tribuni, Centuriones. Penes Romanos hoc ipso victoria stetit, quod Etrusci proxima nocte desertis castris abiere.

Et cruenta romanorũ victoria.

II. *Persæ Græcique pro Ionibus solliciti.*

Classis Persica, post Salaminiæ pugnæ cladem Cumis in Hybernis fuit. Inde appetente vere in Samum traiecit, vt Ioniam, cuius dubia erat fides, in officio contineret. At Græci, quibus se Iones dedere cupiebant, metu Persarum vltra Delum progredi non audebant. Interea Mardonius Athenienses, quorum totam regionem habebat in potestate, sibi conatur adiungere; cumque id omne consilium Lacedæmonij disiecissent, eisque cum auxiliis præsto esse, aut cum Pausania Rege adfore quamprimum, Mardonius è Thessalia citato cursu Athenas contendit, easque incendit, & si quid murorum, aut priuatarum ædium, aut sacrarũ ex priore clade superarat, eo omni disiecto atque obruto, subduxit exercitum, Thebasque reuersus est, vbi proximam cladem ad Platæas Persæ didicerunt, quam tamen nemo Imperatori Mardonio referre audebat.

Athenienses ab vtrique sollicitantur.

III. *Clades Persarum ad Platæas.*

Conuenit enim Græcorum exercitus ad Platæas, conuenit & Persarum, numerosus vterque, & Asopo fluuio seiungebantur. Verumque exercitum haruspices prohibebant transgresso fluuio hostem, inuadere, quod tamen Mardonius valde cupiebat, & plerique equites, non sine Græcorum damno, factitarunt. Cumque Græci castra, mutarent, Persæ fluuio transgresso, Lacedæmonios & Tegeates, qui vltimi abibant, assecutus, pugnam inchoauit, in eaque pugnacissimè dimicatum est, Mardonio duce cum mille Persarum constantissimis ordines obeunte, & animante pugnantes, & multam cladem, quandiu superfuit, Lacedæmoniis inferente. Vbi autem Mardonius, & agmen quod circa ipsum erat, occubuit, Persæ Lacedæmoniis cessere, & alij aliò diffugere. Quos assecuti Græci, præter paucos, qui cum Artabazo fuga euaserunt, omnes ferme deleuerunt, perpaucis Græcorum desideratis.

Mardonij cædes.

IV. *Persarum clades ad Mycalem.*

Necdum Persis malorum finis. Qua enim die ad Platæas clade maxima sunt affecti, eadẽ ad Mycalem vehementer afflicti sunt. Cum enim vterq; exercitus ad pugnam se compararet, hinc rumor sparsus est Mardonij copias in Bœotia fuisse deletas, inde Xerxem cum nouis copiis aduentare. Ita commissa est pugna, summa vtrinque virtute, pertinaciq; constantia; cessere tamen aliquando Persæ, & in munitiones suas se recepere; quibus à Græcis perruptis, hoste cæso, naues, egesta in littus præda, incenderũt. Indéq;

in 6 annum vela fecerũt, vbi de Ionibus in Græciam transferendis deliberatum est, ne grauibus supplicijs afficerentur à Persis. Tandem decretum est vt Samij, Chij, Lesbij, ac cæteri insulani, vna cum Ionibus, addit Aeoles Diodorus, societatem cum Græcis inirent, & iureiurando firmarent, se mutuo, cum res ferret, armis protecturos. Lacedæmonij Spartam redière, Athenienses Sestum ad Hellespontum occuparunt. Persæ perpauci fuga lapsi Sardeis peruenerunt, vbi Rex accepto vtriusque cladis ad Platæas & Mycalem nuncio, parte exercitus Sardibus, ad bellum continuandum relicto, trepidus Ecbatanam versus iter intendit. Itaque bellum Persicum cum per biennium duraillet, quinque præliis ad Artemisium & Salaminam, Thermopylas & Platæas, denique ad Mycalem finitum est, vbi historiam suam finit Herodotus, inchoatque Thucydides.

Ionum cum Græcis Europæis societas.

Xerxes adit Ecbatanam, & bellum Persicum finitur.

ANNVS MVNDI 3576.

IOACIMI Ducis & Pont. 9.

XERXIS 9. Imperij Persarum 60.

OLYMP. LXXV. AN. 3. VR. CO. 275.

ANTE CHRISTVM 477.

I. *Obitus Gelonis.*

IN annum tertium Olympiadis 75. refert Diodorus Gelonis Syracusani Principis laudatissimi funus, post septimum regni annum Hieroni fratri natu maximo regno relicto, quod is ad vndecim annos, & octo menses tenuit. Refert & Athenarum instaurationem. Themistoclis insigni prudentia, oequicquam repugnantibus Lacedæmoniis, inchoatam atque perfectam. Cum enim hi timerent ne Athenienses, per quotidiana incrementa, totam sibi Græciam subiugarent, illique vicissim in patriæ instaurationem, maximeque murorum incumberent, misere Lacedæmonij legatos, qui authores essent ne mœnia reficerent, vno quæ starent adhuc in Græcia demolirentur, ne si redirent Barbari, tutum receptui locum, vt nuper Thebas haberent, Peloponnesum enim omnibus receptaculum, & perfugium satis tutum fore.

Athenarum instauratio.

II. *Industria Themistoclis pro reparandis mœnibus.*

Athenienses autem de Themistoclis sententia Lacedæmoniis quam primum dimissis, suis eos renunciare iusserunt, se legatos ea de re Spartam missuros. Interea author fuit Atheniensibus, vt se Spartam quamprimum mitterent, alios autem mittere cunctarentur, donec mœnia ad eam essent altitudinem erecta, vt inde hostem propulsare possent, omnibus omnino ciuibus in opus incumbentibus, etiam aliis ædificiis, si opus foret, ad materiam suppeditandam deiectis. Interea se Lacedæmone, quæ è re forent curaturum. Quo cum venisset non statim adit magistratum, sed rem trahebat, suos collegas expectare se dicens, eosque propediem sperare venturos. Cum autem interea Athenis vrgeretur opus, caque de re Lacedæmonij priuatim certiores fierent, suasit Themistocles, vt spectatæ fidei viros Athenas mitterent, qui certa & explorata renunciarent. Quos cum illi misissent, Themistocles per nuncios suis clam significat, vt illos retineant, nec dimittant, antequam ipse cum reliquis sociis, qui iam venerant domum rediissent, ne re comperta Lacedæmonij, se non amplius dimitterent. Tum vero Themistocles & socij magistratum adeunt, vrbem suam mœnibus cinctam fatentur, ita Reipub. suæ visum conuenire, nec in ea re cuiusquam vel egere consilio, vel Imperium expectare.

III. *Noui Coss. contra Veientes infeliciter pugnant.*

Romæ cum Senatus interreges comitiorum causa elegisset, maturius quippe magistratu abierat M. Fabius Consul ægritudine impeditus, eius frater Cæso Fabius, qui primus fortitudinis è superiore bello retulerat, nunc tertium factus est Consul, & cum eo T. Virginius, qui contra Veientes progressus est. Hi cum à principio mœnibus se continuissent, vbi Romanum militem, ad prædas nullo ordine effusum viderunt, egressi instructa manu eos inuadunt, prædas eripiunt, cædunt, fugantque. Et nisi T. Siccius legatus auxilio venisset, totus exercitus internecione deletus fuisset. Huius interuentu, reliquis data est copia colligendi se, & tumulum quendam occupandi, vbi & noctem à Veientibus obsessi transegerunt, breuique se cum armis dedituri erant, omni commeatu destituti, nisi collega Fabius superueniens rebus desperatis salutem attulisset. Cumque nihilominus Veientes excursionibus Romanum agrum infestum haberent. Visum est Senatui præsidium in eorum finibus excitare ad Cremeram fluuium, vnde & castello datum nomen, ad cuius propugnationem se gens Fabia cum suis clientibus & amicis obtulit, qui quadripartito diuisi, parte vna in præsidio relicta, cæteri excursionibus, Veientes innumeris afficiebant malis.

Fabius auxilio est Collegæ. Fabiorum præsidium ad Cremeram.

ANNVS MVNDI 3577.

IOACIMI Ducis & Pont. 10.

XERXIS 10. Imperij Persarum 61.

OLYMP. LXXV. AN. 4. V. C. 276.

ANTE CHRISTVM 476.

I. *Themistocles maris imperium Atheniensibus parat.*

THemistocles mœnibus Athenarũ prudenter excitatis, maiora omnino destinans, ciues suos ad maris Imperium sibi vendicandum excitauit. Eo ferebat in primis Piræeus, portus Athenarum commodissimus atque amplissimus, qui tres portus natura munitos habebat, ad quadringentarum nauium classem continendam. Is ædificari cœptus fuerat, dum Themistocles Athenis annuum gereret magistratum, idem vt perficeret persuasit, excitatusque est murus duorum millium passuum longitudine, vt ait Strabo, latitudine autem quantam duo currus sibi occurrentes postulant. Magnam quoque eius altitudinem destinarat, vt paucorum, eorumque infirmorum præsidio, hostium conatus facile eludi possent, dum cæteri pugnaciores naues conscenderent; sed repugnantibus Lacedæmoniis, dimidio humilior factus est. Persuasit etiam populo, vt ad

Excitat Piræeum.

præsentis classis numerum, viginti quotannis triremes adderent, & inquilinos & opifices ciuitate donarent, tum vt populosa heret ciuitas, tum vt magnam artificiorum varietatem sibi compararent, quod vtrumque ad maris Imperium stabiliendum vtile iudicabat.

II. Reliquiæ Persarum è Græcia exterminantur.

Interea Lacedæmonij, qui terrestribus copiis erant instructissimi, Imperatore Pausania, Græcas vrbes barbaricis adhuc præsidiis occupatas, liberare statuunt; quibus adiuncti Athenienses, ducibus Cimone & Aristide, classem 80 nauium vniuersè conficiunt. Cyprum nauigant ibique multas ciuitates, eiectis barbaris eximunt seruitute, inde in patriam hyematum redeunt, proximo vere in Hellespontum ac Byzantium profecturi. Hæc anno Iudæorum Sabbatico 142 gesta sunt.

III. Æmilius in Veientes & Etruscos.

Romæ L. Æmilius Consul contra Veientes & Etruscos cum exercitu profectus est sociumque habuit Cæsonem Fabium superioris anni Consulem, qui gentilibus suis, in Cremerensi castro commorantibus, auxilio esse cupiebat: Consul porro cum Veientes cladibus fractos, ad se de pace acturos, supplicum ritu venire coëgisset, & Romam ad eam à Senatu impetrandam, abire permisisset, Senatus legatis auditis, & Consulis litteris acceptis, rogantis ac monentis, vt bellum Etruscum celeriter finirent; pacem quam petebant dari statuit, ils conditionibus, quæ Consuli probarentur. Eas cum Æmilius ex æquitate magis, quam ex victoris populi vtilitate fecisset, nec eas retulisset ad Senatum, id arrogantiæ tributum est: sed & imprudentiæ, quod ne obsides quidem, ad firmandam pactorum fidem, accepisset. Itaque cum re bene gesta triumphum peteret, iussus est in Volscos traducere copias, & collegæ laboranti opem ferre. Eam repulsam ægrè ferens Æmilius, apud militem de Senatu questus est, quasi ægrè ferret bellis finem imponi, ne agri plebi promissi traderentur.

Non satis prudens, neque in Senatum modestus.

ANNVS MVNDI 3578.

IOACIMI Ducis & Pont. 11.

XERXIS 11. Imperij Persarum 62.

OLYMP. LXXVI. AN. 1. V. C. 277.

ANTE CHRISTVM 475.

I. Classis Græcorum in Hellespontum.

OLympiade 76. vicit in stadio Scamander Mitylenæus, Phædone Athenis Principe: cum Græcorum classis, cum primum nauigandi tempus aduenit, Hellespontum versus duce Pausania cursum intendit, eóq; cum Propontide superatis, Byzantium cepit, & barbaris partim cæsis, partim exturbatis, vrbi libertatem reddidit. Plutarchus, ait Cimonem, cum quatuor Atheniensium nauibus, tredecim hostiles cepisse, multosque magni nominis Persas ibi captos, Gongylo Eretriensi in custodiam à Pausania, traditos, quasi ad supplicium reseruandos; re autem ipsa, vt Xerxi restituendos curaret. Occultis enim pactis amicitiam cum Rege contraxerat, & futurum erat vt filiam Regis vxorem acciperet, ad prodendam ipsi Græciam; quæ Thucydides fusius exequitur. Ea re cum Pausanias ritu Barbarico insolesceret, & se aditu difficilem præberet, Aristides contra benignè Græcos acciperet vniuersos, multi se Atheniensibus in clientelam dedere, idque multum profuit destinato maris Imperio. Crebrescentibus autem de Pausania querelis, Spartam ab Ephoris reuocatus est, nec tamen de proditione, quasi re non satis explorata, damnatus est. Alius tamen eius loco missus, cui cum socij non parerent, tota belli Persici cura in Athenienses recidit.

In Cimone. c. 11

Pausaniæ infidelitas, & pacta cum Persa.

II. Gens Fabia ab Etruscis cæsa.

Romanis porro hic annus, qui Coss. habuit C. Horatium Puluillum, & T. Menenium Lanatum, admodum luctuosus fuit, tota pene gente Fabia ab Etruscis cæsa. Cum enim Etruscorum vndecim populi bellum Fabiis obtulissent nisi Cremerense castrum diruerent, & præsidium Romanum inde excederet, illique rem per literas Romæ nunciassent, iussi sunt ambo Coss. in bellum proficisci, Horatius in Volscos, Menenius in Etruscos profectus est; sed cum hic lentius agit: plebe militiam detrectante, Fabij in insidias per spem prædæ pertracti, missilibus obruti sunt. Quibus ita deletis, profecti Cremeram, reliquos ad suorum vindictam progressos, internecione deleuerunt, & castrum propugnatoribus vacuum occuparunt. Quod autem vnicum è tota gente Fabium superstitem fuisse nonnulli crediderunt, à Dionysio refellitur, quod absurdum sit trecentorum & sex bellatorum non plures fuisse aut filios aut fratres nondum ad bellum idoneos. Ea victoria elatus hostis, Menenium Consulem aggressus est, qui contra eos imprudenter infeliciterque pugnauit, & præter fortissimos quosque viros, etiam castra amisit, cumque Romam progrederetur hostis, ab altero Consule è Volscis regresso repressus est.

An ad vnum.

ANNVS MVNDI 3579.

IOACIMI Ducis & Pontificis 12.

XERXIS 12. Imperij Persarum 63.

OLYMP. LXXVI. AN. 2. V. C. 278.

ANTE CHRISTVM 474.

I. Athenienses maris Imperium stabiliunt sibi.

MAritimum Imperium Atheniensium hoc anno vehemēter stabilitum est. Cum enim Lacedæmonij bellū contra Persarum reliquias reliquissent Atheniensibus, ipsique sibi delatum libenter accepissent, statuerūt à quibus vrbibus pecunias, & à quibus naues aduersus Barbaros præberi oporteret. Eaq; de causa tum primum apud Athenienses constitutus est magistratus corū, qui Græcorum quęstores dicti sunt, & tributū recipiebāt, quod primum constitutum est, 460 talentorum: quæ si Attica fuerunt valent 483000 Francorum, sin autem Euboica 644000, illa enim valent 60. minis, hæc 80, & singulæ 17½. Eius pecuniæ ærarium fuit Delos, vna è Cycladibus oraculo Apollinis celebris, in cuius templo conuentus fiebant. Itaque Athenienses ab hoc bello contra Xerxem, vsque ad initium belli Pelo-

Tributum vrbibus ad bellum impositum.

ponne-

ponnesiaci, quod spatium 50 annorum fuisse Thucydides affirmat, ad magnam potentiam peruenere; accedente humanitate Cimonis, & iustitia Aristidis in rebus administrandis, quibus postea deficientibus, turbata sunt omnia.

II. Fames Romæ.

Hoc anno Vrbis Cond. 278. Romæ commeatus inopia laboratum est, quod proxima hyeme incultus fuisset ager, propter occupatū ab hoste vicinum Ianiculum, & continentes excursiones, quæ externos quoque negotiatores ab importando commeatu prohibebant. Cumque plebs & Tribuni ea de causa insanirent, Coss. varios in diuersa loca frumentatum miserunt, & in vrbe omnes profiteri iusserunt quantum quisque frumenti haberet, vt quod vsui familiæ superesset, in publicum honesto pretio venale proferretur. Itaque plebis audacia hoc modo repressa, adiecit animus ad bellum, ne si cunctaretur hostem è finibus eiicere, intra mœnia obsessi, partim fame, partim intestinis seditionibus interirent. Itaque Consul vterque in Etruscos intempesta nocte mouet, & æquatis fere damnis vtrimque pugnatur; Seruilius periclitatur, ei Virginius collega fert opem, vnde secuta clades Etruscorum & fuga: qua cognita qui Ianiculum occuparant, cum subsidia vltra desperarent, noctu Veios abierunt. Romani castris potiti, castellum, quod illi vice Cremeræ construxerant, diruerunt; nec Coss. in funesta victoria triumpharunt. Menenius autem Agrippæ filius exconsul, ob rem superiore anno male gestam, à Tribunis accusatus, mulctatusque, mœrore decessit.

Seruilius periclitatur, cui Collega subuenit. Etrusci fusi fugatique. Menenii obitus.

ANNVS MVNDI 3580.

IOACIMI Ducis & Pont. 13.

XERXIS 13. Imperij Persarum 64.

OLYMPIADIS LXXVI. An. 3.

VRBIS CONDITÆ 279.

ANTE CHRISTVM 473.

I. Pausanias redit Byzantium, inde pulsus migrat in Asiam.

NOn potuit diu Pausanias, excelso vir animo & ambitioso, otiosus domi priuatusque quiescere, nec pati spem tantam, quæ nuper enascebatur, socordia euanescere, itaque Byzantium iterum iniussu Lacedæmoniorum profectus vrbem occupauit, vnde ab Atheniensibus, & Byzantiis, Cimone duce pulsus est, & Heracleam ad cōsulendū profectus oraculum; subobscurè didicit excidium sibi, vbi Spartam peruenisset, imminere. Ergo traiecit in Asiam, ibique cum Barbaris agitare consilia pertexit. Quæ cum à Cimone & Aristide cognita fuissent, & literis Spartam delata, ab Ephoris domum reuocatus est. Sed non ante annū sequentem: Quo cum publico caduceatore reuersus, ab Ephoris in carcerem coniectus est, sed re mox cum magistatu pecunia verbisque transacta, purgatis vtrimque suspicionibus, & data de more sponsione iuratoria sistendi se ad nutum magistratui, dimissus est.

II. Seruilius accusatur

Sp. autem Seruilius exconsul in populo iudicium à Tribunis, ob rem male gestam vocatus est. Quæ actio Patritiis merito visa est grauissima, atque indignissima, vt qui se pro Repub. fortiter hostibus obiicerent, si spem aduersa fortuna fefellisset, ignauiæ ab iis accusarentur; qui nunquam in acie stetissent. At Seruilius fortiter causam suam egit: Egit & pro eo Collega Virginius, qui cum gratia plurimum valeret apud populum, obtinuit vt, frustra indignante tribuno, omnium calculis absolueretur. Paulo post Valerius Consul, in Etruriam expeditione suscepta, rem præclare gessit, in eaque expeditione Seruilij Consularis paulo ante iudicio populi totius absoluti, virtus in primis enituit.

& absoluitur.

Proximo anno A. Manlius Consul rursum in Veientes duxit exercitum, qui à sociis Etruscis & Sabinis deserti, à Romanis obsessi, fame vrgente ad Consulem venerunt, pacem cum supplicum insignibus postulantes, quam rogatu Consulis, non leui pecunia mulctati, à Senatu ad annos 40 obtinuerunt.

Pax cum Veientibus.

ANNVS MVNDI 3582.

IOACIMI Ducis & Pont. 15.

XERXIS 15. Imperij Persarum 66.

OLYMPIADIS LXXVII. An. 1.

VRBIS CONDITÆ 281.

ANTE CHRISTVM 471.

I. Pausaniæ cum Ilotis conspiratio.

CHares principatum gerebat Athenis, cum in Olympico stadio victor euasit Dates Argiuus, vt ait Dionysius; quem Diodorus Dandem vocat; & Pausanias cum Ilotis contra Rempub. conspirauit. Audax enim ingenium atque turbulentum, cum foras erumpere non posset, domi tumultuari cœpit, & seruos, quorum tanta erat turba, vt septeni cum singulis Spartanis ciuibus contra Persas militarint, ad libertatem vocare, eisque ciuitatem polliceri. Erupit ea res multis magnisque seruorum indiciis, nec tamen eis habita est fides: nec in Pausaniam adhuc animaduersum est, donec post annos aliquot deprehensum est illum ad Xerxem, & ad Artabazum literas mittere, quarum tabellarios ab ipsis iubebat occidi, ne quid reuersi Spartæ vulgarent.

Vide Anni an. Xerxis 8 n. 5. & 9.

II. Romæ turbæ à Genutio tribuno plebis.

Romæ autem cessantibus externis bellis, domesticæ seditiones de agrorum diuisione Rempubl. perturbarunt. Genutio Tribuno plebis Consules perurgente, & Consulares viros in iuditiū populi votante. Sed cum Genutius pridie iudicij, in lecto suo inuentus esset mortuus res sopita est. Donec Consules turbas improuidè renouarunt. Cum enim Vnleronem quendam, sine vlla illius culpa, è centurione gregarium militē facere vellent, eumque recusantem virgis à lictore cędi iuberent; ille autē & validè vim vi repelleret, & Tribunorum opē imploraret, exorta est seditio, qua & Vnlero ereptus, & lictores abacti, & in ipsos Coss. impetus factus est, vt non sine periculo illi se è foro proripuerint. Indéque in Senatu, Consules inter & Tribunos, contentiosè reliquo anno certatum est,

Et à Volerone.

ANNVS MVNDI 3583.

IOACIMI Ducis & Pont. 16.

XERXIS 16. Imperij Persarum 67.

OLYMP. LXXVII. An. 2. VR. CO. 282.

ANTE CHRISTVM 470.

I. Iubilæus Mosaicus 22.

Millesimus agitur annus à morte magni Legislatoris & Prophetæ Mosis, idemq; Iubileus Mosaicus ordiue vigesimus, ex quo Israëlitæ, duce Iosue, transgresso sicco vestigio Iordane, in Chananitidem sunt ingressi. Eodem ipso anno natus est Thucydides; quippe qui quadragenarius fuerit initio belli Peloponnesiaci, vt est apud Gellium, hinc autem ad id bellum 40. anni numerantur. Eius est in historia peraccurata diligentia & fides, de quo plura in Annalibus leges.

l. 15. c. 23.

Supra Xerxis 7. n. 5. Themistocles Ostracismo pellitur, & cur.

Hoc anno patria pulsum Ostracismo Themistoclem, qui est à pugna Salaminia decimus, scriptum reliquit Diodorus Cimone Miltiadis filio in eius locum subrogato. Eius expulsionis tres omnino causas reperio. Prima illi cum plerisque, illustribus viris communis fuit, excellēs nimirum gloria, quæ rebus parta præclarè gestis, non exiguis opibus nitebatur; altera fuit eius in agendo seueritas; tertia suspicio occulti cum Persa fœderis & conspirationis, Persis enim occultè fauere, & tutum apud ipsos perfugium captare; suspicio fuit. Pulsus autem patria profectus est Argos, & nihilominus reliquas Peloponnesi partes adibat, vt ait Thucydides, & apparet Spartam quoque adisse, & ibi egisse cum Pausania, & ab eo ad sua consilia incitatum: irrito conatu, vt ait Plutarchus in vita Themistoclis, eius tamen consilia non euulgauit.

II. Prodigia & pestis Romæ.

Romæ prodigia hoc anno visa, contigit & pestilentia, ob Vrbiniam, vt creditum est, Vestalem corruptam, & sacra impurè tractantem, qua cum incesti patratoribus solito supplicio punita, pestilentia Romæ sæuire desijt. Quod ergo iudicium ab vltore Deo expectandum est sacrarum rerum profanatoribus, qui talibus malis ac supplicijs passus est affici, qui res inpias, quas sacras putabant, impurè tractabant. Romæ quoque P. Volero, qui se nuper Consulibus præbuerat contumacem, & spem faciebat plebi, se optimatibus animosè restiturum, factus est tribunus plebis, legemque promulgauit, vt tribunorum comitia non centuriata essent, sed tributa, quod in illis Patritij omnia possent, in his autem plebs in suas tribus segregata. Cui legi cum Coss. & Patritij diu restitissent, superueniens pestilentia, quæ totam quoque Italiam peruagata est, rem in sequentem annum distulit, quo idem Volero ambiit & obtinuit Tribunatum.

Volero Tribunus eiusque lex.

(∴)

ANNVS MVNDI 3584.

IOACIMI Ducis & Pont. 17.

XERXIS 17. Imperij Persarum 68.

OLYMP. LXXVII. An. 3. V. C. 283.

ANTE CHRISTVM 469.

I. Ortus Democriti, & Archelai.

Sabbaticus 143 Iudæorum annus in hunc annum cadit, quo summum Athenis magistratum gerebat Demotio; quo ipso Thrasylus, apud Laërtium in vita Democriti, natum scribit Democritum, anno scilicet tertio Olympiadis 77, atq; ita anno vno maiorem natu Socrate fuisse, & æqualem Archelai Anaxagoræ discipuli.

II. Cimon Græcæ classis Imperator. Eionem expugnat.

Exauctorato porro, atque adeo patria pulso Themistocle, belli dux contra Persarum reliquias electus est Cimon, qui assumpta classe, Byzantium itinere directo Eionem vrbem, Persarum adhuc iugo pressam obsedit, atque expugnauit, & incolas vrbe direpta, in seruitutem abduxit. Addit in Cimone Plutarchus Barbaros primum prælio victos in vrbem fuisse compulsos, deinde Thraces, qui supra Strymonem habitabant, vnde Barbaris commeatus subuehebatur, regione eiecisse, totamque custodiendo, in eas angustias Medos Persasve coniecisse, vt Butes dux regius, quem Bogem vocat Herodotus, Pausanias Boëm, rebus desperatis vrbem incenderit, seque vna cum coniuge, liberis, concubinis, amicisque perdiderit. Id facinus, quod inconsultè laudat Herodotus, Annalibus examinatum reperies, atque damnatum. Huius vrbis muros aqua dilutos Pausanias scriptum reliquit. Ea obsidio, quia ad vltimam rerum desperationem tenuit, Cimonis in Scytum insulam expeditionem ad annum sequentem differemus, Romam interim repetamus.

Butes, siue Boges.

l. 8. p. 242. Græc.

III. Romæ tumultus pro lege comitiorum.

Romæ enim optimates animaduersis Voleronis tribuni plebis hominis factiosi, eiusque sociorum studiis, eis opposuerunt virum austerum, & plebi infestum Appium Claudium, eius filium, qui plebi reducendæ plurimum restiterat. Appium ergo, vt in Senatu ante decreuerant, ita in comitiis & repugnantem, & absentem Consulem elegerunt. Eius Collega fuit T. Quintius Capitolinus, vir mitis, & in plebem propensior; vt vtilior esset Reipub. ex vtriusque moribus temperata gubernatio. Cæterum Tribunus Volero cum collegis de lege, quam superiore anno perferre non potuerant, iterum rogationem tulerunt; addideruntque vt iisdem comitiis tributis etiam ædiles plebis crearentur, & quidquid per plebem agi decernive deberet, tributis comitiis ageretur. Id erat funestam securim, potestati optimatum iniicere, itaque huic rogationi, ad seditionem vsque, Coss. cæterique Patritij restiterunt. Et Quintius quidem, vir moderatus & facundus, rogationem ita dissuasit, vt suasores legis prorsus hærerent, resque transacta erat, nisi Appius orationis acerbitate omnia perturbasset: adeo vt C. Lectorius Tribunus plebis non dubitaret, nomine Collegij iubere Appium Consulem in

Appij seueritas odiosa plebi.

carcerem

carcerem duci. Inde rixa & aperta seditio, quæ Quintij moderatione sedata est: lex tamen ipsa denique perlata, & deinceps perpetuo obseruata est.

IV. Res à Coss. gesta.

Consules vero sunt in bellum profecti, mox Quintius in Æquos, Appius in Volscos. Ille militibus vsus obsequentissimis, rem bene gessit, & cum gloria domum rediit. At Appius, qui in sibi infensos milites habebat Imperium, proteruos ac fugaces expertus est; qui cum plagis & ignominia sua, ducis gloriam cuperent impedire, idcóque ordines desererent, signa abiicerent, in castra ignominiosè confugerent, vbi facile ab hoste confici potuissent, nisi ex re tam insueta Romanis, illi insidias suspicati fuissent. Verum vbi in agrum pacatum ventū est, Consul exprobratâ ignauia, ordinum ductores, quorum manipuli fugerant, & antesignani, qui signa amiserant, partim securi percussi sunt, partim occisi fustibus. E reliqua multitudine decimus quisque neci datus est. Quam pœnam solennem fuisse, dicit Dionysius, Romanis qui ordines desererent, vel signa amitterent.

Appius in milites suos animaduertit.

ANNVS MVNDI 3585.

IOACIMI Ducis & Pont. 18.

XERXIS 18. Imperij Persarum 69.

OLYMP. LXXVII. An. 4. V. C. 284.

ANTE CHRISTVM 468.

I. Ortus Socratis.

Vltimo anno Olympiadis huius natus est celebris ille Socrates, authore Laërtio, qui sententiā suam Apollodori in Chronicis, & Demetrij Phalerei authoritate confirmat. Addit etiā diem sextum mensis Thargelionis, id est sub finem mensis Aprilis. Quo die, inquit, lustrant Athenienses ciuitatē, Dianamq; natam Delij tradunt. De Athenarū Prætore contentio est, Laërtio Aphepsionem, Diodoro Siculo Phædonem suggerente. Laërtium hæc ex instituto tractantem probabiliorē puto. Eione porro in potestatem Atheniensiū Cimonis auspiciis redacta, itum est in Syrum insulam, in Ægæo sitam, quam Dolopes incolebant, eamq; incolis in seruitutem abstractis diripuerunt, & colonia eò missa ipsi incoluerunt. Ita l.1. Thucydides. Addit in Cimone Plutarchus Dolopes istos mare infestum habuisse rapinis, & ne ab hostibus quidem, & negotiatoribus suis abstinuisse. His ergo perdomitis, Cimon Ægeum mare pacauit, ex eaque insula Thesei Lipsana, post 715. annos, Athenas retulit, de quibus ne pigeat Annales consulere.

Res in Scyro à Cimone gesta Dolopes.

II. Sophocles clarescit, & vincit Æschylum.

Athenienses eam Cimonis gratiam muneratisunt, eo iudice constituto in tragœdorum certamine, in quo vicisse Sophoclem tradunt, Æschylumque ægerrimè id ferentem in Siciliam concessisse, ibique mortuum. Apparet pudori fuisse; quod ætate prouectus, sæpiusque iam victor, ab adolescente in prima eius fabula, à viris grauissimis victus iudicatus esset. Scribit enim Suidas, eum in pugna Marathonia cum fratribus contra Persas pugnasse, & poetico certamine vicies & octies, vel vt alij tradunt, decies & ter victorem extitisse. Subdit autem de morte ipsius. Cum autem collapsis tabulatis eo tragœdiam agente, in Siciliam fugisset, testudine ab aquila in caput eius deiecta, periit anno ætatis 58.

Æschyli mors.

III. Pro agrorū diuisione contentio.

Hoc anno Romæ quæstio de agrorum diuisione renouatur à Tribunis, quod vtrumque Consulem haberent fauentem. Venerunt ergo in Senatum & moderata oratione antiquum S.C. de agrorum diuisione ratum haberi, & decemuiros in eam rem creari postularunt. Primus sententiam rogatus L. Æmilius pater alterius Consulum, sibi è Repub. videri dixit, vt bona publica ab omnibus potius, quàm à paucis possiderentur. Eam sententiam Appius Claudius superioris anni Consul, non solum accuratè, sed etiam asperè atque acerbè; suo more refutauit, & in plebem instituto patrio fusius inuectus est, iis in sua accusatione positis, quæ superiore anno à suo exercitu passus fuerat, vt non præmio nunc, sed pœna, tanquam de Repub. male meriti, dignissimi iudicandi sint. In quam sententiam cum cæteri ferme omnes discessissent, Tribuni repulsam passi, in Appium ira fremere, & vltionem meditari.

Appius ei ac iter resistit.

IV. Vocatur in iudiciū. Eius constantia, & cædes voluntaria.

Placuit ei diem dicere apud populum, & hominem capitis accersere. Cumque ei pro concione multa crimina obiecta essent; ille antequam iudicij aduenisset dies, neque rei habitum sumere, neque populo supplicare per se aliumue voluit, sed quasi populo insultans, sibi ipsi miser violentas intulit manus. Causam suam semel dixisse ait Liuius, sed accusatorio spiritu, quo semper agebat omnia, adeoque constantia sua & tribunos obstupefecit, & plebem, vt diem ipsi sua voluntate prodicerent. Perlato deinde in forum corpore; cum Tribuni non sinerent eum more maiorum à filio laudari, sed iuberent cadauer è foro tolli, restitit eis populus, funebremque orationem adolescenti permisit, imo æquis auribus audiuit, & exequias frequens celebrauit. Nimirum insitum est hominibus non certare cum mortuis, & quantasuis inimicitias, eodem quo mortuos tumulo sepelire; qui secus faciunt humanitatem penitus exuerunt.

Funus laudatur à filio.

V. Res gesta contra Volscos.

Sequenti anno quo Olympias 78. inchoata est, nihil admodum memoria dignum reperio. Romæ tamen pro re agraria excitabatur seditio, & vltima vis parabatur, vt ait Liuius, cum Volscos adesse, fumo ex villarum incendiis, & agrestium fuga cognitum est; cum Numicius Consul oppidulum quoddā maritimum eorum occupauit, quod Antiatibus erat nauale simul & forum; quod totum permissu consulis militi cessit in prædam, mancipia, pecuniæ, pecora, merces. Captæ sunt etiam naues longæ 22, & alia nauium armamenta. Incensæ ædes, diruta nauium receptacula, æquata solo mœnia. Post hæc coniunctis duobus exercitibus fines Sabinorum ingressi, agrosque depopulati sunt, & sub anni finem domum copias reduxerunt. Quę populationes & prædæ cum pene quotidianæ essent, & iis omnium circunquaque populorum opes Romam transferrentur: nimirum plane fuit diuinum iudicium, quo fiebat vt perpetui isti populorum prædones, penuria atque

Prædæque multiplex.

egestate ita premerentur, quotannis ab ipsis Romæ seditio timeretur.

ANNVS MVNDI 3587.

IOACIMI Ducis & Pont. 20.

XERXIS 20. Imperij Persarum 71.

OLYMPIADIS LXXVIII. AN. 2.

VRBIS CONDITÆ 286.

ANTE CHRISTVM 466.

I. Ratio temporis mortis Pausaniæ ducis Lacedæm.

HOc, vt arbitror, anno Pausanias manifestæ proditionis conuictus, mori coactus est. Eius mortem ad extrema Xerxis tempora alij quoq; retulerunt. Nam Thucydides & Diodorus in eius morte referenda rationem temporis non habuerunt. Cum ergo Pausanias in instituto perseueraret, nec eum Ephori quamuis seruorum indiciis delatum, supplicio afficere vellent, donec ex ipsius ore crimen tenerent; contigit Argilium quendam literas eius ad Regem scriptas, ad Artabazum deferendas accipere; qui cum cogitaret plerosque ante se nuncios à Pausania missos in Asiam, neque eorum quenquam adhuc inde reuersum, suspicatus est, quod res erat, ipsos Bellerophontæas ad Persam literas detulisse timensque ne idem sibi quoque contingeret literas aperuit, & in eis quod timebat inuenit, seipsum quoque morti addictum esse.

II. Eiusque modus.

Eas literas cum ipse Ephoris ostendisset, ex composito ad Neptuni templum, tanquam ad tutissimum Asylum confugit, ibique tugurium construxit, in quo aliquos de Ephoris conclusit vt eius cum Pausania sermocinationẽ adirent. Cum ergo Pausanias ad eum venisset, quæsissetque cur eò confugisset, ille conquestus est, se ab ipso morti addictum, qui fideliter hactenus ipsi, negotiis cum Rege tractandis, inseruisset. Quæ cum exprobrãs ille commemoraret accuratius, nec ille diffiteretur, fidemque nihilominus daret, nihil ipsum mali passurum, sed accelleraret iter ad Regem, neque sua negotia perturbaret. Quæ cum Ephori audissent, vnus eorum ei nutu fugam ad asylum suasit. Fugit ergo Pausanias ad templum palladis, vbi eum, foribus muro obstructis, Ephori fame necauerunt; qui mox tanquam piaculares homines, & Asyli violatores, ab oraculo Delphico rei facti, ab Atheniensibus ad supplicium postulati sunt. At Lacedæmonij vicissim Themistoclem eiusdem proditionis reum, ad cædem postularunt; quod cum Themistocles, qui propter ostracismum Argis habitabat, præsensisset, Corcyram ex Peloponneso profugit.

In Asylo fame necatur.

Themistocles ad suppliciũ quæritur, & fugit.

III. Athenienses à sociis deserũtur.

Athenienses autem, qui Persarum reliquias iamdudum in Græcia persequebantur, cum pecunias à sociis seuerius exigerent, eosque pro sociis seruos efficerent, ab ipsis deficere cœperunt. Primi ergo Naxij, Ægæi maris incolæ, acerbius ab Atheniensibus tractati, militiæ societatem repudiarunt, & pecunias pendere detrectarunt; sicque Atheniensium aduersarii facti, non ita multo post eorum arma senserunt: bello tum primum ab hoste, in socias ciuitates populosque conuerso.

IV. Bellum in Æquos & Volscos.

Romani autem duce Consule Seruilio, bellum in Sabinos nihil repugnantes, sed intra muros se continentes, & agrorum suorum deuastationem sufferentes, facile confecerunt. At Æqui & Volsci operosius à Quintio, cui sorte obuenerant, debellati sunt. Dubio enim Marte diu certatum est; donec Imperator victoriam stratagemate quæsiuit. Dextro enim cornui maxime laboranti cum fortissimis equitum succurrit, fingens suos in altero cornu esse victores. Quod cum creditum esset, & suis audaciam, & hosti pauorem iniecit, & auertit in fugam; moxque ad alterum celeriter aduolans fugatam hostium partem ostendens, eos qui adhuc stabãt cedere compulit, & effusa fuga castra repetere. Sed mox redintegrata pugna, atque victoria Antium deditionem fecit, Romanumque præsidium in vrbem recepit. Quo facto militem Romam reduxit, obuiam procedente Senatu, & triumpho illum honorante.

Antij deditio.

ANNVS MVNDI 3588.

IOACIMI Ducis & Pont. 21.

XERXIS 21. Imperij Persarum 72.

OLYMP. LXXVIII. AN. 3. V. C. 287.

ANTE CHRISTVM 465.

I. Themistocles in Corcyram.

THemistocles sextum iam annũ patria pulsus ostracismo, & insuper proditionis nũc insimulatus, nullũ tota Græcia receptui locũ inueniens, quod duæ primariæ ciuitates, quarum alterutrã vniuersa pene Græcia sequebatur, in ipsũ coniurasse viderẽtur, quamuis Asiam cogitans, Corcyram interim profectus est, quod de ipsa in Græcorum concilio bene meritus esset. Verum Corcyræi sibi timentes ab Atheniensibus & Spartanis, in oppositam continentem eum deduxerunt. Cum ergo in Epirum traiecisset, ad Regem Molossorum Admetum, quamuis non amicum, diuertere coactus est, sicut aliquanto post, ad Artaxerxem Persarum regem; suorum recentem inuidiam magis metuens, quam antiquam iram Admeti, qui vxoris suæ ope placatus, nec Themistoclem Græcis tradidit, nec ad Persam adire prohibuit, sed omnibus necessariis ad eam fugam instruxit, cum iam ibidem vxorem & liberos Athenis, opera Epicratis Acharnensis accepisset. Proximè autem Pydnam Macedoniæ vrbem diuertit, vbi apud Alexandrum Amyntæ filium reliquum traduxit annum.

Epirum & Pydnam fugit.

II. Athenienses Naxũ oppugnant.

Hoc anno Athenienses Nasum oppugnare cœperunt: eaque obsidio ad annum sequentem propagata est. Erãt enim potentes, & se ad vim Atheniensium propulsandam comparauerant. Ex Thucydide certe constat nondum eam fuisse expugnatam, cum Artaxerxes iam Xerxi mortuo successisset.

Controuersia de re agraria cõponitur.

Interea Romæ controuersia de re agraria, sub nouis de more consulibus, renouata est, cum Q. Fabius, consilio neutri parti acerbo, rem expediuit.

pediuit. Cum enim proximo anno Quintij auspiciis aliquantum agri captum esset à Volscis, Patribus author fuit vt Antium propinquam & opportunam vrbem, colonia deduceretur. Ea sententia cum probata esset, & Triumuiri agro diuidendo creati essent, refrixit multorum studium, quod mallent Romæ, quam alibi agrum accipere. Eo nihilominus colonia deducta est. Porro Fabius cum copias aduersus Æquos duxisset, pacem illi & amicitiam maluerunt quam bellum; & pro ea obtinenda legationem non irritam miserunt, ea lege vt Romanorum subditi essent. Nihil tamen præter auxilia, quoties accita essent, propriis sumptibus præbere cogerentur.

Pax inita cũ Æquis.

ANNVS MVNDI 3589.

IOACIMI Ducis & Pont. vlt.

XERXIS 22. & vlt. Imperij Persarum 73.

OLYMPIADIS LXXVIII. An. 4. V. C. 288.

ANTE CHRISTVM 464.

I. Pax cum Æquis corrupta.

Romana huius anni res paucis expediri potest. Erat enim domi ab agrariis contentionibus quies, & eam vel ipsi morbi, quibus hic annus Romæ obnoxius fuit, imperabant. Ab Æquis tamen fœdus propere violatum est, prædonibus eorum, agrum Latinum incursantibus. Ad eos missus Q. Fabius, qui fœdus cum gente pepigerat, quæsiuit num publico consilio prædones excurrissent. Quod cum illi negarent, nec tamen res ablatas repetenti, & sontes ad supplicium deposcenti acquiescerent, furtim potius arma pararent, bellum eis per feciales denunciatum est, quod propter vrbis valetudinem, non nisi sequenti anno gestum est.

II. Mors Xerxis.

Mortuus autem est hoc anno Xerxes. Cum enim primus Artaxerxis cadat in annum primum Olympiadis 79, vt dicetur, oportet totam 78 partim Xerxi, partim interfectori eius Artabano tribui: Cumque hic dicatur ab Eusebio in Chron. septem regnasse mensibus, oportebit Xerxem priores quinque menses vltra viginti & vnum annum regnasse. Sed id mox viderimus. Diodorus ergo anno quarto Olympiadis 78 scribit Artabanum natione Hyrcanum, principem satellitum regiorum, Xerxis necandi, regnique ad se transferendi consilia iniuisse; partim ignaui regis contemptu, partim septem robustissimorum filiorum fiducia, cum quibus vesperi regiam ingressus est, introducente Mithridate regio cubiculario; statimque Artabanus regem obtruncat; eodemque ardore ad filios eius properat. Hi tres erant, Darius natu maximus, Artaxerxes, & Hystaspes, qui tum aberat in Bactrianorum præfectura.

Artabani scelere.

III. Et mors Darij eiusdem fraude.

Tum Artabanus profunda adhuc nocte ad Artaxerxem properat, nunciatque patrem à Dario fratre, regni occupandi gratia interfectum, eandem sibi, nisi maturè prouideat, imminere pestem; itaque vltione de patricida sumpta regnum sibi occupet; ad id facinus se omnes regios stipatores auxilio præbiturum. Persuasus nimium facile Artaxerxes, eiusdem operâ dormientem Darium, quasi somnum fingeret, interfecit. Hic Artabanus ex improuiso Artaxerxem stricto ferro inuadit, & diuinâ opitulante prouidentia, leuiter terit. At is strenuè in percussorem insurgit, & lethali vulnere inflicto prosternit; moxque filios eius sceleris tanti conscios, & adiutores, corripi iubet, atque mactari. Ex qua narratione à Diodoro & Iustino mutuata, intelligitur nullum tempus Artabani tyrannidi esse tribuendum, sed Xerxem, eiusque primogenitum Darium sub anni finem interfectos, & vtrique Artaxerxem successisse. Is μακρόχειρ, siue Longimanus dictus est, quod manum siue brachium dextrum altero longius haberet, vt ait Plutarchus in eius vita; vbi etiam ait eum magnitudine animi, & lenitate præstitisse.

Periculum Artaxerxis

Artabanus non regnauit.

IV. Themist. migrat in Asiam.

Interea Themistocles cum Pydnæ aliquadiu substitisset, nauem nactus onerariam, quæ in Ioniam proficiscebatur, eam conscendit, sed tempestate delatus est in castra Atheniensium, qui Naxios obsidebant. Eo casu territus, naucleru tam minis quam promissis persuadet, ne quemquam naui exire patiatur, sed eam retineat in anchoris, dum sedata tempestate vela facere liceat, quod ille consilium secutus, Ephesum peruenit, vbi Themistocles naucleram suum copiosè remuneratus est, plurimas enim pecunias tum Athenis ab amicis missas accepit, tum Argis, quas ibi habebat depositas. Ita Thucydides & Plutarchus. At Theopompus deprehensam & publicatam summam centum talentorum, Theophrastus 80 fuisse aiunt, cum ne tribus quidem talentis eius bona æstimari potuissent, priusquam Reipub. gubernationem attingeret. Naxus porro paulo post in Atheniensium potestatem deditione redacta est.

Eius opes.

Naxi deditio.

ANNVS MVNDI 3590.

ELIASIB Ducis & Pont. 1.

ARTAXERXIS Long. 1. Imperij Pers. 74.

OLYMPIADIS LXXIX. An. 1.

VRBIS CONDITÆ 289.

ANTE CHRISTVM 463.

I. Ratio temporis.

Testes habemus huius nostræ Chronologiæ Eusebium in Chronicis, & Catalogum Olympionicarum, & in primis Dionysium Halicar. libro nono, & Diodorum lib. vndecimo, qui addunt Xenophontem Corinthium in stadio vicisse, Archemenidem autem Athenis fuisse Prætorem. Nouum quoque cum Rege nouo Pontificem de more ponimus; quia etsi ex Nehemia constat Eliasib fuisse. Hierosolymis Sacerdotem magnum regnante Artaxerxe, quoto tamen anno Pontificatum inierit, aut terminarit non constat. Sed de Rege ipso maior est controuersia, quod pertinet ad sacram Historiam cum profana copulandam, fuerit ne is maritus Esther is necne. Nam vix vllus Persarum

Nouus Pontifex. 2. Esdr. 3. 1.

.ca fuit, cui non plerique Estherem connubio sociarint, vt in Annalibus diligenter ostendimus.

II. Esther. vxor Artaxerxis Longimani. l. 11 c. 6.

Sed omnibus aliis procis repulsam passis, solus Estheris reginæ coniux, nobis erit Artaxerxes Longimanus. Certe Iosephus historiam libri Esther ad Artaxeraem filium Xerxis retulit. In eandem sententia sunt plerique antiqui, recentioresque, Seuerus Sulpitius, Nicephorus Constant. Suidas, Zonaras, Viues, Sabellicus, Bellarminus, Caietanus, aliique apud Serarium, quibus libenter subscribimus. Nam & nomen conuenit, & beneuolentia in Iudæos, & veri Dei cognitio, & regni amplitudo, & commoratio in Perside, & regni diuturnitas, & similitudo morum, & si qua sunt alia, quorum singula vt aliis fere Persarum regibus conueniant, huic conueniunt vniuersa, vt sequentia docebunt. Quæ autem contra Longimanum argumenta iaciuntur, ibidem diluta reperiuntur.

III. Qui & Assuerus.

Sit ergo positum non alium esse quærendum Assuerum, siue Artaxerxem, vt eum Septuag. nominant, quam Artaxerxem Longimanum: quem scribit Diodorus, vindicato nuper imperio, & paternæ cædis authoribus supplicio affectis, regni sui statum composuisse, satrapas sibi minus beneuolos exauctorasse, fidis atque idoneis in eorum locum suffectis. Iosephus quoque ait Artaxeraem, post susceptum imperium, & constitutos ab India vsque ab Æthiopiam 127 satrapas, conuiuium celebrasse, anno regni sui tertio. (Esth. 1. 3.) Nimirum id negotium & magni momenti & magni operis, hunc & sequentem annum videtur tenuisse, rege præsertim contra Græcos bellis, & suorum defectionibus occupato. Quibus rite compositis, tertio anno nobilissimum illud conuiuium celebratum est.

IV. Themistoclis ad eum literæ.

Hoc autem Themistocles, qui nuper traiecerat in Asiam, Artaxerxis amicitiam scriptis ad eum literis expetiit, in quibus ingenuè confessus se, dum hostis fuit, plurimis affecisse malis Persarum imperium, pluribus tamen affecisse beneficiis profitetur, puta cum impediuit pontium dissolutionem in Hellesponto, ad tutum patris eius receptum. Affirmabat quoque se rem Persicam vehementer promouere posse & velle; qui in odio Græcorum sit, propter suam in ipsum beneuolentiam. Postremo se intra annum ipsum aditurum, & coram aduectus sui causam declaraturum. Volebat autem intra illum annum addiscere linguam Persicam moresque, vt sine interprete tuto ac decenter, cum rege agere posset. Quod rea plurimum probauit.

Cimonis gesta in Asia.

Interea Cimon valida cum classe transgressus in Asiam, ea damna Persis reponere voluit, quæ dudum Xerxes traiecto Hellesponto Græcis intulisset. Fuit autem ea classis nauium trecentarum partim Atheniensium, partim sociarum vrbium, quibus Cariam occupauit & Lyciam, quæ à Persis ad Græcos defecerunt. Persæ quoque gemino exercitu terrestri naualique in Græcos pugnarunt: & nauali quidem ad Cyprum, vbi postquam diu fortiter ab vtrisque pugnatum,

Eiusdem naualis victoria ad Cyprum.

(nam Athenienses & Phœnices qui pro Persis pugnabant, erant in naualibus præliis admodum exercitati) ad extremum tamen victoria cessit Atheniensibus, qui multis hostium nauibus afflictis & pessundatis, plures quam centum eum ipsis classiariis, in potestatem redegerunt. Reliquis nauibus ad Cyprum fuga dilapsis, milites quidem in terram euasere: at naues propugnatoribus vacuæ, in manus Græcorum venere, quibus Cimon magna arte in hostium perniciem est vsus.

V. Et terrestris ad Eurymedontem.

Cum enim accepisset pedestres Persarum copias ad Eurymedontem Pamphyliæ fluuium statiua habere, in naues paulo ante expugnatas, fortissimos quosque suorum, tiaris & reliquo ornatu Persico instructos collocat, vt eas sub noctem venientes barbari pro suis accipiant, figura & apparatu nauium decepti. Nocte autem oborta Cimon militem exponit, & pro amico receptus, in castris barbarorum incredibilem stragem excitat, tumultu terrore, & cædibus replet omnia; adeo vt Pheredates, regis ea fratre nepos, occisus fuerit.

Eiusdem stratagema.

Cum autem scirent Græcos nauali tantum exercitu esse instructos, Pisidas finitimos sibi iampridem inimicos, ex continenti & inopinato se adortos putabant; itaque ad naues quasi socias refugiebant, vbi hoste reperto, ingenti strage mediis in tenebris affecti sunt. Postera deinde luce, trophæo illic erecto, in Cyprum renauigant, gemina victoria nauali altera, altera terrestri vna die potiti.

Thasiorum defectio.

Nihiluminus Thasij, qui & Thalasij à Ptolemæo dicuntur, ab Atheniensibus defecerunt, controuersia de metallis & emporiis oborta. Verum nauali prælio victi, obsessique, tertio denique anno se dediderunt.

VI. Romana res.

Denique hoc anno Romani Consules contra Æquos, æquo primum marte pugnarunt, deinde variis excursionibus, variis sese damnis affecere. Altero deinde prælio deuicti, desertis castris intra mœnia se receperunt. Romani cum præda Romam reuersi sunt, quoniam aliis tradendus erat magistratus.

ANNVS MVNDI 3591.

ELIASIB Ducis & Pont. 2.

ARTAXERXIS 2. Imperij Persarum 75.

OLYMPIAD. LXXIX AN. 2. V. C. 290.

ANTE CHRISTVM 465.

I. Somnium Mardochæi. c. 11. 2.

IN hunc annum Artaxerxis secundum cadit somnium Mardochæi; sicut & Themistoclis ad regem profectio, Ægyptiorum à Persis defectio, obsidio Thasiorum, & annus Sabbaticus 144. Vt autem à re sacra ducamus initium, *Erat Mardochæus homo Iudæus*, ait Scriptura, *qui habitabat in vrbe Sasis, vir magnus & inter primos aulæ regiæ*, id per anticipationem dicitur, non enim talis erat tempore somnij, sed longe post. Erat autem de eo numero captiuorum, quos transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis de Ierusalem cum Iechonia rege Iuda. Id factum anno regni Nabuchodonosoris octauo, ex quo ad hunc annum numerantur anni 156. quibus si addas annos quatuordecim; quibus forte tunc natus erat, fiene 170. Itaque dicendus est translatus in auo suo, vel proauo, à

An & quomodo translatus.

1 Esdr. 2, & 2.

quibus in captiuitate genitus est. Sic Zorobabel & Iosue & Nehemias, aliique dicuntur reuersi in Ierusalem de captiuitate, quam tulerat Nabuchodonosor: qui tamen nunquam viderant Ierusalem, nec translati inde fuerant, sed eorum parentes.

II. Expositio somnij.

Obscurum autem tunc somnium historia subsecuta apertè declarauit. Aman enim & Mardochæus dracones erant, ambo quippe potentes, amboque vigiles, alter ad seruandam, alter ad perdendam Iudæorum gentem; ambo tremendos sibilos, per nuncios toto Artaxerxis imperio dimissos, ediderunt. Fons etiam rectè repræsentabat Estherem, quæ non solum à paruis initiis magna facta est, sed magnum etiam restinxit incendium. Exacto porro anno à traiectu Themistoclis in Asiam, regem adiit, ab eóque peramanter, perque honorificè acceptus est, tantáque in gratia apud eum fuit, non solum vt in virorum principum inuidiam incurreret, sed vt res abiret in prouerbium. Memorant enim, inquit Plutarchus, subsecutos quoque reges, quoties cuiuspiam Græci opera indigerent, polliceri solitos, & scribere, maiorem apud se fore Themistocle. Addit quoque vsque adeo sibi gratum fuisse aduentum eius, vt diis gratulabundus sacrificarit, oraritque vt dij eam mentem suis aduersariis darent, vt tales viros de medio sui submouerent. Inde mox iniisse conuiuium, ac præ gaudio in nocte illa ter exclamasse dormientem, Habeo Themistoclem Atheniensem.

Themistocles Regem adit.

III. Eius apud eundem gratia.

Eius gratiæ causas refert Thucydides, tum pristinam hominis dignitatem, tum spem quam ei præbebat fore vt Græciam in eius potestatem redigeret, tum quod plurimum prudentia præstaret. Iuuit etiam eam gratiam præsens rerum status. Gemina enim clades eodem die ad Cyprum & Eurymedontem accepta, Regi optimis belli ducibus indigenti, Themistoclem facile conciliauit, qui sciret eum Græcis infensum, propter eius in Persas beneuolentiam, quam propterea sibi persuadebat forè constantem. Hæc ipsa gratia eximia regis liberalitate se prodidit. Nam præter ducenta talenta, quæ illi in aduentu dedit, tres illi vrbes mox tradidit, Magnesiam, quæ illi quotannis quinquaginta talenta pendebat, pro pane, Lampsacum vero pro vino, Myuntem autem pro obsonin: quidam addunt duo in Throade oppida in vestes & stragula. Addit Diodorus datam illi à rege vxorem, multamque familiam, omniaque ad magnificum vitæ cultum: adeo vt in conuiuio splendido, sibi filiisque suis gratulando, diceret, perieramus filij, nisi periissemus. Sed de Themistocle hactenus hoc loco.

Regis in Themistoclem liberalitas

IV. Terræ motus Spartæ.

Memorabilis hoc anno clades in Spartanos incubuit, ex ingenti terræ motu, qui plurimis domibus euersis supra 20 Lacedæmoniorum millia obtriuit. Eam occasionem Ilotæ ac Messenij Spartanis iam pridem infensi corripuerunt ad Spartam propugnatoribus vacuam euertendam. Sed cum inuenissent Archidamum regem, cum vrbis reliquiis, extra vrbem paratum ad hostem expediendum, à cœptis destiterunt munitum tamen in Messenia locum Ithomen occuparunt, vnde assiduis incursionibus Lacedæmonios vexarent. Qui sociarum vrbium, nominatimque Atheniensium opem implorarunt, à quibus cum copias Cimone suadente, ad vrgendam Ithomes obsidionem impetrassent, moxque animaduertissent, Athenienses clam ad Messenios inclinare, eos dimiserunt. Quam illi dimissionem contemptum interpretati, magno deinceps odio Spartanos prosecuti sunt, adeo vt hinc grauissimum inter eos bellum Peloponnesiacum exortum fuerit, & in multos annos exarserit.

Origo belli Peloponnesiaci.

V. Nouemviæ siue Amphipolis.

Athenienses hoc ipso tempore quo Thasios obsidebant, ad Strymonem Thraciæ fluuium decem millia colonorum tam suorum, quam sociorum miserunt, vt sibi vindicarent oppidum, quod tum Nouem-viæ, postea Amphipolis dictum est, quod à flumine cingeretur, indeque ad Mediterranea progressi, à Thracibus, quibus infestus erat ille locus, ad Drabescum profligati sunt.

VI. Res Romana contra Æquos & Volscos.

Romani porro Consules contra Æquos & Volscos dubio prælio & ancipiti victoria decertarunt. Et primò quidem Antium, quod ad defectionem spectabat, validiore Romanorum præsidio in fide retentum est. Cum autem vterque exercitus mediocribus cum copiis sibi occurrissent, & Romani castris se continerent dum ea commodiore loco collocassent. Æqui Romanis insultabant, idque etiam ferocius fecerunt cum eis subsidia maiora submissa essent. At Consul qui suos vtrique populo multum impares cernebat, subsidia ab vrbe celeriter expetiit. Primâ luce profectus est T. Quintius, qui ter Consul fuerat, cum quinque millibus voluntariorum. Alter etiam Consul, cum primum copias aliquas coegisset, iussus est Quintium sequi. Hæc suspicati Æqui, maiore conatu castra Romanorum oppugnarūt, priusquam auxiliares adessent. Et iam ex vtraque parte vallum conscendebatur. Cum erumpens Consul cum lectissima iuuenum manu, forti hostem dimicatione repulit, quos frater Consulis, idemque legatus, cum duabus cohortibus incautius persecutus, ab iis circumuentus ac deletus est.

VII. Primum dubia deinde prospera.

Tum iterum ad castra Romanorum, ad extremam pene rerum desperationem pugnatum est, cum sub vesperam Quintius cum suis apparuit, simulque oppugnatio castrorum cessauit. Cumque aliquandiu in castris exercitus vterque quiesceret, Æqui & Volsci partem exercitus sui ad prædam in agrum Romanum longius dimiserunt, sed in reditu cum in Posthumij copias incidissent, post acerbum prælium aliquando fracti, & vita & præda spoliati sunt. Eam cladem vbi audierunt qui erant in castris, prima statim nocte in patriam redierunt. Romani, non incruenta victoria potiti, vrbem repetiere.

ANNVS MVNDI 3592.

ELIASIB Ducis & Pont. 3.

ARTAXERXIS 3. Imp. Persarum 76.

OLYMPIADIS LXXIX. AN. 3. V. C. 291.

ANTE CHRISTVM 461.

I. Selemne Artaxerxis epulum.

Annus Longimani tertius, epulum illud solenne habet, quod Estheris primo continetur, cum Reginæ Vasthi repudio, Nec est quod quis parum probabile putet tantum, tamque diuturnum conuiuium, dum expeditio maximi momenti contra Ægyptios esset in manibus. Nam neque Rex ipse proficiscebatur ad bellum. Neque necesse est omnes omnium Prouinciarum Satrapas simul adfuisse conuiuio, sed apparet alios aliis successisse, sicut visum est Caietano. Adde quod valebat ista celebritas, non solum ad Regiam magnificentiam ostendendam, sed ad magis magisque sibi demerendos recens electos Satrapas, siue quos emittebat ad bellum, siue quos in suas prouincias remittebat. Quid quod Rex ipse conuiuiorum studiosior fuit? Vnde Esther ad eius se appetitum ac propensionem accommodans, semel iterumque eum excepit conuiuio, antequam illi aperiret, quod habebat in animo.

II. Primum Optimatibus ad sex menses.

Tempus ergo conuiuij quod Principibus & primariis viris exhibitum est sex mensium fuit, id est 180 dierum. Vltima tamen sexti mensis Hebdomada vniuersum populum Regiæ ciuitatis magnificentia Regia complexa est, à minimo vsque ad maximum, sic enim videtur accipiendum illud, *Cumque implerentur dies conuiuij*. Quamquam potest explicari eum impleti essent. Nam in Græco & Hebræo textu adduntur sex septemve noui conuiuij dies. Imo & in Latino. Mox enim additur, *& iussit septem diebus conuiuium præparari in vestibulo horti & nemoris*, id est in atrio hortorum regiorum. Quin & locus conuiuij diuersus significatur, vt plebæi in atrio siue horti vestibulo conuiuio exciperentur, quos non conueniebat ad interiora palatij penetrare, quò tamen admittebantur viri principes: aut certe intra ipsos hortos & lucos, vbi deliciosissimi fontes & vmbracula, & infinitæ illecebræ voluptatum. Quæ suspicari licet ex iis quæ de ipso atrij ornatu subduntur, totoque conuiuij regij apparatu, quo prouerbia illa Persicorum apparatuum, & insanarum Medicarum confirmantur. Vide Annales; nam hîc fastidiosis etiam regiorum conuiuiorum, rem indicasse sat est.

Tum toti populo ad 7 dies, eiusque magnificentia.

n. 5. 6. 7. 8.

III. Reginæ Vasthi conuiuium.

Quæ autem de conuiuio regio dicta sunt, de Reginæ quoque conuiuio sunt intelligenda, neque enim minor est in mulieribus magnificentiæ cura, quam in viris: quod tamen non in propatulo, sed in palatio celebratum est; eàque separatio ad modestiæ & pudoris commendationem valet: eodemque referri potest, illa ipsa reginæ ad regis euocationem recusatio. Vltimo enim die conuiuij, cùm rex post longam palati & ventris hilaritatem, etiam oculus conuiuarum insigni spectaculo delectare voluit, pertinet ad totius celebritatis epilogum. Iussit ergo Eunuchos reginam introducere, posito super caput eius Diademate, vt ostenderet cunctis populis & principibus pulchritudinem eius. At illa, siue vt legi & consuetudini Persarum pareret, quæ vxores vetabat ab aliis, quam à domesticis conspici, vt ait Iosephus, potius quam regi temulento, siue atrogantiæ causa, vt scriptura significat, vocata non venit, stulto rege consultior, ait Sulpitius, pudens virorum oculis spectaculum corporis præbere.

A rege euocata non paret, an cum culpa.

IV. De ea consultat, eamque repudiat.

Hic rex contemptum se putans, *Nimio furore succensus est*; fecit tamen quod vehementer irati non solent, vt consuleret sapientes; sed illud iniustè atque imprudenter, quod quasi magni cuiuspiam criminis reginam ream iam esse constaret, quæri voluit *cui sententiæ Vasthi regina subiaceret*. Id autem non in conuiuio quæsitum est, sed in septemuirorum consilio, qui videntur ijdem fuisse cum iis, qui in libro Esdræ nemorantur, vbi dicitur à facie regis Artaxerxis, & septem consiliariorum eius Esdram mitti Ierosolymam. Ex quo non leuis coniectura ducitur Artaxerxem Esdræ eundem esse cum Estheris Assuero, quem Septuaginta, vt dixi, vocant Artaxerxem. In eo consilio Mamuchan, siue quia ream putaret, siue quia regi, vt consiliarij solent, gratificari vellet, & ream pronunciauit, & regno priuandam censuit, id publici boni interesse contendens. In quam pœnam, licet delicto multo atrociorem, cùm Rex eiusque consiliarij consentirent, Vasthi repudiatur, & de huiusmodi repudio vniuersæ prouinciæ edocentur, ad mulierum superbiam comprimendam. Hunc exitum habuit regium conuiuium. Nec videtur res vlterius hoc anno progressa.

Septem regis consiliarij.

V. Expeditio in Ægyptum.

Hoc ipso anno, vt ait Diodorus, Artaxerxes ducem belli Ægyptiis inferendi constituit Achæmenem, Darij filium, patruum suum, cique plusquam trecenta equitum peditumque millia tradens, Ægyptum expugnare iussit. Is in Ægyptum profectus, prope Nilum castra posuit, & refectis ab itineris labore militibus, ad pugnam se comparauit. Nec modicæ erant Ægyptiorum copiæ, ad quas Africanæ & Atheniensium ducentæ triremes accesserant; quibus, vt naualibus præliis exercitatis, victoria contigit. Et Memphim vsque progressi, duabus eius partibus potiti sunt, & tertiam, quæ Murus albus dicebatur, oppugnare cœperunt.

Ægyptiorum & Atheniensium copiæ vincunt Barbaros.

VI. Thasiorum deditio.

Hic quoque annus tertius est obsidionis Thasiorum, qui cum Lacedæmoniorum auxilla, contra Athenienses frustra expectata desperassent, se dediderunt, iis conditionibus vt vrbis suæ muros demolirentur, naues traderent, & imperatam pecuniam tam in præsens, quam deinceps persoluerent; ipsis denique & continente & metallis cederent. Ita Thucydides. Qui addit Lacedæmonios, cùm bellum aduersus Hilotas susceptum ad Ithomen longius produceretur, cum aliorum sociorum, tum etiam Atheniensium opem implorauisse, hosque Cimone ducem, ex Thasiana expeditione reuersos, cum non exiguis copiis misisse, vt paulo ante

Spartani Athenienses vocant, moxque vt suspectos dimittunt.

dicebà-

dicebamus. Sed mox Spartani eorum audaciam, & ingenium ad res nouandas prooiptum reueriti, solos omnium sociorum dimiseruut. Qui cum indignatione reuersi, deinceps apertè Lacedæmoniorum fautoribus infesti fuerunt, & Cimonem ipsum, vt ait Plutarchus, qui author eis fuerat auxilia submittendi, in decennium ostracismo exterminauere, & oouam cum Argiuis ipsorum hostibus societatem inivere. Et hæc semina fuerunt grauissimi belli Peloponnesiaci.

VII. Romæ pestilentia grauissima.

Romæ autem, neque domi, neque militiæ, quidquam memorabile gestum esse tradit Dionysius, pestilentia acerrimè sæuiente, adeo vt Senatorum quarta pars ea absumpta fuerit, io iisque ambo Consules, maior etiam pars Collegij Tribunorum. Ea calamitas vbi vicinis gentibus innutuit, Æqui & Volsci eam occasionem arripuerunt, rati aduenisse tempus Romani Imperij exscindendi: cumque vastato agro sociorum, vrbem ipsam oppugnare ausi essent, oppugnationum imperiti, missilibus ex mœnibus reiecti sunt, & in patriam, agro, quacuoque iter facerent, vastato, redierunt.

ANNVS MVNDI 3593.

ELIASIB Ducis & Pont. 4.

ARTAXERXIS 4. Imperij Persarum 77.

OLYMPIADIS LXXIX. A. 4. V. C. 292.

ANTE CHRISTVM 460.

I. Res anni huius.

Recordatur hoc anno Vasthi Artaxerxes, suorumque vsus consilio, quærit quam illi substituat: insuper Lacedæmonios contra Athenienses, à quibus tam breui tempore ingentia mala terra marique acceperat, sollicitat: & ipse nouam expeditionem contra Ægyptios, & Græcos, qui eis aderant, parat: quando etiam Themistocles in Asia moritur, & Megarenses à Lacædemoniis deficiunt, seque Atheniensibus adiungunt. Romani autem Æquos & Volscos vlciscuntur.

II. Rex de Vasthi anxius.

Postquam igitur Assueri deferbuerat indignatio, recordatus est Vasthi. Significat Scriptura cœpisse Regem sedato animo culpam Reginæ cum ipsius pœna componere, & animaduertere hanc illa esse longè grauiorē; quippe leuiculam mulieris, eiusque clarissimæ peruicaciam, quales sæpe in familia contingunt, quamque prudenter dissimulare poterat, regni & coniugij priuatione in perpetuum castigarat. Vnde animum Regis subibat miseratio, accedente præsertim memoria antiquæ cum ea consuetudinis & beneuolentiæ: eximiæ item eius pulchritudinis, quibus animus labefactabatur, & de repetenda cogitabat. At huic cogitationi obsistebat decretum, quod iuxta leges patrias mutari non poterat. Itaque Rex, quasi nauis in medio mari, contrariis agitata ventis, æstuabat.

III. Consiliarij ei suadent delectum Virginum, in quibus Esther.

Qua regis anxietate animaduersa consiliarij eius suggerunt ei, vt toto regno quæri iubeat virgines forma præstantes; è quibus Rex eligat, quam placuerit loco Vasthi repudiatæ regnare. Itáque Rege annuente factum est. Contigit autem tum Mardochæum Iudæum esse Susis cum Esthere; quam mortuo vtroque eius parente, adoptarat in filiam. Ea in numerum puellarum, quæ Regi quærebantur, adiecta est. Placuit enim Eunucho Egeo, qui præcepit alteri cuidam Eunucho sibi subdito, vt accelerarет ei mundum muliebrem, cui addidit etiam septem speciosas virgines, quæ Estherem honoris causa comitarentur, & cum ea in commodissima domicilij parte collocauit. Ea porro iuxta Hebræum, non indicauit Eunucho cognationem suam aut patriam, sicut nec rogata fuerat; quia cum Susis nata, vt videtur, & educata esset, omnes eam Susianam & Persam, non Hebræam putabant. Nam interroganti nolle respondere, suspiciosum fuisset. Interea vero Mardochæus curam Estheris gerens, quotidie inambulabat iuxta domum, in qua electæ virgines seruabantur.

Non agnita Hebræa.

IV. Rex frustra Spartanos tentat pecunia.

Hæc dum aguntur Susis, Artaxerxes ex Ægypto de clade suorum edoctus, familiares quosdam, cum magna pecuniæ vi, Spartam mittit; Megabizo duce, qui de bello Atheniensibus inferendo Spartanos sollicitant, ratus hoc pacto Athenienses, quorum ope Ægyptij vicerant, ad tutandam patriam retractum iri, & sic Ægyptios desolatos facile superandos. Et erat hæc Persarum postulatio non incongrua tempori, quo Athenienses societatem suam cum Spartanis abruperant. At cum Lacedæmonij neque pecunias acciperent, nec aliis Persarum postulatis aures præberent, & pecuniæ frustra consumerentur, Megabizus rediit in Asiam. Cum Rex desperatis Lacedæmoniorum suppetiis, nouam expeditionem parat contra Ægyptios, & Athenienses, qui cum eis erant. Copiis autem ingentibus Artabazum & Megabizum præficit. Rogauit quoque Themistoclem, vt res Græciæ susciperet, præstaretque promissa.

V. Themistocles, ne pugnet in patriam, se ipse perimit.

At Themistocles cum patriæ bellum inferre nollet, ac ne bello quidem interesse; forte etiam existimans se, quæ Regi promiserat, præstare non posse, vt eximium colophonem, vt putabat, rebus à se præclarè gestis imponeret, existimauit sibi voluntaria morte esse pereundum. Itaque sacris operatus, conuocatosque complexus amicos, hausto, vt fama est, taurino sanguine, quem aiunt instar esse præsentissimi veneni, illico periit, anno ætatis 65. vt habet plutarchus. Eam mortem plerique laudauerunt; atque etiam illi trophæum Magnesiæ erectum est, gloriæ illius monimentum; sed cum grauissimo facinore coniunctum, vt in Annalibus perspicuè demonstratum est. Hoc ipso tempore Megarenses ad Athenienses defecerunt, relictis Lacedæmoniis, qui Corinthis Megarensium inimicis fœderati erant.

Megarēses ab Atheniensibus deficiunt.

Coss. A quo vlciscuntur.

Romæ, vt primum Consules magistratum inierunt, pestilentia cessauit. Cum nihil magis cordi esset toti ciuitati, quam pœnas sumere de iis, qui male morbo afflictam, insuper vexauerant, omnes sponte; etiam im-

munes militiæ nomina dedere. Volscos Veturius afflixit, bellum oppidatim circumferendo. At Æqui Romam militibus vacuam arbitrati, cum se spe falsos agnouissent, deflexerunt de via, & agrum superiore expeditione intactum populati sunt. Quò cum Lucret. Consul confestim accurrisset, Æqui certamen libenter inire, priusquam alter Consul sese Lucretio adiungeret. Itaque fortiter vtrinque certabatur, donec ostentante se à tergo militum manu, existimauerunt alterum adesse Consulem, veriti ne circumuenirentur, amissis in bello ducibus, & militum fortissimis, se in fugam dederunt. Moxque Coss. vastatis hostium agris, reductisque domum copiis. Lucretius triumphans, Veturius ouans vrbem ingressi sunt.

Deque iis triumphãt

ANNVS MVNDI 3594.

ELIASIB Ducis & Pont. 5.

ARTAXERXIS 5. Imperij Persarum 78.

OLYMP. LXXX AN. 1. V. C. 293.

ANTE CHRISTVM 459.

I. Persæ Ægyptios, & Athenienses vincunt.

DEgit Esther hoc tempore in domo Regia virginum electarum, Persæ autem post variam exercitationem militarem, ducibus Artabazo & Megabizo, in Ægyptum proficiscũtur, non temere sperata victoria. Hi ergo, vt narrat Diodorus, in hunc annum primum Olympiadis 80, in qua Torymbas Thessalus victor fuit, assumpta in Sicilia trecentarum nauium classe, assumptoque terrestri exercitu, per Syriam, & Phœniciam iter faciebant, præternauigante ad latus dexterum classe, cum Memphim tandem peruenissent, obsidionem Albi-muri illico soluunt, Ægyptiis pariter & Atheniensibus aduentu hostium perterrefactis, prælioque superatis. Persæ itaque Græcos Memphitide expellunt, & in Prosopitidem Nili insulam compulsos, ad 18 menses obsident. Sed obsidio sub anni huius finem inchoata, ad annum septimum Artaxerxis protracta est. Alio quoque damno affecti sunt Athenienses hoc anno. Nam odium Corinthiorum in eos superiore anno conceptum ad apertam vim hoc anno erupit. Coactis enim copiis Corinthij, assumptisque secum Epidauriis, qui ab Atheniensibus quoque defecerant, ad certamen vocatos vicerunt: sed paulo post ab iisdem nauali certamine ad Cecryphalæam superati sunt.

Corinthij quoque Athenienses à quibus Epidaurij deficiunt.

II. Tribunorum rogatio de e candis decemuiris legum latoribus.

Romæ domesticæ turbæ à Tribunis excitatæ sunt, satagentibus, vt omnes ex æquo ordines ad tractandam Rempubl. admitterentur, & controuersiæ non ex potentiorum arbitrio, sed ex legum præscripto dirimerentur, easque leges decemuiri, legitimis comitiis à populo electi conderent, ac promulgarent. Huic rogationi Consules Patritiique vehementer obstiterunt, in quibus Cæso quintius, qui calumniis, falsisque testibus circumuentus, nequidquam omnia mouente parente, in exilium pulsus est. Eius socij nihilominus, ita dictis factisque Rogationem oppugnarunt, vt hoc Consulatu lex nullo pacto perferri potuerit.

Non perfertur.

ANNVS MVNDI 3595.

ESDRÆ 1. ELIASIB 6.

ARTAXERXIS 6. Imperij Persarum 79.

OLYMPIADIS LXXX. AN. 2.

VRBIS CONDITÆ 294.

ANTE CHRISTVM 458.

I. Esdras innotescit.

SEcundo anno commorationis Estheris in Gynecæo Artaxerxis, cœpit Esdras Sacerdos clarescere: quo à Rege obtinuit, vt Hierosolymam cum multis Iudæis proficisceretur, quo sequenti anno, qui fuit Artaxerxis septimus, profectus est vt ipsemet Esdras cap. 7. testatur. Vbi & genus eius Sacerdotale habetur, & doctrinæ testimonium, vt qui à Rege scriba doctissimus appelletur, nec iniuria. *Certum est enim*, inquit Hieronymus, *Esdram scribam, legisque doctorem, post captam Ierosolymam, & instaurationem templi sub Zorobabel, alias literas reperisse; quibus nunc vtimur; cum ad illud vsque tempus iidem Samaritanorum & Hebræorum characteres fuerint.* Quin etiam fatentur omnes, in primisque Theodoretus, cum Scripturam veterem, deprauatam tempore captiuitatis, restituisse. Prophetam quoque fuisse plerique censent, nonnulli etiam Malachiam, in quibus Hieronymus ipse, vt in Annalibus ostensum est.

l. 1. c. 7. 1. & 8.

In Prologo Galeato & Præfat. in li. Reg.

Præf. in Ps.

II. c. 7. 6. Quid acturus esset Ierosolymis.

In eodem Esdræ loco dicitur Regem Artaxerxem dedisse Esdræ, *Secundum manum Domini Dei eius super eum*, id est iuxta diuinam inspirationem ei factam, *omnem petitionem eius.* Erat autem ipsi propositum Hierosolymam, cum sociis præsertim Leuitis, proficisci, & ibi docere populum legem Dei, & instaurare quæ vel in moribus, vel in Dei cultu deprauata erant. Sed & penuriam Sacerdotum, & Leuitarum ex Regis liberalitate subleuare, vt Regiæ literæ, quæ ibi subduntur, apertè docent. Quid autem contigerit, vt Rex tam propensus factus sit erga Esdram & Iudæos, non satis licet. Nondum enim Esther, aut certe genus eius, ei notum erat. Iosephus significat eum legum suarum peritia, & opinione sanctitatis, in magna apud suos gloria fuisse, sicque in Regis notitiam atque amicitiam peruenisse. Tornielius satis probabiliter putat Esdram animo prophetico ei prædixisse prosperum rerum suarum successum, si verum Deum coleret, & ab eo imploraret opem, exemplo Cyri, & Darij Hystaspis aui sui. Cum ergo is proximo anno rem in Ægypto, contra Græcos & Ægyptios prosperè gessisset, Prophetam veridicum, & Deum eius honorare cœpit, facilem se postulatis eius præbere, & Regia munera in Dei cultum Ierosolymam destinare, vt ex regiis literis intelligi potest.

v. 10.

Qui factus Regi charus.

l. 11 c. 5.

An. 249 sexta.

In iis primum dat potestatem Esdræ, cæterisque de populo Iudaico, proficiscendi Ierosolymam, tum eò deferendi aurum omne, & ar-

III. Artaxerxis in Iudæos magnificentia.

geutum, tam quod Rex & optimates, cæterique de populo, eorum amici, & in eorum legem, & nationem bene affecti, Deo cœli dicare voluerint; quam quod populus Iudaicus, & sacerdotes ipsi sponte obtulerint. In argumentum quoque beneuolentiæ & fiduciæ regis in Esdram, vult eum, cum in rem præsentem venerit pecunias expendere pro sua prudentia, prout res tulerit, Præter eam quoque liberalitatem, offert vasa, aurea vtique & argentea, in ministerium domus Dei. Nam vasa alterius metalli, quæ futura erant magni ponderis, in tam longinquo itinere, satius erat Ierosolymis conflare. Denique addit vniuersè, cætera omnia, quibus opus fuerit in domum Dei, quantumcumque necesse fuerit, datum iri de fisco regio; quibus verbis in solum sacrificia, & sartatecta templi, sed & victus sacerdotum comprehenduntur. Quam ob rem scribit ad quæstores suos in eandem sententiam, addita etiam tributorum immunitate.

IV. Potestas ab Rege data Esdræ. eiusq; profectionis socij. c.7.21.

Reliqua est potestas Esdræ concessa constituendi Iudices & præsides, ad dirimendas populi Iudaici, quicumque trans Euphratem degerent, controuersias: constituendi etiam doctores, ad eundem populum in diuinarum rerum notitia instruendum: denique populum præuaricatorem pœna congrua delictis coercendi. His ita cum rege transactis, spiritu diuino confortatus Esdras congregauit de Israël principes populi, qui venirent secum. Numerus eorum recensetur initio capitis octaui, in turmis duodecim, mille quingenti quatuordecim: quibus paulò post additæ sunt tres turmæ quæ efficiebant 261. omnes autem simul ascendunt ad 1775. Et hic quidem totus ad profectionem apparatus ad annum sextum Artaxerxis pertinet; profectio autem, quæ incidit in primum diem primi mensis, in sequentem, Scriptura dicente filios Israël ascendisse anno septimo Artaxerxis regis. c.7.v.7.

V. Bellum Athenien. contra Æginetas. Diodor.

Hoc anno bellum ab Atheniensibus contra Æginetas excitatum est, gloria vtrumque populum concitante, sed Æginetæ deuicti, domumque compulsi, nouem mensibus obsidentur quamuis Corinthij ad soluendam obsidionem, Atheniensium socios Megarenses bello vexarent. Verum Athenienses, nouis copiis pro Megarensibus contra Corinthios missis, (præter eorum spem, quod crederent Athenienses, bello in Ægypto & Ægina distentos nun posse opem ferre Megarensibus, nisi Ægina relicta, eos vicerunt; deque Corinthiis trophæum excitarunt.

VI. Romæ turbæ & calũniæ Tribunorum.

Geminati sunt hoc anno, non sublati Romæ tumultus, quoniam Tribuni retinuerunt magistratum suum, neque peruicaciam deposuere; sed per fraudem & calumniam aggressi sunt à Consulibus & Patribus rogationem extorquere, ficta Patritiorum in plebem coniuratione, quam subodoratus C. Claudius Consul, eam coram patribus & plebe exagitauit, atque discussit. Interea Herdonius Sabinus, vir domi nobilis ac potens, cum clientibus & seruis nocte intempesta fluuio Romam delatus, Capitolium, arcemque contiguam occupauit. Sed illa ipsa nocte exorto clamore, tota vrbe ad arma concursum est, & Capitolium celeriter oppugnatum. In ea oppugnatione, cum Romani ex superiore loco peterentur, & inter angustias scanderent: facile opprimebantur, adeo vt alter Consulum Valerius interfectus sit. Tandem tamen arx vix capta est, Herdonius multa edita circa se strage, telis obrutus periit: socij, vltro accersita morte, plerique omnes interiere.

VII. Surrogatur Consul.

Finito hoc bello, siue latrocinio, statim Tribuni seditionem reuocarunt. Sed Consul post alias tergiuersationes, opus esse dixit altero Consule, in demortui locum: nec se posse quidquam, nisi cum Collega, pro potestate agere. Indictis comitiis omnium suffragiis renunciatus est Consul L. Quintius, exulis pater: qui cum ex æquo & bono multas ciuium causas diiudicaret, essetque aditu facilis, & tota die pro tribunali sederet, ita plebi satisfecit, vt Tribunos non requirerent, nouas leges non desiderarent. Exacto Consulatus tempore, quamuis repugnante Senatu, abit magistratu, vt exemplo suo, & non verbo tantum, Tribunos, reprehenderet, qui tertium iam annum in magistratu permanebant. Ipse autem sese rus, ad pristinum vitæ laborem, recepit.

Qui res componit & abit magistratu.

ANNVS MVNDI 3596.

ESDRÆ 2. ELIASIB Pont. 7.

ARTAXERXIS 7. Imperij Persarum 80.

OLYMP. LXXX. AN. 3. VR. C. 295.

ANTE CHRISTVM 457.

I. Esdræ profectio de Babylone.

CONuenerunt Babylonem Israëliticæ turmæ quas diximus: & profectioni diem primum primi mensis anni sacri indixerant, vt interim omnia ad profectionem pararentur, Esdras cum primoribus gentis suæ regem valedicturi adeũt, gratiasq; de tanta eius beneuolẽtia, & beneficiis acturi. Nec tamen ausus est Esdras auxilia equitum bellatorum à rege petere, à quibus protegerentur in via, ne rex eam postulationem diffidentiam diuini auxilij interpretaretur. Primo ergo die mensis primi, qui dicitur Nisan, cœpit Esdras cum suis ascendere de Babylone, & congregari iussit omnes ad fluuium, ibique triduo mansit, dũ Leuitæ qui deerant, congregarentur. Omnibus congregatis indixit Esdras ieiunium, & preces ad propitiandum numen pro itinere prospero. Videtur autem fuisse octo dierum ieiunium, & inchoasse statim post illud triduum; nam duodecimo die progredi cœperunt. ea. 7. 9. c.8.31.

II. Committit sacerdotibus aurum & argentum.

Porro intra hos ieiunij dies, dedit Esdras duodecim sacerdotibus curam omnis auri & argenti Deo consecrati, quod appendit eis ac numerauit, volens esse obnoxios reddendæ rationi Ierosolymis, quod & fecit. Cum tum duodecimo die primi mensis se dedissent in viã, eamque intra menses quatuor sine vllo incommodo peregissent, Ierosolymam peruenerunt, vbi tribus diebus quieti, amicorum congratulationi datis, quarta die appensum est aurum & argentum, & vasa in domo Dei, iuxta numerum & pondus omnium, & scilicet omnium ratio constituit. Sacrificatum necque est ab eo

Iter 4. mensium.

populo, quem Esdras adduxerat: peractisque sacrificiis, tradita sunt Satrapis edicta regis Artaxerxis; qui tam populum quam domum Dei honore ac fauore prosecuti sunt, animaduersa videlicet Regis in eos insigni beneuolétia.

III. Coniugia cum alienigenis Esdræ nunciata.

Sequitur vxorium negotium Iudæorum cum alienigenis; quod ab Esdra corrigendum erat. Vna enim de præcipuis causis aduentus eius erat, vt corrigeret, quæ deprauata erant in populo, circa legem Dei. Postquam ergo completa sunt ab Esdra Ierosolymis, quæ magis vrgere videbantur, & quæ ad templum ipsum regiosque magistratus spectabant, accesserũt ad eum principes populi, dixeruntq; multos de populo atque adeo magistratus ipsos, sacerdotes quoque ac Leuitas coinquinatos esse coniugiis cum alienigenis. Quę cum audisset Esdras scidit pallium suum & tunicam; capillos quoque capitis sui, & barbæ euulsit, & sedit mœrens vsque ad tempus sacrificij vespertini, quo interim tempore conuenerunt ad ipsum, huius nouitate spectaculi, omnes timentes Deum, coram quibus, orauit ad Dominum, agnoscens & confitens peccata populi sui, propter quæ serui erant principum alienigenarum. Nominatimque agnoscit & deplorat peccatum connubiorum illegitimorum.

Quæ ipse fletu prosequitur.

IV. Et populus quoque.

Quæ cum ille flens oraret, & iaceret ante templum Dei, collecta est ad eum magna populi multitudo, quæ exemplo Esdræ in fletus soluta est. Et forte plerique lacrymarum causam adbuc ignorabant, sed tanti sacerdotis, & principis populi lacrymæ, omnes ad fletum incitabant. Facile enim sibi persuadebant magnam aliquam ac publicam subesse causam lacrymarum. Tum accessit ad eum Sechenias, authorque fuit Esdræ, vt populus voto se obligaret Deo, ad repudiandas profanas vxores, & earum filios eiiciendos, iuxta legem Domini. Surrexit ergo Esdras, & adiurauit principes Sacerdotum, Leuitarum, & omnem Israël vt iuramento firmarent promissionem factam Deo. Et quoniam oportebat eum, pro potestate sibi tradita, malo adhibere remedium, intra triduũ conuentum indicit, graui pœna absentibus proposita, priuationis bonorũ omnium, & ciuitatis

Qui promittit repudium.

V. Cõstituuntur iudices expediendo negotio.

Conuenerunt igitur omnes viri Iuda & Beniamin in atrio templi, vigesimo die mensis noni: quibus Esdras denunciat repudia vxorum alienigenarum. Cui iussioni celeriter vniuersa multitudo consensit, etsi valde operosum erat id negotium, & ad multos pertinebat; centum enim & tredecim familiæ in textu numerantur. Rogarunt autem vt ad eam rem prudenter expediendam, constituerentur iudices, per quos connubia ista dirimerentur. Quod & factum est Duo enim constituti sunt cum præcipua potestate super ea re, quibus additi sunt socij duo, qui rem totam intra spatium trimestre confecerunt. Probabile autẽ est licuisse retinere alienigenas vxores, & ex iis susceptos liberos, si se ad veri Dei cultum traduci paterentur, sicut moris erat in mulieribus bello captis. Singuli autem pro peccato arietem in sacrificium obtulerunt.

Et trimestri spatio peragitur.

Deut.21.10.

VI. Estheris nuptiæ.

Sunt qui hoc anno 70 Danielis hebdomadas inchoari putent; quæ autem pro illa opinione faciunt, in Annalibus dicta sunt, hîc res tota ad annum vigesimum Artaxerxis differenda est.

Huc autem Estheris nuptiæ pertinent, quæ ducta est, vt ait Scriptura, ad cubiculum regis Assueri mense decimo, qui vocatur Tebeth, anno septimo regni eius, peractis priusquæ de more à reliquis virginibus factitari solebant. Nec tamen quæsiuit muliebrem cultum, extraordinarium scilicet, sed quæcumque voluit Egeus Eunuchus custos virginum, hæc ei ad ornatum dedit. Motus nimirũ modestia & facilitate puellæ, sponte dedit quæ iudicauit conuenire, Erat quippe formosa valde, & incredibili pulchritudine omnium oculis gratiosa & amabilis videbatur. Non est autem existimandum eam Regis libidini ante nuptias expositam. Intelligendum enim est omnes istas virgines cum deducebantur ad regem, factas fuisse illius concubinas, id est inferioris notæ coniuges, nisi si quam Rex ad Reginæ dignitatem vellet euehere, quod Estheri contigit, quæ decimo mense facta est Regis concubina, duodecimo autem Regina, vtrumque enim tempus Scriptura suggerit.

Esth.2.16.

Prius concubina, tum regina fuit.

Serar. Caiet.

VII. An legitimę nuptię.

Qua in re Esther non tam Mardochæi, quem loco parentis habebat, aut Regis, quam Dei acquieuit voluntati, qui has nuptias in publicum gentis Iudæorum bonum destinabat. Quis autem esset affectus Estheris ad has nuptias, ipsa postea confitebatur Domino. *Nosti Domine*, inquit, *quia oderim gloriam iniquorum, & detester cubile incircuncisorum, & omnis alienigenæ.* Nimirum non ignorabat religiosa puella, nisi Deo has nuptias conciliante, illicitas fere lege Mosaica. Nisi placet illam prohibitionem ad illas tantum 7. gentes referre, quæ eo loco memorantur, & erant subiectæ anathemati. Quid quod nonnulla etiam spes erat conuersionis ipsius Assueri, opera Estheris? Vt qui Deum cœli non solum agnosceret, sed hoc ipso tempore magnis muneribus honorasset, & populum eius insigni fauore prosequeretur.

Esth. 14.15.

Deut.7.1.& 3.

VIII. Celebrantur nuptię.

Adamauit ergo Estherem Rex, & eam prætulit omnibus mulieribus, & concubinis suis, & posuit diadema regni in capite eius, & eam reginam esse voluit loco Vasthi. Et nuptiale cõuiuium iussit magnificè præparari cũctis principibus, & aulicis suis. Quin etiam voluit omnes subditos suos participes esse lætitiæ suæ. Dedit enim requiem vniuersis prouinciis à pensitatione tributi. Eximia quoque dona Reginæ data, minimè dubium est, etsi id scriptum non est, quæ scilicet tantam dignitatem decerent singularem amorem testarentur.

IX. Persarum de Ægyptiis, & Atheniensibus victoria.

Quod ad res Persarum in Ægypto attinet, cum decimus octauus mensis ageretur, ex quo Athenienses, qui Ægyptiis rebellibus subsidio venerant, & cum ipsis in Prosopitide Nili insula conclusi erant, in potestatem Persarum insula venit. Nam Megabizus exsiccato fossæ alueo, & aqua aliò auersa, effecit vt naues in sicco considerent, itaque insulam cum peditatu traiiciens cepit. Sic igitur, ait Thuycidides, perierunt res Græcorum, qui bellum in Ægypto sex annos gesserant, & ex multis perpauci Cyrenem, indéque in patriam salui peruenerunt. Sed auxilia 50 triremium, quæ tardè Athenienses in Ægyptum summittebant, accepta iam clade, in Phœnicam classem inciderunt, ab eáque profligata sunt. Sed & mox ad Tanagram Bœotiæ, à Lacedæmoniis; Thessa-

L.1.p.71.Gr. Lat.

lorum

lorum defectione, victi sunt. Ægyptus autem rediit in ditionem Regis. Inarus vero Afrorum rex, qui omnium harum turbarum author fuerat, per proditionem captus in crucem actus est. Sic proditione captus proditor, supplicium proditorum & latronum in Africa, & rex, & Afer passus est.

X. Romana res. Apud Romanos vterque Consul re bene gesta de Æquis Volscisque triumpharunt. Cornelius Antium vi cepit. Quidquid auri argentique, ac pecuniarum inuentum est, relatum est in ærarium, reliqua præda militi permissa. Deinde tam ex colonis, quam ex veteribus Antiatibus nobilissimi, defectionis authores fuisse consulti magno numero securi percussi sunt, prius verberibus lacerati. Æquis etiam concessa pax, quæ breue admodum tempus tenuit.

ANNVS MVNDI 3597.

ESDRÆ 3. ELIASIB 8.

ARTAXERXIS 8. Imperij Persarum 81.

OLYMP. LXXX. An. 4. V. C. 296.

ANTE CHRISTVM 456.

I. Eunuchorum in regem conjuratio, & causa eius. Eunuchorum contra regem Artaxerxem insidiæ, non potuerunt ante annum octauum regni eius contingere, forte etiam tales vlus contigerunt. Nuptias enim Estheris, omnemque illam celebritatem, & amplificatam Mardochæi dignitatem secutæ sunt. Septuaginta quippe coniurationis causam dicût fuisse inuidiam ob promotionem Mardochæi. Alij eos ægre tulisse aiunt repudium Vasthi, & Estheris subrogationem. Gorionides significat, eos Macedoniæ regis gratiam inire voluisse, fuisse enim Amani consiliarios, quem Rex dixit fuisse gente Macedonem, & ad eos imperium Persicum transferre voluisse. Certe cap. 12. legimus Amanum Mardochæo, & populo eius nocere voluisse, pro duobus Eunuchis regis, qui fuerant interfecti. Itaque credibile est eum non ignarum insidiarum fuisse negotia tamen sua apud regem ita tractauit, vt ab eo omnium fidelissimus haberetur. Verum quæcunque causa conspirationis fuerit, certum est eos in regis vitam c.2.21. coniurasse. *Voluerunt enim insurgere in regem, & occidere eum*, vt Scriptura testatur.

II. Innotescit, & punitur. Ea res cum in Mardochæi, qui tum in aula versabatur, cognitionem venisset, statim nunciauit Reginæ Esther, & illa Regi ex nomine Mardochæi, quid ad se rem detulerat, vt vtrique simul Regis beneuolentia conciliaretur, commendaretur fides, munificentia prouocaretur. Intellecta re quæsitum est diligenter de tanto crimine, inuentaque veritate appensus est vterque eorum in patibulo; relataque historia in commentarios, in quibus quid quoquo die memoria dignum contigisset perscribebatur, quæ Diaria quoque & Ephemerides vocatur. Mardochæus quoque, vt est in Græco textu, scripsit de verbis his. Et præcepit Rex Mardochæo ministrare in aula, & dedit ei munera c.12.5. pro his. Infra quoque in Latino habetur *datis* c.6.4. *ei*, puta Mardochæo, *pro delatione muneribus*. Quæ sane videntur repugnare iis quæ cap. 6. habentur, vbi nihil honoris aut præmij Mardochæus pro hac fide accepisse dicitur. Est autem duplex respondendi ratio; vel in Græcis codicibus, & Latinis inde transsumptis deesse negationem, vel, prout Serario & Bellarmino visum est, per anticipationem memorata fuisse præmia, quæ multo deinde post, non sine fœnore, data sunt Mardochæo.

III. Romanorum discrimen in Æquis. Hoc anno L. Minucij Consulis imprudentia rem Romanam in discrimen adduxit, & Dictatoris necessitatem attulit. Cum enim Sabini propalam defecissent, Æqui autem dissimulanter. Nam contra Latinos Romanorum socios hostiliter se gerebant Gracco Cloelio duce, & legatis Romanorum de iniuria querentibus verba dabant. Ergo Minucius Consul contra eos profectus est, Gracchus timore simulato recedit, & insequentem in conuallem quandam pertraxit, cinctam montibus nudis & asperis, & pabulationi inutilibus, cuius exitus ipse occupauit, vt neque inde egredi, neque ibi aut pugnare, aut victum liceret tolerare, & cum capto impetu exire tentarent, multis acceptis vulneribus in sua castra repellebantur, proximumque erat vt circumuallati ad deditionem fame cogerentur.

IV. L. Cincinnati Dictatoris opera discussum. Res visa est poscere Dictatorem; Consul Nautius L. Cincinnatû dixit: qui salute patriæ rusticis deliciis præferês assumpto imperio Romam venit, dixitque L. Tarquinium magistrû equitum, collectisque quas potuit copiis, hostem adit, & occupato loco vnde poterat commeatu prohiberi, tum Cloelium ad certamen minime repugnantem vocat, pugnatur acerrimè; tandem Cloelius cum suis in castra se recipere coactus est. At Dictator ex vna parte, Minucius ex altera tantopere hostes auxiliis & commeatibus exclusos fatigarunt, vt supplices legatos ad Quintium de pace mitterent. Ille Hostem sub iugum mittit. deditios armis ademptis, ignominiæ causa sub iugum mittit, Corbionem eorum oppidum diripit: præda nihilominus Minucij militem priuat, & eorum ducem consulatu. Gracchum autem defectionis authorem vinctum catenis in triumphum ducit, cum aliis captiuis illustribus: & intra 16 dies magistratu deposito, prædiolû suum, repudiatis, quæ offerebantur diuitiis, repetiit. Nec multo post Nautius Consul, Sabinis acie victis, copias domum reduxit.

3598. V. Hierosolymis illegitima coniugia dissoluuntur. 1 Esdr. 10. 13. Sequenti anno qui primus fuit Olympiadis 81. & Iudæorum Sabbaticus 145. illegitima coniugia, opus non exigui temporis, dissoluebantur. Pericles dux Atheniensium Sicyonios prælio vicit, Æquos & Sabinos, qui iterum in armis erant, noui Consules Minucius & Horatius adire iussi sunt, sed Tribunis delectum impedientibus, L. Quintius nuper Dictator author fuit Senatui, vt Patritii cum clientibus suis, & voluntariis hostem aggrederentur. Quod cum plebi nunciatum esset, ingemuit, veritusq; Virginius tribunus ne se inuitu nomina bello darent, petiit vt Tribunorum numerus geminaretur, quod & impetrauit, existimantibus Patritiis facilius esse paucos Tribunos conspirare quam plures: & vnum aliquem è maiore coetu abduci posse ad intercedendum, quam ex minore. Itaque in eam sententiam S. C. factum est, & Plebiscitum in annum ferri coeptum. Sedi

tione ita soluta Consules delectu habito, Sabinorum ager à Minutio peruastatus est, hoste se intra mœnia continente. Æqui ab Horatio prælio victi, Corbio diruto, exercitus Romam cum victoria reductus.

ANNVS MVNDI 3599.

ESDRÆ 4. ELIASIB 10.

ARTAXERXIS 10. Imperij Persarum 83.

OLYMP. LXXXI. AN. 2. V. C. 298.

ANTE CHRISTVM 454.

I. Bellum in Græcia triénio intermissum.

PRimus est hic annus intermissi triennij sine bello Atheniensis inter & Lacedæmonios post quod quinquénalia fœdera inita sunt inter ipsos. Huius porro intermissi belli idem videtur author fuisse, qui postea fœderum fuit, Cimon nimirum, quem Plutarchus in eius vita, refert, postquam rogatione Periclis in patriam reuocatus est, sustulisse bellum, & ciuitates in gratiam reduxisse. Itaque hoc triennium quasi iustitium armorum inter Græcos fuit.

II. Icilij Tribuni pleb. authoritas.

Ac ne Romæ quidem hoc anno vllum bellum externum fuit. Sed Tribunorum potentia incrementum accepit. Nam huius anni Tribuni primi Senatum conuocare ausi sunt, cum prius id munus honusque Consulum fuisset. Id Icilius, qui collegij eius princeps fuit, obtinuit, vir industrius, & Romana pollens facundia. Hic idem Auentium collem, ad ædificia plebis postulauit, nec fine vi obtinuit, adeo vt Consulum lictorem ad rupem Tarpeiam præcipitandum ducerent. Denique eodem agente Icilio lex de prædiis vrbanis perlata est, ad agrarias seditiones coërcendas, & Tribuni inter se conspirarunt nihil nouare, nisi de communi consilio neque quenquam de collegio intercedere voluntati plurium Collegarum; quo modo Patritiorum spes irrita facta est de Tribunorum consiliis irritandis.

Pacta conuenta inter Tribunos.

ANNVS MVNDI 3600.

ESDRÆ 5. ELIASIB 11.

ARTAXERXIS 11. Imperij Persarum 84.

OLYMPIADIS LXXXI. AN. 3. V. C. 299.

ANTE CHRISTVM 453.

I. Res Græcorum obliter. *Esth.3. Iubil. 72.*

EXistimamus iuxta Scripturæ seriem, ad hunc annum, qui est secundus supra septuagesimum Iubilæum ab orbe condito, exaltationem Amani, & consilia eius de perdenda gente Iudæorum pertinere: quo tempore quies erat Persis & Græcis à bellis inter se. Qui tamen Ithomæ erant Ilotę & decimum iam annum à Lacedæmoniis obsidebantur, cum hosti diutius resistere non possent, deditionem fecerunt, his conditionibus, vt fide publica Peloponneso excederent, nec illuc vnquam reuerterentur; alioqui serui fierent eorum, à quibus caperentur. Exierunt ergo cum liberis & vxoribus: quos Athenienses exceperunt, quippe infensi iamdudum Lacedæmoniis, & Naupacti in Ætolia collocarunt.

II. Amani genus.

Quod ad Amanum attinet diuersi diuersa de illius genere referunt. Admodum probabile est eum patre ac gente fuisse Macedonem, matre Persam, loco Agagæum siue Bugæum, antiqua denique origine Amalecitam: sicque in singulis opinionibus aliquid erit probabilitatis. Quare autem ad tantum dignitatis fastigium euectus sit, vt secundus à rege diceretur: imo & regis pater, & adoraretur ab omnibus, & omnibus Imperij Persici prouinciis præpositus esset, distinctè non traditur. Vniuersè tamen eius merita significantur cap.13. vbi dicitur sapientia & fide reliquos præcelluisse. Postea tamen eum rex longe alium agnouit ac prædicauit, cum illum superbum, crudelem, proditorem, pessimum mortalium appellat.

III. Eum Mardochæus non adorat.

Mirum autem est vnum Mardochæum Amanum ex regis mandato adorare noluisse: id enim neque legi Mosaicæ, neque sanctissimorum virorum exemplis repugnat, Abrahami, Isaaci, Iacobi, Patriarcharum, qui ciuiles magistratus, sommos præsertim, adorasse leguntur. Nimirum intellexit Mardochæus Amanum diuinum à se honorem, qualis vulgo Persarum regibus deferebatur, postulare. Nam Mardochæus ipse Deum alloquens, *Cap.13.* *Tu nosti*, inquit, *& scis quia non pro superbia, & contumelia; & aliqua gloriæ cupiditate fecerim hoc, vt non adorarem Aman superbissimum. Libenter enim pro salute Israel etiam vestigia pedū eius deosculari paratus essem, sed timui ne honorem Dei mei transferrem ad hominem, & ne quenquam adorarem, excepto Deo meo.* At nonne Esdras, & Nehemias, & Esther regem, vt cæteri, adorabant? Cur illis Mardochæus voluit esse religiosior.

IV. An rectè.

Dicendum videtur cum Serario, eos religionem suam & diuinam legem Regi aperuisse, & magnam illi de Deo ingeneralle opinionem; itáque factum, vt ei honorem regibus debitum & diuino inferiorem ipso consentiente, deferrent. Prius autem ita se gessisse in exterioribus vt cæteri, adhibita inter se præmonitione, ne sibi inuicem essent offendiculo. Nam latriæ cultus foris vix ab eo differt, qui regibus & summis viris defertur. Cum ergo Mardochæus non adoraret Amanum, & monitus perseueraret nihilominus in sententia, detulerunt eum aulici ad Amanum: qui cum id experimento probasset, crederetque in sui contemptu, etiam regis iussionem contemni, *iratus est valde, & pro nihilo duxit in vnum Mardochæum mittere manus suas, audierat enim quod esset gentis Iudææ*, viique ab aulicis: quibus ille dixerat id sibi homini Iudæo non licere, *magisque voluit omnem Iudæorum, qui erant in regno Assueri, perdere nationem.* Modus autem, quem excogitauit ad id facinus exequendum, ad initium sequentis anni pertinet.

Id Aman agnoscit & vltionem meditatur.

V. Noui Coss. seueritate Rempub. perturbát.

Creati sunt Romæ noui de more Consules, qui cum imminentibus hostibus seuerius delectum haberent, quam in male affecta Repub. conueniret, nec Tribunorum querelas Senatus audiret, sed exasperaret potius, & intentaret minas, parum absfuit quin ea die ciuitas seipsam perderet; adeo omnes ad arma, & ciuile

bellum

bellum parati erant. Tribuni Coss. diem dicunt in trinundinum, legem agrariam promulgant. Siccio Dentato eam seditiose suadente; sed suffragia populi per vim à Patritiis, amicorum & clientum opera, impediuntur.

Pugnatur contra Æquos.

Nec ita multo post, rursus. Tribunis legem promulgantibus, interuenit nuntius de hostibus per agrum Tusculanum magno agmine Romam præparantibus, Senatus decreuit ambos Consules Æquis ire obuiam, cum Patritiis, eorumque clientibus & amicis; cæterisque ciuibus, qui patriam saluam esse vellent. Eo S. C. pro concione recitato, multi plebeiorum sponte nomina dederũt. Quin etiam Siccius ipse Dentatus, diuitum acerbus accusator; nomen dedit cum cohorte octingentorum emeritorum, qui in eius gratiam iterum militiam sequebantur, Qui cum hosti contra Consulem fortiter pugnanti à tergo superuenisset, victoriæ causa fuit, sed gloriosum facinus in odium atque inuidiam & obiectationem Consulum malitiose conuertit, & præmium culpæ, tribunatum à plebe obtinuit.

Siccius Coss. inuidiam & odium conflat.

ANNVS MVNDI 3601.

ELIASIB Pont. 12. ESDRÆ 6.

ARTAXERXIS 12. Imperij Persarum 85.

OLYMP. LXXXI. An. 4. V. C. 300.

ANTE CHRISTVM 452.

I.
Res anni huius.

Reliquum ferè historiæ, & libri Estheris ad hũc annum pertinet, quo sors in vrnam de perdendis Iudæis mittitur, Regis consensus impetratur, literæ per totum imperiũ mittuntur, Mardocheus, & Regina, & vniuersi Iudæi fletibus se, precibus, ac ieiuniis dedunt. Esther ad conuiuium Regem & Amanum vocat. Aman parat suspendium Mardochæo, quem tamen cogitur summo honore afficere. Moxque à conuiuio in crucem hosti præparatam cum suis agitur. Mardochæus eius dignitati subrogatur: & prioribus literis per noua decreta antiquatis, Iudæi de hostibus suis pœnas sumere parant. In Græcia hoc quoque anno quiescitur. Romæ contra, Tribunos inter & eos qui proximè Consulatu abierant, lites. Indeque legatio legum causa in Græciam destinata. Sed à sacra historia vt par est, ducamus initium.

II.
Aman meditatur vltionem de Iudæis.

Cum fixum esset crudeli & superbo Amano, contemptum sui omnium Iudæorum interitu vindicare, rei exequendæ tempus sorti committendum putauit, & descriptis mensium omnium nominibus, & in vrnam coniectis, Deo sortes attemperante, mensis duodecimus exiit, & rursum altera sortitione dies eius mensis 13. siue vt est in Græco 14. Apparet autem hic primum temeritas hominis, qui prius cædis Iudæorum tempus sortitur, quam à Rege tanti tamque difficilis facinoris potestatem petierit, aut impetrarit. Apparet secundo, quod non viderit duodecim mensium interuallum rebus suis parum conuenire; cum eo tempore Iudæi multa moliri, multa contra ipsum, vel contra regem agere, in tam multis regni Persarum locis, ex summa animi desperatione possent; aut certe ad eius eludendos conatus, sua distrahere, fuga sibi consulere, Apparet & diuina prouidentia, quæ longissimum tempus sortibus ordinarit, vt intra id tempus remedium futuræ calamitati adhiberi posset.

III.
Eam quę à rege petit, & impetrat.

Petiit ergo à Rege vt gens Iudæorum, quam ne nominat quidem, sed eam contemptim describens, accusat superstitionis, & superbiæ in contemnendis regum imperiis, perire iubeatur. Et ne forte Rex causetur tributorum imminutionem, quæ Iudæi vbique plurimo penderent, offert regi decem millia talentorũ. At rex cuius mens & animus ab Amano possidebatur, tamquam sibi, totique imperio fidelissimo, nihil inquirendum ratus, consentit in cædem, eique pecuniam suam remittit. Aman autem nomine Regis, eiusque obsignatas annulo literas dictat, mittitque per cursores regios, ad omnes prouincias imperij Persici, omnesque satrapas ac magistratus, vt occiderent atque delerent omnes Iudæos, à puero vsque ad senem, paruulos & mulieres, tertio decimo mensis duodecimi, qui vocatur Adar, & bona eorum diriperent. Ipsa autem epistola habetur infra, c. 13. libri Esther.

IV.
Luctus Mardochei & Iudæorum.

Dum festinant cursores, quos Persæ vocabant Angaros, statim in vrbe regia pependit edictum, Rege & Aman celebrante conuiuium, & cunctis Iudæis, qui Susis erant flentibus. *At Mardochæus scidit vestimenta sua, & indutus est sacco, spargens cinerem capiti: & in platea ciuitatis voce magna clamabat, ostendens amaritudinem animi sui.* In Septuag. legitur clamasse. *Tollitur gens, quæ nihil iniustè egit.* In omnibus autem deinceps prouinciis, Iudæi se huiusmodi luctui dediderunt. Cum hoc autem eiulatu, vsq; ad fores palatij gradiebatur Mardochæus, nec in ipsum palatium penetrabat, quod illicitum esset indutum sacco aulam regis intrare. Eo tamen facile querela peruenit. Puellæ enim reginæ, & Eunuchi, re cognita adierunt eam, & nunciauerunt quid à Mardochæo, & reliquis Iudæis fieret, nihil cogitantes an res ipsam Reginam attingeret.

V.
Et Estheris ad propitiandum Deum.

Quoniam autem Mardochæus saccum deponere nolebat, vt adiret palatium, res per internuncium Athac Eunuchum acta est: didicitque Esther quo in statu Iudæorum res esset; simulque monita est vt Regem adiret, cumque pro populo suo deprecaretur. Cumque illa periculum obiecisset, & nihilominus vrgeret Mardochæus, aliud ei periculum intendens, & diuinam circa eam prætendens prouidentiam, Esther rem suscepit, populi sui precibus, & corporis afflictationibus, in triduum imploratis, quod & ipsa cum ancillis suis imitata est. Mardochæi porro, & Estheris ad Deum oratio, pro auertenda imminente clade, habentur ex Græco textu infra c. 13. & 14. libri Esther, cuius breuem explicationem in Annalibus studiosus Lector inueniet. c. 16. ad 31.

VI.
Regem adit cultu magnifico.

Die autem tertio Esther deposuit vestimenta vulgaria, atque lugubria, indutisque regalibus, regem adiit magnifico apparatu, cuius nihilominus terribili aspectu examinata est, sed Deus spiritum Assueri in mansuetudinem ita conuertit, vt de solio exurgens reginæ blandi.

Et amanter accipitur ab eo.

retur, omnemque timorem excuteret, quod legem, de rege non adeundo, negaret ad ipsam pertinere. Cumque rex iterum in solio consedisset, *extendit contra eam virgam auream, quam tenebat manu. Quæ accedens osculata est summitatem virgæ eius. Dixitque ad eam Rex. Quid vis Esther regina? quæ est petitio tua? Etiamsi dimidiam partem regni petieris dabitur tibi.* At illa noluit statim aperire petitionem suam, sed illum prius conuiuio demereri, in quo factus hilarior facilius quamuis ardua postulata concederet. Accedit quod multi tunc aderant, quos optabat abesse, & Aman aberat; quem maxime adesse oportebat.

VII. *Differt petitionem suam, & cur.*

Cum ergo Esther regem inuitasset ad prandium, eique socium conuiuij petiisset Amanum, is iussu regis euocatus, Estheris conuiuium cum rege adiit. Vbi cum Rex ex vino factus esset hilarior, iterauit interrogationem suam, cum eadem promissione. At regina differendam putauit petitionem in sequentem diem, vt rex tanto firmius promissione sua teneretur obstrictus, ne in particulari oegare posset, quod iam toties in geocre concessisset. Ergo sapiens regioa vtrumque iterum in sequentem diem inuitauit ad prandium, promittens se tum declaraturam, quid à Rege obtinere vellet. Egressus est à Rege ac Regina lætus Aman & alacer, sed ea lætitia in occursu Mardochæi, eiusque contemptu multo statim felle diluta est, & dolorem animi domi qoamprimum vxori, amicisque patefecit, fassusque est se voo Mardochæi contemptu affligi vehementius, quam reliqua omni sua fœlicitate lætari. Nam *ab assuetis non fit passio*, vt ait Philosophus. Itaque beati isti deliciis innutriti, eas aduenientes aut præsentes vix sentiunt. At res aduersæ, quæ præsertim ex improba & inimica voluntate oriantur eorum, qui sibi sint inferioces, eos supra quam credi potest, excruciant.

Amani tristitia.

VIII. *Parat crucem Mardochæo.*

De coosilio ergo vxoris & amicorum, iubet excelsam Mardochęo præparari 50 cubitorum crucem, io qua, cum bona regis venia, suspeodatur. Tam excelsum porro videtur elegisse patibulum, vt facilius vodique videri posset, ad maiorem eius ignominiam, & cæterorum terrorem: cum iam Deus omnia vtrique in contrarium verteret. Nulla est enim huius historiæ particula, quæ diuina vacet prouidentia. Nam ea factum est vt rex dormire non posset; eadem, vt historias mallet audire quam musicam; eadem, vt iocitaretur ad remunerationem; eadem vt mox in atrio adesset Aman: qui præludia luderet in tragœdia sua. Cum ergo inter legendum ad eum locum ventum esset, in quo narrabantur patefactæ à Mardochæo Eunuchorum insidiæ, *Quid pro hac fide*, inquit Rex, *honoris ac præmij Mardochæus consecutus est?* Cumque serui qui astabant negassent quidquam illi mercedis datum, cœlo iam albescente rogauit quis esset in atrio. Aderat autem Aman, qui solito maturius venerat vt à Rege suspendium Mardochæi impetraret, cum Rex eum euocatum iubet Mardochæum per plateam cum summo honore circunducere, quem ille sibi factum iri sperabat.

Diuina prouidentia in hoc negotio.

Aman gloriosè inimicum deducit.

IX. *Suo summo cum sudore.*

Credibile est vsque adeo perculsum fuisse Amanum; exitu tam inopinato, nullum vt verbum profari potuerit, ac regem ab ea sententia deducendum, præsertim cum eum videret tam serio, & tam asseueranter loqui, & sibi à subita violenti regis ira metueret. Optasset vtique huius muneris functionem illis ipsis decem millibus talcotorum redimere, quibus omnium Iudęorum interitum emere voluerat. Sed carius etiam empturus erat miser, mox in summum patibuli dedecus, à summa felicitate puncto temporis præcipitandus. Mardochæus perlustrata Amano duce & præcone, cum regio cultu platea, ad regem videtur ingressus, vtique gratias acturus de tanto beneficio, ipsique regia illa insignia redditurus. Inde autem *ad ianuam palatij reuersus est*, ad pristinum scilicet officium, fortassis & saccum, dum videret quo exitu cœpta fabula clauderetur; cum Iudæi omnes interea peracto ieiunio magna expectatione penderent.

Mardochæus regem adit.

X. *Amani gemitus & querela.*

Aman vero festinauit ire in domum suam lugens, atque adeo fremens dentibus, & desiderio vltionis tabescens, sed *desiderium peccatorum peribit*. Proripuit etiam se domum operto capite, quod oculos intuentium ferre non posset, quasi exprobrantes obsequium capitali exhibitum inimico, *narrauitque vxori & amicis omnia quæ euenissent*, vtiqoe sciebant illi iam quod tota vrbe celebrabatur, sed initia & occasionem historiæ nesciebant. Voluit quoque effundere animum suum, ad accipiendam à suis consolationem; quia *Strangulat inclusus dolor.* Sed pro consolatione, responderunt ei Sapientes quos habebat in consilio. *Si de semine Iudæorum est Mardochæus, ante quem cadere cœpisti, non poteris ei resistere, sed cades in conspectu eius.* Quæ opinio diuinæ in Iudæos protectionis, ex consuetudine vitæ cum Iudæis oriebatur, qui sacras ea de re historias crebro sermone frequentabant.

Clades ei à suis significatur.

XI. *Euocatur ad conuiuium.*

Illis adhuc loquentibus, venerunt Eunuchi regis, & cito eum ad conuiuium, quod Regina parauerat, pergere compulerunt, hac compulsionis, voce, & festinationis, quæ in Hebræo legitur, significatur iam hora tardior, & desiderium Amani abstineodi conuiuio, siue quòd pudorem suum lamentari mallet, quam prandere; siue quod tristios etiam aliquid ipsi animus præsagiret. Et libenter haud dubie aliquid excusationis inuenisset; sed regis indignationem, & reginæ offcosionem veritus, ad funestum sibi conuiuium venit. In quo cum incaluisset vino rex, sub ipsius conuiuij finem, mensamque secundam, iterat rex ioterrogationem illam. *Quæ est petitio tua Esther* &c. Cui illa supplex. *Si inueni gratiam*, inquit, *in oculis tuis, ô Rex, dona mihi animam meam, pro qua rogo, & populum meum pro quo obsecro. Traditi enim sumus ego & populus meus, vt conteramur, iugulemur, & pereamus*, quibus optabile sit io seruos ancillasque venundari.

Petitio Esthetis.

XII. *Et Amanis accusatio.*

Tam humilis, tamque inopinata petitio, varios in regis animo excitauit motus. Nam & stupore affectus est, ad tantæ, tamque improuisæ rei nuncium, immemor fortasse temerariæ concessionis suæ: & commiseratione motus est in Reginam, sibi non solum carissimam, sed etiam innocentem; & ira excanduit in istius crudelitatis authorem, cuius crudelitas redundabat io regem; non solum quod ei maximum subditorum numerum eripiebat, sed ipsius etiã

coniugium morti tradebat imprudens. Audito rea attentato tam atroci facinore, *Quis est*, inquit, *iste, & cuius potentiæ, vt hæc audeat facere? Dixitque Esther. Hostis & inimicus noster pessimus, iste est, Aman.* Quod ille audiens illico obstupuit, vultum Regis ac Reginæ ferre non sustinens. *Rex autem iratus surrexit*, quasi nolens vltra hominem intueri, vt scelestum caput, & ominosum spectaculum; & intrauit in hortum continens triclinio. Aman quoque surrexit de loco in quo accubuerant, vt Rogaret Reginam pro amica sua, sed misericordia, quam implorabat, facta est illi in peccatum. Stetit enim calumniator à dextris eius, & ait, *Etiam Reginam vult opprimere me præsente?* Quid multa? operitur eius facies, suggeritur Regi crux ab eo parata Mardochæo, in eáque iubetur affigi. Domus autem illius, eiusque bona omnia, tanquam fisco addicta Reginæ donantur.

Et stupor, cum regis ira.

Addicitur cruci, & bona eius fisco.

XIII. Exaltatio Mardochæi.

Iudæorum hoste afflicto ac perdito, Esther significauit Regi Mardochæum esse patruum suum; qui iam regi valde gratiosus, ingressus est ante faciem eius; tulitque Rex annulum, quem ab Aman recipi iusserat, & tradidit Mardochæo, Esther autem constituit Mardochæum super domum suam, sibi à Rege datam, quæ fuerat Amani, cuius bonis omnibus præpositus est. Traditione porro annuli regij, Rex Amani dignitaté transtulit in Mardochæum, vt deinceps regiorum sigillorum conseruator esset, diceretúrque, sicut nuper Aman secundus à Rege, Princeps palátij regij, de quo rex affirmabat se eius fide & beneficiis viuere; Itaque de palatio, & de conspectu regis egrediens fulgebat vestibus regiis, coronam auream portans in capite, & amictus serico pallio, atq; purpureo.

c. 8. 15.

XIV. Amani literæ antiquantur.

Verum quia non satis erat ad Iudæorum salutem, Amanum de medio esse sublatum, nisi regis literæ, quibus illi perire iubebantur, nouo edicto antiquarentur, Esther, Mardochæo suggerête, id à rege postulauit, & obtinuit, scriptæque sunt literæ ad magistratus prouinciarum, quibus Iudæorum cædes fuerat demandata, vt priores literæ irritæ fierêt, quin potius eis Rex imperauit, vt conuenirent Iudæos per singulas ciuitates, eisque auxilio essent, vt eos interficerent eodem ipso tempore, quo se illi ad Iudæos interficiendos præparauerant. Quoniam autem literæ regiæ ad iudices & magistratus mittebantur, intelligendum est rem non seditiosè factam esse, sed ea iudiciorum more legumque præscripto. Nam innocenti homini præparasse mortem capitale est, & venenum præparatum, & sica deprehensa, etiam effectu non secuto, legibus morte vindicatur. Quod autem contigat vt plerique Innocentes occidantur, ad diuinum iudicium referendum est. Sic enim Deo iudice, plerique in Ægypto, qui populum Dei non afflixerant, cum parentibus, & in parentum culpa perierunt. Sed ea cædes in annum sequentem cadit. Contigit enim mense Iudæorum duodecimo, qui Februario respondet.

Et vindicta Iudæis permittitur.

XV. Exconsules à Tribunis in iudicium vocati, mulctatique.

Romæ autem nouis consulibus creatis, exconsules, à tribunis in iudicium vocati, damnatique, mulcta pecuniaria affecti sunt, Romulius decem, Veturius quindecim millibus æris, Id est ducentis trecentisque Francis Gallici æris. Crimini datum est Romulio quòd vim Tribunis attulisset; quodque Siccium vnà cum cohorte sua, ab hostibus deleri voluisset. Itaque huius anni Consules cautiores facti populares euaserunt. Cum enim mox Tribuni ad Senatum retulissent de scribendis legibus, quibus in perpetuum ciuitas vteretur. Romulius præter omnium expectationem sententiam dixit valde popularem, patresque perstrinxit, quod parum contra plebem pollent. Deinde sensit legatos mittendos, cum ad Græcas vrbes quæ essent in Italia: tum etiam Athenas, ad leges petendas, Romanorum moribus institutisque conuenientes, Electique sunt Legati Sp. Posthumius, Ser. Sulpitius, & A. Manlius.

Legatio in Græciam legum causa.

ANNVS MVNDI 3601.

ESDRÆ 7. ELASIB 13.

ARTAXERXIS 13. Imperij Persarum 86.

OLYMP. LXXXII. An. 1. V. C. 301.

ANTE CHRISTVM 451.

I. Iudæi inimicos occidunt. ca. 9. 1. 2. &c.

IN secundum huius anni mensem, anni Iudaici duodecimum, magna cædes toto Persarum imperio à Iudæis perpetrata est: quã Scriptura breuiter in hunc modum enarrat. Igitur duodecimi mensis, quem Adar vocari ante iam diximus, tertia decima die, quando cunctis Iudæis interfectio parabatur, & hostes eorum inhiabant sanguini, vice versa Iudæi superiores esse cœperunt, & se de aduersariis vindicare. Congregatique sunt per singulas ciuitates, oppida & loca, vt extenderent manus contra inimicos, & persecutores suos. Nullosque ausus est resistere, eò quod omnes populos magnitudinis eorum formido penetrarat. Nam & prouinciarum iudices & duces, & procuratores, omnisque dignitas, quæ singulis locis atque operibus præerat, extollebant Iudæos timore Mardochæi, quem principem esse, & plurimum posse cognouerant. Magnum fuisse hunc timorem, atque adeo auctum diuinitus, cum interficientibus resistere non auderent, quasi aliquid violenta morte deterius formidarent. Sed res, vt dixi, per magistratum gerebatur, & pauci erant Iudæorum hostes in singulis locis, præ ipsis, & populus non audebat, in eorum gratiam se Iudæis opponere, metu Mardochæi.

Magistratu fauente, & nemine resistente.

II. Ordo rei gestæ Susis. c. 16. 18.

Susis quoq; in ciuitate regia quingenti sunt interfecti, præter decem Amani filios. Sed mortis eorum tempus ambiguum est. Nam Rex, in literis suis ad magistratus, affirmat illum & omnem cognationem eius pendere in patibulis. Nunc autem, post menses octo à patris cæde, filij decem dicuntur occisi, quos Esther petit suspendi in patibulis, vtique recens occisos. Dicendum videtur, illo ipso die, quo suspensus est Aman, & omnia eius bona regio addicta fisco, totam omnino eius familiam carceribus mancipatam. E tota vero illa turba præcipuos decem Amani filios fuisse reseruatos, vt essent eorum primitiæ, qui Susis duodecimo mense interficiendi erant; reliquam vero familiam, vxorem, concubinas, filios, filias, seruos ancillasque cum patre-familias, in eius

ædibus crucis patibulum pertulisse, moxque corpora cum crucibus ante vrbis portas fuisse translata. Indeque scriptas literas, quæ eius rei meminissent. Postea vero die cædibus destinata, initium cædendi Susis sumptum esse à decē filiis Aman, qui reliquierant, & ab iis ad quingentos vsque, in eadem vrbe cædem fuisse progressam. Postridie autem postulante Regina alios quoque occisos, & decem istos Amani filios, in crucem ignominiæ causa fuisse sublatos, sicque omnia rectè consentiunt.

III. Susis iterata cædes, cæsorumq; numerus vniuersus. c. 8. 11. c. 9. 16.

Illud autem nominatim Scriptura notauit, nusquam Iudæos, siue Susis, siue reliquis in prouinciis cæsorum bona diripuisse, quamuis id eis per Regis literas nominatim liceret, ne non zelo iustitiæ, sed ardore auaritiæ ad tantam cædē viderentur incitati. Nam cæsorum numerum ad 75 millia peruenisse Scriptura ipsa testatur. Moxque diem festum in memoriam cædis huius fuisse institutum, in posterum propagatum, & historiam ipsam à Mardochæo literis traditam. Horum autem Iudæorum sacrilegi posteri, peccata vetera nouis accumulātes, ita celebrabant hunc diem, vt eius ritus contra Christum traducerent, vt ea Honorij & Theodosij prohibitione constat. Quoniā autē Mardochæi nulla deinceps habetur in Script. mentio, neq; de tēpore mortis eius cōstat: eius ornamenta sepulchralia in hunc annum in Annalibus relata Lector reperiet, vbi etiam Estherē propriis ornauimus & suis, licet eā anno Artaxerxis vigesimo in viuis fuisse nō dubitemus.

c. 9. 20 Sacrilega Iudæorum de Amani cæde celebritas. Cod. de Iudæis & Cælicolis.

a. n. 14. ad 25.

IV. Nouum ab Artaxerxe vectigal impositum

Cæterum non negligenter prætereundum est, quod initio decimi capitis habetur, nouum ab Assuero vectigal impositum subditis suis, tam qui in continenti, quam qui in insulis habitabant, cuius causa ex præsenti rerum Græcarum statu colligi potest. Cum enim toto triēnio in Græcia cessatum esset ab armis, & hoc insuper anno quinquennale fœdus inter Græcos initum esset, non dubitauit Artaxerxes quin eorum concordia in sua damna firmaretur; sicut reuera contigit, bello ab Atheniensibus contra Cyprum, quæ Persis parebat, Cimone duce conflato. Hoc ergo nouum vectigal ad nouum bellum vsui fuit. Suscepti belli causam tradit in Cimone Plutarchus. Athenienses otij impatientes, in mari magna cum ducentarum nauium classe vagabantur. Ne ergo inter se Græci bella suscitarent, sed Barbarorum opibus fierent opulenti, sexaginta naues in Ægyptum nauigarunt, quas Amyrtæus, qui Persis non parebat, & in paludibus regnabat, accersiuerat; reliquæ Cyprum petierunt, & Citium eius vrbem obsederunt.

Et bellum cum Græcia ad Cyprum.

V. Romæ pestilentia grauissima

De Romana re Dionys. in hunc annum quo quartum Vrbis seculum inchoatur, scribit 82 Olympiade, qua vicit in stadio Lycus Larissensis, cancto anno ab V. C. 300. P. Horatio, & Sex. Quintilio Coss. pestilentiam vrbem inuasisse, qua seruitia pene omnia absumpta sunt, & ciuium circiter dimidium, neque medicis sufficientibus, neque domesticorum atque amicorū ministeriis. Sic ipse. Plinius tamen in procemio l. 29. affirmat Romam sine medicis vltra sexcentesimum annum vixisse. Addit ille multas vulgò cæremonias ac religiones adhibitas. *Vbi vero*, inquit, *increbuit opinio non esse curæ diis res mortalium, nec tangi eos misericordia, & ipsi religiones neglexerunt.* Itaque Epicuræa doctrina antiquior est Epicuro. Sed reuera istis diis curæ non sunt res humanæ, nisi vt pessimè habeant. Hac ipsa pestilentia absumptus est Quintilius Consul, quiq; surrogatus est ei Sp. Furius, & 4. de Tribunorum collegio, Senatoresque plurimi. Hostes quoque Romanorum peruagata, quiescere eos coegit.

Epicurea opinio ante ortum Epicuri.

ANNVS MVNDI 3603.

ESDRÆ 8. ELIASIB 14.

ARTAXERXIS 14. Imperij Persarum 87.

OLYMP. LXXXII. AN. 2. V. C. 302.

ANTE CHRISTVM 450.

I. Persæ ad Cyprum male rem gerunt.

HAbet hic annus rem bene gestam ab Atheniensibus contra Persas ad insulam Cyprum, sed cum Cimonis clarissimi sui imperatoris iactura. Cum enim is in Citiensiū obsidione diuturniores opinione sua traheret moras, vt qui Persicum animo voluebat imperium, ea de re legatos ad Ammonē misit, sed antequam illi reuerterentur, ipse excessit è viuis. Moriens autem suos monuit, vt dissimulata morte sua, extemplò discederent, quasi eiusdem ductu auspiciisque Cimonis. Ita Plutarchus. At Thucydides non statim quasi re infecta rediisse vult, sed gemina victoria potitos, & reditum non tam ad Cimonis mortem, quam ad famem exortam refert, eaq; vrgente ad Salaminam Cypri cursum tenuisse: vbi cum Phœnicibus, & Cypriis, & Cilicibus naualem ac pedestrem simul pugnam commiserunt, & in vtraque victores effecti, domum redierunt. Addit Diodorus Græcos plurimas Persarum triremes demersisse, & centum cum ipsis militibus cepisse, Artaxerxem vero, suorum, in Cypro clade audita, præfectis copiarum suarum Artabazo & Megabyzo per literas edixisse, vt bellum quibuscunque conditionibus possent, dirimerent, quod & factum est.

Cimonis mors, & gemina Græcorum victoria.

II. Reditus legatorum cum legibus.

At Romæ sanitas cum nouis consulibus reddita est. Redierunt & legati leges afferentes Athenis, & ab Italicis Græcorum vrbibus: moxque Tribuni plebis adierunt Consules postulantes vt ex S. C. legum latores crearentur, qui rem vsque ad propinqua comitia distulerunt, quando & sequentis anni Consules solito Maturius designarunt, Appium Claudium & T. Genucium. Quorum ille in Senatu censuit, eligēdos decemuiros ex Senatus primoribus, quorum annuū esset imperium & potestas consularis: interim cessare cæteros omnes magistratus, donec iuxta nouas leges creati essent. Decemuiros autem priuatis iura reddituros, & Rempub. constituturos. Id S. C. Tribunis, populoque gratum fuit.

S. C. de decemuiris eligendis.

(.:.)

ANNVS

ANNVS MVNDI 3604.

ESDRÆ 9. ELIASIB Pont. 15.

ARTAXERXIS 15. Imperij Persarum 88.

OLYMP. LXXXII. An. 3. V. C. 303.

ANTE CHRISTVM 449.

I. Bellum sacrum pro Delphis, geminatū.

TErtius est hic annus à fœderibus quinquennalibus inter Athenienses & Lacedæmonios initis: stabat & pax cum Persis, quando Lacedæmonij bellum, quod vocatum est sacrum, Delphis susceperunt; quod Thucydides gestum esse ait post bellum Cyprium proximè commemoratum. Cum enim Phocenses in quorum prouincia sunt Delphi, eo templo potirentur, id sibi ciues Delphici probrosum putabāt, &, vt par est credere, illius emolumenta, in prouinciales suos potius, quam in seipsos trāsferri ægrè ferebant. Itaq; Spartanos rogarunt, vt pulsis Phocensibus suum sibi templū restituerent, quod & fecerunt. At Phocenses, qui ab annis circiter nouem, erant in Atheniensium potestate, eos euocarunt: à quibus Delphi duce Pericle superati sunt, & templum iterum Phocensibus traditum. Vtraque expeditio facile vno anno capi potest, in non magno terræ mariue tractu. Nec tamen propterea fœdera quinquennalia violata fuerunt.

II. Decemuirorum Romæ potestas.

Romæ autem vbi comitiis destinatus affuit dies, Tribuni conuocato populo Coss. quoque designatos adesse iusserunt, vt decemuiri creandis legibus, & Reipub. constituendæ eligerentur, qui tanta potestate pollerent, vt ab eis, quemadmodum à Dictatoribus, nulla esset prouocatio; interim autem cæterorum magistratuum cessaret authoritas. In medium ergo progressi designati Coss. magistratum eiurarunt. Quos propterea populus vehemētec laudauit, eorumque rationem in primis habuit in creandis decemuiris. Primi enim centuriatis comitiis creati sunt decemuiri Appius Claudius & T. Genutius, tum P. Sextius qui tum abibat magistratu, his tribus adiuncti sunt tres legati qui leges attulerunt. Denique T. Romulius cum aliis tribus Patritiis. Penes vnum fasces erant & reliqua Consularis potestatis insignia, ad dies decem, vt significat Liuius, reliqui ad minuendam potestatis inuidiam, non multum habitu à priuatis differebant.

Creantur Consulum loco &c. magistratuum.

III. Vt Rempub. cum laude regerent.

Ille autem Senatum conuocabat, decreta confirmabat, cæteráque agebat pro imperio. Omnes autem à mane pro tribunali cognoscebant caussas priuatas & publicas, litesque summa æquitate dirimebant, magna ciuitatis approbatione. Simul autem omnes conscriptas leges, partim ex Græcorum iure, partim ex consuetudine patriæ, in decem tabulis cuilibet cognoscendas proposuerunt, eorumque monita beneuolè accipientes, operam dabant vt leges omnibus probarentur. Vbi vero visæ sunt bene habere, primum Senatu coacto, nemine contradicente de ipsis S. C. factum est. Deinde centuriatis comitiis in præsentia Pontificum, aliorumq; sacerdotum, centuriis dati sunt calculi, à quibus confirmatæ, & in æreas columnas incisæ, & in loci loco maximè conspicuo propositæ sunt. Et quoniam non multum superat temporis ad comitia, visum est reficiendos in annum sequentem decemuiros, quod leges aliquæ adhuc deesse viderentur; quodque tribunitia potestas, quod maximè cupiebat senatus, abrogabatur.

Leges ab illis editæ.

ANNVS MVNDI 3605.

ESDRÆ 10. ELIASIB 16.

ARTAXERXIS 16. Imperij Persarum 89.

OLYMP. LXXXII. An. 4. V. C. 304.

ANTE CHRISTVM 448.

I. Bellum inter Bœotios & Athenienses. l. 1. p. 744 Gr. Lat.

ATHenienses hoc anno contra Bœotios exules, semel iterumque, primo feliciter; deinde infeliciter conflixere. Ait enim Thucydides, post geminam illam expeditionem in Delphos, hoc bellum susceptum fuisse. Cum enim Athenienses, anno ab hinc nono, Bœotios prælio superassent, eorumq; agrū occupassent, plerique Bœotij partim spōte sua, nouorum dominorū odio, partim inuiti iussiq; solum verterunt, collectique non paruo numero, Orchomenū & Cheronæā, & alia quædā Bœotiæ oppida occuparunt. Contra quos Athenienses duce Tolmide expeditionem susceperunt, & Cheronæa recepta direptaq;, collocato ibi præsidio, discesserunt. At Bœotiorum exules, aliique eorū socij, Orchomeno eruptione facta, illos reuertentes ad Cheronæam inuaserunt, victoresq; effecti, alios occiderūt, in quibus Tolmidem ipsum, alios viuos ceperunt, pro quorū redemptione tota Bœotia cedere coacti sunt Athenienses, & reditum exulibus permittere, eisque pristinam libertatem, iuráque reddere.

Iteratur.

II. Decemuiri Romæ cōfirmantur & nominatim Appius.

Ac Romæ indictis comitiis Patritiorum honoratissimi magistratum petiere. Ibi omnium ore ad cœlum ferebatur Decemuirorum princeps Appius, tota plebe annitente vt in magistratu retineretur, illo dissimulanter retinente, tandemque omnium precibus cedente. Itaque rursum centuriatis comitiis factus est Decemuir, multosque competitores criminando repulit, vt amicis suis faueret, vt pluribus enarrat T. Liuius. Cum eo factus est Decemuir Q. Fabius Vitulanus III. Consul, & alij quinque Patritij. Tres etiam è plebe assumpsit Appius, vt eā maiore in modū sibi conciliaret. Idibus Maij iniere magistratum; sed ante omnia, vt ait Dionysius, fœdus clandestinum inter ipsos iureiurando ictum est, ne quis ex collegio alteri aduersaretur, sed quod vni placuisset, omnibus probaretur, neue comitia haberent, sed perpetuo retinerent imperium, singuli pari honore ac potestate essent, Senatus consultis, & plebiscitis raro, nec nisi necessario vterentur. Primo die honoris singuli regio cultu cum fascibus ac securibus processerunt, magno cum totius populi terrore, dicentis se pro vno rege decem habituros. Nec eorum administratio multum à tyrannide aberat. Denique cum comitiorum tempus aduenisset, neque Senatus, neque populi suffragiis expectatis, in magistratu permanserunt

15. eiusdem.

Tres è plebe assūpti.

Praua eorum consilia & gubernatio.

ANNVS MVNDI 3606.

ESDRÆ 11. ELIASIB 17.

ARTAXERXIS 17. Imperij Persarum 90.

OLYMP. LXXXIII. An. 1. V. C. 305.

ANTE CHRISTVM 447.

I. atio temporis.

Eubœa ab Atheniensibus deficit, & Megara.

Periclis prudentia.

PRimo anno Olympiadis 83. Crisone Himerensi olympionica, Romani decemuiratum abrogarunt, anno tertio ab eo magistratu introducto. Idem vltimus est annus quinquennalium fœderum inter Spartam & Athenas: quo Eubœa, Bœotiorum fortuna & Atheniensium clade excitata, ab Atheniensibus defecit. Quo tempore Pericles, qui tum Remp. moderabatur, recuperādæ insulæ gratia in Eubœam traiecit, simulque illi nunciatum est Megarenses ab Atheniensibus defecisse, cæsis præsidiariis militibus; sibique Corinthios, Sicyonios, Epidaurios adsciuisse. Peloponnesios quoque irruptionem in Atticam facturos, quando primum quinquennalia fœdera, quæ erant in exitu, absoluta essent. Quibus auditis Pericles reductis ad tēpus ex Eubœa copiis, reuertit in Atticam, ne vel hostis interim vastaret Atticam, vel diuisis copiis, vtrobique vinceretur.

II. Peloponnesios dimittit ab Attica.

Interea Lacedæmonij quoque, irruptione in Atticam facta, populati sunt agros; duce Plistoanacte, Pausaniæ Spartani regis filio. Sed Pericles consultorem & custodem eius Cleandridam muneribus corrupit, induxitque vt Plistoanax copias Peloponnesum reduceret, vbi Lacedæmonij eum ingenti pecunia multarūt; quam cum soluendo non esset, exilio solum vertit. Cleandridam vero, qui profugerat, rei capitalis damnauerunt. Megarenses porro, qui Spartanos euocarant, seque eis adiunxerant, deserti prælio victi, vastatique ab Atheniensibus, defectionis pœnas dederunt, irritis Corinthiorum, Sicyoniorum, & Epidauriorum auxiliis.

Megarenses vincit.

III. Decemuiri tyrannicè agunt, præsertim Appius.

Romæ porro Reipub. status perturbatissimus fuit, Decemuiris quasi totidem tyrannis eam variis facinoribus turbantibus, cum populi totius in eos odio: ipsis nihilominus magistratu abire negligentibus, & optimis quibusq; viris solum vertentibus. Cum interim Æqui & Sabini Vrbi bellum inferrent, delectu ægre habito, duo agmina præsidio relicta sunt Vrbi, cætera in hostem cum decemuiris missa male rem gesserunt, diuina prouidentia Romanæ rei fauente, ne victores tyrannidem confirmarent. Appius autem interea quantum poterat aduersarios decemuiratus è medio tollebat. In iis Siccium, dudum tribunum plebis, multis militaribus palmis illustrem, quem à militibus suis interfici curauit. Denique cum Virginiam frustra tentatam ad flagitium, in seruitutem vindicaret, & supposito calumniatori plagiario dedendam statuisset, à patre miserè iugulatur. Qui & populum ad libertatem vocat, non irrito conatu. Inde castra ad defectionem adducit, docens militem sacramento solutum, quod magistratus, transacto legitimo tempore, non esset legitimus.

Virginiam vindicat in seruitutē.

IV. Plebs in Auentinū secedit & montem sacrum.

Ergo miles in vrbem reuertit iratus, & Auentinum occupat. Sed alia quoque mox castra à decemuiris deficiunt, & se sociis adiungunt. Indeque mox M. Duillio, qui Tribunus fuerat, hortatore transeunt in montem sacrum, vbi & castra locauere. In deserta vrbe pauci Patritij, cum Horatio & Valerio, vociferantur contra decemuiros, & periculum desertæ vrbis, vel ab hostibus, vel ab armata plebe ingeminant. Tandem victi decemuiri se in patrum potestate futuros affirmant, vitam orant, simulq; monent; ne suo sanguine ad supplicia patrum plebem assuefaciant. Itaque Valerius & Horatius ad plebem reuocandam à Senatu mittūtur. Abeunt, peramanter accipiuntur. Illi vicissim pacis conditiones, quas plebs postulabat, admittunt. De decemuiris tamen, quos illi ad supplicium deposcebant, moniti sunt, ne crudelitatis odio crudeles fierent, sed rem Iudicio permitterent, in quo ipsimet iudices forent.

Decemuiri cedunt, & vitam orant.

V. Appius accusatus à Virginio perit in carcere, sicut & Oppius.

Quid multa? decemuiri Senatus Consulto se abdicant, Plebs redit, Tribuni creantur, & Consules in reliquum annum. Valerius atque Horatius, quorum Consulatus popularis fuit, legesque latæ populares; illa in primis, vt plebiscitis populus teneretur vniuersus. Quibus peractis Tribuni plebis in decemuiros arma iudiciala depromunt. Et primum factus est reus Appius, accusante Virginio, qui in carcerem coniectus, moritur, vel Tribunorum iussu, vel laqueo vltro sibi accersito; patruo eius C. Claudio frustra pro eo præhensante. Oppius quoque decemuir damnatus necatur in carcere; reliqui sponte exulant, sed eorum bona publicantur, & à quæstoribus in ærarium referuntur. Virginiæ calumniator in exilium eiicitur. Reliquis decemuirorum administris datur venia, sicque cruentis iudiciis finis impositus. Tum demum Coss. Contra hostem missi, bene rem gerunt. Nec tamen triumphum obtinent à Senatu, sed à plebe, illo inuito.

Reliqui sponte exulant.

3607. VI. Pericles Eubœam rursum adit domatque & Hestienses exterminat.

Sequenti anno Athenienses rebus domi non male compositis, in Eubœam iterum, cum 50 nauibus, & quinque militum millibus traiecerunt, eodem duce Pericle, qui reliquas quidem insulæ partes, certis cōditionibus in fidem ac deditionem accepit. Hestienses autē omnes exterminauit, eoque coloniam mille ciuium suorum deduxit: hac in eos seueritate vsus, quod illi Attica nauia capta, omnes qui in ea erant, contrucidassent. Romæ autem nonnihil in comitiis distentionis fuit, quod Tribuni sibi magistratum continuari cuperent, idemque de Consulibus sentirent, neutri enim integrum annum in magistratu fuerunt, vt tamen longius ab instituto decemuirorum abessent, noui Tribuni, nouique Consules creati sunt Lartes Herminius, & T. Virginius; qui otium domi ac foris habuere, quod neutram in partem Relpub. propenderent. At L. Trebonius Tribunus plebis, ab insectandis patribus Asperi cognomen consecutus est, obtinuitque vt Tribuni omnes vsque ad decimum suffragiis crearentur.

Romæ noui Coss. nouique Tribuni

Trebonius Asper.

ANNVS MVNDI 3608.

ESDRÆ 12. ELIASIB 19.

ARTAXERXIS 19. Imperij Persarum 92.

OLYMP. LXXXIII. An. 3. V. C. 307.

ANTE CHRISTVM 445.

I. Tricenna fœdera Athen. & Lacedæm.

Hic est annus tricennalium fœderum inter Athenienses & Spartanns. Hūc enim ipsum huius Olympiadis annum eis assigoant Diodorus, Pausanias, Eusebius. Nec alia mens Plutarchi atque Thucydidis, eum ait Athenienses ex Eubœa reuersos, non multo post cum Lacedæmoniis sociisque fœdera tricennalia fecisse, quæ sub extremum hunc aonum inita, & iureiurando firmata sūt. Nam anous sequens primus à fœderibus ab ipsomet numeratur. Romæ autem Consules æmulationē perpetuam patres inter & plebeios continuerunt, ne in seditionem erumperet. *p. 14. & 15.*

II. Nuncius ex Iuda. *l. 2. Esd.*

Ad finem porro huius anni 445. ante Christi ortum, mense Casleu, qui Nouembri respondet, pertinet occasio, vel causa antegressa impetratæ à Nehemia facultatis ædificandi Ierusalem, quæ capite primo Nehemiæ continetur, cap. autem 2. ipsa facultas & profectio. Sub mensem ergo Nouembrem *venit* quidam *Hanani*, quem apparet fuisse Leuitam, quòd cum Nehemias sacerdos vocet de fratribus suis, prout ab aliis tribubus, puta Iudæa secernuntur, de qua eraot comites eius, *viri ex Iuda*. Ipsum autem Nehemiam fuisse sacerdotem & sacerdotale muous exercuisse, perspicuè habetur io 2. Machab. Nehemias ergo interrogat nuncium, quo statu res essent in Iudæa: auditque Iudæos à captiuitate reduces esse *in afflictione magna, & in opprobrio*. Affligebantur autem à circumpositis populis, vt ex cap. 4. patebit. Sed addit ouncius murum Ierusalem dissipatum esse, & portas eius combustas igni; quod ad Nabuchodonosorem referendum non est, sed ad nouam aliquam eladem. *l. 2. c. 1 v. 28*

III. An & quomodo muri Ierus. destructi nūc. *n. 41.*

Dicendum itaque videtur, iuxta ea quæ septimo Artaxerxis anno diximus in Annalibus, Iudæos partem aliquam murorum, tacito principum consensn coagmentasse, & montem Sionis in primis, & templum circundedisse muris, vt res sacræ essent in tuto, supra antiqua fundamenta rudi opere ædificando, lapsantesque adhuc parietinas fulciendn: adhibitis etiam portis idoneis locis, quæ vicini Iudæorum hostes, facta coniuratione diruerint, hinc illucque disiecerint, portas quoque cum turrium tectis ac tabulatis incenderint. Quibus perpetratis, Iudæi istam Hanani cum sociis miserunt in Persidem, qui de his apud Nehemiam lamentarentur, vt is pro sua apud principem gratia remedium aliquod hisce malis inueniret: nec tamen quemquam accusari voluerunt; quoniam non poterant Iudæi ostendere sibi permissam murorum instaurationem, sed templi duntaxat; aduersum quod illi noodum sacrilegas admouerant manos.

IV.

Hæc cum innotuissent Nehemiæ, luctui se dedit diebus multis, ieiunio & orationi: in qua post confessionem peccatorum populi sui, & petitionem veniæ, consentaneam antiquis Dei promissis, orat propitium sibi fieri principem in salutem Israelitarum. *Dirige*, inquit, *seruum tuum hodie, & da ei misericordiam ante virum hunc*, terribilem scilicet ac formidolosum, ad quem ne regina quidem ipsa, sine timore mortis, audet accedere. Ad eum tamen Nehemias aditum habet, quia illi erat à poculis. Quod officium ipsi apud Regem videntur conciliasse Hester & Mardochæus, quos sibi fidelissimos expertus erat, & prædicabat Assuerus. Nec tamen ipsimet postularunt, quæ à Nehemia petita sunt, veriti difficillimum hominis ingenium, cui si contigisset ingratam esse petitionem, periculum adibant eius gratiæ in perpetuum amittendæ. At alio petente poterant ipsi offensionem in Iudæos vel tollere, vel mitigare: sin autem grata esset, eam poterant tutò atque efficaciter promouere. *Nehemias cum suis luctui se dant ad propitiandum Deū.*

ANNVS MVNDI 3609.

NEHEMIÆ Ducis Hebræor. 1. ELIASIB. 20.

ARTAXERXIS 20. Imperij Persarum 93.

OLYMP. LXXXIII. An. 4. V. C. 308.

ANTE CHRISTVM 444.

I. Summa huius anni, & ratio temporis.

Celeberrima de hebdomadibus Danielis & earum initio controuersia, & excitatione murorum Ierusalem Artaxerxis decreto, operáque Nehemiæ, memorabilem hunc vigesimum Artaxerxis annum reddunt. Græcis autem ex recens inito fœdere quiescentibus, Romani neque domi à tumultibus, neque foris à bellis quienerunt. Cæterum vigesimus annus Artaxerxis concurrit cum vltimo anno Olympiadis LXXXIII. apud Iuliū Africanum in quinto temporum volumine, vt refertur à D. Hieronymo, & Eusebio. Qui nec de regno quidem Persarum nobiscum pugnat, etsi hunc annum 115. regni Persarum vocat, priores enim tres ac 20. annos, siue integros 22. quibus Cyrus regnauit ante euersum imperium Babylonicum, cum annis inde subsecutis copulauit. Profectionem quoque Nehemiæ, & inchoatos hoc anno muros in Ierusalem, author Eusebius in chronico, & res ex ipso Nehemia planissima est. *In 9. Daniel l. 8. de demonst. dem. 2. sub. med.* *2. Esd. 2. 1.*

II. Hebdomadæ 70 Danielis hinc incipiunt. *lo. cit.* *In hunc an.*

Petendum autem ab hoc eodem anno vigesimo Artaxerxis Longimani exordium hebdomadarum Danielis, scriptores grauissimi tradiderunt, in quibus Iulius Africanus apud Diuum Hieronymum, & alij multi quos retulimus in Aooalibus nostris, eamque sententiam omnium maxime probabilem arbitramur. Nam cum eas Daniel aut Angelus potius, apertè ordiatur ab exitu sermonis vt iterum ædificetur Ierusalem, hic exitus sermonis de alio loquente nequit intelligi, quam de eo, qui poterat eam constructionem vel permittere, vel impedire; principe videlicet, cui tone Iudæi parebant. At nullus alius princeps proferri potest, à quo decretū ædificandæ

ciuitatis, quod quærimus editum ſit, aut tempus, quod non ſit multo grauioribus difficultatibus impeditum. Nam Cyrus nullum verbum fecit de extruenda ciuitate, ſed templo duntaxat. Darius quoque Hyſtapides templi tantum extruendi poteſtatem fecit. Nam quod Eſaias de Cyro agens, & Zorobabel de Dario meminere ciuitatis, ea vox propriè ab vtroque pro ciuium congregatione, non pro murorum constructione, de qua agimus, vſurpatur.

c. 44 & 45. 3 Eſdr. 4. 43

III. Congruit tempus Artaxerxi, præterea nemini.

Deinde ſi alio tempore, quam ſub Artaxerxe facta eſt poteſtas conſtruendæ vrbis, oportet tempus 70 Hebdom. ab illo ad Chriſti mortem rectè congruere. In vltimam enim hebdomadam cadere Chriſti mortem Scriptura ipſa clarè loquitur. At nullum aliud tempus congruit. Nam à dimiſſa à Cyro captiuitate ad Chriſti mortem non 490 anni, ſed 570 reperiuntur. Ab anno vero ſecundo Darij Hyſtaſpidæ, quando rurſum multa Iudæorum turba Hieroſolymam cum Zorobabele profecta eſt, ſupra 550 annos reperiemus. Si quartum Sedeciæ, vt putauit Vatablus, 648 numerabuntur. Si autem ad Artaxerxem Mnemonem aut Ochum, multo pauciores colligentur anni, quam 70 Hebdomadæ poſtulant. At tempus Artaxerxis rectè congruit. Nam quamuis à vigeſimo Artaxerxis anno ad Chriſti mortem non inueniantur 490 anni ſolares, ſed ad ſummum 478, iſti tamen 490 lunaribus reſpondent. De lunaribus autem locutum fuiſſe Gabrielem, iampridem grauiſſimi ſcriptores ſenſerunt: Iulius Africanus, Theodoretus, Rupertus, Beda ac plerique alij: quod ipſe quoque Angelus indicauit, cum has hebdomadas vocauit, *abbreuiatas*, propter emboliſmos prætermiſſos, per quos lunares anni ad ſolares reducebantur.

Anni lunares.

IV. Cur dilata petitio.

Cum ergo totum trimeſtre poſitum fuiſſet à Iudæis partim in propitiando Numine precibus, ieiuniis, cæteriſque piis operibus; partim in conſulando, quomodo, quando, per quos, qua occaſione petendum eſſet hoc decretum, ne eos repulſam pati contingeret; aut vt eam ſaltem ſine grauiore damno paterentur; partim expectando dum tempus hybernum, parum itineri & ædificationi opportunum efflueret, vere appetente in menſe Niſan, qui reſpondet Martio, anno vigeſimo regni Artaxerxis: cum rex poſt cœnam factus eſſet hilarior, Nehemias pincerna regius eleuatum calicem porrexit regi, & quidem facie languidiore, ex metu & ſollicitudine ſuſcepti negotij. Cum ergo rex cauſam triſtitiæ ab eo ſciſcitaretur, Rex, ait, *in æternum viue*, ſtatimque explicat cauſam mœroris ſui, quod Ieruſalem, in qua ſepulcbra maiorum ſuorum ſita ſunt, deſerta ſit, eiuſque portæ combuſtæ ſunt igni. Et rogante rege quid ſuper ea re poſtularet, orauit Nehemias vt rex ipſum in Iudæam mitteret, ad ædificandam Hieroſolymam.

Modus eius.

V. Conceditur à rege

At Rex, & Regina, quam Eſtherem merito credimus, nec parum hoc promouiſſe negotium; non enim hoc loco ſine cauſa nominatur, *Vſque ad quod tempus*, inquiunt, *erit iter tuum*, quod cum ille indicaſſet, conſenſit rex in profectionem. Non exprimitur id tempus à Scriptura. Conſtat quidem Nehemiam annis 12 manſiſſe Hieroſolymis, & ibi ducem populi fuiſſe: non tamen arbitror tantum tempus ad hanc profectionem inter Regem & Nehemiam fuiſſe conſtitutũ, neq; enim deſtinatũ opus tãtũ tẽporis exigebat, vt res ipſa docuit, & ægrè rex qui Nehemiã diligebat, tanto eum tẽpore abeſſe paſſus eſſet. Cum tamen iam abeſſet, & rem Iudaicam bene gereret, ei à Regina & Mardochæo impetratum fuerit, vt ibi Rempub. pro rege adminiſtraret, quandiu Regi viſum fuiſſet. Petiit quoque Nehemias à Rege literas commendatitias ad regios præfectos, vt ab iis tuto deduceretur in Iudæam, & ad Aſaph cuſtodem ſaltus regis, vt obtineret ligna ad reparandam regiam domum, & portas turreſque murorum poſtremo ad extruendã ſibi domum.

cum literis commendatitiis. 2. Eſdr. c. 5. 14. & c. 13. 6

VI. Venit Nehemias in Iudæam.

Cum ergo Nehemias cum regio comitatu veniſſet in Iudæam, Sanaballat & Tobias, qui clientes erant & beneficiarij regum Perſarum, iidemque putantur fuiſſe de primariis Samaritanorum, qui odio proſequebantur Iudæos & nunc eorum inuidebãt proſperitati, valde contriſtati ſunt de regis in Nehemiam beneuolentia, veriti ne Iudæis ſubiicerentur. Venit ergo Nehemias Ieruſalem, ibique tribus diebus quieti & ſalutationibus datis, ſicut dudum Eſdras dederat, noctu ſurrexit cum paucis, vt exploraret murorum ſtatum per totum ambitum, ne quid temerè in non paruo negotio aggrederetur, priuſquam vlli aperiret conſilium ſuum. Præcipuis autem Iudæorũ congregatis, *Venite*, inquit, *& ædificemus muros Ieruſalem, & non ſimus vltra opprobrium* inimicis, qui derident Ieroſolymam in pagum conuerſam. Et indicauit eis ſe ſuſcipiendi operis habere authorem Deum, & conſentientem regem, vt nihil præter eorũ alacritatẽ deſideraretur, cõtemptis inimicorũ ſermonibus, qui magis nocere vellent, quã poſſet.

2. Eſdr. c. 2. 11. Eſdr. 8 32. Suiſque aperit conſilium ædificandi.

VII. Ordo ædificationis.

Initium ædificationis ſumptum eſt à porta orientali, quæ dicebatur porta Gregis, quæ erat templo vicina, vbi ædificauit Eliaſib ſummus pontifex ad centum cubitos longitudinis, vſque ad turrim Hananeel, quæ erat in angulo orientis & aquilonis, vbi erat porta Benjamin inferior, nam ſuperior non ducebat extra vrbem. In hac porro conſtructione murorum explicanda Nehemias ordine progreditur, ex orientali latere per aquilonare, ad occiduum & meridianum, donec redeat ad portam Gregis, vnde ductum eſt initium; quæ ſigillatim in Annalibus explicata reperiet Lector eruditus. Ex qua tota explicatione patet Ieruſalem 12. portas habuiſſe in tribus lateribus. Nam in meridiano, in quo præruptæ rupes montis Sion nullum aditum dabant, nullæ fuerunt: reliqua vero latera ſingula quaternas habuerunt.

Numerus portarum Ieruſalem

Orientale, Portam	*Aquilonare, Portam*	*Occiduum, Portam*
FICTILEM.	BENIAMIN.	ANGVLI.
AQVARVM.	PISCIVM.	VALLIS.
EQVORVM.	VETEREM.	STERQVILINII.
GREGIS.	EPHRAIM.	FONTIS.

1. 3. 3. 6. 4. 1. ad 42.

Aliæ portæ, quas quidam afferunt, aut ad has pertinent, aut extra vrbem non ducunt, aut nouæ Æliæ, non veteri Ierusalem conueniunt. Sed hoc de toto argumento vide Villalpandum, & Annales hoc loco.

VIII. Inimici Iudæorum eos impedire moliuntur. 2. Esd. 4.

Hæc dum Ierusolymis agerentur, & simul omnibus ex locis mœnia surgerent, inimici eorum ipsis, quasi irrita mollentibus insultabant, & inani se spe consolabantur, impeditum iri opifices ne ædificarent, defuturos lapides, aut fragiles futuros, vtpote exustos, & totam constructionem Infirmam atque humilem, quæ ne vulpibus quidem, nedum armatis hominibus resistat. Cumque verbis & irrisionibus nihil proficerent, sed diligenter vbique promoueretur opus, statuerunt eos nec opinantes opprimere, vt partim occisis, partim dissipatis murorum structoribus, necessario cessaret ædificatio. Quia tamen sciebant eos regia authoritate munitos, & Estherem & Mardochæum in aula esse, ac plurimum apud regem posse, cum nihilominus inuidia rumperentur, clam eos perdere statuerunt, ne possent ipsi apud Regem aperti facinoris argui.

IX. Quid contra Nehemias.

Quæ cum Nehemiæ innotuissent, opera Iudæorum, qui finitimi erant Samaritis, Ammonitis, cæterisque Iudæorum hostibus, primo ipse cum suis diuinum auxilium implorauit; Deinde speculatores super muros diurnos nocturnosq; constituit, vt aduentum hostium nunciarent. Tertio certis locis post murum constituit præsidia Iudæorum armatorum, hostem vt venientem non imparati exciperent. Accessit postremo adhortatio Nehemiæ, ad se suosque fortiter defendendos. Quæ cum percrebruissent, dissipatum est eorum consilium, quoniam viderunt se non posse inuadere inscios & imparatos. Iudæi vero reuersi sunt ad murale opus, in suo quisque loco, habentes arma in promptu. Certis quoque locis dispositi sunt tubicines, si quando esset opus congregari, ad vim hostium facta manu propulsandam. Prouidit etiam Nehemias, vt noctu excubiæ intra vrbem agerentur, quas ipse cum suis peruigiles obibant, nec deponebant vestimenta sua, nisi vt se aquis expiatoriis, Iudaico ritu purificarent.

X. Idem suorũ inopiæ prouidet.

Sed aliud erat malum inter ipsos Iudæos, cui prouidus princeps, populique sui amans Nehemias sapienter prouidit. Vrgebantur plerique inopia tanta, vt filios, filiasque suas vellent seruituti addicere locupletioribus Iudæorum, vt haberent vnde viuerent. Alij oppignerabant fœneratoribus domos, agros, vineas, vt frumentum haberent, vt tributa persoluerent: vnde & conquerebantur, apud Nehemiam, se à fratribus inhumanè tractari. Quibus auditis congregauit seorsum optimates & magistratus, qui tenuiores opprimebant, eosque priuatim increpauit, quod vsuras à fratribus acciperent. Deinde & publicè in magna populi concione, exprobrans quod gentes inhumanitate vincerent, vt qui fratres ipsi suos contra Dei legem, & iura naturæ vexarent. Sed quia potentiora sunt exempla quam verba, offert ipse se & suos ad debita egenis dimittenda, & ad eandem liberalitatem alios creditores inuitat, simulq; ad reddenda gratis pignora quod erat nouas inducere tabulas: quod à Nehemia facile placideque perfectum est. Sacerdotes quoque eiusdem reos, cum omnibus seorsim adiuratione increpatoria ad eandem liberalitatem adduxit

XI. Aliæ hostium contra Nehemiam molitiones irritæ.

Interea non destiterunt hostes Iudæorum conari Nehemiam Insidiis intercipere, persuasi illo sublato, omnia pessum itura. Itaque miserunt ad eum specie mendax amicitiæ, vt ad certum locum se conferret, aut mortem ipsi, aut vincula illaturi. Quod præsentiens Nehemias quater congressum vrgentibus, quater recusauit. Ac ne quinta quidam vice rebellionis calumnia per literas prouocatus, deterritus est, sed opus suum vrgere perrexit. Aliis quoque insidiis per Semeiam Pseudoprophetam, & crebras falsorum fratrum epistolas illum circumuenire conati sunt, quas Nehemias agnouit, atque contempsit. Itaque irritis omnibus inimicorum insidiis, minis, calumniis, completus est murus vigesimo quinto die mensis Elul quinquaginta duobus diebus: vnde consequens est vt quarto mensis quinti, qui dictus est Ab, fuerit inchoatus. Quo referri potest illud Danielis, muros Ierusalem ædificatum iri *in angustia temporum*. Quod non videri debet incredibile, siquidem multa hominum millia huic vni operi dies noctesque incumbebant; iisque aderant Iudæorum principes, & ipse Nehemias, qui opus præsentia sua, voce, manuque vrgebant. Nec mœnia omni ex parte ab imis fundamentis excitata sunt, sed in illis Ipsis ædificatum, & interrupta instaurata.

Absoluitur murus intra 52. dies.

c. 9. 25.

XII. Prouidet Nehemias vrbis custodiæ, & frequẽtiæ.

Postquam ædificatus est murus, prouidit Nehemias custodiæ vrbis, constituitque ianitores portarum, & custodes de habitatoribus Ierusalem, *singulos per vices suas, & vnumquemque contra domum suam*. At vices istæ crebro redibant. *Ciuitas* quippe *erat lata nimis & grandis, & populus paruus in medio eius*: itaque ciuium frequentiæ prouidendum fuit. Id per occasionem dedicationis murorum factum videtur. Nihil enim æque potest incitare populum ad frequentandam vrbem nobilissimam, non incensam vt ante, & hostibus æque atque amicis peruiam, sed mœnibus cinctam, & habitationi tutam, vrbem regiam opportunissimo loco sitam, in qua vna Deo sacrificare liceret, & maximas totius anni celebrare solennitates, quam accurata in ea diuini cultus obseruatio, quæ per absentiam Sacerdotum & Leuitarum languebat. Abfuisse autem patet ex libro Nehemiæ, vbi dicitur ad muri dedicationem accersitos fuisse Leuitas *de omnibus locis suis*, & congregatos fuisse filios cantorum *de campestribus circa Ierusalem*. c. 12. 27.

XIII Dedicatio muri quando facta.

Traditur porro muri dedicatio Nehemiæ 12 post pleraque alia recensita; quæ causa fuit vt Beda crediderit dedicationem tardius factam esse. Verum nihil est cur negemus: statim ab opere absoluto, factam dedicationem cum ea tanquam medium assumeretur ad replendam habitatoribus ciuitatem: & facile fuit vergente ad finem ædificio, personas ad dedicationem necessarias conuocare: quanquam maxima pars populi Iam in vrbe ædificationi operam dabat, nihil vt necesse foret eos conuocare, aut differre dedicationem. Voluit autem Nehemias sanctificari & dedicari muros Deo, vt hnc quoque nomine vrbs sancta appellari posset; & vt Deus peculiari cura protegeret

Et quare.

tam mœnia ipsa, quam quæcunque eorum ambitu continerentur. Ideóque sacri ritus & cæremoniæ in hisce encœniis adhibitæ sunt, vt mox patebit.

XIV. Conuocãtur Leuitę, & dedicationis modus.

Itaque in dedicatione muri misit Nehemias nuncios, qui Ierosolymam conuocarent Leuitas de omnibus locis suis. *Et mundati sunt Sacerdotes & Leuitæ & mundauerunt populum, portas & murum*, certis scilicet ablutionibus, & aspersionibus aquæ, & expiationibus de quibus Numer. 19. Cum ea lustratione instituit Nehemias comprecationem vniuersi populi bipertitò distributi, vt super murum diuinas laudes, & Psalmos Dauidicos, multo cum instrumentorum apparatu, conciuerent, tubis etiam alternatim concrepantibus. Sacerdotes autem & Leuitæ inter eundum cum fasciculo hyssopi aqua lustrationis murum aspergendo sanctificabant.

Duo chori murum aduersi circumeunt.

Diuisus est autem populus in partes, siue choros duos: tum vna pars, in qua erat dimidia pars magistratuum & populi iussa est iter suscipere ad dextrã; à porta videlicet Sterquilinij versus montem Sion, & ciuitatem Dauid. Alter chorus, in quo erat Nehemias & dimidia pars magistratuum & populi, ex aduerso procedebat ab eadē porta ad sinistram versus aquilonem, donec occurrerent sibi ad portam Custodiæ, quæ non ducebat extra vrbem, sed erat vicina portæ Gregis, & templo.

XV. Et templũ læti adeũt. Causa lætitiæ.

Steterunt ergo ambo chori in porta Custodiæ, indéque ascenderunt in templum, vbi cantores sua cantica ingeminarunt, & tubicines sonos, & Sacerdotes sacrificia, & populus preces & gratiarum actiones, & vniuersi lætitiam. Quidni enim lætarentur omnes à puluere excitatam regiam ipsorum vrbem, & opprobrium populi, quod ruinæ illæ continenter testabantur, fuisse sublatum? Quandiu enim iacebat illa vrbs, tandiu impij in Deum, & rebelles in principes audiebant. Quidni lætarentur tutos se, tectósque esse ab incursionibus Samaritanorum, Syrorum, Palæstinorum, Ammonitarum, Idumæorum, & aliorum id genus latrunculorum, qui capitali eos odio prosequebantur.

Et gratiarum actionis.

Quidni gratias agerent Deo, qui eis propitium Regem Persarum, industrium ac generosum ducem, populum facilem ac labore indefessum dederat; qui eis sumptus, vires, animósque ministrarat, vt contemptus inimicorum minis, Insidiis, irrisionibus, tantum opus tantulo tempore inchoarent, promouerent, atque perficerent.

XVI. Instituti sacri quæstores. c. 12. 43. c. 13. v. 4.

Eadem die constituti sunt, qui curam haberent recipiendi & recondendi, quæ populus offerebat in vsum Sacerdotum & Leuitarum, in quibus fuit Eliasib Sacerdos. Tradit Iosephus celebritatem hanc octo dierum fuisse, quos populus in epulis transegit.

Esdras legit librum Mosis.

Cuius octidui quintus dies fuit Nœmœniæ festum, in quo illa contigit sacri libri lectio, quæ in lege præcipitur, & fusè refertur cap. 8. libri huius, vbi habetur primo die mensis septimi congregatum populum in platea, quæ erat ad portam aquarum, & ibi Esdram Sacerdotem & Scribam legisse librum legis per singulos dies, à mane vsque ad meridiem, toto octiduo solemnitatis.

Deut. 31. 11. 12.

c. 8. 18.

Quid autem legerit non satis constat. Existimauerim eum non totum omnino volumen legis populo perlegisse, sed ea ex illis libris selegisse, quæ ad vniuersi populi eruditionem, & informationem morum pertinebant, bonam scilicet partem Exodi atque Leuitici, maxime autem Deuteronomij, in iis locis, in quibus horribiles comminationes continentur in præuaricatores: quas cum in seipsis experirentur impletas, in lacrymas soluebantur, quos Nehemias & Esdras consolabantur, & ad hilaritatem inuitabant.

Leuit. 26. Deut. 28.

XVII. Qui dubiorum causa aditur. Nehem 8. 13.

Postridie autem, die secundo mensis septimi, congregati sunt principes familiarum vniuersi populi, Sacerdotes quoque ac Leuitæ ad Esdram, propter peculiares aliquas difficultates exortas circa ea, quæ pridie lecta fuerant, & nominatim circa festum Tabernaculorũ. Nam statim subditur. *Et inuenerunt scriptum in lege, præcepisse Dominum in manu Moysi, vt habitent filij Israel in tabernaculis in die solemni decimo quinto, mense septimo.*

Festũ Tabernaculorum indicitur ac celebratur.

Cum ergo consultus Esdras à populo eam solennitatem celebrandam esse docuisset. Iussit Nehemias eam voce præconis vbique denunciari, & colligi arborum ramos, quibus fierent sub dio tabernacula, & scenæ frondeæ, in quibus per septem dies habitarent, memores habitationis patrum suorum in deserto. Itaque factum est, tanta deuotione & lætitia, quanta à diebus Iosue non contigerat scenopegiam celebrari, siue propter rei iam pridem intermissæ nouitatem, siue propter singularẽ ex auditione diuinæ legis animi sensum, siue propter diuina miracula, quæ in ea celebritate præter consuetudinem contigerunt.

XVIII. Cum miraculo ignis.

Per hos enim scenopegiæ dies, ignem de cœlo datum, quo crassa illa aqua inflammata est, existimamus, iuxta ea quæ 2. Machabæorum leguntur. *Facturi* ait Scriptura, *quinta & vigesima die mensis Casleu purificationem templi*, in memoriam scilicet templi à Machabæo mundati, *necessarium duximus significare vobis, vt vos quoque agatis diem scenopegiæ, & diem ignis, qui datus est, quando Nehemias ædificato* pridem, *templo & altari, obtulit sacrificia.* Et apparet primo ipso die scenopegiæ ignem diuinitus excitatum; erat enim is dies omnium celeberrimus, & maximo sacrificio honorabatur.

Vide Anna. n. 79. & seqq.

Ipsum miraculum fusius narratur eodem loco. Iudæos scilicet, qui præ cæteris pietate præstabant, cum in Chaldæam captiui ducerentur, partem quandam ignis ex altari incensi acceptam, in cauerna sicci putei, reposuisse, ac diligenter occultasse.

XIX. 2. *Mach.* 1. 10. Quomodo res contigerit.

Cum autem præteriissent anni multi, tres videlicet supra 160, nimirum 70 desolationis, & 93. Imperij Persici, placuit Deo vt mitteretur Nehemias à Rege Persidis; nepotes Sacerdotum Illorum, qui ignem absconderant, misit ad inquirendum ignem, qui pro igne aquam crassam inuenerunt. Hoc iam primum miraculum est, vt ignis in aquam verteretur. Et iussit eos haurire, & afferre sibi, & sacrificia, quæ imposita erant, aspergi ipsa aqua, & ligna, quæ erant superposita. Cumq; sol, qui priùs erat in nubilo, mox refulsisset, magnus ignis accensus est, ita vt omnes mirarentur renouata Eliæ miracula. Itaque ex admiratione in Dei laudes effusi sunt donec consumptum esset sacrificium. Tunc autem Nehemias iussit residuum aquæ crassæ infundi in vrnas lapideas, ex quibus mox

iterato

iterato miraculo ignis emicuit. At ignis, qui perpetuus erat in altari, ita exarsit, vt aqua quæ erat in lapidibus, inflammata fuerit atque consumpta. Quæ autem his cognitis fecerit Artaxerxes, sequentem annum pertinent.

XX. Tabernaculum quoque, & arcam, & altare incensi tunc inuentum. n. 85. & seq. 2. Mach. 2. 5. 6. &c.

Existimo autem hoc ipso tempore, quo ignis siue aqua illa crassa inuenta est, tabernaculum quoque, & arcam, & altare incensi fuisse reperta, vt diligenter à nobis in Annalibus disputatum est. Hic tantum dico, eam assertionem satis ex eodem Machabæorum loco probari, vbi Ieremias prædicit tabernaculum, & arcam, & altare incensi quæ ipse absconderat, ignota fore, cum loco in quo reposita erant, *donec*, inquit, *congreget Deus congregationem populi, & propitius fiat, & tunc Dominus ostendet hæc, & apparebit maiestas Domini, & nubes erit, sicut & Moysi manifestabatur*, &c. Nemo proferre potest tempus, in quo hæc Ieremiæ prophetia impleta fuerit, in quo visibilis maiestas Domini apparuerit, vt Moysi & Salomoni, quam hoc, in quo Deus præsentiam maiestatis in igne mirabiliter accenso demonstrauit; in quo nubes solem, & sacrificia, & altare obtegebat, vt Mosis & Salomonis temporibus. Ista quoque populi congregatio non alia intelligenda est, quam quæ post captiuitatem Babylonicam facta est, sub Cyro, Dario, & Artaxerxe. Sicut enim per partes dispersus fuerat populus, ita & per partes iterum collectus est. Id autem confirmatur ex instituto Ieremiæ, qui etsi arguebat sociorum suorum curiositatem, consolari tamen eos volebat de restitutione futura Iudaici cultus, & cæremoniarum post præsentem dispersionem.

XXI. Quare id omissum à Scriptura.

At inquiunt aduersarij, si arca hoc tempore inuenta est, quare illius Scriptura non meminit, quæ ignis renouati meminit? Quare Iosephus in spoliis à Tito & Vespasiano Romam delatis eam non numerauit? Ad priorem petitionem, obuia est cuiuis illa responsio, *Quis nouit consilium Domini, aut quis consiliarius eius fuit?* Quam multa optamus à Scriptura fuisse tradita, quæ sunt obuoluta silentio? Dici tamen potest, monitos per epistolam Iudæos Ægyptios ignis diuinitus dati, quia renouabant memoriam festi diei, ea de causa celebrandi; quod inuentæ arcæ, non conueniebat. Ad posteriorem respondet Ribera, Quæris, cur huius inuentionis arcæ Iosephus non meminerit? Cur absconsionis non meminit? Cur de igne cælesti Nehemiæ dato nihil dixit? Cur de Iobo nullum vspiam verbum fecit. At asserit nihil penitus in intima templi parte fuisse, ergo ne arcam quidem. Forte quia iam Antiochus illam abstulerat. Aut certe occultè respuit eorum calumniam, qui in intima æde à Iudæis asini caput coli dicebant.

In 1. Agg.

l. 6. bellic. 8.

l. 2. Q. Appionem.

XXII. Populi luctus & pœnitentia. Nehe. 9. 4.

* In die autem 24 mensis septimi, transactis Tabernaculorum diebus, *conuenerunt filij Israel in ieiunio, & in saccis, & humus super eos*. Quamobrem autem? Cum populus ex assidua legis auditione accepisset quam serio in ea vetarentur coniugia cum alienigenis, idque etiam Esdras inculcaret vehementius, sicut iam anno septimo Artaxerxis fecerat; quicunq; huic culpæ erant affines, siue qui nondum eiecerant mulieres illas, siue qui eas repudiatas iterum acceperant, tacti pœnitentes in templum venerunt, & eiusdem Esdræ vt videtur opera, annitente Nehemia iterum *separatum est semen filiorum Israel ab omni filio alienigena*. Mox etiam alia emendata sunt, quæ passim à populo peccabantur, & renouatum est fœdus Deum inter & populum. Postremo ad frequentiam vrbis Ierusalem, in hoc populi cœtu definitum est, vt principes populi habitarent Ierosolymis. Reliqua vero plebs misit sortem vt decima pars eam incoleret, præter eos, qui sponte vellent eligere habitationem in ea.

Separatur ab alienigenis.

XXIII. Plebs Quintii Consulis obiurgatione ad arma compellitur.

Hoc anno, & ad quinque sequentes, Græca silet Historia. Romana vero populares habet de more contentiones. Quibus cognitis Æqui & Volsci Romanis populabundi insultarunt. Donec Consul Quintius Capitolinus graui & artificiosa plebis & Tribunorum obiurgatione, eos ad arma pudore compulit, accessit & ira vehementior, vbi intellectum est quæ hostis in agris perpetrasset. Delectus decernitur, habeturque tanta celeritate, vt tertio die cum hoste pugnatum sit, fœliciterque depugnatum, hostilia castra expugnata, ingentes prædæ receptæ, & acquisitæ. Nec tamen triumphatum est, ne triumphus hominibus potius, quam rebus gestis delatus videretur.

Et Æquos vincit & Volscos.

Hoc anno iudicium populo Romano delatum de finibus suis ab Aricinis & Ardeatibus, qui vtrisq; fecit iniuriam, cum vtrisque ademit quod vsurpauit sibi, ex quo sequenti anno Ardeatium defectio à Romanis exorta est, & consules in præsentia pudore affecti, & populus posterorum reprehensionem non iniustam incurrit.

Iudicium de agro Ardeatino.

ANNVS MVNDI 3610.

NEHEMIÆ 2. ELIASIB 21.

ARTAXERXIS 21. Imperij Persarum 94.

OLYMP. LXXXIV. An. 1. V. C. 309.

ANTE CHRISTVM 443.

I. Nunciatur in Persidem miraculum ignis.

Delato ad Artaxerxem nuncio, de igne tot annis in subterraneo loco abscondito, & in aquam crassam, & inde in fumum igne conuerso, vehementer admiratus est, eòque magis, quo maiore apud Persas veneratione ignis semper fuit. Itaq; rei veritatem primum diligenter inquiri iussit, atque examinari: tum eum locum sanctum ac religiosum instar templi haberi voluit, eumque ac Sacerdotes multis donariis ac muneribus honorauit. Nec absurdum est locum aliquem extra templum à Iudæis, sanctum æstimari, & eo nomine honorari, præsertim in quo Deus aliquid præter naturæ ordinem perpetrasset; vt locum in quo Dominus dormienti Iacobo apparuisset, & rubum Mosis & piscinam probaticam, imo & sua oratoria. An autem Artaxerxes ignem honorare ex Persica superstitione voluerit, an potius mirabilium omnium effectorem Deum, qui & aquam ardere faceret, & eandem ex igne produceret, dubitari potest. Certe in meliorem partem vt propendeam suadet Esther Regina, & Mardo-

Rex locum honorat & ipsius miraculi authorem Deum.

chæus à rege secundus, qui hanc occasionem non omiserint, regem ad pietatem propensum, recte dirigere. Præsertim non ignarum veri Dei, vt ex eius pro Iudæis decreto constat. Retulit porro hæc ad hunc annum, quia non prius res & nota fieri in Perside, & iussu Regis in Iudæa examinari, & locus circumcludi, & religiosis fieri potuit.

II. Rogatio de connubiis Patritiorũ cũ Plebeis, & Plebi communicando Cõsulatu.

Romæ porro domi forisque tumultuatum est. C. enim Canuleius Tribunus plebis initio anni de connubiis Patritiorum cum plebeis rogationem promulgauit. Mentio quoque sensim illata est à Tribunis, vt alterum ex plebe Consulem fieri liceret, qua de re etiam à 9 tribunis rogatio promulgata. Vtrumque indignissimè tulere patres; potiusque extrema quæque patienda censuerunt, quam permittendum vt eæ leges perferrentur. Læti ergo audiere patres Ardeaticum populum, ob iniuriam agri abiudicati, descivisse, Veientes depopulatos extrema agri Romani, Æquos & Volscos expeditionem parare. Cum tamen Tribuni delectum haberi non sinerent. Consensit tandem Senatus, vt Tribuni militares Consulari potestate, partim ex Patritijs, partim ex plebeis crearentur, vti proximis comitiis factum est. Addit Liuius summa Canulei contentione factum, vt lex etiam de communicandis connubiis perferretur.

Conuenitur in Tribunos militares.

III. Florent Melissus & Protagoras.

Hac Olympiade florent Melissus philosophus Parmenidis auditor, patria Samius. Floruit & Protagoras Abderites, qui Atheos dictus est, eo quod initio cuiusdam libri sui scripsisset, *De diis sintne, aut non sint, nequeo statuere*, &c. de quibus vide plura in Annalibus.

ANNVS MVNDI 3611.

NEHEMIÆ 3. ELIASIB 22.

ARTAXERXIS 22. Imperij Persarum 95.

OLYMPIAD. XXCIV. An. 2. V. C. 310.

ANTE CHRISTVM 442.

I. Creantur Tribuni mil. ex solis Patritiis.

Vnius anni inter Liuium & Dionysiũ dissensio est, de tempore creatorum tribunorum Consulari potestate. Dionys. enim cum annum vocat V.C. 311. Liuius autem, quem deinceps deficiente Dionysio, secuturi sumus, 310. Eumq; hoc loco Onuphrius, & Cuspinianus, sequuntur. Sigonius maluit 309. cui subscribit Pighius, & Temporarius. Placuit mediam præferre sententiam. Hoc ergo anno comitia Tribunis Consulari potestate creandis indicuntur. Et si autem Genutij sententia ferebat, vt tres ex Patritiis, totidemque ex plebeis crearentur, tribus Patritiis creatis, plebs nullum præterea creare voluit, satisque habuit agnoscere se non fuisse contemptam. Creati autem sunt Tribuni Militares Sempronius Atratinus, Atilius Longus, & Clœlius Siculus. Sed perbreuis fuit hic magistratus. Tertio enim mense quam inierant, Augurum decreto, perinde ac vitio creati, honore abiere. Ex quo intelligi potest, quantum Romæ vanissimæ isti Augurum disciplinæ tribueretur, cum primarius magistratus, tanta contentione expetitus, ad Augurum arbitrium tam cito in ordinem redigeretur.

Plebis modestia.

Abdicantur hi Tribuni.

II. Coss. restituuntur.

Hic interreges à Senatu creati, qui permissa plebi electione Tribunos ne creare mallent an Consules, cum plebs patriam consuetudinem retinẽdam iudicasset, facti sunt è Patritiis Coss. L. Papirius Mugillanus, & L. Sempronius Atratinus. Dionys. ait his Coss. amicitiæ societatisque fœdus cum Ardeatibus pactum esse, omissa super controuerso agro expostulatione, quam tamen non omisit Liuius.

Fœdus cum Ardeatibus.

ANNVS MVNDI 3612.

NEHEMIÆ 4. ELIASIB 23.

ARTAXERXIS 23. Imperij Persarum 96.

OLYMP. XXCIV. An. 3. V. C. 311.

ANTE CHRISTVM 441.

I. Censuræ initium, eiusque causa.

Trecentesimus vndecimus vrbis annus cẽsuræ initiis illustratur. Cuius magistratus creãdi causa fuit, quod Coss. Senatum docuissent, propter continuas Consulũ expeditiones, cum alia multa neglecta fuisse, tũ curam habendi census, è quo & numerus eorum qui militari ętate essent, cognoscebatur, & opes pro quarum ratione vnumquemque ad bellicos sumptus contribuere oportebat: nullum autem iam à 17 annis actum esse. Visum est Senatui rem operosam, & minime Consularem proprio magistratu egere, quod facile toti Reipubl. persuasum est. Primique censores creati sunt. L. Papyrius Mugillanus, & L. Sempronius Atratinus. Quòd eorum Consulatus integer superiore anno non fuerat.

Ab V. C. 295.

Primi Censores.

II. Res Ardeatium.

Consules autem ipsi rem bene gesserunt. Cum enim apud Ardeates res admodum turbulentæ essent, & inter se nobiles, plebeique cædibus sæuirent, optimates Romanos auxilio aduocarunt, plebei vero Volscos, qui vrbem cum plebe obsidebant. At M. Geganius Consul superueniens obsidentes Volscos inopinatò circumuallauit, eosque commeatu destitutos, & ad pugnam desperata pace progressos, concidit. Qui mox ad preces à certamine versi dedito imperatore, traditisque armis, sub iugum missi, ignominiæ pleni dimittuntur, sed in Tusculanos cum incidissent inermes oppressi sunt. Consul autem res Ardeæ composuit, seditionis authoribus securi percussis, & triumphans in vrbem rediit, vbi Quintius quintùm Consul erat in magna apud summos & imos veneratione &
gloria. Ardeam vero sequenti anno colonia deducta est. 3613.

Volsci ibi cæsi.

ANNVS MVNDI 3614.

NEHEMIÆ 6. ELIASIB 25.

ARTAXERXIS Long. 25. Imperij Perf. 98.

OLYMPIADIS XXCV. An. 1. V. C. 313.

ANTE CHRISTVM 439.

I. Belli Samij origo.

SExto anno à tricennali fœdere, quo Crison Himeræus tertiam in Olympico stadio palmam tulit, bellũ Samios inter & Milesios propter Prieoẽ excitatum est, vrbem pari fere interuallo ab vtrisq; distantẽ, quamq; vtrique sibi vendicabant. Iamque Samij victores facti fueraot, cum Aspasia mulier Milesia Periclem, qui omnia poterat Athenis, & quem illa possidebat, precibus adduxit, vt eius opera Athenienses iuberent Samios à bello quiescere, & apud se de controuersia disceptare, quod illi recusarunt. Ergo bellum contra Samios fabricatus est Pericles, quem Athenienses Imperatorem crearunt, attributa ipsi 40. triremium classe. Cum qua Samum profectus, vrbe potitus, optimatum gubernationem in popularem conuertit, quod vt stabile foret, obsides accepit 50 viros, totidemque nobiles pueros, quos in Lemno deposuit, præsidióque in Samo relicto, discessit.

Plut. in Pericle.

Res ibi primum à Pericle gesta.

II. Samij bellum redintegrant.

At Samij ope Pissuthnæ Persæ, qui tum Sardibus præerat, & Phœnicum bellum redintegrarunt, & vrbe recepta, præsidium Atheniensium in manus Persæ tradiderunt, obsides clam è Lemno surripuerunt, optimatibus Rempubl. restituerunt, & statim expeditionem contra Milesios compararunt. Sequenti anno, non coim ante sequentem annum debellatum est, vt mox intelligetur, Athenienses cognita Samiorum defectione, classem 60. nauium instruxerunt, eique Periclem cum nouem collegis præfecerunt. Eorum aduentu cognito Samij, relicta Mileto Atheniensibus occurrerũt, cum quibus acerrimè pugnarunt, victi tamen sunt, quamuis nauium numero superiores. Athenienses victos insecuti portum occuparunt, vrbemque obsederunt; quæ ne tunc quidem animis fracta, eruptione facta victores suos prælijs fatigare ausa est. Sed mox superuenientibus auxiliis, pedestri pugna victi, arctiusque conclusi sunt.

3615.

Et à Pericle rursum victi.

III. Sed 9 mensibus obsessi deditionem faciunt.

Quo rerum statu audiuit Pericles, Phœnicias naues, quæ Samiis opem ferebaot, in cursu esse, quibus ipse cum sexagiota nauibus obuiam progressus est. Interea Samij duce Melisso philosopho eruptione facta insigni victoria de Atheniensibus potiti sunt, quorum etiam captiuis frontem noctua inscripserunt, & per 14 ferme dies quæcunque voluerunt in vrbem importarunt. At Pericles cognita suorum clade, properè ipsis subsidio venit, & Melisso Samiorum prætore fuso fugatoque, hostem confestim muro circumuallauit, nouemque mensibus obsessos, & Artemonis machinis afflictos, ad deditionem compulit, his conditionibus, vt vrbis muros demolirentur, obsides darent, naues traderent, pecunias certis temporibus persoluerent; restituta denique Democratia, Pericles domum magna cum gloria reuersus est. Byzantij autem qui cum Samis defecerant, cum iidem se Atheniensibus subiecerunt. Ex quibus apparet bellum Samium biennio tenuisse, si quis tempora tot rebus gerendis necessaria recte dinumeret.

Byzantij.

IV. Ludi votiui Romæ.

Priore anno Romæ votiui ludi facti sunt quos decemuiri propter secessionem plebis ouper vouerant. Posteriore, qui Consules habuit Proculum Geganium Macerinum, & L. Meneninm Lanatum, fames vexauit vrbem vehementer, cum Sp. Melius ex questri ordine, vir, vt illis temporibus, prædiues, frumento ex Etruria priuata pecunia coẽmpto, largitionem facere cœpit, plebemque deuoitam ad se trahere fastu maiore quam priuatum hominem deceret. Ian que non solum de consulatu, sed de regno etiam cogitabat. Verum comitia Consularia instabant, quæ res, nondum maturis Melij consiliis; hominem oppressit; præsertim cum, summo Reip. bono, T. Quintius Capitolinus iam sextùm Consul factus esset.

Spurij Melij largitio.

ANNVS MVNDI 3616.

NEHEMIÆ 8. ELIASIB 27.

ARTAXERXIS 27. Imperij Persarum 100.

OLYMPIADIS XXCV. An. 3. V. C. 315.

ANTE CHRISTVM 437.

I. Bellũ Corinthiacum cum Corcyræis.

COnfecto bello Samio exortũ est Corinthiacũ, Corcyræos inter & Corinthios: quod in Peloponnesiacum tandem terminatum est, eique causam dedit, vt Thucydidi placet. Belli materiã præbuit Epidamnus Illyrij ciuitas, quæ postea Dyrrachium dicta est: quæ cum intestina seditione laboraret, plebs furens potentissimos quosque ciues eiecit. At illi cum ad Taulantios barbaros se recepissent, cum illis eos qui io vrbe erant, terra marique prædabaotur. Itaque Epidamnij legatos Corcyram miserunt, tanquam ad coloniæ suæ matrem, orantes ne se perdi sinerent, & profugos sibi reconciliarent. Sed ab iis neglecti, Corinthiorum opem non frustra implorarunt. In suam enim fidem ac clientelam receptos auxiliis iuuerunt, nouisque colonis. Re cognita Corcyræi cum 25 nauibus Epidamnum veoiunt, exulesque recipi iubent, & præsidia Corinthiorum, nouosque coloooos dimitti. Cumque Epidamnij imperata non facereot, & à Corcyræis maioribus copiis obsiderentur, rursum ad Corinthiorum opem cõfugiunt, qui reliquo anno exercitum ad eorum auxilium praparauot.

Epidamnij à Corcyræis neglecti ad Corinthios confugiunt.

A Corcyræis obsidentur.

II. Melij consilia patefiunt.

Diuina porro prouidentia Romanam libertatem protegente, factum est vt T. Quint. sextùm Consul crearetur, vir Sp. Melij conatibus minimè opportunus. Cum autem L. Minutius præfectus annonæ didicisset arma parari apud Melium, remque regni consilia agitare. Tribunosq; mercede emptos ad prodendam libertatem, remque ad Senatum detulisset, Consul Quintius ex omnium sententia Dictatorem dixit Quintium Cincinnatum, qui Seruilium Ha-

Dictator dicitur.

A Seruilio Hala occiditur, &c.

Iam Magistrum equitum dixit. Postero die dispositis per vrbem præsidiis, cum Dictator in forum descendisset, & Melius vim sibi paratam cerneret, missus à Dictatore ad eum Seruilius, ad causam dicendam, iussu Dictatoris hominẽ euocat. Qui dum tergiuersatur, & plebis opem implorat, à magistro equitum occiditur. Id factum probauit Dictator, & mortui domum euerti iussit; ac bona publicari.

III. Ortus Isocratis.

Hoc autem posteriore anno, qui fuit Olympiadis 86 annus primus, natus est Isocrates Rhetor egregius, quinquennio ante bellum Peloponnesiacum. Quo tempore floruisse legimus Democritum Abderitem, Empedoclem Agrigentinum, Hippocratem Coum, Gorgiam & Prodicum, Zenonem quoque, atque parmenidem.

ANNVS MVNDI 3617.

NEHEMIÆ 9. ELIASIB 28.

ARTAXERX. 28. Imperij Persarum 101.

OLYMP. XXCV. AN. 4. VR. C. 316.

ANTE CHRISTVM 436.

I. Corcyræorum & Corinth. disceptatio.

OBsidebant Epidamnios Corcyræi, Corinthiis exercitũ parantibus, vt eis auxilio esset. Futura erat classis 60. & aliquot nauiũ, ex diuersis collecta populis. Eo apparatu cognito Corcyræi, cum Lacedæmoniis Sicyoniisque legatis, adierunt Corinthios, suadentes vt res non bello, sed iure dirimeretur; cumque non conuenissent, Corinthij classem mittunt Epidamnum, Corcyræi non intermissa obsidione, illis occurrunt, & naualı acie instructa pugnant, vincuntque, quindecim nauibus profligatis, cæteris in fugam actis. Eodem ipso die Epidamnij obsessi ad deditionem coacti sunt, iussique in vinculis seruare Corinthios, donec statuerent victores quod eis fieri placeret. Corcyræi illis in locis imperium maris adepti, varia Corinthiorum loca peruagati, aliorũ agros vastarunt, aliorum naualia incenderunt, sicq; ille reliquus annus, ac sequens, sine vllo inter vtrumq; populum certamine abiit. Classis interea vtrimque præparata est.

Et pugna naualis, & victoria Corcyræorum.

II. Tribuni Milit. pro Coss. creati.

Romæ autem Tribuni, cæso Sp. Melio, de eius nece apud populum querebantur, quod in dicta causa, & indemnatus esset occisus: & mortem ab inimicis plebis, pro sua in egenam plebem misericordia, retulisset. Peruiceruntque vt huius anni comitiis Tribuni militares crearentur rati eorum aliquos è plebe fore, qui Melij necem vindicandam susciperent; nec tamen facti sunt voti compotes; tres enim tantum, ijque Patritij creati sunt. In quorum magistratu Fidenæ, colonia populi Romani, ad Veientes, eorumque regem Volumnium defecere, eiusque iussu quatuor Romanorum legatos, causam defectionis inquirentes interfecere, vt spes omnis reconciliationis, tanto admisso scelere, præscinderetur. Ergo bellum cõtra Fidenates & Veientes hoc anno præparatum, sequenti inchoatum à L. Sergio Consule, moxque ab Æmilio Mamerco Dictatore perfectum est. Cæsus in ea pugna Rex Volumnius ab A. Cornelio Cosso, indeque hosti terror & fuga, & Romanis victoria. Dictator Senatus Consulto, iussuq; populi triumphans in vrbem rediit. Longe maximum triumphi spectaculum fuit, Cossus quadrigis in vrbem inuectus, spolia opima Regis interfecti gerens, quæ in æde Iouis Feretrij, prope Romuli spolia solenni dedicatione fixit.

Fidenæ ad Veientes deficiunt.

3618.

Bellũ contra vtrosq; gestum.

Cossi spolia opima.

ANNVS MVNDI 3619.

NEHEMIÆ 11. ELIASIB 30.

ARTAXERXIS 27. Imperij Persarum 103.

OLYMP. XXCVI. AN. 2. V. C 318.

ANTE CHRISTVM 434.

I. Corinthiorum apparatus, & Corcyræorum legati, ad Athen.

TOto anno, post nauale præliũ infeliciter à Corinthiis gestum, & insequenti, qui nunc agitur Corinthij naualẽ expeditionem studiosè præpararunt, remiges militesque ex Peloponneso, totáq; Græcia comparantes. Ea re moti Corcyræi legatos Athenas auxilij causa miserũt. Miserunt & Corinthij rogantes ne se hostibus suis adiungerẽt, vtrorumque apud Thucydidẽ extat oratio, mutuis plena criminationibus. Athenienses Corcyræis dissimulanter adhæsere, ne fœdera tricennalia, cum Lacedæmoniis, eorumque sociis inita, violarent, sed societatem tantum subsidiariam cum Corcyræis fecere, vt mutuam sibi ferrent opem, si quis aduersus Corcyram, vel Athenas, vel ipsorum socios adiret. Verebantur enim ne Corcyra, quæ multum classe valebat, in Corinthiorum potestatem veniret, sicq; difficilius ipsi maris imperiũ obtinerẽt. Ergo cum Corinthij discessissent, Athenienses decem naues Corcyrensibus subsidio miserunt, mandaruntque ducibus ne Corinthios inuaderent, sed Corcyræos tantum defenderent. Quod ita fecerunt, vt multa vtrimque accepta clade, vtrique se victores dicerent, Corcyræi tamen Epidamno potiti sunt, quæ causa fuit iræ Corinthiorum in Athenienses, quorum opera factum fuerat, vt Corinthij Corcyræos in suam potestatem redigere non potuissent: idque etiam in posterum desperabant: quaudiu illi Atheniensium præsidio niterentur.

l. 1. p. 23. 19. Gr. Lat.

Qui Corcyræis dissimulanter fauent.

Vnde victi Corinthij.

II. 3260.

Perdiccas rex Maced. & Corinth. Athen. infesti.

Itaque anno proximo, vt de ipsis aliquo modo vltionem sumerent, Potidæam illorum coloniam ad defectionem impulerunt, à Perdicca Rege Macedonum, Atheniensium hoste incitati. Cum enim Perdiccæ fratres contra ipsum bellum gererent, Athenienses auxilio fratribus venerunt. Ergo cum sibi ab illis metueret, operam dedit, missis Lacedæmonem legatis, vt bellum inter Athenienses & Lacedæmonios oriretur. Corinthios quoque iam Atheniensibus iratos sibi conciliauit, vt Potidæa, aliæque Thraciæ vrbes ab Atheniensibus deficerent, vt illarum opera, fortior contra fratres suos & Athenienses redderetur. Verum enimuero Athenienses cognitis Perdiccæ & Corinthiorum consilijs, vt earum ciuitatum defectionem anteuerterent, triginta naues cum mille grauis armaturæ militi-

bus in Thraciam misere, quæ obsides à Potidæatis acciperent, vrbis mœnia demolirentur, & vicinas vrbes à defectione prohiberent.

III. Potidæatæ ad Laced. confugiūt.

At Potidæatæ cum eam calamitatem frustra ab Atheniensibus deprecarentur, ad Spartanos confugerunt; qui cum polliciti essent se in Atticam irrupturos, si Potidæa ab Atheniensibus inuaderetur, ab eis illicò, cum sociis oppidis defecerunt, in quibus Chalcidenses, qui authore Perdicca, deserto littore in Olynthum emigrarunt, ibique se communiuerunt. Quoniam autem 30 Atheniensium naues impares se bello contra ciuitates quæ defecerant, & contra Perdiccam existimabant, iis relictis, in Macedoniam emigrarunt, Corinthij autem in Thraciam validum exercitum miserunt, qui Potidæam tutaretur.

IV. Romæ pestis biennio.

Fidenates à Dictatore excisi.

Romæ vtroque anno pestis grassata est, posteriore præsertim; quo nihilominus Fidenates Aniene traiecto copias ad vrbem posuere. In re trepida dictus Dictator A. Seruilius, qui luce prima ciues, qui arma ferre poterant, educit in aciem, & Fidenates victos in vrbem compulit, quam cum desperaret se vi aut obsidione capere posse: agere in arcem cuniculum instituit, & perfosso monte patefecit in arcem viam, & necopinantibus Hetruscis, hostilis clamor supra caput vrbem captam ostendit, quæ & mox excisa est.

ANNVS MVNDI 3621.

NEHEMIÆ 13. ELIASIB 32.

ARTAXERXIS 32. Imperij Persarum 105.

OLYMP. LXXXVI. An. 4. V. C. 320.

ANTE CHRISTVM 432.

I. Annus Nehemiæ absolutus. 2. Esd. 5 14

Celebratur hic annus apud Nehemiam, est enim duodecimus ducatus siue gubernationis eius in Iudæa. *A die autem*, inquit, *qua præceperat rex mihi, vt essem dux in terra Iuda, ab anno vigesimo, vsque ad annum trigesimum secundum Artaxerxis regis, per annos duodecim* altero extremorum non computato, *ego & fratres mei*, domesticos opinor intelligit, totamque familiam, *annonas, quæ ducibus debebantur, non comedimus*, misericordia videlicet moti erga populum egenum ac *valde attenuatum*, vt eius onera & tributa tantundem minuerentur: vnde sequitur. *Duces autem primi, qui fuerunt ante me, grauauerunt populum, & acceperunt ab eis in pane & vino, & pecunia quotidie quadraginta siclos*, id est, in ære Gallico quinquaginta quatuor Francos cum dimidio. Magnos nihilominus sumptus facere cogebatur. *Nam Iudæi*, inquit, *& magistratus, centum quinquaginta viri, & qui veniebant ad nos de gentibus, quæ in circuitu nostro sunt, in mensa mea erant. Parabatur autem mihi per dies singulos bos vnus, arietes sex electi, exceptis volatilibus, & inter dies decem vina diuersa, & alia multa tribuebam.*

Eius in populum indulgentia.

1. Esd. 7. 20. & seqq.

Vbique acceptis ex fisco regio sumptibus, consentanee iis quæ hic ipse rex dari præceperat Esdræ, procurante Regina Esthere, & Mardochæo.

II. Persidem adit ibique diu moratur.

Hoc ipso anno Nehemias è Iudæa profectus est in Persidem ad regem Artaxerxem, qui Rex Babylonis dicitur, & reuera ei Babylonij parebant, & forte tunc erat Babylone, & ad eum profectus est Nehemias, & apud eum mansit vsque ad finem dierum vitæ ac regni eius, vt ibi dicemus. Interea enim dabitur tempus Eliasib, & Tobiæ grande gazophylacium ædificandi, male administrandi templi reditus, & eius ministros fugandi, vt habetur capite decimo tertio, versu decimo. Vide Annales hoc loco. Cæterum prædictis duodecim annis ducatus Nehemiæ credibile est eum non solum beneficentiam erga populum exercuisse, sed omnia promouisse diligenter, quæ ad Dei cultum, & legis obseruationem pertinebant, vt propterea tanto iustius postea zelus eius exarserit, contra violatores eius, & verbis eos castigarit & factis. Quod simul etiam arguit eum in eadem Ducis authoritate perseuerasse.

3621. n. 4 & 5.

2. Esdr. 13 05.

III. c. 2. 13. Construit Bibliothecam opera Esdræ.

Huc autem pertinet in primis constructio Iudaicæ Bibliothecæ, cuius est mentio in secundo Machabæorum, ex quo loco intelligitur Nehemiam, aut Esdram potius illius iussu varios sacrarum literarum codices, earumue partes, quæ apud diuersos variis habebantur in locis, diligenter collegisse, & nominatim librum Regum & Prophetarum & Psalterium, &c. Apparet quoque, vt fieret Bibliotheca, alios quoque libros collectos, tam patriæ quam peregrinæ sapientiæ, vel exemplo Regum Persarum, quorum Bibliotheca Babylone constructa erat. Quid autem studij circa libros sacros Esdras adhibuerit, ex antiquis patribus colligi potest, quorum sententias in Annalibus recensuimus. Hic breuiter dico Esdram libros sacros, quos habere potuit, diligenter custodisse. Secundo, variis ex locis & personis eos collegisse, & in Bibliothecam Ierosolymam contulisse. Tertio, varias partes

1. Esd. 5 17. & c. 6. 1. Eius studium circa sacros libros. Hoc an. n. 8. 9. & alibi. a. 1. Des. nu. 10 & seqq.

in vnum quasi corpus compegisse, vt Psalmos 1
in vnum librum; eodemque modo Prophetias, 2
prout quæque inuentæ sunt. Quarto, deprauata 3
correxisse, recensuisse, renouasse. Quo 4
pertinet nouorum vocabulorum in locum ve- 5
terum substitutio. Quinto, suppleuisse quæ deesse videbantur; qualia sunt quæ de morte Moysi & Iosue suis habentur locis. Quin & alia quoque suppleta libris sacris, post mortem Esdræ, ex ipsa Scriptura demonstratur in Annalibus.

a 3611 n. 11.

IV. Athen. in Thraciam & Macedoniam copias mittunt.

Quæ ad Græciæ res attinet. Cum Athenienses didicissent priorem suam triginta nauium classem tardius in Thraciam peruenisse, nec pares esse bello Thracico simul & Macedonico, quadraginta naues subsidio misere, quibus Calliam præfecerunt ducem. Priores iam Therma potiti erant, quæ postea Thessalonica dicta est & Pidnam obsidebant, cui obsidioni, socios se, qui recens aduenerant, adiunxerunt. Cum autem obsidio produceretur, & ipsi de Potidæa, & Corinthiorum auxiliis, solliciti essent, pacem cum Perdicca

Athen. reconciliantur Perdiccæ.

& armorum societatem iniere; cumque illic hyemem transegissent, vere nouo contra oppida quæ defecerant, vela fecerunt. Floruit Athenis hoc tempore Meto insignis astrologus anni decemnouennalis inuentor. Quod spatiū 19 annorum ipse vnum annum vocauit, quod intra illud tempus lunares anni, per septem intercalationes, solaribus propemodum exequentur: puta anno 3. 6. 8. 11. 14. 17. & 19. vt fusius anno Mosis 81 explicatum est. Id curriculum vulgò *aureus numerus*, propter excellentiam appellatur.

Meto Astrologus, Aureus numerus.

Schol. 7. ad n. 93.

Romæ autem hoc anno vehementer trepidatum est. Nam Veientes & Falisci excidio Fidenarum conterriti, totius Etruriæ populos duos & viginti ad arma conuocarunt. Itaque Romani ad nota Dictaturæ præsidia confugerunt; Senatus Æmilium Mamercum iterum Dictatorem dici iussit. Mox tamen intellectum est inlios Veientes suis viribus bellum exequi, quod suo consilio suscepissent. Tum Dictator ne frustra creatus esset, aliquod Dictaturæ monimentum relicturus, populo persuasit vt Censura quæ quinque annis gerebatur, ne plusquam annua & semestris deinceps foret, legeque lata id perfecit. Quod Censores ægre ferentes ipsum Mamercum, cum Dictatura abiisset, ignominiæ causa, tribu mouerunt, ærariumque fecerunt. Quæ res tantam populi motu indignationem, vt vix à Censoribus, nullius authoritate, præterquam ipsius Mamerci deterreri potuerit. Egregio plane facinore hominis vere magnanimi, qui & casum suum ingenti animo tulerit. & oblatam de inimicis vindictam animo profecto Christiano, ab eorum capitibus euerterit.

V. Veientes Etrusco frustra ad arma sollicitant.

Dictator Mamercus contrahit Censuræ tempus.

Eiusdem virtus egregia.

ANNVS MVNDI 3622.

NEHEMIÆ 14. ELIASIB 33.

ARTAXERXIS 33. Imperij Persarum 106.

OLYMP. XXCVII. AN. 1. V. C. 321.

ANTE CHRISTVM 431.

I. Apparatus ad bellum Pelopon.

HAbet hic annus apparatum ad bellum Peloponnesiacum, quo anno Callias cū omnibus copiis Macedonia digressus, Potidæā versus iter intendit. 70 naues maritimā oram legebant; terra iter faciebant tria millia Atheniensium cum multis sociis, & sexcentis Macedonum equitibus, & propè Potidæam castra posuerunt. At Potidæatæ & Peloponnesij prope Olynthum, quæ 60 fere stadiis abest à Potidæa, duce peditatus Aristæo; Equitatus vero Perdicca rege Macedonum, qui prius tunc iterum ab Atheniensibus defecerat, & Potidæates iuuabat, ne eos desereret quos nuper in defectionem coniecerat. Denique cum pro pinris factæ essent acies ancipiti certamine pugnatum est; vniuersè tamen Athenienses an illo duce vicerunt, & Potidæam terra marique obsederunt. Aliarum interim vrbium, quæ defecerant, agros deuastantes.

Perdiccas ab Athen. deficit.

II. In Græcia vero querelæ Corinthiorum, & vicissim Atheniensium vbique iactantur. Corinthij bellum contra eos postulant, & ad illud socios omnes inuitant. Atheniensium autem legati, qui tum Spartæ erant, dissuadent bellum contra tam potentem ciuitatem. Postremo cum Peloponnesij maxima ex parte censuissent tricennalia fœdera ab Atheniensibus esse violata, bellum decreuerunt. Cum autem Atheniensium sententiæ Athenis de bello ac pace variarent, Pericles, qui se obnoxium reddendæ rationi ingenti pecunia publica sentiebat, consilio Alcibiadis, qui eius erat ex fratre nepos, bellum vehementer suasit, in quo sperabat se Reipub. necessarium fore, & pecuniarias rationes ad illud tempus dilatum iri. Suasit autem demonstratis Atheniensium opibus & copiis, & apparatu ad victoriam, præ ipsorum aduersariis. Itaque Lacedæmoniis respondetunt, se belli initium non facturos, sed ab ipsis illatum propulsaturos. Vide Thucydidem, qui hic primum librum absoluit.

Bellum vtrimque decernitur.

Pericles Athen. accendit, & cur.

Romæ autem pestilentia hoc anno aliarum rerum otium præbuit, vt ait Liuius, & ædes Apollini pro valetudine populi vota est, nihilominus lues in vrbe agrisque grassata est.

Romanæ res.

ANNVS MVNDI 3623.

NEHEMIÆ 15. ELIASIB 34.

ARTAXERXIS Long. 34. Imperij Pers. 107.

OLYMP. XXCVII. AN. 2. V. C. 322.

ANTE CHRISTVM 430.

HVnc decimum quintum annum ab initis Lacones inter & Athenienses tricennalibus fœderibus, Thucydides primum constituit belli Peloponnesiaci, quod ait statim ineunte vere inchoatum, quodq; in annum vigesimum septimū propagatum est. Indicium autem belli, & animorum inter se hostiliter affectorum fuit, quod cum superioribus annis multa inter Græcos hostilia facta contigissent, quæ variis excusationibus velabantur, mutua nihilominus commercia retinebantur, & alteri ad alteros, non sine suspicione, sed sine caduceatore ventitabant. At deinceps nullis inter se commerciis amplius sine caduceatore miscebantur.

I. Initium belli Peloponnesiaci.

Primum hostile facinus in Bœotia, quæ est Atticæ contermina, perpetratum est. Trecenti fere Thebani, statim ineunte vere, noctu Platæam Bœotiæ vrbem, Atheniensium sociam ingressi sunt, à quibusdam Platæensibus introducti, qui eam vrbem Thebanis cum quibus semper gesserat simultates, adiungere volebant. Platæenses ciuitatem suam captam animaduertentes, rati magna se hominum multitudine teneri, compositione facta Thebanis dedidere se. At postea rei veritate cognita, consiliis inter se, perfosso communi pariete, communicatis, hostem nocte inuadunt atque interficiunt, viui ad centum & octoginta capti sunt. Cum autem Thebani, qui suis auxilio tardius venerant, rem intellexissent, agros populari, & Pla-

II. Thebani Platæam occupant, maxque casi capti que.

tæenses

Platæensiũ perfidia.

tæenses capere cœperunt; vt suos permutatione reciperent. Platæenses vero polliciti se redditurοs, si illi ex agro suo abirent. Illis parentibus, suos nihilominus captiuos, cum omnia sua ex agris in vrbem comportassent, perfidiusè peremerunt: & militum cadauera Thebanis restituerunt.

III. Athen. & Spartani belli socios asciscunt.

Hoc primum aperti belli signum fuit. Itaque vterque populus belli sociis conquirendis intentus fuit, non in Græcia solum, sed in Asia quoque ac Perside, Italia etiam & Sicilia, insulisque circumpositis. Plures porro in Lacedæmonios beneuolentia propendebant, quod libertatem Græciæ, contra Atheniensium superbam tyrannidem defendere credebãtur. Archidamus Rex à Lacedæmoniis Imperator eligitur; eius legatum Athenienses facessere iubent inauditum. Pericles suos ciues ad bellum animat, & res suas in vrbem ex agris comportare, eamque propugnare; & centum nihilominus nauium classem in Peloponnesum immitti suadet. Archidamus Atticæ agros populatur, ad eliciendos ad pugnam Athenienses, quos retinet Pericles, & classem ad paria damna in Peloponnesum mittit, eóque facto Spartanos ad patriam tutandam retrocedere cogit. Deinde aliquot Lacedæmoniorum locis captis ac vastatis, domum cum hyeme reuersus est. Hæc pluribus Thucydides, qui addit hoc anno Solis eclipsim in æstate contigisse.

Periclis de bello consilium.

IV. Romana res.

Romæ autem vis morbi leuata est, neque à penuria frumenti, cui iam prouisum fuerat, periculum fuit: belli consilia ab hostibus in annũ dilata. Tribuni plebis satagebant, vt Tribuni militares è plebe crearentur. Sed nihilominus comitia consularia S. C. habita sunt.

ANNVS MVNDI 3624.

NEHEMIÆ 16. ELIASIB 35.

ARTAXERXIS 35. Imperij Persarum 108.

OLYMPIAD. XXCVII. AN. 3. V. C. 323.

ANTE CHRISTVM 429.

I. Insignis vbique pestilentia. Thucyd. l. 2.

SEcundus hic annus belli Peloponnesiaci grauissima pestilẽtia insignis fuit, quę initio capto ab Æthiopia in Ægyptum, Africamque descendit, magnamque partem regni Persarum. Athenas autem ita vexauit, vt magnam rerum diuinarum atq; humanarum confusionem intulerit; quæ tamen Lacedæmonios dicitur leuiter attigisse, vt diuinum Numen in illos nominatim conspirasse videretur. Bellum nihilominus vtrinque gestum est: Nam priores Peloponnesij Atticam, tam ab ortu quam ab occasu vexabant. Inde Athenienses cum 150 nauium classe duce Pericle in Peloponnesum profecti ad Epidaurum in sinumque Saronicum peruenerunt, & magna parte agri vastata, vrbem adorti sunt; sed eos morbus occupauit, afflixitque. Peloponnesij quoque morbi metu, quem ex trãsfugis in vrbe grassari audiebant, & ex cateruatim congestis in sepulchra cadaueribus agnoscebant, intra quadragesimum diem ex Attica discesserunt.

Atheniẽses maxime vexat.

II. Pericles magistratu deiicitur, moxque restituitur.

Athenienses autem, & morbo & bello vexati, post alteram hanc Peloponnesiorum irruptionem, Periclem tanquam belli huius authorem accusare cœperunt, atque adeo magistratu deiectum, ingenti pecunia mulctauerunt. Mox tamen ira deposita, cum neminem inuenirent eius muneri gerendo parem, eum quamuis domestico luctu afflictum, pestis enim duos illi filios, ac sororem, aliosque necessarios abstulerat, rursus ad imperium suscipiendum inuitarunt, ac denique persuaserunt. Interim autem Aristæus Corinthius, cum Lacedæmoniorum legatis, ad Persarum regem proficiscebantur, vt eum ad belli societatem allicerent, & ad belli sumptus pecunias obtinerent. Sed Atheniensium opera comprehensi, & Athenas delati, indicta causa interfecti sunt, & in profundas fossas præcipitati, in vltionem aliquorũ Atheniensium, qui eodem modo Lacedæmone tractati fuerant. Hoc quoque tempore Potidæa, fame ad deditionem compellitur, conditionibus non acerbis, quod ipsi quoque qui obsidebant multis afficerentur incommodis. Digressis huc illucque ciuibus, Athenienses eo coloniam miserunt; sicque secundus huius belli annus finem accepit.

Legati ad Persas capti, & Athenis indicta causa occisi.

III. Cũ Æquis & Volscis bene à Dictatore pugnatum.

At Romæ non sine sanguine & sudore pugnatum est. Volsci & Æqui intentata iamdudum arma in Romanos vltra non distulerunt, sed cum suis singuli exercitibus in Algidum conuenere, vbi castris communitis, ingenti se studio ad certamen exercebant. Itaque Senatui placuit Dictatorem dici. Dictus est à Quintio Consule A. Posthumius Tubertus. Qui assumpto eodem Consule, copias bipertito diuisas, gemino hostium exercitui opposuit. Acriter vtrimque & industria & virtute pugnatum est, præsertim à Vectio Volscorum duce fortissimo. Quin & Romani duces plerique vulnerati in quibus ipse Dictator. Denique castra à Romanis expugnata, hostes, præter Senatores omnes venundati sunt, præda partim spoliatis sociis reddita, partim sub hasta vendita. Dictator triumphans vrbem inuectus Dictaturam abdicauit.

ANNVS MVNDI 3625.

NEHEMIÆ 17. ELIASIB 36.

ARTAXERX. 36. Imperij Persarum 109.

OLYMP. XXCVIJ. A. 4. VR. C. 324.

ANTE CHRISTVM 428.

I. Mors periclis & ortus Platonis.

MOrtuum hoc anno Periclẽ Atheniensium clarissimũ ducem liquido constat ex Thucydide, qui ait eum duos annos à bello moto, & pręterea sex vixisse menses, id est intra tertium annum, qui nunc agitur, obiisse. Causam mortis eius refert Plutarchus in præcedentis anni luem, quæ domi eius tanto cum damnó grassata, ipsũ ita afflauit, vt varias inter mutationes corpus eius paulatim confecerit. Eius virtutes plerique celebrarunt, quas tamen fuligine tinxit, non solum male administrata pecunia publica; sed quod illi ipsi eius

laudatures, cum facem Peloponnesiaci belli, quod tam ingentia mala in Europam inuexit, fuisse non negant. Hoc ipso anno natum Platonem author est Laërtius. Vide Annales.

l.3. init. n.3.

II. *Platæenses à Laced. obsessi.* Ineunte Æstate Peloponnesij cum sociis Platæam duce Archidamo obsederunt; quod in fide eum Atheniensibus persisteret. Itaque imbellem multitudinem Athenas exportarunt, solis quadringentis ciuibus, 80 Atheniensibus, & 110 mulieribus ad parandum cibum relictis. Archidamus igitur omni oppugnationum genere eam expugnare conatus est: Nec machinis solum, sed incendio etiam pugnauit: quod magna vrbis parte hausta immissis cœlitus aquis restinctum esse dicitur. *Eorum fortitudo.* Cumque nihilominus obsessi nihil de sententia & fortitudine remitterent, relictis ad obsidionem continuandam Bœotiis ac Lacedæmoniis, sub mensem Octobrem Rex cum parte copiarum domum se receperunt. Interea Athenienses in Thracia contra vrbes, quæ dudum à se defecerant, parum feliciter pugnarunt, parum quoque prosperè Peloponnesij in Acharnania, & ad Naupactum contra Phormionem Atheniensium ducem, contra quem iterato certamine, vtrique semiuicti, semique victores fuerunt, vtrique victoriæ trophæa erexerunt. *Pugnæ in Thracia, & Acharnania.*

III. *Consilium Piræum occupandi irritum.* Mox autem Lacedæmonij pedestres isthmum Corinthiacum transgressi, assumptisque Megarensium nauibus, spe Piræum Athenarum portum præsidio destitutum inuadendi, aduerso vento in Salaminam reiecti, eam vastarunt. At Salaminij noctu ignibus in aërem iactis Athenienses admonuerunt, tum vt cauerent sibi, tum vt opem sibi adferrent. Athenienses eo signo moniti, primo quidem magno affecti sunt terrore, quod hostem Piræo iam potitum crederent. Deinde raptim Salaminam se contulerunt. Quorum aduentum præsentientes Lacedæmonij Corinthum rediere.

Æqui inducias obtinent. In Italia Æqui Volsciique, præcedentis anni damnis attriti, bellorumque pertæsi ad pacem aspirabant. Et Æquorum quidem legati annorum octo inducias impetrarunt. Volsci autem cum propter eandem cladem alij pacis, alij belli authores essent, in iurgia & seditiones res versa est. Itaque Romanis vndique otium fuit.

ANNVS MVNDI 3626.

NEHEMIÆ 18. ELIASIB 37.

ARTAXERXIS 37. Imperij Persarum 110.

OLYMP. XXCVIII. An. 1. V. C. 325.

ANTE CHRISTVM 427.

I. *Archidamus rursus in Atticam irrumpit.* Athenienses huius Olympiadis initio ex Acharnania & Naupacto profecti, ineunte vere Athenas duce Phormione redeunt cum captiuis, quos, permutatione captiuorum facta, cum totidem è suis, liberos dimiserunt. Sequente æstate Peloponnesij Archidamo duce, in Atticam irruerunt, ibique tandiu commorati sunt, dum eos commeatus deficeret; itaque domum maturè, leuiter ab Atheniensibus equitibus fatigati, redierunt. Interea Lesbos insula ab Atheniensibus deficit, id agentibus Mitylenæis. Eo Athenienses, quanquam morbo & bello fessi 49 annos, quæ circa Peloponnesum erant, confestim misere, vt imparatos opprimerent, simulque 10 Mitylenæorum naues, quæ Athenis erant, retinuerunt, vtrosque nauticos in vincula coniecerunt, quorum vnus fuga lapsus, suos de imminenti periculo præmonitos seruauit. Superuenientibus enim Atheniensibus, post leuem velitationem induciæ factæ sunt, dum de pace Athenis ageretur: intereaque Lacedæmonem legatos auxilij causa miserunt. *Lesbos ab Atheniensibus deficit.*

II. *In quos Mitylenæi inuadunt.* Cum autem nihil Athenis impetratum esset, Mitylenæi in Atheniensium castra irruptionem fecerunt. In qua licet inferiores non fuissent, belli tamen aleam iterum experiri noluerunt, donec subsidia Lacedæmone obtinerent, quò rursum aliam misere legationem. Athenienses autem, quibusdam sociis celeriter accitis, Mitylenem obsederunt. At Mitylenæi, qui primi Lacedæmonem auxilij gratia venerant, ad conuentum Olympicum remissi, illic Lacedæmonios omnes orarunt, vt se ad belli societatem pro Græciæ libertate receptos, auxilio iuuarent. Nec frustra, quadraginta enim naues ciuitatibus impetrarunt, quibus destinarunt Alcidam ducem. Vna autem nauis præmissa est, quæ desperationem auxilij prohiberet. Interea Platæenses, qui diutius Spartanorum obsidionem ferre non poterant, & Atheniensium auxilia desperarant, consilium iniere deserendæ vrbis, & per media hostium castra euadendi. Id consilium ducenti & viginti non minus feliciter perfecere, quam audacter aggressi fuerant, & Athenas deluso insequentium studio, peruenere. Quid autem Mitylenæis, & reliquis Platæensibus factum fuerit, ad quintum belli huius annum pertinet. *Ab iisque mox obsidentur.* *Platæenses quidam ex vrbe effugiunt.*

III. 3627. *Belli annus quintus. Mitylenæi se Atheniensibus dedunt.* In quo Mitylenæi obsidione fatigati, auxilio quadraginta nauium desperato, sese Atheniensibus certis conditionibus dediderunt. Qui cum iam vrbe potirentur, auxilium denique quadraginta nauium duce Alcida septimo die post venit. Is re intellecta, suis licet suadentibus vt hostes Mitylenæ improuisos opprimeret, per summam ignauiam progredi non est ausus, sed Peloponnesum, Atheniensibus ipsum persequentibus, summa contentione aufugit. At Paches, qui pro Atheniensibus Mitylenem expugnarat, mox & reliquas insulæ vrbes deditione accepit. Mitylenæos autem, paulo plures, mille capitibus, Athenas misit, iudicium de se, reliquisque ciuibus experturos. Hi Athenis primo concilio condemnati sunt, missáque triremis ad Pachetem, quæ Mitylenæos omnes interfici iuberet. Sed mox altera populi concione mitior sententia lata est, quæ iubebat, de iis quos misisset Paches, per otium deliberari, reliquo autem populo ignosci. Statimque alia triremis dimissa, quæ Mitylenem peruenit, dum Paches prius decretum exequi pararet; itaque res disensta est. At Athenis, qui missi fuerant, tanquam præcipui defectionis authores, ex Cleonis ferri hominis arbitrio, ad vnum omnes interfecti sunt. *Tardo & irrito auxilio accepto.* *Vt puniti fuerint.*

IV. Platæenses se dedunt Lacedæmoniis.

Platæenses autem eodem tempore cum auxilia desperarent Atheniensium, sese Lacedæmoniis ea conditione dediderunt, vt nullus indicta causa damnaretur. Cumque Lacedæmone quinque iudices aduenissent, iussi sunt Platæenses pro se dicere, quorum orationem exceperunt Tribuni illis infensissimi. Iudicij finis hic fuit, vt singuli rogarentur, an aliquo beneficio Peloponnesios in hoc bello affecissent. Cumque illi nullum proferrent, singuli abducti, atque ad vnum interfecti sunt. Eaque ratione fraudulentam eorum perfidiam in Thebanos, crudeliter vlti sunt. Erant autem nun pauciores ducentis (præter 25 Athenienses, qui vnà obsessi fuerãt) qui eodem iudicio damnati periere. Fœminas præterea omnes seruituti manciparunt, & vrbem aliquanto post funditus euersam solo æquarunt, vt Thebanis, qui Platæenses capitali odio prosequebantur, quosque huic bello vtiles esse credebant, gratificarentur.

Supplicio afficiuntur.

a.3625.n.4.

V. Res Corcyræorum.

Hoc ipso tempore res apud Corcyræos perturbatissimæ fuerunt, quod alij Lacedæmoniis alij Atheniensibus fauerent, alij suis viuere legibus, cum vtrorumque amicitia cuperent, & seditionibus atque inimicitiis efferati, immanibus in se inuicem cædibus desæuirent. Qui & reliquis Græciæ ciuitatibus exemplo fuerunt ad omnia diuina atque humana iura, per belli huius occasionem, proculcanda, vt fusius describit, deploratque Thucyd. Latius quoque extrema hac æstate propagatum est hoc bellum. Cum enim Leontini & Syracusani bellum inter se gererent, & Leontini in periculum adducti essent amittendæ vrbis suæ, per legatos ab Atheniensibus auxilium petunt, quoniam Syracusani cum Lacedæmoniis fœdere iuncti erant. In legatis princeps erat Gorgias orator clarissimus, qui Leontinorum societatem facile persuasit; præsertim cum iamdudum Athenienses Siciliæ sibi subiiciendæ desiderio tenerentur, eamque ob causam Corcyræis contra Corinthios adfuissent.

l. 3.

Et Siculorum.

Atheniẽses Siciliam affectant.

VI. Et peste vexantur & terræ motu.

Ergo 20. naues in Siciliam miserunt, duce Lachete & Chareade, quem Diodorus Chabriam vocat, qui Rheginis Italiæ populis adiuncti, Ætoliæ bellum intulerunt, & proximas aliquot Siciliæ insulas incursionibus vastarunt. Addit Thucyd. ineunte hyeme pestilentiam, quæ nunquam plane, ab aliquot annis, sedata fuerat, Athenis recruduisse, & annum integrum tenuisse, adeo vt nihil æquè vires eorum afflixerit. Accesserunt terræ motus in Bœotia, Eubœa, & ipsis Athenis. Sed & Romæ Liuio teste, eiusque agris grassata multos mortales, pecoráque consumpsit. Nihilominus Veientes in agrum Romanum excursiones fecerunt; sed iræ aduersus eos in annum sequentem dilatæ sunt.

Res romana.

ANNVS MVNDI 3628.

NEHEMIÆ 20. ELIASIB 39.

ARTAXERXIS Long. 39. Imperij Pers. 111.

OLYMP. LXXXVIII. An. 3. V. C. 327.

ANTE CHRISTVM 425.

I. Sextus Belli annus Pestis & terræ motus perseuerant.

SExto huius belli anno Athenienses nõ minus pestilentia & terræ motus, quã Peloponnesiorũ arma vexarunt, sicut & superiori biennio; adeo vt ex legionariis militibus obierint non pauciores quam quatuor millia & quadringenti, & trecenti equites; nam cæteræ turbæ, vt ait Thucydides, numerus iniri non potest. Itaque cum Peloponnesij nihilo secius duce Agide Archidami filio, ad Isthmum vsque Corinthiacum processissent, irruptionem in Atticam de more facturi, crebris terræ motibus deterriti, retro se receperunt. Terræ motibus coniunctæ restagnationes maris, in Eubœa & Achaia terras depresserunt, & vrbes aliquas non leuibus ruinis affecere, cui inundationi causam dedisse terræ motum, qui violentiore impulsu mare longius amandarit, Thucydides scriptum reliquit. Hoc quoque anno Lacedæmonij coloniam Heracleam iuxta Oetam montem condiderunt, quod ea vrbs ad bellum contra Athenienses idoneo loco sita esset; sed ea à Thessalis, qui nouorum colonorum potentiam timebant, præliis attrita est.

Restagnatio maris

II. Atheniẽses male pugnant contra Ætolos.

Athenienses quoque, qui in Ætoliam duce Demosthene arma tulerant, multis & ipsis velitationibus ab Ætolis vexati, fugatique sunt, centum & viginti desiderati. Dux re male gesta Athenas ire formidans, Naupactum rediit. Romæ non confestim initum est contra Veientes bellum, quamuis omnes centuriæ iussissent, vt Quintius qui superiore anno Consul fuerat, de bello referret ad populum; ad sequentem enim annum dilatum est, quo pro Coss. creati sunt Tribuni militares.

Res romana.

ANNVS MVNDI 3629.

NEHEMIÆ 21. ELIASIB 40.

ARTAXERXIS 40. & vlt. Imperij Pers. 131.

OLYMP. XXCVIII. An. 4. V. C. 328.

ANTE CHRISTVM 424.

I. Mors Artaxerxis l.4.p.185. & 186. Gr. Lat. c.3.6.

POstremum hunc annũ regnauit Artaxerxes, qui in septimũ belli Peloponnesiaci annum cadit, vt testatur Thucydides, idemq; quadragesimus regni fuit: quæ communis est antiquorum ac recentium sententia. In quem annum referimus Nehemiæ reditum ex Perside in Iudæam. Quod enim anno 32 Artaxerxis Nehemias ait se in fine dierum rogasse regem, & venisse in Ierusalem de fine regni eius & non de fine 32 anni intelligendum est, vt ibi docuimus.

II.

Cum ergo Nehemias octanum iam annum

Nehemias redit Ierosolymã, & quæ ibi correxit

abesset Ierosolymis, & multis nunciis didicisset male ibi res ire, summis precibus à rege petiit, & obtinuit facultatem eundi Ierosolymam. Ibi intellexit malum, quod fecerat Eliasib Pontifex, in gratiam Tobiæ alienigenæ, grandi gazophylacio illi excitato, in vestibulis domus Dei, vbi recondebantur varia munera & decimæ, maximè quæ Pontifici obueniebant, quibus Eliasib præfecerat Tobiam propinquum suum, ex affinitate cum eo contracta. At hic cum esset hostis Iudæorum, quæ ad Leuitarum sustentationem pertinebant, intervertebat, aut malignè distribuebat, nixus authoritate Eliasib. Id Nehemiæ valde malum visum est, tum quia alienigenam, atque adeo Ammonitam non oportebat vsque ad templi penetrare gazophylacia, sed vix ad atrium gentium admitti. Ideóque proiecit vasa domus Tobiæ foras de gazophylacio, & præcipit emundari gazophylacia, & eò referri vasa domus Dei, sacrificia, & thus: tum quia sacrilegè defraudabatur victus vestitusque Leuitarum vnde cogebantur aliò confugere, vt sibi necessaria compararent: ex quo etiam fiebat, vt Dei cultus desertus esset. At Nehemias restituit vnumquemque loco & officio suo, & curauit deferri, & in posterum per idoneos præfectos distribui, quæ cuique debebantur.

Circa gazophilacia.

III. Et profanationem Sabbati.

Inualuerat quoque per absentiam Nehemiæ profanatio Sabbati, quam studiosè correxit, exclusis mercatoribus, obiurgatis optimatibus, & adhibitis ad portarum custodiam famulis suis, atque Leuitis. Correxit & tertium abusum affinitatum mala contractarum. Etsi enim ante octo annos, & rursum ante 33 huiusmodi conoubia cum alienigenis nõ solum damnata, sed dirempta etiam fuissent, Iudæi tamen nonnulli, contra promissionem iureiurando firmatam, in easdem se rursum foueam præcipites dederant; ideóque etiam eos asperius tractauit, adeo vt neque à verborum asperitate abstineret, & huiusmodi profana coniugia irritaret, atque distraheret. Atque ita Nehemiæ liber absoluitur, ad quod vero tempos vitam produxerit ignoratur. Ad Alexandrum certe magnum non peruenisse dicendum est, nisi eum plus 150 annis vixisse fateamur.

Et affinitates mala contractas.

IV. I. II. c. 5. Obitus & laus Nehemiæ.

Mortem eius sic paucis perstringit Iosephus. Post hæc, inquit, & alia multa honesta & laudde digna opera Nehemias iam senex defunctus est, vir ad virtutem & iustitiam natus, & in populares suos beneficentissimus, relicto sempiterno sui monimento in Ierosolymitanis mœnibus. Alludit vtique Iosephus ad illud Eccli. *Et Nehemias in memoriam multi temporis, qui erexit nobis muros euersos, & stare fecit portas & seras, qui erexit domos nostras.* Et quidem multo labore & sollicitudine, multis sumptibus, multa animi corporisque contentione, elusis omnium aduersariorum fraudibus, contemptis minis, & violentia fortiter superata. Denique semel iterumque Iudæorum republica, diuino cultu, honore templi, Sacerdotum & Leuitarum ministeriis, legitimis coniugiis, cæterisque ex diuina lege compositis, atque restitutis. Sed non minore in laude Nehemiæ poni potest, quod plurimis in rebus illustris Christi Domini typus fuit, de quibus pios lector consulet Annales, qui deinceps vsque ad Machabæos, id est ad 250 annos, sola profana tractabunt. Diuinæ quippe prouidentiæ visum est, hoc quoque tempore prima illa Patriarcharum tempora, historiæ sacræ luce carentia renouare.

cap. 49. 15.

n. 12. & seqq.

V. Ætnæ igneus riuus.

Huius anni initio, ipso vete, vt scribit Thucydides, riuus ignis ex Ætna effluxit, qui partem agri Cataneorum vastauit, quinquagesimo post primam ignis eructationem anno. Nimirum Dominus certis temporum intervallis, fidem ac metum tormentorum, quæ improbis post hanc vitam parata sunt, renouat, siquo modo illi, tantorum malorum iustissimo concussi metu, resipiscant. Eodem vere Messana, Syracusanorum & Locrensium opera, defecit ab Atheniensibus, & Spartani, Agide duce, in Atticam profecti, agrum de more populabantur; cum interim Athenienses in extrema Peloponneso, agróque Messenio Pylum occuparunt, & intra sex dies communierunt. Quo perculsi ouncio Peloponnesij, Attica relicta domum redicre. Cumque ad Pylum plurima vtrinque classis conuenisset, pugnatum est, sed victoria penes Athenienses stetit magno cum Spartanorum dolore, qui locum in agro suo tumultuariè communitum, quique eis tuturus erat, quasi spina in pedibus, expugnare nequiuissent, neque suos in deserta insula ab Atheniensibus circumuentos liberare.

Messana deficit ab Atheniens. qui Pylum occupant.

Nec recuperatur à Spartanis.

VI. Eorum irrita legatio ad Athenienses.

Ea causa fuit vt induciæ tantisper fierent, dum per legatos de suorum liberatione Athenis statueretur. Sed spe pacis Cleonis improbitate disiecta; bellum ad Pylum redintegratum est: & Cleone cum copiis in desertam illam insulam traiiciello, Lacedæmonij post diuturnum certamen, inedia fatigati dedidere sese, numero 292, armisque traditis Athenas deducti sunt, & in vinculis seruati, dum forte aliqua captiuorum commutatio, aliave compositio fieret: quos tamen statuebant interficere, si Peloponnesij rursum in eorum agros irruissent. Qui è contrario, crebris ab Athenienses legationibus functi, Pylum & captiuos sibi reddi frustra postularunt, quod Athenienses victoria elati maiora affectarent. Sub hyemem Aristides vous è ducibus Atticæ classis, Artaphernem Persam legatum ad Lacedæmonios intercepit, & deduxit Athenas, vnde Ephesum cum legatis dimissus est, vbi audita morte Artaxerxis, qui nuper obierat, domum rediere.

Deditio Spartanorum in deserta insula.

Artaphernes Persa capitur ab Athen.

VII. Res gesta contra Veientes.

In Italia bello contra Veientes conficiendo, tres Tribuni consulati potestate profecti sunt, Cornelio Cosso vrbis præsidio relicto. Illi cum inter se non conuenirent, & cõtraria etiam militibus imperarunt, Veientes in turbatos impetum fecere, & in castra, maiore ignominia quam damno compulere. Ea res Fidenates ad defectionem mouit. Mœsta ciuitas vinci insueta, odisse Tribunos, poscere Dictatorem. Is dictus est Æmilius Mamercus, qui hostem adit, & iugo montis à tergo rius occupato, ad pugnam elicit. Is facibus armatus erumpit, & quasi fanaticus in Romanos ruit, eosque paulisper exterruit. Sed Dictatoris voce miles animatus pugnam redintegrat, & ereptis ipsi hosti facibus, eos vstulatos fũdit fugatque. Cumque iam à tergo fugientibus superueniret Quintius Dictatoris legatus, hostis vtrimque cæsus, non

Et Fidenates.

tibus & castris exclusus, in flumen se dedit, ibique maxima pars periit: pauci Fidenas euasere, cum quibus Romani irrumpunt, captamque vrbem & castra diripiunt, captiuos vendunt. Dictator eum locupletato exercitu in Vrbem triumphans inuehitur, & magistratum die decimo sexto deponit.

ANNVS MVNDI 3630.

IOIADÆ Ducis & Pontificis 1.

XERXIS II. & SOGDIA. Imperij Pers. 114.

OLYMP. LXXXIX. An. 1. VR. C. 329.

ANTE CHRISTVM 423.

I. Xerxes II Rex Persarum.

ANno belli Peloponnesiaci octauo nouum Hebræorū Pontificem Ioiadam, cum nouo Persarū Imperatore suggerimus. Artaxerxe enim sub finē precedentis anni mortuo, Xerxes filius eius, qui solus erat legitimus, illi successit, sed ad breue tempus. Secundianus enim, quem alij Sogdianum vocant, postquam Pharnacyam Eunuchum sibi cōciliauit, cum Xerxes in quodam festo esset ebrius, atq; in regia sua dormiret, ingressus eum interficit, die à patris morte quinto & quadragesimo vt Ctesias scriptum reliquit. Additque Sogdianum regno potitum Bagorazum Eunuchum, quo cum iampridem simultatē exercebat, lapidibus obrui iussisse. Quod factum cum ægerrimè tulisset exercitus, sicut & Xerxis mortem multis ad Ochum, qui postea Darius Nothus dictus est, regnoque successit, deficientibus; per fraudem captus, & in cineres coniectus interiit; cum sex menses & dies quindecim regnauisset. Ita fere Ctesias, sed isti menses pro vno anno computantur. Quidam tamen vtrumque regem propter imperij breuitatem omiserunt.

Tum Sogdianus.

II. Athen. Cytheram occupant. Magno Spartæ damno.

Hoc anno dum Peloponnesij in Asia non satis vtiliter occupantur, Athenienses cum 60 nauibus, & duobus millitum millibus Cytheram insulam agro Laconico adiacentem, cum magno Spartæ dolore ac detrimento, duce Nicia occuparunt. In ea quippe insula præsidium habebant, vt quæ ipsis & portus esset nauium onerariarum, quæ ex Africa & Ægypto veniebant, & propugnaculum contra latrocinantium circa eas oras incursus. Nunc autem cum eam captam viderent, & Cytheræos sibi amicos & subditos, in alias sedes translatos, & pro iis præsidium ab hoste impositum, à quo perpetuo vexarentur, vtique vehementer angebantur; præsertim cum altera ex parte, in ipsa sua continente, etiam Pylum teneret hostis cum præsidio, cuius causa ingentem cladem in deserta insula nuper acceperant, & mox cognatam & sociam sibi arcem Megarensium amiserant. Accedebat quod semper nauali prælio contra Athenienses sibi decertandum erat, in quo longe se inferiores agnoscebant. Itaque cum Athenienses maiori in dies spe consurgerent, maioráque molirentur, Lacedæmonij contra animo contrahebantur, & quidquid aggressi fuissent, infelicem exitum putabant habiturum.

III. Atheniensium dāna à Brasida, Bœotis, & Corinthiis.

Respirare tamen cœperunt, cum & Athenienses Siculis suspectos, tota è Sicilia dimissos receperunt, & Brasidam ducem suum præclarè se in Thracia gerere contra Athenienses didicere, multasque ab eis ciuitates abducere Acanthum, Stagirum, Amphipolim, vt si res ferret, commutatio fieri posset. Quin etiam Bœoti duce Pagonda, contra Athenienses, terrestri certamine commisso, victores effecti, magnam eis cladem intulerunt, cæsis fere mille viris, cum ipsorum imperatore Hippocrate, & eosdem ex Delij oppugnatione multis captis, occisisque repulerunt. Expulerunt & Corinthij Demosthenem ducem, qui in agrum Sicyonium armatus inuaserat: & plerisque tum captis, tum occisis, trophæum de Atheniensibus, sicut & Bœoti erexerunt. Amphipolitarum exemplum pleræque aliæ ciuitates certatim secutæ sunt, Brasidæ mansuetudine & libertatis studio motæ, ad quam se vocari, & ab Atheniensium vindicari tyrannide, ope Brasidæ arbitrabantur. Athenienses vero amissionem Amphipolis ægerrimè tulerunt, quod & nauium fabricatio, & multarum pecuniarum prouentus ipsis eadem opera periisset, & via Lacedæmoniis ad omnia turbanda pateret. Itaque quantum per hybernam tempestatem licuit; præsidia in vrbes miserunt. Brasidas autem auxilia Lacedæmone petiit, nec impetrauit; quod suis, qui Athenis captiui erant, timerent, & belli tædio afficerentur. Nihilominus Brasidas reliquum annum in oppugnandis & deditione accipiendis oppidis circa montem Athos, præsertim Toronam Chalcidicam posuit.

Præsertim ex amissa Amphipoli.

IV. Romanæ induciæ.

De Romanis rebus nihil aliud hoc anno refert Liuius, quam Veientibus 20 annorum inducias datas fuisse, Æquis autem trium, & ab vrbanis seditionibus otium fuisse.

ANNVS MVNDI 3631.

IOIADÆ Ducis & Pontificis 2.

DARII NOTHI. 1. Imperij Persarum 115.

OLYMP. LXXXIX. An. 2. V. C. 330.

ANTE CHRISTVM 422.

I. Darij Nothi familia.

CÆso intra 7 menses Sogdiano, Ochus qui postea Darius siue Darius Nothus dictus est, & ab Artaxer. ex Cosmartidene Babylonia susceptus est, regnum inuasit, & ad 19 annos tenuit, vxorem habuit, eandemque sororem, sed ex diuersa matre Parysatidem mulierem crudelem, cuius consilio Sogdianum oppressit; Ex ea priusquam regnum adipisceretur duos suscepit liberos, Arsacam, qui postea dictus est Artaxerxes Mnemon, & patri in regno successit, & Amistrin fœminam. Post regnum autem occupatum suscepit Cyrum minorem & alios tredecim. Vide in Annalibus schema familiæ huius ex Ctesia.

II. Annuæ induciæ Atheniensiū cum Spartanis.

Ineunte vere anni noni belli Peloponnesiaci Lacedæmonij & Athenienses annuas inducias fecerunt. Nam illos cupiditatis recipiendorum captiuorum, qui Athenis tertium fere iam annum tenebantur in vinculis perurgebat; hos

autem Brasidæ felicitas magno metu afficiebat. Initæ sunt ab vtrisque populis induciæ à 14 Elaphebolionis, id est Februarij, in annum sequentem, quibus ferebatur, vt quæ quisque ad eum diem possidebat, induciarum tempore retineret. Nec tamen redditi aut permutati sunt captiui, vt ex Thucydide satis constat, etsi ea fuerat vna de præcipuis causis induciarum, quæ deditionibus vrbium quæ Brasidæ fiebant, turbatæ sunt. Romæ ludi bello voti à Mamerco Dictatore, magno apparatu, & finitimorum concursu celebrati sunt.

3632. III. Cleonis & Brasidæ gesta in Thracia.

Sequenti anno solutis induciis, Cleon Atheniensibus persuasit, vt se in Thraciam contra Brasidam cum copiis mitterent, & primum Toronem absente Brasida, expugnauit, cædibusq; desæuiit, vxores & liberos seruituti mancipauit, & viros captiuos ad septingentos Athenas misit; & relicto Toronæ præsidio, Amphipolim petiit, sicut & Brasidas. Et Cleon quidem Amphipolim ex colle speculatus, re infecta abire cupiebat. Cum Brasidas in eius exercitum impetum fecit, turbatisque inopinata re Atheniensibus, reliquæ ex Amphipoli copiæ in eos effusæ magnam stragem, cum totius exercitus fuga, ediderunt. Brasidas vulneratus, eductus ex acie, audita suorum victoria, expirauit, magnóque honore in funere affectus est. At Cleon in fuga à Myrcinio quodam exceptus, atque interfectus est. (Et vtriusq; interitus.) Desiderati sunt Athenienses fere sexcenti, Lacedæmonij vero septem. Deinceps autem vtrique vehementer ad pacem propendebant. (Athen. & Laced. in pacẽ propendent.) Nam illorum spiritus recens acceptæ clades, tam à Bœotis ad Delium, quam à Brasida ad Amphipolim, & sociarum vrbium defectio non parum depresserant. Et Lacedæmonij dolebant se latrociniis perpetuo vexari ab iis qui Pylo & Cythera excurrebant. Et cum tricennalia fœdera cum Argiuis inita iam in exitu essent, cum duobus simul populis bellum reformidabant. Denique & suorum recipiendorum desiderio vrgebantur, qui se Atheniensibus in deserta insula iamdudum dediderant. Itaque annitentibus Nicia, & Plistoanacte Pausaniæ filio, crebra de pace consilia agitata sunt per hyemem ab vtrisque.

IV. Res gesta cum Volscis.

Romæ periculosè cum Volscis pugnatum est, propter Romanorum negligentiam in parando bello, quasi à victoria deseri, aut à fortuna non possent. Et plane vincebantur, ac terga hosti dedissent, nisi Sex. Tempanij eximia virtus, & acrimonia in suis extimulandis obstitisset, ancipitemque victoriam cum sua cohorte reddidisset. (Vtrimque male atq; ignominiosè.) Sed hostis insidiarum metu noctu castris desertis, Romano exercitui victoriam dedit, qui & ipse castra turpiter deseruerat. Iamque fama aduersæ pugnæ, desertorum castrorum, amissorum fortissimorum equitum terrore vrbem, luctuque compleuerat, cum aduentus Tempanij, tristitiam in communem gratulationem vertit. Cumque Sempronius Consul opera Tribunorum plebis flagraret inuidia, Tempanius & modestè de se & de Consule cum laude locutus, magnam ab omnibus commendationem accepit. Paulóque post Consul vrbem ingressus, non enixius à se culpam amouit, quam Tempanium laudibus extulit.

ANNVS MVNDI 3633.

IOIADÆ Ducis & Pont. 4.

DARII NOTHI 3. Imperij Persarum 117.

OLYMP. LXXXIX. An. 4. V. C 332.

ANTE CHRISTVM 420.

I. Pax anno belli vndecimo inita.

INtegro exacto belli decennio, & diebus aliquot à prima eruptione in Atticã facta, pax inter Athenienses & Lacedæmonios in annos 50. inita est. Sed cum res fluctuaret, vere iã instante, bellicus apparatus à Lacedæmoniis ostentabatur, vt Athenienses facilius conditiones pacis amplecterentur. (Conditiones pacis.) Denique multis vltro citroque iactatis, in has conditiones conuentum est, vt vtrique redderent ea quæ bello cepissent. Athenienses tamen Nisæam Megarensium arcem retinerent, Thebani Platæam. Tẽpla publica publicè ab vtrisque ritu pristino frequentarentur, si quid quæstionis enatum foret, iure dirimeretur. Amphipolis Atheniensibus redderetur. Incolis ciuitatum, quæ à Lacedæmoniis redderentur, impunè emigrare liceret. Captiui vtrimque liberi dimitterentur, fœdera bona fide in annos 50 terra mariq; seruarentur, & iureiurando confirmarentur, & quot annis renouarentur ab vtrisque, cum potestate addendi mutandique. Verum plerique Lacedæmoniorum socij, cum hæc fœdera non probarent, in quibus Corinthij, Megarenses, Bœoti societatem cum Atheniensibus fecerũt. (Fœdera Corinthiis aliisque improbata.) Cumque bellum querelis suis exsuscitarent, Nicias ad firmandam pacem permouit Athenienses & Lacedæmonios, vt belli societatem inirent, quo terribiliores, desciscentibus & firmiores inter se efficerentur.

II. Qui cum Argiuis fœdus ineunt.

Cum ergo Corinthij in hæc fœdera non consensissent, Argos profecti res turbare cœperunt, affirmantes hæc fœdera non in Græciæ libertatem, sed seruitutem pótius redundatura: quæ hoc libentius accepta sunt ab Argiuis, quod sibi iam bellum contra Lacedæmonios immineret, elapso fœdere tricennali, & ea tempestate opibus florerent, vt qui totis his decem annis intacti à bello fuerant, itaque se Pelopõnesi dominos fore arbitrabãtur. Corinthij ergo dederunt operam, vt Argiui decretum facerẽt de Græcis omnibus, exceptis Atheniensibus & Lacedæmoniis, vno fœdere copulandis, vt sibi mutuo adessent. Huic societati nomina dederunt Mantinæi, & Corinthij, quantumuis obsistentibus Spartanis, & Elei, & Chalcidenses in Thracia. In eam quoque Bœoti & Megarenses propendebant. Eodem tempore Lacedæmonij ciues suos, ex Atheniensium carceribus eductos, ignominia notarũt, quod arma sua hosti in deserta insula tradidissent; quos tamen mox in integrum restituerunt. (Captiui Lacedæmonij notati.) Et quamuis hac tota æstate inter vtrumque populum commercia liberè exercerentur: suspecti tamen inter se esse cœperunt, quod neutri loca quæ tenebant alteris restituissent, nec socios quique suos ad recipiendum fœdus adegissent.

III. Interea Romæ cum consulare nomen propter Sempronium factum esset odiosum, Tri-

Sempronius excõſul accuſatur.

buni militares creati ſunt. Ipſeque Sempronius exconſul a L. Hortenſio Tribuno plebis accuſatus eſt, ſed militum ſuorum, qui veſtem mutare parati erant, fauore liberatus eſt. Tempanius autem, aliique eius ſocij, abſentes à plebe Tribuni plebis creati ſunt.

ANNVS MVNDI 3634.

IOIADÆ Ducis & Pontificis 5.

DARII NOTHI. 4. Imperij Perſarum 118.

OLYMP. XC. AN. 1. V. C. 333.

ANTE CHRISTVM 419.

I. Alcibiades turbat fœdera.

CVm nonnullæ iam offenſiones inter Lacedæmonios & Athenienſes intercederet, & duodecimus belli ageretur annus Alcibiades Athenienſis, ætate iuuenis, maioribus clarus, animo elatus & contentioſus, cum fœdera ab æmulo ſuo Nicia ſapienter inita non probaret, quod in eis tranſigendis præteritus fuiſſet, ea turbare aggreſſus eſt. Itaque priuatim nuncium Argos mittit, vt quam celerrimè Athenas venirent ad ſocietatem cum Athenienſibus ineundam, promittens ſe eis ſtudioſè affuturum. Ergo illi confeſtim legatos Athenas miſerunt, quos Eleorum & Mantinæorum legati comitabantur. Id veriti Lacedæmonij legatos ipſi quoque Athenas mittunt, cum poteſtate omnia componendi. Alcibiades autem veritus ne ſi id ad populum retuliſſent, plebem allicerent, & Argiuorum ſocietas reſpueretur, homo vafer Lacedæmoniis legatis perſuadet, ne eoram populo faterentur, ſe cum ſumma poteſtate omnia tranſigendi veniſſe. Quod ſi facerent Pylum illis redditurum, & cæteras controuerſias compoſiturum.

Deceptis Spartæ legatis.

II. Et vrget atque obtinet fœdus ſuorũ cum Argiuis.

Fide habita, cum in concione rogati non dixiſſent vt in Senatu, ſe cum ſumma poteſtate veniſſe, Athenienſes contra eos conclamarunt, eos inconſtanter loqui, & nihil animo verſare ſincerum; Alcibiade in primis contra eos perfidioſè declamante, & ſocietatem cum Argiuis in odium Niciæ perurgente. Sicque illi mendacij pœnas, ac temeritatis dederunt, qui hoſti fidem habuiſſent. Et Alcibiades per huiuſmodi fraudem ac perfidiam, odium Lacedæmoniis ſuis graue bellum, ſibi conflauit infamiam. Itaque fœdera cum Argiuis, eorumque ſociis, in centum annos inita ſunt, cum mutua fidei auxiliique promiſſione. Nec tamen propterea Athenienſes initæ cum Lacedæmoniis ſocietati renunciarunt, ſed vtriſque, quamuis inter ſe diſſidentibus amici eſſe voluerunt.

III. Æqui turpiter fugati.

In Italia Æqui ambiguam Volſcorum victoriam pro ſua duxerunt, & bellum, quaſi eam perſecuturi, ſuſceperunt, cum Vibulanus Conſul, cui ea prouincia obuenerat, in eos profectus, cum trepidam tantum aciem oſtendiſſent, turpi ſe fugæ dedidere, haud magno Conſulis decore; itaque triumphus ei negatus eſt. Cæterum ob Semproniæ cladis leuatam ignominiam, conceſſum eſt, vt Vrbem ouans ingrederetur.

3635. Sequens annus, belli decimus tertius, nihil habet admodum inſigne ad memoriam, Alcibiades ſocietatem cum Argiuis confirmat, quos iuuat contra Epidaurios, & viciſſim Spartani Epidaurios contra Argiuos, non ſine Argiuorum apud Athenienſes querela, & crebris ſine iuſto prælio, latrociniis.

Alcibiades Societatem cum Argiuis confirmat.

IV. Romæ de magiſtratu contentio.

Romæ autem magna contentione certatum eſt, Conſules ne an Tribuni militares crearentur, adeo vt per interceſſiones magna pars anni extracta fuerit. Tandem L. Papyrius Mugillanus interrex perfecit, vt Tribuni militares omnes crearentur Patritij; deinde vt Patres paterentur promiſcuè partim ex Patritiis, partim ex Plebeis Queſtores creari, ſoli tamen Patritij creati ſunt, quamuis Antiſtij Tribuni plebis filius, & frater Sex. Pompilij, itidem Tribuni plebis, candidati eſſent.

Iudicium de Veſtali Poſthumia

Editum eſt eodem anno nobile exemplum in Veſtali Poſthumia. Nam quamuis crimine innoxia, de inceſtu tamen cauſam dixit, ob ſuſpicionem, propter amœniorem corporis cultum, ingeniumque liberius, quam virginem deceret, quodque famæ nonnullam fidem faceret. Ampliata primum, deinde abſoluta eſt. Verum ex Collegij ſententia iuſſit Pontifex eam maxime abſtinere à iocis, & cultum corporis ſanctum potius, quam ſcitum adhibere. Magno iuſtoque documento perſonis religioſis, præſertim mulieribus, quibus maiorem inſeuit natura verecundiam, ne cultu corporis, aut verborum licentia, grauiorum criminum ſuſpicionem populo præbeant.

ANNVS MVNDI 3636.

IOIADÆ Ducis & Pontificis 7.

DARII NOTHI 6. Imperij Perſarum 120.

OLYMP. XC. AN. 3. VR. C. 335.

ANTE CHRISTVM 417.

I. Lacedæmonij pro ſociis auxilia præparant.

IN media æſtate anni decimi quarti à belli exordio, Lacedæmonij, cum Epidaurij ipſorum ſocij ab Argiuis grauiter vexarētur, & periculum eſſet ne pleræque ciuitates Peloponneſi ab ipſis deficerent, quod nonnullæ iam fecerant, niſi auxilio ſociis ferendo in fide retinerentur, ingentes copias contraxere. Argiui quoque ſuas viciſſim, ac ſociorum copias collegerunt, Cumque proximum eſſet vt concurrerent inter ſe acies, duo Argiui priuato ſuo iudicio perſuaſerunt vtriq; Imperatori vt inducias ad 4 menſes inter ſe facerent; itaque frequente vtroq; exercitu re infecta diſceſſum eſt. Et Argiui quidem, qui victoriam ſpe deuorauerant, promiſſores illos lapidibus obruere cœperunt, & feciſſent niſi illi ad aras elapſi eſſent. Lacones autem Agin vehementer incuſabant, amiſſæ occaſionis Argos in ſuam poteſtatem redigendi. Cumque inſuper allatus eſſet nuncius de Orchomeno ab Argiuis capto, cum præ ira ingenti pecunia mulctarunt, quam cum poſtea remiſiſſent, legem tulerunt vt decem ei conſiliarij adiungerentur, ſine quorum ſententia rex agere nihil poſſet.

Prælium inter Argiuos & Spartanos vltro diremptū.

Interea cum Tegeatæ Lacedæmoniorum

II.

Alia pro Tegeatis Spartanorum pugna contra Argiuos atq; victoria.

auxilium contra Argiuos, summo suo periculo, implorassent, adfuere illi confestim. Quibus cum Argiui occurrissent, acriter pugnatum est, cessitque Spartanis victoria: adeo vt de Argiuis mille & centum occisi fuerint, de Lacedæmoniis vero fere 300. Qui licet victores extitissent, trophæumq; erexissent, legatos tamē de pace ad Argiuos miserunt, quam hac occasione facilius coalituram spectabant, vt reuera contigit, quantumuis repugnante Alcibiade. Conditiones pacis fuere vt Epidauri obsidio solueretur, indéq; Athen. abirent, ni facerent, pro hostibus ab Argiuis & Lacedæmoniis haberentur. Postea vero relicta Atheniensium societate, fœdus inter se, bellique societatem in annos 50 pepigerunt, sic vt cum nemine bellum pacemve gererent, nisi communi consensu, armisque coniunctis.

Qui mox fœdus ineunt ad 50. annos relictis Athen.

III. Romę irrita Seruorū coniuratio.

Hoc anno Romani ab ingenti periculo feliciter liberati sunt. Seruitia in Vrbis incendium diuersis in locis conspirauerunt; ad quod restinguendum dum ciues concurrerent, ipsi Capitolium occuparent. Sed nefandis consiliis duorum indicio patefactis, illi comprehensi, meritóque supplicio sunt affecti, Indices decem millibus grauis æris, id est Francis nostratibus ducentis, & libertate donati sunt. Bellum inde ab Æquis reparari cœptum, sed istorum armis anniuersariis, noui hostes Lauicani suscitati sunt, quos vt diligentius obseruarent, negotium datum est Tusculanis.

3637. IV. Argiui democratiam tollunt.

Insequenti vere appetente, mille Argiui, qui sumptu publico bellicis muneribus exercebantur, inter se conspirarunt de populari dominatu euertendo, & optimatum imperio ex se constituendo: cumque multos consilij sui fautores, inuenissent Tribunos plebis comprehensos necarunt, cæterisque metu perculsis, Rempub. pro arbitratu octo mensibus occupatam tenuere, Spartanis incredibili cunctatione auxilia differentibus. Deinde concitato in eos populo, de potestate deiecti sunt, & democratia restituta, cæsis, fugatisue optimatibus. Cumque mox pars vtraque ciuium coram Spartanis & sociis pro se dixisset, pro exulibus pronunciatum est, pro quibus restituendis Argos cum exercitu sibi petendum censuerunt. Id veritus populus, cum mora quædam intercederet, Atheniensium societatem iterum Græca leuitate quæsiuerunt, & longos ad mare vsque muros duxere, tota ciuitate in id opus occupata; fabris etiam Athenis accitis, vt si terra prohiberentur, mari commeatum Atheniensium ope reciperent.

Quæ mox restituitur.

Se iungunt Atheniensibus.

V. A Lacedæmonis vexantur.

Re intellecta Lacedæmonij sequenti hyeme exercitum, duce Agide, Argos duxerunt, & muris, qui adhuc ædificabantur, potiti, eos euerterunt, & Hysia agri Argiui oppido capto, ingenuis omnibus interfectis, domum rediere. Argiui vice versâ agrum Phliasium vastarunt, quod ij exules suos recepissent; cuius rei pœnas proximo anno dederunt, cum à Phliasiis & suis exulibus intercepti, circiter 80 perierunt.

VI. Lauicani arma capiunt.

Lauicani hoc anno arma ceperunt, & cum Æquorum exercitu agrum Tusculanum depopulati in Algido castra posuêre. Contra quos profecti Romani, cum castra iniquo loco posuissent, ab hoste fugam simulante decepti sunt. Cum enim derepente impetum ex superiore loco fecissent, multi per supinam vallem profligati sunt, adeo vt castra vix retenta fuerint: vnde postridie circumfusis hostibus per auersam portam turpiter Tusculum profugere. Ob eam cladem cum creatus esset Dictator Q. Seruilius Priscus, & superbia & negligentia ex re bene gesta, victoria à Romanis ducibus, ad Æquos transisset, tantus ardor in Romano milite fuit, vt impetum Æqui non tulerint, & acie victi, etiam mox castra amiserint, præda militi concessa. Postridie Lauicanorum oppidum obsessum, captum, ac direptum est; eoque mox ex Vrbe colonia deducta. Dictator octauo die quam creatus fuerat, magistratu abiit.

Romani ma pugnant, & Dictatore creant, qui vincit Æquos.

Lauicam expugnat, & eò coloniam deducit.

ANNVS MVNDI 3638.

IOIADÆ Ducis & Pontificis 9.

DARII NOTHI 8. Imperij Persarum 122.

OLYMP. XCI. AN. 1. V. C. 337.

ANTE CHRISTVM 415.

I. Alcibiadis res gesta contra Argos.

Et Atheniensium in Melios.

Decimus sextus belli annus victore habuit in Olympicis Exænetū Agrigentinum. Habuit & Alcibiadem duce contra Argiuos, qui cum 20 nauibus profectus Argos, inde trecentos suspectos abduxit, & in insulas, quæ Atheniensibus parebant, amandauit. Athenienses quoque aduersus Melum in mari Cretico, cum magnis copiis nauigarunt, quod Atheniensium dominatum recusarent, & suas per se res agere cuperent, vtrisque amici, neutris subditi. Itaque ab Atheniensibus obsessi, cum gemina eruptione non leuem eis cladem attulissent, ad deditionem tandem compulsi sunt, puberes omnes interfecti, pueri ac mulieres seruituti addicti, ipsi vrbem, quingentis colonis eò missis, incoluere. Qui etiam Atheniensium in Pylo erant, magnam de Lacedæmonijs prædam cepere. Lacedæmonij vicissim edicto suis permisere prædatoriam in Atheniensium finibus exercere. Qui nunc quoque ab Egestæis Siculis, contra finitimos pugnantibus, ad auxilium euocati, ad occupandam vniuersam Siciliam animos erexerunt, & legatos, qui de statu belli, & pecunia, quam illi pollicebantur, certa referrent, in Siciliam miserunt.

Mutuæ Atheniensiū & Laced. deprædationes.

3639. II. Atheniensium magnus in Siciliam apparatus.

Qui inde sequenti anno ineunte vere, cum Egestæis & Leontinis reuersi, sexaginta nauium auxilium, promissis demonstratisque 60 talentis in stipendium menstruum, postularunt. Athenienses aduocata concione id auxilium, decreto confirmant, bellique duces Niciam, Alcibiadem, Lamachum instituunt, qui opem Egestæis ferrent & Leontinos suis sedibus restituerent. Quinta die cum rursus conuocata esset concio de apparanda celeriter expeditione, Nicias in concionem progressus, populum à proposito expeditionis Siciliæ reuocare conatus est, negans esse è Repub. multis hostibus hîc relictis, alios etiam in Sicilia quærere, & huc attrahere, & aliud imperium affectare, priusquam suum probe stabiliuerint; aliaque in eandem sententiam. Tum perstringens Alcibiadem negauit habendam orationē eorum ducum

Dissuasore Nicia, hortatore Alcibiade.

qui cum per ætatem minus sapiant, cum ingenti Reipub. periculo, illustres fieri vellnt. Cui respondens Alcibiades, Athenienses ad ratam habendam expeditionem hortatus est. Ad cuius suasionem cum accederent Egestæorum, & Leontinorum preces, multo vehementius in expeditionem propendebant, nec magnitudine sumptuum, quam Nicias causabatur, à proposito deterreri potuerunt.

III. Siciliam classis petit. Æstate iam media classis portu soluens in Siciliam nauigare cœpit, apparatu, vt ex vna ciuitate omnium ad eam diem magnificentissimo Nam Diodorus 140 triremes Atheniensium armatas fuisse dicit, præter reliquas, quæ arma, equos, frumenta conuehebant, armatorum autem militum ad septem millia. Cumque iam classis Corcyram propemodum teneret, Siculi rumore nuncio territi, Syracusani præsertim, totam ad arma Siciliam concitarunt. Cum autem Atheniensium duces in varias sententias abirent, Catanam denique tota classis confluit. Ibi nauim inuenere Salaminiam, quæ magistratuum iussu Albiciadem repetebat, ad causam Athenis dicendam de iis, quæ ipsi nuper obiecta fuerant; cum tamen maiore affectatæ tyrannidis suspicione laboraret. Alcibiades ergo habens nauim suam, cum sociis, qui vnà insimulabantur, ex Sicilia cum naui Salaminia, tanquam Athenas ituri discesserunt, sed eam ad Thurios secuti, ea relicta venere Lacedæmonem, non ausi se iudicio Atheniensium sistere, à quibus absentes mox condemnati sunt.

Alcibiades reuocatur, & fugit ad Lacedæmonios.

IV. Græci contra Syracusanos pugnant, & aliorum societatem ambiunt. Post discessum Alcibiadis Græci contra Syracusanos non infelici prælio decertarunt: inde quod hyems immineret Catanam & Naxum victores rediere. Vnde Athenas triremem misere, quæ equitatum Classi commeatumque colligeret; tum aliarum vrbium amicitiam ac societatem, Camarinæorum præsertim irrito successu tentauere, quod persuasi essent hanc amicitiam viam sternere ad seruitutem. Syracusani quoque in Peloponnesum ad Corinthios ac Lacedæmonios profecti, addito etiam hortatore Alcibiade, auxilia contra Athenienses petierunt & impetrarunt. Cum enim Alcibiades & se apud eos purgasset, & Atheniensium consilia eis patefecisset, rationemque qua maxima illis dāna afferre possent, & suam ipse operam prolixè detulisset, persuasit vt copias aliquas cum Corinthiis in Siciliam contra Athenienses mitterēt, & infesto simul exercitu in Atticam irrumperent: qua vtraque expeditione paranda reliqua hyems consumpta est. Dum interim Athenienses postulatis Niciæ satisfacere conati sunt.

Syracusani à Sparta & Corintho auxilia impetrant.

V. Romana res in Vrbe. Interea vtroque hoc anno Romæ cum à bellis cessaretur, seditionibus agrariis certatum est. Cum enim Tribuni plebis, plebiscito de diuidendis agris, in summam contentionem totam Rempub. coniecissent, quod magnæ partis nobilium fortunæ publicandæ essent, nec atrox inter patres plebemque certamēn exitum inueniret, Appius Claudius consilium suggessit dissoluendæ tribunitiæ potestatis per collegarum intercessionem, quod cum Senatui probatum esset, primarij Senatores prehensandis Tribunis sex eorum ad intercessionem adduxere; sicque reliqui Rogationis authores fumum sine flamma effuderunt.

ANNVS MVNDI 3640.

IOIADÆ Ducis & Pont. 11.

DARII NOTHI 10. Imperij Persarum 124.

OLYMP. XCI. AN. 3. V. C. 339.

ANTE CHRISTVM 413.

I. Belli 18. Apparatus ad Siculam expeditionem. Magnorum malorum apparatus superiore hyeme in Sicilia, Peloponneso, Attica facti sunt, quæ maria hoc anno, terraque latè concutere cœperunt, qui fuit belli annus decimus octauus. Eius initio Athenienses nonnullis præliis victos Syratusanos ad pacis consultationes impulerant: cum auxiliis Corinthiorum superuenientibus, animis viribusque firmiores, belli curas magno Atheniensium incommodo, redintegrarunt. Adeo vt Nicias Athenas scriberet, rem Atheniensem in magno discrimine versari; & nisi primo quoq; tempore aut se reuocarent, aut alios non paucos mitterent, nullam spem salutis superesse. Eo nuncio permoti Athenienses, quamprimum Eurymedontem cum decem nauibus & 20 talentis argenti in Siciliam miserunt, qui laborantibus opem ferret, & suppetias maiores quāprimum venturas nunciaret; duce videlicet Demosthene, qui omnem interim nauabat operam vt nouas copias compararet.

Quis ibi status Atheniensiū.

II. Et quis in Græcia. Et quoniam Nicias nunciarat, Corinthi, & in reliqua Peloponneso, naues alias auxiliares in Siciliam parari; Athenienses 20 naues miserunt Naupactum, vbi præsidium nauale iamdudum habebant, vt earum iter in Siciliam impedirent: contra quas Corinthij 25 nauibus instructi pugnare decreuerunt. Interea Lacedæmonij, instigantibus etiam Syracusanis & Alcibiade, expeditionem in Atticam præparabant, sicque duodeuigesimus huius belli annus abiit. Quo Romani Volanos Æquorum populos, qui in agro Lauicano nouos vexabant colonos, vno prælio subiugarunt.

Romani Volanos subiugant.

ANNVS MVNDI 3641.

IOIADÆ Ducis & Pontificis 12.

DARII NOTHI 11. Imperij Persarum 125.

OLYMPIAD. XCI. AN. 4. V. C. 340.

ANTE CHRISTVM 412.

I. Belli 19. luctuosissimus Atheniensibus. Decimus nonus belli annus Atheniensibus luctuosissimus fuit: nam domi forisque maximis damnis & cladibus affecti, pene funditus interiere. Statim enim veris initio Lacedæmonij, Agide rege ductore irruptionē in Atticam fecerunt, & agro circumiacente vastato, Deceleā captā communire cœperūt. Erat is locus medius inter Atheniēses & Bœotos, vt inde præsidiarij milites perpetuis dānis Athenas afficerēt; & grauiora etiam, quam Pylus Spartanis, detrimenta importarent. Validum quoque exercitum cum Thebanis in Sici-

Decelea capitur.

liam miserunt, cum nongentis granis armaturæ militibus. Quibus protectis Corinthij, & Sicionij alterum cum septiogentis emiserunt.

Copias in Siciliam mittunt.

Interea autem Athenienses Cariclem & Demosth. quos cum magnis copiis in Siciliam mittebant, iusseruot Peloponnesum circum nauigare, oramque vexare, si forte copias Lacedæmoniorum ex Attica eo modo extraherent. Quod ille frustra conatus; locum tamen è regiooe insulæ Cytheræ cœpit Demosthenes, ac communiuit, vt inde sicut ex Pylo Spartani latrociniis infestarentur.

II. Ibi cum Syracusanis male pugnant in terra.

Quæ dum in Græcia fiunt Syracusani terra marique simul Athenienses adorti, tribus eos munitionibus, cum multa cæde expulerunt: & magna pecuniæ & commeatus vi, multòque triremium instrumeoto in potestatem redactis, tria trophæa contra ipsos erexerunt. At nauali prælio vndecim nauibus amissis superati sunt, cum res Atheniensium duntaxat depressisseot.

In mari vincunt.

Expugnato porro Plemmyrio, vbi munitiones Atheniensium erant, commeatu excludebantur, ita vt nihil in castra sine prælio importari posset: ex quo magnus exercitui terror illatus, & animis vehementer deiici cœpit. Dimiserunt quoque Siculi naues duodecim, quarum vna Lacedæmone rerum Siculatum statum, spesque referret, & bellum subinde vrgeri nouis auxiliis oraret; reliquæ, Athenienses aliquot naues, quæ oram Italiæ legebant, profligarunt partim vt Siculos, versus Syracusanos cum victoria inclinantes, ad suas partes adducerent nonnullæ tamen Atheniensium opera interceptæ periere.

III. Decelea vexat Athenas quę & inopia premuntur.

Interim Decelea incredibilibus damnis Athenienses afficiebat, & ad proximam rerum omnium penuriam adigebat, adeo vt auxilium mille & trecentorum Thracum, qui cum Demosthene ituri erant in Siciliam, cum tardius venissent, domum remittere coacti fuerint, quod eis stipendium persoluere non possent, monitos vt in reditu hostem quibus possent damnis afficerent: qui improuisi Mycalessum Bœotiæ vrbem prope funditus deleueruot. At

Syracusani nauali pręlio Athenienses vincunt.

Syracusani interea nauali prælin contra Athenienses ita pugnarunt, vt semel iterumque congressi, eos non sine damno io castra cum fuga compulerint. Sed ecce Demosthenes cum tribus & septuaginta nauibus in Siciliam appellit; ex cuius aduentu, & Atheniensibus vt in malis, quoddam animi robur accessit, & Syracusanos non exiguus terror inuasit.

Demosthenes cum copiis adest.

Quo vti volens Demosthenes, quam primum muoitiones non admodum fellciter inuasit; neque mox feliciore successu nocturnam pugnam ad Epipulas commisit. Itaque optebat iode Catanam emigrare, vt liberiore mari pugnare posset, prę-sertim cum parum salubri loco castra essent.

IV. Nicias migrationem dissuadet.

At Nicias migrationem dissuasit, quod sperabat Syracusanos, quorum plerosque sciebat fauere Atheniensibus, consilia ipsis vtilia breui agitaturos. Itaque ibidem cum omnibus copiis perstiterunt; donec Syracusani auctis Carthagine copiis se compararunt ad Athenienses terra marique inuadendos, præsertim cum morbi in castris inualescerent.

Tandemq; consentit, & in pugna vincitur.

Quæ causa fuit vt Nicias in migrationem cæteris ducibus consentiret & abissent, nisi lunæ defectio migrationem differre coëgisset. Quo tempore cum Syracusani secretę migrationis consilia didicissent, rati sibi commodius esse ibi pugnare, cum sex & septuaginta nauibus in aciem prodeunt, Athenienses cum sex & octogiota. Victoria penes Syracusanos stetit, qui duodeviginti Atheniensium oaues ceperunt, interfectis duobus militum millibus, quæ fuerunt maiorum malorum præludia.

V. Syracusani discessum Græcorum impediuot.

Nam animis elati Syracusani, magni portus, in quo erant Athenienses, ostia obstruere cœperunt, ne inde abire furtim sine certamine possent. Quæ dum Nicias animaduertit, cum alioqui classis commeatus inopia laboraret; edixerant enim Cataneis, ne quid ad se mitterent, quòd eò ipsi quamprimum essent profecturi, necessario classem ad prælium præpararunt.

Rursumq; pugnant, & vincunt.

Milites suos vtrique duces cohortaotur, Nicias præsertim, qui exercitum suum ex proxima clade consternatum videbat, monens rem ad summum adductam esse discrimeo & in hac pugna omnia esse posita. Cum ergo ad certamen veotum esset nihil artis vel industriæ, nihil roboris vel audaciæ vtrinq; prætermissũ est sed toto ferme die summa pertinacia certatum, tandem tameo Athenienses cesseruot, atque in fugam versi, in terram euaserunt, circumspicientes si quam in castris, aut munitionibus viam salutis inuenirent. Diodorus 60 naues Atticas periisse dicit, Syracusanas vero 4. & viginti.

VI. Consiliom Græcorum de fuga

Hic plerique Atheniensium fugam quamprimum captandam censebant, Demosthenes autem & Nicias eruptiooem ad auroram differendam instructis interim reliquis nauibus, cum plures sibi naues quam hostibus superessent, sed duplo plus erat tunc animi triginta Syracusanis, quam centum Atheniensibus. Nautæ enim nullá in nauibus spem victoriæ vel salutis habentes naues conscendere noluerunt, sed terrestri itinere aliquò se recipere statuebant.

Callidè à Syracusanis impeditur.

Id præsentientes Syracusani desperantes se fessum & comestabundũ militem ad oocturnas excubias euocare posse, Hermocrates insigni fraude nuncios ad Niciam misit, nomine quorũdam qui ei Syracusis amici erant, ne ea nocte iter pararet, quòd transitus à Syracusanis obsessi tenerentur. Creduli duces ad tertiam vsque noctem ibi substiterunt, vt commodius vasa cum quiete, animosque colligerent. Miseri ac supra modum imprudentes, qui non intelligerent sibi magnum ab hoste malum interea præparari.

VII. Qui fugientes itinere terrestri modis omnibus vexant.

Gylippus enim dux Syracusanus cum peditatu egressus, vias omnes præsidiis obstruxerunt, riuorum omnium ac fluuiorum transitus obseruarunt, vt venientem hostem & fatigatum, & deteriore loco ac conditione pugnantem, facile perderet. Nihil attinet dicere quam luctuosus fuerit Atheniensium digressus à suis, quos ægros, ac vulneribus debilitatos, aut deficientes in via, hostium crudelitati relinquebãt. Niciæ copiæ quadrato agmine præibant, Demosthenes cum suis sequebatur, vnius vel alterius diei itinere, Siculo equitatu extremos quosque carpente, donec ex munito quondam colle cum clade repulsi, & insuper pluuiis tonitribusque territi, & cœlum & terram contra se existimãtes conspirasse animos magis magisque abiiciebant. Postridie ac deinceps cum progredi cuperent, semper hostem habebant circumfusum, qui telis eos vndique peteret,

multosque

multosque fauciaret. Et quoties Athenienses in Siculos impressionem faciebant, ipsi se subducebant; quoties vero recedebant, illis instabant; sicque certamine miserè lancinato, sine pugna perpetuo depugnabant.

VIII. Et ad deditionem compelluntur primo Demosthenem.

Inito deinde consilio aliorsum iter flectere, & non vltra Catanam versus, noctu iter arripuere. Sed cum nocturno itinere, in hostico iter fieret à victis, & locorum ignaris, omnia turbabat trepidatio. Demosthenis copiæ dissipatæ sine ordine quoquo modo sequebantur. Vbi illuxit mirati Syracusani hostem abiisse, eum persecuti, sub horam prandij assecuti sunt: qui cum ad pugnam se compararent, Syracusani cum desperatis ferro decernere nolentes, ab equitatu circumuentos in locum iniquissimum pertraxerunt, vbi conclusi muris, telis vndique petebantur. Cumque totum diem vulneribus eos eminus afflixissent; tandem Demosthenes cum suis deditione facta, captiui abducti sunt Syracusas. Postridie Niciam qui 150 stadiis Demosthenem antecesserat, assecuti, paribus omnino malis ad fluuium Asinarium affectum, ad deditionem compulerunt: ex quibus tota Sicilia captiuis ac seruis replera est. Plerique in profundas lapidicinas demissi, miserrimo ac tenuissimo victu vitam trahentes, solibus & pluuiis expositi, morbis, ac plagis, ac pœdore confecti periere.

Deinde Niciam.

IX. Ambo interficiuntur.

Nicias autem & Demosthenes, quamuis eos Gylippus vehementer seruatos cuperet, quasi gloriosissimum specimen victoriæ suæ, eos tamen Syracusani, veriti ne quid noui molirentur, quamprimum interfecerunt. Et hic finis fuit omnium copiarum, quæ cum Atheniensibus in Siciliam profectæ, pari cum ipsis clade consumptæ sunt: & quidem ea clade, qua multis seculis nulla maior in Athenienses incubuit. Tantæ cladis nuncij diu Athenis fidem non obtinebant. Tandem recredita, tam dolor præteritæ iacturæ, quam metus imminentium præterea malorum totam Rempublicam impleuit: quòd hostes ex Sicilia & Peloponneso in vrbem desolatam; nauibus, viris, pecuniisque destitutam, quamprimum venturos crederent, & socios à se vbique defecturos.

Quis Athenarũ status.

X. A sociis deseruntur.

Et certe Diodorus scribit Syracusanos extincto bello, Lacedæmonios armorum socios spoliis bello captis remuneratos esse, simulque 35 triremes in subsidium belli contra Athenienses duce Hermocrate misisse. Vniuersi quoque Græci, cum accepissent res Atheniensium clade Siciliensi attritas, animos erexerunt, & propter commune in eos odium & inuidiam, in ruinam inclinantes, præcipites agere conabantur. Ergo & qui neutrorum erant socij, se Lacedæmoniis ad belli societatem dabant: & Laconum socij tanto maiore belli desiderio flagrabant, Qui autem dudum erant Atheniensium socij, ab iis sine metu deficiebant. Visum tamen est non oportere frangi malis, sed afflictis rebus opem ferre, classem parare, pecuniam, materiamque corrogare, socios, & præsertim Eubœam præsidio firmare, res vrbanas aliqua ex parte corrigere, sumptusque minuere, magistratum qui Reipub. prouideat creare, quod eo facilius erat, quò populus, propter præsentis mali magnitudinem, erat obsequentior.

Nec tamen animis franguntur.

XI.

Lacedæmonij autem ipsi in primum ver bellum parabant, quo sui victrices copias e Sicilia redituras sperabant, simulque persuasum habebant; si hoc eis bellum rectè succederet, se totius Græciæ imperium tuto consecuturos. Itaque Agis Lacedæmoniorum rex quam maximum belli apparatum facit, ad quem Eubœenses primi deficiunt. Eos sequuntur Lesbij, Bœotis adiuuantibus; Chij deinde & Erythræi Spartam defectionis causa adierunt, Et cum iis legatus à Tissapherne missus, qui Dario rege Prætor erat interioris prouinciæ; qui & Peloponnesios contra Athenienses excitabat, & ipsorum copias se stipendia præbiturum spondebat. Alcibiades quoque Hellespontius ad defectionem ab Atheniensibus sollicitabat. Sicque cum hyeme vndeuigesimum huius belli annus excessit. Qui ne Romanis quidem satis lætus fuit. M. enim Posthumius, ducto Volas exercitu, cum leuibus prœliis Æquos fregisset postremo in oppidum irrupit, præda militibus promissa. Eo potitus cum fidem mutasset, ab iis lapidibus obrutus est.

Quos Lacedæmonij affligunt.

Occupata Eubœa &c.

Posthumius à suis necatur.

ANNVS MVNDI 3642.

IOIADÆ Ducis & Pont. 13.

DARII NOTHI 12. Imperij Persarum 126.

OLYMP. XCII. An. 4. V. C. 341.

ANTE CHRISTVM 411.

I. Anno belli 20. socij Atheniensium deficiunt.

IPso primo vere anni vigesimi belli Peloponesiaci, Atheniensium socij, qui defectionem meditati fuerant, Alcibiade in primis anniteute iam executi sunt, Chij maximè atque Milesij, post quorum defectionem, Persæ cum Lacedæmoniis belli societatem contra Athenienses inierunt. Athenienses autem contra Chios ter feliciter pugnarunt, contra Milesios, autem pro quibus pugnabant Alcibiades & Tissapernes, certamen anceps fuit. Cumque interim aduenissent quinque & 50 Siculorum & Peloponnesiorum naues, Athenienses qui de summa rei hoc tempore periclitari nolebant, relicta oppugnatione Mileti, Samum profecti sunt, vnde Miletum incursionibus fatigabant, Peloponnesiis eam propugnantibus; a quibus & Rhodus ad defectionem adducta est.

II. Alcibiades ad Persas deficit, eiusque improba consilia.

Alcibiades porro, versatili vir ingenio, Agidi regi Lacedæmoniorum erat inimicus, & Lacedæmone plerisque suspectus, vnde & epistola de ipso interficiendo ad Astyochum nauarchum venit. Quod ille præsentiens, ac metuens ad Tissaphernem Persam transiuit, apud quem cum degeret, plurimum illum docuit in vniuersæ Græciæ detrimentum. Qualia erant, ne properaret bellum finire, sed sineret Græcorum vires mutuis atteri prœliis, & separatim imperium habere, vt Regi liceret alteram partem, in eos à quibus offenderetur, immittere. Et quoniam sibi reditum parabat in patriam, addebat etiam Athenienses imperij socios illi commodiores fore, quam Lacedæmonios, qui ad Græcos in libertatem vindicandos arma ferrent, nec passuri essent Persas Græcis imperare. Quæ cum

probaret Tissaphernes, non parum fidei Alcibiadi ac beneuolentiæ tribuebat, quam is tanto colebat impensius, quanto eam sciret plus habituram momenti ad reditum suum obtinendum.

III. Pro Oligarchia satagit.

Ergo principes Atheniensium, qui erant in Samo insula, inuitat ad Oligarchiam, ad quam iam ipsi propendebant: docet militem eò deductum iri, spe stipendij à rege suppeditandi; & totum populum spe auxiliorum, quæ Tissaphernes præbiturus esset; apud quem cum omnia posset Alcibiades, eum in patriam reuocatum iri, pulsis, qui eum damnarant, magistratibus. Quæ cum Phrynico non probarentur, mira is cum Alcibiade arte certauit, vt in Annalibus traditum est. Is nihilominus postea Pisandri criminatione de magistratu deiectus, in foro pugione percussus interiit. Idem Pisander, qui primarius erat inter Oligarchiæ candidatos, cum sociis Athenas venit, vt mox dicetur, tantumq; dicendo valuit, vt eam Reipub. formam populo persuaserit, speranti antiquam mox facile restitui posse. Itaque decretum fecit, vt Pysander eum collegis ad Alcibiadem, & Tissaphernem proficisceretur ad rem transigendam. Res tamen haud prosperè cessit, Tissapherne parum ad id fœdus propenso; quod callidè dissimulauit, Alcibiades, legatis se deceptos fuisse conquerentibus. Tissaphernes autem fœdus eum Lacedæmoniis tertio renouauit, ac correxit.

Maximeque Pisander, qui eam populo persuadet.

Romæ indicium de authoribus Posthumianæ cædis à Consulibus factum, non sine plebis querela.

Indicium de clade Posthumij

ANNVS MVNDI 3643.

IOIADÆ Ducis & Pontificis 14.

DARII NOTHI 13. Imp. Pers. 127.

OLYMP. XCII. An. 2. V. C. 342.

ANTE CHRISTVM 410.

I. Vrgetur Oligarchia.

MAgna hoc anno belli vigesimo primo Athenis rerū commutatio facta est. Cum enim Pisander Athenis cū suis decederet, reliquit, sociis, qui popularem administrationem sublatam volebant, curam, vt omnia, quæ in eam rem essent opportuna, diligenter procurarent: ipse cum sociis ad Tissaphernem nauigauit, sed re infecta cum collegis eò rediit, vbi maxima pars copiarum Atheniensiū versabatur. Ibi inito cum suis colloquio statuerunt missū facere Alcibiadem; deinde sibi ipsis prospicere, qui inchoata perturbatione Reipub. in periculo versabantur, si res remitteretur. Dederunt quoque operam vt res bellica sustentaretur, pecuniis de suo conferendis. Pisander Athenas cum quinque legatis profectus est, vt ibi Aristocratiæ, & in cæteris in transitu oppidis initium daret. Reliqui autem legati eadem de causa ad alia oppida dimissi sunt.

II. Pisander Athenas venit ibique eam constituit.

Pisander cum suis, acceptis ex aliquot vrbibus secum armatis militibus, Athenas venit, vbi pleraque à sodalibus suis iam confecta deprehendit; in primisque Androclem de medio sublatum, acerrimum popularis statum propugnatorem, & præcipuum damnandi Alcibiadis authorem, aliosque nonnullos. Et licet adhuc Senatus populusque congregabatur, nihil tamen statuebant, nisi quod placebat coniuratis: qui, cum aduenisset Pisander, coacto populo sententiam dixerunt de eligendis decemuiris, legum scribendarum causâ, qui eas ad certum diem ad populum ferrent. Qui dies vbi aduenisset, edixerunt cuiuis Atheniensium licere, quamcunque vellet pronunciare sententiam, ingenti pœna proposita ei qui obstitisset, quo edicto & fucum faciebant plebi, quam redigebant in seruitutem, & sibi omnia edicendi potestatem assumebant: statim enim apertè dixerunt magistratus pristino ritu non esse deinceps constituendos, sed quadringentos viros, qui à quinque electis præsidibus deligerentur. Quorum principes fuerunt Pisander Antiphon, Theramenes &c. à quibus Senatores valere iussi sunt.

III. Res in castris vacillat.

Sed res in castris vacillare cœpit. Etsi enim ibi erant trecenti pro Oligarchia coniurati, & decem ex vrbe legati fuerant, qui milites lenirent, & mutationem ad Reipub. salutem pertinere docerent; id tamen illis non persuaserunt, sed pluribus sibi conciliatis, Democratiam restituere statuerunt, & præcipuos Oligarchiæ fautores partim occidere, partim in exilium mittere; præsertim cum intellexissent 400 in vrbe tyrannicè dominari. Verū Thrasybulus & Trasyllus, quorum ope in restituenda populi administratione milites vtebantur, eorum impetum compressere. Adegerunt potius ad maximum iusiurandum, cuius omnes Samij fuere participes, se deinceps solita populi administratione vsuros, quadringentis, qui Athenis erant hostes futuros, bellum contra Peloponnesios alacriter gesturos. Idem Thrasybulus militibus persuasit Alcibiadem vt reciperent, persuasus hanc vnam esse spem salutis, si Tissaphernem, apud quem Alcibiades plurimum poterat, à Peloponnesiis alienatum ad se traduceret. Ergo eum Samum deduxit, qui causam apud milites ita egit, vt ab iis in numerum ducum reciperetur.

Ope Thrasybuli & Thrasylli retinetur Democratia.

Recipitur Alcibiades

IV. Et quæ ab eo hanc in rem gesta.

Alcibiades Tissaphernem adit, eumque Peloponnesiis suspectum reddit, & vim cohibet à quadringentis, & eorum legatis, quos in vrbem remittens, monet vt suo nomine quadringentis suadeant, vt pristino Senatui cedant, sperare se fore vt exercitū, qui Sami esset ipsis reconciliaret, & Peloponnesios superaret. Quibus illi verbis multos Athenis, qui hunc rerum statum ægrè ferebant, corroborarunt, iam prospiciētes hunc dominatum non fore diuturnum. Cumque 400 metu se Peloponnesiis coniungere tentarent; & ipsi nihilominus Athen. Eubœam eripuissent, maximam in desperationem adducti sunt; præsertim cum exercitus, qui Sami erat, ab eis defecisset, & ipsimet deditione in vrbe laborarent, vt in dies viderentur infestis armis inter se concursori. Itaque concione aduocata quadringentos exauctorarunt, & quinque millibus, quorum prætexentes gubernationem, illi regnabant, gubernationem attribuerunt; tum aliis mox concionibus cætera Reip. gubernationem spectantia constituerunt. Decreuerunt etiam Alcibiadem omnesq; eius socios & exercitū, qui Sami erat, Athenas ad se aduocare.

Quadringentorum metus.

Exauctorantur.

Quæ.

Quæ cum fierent Piſander & præcipui eius ſocij, clam ad Lacedæmonios abierunt.

V. Spartani ac Athen. in Helleſponto vincuntur.

Qui autem circa Miletum erant Lacedæmonij Helleſpontum adeunt, quod Pharnabazus, alter Darij præfectus, eis ſpondebat ſe daturum operam, vt omnes Athenienſium ſocij ab ipſis deficerent; quod cum Athenienſes didiciſſent, ducibus Thraſybulo atque Traſyllo eos inſecuti ſunt. Ibidemque diebus aliquot in nauali prælio apparando conſumptis, initum eſt certamen, in quo poſt diuturnam, ancipitemque pugnam, victoria Athenienſibus ceſſit, eáque eorum animi, qui cladibus afflicti prope iacebant, ad ſpem meliorem excitari cœperunt, & trophæum ad Canis ſepulchrum, ſiue Hecubæ monimentum, ad quod pugnatum fuerat, erexerunt. Ad eam victoriam magnum attulit momentum Alcibiades, ſuperueniens pugnæ cum 18 nauibus, qui ſuis primum terrorem vt ignotus, deinde victoriam attulit, captis de hoſte 30 nauibus. nequaquam Pharnabazo contra Athenienſes pugnante: quod tamen aliqui ad poſterius certamen anni ſequentis in Helleſponto differunt.

Ope Alcibiadis.

VI. Romæ turbæ tribunitiæ & peſtilentia.

Romæ ſuperiorem annum modeſtia Tribunorum quietum fecit; In hoc qui Fabium & Furium Coſſ. habuit, L. Icilius auita Icilij in turbanda Repub. certamina, de legibus agrariis renouauit; ſed coorta minacior, quam pertinacior peſtilentia, cogitationes hominum à litibus ad curam ſanitatis traduxit. Morbū ſequenti anno excepit inopia, cui legatis frumentandi cauſa circūquaque dimiſſis ſuburoui eſt.

3644. VII. Tiſſaphernes Alcibiadem cōprehendit.

Sequenti ergo anno Alcibiades tam inſigni potitus victoria, cum affectaret ſe oſtentare Tiſſapherni, ad eum cum muneribus, & imperatorio comitatu contendit. Sed Tiſſaphernes, qui iamduduin apud Lacedæmonios male audiebat, & eorum apud Darium criminationem metuebat, Alcibiadem nihilominus cogitantem comprehendit, & Sardibus in vincula coniecit. At 30 poſt diebus habita alicunde equi copia elapſus Sardibus Clazomenas profugit, Tyſſaphernem inſuper calumniatus, emiſſum ſe ab illo fuiſſe. Inde cum Seſtum ad Athen. caſtra veniſſet, audiſſetque Lacedæmonios Abydo Cyzicum petiiſſe, eò cum Theramene & Thraſybulo & ſex & octoginta nauibus proficiſcitur & Lacedæmonios nauali prælio circumuentos ſuperat. Inde copiis vtrimque in terram traductis Laced dux Mindarus fortiter pugnans occumbit. Naues omnes in Athen. poteſtatem venere, ipſáque vrbs Cyzicena, quæ grandi ſe pecunia redemit, ſicut & aliæ in eodem tractu nonnullæ.

Qui fugâ lapſus ſuperat Lacedæmonios.

ANNVS MVNDI 3645.

IOIADÆ Ducis & Pont. 16.

DARII NOTHI 15. Imperij Perſarum 129.

OLYMP. XCII. AN. 4. V. C. 344.

ANTE CHRISTVM 408.

I. Mœror Lacedæmo-

Mirum in modum deiectis erant animis Peloponneſij, vt qui nuper literas Spartam in hæc verba ſcripſerant. *Actum eſt de præclaris rebus noſtris, Obiit Mindarus, eſuriunt milites; quid agendum ſit ex inopia conſilij neſcimus.* At Pharnabazus eos conſolatus eſt, hortatuſque eſt vt ſaluis adhuc corporibus, lignorum cauſa ne contriſtarentur, quorum vim magnam ditio Regis haberet. Itaque veſtem ſingulis cum viatico duorum menſium donat, nautas armat & regionem ſuam maritimam præſidiis munit, conuocatiſque vrbium & triremium præfectis apud Antandrum tot triremes ædificare iubet, quot quiſque ipſorum amiſiſſet, materia ex Ida monte, pecuniis ex regio theſauro ſubminiſtratis. Interim Agis Lacedæmonius ex Decelea prædas agebat ad ipſos Athenienſium muros, elaborans ne mari frumentum ad ipſos importaretur. Quem cum Thraſylus Athenienſis non ſine eius damno repuliſſet, magnis copiis à ciuibus ſuis præfectus eſt, quibus Epheſi anno ſequenti vſus eſt.

nior à Pharnabazo leuatur. *Plut. in Alcib. Xenoph*

II. Res in Sicilia & Romæ geſta. *Diodor. Sic.*

Hoc autem, qui eſt vigeſimus tertius huius belli annus, in Sicilia Annibal cum centum millibus armatorum in eam inſulam ingreſſus, trium menſium ſpatio, duas vrbes præclaras Selinuntem & Himeram, poſt maximas vtrinque clades funditus eruit. Sicq; lætitia Siculorum, de ingenti Athenienſium clade, non modico ſelle triſtitiæ diluta eſt. Romæ autem dum Menenius Tribunus plebis de re agraria altercatur, Æqui mixti Volſcis arcem Caruentanam occuparunt. Cuius recipiendæ cauſa cum Valerius Conſul delectum haberet, cumque ille impediret, collegarum interceſſione impedimento ſublato, miles colligitur, arx primó impetu, deiecto præſidio recipitur, miles præda fraudatus iraſcitur, & Vrbem Conſul ouans ingreditur.

3646. III. Polydamas Pancratiſta.

Sequens annus, qui primus fuit Olympiadis 93 & belli 24, victorem habuit in Olympicis Polydamantem Theſſalum Pancratiſtam, de cuius mirabili robore quædam in Annalibus ex Pauſania collecta reperies. Illud tamen non omitto, quod ad firmandam temporis rationem valet, eius roboris fama permotum Darium Artaxerxis ex pellice filium donis eum & promiſſis per legatos ad ſe Suſam euocaſſe, vbi ſolus ipſe tres de cohorte regia, qui immortales vocabantur confertim in ſe irruentes, pugnis opinor & calcibus, interfecit. Thraſylus autem cum copiis, quas à ciuibus ſuis acceperat, Lydiam populatus, & aliquot aliis locis re nō infeliciter geſta, Epheſum irrito conatu aggreſſus eſt, Tiſſapherne in eius ciuitatis auxilium copias vndique contrahente, Siculorum præſertim, qui cum 25 nauibus Epheſum venere; à quibus Athen. partim occiſi, partim in fugā acti Lesbum venere, vbi cum naues Syracuſanas ex Epheſo reduces præteruehi vidiſſent, aduerſus eas in altum prouecti, quatuor, vnà cum ipſis victoribus, capiunt, reliquas Epheſum vſque perſequuntur: captiuos autem Thraſylus Athenas mittit, ignominiæ ſuæ leuandæ cauſa.

Res à Thraſylo in Aſia geſta.

IV. Et in Helleſponto cum Alcibiade.

Hinc Seſtum ad exercitum Thraſylus nauigat, vnde copiæ vniuerſæ Lampſacū traiiciunt quas cum ibi in ordines Alcib. redigere vellet eius milites arrogantia inflati, nolebant Thraſyli militibus, victores, ſcilicet victis aggregari: Ibi tamen omnes in hybernis habiti, cum Lampſacum muniuiſſent, expeditionem aduerſus

Abydum suscepere, cui ferebat opem Pharnabazus, sed prælio superatus terga vertit, cumque Alcibiades persequi oon destitit, donec ipsum tenebræ hosti & cladi eriperent, Plutarchus ait Sacerdotes in ea pugna captos, ab Alcibiade sine pretio dimissos. Nimirum sacerdotium etiam hostibus sacrosanctum fuit.

Honor Sacerdotij.

V. Primi è plebe Quæstores.

Hoc primùm anno ab Vr. Cond. 345. Plebeij quæstores facti sunt, ita vt in quatuor creandis vni tantum Patritiu C. Fabio Ambusto relinqueretur locus. Ea res tribus Iciliis Tribunis plebis attributa est; quæ victoria eo gratior plebi fuit, quod sic patefactus ad côsulatus & triumphos locus nouis hominibus videretur. Quod cum indignissimè ferret Senatus, & vereretur ne si Tribuni militares crearentur, in eam quoque dignitatem plebs inuaderet, omni contentione comitia consularia postulabat. Ea contentio cum exitum non haberet, Arx Caruentana, digresso ad prædas Romano præsidio, ab hoste recuperatur. Nec tamen propterea Tribuni cessere, donec S. C. factum est de Tribunis militaribus creandis, ea tamen lege, ne Tribunis plebis magistratus côtinuaretur. Tum demũ delectus haberi cœptus Consules ambo ad eam profecti arcem, eam irrita oppugnatione deseruere. Ita domesticis côtentionibus opportunitas gerendæ rei periit, hoste se per otium, ad tolerandam obsidionem præparante. Verruginem tamen nescio quam Volscis, cum ingenti præda eripuere.

Arx Caruentana perditur.

ANNVS MVNDI 3647.

IOIADÆ Ducis & Pontificis 18.

DARII NOTHI 17. Imp. Pers. 131.

OLYMP. XCIII. AN. 2. V. C. 346.

ANTE CHRISTVM 406.

I. Res ab Alcibiade bene gesta.

Quintus & vigesimus belli Peloponesiaci annus habet rem bene gestam ab Alcibiade contra Chalcedonêses, qui ab Atheniensibus defecerãt, & præsidiũ Lacedæmoniorum receperant. Ei præerat Hippocrates, qui cũ diu certamen contra Trasyllũ produxisset, superueniête Alcibiade interfectus est. Mox autem Pharnabazus eos Atheniesibus, nõ iniquis conditionibus recôciliauit. Byzantiũ eodem têpore ab Athen. obsessum, & proditione captum est, admisso in vrbê Alcibiade. Diodorus ait ciues odio Clearchi Laced. qui moribus asper erat, ad proditionis consilia deuenisse. Hæc cum Athen. prosperè cedunt, Lacedæmonij Pylum terra marique oppugnarũt. Cumq; Athen. exercitus, tempestate prohibente, auxilio venire nequiuisset, obsessi fessi malis dedidere se, deditionem salute pacti. Atque ita molestissimum Castellum, post anoos nouendecim, in potestatem Lacedæmoniorum rediit.

Pylus à Spartanis recuperatur.

Ab Olymp. 88. a. 4. ad 93. a. 2.

II. Romani ad Antium.

In Italia vero cum hoc tempore Æqui & Volsci, ad arma omnes prouinciarum suarum populos conuocasse diceretur, & ad Vrbem Antium conuenisse, Senatus Dictarorem tanquã rebus desperatis dicendum censuit, repugnantibus licet militaribus Tribunis. Dictus est Cornelius Cossus, qui facili prælio ad Antium vicit hostem. Victur exercitus Volscum agrum depopulatus, castellum ad lacum Fucinum expugnauit, & tria cepit hominum millia. Dictator bello ita gesto, felicitate quam gloriæ maior, in vrbem rediit, & magistratu se abdicauit.

Metu Dictatorem creant.

3648.

III. Persæ fauent Laced. & nominatim Cyrus regis filius.

Sequente autẽ vere ineunte, Pharnabazo & legatis Atheniensium ad regem Dariũ pergentibus, Lacedæmoniorum legati eis occurrerunt, qui & narrarunt se quidquid à rege petiissent, impetrasse, Cyrum quoq; iuniorem filium eius, maritimis omnibus cũ imperio præfuturum, & in gerẽdo bello Laced. affuturũ. Quæ cũ Atheniensiũ legati didicissent, cupiebant vel regem adire, vel domũ reuerti. Sed Cyrus volebat Athenienses ignorare quæ in Asia gererentur, & mani ipse extra patriã detineri. Itaq; variis promissis à Pharnabazo ad trienniũ detẽti, ad suos deniq; inanes reuersi sunt. Hoc ipso anno Alcibiades ritu pene triumphali redit Athenas, & à populo instar Dei cuiusdam receptus est. Quod fuit vtiq; exẽplum popularis, Grecæ præsertim, incôstantiæ & leuitatis, quæ priuatũ hominem primũ in altum vehemẽter extulit; deinde turpiter deiectum cũ execrationibus expulit, mox expulsum cũ summa gloria reuocauit: reuocatũ iterum abiecit à se, & ad iteratum exiliũ côpulit, quem deinde reuocem frustra desiderauit.

Alcibiades magnificè Athenis acceptus, variè iactatus est à suis.

IV. Res ab eo gesta pro sacris contra Agidẽ.

Sub reditum suum, cum apud patres & populum, violatorum sacrorum calumniam diligenter purgasset, ita res tulit, vt factis ipsis rem côfirmaret. Cum enim reditus eius in festa quædã Mineruæ incidisset, ad quæ celebranda nõ terra vt olim, sed mari metu Agidis adibatur, voluit ipse populum ritu pristino illuc, inulto Agide proficisci. Ergo armatus prodit: sed cum Agis armatum timens, prodire non est ausus.

Itaq; Alcibiades & tutũ iter populo dedit, & sacra domum tanta cum gloria reduxit, vt populus eũ sibi regnũ assumere desideraret. Quæ causa fuit vt principes ciuitatis insisterent, vt primo quoque tempore expeditionem susciperet, suscepit autem Andrum versus, quæ est Ægæi maris insula, populo cuncta prolixè suppeditante. Cum autem Gaurio castello ibi occupato, vrbem ipsam semel iterumque frustra tentasset, eaque deserta Samum venisset, vt militem prædatione aleret, eius gloriam non parum fuisse detritam Plutarchus affirmat.

Eius ad Andrum expeditio parum felix.

V. Lysander Cyro gratiosus.

Interim Lysander Laced. Nauarchus creatur qui cum Rhodum appulisset, coactis 70. nauibus Ephesum profectus est; inde Cyrum Sardeis adiit, quem in rem Laced. propensum, valdeque liberalem expertus est, vt mercenarium hostis militem vberiore stipendio ab hoste ad se attraheret. Nec Lysander prælium cum Alcibiade committere audebat, eius felicitatem veritus. Sed is cum Hellespontum adiisset, Legatus eius Antiochus contra ducis imperium pugnat & victus occumbit, 15 nauibus amissis. Ea clade Athenis audita, exauctoratur Alcibiades, quo vna triremi in Chersonesum profecto, decem duces in locum eius eliguntur. Lysander autem Sparta successorem accepit Callicratidam, quem ille inopia laborantem reliquit. Cũque à Cyro pecuniam non accepisset, Methymnam nihilominus Lesbi oppidum captum diripit. Connnem Athen. ducem 30 nauibus spoliat, & classem eius Mitylene cômeatu prohibet.

Timet Alcibiadem.

Eius legatus male pugnat, & ipse exauctoratur.

Callicratidas successor Lysandri.

Athenienses

VI. Eo ad Arginusas merso Spartani vincuntur.

Atheniensis primum ei apen irritam fecerunt decem corum nautous à Callicratida comprehensis. Deinde cum 150 nauium classem comparassent, occurrit ei Callicratidas ad Arginusas, vbi cum inter pugnandum Callicratidas irruptione in hostem facta in mare delapsus, nusquam deinde comparuisset, victi Peloponnesij fuga se in Chium & Phocæum recepere. Amiserunt Athenienses naues duodecim, Peloponnesij ad septuaginta. Cumque illi naufragos suos ad sepulturam, tempestate prohibente, recipere nequiuissent, ab ciuibus suis capitali supplicio iniustissimè sūt affecti, qui singulari laude ac præmio digni erant. Sed omnium eos postmodum facti pœnituit, mox tamen meritissimas huius iniustitiæ pœnas dederunt, vt Diodorus quoque animaduertit. Post cladem autem ad Arginusas acceptam, Peloponnesij Ephesi conuenere, vbi de mittendis Lacedæmonem legatis deliberatum est, qui Lysandrum tam suo, quam Cyri nomine peterent, vt qui nuper gratiosus sociis, hostibus formidolosus fuisset: quem & impetrarunt. Itaque acceptis nauibus sub huius anni finem, Ephesum versus vela fecit.

Athenienses duces suos victores damnant.

Lysander ab exercitu repetitur.

VII. Carthaginenses in Sicilia Agrigentū occupant.

Hoc ipso anno tertio Olympiadis 93, vt refert Diodorus Siculus, Carthaginenses cum 120 triremibus in Siciliam profectis Agrigentum ad deditionem fame compulerunt, cum ipsi, licet prælio superati, totis octo mensibus oppidum obsedissent. In quem etiam annum refert occupatam à Dionysio tyrannidem, occasione ex Agrigentinorum calamitate sumpta, plebem aduersus optimates concitando, quod Agrigentum Carthaginensibus prodidisse viderentur. Neque tamen tyrannis vsque ad annum sequentem plane stabilita fuit, ad annos autem duodequadraginta perseuerauit, quandiu scilicet ille vixit. Hoc ipso tempore Sophocles & Eurypides poetæ insignes obiisse memorantur, ille summa lætitia ob palmam poetici certaminis adeptam, ille mœrore summo, cum inuidorum opera à canibus laceraretur: qua de re studiosus lector plura in Annalibus collecta reperiet.

Dionysius parat in eos tyrannidem. Mors Sophoclis & Eurypidis. n. 22.

VIII. Romanorū in hostes humanitas.

Hoc quoque anno Romæ creati sunt Tribuni militares omnes ex Patritiis. Editum quoque à Romanis non contemnendæ clementiæ atque humanitatis exemplum. Cum enim tempus induciarum cum Veientibus exiisset, & Romani per Feciales res suas repeterent, Veientes per legatos in Senatu obtinuerunt, quoniam ipsi domi intestina discordia laborarent, ne res ab eis tum repeterentur. Inhumanum quippe rati sūt domi vexatos etiam foris affligere. cum tamen populi Romanis circumfusi, passim eorum discordias ad eos inuadendos captarent. In Volscis Romani cladem acceperunt, amisso præsidio, quo Verruginem tenebant; quod ei, dum obsideretur à Volscis, auxilium tempori præstitum non fuisset.

Amittunt Verrugine præsidium.

(v)

ANNVS MVNDI 3649.

IOIADÆ Ducis & Pont. 20.

DARII NOTHI 19. & vlt. Imperij Pers. 133.

OLYMP. XCIII. An. 4. V. C. 348.

ANTE CHRISTVM 404.

VLtimus adest imperij & vitæ Darij Nothi annus, vt omnes consentiunt, & nominatim Diodorus Siculus, qui ait eum paulò post finē belli Peloponnesiaci, qui in hunc annum cadit, rebus humanis exemptum fuisse, cum per annos vndeuiginti tenuisset Imperium. Xenophon initio libri de expeditione Cyri, significat ipsum ex ęgritudine mortuū, & ægrum vtrumque ad se filium euocasse, illisque præsentibus cum Artaxerxi, qui dictus est Mnemon, regnum assignasset, Cyro autem magnam quandam præfecturam, vita decessisse. Prætulit autem Artaxerxem vt natu maiorem, licet eum ante regnum suscepisset, Cyrum autem cum iam rex factus esset, contra quam in filiis Darij Hystaspidæ contigerat.

I. Annus belli 27 & vlt. Mors Darij Nothi Lysā.

Eodem ipso anno vltimo Olympiadis 93 bellum Peloponnesia·um finem accepit, cum annos ter nouenos perdurasset, vt diligentius in Annalibus explicatum est, qui annus Athenis luctuosissimus fuit.

II. Lysander cogit copias & à Cyro pecunias.

Hoc ergo anno Lysander Ephesum venit, ibique omnes vndique naues congregauit. Inde ad Cyrum profectus pecunias ab eo accepit, quibus exercitui stipendium debitum persoluit. Athenienses quoque apud Samum classem instruebant, vnde mox soluentes Regis fines depopulati, Chium & Ephesum versus nauigabant, & ad nauale prælium se parabant. Sub hæc nuncius à Dario ad Cyrum venit quī eum dicebat ab ægro patre accersiri. Cyrus autem Lysandrum statim accersit, vtique Atheniensibus, ex proxima excursione in Regni fines iratus, & de sua profectione monitum, vetat cum Atheniensibus, nisi cum maiore classe confligere, ad quam parādam profusa largitione vsus, ad regem adiit. Eo digresso Lysander Cedream Atheniensium oppidum expugnat & di·ipit; indeque Lampsacum, omnibus diuitiis & commeatu affluentem. Athenienses, qui eius vestigia sequebantur, veniunt ad *Ægos potamos*, quasi dicas *Capræ flumen*, è regione Lampsaci ad stadia quindecim, vbi eius vrbis cladem didicerūt.

Cyrus patrem adit.

Athenienses ante tunt Lampsacum.

III. Pugna ad Ægos Potamos.

Cum primum illuxit, Lysander suos ad pugnam naualem instruxit, simulque edixit ne suo se quis loco moueret, aut in altum prouheretur iniussus. Adfuere quoque Athenienses cum 180 nauibus ad pugnā parati. Verum vbi classem suam Lysander non eduxit, iamque aduesperasceret, ad Capræ flumen redeunt. Tum Lysander naues omnium expeditissimas eos subsequi iussit, ac speculari quid in littus egressi agerent, moxque ad se referre. Id ipsum quatriduo egit, cum interim Athenienses quotidie aduersus eum in altum prouherentur, & commeatū Sesto peteret. Die 5. Lysander mandat iis nauibus quæ quotidie recedētes Athen. secutæ fuerāt, vt postquā ipsos de nauibus egressos, & per

Lysandri stratagema & victoria.

Chersonesum palantes vidissent, (quod illi quotidie longius faciebant, Lysandri contemptu, qui classem aduersus ipsos educere nun auderet,) conuersis ad se nauibus, scutum inter nauigaodum in altum tollerent, quo facto, iubet Lysander suos ad hostem quam celerrimè nauigare, & hostem imparatum inuadere. Milites enim hinc inde palati vagabantur: naues aliæ binos remiges, aliæ vnum, oonnullæ omnino vacuæ remanserant; itaque victoriam sine pugna consecutus est.

IV. Cononis fuga.

At Cono hostem cum classe irruentem intuitus, signa dat suis vt totis viribus ad oaues opis ferendæ causa concurrant, sed omnia turbata erant, & ad pugnam imparata. Sola Cononis nauis, & aliæ septem circa ipsum, cum Paralo, nomen id erat publicæ nauis Atheniensium, vectoribus instructæ in altum prouectæ discesserunt. Et Paralus quidam Athenas cladis nuncium allaturus, profectus est. At Cono postquam animaduertit res Atheniensium perditas, veritus populi furorem, in sex duces nuper agnitum, desperato reditu ad Euagoram in Cyprum cum octo nauibus profugit.

Lysandri præda.

Reliquas naues vniuersas Lysander eepit, & turbam captiuorum maximam, quos Lampsacum deduxit, & exprobrata Atheniensibus sæuitia, eorum ad tria millia iugulauit. Cumque Paralus noctu Athenas appulisset, & acceptam cladem nunciasset, varius hominum vlulatus tutam ciuitatem impleuit.

Atheniensium luctus.

Nihilominus metu ferendi, quæ tam multis Græcorum populis intulerant, ad obsidionem ferendam se compararunt.

V. Eorum socios Lysander occupat. *In Lysandro.*

At Lysander cum suis ducibus, omnia vbique oppida, excepta Samo insula, ad defectionem compellit, præsidia Atheniensium, aliosque quos vbiuis reperisset, Athenas ablegat, vt tanto citius obsessi commeatu carerent. Tum Spartam mittit, qui nunciarũt se cum ducẽtis nauibus aduentare. Et quidem lente. Nã, vt ait Plutarchus, per vrbes tam socias quam hostiles lente circumuehebatur, & deleto passim populi iure, & aliis Reipub. formis moderatores Lacedæmonios singulis oppidis relinquebat, & conflatis à se per oppida sodalitiis, denos Rectores constituebat: quod ipsum mox ab eo in Asia, & Athenis factum est eosque eligebat ex amicis & hospitibus suis, quibus vitæ & necis arbitrium tradebat, & specie asserendi ciuitates Græcorũ in libertatem, ab Athen. seruitute, eos, constitutis apud eos tyrannis, in multo duriorem seruitutem redigebat.

Decemuiros vbique constituit.

VI. Lacedæmonij Athenas obsident.

Hæc dum maximè Lysander agit, Lacedæmonij coactis totius Peloponnesi viribus, exceptis Argiuis, Athenas conueniunt, & ad vrbem ipsam obsidendam in Academia castra locant, & Pyræum cum 150 nauibus, ne qua nauis accederet, intercludunt. Sicque terra marique obsessi, cum neque classem, neque socios, neque frumenti satis haberent, in magna rerum perturbatione versabantur; itáque penuria laborabant, vt plerique fame interirent: nulla tamẽ de compositione mentio fiebat, & deficiente prorsus frumento, superbia & contumacia non deficiebat.

Conditiones pacis.

Et cum Spartam denique, & ad Lysandrum legatos mittere cogerentur, cunctatione diuturna macerabantur. Etsi autem pleriqua, Corinthij præsertim ac Thebani, Athenas funditus euertendas censebant, Spartani tamen id improbarũt. Tandem pax his cõditionibus inita, vt muri longi & Piræus diruerentur, ipsi naues, exceptis duodecim, omnes traderent, exules reducerent, eundem cum Lacedæmoniis hostem vel amicum ducerent, eos mari ac terra sequerentur, quocumque ducerent. Ipsius tamen vrbis muros non fuisse tum dirutos, ex sequentibus intelligetur.

VII. Romani Anxur oppugnant.

Romæ hoc anno bellum in Veientes dilatum, Cumque duo Tribuni militares Volscos populationibus destinent, vnus eorum Fabius Ambustus oppidum Anxur, quod postea Terracinæ dictæ sunt, oppugnauit, & cepit, à præda tamen abstinuit, dum exercitus Collegarum venirent, à quibus quoque Anxur captũ, dicebat, hoc ipso quod auxilia Volscorum auertissent.

Expugnãt atque diripiunt.

Ergo oppidum vetere fortuna opulentum tres exercitus diripuerè. Eaque benignitas Imperatorum plebem patribus conciliauit. Ad quod etiam maxime voluit, quod Senatus sponte decreuit, vt miles deinceps stipendia de publico acciperet.

stipendia militum de publico.

Ea res cum publico plausu lætitiaque accepta esset, non defuere tamen Tribuni plebis, qui liuore pleni & publicę expertes lætitiæ, eam liberalitatem in deteriorem partem interpretarentur.

ANNVS MVNDI 3650.

IONATHÆ Ducis & Pontificis 1.

ARTAXER. MNEMONIS 1. Imp. Pers. 134.

OLYMP. XCIV. AN. 1. V. C. 349.

ANTE CHRISTVM 403.

I. Artaxerxis imperium.

INsignis est hic annus nouo Persarum Imperatore Artaxerxe, Darij Nothi, & Parysatidis filio, cui memoriæ felicitas longinobiuus cognomen dedit, quam patricius dederat materuum genus. Eum hoc anno regnare cœpisse testatur Diodorus, qui paulò post pacem initam inter Athenienses & Lacedæmonios, mortuum Darium testatur: ei autem statim Artaxerxem successisse, scribit Xenophon initio expeditionis Cyri. Ionathan quoque nouo Imperatori coniungimus, quod eum vel Iosepho teste, sub hoc Imperatore pontificatum gessisse constet.

Ionathæ pontificatus. *l. 11. c. 7.* *l. 2.*

Hunc ipsum annum Xenophon solis Eclipsi notat, vocatque belli annum 28, quia etiam post pacem vn vrbe initam, hoc anno à Lysandro & Lacedæmonius ad Samum contra Athenienses pugnatum est, & illis denique subactis, Lysander in patriam quasi triumphans inuectus est.

431. ante. V. C. 349. ab V. C.

Hunc eundem annum vocat Diodorus 780 ab excidio Troiæ, quod cum nostra Chronologia exactissimè congruit.

780.

II. Cyrus accusatus ambitionis capitis periculum adit.

Hoc statim regni Artaxerxis inisio, turbæ in Perside concitatæ sunt. Postquam enim Darius viuendi finem fecit, & Artaxerxes imperio potitus est. Tissaphernes Cyrum apud fratrem eius accusac ambitionis, cupiditatisque regnandi. Adhibet ille accusationi finem, siue quia timida & suspicax est omnis ambitio, siue quia fratrem sciebat rege patre natum, se autem ante regnum patris, siue quia indolem fratris eiusq;

L. 2. histo.

superbos spiritus non ignorabat. Itaque Cyrum interficiendi consilio, comprehendit, sed summa contentione matris, ac precibus, quæ eum regem esse cupiebat, liberatur, & ad præfecturam suam remittitur. Nec calumnia fuit Tissaphernis accusatio, vt Xenophon significat, cum ipsemet narret duos consobrinos eius, filios materteræ sororis Darij patris sui, à Cyro interfectos, quod cum occurrissent ei manus, non obuoluissent, qui honos solis regibus deferebatur à Persis. Quæ res ad Darium delata, Cyri ad regem accersendi causa fuerat. Plutarchus quoque in Cyri vita, accusatum ait à sacerdote, quem Tissaphernes ad regem consecrandum adduxerat, Cyro constitutum fuisse regem fratrem, dum vestem in templo exueret, obtruncare. Quæ autem postea fecerit ad occupandum regnum, ex ipsiusmet Xenophontis confessione dicemus. Nunc reliquias belli Peloponnesiaci persequamur.

III. Lysander 30 tyrannos Athenis constituit.

Lysander Athenis potitus non decem viros rectores in ea constituit ad Rempub. gubernandam, sicut in cæteris vrbibus, sed triginta, quasi ea vna tribus vrbibus par esset. Pireæo quoque decem præposuit rectores, Præsidium etiam arci imposuit, cuius curam Callibio Spartiatæ commisit. Istis porro decem viris potestatem dedit, abrogata vbique Democratia, Senatum eligendi, instituendi magistratus, leges condendi, quibus ciuitas regeretur. Et a principio quidem improbissimos quosque in iudicium pertractos necauere; mox autem fictis criminibus eos quos iostitutam tyrannidem non laturos putabant, in quibus Theramenes vir integerrimus, alijque deinceps plurimi, id maxime agente Critia omnium improbissimo.

IV. Samum deditione occupat.

Interea Samum Lysander cum classe discedit, à qua cum Samij vndique obsidione premerentur, de deditione consultare cœperunt, & in eam conditionem conuentum est, vt liberis hominibus, singulis cum vna veste discedendi facultas esset, reliqua ipsi traderent. Quibus oppido excedentibus, Lysander omnibus potitus, oppidum, resque omnes ciuibus reddidit, decemuiris vt alibi constitutis, qui insulam custodirent. Tum naualibus copiis sociorum dimissis cum laconica classe Lacedæmonem nauigat cum innumerabilibus spoliis, ac pecuniarum thesauris, quos Spartani vix persuasi sunt, vt admitterent. Eam pecuniam Diodorus scribit fuisse mille & quingentorum talentorum. Atque ita bello Peloponnesiaco, post 28 annos, & sex menses impositus est finis, vt Xenophon numerauit.

Spartam quasi triumphans adit.

L. 2. p. 462. Græc. Lat.

V. Cædes Alcibiadis, eiusque causa.

Hoc ipso anno occisus est Alcibiades. Cum enim tyranni viderent, populo spem quandam meliorum affulgere, dum viueret Alcibiades Critias Lysandrum docuit, non posse Lacedæmonios tutò imperium tenere, nec Athenienses placidè ac patienter ferre paucorum domi natum, nisi ille tolleretur. Itaque morti destinatur, quam ille timens, vidensque Lacedæmonios terra marique dominari, secessit in Pithymum, vbi magna fortunarum suarum parte nudatus, in Phrygiam ad Pharnabazum profectus est, vt eius opera se in gratiam Artaxerxis insinuaret; apud quem aliquandiu honorificè habitus est; dum Lysander accepta Lacedæmone scytala, cum de medio tollere iussus est, siue id illi Agidis gratiæ, qui eum pessimè oderat, ob illatum vxori vitium, tribuerunt, siue illi vltro Alcibiadis solertiam ac felicitatem formidarunt. Itaque Lysander ad Pharnabazum nuncium mittit, vt is Alcibiadem de medio tolli curet, quod ille confestim per suos, fratrem & auunculum confecit, flamma domui circuniecta, ex qua cum Alcibiades euasisset armatus, barbari non ausi cominus congredi, eum iaculis obruere.

VI. Initium belli cōtr Veios.

In Italia hoc anno decennale bellum contra Veios inchoatum est, & Democritus in Græcia mortuus, cum ad nonagesimū vitæ annum peruenisset, vt scribit Diodorus. Verum id Laërtij Chronologię quam secuti sumus, non congruit, ab anno enim tertio Olymp. 77 ad præsentem 67. tantum anni reperiuntur.

ANNVS MVNDI 3651.

IONATHÆ Ducis & Pontificis 2.

ARTAXERXIS Mnemon. 2. Imp. Pers. 135.

OLYMP. XCIV. An. 2. V. C. 350.

ANTE CHRISTVM 401.

I. Cyrus regnum affectat.

POstquam Cyrus in Perside mortis certissimum discrimen, opera matris euasit, cōsilia statim inire cœpit, quomodo se deincepsè potestate fratris eximeret, atque etiam si fieri posset, eius loco regno potiretur: & vinculorum magis quā indulgentiæ fraternę memor acrius quam antea regnum ambire cœpit Ergo populos sibi conciliabat, auertebat à fratre; Barbaros bello reddebat idoneos, sibique nominatim addictos; Græcas copias quan poterat occultissimè cogebat, nutriebatque in Peloponneso, Thessalia, Hellesponto, Bœotia, aliisque locis apud amicos & hospites suos: varia apud regem & Satrapas excusationes prætexens, si quid innotesceret. Fauebat eius conatibus Artaxerxis natura lenior. Itaque sub hæc præsertim initia, in admittendis hominibus facilem se præbebat, in largiendo effusum, in puniendo minime contumeliosum, in accipienda reddendaque gratia hilarem: quorum exempla apud Plutarchum in eius vita reperies.

Mores Artaxerxis.

II. Lysandri ambitio regni.

Hoc tempore Lysander cum imperium Græciæ Lacedæmoniis acquisiuisset, maxima gloria florebatque successu elatus, consilium iniit antiquandi regnum Heraclidarum, & regnum electioni populi permittendum, ratus si id obtinuisset, se ob rerum gestarum magnitudinem in regem electum iri. Oraculum quoque Delphicum & Ammonium pecunia corrumpere conatus est, vt diuinitus ad regnum vocatus putaretur. Consilium tamen de abrogando Heraclidis imperio, non nisi post eius mortem detectum est, inuenta apud eum concione, quam de eo argumento scripserat, vt in eius morte diceretur. Nec sanè admodum absurdè regnum apud eum populum ambiebat, qui diuinis illū honoribus per summam afficiebat assentatio-

Diuinis afficitur honoribus.

uem, Festa enim Lysandræa pro Iunoniis celebrabantur, ei aræ vt Deo excitabantur, & immolabantur victimæ, aliáque id genus in noui Dei honorem fiebant. In Italia porro bellum contra Veientes segnius fuit, quod pars legionum in Volscos traducta esset, quibus deuictis, tota Romana vis ad Veiorum oppugnationem incubuit.

Romanæ es.

III. 3652. 30. Tyranni sæuiunt in vrbe.

Sequenti autem anno cum 30. Tyranni Athenis alia ex aliis facinora quotidie perpetrarent; sibique à populo propterea metuerent, præter præsidiarios Spartanos, tria ciuium millia sibi asciscunt, iisque armatis exarmant cæteros, & vnum de suis Theramenem eorum sceleribus non consentientem, proditionis à Critia accusatum, publicè epota cicuta interficiunt; inde in ciues liberius, bonorum rapinis, cædibusque sæuiunt, eosque ad varia exilia compellunt. At Thrasybulus vnus de primariis exulibus, insurrexit in 30 tyrannos, vna cum 70 viris, & Pylum Atticæ regionis castellum, centum stadiis Athenis dissitum occupat, vnde eum tyranni frustra exturbare conati sunt. Idem mox Pyræeum cum mille sociis inuadit. Inde venitur ad prælium, in quo Critias cecidit. Reliquos ciues Thrasybulus docet, se eorum clade non lætari, sed libertatem quærere, quam tyranni oppressissent. Ergo tyranni à tribus illis ciuium millibus exauctorantur; qui capta ad Eleusinem fuga, Spartæ periculum suum, & populi defectionem nunciant.

Theramenem occidunt.

Thrasybulus in eos insurgit, exauctorantur.

IV. Lysander in Pyræeum arma parat, & à Pausania impeditur.

Re intellecta Lysander copias à magistratu Spartano, pecuniasque obtinet, vt Pyræum terra marique obsessum, fame ad deditionem compellat, idque breui futurum erat: cum rex Pausanias, qui Lysandro inuidebat, verebaturque ne ille gloriam iterum captæ vrbis acquireret, eius consilium omne discussit, & pacem inter vtrosque conciliauit. Interim autem Cyrus in paranda contra fratrem expeditione multus erat: & Romani in Veientibus obsidendis, etiam per hyemem extructis hybernaculis. Quæ cum Tribuni valde reprehenderent Appius Claudius forti ac diserta oratione docuit hoc institutum hybernæ militiæ, & continuandi belli ad perfectam vsque victoriam, plurimum & Reipub. & militum interesse. Hostes quippe per intermissionem belli vires animosque redintegrare, excurrere, prædari; sicque bella cum singulis populis immortalia geri. Agi de militum gloria, qui merito dixerint, se inertiæ patrocinium non mandasse Tribunis, quasi frigora & niues pati non possint; ad quæ si durare cœperint, longe formidabiliores hostibus sint futuri. Denique indignum esse, si in castris fustuarium mereatur, qui signa relinquat, aut præsidio decedat. In vrbe autem authores signa relinquendi, & deserendi castra, non vni vel alteri dicere, sed vniuersis exercitibus impunè dicere, impunè audiri. Vide plura apud Liuium.

Romani hyeme militare incipiunt, suasore Appio Claudio.

Liu. l. 5.

ANNVS MVNDI 3653.

IONATHÆ Ducis & Pontificis 4.

ARTAXERXIS Mnem. 4. Imperij Pers. 137.

OLYMP. XCIV. An. 4. V. C. 352.

ANTE CHRISTVM 400.

I. Expeditio Cyri in fratrem.

Habet hic annus expeditionē Cyri, ab extrema Asia in Babyloniā, cōtra fratrē & male susceptā, & malo exitu terminatam: Deo regem, licet minus bello, rebusq; gerendis idoneum, contra fortem & audacem bellatorem, & fortissimorum militum vallatum exercitu, protegente. Hoc ergo anno, vt Laertius in vita Xenophontis affirmat, Cyrus maturam existimans profectionem suam, ingentes copias ex Græcis Barbarisque collectas, Sardibus conuenire iussit; præ se ferens se Pisidas exterminare velle. At Tissaphernes animaduertens apparatum longe maiorem, quam pro hostium numero, ad regem cum quingentis equitibus, quam celerrime potuit, contendit, copiasque quam potuit maximas ad resistendum contraxit. Cyrus autem pro copiarum multitudine maturabat iter, ingentibus promissis duces militesque sustentans.

II. Cum Græcis non ignaris suscepti facinoris.

In his erat Xenophon, qui suo & Græcorum honori consultum cupiens, ne viderentur scientes & prudentes, pro fratre perduelle ac perfidè, contra legitimum principem arma sumpsisse, ipsos etiam duces consilij Cyri ignaros fuisse ait, excepto vno Clearcho, donec ad Euphratem ventum est, vt bellum ab ipsis videatur necessitate non volūtate susceptum, quasi licuerit vllo vel loco, vel tempore, pro tyranno, contra legitimum principem, militare vel pugnam decernere. Verum eam ignorantiam Xenophon neque Diodoro persuasit, neque Plutarcho, qui Spartanos dissimulasse aiunt, expectantes quò belli momenta inclinatura essent. Interim autem in ipsa regia magna iurgia, inter Parysatidem regis matrem, & Statiram eius vxorem, coorta sunt, quod illa indulgentia sua, atque importuna in Cyrum misericordia, Regem in hasce turbas coniecisset; à quo se illa probro. Regina veneno sublata, liberauit.

Parysatis Statiram veneno tollit.

III. Pugnæ ratio.

Nonaginta quinque castris ad Regis exercitum trans Euphratem peruentum est; cumq; vtraque acies ad prælium constitisset, facile barbari Græcis oppositi auersi sunt in fugam, reliqui vario certamine dimicarunt, sed præcipuum victoriæ momentum in fratrū pugna fuit. Erat rex in acie media, stipatus sex millibus lectissimorum militum, insuperque sexcentis, qui ante agmen regis erant dispositi. Cumque læuum cornu Persarum cessisset Clearcho, nemoque aciem mediam inuaderet, cœpit ea mouere se loco, vt Græcos à tergo adoriretur, & barbaros vndique circumfusos deleret. At Cyrus id veritus, cum conserto sexcentorum equitum globo in mediam irruit aciem, & primum sexcentos ante regis agmen collocatos loco mouit, & interfecto eorum præfecto Artagerse vicit. Quin & agmen ipsum sex millium in fugam auertit. Omninoque apparebat Cyrum victo-

rem

rem tore, n Clearchus, vt iussus fuerat, in mediam aciem irruisset; sed dum veritus est ne circumueniretur à Persis, Cyrum ipse circumuenit ac perdidit.

IV. Cyrus in pugna occiditur.

Cum fugitiuis regis equitibus, Cyri equites persequendi studio dissipantur, cum viso rege Cyrus in eum irruit incitus, eique pectus per mediam ipsam loricam vulnerat, dum vice versa quidam hastam sub oculum Cyri adigit. Ibi dum rex & Cyrus animosè inter se dimicant, & qui vtrumque tutabantur, Cyrus ipse interficitur, & super ipsum octo fortissimi pugnatores iacuerunt; statimque ei caput & dextera præcisa sunt, simulque spes omnes Græcorum acciæ, Parysatis Cyri mater incredibilem exercuit carnificinam in Carem quendam, qui Cyrum à se iactabat occisum. Abreptum enim hominem per dies decem excruciari iussit; inde oculis effossis, in aures eius æs feruens instillari, dum efflaret animam. Nec minorem Rex in Mithridatem exercuit, qui eandem necem sibi per temulentiam arrogabat. In scaphis enim inclusum computrescere viuum in excrementis coegit. Id supplicij genus quale fuerit in Annalibus ex Plutarcho leges.

Persarum crudelitas.

In vit. Artax.

V. Reditus Græcorũ.

Interea Græci de reditu solliciti, consilia inter se agitant, Clearchum ducem eligunt, in occultas Persarum insidias semper intenti, cum sibi mutuo alteri ab alteris timerent. Nec eas tamen satis vitare potuerunt. Cum enim Tissaphernes cum magnis copiis Cyri prouinciam peteret, viæ se ducem ac comitem obtulit, & inito fœdere ac iureiurando vtrimque firmato, aliquot progressi dies Tissaphernes erepta Clearcho formidine, eum ad prætorium suum cum aliis quatuor ducibus, & 20. cohortium præfectis adducit, quos milites ferè ducenti secuti sunt, quasi ad forum rerum venalium pergerent. Postea quam ad prætorium Tissaphernis ventum est, duces intro accersiti sunt, præfecti cohortium ad portas substitere. Nec multo post signo dato, tam qui intus erant comprehensi, quam qui foris cæsi fuere, moxque duces vincti compedibus ad regem perducti, capitibus abscissis viuendi finem fecerunt. Reliqui per varios casus duce Xenophonte euasarunt, qui totam expeditionem 15 mensium fuisse scribit.

Duces à Tissapherne cæsi.

l. 7. extremo.

VI. Romana res male gesta, Anxur amittitur.

In Italia res à Romanis parum feliciter gesta est. Nam præsidium Romanum Anxuri oppressum est. Capenates & Falisci inita armorum societate, Romanorum castra, qua regione M. Sergius Tribunus militum præerat, inuaserunt, nec satis defendebantur. Cumque remedium facile adhiberi posset, si aduocatis è maioribus castris auxiliis, alij superuenienti hosti resisterent, alij erumpentes Veios cohiberent, id tamen neglectum est. Castris enim præerat Virginius, priuatim Sergio infensus. Is cum pleraque castella oppugnata, superatas munitiones, vtrimque inuehi hostem nunciaretur, milites nihilominus in castris tenuit, dictitans, si opus foret auxilio, collegam ad se missurum. Huius arrogantiam, alterius æquabat pertinacia, qui ne quam opem ab inimico petiisse videretur, vinci ab hoste; quam vincere per ciuem maluit. Diu in medio cæsi milites. Denique desertis munitionibus aliqui in maiora castra, maior pars Romam cum Sergio se contulit. Eo cum aduocatus venisset Virginius, multis inter se in Senatu certauere maledictis. Denique noui Tribuni milit. solito maturius eà de causa creati sunt 1 Calendis scilicet Octobris, qui ante Idibus Decembris creabantur.

Sergij & Virginij culpa.

Comitiorum tempus.

ANNVS MVNDI 3654.

IONATHÆ Ducis & Pontificis 5.

ARTAXERXIS Mnemon. 5. Imp. Pers. 138.

OLYMP. XCV. AN. 1. V.C. 353.

ANTE CHRISTVM 399.

I. Noua belli causa inter Persas & Græcos.

ETsi bellum a Græcis superiore anno, Cyri gestum auspiciis, satis ampla belli semina Græcos inter & Persas iecerat, quia tamen illa expeditio publico Græcorum consensu suscepta non apparebat, ne Persas quidē contra Lacedæmonios armauit. Nunc autem cum Tissaphernes totius oræ maritimæ loco Cyri Satrapa factus esset, voluit omnes ciuitates Ionicas, quæ illa ora continentur, suo imperio parere. Illæ vero partim quod se in libertatem vindicare cuperent, partim quod Tissaphernē, quem Cyro posthabuerant, timerent, eum in vrbes suas admittere noluerunt, & Spartam legatos miserunt, rogatum vt qui essent totius Græciæ præsides, se Græcos homines non negligerent. Lacedæmonij turpe ducentes Græcos Asiæ incolas Persarum, quos contemnebant permittere seruituti Thimbronē cum copiis in Tissaphernem mittunt: qui re non male gesta, breui ab Ephoris reuocatus est, ei succedente Dercyllida. Domum autem reuersus à sociis accusatus est, quod exercitui licentiam dedisset spoliandi fœderatos; itaque damnatus exulatum abiit.

Lacedæmonij Thimbronem contra Tissaphernem mittunt.

Xen. l. 3.

II. Annus Sabbaticus 153.

Diodorus ipso primo anno huius Olympiadis, quia Minos Atheniensis in stadio vicit, & in Iudæa Sabbaticum annum 153 celebrari oportuit, tradit Socratem Atheniensium Philosophum, ab Anyto & Melito læsæ pietatis in Deos, & corruptæ iuuentutis accersitum, capite fuisse damnatum, & hausta cicuta periisse. Cuius iniquissimæ actionis, inquit, populum statim pœnituit, omnemque Iram in huius criminatores vertit, eisque ne dicta quidem causa, supplicium capitis irrogauit. Nimirum Melitus vi multitudinis oppressus interiit. Anytus voluntario exilio similem pœnam euasit. Vide hac de re pluribus Laërtium, & Apologiam Platonis, qui hoc anno, triginta natus erat annos; ita potuit multos cum illo annos versari. Confirmat hanc temporis rationem Laërtius in vita Xenophontis, quem ait vno anno ante mortem Socratis cum Cyro expeditionem fecisse. Fuit autem hic annus vitæ eius Septuagesimus; totidem enim numerantur ab anno quarto Olympiad. 77. ad præsentem annum primum 95.

Mors Socratis, & ratio temporis

S. Aug. l. 8. de ciu. c. 3.

III. Sergius & Virginius damnãtur.

Romæ duo superioris anni Tribuni militum Sergius & Virginius, inuidia rei male gestæ apud Veios flagrantes, in iudicium à Tribunis plebis vocati, damnatique sunt denis millibus grauis æris, id est ducentis singuli Francis iuxta

Anxur obsidetur.

æstimationem Cenalis. Ex quorum damnatione suggessere populo Tribuni, vt pro Sergiis & Virginiis, egregios de plebe ciues ad summum magistratum promouerent. Nihil hoc anno in bello insigne gestum, continuata Veiorum obsidio, Anxur postquam prima vis irrita fuit, obsideri cœptum.

ANNVS MVNDI 3655.

IONATHÆ Ducis & Pontificis 6.

ARTAXERXIS 6. Imperij Persarum 139.

OLYMP. XCV. An. 2. VR. C. 354.

ANTE CHRISTVM 398.

I. Dercyllidas Thimbroni sufficitur, illiusque prudentia

CVm bellicæ res non bene à Thimbrone in Asia geri videretur, quod illi obsidio Larissæ parum succederet, ei hoc anno Lacedæmone suffectus est Dercyllidas, qui quod solerti esset ingenio Sisyphus cognominabatur. Hic cum Tissaphernem ac Pharnabazum inuicem sibi suspectos non ignoraret, habito cum Tissapherne colloquio, militem in Pharnabazi ditionem abduxit: cum altero enim, quam cum vtroque bellum gerere malebat. Accedebat quod veteres illi erant cum Pharnabazo inimicitiæ. Cum ergo Dercyllidas reipsa doceret, se Asianis Græcorum ciuitatibus quærere duntaxat, suis vt legibus viuerent diebus octo nouem oppida in suam potestatem redegit, in quorum vno congestas inuenit opes, quæ octo militum millibus, in annum vnum stipendio sufficerent, quæ Midias quidam improbè ac flagitiosè deprædatus fuerat. Cumque imminente hyeme Pharnabazum rogasset Dercyllidas, pacemne mallet an bellum, ille inducias elegit.

Vide Xenoph. l. 3. Hist. Græc.

II. Conon Persicæ classi præficitur.

Per earum induciarum tempus Dercyllidas Bithynicam in Thraciam profectus, hyemem ibi multo cum commeatu traduxit: Pharnabazus autem ascendit ad regem, eique persuasit vt adornata classe, ei Cononem Atheniensem præficeret, egregium bellatorem, qui tum in Cypro apud Euagoram regem agebat, aliquam rerum conuersionem expectans. Is oblatam dignitatem admittit, vt qui speraret se patris imperium, debellatis Lacedæmoniis, recuperaturum, & magnam sibi gloriam comparaturum. Ergo classe quamuis nondum satis instructa, cum 40. nauibus in Ciliciam deuehitur.

3656. III. Tribunatus Mil. cum plebe communicatur. Anxur recipitur.

Romæ autem hoc anno ad summum honorem plebi patefactus est aditus, P. Licinio Caluo veteri Senatore facto Tribuno militum. Anxur quoque in Volscis breui receptum est, neglectis die festo vrbis custodiis. Et quia P. Licinius Caluus moderatè se in magistratu gerebat, proximus comitiis Tribuni militares omnes è plebe, excepto vno Patritio, creati sunt. Quo anno lectisternia placandis superis super aduersam omnium animalium valetudiné primum instituta sunt, quod S. quoque Augustinus notauit. Vrgebatur nihilominus Veiorum obsidio, & Capenates & Falisci, qui eis subsidio venerant, non sine clade repressi.

3. de ciu. c.17. Lectisternia.

IV.

Dercyllidas autem posterioris huius anni vere ineunte, ex Bithynorum finibus excedens Lampsacum venit, vbi didicit, ex legatis ad se Lacedæmone missis, prorogatum sibi in hunc annum imperiũ, quando ad Pharnabazum misit nuncios qui rogarent, mallet, ne inducias quales per hyemem fuissent, an bellum. Qui cum nunc quoque inducias bello prætulisset, traiecto Hellesponto in Chersonesum venit, & Thracibus inde pulsis, isthmum, qui 37 stadiis porrigebatur, muro intercludere cœpit ad Thracum incursiones prohibendas: & locum vniuersum in milites partitus: propositis præmiis, murum verno tempore inchoatum, ante autumnum absoluit, intra murum ipsum vndecim oppida, portus plures, agrum fertilem, pascua pulcherrima complexus, in Asiam muneribus donatus traiecit: indéque Ephororum iussu in Cariã profectus est, vbi tum Tissaphernes cum Pharnabazo erant: cumque vtrimque copiæ ad pugnam paratæ essent, dissuadente pugnam Tissapherne, ad colloquium ventum est. Dercyllidas, vt pax iniri posset, requirebat vt rex oppida Græci nominis legibus suis viuere sineret. Persæ autem vt Græcæ copiæ Regis è finibus, & Lacedæmoniorum præfecti oppidis excederent. Hæc inter se collocuti inducias pacti sunt, donec Dercyllidas Lacedæmonem Tissaphernes rem ad regem retulisset.

Dercyllidæ prorogatur imperium.

Isthmum Chersonesi muro claudit.

Profectus in Cariam cum ducibus Persarum de pace agit.

ANNVS MVNDI 3657.

IONATHÆ Ducis & Pont. 8.

ARTAXERXIS Mnemon. 8. Imp. Pers. 141.

OLYMP. XCV. An. 4. V. C. 356.

ANTE CHRISTVM 396.

I. Agis moritur, cui frater Agesilaus succedit.

AGis Lacedæmoniorum rex hoc anno mortuus, Agesilaum fratrem habuit Lacedæmone successorem, repulso Leotychide, qui se Agidis filium dicebat, cum esset Alcibiadis qui Agidis vxorem corruperat, qui & negarat Leotychidem esse filium suum. Rem in hunc annum refert Diodorus, idque series narrationis Xenophontis exigit. Interea Syracusanus quidam è Phœnicia veniens nunciat Lacedæmoniis, ibi classem trecentarum nauium à Rege ac Tissapherne parari, quæ videtur esse classis, cui præficiebatur Conon Atheniensis. Agesilaus, suadente Lysandro, eã sibi expeditionem deposcit, atq; obtinet cum 30 consiliariis. Eo in Asiam delato, quærit ab eo Tissaphernes cuius rei causa venisset. Respondet Agesilaus, vt Asiæ ciuitates Græci nominis suis legibus, perinde vt in Græcia, viuãt. Tissaphernes vicissim spem facit rem à rege impetrari posse, si per inducias eum consulere liceat: cumque vtrimque promissum ac iuramẽto firmatum esset, rem sine fraude transactum iri, Tissaphernes, qui moras tantum trahere cupiebat, dum maiores à rege copias acciperet, illico irritam habuit fidem.

Eius in Asiam expeditio.

Xen. p. 496. Græc. Lat. De pace cum Tissapherne agit.

II. Lysandri gratia in inuidiam versa.

Interea pleræque ciuitates, quarum administratio perturbata erat, ad Lysandrum frequentes ventitabant, vt quoniam is plurimum gratia valebat apud Agesilaum, eius opera quod

optabant obtinerent. Cumque ita fieret, vt Lysandrum multa hominum turba sectaretur, Agesilaus quasi priuatus viueret, excitata est inuidia Agesilai, quam factis ipsis præ se tulit. Quotquot enim à Lysandro commendabantur, re infecta discedebant, reliqui voti compotes fiebant. Ea re animaduersa Lysander nemini deinceps patronus fiebat, sed eos sine interprete ad Agesilaum mittebat. Apud quem cum quereretur Lysander, cur ita amicorum authoritatem ac gratiam infringeret; respondit se id facere in eos, qui maiores ipso videri vellent.

III. Tissaphernes bellum Agesilao denunciat.

Tissaphernes interim acceptis à rege copiis, elatus animo bellum Agesilao denunciat, nisi Asia excedat; nimirum equitatu cōfidebat, quo carebat Agesilaus. Qua re animaduersa Agesilaus relicta Caria, quo prius copias destinarat, iter in Phrygiam conuertit, peditibus quam equitibus commodiorem; & simul oppida in itinere sita subegit, magnisque congregatis opibus, iter reflexit ad mare, daturus operam equitatui comparando, & in hybernis exercendo, dum proximo vere aperto campo cum hoste confligere posset. Pugnauit enim, hyeme & exercitationibus transactis, ad Pactolum fluuium Sardibus vicinum, cum equitatu Persarum, & victoria castrisque potitus, opes reperit, quæ 70 talenta superarent. Aberat à pugna Tissaphernes, Sardibusque desidebat. Itaque eum Persæ insimularunt se ab ipso desertos ac proditos. Quæ accusatio cum ad regem Persarum delata esset, isque persuasum haberet, eius vnius culpâ res suas male habere, misso Tithrauste successore, caput ei præscindi iussit. Odium Regis in Tissaphernem domi exacuebat Parysatis regis mater, quòd eius maximè opera Cyrus fuisset oppressus: quod tamen facinus perpetuam regis gratiam merebatur.

3658. Ad Pactolum pugnatur.

Tissaphernes iussu regis capite plectitur.

IV. Agesilaus cum Tithrauste de pace agit. *Xenophon histor. Græc. Lat. l. 3. p. 501.*

Cæso Tissapherne, Tithraustes legatos ad Agesilaum mittit, qui eum moneant, quoniam belli, Persas inter & Græcos, author & fautor sublatus esset, vt impetrata à Rege ciuitatibus Græcis, quæ erant in Asia, potestate viuendi legibus suis, modo Regi consuetum tributum penderent, patriam ipse repeteret. Negat Agesilaus id se posse agere, nisi responso Lacedæmone accepto; quod dum expectat, Tithraustes ei author est, in Phrygiam, quæ erat in ditione Pharnabazi, concedere, 30 talentorum accepto commeatu. Interim nuncium ab Ephoris accipit, vt classis quoque Spartanæ quæ breui 120 nauium facta est, imperium accipiat. Cui Pisandrum vxoris suæ fratrem præfecit, ipse in Phrygiam profectus est. At Tithraustes, qui animaduertit Agesilaum nō de reditu, sed de bello ac victoria cogitare, misso in Græciam Timocrate Rhodio cum 50 talentis, Thebanos, Corinthios, Argiuos ad bellū contra Lacedæmonios concitat, vt ij Agesilaum ad patriæ defensionem reuocare cogantur. Accesserunt & Athenienses, qui à Thebanis ad spem pristinæ gloriæ excitabantur.

Spartanæ classis imperium accipit. Tithraustes bellum in Græcia suscitat contra Lacedæm.

V. Lysāder in pugna cadit.

Primi Thebani, Phocenses Lacedæmonum socios inuadunt, quibus hi opem ferunt præmisso Lysandro, qui auxilia sociorum colligat, dum Pausanias cum domesticis copiis aduentaret. Lysander Haliartum Bœotiæ vrbē Thebanorum sociam inuadit, & rei gerēdæ cupidus, exercitum Lacedæmone cum Pausania venientem expectare noluit, occupatæ vrbis gloriam sibi vni ambiens. Verum inito cum Thebanis ad vrbis muros prælio, interficitur. Eo cum Pausanias mox venisset, venissent & Athenienses pro Thebanis, cum se vtrique metuerent à pugna temperatum est. Pausanias per inducias Lysandri & sociorum corpora tollere cupit. Negant ea Thebani se reddituros, nisi illi suis è finibus excederent, qui acceptis suorum cadaueribus tristes domum reuertuntur, vbi Pausanias ob rem male gestam capitis iudicium subiit: sed ipse Tegeam Arcadiæ vrbem fuga se recepit, vbi morbo extinctus est, vt Xenophon extremo l. 3. prodidit, Plutarchus addit eum in delubro Mineruæ supplicem vitam transegisse. Diodorus cius mortem in annum tertium Olymp. 69. refert, & 14. annis regnasse ait sicut & filium eius Agesipolim. De Lysandro porro, eiusque ambitione, & gloriosa paupertate plura in Annalibus ipsis leges.

Ab ea Pausanias abstinet.

Spartæ dānatus.

Eiusdem mors &c. *Olymp. 94. 4. 2 n. 5. & 6. & Olym. 96. 4. 1. n. 4. 5. & 6.*

VI. Agesilaus rem bene gerit in Asia.

Interea Agesilaus res prosperè gerebat in Asia, & Phrygiæ vrbes partim vi, partim deditione sibi adiungebat, regem Paphlagoniæ in primis. Quin & in regiam Pharnabazi profectus, eam cum vicinis vicis occupauit, & exercitum ibi hyeme illa continuit. Superueniens Pharnabazus eius colloquium & amicitiam expetiit; eum Agesilaus ad defectionem inuitauit, quam ille promisit, nisi ei Rex imperium conseruaret. Ex quo apparet qualis esset Pharnabazi in principem suum fides, quam plerique mortales huius exemplo, propria gloria & vtilitate metiuntur. Hoc quoque tempore Sparta Ægyptios ad belli societatem vocat, qui auxiliorum loco, Spartanis apparatum ad centum triremes, & 50 millia tritici dono miserunt, quæ in Cononis Atheniensis manus venerunt, qui Persarum classi præerat, & Rhodi reposuit, moxque Pharnabazum imperij collegam accepit.

Et Pharnabazum ad defectionē inuitat. *Diodor.*

VII. Romæ in comitiis Tribuni fiunt soli Patritij.

Vrbis porro 355 cum Tribunorum militarium Comitia adessent, eorum prope maior cura patribus, quam belli erat, cernentibus non communicatum modo cum plebe, sed prope amissum summum imperium. Itaque summos viros parauerunt ad petendum, quos populus præterire vereretur; partim etiam religionem iniecerunt, quasi duobus præcedentibus annis diuinam sensissent iram propter honores vulgatos. Itaque Tribuni omnes ex Patritiis creati sunt; à quibus tamen nihil eximium geri contigit, sed Albani potius lacus excrescentis prodigium, de quo oratores ad Oraculum Delphicum missi, Albanum lacum expiandum retulerunt, vbi & magistratus vitio creatos inuenerunt. Itaque illis magistratu abeuntibus, Interreges habendis comitiis sunt electi. Quo ipso anno Tarquinienses noui hostes exorti sunt Romanis. Nā quod eos bello videbant occupatos, crediderunt impunè se in agro Romano prædas acturos. Sed eos Tribuni duo militum præda graues oppresserunt, multisque obtruncatis, omnes impedimentis exuerunt, & receptis agrorum suorum spoliis; Romam reuersi sunt.

Albanus lacus.

Res in Tarquiniensi gesta. V. C. 357.

ANNVS MVNDI 3659.

IONATHÆ Ducis & Pontificis 10.

ARTAXERXIS Mnem. 10. Imp. Perſ. 143.

OLYMP. XCVI. An. 2. V.C. 358.

ANTE CHRISTVM 394.

I. Agesilaus reuocatur in patriā.

AGesilaus cum bene rem gereret in Asia, cum reuocatur in patriā, quam ille adit cum ſpe ac deſiderio, rebus ibi cōpoſitis, Asiam repetendi: vbi ſub Euxeno præfecto 4 millia militum reliquit, quorum opera oppida tueri, & in fide continere poſſet. In Peloponneſo ad Nemeam fluuium à Spartanis contra Thebanos, eorumque ſocios acriter pugnatum eſt; victoriam non incruentam obtinere Lacedæmonij: & vice verſa claſſe victi ſunt à Conone, & Pharnabazo, illo Græcis nauibus, iſto Phœnicijs præpoſito. Diodorus ait 50 triremes à Lacedæmoniis amiſſas, Periarchum claſſis præfectum occubuiſſe, claſſem reliquam Cnidum fuga perueniſſe. Agesilaus autem in itinere Theſſalos equeſtri pugna vicit, deinde ad Cheronæam Thebanos, vbi ipſe quoque multis affectus vulneribus Delphos delatus, Deo decimam de manubiis conſecrauit, moxque domum nauigio deuectus eſt.

Pugna proſpera Laconum in Thebanos, & clades nautica.

Res ab Agesilao in reditu geſta.

II. Laced. claſſe victi amittunt maris imperium.

Interea Pharnabazus & Cono poſt victoriam illam naualem, tota claſſe Lacedæmoniorum ſocios inuadunt, paſſimque ad ſuas partes tranſferunt, adeo vt ex hoc tempore Lacedæmonij maris imperium amitterent. In illa tamen deficientium ciuitatum ruina, Abydeni, qui ad Helleſpontum habitant, in officio conſtanter ſteterunt opera Dercyllidæ, qui eo collegit eiectos Lacedæmoniorum præfectos: factaque non parua fortium virorum manu, Seſtum è regione in Europa ſitum oppidum occupauit, firmauitque præſidio, quod mox neque Cononi, neque Pharnabazo ceſſit, qui agro Abydenorum vaſtato ad hyberna profectus eſt, data Cononi cura vt oppida prope Helleſpontum ſita, quam maximam vim nauium ad ver proximum appararet.

Res à Conone geſta.

3660.

Quibus inſtructi per medias inſulas Melum petiere. Cono autem totam oram Laconicam circumuectus, quantum damni potuit hoſtibus intulit, & nominatim Cythera potitus, præſidium ibi Athenienſe reliquit.

III. Extruit longos muros, & Piræeum.

Illud autem in primis hoc anno aggreſſus eſt, Pharnabazo cum pecuniis adiuuante, quo & maxime gratificaretur Athenienſibus, & ſimul Spartanos vlciſceretur, vt Athenis longos muros, vna cum Piræei mœnibus inſtauraret, quæ vt deſtruerentur, Lacedæmonij tantopere deſudarant. Ergo cum Lacedæmonij didiciſſent Cononem regis ſumptibus, & muros Athenienſium inſtaurare, & claſſem alere, qua tum oppida maritima rurſus Athenienſibus adiungeret, apud Teribazum regis ducem per Antalcidam egerūt, vt id impediret, & pacem inter ipſorum Rempub. & Regem faceret. Et aliquid omnino effecturus erat. Nam Cononem, qui cum aliis legatis ad Theribazū venerat, ad conatus Antalcidæ impediendos, Sardeis pellectum coniecit in vincula, quaſi Regi iniurius eſſet, & eius copiis Athenienſium ditioni vrbes adiungeret:

Xen. l. 5. p. 538. Græc. Lat.

Legati ad Teribazū, qui Cononem in vincula conjicit.

tum ad Regem profectus eſt, rogatum quid ei fieri placeret. Rex Strutham miſit, qui Athenienſibus fauebat; contra quem cum Lacedæmonij Thimbronem miſiſſent, qui maritimam oram Regi ſubiectam populаretur, improuiſo impetu à Strutha oppreſſus eſt. Hæc fere Græci biennio.

Struthas Thimbronem opprimit.

IV. Licinius Caluus curat filium creari Trib. mil.

Cuius priore anno Licinius Caluus in comitiis Tribunus militum creatus eſt, quamuis non peteret. Sed cum is grandem ætatem cauſaretur, & filium ſuum à ſe ſtudioſè inſtitutum pro ſe offerret, populum habuit conſentientem, iſq; Tribunus mil. creatus eſt. Creati quoque Titinius, & Genutius, qui aduerſus Faliſcos & Capenates profecti, dum bellum maiore animo gerunt quam conſilio, præcipitauere ſe in inſidias, vbi Genutius morte honeſta temeritatem luit, ante ſigna inter primores cadens. Titinius in editum tumulum, ex multa trepidatione militibus collectis, aciem reſtituit. Nec ſe tamen æquo loco hoſti commiſit. Plus ignominiæ erat quam cladis acceptum. Tantum tamen terroris in caſtra ad Veios poſita, & Romam attulit rumor, vt in illis ægre retentus ſit miles, & Romæ Dictator, vt in rebus pene iam perditis creatus ſit. Is fuit M. Furius Camillus, qui in agro Nepeſino cum Faliſcis & Capenatibus magno conſilio congreſſus, non prælio tantum fudit hoſtes, ſed caſtris etiam exuit, & ingenti præda potitus eſt.

Res in Faliſcos male geſta.

Furius Camillus Dictator Faliſcos vincit.

V. Et Veios poſt annū decimum.

Inde ad Veios ductus exercitus, vbi opere laborioſiſſimo cuniculus ad arcem vſque deductus eſt: tum abundante multitudine omnibus ex locis vrbem aggreditur, quo minor ab cuniculo ingruentis periculi ſenſus eſſet. Ab eo nihil ſibi metuentes Veij, in muros armati diſcurrunt, cum cuniculus delectis militibus plenus; eos repente in æde Iunonis, quæ in arce erat, effudit, & pars auerſos in muris hoſtes inuadūt, pars clauſtra portarum reuellunt, & Romanū exercitum admittunt; omnia clamoribus perſonant, armati deijciuntur è mœnibus, tota vrbe pugnatur. Seneſcente pugna Dictator edicit per præcones, vt ab inermi abſtineatur. Ergo inermes dedi cœpti, & ad prædam miles, permiſſu Dictatoris excurrit. Poſtridie libera corpora ſub corona væneunt. Iuno in Auentinum transfertur. Romæ nunciata de Veiis, poſt tot annos ibi conſumptos victoria, immenſum gaudium fuit, triduique ſupplicationes decretæ. Dictator ipſe magnificè, nec ſine inuidia, triumphauit.

Cuniculus ad arcem.

Ab an V. C. 149. ad 358.

VI. Pax cum Æquis & Volſcis.

Inter hæc Æquis & Volſcis pacem petentibus data, vt populus ex diutino bello fatigatus, nonnihil quieſceret, quam quod ea digni eſſent, qui poſtulabant. Petierunt & anno proximo Capenates, poſt acceptam maximam vaſtitatem, & impetrarunt. Cum autem Romana colonia duceretur in Volſcos, inſtiterunt Triboni plebis, vt in Veios potius, vrbem egregiam, agrumque fertilem transferrentur. Cui rei patres ſumma contentione obſtiterunt, ne vna ciuitas in duas vrbes diuiſa maioribus ſeditionibus ſcinderetur. Inſtitit quoque Camillus, vt populus votam à ſe Apollini decimam perſolueret: cumque propterea populus tumultuaretur, matronæ è ſuo mundo eam pecuniam confecere. Ideoque honos eis à Senatu conceſſus eſt, vt pilento, quod eſt penſile vehi-

Tribuni coloniam in Veios poſtulant.

Matronæ decimam Apollini ſoluant.

culum

culum, quod vulgo *carrosse* appellatur, ad sacra ludosque, carpento festo profestoque vterentur.

ANNVS MVNDI 3661.

IONATHÆ Ducis & Pontificis 12.

ARTAXERXIS Mnem. 12. Imp. Pers. 145.

OLYMP. XCVI. An. 4. VR. C. 360.

ANTE CHRISTVM 392.

I. Teribazus cum Antalcida regẽ adeunt. *14. extremo & l. 5. init.*

CVm Teribazus conditionibus pacis repugnantem Cononem in vincula coniecisset, ad regem cum Antalcida, qui eas proposuerat, profectus est, vt rem vtrerque cum rege transigeret, sed tardius, variorum negotiorum interuentu, res confecta est. Interea Thrasybulus Atheniensis, & Teleutias Lacedæmonius, vterque pro sua ciuitate, res præclarè gessit, vt apud Xenophontem leges. Insigne tamen studium militum erga Teleutiam non omittam. Nam eum domum abitutus ad mare descenderet, nemo militum erat qui dexteram eius non prehenderet, hic cum serto redimiebat, ille vitta: quod si qui tardius accessissent, cum iam dux in altum proueheretur, in mare corollas abiiciebant, simulque ei fausta multa precabantur. Non sic Thrasybulo contigit, qui per culpam militum suorum occisus ab Aspendiis, successorem habuit Iphicratem, vt Teleutias Hieracem Spartanæ classis præfectum. Sed hæc postea.

Militum in Teleutiam beneuolentia.

II. Plebs vrget migrationem in Veios.

Romæ plebs Veiorum desiderio, eosdem magna ex parte Tribunos plebis refecit, quibus Patres M. Furium Camillum Tribunum militum inter cæteros præstantes viros in comitiis oblecere. Is missus in Faliscos, cum eos populatione facta foras exciuisset, Industria & virtute vicit, adeo vt desertis castris in vrbem se fugitiui reciperent. Obsidio vrbis inde secuta, quæ diuturna futura videbatur, quod amplo iamdudum commeatu instructa esset. Verum vnius hominis, qui optimatum liberos erudiebat, perfidia, insperatam vrbis deditionem ac pacem attulit. Cum enim pædagogus ille pueros ludibundos in castra Romanorum perduxisset, Camillus denudatum, & vinctis post tergum manibus, pueris verberandum, ac Falerios reducendum tradidit. Qua re ita mutati sunt omnium Faliscorum animi, vt legatis primum ad Camillum in castra, tum eius voluntate Romam ad Senatum dimissis, se suaque omnia Romanis dederant. Pace impetrata, Camillo & ab hostibus, & à ciuibus actæ gratiæ, isque iustitia, fide, fortitudine gloriosus in vrbem cum exercitu reuersus est.

Falisci à Camillo victi, se dedunt, occasione pædagogi.

III. Votum Camilli crater aureus.

Ea viri virtute ac gloria motus Senatus, votum Camilli statuit sine mora persoluere, tribus legatis electis, qui crateterem aureum Delphos ad Apollinem deferrent; qui à piratis Liparensibus deprehensi, Liparas deducti sunt, vt de more præda publicè diuideretur, cum eorum vnus Timasitheus religione tactus, eadem suos etiam impleuit, adductosque in publicum hospitium legatos, Delphos etiam cum nauium præsidio prosecutus, Romam inde sospites restituit, vbi hospitium cum eo ex S. C. factum est, donáque publicè data, ita Liuius. Diodorus addit post annos 137. cum Carthaginenses Liparam occupassent, Timasithei posteros à tributis immunes, & omnino liberos esse iussisse. Sic Deus voluit opus animo religioso factum mercede, & in authore ipso, & in seris eius posteris non carere; vt intelligeremus quid ipse veræ pietatis operibus, tam in hac, quam in futura vita, mercedis relaturus sit, qui opera, quæ vocant mortua, sua mercede carere non patitur.

Timasithei religio Deo grata.

ANNVS MVNDI 3662.

IONATHÆ Ducis & Pontificis 13.

ARTAXERXIS Mnem. 13. Imp. Pers. 146.

OLYMP. XCVII. An. 1. VR. C. 361.

ANTE CHRISTVM 391.

HIerax in præfectura Lacedæmoniæ classis Teleutię successerat, & cœptam ab antecessore operam Ægineris contra Athenienses, à quibus obsidebantur, nauare cœpit. Cumque res longior futura videretur, parte copiarum in Ægina Gorgopę legato suo relicta, Rhodum profectus est. Gorgopas autem, cũ 12 nauibus, ita vexare cœpit Athenienses, vt illi quinto mense obsidione soluere coacti fuerint. Cumque nihilominus à Gorgopa & Æginetis prædonibus vexarentur Athenienses, Eunonum contra ipsos, cum 13 nauibus mittunt, à quibus mox nocturno prælio victus, quatuor triremibus amissis, cum reliquis se in Piræeum fuga recepit. Sed aliquanto post idem Gorgopas, Cabriæ ducis Atheniensis insidiis, in Ægina ipsa interceptus, cum magna suorum & Æginetorum clade interemptus est.

I. Res ad Æginam gesta. *Xenoph. l. 5. p. 544. Gr. Lat.*

Restituti sunt hoc anno Romæ Coss. cum plebs Veiensem Transmigrationem vehementer vrgeret, cui Senatus Consulesque totis viribus obsistebant. Dies dicta erat tribunis, qui superioribus annis collegis intercessserant, ne lex de migratione ferretur: & quamuis patribus Camilloque repugnantibus, mulcta pecuniaria damnati sunt, Lex tamen ipsa, id maxime agente Camillo, perlata non est, ex quo plebis in se iras vehementer accendit; ea tamen aliquantum delinita est, cũ Senatus Consulto agri Veientani septena iugera plebi diuisa sunt. Æqui autem qui superiore anno dubia primum victoria vsi fuerant, deinde haud dubia clade à Posthumio prostrati, vnde Romam laureatas litteras miserat, hoc anno Vitelliam coloniam proditione occuparunt, sed eò Consul Lucretius cum exercitu missus, hostem acie vicit, &, vt apparet, coloniam populo Romano restituit.

II. Plebs vrget migrationem in Veios.

Tribuni intercesso res mulctati.

Res gesta cũ Æquis.

(∴)

ANNVS MVNDI 3663.

IONATHÆ Ducis & Pontificis 14.

ARTAXERXIS Mnem. 14. Imperij Pers. 147.

OLYMP. XCVII. An. 2. V. C. 362.

ANTE CHRISTVM 390.

I. Teleutias militi Spartano præficitur. *Xenoph. l. 5 p. 546. Græc. Lat.*

Gorgopa mortuo, cũ Etronico apud Æginetas nauium præfecto nautæ nõ obtemperarent, quod eis stipendium non numeraret, quamuis eis dudũ ex Attica prædas agere permisisset: Lacedæmonij in eius locum Teleutiam, quem militibus gratissimum norant suffecerunt: à quibus magna alacritate acceptus est, tametsi nullas se eis pecunias afferre fateretur, quod ostenderet se daturum operam, nihil vt eis deesset; malle sibi quam ipsis vitæ necessaria deesse: quæ habiturus esset; velle suis omnibus esse communia. Vicissim autem desiderare, vt cum eum frigora, calores, famem vigilias perferentem aspicerent, eadem quoque omnia sibi toleranda existimarent. Elaboraturum vt iucundè vnà labores obirent, neque stipendium à Græcis aut Barbaris seruili adulatione eblandirentur, sed hosti cum gloria extorquerent. Quæ, aliaque id genus cum Xenophon de Teleutia memorat, eximium plane exemplum & quasi vexillum in oculis principum erigit, quo sibi subditorum animos incredibili beneuolentia concilient, & ad omnia pericula imperterritos reddant.

Exemplar optimi ducis.

II. Audax eius in portu Atheniensi facinus.

Cum ergo Teleutias omnium suorum animos haberet in potestate, agressus est facinus memorabile. Cum enim persuasum haberet Athenienses, re bene gesta à Chabria, ad Æginã, solutiore animo esse, & paucos in nauibus, plerosque domi somnum capere, cum 12 nauibus in Pyræeum prima luce inuadere ausus, triremes alias comprehendit, alias ad nauigandum reddit inhabiles: merces ac mercatores, in sua nauigia captos infert, naues onerarias ad suas triremes alligat & abducit. Dumque tumultu exorto tanquam capto Piræeo ad arma concurritur, ipse capta nauigia cum tribus quatuorve triremibus in vicinam Æginam mittit, simulque Atticæ oram legens, multa nauigia vectoribus plena occupat, onerarias quoque frumento aliisq; mercibus refertas, & Æginam repetit, distractisque manubiis stipendium menstruum nondum debitum militibus numerat. Deinceps quoque multis excursionibus tum vexabat hostem, tum suos alebat, & ad omne imperium paratos habebat.

III. Romæ ludi, & ædes Iunonis.

Romæ Consules magnos ludos fecerat, quos Camillus Veienti bello vouerat. Eodem anno ædes Iunonis Reginæ, ab eodem Dictatore, eodemq; bello vota dedicatur, ingenti studio matronarum. In Algido bellum cum Æquis, haud memorabile gestum. Nouum quoq; bellum cum Volsiniẽsibus exortum est, qui Salpinatibus adiuncti, agros Romanos vltro incursauerãt: quibus & bellum indictum est, neque gestum propter famem & pestilentiam.

Volsinienses prędantur.

ANNVS MVNDI 3664.

IONATHÆ Ducis & Pont. 15.

ARTAXERXIS Mnem. 15. Imp. Pers. 148.

OLYMP. XCVII. An. 3. V. C. 363.

ANTE CHRISTVM 389.

I. Initia belli inter Artaxer. & Euagoram.

Pertinet ad hæc tẽpora Cyprius rex Euagoras, de quo hac ipsa Olympiade Diodorus, & nobis postea pluribus dicẽdum erit. Fuit is antiquissimæ originis, vt qui à conditoribus Salaminis originem duceret. Cum autem exorta seditione in exilium pulsus esset, mox cum modica manu reuersus, vrbem occupauit; Abdemone regulo, Persarum amico vel cliente reiecto. Occupata Salamine Cypri vrbe clarissima regnare cœpit, breuique magnis auctus diuitijs, totam insulam instituit in suam redigere potestatem. At eorum aliqui ad auxilia Persica regis Artaxerxis confugerunt: qui regum more incrementis Euagoræ minime lætabatur, & illam sibi insulam cupiebat adiungere, idoneam parandæ classi ad Asiæ defectionem. Ergo Amathusiis, cæterisque qui ad eum per legatos confugerant, auxilia decreuit; Euagoram bello petere iussit; ipseque ad eam expeditionem totis viribus incubuit. Vice versa Euagoras ad tantum hostem repellendũ se comparat, & opem ab amicis petit. Athenienses Philocratem cum decem nauibus misere, quas Teleutias, dum in Rhodum nauigant: intercepit. Refert in hunc annum Thrasybuli Atheniensium ducis mortem apud Aspendios, Diodorus, quam supra ex occasione attigimus.

Thrasybuli mors.

3661. n. 1.

II. Res gesta cõtra Volsinienses.

Romæ autem superioris anni Coss. morbo implicitis, per interregem creati sunt sex Tribuni, vt si cui eorum incommoda esset valetudo, copia magistratuum Reipub. non deesset. Ex his duo contra Volsinienses, totidem contra Salpinates profecti sunt; quorum illi acie victi, positis armis ad octo millia deditionem fecerunt, & inducias ad 20 annos obtinuerunt, ea lege, vt sublata Romanis redderent, & stipendium eius anni militibus præstarent. Salpinates suis clausi mœnibus, agris suis vastitatem inferri passi sunt. Eodem anno L. Apuleius Tribunus plebis Camillo diem dixit, quod Veientanam prædam publicando, sacrandóque ad nihilum redegisset. Verum cum eodem tempore Camillus filio adolescente fuisset orbatus, antequam damnaretur, in exilium obiit, precatus superos, vt si hæc innocenti fieret iniuria, primo quoque tempore ingratæ ciuitati sui desiderium facerent, quod & mox contigit.

Camilli exilium.

III. Legati ad Gallos.

Expulso Camillo legati ab Clusinis in Tuscia venerant, auxilium petentes aduersus Gallos, ad quos Romani tres legatos M. Fabij Ambusti filios miserunt, qui rogarent, ne Romanorum socios, à quibus nullam accepissent iniuriam, oppugnarent. Illi respondent se agrum ab Hetruscis, ipsis non necessarium petere, armis alioqui vsuraturi. Hic cum animi incaluissent, vnus legatorum Q. Fabius ducem Gallorum interemit Quo facinore

Gallo-

Fabius Gallum docens interfecit.

Gallorum ira à Clusinis ad Romanos conuersa est. Prius tamen quam Romam armati venirent legatos miserunt, qui Fabios, pro iure gentium violato, sibi dedi postularent. Senatus rem ad populum reiecit: apud quem tantum gratia opibusque valuere, vt quorum de pœna agebatur, ij Tribuni consulari potestate in annum sequentem crearentur. Quo facto Galli vehementer offensi, bellum propalam minantes, ad suos redeunt.

ANNUS MUNDI 3665.

IONATHÆ Ducis & Pontificis 16.

ARTAXERXIS Mnem. 16. Imp. Pers. 149.

OLYMP. XCVII. AN. 4. VR. C. 364.

ANTE CHRISTUM 388.

I. Reditus Antalcidæ, qui abit ad Abydenos.

Exeunte Olympiade XCVII. Antalcidas cũ Teribazo Persa Artaxerxis præfecto ex Asia redit, impetrata pace, regisque societate, si Athenienses eorumque socij, pacem quam ipse proposuisset non aspernarentur, quę tamen ante annum sequentem, nec proposita, nec transacta est. Nam suis qui auxilio venerãt Abydenis in Hellespoto laborantibus, quamprimum succurrendum putauit: simulque sperabat ibi quoque debilitatis Atheniensiũ viribus, eos ad conditiones pacis propensiores fore, sicut reuera contigit; idque tanta felicitate, vt breui 80 naues habens in potestate, maris imperium obtineret, neque naues è Ponto Athenas proficisci pateretur, sed interceptas ad suos adduceret. Vide l. 5. Xenoph.

p. 549. Gr. Lat.

II. Romani à Gallis vincuntur, & dispersi fugiunt.

Romana calamitas hunc annum memorabilem reddidit, cui multum negligentia magistratus in parando bello seruijt, quam T. Liuius vehementer exaggerat, vt minus ignominiosũ sit Romanos tanta cum strage superatos. Sed & violati Iuris gentium agnoscit vltorem Deũ. Gallis ergo ad eorum duci Brenno reguin ad vndecimum lapidem occursum est, vbi Allia Tiberi miscetur: Romani aciem instruunt, & in cornua diducunt, ne à multitudine circumueniri possent, sed omnia pauore ac tumultu plena erant sic vt fuga prius cœpta quam prælium; nec ea quidem prudenter; quippe qui in vrbem, ad eam ab hoste superuenturo tutandam, non fugerent, sed Veios, quamuis arcente Tiberi, euociti peterent. Itaque ad flumen, quò totum sinistrum cornu armis abiectis defugerat, magna strages facta est, plurimi hausti fluctibus. Qui Veios incolumes peruenere, Romam ne cladis quidem nuncium, nedum præsidij quidquam misere. Nec minor amentia reliquorum fuit, qui ad dextrum cornu steterant. Etsi enim Romam integri, intactique fugerunt, tamen ne clausis quidem vrbis portis, in arcem confugerunt.

III. Galli Romam cunctanter adeunt.

At Galli tam repentinæ victoriæ miraculo obstupefacti, Romam cunctanter adeunt, insidias veriti, præsertim cũ portas apertas, ac sine præsidiario milite reperissent Romam inter & Anienem consedere, missis exploratoribus, qui omnia diligentius explorarent. Ij summam rerum confusionem, luctumque reperiunt. Per eam cunctationem, quæ si suum triduum etenuit, Romani consilium cepe: unt, vt arma, & commeatum quantum possent in arcem conueherent, eoque inuentutem ad propugnandum cogerent, seniores in vrbe remanerent, ne commeatum in arce consumerent. Hostem igitur obstinato ad mortem animo, pristinis honorum suorum insignibus ornati, expectabant. Galli, qui à pugna remiserant animos, per Collinam ingressi portam, quam, Diodoro teste, perfregerant, in forum perueniunt, arcem præsidio cingunt, & dilabuntur in prædam, plebeias domos obseratas, principum atria patentia reperiunt.

Vrbem ędibus & incendio fœdant.

IV. A Camillo & Cęnturio diuinis vincuntur.

Ad eos velut ad simulachra versi cum starent, M. Papyrius vnus ex iis, Gallo barbam suam permulcenti, dicitur scipione eburneo in caput incusso iram mouisse, atque ab eo initio cædis orto, cæteros in suis sedibus trucidatos. Post principum cædem, nulli deinceps mortalium parcitum, direptæ domus, exhaustis ignes iniecti. Cædes & incendia per plurimos dies perseuerant, in oculis eorum, qui in arce obsidebantur, si forte illi, miserabili rerum suarum vastitate, de deditione cogitarent; vim quoque ad arcem adhibuerunt, sed irritam. Itaque illos fame domandos putarunt, qua tamen ipsi premebantur in prioris, frumento Improuidè per incendium consumpto. Ergo diuiso per finitimos populos exercitu, prædas agebant. Itaque Ardeam adierunt, vbi Camillus exulabat; eoque duce primo noctis silẽtio, ad castra Gallorũ Ardeates progressi, magna in iis strage bacchati sunt. Quorum exemplum secuti, qui Veiis erant Romani, Cæditio centurione duce, contra Thuscos nocturna pugna semel iterumque grassati, Veios rediere victores: paulatimque auctis viribus, de repetenda patria cogitant.

V. Camillus fit Dictator contra illos.

Aderat Camillus præstantissimus illa ætate imperator, qui nuperrime cum Ardeatibus rem bene gesserat contra Gallos; ipsi etiam milites magna ex parte sub eius auspiciis meruerant. Cumque decretum Senatus accessisset, quo & ab exilio reuocabatur, & Dictator dicebatur absens, legati eum Ardeà Veios perducere. Interim autem magnum adiit periculum Capitolium, Gallis eò sublustri nocte per reptantibus, cum M. Manlius anserum clangore excitatus cum suis, eos à summa rupe animosè deturbauit: cumque colloquium de pace auro redimenda, obsessos inter obsidentesque, haberetur, superueniens Dictator altero prælio hostem in semirutæ vrbis solo perculit, altero Gabina via, quò se ex fuga contulerat, plane deleuit. Ita fere Liuius; quæ alij aliter, vt ex Annalibus intelliges. Dictator recuperata ex hostibus patria, triumphans in vrbem redit, inter que gratulationes, Romulus ac parens patriæ appellatur. Mox etiam rogationem Tribunorũ de patria, occasione incensæ vrbis deserenda, & Veiis commutanda, retenta tant sper rogante Senatu dictatura, eleganti oratione discussit, & ad Vrbem instaurandam induxit.

Capitolij periculum.

Camilli triumphus.

Vide Liuii l. 5. extr.

ANNVS MVNDI 3666.

IONATHÆ Ducis & Pont. 17.

ARTAXERXIS Mnem. 17. Imp. Pers. 150.

OLYMP. XCVIII. An. 1. V. CO. 365.

ANTE CHRISTVM 387.

I. Pax antalcidæa. Ad eam Græci necessitate compulsi.

AD hunc annum Antalcidæam pacem, vel Xenophonte authore referimus, vt diligentius in Annalibus explicatum est. Ad eam Rex ipse adducebatur, vt ne in bello contra Euagoram Cyprium suscepto à Græcis impediretur : Græci autem ad eandem, quamuis sibi ignominiosam & noxiam, necessitate adducti sunt. Nam Athenienses, qui magnā videbant Lacedæmoniorum potentiam, eamq; Persarū beneuolentia, copiis, sumptibusque subnixam, & Lysandræam rursus cladem, imminebat enim Agesilaus, formidabant, ad eam compellebantur. Lacedæmonij quoque, quibus necesse erat plerasque vrbes copiis munire, & tenere præsidio, ne vel sibi perirent, vel à se deficerent, bello finem imponi non ægrè ferebant, sicut nec Argiui, qui copias contra se decretas scirent. Itaque die dicta ad proferendam pacis formulam, vniuersi ad Theribazum conuenere qui eam regiis signis commonstratis, legit, in hanc sententiam.

II. Eius pacis formula. Xenoph. l. 5 p. 550. Græc. Lat.

Rex Artaxerxes æquum esse censet, vt vrbes in Asia sitæ, vna cum insulis Clazomeniis & Cypro sibi pareant : Cætera Græci nominis oppida, parua, magna sui iuris sunto, Lemnus, Imbrus, Scirus exceptis, quas vt olim, ita nunc etiam Athenienses obtinento. Hanc pacem quicumque reiecerint, iis equidem bellum, vna cum approbantibus eam, mari, terra, pecunia, classe inferam. Hæc cum vrbium legati audissent, viderentque plurimā iacturam fieri à potentioribus ciuitatibus, singuli de his ad suas Respublicas retulerunt, deque earum consensu iusiurandum præstiterunt. Soli Thebani non suo, sed Bœotorum nomine tantum, iusiurandum obtulerunt, quod cum Agesilaus, qui pacis erat executor non reciperet, nec se illi ad regiarum literarum mentem accommodarent, arma contra illos mouit. Iamque Tegeam cum infesto exercitu venerant, cum Thebani affuerunt, & se oppida libertati restituturos spoponderunt, & fœderis conditionibus acquieuere, idipsum Argiui & Corinthij metu Agesilai fecerunt, & terrestres omnes, naualesque copiæ dimissæ sunt. Et hæc prima pax inter Athenienses & Lacedæmonios, eorumque socios, ab euersione murorum Atheniensium, quæ ante octodecim annos inita fuerat.

Thebani belli metu consentiunt.

III. Mantinæi muris priuari à Lacedæmoniis.

Eodem anno Lacedæmonij Mantinæos, quos sibi belli tempore parum fideles experti fuerāt, ita mulctare decreuerunt, vt deinceps infidi esse non possent. Itaque missis ad eos legatis, muros diruere iusserunt ; quod cum illi recusarent, Agesipolis ciues obsidione cinxit; quæ cum diuturna futura videretur, propter ingentem commeatus copiam ante collectam, flumen obiecto aggere in eorum mœnia immisit; quæ cum aqua labefactarentur, timerentque Mantinæi, ne illis corruentibus, ea paterentur quę solēt vi captæ ciuitates, & muros diruere, & sparsim per viros habitare consenserunt. Itaque dirutus est murus, & vrbe quatuor in partes diuisa, Mantinæi sparsim vt olim habitarunt, 60 de primoribus solum vertentibus. Misit hoc anno Dionysius Tyrannus ad Olympica certamina quadrigas celeritate præstantes, scenasque multo auro artificioque exornatas: addidit & poëmata, quæ in illa panegyrica celebritate recitarentur: quæ primum quidem propter actorum eximium vocem actionisque dignitatem, mirificè probabantur; vbi vero quam inepta essent carmina animaduersum est, explosa sunt.

Dionysij poëmata, &c.

IV. Roma instauratur, Fabius legatus moritur.

Romæ ciues magnis animis, & indefesso labore ad instaurandam vrbem incumbebant, cū C. Marcius Tribunus plebis Q. Fabio, cum primum abiit magistratu, diem dixit. Is enim erat qui ducem Gallorum legatus interfecerat. Sed illi iudicio eum mors tam opportuna subtraxit, vt a plerisque voluntaria crederetur. Noui autem magistratus nihil antiquius habuere, quam vt Senatum de religione consulerent. Sed eam rem Senatus ad Pontifices sapienter reiecit : à quibus decretum est vt dies ad 15 Cal. Sextiles, qui est Iulij decimus octauus, inter atroces censeretur, quod duplici clade esset insignis, Fabiorum ad Cremeram cæde, & fœda ad Alliam pugna; quasi in diebus, & non in hominibus malæ gestæ rei culpa resideret. Cæterum non diu licuit quietis agitare consilia, erigendæ ex tam graui casu Reip. Volscis, Æquis, Hetruscis Romanos inuadentibus : quin & Hernici, quorum fides centesimum iam propè annum steterat, defecisse ferebantur.

Dies cladis superstitiosè damnatur.

V. Camillus tertiùm Dictator. bene rem cum triplici hoste gerit.

Itaque cum tanti terrores vndique afferrentur; placuit eiusdem auspiciis defendi Rempub. cuius recuperata fuerat, dictusque est Dictator M. Furius Camillus: qui iustitio indicto, delectuque habito copias trifariam diuisit, partem vnā in agro Veiente Hetruriæ opposuit, alterā ante vrbem castra locare iussit, tertiam ipse duxit in Volscos; quos nominis sui gloria territos igne vincit & ferro; castra primo impetu capit, prædamque militi permittit. Inde in Æquos transgressus, eorum exercitum ad Bolas oppressit, nec castra modo sed vrbem aggressus, primo cepit insultu. Interea cum Hetrusci Sutrinos populi Romani socios, tardante auxilio ad deditionem compulissent, & vrbe eiecissent, eode die superueniens Camillus, breue gaudium Hetruscis reliquit. Improuisus enim vrbem inuasit incustoditam, & post multam hostium cædem, eam Sutrinis restituit ; indéque triumphans, trium simul populorum victor, in vrbem ingressus est.

VI. Roma ciuibus ædibusque renouatur.

Eodem anno in ciuitatem egentem incolis, diuersi fugitiui accepti sunt & Senatus Consulto compulsi Romani aliqui, Veiis relictis in vrbem remigrare, quæ intra hunc fere annum nouis ædificiis noua stetit. At ne priuatis tantum ædibus vrbs augeretur, Capitolium quoque proximo anno saxo quadrato substructum est, opus vel in posteriorum temporum magnificentia visendum.

3667.

Arx Thebana à Lacedæmoniis occupatur.

Eodemq; tempore cum Olynthij in Thracia potentia crescerent, vicinosque grauarent, exorati Lacedæmonij ab iis, qui iniuriam accipiebant, miserūt Phœbidam cum copiis, qui ex itinere Thebas ingressus arcē proditione Leōtiadę

occupauit: quam is odio collegæ Ismeniæ patrauit. Id quia iniusto Reipub. factum fuerat, etiam improbatum est, adeo vt propterea magistratu deiectus mille minis mulctaretur. Arcem nihilominus præsidio tenuere, persuasi id esse è Republica; Græcis valde admirantibus, quod cuius facinoris authorem pœna affecissent, facinus tamen reipsa approbarent. Nimirum principes proditores oderunt, proditiones sibi vtiles, non item.

ANNVS MVNDI 3668.

IONATHÆ Ducis & Pontificis 19.

ARTAXERXIS Mnem. 19. Imp. Perf. 152.

OLYMP. XCVIII. AN. 3. VR. C. 367.

ANTE CHRISTVM 385.

I. Teleutiæ de Olynthiis victoria. TEleutias Agesilai frater loco Phœbidæ lente Olynthū versus progrediebatur, quod & copias maiores ex itinere cōtraheret, & Macedones subsidiarios ad bellum alliceret, vt Macedonio equitatu esset instructior. Amyntam porro Macedonum regem, & Derdam Elimææ principē excitabat vehementius, spe recuperādi regni quod magna ex parte ab Olynthiis fuerat occupatum. Ergo cum Potidæam magno cum exercitu peruenisset, inde in hosticū acie instructa progressus, Olynthios in occursu habuit, cū quibus atrox extitit pugna, Teleutias tamen denique victor fuit, & tropæum, victoriæ argumentum erexit: reliquus annus in quibusdā incursionibus consūptus est.

II. Diod. l. 15. Pugna Persarum cum Cypriis & victoria. In hunc quoque annum Diodorus refert pugnam Persarum contra Cyprios. Et vtriusque regis erant ingentes copiæ, cum præsertim Euagoras tam Ægyptios, quam cæteros Persarū inimicos sibi adiunxisset, in quibus Tyrij quoque fuerunt & Arabes. Cum ergo is prædatoriis nauibus onerarias Persarum intercepisset, in eorum exercitum non caritatem solum, sed famem etiam, & seditionem inuexit. Deinde nauali certamine improuisos inuadens, non leuia Persis damna intulit, donec illi animis viribusque receptis superiores euadunt, & Euagoriani cum magna triremium iactura fugam capessunt, Persæ Salaminam Cypri terra marique obsidēt. Teribazus à prælio nauali in Ciliciam traiecit, atque inde ad regem profectus, victoriæ nuncium pertulit, & duo talentorū millia ad belli vsus reportauit. Euagoras in belli proposito perseuerans, cum decem triremibus noctu Salamina soluit, & in Ægyptum deuehitur, regique Achori persuadet, vt totis secum viribus in hoc Persicum bellum incumbat. Inde anno sequenti rediit, quo bellum hoc secuta pace finitum est.

Euagoras Ægyptum petit.

III. Tribus Romæ auctæ. Annus Sabbaticus. Romæ auctis ciuibus, ædibusque publicis ac priuatis, auctæ quoque sunt tribus, & prioribus Liuio teste, additæ sunt quatuor. Vide Annales, vbi notatum reperias hunc annum Sabbaticum 155.

ANNVS MVNDI 3669.

IONATHÆ Ducis & Pontificis 20.

ARTAXERXIS Mnem. 20. Imperij Perf. 153

OLYMP. XCVIII. AN. 4. V. C. 368.

ANTE CHRISTVM 384.

I. Olynthiorum clades. IAm ver appetierat, cū equites Olynthij ferè sexcēti in agrum Apolloniensium inrati, passim omnia populabantur, eos enim oderant, quod nuper missis legatis, Spartanos in auxilium contra Olynthios euocarant. Forte autem contigit vt Derdas, qui Thraciam cum suo equitatu repetebat, Apolloniæ prandeset. Itaque incursione perspecta eiam suum instruxit, & in hostem; vsque ad portas vrbis contemptim obequitantem, immisit, & fugientes ad Olynthi vsque portas cædendo persecutus est. Aliquanto post cum Teleutias Agesilai frater denuo copias contra Olynthios duceret, primo dux eius Tlemonidas, properè atque improuidè pugnans, cum supra centum cetratis suis interficitur. Tum Teleutias ipse hoc spectaculo vehementius commotus, copias omnes in Olynthios educit, eosque ad vrbem vsque persequitur: vbi cum è turribus denso telorum imbre peterentur, referre pedem turbatis agminibus coguntur. Hic Olynthij equites suos in turbatos immittunt, indeque cetratos, reliquasque copias: cumque ibi Teleutias acriter pugnaret, occiditur. Fusus inde vniuersus Spartanorum exercitus, varia in oppida corripit fugam, & ab Olynthiis persequentibus, magno numero trucidatur.

Rursumq; de Spartanis victoria.

Teleutias occumbit.

II. Pax Euagoræ cum Persis. Euagoras hoc anno Cyprum repetit ex Ægypto, vt Diodoro placet. Cumq; Salaminā vehementi obsidione pressam inuenisset, seque sociorum auxilio destitutum legationem de pace mittere cogitur; sed acerbas eius conditiones Theribazus exigebat, vincula & seruitutē afflicto Euagoræ destinans, quæ sibi ipsi imminere non putabat. Orontes enim Artaxerxis gener, inuidens Theribazi gloriæ, & de Cypro Imperio Persarum acquisita, eum apud regem studij rerum nouarum criminatus est, & priuatæ cum Lacedæmoniis, & copiarum ducibus amicitiæ. Quibus calumniis vsque adeo illum regi suspectum reddidit, vt is rescriberet, vt Theribazum in vincula coniectum illico ad se mitteret, quod & factum est: illeque superuenientibus aliis negotiis, diu in vinculis hæsit. Orontes autem copiis cum summo imperio præfectus, veritus nouum aliquem motum, pacem cum Euagora iis conditionibus confecit, quibus ille cum Theribazo consenserat. Sic bellum Cyprium quod decennium tenuit, duobus annis perfectum est.

Orontis in Theribazum calumnia.

III. Camillus iterum Dictator in Volscos bene rem gerit. Allatus porro In vrbem rumor, quod Hetruria in armis esset, Camillo iterum magistratum conciliauit; ei quinque collegæ imperium quasi Dictator summiserunt; quos cum ea de causa Senatus collaudasset, Camillus vtrisque, confusus animo gratias egit, & operam suam Reipub. verecūdè pollicitus, vnum è collegis quasi Magistrum equitum constituit, reliquis munera

sua, tam ad vrbis custodiam, quam ad aliorum hostium impetum propulsandum demandauit, quæ illi summa concordia sunt executi. Ad Volscos ergo proheiscitur Camillus, quorum exercitus Latinorum atque Hernicorum copiis ita fuerat auctus, vt centenis singuli Romani pugnaturi viderentur. Verum fortissimi Imperatoris oratione, felicitate, exemplóque confirmati, in arma ruunt. Volsci contra, certi victoriam vbique Camilium sequi, animo debilitabantur. Denique longa pugna milite vtrinque fatigato, repentina imbrium procella pugnam diremit. Nox reliquum bellum confecit. Nam Latini & Hernici domum taciti rediere. Volsci deserti, relictis castris, mœnibus Satrici se inclusere: vbi mox capta vrbe, armisque abiectis, dedidere se. Camillus superuenientibus in vrbem Hetruscis occurrit, & capta ab eis oppida summa celeritate, recuperauit, & multiplici victoria gloriosus Vrbem repetiit.

ANNVS MVNDI 3670.

IONATHÆ Ducis & Pont. 21.

ARTAXERXIS Mnem. 21. Imp. Pers. 154.

OLYMP. XCIX. An. 1. VR. CO. 369.

ANTE CHRISTVM 383.

I. Agesipolis adit Olynthum.

TEleutiæ morte, & clade Lacedæmoniorũ Spartam delata, decretũ est eò rursus magnas copias, cum rege Agesipoli mittendas esse, quæ elatos prospero successu Olynthiorum animos reprimerent. Porro Agesipoli, sicut pridem Agesilao in Asiam proficiscenti, Ephori 30. Spartanos consiliarios adhibent, multique voluntarij se illi adiunxerunt, simulque in Thraciam hoc anno profecti sunt. Interea Agesilaus Phliasios Sicyoniæ populũ, exules suos male tractãtem castigat, eorumque arcem ad 20. menses obsidet. Author est Dionys. Halicarn. natum hoc anno primo Olympiadis vndecentesimæ Aristotelem, prætore Athenis Diotrephe, triennio ante Demosthenem, quando maxime florebat Parmenides, vt author est in huius vita Laërtius.

An. 3657. nu. 1.

Phliasij ab Agesilao obsidentur.

Ortus Aristotelis.

II. Teribazus in iudicio absoluitur.

Interea Teribazus Orontis oppressus calumniis, in Perside tenebatur: cũ Gaos naualis exercitus Persarum pretor Teribazi gener, sibi à rege metuens, ob communicata cum socero consilia, à rege defecit, seq; Ægyptiis Lacedæmoniisque sociauit. Artaxerxes autem, bello quod cum Cadusiis gerebat finito, Teribazi causam tribus iudicibus commisit: quibus ita suam probauit innocentiam, atque in Regem merita, vt ab omnibus absolutus fuerit, & à Rege deinceps magnis honoribus affectus. At Orontem falsæ accusationis damnatũ, ex amicorum catalogo eiectum ignominia notauit, vt scribit Diodorus, qui nihilominus Mysię Satrapa postea legitur effectus. Sed de eo nobis postea sermo recurret. Insigne porro fuisse hoc Teribazi iudiciũ, ex Annalibus intelliges: sicut & Artaxerxis in Iudices iniustos crudelitatem.

Cum Orõtis ignominia.

III. Romæ autem M. Manlius, qui Gallos capitolium noctu inuadẽtes depulerat, superbia elatus, opibusq; subnixus, Camilli gloriæ æmulus, res nouas moliri cœpit, factusq; popularis criminari patres, plebem ad se allicere, occasione æris alieni, quod plerique ædificando contraxerant. Imminebat interea bellum à Volscis, Latinorum atque Hernicorum defectione cumulatum. Quę in speciem causa fuit Romanis maiuris quærendæ potestatis. Sed noua consilia Mãlij magis compulere Senatũ, ad nouum Dictatorem creandum; is dictus est A. Cornel. Cossus, qui re feliciter cum hoste gesta, gliscẽte seditione Manliana reuocatus est in vrbẽ, vbi ille largitione regnũ, nouisq; tabulis affebactat, Auxit seditionem eius in patres calumnia, quos criminabatur publicam pecuniam, Gallis pro ciuitatis redemptione numeratam, plebi ereptam, in paucorum prædam vertisse. Dictator euocato per viatorem Manlio; vinculorum pœna proposita, iubet eum indicare apud quem præda ista occultetur. Ille cum tergiuersaretur, Dictator hominem falsi criminis insimulantem Senatum in vincula duci iussit, itaque factum, nemine in contrarium hiscere audente; tanta erat reuerentia maiestatis.

M. Manlius res nouas molitur.

In vincula à Dictatore Cornel. Cosso cõijcitur.

IV. Et Plebe tumultuãte liberatur.

Coniecto in carcerem Manlio, magna pars plebis vestem, vt in luctu mutauit, & in vestibulo carceris mœsta obseruabatur. Dictatoris mox de Volscis triumphus inuidiam & seditionem auxit: cumque vis à plebe ad liberandum Manlium timeretur, vltro S.C. liberatus est, quo facto seditio nõ finita, sed dux seditioni datus est. Itaque seditione Manliana recrudescente proximo anno sex Tribuni ex patribus creati sunt, in quibus M. Camillus quintùm iam supremum adiit magistratũ. Manlius enim ignominia vinculorum irritatus, quorũ inuidiam neq; Dictator, neque Senatus vniuersus ferre potuisset, plebem ad vim inuitabat, & regnum haud obscurè ambiebat. Senatus contrà, Tribunos plebis in suas partes traduxit, à quibus Manlio dicta est dies apud populum. Is sordidatus causam dicit, à suis omnibus desertus. Nam affectati regni crimen omnes ab eo reddebat alienos, omnia eius decora obruebat. Cumque in campo Martio iudicium ageretur, atque is protensa subinde manu, Capitolium quod seruauerat populo ostenderet, pleraque amica suffragia consequebatur. Sed mox translato alium in locum iudicio, damnatus, de saxo Tarpeio, Tribunorum iussu, in præceps actus est, & domus, quam in arce habuit, solo æquata.

3671. Renouat seditionem.

Accusatur à Trib. plebis.

De saxo deiicitur.

V. Hoc ipso tempore Agesipolis Olynthum fatigabat, sociasq; illius ciuitates, è quibus Toronem vi cepit. Sed in ipso æstatis feruore, igneo quodam ardore correptus est, & ad frigidum Pallenes locum delatus, die 7. viuendi finem fecit, & melle oblitus, domumque deportatus, regiam consecutus est sepulturam. Cuius morte cognita Agesilaus, non quasi sublato æmulo lætatus est, sed quasi amisso intimo amico lacrymas fudit. Is vigesimum iam mensem Phliasios obsidebat. Qui fame tandem domiti, quamuis non sera vsi parcimonia, inducias ab Agesilao ad Spartanam legationem impetrarunt. Vnde remissi & Agesilai arbitrio permissi, arce sua mulctati sunt, Spartano præsidio occupata.

Xenoph. l. 5 5.564. Græc Lat.

Agesipolis moritur.

Agesilaus Phliasios domat.

Natus est hoc anno Philippus Macedo magni Alexandri pater, regum ordine vigesimus secundus. Olympiadis nonagesimæ nonæ anno secundo, de quo nobis sæpius sermo recurret.

Ortus Philippi.

ANNVS MVNDI 3672.

IONATHÆ Ducis & Pontificis 23.

ARTAXERXIS Mnem. 23. Imperij Perſ. 156.

OLYMP. XCIX. AN. 3. V. C. 371.

ANTE CHRISTVM 381.

I. Olynthij vincuntur & pacem à Sparta obtinent.

POlybiades, qui in curā Olynthiacæ expeditionis, loco Ageſipolis demortui à Lacedęmoniis ſuffectus fuerat, bene rem aduerſus Olynthios hoc anno geſſit. Eos enim ad ſupremam famis neceſſitatem redactos, quod iā neque terra frumentum acciperent, neque mari quidquam importaretur, vtroque aditu à Spartanis intercluſo, legatos de pace Lacedæmonem mittere compulit. Eam his conditionibus impetrarunt, vt eoſdem cum Lacedæmoniis & hoſtes haberent & amicos, eoſdemque quocunque ducerent ſequerentur. Quæ vbi promiſſa ac iureiurando firmata fuerunt, domum vtrique redierunt.

II. Coloniæ Romanæ deficiunt.

Romæ autem hoſtes noui exorti ſunt præter Volſcos, velut ſorte quadam, inquit Liuius, prope in æternum exercendo Romano militi datos, Circeij & Velitræ coloniæ, cum Lanceuinis; contra quos bellum decretum & apparatum; nec tamen, peſtilentia & inopia frugum vrgente, geſtum eſt. Quæ cunctatio ſpatium dederat colonis deprecandi Senatum, & belli à ſe auertendi: magnáque pars eò inclinabat, vt ſupplex legatio Romam mitteretur. Sed authores defectionis veriti ne Romanorum iræ dederentur, inconſultam plebem incitarunt, vt prædatum in agrum Romanum exirent, vt noua iniuriā ſpes pacis omnis periret; peſſimo conſilio cum patria, quam ſoli perire malentes.

III. 3673. Lacedæm. florent.

Lacedæmonij porro, vt ad ſequentem annum tranſeamus, florebant vehementer hoc tempore, & tantum non imperiū totius Græciæ terra marique poſſidebant. Nam poſt Olynthios edomitos, Thebani & Bœotij reliqui, Cadmeia occupata, omnino erant in eorum poteſtate. Corinthios fideliſſimos experiebantur, Argiui demiſſis erant animis, Athenienſes paſſim à ſociis deſerti erant. Ipſi autem Lacedæmonij, Mantinæos, Phliaſios, Olynthios, & quotquot animis non ſatis amicis in eos fuerānt, non leui animaduerſione caſtigauerant. Sed eos iniuſtitiæ vindex diuina prouidentia, per Thebanos, quorum illi arcem, contra promiſſa iureiurando firmata, retinebant, eadem amiſſa ingentibus malis afflixit, vt aliquanto poſt dicemus.

IV. Ortus Demoſthenis.

Hoc eorum ſtatu, atque hoc ipſo anno natus eſt princeps Oratorum Græcorum Demoſthenes. Nam Dionyſ. Halicarnaſſenſis, qui Ariſtotelem triennio maiorem putat eſſe Demoſthene, huius ortum differt in præſentem annū qui centeſimam Olympiadem antecedit, quo Demophilus Prætor Athenis fuit: de quo plura in Annalibus reperiet ſtudioſus Lector, & de eodem ſæpius in poſterum ſermo recurret.

Pugnatur in coloniis.

In Italia duo Tribuni milit. Sp. & L. Papyrius Velitras duxere legiones, quibus auxilio venerant Prænestini. Secundo prælio contra vtroſq; pugnatum eſt, & fuga propere in oppidum facta. Ab eius tamen oppugnatione abſtinuere Tribuni, quia & anceps erat, nec in perniciem coloniæ pugnandum cenſebant. Itaque Prænestinis bellum hoc anno indictum eſt, proximóque geſtum.

ANNVS MVNDI 3674.

IONATHÆ Ducis & Pont. 25.

ARTAXERXIS Mnemon. 25. Imp. Perſ. 158.

OLYMP. C. AN. 1. V. C. 337.

ANTE CHRISTVM 379.

I. Olympias 100.

CEnteſima quā ingredimur Olymp. Dionyſidorus Tarentinus palmam in Olympicis meritus & conſecutus eſt, Pythea Athenis rectore. Qui annus, ſicut & ſequēs, inops rerum Græcarum ac Perſicarū fuit. At in Italia Prænestini Volſcis coniuncti, Satricum populi Romani coloniā, pertinaciter à colonis defenſam, vi expugnarunt, victoſq; fœdè tractarunt. Eam rem ægre paſſi Romani, Camillum quamuis excuſantem, Tribunū cum quinque collegis creauerunt, eique bellū in Volſcos extra ordinē decretum eſt, & ſorte ex collegis L. Furius adiutor datus, qui cunctantem ad conſerendas cū hoſte manus Camillum ad pugnam permittendam compulit. Primo fere congreſſu Volſci ficta fuga, in pugnæ locum iniquum Romanos trahunt: quando etiam validæ aliquot cohortes opportunè è caſtris in Romanos prorupere, eoſque in fugam compulere.

Bellum Prænestinum & Volſcum.

II. Camillus Collegam liberat.

At Camillus, qui ex alto in euentum pugnæ erat intentus, ſuis occurrēs, eis vires animoſque reſtituit, & hoſtem in veram fugam conuertit, magnamque partem in fuga, & caſtris, quæ eodem impetu capta ſunt, cecidit, pluresque captiuos abduxit, in quibus cū Tuſculani aliquot deprehēſi eſſent, qui cūdeniq; publico ſe cōſilio militaſſe faterentur, iubetur Camillus à Senatu in Tuſculanos arma vertere, & quem vellet ex collegis optare. Is contra ſpem omniū L. Furiū optauit, qua moderatione animi, cum Collegæ leuauit infamiam, tum ſibi gloriam ingentē peperit. Exiſtimauit enim eum euentu rei ſatis caſtigatum, ſua conſilia melioribus non prælaturum, & fortiter pugnando præteritam culpam emendaturum. Verum Tuſculi quieta omnia reperta ſunt; indeque Romam miſſi legati, cum ingenua confeſſione culpæ, non ſolum pacem, ſed ciuitatis etiam ſocietatem impetrarunt.

Res Tuſculi geſtæ.

III. 3675. Prænestini à Dictatore deuicti deditionē faciunt.

Porro Prænestini erant in armis, nec Tribuni plebi delectum fieri ſinebant, ideóque illi tanto ferocius in bellum ruebant, adeo vt peruaſtato agro Romano, ad portam Collinam ſigna inferrent. Id demum ad ſeditionem in vrbe extinguendam valuit. Quippe ad arma ſtatim cōclamatum eſt, & T. Quint. Cincinnatus Dictator dictus. Quod vbi auditū eſt, ſimul hoſtes à mœnibus receſſere, ſimul iuuentus Romana conuenit. Illi iuxta Alliam fluuium caſtra ſuperſtitioſè poſuere: nec tamen equitem Romanum peditemve ſuſtinuere, ſed primo impetu ac clamore turbati terga verterunt, nec prius à fuga deſtiterunt, quam deſertis etiam caſtris Præneſte in conſpectu fuit, vbi locum tumultuosè communiunt. Sed Romanus caſtris direptis, etiam hoc munimento hoſtem expulit, & in vrbem

compulit, quæ post octo oppida illi subiecta, haud magno certamine superata, etiam per deditionem recepta est. Velitræ quoque expugnatæ. Ita T. Quintius semel acie victos, binis hostium castris, nouemque oppidis vi captis, & Præneste in deditionem accepto, Romam triumphans ingressus est, & vigesimo quam creatus fuerat die, se magistratu abdicauit.

IV. Mausolus moritur. l.36.c.5. & 6. In hunc ipsum annum Plinius quamuis repugnante Diodoro, Mausoli regni Cariæ mortem refert, cui vxor magnificum sepulchrum erexit, dixitque Mausoleum; quod ceteris deinceps sepulchris, arte materiaque visendis, nomen dedit. Est hic idem annus apud Hebræos 156. Sabbaticus.

ANNVS MVNDI 3676.

IONATHÆ Ducis & Pontificis 27.

ARTAXERXIS Mnem. 27. Imp. Pers. 160.

OLYMP. C. AN. 3. VRB. C. 375.

ANTE CHRISTVM 377.

I. Belli Bœotici exordium. Xenoph. l.5 p.566. & seqq. Recuperatam hoc anno arcem Cadmæam à Thebanis, simulque exortum Bœoticum bellum Lacedæmonios inter & Thebanos, author est Diodorus in hunc annum. Sed historia ipsa, quamuis temporum notis destituta, non leui vel authoris culpa, vel posterorum iactura à Xenophonte petenda est; qui ab hoc facto initium duxit debilitatæ Lacedæmoniorum potentiæ, quæ post annos octo à Thebanis in Leuctrica pugna accisa, pene concidit. In quo diuinam etiam prouidentiam Xenophon agnouit, qua factum est, vt per quę quis peccauerat, per eadem & puniretur. Nam iniuria in Thebanos à Thebanis ita vindicata est; vt sicut 7. Thebanorum proditione in arcis possessionem venerant, ita à 7. exulibus Thebanis illa priuarentur.

II. Coniuratio in Thebanos Polemarchos. Dominabantur Thebis septem prætores militares, quos Polemarchos vocabant, contra quos septem exules de tyrannide extinguenda coniurant; qui cætera inermes, sicas tantum secum sumunt, Thebanumque agrum noctu ingressi, proximo die latuerunt, vesperi more rusticorum tarde redeuntium, in vrbem ingrediuntur, & eam noctem diemque proximum, se in ædibus cuiusdam Charonis continent. Interim Phillidas, qui erat coniurationis caput, Polemarchis Veneris festum celebrantibus, iamque cœnatis, & vino incalescentibus, promissarum muliercularum loco, coniuratos muliebri habitu introducit, famulis omnibus aliò callidè ablegatis. Cumque singuli coniurati apud singulos collocati essent, cum primum assidere iussi sunt, quisque suum Polemarchum sica confodit.

Eorumque cædes.

III. Arx Cadmæa à Thebanis recepta. Inde carcerem adeunt, & specie adducendi reum vinculis constringendum admissi, custodem carceris interficiunt, vinctos soluunt, armis instruunt, eisque se ciues per præconem euocati, & de tyrannorum cæde admoniti, coniungunt; tum reliquos exules, & auxilia Atheniensium, ad arcem expugnandam euocant. Auxilia præsidij arcis repetiuntur, & obsessos audacia sua, & rerum successu perterritos, inde cum armis eiiciunt, hoc data de incolumitate, sacramentoque firmata, quam tamen mox violarunt; quin & eorum liberos maiori crudelitate peremere. At Lacedæmonij re cognita, Præfectum arcis, qui subsidia non expectarat, morte mulctant, simul aduersus Thebanos delectus habent, & Agesilao ætatem excusante, frater eius Cleombrotus hyeme aspera cum copiis contra Thebanos mittitur. Hæc fere Xenophon, quæ alij aliter retulerunt, vt idem ipse Xenophon non negat.

Lacedæmonij copias in eos mittunt.

3677. I V. Res à Cleombroto gesta. Proximo itaque anno Cleombrotus, itinere versus Platæas capto Cetratos præmisit, qui in præsidium 150. Thebanorum, qui nuper è carcere educti fuerant, cum incidissent, vniuersos interfecerunt. Ipse Platæas primum, tum Thespias profectus, Sphodriam ibi præfecit parti copiarum, inde cum reliquis copiis, domum reuersus est. At Thebani, qui nimirum potentes aduersarios formidabant, Sphodria pecuniis corrupto, Athenienses in belli societatem traxerut, Athenas quippe Sphodrias temerè, atque iniussus bello petiit. Quamobrem cum ab Ephoris ad iudicium capitis accerseretur, non est ausus se iudicio sistere; Agesilai tamen fauore absolutus est. Qua re cognita Athenięses irati arma parant, & Bœotis summa alacritate opem ferunt. Lacedæmonij vero nouos delectus aduersus Thebanos decernunt. Et Agesilaum vti exercitum duceret Cleombroti loco exorant. Is profectionem tum Spartana cunctatione, tum propria ab hoc bello alienatione vsus, reliquo anno comparauit.

Thebani Athenienses belli socios reddunt.

V. Manlij rem malè gerunt contra Volscos. Romæ priore anno prouincia Volscos debellandi Manliis extra ordinē data est, qui tamen parum feliciter rem gesserunt Nam in insidias per imprudentiam inducti, multos suorum amiserunt, ac ne castra quidem sua satis tutati sunt, magnaque omnino clades imminebat, si Volsci victoria vti sciuissent, sed ij satisfper quieuere, dum sequenti anno legiones suas in agrum Romanum intulere, eumque populati sunt. Romani vicissim, seditione ob æs alienum composita, binos exercitus cum totidem tribunis, in Volscorum regionem immiserunt: à quibus, quasi per otium, hostili agro ingentes calamitates illatæ, si forte Volscos ad certamen elicerent; qui cum non compare rent, hominum pecudumque abacta præda, in vrbem reuersi sunt. Iocularibus profecto bellis vsi videntur tam Volsci, quam exteri fere Romanorum hostes, qui arma magno sonitu ac tumultu crepa rent, deinde abderent se taciti, & abactas prædas, fumantesque villas pauidi respectarent. Neque magis serio visi agere Romani, qui quod bellum triennio conficere potuissent, hoste semel afflicto, in centum annos, plures etiam protraxere.

Bella parū prudenter aut serio gesta.

(∴)

ANNVS MVNDI 3678.

IONATHÆ Ducis & Pontificis 29.

ARTAXERXIS Mnem. 29. Imp. Perſ. 162.

OLYMP. CI. AN. 1. V. C. 377.

ANTE CHRISTVM 375.

I. Ageſilai in Thebanos expeditio.

QVadringentis iam annis ab initio Olympiadum exactis, Ageſilaus electus copiarum in Thebanos Imperator, antequam in agrum Thebanum irrumperet, Cithæronem occupauit, ac Theſpias venit. Inde productis copiis Thebanorum in agrum perrexit, vbi cum hoſtem aliquandiu variis velitationibus, ac vaſtatione fatigaſſet, Theſpias reuerſus, mœnibus oppidum illud cinxit; relictóque ibi Phœbida præfecto, (hic erat qui Cadmæam arcé opera Leontiadis occuparat) ciuium exercitum domum abduxit.

Phœbidas dux Spartanus occiditur.

Phœbidas autem prædonum manipulos emittens, excurſionibus agrum Thebanorum populabatur, contra quem egreſſi Thebani, male ab eo accepti ſunt; cumque referrent pedem, ad inuium quendam locum deuenerunt; vbi cum ad pugnæ neceſſitatem veniſſent, ipſum Phœbidam perſequentem, cum paucis aliis interfecerunt. Ex quo res Thebana cœpit reuiuiſcere, multique ſe iis aggregare ex oppidis, quæ Thebani bello petere cœpiſſent. Dum autē Ephori nouum delectum in ver proximum parant Polemarchum quendam cum cohorte mari mittunt, vt Theſpias præſidio teneat.

3679. II. Iterata Ageſilai expeditio.

Inchoante vere Ageſilaus cum nouis copiis Thebanos vario ſtratagemate fatigat, haud magno alterutrius partis compendio, diſpendióue. Illud tamen memorabile contigit, quòd cum Thebani annonæ inopia premerentur, & frumentandi cauſa trecentos è ſuis, cum duabus triremibus & decem talentis Pagaſas miſiſſent, idque reſciſſet Alcetes Lacedæmonius, qui Eubœeam cum præſidio tenebat, reuertentes inuadit, frumentum cum triremibus & hominibus capit, eoſque carceribus mancipat.

Thebani capti captores ſuos capiunt.

Sed cum is negligentius ex arce abiiſſet, eam captiui occupant, moxque vrbs ipſa à Lacedæmoniis defecit, & Thebani magna frumenti copia abundarunt.

III. Pugna contra Volſcos & Latinos.

Romæ autem priore anno, qui fuit Vrbis 377 plebs opibus optimatum coacta, omnes Tribunos militares creauit è patribus, & contra Volſcos & Latinos, qui coniunctis legionibus ad Satricum caſtra habebant, profecta eſt, ducibus P. Valerio, & L. Æmylio. Vbi feliciter à Romanis ſemel iterumquè pugnatum eſt, hoſtiliaque caſtra capta, direptáque. Hoſtis Satricum primo profugit, inde proxima nocte Antium.

Antiates ſe Romanis dedunt.

Ibi ſeditio Antiates inter & Latinos coorta eſt, quod illi victi malis, in quibus nati conſenuerant, deditionem ſpectarent; Latini ex diutina pace, & noua defectione animis ferociores, bellum mallent. Antiates ergo remotis Latinis, vrbem agroſque Romanis dedunt. Latini irati Satricum, quæ vrbs eos fugientes exceperat incendunt; inde Tuſculum profecti, vrbem capiunt, vbi mox à Romanis & Tuſculanis, qui arcem retinuerant, ad vnum omnes interfecti ſunt.

IV. Occaſio communicati cum plebe conſulatus.

Interea plebi ad conſulatum patefactus eſt aditus, occaſione duarum filiarum M. Fabij Ambuſti; quarum vna viro Patritio nupſerat, altera plebeio. Hæc apud patrem gemebat, quod non nupſiſſet viro, qui honorum eſſet particeps. Pater filiam bono animo eſſe iuſſit, conſiliaque inire cœpit cum genero C. Licinio Stolone, adhibito etiam L. Sextio ſtrenuo adoleſcente, de ſummo magiſtratu plebi communicando.

Tres Plebeiæ leges.

Quod vt melius ſuccederet, Tribuni plebis facti ſunt C. Licinius, & L. Sextius à quibus tres contra Patritios promulgatæ ſunt leges: vna de ære alieno, vt deducto de ſorte eo quod vſuris pernumeratum eſſet, id quod ſuperesſet, triennio æquis portionibus perſolueretur; altera ne quis plus quingenta agri iugera poſſideret: tertia vt comitia Conſulum fierent, eorumque alter è plebe crearetur.

Anarchia a. 1.

His rebus conterriti patres, ad collegarum interceſſiones recurrere, qui cum ſæpius ſtipati patrum præſidiis vetarent, ne rogationes recitarentur, aut, ne plebs ſuffragia daret: Licinius quoque ac Sextius comitia curulia haberi prohibuerunt; ſoloſque Ædiles, ac Tribunos plebis creari paſſi ſunt: eáque ſolitudo magiſtratuum, per quinquennium Vrbem tenuit.

ANNVS MVNDI 3680.

IONATHÆ Ducis & Pont. 31.

ARTAXERXIS 31. Imperij Perſarum 164.

OLYMP. CI. AN. 3. V. C. 379.

ANARCHIÆ AN. 2.

ANTE CHRISTVM 373.

I. Expeditio Cleombroti in Thebanos inanis.

VEre iterum ineunte, cum Ageſilaus in lecto diutina ægrotatione ex vena rupta decumberet, Lacedæmonii nouis cōtra Thebanos copiis, Cleombrotum Ageſilai fratrem præficiunt: qui vbi cum exercitu iam ad Cithæronem acceſſiſſet, Cetratos præmiſit vt imminentia viæ loca præoccuparent. At ea iam Thebani & Athenienſes occuparant, qui venientes male accipiunt, & ad 40 interficiunt. Quo Caſu Cleombrotus ratus fieri nō poſſe vt in agrum Thebanū tranſcenderet, copias inde abductas dimiſit. Id ægre ferentes Lacedæmoniorum ſocij, claſſem 60. nauium inſtruunt, qua prohibent annonam Athenas deferri.

Athenienſium de Spartanis victoria. Xenoph. l. 5. p. 172.

Ea neceſſitate compulſi Athenienſes naues conſcendunt, Chabria duce: qui nauali prælio cum Lacedæmoniis, eorumque duce Polle congreſſi, victoriam obtinent, & expectato frumento potiuntur. Nec plura hoc anno in Græcia.

II. Romana res.

Romæ autem duo Tribuni plebis Licinius & Sextius comitia maiorum magiſtratuum ſua interceſſione impediebant, & plebem ſibi habebant obſequentem, quod ea obſtinatione ſententię patrum duritiam ſe fracturos ſperabant, treſq; illas rogationes de pecuniis, de agris, de honoribus perlaturos. Interim autem diuina prouidentia factum eſt, vt quies à bellis foret,

ANNVS MVNDI 3681.

IONATHÆ Ducis & Pont. 32.

ARTAXERXIS 32. Imperij Persarum 165.

OLYMPIAD. CI. AN. 4. V. C. 380.

ANARCHIÆ AN. 3.

ANTE CHRISTVM 372.

I. Clades Buræ & Helices.

INcidit in hunc annum, teste Pausania & Diodoro Siculo, horrenda clades in duo Achaiæ oppida, Buram & Helicem, quæ ob supplices è templo abstractos ac trucidatos, violentis terræ motibus atque inundatione ita concussa sunt, atque obruta cum omnibus ciuibus, vix vt summa extarent arborum cacumina. Meminit quoque Ælianus, atque quinque diebus antequam Helice pessum iret, ruinam præsensisse mures, indeque magna eorum examina profugisse; Sed hæc pluribus Annales dabunt.

In hunc annum Philippus obses apud Thebanos.

Hoc anno regnasse Alexandrum, fratrem Philippi, patris Alexandri magni, tradit Eusebius in Chronicis. Is inter prima initia regni sui, bellum ab Illyriis pacta mercede, & Philippo fratre obside, dato redemit; quem Illyrij Thebanis conseruandum tradidere. Ibi triēnio hospes habitus, prima pueritiæ cum Epaminonda rudimenta posuit, sub Pythagoræo Philosopho, cuius industria, ad excellentem virtutem vterq; peruenit. Quod ad bella Græcorum attinet.

II. Athenienses, rogatu Thebanorum classem in Peloponnesum mittunt.

Cum rursum Lacedæmonij nouam aduersus Thebanos expeditionem pararent, rogarunt Thebani Athenienses, vt & ipsi exercitum in Peloponnesum mitterent, ne illis copiæ sufficerent, ad se sociosque suos tuendos, simulque Thebanos inuadendos. Ergo Athenienses 60 naues instruunt, quæ duce Timotheo circa Peloponnesum oberrant, & Corcyrām occupant, vbi cum se Timotheus magna humanitate gessisset, vicinarum ciuitatum studia sibi conciliauit. Contrà Lacedæmonij classem quoque præparant, cui Nicolochum hominem audacem præficiunt. Is cum 55. nauibus aduersus 60 Timothei certat, & vincitur. Receptis deinde sex ex Ambracia triremibus, ad alterum certamen se offert. Timotheus classem quoque suam, vsque ad septuaginta naues amplificat, Athenis pecunias suggerentibus. Interea Thebani, quod in eorum agrum Lacedæmonii penetrare nequiuissent, finitima Bœotiæ oppida adoriebantur, sibique adiungebant. Et nominatim in Phocensium fines expeditionem suscepere, paulò ante initium Olymp. CII. in qua Damon Thurius iterum victor effectus est; qui annus etiam Sabbaticus reperitur 157.

Timotheus & Nicolochus duces

3681. Thebani socios acquirunt.

III. Phocenses à Sparta iuuantur. *Xen. l. 6.*

Ergo Phocenses Lacedæmonem sociam ac fœderatam ciuitatem legationem mittunt, ac significant se, nisi suppetias ipsi ferāt, ad imperium Thebanorum admittendum coactum iri. Itaque missus est Sparta Cleombrotus cū paucis in agrum Phocensē; quod dum ille exequitur Thebani re cognita ad fines suos pedem referentes, viarū aditus præsidiis tenuerūt. Interea Athen. qui creuisse Thebanos opera sua cernerent, cum tamen nihil ipsi pecuniæ ad sustentādam classem, cui Timotheus præerat suppeditarent, missis Spartam legatis pacem faciunt. Sed ea breuis admodū fuit. Cum enim Timotheus classem domum reduceret exules Zacinthios patriæ restituit. Quo facto Lacedæmonij classē instaurant 60. nauium cui Mnasippum præficiunt, eumque Corcyram bello aggredi iubent. Is eam insulam celeriter occupatam, per summam militum licentiam deuastat, ipsumque oppidum terra marique oppugnat.

Pax inter Athen & Lacedæm.

IV. res Corcyrensium

Corcyrenses auxilia ab Atheniensibus postulant, hi Stesiclem ducem, cum cetratis fere sexcentis; in oppidum noctu immittunt, tum naues 60. instruunt, quibus primo Timotheum, deinde Iphicratem præficiunt, qui Corcyram cum 70 nauibus petit, quas etiam in itinere præparat ad nauale certamen. Fames interea Corcyrenses vehementer vrgebat, & multi ad Mnasippum transfugiebant, quos ille etiam flagris cæsos remittebat in vrbem; cumque eos obsessi non reciperent, foris miserè peribant.

Cum autem Mnasippus se quamprimum oppido potiturum speraret, & ideo militi stipendia malignè persolueret, illi negligentius excubias agebant. Quod animaduertentes oppidani aliquot eruptionibus afflictum interficiunt, & Lacedæmonios, metu aduentantis Iphicratis perculsos, ex insula profugere cogunt, magna commeatus, mancipiorum & ægrorum turba relicta.

V. Quid contra eos Iphicrates.

Interea aduenit Iphicrates in Corcyram, cum ex itinere oppida Cephalleniæ in potestatem redegisset: moxque decem triremes, à Dionysio Siciliæ tyranno in auxilium Lacedæmoniorum missas, venientes inuasit, & vnà cum victoribus, in potestatem redegit: & classe prope 90. nauium iam collecta parabat se, vt Lacedæmoniorum fines infestaret. Sicque annus hic Græcis peractus est. Romanis autem hic quoque annus quartus sine curulibus magistratibus transactus est.

ANNVS MVNDI 3683.

IONATHÆ Ducis & Pont. 34.

ARTAXERX. 34. Imperij Persarum 167.

OLYMP. CII. AN. 2. VR. C. 382.

ANARCHIÆ AN. 5.

ANTE CHRISTVM 370.

I. Pugna Leuctrica. *Vide Ann.*

NObilitatur hic annus memorabili pugna Leuctrica, qua Lacedæmoniorū vires aliquot iā annis debilitatæ, propemodum vniuersæ conciderunt. In ratione enim tēporis antiqui omnes quotquot eius meminerunt, conueniunt, Eratosthenes, Clemēs Alexādrinus, Diodorus Siculus, Polybius, Pausanias & si qui alij, præter recentiores. Cum igitur Athenienses, sub anni huius initium, Platæensium & Thespiensium exulum precibus moti, Lacedæmone de pace per legatos egissent, eam decreuere Lacedæmonij, his conditioni

Pax inter Græcos, exceptis Thebanis.

bus, vt præfectos suos ex vrbibus educerent, exercitus tam maritimos quam terrestres dimitterent, vrbes libertate frui finerent. Quæ cum Lacedæmonii & Athenienses pro se sociisque iureiurando promisissent, itidemque Thebani. Isti nihilominus postridie reuersi postulabant, vt mutata scriptura, pro Thebanis Bœoti substituerentur. Quod Agesilaus se facturum negauit, nomen tamen Thebanorum si vellent deleturum; quod & factum videtur.

II. Cleombrotus contra eos mouet.

Nam cum Cleombrotus responsionem expectaret ab Ephoris, vt copias dimitteret, iussus est aduersum Thebanos ducere, ni ciuitatibus suam restituerent libertatem. Quod cum illi negligerent, & pugnam potius contra Cleōbrotum pararent, hic improuisus Creusim peruenit, & vna cum oppido, duodecim cepit Thebanorum triremes. Inde à mari ascendens ad Leuctra, Thespiensium in finibus castra locat. Ei castra sua Thebani duce Epaminōda, qui sex millia duntaxat militum sub signis habebat, vt ait Diodorus, aduerso in tumulo, non magno ex interuallo opponunt. Pars vtraque cōpellebatur ad pugnam. Nam amici Cleombrotum ad pugnam incitabant, ne supplicio in patria afficeretur, qui iam semel atque iterum suspicionem dedisset, sui in Thebanos fauoris.

Incitamenta pugnæ.

Thebanos quoque vrgebat pugnæ necessitas, ne & finitima oppida ab ipsis deficerent, & obsessis Thebis, pace accepta, ipsi in exilium pellerentur, quod morte durius ducebant.

III. Spartana superbia.

Interea Cleombrotus vel nimium superbè hoste contempto, vel nimium oscitanter à prandio post largiorē potum, de pugna postremum deliberabat. Eodem morbo plerique Spartani tenebantur. Cum enim plerique ex Thebanorum castris abirent, eos socij Cleombroti, ad castra redire compellebant, quasi veriti ne hostium vires minuerentur. Porro Thebani equites præliis exercitati multo meliore cōditione erant, quam Spartani equites, tum equitandi rudes. Itaque in pugna equitatus mox succubuit, & fugiens in suos graui armaturæ milites impegit, in quos eadem opera Thebani impressionem fecerunt; indeque totus turbatur exercitus, & plerique duces ceciderunt, in quibus & Cleombrotus ipse, & Spodrias, & filius eius Cleonymus, & Dino Polemarchus, eiusque comites. Denique Thebanis victoria cessit, amissis propè mille Lacedæmoniis, & Spartanis quadringentis, præter Phocensium, Thespiensium, Platæensium, aliorumque sociorum numerum ingentem. Nam Diodorus ad quatuor millia Lacedæmoniorum, Bœotorum vero trecentos cecidisse scribit.

A Thebanis compressa magna clade.

IV. Cum Atheniensium luctu.

Thebani trophæum erigunt victoriæ testem, & inducias hosti ad efferenda cadauera concedunt, nuncium quoque coronatum Athenas mittunt, qui victoriæ magnitudinem exponat, & belli subsidia exoret. At illi cum mœrore exceperunt, & dimiserunt sine responso; ideoque ad Iasonem in Thessaliam auxilij causa legatos misere. At vbi cladis nuncius Lacedæmonem delatus est, non clamores exciuit, sed ne ludos quidem interrupit: quin potius qui suos in bello amiserant nitidi ac læti postridie in publico versabantur, quasi ingēti honore affecti, qui suos patriæ saluti consecrassent. Quorum autem cognati superstites fuisse nunciati fuerant, aut publico carebant, aut tristi deiectoque vultu obambulabant, tanquam eos vitam fuga atque ignauia redemisse. Apparatum quoque belli in annum sequentem redintegrarunt. Romæ autem hic postremus Anarchiæ annus fuit.

Spartana constantia

ANNVS MVNDI 3684.

IONATHÆ Ducis & Pont. 35.

ARTAXER. MNEMON. 35. Imp. Pers. 168

OLYMP. CII. An. 3. V. C. 383.

ANTE CHRISTVM 369.

I. Lacedæmonij resumunt animos.

CLades Leuctrica, etsi priuatim multos Lacedæmoniorū afflixit, publicè tamen Reipub. animos minime fregit, sed instauratis copiis Archidamum Agesilai filium præfeciunt, quibus Tegeatæ, Mantinæi, Corinthij, Sicyonij, Phliasij Achæi socios adiungunt, & triremes ad traducendas copias instruunt. Thebani viceuersa bellum omni studio ornitur, & ab Atheniēsibus vt dixi neglecti, Iasonē Thessalum adierunt principem tunc prudentia clarum ac viribus. Is summa celeritate aduit, pugnam tamen dissuasit, negans imponendam necessitatem Lacedæmoniis aut vincendi, aut moriendi, Lacedæmoniis vicissim suasit, ne Thebanos, ex victoria iam fortiores, nisi maioribus copiis instructi adoriantur, sociorum præsertim fide labefactata: inducias potius vt peterent auctor fuit, quas & impetrauit. Itaque Lacedæmonij quam primū abeunt, Archidamus reducit exercitum, Iason domum reuertitur, breuique perimitur.

Iason Thessalus inducias persuadet.

II. Romæ ordinarius magistratus restituitur.

Hoc anno Romanis ordinarij magistratus restituti sunt Tribunis intercessionem remittentibus. L. Furius in Veliternos iamdudum Romanis insultantes missus, non solum Tusculo, quod oppugnabant, submouit hostem, sed intra suamet ipsum mœnia compulit, magnaque vi obsedit, nec tamen hoc anno potuit expugnare. Ac ne sequenti quidem aliquid memorabile gessisse legitur. At in Græcia pax Antalcidæa Atheniensium opera renouatur, & iniciurando in hæc verba firmatur. *Persistam in fœderibus, quæ Rex ad nos misit, & in Atheniensium sociorumque decretis. Quod siquis bellum fecerit vlli ciuitatum, quæ iusiurandum hoc præstiterit, totis viribus opem feram.* Ita iuratum est ab omnibus, præterquam ab Eleis, qui subiecta sibi oppida sui iuris esse nolebant. Quæ causa fuit vt Mantinæi, qui vicatim, ac per pagos, ab Antalcidæa pace à Spartanis coacti habitauerant, iam facti iuris sui, in vnum se oppidum, muros extruendo cogarent, quantumuis repugnante Agesilao Lacedæmonio.

3685. Pax Antalcidæa renouatur.

III. Bellum qua occasione renouatum.

Contigit autem Tegeates inter se dissidere, quorum pars vna cum auxilium à Mantinæis obtinuisset, alia confugit ad Spartanos Mantinæis infensos, & ab eis auxilium duce Agesilao recepit; qui in agrum Mantinæum profectus, agros populatus est: nec tamen ad manus ventum est, quod Mantinæi, & Arcades, qui se ipsis coniunxerant, non prius pugnandum

censerent, quam Thebani, qui omnino expectabantur, aduenissent. Cum ergo pugnæ copia non daretur, Agesilaus hyeme iam media copias domum reduxit;

ANNVS MVNDI 3686.

IONATHÆ Ducis & Pontificis 37.

ARTAXERXIS Mnem. 37. Imp. Perf. 170.

OLYMP. CIII. AN. 1. V.C. 385.

ANTE CHRISTVM 367.

I. Aristoteles fit Platonis auditor. HAc CIII. Olympiade, Aristoteles qui ea ineunte decimum septimum agebat annum, Platoni se instituendum dedit, & apud eum viginti annis commoratus est, vt notauit Apollodorus in chronicis apud Eusebium. Eundem sub idem tempus audiuit Eudoxus, quamuis & præceptore, & paupertate repugnante. Hoc ipso anno regni sui 38 mortuus ex crapula traditur Dionysius Siciliæ tyrannus, anno ætatis 63 vt in Annalibus explicatur. Mors Dionysij.

II. Res à Thebanis gesta. In Græcia vero Arcades, post discessum Agesilai, Heræenses vexarunt agro vastando, moxque se Thebanis, in auxilium Mantinæorū venientibus, coniunxerunt. Cumq; Thebani nullo hoste inuento, de reditu agerent, persuasi ab Arcadibus, cæterisque Mantinæorum amicis, Spartanam regionem inuadunt, & superatis locorum angustiis, obuiis oppidis flammas iniiciunt, ædes intactas, bonisque refertas populantur. Spartiatæ vrbem tuentur, & sex millia seruorum cum spe libertatis armant, breuique sociarum vrbium auxilio recepto, cum Arcadibus & Thebanis aliquot velitationibus confligunt. Ipsi quoque Athenienses auxilia Iphicrate duce miserunt, qui Iudice Xenophonte, male atque imperitè suo munere functus, hostes præda onustos abire permisit, nihilque eis in difficili transitu, cum maxime posset, molestiæ per socordiam, intulit. Spartam inuadunt.

III. Dictator creatur ad impediendas Tribunitias rogationes. Tribunis autē Romæ creatis, principio statim anni ad vltimam de legibus dimicationem ventum est; itaque patres ad auxilium Dictatoris accurrunt, M. Furium Camillum Dictatorē creant, qui cum in comitio consedisset, pro imperio institit compescere Tribunos, & intercessionem collegarum tueri. Verum cum vitio creatus diceretur, magistratu se abdicauit; moxque ei P. Manlius Dictator suffectus est. Interea cum Tribuni didicissent plebem de fœnore & agris rogationes iubere, de plebeio Consulatu antiquare, id molestè tulere. Itaq; cum eos iam nonūm tribunos, etiam decimūm proximis comitiis creare vellet, negarunt se eum magistratum grauissimi oneris atque inuidiæ subituros, nisi omnes simul leges ferri iuberent. Qua in re cum ambitionem suam aperte proderent, Appius Claudius grauem in Tribunos orationem habuit, qua id modo consecutus est, vt tempus rogationum iubendarum proferretur. Ambitio Tribunorum.

3687. IV. Athenienses & La. Sequenti anno Lacedæmoniorum legati Athenas venere, deliberaturi de societate bellica, vt communibus armis animisque Thebanos opprimerent; itaque conuenere vt alternis quinis diebus aliquis ex vtrouis populo ducis officio fungeretur. Itaque Corinthum vtrique coniunctis viribus veniunt, sed à Thebanis, incauti deprehensi, non exigua clade affecti sunt. Mox autem Arcades à Thebanis, Lycomedis cuiusdam Mantinæi opera distracti sunt, dum alternatim cum Thebanis imperare volunt. Itaque Thebanos a se alienarūt, sicut & Eleos, qui deinceps eorum cladibus, non minus quam Lacedæmonij ipsi lætati sunt, ea præsertim, quam ab Archidamo acceperunt. ced. in Thebanos conspirat. Xen.l.7. p.6.6. & seqq.

V. Decemuiri ex patribus & plebe creantur. Romæ autem iidem hoc anno Tribuni plebis Sextus & Licinius decimūm refecti sunt, qui de Decemuiris sacrorum partim ex patribus partim ex plebe creandis pertulere; qui & mox creati sunt, pateiacta quodammodo ad plebeium consulatum via. Nihilominus Tribuni militares hoc quoque anno creati sunt. Quibus magistratum gerentibus cum rumor Gallici belli ciuitatem perculisset, Camillus quintum Dictator est dictus, qui contra Gallos in agro Albano pugnauit. Et quamquam illi ingentem terrorem memoria pristinæ cladis attulerant, nec dubia tamen Romanis, nec difficilis victoria fuit. Multa Gallorum millia in acie, multa captis castris cæsa, reliqui fuga, quo eos cumque mortis pauor distulerat, euasere. Dictatori consensu Patrum Plebisque, triumphus decretus est. Camillus Dictator bellum Gallicum suscipit, conficit, triūphat.

ANNVS MVNDI 3688.

IONATHÆ Ducis & Pont. 39.

ARTAXER. MNEMON. 39. Imp. Perf. 171.

OLYMPIAD. CIII. AN. 3. V.C. 387.

ANTE CHRISTVM 365.

I. Græciæ legati ad Persam. Xenoph.l.7. VAriæ hoc anno legationes in Perside è Græcia ad Artaxerxem missæ sunt. Cum enim Thebani assiduè consultarēt, qua ratione imperio Græciæ potiri possent, id se maxime ope Regis Persarū consequi posse arbitrabātur. Cumq; iam Eutycles Lacedæmonius apud Regē esset, ad eum miserunt Pelopidam, Arcades Antiochum, Elei Archidamum Argiui quendam cuius nomen excidit, Athenienses Timagoram & Leontem. Sed Pelopidas omnibus apud regem gratia, atq; authoritate præstitit quod Thebani soli fere omnium Græcorum, vel cum eo superioribus annis pugnauerant, vel contra eum arma non sumpserant, & nuper cōtra Lacedæmonios fortissime rem gesserant. Itaque literas obtinuit quibus ex regis sententia Messene à Laconum potestate eximebatur, & Athenienses nauigia sua subducere iubebantur, ni parerent bellum eis indiceretur; si qua ciuitas sequi recusaret Thebanos, ea prima bello peteretur. Verum totus hic eorum conatus, ciuitatibus iuuare nolentibus, in nihilum recidit. Epaminondas tamen Achæos tum celeritate, tum humanitate vsus, sibi reddidit obsequentes; idemque in cæteris obtinuisset, nisi per imuldiam alij præfecti ei substituti fuissent, qui bene instituta mutarent, & pro sociis redderent inimicos. Thebanus Pelopidas gratiosus.

II. Camillus autem Dictator, bello Gallico fe-

Romæ plebs consulatum extorquet.

liciter confecto, in vrbem redierat, cum atrocem domi seditionem pro consulatu inuenit. Et licet retenta Dictatura cum Senatu plebi resisteret, per ingentia tamen certamina Dictator, Senatusque victus est, vt rogationes tribunitię admitterentur. Comitia consularia sunt habita & primus è plebe Consul creatus est L. Sextius Lateranus. Et quia Patritij se authores futuros negabant, plebs autem secessionem minabatur cum Dictator ædem concordiæ vouisset, ea conditione sedata est discordia, vt pro concesso plebeio Consule, plebs Prætorem vnum nobilitati concederet; qui ius in vrbe diceret. Duo quoque mox Ædiles Patritij creati sunt. Itaque hic annus nouorum magistratuum fuit. Cumq; Tribuni plebis quererentur pro vno consule plebi concesso, patres curules tres magistratus sibi arripuisse, concessit Senatus vt Ædiles ex plebe quoque alternis annis crearentur: postea vero id promiscuum fuit.

Nouus Prætor Patritius, & duo Ædiles.

ANNVS MVNDI 3689.

IONATHÆ Ducis & Pontificis 40.

ARTAXER. MNEM. 40. & vlt. Imp. Per. 173.

OLYMPIAD. CIII. AN. 4. V.C. 388.

ANTE CHRISTVM 364.

I. Obitus Artaxerxis, eiusque mores.

MOrtuus est hoc anno Artaxerxes, cognomẽto Memor cum annos 40 regnasset, vt author est Eusebius, & quos ille sequitur Africanus & Manetho, & qui illum sequuntur Hieron. & August. vt omittam Tertull. Bedam, aliosq; quã plurimos, est enim communissima sententia. De moribus eius in vtramque partem plura in Annalibus collecta reperies. Hic illud vnũ ex Xenophonte & Diodoro dixerim, fuisse illum principem insigniter amantem pacis, quam & in regno suo; & in Græcia magno studio, maximisque sumptibus stabiliendam curauit. Clemens habitus est, vt natura mollior, vt ait Plutarchus & popularis amans: quamuis non desint ab eo edita crudelitatis exempla. Scribit enim Iustinus coniuratorum filiorum coniuges omnes cum liberis, ne quod vestigium tãti sceleris extaret, interfecisse. Verum filius eius, & regni successor Ochus tam sæuus & atrox fuit, vt patri opinionem clementiæ conciliarit. Principem quoque mulierosum fuisse, cum trecentæ & sexaginta concubinæ, quas eis Plutarchus attribuit, tum centum & quindecim filij quos numerat Iustinus, satis docent: qui etiam scribit eum morbo ex animi dolore contracto, decessisse.

Eius concubinæ & filij.

II. Aliquot fœdera pacis in Græcia.

Hoc anno Athenienses, salua Lacedæmoniorum amicitia, cum Arcadibus eorum inimicis fœdus inicre, interprete Lycomede. Corinthij quoque, bona cum Lacedæmonum venia, cum Thebanis, qui aduersus Spartanos implacabile bellum gerebant, pacem fecere; neque se belli Laconici socios fieri paci sunt. Quo etiam tempore Dionysius iunior naues duodecim subsidi misit Laced. qui mox Eleis contra Arcades, duce Archidamo semel iterumque auxilio fuerunt; vbi & Archidamus rex traiecto femore vulneratus, Arcadibus victoriam reliquit, anno Olympiaco appetente, & sublatis per inducias mortuorum cadaueribus discessit, anno Olympico appetente, vt ait Xenophon, quod chronologiam nostram confirmat.

l.7.p.637. & 38.

III. Ingens Romæ pestilentia, & Camilli mors.

Consules porro à bellis & seditionibus hoc anno vacarunt, sed pestilentia vehementer laboratum est. Censorem enim, Ædilem curulem, & tres tribunos plebis mortuos ferunt: ex quo facile est conijcere quot funeribus in plebe grassata fuerit. Eadem etiam extinctum significat Liuius M. Furium Camillum, virum in Republica Romana pace belloq; clarissimum, annis post restitutam patriam viginti quinque. Est enim hic annus 15. à 364 quo pulsis Gallis Roma recepta est. Quoniam autem Appiano teste octogesimum annum egerat, cum Gallos proxime vicit, deq; iis triumphauit, secundo & octogesimo ætatis excessit è viuis.

l. de bellis Gallicis.

ANNVS MVNDI 3690.

IEDDOÆ qui & IADDVS Pont. 1.

ARTAXERXIS OCHI 1. Imp. Pers. 174.

OLYMP. CIV. AN. 1. V.C. 389.

ANTE CHRISTVM 363.

I. Ochus Imperium Persarum adit.

NOnus Persarũ Imperator succedit imperio Artaxerxes Ochus, cui propriũ Ochi nomen, quasi cognomen ad regiũ Artaxerxis nomen additum est. Non fuit hic regis primogenitus, sed Darius, quem pater per indulgentiam viuus regem constituerat. Verum is longioris vitæ patris, eiusdemque collegæ pertæsus, patris interficiendi consilium, Tiribazo impulsore cepit. At is Eunuchi opera manifesto in scelere à patre deprehensus, eiusdem iussu, dicta causa damnatus atque occisus est. De cæteris fratribus Ochus duos, qui regno proximi videbantur, alterum calumniis ad venenum compulit; alterum decrepiti patris delicias, per Harpatem Tiribazi filium interemit, vt pluribus tradit Plutarchus in Artaxerxe.

Sub finem.

Nouus Pontifex. c.12.11. l.11.c.7.

Nouum quoque regi addimus de more pontificem, qui apud Nehemiam vocatur Ieddoa filius Ionathæ, à Iosepho Iaddus filius Ioannis, qui vt idem ait proprium fratrem, nomine Iesum interfecit in templo, quam ob culpam Iudæi 7 annis ea pœna sunt affecti, vt prius quam quotidianas hostias offerrent, in singulos annos ex publico quinquaginta drachmas penderent: qui sunt duodecim sicli cum semisse.

II. Ochi exordia sæua. l.10.

De Ochi autem initiis ista Iustinus. *Hæreditas regni Ocho tradita est*, *qui* merito *timens parem conivrationem*, ei scilicet quam Darius frater in Artaxerxem Mnemonem parentem excitarat, aut quam ipsemet recens in fratres duos fabricatus erat, *regiam cognomentorum cæde, & strage principum replet, nulla non sanguinis, non sexus non ætatis misericordia permotus, scilicet ne innocentior fratribus homicidis haberetur. Atque ita velut purificato regno, bellum Cadusiis infert.* Sic ille. Incurrit autem principium regni eius, in principium Olympiadis centesimæ quartæ quam Elei inter Anolympiades, id est illegitimos ludorum conuentus numerarunt, vt est apud Pausaniam. Eam autem Arcades celebrarunt eâque de Causa populus vterque inter se decertarunt,

Arcades sacrilegi.

Incidit in hoc quoque tempus contentio Arcadas inter & Mantinæos, quod illi pecunias sacras ex templo Iouis Olympici acciperent, & in profanos vsus conuerterent: quod primi Mantinæi suo decreto prohibuerunt; quorum iudicium in publico decem milliũ consilio comprobatum est, declaratumque sacrilegos, etiam in posteris suis in omne deinceps tempus esse puniendos.

III. Bellum suscitant. a. m. 3682. n. 9.

Itaque Arcadum præfecti, qui pecuniam sacram contrectauerant, cum se animaduerterent de vita periclitaturos, si rationes reddendæ essent, priuatum periculum damno publico, vt olim Pericles, redimere cupientes; Thebanorum auxilia petunt, ne sui ad Laced. partes trãseant. At qui Arcadum & Mãtinęorum hanc expeditionem auersabãtur, Atheniensium auxilia postulant, Lacedęmonios quoq; orant, ne Thebanos patiantur in seruitutem redigere Peloponnesum. Interea Epaminondas cum multis Thebanorum, Euboeensium, ac Thessalorũ copiis, Peloponnesum petit, ratus multa ibi oppida ad se defectura, Argiuos adit vt transeuntes Athenienses ad defendendũ Peloponnesum interciperet. Moxq; Tegeam Arcadiæ vrbem petit, ibique castra ponit. Interim Peloponnesij Laconum fautores Mantinæam conuenere, dum Agesilaus, qui erat in itinere cum copiis expectabatur.

Expeditio Epaminondæ.

IV. Spartam improuisus inuadit irrito conatu.

Epaminondas autem occasionem rei bene gerendæ arripiens, Spartam ipsam tum propugnatoribus vacuam nocturno itinere improuisus inuadit, occupassetque reuera, nisi diuino consilio factum esset, vt Agesilaus à quodam Cretensi de aduentu Epaminondæ curriculò monitus fuisset, & in ipso tẽporis articulo, quo vrbs capiebatur, sub tertiam noctis horam superuenisset, cum quo dubio certamine pugnatum est. Hic ratus Epaminondas Arcadas quamprimum Spartam, opis ferendæ causa concursuros, nolens cum vtrisque simul ferro decernere, & sperans vicissim Mantinęam propugnatoribus, qui Spartam conuolassent, vacuam fore, Tegeam quam celerrimè redit, & peditatu quiescere iusso, equitem ad Mantinæos misit, qui frumenta, quæ in agris adhuc erant, diriperet, sed eos Athenienses repulerũt, prælio cõtra Thebanos feliciter commisso. Ergo Epaminondas, qui paucis diebus semel iterumque male pugnasset, statuit decretoria pugna, vel aduersos casus abolere victoria, vel mortẽ oppetere in cõnatu relinquendi patriæ suæ imperium Peloponnesi.

Polyb. l. 9. Sicut & Mantinæã.

V. Stratagemate vincit hostem.

Itaque pugnæ certus, cum militem haberet obsequentissimum, aciem instruit, & pugnæ spem hostibus præbet. Eam tamen vt infringeret, vt hostem inuaderet imparatum, subsistere militem suum in armis iubet, & speciem castra munientis exhibere, quo factum est vt maxima pars hostilis exercitus, huc illucq; dilaberetur, persuasa nullam tum pugnam imminere; non dissimili stratagemate illi, quo Lysander Athenienses, ante annos 40 profligauerat improuidè dissipatos. Ergo improuisus in hostem ducit: illi inopinato aduẽtu territi, turbidè ad equos, ad loricas, ad arma concurrere, adeo vt cladem accepturi potius, quam illaturi viderentur. Primus ipse cum parte copiarum longe robustissima, in hostem impetum facit, & qua parte eum aggressus est victoria potitus, vniuersum hostilem exercitum auertit in fugam. Verum postea quam ipse cecidit, sui rectè victoria vti nescière, sed casu Imperatoris sui quasi attoniti, ne hostem quidem fugiẽtem persequi potuere, sed quasi ipsimet victi essent, trepidè per hostes fugientes elabebantur.

VI. Et gloriosè moritur

De ipsius autem Epaminondæ morte Diodorus, Æmilius Probus, & Iustinus addunt, eum multis appetitum iam telis, in pectore lethale vulnus accepisse, hastiliq; defracto, & ferro in corpore relicto, acerbitate vulneris subactum illico prolapsum esse, & viuum in castra reportatum, Cumque accersiti medici asseuerarent quamprimum corpore telum extractum esset, mortem certissimè secuturam; euocatum ad se armigerum rogat, num clypeus saluus sit, quem cum ille ostenderet, rursum rogat vtri vicerint, cumque ille respondisset vicisse Thebanos: iam tempus est, inquit, moriendi: statimque ferrum sibi extrahi iussit, & amicis cum lacrymis quærentibus, an liberorum expers libẽter mori posset, filias se duas ait relinquere, victoriam scilicet ad Leuctra, & ad Mantinæam, atque his dictis, hastæ mucrone educto, animam placide exhalauit.

VII. Romæ morbus perseuerat

Romæ autem cum morbus præcedenti anno exortus, etiam hoc perseueraret, nec vis morbi, ait Liuius, humanis consiliis, nec ope diuina leuaretur, ludi quoque scenici sunt instituti, quibus nec religione animi, nec corpora leuata sunt morbis. Quin etiam cum medios forte ludos circus Tyberi superfuso irrigatus, impedisset, id vero velut auersis iam diis, auersantibusq; placamina iræ terrorem ingentem fecit. At verius August. & Paulus Orosius, Authores suasere pontifices, vt ludi scenici diis expetentibus ederentur: & ita propellenda temporali peste corporum, accersitus est perpetuus morbus animorum. Verum hæc, hisque similia pluribus referent Annales. Sequenti autem anno Idibus Septembris morbi sedandi causa, & claui figendi dictus est Dictator L. Manlius cognomento Imperiosus, qui eum defixit, ad dexterum latus templi Iouis, ex parte qua Mineruæ templum erat, vt author est Liuius. At in Græcia post pugnam ad Mantinæam, Græci perpetuis bellorũ certaminibus defessi, de pace ineunda egerunt: Sed Lacedæmonij qui odio implacabili Messenios prosequebantur, eos fœdere communi includi noluerunt. At vrgentibus cæteris Græciæ populis, atque ipso quoque Rege Persarum, in societatem admissi sunt, solis Lacedæmoniis fœderis legibus exclusis.

l. 3. de Ciuit. c. 17. l. 3. Instituuntur ludi scenici. a m. 3670. n. 4. & seq. Qui fuit vrbis 390 l. 7.

3691.

ANNVS MVNDI 3692.

IEDDOÆ Ducis & Pontificis 3.

ARTAXERXIS OCHI 3. Imperij Pers. 176.

OLYMPIAD. CIV. AN. 3. V. C. 391.

ANTE CHRISTVM 361.

I. Multæ in Asia defectiones.

REfert in hũc annum Diodorus Siculus initia multorũ in Asia & Ægypto motuũ bellicorum contra Persarum regẽ Artaxerxem, quem tamen Ochum, non Mnemonem fuisse putamus, plerisque ab eo popu-

lis satrapisque deficientibus, in quibus Ariobarzanes Phrygiæ satrapa, Orentes Mysiæ, Autophratades Lydiæ, & Mausolus Cariæ regulus: quem tamen Plinius ante quatuor Olymp. mortuum scribit. Addit Diodorus Lycios, Pisidas, Pamphilios, Cilices, Syros ac Phœnices. Tachos autem Rex Ægypti Achoris vestigia secutus, hac defectionum occasione vsus, bellũ parat in Persas multisque Græciæ ciuitatibus conductis, etiam Laced. in suas partes adduxit, qui tum Persis erant infensi, quòd rex Messenios communi Græciæ fœdere contineri voluisset. Ergo ad Ægyptum misere Agesilaum, quem rex mercenario è Græcia militi præfecit; Classi autem Chabriam Atheniensem; octoginta vero millibus peditum Ægyptiorum, Nectanabum filium suum.

L. 16 c. 5. & 6. Olymp. 100 a. 2.

II. Ac proditiones desertorum.

In tanta rerũ perturbatione, in tot tantisq; defectionibus, cum magna etiam pars vectigalium Artaxerxi periisset, facile imperium Persicum concidisset, nisi variis proditionibus in Asia & in Ægypto, ipsi se hostes pene evertissent. Cum enim qui à rege defecerant, Orontẽ Satrapam Mysiæ toti bello præfecissent, is sperans, si Regi socios prodidisset, se totius maritimæ regionis præfectura donatum iri, aliquos eorum comprehensos ad Regem transmittit. Multas inde vrbes, & conductitiam peregrinorum manum, legatis à Rege missis prodit. Reomithres quoque, qui à Satrapis missus fuerat in Ægyptum, quingentis ibi talentis, & nauibus longis 50 acceptis; Leucas Asiæ vrbem cum classe petit, multosque desertorum duces illuc accersitos comprehendit, vinctosque ad Artaxerxem misit, eòque proditionis munere in eius gratiam rediit. Geminata quoq; Ægyptiorum proditio rem Persarum non parum iuuit.

III. Res Ægyptia.

Cum enim Tachos Rex Ægypti expeditione contra Persam suscepta, iam in Phœniciam peruenisset, is quem ipse pro regem in Ægypto reliquerat, ab eo defecit, missisque ad Nectanabũ nunciis hortatus est, vt paternum in Ægypto regnum inuaderet; qui facile persuasus, cũ copiis quibus præerat Ægyptum occupauit. Quibus cognitis Tachos adire Persidem, & veniam ab Artaxerxe petere non dubitauit, qui eũ non solum absoluit à noxa, sed etiam summum belli contra Ægyptios moti Imperatorem declarauit sperans eadem se opera, à patre ac filio contra se pugnantibus, vltionem sumpturum.

IV. Manlio exdictatori dies dicta à Tribuno.

Huius anni principio dies Manlio exdictatori à M. Pomponio Tribuno plebis dicta est, ob acerbitatem, qua erga ciues in delectu militari fuerat vsus, quaque etiam nunc vtebatur in filium, quem propter aliquam linguæ mentisque tarditatem, ruri detinebat. Quæ cum filius didicisset, inconsultè Pomponium adiit, & præsentis mortis metu iusiurandum expressit desistendi ab accusatione paterna, quod & fecit, ratus se eo iureiurando cõstrictum teneri. Eodem anno, qui fuit V. C. 391. Scribit Liuius forũ medium specu vasto in altitudinem immensam fuisse collapsum, & oranitu diuũm id illi loco dicandum esse, quo populus Romanus plurimum posset, si Rempub. saluam esse vellent.

M. Curtius in specum insilit.

Cumque M. Curtius egregius belli iuuenis, negaret vllum maius esse Romanum bonũ bellica virtute armatus, subiectis equo calcaribus in specum sese coniecit. Quæ si diiudicare placet, minime dubitandum videtur, quin præstantissimus iuuenis egregia se fortitudine, patriæ saluti deuouerit; Id vero maxime dolendum tantam fortitudinem non diuinæ gloriæ potius, quam cruentissimæ dæmonum crudelitati, qua Funeribus hisce pascitur, fuisse consecratam.

V. Genutius plebeius male pugnat in Hernicos, Appius Claud. Dictator.

Eodem anno L. Genutius è plebe Consul, cum ab Hernicis in insidias imprudenter esset inductus, etiam ab insciis est occisus. Cumque Senatus infelici Cõsulis plebei ductu fremeret. Appius Claudius, qui legem de communicando plebi Consulatu dissuaserat, dictus est à Seruilio Consule Dictator, qui cum nouo exercitu contra Hernicos profectus est, eiusque legatus C. Sulpicius rem præclarè gessit. Aduentu deinde noui exercitus, copiis hostiũ duplicatis, difficillimo prælio pugnatũ est. Nam præter equites aliquot, quarta militum pars desiderata est.

ANNVS MVNDI 3693.

IEDDOÆ Ducis & Pont. 4.

ARTAXERXIS OCHI 4. Imperij Pers. 177.

OLYMP. CIV. AN. 4. V. C. 392.

ANTE CHRISTVM 360.

I. Ortus Dinarchi.

HOc anno, qui Demosthenis fuit vigesimus primus, & Aristotelis 24, natus est Dinarchus Orator, vt scribit Dionys. Halicar. in eius vita, & maxime Alexandri tẽpore floruit, cum Demosthenes Athenis exularet. Asia vero atque Ægyptus hoc tempore bello fremebant, sed bellum in Asia proditionibus elanguit; & in Ægypto bellum per Ægyptios ipsos, pro Persis confectum est. In Asia enim, referẽte Æmilio Probo, Datames Thyũ Dynastam Paphlagoniæ, cognatum suũ Regi rebellem cum viuũ cepisset, ac Regi tradidisset, Rex eum magnificè muneratum ad exercitum misit, qui contra Ægyptum parabatur, eique loco Pharnabazi præfuit. Cumque ad Ægyptiacã expeditionem maximè intentus esset, regiæ ad eum litteræ venerunt, quibus iubebatur omissa Ægypto Aspim Cataoniæ iuxta Cappadoces Satrapam rebellem bello aggredi. Id cum tanta celeritate confectum esset, quãta ne inchoari quidem posse videbatur, magnam Regis ex admiratione beneuolentiam consecutus est, sed maiorem etiam inuidiam æmulorum.

Res à Datame gestæ pro Rege.

II. Et contra regem metu æmulorum.

Hi enim consilia de ipso opprimẽdo inire cœperunt. Quod cum ille per literas amicorum didicisset, & fluxam alioqui regum fidem, si quis aduersus inciderit casus, apud se reputaret, desciscere à Rege cõstituit. Quare cum Androdem exercitui regio præfecisset, ipse cum sibi fidissimis in Cappadociam discedit, coniunctamque huic Paphlagoniam occupat, celans qua voluntate esset in regem. Clam autem cum Ariobarzane facit amicitiam, copias comparat, vrbes munitas suis tuendas tradit. Intera autem audit Pisidas expeditionem aduersum se parare, in quos filium Aridæum cum exercitu mittit. Sed cadit in prælio adolescens. Proficiscitur eò pater, non magna cum manu, celans quantum vulnus in filij morte accepisset, ne suorũ animi debilitarentur. Sed alterum mox accepit, Mitrobarzane socero equitum præfecto, desperа-

Eius virtus & prudentia in aduersis.

Gener ab eo deficit.

tis generi rebus, ad hostes trãsfugiente. Id cum Datamis accepisset, finxit se conscio simulatum fuisse transfugium, vt hostis intus simul & foris cæderetur. Itaque in Pisidas ducit exercitũ. At Pisidæ rati mala fide defecisse perfugas, eos primi adoriuntur. Illi cum quid ageretur ignorarent, coacti sunt cum iis pugna ad quos transierant, & ab iis stare quos deseruerant; quibus cum neutri parcerent, celeriter sunt conciti, eademque opera victi Pisidæ ac profligati sunt.

III. Et filius, qui patrẽ accusat.

Nihilominus Scismas eius filius natu maximus à patre defecit: & ad regem patris defectionem retulit. Contra quem rex copias ingentes duce Antophradate misit. Sed Datamis locorum opportunitate captata, cũ regiis, paruis licet copiis, feliciter pugnauit; quos & compulit ei suadere vt cum Rege rediret in gratiã. Quam licet ipse parum fidam putaret, conditionem tamen accepit; sicque bellum contra Datamen tunc in Cappodacia finitum est, Aotophradates in Phrygiam se recepit.

Res gesta in Ægypto.

At Tachos in Ægypto à filio ad certamẽ prouocatus, quamuis hortatore Agesilao, pugnare non est ausus, sed in ciuitatem munitam se cum Agesilao inclusit, vnde post obsidionem educto milite, Agesilaus ingenio loci adiuuante, cum paucis hostem multitudine abundantem deuicit, ac Tachon regno restituit.

Agesilai mors.

Postmodum cum reditum in patriam impetrasset Agesilaus, donatus 230 talentis argenti, discessit. Cumque per hyemem littus legendo rediret in patriã, in desertum locum, cui nomen Portus Menelai, delatus, viuere desiit, regni anno 41. vitæ 84.

IV. Galli à Dictatore victi.

Cum Galli hoc anno tertio ab vrbe lapide, via Salaria trãs pontem Anienis castra posuissent, Dictator creatus est. T. Quintius Pœnus, qui cum eius tumultus causa iustitium edixisset in citeriore Anienis ripa castra posuit. Pons in medio erat, neutris eum rumpentibus, ne timoris esset indicium: cum eximia corporis magnitudine Gallus in vacuum pontem processit, & maxima voce Romanorum fortissimum ad certamen singulare prouocauit.

Manlius Torquatus.

Tum T. Manlius, qui patrem à tribunitia vexatione liberauerat, pugnandi potestate à Dictatore impetrata aduersum Gallũ progreditur, & scuto suo imum Galli scutum eleuans, vno alteróque subinde ictu ventrem hausit, exanimemque prostrauit, iacentis corpus torq; spoliauit, colloque suo circumdedit, ex quo Torquati nomen accepit, quod in posteros honorificè propagatum est.

Gallorum fuga.

Tanti autem momenti ad victoriam ea dimicatio fuit, vt Gallorum exercitus proxima nocte, relictis trepidè castris, in Tyburtem agrum, atque inde societate belli facta, commeatúq; à Tyburtibus adiutus, in Campaniam recesserit, iacto belli semine cum vtroque populo in annum sequentem.

ANNVS MVNDI 3694.

IEDDO Æ 5. PHILIPPI Macedonis 1.

ARTAXERXIS OCHI 5. Imp. Pers. 178.

OLYMP. CV. AN. 1. V. C. 393.

ANTE CHRISTVM 359.

I. Regnum Macedonum sub Philippo.

REgnare cœpit hoc anno Philippus Macedo Alexandri magni parens, cum annum ageret ætatis 24; totidem enim ab anno secundo Olympiadis nonagesimæ nonæ numerantur, parque fuit periodus annorum regni eius; quos deinceps digerere, & Annalibus nostris intexare visum est; quòd Philippus Imperij Græcorũ, siue Maced. Quod Persico proxime successit, primus fundator extiterit. Nam quibus artibus ait Iustinus, orbis Imperij fundamẽta pater iecit, operis totius gloriam filius consummauit. Rationem temporis pluribus explicatam, sicut & schema eius familiæ, in Annalibus studiosus lector inueniet. Statis porro Macedoniæ cum regni eius gubernacula Philippus accepit, hic erat. Perdiccas Amyntæ filius, & Philippi frater, cum Illyricum iugum excutere conararetur, ingenti prælio ab iis victus occubuit.

II. Quis tum regni status.

Orbato regno Philippus, è Thebana custodia elapsus, regno male admodum affecto opem tulit. Nam in acie contra Illyrios supra quatuor hominum millia cum Perdicca rege ceciderant: & qui superfuerant Illyriorum vires tantopere expauescebant, vt nihil eis ad instaurandum bellum animi superesset; cum tamen Illyrij nouam in Macedones molirentur expeditionem. Eodem tempore Pœones Macedonum finitimi, eorum agros contemptim populabantur; & Pausanias quidam de stirpe regia oriundus, auxilio Thracum regnum Macedoniæ inuadere conabatur. Quin etiam Athenienses à Philippo, qui regno superesat alienũ, Argæum ad regnum auitum deducebant, vt Amphipolim, quam vehementer ambiebant, recuperarent, missa ad hoc classe probe instructa, cui Mantiam ducem præfecerant. Denique legitimis regni hæres Perdiccæ filius puerulus erat, & tantæ negotiorum moli longe impar.

III. Quodque à Philippo auxilium.

Quoniam ergo serum erat in infantis expectatione præsidium, Philippus à populo compulsus regnum suscepit, sed Tutoris nomine administrandum. Eoque suscepto, nihil habuit antiquius, quam vt populum suum ad bene sperandum animaret, & militari exercitatione armorum bene peritum redderet. Deinde operam dedit vt se quantum posset ab imminentibus periculis expediret. Primum, vt placaret Athenienses, hostem eo tempore grauissimum, Amphipoli decedens, suis eam legibus viuere permisit. Inde missa legatione Pœonios muneribus ac promissis ad pacem ineundã adduxit. Sic & Pausaniam à Macedonia auertit, rege Thraciæ, qui eum educturus erat, muneribus corrupto. Argæum autem regni recuperandi adiutores frustra requirentem, abeuntemque persecutus, cum lecta suorum manu multos ex mercenariorum turba, quos secum Argæus deduxerat, occidit: reliquos, qui ad collem quendam confugerant, ad deditionem compulsos, dimisit. Qua victoria erecti Macedones, facti sunt ad futura bella fortiores.

IV. Obitus Xenophõtis, &c.

Laërtius in vita Xenophontis refert eum obiisse anno primo Olympiadis CV. quo Prætor erat Callidemides, eodem anno quo Philippus Macedonibus imperare cœpit: mortuum autem Corinthi, cum ad maturam senectutem peruenisset. Eum verecundiæ nomine, & eximiæ formæ commendat Laërtius; parique gratia duos filios Gryllum & Diodorum ex Philesia suscepit, adeo vt Dioscuri appella-

rentur, quasi Castori ac Polluci pares. Xenophontæ formæ respondebat orationis elegantia, vt propterea Apis attica diceretur, quãuis tum Plato eius condiscipulus viueret, & Isocrates, quorum oratione nihil elegantius dici potest. Nimirum Xenophontis orationem ipsa faciei dignitas commendabat, iuxta illud Poëtæ,

Virgil.

Gratior est pulchro veniens in corpore virtus.

V. Insidiæ Mitridatis in Datamen.

Pax erat interea in Perside, Ochum inter & Datamen, sed simulata. Rex quippe implacabili in eum odio flagrabat, cumque insidiis de medio tollere statuit, quas ille sepe solerter elusit, iis tamen aliquando circumuentus occubuit. Mitridates Ariobarzanis filius pollicitus est regi se eum interfecturũ, si Rex ei data dextera promitteret, sibi impunè fore quidquid eã ad rem faceret. Quod cũ impetrasset, defectionem à rege simulat, eius prouinciam excursionibus vastat, castella expugnat, prædas agit ingentes, quarum Datamẽ participem facit, inita inter absentes, ex vitæ similitudine, amicitia. Quæ cum diu faceret, Datami persuasit syncero ex animo fieri, quæ simulato fiebant. Eum denique Mithridates monet, tempus esse bellum cõiunctis viribus suscipiendi contra regem, de qua re, si ei videretur, quod vellet in colloquiũ veniret. Die locoq; cõstituto, Eo prior venit Mitridates, & locis aliquot gladios obruit, eaq; loca diligẽter notat. Ipso colloquij die vterque qui locum, atq; ipsos explorarent mittit. Deinde ipsi sunt congressi. Cumq; aliquandiu collocuti diuersi discessissent, Mitridates in eũ locũ regreditur, ac sublatum gladium veste tegit. Moxq; Datamen, quasi aliquid oblitus reuocat, & reuersum nec opinantem ferro transfigit.

Mirabile stratagema.

Occiditur

IV. Pugnatur contra Tyburtes & Gallos.

Tyburtium porro societas cum Gallis inita causa fuit cur huius anni C. Petilius aduersus Tyburtes exercitum duceret. Ad quorũ auxiliũ cum Galli ex Cãpania rediissent, agrum Romanum fœda populatione vexarunt. Gallicus ergo tumultus Dictatorẽ postulare visus est, dictusq; Q. Seruilius Hala contra eos haud procul à porta Capena pugnatum est; vtrimque magna cædes edita, quod Romanis patria & parentes, in quorum oculis pugnabatur, essent incitamẽto: Gallos & pudor prætetitæ fugæ, & conscia virtus accenderent. Eorum tamen acies tandem loco cessit, & fugam Tybur auertitur. Dispersi à Consule Petilio excipiuntur, & egressis ad opem ferendam Tyburtibus, vtrique intra portas compelluntur. Alter Consul Fabius paruis primùm prælijs, postremo vna insigni pugna Hernicos deuicit. Dictator vtroque magnificè collaudato Dictaturam deposuit. Petilius de Gallis Tyburtibusque triumphauit, Fabius ouans in vrbem ingressus est.

Vtrique vincuntur.

ANNVS MVNDI 3695.

IEDDOÆ 6. PHILIPPI Maced. 2.

ARTAXERIS OCHI 6. Imperij Pers. 179.

OLYMPIAD. CV. AN. 2. V. C. 394.

ANTE CHRISTVM 358.

I.

Philippus Athenas legatos de pace mittit, quam facile impetrauit, quod nuper Athen. fortitudinis atque humanitatis exemplum in bellum cõtra Argæum exhibuisset, q. ..dq; nihil sibi iuris in Amphipolim vindicaret. Ita nimirum tunc seruiendum tempori credebat bono vatertimus. Nam non ita multo post, rebus suis melius constitutis, eam crebris pulsatam machinis occupauit. Bello Atheniensium liberatus, cum Achum Pæonum regem mortuum audisset, occasionem arripuit Pœones, à quibus agrorom populatione fuerat lacessitus, inuadendi. Armata itaque manu regionem illorum ingressus, barbaros acie vicit, eosque deinceps Macedonibus parere coëgit. Restabant hostes Illyrij, quos magno debellandi studio tenebatur, quòd superioribus annis Macedones magnis cladibus affecissent, tributisque vexassent; ipsum quoque Philippum Thebis in custodia tenuissent. Ergo ad Bardylem Illyriorum regem legatos mittit, qui omnes Macedoniæ vrbes, quas illi occupabant, repeterent. Quam pacis conditionem cum Bardyles non admitteret, bellum vtrimque magna contentione præparatum est.

Philip pax cum Athen.

Pœones subiugat.

Illyrios aggreditur.

II. Tyburtes iterum vincuntur.

Tyburtes autem qui superioris anni triumphum de se irriserant, quasi veri materiam da re vellent, intempesta nocte Romam infesto agmine profecti, vrbem nocturno terrore repleuerunt, donec prima luce hoste cognito, duabus portis egressi Coss. vtrimque hostem aggrediuntur, At illi vix primum Romanorum impetum sustinuere.

3696. III. Philippus vincit Illyrios

Sequenti anno Philippus copias in Illyriorum fines ducit, pedites ad decem millia, equites ad sexcentos sub vexillis habens: quibus suppares copias Bardyles opposuit. Diu anceps prælium fuit, propter eximiam vtriusque exercitus fortitudinem. Tandem Illyricus se in fugam dedit: cui Philippus à tergo feruidus institit, tantáque affecit clade, vt plus septem millibus in eo prælio occubuerint. Addit Diodorus Illyrios missa legatione pacem impetrasse, vbi cũctis Macedonici nominis vrbibus excessissẽt. Verum nõ videtur id vno prælio, neq; ante annum sequentem, vt Diodorus innuit, contigisse.

IV. Amphipolim occupat.

Interea Amphipolitæ, qui inimicis erant animis erga Philippum, eique multas belli causas præbebant, eius incrementis territi Atheoas venerunt, rogãtes vt Amphipolim in suam fidem reciperent. At Philippus nihil id moratus validis eam copiis inuadit, admotisq; machinis muri partẽ assidua verberatione deiecit, perque ruinas irrumpens, vrbe potitur: & statim multatis exilio inimicis, humanissimum se reliquis exhibuit, quod ea ciuitas, propter opportunitatem loci, multum ad incrementa Philippi faciebat. Inde Pydnam quoque dudum Macedoniæ vrbem subegit, eamque Olynthiis, quorum societatem ambiebat, sicut & Atheniẽses, cum agris suis fundisque tradidit. Quin etiam Potidæam sa Olynthiis subiecturum pollicitus est, quos sciebat iampridem magno eius acquirendæ studio teneri. Potidæa expugnata Atheniense præsidium ex vrbe deduxit, & clementer tractatum Athenis remisit vrbemque Olynthiis tradidit. Hinc ad Crenidas profectus, vrbem ciuibus auctam, de nomine suo Philippos nuncupauit. Quin & aurifodinas, quæ obscuræ per illas regiones latebant, operum structuris eo tandem preuexit, vt plusquam mille

Pydnam subactam dat Olynthiis, & Potidæam.

Philippi vrbs. Auri fodinis ditescit.

talentum reditum afferrent. Vnde coaceruatis breui diuitiis, & ubi splendorem, & aliis perniciem cogendis stipendiariis militibus, & proditionibus procurandis attulit. Hæc fere Diodorus. Qui addit Sociale bellum ab Atheniensibus incohatũ hoc anno, cum ab iis Chij, Rhodij, Coi, & Bizantij descedissent, Et hæc quidem in Græcia.

Initium belli Socialis.

V. Res male gesta cum Tarquiniensibus, & eorum crudelitas.

In Italia vero Tarquinienses Romanorum agros populabundi peragrauere. Contra quos Fabius Consul profectus, dum inconsultè pugnat, & multos amisit in acie, & trecentos & septem captiuos, quos Tarquinienses immolarunt, in honorem Deorum suorum trucidatos. Hernici autem, contra quos missus fuerat C. Plautius Consul, ab eo deuicti subactique sunt. Interea Gallici belli fama rursum increbrescēte, Dictator C. Sulpitius dictus est. Is cum prælium inferre cunctaretur, siue vt mora primum Gallorum impetum frangeret, siue vt in rerum necessariarum penuriam adigeret, ferox exercitus moræ impatiens, etiam minis pugnam extorsit. Nec minus Galli certaminis auidi, adeo vt vtraque acies in prælium rueret, priusquam signum à ducibus daretur. Tantusque fuit Gallorum impetus, vt ei dextrum Romanorum cornu par non esset; iamque nutaret, nisi Dictator increpitans milites in castris feroces, in acie pauidos, tam acres eorum virtuti stimulos admouisset, vt alienatis à memoria periculi animis, hostem prope vecordi impetu turbarent, & turbatos immisso equite in fugam verterent; in qua excepti plurimi ab iis, qui in sylua latebant, cæsique. Dictator illustri honoratus est triumpho.

Et cum Gallis dubia victoria.

ANNVS MVNDI 3697.

IEDDOÆ 8. PHILIPPI Maced. 4.

OCHI 8. Imperij Persarum 181.

OLYMP. CV. An. 4. V. C. 396.

ANTE CHRISTVM 356.

I. Philippus Thessalos sibi deuincit.

Philippus hoc anno à nobilibus Thessalis euocatus in auxilium delendæ tyrannidis, eò profectus Tyrannos debellat, libertate ciuitatibus reddit, sibiq; Thessalos maximoperè deuincit. Quocirca in omnibus deinceps bellis, tam ipse quam filius eius Alexander eos perpetuos habuere socios & auxiliares. Philippus idem duxit hoc anno Olympiadem Neoptolemi regis Molossorum filiam, ex qua sequenti anno suscepit Alexandrum magnũ. Nuptias conciliauit Arymbas Rex Molossorum, qui sororem Olympiadis Troadem vxorem duxerat, quæ causa illius exilij, malorumque omnium fuit. Nam dum incrementa regni, affinitate Philippi se acquisiturum sperat, proprio regno ab eo priuatus, in exilio consenuit.

Ducit Olympiadẽ.

II. Summa belli sacri. p. 318 Græc.

Refert in hunc annum Pausanias insigne sacrilegium Phocensium, quod bellum decennale in Græcia peperit. Nam Phocenses, Philomelo suasore, Delphicum Apollinis fanum diripuere, Agathocle Athenis principatum obtinente, Olympiadis quintæ ac centesimæ anno quarto. Sacra pecunia potiti, statim tota ex Græcia copias contraxerunt: eos Thebani bello aggressi, decem ipsos annos alternante victoria, dimicarunt; Philomelus in fuga, cum se ex arduo & prærupto saxo præcipitē dedisset, exanimatus est. Quod supplicij genus ante à Iudicibus Græciæ in eius factionem fuerat cōstitutum. Quibus autem calamitatibus ea prouincia toto decennio, quo durauit bellum sacrum, sic enim apellatum est, affecta fuerit, vrbes viginti duæ solo æquatæ abũdè docuerunt. Hæc totius rei summa est. Diodorus quem cum pluribus hoc de bello secuti sumus, ad biennium id differt, vbi de eo paulo pluribus, pauloque distinctius.

III. Res gesta cõtra Priuernates.

Præcedenti anno Priuernates & Veliterni incursionibus in agrum Romanum, aliquam sibi cladem accersebant. Ergo Marcius Consul hoc anno in agrum Priuernatem duxit, longinqua pace integrum & opulentum. Et milite in concionem vocato, cum ei castrorum atque vrbis prædam integram spopondisset, tantus est ardor militibus iniectus, vt primo impetu hostem auerterent, fusum inde ad oppidum persecuti, cum iam scalas mœnibus admouerent, in deditionem vrbem acceperunt, ac diripuerunt. Consul de Priuernatibus triumphauit.

3698. IV. Finis belli socialis Atheniensium.

Sequenti anno qui fuit mundi 3698. Bellum sociale Atheniensium finitum est. Cum enim Chares, collegis vel mortuis vel exauctoratis, toti contra rebelles socios expeditioni præesset, dum Rempub. sumptibus leuare cogitat, facinus quoddam præceps aggressus est. Pharnabazus à Rege Persarum desciuerat, & parua instructus manu contra regis Satrapas instructos 70 armatorum millibus pugnaturus erat. Ad eum se Chares cum vniuersis copiis commodum aggregat, earumq; ope Pharnabazus victoriam obtinet. Qui vt gratiam pro benefacto rependeret, tanta Charetem pecunia donauit, vt inde facile stipendia in totum exercitum erogare posset. Pergratũ id facinus initio Athe. fuit. Sed posteaquam Rex de ista iniuria cum ciuitate per legatos expostulasset, & ipsi Athenienses rumore nũcio intellexere Regem cum trecentis nauibus subsidio venturum eorum hostibus Chiis, Rhodiis, Byzantiis, in bellum teueriti, sociale bellum, pace inter se composita, finierunt.

VI. Philippus Illyrios aliosque iterũ vincit, suscipit Alexãdrum, & vincit in Olympicis.

Interea Thraces, Pæones, Illyrij, cum nuper à Philippo victi essent, cum proprio damno, & incrementis inimici affligerentur, quod singuli facere posse desperabant, vt Philippum regno ac fortunis omnibus euerterent, vniuersi aggrediuntur. Verum dum singuli adhuc copias cogunt in ipsum, subito aduentu Parmenionis oppressos, sibi subiugauit. Refert in hunc annum Plutarchus Alexandri magni natiuitatem, cum ait Philippum tres eodem die lætos nũcios accepisse. Primum Illyrios à Parmenione ingenti prælio superatos: secundo in ludis Olympicis se equi pertinacitate victorem fuisse declaratum: tertio natum sibi ex Olympiade Alexandrum. Tempore ergo ludorum olympicorum natus est, qui in hunc annum cadunt, in quibus Poro Meliensi victoria contigit. Cum autem feratur natus die sexto mensis Hecatombæonis, qui Iunio nostro extremo respondet: ludi enim Olympici sub æstiuum

Ortus Alexandri.

æquinoctium celebrantur, oportet Olympiadis cum Philippo nuptias in præcedentem annum referre.

VI. Geminum bellum à Romanis confectū. Romæ duo Consules duo bella gessere, facile alterum cum Tyburtibus, quod gessit Popilius Lænas; qui hoste in vrbem compulso vastauit agros. Falisci & Tarquinienses Fabium Ambustum alterum consulem, prima congressione, furiali militum habitu territos, fuderunt: mox autem confirmatis à Ducibus animis, vertit animos pudor, & in ea ipsa quæ fugerant sponte irruentes, auerterunt totam aciem, castrisque etiam eo die potiti, præda ingenti parta victores reuerterunt, militaribus iocis tum apparatum hostium, tum suum: increpantes pauorem. Furialis apparatus. Concitatur deinde omne nomen Hetruscum & Tarquiniensibus Faliscisque ducibus ad Salinas perueniunt. Aduersus eum terrorem Dictator C. Martius Rutilus primus de plebe dictus est, qui magistrum Eq. C. Plautium item plebeium dixit. Primus è plebe Dictator. Et licet Patribus indignantibus ipsam etiam Dictaturam vulgari, & belli apparatum omni ope impedientibus, eò studiosius plebs cuncta iussit quæ ille rogabat: moxque re bene contra hostem gesta, sine authoritate patrum, populi iussu triumphauit.

luminis eradit, tabulas damnatorum abolet, rumoreque disseminat, quibus factum suum tueatur, intereaque se totis viribus ad bellum parat quod sibi in primis à Bœotis imminebat. At Thebani hoc tempore expeditionem in Asiam susceperunt. Anno præc. Cum enim Artabazus, quem paulo superius Diodorus Pharnabazum vocauerat, à Charete & Atheniensibus fuisset desertus, ad Thebanos confugit; qui Pammenem cum quinque armatorum millibus ei tradunt, cum quibus traiecit in Asiam, & iunctis cum Artabazo copiis, duobus magnis præliis regios Satrapas vicit, & magnam Thebanis gloriam comparauit. Artabazus cum Thebanis in Asiam traiicit regiosque vincit.

III. Demosthenes adit Rempub. Hoc anno, qui fuit Demosthenis 27. Prætore Callistrato, idem Demosthenes Rempubl. cœpit capessere, & orationem publicam habuit contra Androtionem, pauloque post de immunitatibus; quam Halicarnassensis Dionysius vocat omnium venustissimam atque elegantissimam. Interea Aristoteles trigesimum agebat annum. Qui annus fuit vrbis 398, etsi eum Liuius vocauerit quadringentesimum, vt in Annalibus ostensum est, quo anno nihil ad memoriam insigne proditum est.

ANNUS MUNDI 3699.

IEDDOÆ 10. PHILIPPI 6.

ARTAXERXIS Ochi 10. Imp. Pers. 183.

OLYMP. CVI. A. 2. VR. C. 398.

ANTE CHRISTUM 354.

I. Initiū belli sacri, eiusque origo. Olymp. 106. 2. & 108. 3. Bellum sacrum hoc anno conflatum, nouemq; ipsos annos, aut potius decē durasse author est Diodorus Siculus, Pausaniæ consentiens. Sed de initio bienuio dissentiens. Eius belli hæc origo fuit. Thebani victos Lacedæmonios & Phocenses tam Leuctrica pugna, quam quæ ad Mantinæam facta est, quasi paruo supplicio cædes & rapinas luissent, eos apud commune Græciæ Concilium, quod Amphictyonum Senatum vocabant, accusarunt. Amphictyonum Senatus. Conflatum autem erat ex 12 Græciæ populis, qui ad Thermopylas conueniebant, de communibus Græciæ negotiis disceptaturi. Ibi Phocenses multis talentis damnati, cum soluendo non essent; Philomelus quidam Phocensis suos ad Concilij decreta rescindenda excitat, templiq; Delphici clientelam sibi vindicandam. Ad id negotium cum ille dux electus fuisset, Lacedæmonios adit, & ipsos grandi ære mulctatos, & consilium de Delphis inuadendis communicat. Quod cum Archidamus rex non improbaret, clam illi pecunias militesque promisit.

II. Fit sacrilegus Philomelus. Tum Philomelus, acceptis ab eo quindecim talentis, deque suo totidem adiectis, conducto que milite peregrino, cum mille Phocensibus templum Delphicum inuadit, & cæsis propugnatoribus occupat. Statim fama occupati fani finitimos Locros auxilio euocat; sed hi contra Phocenses male pugnatuot, & post multam suorum cædem domum rediere. Philomelus ea victoria excitatus, decreta Amphictyonum è co-

ANNUS MUNDI 3700.

IEDDOÆ 11. PHILIPPI 7.

ARTAXERX. Ochi 11. Imp. Pers. 184.

OLYMP. CVI. An. 3. V. C. 399.

ANTE CHRISTUM 353.

I. Bellum sacrum augescit. Trigesimum septimum sæculum ab ortu rerum hoc anno terminatur, simulque mūdanus Iubilæus ordine Septuagesimus quartus, quando bellum sacrū non exigua sumpsit incrementa. Nam Philomelus sentiens plerasque Græciæ prouincias, sacrilegij nomine sibi infensas, arma in Phocēses parare, vim militum ingentem mercede conducit, pecunias in stipendium à Delphis exigit, vt à sacris donariis abstineat. Hactenus nimirum thesauros pecuniarios aureos, argenteosque sustulerat. Quæ vtrimque copiæ. Multi quidem se populi Bœotis, Thebanisque aggregarant. At Lacedæmonij, Athenienses, ac nonnulli præterea Peloponnesij, Phocensium partes secuti sunt; quibus cum Philomelus stipendium augere vellet, sacris donariis manus iniicere conatus est. Inde cum decem millibus in agros Locrensium excurrit, & quamuis Thebanorum auctos auxiliis, prælio vincit: moxque etiam Thessalos cum sex millibus armatorum pugnantes.

II. Pugnatur, vincitur Philomelus & præcipitio perit. Superuenit deinde Bœotorum exercitus, in quo ad 13 millia numerabantur; cum etiam Phocenses ab Achæis Peloponnesiis mille & quingentis militibus aucti essent. Cumque non iter vtrumque exercitum in syluosis locis, primum velitatio, tum atrox pugna commissa esset, Phocenses succubuere. Philomelus autem ipse, post animosam pugnam, multaque accepta vulnera, in præruptum coarctatus locum, ne viuus veniret in hostiles manus, saltu

se abiecit in præceps, quo facto & sacrilegij pœnas dedit, & grauioribus se suppliciis eripuit. In eum Scriptores omnes, qui hoc bellum attigerunt, stylum exacuunt, nec immerito. Etsi enim nihil in eo fuo non profanum fuit, sacrilegus tamen fuit, qui quæ sacra credidit, expilare non dubitauit.

III. Philippus Methonē expugnat, ibique oculum amittit.

Interea Philippus Methonem expugnat, direptamque solo æquat, & Pagas in potestatem redactas, ciuibus cum singulis vestimentis spoliat, agrum inter Macedonas dispertit. At Iustinus, Cum Methonem, inquit, vrbem oppugnaret, in prætereuntem de muris sagitta iacta dextrum oculum regis effodit; quo vulnere nec segnior in bellum, nec iracundior aduersus hostes factus est: adeo vt interiectis diebus pacem deprecantibus dederit; nec moderatus tantùm, verù etiam mitis aduersus hostes fuerit. Sic ille. At quomodo mitis, qui direptam vrbem solo æquauerit, vt Diodorus affirmat? Dedititios ciues nudos eiecerit? Vtique dolebat ab oculo Philippus. Bellum, inquit Suidas, cum Methonæis in Thracia gerenti, Aster quidam oculum illi excussit sagitta, cui inscripserat, *Aster Philippo telum mortiferum iacit.* Philippus vero & ipse telum coniecit, cum hac inscriptione, *Asterem Philippus captum facit pensilem*, quod & fecit. Nec aliam belli causam fuisse apparet, quam quod vtrumque oppidum Macedonici quandam iuris fuisset. Hæc anno prætore Athenis Diotimo, Demosthenes habuit orationem de Classibus, anno ætatis 28.

Demosthenes de Classibus.

IV. Patritij Coss. inuita plebe creati.

Romæ tempus comitiorum aduenerat, & de Dictatore plebeio offensi patres, nec ab eo haberi comitia consularia, nec à plebeio consule volebant. Ergo per interregnum duo Patritij consules creati sunt, summa inter patres plebemque contentione, M. Fabius Ambustus, & T. Quintius Capitolinus; à quibus duo bella prosperè gesta, vnum de Tyburtibus, quorum vrbs Sassula cum capta fuisset: cæteráque oppida eandem fortunam timerent, vniuersa gens positis armis, in fidem Consulis venit, de iis triumphauit. Mitis ea victoria fuit. At in altero bello, in Tarquinienses acerbè sæuitum. Nam multis mortalibus in acie cæsis, ex ingenti captiuorum numero, delecti 358, qui Romam mitterentur, reliquum volgus trucidatum. Nec populus in eos, qui Romam missi fuerant, mitior fuit, medio in foro omnes virgis cæsi ac securi percussi sunt. Id pro immolatis in foro Tarquiniensium Romanis, pœnæ hostibus redditum.

Tyburtij se Romanis consociant.

Tarquinienses grauiter puniuntur.

Samnites cum Rom. amicitiam cōtrahunt.

Samnites hoc primum anno amicitiam populi Romani petierunt, & impetrarunt. Plebs de propriis sollicita debitis, minus consularis honoris participationem curauit. Itaque proximo anno nemo de plebe obtinuit Consulatum.

ANNVS MVNDI 3701.

IEDDOÆ 12. PHILIPPI 8.

ARTAXERXIS Ochi 12. Imperij Pers. 185.

OLYMP. CVI. AN. 4. V. C. 400.

ANTE CHRISTVM 352.

I. Onomarcus Philomelo sufficitur ad bellum sacrum.

Thebani, Bœotique victoriam de Phocensibus adepti, Philomelo extincto, & sacrilegorum copiis dissipatis, extinctúmque, bellum rati, domum copias reducunt. At Onomarcus, quem Iustinus Onomaum vocat illius loco à Phocensibus eligitur Imperator, qui collectis improbissimis quibusque, & multorum facinorum reis, quorum quies bello, & clade publica salus continebatur, cum & ipse iampridem legibus esset obnoxius, vacuos cæsorum ordines explet, augetque, arma fabricatur, ac pecuniam, qua amicos inimicosque demeretur, primóque belli impetu multos vicinorum cogit imperata facere. Interea Lycophron Pheræorum tyrannus, iamdudum à Philippo victus, tyrannidem recuperauerat, cum Philippus à Thessalis accitus, copias in Thessalia traduxit, vbi contra Phayllum Onomarchi fratrem, septem armatorum millibus stipatum pugnault, & profligatum è Thessalia expulit. At superueniens Onomarchus, cum Thessalis & Philippo confligens, semel iterumque victor effectus est; adeo vt Philippus se in Macedoniam recipere cogeretur, Onomarchus autem expeditione in Bœotiam translata, collatis signis Bœotos vincit, eisque eripit Coronæam.

Philippum vincit.

II. Moxque à Philippo vincitur.

Postmodum Philippus in Thessaliam cum exercitu reuersus Lycophronem oppugnat, cique Onomarchus subsidio venit cum 20 pedi tum, & tribus equitum millibus. Redintegrato prælio victoriam Philippus obtinet, Onomarchus cum suis mare fugitiuus adit, Plerique proiectis armis ad triremes Atheniensium tum prætereuntes adnatabant, qui passim hausti sunt fluctibus. Nihilominus sex millibus cæsis, tria millia in Philippi potestatem venerunt: in quibus Onomarchus ipse, quem egit in crucem, cæteros vt sacrilegos, in mare demersit. Pausanias tamen ait Onomarchum ad mare fugiētem à suis militibus iaculis fuisse confixum, ipsius imperandi inscitia ea se clade affectos affirmantibus. Philippus autem magnam gloriam consecutus est, quod vindex sacrilegij, & vltor religionum extitisset. Nec tamen bello sacro tum finis impositus est, Phyallo Onomarchi fratre illi succedente.

Et agitur in crucem.

Tom. p. 318. Gr. Lat.

III. Romana plebs inopia premitur, idque mirū esse.

Res in Cærites & Faliscos gesta.

Romæ hoc quoque anno vterque Consul Patritius fuit, nec magnum ea de re in populo ære alieno grauato, certamen fuit. Etsi incredibile videatur plebem tot ditatam prædis, tot spoliis onustam, tot victoriis, tot castris, tot oppidis vrbibusque positam, vnciario etiam fœnore leuatam, ipsa tamen forte ita obrutam, vt nexum inii et, vt author est Liuius. Cum autem Cærites Tarquiniensibus se adiunxissent, & prædæ participes facti essent, & Dictator contra eos L. Manlius destinatus esset. Territi

veniam Romæ infimis precibus postulatam obtinuerunt, & inducias in centum annos. In Faliscos quorum præcipuum fuerat crimen, belli vis conuersa est, sed hoste nusquam comparente, peragratis cum populatione finibus, miles Romam reductus est, reliquum anni muris turribusque reficiendis consumptum est.

ANNVS MVNDI 3702.

IEDDOÆ 13. PHILIPPI Mac. 9.

ARTAXERXIS Ochi 13. Imperij. Pers. 186.

OLYMP. CVII. An. 1. VR. CO. 401.

ANTE CHRISTVM 351.

I. Phayllus Onomarcho successit.

EXtincto Onomarcho Phayllus eius frater Phocensiũ rebus præficitur sub initiũ Olympiad. cẽtesimæ septimę, nec fratris clade, nec causę iniquitate deterritus. Vt autem accepta damna repararet, magnam vim coëgit peregrini militis, duplo maius stipendium exsoluens. Arma quoque ingenti numero, aurea quoque argenteáque numismata fratris exemplo fabricatus est. Aurea quippe argenteaque donaria, fracta, conflataque, in pecuniam bello necessariam conuertebat; quæ fusius in Annalibus explicata reperies cum emendatione Diodori. Ad Phayllum porro Lacedæmonij mille armatos, Achæi bis mille misere; Athenienses autem quinque millia peditum, & equites quadringentos, Nausicle duce. Lycophron quoque Pheræorum tyrannus, post interitum Onomarchi auxilio destitutus, Phæras Phillippo tradidit, & data fide dimissus, cum duobus millibus ad Phayllum se contulit.

Donaria Delphica consumit.

Eiusdem copiæ.

II. Cito tabe cõsumitur.

Phayllus ergo, cum exercitu in Bœotiam progressus, leuia aliquot prælia contra Thebanos parum feliciter cõmisit; & nihilominus aliquot oppida Locrensium expugnauit, diripuit, excidit. Sed lenta mox tabe correptus, diu cum morbo conflictatus, inter sæuos cruciatus, prout impietati hominis congruebat vitam finiuit. Res ab eo gestæ facile hunc annũ explere possunt. Reliquit autem moriens, qui Phocensibus deinceps præesset Phalæcum Onomarchi filium vix dum pubertatem ingressum, adiuncto curatore vno de suis familiaribus Mnasca, qui mox à Bœotis cum ducentis Phocensibus occisus est. Philo in libro de Prouid. ait Philomelum Onomarchum, & Phayllum fratres fuisse, & diuinitus tribus suppliciorum generibus, quibus sacrilegi affici solent, periisse. Vide Annales.

Apud Euseb. de Præp. l. 8. c. 14.

III. Athenienses Philippum transitu prohibent.

Interea Philippus cum Pheræos à Tyrannide liberasset, rebus in Thessalia compositis, versus Pylas contra Phocenses copias ducit. Sed cum ei transitus ab Atheniensibus negaretur, in Macedoniam se recepit, vt ait Diodorus, quæ Iustinus vehementer exaggerat. Demosthenes hoc anno contra Philippum concionari cœpit, populóque suasit vt mitteret conductitium exercitum, & decem celeres triremes in Macedoniam, vt domi occupatus, in Græciam transire, eamque turbare non posset.

Dionys. ad Ammæum.

Neque tamen eam accusandi Athenienses, quod Philippum infidum hominem Græcia prohibuerint, quam ille specie belli Phocensis occupare conabatur, quam quod ipsis Phocensibus, auxilia equitum peditumque, contra Thebanos, cæterosque sacrilegij vindices, summisissent. Hoc ipso tempore, & centesima septima Olymp. inchoante, scriptam ab Isocrate panegyricã orationem affirmare licet, vt in Annalibus ostendimus: quando & Demosthenes scripsit contra Aristocratem: authore Dionysio Halicarn.

Sunt participes sacrilegii Phocensiũ.

IV. Romę Cõsul plebeius restituitur.

Romæ autem cum tempus comitiorum appeteret, qui contra Faliscos Dictator fuerat dictus T. Manlius, ea habere, & Consulatum apud Patritios retinere moliebatur. Tribuni contra comitia non patiebantur haberi, nisi sibi plebeius Consul restitueretur. Prolatandis igitur comitiis, cum Dictator magistratu abijsset, res ad interregnum rediit, & vsque ad vndecimum interregem, id tempus duorum fere mensium fuit, seditionibus certatum est. Tandem tędio victi patres, lege Licinia de promiscuo Consulatu, alterum fieri è plebe Consulem permisere. Itaque P. Valerio Publicolæ datus est è plebe collega C. Marcius Rutilius. Qui æris alieni cura suscepta, Quinque viros mensarios creauerunt, quorum industria vis ingens æris alieni, non solum sine iniuria, sed etiam sine alterutrius partis querela exhausta est. Inde vano terrore belli Hetrusci, C. Iulius in castris dictus est Dictator: qui tentauit vt noui Coss. Patritij crearentur.

C. Iulius Dictator. Quinque viri Mensarij.

ANNVS MVNDI 3703.

IEDDOÆ 14. PHILIPPI Mac. 10.

ARTAXERXIS OCHI 14. Imp. Pers. 187.

OLYMP. CVII. An. 2. VR. C. 402.

ANTE CHRISTVM 350.

I. Thebani pecunia Persas emungunt.

THebani belli Phocẽsis laboribus defessi, & exhausti sumptibus, missis ad Regem Persarum legatis, ab eo trecenta argenti talenta dono acceperunt; quod auxilia eorũ in expeditionem Ægyptiacã expectaret. Quodq; eos iam inde à Xerxis temporibus, amicos fautoresque Persarũ esse didicisset. In Asia vero, Ægypto, Phœnicia, Cypro grauissima deinceps bella renouata sunt. Cum enim Ægyptij superioribus annis à Persis impunè defecissent, vt ait Diodorus, quod Ochus imbellis tum esset, omnia per præfectos ageret, quorum vel perfidia, vel imperitia non exiguas clades acceperat. Nunc animaduertens Phœnices & Cyprios Ægyptiorum contemptum imitari, ipse per se bellum defectoribus inferre statuit, eamque in rem magnum collegit apparatum. Collegerunt & Phœnicij defectione suscepta, quod acerbius à regiis præfectis accepti essent: Sidonij præsertim, qui legatos ad Nectanabum Ægyptium de belli societate miserunt, Persas, à quibus contumeliosius accepti fuerant, ad supplicium rapuere, aliaque in Artaxerxis iniuriam perpetrarunt.

Ochus bellum per se cogitat.

II. In Phœnices mouet.

Rex igitur in Phœnices mouet; dumque est in itinere, Syriæ & Ciliciæ præsides coniunctis viribus Phœnices aggrediuntur. Tennes contra Sidoniæ rex, cum 4 millibus Græcorũ mercenariorum, quibus Mentor Rhodius præerat, & ciuium suorum delectu, regios Satrapas profligauit, & Phœnicia expulit. Mox autem aduentu regio territus, saluti suæ consulere, non fuga priuatim, sed Sidoniorum proditione cõstituit. Itaque Thessalionem quendam ad regem mittit, promittitque se illi proditurum Sidonios, insuperque bello Ægyptio vtilem operam nauaturum. Sicque Græcæ fidei homo, vna proditione duo regna florentissima perdidit, vtroque nomine grauiter accusandus, siue quod accepta pecunia rebelles Persarum fouit; siue quod in fidem acceptos perfidè prodidit: quos regi conciliare omni ope atque opera debuisset. Sed accepta à Rege fide, ingentibusq; promissis, perfidiam ingenti scelere cumulauit. Ipsum enim Tennem Sidoniorum regem, eadam spe vel metu subiugatum, in proditionis suæ societatem, miserum dictu, sed non impunè pertraxit.

Mentor Sidonios prodit.

III. Tennes eorum rex eosdem prodit.

Cum ergo Rex Ochus non procul Sidone castra locasset, Tennes relicto Mentore in quadam vrbis parte ad proditionem promouendam, cum quingentis militibus ex vrbe egrediens, ad conuentum publicum Phœnicum se pergere simulabat. Habebat autem in comitatu centum primariæ nobilitatis ciues, quasi Consiliarios, quos, cum primum ad Regem accesserunt, comprehensos Artaxerxi tradit, qui eos, tanquam defectionis authores, iaculis confixit. Interea Sidonij quingentos habitu supplicantium ornatos, ad Regem placandum misere. Tum Rex vocatum ad se Tennem interrogat, An ei vrbem sine certis conditionibus tradere posset: Cum Tennes annuisset, Ochus quingentos illos supplices iaculis confixit. Deinde Tennes persuasis mercenariis Ægyptiis, vt se cum rege intra mœnia reciperent, vrbem Artaxerxi tradit. Qui videns Tennis operam sibi nõ vltra necessariam, eum merito suo supplicio interfici iussit, qui populi sui prædonem ac proditorem egisset, non regem ac parentem. Mentorem autem qui fidem dederat, & cuius opera in Ægypto egebat, reseruauit. Sidonij, nauibus vltro incensis, se suaque omnia incendio tradita consumpsere.

Ochi crudelitas.

Tennes male perit, eiusque populus.

IV. Duo Coss. Patritij duo bella feliciter conficiunt.

Romæ autem cum Dictator frustra conatus esset vtrumque Consulem creare Patritium, id tamen Interreges C. Sulpicius, & M. Fabius obtinuere mitiore iam plebe, ob recens meritum leuati æris alieni. Ad bellum ambo Coss. profecti, Faliscum Quintius, Tarquiniense Sulpicius; quorum populatione victa hostium pertinacia, inducias in 40 annos impetrarunt. Eodem anno Censura plebi, inuitis Consulibus & Senatu communicata est. C. enim Marcius, qui Dictaturam in plebem inuexerat, etiam Censuram extorsit. Nec tamen propterea in annum sequentem Consulatum apud solos Patritios retinere potuerunt.

Censor plebeius.

(∴)

ANNVS MVNDI 3704.

IEDDOÆ 15. PHILIPPI Mac. 11.

ARTAXERXIS Ochi 15. Imp. Pers. 188.

OLYMP. CVII. A. 3. VR. C. 403.

ANTE CHRISTVM 349.

I. Persæ Cyprum occupant.

Bellum Cyprium superiore anno inchoatũ, isto confectum est, sicut & Ægyptiũ. Scribit Diodorus fuisse in Cypro nouem magni nominis ciuitates, quarum singulæ regulos suos habebant Persis subiectos, qui omnes Phœnicum exemplo desciuere. Ea re cognita Ochus per literas ab Idrieo Carum principe Persarum socio postulat, vt copias in Cyprum paret. Is 40 triremes, cum octo millibus duce Phocione Atheniensi, & Euagora Cyprio, in Cyprum mittit; qui cõ trãsgressi Salaminã terra marique oppugnare cœperunt. Dum autem Protagoras Salaminæ rex obsidionem tolerat, reliquæ omnes vrbes se Persis submisere. Euagoras autem paternum sibi regnum asserebat, & Persarum auxilio restitutionem in pristinam fortunam moliebatur. At Protagoras regi Persarum sese subijciens, regnum Salaminæ, irritis Euagoræ conatibus, retinuit.

Frustrato Euagora.

II. Ochus Ægyptum petit quam Mentoris industria occupat.

Inde Ochus cum magnis copiis, Græcorum præsertim, Ægyptum petit, & ad voragines, quæ Barathra vocant, per imperitiam locorum, partem exercitus amittit. Inde pelusium venit ad primum Nili ostium, vbi Thebani qui fortitudinis gloriam præ omnibus sociis ambiebant fossa quadam conatu audacissimo superata cum præsidio, quod Pelusio eruperat, pertinaci pugna certauere, donec certamen nox ipsa dirimeret. At Rex Nectanabus, qui maximis copiis Persæ resistebat, per superbiam, & consilij inopiam, omnia perdidit. Cum enim Pelusio Memphim profectus esset, ea re cognita Pelusij deditio Thebanis facta est. Mentor Bupastum, aliasque vrbes fraude in potestatem redegit. Rumorem enim per castra spargi curat, isque in vrbes ope transfugarum persuasit, Artaxerxem statuisse quã humanissimè accipere eos, qui se sponte dedidissent; iis autem quos vi expugnasset, parem cum Sidoniis exitum expectandum esse. Itaque inter vrbes mox certatum est vtra deditionem anteuerteret. Nectanabus his animaduersis pugnare non ausus, spe regni abiecta, congregatis quas licuit opibus in Æthiopiam exulatum abiit. Ochus tota potitus Ægypto, eique Pherendate præposito, Babylonem gloria clarus, spoliisque onustus reuertitur.

Nectanabi ignauia.

III. l. 3. c. 7. Iudæorum dissipatio

Omittit Diodorus, quæ Eusebius obiter in Chronicis attigit, Paulus Orosius explicauit, in hæc verba. Ochus; qui & Artaxerxes, post trãsactum in Ægypto maximum diuturnumq; bellum, plurimos Iudæorum in Transmigrationem egit, atque in Hyrcania ad Caspium mare habitare præcepit, quos ibi in hodiernum diem amplissimis generis sui incrementis consistere, atque exinde quandoque erupturos opinio est. Sicque interpretatus est Orosius ἀποδιασμὸν Eusebij hoc loco.

Romæ

IV. Consul plebeius Gallos vincit, ac triumphat.

Romæ Dictatorem hic annus habuit M. Fabium, ne Licinia lex de promiscuo magistratu comitiis Consularibus seruaretur; sed irrito conatu. Nam M. Popilius Lænas è plebe factus est Consul, quem fortuna illustriorem fecit. Nam collega morbo detento, ipse in Gallos, qui in agro Latino castra posuerant, cum 4. legionibus profectus, cum in tumulo quodam castra posuisset, Galli prælium ineunt, sed Romana virtute, & loci iniquitate victi sunt. Rursumque redintegrato in planicie prælio renouata & confirmata victoria est. Illi Albanam arcem ex fuga petunt: hi castra diripiunt victores & spoliis opulenti Romam reuertuntur. Mota triumpho vulnus Consulis attulit, eademque de causa Dictatoris desiderium Senatui fecit, vt esset qui ægris Consulibus comitia haberet.

ANNVS MVNDI 3705.

IEDDOÆ 16. PHILIPPI 12.

ARTAXERX. Ochi 16. Imp. Pers. 189.

OLYMP. CVII. An. 4. V. C. 404.

ANTE CHRISTVM 348.

I. Ochus Mentorem valde honorat.

Artaxerxes Ægyptio bello ex animi sententia confecto, tũ Græcos magnis muneribus affecit, tũ Mentorem Rhodiũ, qui ad eam victoriam magnum momentũ industria sua attulerat, magnis muneribus affecit. Nam præter centum argenti talenta ei tradita, Asiaticæ oræ præfectura eum donauit, quæ iampridem à filiis regum ambiebatur, belliquc contra defectores administrationem, ei cum summa potestate commisit. Ea gratia recte vsus Artabazum & Memnonem, qui Persis bellum non ita pridem intulerat, & ex Asia profugi, apud Philippum in Macadonia morabantur, regi reconciliauit, eorumque familiam prouexit. Eadem spe allectum Hermæam Atarnensem ad Hellespontum tyrannum, ad colloquium adductum in vincula coniecit, eiusque annulo piscatorio potitus, literas ad vrbes quas ille possidebat eius nomine dedit, quibus ille se Mentoris opera Regi reconciliatum dicebat, simulque, qui castella Regis nomine occuparent, mittebat. Quibus literis cum fidem haberent vrbium præfecti, omnia regi, cum summa Mentoris gratia, restituta sunt. Alios quoque duces à Rege alienos partim vi subegit, partim fraude circumuenit.

Qui ei reconciliat duces aliquot.

II. Philippi bellum in Olynthios, eiusq; causa.

Interea Philippus Chalcidicas Thraciæ vrbes infesto exercitu adortus, Giram castellum oppugnatum diruit, aliáque oppida, formidine iniecta, impetata facere coëgit: Pherásque Thessaliæ iterum agressus Pitholaum Lycophronis socium, qui eò denuo irrepserat, rursus eiecit, sibique retinuit, sicut & Gritas. In Chalcidicis vrbibus maxime eminebat Olynthus, quam Philippus occupare discupiebat, intẽtus in causam idoneam. Cum ergo Olynthij Philippo fœderati eius progressus suspectos haberent, eo absente, per legatos pacem cum Atheniensibus fecerunt, & ab eis auxilia impetrarunt. Philippus in eos, quasi fœdifragos arma corripuit, & duobus præliis victos obsidione cinxit, tamque animosè vrsit, vt licet multos ad muros vrbis amitteret, edixerit, tamen alterutrum fieri oportere, vel Olyntho illis excedandum, vel sibi Macedonia, vt ait Demosthenes. Quomodo autem capta sit dicetur anno sequenti, quo eam capi contigit, vt ex Demosthene liquet.

Orat. 3. In Phil.

III. Camillus Dictator & Consul.

Romæ comitiorum causa Dictator L. Furius Camillus dictus est, qui reddidit patribus possessionem pristinam Consulatus. Nam ipse ingenti patrum studio factus est Consul, & collegam dixit Appium Claudium Crassum. [illegible]i priusquam inirent Consulatum, Popilius de Gallis, magno Plebis fauore triumphauit, multis mussitantibus, num quem Plebei Consulis pœniteret. Camilli Consulatum, plebe licet in illum obmurmurante illustrem Galli reddidere. Et primum Galli ex Albanis montibus, quò Græcorum classes infestum abibant, cum non leui Romanorum bono, prædones terrestres cum maritimis congressi, ancipiti prælio decertarunt, deque victoria dubij, Galli in castra, Græci in naues se receperunt.

Bellum in Gallos Græcosque.

IV. Defectio Latinorũ.

Sed ad duo externa bella, defectio Latinorum, à quibus auxilia contra Gallos petebantur, importunè contigit. Nihilominus Romani decem legiones quaternum millium & ducenorum, equitumque trecentorum conscripsere. Sed in belli apparatu alter Consulum Appius Claudius mortuus est. Itaque res tota ad vnum Camillum redit, quem Senatus nouo Dictatori subijciendum non censuit, quod Camilli feliciter contra Gallos decertare solerent. Ergo duabus legionibus vrbis præsidio relictis reliquas octo cum L. Pinario Prætore diuisit, quem oram maritimam contra Græcos tutari iussit. Ipse contra Gallos extra fortem venit, quos ex rapto viuentes fame domare aggressus est, cum Gallus quidam, magnitudine atque armis insignis, Romanum aliquem ad certamen singulare depoposcit. Hic M. Valerius Tribunus militum, trium & xo annorum adolescens, T. Manlij gloria excitatus, cum bona Consulis venia processit ad pugnam, & corui, pro se contra hostem pugnantis, opera, oculis ac mente turbatum confecit.

Singulare certamen M. Valerij Coruini.

V. Pugna & clades Gallorum.

Dum hostem spoliare parat, quietæ adhuc vtrimque acies concurrere. Valuitque prærogatiua prælij inchoari, duce atque hortatore Camillo. Et inter primos quidem atrox certamen fuit, reliqui per Volscos & Falernum agrum, Apuliamque dissipati sunt. Consul concione aduocata laudatum Valerium decem bobus, aureáque corona donauit. Moxque iussu Senatus ad bellum maritimum cum Prætore castra iunxit, donec appetente comitiorum tempore, Græcis se in aciem non committentibus, Dictatorem T. Manlium Torquatum comitiorum causa dixit.

(·.)

ANNVS MVNDI 3706.

IEDDOÆ 17. PHILIPPI 13.

ARTAXERXIS Ochi 17. Imperij Perſ. 190

OLYMP. CVIII. An. 1. V. C. 405.

ANTE CHRISTVM 347.

I. Olynthiorum clades. *Ad Ammæi de falſa legat.*

HVius anni principia Olynthiis funeſta fuere. Aſſirmat enim Dionyſ. Prætore Athenis Theophilo Philippum Olynthiorum vrbe potitum, illumque Callimacho ſucceſſiſſe. Demoſthenes quoq; ait Philippũ Olyntho capta, Olympia celebraſſe, quæ in hũc annum cadunt; & ad id ſacrificium, ac celebritatem omnes artifices congregaſſe, excepiſſe conuiuiis, victores coronaſſe, muneribus ac promiſſis oneraſſe, vt eos in vrbium ſuarum proditionibus haberet obſequentes. Obtinuit autem Olynthum Eutycrate ac Laſthene, qui ſummo ibi magiſtratu fungebantur, pecunia corruptis; captum autem diripuit, & ciues ſeruituti addictos, cum reliqua præda venumdeditſicque magnis opibus ad reliquas vrbes pari ſcelere occupandas locupletatus eſt. Nam hoc ipſo tempore, vt ſcribit Diodorus, Micibernam & Toronem, citra pugnæ diſcrimen, proditione occupauit. Tantiſper, ait Demoſthenes, Laſthenes amicus Philippi nominabatur dum Olynthum prodidiſſet, tantiſper Timolaus dum Thebas perdidiſſet, tantiſper Eudicus & Simus Lariſſæi, dum Philippo Theſſaliam ſubieciſſent. Quo autem ſtudio ad proditionem ferrentur oſtendit, cum ait eos ancipitem Philippum reddidiſſe, nec potuiſſe præſto eſſe ad proditorum nutum, neque ſciuiſſe quid primum occuparet. Itaque Philippus auro magis quam armis, regnum ſuum creuiſſe dicebat.

Philippus proditionibus vincit pleroſque.

Or. de Corona.

II. Mors Platonis, eiuſque ætas, &c.

Mors Platonis hunc ipſum annum inſignem facit, teſte Dionyſio, Athenæo, Laërtio, qui in eius vita, *Moritur* inquit, *vt Hermippus tradit primo anno centeſimæ octauæ Olympiad. in nuptiis diſcumbens, octogeſimum & primum ætatis annum agens.* Natus Nimirum anno quarto Olympiad. 87, ex quo appareat eum totas 20 Olympiades viuendo expleuiſſe. De ætate conſentit Cicero; Plutarchus, Euſebius, Suidas, Auguſtinus, alij. Sepultus eſt autem in Academia, vbi plurimum temporis philoſophatus fuerat, vnde quæ ab eo fluxit ſecta, Academica eſt appellata, in qua ſtatim el Speuſippus ſucceſſit. Corpus eius elatum honorifice, & ab iis qui frequentes conuenerant, conditum eſt. Sed de his plura in Annalibus. Illud tamen non omiſerim, Ariſtotelem, qui eum hactenus audierat, ad Hermæam nuper Atarnei tyrannũ abiiſſe, ac triennium cum eo commoratum eſſe, vt ait Dionyſ. Hic enim eſt Hermæas ille, quem Mentor præcedente anno regno exuit. Is forte nunc in vita priuata non inops, philoſophari cum Ariſtotele deſiderans, eum ad ſe honeſtis conditionibus euocauit, cum annum vitæ ageret 37. totidem enim ab anno Mundi 3670 numerantur.

a.m. 3706. n. 5. & 6. Ariſtot. ad Hermeam.

III.

Romæ T. Manlius comitiorum cauſa Dictator, abſentem M. Valerium Coruinum, ſummo populi fauore, etiã tres tantum & 20 annos natum, Conſulem renunciauit, cui additus eſt Collega Popilius. Quibus Coſſ. nihil memorabile contra Græcos à Camillo geſtũ. Quippe nec illi terra, nec Romanus mari bellator erat. Poſtremo cum littoribus arcerentur, aqua etiam ad vſum neceſſaria deficiente, Italiam reliquere. At Romæ fœdus cum Chartaginenſibus ſecundùm ictum eſt, vt ſcribit li. 3. Polybius, cum Romanos à bellis & ſeditionibus quietos peſtilentia vexaret: eademque quies ſequenti annos perſeuerauit.

M. Valerius Coruinus iunior ætate fit Conſul.

3707. IV. Philippus Thebanos cõtra Phocenſes iuuat.

At in Græcia Phocenſes Phalecum ducem, interuerſarum pecuniarum reum exauctorarunt eique tres ſuffecti ſunt ſacræ pecuniæ quæſitores. Cum autem aliquot oppida in Bœotia tute communita haberent, & nominatim Orchomenum & Cheronæam, inde Bœotos ac Thebanos multis damnis afficiebant, vt ad Philippum auxilij cauſa fugere cogerentur. Is tametſi lætabatur eorum ſpiritus ex Leuctrica pugna compreſſos, auxilia tamen miſit, cum quibus Phocenſes vincunt, quorum cum fere quingenti ad vicinum Apollinis templum confugiſſet, ibi pœnam ſacrilegis debitam incendio pependerunt. Porro pacem hoc anno conciliatam Philippum inter & Athenienſes, author eſt Dionyſius, eamque ad ſeptem annos duraſſe. Ea, vt refert Libanius, ab vtriſque expetebatur Nam Athenienſes hoc tempore non ſatis proſpera fortuna in bello vtebantur: & Philippus dum aduerſarios haberet Athenienſes; quæ Thebanis & Theſſalis promiſerat, præſtare non poterat præſertim de Phocenſibus debellandis.

Init pacem cum Athenienſibus.

In Orat. de Pace.

V. Callida Philippi malitia.

Cæterum pax iam anno ſuperiore, non ſolũ tractari cœpta, ſed perfecta etiam erat, excepto iureiurando, quod à Philippo edi oportebat. Id autem diu ab eo de induſtria dilatum eſt, dum tota interea Thracia potiretur. Intelligebat enim quæ Athenienſibus etipuiſſet ante præſtitum iuſiurandum, ea ſe omnia conſtanter habiturum, neminemque propterea pacem ſoluturum; ad quod inſtitutum legati Athenienſium cum perfida cunctatione iuuerunt, vt queritur Demoſthenes.

Orat. de Corona.

ANNVS MVNDI 3708.

IEDDOÆ 19. PHILIPPI Mac. 15.

ARTAXERXIS OCHI 19. Imp. Perſ. 192.

OLYMP. CVIII. An. 3. VR. C. 407.

ANTE CHRISTVM 345.

I. Finis belli ſacri ope Philippi.

HAbet hic annus belli ſacri finem, cum ſuprema Phocenſiũ pernicie coniunctũ. Bœoti enim ac Phocenſes, quorũ armis atque odiis ducebatur hoc bellum, multis vtrimq; præliis, direptionibus, cædibuſq; fatigati, ad noua belli auxilia potius, quam ad pacis conſilia, & inimicitiarum finem ſpectabant. Itaque Phocenſes, miſſis Lacedæmonem legatis, auxilia expetiuerunt: quibus Spartani mille grauis armaturæ milites, duce Archidamo rege miſe-

miſerunt. Bœoti autem ſuppetias à Philippo per legatos poſtularunt. Is aſſumptis in belli ſocietatem Theſſalis, cum valido exercitu in Locridem deſcendit; vbi Phalecum denuo ad munus imperatorium euectum inuenit, cum octo millibus armatorum. Qui nihilominus animaduertens ſe Philippo longe viribus imparem, legatione miſſa pacem expetiit, & impetrauit, ea conditione, vt ipſe cum ſuis copiis aliò ſe ea ea regione conferret; quimoa data acceptaque fide, ſeſe in Peloponneſum recepit. Ita Phocenſes omni auxilio ac ſpe deſtituti, ſe Philippo dediderunt.

Phocenſes ad deditionem cogit.

II. Acerbè puniuntur. Philippus concilio Amphictyonum aggregatur.

Rea vbi citra pugnam, ea inſperato finem ſacro bello impoſitum videt, cum Bœotis ac Theſſalis conſilium capit, quid de Phocenſibus fieri placeat; decernitque vt indicto Amphictyonum cõcilio, res integra eorum arbitrio permittatur. Ab iis in eam ſententiam itur, vt Philippus cum poſteris ſuis, in Amphictyonum concilium adſciſcatur, & gemini ſuffragij ius habeat, quod Phocenſes habuerant; vt trium in Phocide vrbium mœnia deſtruantur, aliáque in Phocenſium perniciem ſeueriſſimè; quæ in rem fuiſſe redacta abundè docet in falſa legatione Demoſthenes. Ex quibus intelligi poteſt quam infenſo animo vniuerſa Græcia in ſacrilegos vnius templi expilatores fuerit: quidque ab vniuerſa Gallia hæreticos iure decerni potuerit, tot taliumque templorum ſacrilegos expilatores atque euerſores. Perſarum cum fanum illud cacodæmoni, hæc omnipotenti Deo, in Chriſti Domini, & ſanctorum eius honorem fuerint conſecrata.

Odium Græcorum in ſacrilegos.

III. Res geſta à Valer. Coruino in Volſcos.

Rumæ autem cum nunciatum eſſet legatos ab Antio circumire populos Latinorum, ad concitandum bellum, M. Valerius Coruinus iuſſus Volſcis inferre bellum, priuſquam vires ampliores colligerent, ad Satricum eorum vrbem, exercitu infeſto pergit. Cui cum Antiates aliiq; Volſci occurriſſent, nulla mora, inter infeſtos odio diuturno populos, dimicandi fuit, ſed Volſci ad rebellandum, quam ad bellandum ferociores, victi effuſa fuga Satricum petunt, cumque iam vrbs caperetur, ad 4 millia, præter imbellem multitudinem, ſe dedidere. Oppidum dirutum aeque incenſum, excepta æde Matutæ, præda omnis militi data, Conſul dedititios vinctos ante currum triumphans egit, de venditis deinde magnam pecuniam in ærarium redegit. Cenſorinus ludos ſeculares ſecundos hoc anno celebratos ſcribit, quem tamen 408 vocat ab V. C. quem faſti Conſulares vocant 407. Qua de re conſule Annales hoc loco.

Ludi ſeculares.

3709. Iuſt. l. 8.

IV. Philippus populos traducit.

Sequenti anno Philippus reuerſus in Macedoniam, debellatis Phocenſibus, multas populorum tranſmigrationes fecit, multo cum mœrore luctúque propria derelinquentium, & in nouas terras, quaſi noua exilia demigrantium. Sic nimirum prouidebat, vt qui turbas excitare poſſent, aut ſolerent, opibus fere atque amicis, nouis in colonis deſtituti, vel inuiti quieti eſſe cogerentur. Hoc ipſo anno Archonte Eubulo Ariſtoteles, cum tri[illegible]nium apud Hermiam commoratus eſſet, venit Mitylenem vrbem in Lesbo inſula, Philoſophandi opinor cauſa & docendi: vnde fama eius in vicinam delata Macedoniam, mox illi additum ad Philippum. & magiſterium Alexandri muniuit.

Ariſtoteles venit Mytilenem.

V. Bell[illegible] Autu[illegible] eſt.

In Italia Auruncum bellum excitatum, plus habuit trepidationis quam damni. Itaque Dictator dictus L. Furius Camillus, votum Iunoni Monetæ vouit; tum progreſſus ad bellum, prædones potius quam hoſtes inuenit; prima itaque acie debellatum eſt. Senatus Decemuiros ad eam ædem excitandam conſtituit. Locus in arce deſtinatus eſt, quæ area ædium fuerat M. Manlij Capitolini. Ædes autem ipſa proximo anno abſoluta ac, dedicata eſt, magna cum ſupplicationum pompa.

[illegible]des Iunonis monetæ.

ANNVS MVNDI 3710.

IEDDOÆ 21. PHILIPPI 17.

ARTAX. OCHI 21. Imperij Perſarum 194

OLYMP. CIX. An. 1. VR. CO. 409.

ANTE CHRISTVM 343.

I. Philippi bellum contra Illyrios.

PHilippus regno ſuo probè vndique ſtabilito, magniſque incrementis ex aliorum ruinis amplificato, ex antiquo in Illyrios odio, quod quaſi hæreditarium à patre acceperat, eorum terras cum valido exercitu inuadit, & agros populatus, multiſq; vrbibus expugnatis, cum maxima præda Macedoniam repetit, vt ait Diodor. Itaque ad hoc tẽpus referre poſſumus quod ait Plutarchus, Alexandrum puerum, is nunc 13 agebat ætatis annum, cum allatum eſſet, aut nobilem vrbem à Philippo captam, aut illum inſigni potitum victoria, veritum eſſe ne nullum ſibi glorioſum facinus pater peragendũ relinqueret, idque crebris apud æquales ſermonibus vſurpaſſe. Ipſe autem Philippus per ſpeciem expellendi Tyrannos Theſſalia potitus eſt. Theſſalorum autem vel inſipientiam, vel iudicium ſecuti pleríque Græci Philippo ſe dedidere; miſeri qui non intelligerent ſe non tyrannum expellere, ſed domeſticum in alienigenam mutare.

Alexandri gloriæ cupiditas.

Philippus Theſſalia potitur.

ANNVS MVNDI 3711.

IEDDOÆ 22. PHILIPPI 18.

ARTAXERX. OCHI. 22. Imperij Perſ. 195.

OLYMPIAD. CIX. An. 2. V. C. 410.

ANTE CHRISTVM 342.

I. Ariſt. Alexandri præceptor.

ARiſtoteles Pythodoro Prætore ad Philippum venit, vtique accerſitus, vt Alexand. filiũ, qui nunc decimũ quartũ agebat annũ, & grauioribus iam ſtudiis videbatur aptus, inſtitueret, cum præceptor ipſe ageret quadrageſimũ ſecundũ. Apud Philippum autẽ octo annos exegit, authore Dionyſio, id eſt ad eius vſque mortem. Philoſophorum clariſſimum, ait Plutarchus in Alexandro, Ariſtotelem Philippus acciuit, præmiumque ei dedit Inſtitutionis clarum & decorum. Nam Stagiram patriam eius, quam exciderat, iterum frequentauit incolis, ciueſque eius, qui in exilio erant,

aut seruitute, reduxit domum. Ludum ei & studij locum Nymphæum, probe Miezam Macedoniæ vrbem assignauit, vt & hac ætate sedes Aristotelis lapideas, & ambulationes vmbrosas monstrant. Sic Plut. Hic idem annus quartus est & nonagesimus vitæ Isocratis, quo eum librum qui Panathenaicus inscribitur, scripsisse dicitur, vt ait Cicero in Catone. Natus quippe est anno primo Olympiadis 86 vixitque quinquennium postea, vt idem ait.

Egregia à Philippo mercede.

Panathenaicus Isocratis.

II. *Sicilia tyrannide liberata.*

Insignis quoque est hic annus euersione Tyrannidis in Sicilia, cum Timoleon Dionysio iuniore ad summam trepidationem adducto, persuasit, vt abdicato principatu in Peloponnesum abiret, vbi & reliquum vitæ in egestate transegit. Interea duo Thraciæ reges, vt ait Iustinus, ad Philippum venere, quos Demosthenes vocat Amadocum & Chersobleptem filios Cotys, metuentes ne alterius viribus accederet, ad vtrumque seorsim opprimendum. At is non quasi ad iudicium, sed quasi ad bellum inopinantibus fratribus instructo exercitu superuenit, & vtrumq; regno, non iudicis more, sed latronis fraude ac scelere spoliauit.

l. 8.

Philippus regios fratres in Thracia opprimit.

III. *Initium belli Samnitici. a. V. C. 399.*

Ortum est hoc anno bellum contra Samnites, quibus ab annis vndecim amicitia atque societas inita fuerat. Belli hæc causa memoratur. Samnites Sidicinis, eorumque auxiliaribus Campanis arma iniusta intulerant, & vtrosque ex armorum insolentia, semel iterumque vicerant. Victi ad Romanorum auxilia confugere, qui amicitiam cum Samnitibus causati, spopõderũt se legatos ad eos missuros, qui tanquam amicos, rogarent, ne qua vis Campanis fieret. His cum Campani se, suaque omnia Romanis dedidissent, missi sunt ad Samnites legati, qui pro amicitia ac societate peterent, vt deditiis suis parcerent, neque in eum agrum, qui populi Romani factus esset, hostilia arma inferrent. Sed his non solum ferociter à Samnitibus responsum est, sed coram legatis etiam missi cohortium præfecti, qui in agrum Campanum populabundi proficiscerentur, vtroque populo vna eademque superbia atque iniuria violato.

Campani se Romanis dedũt.

His Romæ cognitis, iussu populi Consules ambo cum duobus exercitibus ab Vrbe profecti, Valerius in Campaniam, Cornelius in Samnium profecti sunt. Valerio Samnitium legiones occurrunt, gemina de Campanis victoria feroces. Valerius leuibus certaminibus tentandi hostis causa aliquot diebus vsus, signum pugnæ proposuit, & suos incredibili alacritate plenos in pugnam eduxit. Prælium magna vtrimque spe contentione, pertinacia, si vnquam aliàs gestum est, cumque atrox vbique cædes fieret, fugæ nemo meminerat, adeo sola morte vinci animis destinauerant. Tandem inclinante ad vesperam die cessere Samnites. Mox autem Romani fatebantur, nunquam à se cum pertinaciore hoste conflictum: & Samnites oculos sibi Romanorum ardere visos, iisque magis quam gladiis in terrorem ac fugam versos. Alter Consul in Samnio pene ab hoste conclusus, P. Decij Tribuni militum industria, non liber solum, sed difficili ex pugna victor euasit. Cumque Samnites iterum se ex fuga ac terrore collegissent, ad Suessulam à M. Valerio magna clade affecti sunt,

IV. *Romani gemino exercitu Samnites petunt.*

Atrox prælium.

adeo vt ad Consulem centum septuaginta signa militaria hostibus erepta deferrentur. Consules ambo gloriosè de Samnitibus triumpharunt.

Primus de Samnitibus triumphus.

Sicque initium bello Samnitico datum est, quod ad annum 481 propagatum est, & per annos duos & septuaginta innumerabilium cædium, & triumphorum materiam præbuit, vt scribit Florus. Hæc prima de Samnitibus victoria vicinos Romanis populos partim fœdus cum ipsis inire, partim aliò arma conuertere persuasit. Carthaginenses etiam ad gratulatoria munera incitauit. Legatos enim Romam misere, cum coronæ aureæ dono, quæ in Capitolio in Iouis cella poneretur. Postremo Campanorum, & Suessanorum precibus datum, vt præsidium militare eò in hyberna mitteretur, quo Samnitium excursiones arcerentur. Vnde non parum mali Romanis exortum est, vt sequens annus docebit.

V. *Belli Samnitici durat. Li. Epit.*

Carthaginensium gratulatio.

ANNVS MVNDI 3712.

IEDDOÆ 23. PHILIPPI 19.

ARTAX. Ochi 23. & vlt. Imperij Pers. 196.

OLYMP. CXI. AN. 3. V. C. 411.

ANTE CHRISTVM 341.

Postremum hunc esse Artaxerxis Ochi annum, nec vltra vigesimum tertium regnando progressum Diodorus non vno ... testatur: quæ est Sulpicij quoque Seueri, & multorum recentiorum sententia, eaque vt arbitror verissima, vt quæ Olympiadibus, & annis Philippi & Alexandri rectè consentiat. Celebratur principis huius crudelitas in primis. Nam præter ea quæ initio regni eius ex Iustino retulimus, & quæ in excidio Sidoniorum barbarè perpetrauit, Q. Curtius scribit cum vno die ad octoginta fratres suos interemisse. *Bagoas*, ait Diodorus *militum tribunus, conditione Eunuchus, sed natura scelestus & bellicosus, veneno regem tollit, medici ad hoc opera vsus.* Mortis causam refert Sulpicius Seuerus in irrisionem Ægyptiarum superstitionum, quas Ægyptius Bagoas vltus fuerit. Addit Ælianus, interemptum & in minutas partes concisum felibus proiecisse, & eius loco alium regio sepulchro condidisse. Cum autem in regno posset omnia, vt ait Diodorus, interfecto patre, filium eius Arsen natu minimum regem constituit, simulque omnibus eius fratribus necem intulit, vt desertus eo modo Rex, tanto plus obsequij illi præstaret, eoque carere non posset. Sed de Arse anno sequenti, quo eum regnare cœpisse plurium est sententia. Si tamen placet ei quatuor regni annos cum Eusebio tribuere, oportet primum eius annum cum vltimo patris concurrere.

I. *Obitus Artaxerxis.*

Eius crudelitas & mortis causa.

Bagoas sæuitia & tyrannis.

Arses.

Arymbas rex Molossorum hoc tempore, post decimum regni sui annum, vita decedit, filio post se relicto Æacida, qui postea Pyrrhum genuit, sed in defuncti locum, adiutãte Philippo,

II. *Philippus regnum Molossorum interuertit.*

l. 7. & 8. fin. Alexander Olympiadis germanus suffectus est. Alterum nam narrat Iustinus, qui paulo in Philippum videtur iniquior, sicut Diodorus in eundem indulgentior. Media graditur via Demosthenes, qui cum quadragesimum annum ageret Athenis, Prætore Sosigene, nonam & decimam orationem habuit contra Philippum, vt ait Dionysius.

Ad Ammæum. Ortus Epicuri. Natum hoc anno Epicurum voluptatis patronum scribit sectator eius Laërtius ex Apollodori Chronicis. Nascitur, inquit, centesimæ nonæ Olympiadis anno tertio, sub Sosigene principe, mense Gamelione, qui respondet Ianuario, septimo mensis, septem annis post obitum Platonis, qui sub initia proximè præcedentis Olympiadis abiit è viuis.

III. Romani Capaniam affectant. Huius quoque anni principio, in Campania ad Capuam locus militi Romano nimium placere cœpit, adeo, vt eo incolis eripiendo, soloque Romano deferendo consilia inter se inirent. Quæ cum Rutilio consuli, cui Campania prouincia sorte obuenerat, per Tribunos innotuissent, exercitum purgare missionibus turbulentorum militum cœpit, variis causis excogitatis; quos Romæ alter Consul, Prætorque alias ex aliis fingendo moras retinebant. Vbi autem orta est suspicio consilia ista esse patefacta, in vnum se locum non exigua manus receptunt, & prædantes, castris desertis, in agrum Albanum peruenere. *Seditiosi Quintium inuitum assumunt ducem.* Cumque duce carerent, T. Quintium, in Tusculano quietam vitam agentem, quà precibus, qua vi cogunt ad imperium suscipiendum. Cuius opera, & Dictatoris Coruini lenitate & prudentia, improba consilia disiecta sunt, & milites Reipub. reconciliati. Vide Liuium l. 7. extremo.

ANNVS MVNDI 3713.

IEDDOÆ 24. PHILIPPI 20.

ARSIS 1. Imperij Pers. 197.

OLYMP. CIX. AN. 4. VR. C. 412.

ANTE CHRISTVM 340.

I. Arsis imperium. Retinemus eundem in nouo Imperatore Pontificē, quia ex Iosepho constat Ieddoam, quem ipse Iaddū vocat, ad Alexandri tempora peruenisse. Nouus porro Imperator, Ochi minimus natus, ex arbitrio Bagoas Eunuchi, imperio sufficitur Arses nomine, vt diximus. De quo illud vnum apud Diodorum legimus, cum triennio, pro Bagoas arbitrio imperasse, illumque eadem perfidia qua patrem occiderat, etiam filium sustulit, vt suo loco dicetur.

II. Expeditio Philippi in Perinthios. Tulit arma Philippus hoc anno contra Perinthum Thraciæ vrbem ad Propontidem, ea vt expugnata Byzantio facilius potiretur, & ad Athenienses, reliquamque Græciam sibi subiiciendam viam sterneret. Scribit Diodorus eum Perinthum cum 30 armatorum millibus, & telorum ac machinarum infinita copia tanto studio obsedisse, nullam vt obsessis requiem præberet. Cui non solum Perinthij strenuè resistebant, sed Byzantii quoque, quasi in proprio periculo, viros eis, arma, commeatum, omnia bello necessaria studiosè subministrabant. Regem quoque Persarum Perinthiis auxilio fuisse, tradit Diodorus, nimia iam Macedonis incrementa suspecta habentem, & Satrapis regionum maritimarum mandasse per literas, vt Perinthiis, quantis possent copiis, subuenirent.

III. Et Byzantios. Itaque æquatis hoc auxilio viribus, Perinthij, facile vim Philippi sustinebant; cum is callidè consilium de diuidendo exercitu capit, ratus, id quod erat, se facilius Perinthū potiturum, si ab ea Byzantiorum auxilia subtraxisset. Etenim sum Byzantium nudatum bellicis præsidiis, quę Perinthiis commodassent, non ægrè subactum iri. Itaque copiarum parte ad Perinthi oppugnationem relicta, cum altera Byzantium infestus petit, magnasque in angustias cogit. Illi Athenas auxiliorum causa conuolant, ad quæ impetranda maximum momentum attulit Demosthenes, vt ipsemet in oratione de corona gloriatur, sed ea res ad sequentem quoque annum pertinet.

IV. Bellum in Priuernates & Antiates. Interea Priuernates in Italia duas populi Romani colonias depopulati sunt. Quos Plautius Consul victos, duabus agri sui partibus mulctauit. Antiates quoque Volscorum atroci prælio vicit, proximaque nocte agmine trepido, sauciis ac parte impedimentorum relicta, Antium repetere compulit. Alter Consul cum Samnites bello peteret, neque vsquam hostis occurreret, agris vastitatem inferebat. *Pax cum Samnitibus.* Cum ad eum legati Samnitium pacis causa adierunt; à quo reiecti ad Senatum, positis ferocibus animis, pacem sibi à Romanis, belli que ius aduersus Sidicinos petierunt, atque vtrumque impetrarunt. Icto fœdere cum domum reuertissent, extemplo inde Romanus exercitus abductus. Samnites autem, copiis iisdem quibus Romanos petebant, Sidicinos inuasere. At ij cum deditionem, Campanorum exemplo, facere vellent, patres vt omnium serani, atque extrema necessitate expressam aspernati sunt, aut certe ne fœdus proxime cum Samnite ictum violarent. Ergo ille se Latinis dedidere, cum quibus Campani quoque Samnitium agros populati sunt. Cumque Samnites ea de causa ad Romanos recurrissent. *Apparatus belli cōtra Latinos.* Responsum datum est Campanos seu nollent seu vellent quieturos. In fœdere Latino nihil esse quo bellare, cum quibus ipsi vellent, prohiberentur. Id responsum & Latinos ferociores fecit, & Campanos metu abalienauit, & Samnites dubios reliquit. Itaque Latini per speciem belli parandi aduersus Samnites, occultè bellum in Romanos parabant, quibus se Campani quoque aduersus seruatores suos adiunxerunt; sed ea coniurationis indicia Romam per amicos emanarunt.

ANNVS MVNDI 3714.

IEDDOÆ 25. PHILIPPI 21.

ARSIS 2. Imperij Perſarum 198.

OLYMP. CX. An. 1. VR. CO. 413.

ANTE CHRISTVM 339.

I. Atheniēſes pro Byzantiis contra Philippum arma ſumunt.

PErgit Philippus hoc anno ineūtis Olympiadis centeſimæ decimæ Perinthum atq; Byzantium oppugnare. Byzantij quoque Athenienſis auxilia vrgebant, quæ agente, vt dixi, Demoſthene, impetrarunt. Philippo Byzantium obſidente, inquit Diodorus, Senatus populuſq; Athenienſis pacem, quam cum eo firmauerant, violatam arbitrati, extemplo numeroſas contra ipſum copias nauales ſubſidio Byzantinis mittunt, quos Chij, & cum his Coi, Rhodiique, & Græcorum alij quidam, eum auxiliaribus copiis ſecuti ſunt. Quæ clarius habentur in Byzantiorum decreto quod extat apud Demoſthenem vbi inter alia, Philippo noſtrum agrum & vrbē hoſtiliter aggreſſo, ad excidium Byzantiorum & Perinthiorum, agrumque incendiis & ſuccisis arboribus deuaſtante, Populus Athenienſis opem tulit nauibus centum & viginti, frumento, telis, & legionibus, noſque magnis periculis eripuit, & patriam Rempub. reſtituit, & leges & monumenta maiorum, &c. Ex quibus patet irritos fuiſſe Philippi conatus hoc tempore, obſidionem ſolutam, & pacem cum Atheniēſibus tertio redintegratam, donec homini vafro noua naſceretur occaſio, ad illam maiore vtilitate violandam.

Orat. de Corona.

Belli finis, & pax cum Athen. renouata.

II. Philippus piraticam agit. *l. 9.*

His conſequentia ſcribit Iuſtinus. Philippus, inquit, longa obſidionis mora exhauſtus, pecuniæ commercium de piratica mutuatur. Captis itaque 170 nauibus mercium, & diſtractis anhelantem inopiam paululum recreauit. Ab ea re non alienum eſt, quod ſcribit Demoſthenes, Philippum per ſpeciem arcendi prædones, maris imperium affectaſſe, inſulares ab Athenienſium ſocietate & ditione abalienaſſe. Nec abſurdum eſt eum, qui prodige pecunias in emendis proditionibus profuderat, qui prædis innocentium, & ſacrilegiis ſaginatus fuerat, male partis, male dilapſis, etiam ad piraticam fuiſſe compulſum. In Scythiam quoque prædandi cauſa expeditionem ſuſcepiſſe idem Iuſtinus affirmat: accerſitum tamen à Scytharum rege Machæa, dum is ſibi ab Iſtrianorum rege metuit: cuius tamen morte, metu mox ſolutus, irritos Macedonas ſuum ad regem remiſit, Philippus dum vim diſſimulanter parat, & à Scytha deluditur: legationibus miſſitandis reliquus annus abiit.

Et Scythiā cogitat.

III. Romanæ res contra Latinos, & iſtorum ſuperbia.

Interea Romani aduerſus belli molem, quæ à Latinis populis, Volſcis & Campanis imminebat, maturius nouos conſules per interreges creauere, Torquatum & Decium, eodem anno quo Alexander Epiri rex frater Olympiadis, & magni Alexandri auunculus, in Italiam claſſe appulit. Cum ergo Samnites Romanis fœderati eſſent, eoſque Latini Campanique bello peterent, euocantur Latini Romam, roganturque vt à Samnitibus ſociis abſtineant. At Latini ſuperbia tumētes defectionem minati ſunt, niſi in ſignum æquatæ cum ipſis potentiæ ac maieſtatis, alterum conſulem è Latinis, partemque Senatus acciperent, quæ quanto aſſenſu apud Latinos propoſita, tanta indignatione à Romanis accepta ſunt, vt Latinus ſe à veſtibulo templi proriperet, & capite grauiter offenſo corruens ſemianimis iaceret, quod in omen victoriæ Romanus Conſul accepit.

IV. Decij Cōſulis deuotio & cædes.

Conſules duobus conſcriptis exercitibus, per Marſos Pelignoſque profecti, adiuncto Samnitium exercitu, ad Capuam, quò iā Latini ſocijque conuenerāt, caſtra locant. Ibi dæmonū ſpectris ludificati, perſuadentur eorum fore victoriam, quorum Imperator ſe diis manibus deuoueret, atque in pugna occumberet. Itaq; cum læuum cornu Romanorum hoſti cedere inciperet, Decius facta deuotione ſe in hoſtem ferox immittit, & poſt multam editam ſtragem, telis obrutus cadit, idque primum ad victoriam momentum attuliſſe creditum eſt. Sed longe verius id Torquati Conſulis induſtriæ tribuatur. Qui cum ſciret ſe contra eos pugnare, qui iiſdem aſſueti militaribus inſtitutis, eoſdem pugnæ ordines, pugnatorumque retinerent, contra feſſos Latinorum triarios, ſuos adhuc integros ac recentes immiſit, à quibus victoria parta eſt, tantáque cæde ſæuitum, vix vt quarta pars hoſtiū euaſerit. Decij corpus poſtridie inter hoſtium aceruos inuentum, honorificè à Collega ſepultum eſt.

Torquati induſtria & victoria.

V. Filium victorem occidit.

Alterum facinus hoc bello patratum eſt quod dubiam habuit apud Romanos approbationē. Cum enim Torquati Conſulis filius, ab hoſte ad certamen ſingulare prouocatus eſſet, oblitus edicto, quo vetitum fuerat, ne quis extra ordinem in hoſtem pugnaret, & detractandi certaminis pudore compulſus, pugnat, & humi hoſte affixo, victor & ouans cum ſociis in caſtra reuertitur, & patrem ad prætorium adit cum ſpoliis, & victoriam narrat infelix. Nam pater eum auerſus, concionem claſſico aduocari iuſſit & coram reprehenſum filium violatæ diſciplinæ militaris, imperiique patrij, ad ea exemplo terrifico ſtabilienda, iubet ei à lictore præſcindi ceruices, itáque extemplo factum eſt, vtrumque exemplum non negligenter in Annalibus examinatum ſtudioſus Lector inueniet. Hîc illud vnum dixerim Torquatum hominem auſterum, qui durum erga ſe patrem olim fuerat expertus, ferreum, in filium leuiculæ culpæ reum, eſſe voluiſſe, vt Imperia Manliana deinceps prouerbio iactarentur.

n. 9. & ſeqq.

VI. Iterata pugna, & victoria de Latinis.

Cæterum cum Latini, qui ſe ex fuga Minturnas contulerant, ſe collegiſſent, & raptim conſcripto exercitu ex vicinis Volſcis ac Latinis, vt Romanos, nihil minus tum quam prælium expectantes, inuaderent, eis Conſul occurrit, ſimulque ſarcinis vtrimque in aceruum congeſtis, pugnatum ac debellatum eſt. Adeo enim acciſæ res ſunt, vt Conſuli exercitum ad populandos agros ducenti, omnes ſe Latini Campanique dediderint, vtriq; agro mulctati. Conſul bello geſto Romam reuerſus eſt, eique ſoli ſeniores honoris cauſa obuiam proceſſere. Iuuentus eum & tunc, & deinceps auerſata eſt, qui ſe patrem oblitus ac Conſulem, crudelem tyrannum & barbarum egiſſet in filium innocentem.

Iuuentutis odium in Torquatū.

ANNVS MVNDI 3715.

IEDDOÆ 26. PHILIPPI 22.

ARSIS 3. & vlt. Imperij Perſ. 199.

OLYMP. CX. AN. 2. VR. C. 414.

ANTE CHRISTVM 338.

I. Arſis Perſarum regis cædes. — ARſes Perſarum Imperator, & ſeruitutis indigniſſimæ pertæſus, & Bagoę ſceleribus offenſus, ſe pœnas de authore ſūpturū manifeſtis argumentis incautius declarauit. Inſidijs depræhēſis Bagoas Arſen cum liberis, tertio Imperij anno è vita ſuſtulit, vt ſcribit Diodorus initio lib. 17. Alexaoder vero magnus apud Arrianum (l. 2. Exped.), ſcribens ad Darium ait ipſum, opera Bagoæ vſum, Arſen interemiſſe. Hoc quoque anno moritur Speuſippus Platonis ex ſorore nepos, cum eius ſcholam octo rexiſſet annis. (Mors Speuſippi ex impio Diogenis conſilio.) Cuius cum corpus omne paralyſi reſolutum eſſet, acceſſito Xenocrate orauit, vt ſibi in docendo ſuccederet. Aiunt illum, inquit Laërtius (In Speuſippo & Xenocr.), cum vehiculo ferretur in Academiam, obuiam habuiſſe Diogenem, quem cum ſaluere iuſſiſſet; at tu, inquit Diogenes, nequaquam ſalue, qui huiuſmodi cum ſis viuere ſuſtines. Ac ne tu quidem, inquam, improbe atque imperite philoſophe, qui neſcius veræ furtitudinis, tam nefarium ſcelus amico ſuades; quod ille poſtmodum infeliciter perpetrauit. Ei ad 25 annos in regenda Academia ſucceſſit Xenocrates, vir haud paulò ſapientior ac melior etſi teſte Laërtio, ingenio paulò tardiore.

II. Philippus Elateam Athenienſibus eripit. — Athenis prætore Lyſimachide, qui præſens annus eſt Philippus Elateam & Cytinium oppida Athenienſium occupauit, cōfirmatis prius cum Athenienſibus induciis, ſic enim vocat Demoſthenes (De Corona), & Thebanorum beoeuolentia amicis literis renouata. Elatea occupata magnus Athenis excitatus eſt tumultus: cum Demoſthenes author populo fuit, vt Thebanos miſſa legatione non ſolū, conciliarent, ſed belli cootra Philippum ſocietate coniungerent, quippe qui Thebanis, æquè atque Athenienſibus in ſeruitutem redigendis immineat. Miſſi Thebas legati, In quibus ipſe Demoſthenes, qui Pythoni viro diſertiſſimo pro Philippo oranti ita reſtitit, vt Thebani planè ſe Athenienſibus darent, (In eumque bellum decernitur.) & contra Philippum bellum decernerent. Is cum ſpe ſua de Thebanis excidiſſet, contra vtroſq; pugoare decreuit, quod ad Cheronęam Beotiæ anno ſequenti fecit. Interim ad Scythas expeditione parata profectus eſt, vbi irritatis vtrimque animis, prælium committitur; (Scythæ à Philippo victi.) & licet Scythæ virtute & animo præſtarent, aſtutia tamē Philippi victi ſunt, 20 millia puerorum ac fœminarum capta, pecoris magna vis, auri argentique nihil. Sed redeūti Tribali Myſiæ populi occurrunt, qui prædam excutiunt; & Philippum ipſum tantum non interimunt.

III. [Lati]nes à Coſſ [de]gesta. — P. Philo tem bene geſſit hoc anno contra Latinos, quos victos exutoſque caſtris, in deditionem accepit ac triumphauit. Qua re audita ab Æmilio collega, qui præliis aliquot cootra Pedanos feliciter conflixerat, re nondum confecta, Romam triumphi poſtulandi cauſa venit, quem cum Patres ad captam vrbem diſtuliſſent alienatus à Senatu, reliquum Conſulatum ſeditioſo Tribunatui ſimilem geſſit, plebeio collega minime repugnante, quem cum Dictatorem iuſſu Senatus dixiſſet Æmilius, ille non minus Dictatura quam Conſulatu popularis fuit, legibus aduerſus nobilitatem ferendis.

ANNVS MVNDI 3716.

IEDDOÆ 27. PHILIPPI 23.

DARII 1. Imperij Perſarum 200.

OLYMP. CX. AN. 3. V. C. 415.

ANTE CHRISTVM 337.

I. Regnum Darij Perſæ. — SEcundo ſeculo Imperij Perſici exeunte, nouus Perſarū Imperator, idemq; poſtremus exoritur, Darius Arſami filius, quem Diodorus fratrē Artaxerxis fuiſſe tradit. Iuſtious Codomanum prius dictum ſcribit, & ob res præclarè geſtas ad regnum euectum, & Dariun. honoris ergò appellatum. Diodorus tamen Regem ex arbitrio Bagoæ factum tradit, qui imperio & Imperatori pro libidine dominabatur, etſi Satraparum ſuffragia fortaſſe ſpecie tenus vſurpauit. Verum cū mox Darij faſtigio, ei medicata potione mortem afferre inſtituiſſet, inſidiis patefactis, rex Bagoæ comiter aduocato poculum tradit, eumque ad illud exhauriendum cogit. (Qui Bagoam tyrannum perimit.) Sic homo ſceleratus incidit in foueam quam domioo ſuo parauerat. In qua pœna illud doleodum fuit, quod tot regum regiorumque iuuenum interſector crudeliſſimus, tam leui ad exemplum ſupplicio in Tartarum deſcenderit.

II. Pugna ad Cheronæam & Philippi de Græcis victoria. — Inſignis quoque eſt hic annus pugna ad Cheronæam Bœotiæ, in qua ab Athenienſibus & Thebanis cōtra Philippū infeliciter pugnatum eſt, qua iſti Græciæ totius imperium partū, illis ademptum eſt. Bœotiam ingreſſus eſt Philippus, cum oumeroſo exercitu equitum duorum millium, peditum triginta, nec minores Græci copias numerabant; ſed Rex belli ſcientia. Macedones aſſiduis belli indurata virtute præſtabant. Alterum cornu regebat Alexander 18 annorum adoleſcens, valido ſtipatus comitatu, alterum Philippus ipſe. In Græcorum exercitu Bœoti cornu eum, Athenienſes alterum duce Lyſida propugnabant. Atrox prælium fuit, diu neutram In partem inclinante victoria, donec Alexander ſtudio probaodi patri virtutem ſuam, facto impetu oppoſitam Bœotorum aciem perrumpit, & poſt multam ſtragem in fugam vertit. Nec minus Rex ipſe in prima acie dimicans, Athenienſes è ſtatione depulit, & coniecit in fugam, vt author eſt Diodorus, (L. 9.) licet Iuſtinus dicat aduerſus omnes vulnerihus loca quæ ducibus tuenda receperant, corporibus texiſſe morientes.

III. Belli clades & euentus. — Belli cladem paucis refert Lycurgus in accuſatione Lyſiclis, *Belli prætor*, inquit, *fuiſti ô Lyſicles, & quanquam mille ciues occubuerint, bis mille captiuitatem ſubierint, trophæum ad huius vrbis ignominiam excitatum fuerit; & vniuerſa Græcia iugum ſeruitutis iniectum; & hæc omnia te belli Imperatore contingerint, viuere tamen audes,*

solisque iubar sustines intueri, &c. Addit Diodorus multam Bœotorum multitudinem interemptam, nec exiguam in manus hostium venisse, Philippum lete insolentius iactasse, captisque insultasse; donec à Demade captiuo libera oratione admonitus, tam moderatè se gessit, vt missis ad Athenienses legatis, in quibus Alexander ipse atq; Antipater, amicitiæ, atque societatis fœdus cum ipsis, minimè vtique inuitis, renouâret, captiuosque omnes sine pretio dimitteret. At de Thebanis Iustinus ait, Philippum non solum captiuos, verum etiam interfectorum sepulturam vendidisse; principes ciuitatis alios securi percussisse, alios in exilium exegisse, bonáque omnium occupasse: eos tamen deinde ciuitati restituisse. Lysicles autem Athenis capitali supplicio affectus est.

Demades.

Philippi in Athen. liberalitas.

IV. Philippus abdicat Olympiadem, & ducit Cleopatram.

Sub huius anni finem Philippus expulsa, proptee stupri suspicionem, Olympiade matre Alexandri, in matrimonium accepit Cleopatrā Attali neptem, aut vt aliis placet, sororem. Iustinus has nuptias coaluisse significat, paulo ante quam celebrarentur eæ, in quibus occisus est Philippus. In his Attalus cum vinn incaluisset, hortatus est Macedonas, vt exposcerent à diis iustum ex Philippo & Cleopatra regni successorem. Exarsit Alexander, &, *quid nos tibi scelus?* inquit, simulque Scyphum in eum intorsit. Statimq; in eum Philippus stricto ferro irruit, sed fallente vestigio lapsus est. Cui Alexander insultans, Macedones inquit, hic in Asiam parabat ex Europa transmittere, qui ex lecto in lectum transgrediens procidit. Ab ea rixa tumultuque domestico, Alexander, abducta secū matre Olympiade, quam in Epiro collocauit, ipse se in Illyrium contulit.

Plut. in Alex.

Iurgium Alexandri.

V. Vita & mors Isocratis.

Hic idem annus vndecentesimus est, idemq; vltimus vitæ Isocratis. Tot enim anni ab Olym. octogesimæ sextæ anno primo, ad præsentē numerantur. Totā vitā egit in grauissimis & turbulentissimis Græciæ temporibus. Cum enim quinquennio ante bellū Peloponnesiacum natus esset, totam illam 27 annorum tempestatem subiit, qua totius pene Græciæ vires accisæ, atque afflictæ sunt; inde alia ex aliis nata bella, Sociale, Corinthium, Laconicum, Thebanum, Phocense, quod & Sacrum dictum est; donec Philippus pugna Chæronea ceruicibus Græciæ iugum seruitutis imposuit. Cum enim decreuisset Reipub. cladibus non superesse, audito eius cladis nuncio, Diogenis alicuius veritus reprehensionem, quatriduana inedia seipsum miser eduxit è vita, authore in eius vita Plutarcho.

VI. Res ad Pedum gesta, & belli Latini finis.

Senatus porro in Italia infensus Æmylio, dedit operam vt bellum ab eo derelictum, à nouis Coss. gloriosè in eius exprobrationem conficeretur. Cum enim exercitus ad Pedum vrbem esset admotus, nam vrbibus Latini se continebant, vt qui ad bellum infirmi essent, & pacē, ob dolorem adempti agri, aspernarentur: aliquos tamen ad Pedi auxilium profectos, Mœnius Consul improuisò adortus, fudit. Camillus ex vrbe erumpentes non solum repulit, sed eodem etiam die admotis scalis oppidum cepit. Inde ad perdomandum Latium victorem exercitum Coss. circumduxere, nec quieuere ante quam expugnando, aut in deditionem accipiēdo singulas vrbes, Latium omne subegere. Præsidiis inde per oppida recepta dispositis, Romam ad destinatum omnium consensu triumphum decessere. Additus est etiam nouus honos triumpho, vt illis statuæ in foro ponerentur.

Triumphus & in foro statua.

ANNVS MVNDI 3717.

IEDDOÆ 28. PHILIPPI 24.

DARII 2. Imperij Persarum 201.

OLYMP. CX. An. 4. V. C. 416.

ANTE CHRISTVM 336.

I. Philippus fit Imperator Græcorum in Persas.

Macedo propter victoriā ad Chæroneam partam elatos spiritus gerens, vbi nobilissimis Græciæ vrbibus timore iniecit, id omni animi contentione molitus est, vt totius Græcis Imperator deligeretur. Sparsa igitur fama de bello à se Persis inferēdo, pro Græcorum emolumentis, & ad vindicandā Deorum iniuriam à Persis eorum sacris illatam, facile sibi Græcorū beneuolentiam conciliauit. Ergo sub hoc exordiū tertij seculi Imperij Persarum, qui annus Sabbaticus est ordine 162. conuentu publico apud Corinthum indicto, de bello contra Persas suscipiendo disserit, & præclaram de rei successu spem faciens, Græciæ totius cum summa potestate creatus est Imperator. Nam Athenienses & clade & beneficio à Philippo affecti, tacebant, Thebani nihil poterant; Soli Spartani reclamabant, cæteros Macedo, vel spe, vel metu, vel beneficiis deuinctos habebat.

II. Reuocat Alexandrum.

Interea autem dum Corinthi degit Philippus, Demaratus eius hospes, author ei est reuocandi ad se Alexandri, idque eius opera perfectum est. Ad bellum porro Persicum scribit Iustinus auxilia singularum ciuitatum, pro cuiusque viribus atque amplitudine fuisse descripta, summamque auxiliorum ducenta millia peditum fuisse, & equitum quindecim millia. Macedoniæ etiam exercitum, & confinem domitarum gentium barbariem, extra hunc numerum fuisse. Reliquum ergo anni tempus in tanti belli apparatu extractum est. In Nuptiarum quoq; apparatu Cleopatræ, Philippi ex Olympiade filiæ, cum Alexandro Epirotarum rege, id est auunculi cum nepte sua, quæ proximo anno infeliciter celebratæ sunt.

Nuptiæ Cleopatræ cum auunculo Alex.

III. Sidicini Auruncos vincunt.

Dum autem pax Romæ beneficiis in socios Latinos, non minus quam armis parta vigeret, Sidicini Auruncos Romanorum dedititios bello petiere. Quos defendendos cum Senatus cēsuisset, tantáque fuisset Consulum tarditas, vt interea Aurunci vrbem suam admitterent; indignatus Senatus in Coss. Dictatorem dixit C. Claudium Regillensem, quem cum Augures vitio creatum dicerent, magistratu se abdicauit. Hoc ipso anno Minutia vestalis suspecta primo propter elegantiorem corporis cultum, deinde apud Pontifices seruo indice insimulata, damnata, denique viua defossa est in campo, qui dictus est Sceleratus.

Minutia Vestalis viua defoditur.

ANNVS MVNDI 3718.

IEDDOÆ 29. PHILIPPI 25. & vlt.

DARII 3. ALEX. MAG. 1. Imperij Perſ. 201.

OLYMP. CXI. An. 1. VR. CO. 417.

ANTE CHRISTVM 335.

I. Finis regni Philippi, & initium Alexandri.

PRior huius anni pars regno ac vitæ Philippi Macedonis finem imponit, poſterior autem dat initium regno Alexandri. Propterea enim Diodorus ei 24 tantū annos regni tribuit, quod bona pars anni 25 ad Alexandrū pertineat. Rurſum neceſſe eſt Alexandrum hoc anno regnare cœpiſſe, ſi is mortuus eſt initio Olympiadis 114. vt duodecim annis regnarit, vt Scriptura tradit, & inſuper aliquot menſes, vt in eius morte dicemus. Nunc Philippi poſtrema videamus. Is veris initio, vt ait Iuſtinus, tres duces in Aſiam cum parte copiarum præmittit, Parmenionem, Amyntam, & Attalum, cuius ſororem nuper in matrimonium, repudiata Olympiade, acceperat. His autem ducibus datum eſt in mandatis, vt Græcas vrbes, quæ in Aſiæ ora ſitæ ſunt, ereptas à dominatione Perſarum, in libertatem aſſererent, dum ipſe maiora atque iniuſtiora moliebatur: eóque Pythiæ oracula dubia referebat. Nam qui Perſis ruinam ſe mox illaturum putabat, imminentem ſibi cædem improuidus non agnouit.

1 Machab. c. 1. 8.

l. 9.

Copiæ in Aſiam præmiſſæ.

II. Filiæ Philippi nuptiæ.

Itaque Deos ſibi propitios habere ſe credens magnifico eis ſacrificio inſtituto, ſimul Cleopatræ filiæ, quam ex Olympiade ſuſceperat, nuptias celebrabat, eamque Alexandro Epirotarum regi dabat vxorem. Maximus erat ex vniuerſa Græcia hominum ad nuptias conuentus, quos Philippus acciuerat, quaſi gratias agens de ſibi delato in Perſicam expeditionem imperio. In magno porro ludorum apparatu, illud ſingulare fuit, non minus ſuperbiæ, quam magnificentiæ monimentum. Duodecim enim Deorum ſigna, populo in theatro ſpectante circumferebantur: tum decimum tertium ipſius Philippi ſimulacrum, diuinis per omnia ſimile oſtentabatur, quaſi rege in Deorum conſortium admiſſo. Tum prodiit ipſe candidam ſtolam indutus, ſatellitibus, longo interuallo ſequi iuſſis, ſignificans Græcorum ſe beneuolentia munitum, præſidio nihil indigere.

III. Philippi cædes. eiuſque cauſa.

Erat autem Pauſanias quidam, ex Oreſtarum genere nobilis adoleſcens, quem Attalus mero graudum fœde illudendum proſtituerat. Is cum factus ſobrius illatæ ſibi iniuriæ atrocitatem didiciſſet, regem eius vltorem fruſtra expetiit, quod Is Attali opera in ſuſcepto bello plurimum indigeret: eius tamen animum ſtuduit muneribus, atque honore mitigare. At Pauſanias implacabilem iram animo fouens, non iniuriæ ſolum authorem, ſed pœnæ quoque irrogandæ negligentem vlciſci decreuit. Itaque equis ad vrbis portas diſpoſitis occulto gladio accinctus, Philippum à ſtipatoribus ſuis ſemotum, & ſeſe magnificè circunſpicientem obtruncat, curſuque ad paratos equos contendit, ſed collapſus, dum reſurgere conatur, à Perdicca multis ictibus confoſſus eſt. Hunc finem Philippus habuit, dum ſe duodecim diis, velut eiuſdem maieſtatis conſortem, annumerat. Addit Iuſtinus fuiſſe creditum, percuſſorem hunc ab Olympiade immiſſum, repudij vlciſcendi cupida. Nec ipſum Alexandrum ignarum paternæ cædis extitiſſe, qui fratrem ex nouerca ſuſceptum regni æmulum timeret. Itaque vterque Pauſaniam, de impunitate flagitij in ſe admiſſi querentem, ad eam cædem impuliſſe creduntur. Quin etiam ita ſe geſſit Olympias in Pauſaniam defunctum, vt timuiſſe videretur, ne non ſatis certo conſtaret, facinus ab ea perpetratum. Sed hæc accuratius Annales noſtri dabunt.

Cædis conſcij ac fautores.

l. 11. c. 7. & 8.

IV. Initium ſchiſmatis Iudaici per Manaſſem.

Sub idem tempus, quo Philippus occiſus eſt, vt ait Ioſephus, Sanaballetes a Dario rege Perſarum in Samariam prouinciæ adminiſtrandæ gratia miſſus, filiam ſuam nomine Nicaſo nuptui dedit Manaſſi fratri Ieddoæ Pontificis. Quam ob rem cum ſeniores Iudæorum tumultuarentur, poſtularentque vt Manaſſes vel externi generis vxorem dimitteret, aut non amplius accederet ad altare; & eum ipſe quoque Pontifex ab altari arceret, ſocerum adiit, dixitque inuitum ſe cogi ad dimittendam Nicaſo, quod alioqui Sacerdotio priuandus eſſet. Sanaballetes contra recepit, ſe illi non Sacerdotium tantum ſeruaturum, ſed & Pontificatum ei paraturum, & totius prouinciæ ſuæ principem facturum, modo filiam ſuam retineret vxorem: ædificaturum quoque templum iuxta Samariam Hieroſolymitano ſimile, idque ſe Darij regis authoritate facturum. His ille captus promiſſis manſit apud ſocerum: & ad eum ſe plerique profanis contaminati coniugiis, aggregarunt, à quibus ſchiſma apud Iudæos conflatum eſt. Ipſum autem templum aliquanto poſterius excitatum eſt, vt ſuo loco dicetur.

a. 5. Alex.

V. Vltio cædis Philippi.

Alexander autem ſuſceptis regni gubernaculis, paternæ cædis conſcios vel authores, ad tumulum patris occidi iuſſit, vt Iuſtinus & Diodorus affirmant: quod permirum eſt, cum vterque teſtatus ſit tam Olympiadem quam Alexandrum ipſum cædis conſcios fuiſſe. Nimirum fucus ignaro populo faciendus fuit, & verum parricidium vltori Numini reſeruandum. Inde cum varios animorum motus in ſuis animaduerteret, qui Imperium Perſarum totamque Aſiam laceſſitam ſcirent, Græcia nondum perdomita, eos primum, tum reliquos Græciæ populos confirmat. Et concilio in Peloponneſo coacto, rogat vt patri dudum conceſſam dignitatem, Imperatoris in Perſas, in ſe transferant. Idque ab omnibus impetratum, exceptis Lacedæmoniis, qui negarunt moris eſſe apud Lacedæmonios, alios in expeditionibus ſequi, ſed præire. Athenienſes autem, qui coronam auream percuſſori Philippi decreuerant, & in templo conſecrarant, Alexandri adue ntu metu non iniuſto perculſi, plura etiam quam Philippo fecerant Alexandro detulere. Qui reliquam hyemem, in crebra armorum exercitatione tranſegit.

Alexand. ſit Græciæ imperator.

(∴)

ANNVS MVNDI 3719.

IEDDOÆ 30. ALEXANDRI 2.

DARII 4. Imperij Persarum 203.

OLYMP. CXI. A. 2. VR. C. 418.

ANTE CHRISTVM 334.

I. Alexander vicinos populos domat. *Arian. l. 1.*

ALexáder ineūte vere statuit per Thraciā in Triballos & Illyrios Macedoniæ vicinos excurrere, quòd nnuis eos rebus studere acceperat, nec nisi domitos, longinqua expeditione, relinquendos putabat: Arrepto itaq; ex Amphipoli itinere Thraces Autonomos, tū Triballos, inde Getas Istri accolas non minore felicitate, quam celeritate vicit. Interim autem res eius in Asia, Græciáque vehementer laborare cepœrunt. Darius enim, qui sibi à Philippo metuebat, bellum ab Asia in Macedoniam auertere conabatur. Sed postquam ille viuere desiit, metu solutus, iuuentutem Alexandri non magni faciendam putabat, donec eum totius Græciæ imperatorem patris loco creatum accepit. Tunc enim arma in Græcos, qui iam in Asiam traiecerant, diligentius moliri, & Græciam largitionibus ad defectionem ab Alexandro concitare studuit.

Diodorus. Darius res eius turbat.

II. Armis & pecunia. *Iustin.*

Ergo Memnomem Rhodium in Phrygiam cum exercitu misit, qui vario ibi euentu cum Macedonibus pugnauit, & Demosthenem Oratorem magno auri pondere corrupit, qui mox Athenienses, Thebanos, Lacedæmonios ab eo auertit, affirmans Macedonum copias à Triballis esse deletas. Nec defectione suā contenti Athenienses, Attalum Macedonum iń Asia ducem, imperādi magis quam parendi cupidum, per legatos eum Demosthenis epistola sollicitant, vt ab Alexandro, Græcarum ciuitatum exemplo, deficiat, quæ decretum de abrogandu illi imperio faciebant. Verum Deus, qui eum ad euertendum Persarum imperium, & Græcorum excitandum elegerat, omnibus eum difficultatibus superiorem reddidit.

III. Alexander Attalum interfici curat.

Nam primùm Hecatæum misit in Asiam, cum manu armatorum non exigua, qui Attalum comprehensum ad se mittat; aut si id fieri nequeat, nec opinantem interficiat. Is copias cum Attalo & Parmenione coniungit, intentus in opportunitatem exequendi mandati. Attalus interea mutato consilio, epistolam sibi à Demosthene missam, ad Alexandrum, cum amica sui defensione, mittit. Cum Hecatæus illum per dolum circumuentum oppressit. Sicq; Asianus Macedonum exercitus desiit ad defectionem propendere, Res autem Græciæ Alexander interim per se ipse componit. Nam deuictis barbaris victorem exercitum in Græciā tumultuantem mira festinatione traduxit. In transitu nihilominus Thessalos sibi adiunxit, Thermopylasque traiecit, Ambraciotas sibi humanitate deuinxit. Tū traductis celeriter in Bœotiam copiis, & castris ad Cadmæam, quæ præsidiò Macedonico tenebatur positis, non Thebanos modo, sed vicinos quoque Athenienses perterrefecit: qui vt primi defecerant, ita primi missis legatis pacem ac veniam impetrarūt. Eam enim clementiam tum vrbis dignitatum, tum rerum suarum securitati dedit.

Et res Græciæ componit. sibi Thessalos adiūgit, & Athenienses reconciliat.

IV. Thebanos vincit ac delet.

Ergo tota vis Alexādri in Thebanus incubuit, qui quamuis longe viribus impares, ei tamen superbè, pro libertate sua, contempta pace restiterunt; quamuis Alexāder, qui Asiam præcipuè cogitabat, pacis deprecatures libenter fuisset admissurus. Itaque vehementer iratus statuit Thebas exscindere. Ergo post acerrimam pugnam, & multam vtrimque cædem deuictos, nullo nocentium aut innocentium delectu, deleri iussit vniuersos. Cumque de Vrbis excidio coactum esset concilium, communi populorum vicinorum consensu, deleri iussa est. Nec mora vrbs diruitur, agri inter victores diuiduntur, captiui sub corona væneunt. Fertur tamen Pindari domus, familiaque conseruata. Quin etiam mitescere cœpit Alexander in Thebanos, si qui forte effugerant, & seueritatem in Phocenses, aliosque populos, qui eam ab ipso extorserant, transferre, eosque Athenis habitare permisit.

Pindari domo seruata.

V. De expeditione deliberat.

His in Græcia gestis, in Macedoniam profectus, procerum suorum concilium de Asiana profectione coëgit; & Antipatri quidem ac Parmenionis consilium fuit, differendam expeditionem, dum Rex vxore ducta prolem ex ea suscepisset. At Alexander omnis cessationis inimicus contra stetit; probrosum fore dicens, si totius Græciæ imperator electus, & florentissimis copiis instructus, domi tamdiu cunctaretur. Itaque omnia ad profectionem in proximum ver apparati iussit, interiectum tempus ludis, sacrificiis, conuiuiis, cum ducibus suis, & ciuitatum legatis consumpsit, & si Iustino credimus, omnibus nouercæ suæ cognatis interficiendis. Scribunt autem Dionys. atque Laërtius, Aristotelem hoc aono secundo CXI. Olympiadis, quo Athenis Euænetus Prætor fuit, Athenas, Philippo iam mortuo, concessisse, atque in Lycæo 12 annos scholas habuisse; decimo autem tertio Alexandro mortuo, Prætore Cephisodoro, Chalcidem migrasse. Non enim oportebat Philosophum discipuli sui longinquam expeditionem sequi, cum iam ætas quinquagenaria docendi potius, quam militandi laborem pati posset.

Aristoteles Athenas migrat.

VI. Bellū cum Ausonibus & Sidicinis.

Quod ad Romanam rem attinet, anno superiore Ausones, q̄ui vrbem Cales incolebant, Sidicinis finitimis arma coniunxerant, vnoque prælio fusi, propinquitate suarum vrbium, & ad fugam proniores, & in ipsa fuga tutiores fuerāt. At hoc anno Romani, qui Sidicinis admodum erant Infensi, quod iam toties aut ipsi bellum mouerant, aut mouentibus auxilium tulerant, aut causa certe armorum fuerant, M. Valerium Coruinum IV. Consulem fecerunt, eique extra sortem id bellum commiserunt. Is Cales adit, & hoste primo impetu fuso, etiam vrbem occupauit, impositoque præsidio firmauit, & cum præda victore exercitu reducto, Vrbem triumphans iogressus est. Sidicini in annum sequentem reseruati.

(∵)

ANNVS MVNDI 3720.

IEDDOÆ 31. ALEXANDRI 3.

DARII 5. Imperij Persarum 204.

OLYMP. CXI. AN. 3. VR. C. 419.

ANTE CHRISTVM 333.

I. Alexander traijcit in Asiam.

CElebris est hic annus illustri Alexandri de Persis ad Granicū victoria, quā plerǽq; alię sūt secutæ. Ineunte ergo vere Alexander cum exercitu peditum 30. milliū & equitum quinque millium, vt ait Arrianus; & 50 longis nauibus ad Hellespontum progressus trajecit in Asiam, administratione Græciæ & Macedoniæ antipatro tradita. In his copijs reges aliquos stipendiarios suspectioris ingenij, ad commilitium secum traxit, vt scribit Iustinus, additque eum in ipso cursu conspecta Asia incredibili ardore mentis accensum, duodecim aras victoriæ promerendæ gratia vouisse omnéque patrimonium suum, quod habebat io Europa amicis diuisisse, Asiam sibi sufficere præfatum: idemque erat animus exercitus. Tandem appulsus, Macedonum primus hastam eiaculatus è naui, in littore defixit, & è puppi exiliens Asiæ possessionem adiit, antiquorum heroum sepulchra veneratus.

II. Persarum de bello deliberatio.

Interea Persarum duces, qui transitu Alexandrum prohibere non potuerant, eius celeritate præuenti, de ratione gerendi belli inter se deliberant. Et Memnonis quidem Rhodij sententia erat, cum Alexandro collatis signis non dimicare, sed agris longe lateque peruastatis, necessariorum inopia progrediendi facultatem Macedonibus adimere, simulque naualibus, ac terrestribus Persarum copijs in Macedoniam deportatis, totam belli molem in Europam transferre. Verum cum contraria sententia vicisset, coactæ sunt vtrinque copiæ, ad Granicum fluuium interjectum, quem traiecit prima luce Alexander, non sine multa suorum iactura. Pugnauit autem ipse singulari certamine cum Spithrobate Darij genero, eximiæ fortitudinis viro, eumque post aditum magnum vitæ discrimen, denique interfecit. Cæteri vtrinque fortissimè decertarunt; initium fugæ factum est ab iis, qui contra Alexandrum stabant, quam deinde reliqui arripuere. Prima summaque victoriæ gloria, ipsi primum Alexandro consensu omnium, tum Thessalis equitibus tributa est.

Pugna ad Granicum Alexandri singulare certamen & victoria.

III. Deditiones que multæ.

Huius terrore victoriæ affectos Sardianos primum deditione occupauit: quos secuti sunt Ephesij, Magnesiani, Trallenses tum aliæ Æolicæ & Ionicæ vrbes, quæ in Barbarorum erant potestate, leui opera receptæ sunt. Miletus, quo se Persæ ex fuga proripuerant, assiduo machinarum verbere quassata quamuis telis & propugnatoribus abundaret, animis ex proxima clade debilitati, cessere, Macedo per disiecti muri ruinas irrupit, Milesij supplicium titu deditionem fecerunt, Barbari partim cæsi, partim fuga lapsi, reliqui omnes capti, & mancipiorum loco habiti. Fugitiui ceteruatim Halicarnassum, vrbem Cariæ maximam, se receperunt, Memnon in primis, qui vxore liberisque suis ad Darium missis, tum vt periculi aleā deultarent, tum vt Regi obsidum loco essent, ab eo summam imperij bellici accepit, Ad Halicarnassum acerrimè pugnatum est, celebratáque in primis virtus Ephialtis viri Atheniensis; cuius eruptione, superueniente Memnone cum valida recentique manu, & ciuibus insuper è muro hosti damna; suis opem ferentibus, Macedones pedem referre coacti sunt, Alexandro consilij maximo dubio.

Pugnatur ad Miletū & Halicarnassum.

IV. Macedonū victoria, & Persarum fuga.

Cum veterani Macedonum, hac necessitate compulsi, pristinum animi vigorem exsuscitant, & in vnum coëuntes, hostem prope iam victorem inuadunt. Et tandem Ephialte, multisque aliis neci traditis, reliquum vulgus fuga in vrbem compellunt, sub noctis initium. Ea nocte Memnon cum cæteris Persarum ducibus vrbe diffisi, arce probe munita, ipse cum reliquo milite opibusque, Con Insulam petunt, Alexander, re sub primum diei ortum cognita, vrbem diruit, arcem muro fossaque cingit. Tum partem copiarum cum præfectis ad mediterranea subjicienda dimittit: illi ad maiorem vsque Phrygiam omnia Alexandro acquirunt, & commeatum ex hostico reliquo exercitui subministrant. Ipse totam littoralem Asiam, vsque ad Ciliciam, partim vi, partim deditione recepit, donec hyems bellum intermittere coëgit. Cumque iam bonam partem vrbium maritimarum haberet in potestate, & classe inferiorem se Persis cerneret, classem suam dissoluit. Pauculas tantum naues Atheniensium retinuit machinis subuehendis. Romæ nihil eximium hoc anno gestum, nisi quod Colonia Cales deducta est. Dictator vitio creatus abdicatur.

ANNVS MVNDI 3721.

IEDDOÆ 32. ALEXANDRI 4.

DARII 6. Imperij Persarum 205.

OLYMP. CXI. AN. 4. VR. C. 420.

ANTE CHRISTVM 332.

I. Romana res.

PEstilentia hoc anno in Vrbe iam à præcedēti anno grassante, omnia auspicia vitio cōtacta credita sunt, vt ait Liuius. Itaq; ne consularia quidem comitia, quæ auspicatò gerebantur, videntur hoc anno haberi potuisse, sed mansisse in officio eosdem consules donec res ad interregnum rediit. Pighius tamen eos quos in hoc indice nominaui Consules, ex Solino non male colligit. Nec res alterutram in partem magni refert, cum eadem constet ratio temporis. Itaque repetamus Asiam, & res collabentis, imo corruentis imperij Persici persequamur. Quanquam huius anni exordia, res Alexandri in magnum adduxere discrimen.

II. Alexandri res periclitatur, Mēnonis flo-ret.

Nam Memnon ille Rhodius, quem Darius belli totius imperatorem constituerat, cum sententiam suam de transferendo in Græciam bello, à cæteris Satrapis improbatam; Regi probasset, ingenti pecuniæ vi ab eo accepta, numerosisque mercenariorum copiis contractis, trecentarum nauium classem instruit, Chium

Morbo interiit.

Charidemi consilium & cædes.

insulam sibi adiungit, Lesbum vniuersam expugnat, plerasque Cycladum insulas in fidem recipit, Eubœa metu percellitur, multique Græcorum partim metu, partim muneribus victi, Persis sese addicebant: cum repentè Memnonem morbus, morsque breui subsecuta multa meditantem oppressit; eaque morte res Persarum admodum labefactæ sunt, & spes transferendi in Europam belli concidit: nemine illi celeriter suffecto, qui eam spem vel sustentaret vel exequeretur. Nec deerat Charidemus, quem Alexander Athenis expulerat, qui cum regi author fuisset, vt non ipse per se bellū gereret, alea de toto imperio fortunæ permissa, sed per fidos duces, seque ipsum obtulisset, in Satraparum, quos arguebat, inuidiam, & regis iram ita incurrit, vt eum illico capitis supplicio affecerit Cuius deinde facinoris eum vehementer, sed nimium tardè pœnituit, quod regium Persarum decretum reuocari non posset. Sicque rex in ruinam præcipitans, duces egregios duos, alterum infelicitate sua, alterum inconsulta iracundia perdidit.

Dan. 6. 12.

III. Darius Ciliciā adit.

Alexandri geminum periculum.

Ergo Rex Satraparum consilio vsus, ingentes omnino copias equitum peditumque Babylone cogit, cum quibus Ciliciam versus proficiscitur. Alexander autem, qui expeditione Memnonis in Græciam valde fuerat perturbatus, eius audita morte respirauit. Sed & ipse morbo contracto valde periculoso decubuit. Sed eo feliciter liberatus, graue adiit ab Alexandro Thessalo periculum, qui Dario principis sui mortem obtulit, quam ille regno Macedoniæ, & mille insuper auri talentis licitatus est. Sed res irrita fuit; siue nuncio à Parmenione deprehenso, siue Darij matre per litteras Alexandrum monente, vt sibi ab illo Alexandro caueret. Itaque his ille indiciis deprehensus, atque in custodiam datus est. Tum edoctus Alexander Darium paucorum dierum itinere abesse, Parmenionem mittit ad occupandas locorum angustias, qui barbaris, qui loca illa insederant eiectis, transitu potitus est. Angusta enim loca Darius occupare studuerat, vt fugam Alexandri prohiberet; tam male adhuc ille Alexandrum notat, qualem scilicet eum adulatores aulici Dario depinxerant.

Parmenio angustias occupat.

IV. Et Issam Alexander

Eiusdem pugna cum Persis & victoria.

Interim Alexander Issam Ciliciæ vrbem occupat, vbi per exploratores certior factus Darium cum immansis copiis 30 tantum stadiis abesse: cum ipsa, suorum acie egregiè composita, atque cohortatione ad certamen, quo de summa rerum ageretur, excitata, Persis obuiam procedit, dextrum agmen agens cum equitum fortissimis, læuo cornu Thessalis equitibus commisso. Quid multa? pugna committitur, & post ingentes vtrimque clamores, & primam missilium velitationem, cominus res agitur. Alexander omni studio regem oculis perquirens, in eum cum suis intendit impetum. Quod Oxattres Darij frater conspicatus, regi ac fratri opem cum suorū fortissimis affert. Ibi ergo obstinatissimè vtrimque pugnatur, & fortissimi quique in oculis suorum principū depugnantes occūbunt, dumque alij aliis succedunt, ingentes cadauerum strues excitantur. Equi regiæ quadrigæ multis affecti vulneribus, doloris impatientia, regem in medios ferme hostes abripiunt Sed in alterum translatus currum, dum timorem suum prodit suis, timorem eis primum attulit, moxq; exemplo illos suo coniecit in fugam. In qua innumerabiles cæsi, conculcati, protriti, plurimi nocte superueniente in vicinas vrbes sese proripuere.

V. Persica præda.

Cæsa dicuntur in hoc prælio Persarum peditum 120 millia, equitum ad decem millia; ex Macedonum autem peditatu 300 & 150 equites. Macedones porro persequendi cura intermissa, castris primo impetu captis, ad prædam, Persicasque gazas conuertuntur, tam regiæ magnificentiæ Satraparum cæsorum, atq; fugitiuorum, quam regis ipsius, regiæque familiæ, quæ in prædæ partem venit. In ea primum Regis mater fuisse dicitur, tum eiusdē siue vxor siue soror fuit, duæ item filiæ nubiles, ac sexennis puer, quos Darius infœlix, ritu Persico secum duxerat in bellum, ne non satis prædæ Macedones in viris inuenirent. In eam omnem familiam Alexander laudatissima humanitate se gessit. Illud autem omnem superat commendationem, militiæ principem, iuuenem, victorem, vxoris expertem, veræ diuinitatis ignarum, Deos incestos atque adulteros colentem: in tanta hominum corruptela temporumque licentia summáque impunitate, virgines ætate florentes, forma præstantissimas, nobilitate regias, conditione supplices & captiuas, nolle attingere, nolle desiderare, nolle quidquam indecorum audire, *Hæc qui faciat*, vt cum M. Tul. exclamem, *non eum ego cum summis viris comparo, sed simillimum Deo iudico.*

Alexandri humanitas & cōtinentia singularis.

VI. Damascū proditione obtinet.

Tantam virtutem rex ipse Darius dicitur nō solum admiratus, sed regno etiam munerari voluisse. At Alexander à prælio Parmenionem Damascum mittit, qui regias opes cum vrbe capiat. Damasci enim præfectus, scriptis ad Alexandrum literis, obtulit omnia, & Parmenioni, fuga simulata, quasi parum oppidi munimentis fidens, proditor tradidit. verum pœna proditori debita non diu dilata est. Vnus enim ex eius consciis, vt ait Curtius, credo Regis vicem etiam in illa sorte reueritus, interfecti proditoris caput ad Darium tulit opportunum prodito solatium. Hæc Curtius summo in frigore contigisse tradit.

ANNVS MVNDI 3722.

IEDDOÆ 33. ALEXANDRI 5.

DARII 7. Imperij Persarum 206,

OLYMP. CXII. An. 1. V. C. 421.

ANTE CHRISTVM 331.

I Darius ex fuga bellū instaurat.

Alexandro pacem respuente & regis affinitatem.

Darius cū ex Issensi pugna ac fuga Babylonē peruenisset, reliquias belli collegit, & quālibet magna clade affectus nequaquam tamen animo fractus est, sed per literas Alexandrum monuit, vti fortunæ beneuolentiam humanitus ferret, permutatisque captiuis totum Asiæ tractum, quem Fluuius Halys cursu definit cum vrbibus acciperet, si amicus quam hostis esse mallet. Ita Diodorus. Addit Curtius oblatas filiæ nuptias, cui tota illa regio dotis nomine traderetur. Sed Alexander qui bellum malebat quam pacem, finxit

alias

alias Darij litteras, quæ Macedones exacerbarent, vt ait Diodorus, pernicioso vtique dolo, ac minime regio. Ergo Darius res amicę componi posse diffidens, maximas iterum copias pedestres equestresque coegit, iis duplo maiores, quas ad Issum nuper habuerat, præter ingentem multitudinem curruum falcatorum.

II. Alexander Cœlesyriā & Phœniciam occupat.

Interea Alexander Parmenionem, qui Damascum ceperat, Cœlesyriæ præfectum constituit. Misit etiam in Phœniciam, quò mox erat ipse venturus, & ad alias Asiæ ciuitates, quæ audita fama victoriæ, nullo negotio ipsorum præfectorum deditione, in potestatem victorum venerunt. Venienti in Phœniciam occurrit Strato rex Aradiorum, qui ei coronæ aureæ, Aradi insulæ, & vrbium sibi subiectarum deditionem fecit, Biblon quoque & Sidonem, quæ odio Persarum, à quibus, non ita pridem pessimè habiti fuerant, Alexandrum ad se accersiuerant, deditione accepit. Tyrum inde proficiscenti, Tyriorum legati venere obuiam imperata facturi; cum tamen ei suæ vrbis aditum recusassent vehementer iratus, vrbem vi capere constituit, quod crederet rerum suarum maxime interesse, priusquam Darium in Persidem persequeretur. Tyro enim stante pro Persis Creta & Lacedæmone, facile erat Dario maris imperium obtinere, & bellum in Græciam Macedoniamque transferre. Ergo laboriosissimam Tyri expugnationem aggreditur, quam non negligenter in Annalibus explicatam, studiosus lector inueniet.

Excepta Tyro.

III. Eam laboriosè obsidet. *Ezech. 28. 2.*

Hic tantum dico, Tyrum ipsam insulam fuisse *in corde maris*, vt Scriptura loquitur, altis vndiq; validisque cinctam muris ac turribus, viris, armis, diuitiis, omnique rerum apparatu instructam. Alexander autem aggerem ex continente ad vrbem agere statuit, id interuallum 4 stadiorum fuit. Erat in continente antiqua Tyrus quam demolitus est, vt lignis eius atque lapidibus aggerem excitaret; atque accitis vndique tota prouincia viris, qui cum suo exercitu, aggerendis lignis saxisque, nunquam intermisso labore desudarent, moles ad ducentorum pedum longitudinem vrbem versus producta est. Ibi demum ex vrbe telis nauigiisque vtrinque pugnatum est, hinc excitatæ turres, inde læui tum incendio; quin & Tyrios fluctus ipsi iuuerunt. Ventus enim vehementior fluctus illisit in molem, crebroque impetu verberatam ita laxauit, vt per eam mediam mare procurreret, sensimque dirueret vniuersam. Ea clades sic Alexandrum afflixit, vt eum tentatæ obsidionis pœniteret.

IV. Inuisit interim Arabiam, & Iudæos per nuncios tentat.

Nec tamen desperat de victoria, sed rursum molem machinasque meditatur, quæ dum ingenti labore construuntur contra vim omnem ventorum & fluctuum, ipse moræ impatiens, cum expedita equitum, peditumque manu Arabiam versus iter intendit, & Antilibani regione partim vi subacta, partim in deditionem accepta, intra decem dies Sidonem reuersus est. Hoc fuit tempus illud, quo Alexander, vt scribit Iosephus, scriptis ad Iaddum Iudæorum pontificem literis, auxilium petebat & commeatum, vtque à Dario ad se beneuolentiam suam transferret. Sed cum pontifex fidem iureiurando firmatam violare nollet, minatus

l. 11. c. 8.

est, se Tyro capta contra Iudæos esse venturum. Interea Sanaballetes, qui socer erat Manassis, fratris Iaddi pontificis, defecit à Dario, & assumptis octo millibus de sua prouincia, in Alexandri castra se contulit. A quo libenter acceptus, petiit vt per eum liceret templum in sua prouincia excitare, cui generum suum Manassem pontificem præficeret. Quod vbi impetratum est, omni ope annitens templum ædificauit, & Manassem eius sacerdotem constituit Hoc ergo anno inchoatum est in Samaria templum Hierosolymitani æmulum, quod vsque ad ipsam Christi Domini ætatem stetit, in ruinam & euersionem multorum in Israël, & perpetuum inter Hebræos rixarum seminarium.

Sanaballetes à Dario ad Alexandrum defecit.

Templum Samaritanum.

V. Vltimus contra Tyrum conatus.

Iam quod ad Tyrum attinet longum esset enumerare eruptiones, effractos refectosque muros, captas vtrimque demersasque triremes, nocendi ac damni propulsandi artes vtrimque excogitatas, quas Arrianus, Diodorus, Curtius, aliique prodidere, Vltimus porro conatus, isque non irritus in Tyrum hic fuit. Alexander copiarum duces ad vltimam pugnam cohortatus, tormenta nauibus imposita vrbi admouet, & primo impetu amplum muri spatium diruit; & retractis nauibus, quibus tormenta vehebantur, duas alias cum pontibus adduci iubet, quibus per murorum ruinam transcendatur. Interim Tyrios variis simul in locis distineri iubet, triremes, quæ sagittarios ferebant, muros circumnauigare, vtrumque etiam portum eodem tēpore inuadere, obsessis vndique negotium facessere, dum in vrbem per vtrumque pontem inuaditur. Res succedit è sententia. Vterque portus occupatur; vrbsque ipsa tam per illos, quàm per pontes nauticos capitur Alexander cum suis ingreditur, Tyrij in Platæa conglobantur, ac pugnant. Deniq; vulneribus ac multitudine oppressi, cessere. Alexander, exceptis iis qui in templa confugerant, omnes interfici, ignemq; tectis inijci iubet. Sicque Tyrus in Alexandri potestatem septimo denique mense venit, vt Plutarchus, Diodorus, Curtius, Iosephus prodidere.

Eiusdemq; expugnatio.

VI. Alexander adit Ierusalem.

Alexander capta Tyro Hierosolymam, indeq; Gazam petit, tridui enim propior est Gaza Ægypto, quò tendebat Macedo, quam Ierusalem, nec ratio exigit vt vrbem tantam, quæ auxilia negasset, amicitiamque respuisset, retro intactam relinqueret: licet Iosephus Alexandrum Gaza Ierosolymam reducat. Ait enim eum expugnata Gaza Hierosolymam propere petiisse; Iaddum eius iram timentem ad Deum pro salute publica supplicationibus sacrificiisq; confugisse, edoctumque fuisse diuinitus, vt Macedoni portas aperiret, ipse cum sacerdotibus, solenni sui ordinis cultu, populus autem obuiam procederet candidatus. Id agmen cum è longinquo vidisset Alexander, religione tactus, pontificem adiit venerabundus, & diuinum in tiara nomen adorauit. Quod cum sui mirarentur, respondit; Deo cuius esset pontifex, eum se honorem exhibuisse, qui se illi de hac expeditione deliberanti in Dio Macedoniæ, hoc ipso habitu videndum præbuerat, victoriamque promiserat.

Vt acceptus sit.

VII. Acceperit que Iudæus.

Ergo complexus Pontificem sacerdotibus deducentibus in vrbem peruenit, & ascendens in templum immolauit Deo ex sacerdotis præs-

l. 18 de Civ. c. 45. l. 11. c. 8. l. 1. c. 8. vide 3. an Rathas. Chaldæi.

erepto, non ad eius cultum, ait August. vera pietate conuersus, sed impia vanitate cum diis eum falsis colendum putaos. Pergit Iosephus dicere, ostensum ei Danielis librum, in quo Græcum quendam Persas debellaturum significat, quem de se ipse interpretatus est, lætumque concessisse quidquid ab eo postulatum esset, nominatimque vt patriis legibus viuere liceret; & septimo anno immunitatem à tributis dedit. Quæ cum Samaritaoi quinque postulassent, rem ad suum reditum, puta ex Ægypto, distulisse, Ægyptum enim petebat, sed eius iter Gaza ad duos menses remorata est, quippe sola renuit imperata facere.

VIII. Gazam oppugnat.

Vrbi præerat Eunuchus quidam Batis nomine, qui conductitiis Arabibus, & loci firmitate, & apparatu ad diuturnam obsidionem fretus, Alexandrum, etiam expugnata Tyro, vrbe recipere noluit. Erat quippe vrbs non captu solum, sed etiam accessu difficilis, propter arenarum copiam, editum vrbis situm, & murorum firmitatem. Eam tamen ex æquo oppugnare aggressus est Alexander, aggere circumquaque excitato taotæ altitudinis, vt machinæ io ea positæ murorum fastigium æquarent ad 250 pedes, vt scribit Arrianus. His eum murus validè quassaretur, Gazæi eruptione facta, ignem machinis inferunt, & Macedones ex aggere quem extruxerant tantum non depellunt: cum Alexander, quamuis à vate Aristādro præmonitus, accurrit, fugamque, vulnere io humero accepto compescuit. Quio & mox aliud periculum à sicario proditore adiit.

l. 3. init.

IX. Tandem q; expugnat, vtque se in eos gesserit.

Inde cuniculis variis ex partibus suffodiuntur muri, adeo vt terra clam egesta, pluribus in locis subsidentes corruerent. Et ter quidem oppidani Macedonum impetum, multis suorum interfectis, sustinuerunt. At quarto impetu cum Alexander omni ex parte phalangem admoueret, aditum suis permurorum ruinas præbuit, à quibus portis reclusis, totus exercitus vrbe receptus est. Gazenses nihilominus conglobati pugnabant, tanta contentione, vt eo ipso loco, quo quisque constiterat, pugnans vitam amitteret. Alexander eorum vxoribus & liberis in seruitutem redactis, coloniáque ex finitimis in vrbem deducta, eo tanquam præsidio, vsus est ad reliquum bellum. Hæc fere Arrianus & Curtius, qui addit Betim dum fortiter dimicaret; à suis desertum captum fuisse, & ab Alexandro, loro crudeliter per talos traiecto religatum ad currum, equis circa vrbem fuisse raptatum. Et quoniam Macedonibus Incruēta victoria non fuerat, Rex Amyntam in Macedoniam ad nouum delectum misit.

X. Romana res.

Romæ autem fama belli Gallici Dictatorem dici, & intensius delectum habere quam pro finitimis bellis coëgit, ait Liuius: formidolosum quippe hostem semper eredidere. Verum per exploratores cognitum est quieta apud ipsos esse omnia: Ex Sidicino ago exercitus deductus non est, propter suspicionem nouarum rerum apud Samnites. Hoc ipso anno Rex Epiri Alexander frater Olympiadis, Samnites & Lucanos in Italia vicit, & pacem cum Romanis fecit. Censores autem Romæ, duas tribus Metiam, & Scaptiam veteribus addiderunt.

ANNVS MVNDI 3723.

IEDDOÆ 34. ALEXANDRI 6.

DARII 8. Imperij Persarum 207.

OLYMP. CXII. AN. 2. VR. C. 422.

ANTE CHRISTVM 330.

I. Alexandri in Ægyptum expeditio.

Alexander vniuersa Phœnicia, Syria, Palæstina in potestatem redacta, septimo postquam Gaza mouit die, Pelusiū Ægypti vrbem peruenit; quo & classem suam è Phœnicia profectam reperit appulisse. Mazaces autem Persa Ægypti Satrapa à Dario cōstitutus, de rebus eius aduersis certior factus, cum ipse Persicum exercitum non haberet, & Ægyptij Persis infensi essent, vel propter eorum in dominando superbiam, vel eorundem in Deos suos sacrilegia: Alexandrum in Ægyptum, eiusque vrbes amicè recepit. Pelusio itaque imposito præsidio, nauibus Memphim aduerso flumine petere iussis, ipse Helinpolim per deserta peruenit, oppidis, quotquot erant in itinere, deditione acceptis. Inde traiecto flumine Memphim appulit, quam ei Astaces Darij præfectus tradidit, multis cum talentis, regiáque supellectile.

II. Et literæ ad Matrem l. 8. de. Civ. c. 5.

Huc porro pertinere arbitror, quod ait S. August. Alexandrum scripsisse ad matrem, sibi à magno antistite sacrorum Ægyptiorum fuisse patefactum, Deos omnes, etiam maiorum gentium, ex hominibus factos esse Deos, oratumque Alexandrum, vt re matri enunciara, iuberet epistolam flammis absumi. Quod S. quoque Cyprianus in libro de idolorum vanitate scriptum reliquit, & Minucius Felix in Octauio & siqui alij. Iouis filius esse vult. Et forte hæc cognitio incitauerit Alexandrum, ad diuinitatem Iouisque genus ambiendum. Rebus certe in Ægypto cōpositis, Iouis Ammonij celeberrimum oraculum adire constituit, cum alia tum genus suum ab Ioue sciscitaturus. Quo cum per summas itinerum difficultates peruenisset, in templum introductus, à Sacerdote simulacri nomine salutatur, quasi filius ipsius Ammonij Iouis, non autem Philippi; eius quoque comites iubentur deinceps Alexandrum pro Deo nō pro rege colere. Quæ Curtius fatetur à vate in adulationem composito prorulisse.

III. Stulte ac superbè.

Detegit rem totam Iustinus, Philippus, inquit, vltimo prope vitæ suæ tempore, Alexandrum filium suum non esse palam prædicauerat. Qua ex causa Olympiadem, velut stupri compertam, repudio dimiserat. Igitur Alexander cupiens originem diuinitatis acquirere, simul & matrem infamia liberare, per Prænilos nuncios subornat antistites quid sibi respondere velit &c. quæ apud Paulum quoque Orosium leges. Itaque miser atque inconsultus Imperator, dum maxime satagit vt filius Dei audiat & credatur, diuino rem moderante consilio, atque prouidentia, id consecutus est, vt eum omnes spurium, atque improbissimæ adulteræ, ac sanguinariæ filium esse cognoscerent, atque prædicarent. Iouis ergo filium, ait Curtius, se non solum appellari passus est, sed etiam iussit.

l. 3. c. 16.

Affumit cornua.

Et cum vidisset Iouis Ammonij simulacrum arietinis cornibus deformatum, vt est apud Pausaniam, ipse quoque statuis atque imaginibus suis arietis cornua iussit apponi.

l. 8. p. 263 Græ.

IV. Redit in Ægyptum, & condit Alexandriam.

Cum autem facto sacrificio magnificis donis simulacrum eiusque antistites honorasset, in Ægyptum reuersus Memphim, indéque secundo flumine Mareotim paludem ad mare mediterraneum adiit: vbi complexus quidquid loci est inter paludem & mare, octoginta stadiorum muris ambitum ciuitatis destinat, Diochare vsus architecto, eamque de nomine suo Alexandriam voluit appellari; eaque deinceps in Ægypto princeps vrbium fuit, permultis vndique incolis illuc confluentibus, etiam ab ipso Alexandro euocatis, vt de Iudæis Iosephus est author. Et scribunt quidem nonnulli, in nudo solo, & ædificiis vacuo, fuisse constructam, Pausanias tamen, Alexandriam, inquit, in Canopico Nili ostio Alexander Philippi filius condidit, fuisse tamen & ante non magnum eodem in loco Ægyptiorum oppidum Rhacotim memoriæ proditum est. Sic ille. Id autem consentaneum est prophetarum oraculis, quæ Alexandriæ, anticipato ab interprete vocabulo, ante ducentos annos meminerunt, & No appellarunt.

l. 5. p. 169. Græ.

Quæ pridem fuerat No, & Rhacotis. Iere. 46. 25. Ezech. 30. 14. 15.

V. Roma veneficiis vexatur.

Roma veneficiis hoc anno vehementer afflicta est, adeo vt vtrumque Consulem ea pestis absumpserit: quanquam id vera pestilentia factum quidam crediderе, neque tem vt certam Liuius tradit. Veneficij porro facinus, à quibusdam matronis susceptum, & ad multas propagatum, ancillæ indicio à Senatu cognitum ac punitum est. Ad 170. veneficij damnatas, pœnas dedisse, author est Liuius: additque, in hoc publico malo Senatui placuisse Dictatorem claui figendi causa creari, creatumque fuisse Quintilium, qui piaculi auertendi gratia fixo clauo magistratu se abdicauit.

Vide supra A. M. 3691

ANNVS MVNDI 3724.

IEDDOÆ Ducis & Pontificis 35.

DARII 9. & vlt. Imperij Persarum 208.

ALEXANDRI 7. & Imperij 1.

OLYMPIADIS CXII. An. 3. V. C. 423.

ANTE CHRISTVM 329.

I. Alexander redit ex Ægypto in Asiam. l. 3.

Alexander per hyemem rebus suis in Ægypto compositis, cum ineunte vere, vt Arrianus ait, Tyrum peruenisset, indeque ad Euphratem celeriter progressus esset, fluuium ad Thapsacum duobus pontibus iunctum reperit, qui tamen imperfecti ad alteram ripam non pertinebant. Ibi Mazæus Darij iussu, cum tribus equitum millibus, ad transitum impediendum consederat. Sed is statim atque Alexandrum appropinquare cognouit, cum omnibus copiis inde aufugit, & Alexander perfectis pontibus traduxit exercitū. Inde per Mesopotamiam versus Babylonem progressus, in itinere didicit Darium cum maximis copiis

Euphratem traiicit, & Tigrim.

ad Tigrim fluuium contendisse, eique eum transitu prohibere velle. Alexander eò contendit, vbi neque Darium ipsum, neque vllum ab eo præsidium relictum inuenit. Itaque per hostis imprudentiam fluuium rapidissimum, ægrè quidem, nec sine iactura, nullo tamen prohibente transiuit.

II. Et Darium ad Arbelam persequitur.

Ibi nonnihil quietis dat exercitui, quo tempore ingens Lunæ defectio fuit, quam mathematici volunt 20. Septembris, hora octaua contigisse. Motis castris à Tigri per Assyriam duxit exercitum, & post aliquot dies, quibusdam equitibus Darij comprehensis, didicit eum cum ingenti exercitu ad Arbelam non procul abesse, adeo vt 40. millia equitum, peditum decies centena millia, currus falcati ducenti, & Indici elephanti quindecim in eo numerarentur. Totus autem Alexandri exercitus septem equitum millibus, & peditum quadraginta constabat. Ita fere Arrianus; cui cæteri in numero copiarum non plane consentiunt. Sub hoc autem tempus mors vxoris Darij contigit, quam Alexander lacrymis dicitur prosecutus, ac magnifico apparatu sepelisse, non secus ac si vir eius fuisset.

Vtriusque copiæ.

Mors vxoris Darij.

III. Dari ad Alexandrum irrita legatio.

Quæ cum Darius accepisset, ac certior de constituto eius pudore factus esset, etsi omnia consilia in bellum conuerterat, decem tamen legatos iterum ad Alexandrum misit, qui eum suo nomine laudarent, quòd captiuos suos tam honestè tractasset, ac peterent vt amicitia secum inita, quidquid terrarum citra Euphratem esset, triaque millia talentûm, & alteram filiarum suarum vxorem acciperet. Ea re ad consilium delata, *Ego*, inquit Parmenio, *si Alexander essem, oblata acciperem, pacisque fœdus iungerem. Acciperem & ego*, inquit Alexander, *si Parmenio essem*. Nihilominus his conditionibus repudiatis, legatis respondit, nec mundum duos soles, nec orbem terrarum duos summos principes ferre posse. *Proinde*, inquit, *aut deditionem hodie, aut in crastinum bellum paret*. Itaque desperata pace, vterque exercitus se ad eam pugnam parauit, quæ finem Imperio Persico, & initium Macedonico allatura erat.

IV. Pugna ad Arbellam.

Ingenti ergo vtrimque spe ac metu acies explicantur, & ad certamen decretorium instruuntur. Consilium Parmenionis fuit, vt hostem nocturno prælio inuaderet; idque Darius facturum coniectans, frenatos equos stare, magnamque exercitus partem in armis esse iussit: quod non leue momentum Alexandro ad victoriam attulit: qui cum negaret se latrunculorum more velle vincere, & malle vt se fortunæ pœniteret, quam puderet victoriæ, exercitui suo nocturnam quietem dedit: sicque postridie recentes contra fatigatos pugnarunt. Denique post principum pro magnitudine negotij ad suos adhortationem, ventum est ad pugnam: atque à principio effusi falcati currus, non leuia Macedonibus intulere damna. adeo vt effusa fuga ordines suos ea parte turbarent: quibus superueniens Mazæus, ad ipsa vsque Macedonum impedimenta, captiuosque penetrauit; qui iuncti suis Macedones ancipiti malo circumuentos inuadunt. Ad impedimenta nihilominus, quæ negligi iubebat Alexander, varia fortuna pugnatum est.

Macedonum periculum.

V. Pugna apud Reges.

At in acie media, & maxime apud vtrumque regem belli summa vis incubuit. Curro Darius, Alexander equo vehebatur, & iunctis prope agminibus prælium accendebant. Vtrumque regem delecti tuebantur, immemores sui. Macedonibus initium victoriæ fuit auriga Darij hasta transfixus. Cum enim Persæ ipsum regem occisum esse credidissent, lugubri vlulatu, & incondito clamore totam fere aciem, æquo adhuc marte pugnantem, turbauere. Dicitur Darius acinace stricto dubitasse, an fugæ dedecus honesta morte pugnando vitaret: dumque spem inter & desperationem hæsitat, senim Persæ cedebant. Alexander autem mutato equo resistentium ora, & fugientium terga fodiebat; cum Darius quoque currum suum in fugam vertit. Cumque vehementius instaret Macedo fugientibus, altera ex parte Macedonum acies, instante Mazæo cum omni suo equitatu, vehementissimè laborabat. Cum Parmenio misit ad Alexandrum, suorum fugam, nisi subueniret ocyus, sisti non posse.

Darij fuga. Alexander à persequendo retrahitur.

VI. Persæ fusi fugatique.

Ille fremens sibi eripi Darium, persequi destitit, & ad aciem redit, in qua audita iam à Mazæo regis fuga Persarum animos fregit; itaque languidius hostibus instabant. Tanto ergo Macedones resumptis animis vrsere vehementius. Denique fuga se Mazæus cum suis è pugna eiicit, & Tigri superato, Babyloniam cum reliquiis deuicti exercitus intrat, Rex ingens spatium fuga emensus Arbellam peruenit, indéque trans montes Armeniæ in Mediam fugit; ratus, vt euenit, Alexandrum copias suas, & infinita prædæ impedimenta Susas, Babylonem, aliasque populis frequentes vrbes potius, quam in aspera Medorum deducturum. Reliquum ergo anni tempus Darius in fuga, copiisque reparandis, Alexander in reficiendo primùm Babylone aliqua quiete exercitu, moxque in hoste persequendo consumpsit. Babylonem autem, instructa quasi ad pugnam acie ingressus est, Babyloniorum vniuersa multitudine portis effusa. Sacerdotes, principesque ciuitatis ei obuiam prodiere, & munera certatim, vrbem insuper, ac regis thesauros obtulere. Ibi ad 30. dies moratus, Susas profectus, rebus omnibus, nemine contradicente, potitus est, ibique Darij matrem & filias, & Ochum filium reliquit, magistris, qui eos Græcam linguam edócerent, adhibitis.

Darius in Mediam, Mazæus in Babyloniam.

Alexander Babylone honorificè recipitur, & Susis.

VII. In Græcia Antipater pro Alexandro vincit Lacedæmonios.

Interea in Græcia quoque Deus res Alexandri promouit. Cum enim Græci ducibus Lacedæmoniis, vel fortunæ Alexandri inuidentes, vel timentes suæ, contra Antipatrum arma sumpsissent, prælium commissum est, in quo Agis rex Lacedæmonum occisus est, Antipater cruentam victoriam obtinuit, vt pluribus scribit Diodorus, qui eam ad sequentem annum differt, dissentiente Curtio. Exercitu nonnulla quiete refecto Alexander Persidem cogitat, & Mediam, quò confugerat Darius. Susis ergo mouens, Susianis ductoribus vsus geminas Persidis fauces superauit, & Persepolim magnis itineribus peruenit, priusquam regij thesauri à custodibus diriperentur, vt ab vrbis præfecto Teridate præmonitus fuerat. Quibus potitus, vrbem opulentam militi Græco diripiendam, moxque incendendam dedit, in vltionem malorum, quæ Græcis Xerxes olim intulerat. Quin & arcem ipsam, magnificis operibus visendam, instigante Thaide quadam, temulentus incendi iussit; cuius eum facinoris, mox ebrietate soluta, valde pœnituit.

l. 5. init.

Alex. Persepolim diripit, atque incendit.

VIII. Mouet in Mediam.

Reliqua deinde Perside celeriter in potestatem redacta, in mediam mouit, vbi Darium esse acceperat, tanta celeritate, vt multi eum consequi non possent, & Rhagas cum vndecimis castris peruenisset, diei vnius itinere à portis Caspiis, Darium eas iam transgressum accepit, multis eum deserentibus, & ad Alexandrum transeuntibus: à quibus accepit Darium à suis satrapis, & nominatim à Besso Bactrianorum Dinasta, in vincula fuisse coniectum, eiusque imperium obtinere, statuisseque Darium Alexandro, si persequatur tradere, & imperium omni ope tueri. Ergo Alexander tametsi suis valde fatigatis, itinere non diebus non noctibus intermisso, & per viarum compendia iter accelerans, Barbaros incompositè fugientes assequitur. Bessus interea, eiusque comites Darium curru auehebant, sordidis intecto pellibus, ne agnosceretur; qui vbi Alexandrũ imminere senserunt, Darium ab se grauiter vulneratum deserunt, & se in præcipitem fugam dedunt: iumenta quoque vulnerarunt, ne longius prosequi possent, quæ cum nullo regente à militari via decessissent, in valle quadam, æstu vulneribusque fatigata, constiterant.

Bessus cum suis Dariũ plagia affectum deserunt.

IX. Is moribundus agnoscitur

Haud procul erat fons, ad quem monstratum à peritis, Polystratus Macedo siti maceratus accessit. Ac dum galea haustam aquam sorbet, tela iumentorum deficientium corporibus infixa conspicit, cumque propius accessisset corpus semiuiui hominis in sordido vehiculo reperit, Dariumque esse cognouit, qui deficiens aquam poposcit: quam allatam postquam bibit, Polystrato, qui eam tulerat, gratias egit; simulque, Alexandro vero, inquit, dij, pro eius summa in meos humanitate ac clementia, grates referant; cui hoc fidei regiæ vnicum dextræ pignus pro me dabis. Hæc dicentem, accepta Polystrati manu, vita destituit, edito multo maiori quam Alexander, lenitatis atque humanitatis exemplo, vt ex Annalibus intelligetur. Cæterum Darij morte Alexandro nunciata ad corpus demortui perueniens, tam indignam illo fastigio mortem lacrymis prosecutus est, demptáque sibi chlamyde corpus illius contexit, atque regio ornatum cultu, ad matrem Sisygambin, patrio regióque more sepeliendum, ac regiis maiorum tumulis inferendum misit. Atque ita Persarum imperium variis Alexandri incursionibus concussum, atque impulsum ad ruinam, hoc denique anno, Darij postrema clade & morte plane prostratum est, cum ducentis & octo annis stetisset, ex quo Cyrus superata Babylone, imperium traduxit ad Persas.

Et Alexãdro bene precatus moritur.

num. 10.

Ab Alexãdro honoratur.

(∴)

ALEXANDER

IMPERATOR.

X. Græcorum imperium ab Alexãdro ortum, à Seleuco denominatur.

Erat rationi consentaneum erat, vt Græcorum imperium, ab Alexandro homine Græcorum, & aliquot annis possessum, ab eodem in annis eiusdem imperij numerandis inchoarentur: Asiani tamen, quo consuetudinem secuti sunt Iudæi, qui libros Machabæorum, & ipsi Asiani scripserunt, initium Regni Græcorum, à Seleuco primo, qui & Nicanor dictus est, duxerunt, vt suo loco dicemus. Mortuo porro Dario, non distulit Alexandrum eius interfectores bello persequi, siue sua ipsius, siue Darij causa. Multas enim prouincias in sua potestate habebant, neque oportebat consceleratos homines, principis sui parricidas, à quo nulla re violati fuerant, sed summis honoribus diuitiisque aucti, tantum facinus impunè ferre. Præsertim cum Bessus diceretur tiaram erectã, persicamque vestem, regium in morem gestare, séque mutato Bessi nomine Artaxerxem & Asiæ regem vocare, plurimisque Bactrianorum & aliorum copiis abundare.

Alex. Bessum persequitur.

XI. Et factis se regem Asię ostendit, sibiq; Dynastas reconciliat.

Alexander contra, vt se regem Asiæ factis ostenderet, Oxidati nobili Persæ, à Dario capitali supplicio destinato, non solum veniam dedit, sed satrapiam Mediæ attribuit, & Oxatrem Darij fratrem in cohortem amicorum recepit, pristinóque splendori restituit. Tum in Parthienem progressus, in vrbe Hecatompylos statiua habuit, & motu militari de reditu in patriam composito, ad Hyrcaniæ fines penetrauit, vbi literas Nabarzanis, qui Darium cum Besso interfecerat, accepit, quibus & factum excusabat, & fidem ab Alexandro postulabat. Fidem dedit Alexander si venisset, inuiolatum fore, quod & mox factum est. In fidem quoque senem Artabazum cum 9. filiis, recepit virum Dario pridem fidelissimum; & tota Hyrcania in potestatem recepta, Mardos, qui restituri videbantur, itinere noctu confecto, improuisus inuasit, & victos deditione accepit, & acceptis obsidibus, inde quinto die in statiua reuersus est. Bactriana vero expeditio ad annum sequentem pertinet.

Hyrcaniã subigit, & Mardos.

XII. Lucani à Romanis in fidem accepti.

Romæ sub huius anni consulibus, Lucani Romam venerunt, orantes vt in fidem reciperentur, & ab armis Samnitium defenderentur. Senatus ad Samnites legatos misit, qui denunciarent, & ab iis populis vim abstinerent, qui in fide populi Rom. essent. Paruere Samnites, non quia pacem volebant, sed quia nondum erant ad bellum parati. Priuernates quoque cum quibusdam Fundanis, sponte sua, & non publico consilio militantibus, bellum contra Romanos suscipiunt, qui & anno sequenti debellati sunt.

(.:.)

ANNVS MVNDI 3725.

IEDDOÆ Ducis & Pontificis 36.

Imperij ALEXANDRI 2. Regni 8.

OLYMP. CXII. AN. 4. V. C. 424.

ANTE CHRISTVM 328.

I. Alexandri mollities. Vide sch. 2. annis præced. in annal. Bessum & Bactrianos adit & Nabarzanem.

Reginam Amazonum hoc tempore ad Alexandrum prolis causa venisse, pleriq; retulerunt, qui & turbam concubinarum eius memorant. Ea re cum & ipse mollesceret, & offenderetur exercitus otium bello interpellat, cuius materiam magnam Bessus tyrannus, & legitimam suggerebat. Ergo eum infesto exercitu Bactrianam regionem petit. Iter facienti litteræ afferuntur Nabarzanem qui & Satibarzanes appellatur, & cui nuper Satrapiam Areorum, quam viuo Dario possederat, etiam venia data reliquerat, ad Bessum defecisse, occiso Anaxippe Alexandri amico, cum quadraginta equitibus eius sociis. Eo cognito, quanquam Besso imminebat, tamen Satibarzanem prius opprimendum ratus, tota nocte facto itinere, improuisus hosti superuenit. At is cum duobus equitum millibus Bactra perfugit, moxque suppliciorum metu, abscessit in Indiam.

II. Philotæ in Alexandrũ coniuratio.

Hoc ipso tempore Alexander domestico scelere propemodum interiit, Philotas enim Parmenionis filius, cum sociis aliquot, in regis necem coniurauerat. Quo facinore ad regem delato, cum in quæstionem datus esset Philotas, & coniurationem fassus esset, ne amicorum quidem commiserationem obtinuit, sed omnium odio oppressus, suppliciis dilaceratus interiit.; cæteri qui indicati sunt, iaculis confossi perierunt. Quin etiam amici Philotæ, quamuis innoxij, graue discrimen capitis adiere. Non ita Parmenio Philotæ pater, quem Alexander Medorum Satrapam constituerat. Nam concione dimissa, rex Polydamantem cum fratribus suis vocari iubet, virum Parmenioni longe charissimum. Ei ergo dat in mandatis, vt in Mediam Parmenionis occidendi causa proficiscatur, literas ad eum tam ab Alexandro, quam Philotæ nomine scriptas, eiusque sigillo munitas deferat, tanta celeritate, vt famam cædis Philotæ anteuertat. Eas literas dum legit Parmenio, iubet hominem confodi; fratres eius interea apud Regem obsides fore. Quæ vt mandata fuerant, ita perfecta sunt; & tumultuantium militum seditio, regiis litteris compressa est, caput ad regem delatum, reliqua membra tradita sepulturæ.

Eiusque & Parmenionis cædes.

III. Arimaspi Euergetæ, aliiq; populi subacti.

His gestis Bactrianos, Bessumque tyrannum petit per Arimaspos, qui Euergetæ dicti sunt, ob annonam præstitam exercitui Cyri maioris extrema inopia laboranti. Eam gentem 60. dierum spatio rite ordinauit Alexander, & nouis affecit beneficiis. Gedronij Euergetarum finitimi, amicè quoque Alexandrũ acceperunt qui vtrique genti Teridatem prætorem dedit, qui quondam Dario fuerat à secretis. Inde Ara-

chosios subegit, eisque prætorem Memnonem assignauit, quatuor peditum millibus, & sexcentis equitibus præsidio relictis, cum qua victoria Diodorus hunc annum definit.

IV. Romana res cum Priuernatibus gesta.

Romanos porro noodum perfunctos cura belli Priuernatis, Gallici tumultus atrocior fama peruasit. Itaque oous Consules, ipsis Calend. Quiot. quibus magistratum inierant, peouiueias fortiti sunt Mamerco Gallicum bellum obuenit, sed ingeoti comparato exercitu, Gallus hostis nusquam comparuit; itaque à Gallis Priuernum omnis conuersa vis est, & siue capta vi vrbe, siue dedita, Vitruuius Priuernatium dux, viuus in Plautij Consulis potestatem venit, isque Romam missus, in carcere vsque ad triumphum consulis detentus, inde post verbera, eum sociis noxæ necatus est. Mox Consul author Senatui fuit vt multitudini parceretur. Et quoniam Romanos intee Samnitesque interiecti erant Priuernates, quam minimum irarum inter Romanos ac Priuernates relinqui cupiebat. Et quamuis loquendi libertas legati Priuernatis res non parum turbauit, Consulis tamen prudentia factum est, vt ciuitatis etiam iure Priuernates dooarentur.

ANNVS MVNDI 3726.

IEDDOÆ Ducis & Pontifitis 37.

Imperij ALEXANDRI 3. Regni 9.

OLYMP. CXIII. An. 1. V. C. 425.

ANTE CHRISTVM 327.

I. Alex. Paropamisadas domat.

AD Bactrianos hoc anno transiturus Alexànder, quo anno Olympias 113 inchoata est, Paropamisadas eis ab occidente coniunctos obiectos habuit, agreste hominum geous, & locorum asperitati consentaneum. Eam regionem niuibus geluque obsitam per summos exercitus sui labores, ærumnasque superauit. Inde Caucasum Taurumque montes, vnde omnia fere Asiæ flumina decidunt, septeodecim dierum spatio emensus est. Ibi ad memoratam Promethei rupem, aliam condidit Alexandriam, vbi Barbaros qui in casis medias inter niues, habitare solebant, cum iis qui io exercitu suo, vel ætate, vel laboribus fracti erant, babitare permisit. Interea duces Alexandri aduersus Satibarzaoem Satrapam Areorum prælium committunt, qui cum Erigio singulari certamine congressus, faciemque iaculo confossus cecidit, non magno iteratæ perfidiæ supplicio.

Noua ad Caucasum Alexand.

Satibarzanes occiditur.

II. Bessus Alexandrum remoratur.

Bessus porro, quem voum maxime petebat Alexander, intelligens eum aduentare, iis comitatus, qui participes cum eo consiliorum de Dario interficiendo fuerant, aliisque Bactrianorum fere septem millibus, interiectam regionem populatus est, vt Alexandrum à progressione impediret, naues quoque, quibus Oxus traiiciendus erat, succendit. At Bactriani, qui intelligebant Bessum in vna fuga spem salutis collocare, in suos quique vicos dilapsi, illum reliquere; ille ad Sogdianos traiecit,

Ad Sogdianos transit.

Alexander per summa frigora, tantamq; rerum inopiam, vt oe à iumentorum quidem carnibus abstinerent, ad Bactrianos peruenit, & regione haud ægrè potitus, eam Artabarzo cum præsidio commisit: & Oxum fluuium, in nauium lignorumque penuria vt traiiceret exercitus vtres quam plurimos stramentis impleuere, quibus incubātes sexto demum die amnem vniuersi transnauere. Et progressurus erat in eo persequendo Alexander, nisi ei compendium laboris & viæ, amici Bessi coniuratione facta præbuissent.

Macedonum penuria, Oxum veribus tranant.

Nam Spitamenes vbi Oxum fluuium ab Alexandro superatum cognouit, siue Bessi rebus diffisus, siue Darij vindicandi cupidus, ascitis Dataphetne & Catene coniurationis sociis, Bessum Alexandro tradere statuit. Monitur Alexander, ad eus Ptolemæum Lagidem mittit; qui magna celeritate vsus, ad eum vicum peruenit, in quo Bessus cum paucis militibus agebat, quem cum equitatu cinxisset, edicit oppidanis omnes incolumes fore si Bessum traderent. Ii Ptolemæum in oppidum admittunt à quo Bessos captus est. Alium concinniorem modum capti Bessi, quoniam properamus, in Annalibus reperies, sicut & varias de illius cæde sententias. Is non solum omni corporis ornamento spoliatus, sed vinctus, laceraque veste semitectus, atque adeo resti in collum iniecta Regi sistitur, & vniuerso exercitui Græcorum atque Barbarorum. Et illi exprobrata primum Domini sui cæde, flagris interim cædi iubetur, & in Bactra remittitur, vbi accusata eius in Darium perfidia, nares ei, summæque aures præscioduntur: tum Darij fratri Oxatri permissus, & minutatim per singula membra concisus est.

III. Spitamenis in Bessum coniuratio, & ad Alex. deductio.

Bessus capitur, & miserè perit.

Interea Macedones ad pabulum incompositio agmine egressi, malè à Barbaris accepti fuot, qui tum se in montes suos cum captiuis recepissent, & ab Alexandro obsiderentur, grauiter is crure sagitta vulneratus est, & in castra relatus. Collis nihilominus postero die in potestatem regis, Barbarorum deditione venit, fide vtrimque data, redditisque captiuis. Inde castra mouet, & lectica militari delatus, in regiam Sogdianorum Maracandam peruenit, vbi cum legatos à Scythis accepisset, de expeditione contra eos cogitabat. Sed consilium distulit nunciata Sogdianorum defectio, quæ Bactrianos quoque traxit. Alexander Spitamenem & Catenem, à quibus ei nuper Bessus traditus fuerat, accersit, ratus eorum opera redigi posse in potestatem qui defecerant. At illi ipsi defectionis authores fuerant, sparsa in Alexandrum calumnia, de Bactrianis equitibus iussu eius in conuentu prouinciæ occidendis.

IV. Macedones à barbaris male accepti. Alexander vulneratur.

Maracanda regia Sogdianorum cum Spitamene deficit.

Quibus cognitis Alexander varia simul ipsorum oppida per se suosque obsidere cœpit, ne sibi mutuo auxilio esse possent; & partim vi, partim deditione septem vrbes in suam potestatem redegit, magnàque ex parte diripuit. In iis fuit Cyropolis, cui in gratiam conditoris Cyri parcere cupiebat, sed ciuium pertinacia, & aditum ab ipso mortis in obsidendo periculum, ita iram eius accendit, vt captam vrbem spoliatamque dirueret. Hinc Menedemum cum tribu

V. Alex obsidet eorum oppida.

Cyropolim ad eam vulneratus, diripit, atque euertit.

Amittit Menedemum cum suis.

peditum millibus, & octingentis equitibus ad vrbem Maracandam misit; eò enim Spitamenes profugerat, vnde & Macedonum præsidium eiecerat. At Menedemus in insidias à Spitamene paratas incidit, vbi, cum magna suorum parte, fortiter pugnans occubuit.

VI. Eius in Scythas expeditio.

Nova Alexandria.

Interim autem Alexander contra Scythas vltra Tanaim habitantes expeditionem suscepit, & ad eum fluuium quãtum soli castra occupauerant muro circumdedit: sexaginta stadiorum vrbis murus fuit quam Alexandriam appellari iussit. Opus tanta celeritate perfectum est, vt decimo septimo die vel vigesimo vt ait Arrianus, quam munimenta excitata fuerant, tecta quoque vrbis absoluerentur, vt scribit Curtius. Ex quo iure illos accuses, qui muros Ierusalem duobus & 50 diebus restitutos non credunt, & Scripturam id affirmantem, variis interpretationibus deprauare non verentur.

VII. Traiicit Tanaim inuitis Scythis eosque domat.

Rex porro Scytharum, ratus eam vrbem suis impositam esse ceruicibus, fratrem Charcasim nomine, ad eam diruendam misit, & Macedonum copias procul à Tanai submouendas. Verum Alexander, etsi animo æger ob Spitamenis & Bactrianorum defectionem, & corpore ob vulnus ad Cyropolim acceptum, ita vt neque insistere in terra, nec equo vehi, nec suos adhortari posset, Scythas tamen lacessentes ferre non valens, rates iungi præcepit, quibus equites phalanxque transportaretur: leuius armati super vtres, vt nuper, natando traiiciunt, barbaris interea nequicquam eiaculantibus. Qui vt videre transgressos, non ora Macedonum, non clamorem, non arma ferentes, effusis habenis fugam capessunt, quos Rex quamuis inualidi corporis vexationem ægre ferre posset, diu persecutus est; dum æstu correptus & siti, epota aqua in summum vitæ discrimen adductus est.

VIII. Sacas & Scythas in fidem recipit.

Hæc victoria deficientem magna ex parte Asiam continuit, domuitque, quippe Scythas inuictos esse crediderant, quos Macedonum armis fractos esse cernebant. Ergo Sacæ misere legatos, qui sponderent gentem totam mandata facturam, Scythæ quoque receptis sine pretio captiuis, misere legatos, qui negarent totius gentis communi consilio bellum ipsi esse illatum, sed ab iis, qui latronum more ex rapto viuerent, se imperata facere velle Alexander vtrosque humaniter accepit, Spitamenen quippe quam primum punire, & suorum cum Menedemo cædem vlcisci cogitabat. At is Alexandri aduentu cognito, cum suis Maracanda profugit, quem Macedo ad Scythiæ vsque deserta insecutus est, moxque reuersus Menedemo cum suis parentauit, & barbaros insidiarum administros interfecit. Eorum tamen triginta iuuenes, lætos ad mortem suorumque maiorum cœtum properantes demiratus, conseruauit, fidosque deinceps habuit. Tum reliqua Sogdianorum regione, præter rupem inaccessam, edomita, in vrbẽ Zariaspa brumam transegit.

Spitamenis fuga.

[illegible] 8.

IX. Romana res.

Romæ porro, vt scribit Liuius, annus hic nulla re belli domi-ve insignis fuit, præterquã quod Fregellas colonia deducta est, & populo visceratio data à M. Flauio, in funere matris, vt per speciem honorandæ matris, à populo, à quo fuerat absolutus, gratificaretur. Qua liberalitate mox tribunatum plebis absens consecutus est.

ANNVS MVNDI 3727.

IEDDOÆ Ducis & Pontificis 38.

Imperij ALEXANDRI 4. Regni 10.

OLYMP. CXIII. An. 2. V. C. 426.

ANTE CHRISTVM 326.

I. Alexander 6 oppida condit.

DVm ad Zariaspa Sogdianorum, vel vt alij malunt, Bactrianorum in hybernis commoratur Alexander, & exercitum suum aliqua quiete reficit, eique nouas variis ex locis copias adiungit, circa Marginiam vrbem sex oppidis condendis sedem eligit, quæ modicis inter se spatiis dissita, mutuum sibi auxilium præberent, & instar freni domitis gentibus essent. Erat porro apud Sogdianos inaccessa rupes 30 stadiorum altitudine, & 150 circuitu, quam Arimazes Sogdianus, congesto ad biennium commeatu, cum 30. millibus armatorum obtinebat; eam Alexander incredibili ausu, per asperrima rupium aggressus, obstupefactis omnibus, ad deditionem arbitrariam compulit, sub imminentis veris initia, vt ait Arrianus. Nam trecentos iuuenes præmiorum magnitudine incitauit, qui ferreis fulcris, quæ subinde defigebant, connisi in altum paulatim euadebant. Triginta duo fallente vestigio in ima deuoluti periere, cæteri semilaceri, seminecesque ad verticem euasere, & Macedones sine pennis volare posse docuerunt. Verum hæc concinnius fortasse quam verius dicta sunt, & in Annalibus examinantur.

Sogdiana rupes deditione capta l. 4. vide Curtium l. 7. extrem.

II. Clades Macedonum à Bactrianis Curt. l. 8.

Exinde Alexander copias suas tripertito diuisit, quoniam multis locis sparsi erant hostes: partem vnam Hephæstioni, alteram Cœnoni regendam dedit, tertiam retinuit sibi. Exules Bactriani cum octingentis equitibus Massagetarum proximos vicos vastauerãt; ad quos coërcendos cum Attinas cum trecentis equitibus incautius processisset, ab iis cum suis interemptus est. Sed ea clades mox à Cratero, altero Alexandri duce, cum vniuerso equitatu superueniente vindicata est, & totius regionis defectiu finita. Alexander autem Maracandam repetiit, vbi Scythæ affinitatem cum Macedonibus postularunt, & Alexandro nuptias filiæ regis sui obtulerunt. Phratapbernes etiam, qui Massagetis præerat & Dahis, misit qui se imperata facturum pollicerentur, vtraque legatio benignè audita est. Qua forsan occasione lætus Alexander, solenne conuiuium Maracandæ cum principibus suis celebrauit, quod luctuosa cædis Cliti catastrophe terminatum est.

Alia vicissim eis prospera.

III. Clitum in conuiuio cædit.

Erat hic vetus Philippi miles, de Alexandro benemeritus, multisque bellicis operibus clarus. Cum ergo Rex mero incalesceos res à se præclare gestas immodicè celebraret, Philippi autem patris sui obtereret, Clitus contra, qui in contemptu operum Philippi se contemni putabat, præterita efferre, præsentia imminuere, cum magna Alexandri offensione cœpit

dolorem tamen altum pressit, contentus iussisse vt ex conuiuio excederet. Quod dum Clitus facere cunctatur, pergit potius lingua intemperanter abuti, hasta à rege lateri immersa confoditur. Cuius facinoris postridie ita illum pœnituit, vt eadem hasta primum, deinde inedia perire statueret. Donec illum amici consolandi causa cum alia, tum illud quoque protulerunt Clitum iure cæsum fuisse. Et certe si vera sunt quæ de illius contentione referuntur, negari non potest, quin Clitus valde imprudenter se gesserit, multumque in obseruationem principi suo debitam peccarit.

Moxque facti pœnitet.

IV. Amyntæ clades.

Decē porro diebus, maxime ad confirmandū, pudorē Maracandæ consumptis, cū parte exercitus Ephestionem misit in Bactrianā regionem commeatum in hyemem paraturum. Ipsam autem prouinciam, Clito nuper destinatam, Amyntæ dedit: quem Bactriani exules ad duo millia ducenti improuisò adorti, post anceps prælium atque diuturnum, haud multi terga Macedonibus dedere: qui nihilominus veniam ab Alexandro, etiam post alteram defectionem impetrarunt. Quibus in fidem receptis, in regionem quam Nautam appellant, Rex cum exercitu venit, quam cum Sysimithe Satrapa, Opera Oxyartis in deditionem accepit. Id tamen imperium eidem restituit, spe maioris etiā prouinciæ facta, si cum fide Alexandri amicitiam coleret: duosque iuuenes patre tradente secum militaturos sequi iussit. Dahas deinde, quos Arrianus Scythas interpretatur, statuerat petere, vbi Spitamenem, quem iam dudum persequebatur, esse cognorat, sed hoc cum labore Spitamenis vxor, proprio scelere leuauit. Cum enim perpetuis excursionibus fatigata marito persuadere non posset vt clementiam Alexandri experiretur, cuius denique manus effugere non posset, alto consopitum somno capite truncauit. Sed Alexander morte scelerati hominis lætus, authorem tamen facinoris auersatus est. At Dahæ Spitamenis nece comperta, Dataphernem defectionis eius participem, vinctum Alexandro, seque ipsos dedunt.

Sysimithis deditio.

Spitamenis cædes ab vxore.

Curt. l. 8.

V. Bellum Romanum contra Palæpolitas & Samnites.

Hoc anno cum Palæpolitæ Neapolitanis vicini, Samnitici auxilij fiducia, vicinos suos socios populi Romani deprædati essent, neque rogati satisfacerent, bellum eis indictum est. Inter Coll. prouinciis comparatis Palæpolitæ Publio sorte obuenerunt, Cornelius altero exercitu Samnitibus, si qua se mouerent, oppositus in agro Campano stetit. Publius autem Senatum monuit Palæpolim munitam aduentu duorum millium Nolanorum militum, & quatuor Samnitium: qui cum Romanorum legatis expostulantibus atrociter respondissent, vt qui bellum mallebant, quam pacem, in illos quoque bellum decretum est. Verum cum & comitiorū dies instaret, & Publium, sic enim quidam appellant, imminentem hostium muris, auocari à spe capiendæ in dies vrbis, haud è Repub. esset, ei prorogatum est imperium, vt bellum proconsul administraret, Cornelium quoque in Samnium ingressum reuocari non placuit, itaque is Dictatorem comitiorum causa in exercitu noctu dixit M. Claudium Marcellum.

ANNVS MVNDI 3728.

IEDDOÆ Ducis & Pontificis 39.

Imperij ALEXANDRI 5. Regni 11.

OLYMP. CXIII. An. 3. V. C. 427.

ANTE CHRISTVM 325.

I. Alexander ius dicit populis. Cur. in. l. 8. Arrian. l. 4.

ALexander non modo subiugandis sibi populis operam dabat, sed recte etiam per præfectos suos gubernandis. Itaq; dum in hybernis moratur, conuertit animū ad ius eis dicendum, iniuriasque eorum vindicandas, adeo vt nonnullos præfectos exauctorarit, & in ordinem redegerit. Quibus ita gestis Indiā atque inde Oceanū petiturus, ne quid à tergo moueretur, quod destinata impedire posset, ea omnibus prouinciis triginta millia iuniorū legi iussit, & ad se armata perduci, obsides simul habiturus, & milites: omninoque sub signis centum & viginti armatorū millia numerauit. Quibus paratis, quomodo sibi diuinos honores vsurparet, agitare cœpit, quo illum maxime adulatores impellebant: Macedonibusque authores erāt vt Persarum more prostratis humi corporibus Alexandrum salutarent. Quibus cum Callisthenes philosophus, Aristotelis discipulus & cognatus, graui oratione resisteret, in Regis offensionem incurrit: sicut & Polyspercon, qui hunc Persarum morem deridebat; & vterque in custodiam coniectus est, sed Callisthenes diuturniorem.

Nouos habet delectus, & vult adorari.

II. Epheborum coniuratio, & iniusta Callisthenis cædes.

Eodem tempore cum Epheborum coniuratio in Alexandrum erupisset, Callisthenes quasi facinoris particeps, tametsi nusquam nominatus à coniuratis, iussu regis suppliciis tortus interiit: quod facinus magnam regi apud Græcos inuidiam concitasse tradit Q. Curtius. Erat enim & vir bonus, & de rege benemeritus, nec tamen aulæ & assentatorum ingenio accommodatus. Diuersas de eius morte sententias vide in Annalibus. Ea coniuratione patefacta oppressaque, Alexander adulto iam vere è Bactris mouet in Indiam, Amynta apud Bactrianos relicto, cum ter mille quingentis equitibus & decem millibus peditum. Indiæ fines ingresso, multi reguli obuiam progressi, se imperata facturos professi sunt. Cumque nemo amplius occurreret, Ephestionem & Perdiccā cum parte copiarum misit, ad eos subigendos, qui auersarentur imperium; iussitq; ad Indum Fluuium procedere, & nauigia facere quibus exercitus ad vlteriora transportari posset. Illi quia multa flumina superanda erant, sic iunxere rates, vt solutæ plaustris vehi possent, rursumque coniungi.

Hoc anno n. 7. & 8.

Res in India gestæ.

Naues solubiles. Vide a. m. 3088. n. 4.

III. Alexand. traiicit Indum.

Alexander suos secutus plurimis populis partim vi, partim deditione subactis, decimis sextis castris ad Indum flumen peruenit, & omnia à suis præparata ad traiiciendū inuenit. Eo traiectu occurrit rex Omphis, cognomento Taxiles, qui se iamdudum regnumque suum per legatos Alexandri fidei tradiderat. Itaque renouato in occursu fœdere magna munerum magnificentia vtrimque certatum est. Erant Taxili hostes duo reges; & vterque vltra

Hydaspem fluuium regnabat: quorum alter nomine Abiasares, missis ad Alexandrum legatis, in quibus erat ipsius regis frater, se suaque omnia fidei Alexandri permisit, itaque firmata inuicem pace ac fide, remissi sunt ad regem suum. Non sic alter nomine Porus, cuius tantus fuit ad bellum apparatus, transitumque Hydaspis prohibendum, vt Macedonas vehementer deterreret, flumine præsertim niuibus æstu solutis exundante.

IV. Qui traiecerit Alex.

Itaque totum erat Alexandri studium, vt hoste inscio flumen celeriter transmitteret. Cumque notasset in flumine insulam cæteris ampliorem, & tegendis insidiis idoneam, iussit Ptolemæum longius ab insula cum omnibus turmis obequitare, & præ se ferre fluminis traiecti spem, vt eò regias copias ex aduerso traduceret: tam longe autem progressus est, vt insula insidiis destinata non vltra esset in conspectu. Cumque maturus iam esset transitus somnra ac tetra tempestate exorta, signum dat Alexander, vt omnes silentio in rates ascenderent. Vacua erat ab hostibus ripa quæ petebatur: non deerant tamen speculatores à Poro dispositi; à quibus non prius conspectus est Alexander, quam præterita syluosa illa insula non procul à ripa abesset. Dumque speculatores quanta maxima celeritate possunt ad Porum contendunt, eique rem totam trepidi nunciant, primus Alexander desilit in terram, & suos, vt quique transibant, dirigit in ordines ad pugnam.

V. Eius pugna cum Poro.

Dum cæteri transeunt, Alexander cum robore equitatus sui antecedit, sagittariis & peditibus celeriter sequi iussis. Occurrit & Porus cum ingentibus copiis curruum, equitum, elephantorum. Diu anceps certamen fuit, & victoria fluctuans modo in Macedonas, modo in Indos inclinabat, elephantis præsertim, primo in hostes, deinde in suos, vulneribus Macedonum efferatis. Porus autem tela ex elephante suo in circumfusos ingerebat, pluribusque vulneratis, ipse vndique maxime omnium petebatur; iamque nouem acceptis pectore tergóque vulneribus, rector belluæ eam concitat in fugam sequente Alexandro, qui dum equum mutat Bucephalo vulneribus confosso, tardius insecutus est Porum. Iam tamen aderat, cum elephantus quoque deficiebat; & Porus grauatus telis lababat ex bellua: cum Indus, qui elephantum regebat, descendere eum velle ratus; elephantum de more procumbere iussit in genua; qui vt se summisit, cæteri quoque, prout erant instituti in terram corpora demiserunt; quæ res & Porum, & cæteros victoribus tradidit; quos Alexander honore & beneuolentia prosecutus, studiosè curatos in amicitiam recepit; quam Porus constanter retinuit, coluitque.

Bucephali cædes.

Ineunt amicitiam.

VI. Res à victoria gesta.

Eum autem Alexander non auito solum regno restituit, sed donauit etiam ampliore. Taxilem quoque Poro conciliatum in suum regnum misit, iussum ad se cum lectissimis copiis, & elephantis postmodum reuerti. Ipse autem tam insigni victoria lætus, qua sibi orientis fines apertos esse censebat, Soli victimis Persico more cæsis, milites pro concione laudatos, præmiisque donatos docet, quidquid Indis vlrium fuisset proxima pugna prostratum reliqua prædam tantum opimam fore. Ex quo magna alacritate indita militi, duas vrbes ad oram vtramque Hydaspis condit. Inde ad Acesinem fluuium adit, quem in mare decursurum Ganges intercipit. Is stadiis quindecim latus, vt ait Arrianus, magnis asperisque cautibus, transitu difficilis est, quem partim nauigiis, partim vtribus trāsmisit; non pauci tamē, qui nauibus traiiciebant, illisi cautibus periere. Transmisso flumine Cœnum cum suis copiis ad ripam relinquit, qui reliqui exercitus transitū curaret, & imperaret in subiecta India commeatus deuectionem. Ipse cum expeditissimo milite Porum, alterum ab amico persequitur, eiusque fugitiui regnum, totamque illam regionem gubernandam alteri Poro dedit.

Duæ vrbes conditæ.

Transitus Acesinis flu.

Alius Porus.

VII. Res ad Hydraotem flu. gesta, & cum Cathæis ad Sangalam.

Inde Hydraotem fluuium Acesine nihilo latitudine minorem, minus tamen rapidum minore negotio traiecit, obuiosque populos partim vi, partim deditione subegit, in quibus regnum Sophitis, gentis, vt apud Barbaros, sapientia excellentis, vnde illis nomen a Græcis impositum videri potest, de quibus pluribus, Q. Curtius. Cum Cathæis strenuis in primis ac bellicosis viris plus negotij fuit. Ad Sangalam tamen cum feliciter à Macedonibus pugnatum esset, ipsa vrbs obsessa, a suisque ciuibus noctu deserta est, sed cum fugitiui in paratos Macedonas incidissent, plurimis desideratis, in vrbem semel iterumque repulsi sunt; Sed ea mox, magna cum Indorum strage; expugnata, ac solo æquata est, regione Indis, qui deditionem fecerant, ab Alexandro attributa, præsidióque vrbibus imposito, ipse cum exercitu ad Hypasim amnem processit, qui expeditionis Alexandri terminus fuit. Etsi intra triduum vlterius progredi statuerat, ibi tamen subsistere, atque hyemare coactus est, vt anno sequenti dicetur.

VIII. Res gesta cum Lucanis & Palæpolitanis;

Noui Consules cum iussu populi misissent, qui bellum Samnitibus indiceret, noua ipsis auxilia Lucanorum & Appulorum accessisse cognouerunt; qui tamen ad Romanorum amicitiam traducti sunt; à qua mox Tarentinorum fraude qui sibi à Romanis timebant, abducti sunt; cum Lucanis quibusdam pretio conductis persuasissent, vt se mutuo flagris lacerarent, atque ita concisi se populo spectandos præbuissent, adiecta calumnia, se ita iussu Consulis tractatos, quod Romana castra ingredi ausi essent, ac tantum non securi percussos. Id cum populo persuasissent, bellum contra Romanos postulatum est, & societas cum Samnitibus renouata. Porro Palæpolitani cum in vrbe sua malè & contumeliosè à præsidariis Samnitium & Nolanorum tractarentur, leuissimum malorum deditio ad Romanos visa est, idque perfectum, Samnitibus & Nolanis ingeniosè vrbe pulsis. Publio triumphus Romę decretus: cui duo singularia primùm contigere, prorogatio imperij; & triumphus transacto consulatu.

Prima imperij prorogatio, & triumphus post Consulatum.

(.·.)

ANNVS MVNDI 3729.

IEDDOÆ Ducis & Pontificis 40.

Imperij ALEXANDRI 6. Regni 12

OLYMP. CXIII. A. 4. VR. C. 428.

ANTE CHRISTVM 324.

I. De regressu ad Hypasin contentio Alexandri cum suis.

HAbet hic annus Alexandri ex vltima prope India regressionẽ, quando Macedones lõginqna peregrinatione corporibus animisque fatigatis, & insuper auditis, quę vlteriore progressione vehemẽter absterrerent, Alexandrum iter ab Hypasi flumine reflectere domum versus perpulere. Non frangebatur Alexander periculis, quæ magna ex parte vana esse credebat, & totius orbis imperium mente complexus, se in exordiis adhuc esse credebat. Sed Macedones partim fortunam suam in castris deplorabant, partim se regem secuturos negabant. Adhibuit è contrario monita princeps, adhibuit & preces vehementissimas, ne tantas spes, tamque opportunas animi debilitate infringerent. Sed illi demissis in terram capitibus, in tristi silentio perseuerabãt. Cum Cœnus annuentibus sociis, pro militibus orationem habuit, qua negabat eos bellica munia detractare, sed sustinere posse. Cumque in eandem sententiam, plura magno animi sensu dixisset, clamor vndique cum ploratu exoritur, orantium, vt suorum tanquam pater misereretur, & precibus acquiesceret.

II. Quibus denique cedit.

Quæ indignè ferens Alexander, exiliens è tribunali concionem dimisit: qua postridie rursum iracundè conuocata, se quidem vlterius perrecturum dixit. Neminem vero Macedonum ad sequendum coacturum: neque enim defuturos, qui regem suum sua sponte sequerentur: iis autem qui abire statuissent, per se liberum esse; amicis porro nunciarent, Rege suo in mediis hostibus destituto, se domum reuerti. Quæ cum dixisset, in tabernaculum se recepit, neque amicorum quempiam ad tertium diem in colloquium admisit, expectans si qua forte animorum mutatio in exercitu fieret, qui cum nihilominus in proposito persisteret, ipse super transitu exta consuluit, quæ cum infausta portenderent, conuocatis amicis iussit exercitui renunciari, quoniam ipsum omnia ab vlteriore profectione reuocarent, statutum sibi esse domum reuerti. Ea vox magna lætitiæ significatione accepta est, omnibus Alexandro fausta precantibus, qui à cæteris omnibus inuictus, à suis se vinci passus esset.

III. Monimentum expeditionis, Et regressionis initium.

Interea monimentum expeditionis suæ, & profectionis terminos statuere decreuit, duodecim aras ex quadrato lapide visendæ magnitudinis, & vt ait Diodorus 50 cubitorum, vel, vt ait Arrianus, maximis turribus bellicis pares. Tum toti regioni ad Hypasim amnem Porum præfecit, ipse ad Hydraotem fluuium redit; quo traiecto ad Acesinem retrocedit, vbi vrbem exædificatam Ephestionis industria reperit. Ibidem Cœnus, qui maxime reditum vrserat, morbo extinctus est. In eam vrbem inductis colonis ex finitimis, & mercenariis ad militiam inceptis, ipse quæ ad nauigationem Oceanũ versus necessaria erant, parare cœpit, & Abisarem tum ægrum prouinciæ istius Satrapam constituit, tributis quæ penderet imperatis, moxquẽ Acesine transmisso ad Hydaspem venit, per quem paratam classem in Oceanum nauigare iussit, in qua naues erant triginta, octoginta remorum, & in vniuersum omnes naues bis mille vt Arriano placet, Curtius tamen & Diodorus mille tantum numerant. Conuocatis porro amicis, & omnium Indorum sibi parentium legatis, vniuersæ regioni à se deuictæ, id est gentibus omnino septem, & vrbibus supra duo millia Porum regem constituit.

Classis Alexandri

IV. Harpali fuga, res in Græcia gesta, & cædes.

Dum autem Alexander ex Indiis reuertitur; multæ ad eum querelæ populorum de Satrapis eius deferuntur, in quos dum seuerè animaduertit, Harpalus, cuius fidei thesauros Babylonis, & regia vectigalia commiserat, cum existimaret, eum nunquam ex illa expeditione rediturum, sibi male conscius solum vertere statuit, atque in Græciam, Atheniensibus in primis demerendis, proficisci, itáque fecit; quinque millibus talentũm congregatis, & sex militum millibus mercede conductis, traiecit in Atticam, seque & sua Atheniensium fidei commisit, Oratores in eam rem, in primisque Demosthenem auro corrupit. At populus bello neque iusto, neque necessario implicari se passus non est, sed Harpalum vrbe interdixit, Demosthenes quinquaginta talentis æstimata lite, in vincula coniectus est, vnde mox elapsus est fuga. Eadem quoque arte Harpalus Antipatrũ & Olympiadem effugit, & ad milites suos, quos in Tænaro Laconiæ promontorio reliquerat, nauigauit, vnde profectus in Cretam, Thimbrone, vno ex amicis suis, dolo interfectus est.

V. Alexander Oceanum petens rem benegerit, & tempestate vexatur.

Quæ vbi didicit Alexander consilium traijciendi in Europam omisit: sed Babylonem cogitans, secundo Hydaspis flumine defertur, atque ex itinere nonnullos Indos partim vi subegit, partim deditione accepit. Accelerabat autem iter, vt Mallos & Oxidracas antequã conuenirent, occuparet. Eos enim bellicosissimos esse didicerat, & alioqui inter se hostes, nunc in communi periculo contra Alexandrum armis animisque coniungi velle. Ergo quinto die in eum peruenit locum, in quo Acesines influit in Hydaspem, vbi graue naufragij, periculũ adiit; multæ quippe conquassatæ sunt naues, duæ ita inter se collisæ, vt cum vectoribus in omnium conspectu perierint. Mox autem diuisa classe, quosdam præcedere Hephestione duce, quosdam triduo post cum Ptolemæo Lagi subsequi iussit, vt qui vnum hostem effugeret, in alterum incurreret.

VI. Apud Mallos cũ summo vitæ discrimine pugnat.

Ipse autem terrestri itinere per Siticulosam regionem, cum tertia copiarum parte celeriter contendit in Mallos: quibus ex improuiso superueniens, plerosque variis præliis fudit, ceciditque, vrbes vi captas succendit. Tandem vnam vrbem Mallorum, aut vt placet Curtio, Oxidracarum venit, in qua omnium grauissimum vitæ discrimen adiit; ibi enim solus contra populum totum, Deo ipsum protegente ita pugnauit, vt periculosum tamen vulnus acciperet, sed curatione vel excarnificatione potius fortiter tolerata, in spem vitæ rediit, quam ægre

exer-

a 15. & seqq.

Eosque cũ Oxidracis deditione recipit.

exercitui suu probauit, donec in lectica primum, inde in equo apparuit, postremo etiam pedes in tabernaculum suum transiit. Rem totam accuratius explicatam in Annalibus studiosus Lector inueniet, hoc ipso anno. Malli autem per legatos Alexandro totius gentis deditionem fecerunt, quos Oxidracæ sunt imitati additis muneribus leonum, & tygrium domitorum; vtrique genti Satrapam Philippum constituit.

VII. Aliosque item populos.

His rebus ita gestis, nauibusque compluribus, dum pectus curatur, constructis, militeque iis imposito; secundo flumine Oceanum versus cursum dirigit, vsque ad eum locum in quo Acesines in Indum euoluitur. Ibi plerosque populos per legatos in amicitiam recipit: ibi vrbem condi, ibi naualia construi iubet, ratus populosam & claram loci opportunitate ciuitatem fore. Inde in Sogdianorum regionem nauigauit, ibique aliam vrbem construi iussit, vnde in Musicanum regnum prouectus, Regem cum amplissimis muneribus obuiũ habuit, quo in amicitiam recepto, pristinum illi reliquit imperium. In vrbe tamen regia arcem extrui iussit, & in ea præsidium imponi, ad vicinas gentes in officio continendas. Verum paulo post, dum aliquot alios regulos Alexander in ditionem suam redigit, Musicanus, Brachmanorum suasu, ab Alexandro deficit. In quem is subito misso exercitu, regnum eius occupat, eumque captum, & ad se adductum, in sua ipsius regione laqueo suspendi iubet; vnáque cum eo quotquot Brachmani ei fuerant defectionis authores.

Res cum rege Musicano gesta.

VIII. Deditio reguli Pattalorum.

Eodem tempore ad eum venit Pattalorum regulus qui eam regionem tenebat, quam Indus in formam quartæ litteræ Græcorum suo circuitu configurat. Is autem se suáque omnia permisit Alexandro, qui eum sua possidere iussit & nihilominus exercitui necessaria præparare. Cumque ibi se indus bifariam diuidat, statuit per eam partem Oceanum subire, quæ dextrorsum ferebatur, sed cum peritis locorum ducibus careret, vehementi tempestate, cum reciproco æstu Oceani vexatus est, in quem ingressus Neptuno sacrificat, & explorato qua fluminis parte tutior esset classi aditus Oceani, Pattala reuersus, per hyemem quæ erant ad reliquam nauigationem necessaria studiosè præparauit: itaque hic huius anni expeditionis Alexandrinæ finis fuit.

Alex. tempestate vexatur.

IX. Res Italicæ.

Romæ bellum aduersus Vestinos Samnitum socios erupit; ea prouincia Bruto, Samnium Camillo sorte euenit. Exercitus contra vtrosque seorsim educti, vt cura tuendorum finium inpliciti, arma coniungere non possent. At L. Furium grauis morbus bello subtraxit, iussusque Dictatorem rei gerendæ causa dicere L. Papyrium Cursorem dixit, qui Dictaturam serius inchoatam, negotiis exigentibus in annum sequentem protraxit, nec ea se prius abdicare permissus est, quam tempus creandorum Coss. aduenisset. Itaque Brutus hoc anno contra Vestinos feliciter pugnauit, eorum agris vastandis, ipsos pertraxit ad conferendas manus, eosdemque prælio victos castris exuit, & in vrbes compulsos tutos esse passus non est; sed Cutinam & Cingiliam vi cepit, prædam militibus permisit. Dictator autem, aut Magister potius equitum Fabius rem gessit contra Sabinos anno sequenti.

ANNVS MVNDI 3730.

IADDI Pont. vlt. ONIÆ 1.

PTOLEMÆI LAGI 1.

Imperij ALEXANDRI 7. Regni 13. & vlt.

OLYMP. CXIV. An. 1. VR. C. 429.

ANTE CHRISTVM 323.

I. Ratio temporis a Macha 18

OLympiadis CXIV. anno primo mortuum Babylone Alexandrum omnes prodidere. Sicut & annos regni duodecim, quod Scriptura ipsa confirmat a, Eusebius addit menses sex, Diodorus 7: Arrianus octo: quod tempus T. Liuius, & Æmilius Probus in Eumene vocauerunt annos 13. Sulpicius Seuerus hunc annum postremum Alexandri vocat septimum à deuicto Dario, regni & imperij annos recte distinguens, sed plura in huius epochæ confirmationem Annales dabunt. b

b n. 1. & 2.

II. Fames macedonum apud Gedrosios. c Arria. l. 6.

Dum autem Nearchus Alexandrinæ classi præfectus, tempus nauigationi opportunum expectat c. Alexander vicinos mari populos perlustrat, sibique subiugat. Sed quosdam præsertim Gedrosios per immensas cibi potusque necessitates, adeo vt ne à iumentis quidem suis abstinerent, tandem in Carmaniam peruenit, quo etiam Nearchus, iis regionibus circumnauigatis, peruenit qui & iussus est ad Susianorum regionem, & Tigridis ostia nauigare. Hephestionem autem cum magna parte copiarum præmisit in Persidem, quò ipse quoque profectus apud Pasargadas, Cyri maioris sepulchrum spoliatum ac perfractum, magno animi dolore reperit. Eius culpæ per calumniam rex Orsines à quodam Eunucho accusatus apud Alexandrum, iussu eius, per summam iniuriam interfectus est. Verum de Cyri sepulchro alibi actum est. d Inde Persepolim Persidis metropolim profectus, sera pœnitentia ægrè tulit regiam illius à se antea per temulentiam incensam.

Cyri sepulchrum.

Reditus Alex. in Persidem. d Olymp. 62. a. 2.

III. Calani Indi mors.

Hoc tempore Calanus, vnus de Indorum sapientibus, qui Alexandrum ad Persidem vsque persuasus à Taxile Indiæ regulo, secutus fuerat, eum ægrotare cœpisset, quod ei nunquam tota vita contigerat, statuit gloriosè, vt arbitrabatur, è vita decedere. Cumque illi, ab Alexandro, vt viueret persuaderi non potuisset, in paratum rogum vltro conscendit, hymnos patria lingua concinens, & Indico more coronatus, decoréque compositus in mediis flammis immotus stetit: tantum est animi in sententia obfirmati, in corpus imperium! Eius funus multiplici honore prosecutus est Alexander, variaque certamina musica, equestria, pugilatus, potandi denique celebrauit, vt in varia historia scripsit Ælianus e. Post hæc Susam profectus, in præfectos aliquot prouinciarum, qui desperato eius reditu, multa per vim & scelus perpetrarant, extremo supplicio affecit. Amicos autem multis modis honorauit, affecitque beneficiis.

e l. 2. c. 41.

IV. Varia in suos Alex. beneficia. *Arrianus.*

Nam Persarum ac Medorum illustrium filias octoginta matrimonio copulauit, omnium nuptias simul celebrauit ipse, atque omnibus dotes contulit. Aliis quoque Macedonibus, qui Asiaticas vxores duxissent, quorum numerus erat decem millium, sponsalia munera dedit.

Eiusdem vxores.

Ipse præter Roxanem, quam ante duxerat, Barsinem, ex Darij filiabus natu maximam, & Parysatin, ex Darij Ochi filiabus natu minimam accepit vxores. Adiecit etiam ad reliquam magnificentiam, vt omnium suorum militum debita dissolueret, quæ largitio dicitur ad viginti millia talentûm peruenisse: Dona etiam aliis alia pro cuiusque meritis & dignitate distribuit. Quibus peractis ipse classe, quæ iam in Susiorum regionem erat appulsa, conscensis cum parte copiarum nauibus, per Eulæum amnem ad mare nauigauit, indeque ad Tigridis ostia contendit, & ad opim vrbem ad Tigrim sitam venit. Vbi cum missionem dedisset omnibus, qui patriam repetere voluissent, qui autem manere vellent, se felices facturum polliceretur. Ipsi regis orationem in deteriorem partem interpretati, quasi despectui haberentur, & bello inutiles censerentur, seditionem incœptantes à verborum insolentia non abstinuerunt.

Dat missionem suis.

V. Inde orta seditio, eáque seuere compressa. *Arrianus.*

Hic Alexander in iram concitatus è solio prosiliens, tredecim ex iis qui seditionem commouebant, per Argyraspidas suos statim comprehendi, & ad supplicium rapi iubet. Quo facto cum reliqui attoniti siluissent, rursum solio conscenso eorum eis ingratitudinem prolixè exprobrauit: qui tot acceptis à patre, & à seipso beneficiis, eum nunc deserere, & fidei Barbarorum permittere non dubitarent. Ea obiurgatione & sociorum pœna deterriti, quid de ipsis quoque Rex statueret: suspensa mente expectabant. Nam rex biduo neque corpus curauit, neque amicorum quemquam ad se admisit. Tertio die vocatis ad se Persarum principibus ductus agminum inter eos partitus est, & ad osculum admisit. Quare moti Macedones armis ante regiam in signum pœnitentiæ proiectis, veniam pro foribus cum clamore deposcebant; quam commotus ad misericordiam Alexander, cum lacrymis dedit, eamque publico epulo confirmauit. Tum eorum aliquos, qui propter ætatem, aut corporis infirmitatem bello inutiles erant, liberaliter donatos in patriam remisit, Asiaticos tamen eorum liberos apud se retinuit, vtique prudenter; patribus autem Craterum quem habebat charissimum, & Polyspercontem duces longi itineris dedit.

Macedonum pœnitentia.

VI. Craterum mittit in Macedoniam vnde reuocat Antipatrum.

Cæterum Craterum voluit in Europa regno Macedoniæ, Thraciæ, Thessaliæ, & restituendæ libertati Græcorum præesse. Antipatrũ vero, in eorum qui dimissi erant locum, alios, Macedones, ætate ac viribus florentes in Asiam ad se adducere, quod sciret ei cum Olympiade in Macedonia non satis conuenire; quod tam ægro animo tulit Antipater, vt de veneno Alexandro tradendo statueret. Cum iisdem emeritis missus est Nicanor Stagirita, cum epistola Alexandri de reuocandis in patriam exulibus, vt in singulis vrbibus multos sibi deuinctos haberet. Ea in ludis Olympicis, qui tunc celebrabantur recitata, soli Athenienses & Aetoli restitere. Contra quos dum bellum & classem parat, immatura morte sublatus est. Bellum autem mox ab Antipatro contra Athenienses gestum est. Interim rex ad Ecbatana Mediæ profectus, dum regni negotia disponit, Hephestionem, quem fratris habebat loco, morbo sublatum amisit, & intemperanter luxit, & rege indigna perpetrauit, vt in Annalibus explicauimus, ex Diodoro, Arriano & Plutarcho.

Curt. l. 10.

Exules Græciæ reuocari iubet.

Hephestiõ in Ecbatanis moritur.

Hoc anno n. 14.

Postmodum autem in Babyloniam reuertitur, reclamantibus vatibus, & portentis: ibique omnium gentium legatos benignè susceptos domum remisit. Iisdem fere diebus conuiuium apud Thessalum Medium institutum est, ad quod rex quoque cum sodalibus venit, vbi potus intemperantia morbo correptus interijt, vt plerique omnes, excepto Curtio retulerunt, in quibus Arrianus, Plutarchus, Iustinus, Athenæus, Liuius, Diodorus, Paulus, Orosius, Suidas, Valerius Maximus, Solinus, & si qui alij. Nominatim autem Plutarchus ait regem cum splendido conuiuio excepisset Nearchum, atque inde more suo lotus, cubitum iter, ad Medium obnixè Rogantem comessatum iuisse, cumque in sequentem diem perpotasset, febre fuisse tentatum, ex qua cum vehementi siti cruciaretur, vinum potasse, itáque in phrænesim incidisse, ac trigesimo mensis Dasij, qui Iunio respondet, vita excessisse, vt Aristobulus apud Plutarchum scribit. Itaque veneni crimine repudiato, calumnia in Antipatrum, aut etiam in Aristotelem euanescit; valdéque dubia redduntur, quæ de vltimis eius cum suis ducibus colloquiis referuntur. Annulum tamen à moribundo Perdiccæ datum non videtur dubitandum, sed casu fortasse, aut per aliquod lucidum in delirio interuallum.

VII. Alex. Babylonem adit, ibique intemperantia potus moritur.

Diodorus.

Mortuus est ergo Alexander vix dimidium vitæ suæ curriculum emensus, anno videlicet ætatis trigesimo secundo expleto, & trigesimo tertio inchoato. Natus quippe est Olympiade centesima sexta ineunte, & mortuus sub initium centesimæ decimæ-quartæ. Virtutes eius plerique scriptores celebrauere, fortitudinem, liberalitatem, clementiam in victos, continentiam, mortis contemptum, in parentes ac superos pietatem, & si quæ sunt aliæ quarum examen in Annalibus Lector verarum virtutum amans reperiet. Corporis eius optima constitutio commendatur, ex qua pulchritudo, illibata in tot ac tantis laboribus sanitas, & odoris etiam in defuncto fragrantia, quibus corpus ad diem septimum sine tabe, nullo aromatum præsidio, conseruatum est. Quo ex euentu Plutarchus, Curtij de veneno refellit opinionem, veneni enim vestigia in extincto corpore tam diu asseruato apparuissent. Et mandauerat quidem Alexander Perdiccæ, vt corpus suum ad Ammonem ferri iuberet. Sed Ptolemæus Lagi, cui Ægyptus cessit, illud Memphim, & inde paucis post annis Alexandriam transtulit.

VIII. Ætas morientis, virtutes, corporisque dotes.

n. 25. & seqq.

Inde ad deliberationem de regni successione inter principes, ducesque primarios Alexandri ventum est; Cumque plurimi regis prærogatiuam, & quasi suffragium secuti, in

IX. Vniuersi regni successor Perdiccas, cũ Aridæo.

Per-

Perdiccam consentirent, & regis annulum tollere iuberent; is pudorem inter & cupiditatem hærebat, dum illi quod expetebat, pervicacius offerrent. Imprudens qui modestiam potius in gratiarum actione, quam in tergiuersatione non poneret. Turbas enim excitauit Meleager inimicus eius, in quibus mox occisus est. Ipse autem perducto in vrbem exercitu, concilium principum virorum habuit, in quo imperium ita diuidi placuit, vt Philippus quidem Aridæus Alexandri frater, qui in proximo tumultu rex salutatus fuerat, regni summã obtineret, eique Perdiccas adesset & præesset copiis, quæ regem sequebantur: quibus ita præfuit vt Aridæus regni vmbra videretur: Sicut & postea in Macedonia, cæso Perdicca, & Antipatro dominante.

X. Quod mox varie diuiditur. c. 11. 4.

Sub Aridæo igitur & Perdicca stabat quoquo modo imperium Magni Alexandri, sed illud mox, Daniele teste laceratum est. Q. enim Curtius libro decimo scribit decem prouincias quasi prima sortitione factas, quibus totidem Satrapæ præpositi fuerunt, qui deinceps regna, quibus erant præfecti, pro regibus gubernarunt. Deniq; maxima pars imperij per quatuor vẽtos, vt ait Propheta, & in quatuor Duces distracta est. Ptolemæus Lagi ad meridiem occupauit Ægyptum. Antipater cũ Aridæo Macedoniam ad occasum, Antigonus Pontum & Asiam ad septentrionem, Seleucus Nicanor Syriam & Babyloniam ad orientem. Quorum duo tantum regna deinceps persequemur, quæ frequenter à Scriptura memorantur, Syriæ videlicet & Ægypti, quæ illã regnũ Aquilonis, siue Græcorum, & regnum Austri crebro vocat. Res tamen Macedonias, plurimis annis cum Asiana Romanaque historia vehementer coniunctas, prætermittere, nec possumus, nec debemus.

Hier. in Dan. c. 8.

XI. Ptolemæi Lagi in Ægypto dominatus.

Primus omnium amicorum ac ducum Alexandri, Ptolemæus Lagi filius prouinciam Ægyptũ sortitus est, cum ea parte Africæ quæ in ditione Macedonum erat. Quam illi prouinciam tradidit Cleomenes, qui Alexandriã iussu Alexandri ædificari curauerat. Erat is homo impensis multisque iniuriis Ægyptios affecerat, vt ait Arrianus. Quo etiam factum est, vt Ptolemæus, qui non vulgari animi moderatione, fortitudine, sapientiáque pollebat, tanto Ægyptiis esset acceptior, tantóq; facilius aditum sibi pararet ad regnum, quod ad trecentos fere annos propagatum est. Etsi autem Lagi filius dictus est scribit tamen Pausanias in Atticis, eum fuisse Philippi filium ex Arsinoë concubina, quæ ex Philippo grauida, tradita est Lago, & apud eum Ptolemæum enixa est. Est porro hic primus Ptolemæi annus, qui magna ex parte cũ vltimo Alexandri concurrit; quemadmodum & postremus incidit in primũ Ptolemæi Philadelphi filij eius. Sicque verum est quod habet Eusebius in Chronico, eum annis quadraginta regnasse, nec falsum quod alij tradunt eum triginta octo annos Ægypto præfuisse, computatis scilicet, vel exclusis extremis.

Arrian. l. 7.

An Lagi filius.

l. 11. fi.

XII. Contentio inter Dictatorẽ & Magistrũ Equitum.

Quod ad Romanam rem attinet, nam Hebræa silet, nisi quod Oniam hoc tempore Pontificem Iosephus suggerit, repete Lector memoria, quæ anno superiore extremo diximus de anno hoc, in quo Dictator & Magister Equitum Consulum subire vices, re contra Samnites gerenda. Et anno quidem præterito res inchoata est; hoc autem, propter acerrimam vtriusque contentionem, primum aliquantulum impedita, deinde Imperatoris sapientia, & in milites humanitate, non exiguum habuit incrementum. Contentio autem fuit huiusmodi. Cum Dictator repetendorum auspiciorum causa Romam reuerteretur, simul Magistro Equitum Fabio edixit, ne absente se manum cum hoste consereret. At is iuuenili gloriæ cupiditate, & rei bene gerendæ opportunitate incitatus, pugnauit & vicit. At Papyrius vel Imperij sui contemptu, vel zelo militaris disciplinæ commotus, venit in castra. Cum interim Fabius, conscius audacis facti, milites sibi magno studio conciliauit, eorumque fidei vitam suam, fortunasque commendauit.

Ex Liuio l. 8.

XIII. Summum Fabij periculum.

Dictator statim à reditu conuocat concionem & per præconem Magistrum Equitum citat, cumque eo expostulat de auspiciis, imperioque suo neglectis, tum expediri virgas securesque iussit. Hic tumultuatur exercitus, & per contentionem res ad noctem trahitur; sub eam Fabius Romam profugit ad patrem, qui ter iam consul fuerat atque Dictator. Is de Dictatoris seueritate in Senatu questus, eius opem implorat, cuius precibus cum Papyrius non flecteretur, Pater tribunos appellans, ad populum prouocat, qui senis lachrymis, precibusque flexus, & iuuenis commiseratione victoris, Dictatorem rogat, vt sibi pœnam Magistri Equitum Dictator remitteret. Accedebant & Tribunorum preces, & vtriusque Fabij ad Dictatoris genua prouoluti: quibus illum denique donat, egregiè doctum de conseruatione disciplinæ militaris, cum omnium ordinum gratulatione ac lætitia. Exercitus tamen ab Imperatore factus est alienior, quod populi precibus dedisset Fabium, negatum suis. Itaque proxima in Samnites victoria, cessante milite impedita est, quem cum mox insigni humanitate leniuisset; victoriam ac triumphum est consecutus.

Exercitus in Dictatorem ira.

XIV. Demosthenis reditus in patriam.

Contigit hoc ipso anno reditus Demosthenis in patriam. Cum enim in Græcia Antipater pro Macedonum imperio Laosthenes pro Græcorum libertate bellum gererent, & pro vtrisque legati passim excurrerent, Demosthenes se legatis Atheniensium adiunxit, & populos Græciæ contra Macedones libertatis oppressores excitauit. Eo studio Athenienses excitati reditum ei decreuerunt: missaque ad eum Æginam triremi, ex Pyræeo in vrbem veniens, ab vniuersa ciuitate ad portas effusa gloriosè acceptus est.

ANNVS MVNDI 3731.

ONIÆ Pont. 2. PTOLO. LAGIDÆ 2.

Imperij ALEXANDRI 8.

OLYMP. CXIV. AN. 2. VR. C. 430.

ANTE CHRISTVM 322.

I. Imperium Alexandri continuatur.

QVamuis Alexāder superiore anno defunctus regnare desierit, diuiso in multos successores imperio, quia tamen Imperium, quod ab ipso partum ac fundatū est, & ex vsu Chronologorum, atque ipsius etiam Scripturæ in Machabæorum libris, Græcorum, appellatur, nondū inchoatum est, donec res Asię in Seleuci potestatem cesserunt, & familia Alexandri in Aridæo rege Macedoniæ eius, fratre, & matre Olympiade quoquomodo stabat: nec se adhuc Alexandri duces apertè reges dicebant reliquum tempus ad Seleucum primum, ab Alexandro Imperij Græci fundatore duximus appellandum. Oniæ quoque Pontificis secundum hoc anno ponimus, Iosephum secuti, qui ait Iaddum, quem Ieddoam Scriptura vocat, eodē quo Alexandrum tempore obijsse, & Oniam filium summi Sacerdotij successorem reliquisse.

Oniæ Pōtificatus. *l. 11. extr.*

II. Ptolemæus Aegyptum sibi stabilit. *Diodo. l. 18.*

Porro Ptolemæus Ægyptum citra periculum adeptus, perhumanū sese exhibebat Ægyptiis, & octo millibus talentûm potitus, mercenariū militem collegit, societatem quoque inijt cum Antipatro, qui rerum in Macedonia potiebatur, quod certo futurum sciret, vt Perdiccas sibi Satrapiam Ægypti eripere conaretur. Ex quo enim Perdiccas regias copias & regni administrationem adeptus est, vniuersum Alexandri affectabat Imperium. Et quamuis Antipatrum cogitabat opprimere, prius tamē Ægyptum occupandam putauit. Verum eū eius consilia Antipatro innotuissent Antigoni opera, qui ad eū ex Asia cum Demetrio filio profugerat, societatem cum Cratero, qui præfecturam Asiæ accepturus erat, inijt. Vtrique etiam placuit legatos mitti ad Ptolemæum, Perdiccæ maxime infensum, ipsisque amicum, & iisdem insidiis appetitum, societatis iungendæ causa, quæ Ptolemæo libentissimo iuncta est. Perdiccas autem, rebus in Asia compositis, iter Ægyptum versus intendit. Nec res vltra hoc anno inter Perdiccam & Ptolemæum progressa est.

Perdiccas affectat imperium, & fœdera contra ipsum.

III. Bellum Lamiacū. Antipater obsidetur.

Bellum autem superiore anno Macedonas inter & Græcos inchoatum, quod Lamiacum est appellatum; hoc anno finitum est. Cum Antipater à Græcis prælio victus esset, seque Lamiæ vrbe Thessaliæ permunita inclusisset, & suppetias ex Asia præstolaretur, à Græcis duce Laosthene obsidetur, sed is eruptione à Macedonibus facta occiditur. Interea Antipater Leōnatū se ad euocat, qui copiis in Macedonia celeriter contractis ad eum proficiscitur. Quo cognito, Græci ei cum copiis occurrunt, priusquam ille se Antipatro coniungeret. Committitur pugna, & Thessalorū equitum virtute Leōnatus vincitur & multis vulneribus confossus occumbit. Postridie Antipater cum agmine suo se victis adiungit.; duplici nomine lætus, & quod copiis auctus esset, & quod Leonatus, ei futurus æmulus, occubuisset.

Reparat vires.

IV. Græcos classe vincit, & cogit ad pacem præsertim Athenienses.

Interea Græci qui classem auxerant, cum Macedonica ad Echinadas insulas congressi, bis prælio victi sunt. Craterus autem cum copiis non pœnitendis tam Macedonum, quam Persarum, se iungit Antipatro, simulque ingentem exercitum conficiunt. Moxque Græci, quorum copiæ longæ minores erant, coguntur ad certamen, victique pacem ab Antipatro petunt, & eam singulæ ciuitates sigillatim obtinent. Athenienses autem & Aetoli omnium inimicissimi Macedonico nomini, quique primi Lamiacum bellum conciuerant, à sociis derelicti, de bello frustra consultant, Antipatro in Athenienses omnem belli vim conuertente. Itaq; pacis causa Demadem mittūt ad Antipatrum, qui negat se alia conditione pacem Atheniensibus concessurum, nisi omnia sua eius potestati permitterent. Qua scilicet nuper conditione, Antipatro Lamiæ incluso, Athenienses se pacem facturos eius legatis responderent. Cui conditioni cum acquieuissent, præsidium eis militare Menyllo præfecto imposuit, & ad 12 millia, vel, vt alij habent, ad 22 millia ciuium tenuiorum in Thraciam è patria transtulit.

Et quibus conditionibus.

V. Demosthenis fuga; à populo damnatur, vt desertor *Plut. in eius vita.*

Mutata porro celeriter Atheniensium fortuna, res quoque Demosthenis illico in deterius conuersæ sunt, cum enim allatum esset Antipatrum & Craterum Athenas contendere, Demosthenes cum suis clam vrbe excedit, vt qui sibi conscius esset, se omnibus ingenij ac linguæ viribus, populum domi forisque aduersus Macedones concitasse. Eos populus, ex Demadis rogatione, rei capitalis damnauit, tanquam publicæ rei, in grauissimis eius difficillimisque temporibus, desertores. Fugit autem in Calauriam, quæ modica est in Trœzenio sinu insula, vbi proximo anno, vt dicemus, interijt. Aristoteles quoque hoc anno è Lycæo suo profugit, Theophrato in docendi munere sibi substituto. Nam qui infestum habuerat Alexandrum propter Callisthenem, sibi ab eius heredibus, in quorum manus venturæ erant Athenæ, metuebat. Supererant Ætoli, qui rebus suis diffisi, diserta magna ex parte Ætolia, in auia se montium loca receperant, vnde Macedonibus plurimum incommodabant; cum Antipater, Intellectis ab Antigono Perdiccæ consiliis, pacem cum illis quoquo modo composuit, sperans expeditis maioris momenti cum Perdicca negotiis, se illos fortunis omnibus euersurum. Sicq; Lamiacum bellum cum præsenti anno terminatum est.

Aristotelis fuga.

Antipatri pax cum Aetolis.

VI. Romanæ res.

In Italia Samnites, pro pace quam quærebant, annuas inducias retulerunt, quas ne sanctè quidem coluere. Nam cum Apuli recens eis se contra Romanos adiunxissent, animos ad bellum erexerunt. Sulpicio ergo consuli Samnites, Apuli Æmilio sorte obtigerunt, à quibus nihil memorabile actum est. Nocturnus tamen terror vrbem inuasit, & ad arma excitauit. Prima autem luce nec author, nec causa terroris vsquam apparuit, Dæmone mortales sibi obnoxios pro arbitrio ludificante.

ANNVS MVNDI 3732.

ONIÆ Pont. & PTOL. LAGIDÆ 3.

Imperij ALEXANDRI 9.

OLYMPIADIS CXV. An. 3. V. C. 431.

ANTE CHRISTVM 321.

I. Clarorum virorum cædes.

MVltis clarorum virorum, tam pacis, quam belli artibus insignium funetibus nobilitatis est hic annus. Perdiccas quippe ducum Alexandri clarissimus atque potentissimus, penes quem reges Macedoniæ Aridæus, & Alexandri filius cum regiis copiis erant, in Ægypto à suis interfectus est. Craterus quoque Alexandro charissimus, & Neoptolemus contra Eumenem pugnantes occumbunt. Postremo Philosophorum atque Oratorum clarissima lumina Aristoteles atque Demosthenes è viuis abierunt. Sed funera ista præcessit Alexandri funus, quod biennio ab Aridæo magnis sumptibus apparatum, maxima pompa Babylone in Ægyptum delatum est. Ptolemæus ei cum exercitu in Syriam vsque obuiam venit, & acceptum corpus magna cura prosecutus, ei delubrum Alexandriæ cōstruxit, & pro dignitate exequiis, ludisque funebribus honorauit. Quo facto, præter singularem, qua erga omnes vtebatur, humanitatem, & rerum gerendarum prudentiam, qua pollebat, omnium sibi Macedonum animos conciliauit.

Diod. l. 18.

Funus Alexandri celebratur

II. Res Eumenis.

Interea Perdiccas cum expeditionem in Ægyptum pararet, Eumenem virum fide ac fortitudine præstantem, & regiæ familiæ, quam Perdiccas tuebatur, addictissimum, ad Hellespontum cum idoneis copiis præmiserat, vt Antipatrum & Craterem traiectu in Asiam prohiberet; sed illi iam cum Macedonicis copiis traiecerant. Et Perdiccas quidem iusserat Eumeni subesse Neoptolemum, qui id indignum ratus dignitate sua, insidias Eumeni struere cœpit, & clam missis ad Antipatrum nunciis, societatem cum illo pactus est. Sed fraude detecta, ad manus conferendum adactus, & copias fere omnes amisit, & parum à cæde abfuit. Verum collectis ex fuga trecentis equitibus, ad Antipatrum se contulit & Craterum. Qui mox per legatos Eumenem ad se ingentibus promissis pertrahere conati sunt. Sed cum ei rebus omnibus antiquior esset data Perdiccæ fides, pugnandum fuit. At cum Craterus omnibus Eumenis copiis esset acceptissimus, rumore vulgauit se contra Neoptolemum, non contra Craterum iniri prælium. Neque contra illum in acie quenquam Macedonum, sed Persas ac Phœnices opposuit. Contra quos pugnans Craterus, ab equo cespitante excussus, in confuso equitum globo proculcatus, ignotus interiit. Neoptolemus autem in acie contra Eumenem singulariter congressus, ab eo victus atque occisus est.

Neoptolemus ei aduersatur, & ab eodē vincitur, & mox occiditur.

Eumenis prudentia contra Craterum pugnantis.

III. Perdiccæ in Ægypto imprudentia, & cædes.

Hæc dum in Asia geruntur, Perdiccas in Ægypto non procul Pelusio castra posuerat, vbi cum exercitum irrito labore fatigasset, & oppidum Nilo vicinum, cui nomen Mons Camelorum frustra obsedisset, damnis & ignominia plenus in castra sua reuersus est, eaque noctu mouet, & tacito itinere, in locum venit Memphi aduersum, vbi Nilus duas in partes scissus insulam efficit, quæ & castra & maximum exercitum capere posset. Eo dum parat traducere copias, supra duo suorum millia tam fluuij profunditate, quam armorum & corporum pondere, & belluarum voracitate amisit. Quo facto efferati in eum Macedones, duce Pythone, vno de primariis Alexandri amicis, vel Seleuco & Antigono, vt ait Probus, noctu eius tentorium inuadunt, eumque obtruncant, & Ptolemæo se dedunt. Atque ita qui se totius Imperij Alexandræi hæredem fore sperabat, tertio ab eius morte anno, in magno omnium odio extinctus est; aduersarijs in magna omnium gratia victoriáque derelictis. Eodem tumultu occisi sunt amicorum Perdiccæ fidelissimi, atque adeo soror eius Atalanta, quam vxorem duxerat Attalus classis eius gubernator, qui hoc nuncio accepto, Pelusio soluens cum classe Tyrum venit, vbi collectos Perdiccæ amicos recreauit.

Perdicca extincto delatus est nuncius victoriæ Eumenis, & cædis Crateris & Neoptolemi. Quod si pridie Perdiccæ mortem nuncius anteuertisset, nemo illi manus ausus esset inferre. Perdiccæ enim æmuli duorum ducum cæde valde debilitati erant. Nihilominus eo extincto Macedones Eumenem & Alceram Perdiccæ fratrem capite damnant, Antipatrum in Perdiccæ locum substituunt, qui Macedoniam cum filiis Alexandri, Hercule & Alexandro posthumo adit, vt reges in patriam reducat. Antigonum cum Cassandro filio suo aduersus Eumenem & Alcetam mittit, qui eos in Cappadocia bello persequitur. Verum Eumenes, rogatu Cleopatræ sororis Alexandri, superiorem Phrygiam adiit, ibique hyemauit. Interim autem Ptolemæus non contentus Ægypto, Perdicca cæso, & Antipatro cum regiis copiis à se in Macedoniam amandato, Phœniciam & Cœlesyriam, opera Seleuci Nicanoris, quem cum instis copiis illuc miserat, acquisiuit, præsidiisque firmauit, vt ex Diodoro liquet.

IV. Perdiccæ fautores damnantur. *Diodor.*

Ei succedit Antipater, qui Eumenem persequitur.

Ptolemæus Phœniciam acquirit, & Cœlesyriam. *In fi. anni huius.*

Hoc est tempus illud, de quo Iosephus initio libri duodecimi, vbi ait Ptolemæum Lagi Hierosolymam occupasse, opera scilicet Seleuci Nicanoris, qui postea Syriam & Babylonem proprio nomine tenuit; occupasse autem die Sabbati, Iudæis hostem minime arcentibus, sed quiete & in otio agentibus; propterea que Iudæis superstitionem ab Agatharchide exprobratam fuisse. Addit etiam plurimos Iudæos ex montano tractu à Ptolemæo in Ægyptum adductos. Aristeas in libello de Septuaginta Interpretibus ad centum millia scribit abducta. Ex eoque numero, Regem ad triginta millia armasse, & per varia præsidia distribuisse, vt si quando Ægyptij insolescerent, Iudæorum opera compescerentur. Cæteros autem seruituti addictos apparet. Nam Iosephus ipse tradit ad 120. millia Iudæorum in Ægypto seruientium, à Philadelpho huius filio liberos fuisse dimissos.

V. Cum Iudæa, ex qua magna vis captiuorū in Ægyptum abducitur.

VI.

Cum autem in Calauria lateret Demosthenes, cæterique exules alij aliis in locis, misit Antipa-

Mors Demosthenis & aliorum oratorum.

ter satellites ad eos comprehendendos, quorum dux erat Archias quidam, quem Phygadotherasti, quasi exulum venatorem appellabunt. Hic Hyperidem oratorem, Aristonicum Marathonium, & Himeræum Demetrij Phalerei fratrem, ex Aiacis fano extractos, Cleonas ad Antipatrum misit, vbi & interfecti sunt. Hyperidi linguam quoque tradunt excisam. Inde ad Demosthenem quem in Calauria sedere supplicem in delubro Neptuni acceperat, venit, iussitque secum venire ad Antipatrum. At is rogat tantulum moræ dum scribat ad suos. Calamum autem veneno imbutum ori admouit, cum de more mordicans, & aliquanto post cum vrgeretur ad discessum, ad aram transiens concidit, & cum gemitu animam efflauit. Hæc fere Plutarchus, qui addit decessisse decimo sexto mensis Pyanepsionis, qui Octobri dicitur respondere. Vixit autem annos sexaginta, tot enim ab anno vltimo nonagesimæ nonę Olympiadis, ad tertium centesimæ decimæ - quartæ numerantur, computatis extremis.

VII. Mors Aristotelis.

Quod ad mortem Aristotelis, quem omnes Chalcide insulæ Eubœæ metropoli postremò commoratum, & defunctum tradunt, Suidas ait obiisse hausto aconito. Causam vero mortis eandem illi fuisse quam Demostheni credidetim vti supra significauimus. Nec inuenio qui scribat vulgo iactatam fabulam, de Aristotele se in mare deiiciente, quod reciprocos illius cursus atque æstus capere non potuisset. Vixit autem annis sexaginta tribus, triennio enim Demosthene maior fuit, vt pote natus anno primo Olympiadis nonagesimæ nonæ. *Primus omnium*, ait de ipso Strabo, *qui nobis noti sunt Aristoteles. Bibliothecam congestis libris composuit, idque Ægypti reges facere docuit.* Id certe facile fuit Ptolemæo Lagidæ persuadere, viro non solum militari, sed etiam erudito, cuius de Alexandri expeditione historiam crebro laudat Arrianus.

l. 13.

VIII. Romana res.

In Italia contra Samnites ancipiti prælio diu certatum est. Cum enim à principio castra iniquiore loco posita fuissent, dum noctu ea mouentur, Samnites incursare in hostem, nouissimos carpere, iniquis ad transitum locis agmen detinere, denique pugnæ necessitatem afferre: in qua ita certarunt, vt ab hora diei tertia ad octauam certamen anceps esset, donec ad deserta Romanorum impedimenta irruerunt. Ibi enim circumuenti ab acie instructissima, turbati profligatique sunt, ipso hostium Imperatore interfecto. Hoc prælium Samnitium animos ita infregit, vt belli iniquitate damnata, fœderis frangendi authores, cum Romana præda dedendos adduxerint, pacem postularint, nec impetrarint. Romanus autem Imperator ex Senatus consulto triumphauit.

(c.)

ANNVS MVNDI 3733.

ONIÆ, & PTOLEMÆI LAGI 4.

Imperij ALEXANDRI 10.

OLYMPIADIS CXIV. AN. 4. V.C. 432.

ANTE CHRISTVM 320.

I. Eumenis & Antigoni gesta huius anni. Diodorus l. 18. Iust. l. 13.

AFflictis Perdiccæ rebus, Eumenes cum illius fratre, & amicis, arbitrio Antipatri à Macedonibus proscripti sunt. Missusque contra eos Antigonus cum Cassandro filio Antipatri, qui vtrinque proxima hyeme copias ingentes compararunt. Sed Antigonus contra Eumenem etiam proditionem molitus est. In castris enim Eumenis libellos spargi curauit, centum talenta, & honestum ordinem proponentes ei, qui Eumenem interfecisset. At Eumenes simulans à se sparsos illos libellos, prouidit vt deinceps non se ab hoste corrumpi, sed à duce tentari milites arbitrarentur. Non frustra tamen sollicitatos ab Antigono scribit Diodorus. Antigonus, ait, per internuncium cum Apollonide quodam equitum præfecto ingentibus promissis effecit, vt in pugna, Eumene prodito, ad hostes transiret. Quod cum fecisset, victoria, cum cæde octo millium Eumenianorum, & omnium impedimentorum præda ad Antigonum deuolauit.

II. Prudens Eumenis abstinentia.

Fugiens autem cum sexcentorum amicorum tam equitum, quam peditum manu comprehensum proditorem suspendit, & cum in Antigoni impedimenta, bonis omnibus referta incidisset, Menandrum qui ea seruabat, clam monuit vt se tutiore loco reciperet: tum aduersus illum apertè mouit, qui iam effugerat, sicque suorum odia vitauit, quos tanto lucro priuasset, & Macedones, quorum bonis pepercit sibi demereri voluit, & prouidit ne sui præda onusti, ad fugam minus habiles redderentur. Inde ad castellum munitum egregiè, Nora nomine, se contulit, militum suorum magna ex parte dimisso, quod pauciores essent quam ad signa conferenda, plures quam ad tegendam fugam satis.

Nora obsidetur.

Ibi obsessum Antigonus euocat ad colloquium dato obside filio fratris sui, eumque pro veteri amicitia perhumaniter accipit, cumque eum nullam veniæ aut salutis suæ mentionem facere videret, Satrapias sibi potius reddi postularet, hominis animi magnitudinem admiratus, de his se relaturum ad Antipatrum pollicitus, eum incolumem suæ arci restituit, in qua complures menses, atque adeo fere biennium perseuerauit, vbi cum suis viuebat hilariter, & equos artificiosè exercebat. Legatos autem ad Antipatrum de pace non ante sequentem annum misit. Antigonus autem relicto quod sufficeret ad castelli oppugnationem præsidio, contra Alcetam fratrem Perdiccæ, & Attalum classis eius præfectum contendit; quod ad sequentem annum videtur pertinere.

III. Romani à Samnitibus sub iugum missi.

Præsens autem Romanis admodum luctuosus ac probrosus fuit. C. enim Pontius Samnitium Imperator, Romanum exercitum in insidias arte perductum, & quasi in cauea conclusum, patris sui Herennij consilio derelicto, nec

liberos

liberos dimittere voluit, neque internecere, sed frustra pugnam, pacem ve postulantes irrisit, nunciauitque se inermes cum singulis vestimētis sub iugum missurum. Deditionem quamuis ignominiosam persuasit L. Lentulus legatus, quod ea diceret esse patriæ charitatem, vt tam ignominia, quam morte ciuium, si opus sit, seruanda videatur; præsertim cum rerum omnium inopia vrgerentur. Ergo primum sexcenti educuntur obsides, armis, cæterisque vestibus positis, & sub humili tigillo, duobus lignis hinc inde sustentato, sigillatim traducuntur, & in custodiam abducuntur. Inde Consules, sine licto ribus & paludamento, seminudi, inermesque traducuntur. Tum vt quisque gradus proximus erat, ita ignominiæ abiectus est: denique successere legiones, armatorum hostium risibus expositæ, Indéque se Capuam pudore pleni, indéque Romam noctu proripuere, lucem fugitantes. Consules quoque in priuato abditi, nihil pro magistratu agere, nisi quod expressum est S.C. vt Dictatorum comitiorum causa dicerent. Sicque annus ille abiit.

ANNVS MVNDI 3734.

ONIÆ, & PTOLEMÆI LAGI. 5.

Imperij ALEXANDRI 11.

OLYMP. CXV. An. 1. V. C. 433.

ANTE CHRISTVM 319.

I. Antigonus affectat imperium. *Diodor. l. 18*

Minuuntur in dies præclari illi duces ac bellatores Alexandri Magni, qui bus, cum orbem terrarum ille subiugauerat, & mutuis se cladibus conficiunt. Antigonus enim adiunctis sibi copiis Eumenianis Satrapiisque, & reditibus illarum potitus, ad maiora aspirare cœpit. Et quamuis in præsentia erga Antipatrum amicitiam præ se ferret, in animo tamen suo constituerat rebus suis rite confirmatis, neque Regibus deinceps, neque Antipatro obtemperare. Quæ causa fuit vt Eumenem, insignem fide ac fortitudine virum quē obsidebat, omni studio ad suas partes pertrahere conaretur, quod etiam post Antipatri mortem studiosius fecit. Nihilominus Eumenes crebro, cum expedito equite, erumpebat, & Antigoni munitiones modo incendebat, modo diiiciebat. *Probus in Eumen.*

II. In Alcetam & Attalum mouet.

Interea Antigonus, vt prius attigi, in Alcetam Perdiccæ fratrem, & Attalum eiusdem classis præfectum, qui soli de factione Perdiccæ resistere sibi posse videbantur, & rei summam adhuc dubiam tenere, expeditionem parat, & in Persidem è Cappadocia, vbi Eumenem vicerat, cum toto exercitu summa celeritate properat. Et primo cum equitatu Alcetæ feliciter inito prælio, via ei ad pedites aditus patuit. Inde altero prælio cum toto exercitu commisso, victor euadit, Attalum cum Docimo & Polemone aliisque ducibus capit, in fidemque receptos, ordinibus suis adscribit, cumque iis Alcetam, qui cum lectissima sexcentorum Pisidarum manu Termessum profugerat, persequitur. At is priusquam dederetur a ciuibus, mortem sibi ipse occupauit, cuius cadauer Antigonus triduo contumeliosè tractauit, inde Phrygiam versus iter intendit. Eumenes autem ex arce sua literas ad Antipatrum mittit & legatos, quibus auxilia contra Antigonum postular, impetratque. Ex quo apparet Antigoni consilia vel patefacta, vel suspecta esse cœpisse, vt est ambitio suspicax; neque enim alioqui inimicum impotem virium Antipater in gratiam reciperet, & amicum longe potentissimum, sibi sine causa redderet inimicum.

Eosque vincit suffque aggregat. Alcetas sibi manus infert.

Diodor. *Iustinus* Eumenis ad Antipatrum legati.

III. Romani Samnites ferociter vlciscuntur.

At Romani vlciscendæ contumeliæ studio flagrantes, primùm clarissimos ea tempestate duces Consules creant, qui statim de Caudina cum Samnitibus pace referunt, Posthumius ex consul senteutiam rogatus, censuit eam antiquandam, eorum deditione qui eam fecissent, ne vel iurata fœdera violarentur, vel patria ignominioso fœdere teneretur. Cui cum Senatus esset assensus, sponsores pacis, quorum ipse vnus erat, vincti Samnitibus à Fecialibus traduntur; sed illi oblatos non recipiunt, sed vinculis solui iubent, qui fide sua liberata, in castra Romana inuiolati redierunt. At Romani Coss. inter se partiti prouincias, Papyrius Luceriam in Apulia, vbi equites pacis obsides custodiebantur, petit; Philo in Samnio subsistit. Etsi autem cupiebant Samnites opem ferre Luceriæ, veriti tamen à tergo instantem Philonem, cum eo primùm pugnare statuerunt; sed tantus erat militum clamor prælium poscentium, vt nec adhortatio Imperatoris audiri potuerit, neque præliorum legitima seruari. Omnia quippe vesano impetu ira militaris agebat. Itaque fusi non modo hostes sunt, sed ne in castris quidam fugam tardare potuerunt: ibi plus quam in prælio sanguinis fusum est, & prædæ maior pars ira corrupta. Fugitiui autem coacto in vnum agmine Luceriam peruenere.

Deditis prius pacis authoribus.

IV. Luceria edomita, Samnites sub iugum missi.

Eodem contendit Philo, vbi iam Papyrius Luceriam obsessam fame fatigabat. Ea ne ad deditionem cogeret, Samnites signa cum Papyrio conferre statuunt. Cumque vtrique se ad prælium pararent, Tarentini frustra prælium impedire conati sunt. Pugnatum est, similique fuso exercitu, in vallum, in castra Romanus miles impetum facit, & ira exulcerante animos ignominia exulceratos, nulli ætati aut sexui, ac ne iumentis quidem parcitur, donec Consul receptui cani iussit, ne Luceriani sexcentos obsides desperatione trucidarent. Denique Luceria fame expugnatur. redduntur obsides, Samnites, ad septem millia, viciffim sub iugum missi, in quibus ipsum Pontium fuisse traditum est. Exercitus cum triumpho incredibilique lætitia in vrbem reductus est, Papyrio in annum sequentem continuatus est Consulatus.

(∴)

ANNVS MVNDI 3735.

ONIÆ, & PTOLEMÆI LAG. 6.

Imperij ALEXANDRI 12.

OLYMPIADIS CXV. AN. 2. V. C. 434.

ANTE CHRISTVM 318.

I. Antigonus res suas per se agere incipit. *Diodor.*

INcidit in hunc annum Antipatri mors, & Antigoni dominatus, quo cœpit non quidem se regem dicere, sed neminem agnoscare superiorem, & agere res suas ipse per sese, sicut sextum iam annum Ptolemæus Lagides in Ægypto. Et vt ab Antipatro ducamus initium, cum is in grauiorem morbum incidisset, seniumque migrationem è vita iuuaret, Athenienses Demadem Oratorem virum apud Macedones gratiosum mittunt, rogaturum vt præsidium Athenis impositum deduceret. Verum cum eius literæ pridem ad Perdiccam missæ, in Antipatrum contumeliosæ atque hostiles, deprehensæ fuissent, Cassander Antipatri filius, ipsum cum filio trucidauit.

Demades legatus Atheniensium occiditur.

Antipater moritur.

Moxque moritur Antipater Polysperconte regni curatore cum summa potestate relicto, Cassandrum autem filium suum Chiliarchum esse voluit, & in regno Alexandri potestate secundum. Id Cassander cum indignè ferret, & se idoneum iudicaret, qui patri, in regni administratione succederet, illico res nouas moliri cœpit.

II. Polysperconte successore designato cum graui offensione Cassandri.

Et Polyspercon quidem regni tutelam ex Antipatri voluntate adiit; contra eam tamen, ex amicorũ consilio, Olympiadem accersit, quæ in Epirum secesserat, quod ei male cum Antipatro conueniret, eamque hortatus est, vt filium Alexandri puellum adhuc, suæ curæ commendatum haberet. At Cassander cum amicis rus profectus eos ingentibus promissis ad principatus sibi deferendum inducit; & properè Nicanorem Athenas misit, qui Munychiam occuparet, priusquam obitus Antigoni vulgaretur. Simul etiam per legatos Ptolemæi amicitiam renouat, cæterosque quos potuit sibi duces adiungit; postremo clam è Macedonia profectus, Hellespontum petiit, indéque ad Antigonum in Asiam traiicit, vt eius quoque auxilio paternæ administrationi succederet. Operam veterator ille prolixe obtulit, memor, vt ferebat, amicitiæ in Antipatrum suæ. Qui tamen cupiebat cum præliis in Macedonia distineri, vt res suas ipse in Asia securius ageret, & nullius imperium in illa penitus agnosceret.

Qui res nouas molitur.

III. Antigonus Eumenem sibi conatur adiungere.

Quippe Macedoniam domestica Polysperconitis & Cassandri dissentione distractam videbat, ideóque nihil inde sibi timendum, & Ptolemæum in alterutrius partes abiturum. In Asia se Imperatorem regiarum copiarum pridem declaratum esse, viris opibusque, omnique bellico apparatu abundare; vnum Eumenem superesse virum egregium, quem pene haberet in potestate. Itaque ad eum sibi deuinciendum animum induxit, omniaque ipsi, eiusque amicis prolixè promisit, si tamen iusiurandum cœptis verbis emitteret, se eundem cum Antigono amicum & hostem habiturũ. At Eumenes, correcta formula, reges adiecit, & Olympiadem, quorum in primis hostibus & amicis hostem se atque amicum fore iurabat. Ita dimissus, copias illico contraxit, quod sibi ab Antigono timeret, qui mutationem formulæ, & dimissionem eius ægerrimè tulit, suosque acerbè obiurgauit ea de causa.

Dimittitur è castro.

IV. Polysperconó Græciæ ciuitates liberat.

Postquam autem Cassandri consilia in Macedonia patuerunt, Polyspercon Regum Tutor magnitudinem belli sibi cum Cassandro futuri prospiciens, vt qui Antigonum & Ptolemæum habiturus secum esset, viris pecuniisqua præpotentes, consilio cum suis inito, Græciæ ciuitates sibi obligare statuit, suæ cis pristina libertate, ac populari administratione reddita, sed eius beneficij Athenæ, iam à Cassandro occupatæ, participes esse nequiuerunt. Eumenem autem, iam regibus addictum, sibi modis omnibus deuincit, & ad bellum contra Antigonum gerendum, viris pecuniisque copiosè instruit: eique millle Argyraspides, tanquam totius Asiæ Imperatori designato, sacramento edito subesse iubet. Et hæc quidem in Asia & Macedonia hoc anno gesta.

Et Eumenem sibi deuincit.

V. Res in Italia gesta cum Ferẽtanis & Satricanis.

In Italia vero Consul Æmylius vno prælio cum Ferentanis debellauit, vrbem ipsam quò se fuga contulerat miles, obsidibus imperatis in deditionem accepit. Pari fortuna Consul alter cum Satricanis, qui ad Samnites defecerant, & præsidium eorum in vrbem receperant, rem gessit. Cum enim ad vrbis mœnia admouisset exercitum, ciues ad preces conuersi, monent insuper præsidium Samnitium proxima nocte oppido excessurum, quod ad obsidionem tolerandam impetratum cernerent. Consul de hora egressionis & porta monitus suis in insidiis opportunè collocatis, illud inuadit ac delet; interimque qui Romanis fidem fauauerant, alia porta eos admittunt, omniaque in Consulis potestatem venerunt: qui quæstione habita defectionis authores virgis cæsos securi percussit, validóque præsidio imposito, arma Satricanis ademit, & Romam ad triumphum discessit.

Præsidium Samnitium deletur.

ANNVS MVNDI 3736.

ONIÆ Pont. & PTOL. LAGIDÆ 7.

Imperij ALEXANDRI 13.

OLYMPIADIS CXV. AN. 3. V. C. 435.

ANTE CHRISTVM 317.

I. Olympiadis ad Eumenem literæ. *Diodor.*

REdditæ sunt hoc anno Eumeni Polyspercontis Regum Tutoris literæ, redditæ sunt etiam Olympiadis, quibus ab eo sollicitè opem sibi & Regibus postulabat, Regem nomine Aridæum Alexandri fratrem, & duos eius filios adhuc paruulos intelligens. Et quoniam eius prudentiæ & fidei plurimum tribuebat, consilium etiam poscebat ab eo, an sibi author esset diutius in Epiro subsistendi, an Macedoniam, quo eam Polyspercon euocabat, reuertendi. Cui respondit Eumenes, se in fide Alexandro debita con-

ſtanter permanſurum, nec Antigoni ambitioni adhæſurum. Adit Conſultum videri, vt in Epiro ad finem vſque belli permaneat. Sin autem cupiat in Macedoniam redire, omnium iniuriarum obliuiſcatur, neque in quenquam acerbiore vtatur imperio. At illa neutrum fecit, nam & in Macedoniam rediit, & in ea crudeliter ſe geſſit. Verum quoniam Antigonus copioſum exercitum contra ipſum duce menandro mittebat, ex Cappadocia, cum copiis quas habebat ad manum, relicta Cappadocia, Tauróque ſuperato in Ciliciam venit.

II. Eumenes ſibi demeretur argyraſpides.

Ibi Argyraſpidum duces Antigenes & Teutamus, Regum literis obſecuti, ad eum obuiam veniunt, cum mille ſuorum, quos tria millia eorumdem ſunt ſecuti, omnia prolixè pollicentes, & fortunæ in eo mutationem demirantes Quorum ne inuidiam in ſe concitaret, poteſtate ſua magna cum modeſtia & moderatione vſus eſt: & quingenta illa talenta, vltro à Polyſperconte oblata, ſibi non accepit, ſed in illos liberaliter effudit, & cæterorum militum ſtipendia, quibus copias ſuas vehementer auxit. Iniquo animo tulit Ptolemæus, qui Antigono conſentiebat, Argyraſpidas Eumeni coniunctos, eoſque ambo ab illo abducere conati ſunt, ſed irrito conatu. Quoniam vero minores habebat copias Eumenes, quam vt contra Antigonum aperto Marte pugnaret, Polyſpercontem in Aſiam cum copiis per Phœniciam transferre conatus eſt. At re parum ſibi ſuccedente, quod eam prouinciam cum Syria Seleucus occuparet, non ſine graui periculo Babyloniam verſus iter intendit, indéque deuenit in Perſidem, Antigono ex itinere male accepto: vbi per hyemem copias recreauit, & auxilia virorum pecuniarumque collegit,

Phœniciā adit & mox Perſidem.

III. Athenienſes Munychiam non recipiunt, & inſuper Piræeum amittunt.

Interea Nicanor, qui Caſſandri nomine Munychiam Athenis præſidio tenebat, ab Athenienſibus vrgebatur, vt ex ea decederet. At ille contra, etiam Piræeum occupauit, & legatos expoſtulantes ad Caſſandrum ablegauit, qui mox ab Antigono reuerſus, cum 25. nauibus longis, & quatuor militum millibus, Piræeum ſubiit, & clauſtra portus in poteſtatem redegit. At Munychiam Nicanor retinuit, cum manu, quæ tutando caſtello ſufficeret. Interim Polyſpercon cum magnis copiis aduenit, quibus diuiſis partem vnam ad obſidendum Piræeum conſtituit, eique Alexandrum filium præfecit, ipſe cum altera parte in Peloponneſum profectus, Megalopolitas obſedit: cumque longius protraheretur obſidio, relicta parte exercitus ad eam continuandam, ipſe Clitum claſſis præfectum in Helleſpontum mittit, qui ſe iungat Aridæo, & hoſtium ex Aſia tranſitum impediat. Ibi Clitus primùm feliciter pugnat, contra Caſſandri & Antigoni claſſem: ſed mox viciſſim Antigoni induſtria vincitur, & claſſe exutus, dum fuga elapſus, relicta naui Macedoniam cogitat, in Lyſimachi quoſdam milites delapſus, interiit.

Res à Polyſperconte geſta.

Cliti mors

IV. Ab eo Græci deficiunt ad Caſſandrū Quid Athenienſes.

Pleræque autem Græciæ ciuitates, cum irritos Polyſpercontis conatus ad Megalopolim vidiſſent, eo contempto ad Caſſandrum defecerunt. ibique Athenienſes de pace cum eo egerunt. iis legibus, vt cætera ſibi haberent Athenienſes, Caſſander autem Munychiam retineret, donec cum Regibus debellatum eſſet, & Præfectus vrbis eius arbitrio conſtitueretur. Electus eſt autem Demetrius Phalereus, qui Vrbem pacificè ipſis decem annis adminiſtrauit. Mox autem Nicanor, è nauali contra Clitum prælio victorem, claſſem in Piræeum reduxit, & in magno apud Caſſandrum honore fuit. Verum tumidum factum, & ſuis militibus, quibus Munychiam tenebat præſidentem, dolo interceptum necauit.

Nicanoris mors à Caſſandro

V. Phocionis iudicium, & cædes. l. 18.

Incidit in hunc quoque annum, Diodoro teſte, Phocyonis interitus. Accuſatus enim eſt quod Munychiam, & Piræeum hoſtibus libertatis publicæ prodidiſſet. Cumque factione populari cum aliis vrbe pulſus eſſet, ad Polyſpercontem profugerunt. Ad quem viciſſim Athenienſes miſerunt eorum accuſatores; quibus benignè auditis Polyſpercon, ſiue quod Phocyonem priuatim odiſſet, ſiue quod Ciuitati gratificari vellet, & ab æmulo ſuo Caſſandro alienare, Phocyonem cum ſuis comprehendit, & vinctos Athenas miſit poteſtate conceſſa vel interficiendi ſi vellet, vel abſoluendi. At populus, ne facta quidem Phocyoni poteſtate, vt ſe defenderet, omnia tumultu & vociferatione complebat; tandémque indicta cauſa, eum capite socioſque damnarunt, quam illi epota more patrio cicuta obierunt, omnium bonorum comploratione honorati. E quibus cum quidam rogaſſet, numquid vellet ad filium, *Maxime*, inquit, *iubeo vt iniuriarum populi Athenienſis obliuiſcatur*. Egregia plane vox viri magnanimi, & meliore Republ. digni.

Egregia hominis in patriam charitas. Plut in eius vita.

VI. Samnites negato fœdere, inducias obtinent.

Romæ hoc anno à frequentibus Samnitium populis de fœdere innouando legati, cum humi ſtrati Senatum mouiſſent, reiecti ſunt ad populum, qui negato fœdere, inducias biennij, multis fatigatus precibus conceſſit. Viuebat quippe adhuc recens memoria Caudinarum furcularum: & homines ſuperbos, inconſtantes, & ancipitis fidei, malebant perditos, quam fœderatos. Ex Apulia vero Theanenſes Canuſinique populationibus feſſi, obſidibus L. Plaucio Conſuli datis, in deditionem venerunt.

ANNVS MVNDI 3737.

ONIÆ, & PTOLEMÆI LAGI. 8.

Imperij ALEXANDRI 14.

OLYMP. CXV. An. 4. V. C. 436.

ANTE CHRISTVM 316.

I. Polyſpercō reducit Olympiadem.

ARidæus qui & Philippus Alexandri frater, ex Phylinna concubina Philippi, eiuſque vxor Eurydice militaribus artibus erudita, Macedoniæ præerat, cui non bene cum Polyſperconte regni Tutore conueniebat, ſicut nec Olympiadi dudū cum Antipatro Eam ob cauſam Polyſpercon Olympiadem cum Alexādro, Alexandri ex Roxane filio, in regnū reducere parabat. Qua re cognita Eurydice Caſſandrum è Peloponneſo, ad opem Macedoniæ ferendam euocat, & fortiſſimos quoſq; Macedonum, muneribus ac promiſſis ingentibus ad ſuas partes adducit: cum Polyſpercon iuncto ſibi Æacida

Aridæo & Eurydice reſiſtente qui à Macedonibus deſerti capiuntur.

Epirotarum rege, apud quem Olympias iam dudum versabatur, contra Eurydicem ducit exercitum. Iamque erant castra castris opposita, cum Macedones Olympiadis dignitatem reueriti, & Alexandri beneficiorum recordati, mutarunt animos, & Aridæo atque Eurydice desertis, ad Olympiadem & Polyspercontа transierunt. Ergo Philippus rex cum suo famulitio statim capitur, Eurydice paulò post, cum Amphipolim fuga petiisset.

II. Et ab Olympiade trucidantur.

Olympias comprehensos in tetram custodiam coniicit, quos cum diu malè tractasset, Aridæum sagittis à Thracibus configi iussit. Eurydicæ autem gladium, laqueum, & cicutam misit, vt qua morte perire mallet, eligeret. Quæ similia dona Olympiadi precata, zona vsa pro laqueo, vitam finiuit. Hæc fusius Diodorus. Nec Olympias hîc cædium finem fecit. Cum enim Cassandrom odisset, qui Aridæo & Eurydicæ fauerat, & hostis erat Polyspercontis, à quo in regnum fuerat restituta, Nicanorem Cassandri fratrem necauit. Tum de Cassandri amicis centum Macedones elegit, quos omnes trucidari iussit, cunctis eius crudelitatem detestantibus. Et meritò quidem, præsertim si meminerant, quod obliuisci non poterant, quomodo se ista non regina, sed furia, in Philippum maritum, & æmulam Cleopatram, ante aliquot annos gessisset, vt in morte Philippi diximus.

Muliere crudeli.

a. m. 3718. n. 6. 7. 8. & 9.

III. Eumenes Seleucum, & Pithonẽ frustra allicit.

Hæc dum geruntur in Macedonia, Eumenes memor sibi demandatæ à Polysperconte prouinciæ, missis ad Seleucum & Pithonem legatis, erat hic Mediæ, ille Babyloniæ Satrapa, postulauit vt auxilia regibus subministrarent, & secum contra eorum hostem Antigonum pugnarent. At illi negant se Eumeni obtemperaturos; quin etiam Antigenem & Argyraspidas sollicitant, vt Eumenem imperio spolient, sed frustra. Itaque Eumenes collaudata militum fide, & beneuolentia, contra vtrumque exercitum ducit, & Susam versus contendens ad Tigrim castra posuit: vbi illorum Satraparum fraude, aperta vetere quadam fossa, magnum adiit facta inundatione discrimen, sed eo depulso, Tigrim superat, Seleuco transitum per inducias permittente. Qui nihilominus Antigonum monet, vt quam citissimè contra Eumenem veniat. At is se maturius sex Satrapis, in quibus eminebat Peucestes, olim Alexandro charissimus, & corporis eius custos, & ingentibus eorum copiis coniungit, & in Susiana stipendiis exercitui in sex menses numeratis, cum quiete aliqua recreauit. Ea re intellecta substitit Antigonus, & maiores copias contraxit. Sicque annus præsens in Asia tractatus est.

Periclitatur.

Alios sex Satrapas sibi iungit.

IV. Apulia Romanis subiecta.

In Europa vero inclinatis semel in Apulia ad pacem & deditionem rebus, Theates ad nouos Coss. fœderis causa venerunt, populoque Romano authores erant pacis vniuersæ Apuliæ præstandæ. Impetrarunt autem vt ita fœdus daretur, vt in ditione populi Romani essent. Tarentum quoque in potestatem Iunij Consulis venit. Itaque Apulis perdomita in Lucanos itum est, ibique res prosperè gesta.

ANNVS MVNDI 3738.

ONIÆ, & PTOLEMÆI LAGI 9.

Imperij ALEXANDRI 15.

OLYMPIADIS CXVI. An. 1. V. C. 437.

ANTE CHRISTVM 315.

I. Antigonus in transitu Tigris male ab Eumene acceptus. Diodor. Plut.

INeunte Olympiade CXVI, aut potius transacta hyeme, & inchoante anno, in quo illa Olympias habitura erat initium, & in quo Iudæi Sabbaticum egerunt 165, Antigonus, motis è Mesopotamia castris, in Babyloniam venit, & cum Seleuco & Pithone societatem iniit, & Tigrim iunctis nauigiis traiicere conatur. Cum Eumenes eum transitu prohibiturus, ad Tigrim contendit: & transeuntem eam fluminis partem, quæ Pasitigris dicitur, tanta clade afficit, vt flumen cadaueribus compleret, & caperet ad quatuor millia. Itaque desperata traiectione ad Eulæum Susianæ amnem consedisse refert Diodorus, & in Mediam, per Cossæorum gentem duxisse, vbi Pithonis opera, exercitum suum male habitum equis & talentis instruxit. Quæ vbi resciuit Eumenes, Persepolim cum copiis 24. dierum itinere contendit, vbi à Peuceste, qui Persidis erat Satrapa, totus exercitus solenni epulo exceptus est, primatum sibi eius fauore ambiente. Sed eum Eumenes in officio continuit, fictis de aduentu Polyspercontis contra Antigonum literis; & insuper mutuo acceptis ab iis, à quibus sibi magis timebat quadringentis talentis vt de credita pecunia solliciti, ab eo abstinerent.

Eumenis prudentia.

II. Occurrit Antigono. Pugnatq; ancipiti victoria.

Interea nuncius ad Eumenem affertur, Antigonum refecto exercitu iter in Persidem suscepisse. Cui obuiam ipse progreditur, vt certaminis aleam experiatur. Sed importuno admodum tempore, dum omnium se desideriis accommodat, in morbum incidit. Cumque exercitus non amplius quam vnius diei itinere distarent, ipse meliuscule habens lectica circumlatus, in ordines suos egregiè instruxit exercitum, cum Antigoni ex edito colle inspicientis admiratione. Sed cum is locus parum esset pugnæ opportunus, vterque exercitus Gabienem certatim venire contendit, regionem commodam atque opulentam. Ingentes erant vtriusque copiæ, equitum, peditum, elephantorum, sed Eumenis aliquanto maiores. Ventum est ad pugnam, diuque ancipiti Marte pugnatum, donec nox, itineris & pugnæ labor prælium diremit. Etsi autem neutra pars sibi victoriam vindicauit, plures tamen ex parte Antigoni, quam Eumenis interfecti sunt. Ille postridie in Gamarga Mediæ, hic in Gabienem ab hoste intactam, in hyberna concessit.

III. Mulierum Indicarum mirabile certamen. Diodor. l. 19.

Prius tamen suos in prælio mortuos magnificè sepeliuit. In his Ceneus quidam Indus fuit natione, duarum vxorum maritus, quas inter ingens contentio fuit, vtra earum imperaret, vt cum marito mortuo viua combureretur. Iunior magno cum gaudio insanam victoriam adepta, æmulam quæ vterum ferebat, viuere coactam mœrore confectam reliquit.

Caſſander Olympiadē obſidet.

Caſſander autem in Græcia intenſus Olympiadi, ob crudelitatem in ſuos nuper exercitam, eam & tutorem eius Polyſperconta bello perſequitor. In hunc Callam ducem cum copiis mittit, qui militibus eius largitione corruptis, cum copiis, Olympiadem ſpoliauit auxilio. Ea ſe Pydnæ cum mudica & imbelli manu concluſerat, & à Caſſandro terra marique obſidebatur. Cumq; Æacides Epiruta ei veniret auxilio conatus eius, Epirotarum ſeditione ac defectione, irritus factus eſt, pleriſque ab eo ad Caſſandrum emigrantibus. Atque ita olympiadis res intra breue tempus occidere; nec vltra ſequentem annum ſunt progreſſæ.

IV. Res geſta contra Samnites ad Satriculam & Pliſtiam.

In Italia L. Æmilius Dictator "Satriculan oppugnare adortus, rebellandi cauſam Samnitibus dedit. Magno enim exercitu coacto, ſociis opem ferre aggreſſi ſunt; cumque ambo ſimul Romanos inuaſiſſent, alij in vrbem cum clade repulſi, alij in acie, haud dubia victoriæ ſuperati ſunt. Qui nihilominus deſperata Satricula, Pliſtiam Romanorum ſociam, vt parem hoſti dolorem redderent, circumſederunt.

ANNVS MVNDI 3744.

ONIÆ & PTOLEMÆI LAGI 10.

Imperij ALEXANDRI 16.

OLYMP. CXVI. An. 2. V. C. 438.

ANTE CHRISTVM 314.

I. Summa rerum anni huius.

DEbilitatur hoc anno vehemēter, ac pene profligatur imperium ab Alexandro partum. Nam Eumenes maximus regiæ familiæ propugnator occūbit: Olympias Alexandri parens iugulatur, Roxane cum poſthumo Alexandri filio à Caſſandro periclitatur & cuſtodiæ traditur. Peucestes & Seleucus ſatrapiis, pitho etiā vita priuatur. Antigonus in Aſia, Caſſander in Græcia, Ptolemæus in Aegypto rerum potiuntur. Antigoni porro caſtra vt ab eo ducamus initium, ab Eumenianis decem dierum itinere diſtabant; qui admodum diſperſi erant, non ex vſu belli aut Imperatoris volūtate, ſed veteranorum parum obſequentium peruicacia. Eos ergo priuſquam ſe colligere poſſent, inuadere conabatur Antigonus, ſed eius ſolertiam Eumenis eluſit induſtria.

II. Antigoni contra Eumenem ſuprema pugna.

Poſt paucos autem dies, cum 40 tantum ſtadiis caſtris caſtra diſtarent, dux vterque de ſumma rerum acturus, exercitum ad prælium inſtruit. Signo pugnæ dato, initium belluæ inter ſe commiſſæ faciunt, tum equitum multitudo concurrit, cum Antigonus equites expeditos mittit, qui Eumenianorum impedimenta, quæ quinque ſtadiis aberant, occupent, qui leui pugna contra propugnatores commiſſa improuidos fugant, & puluereæ nubis denſitate tecta, omnibus impedimentis potiuntur. Interea Antigonus cum conſerto lectiſſimorum globo, Peuceſtem Perſidis ſatrapam inuadit, qui cum mille & quingentis equitibus excedit è prælio ex antegreſſa in Eumenem conſpiratione, vt ſignificat Plutarchus. Nihilominus Eumenes fortiter reſiſtit Antigono. Argyraſpides pedeſtri victoria ſunt potiti. Et cupiebat quidem Eumenes iterum collecto equitatu cum Antigono confligere, vt non ſua ſolum, ſi viciſſet, impedimenta reciperet, ſed hoſtilia quoque lucraretur.

Peuceſtis proditio.

III. Argyraſpidæ in Eumenem cō iurant, eūque comprehendunt.

Verum Eumenes qui precariò fere ducem agebat, propter militum peruicaciam, nihil impetrauit. Quin etiam Macedones amiſſis cum impedimentis vxoribus & liberis furere, & in Eumenem improbiſſimè coniurare, & mox legatione ad Antigonum miſſa de recuperandis impedimentis, Eumenem correptum ac ligatum hoſti tradunt, acceptaque fide caſtris eius aggregantur quę copioſius ex Plutarcho in Annalibus explicata ſtudioſus lector inueniet, & indignabitur opinior in illos Argyraſpidas, & viciſſim in Eumenem virum optimum, ac de ipſis bene meritum commiſeratione tangetur, cum viderit illos Eumenem nihil perfidiæ ſuſpicantem diſſimulanter circumſtetiſſe, mox impetu in illum facto, enſem duci ſuo eripuiſſe, & zona manus poſt tergum colligaſſe. Cum iudierit Eumenem proditores ſuos Argyraſpidas ex vinculis increpantem fidei ac iuſiurandi violati, & mortem quamlibet à ſubditis ſuis infimis precibus implorantem.

Luctuoſo ſpectaculo

IV. Et Antigono tradunt, occiduntq;

Illum nihilominus Argyraſpides, cæteris collachrymantibus, abduci ad Antigonum iubent, qui eum primo quaſi trucem belluam cuſtodiri iuſſit, cumque Antigonus ac Demetrius aliique principes ab eo conſeruando non alieni viderentur, Argyraſpidæ qui ab eo ſibi male metuebant, peruicerunt vt tolleretur, ergo biduum triduum-ve inedia maceratus, immiſſo percuſſore trucidatur: anno ætatis 45. quorum 7. cum Philippo, 13 cum Alexandro vixerat. Antigonus corpus conceſſit amicis, qui cremati reliquias in vrnam argenteam conditas, ad vxorem & liberos eius in Cappadociam detulerunt. Inde reducto in Mediam exercitu circa Ecbatana reliquam hyemem tranſegit. Et primum Antigenem Argyraſpidum ductorem comprehendit, viuumque in loculo conditum exuſſit, cum alios etiam è ducibus ſibi infenſos ſuſtulit, Pithonem quoque defectionem in Media meditantem, promiſſis ad ſe allectum comprehendit, & necauit. Eumenis & pithonis familiares, maioribus copiis circumuentos perdidit. Peuceſtem ſatrapia Perſidis exuit, & Arachoſiorum ſatrapę Argyraſpidarum turbulentiſſimos commendat, verbo quidem ad belli vſus, re autem ipſa ad interitum. Priuatim enim iniunxit, vt iis periculis obiiceret, in quibus perituri eſſent. Sicque Antigonus Eumenem breui vltus eſt imprudens.

Eius ætas & funus.

Argyraſpidæ puniūtur. *Diodorus.*

Pithonis mors.

V. Antigonus Aſiæ Dominus Babylone Seleucum fugat.

Cum autem ſine controuerſia iam Aſiæ Dominus eſſet, regio honore à Perſis acceptus eſt ibique ſatrapias pro arbitratu diſtribuit. Cumque Suſis 25. millia talentûm confeciſſet, vigeſimis ſecundis caſtris Babylonem peruenit, vbi Seleucus ſatrapa eum regalibus donis honorauit, & exercitum vniuerſum conuiuio excepit. Dum autem rationes prouentuum ab eo exigit Antigonus, illeque eas reddere non vult, diſſidium naſcitur: quo gliſcente veritus Seleucus Pithonis caſum & Eumenis, ad Ptolemæum Lagidem cum 50 equitibus confugit ! Antigono gaudio triumphante, quod ſine ſanguine & ſudore Babylonicam ſatrapiam Seleuco fugiente

Qui cæteros duces cõtra eum concitat.

recepisset. Ille autem apud Ptolemæum querelas congerit in Antigonum, de meditata omnium principum ruina & totius imperij Macedonici tyrannide; eáque oratione & ipsum & Cassandrum & Lysimachum ad arma contra ipsum Antigonum excitauit, quæ hic præsentiens missis ad eos legatis, rogat vt pristinam secum amicitiam conseruatam velint. Ipse Ciliciam versus iter iostituit, & ad Mallum, eius prouinciæ vrbem, milites in hyberna dispertit,

IV. Olympias fame fugatur, & capitur à Cassandro.

Interea Olympias cum aliquibus copiis Pydnæ Macedoniæ, à Cassaodro inclusa incredibilem patiebatur rerum inopiam ac famem, qua coacti milites ad Cassandrum transfugiunt. Illa Pydna excedit, Pellam vel Amphipolim cogitans, sed ipsa primum, tum tres illæ ciuitates in Cassandri potestatem venerunt. At Olympias multorum scelerum artifex, cum se ad defendendam causam suam, in Macedonum omnium cœtu præpararet, à propinquis occisorum ab ea, in gratiam Cassandri iugulatur. Sicque is viam sibi ad regnum Macedoniæ patefecit; ad quod sibi probabilius vindicaodum Thessalonicem Philippi filiam, & Alexandri ex eodem patre sororem, in matrimonium ducit. Roxanem autem, cum Alexandri posthumo, Amphipoli claudit, sublato cultu regio. Eurydicem & Philippum Aridæum, quasi legitimus eorum hæres regio more sepelit, Cassandræam in Pallene coodit: Thebas instaurat, Alexandrum Polyspercontis filium in Peloponoeso persequitur, vbi multas ciuitates in suas partes traduxit.

Et à Macedonibus iugulatur.

Cassander Macedoniæ regnũ sibi parat.

VII. Fabius Dictator in Samnites.

Romæ autem anno circumacto, noui Coss. Papyrius atque Publilius creati sunt, qui cum à Liuio Romæ mansisse dicantur, bellumque à Q. Fabio Dictatore in Samnio gestum, subit animum illa suspicio, ne id factum sit ob veteres simultates Papyrium inter & Fabium, quem ille Magistrum equitum, dum esset ipse Dictator in capitis discrimen adduxerat. Cuius etiam culpæ ooonullam hoc tempore videtur Fabius luisse pœnam, cum eius Magister equitum Q. Æmilius Ceretanus, ipso Dictatore inconsulto, prælium in hostem iniit. Verum non impunè, vt qui in acie, quamuis fortiter dimicans ceciderit, Cui Caius Fabius Mag. equitum suffectus, cum oouis copiis Satriculam ad Dictatorem venit. Ideo Samnites Satriculam deserunt, & Plistiæ obsidionem redintegrant: sieque illa in potestatem Romanorum deditione venit, hæc vi à Samnitibus capitur. Inde bellum Soram; qoæ ad Samnites defecerat, traductum est, vbi Dictatoris industria, hostis inter duas acies conclusus, ac victus est.

Magister eq; eo inconsulto pugnat.

ANNVS MVNDI 3740.

ONIÆ & PTOLEMÆI 11.

Imperij ALEXANDRI 17.

OLYMP. CXVI. An. 3. VR. C. 439.

ANTE CHRISTVM. 313.

I. Bella quæ superiore anno profligata videbantue, regiis rebus accisis, intee ipsos duces, qui rerum potiebantur, æmulatione grassante, acerbius redintegrantur. Nam cum Antigonus tam copiarum magnitudine, quam pecuniarum copia terribilis, in superiorem. Syriam moueret, legati ad eum à Ptolemæo, Cassandro, & Lysimacho venerunt, qui ab eo postulabant, vt Cappadocia, Lyciáque Cassaodro, Phrygia iuxta Hellespontum Lysimacho, Syria tota Ptolemæo, Babylonia Seleuco traderetur. Thesauros autem, quos à pugoa cum Eumene sibi vendicasset, partiretur: quæ nisi faceret, coniunctis viribus bellum ipsi facturos. Verum Antigonus, qui & cætera in Asia tenebat & io Syriam Ptolemæi imminebat, legatis respondit asperius, & re insecta dimisit: vulgauitque se Olympiadis mortem vlcisci velle, & Alexandri filium cum matre, Amphipolitana obsidione liberare.

Bellum inter Antigonum cęterosque duces, Eorum postulata.

II. Antigonus Polyspercontem in Cassandrum committit. *Diodor.*

Belli quoque imminentis magoitudinem perpendens, ciuitates ac priocipes ad belli societatem inuitabat: Aristodemum enim Milesium cum mille talentis ad Polyspercontem misit, vt cum eo, filioque eius Alexandro firmata amicitia, Cassandrum bello peterent, amboque rem ex eius sententia confecere. Sed mox Alexander Cassandri promissis allectus, sperans se Peloponoesi ducem fore, relicto patre ad eum rursus defecit, haud magno fructu: quippe mox à Sycionio quodam proditione ioteremptus est. Misit quoque Antigonus Ptolemæum ex fratre oepotem cum exercitu, qui missos à Cassandro in Cappadociam eiiceret, & eum Hellesponti transitu prohiberet. Ipse in Phœoiciam mouet, nauales ibi copias contracturus, quoniam tunc maris imperium penes ipsius hostes erat, & Tyrum, quam præsidio Ptolemæus tenebat, obsidet. Demetrium autem filium in Syria cum validis copiis, & sapientibus consiliariis relinquit, vt Ptolemæum bello vexet. Denique modica prælia terra marique ioter fautores præcipuorum ducum vario euentu committuntur, & pars vtraque Gręciæ ciuitates sibi adiungere satagebat, credens in ea re magnum ad victoriam momentum esse positum. Cum autem hyems immineret, Antiochus, Tauro frustra tentato, in Ciliciam regressus, ibi cum exercitu hyemauit.

Demetriũ filium Syriæ bello præficit.

III. Sora expugnatur, & alia oppida.

At in Italia noui Coss. Soram, quæ à Dictatore obsidebatur, adeunt, & exercitum ab eo accipiunt, moxque Sorani cuiusdam perfugæ opera, in arcem inuadunt, & ciuitate in potestatem redacta, ducenti triginta quinque, qui cædis colonorum, & deditionis authores censebantur, Romam ducti, virgis in foro cæsi, securibus percussi sunt, Soræ præsidium impositum. Eodem tempore tria Ausonum oppida, quæ ad Samnites quoque defecerant, proditione capta; in quæ, propter ducum absentiam, nimia crudelitate sæuitum est. Eodem anno hostibua prodito Romaoo præsidio, Luceria iterum Samnitium facta est: sed non proditoribus impunita res fuit. Haud procul inde erat Romanus exercitus, cuius primo impetu capta vrbe Lucerini & Samnites ad internecionem cæsi, eodemque noui coloni ad duo millia & quingentos, missi, qui cæsorum bona occuparunt.

IV. Capuæ quoque occultæ coniuratinnes principum, quæ Romæ quoque claros viros iniustè

Capuana coniuratio.

obscurarunt, detectæ sunt, ad easque indagandas C. Manius dictator creatus est; nonnullique metu sibi manus intulerunt, res tamen breui sopita est, In eam spem Samnites intenti Caudium venerunt ex Apulia, vt si res Capuæ ex eorum senteotia succederet, Capuam ex vicino Romanis eriperent. Eò Coosules cum valido exercitu profecti, & post aliquot velitationes, ad prælium totis viribus progressi, non sine discrimioe victores facti sunt. Ad 30 millia de hostibus aut cæsis, aut captis; reliqui Beneuentum, olim Maleuentum profugerunt. Vide hæc apud Liuium pluribus.

Beneuentum.

3741. V. Tyrus ab Antigono expugnatur.

Sequenti anno pleraque minuta prælia commissa sunt variis io locis inter duces & ciuitates, quæ alterutri parti fauebãt; oec quidquam occurrit ad memotiam insigne, præter Tyrum ab Aotigono expugnatam. Cum enim, vt tradit Diodorus, is ab anno superiore iam maris potens esset, & frumeoti importationem interclusisset, 15 mensibus obsidione toletata, qui Ptolemæi nomine vrbem propugabaot, necessitate compulsi, deditione facta cum rebus suis abiere, magno vtique Ptolemæi dolore, qui eadem opera vniuersam pene Sytiam, & maris impetium, quod fere apud Tyrios erat & Phœnices, amittebat. Hoc quoque anuo notata est Cassndri inconstantia. Is enim cum ea conditione in Asia cum Antigono transegisset, vt milites omnes Antigono traderet, & Græcis vrbibus libertatem concederet, & Satrapiam, quam prius habuerat, tanquam donum retineret, & amicitiam cum Antigono fideliter coletet, ad eamque firmaodam fratrem Agathonem obsidem dedisset, post dies aliquot fœderis pœoitens, fratrem è custodia surripit, & legatione ad Ptolemæum & Seleucum missa vt quamprimum sibi auxilia ferrent, contendit.

Cassandri inconstantia.

VI. Fregellæ & Nola coptæ.

At Romæ simul cum Coss. creatus est Dictator C. Petilius, à quo arx Fregellana, à Samnitibus capta, & noctu Dictatore superueniente deserta, sine certamine recepta est, validoque præsidio imposito, ad Nolam repetendam in Campaniam venit, iocensisqoe suburbiis, vrbem cepit. Aliquot autem coloniæ hoc anno à Romanis deductæ sunt, Suessa ad Auruncos, ad Volscos Pootia. Aliæ quoque duæ Interannum & Casinum.

Noua coloniæ.

ANNVS MVNDI 3742.

ONIÆ & PTOLEMÆI LAGIDÆ 13.

Imperij ALEXANDRI 19. & vlt.

OLYMP. CXVII. An. 1. VR. C. 441.

ANTE CHRISTVM 311.

I. Ptolemæus res prosperè gerit.

PRincipio anni huius, quem plerique initium regni Græcorum constituunt, Ptolemæus io Ægypto Cyrenæos deficiẽtes, & Cyprios impetium detrectantes subegit. In superiore autẽ Syria & Cilicia res prosperè gessit; quippe singulari humanitate ac beneuolentia milites sibi reddebat obsequẽtissimos, & ad omne discriminis genus expeditos. Quæ cum Demetrius Antigoni filius accepisset, è Cœlesyria in Ciliciam, suis opem allaturus excurrit, irrito tamen conatu, iis iam oppressis, quibus vt opem ferret iter incitatissimum susceperat. Hic Seleucus Ptolemæum iouitat ad expeditionem contra Demetrium, quam oderat vt Antigoni filiũ, à quo Babylonica satrapia fuerat eiectus: nec ægre Lagidem lætis successibus gaudentem, perpulit ad bellum. Eduxitque ex Ægypto 18 millia peditum, & equitum quatuor millia, & ad Gazam Palæstinæ castra posuit.

Cui repugnat frustra Demetrius.

Seleucus bellum mouet in Demetrium.

II. Eumque vincit ad Gazam.

Demetrius quoque eodem milites vndique ex hybernis coëgit, cumque longe Seleuco copiis impar esset, dissuadentibus suis, iuuenili ferocia incitatus, via enim secuodum ac vigesimum annum excesserat, dimicare statuit, & pugnauit, sed euentu infelici. Nam post acie prælium cedeotibus suis, ipse quoque cedere coactus est; dumque plerique Gazam ex fuga inferunt sese, hostis quoque confertim illatus, vrbem occupauit, Demetrio noctu Azotum euadente. Scribit Plutarchus in eo prælio quinque millia desiderata, & ad octo millia capta, quorum plerique Ptolemæi humanitate capti ei sese dediderunt, & cum eo in Ægyptum profecti sunt, vt scribit Iosephus ex Hecatæo Abderita, qui cum Ptolemæo commorabatur. Huius humanitatis argumentum fuit: quod cum postridie à prælio Demetrius corpora ad sepulturam postulasset, non solum ea concessit, sed regiam quoque supellectilem, quæ in suam potestatem venerat, cum plerisque aulicis eius captiuis, Demetrio sine redemptione remisit, negans se de præda, sed de glotia, imperióque certare. At Demetrius contrà precatus est Superos, ne eius beneficij diu debitor maneret.

Et cum eo humanitate certat. l. 1 con. Apionem.

III. Ptolemæus Phœniciã recipit, eius in Andronicum humanitas.

At Ptolemæus Phœniciæ vrbes, victoria vsus, partim vi, partim deditione accepit: Sidonem etiam ac Tyrum, ad quam sibi tradendam cum Andronicũ præsidij præfectum magnis præmiis inuitasset, ab eo etiam cum contumelia repulsus est. At cum is aliquanto post per seditionem ciuium, in manus Ptolemæi deuenisset, expectaretque promeritum linguæ procacitate supplicium, non solum veniam ei misis Ptolemæus dedit, sed muneribus etiam affectum inter amicos cooptauit, probata ipsius erga principem suum fide atque constantia. Hæc porro Ptolemæi clementia vehementer ei homines adiunxit, & ad acquirendum firmandumque imperium profuit. Nonnullam tamen mox cladem accepit, cum Cillenum Macedonem, quem cum valido exercitu reliquerat ad Demetrium iam profligatum, tota Cœlesyria exigeodum oppressum accepit à Demetrio, viuumque captum, & hostem exercitu sine prælio potitum. Interea vero Antigonus à filio nuper auxilio euocatus superueniens, iunctis cum eo copijs, Phœniciam sine prælio recepit, cedente Ptolemæo, ne rerum suarum summam, aduerso prælio in discrimen adduceret.

Moxque amittit.

IV. Seleucus ope Ptolemæi Babyloniam recuperat.

Seleucus interea Demetrij & Antigoni absentiam ab Asia, commodam ratus opportunitatem præfecturæ Babylonicæ recuperandæ, acceptis à Ptolemæo peditibus octingentis, & ducentis eqoitibus, Babylonem proficiscitur, & auctis in Mesopotamia copiis, suisqoe bene animatis, Babyloniam ingreditur, plurimos quos quadriennij præfectura deoinxerat sibi

adiungit, & cum iis arcem oppugnatam in potestatem redigit, amicos libertati restituit, omnesque ciues ad sui defensionem & obsequium propensos reddidit. Quæ cum Nicanor Mediæ præfectus accepisset, cum magnis copiis in Babylonem mouet, cui occurrens trans Tigrim Seleucus delituit, & hostem negligentem improuisus inuadit, omnia tumultu ac cædibus replet, sed magna pars exercitus ad Seleucum transit, quo potitus, Nicanore cum paucis ad deserta loca fugiente, humanitate, quam à Ptolemæo didicerat, facile Susianum & Mediam suæ ditioni adiecit, sicque imperij Seleucidarum, siue Regni Græcorum fundamenta iecit.

Et conseruat contra Mediæ præfectũ.

V. Non sine periculo.

Quod tamen dum exoritur non leuiter periclitatum est, Nam cum Nicanor cladem suam, & Seleuci successum perscripsisset ad Antigonum, ipse de superioribus prouinciis sollicitus, Demetrium cum copiis Babylonem misit, qui Satrapiam reciperet, eaque recuperata celeriter ad mare descenderet. Ille Damasco profectus Babylonem venit, vrbem præsidio vacuam inuadit, arcium vnam expugnat, ac diripit, alteram vni ex amicis suis obsidendam relinquit, quoniam iussio patris reditum vrgebat: vrbem autem ipsam populatus est, quasi defectionem ad Seleucum vltutus; sed eo ipso facto & regnum illius stabiliuit, & omnium animos à se ac parente suo reddidit alienos. Quæ quia exeunte ferme anno contigerunt, Seleuci regnum quod Græcorum dictum est, ad annum sequentem dilatum est.

VI. Clara Appij Censura.

In Italia Valerio Decioque Coss. cum Samniticum bellum pene profligatum esset, Hetrusci belli fama Senatum ad metum & ad Dictatorem requirendum induxit. Cum autem vterque populus non inferre, sed propulsare bellum cogitat, neuter finibus suis egressus est. Clara hoc ipso anno Appij Claudij censura fuit, tam via strata lapidibus, per mille amplius stadia, vt ait Diodorus, à porta Capena ad vrbem Capuam; quam aqua fluminis Anienis in vrbem per 80 stadia deducta, quam in Auentini vsq; verticem cõpulit, & vtraq; Appia dicta est. sed de ea re plura in Annalibus ex Fontino reperies, sicut & de causis cæcitatis eiusdem.

REGNVM GRÆCORVM.

ANNVS MVNDI 3743.

ONIÆ & PTOLEMÆI LAGI 14.

SELEVCI & Imperij Græcorum 1.

OLYMP. CXVII. An. 2. VR. C. 442.

ANTE CHRISTVM 310.

I. Ratio temporis. *In libris Mach. l. 1. c. v. 20*

Etsi plerique Æram Seleucidarum, quam Scriptura Regnum Græcorum vocat, in præcedenti anno collocãt: ad hunc tamẽ transferendam Scriptura ipsa persuadet, quæ exigit vt annus 150 regni Græcorum, qui est mundi 3892, sit Sabbaticus. Id autem contingere non potest, nisi regnum Græcorum hoc anno inchoetur, Rursus cum ille idem annus, Iosepho teste, incidat in 154 Olympiadem, si regni huius exordium in annum præcedentem referatur, incidet ille idem annus in Olympiadem 153 eiusque annum vltimum. Sed hæc in Annalibus diligentius explicata, hic supponantur. Est ergo hic annus exordium Imperij Græcorum, quo Seleucus, recuperata Babylone, dominari cœpit, & neminem superiorem agnosceret & propter eximiam erga omnes humanitatẽ, toti populo acceptissimus fuit; quo etiam factum est, vt in posteros eius subditos, qui Asiam & Syriã incoluerunt, annus hic notabilis transmittendus videretur. Variè tamen à Iudæis & Chaldæis initium vsurpatum est. Iudæi enim, qui in Syria censentur, ab hoc anno regnum Græcorum inchoant, Chaldæi autem à sequenti, vt ex libris Machabæorum constat, quorum prior, Syriacam chronologiam sequitur, posterior autem Chaldaicam. Prior enim liber Epiphanem mortuum dicit anno 149. posterior autem refert literas Eupatoris successoris eius anno 148. & post obitum Epiphanis.

49. & 54. *& 12. c. 11.*

II. Noua diuisio imperij Græcorũ.

Scribit Diodorus hoc anno Cassandtum, Ptolemæum & Lysimachum pacem cum Antigono fecisse, hisce legibus vt Cassander summus Europæ dux esset, donec Alexander è Roxane, ad maturam ætatem peruenisset, Lysimachus Thraciam haberet in potestate, Ptolemæus Ægypto, & conterminis in Africa & Arabia ciuitatibus imperaret, Antigonus præesset toti Asiæ, Græci suis legibus viuerẽt. Quæ pacta cum nullam Seleuci mentionem faciant, apparet ab Autigono inita, vt vires omnes suas in Seleucum verteret, à quo se Asia tota spoliatum iri, non sine causa metuebat. Verum principes isti non diu hisce pactis steterunt, sed singuli probabiles captando causas, ditiones suas amplificare conabantur. Cassander autem in primis capitalis fuit, qui æmulum ambitionis suæ Alexandrum adolescentem, cum Roxane matre à Glaucia custodiæ præfecto obtruncari iussit. Quo facto principes illi omnes metu, qui ab eo rege imminebat, exoluti sunt. Supererat tamen adhuc Hercules Alexandri ex Barsina filius, quem Cassander post biennium interficiendum curauit.

III. Romana res in Samnio.

Noui Coss. Romæ prouincias inter se partiti sunt, Iunio Samnites, Æmylio Hetrusci obtigerunt. In Samnio Cluuiam, & præsidium Romanum obsessum, Samnites fame in deditionem acceperant, & deditos verberibus fœde laceratos, occiderent. Huic infensus crudelitati Iunius, oppido vno die expugnato, puberes omnes interfecit. Inde Bouianum ductus victor exercitus, oppidum Samnitium longe ditissimum; eóque spe prædæ accensi milites breui potiuntur, vnde plus prædæ, pene quam ex omni Latino vnquam egestum est, eáq, omnis militi benignè concessa. Nec ita multo post idem exercitus, in saltuosis locis insidiis appetitus ex magnitudine periculi fortitudinem amplificans, tanto ardore pugnauit, vt viginti hostium millia cæsi dicantur, victorque Romanus ad oblatam vltro ab hoste prædam, securus excurrerit.

IV. Et in Hetruria.

In Hetruria, Sutrium, vrbem populi Romani sociam, Hetrusci obsidebant, conuenit vtraque acies; & dum alteri alteros expectant vltra meridiem dilatum est certamen. Tandē à Tuscis inchoata pugna est, quæ diu anceps fuit, donec in mutuam obstinatos cædem, nox pugnare prohibuit. Romani certe multi in prælio cæsi, plures ex vulneribus in castris decesserunt, nec vlterius hoc anno in Hetrusco bello progressum. Vterque Consul alter de Hetruscis, alter de Samnitibus triumphauit: vterque sextili mense, vt in fastis Capitolinis annotatum est.

ANNVS MVNDI 3744.

ONIÆ & PTOLEMÆI LAGIDÆ 15.

SELEVCI Imperij Græcorum 2.

OLYMP. CXVII. An. 3. VR. C. 443.

ANTE CHRISTVM 309.

I. Insignis Eclipsis Solis. Ptolemæus bellum renouat.

NOtam insignem habet hic annus deliquium Solis, quod tātum fuisse Diodorus tradit, vt inter diu stellis vbiq; apparentibus, dies omnino noctis instar esset. Cū Ptolemæus, vt à pactis tum Antigono initis discederet, ei crimini dedit, quod Græcas vrbes cū præsidio teneret. Itaque bellum renouauit in Antigonum, & missis Leonide præfecto, copiis, asperæ Ciliciæ vrbes Antigono subiectas potestatis suæ faciebat, sed contra eum missus Demetrius Antigoni filius Ptolemæi duces vicit, & vrbes recuperauit. Interea Polysperchon Macedonia se priuatum ægre ferens, commodam eius recuperandæ viam inuenit, restitutionem Herculis Alexandri & Barsines filij in patrium, auitumque regnum, cui pridem Cassander incubabat, in eam rem socios vndique pecuniasque conquirit. Ætoli in primis, cum multis aliis, ad noui regis moliendum reditum confluunt, ad 20. millia peditum, equitesque mille, sed quam luctuosum res exitum habuerit, sequens annus docebit.

Et Polysperchon.

II. Appij Claudij Censura.

Romæ autem Appius Claudius cum iam in Censura decimum octauum mensem perseueraret, à Tribunis acerba oratione vexatus est, & in vincula duci iussus. At appellanti Appio tres Tribuni affuere, quorum opera, cum summa omnium ordinum inuidia, in Censura perseuerauit. Interea Sutrium Hetrusci obsidebant, cui cum Fabius auxilio esse vellet, acerrima vtrimque pugna certatum est, donec Hetruscorum acies auersa est in fugam, versus castra sua, quibus dum Romani intercurrunt, ipsi omissis castris, montes, & Ciminiam syluam, vulneribus multis debilitati, petunt. Romani duodequadraginta militaribus signis captis, castrisque cum ingenti præda potiti, post latè vagatam depopulationem, victores ingenti præda opulenti in castra reuertuntur. Sed hæc victoria belli propagatio fuit. Nam præter Hetruscos, Vmbriæ finitima, ad exscindendum Sutrium, quanto nunquam antea exercitu conuenerunt; & Romanos, propter paucitatem cunctantes, ad pugnam inuitant. Consul suos de more adhortatus, etiam spe noui auxilij, quod simulabatur, animat. Tum ad quartam noctis vigiliam hostem semisomnem, & pridiano labore fatigatum, inuadit, tantaque in eum cæde bacchatur, vt eo die ad 60 hominum millia, partim cæsa, partim capta dicantur. Itaque legati pacis causa à præcipuis Hetruriæ populis Romam missi, inducias in annos triginta impetrarunt.

Romanorū pugna cōtra Hetruscos, ad Sutrium.

Renouatur bellum, quod induciæ ad annos 30 sequuntur.

III. Res in Samnio gesta.

Nec minus interea C. Martius Rutilus, apud Samnites bene rem gerebat. Cum Samnites rati Romanos in Ciminia sylua circumuentos periisse, armis virisque, ab obterendum C. Martium, quasi is vnus cladi superesset, concurrunt. Obuius iis Consul fuit, pugnatum vtrinque atrociter, sed incerto euentu Fama tamen de aduersa pugna Romam delata, ad dicendum Dictatorem, eumque Papyrium Cursorem, qui tum gloria bellica maxime florebat incitauit. Et quia Martius qui vulnus acceperat, putabatur occisus, ad Fabium ventum est, qui Papyrium, cum quo antiqua iam illi erat simultas, non exigua sui victoria Dictatorem in gratiam Senatus, nocte dixit. Res autem ab eo gesta ad sequentem annum pertinet.

ANNVS MVNDI 3745.

ONIÆ & PTOLEMÆI 16.

SELEVCI Imperij Græcorum 3.

OLYMP. CXVII. An. 4. V. C. 444.

ANTE CHRISTVM 308.

I. Res à Ptolemæo gesta.

HOc anno, quem Sabbaticū ordine 168 Iudæi numerabāt, Ptolemæus male in Cilicia à ducibus suis gesta correxit. Nonnulla enim oppida, atque arces munitas in Asia minore, Lycia, Pamphilia, aliisque locis occupauit. Tum in Con insulam profectus, acciuit Ptolemæum, Antigoni ex fratre nepotem qui relicto patruo, cum exercitu ad Ptolemæum Lagidem defecerat. Eum igitur ex Chalcide profectum, & Con delatum Ptolemæus humaniter accepit. Postea vero cum ille se gereret insolentius, & res nouas moliri videretur, præoccupatum custodiæ tradidit, & cicutam bibere coëgit, eiusque milites in suorum ordines coniecit. Atque ita ambitio, quæ hominem desertorem fecerat, etiam perdidit. Sed luctuosius etiam ab ambitione facinus hoc anno contigit.

Alterius Ptolemæi cædes.

II. Cassander & Polysperchon filium Alexandri Ma. occidunt.

Cum enim Polysperchon numerosum collegisset exercitum, vt Herculem Alexandri filium in paternum Macedoniæ regnum induceret: Cassander cum exercitu superuenit. Cum autem castra castris vicina essent, nec illubentes Macedones viderent Regis sui reditum, veritus Cassander ne se deserto, ad illum transirent, legatos ad Polysperchontem mittit, qui hominem priuatim doceant, constituto rege, se ad aliena imperia adactum iri; sin adolescentē sustulerit pristinas statim largitiones in Macedonia consecuturum, & coniunctis secum copiis summum Peloponnesi ducem, & omnium secum honorum, ac principatus consortem

Lysimachia condita.

fore, Itaque tædere eum Cassandro clam initu, regem suum, & quasi pupillum dolo circumuentum sceleratus occidit: moxque viris ac pecuniis potens; transitum in Peloponnesum per Bœotios frustra tentauit, digressusque ad Locros Achiæ, illic hybernauit. Interim in Chersoneso Lysimachus vrbem condidit, quam Lysimachiam nuncupauit. Eodemque mox iure diuersis temporibus Seleucus, Cassander, Antigonus, Alexandri exemplo vrbibus sua nomina indiderunt.

III. Victoria contra Hetruscos & Samnites.

Romanus autem Dictator Papyrius cum nouis copiis in Hetruriam venit: & ad Vadimonis locum cum Hetruscis, pertinaci animorum contentione, certauit. Cæsum in acie quod Hetrusci roboris fuit, castra eodem impetu capta, direptáque. Pari sub idem tempus periculo, gloriæque euentu contra Samnites dimicatum est, quibus scuta auro argentóque cælata, ne quæ auxere fortitudinem, neque Romanorum minuere. Cumque Dictator dextrum cornu duceret, sinistrum Mag. equitum, certamen fuit inter eos, vtra ex parte victoria inciperet. Prior forte Iunius summouit, ac retroegit hostem. Quod vbi sensit Dictator, verbo atque exemplo milites ita excitat, vt fuga à Samnitibus cœpta, campi corporibus armisque insignibus replerentur, castra ad quæ confugerant, capta direptaque incenderentur. Parta victoria ex Senatus consulto triumphauit, cuius triumpho speciem longe maximam arma captiua præbuere, quæ deinde ad ornandum forum argentariis diuisa sunt. Fabius autem Consul, neque enim successorem habuit hoc anno, reliquias Hetruscorum persecutus, Perusiam deditione accepit, præsidioque imposito Hetruscos pacem petentes Romam misit, ipseque mox fauente Senatu, non minore quam Dictator gloria, triumphauit.

ANNVS MVNDI 3746.

ONIÆ & PTOLEMÆI LAGIDÆ 17.

SELEVCI & Imperij Græcorum 4.

OLYMP. CXVIII. AN. 1. VR. C. 445.

ANTE CHRISTVM 307.

I. Cleopatra soror Alexandri occiditur. *Diodor.*

Hic quoq; annus Alexandri magni sanguine cruentatur. Cleopatra enim eius soror Philippi filia, cuius nuptiæ cum Alexandro auunculo, ipsius Philippi cęde funestatæ fuerant, hoc anno Antigoni iussu interficitur. Eius nuptias ambiebant Cassander, Lysimachus, Ptolemæus quoque & Antigonus, rati Macedones eius auspicia secuturos, cui Cleopatra nupsisset. At Cleopatra Antigono, in cuius erat potestate, infensa, & in Ptolemęum propensa, Sardibus abire, & ad Ptolemæū transportari cupiebat, Sardium Præfecto, ex Antigoni mandato, discessum prohibēte. Qui mox iussu eiusdē illā per fraudē necauit. Eius mortis infamiā Antigonus vt vitaret, scelus scelere cumulauit. Quasdā enim ex mulieribus, quæ Cleopatræ famulabantur, quasi vitæ illius insidiatas capite plexit, & funus regia magnificentia curauit.

II. Græciæ vrbes Principibus subsunt.

Hoc quoque anno Ptolemæus Græciæ vrbibus libertatem restituere conabatur, quod multum rebus suis, ex Græcorum beneuolentia, accessurum speraret. Idque in Andro, Sicyone, Corintho perfecerat. Verum cum vrbes frumentum, & pecuniam suppeditare iussæ, non parerent, indignatus Ptolemæus pacem cum Cassandro qui Athenas cum præsidio tenebat, ea conditione iniuit, vt quas quisque tum vrbes haberet in potestate, eas retineret, ipséque Sicyonem ac Corinthum præsidio firmauit, obsedit Halycarnassum, & obsidione à suis continuata Ægyptum ipse repetiit.

III. Res à Romanis in Sannio, & Hetruria.

Romæ ducu ctorum Samnitium decus, magna ex parte legatis Consulum P. Decio, & M. Valerio tribuebatur, isque populi fauor Decio alterum Consulatum, M. Valerio quartam Præturam conciliauit. Q. autem Fabio, ob Hetruriam egregiè perdomitam, Consulatus continuatur. Prouincias sorte partitas Hetruria Decio, Samnium obuenit Fabio, vbi secundis aliquot præliis rem bene gessit, nominatim autem Marsos, & Pelignos; tum primum à Romanis deficientes, compressit. Decius autem circumferendo per Hetruriam bello, tantum hosti terrorem incussit, vt omne nomen Hetruscum fœdus à Consule peteret; neque tamen quidquam, præter annuas inducias impetrarunt, quas etiam annuo in exercitum Romanum stipendio, cum binis in militem tunicis redemerunt.

IV. Et contra Vmbros gesta.

Tranquillas res Hetruscorum, Vmbrorum defectio repentina turbauit, qui tantum copiarum contraxerunt, vt vrbem ipsam oppugnaturi crederentur. Itaque Consul Decius sponte, Fabius euocatus in vrbem venit. Ea re cognita tantus terror Vmbris iniectus est, vt de fuga potius, quam de bello cogitarent. Ne tamen nihil egisse tanto conatu viderentur, Fabium castra vallantem adorti sunt. Verum vbi se Romani collegerunt, tantam in hominibus ignauiam offenderunt, vt pene sine vulnere vincerentur. Eam victoriam Vmbrorum deditio facile secuta est. Tum Fabius victor in suam prouinciam reduxit exercitum. Quas ob res, sicut priore anno populus ei continuauerat Consulatum, ita Senatus in annum insequentem ei prorogauit imperium.

ANNVS MVNDI 3747.

ONIÆ & PTOLEMÆI LAGID. 18.

SELEVCI & Imperij Græcorum 5.

OLYMP. CXVIII. AN. 2. V. C. 446.

ANTE CHRISTVM 306.

I. Græcis vrbibus libertas data. & qua occasione. *Diod.*

INsignis habetur hic annus Democratia, siue libertate Græcorum, in primisque Atheniensium recuperata, & rebus in Cypro Ptolemæum inter atque Demetrium gestis. Datæ porro libertatis causa partim fuit, vt acquisita vrbium beneuolentia atque subsidiis, singuli facilius æmulis suis præualerent, partim vt gloriosè à populis prædicarentur. Cum enim Ptolemæus obsideret Halicarnassum, eamque De-

metrius

metrius obſidione liberaſſet, eoque facto ingentem gloriam eſſet conſecutus, magna cupido Demetrium inceſſit, atque Antigonum Græciam vniuerſam liberandi; quæ Caſſandri & Ptolemæi dominatu tenebatur. Eum tamen dominatum Phocion vir prudentiſſimus, & verè amans Reipub. vtiliorem Athenienſibus ipſa libertate cenſebat. Nec tamen ciuium ſuorum ſeruitute, ſed virtute ac modeſtia lætabatur, quam maiorem agnoſcebat in timore præſidij, quam in laxiore, & impunita libertate. . .

Phocyonis prudentia.

II. Demetrius Athenas liberat.

Cum ergo Demetrius, vt ait Diodorus, ab Antigono patre in mandatis accepiſſet, vt omnes Græciæ vrbes, primamq; omnium Athenas, quæ Caſſandri præſidio tenebâtur adhuc, in libertatem vindicaret, cum ingenti claſſe, omnique telorum apparatu Epheſo ſoluit, & fauces portus nactus apertas, in eum inuectus eſt, & omnibus factus conſpicuus, impetrato ſilentio præconis voce proclamauit, ſe à patre ad libertatem Athenarum & præſidium ex vrbe tollendum, miſſum eſſe. Eam vocem ingentes populi clamores, plauſus, gratulationes ſunt cõſecutæ. Phaleræus, qui vrbem Caſſandri nomine regebat, cum de retinenda vrbe deſperaret quam videbat Demetrio ſeſe incredibili contentione dedere, eundemque cum maxima claſſe portum occupaſſe, ſibi à ciuibus hoſtibuſque timens, ad Demetrium ipſum confugit, à quo Thebas deductus, in Ægyptum ad Ptolemæum venit.

III. Munychiã obſidet, & expugnat.

Demetrius autem Munychiam, quæ valido præſidio Caſſandri tenebatur, obſidet, negãs ſe prius vrbẽ intraturum, quam ei, ſublato, præſidio, ſolidam libertatem reddidiſſet. Dumq; tenet obſidio, Megaram inceſſam à Caſſandro, nauigauit infeſtus, eamque captam Athenienſium precibus liberam prorſus reliquit. Inde Munychiam reuerſus, ea potitus, præſidium ſuſtulit, arcemque excidit. & veterem vrbis adminiſtrationẽ ciuitati reſtituit; denique amicitiæ & ſocietatis fœdus cum eis ſanxit. Propter quæ merita, Athenienſes in Demetrium & Antigonum in putidas adulationes intẽperanter effuſi ſunt, vt in Annalibus leges, eò quod inſuper ſperarent ſe ab Antigono frumentum & naues accepturos, quæ etiam miſſa legatione impetrarũt.

Athenienſium adulatio.

IV. Demetrius in Cypro Ptolemæũ vincit.

Interea Antigonus iubet Demetrium, tranſportatis in Cyprum copiis, quam citiſſimè cum Ptolemæi ducibus bellum gerere. Quo vt peruenit, aliquot vrbibus vi captis, Salaminam, vbi Menelaus Ptolemæi frater inſulæ præſes verſabatur, infeſtus petit, cum eo obuiam progreſſo pugnat, eumq; vincit. Quin & Ptolemæum auxilio claſſe ſubuectum ſuperat, eoque in Ægyptum reiecto, tota inſula potitus, victoriam patri nunciat. Qui ſucceſſus magnitudine elatus, diadema ſibi impoſuit, & Regis nomen nuper ab Athenienſibus per adulationem delatũ, ſibi deinceps filióque vſurpauit. Quod quamprimũ Ptolemæus, accepta licet clade, tum Seleucus, Caſſander, Lyſimachus imitati, ſeſe Reges appellauere. Antigonus autem expeditionem in Ptolemæum in annum ſequentem parauit.

Duces Alexandri Regis nomen vſurpant.

V. Romana res.

Romæ in creatione Conſulum nonnihil certatum. Nam Appius in Cenſura Conſulatum petebat, ſed vbi ea ſe abdicauit factus eſt Conſul, Remque publicam Romæ magna cum authoritate gubernauit. Alter Conſul Volumnius contra Salentinos profectus multa ſecunda prælia fecit, benignitate militi gratus. At Fabius proconſul ad vrbem Alliſas cum Samnitibus conflixit, victoſque, & in caſtra compulſos ſub iugum miſit, eorum autem ſocios ſub corona venumdedit.

ANNVS MVNDI 3748.

ONIÆ & PTOLEMÆI LAGID. 19.

SELEVCI & Imperij Græcorum 6.

OLYMP. CXVIII. AN. 3. V. C. 447.

ANTE CHRISTVM 305.

I. Antigoni Ægyptum petentis maritima clades. *Olymp. CXVII. A. 3*

Hic annus Antigoni Demetriique animos proſpera fortuna tumentes, inopina clade compreſſit. Nam præter minimi obitum (is videtur fuiſſe, qui ante annos quatuor à Patre contra Phœnicem in Helleſpontum miſſus fuerat) claſſis eius ingenti clade afflicta eſt. Erat ea 150. longarum nauium, & centum militarium, in quibus omne telorum atque armorum genus. Claſſi Demetrium præfecerat, quem ſecundum copias terreſtres oram legere iuſſit. Eæ conſtabant plus octoginta millibus peditum, equitum octo millibus, & 83. elephantis: quarum copiarum ipſe ductor erat, quamuis fere octogenarius. Cumque ei nauarchi incõmodam nauigationi tempeſtatem prænunciarent; ille vt nimium timidos increpauit. Sed cum Gaza ſoluiſſent, claſſem tempeſtas exorta ita diiecit, vt naues onerariæ partim hauſtæ fluctibus perirent, partim retro Gazam repetere cogerentur; aliæ cum portum capere non poſſent, iactis anchoris in ſalo fluctuarent: Ptolemæus quippe omnia loca, quibus aditus in Ægyptum patere poterat, probe communierat. Copiæ quoque terreſtres flumine reſtagnante acceſſu prohibitæ, nihil poterant. Cumque iam commeatus omnis deficere cœpiſſet, capto conſilio ſuorum, Antigonus in Syriam reuertit, commodiore tempeſtate expeditionem redintegraturus. Eo periculo defunctus Ptolemæus, de tota re Seleucum, Caſſandrum, Lyſimachum certiores facit.

Redit re infecta in Syriam.

II. Res cõtra Hernicos, & Samnites geſta, ab vtroq; Conſule.

In Samnio noui motus exorti, Samnitibus, vt apparet, proxima ignominia ad vltionem concitatis. Ab iis Calatia & Sora, præſidiaque Romana, quæ in eis erant, expugnata, & in captiuorum militum corpora fœde ſæuitum. Itaque P. Cornelius eò cum exercitu miſſus eſt, contra Hernicos autem, qui contra Romanos arma ſumpſerant, Marcius; qui Hernicis cito deuictis, collegæ auxilio futurus venit in Samnium, omnia enim itinera hoſtis obſepſerat, ne qua ſubuehi commeatus poſſent, & loca impeditiora erant: quam vt poſſent ad certamen compelli. At Samnites veriti ne ſimul cum duobus exercitibus ſibi pugnandum foret, qui vni vix pares eſſent, incompoſito agmine Martium aggrediuntur. Sed eam pugnam cum editus clamor, elatuſque puluis prodidiſſet. Cornelius arma capit, & tranſuerſam hoſtium aciem, & alio iam certamine occupatam, inuadit, & glo[illegible]æ ſibi debitæ ſollicitu-

qua impetum dederat perrumpit omnia, perq; mediam aciem in hostium castra tendit, eáque capit atque incendit. Quæ vbi flagrantia conspexere Samnites, fugam passim ineunt; sed omnia occupauit cædes, vsque ad 30. hominum millia. Cornelius in Samnio relictus, Samnites de pace ad Senatum missi. Marcius de Hernicis triumphans in vrbem rediit, cui etiam equestris statua, ante Castoris templum in foro posita est.

ANNVS MVNDI 3749.

ONIÆ & PTOLEMÆI LAGIDÆ 20.

SELEVCI, & Imperij Græcorum 7.

OLYMPIADIS CXVIII. An. 4. V. C. 448.

ANTE CHRISTVM 304.

I. Demetrij in Rhodios expeditio, eiusque causa. Diodo. l. 20.

MAgnam huius anni partem, magnā item consequentis tenuit Rhodiorum à Demetrio oppugnatio, quæ terra marique suscepta, non minori contentione defensa, quam oppugnata est. Eius belli caussa fuit, quod cum Demetrius Cyprum classe peteret, eam insulam Ptolemæo Lagidæ erepturus, Rhodij belli societatē recusassent, quod in istis Macedonicis bellis, nullarum partium esse statuissent. In tuenda tamen Ptolemæi amicitia laborabant, quod maximam commodorū suorum partem ex Ægypto, per mercatores eò commeantes accipiebant. Illud quoque facinus Demetrij acuebat iram, quod cum eius vxor Phila literas, stragulam vestem, & pallia, Demetrio curaret, Rhodij captum nauigium cum rebus omnibus ad Ptolemæum eius inimicum in Ægyptum misissent. Id tamen obsidione durante contigisse scribit Diodorus.

II. Belli vtrimque præparatio πολιορκητής.

Demetrius itaque Rhodiis infensus, maximo virorum, nauium, & machinarū apparatu, quatum is erat egregius artifex, vnde expugnatoris vrbium nomen accepit, appellit in insulam, statimque emittit, qui eam terra marique populentur, simulque castra sua ingenti opere communit. Rhodij contrà ad pacem impetrandam omnia mouent; quod cum frustra fecissent, per legatos à Ptolemæo, Cassandro, & Lysimacho iusta debitáque auxilia implorant, vt qui propter cōseruatam eis fidem periclitarentur; tum turbam bello inutilem ex vrbem emittunt, bellatores ad defendendam patriam egregie animant, machinis, balistisque dant operam, naualibus excursionibus prædas agunt, hostemque fatigant. Qui interea duas testudines ingentes, totidemque turres quatuor tabulatorum, totidem nauibus onerariis imponit, quibus portum occupare conatus est, vt obsessos omni excluderet commeatu. Multis diebus in occupando & defendendo portu, incendendis demergendisque machinis & nauibus, non sine multo vtrimque damno certatum est.

Pugnatur ad portū.

III. Muri machinis in terra quassantur. 125 l. 7. pip.

Nec minus interea terra certabatur. Nam muri tum crebro ariete, tum saxorum talenti pondere vibratione quassabantur, & cum turribus ipsis deiiciebantur tum crebræ admouebantur scalæ, vt tot simul malis, obsessi pares esse non possent. Sed illi non solum pares, sed superiores etiam fuerunt, vt Demetrium, ad reparanda detrimenta sua, septiduum quiescere cogerent: dum Rhodij vicissim, sua omnia animosius instaurant. Post eos dies certamen ad portum studiosè redintegratur, ex quo tria expedita nauigia cum fortissimo milite erumpunt, vt machinis subiectas naues rostris perfossas demergant, idque per mille tela volantia, ferrato etiā vallo superato perfecerunt, vna tamen nauis, cum prætore classis, in hostium potestatē venit, reliqui domum salui reuerterunt. Non ita multo post aliam machinam fabricatus est Demetrius, triplo iis quas amiserat ampliorem, quæ dum in certamen venit tempestate quassatur. Qua opportunitate vsi Rhodij, ad quadringentos Demetrianos ad deditionem cogunt; eudemque tempore à Gnosiis, Cretensibus, & Ptolemæo auxilia 650. virorum acceperunt.

Pugna ad portum integratur. Virtus Rhodiorū.

3750. IV. Terrestris pugna instauratur Helepolis.

Proximo autem anno, qui Olymp. 119. dedit initium, cum naualis obsidio Demetrij votis parum responderet, rem à terra aggressurus, alteram Helepolim construit, forma quam describunt Annales hoc loco, contra quam Rhodij alium intrinsecus murum construunt, illi respondentem, qui oppugnatione laboraturus erat. Interim nouem naues ad commeatum afferendum, & damna hosti inferenda emittūt, quæ illi egregiè præstiterunt. Cuniculis quoq; tanta est in vrbē irruptio, maiora damno quam fructu. Interim autem Ptolemæus, Cassander & Lysimachus, magnam frumenti, & reliqui commeatus copiam nauigiis vento remisque fauentibus, in portum inuito Demetrio intulere. Ea re animosiores facti Rhodij, nocte illuni, sub secundam vigiliam, ignes machinis ferreis licet laminis obtectis, non irrito plane conatu intulere, quibus reficiendis dum dies aliquot insumit Demetrius, Rhodij tertium murum ædificant, eius ambitu complexi, quidquid de mœnibus periculo expositum erat.

Auxilia Rhodiorū.

V. Demetrius vrbem frustra occupat.

Reparatis machinis, murorum diuerberatio instauratur, & Demetrius ea parte vrbē nocte inuadere cogitat, qua fuerat delectus murus, eamque in rem mille & quingētos de præstantissimis eligit, qui se in vrbem sub secundam vigiliam inferāt, dum ipse omnibus ex locis terra marique distinet obsessos. Signo dato electi illi vrbem subeunt, & loca theatro circumiecta occupāt. At Rhodij qui noua subsidia à Ptolemęo acceperant, iussis omnibus suam stationem tueri, & externū hostem repellere, ipsi cum agmine lectissimo Lagidarū, internum inuadunt, aliquandiu neutram in partem inclināte victoria, donec superuenietibus subinde Rhodiis Demetriani oppressi sunt, nisi qui deditionem fecere; cætari cum dāno omnibus ex locis repulsi sunt.

VI. Iubetur à patre pacē facere, eiusque cōditiones.

Sub hæc ab Antigono venere nuncij ad Demetrium, qui pacem cum Rhodiis, quibus posset conditionibus confici iuberent. Pacem quoque Rhodiis suadebat Ptolemæus. Cumque vtrique eam cuperent, expetebatur occasio, quæ se obtulit, Atheniensium legatis superuenientibus; in easque leges conuentum est, vt vrbs sui iuris remaneret, hostili præsidio immunis, societatem armorum Antigono præstaret, nisi forte bellum Ptolemæo inferret, & centum ciues obsides traderet. Atque ita Rhodio bello impositus est finis. Ipsi in eius belli memoriam, tum diuinis honoribus Pto-

lemæum

Colossus Rhodius *l. 34 c. 7.*

lemænm, Ammone consentiente, attexerunt, tum Solis colossum erexere, altitudinis septuaginta cubitorum, vt Plinio placet, de quo infra, cum terræ motu deiectus est. Inde autem digressus Demetrius, autigoni iussu, ad liberandas Græciæ ciuitates animum adiecit.

VII. Res Romana anni V.C. 448. contra Samnites.

Priore porro anno cum vterq; Consul contra Samnites missus esset, diuersis locis præliisque certarunt, moxque coniunctis copiis 47. signa deuictis hostibus retulere, ipsumq; eorum Imperatorem Cellium cepere. Sed vice versa Minucius ex vulnere in castra relatus, occubuit; cui suffectus M. Fuluius, Bondanum oppidum cepit, & in magna rerum gestarum gloria, cum collega Consule triumphauit. Quibus cladibus fracti Samnites, post bellum duobus & viginti annis gestum, Romam, legatos de pace misere. Suppliciter autem agentibus responsum est, nisi sæpe bellum parantes pacem petiissent, de pace transigi potuisse; nunc autem probandæ veritatis causa Sempronium Consulem in Samnio fore. Qui cum omnia ibi pacata reperisset, regressus est cum legatis, & antiquum fœdus Samnitibus redditum est, bellum tamen post aliquot annos inter Romanos & Samnites renouatum est; vsque adeo inuiti Italiæ populi Imperij Romani laboriosè excrescentis iugum accipiebant.

Ab an. V. C. 427. ad a V C 449. Pax cum iisdem.

VIII. Bellum contra Æquos. Promptissimaque victoria.

Hoc ipso anno Vrbis 449. Æqui bellum contra Romanos renouarunt, contra quos Coss. ambo profecti sunt. Verum cum Æquis visum esset vt sua quique oppida tutarentur, re cognita Coss. bellum ad singulas vrbes oppidaque circumtulerunt, sorte tam felici, vt intra 60. dies, vnum & quadraginta oppida, omnia oppugnando ceperint, aut vt habet Diodorus 40. oppida intra dies 50. quorum pleraque diruta, atque incensa. Et clades mouit Marrucinos, Marsos, Pelignos, Ferentinos, vt pacem à Romanis peterent, quam & impetrarunt. Quo etiam tempore C. Flauius Appij Claudij scriba, cum fastos circa forum in Albo proposuisset, res ea tam grata populo fuit, vt postpositis consularium virorum filiis, ipse Ædilis Curulis factus sit, Ædemque concordiæ magna nobilitatis inuidia dedicarit. Quando & Fabius, propter forensem turbam in quatuor coniectam tribus, Maximi cognomen est consecutus.

C. Flauius scriba. *Vide Plin. 33. c. 1.*

ANNVS MVNDI 3751.

ONIÆ & PTOLEMÆI LAGID. 22.

SELEVCI & Imperij Græcorum 9.

OLYMP. CXIX. AN. 2. V. C. 450.

ANTE CHRISTVM 305.

I. Demetrius auxilio venit Atheniensibus.

INceptum pro Græciæ libertate ab Antigono & Demetrio bellum, hoc anno strenuè promotum est. Et primùm quidem certum videtur Atheniensibus, quos bello fatigabat Cassander, auxilio venisse Demetrium. Propterea enim ipsis apud Antigonum & Demetrium vrgentibus, pax cum Rhodiis conflata fuerat, ne eis Athenæ perirent, quas premebat Cassander, præsidium suum inde eiectum iturus, & Munychiam solo æquatam. At Demetrius cum 330. nauibus deuectus Athenas, non Attica modo Cassandrum summouit, sed fugientium tergo inhærens, vsque ad Thermopylas fudit, sex millia Macedonum ad se transfugientium recepit, atque Heracleam, vltro ad ipsum deditione transeuntem. In reditu Græcos circa Thermopylas in libertatem asseruit, Philem & Panactum Atticæ præsidia à Cassandro incessa, in potestatē redegit, restituitque Atheniensibus. Quamob rem Athenienses rursus in adulationem effusi, ei Mineruæ arce pro diuersorio, quasi ab illa hospitio acciperetur, tribuerunt. Sed ille Mineruæ arcem, nihil virginem reueritus, in omnem effusus nequitiam, fœdissimè conspurcauit; teste Plutarcho in eius vita.

Eœuæ pro eo gesta. Foramdē adulatio, & Demetrij nequitia.

II. Demetrij gesta in Peloponneso.

Inde in Peloponnesum progressus, plurimas vrbes præsidiis sublatis, libertati restituit: in quibus Sicyonios, qui non contenti, in gratiarū actionem, suam vrbem appellare Demetriadem cum diuinis etiam honoribus affecerunt. Corintho quoque præsidia Ptolemæi, quæ tam Sisyphium quam Acrocorinthum occupabant, partim ad fugam, partim ad deditionem compulit, omnes enim vrbes atque arces machinarum suarum terrore compleuerat. Ciuium tamen rogatu Acrocorintho præsidium imposuit, quod sub eius tutela permanere cuperent eius, donec cum Cassandro debellatum esset.

Latronum specus in Vmbria.

Romæ cum quies esset à bellis, nouæ sunt deductæ coloniæ. In vmbria vero ingentem speluncam occuparunt latrones non pauci, qui inde erumpentes agros populabantur, & tenebris affoeti vulneribus ingresses conficiebant, donec altero specus aditu reperto, nam peruius erat, vtræque fauces lignis congestis accensæ partim fumo suffocati, partim erumpere conati, flammis absumpti sunt.

ANNVS MVNDI 3752.

ONIÆ & PTOLEMÆI LAGIDÆ 23.

SELEVCI & Imperij Græcorum 10.

OLYMPIADIS CXIX. AN. 3. V. C. 451.

ANTE CHRISTVM 301.

I. Cassander pacem frustra petit ab Antigono.

FVit hic annus Hebræis Sabbaticus ordine 167. habetq; apparatū belli, quod in Asia de summa rerum ab hisce regibus proximo anno gestū est, in quo Antigonus occisus est. Seleuci imperium vehementer stabilitum, Demetrij vero debilitatum est. Sed nunc quod instat agamus. Cassander enim Macedoniæ rex multis à Demetrio spoliatus vrbibus ac præsidiis, non in Græcia modo, sed etiam in Macedonia, de suo regno sollicitus, missis in Asiam legatis, Antigonum de pace rogauit, siue quod pacem nisi ex ipsius nutu Demetrius non esset facturus, siue quod huuc, successibus & ætate ferocem, minus tractabilem fore arbitraretur, sed ne senem quidem moderatum inuenit. Non enim aliam voluit pacem admittere, quam vt ei Cassander se suaq; permitteret. Itaq; desperata pace, Lysimachum sibi, Ptolemæum, atq; Seleucum adiungit, & quasi contra communem hostem concitat, & ab omnibus conscribuntur exercitus, ad Antigonum in Asia opprimēdum.

II. Lysimachū misit in Asiam.

Primus Cassander cum parte exercitus sui Lysimachum præmisit in Asiam; vbi in transitu multas sibi vrbes adiunxit, & crebris ab Antigono periculis euitatis, in hyberna, dum vniuersæ copiæ confluerent, concessit. At Demetrius, in noua sua Demetriade, non erat præ superbia cōpos sui. Ibi enim coactis comitiis dux Græciæ, vti pridem Philippus & Alexander, renunciatus, præter se & parentem neminem appellabat regem. Eleusiniis quoque Atheniensium sacris initiatus illusit; sed & pecuniis. Cū enim cis propere 250 talenta imperasset, eaque acerbè exegisset, collectum argentum iussit Lamiæ, cæterisque suis meretricibus dari: pudore magis quā iactura pecuniæ ciues affligente. Inde in Cassandrum proficisci cœpit, sed aditus ab eo sentiens occupatos, mari proficiscitur. Erant vtriusque ingentes copiæ, quæ cum in conspectu essent, neutra pars descendebat in pugnam expectatione rerum quæ in Asia gerebantur; cum Antigonus certior factus Seleucum ex superioribus prouinciis cum ingentibus copiis descendere, veritus ne si omnes conuenissent, prius certare cogeretur, quam Demetrius venisset è Græcia, ad eum mittit, vt rebus cum Cassandro quoquo modo compositis, ipse in Asiam penetret.

Demetrij gesta Athenis.

A patre in Asiam reuocatur.

III. Eiusdem pax cum Cassandro

Itaque pacem cum Cassandro fecit, si modo pacta ab Antigono patre probarentur, quæ illum certo sciebat irritaturum, vt qui statuisset armis bello finem imponere. Omnibus ergo ad cursum comparatis, soluit cum tota classe Demetrius, atque Ephesum appellit: eamque vrbem, & reliquas quæ paulò ante Lysimachi opera ad Cassandrum defecerant, recuperauit, sibique præsidio firmauit. Cassander autem vice versa, post discessum Demetrij, maritimas vrbes imperio suo iterum vindicauit. Tanta erat tunc vel vrbium infirmitas, vel hominum leuitas & inconstantia. Et quoniam hoste tum carebat, Plistarchum cum exercitu 12 millium peditum & quingentorum equitum ad Lysimachum misit. Verum in traiectu bonam copiarum partem, tam hostium quam tempestatis in cursu amisit; ipseque via fragmento nauis suffultus in portum peruenit, & ad Lysimachum ad hyberna se contulit.

Vrbium Græcarum inconstantia.

IV. Ptolemæus falso rumore decipitur.

Eodem ipso tempore Ptolemæus ex Ægypto profectus, cum instructissimo exercitu, omnes vrbes in Cœlesyria redegit in potestatem. Dum autem Sidonem obsidet, falsus delatus est nuncius commissi inter reges prælij, & deuicti Lysimachi, atque Seleuci; & Antigoni cum victore exercitu ad recuperandam Syriam aduentantis. Eo deceptus, cum Sidoniis inducias ad 7 menses fecit, & præsidio munitis quæ subegerat oppidis, remeauit in Ægyptum. Id Antigoni stratagema fuisse videtur, ne simul ei contra tres exercitus pugnandum esset: cui occasionem aliquam dederit defectio duorum millium & octingentorum militum, qui per id tempus à Lysimacho ad Antigonum, propter non soluta stipendia, defecerant. Eodem quoque tempore Seleucus, re cum Sandrocotto composita, ea superiore Asia coacto ingenti exercitu in Cappadociam venit, militesque præparatis tabernaculis in hybernis collocauit, idoneam ad bellum gerendum tempestatem præstolantes.

Seleucus bellum parat.

V.

Romæ autem bellum contra Æquos redintegratum est. Coloniam enim ægrè patientes suis finibus impositam, summa vi eam expugnare adorti, ab ipsis colonis pelluntur. Cæterum tantum Romæ tumultum fecere, vt eius causa Iunius Dictator diceretur, qui iis deuictis die octauo in vrbem triumphans rediit, & Ædem Salutis, quam Consul vouerat, Censor locauerat, Dictator dedicauit.

Res gestæ cum Æquis.

ANNVS MVNDI 3753.

ONIÆ & PTOLEMÆI LAGIDÆ 24.

SELEVCI & Imperij Græcorum 11.

OLYMPIADIS CXIX. An. 4. V. C. 452

ANTE CHRISTVM 300.

I. Sex regum apparatus ad pugnā & copiæ. *Plut. in Demetrio.*

INtenti erant in bellum iam dudum reges Alexandri magni successores, qui hoc anno quatuor duobus oppositi infestis armis cōcurrere, hinc quidem Antigonus & Demetrius habentes sub signis peditum supra 70 millia, decem equitum, elephantes quinque & 70. Ac Seleuco, Lysimacho & Cassandro 70 millia peditum, equitū decem millia & quingenti, elephanti quadringenti, & currus bellici 120, vt refert Plutarchus in Demetrio. Apparet quoque Ptolemæi copias, in hoc decretorio certamine, non fuisse desideratas, fraude superioris anni patefacta, idq; Diodorus affirmat. Tanta porro tunc erat Antigoni superbia, vt suos quoque grauiter offenderet; illamque regum societatem iactaret se, sicut auium pascentium globum, lapidis vnius coniectu, ac strepitu dissipaturum. Paulo tamen post, præsaga futuri mens hominem cogitabundū reddidit, atque taciturnum; adeo vt præter morem solus cū Demetrio in tabernaculo suo colloqueretur, eum exercitui ostenderet, ac commendaret, successorem designando, si quid sibi humanitus contigisset.

Antigoni superbia.

II. Initium pugnæ atque victoriæ.

Cum ventum esset ad manus, Demetrius cum lectissimis equitibus concurrit cum Antiocho Seleuci filio, qui patri postea in regno successit, eumque profligauit ac fudit; sed dum hostium tergo ambitiosè atque insolenter instat, incœptam victoriam labefecit. Regressus enim, coniungere se non potuit peditibus, elephantis interiectis. Cernens autem Seleucus aciem Antigoni equitatu nudatam, non irrupit in eam, sed irruptionem ostentans circumuectus est, ac potestatem militibus fecit transeundi ad se: quod & factum est. Magna enim pars, ab reliquo abrupta corpore, transitionem voluntariam ad Seleucum fecit, cæteri se in fugā dederunt. Tum ingens hostium globus Antigonum petit. Qui dum Demetrium expectat, sustentat pugnam respectans si quà erumpat Demetrius. Interim autem telorum grandine in illum coniecta, oppressus occubuit.

Antigoni cædes.

III. Demetrii fuga.

Ea clade cognita Demetrius, cum quinque millibus peditum, & quatuor equitum fugam arripuit, & citato cursu Ephesum delatus; cursum direxit in Græciam, vt qui spem maximā in Atheniensium erga se beneuolentia reposuisset, proptereàque apud eos classem, pecuniam,

coniugem Deidamiam reliquisset. Verum Atheniensium legati ei ad Cycladas insulas occurrerunt, orantes vt ab vrbe abstineret, eò quod populus decreto sanxisset, ne quis ex regibus vrbe acciperetur. Vxorem autem eius Deidamiam Megaram honorificè, & magno cum commeatu miserunt. Ea res maximam eius iram in Atheniensium perfidiam inflammauit, qui quem tanquam Deum nuper coluerant, nunc ne mœnibus quidem reciperent. Vlciscendi tamen tempus minime adesse videns, leuiter cum Atheniensibus per legatos expostulauit, petiitque vt classem sibi remitterent, qua accepta in Isthmum, vt vult Plutarchus, aut in Cyprum, vt mauult Diodorus, cum Stratonice matre nauigauit.

Ab Atheniensibus vrbe non admittitur.

IV. Antigoni prouinciæ diuiduntur. Antiochia à Seleuco cõstruitur.

Interea victores Reges Antigonum regio honore sepelierunt, sed eius imperium diuiserunt inter se eiusque prouincias, pro cuiusque commoditate, adiunxerunt suis. Seleucus in primis Asiæ ac Babylonie imperium sibi magis magisque confirmauit. Quin & Antiochiam Syriæ Metropolim, ad Orontem fluuium construxit. Eam vrbem prius ædificare cœperat Antigonus Demetrij pater, & proprio nomine inscribere. Sed breui temporis interuallo & nomen amisit & fundatorem. Illi enim Seleucus nomen Antiochi patris sui, qui sub Philippo Alexandri patre claruerat, indidit. Inter omnes autem vrbes, quæ hoc nomine insignes fuerunt, hæc fuit clarissima, sicut inter omnes Alexandrias, Ægyptia.

V. Romę duo Dictatores hoc anno sine Consulibus.

Res gesta cum Hetruscis. 10. Cal. Decemb.

Caruit hic annus Romæ Consulibus, vt in Annalibus explicatum est, quorum locum duo Dictatores explerunt. Cum enim Hetrusci Marsique rebellassent, contra Marsos dictus est Dictator Q. Fabius, qui prælio vno Marsos fudit, & in vrbes munitas compulit, quarum aliquot intra paucos dies cepit, & agri parte adempta, fœdus eis restituit. Tum in Hetruscos versum est bellum, quod nouo Dictatori tribuendum est M. Valerio Coruino, qui & de ipsis hoc anno vrbis 452. triumphasse reperitur. Cum ergo Dictator Fabius auspiciorum repetendorum causa Romam profectus esset, Magister equitum pabulatum egressus, insidiis circumuentus est, & signis aliquot & militibus amissis, in castra fugere compulsus. Ea clades cum maiorem quam pro re timorem in vrbe concitasset, Dictator Coruinus dictus est, qui omnia tranquilliora quam pro fama reperit, & in primis exercitum cupiditate flagrantem ignominiæ delendæ. Præmisit is copiarum partem cum legatis, qui hostem pugnando fatigarent, quibus fatigatis ipse superueniens, magnam intulit hosti cladem. Hnc enim prælio fractæ iterum Hetruscorum vires, indictaque mulcta, à Dictatore permissum, vt legatos Romam de pace mitterent. Pax negata, induciæ biennij datæ.

Victoria & induciæ.

(∴)

ANNVS MVNDI 3754.

SIMONIS Pont. 1. PTOLEMÆI 25.

SELEVCI Imperij Græcorum 12.

OLYMPIADIS CXX. An. 1. V. C. 453.

ANTE CHRISTVM 299.

Nouum hoc anno pontificem Iudæi Hierosolymis habuerunt, in quem etiam cadit initium Olympiadis vigesimæ supra centesimam, habuitque Olympionicum Pythagoram quendam Magnesium. Hoc itaque anno Simonem Oniæ filium summum Pontificem maximum ponimus, Eusebium secuti, cui inquit, Iusto cognomentum fuit propter sollicitam in Deum religionem, & pronam in suos ciues clementiam: quæ verba ex Iosepho deprompta sunt.

I. Nouus Pont. Simon.

l. 12. c. 2.

II. Demetrii aduersa, & affinitas insperata cum Seleuco.

Interea Demetrius exclusus Athenis magno animi mœrore afficiebatur: præsertim quod exemplum Atheniensium secuti plerique in Græcia, præsidia eius eiiciebant, quæ ad eius hostes Cassandrum ac Lysimachum deficiebant. At Demetrius relicto in Græcia Pyrrho, cursum in Chersonesum Thraciæ intendit: vbi vicè versa vastans Lysimachi ditionem, præda retinebat ac ditabat copias suas, cum hominem insperata lux mirificè recreauit. Seleucus enim, qui omnia poterat in Asia, filiam eius Stratonicem sibi per legatos vxorem petiit, licet iam ex Apama Perside filium haberet Antiochum. Sed res suas pluribus successoribus sufficere arbitrabatur, easdemque nouam hanc affinitatem postulare: quando Lysimachum quoque videbat ex Ptolemæi filiabus vnam sibi, filio alteram in matrimonium sumere. Verebatur enim ne Lysimachus Ptolemæo coniunctus, negotium sibi facesseret. Itaque Demetrium quamuis afflictum demereri, ac sibi adiungere statuit.

III. Nuptiæ celebrantur.

Eam affinitatem Demetrius, quasi insperatam salutem libenter amplexus est, assumptáque puella cum tota classe ad Seleucum profectus est, & in transitu in Quindam Ciliciæ venit, in qua regum thesauri pridem custodiebantur, vbi mille & ducenta talenta quæ reperit, obiter exportauit. Mox ci Seleucus ad Orosson venit obuiam, vbi se mutuo amicè ac beneuolè acceperunt, incustoditi ambo atque inermes, qui ad eam diem infestis inter se armis, animisque pugnarant. Postquam aliquot feriati sunt dies, Seleucus, abducta secum Stratonice, magna cum pompa perrexit Antiochiam. At Demetrius Ciliciam occupauit, aut amissam potius recepit, quam Plistarchus Cassandri frater tenebat, sibi à Regibus post Antigoni mortem donatam: vxoremque suam Philam ad Cassandrum misit, quæ id factum purgaret. Eandem prouinciam Seleucus postulauit à Demetrio, puta dotis nomine; quam cum recusasset Demetrius, instititt ille cum stomacho Tyrum petere ac Sidonem; quas ille nihilominus negauit, iisque præsidio firmatis,

Demetrius adit Græciam.

nauigauit in Græciam, vltionem de Atheniensibus cogitans, apud quos Lachares tyrannidem moliebatur, sed tempestate dum Atticam prætervcheretur iactatus, non exiguum nauium atque hominum numerum amisit, & irrito insultu Athenienses inuasit. Inde Peloponneso adita Messenem obsedit, vbi vulnere accepto, magnum adiit vitæ discrimen.

IV. Noui augures, pōtificesque de plebe.

Factus est hoc anno ex Dictatore Consul M. Valerius Coruinus, cum eam dignitatem neque peteret, neque Romæ adesset. Ei collega datus est Apuleius, quibus Coss. res foris satis pacatæ fuerunt. Nam Hetruscum aduersæ belli res, & induciæ quietum tenebant. Samnitem multorum annorum cladibus domitum, nondum fœderis noui pœnitebat. Romæ quoque plebem quietam, dedncta in colonias multitudo præstabat, cum mota est quæstio Patricios i ter & plebeios, de sacerdotiis cum plebe communicandis. In suadenda lege inter Appium Claudium & P. Decium Murem certamen fuit, & quidem non acerbum, quippe plebeiorum Consulum, Censorum, Dictatorum minimè adhuc Rempub. pœnitebat. Ita prioribus quatuor Auguribus, totidemque pontificibus, quinque augures de plebe, & quatuor pontifices adiecti sunt. Vide hæc pluribus in Annalibus, vel apud ipsum Liuium.

ANNVS MVNDI 3755.

SIMONIS 2. PTOLEMÆI LAGI. 26.

SELEVCI & Imperij Græcorum 13.

OLYMP. CXX. An. 2. V. C. 454.

ANTE CHRISTVM 298.

I. Demetrius obsidet Athenas.

Messenem Peloponnesi oppugnabat Demetrius, vt autem se ex vulnere collegit, & aliquot oppida, quæ defecerant recepit, rursus incurrit in Atticam, eiusque fines vexauit. In primis autem naue capta, quæ frumentum importabat Athenas, negotiatorem & gubernatorem suspendit, aliosque eo facto ab huiusmodi deportatione deterruit, & fame ciuitatem afflixit. Interea 150. naues circa Æginam conspectæ, spem aliquam Atheniensibus dabant. Verum eæ cum Demetrij classe duplo maiore congredi non ausæ, Cyprium, ad eam Demetrio eripiendam, profectæ sunt, tyrannus Lachares deserta vrbe profugit.

Et ad legationem cogit.

Athenienses vero licet pœnam sanxissent capitalem in eum, qui pacis cum Demetrio mentionem faceret, mox tamen à fuga Lacharis, proxima porta patefacta legatos ad eos miserunt; non quod ab eo quidquam clementiæ expectarent, sed quia eam legationem desperatio exprimebat. Ingressus in vrbem mitius egit cum ciuibus, & magna vi frumenti donauit, magistratus quoque præfecit, qui populo maxime grati forent; tribus tamen præsidiis perfidam vrbem in potestate retinuit, Musæo, Munychia, & Piræeo.

II. Inuadit Lacedæmonem.

Redactis in potestatem Athenis, mox appetiit Lacedæmonem, atque Rege Archidamo, qui apud Mautinæam sibi occurrit, signis collatis fuso fugatoque, Laconiam muait: atque in ipsius Spartæ conspectu confixit iterum cum eo, & ducentis cæsis, captisque quingentis, Spartam ipsam ab omni memoria intactam capturus erat, cum tristibus nunciis aliò abstractus est, gaudente fortuna hominem alternatim in altum excitare, & ex alto mox volucri vicissitudine deiicere.

Amittit Cyprum.

Nunciatur enim Lysimachum ei vrbes Asianas abstulisse; Ptolemæum autem, etsi recens cum Demetrio, data sorore affinitatem contraxerat, Cyprum, excepta vnica vrbe Salamina cepisse, in eáque liberos eius & matrem obsidere. Itaque licet anceps erat quam se prius in partem verteret, Cyprum tamen videtur adiisse, propter periculum suorum, quamuis tacente Plutarcho.

III. Cassandri obitus, extincta tamilia Alexandri. *in Baot.*

Interea Cassander Antipatri filius, vigesimu circiter à morte parentis anno, morbo intercutis obiit. De quo ita Pausanias. Restituisse Thebas crediderim Cassandrum Alexandri maxime odio: eius enim domum totam funditus euertere contendit. Nam & Olympiadem Alexandri matrem, iis Macedonum, qui in eam acerrimis flagrabant odiis, lapidibus obruendam tradidit; & Alexandri filios, Herculem ex Barsine, Alexandrum ex Roxane susceptos venenis peremit. Neque tamen ipse fortunatus è vita discessit: ex morbo enim aquæ subter cutem fusæ, erumpentibus ex viuente vermibus extabuit. Ita Pausanias.

Eius familia vicissim breui. extincta.

Sed & gladium quem ille in Domini sui familiam strinxerat. Deus in eius domum conuertit. Nam ex tribus filiis quos post se reliquit, Philippus primogenitus mox tabe interiit. Antipater secundo genitus matre Thessalonica propria manu obtruncata, à Lysimacho socero interficitur. Tertius Alexander matris necem vindicaturus Demetrium aduocat, à quo & interficitur; sicque intra quatuor annos scelerati hominis familia tota deleta est.

IV. Narnia in Vmbria capta. *Liu. l. 10.* Mors Manlij Consulis.

Apuleius Consul in Vmbria frustra Nequinum oppidum obsedit, id noui Coss. proditione sine certamine occuparunt, ibique nouam coloniam, quæ à Narnia flumine nomen accepit, deduxerunt. In Hetruria vero T. Manlius Consul ex equo effusus interiit, cum vixdum hostium fines esset ingressus.

Galli et iuncti Hetruscis.

Cum autem Galli Hetruscis iuncti dicerentur (& reuera Hetruscos illi inuaserant, sed pecunia victi se belli socios pro hostibus fore spoponderant; inde promissione maligna interpretatione elusa, cum Hetrusca pecunia domum redierant) Romani patres iussuri erant vt Valerius Coruinus Dictator diceretur, sed consentientibus centuriis, in demortui locum suffectus est Consul. Cuius aduentus ita compressit Hetruscos, vt nemo ad pugnam prodire auderet, ac ne vlla quidem aut agrorum vastatione, aut villarum incendio eliceretur ad certamen.

(∴)

ANNVS MVNDI 3756.

SIMONIS 3. PTOLEMÆI 27.

SELEVCI, & Imperij Græcorum 14.

OLYMP. CXX. AN. 3. V.C. 455.

ANTE CHRISTVM 297.

I. Philippus Cassandri, & mox Antipater Rex Macedoniæ, matrem occidit, & cum fratre pugnat.

a Plut. in Demetr. b Iust. l. 16.

CAssādro mortuo successit regno Macedoniæ Philippus eius filius natu maximus, qui haud diu regnum tenuit a. Vt propterea Iustinus b Cassandri Regis, & filij eius Philippi continuas mortes appellet. Non multo post Thessalonice Cassandri vxor, cum propentior fuisse videretur ad Alexandrum, ab Antipatro interfecta est. Qui cum etiam fratrem Alexandrum regno pellere conaretur, is belli socios ex Epiro Pyrrhum euocauit, ex Peloponneso Demetrium, vt & regnum sibi conseruaret, quo tamen eum vterque spoliare cupiebat, & maternam cædem vlcisceretur. Pyrrhus maturius venit, Demetrius autem rebus aliis occupatus, tardius. Quæ autem Pyrrhus pro Alexandro gesserit, ad annum sequentem cum Carolo Sigonio differemus.

II. Samnites propter Lucanos bellum in Romanos renouant. Id Excerp. legat.

An. V. C. 457.

Quod ergo ad Romanam rem attinet, Dionysius Halycarnassensis, ait bellum in Samnites hac occasione renouatum, quod Samnites aduersus Lucanos sibi finitimos dudum arma sumpserant, vetere quadam simultate impulsi. Id bellum cum Locani ferre non possent, sed omnibus præliis inferiores discederent, & multis iam locis amissis de reliqua prouincia periclitarentur, Romam ad implorandam opem confugerunt. Et quia olim fidem fefellerant, obsides ex singulis ciuitatibus pueros nobilissimos misere. Cum amicitia cum Lucanis S. P. Q. R. probata esset, Samnitibus per legatos significatur, Lucanos socios esse, & amicos populi Romani, qui eos rogat, vt ademptum Lucanis agrum restituant, nihilque amplius hostile in eos admittant. Quibus cum Samnites non acquiescerent, negarentque pacem ea lege cum Romanis initam, vt eorum iniussu neminem liceret, vel hostem, vel amicum ducere, bellum decretum vtrinque ac paratum est.

Ad Volaterras vincuntur Hetrusci, ad Bouianum Samnites.

Scipioni obtigit Hetruria, Fuluio Samnis. Illi hostes ad Volaterras occurrerunt, & post diurnium prælium, nocturna fuga, & deiectione castrorum se victos confessi sunt. Fuluius autem claram de Samnitibus ad Bouianum victoriam retulit. & oppidis aliquot vi captis, Romæ Idibus Nouembris triumphauit.

(∴) (∴)

ANNVS MVNDI 3757.

SIMONIS 4. PTOLEM. LAG. 28.

SELEVCI, & Imperij Græcorum 15.

OLYMP. CXX. A. 4. VR. C. 456.

ANTE CHRISTVM 296.

I. Pyrrhus pro Alexādro contra Antipatrū pugnat.

CErtabant inter se odiis armisque Antipater & Alexander Cassandri filij, quorum ille Lysimachum Thraciæ Regem eundemq; socerum sibi habebat fauentem: hic autem Pyrrhum Epirotarum Regem atq; Demetrium. Verum Lysimachus atque Demetrius aliis distenti negotiis, suis clientibus maturè adesse non potuerunt. Affuit atque occurrit Alexandro Pyrrhus, eiusque ope rem contra fratrem Antipatrum bene gessit, eique nonnullas Macedoniæ vrbes eripuit, quas magna ex parte in mercedem auxilij, cedente adolescente, sibi retinuit firmauitque præsidiis. Lysimachus autem, Iustino teste, veritus aduentum Demetrij, persuasit genero suo Antipatro, vt mallet cum fratre in gratiam redire, quam paternum hostem in Macedoniam admittere. Verum inchoatam reconciliationem, Demetrij aduentus euertit. Alexander enim eius potentiam veritus, cum exercitu enim venerat, ei ad Dion processit obuiam, & salutatum comiter accepit: sed res suas negauit iam eius præsentiam requirere. At is Macedoniæ regnum spe deuorauerat, & traxit moras. Hinc mutuæ extitere suspiciones, quæ in Alexandri cædem denique erupere.

Lysimachus fratres conciliare studuit.

II. Fabius fit Consul, & collegam Decium obtinet.

Romæ autem in comitiis Consularibus, cum fama Hetrusci Samnitic ique belli terrorem attulisset, visum est Fabium Maximum, primùm nō petentem, deinde etiam recusantem eligere Consulem: qui ea deniq. conditione acquieuit, si ei Decius iterum collega daretur, quod & obtinuit. Vterque in Samnicium profectus est, Fabius per Soracum agrum, Decius per Sidicinum: vterque populabundus per hostium graditur fines. Hostis autem, cum insidiæ non procederent, ad apertam vim descendit, & quia contra Romanorum superbiam animos faciebat indignatio, incredibili à Samnite obstinatione pugnatum est; nulláque vi eorum acies dimoueri loco potuit; donec subtracti quidam è legionibus Romanis, occulto circuitu ex montibus descendere visi sunt, terga hostium inuasuri: quos cum alterum Consulem esse iactaret Fabius, tantum animi viriumque additum est Romanis, quantum Samnitibus detractum. Ergo ne fessi obijcerentur integris, passim in fugam dissipati sunt. Apuli quoque à Decio deuicti sunt, priusquam se Samnitibus possent coniungere, & vtrique incredibili clade affecti sunt, vt habetur in Annalibus.

Edrum pugna in Sānio, victoriāque difficilis.

Apuliquoque victi.

III. 3758. Imperium prorogatur Coss. Decius oppida Sannij expugnat.

Sequenti anno, etsi noui Coss. creati sunt Appius Claudius cum L. Volumnio, qui ante annos 10. Collegæ fuerant Consulatus, Veteribus tamen Coss. Imperium in sex menses prorogatum est, quibus non destitere, vicatim circumferre bellum, & in præcipua oppida ar-

Noui Coss. in Hetruria rem simul bene gerunt.

ma conuertere, Murgantiam, Romuleam, Ferentinum vi cepere, multisque hominum millibus cæsis, captisque, diripuerunt. Plerique interim eorum Hetruriam petiere, omnemq; mouerunt lapidem, vt viribus omnibus contra Romanos pro libertate pugnaretur; quorum Dux fuit Gellius Egnatius Samnis. In eos missus est cum exercitu Appius Claudius, qui eum militibus parum esset acceptus, ab ipsis è Samnio Volumnius euocatus est, minime probante Appio. Contentione tamen militari factum est, vt simul vterque contra hostem pugnaret, & æmulatione socij vtriusque vim atque industriam acuente, feliciter.

IV. Volūnius redit in Samnites.

Dum hæc ab vtroque Consule geruntur in Hetruria, & Fabius Deciusque expleto prorogati Imperij tempore Romam reuersi sunt, Samnites Campaniæ agrum populantur. Eo magnis itineribus redit Volumnius, vtque in Calenum agrum venit. Narrarunt Caleni, hostes tantum prędæ secum trahere, vix vt agmen explicare possent. Dum ergo moliuntur iter, Romanus in eos inexpectatus irruit, & omnia terrore, fuga, cædibus replet. Captiui Romanis iuncti in prædones suos arma conuertunt; & ducem ipsum Egnatium captum ad Romanum Consulem trahunt. Cæsa ad sex hostiū millia, duo millia, & 500. capti: recepti captiui ad septem millia & quadringentos, præda veris dominis restituta; Romæ pro iustitio, supplicationes Consulis nomine decretæ.

Et præda spoliat.

ANNVS MVNDI 3759.

SIMONIS 6. PTOL. LAG. 30.

SELEVCI & Imperij Græcorum 17.

OLYMP. CXXI. An. 2. V. C. 458.

ANTE CHRISTVM 294.

I. Annus Sab. 168 Alexander timet à Demetrio.
168
7

1176
458.

3759
A quo & occiditur.

SAbbaticum annum 68 supra centesimum, Iudæi Hierosolymis agebant, cū Alexander, qui non ignorabat Demetriū ambire Macedoniam, cumque ad se imprudenter acciuerat, grauiter ferebat præsentem, & quo se liberare non poterat, occidere cupiebat, cumque euocatum ad conuiuium, inter procula cædi destinasset, Demetrius re cognita plures suorum secum adduxit, quorum præsentia deterriti percussores, nihil aggredi ausi sunt. Postridie autem discessit ex Macedonia, gaudente Alexandro, eum non infensum abire, quem etiā officij gratia Larissam vsque Thessaliæ prosecutus est. Addit Plutarchus, ibi alterum alteri struxisse insidias, sed Alexandrum à Demetrio pręuentum, atque necatum. Iustinus tamen mutuas insidias non agnoscit, sed totam in Demetrium culpam conijcit, qui veritus fratrum reconciliationem, quæ authore Lysimachn cœperat coalescere, Alexandrum per insidias interfecerit. Nec probabile est adolescentem vix precario regnantem (nam vnam regni partem Antipater, alteram Pyrrhus, tertiā vix ipse retinebat) non maluisse Demetrium potentem seruare amicum, quam regni finibus iam egressum, periculosissimo conatu perdere.

Fit rex Macedoniæ Demetrius.

Quin euentus ipse Demetrij ambitionem arguit, regno Macedoniæ non legitimum hæredi reddito, sed sibi vindicato. Nam vbi cædes Macedonibus innotuit, consternati omnes, sibi à Demetrij copiis male metuebant. Sed eos ipse aduocatos benignè allocutus, timorem omnem abstersit, sibiq; ita conciliauit, vt quoniam Antipatrum matris percussorem oderant Regem illum Macedonum appellarent, receptumque in Regem, deducerent in Macedoniam, vbi, authore Eusebio, anno sequenti, regnare cœpit.

III. Hetruriæ bellum ingrauescit.

In Italia porro L. Volumnius Romam comitiorum causa reuocatus erat, cum crebræ ab Appio qui in prouincia restiterat, literæ deferuntur ad Senatum, Hetruriæ bellum ingrauescere, quatuor gentes arma conferre Hetruscos Samnites, Vmbros, Gallos. Ergo Volumnius cum significaret populo, se Fabium Dictatorem esse dicturum, populusque eum cum Volumnio Consulem creare mallet. Restitit populo Fabius, vrgentemque exorauit, vt consuetum sibi collegam Decium restituerent. Nec repugnauit Volumnius, qui expertus erat in Appio, quam periculosa esset mutua ducum dissensio. Nec tamen propterea honore priuatus est; ei quippe in annum hunc imperium prorogatum est. Ergo prouincia Hetruria extra sortem Fabio decreta est, quò mox etiam, consentiente Fabio, missus est Decius, Volumnius in Samnium abiit. Priusquam autem Coss. in Hetruriam peruenirent. Galli Senones L. Scipionem proprætorem, cum vna legione circumuentum, oppressere, vt ne nuncius quidem cladis superfuerit. Quo cognito dederunt operam Coss. vt eorum copias ad suos fines tutandos distraherent, ne simul cum omnibus pugnare cogerentur: idque ex sententia successit.

Fabius fit Consul, & Decius collegam obtinet.

Scipionis clades.

IV. Coss. cum Gallis & Sānitibus pugnant.

Post velitationes aliquot, tertia die totis viribus certatum est, dextro cornu Galli, sinistro Samnites constiterant, itáque æquis viribus pugnatum, vt nisi prudenter distractæ fuissent copiæ, ingens clades à Romanis accipienda foret. Cumque Fabius arceret magis hostem quam inuaderet, vt mox facilius fatigatos, cum suis propemodum recentibus sterneret, Decius à principio vires omnes effuderat. Iamque his Gallicum equitatum auerterat, cum è curribus pugnantes hostes superfusi, insolito fragore ac tumultu, Romanos conturbarunt fuderuntque; instabatq; acriter hostis fugientibus, cum Decius exemplum patris secutus, se hostesque diis manibus deuouit, moxque in confertissimam se aciem coniecit, vbi & telorum multitudine oppressus est. Cum Fabius, qui cunctando extraxerat diem, acrius instare hosti cœpit, & dum equitum alas iubet ex transuerso in Samnites quanto maximo possent impetu inuolare, Eum impetum Samnites non ferentes, præter ipsam Gallorum aciem, effuso cursu feruntur in castra. Cumque adhuc Galli inuicti consisterent, Fabius facto Ioui voto, à tergo circumuentos perdidit.

Decius se manibus deuouet, & occiditur.

Cic. in Catone.

A Fabio vincuntur.

V. Quę vtrinque clades.

Cæsa eo die dicuntur hostium 25 millia, octo capta. Nec incruenta victoria fuit, ex P. Decij exercitu cæsa septem millia, ex Fabij mille ducenti, spolia hostium in aceruum congesta, Ioui victoria cremata sunt Consulis corpus postridie inuentum, omni honore, laudibusque fune-

ratum

Fabij triũphus & Perusinorum clades.

ratum est. Fabius relicto in Hetruria Decium exercitu, suis legionibus ad vrbem deductis, de Gallis Hetruscis, ac Samnitibus triumphauit. Cum quibus tamen nondum debellatum erat. Nam Perusini deducto in vrbem exercitu, in Romanum agrum prædatum descendere: quorum Fabius quatuor millia & quingentos occidit; 1740 captiuos cepit, quorum redemptionis pretium militi concessum est. Alio quoque loco in Samnites pugnauit Volumnius cum Appio, & quidem animis infestissimis: hinc ira stimulante aduersus toties rebellantes, illinc ab vltima iam spe dimicantibus. Cæsa Samnitium 16 millia trecenti, capti bis mille septingenti. E Romano exercitu desiderata duo millia & septingenti. Nec tamen in tot cædibus, & tot annorum bellis fera semper aduersis, abstinere bello poterant: adeo na infeliciter quidem defensæ libertatis tædebat, & vinci malebant, vt ait Liuius, quam post annorum 48 clades non tentare victoriam. Sed de hisce annis consulantur Annales.

Rursum alia Samnitium clades.

ANNVS MVNDI 3760.

SIMONIS Pont. 7. PTOL. LAG. 31.

SELEVCI, & Imperij Græcorum 18.

OLYMP. CXXI. A. 3. VR. C. 459.

ANTE CHRISTVM 293.

I. Demetrius Rex Macedoniæ. *Plut. in Demet. Iust. l. 16.*

DEmetrius extincto Alexãdro hoc anno regnare cœpit in Macedonia, licet adhuc Antipater viueret sub Lysimachi soceri cura. Distulisse porro videtur in hunc annum Demetrius, ne præpropera regni Macedonici occupatio, ambitiosam in Alexãdrum crudelitatem, & perfidiosa auxilia patefaceret. Neque eum auersati sunt, qui erant tunc in regno Macedones: siue quia memores erant scelerum Cassandri aduersus Alexandri Magni familiam ideoque in filios eius infensi erant: siue quia Philam veteris Antipatri filiam habebat vxorem, atque ex ea filium Antigonum Gonatam regni successorem, iam tum adultum, qui patris castra sequebatur. Hoc rerum secundarum cursu Demetrius liberos suos à Ptolemæo recipit & vxorem, quos ille expugnata Salamina Cypri comprehenderat, ab eo cum muneribus atque honore dimissos. Discit quoque filiam suam Stratonicem, quam Seleuco dederat vxorem, Antiocho Seleuci filio nupsisse, ac superiorum prouinciarum Asiæ renunciatam esse reginam. Seleucus enim eam filio suo perdite amanti cesserat, vt pluribus refert Plutarchus. Qui deinceps narrat Demetrium adepta Macedonia, etiam Thessalia potitum fuisse. Cumque magna ex parte Peloponnesum, Megaram atque Athenas teneret, bellum mouisse Bœotiis; quod in annum sequentem cum Sigonio referemus.

Stratonica priuigno nubit.

II. Res in Sãnio ab vtroq; Consule gesta

Samnium ambobus Coss. decreta est prouincia, quia fama erat tres scriptos hostium exercitus, vno Hetruriam, altero Campaniæ populationem repeti, tertium tuendis finibus parari. Et quoniam Posthumium aduersa valetudo Romæ tenuit, Attilius a templo profectus, obuios habuit Samnites, qui vix dum certa luce, & eam ipsam premente caligine, Romanos ex improuiso inuadunt, & ad 230 cum Quæstore Opimio Pansa interficiunt. Ea fama Posthumium eius collegam vixdum validum coegit ex vrbe proficisci, ad cuius aduentum Samnites in vrbes munitas recepere sese; quos Posthumius insecutus Milioniam post diutinam oppugnationem occupauit, & cum plurima cæde prædáque vastauit, tum pleraſque alias metu desertas sine pugna recepit. Attilio vero ad Luceriæ fines, atrox cum Samnitibus atque anceps prælium fuit, donec vtrique animis vulneribusque fracti, discessionem mallent quam pugnam. Vtrique tamen hi Consulis clamore, illi necessitate compulsi pugnam repetunt; cumque Romani fugerent, Samnites terga cæderent, Attilius Ioui Statori, Romuli exemplo, ædem vouet, & simul suis in castra tendentibus cædem ab obiectis equitibus minitans, eos conuersa facie remittit in hostem, quem non nimis auidum pugnæ superauere, non incruenta victoria. Romæ Attilio triumphus negatus est, quem Posthumius ægrè à populo extorsit. Hoc quoque anno cœpta est Romæ pestilentia, quæ triennium tenuit.

Ædes Ioui Statori vota.

ANNVS MVNDI 3761.

SIMONIS 8. PTOLEM. LAG. 32.

SELEVCI, & Imperij Græcorum 19.

OLYMP. CXXI. An. 4. V. C. 460.

ANTE CHRISTVM 291.

I. Res ad Thebas gesta.

CLeonymus Lacon Acrotati regis Spartanorum frater, & Arei regis patruus, Thebas cũ exercitu ingressus Bœotiorum animos ad defectionem erexit, annitente Piside Thespiensi, qui opibus ac dignitate, ciuium princeps erat. Verum Demetrius mox Thebas machinis admotis obsedit. Perterritus Cleonymus, ex vrbe subduxit se, Bœotij deditionem fecere. Demetrius imposito vrbi præsidio, magnáque exacta pecuniæ summa; cum eis clementer egit, adeo vt, Pisidem captum Thespiis, Polemarchum crearet. Interea Lysimachus cum bello à Dromichete rege Thracum premeretur, ne eodem tempore aduersus Demetrium, prospera tum fortuna vtentem, & regem Macedoniæ declaratum, dimicare cogeretur, parte Macedoniæ, quam ipse, pro genero suo Antipatro, in potestate habebat, Demetrio tradita, pacem cum illo fecit. Sicque illa iniustè quæsita iure perdidit, & quæ ab inulto genero acceperat, inuitus dedit.

Plut. in Dem.

Lysimachus cum Demetrio pacẽ init, data parte Macedoniæ.

Atque ita Demetrius totam fere obtinuit Macedoniam, excepta ea parte quam Pyrrhus ab Alexandro mercedis nomine extorserat, quod etiam belli, Demetrium inter & Pyrrhum seminarium fuit. Verum Antipater regnum sibi soceri fraude ademptum, hostique traditum queritur: additur ei socia querelarum vxor Eu-

II. Et generũ Antipatrũ interficit.

ryame Lysimachi alia. Qua vt molestia Lysimachus liberaret sese, generum interfecit, & filiam in vincula coniecit. Atque ita vniuersa Cassandri domus, Alexandro seu necis ipsius, seu stirpis extinctæ pœnas, partim cæde, partim supplicio luit, vt ait Iustinus.

Cassandri domus extincta. l. 16.

III. Samnitiũ maximus ad bellum apparatus.

Ingens fuit hoc anno Samnitium apparatus ad bellum, tam multitudine militum, nam ad 40 millia ad vrbem Aquiloniam conuenere, quam execrãdo, & per vim extorto ad aras iurando. Delecta ex omni numero sedecim millia, quæ propter certum integumenti genus, dicta est Legio Linteata. Coss. ambo in Samnium profecti. Et Papyrius expugnata primum vrbe Duronia, venit Aquiloniam, ibique militem suum iam victorem, pugnæ desiderio accendit, & contemptu replet apparatus superstitiosi, qui vt olim contra Papyrium patrem, gloriæ victoribus futurus sit, non tegumento victis, superis in tot fœderum violatores iratis. Ergo contempta execratione hostium, & suorum augurum obnunciatione, procedit ad pugnam. Romanos ardor animi & odium fœdifragorum Samnitium, & conscia virtus impellebant ad pugnam. Samnites iam toties victos necessitas ac religio inuitos magis resistere, quam volentes pugnare cogebat. Quo minus autem fugæ fuit, hoc magis bacchata est cædes. Cum autem apparuit ex colle Sp. Nauius, quem alterum Consulem dicebat esse Papyrius, capugnato Cominio, ilicet funduntur Linteatæ cohortes, & iurati pariter iniuratique fugiunt, pedites ad castra, equites in vrbem compulsi, cædes plusquam 30 millium fuit. Signa militaria capta ad 97, homines ad 3870.

Quid in eos Papirius Consul. a. v. c. 444.

IV. Quidque alter Consul Caruilius.

Alter Consul Caruilius, cui veteres Attilij copiæ, Interamnæ relictæ traditæ sunt, dum Samnites sese execrationibus obligant, eis vi aripit Amiternum, multis hominum millibus cæsis, captisue. Inde Cominium venit, vbi totis copiis corona cinxit vrbem, subsidiaqua firma, ne eruptio fieret, portis opposuit, & vrbe mox par vim capta, Samnites in medium densati forum, paulisper restitere, mox abiectis armis deditionem fecere, cæsa ad 4380. Oppidum militi datum in prædam, exhaustoque ignis iniectus. Eodem die Aquilonia, & Cominium deflagrauere. Inde ad alias vrbes bellum à Coss. circumlatum est; quatuor vrbes vi captæ, plurima mortalium millia partim cæsa, partim capta sunt. Inde Hetruscos quoque adiit rebellantes, réque bena gesta Romam venit, vterque glorioso triumpho honoratus est, Papyrius præsertim magnificis Samnitium spoliis, militumqua donariis: qui & ædem Quirini à Dictatore patre votam, Consul filius dedicauit, & hostium spoliis exornauit.

Etiam contra Hetruscos.

V. Romæ pestilentia.

Verum dum Romani tam multa hominum millia in Sabinis & Hetruscis morti dant, vicissim orta superiore anno pestilentia eos populata est, præter multa Romanorum millia in præliis atque obsidionibus desiderata. Quæsitum remedium, aditi libri, inuentum est Æsculapium Romam ab Epidauro accersendum. Id in annum sequentem dilatum, hoc autem, vno die Æsculapio supplicatum est. Sed hic quoque annus luctuosus historiæ Romanæ contingit, quo nos T. Liuius, amissa decade secunda, ad quinque & 70 annos deserit, annis hactenus nobiscum ad 460 decursis.

Historiæ Liuianæ clades.

ANNVS MVNDI 3762.

SIMONIS 9. PTOLEMÆI LAG. 33.

SELEVCI & Imperij Græcorum 20.

OLYMP. CXXII. An. 1. VR. C. 461.

ANTE CHRISTVM 291.

I. Lysimachus male pugnat. Plut. in Demetr.

LYsimachus in pœnam proditi atque interfecti superiore anno generi, hoc anno ineuntis eiusdem Olympiadis, cum Dromichæte Thraciæ Rege infeliciter pugnat, & capitur. Quapropter properante in Thraciam Demetrio, & sperãte se vacuam occupaturum, defecerunt iterum Bœotij, simulq; nunciatur Lysimachum dimissum esse. Itaque Demetrius retro recepit se, in Bœotios ira flagrans, sed inuenit, eos iam in acie ab Antigono filio suo deuictos, & Thebas iterum obsedit. Pyrrho autem populante Thessaliam, & vsque ad Thermopylas excurrente, relinquens ad continuãdam obsidionem Antigonum, contendit in ipsum. Qui cum properè fugisset, decem millibus peditum, & mille equitibus ad præsidium Thessaliæ relictis, rursum pressit Thebanos, & Helepolim instituit vrbi admouere. In eo obsidione non multos solum milites amisit, ingemiscente nequidquam Antigono, sed ipse quoque graue adiit vitæ discrimen, collo ipsius acuto telo traiecto. Neque tamen obsidione destitit, donec vrbe potitus est. In ea tamen verbis magis quam factis sæuiit; tredecim enim interfectis, & nonnullis in exilium pulsis, cæteros noxa metuque liberauit. Atque apud Athenienses Pythia in honorem Apollinis celebrauit.

Demetrius Thebas obsidet & expugnat, &c.

Fabius Gurges male quoque pugnat, sed patris opera redintegratur.

Fabius porro Consul cognomento Gurges male contra Samnites hoc anno pugnauit, adeo vt amisso exercitu, cæsis tribus Romanorum millibus in vrbem refugerit. Itaque cum Senatus de eo exauctorando deliberaret, pater eius Fabius Max. ignominiam filij deprecatus, eius se legatum obtulit, si ei facultas daretur iterandi belli. Quod cum obtinuisset, ita bellum cum filio administrauit, vt ipse quoque Samnitium Dux Pontius caperetur, sed res in annum quoque sequentem protracta est. Tradit Zonaras alterum quoque Consulem rem bene aduersus Faliscos gessisse, Sp. Caruilij exconsulis opera.

ANNVS MVNDI 3763

SIMONIS 10. PTOLEMÆI LAG. 34.

SELEVCI, & Imperij Græcorum 21.

OLYMP. CXXII. An. 2. VR. C. 462.

ANTE CHRISTVM 290.

I. Demetrius in Ætolos. Plut. in Dem.

CVm Demetrius Pythia egisset Athenis, in Macedoniam regressus, in Ætolos, qui

ei aditum Delphicum intercluserant, mouit exercitum, & vastatis eorum finibus, relictoque ibi Pantaucho, cum magna exercitus parte, in Pyrrhum Epirotam arma conuertit. Nam is paulo ante Thessaliam populatus fuerat, & ipsemet ad quietem factus non erat, præsertim cum Macedonibus in expeditionibus magis sibi audientes haberet, quam domi, vbi eos seditiosos, & rerum nouarum cupidos experiebatur. Ergo Epirum populatus Demetrius, parem Pyrrho gratiam reposuit. Cum autem Pyrrhus in Pantauchum incidisset, pugnatum est acriter ab vtriusque exercitu; sed præcipuum fuit ipsorum ducum certamen. Nam Pantauchus inter Demetrij Duces & corporis viribus, & animi magnitudine longe primus, Pyrrhum prouocauit ad singulare certamen. At Pyrrhus, qui laudes Achillis virtute magis quam genere studeret acquirere, conditionem accepit. Cumque arte gladios lacertisque tractant, Pyrrhus vno accepto vulnere, inflictis duobus, altero in femur, secundum collum altero, pepulit prostrauitque Pantauchum, nec tamen eum occidit, amicis ipsum eripientibus. Ea victoria, vt ait Plutarchus, Demetrij res vehementer afflixit, quod præter acceptam cladem Pyrrhi virtus ac fortitudo Macedonum animos sibi vehementer conciliauit, eique aditum ad Macedoniæ regnum muniuit; quippe quem agnoscebant Alexandro audacia & strenuitate simillimum.

Pyrrhi & Pantauchi pugna.

In Pyrrh. Aditus Pyrrho munitur ad regnum Macedoniæ.

II. Fabij Gurg. victoria & triumphus.

Hoc anno Fabio Gurgiti, patris vt apparet studio, prorogatum est imperium. Ea de causa inquit Zonaras, cum ipsi Fabio honos est habitus, tum eius filio permissum, vt pro Consule imperaret, tum quoque patre legato vtens, qui nihil senectuti suæ parcens, ipse administrauit omnia, sed dissimulanter, vt à filio facta esse viderentur. Victos ergo Samnites castris exuit, agros vastauit, & ingentem prædam partim militibus distribuit, partim in ærarium retulit. Addit Valerius, patrem filii triumphantis currum equo insedentem secutum, quem ipse paruulum in suis triumphis gestauerat.

l. 5. c. 7.

III. Æsculapius Romã defertur.

Ad hunc ipsum annum pertinet Æsculapij Romam deportatio, altero scilicet anno, quam Gurges male pugnauerat, vt ait Oros. Cum ciuitas, inquit Florus, pestilentia laboraret, missis legatis, vt Æsculapij signum Romam ab Epidauro transferrent, anguem, qui se in eorum nauem contulerat, in quo ipsum Numen esse constabat, deportauere, eoque in Tiberis insulam egresso, eodem loco sedes Æsculapij constituta est. Sic ipse, qui pluribus author libri de viris illustribus, & Valerius Maximus. Nihil autem narrant, quod à veternoso ac veteratore illo serpente, qui primæ parcnei illusit, non facile fieri potuerit. Vide Augustinum libro tertio capite decimoseptimo de Ciuitate Dei.

l. 3. c. 22. Epit. l. 11.

l. 1. c. 8.

(∴) (∴)

ANNVS MVNDI 3764.

SIMONIS 11. PTOLEMÆI LAG. 35.

SELEVCI, & Imperij Græcorum 22.

OLYMP. CXXII. An. 3. V. C. 463.

ANTE CHRISTVM 289.

I. Seleuci vrbes. Dat Iudæis ius ciuitatis. In Chron. l. 12. c. 3.

HOc anno Seleucus, vt Eusebio, placet, in eas vrbes quas extruxerat, Iudæos transfert, ius eis ciuiũ, & municipalem ordinem, cum Græcis æquali honore cõcedens, quod ille ex Iosepho mutuatus est. Vrbes autem intelligit, quas ante nominauerat. Antiochiam, Laodiciam, Seleuciam, Apameam, Edessam, Berœam & Pellam. Primam à patre nominauit, alteram à matre, tertiam à seipso, quartam ab vxore, reliquas ab vrbibus Macedoniæ. At Demetrius cum Pellæ Macedoniæ in ancipitem morbum incidisset, totam penè amisit Macedoniam, Pyrrho subito incurrente, & Edessam vsque progrediente, obsistente nullo, & multis ad eum deficientibus. At amici Ducesq; Demetrij ipso vrgente, ingentibus breui contractis copiis, in Pyrrhum mouent qui quod prædandi, non belli gerendi causa venerat, non expectauit eos, sed fugiens partem copiarum in itinere amisit. Demetrius autem vbi conualuit, cum de paterno regno recuperando cogitaret, noluit cum Pyrrho confligtari, & grauem ac vicinum Macedoniæ relinquere aduersarium, sed fœdus cum eo, pacemque composuit, & reliquum annum in bellico apparatu consumpsit.

Plut. in Pyrrho. & Demet.

Demetrius Pyrrhum fugat, & cũ eo fœdus init.

M. Curium hoc anno Consulem agnoscit M. Tullius: est enim quintus à morte & deuotione Decij, à quo bellum contra Samnites gessit, eosque ad mare vsque superum ita domuit, vt Samnitico bello finem imposuerit, & ad pacem petendam compulerit: cum quibus quartò fœdus renouatum esse scribit Florus in epitome; quod ipsum perpetuum non fuit, sed nouem post annos, Tarentini belli occasione, diremptum. Ad hoc tempus plerique referunt illud, de auro Samnitium repudiato, quasi id missum fuerit hominis corrumpendi causa. Verum cum satis constet oblatum aurum in agello suo agenti, & rapas elixanti, & quidem post bellum confectum, & fœdus quartum innouatum, & actum de iis triumphum, grati potius animi gratia videtur oblatum quod ipsius authoritate pacem neque meritam, neque speratam obtinuissent.

II. Curius Samnites vincit, & pacẽ cum eis quartò renouat. De senect. V. C. 458.

Aurum eorum repudiat.

ANNVS MVNDI 3765.

SIMONIS 12. & vlt. PTOL. LAG. 36.

SELEVCI & Imperij Græcorum 23.

OLYMP. CXXII. An. 4. V. C. 464.

ANTE CHRISTVM 288.

I. Mors Simonis Pontif.

REferimus ad hunc annum mortem Simonis Pontificis Hebræorum, cognomento

Iusti, Eusebium secuti, qui anno sequenti ponit initium Pontificatus Eleazari fratris eius, cum Simon 12. annis Pontificatum, sanctè atque vtiliter administrasset. Verum cum duo per hæc tempora reperiantur Simones, ambo Pontifices, ambo filij Oniæ, quorum vnus à Scriptura in libro Ecclesiastici egregiè commendatur, (ca. 50. 1.) dubium est ad vtrum eorum laus illa pertineat. Quo autem res sit apertior, series Pontificum, qui ab Alexandro Magno Pontificatum gessere, sub vnum aspectum ponenda est.

Series eorum.

1. *Iaddus, siue Ieddoa regnante Alexandro Magno Pontificium gessit.* Ioseph. lib. 11. c. 8.
2. *Onias Iaddi filius, sub Ptolemæo Lagida, à morte Alexandri Magni.* Ioseph. lib. 11. in fine.
3. *Simon filius Oniæ, Iustus, qui & Priscus ad differentiam posterioris, vixit sub eodem Lagida.* Ioseph. lib. 12. c. 2. ante medium. *Ab Olympiade* 120 Euseb. Chron.
4. *Eleazar frater Simonis, quod filius Simonis paruulus esset.* Iosephus ibid.
5. *Manasses Eleazari & Simonis patruus, frater Oniæ Pontificatum assumpsit, gessitque viuo adhuc Philadelpho.* Ioseph. lib. 12. c. 3. fine: *ineunte Olympiade* 131. Euseb.
6. *Onias secundus Simonis Iusti filius, vixit sub Ptolemæo Euergete.* Iosephus lib. 12. cap. 3. fine.
7. *Simon secundus filius Oniæ*, Iosephus lib. 12. c. 4. fine. *Sub eodem Euergete* apud Eusebium. *Olymp.* 137.
8. *Onias tertius filius Simonis, ad quem putatur scripsisse Arius rex Lacedæmonum.* Iosephus lib. 12. cap. 4. fine, & c. 5. *qui etiam restitit Heliodoro*, 2. Machab. 3.

Inde Iason & Menelaus, vsque ad Mathatiam patrem Machabæorum. Ioseph. l. 12. c. 6.

II. Simon Iustus in scriptura laudatur.

Priorem ergo Simonem à Iesu Sirachide commendari credimus, tum quia ille vel Iusti cognomento publico, vel peculiari Iosephi laude illustris fuit; iste autem posterior, prorsus obscurus: tum quia apparet authorem libri Ecclesiastici Sirachidē, ad secundū Simonem non peruenisse, vt qui de Eleazaro viro perillustri, qui tempore Philadelphi misit ad eum septuaginta Interpretes, & Simoni priori successit, nihil dixit. Denique ita sentit Iansenius accuratus interpres, limatique iudicij vir, in Comment. in eum librum; cui consentiunt Torniellus, Genebrardus, à Lapide, Scaliger, Emanuel Sa, quibus libenter subscribimus. Quæ autem pro altera opinione facere videntur, in Annalibus refutata reperies, & laudes prioris Simonis diligentius explicatas. Hic ad historiam dico breuiter hunc Simonem domum Dei suffulsisse, reparandis substructionibus, quibus templi fundamenta fulciebantur, & peribolus circumquaque nitebatur, quò populus à casu liberaretur. Sicque ingressus domus, & atrij amplificatus est. Denique curauit, vt aquis in ciuitate deficientibus, repararentur aquæductus, vt deinceps ciuitas aquis instar maris abundaret.

III. Luctuosus porro fuit hic annus regi Demetrio, qui cum paternum in Asia regnum recuperare contendit, nuper acquisitum Macedoniæ regnum amisit. Tantis viribus, ait Plutarchus, Asiæ imminebat, quantas secundum Alexandrum nemo collegerat, cum Seleucus, Ptolemæus, Lysimachus, cognita Demetrij voluntate, missis communi nomine ad Pyrrhum legatis, hortati sunt eum, Macedoniam vt sibi vindicaret, reiecto Demetrij fœdere, quod ille interim inierat, quò bellum prius quibus vellet mouere posset. Ea spes Pyrrhum aduersus Demetrium mouit. Mouit & accepta iniuria. Nam Lassana Pyrrhi vxor, eo repudiato Demetrio nupserat, eique Corcyram oppidum, dotis nomine à patre Agathocle Syracusano acceptum, tradiderat, præsidioque tenebat. Ergo se Pyrrhus cæteris principibus adiungit. Ptolemæus cum magna classe in Græciam proficiscitur, ciuitates sollicitat, & aliquas ad se trahit. Eodem tempore Lysimachus superiorem Macedoniam ex Thracia, inferiorem ex vicino Pyrrhus populantur.

In Demetrium 4. reges insurgunt.

In Demet.

Lanassa Demetrio nubit.

IV. Qui tendit in Lysimachum ad tuendam Macedoniam.

Demetrius multis malis circumuentus, Asiæ consilia necessariò distulit, & Antigono filio in Græcia relicto, ipse ad tuendam Macedoniam in Lysimachum contendit, cum Pyrrhus, nocturno Alexandri Magni viso, ac promissione roboratus, Beræam vrbem, in Emathia regione Macedoniæ, celeriter occupauit. Quo nuncio omnia apud Macedonas in exercitu Demetrij perturbata sunt, omnia gemitu ac querelis repleta, adeo vt cuncti missionem peterent. Veritus ergo Demetrius ne si Lysimachum infestus adiret, sui ad eum deficerent, contra Pyrrhum mouit, quem vt alienigenam sibi Macedones non prælaturos putabat. Sed Macedones, qui virtutem Pyrrhi iamdudum admirabantur, ad eum palam frequentesque transiere, adeo vt quidam ex eius amicis Demetrio suaderent, vt imperio deposito, sibi fuga consuleret. Ille trepidus, vili tegmine capitis, & humili lacerna tectus, clam se è castris proripuit, quæ mox Pyrrhus occupauit, & prædas inhibuit. Rexque Macedonum salutatus est.

Moxque in Pyrrhū, ad quem Demetriani deficiunt.

V. Fugit Demetrius, Phila veneno perit. Atheniēses ab eo deficiunt.

Nudatus regno Demetrius cum Cassandriā refugisset, vxor eius Phila non sustinens iterum priuatum & exulem videre Demetrium, abiecta spe omni, & fortunam eius execrata, hausto veneno extincta est. Athenienses quoque ab afflicto Demetrio defecerunt, ac Diphilum, qui seruatorum Sacerdos erat, id est Antigoni & Demetrij, quos illi retulerant in Deos, & Archontum loco annis nomen dare voluerant, è fastis expunxerunt, & antiquæ gloriæ memores in spem libertatis excitati, omnia eius præsidia Piræo, Munychia, Musæo expulerunt. Ipse autem Demetrius, siue non satis se tutum Cassandreæ ratus, siue reliquias naufragiorum suorum adhuc colligere deliberans, contendit in Græciam, vbi erat filius eius Antigonus, ducesque ibi amicosque collegit. Res autem Romana nihil admodum suggerit hoc anno memoria dignum, ac ne sequenti quidem deficiente Liuio.

Romana res inops.

(.·.)

ANNVS MVNDI 3766.

ELEAZARI 1. PTOL. LAG. 37.

SELEVCI 1. Imperij Græcorum 24.

OLYMP. CXXIII. AN. 1. V. C. 465.

ANTE CHRISTVM 287.

I. Eleazarus Pontifex.

NOuum Iudæorum Pontificem, nouamque Olympiadem suggerit hoc anno Euseb. De quo Iosephus *Simone mortuo*, inquit, *superstite vnico filio paruulo, frater Eleazarus, de quo nunc est sermo, pontificatum assumpsit.* Sic ipse. Filius autem ille paruulus dictus est Onias, qui postea sub Ptolemæo Euergete Pontifex fuit, Eleazare & Manasse Pontificibus interiectis, vt ex tabula præcedentis anni liquet. Fuit autem hic idem annus Sabbaticus ordine 169.

II. Lysimachus Macedoniam cum Pyrrho partitur.

Scribit Plutarchus in Pyrrho superuenisse Lysimachum, dum Pyrrhus ab exercitu Macedonico, qui Demetrium deseruerat, Rex Macedoniæ salutatus est, qui etsi id munus libenter integrum capturus erat, Lysimacho tamen contendente Demetrij oppressionem vtriusque esse commune opus, & regni partem postulante, Pyrrhus nondum satis fidens Macedonibus, annuit Lysimachi postulatis, regionesque & vrbes inter se diuisere, sed ea partitio breui discordiarum semen fuit. Interea Demetrius in Græcia resumptis viribus Asiatici belli cogitationem resumpsit: sed prius statuit Athenienses vlcisci, qui tempori seruientes modo blandissimos adulatores agebant, modo hostes improbissimos. Eam ad rem Thebanos sibi demeritus est, sua ipsis Reipublicæ administratione restituta, tum in Athenienses mouit, & eorum vrbem valida obsidione cinxit. Athenienses autem simul Pyrrhum è Macedonia exciuere, simul ad eum Craterem Philosophum magnæ sapientiæ atque authoritatis virum misere, qui tantum apud eum oratione precibusque valuit, vt is Demetrium ad soluendam obsidionem compelleret, præsertim cum aduersam Pyrrho pugnam timeret, & obsidionis diuturnitatem, quibus Asiana consilia aut nimium tardarentur, aut etiam penitus infringerentur.

Demetrius resloret, & athenas obsidet.

Breuique soluit obsidionem Pyrrhi metu.

III. Et cū classe transit in Asiam.

Ergo Athenienses & vetere Demetrij dominatu, & nuuo periculo liberati sunt. Demetrius autem soluta obsidione, & facta cum Pyrrho pace, quæ tamen id agente Lysimacho perbreuis fuit, coacta classe, in eaque vndecim millium millibus cum equitatu impositis, in Asiam nauigauit, duxitque vxorem circa Miletum, Ptolemaidem Ptolemæi filiam, ne cum haberet aduersarium; protinusque ad vrbes, quæ Lysimacho parebant, oppugnandas se conuertit, quarum multæ vltro in eius potestatem venere, multæ ab eo vi subactæ sunt. At superueniente cum exercitu Agathocle Lysimachi filio, cum eo pugnans aliquot leuioribus præliis superior fuit. Mox tamen necessariarum rerum penuria vrgente, & ex fame orta pestilentia, variâ loca obire coactus est, & à Seleuco genero, & mimico, petere commeatum. Quem ille primum concessit, misericordia in Regem afflictum commotus. Mox autem veritus nouam aliquam Demetrij felicitatem, contra eum Ciliciam versus duxit exercitum. Mutationem miratus Demetrius, legatos obsidesque misit, vt sibi quiete liceret ad duos menses in Cataonia, quæ est confinis Cappadociæ, hybernare.

Quid ibi cum Agathocle & Seleuco egerit.

IV Obitus Theophrasti.

Mortuus est hoc anno Theophrastus, cum scholæ Peripateticæ annis sex & triginta præfuisset, & innumera volumina edidisset, quæ recenset Laërtius, additque ad eum audiendum ad duo millia discipulorum concurrisse, obiisse que annos natum quinque supra octoginta. Eius gloria hoc ipso magna est, quod magni fieret ab Aristotele præceptore, à quo & Theophrasti nomen accepit, cum antea Tyrtamus diceretur. Mortuum Athenienses pedibus publicè prosecuti honorauerunt, & Stratonem Lampsacenum eius loco scholæ præfecerunt, quam tenuit annis decem & octo. Fuit is disertissimus & Physicorum scientissimus, vnde & Physici nomen accepit. Ptolemæi Philadelphi præceptorem fuisse ferunt, ab eoque octoginta talentis donatum. Laertius Demetrio quoque Phalereo amicus ac familiaris fuit.

Ei Strato succedit.

ANNVS MVNDI 3767.

ELEAZARI 2. PTOLEMÆI 38.

SELEVCI & Imperij Græcorum 25.

OLYMP. CXXIII. A. 2. VRB. C. 466.

ANTE CHRISTVM 286.

I. Demetrius in Seleucū feliciter pugnat. Plut. in Demet.

INclusus instar feræ Demetrius, vt qui hinc Agathoclem, inde Seleucum haberet obiectos, ad vim sese ex necessitate conuertit, finesque Seleuci depopulatus est, & cum adoriente Seleuco pugnans, semper euasit superior, & claustra Syriæ deiectis munitionibus, in suam redegit potestatem, Iamque plane animo erectus, cernens milites suos alacres, instituit cum Seleuco de rerum summa dimicare Seleucus autem vehementer anceps fuit quippe qui iam auxilia Lysimachi recusauerat, quod rebus suis ab eo metueret. Timebatque solus cum Demetrio signa conferre, desperationes eius formidans, & perpetuam fortunæ ipsius vicissitudinem. At cum interea Demetrium grauis morbus occupasset, is non leuiter res eius afflixit, quoniam pars militum eius ad hostem transiit, pars dilapsa est. Cum autem post quadraginta dies à morbo recreatus esset, superato Amano monte, descendit in Syriam.

Morbo Demetrij res eius afflictæ.

II. Pugnat in Seleucum, & à suis desertus, fugit. Plut. in Dem.

Cum superuenisset Seleucus, & castra metatus esset in propinquo, mouit in eum noctu Demetrius sopitum occupaturus; sed eius consilio à perfugis quibusdā patefacto, destitit ab inceptis. Orta luce cum vterque aciem explicasset ad pugnam, & Demetrius nonnullos in opposito sibi cornu egisset in fugam. Seleucus demisso equo, galeaque detracta, & parma sumpta processit in primam aciem, monstrans se

mercenariis, inuitansque vt ad se transirent, quod ipsis paratum vellet, non Demetrio. Ibi omnes salutantes eum, & Regem appellantes, transitionem fecere. At Demetrius deflectens de via, ad Amani montis angustias cum paucis confugit, densam assecutus syluam, ibi noctem transegit, certus si qua fieri posset, iter Caunum versus arripere, indeque ad propinquum mare euadere. Quod cum parum succederet, & montium iuga ab hostibus occupata cerneret, quidam ei dicere ausus est, vt se traderet Seleuco; cum Demetrius gladio manum admouit ad se interficiendum. Verum circumfusi amici consulantes eum, induxerunt vt id consilij sequeretur. Itaque missis ad Seleucum nunciis, eius fidei salutem suam permisit.

Ad dedit se Seleuco.

III. Ab eoque in custodiā mittitur.

Ea deditione nunciata misit Seleucus Apollonidem Demetrio quondam familiarem, qui eum consolaretur, diceretque ipsum non hostem aditurum, sed generum. Quæ vox cum multos rursum Demetrio conciliasset, quod sperarent summo eum loco apud Seleucum futurum, & se videlicet eius gratiæ participes fore. Ea res miserationem Seleuci in inuidiam vertit, ac rerum nouarum timorem, cum primum Demetrius conspiceretur in castris. Ergo dum Apollonides lætiora illa Demetrio nunciat, superuenit ab eodem Seleuco Pausanias, cum mille equitum peditumque militibus, qui comprehensum Demetrium, non in Seleuci conspectum, sed in Chersonesum Syriæ abduxit, vbi valida cinctus custodia, reliquum vitæ egit, quod fermè triennium fuit. Securus à Demetrio Lysimachus, mouit confestim in Pyrrhum regni Macedoniæ consortem: qui cum statiua haberet ad Edessam, Lysimachus in commeatum, qui ei supportabatur, incidit, eumque abstulit. Ita annonæ difficultate primo maceravit eum: tum principes Macedonum per literas amicè obiurgauit, quod peregrinum hominem, cuius maiores semper seruiissent Macedonibus, fecissent dominum, amicos vero & familiares Alexandri extruderent Macedonia. Multis ita commotis, metuens sibi Pyrrhus, cum Epiroticis sociis discessit, & Macedoniam, qua facilitate quæsiuerat, amisit.

Plut. in Pyrrho. Lysimachus Pyrrhum pellit Macedonia.

ANNVS MVNDI 3768.

ELEAZARI 3. PHILADELPHI 1.

PTOLEMÆI LAGIDÆ 39.

SELEVCI, & Imperij Græcorum 26.

OLYMPIADIS CXXIII. A. 3. V. C. 467.

ANTE CHRISTVM 285.

I. Seleucus Rex Asiæ & Syriæ.

SEleucus cum haberet in potestate Demetrium qui Syria aliqua ex parte potiebatur, simul etiam Syria tota potitus est, seque Regem Asiæ, ac Syriæ deinceps appellauit. Demetrius autem in Syria custodiebatur, sed regia custodia. Nam præter necessaria quotidie prolixè subministrata, ambulationes Regiæ, & instructa feris viuaria, & amicorum consuetudo concedebatur. Veniebant quoque à Seleuco, qui ipsum libertati facerent, vbi Seleuci filius Antiochus, & vxor eius Stratonice filia Demetrij aduenissent, vt eius libertas beneficium illorum foret. Nihilominus Demetrius postquam in eam decidit fortunam, principum fraudes suspectas habens, mandauit filio suo, ducibusque & amicis, qui Athenis & Corinthi erant, ne literis, vel annulo suo fidem haberent, sed, perinde ac si mortuus esset, seruarent oppida, regnique reliquias Antigono, qui & diù in Macedonia postea regnauit, quique per se, perque amicos omnes apud Seleucum egit omnia pro patris libertate, pro qua etiam Seleuco se obsidem obtulit. Verum dum tempus protrahitur libertatis, prius è vita, quam è custodia excessit, vt sequenti anno dicetur.

Demetriū honorificè tractat.

Regnare cœpit hoc anno cum Patre Ptolemæus Philadelphus, vt accuratè in Annalibus probatum est, ex Claudio Ptolemæus in Almagesto. Eamque regni cum patre societatem requirit multorum sententia, qui Lagidę regnum ad quadragesimum annum producūt. Eandemque confirmant, Iustinus, Appianus, Pausanias, qui ait Ptolemæum Lagidem Eurydicem Antipatri filiam vxorem duxisse, ex qua cum iam liberos suscepisse, etiam Berenicem Eurydices comitem adamasse, & filios ex ea quoque suscepisse, in quibus fuit Ptolemæus, quem iam prope moriens regni successorem declarauit. Addit Pausanias hunc ipsum Philadelphum minorem natu fratrem Argæum, eundemque vterinum sibi insidias parantem, vt fama ferebatur, interfecisse, rursumque alterum innominatum, quod Cyprios ad defectionem sollicitaret. Itaque duorum fratrum interfector, per antiphrasim dictus est Philadelphus.

II. Initium regni Philadelphi. *l. 10. c. 4.*

L. 1. p. 6. Gr.

Vnde sic dictus.

Sub hoc tempus Romæ post lustrum conditum seditio exorta est. Nam plebs, vt Florus ait, propter æs alienum, & graues & longas seditiones, ad vltimum secessit in Ianiculum; vnde à Q. Hortensio Dictatore deducta est, isque in ipso magistratu decessit. Addit Zonaras seditionem non prius conquieuisse, quam hostes vrbem inuaserunt; post vnum videlicet alterumque annum. Id autem non solum animaduertendum, sed etiam valde admirandum videtur, post congestas Romæ, ex vniuersa pene Italia prædas, post tot vrbes opulentas à milite direptas, tanta penuria vexatam plebem Romanam, vt alieno ære obruta in seditionem versa, vrbis locupletes domos diripuerit, patriam desperata salute deseruerit. Nimirum qui opes iniustè congregabant, quasi eas in dolium pertusum conijcerent, egentiores illico atque exinaniti, iusto Dei iudicio, reddebantur.

III. Romana pro ære alieno seditio, ac secessio. *In Epit. l. 11.*

à zone mira.

(∵)

ANNVS MVNDI 3769.

ELEAZARI 4 PTOL. LAG. 40. & vlt.

PTOL. PHILADELPHI 1.

SELEVCI, & Imperij Græcorum 17.

OLYMPIADIS CXXIII. An. 4. V. C. 468.

ANTE CHRISTVM 284.

I. Obitus Demetrij, & funus. *Plut. in Demet.*

MOritur hoc anno Demetrius, cum annum tertium in Seleuci custodia versaretur, quamdiu enim corporis exercitationibus operam dedit, rectè valuit: cum autem ad ignauiam delapsus, in pocula sese atque aleam præcipitasset, ex otio & sagina in morbum delapsus interiit, annos natus, vt ait Plutarchus, quatuor & quinquaginta: princeps, si quis vnquam, crebra fortunæ mutatione mirabilis, vt ex tota præcedenti historia facilè constare potest. Eius filius Antigonus, quem ille ex Phila susceperat, funus eius magnificè curauit. Lipsana enim vrna aurea condita, multisque honoribus in via affecta, Demetriadem vrbem ab eo conditam detulit, ibique honorificè sepeliuit.

II. Obitus Ptolemæi Lagi.

Dictus est Magnus, & Soter. *l. 12. c. 1.*

Ptolemæus autem Lagides annum regni sui quadragesimum ingressus, qui idem fuit ab Alexandri morte quadragesimus, viuendi simul regnandique finem fecit. Etsi autem Pausanias eum accusat intemperantiæ, quod tres simul vxores habuerit, Thaidem Alexandri concubinam, Eurydicem Antipatri filiam, & Berenicem Eurydices comitem, Magni tamen cognomen est consecutus, quod primus Ptolemæorum in Ægypto fundauit Imperium, quod difficillimis temporibus ad annos quadraginta gubernauit, & multam ad posteritatem propagauit, quę tota honoris causa nomen eius retinuit. Regno quoque suo Cyprum adiecit & Syriam, Soteris etiam cognomen illi datum Laërtius, & Suidas affirmant. Iosephus item, qui id illi præter meritum scribit attributum, quòd Hierosolymis per diem festum occupatis, Iudæos acerbè inclementerque tractauerit, plurimosque in Ægyptum captiuos abduxerit. Eo itaque mortuo, & magnificè sepulto, vt par erat ab eo fieri, à quo in regnum præ omnibus filiis, non spe solum, sed reipsa euexerat, & consortem Imperij viuus effecerat, solus ipse regnare cœpit, &

Regnum Philadelphi solius.

maiore quam pater potentia excrescere, vt prædixerat Daniel, interprete Hieronymo, cum Pyrrhus interea amissa Macedonia, rebus suis in Epiro quiete fruebatur, donec breui in Italiam euocatus est. Lysimachus autem in Thracia & Heraclea bellum gerebat. Consulum vero Romanorum gestæ res, hoc anno & præcedentibus aliquot propter librorum iacturam, ad nos non peruenere.

ca. 11. 5.

(∴)

ANNVS MVNDI 3770.

ELEAZARI Ducis & Pontific. 5.

PTOL. PHILADELPHI 3.

SELEVCI, & Imperij Græcorum 18.

OLYMP. CXXIV. A. 1. V. C. 469.

ANTE CHRISTVM 283.

I. Pharus Alexandriæ.

SVb hæc initia Philadelphi, atque adeo hoc ipso primo anno Olymp. centesimæ vigesimæ quartæ scribit Eusebius Sostratum Gnidium architectum, Pharum in Alexandria, Regis vtique iussu, construxisse, ne temerè nautæ in insulam importuosam prouecti, naufragium in portu facerent, sed maturè, dum adhuc in alto nauigarent, accola in Pharo facе monerentur. Eo porro nomine tam insula, quam turris in ea excitata dicebatur, vt author est Strabo. *Hæc insula*, vt scribit Cæsar libro tertio de bello ciuili extremo, *obiecta Alexandriæ portum efficit: sed à superioribus regibus, in longitudinem passuum nongentorum in mare iactis molibus, angusto itinere, & ponte cum oppido coniungitur.* Ille autem est unus ἑπτασταδιον dictus est. Id testatur Iosephus, cum ait Demetrium Phalereum deduxisse in Pharum septuaginta Interpretes. *Assumptis eis*, inquit, *transiuit aggerem illum septem stadiorum & pontem, qui insulam continenti adiungit*, &c. Opus autem suum Sostratus diis seruatoribus dicauit, id est vtrique Ptolemæo, nam Lagides dictus est Soter, vt paulo ante diximus; & Philadelphus, tamo nunc à Sostrato, quam postea à Rhodiis dictus est Soter.

l. 17.

l. 12. c. 2.

II. Bellū contra Gallos Senones.

Rursum porro hoc anno, atque his Romæ Coss. bellum Senonicum contra Gallos Senonas gestum fuisse scribit Polybius libro secundo. *Vix decem*, inquit, *elapsi erant anni*, & reuera hic vndecimus est annus a quadringentesimo quinquagesimo octauo ab Vrbe Condita, quo Samnitibus iuncti Galli, in agro Clusino contra Romanos pugnauerant; in qua pugna Decius iunior deuotione perierat, *cum iterum Galli magna belli mole Aretium parant obsidere*: ea est Thusciæ vrbs, & Romanorum colonia. Ergo adsunt Romani ad ferendam opem. Sed ante vrbem collatis signis inferiores e pugna discedunt. In eo prælio cum occisus fuisset L. Cæcilius Consul, in eius locum suffectus est M. Curius, qui mox ad Gallos misit de captiuorum redemptione legatos, quos illi, datam fidem fallentes necarunt. Hæc ex Polybio: quæ autem subdit, ad proximum Dolabellæ Consulatum pertinent.

Romani victi occiso Consule.

(∴)

ANNVS MVNDI 3771.

ELEAZARI 7. PHILADELPHI 4.

SELEVCI & Imperij Græcorum 29.

OLYMP. CXXIV. An. 2. V. C. 470.

ANTE CHRISTVM 282.

I. Achæorum societas. l. 2.

REfert ad hanc Olympiadem Polybius initia concordiæ ac societatis Achæorum, cuius Patrenses & Dymei fundamenta iecerunt, sunt hi in Peloponneso populi, oppida Patræ, & Dyme. Cum autem Lysimachus Macedoniam pacatus obtineret, pulso Pyrrho, mortuoque Demetrio, ipse domestico scelere turbauit omnia. Nam, vt Iustinus refert, breui tempore à Lysimachia terræ motu prostrata, Agathoclem filium suum, quem regni successorem destinarat, per quem multa bella prosperè gesserat, ministra Arsinoë nouerca, veneno sustulit. Ea fuit Ptolemæi Lagidæ filia. Quid causæ tanto facinori aut patri, aut nouercæ datum fuerit, non liquet. Illud certo constat mulierem breui id scelus magnò emisse, tribus liberorum suorum occisis.

Iust. l. 17. Iust. l. 17. Lysimachus Agathoclem filium occidit.

II. Galli Senones à Dolabella victi. Polyb. l. 2.

Vltus est hoc anno Dolabella acceptam à Gallis Senonibus iniuriam. Cum ergo in eos duxisset exercitum Dolabella Consul, prospera fortuna vsus, maximam eorum partem concidit, reliquos sedibus expulit; ita vniuersa Senonum ditione potiti Romani, primam coloniam in eorum vrbem Senam, misere. At Boij, vt Senones patria excidisse vident, alieno malo non sunt facti prudentiores; sed omnibus suis, qui arma ferre poterant, excitis, Hetruscis etiam aduocatis, contra Romanos proficiscuntur. Ad lacum Vadimonis pugnatur, cæsi sunt plerique omnes Hetrusci, Boiorum perpauci fuga euasere. Ita ferè Polybius. Ea victoria ab Æsi fluuio Picenorum, prope Anconam Italiæ quondam finibus, ad Rubiconem vsque iisdem fines producti sunt.

Sena Colonia.

Victi quoque Boij, & Hetrusci.

ANNVS MVNDI 3772.

ELEAZARI 7. PTOL. PHILAD. 5.

SELEVCI & Imperij Græcorum 30.

OLYMP. CXXIV. A. 3. VRB. C. 471.

ANTE CHRISTVM 281.

I. Milites Lysimachi cũ filio ad Seleucum deficiunt. l. 17 vide Oros. in fi l. 3.

LYsimachi in amicos domesticosque crudelitas, quam præter Agathoclem regni designatum hæredem, alios etiam filios suos sustulit, adeo vt ante mortem quindecim amisisse variis casibus scribat Iustinus. Hæc inquam crudelitas, militum animos valde ab eius fide, beneuolentiáque distraxit: adeo vt etiam qui eius copiis præerant, certatim ad Seleucum deficerent; in quibus quidam eius filius Alexander, quem illi ad bellum ipsi Lymacho patri suo inferendum impulerunt, sub auspiciis Seleuci; cum quo anno sequenti, vltimo certamine pugnatum est.

Boij Hetruscique rursus victi.

In Italia vero Boij Hetruscique, iterum conspiratione facta, bellum hoc anno, teste Polybio, renouarunt; sed adeo profligati sunt, vt pene ad internecionem delerentur. Quamobrem mitigatis parumper animis, fœdus cum Romanis per legatos percusserunt. Ita Polybius l. 2. De re à Fabricio gesta, hæc pauca Dionys. in excerptis legationibus. C. Fabricius tertio anno ante Consul Samnites, Lucanos, & Brutios magnis præliis superauit, Thoriosque obsidione liberauit. Sic ipse; quem propterea triumphasse, merito Sigonius arbitratur. Hic est ille Fabricius multorum literis, ipsiusque M. Tullij commendatus, ob eximium eius diuitiarum contemptum.

Res à Fabricio gesta.

II. Causa belli Tarentini. In Excerp. Leg.

Hoc ipso anno bello Tarentino causa data est, quam præ cæteris tradidit Dionys. Cum enim Tarentini otio atque opibus abundarent, Hetruscis, Gallis, & Samnitibus, contra Romanos bella gerentibus, sese coniunxerant, nec tamen in aciem cum eis apertè descenderant; cum L. Valerius Romanæ classis præfectus, Tarentum appellit, sociam vrbem arbitratus. At Tarentini, qui tum in theatro, ex quo prospectus erat in portum, spectaculis intererant, classem contra se missam ex facinorum cõscientia existimantes, eam hostiliter inuaserunt, ac profligarunt, quinque tantum nauibus per fugam elapsis. Quibus Romam delatis, etsi omnes grauiter illam iniuriam ferebant, non prius tamen ad arma veniendum putarunt, quam de iniuria per legatos expostulassent; inuiti quippe nouos hostes, nondum perdomitis veteribus accipiebant: sed legati ipsi, in quibus L. Posthumius, fœdè atque ignominiosè tractati sunt, Romamque peruenerunt, cum L. Æmylius Barbula recens Consulatum iniisset.

III. Tarentini Pyrrhum accersunt belli ducem.

Interea Tarentini cum se Romanis armis pares non esse satis intelligerent, de accersendo Pyrrho, eóque belli duce constituendo deliberabant: magnam enim belli peritiam habere credebatur; Ei consilio optimi quique ciuium, ac prudentissimi resistebant, publicæ libertati timentes, qui clamore, atque impetu plebis explodebantur. Missi ergo quamprimum in Epirum legati, qui non suo tantum, sed Italicorum quoque nomine dona Pyrrho ferrent, monerentque electum ipsum contra Romanos belli Ducem, Italiam ipsis copias ingentes suppeditaturam, equitum 20. millia; peditum, ad trecenta quinquaginta millia, ex Lucanis, Messapiis, Samnitibus, Tarentinis. Quæ Pyrrhum & Epirotas ad eam expeditionem libenter suscipiendam, impulerunt. Nam Pyrrhus impatiens otij, cum magnam Græciæ partem sibi obstrictam teneret, Siciliam, Sardiniam, Carthaginem sibi subjicere cupiebat, Romanos tamen lacessere non audebat. Itaque auxilia Tarentinis pollicitus est, ratus eorum societatem consiliis suis opportunam fore; sed ne ea patescerent; se domum statim à victoria rediturum dixit; & maiore parte legatorum obsidum loco retenta, suas ipse copias cum Cinea Tarentum misit, quò non ante sequentem annum peruenerunt.

Zonaras. Quæ is moliretur.

Cineam præmittit.

ANNVS MVNDI 3773.

ELEAZARI 8. PHILADELPHI 6.

SELEVCI, & Imperij Græcorum 3c.

OLYMPIADIS CXXIV. An. 4. V. C. 472.

ANTE CHRISTVM 280.

I. Prælium inter Seleucum & Lysimachum. *Iust. l. 17.*

HAbet hic annus, qui est Sabbaticus, 170. vltimum certamen commilitonum Aleaandri Magni, Seleucum inter & Lysimachum, quorum ille Asiam & Syriam, hic Macedoniam tenebat & Græciam. Lysimachus quatuor & 70. annis natus erat, Seleucus 77. Sed in ea ætate animi vtrique iuueniles erant, propter insatiabilem Imperij cupiditatem. In eo bello Lysimachus, vt ait Iustinus, amissis antea variis casibus quindecim liberis, non instrenuè moriens, postremus domus suæ ruinæ cumulus accessit. Sic ipse. Non vult tamen illum omnibus orbatum liberis interiisse. Nam mox ipsemet aliquot filiorũ eius meminit, quos Ceraunus in oculis matris interfecit. Scribit Appianus extinctum eius corpus, canem domesticum diu aduersus alites & feras protexisse, donec Thoraa Pharsalius aut, vt alij malunt, Aleaander eius filius inuentum ac tabefactum sepeliit. Lætus tanta victoria Seleucus, quodque se vltimum de cohorte Aleaandri superesse videret, post menses admodum septem, à Ptolemæo Cerauno, cuius sororem Lysandram Lysimachus duxerat, per insidias circumuentus occiditur, regnumque Macedoniæ, quod Lysimacho eripuerat, cum vita pariter amisit.

Moritur Lysimachus, cuius corpus à cane protegitur. *In Syriacis.*

Seleucus à Ptol. Ceranno occiditur.

II. Romani Tarentinũ bellum cunctanter suscipiunt.

Consulibus recens creatis, aduenit Tarento Posthumius cum cæteris legatis, qui cum acceptam iniuriam enarrassent, magnam omniũ indignationem mouerunt; plerique tamen bellum differendũ potabant, donec cum veteribus hostibus debellatum esset, vicit tamen sententia quæ bellum illico suscipi volebat, vt ait Halicarn. quæ causa etiam fuisse videtur, cũ Æmylius, cui bellum hoc obtigit, ita illud à principio gesserit, vt se pacis amãtem apertè demonstraret. Sed dissentione inter Tarentinos perseuerante, deterior pars quæ bellum cupiebat, & Pyrrhum iam acciuerat, meliorem vicit, & iteratam ad Pyrrhum legationem misit. Quo cognito, vt ait Zonaras, Æmylius agrũ populatur & vastat, eosque in aciem progressos profligat, & quædam castella capit: & captiuos perhumaniter tractat, aliquot etiam è potentioribus dimittit. Quo facto cum omnium animi ad pacẽ propenderent, Cineas legatus à Pyrrho præmissis consilia pacis euertit. Non multo post superuenit Milo cum copiis à Pyrrho præmissus, qui arcem occupauit, ac præsidio Epirotico tenuit, non inuitis Tarentinis, qui laboris omnis immunitate gaudebant. Itaque militi cibaria præbuerunt, Pyrrho pecuniam miserunt.

Cineas pacis consilia disiicit.

III. Æmylius ad hyberna se recipit.

Quando Æmylius, qui ad id tempus in castris se continuerat, Pyrrhi militum aduentu cognito, cum per hyemem vrbem oppugnare non posset, in Apuliam abire statuit. At Tarentini angustis quibusdam faucibus occupatis, iter ei missilibus conficiendis impediebãt, cum Æmylius captiuos in fronte constituit, quo maxime tela mittebantur. Itaque veriti Tarentini ne suos pro Romanis conficerent, destiterunt. Aduentus autem Pyrrhi, quia pertinet ad anni sequentis initium, quamuis sub his ipsis Consulibus contigerit, differetur. Quantum enim licet res gestas ad annos Iulianos accommodamus.

ANNVS MVNDI 3774.

ELEAZARI 9. PHILADELPHI 7.

ANT. SOTER. 1. Imperij Græc. 32.

OLYMP. CXXV. An. 1. VRB. C. 473.

ANTE CHRISTVM 279.

CAdit in hunc annum breue Ptolemæi Cerauni regnum; cui id cognomen inditum ait Pausanias, quod audax esset, & manu promptus. Regnum eius septem mensium fuisse Iustinus scribit, Eusebius autẽ nouem; sed rectius fortasse fuerit vltra vnum annũ id prorogare, vt ex sequentibus intelligitur. Ceraunum porro in Macedonia hoc anno regnare cœpisse; sicut in Asia Antiochum Soterem filium Seleuci, ex Iustino perspicuum est, qui ait Pyrrhum in Italiam pro Tarentinis proficiscentem, ab Antiocho Seleuci filio pecuniam, à Ptolemæo Macedonum auxilia accepisse. Ergo iam regno potiebantur, quamuis constet Pyrrhum maturius hoc anno in Italiam esse profectum; & vere, vt ait Zonaras, non expectato. Itaque dum Ionium mare traiicit orta tempestate, multis nauibus amissis, cæteris dissipatis, terrestri itinere Tarentum ægrè peruenit, quæ fusiùs explicat Plutarchus in Pyrrho. At Cineas de eius aduentu factus certior, obuiam illi cum suis militibus proficiscitur. Pyrrhus autem inuitis Tarentinis in vrbe statuit, donec naues eius milites que magna ex parte conuenerũt. Tunc enim ludis, spectaculis, & comessationibus interdictis, Tarentinam iuuentutem ordinibus suis inseruit, commeatum suppeditare iussit, milites propriis ædibus recipere, vrbe se cõtinere, aliáque id genus, quibus Tarẽtini se non sociũ, sed dominum acciuisse, atque accepisse senserunt.

I. Breue regnum Cerauni in Macedonia. *l. 1. & 10. In Chron.*

l. 17.

Pyrrhus Italiam petens tempestate vexatur

Tarentinis dominatur.

II. Valer. Læuinus in Pyrrhum mouet.

Nouis Coss. Romæ creatis, Tarentinũ bellum obtigit Valerio Læuino; Qui parte exercitus in vrbe præsidij, causa relicta, statim Roma profectus est, vt bellũ quam longissime à patria gereret, & terrorem Pyrrho incuteret, dum ab iis vltro lacessitur; quorum se mœnia oppugnaturum putabat. Pyrrhus ergo, etsi socij eius ad eum nondum conuenerant, fœdum ratus hostem propius accedere, contra Læuinum Lucaniam euastantem mouit, & caduceatore præmisso, petit à Consule, placeret ne antequam veniretur ad manus, vt se iudice ac disceptatore, ipsis Itali satisfacerent? Respondet Consul Populum Romanum Pyrrhum, neque iudicem velle capere, neque hostem formidare. Is itaque vltra progressus, & Romana castra contemplatus obstupuit, ac de rei euentu sollicitus, pugnam detrectabat, dum fœderati conuenirent, sperans Romanos in hostili agro, commeatus penuria laboraturos. Quod

ipsum veritus Læuinus, Sirim amnem vado pluribus in locis equites peditesque transmittere curat.

III. Et ad pugnam compellit.

Eo nuncio perculsus Pyrrhus aciem instruit, ipséque cum tribus equitum millibus obequitans, fortissimi ducis, ac militis partes exequitur; cumque ita conspicuus, omnium telis peteretur vnus, habitu armisque cum amico Megacle mutatis, cito illum pro se interficiendum dedit. Elephantis demum Romanos prementibus, quòd insolitas belluas equi expauescerent, equitesque transfuersos aufferrent, immisso Thessalico equitate, eos magna cum cæde conuertit in fugam. Nec hosti fuit incruenta victoria. Nam & ipse Pyrrhus grauiter vulneratus est, & magna pars militum eius cæsa. Itaque cum ei victoria quidam gratularentur, respondisse fertur. Si denuo ita vicerimus, actum de nobis erit. Plurimos quoque vtrimque in hostium venisse potestatem, missæ de captiuis legationes ostendunt. Castra quoque à Romanis deserta cepit, socias ciuitates ab eis alienauit, agros latè vastauit, eóque progressus est, vt non plus 36. millibus abesset ab vrbe. A pugna coniunxerunt se Pyrrho Lucani & Samnites: quorum licet incusaret moram; gaudebat tamen, gloriabaturque, quod cum solis Tarentinis Romanorum copias profligasset.

Romani Elephantorum ope vincuntur.

IV. Romam cogitat Pyrrhus.

Romani in cæsorum & captiuorum locum Læuino supplementum miserunt, & altero Consule ex Hetruria reuocato, vrbem, ad quam Pyrrhum tendere audierant, præsidiis firmarunt. Læuinus renouato exercitu Pyrrhum assectādo vexauit, & Capuam, quam ille affectabat, occupauit. Cumque Neapoli quoque mox frustratus esset, ad Romam occupandam contendit. Sed cum audisset alterum Consulem sibi venire obuiam, alterum à tergo sequi, veritus ne ab eis in regione ignota circumueniretur, vlterius non est progressus. Vt vero recedenti, & Campaniæ fines ingresso, Læuinus cum maiore exercitu apparuit, *Hydræ instar*, inquit, *Romanorum legiones cadendo renascuntur*. Et aciem quidem ad terrorem incutiendum Romanis instruxit: sed cum eos nihil terreri animaduertit, pugnam inire noluit, & sacra inauspicata causatus, Tarentum captiuos reduxit.

V. Legatio Romanorum de captiuis.

Eò Romani legauere C. Fabricium pro libertate captiuorum, siue corpora corporibus mutare vellet, siua certum singulis pretium imponere. Eam optionem cum Pyrrho legati obtulissent, ille re cum amicis deliberata, Cyneas censuit captiuos gratis esse reddendos, & legatos Romam de pace mittendos. Eam sententiam Pyrrhus secutus, egit de pace cum legatis, quæ si fiat, gratis offert captiuos vniuersos. Et Fabricium nominatim ad se allicere conatur ingentibus promissis, adeo vt primum inter suos amicos & duces locum illi esset daturus. Cui summissè Fabricius. Atqui id non fuerit è re tua. Nam illi ipsi qui nunc te venerantur, si me probauerint, me tibi anteponent. Quam animi celsitudinem demiratus Pyrrhus, captiuos omnes vnius illius fidei credidit, ac lege, vt si pacem abnuisset Senatus, salutatis amicis, Saturnalibusque celebratis, ad se remitterentur. Interim Cyneam multo cum auro Romam ornamentisque muliebribus misit, vt si vbi postulata Pyrrhi auerfarentur, vxores ornamentis allectæ viros corrumperent.

Pyrrhus Fabricium allicit.

VI. De pace cum Pyrrho in Senatu agitur.

Romam vt peruenit Cyneas, non statim Senatum adiit, sed varia causatus ad moram, potentium ædes circumiit, eosque verbis & muneribus sibi cōciliauit. Tum in Curiam admissus, retulit Pyrrhum in Italiam venisse, non vt Romanos bello vexaret, sed vt Tarentinos sibi supplices factos illis recōciliaret, propteréaque captiuos sine pretio restituisse. Et cum agrum eorum vastare, & vrbem oppugnare potuisset, se in numerum sociorum atque amicorum adscribi malle, & mutuis inter se meritis, officiisq; certare. Cyneæ honestissima erat oratio, cui fauebant multi Senatores auro victi, fauebant captiui gratis redditi, quibus nisi pax conficeretur, in captiuitatem redeundum erat, periculumque grauius, ob contemptam amicitiam extimescendum, fauebat prærogatiua suffragij C. Fabricij legati: fauebat acceptæ iam cladis dolor, & non leuioris abeo imminentis metus. Nam quantum vires Romanorum imminutæ fuerant, tanto potentior, nouorum sociorum aduentu, Pyrrhus euaserat. Itaque sententia de pace vincebat, cum Appius Claudius, in Senatum delatus, eam sua authoritate discussit: persuasitque non prius de pace agendum cum Pyrrho, quam ille domum reuersus, pacem per legatos peteret: alioqui illum ex Italia non discessurum, Romanos habiturum contemptui, & premium ex illatis iniuriis accepturum. Interea Cyneam, qui ciues corrumperet, quam primum vrbe pellendum, restituendosque captiuos. Eam sententiam frequens Senatus secutus est.

Pacem Claudius discutit.

ANNVS MVNDI 3775.

ELEAZARI 10. PHILADEL. 8.

ANT. SOTER. 2. Imperij Græc. 33.

OLYMPIADIS CXXV. An. 2. V. C. 474.

ANTE CHRISTVM 278.

I. Fœdus Græcarum ciuitatum. *Iust. l. 24.*

IN Græcia dissidentibus inter se bello Ptolemæo Ceraunο, Antiocho Sotere, & Antigono Gonata regibus, omnes fermè Græciæ ciuitates ducibus Spartanis, velut occasione data, ad spem libertatis erectæ, missis inuicem legatis, per quos in societatis fœdera alligarentur, in bellum prorumpunt, & Ætolos Antigoni socios haud satis prospero euentu inuadunt. Interea inter Reges bellum finitur. Nam Ptolemæus Ceraunus, pulso Antigono Gonata, cum regnum totius Macedoniæ occupasset, pacem cum Antiocho facit, affinitatemque cum Pyrrho, data ei in matrimonium filia sua, iungit. Sic Iustinus: at Pyrrhus iamdudum erat in Italia. Itaque id videtur prius factum, posteriusque narratum. Externo autem metu deposito, impium ac facinorosum animum, ad domestica scelera conuertit.

Ptol. Ceraunus potitur Macedonia.

II. Specie nuptiarū sororem fallit, vrbem occupat, filios eius interficit.

Cum enim vrbem Cassandræam, quam soror eius Arsinoë vidua Lysimachi tenebat, occupare vellet, eius nuptias petit, ac fidem obligat iureiurando, se filiis eius tutorem fore, quorum patrem Lysimachum peremerat. Spe & metu victa mulier consentit in nuptias; quibus

celebratis Cassandræam ingressus, occupari arcem iubet, puerosque interfici, quod barbarè, ac crudeliter factum est, & Arsinoë etiam filiorum orbata cadaueribus, scissa veste, sparsisque crinibus, cum duobus seruulis ex vrbe extracta, Samothraciam in exilium abiit. Potuit meminisse infelix priuigni Agathoclis, quem furente in eius mortem Lysimacho, eiusdem parente, marito suo, ipsa veneno sustulerat. Quæ ergo crudelis non pepercit alieno, nunc crudeliter amittit suos. Et quæ mariti sui iussu carnifex in eius filium fuerat, maritum suum carnificem in filios suos experitur, & quidem carnificem tanto detestabiliorem, quod iidem & nepotes sui erant, & pupilli, & filij, & quod caput est innocentes: ipse auunculus, tutor, & vitricus.

Diuinum iudicium

Verum non diù tulit impunè, tot scelera Ptolemæus hic; breui enim post & regno & vita spoliatus à Gallis, bene meritas pœnas dedit. Id hoc ipso anno contigisse oportet, cum ne integrum quidem annum, ipsum regnasse tradat Eusebius. Cum ergo Galli, qui totam Europam armorum suorum terrore complebãt Macedoniam quoque inuaderent, pacemque Cerauno si eam emere vellet, offerrent, superbia tumens legationem eam cum fastu repulit, sicut & viginti armatorum millia, quæ Dardanus offerebat. Itaque acie instructa, prælium conseritur, victi Macedones cæduntur. Ptolemæus multis vulneribus saucius capitur, caput eius amputatur, & lancea fixum, tota acie ad terrorem hostium circumfertur. Paucos ex Macedonibus fuga seruauit, qui totam Macedoniam terrore luctuque compleuerunt. Cum Sosthenes Macedo in spem aliquam, publicam rem erigere cœpit. Nam contracta iuuentute Gallos victoria exultantes compescuit, & Macedoniam ab hostili populatione defendit, cui etiam regnum mox delatum tradit Iustinus, omisso Meleagro, qui menses duos, & Antipatro, qui 45 dies in Macedonia, teste Eusebio, regnasse perhibentur.

Ceraunus mox regno & vita priuatur à Gallis. *Pausa. l. 10. In chron.*

Ei succedit Sosthenes.

In Chron. l. 24.

IV. Translatio Scripturæ Dei beneficium.

Sub hoc ipsum Philadelphi tempus contigit diuinum beneficium versionis sacrarum literarum in Græcam linguam. Quoniam enim non solis Iudæis Hebræarum literarum peritis, sed ethnicis maximè nationibus præparabatur salus, apud quas Græca tunc lingua, vt in Græcorum imperio, frequentabatur: & Iudæi pro sua obstinatione malitiæ, magna ex parte Christum non erant recepturi, sed aliis etiam nationibus lucem veritatis inuisuri, necesse fuit sacra oracula in eam linguam transferri, quæ passim intelligeretur; & ita transferri, vt de interpretum fide, & peritia dubitare non liceret, & tanta cura conseruari, quantam ea volumina merebantur, quibus conficiendis vertẽdisque diuina sapientia elaborasset. Itaque ea interpretatione tanquam Spiritus Sancti oraculis, Apostoli ipsi, atque Euangelistæ, omissa quam vocant Hebraica veritate, sunt vsi in libris & epistolis, quas ad Ecclesiæ doctrinam atque institutionem reliquere. Sed hæc studiosus lector in Annalibus diligentius disputata, reperiet, sicut & temporis rationem.

V. Quando contigerit.

Communis sententia est hanc interpretationem ab initio regni Philadelphi, siue primum eius decennium pertinere. Iosephus enim & Aristæas, in epistola Philadelphi ad Eleazarum pontificem, scribunt Philadelphum cum primum adeptus est principatum, Iudæos maximo numero captiuitate liberasse, vt libros sacros, & fidos eius interpretes facilius impetraret. Itaque Eusebius hac historia tertium Philadelphi annum insignem fecit. Etsi enim manuscripti codices nonnihil varient, omnes tamen ad hæc initia eandem referunt. Eusebium autem plurimi de more sequuntur, etiam recentiores, vt Baronius, cum ait hanc interpretationem diuino consilio elaboratam, annis 280 ante Christi aduentum. At Epiphanius anno septimo Philadelphi, & non 17. vt habent latini codices, factam dicit. Numerat enim 249 annos hinc ad fine vsque regni Cleopatræ, & regnum Ægyptiorum excisum, quod contigit anno 4024, quam sententiam sequuntur Bellarminus, Lipsius, Dionys. Petauius, & plerique sectarij. Altera opinio est eiusdem Iosephi & Aristææ, qui tradunt eodem die Septuag. interpres Alexandriam ad regem peruenisse, quo is nauali prælio Antigonum Gonatam vicerat: id autem cadit in annũ 18 Philadelphi, vt suo loco dicemus. Nos nihilominus in annos septimo Philadelphi absoluto, vel octauo ineunte hæremus, quoniam illi tota nostra chronologia rectè congruit.

l. 12. c. 2.

120000.

an. X. 231. n. 37.

l. de Pond. & Mens. n 12. Gr. Lat. 5. 2.

Altera opinio.

VI. Occasio versionis.

Occasionem versionis huius Aristæas & Iosephus, Eusebius & Epiphanius, aliique deinceps, afferunt cupiditatem Philadelpho diuinitus iniectam colligendi nobilissimam Alexandriæ bibliothecam. Cuius cum præcipuum ornamentum futuri crederentur Iudæorum libri, quos ipsi diuinos profitebantur, & summo studio conseruabant, nec in vulgus efferri patiebantur. Ptolemæus collato in Iudæos ingenti beneficio, sacrisque muneribus, vim eis sapienter iniecit, vt sacros libros in Græcum idioma vertendos præberent, atque adeo peritissimos probatissimosque interpretes, qui eam curam fideliter susciperent, feliciterque conficerent. Res per epistolas vtrimque transacta est, quæ passim extant, & in Annalibus explicantur; sicut & pleráque dubia, quæ circa hanc historiam à nonnullis excitata sunt: præsertim de cellis in quibus singuli secluli fuerint, quas S. Hieronymus reiecit, quem plerique sunt secuti, in primisque nouatores, qui communem antiquorum patrum sententiam derisere.

Ptolemæi liberalitas in Iudæos.

Præfat. in Pentat. & Paralip.

VII. Interpretes 70 inclusi cellis ex Iustino martyre.

Catholici contra recentiores, pro patribus suis certamen animosè susceperunt, in quibus eminent Leo Castrius in disput. de Translationibus sacræ Scripturæ, Baronius, Alphonsus Salmeron, Gretserus, Serarius. De patribus autem, qui priuatas admisere cellas, vnus sit instar omnium S. Iustinus martyr, ætate antiquissimus, sanctitate clarissimus, natione Palæstinus, patria Samaritanus, doctrina rerum Iudaicarum peritissimus, qui in cohortatione ad Græcos, eam rem distinctè narrat, Regem in insula Pharos, pro interpretum numero domunculas extrui præcepisse, vt sigillatim pro se quisque interpretationem perficeret, & à mutuo congressu prohiberentur, quò exquisita interpretationis veritas, ex ipsorum etiam consensu cognosci posset. Mox autem animaduersum, omnes 70 viros non solum eadem sententia, verum etiam eisdem verbis in transla-

tione vios. Nec narrasse contentus, eam visu ipse suo, audituque confirmat. Hæc vobis, inquit, viri Græci, non vt fabulam neque vt confictam historiam renunciamus: sed qui ipsi Alexandriæ fuerimus, & vestigia domuncularum apud Pharum adhuc reliqua viderimus, & ab incolis, qui res patrias à maioribus per manus sibi traditas accéperunt, audierimus, commemoramus.

VIII. Aliisque patribus.

Non potuit vir sanctissimus suffragium afferre manifestius, neque dignius quod ab omni posteritate tanquam ipsius veritatis testimonium, cum debita veneratione reciperetur. Eadem sensit, scripsitque S. Irenæus, S. Cyrillus Hierosolymitanus, S. Epiphanius, cui adhæret Iustinianus Imperator, Philastrius Episcopus Brixianus, D. Augustinus non vno in loco, Ruffinus cum Hebræis, qui disertè separatas cellas prodidere. Alios quoque eadem sensisse ex eorum verbis agnoscitur, in quibus Philo Iudæus, Tertulianus, Clemens Alexandrinus, Chrysostomus, & si qui alij, quorum verba ipsa in Annalibus descripsimus, qui etiam docent fuisse rationi consentaneum, vt huiusmodi miraculo hæc interpretatio commeodaretur, quo maiori esset venerationi, non ipsi solum Philadelpho, sed omnibus gentibus, qui ex Græcis Christianam fidem erant amplexuri. Denique eidem miraculo patrocinantur, quæ à philone dicuntur, ad perpetuam rei memoriam à Rege instituta, de quibus aliquanto post.

IX. Non soli libri Mosis conuersi. *In præf. l. b. 6. Ant. l. 2. de vita mosis.*

Nam quod aliqui, in quibus Iosephus, & Philo, non totam Scripturam, quæ tunc extabat, ab illis conuersam putant, sed solos Moysi libros, non rectè putant: eàque opinio & rationi ipsi, & communi Sanctorum Patrum sententiæ apertè repugnat. Nam vel ex ipso S. Hieronymo constat, Christum Dominum, Apostolos, & Euangelistas, vetus testamentum, iuxta Septuag. interpretationem citare, at identidem psalmos & prophetas afferunt. Vt ibi. *Nonne scriptum est in lege vestra, quia ego dixi, dij estis*, &c. *Odio habuerunt me gratis.* Et *Populus hic labiis me honorat.* Deinde quomodo ingentem Ptolemæi famem, quæ librorum myriadas esuriebat, quinque Mosis libelli exaturare potuissent, præsertim cum eos tanta beneficentia præcessisset, & ii relinquerentur libri qui sui desiderium maximè excitare possunt: quales sunt prophetici, qui futura prænunciant, quorum scientiam homines vehementer ambiunt; quales & historici, qui regum & principum res præclarè gestas continent, & eis pœnas vel præmia diuinitus irrogata. Denique Hebræos illos S. Irenæus, S. Iustinus, Clemens Alexand. S. Epiphanius, S. Hilarius, S. Cyrillus, Hierosl. Eusebius; S. Augustinus, atque, Chrysostomus apertè refellunt, quorum sententias Annales dabunt.

n.88. & 89

X. Conclusio & finis trãslationis.

Versionem intra & septuaginta dies absolutam scribunt Aristæas & Iosephus, quibus Cyrillus & Epiphanius consentiunt, simulque collectos omnes interpretationem comprobasse. Imo cum Rex ipse acceptos à Demetrio libros adorasset, asseruari iussit diligenter, vt incorrupti manerent. Asseruatum porro & exemplar Hebraicum apud Regem videtur existimare Tertullianus. Addita est etiam solennis imprecatio ab iisdem interpretibus, si quis vel addere vel minuere, vel omnino mutare quidquam auderet, eorum quæ scripta essent. Denique cum ingentibus donis dimissi sunt domum. At Rex annuam etiam celebritatem instituit. *Hodie*, inquit Philo, *solennis celebritas renouatur in Pharo insula, ad quam non tantum Iudæi, sed & alij plurimi traiiciunt locum veneraturi, in quo primum visa est hæc interpretatio, & pro tanto beneficio quasi recenti, acturi Deo gratias. Post vota autem & gratiarum actiones, cum amicis & domesticis in littore epulantur.* Scio esse qui hanc celebritatem annuam referant ad victoriam naualem de Antigono Gonata à Philadelpho obtentam: sed frigidè. Ea enim perexigui momenti fuit: cum nihilominus Athenarum obsidio soluta non fuerit, sed ciuitas in Antigoni potestatem deditione deuenerit.

9. Apolog

XI. Pyrrhus iterum pugnat cum Romanis & cum clade vincit, ope Elephantorũ. *l. 18. l. 4. c. 1. l. 2.*

In Italia hoc anno cum Pyrrhus disiecta pacis consilia cerneret, & interiectis diebus sociorum exercitus superuenisset, iteratò prælium cum Romanis fecit, in quo par fortuna priori bello fuit, vt ait Iustinus, id est, magna sua cum clade vicit. Orosius certè & Eutropius aiunt hoc prælio 20. hostium millia cæsa, Romanorum autem quinque millia, Regis signa ablata 53. Romanorum vndecim. De profligatis elephantis, in quibus maximum erat momentum victoriæ, diuersa legimus Zonaras ait elephantos in acie collocatos, non qua falcati currus stabant, qui ad eos excipiendos ferratis cornibus instructi erant: sed in alteram partem adductos, Romanum equitatum profligasse, peditibus parum nocuisse. At Florus de more declamans, ait eorum terrorem exoleuisse, postquam C. Minutius, quartæ legionis hastatus, vnius probnscide abscissa mori posse belluas ostenderet. *Itaque.* inquit, *& in ipsas pila congesta sunt, & in turres vibratæ faces tota hostium agmina ardentibus ruinis operuerunt.* Orosius ait subiectis inter posteriora corporis & mollia ignibus exagitatos, & in fugam compulsos. Mortuum in hoc prælio Decium Consulem, patriam atque auitam deditionem imitatum, locuples testis est M. Tullius.

Decius Consul deuotione perit.

l. 2. de fin.

ANNVS MVNDI 3776.

ELEAZARI 11. PHILADEL. 9.

ANT. SOTER. 3. Imperij Græcorum 34.

OLYMP. CXXV. An. 3. V. C. 475.

ANTE CHRISTVM 277.

I. Clades Gallorum delphica. *l. 24. in Exc. l. 22 n. 13.*

HVius anni chronologiæ patrocinatur Polybius, cum tradit Boios atque Hetruscos magna clade cæsos, quod Fabricio primum Consule contigit, quinto anno ante Delphicam Gallorum cladem: quo scilicet Fabricius iterùm, cum eodem collega factus est Consul. Eam cladem fusè narrat Iustinus, ex quo hæc pauca. Brennus collectis 150 millibus peditum & 15 millibus equitum, vel potius vt ait Diodorus 140 millibus scutatorum, & 10 millibus equitum, aliáque turba in Macedoniam rursus irrumpit. Cui agros populanti occurrit cum Macedonum exercitu Sosthenes, sed pauci à

pluribu

plutibus, trepidi à valentibus facilè vincuntur. Itaque cum victi Macedones intra muros vrbium se contiacerent, Brennus nemine prohibente, agris infert pagisque vastitatem. Inde quasi spolia profana sorderent, animum ad tēpla conuertit, scurriliter iocatus, locupletes Deos largiri hominibus oportere,

II. Diuinitus accepta.

Vbi ad templi Delphici conspectum venere, cibo se primum, potuque ingurgitant, dum vrbem suam Delphi, auctis sociorum viribus permuniunt. Inde Galli ad 65 millia collecti, ad prædam sacram festinant; quos scandentes Delphi è montis vertice saxis obruebant. Accessit etiam diuinum auxilium, quod terrę motu contra Gallos, ac cœli tempestate pugnans, pene perdidit vniuersos. Dux ipse Brennus, inquit Iustinus, cum vulnerum dolorem ferre non posset, pugione vitam finiuit, cum prius suis author fuisset, vt ereato sibi rege Cichorio, omnes saucios barbara crudelitate interficerent, vt vult Diodorus. Itaque ad 50 millia languentem suorum animam ferro exegerunt. Addit Iustinus, alterum ducem cum decem sociorum millibus raptim è Græcia excessisse, quocunque tamen illi pergerent, carptim ab omnibus populis lancinatos, ad vnum omnes miserè periisse. Voluit Dominus etiam falsæ diuinitatis contemptum, qui in veram deriuabatur, vindicare: & vice versa spem in æstimatum Deum positam non confundere.

Eorum in suos languentes crudelitas.

III. Carthaginenses auxilia vltro Romanis offerunt.

Quod ad Romanam rem attinet, Carthaginenses qui magna Siciliæ parte potiebantur, veriti ne Pyrrhus à Siculis euocaretur in Siciliam, cum in Italia retinere conati sunt, centum 20 nauium classe Magone duce ad Romanos auxilij causa missa, vt quoniam, vt aiebant, ab hoste oppugnabantur externo, externis auxiliis iuuarentur. Gratię à Senatu Carthaginensibus actæ, auxiliaque remissa: siue quia totam deuicti Pyrrhi gloriam sibi ambiebant, siue quia fraudem senserant, & eorum præuaricationem timebant, quos vafro & infido ingenio esse non dubitabant. Nihilominus fœdus cum ipsis quartò renouatum est. Romani autem fœdus cum Pyrrho, quod is plurimum optabat, non recusabant, si prius ille Italiæ finibus excessisset. Itaque cum huius anni Consulibus non pugnauit, sed patefactis potius ab ipsis, regij Medici insidiis, valde eis conciliatus est, & gratis captiuos remisit.

Fœdus quartò innouatum

IV. Pyrrhus Siciliam adit.

Hoc ipso tempore Pyrrhum Siculi, Græciq; legati adierunt. illi eum ad exigendos ex Insula Pœnos accersebant, simulque illi Agrigentum, Syracusas, & Leontinos dedebant. At Græci eum ad regnum Macedoniæ, occiso Cerauno, & deuicto Sosthene, aliisque ducibus euocabant. Hic videlicet Pyrrhus animo fluctuabat. Tandem ratus Siciliam aditū sibi ad res maiores patefacturam, ad eam expeditionem adiecit animum: tum Locris filium suum Alexandrum cum valido præsidio, reliquit. Inuitis quoque Tarentinis Milonem cum præsidio imposuit; ipse cum ingenti classe in Siciliam traiecit, cum annos duos & menses quatuor, vt Diodoro Siculo placet in Italia transegisset. Post cuius discessum rem benè gestam à Fabricio contra Pyrrhi socios Brutios ac Lucanos, Samnites atque Tarentinos, eius triumphus, qui in extremum hunc annum cadit, satis declarat

ANNVS MVNDI 3777.

ELEAZARI 12. PHILADEL. 10.

ANT. SOTER. 4. Imp. Græc. 35.

OLYMP. CXXV. AN. 4. VR. C. 476.

ANTE CHRISTVM 276.

I. Soteris cum Gonata pax.

ANtigonus Gonatas Demetrij Poliorcetæ filius, pacem hoc tempore cum Antiocho Sotere statuit. Ambiebat scilicet regnum Macedoniæ Soter, quod pater ipsius Seleucus, occiso Lysimacho adeptus erat, & quod mox à Ptolemæo Cerauno occisus amiserat. Illud autem Antigonus Gonatas, quasi hæreditarium, & à Demetrio patre iam pridem possessum sibi vindicabat. Soter igitur, qui longè lateque in Asia Syriaque regnabat, inita pace Macedoniā cessit Antigono. Is cum in Macedoniam reuerteretur, nouus ei exortus est hostis. Quippe Galli, qui à Brenno ad terminos gentis tuendus relicti fuerant, deuictis vicinis Macedoniæ gentibus, pacem Gonatæ venalem per legatos obtulerunt. At is cum suas eis copias & diuitias imprudenter ostentasset, non eis terrorem, sed prædæ cupiditatem iniecit. Ad quām cum auidè ac temerè conuolassent, à parte exercitus Antigoni oppressi sunt.

Iust. l. 25.

Gonatæ imprudentia & victoria de Gallis.

II. Pyrrhi in Sicilia res secundæ. *Plut. in Pyrrho.*

Pyrrhus autem vt appulit in Siciliam, cuncta eius spei responderunt, ciuitates certatim se illi tradiderunt, & vbi vi opus fuit, nihil ei obstitit. Pœnos profligauit, prouinciam eorum subegit, Erycem expugnauit, rex Siciliæ appellatus est; breuique tempore tantus euasit, vt illius metu Pœni ex Italia militem conducerent. Qua fœlicitate lætus, Heleno filio Siciliam tanquam auitum regnum assignat, susceptus enim fuerat ex Lanassa Agathoclis Syracusani regis filia: Alexandro autem Italiæ regnum destinat.

III. Res gesta in Samnio & Crotone

Interea Romani per absentiam Pyrrhi animis confirmatis, Samnium Consulum auspiciis inuasere, agrisque vastatis, cum fugitiuos Samnites in montes Cranitas persequerentur, multos amiserunt. At Ruffinus ad Crotonem recuperandam profectus est. Ea est magnæ Græciæ vrbs ad sinum Tarentinum, quæ defecerat à Romanis, Ruffinum aduocabant eius amici Crotonienses; sed cæteri ante aduentum eius, præsidium, cui Nicomachus præerat, à Milone accersiuerant; cuius rei ignarus, cum tanquam ad amicorum mœnia negligentius accessisset, subita hostium eruptione cladem accepit. Nihilominus mox arte quadam vrbe potitus est, & male accepto Nicomacho, etiam locros Romanis acquisiuit.

(∴) (∴)

ANNUS MUNDI 3778.

ELEAZARI 13. PHILADEL. 11.

ANT. SOTER. 5. Imperij Græcor. 36.

OLYMP. CXXVI. An. 1. V. C. 477.

ANTE CHRISTUM 275.

I. Pyrrhi aduersæ res in Sicilia. *Lib. 23.*

SIlet hoc anno Græcorum historia, nisi quatenus Pyrrhum attingit: quem vicissim hoc anno aduersæ res in Sicilia perculerunt; quamuis eius initia prioris anni cursum tenuisse videantur. Nam Iustinus ait Pyrrhum, post filios suos Siciliæ atque Italiæ reges destinatos, multa secunda prælia cum Carthaginensibus fecisse, quorum aliqua ad hunc annum oportet pertinere, sicut & rem cum Mamertinis gestam; qui cum maiorem in modum Græcos Siciliæ incolas premerent, & nonnullos insuper fecissent vectigales, Pyrrhus eaactores tributorum comprehendit, necauitque: illos acie fudit, & pleraque eorum oppida excidit, vt scribit Plutarchus in Pyrrho.

II. Ex eius insolentia, & imprudentia.

At prosperitate insolescens, Carthaginensibus pacem petentibus non iniquis conditionibus, iussit eos tota Sicilia excedere. Cumque ea spes, quæ ipsum à principio domo exciuerat, eum vrgeret ad petendam Africam, & ad eam expeditionem nauibus abundaret, classiariis militibus & remigibus deficeret, eos asperius ac minaciter à ciuitatibus exegit. Penitus autem Siculos auertit à se, cum Thœnonem & Sostratum principes ciuitatis Syracusanæ, qui primi eum in Siciliam inuitarant, eique multis in rebus adfuerant, suspectos habuit, quod eos nec adducere secum posset, nec vellet in Sicilia relinquere. Itaque Sostratus ab eo defecit, Thœno autem, quasi consiliorum eius particeps, interfectus est. Tum demum res eius retro versæ sunt, eiusque odio aliæ ciuitates ad Carthaginenses defecerunt, aliæ Mamertinos acciuere. Iamque vndique defectiones & conspirationes audiebat, cum literas à Tarentinis accepit, atque Samnitibus, qui eius opem implorabant, quod vndique à Romanis pulsi, ægrè bellum à mœnibus propulsarent.

III. Eius in Italiam reditus. *Plut. in Pyrrho.*

Hic ei idoneus obtentus fuit, ne discessus eius pro fuga, & rerum Sicularum desperatione haberetur. Io traiectu cum Pœnis malè pugnauit, & classe magna ex parte amissa, cum reliquis nauibus fugit in Italiam, simulque ab Antigono Gonata Macedoniæ rege supplementum militum petit, denuncians ni mittat, redire se in regnum necesse habere & incrementa rerum, quę de Romanis voluerat, de ipso quæsiturum. In ipso in Italiam ingressu qui Mamertinis, quorum decem millia paulò ante transmiserant, aliquot velitationibus, non acie instructa, neque satis feliciter pugnauit, vt qui multos è suis amiserit, & ipsemet in capite vulnus acceperit.

IV. Romæ pestilentia ob Vestalem corruptã. *l. 3. de Ciu. c. 17.*

Interea Romæ grassata est pestis, abortusq; fœminarum, cuius Augustinus quoque meminit; Atque io tanta inquit strage bellorum, etiam pestilentia grauis exorta est mulierum. Nam priusquam maturos partus ederent grauidæ moriebantur. Vbi se credo Æsculapius excusabat, quod ἀρχιατρὸς se, non obstetricem profitebatur. Pecudes quoque similiter interibant, &c. Causa mali credita Sextilia virgo Vestalis, quæ incesti Romæ conuicta, damnatáque, ad portam Collinam viua defossa est. Hic obserua, pie lector, quantum flagitium Romani existimarent violatam corporum Deo consecratorum pudicitiam; quãdo Vestalis vnius culpam tot publicis malis crederent vindicatam.

ANNUS MUNDI 3779.

ELEAZARI 14. PHILADEL. 12.

ANT. SOTER. 6. Imperij Græcorum 37.

OLYMP. CXXVI. An. 2. VR. C. 478.

ANTE CHRISTUM 274.

HIc est sextus ac postremus Pyrrhi annus, ex quo primum Italiam à Tarentinis excitus, inuasit. Nam 473. ab Vrb. Cond. primus fuit, cum iam 72. præuium præmisisset exercitum. Pyrrhus ergo, vt refert Plutarchus, Tarentum cum 20. millibus peditum, & tribus equitum venit, & secum eductis Tarentinorum lectissimis, in Romanos, quorum statiua erant in Samnio, signa mouit, diuisisque bipertito copias, partim in Lucanum misit ad detinendum alterum Consulem, ne collegæ opem ferre posset; partim duxit contra M. Curium, qui tuto loco ad Beneuentum consederat, & auxilia ex Lucania expectabat: quæ priusquam venirent maturauit Pyrrhus, cum militum atque elephantorum robore, ad castra Romanorum contendere. Quem vbi è vertice montium Curius vidit, suis ad pugnam paratis, primam Pyrrhi aciem inuasit, qua profligata multis cæsis, & elephantis aliquot captis, terror totum inuasit exercitum. I. Pyrrhus Tarentum repetit. *In vita Pyrrhi.* Pugnat cum M. Curio.

Hoc victoriæ initium M. Curium ad prælio decernendum deduxit in campum: vbi signis collatis pepulit ab vno cornu hostem; in altero belluarum impetu pedem referre ad castra coactus, stationem frequentem, quæ sub vallo stabat, & recens erat, excitauit ad pugnam. Hæc ex editiore loco decurrens, telorum procella in belluas coniecta auertit eas. Illæ fuga retro per suos delatæ, turbauerunt & dissipauerunt ordines, quæ res pariter victoriam Romanis, & imperium dedit. Nam hisce rebus contra Pyrrhum gestis, cum animos sumpsissent, opes collegissent, & nomen quasi insuperabiles adepti essent, Italia statim, Sicilia paulò post sunt potiti. Ita Pyrrhus cum hisce in bellis sex annos contriuisset, viresque suas non parum imminuisset, ab spe Italica, & Siciliensi excidit. Hæc ferè Plutarchus. Addit Zonaras Regium oppugnatum à Pyrrho, ibique vulneratum multos amisisse de suis: Locros autem in Brutiis, in Romanum præsidium ceciderant, recepisse. III. Et vincitur, magno Romanorũ incremento.

Discessit nihilominus ex Italia Pyrrhus in Epirum, vt breui rediturus, Milone cum præsidio Tarenti relicto; data sella, vt ait Zonaras quæ loris constricta erat, è pelle Niciæ ob IV. Pyrrhi discessus ex Italia

proditionem

proditionem occisi. Addit Iustinus alteram profectionis causam, vt Antigonum, qui subsidia militaria recusasset, vlcisceretur. Socios interim parare bellum iubet, & arcis Tarentinæ custodiam Heleno filio, & amico Miloni tradit. Transportauit autem in Epirum octo millia peditum, & equites quingentos, vt ait Plutarchus. De ipso autem Curius magnificè triumphauit. Audi enim Florum. Eodem postea his exuto castris, bis saucio, & in Græciam suam trans mare ac terras fugato, pax & quies: & tanta adeo de opulentissimis tot gentibus spolia, vt victoriam suam Roma non caperet. Neque enim temerè vllus pulchrior in vrbem, aut speciosior triumphus intrauit: cum ante hanc diem nihil nisi pecora Volscorum, greges Sabinorum, carpenta Gallorum, fracta Samnitium arma vidisset. Tum si captiuos aspiceres Molossi, Thessali, Macedones, Brutius, Apulus atque Lucanus. Si pompas, aurum, purpura, signa, tabulæ, Tarentinæque deliciæ. Sed nihil libentius populus Rom. aspexit, quam illas quas timuerat cum suis turribus belluas, quæ non sine sensu captiuitatis, summissis ceruicibus victores equos sequebantur.

M. Curij de eo triũphus.

ANNVS MVNDI 3780.

ELEAZARI 15. PHILADELPHI 13.

ANT. SOTER. 7. Imperij Græc. 38.

OLYMP. CXXVI. AN. 3. VRB. C. 479.

ANTE CHRISTVM 273.

I. Pyrrhi cõtra Gonatam pugna, atque victoria.

PYrrhus qui proximis annis Italiam Siciliamque turbauerat, hoc anno Macedoniam impatiens otij perturbauit. Cum autem inopia rei pecuniariæ premeretur, cum ei se Galli aliquot adiunxissent, vt præda exercitum aleret, in Macedoniam Gonatæ regnum incursionem fecit, vbi cum multa oppida cepisset, & ad eum duo militum millia transilient, spe affulgente maiore, in ipsum mouit Antigonum, eiusque copias partim concidit, partim circumuentas, præsertim Macedonum phalangem: abduxit ab Antigono, omnes quippe ductores ordinum cognoscebat, & cœptæ cladis metu territus, nominatim inclamans, traduxit ad se. Antigonus Thessalonicam se recepit, vt inde bellum conducta mercenariorum manu, repararet. Retinuit tamen aliquot oppida maritima, reliqua Pyrrhus à pugna recepit. Qui & mox relictum Tarenti filium Helenum, & amicum Milonem in Macedoniam accersiuit. Sed reditus Milonis non nisi post sequentem annũ contingere potuit. Helenus autem quamprimum traiecit ad patrem. Neque enim satis erat hoc anno sui arbitrij Milo Tarenti, Tarentini enim quidam Milonem, à quo male accepti fuerant, Nicone duce aggressi, cum nihil profecissent, castello quodam ditionis eius occupato, illi infesti erant.

II. Romana pax cum Tarẽtinis.

Interim Romani, non modico Pyrrhi onere leuata Italia, bellum in Tarentinos parabant, quo cognito Tarentini odio Milonis, & spe Romanæ lenitatis, legatis Romam missis, pacem impetrarunt. Hunc enim illi aditum sibi aperiri gaudebant, ad totam Tarentinorum regionem possidendam, vt ait Zonaras, sed id non videtur tam cito contigisse, nec nisi Papyrio Consule, post deditionem factam, vt ex eodem Zonara constat. Zonaras.

3781. Et amicitia cum Philadelpho.

Sequenti quoque anno Fabio & Canina Coss. Philadelphus, cognitis quæ à Romanis aduersus Pyrrhum gesta fuerant, missis ad eos muneribus, amicitiam pepigit; Ea re delectati Romani, legatos vicissim ad eum miserunt, qui ab eo magnificè donati redierunt, & munera in ærarium referre voluerunt, sed ea Senatus non admissa eos habere iussit. Valerius Max. legatos nominat Q. Fabium Gurgitem Consularem & Fabium Pictorem cum Q. Ogulnio; quorum abstinentia probata, populus eos post aliquot annos Consules fecit: & collegas esse voluit magistratus, qui fuerant legationis. *l. 4. c. 3.* *V. C. 484.*

ANNVS MVNDI 3782.

ELEAZARI 17. PHILADELPHI 15.

ANT. SOTER. 9. Imperij Græcor. 40.

OLYMPIADIS CXXVII. A. 1. V. C. 481.

ANTE CHRISTVM 271.

I. Gonatas cum Pyrrho malè pugnat. *Iust. l. 25.*

ANtigonus Gonatas, vt rerum gestarũ series exigit, hoc anno celebratæ Olympiadis centesimæ vigesimæ septimæ ocium reparauit, & cum mercenaria Gallorum manu, spe & desiderio recuperandæ Macedoniæ, contra Ptolemæum Pyrrhi filium cõgressus, ab eo funditùs victus est, ita vt cum septem comitibus fugiens, non recuperãdi regni spem, sed salutis latebras, ac fugæ solitudines captaret, vt ait Iustinus: maritimæ tamẽ vrbes, vt Plutarcho placet, in eius potestate remanserant. Ergo Pyrrhus altera aduersarij sui clade lætus & legationibus Atheniensium, Achiuorum, Messeniorũ gratulantium hilaratus, Græciæ & Asiæ regnum meditatus est, & verbis Antigono insultauit, qui tot rerum vicissitudines esset expertus, quibus etiam non multo post ipsemet afflictus, planéque prostratus est: quo eius casu Antigonus, cui ille illudebat, erectus, & regno suo restitutus est. Vltima enim Pyrrhi expeditio in Peloponnesum hoc anno contigit, in qua tam ipse, quam Ptolemæus filius eius occubuit, eorumque mors Romæ his Consulibus cognita fuit, vt ait Zonaras. Pyrrhi secundæ res.

II. Adiit Lacedæmonẽ ab Cleonymo euocatus. *In Pyrrho, l. 25.*

Causa, modusque ex Plutarcho & Iustino hic fuit. Cleonymus Lacedæmonius oriundus erat ex stirpe regia; sed quod animum præ se ferret imperiosum atque violentum, ciuibus erat ingratus, & regnum obtinebat Areus, eius ex fratre nepos. Vxor quoque eius Chelidonis orta regio sanguine, quam ille adolescentem grandæuus duxerat, hominem fastidiebat, seque Acrotato Arei filio addicebat. Itaque cum ad publicam ægritudinem domestica accessisset, Pyrrhum Spartam inuitauit, adduxitque minimè repugnantem, cum 25. millibus peditum, equitum duobus millibus, & viginti quatuor elephantis. Qui apparatus statim docuit,

Caius oppugnationem malè differt.

Lacænarũ fortitudo

Pyrrhum non Cleonymo Spartam quærere, sed Peloponnesum sibi: cum tamen alia omnia præ se ferret. Spartam adit, quam cum moneret Cleonymus, vt statim ex itinere oppugnaret, rem in sequentem distulit diem. Sed ea nocte mulieres, & quicunque postridie pugnaturi non erant, vrbem mœnibus carentem, fossa & plaustris longe latéque permuniuerunt. At Chelidonis restim collo iniecit, ne vrbe capta veniret in Cleonymi potestatem.

III. Pugna ad Spartam.

Spartanarum mulierum virtus.

Pugnatum est acriter tum à Pyrrho, cuius impetum in prælio nemo sustinebat, tum à Ptolemæo filio eius, cum duobus Gallorum millibus, & manu ex Chaonia delecta. Sed Spartanos habebant aduersarios, & quidem mori persuasos, & de summa rerum in oculis patriæ, & in extrema desperatione certantes. Tota die pugnatum est. Nox prælium diremit. Postridie certamen redintegratur; hinc Lacedæmonij supra vires defendunt Spartam suam; quibus præsto sunt supra fœminam mulieres, quæ tela suggerunt, cibum & potum petentibus præbent, excipiunt vulneratos. Inde Macedones fossam complere moliuntur, cadaueribus, armis, materiáque congestis, Pyrrhus fossa, plaustrisque superatis, equo in vrbem irrumpit, sed is cretica sagitta ictus, pronum Pyrrhum in fastigio lubrico effudit; qui tamen, inter amicos & Spartiatas tumultuantes, elapsus est, & cecinit receptui, ratus Spartanos, quod omnes saucij essent, plurimiq; interfecti, fore animis infractiores. Sed superuenientibus ab Area rege & Antigono Gonata auxiliis, spe frustratus est.

IV. Superuenientibus auxiliis, filius eius occiditur.

Cum autem in Vrbis obsidione peruicax hyemem traducere cogitaret, eum inde Argiuæ res celeriter abduxerunt. Aristippus enim & Aristias Argiui primarij inter se dissidebant. cumque Aristippus Antigono fauere putaretur maturauit Aristias Pyrrhum Argos adducere. Is aduersa prosperis sarcire desiderans, Argos è vestigio contendit, Cumque Aræus abeuntes idoneis locis per insidias vbique vexarêt, & extremos carperet, misit Pyrrhus filium Ptolemæum, qui assumptis familiaribus, auxilium laborantibus ferret, dum ipse ocyus ex angustiis exercitum extraheret. Sed Ptolemæus inita pugna strennè dimicans occumbit: ad cuius casum eius caterua terga vertente, dum eam Lacedæmonij persequuntur, relicto peditatu, in apertum se campum imprudentes coniecerunt, Vbi Pyrrhus audita filij nece ingenti dolore percitus, Molossorum equitatum connertit, atque ipse ante alios inuectus, se Lacedemoniorum cæde satiauit, quasi funebres ludos pugnando celebraret.

V. Res apud Argos gesta à Pyrrho & Antigono.

Inde mouit Argos, & Antigonum, qui in editis locis consederat, cum probris prouocauit ad pugnam. At legati Argiuorum vtrumque adierunt, orantes ne ciuitatem vtriusque studiosam, in alterius siuerent recidere potestatem. Vterque assensus est; sed cum multa de nocte Pyrrhus venisset ad muros, portam reperit sibi ab Aristia patefactam; nec quisquam eius sensit aduentum, donec Galli, quos secum habebat, insinuassent se in vrbem, forumque occupassent: Sed re tandem in strepitu elephantorũ animaduersa, Argiui Antigonum per alias vrbis portas accersunt: qui exercitu propius admoto substitit, in rei bene gerendæ occasionem imminens. Affuit Aræus quoque cum mille Cretensibus, & expeditissimis Spartiatis, vrbemque omnes per noctem multo cum tumultu occuparunt. Vbi illuxit, Pyrrhus vrbem plenam armis hostilibus intuitus, perculsus est, præsertim omine sibi mortis obiecto, in imagine ærea tauri cum lupo pugnantis.

VI. Pyrrhus occiditur, cædisque modus.

Cum ergo vellet, se ex vrbe recipere, & portarum timeret angustias, Heleno filio, quem extra vrbem cum magna copiarum parte reliquerat, mandat, vt muri partem diruat, & excipiat exeuntes, si hostes vrgerent. At cum nuncius præ festinatione & trepidatione nihil certi nũciasset, adolescens in vrbem per portam, ad opem parenti ferendam pergit. Iamque regrediebatur Pyrrhus cum incurrit in suos, qui magna copia influebant, & inter vociferationes regis imperium non exaudiebatur, præsertim cum Maximus elephas casu suo aditum portæ obstruxisset. Itaque ipsimet in angustiis, dum alij ingredi, alij egredi properant, vt erant, strictis gladiis, configebant sese per imprudẽtiam, & insuper hostium sagittis à tergo petebantur. Hic Pyrrhus ipse ab Argiuo quodam vulnus non lethale accepit: contra quem dum congreditur, mota periculo filij mater, ingentem tegulam in Pyrrhi caput libratam deiecit: quo ictu mersis caligine oculis, ignotus prolabitur. Mox tamen à Zopyro, aliisque Antigoni militibus agnitus, & in vestibulum quoddam raptatus, quamuis horribili contuitu ferox, capite truncatur. Quod Gonatas ad se delatum cum reliquo trunco magnifice cremauit, & Helenum eius filium comiter acceptum in Epirum remisit, exercitum in suam potestatem redegit. Atque ita Antigonus regno Macedoniæ restitutus est.

Gonatæ humanitas.

VII. Reges Macedonia breui tempore plurimi.

Nec facilè dixerim, modo hanc nobis excursionem lector ignoscat, vllumne regnum vsquam gentium tam breui tempore tot dominos mutarit. Nam ab Alexandri morte ibi dominatum tenuit Antipater, Philippus Aridæus, & Eurydice, omnes cum summa potestate. Mox Polyspercon & Olympias cum filio Alexandri. Paulo post regnum inuadit Cassander, quod tradidit Philippo filio, qui statim mortuus Antipatro & Alexandro id reliquit. Hi autem inter se dissidentes, regno priuati sunt ab iis quos belli socios accersebant, Demetrio, Pyrrho, Lysimacho. Qui omnes Macedoniæ reges fuerunt, vndecim numero, dum vnus Ptolemæus Lagides in Ægypto regnauit. Occisi Lysimachi, regnum septem menses tenuit Seleucus, indéque Ceraunus non multo amplius. Tum Meleager mẽses duos, Antipater alius 45 dies, Sosthenes annum vnum, aut aliquãto amplius. Inde Antigonus Gonatas, eóque pulso Pyrrhus, cum filio Ptolemæo. Quibus occisis, rursum Antigonus regnum Macedoniæ capessit, quo etiam aliquanto post, à Pyrrhi filio priuatus est.

VIII. Finis belli Samnitici & Tarentini. Ab anno V.C. 410.

Romanis autem hic annus admodũ fœlix fuit, quo magnæ partis Italiæ imperium obtinuere, bello Santico fine imposito, post annos 72. & Tarentino, anno decimo à quo fuerat, Tarentinorum insolentia, incboatum. Vtriusq; belli reliquias paucis persequitur Zonatas. Post hæc, inquit, Samnites per Caruilium subegerunt,

Lucanos

Lucanos & Brutios per Papyrium vicerunt, qui idem Tarentinos domuit. Hi enim cum Milonem, à quo vrgebantur, ægrè paterentur, Interitu Pyrrhi cognito, Carthaginentium opem implorarunt. Itaque Milo in angustias redactus Romanis terra, Carthaginensibus mari prementibus, arcem Papyrio ea conditione tradidit, vt sibi cum pecuniis, & militibus incolumi discedere liceret. Inde Carthaginenses, vt Romanis fœderati recesserunt, vrbs Papyrio deditionem fecit, armis nauibusque traditis, muris dirutis & tributo imposito. Quod autem Florus & Orosius aiunt Carthaginentes auxilio venisse Tarentinis, contra Romanos pugnasse, & sic fœdus violasse; dicendum videtur Carthaginenses non contra Romanos apertè venisse, sed contra Milonem, qui arcem inuitis Tarentinis tenebat, quem Romani quoque vrgebant, & per quem stabat, quo minus Tarentini se Romanis dederent.

Num violatum nūc fœdus à Pœnis.

ANNVS MVNDI 3783.

ELEAZARI 18. PHILADEL. 16.

ANT. SOT. 10. Imperij Græcor. 41.

OLYMP. CXXVII. An. 2. VR. C. 482

ANTE CHRISTVM 270.

I. Mors Epicuri, & Statonis Lampsaceni.

EPicurus natus anno 3. Olympiadis 109. hoc anno mortuus duos & septuaginta impleunt annos, vt est apud Laertium; qui eum calculo obiisse, ex Hermacho tradit, quatuordecim dierum morbo fatigatum, cum in peluim æneam calentibus aquis plenam descendisset, & meri haustum postulasset, amicosque ad decretorum suorum memoriam cohortatus esset. Eodem anno mortuus est Strato Lampsacenus Theophrasti successor, cui in Philosophiæ magisterio successit Lycon, qui propter dicendi suauitatem dicebatur Glycon, & scholæ annis 40. præfuit, & cum discipulis pudore & laudis studio, tanquam freno & calcaribus, vtebatur. Hoc quoque tempore claruit Aratus poeta, cuius extant phœnomena, quæ vertit M. Tullius adulescens, sed de his plura in Annalibus.

Lycon qui & Glycon.

& Aratus.

II. Noui in Macedonia motus. l. 26.

A Pyrrhi morte Antigonus Gonatas non diù trāquillam tenuit Macedoniam; quin etiam in Asia & Græcia magni bellorum motus extitere, Iustino teste, illos tamen Asiæ motus duo tacuit, obliuione sepelluit, Macedonicos autem intelligit, quos Philadelphus & Lacedæmonij in eum proximo anno excitarunt. Hoc autem ipso Aristotimus in Epiro tyrannidem inuasit, Heleni vt apparet contemptu, quem Gonatas, cæso Pyrrho, eiusque filio Ptolemæo, in Epirum remiserat. Sed tyrannidem, quod esset intolerabilior, vltra quintum mensem tenere non potuit. Narrationem elegantem, quoniam festinamos, studiosus lector ex Iustino petet, sicut à Polybio vnius Romanæ legionis perfidiam, à Genutio Consule castigatam. Cum enim Regini sibi à Pyrrho & Carthaginensibus metuerent, Romanum sibi præsidium postularunt. Missa quatuor millia, qui cum fidem aliquandiù seruassent Mamertinorum exemplo, atque auxilio ciuibus malè habitis, oppidum in sua potestate retinuerunt: cum & Crotonem proditione captam, vt ait Zonaras, euerterunt, & Romanos ipsos in ea deprehensos occiderunt.

Aristotimus Epiri tyrannus.

Defectio Romanæ legionis Regij.

III. Ob. detur, cæditur.

Grauiter id Romani tulerunt, sed aliis implicitì bellis, vindictam in hunc annum distulerunt. Eos Genutius Consul intra Regium conclusos obsedit, & quidem diù. Oppidum enim eò pertinacius defendebant, quo clarius intelligebant certissimam sibi perniciem imminere. Diuturnæ quoque obsidionis iudicium est quod qui obsidebant, cum ciborum inopia, tum aliis incommodis affecti, ab Hierone Siculo, frumento & milite adiuti sunt, quo primum beneficio Hiero, qui sibi à Carthaginensibus metuebat, Romanos deuinxit. Hoc ergo auxilio plurimis in propugnando cæsis, vrbe potiti sunt, viui in potestatem venerunt fermè trecenti, qui Romam missi, virgis in foro cæsi ac securi percussi sunt. Huius rei meminere insuper Valerius, Florus, & Zonaras.

Romę 300 capite truncātur.

l. 2. cap. 8 Epit. 15.

ANNVS MVNDI 3784.

ELEAZARI 19. PHILADEL. 17.

ANT. SOTER. 11. Imperij Græcorum 42.

OLYMP. CXXVII. A.3. VRB. C. 483.

ANTE CHRISTVM 269.

I. Gonatas Gallogræcos delet. Iustin. l. 26.

DVm Aristotimi in Epiro tyrannis opprimitur, Antigonus Gonatas multiplici bello & Ptolemæi regis & Spartanorum premitur. Cum enim à morte Pyrrhi multis vrbibus in Græcia, & Peloponneso potiretur, etiam Spartam à Pyrrho non leuiter afflictam, sibi subiicere voluit. Illi autem ad Philadelphum, viris opibusque florentem, confugerunt; a quo & adiuti sunt, inita armorum societate aduersus Antigonum. Quem etiam nouus hostis præter opinionem conterruit. Gallogræci hi fuerunt, qui iamdudum à rege Bithyniæ in auxilium euocati, regnum cum eo parta victoria diuiserant, eamque regionem Gallogræciam cognominarant. Hi ergo ex Asia effusi, in Antigonum arma conuertunt. & quasi Deos placaturi, qui auspicia parum læta monstrabant, vxores liberosque suos furiosè peremerunt; tum ipsimet in prælio internecione deleti sunt, tanta strage, vt dij pariter cum hominibus, in excidium parricidarum consensisse viderentur.

Forum barbara crudelitas.

II. Antigonus Bellum contra Athenienses mouet.

Post huius pugnæ euentum, Ptolemæus & Spartiatæ victorem hostium exercitum declinantes, in tutiora se recipiunt. Antigonus quoque cognito eorum discessu, recenti militū ardore vsus, bellū Atheniensibus infert, quod hoc anno inchoatum, in sequentem prorogatū est. Isto autem Romæ sæuissima hyeme Tyberis in magnā altitudinē cōglaciauit, arbores aruerūt, iumenta ex inopia pabuli perierunt. Nihilominus in fragmentis Capitolinis Blasio Consul de Sassinatibus triumphasse memoratur. Sequenti autem, vt dicebamus, Antigonus obsedit Athenas, nec belli causa diù quærenda fuit; à patre suo Demetrio quondam defecerant, præsi-

Sæua hyēs.

3785. Belli causæ.

dium Athenis, & in primis Musæo, quod ille munierat, hostiliter depulerant. Vera autem causa fuit, quod Græcia quam ambiebat, nunquam se potiturum speraret, nisi Spartam atque Athenas haberet in potestate. Hoc porro bellum grauissimum fuit, Athenas quippe diu terra marique oppugnauit.

III. Philadelp. defendit Athenas, & Antigonum nauali prælio vincit.

At Philadelphus qui Spartam superiore anno contra Antigonum defenderat, hoc Athenas contra eundem defendit. Id enim regibus inoatum videtur, vicinos vt principes augescere nolint, etiam sine damno suo, ne forte potentiores effecti, ipsis molesti ac formidolosi euadant. Itaque ad eorum subsidium Patroclum ducem cum classe misit, qui feliciter contra Antigonum pugnauit; cuius rei testes extant Aristæus & Iosephus, qui affirmant eodem die, tam nuncium de victoria nauali contra Antigonum ad Philadelphum venisse, quam Septuag. interpretes Alexandriam, Hierosolymis euocatos, appulisse. Quod non leue est argumentum nobilissimam illam Scripturarum conuersionem in hunc Philadelphi annum incidisse. Qua de re quia commodiore loco, vt arbitramur, iuxta communiorem sententiam actum est, pauca quæ de illo bello referuntur, addamus. Spartanos videlicet, quibus idem Antigonus erat infensus, Areo rege duce Atheniensibus subsidio venisse. Neutra tamen auxilia Athenas obsidione liberare potuerunt. Ea enim perseuerauit; donec salute desperata, Antigono sese dedere coacti sunt, quod non videtur ante annum sequentem contigisse.

Versio Septuag.

IV. Bellum contra Picenos. l. 33. c. 3. Argentum primum signatum.

De Coss. traditur eosdem hoc anno fuisse, qui quadriennio ante legati Ægyptum missi fuerant, Fabius Pictor, & Q. Ogulnius, & hoc anno bellum contra Picenos, commotum sequenti oppressum fuisse. Iisdem Coss. quinq; annis ante primũ bellum Punicum, scribit Plinius argentũ primùm Romæ signatũ. Magnã quippe argenti vim ex præda Lollij Samnitis, qui latrocinium exercuerat, collegerunt, multòque etiam maiorem ex deuicto Pyrrho, Tarẽtinis, atq; Samnitibus, & tam multorũ iam populorum tributis.

ANNVS MVNDI 3786.

ELEAZARI 21. PHILADELPHI 19.

ANTIOC. SOT. 13. Imperij Græcorum 44.

OLYMP. CXXVIII. A. 1. V. C. 485.

ANTE CHRISTVM 267.

I. Antigonus Athenas ad deditionem compellit. l. 3.

Diuturnam Athenarum obsidionem fuisse testatur Pausanias, Atheniensibus acriter resistentibus, & omnia contra Antigonum Gonatam frustrà mouentibus. Ægyptios enim Lacedæmonios, Epirotas in eum concitarunt. Verum Ægyptij duce Patroclo, classe quidem vicerunt Antigonum, pedestri tamen acie cum Macedonibus certare non sunt ausi. Spartiatæ, licet prælij aleam subire non recusarent, Arcus tamen Rex, eorum, commeatu iam omni ferè consumpto, exercitũ domum reportauit. Deni que Alexander rex Epiri, patris sui mortem vlcisci cupiens, Macedoniæ fines populabatur, vt de regno suo sollicitus alienum dimitteret. Perstitit nihilominus Antiguous in incœptis, donec Athenas ad deditionẽ coëgit, & populũ ad præsidium iterum in Musæo recipiendum compulit, quod tamen non multo post vltro deduxisse, Pausanias affirmat. Rebus autem in Græcia ex sententia compositis, in Macedoniam reuersus, contra Alexandrum Epirotam regni sui prædonem infeliciter pugnauit. Nam à suis militum transitione destitutus, regnũ Macedoniæ cum exercitu amisit, quod postea Demetrius Gonatæ filius, pulso Alexandro, recuperauit.

Malè pugnat cõtra Epirotam.

II. Terræ motus, & pugna contra Picentes. l. 4. c. 4.

Rem à Romanis gestam sic ferè explicat Paulus Orosius. Sempronius Consul aduersus Picentes duxit exercitum: & cum intra teli iactum acies vtraque constitisset, repentè horrendo fragore terra contremuit, sic vt stupore miraculi dijũ vtrumque pauefactum agmen hebesceret; inito tandem certamine, tantum humani sanguinis terra suscepit, vt merito prius ex horrore terra tremuisse videretur. Florus addit Sempronium Tellurem deam, æde promissa, placauisse. Romani vicerunt, qui tamen pauci admodum è prælio fuere superstites. His nihilominus Coss. duas colonias conditas, Ariminum in Gallia, Beneuentum in Samnio, authores sunt Eutropius atque Paterculus.

l. 1. c. 19.

Ariminum & Beneuentum coloniæ. l. 1. in fi. l. 1.

3787. III. Bellum contra Salentinos & Brundusinos.

Sequenti anno Attilio Regulo, & Iulio Libone Coss. bellum contra Salentinos, & caput regionis illius Brundusium excitatũ fuisse, Eutropius Florusque testantur. Causam memorat Zonaras. Ait enim eis crimini datum quod Pyrrhum recepissent, & socios infestassent: *sed verior, inquit, causa fuit vt Brundusium sibi subijcerent, propter portum commoditatem, & facilem in Illyrium & Græciam traiectum.* In hoc bello periclitatos Romanos ad vota confugisse coniectura est, ex eo quod Florus ait, *victoria pretium pastoriam Palem templum sibi vltro poposcisse.* De Salentinis Regulum triumphasse scrib. author libri de viris Illust. Addit Zonaras coloniam missam Brundusium post victoriam. At id factum non est ante annum ab V. C. 509. vt ex Velleio colligimus. Proximo tamen anno, quo Fabius Pictor, & Iunius Pera facti sunt Consules rebellasse Salentinos, vna cum Sassinatibus, iteratæ de ipsis victoriæ, triumphique testantur. Volscinij quoque, apud quos seruorum insolentiã Domini seruiebant, bello afflicti sunt. Eos Fabius Gurges III. Consul profligauit, & in vrbem compulsos oppugnauit, in eàque obsidione ex vulnere occubuit.

c. 40.

3788. & 89. Volsciniȷ.

ANNVS MVNDI 3790.

ELEAZARI 25. PHILADELPHI 23.

ANTIOC. SOT. 17. Imperij Græcorum 48.

OLYMP. CXXIX. A. 1. V. C. 489.

ANTE CHRISTVM 263.

I. Initium primum belli Punici.

Valde insignis est hic annus, initio primi belli Punici, quod omnes antiqui recentioresque, qui Consulũ notam temporibus addũt, Appio Claudio, & Fuluio Flacco Coss. contigisse prodiderunt. In quibus est Polybius,

T. Liuius, Eutropius, victor, Velleius, Gellius qui addit annum Vrbis quadringentesimum & fermè nonagesimũ, id est 89. vt habet Solinus: idque requirit stabilita & principio cum Halicarnassæo chronologia, tam in annis vrbis, quam Olympiadum: in quibus Polybium habemus consentientem. Sed de hac tota ratione temporis plura suggerent Annales hoc loco. Belli causa obtendebatur à Romanis, quod Carthaginenses Tarentinis opem tulissent; à Carthaginensibus, quod Romani cum Hierone amicitiam iniuissent. At vera causa erat vt aiunt Florus & Zonaras, quod se inuicem suspectos haberent, & vtriq; incolumitatem suam in eo sitam esse putarent, si alteros subegissent.

Eius causa

II. Eiusdem belli origo.

Verum belli originem accuratius enarrat Polybius, quod Mamertinis latronibus, qui Messanam occupauerant, auxilio venissent, & eiecto ex arce Messanensi Hannone Carthaginensium duce, Vrbem occupassent. Nam Mamertini, qui vicinis suis ante terrori fuerant, dũ Romanorum præsidio, qui Regium tenebant iuuarentur, istis sublatis, suppliciòque affectis, aliis prædæ esse cœperunt, & ab Hierone Syracusanorum duce magna clade affecti sunt, tanta suorum ciuium approbatione, vt Syracusas reuersus, ab omnibus Rex salutatus sit. Ergo fracti viribus Mamertini, ad auxilia vicinorum oculos circumtulere. Aderant Pœni cum classe valida, iidemque totius penè insulæ domini. Non longè aberant Romani, à quibus dudum auxilium accipiebant, dum illi Regium tenerent. Verum in eandem sententiam non omnes conuenere. Pars prætulere Carthaginenses, eisque se arcemque suam tradiderunt: pars missis ad populum Romanum legatis, vrbem eis offerunt auxiliumque postulant.

a. V. C. 482.

III. Romani bellũ contra conscientiam suscipiunt.

At Romani in ancipiti versabantur. Perabsurdum enim putabant se, qui paulò ante in proprios ciues, ob occupatum contra fidem Regium, tam grauiter animaduertissent, nunc Mamertinis, qui eiusdem sceleris contra Messanam & Regium rei essent, auxilio venire. Id nihilominus Populus fieri iussit, licet contra sentiente Senatu, ne si totam Siciliam pœni occuparent, cum haberent pontem ad traiectum in Italiam, eiusque imperium, quod Romani tot ærumnis bellisque acquisiuerant, occupandum. Itaque bellum Plebiscito decretum est, & Appio Claudio demandatum. Dum autem Romani cunctantur, Carthaginenses eorum auxilia veriti, cum Mamertinis, & cum Hierone qui eos oppugnabat, pacem confecerunt, & vrbe occupata, fretum, ad impediendum transitum Romanorum, Hannone duce, cum classe obsederunt.

Pœni cum Hierone & Mamertinis conueniunt & Messanam occupant.

IV. Romani ægre Siciliã adeunt.

Interea C. Claudius tribunus militum, ab Appio Consule cum paucis nauibus præmissus, Regium venit, sed hostili classe territus, non ausus traiicere, cum nauicula Messanam appulit, & ad conflandum Pœnis odium, præ se tulit se liberandæ vrbis ergò adesse, eâq; re confecta rediturum. Eam orationem Mamertini cum laude acceperunt, apparebatque eos inuitos teneri, & si Romana classis adesset, ei se facilè dedituros. Claudius ergo statim Regium redit, ac paulò post cum tota classe traiicere conatus, partim à Carthaginensibus, partim à tempestate subitò exorta malè habitus, triremibus aliquot amissis, cum reliquis Regium ægrè tenuit: vbi naues refecit. Hanno causam rupti fœderis Romanis adscripturus, etiam captas triremes Claudio remisit, captiuosque restituit, eumque prouocauit ad pacem, quam Claudius repudiauit; & mox considerata freti natura, ventisque captatis, in Siciliam nemine prohibente traiecit, & Mamertinis persuasit, vt Hannonem ex arce euocarent, quem Romani comprehensum in carcerem coniecerunt, sicque tota Messana potiti sunt.

Messanam fraude recuperant.

V. Messanã iterum à Pœnis & Hierone obsidetur.

Hic Carthaginenses caduceatorem mittunt, qui suo nomine iubeat eos Messana, totáque Sicilia intra certum diem excedere. Romanis vero non obtemperantibus, Italos, qui apud se stipendia merebant, occiderunt, & Hierone, adiuuante Messanam obsederunt. At Consul, cum promitteret se in Italiam vela facturum, dimissus est cum suis; sed mox velificatione conuersa, noctu non procul à castris Hi[e]ronis appulit, cumque statim aggressus est, priusquam v[el] ille se colligeret, vel à Pœnis iuuari posset; itaque victus, primùm in montes, inde Syracusas se contulit. At Consul Mamertinos recreat, Pœnos à Siculis destitutos inuadit, & in eorum castra impetum facit: quæ cum essent & ingenio loci & arte munitissima, nihil admodum profecit. Ergo præsidio Messanæ relicto, adit Syracusas, vbi periclitatus ne ab hoste caperetur, solerter euasit; moxque Regium traiecit, quod & Syracusæ non facile capi poterant, & ipse peste ac commeatus inopia fatigabatur. Romæ nihilominus de Afris & Hierone triumphauit; qui primus fuit de Pœnis triumphus.

Hiero à Romanis deceptus vincitur.

Qui mox Regium repetunt.

VI. Volsinij domiti.

Alter Consul Volsinios obsidione domitos deditione cepit, vt scribit Zonaras: & eos qui suis Dominis magistratus eripuerant, excruciatos necauit, vrbem euertit; Indigenas, & seruos, qui in Dominorum fide permanserant, alibi collocauit, & Romam ad triumphum venit. Legimus porro apud Valer. Max. hoc anno, atque his ipsis Coss. primum gladiatorum munus in foro Boario, à M. & D. Brutis in honorem demortui patris datum fuisse, in eóque tria gladiatorum paria depugnasse. Eusebius quoque initio huius Olympiadis mortuum scribit Zenonem, Stoicum disciplina origine Cyprium, quem Laërtius scribit annis 58. scholæ præfuisse, & 8. supra 90. annos vixisse, & incolumem ac sine morbo vita excessisse, propter continentiam singularem, quæ etiam prouerbio locum dederat, vt quis moderatissimæ vitæ diceretur *Zenone continentior*. De eius morte ita Laërtius cecinit.

Primi gladiatores.

Mors Zenonis, & mores.

Cittensem varie extinctum Zenona loquuntur:
Hi confectum annis, hi perisse fame.
Ast alij dixisse ferunt, lapsu malè læsum.
Ecce tibi vltro adsum, quid me ita quæso vocas?

Familiarem aliquem dæmonem videtur postremùm allocutus, cuius monitu se continuo strangulans interiit. Eius nihilominus funus Athenis magnificè curatum est, propter diuturnam in eadem vrbe philosophiæ professionem, & vitam, vt illis locis temporibusque, laudabilem.

ANNVS MVNDI 3791.

ELEAZARI 26. PHILADEL. 24.

ANT. SOTER. 18. Imperij Græcorum 49.

OLYMP. CXXIX. A. 2. VRB. C. 490.

ANTE CHRISTVM 261.

I. Romanorũ in Sicilia progressus

In Excerpt.

AVgentur hoc anno in Sicilia bellici motus Romanos inter & Pœnos. Nã vt scribit Zonaras, Romani rebus Hetruriæ compositis, atque Italia planè pacata, Carthaginensium autem viribus increscentibus, vtrumque Consulem in Siciliam ire iusseunt, qui insulam tam simul quam seorsim peragrantes, plurima oppida tam Pœnorum, quam Siculorum, in suam potestatem redegerunt. Diodorus numerat 67. aitque eorum copiis assumptis, Syracusas petiisse Hieronem oppugnaturos. At is processit obuiam, feliciterque contra Romanos pugnauit, multa eis oppida sustulit, multos captiuos cepit. Cum autem postea aduersus Valerium Consulem malè pugnasset, seque ex pugna Syracusas recepisset, Romani vrbem obsidione cinxerunt. At Hiero cum videret Syracusanos obsidionem grauiter ferre, & populum, qui ei regnum vltro detulerat, nollet offendere, legatos de bello dirimendo misit ad Coss. qui libenter admissi sunt, quod Romani cuperent cum solis Pœnis bellum gerere; eorumque vires non parum minuerentur sublato Hierone, quodque huius amicitia sibi perutilis futura esset ad commeatum; cuius penuria superiore anno laboratum fuerat. In conditionibus autem pacis fuit, vt vrbes quas à Romanis acceperat, restitueret, captiuos sine pretio redderet, & centum talenta persolueret; Romani regnum illi Syracusanum, cum vrbibus illi subiectis habere permitterent.

Hieronis pax & amicitia cũ Romanis.

II. Eaque cõstans ad annos 50.

Hoc fœdere Romam perlato, & confirmatis populi iussu conditionibus pacis, deinceps non vniuersas copias in Siciliam mittere decreuerunt, sed duas tantum legiones. Nam & coniunctione Regis belli onere nonnihil subleuatos se putabant, & hoc modo exercitum rerum omnium copia abundaturum arbitrabantur. Hoc autem anno quatuor totas legiones Romanas in Siciliam fuisse transuectas, præter sociorum auxilia, Polybius ait: erant autem singulæ, vt idem scribit, 4. millium peditum, & equitum trecentorum. Perstitit in fide Hiero, non minore sua, quam Romanorum gloria & vtilitate, & perstitit, si Liuio credimus, ad annos quinquaginta.

3792. III. Mors Antiochi Soteris.

At sequenti anno, qui fuit Punici belli tertius, & Antiochi Soteris decimus nonus regni, idemque postremus, Carthaginenses, qui hostem sibi factum Hieronem cernerent, & Romanos maiore studio Siciliam sibi vindicare, maiore apparatu ad eis resistendũ incumbuut: ad quod Agrigentum deligunt, vbi & commeatum, & conductum ex Liguria, Gallia & Hispania militem cogunt. Noui Coss. cum in Siciliam venissent, hostium consilio animaduerso, Agrigentum cum omni exercitu adeunt, & bipertito exercitu ciuitatem obsident. Et iam quintus mensis aderat, cum nondum de summa rei pugnatum fuerat; & vtrique fame morbisque pressi, prælium generale affectabant. Ergo eductis vtrimque copiis, pugna committitur, & post diuturnum certamen, cum Romani mercenarium militem dedissent in fugam, illique in elephantos incidissent, reliqui ordines, totusque exercitus tumultu repletur, quem plurima cædes secuta est; reliqui Heracleam se fuga receperunt. Romani & bestiis quamplurimis, & tota supellectile potiuntur. Hostis noctu euadit. Ea re cognita, Romani vrbem præsidiis nudatam occupant, militem Hannonis cædunt, Agrigentinos direptis opibus vendunt. Coss. Messanam in hyberna concedunt, tum Romam reuersi de Pœnis triumphant: qui fuit alter de ipsis triumphus.

Romanorũ victoria ad Agrigentum.

ANNVS MVNDI 3793.

ELEAZARI 28. PHILADEL. 26.

ANT. DEI 1. Imperij Græcorum 51.

OLYMP. CXXIX. An. 4. V. C. 491.

ANTE CHRISTVM 260.

I. Initium Antiochi Dei.

NOuum hoc anno Asiæ ac Syriæ regẽ, cũ Eusebio proferimus, Antiochi Soteris & Stratonicæ filium, qui ipse quoque dictus est Antiochus. Dei autem cognomen à Milesijs accepit, cum Timarchum eorum tyrannum sustulisset, vt author est Appianus in Syriacis. Refert in hunc annum Sigonius, quod Iustinus l. 26. extremo, de Antigoni Gonatæ filio Demetrio tradit; cum scilicet admodum puerum reparato exercitu, absente patre, non solum amissam Macedoniam recepisse, verum etiam regno Epiri Alexandrum spoliasse, eumque exulem ad Arcades confugisse; qui mox non minore Epirotarum desiderio, quam sociorum auxilio in regnum restitutus est.

II. In Siciliã vrbes maritimæ Pœnis cedunt, Romanis mediterraneæ.

At Roma profecti noui Consules rem benè cœptam in Sicilia studiosè promouent: & cum terrestri essent certamine formidabiles, multæ illis vrbes mediterraneæ sese adiungebant; & vice versa maritimæ, Africanæ classis terrore, vel se dedebant Carthaginensibus, vel in eorum fide perstabant. Accedebat quod Carthaginenses Italiæ oram classe infestam habebant, quibus parem reddere vicem Romani non poterant. Classem itaque construendam statuerunt. Ad cum enim diem conductis tantum nauigiis Tarentinorum, Locrensium, Rhegiorum, in Siciliam delati fuerant. Itaque occupata vna Carthaginensium triremi, quæ ad littus impacta fuerat, ad eius exemplum classem vniuersam ædificarunt; sed ea res non exigui temporis fuit. Ea dum paratur, Carthaginenses, Hannoni ob Agrigentinam cladem irati, Hamilcarem Barchinum ei successorem dedere.

3794. III. Romani classem in Pœnos parant.

Anno sequenti, qui fuit apud Græcos 130. Olympiadis initium; & apud Hebræos annus Sabbaticus 173. in cursu fuit, Scipione & Duilio Coss. Romani prima victoria nauali potiti sunt; quæ tanto mirabilior fuit, quanto hostis

non solum potentior erat, sed etiam exercitatior, Romanus autem horum certaminum insolentior. Cum ergo iam 130. nauium classis staret anchoris, eam Cornelius Consul oram Italiæ legere iussit, quam paulò ante Pœni faciebant, ipse cum nauibus aliquot Messanam versus antecessit, & inde Liparam profectus est, spe proditionis, quam Pœni vafrè confinxerant, ibique à Boodo Annibalis senioris legato, cum 20. nauibus in portu circumuentus fuit. Cum autem Romani se ad detentionem pararent, Pœnus eorum audaciam veritus, Romanos ad pacis conditiones prouocauit. Cumque Consuli, & tribunis militum persuasisset, vt ipsius triremem conscenderent, quò eum classis præfecto colloquerentur, eos Carthaginem misisse, cæteros non repugnantes cepisse. Ita Zonaras. Orosius in vinculis necatos tradit, in Punicæ fidei documentum.

Clades Cornelij Consulis.

IV. Duillij pugna, naualis. *Polyb.*

Interea Romana classis Siciliæ appropinquabat, cum Duillius Cornelij clade intellecta, classem ad pugnam instituit, erat enim vicinus hostis, quocum vt cominus congredi posset, ferreas manus comparauerat, & in proris erexerat, vt iis apprehensæ hostiles naues, & celeriter defugere de more non possent, sed statarium cogerentur inire certamen. Dux classis Annibal, qui septireme, quæ Pyrrhi fuerat vehebatur. Signo dato triginta naues in Romanos impetum faciunt, quæ illico iniectis coruis illigatæ, Romanis aditum ad pugnam in tabulatis ipsis dederunt, & in potestatem venerunt, in quibus etiam prætoria, ex qua tamen Annibal se in scapham eiecit, atque euasit. Reliquæ naues, etsi coruos lubrica celeritate vitabant, propius tamen, metu coruorum, accedere non audebant, atque ita 50. nauibus amissis, reliquæ se in fugam dederunt.

In seniorē Annibalē.

V. qui callidè apud suos pœnā victua deuitat.

Romani exscensione in Siciliam facta, Ægestanos ad vltima iam redactos, obsidione liberarunt, indéque profecti Macellum oppidum expugnarunt. Et vicissim Annibal cum 4. fere millia sociorum Romanorum, qui à legionibus secesserant, ob natam ex prædæ diuisione discordiam, incautos oppressisset, cum reliquis nauibus Carthaginem petiit, vbi dissimulata clade, populum interrogauit quid faciendum censerent, omnibus vt pugnaret conclamantibus, *feci*, inquit, *& victus sum*, sicque crucis pœnam, ob rem malè gestam effugit: puduit quippe punire, quod ipsis authoribus factum esset. Zonaras ait vitam illi fuisse concessam, imperium abrogatum. Polybius tamen tradit, eum non multo post rediisse cum nauibus. Duillius autem firmatis ciuitatibus, transacta æstate Romam reuectus, magno plausu exceptus triumphauit, & triumphi quandam speciem tota deinceps vita prorogauit. Vide Annales, vbi hæc ex Floro & Plinio pluribus.

Zonaras Victor de Viris ill.

Duillius triumphat

ANNVS MVNDI 3795.

ELEAZARI 30. PHILADELPHI 28.

ANTIOCHI DEI 3. Imperij Græcorum 53.

OLYMPIADIS CXXX. A. 2. V. C. 494.

ANTE CHRISTVM 258.

I. Res gesta ab Hamilcare.

AQuilius Florus in Sicilia, Scipio in Sardinia & Corsica, rem hoc anno benè gesserunt. Nam, vt scribit Zonaras, post Duillij abitum, Hamilcar Drepanum muniit, eoque res maximi pretij contulit. Erycinam vrbem euertit, ciuesque aliò transtulit, ne munitissimus locus Romanis ad bellum gerendum vsui esset. Alias vrbes vi, alias proditione cepit, ac nisi ab Aquilio, qui ibi hybernabat, coercitus fuisset, totam Siciliam subegisset. At Scipio cum in Corsicam exercitum duceret, tempestate iactatus, ædem Tempestati vouit, dicauitque postea, ædisque propylæum ornauit elogio quod recens è terra effossum, atque eleganter à P. Sirmundo explicatum est, vt in Annalibus reperies. Ex eodem autem elogio liquet eum cepisse Corsicam, Aleriamque vrbem, Zonaras vi captam scribit, quæ cum esset Corsicæ princeps, reliquis citra laborem est potitus.

Et à Scipione in Corsica.

II. Hanno in pugna cadit.

Inde cum nauigaret in Sardiniam, & classem Carthaginensem conspexisset, in eam impetum fecit. Sed cum illa, priusquam veniretur ad manus, se in fugam dedisset, Olbiam vrbem aggressus est, simulatóque metu, speciem fugientis præstitit; insecutisque temere oppidanis, per eos, quos in proximo occultauerat, oppidum inuasit, vt ait Frontinus. Valerius autem author est, in huius vrbis oppugnatione, Hannonem Carthaginensium ducem fortissimè pugnātem cecidisse, & à Scipione amplo funere elatum fuisse. Fasti Capitolini tradunt eum de Pœnis, Sardinia & Corsica triumphasse. Refert quoque Zonaras, hoc eodem anno, Romæ tria millia seruorum, & quatuor millia naualium sociorum in vrbis excidium coniurasse: sed ea per Elium quendam Pollium patefacta est, qui ideo coniurationem finxerat, vt patefaceret.

l. 1. c. 10. l. 5. c. 1. Romana coniuratio

3796. III. Vrbes aliquot à Rom. captæ.

Sequenti anno, Attilio Calatino, & Sulpitio Paterculo Coss. copias Romani Panormum ducunt vbi Pœni hybernabant; & acie instructa, cum nemo prodiret ad pugnam, inde profecti Hippanam obsident & capiunt, tum Mystratum post septem mensium obsidionem, eamque tertiò repetitam; itaque acriter à Romanis in eam sæuitum est. Camarinam quoque ope machinarum Hieronis occuparunt, murisque deiectis, magnam captiuorum partem vendiderunt. Addit Zonaras, & Florus, aliique, Romanos Camarinam inconsultè aggressos, atque in insidias delapsos, omnes fuisse perituros, nisi Calphurnius tribunus militum imminentem calamitatē arte correxisset. Cum enim tumulum quendam cum trecentis occupasset, omnium in se hostium tela conuertit, ibique solum pugnat, Consul Attilius se suumque exercitum periculo subduxit. At illi trecenti ad vnū omnes periere, solus Calphurnius vulneribus

Clades eorū ad Camarinam.

deformatus inter cadauera iacuit semiuiuus, moxque euasit, triumpho longè dignior, quam Consul ipse.

IV. Hānibalis filij Giscōnis res gestæ, & interitus.

Sulpicius porro cum pleraque Sardiniæ loca vexasset, successibus elatus, etiam Africam versus iter intendit. At Carthaginenses cum Hanibale Gisconis filio, patriæ metuentes, ipsi quoque soluerunt; sed aduerso vento ambo repulsi redierunt. Deinde Annibal ab Attilio per subornatos transfugas deceptus, quasi eò rursum Romani proficiscerentur, celeriter è portu soluit. Cum Sulpicius contra eum inuectus, plerasque illius naues, diù præ caligine ignorantes quid rei esset, ac turbatas demersit, reliquæ ad terram refugere, atque inanes captæ sunt. Annibal quippe eas deseruit, quod portum minime tutum videret, & in vrbem Sulcos eiusdem Sardiniæ se contulit, vbi orta contra eum seditione, à suis interemptus est. Polybius in crucem actum dicit, Orosius lapidibus obrutum.

Sulci vrbs Sardiniæ.

ANNVS MVNDI 3797.

ELEAZARI 32. PHILADELPHI 30.

ANTIOC. DEI 5. Imperij Græcorum 55

OLYMPIADIS CXXX. A. 4. V. C. 496.

ANTE CHRISTVM 256.

I. Bella inter Philadelphum & vtrumque Antiochū.

PAusanias in Atticis scribit Magam, qui Cyrenæis cum imperio præerat, hostili animo fuisse contra Philadelphū quamuis fratrem. Itaque Apamen Antiochi Soteris filiam duxit vxorem, socerôque persuasit, vt violato fœdere, quod ab eius patre Seleuco cum Ptolemæo ictum fuerat, in Ægyptum cum exercitu inuaderet. Quod cum Antiochus comparato exercitu moliretur, Philadelphus in omnes populos imperio Antiochi subiectos, copias dimisit, quæ eos multis modis vexarunt. Quod consilium, omnem Antiocho facultatem in Ægyptum proficiscendi præcidit. Antiocho Sotere mortuo, hostiles inimicitiæ ac bella inter Antiochum Deum eius filium, & Philadelphum diù perseuerarunt; tandemque sub hæc tempora videntur extincta, iuxta Danielis vaticinium, quod S. Hieronymus sic interpretatur.

Dan. 11. 6.

II. Nuptiis Berenices terminantur.

Primùm Syriæ regnauit vt diximus Seleucus cognomento Nicanór. Secundus Antiochus, qui appellatus est Soter. Tertius & ipse Antiochus, qui vocabatur Θεὸς, id est Deus. Iste aduersus Ptolemæum Philadelphum qui secundus imperabat Ægyptiis, gessit bella quamplurima & totis Babylonis atque Orientis viribus dimicauit. Volens itaque Ptolemæus Philadelphus post multos annos molestum finire certamen, filiam suam nomine Berenicem Antiocho vxorem dedit; qui de priore vxore nomine Laodice duos habebat liberos, Seleucum, qui cognominatus est Callinicus, & alterum Antiochum Hieracem, Deduxitque eam (Philadelphus pater) vsque Pelusium, & infinita auri & argenti millia dotis nomine dedit, vide φερνοφόρος, id est dotalis appellatus est. Antiochus autem Berenicem consortem regni se habere di-

Duæ vxores Antiochi Dei.

cens, & Laodicem in concubinæ locum, post multum temporis amore superatus, Laodicem cum liberis suis reduxit in regiam. Sic D. Hieronymus. Verum hæc reductio, vt idem significat, non multum huius Antiochi Dei mortem antecessit, ideóque ad illa tempora differatur.

III. Mutua Pœnorum & Romanorum clades.

Hoc anno, vt tradit Polybius, & C. Attilius Consul cum Tyndaridem applicuisset, prænauigantem agmine incomposito classem Carthaginensium conspicatus, cum reliquas naues sequi iussisset, ipse cum decem præit. Conuersi Pœni eos inuadunt, & vndique cinctas perdunt. Prætoria etiam ipsa cum viris suis penè capta est, sed remigum contentione, præter omnium opinionem, tandem periculo se subduxit. Interea reliquæ Romanæ naues paulatim in vnum coactæ pugnam capessunt, decem hostium naues cum hominibus capiunt, octo deprimunt. Pœni cum classe reliqua in Liparam se recipiunt. Et quoniam ex eo prælio ita ambo exercitus discesserant, vt pari vtrimque periculo, & damno pugnasse viderentur, vtraque pars ad comparandas maiores copias nauales, & asserendum maris imperium omne studium conuertit.

ANNVS MVNDI 3798.

MANASSIS 1. PHILADELPHI 31.

ANTIOC. DEI 6. Imperij Græcorum 56.

OLYMP. CXXXI. A. 1. V. C. 497.

ANTE CHRISTVM 255.

I. Atheniensium ab Antigono libertas. a. m. 3783. n. 2. & 3786. n. 1. & 2.

DVo nobis hoc anno suggerit Eusebius. Primum redditam Atheniensibus ab Antigono Gonata libertatem, de qua iam antè pridem ex Pausania in Laconicis dicebamus, Antigonum pace facta præsidium ipsis in Musæo imposuisse, & vltro inde præsidio ἀπὸ χρόνου deduxisse, quod Eusebius significat hoc anno factum. Alterum est nouus Hebræorum pontifex Manasses, qui Eleazari demortui patruus fuit, vt Iosepho placet, qui de rebus ab eo gestis nullum verbum fecit. Sed illustratur in primis hic annus gloriosis Romanorum de Pœnis ad Herculeā, & in Africa ipsa victoriis. Siciliam enim quasi suam ducentes animosiores facti, Africam ipsam atque Carthaginem petere ausi sunt. Et optabant illi quidem Africam ipsam, belli caput & fontem petere, Pœnosque ad sua protegenda retrahere. Pœni contra eis aditum omni ratione intercludere cogitabant, naualique prælio decernere.

l. 12. c. fi. Nouus pontifex.

II. Naualis pugna Romanorum cū Pœnis, & victoria.

Ergo cum supra trecentas naues Romani, plures etiam Pœni contraxissent, ita eas vtriq; ad pugnam diuiserunt, vt sex simul exercitus inter se pugnare viderentur. Duobus Coss. Attilio & Manlio, duo duces Hanno & Amilcar erant oppositi, & paribus propemodum viribus inter se confligebant. Nam quantum Carthaginenses nauium celeritate & numero, & vsu rei nauticæ præstabant tantum Romani pugnandi violentia, & coruorum apparatu. Illos ingens metus imminentis domi cladis vrgebat;

istos gloriæ amor, ardor quoque, ac consuetudo vincendi. Denique summa victoriæ penes Romanos stetit, quorum naues quatuor & viginti periere, nulla cum viris in hostium potestatem venit. At Pœnorum amplius 30 demersæ, tres & sexaginta cum viris in manus Romanorum deuenere. Cæterum tam illustri victoria non contenti, quasi obice sublato, ad eam victoriam, quam primum ambiebant properant; classem celeriter instaurant, & commeatu instruunt, & Africam versus vela faciunt, Hanoo autem ad tutandam Carthaginem properat.

III. Romana classis ad Africam appellit.

Primæ Romanorum naues ad Hermæum promontorium, quod in altum longe Siciliam versus excurrit, cum appulissent, ibi tota in vnum classe coacta, Africæ oram ad Clypeam vsque legunt. Ibi exscensione facta, & nauibus in portum subductis, quia deditionem oppidani recusabant, obsidionem parant. Pœni contrà, oppidum, & regionem præsidiis firmant, vt Polybio placet. At Zonaras ait oppidanos, viso statim hoste, vrbem deseruisse, Romanos vacuam occupasse. Ea certe Romani potiti sunt, & relicta manu idonea ad oppidi agrique custodiam, & nunciis Romam de re gesta missis, mox omnibus profectis copiis, agris late vastitatem inferunt, nemine occurrere audente, multas villas magnificè structas corrumpunt, magnam quadrupedum prædam abigunt, mancipiorum amplius viginti millia ad naues adducunt, suorum plerosque prioribus bellis captos recipiunt. Interea Roma redeunt, qui Senatus mandata referunt, alter vt Consul cum idoneis viribus remaneat, alter exercitum Romam reportet. Mansit M. Attilius seruatis nauibus 40, peditibus ad quindecim millia, equitibus quingentis. L. Manlius, sæuiente licet hyeme, Siciliam prætervectus, Romam peruenit, ibique de nauali contra Pœnos victoria triumphauit.

Agrum populatur, occupat oppida.

ANNVS MVNDI 3799.

MANASSIS 2. PHILADEL. 32.

ANT. DEI 7. Imperij Græcorum 57.

OLYMP. CXXXI. An. 2. VR. C. 498.

ANTE CHRISTVM 254.

I. Res ab Attilio in Africa gesta. *Polibius.*

MOnet nos hyems vt cætera, quæ à Regulo gesta sũt in sequentẽ annum Iulianũ differamus, quo Fuluius Nobilior, & Æmylius Paulus creati sunt Cõsules. Cum Charthaginenses vbi sensere Romanos ad diuturnius bellum se comparare, tres duces elegerunt Hasdrubalem, Hamilcarem, & Bostoarum, qui regionem tuerentur, & populationes prohiberent. Attilius nihilominus populabatur vicos, occupabat oppida, vel obsidebat. In quibus cum Adin oppugnaret, Pœni copias educunt, cumque spem suam in elephantis reponerent, Consul studiosè operam dedit, vt eis in pugna neque equi, neque elephanti vsui essent. Itaque & victi sunt. Romanus castris direptis liberius deinceps agros vrbesque incursare cœpit. *Contra tres*, inquit Eutropius, *Carthaginensium duces Attilius dimicans victor fuit, octodecim hostium millia cecidit, quinque millia cum 8. elephantis cepit*, aliqui 18 legunt, *tres & 70 ciuitates in fidem recepit.* Deinde oppido, cui Tuneti nomen, potitus, intra vrbem castra posuit, illectus opportunitate loci, ad Carthaginem, vicinamque ei regionem diuexandam. Mox etiam horrendum serpentem, quem 120 pedum fuisse ferunt, qui squamarum duritie tela impunè respuebat, saxo murali spinæ eius incusso afflixit, moxque circumuentum telis oppressit.

Pœni vincuntur.

Eutrop.

Polyb.

Serpens horrendus.

Cum autem Regulus Carthaginenses terra marique vicisset; & vrbis mœnibus immineret, pax ab ipsis petita est, quam ipse cupiebat in primis, ne belli confecti laudem successor Consul obtineret. Imprudenter tamen duriores pacis conditiones imperauit, quam vt eas Pœnus, quamuis fessus malis, ferre posset. Adeo autem fastu plenus fuit, vt Romam scriberet, se metu obsignatas habere Carthaginis portas. Sed eum animi tumorem Deus breui compressit. Nam Xantippus egregius Imperator, idemque Lacedæmonius cum mercenario milite venit è Græcia, & à Pœnis electus Imperator, cum alia probè ordinauit, tum Carthaginenses à tumulis, in quibus præ metu agebant, in planiciem deduxit, vbi & elephanti & equitatus eorum plurimum poterat. Cumque Romani elati victoria, Xantippum vt Græculum hominem nihili facerent, ita affectos adortus, eorum equitatu per elephantos profligato, multos occidit, multos cepit, atque ipsum Imperatorem Regulum. Cladem distinctius explicat Eutropius, *Duo millia*, inquit, *hominum tantum ex omni Romano exercitu remanserunt, quindecim millia cum Imperatore Regulo capta sunt, triginta millia occisa, Regulus ipse coniectus in carcerem.* At non tam multos habuit Regulus in toto exercitu suo. Itaque de quingentis viris cum duce captis Polybio assentiamur: qui tamen habet duo millia cladi erepta persequentis hostis, Clypeam miraculo euasisse, vbi mox à Pœnis obsessi sunt: dimissis illico Græcis cum eorum duce, ne ab illis seruati viderentur, & quidem ad certam perniciem, nec mercede soluta.

II. Attilius ad pacem ferocior.

A Xantippo vincitur.

Vide supra n. 3 ß.

Ea clade Romæ nunciata, statim ad reparandam classem animum Romani applicant, ad eos in primis periculo eximendos, qui Clypeæ obsidebantur. Id cum Pœnis esset nunciatum, breui ducentarum nauium classem instruxere, cum qua obuiam prodiere Coss. qui initio æstatis cum 350 nauibus Africam petebant, qui tamen Corcyram tempestate delati eam occuparunt, præsidióque munierunt. Inde repetito cursu versus Carthaginem, & mox circa Hermæum promontorium inito certamine, primo statim impetu hostem in fugam vertunt, nauibus 114 cum omnibus vectoribus potiuntur: deinde suis, qui ad Clypeam erant, acceptis, quamuis reclamantibus nautis, Siciliam Romanique cogitant. Cumque Camarinæ appropinquarent tanta tempestate, naufragioque affecti sunt, vt à Camarina Pachinum vsque cadauera hominum & iumentorum, fractarum que nauium reliquiæ, littus omne consternerent. Qui euaserant eos Hiero benignè susce-

III. Romani classem instaurant, & Pœnos vincunt.

Zonar.

Mox ingenti naufragio affliguntur.

Diod. Sic.

pit, & vestibus ciboque recreatos Messanam vsque deduxit incolumes.

ANNVS MVNDI 3800.

MANASSIS Pont. 3. PHILADELP. 33.

ANTIOCHI DEI 8. Imperij Græcor. 58.

OLYMPIADIS CXXXI. A. 3. V. C. 499.

ANTE CHRISTVM 253.

I. Pœni Siciliam repetunt. *Polyb.*

Anno ab ortu rerum termillesimo & octingentesimo Pœni fama Romanæ cladis erecti, in spem venerunt Siciliæ denuo armis retinendæ. Itaque cum primũ nauigare licuit, Hasdrubalem cum classe trecentarũ nauium, & Elephantis 160, in Siciliam miserunt, qui expolitis copiis socias Romanorum ciuitates grauiter vexauit. At Romani, etsi magnum animo cepere dolorem, ob tantum virorum rerumque iacturam, stetere tamen animis, certi Pœnis nusquam cedere. Itaque trimestri spatio naues 120 ædificant, in quibus noui Consules fretum traiiciunt, & assumptis Messanæ, quæ naufragio superfuerant 80 nauibus classem ducentarum nauium efficiunt. Tempori autẽ aduenisse Coss. in Siciliam author est Zonaras, alioqui Hasdrubale totam Siciliam recepturo. Panormũ adeunt, quod erat in Sicilia Punicæ ditionis caput, & machinis admotis duobus in locis vrbem expugnare moliuntur: deiectáque turri, quæ ad mare sita erat, inde ingressi milites vrbis partem, quæ noua dicebatur, occuparunt, vetus periclitabatur, itaque deditionem oppidani fecere, pactis in singula capita duabus minis; vt ait Diodorus, idque factum à 40. millibus, reliqua 30. millia veniere. Multæ aliæ vrbes Panormi exemplum secutæ. Addit Zonaras Pœnos obseruato Romanarum nauium reditu, multas pecunia plenas intercepisse.

Romani rursum classem parant.

Panormum obtinent.

Corasam pecuniam amittunt.

II. 3801. Geminum Rom. naufragium. *Polyb.*

Sequenti anno, qui fuit vrbis quingentesimus, & Iudæis Sabbaticus 174. non alia re fere, quam duobus Romanorum naufragiis insignitur. Noui enim Coss. Co. Seruilius, & C. Sempronius cum vniuersa classe sublatis anchoris in Siciliam traiiciunt, vnde mox in Africam proficiscuntur, nauigantes autem secundum Africæ littus, pluribus locis excensionem facere conantur, Carthaginensibus eos vndique, ne portum capere possent, repellentibus. Itaque nulla re memorabili gesta, ad Lotophagorum insulam, prope Syrtim minorem deuenerunt, vbi delati in breuia omnium onerum iactura, ægrè tandem naues subleuarunt, inde que fugientibus similes discessere. Delati autem in Siciliam superato Lilybæo, iterum tempestate iactantur, adeo vehementi, vt amplius 150 naues amitterent, vt Polybius, Diodorus, Orosius scripto tradiderunt. Quæ clades atque naufragia, populum Romanum quamuis gloriæ cupiditate flagrantem, à reparanda classe aliquandiu prohibuerunt, atque ad spem in terrestribus copiis, oráque Italiæ 60 tantum nauibus tutanda, collocandam impulerunt. Verum id decretum celeriter indomita cupiditate adacti ruperunt.

Prius ad Syrtes.

Posterius ad Lilybæum.

III. 3802. Romani Himaram in Sicilia capiunt. *Zonaras.*

Nam proximo anno, qui fuit primus Olympiadis 132, primusque noui seculi ab Vrbe Condita, habuitque Aurelium Cotam & Seruilium Geminum Consules, Zonaras tradit eos in Siciliam profectos, & tum alia loca, tum Himeram cepisse, sed vacuam ciuibus, quos Carthaginenses noctu asportarant. Ideo ait Aurelium Cottam, nauibus ab Hierone acceptis, & Romanis omnibus, qui in insula erant assumptis, Liparam traiecisse, quæ insula est non longe à Peloro promontorio, & freto Messanensi ibique Q. Cassio Tribuno militum relicto, qui eam sine pugna obsideret, Messanam ad auspicia repetenda rediisse. Sed Cassium mandato Consulis neglecto, vrbem aggressum multos amisisse. Qua deinde Aurelius expugnata, omnes occidit, & Cassiu magistratum abrogauit. Id factum Frontinus narrat de quodam Aurelio Consulis cognato, quem & virgis cæsum, & in gregarios milites relatum tradit: sed hęc pluribus in Annalibus. Nun omittam tamen hoc loco memorabile facinus, quo hoc anno auaritia castigata est. Refert Diodorus in Excerptis, portæ Thermarum præfectum in Romanorum manus incidisse, eisque pretium libertatis suæ promisisse, noctu ciuitatis portam se Imperatori patefacturum. Mittit is constituto tempore mille viros, quibus præfectus portam ex condicto aperit. Vbi autem præcipui quique eorum ingressi sunt, custodem portæ iubent portam occludere, nec alium intromittere, vt ipsi soli opibus potirentur. At ciues eos omnes conciderunt, digno eorum cupiditate præmio.

li. 4. Strateg. Q. Cassius ad Liparam malè pugnat. *l. 23.*

Auaritia Romanorum punita.

ANNVS MVNDI 3803.

MANASSIS. 6. PHILADELPHI 36.

ANT. DEI 11. Imperij Græc. 61.

OLYMP. CXXXI. An. 2. VRB. C. 502.

ANTE CHRISTVM 250.

I. Res à Metello in Sicilia bene gesta contra Hasdrubalem.

Insignis est hic annus Metelli rebus in Sicilia bene gestis, & M. Attilij Reguli legatione celeberrima. Nam Romani tot tempestatibus, naufragiisque vexati, maris Imperio Pœnis cedebant, & eorum elephantos, à quibus pessimè habiti fuerant, exhorrescebant. Quæ res Pœnos in Romanorum contemptum paulatim adducebant. Itaque tum noui Coss. in Siciliam cum 60. tantum nauibus, iuxta decretum Senatus traiecerunt, ad commeatum exercitui importandum, supplendasque legiones: tum Hasdrubal Pœnorum Imperator, qui Romanos belluarum metu pauitantes animaduerterat, & alterum Consulem Romam cum parte copiarum rediisse cognorat, contra Metellum Panormi agentem ex Lilybæo profectus est, & quidem cum 130 elephantis, & equitum peditumque amplius triginta millibus; & vicino amne superato, circa muros castra posuit, quæ, propter hostis contemptum, nec vallo, nec fossa cinxit.

Polyb. Diod. Sic.

II. At Cæcilius, qui se porti de industria conti-

Victoria de belluis virisque.

nuerat, dum vniuersi hostes flumen traiicerent, ne mox vel fuga elaberentur, vel fugientes fluctibus haurirentur; expeditam manum ante vrbem, & ad ima mœnia, & in fossis collocauit, vt appropinquantes belluas telis obruerent. Ergo rectores Elephantorum, vno omnes impetu, in primos propugnatores irruunt, eosque facile auersos in fossas compellunt. Cum autem telis vndique configerentur, sæuire cœperunt, & conuersi in suos irruere, pedibus conculcatos interimere, ordinesque dissipare. Eo cognito, Cæcilius copias extemplo educit, & cum recentibus suis, compositáque acie, hostium incompositorum latera inuadit, occisisque plurimis, reliquos in effusam fugam auertit. Belluæ cum Indis suis captæ sunt decem, cæteræ quæ rectores deiecerant, proposita rectoribus incolumitate, paulatim ab iis delinitæ, & ad equitibus Romanis circũuentæ, ad 120 captæ sunt, & Romam traductæ, maximum Italicis gentibus spectaculum præbuere. Cum autem Hasdrubal Lilybæum profugisset, absens à Pœnis capite damnatus est. Addit Zonaras reuocatum in patriam, & in crucem actum.

Hasdrubalis pœna.

III. Legatio M. Attilij Reguli.

Hæc victoria contrarios, vt par erat, animorum motus in Romanis & Pœnis excitauit, Nam Pœni pacem à Romanis petendam statuerunt; ab eamque rem Attilium Regulum, quem quintum iam annum habebant in vinculis cum aliis legatis mittendum putarunt, de pace & permutatione captiuorum; iureiurando adstrictum, vt nisi ea impetraret, Carthaginem ad vincula reuerteretur. At is Romæ nihilominus dissuasit vtrumque, idque vt arbitror, nec satis prudenter, nec satis è Repub. vt in Annalibus ostendimus; quamuis ille se & Reipubl. commodis seruire, & propriæ fortitudini arbitraretur. Ergo redit in Africam, repugnantibus suis, neque probante Repub. quippe qui cum damno patriæ reuerteretur. Vbi sumptum de eo crudele supplicium, quod Romani in captiuorum principibus vlti sunt, quos liberis Attilij excruciandos, necandosque, iniustè profecto, tradiderunt, vt qui crudelitatis suorum ciuium non fuerant vlla ratione participes.

Parũ probata: neq; Romanorum vindicta. a. V. C. 502 n. 9. 10. 11. 12.

IV. 3804. Victoria Metelli. Mutantur animi Romanorum.

Audita porro tam insigni Cæcilij Metelli victoria, efferri omnes lætitia, animos ad pericula obfirmare, Coss. Attilij Reguli fratrem cum L. Manlio, vtrumque secundũm Consulem creare, classem naualesque copias rursum mari committere decreuerunt. Id anno proximo factum est, quo etiam Metellus de Pœnis speciosissimum triumphum egit, tredecim ducibus hostium, & 120 Elephantis in eo ductis, vt est in Epitome Liuiana 19. Hoc ergo anno, qui fuit Vrbis 503, ambo Coss. cum classe ducentarum nauium in Siciliam proficiscuntur, & Panormum delati inde Lilybæum traiecerunt, eoque pedestres copiæ Romanorũ, quæ in Sicilia erant, confluxerunt. Ibi eiusdem oppidi obsidẽdi consilium ineunt, rati eo capto se in Africam bellum facilè translaturos, nulla Pœnis arce belli in Sicilia relicta. Quod cum Pœnis quoque notum esset, vterque populus, alter in oppugnanda, alter in propugnanda illa ciuitate omnia conferebat, quæ erat & arte & ingenio loci munitissima. Quin etiam vtrisque noua auxilia superuenere, quibus obsidio diutius protracta est, sed ita vt Romana res priore loco nunc, quam Punica videretur; præsertim cum illi commeatu prohibiti, peste ac fame laborarent.

Polyb. Diod. Sic. Lilybæum obsident, nec satis feliciter.

ANNVS MVNDI 3805.

MANASSIS 8. PHILADELPHI 38.

ANT. DEI 13. Imperij Græcor. 63.

OLYMP. CXXXII. AN. 4. VR. C. 504.

ANTE CHRISTVM 248.

I. Gemina rursum Romanorum in Sicilia clades.

TRistis illuxit hic annus Romanæ Reipubl. gemina clade, altera ad Drepanũ altera ad Lilybæum accepta. Carthaginenses qui Lilybæum propugnabant, quum equos suos in locorum angustiis inutiles viderent, eos Drepanum miserunt, qui inde crebris excursionibus Romanos pabulatione & commeatu prohibebant, eorumque sociis infesti erant. Ergo Claudius Consul ad Romana castra, cum decem millium supplemento peruenisset, Drepanum cum omni classe adire, & ibi Adherbalem nec opinantem opprimere aggressus est. Itaq; media nocte soluit, quem cum sub lucem venientem conspicatus esset Adherbal non deditionem cogitauit, vt putabat Claudius, etsi 90 tantum naues haberet, Romani autem 120 sed aperto mari naues ad pugnam instruxit. Quod animaduertens Consul naues suas partim intra portum receptas, partim portum subeuntes, retro nauigare omnes iubet, magno cum tumultu nauium, nautarumque, in angustiis cõcurrentium, & remos sibi inuicem detergentium. Eductas ad littus collocat, dum reliquas naues, paulatim prodeuntes è portu expectat.

Polybius.

II. Prior Claudij Coss. ad Drepanũ.

Signum ex vtraque prætoria datur ad pugnam: & quamuis vtrimque à principio paribus momentis pugnaretur, paulatim tamen Punica res meliore loco cœpit esse, & peritiã remigum, & fabrica nauium, & celeritate nauigandi, & opportunitate loci, vt se omnem in partem flectere possent, siue ad vitandum periculum, siue ad subueniendum à tergo periclitanti. Quibus commodis cum Romani ad littus compulsi carerent, atque è cõtrario in breuia inciderent, vel solo illiderentur, nec laborantibus suis auxilio esse possent, planè vincebantur. Quo agnito Claudius a læua fugam capessit cum 30 nauibus. Cæteras ad tres & 90 vt ait Polybius, cum omnibus qui intus erant, Pœni cœperunt, & misere Carthaginem, vbi tot laudibus affectus est Adherbal, quot Romæ Claudij temeritas lacerata est maledictis præsertim cum opinio impietatis accederet, ex auspiciorum neglectu, vt qui pullos qui pasci nollent, in aquam mergi iussisset, vt biberent.

Cic. 1. de Diuin.

III. Posterior Iunij ad littus Geloum, eaq; bipertita.

Quod ad Iunium Consulem attinet, is iussus Lilybæum obsidentibus annonam deferre, auxiliáque sufficere, cum 60 nauibus, quæ commeatui præsidio essent, Messanam venit, & aliis ibi assumptis, Syracusas contendit. Inde Quæstores præmittit cum parte nauium &

commeatus, ipse Syracusis substitit, expectans naues, quæ subsequebantur. Interea Romanæ naues quæ Lilybæi in anchoris stabant, malè à Carthalone duce Pœnorum acceptæ sunt, & ab oppidanis eodem tempore irruentibus. Inde Carthalo illata clade ferox, Quæstorum naues venientes agnoscit, & pugnam affectat, priusquam illæ sociis coniungere se possent. At Romani pugnam declinant, & ad littus appulsi machinis petrariis Pœnos arcent, aliquot tamen onerarias naues amittunt. Horum ignarus Consul Pachino promontorio superato Lilybæum petebat, cui Carthalo in occursum properat: At Consul magnitudine classis inimicæ territus, pugnam detrectat; & quia fugere non poterat, ad aspera & periculosa loca recipit se, satius iudicans, quemuis subire casum, quàm integrum exercitum hostium permittere potestati. Pœnus eo loco vitato, in medio se classis vtriusque Romanæ collocat, in vtramque pariter intentus; cum exorta tempestate, ipse ægrè Pachino euadit. At Romana classis vtraque, in locis confragosis importuosisque deprehensa, fluctibus & saxis ita conquassata, & confracta est, vt ne tabula quidem vllius vsus ex naufragio superesset. Quam cladem ad neglecta quoque auspicia, Cicero, Valerius, alijque retulerunt.

Quæstoris

Et Consulis.

Tempestate conteruntur.

tuantem compressit: & Romani perpetuam cum Hierone amicitiam, remissis tributis annuis constabilierunt.

Amicitia cum Hierone firmatur.

ANNVS MVNDI 3806.

MANASSIS 9. PHILADEL. 39.

ANT. DEI 14. Imperij Græcorum 64.

OLYMP. CXXXIII. An. 1. V. C. 505.

ANTE CHRISTVM 247.

I. Laodice reducitur in Regiã.

SVb extremos hosce Antiochi & Philadelphi annos contigerunt ea, quæ paululum ante vtriusq; mortem legimus contigisse, quæ ex S. Hieronymo mutuamur. Qui postquã nuptias Antiochi Dei, cum Berenice altera filia Ptolomæi Philadelphi retulit, & reiectam Laodicem in concubinæ locum. *Post multum vero temporis ait, amore superatus, Laodicem cum liberis suis reduxit in regiam. Quæ metuens ambigui viri animum, ne Berenicem reduceret, virum per ministros veneno interfecit.* Sic ipse. Sed mors non nisi sequenti anno, qui est vltimus regni vtriusque, contigit.

In Daniel. 11.

II. Iunius Erycem occupat.

Sub huius anni principium, antequam noui Coss. magistratum inirent, Iunius ad legiones post naufragium reuersus, in eam curam incumbebat totus, vt memorabili aliquo facinore acceptum detrimentum repararet. Itaque Erycem in monte sitam vrbem, cum Veneris æde proditione occupauit, ad quam multa postea contentione inter Amilcarem & Romanos pugnatum esse scribit Polybius, sed sine distinctione temporis. Huius porro anni Coss. cum classe carerent, & Romani naufragiorum tædio, ac damnis, de maris imperio Pœnis concederent, Lilybæum & Drepanum terra vexabant, & Carthaginenses littore prohibebant: quod Carthalo quoque in Italiæ ora tentauit; vnde & rediens mercenarium militem tumul-

III. 3807. Mors Antiochi, & Philadelphi.

Sequens annus, qui est decimus quintus Antiochi Dei, vltimus etiam fuit, vt fatentur omnes, improbissimæ Laodices nuper ei reconciliatæ opera; quo illa scelere ad reliquam deinceps crudelitatem, sibi viam muniuit. Hoc quoque annu, qui fuit Philadelphi quadragesimus & vltimus, constat ipsum esse mortuum: & quidem, vt apparet, paulo ante Antiochum. Mors enim Patris videtur animos fecisse Laodice contra maritum & sororem, quam sequenti anno immissis percussoribus sustulit. Naturali porro morte defunctum Philadelphum, ex Strabone suspicari licet, qui eum tenuissima valetudine fuisse tradit, semperque noui aliquid perquisisse, quo se sine labore oblectaret. Qua eius animi dispositione vsus est Dominus ad inspirandum desiderium conuersionis Bibliorum in Græcam linguam. Apparet autem mortuum non grandem natu etiam post 40 regni annos, vt qui minimus natu omnium fratrum à Iustino dicatur, & à posteriore Lagidæ vxore natus fuerit.

VI. Et Manassis Pontificis.

Cum huius etiam Regis morte Eusebius Manassis Pontificis iungit interitum, siue is verè hoc anno contigit, siue circa hæc tempora, de quibus cum non certo constaret, constaret autem successorem eius sub Euergete vixisse, Manassem Pontificem, cum Philadelpho vita & pontificatu functum hoc anno posuit. Diù certè in pontificatu viuere non potuit, cum fuerit Eleazari pontificis patruus, qui ante ipsum triginta duos annos pontificatum gessit, & Simonis Iusti, qui eundem magistratum duodecim annis tenuerat, & Oniæ frater qui tres & viginti, vt ferè centenarius mortuus fuerit, si viginti annorum eum fuisse dicamus, cũ frater eius Onias filius Ieddoæ, factus est Pontifex.

V. Amilcar Barcas dux Pœnorum. *Polyb.*

Hoc anno decimo octauo belli Punici Carthaginenses classis imperium Amilcari qui cognominatus est Barcas, tradidere, qui ad vastandam Italiam profectus, & Locrorũ ac Brutiorum populatus agros, in fines Panormitanos cum vniuersa classe appulit, ibique locum Erycem inter ac Panormũ occupauit: ex quo multum negotij Romanis facessiuit. Romani autem bello nauali propter acceptas clades publicè abstinuere. Quidam tamen priuatim nauibus postulatis in Africam profecti, tum alias hostibus intulere clades, tum Hipponem ingressi, nauigia omnia, multasque ædes incenderunt, & quamuis in portu catena conclusi, mirabiliter euaserunt. Coss. autem tam ad Lilybæum, quam ad Drepanum nihil admodum hoc anno dignum literis egisse reperiuntur.

(∴) (∴)

AN-

ANNVS MVNDI 3808.

ONIÆ II. SIMONIS IVSTI fi. 1.

PTOLEMÆI EVERGETIS 1.

SELEVCI CALLINICI 1. Imp. Græc. 66.

OLYMPIAD. CXXXIII. A. 3. V. C. 507.

ANTE CHRISTVM 245.

I. Initiũ regnorum Euergetis, & Callinici.

EXtincto Ptolemæo Philadelpho, successit ei Ptolemæus filius cognomẽto Euergetes, propter egregia in Ægyptum pro... Anthiocho autem Deo, filius ex Laodice improbissima muliere, Seleucus Callinicus. Illa vbi mariti Antiochi cæde nefaria, aditum sibi filióque suo Seleuco Callinico patefecit in regnum Asiæ, sororis suæ Berenices, eiusque filij mortem accelerat: in eos quippe zelotypiæ & ambitionis facibus infensa furebat. Maior quippe natu erat, & prior regina fuerat: neque iis viuis pacificum sibi filioque suo regnum fore sperabat. Itaque vt scribit Sanctus Hieronymus, Berenicem cum paruulo filio, quem hæc ex Antiocho Deo susceperat, Icadioni & Gennæo optimatibus, Antiochiæ tradidit occidendos. Eam cædem Iustinus à Callinico hortante matre patratam scribit, eóque facinore, & sibi infamiam, & commune odium ciuitatum Asiæ quæsiuisse, & bello se Ptolemæi Euergetis implicuisse. Sed priusquam ab ipsis auxilia venirent, ea asylu Daphnes per dolum educta trucidatur.

Laodice Berenicem cum filio necat.

l. 27.

II. Ortus Annibalis. l. 15.

Hoc ipso anno in magnas Italiæ atque Africæ clades natus est Annibal. Nam Polybio & Liuio testibus anno 17 secũdi belli punici, qui est Vrbis 551. quadragesimum quintum agebat annum. Ex quo necessario sequitur præsentem annum illi esse vitæ primum. Captam quoque ab Amilcare hoc anno Erycem, etsi distinctè non traditur, ex ratione tamen Polybianæ narrationis ostendit. Ait enim integro biennio ibi pugnatum esse, nimirum continenter. Nam bellum, etiam vsque ad Catuli Consulatum, progressum fuisse constat.

Eryce ab Amilcare capitur.

V.C.511.

Oniæ secũdi Pont. initium. a.m. 3765. l. 12 c. 3. &.

Eusebius porro ad hos Consules, & ad hæc duorum Regum initia refert Oniæ Pontificis eiusdem, viri, qui Simonem Iustum parentem habuit, ante annos tres & 40. defunctum; parum tamen ipse iustus fuit, si Iosepho credimus, qui eum auaritiæ insimulat, vt suo loco dicetur.

III. 3809. Regni defectio & bellũ Euergetis, ob cædem Berenices & filij.

In 11. Dan.

Berenices porro, filijq; eius mors, à priuigno & fratre, à sorore & amitâ illata, cũ omnibus res indigna videretur, vniuersas ciuitates ad defectionem compulit, quæ & ingentem sequenti anno classem comparatunt. & Ptolemæo, qui recens ex Ægypto aduenerat, sese tradiderunt, in vltionem eius quà aliòqui defensuri erant: qui nisi in Ægyptum domestica seditione reuocatus esset, totum regnum Seleuci occupasset, vt ait Iustinus. Cui consentiens Hieronymus, *Et venit Euergetes cum exercitu magno, & ingressus est prouinciam Regis Aquilonis, id est Seleuci cognomento Callinici, qui cum matre Laodice regnabat in Syria, & abusus est eis. & obtinuit in tantum, vt Syriam caperet, Ciliciam, superioresque partes trans Euphratem, & propemodum vniuersam Asiam.* Sic Hieronymus: quæ non videntur nisi sequenti anno perfici potuisse. In primis autem hoc ipso anno captam & interfectam à Ptolemæo fratre Laudicen, tot eriminum team, & belli cruentissimi Syriam inter & Ægyptum, originem, scribit Appianus in Syriacis.

Cædes Laudices.

IV. Parthorũ defectio, & initia, Arsacis.

Horum autem occasione bellorum, Parthi primùm, vt idem ait, à Macedonibus defecerunt. Macedonas vocat Seleucidas à Macedonibus ortos, qui iam reuera Asiani erant, & in Asia nati. Huic Chronologiæ nostræ bellè præiuit Suidas, vbi de Arsace. *Arsaces, inquit, Parthus, Macedonibus qui Persicum regnum anno 293. tenuerunt eiectis, Parthis regnum peperit.* Qui nobis idem ipse annus est sextæ Ætatis, quæ ab imperio Cyri sumit exordium. Huius defectionis impunitatem illis dedit Seleuci & Euergetis discordia, qui dum sibi inuicem regnum eripere volunt, persequi non potuere defectores.

V. Clades Pœnorum ad Æginurum.

Etsi autem nauali bello abstinere populus Romanus iam secundùm decreuerat, & iceura quinquennium, & eò amplius abstinuit, vt ex Polybio suo loco dicemus; hoc tamen anno alterum ex Floro nauale certamen occurrit. Nam Fabio Buteone Consule, classem hostium in Africo mari apud Æginurum iam in Italiam vltro nauigautem cælam fuisseait. Ex quo intelligitur hanc Romanam classem non ad inuadendos Pœnos, sed ad tutandam ab eorum incursibus Italiam fuisse destinatam. Vlteriùs autem ad Æginurum progressam, hostium tergo institisse, ibique victoria potitam esse; sed breui, opulenta enim præda grandi ventorum ac fluctuum tempestate disiecta est.

ANNVS MVNDI 3810.

ONIÆ II. 3. PTOL. EVERGETIS 3.

SELEVCI CALL. 3. Imperij Græc. 68.

OLYMP. CXXXIV. AN. 1. VRB. C. 509.

ANTE CHRISTVM 243.

I. Euergetes occupata Syria repetit Ægyptum. ll. 27.

* In Dan. Cur dictu Euergetes

CVm Ptolemæus Euergetes res feliciter in Asia gereret, & occupata vniuersa Syria magnam Asiæ partem in potestate haberet, excitata præter spem in Ægypto seditione, in regnum suum reuocatus est, Ita Iustinus. Hieronymus autem. *Cumque audisset in Ægypto seditionem moueri, diripiens regnum Seleuci, quadraginta millia talentorum argenti tulit, & vasa pretiosa, & simulacra deorum duo millia & quingenta: in quibus erant & illa quæ Cambyses capta Ægypto in Persas portauerat. Denique gens Ægyptiorum idololatriæ dedita, quia post multos annos deos eorum retulerat, Euergetem, id est benefactorem appellauit. Et Syriam quidem ipse obtinuit, Ciliciam autem amico suo Antiocho gubernandam tradidit, & Xantippo alteri duci prouincias trans Euphratem.* Hactenus S. Hieronym. Vide quanti steterit Laodice & filio eius ambitiosa crudelitas in sororem ac nepotem. Dein-

ceps autem multis annis Syriam tenuit Euergetes, in qua Iudæa tota, & Palæstina. Itaque Hierosolymam venit, siue vt eam occuparet; siue vt Deum veneraretur, vt Iosephus prædicat. Id tamen quod ille narrat, non ad Euergetem, sed ad filium eius Philopatorem pertinere, suo loco docebimus.

I. 5. Q. Appianus.

II. Pertinaces ad Erycem pugnæ. a.m.3808.

Hoc quoque anno Romani cum Pœnis ad Erycem pertinaciter pugnauerunt. Cum enim Romani, vt ait Polybius, Erycem præsidio vertici imposito, & ad radices montis, in potestate haberent, & Amilcar vrbem in medio monte sitam occupasset, incredibile dictu est quam multa præsidiarij à ciuibus, & vicissim ciues à præsidiariis, maximè ex inopia & difficultate commeatus perpessi sint, vt ille pluribus explicat. Huc etiam videntur illa Zonaræ pertinere, Carthagienses, inquit Romanis crebra detrimenta inferebant, nunc in Siciliam, nunc in Italiam traiiciendo. Captiuos viritim permutarunt, cæteros Pœni, quorum maior erat captiuorum numerus, pecunia redemerunt. Illud autem maximo detrimento Romanis fuit, quod duces quotannis mutabant, & cum imperatoria munera discere inciperent, reuocabantur: quasi non rei gerendæ, sed excercitationis causa mitterentur. Ita ferè Zonaras, qui propterea scribit plerosque Consules hisce annis nihil historia dignum gessisse.

Romani crebra ducum permutatione rem male gerunt.

ANNVS MVNDI 3811.

ONIÆ II. 4. PTOL. EVERGETIS 4.

SELEVCI CAL. 4. Imperij Græc. 69.

OLYMP. CXXXIV. A. 2. VR. C. 510.

ANTE CHRISTVM 242.

I. Onias negat tributum Euergeti.

Oniam Pontificem hoc anno detrectasse soluere tributũ Ægypto Regi, quod solebat Syrio, ex millia in Ægyptum legatione, quam Iosephus copiosè narrat, non leuis suspicio est. Homo enim auarus, qualem describit Iosephus; mutato Domino, hoc se onere leuatum iri, aut sperabat, aut moliebatur, sed frustra. Nam Euergetes misso Hierosolymam legato incusabat Oniam, quod solita 20 argenti talenta tributi nomine non solueret, sæuasque intentabat minas. At Iosephus quidam huius Pontificis ex sorore nepos, legationem ad Regem suscepit, eique factus amicus imminentem Iudæis calamitatem depulit.

L. 12. c. 3. & 4.

II. Seleucus classem tempestate amittit, & ciuitates recuperat.

Post discessum autem Ptolemæi Euergetis, Seleucus cum aduersus ciuitates quæ defecerant ingentem classem comparasset, repentè orta tempestate, quasi diis vltoribus parricidij, naufragio classem amittit vniuersam. Quæ tamen clades optanda Seleuco fuit. Ciuitates enim quæ defecerant, quasi diis arbitris satisfactum sibi esset, ex naufragio in misericordiam versæ, eius imperio se restituunt. Ita Iustinus: quod tamen neque de Parthis, qui sub Arsace perstiterunt, neque de Syris, qui sub Euergete, dici potest, nouo enim bello ad Syriam recuperandam opus fuit.

Hoc primum anno vsos stipendiario milite Romanos author est Zonaras. Cum enim Gallis à Carthaginensibus sociis stipendia malignè soluerentur, præsidium quoddam suæ fidei commissum Romanis pecunia prodiderunt, ab eisque, vna, cum aliis, qui à Pœnorum societate defecerant, stipendio conducti sunt, cum prius peregrino milite vti Romani non consueuissent. His freti, & classe priuatorum hominum Africam infestantium, naues denuo compararunt; quibus vsus Lutatius Consul, proximo anno victor euasit.

III. Romani stipendiario milite vti cœperunt.

ANNVS MVNDI 3812.

ONIÆ II. & PTOL. EVERGETIS 5.

SELEVCI CALL. 5. Imperij Græcor. 70.

OLYMP. CXXXIV. An. 1. V. C. 511.

ANTE CHRISTVM 241.

Seleucus ciuitatum suarum reconciliatione lætus, in luctu tamen de magna regni sui parte amissa versabatur; neque illi malo remedium apparebat vllum, nisi in eum à quo victus ac spoliatus fuerat, arma conuerteret. Quod cum fecisset, prælio iterum victus, nõ multo quam post naufragiũ comitatior, trepidus Antiochiam confugit. Inde ad Antiochum fratrem cognomento Hieracem literas dedit, quibus auxilium eius implorat, oblata ei Asia intra fines Tauri montis, in præmium latæ opis. Sed Antiochus non contentus iis quæ frater obtulerat, totum ei regnum eripere cupiens Gallus mercenarios conduxit, eorumque opera Seleucum vicit. Cumque iidem Galli in ipsummet Antiochum arma vertissent, auro se velut a prædonibus redemit, & cum iis belli societatem iniit. Euergetes autem vtriusque fratris arma veritus, in annos decem cum Seleuco pacem fecit. Hæc cursim Iustinus.

I. Seleucus iterum à Ptolemæo vincitur.

Euocat fratrem Antig. Hieracem in damnum suum.

Duas alias classes hoc anno mediterraneum mare tulit, & duorum aliorum hostium cædibus cruentatum est. Nam Romani, qui post tot ac tanta naufragia, semel atque iterum nauallia certamina publicè damnarant, quique videbant exercitus suos ad Lilybæum, ad Drepanum, ad Erycem multos iam annos nullo emolumento versari, nunc mercenario aucti millite, minore periculo rati se in mari posse versari, tertio mutato decreto classem instruxerunt. Cumque exhaustum esset ærarium, priuatis sumptibus multæ naues constructæ sunt, ea lege, vt ait Polybius, vt rebus ex sententia confectis sumptus reciperent. Quo collationis genere paratæ sunt quinqueremes ducentæ, quarum fabricam instituerunt ad illius exemplar, quam Rhodio cuidam Nauarchæ, ad Lilybæum iamdudum eripuerant.

II. Romani rursum classem parant.

Consul ergo cum Prætore socio in Siciliam profecti, terra marique Drepanum aggressi, partem muri deiecerunt, oppidumque cepissent, nisi vulnerato Consule, milites in eo eripiendo occupati fuissent. Pœni autem, vt ai-

III. Catuli pugna ad Drepanum. *Zon. & Polyb. l. 1.*

ait Polybius, vbi cognouerunt Romanos cum classe in mari esse, illudque sibi rursum velle asserere, extemplo naues instruunt, easque rebus omnibus instructas, Hannone duce in hostem mittunt, qui omni studio intendebat ad Erycem insciis Romanis appellere; vt ibi commeatu, cæteróque onere leuatis nauibus, cum suorum lectissimis, & Amilcare in primis, posset cum hoste confligere. Quæ cum Lutatius coniecisset, properauit, quamuis aduerso vento, cum hoste pugnare, priusquam ille vel onera deponeret, vel cum Amilcare coniungeretur. Ergo transitu Hannonis præcluso, pugnam ineunt, & primo statim congressu Pœni superantur, naues quinquaginta demerguntur, septuaginta cum vectoribus ipsis capiuntur, reliqua classis Hieronesum mutato vento repetiit. Consul Lylibæum cum multis captiuorum millibus remigrauit. Et Erycinam, spe commeatus destitutam, Romanis mari potientibus, deditione recepit, Amilcare nihil præter missionem sub iugum recusante. Miles duodeuicenis denariis æstimatus, dimissus est.

Et altera naualis contra Hannonē, & victoria.

Et eius deditio.

3813.
IV.
Pœni pacē petunt, nec ægrè impetrant. *Polyb.*

Proximo anno Carthaginenses, tanta accepta clade, etsi animis fracti non erant, Romanis tamen mare tenentibus Siciliam subuenire non poterant, Erycinæ præsertim, quam deditionem fecisse nesciebant. Itaque ad Amilcarem scribunt, summamque rerum illi permittunt. Is rerum necessitatem intuitus, & de suorum salute sollicitus, legatos de pace misit ad Consulem. Grata Lutatio res accidit, vt qui attritas hoc bello populi Romani opes, suisque iam graue id onus esse prope sciret. Itaque pacis conditiones in hunc ferè modum sunt scriptæ. *Amicitia Carthaginensibus cum Romanis, si ita populo Romano videatur, his legibus est. Pœni vniuersa Sicilia excedunto, cum Hierone bellum ne geranto. Syracusanos armis ne petunto, neque Syracusanorum socios. Captiuos omnes sine pretio Carthaginenses Romanis reddunto. Argenti talenta Euboica bis mille & ducenta, intra annos viginti Pœni Romanis pendunto.* His conditionibus Romam perlatis, missi sunt legati, qui duo immutarunt: nam 20. annos in 10. contraxere, quibus eadem summa pro belli sumptibus penderetur: & mille insuper talenta illico, ac sine mora persoluerentur. Atque ita primum bellum Punicum vigesimo quarto denique anno finitum est.

Conditiones pacis, & Punici belli finis. *Talentum Euboicum 1400 Francorum fuit. Atticum 1000. Vide Annal. in schol. huius anni.*

V.
Quatuor triumphi Romæ intra annum

Triumphum egit hoc anno de Pœnis Catulus proconsul, ei quippe honor & imperium prorogatum fuit. Valerius quoque Proprætor biduo post, mense vterque Octobri V. C. 512. de iisdem triumphauit. At huius anni Coss. Lutatius Cerco, & Manlius Torquatus bellum ambo contra Faliscos, intra sex dies quam venerant, transegerant. Belli causa fuit, quod Genucium quēdam tribunum plebis contumelia affecissent. Quindecim millibus cæsis, cæteris pax concessa, dimidia tamen agri parte sublata. Vterque mense Martio triumphauit. Gemina clades hoc anno Vrbem vehementer afflixit, prior ab inundatione Tyberis, posterior ab incendio, quo sæuiente L. Metellus Pontifex maximus Palladium ex æde Vestæ rapuit. S. Augustinus insultat Romanorum diis qui cultores suos, neque ab aquis, neque à flammis protegere potuerunt. Interim autem dum Romani ab hisce vexantur elementis, bellum Libycum à mercenariis militibus excitatum est, quod & cruentissimum fuit, & Carthaginem vehementer afflixit, vt copiosè scribit Polybius.

Clades duæ inundationis, & incendij.

l. 3. de Ciu. c. 18. Bellum Libycum. *ad finem vsque l. 1.*

ANNVS MVNDI 3814.

ONIÆ II. 7. PTOL. EVERGET. 7.

SELEVCI CALL. 7. Imperij Græcorum 72.

OLYMP. CXXXV. A. 1. VRB. C. 513.

ANTE CHRISTVM 239.

I.
Eumenis bellum contra Hieracem. *l. 27.*

SParsis consumptisque fratribus bello intestinæ discordiæ, inquit de Callinico & Hierace Iustinus, Rex Bithyniæ Eumenes, quasi vacantem Asiæ possessionem inuasurus, victorem Antiochum, Gallosque aggreditur, & adhuc ex superiore congressione saucios, integer ipse viribus superat, sub primum annum Olympiadis centesimæ trigesimæ quintæ. Quo etiam videtur pertinere legatio Romanorum ad Ptolemæum Euergetem, auxilia promittentium aduersus Regem Syriæ, vt est apud Eutropium, quæ Ægyptius, gratiis actis, tanquam sera recusauit.

Inst. l. 3.

II.
Sicilia prouincia.

Hoc anno Q. Lutatius, qui proximo anno fuerat Consul, cum fratre C. Lutatio Catulo, qui primo bello Punico finem imposuerat, in Siciliam profectus, omnia ibi ordinauit, vt ait Zonaras, Siculis arma ademit. Denique Siciliam in prouinciæ formam redegit, itaque merito M. Tullius eam principem prouinciarum populi Romani appellat, & valdè deprædicat. Regnum tamen Hieronis in eius potestate mansit: cuius rei gratia ille Romam veniens, Floralium occasione ludorum, ducenta millia mediorum tritici populo dono dedit, vt ait Eutropius. Floralium porro ludorum hoc anno initium factum esse ex Velleio satis constat, quando & Spoletum colonia deducta est. In quibus ludis, vt ait Augustinus, tanta exhiberi turpido consueuit, vt in eorum comparatione cæteri honesti sint, à quibus tamen ipsis agendis, vel spectandis viri graues prohibebantur, vt pluribus in Annalibus leges.

Hieronis in Rom. liberalitas Florales ludi instituti. *5. in Varr.*

L. 1. de cōsen. Euan. c. 33. n. 3. & 4.

III.
Qua de causa.

Quoniam autem ad placandos Deos, hosce ludos tam institutos, quam frequentatos liquet, suspicio est Romanos suspicatos fuisse Deos iratos, qui proximo anno eluuionem & deflagrationem in populum Romanum immiserant; ideóque hisce ludis exhilarandos esse, atque placandos credidisse. *At satius erat,* ait Augustinus, *tales Deos irritare temperantia, quam placare luxuria: & eos honestate, etiam ad inimicitias prouocare, quam tanta deformitate lenire.* Perseuerauit hoc anno bellum mercenariorum in Africa, in quo dirimendo Romani laudabilem operam dederunt. His denique Coss. primus omnium L. Liuius poët fabulas docere Romæ cœpit, anno ipso ante quam Tarenti natus est Ennius, vt ex M. Tul

l. 2. de Ciu. c. 27.

Liuij fabulæ, & ortus Ennij.

l. 17. c. vlt.

lin in Bruto, & A. Gellio liquet. Sequenti tamen anno quo C. Mamilius & Q. Valerius Coss. fuerunt, Vrbis Conditæ 514. pax Romanos inter & Pœnos nutare cœpit, quod Romani mercatores hostibus Carthaginensium commeatum deferrent, eosque Pœni in vincula coniicerent. Mox tamen captiuorum permutatione res beneuolè transacta est, vetitique mercatores necessaria ad Carthaginensium hostes deferre; & ipsi Romani mercenariis in Sardinia & Vtica deficientibus adhærere noluerunt.

3815. Pax cum Pœnis nutat.

De re autem Asiana hæc habet Iustinus. *Victo Antiocho Hierace, cum Eumenes maiorem Asiæ partem occupasset, ne tum quidem fratres, perdito præmio propter quod bellum gerebant, concordare potuerunt, sed amisso externo hoste, in mutuum exitium bellum reparant. In eo Antiochus denuo victus, multorum dierum fuga fatigatus, tandem ad socerum suum Artamenem Regem Cappadociæ peruehitur. A quo cum primum benignè susceptus esset, mox insidias veritus, fuga sibi consuluit*: quandiu autem fugitiuus fuerit incertum est.

IV. Bellum inter fratres Callinicū & Hieracem. l. 27.

ANNVS MVNDI 3816.

ONIÆ II. 9. PTOL. EVERGETIS 9.

SELEVCI CAL. 9. & vlt. Imperij Græc. 74.

OLYMP. CXXXV. A. 3. VRB. C. 515.

ANTE CHRISTVM 237.

I. Libyci belli finis. Polyb. l. 1.

Bellum Libycum, quod Pœni cum mercenariis suis gesserunt atrocissimum, vna cum trecentesimo anno ab imperio Cyri terminatum est. Cum tres annos & menses ferme quatuor, vt ait Polybius, perdurasset. Bellum, inquit, omnium de quibus tandem accepimus, longè crudelissimum, & maxime nefarium, in quo post grauissima damna, victoria tandem potiti sunt Carthaginenses, & meritissima supplicia omnes belli authores obruerunt. Hamilcaris autem Barcæ virtute in primis ac fortitudine confectum est Cum primum autem res in Africa sunt compositæ, Carthaginenses coactis copiis eundem Hamilcarem in Hispaniam miserunt. Duxit is secum nouennem filium Annibalem, eumque aiunt Iouis altari admotum, ad iusiurandum adegisse, nunquam se populo Romano amicum fore. Existimat autem Polybius Hamilcarem eo consilio ad res Hispanas animum adiecisse, vt præsidia contra Romanos inde sibi compararet.

Annibal cum patre Hispaniam petit Eiusdem iusiurandum. Polyb. l. 2.

l. 3.

Eodem fere tempore Romani, ab illis mercenariis inuitati, qui Sardinia pulsi ad ipsos transfugerant, in eam insulam nauigare instituerunt. Quod Pœni cum ægrè ferrent, & arma ad repetendam insulam compararent. Romani, ea occasione accepta, bellum contra Carthaginenses decernunt. At hi qui propter Libycum bellum malè omnino parati erant, ad suscipiendas cum populo Romano inimicitias, tempori cedendum rati, non solum Sardinia cessere, verum etiam Romanis mille ac ducenta talenta adiecrunt, ne bellum hoc tempore sustinere cogerentur. Hæc Polybius. Ex quibus intelligas non omnia bella iure à Romanis suscepta fuisse. Nam qui iamdudum arma in Siciliam, ad prædones Mamertinos defendendos intulerāt, nunc ad mercenarios transfugas protegendos arma ostentant; non minus Sardiniæ nunc auidi, quam tunc fuerant Siciliæ. Nam hic quoque appetitus comedendo crescit. Et Pœni, qui vim patiebantur, etiam pœnas dederunt, quasi vim intulissent.

II. Romani Sardiniam petunt, Pœnis ingratis.

Gallicum bellum hoc anno in Italia renouatum, ait Polybius, post annos 45. à pace Gallos inter & Romanos inita. Id est ab anno 470. ab Vrbe Condita, quo à Dolabella ingenti clade prostrati fuerant. Cum autem intestina discordia concitati, cædibus inter se mutuis, signis etiam collatis geassarentur, Romani, qui eorum aduentu territi, copias suas eduxerant, certiores facti de pernicie, quam sibi ipsis hostes intulerant, domum redicre. Ita Polybius. Verum Zonaras & Orosius aiunt à Valerio Consule bis pugnatum esse contra Gallos, & primo quidem prælio victum fuisse, amissis tribus suorum millibus & quingentis. Cumque sibi Romā mitti auxilia didicisset, pugnam anteuertisse, optantem aut per se victoria potiri, aut mortem oppetere. Fauit illi victoria, 14. millia Gallorum cecidit, duo millia cepit: sed ob priorem cladem triumphus Consuli negatus est. Sed nec bellum hoc anno finitum est.

III. Gallici belli renouatio. l. 2.

Res à Valerio in eos gesta.

Ligusticum quoque hoc anno à Sempronio Graccho inchoatum ob Ligurum latrocinia, triennium tenuit, etsi primo statim anno malè accepti fuissent.

Sequenti anno vtrumque bellum continuatum est; tertio autem, Cornelio Lentulo, & Licinio Varo Coss. terminatum. Cum enim Galli, sua multitudine feroces, per legatos Ariminensem agrum cum vrbe à Coss. repeterent, Consules nec ob paucitatem confligere auderent, nec illa concedere quæ petebatur, inducias fecerunt, dum legati Romam à Gallis mitterentur, qui cum nihil impetrassent, in castra reuersi, res suas mutua dissensione perditas inuenerunt.

3817. & 18.

IV. Bellum Ligusticū. Zonaras.

Gallicis bellis iam confectis, Lentulus Consul contra Ligures profectus, iis qui occurrebant profligatis, castella quædam subegit. At Varus eius collega Corsicam petiturus, cum propter nauigiorum penuriam traiicere non posset, Claudium Cliniam legatum cum parte copiarum præmisit: qui Corsis territis, & in colloquium adductis, cum eis propria authoritate pacem fecit. Varus autem nulla pactionis habita ratione, eos oppugnare non destitit, donec subegisset. Romani vero ne violati fœderis crimen incurrerent, Cliniam eis dediderunt, quem non receptum, crudeliter ac contumeliosè peremerunt, vt ex Valerio Maximo in Annalibus apertè demonstratum est.

V. Et Corsi cum eum deditione Cliniæ.

l. m. 3818. n. 1.

(..)

ANNVS

ANNUS MUNDI 3819.

ONIÆ II. Ducis & Pontificis 12.

PTOLEMÆI EVERGETIS 12.

SELEVCI CALLINICI 12. Imp. Græc. 77.

OLYMP. CXXXVI. A. 2. V. C. 518.

ANTE CHRISTVM 234.

I. Bellum Sardicum innouatũ. *l. 4. c. 12.*

Bellum in Sardinia hoc anno gestum, atque his Coll. Eutropius & Orosius perspicuè tradidere. Zonaras quoque Sardos uicto non audientes, à Romanis debellatos affirmat. Itaque Manlium Torquatum de Sardis triumphasse tabulæ Capitolinæ confirmãt. Alia porro videtur hæc res gesta in Sardinia, ab ea, quam ante triennium ex Polybio retulimus. Eo enim tempore, acquisita est Sardinia, isto post defectionem, quam memorat Orosius, recuperata. Quoniam autem ea deditio culpa Carthaginensium contigisse videbatur, bellum contra eos decretum est, sed ipsi pace supplici-

Pax cum Pœnis turbata firmatur.

ter multis legationibus postulata, eam denique impetrarunt. Tam studiosè autem Pœni pro pace apud Romanos egisse videntur, propter Amilcarem cum copiis absentem, quem, cum bene res in Hispania gereret, non videbatur è Republica illum inde medio ex cursu reuocare.

II. Ianus secundùm clausus. *l. 2.*

Sardinia, inquit Valerius, *inter primum & secundum bellum Punicum, ducta T. Manlij Consulis, certum recepit imperij iugum: immane bellica cunctatis argumentum, quod semel sub regibus, iterum hoc T. Manlio Consule; tertio Augusto principe, certa pacis argumentum Ianus Geminus clausus dedit.*

3820.

Verum quam incerta, atque inconstans fuerit hæc pax in Sardinia, sequentes anni docebunt. Nam anno statim sequenti, quo Posthumius Albinus Cunsul fuit, cum Spu. Caruilio, qui primus hoc anno diuortium cum vxore fecit, Sardi, Corsi, & Ligures ex condito defe-

Caruilii diuortium & bellum tripertitũ. *Zonaras.*

cisse, ex locorum vicinitate satis apparet, vt sibi mutuo ferrent opem. At Romani copias trifariam diuisere, Albinus in Liguriam, Caruilius in Corsicam, Publ. Cornelius ædilis in Sardiniam missi sunt. Sed Cornelio demortuo, suffectus est Caruilius, qui de Sardis ingenti prælio deuictis triumphauit, vt Tabulæ Capitolinæ testantur. Quos nihilominus cum Liguribus rursum sequenti anno defecisse, suo loco dicturi sumus.

ANNUS MUNDI 3821.

ONIÆ II. Pont. 14. & vlt. PT. EVER. 14.

ANTIGONI TVTORIS 1.

SELEVCI CALL. 14. Imperij Græcor. 79

OLYMP. CXXXVI. An. 4. VR. C. 520.

ANTE CHRISTVM 232.

I DDVS *Onias I. Simon I. Eleazar. Manasses. Onias II. Simon II. Onias III.*

I. Mors secũdi Oniæ. *c. 12. 20.*

Vltimum hunc annum tribuit Eusebius Oniæ Pontifici, huius nominis secundo, qui à primo Onia quintus fuit, & cuius tertius Onias nepos fuit. Cum autem constet ex primo Machabæorum literas ab Aria Rege Spartiatarum missas ad Oniam Sacerdotem magnum, non leuis est controuersia ad quem Oniam missæ fuerint. Quam quæstionem in Annalibus diligenter ex... mus. Hic breuiter dicimus, eas literas ad Oniam secundum pertinere, quoniam earum author Arius, siue Areus filius Acrotati regnauit hoc tempore, & sub extrema Pyrrhi tempora re-

Arii Regis ad eum literæ.

gnare cœpit, & Atheniensibus opem tulit, cum ab Antigono Gonata obsiderentur, teste Pausania in Laconicis, anno Philadelphi decimo octauo, vt suo loco dictum est, id est ante annos triginta sex. Regnauit autem annos quadraginta quatuor, vt scribit Sigonius in Lacedæmoniorum temporibus; itaque totum huius Oniæ tempus facile occupauit. A primi autem Oniæ morte, iam sexaginta octo anni transacti sunt. Nec est vllus in tota Regum Spartanorum serie hoc Ario prior. Ac ne posterior quidem, præter Areum huius nepotem, quem Pausanias annis octo duntaxat vixisse tradit; vt ad eum literæ illæ pertinere non possint.

p. 87. Gr.

l. 3. ibid.

II. Earum exemplar. *l. 12. 20.*

Epistola porro ipsa ex priore Machabæorum sic habet. *Arius Rex Spartiatarum Oniæ Sacerdoti magno salutem. Inuentum est, in Scriptura de Spartiatis & Iudæis, quoniam sunt fratres, & quod sunt de genere Abraham. Et nunc ex quo hæc cognouimus, benefacitis scribentes de pace vestra. Sed & nos rescripsimus vobis. Pecora nostra, & possessiones nostræ vestræ sunt, & vestræ nostræ. Mandauimus itaque hæc nunciari vobis.* His addit Iosephus. *Demoteles est, qui has vobis reddit literas in pagina quadrangula scriptas, & obsignatas aquilæ sigillo, vnguibus draconem tenentis.* Scripturam vocat Arius, Spartiatarum Annales. Et totus quidem stylus Hebraismum sapit, potius quam Laconismum. Nimirum Græca Epistola primum in Hebræum versa est, qua lingua prior ille Machabæorum liber scriptus fuit, Hieronymo teste. Deinde rursus ex Hebræo in Græcum Latinumque conuersa est. Quod ad cognationem illam attinet ab Abrahamo vsque repetitam, minime absurdum est coloniam aliquam Abrahamitarum, ex Cetura susceptorum, in Græciam, agrumque Spartanum esse deductam, remoneque ipsam ad posteritatis memoriam, scriptis fuisse commendatam.

l. 12. c. 5.

Spartiatarum & Iudæorum cognatio.

Epist. 106. c. 3.

Addimus porro deinceps Annalibus Antigonum Tutorem, cæterosque Macedonum reges,

Antigonus Tutor Philippi.

eorum res vehementer cum Romanis coniunctæ sunt, & ægrè alteræ, sine alteris explicari possunt. Hoc ergo anno circiter exeunte mortuum esse Demetrium Gonatæ filium ex Polybio satis constat. Sed quia Eusebius hunc annum primum Antigoni esse vult, priorem anni partem Demetrio, posteriorem huic Antigono tribuamus, cui cognomen Tutoris ipsum eius officium dedit. Nam Philippi Demetrij filij tum paruuli Tutor fuit: sed accepta mox in matrimonium pupilli matre Phthia, Alexandri Epirotæ filia, Pyrrhi nepte, Regem se constituere laborabat, vt ait Iustinus, regnauitque reuera, vsque ad decimum quartum pueri annum.

IV. Sardi & Ligures rursum tumultuantur.

Sardi & Ligures hoc anno rursum, Pœnis instigantibus, vt tradit Zonaras, defecerunt vt ab his attriti, faciliorem ipsi postea victoriam obtinerent. Ea re cognita. Carthaginenses hostes iudicati sunt, & missa ad eos hasta & caduceo, data est optio vtrum mallent. At illi nihil territi neutrum se velle dixerunt, sed illud alacriter accepturos, quod legati reliquissent. Neutri tamen bellum adhuc auspicari ausi sunt. Missa fuit legatio à Fabio Consule, qui de Liguribus hoc anno triumphauit, & templum Honoris dedicauit. Pomponius Matho eius collega, de Sardibus quoque triumphum egit. His ipsis Consulibus natus est Cato maior, si bene anni apud M. Tullium, in libello de Senectute dinumerentur, vt ex Annalibus intelligetur.

Pœnorum fiducia. *Vide Gell. l. 30. c. 27.*

Ortus Catonis maioris.

ANNVS MVNDI 3822.

SIMON. II. 1. PTOL. EVERGET. 15.

ANTIGONI TVTORIS 2.

SELEVCI CALL. 15. Imp. Græcor. 80.

OLYMP. CXXXVII. A. 1. VRB. C. 521.

ANTE CHRISTVM 231.

I. Simon II. Pontifex.

Nouum in Iudæa Pontificem suggerit Eusebij Chronicum, cum ineunte Olympiade CXXXVII, cuius initium incurrit in annum Sabbaticum 177. Sed recordetur Lector priorem Simonem cum posteriore confundi ab Eusebio, & quæ illius Prisci, & iusti sunt, huic tribui, vt pluribus suo loco explicatum est.

a V. C. 464 Mundi 3765.

Res Macedonica & Romana.

Ad hunc annum, quo viuere ac docere desiit Lyco Philosophus, referre possumus Dardanorum & Thessalorum incursiones in Macedoniam, quas Antigonus Tutor compressit, quod ille postea in seditione mitiganda sapienter vsurpauit, dum regni administrationem apud populum dissimulatè deponeret, vt pluribus explicat Iustinus. At Zonaras de Romana re, *contra Sardos*, inquit, *denuo tumultuantes ambo Coss. exercitum duxerunt, qui cum magnam prædam cepissent à Corsis, cum eò appulissent, eis erepta est.* Qua de causa Romani postea vtrosque inuaserunt.

II. *l. 3.*

Refert in hunc annum Polybius causam & originem noui belli Gallici, quod Romani Galliæ Cisalpinæ agrum, Picenum dictum, quem deuictis Senonibus ademerant, inter se diuisissent. Crediderunt quippe illos non iam de imperio secum certare, sed omnino propositum habere, illos suis sedibus funditus euertere ac perdere. Itaque duæ apud illos potentissimæ gentes Insubres & Boij, legationem ad eos Gallos misere, qui inter Alpes Rhodanum accolebant, qui à Gæsis ferendis, id fuit Gallici teli genus, Gæsati dicti sunt, quomodo Cetrati, & Galeati milites dici solent. Sequenti anno Pomponius Consul inquietos Sardos è specubus suis extraxit; Papyrius eius collega rapinam Corsorum vltus est, & in Albano monte, vrbi vicino parum æquo senatu, triumphauit.

Causa & origo Gallici belli.

3823. Res gesta in Sardos & Corsos.

ANNVS MVNDI 3824.

SIMON. II. 3. PTOL. EVERGET. 17.

ANTIGONI TVTORIS 4.

SELEVCI CALL. 17. Imperij Græc. 82.

OLYMP. CXXXVII. A. 3. V. C. 523.

ANTE CHRISTVM 229.

I. Mors Amilcaris.

Mortuus est hoc anno Amilcar Annibalis pater, qui nonus fuit à bello Lybico, siue mercenario, dum Hispaniæ populos Pœnis subiugare molitur: in bello cæsum fortiter dimicantem tradit Polybius. Diodorus autem Siculus, fugientem & profundum fluuium transeuntem, ab equo excussum periisse. Aliter etiam Zonaras. Ei gener Hasdrubal successit, qui nouam Carthaginem condidit ad littus maris, & 12. vrbes Hispaniæ subegit, & post nouem Præturæ annos occisus est, vt suo loco dicetur.

Hasdrubal.

Præludia belli Gallici.

Interea Galli bellum, & pecunias ad id necessarias comparabant, præsertim venditione captiuorum, eo quod mercenario milite cis vtendum erat, quales erant Gæsati illi quos memorat Polybius. Iidem cognita expeditione Coss. in Ligusticum, se ad Romam ex improuiso inuadendam pararunt. Quo Consules intellecto, eos adoriuntur, dissimulantes tamen, quasi per amicitiæ speciem eis obuiam egressi essent. Simularunt illi quoque se non contra illos esse profectos, sed per eorum agros in Liguriam ituros.

II. Semina Illyrici belli, & eorum iniuriæ. *Polyb.*

Hoc ipso anno Illyrici belli semina iacta sunt. Illyrici enim Rex, contra Ætolos re bene gesta, gaudio, & ebrietate inter paucos dies consumptus, regnum Teutæ vxori reliquit administrandum; quæ cum à suis piraticam exerceri pateretur, multas Italicis quoque mercatoribus intulit iniurias, quas cum illi detulissent in Senatum, misit is ad Reginam legatos, qui re accuratius cognita expostularent. Quod cum illi fecissent, Teuta curæ sibi fore dixit, ne populo Romano publicè ab Illyricis iniuria fieret; vt autem impediat quominus priuatim quam potest quisque vtilitatem è mari capiat, hoc vero à regibus minime postulandum esse. Eam ora

tioneni cum liberius legatus arguisset, misit regina qui abeuntem, contra ius gentium, interficeret, eiusque socios malè mulctaret. Cumque illa, pro improuida ac muliebri superbia, parum cogitaret quales sibi hostes in Italia peperisset, nauales cupias partim Dyrrhachium, partim Corcyram misit. Et Dyrrhachium quidem primo impetu ferè captum obsedit, Corcyræos, amissa oauali pugna, ad deditionem compulit, & Inco præsidium impusuit, Demetrio Phario præfecto.

3825. III. Romani Illyricum classe petunt.

Horum pars aliqua ad sequentem annum videtur pertinere, qui fuit Vrbis Conditæ 524. quo facti sunt Coss. Posthumius Albinus, & Fuluius Centumalus, qui cum ducentarum nauium classe, dum Posthumius cum terrestribus copiis Roma proficiscitur, Corcyram appellit. Læti Corcyrenses præsidium Illyriorum, consentiente Demetrio, Romanis tradunt. Is quippe apud Reginam calumniis appetitus, malè sibi ab illa metuebat. Inde Corcyrenses sese de communi sententia Romanis tradunt, vt ab Illyriis protegantur. Quibus io fidem receptis, Apollooiam classe petunt, ducemque habent ad reliqua peragenda Demetrium. Iuterea Posthumius terrestres cupias Brundusio traducit. Statim atque vterque exercitus Apolloniam attigit, Apolloniates eos vrbe recipiunt, seque ac sua illis permittunt. Interim Dyrrhachium obsidebatur ab Illyriis, qui cum primum aduentum Romanorum sensere, obsidione soluta, effusam fugam capessiuerunt.

IV. Et sibi subiiciunt.

His quoque in fidem receptis, ad vlteriora Illyrici progrediuntur, subactis obiter Ardyæis, mox plures populi per legatos in fidem atque amicitiam sunt recepti. Ita ventum est ad Issam, quam Illyrij obsidebant: sed illico soluta est obsidio, & 20. lembi præda Peloponnesiaca onusti, obsessoribus erepti, & Issæi io fidem recepti; quædam oppida per vim expugnata. Itaque rebus omnibus Romanis è sententia fluentibus, Teuta cum paucis in Rizonem oppidum valde munitum euasit. Romani autem, plerisque Illyrij populis Demetrio subiectis, vtrumque exercitum Dyrrhachium reducunt. Inde Cn. Fuluius Romam cum maiore parte copiarum reuersus est. Posthumius cum 40. longis nauibus est relictus, qui amicos iu officio, inimicos in metu contineret.

3826. V. Teuta regina pacē petit, & duris conditionibus impetrat.

Sub initium autem veris, vt ait Polybius, Teuta legatis ad Romanos missis, pacem cum illis hisce conditionibus sancit, vt tributa, quæ ipsi imperarentur, quotannis penderet, Illyrio toto, præter pauca loca excederet, & ne vltra Lissum, quæ est maritima ciuitas vicina Dyrrhachio, pluribus quam duobus lembis, iisque inermibus, liceret ei nauigare. Sicque Romani iam totius ferè Italiæ Domini, omniumque insularum mediterranei maris, ad alteram Europæ continentem delati. Imperium obtinere cœperunt. Id ne inuidiosum, simul & formidolosum foret vniuersæ Græciæ, eamque aduersum se concitaret, operam dederunt, vt rebus, prout gestæ fuerunt, probe intellectis, non commouerentur, sed communi potius amicitia iungerentur. Cui rei operam dedit Posthumius, qui superiore anno in Illyrio, cum quadraginta nauibus relictus fuerat, missis ad Ætolos, & Achæorum gentem legatis. Quod primum fuit Romanorum cum Græcis per legatos commercium, vt ait Polybius.

Romani Grecorum offensionem vitāt.

ANNVS MVNDI 3827.

SIMONIS II. 6. PTOL. EVERG. 20.

ANTIGONI TVTORIS 7.

SELEVCI CAL. 20. & vlt. Imp. Græc. 85.

OLYMP. CXXXVIII. A. 2. V. C. 526.

ANTE CHRISTVM 226.

Moritur hoc anno Seleucus Callinicus Rex Asiæ, Syriæque: sed titulo magis quam re ipsa. Quippe ab ipso ferè initio regni sui, ab Euergete, Syria, magnáque parte Asiæ spoliatus, pauper & iogloriosus, reliquum vitæ ac regni ad vigesimum vsque annum traduxit. Res ab eo gestæ perobscuræ sunt, mortem eius, itemque fratris ipsius in idem tempus coniicit Iustinus libro vigesimo septimo extremo. Et de Antiocho primum Hierace. *Cui cum profugo nusquam locus tutus esset, ad Ptolemæum Euergetem quamuis hostem decurrit; quod eius fidem tutiorem, quam fratris existimabat, memor vel quæ facturus fuerat fratri, vel quæ meruisset à fratre. Sed Ptolemæus non tam ei ex deditione amicus, quam hostis factus, seruari eum arctissima custodia iubet. Hinc quoque Antiochus, opera cuiusdam meretricis adiutus, deceptis custodibus, fugiensque, à latronibus interficitur. Seleucus quoque iisdem fermè diebus, amisso regno, equo præcipitatus, finitur. Sed fratres, & quasi germani casibus, exules ambo, post regna, suorum scelerum pœnas luerunt.* Ita Iustinus.

I. Mors Seleuci Callinici.

Et fratris eius Antiochi Hieratis.

II. Romanorum fœdus cum Hasdrubale. *Polyb. l. 2.*

Romani per hæc tempora cum multa de Gallorum consiliis, & belli apparatu audirent, de rebus suis solliciti, ne simul duobus potentibus hostibus obiectis opprimerentur, fœdus cum Hasdrubale, qui Hamilcari successerat, sanxerunt, quo vltra liberum amnem continere se Carthaginenses oporteret. Tum cogitationes omnes ad bellum Gallicum conuerterunt. Sardioiam autem & Siciliam hoc primum anno per Prætores Romani administrarunt, illam M. Valerius, haoc C. Flaminius. Vide Sigonium in Fastis.

3828. Sardinia & Sicilia per Prætores administrata. *In Dan. 11. 10.*

III. Regnum Seleuci Cerauni.

Sequens annus habuit in Asia initium regni alterius Seleuci, de quo ita Hieronymus, *Post fugam & mortem Seleuci Callinici, duo filij eius, Seleucus cognomento Ceraunus, & Antiochus, qui appellatus est magnus, prouocati spe victoriæ, & vltione parentis, exercitu congregato, aduersus Ptolemæum Philopatorem arma corripiunt*, &c. Vbi necesse est sanctum Hieronymum lapsum esse memoria, cum ait vtrumque fratrem contra Philopatorem arma corripuisse; dictum enim oportuit contra Euergetem. Nam Ceraunus hic cum triennio tantum regnarit, oc

In Attalum bellum parat.

L. 4. p. 315. Gr. Lat.

cisus est antequam Euergetes regnare desineret. Ei enim Eusebius & Beda, aliique passim omnes 26. annos tribuunt, quorum hic est 21. Itaque prior fratrum Euergeti infestus fuit, posterior vtrique. Cæterum Seleuci Ceravni primus annus, in apparando bello contra Attalum consumptus est. Is enim, vt scribit Polybius, omnem cis Taurum Asiam imperio suo subiecerat, qui nuper Rex Pergami tantum fuerat.

IV. Romani viuos defodiunt.

L. 4. c. 13.

At Romani nefario sacrificio vrbem suam funestarunt. Gallum enim vnum, & Gallam fœminam cum muliere simul Græca, in foro boario viuos defoderunt, nec impunè. *Obligamentum enim hoc magicum in contrarium continuo versum est*, vt ait Orosius. *Nam diras illas quas fecerant externorum mortes, fœdissimis suorum cædibus expiauerunt.* Vide Annales.

ANNVS MVNDI 3829.

SIMON. II. 8. PTOL. EVERGET. 22.

ANTIGONI TVTORIS 9.

SELEVCI CERAVNI 2. Imperij Græc. 87

OLYMP. CXXXVIII. A. 4. V. C. 528.

ANTE CHRISTVM 224.

I. Res Seleuci. *An. Sa. 78. l. 4. p. 315. Gr. Lat.*

Seleucus Ceraunus cum Achæo principe, qui eum cognatione attingebat, & copioso exercitu Taurum montem superauit, paterni regni partem Attalo erepturus, vt author est Polybius; sed quo fructu, sequens annus, quo eum ibi contigit interfici, declarabit. Interea Hermiæ cuidam è Caria, homini improbo ac crudeli, regnum administrandum reliquit.

II. Bellum Gallicum erumpit.

Erupit hoc anno bellum, quod octauum iam annum Insubres, Boij, Gallique finitimi contra Romanos meditabantur. Accessere Gessatæ Galli cum regibus suis Concolitano, & Aneroësto, & ingenti exercitu magnificè instructo. Pertinuit autem ad Romanorum prudentiam innumerabiles Gallorum copias decessione aliquorum populorum minuere. Itaque legatione missa Venetos atque Cenomanos ad se traduxere, vt necesse fuerit Gallorum regibus, quod sibi ab istis metuerent, partem copiarum ad fines suos tutandos relinquere, & eadem exercitum diminuere pugnaturum. Ipsi nihilominus cum ingenti exercitu qui supererat, Hetruriam versus iter arripuere.

III. Romani tres illis exercitus obiiciunt.

At Romani audito Celtas traiecisse iam Alpes, magna celeritate L. Æmylium Consulem cum legionibus Ariminum miserunt, si forte illac hostis impetum faceret. Vni Prætorum decreta est Hetruria. Nam Consul alter in Sardiniam cum parte copiarum erat profectus. Neque solum tota vrbs erat in armis, adeo vt senes, & qui legitima iam stipendia confecerant, ipsique Sacerdotes, qui perpetua militiæ vacatione gaudebant, ad Sacramentum adigerentur, sed vniuersa quoque Italia ad hoc bellum, tanquam pro aris ac focis decertatura, concurreret. Itaque Polybius ad septingenta & septuaginta septem millia & trecentos enumerat. Postquam in Hetruriam peruenere Galli, latè prouinciam populantur, & Romam iter intendunt, cum audiunt Romanum exercitum, Prætore duce, ipsis à tergo imminere. Eo cognito Galli conuersa facie eis obuiam procedunt, cumque vespere in conspectu essent, castris vtrisque positis, constiterunt. Prima luce maximo animorum ardore pugnatur, sed Galli superiores euasere, Romanorum ad sex millia periere. Plerique qui effugerant in editum collem euasere, Gallico equitatu ne euaderent obseruante.

Prima cum ipsis pugna infelix Romanis.

IV. Altera in qua Regulus Consul occumbit.

Interea L. Æmylius Consul, qui ad tutandam Adriatici maris oram Arimini resederat, audito quo res statu, quo hostis esset loco, magnis itineribus ad eum pergit, sese adiungit suis. Cum Galli de sua præda solliciti, statuunt eam deferre domum, tum ad Romanos debellandos reuerti. Abeuntes persequitur Æmylius, omnemque eis nocendi occasionem captat: cum alter Consul Attilius Regulus exercitum è Sardinia commodùm reportarat. Itaque in medio duorum exercituum Romanorum, Galli tenebantur, quibus ex periculo crescente audacia, atrox pugna committitur, in eàque dum inconsultius pugnat Attilius, totius rei bene gestæ decus ad se transferre cupiens, occumbit. Aduenit interea Æmylius, tribusque exercitibus acerrimè pugnatur, Gallis præsertim statuentibus aut vincere, aut mori: & fortasse vicissent, nisi sagis braccisque reiectis, nudi cum solis armis pugnare, & primos ordines occupare statuissent, à sagittariis enim telis confixi, partim in vestigio cecidere, partim retrocedentes ordines turbare, & Romanis præbuere victoriam. Ad quadraginta millia cæsa Gallorum, capta decem millia, in quibus Rex Concolitanus. Alter cum paucis fuga elapsus, mox sibi suisque manus intulit. Æmylius Romam vtrumque reducit exercitum, & de Gallis triumphat: eos in Capitolium ducens, qui iurarant se thoraces non prius exuturos, quam in Capitolium venissent.

Galli temeritate sua vincuntur.

De iis Æmylius triumphat.

V. Bellum Cleomenium.

Sub hoc ipsum Gallici belli tempus, etiam Cleomenium gestum est, quod Cleomenes Rex Spartanus contra Aratum & Achæos gessit, & magnam Græciæ partem variis motibus cladibusque labefecit. De quo plurima Plutarchus in Arato & Cleomene, & Polybius libro secundo, quæ in Annalibus contracta reperies.

(∴)

(∵)

ANNVS MVNDI 3830.

SIMON. II. 9. PTOL. EVERGET. 23.

SELEVCI CERAVNI 3. & vlt.

ANTIGONI TVT. 10.

ANTIOC. MAG. 1. Imperij Græcorum. 88.

OLYMP. CXXXIX. An. 1. VR. C. 529.

ANTE CHRISTVM 223.

I. Seleuci Cerauni mors. l. 4. p. 315.

SVb anni huius exordium, & Olympiadis centesimæ vndequadragesimæ, Seleucus Ceraunus & regnum amisit & vitam. Fulmen quippe intra breue tempus vim suam omnem effundit. *Iunior Seleucus*, ait Polybius, *statim à suscepto regno factus certior de Attalo, qui omnem iam cis Taurum Asiam suo imperio subiecerat, rebus suis consulendi impetum cepit. Sed vbi Taurum magno cum exercitu esset transgressus, dolo appetitus* cum dolum Appianus venenum interpretatur, *ab Apaturio Gallo, & Nicanore vitam cum morte commutauit.* Quam cædem Achæus è vestigio vlciscens, tanquam occisi cognatus vtrumque trucidauit. Copias vero & res vniuersas, & prudentia & magnitudine animi singulari administrauit. Cumque ei populi certatim regnum deferrant, restitit ipse fortiter, & Antiocho, iuniori filio Callinici imperium conseruans, perque omnes regiones bellum circumferens, quidquid cis Taurum fuerat amissum recepit, & ab ipso Antiocho administrandum accepit. Mediam autem Molo, Persidem Alexander. Cæterum adhuc admodum puer regno initiatus est, vt propterea non diu post Satrapas suos, eius pueritiam contemnentes, tyrannos expertus fuerit.

Quam Achæus vlciscitur, & regnum Antiocho parat.

II. Pugna cum Gallis insubribus.

De re Gallica, quam in tres adhuc annos propagari contigit; scribit Orosius à nouis Coss. trans Padum Romanas ductas fuisse legiones, ibique cum Insubribus Gallis esse pugnatum, quorum cæsa fuerint viginti tria millia, quinque millia capta. His consentit Zonaras, & Epitome 20. Liuij. Reliqui se fidei Romanæ permiserunt. Toto de hinc expeditionis reliquo tempore, propter imbres immodicos, grassantemque pestilentiam, nihil memoria dignum gestum esse scribit Polybius.

3831. Acheus fideliter ac feliciter pro Antiocho pugnat l. 4. p. 315.

Sequenti quoque anno Achæus Antiochi regis tum pueri cis Taurum satrapa; res Domini sui fideliter gessit, & multis subactum cladibus Attalum, in ipsam vrbem Pergami, paternique regni fines compegit, vt est apud Polybium.

III. Bellū cum Insubribus iteratum.

Romani porro ad Insubres rursum penetrant, & multas subinde clades accipiunt inferuntque, sed victoria denique penes Romanos stetit, vt qui & disciplinæ militaris legibus, & armorum commoditate, & aciei collocatione hostes suos longe superarent, *Flaminius Consul*, inquit Orosius, *contemptis auspiciis, quibus contra Gallos pugnare prohibebatur, conflixit, & vicit. In quo bello nouem millia Gallorum cæsa, decem & septem millia capta sunt.* Sic ipse. Illud autem de contemptis auspiciis Plutarchus explicat in Marcello, In comitiis consularibus Coss. vitio creatos Augures obnunciarunt. Itaque Senatus extemplo literas in castra mittit, quibus Coss. Romam euocantur, vt se magistratu abdicent. Quod sentiens Flaminius non prius eas aperuit, quam pugna commissa victoriam esset consecutus. Idcóque Romam cum multa præda reuertenti populus non processit obuiā. Quinimo nihil propius factum est, quam vt ei negaretur triumphus. Certè secundùm triumphum vtrique Consuli magistratus abrogatus est. Voluit Dominus, etiam contemptis auspiciorum sacrilegiis interdum victoriam contingere, interdum cladem, vt ea nihil in alterutram partem facere à prudentibus intelligeretur. Quanquam potuit & culpam ducum, contra conscientiam pugnantium, clade castigare.

Flaminius vincit, etiam contemptis auspiciis.

IV. Terræ motus & ruina Rhodij Colossi. ab anno 3750.

Hoc ipso anno, qui fuit Olympiadis 139 annus 2. contigit terræ motus ingens in Asia, in Caria præsertim & insula Rhodo, teste Eusebij Chronico, tantum vt labentibus vulgo tectis, ingens quoque ille Collossus rueret, vt ait Orosius, cum annum vnum & 80 stetisset. Circa quem multa peccasse Scaligerum in Annalibus studiosus lector inueniet.

ANNVS MVNDI 3832.

SIMON. II 11. PTOL. EVERG. 25.

ANTIGONI TVTORIS 12.

ANTIOC. MAG. 3. Imperij Græcorum 90.

OLYMP. CXXXIX. An. 3. V. C. 531.

ANTE CHRISTVM 221.

I. Achæus tyrannidem occupat.

CVm Achæus Attalum Pergami conclusisset, omniaque loca, quę ipsi eripuerat, in suam potestatem redegisset, inopinato successu elatus, à recta via deflexit, & in Laodicæa Syriæ, impulsore Syniride quodam exule, diadema sibi nomenque regium assumpsit. Quo ipso tempore Molo & Alexander, Satrapæ Mediæ & Persidis, defecerunt ipsi quoque ab Antiocho rege suo. Cumque Epigenes regiarum copiarū dux primarius, regi author esset copias aduersus Molonem ducere, quod rebelles regis pręsentiam veriti, tyrannorum desertori essent: optimum consilium Hermias per calumniam disiecit, & regis adolescentis animum ad Syriacam expeditionem aduersus Euergetem compulit, vt negotiorum multitudine obrutus rex, ipso perpetuo indigeret, neque in eius vitam & gubernationem inquireret. Hæc pluribus Polybius.

Molonis item, & Alexandri defectio.

Hermias. l. 5. p. 386. &c.

II. Galli pacem petūt, nec impetrant. l. 2. p. 121.

De re autem Gallica, scribit missos hoc anno à Gallis de pace legatos, ad omnem conditionem paratos, quæ ne illis concederetur, per huius anni Coss. M. Claudium, & Cn. Cornelium effectum esse, qui nolebant materiam sibi præripi gloriosi triumphi, propriamque gloriam publicæ vtilitati anteponebant. Quamobrem Galli vltimam spem sibi tentandam rati, mercenarios Gallorum Gessatas circum ad 30. millia conducunt Rhodani accolas, quorū dux erat Rex Virdomarus. Coss. primo vere

Coacti bellum instaurant & vincuntur.

legiones in agros Insubrum ducunt, Acerras iuxta Padum obsident, quibus cum illi opem ferre non possent, traiecto fluuio, in ditionem Romanorum transeunt, & Clastidium obsident. Quibus cum Marcellus opem ferret, Galli ei procedunt obuiam obsidione relicta, & à Marcello vincuntur, qui Acerras reuersus oppidum expugnat. Galli Mediolanum, iam tum Insubrum caput, se recipiunt, quod ipsum in Consulis Cornelij potestatem venit, post pugnam, in qua fugam, & magnam suorum stragem passus est.

Opima spolia Marcelli.

Amisso Mediolano principes Insubrum, omni spe salutis amissa, se Romanis dedunt, qui Gallici belli finis fuit. Hæc ferè Polybius & Zonaras. Cæteri addunt Virdomarum regem à Marcello ad certamen singulare prouocatum, ad Clastidium oppidum fuisse prostratum, & opima spolia suspensa Quirino. Quam victoriam magnus Poeta celebrat,

III. Insubres Romanis se dedunt.

Aspice vt insignis spoliis Marcellus opimis
Ingreditur, victorque viros supereminet omnes, &c.

ANNVS MVNDI 3833.

SIMONIS II. 12. EVERGETIS vlt.

ANTIGONI TVTORIS 13.

ANTIOC. MAG. 4. Imperij Græcorum 91.

OLYMP. CXXXIX. A. 4. VR. C. 532.

ANTE CHRISTVM 228.

I. Mors Euergetis.

PTolemæus Euergetes tertius Ægypti rex, anno regni sui 26. finem viuendi fecit, vt Eusebiò placet, quem sequitur Beda, & passim recentiores, vt habes in Annalibus. Confirmat mortem Euergetis Polybius libro 2. extremo, licet aliquantò laxius, cum ait circa Olympiadem 139. mortuum Seleucum Callinici filium, qui dictus est Ceraunus, Ptolemæum Euergetem, & Antigonum Tutorem, quibus Antiochus cognomento Magnus, Philopator, & Philippus, in Asia, Ægypto, & Macedonia successerunt.

II. Antiochi magni coniugium cum Laodice.

Incidit in hoc tempus Antiochi Magni matrimonium, quantum ea serie rerum gestarum quæ à Polybio narrantur l. 5. colligi potest. Nam cum Hermiæ impulsu Ptolemæo bellum inferre studeret, & ad Zeugma Seleuciæ ageret, aduenit Diognetus Nauarchus è Cappadocia, Mitridatis Regis filiam ducens, Regis adolescentis matrimonio destinatam. Cui cum idoneo comitatu occurrit Antiochus, & nuptiis quamprimum celebratis Antiochiam descendit, ibique Laodicem Reginam salutari iubet; cætera totus in belli apparatum intentus. Cum interim Molo Mediæ Satrapa, qui ab ipso defecerat, contra Zenonem & Theodotum ipsius duces progressus, eos in vrbes compulit. Quo facto vehementer animatus, etiam Seleuciam obsidere statuebat, sed nauibus ad traiiciendum destitutus, sese ad hyberna contulit Ctesiphontem.

III. Romana res.

Res porro à Coss. hoc anno gestas, breui omnes compendio perstrinxerunt. Imminens enim secundi belli Punici fulgor, vicina tempora obscurauit. Zonaras ait vtrumque Consulem ad Istrum Dalmatiæ duxisse copias, & multas illius prouinciæ gentes partim vi, partim deditione subegisse: caussam tradit Eutropius, quia naues Romanorum frumenta portantes deprædati fuerant.

lib. 3.

IV. Mors Hasdrubalis. *Polyb.*

Cæterum Asdrubal Amilcaris gener post administratã octo annis prouinciam Hispaniam, & Carthaginensium imperio, non tam armis quam comitate vehementer aucto, noctu in hospitio suo periit, à Gallo quodam, priuatas iniurias vlciscente, per dolum cæsus. Eandem prouinciam Carthaginenses Annibali, sextum & vigesimum annum agenti detulere, quod in omnibus quæ institueret, magni ingenij, virtutisque specimen daret. Eius porro ætatis anni sic colliguntur. Nouennis erat puer cum venit in Hispaniam cum parente, & odium iurauit in Romanos; ibi nouem annis eodem patre Amilcare gubernante vixit: adde Asdrubalis octo, fient omnino 26. quos ei Zonaras hoc tempore tribuit, quod cum nostra chronologia rectissimè congruit. Annibal simul ac dux creatus est, Olcadum gentem Pœnorum imperio subiiciendam suscepit, & Althæam primariam eorum gentem ad sua vota cõpulit, cuius exemplum plurima oppida sunt secuta, in quibus cum essent argenti fodinæ, earum factus dominus, maximis abundans opibus Carthaginem nouam se ad hyberna recepit, vbi stipendiis militi persolutis, magnum sui amorem, præter egregiam de eius præstantia opinionem, suis excitauit, qui amor fuit erga ipsum in tanta bellorum & casuum varietate, perpetuus.

Annibalis initia, & ætas.

Vide Ann. 3808.

Argenti fodinæ Hispaniæ.

3834. V. Initium Philopatoris

Proximo anno, qui fuit initium Olymp. 140. Euergetis filius Ptolemæus Philopator in Ægypto regnare cœpit. Cui, si Iustino credimus, ex parricidio vtriusque parentis, & insuper fratris, per contrarium nomen est inditum. Eius tamen patrẽ morbo decessisse Polybius author est, cui minime repugnat Plutarchus, qui etiam addit eo regnum in multam lasciuiam, vinolentiam, & fœminarum arbitrium fuisse delapsum. Nimirum ipsomet rege luxu perdito præcipua interim regni negotia, amica eius Agathoclia, eiusque matre & lena Oenanthe procurantibus. Hoc quoque anno mortuus est Antigonus Tutor, sub 14. regni sui annum. Qui vt ait Plutarchus, post deuictum Cleomenem, Spartamque occupatam, accepto nuncio de barbaris Macedoniam deuastantibus, ducto contra eos exercitu, venam in prælio clamore rupisse, tertioque die decessisse fertur.

l. 29. & 30. lib. 2. In Cleomene. Mors Euergetis.

Ibid. Et Antigoni Tutoris.

VI. Initia Philippi Macedonis. *Iust. l. 29.*

Eo mortuo, Philippus Demetrij filius, cuius Antigonus Tutor fuerat, regnum 14. annos natus suscepit; cuius res gestas, cum Romanis, Asianis & Ægyptiis implicatas, omittere non possumus. Quem à Tutore suo, præceptore vtique non pœnitendo, artem didicisse regnandi, eamque ad annos circiter quadraginta duos, cum potentibus aduersariis exercuisse sequentia docebunt.

VII. Antiochus in Molonẽ mouet. *Polyb. 5. p. 390.*

Interea cum Antiochus rem malè gestam contra Molonem à suis ducibus accepisset, voluit ipsemet eam expeditionem quod iamdudum senserat Epigenes, suscipere, sed cum

Hermias communi omnium suffragio vltra resistere non posset, Epigenem per calumniam, ficta Molonis ad eum epistola, & cæteris Epigenis inserta chartis, de medio sustulit. Rex contra Molonem progressus, vt ad Euphratem venit, assumptis, quas ibi habebat copiis, Antiochiam in Mygdonia circa brumam peruenit, ibique dum deseuiret hyems, subsistit. Addit Polybius Achæum hoc tempore, cum Philopatore, inimico domini sui, consiliorum societatem iniuisse, idque Antiocho innotuisse.

Epigenes arte Hermiæ tollitur. *Cassiod. & T. Liu. l. 38.*

VIII. Via & circus Flaminius.

Roma nihil suggerit hoc anno memorabile, nisi quod C. Flaminius Censor viam Flaminiam muniuit, & circum Flaminium construxit, ne Romani milites otio diffluerent.

Annibalis in Vacceos expeditio. *l. 3. p. 169.*

Sequenti Vere, vt ait Polybius, Annibal suscepta in Vacceos expeditione Hermanticam repentina inuasione occupauit, Arbucalam vi cepit, Carpetanos multo labore atque industria superauit. Quibus deuictis nemo vltra Iberum fuit, qui contra Carthaginenses oculos auderet attollere, exceptis Saguntinis, qui interea in futurum prospicientes; Romanos crebris nunciis fatigabant. Annibal rursum Carthaginem nouam hyemis causa concessit. Eadem ferè habet Liuius l. 21.

Saguntinorum metus.

ANNVS MVNDI 3835.

SIMON. II. 14. PHILOP. & PHILIP. 2.

ANT. MA. 6. Imperij Græc. 93.

OLYMP. CXL. A. 2. VR. C. 534.

ANTE CHRISTVM 218.

I. Cleomenes Spartanus in Ægypto detentus, se suosque perdit.

CVm Cleomenes Spartæ rex ab Antigono Tutore victus degeret in Ægypto, vrgeretque aut publicam cum classe & commeatu dimissionem, aut priuatam suam cũ amicis nec Sosibius, nam rex nulli serio negotio attendebat, assentiretur, (quippe cui formidini erat hominis audacia, & mercenariorum in ipsum propensio, & Antigoni inimici eius interitus, & regis sui ignauia & fatuitas, & variæ inuadendi regni opportunitates,) consilium cum amicis suis init, de eo comprehendendo antequam euaderet, & includendo, quod & factum est. Cumque è custodia erupisset, & populum ad libertatem frustra vocasset, se ipse interemit; cuius exemplum amici ac famuli ac filius natu maior secuti sunt, reliquos cum mulieribus Ptolemæus sustulit.

II. Theodotus præfectus Syriæ ab Ægypto deficit

Nec multo postquam hæc acciderunt, defecit pariter à Ptolemæo Theodotus Cœlesyriæ præfectus, genere Ætolus, partim turpissimæ illius vitæ contemptu, partim quia procerum erga se suspectam habebat voluntatem. Itaque Antiochum statuit conuenire, ipsique Cœlesyriæ vrbes tradere, breuique rem perduxit ad exitum, vt suo loco dicetur. Interea Antiochus Molonem persequitur, qui etsi à suis deseri formidabat, aciem tamen contra regem instruit, & exercitu in duo cornua diducto, sinistrum Neolao fratri committit, alterum retinet sibi. Vbi concurrere acies dextrum cornu in fide perstitit, & acerrimè contra regios contendit; at sinistrum ad regem transitionem fecit.

Antiochus Molonem vincit.

Ea re animaduersa Molo, cum propè iam vndique cingeretur, reputans sibi paratos cruciatus, si viuus in regis potestatem veniret, manus sibi ipsemet intulit, pariterque omnes qui coniurationis participes fuerant. Rex Molonis corpus in crucem tolli edito loco iussit; rebellem autem exercitum duris increpitum, data dextera recepit in fidem; certosque viros constituit, qui istos in Mediam reducerent, & eam prouinciam rectè constituerent.

Qui sibi manus infert.

III. Antiocho nascitur filius Seleucus. *Polyb. l. 5.*

Ipse autem Seleuciam versus regrediens, præfecturarum statum mansuetudine atque humanitate rite composuit: & terrorem nihilominus vicinis dynastis iniecit, ne facile ipsius satrapis in defectione auxilio essent; in primisque Artabazani, qui inter cæteros eminebat, qui cum esset ætate decrepitus, ad omnes pacis conditiones descendit. Sub idipsum tempus natus est Antiocho filius, qui videtur fuisse Seleucus Philopator, qui patri successit, in regnũ, post annos 32. Eo nato ratus Hermias fieri posse, vt Rex in superioribus Asiæ partibus bellum gerens, alicubi moreretur, aut eius tollendi de medio aliqua se opportunitas offerret, ipséque omne imperium haberet in potestate, nomine Tutoris infantuli, in eam expeditionem consentit. Cum Apollophanes medicus ab Hermia sibi timens & Regi, Antiochum adit, eique suspectum facit Hermiam; monetque vt caueat ne quis eum casus, sicut & fratrem Seleucum è medio tollat: & omnes eius amicos, sicut nuper Epigenem, in eandem perniciem præcipitet. Quæ cum Rex libenter audisset, & in suspecti sibi Hermiæ necem conscendisset, inualetudine simulata foras abductum, coniuratis occidendum præbet: bonis omnibus id factum probantibus. Nam etiam Apamensium vxores, vxorem Hermiæ, & liberi liberos lapidibus obruerunt, Rex autem domum reuersus militem ad hyberna dimisit. Quæ nota est anni finientis.

Hermiæ in regem moliriones.

Occiditur cum suis.

IV. Bellum Illyricum contra Demetrium Pharium.

Quod ad Romanam rem attinet, duo illustria bella in hunc annum cadunt, Saguntinum & Illyricum contra Demetrium Pharium, qui oblitus beneficiorum populi Romani, ratus eum à Gallis & Pœnis oppressum iri, sibi autem auxilia Macedonica pollicitus, à Romanis defecit, eorumque socios vexare cœpit, pacisque leges temerè violare.

Ab Æmylio Consule feliciter conficitur.

Ergo Romani ineunte vere Æmylium Consulem in eum mittunt, qui primùm Dimalum oppidum rebus omnibus instructissimum, adhibitis machinis septimo die expugnat. Quæ res ita hostium animos fregit, vt confestim vndique accurrerent, qui se Romanorum fidei permitterent. Eos Consul receptos Pharum versus contra Demetriũ nauigare iubet, quam arte aggreditur, magna suorum parte occultata, moxque cæso vtrimque hoste occupat. Demetrius fuga lapsus Macedoniam petit, & Philippum regem in Romanos accendit. Consul Illyrico vniuerso in potestatem redacto, rebusque rite compositis, affecta iam æstate magnificè triumphauit, nec minorem solertiæ, quam fortitudinis laudem è prouincia reportauit.

V.

Interea legati pro Saguntinis qui in fide & clientela populi Romani erant, Annibalem

Sagunti-norum ad Anniba-lem irrita legatio. *Polyb. l. 3. Liuius, l. 21.*

adiere; qui tergiuersatur, querelis cuntra Romanos cungerendis, & Carthaginem sciscitatum mittit, quid opus facto sit, cum Saguntini, amicitia Romanorum freti, populos ditionis ipsorum iniuriis lacessant. Legati quoque Carthaginem, pro Saguntinorum salute, proficiscuntur. Quæ dum fiunt, & Romæ multa de bello deliberantur, Annibal ad 150 millia hominum in armis habens, Carthagine noua profectus, Saguntum petit, eamque obsidet contentione maxima; eius enim expugnationem rebus suis magnas opportunitates sperabat allaturam. Ergo obsidionem acriter vrgebat, & moliendis operibus ipse desudabat in primis & periculis obiiciebat sese, adeo vt dum murum subit incautius, tragula femur grauiter ictus ciciderit, cum multa suorum trepidatione ac fuga. Mox autem renouata pugna quassati disiectique muri ac turres, & vtrimque inter ruinas murorum, quasi in aperto campo pugnatum est, donec fracti malis Pœni sua castra repeterent.

Saguntum summa vi oppugnat.

IV. Tandemque expugnat, ac delet.

Ibi data quies aliquot diebus, & promissa militi vrbis præda redintegrati animi, dum Saguntini continuato diei noctisque labore, dirutum murum instaurarunt, ad quem mox contentiosius pugnatum est; sed recens opera machinarum & hominum subruentium violentiæ facile cessit, vt magna iam pars oppidi esset in hostium potestate. Hic demum de conditionibus dedendæ vrbis actum est; quæ cum proponerentur acerbissimæ, optimates vrbis quæcumque habebant pretiosissima, & nominatim aurum & argentum in forum comportata flammis corrumpunt, in quas se plerique præcipitant, Tum arce per ruinam turris occupata, exercitus in vrbem desolatam ingreditur, datoque signo omnes puberes interficiuntur qui occurrebant. Nam viri aut inclusi cum coniugibus ac liberis, domos supra seipsos concremabant, aut eundem pugnandi viuendique finem faciebant. Præda etsi tota pene corrupta flammis, quæ reliqua fuit partim distributa militibus, partim missa Carthaginem. Sicque Saguntus intra octo menses sibi Romanisque periit, & secundo bello Punico initium dedit.

ANNVS MVNDI 3839.

SIMON. II. 15. PHILOPAT. & PHIL. 3.

ANTIOC. MAG. 7. Imperij Græcorum 94.

OLYMP. CXL. AN. 3. VR. CO. 535.

ANTE CHRISTVM 217.

I. Antiochus Achæum monet. *Polyb. l. 5.*

Antiochus post sumptum de Hermia supplicium, dum in Hybernis agit, nũcios ad Achũ missitat, quibus eũ defectionis arguit & cladẽ cæteris tyrannis ac perduellibus familiarem minatur. Sed illa ad tempus, ipsáque Syria dilata, Seleuciã, quæ Pieria, dicitur, adit; & plerisque pecunia promissisque corruptis, captoque suburbio, vrbem deditione recepit, ciuesque perhumaniter tractaut. Quæ dum Rex maximè ageret, ei literæ, à Theodoto Ætolo afferuntur, quibus rogabat

Seleuciam recuperat.

Antiochum, vt se quamprimum in Syriam conferret, se eam totam in eius manus traditurum. Ergo Rex ad eum progreditur, sed Theodotus proditione patefacta, à Nicolau Ptolemæi duce in Ptulemaide obsidebatur. Verum victo in faucibus Beryti Nicolao, & obsidione soluta obuiam venit Antiocho Theodotus, eique Ptolemaidem tradit ac Tyrum, & Cœlesyria peragrata, multas vrbes, alias vi, alias deditione accepit, aliæ vt Dura siue Dora Phœniciæ diutius obsidionem tolerarant.

Theodotus ei Syriam tradit.

II. Sosibius pro Ægyptio bellum parat.

Interea nullam quidem rerum suarum curam gerebat Philopator: sed Agathocles & Sosibius, penes quos erat regni administratio, operam omnem in parando bello collocant, idque inscio, quantum fieri potuit, Antiocho. Quin & legationibus eius impetum relaxant, confirmantque quod ille cogitabat, Ptolemæum per amicos & colloquia, omnia sine armis confecturum. At illi interea militẽ Alexandri iam cogunt, eumque studiosè exercent, eodemque omnis generis commeatum comportant, & inducias ad quatuor menses impetrant, spondente Ptolemæo se de summa re ad conditiones æquissimas descensurum. Ergo relicto Theodoso, qui rem bellicam in Syria curaret, ipse Seleuciam hyemem traducturus profectus est, & militem ad hyberna dimisit, nullam gerens curam disciplinæ militaris; quippe qui rem prope confectam putaret, vt qui iam partem Cœlesyriæ, & Phœniciæ haberet in potestate, & reliqua se ex conditionibus pacis accepturum speraret.

Antiochi negligentia.

III. Bellum in Pœnos renouatur. *Polyb. l. 3. & T. Liuius l. 21.*

Sed Romana res ad se nos iamdudum vocat. Romæ sub idem tempus & excidium Sagunti nunciatum est, & legati Carthagine reuersi, omnia hostilia retulerunt. Tantusque simul mœror patres, & misericordia sociorum indignè peremptorum & pudor non lati auxilij, & ira in Carthaginenses, metusque de summa rerum cepit, velut si iam ad portas hostis esset. Nihiluminus legatos Carthaginem properare iubent, qui Annibalem, eiusque socios, tanquam fœderis violatores, dedi Romanis iubeant, alioqui bellum denuncient. Ibi cum circa fœdera frustra disputatum esset, bellum non recusantibus indictum est. In Hispaniam quoque ac Galliam legati missi, eorum animos ab Annibale occupatos repererunt. Quibus etiam desertio Saguntinorum obiiciebatur. Quin etiam Galli Romanos irrisere, qui peterent Pœnos transitu prohiberi, vt scillcet bellum in Italos destinatum, in se transferrent.

Irritæ Romanorum legationes.

IV. Annibal ab Hispania profectionem parat.

Interea prospexit Annibal, vt Hispanos hyberna quiete, promptiores ad imminentem expeditionem redderet, & Asdrubalem fratrem; quem Hispaniæ præsidem relinquebat, copiis monitisque instrueret. Et quò securitati Africæ consuleret, Afros milites in Hispaniam, Hispanos in Africam traduxit, & crebris literis Gallos subalpinos cisalpinosque à Romanis alienatos, eò allexit, vt spem de traiiciendis Alpibus facerent. Ergo cum 90 millibus peditum, & 12 equitum, primo vere se in viam dedit.

At Romanis consulibus prouincias sortitis; Cornelio Hispania & Annibal obtigit, Sempronio Africa cum Sicilia, cum magnis ciuium & sociorum copiis, adiecerunt & supplicatio-

nes

nes, vt bellum bene ac feliciter eueniret, magna quippe sollicitudo de hoc bello Romanos incesserat, quod contra maximas copias, viginti trium annorum bello duratas, idque sub clarissimis imperatoribus, bellum futurum erat.

V. Pyrenæum transit.

Annibal Pyrenæos non sine suorum iactura; longinquam expeditionem detrectantium, transit; moxque transitum à Gallis obtinet, cum Boij sollicitatis Insubribus, quasi iam Alpes superasset Annibal, propere defecerunt, & L. Manlium prætorem cum exercitu missum, & circumuentum insidiis non exigua clade affecerunt; sed mox superueniente alterius Prætoris subsidio, diffugerunt. At Cornelius Consul cum 60. longis nauibus oram Hetruriæ, Ligurum, Salyorumque præteruectus, Massiliam peruenit, & ad proximum Rhodani ostium castra locauit. Eum tamen fluuium Pœni, Volcarum operâ, & Annibalis industriâ traiiciunt, & mox vtriusque exercitus speculatores inter se congressi, magnam vtrique cladem passi sunt; vicerunt tamen Romani, in quoddam totius belli omen. Cumque Cornelius totis copiis contra Annibalem pugnare cuperet, & ipse mallet integras copias Italiæ reseruare, misso in Hispaniam fratre Cn. Cornelio, ipse cum reliquis copiis ad occursum Annibalis ex Alpibus descendentis, se comparat, Genuamque repetit, eo qui circa Padum erat exercitu, qui nuper, L. Manlio Prætore, malè acceptus fuerat, à Boiis, Italiam defensurus.

Cornelius ei occurrit.

Velitatio speculatorum.

VI. Annibal transit Alpes. *Liuius l. 21. Pol. l. 3.*

Annibal vero per immensos labores ac pericula, iacturamque hominum & iumentorum, decimo quinto die Alpes superauit, quinto mense ex quo Carthagine noua discesserat. Ad reficiendum exercitum fame, frigore, labore, illuuie afflictum; iuxta Taurinos statiua sibi castra fecit, ex quibus mouens Taurinos triduo expugnauit. Iam propè in conspectu erant exercitus, conueneruntque duces, vterque alterius admiratione imbutus. Annibal Scipionem hoc ipso magni faciebat, quod aduersum se potissimùm dux fuisset electus, & relictus in Gallia obuius esset in Italiam transgresso. Scipio Annibalem præstantem imperatorem ducebat, quod Alpes cum exercitu traiicere potuisset. Cum vterque suos animasset ad pugnam, & vterque partem suorum ad exploranda hostilia castra præmisisset, constiterunt ad pugnam. Anceps aliquandiu certamen fuit, Consule tamen saucio, quem filius morti eripuisse dicitur; proxima nocte Romani vasa silentio collegere, & ponte quo Ticinum amnem iunxerant, Placentiam peruenere. Quo cum post aliquot dies traiecto Pado peruenisset Annibal, pugnę potestatem Romanis fecit. Insequenti nocte cum tumultus exortus esset in castris, duobus Gallorum millibus, cum ducentis equitibus ad Annibalem deficientibus, Scipio reliquorum defectionem veritus, proxima nocte ad Trebiam fluuium profectus, ibi statiua communiit, dum Collega Sempronius è re bene gesta in Sicilia ad ipsum iussu Senatus se contulit.

Ei rursum Scipio occurrit.

Nec feliciter pugnat.

VII. Ei adiungitur Collega Sempronius.

Et Cornelius quidem rem trahi cupiebat; at Sempronius è re bene gesta ferocior, nullam dilationem ferebat, præsertim cum Pœnos, qui Gallicum agrum diripiebant, immisso equitatu cum mille iaculatoribus inopinantes inuasisset, malèque mulctatos, ad sua vsque castra persecutus esset. Tum demum ambire prælium Sempronius, sperans ægro collegâ, totam ad se victoriæ gloriam peruenturam. Pugnam quoque cupiebat Annibal, qui sciret alterum Consulem ægrum esse, alterum læto successu ferociorem facilius in fraudem induci posse. Itaque cum à speculatoribus didicisset Romanos quoque parare certamen, locum ad insidias idoneum circumspectat, in quo mille equites, totidemque pedites Magoni fratri committit, qui pugnantem hostem ex improuiso adoriantur, & fessum integri debilitent. Tum maturè cibo refici omnem exercitum iubet, & Numidas equites Trebiam flumen transgressos, obequitare hostium portis, eosque iaculando ad pugnam elicere.

Qui imprudenter pugnam cupit.

VIII. Et ad Trebiam cum totis copiis vincitur.

Sempronius ad tumultum Numidarum omnes copias educit, quæ refugientes Numidas insequuntur, in aquas niuali tum die præfrigidas, pectoribus tenus ieiuni ingrediuntur, egrediunturque rigido corpore, & vix ad arma tenenda idoneo. Ergo venitur ad certamen longe impari alacritate ac robore; nec diu anceps pugna fuit, præsertim superuenientibus à tergo, qui latuerant in insidiis. Cædes & fuga vndique facta, decem millia impetu facto mediam aciem perrupere, & Placentiam se recepere, cæteri ferè variis casibus perierunt. Insequente nocte Cornelius Consul reliquias exercitus Placentiam, & inde Cremonam perduxit. Romam tantus terror ex hac clade perlatus est, vt iam ad vrbem crederent hostem esse venturum, quo mox Sempronius ingenti periculo penetrauit, & comitiis consularibus habitis, ad hyberna reuersus est.

ANNVS MVNDI 3837.

SIMON. II. 16. PHILOP. & PHILIP. 4.

ANT. MA. 8. Imperij Græcorum 95.

OLYMP. CXL. A. 4. VRB. CON. 536.

ANTE CHRISTVM 216.

I. Antiochi bellum in Ægyptios.

TAmdiu Ptolemæi legati tempus altercationibus, & crebro aditu redituque extraxerunt, dum bellicus Ægypti apparatus Alexandriæ paratus esset. Maxime autem de Achæo certabatur, quem Ægyptij volebant fœdere comprehendi. Antiochus contrà nullam eius mentionem fieri patiebatur, rem indignam esse clamans, quod Ptolemæus rebelles protegeret, qui interea in Asia non exiguos profectus fecit. Cum ergo nihil de pace transigeretur, Antiochus ineunte iam vere copias contrahit, & ad reliquam Syriam terra marique occupandam progreditur: exercitum tripertito diuidit, in quorum medio ipse cum prætoria sua cohorte gradiebatur vt vel terra vel mari laborantibus ipse opem ferret. Sed cum Ægyptij in terra ad Libanum victi essent, classis se Sidonem recepit. Quam vrbem vt munitissimam Antiochus obsidere noluit, sed classe Tyrum appulsa, ipse Iudæam peragrauit, omniaque passim loca vel vi, vel deditione accepit; quæ à Iosepho prorsus omissa, Polybius libro 5. persecutus est.

Antiochus Ptolemaidem versus castra mouit, illic hybernaturus.

II. Annibal hyeme Romanos fatigat.

Porro in Italia ne hyberna quidem Romanis quieta erant, vagantibus passim Numidis equitibus, aliisque Annibalicis, quo fiebat vt omnes viæ commeatibus clausæ essent, nisi quos Pado naues subueherent. Cumque Emporium prope Placentiam occupare vellet, equestri prælio cum Romanis propugnatoribus inito, Annibal saucius è pugna eductus est. Inde mox ad emporium Vicumuias oppugnandū progressus, ad 35 hominum millia, qui ei armati occurrerant, ipse cum paucis fudit, & deditione mox facta, præsidio intra mœnia posito, armis spoliat oppidanos, oppidumque quasi vi captum, militi diripiendum dedit, & in miseros edidit omne crudelitatis exemplum. Mox Hetruriam sibi subiicere cupiens, ad prima ac dubia signa veris Appenninum transire aggressus, tam atroci tempestate vexatus est, vt Alpium fœditatem prope superauerit: adeo vt præ ventorum procella, imbrium eluuione, tonitruumque fragoribus, Pœni neque progredi, neque subsistere, neque satis animam reciprocare possent. Itaque multis ibi hominibus ac iumentis amissis, retro Placentiam mouit, & ad decem millia progressus, cum Sempronio ancipiti victoria pugnauit, & æquali partis vtriusque pernicie, nisi tenebræ superuenissent. Romanis autem eo luctuosior fuit, quo plures insignes viros amiserunt, in quibus equites aliquot, tribuni militum quinque, & tres præfecti sociorum. Secundum eam pugnam Annibal in Ligures, Sempronius Lucam concessit.

Ad vicumuias.

Appenninum præmaturè tentans regredi cogitur.

Et cum Sempronio pugnat.

III. Scipio in Hispania rem præclare gerit præsertim contra Hānonem.

Dum hæc in Italia, Syriaque geruntur, Cn. Scipio in Hispaniam cum exercitu profectus, in Emporiis classem appulit, & exposito ibi exercitu, orsus à Lacetanis, omnem oram, vsque ad Iberum flumen, partim renouandis societatibus, partim nouis instituendis, Romanæ ditionis fecit, conciliatáque fama clementiæ, etiam validas auxiliorum cohortes ea mediterraneis collegit. Ergo cum Hannone feliciter pugnat, adeo vt non victus solum, sed etiam captus fuerit, sex hostium millia cæsa, duo capta fuerint: castra cum vicino oppida capta direptáque militem ditauere: ibi quippe præter victorum supellectilem, ea præda potiti sunt, quam exercitus Annibalis reliquerat longinqua expeditione suscepta. Inde autem variè contra Asdrubalem decertatum est, nullâque re admodum memorabili edita, Tarraconem in hyberna rediit.

IV. Flaminius Consul turbulentus.

At Romæ Flaminius fauore populi secundùm designatus Consul in prouincia Consulatum ioire statuerat, memor certaminum, quæ illi cum patribus in priore consulatu, triumphóque contigerant: itaque veritus ne diutius in vrbe retineretur, simulato itinere priuatus clam in prouinciam profectus est, neque reuocatus ad ea Romæ exequenda quæ moris erant magistratibus, paruit, non magis quam priore consulatu, literis à Senatu ad eum missis, sed paucos post dies magistratum cum signis terrificis adiit, quæ à Liuio congeruntur vt contemptor rerum sacrarum, & authoritatis Senatus, eam cladem quæ mox illi contigit meritus esse videatur. Cum ergo legiones à Sempronio exconsule, & Attilio expraetore accepisset, & ab Hierone subsidium mille & quingentorum militum, vere appetente per Hetruriam itinere facto Aretium peruenit, collega eius Seruilius Ariminum contendit, illn vt aditu prohiberet hostem.

V. Annibal transiens Apenninū altero priuatur oculo.

Annibal autem cum frustra prius Apenninum transgredi conatus esset, nunc denique vere appetente ex Hybernis mouit, Afris & Hispanis præeuntibus, Gallis sequentibus, extremum agmen equitibus claudentibus. Per palustria loca quatriduum, & tres noctes luctatus est. Accedebat inedia atque vigilia, nocturnus humor, & verna intemperies. Palustri deinque cœlo degrauante caput, cum medendi nec locus nec tempus esset, altero oculo captus est. Vbi primum inde emersit, castra in sicco posuit. Et exploratis Flaminii consiliis, vbi eum didicit pugnæ appetentem, inconsultam hominis iram populatione irritauit. Eam contumeliam sibi ferri ratus Flaminius, suis nequicquam hortantibus vt hostem, ab effusa prædandi licentia, leuioribus excursionibus prohiberet, neque prius de rei summa decerneret, quam collega Seruilius aduenisset, vt maiori consilio viribusque res gereretur, monita prodigiis firmata neglexit.

Flaminiū irritat.

VI. Et ad Thrasymenum trahit.

Inde cœpit exercitus incedere, quos ad se omni vastatione trahebat Annibal, ad Thrasymenum vsque lacum insidiis aptissimum, quo cautissimè vsus est Annibal, & Flaminium temerè se locis inexploratis committentem, circumfudit. Tum suis omnibus signum dat inuadendi: illi pariter vndique irruunt, vt omnibus ea locis petiti, vix instituendi ordines, vix etiam arma expediendi potestatem haberent. Pugnatum est a Romanis, vt in ipsa rerum desperatione acerrimè, viam ferro aperire, aut fortiter mori satagentibus, & quidem trium horarum spatio, tanta contentione, ardoréque animorum, vt terræ motum ingentem, qui tum concutiebat vrbes, nemo senserit, Consul Flaminius dum egregiè pugnat, omnemque in partem, qua suos maximè laborare cernebat, auxilij gratia irruit, ab Insubre equite agnitus, lancea transfixus occubuit: Cum Rempub. Romanam in summum discrimen contumaci temeritate adduxisset; simulque debito Romæ dedecori, supplicioque ereptus est.

Vbi Flaminius pugnans occumbit.

VII. Fuga, cædesque Romanorum.

Magnæ partis fuga inde primum cœpit, vt nec lacus, nec montes, nec conferti hostes eam reprimerent. Sex millia ferme primi agminis, per confertos hostes eruptione facta, in tumulum euasere; vnde cognito rem Romanam perditam; inde se quam celerrimè proripiunt; quos cum equitatu consecutus Maherbal, cum super cætera fames instaret, traditis armis se dediderunt, fide data de permissione liberè abeundi: quos nihilominus Annibal coniecit in vincula, dimissis tantum, qui erant Latini nominis. Sed non leue auctuarium cladis accessit. Nam quatuor millia equitum, quos Seruilius Consul mittebat ad collegam, ab Annibale circumuenta, maxima ex parte periere. Sicque vulnus vulneri additum, non solum Romanorum dolorem amplificauit, sed summam penè desperationem, ipsi quoque Senatui attulit. Itaque vt in rebus afflictis, absente Consule, à populo creatus est Prodictator Fabius Maximus, & Magister equitum M. Minucius, qui-

Alia rursum clades.

bus publica res admodum ægra commissa est. Paulo post Cn. Seruilius Consul ad tutandam Vrbem rediit.

VIII. Semina belli Macedonici. Hic autem belli Macedonici semina exorta sunt. Cum enim Philippus Macedonum rex Argis Nemæos ludos spectaret, nuncium per literas accepit, victos ab Annibale Romanos in Hetruria. Eam epistolam rex confestim Demetrio Phario secreto mõstrauit, (is dudum ad eū confugerat, & à Romanis per legatos repetebatur,) vt habet Liuius. Qua occasione cœpit is author esse Philippo, vt omissis Ætolis, contra quos bellum gerebat, vicinum Illyrium Romanis eriperet, & de traiectione in Italiam, & imperio adipiscendo serio cogitaret. Quod ille Regi, & iuueni, & prosperis adhuc fortunæ flatibus vtenti, & eorum, qui orbem penè vniuersum domuerant successori, facile persuasit. Interim Annibal recto itinere Spuletum venit, vnde magna cum suorum cæde repulsus, in agrum Picenum, omnium rerum copia abūdantem auertit iter, itaque per dies aliquot statiua, reficiendo militi habuit, populationibus, omniumque obuiorum cædibus, quicumque ætate militari essent, sicut in capiendis vrbibus fieri solet, operam dedit, & literas de rebus à se gestis Carthaginem misit. Quo illi nuncio exhilarati, omni studio exercitibus, qui in Italia & Hispania rē gerebāt, necessaria subministrabāt. *Annibalis crudelitas.*

IX. Fabius cunctatur, vnde & malè audit. At Fabius, qui Sempronium Flaminiumque meminerat, præcipiti consilio pugnando cōtra Annibalem, Romanam rem in magnum adduxisse discrimen, Annibale pugnæ copiam præbente, satis habebat illum è superioribus locis assectari, & omnes rei bene gerendæ occasiones occupare. Sed sanis eius consiliis, non tam infestū Annibalē, quam Minutium magistrum equitum habuit, hominem ferocem atque inconsultum, qui Dictatorem quasi segnem arguebat, præsertim cum Punico incendio villas Romanorum flagrantes cernerent; tunc enim pugnā atroci oratione postulare, & Tribunos, equitesque in suam sententiam trahere & Fabio præferre Minutium. Romam quoque deferre querelas; vt Fabij cunctatio, non minus in vrbe, quā in castris malè audiret. Itaque Romam specie sacrorum reuocatus, Minutium etiā atq; etiam rogat, vt consilio potius, quam fortunæ cōfidat.

X. Minutij ferocia. Fabio æquatur, & ab eo summo periculo liberatur. Qui cum abiisset, Minutius exercitum è montibus in plana deduxit, & cum Annibale, pari prope vtrimq; clade, pugnauit; sex quippe hostium millia cæsa, quinque admodum Romanorum. Quibus tamen in Vrbem haud ex fide perlatis, iura magistri equitum, cum Dictatoris iure sunt æquata, fasces eum Minutio legionesq; diuisæ, castra quoque duodecim stadiorum interuallo separata. Nec multo post tota re cognita lætus Annibal, Minutiū ad certamen dispositis idoneo loco insidiis, allectat. In ipsa pugna cum circumfusi ab hoste Romani, & animo ad pugnam, & spe ad fugam destituti essent, nihilque facto propius esset, quam vt ad vnū omnes miserè conciderentur, Fabiana se acies, tanquam cœlo demissa ostēdit, quæ Minutij exercitum præsentissima clade liberauit. Annibal enim receptui cani iussit. Eo casu Minutius factus prudentior, non solum Fabio gratias egit de conseruato exercitu, sed abdicata potestate, omnia in Dictatoris arbitrio, quem patrē vocabat, esse voluit. Fabio autem maxima in exercitu gloria, & Roma, & apud ipsos Pœnos conciliata est.

XI. Res à Scipionibus in Hispania bene gesta. Principio æstatis qua hæc gerebantur, in Hispania quoque terra marique feliciter à Cn. Scipione cœptum est bellum, adeo vt de 30. nauibus, ad quinque & viginti religatæ puppibus, in altum extraherentur, & Romanus vnica pugna toto eius oræ mari potiretur. In terra quoque egregiè rem gesserat, duobus præliis Asdrubalem superauerat, multas vrbes, per se fortiosque Pœnis alienarat, cum P. Scipio frater eius, prorogato post consulatum imperio, à Senatu cum exercitu in Hispaniam missus est. Ea classis cum magna ciuium sociorumque lætitia portum Tarracone tenuit. Inde fratrum arma animiq; coniuncti: & dum Asdrubal bello cum Celtiberis occupatur, Romani duces Iberum transgressi, obsides Hispanorum, quos Sagunti habebat Asdrubal, receperunt, quod vnum pignus inclinatos ad Romanam societatem Hispanorum animos retinebat, ne sanguine liberorum, parentum defectio lueretur. Eos cum suis Scipio reddidisset, & magna clementiæ laude affectus est, & ingenti consensu omnes defectionem spectarunt, atmaque extemplo mota forent, nisi hyems interuenisset. *Captiui, siue obsides liberati.*

XII. Romanorum abstinentia. Liu. 21. Eodem tempore Neapolitani 40. pateras aureas magni ponderis, subleuandi ærarij gratia Romam miserunt: gratiæ à Senatu actæ de munificentia, vnica, quæ minima erat ponderis, accepta. Sequenti quoque anno, ait Liuius, legati à Pesto pateras aureas Romam detulerūt, quibus gratiæ quoque actæ sunt, aurum acceptum non est: etsi adeo pecuniæ tunc inopes erant, vt argenteum nummum prius purum & impermistum, ære admisto adulterarent, vt ait Zonaras. Ne scilicet Roma rerum domina ære alieno indiguisse, & accepto beneficio, aliquid inferiori debere videretur. *Nummos adulterāt.*

ANNVS MVNDI 3838.

SIMON. II. 17. PHILOP. & PHILIP. 5.

ANTIOC. MAG. 9. Imperij Græcorum 96.

OLYMP. CXLI. A. 1. VRB. C. 537.

ANTE CHRISTVM 215.

I. Antiochi & Philopatoris bellum. Polyb. l. 5. Cadunt in hunc annum Olympianicum duæ pugnæ celeberrimæ, altera inter Antiochum Magnū, & Philopatorem; altera Romanos inter & Pœnos, totis ferè viribus Asiæ, Africæ & Europæ. Nam Antiochus & Ptolemæus, vt ab ipsis ducamus exordiū, ineunte vere in eo erant vt expeditionē susceptam præliu terminarēt, hic cū 70. peditū millibus, & quinque equitū, & tribus & 70. elephantis. Ille duo & 70. peditum millia, equitum sex, duos supra centum elephantos secum trahebat. Cumque ad oppidum Raphiam, quinq; à se inuicē stadiorum interuallo castra posuissent, Theodotus Ætolus, qui à Ptolemæo defecerat audax facinus aggressus est. Noctu enim in Ptolemæi castra penetrauit cum interfectorus; sed cum peculiari Dei in reges quamuis malos & inutile *Dei in reges etiam malos prouidentia.*

prouidentia,contigisset, vt rex in solito tabernaculo non cubaret, pro eo duos famulos vulnerauit, & Archiatrum occidit, & incolumis ad castra reuersus est.

II. Regum Pugna, & Ægyptij victoria.

Post dies quinque visum est regibus prælio decernere, instruuntur acies, prima pugna elephantorum fuit, sed Libyci Asianos & Indicos ferre non possunt. Cum ergo consternatæ Ptolemæi bestiæ, quæ sinistrum cornu oppositum Antiocho protegebant,in fugam auerterentur, & militum ordines, quos tutari debebant perturbarent, Antiochus magno impetu irruit in turbatos,& in fugam compulit. At Ægyptiorũ cornu alterum,agnito belluarum suarum metu, duce Phoxida Græcorum mercenario, eductis longo agmine equitibus,hostium, qui elephantis à fronte tecti erant,latera inuasit,& improuisum Antiochi equitatum auertit in fugam, sicque dextrum cornu Antiochi vincebat, sinistrum vincebatur. At Ptolemæus qui ad phalãgem in acie media se receperat,vbi in vtrinsque exercitus conspectum venit, suis alacritatem,hostibus pauorem attulit & fugam. Antiochus autem,qui ex cornu quod vicerat; totius exercitu victoriam æstimabat, eò cum prætorianis suis accurrit,sed vbi suorum omnium fugam agnouit, ipse quoque Raphiam concessit, se ipse consolans, quod sua parte vicisset, licet vniuersa dimicatione victus esset.

III. Quid inde factum à regibus.

Ptolemæus in castris quasi victor ea nocte mansit, postridie humatis suorum corporibus, inimicorũ autem spoliatis, signa mouet & Raphiam ducit. Antiochus prima luce reliquiis exercitus eductis Gazam contendit,& indè Antiochiam reuersus est, Ptolemæus & Raphiam, & reliquas vrbes recepit, tanta celeritate, vt certamen inter eas esset, quænam alteram hoc officij genere anteuerteret. Antiochus quoque veritus ne aduersa pugna subditos à se alienaret, præsertim cum Achæum haberet in suo Imperio tyrannum, de pace legatos misit ad Ptolemæum, & inducias in annum impetrauit. Is quippe Cœlesyriam recuperasse contentus, quietis amans, ad vitia sibi familiaria festinabat.Ergo firmando fœderi Sosibium misit. Ipse vero tres menses in Syria ac Phœnicia est commoratus, ad componendum singularum ciuitatum statum:quibus omnibus relicto Prętore Andromacho,cum Arsinoë sorore, & amicis Alexandriam reuersus est.

IV. Ptolemeus Hierosolymam adit. 3. Machab.

Hoc trimestri spatio Hierosolymam quoque profectam esse ex tertio, qui dicitur Machabæorum, constat. Cum enim Syriæ ciuitates in recipiendo Ptolemæo,victoria gratulanda, donisq; offerendis certarent:ipseq; vice versa eorum delubra inuiseret,donisque honoraret, Iudæi huic officio minime defuerunt.Ille vrbis tẽplique visendi desiderio incitatus Hierosolymam venit,templum adiit,cuius pulchritudinẽ admiratus, etiam adta penetrare voluit. Quod cum Iudæi contentiosissimè recusarent, & regi cresceret ex recusatione desideriũ, toto templo lachrymis & ęiulatu, ciuitate tumultu & querelis confusa, Simon Pontifex ex aduerso tẽpli flectẽs genua elata voce orationẽ ad Deum habuit,opem ab eo pręsenti necessitati implorãs: Ea finita, rex corpore animoq; ita perturbatus est;vt ne fari quidem posset,& inde à suis abduceretur. Sequenti autẽ tẽpore cũ se collegisset,

Non permittitur templi adyta penetrare.

nequaquã à proposito destitit,sed in Ægyptum cũ atrocibus in Iudęos minis discessit. Quę autẽ deinde cõsecuta sũt ad annũ sequentẽ pertinẽt.

V. Terentius Varro Consul, & copiæ bellicæ Romanorum.

Romæ contentiosa fuere comitia, res ad interregnum abiit, Consul creatus est C. Terentius Varro,repugnante Senatu,qui hominẽ nouum atq; præcipitẽ,quiq; maledicendo maioribus, factus fuerat plebi gratiosus, nolebat ad summum prouehi magistratum; hoc præsertim tẽpore,quo tantus hostis in Romanam perniciẽ erat intentus. Vicit tamen populus, & Varroni collega datus est L. Æmylius Paulus. Copiæ coactæ sunt quãtæ nunquam antea,adeo vt 80. millia peditum,equitum supra sex millia numerarentur, vt est apud Polybium: adeo vt plus dimidia parte hostium numerũ superarent,quia spem præbuerat Dictator Fabius Annibalem vinci posse:eius tamen monita,aut Æmylij collegæ superbiæ ac temeritati Varronis sauandæ nihil valuerunt. Vterq; Consul venit in castra, Æmylius dextrũ cornu tenuit,Varro sinistrum, mediam aciem Regulus & Seruilius exconsules, qui proximo anno fuerant imperatores.

VI. Annibal insidias struit.

Ea re cognita lætatus est Annibal, ei quippe pugnare necesse erat, quippe cuius exercitus omnium rerum penuria vigebatur; & rem se cum temerario aliquo duce habiturum speraret. Cuius etiam temeritatem auxit tumultuarium prælium, quod contra Pœnorum prædatores commissum fuerat, in quo Annibalici ad mille & septingentos ceciderant, vix, centum Romanis desideratis. Parat nihilominus insidias Annibal, castris cum multa præda simulatè desertis, vt eo proiectũ hostem & præda impeditum circumfusus opprimeret; sed res mox patefacta successu caruit. Itaque in Apuliam profectus ad oppidum Cannas castra locat, & opportunissimum occupat pugnæ locum, sic vt ventus & puluis suorum terga pugnantium, Romanorum autem ora verberaret. Cumque septemtriones Pœnus, meridiem Romanus aspiceret,futurũ etiam erat vt Romanorũ oculos in acie solis fulgor subinde perstringeret.

Adit Apuliam, & Cannas.

VII. Pugna Cannensis.

Initum est prælium, quo die penes Varronem imperium fuit,equestre certamen antecessit,quo Romani fuerunt inferiores:eo ad finem vergente, coorta est pugna peditum grauis armaturæ, in qua Romani Pudicum aciem impulere, quam dum auidius persequuntur, coëuntia cornua Romanos concluserunt, qui aduersus terga cædentes conuersi,iniqua conditione pugnarunt, quod & inclusi aduersus circumfusos, & fessi cum recentibus, vegetisque pugnarent. Accessit & fraus Numidarum,qui transfugio simulato, in mediam recepti aciem, dictiq; ad vltimos,cum certamen vndique ferueret,ipsi quoque terga Romanorum cædere cœperunt, & poplites succidere. Ergo tumultus,pauor, & fuga fieri vndique cœpta est. Æmylius pugnãs occumbit. Varro cum 50. ferè equitibus Venusiam profugit; septem millia in minora castra, decem in maiora, duo in Vicum Cannas se receperunt, qui extemplo à Cartalone & equitibus circumuenti sunt, quorum ad duo millia cæsi; reliqui in hostis potestatem venerunt, vt ait Polybius.

VIII. Et magnitudo cladis.

Liuius 40. millia peditum,duo millia & 700. equites,pari prope ciuium sociorumq; numero cæsa refert; in quibus fuit alter Consulum,

duo

duo præcedentis anni Consules, Quæstores duo, vnus & viginti Tribuni militum, Consulares quidam prætorij, atque ædilitij: octoginta præterea Senatores, rapta tria millia peditum, & equites trecenti. At cum binis in castris semiermis esset multitudo sine ducibus, qui maioribus præerant nuncium mittūt socijs, vt nocte ad se hoste quiescente transirent, vno agmine Canusium abituros esse. Ad maiora castra sexcenti euasere, atque inde protinus, alio magoo agmine adiuncto, Canusium incolumes peruenere. Annibal autem cum victoria vti posset, & ipsam vrbem luctu & timore perditam inuadere, & quinto die victor in Capitolio epulari, maluit aliquid temporis quieti dare. Interim Romani circunspexerunt se, præsertim acceptis à Varrone literis de re tota, & copiis, quæ Canusij saluæ erant. Dictatorem eligunt Iunium Peram, vrbem muniunt, nouos delectus habent, nec solum libera capita, sed seruitia quoque armant, quę ad octo millia publicè coëmpta, milites habere maluerunt, quam captiuos minoris redemptos, quos duri vtique & inconsulti, iniustè atque crudeliter abiere. runt, & Annibal barbarè tractandos remisere, vt in Annalibus accuratè demōstratum est: quæ non pœniteat prudentem lectorem inspexisse.

Annibalis imprudentia, & Romanorum in captiuos inhumanitas.

n. 27. 28 & seqq. & rursum n. 40.

IX. Gesta Annibalis à clade Cannensi. Capuæ ad eum defectio.

Itaque Annibal ex Apulia, diuina Romanis parente prouidentia, Samnium mouit; Cossanam vrbem sine certamine recipit, eique præsidium imponit. Neapolim malè accipit, Capuā spe imperij Italiæ ad defectionem à Romanis adducit, & in vrbem certis conditionibus admissus, periculum cædis adiit, Decium Magium, virum Capuæ primarium qui ei vehementer restiterat, sibi deditum, & in vincula coniectum Carthaginem deportari iubet, sed Alexandriam tempestate delatus, ibi viuere, indulgentia Ptolemæi permissus est. At Mago Annibalis frater nuncius Cannensis victoriæ Carthaginem venit, cui cum Senatus esset datus, narrauit Annibalem cum sex Imperatoribus, quorum quatuor Coss. duo Dictator & Magister eq. fuerant, cum sex consularibus exercitibus acie conflixisse, occidisse supra ducenta hostium millia, supra 50. cepisse, aliáq; id genus, quæ narrata sunt hactenus: in cuius rei argumentū coeam senatu ingerem aureorū annulorum vim effudit. In cuius gratiam quamuis resistēte Hannone, SCto datū est ei supplementū 40. millium Numidarum, cum multis talētis.

Carthagine celebrātur eius victoriæ.

X. Eius à Marcello clades Nolæ.

Annibal recepta Capua, iterum Neapolitanos frustra tentat, tentat & Nolanos, apud quos plebe nutante, Senatus Romanorum Prętorem Marcellum cum exercitu vrbe accipit, ad cuius aduentum Pœnus agro Nolano excessit, & Nuceriam petiit, quam fame in deditionem acceptam, multis ciuium crudeliter interemptis, diripuit atque incendit. Cumq; Nolam noua spe deditionis rediisset, à Marcello feliciter erumpente ingentem cladem accepit, duobus millibus & trecentis suorum impunè cæsis. Desperata Nola Acerras, ciuibus fuga elapsis, capit & euertit, Cōsilium quod valido Romanorū præsidio tenebatur, & cuius eruptionibus grauia dāna patiebatur, obsidet; & inde Capuā in hyberna concessit, maioreq; partē hyemis exercitū in tectis habuit, maximo damno suo; nam quos labor durauerat, Capuanæ deliciæ perdidera.

Capuæ hyemat.

ANNVS MVNDI 3839.

SIMON. II. 18. PHILOP. & PHILIP. 6.

ANTIOC. MAG. 10. Imperij Græcorum 97.

OLYMP. CXLI. A. 2. VR. CON. 538.

ANTE CHRISTVM 214.

I. Antiochus Achæum petit, & Sardibus obsidet. *Polyb.*

Antiochus compositis cum Ptolemæo rebus suis, bello per hyemem multa cura præparato, ineunte æstate Taurum superat, & facta cum Attalo societate, Achæum bello est aggressus. Quid autem ab eo factum sit, priusquam se Sardibus incluserit, ibique ad alterum vsque annum obsideretur, non satis constat, propter interruptam Polybij narrationem. Pugna quæpiam vtique præcesserit, in qua superior factus Antiochus Achæum Sardeis compulerit. Ibi autem, vt ait l. 7. Polybius, leues dimicationes & pugnæ, sine vlla intermissione, erumpentibus obsessis, diū noctūque committebantur, militibus vtrimque omnia in alterius partis damnum atque perniciem comminiscentibus; donec sequenti anno oppugnationi, & bello, Lagoræ Cretensis opera, impositus est finis.

II. Ptolemæus Hebræos vexat. *l. 3. Mach.*

Ptolemæus autem, vt ex 3. Machabæorū constat, in Ægyptum reuersus, præter consuetam temulentiam, atq; libidines, famosis libellis Iudæorum gentem vexare cœpit, & ad Ægyptios ritus compellere; qui restitissent, vel occidi iussit, vel omni dignitate ac libertate priuatos, stigmaticos fieri, inusto hederę folio, Liberi patris insigni, qui autem patris institutis desertis, obtemperarent, hos voluit iure Alexādrinæ ciuitatis frui. Itaque multi Regis voluntati cessêrunt, plurimi autem constantes fuerunt, seque à vitę discrimine, & inustione, pecunię largitione redemerunt. Cumque apostatas execrarentur, eosque contumeliis afficerent, & omni consuetudine vitæ, atque vtilitate priuarent, hi querelas ad Regem detulerunt. qui in reliquos etiam Iudæos, qui in regno suo essent, iratus, omnes in vnum locum cogi iussit, vltimis suppliciis afficiendos. Epistolam ipsam, cum eius interpretatione, reperiet studiosus Lector in Annalibus.

num. 3. 4. & seqq.

III. Edicto euocatur Alexandriam.

Edictum hoc ab Ægyptiis, aliisque hostibus Iudæorum, omni cum lætitiæ significatione acceptū est: à Iudæis autē cum luctu & lachrymis, cum gemitibus & lamentis, quibus oppida omnia, & præfecturæ, viæ omnes, domusque personabant. Nimirum tam inhumaniter vbique, ipsique in nauibus tractabantur, vt ipsis quoque inimicis misericordiam commouerent. Alexandriæ in Hippodromo cōstituuntur, vt omnium prætereuntium probris & irrisionibus pascerent. Tum Rex Hermonem elephantorum præfectum aduocat, iubetq; sub insequentem diem, multo thure in merum infuso, potari elephātos numero quingentos, eáque potione efferatos in Iudæos immitti, ab iis proterendos ac discerpendos. Sub vesperam immittūtur ministri, qui Iudæorum manus colligent, vt crepusculo matutino, exitiū ipsis ab elephantis afferatur. Sed paratis omnibus, & Iudæis diuinam misericordiam cum lachrymis implorantibus, tantū Regi

In Hippodromo cōpinguntur ab elephātis conterendi.

soporem Deus immisit, vt ad horam decimam non expergefieret, donec congregatis qui ad conuiuium præmoniti erant, à cubiculario excitatus, ad conuiuium cum eis versus est.

IV. Tertium à cæde diuinitus liberantur.

Inter prandendum rex Iudæorum recordatus, accersit Hermonem, vt, hodierno, inquit, somno illi gratias habeant. Cæterum in sequentem diem eodem modo præparari iussit elephantos in miserorum Iudæorum perniciem; cui præsens ipsemet adesse cupiebat, & clamoribus, detruncationibus, cædibusque inimicorũ suorum exsaturare crudelitatem suam. Adest secundus dies, adsunt elephanti, exercitus, & turbæ innumeræ populorum, qui ad sæuum spectaculum confluxerant. Rex euigilat, amicos admittit, adest Hermon; qui regem monet parata esse omnia ad explēdam eius voluntatem. At Rex diuinitus in obliuionem præteritorum adductus, interrogabat quodnam id esset negotium, quod tanta cum festinatione ageretur. Cumque Hermon cum amicis regi rem suggessissent, iratus rex Iudæos laudat, atque eorum inimicos in eorum locum substituendos, ipsumque Hermonem cum sociis vehementer obiurgat; quibus ad sua cum pudore metuque dilapsis, Iudæi hanc secundam Dei clementiam, cum gratiarum actione prosecuti sunt.

V. Vltima Iudæorum liberatio angelorum interuentu.

Nec ita multo post rex ad se ingeniumque suum reuersus instaurato conuiuio, tertio iubet parari elephantos, multo quam prius in Iudæos ferocior. Adit spectaculum, prodeunt elephanti, procedunt armati exercitus, clamorque horrisonus belluarum Iudæos de imminenti exitio monet. Illi ad lachrymas precesque confugiunt, semel iterumque expertam Dei misericordiam implorantes, cum visi sunt duo terribiles angeli de cœlo descendere, omnibus, præterquam Iudæis, manifesti, qui Ægyptios ita perturbarunt, vt quasi constricti vinculis immobiles fierent. Rex quoque totus inhorruit, atque animo commutatus feritatem deponit. Quin & belluæ in sequentes exercitus conuersæ, eos pedibus proterebant. Tum Rex Iudæos laudatos, vinculis solui iubet, Deumque ipsorum protectorem agnoscit: deinde diebus septem eos conuiuio excipi iubet, quibus expletis,

Occidunt apostatas, & redeunt ad suos.

accipiunt potestatem interficiendi apostatas, quorum supra trecentos occiderunt. Denique Ptolemaidem appulsi, rege omnes viæ sumptus suggerente, ibidem conuiuia instaurarunt, & in suam quisque domum cum gaudio incolumes reuerterunt. Nos autem ab Ægypto digressi, repetamus Italiam, mox etiam Hispaniam adituri.

VI. Annibal varia loca occupat.

Huius anni initio Casilinum oppidum ab Annibale fame expugnatum est, nequicquam opem ferētibus Romanis, vt author est Liuius, eique deditione, & corporum redemptione traditum est. Aliis quoque locis in Italia, Sicilia, Sardinia, cum opem Romanorũ hac rerum necessitate implorarent populi, sibi consulere iussi sunt, id est, cum hoste quam minimo damno depacisci. Interea qui Romam ad comitia acciti fuerant, iis adfuere; ea Dictator habuit, quibus creati sunt L. Posthumius III. absens, Galliam enim prouinciam obtinebat, & T. Sempronius Gracchus, nuper Magister equitum.

Noui Consules

Qui cum inito magistratu Senatum de nouo delectu consuleret, clades L. Posthumij Consulis designati nunciata est, quem Boij in Litana syluа, in insidias nec opinantem illapsum cum 25. armatorum millibus oppresserāt: quam cladem Romani ingenti publicóque luctu, clausis per multos dies tabernis, prosecuti sunt, eique Q. Fabius Maximus suffectus est: quoniam M. Marcellus vitio creatus iudicatus est, quod eo magistratum ineunte, tonitru fuisset auditum.

VII. Scipionũ de Asdrubale victoria.

Hoc eodem anno P. & Cn. Cornelij Scipiones, præclarè in Hispania contra Asdrubalem rem gesserunt. Qui cum iuberetur exercitum in Italiam traducere, idque Scipiones modis omnibus prohibere conarentur, nihil dubitantes eum diem, quo se Annibali Asdrubal adiunxisset, imperij Romani vltimum fore, Iberam vrbem opulentissimam validè obsident, & Asdrubalem ex itinere extrahunt, moxque cum eo velut ex composito prælio decernunt. Romani sic erant in pugnam excitati, vt ea se pugna crederent vltimam patriæ cladem auertere; itaque obstinauerant aut vincere aut mori. Minus pertinaces habebat acies altera. Nam maxima pars Hispani erant, qui vinci in Hispania, quam victores in Italiam trahi malebant. Itaque victi sunt, capta castra, direptáque & quæ adhuc oppida dubia erant, Romanis adiuncta. Asdrubali vero non modo traducendi in Italiam exercitus, sed ne manendi quidem in Hispania satis tuto spes relicta est. Quæ postquam literis Scipionum Romæ vulgata sunt, non tam victoria, quam prohibito Asdrubalis in Italiam transitu lætabantur. Pœni autem ea clade cognita, subsidia quæ Annibali destinauerant, in Hispaniam Magone duce mittunt.

VIII. Philippi cum Annibale fœdus.

Hoc ipso anno, teste Liuio, posteaquam tertia iam pugna, tertiáque victoria fauerat Pœnis, Philippus Macedonum Rex, qui Italiam spe deuorauerat, Demetrio Phario impulsore, & iuuenili ætate suadente, vigesimum enim agebat annum, legatos ad Annibalem in Capuam mittit, qui cum in Romana præsidia incidissent ementita legatione, periculo exempti ad Annibalem peruenerunt, certisque legibus fœdus cum eo inierũt. Sed iisdem in reditu deprehensis, Romamque missis res patefacta est. At Patres, qui vix se bello Punico ferendo pares esse sentiebant, ad noui belli Macedonici emergentis curam, anxiè descendebant: ei tamen non succubuerunt, sed extemplo dederunt operam, vt bello vltro Macedonibus inferendo ab Italia illud auerterent. Ergo captiuis partim in vincula coniectis, partim sub hasta venditis.

Eius legati capti.

Quinto Fuluio, qui littoribus Calabriæ cum classe præerat, & Marco Valerio prætori præceperunt, vt primo quoque tempore in Macedoniam cum classe transmitterent, & Philippum in regno continerent. Cæterum dum capti legati Romam mitterentur, nauis vna elapsa fuerat, quæ ad Philippum peruenit, qui ex ea didicit Legatos à Romanis cum literis interceptos. Et ignarus quid confectum esset, legationem aliam mittit cum iisdem mandatis, quæ felici cursu iter emensa, & re confecta remensa est æstate iam circumacta, nihil vt hoc anno rex in Romanos moliri posset.

IX. Romani in Italia contra Pœnos feliciter rẽ gerunt.

Interea in Italia feliciter à Romanis contra Pœnum, & qui ab eo stabant, dimicatum est. Nam Sempronius Consul Cāpanos, qui fraude

Cumas opprimere cogitabant, quod nollent ad Annibalem deficere, inuasit improuisos, & duo millia ipsorum cum duce Campano concidit, & Annibalem vltionem patantem elusit, obsidentem repulit, & noua clade affecit ad mille & quadringentos Pœnorum occisis, & vndequadraginta viuis captis. Iisdem diebus Hanno in Lucanis cum Sempronio Longo malè pugnauit, & duobus militum millibus amissis, & supra 40. militaribus signis, Lucania pulsus, in Brutios compulsus est. In Sardinia quoque, quæ defecerat ad Pœnos, à Prætore T. Manlio res benè gesta est, Sardiniáque tota perdomita. Prætor item Otacilius contra Asdrubalem in mari pugnauit, eique septem naues cum viris eripuit.

Præsertim Marcellus Nolæ.

Præclarè denique à Marcello in propugnanda Nola, in Samnitibus & Hirpinis, qui Romanos deseruerant, crebra excursione vexandis, & obsidione Annibalica fortiter prudenterque toleranda, res gesta est, non eruptionibus solum, sed collatis etiam signis; adeo vt pugna vna plus mille hostium cæsa fuerint, mille & sexcenti capti, & signa militaria vndeuiginti; multa cum gratulatione plebis, quæ fuerat in Pœnum ante propensior. Accessit postremo die inde tertio defectio 1272. equitum tam Numidarum quam Hispanorum, quorum deinceps forti ac fideli opera Marcellus est vsus. Annibale in Apuliam ad hyberna profecto, Q. Fabius agrum Campanum populatus, ad Capuam castra posuit.

X. Feliciter quoque in Hispania Scipiones. *Liuius l. 3.*

In Hispania res etiam felicius gesta est à Scipionibus. Commeatu enim ex vrbe accepto, Illiturgum oppidum nobile, quod tribus hostium castris Asdrubalis, Magonis, & Amilcaris oppugnabatur, per magnas eorum strages cum frumento penetrarunt; tum ciues benè animatos ad maiora castra, quibus præerat Asdrubal, oppugnanda ducunt, quo reliqui etiam exercitus conuenerant, quasi de summa rei agendum foret. Hostis ad 60. millia pugnatorum numerauit, Romanus ferè sexdecim. Quibus nihilominus ita fauit victoria, vt plures cæsi fuerint, quam ipsi Romani essent, ad tria millia capti, signa militaria vndesexaginta, præter equos & Elephantos; ternis denique castris eo die Scipiones potiti sunt. Illiturgo obsidione liberato, ad Incibile quoque oppidum feliciter à Scipionibus iterum pugnatum est; eamque victoriam omnium prope populorum defectio ad Romanos secuta est. Hæc ad hyemem vsque in Hispania contigerunt.

ANNVS MVNDI 3840.

SIMON, II. 19. PHILOP. & PHILIP. 7.

ANTIOC. MAG. 11. Imperij Græcorum 98.

OLYMP. CXLI. A. 3. VR. CON. 539.

ANTE CHRISTVM 213.

I. Res ab Antiocho in Achæū gesta. *Polyb. l. 7. & 8.*

Antiochi magni res admodum secundæ hoc anno in Asia fuerunt. Nam captis per insignem audaciam Sardibus, & per insigniorem proditionem Achæo, quidquid ipsi parebat, facila in legitimi principis potestatem redactum est. Et Antiochus quidem tota hac expeditione maximè cogitabat Achæum, quem vt in suam redigeret potestate Ægyptio bello parum se honorificè expedierat, moxque cum Attalo societatem inierat.

Sardeis captæ.

At ille Sardeis, inque eius arcem munitissimam se receperat; vbi alterum iam annum Antiochi conatus omnes eludebat. Hoc ergo anno Lagoras Cretensis explorat vrbis capiendæ locum præruptum atque inuium atque ideo incustoditū per quem statuit cum 30. sociis audacissimis noctu in vrbem inuadere. Quod dum illi exequuntur, Antiochus, vt obsessos ab ea cogitatione auerteret, ad portam dictam Persidem copias admouet, quasi ea in vrbem penetraturus. Eò Aribazus vrbis præfectus copias, ad hostem repellendum, mittit. Interea Lagoras cum sociis superatis rupibus, ad portam subiectam perueniunt, qua perfracta, duo millia in id destinata theatri summam coronam occupant, moxque alijs portis occupatis, totus regis exercitus irrumpit, oppidanis cum Aribazo se in arcem, post leue certamen, recipientibus.

II. Apparatus ad Achæū capiendū

Supererat Achæus in arce, quem votis omnibus iampridem comprehendere cupiebat Antiochus: quod hostium suorum opera, ac proditione consecutus est. Bolis quidem Cretensis Alexandriæ in aula versabatur, vir audacia & calliditate singulari. Eum Sosibius, qui Achæū intimè diligebat, & in Ægypto poterat omnia, conuenit, oratque, vt ad eripiendum ex arce Achæum comminiscatur aliquid; nihil ipso hoc tempore Ptolemæo gratius, nihil sibi fructuosius efficere posse. Bolis vbi multa versasset animo, negotium in se recipit, vt qui amicum haberet ac cognatum Cambylum præfectum Cretensium, qui in exercitu Ant. Magni, ad ipsam arcem custodias agebant. Sosibius illi decem talenta interim numerat, & ingēti spe plenum cum literis commēdatitiis dimittit ad Nicomachum Rhodium, & Melancomā Ephesium intimos Achæi amicos, quorum opera Bolis ad perdendum Achæum improbissimè abusus est.

III. Bolidis in eam rem artes.

Rhodum venit atque Ephesum, suum ac Sosibij consilium aperit, redditis commendatitiis ad eos literis: qui vicissim omnem operam ad Achæi salutē promiserūt. Tum vnum è famulis suis Arianum mittit ad Cābylum, vt locus ab eo & tempus designetur, quo tuto conuenire possint. Statuitur locus in quo noctu conuenerūt, & exposito rei statu in eam sententiam conuenerūt, vt pecuniam à Sosibio acceptam inter se diuiderent, rem Antiocho aperirent, amicorum literis in arcem penetrarēt, & Achæo fidem facerent, vt se ipsis crederet, eductum ex arce non in libertatem assererent, sed comprehensum Antiocho excruciandum traderent. Cambylus Antiocho rem aperit, Bolis autem literas à Nicomacho & Melancoma, qui rem syncerè agi arbitrabantur, ad Achæum exprimit, quibus hortantur vt Bolidi & Cambylo fidem habere ne dubitet. Eas Bolis mittit per Arianum ad Achæum in arcem, in quam Cambyli opera admittitur, & Achæo fidem facit, qui denique se Bolidi & Ariano permittere statuit.

IV. Achæum ex arce educit.

Illi, priusquam illucesceret, admittuntur in arcem, Bolidem Achæus singulari comitate accepit, moxque variis interrogationibus explorat hominis fidē; quē cum cerneret vultu verbisq; constantem, abeundi propositum apud se con-

firmat, sed pro sua prudentia, statuit ipsi quoque Bolidi ignotus abire. Ideóque negauit Bolidi se cum eo nunc exire posse, verum tres quatuorve ea numero amicorum cum ipso missurum, qui cum Melancoma colloquerentur, moxque paratum se fore ad exeundum. Vbi noa aduenit, præmissis Ariano & Bolide ad portam qua exituri etant, ibi operiri eos iussit, qui cum ipsis erant abituri. Mox salutata ac benè animata vxore, quatuor assumit socios, quibus mediocrem amictum dedit; ipse plebeium indutus est. Ergo viæ se dant, præit Arianus propter viæ notitiã, sequitur Achæus, pone subit Bolis cum reliquis, & quidem maxime anxius, vt qui omnino nesciret an adesset Achæus, impedientibus tenebris. Id tamen agnouit vbi animaduertit reliquos in locis difficilibus ei officiosè adesse.

V. Comprehenditur, & traditur Antiocho traiicitur.

Vt ergo ventum est ad locum insidiis obsessum à Cambylo, Bolis sibilo dat signum. Illico exurgunt qui erant in insidiis, aliique alios comprehendunt. Bolis Achæum cum vestibus suis corripit, statimque à militibus vinculis cõstringitur, & ad Aotiochum cum suis è vestigio adducitur. Is enim rei exitum cum duobus tribus se Satellitibus sollicitus expectabat: subitoque ingressus Cambylus vinctum Achæum humi abiectum, cum omnium admiratione destituit. Vbi illuxit, ex procerum sententia placuit, vt miser extremis primum membris mutilaretur, tum amputato capite, atque vtri asinino insuto, truncus in crucem tolleretur.

Supplicio afficitur, & arx Antiocho.

Quo facto tantus castra motus innasit, vt Laodice mariti casum è tumultu coniiceret. Ad quam mox Caduceator aduenit totius rei nuncius, simul iubens vt arcem traderet: qua de re cum Ariobazus & Laodice dissentirent, dum sibi inuicem diffidunt, celeriter vtraque factio, se & arcem fidei Regis permisit. Sicque Deus Achæum proditione perire permisit, qui prodita per ambitionem fide ætate sui regis abusus, bonam regni partem hosti sublatam sibi vsurpasset.

VI. Philopatoris vitæ ratio.

Interea in Ægypto *Philopator*, vt scribit Iustinus l. 30. *contentus recuperatione vrbium, quas amiserat, factâque pace, auidè materiam quietis arripuit, resolutusque in luxuriam, occisa Eurydice vxore eademque sorore*, eam author l. 3. Machab. Arsinoëm vocat, si tamen eadem fuit. Causam mortis suspicari possumus zelotypiam concubinarum: sequitur enim, *Agathocleæ meretricis illecebris capitur: atque ita omni magnitudinis nominis & maiestatis oblitus, noctes in stupris, dies in conuiuiis insumit*, &c.

VII. Mors Hieronis, & motus in Sicilia.

In Sicilia hoc ipso tempore mortuus est Hiero rex Syracusanus: vnde contigit res in ea insula valde perturbari. Cum enim Hieronymo nepoti, qui decimum quintum agebat annũ, regnum reliquisset, eumque, generosque suos, quos ei gubernatores relinquebat, hortatus esset, vt amicitiam Romanorum, quam ipse 50. ipsos annos coluerat, conseruarent, ipsi contra Anniball adhærere maluerunt, eáque lege fœdus inierunt, vt cum Romanos Sicilia expulissent, insula ad Himeram fluuium diuisa, foret Syracusani & Punici imperij. Mox autem assentatorum monitis acquiescẽs Hieronymus alteram legationem Carthaginem misit, qua æquom censebat omnem sibi cedi Siciliam; Imperium Italiæ Carthaginensium fore. Sed hæc vota in ventos celeriter abiere. Cum enim in Leontinos profectus esset, ad tentandas vrbes, quæ Romanis præsidiis tenebantur, ad viæ angustiàs à coniuratis interfectus est, qui mox liberas proclamauere Syracusas.

VIII. Noui Coss. & belli apparatus.

Romæ autem arbitrio Q. Fabij Consules facti sunt clarissimi imperatores, qui contra Annibalem in acie stare possent, Fabius ipse & Marcellus, qui omnium in se animos expectatione conuerteruot; multis enim annis tale par Consulum non fuerat. Iis ad bellum proficiscentibus, omnibus, qui cum exercitu variis in locis erant, prorogatum est imperium, duodeviginti legionibus bellum geri placuit. Hic apparatus Campanos exterruit, & ad accersendum Annibalem excitauit. Quém secutus Fabius, Sempronium Gracchum iubet occupare Beneuentum; quo ipso tempore Hanno ex Brutiis cum magna equitum & peditum manu eodem venit; vbi & acerrimè pro Romanis pugnatum est à Volonibus, conditione seruis, in præmium victoriæ libertate promissa, & ingens obtenta victoria. Quæ dum ad Beneuentum geruntur, Annibal agrum Neapolitanum depopulatus, ad Nolam castra mouet, vbi à Marcello malè acceptus est; & nisi per Neronis imprudentiam stetisset, accepta ad Cannas reddebatur hosti clades.

Vide Annales n. 26.

IX. Annibal ambit Tarentum.

Desperata Nola Tarentum venit. Annibal magna spe, magnóque desiderio. Nam quinque iuuenes, de quibus ipse dudum benè meritus fuerat, quasi totius iuuentutis legati, eum inuitarunt, spondentes fore, vt si eius signa eminus conspecta forent, Tarentum deditionem faceret. Ingens autem cupido tenebat Annibalem Tarenti potiundi, vrbis in primis potentis, & opportunè in Macedoniam versæ, Regemque Philippum hanc portum, si in Italiam transiret, cum Brundusium Romani haberent petiturum. Sed tardius ad eos venit Annibal. Nam T. Valerius eò maturius Propraetore missus, vrbem in officio tenuit, & hostis re Infecta reuersus est, & Salapiam ad hyberna destinans, eò studiosè conuehit commeatum, & prædas equorum præsertim per Apuliam collectas.

X. Casilinum à Coss obsidetur, & capitur.

Interea Consul vterque Casilinum venit, quod valido Campanorum & Pœnorum præsidio tenebatur, cumque res minus benè succederet, Fabius curas aliò vertendas censebat, At Marcellus constantiam metu aduersæ famæ, collegæ persuasit. Cumque machinæ omnis generis admouerentur vrbi, Fabium Campani orabant, vt abire tutò Capuam liceret, aggressi ad 50; Sed Marcellus portá qua egrediebantur occupauit; deinde irruptione facta, vrbe potitus est. Captiui Annibalici, Campanique Romam missi, carceribus mancipati sunt. Marcellus Romam rediit, vbi aduersa valetudine tentatus est. Fabius in Samnio multa oppida vi cepit, recepitque per fugas 370: quos cum Romam misisset, virgis in comitio cæsi omnes, ac de saxo deiecti. Quæ dum in Italia geruntur, pleraque feliciter à Romanis in Sicilia, Hispania, & Illyrio contra Philippum Macedonem gesta sunt.

Perfugarum supplicium.

XI.

Occiso in Sicilia Hieronymo, Demarata filia Hieronis vxor Andronodori, maritum sti.

Andronodorus tyrannidem affectat in Sicilia.

mulabat ad vsurpandam tyrannidem; cui cum is acquieuisset, acciuit in concilij societatem Themistium, cui Gelonis filia Harmonia nupserat. At re ad Prætores clam delata, in curiam euocati, occisi sunt ambo, & mox cum ipsis eorum vxores. In eorum locum legati Annibalis Hippocrates & Epicides Prætores effecti sunt Syracusis, à quibus turbata sunt omnia, quæ de pace, & renouata cum Romanis societate agi cœperant. Cum enim nouam Carthagine classem in Siciliam appulisse intellectum est, illi deposito timore Romanos criminantur, & in odium vocant. Sed mox sapienti Apollonidis oratione persuasi, Syracusani legatos ad Marcellum Consulem mittunt, pacis confirmandæ causa. Marcellus pacem confici posse negat, nisi Hippocrates & Epicides tota Sicilia ablegentur, vt qui recentibus iniuriis Romanos affecerant. At Leontini, quos illi à Romano fœdere intersecta statione abduxerát, ferociter respondentes Romana in se arma concitarunt.

Legati Annibalis ibi omnia turbant.

XII. Leontini deficiunt, & capiti puniuntur.

Marcellus in eos mouet, Appio quoque accito, qui ad Murgantiam cum classe aderat, vt ex altera parte vrbem aggrederetur. Tanto ardore militum vsus est, vt primo impetu vrbem expugnarent: ad duo millia transfugarum verberati, ac securi percussi. At turbarum duces cum ex arce profugissent, occurrerunt exercitui Syracusano, qui Romanis auxilio veniebat, eique referunt Romanos vrbem cædibus repleuisse, nec quemquam superesse puberem. Ea re temerè credita, cum Hippocrates insuper fictis literis mercenarios cōcitasset, quasi morti destinati essent, aliisque mendaciis non milites solum, sed plerosque etiam optimates à Romanis auertisset. Syracusæ in pristinam seruitutem recidere. Romani semel iterumque Syracusas mittunt, ad hosce tumultus pacificè componendos, qui vix tuto elapsi sunt. Inde terra marique cœptæ obsideri Syracusæ, sed Romanorum conatus variis artibus machinisque ludificabatur Archimedes, adeo vt speculis vstoriis in remotas naues flammas iniiceret, itaque in tertium annum obsidio protracta est.

Et Syracusani decepti calumniis, qui obsideri cœpti.

Archimedes.

XIII. Res gesta contra Philippum in Illyrio, eiusque fuga.

Eadem æstate cum Macedone quoque res gesta est. M. Valerius Prætor Brundusinæ classi præerat. Ad eum legati ex Orico Epiri vrbe maritima venerunt opem implorantes quod eorum vrbem Philippus occupasset. Eò Prætor cum classe traiecit, & pulso Philippi præsidio vrbem recepit. Eò legati ex Apollonia venerunt, nunciantes obsideri se, quòd à Romanis deficere nollent. Prætor mille milites duce Næuio Crispo Apolloniam misit, qui nocte vrbem, nemine hostium sentiente, ingressus est. Postridie agnitis vrbanis copiis, & oppugnantium negligentia, eruptionem in proximam noctem parat; quæ ei tam feliciter cessit, vt castra occuparet, & hostem pro arbitrio cæderet; & Rex ipse somno excitatos, seminudus ad flumen nauesque perfugeret. Crispus paulominus tribus hostium millibus, aut cepit, aut occidit, castra diripuit, machinas vrbi capiendæ, ad eam defendendam in vrbem transtulit. Quæ cum Orici Valerius accepisset, classem protinus duxit ad fluminis ostium, ne Rex nauibus effugeret. Itaque Philippus incensis nauibus cladium plenus ac pudoris, terra Macedoniam petiit, Prætor cum classe Orici hybernauit.

XIV. Et in Hispania contra Pœnos Vide Anna. n. 44. 45. 46.

In Hispania vario euentu à Pœnis Romanisque certatum est, ad Castrum altum, ad montem victoriæ, ad Illiturgum, ad Mundam, ad Auringem. Denique Saguntum oppidum, pulso Punico præsidio, receptum est, ciuibusque, quo belli vis reliquerat, restitutum: anno sexto ex quo in potestatem hostium venerat, quamuis in Liuio legatur octauus.

ANNVS MVNDI 3841.

SIMON. II. 20. PHILOP. & PHILIP. 8.

ANT. MA. 12. Imperij Græc. 99.

OLYMP. CXLI. A. 4. VR. C. 540.

ANTE CHRISTVM 212.

I. Res Philippii. *In eius vita Polyb. l. 8.*

ALtum est hoc anno, & aliquot sequentibus de Antiocho Magno; & Philopatore silentiū, donec hic per immanem nequitiæ turpitudinem extinctus est. Hebraicæ quoq; res vsque ad mortem Simonis in obscuro sepultæ iacent. De Philippo Plutarchus ait eum, cum turpissimè bello Romano victus esset, vt proximè dictum est, ex miti Rege, & modesto adolescente, in virum lasciuum, ac detestabilem degenerasse tyrannum. In Peloponneso contra Messenios bellum gessisse, & Aratum, qui Achæorum prætura decies & septies cum laude functus fuerat, veneno sustulisse. Interea Valerius Læuinus in eum erat intentus, ne quo modo Pœnis contra Romanos adesset. Itaque per secreta colloquia Ætolos, qui hoc tempore potentes erant, quosque Philippus recenti fœdere occuparat, tentare cœpit, vt scribit Liuius, idque sequenti quoque anno factitatum est, minime irrito conatu.

Arati mors.

II. Consularis authoritas

Romæ Sempronius Consul in Lucanos, in Apuliam Fabius profectus, cui Fabius cunctator pater legatus venit, probauitque Consularem aduersus parētem authoritatem, cum equo desiliens ad lictoris imperium, *Experiri*, inquit *volui, fili, satin scires Consulem te esse.* In ea castra Altinius Arpinas venit, qui oppidi proditionem pollicebatur, qui pridem ad Pœnos à Romanis transfugerat. Vt cognitum est in oppido abesse Altinium, monitus Annibal, coniugem eius ac liberos in castra accitos, viuos combussit, eos videlicet, meditatæ defectionis conscios arbitrabatur. Fabius Arpos noctis ac pluuiæ fauore occupauit, & Arpinates prudenti admonitione eò deduxit, vt conuersis armis, ipsi quoque Pœnos inuaderent. Hispani quoque fere mille secuti sunt Arpinates, ea conditione, vt sine fraude Punicum præsidium emitteretur. Itaque factum: deincepsque Hispani hi dedititii fortem fidelemque operam Romanæ Reipub. nauarunt. Romæ fœdum incendium per duas noctes, & vnum diem tenuit, lateque vagatus ignis, sacra multa profanaque consumpsit; quæ clades addita publicis malis, causa esse potuit Oppio Tribuno plebis legis ferendæ de sumptu mulierum, quæ Oppia dicta est,

Arpinates ad Romanos deficiunt, dimisso præsidio.

Romæ incendium, & lex Oppia.

Liuius, l. 24.

quaoi constat hoc anno latam.

III. Syphax Numida se iungit Romanis.

Hoc anno P. & Co. Scipiones, cum io Hispaniares prosperè gererent, etiam in Africam spem extenderuot. Cum enim Syphax Rex Numidarum subito Carthagineoúbus hostis factus esset, Scipiones tres ad eos legatos miserunt, de amicitia & societate iungenda, & Numidis è Pœoorum castris ad Romana castra traducendis. Cumque ab vno legatorum pedestris militiæ disciplinā didicissent, tantum profecerunt, vt Carthagineoses, collatis ex æquo signis, superarent. At Pœni Gelam ea altera Numidiæ parte regnantem adeuot, docentque Syphacem sese Romanis in perniciem populorum Africæ coniunxisse, ideoq; opprimendum, priusquam Romanorum copiis iuuari posset. Rex filium suum Masanissam magnæ spei adolescentem cōtra eum misit, qui iunctis Carthagineosium legiunibus, Syphacem simul iterumque magna clade affecit, dum Marcellus in Syracusarum obsidione perseuerat. Annibal autem in ambienda Tarenti proditiooe, magnam anni partem frustra consumpsit.

A Masanissa vincitur.

ANNVS MVNDI 3842.

SIMON. II. Ducis & Pont. 21.

PHILOPATORIS, & PHILIPPI 9.

ANTIOC. MAG. 13. Imperij Græcorum 100.

OLYMP. CXLII. An. 1. VR. CO. 541.

ANTE CHRISTVM 211.

I. Res anni huius.

IN historiæ Græcæ Iudaicæqoe silentio, hoc regni Græcorum anno seculari, & primo Olympiadis CXLII. Romana historia copiolam rerum gestarum syluam suppeditat; quaruio hæc primaria, & summa suot capita, Tareotinorum defectio io magna Græcia, Capuæ in Campania obsidio, Syracusarum in Sicilia expugnatio; clades multiplices Romanorum in Hispania, cum vtriusque Imperatoris cæde, quibus alia minutiora coniunguntur, quę Liuius toto 25. libro fusè persequitur, & octauo Polybius. Cum ergo Tarentinorum defectio iamdiu & in spe Annibali, & in suspicione Romanis esset, causa illius maturandæ fuga obsidum Tarentinorum fuit, qui mox ex fuga retracti, & virgis in comitio cæsi de saxo deiecti sunt. Ea pœna Tareotinos ad defectionem ad Annibalem concitauit. Id negotium in primis Nico & Philomenes, per speciem venationis, cum Annibale tractarunt, moxque planè confecerunt.

Vide an. 3840. n. 9. Causa defectionis Tarenti.

II. Ab Annibale per proditionem occupatur.

Portis enim duabus eorum opera patefactis, cæsisque custodibus, Annibal cum peditum agmine ingreditur, forum occupat, suos per vrbem dispertit, Romanos occurrentes cædi mandat, parci Tarentinis, quos & quiescere iubet, & bono esse aoimo, sibi libertatem noo perniciem adesse. Præfectus tumultu excitatus semisomnis in portum, indéque assumpta scapha cum paucis in arcem confugit. Vbi illuxit vrbem ab Aooibale captam esse cognitum est, ootatæ, ex mandato Annibalis, Tareotinorum ædes, vt cæteræ diriperentur. Inde arx oppugnari cœpta, erumpentes malè à Pœnis accipiuntur; quibus vicissim Romani cladem repouunt, subsidio à Metapontinis accepto. Reliqua erat spes Annibali, arcis fame ad deditionem compellendæ. Sed cum arx in peninsula posita faucibus portus imminerct, ad quem cōmeatus mari inferreotur, propius erat vt obsideotes quam obsessi fame premerentur. Itaque statuit naues è portu abstractas, per mediam vrbem, in medium mare ante fauces portus transferre, idque cum omnium admiratione perfectum est. Neque tamen arcis deditionem extorsit; quin ipsam quoque vrbem post triennium amisit.

Romanorū cædes ac direptio.

Arx perstat in fide.

Interea vterque Consul erat in Samnio, & Capuam obsessuri videbantur. Iamque famem ante obsidionem Campani metuebant, quippe Romanorum exercitus eos sementem facere prohibuerant. Itaque per legatos frumentum ab Aooibale flagitant, qui opera Hannonis magnam eis frumenti vim ex Brutiis procurat; sed Capuanorum socordia factum est, vt pauca tantum plaustra reciperent. Nam occasione amissa, superuenientibus Coss. Hannonis castra cum cæde multorum expugoantur, multa hostium millia cum frumentatoribus Campanis, totoque frumenti apparatu capiuntur, quod in arcem Tarentinam & Metapontum deuehi curant, Consul Beneuentum redit, quo moa alter Consulum venit. Ab iis præda, quam Hanno ex sociorum agris corraserat, partim vendita, partim diuisa est. Hanno furtim in Brutios rediit, malè à Romanis per culpam Capuanorum acceptus.

Capuani obsidionē timent, nec prudenter frumentationi prouident.

IV. Aliquot damna Romanorum.

At vicissim Romani non leuia damna passi sunt hoc tempore. Nam Capuani, qui sibi à Romanis malè metuebant, duo millia equitum ab Annibale acceperunt, qui agros ipsorum populatione prohiberent, Metapontini frumento à Romanis accepto, se Pœnis dediderunt, sicut & Thurij, & alij in eadem ora, non tam odio Præfectorum, quam dolore obsidum crudeliter interfectorum. Sempronius Gracchus proconsul, spe conciliaodi sibi Lucanos, in Punicas deductus Insidias, fortiter pugnans occubuit, mortui corpus ab Annibale dicitur honoratum. At Volonum exercitus, qui eo viuo summa fide stipēdia fecerat, velut exauctoratus morte ducis, à signis abscessit, quos postmodum Senatus conquiri, & ad signa reuocari iussit. Coss. io agrum Campanum prædas agebant, cum Magonis & oppidanorum eruptione, supra mille & quingentos suorum amisere. Annibal autem vicissim in agrum Beneuentanum veniens, Romanis fecit pugnandi potestatem. Pugnatum est, & acies Romana equitum incursu grauiter laborare cœpit; cum procul visus Sempronianus exercitus, cui Cornelius Quæstor præerat, vtrique parti parem metum attulit, ne ooui hostes aduentarent. Itaque velut ex composito, vtrimque signum receptui datum est.

Supra n. 1.

Gracchi morte Volones militiam deserunt.

V. Geminæ clades ab Annibale, in Lucania & Apulia.

Paulo post Annibal geminam intulit Romanis cladem; alteram in Lucanis contra M. Centenium, quem secum congredi ausum acie vicit, atque interfecit, cum septem millibus, tam ciuium, quam sociorum, via mille

fuga

fuga elapsis. Alteram in Apulia contra Cn. Fuluium Prætorem, qui milites suos prospero nescio quo euentu elatos, vix imperio continebat, qui tamen ne primum quidem hostis impetum sustinuere. Nam Dux vbi aciem inclinatam, ac suos trepidantes vidit, cum ducentis fermè equitibus effugit. Cætera acies a fronte pulsa, ab alis circumuenta, eousque cæsa est, vt ex duodeuiginti hominum millibus, duo millia haud amplius euaserint. Quæ clades alia super aliam Romam allatæ, ingentem luctum ac pauorem ciuitati attulerunt: eos tamen res à Consulibus bene gestæ consolabantur.

VI. Obsidio Capuæ.

Vbi enim Consules Annibalem Capua, ad Lucanos Apulosque auerterunt, Capuæ obsidionem summa cura aggrediuntur, frumentum ad maritima castella conuehunt; ad Vulturni ostium præsidium imponunt, vt & mare proximum, & flumen esset in potestate. Tria prætoria ad Capuam excitata sunt, Consulis vtriusque & Claudij Neronis Prætoris, simulque à tribus exercitibus, diuersis locis vallo fossáque vrbs cingi cœpit, & castella modicis interuallis excitari, Capuanis nequicquam ad impediendum excurrentibus, & Annibalem euocantibus, qui Tarentinam arcem interea neque vi occupare potuerat, neque proditione Brundusium. Legatis magnificè respondit Annibal, & antea Consules obsidionem soluisse, & nunc aduentum suum non laturos. Interim literæ à Prætore Vrbano acceptæ, vt potestas fieret Capuanis, vsque ad Idus Martias, Capua cum rebus suis exeundi, post eam diem quique exissent, quique ibi mansissent, hostium loco futuros. Quæ temporis nota monet, vt reliqua ad sequentem differamus annum.

Annibal euocatur.

15. Eiusdem.

VII. Syracusæ expugnantur, & quis expugnationis modus.

Sequitur non minus illustris, quam luctuosa Syracusarum expugnatio, M. Marcelli auspiciis hoc anno perfecta, quæ iam penè desperabatur, mari commeatum suppeditante. Cum autem occasione colloquij de Damasippo quodam Lacedæmonio redimendo, Romani muri altitudinem & ordines lapidum æstimassent, vidissentque multo humiliorem opinione sua murum, & scalis superari posse, Marcellus clam scalas parari iubet, & festo Dianæ die muris, nocte applicari, cum ciues vino madidi, & obruti somno iacerent. Vbi sina tumultu ac strepitu, primi euaserunt in murum, alij atque alij deinceps secuti sunt; à quibus qui in turribus, aut cubilibus reperti sunt, vino fatigati facile perierunt. Inde terrendi hostis causa signum occupatæ vrbis tuba datur, tum ciues, omnia ab hoste teneri existimantes, huc illucque diffugiunt, plerique ne mali quidem sui magnitudinem; partim propter somnum & crapulam, partim propter vrbis amplitudinem ad lucem vsque senserunt, cum Marcellus effracto Hexapylo, copias omnes suas in vrbem induxit, eamque è superiore loco contemplatus, propter imminentem tantæ ciuitatis vastitatem, lachrymas tenere non potuit.

VIII. Marcelli humanitas.

Omnes subinde partes vrbis deditionem fecerunt rogantes Marcellum, vt cædibus atque incendiis parceretur. Is militibus edixit ne quis liberum corpus violaret, cætera prædæ futura, Signoque dato milites discurrerunt ad prædam, neque rapinis ante modus fuit, quam omnia diuturna felicitate cumulata bona egesserе. Bomilcar sub ipsum expugnationis initium Carthaginem profugit, vnde irritum mox retulit auxilium. Memoriæ autem proditum est Archimedem in tanto tumultu quantum vrbs tanta, in diripientium militum discursu ciere poterat, intentum formis, quas in puluere descripserat, ab ignaro milite quis esset, interfectum. Addit Valerius interrogatum quisnam esset, nomen suum, propter nimiam ad figuras illas suas attentionem, edere non potuisse, sed protecto manibus puluere orasse ne lineamenta confunderet; iratumque militem hominem obtruncasse, admodum ægrè ferente Marcello, vt Liuius, & Plutarchus in Marcello, prodiderunt. A quo illud quoque proditum est, Marcellum res in Sicilia ita composuisse, vt deinceps populi, à Romanis clementiæ & humanitatis exempla non desiderarent.

Cædes Archimedis. l. 8. c. 7.

Marcelli humanitas.

IX. Eius pugna contra Annib. Liuius l. 26

Secuta est noua Marcelli pugna contra Duces Annibalis, in qua Romanus ægre victor fuit, ope tamen deficientium Numidarum vicit, eique Syracusas reuerso, imperium in annum sequentem prorogatum est. Quæ dum in Sicilia geruntur, M. Valerius Læuinus, qui Græciæ & Philippo imminebat, non solum Ætolos sibi deuinciro, & à Philippo abducere conatus est, sed vltra progressus, in Asia Attalum Pergami Regem populo Romano socium acquisiuit, idque hoc facilius fuit, quò ille sibi magis ab Antiocho vicino, & recens Achæi victore metuebat. Duos quoque Illyriorum regulos Pleuratum & Sardiletum, populosque duos Lacedæmonios & Eleos, fœdere, quod cum Ætolis anno proximo initum est, voluit comprehendi.

Romanorum cum Attalo & aliis societas.

X. Hispanicæ res.

Restant Hispanicæ res anni huius, quo Scipiones ex hybernis egressi, copias coniunxerunt, vtsi quomodo fieri posset: bellum in Hispania finiretur, ad quod magnum momentum allatura videbantur 30 millia Celtiberorum, illa hyeme ad arma excitata. Tres erant Pœnorum exercitus, Asdrubalis vnus, Magonis alter, tertius filij Amilcaris, qui & ipse Asdrubal dicebatur, Annibalis frater. Sed duo illi coniunctis copiis, quinque ferme dierum itinere à Romanis aberant; propior erat cum exercitu ad vrbem Anitorgim Annibalis frater, quem primum opprimere Scipiones cupiebant. Sed veriti ne hoc deuicto, cæteri fugitantes bellum extraherent, copias tripertito diuisere, sic vt P. duas partes contra priores illos duceret, reliqua Cn. contra Asdrubalem pugnaret. Is paucitate contempta, etiam Celtiberos, quorum auxilio Scipio nitebatur, fidem fallere magna mercede persuasit. Scipio consilij inops, cum nec pugnare posset, nec fratri iamdudum antegresso coniungi, retro vnde venerat abire constituit, neque vsquam hosti pugnæ copiam dare.

XI. P. Scipionis vltima pugna & cædes.

Nec minus interea negotij P. Scipioni creatum est, cui Masanissa, eo tempore Carthaginensium socius, cum lectissimo Numidarum equitatu occurrit, qui dies noctesque illi erat infestus. Res etiam iniquiore loco futuræ erat, vbi se Indibilis Pœnis coniunxisset, qui cum 7

millibus & quingentis Suessetanorum aduentabat. Itaque consilium capit illi occurrendi, & cum eo solo pugnandi, relicto modico in castris cum T. Fonteio præsidio. Cum hoste congressus, superior, vt in tumultuaria pugna, Romanus erat: sed equites Numidæ, quos se fefellisse Scipio arbitrabatur, repentè adfuerunt, & ad pugnantium latera circumfusi, magnum terrorem intulere. Sed tertius insuper hostis superuenit, duces Pœni, in quos vnos se pugnaturum Scipio crediderat. Igitur Romani tot hostibus circumfusi, in cumulum malorum etiam Imperatorem lancea transfixum amittunt: statimque desperatis rebus, fuga vndique fieri cœpta est, in qua tam multi occisi, vt nisi nox interuenisset, nullus fuisset superfuturus.

XII. Item Cn. Scipionis.

At Pœni duces confestim è prælio ad Asdrubalem Amilcaris filium accurrunt, & copias cum eo coniungunt, cum nondum ad Romanos tantæ cladis fama peruenisset; eam tamen Cn. facile suspicabatur. Itaque iniquo marte pugnat vel inuitus, & multitudine oppressus occumbit. Magna pars tamen militum, cum in propinquas refugissent syluas, ad castra T. Fontei perfugerunt. Cæterum cum deletus exercitus, amissæque Hispaniæ viderentur, L. Marcius eques Romanus, collectis ex fuga militibus, & quibusdam ex præsidiis deductis, cum ea manu, quæ erat cum Fonteio, rem Romanam restituit. Improuida enim Pœnorum castra, quasi accensi rabie, vltuci suorum Imperatorum cædem, inuadunt, & ingenti clade afficiunt, fugientes paratis in sylua interiecta insidiis, exceptos conficiunt. Inde ad secunda hostium castra prioris cladis ignara noctu perueniunt, quæ planè incustodita reperiunt; itaque ferro flammáque sæuiunt, si quis ad altera castra fugam arripiebat, in easdem incidebat insidias. Itaque nocte & die Pœni geminis cauti sunt castris, dum hoste contempto, securi negligentesque degunt. Sicque aliquandiu res in Hispania quietæ fuere, post tantas clades vtrimque acceptas.

L. Marcius victores delet.

ANNVS MVNDI 3843.

SIMON. II. Ducis & Pont. 22.

PHILOPATORIS, & PHILIPPI 10.

ANTIOC. MAG. 14. Imperij Græcorum 101.

OLYMP. CXLII. A. 2. VRB. CO. 542.

ANTE CHRISTVM 210.

I. Obsidio Capuæ.

AMpla quoque est huius anni rerũ Romanarum seges, in magno reliquarum silentio. In primis autem vis omnis belli versa erat in Capuam, quæ fame potius quam telis vrgebatur. Elapsus est medios inter hostes Numida nuncius, ad perurgendum Annibalis aduentum. Is licet arcem Tarentinam valde affectabat: ratus tamen pluris esse Capuam sibi nõ perire, ad eam, si posset, obsidione liberandam copias celeriter traduxit. Ergo Romanorum castra totis viribus aggreditur, eo ipso tẽpore, quo Cãpani ex Vrbe erumperent, vnáque Punicum præsidium, cui Bostar & Hanno præerant. Verum Campanos Appius Claudius facile vallo arcebat, Fuluius ab Annibale premebatur. Et iam sexta legio loco cesserat, eaque pulsa cohors Hispanorum cum tribus elephantis ad vallum vsque peruasit, & periculum erat ne vel in castra irrumperet, vel eam legionem, à reliquo diuulsam exercitu profligaret. Verum eximia virtus Q. Nauij Centurionis, periculum depulit, edita ingenti hostium & elephantorum strage, quorum corporibus fossa oppleta, quod reliquum erat cohortis euasit.

Annibalis auxilium irritum.

II. Annibal Capua deserta Romam cogitat.

Annibal strage suorum animaduersa, receptui cani iussit; Flaccus quoque ardorem militis insequentis cohibuit, præsertim Appio proconsule vulnerato; satis hac pugna demonstratum ratus, quam parum ab Annibale Campanis auxilij afferri posset. Qui cum nec Romanos ad pugnam posset elicere, nec ad Capuam per eorum castra perrumpere, veritus ne suos commeatus noui Coss. intercluderent, præsertim cum antea proconsules latè totis agris vastitatem intulissent, animo versabat quam se in partem deserta Capua conuerteret. Subijt animum cogitatio, Romam ipsam belli caput, nec opinato pauore perculsam occupari posse. In eo discrimine, vel alterum, vel vtrumque Consulem, omissa Capua, ad se venturos, & sic tam sibi, quam Capuanis bene gerendæ rei copiam daturos. Ne autem Capuani cognito eius discessu deditionem facerent eos de re tota per literas, quas fictus transfuga tulit, monitos continuit, tantæ rei expectatione suspensos.

l. 9. p. 545. Gr. Lat.

III. Irrito conatu.

Scribit Polybius clam ex castris suis nocturno itinere profectum Annibalem, & clam quoque itinere confecto, repentè Romanis ad quintum ab Vrbe lapidem apparuisse. Ex quo tanto maior, inquit, Vrbem terror occupauit, quod crederent fieri non posse, vt nisi deletis Romanis legionibus, tantus hostis Vrbi tam vicinus adesset. Ergo viris vndique in munienda vrbe occupatis, mulieres omnia comploratione in templis domibusque replebant. A nouis autem Coss. legio vna dudum conscripta, & iuramento firmata, eo die Romam venit, quando & altera legio recens delecta probabatur; quæ causa fuit, vt multi eo die viri militares Romam peropportunè confluerent. Eos animosè Consul vterque ante vrbem obiecit Annibali & à consilio oppugnandæ vrbis auertit. Quin potius magna præda ex locis, iampridem intactis collecta, festinatò retrocessit, vt incautum Appium ad Capuam opprimeret: ideóque oblatam sibi à Coss. pugnam detrectauit, & in transitu Anienis trecentos de suis, cum magna prædæ parte amisit. Sed hæc aliter à Liuio narrata in Annalibus Lector inueniet, & mecum, vt arbitror, Polybio æquali illorum temporum, plus fidei tribuet.

n. 9. 12. 13.

IV. Eiusdem reditus, Capuanorum desperatio, ac deditio.

Idem scribit regressum Annibalem castra Romanorum noctu aggressum multos occidisse, reliquos eiecisse castris, posteróque die in Brutios, Rhegiumque capto itinere peruolasse. Inde intellexere Capuani relictos se desertosque, & spem Capuæ retinendæ apud Pœnos esse deploratam. Neque tamen ad Romanos facta est ab ipsis vlla transitio, dum timent ne

fidem

fidem Campanis ea religione Romani teneant, quam Romanis ipsi ad Pœnos transeundo tenuissent. Cumque omnia teneret desperatio, coacto concursu populi in curiam Senatu, de legatis ad Romanos Imperatores mittendis agebatur, cū Virius qui defectionis author fuerat, sententiam dixit nihil à Romanis gratiæ, aut veniæ expectandum esse, sed mortem cum cruciatibus & ignominia. Itaque Senatui authoc fuit mortis sibi veneno consciscendæ: quicumque ita sentirent domum suam ad epulas & venenum inuitauit. 27. assensi, secutique sunt. Alij populi Romani clementiam sæpius experti, legatos de vrbe dedenda miserunt.

V. Cn. Fuluij in eos seueritas.

Ingressus est C. Fuluius legatus cum legione vna & duabus alis; arma omnia, teláque ad se defecenda curauit, custodias ad portas omnes disposuit, præsidium Punicum comprehendit, Senatum in castra ad Imperatores misit; quo cum peruenissent, omnibus extemplo iniectæ catenæ, & quidquid auri argentiue haberent expilatum, & ad quæstores delatum est. Tres & 50 Senatores in custodiam traditi. De eorum supplicio non satis inter Imperatores conuenstabat, Claudius ad veniam erat propensior, & rem totam ad Senatus arbitrium deferebat. Q. Fuluius erat durior. Itaque Appius Romam ea de re scripsit. Sed Fuluius omnes virgis cæsos securi percussit, priusquam aut venirent ab Vrbe literæ, aut legerentur. Ita ad 80 Senatores periere. Trecenti quoque Campani nobiles in carcerem conditi, alij per sociorum Latini nominis vrbes in custodias dati variis casibus interierunt, alia multitudo venundata, & in nullam spem redactus dissipata Vrbi, tectisque propter agri bonitatem parcitum, vt esset habitatio aratoribus & vinitoribus, quibus daretur quotannis aliquis ex vrbe magistratus. Sed in Græciam ad Valerium Læuinum, & Ætolos transeundum est.

VI. Læuinus fœdus init cum Græcis. Vide Liuiū l.26. & Iustinū l.29.

Cum ergo iam Ætolorum animi, opera Læuini, in Romanos bene affecti essent, Concilium Ætolorum indictum est. Ad id Valerius cum expedita classe venit; vbi Syracusas, Capuamque captas ostentauit, in testimonium Romanæ potentiæ. Addit Philippum & Macedonas, graues eorum accolas, à se ante biennium domitos, eóque redactos, vt non solum Ætolorum vrbibus excedant, sed Macedoniam etiam infestam habeant. Daturum denique operam, vt Acarnanes, quos ægrè ferrent Ætolià suo corpore diremptos, eorum ditioni restituantur. Ea spes maximè mouit Ætolos ad societatem ineundam, qua amici socijque populi Romani facti sunt; eodemque iure Eleos, Lacedæmonios, Attalum Pergami Regem, Pleuratum & Sardiletum Illyrij Reges comprehenderunt. Bellum extemplo Ætoli contra Philippum terra gerere cœperunt; quibus Romani, cum viginti quinqueremibus, auxilio fuerunt, & aliquot Acarnanum oppida capta, ex fœdere Ætolis attribuere, sicque Philippum bello implicitum, ab Italia cogitanda prohibuerunt.

VII. Exercitus Capua in Hispaniā traducitur.

Interea proconsules Capuana re perfuncti, exercitum in Hispaniam Claudio Neroni transportandum dedere, Tarraconem is appulit, & ad Iberum flumen progressus, exercitum à L. Martio, & T. Fonteio accepit; sed cum ab Asdrubale deceptus fuisset, successorem accepit Scipionem cum Syllano. Cum enim Romæ quæreretur idoneus Imperator, qui duobus Scipionibus in Hispania succederet, obtulit se P. Cornelius, Publij, qui nuper in Hispania ceciderat, filius: cui populus vniuersus singulari fauore decreuit Hispanias; & ad copias quas ibi recens habuerat, decem millia peditum, & mille equites addidit. Et quia vigesimum quartum duntaxat agebat annum, datus est ei M. Iunius Syllanus proprætor ætate prouectus. Ita cum 30 quinqueremium classe profectus Emporijs copias exposuit; inde nauibus si qui iussis, Tarraconem pedibus adiit, quo se omnium sociorum legationes effuderant, quibus se mirificè probauit, sicut & militibus, & L. Martio, quem semper apud se summo in honore habuit. Denique omnibus rite dispositis, Tarraconem in hyberna concessit. Hostes tripertitò diuisi hyemarunt.

Fitque præfectus P. Scipio.

VIII. Marcelli ouatio.

Sub extremam æstatem classis Punica è Sicilia Tarentum accita ad subigendam arcem, nullo edito operæpretio dimissa est. Eodemque tempore Marcellus successorem accepit, M. Corneliū, & negato triumpho Romam ingressus est ouans, cum pridie in Albano monte triumphasset, signis autem, & pacis bellique ornamentis Vrbem locupletauit vniuersam. Cum autem Coss. ambo Apuliam prouinciam haberent; quoniam minus iam ab Annibale terroris erat, sortiti Apuliam & Macedoniam, hæc P. Sulpicio proconsuli euenit, & Læuino successit; Fuluius Romam comitiorum causa euocatus est.

ANNVS MVNDI 3844.

SIMON. II. Ducis & Pont. 23.

PHILOPATORIS, & PHILIPPI 11.

ANTIOC. MAG. 15. Imperij Græcorum 102.

OLYMP. CXLII. An. 3. VR. CO. 543.

ANTE CHRISTVM 209.

I. Torquatus recusat Consulatum.

ROmæ in comitiis Consularibus quamprimum factus est Consul T. Manlius Torquatus, cum collega T. Otacilio, qui paucis post mortuus in Sicilia nunciatur, absens enim creatus fuerat. Manlius autem Torquatus, ne Consul fieret valetudinem oculorum excusauit, negauitque gubernatoris esse, vel imperatoris, omnia alienis oculis agere. Cumque nihilominus centuriæ in sententia persisterent. *Atenim*, ait Torquatus, *neque vestros mores Consul ferre potero, neque vos imperium meum.* Ergo Valerius Læuinus, qui res egregiè aduersus Philippum terra marique gesserat, & cum eo M. Marcellus quartùm factus est Consul. Ad Læuinum autem delatæ sunt literæ nuncię Cōsulatus, & P. Sulpicij exconsulis successoris sui, cum Anticyram vna cum Ætolis oppugnaret, quæ intra paucos dies deditione recepta Ætolis tradita est, Romanis præda ex pacto cessit. Læuinus autem ipse, diuturno ibi morbo implicitus, serius omnium spe Romam venit.

II. Lis Marcellum inter & Syracusanos

At enim Marcellus, qui Consulatum Idibus Martiis inierat, Siculos obtrectatores suos, ad accusationes suas in Senatu promeudas prouocabat, cum primum collega Læuinus aduenisset, neque prius quidquam agi patiebatur. Itaque dum ille expectatur, prope iustitium Romæ fuit. M. quippe Cornelius, qui in Sicilia Marcello successerat, & literas & querulos de eo nuncios Romam miserat, ad Marcelli gloriam deterendam. Cumque nihilominus factus esset Consul, reliqua eorum spes in Læuino collega fuit. Graues quoque erant Campanorum de Flacco querelæ. Itaque Læuino Consuli Capuam prætereunti multitudo Campanorum circumfusa est, obsecrantium cum lachrymis, Romam vt sibi ad Senatum ire liceret, oratum, si qua tandem misericordia flecti possent, ne se vltimum perditum irent, & Campanorum nomen à Quinto Flacco deleri sinerent.

III. Et inter Capuanos & Q. Fulnium Flaccum.

Verum eorum causam valde affligebat, per eos dies Romæ excitatum incendium, à quo publica priuataque ædificia, cum graui damno comprehensa fuerant, & Manno quodam seruo reuelante, cognitum fuerat id à Campanis quorum parentes à Fuluio Flacco securi percussi fuerant, excitatum. Itaque comprehensi, supplicióque cum conscijs affecti sunt. Flaccus autem apud Læuinum Consulem negare vllam sibi cum Campanis priuatam esse simultatem, publicas & hostiles esse, vt qui hostili essent animo in Romanos. Eorum aliquos ex vrbe, tanquam feras è caueis, elapsos partim ad Annibalem confugisse, partim ad Romam incendendam esse profectos. Inuenturum Consulem in semiusto foro vestigia sceleris Campanorum. Nec tutum censere eos intra mœnia Romana versari. Læuinus Campanos iureiurando à Flacco adactos, quinto die quam à Senatu responsum accepissent, Capuam redituros, sequi se Romam iussit. Hac multitudine circumfusus, simul Siculis obuiam egressis, Romam venit.

IV. Syracusanorum causa diiudicatur.

Ibi in Senatu, de rebus à se in Græcia gestis disseruit. Inde cum de prouinciis, & copiis quibus obtinendæ essent, fuisset actum, & in sortitione Consulum, Sicilia & classis Marcello, Italia cum bello contra Annibalem Læuino obuenisset: ea sors velut captis iterum Syracusis, ita examinauit Siculos, vt comploratione dolorem animi publicè testarentur omnemque Senatum in veste sordida circumirent, orantes ne Marcello, nec ante beneuolo & nunc irato, Siculos iterum dederent affligendos: tantumque perseuerunt, vt inter Coss. fieret permutatio Prouinciarum. Quibus permutatis Siculi in Senatum introducti, de Hieronis regno misere à Marcello deformato conquesti sunt, & misericorditer secum agi postularunt, præsertim cùm quæ in Romanos fecissent id eo tempore fecissent, quo à Tyrânis oppressi sui iuris non essent. Quæ vbi à Marcello refutata essent, & inde secessisset, decreuit Senatus, quæ à Marcello in Sicilia facta essent, rectè facta videri. Rem Syracusanam sibi curæ fore, & Læuino commendatum iri. At legati ne tantum virum inimicum haberent, ad genua se Marcelli Consulis proiecerunt, veniam postulantes, si quid in deplorandа patriæ calamitate dixissent acerbius, aut fecisset, quos ille clementer appellatos dimisit.

Marcello reconciliantur.

V. Campani à Senatu damnantur.

Deinde Campanis datus est Senatus. Ij culpam non negabant, mer itaque pœnas, verum satis se supplicij in 80 senatorum cæde, & totius vrbis clade perpessos esse edebant. Qui cum ab Attilio, absente Fuluio accusati essent, Senatus de iis seuerissimè censuit, præter præcedentem omnem calamitatem, eorum bona publicanda, ipsos qui superessent, cum liberis atque coniungibus vendendos, aliaque id genus, quæ fusius apud Liuium reperies: ob quæ miseri, mæstiores quam venerant, Capuam ex condicto reuerterunt.

Marcellus rem benegerit.

Interea Annibalem angebat, quod amissa Capua, multorum Italiæ populorum animos à se auerterat, quibus captandis Marcellus Consul nequaquam deerat. Itaque Salapiam Apuliæ oppidum cęso Punico præsidio recepit. Maroneam etiam & Meles Samnitibus vi eripuit, tribus millibus præsidiariorum militum oppressis, & multo commeatu acquisito. At Cn. Fuluius proconsul, qui per absentiam Annibalis Herdoneam recipere cupiebat, superueniente Annibal ingentem cladem accepit, & præter multa morum millia, castra quoque amisit, & præda locupletauit hostem. Quintius quoque ad Tarentum cum Nicone classe pugnauit, & per imprudentiam occisus, Pœnis victoriam dedit; quem luctum læta eruptio præsidij leniuit.

Fuluius cladem accipit ad Herdoneã.

VI. Deinde Agrigentum proditione recipit.

Eodem tempore Læuinus Consul, magna iam anni parte circumacta, Syracusis noua pace compositis, Agrigentum, quod belli reliquum erat, proditione Pœnorum accepit. Ea vrbs valido Pœnorum præsidio tenebatur, & Hannone licet Imperatore, Mutines, qui & Hipponiates, omnia gerebat, totáque Sicilia prædas ex Romanorum sociis agebat, nec intercludi Agrigento, neque impediri vi vlla vel arte poterat. Cumque eius gloriæ Hanno inuidere cœpisset, eius præfecturam suo filio dedit, ratus se cum imperio, authoritatem quoque ipsi inter Numidas ereptorum. Quod longe aliter euenit. Nam veterem eius fauorem sua insuper auxit inuidia: & Mutines indignitatem iniuriæ non ferens, vrbem Læuino prodidit. In eam cum Hanno sensisset admissos Romanos, assumpto Epicide comite, per auersam portam emissus, cum paucis ad mare peruenit, nactique opportunè nauigium, relicta hostibus Sicilia, de qua tot annis certatum fuerat, in Africam traiecerunt. Læuinus oppido recepto, qui capta rerum Agrigenti erant, virgis cæsos securi percussit, cæteros, prædamque vendidit, omnem pecuniam Romam misit.

Hanno & Epicides deserta Sicilia fugiunt.

VII. Romani totam Siciliam obtinent.

Fama cladis Agrigentinorum Siciliam cum persuasisset, omnia repentè ad Romanos inclinarunt. Prodita sunt breui 20 oppida, sex vi capta, voluntaria deditione in fidem venerunt ad quadraginta. Quarum ciuitatum principibus, pro cuiusque merito cum præmia pœnasque Consul exoluisset, coegissetque Siculos positis tandem armis terram colere, ab Agatrina inconditam multitudinem quatuor millium hominum exulum, obæratorum, criminosorum, ad leuandam Siciliam secum in Italiam transuexit, & Rheginis ad populandum Brutium agrum, qui Pœnis parebat, attribuit

Itaque

Itaque hoc anno in Sicilia debellatum est, qui fuit 56, ex quo primum Romani in eam insulam ad iuuandos Mamertinos transgressi fuerant, anno scilicet ab Vrbe Condita 489. quo primum anno bellum Punicum inchoatum est.

VIII. P. Scipio Hispanos sibi conciliat.

In Hispanias res hoc anno à Scipione, cum annum gereret 25. feliciter gestæ sunt. Principio veris vniuersum exercitum Tarracone conuenire iubet, eóque mox ipse, cum quinque millibus sociorum venit. Ibi cum omnes copias sibi summa modestia conciliasset, & ad spem rerum benè gerendarum erexisset, relicto ad præsidium regionis eius M. Syllano cũ tribus peditum millibus, & trecentis equitibus: cæteras omnes copias, erant autem viginti quinque millia peditum, equitum duo millia & quingenti, traiicit Iberum: tum vno C. Lælio, quem præfectum classis habebat, conscio, Carthaginem nouam, vrbem rebus omnibus instructissimam, vno eodemque die occupare statuit, nec minus audaci conatu, quam felici successu eam cum arce expugnauit.

Carthaginem nouam aggreditur.

Vrbi Mago præerat, & contra terræ marisque oppugnationem omnia diligenter moliebatur, duo millia oppidanorum ab ea parte qua castra Romana erant, aperta porta immisit in hostem: qui Romani ducis iussu cessit parumper, inde submissis auxiliis, tam acriter institit, vt effusè fugientibus immissus in vrbem irrupturus esset, nisi receptui Scipio cecinisset.

IX. Et expugnat.

Cum autem Scipio animaduertisset ex tumulo, Vrbem magna trepidatione turbatam cum præsertim classis è mari Vrbem machinis verberaret, peteretque missilibus. Scalas vndique admoueri iussit, militemque in muros euadere. Imminebat vrbi via ex parte palus, quæ decedente æstu erat admodum imminuta; quare facilem inde transitum in vrbem haberi posse Scipio monitus, quod ea pars palude satis defendi credebatur, eò armatos Scipio ducit, facilèque in muros, præter Pœnorum opinionem, inuadit, quod nulla ibi armatorum statio esset opposita. Inde cursu ad eam portam ad quam pugnabatur euadunt; propugnatores, qui vrbem captam non senserant, à tergo petunt, & ancipiti pugna perturbant, atque conficiunt, portas intus forisque confringunt, iisque patefactis, multitudo pugnatorum ingressa, in forum cum ducibus progressa est. Inde cum hostis partim ad arcem, partim ad tumulum, qui quingentorum militum præsidio tenebatur, confugeret, Scipio partem copiarum ad tumulum expugnandum misit, qui primo impetu captus est, partem secum ad arcem duxit, & Magonem vsque adeo perterruit, vt se protinus, arcemque cum præsidio dederet.

X. Scipionis in victos humanitas. num. 25. 26. & 199.

Tum demum signo dato finis cædibus factus est, & miles ad prædam conuersus, quæ ingens omnino fuit. Scipio in captos ciues insigni humanitate vsus, eos sibi mirum in modum conciliauit. Sed & magnam Hispaniæ partem obsidibus, vltro ac sine pretio parentibus suis amicisve restituendis. Exempla quoque edidit continentiæ singularis, ac liberalitatis, quæ diligentius à Liuio, Polybio, & Floro celebrantur, vt ex Annalibus intelliget Lector eruditus. Militaribus quoque præmiis distributis, Magonem cum captiuis, & quindecim Senatoribus, qui simul capti fuerant, Romam à C. Lælio deducendos, nuncios victoriæ misit. Omnibus autem in vrbe rectè compositis, data etiam militi nonnulla quiete refecti, quos machinæ quassauerant muris, dispositisque ad vrbis custodiam præsidiis, ipse Tarraconem, quò conuentum edixerat, est profectus, Lælius Romam Tarracone quarto & trigesimo die ex quo se in viam dederat, in huius anni exitu peruenit.

Liuius l. 27

XI. Legationes & fœdera.

Huius anni æstas variis legationibus Romæ celebrata est, Syphacis præsertim, qui cum prius Romanorum amicitiam, missa dudum ad Scipiones legatione, expetiisset, nunc eam ab ipso fonte petere voluit. Senatus non legatis modo benignè respondit, sed & ipse legatos cum donis misit ad Regem, aliosque Africæ regulos. Amicitiam etiam cum Ægypti Rege Philopatore, iam ab anno Vrbis Conditæ quadringentesimo octogesimo initam, confirmauit.

ANNVS MVNDI 3845.

SIMONIS II. Ducis & Pont. 24.

PHILOPATORIS & PHILIPPI 12.

ANTIOC. MAG. 16. Imperij Græc. 103.

OLYMP. CXLII. A. 4. VRB. CON. 544.

ANTE CHRISTVM 208.

I. Messalæ in Africam excursus.

CVm Marcellus comitiorum causa euocaretur à Senatu, isque negaret esse è Republ. Annibalem deserere, Læuinus è Sicilia reuocatus est, qui prouincia atque exercitu Prætori Cincio commendato; Misso etiam M. Valerio Messala præfecto classis, cum quinquaginta nauibus in Africam, prædatum simul & speculatum quid rei agerent Pœni; ipse cum decem nauibus Romam profectus, cum prosperè peruenisset, Senatum extemplò habuit, & res à se gestas commemorauit. Mutinam etiam, quo authore Romani Aggrigento potiti fuerant, ciuitate donari, aliisque alios præmiis pro meritis affici curauit. Interim ad eum literæ è Sicilia deferuntur, Messalam cum ante lucem ad Africam appulisset, improuisò in agrum Vticensem excursionem fecisse, & cum multa præda intra tredecim dies in Siciliam rediisse: Et ex captiuis didicisse Masanissam cum quinque millibus Numidarum esse Carthagine, & alios per totam Africam milites mercede conduci, qui in Hispaniam ad Hasdrubalem traiicerent, & cum ea in Italiam transgressi, Annibali se coniungerent. Ingentem quoque parari classem ad Siciliam recuperandam.

Pœnorum nouus ad bellum apparatus.

II. Noui Cõsules in metu facti.

Hæc à Consule recitata cum ex captiuis quoque, quos sub idem tempus C. Lælius ex Hispania Romam deduxerat, confirmarentur, ita mouere Senatum vt Dictatorem comitiorum causa quamprimum dici vellent. Marcellus

Q. Fuluium Flaccum Dictatorem dixit, qui & ipse Consul non sine Tribunorum contentione factus est, additusque Collega Q. Fabius Maximus, quoniam tales viros Imperatores tempore postulabant. Idibus Martij Consulatum inierunt: Fabius ad Tarentum, Fuluius in Lucanis & Brutiis rem gerere iussus est, Marcello nihilominus in Italia Imperium est prorogatum, sicut & in Hispania Scipioni, Sylanóque. Quando & murmur duodecim coloniarum Romanarum excitatum est, decimum iam annum delectibus & stipendiis exhaustarum, quot scilicet iam annis secundum bellum Punicum perseuerabat. Itaque statuebant & militem deinceps & stipendia negare Consulibus. Ea res Senatum vehementer afflixit. Quippe si eatum exemplum reliquæ duodeuiginti sequantur, actum esset de Romano Imperio. Verum eum reliquæ studiosè in officio perstarent, publicéque à Coss. senatu, populóque vniuerso commendati essent, in harum laude valentium, ægtæ ad sanitatem sunt restitutæ.

12. coloniarum seditio, 18. in fide perseuerātibus.

III. Fabius Tarenti expugnationem molitur.

His ita Romæ transactis, Coss. ad bellum profecti sunt prior Fuluius Capuam prægressus est, quem post paucos dies Fabius consecutus, eoram obtestatus est, & per literas Marcellum, vt quam acerrimo bello distinerent Annibalem, dum ipse Tarentum oppugnaret, vt ea vrbe hosti adempta, vbi in Italia consisteret non haberet. Nuncium etiam ad præfectum præsidij Rhegium misit, vt Brutios, qui ab Annibale stabant, strenuè popularetur, illáque perditorum hominum manu vteretur, quam ex Sicilia Leuinus abduxerat, deinde etiam Cauloniam vrbem occuparet; At illi rapto viuere assueti, iussioni Consulis libentissimè paruerunt. Marcellus quoque Annibali ad Cannusium occurrit, eumque vehementer vrget. Annibal crebris incursionibus rem agebat, nec ad vniuersam pugnam descendere cupiebat. Ad eam tamen à Marcello pertractus, instante nocte pugnatum, & æquo marte discessum est.

Marcellus pugnā ambis cum Annibale.

IV. Euincitur nō exigua cum clade.

Postero die luce prima pugna commissa est vltra duas horas, in eáque victus est Marcellus, qui etsi fortissimè se gesserat, non leuiter tamen peccabat opinione sui. Notauit enim non otiosè Liuius, Marcellum ita in animum suum induxisse, se præ cæteris Romanorum ducibus Annibali parem esse. Itaque eum tumorem Dominus exercituum duorum millium & septingentorum clade compressit. Nec tamen ille animo fractus, vehementer hortatus est suos, ne permitterent prius hesternæ fugæ quam hodiernæ victoriæ famam Romam peruenire. Itaque mirante Annibale, rursum initum est certamen pugnatumque acerrimè, Pœnis ad retinendum hesternum decus annitentibus, Romanis ad ignominiam abstergendam. Tandem Pœni ab elephantis suis perturbati sunt, eis quippe Romani pilis vehementer infestierant, adeo vt in fugam versi, suos etiam aueiterent. Tum in fugientes Marcellus equitatum immittit; nec ante finis factus est insequendi, quam in castra pauidi compulsi sunt. Vbi cum in ipsa porta duo elephanti corruissent, coacti milites per fossam vallumque in castra ruere, magna cæde concisi sunt.

Mox que iterum pugnat & vincit.

Annibal proxima nocte castra mouit, victoria non incruenta Romanis relicta, Brutiosque petiit, vbi Cauloniæ oppugnatores in tumulum compulsos, mox deditione accepit. Sed vicissim Fuluius iisdem ferè diebus Hirpinos, Lucanos, Volscenses, traditis præsidiis in fidem recepit. Brutiis quoque similis veniæ spes facta est. At Fabius Manduria oppido in Salentinis vi capto, cum quatuor ferè hominum millibus Tarentum profectus est, omniáque ad vrbis expugnationem instruxit; eius instituto fauit quod classis Punica transmissa fuerat Corcyram ad Philippum Ætolos oppugnantem iuuandum; fauit & Carthalo præfectus Punici præsidij, qui mulierculæ, cuius frater erat in castris Fabij, amore captus, dissimulāter patriam vrbem Romanis prodidit; in qua perinde sæuitum est, ac si per vim fuisset occupata. Mox autem præfectus ille ad Consulem veniens, ab inscio milite obtruncatus, perfidiæ, nequitiæque meritas pœnas dedit. Et Fabius, qui vi captum Tarentum videri voluit, gloriam suam nota ambitiosæ crudelitatis aspersit. Moxque Metaponti spe nouæ proditionis, penè in manus Annibalis incidit.

V. Multæ deditiones factæ Romanis.

Fabius Tarentum expugnat.

Hæc dum geruntur in Italia, P. Scipio in Hispania, cum hyemem totam reconciliandis Hispanorum animis consumpsisset, eius rei fructum non exiguum cœpit; multi enim viri principes, relictis Pœnis, ad Scipionem transiere; cui & regium nomen, summa omnium consensione obtulere, quod ipse vicissim summa constantia recusauit. Fœdere porro cum Scipione percusso, copiis secum adductis, duces Romanis aduersus Asdrubalem fuerunt. Cum quibus Scipio contra eundem, quamuis periniquo loco pugnaos, victor euasit, & hostem magna clade affectum spoliauit castris, cæsis octo virorum millibus: præda omnis militibus concessa. In recensendis captiuis decem millia peditum, duo equitum Scipio inuenit. Ex his omnes Hispanos demum sine pretiu remisit, Afros à Quæstore vendi iussit. In his inuentus est puer Numida nomine Massiua, cuius auunculus Masanilla, ad quem decore ornatum tuto deduci nepotem iussit, non irrito consilio egregij bellatoris sibi demerendi. Paucis post prælium diebus, ferunt videlicet auxilium Asdrubal Gisconis, & Mago ex vlteriore Hispania ad Asdrubalem venerunt, & collatis inter se de reliquo bello consiliis, Asdrubali traiiciendum censuerunt in Italiam cum Hispanis, qui in patria ad Scipionem facilè deficiebant. Alteri Asdrubali & Magoni in vltimam Hispaniam, quo nondum Romanus fauor penetrauerat, bellum esse traducendum: dum Masanilla citeriorem Hispaniam Romanis fœderatam, cum tribus equitum millibus fatigaret.

VI. Multi in Hispania ad Scipionem transeunt.

Qui magna clade Asdrubalē afficit.

Noua Pœnorum de bello consilia.

At Romæ Scipionis fama florescente, Fuluij senescebat, Marcellus autem etiam malè audiebat, & quia primùm malè pugnauerat, & quia vagante per Italiam Annibale, ipse media æstate Venusiam sub tecta milites abduxisset, tantumque profecit accusando Bibulus, vt de Imperio illi abrogando ageretur. Verum cum amicorum Marcelli rogatu ad eius aduentum dilatum esset iudicium, ipse se

VII. Marcellus male audit & accusatur moxq; fit quintum Consul.

defen-

defendit, itáque res suas populo probauit, vt ab eo quinto consulatu honoraretur.

Ortus Ptol. Epiphanis.

Natus est hoc anno Ægyptij regni successor Ptolemæus Epiphanes, filius & nepos Philopatoris. Ex Eurydice quippe sorore & coniuge. Eum suscepit Philopator quinque annis antequam vita fungeretur.

ANNVS MVNDI 3846.

SIMONIS II. 25. & vlt.

PHILOPATORIS & PHILIPPI 13.

ANTIOC. MAG. 17. Imperij Græcorum 104.

OLYMP. CXLIII. A. 1. VRB. C. 545.

ANTE CHRISTVM 207.

I. Noui Coss. Hetruriæ motus. ... 27.

VNdecimum hunc annum secundi belli Punici vocat Liuius, quo Consulatum inierunt M. Marcellus quintùm, & T. Quintius Crispinus, qui tum Prætor erat: sed vtrique Consulatus hic funestus fuit, vt mox dicetur. Ipsorum comitiorum diebus ciuitas de Hetruriæ defectione sollicita fuit, cuius principium ab Aretinis fiebat. Eò missus Marcellus Consul designatus, cum potestate eò transferendi exercitum, metu continuit Hetruscos; cum autem mox eadem fama renouaretur Aretium præsidio firmatum est, obsides 120. ipsorum Senatorum liberi accepti, & Romam abducti. Septem primarij Senatores cum liberis suis nocte euaserunt, eorumque bona vænierunt.

II. Tarentinorum causa, Liuique defceptatur.

Tarentinorum legatis pacem petentibus, cum libertate ac legibus suis, ei non parum fauebat Fabius Consul à quo capti fuerant, alij contrà eos Campanorum noxæ ac pœnæ æquabant, cum Senatus Consultum factum est, vt oppidum præsidio custodiretur, Tarentini omnes intra mœnia continerentur, & cum tranquillior esset Italiæ status, res integra referretur. De Liuio quoque Præfecto arcis certatum est, aliis hominem notantibus, quod eius socordia Tarentum proditum fuisset hosti, aliis præmia decernentibus, quod per quinquennium arcem tutatus esset, maximéque eius opera Tarentum receptum fuisset, res ad Censores authore Fabio reiecta videtur. Eam operam cum amici iactarent, merito eleuauit Fabius, dicens recipi non potuisse oppidum, nisi amissum foret; nam huic operæ præmium non debebatur, illi autem socordiæ vtique pœna debebatur.

III. Coss. cum Annibale pugnam ambiunt.

Annibal Romanam insidiis adde afficitur.

Vtrique porro Consuli Italia prouincia decreta est, P. autem Scipioni, & M. Syllano suæ Hispaniæ, & sui exercitus in annum decreti. Ambo Coss. cum suo quisque exercitu in Apuliam venerunt, & minus trium millium interuallo consederunt, cupidi iunctis viribus cum Annibale de belli summa decernere. Id cum vitaret Annibal, insidiis tamen locum quærebat. Cum ergo terra marique Locros oppugnare vellent, & partem exercitus eum in finem, Tarento euocarent, opportuno loco Annibal viam insedit insidiis, in quas cum Romani inexplorato euntes incidissent, ad duo armatorum millia cæsa sunt, & fermè mille ducenti viui capti, cæteri fuga per agros saltusque dissipati, Tarentum rediere. Atque ita qui nuper inermes, & deditios Tarentinos interficere, quam viuos capere maluerant, vt vi potius, quam proditione captum Tarentum videretur, nunc diuina vltione crudelem vlciscente fraudem, hostili fraude perierunt.

IV. Aliis insidiis Coss. profligat.

Eodem ipso tempore insidiæ Annibali feliciter successere. Erat tumulus quidam syluestris inter Punica & Romana castra, quem Annibal insidiis idoneum ratus, aliquot Numidarum turmis occupauit prior. Eum deinde collem Consules ipsi cum paucis exploraturi profecti sunt. Nec multum progressi erant, cum Numidæ à speculatore moniti consurgunt, eosque à tergo prius, quam à fronte circumueniunt. Ibi cædes & fuga facta, præsertim cum Marcellum transfixum lancea, ex equo prolabentem viderunt, & Crispinum duobus iaculis grauiter saucium, vna cum adolescente Marcello item saucio fugientes agnouere. Ita Marcellus est mortuus dum inconsultè munus explorandi, quod expedito militi, & leuis armaturæ debebatur, ipse sibi Imperator assumit, & collegam in eandem temeritatem inducit.

Marcelli mors.

V. Corpus humaniter ab Annibale tractatur. *Valer. l. 5. c. 1.*

Annibal autem Marcelli corpus inuentũ honorauit Romana mansuetudine, quem Punico astu deceperat. Nam reliquias cõbusti corporis in argenteam vrnã cõiectas, cum corona laurea ad Marcellum filium remisit; quæ tamen vrna à Numidis prædonibus occupata est, & proiectis ossibus sublata. Ne autem Marcelli annulo abuteretur Annibal, Crispinus tam sapienter prouidit, vt Salapiani præmoniti sexcentos Annibalicos, quos in vrbem fraudulenter admiserant, interficerent. Inde profectus Annibal Locrorum obsidionem soluit, Romanis ad naues, relictis operibus machinisque, fugientibus. At Crispinus cum publicæ rei pro tempore prouidisset, & Dictatorem comitiorum causa dixisset L. Manlium Torquatum, ex vulneribus Capuæ, vel vt aliis placet, Tarenti moritur. Sicque ambo Consules, quod nullo ante bello contigerat, sine memorando prælio interfecti, orbam quodammodo Remp. reliquerunt.

Cladem accipit per fraudem ad Salapiam.

Crispinus Consul moritur.

VI. Nauale certamen in Africa cum Rom. victoria.

Eadem æstate M. Valerius cum classe centum nauium, ex Sicilia transmisit in Africam, & ad vrbem Clupeam exscensione facta prædas egit. Cum autem fama vulgasset Punicam adesse classem cum tribus & octoginta nauibus, prædones raptim in naues recepti sunt. Pugnáque ad Clupeam commissa Romanus vicit, & 18 nauibus captis, cum magna terrestri naualique præda, Lilybæum reuertit. Interea Philippus opem fert Achæis contra Ætolos Romanorum socios, eosque, cum Romano Attalique auxilio, semel iterumque vicit. Cum diuidendi prædam, nuncius aduenit à Macedonia, ibique motus retulit excitatos. Ipse eò celeriter se confert, relictis in Græcia bis mille & quingentis armatis ı decimisque castris Demetriadem Thessaliæ peruenit, vbi maiores etiam motus agnoscit, Dardanis in Macedoniam effusis, quod Philippum in Græcia occisum accepissent. Post cuius profe-

Et Philippi in Græcia.

ctionem P. Sulpicius Æginam classe profectus, Attalo sese coniunxit, vbi & cum eo hyemem traduxit.

VII. Antiochus vincit Euthydemũ.

Huc quoque refertur Antiochi Magni de Euthydemo, qui ab ipso defecerat victoria. Ea in Bactriana regione ad Arium amnem contigit, & à Polybio extremo libro decimo narratur. Vbi inter alia habetur, in hoc prælio occiso Regis equo, Regem pugnasse peditem, & accepto in ore vulnere, dentes quosdam amisisse, insignemque fortitudinis famam adeptum esse.

ANNVS MVNDI 3847.

ONIÆ III. Ducis & Pont. 1.

PHILOPATORIS & PHILIPPI 14.

ANTIOCH. MAG. 18. Imperij Græc. 105.

OLYMP. CXLIII. An. 2. VRB. C. 546.

ANTE CHRISTVM 206.

I. Nouus Pontifex. l. 12. c. 4. fi

Nouum hoc anno Pontificem suggerit Eusebij Chronicum, Oniam tertium, Simonis filium. Nam Iosephus, *Deinde*, inquit, *vita perfuncto Simone, Onias filius eius successit, ad quem Lacedæmoniorum Rex Arius legationem misit cum literis.* Verum hæ literæ non ad tertium hunc Oniam, sed ad secundum missæ fuerunt, vt suo loco diligentius explicatum est. a. m. 3821.

II. Nouique Coss eorumque prouinciæ.

Consul factus est hoc anno C. Claudius Nero, vir promptus & acer, qualem hæc tempora postulabant; eius tamen acre ingenium moderato collega temperandum censebant. Occurrebat M. Liuius, qui postea dictus est Salinator, duodecimum iam annum exconsul. Verum is & abhorrebat à magistratu, propter antiquam ignominiam iudicio populi acceptam & veteres inimicitias cum Nerone exercebat. Vtrumque tamen impedimentum, *vicit amor patriæ, laudumque immensa cupido.* Nam & populus præteritam ignominiam præsenti honore compensauit: & Senatus ab vtroque obtinuit, vt positis simultatibus, communi animo consilióque Rempubl. administrarent. Neroni aduersus Annibalem Brutij Lucanique decreti, Liuio Gallia aduersus Asdrubalem, quem iam Alpibus appropinquare fama erat. Censebantque omnes primo quoque tempore Consulibus eundum in prouincias, vt alter Asdrubali occurreret, priusquam Gallos Cisalpinos, aut Herruriam in spem rerum nouarum erectam sollicitaret; alter proprio bello distineret Annibalem, ne quà emergere ex Brutiis, & fratri se coniungere posset. *Vide An. V. C. 534.*

III. C. Hostilius feliciter pugnat cõtra Annibalem.

Dum autem Claudius Nero in prouinciam proficiscitur, C. Hostilius Annibalem ducentem in Salentinos exercitum, adortus cum expeditis cohortibus, incomposito agmini terribilem intulit cum clade tumultum. Ad quatuor hominum millia occidit, nouem militaria signa cepit. Inde Capuam petens, ad Venusiam obuius fit Claudio Consuli. Ibi ex vtroque exercitu electa quadraginta peditum millia, & quingenti equites, quibus Consul aduersus Annibalem rem gereret: reliquas copias Hostilius Capuam ducere, & Quinto Fuluio proconsuli tradere iussus est. Interim Annibal à Brutiis ad Lucanos venit, spe recipiendi oppida, quæ per metum ad Romanos defecerant. Eum Nero persequitur, & leuibus primum præliis fatigat, tum legitimo prælio impugnat & vincit, artificio occultatæ partis exercitus, quæ integra in fessos irruens, Romano duci victoriam dedit; cæsis supra octo millibus, captisque septingentis.

IV. Annibal Apuliam petit.

Consequentibus aliquot diebus Annibal se castris, quamuis lacessitus continuit: Inde nocte Apuliam versus iter intendit. Eum Consul insecutus, haud procul Venusia assequitur, vbi tumultuaria quoque pugna fuit, nec Punicæ cladis expers. Nocturnis mox, montanisque itineribus, ne locum pugnandi daret, Metapontum petiit, vbi Hannonis copias adiunxit suis, tum Venusiam iisdem itineribus repetiit, atque inde Cannusium processit, Nerone vestigiis eius semper insistente. Inter hæc literæ ab Asdrubale ad Annibalem missæ interceptæ sunt, quibus scribebat se fratri in Vmbria occursurum. Ea re motus Nero, selectis è suo exercitu sex peditum millibus, & mille equitibus, quam potest occultissimis, maximisque itineribus ad alterum Consulem properat, ne id callidissimus hostis persentisceret. Ad Senam Liuij castra erant, in quæ Nero cum suis nocturnus ingreditur, & quisque à sui ordinis hominibus magna lætitia accipitur. Statimque prælium iniri persuadet, ne consilium suum, quod tutum celeritas fecerat, tempus ducendo temerarium fieret. Dum errore tenetur Annibal, exercitum Asdrubalis deleri posse, & repeti Apuliam. Nero clam occurrit Asdrubali.

V. Eumque pugna vincit.

Ergo signum pugnæ proponitur: nam hostes ante castra instructi stabant. Sed moram pugnæ attulit, nouarum copiarum indicia ab Asdrubale notata, atque alterius Consulis aduentus animaduersus. Itaque sinistrum aliquid de Annibale suspicatus, receptui cecinit, moxque signa ferri iussit secundum Metauri fluminis ripam, vbi eum assecutus Romanus exercitus, inuitum pugnare compulit. Et primo quidem elephantorum incursu res Romana fluctuare cœpit; tum Neronis industria restituta pugna. Romani vincunt; cum Asdrubal & Imperatoris, & militis munere præclarè functus, cũ haud dubiè hostium victoriam esse cerneret, concitato equo, in cohortem se Romanam immisit. Ibi vt patre Amilcare, & Annibale fratre dignum erat, fortiter pugnans cecidit. Polybius in hac pugna desideratos ait, tam Carthaginensium, quam Gallorum, non pauciores decem millibus; Romanorum circiter duo millia: quem vtrumque numerum Liuius supra fidem supráque modum amplificat. Postridie cum Liuio Consuli nunciatum esset hostium reliquias agmine incomposito, sine duce, sine signis, sine imperio abire, & facile posse immissa vna equitum ala deleri, *supersint*, inquit, *aliqui, nuncij & hostium cladis, & nostræ virtutis.* l. 11.

VI.

Nero ea nocte quæ secuta est pugnam, etiam citatiore itinere quam venerat, ad exercitum

suum

Redit in Apuliam. Luctus Annibalis ob fratris cædem.

suum die sexto rediit, & victoriæ famam anteuertit. Caput Asdrubalis quod attulerat, prope castra Annibalis affiait cruci, Afros captiuos ostentauit, duos solutos ad Annibalem ire iussit, & quæ acta erant exprimere. Facilè est conjicere quanto luctu fuerit affectus Annibal, & publica & priuata clade. Itaque castris inde motis in Brutios, extremum Italiæ angulum, Carthaginis fortunam deplorans, se contulit. Non dispar fuit Romæ lætitia, nec minus effusa est tota ciuitas iu gratiarum actionem, ad omnes ædes sacras, omnesque cælites, quam fuerat ante, dum immineret periculum, in supplicationibus & votis. Vtrique consuli decretus est triumphus, sed quia in prouincia M. Liuij res gesta fuerat, M. Liuius quadrigis in vrbem, prosequente exercitu, inuectus est, Claudius, cum insigni modestiæ laude, equo contentus fuit.

VII. Hispanicæ res.

Hanno à M. Syllano capitur.

Asdrubale ad Annibalem in Italiam profecto suffectus est Hanno, qui cum nouo exercitu ex Africa transgressus, Magonique iunctus, in Celtiberia magnum hominum numerum armauit. Re cognita, Scipio aduersus eum M. Syllanum cum decē peditum millibus, & quingentis equitibus misit. Qui summa celeritate vsus Celtiberos, qui Magonē habebant ducem, inuadit, cæditque. Dux ipse vix inito prælio, cum equitatu, & duobus ferme peditum millibus in Gaditanam prouinciam, quæ Gisconis filio parebat, profugerunt. Sed Hanno alter Imperator, cum his qui postremi, iam profligato prælio, aduenerant, viuus capitur, victoriæ peropportunus. Scipio magnificè collaudato Syllano, aduersus alterum Asdrubalem Gisconis, qui Bœticam præsentia sua in fide continebat, profectus est. At is pugnam declināds, exercitum in ciuitates dimisit, vt & muris seipsi, & armis muros tutarentur. Earum vnam Oringim opulentissimam L. Scipinni obsidendam dedit, cum decem millibus peditum, & mille equitibus, quam & breui expugnauit. Cecidere in eius vrbis oppugnatione duo ferme hostium millia, Romanorum haud plus nonaginta, Captiui ad Publium Scipionem deducti, qui fratre valde commendato, cum Romam cum Hannone, cæterisque nobilibus captiuis misit: ipse moa Tarraconem ad hyberna concessit.

L. Scipio Oringim expugnat, Romam à fratre mittitur.

VIII. Læuinus Africam classe populatur, & Punicam vincit.

Eodem anno Romana classis, cum M. Valerio Læuino proconsule, ex Sicilia in Africam transmissa, in Vticensi & Carthaginensi agro, atque adeo circa Vticæ mœnia populationes fecit. Repetentibus Siciliam classis Punica septuaginta longarum nauium occurrit, pugnatum est, decem & septem Africanæ captæ, quatuor in alto mersæ, cætera fusa & fugata classis. Terra marique Romanus victor cum omnis generis præda Lilybæum repetit. Toto inde mari pulsis hostium nauibus, magni commeatus frumenti Romam subuecti sunt.

Res à Sulpitio gesta in Græcia

At P. Sulpitius proconsul rem benè gessit, in Græcia contra Philippum. Cum enim in Ægina insula, vnà cum Attalo Rege hybernasset, Lemnum ambo cum sexaginta quinqueremibus, quarum 25. erant Romanæ, 35. Regiæ, transmiserunt. Quarum aduentu cum Ætoli animos sustulissent, vicinos omnes aut terrebant, aut populabantur. Inde illi in Eubœam transmittunt, & Oreom vrbem duplici arce munitam Romani à terra, Regij à mari obsident: sed eam Plator, qui illic Philippico præsidio præerat, hostibus prodidit, & ad Attalum se recepit. Hôc successu lætus Sulpitius Chalcidem irrito conatu petit, Attalus Opuntem occupauit. Inde vterque Oreum se recepit, mœrente & fortunam suam incusante Philippo, quod iam tertio, quamuis summa celeritate vsus esset, tempori tamen ad opprimendum hostem adesse non potuisset, Oreitis videlicet, Opuntiis, & Eleis, Toronem tamen, & aliquot alia oppida cepit.

IX. Attalus Asiam repetit, legati de pace.

Attalus autem cum accepisset Prusiam Bithyniæ Regem in fines regni sui transgressum, omissis Romanis atque Ætolis, traiecit in Asiam; Sulpitius Æginam, vnde initio Veris abierat, classe repetiit. Philippus Elatiam Phocidis vrbem venit, vbi iusserat Ptolemæi & Rhodiorum legatos, qui de finiendo Ætolico bello rursum acturi erant, & iam Heracleæ concilio Romanorum & Ætolorum adfuerant, se opperiri. Sed re Machanidæ tyranni expeditione in Eleos impedita, cum eum frustra persecutus esset, Ægium ad concilium Achæorum venit, inde Oreum vrbem à Romanis direptam, ab Attalo desertam repetit, & ciuibus qui fugere maluerant, quam seruire Romanis, eam custodiendam committit. Cassandreæ operam classi fabricandæ nauat: & rebus in Græcia discessu Attali tranquillioribus, ipse retro in regnum, Dardanis bellum illaturus reuertitur. Hoc quoque anno bellum Antiochi contra Euthydemum perseuerauit: & Philopœmen Machanidam Spartanum tyrannum confecit,

Philippus Macedoniam repetit.

Machanidas tyrannus.

ANNVS MVNDI 3848.

ONIÆ III. Ducis & Pontificis 2.

PHILOPATORIS & PHILIPPI 15.

ANTIOC. MAG. 19. Imperij Græc. 106.

OLYMP. CXLIII. A. 3. VRB. CON. 547.

ANTE CHRISTVM 205.

I. Noui Consules.

POpuli Romani fauor in vtrumque Consulem victorem, fecit, vt Philo & Metellus Coss. hoc anno fierent. Nam illi legatos in bello suos magnis extulerant laudibus, hortatique erant plebem, vt eos Coss. in annum proximum crearent, quod & factum est, comitia habente M. Liuio, quem ea de causa Claudius Nero dictatorem dixerat, non leui redintegratæ gratiæ argumento. Vtrique Consuli Brutij prouincia decreta, vt ambo cum Annibale bellum gererent, quod cum extrema tantum Italia gerendum esset, cis Senatus agriculturam reliqua Italia commendauit, in agro præsertim Cremonensi & Placentino, qui nominatim Manlio Prætori sunt commendati. Coss. in Consentinum agrum duxerunt exercitum, neque inde prædam sine periculo, à Brutiis Numidisque iaculatoribus, extulerunt. Inde in Lucanos profecti, totam

Lucani à Romanis recepti.

gentem fine certamine in ditionem populi Romani reduxerunt. Cum Annibale porro nihil hoc anno gestum. Nam neque se ipse obtulit in tam recenti vulnere publico priuatoque; neque Romani lacessiuerunt quietum; tantam inesse vim in illo vno duce censebant, quamuis omnia circa illum ruerent.

II. Scipionis cum Asdrubale pugna.

In Hispania Gisconis filius Asdrubal, regressus à Gadibus, adiuuante Magone Amilcaris filio, ingentes per vlteriorem Hispaniam copias armauerat, peditum ad 50. millia, equitum quatuor millia & quingentos, quem numerum etiam auget Polybius, præter quatuor & triginta elephantos. Scipio cum exercitu quinque & quadraginta millium, ad Bætulam vrbem, Tarracone profectus, venit: vbi castra ponentem Mago & Masanissa aggressi, cum omni equitatu turbassent, ni Scipio abditos de industria post tumulum equites, in effusos improuisò immisisset; à quibus, aliisque vicissim vtrimque superuenientibus, ita pugnatum est, vt Pœni denique funderentur, in omen euentus iustæ ac legitimæ pugnæ, ad quam Romani audaciores, Pœni timidiores facti sunt.

Et victoria gemina.

Ea post varias velitationes, & aliquot dierum quietem commissa est. In qua victoriam Scipioni dedit, non ducum solum & militum fortitudo, sed Imperatoris etiam prudentia, quæ & aciei ordinem, præter hostis expectationem, mutauit, & suos maturè instructos, pastos paratosque in aciem eduxit, & hostem minus his rebus paratum pugnare compulit, & pugnam ad multum diem extraxit, vt fessi fame, æstu, labore deficerent.

III. Ad Scipionem plerique deficiunt.

Accessit ad damna Pœnorum, suorum defectio, in primisque Attanis Turdetanorum in Lusitania reguli, qui cum suis ad Romanos defecit. Duo quoque præsidia cum oppidis, à præfectis tradita Romanis. Id malum ne latius serperet, Asdrubal noctis silentio castra mouit. Eum insequitur Scipio, & incursando detinet dum superuenere legiones, à quibus ingens hostium cædes patrata est, donec dux ipse, nocte relicto exercitu, Gades profugit.

Altera de Asdrubale victoria.

Ea re audita Scipio decem millia peditum cum mille equitibus, M. Syllano reliquit, qui hostium reliquias conficeret, ipse cum cæteris copiis Tarraconem septuagesimis castris peruenit, causas ciuitatum regulorumque cogniturus. Interim Masanissa cum Syllano collocutus defectionem meditans, cum paucis popularibus traiecit in Africam. Cæteri deserti à suis ducibus, partim transitione ad Romanos, partim fuga in proximas ciuitates dissipati sunt. Nec multo post Syllanus debellatum referens, tertio decimo anno post initum bellum, Tarraconem ad Scipionem rediit.

IV. Scipio fratrem cum captiuis Romam mittit. Syphacem sibi adiungit. Illiturgum delet.

Is maiora molitus, primùm L. Scipionem cum multis nobilibus captiuis, nuncium receptæ Hispaniæ Romam misit. Ipse regulos tentaturus, traiecit in Africam cum C. Lælio, vbi inito cum Syphace fœdere, Hispaniam repetiit, & duabus vrbibus, malè de Romanis meritis, parauit vltionem. Illiturgo quod labore multo expugnauit, erat enim certamen cum desperatis, funditusque deleuit: & Castuloni, quam partim Hispani, partim Pœni ex fuga collecti tuebantur. Terror cladis Illiturgitanæ cunctos ad sibi consulendum mouebat. Scissa est bipertito ciuitas; & Hispani clam Scipioni vrbe tradita, nationem victoriam sunt experti. Scipio Carthaginem nouam, ad vota soluenda, munusque gladiatorium, quod parentis patruique manibus honorandis parauerat, venit: vbi & plerique viri illustres contentiones suas singulari certamine, quas iure non poterant, ferro diremerunt.

Castulonē recipit.

V. Astapensis atrox clades.

L. Martius inde in Barbaros, si qui nondum perdomiti erant, sub ditionem redigendos mittitur, & Circio amne superato, duas opulentas ciuitates, sine certamine in deditionem accepit. Verum Astapensium non minus, quam Illiturgitanorum atrox fortuna fuit, vt distinctius habetur in Annalibus. Hi desperatione horribili, domesticis, fortunisque omnibus in medio foro cædi atque incendio destinatis; ipsi cæci furore in ferrum & vulnere vecordi audacia ruebant, donec acie patefacta circumfusi, omnes ad vnum trucidantur; tum 50. iuuenes, vti iussi fuerant, imbellem omnem multitudinem obtruncant, & in paratum incendium, illos, seque ipsos cum armis præcipitant. Sub idem tempus Romanus irrupit, & tam luctuosi spectaculi spectator fuit, prædæ flagrantis particeps non fuit. Ita ciuitas tota, & parricidis ciuibus, & hosti, qui miseros in eam desperationem adegerat, funditus periit.

n. 15. & 16.

VI. P. Scipionis morbus, & seditio exercitus, & pœna.

Interim autem dum ad Gaditanum fretum bene atque è Repub. à L. Martio & C. Lælio contra Hannonem & Magonem res geritur, Scipio Carthagine grauem in morbum incidit, quem cum grauiorem etiam fama fecisset, nec socij in fide manserunt, neque exercitus potuit in officio contineri; is præsertim qui ad Sucronem erat, vbi non solum seditio excitata est, sed seditionis etiam principes Imperij honore, cum securibus & fascibus sunt affecti. At cum paulo post non mors Scipionis, sed incolumitas nunciata est, omnia illico resixe runt. Duces destinati sua ipsi insignia, cum iusto timore imminentis supplicij, repudiarunt. Imperatoris tamen humanitas spem veniæ faciebat. Nihilominus exercitu conuocato, 35. seditionis authores à Tribunis militaribus dissimulanter comprehensi, in concione deligati ad palum, virgisque cæsi, & securi percussi sunt, vniuerso exercitu obtorpente metu. Mandonius & Indibilis Hispaniæ reguli, qui opinione mortis Scipionis defecerant, vulgata eius vita, & noxiorum supplicio, cum suam perfidiam pari pœna castigatum iri crederent, arma compararunt, in acie steterunt, magnaque suorum parte concisa, veniam supplices postularunt, eamque à Scipionis clementia impetrarunt.

Res cum Mandonio & Indibili gesta.

VII Scipionis cum Masanissa fœdus.

His ita gestis; Syllano Tarraconem remisso, Scipio Martium in vlteriorem Hispaniam præmittit, vt clam cum Masanissa fœdus ineat. Ea res ante fuerat inchoata, sed dilata quod Masanissa coram Scipione ipso agere, atque eius dextera fidem sancire cupe ret. Itaque certior factus adesse Scipionem tres principes Numidarum præmittit, ad tempus locumque colloquio statuendum, quorum duos Scipio pro obsidibus retineret, tertium remitte-

cet qui quo iussus esset adduceret Masanissam. Cum paucis ventum est in colloquium, gratias agit de featris filio remisso, cupere se illi, populoque Romano eam nauare operam, quam nemo alius in Africa, quod noodum in Hispania potuisset. Si ipsum ducem Romani in Africam mittant, satis sperare Carthaginem non diuturnam fore. Lætus cum Scipio vidit audiuitque; quippe qui sciret Masanissam in Pœnorum equitatu, caput rerum fuisse, fideque data & accepta, Tarraconem Scipio, Masanissa reuersus est Gades ad Magonem, re tota dissimulata.

VIII. Mago iubetur traiicere in Italiam, eiusdemque apparatus.

Magoni autem paranti traiicere in Africam, desperatis in Hispania rebus Carthagine nunciatum est, iubere Senatum, vt classem, quam Gadibus haberet, in Italiam traiiceret: conductáque illic Gallorum ac Ligurum quanta maxima posset iuuentute, Annibali se coniungeret: ad eamque rem pecunia Magoni aduecta est & ipse quantam potuit à Gaditanis extorsit, sacram, profanam, priuatam, atque publicam. Cumque Hispaniæ oram prætéruheheretur Carthaginem nouam tentauit; sed ab ea cum ignominia & clade repulsus, retro ad oceanum vnde venerat euasit, Gadesque repetiit, sed inde exclusus ad Cimbim locum vicinum classe appulsa; legatos mittit, quæritque quam ob caussam amicum sociumque exclusissent, summóque eorum magistratu ad colloquium euocato laceratum verberibus cruci iussit affigi. At Gaditani post eius discessum se Romanis dedunt; ille ad Baleares inde profectus, & vrbe sine certamine potitus, duo millia auxiliariorum ibi conscripsit, quos Carthaginem ad hybernandum misit.

IX. P. Scipio Romam venit. *Polyb.*

Scipio autem rebus in Hispania feliciter gestis, exercitu Iunio Syllano, & L. Marcio tradito, cum C. Lælio aliisque amicis Romam cum decem nauibus venit. Ei Senatu in æde Bellonæ dato, quas res in Hispania gessisset exposuit, quot prouincias occupasset, quot fudisset exercitus, & reliqua id genus; neque tamen triumphum obtinuit; quia neminem ad eam diem triumphasse constabat, qui sine magistratu res gessisset,

ANNVS MVNDI 3849.

ONIÆ. III. 3. PHILOP. & PHILIP. 16.

ANT. MA. 20. Imperij Græc. 107.

OLYMP. CXLIII. A. 4. V. C. 548.

ANTE CHRISTVM 204.

I. Scipio fit Consul, magnamque sustinet expectationem.

COmitia consularia maiore quam antea frequentia celebrata sunt, P. Scipio magno omniũ fauore factus est Cõsul, que animo sibi despondebant, bellum hoc Punicum quod decimum quartum iam tenebat annum, finiturum. Ergo illi extra sortem Prouincia Sicilia data est, ex qua scilicet in Africam facilis traiectus esset. Sub initum autem Consulatum ludos, quos in Hispania vouerat, Senatu consentiente fecit. Inde de Scipione in Africam mittendo, quod ipse cupiebat in primis, deliberatum est. Aiebat enim se ad bellum non gerendum, sed finiendum factum esse consulem, eamque prouinciam sperabat se à populo, vel inuito senatu impetraturum. Id consilium primoribus patrum non placebat, idque à Fabio dissuasum est. Cui etsi magnificè respondit Scipio non tamen obtinuit quod petebat, sed ita decretæ sunt prouinciæ, vt alteri consuli Sicilia daretur, cum 30 nauibus rostratis, quas ibi superiori anno C. Seruilius habuisset, permitteretur que vt in Africam traiiceret, si id è Rep. esse censeret; inde illi ea prouincia extra sortem, vt dixi, data est, eius collegæ Licinio, quem esse pontifex max. cui ab Italia abesse non licebat, Brutij dati sunt,

II. Proficiscitur in Siciliam eximia diligentia.

Non obtinuit Scipio vt delectum haberet, obtinuit tamen vt voluntarios sibi milites ducere liceret, & à sociis accipere, quæ vltro in classem fabricandam darent. Ipse autem ita institit operi, vt die 43, quam detracta à syluis materia esset, triginta longæ naues instructæ armatæque essent; impositi que in eas septem ferè voluntariorum millibus in Siciliam traiecit, eosque illic in ordines centuriasque redegit, ex quibus trecentos iuuenes elegit, quos circa se haberet, eosque Siculorum armis; qui domesticam quietem longinquo bello anteferebant, instruxit, & diligenter exercuit. Inde legionibus inspectis, plurimorum stipendiorum milites delegit, maximè qui sub Marcello, in oppugnatione Syracusarum operam nauarant, vt iis in oppugnatione Carthaginis, quam versabat animo vteretur. Moxque C. Lælium in Africam, cum aliquot nauibus, prædatum misit, ipse Syracusis interim ciuium controuersias componit.

III. Mago Italiam adit, cum magnis copiis.

Eadem æstate Mago Amilcaris filius, ex minore Balearium insula, vbi hybernarat, cum 30 fermè rostratis nauibus, & multis onerariis duodecim peditum millibus, & duobus equitum, in Italiam traiecit: Genuamque præsidiis maritimis destitutam, repentino aduentu cepit, inde oram Ligorum classe lustrauit, si quos ibi motus facere posset. Et præda Sauone deposita, quia fama erat Scipionem traiecturum esse Carthaginem, decem longis nauibus in statione ad præsidium relictis, cæteras Carthaginem ad oram tutandam misit. Exercitum autem congregauit ingentem, Gallis ad eum, odio Romani nominis, vndique confluentibus. Ea re cognita Romæ dederunt operam patres, vt eò legiones vrbanas & Hetruscas ad conatus illius frangendos mitterent. In Brutiis nihil fere memorabile actum est, peste Romanum exercitum Punicumque vexante. Annibal propter Iunonis Laciniæ templum æstatem egit, vbi & aram condidit, dedicauitque, cum ingenti rerum à se gestarum titulo, literis Græcis Punicisque insculpto.

Annibalis cippus insculptus Græce & Punice.

IV. Bellum ab Indibili renouatum, qui in eo perit.

Interea bellum in Hispania renouatum est. Indibile maxime id agente, & quidem tanto studio, vt intra paucos dies 30 millia peditum, quatuor fermè equitum millia in armis haberet. Romani Imperatores L. Lentulus, & L. Manlius in eas copias arma mouent, pugnatur vtrinque fortiter, sed Romani cum industriè hostem vsu equitatus prohibuissent, victoriam obtinuere. Ipse Indibilis in acie fortiter pugnans occubuit, & sæpius

Renouata Hispanorum deditio. Mandonius supplicio afficitur.

fractæ Romanis fidei pœnas dedit. Tredecim millia Hispanorum eo die cæsa feruntur, octingenti fermè capti. Romanorum paulò amplius ducentis desiderati. Hispani ex fuga collecti, Mandonio euocante concilium coëgere, vbi increpitis defectionis authoribus, legatos miserunt ad arma tradenda, deditionemque faciendam. Qui in deditionem accepti sunt, si Mandonium, cæterosque belli concitatores tradidissent viuos. Illi comprehensos Romanis ad supplicium tradiderunt. Ita Hispaniæ rebellantis tumultus breui compressus est.

V. Lælius Hipponem deprædatur.

C. autem Lælius ad Hipponem Regium hostem cædibus ac rapinis vehementer perturbauit: cum Masanissa fama Romanæ classis acitus, quasi adesset Scipio, Lælium etiam atque etiam rogat, vt is quamprimum in Africam cum classe traiiciat, neque Syphaci, nihil syncerè agenti, fidem habeat: se tametsi regno pulsum, cum copiis non contemnendis illi affuturum. Postridie Lælius Siciliam repetit, Masanissæ mandata Scipioni exponit, exercitum magnitudinem prædæ ad Africanam expeditionem accendit. Sed opportunitas recipiendi Locrorum vrbem rem distulit. Captiui enim Locrenses Romano militi a Scipione misso aditum in arcem præbuerunt, sed arx altera tenebatur à Pœnis, & vrbs ipsa periclitabatur.

Scipio Locros recuperat.

Amilcar, qui præsidio præerat, euocat Annibalem, sed Scipio, fratre in Sicilia relicto, in Italiam secundo mari traiicit, & in vrbem hoste improuiso ingreditur, ab eâque repellit Annibalem; quo abeunte, Pœni, arce quoque sua deserta, eum consecuti sunt, & Scipio rerum potitus est Locris, sumptoque de authoribus defectionis supplicio, & Q. Plemminio legato ad vrbem tutandam relicto, Messanam reuersus est. Sed Plemminius multa auarè, crudeliter, flagitiosè in ea vrbe perpetrauit, vt videri posset non armis solum Pœnos, sed vitiis etiam superare voluisse. Quæ pluribus in Annalibus explicata reperientur.

Plemminij improbitas.

n. 11. & 12.

VI. Idæa Pessinunte legatione petitur.

Eodem tempore cum Romæ ex Sybillino carmine intellectum esset, hostem alienigenam Annibalē scilicet, ex Italia pelli, vincique posse, si mater Idæa Pessinunte Romam aduecta esset. Missi sunt in Asiam legati ad Attalum, regem socium & amicum, propter commune bellum contra Philippum. M. Valerius Læuinus princeps legatorum fuit, qui res in Græcia cum eo gesserat. Ab eo Pergami comiter accepti legati, Pessinuntem in Phrygiam deducti sunt; sacrumque iis lapidem, quem matrem Deum incolæ esse dicebant, tradidit ac deportare Romam iussit, & ab eo qui Romæ vir optimus censeretur, hospitio accipi. Vide August. de Ciuitate Dei. Ea itaque magnificè Romam deuehitur, quò non nisi sequenti anno peruenit.

l. 1. c. 30. & ibi Viuem. Polyb. l. 11.

Pax Antiochi cum Eutydemo

Hoc autem videtur pax ab Antiocho magno cum Eutydemo satrapa Bactrianorum cōposita. Cum enim is post multa vltro citróque relata nuncia, Demetrium filium, ad fœdus sanciendum misisset, eius indole ac specie rex delectatus, regno dignum iudicauit, eique vnā de filiabus suis vxorem promisit. Eutydemo nomen regis vsurpare permisit, & fœdus cum eo iureiurando firmauit, & elephantos eius accepit. Moxque superato Caucaso, Indorū fines ingressus amicitiam cum Sophagaseno rege renouauit, ibiq; alios etiam elephantos accepit; vt iam centum & quinquaginta haberet. Inde per Aracasiam, & Drangianam itinere habito, in Carmaniam venit, vbi per hyemem cum copiis resedit, vt eas mitescente cœlo in Ægyptum deduceret.

Eiusdem in Indos expeditio, & reditus.

ANNVS MVNDI 3850.

ONIÆ III. Ducis & Pont. 4.

PHILOPAT. 17. & vlt. PHILIPPI 17.

ANTIOC. MAG. 21. Imperij Græcorum 108.

OLYMP. CXLIV. A. 1. VR. CO. 549.

ANTE CHRISTVM 203.

I. Mors Philopatoris. *Vide supra a. 3845. & in c. 11. Dan.*

Hoc anno regni 17 moritur Philopator, homo vitæ turpitudine infamis, cum is ab Agathocle & Agathoclæa, & vtriusque matre Oenanthe, turpiter cum toto regno, vt scribit Iustinus, regeretur, *adeo vt nemo minus in regno quam rex ipse posset; cum interim, relicto quinquenni ex Eurydice sorore filio, moritur.* Hieron. in Danielem 4. annorum fuisse dicit, nempe expletorum, sic vt quintus esset in cursu; pergit Iustinus. *Sed mors eius dum pecuniam regiam rapiunt mulieres, & imperium iuncta cum perditissimis societate occupare conantur, diu occulta fuit,* &c. Huc autem in primis pertinet illud Danielis oraculum. *Et conuertetur rex Aquilonis*, nimirum Antiochus Magnus interprete Hieronymo, ab expeditione Bactriana reflectet iter, *& præparabit multitudinem multo maiorem quam prius*, cum scilicet anno regni sui nono adiit infestus Ægyptum vnde, & victus potius quam victor abierat.

Danielis de ipso vaticinium.

Quod autem subdit propheta, *& in fine temporum annorumque veniet*, etsi rectè explicari potest exacto tempore aliquot annorum, siue post annos aliquot, puta duodecim, non malè tamen opinor, de fine annorum vitæ & regni Philopatoris explicabuntur, in quod tempus hæc Antiochi expeditio prorsus cadit adeo vt cum exercitus Antiochi ex superiore Asia in Ægyptum deducitur, Philopator mortuus fuerit, & bellum quod parabatur in patrem, in filium eruperit.

c. 11. v. 13.

II. Explicatur, ac confirmatur.

Illud porro Danielis, *veniet properans cum exercitu magno, & opibus nimiis*, satis ex Polybio intelligitur. Centū enim illi & quinquaginta elephanti, & omnes dynastæ superioris Asiæ ab eo domiti ingentem vtique copiarum multitudinem satis indicant. Denique quod multos in regem Austri consurrecturos dicit, non solum multos populos Asianos intelligit, qui Antiocho magno parebant, & domesticos qui in Ægypto dominante Agathocle tyranni di eius fauebant, sed etiam Europæos, qui suberant Philippo regi Macedonum. Nam, vt ait S. Hieron. hi duo reges pace facta, aduersus Agathoclem & Ptolemæum ea conditione dimicaturi erant, vt proximas regno suo ciuitates, aut prouincias potius sibi adiungerent. *Orabant*, ait Iustinus, *legati Alexandrini Romanos vt pupilli regnum tuerentur, quod iam Philippum & Antiochum, facta inter se pactione diuisisse dicebant*

bant

bant, vt scilicet Philippus Aegyptum & Cariam Antiochus vero Syriam cauam & Phœnicem obtineret, vt habet Polybius, sub initium libri tertij.

III. Res in Græcia compositæ, & pax cum Romanis à Philippo facta.

Res porro Græciæ biennio neglectæ fuerunt à Romanis. Itaque Philippus Aetolos ab eis desertos, quibus voluit conditionibus ad pacem adegit, quam nisi maturasset, aderat cum copiis P. Sempronius proconsul, sociis opem allaturus. Vixdum enim pace facta, nuncius Regi venit Romanos Dyrrachium venisse, Dymalum vrbem Illyriorum oppugnare, Aetolis iratos, quod sine eorum consensu, pacem cum Rege fecissent. Eamq; Sempronius Tuditanus, missis quindecim in Ætoliam nauibus, disturbare conatus est. Philippus contrà Apolloniam Romanorum sociam oppugnare cœpit. Itaque Epirotæ belli vtriusque tædio, tentata prius Romanorum voluntate, legatos de communi pace ad Philippum misere, qua multi reges populique continebantur. Induciæ à Sempronio ad duos menses factæ sunt, donec Romam mitterentur Legati de conditionibus pacis. Iusserunt eam omnes tribus; quia verso io Africam bello, cæteris in præsentia leuari volebat. Nec minus Philippus res in Ægyptum & Syriam cum Antiocho Magno transigere festinabat. Sempronius pace facta Romam ad Consulatum profectus est, Scipiooi in annum Imperiū prorogatum est, omnibus in eam spem erectis, hoc anno in Africa debellatum iri.

IV. Idæa mater Romæ accipitur. *Liuius l. 8.*

Consultatum est de matre Idæa accipienda, quæ Tetracinæ iam esse, quinquagesimo ab vrbe lapide nunciabatur. Qui eam reciperet, vir optimus iudicatus est P. Scipio Cn. filius, eius qui in Hispania cum fratre occubuerat, nondum Quæstorius. Is cum omnibus matronis Ostiam Deæ obuiam ire iussus, ibi à sacerdotibus eius simulacbrum accepit, & matronis sibi inuicem succedentibus ferendum dedit, quod in ædem Victoriæ, quæ erat in palatio pertulere, ciuibus omnibus cum thuribulis accenso thure precantibus, vt propitia Vrbem intraret, sed hac de re plura in Annalibus leges.

n. 10.

V. Locrensium legatio, & querela de Plemminio, eiusdemque mors.

Secuta est Locrentium legatio & querela, de Q. Plemminio legato, qui Locris tyrannum egerat, potius quam legatum. Eorum oratio ita Senatum concitauit, vt Fabius princeps Senatus sententiam dixerit placere Plemminium legatum vinctum Romam deportari, & ex vinculis causam dicere, ac si vera essent, quæ Locrenses quererentur, in carcere necari, bonaque eius publicari. Ergo Romam deductus & in carcerem conditus, cum duobus & 30 scelerum sociis, prius in vinculis mortuus est, quam iudicium de eo perficeretur. Quoniam autem Scipio Plemminio fauisse videbatur, & iniussu Senatus prouincia decesserat, militarem quoque disciplinam in Sicilia dissoluere ferebatur, placuit Senatui Pomponium prætorem, cum decem Senatoribus, Locros primum, deinde in Siciliam mitti, vt de Scipione inquirerent eiusne iussu aut voluntate ea facinora essent perpetrata. Quod cum Locrenses constanter negassent, sed id vnum dicerent, au' Plemminio nimium, aut sibi parum fuisse creditum, magno onere Prætorem sociosque leuarunt. Quibus in Siciliam profectis, cum Scipio egregiom belli apparatum ostendisset, & militem instru-

Ei iudicio infertus Scipio, & cum gloria absolutus.

ctum ad terrestrem militaremque pugnam, eique omnia vehementer probasset, cum felici comprecatione ac laude Romam redieruot, totaque accusatio ad maiorem Scipiooîs gloriam redundauit.

VI. Syphax à Romanis deficit ad Pœnos, affinitate contracta.

Interea Syphax, cuius maxime fiducia Scipio in Africam traiecturus erat, ab Aldrubale Gisconis filio à Romanis abducitur, at Carthaginensibus, sibique data illi in vxorem filia sua, fœdere copulauit: quin & puellæ blanditiis victus, literas ad Scipionem dedit, quibus eum à traiectione auerteret; se enim pro Carthaginensibus, quibus cum fœdus atque affinitatem contraxisset, & pro terra Africa, in qua natus esset, necessario dimicaturum. Perculit ea res Scipionem, & Regem per literas grauiter monuit, ne fœdus secum sanctè initum violaret.

Scipionis dissimulatio & profectio in Africam.

Apud exercitum autem præ se tulit euocari se in Africam à Syphace, sicut nuper à Masanissa mirarique protectionis tarditatem. Itaque se primo die ad nauigandum idoneo vela facturum; itaque fecit copiis omnibus in Lilybæum coactis; vbi & delectum habuit, & omnia ad protectionem summo studio per se, perque M. Pomponium in Sicilia Prætorem, & C. Lælium classis præfectum, L. Scipionem fratrem, & M. Catonem seniorem tum Quæstorem præparauit.

T. Liu. l. 29

VII. Pœnorum metus.

Scipio è prætoria naue bene precatus, tuba signum proficiscendi dedit, prosperáque nauigatione vsus, cum 50 longis nauibus, & quadringentis ferme onerariis, ad Pulchri promontorium, Zonaras Apollonium vocat, appulit, copiasque omnes in terram exposuit & in proximis tumolis castra metatus, classem Vticam cum C. Lælio misit, Magnum id terrorem attulit Africæ vniuersæ, Carthagini præsertim, in cuius caput vibrabatur hoc telum. Augebat metum, quod neminem tum ducem habebant præter Asdrubalem, quem Scipio toties in Hispania fuderat; nec exercitum nisi tumultuarium, quem florentissimis Romanorum copiis opponerent. Itaque velut si vrbem aggressurus esset extemplo Scipio, ad arma conclamatum est, portæque raptim clausæ, & armati in muris vigiliæque, & stationes dispositæ. Proximo die quingenti equites ad mare progressi, ad exscensionem prohibendam, in stationes Romanorum inciderunt: cum quibus inito certamine, Pœni aliqui in ipsa pugna, plures in fuga ceciderunt, in quibus Hanno eorum præfectus iuuenis nobilis. Scipio latè vastatis agris, vrbem etiam satis opulentam occupauit atque diripuit, prædam, in qua erant octo millia capitum, tam liberorum quam seruorum, in Siciliam misit.

Prælium tumultuarium ad prohibendam exscensionem.

VIII. Masanissa Scipioni se coniungit.

Lætissimus etiam initio rerum gerendarum Masanissæ aduentus fuit, cum ducenti equitibus, cum quibus nouum Carthaginensium equitatum quatuor ferè millium ad certamen, & ad insidias Romanorum fugitando pertraxit, vbi dux ipse captus & cum matre Masanissæ permutatus est, vt ait Zonaras Inde Scipio omissis populationibus, Vticam expugnare aggressus est, omnemque operam in ea obsidenda terra marique adhibuit, cum Asdrubal & Syphax cum ingentibus copiis superuenere: ille ad 30 millia peditum, & tria equitum sub signis habuisse dicitur, Syphax autem 50 millia

Pœnorum & Syphacis copiæ.

peditum & decem equitum; qui cum prope Vticam munitionesque Romanas consedissent Scipio 40 diebus omnia circa Vticam expertus obsidionem soluit vt in idoneo ad hyemandum promontorio; castra vtrique exercitui iuta communiuit.

IX. Geminum cum Annibale prælium, aduersum & prosperum.

Quæ dum in Africa gerunt, gemino prælio in Brutiis cum Annibale pugnatum est, in priore P. Sempronius Consul ad mille & ducentos de suis amisit. Qui proxima nocte, misso ad Licinium proconsulem nuncio, vt suas legiones admoueret, copias iunxit: ita duo duces cum duobus exercitibus ad Annibalem rediere. Nec mora dimicandi facta est cum Consuli duplicatæ vires, Pœno recens victoria animos faceret. Consul ædem Fortunæ primigeniæ vouit, si vinceret, vicit, adeo vt supra quatuor armatorum millia Pœnorum amiserit Annibal, & Crotonem exercitum reliquum abduxerit. Quo tempore alter Consul Hetruriam totam fermè ad Magonem inclinantem, non tam armis, quam iudiciorum terrore côtinuit. Censores interim M. Liuius, & Claudius Nero, dudum collegæ in Consulatu, Senatum, recitarunt, princeps iterum lectus Q. Fabius Maximus. Vectigal nouum ex salaria annona statuerunt. Id vectigal quia populus Liuij commentum esse credebat, Salinatoris ei cognomen dedit; De hac censura vide plura in Annalibus.

Liuius Salinator. n. 24. & 25.

ANNVS MVNDI 3851.

ONIÆ III. Ducis & Pont. 5.

PTOL. EPIPHANIS 1. PHILIPPI 18.

ANTIOC. MAG. 22. Imperij Græcorum 109.

OLYMP. CXLIV. A. 2. VR. CO. 550.

ANTE CHRISTVM 201.

I. Initiũ regni Ptol. Epiphanis, & seditio Alexandrina. Iustin. l. 30

Ægypti regno succedit hoc anno Ptolemæus Epiphanes, Philopaturis ex Eurydice sorore filius, ętate quinquennis Agathocle regnum, sicut & viuo patre, administrante, cum Antiochus & Philippus conspiratione facta, & neglecta filij infantia; sicut nuper Patris ignauia atque nequitia, bellum Ægypto inferunt. Qua re moti Alexandrini Legatos Romam mittunt. Sed hanc legationem antecessit Tutorum regiorum cædes. Nam Agathocles, qui primas tenebat, breuissimo tempore, vt ait Polybius, vitam cum administratione perdidit. Cum enim communi ciuium odio flagraret, seditio in eum exorta est. Ille Macedonum opem, qui præsidium habebant Alexandriæ, implorauit, moxque se cum Rege occultar in regia. Sed cum Macedones cogunt sibi regem tradere, quem in publicum edueunt, & in regio throno collocant, populo lætitia gestiente. Statimque produci iubent ad supplicium malorum authores Agathoclem cum suis, qui omnes crudeliter à furente populo interfecti sunt, vt pluribus narrat Polybius.

Lib. 15.

Mors Agathoclis.

II. His de medio sublatis, cum Regis infantia tutoribus carere non posset, nec regnum eius propugnatoribus, Alexandrini, vt dixi, legatos Romam miserunt, vt pupilli tutelam susciperent, regnumque Ægypti tutarentur; quod iam Philippum & Antiochum inter se diuisisse dicebant. Grata legatio Romanis fuit, causam belli aduersus Philippũ quærentibus, qui Carthaginensibus in hoc bello fauerat. Sed legatio non tam cito exitum habuit. Itaque Antiochus interim Syriam & Phœnicem, à Philopatore dudum occupatam, ad se autem suosque minores iampridem pertinentem, inuasit, cum Romana legatio aduenit, qua denunciabatur ei vt regno pupilli abstineret: sed is in instituto permansit. Interea vero Sosibius, vt ex Polybio colligitur, regnum administrabat, & quantum poterat tutabatur, & Scopas militiæ præerat, vt ex sequentibus intelligetur. Iudæi autem in medio positi ab vtriusque regis ducibus alternatim vexabantur, vt tradunt Hieronymus ac Iosephus.

Alexandrini Romam legatos mittunt.

Antiochus Syriam recuperat & Phœnicem.

in c. 11. Dan. l. 13. c. 6.

III. Studia Romanorum in Scipionem.

P. Scipioni hoc anno imperium nouo modo prorogatum est. Nam cæteris in annos singulos, ipsi donec debellatum in Africa foret; decretumque vt supplicatio fieret, vt Africana expeditio populo Romano, ipsique duci atque exercitui salutaris esset. Ex quo intelligitur quam propensus esset in pietatem populus, si veram noſſe potuisset, vt qui non tam à viribus suis, ab imperatore præstantissimo, à lectissimis copiis, quam à superis victoriam expectaret. Et quoniam quam in regionem eruptura esset Carthaginensium classis, ignorabat, Siciliam, Sardiniam, Italiæ oram, Hispaniam, tum veteribus legionibus & classibus instruxit, præter duas legiones vrbanas ad incerta belli. Viginti omnino legionibus, & 160 nauibus longis Romana res hoc anno gesta. Consules Prætoresque in suas Prouincias profecti sunt, omnes tamen Africæ curam gerebant; & Scipioni certatim vndique de commeatu prouidebant.

Et prouidentia eius.

IV. Leges pacis à Syphace prolatæ.

At Scipio qui hyeme belli opera non remiserat, de reconciliando Syphace cogitabat; qui nisi pace Pœnos inter & Romanos inita, à fœdere suo non videbatur recessurus: pacis autem eam conditionem proferebat, vt Romani Africa, Pœni Italia excederent, & quæ vtrius populus nunc possideret, ea deinceps retineret. Dum hæ conditiones pacis vltro citroque agitantur, Romani Pœnorum castra diligenter obseruant, & agnoscunt incendio peropportuna, Itaque Masanissæ curam dat, multis locis in castris Syphacis, quæ illi satis explorata erant, ignes inijcere, Lælio excipere fugientes, atque obtruncare; quæ dum fiunt, ipse in Punicis castris excitat incendium; immenso vtrobique damno. Duces ambo, & ex tot millibus armatorum, duo peditum millia, & quingenti equites semiermes, magna pars saucij afflatiq; incendio, effugere. Cæsa sunt aut hausta flammis, ad 40 hominum millia, capti supra sex millia, multi Carthaginensium nobiles, Senatores vndecim, signa militaria 178. Equi numidici supra duo millia septingenti; elephanti sex capti, octo flamma ferróque absumpti, armorum vis magna Vulcano sacrata, incensa est. Hæc fusè Polybius, & ex eo T. Liuius.

Hostilia castra à Romanis ad incendium obseruantur.

Pœnorum clades ab igne.

lib. 14. lib. 30.

Asdrubal ex fuga cum paucis, Afrorum vrbem proximam adiit, atque inde Carthaginem ad

Bellum ab Aſdrubale renouatum.

ad belli conſilia renouanda. In Senatu tres dictæ ſententiæ, vna de pace legatos ad Scipionem decernebat: altera Annibalem ad tuendam ab exitiali bello patriam reuocabat; tertia, Romanæ conſtantiæ in aduerſis rebus exemplo, reparandum cenſebat exercitum, orandumque Syphacem ne bello abſiſteret. Hæc ſententia propter Aſdrubalis præſentiam, eiuſque fautorum, quæ factio Barcina dicebatur vicit. Itaque nulla claſſis aduerſus eos qui Vticam obſidebant, & Vrbs ad ferendam obſidionem parata, miſſi quoque ad Syphacem legati, quorum poſtulata vxor precibus iuuabat & lachrymis. Spem quoque opportunè oblatam legati adferebant, 4 millia Celtiberorum, qui mercede conducti fuerant. Denique paucis poſt diebus conuenere Syphax & Aſdrubal, quorum totus exercitus triginta ferè millium armatorum fuit.

VI. Renouatur & clades.

Scipio qui, quaſi iam debellatum eſſet, Vticæ expugnandæ machinas admouebat, ad nuncium redintegrati belli certamen parat, & aciē in magnos, qui dicuntur, campos ducit. Ibi magnis animis viribuſque à ſæpius victore exercitu pugnatum eſt. Itaque Syphax & Aſdrubal cito fuſi fugatique ſunt. Victoriam Celtiberorum deſperatio retardauit. Nam neque in fuga ſalus vlla oſtendebatur locis ignotis, neque ſpes veniæ à Scipione erat, quem bene de ſe & gente ſua meritum, mercenariis armis in Africam oppugnatum veniſſent. Itaque dum pugnant, & alij ſuper alios vſque ad noctem cadunt, tutam Pœnis fugam præſtiterunt. Poſtridie Scipio Lælium & Maſaniſſam cum omni Romano & Numidico equitatu, ad perſequendos Syphacem atque Aſdrubalem mittit, dum ipſe Tunetum, locum & natura & arte munitum, 12 millia paſſuum Carthagine diſtantem occupat. Inde claſſem Punicam vidit Vticam Carthagine petentem, Terruit ea res Scipionem, qui naues haberet, non ad certamen nauale præparatas, ſed ad oppugnationem vrbium. Quod ſi claſſis hoſtilis celeritate vſa, impetum quamprimum feciſſet in Romanorum naues, inſigni haud dubiè clade eas affeciſſet: nunc tot cladibus timidiores effecti, retardato conflictu, & præparata pro tempore à Scipione claſſe, vix quidquam damni acceperunt, excepta ſex onerariarum iactura, quas harpagonibus in portum Carthaginenſem pertraxere.

Tunetum.

Scipionis nauale damnum.

VII. Syphax à Maſaniſſa capitur, regnumque occupatur.

At Lælius & Maſaniſſa in Numidiam die decimo quinto perueniunt, vbi Syphax breui tempore magnas copias contraxit, exercitum ad pugnam inſtruit, atque Romano more diſtribuit, cum tamen eis Romanam fortitudinem non dediſſet. Romanæ legionis ſtataria pugna, Numidarum equitum procurſiones fregit, & auertit in fugam. Ibi Syphax dum obequitat hoſtium turmis, ſi pudore, ſi periculo ſuo fugam ſuorum ſiſtere poſſet, equo grauiter icto effuſus opprimitur, capiturque, & ad Lælium viuus adducitur: cui Maſaniſſa perſuaſit, vt ſe cum equitatu, victóque Syphace, Cirtam, quæ erat regni caput, præcedere ſinat, ipſe cum peditatu modicis itineribus ſubſequatur. Aſſentiente Lælio, Cirtam adhuc regij caſus ignaram venit, ad cuius vincti ſpectaculum comploratione, metu, ac deſperatione orta patefactæ ſunt portæ, admiſſus victor exercitus. Maſaniſſa idoneis locis præſidio occupatis, ad regiam contendit. In ipſo limine occurrit Sphoniſba vxor, & genibus eius aduoluta per omnia ſacrata prophanaque orat, vt ipſe de captiua pro arbitrio ſuo ſtatueret, nec in poteſtatem Romanorum venire permitteret, ſed ab ipſis, ſi nulla alia re poſſet, morte liberaret. At Maſaniſſa non Reginæ ſolum miſericordia, ſed amore etiam præſtantis captiuæ captus, ratus non alia ſe ratione ipſam à Romana ſeruitute liberare poſſe, eam illico duxit vxorem.

Sophoniſba ab eodem capta ducitur.

VIII. Moxque deſeritur Romanorum voluntate & veneno tollitur.

Factis nuptijs, ſuperuenit Lælius, factumque vehementer improbauit; eamque niſi victus Maſaniſſæ precibus, ad Scipionem cum Syphace rege reliquiſque captiuis miſiſſet. Interim autem cæteras Numidiæ vrbes; quæ præſidiis regiis tenebantur, adiuuante Maſaniſſa recepit. Syphax autem à Scipione cum perfidiæ exprobratione accipit; neque ille quod excuſaret habebat, præter importunas vxoris preces, quod Maſaniſſæ quoque cauſam grauabat, qui mulierem belli faceio aduerſus Romanos, qui amicum ac fœderatum Romanis regem blanditiis ſuis alienaſſet, & in arma præcipitem coëgiſſet, & nunc Romani iuris factam accepiſſet vxorem; quam cum rege captiuam Romam mitti oporteret. Hæc cum Scipio ſeorſim Maſaniſſæ amicè demonſtraſſet, ſimulque hortatus eſſet ne incontinentiæ vitio cæteras virtutes deformaret, ille poſt multos gemitus, ſuſpiriáque luctantis animi, inter amorem mulieris & Romanorum metum, promiſſi memor, venenum mulieri, ne illa in Romanorum poteſtatem veniret, miſit. Illa dirum poculum ſine trepidatione hauſit, & præteritis flagitiis, hoc omnium teterrimum infelix adiunxit.

IX. Scipio Maſaniſſam regno Syphacis muneratur.

Poſtero die Scipio, vt à præſenti luctu auerteret animum Maſaniſſæ, concione aduocata in tribunal aſcendit, & eum egregiè laudatum regio titulo ac veſtitu, inſignibuſque ornat, & in ſpem propinquam erigit, ſublato Syphace omnis Numidiæ potiundæ. Lælium deinde, reliquoſque, pro ſuo quemque merito, muneribus donat. Inde C. Lælio cum Syphace, aliiſque captiuis Romam miſſo, cum quibus & Maſaniſſæ legati profecti ſunt, ipſe rurſum ad Tunetum caſtra refert, & quæ munimenta cœperat, permunit. Carthaginenſes autem hoc rerum ſtatu, bellum auerſati, 30 ſeniores ad pacem petendam ſupplicum habitu ad Scipionem mittunt, veniamque ciuitati rogant. At Scipio qui victoriam prope haberet in manibus, has tamen pacis conditiones dixit, vt captiuos & perfugas ſine pretio reſtituant, exercitus ex Italia, Galliáque deducant, Hiſpania abſtineant, Inſulis omnibus, quæ inter Italiam & Africam ſunt, decedant, naues longas, præter viginti, omnes tradant: tritici 50, hordei trecenta millia modiorum, certamque pecuniæ ſummam perſoluant. His conditionibus pacem offert, & tridnum ad deliberandum, ſi placuerint inducias fore, dum Legati Romam ad Senatum mittantur.

Carth. pacem non ſyncere petunt.

X. Spe Annibalis, quem ex Italia cum fratre reuocant.

Ita dimiſſi Carthaginenſes, cum nullas pacis conditiones recuſandas duxiſſent: quippe qui moras temporis quærerent, dum Annibal in Africam traiiceret, legatos alios ad Scipionem, qui inducias facerent, alios Romam ad

pacem petendam mittunt. Lælius Romam cum Syphace captiuisque nobilibus venerat, resque gestas cum communi omnium lætitia in Senatu exposuerat, auditique erant Masanissæ legati, & omnia quæ à Scipione gesta promissáve fuerant Senatus probauerat, insuperque captiuos Numidas Masanissæ donauerat, vt inde sibi popularium beneuolentiam conciliaret; & ipsi priuatim donis affecti fuerant, præter ea quæ Regi Masanissæ delaturi erant: cum legatos Carthaginensium aduentare auditum est; interim retentus est Lælius, Syphax Albam in custodiam missus est. Interea Mago in Liguria parum feliciter pugnauerat contra Prætorem Quintilium, & Cornelium proconsulem, sauciusque è prælio sublatus fuerat, cum proximæ noctis silentio ad maritimos Ligures peruenit. Ibi eum Legati Carthagine missi adierunt iubentes primo quoque tempore in Africam traiicere, idem & fratrem eius Annibalem facturum; nam ad eum quoque iuisse legatos eadem iubentes. Ille dum obtemperat, vix dum superata Sardinia, ex vulnere moritur.

Gesta Scipionis à Senatu firmantur.

XI. Annibal Africam gemens petit.

Annibal autem aditis legatis, vix à lachrymis temperauit, Senatum incusans, qui iampridem supplementum & pecunias non misissent. Iam autem animo præsagiens se reuocatum iri præparauerat naues, & in speciem præsidij turba inutili nonnullis locis relicta: occisis quoque in Iunonis templo nonnullis Italici nominis, qui in Africam abire nolebant, quod reliquum erat roboris in naues imponens, sæpe Italiæ littora respiciens, Cannasque animo retractans, in Africam transuexit. Interea Q. Fuluius Gillo legatus Scipionis, Carthaginenses Romam adduxit, quibus vetitis vrbem ingredi, Senatus ad ædem Bellonæ datus est, ab iisque pax summissè, sicut prius à Scipione postulata. In sententiarum diuersitate ea vicit, quæ speculatores non legatos esse dicebat, omnia simulare, dum noui duces cum suis copiis in Africam traiecissent. Id cum vel nonnullis indiciis cognitum esset, vel ex ingenio & perfidia Punica creditum, legati pace infecta, ac prope sine responso dimissi, Carthagine omnia hostilia nunciarunt. Cum autem Pœni recens inducias violassent, & classem Cn. Octauij tempestate disiectam, Scipio bellum deintegrò præparauit, nec aliorum iniuriam in legatos, quos habebat in potestate, Vlcisci voluit, non sine Pœnorum ipsiusque Annibalis approbatione.

Legati Pœnorum vt Romæ accepti.

Bellum instauratur.

XII. Querelæ de Philippo.

In huius anni exitu legati sociarum vrbium ex Græcia, questi sunt de Philippo rege, qui pagos earum à præsidiis regiis impunè vexari pateretur. Simulque nunciarunt quatuor millia militum, cum Sopatre duce in Africam traiicere vt essent Carthaginensibus præsidio. Senatus legatos misit qui Regi nunciarent, hæc aduersus fœdus Patribus facta videri,

(∴) (∴)

ANNVS MVNDI 3852.

ONIÆ III. Ducis & Pont. 6.

PTOL. EPIPHANIS 2. PHILIP. 19.

ANTIOC. MAG. 23. Imperij Græcorum 110.

OLYMP. CXLIV. AN. 3. VR. CO. 551.

ANTE CHRISTVM 201.

I. Scopas Syriam capit & Iudæam

PTolemæus Epiphanes, Scopa principe militiæ destinato, Iudæam capit & plurimas Syriç ciuitates. Ita Eusebius in chronico hoc anno, quæ ex Iosepho mutuatus est. Iosephus autem ex Polybij 16. quem citat in hæc verba. Scopas copiarum Ptolemæi dux, ad mediterranea verso impetu, per hyemem Iudæorũ gentem subegit. Nec plura de his Polybius, quin ne hæc quidem ipsa extant apud Polybium, sed apud Iosephum tantum. Hierosolymis autem, atque ipsa eius arce potitum esse, in eaque posuisse præsidium, intelligetur ex iis, quæ post annos aliquot ab Antiocho in recuperanda Iudæa gesta sunt, anno regni Græcorum 114. Hunc porro annum, quo à Scipione in Africa debellatum est, & cum Annibale ibidem pugnatum, Polybius decimum septimum belli huius vocat, quo Dictatura comitiorum causa vsurpata, ad Syllæ vsque Dictaturam ad 120 annos intermissa est: ad annum scilicet Vr. Cond. 671.

Ratio temporis, Dictaturæ intermissio.

II. Res à Consule Nerone gesta.

Principio huius anni cum de Prouinciis à Coss. ad Senatum relatum esset, amboque Africam cuperent, populus Scipionem in Africa bellũ gerere iussit. Nihilominus cum voluntate Patrum Italia atque Africa in sortem coniectæ essent, T. Claudio contigit Africa, decreuitque Senatus vt in Africam, cum quinqueremium classe traiiceret, parique imperio, cum Scipione Imperator esset. Cumque ad primum nũcium defectionis Carthaginensiũ iussus esset maturè in Siciliam classem ducere, atque inde in Africam traiicere, segniter omnia confecit, eò quod Patres de pace, Scipionis potius arbitrium esse quibus legibus daretur, quam Consulis censuerant. Verum huius negligentiæ non exiguas pœnas dedit. Non tempestate variè multumque iactatus est, naues disiectæ, quassatæ, quædam etiam fractæ sunt. Ita vexata & lacerata classis Sardiniam tenuit, vbi dum subductæ reficiuntur naues, hyems oppressit, & anni tempus circumactum est, & nullo imperiũ prorogante, classem priuatus Romam reduxit.

III. Communis pro bello metus.

Discessus Annibalis ex Italia Romanos non exiguo liberauit metu, manebat tamen sollicitudo, ne qua Scipionem in Africa, contra tantum imperatorem pugnãtem, clades affligeret, & pristina omnia decora pessumdaret. Nec minor Carthaginenses formido turbabat, cum his se iam victos acie, captum Syphacem, eiusque viribus armatum contra se Masanissam animaduerterent. Denique Scipiones, ingenito quodam sensu, tanquam in perniciem suam natum ducem horrebant. Auxit hunc metum apud Annibalem fiducia Scipionis, qui captos eius speculatores per omnia castra sua circum-

Fiducia Scipionis.

Annibal pacem frustra petit.

duci iussit, & omnia pro arbitrio explorare, iodeque tuto ad Annibalem remitti; ve qui non dubitaret eam fiduciam magnis viribus esse nixam; præsertim cum eo die contigisset Masanissam cum sex millibus peditum, & quatuor equitum in Romana castra peruenire. Itaque nuncium ad Scipionem, colloqui, impetrandi causa misit, & obtinuit, æquiores pacis conditiooes ratus obtinere posse, si integer, quam si victus eam peteret. Nihil tameo eo colloquio perfectum est, Scipione postulante, vt Pœni se patriamque suam Romanorum fidei permitterent, aut prælio dimicantes vincerent.

IV. Postrema pugna & Scipionis victoria.

Pace infecta paratur vtrinque prælium, decretoriumque certamen, & ab vtroque Imperatore instruitur acies scientissimè; pugnatur, & Elephantis in suorum damna conuersis, Romaoi meliore loco esse incipiunt; tum redintegrato certamine victores euadunt. Vltimum ad victoriam momentum attulere Lælius & Masanissa, qui pulsos equites per aliquantum spatium secuti erant, & reuersi in auersum hostium aciem incurrere. Is demum impetus hostem, cum vtrimque cæderetur perculit, totisq; cãpis cædes & fuga latè vagata est. Annibal cũ paucis equitibus inter tumultum elapsus Adrumetum profugit. Accitus Carthaginem post sextum & trigesimum annum, ex quo puer iode cum patre discesserat, in curia fassus est, se non solum prælio, sed etiam bello victum esse, nec spem salutis alibi, quam in pace impetranda superesse. Itaque cum Scipio perculsæ Carthagini terrorem admouere, terra, marique præpararet, decem legati principes ciuitatis ab Annibale missi ad eum veniunt, veniam ac misecordiam implorantes, qui sine alio respoosu. Tuoetum venire iussi sunt.

Punica pax. A.M. 3816

V. Consilia de pace cũ Pœnis, eiusque causæ.

Ibi etsi omnes ira stimulabat ad delendam Carthaginem, oon tamen spes omnis pacis intercluſa. Reputabant enim animo Vrbis munitissimæ longinquam obsidionem: quin & Scipionem ipsum metus ille angebat, ne sibi succederetur, misso qui victoriam & finiti belli gloriam, suo periculo partam sibi vindicaret: etsi proximo anno imperium ipsi prorogatum fuerat, donec debellatum esset, populi tamen inconstantiam verebatur, & iam Claudius Nero Consul pati potestate in Africa donatus fuetatà Senatu; itaque omnium animi in concilio ad pacem versi sunt. Postera die aduocatis legatis, & de perfidia vehemeoter increpitis, pacis conditiones propositæ sunt, quas ipsemet Annibal Senatui Punico persuasie, quæ etiam Romam missæ, & anno sequenti confirmatæ sunt, vt dicemus. Interea induciæ Carthagineosibus ad tres menses datæ, ab ipsis autem in præsens persoluta, quæ tempore induciarum in nauibus Romanis rapuerant quæ ad 25. millia pondo æstimata sunt, & centum obsides arbitrio Scipionis dati. Com legatis Carthaginensibus tres Scipio Romam misit, & in iis L. fratrem, & L. Veturiom Philnñem, qui sub comitia consularia Romam peruenerunt.

Legati Romam missi.

275000. aureis.

ANNVS MVNDI 3853.

ONIÆ III. Ducis & Pont. 7.

PTOL. EPIPHANIS 3. PHILIP. 20.

ANTIOC. MAG. 24. Imperij Græcorum 111.

OLYMP. CXLIV. A. 4. VR. C. 552.

ANTE CHRISTVM 200.

I. Senatus legatis datus.

HVnc Punicæ pacis annum, ab iochoato bello decimum octauum, celebrat Liuius, eumque quadragesimum à pace postremo facta, quo anno Scipionis acta Romæ probata, & confirmata sunt. Cum enim legati Romani cum Carthaginensibus in Vrbem venissent, Senatus eis ad ædem Bellonæ datus est, vbi L. Veturius Philo retulit supremam pugnam cum Annibale & Pœnis esse pugnatum, finemque tandem lugubri bello impositum. Verminam quoque filium Syphacis bello victum. Responsum dilatum est, dum Coss. creati essent. Quibus creatis, de prouinciis eorum nihil prius agi placuit, quam legati Philippi regis, & Carthaginensium auditi essent, præsagientibus animis belli vnius finem, alterius initium fore. Priores illi sunt iotroducti, qui primo conati sunt purgare, quæ questi erant Roma missi legati, de populatione sociorum; tum M. Aurelium vnum de legatis accusarunt, qui Macedonas bello contra fœdus lacessisset. Postremo petebant vt Macedones, duxque eorum Sopater, qui apud Annibalem mercede militassent, captique in vinculis essent, sibi restituerentur.

Primum Philippi regis.

II. Status rei Macedonicæ.

Ad quæ Furius pro Aurelio ex Macedonia missus respondit, relictum in prouincia M. Aurelium ne socij fessi populationibus, ad Philippum deficerent; & dedisse operam ne impunè in agros eorum populatores transcenderent. Sopatrum ex propinquis regis esse, eum ouper missum in Africam, cum quatuor millibus Macedonum, & pecunia, vt esset Annibali & Carthaginensibus auxilio. De quibus cum rogati Macedones perplexè responderent; responsum acceperunt, Regem bellum quærere, si pergat, prope diem inuenturum: dupliciter fœdus ab eo violatum, & quod socios populi Romani iniuriis & damnis affecerit, & quod hostes Romanorum auxiliis & pecunia iuuerit. Ita Macedones dimissi sunt. Nec propterea Philippus desiit bello vexare Athenienses, & populato agro obsidionem parare, vt sequenti anoo intelligetur.

III. Pax cum Pœnis admissa.

Inde introducti Carthaginenses, quorum ætas ac dignitas, & humilis oratio ita mouit Patres, vt ad pacem omnium animi propeoderẽt, nihil quippe in eis simulatũ vt prius agnoscebatur. Decreuit Senatus vt P. Scipio ex 10. legatorum sentẽtia pacem cum populo Carthag. quibus ei legibus videretur faceret. Gratias egere legati, tum etiam petiere, vt vrbem ingredi, & suos captiuos inuisere liceret, idque cum impetrassent, etiam vt ducentos sibi redimere liceret orarunt. Consensit Senatus vt in Africam deportarentur, & si pax conuenisset, Scipio eos sine pretio Carthaginensibus redderet. Ita di-

Eiusque conditiones. *Ex Polyb 15 & Liui l. 30.*

missi legati, & pax in Africa his conditionibus confecta est. Vt quæ Carthaginenses ante hoc vltimum bellum in Africa possedissent, vrbes, agros, pecora retinerent, suis legibus viuerent, nullo præsidio tenerentur. Quæ per inducias malè abstulissent, captiuos item ac fugitiuos redderent; naues omnes longas, præter decem triremes traderent, eadem lex de Elephantis esset. Bellum extra Africam nemini omnino inferrent, ac ne in Africa quidem, iniussu populi Romani. Sua omnia Masanissæ redderent: Decem millia talentûm argenti, descripta pensionibus æquis, ducenum Euboicorum talentûm in anuos 50. soluerent. De qua pecunia consule Aonales.

In Schol. anni 3852.

IV. Executioni mandantur.

Ergo naues longas, elephantos, perfugas, fugitiuos, captiuorum quatuor millia tradiderunt. Naues prouectas in altum Scipio, magno cum luctu ciuitatis, incendi iussit, sed & cum populi Romani, ad quem eæ nunc pertinebant, non leui damno. De fugitiuis qui Latini nominis erant, securi percussi sunt, Romani in crucem acti. Bona quæ Syphacis fuerant, ex S. P. Q. R. voluntate Masanissæ tradit, præter regnum paternum. Legatos ad pacem confirmandam Romam misit; Ipse terra marique pace parta exercitu in naues imposito, Lilybæum traiecit, indéque Romam, totius Italiæ effusa gratulatione peruenit, & omnium clarissimo triumpho Vrbem est iouectus, & Syphax ipse, vt tradit Polybius, cum cæteris captiuis, per vrbem ductus est in triumphum, qui & post tempus aliquod in carcere diem supremum obiit. Cæterum huius triumphi magnificentiam in Annalibus ex Appiano retulimus, qui addit Masanissam fretum Romanorum amicitia, magnam sibi agri Carthaginensium partem vendicasse, & eorum opera obtinuisse. Primus hic Imperator, nomine à se deuictæ gentis est nobilitatus, vt Africanus diceretur; siue id militaris primum fauor, siue popularis aura celebrarit.

Scipio Romam proficiscitur, ibique triũphat. *L. 16. licet à liter. Liuius l. 30.*

In fine 2. belli Pun. n 9 10 11 a. m. 3855.

Masanissæ auaritia, & Africani cognomẽ *T. Liu. l. 30. f.*

V. Romana in Ægyptũ legatio.

Interea ad Ptolemæum Ægypti regem tres legati missi C. Claudius Nero, M. Æmylius Lepidus, P. Sempronius Tuditanus, tum vt Annibalem, Pœnosque victos regi nunciarent, tum vt Regi gratias agerent, quod in rebus dubiis, cum finitimi etiam socij Romanos desererent, in fide mansisset, & peterent vt si coacti iniuriis bellum aduersus Philippum susciperent, pristinum animum aduersus populum Romanum conseruaret. Legatis regis nomine satisfecit Sosibius, qui regnum pro puerulo rege administrabat, nec tutorem, vt putauit Iustinus, ab vrbe requirebat. Cæterũ Romæ frequẽs Senatus decreuit, vt P. Æmylius Consul cũ imperio mitteret, qui classe accepta; quam ex Sicilia Cn. Octauius reduceret, in Macedoniam traiiceret. M. Valerius Læuinus Proprætor missus cum 38. nauibus in Macedoniam transmisit. Ad quem cum M. Aurelius legatus venisset, edocuissetque quantæ essent Philippi copiæ, maiore appatatu id bellum capessendum esse censuit, idemque Senatui per literas persuasit. Neque res vltra hoc anoo progressa est.

Læuinus cum classe transit in Macedoniam.

ANNVS MVNDI 3854.

ONIÆ III. Ducis & Pont. 8.

PTOL. EPIPHANIS 4. PHILIPPI 25.

ANTIOC. MAG. 25. Imperij Græcorum 112.

OLYMP. CXLV. A. 1. VRB. C. 553.

ANTE CHRISTVM 199.

I. Initium belli Macedonici.

IN hunc annum initium belli Macedonici Omnes cum Liuio referunt, paucis mensibus post pacem Carthaginensibus datam. Idibus martiis, quo primum die initus est Consulatus. P. Sulpicius Cosul retulit ad Senatum de bello regi Macedonum inferendo. Dumque per sacrificia diuina voluntas exquiritur, literæ Aurelij legati, & M. Valerij Læuini, cum noua Atheniensium legatione veneruot quibus animi ad hoc bellum magis irritati sunt. Nam Athenienses nunciarunt Philippum appropinquare finibus suis, breuique non agros modo, sed vrbem etiam in eius ditione futuram, nisi quid in Romanis esset auxilij. Iis gratiæ à Senatu actæ ob fidei constantiam: de auxilio vero tum responsum iri, cum Coss. prouincias sortiti essent. Obuenit Macedonia Sulpicio Galbæ, Aurelio Italia.

II. Id populus primum improbat, deinde approbat.

Sulpicius populo rogationem promulgauit de bello Philippo inferendo, eiusque iniuriis contra socios vindicandis. Sed ea rogatio ab omnibus fermè centuriis antiquata est. Quod Q. Bæbius tribunus plebis in concionibus suis Patres criminaretur, quasi bella ex bellis sererent, ne plebs pace vnquam frui posset. Quem cum Patres in Senatu probris lacerassent, institere Sulpicio vt deintegrò comitia rogationi ferendæ ediceret, doceretque populum id agi bellum ne contra Philippum gerere translatis in Macedoniam legionibus, an hostem viribus potentem in Italiam admittere velint, quod ille iam Annibali spoponderat, fecissetque nisi misso Valerio Læuino, in Macedonia retentus fuisset. Adhuc in Italia hæsurum Annibalem si piguisset bellum in Africam transferre: satius esse Macedoniam bello ardere quam Italiam. His aliisque id genus persuasus populus, bellum, vti Consul rogarat, Quirites iusseruot.

III. Gallicus tumultus.

Omnium animis in bellum Macedonicum versis, repètè Gallici tumultus fama exorta est. Insubres, Boij, Cenomani, Ligures, Amilcare Pœno duce, qui in iis locis de Annibalis exercitu substiterat, Placentiam inuasere, & direptã vrbem magna ea parte incendere, tum traiecto Pado ad Cremonam diripiendam pertexere. Quibus ad auxilia Romana confugientibus, iubet Senatus Aurelium Consulem exercitum Getruriæ destinatum Ariminũ cogere, & coloniam obsidione liberare. Quæ dum parantur decreto Senatus mittuntur legati Carthaginẽ, qui Amilcarem nuncient Gallos ad arma contra populum Romanum conciuisse, fœdus violare, cum si pax placeat reuocandũ illis, & dedẽdũ populo Rom. Responsum est à Carthag. nihil vltra se facere posse, quã vt eum exilio mulctarent, bonáq; publicarent. Sed ipsi labore cõ-

Legatio ad Carthag. de Amilcare.

prehendendi

prebendendi, & dedēdi Amilcaris liberati sunt, vt qui mox in prælio cōtra L. Furium pugnādo perierit, magna cum clade Gallorū. Furiæ enim genti Gallica bella conficere fatale videbatur. Triumphauit ergo de Gallis Furius prætor, repugnante Consule, qui eam sibi laudem vendicabat, & inulto ferè Senatu, siue quod alieno exercitu Aurelij Consulis rē gessisset, siue quod prouinciam triumphi auiditate reliquisset.

Furius Gallos vincit, & triumphat.

IV. Aliæ legationes.

Qui porro legati Carthaginem de Amilcare missi fuerant, iidem in Numidiam ad Masanissam abire iussi, eidemque gratulari, quod non patrium modo regnum recuperasset, sed parte florentissima, quæ Syphacis fuisset, amplificasset. Ab eo mille equites in subsidium belli Macedonici acceperunt, quos ille in naues impositos, cum frumenti commeatu misit in Græciam. Per eos dies Verminæ filij Syphacis Legati Senatum adiere, errorem & adolescentiam regis sui excusantes, postulantesque vt Rex & amicus & socius populi Rom. à Senatu nominetur. Responsum est legatis, pacem illi prius petendam esse, quam ea nomina, quę Senatus, non nisi bene meritis de populo Romano principibus conferre consueuerit. Romanos legatos in Africa fore, à quibus leges paucis accipiat, quacum confirmationem postea sit à Senatu postulaturus, quod & factum est.

Vermina amicitiam Rom. petit.

V. Sulpicius traiicit in Macedon.

P. Sulpicius Consul, cui obuenerat Macedonia, votis in Capitolio nuncupatis, Brundusium venit, indéque traiecit in Macedoniam. Ibi ei præsto fuere Atheniensium legati, orantes vt se obsidione eximeret. Missus extemplo Athenas est Claudius Centho cum 20. longis nauibus, & militum copiis. Neque tamen Rex ipse per se Athenas obsidebat, sed Abydum, cum iam naualibus certaminibus cum Rhodiis & Attalo parum feliciter pugnasset. Abydenos autem non iniqua ab eo postulantes, feroci responso ad desperationem adegit, qualem supra de Saguntinis & Astapēsibus in Hispania retulimus. Eo profectus Æmylius cum Philippo collocutus, dixit visum esse Senatui eum hortari, ne quē Græcorum bello impeteret, néue rebus Ptolemæi manus iniiceret, & pro iniuriis Rhodiis & Attalo illatis iudicium subiret; sin minus se ad bellum pararet. Ille fœderi cum Antiocho nixus, bellum non recusauit, & imposito Abydi præsidio, rediit in regnum; vbi didicit Consulē iā in Epiro esse, & Apolloniā terrestres copias, nauales Corcyram in hyberna deduxisse. Nam autumno fermè exacto, venerat in prouinciam.

Abydenorū clades. *n. 13. & Vide Ann. seqq.*

VI. Claud. Centho Chalcidem occupat, & diripit.

At Claudius Centho cum classe sua, & tribus Rhodiorum quadriremibus, Athenas, agrumq; circumpositum ab hostium incursionibus liberum reddidit; & exulum Chalcidentium monitu, Chalcidem improuisus occupauit, multáque cæde fœdatā populatus est. Præsidij præfectus Sopater occisus. Carcer à Rhodiis refractus, emissique captiui, quos Philippus illic tāquam in munitissima custodia condiderat. Statuis inde Regis deiectis, truncatisque, signo receptui dato Piræeum redierunt. Demetriade tum Philippus erat, quo cum clades sociæ vrbis delata esset, quamquam serum erat auxilium perditis, vltionem tamen expetens, Chalcidem cum expedita manu accurrit, si quo modo posset Romanos opprimere; sed ea spe frustratus, ad deforme spectaculum fumātis adhuc ac semirutæ vrbis venit. Ergò pari celeritate per Bœotiam venit Athenas, quas sine dubio improuisus occupasset, nisi per noctem à speculatore præmoniti ciues, irritum quoque hunc Philippi conatum reddidissent. In vindictam tamen succensæ Chalcidis, quidquid circa vrbem erat sancti amœni-ve, diruit, ac succēdit. Inde Argos ad cōciliū Achæorū venit, eosq; bello contra Romanos implicare conatur, spe Nabidis tyrāni bello opprimendi. Itaq; magna spe depulsus, Athenas iterum frustra tentat, & ira in loca sacra conuersa, pagatim omnia confregit atque diripuit.

Philippus iterum Athenas ac sine bis frustratur.

ANNVS MVNDI 3855.

ONIÆ III. 9. PTOL. EPIP. 5. PHIL. 22.

ANTIOC. MAG. 26. Imperij Græc. 113.

OLYMP. CXLV. AN. 2. VRB. CO. 554.

ANTE CHRISTVM 198.

I. Bellum à Rom. in Macedonia feliciter inchoatum.

Ipsis huius anni initiis, cum primum tempus rei gerendæ facultatem dedit, Sulpicius adhuc Consul, T. Apustium legatum è castris ad populandos Macedoniæ fines emittit; qui cum ad Consulem cum magna prǫda reuerteretur, incidit in regiū Præfectū Athenagorā, qui eum in transitu Apsi fluminis turbauit; sed mox acie in pugnam directa, Romanus effectus est victor. Itaq; bello feliciter inchoato, multi principes accolæ Macedonū, qui inimico erant in eos animo, operam consuli suam obtulerunt; qui eorum se opera dixit vsurum, cum in Macedoniam exercitum induceret. Interim Antigādro Athamanū regulo Ætolos vicinos ad bellū cōcitandos attribuit. Et in eorū Panætoliū misit, qui idē vrgeret. Phillippus quoq; per legatos vehemēter vrgebat cōstantiam fœderis nuper secū initi. Ibidē Athenienses in regē, a quo plurima damna acceperāt, grauiter inuecti sūt. Verū Damocritus Prætor animus Ætolorū in Romanos propendentes, callida cunctatione auertit, pecunia, vt fama est, à rege accepta, & dimissis suspensa re legatis, Genti suæ author fuit, vt mox ad eam se partem conferrent, in quam melior belli fortuna vergere videretur.

Ætolos vtrique ambiunt.

II. Philippus bello studiosè incumbit.

Interea Philippus terra mariq; impingere bellū parat, filium Perseum adhuc puerū mittit ad angustias, quæ ad Palegoniam sunt obsidendas, diruit aliquot vrbes non ignobiles, ne classi hostiū prædæ essent; nauales copias in Thessalia contrahit, cui Heraclidē, vnà cū ora maritima, præficit, vt Romanę Attaliq; classi resistat. Mox Cōsul ad Regē mouet, simulq, alam equitū exploratorū mittit, qui exquirat quo Rex loco sit. Idipsū cū à Rege factū esset sibi equites vtrimque occurrerūt, pugnamq; inierunt, quā fatigatio diremit, paribus ferè vtrimq; damnis. Facta est mox altera velitatio equitū peditūque, pari fermè vtrimq; numero. Verū cum statariam & constantem Romanorū pugnam, longè à fugaci illa & cursoria certandi ratione diuersam regij milites experirentur, non tulere diù dimicationem, sed cito in castra refugerunt. Vno deinde intermisso die, Rex cum omnibus copiis pugnaturus erat, & nocte cetratos opportuno insidiis

Exploratores vtrique pugnant.

loco constituerat, quo eedentes equites hostem adducerent. Et equitatus quidem cessit, verum insidiæ ante tempus excitatæ occasiooem bene gerendæ rei amisere.

III. Res frumentarias intercipit, moxque graue periculum adit.

Rex deinde aliquandiù dissimulans, suos in castris tenuit, moxque summa celeritate frumentariòs à reliquo exercitu ioterclusos oppressit, sed & equites Romanos celeriter accurrentes, malè mulctauit, verum auiditate cædis intemperantius secutus Romanos equites eousque fugauit, dum antegressa peditum signa iis occurrerent, quibus eonspectis animosiores facti, conuerso vultu eos fugare cœperuot, à quibus in fugam acti fuerant; eaque io fuga multi periere, rexque ipse amisso equo insigne vitæ discrimen adiit, indéque se ad tutiora loca recepit. At Consul post aliquot loca partim vi, partim metu occupata, peragratis hostium agris, ad Apolloniã se recepit.

Ætoli à Philippo deficiunt, à quo malè accipiuntur.

Ætoli audita ea pugoa, cum rem ad Romauos inelinare iudicassent, ad eos Philippo relicto rediere; statimque ad arma confugiunt contra Philippum, sed semiermes & Incompositi. Itaque superueniens Philippus eos fundit, fugat, cædit, castrisque spoliat. Cum interea Athenagoras Dardanos in Macedoniam progressos non sine clade compescuit, sicque damna à Romanis accepta reparauit. Sed hæc quæ in Macedonia à Liuio in æstate gesta narrãtur, haud dubiè ad P. Villium Consulem, cui obuenerat Macedonia, pertineot, qui iam ab Idibus Martiis Consul fuerat, sed narrationem rerum in Macedonia gestarum Historicus noluit interrumpere.

IV. Atheniensium leuitas & linguæ petulantia in Philippum.

Eiusdem æstatis principio classis Romana à Corcyra cum L. Apustio legato profecta, circa Scyllæum Attalo regi coniuncta est. Tum vero Athenieosium ciuitas, quæ adhuc Philippi metu retenta fuerat: ne odium in illum suum planè proderet, id omne præsentis auxilij spe oixa profudit, rogatione edita firmataque deereto, quod gentis leuitatem, & muliebrem vlciseendi libidinem prodit; quam aliis quoque illustribus exemplis confirmatam in Anoalibus reperies.

n. 14. & 15.

Alia minutiora sunt, quam vt huic breuitati conueniant, quæ ibi si placet, leges.

Philippi cura multiplex.

Duo tantum addo, de Pbilippo vnum, alterum de Romanis. Philippum pręter hostes tam multos, terra marique vndique imminentes, etiam sociorum, imo & subditorum Macedonum dubia fides angebat. Itaque & Achæos sibi solido iureiurando firmauit, eisque demerendis aliquot ipsis oppida reddidit. Macedonas autem ingenti gaudio affecit, cum Heraclidem multis criminibus oneratum, coniecit in vincula. Deinde bellum si vnquam aliàs magna cura pręparauit, & militem per hyemem diligenter exercuit.

V. Romana clades ab Insubribus.

At C. Bæbius Pamphilus prætor, qui à C. Aurelio exercitum, cum prouincia Gallia acceperat, temere ingressus Gallorum Insubrium fines prope cum toto exercitu circumuentus est: supra sex millia & sexcentos milites amisit. Tanta ex eo bello, quod iam timeri desierat, clades accepta est. Ea res L. Lentulum Consulem ex vrbe exciuit, qui vt in prouinciam plenam tumultu & trepidatione venit, Prætorem seuerè increpitum prouincia decedere, & Romam abire iussit. Neqoe ipse Consul memorabile quidquam gessit, Romam comitiorum causa reuocatus.

ANNVS MVNDI 3856.

ONIÆ III. Ducis & Poot. 10.

PTOL. EPIPHANIS 6. PHILIPPI 23.

ANTIOC. MAG. 27. Imperij Græc. 114.

OLYMP. CXLV. An. 3. VRB. CON. 555.

ANTE CHRISTVM 197.

I. Antiochi iterata in Syriam expeditio, & victoria. Vide Ann. a m 3811. n. 8.

Habet bic annus expeditiooem Antiochi Magni aduersus Scopam, principem militiæ Ptolemæi Epiphaois, vt ex l. Liuio apertè colligimus, eamque ad Cœlesyriam, aliasq; prouincias recuperandas; quas cum iam à principio regni Ptolemęi Epiphanis recuperasse constet, vt suo locó cum Hieron. & Iosepho diximus, oportet Scopam intra hoc quinquenoium eas iterum occupasse, vt eas boc anno Magnus Antiochus iteratò receperit quo factum est vt Iudæa in medio posita, alternatim ab vtroque subinde vexaretur, vt ait Iosephus.

l. 12. c. 3.

De re autem anni huius ita scribit. Aliquanto autem post Antiochus, ad footes Iordanis cum Scopa prælio coogressus, fit superior: cumque recepisset occupatas à Scopa vrbes Cœlesyriæ simul & Samariæ, Iudæi quoque vltrò deditionem fecerunt, receptumque intra mœnia eius exercitum, & elephantos liberaliter aluerunt, & oppugnantibus præsidium in arce à Scopa relictum, Impigrè auxilium tulcruot.

In c. 11. Dan.

Ipsam porro Antiochi pugnam contra Scopam, victoriamque paucis ita perstringit S. Hieronymus. Antiochus voleos Iudęam recuperare, & Syriæ vrbes plurimas, Scopam ducem Ptolemæi iuxta funtes Iordanis, vbi nunc Paneas condita est, inito certamine fugauit, & cum decem millibus armatorum obsedit clausum io Sidone. Ob quem liberaodum misit Ptolemæus duces inclytos Europum, & Meoecleam, & Damoxenum. Sed obsidionem soluere non potuerunt, dooec fame superatus Scopas manus dedit, & nudus cum sociis dimissus est.

II. Coss cum intercessione facti. & cur.

Romæ facti sunt hoc anno Consules Quintius Flamininus Patritius, & Sex. Ælius Pætus non sioe intercessione Tribuo rum propter transgressos medios magistratus. Sed ea intercessione Senatus authoritate sublata, prædicti facti sunt Coss. Prætor autem M. Porcius Coto, cui Sardinia obtigit, Flaminino Macedonia, Italia Ælio Pæto.

Legati Attali de Antiocho queruntur.

Attali deinde legatos in Senatum Consules introduxere, qui retulerunt Antiochum regnum Attali terrestribus nauali busque præsidiis destitutum inuasisse, dum iis Romanum Consulem contra Philippum iuuat. Miserunt Romani ad Antiochum legatos, qui rogarent vt Attali regno abstineret, belloque absisteret; æquum esse socios & amieos populi Romani reges, inter se ipsos quoque pacem seruare. Acquieuit Antiocbus & finibus Attali deduxit exercitum. Quod beneficium Attalus gratiarum actione, cum ingenti aurea corona rependit.

III.

At Quintius Coss. Brundusio maturè profectus, cum octo millibus peditum & octiogentis

equitibus

Quintius venit in prouinciã. equitibus Corcyram tenuit, indeque Epirum profectus, Romanis copiis se adiunxit, Villio ex consule dimisso. Tum consilio habito de inuadenda tuto circuitu per Dassaretios Macedonia, aut ipso Philippo recta via inuadendo, qui fauces Macedoniæ ad Antigoniam difficillimo aditu occuparat, hoc ille iter prætulit, ac lõge à sua classe discederet. Et quadragesimum iam diem in hostiũ conspectu cunctabantur, cũ Philippus sermones de pace cum Consule intulit irrito conatu. Victoriæ viam aperuit pastor quidam à Charopo principe Epiratarũ missus, qui eorum locorum scientissimus, quinque millia peditum cum trecentis equitibus Romanis, supra hostium capita deduxit, & inde signo, vti conuenerat, fumo edito. Consul pugnam capessit, Romanis iniquitate loci valde laborantibus, cum exortus à tergo clamor, & cœptã pugna regios vehementer exterruit, cum à tergo & à fronte cæderentur, & locus ipse perincommodam præberet fugam. Et poterat deleri totus exercitus, nisi per tam aspera & contragosa loca & eques insequi non posset, & pedes grauis armis tardaretur. Cæsa sunt nihilominus ad duo fere millia, & regia castra direpta.

Romani occupatas fauces transcendunt, & vincunt.

IV. Multæ res aduersæ Philippi.

Rex ad quinque millia fuga progressus, suos collegit, Thessaliam petiit, & oppida, per quæ subiturus erat hostis, incendens, Macedoniam petiit. Ea Philippi clade audita, Ætoli, Aminander, & Flamininus Consul, suis quisque ex locis in eum insurgunt, & variis damnis afficiunt. Tres item classes Romana, Rhodia, & Attalica in eius perniciem conuenerunt, & in Eubœa, Caristum & Eretriam tum vi, tum deditione occuparunt. Inde Cenchreas Corinthiorum nauale petierunt, Corinthum oppugnaturę. Quod priusquam aggrederentur, Achæos à Philippo, post multam Sicyone disputationem, abduxerunt, eis promissa Corintho, quæ tamen irrito conatu oppugnata, Philippo conseruata est, & insuper Argos, opera Philoclis, cui se dedidit ciuitas, acquisiuit: Sed vicissim Elateam à Consule vi captam & direptam amisit. Romæ autem seruilis tumultus excitatus, & quingentorum supplicio oppressus est ab Vrbano Prætore. Ab altero autem Consule Placentini & Cremonenses in suas colonias reducti sunt.

Achæi eum deserunt.

Seruilis motus Romæ.

ANNVS MVNDI 3857.

ONIÆ III. Ducis & Pont. 11.

PTOL. EPIPHANIS 7. PHILIPPI 24.

ANTIOC. MAG. 28. Imperij Græcorum 115.

OLYMP. CXLV. A. 4. VRB. C. 556.

ANTE CHRISTVM 196.

I. Antiochi in Epiphanem expeditio.

Scribit Liuius lib. 33. Antiochum cum priore æstate omni Cœlesyria, quæ tam Iudæam quam Phœnicem cōprehēdit, potitus esset, & Antiochiæ hyemem transegisset, bis Cosſ. omnibus regni viribus contra Epiphanem esse connixum, & ingentes terra marique copias contraxisse: illas filiis suis Sardeis duce das tradit, has ipsemet deduxit, per omnem oram Ciliciæ & Cariæ, tentaturus vrbes, quæ Ptolemæo parebant, simulque Philippum, quocum nondum debellatũ fuerat, adiuturus. Cunque plurima iam oppida tum vi, tum deditione occuparet, mittunt ad eum Rhodij legatos, qui nuncient se, nisi desistat, obuiam cum armis ituros, quos Antiochus prudenter à se, atque amicè dimisit. Qui mox audita Philippi clade ad Cynocephalas, obuiam ire Antiocho cum classe statuunt, adiutis interim vrbibus, quæ fœdere cum Ptolæmæo iunctæ erant.

Quam Rhodij turbare conantur.

Creatis Romæ Consulibus, eisque parantibus Macedoniam & Italiam prouincias sortiri, Tribuni plebis obstiterunt, quod Macedonia longinqua esset prouincia, nec aliam magis rem impedimento fuisse ne bellum iam confectum esset, quam quod vixdum inchoatis rebus, in ipso conatu gerendi belli, prior Consul reuocaretur. Hæc autem Quintius per amicos Romæ satagebat, paratus aut pacem, aut bellum conficere, prout fuisset à Senatu de successore decretum; ne scilicet proprij laboris laudem & fructum successori concederet. Quæ etiam causa fuit Scipioni pacis in Africa faciendæ, qua in re propriam gloriam publicæ vtilitati, haud sane laudabiliter, ante tulerunt. Itaque T. Quintio prorogatum est imperium, donec ei successor venisset. Eidemque supplementum decretum est, peditum quinque millia, & trecenti equites, & sociorum naualium tria millia. Classis etiam præfectura L. Quintio eius fratri prorogatum est.

II. Quintio prorogatur imperium in Macedonia.

Id nondum Flaminino cognitum fuerat, cum rex misso caduceatore, Consulis colloquium de pace expetiit, & pacis conditiones non improbabiles obtulit, & concessis in duos menses induciis, misit Romam legatos, misit & Quintius ac cæteri populi, qui cum Philippo contendebant. Vt ventum est Romam, prius sociorum legati quam regij auditi sunt, Senatumque apertè docuerunt, si Philippus Demetriadem in Thessalia, Colchidem in Eubœa, Corinthum in Achaia retineret, Græciam liberam esse non posse; quas Ipsemet Philippus Græciæ compedes appellaret. Legati deinde Regis intromissi, quibus longiorem orationem exorsis, breuis interrogatio sermonem incidit, cessurus ne esset iis tribus vrbibus Philippus. Cum negarent sibi quidquam de his nominatim esse mandatum, infecta pace dimissi sunt, & arbitrium pacis ac belli Quintio permissum: qui victoriæ quam pacis auidior, nullam de pace vocem admisit, quam quę Philippum tota Græcia decedere nunciaret, quod is nunquam erat facturus.

III. Philippi cum Quintio de pace colloquiũ.

Compedes Græciæ.

Quin potius de Achaia, quæ plurimum à se remota erat, Argisque sollicitus, quæ vrbs nuper ad eum defecerat, eam Nabidi Lacedæmoniorum tyranno fiduciariam dare constituit, eam vt ille sibi victori restitueret, sin aliquid aduersi accidisset, retineret sibi. Argos ille noctu ingressus, vbi eam in potestate habuit, in ciues, qui eum execrabantur, pet se ipse, perque vxorem suam vehementer grassatus est, & Philippo deserto, transiit ad Romanos. Ipse autem Quintius Philippum, vt dudum Fabius Annibalem sequebatur; sed Rex ex occasione potius hostem clade aliqua

IV. Argos Philippus Nabidi credit, homini crudeli & perfido. *Vide hic Annales n. 10. 11. & 12.*

Polyb. l. 17.

afficere, quam de summa rei iusto prælio decernere cupiebat; quod è contrario Flaminibus optabat. Cumque vicini essent exercitus duces, vtrique speculandi gratia triceoos equites, totidemque velites miserunt, inter quos atrox & diuturna pugna commissa est; tandem Macedonum deterior conditio fuit. Aliquanto post. Quintius Scotussam versus, Philippum diuersis itineribus secutus, decem equitum turmas, & velites ad mille dimisit, iussos cautè loca explorare; qui mox, propter eius diei caligioem, in stationes Macedonum inciderunt.

V. Pugna inter exploratores.

Hic videlicet conseruntur manus. In eo concursu Romani cum laborare inciperent, subsidium è castris suis acciuerunt: summittit Quintius duo peditum millia, cum quingentis equitibus, quo auxilio recreati animosè pugnant, Macedooes cedere incipiunt, & à Philippo interim opem curriculò petunt. Ille qui nunquam futurum cogitarat, vt eo die de summa rei dimicaretur, bonam partem suorum pabulatum dimiserat, nihilominus laborantibus suis, Thessalicum equitatum, & Macedonicum auxilio submisit, quibus aucti Macedones Romanos de summis collibus depellunt, & nisi pertinax Ætolorum propugnatio Macedonibus obstitisset, terga penitus vertere hostes coëgissent, sed Ætoli dum hostium impetum audacius sustinent, Romani ex fuga sese colligunt, & in hostem cursus obuersi consistuot. Hic Quiotius videns ex illorum fuga totum exercitum affectum metu, copias omnes educit, & ad pugnam instruit. Philippus vicissim accepto nuncio de fuga Romanorum, inchoatam victoriam vrgere cupiens, toto exercitu prælij aleam subit, dumque animosè vtrimque pugnatur, pars vna vtriusque exercitus vincit, altera vincitur.

VI. Pugna vtriusque exercitus.

At dum dextrum Macedonum cornu sinistrum Romanorum vehementer persequitur, dextrum Romanorum persequentes à tergo persequitur, & conclusam phalangem, quæ se retrorsum conuertere, & viritim prælium capessere non potest, atrociter cædit, dum Romani conuerso vultu eos à quibus fugabantor inuaderent. Itaque fugam proiectis armis arripiunt. Quos dum Titus persequitur, in sinistros Macedonum ordines incurrit, à quibus cædendis abstinuit, quia sarissas in altum erectas tenebant, quasi deditionem aut transitionem facturi. At Philippus fuga suorum animaduersa, congregata subito Thracum & Macedonum manu, fugæ se dedit versus Tempe, suos ex fuga collecturus. Quintius autem victoria castrisque potitus est, amissis circiter septingentis. E regiis vero desiderata sunt circiter octo millia, nec pauciores quinque millibus viui capti. Sed & multæ ciuitates in victoris partes concesserunt. Quod cum audisset Philippus, caduceatoribus missis, pecuniáque & filio Demetrio præter alios obside dato, inducias à Flaminino impetrauit, & legatos Romam pro pace misit, qui cum legatis Quintij, sub ipsa comitia consularia Romam venerunt; itaque & pax io annum sequentem differenda est.

Et Romanorum victoria.

Zonaras.

VII. Alia Philippi damna.

Hæc dum in Thessalia aduersus Philippum geruntur, L. Quintius Imperatoris frater Leucadem Acarnaniæ caput oppugnat, & proditione expugnatam ad deditionem compulit. Et post paucos dies audito Philippi aduerso prælio tota Acarnania deditionem fecit. Iisdem diebus Rhodij Peræam regionem à Philippo dudum armis occupatam, armis recuperarunt, Intereadum audiuet Philippus Dardanos tegni fines transgressos, superiora Macedoniæ cuastare, quamuis vndique se suosque profligante fortuna, vrgebatur; tamen ratus morte tristius esse, etiam Macedoniæ possessione pelli, raptim collectis aliquot militibus, hostes oppressit improuisos; eaque expeditione refectis suorum animis, Thessalonicam recepit sese. Quæ cum ad Oricotem geruntur, noui in Hispania excitati sunt motus, de quibus anno sequenti, quibus prouisum est, dicendum erit. Hoc autem ipso Coss. ambo in Italia contra Ligures, Boios atque Iosubres feliciter pugnarunt, deque iis magnis cladibus affectis triumpharunt, sed Minutius in Albano monte. Quintio autem, vt dixi, prorogatum est imperium, vt pacem vti cœperat, conficeret, & res Macedonicas, Græcasque componeret.

Quæ à Coss. in Italia gesta.

ANNVS MVNDI 3858.

ONIÆ III. Ducis & Pont. 12.

PTOL. EPIPHANIS 8. PHILIP. 25.

ANTIOCH. MAG. 29. Imperij Græc. 116.

OLYMP. CXLVI. AN. 1. VRB. C. 557.

ANTE CHRISTVM 195.

I. Gemina Romę pax. *lib. 33.*

Gemina pace insignis est hic annus, qui Olympiadem inchoat 146. altera Philippi cum Romanis, altera Antiochi cum Epiphane. Et priorem quidem illam sub huius anni Consules factam, auctor est Liuius; posteriorem autem memorat, vbi Antiochus legatis Romanis, à quibus pax Philippica tractata fuerat, respondet, sibi cum Ptolemæo amicitiam esse, & id agere se, vt breui etiam iungatur affinitas. Quod ergo ad priorem attinet, creatis nouis Coss. Quintij literæ exeunte anno datæ de Philippo debellato, à S. P. Q. R. magna cum lætitia, & gratulatione fuere exceptæ, quod diuina prouidentia factum esset, ne simul cum duobus regibus huius æui potentissimis pugnandum esset. Datus est Senatus Philippi legatis in æde Bellonæ: nec multis verbis actum est, cum Macedones quæcumque Senatus censuisset, id regem facturum esse dicerent. Decem legati more maiorum decreti quorum ex consilio T. Quintius Imperator leges pacis Philippo daret, quarum summa fuit, vt Philippus Macedoniæ antiqua possessione contentus, Græcas omnes ciuitates liberas esse, suisque legibus vti permitteret, & præsidia, quæcumque io iis haberet, deduceret; captiuos, transfugasque redderet, nauesque bellatrices cum mille talentis. At Græciæ libertas cum in publica ludorum celebritate, præconis voce promulgata esset, incredibili gaudio & gratulatione Græcia vni-

Cum Philippo, & quibus legibus.

Græciæ libertas proclamatur. *Vide Ann. n. 8. 9. & seqq.*

uersa personuit; tres tamen illæ, quæ dicebantur Græciæ compedes, cum præsidio retentæ sunt, ne ab Antiocho occupatæ, compedes in collum transferentur.

II. Romanorum aduersus Antiochum pro Ptolemæo mandata.

Secundum ista Quintius, & decem legati Regum, gentium, ciuitatum legationes audiuere. Primi omnium Antiochi legati vocati sunt, quibus apertè pronunciatum est, vt Asiæ vrbibus, quæ aut Philippi, aut Ptolemæi fuissent excederet, easque liberas relinqueret, sicut & Græcas omnes, neque in Europam cum copiis traijceret. Quæ dum in Græcia fierent, Antiochus longe alia in Asia meditabatur. Omnes enim Asiæ ciuitates in antiquam Imperij formulam redigere cupiebat, ducto initio à Smyrna in Æolide, & Lampsaco in Hellesponto, ratus reliquas vrbes harum exemplum secuturas; itaque Epheso misit, qui eas obsiderent. Ipse initio veris, Epheso, vbi hyemauerat profectus, traiecit Hellespontum, & naualibus, terrestribusque copiis iunctis, Chersonesi vrbes deditione accepit, Lysimachiam, à Thracibus euastatam, instaurare cœpit, quos ipse vicissim populatus est, ibidemque Seleuco filio suo regni sedem parabat.

III. Et querelæ.

Sub hoc tempus L. Cornelius missus à Senatu, ad dirimenda inter Antiochum Ptolemæumque certamina, simulque alij tres legati, ex iis qui pacem Philippicam fecerant, Lysimachiam petiere, quo mox Antiochus ipse ex Thracia venit. Ibi cum Romani quererentur in primis de ciuitatibus in Asia Ptolemæo ademptis, respondit sibi cum Ptolemæo & amicitiam esse, & id, vt dixi agere se, vt breui etiam affinitas iungatur; quæ hoc anno, id est septimo adolescentis, vt ait Hieronymus, exacto videlicet, coaluit; anno autem decimo tertio nuptiæ celebratæ sunt, vt suo loco dicemus. Inter has disceptationes rumor increbuit mortuum esse Ptolemæum, quod quidquam certi definiri prohibuit, cum legatis. Ex Polybio autem suspicari licet, Scopam Regi mortem esse machinatum, sed ab Aristomene præuentum, atque interfectum esse, vnà cum Dicearcho præfecto nauium Philippi, homine insigniter impio, vt qui duas excitarat aras, vnam Impietati, Iniquitati alteram, & iis sacrificauit; significans se gloriosam putare, impiè in Deum, & iniustè in homines impunè facere.

Responsio Antiochi.

Ad 11 Dan.

lib. 17. Scopas Regi suo mortem molitur.

Dicearchus impius

IV. Antiochi naufragiū.

Antiochus autem, qui durante rumore cogitabat Ægyptum, cum Pataris cognouisset viuere Ptolemæum, omissa Ægypto, tetendit in Cyprum. In eo itinere & suorum seditione, & maris tempestate iactatus, naufragium fecit: collectisque naufragij reliquiis, spe tentandi Cyprum deposita, Seleuciam redijt, vbi subductis, propter hyemem instantem nauibus, ipse in hyberna processit Antiochiam.

V. Romana clades in Hispania.

Romæ autem sub huius anni principium, cum noui Coss. prouincias sortirentur, tristis ex Hispaniis allatus est nuncius, C. Sempronium Tuditanum proconsulem in citeriore Hispania prælio victum, exercitum eius fusum fugatumque, & illustres viros in acie cecidisse; ipsumque Tuditanum, cum graui vulnere ex prælio elatum, non ita multo post expirasse. Ergo noui Prætores cum nouis copiis in Hispaniam profecti sunt, à quibus quid factum fuerit, anno sequenti intelligetur. Cum autem vtrique consuli decreta esset Italia, Marcellus ingressus Boiorum fines, castra fatigato exercitu ponebat, cum Boiorum regulus Corolanus occupauit incautum, & ad tria hominum millia occidit, in iisque nonnullos illustres viros, adeóque vix castra retinuit; cui cum alter Consul venisset auxilio, & Romanos ira pudorque acceptæ cladis animaret, ita pugnatum est, vt vix nuncius cladis hosti superesset. Insubres quoque, quibus se Comenses adiunxerant, ingenti clade victi, triumphatique.

Et in Boiis & istorum vicissim clades, sicut & Insubrium.

ANNVS MVNDI 3859.

ONIÆ III. Ducis & Pont. 13.

PTOL. EPIPH. 9. & PHILIPPI 26.

ANTIOC. MAG. 30. Imperij Græcorum 117.

OLYMP. CXLVI. A. 2. VR. CO. 558.

ANTE CHRISTVM 194.

I. Hispania obuenit Catoni.

CVm noui Coss. ad Senatum de prouinciis ex more retulissent, Patres censuerunt, cum tantum in Hispania glisceret bellum, vt iã Consulari & duce & exercitu opus esset, placere Consules, Hispaniam citeriorem, & Italiam prouincias sortiri. Hispania Catoni obtigit, Gallia Cisalpina Valerio, cui duæ legiones datæ, ad retinendam prouinciam, in qua proximo anno hostes fuerant vehementer attriti: Hispaniis autem multæ copiæ designatæ. Remisit tamen aliquanto post metus Hispanici belli, cum literæ à Q. Minucio allatæ sunt, quibus ferebatur ipsum ad oppidum Turbam, cum duobus Hispanorum imperatoribus signis collatis, prosperè pugnasse, 12 hostium millia cæsa, vnum ex Imperatoribus captum, cæteros fusos fugatosque. Itaque omnes curæ in bellum Antiochenum conuersæ, multæque copiæ Quintio decretæ.

Quæ ibi à Minucio gesta.

II. Quo statu essent res Antiochi ad bellum.

Nam decem legati ex Græcia reuersi, expositis quæ cum Philippo gesta essent, non minorem belli molem ab Antiocho restare docuerunt. Ingenti illum classe, egregio terrestri exercitu in Europam traiecisse. Sed ne Ætolos quidem quieturos, gentem & ingenio inquietam, & Romanis iratam. Hærere quoque in Græciæ visceribus ingens malum Nabin nunc Lacedæmoniorum, mox si liceat, vniuersæ Græciæ tyrannum, vt qui iam Argos velut arcem Peloponneso impositam teneat. Censebat Senatus rem contra tyrannum esse maturandam, præsertim Antiocho in Syriã transgresso; rem tamen Quintij arbitrio permiserunt. Illud potius animaduertendum putabãt, quid Annibal & Carthaginenses, si cum Antiocho bellum gereretur, essent facturi, præsertim cum non deessent, qui Romam scriberent, literas nunciosque ab Annibale ad Antiochum & vicissim crebro commeare; quæ cum Annibalis scriberentur, minorem obtinebant fidem. Tandem tamen missi sunt in Africam legati, qui ea de re inquirerent, & apud eorum Senatum expostularent. Verum Annibal se vnum peti in-

Timor ab Annibale, qui fugit ad Antiochum.

telligens, clam ad Antiochum profugit, quem Epheti est consecutus, nec ei modicum momentum attulit, ad bellum contra Romanos suscipiendum.

III. Bellum in Nabidem omnibus probatum.

Interea T. Quintius in hybernis gaudio pacis cum vniuersa Græcia fruebatur, exceptis Ætolis, quibus non pro spe sua victoriæ præmia contigerant, cum Senatus Consultum de bello aduersus Nabim tyrannum affertur. Quod cum omnibus in conuentu Corinthiaco, præterquam Ætolis, placuisset, auxilia ex vrbibus ad Quintium libenter summissa sunt: qui Argos primum obsedit, deinde ad ipsum belli fontem exsiccandum, Spartam, vbi erat Nabis arma transtulit. Eò Philippus mille & quingentos Macedones, & quadringentos equites Thessalos misit. Eodem nauales copiæ L. Quintij, Rhodiæ item & Eumenicæ confluebant. Nec minus Lacedæmoniorum exules, duce Agesipoli, qui Regiæ familiæ cum esset, à Lycurgo tyranno pulsus fuerat, in Romana castra spe recuperandæ patriæ conueniebant. At Nabis licet copias haberet non pœnitendas, illis tamen impares, & sibi à ciuibus quoque suis timeret, octoginta principes iuuentutis accepit obsides, quos custodiæ traditos, proxima nocte crudeliter interfecit. Deinde quosdam Ilotas transfugere voluisse insimulatos, per omnes vicos verberibus actos necauit. Sicque multitudinem nefarius homo terrore coercuit.

Nabidis crudele facinus.

IV. De pace agit, Quintio in eam inclinante, & quare.

Nihilominus terra marique conclusus, de pace cum Quintio cœpit agere, quam cum concilium omne respueret, in eam tamen Quintius inclinabat, quod Spartæ obsidionem fore diuturnam videret, ad quam dum starent copiæ, non erant quibus Antiocho, si ingrueret ab eo bellum, resisteretur: & priuatim veritus ne sibi à nouo Consule succederetur, qui fructus decerperet laborum eius, in transuersum actus est, & infandum caput ad certas pacis conditiones admisit, & Argiuis liberatis, seruam Spartam reliquit, Achæis & omnibus bonis gementibus: Ætolis etiam in Romanos maledicta torquentibus, qui cum libertatem sa Græcis omnibus reddere gloriarentur, nihilominus nobilissimam ciuitatem in manu teterrimi tyrãni relinquerent, legitimo Rege contempto, ciuibusque nobilissimis, quos in exilio viuere cogerent, sed & Græciæ compedes Philippo ereptas, ipsi haberent in potestate. His illi aculeis Romanum Imperatorem figebant, qui copias Elatiam reduxit, vnde Romam literas misit, de rebus ad Lacedæmonem gestis.

Eique cum honorem gemitu conceditur.

V. Lex Oppia abrogatur.

Romæ porro priusquam in Hispaniam Cato proficisceretur, de lege Oppia, quæ erat de mulierum ornatu, magna contentione certatum est. Cato pro lege ne abrogaretur grauem orationem habuit, sed Valerius Tribunus plebis probabiliorem, quæ & vicit, Tribunis qui intercedebant, mulierum importunitate intercessionem remittentibus. Oppia lege abrogata, Cato extemplò cum viginti quinque longis nauibus Hispaniã proficiscitur, cuius admodum æger erat status, maiorque incumbebat Romanis difficultas, quam superioribus annis. Nam Hispani tunc tædio Carthaginensiũ, ad Romanos facile deficiebant: nunc ex vsurpata libertate, iterum velut in seruitutem asserendi erant. At Cato cum haud procul Emporiis castra haberet, tres ad eum legati ab Ilergetum Regulo venere; quorum vnus erat Reguli filius. Hi à Catone postularunt aliquot millia militum, ad hostem sibi imminentem depellendum. Verum Cato haud totum ratus inter hostes minores copias, neque honestum socios in summo discrimine deserere; præ se tulit auxilia missurum, quæ etiam in naues imposuit, moxque reuocauit ad sese. Præcedens interim aduentantis auxilij rumor, & Ilergetum erexit animos & hostium concilia discussit.

Cato adit Hispaniã.

VI. Quæ ibi ab eo gesta, eiusque virtus.

Interea Cato cum viciniore hoste non sine periculo pugnauit, victorque castra expugnauit, multisque millibus cæsis diripuit; eam victoriam multorum oppidorum deditio secuta est. Cum autem Imperator ipse laboris esset patientissimus & diligentissimus disciplinæ militaris obseruator, adeo vt parsimonia & vigiliis & labore cum militum vltimis certaret, nec quidquam in exercitu suo præcipui haberet, præter honorem & imperium, totum exercitum habebat obsequentissimum; idque obsequium victorias sine magno labore pariebat. Sed ad perpessionem laborum industria ducis accedebat. Cum enim in Lusitania Turdetani Celtiberos auxilio euocassent, ipse operam dedit, vt Celtiberos distraheret à Turdetanis, duplici stipendio proposito, aut data venia, quod se Romanorum hostibus adiunxissent si domum se infecta pugna reciperent. Inde ad Iberum Cato regressus Lacetanis vrbe prudenter elicitis, ipsorum occupauit vrbem, & eos in deditionem accepit; moxque & Vergestanos deuicit, ac vendidit. Prouincia pacata, vectigalia ex ferrariis & argentariis fodinis instituit, quo prouincia in dies locupletior facta est.

ANNVS MVNDI 3860.

ONIÆ. III. Ducis & Pont. 14.

PTOL. EPIPHANIS 10. PHILIPPI 27.

ANT. MA. 31. Imperij Græc. 118.

OLYMP. CXLVI. A. 3. V. C. 559.

ANTE CHRISTVM 193.

I. Noui Consules.

CVm à Scipione & Sempronio huius anni Coss. de prouinciarum distributione relatũ esset, & Senatus frequens in eam sententiam iret, vt quoniam in Hispania & Macedonia debellatum esset, vtrique Consuli prouincia esset Italia: Scipio sentiebat Italiæ vnum satis esse Consulem, alteri decernendam esse Macedoniam, quod graue bellum ab Antiocho, qui iam in Europam traiecerat, immineret, ad quod Ætoli, & Annibal ipse stimularet. Et apparebat Scipionem bellum ambire Asiaticum. Non placuit tamen Senatui, nouum in Macedoniam deduci exercitum, sed cum potius qui ibi erat, à Quintio reduci in Italiam, ac dimitti.

Scipio ambit bellum Asiaticum.

II.

Quintius autem vetis initio, cum de repetenda vrbe cogitarat, conuentu edicto Corinthum

venit

Quintius Græcis valedicit, & de Nabide excusat.

venit quasi Græciæ vale dicturus, vbi cum de rebus à se gestis ageret, probata sunt omnia vehementer, præter pacem tyranno datam, quam Senatus hoc anno ratam esse voluerat. Eam tamen excusabat, quod Nabis exarmatus esset, & sine Spartæ ruina opprimi non potuisset. Illud autem fuit lōgè gratissimum, quod ad perfectam Græciæ libertatem compedes eius sustulit, dimissis præsidiis, quæ Corinthum, Chalcidem, & Demetriadem, Oreum quoque & Eretriam continebant. Thessaliam quoque, vbi omnia confusa erant, & perturbata, præclarè composuit, & ingentem numerum ciuium Romanorum, præsertim quos bello Punico Annibal; cum à suis non redimerentur, venundederat, tota indulgente Græcia, seruitute liberauit.

Romani serui ei donantur.

Denique Brundusium copias omnes transportauit, quæ per totam Italiam ad Vrbem vsque propè triumphantes venerunt. Vbi triumphus Quintio decretus, triduóque magna pompa celebratus est.

Cato redit ex Hispania.

Rediit quoque ex Hispania Cato, vbi plura recepit oppida, quā dies egisset in Hispania, & magnificè quoque de ea triumphauit; quamuis vtriusque triumphum Fasti capitolici prætermittant.

III. Sedes Senatoriæ in ludis discretæ. *Liuius.* *De Arusp. resp. l.2.c.4.*

In vrbe hoc anno Censores Sex. Ælius Pætus, & C. Cornelius Gethegus, Scipionem secundùm Consulem principem Senatus legerunt; quo eum honore priores etiam Censores affecerant. Gratiam quoque ingentem sibi apud Senatum pepererūt, quod ludis Romanis Ædilibus Curulibus imperarunt, vt loca Senatoria, quæ hactenus promiscua fuerant, à reliquo populo secernerentur. Id factum M. Tullius Scipioni iterum Consuli tribuit, eaque re Valerius Max. ait vulgi animos à Scipione non mediocriter auersos.

IV. Cum Insubribus & Boiis res gesta.

In Cisalpina Gallia L. Valerius Flaccus proconsul, circa Mediolanum cum gallis Insubribus, & Boiis, qui Padum transgressi fuerant, ad Insubres concitandos, signis collatis depugnauit, & ad decem hominum millia cecidit. At Sempronius Consul in Boios profectus, totam gentem ad rebellendum concitatam inuenit, tanta multitudine, vt collegæ copias accerseret, & interim pugnam tergiuersando extraheret. Ea re cognita, Boij castra tribus ex locis oppugnare aggressi sunt, ibique diu, non irrito labore pugnarunt, Posthumij. Quæstore cum ducentis militibus interfectis. Qui mox extraordinaria cohorte, à Consule summissa, repulsi, & ad sua castra compulsi, ibique vicissim oppugnati sunt. Ibi dum quidam pertinacius pugnant, nec reuocanti Consuli obtemperant, erumpentibus Gallis malè mulctati, & in castra sua compulsi sunt. Ita varia hinc atque illinc victoria, & fuga fuit.

(∴) (∴)

ANNVS MVNDI 3861.

ONIÆ III. Ducis & Pont. 15.

PTOL. EPIPH. 11. & PHILIPPI 28.

ANTIO. MAG. 32. Imperij Græc. 119.

OLYMP. CXLVI. An. 4. VRB. CON. 560

ANTE CHRISTVM 192.

I. Disceptatio Romæ cum Antiochi legatis & Quintio.

CVm Coss. in suas prouincias profecti essent, T. Quintius à Senatu postulauit, vt legatos de rebus a se gestis in Græcia, audiret, & si videretur, confirmaret; auditi omnes, benignéque omnibus responsum. At cum Antiochi legatis disceptatio diuturnior fuit, quæ Quintio huius negotij scientissimo commissa est. Eius hæc summa fuit. Illi amicitiam populi Romani petebant, hic conditiones duas afferebat, alteram vt Antiochus omni Europa abstineret, alteram vt Romanis ius esset Græcarum Asiæ ciuitatum amicitias, & tueri quas habent, & nouas amplecti. Respondent legati iniustè agere Romanos, qui Antiochum auita possessione in Thracia priuare velint. Neque rectum fuerit externum principem eximere velle subditos aliquos à sui actione Regis sui, sub specioso titulo libertatis, præsertim cum Antiochus noster Græcas hasce ciuitates seruas habere, sed subditas, vt antea retinere. Itaque iniustè illarum ciuitatum odium conflabant Antiocho, cum ad fucum faciendum nominibus seruitutis & libertatis abuterentur, loco subiectionis & rebellionis. Sed hæc limatius in Annalibus studiosus Lector disputata reperiet. Legati porro super ea re ad Antiochum Roma mittuntur.

Bellum Romanorum iniustum.

n.2.3.& seqq.

II. Annibalis de hoc bello co silium Antiocho datum.

Viadum ij profecti erant, cum Carthagine legati attulerunt, bellum ab Antiocho, ministro Annibale haud dubiè apparari. Is ante triennium ex Africa ad Antiochum profugerat, eique author erat, vt bellum in Italia gereretur, ibi tātum Romanos vinci posse, sibi centum tectas naues, sexdecim millia peditum, & mille equites deposcebat: ea se classe primum Africam petiturum, & confidere se Carthaginenses ad rebellandum adducturum, si illi cunctentur, se in aliqua Italiæ parte bellum Romanis excitaturum, Regem cum ceteris copiis in aliqua Græciæ parte subsistere oportere, expectantem rei bene gerendæ occasionem. Excitasse autem Pœnos, misso ad eos Aristone, author est Liuius, ab eoque Carthaginem suspicionibus impletam. Neque eam vnam fuisse Pœnis legationis causam, sed vt de finibus suis, malè à Masanissa vsurpatis, quererentur; cui Romani, ipséque Africanus nimium fauentes, eam controuersiam dirimere noluerunt, ne scilicet socium fidelissimum Masanissam amitterent, quod tamen sine aliorum iniuria factum oportuerat.

Romani Masanissæ iniustè fauent.

III. Hispaniæ res tum aduersæ, tum prosperæ.

In Hispania post reditum M. Catonis plurima oppida rebellauerant, contra quæ Digitius Prætor crebra magis quam dictu digna prælia fecit, atque adeo pleraque aduersa, via vt dimidium militum quos acceperat, successori re-

liquerit. At contra P. Scipio Cn. filius multa secunda prælia fecit, quibus plus 50. oppida recepit. Difficilem tamen obtinuit de Lusitanis victoriam, & post votos Ioui ludos, vt ait Liuius, sed insignem. Ad duodecim quippe hostium millia cæsa sunt, capti 540, omnes ferme, equites & signa militaria 134. De Romano autem exercitu tres tantum & septuaginta desiderati. Præda quam illi, peruastata vlteriore prouincia, corraserant, quæ agnosci potuit, suis dominis restituta; reliqua militi diuisa. Successit, C. Flaminius Prætor, sed tardius in prouinciam venit. Nam totum ferè tempus consumpsit in delectu habendo in Italia & Sicilia, quin etiam in Africam tempestate delatus est. Itaque. Iluciam oppidum io Oretanis tantum cepit: deinde milites in hyberna deduxit, vnde & aliquot excursiones in prædones, non sine iactura, fecit.

IV. Res gesta contra Ligures & Boios.

Romæ principio anni crebri terræ motus contigerunt. Cornelius Consul Galliam prouinciam, Miuucius Liguriam sortiti sunt. Ligures ad 20 millia in armis erant, & multitudine freti, prælium de summa re ambiebant. At Consul suos in aciem non educebat milites, quos nouos habebat & paucos. Paulo tamen post idem Minucius in agro Pisano contra eos conflixit & vicit, & eorum castra diripuit. Cornelius quoque Merula contra Boios feliciter pugnauit, eorumque insidias irritas reddidit. Itaque aperta acie pugnatum est, multaque vtrinque strage edita, Romanus victor fuit. Cumque Romam, ad habenda comitia Consularia, fuisset euocatus, triumphum quem petebat, non obtinuit: quippe supra quinque millia militum amiserat, centuriones tres & viginti, præfectos sociorum quatuor, Tribunos militum secundæ legionis duos.

ANNVS MVNDI 3862.

ONIÆ III. Ducis & Pont. 16.

PTOL. EPIPH. 12. PHILIPPI 29.

ANTIOC. MAG. 33. Imperij Græcorum 120.

OLYMP. CXLVII. A. 1. VR. CO. 561.

ANTE CHRISTVM 191.

I. Ambitio pro Consulatu.

Consularibus comitiis tam candidatorū quam petitorum gratia incaluit ambitio. Petebat enim L. Quintius, qui in Græcia classi præfuerat, fratre T. Quintio in bello Philippico Imperatore. Petebat & P. Cornelius Cn. filius, qui nuper in Hispania rè benè gesserat, & habebat pro se petitorem Africanum; & ipsemet ante 12 annos à Senatu fuerat vir optimus iudicatus. Petebat quoque Africanus pro C. Lælio sibi charissimo, sed in vtraque petitione victus est Africani fauor, populo in cum, ob sedes theatri discretas, nonnihil infenso. L. ergo Quintius factus est Consul, &, qui alterum è plebe esse oportebat, Domitius Ænobardus. Verum Africani candidati altero proximo, alter deinde sequenti facti sunt Consules.

a.m. 3850.

II. Ætoli otrunes in Romanos excitant.

Hoc anno Olympieo Græciæ res Asiæque vehementer turbari cœperunt, Ætolis bellum vbique contra Romanos excitantibus, legatis ad Nabin, ad Philippum, ad Antiochum missis, quibus auxilia superbè pollicebantur. Sed regibus tardius motis, Nabis exemplo ad arma conuolat, maritimosque vicos à Romana societate abductos, sibi pecunia metuque subiicit, & Gytheum oppugnat: qua de re Achæi ad eum primo; deinde Romam per legatos querelas detulerunt. Antiochus autem Ptolemæo Epiphani Cleopatram filiam in matrimonium dedit, concessa dotis nomine Cœlesyria; vnà cum Phœnice, Iudæâque & Samaria diuisisque inter vtrumque Regem vectigalibus, optimates suæ quisque patriæ exactionem eorum redimebant, & collecta quæ imperata esset pecunia, conferebant eam in regium Ærarium, vt ait Iosephus. Ex quo intelligitur ita traditam Ptolemæo Syriam, vt Antiochus in ea dimidium vectigalium, quasi pensionem sibi retineret; vt præter præsens emolumentum, etiam aditum haberet ad eandem prouinciam aliquando recuperandam.

Ioseph l. 12. c. 3.

Antiochus dat filiam Ptolemæo.

III. Eumenes eius affinitatem recusat.

Alios quoque Regulos sibi affinitate coniungere statuit, vt potentior contra Romanos redderetur, Antiochidem enim dedit Ariarathi Regi Cappadociæ, tertiam etiam obtulit Eumenti Pergami, filio Attali, qui affinitatem recusauit, ne contra Romanos bellum gerere cogeretur, & fœdus cum eis à patre initum violare. Quin potius legatos Roma ad se missos, ad bellum quantum potuit incitauit. In his legatis fuisse Africanum scribit Appianus, & alij, eumque cum Annibale Ephesi de præstantissimo Imperatore collocutum. Cumque Annibal primum nominasset Alexandrum, Pyrrhum alterum, tertium seipsum. *Quid tu* inquit Scipio subridens, *diceres, si me vicisses* *Tam vero me*, inquit illi, *& ante Alexandrum, & ante Pyrrhum, & ante omnes Imperatores esse.* Arguto responso propriæ laudis offensionem, Scipionis laude, atque assentatione temperauit. Romani autem Rege adito, institutum colloquium cum eo non perfecerunt, morte filij Regis audita: cum Minione autem disceptatione suscepta, Romam re infecta redicre. Ipsum autem Regem fui ad bellum perpulere, certam pollicitì victoriam, si modo Græciam maturè præoccupasset. Ibi enim Ætolos in media acie habiturum, in vno cornu Nabidem, in altero Philippum, accessurum Annibalem, qui Pœnos ducat in Romanos, quos isti omnes pessimè oderint.

Zonarat. Val. Max.

Annibalis cum Scipione colloquium.

Antiocho bellum persuadetur.

IV. Designantur Coss.

Rex aliquantu post Hellespontum cum exercitu traiecit: quod cum Romanis Eumenes, misso ad eos Attalo fratre, nunciasset, & Ætolos in armis esse, proximo quoque tempore visum est Consules designare, qui proximo anno inirent magistratum, Scipio Nasica, & Acilius Glabrio. Prætor autem Attilius classem parat, & in Græciam proficiscitur. Interim autem ibi Quintius, cum cæteris legatis; socias vrbes populosque circumeunt & confirmant, Athenas, Chalcidem, Demetriadem, ne eas Ætoli ad Antiochum traherent. Ætolorum quoque concilio interfuerunt; Atheniensibus id agentibus. Ibi nihilominus decretum fit, vt Antiochus ad liberandam Græciam euocare-

Legati socios in Græcia cōtinent.

tur &

tur, & ad controuersiam Aetolos inter & Romanos dirimendam. Id decretum cum poscere, Quinctius ab Aetolorum prætore Damocrito superbè reiectus, Corinthum cum legatis reuersus est.

V. Ætoli tres vrbes affectant, & quo euentu.

Post quorum discessum statuerunt vno die Demetriadem, Chalcidem, & Lacedæmonem occupare. Thoas Chalcidem, Alexamenus Lacedæmonem, Diocles Demetriadem missus est, qui eam per speciem reducendi Eurylochi, occupauit; Alexamenus eductum foras Nabidem, specie exercendi militem ad Antiochi aduentum, equo deturbatum confodit. Sed Aetoli præproperè ad prædam versi, à populo partim cæsi, partim sub corona venierunt. Lacedæmonij, opera atque industria Philopœmenis, Achæorum societati se adiunxerunt. Thoanti quoque conatus occupandæ Chalcidis parum feliciter successit, quod is principibus ciuitatis innotuisset, & maturè sociarum vrbium præsidio, ciuitatem suam muniuissent. Cumque Aetoli munitissimæ vrbi vim afferre non possent, re infecta domum reuersi sunt: eamque mox Quintius præsidio firmauit. Conatus est quoque Demetriadem ab Aetolis liberare, sed eo misso Villio, infecto negotio ad Quintium rediit, & cum eo Corinthum se recepit.

Demetrias capitur, Nabis occiditur.

Chalcis frustra tentatur.

VI. Romanorum ad bellum apparatus.

Iam ferè in exitu annus erat, & in dies magis fama & cura de Antiochi bello crescebat, cum de prouinciis magistratuum designatorum agi cœptum est, vt paratiora essent omnia, decretum vt Consulibus Italia, & quo Senatus censuisset, prouinciæ essent, intelligebant autem omnes bellum in Antiochum, cui ea sors obtigisset, decem millia peditum, & septingentos equites, tam ciuium, quam sociorum, decreuerunt, præter classem, & copias quæ in Brutiis stationem habebant, vt Græcorum & Asianorum appulsum in Italiam prohiberent. Antiochum autem tres ciuitates morabantur Smyrna in Ionia, Lampsacus & Troas in aditu & exitu Hellespontí, quas neque vi expugnare ad eam diem potuerat, neque in amicitiam pellicere, neque à tergo relinquere volebat. Aetolus quoque Thoas, & Annibal diuersa in concilio sentiebant, tantumque ille effecit, vt Annibalis sententia vtilior repudiaretur, ipseque etiam suspectus fieret.

VII. Antiochus Demetriadem venit.

Antiochus Demetriadem, quæ erat in Aetolorum potestate cum ingentibus copiis venit, & ab iis belli decernitur Imperator; cui etiam triginta consiliarios attribuunt; cum quibus capto consilio, visum est Chalcidem nuper frustra tentatam, primùm aggredi, cui cum deditionem frustra suasissent, Demetriadem reuersi sunt. Inde in Achaia coactum est concilium, vbi legati Antiochi, & Aetolorum cum Achæis, & T. Quintio conuenerunt. Aetoli Achæos excitarunt, vt neutri parti se adiungerent, sed ab vtrisque pacem peterent. At Quintius contrà monet ne Regis vel Aetolorum vanitati, sed expertæ Romanorum fidei ac fortitudini sese committant, neutri autem parti sese addicere, non solum vanum, sed etiam perniciosum fore; quippe sine gratia, sine dignitate, vtriuslibet victoris prædam fore. Assensere Quintio Achæi, & ex eius voluntate quingentos milites in Chalcidem, totidem in

Concilium Achæorum.

Achæi Romanis fidem seruant.

Piræeum miserunt, quod Athenis res fluctuarent. Nihilominus Chalcidenses Antiocho imminenti portas aperuerunt, cuius exemplum tota Eubœa secuta est. Rex captiuos Romanos omnes sine fraude dimisit, & Chalcide hyemem traducens, partim legatis ciuitates sollicitabat, partim excipiebat venientes: Annibale improbante, quod ciuitates facile in vtramli bet partem defecturæ essent. Philippi potius societatem captandam, qui totius belli molem sustinere posset.

Chalcis & Eubœa Antiocho paret.

VIII. Philippus ab Antiocho alienatur.

Sed is leui quadam de causa ab Antiocho alienatus est, dum is se Philippo gratificaturum speraret. Misit enim Cynocephalas, vbi cæso Philippo debellatum fuerat à Romanis, qui ossa Macedonum, qui ibi ceciderant, sepulturæ mandarent. At Philippus neglecti officij & accusari existimans, Romanis se Antiocho deserto dedidit, qui ante à consilium ex belli euentu capturus videbatur. Addit Zonaras ortam offensionem, quod Antiochus ei quæd in Thraciæ loca eripuisset, Pheras quoque & Scotussam, & aliquot alia oppida in suam potestatem redegit. Sed Larissa frustra tentata Demetriadem, & inde Chalcidem venit, ibique per hyemem, cum filia hospitis sui, ineptis copulatus est nuptiis; indeque tempus conuiuiis, & voluptatibus transegit: Ducisque exemplum exercitus secutus est.

Nouæ Antiochi nuptiæ.

IX. Hispaniæ res.

In vtraque Hispania res hoc anno prosperè gestæ. Nam C. Flaminius oppidum Litabrum opulentum ac munitum expugnauit, & Regulum Corribilionem viuum cepit: & M. Fuluius proconsul, cum duobus hostium exercitibus duo secunda prælia fecit, oppida quatuor, castella multa expugnauit, denique & Toletum operibus cepit. At in Liguria male pugnatum est, & castra Consulis ægrè defensa. Nec ita multo post in eas angustias adductus est Romanus exercitus, vt nisi Numidarum equitatus ludibundus euasisset, & flammis in Ligurum vicos iniectis, Ligures ad eas extinguendas accurrere coegisset, Caudinam cladem Romani iterato subijssent. At cum Consul vterq; diuersis ex locis Boios peruastassent, illi belli cladiumque pertæsi, ad Consules turmatim transfugerunt. Denique hoc quoque anno L. Quintio Consule, vrbem duo maximi terrores tenuerunt, terræ motus per duodequadraginta dies, & incendium, quod ortum à foro Boario, diem noctemque ædificia ad Tyberim versa exussit.

Et Italicæ ambiguæ.

Romæ terræ motus, & incendium.

ANNVS MVNDI 3863.

ONIÆ III. Ducis & Pont. 17.

PTOL. EPIPH. 13. PHILIPPI 30.

ANTIO. MAG. 34. Imperij Græc. 121.

OLYMP. CXLVII. AN. 2. VRB. CON. 562.

ANTE CHRISTVM 190.

I. Bellum Antiochum Acilio Imperatore.

Erupit hoc denique anno bellum, Antiochum inter & Romanos, vbi diu inter vtrosque variis dissimulationibus, legationibus

apparatibus tractum tuillet, quo anno M. Cato ait se ad Thermopylas, Acilio Glabrione Consule, quarto a suo Consulatu anno, Tribunum militum, aut potius legatum pugnasse. Cæterum cum S. P. Q. R. bellum contra Antiochum, rogante Cornelio Consule, iussisset, auctæ sunt etiam copiæ, quæ iam decretæ fuerant anno præcedente. Acilio Græcia, Cornelio, Italia sortitione contigit. Sub idem tempus legati à duobus regibus Philippo & Ptolemæo Ægyptio Romam venerunt, belli auxilia offerentes; quæ Romani non accepere. Responsum tamen est Philippo, eum Senatui populoque Romano gratum facturum, si Acilio Consuli non deesset. Nec minus Carthaginenses & Masanissa, adiumenta belli obtulerunt, quæ Romani recusarunt, præter quingentos Masanissæ equites, & viginti elephantos.

Philippus & Ptolemæus subsidia Romanis offerunt.

II. *Antiochus Ætolos vrget.*

Interea in Græcia Antiochus, sub veris initium, magnam Acarnaniæ partem occupat, Philippus Athamaniam, Larissam Acilius Consul, cui etiam Thessaliam proficiscenti, aliquot oppida præsidiaque sese dediderunt. Dum hæc agerentur Chalcide erat Antiochus, quem sero pœnitebat Thoantis Ætoli potius, quam Annibalis secutum esse consilium. Ne tamen temerè cœpta, per ignauiam euerteret, nuncios in Ætoliam mittit, qui delectum vrgeant, ipse in saltum Thermopylarum se recipit, ibique castra diligentissimè communit, ne inuitus cogeretur ad pugnam, dum exercitum expectat ex Asia, quem quotidianis nunciis efflagitabat. Ætolos autem iuga montium imminentium occupare iubet. Sed ad eos inde exturbandos Catonem & Valerium Flaccum legatos Consul cum binis millibus mittit. Interea Consul pro loci natura aciem explicat, præliumque parat, suis prius, pro magnitudine negotij, bene animatis. Rex quoque copias suas educit, qui vt superiore loco pugnabat, & Macedonum robur pro vallo collocarat, ingruentes Romanos malè accipiebat: & irrito liberè receptui canere coëgisset, nisi Cato ex iugo vnde deiecerat Ætolos, apparuisset. Eare cognita, regios tantus terror inuasit, vt omnes abiectis armis fugerent. Rex ipse non prius ab effuso cursu constitit, quam Elatiam peruenirat, vbi fugæ & pugnæ reliquiis collectis, cum exigua manu semiermium militum Chalcidem se recepit, indeque Ephesum transmisit. Accepta insuper ab Attilio Romanæ classis præfecto, maritima clade.

In Thermopylis subsistit.

Pugnat, & opera Catonis vincitur, & fugit Ephesum.

III. *Romani Chalcidem & Eubœam recipiunt.*

At Romanis non facilè fuit persequi fugientes. Nam & munimenta & vallis angustiæ fugientes à tergo tutabantur, sicut & Elephanti quos pedites ægrè præterire poterant, & equites ne adire quidem, equis ad eorum visum, & odorem tumultuantibus. Castrorum etiam direptio Romanos remorata est. Paulo post Consuli Chalcidem venienti, vnde Rex iam abierat, portæ patuerunt; præfecto quoque vrbis Aristotele ad eius aduentum vrbe excedente. Chalcidis exemplum reliqua insula nunc quoque secuta est. Inde Consul M. Catonem Romam misit, vt per eum S. P. Q. R. quæ gesta fuerant certo cognosceret; ipse quippe non exigua victoriæ pars fuerat, adeo vt Consul adhuc à victoria calens, eum diu in complexu tenuerit, & præ gaudio exclamarit, neque ipsum, neque populum totum Catonis meritis referendæ gratiæ parem esse.

Plutar. Cato Romam mittitur.

IV. *Consul Heracleam Ætolorum obsidetet.*

Hæc cum ita gesta essent: Consul à Thermopylis Heracleam misit, qui Aetolos ad deditionem & veniam a Romanis petendam inuitarent. At ipsi sibi conscij quam malè de Romanis meriti essent, quantique belli incentores extitissent, nihil pacati responderunt. Ergo Consul vrbem munitissimam ipsos quatuor & viginti dies, diu noctuque oppugnauit. Sed Aetolos rerum desperatio fatigari non sinebat, donec Consul eos ficta cessatione deceptos expugnauit, & mox arcem, quò illi confugerant, deditione recepit. Paucis autem diebus priusquam Heraclea caperetur, Ætoli concilio Hypatæ coacto, legatus ad Antiochum miserunt, vt primum à Rege peterent, vt ipse coactis iterum terrestribus, naualibusque copiis, in Græciam traiiceret, aut certe pecunias & auxilia mitteret: ni faceret, Romanos deuictis Aetolis nemine repugnante in Asiam traiecturos. Quod Rex satis persuasus, primum pecuniam, deinde & cupias se missurum spopondit, quas Thoas, qui vnus erat ex legatis, in Asia expectauit.

V. *Expugnatque; tum illi pacem petunt.*

Verum Heraclea capta, fregit tandem animos Aetolorum, qui abiectis belli consilijs, legatos ad Consulem de pace miserunt, in quibus Phaneas orator, qui cum dixisset Aetolos se suáque omnia fidei populi Rom. permittere, existimans id esse, optare se victoriis clementiam experiri, non autem se eius arbitrio permittere, cum Cõsul principes aliquos virus, qui defectionis causa fuerant, sibi dedi iuberet, & ni facerent vincula in præsentia minaretur. Territus Phaneas inducias decem dierum petiit, dum hæc à Senatu populóque Aetolorum probarentur. Populus autem sæuitia imperij exacerbatus, bellum præoptauit. Præsertim cum Nicander ex Asia rediens, pecunias attulisset, & affirmaret bellum ab Antiocho terra marique præparari. Ergo proximo decreto antiquato, Aetoli Naupactum concurrunt, illudque ad sustinendum Romanorum impetum vndique communiunt; nec tamen difficiles montium transitus stolidi occupant: Consul autem iis occupatis, Naupactum cum copiis circumsedit.

Moxque bellum redintegrant, & Naupacti obsidionem ferunt.

VI. *Quiali ij ope & misericordia respirant.*

Iamque post duos oppugnationis menses imminebat exitium, & simul omne Aetolorum nomen ad internecionem peribat, cum Quintius Zacyntho Naupactum traijcit, & misericordia motus, dum muris obambulat, agnoscitur, & concursu facto obsecratur, vt opem ferat pereuntibus, eosque propitius conseruatos velit. Qui eorum causa suscepta Consulem exorat, vt eis inducias concedat, dum Romam legatos mittant, qui se suaque Romano Senatui permittant; sicque obsidio soluta, exercitus in Phocidem missus est. Eodem tempore Philippus coronam auream in Capitolium misit, ad ædem Iouis, cuius legatis non solum benignè à Senatu responsum est, sed Philippi quoque filius Demetrius, qui erat obses Romæ, ad patrem deducendus eidem traditur.

Demetrius patri Philippo redditur.

VII. *Maritima clades Antiochi.*

Neque vero Antiochus maritima, quam terrestri expeditione fortunatior fuit. C. Liuius præfectus Romanæ classis fuit, Regiæ

vero

vero Polyxenidas, qui pugnandum censuit, priusquam Eumenis & Rhodiorum naues Romanis iungerentur. Itaque pari ferè vtrimque nauium numero concurritur, cum Eumenes qui inchoato iam certamine aduenerat, vt vidit læuom cornu hostium à Liuio turbatum, dextrum ipse, vbi æqua pugna erat, inuadit, paulóque post fuga, cœpit à læua, cum Polyxenidas, vt virtute militum superari se vidit, sublatis dolonibus effusè fugam capessit, quem secuti sunt, qui ad dexteram contra Eumenem pugnabant. Romani & Eumenes, quo ad sufficere remiges potuere, satis pertinaciter secuti sunt: sed superiores pugna, fugiendi celeritate victi sunt. Nec prius Regij fugiendi finem fecerunt, quam in portum Ephesinum peruenerunt. Tredecim tamen naues cum milite & remige Romani ceperunt, demerserunt decem, vnicam à principio, eamque punicam amiserunt. Postero die cum Romani hostem persequi intenderent, medio ferè cursu Rhodiæ naues 25. obuiæ fuerunt; cum quibus hostem persecuti, ante hostium portus Ephesini acie instructa steterunt. Et postquam confessionem à victis satis expresserunt, Rhodij & Eumenes domos dimissi, C. Liuius Cannas ad hyberna concessit.

Hier. in Dan. 11.

VIII. Boiorum clades & deditio.

Alter Consul Scipio Nasica in prouinciam profectus, Cn. Domitio ei exercitum tradente, in agrum Boiorum legiones induxit, & cum ipsis cum magna ipsorum clade conflixit, castra cepit, eosdem ad deditionem compulit, obsides accepit, & gentem dimidia ferè agri parte mulctauit, deque iis triumphauit. Sicque apparet cum Boiis hoc anno planè fuisse debellatum. Minucius quoque Proconsul supra quatuor Ligurum millia confecit, trecentis ferè de suo exercitu amissis.

ANNVS MVNDI 3864.

ONIÆ III. Ducis & Pont. 18.

PTOL. EPIPH. 14. & PHILIPPI 31.

ANTIOC. MAG. 35. Imperij Græcor. 122.

OLYMP. CXLVII. A. 3. VR. C. 563.

ANTE CHRISTVM 189.

I. Ætoli pacem non impetrant.

SVperior annus Antiocheni belli præludium fuit, præsenti cum eo Rege debellatum est. Cum primum creati sunt Coss. Ætolorum legati variis in Senatu interrogationibus fatigati sunt: eis quippe Patres, & indomitæ & insociabili genti succensebant, duæ illis ad pacem conditiones datæ sunt, vt vel mille talentûm darent, & eosdem amicos haberent & inimicos; vel Senatui liberum de se arbitrium permitterent. Exprimere cupientibus quarum rerum in ipsos arbitrium postularent, nihil certi responsum est, sed infecta pace dimissi. Tum de Consulum prouinciis cœptum est agi. Cumque ambo Græciam cuperent, ambo relicta sorte, rem arbitrio Senatus permiserunt. Senatu in electione suspenso, dixit Africanus, si fratri suo Lucio Græciam prouinciam decreuissent, se ei legatum iturum. Ea vox certamen sustulit. Prope totus Senatus Scipioni Græciam, Lælio Italiam decreuit, classis Æmylio Regillo Prætori obtigit, qui C. Liuio Salinatori successit. Ad eum autem exercitum, quem Scipio Consul ab Acilio Glabrione exconsule accepturus erat, multa millia, præsertim voluntariorum adiecta sunt; adeo vt tredecim millia peditum, cum equitibus quingentis Apolloniam trāsuexerit.

Græcia prouincia Scipioni tribuitur.

II. Ptolemęus Romanis iungitur.

Venerunt hoc tempore à Ptolemæo & Cleopatra ex Ægypto legati, gratulantes, quod M. Acilius Consul Antiochum Græcia expulisset, hortantesque vt in Græciam traiicerent. Quod si mirum videtur generum & filiam Romanis gratulari, soceri & patris cladem, & hortari ad regnum eius inuadendum, memoria repetendum est affinitatem hanc in ruinam Ægypti fuisse contractam; Cleopatram coniugi fauere maluisse quam parenti. Itaque eius consilia marito patefecit, ex quo alienati sūt animi, & iure affinitatis & consanguinitatis violato, procuratum vt Romani viribus eius debilitatis, impotentem ad Ægyptum inuadendam redderent.

T. Liuius l. 36.

III. Captiui Ætolorum in latomiis.

Sub illud porro tempus, quo prouinciæ Romæ distribuebantur, principes Ætolorū tres & quadraginta, inter quos Damocritus & frater eius erāt, qui in expugnatione Heracleæ capti fuerant, Romam deducti, in latomias coniecti sunt. Vicissim autem eorū legati cum Roma retulissent nullam spem pacis esse, rati Romanos ad oppugnationem Naupacti redituros, Coracem montem præsidio occuparunt. At Consul Lamiā ex insperato oppugnauit, & intra biduū ad deditionem coegit. Inde Amphissam vētum est, quæ dum obsidetur, allatum est Scipionem Consulem successorem aduenisse, cum Africano fratre, qui honestā soluendi Ætoli belli causam quærebat, in Asiā & Regem Antiochum intentus; itaq; Ætoli, Atheniensibus deprecatoribus vsi, obtinuerunt sex mensium inducias, quibus iterum Romam legati mitterentur, interim Amphissæ obsidionē soluta. Exconsul Acilius exercitum Scipioni tradit, deque prouincia decedens, Romam ad triumphum profectus est. Cōsul autem Amphissa Thessaliam repetit, vt per Macedoniam & Thraciam duceret in Asiam. Cui expeditioni cum Philippus amicam operam nauasset, Scipiones ei reliquum pecuniæ debitæ remiserunt, vt Senatus mandarat.

Ætoli bellum redintegrant, moxque pacem requirunt.

Consul ducit in Asiam.

IV. Antiochus reparat copias.

Antiochus autem post naualem ad Corycum pugnam, totam hyemem in terrestri, naualique apparatu posuit, nauali pręsertim, ne tota maris possessione pelleretur. Romana vero classis, cui se maturè Rhodia cum 36. nauibus, & Eumenia coniunxerat, Hellespontum petiit, & multas ex itinere ciuitates deditione occupauit, & Abydi oppugnationē parauit. At Polyxenidas Regiæ classis præfectus genere Rhodius, vnde & exulabat, cum Pausistrato Rhodiarū nauium præfecto gerebat inimicitias, quem simulata proditione deceptū, intercepit; at is fortiter pugnans vitam cum 29. nauibus amisit. Nam quinque tantum Rhodiæ, cum duabus Cois, pręlata contis flamma effugerunt. Inde deditio impedita, Phocæa à Romanis cum maritima illa ora, Seleuci Antiochi filij opera defecit. Rhodij ingenti luctu affecti, neque minori cupiditate vindictæ viginti naues, studio magno instruunt, & se Romanis Sami coniungunt. Cum iis Ita-

Clades Rhodiæ classis.

tim Ephesum adeunt, vt aut nouo certamine decernerent, aut recusata pugna, timoris confessionem exprimerent. Nemine prodeunte classem diuidunt, pars in salo stetit in anchoris, pars in terram milites ad prædam exposuit. Sed in eos præda onustos Andronicus Macedo è præsidio irruit, & magna prædæ parte exutos, ad naues compulit, qui mox inde Samum reuersi sunt; quo nouus prætor Æmylius peruenit. Liuius aliquot vrbibus ex itinere deditione acceptis, & conuentis in Thessalia Scipionibus, in Italiam reuersus est.

V. Res à Seleuco gesta. *Liuius l.37* Interea Seleucus Antiochi filius Eumenis socij populi Romani. fines populatur, Elæam & Pergamum caput regni eius oppugnat, quo & Antiochus ipse venit. Venit & Eumenes ad sua defendenda: eodemque Rhodia & Romana classis, ad Eumeni opem ferendam venerunt; Achæi quoque eidem societate coniuncti. Cum Antiochus Æmylij Prætoris colloquium expetiit, de pace acturus: at re in aduentum Consulis dilata, populationibus vtrimque agitur. Naualis quoque pugna, Rhodios inter & Regios, ad Eurymedontem Pamphyliæ fluuium commissa est, in qua sinistrum cornu regebat Annibal, Rhodiis victoria cessit, Eudamo, qui Pausistrato successerat, classis præfecto; qui etsi ab Annibale periclitatus est, ab eo denique Annibal actus est in fugam. Antiochus pacē petit, & nauali pugna vincitur ad Eurymedontem fluuium. Interea Antiochus Prusiam Bithyniæ Regem, & literis sollicitabat, & nunciis in Romanos, quasi in Regum perniciem coniuratos; cum eum animo iam fluctuantem, literæ Consulis, atque in primis Africani, & C. Liuius Roma legatus, ab ea suspicione liberarunt. Vbi Rex à spe societatis Prusiæ decidit, Notium oppidum Colophoniorum oppugnare aggreditur, ad quod liberandum cum Romana classis aduenisset, occasio pugnæ nauali & victoriæ Romanorum data est, in qua Rex duas & quadraginta naues amisit, cum exiguo damno Romanarum atque Rhodiarum. Et ad Notium oppidum.

VI. Æmylius Prætor Phocæam recuperat. Ea clade territus Antiochus, quia maris possessione pulsus, longinqua se posse tueri diffidebat, præsidium à Lysimachia, ne ibi à Romanis opprimeretur, inconsultissimè deduxit, loco rebus omnibus ad diuturnam obsidionem ferendam permunito, dum ipse pacem quoque modo tentaret. Itaque contemptis ciuium precibus atque lachrymis, ciuitatem cum omni armorum, frumenti, pecuniæ, machinarum apparatu, in vsum hostium dereliquit. Notij quoque obsidione soluta, Sardeis se recepit, & ad copias vndique contrahendas incubuit. Æmylius autem Prætor à victoria nauali Ephesum profectus, qua hosti insultans, naues aliquot ante portam diripuit. Inde Chium, quò ante prælium nauigare statuerat, profectus, quassatas naues refecit, moxque Phocæam traiecit, quæ dudū à Romana societate defecerat. Eam gemino portu instructam Prætor ad hyberna Romana destinabat. Et misit qui ciuium animos tentarent; obstinatos duobus simul locis ariete verberat. Denique cum nulla spes auxilij ab Antiocho esset, portas aperuerunt, pacti ne quid hostile paterentur, sed, vel inuito Prætore, direpti sunt.

VII. Per idem ferè tempus Consuli Thraciæ fines ingresso, nunciatur victam classem Regiam, & Lysimachiam à præsidio relictam esse: quod multo, quam victoria naualis, lætius fuit. Refertam quippe omnibus commeatibus vrbem inuenerunt, velut in aduentum exercitus præparatis, vbi vltimā inopiam, & labores in obsidēda vrbe se perpessuros crediderant. Inde post aliquot dierum quietem, per Chersonesum ad Hellespontum perueniunt: vbi omnibus, cura Regis Eumenis, ad traiiciendum paratis, sine tumultu traiecerunt; quam tamē traiectionem multi certaminis fore crediderāt, & esse oportuerat, si Rex suis rebus sapienter consuluisset: multo enim suauiores pacis conditiones, vt mox fassus est Africanus, obtinere potuisset. L. Scipio Lysimachiam occupat, & traiicit in Asiam.

VIII. Antiochus iterum de pace agit cum Africano, & Consule. Nam per eos dies in castra venit Heraclides, legatus ab Antiocho, de pace acturus. Et primum, vt iussus fuerat, adiit Africanū, virum fortitudine, & clementia singularem, cui præter ingens auri pondus, regni societatem Regis sui nomine obtulit, Regis titulo dūtaxat excepto, filium quoque eius, quem apud se habebat captiuum, gratis redditurum spopondit. Scipio aurum respuit, de filio gratias egit, spondeos se priuatim gratiam cum liceret, beneficiumque repositurum: publicè autem suadere, vt pacem quibuscumque tandem conditionibus facit. Inde Consulem legatus adit, concilioque coacto ait Dominum suum, Lysimachia cessisse, ne quid in Europa retinere videretur, quod prius Romani desideraverant (sic enim Rex insignem illam imprudentiam suam, in bonū causę suæ vertere conabatur.) Asiæ ciuitatibus, de quibus disceptatum fuerat cessurum, & dimidium impensarū bello factarum Romanis persoluturum. Verum eum Romani postularent, vt Rex tota Asia, quæ cis Taurum sita erat, cederet, totasque belli impensas redderet, Rex à spe pacis abductus, ad bellum summa contentione conuertit, misso interim ad Scipionem filio; à quo monitus est ne prius in aciem descenderet, quam intellexisset Scipionem in castra reuertisse: ab iis enim æger aberat. Non conueniunt.

IX. Postrema cum Antiocho pugna. Et id quidem cupiebat Antiochus: idcoque castris circa Magnesiam positis, ea duplici vallo ingentique fossa communiuit, ne inuitus pugnare cogeretur. Verum Romani post aliquot dies vehementius instantes, magno ardore parati castra perrumpere, si Rex pugnæ copiam non faceret. Antiochus non vltra tergiuersandum ratus, ne suorum animos infringeret, præsertim cum copias haberet multo Romanis maiores, copias eduxit, prudenterque digessit; sed quod illi ad victoriam magnum momentum allaturū erat, initium cladis fuit. Falcatæ enim quadrigæ perturbatiōem Romanis ordinibus, perniciemque allaturæ erant. Verum cum Eumenes terrorem equis eas trahentibus ingenti telorum grandine per Cretenses Sagittarios intulisset, illæ retrorsum auersæ, non exiguam suis calamitatem intulere, sic vt totum læuum cornu inclinaret ad fugam. A dextro cornu pugna feliciter cedebat Antiocho, Romani enim effuso cursu in castra compellebantur. Verum iis occurrens M. Æmylius Tribunus militum cum duobus millibus, qui ad custodiam castrorum relicti fuerant, fugitiuos ad repetendam pugnam coëgit.

X. Et Romanorum victoria. Antiochus cum eos quos ad fugam compulerat, repetere pugnam vidit, & nouamē castris

aciem, & aliam à deatro cornu victricem turbam irruentem, in fugam vertit equum, quem videlicet multi sequuti in fuga cæsi sunt. In castris quoque grauis pugna cædesque edita. Fugitiui enim iis adiuncti, qui ad castrorum custodiam relicti fuerant, diù restiterunt. Tandem vbi victores perrupera aditus, maiorem ab ira cædem ediderunt. Ad quinquaginta millia peditum eo die cæsa dicuntur, equitum quatuor mille, & 400. capti, & quindecim cum rectoribus elephanti. Antiochus fugiens media ferme nocte Sardeis peruenit. Ibi cum audisset Seleucum filium, & quosdam amicorum Apamæam prægressos, ipse cum coniuge & liberis Apamæam petit, Zenoni tradita vrbis custodia. Inde etiam in Syriam profectus scribit Appianus. Cuius fugam deditio ciuitatum Asię in fidem Consulis, ditionemque populi Romani consecuta est. Nec minus Rex legatos de pace misit ad Consulem, quæ opera Africani admissa, non aliis conditionibus, quam quæ ante hanc pugnam fuerant constitutæ, quas diligentius explicatas in Annalibus studiosus Lector, non frustra requiret. Illud non omitto paucos post dies Ephesum ad Consulem adductos obsides, in quibus fuit Regis filius iunior, qui postea Epiphanes dictus est, qui Romam cum legatis ad pacis confirmationem profecti sunt.

Regis fuga, & ciuitatum deditio.

Iteratur pax iisdem conditionibus.

Antiochi filius obses.

XI. Acilij de Antiocho triũphus.

Duo Proconsules ferè sub idem tempus cum spe triumphi Romam redierunt, Q. Minucius ea Liguribus, M. Acilius ex Ætolia. Auditis vtriusque rebus gestis, Minucio negatus est triumphus, Acilio Magno consensu decretus, isque de Rege Antiocho, & Ætolis triumphus fuit, nisi quod milites defuerunt, qui currum sequerentur, quoniam successori L. Scipioni traditi fuerant. Verum huius triumphi lætitiam minuit tristis ex Hispania nuncius, L. Æmylium Paulum proprætorem aduersa pugna, apud oppidum Lyconem cum Lusitanis conflixisse, sex millia de Romano exercitu cecidisse, cæteros pauentes intra vallum compulsos, ægrè castra defendisse, & ad modum fugientium in agrum pacatum reductos. Sed eam maculam Æmylius non multo post egregiè deleuit vt anno sequenti dicetur. Hoc autem anno Iudæi celebrarunt annum Sabbaticum 183.

Romana clades in Hispania.

ANNVS MVNDI 3865.

ONIÆ III. Ducis & Pont. 19.

PTOL. EPIPHANIS 15. PHILIP. 32.

ANTIOC. MAG. 36. Imperij Græcorum 123.

OLYMP. CXLVII. A. 4. VR. C. 564.

ANTE CHRISTVM 188.

I. Ratio temporis.

Trigesimum sextum Antiochi Magni annum, plerique Eusebium secuti, faciunt eiusdem regni vltimum. At nos cum Polybio, Liuio, Appiano, & aliis, ei etiam sequentem tribuimus; quod ipsa quoque Eusebij Chronologia postulat, quæ Seleucum eius filium post sequentem annum in regno collocat, anno secundo Olymp. 148. cuius toto regno Onias tertius in Pontificatu perseuerat, vt ex 2. Machab. constat.

c. 4. v. 7.

Cum autem sub initium Consulatus Fuluij & Manlij Romæ falsus increbuisset rumor, de aduersis in Asia Romanorum rebus, Ætolorum legati, qui Romæ veniæ obtinendæ gratià per inducias aderant, animos natura feroces nonnihil extulerant, cumque in fatenda culpa, & venia imploranda toti esse debuissent, beneficia bello Philippico in Romanos collata odiosè referebant. Itaque irritatis animis odium pro misericordia inuenerunt. Interrogati enim ab vno Senatore, permitterent ne arbitrium de se populo Romano; deinde ab altero, habituri ne essent eosdem hostes & socios, quos populus Romanus, nihil ad ea respondentes, ègredi templo iussi sunt: tum ab vniuerso propè Senatu conclamatum est, totos adhuc Ætolos Antiochi esse, bellum cum haud dubiis hostibus gerendum esse, ferocesque animos perdomandos. Itaque abire quamprimum ea vrbe, atque Italia iussi sunt.

Ætolorum legatio irrita.

II. Aliæ legationes.

Dimissis Ætolis de prouinciis Consularibus actum est, Ætolia Fuluio, Asia obuenit Manlio. Cumque nihil adhuc Romæ de Antiocho victo intellectum esset, magnum militum supplementum vtrique prouinciæ decretum: nec tamen audita victoria quidquam mutatum est, metu ne cum Gallogræcis bellandum foret. Haud multo post M. Aurelius Cotta Scipionis Consulis legatus, cum Antiochi legatis, & Eumenes Rex, Rhodiique Romam venerunt. Cotta in Senatu primum, deinde in concione narrauit, quæ essent gesta in Asia. Eumenes deinde, postulante Senatu, sua merita in hoc bello, postulatáque modestè exposuit, cui Rhodij tam pro se, quam pro libertate Græcarum ciuitatum restiterunt. Inde auditi sunt Regij legati Antipater & Zeuxis, qui obtestati sunt P. C. vt suæ potius clementiæ memores, quam Regis culpæ, qui satis superque pœnarum dedisset, pacem à L. Scipione Imperatore, datam authoritate sua confirmarent. Auditæ quoque sunt, & aliæ legationes ex Asia.

Pax cum Antiocho probatur.

III. Responsa legatis.

Quibus omnibus datum est responsum Senatum more maiorum decem legatos missurum in Asiam, ad res disceptandas, componendasque. Interim pacem cum Antiocho, cum conditionibus à Consule constitutis, seruandam censere, & eam populum iussurum, & fœdus cum Antipatro principe legationis, eodemque Regis ex fratre nepote, in Capitolio ictum iri. Legatos autem in Asia Eumeni attributuros, quæ cis Taurum montem intra fines regni Antiochi fuissent, præter Lyciam & Cariam, vsque ad Mæandrum amnem, quæ ciuitatis Rhodiorum essent futuræ. Cæteræ Asiæ ciuitates, quæ Attali vectigales fuissent, eædem Eumeni vectigal penderent: quæ vectigales Antiochi fuissent, eæ liberæ atque immunes essent: quorum executio magna ex parte in annum sequentem cadit.

IV. Clades Bæbij Prætoris.

Per eos dies, quibus hæc gesta sunt Romæ, legati Massiliensium nunciauere Lucium Bæbium Prætorem, in Hispaniam vlteri-

tem prouincientem, ab Liguribus circumueotum, magna parte comitum cæsa, vulneratum ipsum cum paucis Massiliam sine lictoribus profugisse, & intra triduum expirasse. Eius loco Iunius Brutus, qui in Hetturia Proprætor erat, suffectus est. Sed priusquam in eam prouinciam veoiret, L. Æmylius Paulus, qui postea Macedonicum bellum confecit, cum præcedenti anno infeliciter rem gessisset, tumultuario exercitu collecto, cum Lusitanis pugnauit, fusi fugatique sunt hostes, cæsa decem & octo millia armaturum, tria millia & trecenti capti, & castra expugnata. Quæ victoria tranquilliores in Hispania res fecit.

V. Triumphus L. Æmylij, & L. Scipionis Asiatici.

Sub id tempus Romæ Censores creati sunt T. Quintius Flamininus, & M. Claudius Marcellus, eius filius, qui quinquies Consul, in secundo bello Punico cæsus est. P. Scipio Africanus iam tertium princeps Senatus lectus est. Per eosdem Censores, L. Æmylio Regillo, qui præfectum classis Antiochi deuicerat, magno Patrum consensu triumphus naualis est decretus, actusque, vt Liuio placet, Calendis Februarij. Quem secutus est pridie Cal. Martias L. Scipionis, de Antiocho in Asia debellato, triumphus magnificentissimus, quem idem ait spectaculo maiorem fuisse, quam Africani fuerat, sed æstimatione certaminis atque periculi tanto minorem, quanto minor belli dux Antiochus, quam Annibal fuit: qui etsi prælio ad Magnesiam interfuit, belli tamen Imperator non fuit. Ne autem L. Scipio cognomine fratri cederet, Asiaticum se voluit appellari, de cuius apparatissimo triumpho vide Annales, hoc loco aut ipsummet Liuium lib. 37.

VI. Fuluius Ætolos ad pacem petendam cogit.

Fuluius Consul cui Ætolia prouincia obuenerat, Epirotarum cõsilio obsedit Ambraciam, primariam Ætolorum ciuitatem, nam illi obsidione soluere irrito labore conati sunt; cum autem simul à Pleurato Illyriorum Rege maritima ora Ætolorum vastaretur, & à Perseo Philippi filio Amphilochia & Dolopia; tribus simul locis, hostibusque fatigati, pacis iterum consilia repetunt, eamque duris admodum conditionibus, Atheniensibus & Rhodiis deprecatoribus obtineot, & Romam legatos eiusdem confirmandæ causa mittunt, vbi cum occupatas iam à Philippo de ipsorum iniuriis expostulante, Senatorum aures inuenissent, iisdem tamen deprecatoribus confirmata est. Quæ dum fiunt, Consul Cephaleniam insulam occupauit; & controuersias Achæos inter & Lacedæmonios componere, adita Peloponneso, conatus est; bello certè abstinere, & Romam legatos mittere iussit, quo & ipse comitiorum causa profectus est.

Achæos & Spartanos Romam mittit.

VII. Cn. Manlij bellum in Gallogræcia.

Eodem tempore alter Consul Cn. Manlius in Gallogræcia bellum gessit. Is principio Ephesum venit. Ibi copiis à L. Scipione acceptis, in Galatiam Attalo duce ac comite proficiscitur. Multi in itinere populi salutem pecunia frumentóque redimunt, multos timor in abdita syluarum, montiumque compellit. Denique auditum est magnam Gallorum vim, tribus Regulis ducibus, in altissimis montibus consedisse, eóque res suas, cum longi temporis commeatu contulisse. Et quamuis eos loci altitudo tutaretur, ipsos nihilominus vertices, in quibus insederant, munimentis tutati sunt; sed cum telorum missilibus non satis prouidissent, prius ferè Romanorum telis confixi sunt, quam ferro cominus dimicare possent; cum præsertim conferti impressionem hostium, nudique de more expectarent, cumque tela intra castra, vbi erat promiscua puerorum ac mulierum multitudo, penetrarent, qui ploratu omnia & confusione replebant. Denique fuga vndique facta est, magna strages fugientium edita, captiuorum numerus quadraginta millia dicitur expleuisse, quia omnis generis, ætatisque turbam illi secum traxerant.

VIII. Et contra Tectosages.

Inde Consul adit Tectosages, & Ancyræ Galatiæ metropoli statiua constituit. En Tectosages Oratores de pace mittunt, sed simulatè, dum Romanos ex insidiis occuparent quorum etiam plurimos præualente multitudine peremerunt, magnáque pars oppressa fuisset, nisi pabulatorum sexcẽti equites ad clamorem & cædem fugientium occurrissent. Hi arma expediunt, profligatam pugnam integri accipiunt, & terrorem à victis ad victores conuertunt, in fugam compellunt, & maximam partem cædunt, reliquos fuga seruauit. Postridie Romani ira ardentibus animis, cum omnibus copiis ad hostem peruenerunt, & locis, ne fraus subesset, diligenter exploratis, Consul prælium eodem modo, quo in altero monte iniit, & a paribus initiis cœpta res, eundem exitum habuit, magna pars, post plurimam suorum cædem, dextra læuáque effusi, quo quemque tulit impetus, fugerunt. Mox autem ex dissipata fuga, vnum in locum congregati, magna ex parte saucij aut inermes, oratores de pace ad Consulem mittunt, qui eos Ephesum venire iubet, vbi ipse hyemem erat acturus. Ibi responsum acceperunt, se, cum Eumenes venisset, eis leges esse daturum.

Qui pacẽ petunt.

ANNVS MVNDI 3866.

ONIÆ III. Ducis & Pont. 20.

PTOL. EPIPH. 16. & PHILIPPI 33.

ANTIOC. MAG. 37. & vlt. Imp. Græc. 124.

OLYMP. CXLVIII. A. 1. V. C. 565.

ANTE CHRISTVM 187.

I. Fuluio & Manlio prorogatum Imperium.

ANtiochum Magnum hoc quoq; anno vixisse, qui nouæ Olympiadis primus fuit, iam superiore anno diximus, sicut & M. Fuluium Romam comitiorum causa profectum, vbi creatis Massala & Salinatore Coss. ipse Proconsul in prouinciam Ætoliam reuersus est. Cn. quoque Manlio in Asia prorogatum est Imperium, Consulum alteri Pisæ cum Liguribus, alteri Gallia prouincia decreta est; illa Messalæ, ista C. Liuio contigit. Manlius Proconsul ex hybernis, quæ tradu xerat Ephesi, Apamææ bis mille & quingenta talenta ab Antiocho pacta recepit, cum frumento, quod militibus distribuit. Inde Per-

Pax & fœdus cum Antiocho confirmatum promulgatur. *an.4.ad 13.*

gam Pamphyliæ vrbem adiit, eamque deducto Regio præsidio, occupauit. Et quia Eumenem, & decem legatos Roma Ephesum venisse audierat, Antiochi legatis sequi iussis, Perga Apamæam reduxit exercitum. Ibi, ex decem legatorum sententia, fœdus Romæ confirmatum, vna & viginti conditionibus constans, recognoscitur, quod ex Polybio, Liuioque conflatum, in Annalibus studiosus Lector inueniet.

II. Et iuramento vtrimque roboratur.

In id fœdus iurauit, Cn. Manlius proconsul, misitque in Syriam Q. Minutium Thermum, vnum de decem legatis, & L. Manlium fratrem suum, vt à Rege Antiocho iusiurandum exigerent. Ipse proconsul elephantos, quos à Rege ex fœdere acceperat, omnes Eumeni dono dedit, & in eius gratiam Ariarathem Regem Cappadociæ, non tantum in amicitiam populi Romani accepit, sed remisit etiam ei partem dimidiam pecuniæ imperatæ: per eos quippe dies Ariarathes filiam suam Eumeni despunderat. Deinde cum decem legatis Apamæ causas ciuitatum, Eumenis quoque ac Rhodiorum constituit, iuxta ea quæ à Senatu Romano definita fuerant. Fabium quoque Labeonem, qui classi præerat, iussit Patarain extemplo proficisci, & regias naues, quæ ibi essent, concidere ac cremare. Ille Epheso profectus, quinquaginta naues tectas concidit, aut incendit, exemplo obedientiæ memorabili, ad terrorem Romani nominis augendum. Inde Telmesso in Lycia occupata, traiecit in Græciam, vnde totam classem in Italiam reduxit.

Alia Manlij gesta.

Naues Antiochi incendit.

III. Dat leges Gallo Græcia.

At proconsul Manlius rebus ita confectis, cum decem legatis, omnique exercitu ad Hellespontum profectus, euocatis eo Gallorum Regulis, leges quibus pacem cum Eumene seruarent, edixit, monitosque ve more vitæ vagæ ac prædatoriæ relicto, suis se finibus continerent, dimisit. Contractis deinde omni ex ora nauibus, & Eumenis etiam classe, quam eò frater eius adduxerat, omnes copias in Europam traiecit; inde per Thraciam itinere difficili, & impedito agmen trahens, omnis generis præda graue, in Thraciæ prædones incidit. Cum enim diuisis copiis, pars vna cum Imperatore antecederet, altera longo interuallo sequeretur, in medio erant impedimenta, prædáque omnis cum pecunia, cum decem millia Thracum prædam in locorum angustiis adoriuntur, cæsisque custodibus, rapiunt feruntque. Clamor ad vtrumque peruenit agmen; io medium vtrimque concurritur, & confuso prælio hîc præda, illic prædæ vindex cadit, prout locus aut numerus fauebat alterutris. Vtrinque plerique cecidere, in quibus Minutius Thermus, vnus de decem legatis. Inde in Macedoniam ac Thessaliam traductus exercitus, Postremo per Epirum cum Apolloniam peruenisset, non ausus traiicere imminente hyeme, Apolloniæ hybernauit.

Incidit in prædones.

IV Mors Magni Antiochi. *l. 32.*

Interea moritur Antiochus Magnus, magnam fortunæ varietatem 37. annis expertus, de cuius morte hæc habet Iustinus. In Syria Rex Antiochus, cum graui tributo pacis à Romanis premeretur, seu inopia pecuniæ compulsus, seu auaritia sollicitatus, qua sperabat se, sub spem tributari e necessitatis, excusatius sacrilegia commissurum, adhibito exercitu nocte templum Dyndimæi Iouis aggreditur. Qua re prodita, concursu incolarum cum omni militia interficitur. Idem ferè habet Strabo, nisi quod pro Iouis templo, Beli ædem ponit. Sed hæc pluribus in Annalibus, ex Daniele, & S. Hieronymo prosecuti sumus.

l.16. ubi de Elymais. n. 19. & seqq.

ANNVS MVNDI 3867.

ONIÆ III. Ducis & Ponc. 21.

PTOL. EPIPHANIS 17. PHILIP. 34.

SELEVCI 1. Imperij Græcorum 125.

OLYMP. CXLVIII. A. 2. VRB. C. 556.

ANTE CHRISTVM 186.

I. M. Æmylij Consulatus. *Liuius l.38.*

IN exitu prope superioris anni, M. Valerius Consul ex Liguribus, Romam ad magistratus subrogandos venit, nulla memorabili re in prouincia gesta. Porro M. Æmylius factus est Consul, qui iam bis in petendo Consulatu repulsam passus fuerat, tum annitente inimico eius M. Fuluio, tum quod prouinciam Siciliam, quam Prætor administrabat, perendi causa, inconsulto Senatu, reliquisset. Ita præpropera arobitio, repulsa & tarditate punita est. Deinde tamen iterum factus est Consul, & Censor, & sexcies princeps Senatus.

II. Exordiam regni Seleuci. *Vide ibid. num. 10. l.12. c.4.5.*

Regnare cœpit hoc anno Seleucus cognomento Philopator, natus annos triginta duos, natus quippe est anno regni paterni sexto, mundi autem 3835. Cognomen Philopatoris videtur consecutus in bellis contra Romanos, pro patre gestis. Iosephus eum Soterem cognominat; nec causam affert vllam. Id certè telus gestis non est consecutus, quippe quem Daniel vocat vilissimum, & indignum decore Regio. Vbi Hieron. *Seleucum dicit cognomento Philopatorem, filium Magni Antiochi, qui nihil dignum Syriæ, & patris gessit Imperio, & absque vllis præliis inglorius periit.* Ex quo fortasse factus est Rex; nam regnante patre, nonnulla ab eo gesta leguntur, quæ supra attigimus.

c. 11. 201

a. m. 3864. 11.15.17.42

III. Achæorum & Spartanorum diffidia. *Liuius l.38.*

Saperiore anno Achæorum & Lacedæmoniorum legati Romæ disceptarant, neque à Senatu, qui Achæos tunc potentes nolebant offendere, responsum satis explicatum acceperane, ideóque Achæi Spartanos suæ potestati traditos interpretabantur. Itáque multa in eos superbè ac crudeliter perpetrarunt; & insuper Lycurgi legibus abrogatis, Achæorum legibus viuere iusserunt; suas tamen leges aliquoto post, populi Romani beneficio, recuperarunt. Nihilominus Lacedæmonij hoc anno Romam querelas detulerunt, & literas à M. Æmylio Consule expresserunt, quibus Achæos obiurgabat, ob Spartæ res malè administratas. Potentia Achæorum, quæ Philopœmene Pracore, viro admodum insigni nitebatur, ex eo quoque agnoscitur, quod hoc ipso anno Ptolemæus Epiphanes, legatum misit Demetrium Atheniensem, qui fœdus cum eis amicitiamque renouaret. Qui fœdere libenter renouato, legatos in Ægyptum miserunt, quid illud

Plut. in Agyde.

Achæorum cum Ptolemæo fœdus. *Polyb. n.37.*

In Lega. n 37.

ibi iureiurando firmarent, in quibus fuit Lycortas pater Polybij, vt ipse testatur.

IV. Æmilij Fuluij dissidia.

Romæ vterque Consul in Ligures destinatur, ægre ferente Æmylio, ac iactante M. Fuluium, & Cn. Manlium, alterum in Europa, alterum in Asia, quasi Philippo & Antiocho substitutos regnare; vagari eos cum belli terrore per nationes, quibus bellum indictum non sit, pacem pretio venditantes. Quin etiam legatos Ambracienses in Senatum induxit, qui quererentur sibi bellum illatum, cum in pace essent, & imperata à Coss. facerent, terrore subitæ populationis clausisse portas, inde omnia hostilia expertos. Æmylij tamen Collega Flaminius absentis Fuluij causam suscepit, obtinuitque vt ea de re iudicium in aduentū Fuluij differretur: Æmylius nihilominus per absentiam Flaminij à Senatu obtinuit, vt Ambraciensibus res suæ redderentur, in libertate essent, ac legibus suis viuerent. Non tamen obtinuit, vt Fuluio aut Manlio succederet, sed eos Senatus iussit decedere de prouinciis, & Romam exercitus transportare. Id vterque fecit, & post multam contentionem aduersariorum, vterque triumphauit. Eam contentionem Liuius copiosè persecutus est.

Manlij & Fuluij triūphus.

Scipiones Romæ. Vide Ann. n.9. & 10. & n.19. 20 21.

V. Africanus maior Romæ accusatur, vtque se in iudicio gesserit.

Hoc quoque anno clarior contra Scipionem Africanum contentio excitata est. Duo Q. Petilij Tribuni plebis ei diem dixere, & pecuniæ malè acceptæ, maleque gestæ rei bello Asiatico reum fecerunt. Scipio iussus causam dicere, de rebus à se gestis, criminum purgatione neglecta, magnificè perorauit: & aurium fastidium aberat, quod ea non superbè pro gloria, sed necessariò pro periculo dicerentur. Orationibus in noctem perductis producta dies est. Vbi ea venit Tribuni in rostris prima luce consederunt. Citatus reus magno agmine amicorum & clientum per mediam concionem ad rostra subiit, silentióque facto, Tribunos, populumque Romanum monuit, illum ipsum esse diem, quo cum Annibale & Carthaginensibus feliciter in Africa pugnarat. Itaque se inde recta in Capitolium, ad gratias superis agendas proficisci, auctoremque esse ipsis omnibus, vt eodem gratulabundi ipsis procedant, deosque orent, vt multos sibi similes principes concedant. Inde recta in Capitolium profectus, totam secum concionem abduxit, solis Tribunis cum pudore derelictis. A Capitolio per totam vrbem omnia templa cum populo Romano, maiore prope gloria quam cum triumpharet, circumiit: nam festo habitu, & non reorum more sordidatus, in iudicium venerat.

Appianus.

VI. Vltro abit in exiliū.

Post eum diem cum inuidiam, & certamina cum Tribunis prospiceret, in Linternum coloniam prope Neapolim concessit, cumque absens citaretur ad iudicium L. Scipio, morbum absentiæ causam excusabat. At illi excusationem non accipere, sed accusare superbiam, quæ cum nunc declinare iudicium, eique nuper insultare coëgisset. Tandem statuerunt morbi excusationem accipere, diemque producere, annitente Tib. Graccho, quamuis inimico: qui rei commotus est indignitate, vt is reus adolescentium conuiciis exponeretur, qui Romanam Rempub. rebus vbique gentium præclarè gestis, ad tantam dignitatem extulisset. Ei Senatus eo nomine gratias egit, quod Reipub. maiestatem, quæ in Africano violari videbatur, priuatis simultatibus potiorem habuisset. Et hinc fortasse factum, vt postea inimicitiæ affinitate tollerentur, Graccho Africani filiam Corneliam in vxorem accipiente: ex qua suscepti illi Gracchi, qui postea Rempub. perturbarunt.

Ei Gracchus fauet, fitque illius gener. Vide Vell. l.2. & infra a. V.C. 610. n.20.

VII. Cato eius inimicus.

Eius absentia creuerunt inimicorum animi, quorum princeps fuit M. Cato, cóque anthore existimantur Petilij, & præsente Africano rem aggressi, & exule rogationem promulgasse, qua iussit populus inquiri de pecunia bello Antiocheno quæsita, qua rogatione L. Scipio, & Cn. Manlius petebantur, cumque Terentio prętore damnatus esset Scipio, & in vincula duceretur, Gracchus idem intercessit. Permisit tamen Quæstores in bona eius inuadere, quæ cum modica inuenta essent, intellectum est eum non furti, sed inuidiæ fraternæ causa esse damnatū. Itaque Scipionum inuidia in Prætorem, eiusque concilium, & accusatores conuersa est; adeo vt post damnationem eius, & bona vendita, legatus in Asiam missus fuerit, ad dirimenda inter Antiochum Magnum, seu potius Seleucum eius filium, & Eumenem certamina, tantumque illi pecuniæ collatum, vt ludos ante votos, per dies decem fecerit.

L. Scipio damnatur, & mox in Asiam legatur.

l.39. Liuius

VIII. Res apud Ligures gesta.

Cum Liguribus porro ambo Coss. pluribus secundis præliis decertarunt, & armis spoliatos in deditionem acceperunt. In Cisalpina Gallia M. Furius Prætor insontibus Cenomanis ademerat arma. At ij magna contentione apud Senatum & Æmylium Consulem conquesti, obtinuerunt vt sibi arma redderentur, ipsèque Prætor decedere prouincia iussus est. Et Latini, qui sponte Romam immigrarant, Prætoris iussu domum ad duodecim millia redierunt.

ANNVS MVNDI 3868.

ONIÆ III. Ducis & Pont. 22.

PTOL. EPIPHANIS 18. & PHILIPPI 35.

SELEVCI 2. Imperij Græcorum 126.

OLYMP. CXLVIII. An. 3. VRB. C. 567.

ANTE CHRISTVM 185.

I. Ortus Demetrij.

NAtus est hoc anno Seleuco Philopatori Demetrius filius, qui postea tredecim annis Romæ obses fuit, loco patrui Antiochi Epiphanis. Romæ autem extincta est intestina coniuratio, sic enim vocat Liuius nefanda quædam Bacchanalia, in quibus omnia flagitiorum genera patrabantur. Modum proditæ & extinctæ nefariæ coitionis fusius persequitur Liuius, in qua licet agnoscere repræsentata Ammonitarum, imo & Israëlitarum ad idolum Moloch, & in Tophet impurissima sacrificia. Infernus enim ille parricida sibi semper similis fuit. At magistratus, omnibus vestigiis odorati indicatos sibi coniuratos, comprehendere, suppliciis addicere, præmia indicibus largiri; denique tota fœdissimorum scelerum officina oppressa est.

l.39.

Bacchanalia Romæ extincta.

II. Consul Marcius malè pugnat in Ligures.

Perfectis quæstionibos, Q. Marcius Consul in Ligures Apuanos profectus est. Quos diu penitus in saltus abditos, quæ latebræ receptaculáque illis semper fuerant, persequitur, in præoccupatis angustiis, loco iniquo circumuentus, quatuor amisit militum millia, signáque militaria ciuium & sociorum plurima; arma quoque multa, quæ quia fugientibus per syloestres semitas impedimento erant passim iactabantur, in hostium potestatem venerunt. Consul vbi primum ex agro euasit hostili, dimisit exercitum, na quantum essent diminutæ copiæ appareret. Nec tamen malè gestæ rei famam obliterare potuit: quippe saltus ille Marcius est appellatus. At in Lusitania proprætor Catinius ingenti prælio victor, vulnus accepit, ex quo intra paucos dies occubuit. In citeriore vero Hispania L. Manlius cum Celtiberis ita pugnauit, vt incerta victoria discessum fuerit: Illi tamen castris nocte motis, non leue dederunt concessæ victoriæ argumentum; quod paucos post dies, maiore etiam clade, confirmatum est ad oppidum Callagutrim, & quidem tanta, vt nisi successoris aduentus victoris impetum repressisset, Celtiberi plane subacti forent.

Res Hispanica.

fuit, hinc Hispanis recenti victoria inflatis, inde Romanis insueta ignominia, quam delere cupiebant, incensis, & metu Hispaniæ amittendæ, si hæc secunda clades contigisset. Ergo perrupto eorum cuneo ita vicere, vt non plus quam quatuor millia de 35 millibus effugerent Romani autem captis 135 signis militaribus, ad 750 de suis duntaxat amiserunt.

III. Et in Liguria.

In Liguria Consul vterque prosperis aliquot pugnis afflixit hostem, oppida, vicosque cepit, agros vastauit, saltus incendio aperuit, captos belli authores securi percussit. Inde prior Claudius comitiorum causa Romam venit, quoniam fratrem habebat candidatum Consulatus. Sub huius porro anni finem mortuum esse Scipionem Africanum, ante quam M. Cato crearetur Censor, author est Liuius, & M. Tullius in Catone. Linterni autem sepeliri se iussit, nec sibi funus in patria ingrata fieri voluit. Cũ autem Liuius & Polybius affirment, eum, initio secundi belli Punici, annum egisse decimum septimum, necesse est eum natum esse anno V. C. 519. à quo hic quinquagesimus est, quamuis eum Plutarchus 4. & 50 annos vixisse tradat.

Mors Africani. l 3.

ANNVS MVNDI 3869.

ONIÆ III. Ducis & Pont. 23.

PTOL. EPIPHANIS 19. PHILIPPI 36.

SELEVCI 3. Imperij Græc. 127.

OLYMP. CXLVIII. A. 4. V. C. 568.

ANTE CHRISTVM 184.

I. Semina 2. Belli Macedonici.

IActa sunt hoc anno semina renouati belli Macedonici. Dolebat enim Philippus adeptũ sibi ios sequiendi in Macedones, qui à se in bello defecerant. Querebantur quoque de eo apud Romanos Thessali, atque Perrhœbij de vrbibus suis ab eo possessis. Querebatur & Eumenes de quibusdam Thraciæ oppidis à Philippo per vim occupatis, quæ sibi à Romanis data contendebat, aliaque nonnulla. Cumque missi Roma legati non satis ex Philippi arbitrio iudicassent, grauiter eum offenderunt, præsertim cum præsidia eius, ex quibusdam vrbibus deduci iuberent. Itaque conquestus se non vt regem socium & amicum, sed quasi hostem tractari, bellum animo agitare cœpit, quod postea Perseus filius eius infeliciter gessit.

II. Manlius ouat.

Interea Romam L. Manlius ex Hispania redierat, triumphumque petebat, cui tantum permissum est, vrbem vt ouans ingrederetur. Etsi enim rerum gestarum magnitudo digna triumpho videbatur, negatus est tamen, quod nec victorem exercitum deportasset, nec prouinciam pacatam successori reliquisset. Eodem anno L. Posthumius Prætor in Apulia seruorum ac pastorum motus, seuerè exercita quæstione compescuit. C. Calphurnius & L. Quintius Prætores varia in Hispania fortuna iactati sunt. Nam primo vere in Carpetania victi, & in castra compulsi, eadem proxima nocte deseruerunt. Postmodum ad Tagum atrox prælium

Res gesta in Apulia, & Hispania.

ANNVS MVNDI 3870.

ONIÆ III. Ducis & Pont. 24.

PTOL. EPIPH. 20. PHILIPPI 37.

SELEVCI 4. Imperij Græcorum 128.

OLYMP. CXLIX. A. 1. VR. CO. 569.

ANTE CHRISTVM 183.

I. Noui Coss.

PEtebant in hunc annum Consulatũ è Patriciis viri clari, iam aliquoties repulsam passi, eóq; iotentius Claudius Consul pro fratre candidato petebat, adeo vt toto foro sine lictoribus, suffragia emendicando volitaret, non sine offensione competitorum; sed etiam Senatus, qui monebat vt Consulem se populi Rom. esse meminisset; coerceri tamen ab effuso studio oon potuit, donec peruicit, vt deiecto competitore Fabio, fratrem crearet Consulem. Ex plebeis, cum multi gratiosi ambirent, L. Porcius Licinius obtinuit Consulatum.

II. Simonis & Oniæ querela.

Sub his Coss. atque huius Olympiadis anno primo, collocat Eusebius historiam Heliodori, quæ accuratè traditur tertio cap. 2. Machab. Simon videlicet quidam de tribu Beniamin, qui officio cuipiam in templo præpositus erat, iniquum aliquid in ciuitate moliebatur; qualia fortasse postea ab impio Iasone, fratre pontificis Oniæ, perpetrata legimus. Cumque Simoni resisteret pontifex, ille ad Apollonium prouinciæ præfectum se contulit, eius vt opera, vel inuito pontifice, obtineret, quod optabat: & quidam multarum pecuniarum interuentu, quas cum suppeditare ipse non posset, aperiebat viam qua alienæ in eius, aut regis potestatem venirent. Nunciauit enim ei pecuniis innumerabilibus plenum esse ærarium, quę possent in Seleuci regis cadere potestatem. Quæ cum rex, qui ingenti tributo Romanis

2. *Mach. 4. 10. & seqq.* Simon sacrum prodit ærarium.

erat obnoxius, libens accepisset, Heliodorum regiis negotiis præpositum misit Hierosolymam, qui eas pecunias regio ærario vindicaret.

III. Heliodorus dat pœnas suscepti sacrilegij.

Quod cum ille pontifici denunciasset, neque Heliodorus Oniæ rationibus, precibusve, aut populi tumultuantis dolori acquiesceret, Pontifex acerbius angebatur. Timebat enim ne populus ad seditionem concitatus, Heliodorum cum suis trucidaret, eáque clades in totius populi ruinam, rege vlciscente, redundaret, aut ne mutuis ciuium & regiorum cædibus, templum Domini pollueretur, Cum autem nihilominus Heliodorus institutum vrgeret, Deus ostento singulari, præsentem se, ac propugnatorem ostendit sancti loci; sic vt qui conuenerant ad sanctum ærarium spoliandum, diuina virtute animo viribusque destituerentur. Apparuit enim illis eques ornatu splēdido, armis auro rutilātibus, vultu minaci, cuius equus in Heliodorū insurgens, anterioribus vngulis impulsum prostrauit in terram, Prostratum inuadunt iuuenes duo, insigni gloria & decore, à quibus in ipsum vtrimque plagæ continenter ingerebantur, donec Heliodorum multa caligine circumfusum famuli rapuerunt, atque in sella gestatoria positum, ex gazophilacio eiecerunt. Cumque ille iaceret mutus, ac plane de salute periclitaretur Onia pro ipso sacrificium offerente, restitutus est sanitati, iussusque à castigatoribus angelis Dei prædicare virtutem, Reuersus ad regem, totam illi narrauit historiam & à destinato sacrilegio reuocauit. At Simon tam illustri miraculo non resipiscit, sed euadit deterior, & præcedentia crimina nouis accumulans, Pontificem, bene de tota gente meritum, quasi regni insidiatorem calumniatur.

Simon non resipiscit.

IV. Res Macedonicæ per legatos agitantur.

Principio huius anni, legati qui in Græciam ad disceptandum Eumenem inter & Philippum, reliquosque eius aduersarios missi fuerant, legationem renunciarunt, simulque partis vtriusque legatos in Senatum introduxerunt. Quibus auditis, decreuit Senatus aliam legationem in Macedoniam & Græciam, ad visendum redditæne essent ciuitates Rhodiis, Thessalis, Perrhœbiis. Eius princeps Appius Claudius exconsul fuit. Item mandatum, vt ab Æno & Maronæa præsidia deducerentur, omnisque ora maritima Thraciæ à Philippo liberaretur. Quæ cum Philippus accepisset, infensus omnibus, iram in Maronitas effudit, in eamque vrbem tanquam bello captam cædibus grassatus est. Id facinus cum Maronitæ apud legatos Romanos quererentur, iussus est Philippus Onomastum & Casandrum, per quos res facta diceretur, Romam mittere ad Senatum. Ea postulatione perculsus Philippus, & veritus ne Onomastum multorum consiliorum conscium amitteret, Casandrum obtulit, quem etiam in itinere, vt opinio fuit, veneno tolli curauit. Quia vero res ad rebellandum nondum maturæ erant, ad moram interponendam, Demetrium minorem natu filiū, qui dudum obses Q. Flaminino datus fuerat, & postea vltro à Senatu patri redditus, Romam mittere statuit, tum ad purganda crimina, tum ad iram Senatus, qui dudum fuerat acceptissimus, molliendam.

Demetrius Romam à patre iterū mittitur.

V.

Consulibus hoc quoque anno Liguria prouincia data est, quoniam nusquam alibi bellum erat; à quibus nihil hoc anno, vel domi vel foris memorabile gestum est. De Censoribus certatum est, Multi enim, iique viri clarissimi, ambiebant, in quibus Cato eminebat, cuius seueritas erat plerisque formidini: Censuram tamen non sibi solum, sed Valerio etiam Flacco qui ante decennium eius fuerat in Consulatu collega, obtinuit: in eáque Flaminium consularem, notata eius libidine, è Senatu mouit, L. quoque Scipionem Asiaticum equo priuauit, ne culpa memoratur. Constat certè eum odio persecutum esse fratrem eius Africanum, verentem ne insignis illa claritas Africani, exemplo noceret Reipub. qui timor fortasse in L. quoque redundabat. Prætores C. Calphurnius Piso & L. Quintius ex Hispania reuersi, magno Senatus consensu triumpharunt, multa auri argentique vi inde relata.

Censura Catonis.

558. V. C.

Res Hispanica.

VI. Prusiæ bellum contra Eumenem. Annibalis opera.

Hoc circiter anno, Prusias Bithyniæ rex, contra Eumenem bellum gessit, & Annibalis fiducia prior intulit: Namque Annibal, cum Romani ab Antiocho dedi sibi postularent Annibalem, admonitus à rege primum Cretam, deinde Bithyniam fuga petiit; & à Prusia amanter acceptus, terra victum, mari victorem nouo commento reddidit, plurimis serpentibus, quos in lagenas fictiles incluserat, in naues hostium proiectis.

ANNVS MVNDI 3871.

ONIÆ III. Ducis & Pont. 25.

PTOL. EPIPHANIS 21. PHILIPPI 38.

SELEVCI 5. Imperij Græcorum 129.

OLYMP. CXLIX. An. 2. VR. CON. 570.

ANTE CHRISTVM 182.

I. Simon, exilium opera Oniæ

AD hunc annum Sabbaticū ordine 184. consentaneum est pertinere illud quod in Eusebij chronico legimus. Oniam pontificem curasse Simoné extorrem patria fieri, à Seleuco videlicet, & quidem Heliodori ipsius interuentu, quem ille non solum in spē inanem, sed ad vltimum vitæ discrimen adduxerat, eamque rem probabilem faciunt inimicitiæ, quas Scriptura deinceps vlterius processisse docet, in tantum, vt etiam per quosdam Simonis necessarios homicidia fierent. In Græco habetur, per quendam ex iis, qui Simoni accepti erant. Innititur vtique absentia Simonis, qui per suos cædes patraret eorum quos oderat. Confugerat autem ad Appollonium eumdem Cœlesyriæ præpositum, qui malitiam Simonis augebat, & mutuo se acuebant ad vindictam de Onia sumendam, qui vtrumque regi ingratum de vana promissione reddiderat. Hoc rerum statu Onias ad regem profectus est, vt is de tota re edoctus, remedium, turbulento Simone coërcendo, adhiberet, & pacem Hierosolymis redderet.

Onias adit Seleucum regem.

II. Querelæ de Philippo Romam delatæ.

Multæ rursum querelæ hæc anno de Philippo Romam delatæ, ab Eumene præsertim. Querebatur enim frater eius, non solum præsi

dia ea Thraciam non deducta, sed etiam auxilia cōtra se à Philippo ad Prusiam missa esse. Quibus cum Demetrius coram Senatu satisfacere non posset, eius tamen excusatione, moderatione ac promissione plurimum lenitus est, adeo vt scripserit, ad Philippum, nihil eum magis è re sua facere potuisse, quam quod Demetrium filium, iis quæ perperam facta esse dicebantur, defendendis, vel excusandis misisset, & integra sibi esse omnia cum populo Rom. Demetrij filij beneficio. Sicque illum Senatus ad patrem remisit. Sed ea Demetrij apud populum Rom. gratia, primo illi inuidiam apud Philippum, ac Perseum; deinde etiam perniciem attulit. Cui etiam illud nocuit, quod in spem inductus est, quasi eum Romani regem non multo post essent constituturi.

Demetrius ad patrem remittitur.

Sub hæc missus est legatus ad Prusiam T. Quintius Flaminius, cum L. Scipione Asiatico, & P. Scipione Nasica, tum vt controuersias eius cum Eumene componerent, tum vt deditium Annibalem repeterent. His legatis, vt ait Æmylius Probus, Prusias non est ausus negare Annibalem; illud tamen recusauit, ne id à se fieri postularent, quod ea res contra hospitij ius esset: ipsi si possent comprehenderent, locum enim vbi esset facilè inuenturos. Hærebat is in castello sibi à rege dato, quò cum Romani venissent, & ille se elabi non posse intelligeret, ne vitam alieno arbitrio dimitteret, veneno hausto, septuagesimo ætatis anno; interiit. Ita Probus. Verum si nonum agebat annum, cum à patre in Hispaniam deductus est, anno V. C. 515. vt ex Polybio diximus, necesse est eum ad 65 duntaxat annum peruenisse. Mortuus quoque est hoc anno Philopœmen, annū agens, authore Plutarcho, septuagesimum, & octauam Achæorum Præturam; qui dum æger contra hostem pugnat, & receptui suorum indulget, in confragosis locis equo lapsus, in manus hostium venit, à quibus veneno mori compulsus est, sed mox à suis victoribus magnificè tumulatus est. Vide in eius vita Plutarchum.

III. Annibalem Romani à Prusia exposcunt.

Is veneno se necat.

Philopœmen moritur.

Interea Galli, cum coloniam in Italiam deduxissent, eique tuendæ oppidum conderent, occurrenti Marcello Consuli sese innoxios dedidere, ab eo nihilominus spoliati sunt, iussique oppido & agro decedere. Rogatus Senatus respondit, neque illos rectè fecisse, qui locum ad ædificandum in Romano agro iniussi occupassent, neque Senatui placere deditos spoliari. Itaque iussu Senatus sua eis reddita, ipsi trans Alpes remissi cum legatis, quos beneuolè transalpini Galli excepere, suorum temeritate damnata, Romanáque clementia, ac moderatione laudata, legatos cum donis prosecuti sunt, modestia ac moderatione non minore.

IV. Galli trāsalpini coloniam in Italia frustra moliuntur.

(∴) (∴)

ANNVS MVNDI 3872.

ONIÆ III. Ducis & Pont. 26.

PTOL. EPIPH. 22. PHILIPPI 39.

SELEVCI 6. Imperij Græc. 130.

OLYMP. CXLIX. An. 3. VRB. CON. 571.

ANTE CHRISTVM 181.

COnsulibus anni huius Liguria prouincia decreta est, nouique delectus habiti, non solū qui in Liguriam, sed etiā qui in Hispaniam mitterentur. Nam & Apuani Ligures ad defectionem spectabant, periculumque erat ne in agrum Pisanum impetū facerent. Et ex Hispaniis citeriorem in armis esse, & cū Celtiberis bellare constabat; & in vlteriore propter diuturnum morbum mortemque Sempronij Prætoris, disciplinam militarem otio esse solutam. Eò maturius Prætores Q. Fuluius Flaccus, cui citerior obtigerat, & P. Manlius, cui vlterior, iussi sunt in suas prouincias proficisci. Nihil tamen ab ipsis aut à Consulibus in suis prouinciis gestum insigne memoratur. Attamen Terentius Proprætor, ex Hispania reuersus, in vrbem ingressus est ouans, cum multo auro & argento.

I. Motus in Liguria & Hispania.

Multæ hoc anno legationes transmarinæ auditæ sunt, Eumenis, Pharnacis, Rhodiorum, Achæorum, Lacedæmoniorum, & Philippi Macedonis. Sed illis breuitatis causa omissis, responsum est Philippi legatis à Senatu, ita se Philippum laudare ab ea quæ iussus fecerat, vt cauendum ipsi in posterum diceret: ne quid aduersus populum Romanum faceret. Q. enim Marcius legatus inde reuersus Senatum docuerat, illum rebellionem moliri: cuius non leue argumentum fuit, quod omnem ferè multitudinem ciuium cum familiis suis, ex maritimis ciuitatibus in Emathiam traduxisset, & in eorum locum Thraces, aliosque barbaros induxisset, quos sibi fideliores in Romano bello crederet: sed eæ transmigrationes ingens Macedonum odium aduersus Philippum accenderunt. Adiecit & crudelitatem tyranno, non rege dignam. Filios enim eorum quos dudum interfecerat, variis de causis & criminationibus tollendos curauit è medio. Quibus facinoribus id consecutus est, vt vulgò ipsum, liberosque eius execrarentur, Deóque vltore inter ipsos intestina odia nascerentur.

II. Variæ legationes ad Senatum.

Philippus defectioné molitur suorum transmigratione.

Perseus certè Demetrij fratris sitiebat vitam, quod eum natu minorem, & legitimæ vxoris filium, in dies crescere apud omnes fauore cernebat, & apud Romanos gratias valere plurimum. Itaque illi parentis odium quantum poterat conflabat, eiusque amicos ad se pertrahere conabatur, non irrito vtique conatu, vt qui cerneret incautum Demetrium fraternę fraudi succubiturum; eo quod amore in Romanos suo patefaciendo, obuium se criminationibus fratris, & parentis suspicionibus faciebat: adeo vt expertem eum omnium de Romanis consiliorum Philippus haberet: totusque in Perseum versus, ab eo non sine fide audiret

III. Odium & inuidia Persei in fratrem Demetrium.

Apud Philippum patrem gemina calumnia proditur.

Demetriuu, si non proditorem, certè speculatorem regni pro Romanis esse: animum apud ipsos, corpus apud suos esse. Quin & semel eum accusauit, quod ipsum interficere voluisset, ideóque eum armatis in domum ipsius venisset. Ea calumnia cum verissima defensione depulsa fuisset, addidit alteram Perseus. Demetrium enim insimulabat, quasi cum T. Quintio, aliisque Romanis de regno sibi interuertendo transegisset. Eam vt suspicionem rea illustraret, Philoclem & Apellem legatos Romam misit, quos, præter opinionem patris, Perseus fraudis suæ participes habuit, & administros.

ANNVS MVNDI 3873.

ONIÆ III. Ducis & Pont. 27.

PTOL. EPIPHANIS 23. PHILIPPI 40.

SELEVCI 7. Imperij Græc. 131.

OLYMP. CXLIX. A. 4. V. C. 572.

ANTE CHRISTVM 180.

I. Pestilentia Romæ & in Italia.

HOc anno terra Italica pestilẽtia, mare piratarũ latrociniis infestum fuit. Pestilentiæ tanta vis fuit, vt cum propter defectionem Corsarũ, bellumq; in Sardinia cõcitatum, delectus in Latio habendus esset, vt octo millia peditum, & trecenti equites à M. Pinario Prætore in Sardiniam traducerentur, is militum numerus effici non potuerit. Tantum vbique vel ægrorum, vel mortuorum erat. In vrbe quoque tanta vis eius erat, via vt mortuis Libitina sufficeret. In Macedonia res hoc anno in deterius sunt prolapsæ, vsque adeo vt Demetrius Persei artibus, Philippi vel iussu, vel consensu interfectus sit. Rea enim ne miles otio deterior fieret, & simul vt opinionem parandi in Romanos belli auerteret, exercitum in Pœoniam proficisci iubet. Ipse præcelsum montis Æmi verticem adit, vt inde subiiceret oculis vias opportunas Romano bello, de quo vt cum Perseo consultaret, eum secum adduxit, Demetrium ab se in Macedoniam ablegauit, iussitque Didam, qui Pœoniæ præerat, comitari Demetrium. Hunc quoque Perseus inter coniuratos in fratris perniciem habuit. In præsentia dedit ei mandata, vt per omne obsequium, se quam maximè in intimam eius familiaritatem insinuaret, vt omnia eius consilia arcanosque sensus eliceret.

Philippus adit montem Æmum.

Didas Demetrij proditor.

II. Eius consilia de fuga expiscatur.

Rea interim in incœpto progreditur, & montem Æmum multo labore transcendit, & temerario incœpto, exercitum in solitudine inopia & fame fatigatum, cogit sociorum agrum, non secus atque hostium populari. At Didas cum incauti iuuenis simplicitatem, suis haud immerito succensentis, assentando, indignandoque captaret, in omnia vltro suam operam offerens, fide data aperuit se fugam ad Romanos meditari, gratisque superis agebat, quod is sibi fugæ adiutor datus esset, per cuius prouinciam tutò elabi posset. Verum hoc consilium extemplò fratri proditur, & ipso authore indicatur patri. Inde Herodorus, qui amicorum Demetrij princeps erat, in custodiam est coniectus, Demetrius dissimulanter asseruari iussus, dum rea legatorũ suorum ea vrbe reditum expectabat: qui post aliquot menses reuersi literas iam in Macedonia ante profectionẽ meditatas, T. Quintij nomine, eiusque signo adulterino signatas, ad Regem afferunt. Deprecatio erat in literis, si quid adolescens, cupiditate regni prolapsus, secũ egisset, nihil eum aduersus quẽquam suorum facturum, neque se eum esse, qui vllius impij consilij author, vel adiutor fieri vellet.

Et Perseo prodit.

III. Demetrius fratris calumnia occiditur.

Hæ literæ fidem Persei criminationibus fecerunt. Itaque Herodorus extemplo diu excruciatus, siue rei vllius indicio, in tormentis moritur. Demetrius apud patrem de captata fuga accusatur, & falsis Quintij literis in primis vrgetur. Philippus eum dolo interficiendum censuit, ne pœna eius, consilia aduersus Romanos nudaret. Itaque ipse Thessalonica Demetriadem profectus, Demetrium ad Æstræum Pœoniæ mittit, eodem comite Dida; cui digredienti mandata dedisse dicitur, de filio occidendo. Sacrificium à Dida vel institutum vel simulatum est: ad quod celebrandum inuitatur Demetrius, eique in cœna datur venenum. Poculo epoto extemplo fraudem sensit, & mox coortis doloribus relicto conuiuio, cum in cubiculum recepisset sese, crudelitatem patris conquerens, parricidium fratris, ac Didæ scelus incusans, iniectis in caput tapetibus, ne forte à veneno reualesceret, intercluso spiritu suffocatur.

IV. Æmylius Ligures Ingannos domat, deque iis triumphat.

Dum hæc in Macedonia geruntur L. Æmylius Paulus, prorogato ea Consulatu imperio, principio veris in Ligures Ingaunos duxit exercitum, statimque hostis fictam de pace legationem mittit, inducias decem dierum impetrat, intra quos ingenti cura exercitum parat & repentè multitudine maxima Romanorum castra portis omnibus adoriuntur, summaque vi diem totum oppugnant, vt nec signa efferendi, neque aciem instruendi Romanis spatium darent. Sub vesperam cum Æmylius frustra vicinorum imperatorum opem implorasset, per se fortunam tentare statuit, præsertim cum iam segnius ab hoste oppugnaretur: & instructa diligenter acie, atque ad cupiditatem vlciscendæ ignominiæ incitata: certamen init in Ligures, nihil tum minus quam pugnam expectantes. Exiguo tempore aliqua pugnæ species fuit, fuga deinde effusa, & fugientium cædes passim, donec suis quoq; exuti sunt castris, supra quindecim Ligurum millibus occisis, captisque duobus millibus & quingentis. Triduo post omne Ligurum Ingaunorum nomen, obsidibus datis in deditionem venit, pacemque perpetuam postulauit, Æmylius autem triumphum quem & obtinuit.

V. Duæ arcæ Numæ effodiuntur. a. m. 3381.

Hoc eodem anno post 491 annos à morte Numæ, in agro L. Petilij scribæ sub Ianiculo dum cultores agri terram altius moliuntur, arcæ duæ lapideæ inuentæ sunt, operculis plumbo deuinctis, in altera scriptum erat Numam Pompilium ibi esse conditum, in altera libros eius. Eas arcas cum ex amicorum sententia Petilius aperuisset, quæ titulum sepulti regis habuerat, prorsus inanis reperta est; altera septenos habuit liberos. Septem Latini erant de iure

ponti-

Libri eius publice comburuntur. *l. 7. c. 34. & 35.*

pontificio, totidem Græci de disciplina sapientiæ. Sed hi libri cum à Prætore vrbano lecti essent, is rem ad Senatum retulit, dixitque se paratum esse iusiurandum dare, illos libros legi, seruarique non oportere, quod pleráque ad dissoluendas religiones valerent. Itaque ex mandato Senatus, in conspectu populi à victimariis in comitio combusti sunt, vt Liuius affirmat & Plutarchus. Cum autem S. August. in ciuitate Dei, scribat Numam magna dæmonum familiaritate vsum, artibusque nefarijs, nihil admodum absurdum videtur, etiam corpus à dæmonibus retecto operculo asportatum vt arca lapidea planè vacua reperiretur. Non enim fieri potest vt integrum hominis cadauer in aërem ita dissipetur, nihil vt ossium aut pulueris appareat; præsertim cum in simili arca libri non incorrupti modo, sed recentissimi etiam reperti perhibeantur.

VI. Fuluius Flaccus Celtiberos cruenta victoria superat.

Celtiberos Q. Fuluius Flaccus ingenti prælio vicit. Ad 35 hominum millia in armis habere dicebantur, quantum nunquam antea. Ad montem vtraque castra posita erant, sed Flaccus sex millia suorum nocte montem circumire iubet, & dum hostem à fronte inuadit, à tergo ignem castris eius iniicere, moxque hostilia terga cædere. Itaque hostis dum vtrimque cæditur, nec receptum vllum habet in castris igne flagrantibus, valde cruentam Romanis victoriam reliquit, adeo vt 3450 ex Romano exercitu desiderata referantur. Inde Prætor ad Contrebiam legiones duxit, eamque circumsedit; & tardantibus auxiliis Celtiberorum, ad deditionam compulit, indéque tarda auxilia & improuida, ad 12 millia concidit, præter eos qui viui in eius potestatem venere. Res quoque in Lusitania, Corsica, Sardinia Romanis cessit è sententia; qui Pœnorum quoque controuersiam cum Masanissa de finibus composuerunt, & Carthaginensibus eorum obsides restituerunt.

Masanissa conciliatur Pœnis.

ANNVS MVNDI 3874.

ONIÆ III. Ducis & Pont. 28.

PTOL. EPIPH. 24. PHILIPPI 41.

SELEVCI 8. Imperij Græcorum 132.

OLYMP. CL. A. 1. VR. CON. 573.

ANTE CHRISTVM 179.

I. Expulsio Philometoris & mors patris eius Epiphanis. *Vide Anno. Pausan. l. 1. in legat. n. 57.*

IN hunc annum primum Olympiadis 150. cadit expulsio Philometoris in Cyprum; id agente ipsius matre Cleopatra, quæ illum oderat. Constat enim ex Pausania eum ablegatū esse viuo adhuc patre, quem plurimi antiqui recentioresque hoc anno mortuum tradunt, regni sui anno vigesimo quarto. Meminit mortis eius Polybius, dum ait eum renouare cupientem cum Achæis societatem, misso legato decem naues obtulisse omnibus rebus instructas. Verum legatio ista patriæ fines non excessit, Ptolemæi morte sub idem tempus interueniente. Mortis autem genus aut modum non explicat, sicut nec Iosephus.

l. 12. c. 5.

II. Pisonem Consulem vxor interficit.

Romanorum Coss. Calphurnius Piso intra duos menses domestico scelere prostratus est. Necatus enim à Quarta Hostilia dicebatur, vt filius ipsius Q. Fuluius Flaccus qui in comitiis consularibus ter repulsam tulerat, loco vitrici demortui sufficeretur. A principio ea mors pestilentiæ tribuebatur, quæ nouum quoque Prætorem sustulerat, multosque alios illustres viros: & tertium iam annum Romam Italiamque latè vastabat, sed mulierem vox sua prodidit, meritoque supplicio perdidit.

III. Deditio Ligurum.

Ligures porro Apuani post multas antiquas clades sese populo Romano hoc anno sine certamine dedidere, oppressi inopinato Cornelij & Bæbij proconsulum aduentu. Imitati sunt videlicet Ligures Ingaunos, qui præcedenti anno Æmylio Paulo, post magnam cladem acceptam, deditionem fecerant. Isti autem Apuani ex auitis sedibus ac montibus Senatus authoritate, suasu Proconsulum abducti sunt, quod negarent vllum alioqui Ligustini belli finem fore. Grauis erat Liguribus ista transmigratio, eamque per legatos sæpe deprecati sunt. Stetit tamen Senatus in Sententia, cui illi acceptis 150. millibus sestertium, quibus sibi de habitatione prouiderent, denique paruerunt. Traducta sunt publico sumptu ad 40 millia liberorum capitum, & translata in agrum Samnitium qui Taurasinorum fuerat, quem iidem Proconsules, qui traduxerunt, eis diuiserunt, & veteri exercitu Romam deducto, omnium primi nullo gesto bello triumpharunt.

Et transmigratio.

Triūphus sine bello.

IV. Res à Fuluio gesta contra Celtiberos

Hoc ipso anno à Q. Fuluio Flacco Proprætore, cum ex prouincia decessurus esset, res præclarè contra Celtiberos gesta est. Cum enim Tarraconem duceret exercitum, ex noui Prætoris Gracchi mandato, Celtiberi saltum Manlianum, quà transeundum erat, obsederunt, & Romanos in eum intrantes, duabus simul ex partibus repentè inuaserant. Fuluius quantum locus tempusque ferebant; suos instruxit atq; animauit ad pugnam. Acies vtrimque concurrerunt, atrox vbique prælium fuit: auxilia Romanorum cedebant Celtiberis, sed Romanæ legiones eos virtute superabant; quarum vim vt perrumperent, cuneo facto impressionem fecerunt, quo genere pugnæ tantum valent, vt quam in partem cuneus impactus fuerit sustineri non possit, sed medios diffindat globos. Tunc quoque turbatæ sunt legiones, & acies media prope interrupta: cum iussu Fuluij equitum turmæ, vtraque ex parte cunei immissæ, bis vltro citroque cum magna hostium strage, infractis omnibus hastis transcurrerunt. Dissipato cuneo, in quo omnis spes fuerat, Celtiberi trepidare, fugæ locum circunspicere; Romani equites in perturbatos irruere, & toto saltu cædere dissipatos; cruenta denique victoria potiti sunt. Fuluius Romam reuersus cum parte exercitus exauthorata, triumphum obtinuit, & in annum sequentem consulatum.

Cunéus militaris

V. Querela de Gentio rege Illyrici.

Eodem anno L. Duronius in Senatu de Gentio Illyriorum rege questus est, omnes latrocinantium naues, & oram infestam habētium ipsius esse; nec legatis ad eum missis conueniendi sui potestatem fecisse. Multis ciuibus Romanis, & sociis Latini nominis, in regno eius factas iniurias, multos captiuos Corcyræ retineri Eos omnes Senatus Romam adduci iussit, &

apud Prætorem vrbanum disceptare, nec ante Gentij legatis responsum dari.

ANNVS MVNDI 3875.

ONIÆ III. Ducis & Pont. 29.

PTOL. PHILOMETORIS 1. PHIL. 42.

SELEVCI 9. Imperij Græc. 133.

OLYMP. CL. AN. 3. VRB. CON. 574.

ANTE CHRISTVM 178.

I. Exordium regni Philometoris. *in c. 11. Da. li. 30. l. 12. c. 5.*

INitium regnādi Philometori hoc anno tribuunt, Eusebio duce, plerique omnes, qui Patri eius Epiphani 24 annos regni concedunt, qui fuit vitæ 28 authore Hieronymo, vel 29 authore Iustino. Ex quo etiam intelligitur Philometorem tenera adhuc ætate regnare cœpisse. Certè Iosephus, *Moritur* inquit, *Ptolemæus & ipse eodem cognomine dictus Epiphanes, superstitibus duobus filiis impuberibus, quorum grandiori cognomen inditum Philometor, minori vero Phiscon.* Teneræ etiam ætatis indicium est, quod post 6 annos, eius auunculus Antiochus Epiphanes tutor eius esse voluit, vt specie tutelæ regnum eius inuaderet. Porro de Philometoris regni exordio, & causa nominis, hæc habet Pausanias (*l. 1.*). *Qui Philometor est dictus, octauus est à Ptolemæo Lagi filio*; imo sextus. Primus enim est Ptol. Lagides, 2. Philadelphus, 3. Euergetes, 4 Philopator, 5 Epiphanes, cui successit sextus Philometor. *Id autem cognomen per ironiam nactus est; neque enim regum quisquam fuit ex omnibus, quem maiori mater odio prosecuta fuerit. Hunc enim, maiorem quamuis natu, regem salutari passa non est, & vt in Cyprum viuente patre ablegaretur effecit, sperabat enim iuniorem sibi obsequentiorem fore.* Hæc & plura Pausanias, quæ suis reddentur locis.

Vnde id cognomen.

II. Philippi mors ex mœrore. *l. 40. extremo, & sub init. 45.*

Hoc ipso anno, atque his Coss. mortuum fuisse Philippum Macedoniæ regem, testatur Liuius, & Perseum regnare cœpisse. Nimirum patri mortuo filius illico successit in regnum. Ait autem Liuius eum mœrore magis, ob indignissimam Demetrij necem, quam senio consumptum, vt qui vix annum agebat ætatis 56. Ei autem Demetriade hybernanti calumnia innotuit, indicante Xycho, qui fuerat scriba Philoclis & Apellis, qui T. Quintij literas fabricati fuerant; deinde Philocle, qui comprehensus, in tormentis, aut tormentorum metu rem omnem patefecit. Sicque Philippo geminatus est luctus, quod filium innocentissimum perdiderat, & scelere fraterno. Perseus certior factus omnia esse detecta, potentior quidem erat, quam vt fugam necessariam duceret; tantum curabat vt procul abesset à patre, quem consolabatur Antigonus, Antigoni Tutoris ex fratre nepos; qui solus ei fidus remanserat, propterea que eum Perseus pessimè oderat: & Perseum vicissim Philippus, sed spe potiendi corporis eius amissa, id studebat, nec præter impunitatem, etiam præmio sceleris sui frueretur.

Cognita in Demetrium calumnia.

III.

Itaque Antigonum regno destinat, omnique genere honoris afficit, & circumiens Macedoniæ vrbes, cum in Thracia esset Perseus, principibus, eum præfectisque commendabat. A Demetriade autem profectus Thessalonicam inde Amphipolim venit, vbi graui morbo implicitus, cum identidem species insontis filij interempti recurreret, curis, vigiliisque confectus moritur. Admoueri regno poterat Antigonus, nisi tum. Philippi iussu, legatus obfuisset, & Philippi mors præmaturè à Calligene medico Perseo nunciata fuisset, qui accurrens regnum scelere partum inuasit, statimque Antigonum interfici iussit, & dum firmaret res suas, legatos Romam ad amicitiam paternam renouandam misit, petendumque vt Rex à Senatu appellaretur, quod & impetrauit.

Initium regni Persei.

Patet ex Liuio l. 41.

IV. Reconciliatio Æmylij Lepidi, & Fuluij Nobilioris. *Liuius l. 40. Vide Anno n. 9. & 10.*

Insignis hic annus Romæ fuit reconciliatione duorum virorum, principum ciuitatis, M. Æmylij Lepidi, & M. Fuluij Nobilioris; quorum vterque consularis, hic etiam de Ætolis triumpharat, ille erat Pont. Max. Cum ambo in Censorum comitiis Censores creati essent, ad eos principes Senatus venere, vt mutuas multorum annorum inimicitias, in noui magistratus honore in gratiam Reipub. & Senatus noua gratia terminarent, idque in primis Q. Cœcilij Metelli interuentu perfectum est. Inde fideli concordia Senatum legeruat, cuius princeps electus est M. Æmylius Lepidus Pont. Max. tres eiecti da Senatu. Eo biduo quo Senatum legerunt Censores, Q. Fuluius Consul profectus in Ligures, per montes vallesque inuias, saltus cum exercitu transgressus signis collatis cum hoste pugnauit, nec tantum acie vicit, sed castra quoque eodem die cepit. Tria millia & ducenti hostium, omnisque ea Ligurum regio in deditionem venit. Sic Liuius qui addit Consulem Ligures deditos in campestres agros deduxisse, quod tamen anno præcedenti à Cornelio & Bæbio factum iam videtur. Triumphauit de Liguribus Fuluius, contigitque eius triumphus eodem die, quo priore anno in Prætura triumphauerat.

Res gesta in Ligures.

V. Et in Hispania, ab Albino & Sempronio Graccho.

In Hispania Albinus & Gracchus, quibus Proprætoribus imperium fuerat prorogatum, rem benè gesserunt. Mundam Sempronius vi cepit, deditione Certimam, à qua quater & vicies sestertiûm exactum est, quæ sunt 40 millia coronatorum. Inde ad Alcem vrbem cum Celtiberis, qui ingenti prælio deuicti sunt, deinde vrbs ipsa deditione recepta est, sicut & Ergauia, quę mox abductis legionibus rebellasse dicitur, & alteram cladem viginti duobus hostium millibus cæsis, accepisse. At Posthumius in vlteriore Hispania bis cum Vaccæis, cum ingenti eorum clade, pugnasse traditum est. At Liuius propius vero esse putat; eum serius ad prouinciam peruenisse, quam vt ea tempestate res gerere potuerit. Vtrumq; tamē anno sequēti triumphasse, vnum de Celtiberis; alterum de Lusitanis idem ipse tradit, & Gracchum in Hispania Tarraconensi oppidum Gracchurim, monimentum rerum à se gestarum, condidisse.

ANNVS MVNDI 3876.

ONIÆ III. Ducis & Pont. 30.

PTOL. PHILOMET. & PERSEI 2.

SELEVCI 10. Imperij Græcorum 134.

OLYMP. CL. An. 3. VRB. CON. 575.

ANTE CHRISTVM 177.

I. Legatio fratrum Eumenis. *a. n. 56. ad 60.*

SVb hoc tempus videntur contigisse, quæ à Polybio in Excerptis legationibus traduntur. Eumenem scilicet tam bello cum Pharnace, quam morbo releuatum, fratres omnes suos Romam misisse legatos, vt eorum studio bellum eius cum Pharnace planè finiretur, eos enim plurimum gratia valituros sperabat apud plerosque Romanorum optimates, sibi ex bello Antiocheno cognitos. Excepti sunt Romæ, tum ab iis magnificè priuatim, tum publice ab ipso Senatu. In quo cum Attalus de Pharnacis iniuriis questus patres orasset vt negotium susciperent, & Pharnacem castigarent: respondit Senatus missurum se legatos, qui bello isti finem essent imposituri, quibus id conditionibus factum sit, apud Polybium leges. Qui deinceps de Perseo scribit, eum regni possessionem adeptum, firmandi eius causa, Laodicen, Rhodiam vt arbitror, vxorem duxisse. Rhodiorum enim, qui tum mari potentes erant, beneuolentiam quæsiuit: & quia in Romanos perturbatis tunc erant animis, quod ij statuissent Lycios, quos bello Rhodij oppresserant, censendos Rhodiorum socios, non famulos pro munere datos. Ergo eos muneribus, & plerasque alias ciuitates, templis & theatris extruendis, magnificè donauit, earum beneuolentiam aduersus Romanos tacitè ambiens.

num. 59. Perseus colligit amicos contra Romanos.

II. Res à Mālio in Histria malè gesta.

Consulibus anni huius prouinciæ decretę sunt Manlio Gallia, Bruto Liguria. Verum Manlius cum aduentum Histrorum sensisset, non expectato super ea re decreto Senatus, ac ne consulto quidem, ab Aquileia profectus, castra posuit ad lacum Timaui, mari supero imminentem: & vt à mari ad castra, quinque millibus distantia commeatus tutius supportarentur, stationes ab omnibus castrorum partibus circumpositæ sunt. Quæ cum inualida Histri animaduertissent, duo simul præsidia aggressi sunt. Nebula matutina texerat inceptum, qua dilabente ad primum teporem solis, lux adhuc incerta speciem rerum omnium multiplicem intuenti reddens, non solum hostem patefecit, sed multo maiores copias, quam res ferebat adesse persuasit. Ergo territi vtriusque stationis milites, cum in castra ingenti tumultu confugissent, nec dicere possent quid fugissent, haud paulò ibi plus, quam secum ipsi attulerant, terroris fecerunt; adeo vt ex castris sese omnes ad mare, vbi erant Romanæ naues, partim armati, partim inermes proriperent. Quos cum neque authoritate Consul, neque precibus retinere posset, ipse quoque castris desertis, ad mare profectus est; vbi non minor trepidatio fuit, quasi iam omnia in stationibus & castris essent profligata.

Terror panicus Romanorum.

III. Interea Histri in castra vacua impetum faciunt, ibi paucos, qui ad defensionem castrorum substiterant, obtruncant, & copia rerum omnium expolita fruuntur, hostium & armorum obliti. Tum demum nuncius venit ad tertiam legionem, quæ longius aberat, & expers terroris fuerat, & simul ex omnibus locis ad castra recipienda, delendamque ignominiam rediri cœptum est. Omnia incustodita, plurimos somno vinoque sepultos inueniunt; passimque omnes quotquot offendunt, magna indignatione trucidant. Ad octo millia cæsi, captus nemo, quia ira & indignatio immemores prædæ fecit. At rex Histrorum temulentus, ex conuiuio raptim à suis, in equum impositus fugit. Romanæ fugæ nuncius primo Aquileiam, deinde Romam trepidatione compleuit, & ad delectus nouos copiasque vndique contrahendas adduxit, donec totius rei euentus innotuit, literis Iunij Bruti, qui & ipse ex Liguria, quasi ad restinguendum incendium accurrerat. Idem Romam venit ad habenda comitia. Nam Manlius Romæ ardebat inuidia, ob cladem & ignominiam acceptam, & Tribuni plebis eum mox abire magistratu cupiebant, vt rationem populo Romano redderet & malè suscepti, & malè administrati belli. Vtique nihilominus Consuli prorogatum est imperium, & ab iis legiones Aquileiam ad hyberna reductæ.

Histrorum victoria, ebrietas & cædes.

Manlij inuidia Romæ.

ANNVS MVNDI 3877.

ONIÆ III. Ducis & Pontificis 31.

PTOL. PHILOMETORIS, & PERSEI 3.

SELEVCI 11. Imperij Græcorum 135.

OLYMP. CL. A. 4. VRB. CON. 576.

ANTE CHRISTVM 176.

I. Seleucus mittit Romam filium Demetrium obsidem & reuocat fratrem. *In Exc. leg. n. 61.*

COnsularibus comitiis creati Coss. Claudius & Sempronius: Sardinia & Histria propter belli magnitudinem prouinciæ consulares factæ. Histriam sortitus est Claudius, Gracchus Sardiniam, vtrique binæ legiones conscriptæ. Idibus Martiis magistratum inierunt. Hoc ipso anno, (ad quem Polybius legationem Lycyorum de Rhodiis expostulantium refert) missam apparet à Seleuco legationem ad Romanos, Antiochi fratris, qui postea dictus est Epiphanes, repetendi causa, qui ibi obses tertium decimum iam annum agebat: sequenti quippe anno dimissus est à Romanis, accepto in eius locum Demetrio, eius ex fratre nepote.

App. in Syriacis.

II. Res gesta in Histria.

Iunius autem & Manlius exconsules, principio veris exercitum ex Aquileia in fines Histrorum duxerunt, vbi cum effusè popularentur, dolor magis & indignatio Histros, res suas diripi cernentes, exciuit, quam spes satis sibi virium fore contra duos exercitus consulares. Concursu facto iuuentutis ex omnibus populis, repentinus, & tumultuarius exercitus, acrius primo impetu, quam perseuerantius pugnauit. Ad 4. millia cæsa, cæteri ad ciuitates passim diffugerunt; vnde legatos de pace in

Propera Consulis ambitio.

castra Romana, tum obsides imperatos miserunt. Quæ cum Romæ Proconsulum literis cognita fuissent, præceps in prouinciam venit Claudius, ne fortè ea res prouinciam exercitumque sibi adimeret, non votis nuncupatis, nec cæteris, quæ moris erant Romæ, peractis. Ac ne in aditu quidem prouinciæ moderatè se gessit. Exprobrauit quippe in concione superioris anni fugam; Proconsules quoque verbis increpitos, prouincia decedere iussit. Sed ei tam exercitus, quam Imperatores se parituros negarunt, donec more maiorum in prouinciam venisset. Itaque ille coactus, ad ea explenda, quæ temerè omiserat, Romam rediit.

III. Tribus oppidis captis Histriam domat.

Interea Proconsules Nesatium in Histria, quò se Histrorum principes, & regulus ipse receperat, summa vi oppugnant, cum Claudius eò cum nouo exercitu superuenit, & vetere exercitu, cum duobus suis dimisso, ipse oppidum circumsedit, & amnem mœnia præterfluentem, aliquot dierum opere auertit in nouum alueum. Qua re moti barbari, in desperationem acti, coniuges liberosque trucidant in muris, atque inde præcipitant. Dumque interea Romani oppidum occupassent, Rex ne in eorum potestatem veniret viuus, pectus sibi ferro traiecit; cæteri capti, aut occisi. Duo deinde oppida Mutila, & Faueccia vi capta & deleta, authores belli virgis cæsi & securi percussi. Sicque tota Histria trium oppidorum excidio & morte regis, in Romanorum potestatem venit. Inde Claudius mandato Senatus in Liguriam de more tumultuantem traduxit exercitum, eamque ingenti clade compescuit. Itaque duarum gentium vno anno victor Romam reuertit, & de vtraque triumphauit. Nec tamen illis minus, post Romani exercitus discessum, conuenientes in populationem agri Mutinensis, etiam coloniam ipsam ceperunt, ne vllus deesset annus, quo miseri Romanorum armis non mactarentur.

Barbarorũ crudelitas.

Et Ligures.

IV. Quid Sempronius in Sardinia.

Sempronius quoque in Sardinia feliciter pugnauit, cæsis ad 12. armatorum millibus & arma victorum in aceruum congesta, Vulcano sacra cremauit. Inde victorem exercitum in hyberna sociarum vrbium reduxit. Nec minus tamen habuit quod ageret anno sequenti in Sardinia, quo anno imperium illi prorogatum est, cum nouus Prætor iustam Senatui excusationem attulisset, causamque non succedendi.

ANNVS MVNDI 3878.

ONIÆ III. Ducis & Pontificis 32.

PHILOMETORIS, & PERSEI 4.

SELEVCI 12. & vlt. Imperij Græc. 136.

OLYMP. CLI. An. 2. VRB. CON. 577.

ANTE CHRISTVM 175.

I. Finis regni Seleuci.

Duodecimus est idemque postremus hic annus Seleuci Philopatoris Antiochi Magni filij, quo domestico scelere interfectus est, anno ætatis 44. vt qui anno regni patris sui sexto natus est, vt ibi diximus. Rem paucis perstringit Appianus, *Antiocho magno defuncto*, inquit, *in regnum successit Seleucus filius, qui fratrem Antiochum obsidem à Romanis recepit, dato in eius vicem filio suo Demetrio.* Is nunc decennis fuit, vt ex Annalibus clarè intelligitur. Cum primum autem Romam attigit, vel huius anni exordio, vel fine præcedentis, Antiochus cupidus libertatis se dedit in viam. *Iamque Athenas peruenerat*, ait Appianus, *cum Seleucus insidiis Heliodori cuiusdam amicorum eius oppressus interijt.* Sic ipse. Hunc fuisse Heliodorum, qui super regni negotia erat, missusque dudum fuerat ad sacrum ærarium expilandum, plerique merito censent. Nam & personæ dignitas, & nomen, & tempus rectè consentiunt. In qua etiam re obiter diuinum agnoscas iudicium. Nam cuius opera Rex vti voluerat ad sacrilegium perpetrandum, eadem Deus ad illud vindicandum est vsus.

in Syriacis.

num. 1.

Occiditur ab Heliodoro,

II. Causa necis.

Causam porro cædis in ambitionem Heliodori refert Appianus. Qui enim hactenus Regis sui nomine regnabat, proprio & suo regnare cupiebat; præsertim cum regni hæres Demetrius Romam ablegatus esset, & Antiochus Regis frater, qui regnum sibi vendicare poterat, abesset adhuc. Itaque maturè parricidium regis, ante illius aduentum occupauit, sed irrito conatu. Nam Eumenes Pergami Rex cum fratre Attalo, Heliodorum expulerunt, deducto in possessionem regni Antiocho, vt eum sibi amicum hoc beneficio redderent, qui à Seleuco dudum vexati fuerant. Eius cædis Eumenes quoque suspicione non caruit. Oportet autem hoc facinus sub finem anni contigisse, cum ex Scriptura constet, Antiochum non ante sequentem annum regnare cœpisse. Daniel intra paucos dies contritum iri dixit, quod non ad 12. regni annos retulerim, sed ad ipsam necem; significans crimen intra paucos dies susceptum fuisse, atque perfectum.

Vide Ann. anno 3864. num. 17.

c. 11. v. 17.

III. Mutinam Romani recuperãt.

Romæ creatis Coss. C. Claudius, cui prorogatum erat in annum imperium, & Gallia prouincia, ad recuperandam Mutinam reuersus est; Vrbi admouit exercitum, eamque oppugnare cœpit, & ante triduum ab hoste receptam, colonis restituit, octo Ligurum millibus intra mœnia cæsis. Qua victoria elatus Romam scripsit, sua virtute ac felicitate neminem cis Alpes iam hostem populi Romani reperiri. Sed non multo post ad spiritus hominis comprimendos illi ipsi Ligures rebellarunt. Ad quos idem Claudius proconsul recurrit; contra quem illi montibus muro cinctis sese obsepiunt: sed qui tardius ex agris demigrarunt oppressi, mille & quingenti periere. Cæteri montibus se tenebant, & ne in metu quidem feritatis obliti, sæuiunt in prædam, quæ Mutinæ parta erat, captiuos quippe cum fœda laceratione interficiunt.

Ligures rebellant.

IV. Cornelij Consulis obitus.

Res consularis hoc annò plurimum turbata est. Nam cum Cn. Cornelio Pisæ, Ligures Petilio obtigissent, Cornelius ex Albano rediens ita concidit, vt parte membrorum captus, ad aquas Cumanas profectus ingrauescente morbo Cumis decesserit. Vnde mortuus Romam

delatus

delatus, magnifico funere sepultus est: cui suffectus est M. Valerius Læuinus. At Petilius Consul veritus ne se absente debellaretur, recepto exercitu à Claudio proconsule, dum montes oppugnat, dum incautius ante signa obuersatur, vt suos à fuga cohibeat, missili traiectus occumbit. Ea cædes cum prudenter occultata fuisset, Romanus exercitus nihilominus montes sine duce subiit atque occupauit, & ad quinque Ligurum millia prostrauit, amissis duntaxat duobus & quinquaginta de suis. Et profectò valde mirum est iam tot annis; post tot mortalium millia in Liguribus cæsa, tot deditiones, tot emigrationes, tot incendia & vastitates, tot prædas, vlla ibi non dicam hostium, sed hominum vel animantium vestigia reperiri potuisse. Bella tamen atrocia ibidem intra triennium semel iterumque recrudescent.

Itemque Petilij.

Miræ tot Ligurum clades.

an. V. C. 580.

V. Res in Sardinia gesta.

In Sardinia Proconsul Sempronius, vtiliter in debellãda prouincia laborauit, multis quippe secundis præliis Sardos, cum quindecim millium cæde, perdomuit, & ad deditionem compulit. Tum pacata prouincia Romam legatos misit, vt victorem exercitum ad triumphum deportare liceret. Verum Senatus crebris defectionibus rebellantium motus, cum cum exercitu in prouincia eo anno remanere iussit; annitente Popilio Prætore, qui Senatum docuit quantum Reipub. interesset, res in prouinciis bene cœptas, ab iisdem imperatoribus, perfici, & non successoribus interrumpi. Eodem modo Prætores duo quibus Hispaniæ obuenerant, profectionem excusarunt, & propratoribus, qui eas prouincias tenebant, prorogatum est imperium, & militum supplementum de more transmissum. Meminit porro huius anni qui est Ptolemæi Philometoris quartus, Hesteris libellus. Vbi dicitur Dositheum in Ægyptum tulisse illam historiam, à Lysimacho interpretatam 276. annis post rem gestam, proxime ante initium Antiochi Epiphanis.

In Hispania Prætoribus imperium prorogatũ.

Versio libri Hester. c. 11. 1. 3061.

276.

3878.

Tomus sextus.

ANNVS MVNDI 3879.

ONIÆ III. 33. IASONIS PSEVD. 1.

PTOL. PHILOMET. & PERSEI 5.

ANT. EPIPHANIS 1. Imperij Græc. 137.

OLYMP. CLI. A. 2. VRB. CON. 578.

ANTE CHRISTVM 174.

I. Prolusio in libros & tempora Machabæorum.

INgredimur in luctuosissima Iudaicæ Reipub. tempora, quibus in eam omnia scelera, cum desarto magna ex parte Dei cultu, & inuectis idololatrarum ritibus, patefacta per suos ianua, inundarunt, quibus ex æquo criminna suppliciis, & peccatis sua pœna certauit, vt ex libris Machabæorum, qui hæc maximè pertinent, facile intelligemus: quando tanta feritate atque barbarie in sanctos Dei famulos, à perditissimo tyranno Antiocho, teterrimis facinoribus illustri sæuitum est, vt in eo Antichristi præcursorem cum sancto Hieronymo, & eius regni præludia facilè possis agnoscere. Talis enim moribus & crudelitate, & in Deum impietate fuit Antiochus hic, ea satellitum eius immanitas, ea impiorum Iudæorum crimina: ea sanctorum in eadem gente pro religione certamina, vt postremis Antichristi temporibus, quę atrocissima futura sunt, ista simillima, & quasi gemina videri possint; & iste rex illi suppar, quo nihil sceleratius sol ille vnquam vidit aut visurus est in terris.

In c. 11 Dan. Antiochus figura Antichristi.

II. Insinuatur in regnum Seleuci. 1. Mach. 1. 11.

Cum ergo proximo anno Seleucus, aulici sui Heliodori scelere regnare ac viuere desiisset, in eius se regnum insinuauit Antiochus, anno regni Græcorum 137. Vt Scriptura testatur, ab Eumene & Attalo, vt ait Appianus, *in regni possessionem deductus*, *quem*, inquit, *Syri cognominarunt illustrem*, *quod alienis*, *regnum vsurpantibus*, Heliodoro videlicet, vel Ægyptiis, *ipse auitæ ditionis* Syriæ nimirum, *assertor exortus*, *suis illuxerit*. Sic ipse. Quæ non videntur satis consentanea iis, quæ habet Daniel. *Et stabit in loco eius*, puta Seleuci, *despectus* ἐπιφανής, homo nihili, nullius pretij, *& non tribuetur ei honor regius*, *& veniet clam & obtinebit regnum in fraudulentia.* Quomodo enim illustris appellatur, qui despectus priuatur honore regio? Aut quomodo clam venit, si euocatus à fratre, missus in locum eius Seleuci regis filio Demetrio? Dicendum videtur non statim a principio appellatum Epiphanem, sed post primam eius in Ægyptum expeditionem, quæ illi admodum ex sententia successit. Despectum autem fuisse propter conditionem obsidis, qui tot annis Romæ captiuus detentus est, & qui, dum viuebat Demetrius regni hæres, precariò, atque alieno nomine rex erat.

Qui Antiochus dictus Epiphanes. c. 11. v. 21.

Non dicitur autem exisse clam, ex Vrbe videlicet, sed venisse clam in possessionem regni Asiæ, prætextu scilicet aliquo vtentem; ne videretur filium fratris sui absentem, quique eius libertatem sua captiuitate redemerat, regno fraudare voluisse. Asia quoque & Babylone potitus, rebusque suis ibidem constitutis, Syriam, nepotis sui Philometoris prouinciam, quasi auunculus, & naturæ iure tutor inuasit, post diuturnam in Europa peregrinationem, non vt eam nepoti confirmaret, sed vt vindicaret sibi. Et hic est clandestinus aduentus, quem Propheta commemorat. Nimirum præ se tulit se nepotis sui Tutorem agere, eiusque nomine velle rem Syriacam administrare, nihil sibi quærere, sed paternæ sollicitudini pro ipso, curæque succedere. Eumenes quoque & Attalus erga præpositos & duces Ægyptios tanquam fidi monitores accesserunt, nuuo vt Regi planè confiderent, eiusque arbitrio permitterent vniuersa; ne virum, qui parentis instar obtineret, virum Romana beneuolentia, & vicinorum regum amicitia, studiisque subnixum, hostem sibi imprudenter quærerent, quem patronum habere & amicum sectare possint, ac debeant. Denique victi sunt, & omnia illi, tanquam ipsi regi commiserunt. At ipse mox amicis suis omnia loca munita commisit: & regni non tutorem, sed prædonem egit.

III. Clam regnum obtinet, & quomodo.

Eumenis opera.

IV. Iason ambit pontificatum Oniæ fratris.

Hic Iason Oniæ Pontificis frater, pertæsus diuturni pontificatus fratris sui, eius adipiscendi causa, maturè nouum adiit regem, sperans se illi gratum fore; præsertim cum minimè gratis eam dignitatem obtinere vellet, & Rex pecuniarum esset appetentissimus, ad suum, patrisque sui æs alienum Romæ dissoluendum. Ergo regem adit, & fratrem, quem solio deturbare cupiebat, ambitiosorum more calumniatur, tanquam parum ipsi fidelem: se si velit pontificatus honore dignari, ipsi fidelissimum atque addictissimum fore. Ac ne ingratum quidem se, aut sordidum esse velle. Ea quippe dignitate ornatum, habiturum se in potestate ingentem auri argentique vim, quæ in templi ærario, ac gazophylaciis congesta esset, quam dudum frater eius Seleucus, obnitente Onia, obtinere nequiuisset: Deo ipsi reseruante ea, quibus ille frustra inhiasset. Quantam autem auri argentique vim promitteret, habes in Annalibus explicatum. Hic tantum dicam, incredibilem fuisse hominis ambitionem, & parem ambitioni nequissimi capitis impietatem ac turpitudinem, quod tantis opibus pontificatum emere, & Dei religioso cultu, sanctisque legibus antiquatis, impudentissimæ nequitiæ scholam aperire non erubuerit, pro qua occludenda, eum vitam ipsam profundere oportuisset.

Multa pecunia.

V. Onias fugit Antiochiam.

Intruditur ergo Iason in pontificatum, & authoritate regia, & sacrilega pecunia. Onias autem ita circumuentus, & extrusus à fratre, vitans fortasse mortis admodum probabiles insidias, Antiochiam secus Daphnem, tutum scilicet in locum se recepit. Iure tamen pontificatum ad mortem vsque tenuit: neque enim illo viuo, & nullius criminis reo, alius potuit esse legitimus pontifex: ne duo capita vni corpori Ecclesiæ tribuantur. Accedit quod Iason obtento à rege principatu, *statim ad gentilem ritum contribules suos transferre cœpit.* Itaque ipso authore & hortatore Ethnicorum instituta secuti sunt. *Ædificauerunt gymnasium Hierosolymis, secundum leges nationum, & fecerunt sibi præputia*, abdicata videlicet circumcisione, *& recesserunt à testamento sancto, & iuncti sunt nationibus, & venundati sunt vt facerent malum.* Hæc autem, atque his similia apostatarum scelera authorem habuerunt Iasonem. *Etenim ausus est*, vt ait Scriptura, *sub ipsa arce gymnasium constituere, & optimos quosque epheborum in lupanaribus ponere. Erat autem hoc non initium, sed incrementum quoddam & profectus gentilis & alienigenæ conuersationis, propter impij & non Sacerdotis Iasonis nefarium & inauditum scelus.* In Græco est, non pontificis. Qui enim pontifex esse poterat, qui ne Iudæus quidem erat, sicut nec reliqui sectatores eius apostatæ.

Iason deserta religione, profanos ritus inducit.
2. Mach. 4. 10.
1. Mach. 1. 15.
2. Mach. 4. 12.

VI. Priuilegia patriæ antiquat.
2. Mach. 4. 11.

Huic in Deum impietati, & contra naturam dedecori, addidit Iason tyrannicam improbitatem in patriam. Priuilegia quippe tam à Syriæ, quam ab Ægypti regibus, per Ioannem Eupolemi patrem impetrata, antiquauit: omnem sibi potestatem, nullisque finibus circumscriptam cum Pseudopontificatu arrogans. Fuit huic Eupolemus vnus de legatis Romam à Iuda Machabæo missis, bene de Repub. meritus, sicut Ioannes pater eius. Hæc porro priuilegia, siue *legitima ciuium iura*, fuisse arbitror, vt per principes, quibus subditi erant, liceret patriis vti legibus & institutis Mosaïcis, quæ desertor iste *destituens, praua instituta sanciebat.* Et hæc fuerunt Hierosolymis initia & causæ malorum imminentium.

VII. Res Ligustica & Macedonica.
l. 42.

Romæ in principio anni tumultus Gallicus Ligusticusque exortus est, qui à Consulibus armis haud magno conatu compressus fuit. Patres tamen belli Macedonici subibat cura, inquit Liuius, miscente Perseo Dardanos inter Bastarnasque certamina. Horum enim opera Dardanos primum subiugare, tum victores in Romanos immittere cogitabat, ex Philippi parentis instituto. Et iam legati, qui ad res visendas in Macedoniam missi fuerant, reuerterant, & bellum in Dardania esse nunciabant. Simul venerant & Oratores à Perseo, qui eum purgarent, docerentque neque accitos à rege Bastarnas, neque authore ipso quidquam facere. Senatus neque immunem ab ea culpa Regem esse dixit, neque quasi obnoxium arguit: moneri eum tantummodo iussit, vt etiam atque etiam curaret, vt sanctum haberet fœdus, quod ei cum Romanis esset. Quod ille minime satagebat, vt qui legatos misisset in Africam, ad Carthaginenses contra Romanos excitandos, vt sequenti anno intelligetur.

ANNVS MVNDI 3880.

ONIÆ III. Ducis & Pont. 34.

IASONIS PSEVDON. 2.

PTOL. PHILOMETORIS, & PERSEI 6.

EPIPHA. 2. Imperij Græcorum 138.

OLYMP. CLI. An. 3. VRB. CON. 579.

ANTE CHRISTVM 173.

I. Profani ritus Hierosolymis inualescunt.

INualescebant hoc tempore Hierosolymis impurissimi Ethnicorum ritus, id agente in primis pseudopontifice Iasone, Onia pontifice, qui hæc, si quis alius, prohibere poterat, expulso, de quibus ritibus paulò ante ex occasione diximus. Sed ad hoc ipsum quoque tempus pertinet illud, quod sub quinquennali agone Tyrio contigisse Scriptura tradit. Cum enim in ea ludorum celebritate Rex adesset, *misit Iason facinorosus ab Hierosolymis viros peccatores.* Vtrique peccatores erant, & qui mittebat, & qui mittebantur, nefariæ idololatriæ publici procuratores & administri. Sed cum Græcus textus eos vocet θεωροὺς, forte legendum esset in Vulgata *viros spectatores.* Erant enim θεωροὶ, qui ad spectacula, festa, oracula, rerumque diuinarum curationem mittebantur. Itaque Iason misit huiusmodi spectatores, cum trecentis drachmis *in sacrificium Herculis*: sed is sacrilega spe sua falsus est. Qui enim eam pecuniam attulerant obtinuerunt, vt in fabricam nauium potius, quàm in supernacanea sacrificia consumeretur.

2. Mach. 4. 19.
Iason sacrificat Herculi.

II. Sacerdotes sub Iasone quales. 2. Mach. 4. 14.

Habuit quoque Iason dignos suo pontificatu sacerdotes, qui vt Scriptura refert *non iam circa altaris officia dediti erant, sed contempto templo, & sacrificiis neglectis festinabant participes fieri palæstræ, & præbitionis eius iniustæ, & in exercitiis disci.* Ad verbum in Græco est, post disci prouocationem, proposito scilicet præmio ab agonotheta, profani sacerdotes cum palæstritis & athletis, publicè, cum ignominia dignitatis suæ, decertabant, & eorum instituta æmulabantur, & illis *per omnia* corpore scilicet & animo *similes esse cupiebant*, adducto videlicet præputio, *vt nudi quoque*, vt ait Iosephus, *non essent Græcis dissimiles: & contemptis omnibus patriis ritibus, imitabantur mores externarum gentium*; quas postea hostes atrocissimos habuerunt.

l. 12. c. 16.

III. Antiochus affectat Ægyptum.

Interea Antiochus cum se in regno Asiæ confirmatum sensit, regnum etiam Ægypti studuit occupare. Et sicut olim pater eius per speciem affinitatis & nuptiarum, ita nunc Antiochus, cuius soror Cleopatra mater erat Philometoris, sub specie regni Tutoris nomine administrandi, regnum pupilli nepotis inuadere cupiebat. Itaque misit in Ægyptum Mnestei filium Apollonium, qui cum regni optimatibus ageret, vt sibi tanquam auunculo, tutelam regis adolescentuli committerent: quod illi recusarunt, non ignari consiliorum eius, & in Syria, abeo sibi iam occupata, satis edocti. Eam repulsam indignè ferens, bellum Ægypto inferre statuit, si quo modo id sibi per Romanos liceret, quorum propterea beneuolentiam studiosè captabat. Interim Tyro profectus venit Ioppem, & inde Hierosolymam: vbi magnificè ab Iasone in ciuitate acceptus est, cum festis, ignibus, & acclamationibus, quales à populo fieri solent in admittendis cum pompa principibus viris in amicas vrbes, quibus eis vitam, victoriam, felicitatem gratulantur, aut imprecantur. Postmodum autem digressus inde, in Phœnicem exercitum conuertit, vt instructa ibi classe, suo tempore Ægyptum inuaderet.

l. 2. Mach. 4. 21.

honorificè accipitur Hierosolymis.

IV. Res Macedoniæ. Liu. l. 4.

Quod ad Persei & Macedoniæ res attinet, Romanorum legati nonis Iulij ex Africa redierant, vbi dixerant legatos à rege Perseo illuc venisse, iisque noctu Seoatum in æde Æsculapij datum esse. Carthagine quoque legatos in Macedoniam missos. Itaque Roma legatos in Macedoniam mittendos Senatus censuit, missique sunt C. Lælius, Messala, & Digitius. Interea Perseus Dolopes, qui de controuersiis suis Romanos appellabant, subiugat. Deinde per Græciam, sine vlla cuiusquam iniuria vel damno, iter habet, postulatque vt veterum simultatum obliuionem, Philippo patre mortuo inducant. Maximè autem Achæos sollicitat, apud quos vtramque in partem disputatum est, Tandem decretum in fauorem Persei dilatum est, indignatione principum, quod legatos ea de re non misisset: nec deesse aiebant cum id paucorum versuum literis impetrare. Sed cum postea legatos Amphipolim ad concilium misisset, data est opera, ab iis qui Romanorum offensionem timebant, ne in concilium admitterentur.

Perseus græcas vebes sibi conciliat.

V. Romæ pestis grassatur.

Scribit Liuius Romæ hoc anno delectum militum, qui in Corsicam mitterentur, ægrè coufici potuisse, quod pestilentia, quæ priore anno in boues ingruerat, hoc verterat in hominum morbos; *qui inciderant* ait, *haud facile septimum diem superabant: qui superabant, longinquo quartanæ morbo implicabantur. Seruitia maximè moriebantur, eorum insepultorum strages erat per omnes vias; quod ne liberorum quidem funeribus libitina sufficiebat.* M. Æmylio Lepidu proconsuli à Senatu negotium datum est, vt Patauinorum seditionem comprimeret, qua re feliciter procurata, reducem Censores principem Senatus iterum legerunt, & de eo nouem eicecerunt, in iis L. Cornelium Scipionem prætorem vrbanum, & M. Cornel. Maluginensem prætorium, atque adeo L. Fuluium Censoris germanum fratrem. Sed hæc pluribus apud Liuium leges.

Æmylius princeps Senatus.

l. 4. sub fi.

VI. Res Hispanicæ.

In Hispania res ab Appio Claudio Proprætore contra Celtiberos, qui ad eius aduentum rebellauerant, feliciter gesta est, adeo vt ad quindecim millia cæsa vel capta fuerint, duo & triginta signa adempta, castra etiam eodem die expugnata, & ad viginti annos debellatum, nempe Vrbis Con. sexcentesimum. Ipse ouans vrbem iniit, vi multa auri argentique in ærarium delata.

ANNVS MVNDI 3881.

ONIÆ 35. IASONIS PSEVD. 3.

PHILOMETORIS, & PERSEI 7.

EPIPHA. 3. Imperij Græcorum 139.

OLYMP. CLI. An. 4. VRB. CON. 580.

ANTE CHRISTVM 172.

I. Prior Antiochi expeditio. l. 44. 1. Mach. 1. 17. 18.

Habet hic annus priorem Antiochi Epiphanis in Ægyptū expeditionem, quæ vti Liuio placet, ideo suscepta est, vt minor natu Ptolemæus, matris artibus regno pulsus Auunculi opera restitueretur, simul etiam vt negatam sibi ab optimatibus Ægypti regni tutelam, vi & armis sibi vindicaret, & sub specie tutelæ regnum ipsum occuparet, vtrumque enim regnum affectasse Scriptura testatur, Ergo *intrauit in Ægyptum*, ait Scriptura, *in multitudine graui, in curribus & elephantis, & equitibus, & copiosa nauium multitudine, & constituit bellum aduersus Ptolemæum regem Ægypti*, minorem scilicet natu, nam maior cum ipso erat; & ad eum confugerat: *& veritus est Ptolemæus* quem Pausanias Alexandrum, Eusebius Euergetem, Iosephus Physconem vocauit: *à facie eius, & fugit*, Alexandriam vt munitissimam; vbi aliquandiu ab auunculo Epiphane obsessus est, *& ceciderunt vulnerati multi. Et comprehendit ciuitates munitas in terra Ægypti, & accepit spolia terræ Ægypti.* Hæc ibi. Quæ Iosephus explicans, *Profectus*, inquit, *cum magno exercitu Pelusium astu circumuento Philometore, Ægyptum occupat, & redacta prius in potestatem Memphi, lo- cisque circumuicinis, ad Alexandriam duxit, & vrbem & Regem iuniorem subiugaturus.*

Quæ ibi ab eo gesta.

Sic ille. Liuius addit Antiochum frustra tentatis mœnibus Alexandriæ, abscessisse, cæteráque Ægypto potitum, relicto Memphi maiore Ptolemæo, cique cætera Ægypto tradita, Pelusij validum præsidium reliquisse: quo apparebat eum clauem Ægypti sibi retinere, vt cum vellet rursum in Ægyptum exercitum inducerer, vt res ipsa docuit.

II. Res Macedonica. Romæ principio huius anni legati, qui in Macedoniam, & Ætoliam missi fuerant, multa de Perseo, & eius in bellum Romanum tacito apparatu, deque colligenda Græcarum ciuitatum gratia renunciabant, quæ legati Thessali confirmabant. Occisum quoque ab eo Apellem, quo ille fraternæ cædis administro fuerat vsus, ne Romani rem omnem ab eo rescišcerent, & indignissimam regi adolescentis necem vlcisci vellent. Hæc, aliáque id genus odium Romanorum in Perseum accendebant. Quia tamen in suscipiendis bellis admodum cunctari solebat, placuit Senatui rursum quinque legatos in Macedoniam mittere, ad regem, vt tam ipse, quam cæteri omnes intelligerent, eos bellum necessitate compulsos suscipere. Iidem Alexandriam ad Ptolemæum renouandæ amicitiæ causa proficisci iussi sunt.

III. Antiochus legatos Romam cũ tributo & muneribus mittit. Nec oblitus est sui vafer Antiochus. Præuenire enim vel famam, vel querelas Ægyptiorum volens, legatos Romam misit, quorum princeps erat ille Apollonius Mnestei filius, qui in Senatum introductus, multis regem excusauit quod stipendium serius præstaret, id se omne aduexisse, ne cuius rei nisi temporis, gratia regi fieret. Illa ômirum quindecim millia talentûm, quæ manu Antiochus persoluere debuerat, ad rependendos belli sumptus, nondum erant persoluta, licet annus duodecimus iam dudum abiisset. Donum præterea afferre, se dixit vasa aurea quingentûm pondo, id est 50. millium nummorum aureorum. Petere regem vt quæ cum patre suo societas atque amicitia fuisset, ea secum renouarent. Sentis Lector, vt arbitror, vnde tanta pecunia proueniret. (Vnde ea sumpta.) Vtique ex Ægyptiaca præda, quam bonus iste Tutor ex ciuitatibus pupilli sui, auidè copioséque corraserat: de qua Daniel. (Dan. 11. 24.) *Et abundantes & vberes vrbes ingredietur, & faciet quæ non fecerunt patres eius rapinas, & prædam, & diuitias eorum dissipabit*. Accesserunt quingenta illa & nonaginta talenta impij & sacrilegi Iasonis, quæ magna iam ex parte persoluerat.

IV. Vt Romæ accepti. Beoignè responsum est legatis à Senatu, idemq; iussit Atilium Prætorem vrbanum societatem, quæ cum patre fuerat, cum Antiocho renouare, Quæstores vrbani stipendium, vasa aurea Censores acceperunt, quæ in quibus templis videretur reponerent. In legatos quoque minimè parci fuerunt. Sociis tamen graues esse cœpere. Nam Posthumius Consul à Senatu missus in Campaniam, ad agrum publicum à priuato terminandum, Prænestinis iratus, literas ad eos misit, vt sibi magistratus exiret obuiam, locum publicè pararet, vbi diuerteretur, iumentáque, cum exiret inde præsto essent: quæ nemo adhuc Consul sociis imperauerat. (Liu. l. 42. init. Socij Rom. grauari incipiunt.) Sed modestia & patientia Prænestinorum fecit vt, quasi exemplo probato, grauiora in dies imperia vsurparentur.

V. Maiorem etiam licentiam Q. Fuluius Flaccus Censor, idemque Pontif. Maxim. cum magno omnium inuidia vsurpauit, dum tegulas ædis Iunonis Laciniæ, in templum fortunæ equestris, quam magno studio construebat, transtulit, quæ Senatus restitui iussit. (Fuluij sacrilegium.) Item Senatus, cum alter Consulum Popilius hoc anno seuerius in victos Ligures, ac deditities deseuisset, vrbem enim Carystum diruerat, superstites armis spoliarat, ipsósque cum bonis suis vendiderat, eam seueritatem improbauit, & referente Attilio Vrbano prætore, Senatus Consultum factum est, placere Senatui M. Popilium Consulem, Ligures, pretio emptoribus reddito, restituere in libertatem, bona restitui, arma in ea gente quam primum fieri, Consulem de prouincia decedere, cum deditos Ligures in suam sedem restituisset. (Leuitas Senatus in Ligures.) Claram quippe victoriam fieri vincendo repugnantes, non sæuiendo in afflictos.

ANNVS MVNDI 3882.

ONIÆ III. Pontificis 36. & vlt.

IASONIS vlt. MENELAI 1. PHILOM. 8.

EPIPHANIS 4. Imperij Græcorum 140.

OLYMP. CLII. A. 4. VRB. CON. 581.

ANTE CHRISTVM 171.

I. Iason de ijcitur pontificatu. 2. Mach. 4. 23. Iason pseudopontifex, patriæ religionis desertor & transfuga, priore quoque huius anni parte pontificatum malè vsurpatum, viuo adhuc Onia tenuit, posteriore Menelaus, qui ad malas artes & Simoniam, generis defectum, vt in Annalibus docuimus, & cædem veri pontificis adiecit. De priore hæc habet Scriptura. *Post triennij autem tempus*, cum scilicet iam quartus annus esset in cursu, ex quo Iason Oniæ solio pontificio incubabat, & Rex ex Ægypto rediisset in Syriam: *Misit Iason Menelaum, fratrem supra dicti Simonis de tribu Benjamin*, qui tempore Seleuci Oniæ multum negotij facesserat, *portantem pecuniam regi*, pretium videlicet sacerdotij, & vt de necessariis negotiis cum Rege ageret. (Fraude Menelaï.) *At ille commendatus regi*, à Iasone scilicet aut amicis, cum plurimum regi adulatus esset, ob potentium in Asiæ, Syriæ, & Ægypti regna, multum quoque se regi venditasset, quasi Iasone potentiorem, vt qui maiorem vim pecuniæ regi polliceretur, si rex in ipsum vellet transferre pontificatum, supplantato Iasone, *In semetipsum retorsit summum sacerdotium*, pollicitus se trecenta talenta pecuniæ Iasonis addi-turum.

II. Qui sit pseudopontifex. Ergo Menelaus *acceptis à Rege mandatis*, quibus loco Iasonis pontifex esse iubebatur, venit Hierosolymam, pontificatum viuentis, ipse quoque occupauit, *nihil dignum habens sacerdotio*, ac ne tribum quidem Leuiticam, *animo vero crudelis tyranni, & feræ belluæ iram gerens*, quam mox multis patratis in vrbe cædibus patefecit. Et Iason quidem, qui proprium fratrem circumuenerat, & per sacrilegam fraudem expulerat Sacerdotio

eodem modo circumuentus ipse, *profugus in Ammanitidem expulsus est regionem*, vt inde mox rediret cum copiis ad cladem suis ciuibus inferendam, in conatu recuperandi Pontificatus. *Menelaus autem principatum quidem obtinuit, de pecuniis vero Regi promissis nihil agebat*, neque Sostrato quæstori Regio, arci & vectigalibus præposito, à quo Regis nomine exigebantur, satisfaciebat. Cumque Sostratus rem detulisset ad Antiochum, vterque ad Regem euocatus est, cui cum pro pecuniis verba daret, *Menelaus amotus est à Sacerdotio*, ad tempus videlicet Pontificatu abdicatus est, dum promissam pecuniam expediret. Interea Lysimachus eius frater vicario nomine, summum administrauit Sacerdotium.

Suspenso Menelao ad tempus, Lysimachus sufficitur.

Vide Anno. n. 9.

III. Menelaus Andronicum sacrilegis demeretur donis. 2. Mach. 4. 30. &c.

Et cum hæc agerentur, contigit Tharsenses & Mallotas Ciliciæ populos, *seditionem mouere*, quòd se contemptim tractari arbitrarentur, *eo quod Antiochi Regis concubinæ dono essent dati. Festinanter itaque Rex venit, sedare illos, relicto suffecto*, siue vicario suo in vrbe Antiochena, *Andronico* vnu de præfectis suis: quem demereri donis conatus est Menelaus, vt haberet eum consiliorum suorum fautorem. Ratus igitur Menelaus accepisse se tempus opportunum, aurea quædam vasa è templu furatus, donauit Andronico, & alia vendiderat Tyri, & per vicinas ciuitates, scilicet Ptolemaidem, Sidonem, Beritum, Laodiceam, & fortè Antiochiam vsque, ex quo factum est, vt res Oniæ Pontifici, qui erat Antiochiæ, innotesceret, & eam ob causam Menelaum arguere sacrilegij. Quod ille indignè ferens Andronicum rogabat vt Oniam interficeret, siue vt molesto liberaretur obiurgatore, siue ne is fluctuantem adhuc Pontificatum recuperaret.

IV. Qui Oniã pontificem interficit.

Quæ subodoratus Onias, in Daphnem Antiochiæ suburbanum peramœnum, & asyli iure præditum se recepit. Eo cum venisset Andronicus, ei suadebat, vt inde exiret, quod cum recusaret Onias, ille data ei cum iureiurãdo dextera, hominem ex asylo eductum statim peremit; non publicè quidem, & in oculis hominum, sed in potestatem redactum, domique clausum, sine tumultu afflictum senem extinxit. Nec impunè. Cum enim Epiphanes Antiochiam reuersus esset, Iudæi apud illum de iniqua Oniæ cæde conquesti sunt. Contristatus autem Rex. *Andronicum purpura exutum*, scissisque vestibus, *per totam ciuitatem circumduci iussit, & in eodem loco, in quo Oniam interfecerat, sacrilegum vita priuari.* Ita ergo mortuus est vir sanctus, sacrilegiorum ac sicariorum profano ferro, qui ipsos sex ac triginta annos Iudæorum sacram profanamque Rempublicam magno animi robore sustentarat. Est porro credibile cum honorificè tumulatum, siue iussu Regis ipsius, pro sua in ipsum beneuolentia, quam lacrymis testatus fuerat, siue grata piorum amicorum voluntate.

παρεκλ[?]ειν.

Et is vicissim iussu Regis occiditur.

V. Lysimachus sacrilegia instaurat. 2. Mach. 4. 9. 40. &c.

Interea Lysimachus, Menelai consilio ac voluntate, multa in templo sacrilegia perpetrabat, vt promissa Regi pecunia solueretur. Quod cum emanasset in vulgus, congregata est multitudo aduersus Lysimachum, *multo iam auro exportato. Turbis autem insurgentibus, & animis irâ repletis, Lysimachus* vim multitudinis reformidans, *armauit ferè tribus millibus*, quibus Tyrannum quendam præfecit ætate pariter & dementia prouectum, vt ait Scriptura in ciues grassari cœpit. At illi cõtra, alij lapides, alij fustes validos arripuere, quidam vero cineres in Lysimachum, & videlicet in reliquam eius cohortem iecere, significantes eos dignos, qui flammis redigerentur in cineres. In eo porro tumultu ac seditione multi vulnerati sunt, quidam etiam cæde prostrati, reliqui in fugam conuersi sunt. *Ipsum sacrilegum secus ærarium interfecerunt*, vt scilicet vbi scelus commiserat sacrilegij, ibidem sacrilegam animam effunderet: sicut paulo ante Andronicus, in eodem loco, in quo impiam cædem commiserat, debitam exsoluit pœnam. Hæc de re Iudaica.

Et in tumultu occiditur.

v. 38.

VI. Postrema ad bellum Macedonicum dispositio.

Postrema hoc anno dispositio allata est ad bellum Macedonicum, multis iam annis & Romanis non sine causa suspectum, & à Philippo & Perseo destinatum, ad excutiendum Romanorum iugum. Hoc enim anno apertius consilia Persei de bello patefacta sunt, quo is Romano fœderi atque amicitiæ renunciauit. Romani vicissim eum hostem iudicarunt, vtrique alteros suis finibus excedere iusserunt, vtrique copias & commeatum, ad graue & diuturnum bellum appararunt. Nam Eumenes Pergami Rex amicus ac socius populi Romani fidelissimus, eoque etiam nomine Perseo inuisus, Romam vltrò venit, & Senatui patefecit, quæ & dudum à Philippo, & deinceps à Perseo ad hoc bellum prouisa, suscepta, ac præparata forent. Itaque cum Persei legatis post paucos dies Senatus datus esset, animis ab Eumene Rege præoccupatis, omnis defensio eorum ac deprecatio respuebatur; præsertim cum princeps legationis Harpalus, extrema oratione dixisset, Regem, si peruicacius causam belli quæri videat, forti animo defensurum se, Martem communem esse, & exitus bellorum incertos.

Persei gesta Romanis ab Eumene nunciantur.

VII. Perseus Eumeni struit insidias.

Dimissa legatione Harpalus quanta maxima celeritate potuit, regressus in Macedoniam, quo statu res omnis esset Regi renunciauit. Itaque Rex Eumeni vehementer infensus ad eum de medio tollendum adiicit animum; immissisque percussoribus in destinatum locum, ita saxis afflictus est, vt efferretur semiuiuus, & mortuum in Græcia & Asia, Romæ quoque fama vulgaret, vbi mox ex hospite Brundusino cognitum est Perseum veneficiis quoque in Romanos agere. Cum Perseus legatos iterum Romam misit Solonem & Hippiam, qui cum alia, tum crimen insidiarum Eumeni factarum purgare conarentur. At Senatus, qui bellum iam in Macedonem decreuerat, denunciauit eis, vt & ipsi, & quicunque è gente Macedonum Romæ adessent, extemplo mœnibus vrbis, Italia in trigesimum diem excederent, ne cum quoquam colloquerentur, & Perseo aditum Italiæ planè interclusum nunciarent; qui non regio tantum animo bellum pararet, sed per clandestina scelera latrociniorum ac veneficiorum grassaretur. Ergo Perseus hostis iudicatus est, qui vicissim Romanos legatos triduo suis finibus excedere iussit, Romanorum amicitia renunciata. Sicinius prætor copias maturè Brundusium ducit, & traiicit in Epirum vt maritimas vrbes occupet ad exercitum, Con,

Polyb. in legat. n. 60.

Macedones vrbe & Italia pelluntur, & Perseus hostis iudicatus.

tulis cui bellum Macedonicum obtigisset, aduentum. Legatos quoque in Asiam & insulas miserunt, renouandæ amicitiæ, quam recens Thraces, magna Senatus lætitia, expetierunt, quod eos à tergo Macedones inuasuros sperarent.

VIII. Pœnorum de Masanissa querelæ.

Romæ quoque Pœni de Masanissa quæruntur, qui Romana fretus amicitia, biennio ad 70 oppida castellaque in agro Carthaginensium vi & armis occupasset. Et quamquam aderat pro Masanissa Gulussa filius, cum tamen negaret sibi facile esse de his agere; eum Senatus ad patrem misit, qui nunciaret vt quamprimum legatos de iis quę Carthaginenses querebantur, mitteret, vt ius vtrique parti reddatur, nec gratia, qua Masanissa apud Romanos valet, iniuriæ pręsidio sit. Nihil porro hoc anno Coss. memoria dignum gessere. Magis è republica visum Ligurum animos sedari; quam exasperari, cum bellum Macedonicum expectaretur & Gentium Illyriorum Regem cum Perseo sentire ac facere cognitum esset, qui Romæ specie legatorum speculatores haberet.

ANNVS MVNDI 3883.

MENELAI PSEVDOP. 2.

PTOL. PHILOMET. & PERSEI 9.

ANT. EPIPH. 5. Imperij Græcorum 141.

OLYMP. CLII. AN. 2. VR. CO. 582.

ANTE CHRISTVM 170.

I. Menelaus pecunia euadit iudicium, & pœnam in accusatores deuoluit.

ANnus præsens, qui fuit Iubilæus Mosaicus 26. fuit idem ingentium Iudaici populi Malorum præcursor atq; prænuncius: cuius ipsum initium, insigni quadam iniustitia, in causa Menelai Pseudopontificis, funestatur. Cum enim Lysimachus, propter sacrilegia in templo perpetrata, consilio, ac voluntate Menelai, qui eo sacrilegiorum administro potius, quam pontificatus procuratore vtebatur, à populo per seditionem concitato interfectus fuisset; aliorum quoque vtrimque fuga, vulnera, cædes contigissent: probe intelligens Menelaus rem ad iudicium regium deductum iri, & se de iis sceleribus periclitari, quæ & mortis Lysimachi, & seditionis causa fuerant, aulicum quendam Ptolemæum auro corrumpit, & per
c.4 50. eum Regem ipsum ita deprauat, vt sibi debitam mortem in insontes transferret, *& propter eorum, qui in potestate erant auaritiam, permaneret in potestate, crescens in malitia, ad insidias ciuium.* Quæ Scripturæ verba satis ostendunt Menelaum non fuisse planè de pontificatu deiectum, neque illum ad Lysimachum fuisse translatum. Alioqui dicendum fuisset, restitutum ei fuisse principatum, non in eo permansisse.

II. Communis de Macedonico bello sollicitudo.

Interea Romæ prouincia Macedonia obtigit Licinio Consuli, Italia Cassio. Sed in bellum Macedonicum non solum Romani singulari cura, & extraordinario rerum omnium apparatu erant intenti, sed omnes penè populi ac Reges Asiæ, Africæ, Europæ, atque ipsæ insulæ expectatione pendebant, quod vel in alteram partem propenderent, vel alteram obrui planè, cum publico damno reliquorum formidabant. Etsi autem ingentes erant vtriusque partis terrestres, maritimæque copiæ, Perseus

Perseus optat ac petit pacem, irrito conatu.

tamen optabat pacem, eamque per legatos expetijt, oblata satisfactione ex Senatus arbitrio: sed illi ad Consulem sunt reiecti, qui breui futurus esset in Macedonia, & intra vndecimum diem ex Italia abire iussi. Nihilominus Perseus consilia pacis agitabat: & Q. Marcij legati colloquio expetito, atque impetrato, cum legatus querelas de Perseo, & causas suscepti à Romanis contra eum belli coram exposuisset, Rex tam accurata responsione ad singula obiecta satisfecit, vt Marcius dicenti assensus, author ei fuerit Romam legatum mittendi, ad idque inducias dederit, eo libentius, quod eæ, Romanis nondum satis præparatis, necessariæ viderentur, Perseo autem damnosæ, qui cum omnia haberet instructa, vana spe pacis ludebatur. Itaque nihil à legatis eius Romæ actum est.

III. Eius de bello consilium.

Postquam autem legati Roma regressi spem omnem pacis præciderunt, Perseus de rerum suarum summa Pellæ, in vetere Macedonum Regia, consilium habuit. Ibi quoniam multo maior pars censebat cum Romanis pacem esse non posse, nisi toto regno cederet, & ignominiosus in aliquam se insulam conijceret, Satiusque esse armatum, fortunæ, dignitatisque suæ vindicem, vt forti viro dignum est, aut pati quidquid tulerit belli casus; aut victorem, orbem terrarum ab Imperio Romano liberare.

Et ad suos exhortatio

Geramus ergo, inquit Rex, *bellum, dijs, bene iuuantibus.* Omnibusque copiis Citium Macedoniæ oppidum contractis, & ad bellum cohortatur, & cum multas fiduciæ causas aperit, tum etiam rei bene gerendæ necessitatem. Agi enim hoc bello de ipsius Macedoniæ possessione retinenda, vel de illa superbis dominis cum Rege suo tradenda, & Macedonibus olim terrarum dominis, iugum Romanæ seruitutis subeundo. Tota Regis oratio magno assensu excepta est.

IV. Leuiores pugnæ inter Romanos atque Macedones.

Inde ad hostem per Thessaliam profectus, agros latè populabatur, si quo modo Romanos longius à castris abstractos, opprimere posset: idque veriti Romani, dum quiescunt, nō leuem sibi inuidiam conflarunt. Rex ex concessa impunè vastatione sumptis animis, ad hostem cum equitibus ac leui armatura propius accedit: ibi pari ferè numero cum Eumenianis certatum est: & primæ velitationis, dum neutra ex parte subsidia summittuntur, incerta victoria fuit. Post aliquot dies legitimo certamine vtrimque pugnatum est. Thraces equites & initium pugnæ, & victoriā dedere Perseo, Romanorum equitatu perculso. Perseus etiam ipse,

Persei pugna legitima, & victoria.

non leue ad victoriam momentum attulit, cum in mediam inuectus aciem, Græcos primo impetu auertit. Et opinio fuit, si inclinatis Romanorum rebus, Rex constantius institisset hosti, eo die debellari potuisse. Sed dum sperat re bene gesta, se meliores pacis conditiones habiturū, receptui cani iussit; spem eandem fouebat clades Romanæ classi eodem tempore ad Oram

Rursumq; pacem frustra quęrit

illata. Itaque legatos ad Consulem de pace mittit, cum iis conditionibus quas pater eius

Philippus à T. Quintio Flaminio accepisset. At Romani aduersis rebus facti ferociores, responderunt ita pacem dari, si de se Rex, deque tota Macedonia statuendi liberum ius Senatui permitteret.

V. Pompeiū in summū discrimen adducit.

Ergo bellum redintegrat, in omnem occasionem intentus bene gerendæ rei, & nominatim L. Pompeium Tribunum militum cum præsidio octingentorum militum Romanorum in summum discrimen adduxit, sed Consule suis succurrente, grauiore pugna dimicatum est, in qua Regis prudentia desiderata est. Neque nunc primum. Nam Consul Licinius ex Epiro Thessaliam petens per aspera difficiliaque loca, miratus est ab hostibus ea non fuisse occupata, vbi Romani cladem ingentem accipere potuissent. Denique non leuibus damnis vtrimque acceptis, post dies aliquot Rex copias in Macedoniam traduxit, Consul in Bœotiam, vocantibus Thebanis, sa ad hyberna recepit. Interim autem C. Cassius Consul neque in Gallia, quam sortitus erat prouinciam, memorabile quidquam gessit, & per Illyricum ducere legiones in Macedoniam inconsulto Senatu, vano incepto conatus est, & medio ex itinere per legatos reuocatus, multa damna quietis intulit; qua de re querelæ Romæ proximo anno auditæ sunt. Hoc autem, ea Hispania de Romanis præfectis; qui malo & in præsens per quorundam exilia, & in futurum certis legibus prouisum est. Hoc quoque anno notatum est Q. Fuluium Flaccum, pœnam sacrilegij fœda morte pependisse.

C. Cassij temeritas & violentia.

Vide supra an. V.C. 580. n. 5.

mors Flacci in pœnā sacrilegij.

ANNVS MVNDI 3838.

MENELAI PSEVDOP. 3.

PTOL. PHILOMET. & PERSEI 10.

ANT. EPIPH. 6. Imperij Græcorum 142.

OLYMP. CLII. A. 3. VR. CON. 583.

ANTE CHRISTVM 169.

I. Antiochus alteram in Ægyptum profectionem parat. *2. Mach. 5.*

CIrca hoc tempus arbitramur Antiochū secundam profectionem in Ægyptū parasse, ipsa enim expeditio, omniū consensu in sequentem annum cadit. Eius causa, consentaneè iis, quæ de priore dicta sunt, ex Liuio atque Polybio. Hæc fuit. Antiochus Memphi constituerat Philometorem Regem, dum Euergetes minor natu frater, Alexandriæ clausus obsideretur; cuius mœnibus frustra tentatis, callidè in Syriam abduxit exercitū, partim ne Romanis suspectus esset, quasi Ægyptum sibi occupare vellet, specie reducendi maiorem natu in regnum suum: partim sperans fore, vt ipsimet fratres armis inter se decertarent, & ipse mox victorem certamine debilitatum integer aggrederetur. Huius voluntatis non ignarus Philometor, dum minorem fratrem habet obsidione conterritum, cum ipso eiusque amicis, vtriusque sorore adiuuante, non prius agere destitit, quam stabilita pace in Alexandriam cum omnium consensu reciperetur.

Fratres Reges reconciliantur.

II.

Quibus cum Antiochum lætari par esset, adeo est offensus, puta quòd ipso, qui Auunculus esset, Tutorem ageret, minime concio, atque adeo suspecta de mala in nepotes suos voluntate, pacem inter se conciliassent, multo vt acrius atque infestius aduersus vtrumque nepotem, quam ante aduersus vnum bellum pararet. Ergo primo vere in Cœlesyriam, indeque in Ægyptum infestis armis progressurus, classem extemplo misit in Cyprum. Hoc autem se facilius victoria compotem fore credidit, quod bellum Macedonicum, quod inceptum erat, non Romanos solum atque Macedonas, sed omnes quoque Reges ac populos qui pro alterutris erant in armis, detenturum erat, ne Ægyptiis opem ferre possent. E contrario Achæi gratulandi, & amicitiæ renouandæ gratia, legatos in Aegyptum miserunt. Cum autem vterque Aegyptius intellexisset Epiphanem in eos arma parare, per legatos auxilia Achæorum petiuerunt, quibus Lycortas & Polybius præfuturi erant.

Magno Antiochi dolore; eiusdem de hac expeditione consilia.

III. Ostenta Hierosolymitanæ cladis prænuncia. *2 Mach. v. n. 1. & seqq.*

Interim multa ostenta futurorum malorum prænuncia Hierosolymis ad dies 40. visa sunt, vt iis Israelitæ conterriti, peccatorum suorum magnitudinem agnoscerent, atque sub ipsum imminentis pœnæ tempus, deplorarent. Iis dedit initium impius Iasonis conatus, ad recipiendum Hierosolymis pontificatum, qui in sexti mensis anni huius initium cadit, vt in Annalibus explicatum est. Quo tempore cum falsus de morte Epiphanis rumor increbuisset, impius ille apostata, occupata improuiso impetu cum mille viris ciuitate, non parcebat ciuibus suis; sed cædibus grassabatur. Quo tempore, fugiente in arcem Menelao, qui erat instar pontificis, & cædibus tota ciuitate turbata, etiam templum desolatum est, & sacrificia intermissa, Sacerdotibus vnà cum Pseudopontifice fugientibus, vel latebras captantibus. Quid autem hac clade consecutus est Iason? *Principatum autem non obtinuit*, ait Scriptura, *finem vero insidiarum suarum confusionem accepit.* Ab vrbe scilicet præter opinionem expulsus, multitudine aduersus ipsius Iasonis manum conglobata.

nu. 5. & 6 Iason vrbē inuadit, irrito conatu.

c. 5. v. 7.

IV. Et profugus miserè perit. *v. 8. & 9.*

Insidiarum mentio innuit præter apertam vim, quæ memorata est, etiam proditionem aliquam ab amicis Iasonis interuenisse. Sed præualente multitudine *profugus abijt iterum in Ammanitidem.* Addit his Scriptura consequenter, quæ deinceps Iasoni ad mortem vsque contigerunt, temporis distinctione prætermissa. Significat enim ab Ammonitis abijsse ad Arabas, ibique suspectum molitionis alicuius aut criminis, in vincula fuisse coniectum, indeque etiam amissum, & eiectum, instar Caini profugum, ad Antiochi aduersarios in Aegyptum se contulisse. Bello autem perfecto, veritus ne ab Antiocho ad supplicium reposceretur, vt qui vrbem per vim fraudemque occupasset, & multam ibi cædem perpetrasset, ad Lacedæmonios euasit, apud quos miserè perijt, & insepultus abiectus est; cuius calamitati Scriptura, quasi diuinæ iustitiæ congratulans, non immerito insultat.

V. Multæ de Romanis præfectis in Senatu querelæ.

De Romana re huius anni, nihil ferè proditum est, præter querelas Græcorum contra Licinium Consulem & Lucretium Prætorem, eiusque successorem Hortensium, à quibus eru-

deliter & barbarè bellatum esse ferebatur, & socios præsertim Abderitas, hostili more tractatos. Gallorum quoque legati, Carnorum, Histrorum, Iapidum eadem de C. Cassio ex-consule querebantur, Chalcidensium item contra Lucretium & Hortensium; Quibus omnibus Senatus quantum fieri potuit, curauit vt fieret satis; maximéque vt seruituti addicti manu mitterentur. Ligures nihil hoc anno mouerunt, Hostilius in Macedonia nihil memorabile gessit. Quia tamen bellum in Illyrico à Gentio suspectum erat, eò misit Appium Claudium, qui Illyricos tutaretur, cum quatuor millibus peditum. Qui ad Vscanam oppidum, dum se gerit incautius, ingentem cladem accepit. Ea tamen mox in Rumanorum potestatem venit. Sed illam Perseus proxima hyeme obsedit, & ad deditionem coëgit, Romanos inde eiectos armis exuit, ciues Vscanenses, Illyriosque venditione distraxit, vt habet Liuius. Hæc & alia haud prosperè in Macedonia gesta sunt hoc tempore à Romanis, diuino numine iniurias, & oppressionem pauperum vindicante. Satis autem prosperè agebat Perseus. Sed eleuabatur, vt mox ruina maiore corruens, confringeretur.

Res ad Vscanam gesta.

ANNVS MVNDI 3885.

MENELAI PSEVDOP. 4.

PTOL. PHILOM. & PERSEI 11.

EPIPHANIS 7. Imperij Græc. 143.

OLYMP. CLII. An. 4. VR. CO. 584.

ANTE CHRISTVM 168.

I. Secunda Epiphanis in Ægyptū expeditio 1. Mach. 1. 21 & 2. Mach. 5. 1.

Necesse est, nisi à Scriptura discedere placet, hoc anno 143. Regni Græcorum, alteram Antiochi expeditionem in Ægyptum contigisse fateamur. In qua tamen hostiliter, vt animo destinarat, segerere non potuit, Romanorum metu, vt diserte Iosephus asseruit, & Liuius diligenter explicat. Primo inquit vere Antiochus cum exercitu Ægyptum petens, processit in Cœlesyriam. Ea re cognita, Ptolemæi legatos ei obuiam mittunt, qui causā susceptæ expeditionis exquirant, illique omni ratione satisfacere conentur: simul etiam, nisi potius id factum prius, Romam alios destinant, qui à Romanis quamprimum impetrent, vt vel gratia; vel iussione, à bello ipsis inferendo Antiochum auertant. Priores illum ad Rhioocoruram offendunt, qui negat se reductum exercitum, nisi sibi & tota Cypro, & Pelusio cum eius agro cedatur, & Cœlesyriam retineat, diemque præstituit, intra quam de admissis conditionibus responsum accipiat. Interea vero, dum finem inducijs præstitutum expectat, excurrit in Arabiam, eiusque populos sibi subijcit.

l. 13. cq. sais.

Eiusdemq; postulata.

II. Alexandrini Romæ opē implorant, & legatos obtinent.

Alexandrini vero legati summa celeritate vsi Romam peruenerunt, & in curiam admissi docuere patres Antiochum Aegypto imminere, regesque Ægypti, populi Romani amicos & socios, nisi opem ferant, subiugaturum. Eam esse Senatus in Antiochum authoritatè & merita, vt si legatos mittat, qui significent Senatui non placere socijs regibus bellum fieri, extemplo Alexandria relicta, in Syriam cum exercitu sit rediturus. His precibus moti Patres, legatos extemplo mittunt, quorum principes C. Popilius Lænas, qui nuncient nisi bello abstitatur, per vtrum stetisset, eum neque amicum populi Romani, neque socium fore. Illi quamprimum Ægyptum petunt; cum interim finitis dudum inducijs, Antiochus Pelusium adicrat, & interiectam Aegyptum Alexandriam vsque subiecerat, ipsamq; Alexandriā modicis itinetibus petebat, cum legati Romani ei occurrūt. Quos cum Rex salutaret prior, dextramque Popilio; sibi iamdudum familiariter noto porrigeret. Ille tabellas ei scriptas offert; ac prius legere iubet, & differentem radio circunscribit, ex quo priusquam excedat, responsum dare iubet, quod Senatui referri velit. Obstupefactus Antiochus tam violento Imperio, faciam inquit, quod censet Senatus. Tum demum Popilius dextram Regi, tanquam socio & amico, beneuolè porrexit. Mox etiam constituta à legatis die Aegypto excessit Antiochus, & Cyprum, subductis nauibus, Ptolemæis dimisit.

Qui antiochum territum ab incepto retrahunt.

III. Præmatura comitia Coss.

Hunc annum, quo iterum Q. Marcius cum Seruilio Cæpione creatus est Consul, Rhodij tertium belli annum vocat, in sua in vrbem legatione, qua de eo finiendo agunt: quo anno præmaturè habita sunt comitia Consularia, ad quintum Cal. Septembris, vt expeditis & paratis per hyemem rebus necessariis, cum primum nauigare liceret, Macedonia classe peteretur, cum exercituum supplemento. Marcio obtigit Macedonia, qui partim maritimo, partim terrestri itinere Thessaliam petijt, vbi Hostilius prioris anni Consul erat cum exercitu, quo ab eo accepto, Macedoniam versus difficillimo, itinere proficiscitur, vt faterentur omnes vniuersum exercitum à Macedonibus, si quid animi vel industriæ habuissent, deleri potuisse. Multis diebus non magno itinere laboriosissimè confecto, Marcius ad vicina Regi loca peruenit. Quo accepto nuncio ita perturbatus est Perseus, vt de fuga potius, quam de prælio cogitans, omnes Romanis aperuerit victoriæ vias & quæ temeritas Consulis videri potuisset, eam non incunsultam audaciam fecit. Qui si vel decem dies terrorem appropinquantis ferre potuisset, Romanis extrema omnia ferenda erant.

Gesta marcij in Macedonia, & insignis Persei imprudentia.

IV. Consul malè deserta loca occupat.

Consul ergo & inertia & stultitiæ Regis visus, loca ab hoste temerè derelicta occupauit, & explorato circa Dium transitu, postquam omnia in omnem partem parere animaduertit, secundis castris Dium peruenit, & vrbem ingressus est egregiè munitam, vix vt sibi Consul persuadere posset non subesse alicubi insidias. Itaque diem vnum explorando circum omnia moratus, progreditur vlterius, sed inopia commeatus regredi ad Dium coëgit, indéque etiam Philam petere. Cum Perseus agnita præcedenti culpa sua, & Consulis discessu Diū regressus, omnia, quæ vastata fuerant à Romanis, diligenter instaurat, & animo ex improuido pauore recepto, stulta Imperia reuocat, & non impleta lætatur. Nam trepidans

Perseus crudeliter resipiscit.

gazam

gazam Pellæ in mare deiici, & Thessalonicæ naualia iusserat incendi, ne hostibus vsui forent. At Andronicus Thessalonicam missus traxerat tempus pœnitentiæ Regis dato prudenter loco. Incautior Nicias pecuniæ partem, quam Pellæ inuenerat, proiecit in mare: sed ea mox per vrinatores recepta est. Tantus porro Regi pauoris eius pudor fuit, vt vrinatores clam interfici iusserit: deinde Andronicum quoque, & Niciam, nequis tam dementis Imperij conscius existeret. Hoc nimirum deerat criminibus miseri Regis, quæ illum ad probrosam ruinam trahebant.

V. Romanorum res aduersæ.

Interea Romani maiori damno quam emolumento, consulari exercitu, atque prætorio in diuersas vrbes impetum fecerunt, Thessalonicam, Antigonæam, Cassandræam, Toronem Demetriadem, Melibæam, Rege simul & Regiis eas vrbes egregiæ propugnantibus: adeo vt fama fuerit tractatas Demetriade conditiones amicitiæ inter Eumenem & Perseum Reges. Eumenes tamen, qui maritima auxilia ad Cassandræ obsidionem irrita detulerat, ad Consulem nauigauit, eique prosperum in Macedoniam gratulatus ingressum, Pergamum in regnum abijt, ille ad hyberna concessit.

VI. Legationes querulæ, & Rhodiorum superbæ.

Multæ legationes Romæ obitæ sunt hoc anno Gallorum, Pamphiliorum, Bythinorum & maximè Rhodiorum, qui superbè, atque incōsultè pacem cum Perseo non rogabant, sed imperabant, adhibitis etiam minis, se in eos arma moturos, per quos stetisset quo minus pax conficeretur. Sed eos postea huius legationis vehementer pœnituit, sed in præsentia quoque. Factum est enim Senatus Consultū quo Cares & Lycios, qui tum Rhodiis parebant, liberos esse populus Romanus iubebat, literæque extemplo missæ, quibus id iis populis indicabatur. Cæterum in exitu iam annus erat, & populus de bello Macedonico finiendo sollicitus, circumspiciebat quos Consules esset creaturus: ideóque de comitiis primo quoque tempore habendis S. C. factum est.

VII. Clades Hierusalem quando contigerit.

Expeditis porro iis quæ ad prophanam historiam pertinent, luctuosissimam Hierosolymitanæ ciuitatis cladem, atque adeo totius Reipub. Iudaicæ immensam calamitatem paucis exequamur; quam maximè dubium est Aegyptiaco bello soluto contigisse. In posteriore siquidem Machabæorum perspicuè habetur Antiochum *efferatis animis* ex Aegypto profectum, armis ciuitatem cepisse, idque 143 anno regni Græcorum, vt habetur in priore, exeunte videlicet, & sequentibus deinceps. Cur autem *efferatis animis*? Nimirum suspicatus est Iudæos ad Regem Aegypti, tanquam legitimum Syriæ Regem defectionem moliri. Augebat suspicionem sparsus de eius morte rumor visis prodigiis quæ supra significauimus; quibus cum lætati essent Iudæi, vt ait Gorionides, voluit Antiochus gaudium eorum in luctum vertere. Accessit eius ira in Romanos, à quibus iussus erat Aegypto, quam spe deuorauerat, abstinere. In Iudæos enim, malè alioqui erga se affectos, iram in superba Romanorum imperia collectam, crudeliter effudit.

c.5.v.11.

L.1.c.1.de bello Iud.

Eius causa.

VIII. Capta vi ciuitas, & quanta in ea cædes.

Cum autem Scriptura dicat, eum cū ingentibus copiis armis cepisse ciuitatem, apparet restetisse ciues, & vrbem vt ait Iosephus, fortiter expugnatam; quæ autem ibi perpetrarit partim ad ipsam ciuitatem, partim ad templum pertinent. Ad ciuitatem pertinet illa iussio de interficiendis, nullo ætatis sexusve discrimine omnibus obuiis, ipsasque penetrare domos, ibique repertos pro libidine trucidare. Itaque triduo bacchatus militaris furor, quadraginta millia ferro perdidit in ipso ardore certaminis, totidemque vendita seruituti mancipauit. Non dubium est autem has inter cædes & captiuitates multos fuga, vt fit, euasisse, & in Aegyptum terrà marive penetrasse, in quibus fuit Onias, Oniæ iusti nuper occisi filius natu minimus, qui ibi beneuolentiam Philometoris & vxoris eius Cleopatræ conciliauit sibi, vt sequentia docebunt.

1.c.5.15 & seqq.

Oniæ iunioris fuga.

IX. Templi expilatio, duce Menelao.

Neque his contentus Antiochus, quæ in reliqua ciuitate patrauerat, *ausus est etiam intrare templum vniuersa terra sanctius, Menelao duce, qui legum & patriæ fuit proditor.* Leges enim violando templo profanabat, per introductionem hominis profani atque sacrilegi, quo ne Israëlitæ quidem, nisi essent Sacerdotes, admittebantur. Violatis autem legibus & profanato templo, consequenter patriam, quæ illis oriebatur, hostibus euertendam prodebat. Ex hoc autem loco intelligitur, Menelaum adhuc in occupato summo Sacerdotio perseuerasse. Honoratissimus quippe Sacerdotum, Regem honoris causa deducebat. *Et scelestis manibus sumens sancta vasa, quæ ab aliis regibus & ciuitatibus erant posita, ad ornatum loci & gloriam, contrectabat indignè & contaminabat*, nec contrectabat modò, sed deprædebatur, Domino idpropter Iudæorum peccata permittente, & eorum scelera ea iactura castigante. *Igitur mille & octingentis*, tam auri, quam argenti, *ablatis de templo talentis, velociter Antiochiam regressus est.* Ea porro pecunia, etiam vasa sacra, tam aurea, quam argentea continentur prout distinctius habetur in priore libro, vbi dicitur *accepisse altare aureum, & candelabrum luminis, & vniuersa vasa eius, & mensam propositionis* extrahendo inde auri argentique laminas, & ligna, quibus sustentabantur, Iudæis relinquens. Quæ autem Ethnici in templo ab Epiphane inuenta mentiantur, vide in Annalibus.

Pecunia, vasisque sublatis.

L.1.c.1.23.

Vide Anna. n 32. & 33. & 35. & 36.

ANNVS MVNDI 3886.

MENELAI PSEVDOP. 5.

PTOL. PHILOM. & PERSEI 12. & vlt.

ANT. EPIPH. 8. Imperij Græcorum 144.

OLYMP. CLIII. An. 1. VR. CO. 585.

ANTE CHRISTVM 167.

I. Clades absente Antiocho ab eius præfectis renouatur.

Lamentabantur hoc tempore Iudæi acceptas anno proximo ab Epiphane clades, & effusam indignationem eius in sanctuariū Dei; quam apud Romanos ne præ se quidem ferre ausus est. Eius enim legati Romæ retulerunt, pacem quæ Senatui placuisset, omni victoria ei visam esse potiorem. Falsum id quidem, cum efferato animo eum inde redijsse Scriptu-

T. Liuius l.45.

2. Mach. 5. 11.12.

ra testetur. Ad hunc autem annum in primis illa pertinent, quæ post discessum Antiochi ex vrbe, ministri eius, Domini sui voluntate, in Iudæa perpetrarunt. *Reliquit & præpositos*, ait Scriptura, *ad affligendam gentem, Hierosolymis quidem Philippum genere Phrygem, moribus crudeliorem eo ipso, a quo constitutus est. In Garizim autem Andronicum, & præter hos Menelaum qui pessime aliis ciuibus imminebat*, vt est in Græco. Nimirum hic Pseudopontifex stimulus erat præpositis illis barbara feritate sæuientibus, & vnguis in vlcere ciuium suorum, tam Hierosolymis, quam Samariæ vbi erat mons Garizim, & in eo templum Samaritanorum: per quotidianas fortunarum expilationes, corporum verbera, seruitutes ac cædes, tam in priuatos inimicos, quam in patriorum institutorum tenaces.

Incitante Menelao

II. Æmylio Consuli obuenit Macedonia.

Sed iam in Macedoniam dudum in ruinam inclinantem, & hoc anno planè collabentem inuisamus. Ea sors L. Aemyliu Paulo, post 15 annos iterùm Consuli, obtigit, ineunte Olympiade CLIII. Qui primùm legatos in Macedoniam misit, qui explorarent, certóque referrent, quis esset tam Romanæ rei, quam Macedonicæ status. Id cum factum esset, Consul, cum Cn. Octauio præfecto classis, in Macedoniam est profectus.

Perseus Gentium fallit, aliosque Reges tentat.

Interea Perseus Gentium Illyriorum Regem promissa pecunia, & perfidiosè fraudata, Romano bello implicat, legatis eorum tanquam exploratoribus in vincula coniectis. Rhodios quoque Eumenem & Antiochum pertentat, docetque populum Romanum singulos aggredi Reges, vniuersos si possit perditurum. Indignum esse facinus si Regum viribus expugnentur Reges, si Macedonia sublata fuerit, Asiam ruinæ proximam fore, quam iam ex parte sub specie liberandarum ciuitatum suam fecerint, aliáque id genus.

III. Auaritia Perseo perniciosa.

Verum Perseus non in solo Illyriorum Rege fallendo prodidit auaritiam suam, sed in Eumene quoque & in Gallis. Nam cum Eumenes mille & quingenta talenta requireret, vt à bello abstineret, aut ne pacem cum Romanis trásigeret: ea se daturum re perfecta spondebat Perseus, Eumenes partem præsentem habere cupiebat. Ita nihil ibter eos perfectum, præter insamiam Eumeni conflatam. Cum autem Gallorum ingens agmen ex Istria effusum esset in finibus Macedoniæ, operamque suam stipendiariam offerret, dum parcit pecuniæ, eamque victoribus inconsultè conseruat, eos à se alienatos dimittit, quibus si rem suam rectè administrasset, ad certam victoriam vti poterat. Agnoscit Polybius in hac Persei auaritia diuinam prouidentiam. Nam si largiri voluisset, plurimi se eius partibus adiunxissent; sicque aut plena victoria parta superbam dominationem exercuisset; aut si vinceretur in eiusdem ruinæ societatem plurimos attraxisset. Rhodios tamen missa legatione attraxit, cui pondus addidit non modo classis Macedonica, quæ Antenore & Callippo præfectis, toti Aegeo imperitabat: sed coniuncto ipsa Persei Gentiique, & fama Gallorum magno equitum peditumque numero Perseo venientium. Itaque cum Rhodiis animi accessissent, palam superbè pronunciarunt, se bello finem authoritate sua impolituros, qui & Cretenses in Persei societatem adduxerunt.

n. 77. Aliis Dei prouidentia vtilis.

Rhodiorū iterata superbia.

Polyb. n. 86 & 87.

IV. Res Illyrica, & Gentij clades.

Dum hæc à Rhodiis & Perseo geruntur, Aemylius Consul in Macedoniam, Cn. Octauius Oreum ad classem, Anicius in Illyricum peruenerunt. Hic cum viciniore & infirmiore hoste negotium gerens, citius rem confecit. Gentius ad quindecim armatorum millia Lissum contraxerat, & inde socias Romanorum vexabat vrbes. Cui cum copiis suis resistebat Appius; quando Anicius Prætor cum nouo exercitu ad eum venit, & apparet eum feliciter cum hoste pugnasse, quam pugnam multarum vrbium deditio subsecuta fit. Ad Scodram ventum est, vrbem & ingenio loci, & arte munitissimam, quam Rex vt totius regni arcem & belli caput, cum tota Illyriorum gente tutabatur. Anicius tamen quia prima successerant, sperans repentinum terrorem ad victoriam valiturum, instructo exercitu succedit ad mœnia. Egressi Illyrij male pugnant. Pulsi & fuga conglobati, cum ducenti amplius in ipsis portæ faucibus cecidissent, tantum intulerunt terrorem, vt extemplo Gentius legatos de inducijs mitteret ad Prætorem, vt de rebus suis statueret. Triduum datum est ei, intra quod frustra expectatis cum fratre auxiliis, Prætori sese suáque omnia dedidit, vxorem, fratrem, filios, parentem, cum aliis Illyriorum principibus, quos cum ipso Gentio Anicius Romam ad triumphum misit, bello intra dies triginta confecto.

Et deditio cum familia Regia.

V. Timor Persei, & legatio Rhodiorum importuna.

Quibus diebus hæc agebantur, Perseus quoque in magno terrore erat, propter aduentum noui Consulis, & Prætoris, sed cum mox Illyricæ victoriæ fama vehementer auxit, & vice versa animos Romanorum erexit. Quo tempore cum Rhodiorum legati pacis imperia ferentes aduenissent, prope præcipites è castris eiecti sunt, & in eorum contemptum belli consilia studiosius agitata sunt, & mox Scipio Nasica cum Milone Persei duce feliciter pugnauit. Cumque aliquanto post traiecto fluuio Æmylius Scipioni se coniunxisset, pugnam à Perseo oblatam recusauit, tum propter maiores hostium copias, tum propter temporis, locique incommoditatem. Castris permunitis Sulpicius Gallus Tribunus militum prædixit, lunæ deliquium ea nocte futurum, qua præmonitione sublatus est Romanis timor, qui Macedonas perculit, ratos eo prodigio regni supremam cladem nunciari, quæ reuera erat in ianuis, licet ad eam syderis illius defectio nihil pertineret.

Lunæ defectio.

VI. Suprema pugna cum Perseo, eiusque occasio & modus.

Postridie occasio supremæ pugnæ præter spem exorta est. Melius erat fluuius haud magnus inter vtraque castra, in quo vtrique aquabantur; quod dum fit, vnius iumentum in vlteriorem ripam euadebat, id tres milites quorum duo erant Thraces secuti sunt, vt ad se retraherent; quibus dum Romani resistunt, vnus Thracum occumbit, & iumentum à Romanis abducitur. Eam rem Thraces indignè ferentes, qui ad ripam ad octingentos in præsidio erant, ad persequendos ioterfectores, primum pauci fluuium transgressi sunt, deinde plures, postremo omnes, & cum præsidio Thracum, reliquum etiam exercitus in aciem processit. Pugnatum est vtrimque acriter, donec pha-

lange Macedonica, quæ à fronte erat intolerabilis, à lateribus carptim dissipata est, & victoriæ datus est aditus. In ea cædenda dum Romanus insistit, equitatus prope integer pugna excessit: princeps fugæ Rex ipse erat, & à Pydna ad quam pugnabatur, Pellam petebat, cædes & fuga reliqui exercitus secuta est. Cæsa sunt ad 20. hominum millia, ad sex millia, qui Pydnam ex acie profugerant, viui cum ipsa vrbe capti, & vagi ad quinque hominum millia. E victoribus ceciderunt non plures centum, vulnerati aliqoanto plures.

Fuga Persei.

VII. Deseritur à suis.

Perseus per Pieriam syluam noctu fugiens, multis comitum amissis, Pellam sub mediam noctem peruenit, varie terrore, & viæ difficultatibus vexatus, vbi Euctum & Eudæum ærario præfectos, cum intempestiua libertate admonentes pugione confodit; quo facto omnes prope amicos à se abegit: qui cum euocati non venirent, veritus ne ab iis dederetur hosti, quarta vigilia noctis Amphipolim versus cum quingentis ferè Cretensibus profugit, Quò cum aduersæ pugnæ fama peruenisset, ipse ad concionem coacto populo cum filio Philippo ad ciues confirmandos venit; sed animi dolore & lacrymis impeditus, cum profari non posset, & Euander, cui eam Rex curam committebat, præ lacrymis etiam ipse loqui non posset; multitudo Euandri fletus aspernata, *Abite*, inquit, *hinc, ne pauci qui superfumus propter vos pereamus.* Hæc ferocia vocem Euandro clausit. Rex domum se recepit, & oratores cum caduceo ad Paulum misit, pecuniáque & auro, argentoque in lembos, qui in Strymone stabant delatis, in flumen descendit, indéque in Samothraciam, cum duobus talentûm millibus peruenit.

Eiusdem luctus irritus.

VIII. Æmylius recipit totam Macedoniam.

Interea Consul recepto filio, quem amissum timuerat, plerasque omnes Macedoniæ ciuitates, intra biduum deditione recepit, & præsides ad eas misit, ne qua deditis iniuria fieret, retentisque apud se caduceatoribus Regis, P. Nasicam Amphipolim misit, Ipse Pellam vrbem munitissimam Macedoniæ Regiam, temerè à Rege derelictam venit, vbi trecenta duntaxat talenta reperit, quæ ad Gentium destinata deinde violata fide retenta sunt. Ibi accepto nuncio Perseum Samothraciam traiecisse, profectus à Pella, quartis castris peruenit Amphipolim, turba omni obuiam effusa, in signum se adhuc non bono ac iusto Regi paruisse. At Æmylius, acceptis per tres ignobiles legatos à Perseo Rege literis, sorti humanæ collacrymasse dicitur. At postquam in inscriptione legit. *Rex Perseus Consuli Paulo S.* stultitia hominis fortunam suam ignorantis omnem miserationem exemit; itaque sine responso ea legatio dimissa est. Mox ergo priuatis literis obtinuit, vt aliqui ad se mitterentur, cum quibus de rebus suis agere posset, nihil tamen cum ijs perfectum est, Perseo Regium nomen mordicus retinente, Paulo è contrario contendente, vt se suáque omnia fidei ac clementiæ populi Romani permitteret.

Cum Rege per legatos agit.

IX. Victoriæ nuncij Romæ.

Victoriæ nuncij Q. Fabius, qui postea minor Africanus, Lucius Lentulus, & Q. Metellus cum Romam summa festinatione venissent, præceptam tamen eius rei lætitiam inuenere. Nam quarto post die quam cum Rege pugnatum est, cum in circo ludi fierent, murmur repente populi tota spectacula peruasit, pugnatum in Macedonia, & deuictum Regem esse; nec quærentibus magistratibus authorem repentinæ lætitiæ, quisquam apparuit. Addit his Polybius legatos Rhodios nondum dimissos, post nunciatam victoriam in Senatum vocatos esse, velut ad ludibrium stolidæ superbiæ; qui cum admissi gratularentur victoriam, à patribus cum exprobratione vanitatis reiecti sunt.

Rhodiorũ legatio.

X. Res gesta in Samothracia. n 88.

Etsi autem parta erat victoria, nondum tamen Rex venerat in potestatem Romanorum. Itaque classis Octauij prætoris in Samothraciam, vbi se Rex fani religione tutabatur, appulsa est. Ibi L. Attilius questus est apud magistratum insulæ sanctitatem violari, Euandri homicidæ præsentia, qui Eumenem Regem ad Delum proditione mactare voluisset. Magistratus, qui totam iam insulam in Romanorum potestate esse videret, Regem ipsum adijt, & Euandrum iudicio permitti postulauit. At Rex cernens crimen suum patefactum iri, Euandrum vltimum amicorum interfici curauit, & mox cum manus sibi intulisse vulgauit. Quo facto omnium qui secum erant alienauit animos, & pro se quisque ad Romanos confugere, præsertim vbi iussu Prætoris Octauij per præconem nunciatum est, regios pueros, reliquosque Macedonas, qui essent in Samothracia, libertatem & sua omnia seruaturos. Rex tamen nihilominus fugæ consilium capit, opera Oroandis cuiusdam Cretensis, qui accepta Regis pecunia, dimisso Rege vela fecit, & Gentium Illyriorum Regem inscius vltus est. Rex autem cum neminem apud se haberet vltra præter Philippum natu maximum, se ipsumque Octauio tradidit.

Euandri mors.

Rex in Prætoris potestatẽ venit cum filio.

XI. Deducitur Amphipolim, & ad Æmylium.

Is ipsum in prætoriam nauim cum filio imponi iussum, cum pecunia quæ reliqua apud Regem inuenta est, extemplo cum tota classe deduxit Amphipolim. Inde Octauius Regem ad Consulem misit in castra; vbi honorificè ab Aemylio, omnibus vndique ad id spectaculum confluentibus, exceptus est, & ad spem bonam de Romana clementia erectus, Q. Ælio seruandus traditur. Hic finis belli cum Perseo, idemque finis Regni Macedonici cum quadriennium, totum pugnatum esset, durassetque ab Alexandri Magni obitu 556. annis, ab initio Philippi patris ejus centum nonaginta tribus,

Belli Macedonici & regni finis.

Vide Ann,

ANNVS MVNDI 3887.

MENELAI PSEVDOP. 6.

PTOL. PHILOMETORIS 13.

ANT. EPIPH. 9. Imperij Græcorum 145.

OLYMP. CLIII. An. 2. VR. CO. 586.

ANTE CHRISTVM 166.

I.

MAlorum huius temporis incrementa contra Iudæos eiusmodi fuerunt, vt nihil ad-

Iudæorum nouæ calamitates. *l. 1. Mach. c. 2. 30. &c.*

modum iis cederent, quæ biennio ante contigerant, quod ad cædes, expilationes & fugas: sed habet insuper domorum incendia, murorum euersionem, & arcis, ad vsum tyrannidis, instaurationem. Habet diuinam legem Imperio Regis antiquatam, atque conscissam, templum etiam horribilius profanatum, & abominationem desolationis constitutam in loco sancto, barbaras & inauditas in Mosaicæ legis obseruatores, crudelitates. Quæ post duos annos dierum contigisse Scriptura testatur, id est plenos & integros, suisque omnibus diebus constantes. Duos autem annos dicit à priore clade numerandos, quando ipsemet Hierosolymam, & templum, infestus & populabundus intrauit. Præsens autem clades per Apollonium Regium quæstorem facta est, quem cum exercitu duorum & viginti millium misit Antiochus, iussum *omnes perfectæ ætatis interficere, mulieres ac iuuenes vendere.* Et apparet sane principem nouo aliquo facinore offensum, aut recenti calumnia irritatum, vt ista mandaret, quæ in Annalibus diligenter ordinata, & breuiter explicata reperies.

Post biennium. *l. 2. c. 5. 24.*

II. Iudæi diffugiunt, in quibus Mathatias cum suis. *l. 1. c. 2. l. 2. c. 5. 27. lwy dixiesme. Pinetés ar.*

Dum autem furor hic in theatro, in templo, totáque vrbe bacchatur, *fugerunt habitatores Ierusalem*, in quibus Mathatias cum sua familia, quæ decem personis constabat. Eò enim pertinet, quòd alio loco dicitur, Iudam Machabæum, *qui decimus fuerat*, id est vnus è decem, *secessisse in desertum locum, ibique inter feras vitam in montibus egisse cum suis*, herbisque ac radicibus vitam tolerasse, donec anno sequenti processerunt in publicum, & se profanis hominibus, murum pro domo Domini, obiecerunt. Interea desolata ciuitate, & valido Antiochenorum præsidio in arce collocato, nusquam vt Iudæi se commouere possent, *misit Rex senem quendam Antiochenum, qui compelleret Iudæos, vt se transferrent à patriis, & Dei legibus.* Decretum enim Regis ferebat ad omnes subditos eius, *vt esset omnis populus vnus*, quod ad diuinum cultum attinet, *& relinqueret vnusquisque legem suam.* Voluit autem Antiochus hanc legem generalem esse, vt Iudæi, quos sciebat rituum suorum retinentissimos, facilius, communi cæterorum exemplo, mandatis Regiis obtemperarent. Neque id ægrè à cæteris gentibus impetratum est, præsertim cum ea iussio capitali pœna sanciretur. Sed plurimi quoque Iudæi sese ad eos aggregarunt, *qui* prius cum Iasone *dereliquerant legem Domini.*

Decretum Antiochi de antiquãda Iudaïca lege *l. 1. c. 1. v. 43 l. 2. c. 6. 1.*

l. 1. c. 1. v. 55

III. Quo prohibet sacrificia, &c.

Nominatim autem misit diplomata Regia Hierusolymam, quibus prohibebantur holocausta & sacrificia omnia, Sabbatha & dies festi tollebantur, luci & delubra idolis ædificari iubebantur, carnes suillæ & immunda pecora immolari, circumcisio morte quoque proposita vetabatur, ciborum delectus antiquabatur. Nouam quoque templi dedicationem, aut execrandam potius profanationem fieri iussit, quæ decima quinta die mensis noni contigit, quo abominandum idolum Iouis Olympij altari holocaustorum impositum est, & templum nominatum Iouis Olympij; sicut & illud quod erat in Garizim Iouis hospitalis, prout conueniebat moribus & institutis Samaritanorum in eodem loco, vbi hospitij iura exercebant. Libros quoque diuinæ legis conscissos combusserunt igni, & apud quemcunque inueniebantur, aut quicunque legem domini obseruabant, ex Regis edicto trucidabantur; itaque nemo se Iudæum confiteri audebat, sed tanquam cultores Bacchi *in die natali Regis cogebantur hedera coronati Libero circuire*, id est choreas agere circa Bacchi simulacbrum; sacrificare quoque, & idolotytis in conuiuiis participare. Ad quæ ipsa apud vicinas gentes adigebantur.

Ioui templum consecrat.

IV. Iudæi occiduntur propter circumcisionem seruatam. *l. 2. c. 6. n. 10 l. c. 1. v. 63.*

In hac tanta religionis ac morum ruina, inuenti sunt aliqui sexus vtriusque, qui constantes patriis ritibus adhæserunt. *Duæ* enim *mulieres delatæ sunt*, ac productæ, quod circuncidissent infantes suos, *quas infantibus ad vbera suspensis, cum publicè per ciuitatem*, ad aliorum terrorem, *circumduxissent, per muros præcipitauerunt. Alij vero ad proximas coeuntes speluncas, & latenter Sabbati diem celebrantes, cum indicati essent Philippo* præfecto Regio *flammis succensi sunt, eò quod verebantur, propter religionem & obseruantiam, manu sibimet auxilium ferre*, id est se defendere, hostique resistere, ne Sabbatum violarent, ac ne aditum quidem speluncæ obturare ausi. Et hæc quidem exempla sunt eorum, qui pro circuncisionis & Sabbati obseruatione crudeliter interempti sunt; Deinceps alia duo longè clarissima à Scriptura referuntur pro ciborum delectu, Eleazari senis, & septem adolescentum cum matre sua: in quibus diuina lex de immanissimo tyranno, puer pueros, mulierem, & decrepitum senem egregiè triumphauit: quæ à Scriptura fusius narrata, & in Annalibus breuiter explicata reperientur: ne forte bilem breuitatis amatoribus moueamus. Adeamus itaque Romam, Antiochia ad modicum tempus derelicta.

Et Sabbatum.

Et ciborũ delectum.

V. Legatio Eumenis.

Eò multi legati, perfecto Macedonico bello, confluxerunt, Romanis victoriam gratulaturi, tres præsertim Eumenis, Masanissæ, & Rhodiorum. Eumenis legatus erat frater eius Attalus, vtique prudenter electus. Erat enim Romę gratiosus, & res Eumenis valde laborabant, ob dubiam eius in eo bello fidem; vt videretur paratus Senatus ad omnia Eumeni eripienda, & Attalo tribuenda. Nec ab ea spe & cogitatione abhorrebat Attalus; sed Statius medicus, in eam rem ab Eumene prudenter electus, tempestiuis admonitionibus hominem ab ea voluntate dimouit, felici profectò, difficilique victoria. Itaque introductus in Senatum, gratulatus victoriam, vbi Ænum & Maronæam à Senatu sibi petiit, curia excessit, eorum spe destituta, qui fratre accusato, partitionem regni petiturum crediderunt. At vide gloriosum veræ virtutis fructum. Non enim magno tantum assensu omnium est auditus, sed omnibus honoribus, muneribusque, & præsens cultus est, & inde proficiscens, quod fidem fratri ad vltimum præstitisset.

Attali modestia.

VI. Legatio Masanissę.

Altera legatio fuit à Masanissa, quam obiit eius filius Masgabas, tam gratiarum actionis, pro acceptis à populo Romano beneficiis, quam gratulationis, pro deuicta Macedonia. Cui Senatus humanissimè respondit, & muneribus suam in patrem, filiosque testatus est beneuolentiam, præter præbitum omnem sumptum quandiù in Italia substitit. Tertia

fuit

Et Rhodiorum.

fuit legatio siue concertatio Rhodiurum, qui cum victoriam Macedonicam in veste candida gratulari vellent, tam malè accepti sunt, vt prætor vrbanus rogationem ad populum ferre vellet, vt bellum Rhodiis indiceretur. Itaque illi, post obitas in veste sordida principum domos, precibus lachrymisque obtinuerunt, ne indicta causa damnarentur. Admissi tandem in Senatum orationem habuerunt, quam Liuius elegantissimè repræsentauit. In qua tam fortiter suauiterque pugnarunt, vt Portius etiam Cato, etsi asper ingenio, in lenem mitemque Senatorem conuersus sit. Nihilominus Rhodiis ita responsum est, vt nec hostes fierent, neque socij remanerent, & Lycia & Caria, quibus dudum donati fuerant, mulctarentur. Tantum inconsulta illa legatio, in superbis Romanorum animis, vulnus infixerat! Tantum atrocis vltionis reliquerat appetitum! Eam pœnam Rhodij, qui deteriora timuerant in lucro posuerunt, & virgam qua cæsi fuerant, exosculati, coronam viginti millium aureorum decreuerunt, vt societatem cum Romanis impetrarent.

Romana in eos seueritas.

VII. Legati in Macedoniam & Illyricum.

Gratiis porro Superis à Senatu actis, decreti sunt legati, de quorum sententia Imperatores Æmylius, & Anicius in Macedonia, & Illyrico res componerent, in Macedonia decem, quioque in Illyrico. Cæterum quamquam tales viri mittebantur, quorum de sapientia & consilio sperari posset, Imperatores nihil indignum, neque clementia, neque grauitate populi Romani esse decreturos: tamen in Senatu quoque agitata est summa consiliorum, vt inchoata omnia legati, domo ad Imperatores ferre possent: qualia fuerunt, vt libertas vtrique populo conseruaretur, vectigalia dimidia parte minuerentur, partim etiam tollerentur. Macedonia in quatuor regiones describeretur, & suum singulæ concilium haberent: esset insuper totius gentis commune concilium. Similia his & in Illyricum mandata; cætera ipsis Imperatoribus legatisque permissa. Quæ Anicius in Illyrico, cum quinque legatis est executus, pro conditione regionis.

VIII. Æmylius dat vrbes militi diripiendas.

Quæ dum in Illyrico geruntur, Paulus ante aduentum decem legatorum. Q. Maximum filium iam ab vrbe regressum, & L. Posthumium ad aliquot vrbes diripiendas misit, magis, vt apparet, ad satiandum præda militem, quam ad culpas vindicandas. Ipse in Græciam, eius visendæ studio, per autumnum profectus, maximam eius partem perlustrauit. Inde venit Demetriadem, vbi audito decem legatorum aduentu, ad eos Apolloniam venit, & concilium indixit Amphipoli, vbi omnia ex mente Senatus sunt constituta, Legesque tanta cura datæ, vt non hostibus victis, sed sociis bene meritis datæ viderentur. Plerosque tamen Optimatum, qui haud facile in Macedonia quieturi videbantur, solum vertere, & in Italiam mortis pœna proposita venire iussit. Hoc cautelæ fuit: illud humanitatis, quòd ludos magno apparatu exhibuit, epulasque adiecit. Imprudentiæ vero, quòd prædæ Macedonicæ spectaculum exhibuit, quo inuidiam & dolorem Macedonibus, qui tanquam à potentioribus prædonibus spoliabantur, acuere potuit, & Romani militis auaritiam vehementer accendit; adeo vt permissa iterum in Epiro, atque

Amphipoli res Macedoniæ constituit.

Illyrico septuaginta oppidorum, quæ Perseum iuuisse dicebantur, direptione satiari non potuerit, sed centum etiam & quinquaginta millia captiuorum in seruitutem abduxerit, quantumuis promissa ciuitatibus libertate.

Alia rursum direptio 70. oppidorū.

IX. Æmylius Romam venit.

Paulus Oricum ad mare descendit, ibique exercitu in naues imposito, in Italiam traiecit, quem post aliquot dies, receptis iisdem nauibus, Anicius cum suo exercitu, & Octauius cum classe sua secutus est. Romam primum Reges captiui Perseus & Gentius, in custodiam cum liberis abducti, deio alia turba captiuorum, tum ij Macedonum optimates, quibus denunciatum fuerat, vt Romam venirent. Paulus ipse, post dies paucos, regia naue ingentis magnitudinis inuectus est, ornata Macedonicis spoliis, cui aduerso Tyberi nauiganti, ripæ effusa multitudine complebantur. Post aliquot deinde dies Anicius & Octauius classe sua sunt aduecti. Omnibus decretus, datusque est triumphus, quamquam de Æmyliano, odio Sulpicij Galbæ, & multorum militum, quorum auaritiam non satis explesse videbatur, aliquandiù certatum est, Senatu ipso, bonisque omnibus non sine causa frementibus. Denique triduo magnificentissimè triumphauit, vt habes in Annalibus, ex Æmylio Plutarchi.

Et magnificè triumphat.

X. Pauli orbitas non immerita.

Et Perseus quidem & Gentius per illos dies humanorum casuum documento fuere mortalibus, in catenis ante currum victoris, per vrbem hostilem deducti; sed Paulus etiam documento fuit, licet auro purpuráque fulgens. Is enim duodennem filium quinque diebus ante triumphum amisit; triduo autem post, alterum, quem reliquum habebat quatuordecim annos natum. Quam cladem si quis rectè æstimare voluerit, non ad temperandam felicitatem contigisse dicat, sed ad puniendas culpas, quas obsecundante fœlicitate contraxerat. Meminisse poterat tot oppidorum in rapinam concessorum ad saginandam militarem auaritiam, quos etiam diuino iudicio habuit triumphi sui retragatores. Meminisse oportuit Perseum ad sibi manus inferendas, cum irrisione à se inuitatum. Cum enim misisset ad Æmylium Perseus, qui deprecarentur ne in triumphum duceretur, ei molliciem, ac vitæ cupiditatem exprobrans, respondit, hoc in eius fuisse potestate, & etiam nunc esse. Cæterum Rex Gentius cum liberis, fratre & coniuge, Spoletium in custodiam ex Senatus Consulto ductus est. Rex autem Perseus cum Alexandro filio Albam deductus, deprecante Æmylio, pro carcere in libera custodia detentus est, & ad cumulum malorum eius, inedia vltro consumptus.

Plutar. in vita Æmyl.

Gentij carcer, & mors Persei.

(.·.)

(.·.) (.·.)

muuus exercuit, cum in diuina lege, circa Sabbati obseruationem dispensauit, aut certè interpretatus est, illud in hoste repellendo non violari. Accedit quod nullus erat tunc legitimus Pontifex. Nam Onias mortuus erat, eius filius in Ægyptum profugerat, vbi sub hoc tempus, sacrilegum templum schismaticus erexit, Iason religionis apostata in malam rem abierat, Menelaus ne Leuita quidem erat, nedum Sacerdos aut Pontifex. Itaque Mathatiæ Pontificatum plerique antiqui, recentioresque agnouerunt, atque prędicarunt, vt videre est in Annalibus. Ad eum ergo, vt legitimum ducem, atque Pontificem, plurimi se aggregarunt. Ea enim munera tum coniuncta erant, sicut ab aliquot iam seculis, & deinceps plurimis annis, vsque ad regnum Herodis, iuncta permanserunt.

Hoc anno n. 21.

VII. Ad eum multi confluunt.

Cum autem à principio metu violandi Sabbati, non pauci ab hoste cæsi essent, A Mathathia, vt ait Iosephus, quasi communi parente, & diuinæ legis interprete, statutum est, vt in Sabbatis se populus ab inuadente hoste defenderet. Indéque quasi ex rescripto Imperatoris, aut definitione Pontificis, ille mos ad Iosephi ætatem inoleuerat. In iis autem, qui ad Mathatiam confluxerunt, numeratur in primis Synagoga Assydæorum, quæ erat virorum religiosorum familia, quales erant Esseni quoque. Illi ergo qui in Repub. Iudaïca non viribus solum pollebant, sed sanctitate quoque & zelo diuinæ gloriæ, tum alij omnes viri boni, tanto numero, vt exercitum conficerent: *percusserunt peccatores in ira sua*, Iudæos scilicet apostatas occiderunt, præter eos, qui *fugerunt ad nationes* infidelium, *vt euaderent. Et persecuti sunt filios superbiæ* regios puta præfectos, & comites eorum, quibus in fugam actis, *destruxerunt aras* cum idolis suis, *& circumciderunt pueros incircumcisos, quotquot inuenerunt in finibus Israel*: neque permiserunt deinceps impios tam liberè tollere cornua, & innocentes nemine repugnante vexare.

l. 12. c. 8.

Perdunt impios.

VIII. Mathatias moriturus hortatur suos. *1. Mach. 2. 49.*

Quæ dum strenuè aguntur, *appropinquauerunt dies Mathatiæ moriendi.* Cum senex congregatos ad se filios hortatus est ad fortitudinem & constantiam in patriis institutis, & diuinis legibus propugnandis, dum Deus hostium suorum superbia vtitur, ad castigandos & probandos suos: idque exemplo veterum patrum, qui tentationibus probati, fideles se exhibuerunt, & gloriam apud Deum hominesque sunt consecuti. Addidit exhortationi testamentum, quo disponens domui suæ, & Reip. Iudæorum belli ducem constituit Iudam Machabæum, eique dat consiliarium Simonem natu maiorem, vt quidam ex huius officij conditione suspicantur. Denique paternam ac pontificiam benedictionem omnibus impertitus, *appositus est ad patres suos. Et defunctus anno 146. sepultus à filiis suis, in sepulchris patrum suorum in Modin, & planxerunt eum omnis Israel planctu magno*, quasi communem, ac benè de omnibus bonis meritum parentem.

(∴)

ANNVS MVNDI 3889.

IVDÆ MACHAB. Ducis & Pontificis 1.

PTOL. PHILOMETORIS 15.

ANT. EPIPH. 11. Imperij Græcorum 147.

OLYMP. CLIII. A. 4. VR. CO. 588.

ANTE CHRISTVM 164.

I. Iudas Machab. dux & Pont. *l. 1. Mach. c. 3. 1. l. 1. belli c.*

SVggerit hic annus nouum Pontificem, eundemque populi ducem clarissimum Machabæum: cuius auspiciis Iudæi, non respirare solum, vt proximo anno sub Mathatia, sed florere etiam, hostibusque suis terror esse cœperunt. *Surrexit* ergo *Iudas*, ait Scriptura, *qui vocabatur Machabæus filius eius pro eo*, In vtroque scilicet officio ducis atque Pontificis, tam voluntate patris, quam iure primogenituræ, quod testatur Iosephus, & ipsa ratio postulat. Si enim pater iuniorem primogenito, contra iura naturæ, & consuetudinis patriæ prætulisset, discordiæ seminarium inter eos reliquisset. Itaque Iosephus Gorionides, *Protulit*, inquit, *Mathatias cornu cum oleo, & effundens super caput eius, vnxit eum ad prælia; vociferansque vniuersus populus, & clangentes tuba dixerunt, viuat Rex.* De pontificatu etiam consentit Iosephus, quamuis non rectè cum Alcimo successisse dicat, cum ex Scriptura constet Alcimum vno anno Iudæ fuisse superstitem. Iudas enim mortuus est anno Græcorum 152. mense primo, Alcimus autem anno 153. mense 2.

l. 12. c. 1 & 19. fi. l. 1. Mach. c. 9. 54. & v. 3.

II. Pugnat contra Ethnicos & Apostatas *l. 2. c. 8. n. &c.*

Iudas ergo collectis copiis, præter eas quas à patre acceperat, ad sex millia virorum sub signis habuit, & inuocato diuino auxilio *intolerabilis gentibus efficiebatur, quoniam ira Domini in misericordiam conuersa erat, & superueniens castellis & ciuitatibus, improuisus succendebat eas, & opportuna loca occupans non paucas hostium strages dabat.* Hæ fuerunt velitationes, & quasi præludia ante legitimum certamen. Mox enim iustis prœliis contra præfectos regios pugnauit, quater viuo Antiocho, quorum tria prælia ad hunc annum pertinent. Primum contra Apollonium fuit, qui auditis quæ à Iudæis duce Iuda gerebantur, congregauit ingentem à Samaria exercitum: cui Iudas processit obuiam, eumque interfecit, & ceciderunt vulnerati multi, & reliqui fugerunt; & accepit spolia eorum, & nominatim gladium Apollonij, quo deinceps perpetuo vsus est.

Primò contra Apollonium *l. 1. c. 3. v.*

III. 2. Contra Seronem *l. 1. c. 3.*

Alterum prælium Iudæ contra Seronem fuit, principem exercitus Syriæ sub Apollonio, ita vt eo mortuo, ipse locum eius tenuerit, in administranda prouincia; idque innuitur cum mox dicitur, eum studuisse nomen sibi ex deuicto Iuda comparare; vt scilicet egregio facinore gratiam Regis adeptus, ex Vicario Syriæ, Apollonij loco fieret Præfectus. Seronis porro copiis se coniunxerunt *auxilia impiorum*, eorum scilicet qui fidem & religionem eiurauerant, quod viderent Iudam cum suis sibi esse infensissimum, eosque ferro flammisque persequi. Vterque exercitus conuenit ad Bethoron, sed Iudæi multo pauciores erant, & insuper labore

itineris, & ieiunio fatigati: sed Iudæ oratione in Deum fiducia benè animati, insiluerunt subito in hostem, & contritus est Seronis exercitus, cæsique octingenti viri, reliqui ad Philisthæos fuga se receperunt. Duobus præliis feliciter à Machabæo & fratribus eius confectis, cecidit formido super omnes gentes in circuitu eorum: & mox peruenit ad Regem nomen eius.

IV. 3. contra alios Antiochi duces.

Sequitur itaque tertium prælium aut multiplex potius, quod cõtra Gorgiam, Ptolemæum, Nicanorem, Antiochi duces, aliquot pugnis confectum est. Vt ergo geminam suorum cladem accepit Antiochus, *iratus congregauit exercitum uniuersi regni sui*, ad octogiota millia peditum, & equitum 14. millia, rebus omnibus probe instructa. Aperuit quippe Rex ærariũ suum, & stipendia exercitui prærogauit in annum, sicque exinanito ærario, timuit ne non haberat in sumptus & munera, qualia iam semel & iterum magnificè dederat, in quibus præcedentiũ Regum magnificentiam post se reliquerat. Ex quibus intelligitur quanta Iudæis tempestas immineret, qui vix septem hominum millia sub signis hababant, quorum plerique neque gladiis satis iostructi erant, neque tegumentis. Ergo timore illo axcitatus Epiphanes cogitauit ira in Persidem & superiores Asiæ regiones, ad pecunias tributis congregandas, & Lysiam regio genere bominem, proregem constituit, & nutritium filij sui Eupatoris, donec rediret: & tradidit ei dimidium exercitus vniuersi cum elephantis, iussitque delare funditus Iudæorum oomen, & aorum regionam dara alieoigenis incolendam, vt iampridem in Israële contigerat. Cum reliquo exercitu ipse profectus Antiochia, traiecit Euphratem.

Eiusdem Regis copiæ.

1. Mach. 4. 6.

V. Pugna contra Nicanorem, eiusque stulta confidentia. *l. 12. c. 11.*

Lysias autem in mandatum Regis intentus, tres duces elegit Ptolemæum, Nitanorem, & Gorgiam, quos contra Iudæos misit, cum 40. millibus peditum, & septam millibus equitum, quibus Iosephus addit magnum numerum perfugarum. Nominatim autem missus est Nicanor cum viginti millibus. Neque enim simul omnes mittendi erant, sed reseruandi qui suppetias ferrent, & intagri succederent fatigatis. Nicanor autem stulta confidentia, pellem vendit nondum capta fera. Ratus enim certam se de Iudæis habere victoriam, conuocauit vicinarum ciuitatum mercatores, ad emptionem mancipiorum Iudaïcorum, promittens se vilissimo eos pretio distracturum: & sperans se inde Regem ære alieno Romano liberaturum, quod erat duorum millium talentorum.

Vide Ann. n. 21.

VI. Iudæ ad hoc bellũ apparatus.

At Iudas his cognitis de præsenti periculo suos admonet, partim vt formidolosi ex priuilegio legis dimitterentur, partim vt Dei fiducia in vitis fortibus excitaratur, quorum plerique sua vendebant, aut quasi morituri, si res ferret, aut necessariis belli vsibus prouisuri, plerique enim, vt diximus, malè ad bellum erant instructi. Deum porro deprecabantur in primis, vt eos liberaret ab impio Nicanore, qui eos priusquam cominus veniret, vendiderat. Orabant autem in Masphat, antiquo oratinnis loco, quia Ierusalem, & templum eius erat in manu infidelium, cum ipsa Sionis arce, quæ gentium præsidio tenebatur. In Masphat igitur orauerunt, neque id solum, sed *ieiunauerunt* etiam, *& induerunt se ciliciis, & cinerem imposuerunt capiti suo & disciderunt vestimenta sua, & expanderunt libros legis*, vt olim Ezechias, quasi Deum admonentes de promissa suis pœnitentibus venia, & auxilio aduersus impios, quæ impij curiosè scrutabantur, vt ea sacrilego mendacio diis suis affingerent. Attulerunt quoque ornamenta sacerdotalia, erepta scilicet ex rerum sacrarum naufragio, quæ pariter posuerunt in conspectu Domini lamentantes apud eum, quod nullus nunc esset aorum vsus, nec primitiæ, nec decimæ offerri possent, neque circa Nazaræos legitima præcepta seruari.

VII. Gorgias Iudam frustra conatur opprimere. *l. 1. c. 3159. & l. 2. c. 8. 22.*

Denique constitutis exercitus suis ducibus, fratribus suis, singulis millenos & quingentenos subiecit, omnesque studiosè animauit ad pugnandum fortiter, & morem pro patria, diuinisque legibus oppetendam, omni nihilominus euentu diuinæ prouidentiæ permisso. *Sicut*, inquit, *fuerit voluntas in cœlo, sic fiat.* Cum autem prælium io proximum diem paratum esset, Gorgias incautos noctu opprimere conatus est, & assumptis quinque millibus peditum, & mille equitibus electis, Iudæorum castra, ducibus præsidiariis Sionis, adiit. Ea re cognita Iudas, capta sapienter opportunitate diuisum exercitum inuadẽdi, profectus est ad Emmaum contra Nicanorem, dum abesset scientissimus belli Gorgias. Qui cum venisset in castra Iudæ noctu & neminem inuenisset, ratus eos fugera, quærebat hostes suos in montibus. At Iudas cum suis itinere noctu facto, apparuit in campo prope Emmaum, suosque instruxit ad prælium contra Nicanorem, qui obuiam profectus in prælium, clangentibus tubis, *in prima acie dux ipse* Iudas *commisit cum Nicanore, & facta sibi adiutore omnipotente, interfecerunt super nouem millia hominum. Maiorem autem partem exercitus Nicanoris, vulneribus debilem factam fugere compulerunt.* In fuga vero, nouissimi omnes cæsi sunt, *vsque ad tria millia virorum.*

l. 1. c. 4. 1.

Iudæ prudentia, & victoria de Nicanore.

VIII. Eiusdem religio.

In his fugitiuis fuerunt etiam mercatores, qui ad emptionem Iudæorum cum pecuniis venerant, quos *sublatis pecuniis vsquequaque persecuti sunt, sed reuersi sunt hora conclusi.* Imminente scilicet tempore protello, quo Iudæis pugnare fas erat, imminente Sabbato, quod à vespera incipiebat, *Reuersus est ergo Iudas, & exercitus eius sequens eum.* Et videlicet statim ad spolia & prædas conuertebantur, & ignem in castra coniiciebant, cum eos tantisper cohibuit Iudas, quod eis dimicatio immineret contra Gorgiam, ex irrita expeditione reuertentem. Statimque apparuit pars quædam exercitus prospiciens de monte, vnde Gorgias agnouit fugam suorum, & castrorum incendium. Vidit & Iudam cum suis paratum ad prælium, & exterriti fugerunt omnes in campum alienigenarum, versus Ptolemæum Cœlesyriæ ducem primùm, à quo existimatur mox redintegratum prælium, Timotheo, & Bacchide ducibus: deinde vero ad Lysiam proregem se contulerunt.

Et victoria de Gorgia.

l. 1. c. 4. 26.

IX. Spolia, & præda pie distributa.

Interea victor reuestitur *ad spolia castrorum, & acceperunt aurum multum, & argentum, & hyacinthum*, & purpuram marinam, & opes magnas. Vnde hæc in exercitu? nisi a spoliatis

mercatoribus, qui præter pecuniam etiam merces attulerant, quas victori exercitui vēderent, aut cum captiuis Iudæis commutarent. Et reuersi sunt Iudæi cum laude Numinis, & gratiarum actione. Transacto vero sabbato debilibus, & orphanis, & viduis partem spoliorum largiti sunt, vtique monente Iuda, qui vt dux & pontifex, pater erat populi, & eius gerebat vices, qui se patrem orphanorum, & iudicem viduarum appellat. Mox autem secutum est aliud certamen Iudę cum Timotheo & Bacchide, quos Ptolemæus dux Cœlesyriæ Pheniceis, in locum Nicanoris & Gorgiæ submisit. Hi ergo præliū contra Iudæos redintegrarunt, simulque dedecus suum, & ipsorum gloriam. *Ex iis* enim *qui cum Timotheo & Bacchide erant*, quorum incertus est numerus, *supra viginti millia interfecerunt.*

Psal. 67. 6.

Victoria de Timotheo & Bacchide.

X. Turpis fuga Nicanoris. *l. 2. c. 8. 34.*

Nonnulli tamen fuga salutem sunt consecuti, in quibus Nicanor, cui Scriptura in hunc modum insultat. *Facinorosissimus autem Nicanor, qui mille negotia ad Iudæorum venditionem adduxerat, humiliatus auxilio Domini, ab his quos nullos existimauerat deposita veste gloriæ, per mediterranea fugiens, solus venit Antiochiam, summam infelicitatem de interitu exercitus sui consecutus. Et qui promiserat Romanis tributum se restituere de captiuitate Ierosolymorum*, siue Ierosolymitarum, *prædicabat nunc protectorem Deum habere Iudæos, & ob ipsum inuulnerabiles esse, eò quod sequerentur leges ab eo constitutas.* Quod Iudæi dicuntur inuulnerabiles, indicium est omnes in his præliis fuisse incolumes, nec quemquam in pugna desideratum. Iudæi autem vsi victoria *munitiones excelsas obtinuerunt, & plures prædas* ab hoste pulso acceptas *diuiserunt, æquam portionem debilibus, pupillis, & viduis, sed & senioribus facientes. Et cum arma eorum diligenter collegissent, omnia composuerunt in locis opportunis.* In eorum scilicet vsum qui forent malè armis instructi.

Iudæi inuulnerabiles.

XI. Romana res.

De Romana re deficiente nunc Liuio vix est certum aliquid quod dicamus. Manlium & Octauium Coss. suggerunt Capitolinæ tabulæ Cassiodorus & Iulius Obsequens, qui pestilentia, fame, multisque prodigiis Vrbem hoc anno territam scribit. Hunc autem puto esse Cn. Octauium qui triennio post legatione functus in Asiam, ibi iussu Lysiæ interfectus est, vt ex Polybio & Zonara suo loco dicetur. Huc autem illud ex Epitoma 46. pertinet, legatos Prusiæ Romæ conquestos de Eumene, quod fines suos depopularetur, dixeruntque eum conspirasse cum Antiocho Epiphane contra populum Rom. quæ à Polybio in legationibus firmantur. Quibus auditis, Senatus neque criminationes respuit, neque mentem suam aperuit, sed clam apud se habuit, Eumeni atque Antiocho penitus diffidens. Et erat iam inter eos à principio regni Antiochi contracta amicitia, vt ex Appiano diximus, quam par à Romanis disiunxerat metus. Eodem tempore Rhodij, legatum agente Astymede, societatem cum Romanis, post varias tergiuersationes tandem obtinuerunt.

Legati Prusiæ.

n. 104. Amicitia Eumenis & Antiochi Romæ suspecta.

Polyb. ibid.

XII. *l. 7. de bel. c. 30. l. 12. Ant. c.*

Ad hæc ipsa tempora referenda est noui Iudaici templi constructio in Ægypto. Ex Iosepho enim habetur extructū regnante Philometore, post fugam Oniæ filij Oniæ pont. & aliquam eius in Ægypto moram; item post vastatam Iudæam, & templum desolatum, & viuo adhuc Antiocho Epiphane, qui anno proxime sequenti mortuus est. Itaq; Onias Antiochiæ profugus, videns vastatam Iudæam ab Antiocho, volens æternum sibi nomen comperare, petiit à Regina Cleopatra vt liceret sibi templum in Ægypto ædificare, instar Hierosolymitani, & in eo Leuitas & Sacerdotes ex suo genere constituere. Ita enim contra Antiochum libentius pugnaturos Iudæos, qui templum Hierosolymis deuastasset, ipsi beneuolentiores fore, eoque plurimos Iudæorum religionis ergo collectum iri. Assensus est Ptolemæus, eique locum dedit 180 stadiis à Memphi distantem in tractu Heliopolitano, apud Leontopolim. Ibi Onias templum excitauit, ad similitudinem Hierosolymitani, sed magnitudine dispar, aram quoque imitatus est, & lichnum aureum loco candelabri: ei autem adsumptus rex donaria & reditus assignauit. Hæc & alia Iosephus, quæ in Annalibus examinātur. Durauit autem profanum hoc templum, ad tempora vsque Vespasiani, annis 237. Tot enim à præsenti anno ad 73. à Christo natu numerantur, quo anno excisum fuisse author est Baronius.

1. & l. 13. c. 6. Onia templum in Ægypto.

ANNVS MVNDI 3890.

IVDÆ 2. PTOL. PHILOMET. 16.

EPIPHANIS 12. Imperij Græcorum 148.

OLYMP. CLIV. A. 1. VR. CON. 589.

ANTE CHRISTVM 163.

ADmodum ieiunia est Romana historia vsq; ad initium tertij belli Punici, verum tāto copiosior est Hebræa, quam Scriptura ipsa ad annum regni Græcorum 148. Iosephus ad Olymp. 154. referunt. Nominatim autem celebris est emundatio templi, Iuda Machabæo Hebræi populi Iudice atque pontifice celebrata, & tam ante, quam post eam complures ab eodem relatæ victoriæ. Quarum hoc erit initium. Lysias post acceptas clades, quas superiore anno retulimus, dolore animi ardens & cupiditate vindictæ, congregauit virorum electorum sexaginta millia, & equitum quinque millia, vt debellaret Iudæos. Et venerunt in Iudæam, castra posuerunt in Bethoron, & occurrit illis Iudas cum decem millibus, qui viso tam valido exercitu, ad nota fidáque orationis præsidia confugit. Nec frustra: commisso enim prælio ceciderunt de exercitu Lysiæ quinque millia virorum. Modica hæc erat pars tanti exercitus, sed non modicus pauor reliquos auertit in fugam. Nam sequitur. *Videns autem Lysias fugam suorum, & Iudæorum audaciam, & quod parati sunt aut viuere aut mori fortiter abiit Antiochiam, & elegit milites, vt multiplicati rursus venirent in Iudæam.*

I. Emundatio templ. *1. Mach. c. 4. 52. l. 12. c. 11.*

l. 1. c. 4. 28. &c. Iudæ victoria de Lysia.

1. Mach. 4. 35.

Interea Machabæus expleto strenuè ducis atque Imperatoris officio, pij ac religiosi pontificis curam suscepit. Consilio enim cum fratribus inito, diuinum cultum restituere Hierosolymis quamprimum statuit. Nec fuit in vrbe

II. Diuinum cultum restituit Hierosolymis.

1. Mach. 3. 45. occupandæ mora. Nam *Ierusalem non habitabatur, sed erat sicut desertum*, vt ait Scriptura. Ergo cum omni exercitu ascenderunt in montem Sion. Oportuit autem congregari exercitum, vt sacram cæremoniam tuto celebrare possent, præsertim ab imminente hostili præsidio, quod erat in arce, siue ciuitate Dauid: simul etiam maiore vt pompa & numero solemnitas cohonestaretur. *Et viderunt sanctificationem desertam*, domum scilicet sanctam constantem porticu, sancto, & oraculo. *Et altare profanatum*, æneum scilicet, nam aureum iamdudum abstulerat Antiochus: profanatum autem vel sacrificiis idolorum, vel imposito idolo Iouis Olympij, *& portas exustas*, cuius sceleris pœnas dederat exustus cum portis & domicilio suo Callisthenes, *& in atrijs* tam sacerdotum & Leuitarum, quam Israëlitarum & Gentium, *virgulta nata sicut in saltu, vel in montibus*, exedras quoque & gazophylacia diruta.

2. Mach. 8. 33.

III. Rei gestæ modus v. 3. c. 8. & 39.

Etsi autem iamdudum sciebant quam luctuosus esset templi status, obiectum tamen præsens vehementiores concitauit motus. Itaque *sciderunt vestimenta sua, & planxerunt planctu magno, & imposuerunt cinerem super caput suum, & ceciderunt in faciem super terram*. Post eum luctum clangore tubarum denunciauerunt encœnia. Interim autem Iudas partem copiarum constituit, vt præsidiarios, si forte erumperent, repellere possent. Elegit quoque sacerdotes sine macula, zelo diuini cultus præditos, & mundauerunt Sanctuarium, sublatis omnibus idolorom sordibus, quas in locum immundum detulerunt, puta in vallem Tophet ad torrentem Cedron. Aras quoque, & delubra, quæ alienigenæ per plateas extruxerant, demoliti sunt. Altare quoque holocaustorum ab ethnicis profanatum euerterunt, reseruatis lapidibus in loco idoneo, & nouum excitarunt ad prioris similitudinem, exedras quoque & pastophoria instaurarunt, cum vasis sanctis, nominatim *intulerunt candelabrum, & altare incensorum, & mensam in templum* & accenderunt lucernas, & incensum apposuerunt super altare, vtique & panes propositionis super mensam, *& de ignitis lapidibus igne concepto sacrificia obtulerunt post biennium*.

l. 2. c. 10. 3.

n. 14. & seqq.

IV. Biennium pontificatus Iudæ.

Quo referendum sit hoc biennium, in Annalibus disputatum est. Hîc breuiter dico, illud in pontificatu Iudæ inchoari, & in hac Enceniorum celebritate terminari quæ expositiu Serario quoque probatur & Marianæ. At profanatio templi per sacrificia idolis oblata, vsque ad tempus purificationis huius per legitima sacrificia, integri triennij fuit. Nimirum à 25 die mensis noni anni 145 ad eumdem diem & mensem anni 148. Dici tamen potest profanationem per tres annos & sex menses durasse inchoando eam non ab Idolo Iouis Olympij super altare constructo, sed ea quo Apollonius cum exercitu duorum & viginti millium, ab Antiocho missus venit Hierosolymam, vbi die festo multam ciuium stragem edidit *& contaminauit sanctificationem*: quo videtur quoque respexisse Iosephus l. 1. de bello c. 1. vbi dicitur quotidiana religionis assiduitas, per annos tres sexque menses inhibita.

l. 2. c. 10. 5. & l. 1. c. 1. 62. & c. 4. 52.

l. 1. c. 1. v. 39

V. Lætitia populi, & encœnia octidui.

Dum autem celebrantur sacrificia, luminaria rutilant, panes propositi cernuntur in mensa, organa musica hilares reddunt sonos, *accidit omnis populus in faciem, & adorauerunt, & benedixerunt in cœlum eum, qui prosperauit eis*. Hæc porro lætitia ad dies octo propagata est in modum Tabernaculorum, ex que sancita est in posterum ad octiduum. Ornauerunt quoque faciem templi coronis aureis, & scutulis, & dedicauerunt portas & pastophoria, quæ recens fuerant instaurata. Dicti autem sunt isti dies Encœniorum, & Scenopegiæ & Luminũ apud Iosephum. Porro dies Scenopegiæ bis quotannis à Iudæis, Encœnia vero etiam tertiò celebrabantur. Nam præsens festiuitas dicta est Scenopegia mensis Casleu, quia acta est in modum quo festum Tabernaculorum celebrabatur, ad differentiam mensis Tisri, in quo proprie dicta Scenopegia à Moyse decreta agebatur. Encœnia vero templi Salomonis in mense Tisri, Zorobabelis mense Adar, Machabæi vero mense Casleu agitabantur.

l. 12. c. 11. l. 2. c. 10. 6. Triplicia celebrata.

VI. Munitur locus templi.

Diuino cultu & religionibus piè feliciterque restitutis, etiam prouidendum fuit, vt id bonum Iudæis perpetuum foret, neque iterum locus sanctissimus prædæ & profanationi impiorum pateret. Itaque ædificauerunt in tempore illo montem Sion, & per circuitum muros altos, & turres firmas, in quibus constituit Iudas præsidium validum, vt populum templum adeuntem protegeret, contra præsidium impiorum, qui erant in arce. Contra remotiores autem hostes, qui ab Idumæa veniebant, Betturam alio præsidio communiuit Curam quoque gessit Iudas librorum sacrorum, quos Antiochus disperdere conatus fuerat, (vt in eo victo non solum prouidendum Reip. ducem agnoscas, sed religiosum etiam, sapientemque Pontificem) eosque libros vndique constructa Bibliotheca, vt olim Nehemias, congregauit. Quę autem bella in hoc tempus cadũt, & ægrè à posterioribus separari possunt, in annum sequentem non incongruè differemus.

Iudas sacram bibliothecam curata

VII. Legatio fratrum Eumenis.

Ad præsentem vero pertinere arbitror, quæ habet Polyb. in legationibus, n. 106. de missis Romam ab Eumene fratribus ad diluendas criminationes, quibus cum præcedenti anno Prusias in Senatu onerauerat. Viuo enim adhuc Antiocho ea legatio facta est, vt mox patebit Hi ergo, Attalus, inquam, & Athenæus, curiam ingressi obiectionibus non malè visi sunt respondere; itaque à Senatu honore affecti sunt. Neque tamen propterea suspicionem dudum conceptam aduersus Eumenem & Antiochum remisit Senatus, Sed Sulpicium Gallum, & M. Sergium decreuit legatos, partim vt res Græcorum propius aspicerent, partim vt de consiliis Eumenis & Antiochi, quæ admodum tecta videbantur, accuratè inquirerent, nunquid bello necessaria compararent, cui suspicioni seruire poterant, quæ Lysias contra Iudæos apparabat.

(∴) (∴)

ANNVS MVNDI 3891.

IVDÆ MACHABÆI 3.

PHILOMETORIS 17.

ANT. EPIPH. 13. & vlt. Imperij Græc. 149.

OLYMP. CLIV. A. 2. VR. CON. 590.

ANTE CHRISTVM 162.

I. Ratio temporis mortis Antiochi. *l. 1. c. 6. v. 5. & seqq. ad 16.* *l. 1. belli c. 5. & l. 12. Ant. c. 14.*

MOrtuum hoc anno Antiochum Epiphanem perspicuo Scripturæ testimonio constat, & quidem sub anni huius initium. Scriptum est enim cum accepto nuncio victoriarum Iudæ, & emundationis templi, in supremam ægritudinem incidisse, qua & extinctus est, anno 149. Peruenit ad eum hic nuncius non multo tempore post rem gestam. Claré Iosephus. *Sacro autem ritu vix ciuitati reddito, moritur Antiochus.* At ille sacer ritus, vt diximus, est redditus extremo anno 148, vigesimo quinto noni mensis. Quæ causa est, vt hic annus non ipsi, sed eius filio tribuatur.

II. Res ab eo gesta. *Ol. c. 3. 57.* *n. 59.* *l. 1. c. 6. v. 1. 2. Mach. 1. 3.* Vult capere Persepolim, & spoliare templum. Percutitur à Deo.

Cum ergo Antiochus assumpta parte exercitus sui, exisset Antiochia anno 147, & traiecto Euphrate superiores regiones Asiæ, corradendæ pecuniæ causa peragraret, bellum ei cōtra Artaxiam Armenorum regem contigit, quem deuictum cepit, Appiano teste, atque Polybio, Porphyrius quoque apud D. Hieron. in c. 11. Danielis v. 45. Dum autem in ea pecuniaria cura anno superiore versatur, audiuit esse ciuitatem Elymaidem, quæ Persepolis quoque dicta est, auro argentóque abundantem, templumque in ea valde locuples, & preciosis donariis iam inde ab Alexandro magno refertum. *Quærebat*, itaque, *capere ciuitatem, & deprædari eam*, vtique & templum eius, iam expertus Hierosolymis quam expedita esset eiusmodi via ad magnas opes, *& non potuit quia res innotuit ciuibus, & insurrexerunt in prælium, & fugit inde, & abiit cum tristitia magna*, Babyloniam versus, neque enim eò peruenit: nam morbo correptus in itinere periit. Inter fugiendum autem cum venisset circa Ecbatanam didicit quæ contigerant in Iudæa, & expauit: & plenus minarum & cædis, iussit agitari currum suum, sine intermissione agens iter, cum Deus eum insanabili atque inuisibili plaga percussit, ita vt diro viscerum dolore torqueretur. Cum tamen nullo modo à sua malitia cessaret, sed negotium magis magisque accelerarct, contigit illum impetu euntem de curru cadere, & graui corporis collisione membra vexari.

III. Lecto affixus torquetur. Eius fœtor *l. 2. c. 9.*

Itaque cum currus agitationem ferre ipse non posset, vt Babylonem, quam cogitabat appelleret, in humili gestatorio portabatur manifestam Dei virtutem in semetipso contestans, *Et decidit in lectum, & incidit in languorem præ tristitia*, quod res illi præposterè, tam in Perside quam in Iudæa, contigisset, & pro lucro ignominiam vtrobique reportasset, & insuper quod intimis viscerum doloribus torqueretur. Cumque per dies multos iaceret æger, renouata est alio ex capite tristitia magna ex conscientia admissorum scelerum, quæ cum amicis lamentatur, & prægustatione imminentium alterius vitæ tormentorum: arbitratus quippe est hanc ægritudinem sibi lethalem fore. Interea intimæ plagæ rupta cute eruperunt foras, sic vt de corpore impij vermes scaturirent, ac viuentis in doloribus carnes eius effluerent, & illius fœtore exercitus grauaretur, nec quisquam eum poterat propter intolerantiam fœtoris portare. Quæ cum Scriptura dicat, apparet eum voluisse in sella gestatoria Babylonem deferri, vt commodius ibi curaretur, sed viui cadaueris teterrimum fœtorem, nemo, ac ne ipse quidem denique ferre poterat, neque cruciatum doloribus per momenta singula capientibus incrementum.

IV. Agnoscit morbi causam, & qualis eius pœnitentia. Curam gerit successoris, & moritur. *l. 2. c. 9. fi. in c. 11. Dan. v. 45.*

Postremo agnoscit culpam, eamque vocem propria superbia damnata, pronunciat. *Iustum est subditum esse Deo, & mortalem non paria Deo sentire*, & tamen audit. *Orabat autem hic scelestus Dominum, à quo non esset misericordiam consecuturus*, sanitatem videlicet, aut veniam peccatorum. Nimirum vera pœnitudine propter offensum Deum non tangebatur, sed propter dolores suos instar improbi serui ad plagas eiulantis. Frustra quoque in Iudæorum gratiam, & satisfactionem vota nuncupat, quæ, si voti compos fieret, irritaret illico, ac derideret. Ad eos autem blandissimè scribit, in gratiam filij, quē designabat successorem, veritus ne Demetrius, qui Romæ erat obses, filius Seleuci primogeniti Magni Antiochi, regnum sibi debitum vendicaret; quod & fecit, Lysia & Eupatore occisis, vt suo loco dicetur. Quoniam autem puerulus adhuc erat filius Antiochi, *vocauit Philippum vnum de amicis suis, & præposuit eum super vniuersum regnum suum, & dedit ei diadema, & stolam suam & annulum*, vt esset quasi nutritius pater regij pueri: qui cum esset apud Lysiam, Rex imprudens discordiarum seminarium suscitauit Lysiam inter & Philippum. *Igitur homicida & blasphemus*, ait Scriptura, *pessime percussus, vt & ipse alios tractauerat, peregre in montibus miserabili obitu vita functus est*, in Tabes oppido Persidis, vt habet Porphyrius apud S. Hieronymum. Breuem vitæ ipsius Epitomen, instar Epitaphij, Lector studiosus in Annalibus reperiet, hic omissam, ne fortè fastidiosis stomachum moueremus.

V. Res sub idē tempus gestæ à Iuda. *l. 1. Mac. c. 5.* Contra Idumæos, & alios vicinos hostes.

Nunc priusquam de Eupatore Antiochi successore dicamus, quædam quæ sub interitum Antiochi gesta sunt à Iudæis breuiter proferenda sunt, quæ non facilè disiungi possunt, & modico distant interuallo temporis. Cum ergo Ethnici, qui in circuitu Iudæorum erant, audissent altare, & Dei cultum cum sanctuario restitutum, *irati sunt valde, & cœperunt occidere de populo, & persequi*, improuisis videlicet excursionibus, insidiis, aliisque hostilibus modis. Contra quos consurrexit Iudas, & primum contra Idumæos, qui erant in Acrabatane, quos ingenti clade affecit; tum Bæanitas qui ex turribus suis erumpentes, Iudæis vt laquei feris insidiabantur: at Iudas incendit turres eorum igni, cum omnibus qui in eis erant. Tertia expeditio fuit in Ammonitas, & ipsorum ducem Timotheum. Et commisit cum eis prælia multa, eosque contriuit capta ciuitate Gazer, cum pagis suis. Cumque inde Iudas in Iudæam reuersus esset, Galaaditæ vicinos

Iſraëlitas vexare cœperunt, & in munitionem Datnemam compulerunt: vnde auxilium per literas à Iuda poſtularunt: qui ad eos quamprimum cum fratre Ionatha profectus eſt, miſſo in Galilæam Simone, contra Tyrios & Sidonios, & vtrobique res benè geſta eſt à Iudæis, & vtrique liberatos Iudæos deduxerunt in terram Iuda.

VI. Deducit Iudæos in terram Iuda.

Grauibus vtique de cauſis: Siue vt tuti eſſent ab inſultibus, & vexatione infidelium, quorum multitudini pares eſſe non poterant: ſiue ne in medio nationis prauæ, diſcrimen amittendæ religionis adirent: ſiue vt terram Iuda, quam Antiochus eiuſque duces deſolatam cladibus ac pene deſertam effecerant, populoſiorem & fortiorem ad reſiſtendum gentibus efficerent. Cum ergo Galaditæ, duce Iuda, veniſſent vſque ad Ephron, ciuitatem magnam atq; munitam, in ipſo itinere poſitam: Ephronitæ animaduerſa tanta multitudine, & colonia nouarum ſedium candidata; occluſerunt vrbis ſuæ ianuas, & lapidibus etiam obſtruxerunt. A quibus cum Iudas pacificum tranſitum peteret, nec impetraret, obſeſſam vno die ac nocte ciuitatem expugnauit, atque deleuit, omnibus maribus ferro ſublatis: quos ſine dubio oportet maioris alicuius criminis fuiſſe reos, quam negati tranſitus, ne ſit longè impar culpæ ſupplicium. Inde tranſmiſſo Iordane veniunt in Iudæam incolumes, *& aſcenderunt in montem Sion cum lætitia, & obtulerunt holocauſta, quod nemo ex eis cecidiſſet*, quamuis medios inter hoſtes ſibi viam patefeciſſent.

Expugnat Ephron.

VII. Infelix expeditio Ioſephi & Azariæ. l.1.c.5. v.19.&56.

Verum Deus hæc gaudia non modica triſtitia permiſit temperari. Dum enim Machabæi abſunt, Ioſephus & Azarias moti cupiditate gloriæ, quam Iudas cum fratribus acquirebant contra ducis atque pontificis mandatum, expeditionem ſuſceperunt contra Iamniam ciuitatem maritimam, quam Gorgias præſidio tenebat, qui Iudæis egreſſus obuiam in pugnam, occiſis duobus hominum millibus, reliquos egit in fugam; cuius cladis cauſa fuit non ſolum violatio mandati, ſed diuina electio, quæ ipſos ad haſce victorias non elegerat. Sed eam cladem Iudas hoſtibus cito repoſuit erepta Idumæis Hebrone cum pagis ſuis, & aliquot in Samaria & Palæſtina ciuitatibus, & nominatim Azoto *& diruit aras eorum, & ſculptilia Deorum ipſorum ſuccendit igni*, (quod Ioſephus non eſt auſus confiteri,) *& cepit ſpolia ciuitatum, & reuerſus eſt in terram Iuda.*

Iudæ contra felix.

VIII. Philippus corpus Antiochi defert in Ægyptum, metuens Lyſiam. l.1.c.8. l.1.c.6.ſ.

Quæ dum à Machabæis glorioſè circumquaque perpetrantur, Philippus corpus Antiochi, nuper in ſuperiore Aſia mortui, transferebat Antiochiam, opinor ad Eupatorem & Lyſiam, quibus abſentibus, occupauit ciuitatem. Sed *metuens filium Antiochi, ad Ptolemæum Philometorem in Ægyptum abiit.* Non ille ſibi opinior à nouenni puero metuebat, ſed à Lyſia, qui eum habebat in poteſtate, & de regio erat genere, & regno fuerat à defuncto rege præpoſitus, à flumine Euphrate, vſque ad flumen Ægypti. Philippus autem acceperat à moriente rege diadema, annulum, veſtemque regiam, & mandatum gubernandi & nutriendi regem & conſequenter adducendi à Lyſia; quod ſine ſumma eius offenſione fieri non poterat. Itaque Philippus ſe tanquam æmulum dignitatis proregis à Lyſia

l.1.c.9.28. l.1.c.3.31.

de medio ſublatum iri formidabat: nec ſe parem illi viribus aut gratia exiſtimans, competitori cedens, in Ægyptum profectus eſt; id tamen non ante annum ſequentem contigiſſe, ex ſequentibus intelligetur. Interim nos paululum ad Eupatoris initia regrediamur.

IX. Lyſias Eupatori regnum attribuit. l.1.c.6.17. l.1.c.6.17. l.2.c.10.11.

Cum Lyſias mortem Antiochi didiciſſet, filium eius quem nutriebat regno ſuffecit, eumque vocauit Eupatorem, in gratiam videlicet patris, qui de ſe benè meritus fuerat. Nam Scriptura: *Nunc autem*, inquit, *de Eupatore Antiochi impij filio, quæ geſta ſunt narrabimus.* Eupator autem *ſuſcepto regno Lyſiam ſuper negotia regni conſtituit.* Confirmauit videlicet poteſtatem, ipſi ab Epiphane traditam. Id enim Lyſias propter æmulum Philippum ſatagebat. Sub hæc autem initia, Ptolemæus quidam cognomento Macer, qui Cyprum ſibi creditam à Philometore, Epiphani prodiderat, minus acerbus erat in Iudæos, quos iniuſtè vexatos cernebat. Cumque in præmium proditionis ſuæ, nulla eſſet honorifica præfectura decoratus, & inſuper Iudæorum inimicis odioſus eſſet, & ſubinde proditor audiret, ad voluntarium exilium, hauſto veneno, compulſus eſt.

Obitus Ptol. Macri.

X. Gorgias & Idumæi vexant Iudæos quibus fert opem Machabæus.

Interim Gorgias, qui nuper Ioſephi & Azariæ temeritate bene vſus, magnam Iudæis cladem intulerat, frequentibus excurſionibus eis moleſtus erat. Idumæi quoque eos incurſabant, & fugatos Hieroſolymis recipiebant in munitiones ſuas in quas Machabæus inuaſit, & iis occupatis, ad viginti millia trucidauit, partim in occurſu pugnæ, partim propugnantes in muris. Cumque ad alias munitiones, quæ magis vrgebant, proficiſceretur, Simonem cum idoneis copiis reliquit, ad duas turres, ſiue munita caſtella expugnanda. At milites pecuniæ cupiditate victi, quoſdam fuga elabi permiſerunt. Quod cum Machabæo innotuiſſet, collecto concilio, *eos accuſauit, quod fratres pecunia vendidiſſent, aduerſariis eorum dimiſſis.* Non enim vitam ſuam duntaxat, aut bona recipiebant, ſed poteſtatem recuperabant vexandi Iudæos cædibus & rapinis. Hos igitur proditores cædi iuſſit, & confeſtim prædicta caſtella expugnauit, in quibus *pluſquam viginti millia peremit*, præter eos, qui pecunia ſibi ſalutem inuenerant.

XI. Mira Iudæ de Timotheo victoria. l.2.c.10.24 1.Mach.5. l.2.c.8.30.

Sequitur alia glorioſiſſima de Timotheo Iudæ victoria, in qua Machabæus ſingulari Dei benignitate armigeros habuit angelos. Cum enim Timotheus, qui prius à Iudæis ſuperatus fuerat, in Galaaditide, cum dux Ammonitarum eſſet, & primo Machabæi anno cum Bacchide, ingentes copias in Aſia collegiſſet, & Iudæam expugnaturus aduentaret, Iudæi cauſam ſuam infimis precibus, & corporis afflictationibus Domino commendarunt. Inita cum ſolis ortu pugna, apparuerunt aduerſariis de cœlo viri quinque in equis, frenis aureis, vtique & reliquo egregij bellatoris apparatu decori, ducatū Iudæis præſtantes. Ex quibus dum Machabæū mediū habētes armis ſuis circunſpectū incolumem conſeruabant, in aduerſarios autem tela & fulmina iaciebāt. Ex quo & cæcitate ob igneum fulgorē cōfuſi, & repleti perturbatione cadebant. Interfecti ſunt autem viginti quinq; millia quingenti & ſexcenti equites. Qui autem ab hoſte viſi ſunt, ad terrorem, fortaſſe

Angeli pugnatores.

etiam

etiam à Iudæis visi sunt, ad fiduciæ incrementum. At Timotheus fugit in Gazaram: quo loco à Iuda quinto die expugnato, occultantem se Tiootheum, cum fratre Chærea & Apollophane peremit.

XII. Alia de Lysia victoria.

Noo minorem deinceps victoriam, aut multo etiam maiorem de Lysia prorege Iudas obtinuit. Contra Iudæos enim venit cũ 80 peditum millibus, & vniuerso regis equitatu, & elephaotis 80. Iamque Bethuræ præsidium expugnabat; cum Iudas ad solita primùm Dei præsidia confugit, suos hortatus, hosti obuiam Ierosolymis procedebat, cum apparuit eis præcedens eques in veste candida, armis aureis hastam vibraos. Quo cælesti auxilio vehemeoter animati, leonum more irruentes in hostem, prostrauerunt ex iis vndecim millia peditum, & equitum mille sexcentos, reliquis in fugam actis. Sed & ipse Lysias turpiter fugiens euasit, iam tertio prælio superatus, quamtumuis singulis præliis copias vehementer auxisset. Itaque intelligens Deum pugnare pro Iudæis consilia pacis init, quibus Iudas acquieuit. Res autem hunc in modum progressa est. Misit Lysias ad Iudam legatos de pace, promisitque se æquis eius conditiooibus consensurum, & regem puerum, quem habebat in potestate, compulsurum amicum fieri.

Angeli rursum pugna.

XIII. Lysiæ de pace consilia.

Machabæus publicæ vtilitati consulens Lysiæ precibus acquieuit. Petiisse autem patriis vt legibus, atque iostitutis viuere liceret, satis omnes intelligunt; quando hanc vnam fuisse Iudæis belli causam, Lysias quoque fatebatur. Id certè constat tam Lysiam, quam regem ipsum, quæcunq; postulauerat Iudas concessisse. Extant enim de hoc toto oegotio Regis & Lysiæ epistolæ, quas in Annalibus reperies breuiter explicatas. Ad pacis autem firmitatem, vult Rex quaodaio quasi amnistiam induci eorum, quæ hostiliter vtrimque gesta fuerant hactenus, quasi per ignorantiam, cui venia facile tribuitur, fuissent perpetrata. Illud autem obiter monendum, literas Eupatoris subscribi anno Regni Græcorum 148 cum patrem eius coostet mortuum anno 149. Nimirum anoi Græcorum à Iudæis prius sex mensium spatio inchoabaotur, quam à Syris. Itaque scriptor prioris libri Iudæorum Chronologiam secutus est, posterioris autem Syrorum. Vide Annales.

n.78. & seqq.

Gemina chronologia Iudæorum & Syrorum.

nu. 79.

XIV. Iudæi ad Romanos legatos cõfugiunt. l.2. c.11.34.

Iam quod ad Romaoos attinet quorum epistola prioribus subiicitur, facile intelligi potest Iudæos, qui viderent omnia circumquaque regna ex eorum nutu pendere, ad eorum legatos qui tum erant in Syria, confugisse, vt quæ cum Lysia gesta erant confirmareotur, quod & obtinuerunt. Iudæorum tamen legatos Antiochiam, vbi erat consilium regium, euocauerunt, vt de quibusdam coram disceptaretur. Nec mirum est alios hic nominari Romanorum legatos ab iis, quos ex Polybio in fine proximi anni retulimus. Neque enim necesse est omnes à Polybio fuisse nominatos; & apparet alios ad Eumenem in Asiam, alios ad Antiochum in Syriam fuisse profectos. Nihilominus cito rupta sũt ista fœdera à quibusdam ducibus regis. Nimirum miles pacem oon amat, qui belli spoliis rapinisque saginatur. Vicinorum enim locorum quinque præfecti, dum Lysias, regem adit, & Iudæi quiescunt, in eos se hostiliter gesserunt, Nam Ioppitæ ducentos Iudæorum in altum perductos submerserunt. Re cognita Iudas superueoiens cum suis, cum primo impetu oppido potiri non potuisset, in nauale & portum flammas iniecit, moxque discessit, certus redeundi, & vniuersos Ioppitas euastandi. Per simileio quoque Iamnitis intulit cladem, qui simile facinus aggrediebantur: & meditatum in vndis facinus, succensis eorum nauibus impediuit.

Miles fœdera rumpit.

Ioppitarũ in Iudæos crudelitas à Iuda punita. 2. Mach.12 3.

Iamnitarũ quoque.

XV. Idolorum donaria male à Iudæis seruata.

Alias quoque pugnas commisit Iudas contra latrones Arabiæ, contra Timotheum & Gorgiam præpositum Idumææ, & si quos alios, quos breuitatis causa omittimus. Illud autem non omittendum, notare Scripturam in pugoa contra Gorgiam *contigisse paucos ruere Iudæorum*, suis tameo relicta victoria. A qua Iudas collecto exercitu venit io ciuitatem Odollam, iuxta quam speluoca erat in tribu Iuda, conscia latebrarum Dauid, vbi cum dies sabbati superuenisset, secundum consuetudinem quieuerunt. *Et sequenti die venit cum suis Iudas, vt corpora prostratorum tolleret, & cum parentibus poneret in sepulchris paternis. Inuenerunt autem sub tunicis interfectorum de donariis idolorum, quæ apud Iamniam fuerunt, à quibus lex prohibet Iudæos. Omnibus ergo manifestum factum est, ob hanc causam eos corruisse. Omnes itaque benedixerunt iustum iudicium Domini, qui occulta fecerat manifesta.* Tacita hæc admiratio satis ostendit in præliis Iudæ, victorias incruentas illi diuinitus solitas esse contingere. Donaria vero fuerunt parua quædam dona idolis oblata magni pretij quæ cupiditatem accendereut, & facile sub tunicis latereot.

Deut. 7.25.

Vide l.1.c.5 54.

XVI. Vtse in eos gesserit Iudas.

Vide autem hic accuratè expletas à Iuda, & sociis eius virorum religiosorum partes. Principio diuinum iudicium in suorum castigatiooe agnoscunt & probant, cum iustum appellant & benedicuot Deum, qui etiam in eo scelere vindicando misericordia vsus, victoriam oihilominus Iudæ concesserit, cum olim violato ab Achan anathemate, Iudæorum exercitus cum cæde actus fuisset in fugam. Deinde ad preces coouersi, Deum rogauerunt vt id delictum perfectè deleretur, vt culpa scilicet per animi dolorem deleta, pœna quoque illi debita deleretur. Tertio Iudas, ea occasione bene vsus, suos hortatur vt hac Dei animaduersione io socios admoniti, Dei offensam reformident. Quarto destinat sacrificium expiatorium, pro aniomabus eorum à pœnis eripiendis: eamque in rem collatitia pecuoia datur, & a Iuda Hierosolymam mittitur. Porro hoc Iudæ factum, ad quod accessit consensus vniuersi exercitus, apertè docet vsu receptas apud Iudæos preces, & sacrificia pro defunctis, & animorum immortalitatem, & corporum resurrectiooem fuisse creditam, & mercedem benefactorum existere apud Deum.

τελέως ἐξαλειφθῆναι.

Publica Iudæorum fides.

XVII. Demetrius missionem frustrà petit à Senatu. Poly. in legat.107.

Cæterum cum Antiochus Epiphanes sub anni huius initia mortuus esset, vt ex literis filij eius Eupatoris apertè constat, nuncius mortis eius maturè Romam delatus, Demetrium Seleuci filium, qui Romam io locum patrui Antiochi à patre missus fuerat obses, vehementius incitauit, vt missionem à Seoatu flagitaret: qui enim molestè tulerat patruum suo

loco regnare, iniquius etiā ferebat, io eius filio patruele suo, cam iniuriam tolerari. Itaque ingressus in curiam à Patribus postulauit, vt per populum Romanum regnum sibi debitum redderetur. Erat quippe filius primogeniti Antiochi magni, Eupator autem secundo geniti; & regno iam annus duodecim priuatus fuerat. At is in optima causa Romanos, quos appellabat Patres, ne iudices quidem satis æquos expertus est. Etsi enim æquitate postulationis mouebantur, omnes tamen communi consensu decreuerunt Demetrium esse retinendum, & Eupatori puero regnum firmandum. Cuius consilij causam fuisse putat Polybius, quod florem ætatis, in qua erat Demetrius, agebat autem annum vigesimum tertium, suspectum habebat Senatus, & rebus suis condnc hibiliorem iudicabat Eupatoris ætatem, qui iam regno successerat. Itaque Cn. Octauium, aliosque duos legatos miserunt in Asiam, ad regnum illud ea voluntate Senatus administrandum: idque non difficile fore putabat, rege puero, & principibus aulæ bene secum agi existimantibus, si Romani Demetrio regnum non traderent, qui alios sibi aulicos cooptaret.

Senatus cur fauerit Eupatori, ad quem mittit legatos Octauium &c.

De Coss. huius anni perpauca traduntur, prior fuit T. Sempronius Gracchus secundùm Consul, pater co[illegible] Gracchorum, qui multas postea turb[illegible]epub. excitarunt, cui Sardinia regend[illegible]git; eius autem collegæ M. Iuuentio T[illegible] Corsica; Qui, vt scribit Valerius, cum [illegible]orsica, quam nuper subegerat, sacrificaret, [illegible]cceptis literis decretas ei à Senatu supplic[illegible]es nunciantibus, intento illas animo legens, caligine oborta ante foculum collapsus, mortuus humi iacuit: idque præ gaudio, vt idem interpretatur. Nemo ei reperitur suffectus.

XIII. Consules anni huius, & vnius subita mors. l. 9. c. 12.

ANNVS MVNDI 3892.

IVDÆ MACHABÆI 4.

PHILOMETORIS 18.

EVPATORIS 2. Imperij Græcorum 150.

OLYMP. CLIV. A. 3. VR. CON. 591.

ANTE CHRISTVM 161.

Habet hic annus bellum à Iuda gestum contra Eupatorem, & eius proregem Lysiam, & cædem Menelai pseudopontificis, Eupatoris iussu, Lysiæ hortatu perpetratam. Mortem item Eleazaris fratris Iudæ, & res à legatis Romanis in Syria gestas, aliaque his connexa nonnulla. Præludia belli orta sunt ab hostibus, qui erant in arce Sionis, à quibus crebri fiebant incursus in Iudæos, qui templum frequentabant, & in omnem erant occasionem intenti, vt eos male mulctarent. Itaque cogitauit Iudas disperdere eos, & conuocauit vniuersum populum, vt obsiderent eos anno centesimo quinquagesimo, & admouerunt expugnandæ arci machinas. Quod cum vidissent qui erant in arce, timuerunt incredibilem Iudæ in bello felicitatem, quamuis in loco totius regni munitissimo atque firmissimo clausi essent. Huius timoris indicium est, quod exeuntes quidam ex eis qui obsidebantur, quibus adiunxerunt se aliqui impij ex Israel, & regem adierunt, vt eo cū magnis copiis adueniente obsidio solueretur, & Iudas opprimeretur cum suis, *venerunt*, ait Iosephus *ad Antiochum postulantes ne se in extremum periculum à suis contribulibus redactos despiceret: maximè quod patris ipsius authoritatem secuti, in eam necessitatem adducti essent, dum malunt patrios ritus quam regis mandata contemnere.*

I. Præludia belli, à Sionis præsidiariis. l. 1. c. 6. 20. l. 12. c. 13.

Eos Iudas obsidet, qui ad regem confugiunt.

l. 12. c. 14.

Quibus auditis, rex cum Lysia congregant vndique copias ingentes equitum peditumque, cum elephantis, curribusque falcatis. Regi venienti occurrit Menelaus ille pseudopontifex, qui cæteris commeatus apostatis, deprecabatur Antiochum, non pro patriæ salute, sed sperans se loco Iudæ constitutum iri populi ducem atque pontificem; At ipsum sua scelera iamdudum ad interitum deposcebant. Itaque *rex regum suscitauit animos Antiochi in peccatorem*, & suggerente Lysia hunc esse causam omnium malorum, mandauit, vt est in Græco, Berœam adducendum, eóque loco vsitato supplicio necandum. Erat enim ibi turris 50 cubitorum plena cineribus, quæ machinam habebat in summo versatilem, vndique decliuem in cineres. Ibi eum qui damnatus esset sacrilegij, aut insignis alicuius facinoris, omnes protrudebant ad interitum, Ibi præuaricatorem legis Menelaum mori contigit, neque mortuum terræ mandari.

II. Rex in Iudæos mouet, & Menelaum occidi iubet. l. 1. 6. 28.

Sed rex mente efferatus veniebat, nequiorem se patre suo Iudæis ostensurus. Quibus Iudas cognitis, præcepit populo, vt die ac nocte Dominum inuocarent, vt solito præsidio ipsis adesset. Neque propterea defuit officio ducis & communicato cum suis consilio, priusquam Rex admoueret exercitum ad Iudæam, & occuparet ciuitatem, statuit exire obuiam regi, & exercitum suum circa Modin constituit, arcis obsidione soluta. Interea hostes venerunt per Idumæam, & applicuerunt ad Bethsuram & *pugnauerunt dies multos*, obsidendo arcem egregiè munitam, adhibitis machinis. Sed exeuntes Bethsuræi eas incenderunt, & pugnauerunt viriliter. Iudas autem castra mouit ad Bathzacharam contra castra regis. Et quia temerarium videbatur modicam manum contra tantas copias aperto marte pugnare, nocturnam occupauit pugnam, ipsumque regis Prætorium est aggressus, vbi ad quatuor virorum millia interfecit, qui eo defendendi regis causa confluebant: Castrisque metu ac perturbatione repletis, victores ad sua redierunt.

III. Iudas obsidione soluta Regi occurrit. l. 2. 13. 9.

Et noctu inuadit.

Hoc tumultu Rex excitatus surrexit ante lucem, & aduersus Iudam mouit exercitum, nocturnam cōtumeliam in eius authores vindicare cupiens. & iræ eius indicium erat, quod belluas quoque efferari volebat, vino & mororum succo potatas. Erant autem numero triginta duæ, quibus singulis millenos tribuerat viros, equitesque quingentos, et atque egregius armorum apparatus, ita vt sole radios in clypeos aureos æreosque vibrante, vicini colles resplenderent. Quid plura? *Appropiauit Iudas & exercitus eius in prælium, & ceciderunt de exercitu regis sexcenti viri.* Tum Eleazar cognomento Abaron frater Iudæ, vt Iosepho

IV. Iratus rex belluas efferat. l. 1. 6. 33. &c.

Eleazar vna perempta occumbit. l. 1. 6. 43. &c.

placet

l. 1. c. 14. & l. 1. bell. c. 1.

placet, ratus præclaro elephanto insidere Regem, illuc cursu, cæsis hinc & inde hostibus, peruenit, & succedens sub ventrem eius belluam confodit, & ipse simul pondere eius illabentis oppressus est. Iudas autem animaduertens hostem tanto superiorem numero, Hierosolymam se recepit; volens, vt idem ait, arcem iterum oppugnatione aggredi, simul & succurrere Bethsuræis fame laborantibus, quos Rex obsidebat, sed *fugabatur* per eruptiones inclusorum, *impingebat*, per temerarios obsidentium insultus; *minorabatur* per varias suorum cædes & funera, quæ bellum famesque inferebant.

V.
Bethsura à Rege obsidetur.

Interea iis qui intus erant, Iudas, pro sua tenuitate, necessaria occultè mittebat, cum rem Rhodocus quidam ad hostem transfugere cupiens, ei patefecit, sed eo à Iudæis comprehenso, & in carcerem coniecto. *Rex iterum sermonem habuit ad eos, qui erant in Bethsuris, dexteram dedit, accepit, abiit*, ait Sceiptura. Quasi dicat. Rex primo quidem allocutus est Bethsuræos, & ad deditionem inuitauit, sed contemptus, repulsus, ac damnis affectus est. At postquam eos fame laborare cognouit, & vias obstruxit inferendo commeatui, iterum eos allocutus, ad amicam deditionem adduxit. Itaque *dexteram dedit, accepit, abiit*. In primo autem libro. *Et fecit pacem cum his, qui erant in Bethsuris, & exierunt de ciuitate, quia non erant eis ibi alimenta conclusis; quia sabbatha erant in terra*, annus videlicet septimus, quo terræ vacatio dabatur, qui est annus sabbaticus 187. ab ingressu Israelitarum in Chananitidem: ex quo nostra circa annos sabbaticos chronologia egregiè confirmatur.

Et facta conuentione deditur.

Annus sabbaticus 187. *Vide anno. nu. 26.*

VI.
Antiochus obsidet Ierusalem.

Antiochus Bethsura potitus, eàque præsidio firmata, copias omnes traduxit Hierosolymam, ad quam obsidendam iam partem copiarum miserant, dum ipse Bethsuram obsiderat. Vrbe autem potitus noua templi propugnacula diebus multis obsedit. Cumque propugnatores inopia ciborum victi dilaberentur, ad deditionem veoiendum erat, nisi Deus necessariam deditionem per ipsos hostes præuenisset. Cum enim Lysias prorex audisset Philippum æmulum suum Antiochiam occupasse, & regni negotia velle suscipere, redacto scilicet in ordinem Lysia, qui hoc munere fungebatur, eius conatus quamprimum infringere conatus est. Vt ergo totas regni vires in illum converteret, Iudææ negotia quamprimum componere studuit. Itaque Regi ducibusque persuasit, vt pacem darent Iudæis, permissa ais libertate viuendi iuxta ritus patrios. Cumque pax Iudæis placuisset, & vtrimque iureiurando firmata esset. Rex templum ingressus obtulit munera, & sacrificia, Iudam amplexus est, ornauit præfectura.

Lysias procurat pacem, propter æmulum Philippum.

VII.
Finitur pax non diuturna
l. 1. c. 6. v. 62.

Sed breuis fuit hæc beneuolentia, breuis iurisiurandi fides. Nam in priore libro ita legimus. *Et intrauit Rex montem Sion, & vidit munitionem loci, & rupit citius iuramentum quod iurauit, & mandauit destruere murum in gyro. Et discessit festinanter & reuersus est Antiochiam, & inuenit Philippum dominantem ciuitati, & pugnauit aduersus eum, & occupauit ciuitatem.* Ex itinere autem adiit Ptolemaidem, vbi inuenit ciues grauiter ferentes quædam Iudæis concessa ob quæ volebant fœdera pacis irritare. Erant enim Ptolemaenses hostes Iudæorum, & indignabantur datam Machabæo præfecturam, Ob quam cum illi tumultuarentur, *ascendit Lysias tribunal, & exposuit rationem, & populum sedauit, regressusque est Antiochiam.* Ex eo igitur quod dicitur populum sedatum à Lysia, eius rationibus acquieuisse, satis intelligitue fœdus cum Iudæis non fuisse statim diremptum, præsertim si verum est Iudæos Eupatorem multum iuuisse in recuperanda Antiochia: quo tempore ait Menelaum suasu Lysiæ, & iussu Regis, Berœam amandatum, ibique interfectum.

Ptolemais inimica Iudæ 2. *l. 2. c. 13. 26.*

VIII.
Quæ à legatis Romanis gesta.
n. 108.

Hoc anno legati Romanorum Cn. Octauius, Sp. Lucretius, & L. Aurelius in Asiam & Syriam superiore anno destinati, in Asiam primò ad Ariarathem regem Cappadociæ venerunt, vt ex Polyb. in legat. perspicuum est, qui se, de sua cum Galatis controuersia, promisit eorum iudicio acquieturum: quin & comitem se illis in Syriam obtulit, vbi res sciret admodum esse turbatas, nimirum propter Lysiæ & Philippi æmulationem, & Iudæorum cum eege pugnas. Legati beneuolentiam grato animo, & cum laude acceperunt, comitatum remiserunt. Inde Laodicæam Syriæ venerunt; vbi quid factum sit his verbis declarat Appianus. *Cum audisset Senatus multos elephantos esse in Syria & naues aliquot supra definitum Antiocho numerum, legati missi sunt, qui elephantos interficerent, & naues exurerent. Hoc spectaculum miserabile visum est, occidi mansuetas & raras belluas, & naues concremari. Id non ferens quidam Leptines*, quem Zonaras à Lysia subornatum atque summissum tradit. *Cn. Octauium legationis principem, dum vngitur in gymnasio confodit, quem Lysias sepeliit.* Sic Appianus. Ea cæde patrata ille nihilominus Laodicææ in publico versatus, qui etiam se obtulit vt Romam iret, factumque suum Senatui Romano probaret. Fuit & Rhetor quidam Isocrates, qui eam cædem publicè probaret, & reliquos etiam legatos diceret occidendos, vt Romani discerent modestiùs imperare.

in Syriacis. Cn. Octauius occiditur, Laodiceæ.

IX.
Lysias a de re mittit legatos. Demetrius fugam cogitat.
Polyb. legat. n. 124.
Senatus iniquior Philometori.

Statim ab ea cæde Lysias Romam legatos misit, qui Senatum docerent, Regem eius cædis non fuisse conscium. At Senatus legatos remisit, nulla prolata sententia, quia mentem suam prodere omnino nolebat. Eo accepto nuncio Demetrius de fuga cum Polybio consilium capit, quod sequenti anno in rem deductum est. Vtriusque etiam Ptolemæi legati in Senatu pro dominis suis contenderunt. Et Senatus iuniori fauens Cyprum minori addixit, quia diuisum cupiebat Ægypti regnum, vt si res ferret, diuisum facilius in suam potestatem redigeret, vt ait Polybius, quam vnitum. Itaque legatos misit, qui iuniorem in Cyprum reducerent.

(∴)

ANNVS MVNDI 3893.

IVDÆ MACHABÆI 5.

PTOLEMET. 19. DEMETRII SOTER. 1.

ANT. EVPAT. 3. & vlt. Imp. Græc. 151.

OLYMP. CLIV. AN. 4. VRB. CON. 592.

ANTE CHRISTVM 160.

I. Demetrius de fuga construit. 1. Mach. 7. 2. Mach. 14.

HOc anno regni Gręcorum 151. Demetrium Seleuci filium, ab vrbe Roma fuga lapsum, in Syriæ vrbe maritima regnare cœpisse Scriptura testatur. Sed prior huius anni pars ad Eupatorem pertinet, qui regnauit partem anni 149. quo mortuus est pater eius, & partem 151. quo Demetrius ex Vrbe venit: quam profectionem sic explicat Polybius. Cum statuisset Demetrius sequi consilium Polybij monentis ne bis in eundem lapidem impingeret, quo eum obscurè hortabatur ad fugam, non frustra iterum tentato senatu, vt eius opera regno suo restitueretur, Diodorum, qui recens è Syria venerat, ad se vocat, hominem vafrum à quo fuerat olim educatus. Ab eo discit res in Syria, propter Octauij cædem, esse turbatas, cum neque Lysias populo fideret, neque Lysiæ populi, & Senatus crederet, opera & fraude aulicorum, legatos suos fuisse violatos. Syros se si ipsis ostenderit regnum illico in ipsum translaturos, neque Romanos auxilium Lysiæ, qui tantum facinus admisisset, esse præbituros.

II. Et quis fugæ modus.

Cum persuasisset fugam, eius quoque viam modumque aperit opera Menithylli legati Philometoris, qui fingens reditum ad suos, illi nauem præparauit Carthaginensem, quæ Tyrum vela faceret. Cum dicta profectioni dies, aduenisset, Nauarchum adit, fingitque noui sibi aliquid à rege mandatum, quod eum adhuc Romæ detineret, sed daturum nihilominus loco suo iuuenes aliquot probatissimæ fidei, qui Tyrum proficiscantur. Exeunte tertia vigilia Demetrius adest cum octo sociis, quinque famulis & tribus pueris, quos cum Menithyllus Nauclero, qui rem totam ignorabat, diligenter commendasset, cum prima luce vela faciunt. De eius discessu nihil Romæ cogitatum ante diem quartum, quo sollicitè quæsitus non comparuit. Die quinto cum Senatus ea de re fuisset habitus, patres abeuntem persequendum non duxerunt, sed legatos mittendos, qui res in Græcia primùm inspicerent: deinde in Asiam transgressi, quid moliretur Demetrius obseruarent, animos item aliorum regum explorarent.

III. Scribit ad Senatum & regno occupato, Eupatorem & Lysiam necat.

Interea Demetrius defertur in Lyciam, vnde ad Senatum scribit, se non cōtra patruelem Antiochum, sed contra Lysiam, ad vlciscendam Octauij necem proficisci. Inde Tripolim Syriæ appellit, vbi à Syris magna omnium gratulatione acceptus est, quod à Senatu ad regnum occupandum missus putaretur, vt ait Zonaras, & Apamea potitus, comparatis copiis Antiochiam contendit, ibique puerum & Lysiam amicè obuiam egressos, Romanorum enim metu armis abstinuerant, interfecit. *Et factum est*, ait Scriptura, *vt ingressus est domum regni patrum suorum* sibi scilicet à patre Seleuco, & auo Antiocho magno debitum, tanquam primogenito Seleuci eius primogeniti, comprehendit exercitus Antiochum & Lysiam, vt adducerent eos ad eum. *Et res ei innotuit, & ait, nolite mihi ostendere facies eorum*, ne scilicet à me aliquid extorqueant, *& occidit eos exercitus*. Sicque sublato æmulo *sedit Demetrius super sedem regni sui*. 1. 1. c. 7. 2.

IV. Dei in Epiphanē vindicta.

Cædem Eupatoris Sulpitius tribuit diuinæ iustitiæ perfidiam eius vlciscenti; & reuera datam Iudæis pacem breui tempore semel iterumque violauit. Verum merito possumus altius diuinam vltionem repetere, patris peccata grauissima in filio vlciscentem, & radicem eius de terra tollentem, sicut domum Achabi & Ieroboami, & aliorum impiorum principum. Sic radix peccatrix in primo frutice exaruit. Occisis porro qui regna Demetrij domi maximè officere poterant, & locis munitis opportunè occupatis, de Romanis omni ratione placandis atq; demerendis cogitauit. Primum insigni comitate aduersus Romanos legatos, in Pamphylia & Rhodo vsus est, præsertim in Tyberium Gracchum, cuius maximè opero obtinuit vt rex ab eis salutaretur. Secundo conciliatis sibi personis, quæ causam suam Romæ fructuosè agerēt, muneribus quidem, vt par est credere, legatos priuatim prosecutus est, sed publicè etiam S. P. Q. R. corona aurea maximi pretij dono missa. Tertio ad expiationem Octauianæ cædis, non contentus Lysiam & Eupatorem eius conscios, vel authores interfecisse, Leptinem, qui cædem patrarat, & Isocratem qui approbarat, Romam misit, dedititios & pro arbitrio suppliciis afficiendos: qui non ante annum sequētem Romam peruenerunt. In illorum autem cæde id Demetrio percōmodè cecidit, vt quos de medio tolli rerum eius maximè intererat, in iisdem etiā tollendis, magnā Romanis satisfactionē præberet.

Demetrius Romanos placare studet. 1. Pol. n. 120. 2. 3.

V. Alcimus prophanus ambit sacerdotij confirmationem.

Regno porro Syriæ à Demetrio occupato, *venerunt ad eum viri iniqui & impij ex Israel*, qui scilicet ad profanos defecerāt Ethnicorum ritus, *& Alcimus dux eorum*, qui & ipse non coactus suppliciis, sed *voluntariè coinquinatus fuerat* eo tempore, quo Iudæi commisti sunt gentibus neglecto ciborum delectu, superinducto præputio, ludis sacrificiisque idolorū celebrandis. Itaque factus erat irregularis, & alienus à sacerdotio, atq; adeo bonis omnibus execrādus. Nihilominus cum esset de genere sacerdotali, occiso ab Eupatore impio Menelao, ipse à Rege pontificatū obtinuit, & Menelao successit, vt author est Iosephus l. 12. c. 15. Rege autem mortuo *volebat fieri sacerdos*, id est sibi à Demetrio confirmari pontificatum, ad quem aditū sibi præclusum cernebat, propter præcedentem impietatē, & apostasiam à Iudaica religione. Sed eum defectum muneribus supplere conatus, est, data corona aurea, quæ fortassis ea fuit, quam Demetrius hoc tempore Romam misit, & vna quępiam de iis quibus Iudas ornauerat faciem tēpli, in nupera eius dedicatione. Addidit quoque palmam & thallos, id est ramos palmarum separatos ab ipsa palma, *qui templi esse videbantur*, & inde sublati sacrilegio, sicut & reliqua. Atque ita impius Alcimus factus siue confirmatus est pseudopontifex.

Sacrilegis muneribus

1. 1. c. 4. 57 2. 2. c. 14. 4

VI. Incumbit in ruinam Iudæ.

At is cum intelligeret non satis esse obtinere à rege pontificatum, nisi Iudam qui eo potiebatur, & amicos eius, fautoresque, regis opera tolleret, Demetrium adiit, Iudamque, & eius socios, & nominatim Assidæos, qui erant omnium religiosissimi, quasi regni perturbatores accusauit: tantumque apud Regem profecit, vt is Bacchidem in Iudæam mitteret, vt videret quam regioni calamitatem Iudas intulisset, simulque Alcimum in pontificatus possessionem mitteret, & ambo vltionem in filios Israël exercerent. Ergo in Iudæam cum exercitu magno profecti, Iudam cum fratribus circumuenire conati sunt. At Iudas ex diuino lumine, & rerum militarium peritia, facile intellexit, neque sacrilego Alcimo, neque Bacchidi adhibendam fidem. Alij autem viri minime mali fidem eis adhibentes, in eorum retia inciderunt. Alcimus enim iureiurando violato 60. viros, qui ab eo pacem poscebant, vno die crudeliter interfecit. Itaque plerique tam eius quam Bacchidis perfidiam auersati, ab eo profugerunt, quorum quidam ex fuga retracti pœnas immeritas dederunt; *quosdam etiam de populo mactauit, & in puteum magnum proiecit*. Denique Bacchides abiturus ad regem *commisit regionem Alcimo*, vt scilicet dux esset, & pontifex loco Iudæ, vt eum omni ope persequeretur: eumque in finem auxilium ipsi militare reliquit. Abiit itaque ratus Iudææ negotiis satis esse prospectum, si mutuis se ipsi cædibus Iudæi attererent, ne possent deinceps Demetrio resistere.

60. viros perfidiosè necat. 1. *Mach.* 7. 19.

VII. Facinorosi ad Alcimū confluunt, & vexant bonos. *l.* 1. *c.* 7. 22.

Bacchide Antiochiam ad regem reuerso Alcimo satagebat vt Iudam summo sacerdotio spoliaret, eòque se iuxta regis voluntatem induceret. *Et conuenerunt ad eum omnes, qui perturbabant populum suum, & obtinuerunt terram Iuda, & fecerunt plagam magnam in Israël.* Excursiones videlicet faciebant, & in iis cædes, rapinas, & omne genus hostilitatis exercebant. Contra quæ fortiter insurrexit Iudas, & impiorum insultus non solum debilitauit ac repressit, sed etiam sustulit, *& cessauerunt vltra exire in regionem*. Alcimus autem videns præualuisse Iudam cum suis; neque se illis parem esse posse, *regressus est ad regem, & accusauit eos multis criminibus*. Cuius criminationibus motus Demetrius, neque suis rebus tutum existimans, si Iudæ vires augere sineret, misit Nicanorem præpositum elephantorum, qui hostili erat animo in Iudæos, cui mandata dedit profligare populum, capere Iudam, eius comites dispergere, & Alcimum in possessionem pontificatus mittere. Oderat iste Iudam, à quo iamdudum turpiter victus fuerat, sed nondum iustas malitiæ suæ pœnas dederat.

Eos tollit Iudas.

Demetrius mittit Nicanorem.

VIII. Ad eum fugitiui conueniūt *l.* 2. 14. 15. *l.* 1. 7. 21. Conatur Iudam dolo capere.

Venit ergo Nicanor in Ierusalem cum exercitu magno, cui se adiungebant ij, quos nuper Iudas pro Alcimo pugnantes, ex Iudæa fugauerat. Qua re cognita Iudæi ad solita orationum præsidia confugerunt. At Nicanor colloquium Iudæ expetiit, desiderans eum ex mandato regis comprehendere, fingens videlicet contentiones eorum verbis componi posse. At Iudas Simonem fratrem virum consilij misit, qui ageret cum Nicanore, qui viso Simone loco Iudæ anceps animi atque consilij, in re inopinata, subito obmutuit. Ille autem suspicatus insidias, continuo recessit. At Nicanor nihilominus non cupiebat ferro decernere, expertus iam virtutem Iudæ & comitum eius in patria propugnanda. Itaque per nuncios de pace cœpit agere cum Iuda; cumque res diù agitata fuisset, tandem secretò collocuti, pacem quamuis inconsulto rege stabilierunt, vixeruntque pacificè, adeo vt Nicanori Iudas ex animo charus esset.

Moxque pacem cum illo constituit. 2. *Mach.* 14. 24.

IX. Quam Alcimus disiicit. *l.* 2. *c.* 14. 26.

Alcimus autem tabescebat inuidia, propter irritos iam semel iterumque conatus suos, lugens eum quem quæsierat æmulo suo perduellem, factum illi ex animo amicum. Itaque tertiam hoc anno profectionem ad regem instituit; vt coalescentem amicitiam quamprimum distraheret, atque disiungeret: Regemque monuit Nicanorem se negotiis, quæ à regis commodis aliena essent, implicare, Iudamque regni insidiatorem ita complecti, vt illum vicarium suum destinasse videretur. Quibus criminationibus exasperatus rex, scripsit Nicanori se grauiter ferre eius amicitiam cum hoste suo, iubere tamen Machabæum vinctum quamprimum mitti Antiochiam. Perculit ille nuncius Nicanorem, quia tamen regi suo resistere non poterat, & eius amicitia rebus omnibus antiquiorem habebat, *opportunitatem obseruabat; qua præceptum perficeret*. Id subodoratus Iudas, occultauit se à Nicanore. At is vbi sensit detectas insidias, venit ad templum, *sacerdotibus solitas hostias offerentibus, iussitque sibi tradi virum. Quibus cum iuramento dicentibus nescire se vbi esset*, iureiurando affirmauit, se, nisi Iudam vinctum sibi traderent, Dei templum Hierosolymitanum solo æquaturum, & eius loco alterum Libero patri consecraturum.

Nicanor studet Iudam comprehendere.

Minas intentat. 2. *Mach.* 14 33.

X. Adit Demetrium.

His dictis abiit ad regem, tum vt se de obiectis ab Alcimo criminibus purgaret, tum vt collectis iterum viribus, nam magnam partem copiarum, inita cum Iuda amicitia, dimiserat, vim adhiberet, vbi fraus irrita cecidisset. At Iudæi, in re quæ ipsis erat longè formidolosissima, territi, Deum suppliciter orabant, vt Nicanoris minas redderet irritas. Post aliquod tempus venit iterum Nicanor Hierosolymam cum exercitu magno, & misit ad Iudam se velle cum eo, & fratribus eius pacificè agere. Fingebat videlicet Regem a se placatum, inuiolatam deinceps inter ipsos amicitiam fore, & his similia. Quibus Iudas ita credidit, vt caueret sibi, & fraudem, si qua esset, circumspiceret, ac vitaret. Venit enim Nicanor ad Iudam, & salutauerunt se inuicem pacificè. Et hostes parati erant rapere Iudam, vt ait Scriptura. Quod cum Iudæ innotuisset, noluit amplius videre faciem eius. Sed vtrimque pugna parata est, & Nicanor obuiam progressus est Iudæ, & commissa pugna ceciderunt de Nicanoris exercitu fere quinque millia. Fugitiui autem in Sionis arcem se receperunt, quam regij milites adhuc occupabant.

v. 35 36. 1. *Mach.* 14. 37. Redit cum magnis copiis & Iudæ tendit insidias.

XI. Venit ad templum, & minas iterat.

Eodem venit & Nicanor, indéque facile habuit transitum ad templum; quo cum appropinquaret, exierunt ei obuiam sacerdotes honoris causa, & ostenderunt ei sacrificia, quæ pro Rege offerebantur Deo; quæ ille contempsit, & sacerdotes ipsos ignominiosè tractauit,

suasque illas iterauit minas, nisi Iudam sibi cum exercitu ipsius traderent; ineptus, qui post irritam vim minas valituras credebat; inconsultus, qui temerè sibi promittebat pacificum reditum superato Machabæo, à quo semper fusus, fugatus, cæsusve fuerat. At sacerdotes, eo dimisso, ingressi sunt in templum, ibique diuinam opem contra Nicanorem supplicitee implorarunt, vt eius blasphemias vlcisceretur.

XII. Raziam capere cupit. 2. Mach. 14. 37.

Interea cum esset Hierosolymis Nicanor, & in cunctis domibus Iudam quæreret, vt ait Gurionides, delatus est ad Nicanorem vir insignis nomine Razias, *qui pro affectu, pater Iudæorum appellabatur*, quique tempore illo, quo nemo se Iudæum confiteri audebat, multa passus perstiterat constans, & confessionis gloria erat illustris; quem propterea oderat Nicanor: qui volens ostendere suum in Iudæos odium, misit quingentos milites vt eum comprehenderent. Tunc his ergo militaribus irruere cupientibus in domum eius, & ianuas disrumpere, atq; ignem admouere, cum proximum esset vt comprehenderetur, *gladio se petiit*, & ex alto se præcipitem dedit in turbas, quibus locum cedentibus in vacuum decidens toto corpore conquassatus, animosè tamen surrexit, & cursu in petram quandam ascendit, ex qua intestina sua spargens super turbas, inuocans Dominum vita functus est. Hoc factum cum Diuus Augustin. variè omnem verset in partem, ad condemnandum multo pronior est, quam ad probandum. Quod & ipsa facti natura postulat, & id tunc temporis Donatistarum, contra quos disputabat, & Circumcellionem furiosa dementia requirebat. Existimari tamen potest id facinus ab illo patratum impulsu Spiritus sancti, quippe quod à Scriptura commendatur; & ipse Razias tanquam vir bonus, & religiosi professor instituti, laudatur, & tanquam populi Dei amator, & parens, & boni nominis apud omnes, quique iam plagas à tyranno pro religiune pertulerat, & pro ea corpus & animam tradere semper paratus fuerat.

Et ad mortē adigit.

Quale hoc eius facinus. Epist. 61 & l. 2. contra gaudent. c. 23. & l. de Ciu. c.

XIII. Apparatus Nicanoris & Iudæ ad pugnam. l. 2. c. 15. & l. 1. c. 7. & seqq.

Cum Nicanor intellexisset Iudam abesse Hierosolymis, & in locis Samariæ versari, exiit Hierosolymis, cum ei copiarum incrementum ex Syria aduenit, & castra posuit ad Bethorum, Iudas autem ad Adarsa cum tribus virorum millibus, 30. modò stadiis ab hoste. Dabat autem operam Nicanor vt pugnaret die Sabbati, ratus fortasse Iudæos vt olim, ne arma quidem ad sui defensionem capturos, sed in sua simplicitate morituros. Verum illi columbarum simplicitate, iam serpentum prudentiam Iudæi addiderant. Cumque amicè moneretur à quibusdam Iudæis, qui eum ex necessitate sequebantur, vt diei sabbati, eiusque authori honorem deferret, monitores superbè reiecit. Tanto magis Machabæus orabat cum suis, ac sperabat auxilium sibi diuinitùs affuturum. Quos egregiè animauit, declarato eis nocturno viso apparentis sibi Oniæ, dudum defuncti pontificis, pro omni populo Iudæorum protensis manibus orantis; Hieremiæ item prophetæ, qui visus est dedisse Iudæ gladium aureum, dixisseque, *Accipe sanctum gladium munus à Deo, in quo deiicies aduersarios populi mei Israël.*

Visum Machabæi.

XIV. Commissum est ergo prælium, quod tam feliciter Iudæ successit, vt non minus 35. hostium millia, tam in prælio, quam in fuga prosterneret. Cum enim Nicanor ipse in acie cecidisset, idque innotuisset exercitui, proiecerunt arma sua ad expeditiorem fugam. Iudæi autem instabant animosè fugientibus, & simul tubis omnes Iudæos euocabant, vt vndique conuolarent ad fugientium hostium cædem. Qui dum fugientibus occurrunt, & rursum faciem ad eos conuertere coguntur, à quibus fugabantur, in medio conclusi, ad vnum omnes cæsi sunt. Reuersi Iudæi in locum certaminis, cognita morte Nicanoris, vehementi gaudio affecti sunt. Eius caput Iudas amputari iussit, & manum cum humero abscissam Hierosolymam perferri, & hostibus, qui in arce erant, ostentari. Lingoam etiam præcisam iussit particulatim auibus dari: manum autem dementis contra templum suspendi, & deinceps festum diem in gratiarum actionem decima tertia die mensis Adar, qui est duodecimus, celebrari. Nihil habet hoc anno Romana res, quod huc referendum videatur, Consulantur Annales.

Nicanor cum omnibus copiis deletur.

Iudæorum de illo vindicta.

ANNVS MVNDI 3894.

IVDÆ 6. & vlt. IONATHÆ 1.

PTOL. PHILOMETORIS 20.

DEMETRII 2. Imperij Græcor. 152.

OLYMP. CLV. An. 1. VRB. CON. 593.

ANTE CHRISTVM 159.

I. Res anni huius.

LVctosissimus Iudæis annus exoritur, tristissimo funere Iudæ Machabæi. Antecessit eam cladem Romam missa legatio, amicitiæ Romanos inter & Iudæos, & fœderis ineundi causa. Sed ea legatio priusquam Romam perueniret, Iudas, qui eam mittebat, ex humanis sublatus est: & aliquando post Ionathas frater in eius demortui locum suffectus est. Erant porro iam Romæ legati Demetrij, & dedititios, & dona ferentes. Verum, vt scribit Polybius, perdiù dubitatum est à Patribus, quid esset opus facto. Tandem Senatus legatos suscepit, & coronam. Leptinem vero cum sociis dedititios non recepit: ne vulgò crederetur Senatum debitas pro eo facinore exegisse pœnas à Syris, si eius authores supplicio affecisset. Illis autem reiectis, omnia sibi integra seruare voluit, vt quoties vellet vindicandi criminis in Demetrium, eiusque regnum integram potestatem haberet. Sicque Demetrium spem inter & metum retinuit, dum & dedititios reiecit; & dona recepit, ne eum in desperationem, & apertas coniiceret inimicitias.

in legat. n. 122. Demetrij legati vt accepti Romæ: dedititij cur reiecti.

II. Iudas quærit Romanorũ amicitiã. 1. Mach. c. 8.

At Iudas extincto Nicanore, & ingenti eius exercitu deleto, ad pacem gentis suæ intentus, & humana quoque præsidia circumspiciens, dum Romanorum patientiam didicisset, quantumque sibi Demetrius inde timeret, eum augere metum, & in rem suam conuertere constituit. Suadebat etiam humanitas,

quod omnibus populis regibusque afflictis perfugio essent, atque præsidio. In explicanda a porro potentia Romanorum, excurrit in varias victorias ab eis toto passim orbe adeptas, quas suis locis explicatas reperies. Addit & varia eorum instituta, quæ hoc loco iterare non est necesse. Quæ tamen in narratione Iudæ de Romanis obscura sunt vel ambigua, in Annalibus studiosus lector explicata inueniet. Nos ipsi Iudæ legationem consideremus, quam Eupolemus & Iason obierunt. Et ingressi curiam dixerunt. *Iudas Machabæus, & fratres eius, & populus Iudæorum miserunt nos ad vos statuere vobiscum societatem & pacem, & conscribere nos socios, & amicos vestros.* Vtsisse vero in primis vt eximerentur à potestate Demetrij, questosque de eo Romæ legatos, rescripti verba significant. Porro Iudæ, fratrumque, ac populi totius nomine facta est legatio, vt maioris authoritatis resellet, & si quid humanitus Iudæ contigisset, vt teuera contigit, eius successores eodem fœdere comprehensi reperirentur.

Legati de rege Demetrio queruntur.

III. Amicè accepta Romæ legatio.

Romani legatorum postulatis libenter acquieuerunt, non solum quod amicis abundare vtile, atque honorificum est, sed maximè quia hoc quasi freno Demetrium in officio retinere voluerunt. Decreti porro fœderis sententia fuit, vt Iudæi pro Romanis, & Romani vicissim pro Iudæis suis sumptibus militare cogerentur, pro eorum arbitrio, in quorum vtilitatem susciperetur expeditio. Nam quibus bello necessaria suppeditando sunt, ij non amici aut socij, sed milites videntur mercede conducti. Nominatim autem fit mentio Demetrij, qui Iudæos bello vexabat, ad quem scripsit Senatus, expostulans quod seruilem in modum oppri meret, Iudæorum gentem sibi amicam & sociam. Si ergo iterum, inquit, adierunt nos aduersum te, faciemus illis iudicium; persequemur scilicet ius eorum armis, & pugnabimus contra te mari terrâque. Quo porro fructu initum fuerit hoc fœdus, nusquam apparet. Nihil enim auxilij à Romanis aut petitum à Iudæis aut acceptum reperitur in his libris, etsi semel iterumque à Ionatha & Simone renouatum fuerit idem fœdus.

Cum minis ad Demetrium.

IV. An malè initum hoc fœdus l. 10. c. vlt. in e. 9 l. 1. Non videri.

Cæterum non desunt qui Iudam reprehendant initi fœderis cum Romanis: eamque proximè subsecutæ mortis ipsius causam fuisse affirmare non dubitant, eandemque culpam & pœnam cum Ionatha & Simone communicant: In iis Rupertus & Emanuel Sa, quibus in Annalibus non negligentet respondimus, Hic tantum dico. Cum Iudas, cæterique principes Machabæi necessitate coacti has amicitias & fœdera expetierint, eáque ad sanctissimum finem retulerint, nullum periculum propriæ subuersionis adierint, nemini in ea re offendiculo fuerint, neque se gentilitiæ impietatis protectores exhibuerint, nullam super ea re prohibitionem acceperint, & vbi non est lex ibi non sit præuaricatio, parum videtur idonea eorum accusatio, quos Scriptura non arguit, imo vehementer commendat tanquam viros, imo Heroas fortitudine & sanctitate clarissimos; Quin etiam arbitror eos id fœdus non prudenter solum, sed etiam religiosè ex diuina inspiratione iniuisse, ne Deum tentare, humana præsidia negligendo viderentur: quæ adhibere poterant debita in Deum fiducia nihil imminuta, cuius prouidentia concursum desiderat, & cooperationem causarum secundarum.

Quod ad postremam Iudæ pugnam attinet, vt audiuit Demetrius cæsum Nicanorem, eiusque exercitum deletum, misit iterum in Iudæam Bacchidem & Alcimum, qui primo mense anni 152. applicuerunt exercitum ad Ierusalem; quærebant scilicet Iudam cum copiis suis, in eius quippe vel clade, vel cæde victoria vertebatur. Ergo ipso ibi non inuento, abierunt in Beream viginti millia virorum, & duo milli equitum. Iudas autem posuerat castra in Laysa, cum tribus millibus electorum, qui visa hostium multitudine timuerunt valde: & multi subtraxerunt se de castris, & non remanserunt cum Iuda nisi octingenti viri. Mirus profecto fuit hic timor, in iis qui pari numero paulò ante Nicanorem cum multo maioribus copiis internecione deleuerant; quique istum ipsum Bacchidem proximo anno ex Iudæa re infecta repulerant. Ac forte ex præcedente victoria vanitas quædam, & fiducia sui Iudæis irrepsit, quæ nunc ista timiditate diuinitus castigetur; dum sese potius intuentur, quam victoriarum largitorem Deum.

V. Bacchides & Alcimus redeunt in Iudæam.

1. Mac. 9.

Iudæ copiæ diffluunt.

Cumque octingenti qui remanserant multo potiori iure timerent, & authores essent Machabæo pugnam in aliud tempus differendi, Iudas id probrosum ratus est; etsi tenera nullum erat dedecus tam impares viribus ad tempus cedere, quin potius id recta ratio postulabat. Nisi forte existimabat eam fugam Dei exercituum gloriam imminuere, qui fortasse statuisset, ea die vitæ ipsorum periodum terminare, quod decretum ipse statuisset amplecti. Ventum est igitur ad pugnam: cumque exercitus regius in duo cornua tenderetur, & cornu dexterum, cui præerat Bacchides esset firmissimum, conuenerunt ad Iudam omnes constantes corde, & contrita est dextera pars ab eis: & persecutus est eos Iudas, vsque ad montem Azoti. Quod cum vidissent, qui in sinistro cornu erant, persecuti sunt Iudam & eos qui cum ipso erant à tergo, & ingrauatum est prælium, quod iam à mane ad vesperam durauerat, & ceciderunt vtrinque multi vulnerati, & Iudas cecidit, & cæteri fugerunt. Nimirum deiecta columna, corruit quæ illi innitebatur domus.

VI. Reliqui pugnam prudente dissuadent nec persuadent. Vide Sa, c. 9. n. 11

Pugna postrema in qua Iudas cadit.

Ita victoria Bacchidi cessit, non cruenta solum, sed etiam pudenda: cum viginti duobus militum millibus, octingenti viri non solum totum diem restiterint; sed totum ipsum exercitus contriuerint, fuderint, fugarint, & cæsum ducem suum incolumes à prælio sui fratres abstulerint; quod tamen per inducias factum Iosephus tradit; quas Scriptura prætermisit. *Et Ionathas*, inquit, *& Simon tulerunt Iudam fratrem suum, & sepelierunt eum in sepulchro patrum suorum ciuitate Modin. Et fleuerunt eum omnis populus planctu magno, & lugebant dies multos*, septemne, vt Saulum Iabesitæ, aut Iuditham omnis populus? An triginta vt Moysem & Aaronem Israelitæ in deserto, an septuaginta vt Iosephum Ægyptij? In funebri autem nænia iterabant

VII. Qualis victoria Bacchidi

Lugetur Iudas. 1. Reg. 31. Iudith 16 Num. 20 30. Deut. 34. 8. Genes. 50

illud. *Quomodo cecidit potens, qui saluum faciebat populum Israel,* forte & illud addebant. *Et dilatauit gloriam populo suo, & induit se loricam sicut gigas, & succinxit se arma bellica sua in prœliis, & protegebat castra gladio suo. Similis factus est leoni in operibus suis,* &c. Imo similis factus est Christo Domino, vt in Annalibus explicatum est, vbi habes & epitomen vitæ eius appensam Mausolæo, quam fortasse non pigeat lectorem percurrisse.

1. Mach. 3. 3.

n. 25. & seqq.

VIII. Rerum miserandus status ab eius morte. 1. 1. c. 9. 23.

Post obitum autem Iudæ emerserunt iniqui in omnibus finibus Israel, qui scilicet metu Iudæ, aut abscondebant se, aut pietatem simulabant, hi nunc impunè volitare, & perfricti fronte impietatem ostentare, hosti sese adiungere. Cumque fames vrgeret eos, qui præsidia Machabæorum tenebant, omnis regio, & loca omnia munita se Bacchidi dediderunt; nihil vt tutum fratribus & amicis Iudæ remaneret, qui partim in deserta loca fugere compulsi sunt, vt tempore Epiphanis, partim comprehensi multis modis afflicti, atque illusi fuerunt. Bacchides enim desertores illos præposuit regioni, qui perscrutabantur amicos Iudæ, eosque adducebant ad Bacchidem pro arbitrio castigandos. Quæ causa fuit vt reliquiæ virorum bonorum Ionatham Iudæ suffecerint, ne oues sine pastore morsibus luporum paterent. Et suscepit Ionathas tempore illo principatum, & vnà coniunctum illi pontificatum. Nec vlla fuit de successione ambitio: res enim erat non tam honoris, quam oneris, grauissimique periculi.

Ionathas fit dux & pontifex.

IX. Fugit à Bacchide.

Cognita electione Ionathæ, Bacchides quærebat eum occidere, quod cum illi, eiusque fratri Simoni, & sociis innotuisset, fugerunt in desertum Thecuæ, & consederunt ad aquam lacus Aspar, omnis quippe regio se tradiderat Bacchidi, & potiebatur omnibus munitis locis. Itaque cum nullum haberent in Iudæa tutum receptum, aut sibi, aut rebus suis, ad externos confugerunt. Nam Ionathas misit fratrem suum Ioannem, cum militum manu & rogauit Nabuthæos amicos suos, qui longius trans Iordanem ad orientem habitabant, vt apud eos sua impedimenta deponerent. Quibus occurrerunt filij Iambri ex Madaba, quos Arabes fuisse scribit Iosephus, & incursu in eos facto, Ioannem cum sociis occiderunt, prædáque omni collecta abierunt. Neque tamen diuturna fuit horum prædonum lætitia. Cum enim didicisset Ionathas celebrari nuptias filiæ vnius principis gentis illius, cum ambitione magna, multoque optimatum illorum comitatu, *surrexerunt ex insidiis,* factoque in eos impetu partem occiderunt, si Iosepho credimus, ad quadringentos; *& ceciderunt vulnerati multi & residui fugerunt in montes, & acceperunt omnia spolia eorum, & conuersæ sunt nuptiæ in luctum, & reuersi sunt ad ripam Iordanis.*

Non impune.

X. Bacchidis pugna cũ Ionatha, & illius periculum.

Non latuit ea res Bacchidem, & vltionis appetens, parem Iudæis cladem festo die sabbati reponere conatus est, siue in contemptum diei sancti, vt Nicanor, siue vt quietos Iudæos inautosque oppremeret, ratus non repugnaturos, propter religionem diei, sed eos iamdudum Mathatias ista religione soluerat. Monuit Ionathas suos de necessitate pugnandi, quod vndiq; circumuenti essent, nec vllum vt nuper pateret effugium. Ergo patrio more ad preces recurritur: tum pugnatur. In ea pugna Ionathas Bacchidem inuasit infestus, sed ictum lethiferum Bacchides cautè declinauit. Ergo Ionathas, cum ab inferendo meditato vulnere aberrasset, desperans de victoria, licet mille hostibus occisis, natatu cum suis Iordanem transiuit, nec eum hostis persequi conatus est. Sed reuersus in Ierusalem, omnia loca Iudææ ad resistendum idonea communiuit, additis præsidiariis & commeatu, obsides quoque accepit, quos in Sionis arce conclusit. Nec plura nobis hoc anno sacra historia suggerit.

Transit cum suis Iordanem.

1 Mach. 9. 50. &c.

XI. Mors Æmylij Pauli.

Romana vero, mortem L. Æmylij Pauli, eius qui deuicto Persa, Macedoniam populo Romano acquisierat. Cuius funus, authore Plutarcho, non auro vel ebore ornatum est, sed eximia ciuium beneuolentia, atque adeo eorum populorum, quos ipse deuicerat. Nam qui tum Romæ fuerunt iuuenes Macedonum, Ligurum, Hispanorum, eius feretrum vltro subierunt. Eius abstinentiam, propter pugnantes scriptorum sententias, in ambiguo relinquimus.

ANNVS MVNDI 3895.

IONATHÆ Ducis & Pontificis 2.

PTOL. PHILOMETORIS 21.

DEMETRII 3. Imperij Græcor. 153.

OLYMP. CLV. An. 2. VRB. CON. 594.

ANTE CHRISTVM 158.

I. Mors Alcimi.

LÆtos sibi post hæc spondebat annos, & liberum ab æmulis pontificatum impius Alcimus, opinione sua summus sacerdos, re autem ipsa pseudopontifex, fidei desertor, & sicarius improbissimus; spondebat, inquam, sibi pontificatum, prostrato Iuda Machabæo, cum duobus fratribus Ioanne & Eleazaro, quorum hic ab elephanto, alter à latronibus Madabæis oppressus interiit: pulsis procul vltra Iordanem qui reliqui erant, Ionatha & Simone: & tota regione, cum omnibus vrbibus & præsidiis, in Demetrij, à quo Sacerdotium obtinuerat, potestatem redacta, diuinitus hoc anno 153. regni Græcorum mense secundo extinctus est, cum cœpisset destruere muros domus sanctæ interioris. Potest intelligi atrium Leuitarum, quod quatuor ex partibus muro cingebant, ad altitudinem duorum cubitorum & semis, ne liber esset aditus Israëlitis in atrium Leuitarum. Videtur autem hic murus construi iussus ab Aggæo & Zacharia, quibus prophetantibus hoc templum excitatum est; ideoque dicitur opus prophetarum. Vide Annales.

1. Mach. 9. 54.

1 Mach. 9. 54.

II Eius causa & modus. v. 55.

Cum ergo inuito Numine hæc in templo moliretur Alcimus, forte vt potestatem suam pontificiam ostentaret, qua viuo Iuda vti non licuerat, percussus est diuinitus. *& impedita sunt opera illius, & occlusum est os eius, & dissolutus est paralysi, nec vltra potuit loqui verbum,*

& mandare de domo sua , & mortuus est cum tormento magno. Insultat Scriptura isti Pseudo pontifici, qui cum de domo Dei improba mandata dedisset, de domo sua nihil mandare potuit, & qui opus Prophetarum dissoluebat, paralysi dissolutus est, & cum tormento magno ad maiora descendit. Eo mortuo, Bacchides reuersus est ad Regem, puta vt cum de Pontifice Hierosolymis cōstituendo consuleret, neque enim Ionatham quamuis legitimum Pontificem, à se non constitutum habebat pro Pontifice. Itaque illo absente *siluit terra annis duobus*. Silet quoque Romana historia.

v. 57.

ANNVS MVNDI 3896.

IONATHÆ Ducis & Pont. 3.

PTOL. PHILOMETORIS 22.

DEMETRII 4. Imperij Græc. 154.

OLYMP. CLV. AN. 3. VR. CO. 595.

ANTE CHRISTVM 157.

I. Rerum status in Iudæa. 1. Mach. 50. & seqq.

IOnathas hoc anno cum sociis trans Iordanem agit, tota Iudæa in Demetrij potestate posita, vt paulo ante cum Scriptura dicebamus; itaque boni in metu viuebant, improbi licentia infinita abundabant.

De Dalmatis querelæ. n. 124. in legat.

Ad hunc ipsum annum pertinent querelæ, quas Dalmatarum finitimi de ipsis Romam detulere: quibus auditis, Senatus misit C. Fannium ad res Illyrici visendas, & maximè Dalmatarum. Hic populus, inquit Polybius, quandiu vixit Pleuratus ei paruit. Post obitum vero illius, cum regno Gentius successisset, ab illo defecerunt Dalmatæ, & bella cum finitimis gerebant, eosque imperio suo subijciebant, ita vt eorum nonnulli tributa ipsis penderent pecoris & frumenti

II. Statuæ è foro sublatæ. l. 34. c. 6.

Scribit Plinius his Coss. Censores P. Cornelium Scipionem, & M. Popilium statuas circa forum, eorum qui magistratus gesserant, sublatas omnes, præter eas quæ populi, aut Senatus sententia statutæ essent. Valuit id ad ambitionem immeritorum castigandam, qui vltro viris præstantibus, ac publico iudicio probata virtute, præmiis æquari volebant, qui meritis non valebant. Hic idem Scipio Nasica in Censura primus aqua diuisit horas, æque noctium ac dierum, idque horologium sub tecto dicauit anno Vrbis Conditæ 595. Tandiu populo Romano indiscreta lux fuit. Sic ille.

Plin. l. 7. c. vlt. censor. c. 23. Horologiū aqueum.

III. Demetrij res in Cappadocia.

Demetrius autem liber à bello Iudaico, res turbauit in Cappadocia; vbi duo fratres Ariarathes & Orofernes de principatu contendebant. Demetrius acceptis mille talentis, pulso Ariarathe, Orofernem in regnum induxit, quamuis Romanis placeret vtrumque fratrem pariter regnare. Ita Appianus in Syriacis, quamuis aliter Iustinus, Polybius, Zonaras. Vide Annales.

nu 5. & 6.

3879. IV. Turbæ in Iudæa renouatæ.

Sequenti anno renouatæ sunt turbæ in Iudæa. *Cogitauerunt* enim *omnes iniqui*, ait Scriptura, *dicentes. Ecce Ionathas, & qui cum eo sunt, in silentio habitant confidenter.* Id nimirum graue est hominibus improbis ac turbulentis, inimicos, suos, quamuis innoxios, bono pacis frui perspexerint. *Nunc ergo*, inquiunt, *adducamus Bacchidem, & comprehendet eos omnes in vna nocte, & abierunt & consilium ei dederunt*, atque adeo persuaserunt nouam expeditionem in Iudæam. *Surrexit* quippe *Bacchides vt veniret cum exercitu multo.* Verum quia multus exercitus non nisi multo molimine iter conficit, faciliusque incauti à paucis, quam à pluribus opprimuntur, misit occultè epistolas sociis suis, qui erant in Iudæa, vt comprehenderent. *Ionathan & qui cum eo erant: sed non potuerunt, quia innotuit eis consilium eorum, & apprehendit. Ionathas de viris regionis, qui principes erant malitiæ quinquaginta viros, & occidit eos.* Et quia id erat irritare crabrones, secessit Ionathas & Simon cum sociis in desertum Ierichuntinum, eumque oppidum Bethbessem, quod diligenter instaurarunt, & communierunt, armis, viris, commeatu.

l. 1. Mach. c. 9. 58.

Irritæ in Ionathan insidiæ.

V. Bacchides eum obsidet. l. 9. 1. c. 64

Vt autem cognouit Bacchides insidias fuisse irritas, & Ionathan in tutum se locum recepisse, vi agendum ratus, congregauit vniuersam multitudinem suam, & iis qui de Iudæa erant denunciauit, vt venirent ad expugnandum prædictum locum, quem & oppugnarunt diebus multis, adhibitis etiam machinis. At Ionathas relicto Simone fratre ad propugnandam vrbem, exiit in regionem, collectaque militum manu, irruit in castra Bacchidis, & aliquot primarios viros interfecit. Et inde resumptis animis cœpit cædere hostes, & factis egregiis clarescere. Simon vero cum sociis eruptione facta, *incenderunt machinas, & pugnauerunt contra Bacchidem*: eodem tempore, vt ait Iosephus, quo Ionathas alia ex parte pugnabat: *& contritus est ab eis.* Itaque ea clade vehementer afflictus, iram conuertit in viros impios, qui expeditionis huius ipsi authores fuerant, *& multos ex eis occidit*, & factum est iuxta prouerbium vetus, malum consilium consultori pessimum.

Cum proprio dāno. l. 13. c. 1.

VI. Init cum Ionatha pacem. v. 70.

Cumque cogitaret quomodo ex sua & Regis dignitate posset obsidioni finem imponere: misit ad eum Ionathas de pace legatos, quam ille libenter accepit, & redditis vtrinque captiuis, pax inita est, iurante Bacchide se nihil ei mali facturum omnibus diebus vitæ suæ. Sicque reuersus est in terram suam, Antiochiam videlicet ad Regem suum, vt Iosepho placet, nec vnquam posthac Iudæam cum exercitu repetiit. Ionathas vero hanc securitatem nactus, & degens apud Machmam oppidum, administrationi rerum, & iuri populis reddendo operam dedit, & seuerè animaduertens in religionis patriæ desertores, gentem suam ab huiusmodi contagione purgauit.

l. 13. c. 2.

VII. Belli Dalmat. causa. n. 125. 126.

Duæ legationes memorabiles hoc anno Romam venerant, altera ex Illyrico, ex Cappadocia altera. Meminit vtriusque Polybius. Retulit ex Illyrico Fannius Dalmatas, neque satisfacere iis voluisse, quos plurimis iamdudum iniuriis affecerant, neque aures sibi præbere, vt qui negarent quidquam sibi cum Romanis esse commune; & non solum nulla sibi hospitij & humanitatis officia exhibita, sed equos etiam ademptos, & vim timentem, silentio e

eorum finibus excedere coactum. Eam belli occasionem Romani libenter arripuere, qui Italicos homines longa pace torpere nolebant. Agebatur autem duodecimus iam annus à bello Macedonico. Itaque bellum Dalmatis indictum est. Altera legatio fuit Ariarathis Cappadociæ Regis, quam obiuit ipsemet, ea specie quæ afflictum eius fortunam ostenderet. Questus est de fratre Oroferne, & Demetrio Sotere, quorum opera regno pulsus fuerat. Sed quoniam illi paratos habebant legatos, qui obiectionibus respondebant, & Ariarathem criminabantur, donáque Romanis præbebant, plures vnum facile obruerunt. Florus tamen eum à Senatu restitutum tradit.

Legatio Ariarathis *Epit. 47.*

ANNVS MVNDI 3898.

IONATHÆ 5. PTOL. PHILOM. 24.

BELLI DALMATICI 1. & 2.

DEMETRII SOT. 6. Imperij Græc. 156.

OLYMP. CLVI. A. 1. V. C. 597.

ANTE CHRISTVM 155.

I. Status Iudææ hoc tempore.

QVatuor annorum res Iudaicas, ad annum videlicet Regni Græcorum 160 Scriptura silentio inuoluit, quod iis nihil memorabile cōtigisse videretur, Bacchide ad Demetrium Regem reuerso, & illo in Cappadocia pro Oroferne res agente, Ionatha vero ad Machmas ius Hebræis dicente, & apostatas persequente. Quo tempore Græci in Olympiacis consueta certamina celebrarunt, vbi Leonidas Rhodius pedestri certamine tertiam palmam tulit. At Romani bellum Dalmaticum Figulo Imperatore incœperunt, ob causas paulo ante dictas. Sed Dalmatæ primam Figuli impressionem ita fregere, vt Romanas copias, ad Naronem vsque fluuium, fugientes persequerentur. Inde incompositè reuertentes Consul inuadens, in fugam vertit & ad vrbem vsque Delminium compulit. Quam cum parum vtiliter obsideret, bicubitales sudes, pice ac sulphure stuppáque componens, ex catapultis iacit in oppidum, quæ ab impetu succensæ, quæcunque attigissent igne corripiebant. Ea res multum vexauit Dalmatas, nec tamen ad deditionem ad annum vsque sequentem, Consule Nasica bellum vrgente, compulsi sunt, qui de ipsis etiam triumphauit, vt in Capitolinis fragmentis notatum est. Victor tamen in lib. de viris illustr. ait eum oblatum à Senatu triumphum recusasse.

Bellum Dalmaticum.

Delminij deditio.

3899. c. 44.

II. Legatio Attali cō tra Prusiā.

Circa hoc idem tempus, qui fuit Hebræis annus Sabbaticus 188. Attali de Prusia querelæ auditæ sunt Romæ, Attali fratre Athenæo cum P. Lentulo legationem obeunte. Quibus auditis misit Senatus tres legatos, qui Prusiam bello contra Attalum abstinere iuberent. Adfuerunt etiā Romæ Massiliensium legati, quos iampridem Ligures vexabant: tum vero vrbes eorum Nicæam & Antipolim obsidebant. Quibus à Senatu auditis legatio decreta est partim ad inuisendum regionum illarum statum, partim ad emendandum, si fieri posset, sine armis, quæ peccata erant à Barbaris. Vide Polybium in legationibus.

nn. 131. & 134.

ANNVS MVNDI 3900.

IONAT. 7. PTOL. PHILOMET. 26.

DEMETRII SOT. 8. Imp. Græc. 158.

OLYMP. CLVI. An. 3. V. C. 599.

ANTE CHRISTVM 153.

I. Bellum Ligusticum pro Massiliensibus.

EXplet hic secularis annus 78. mundi Iubilæum, in quo Posthumio Consuli Lusitania, Opimio Gallia Ligustica prouinciæ contigerunt: sed Posthumius in prouinciam proficiscens, post diem septimum æger Romam relatus expirauit, vt scribit Iulius obsequens. Mortuo suffectus est M. Acilius Glabrio. Quod autem ad bellum Ligusticum attinet. Legati tres cum Massiliensibus profecti, Ægitnam vrbem in agro Oxybiorum naues appulerunt. At Ligures cum accepissent venisse illos, vt obsidioneм solui iuberent, cæteros quidem tum exscensionem facere prohibuerunt, Flaminium autem, qui primus erat in legatis, cum iam naui egressum inuenissent, & sarcinas in terram expositas, principio excedere agro suo iusserunt, deinde, quia imperium contemnebat, impedimenta illius diripere, eos qui pro sarcinis dimicabant vi ac ferro inuadere, ipsum Flaminium vulneribus affectum in nauim compellere, vt ægrè saluti suæ præcisis anchoris consuleret. Inde Massiliam delatus, omnique studio curatus est.

Pol. n. 134.

Ligurum in legatos iniuriæ.

II. Ab Opimio victi puniuntur.

Quibus intellectis Senatus Opimium Consulem extemplo mittit, qui Ægitnam oppidum, vbi fuerant violati legati, vi occupat, ciues mulctat seruitute, authores iniuriæ catenis oneratos Romam mittit: tum obuiam hosti procedit, Oxybij de venia desperantes, cæco impetu in Romanos irruerunt, idem mox Deciatæ faciunt, sed vtrique victi, se suaque in fidem Romanam dederunt. Quos Consul exarmauit, magnam agri ipsorum partem Massiliensibus attribuit, eisque obsides certis temporibus renouandos dari iussit. Atque ita hoc bellum magna celeritate susceptum atque confectum est, vnde Opimius triumphauit. Quo autem tempore misit eum Senatus ad gerendum bellum aduersus Oxybios, iunior Ptolemæus in vrbem venit, & ingressus in Curiam cœpit accusare fratrem suum, eumque authorem dicere insidiarum quibus fuerat appetitus; simul vulnerum cicatrices oculis spectandas exhibebat: qua re ita flexit Senatorum animos, vt cum adessent senioris Ptolemæi legati, ad eius criminationes refellendas, ne audientiam quidem obtinere potuerint: sed iis facessere iussis, quinque legatos decreuerit, quibus negotium dedit, vt Ptolemæum, cum quo proficiscebantur, in Cyprum reducerent. Scripserunt etiam ad socios Græcos & Asiaticos, licere ipsis Ptolemæum contra fratrem, in quem erant parum æqui, adiuuare.

Iunior Ptolemæus Romæ queritur.

Senatus iniustitia.

nn. 139.

Ad hunc ipsum annum pertinere arbitror

Heraclidis pro Alexādro legatio. *ann. 138.*

Heraclidis legationem quam habet Polybius cum is Romam deduxit Alexandrum & Cleopatram sororem eius, quos filios Epiphanis esse dictitabat, qui postmodum magnas in Syria turbas excitauit contra Demetrium, cuius regnum ope Romanorum occupare cupiebat, vt pleniùs ex sequentibus intelligetur.

ANNVS MVNDI 3901.

IONATHÆ 8. PTOL. PHILOM. 27.

DEMETRII 9. Imp. Græc. 159.

OLYMP. CLVI. An. 4. VR. CO. 600.

ANTE CHRISTVM 352.

I. Tempus Consulatus initi varium.

Annus sexcentesimus ab Vrbe Condita, antiquum institutum ineundi Consulatum mutauit. Nam, vt author est Cassiodorus, hi primi Coss. Calendis Ianuariis magistratum inierunt, propter subitum Celtiberiæ bellum. Mansisse autem ab anno 531. ad hunc vsque annū solennem Consulatus diem in Idibus Martiis, scribit Sigonius. Deinceps vero stante Repub. in Calend. Ianuariis perseuerasse. Habet porro hic annus initium belli Celtiberici, quod ad vigesimum fermè annum, & Numantiam deletam propagatum fuisse tradunt Strabo atque Paterculus, *Illa prouincia*, inquit iste, hispanicæ videlicet, *Scipiones consumpserant: illa cum numelioso 20. annorum bello, sub duce Viriatho, maiores nostros exercuerunt*, &c. Id bellum quod Fuluio Nobiliori obtigit, hoc anno, hac occasione, vt scribit Appianus ex aesit, quod Segeda vrbs Celtiberorum ampla & potens, fœderique Sempronij Gracchi adscripta, minoribus oppidis excitos ciues ad se traducebat, murum ambitu 40. stadiorum ducebat, idemque vicinos facere cogebat; tributa quoque, & societatem militiæ recusabant.

Lib. 3. lib. 2.

Initium belli Celtiberici, eiusque causa. *l. de bellis Ibericis.*

II. Res à Nobiliore parum prosperè gesta

Aduersus eos profectus Nobilior, cum exercitu ferè 30. millium, contra Carum Segedensem, qui locum insidiis opportunum insederat, æquo ferè marte, paribusque dannis pugnauit. Eo duce mortuo, hostis Numantiam vrbem validissimam venit, vbi duces Ambonem & Leuconem creauit. Triduo post Nobilior subsecutus, trecentos equites à Masanissa, cum decem elephantis accepit. Quibus assumptis aciem in hostem promouet, belluasque post principia, ne conspici ab hostibus possent, collocat. Inito prælio, cum se acies deduxisset, belluæ ex improuiso conspectæ, tantum terroris tum Celtiberis, tum eorum equis iniecerunt, vt terga vertentes in oppidum fugerent, fugientibus instans Romanus Imperator, mœnibus admouet elephantos, quorum vnus saxo in caput impacto saucius, iras cum ingenti barritu concepit, & in suos conuersus in obuium quemque sæuire cœpit: quem cæteri imitati Romanos proterere, disijcere, probosleide in altum tollere, atque affligere. Inde effusa Romanorum fuga, quam è mœnibus conspicatus hostis, in palantes erumpit, multaq; millia trucidat. Alias quoque accepit offensiones & clades, quibus sociorum quoque animi sunt auer-si. Nam Ocilis vrbs, in qua Romanorum commeatus, & pecuniæ asseruabantur, ad Celtiberos transiit. Denique in hybernaculis cum fame & frigore conflictatus, nomine, & cladibus nobilior, quam rebus gestis euasit.

III. Res feliciùs a Mūmio in Lusitania gesta.

Neque in Lusitania Romanæ res, L. Mummio Prætore feliciorem habuere successum. Nam Lusitani Punico duce, agros sociorum populi Romani populati, Romanos Imperatores Manlium, & Calphurnium, cum sex millium cæde, in quibus Terentius Varro quæstor, in fugam egerunt. Qua victoria Punicus elatus, arma victrica ad Oceanum vsque circumtulit, donec Blastophœnicas obsidens, saxo in caput impacto mortuus, alteri duci, nomine Cæsaras, locum dedit. Hic cum L. Mummij recenti exercitu pugnans victus fugit. Sed mox in hostem effusè & incompositè persequentem conuersus, ad nouem eorum millia concidit, & præda omni, castrisque suis receptis, Romanorum castris potitus, signa multa, armàque diripuit, & tota Celtiberia per ludibrium circumtulit. Res Mummio felicius successit, pugnanti contra Lusitanos, alteram Tagi partem incolentes. Nam cum ingenti hostium strage, obsidionem Ocilis amicæ vrbis soluit, & prædam auertentes ad vnum concidit, atque deleuit; quam partim militibus distribuit, partim diis belli præsidibus consecratam succendit, & Romam reuersus triumphauit.

IV. Attali res contra Prusiam. *Polyb. n. 135 136.*

In Asia vero Attalus cum Athenæo fratre, & sociis Ariarathe & Mitridate, contra Prusiam terra marique pugnarunt, in quem etiam Romani legati seueriores videntur extitisse: pax tamen inter eos sequenti anno composita est. Interim Attalus iunior Eumenis filius Romam venit, vt Senatui se commendaret, & amicitiam hospitiique ius, quod patri fuerat cum populo Romano renouaret, qui à Senatu & patermis amicis beneuolè acceptus, ac dimissus est, omnibus Græciæ ciuitatibus eum cum honore accipientibus, propter solitam, vt apparet, Romani Senatus commendationem. Affuit quoque per id tempus Romæ Demetrius Demetrij Soteris filius, quem pater Romam videtur misisse, vt ipsi quem regni hæredem habebat, maturè fauorem populi Romani conciliaret; sine cuius gratia regnare non poterat. Sed is modico paratu, vt puer, acceptus, in patriam donuo se contulit, vt scribit Polybius, qui tum Romæ versabatur.

Eumenis filius Romæ honorifice acceptus, itemque Demetrij filius.

nu. 140.

V. Heraclides eblandiius S.C. pro Alexandro contra Demetrium.

Aderat etiam Romæ Heraclides ab æstate præterita, cum Alexandro & Laodice Antiochi Epiphanis, vt dicebat, filiis, quibus Romanorum beneuolentiam conciliabat, vt eorum ope regnum Syriæ, abdicato Demetrio, consequerentur. Eamque in rem S. C. obtinuit. Ergo Heraclides militem extemplo conducit, multosque viros illustres sibi adiungit. Deinde Ephesum vt venit, bellum quod moliebatur sedulo apparare cœpit. Hæc ferè Polybius. Ex quibus intelligi potest Heraclidem illum à Demetrio aliqua re offensum, hunc ei æmulum suscitasse. Senatum autem, qui discordiam malebat in regnis quam pacem, ne potentiores essent ad resistendum, vt si res ferret, cum altera parte coniuncti, alteram facilius opprimerent, Senatum, inquam, non ægrè ei potestatem fecisse regnum Syriæ occupandi: cum tamen eo-

nu. 140.

Senatus Iniustitia

item ipſo tempore Demetrio Demetrij filio, amicos ſe beneuoloſque exhibuiſſent. Ex his autem non modicam lucem accipient, quæ ſequenti anno de Alexandro, & Demetrio ex Machabæorum libro referemus.

ANNVS MVNDI 3502.

IONATHÆ Ducis & Pont. 9.

PTOL. PHILOMETORIS 28.

DEMETRII 10. Imperij Græc. 160.

OLYMP. CLVII. An. 1. VR. CO. 601.

ANTE CHRISTVM 151.

I.
Initia Alexandri Balæ.

REdimus ad ſacram hiſtoriam hoc anno Olympiaco, qui Leonidam Rhodium quartum in ſtadio victorem vidit: quo anno cum regnum Demetrij labefactatur, res Iudaicæ refloreſcunt. Horum motuum initia tempuſque paucis Scriptura notauit. *Anno*, inquit, *centeſimo ſexageſimo aſcendit Alexander Antiochi filius, qui cognominatus eſt nobilis, & occupauit Ptolemaidem, & receperũt eum, & regnauit illic.*

l.1.Mach. c.10.

Quis fuerit.

Filius dicitur Antiochi Epiphanis, ſiue quia filius eius reuera, ſed illegitimus fuerit, ex Bala quadam concubina, ex qua dictus eſt Bales, ſiue Balas, ſiue quia talem ſe ipſe dixerit, & à pleriſque creditus fuerit. Nam Polybius, qui tum Romæ verſabatur, cum hic Alexander, opera Heraclidis emerſit, & quem tanquam filium Antiochi Epiphanis Romanis obtruſit, hunc totum negotium, fictam vocat commentitiamque fabulam, ſanæ mentis hominibus odioſam. Iuſtinus ait Antiochenos, qui prius contra Demetrium conſpirauerant, ſubornaſſe Prompalum quendam ſortis extremæ iuuenem, qui ſe filium Antiochi diceret, & Alexandri nomen vſurparet, adiuuantibus Ptolemæo Rege Ægypti, & Attalo Rege Aſiæ, & Ariarathe Rege Cappadociæ, qui bello fuerant à Demetrio laceſſiti, Appianus quoque in Syriacis. Aduerſus hunc, inquit, puta Demetrium Soterem, exortus eſt quidam Alexander, falſo in Seleucidarum gentem ſe ingerens, quem Ptolemæus Ægypti Rex fouebat odio Demetrij. Florus quoque Epitom. 52 vocat hunc Alexandrum hominem ignotum & ſtirpis incertæ. Sulpitius ait, cum ſe Antiochi filium falsò dictitaſſe, Genebrardus ſuppoſititium vocat.

In legat. nu.140.

lib.35.

Epit. 52. l.2.hiſt.

II.
Belli conflati cauſa.
l.13.c.3.

Conflati porro in Demetrium odij cauſam, quod ad vicinos attinet Reges, iam ex Iuſtino attigimus. Quod ad ſubditos autem hanc refert Ioſephus, *Alexander*, inquit, *Antiochi Epiphanis filius, veniens in Syriam Ptolemaidem occupauit proditione militam, qui eam tenebant præſidio, moreſque Demetrij oderant, vt parum comis, & admodum ſuperbi. Incluſus enim in regium quoddam caſtellum, munitum quatuor turribus, non procul ſitum ab Antiochia.* Daphnem fortaſſis intelligit, locum in ſuburbiis Antiochiæ Syriæ deliciosiſſimum, *neminem admittebat, & omiſſa Reip. cura degebat in otio per ſegnitiem; vnde grauiora etiam odia contra eum exorta ſunt.* Sic ipſe, cui repugnat Iuſtinus, vt paulo ante dicebamus. Non ſolum autem Antiocheni, ſed Ptolemæenſes quoque infeſti erãt Demetrio, quando primi omnium tyrannum, contra legitimum principem, pro Rege acceperunt. Tyrannum inquam. Nam quamuis hic Alexander fuiſſet legitimus Epiphanis filius, ad eum tamen regnum non pertinuiſſet, ſed ad Demetrium illum Soterem, qui ex Seleuco Philopatore primogenito Antiochi Magni natus erat, cuius Antiochus Epiphanes erat ſecundo genitus.

Demetrius odioſus ſuis.

III.
Prudenter rebus ſuis prouidet.

Cum ergo Demetrius accepiſſet occupatam ab æmulo Alexandro Ptolemaidem, copioſum contraxit exercitum, vt tyrannum opprimeret, ſed interim gemina prouidentia rebus ſuis proſpexit. Nam primùm, vt Iuſtinus ait, initio balli huius, duos filios Demetrium Nicanorem, & Antiochum Sedetem, qui ambo poſtea regnarunt, apud hoſpitem ſuum Gnidium, cum magno auri pondere depoſuit. Deinde in augendis belli ſociis elaborauit; proptereaque Ionathæ reconciliari, eumque ab Alexandro ſtuduit auertere, miſſa ad eum epiſtola, qua pacem ante quadriennium initam, interprete Bacchide, renouaret, nec nunc data occaſione turbarum, memor eſſet Ionathas omnium malorum, quæ Demetrius in Iudæa perpetrarat, & vltionem expeteret. Itaque dedit illi poteſtatem congregandi copias, & armis inſtruendi, vt armis animiſque coniunctis Alexandrum debellarent. Vt autem illius gratiam aliquo beneficio demereretur, Iudæorum obſides, qui erant in arce, ei reddi iuſſit, quos ipſe reddidit parentibus eorum: ipſa tamen arce ſibi retenta.

Vide Ann. nu. 7.

Eius filij duo.

IV.
Ionathas recipit Iudæam, & Ieruſalem.

Nixus porro Ionathas præſenti fauore Demetrij, relinquens Machmas habitauit in Ieruſalem, & cœpit ædificare & innouare ciuitatem, ab Antiocho & Apollonio pridem vaſtatam: montem autem Sionis quadratis lapidibus communiuit, contra inſultus præſidij, quod erat, in arce: quod ipſum iam fecerat Iudas, ſub templi emundationem, ſed eum murum Eupator deſtrui iuſſerat aliquanto poſt. Alienigenæ quoque & Apoſtatæ qui erant in regiis Demetrij præſidiis, veriti ne venirent in manus Ionathæ, deſertis præſidiis fugerunt, exceptis iis qui Bethſuram tenebant, propter eximiam loci firmitatem. Quibus cognitis Alexander Ionathæ amicitiam quæſiuit, quod eum didiciſſet eximia virtute præditum eſſe, & peculiares odij cauſas in Demetrium habere, ob illatas viciſſim, acceptaſque clades. In pignus autem amicitiæ, miſit ei purpuram & coronam auream, & quantum in ſe fuit conſtituit eum pontificem, quam tamen dignitatem nonum iam annum tenebat. Ionathas vero nõ neglexit quod dabatur, ſed ſtolam ſanctam in die ſolenni Scenopegiæ induit, non tunc primùm, ſed nouo titulo Regiæ conceſſionis, quoniam iam vſus à Pſeudopontificibus introductus, habebat, vt Reges Pontificatum conferrent. Vide Annales hoc loco.

l.1.c.4 v. 60.
l.1.c.6.v 62

Alexander quærit eius amicitiam dato pontificatu.

Vide Anna. nu. 11. 12, & ſeqq.

V.
An Ionathas iniuſte ſe gerat

At enim, inquies, nonne iniuſtè facit Ionathas, ſiue ab vtraque parte bellantium beneficia recipiendo, cum vtrimque bellum iuſtum eſſe non poſſit, & ipſe receptis vtrimque muneribus, vtrique ſe commilitonem futurum ſpondeat; ſiue deſerta iuſta parte, quæ prior ſocie-

societatem eius abierat, iniustæ adhærendo. Respondendum est, Ionatham nihil à Demetrio præter obsides accepisse, quos ille iniustè retinebat, sicut & totam Iudæam iniustè vexabat, quam etiam iniustè occuparat, cum ea prouincia ad Israëlitas à mille & trecentis annis pertineret. Et quamuis regio fauore vsus fuerit ad solatium gentis suæ, ei tamen armorum societatem non promisit. Postremo dicimus Demetrium iustum quidem Syriæ fuisse Regem, non tamen Iudææ, sed eam tyrannicè vexasse: à qua vt Ionathas populum suum liberaret, potuit alteri adhærere; imo auxilium eius vltro aduocare, sicut Iudas licitè ad Romanos confugit.

VI. Demetrius multis promissis Iudæos sibi demereri cupit.

Vt audiuit autem Demetrius Alexandrum præoccupasse Ionathæ amicitiam, mittendis scilicet donis, & conferenda Pontificia dignitate; nam alioqui Demetrius anteuerterat Alexandrum in ambienda Ionathæ amicitia, contristatus est valde. Statuitque duplici in Iudæos vti liberalitate, remittendo debita, siue præstationes, & varia dona conferendo. Ecne inania tantum promissa iactare videatur, subdit ad duodecim rerum capita, quibus Iudæis gratificari velit, quæ ad illa duo summa, quæ dixi capita reuocantur, quæ in Annalibus exposita, hic breuitatis causa prætermittuntur. Ex magnitudine porro istarum remissionum intelligitur quanta Iudæi sub istis regibus seruitute premerentur. Tam profusa porro promissorum copia, hoc ipso parum probabilis visa est, quod ab homine proficisceretur, qui rebus ipsis docuisset se odisse Iudæos, nihilque eorum præstiturum, si à præsenti necessitate euaderet. Repudiato itaque Demetrio, Ionathas Alexandri partibus adhæsit, à quo victus est sequenti anno Demetrius.

Frustra.

VII. M. Marcelli gesta in Hispania.

Hoc anno Marcellus Consul in Celtiberia Nobiliori successit, Mummin Attilius prætor in Lusitania. Ille cum octo millibus peditum, & quingentis equitibus in prouinciam venit: & vitatis prudenter insidiis ad Ocilim castra posuit, & vt erat bello felix Imperator eam statim subiecit, & acceptis obsidibus, & triginta talentis argenti ei veniam dedit. Ea lenitate moti Nergobriges pacem petierunt, datis 100. equitibus, qui cum Consule militarent. At cum interea quidam eorum nonnihil ex Romanorum sarcinis diripuissent, Marcellus equites vinciri, equos vendi iubet, & vrbem eorum, agros populatus, obsidet, mœnia quatit, nec pacem misso caduceatore petentibus concedit, nisi cæteri populi, qui rebellauerant, eam peterent: quod cum illi fecissent, res ad Senatum reiecta est, qui eam improbauit, quod se Romanis, vt Nobilior ante censuerat: non permisissent. Sed res aliter à Polybio narratur, quem consule.

nu. 143.

VIII Et Attilij in Lusitania.

At successor Mummij M. Attilius Incursione in hostem facta septingentos Lusitanos interfecit, excisaque maxima eorum vrbe, sic vicina loca terruit, vt omnia deditione acciperet: sed Attilio in hyberna profecto, omnes illico defecerunt, atque adeo quosdam Romanorum subditos obsederunt: ita materia bello in annum sequentem parata est. In Asia vero, pax inter Prusiam & Attalum, interuentu trium legatorum Romanorum composita est, Prusia ad duras conditiones adacto.

IX. Pœni bellum occultè parant Flor. Epit. 48.

Interea Carthaginenses, Masanissæ iniuriis iamdudum fatigati, & iniquis Romanorum iudiciis, bellum contra Romanos dissimulanter parabant. Placuit Senatui mitti Carthaginem legatos, qui rem explorarent. Ij castigato Carthaginensium Senatu, quod contra fœdus exercitum & materiam naualem haberent, pacem inter ipsos & Masanissam facere voluerunt, Masanissa agrum, de quo lis erat cedente. Sed Gisco Amilcaris filius, homo seditiosus qui tum in magistratu erat, turbauit omnia, itaque bellum suadendo populum aduersus Romanos concitauit, vt legatos, quo minus violarentur, fuga explicuerit. Ea res nunciata Romæ, infestum iam Carthaginensibus Senatum, reddidic infestiorem. At Cato, qui bellum Pœnis nunc indicendum censebat, filium sub hoc ipsum tempus amisit, quem Pater apud Ciceronem in libro de Senectute luget.

X. Andriscus emergit. Epit. 49.

Sub hæc postrema Demetrij Soteris tempora Andriscus quidam vltimæ sortis homo, Persei Regis se filium ferens, & mutato nomine Philippus vocatus, ab vrbe Roma, quò illum Demetrius, ob hoc ipsum mendacium miserat, clam profugit, de qua fuga suo loco dicetur.

ANNVS MVNDI 3903.

ALEXANDRI BALÆ 1.

IONATHÆ 10. PTOL. PHILOM. 29.

DEMET. SOT. 11. & vlt. Imperij Græc. 161.

OLYMP. CLVII. A. 2. V. C. 602.

ANTE CHRISTVM 150.

I. Mors & periodus regni Demetrij. 1. Mach 9. 1. Mach. 10. 1.

Demetrius Soter hoc anno, regni vndecimo inchoato extinctus est. Cœpit enim regnare anno 151, quo Roma exit... ...suscitatus est æmulus Alexander anno 160. cuius anni quod reliquum fuit contrahendis vndique copiis & sociis positum est, vt sub huius anni primordia, quando solent Reges ad bella procedere, prælio inito pugnans occumberet. Quo mortuo regnare cœpit Alexander, qui viuo Demetrio tyrannus fuit. *Congregauit ergo Rex Alexander exercitum magnum*, vt ait Scriptura, *& admouit castra contra Demetrium. Et commiserunt prælium duo Reges, & fugit exercitus Demetrij, & insecutus est eum Alexander, & incubuit super eos*, qui fugiebant. *& inualuit prælium nimis, donec occidit sol*, de regno quippe Asiæ retinendo, acquirendoque agebatur, *& cecidit Demetrius in die illa*, & cum regno vitam pariter amisit. Vnicum prælium ponit Scriptura, Iustinus, vt videtur, geminum: *Demetrio*, inquit, *animus in propulsando bello non defuit. Nam & primo prælio hostem fugauit; & regibus* Alexandri scilicet fautoribus *bellum restituentibus, multa millia cecidit in acie. Ad postremum tamen inuicto animo inter confertissimos hostes fortissimè dimicans cecidit*, cui consentit Iosephus, qui eum paulo ante otiosæ ignauiæ accusauerat.

1. Mach. 10. 48.

Pugnaque postrema.

l. 13. c. 5 ff. l. 13. c. 3.

Victor Alexander desiderans partum sibi regnum Syriæ confirmare Ptolomæi Regis affi

Alexander affinitatem Ptolemæi petit.

nitatem expetiit, eius filia in vxorem requisita, quam ei Ptolemæus ita promittit, vt patriũ illi, auitumque regnum gratuletur; quod argumento est illum non fuisse infimæ sortis hominem, vt dixit Iustinus, ab ipsomet Ptolemæo & aliis suppositum, sed potius filium illegitimum Antiochi ex Bala concubina. Assignat porro Ægyptius locum nuptiis Ptolemaidem; sed eæ non ante annum sequentem celebratæ fuit, vt Scriptura testatur, anno scilicet centesimo sexagesimo secundo.

v. 57.

III. Marcellus pacem in Hispania cupit.

Quod ad res Hispanicas attinet, scribit Polybius ita remissos Hispanorũ legatos ad Marcellum, vt quoniam existimabant eum metu belli ita deingere, legatis suis arcana darent mandata, vt bellum fortiter, atque vt Romanos deceret gererent. At Marcellus non belli metu, sed triumphi cupiditate de Hispania pacata, pacem quærebat. Ea tamen erat de ipso Romæ opinio. Ideoque cum bellum continuari placeret, de alio duce mittendo cogitabant. Itaque noui Coss. omni studio bellum apparant, sed quo maiore studio in delectum incumbunt, hoc magis milites ab Hispanico bello abhorrebant, tum propter opinatum illum Marcelli metum, tum propter sermones militum Q. Nobilioris, qui formidolosa inde referebant. Magistratus autem cum non haberet quò se verteret, P. Cornelius Scipio, qui bellum suaserat, surrexit dixitque siue Tribunum, siue legatum se in Hispaniam mittere vellent cum Cõsulibus iturum. Excepta est magna omnium approbatione eius oratio, eáque ita iuuentutem commouit, vt deinceps cateruatim nomina profiterentur. Fuitque Scipio Lucullo Consuli legatus, ille inquam Scipio, quem mox Carthago & Numantia vehementer illustrarunt.

Id bellum Romani defugiunt, Scipionis fortitudo.

IV. Marcellus dat pacem Hispanis.

Dum Lucullus cum suis in bellum proficiscuntur, Marcellus omni studio conabatur ante eius aduentum bello finem imponere, & Celtiberis persuadere, vt se, suáque omnia arbitrio suo permitterent, quod cum Numantini fecissent, acceptis quos imperarat obsidibus ac pecuniis, cunctos liberos dimisit, sicque bellum ante aduentum Luculi magna ex parte extinctum est. Triumphasse Marcellum de Celtiberis creditur, quoniam tres eius triumphi, sicut & Consulatus celebrantur. Scribit tamen Pedianus, eum ad ipsam Africam paulo ante tertium bellum Punicum naufragio periisse: quod Cicero quoque confirmat; eò fortasse in reditu ex Hispania, tempestate projectus est. At Lucullus tum gloriæ, tum rei familiaris, quam angustam habebat, augendæ cupidus, vt ait Appianus, vltro Vaccæis bellũ intulit, nullo mandato Senatus, nulla iniuria prouocatus. Et cum post aliquas velitationes ad Cauram vrbem, ciues pacem petiissent, eamque obtinuissent datis obsidibus, & centum argenti talentis, vrbem ingressus eam cædibus impleuit ac diripuit, perfidiam Romanorum ac crudelitatem detestantem.

Et in mari perit.

Luculli auaritia crudelis.

V. Res ad Intercatiam & Palantiam gesta.

Melius ad Intercatiam gesta res est, vbi Scipio barbarum Romanos ad singulare certamen prouocantem interemit, & Intercatios fidei Scipionis se permittentes certis conditionibus cladi exemit. Inde Palantiam profectus Lucullus, vrbem nobilem in quam multi confugerant frustra tentauit, & commeatus inopia in Turdetaniam hiematum abiit, vbi quatuor millia ineurtantium Lusitanorum cecidit, & circa Cades ad mille quingentos fudit, infinita hominum multitudine capta. At Galba Prætor, qui Attilio successerat, cum præproperè cum fatigato exercitu hostem fugatum persequitur, septem millia suorum amisit. Ergo vindictæ auidus, cum ad eum legati ad fœdus renouandum venissent, terram eis opulentam promittit, si amici esse velint. Persuasos tres in partes diuisit, & primam partem exarmatam circumuentam crudeliter ac perfidiosè peremit. Eodem modo secundos, & tertios, priusquam aliquid de suorum clade inaudissent, summa celeritate deleuit, Deûm atque hominum fidem implorantes, & Romanorum perfidiam detestantes.

Galbæ perfidia & crudelitas.

VI. Viriathus emergit.

Euasere tamen ex illis pauci, in quibus Viriathus, qui mox non paucis Romanos affecit detrimentis. Cumque Galba ditissimus esset, & nihilominus Lucullum auaritia superaret, in iudicium tractus, quamuis accusante M. Catone octogenario, diuitiarum præsidio euasit. De Punicis autem rebus illud ad belli præparationem pertinet, quod his Coss. Gulussa Masanissæ filius, denunciauit Carthagine delectus agi, classem comparari, & haud dubium bellum strui. Cum Cato suaderet, vt iis bellum quamprimum indiceretur, Nasica lentius agendum censeret, placuit eò decem mitti legatos, exploratum, in quibus Catonem fuisse author est Plutarchus, qui sequentibus Coss. reuersi sunt. Scipio autem à Lucullo in Numidiam missus ad Masanissam, inde Elephantos in Hispaniam deuexit.

Præparatio belli Punici.

ANNVS MVNDI 3940.

IONATHÆ 11. PTOL. PHILOM. 30.

ALEXAND. BALÆ 2. Imp. Græc. 162.

OLYMP. CLVII. An. 3. VR. CO. 601.

ANTE CHRISTVM 149.

I. Alexandri & Cleopatræ nuptiæ. 1. Mach. 10. 57.

CElebratæ sunt hoc anno nuptiæ inter Alexandrum Balæ, & Cleopatram filiã Philometoris. *Exiuit enim Ptolemæus de Ægypto & Cleopatra filia eius, & venit Ptolemaidem anno 162, & occurrit ei Alexander Rex; & dedit ei Ptolemæus Cleopatram filiam suam. Et fecit nuptias eius Ptolemaide sicut Reges in magna gloria.* conuiuiorum scilicet, ludorum, certaminum, spectaculorum, & conuentu virorum principum, in quibus Ionathas Dux & Pontifex Iudæorum, ab Alexãdro euocatus ad nuptias honoris causa. Cumque vtrique Regi, & eorum amicis, vtique & nouæ nuptæ munera dedisset, *inuenit gratiam in conspectu eorum.* Quo facilius impiorum Israëlitarum in ipsum querelas elusit, & factus est gloriosior, adeo vt eum Rex, non quidem regni sui socium, sed quasi proregem in omni regione Iudæorum, quæ Syriæ Regi subesset, constitueret. Quem cum eius inimici purpura indutum vidissent, eius po-

Ionathæ gloria.

tentiam veriti, & sibi debitas pœnas, fugerunt vniuersi. *Et reuersus est Ionathas, in Ierusalem cum pace & lætitia.*

II. Viriathi initia, in Vetilium Prętorem.

Celtibericum porro bellum languescens, industria Viriathi renouatum est. Nam, vt ait Appianus. Hispani, quos Luculli & Galbæ perfidia reliquos fecerat, ad decem millia congregati Turdetaniam incursionibus vallarunt. Aduersus quos Roma missus Vetilius prætor cum nouis copiis, hostem in arctum compulit locum, in quo aut fame moriendum erat, aut Romanis deditio facienda. Quos cum inde Viriathus solerter eduxisset, dux eorum factus est, & Vetilium in sylua occupatum insidiis, superauit, atque interfecit, cum quatuor Romanorum millibus. Reliquos ex fuga receptos Vetilij quæstor Carpetii per mœnia distribuit adhuc trepidantes. Ac quinque millia sociorum obuiam Viriatho misit, quos ille ita cecidit, vt ne nuncius quidem cladis superfuerit. Exinde Quæstor intra vrbem quietus auxilium Roma expectabat, quod sequenti anno C. Plautius attulit.

III. Gemina ex Africa, & in Africam Romanorum legatio.

Interea Acilio & Flaminino Coss. legati decem ex Africa cum Carthaginensium oratoribus, & Gulussa Masanissæ filio redierunt, dixeruntque & exercitum, & classem se Carthagine deprehendisse. Perrogari sententias placuit, Catone & aliis principibus Senatus sententibus quamprimum exercitum in Africam deportandum; Nasicæ tamen sententia obtinuit, vt à bello desisteretur, si Pœni classem exussissent, exercitum dimisissent; sin minus, proximi Coss. de bello Punico referrent. Quæ dum Romæ deliberantur, Carthaginenses cum Masanissa, rupto fœdere, quod inter eos Scipio Nasica pepigerat, pugnarunt, & magno prælio victi sunt, & insuper bellum Romanum meruerunt. Hæc fere Zonaras, quæ pluribus ab Appiano narrantur.

Pœni à Masanissa victi.

IV. Andriscus inualescit & Rex factus Macedoniam occupat.

Nec minus interim turbæ in Macedonia ab Andrisco, qui & Pseudophilippus, excitatæ sunt. Cum enim Roma profugisset, aut vt ait Zonaras, per contemptum dimissus esset, magnam factiosorum hominum manum collegit, multas vrbes extraxit. Denique regio habitu sumpto, collectóque exercitu in Thraciam profectus, multis populis liberis, multis Dynastis Romanorum Imperium ægrè ferentibus adscitis impressionem fecit in Macedoniam, eáque occupata, in Thessaliam transgressus, non pauca loca subegit, licet Achæorum auxiliis per Romanorum legatos defenderentur.

(∴)

(∴) (∴)

ANNVS MVNDI 3905.

IONATHÆ 12. PTO. PHILOM. 31.

ALEX. BALÆ 3. Imperij Græcorum 163.

OLYMP. CLVII. A. 4. VR. CO. 604.

ANTE CHRISTVM 148.

I. Tertium bellum Punicum. *Appianus in Punicis.*

SAcra Machabæorũ Historia hunc, & sequentem annum transilit. Hunc autem celebrem reddidit initium tertij belli Punici, quo deniq; Carthago excisa est, quæ est communissima sententia. Omnes enim huius anni Coss. proferunt, licet aliqui eos ad diuersos Vrbis annos referãt, pro varia ratione numerandi nobis cum magna parte Chronologorum est 604. Cum ergo Romani optarent, & M. Cato continenter vrgeret, vt Carthago deleretur, ratus illa stãte Imperiũ Romanum stare non posse, eius alteri potentiã, perpetuis propemodum Masanissa iniuriis, non molestè ferebant; idque experientia ipsa docti Carthaginenses non ignorabant. Nunc autem accepta clade à Masanissa vehemẽter debilitati, & ipsum regem timebant, magnas habẽtem copias in propinquo, & populũ insuper Romanũ, quem non dubitabãt arma pro amico & socio Masanissa sumpturũ. Nec mali fuerunt coniectores. Romani quippe sine mora milites tota Italia imperarũt, vt parati essent, in quemcumq; locũ eos Senatus destinaret. Pœnis autẽ bellum indici placuit, quod contra fœdus naues haberent, & extra fines duxissent exercitum; quodq; socio & amico populi Rom. arma intulissent.

Romani Carthaginem deletam cupiunt.

Epit. 49. Flor.

II. Carthag. Romanos placare student.

Carthaginenses omnem operam dederunt, vt Romanos mitigarent, & crimina diluerent per legatos, negantes bellum publica authoritate illatum, publicè è cõtrario damnatos qui illud intulissent. Cum autem res in eo discrimine versaretur, incommodissimè factum est, vt Vticenses Romanis sese per legatos vltro dederãt. Quæ res Carthaginensibus peracerba fuit. Et merito; Nam præterquam quod Romanus commodissimam in propinquo belli gerendi sedem habiturus erat, sexaginta enim tantum stadiis Carthagine distat, eo etiam vehementer angebantur, quod eam vltimam spem ad placandos Romanos destinatam, sibi ereptam viderent. Nihilominus quia bellum gerendum erat, ad quod malè instructi erant, post cladem à Masanissa acceptam, aut Romanis deditio facienda; post multam denique in Senatu contentionem, Romam legationem mittere decreuerunt, quæ pro præsenti rerum statu, Reipub. quàm minimo posset damno consuleret.

Vticæ impotuna deditio.

III. Decernitur bellũ Coss. cum copiis proficiscuntur.

Dum illi abeunt Senatus Romanus Vticensium deditione excitatus, & iampridem ad bellum propensus, & paratus, decernit Carthaginenses bello persequendos esse; continuóque in Africam vtrumque destinat Consulem, Manilium cum exercitu pedastri, Censorinum cum classe, eisque secretò mãdat, ne nisi diruta Carthagine, à bello desistant. Attribuit eis 80. millia peditum, & equitum quatuor fere millia. Ad tantam enim expeditionem, spemque tam certam, Romani ciues sociique vltro properabant. Perueniunt interea Romam legati, & non so-

Legati suos ciues Romanis dedunt.

lum bellum decretum, sed exercitus etiam cum ducibus profectos inuenerunt. Itaque cum nullum superesset deliberandi tempus, se suáque omnia Romanorum fidei atque arbitrio permiserunt. Hic laudare illos patres, quod rectam concilij viam inuenissent, concedere libertatem, leges suas, agrumque omnem, si tamen intra triginta dies obsides trecentos principum ciuitatis liberos, Lilybæum mitterent, & ea facerent, quæ Coss. imperarent. Quæ postrema conditio legatos Romæ, & domi Senatum suspensum tenuit, nec immerito, sed deditione facta, iacta erat alea.

IV. Carthaginenses dant 300. obsides.

Iam pene ad portas erat maximus exercitus, & Carthaginenses omnibus rebus erant ad bellum, vel ad obsidionem tolerandam imparati. Et quamuis suspicabantur ne datis quidem obsidibus, satis firmam pacem habituros, tamen in tanto rerum discrimine, spem in parendi celeritate collocarunt. Obsides magno cum gemitu lachrymisque parentum ac necessariorum mittunt, qui Romam continuo à Siciliæ prætore deportati sunt. Terrestres copiæ, postquam in Africam traiecerunt, castra metatæ sunt vbi quondam Scipio. Classis in portus Vticensium diuertit: eodem & legati Pœnorum venerunt, & causam suam apud Consules egerunt, non minus accuratè quam verè, vt pluribus apud Appianum leges, ostendentes iniustè se bello præsenti vrgeri, præsertim cum se suáque omnia eorum arbitrio permisissent.

V. Exarmantur, classisque succenditur.

Respondit Censorinus Consul, quoniam pax futura erat, nihil armis opus esse, itaque arma omnia tradere iussi sunt. Cumque legati responderent, velle se quidem ea in re parere, sed sibi prouidendum esse quomodo Asdrubali, quem proscripserant, quique cum viginti millibus armatorum contra se venturus esset, resisterent, responderunt Coss. id S. P. Q. R. curæ fore. Ergo vis ingens armorum ex vrbe educta est, plaustra sequentibus legatis, Sacerdotibus, ac principibus ciuitatis. Inde classem sibi tradi postularunt, vt ait Florus, quam sub ipsa Vrbis ora succenderunt. Inde Censorinus laudata eorum obedientia, in obsidibus, armis, & classe tradenda, vnum dixit superesse mandatum Senatus paulo durius, quod tamen eis ad certam pacem, obeundum, ac fortiter ferendum sit. Cedite nobis, inquit, Carthagine, sedes ad quemlibet ditionis vestræ locum transferte, modo vltra octogesimum à mari stadium; certum est enim nobis hanc diruere.

Vrbe cedere iubentur. l. 2. c. 15.

VI. Vt acceptus fuerit is nuncius à legatis.

Hæc Consulis verba excepit clamor tollentium manus ad cælum, & Deos irritorum fœderum testes inclamantium, non sine multis grauibusque conuitiis, siue mortem appetebant, siue mente erant impotes: procumbebant humi, & solum frontibus manibusque pulsabant, vestes dilacerabant, sua ipsi corpora præ furore laniabant, adeo vt Romanis ipsis lacrymas elicerent. Deinde facto silentio redintegrarunt preces, sed nihil impetrarunt, respondente Censorino, id esse mandatum Senatus, quod neque à se mutari, neque differri posset. Cumque his dictis summouerentur, & abire iuberentur, rogauerunt vt classem ad ipsam vrbem admouerent, si forte eo metu, ad hanc calamitatem ferendam adigi possent, nec à ciuibus suis discerperentur. Illis profectis Censorinus cum viginti quinqueremibus, circa vrbem ea de causa oberrabat: Legatorum pars ea itinere diffugerunt, alij taciti in vrbem pergebant, multis vbique sciscitantibus, & nemine respondente ingemiscentibus, vt rebus perditis, aliis prope vim inferentibus, nisi dixissent primum opus esse rem ad Seniores deferre.

VII. Et à ciuibus.

In curia summotis cæteris legati Senioribus iussa Consulum renunciarunt: ad quod nuncium orta conclamatione in curia, plebs quoque foris clamorem reddidit. Tum facto silentio, pertexentibus legatis, quid à se frustra dictum esset, ad flectendos Romanorum animos, præ summa rerum desperatione ingentem vlulatum ediderunt: ad quem plebis irrupit in Curiam, & acerbissimo nuncio cognito, omnes quasi in furorem acti, alij in legatos irruebant, alij in optimates, qui authores fuerant tradendorum obsidum, vel armorum, cum contumeliis insurgebant; alij in Italos, qui in vrbe tum reperti sunt, inuolabant, & variis cruciatibus afficiebant. Matres obsidum, quasi furiæ quædam tragicæ, perditos filios lamentabantur, & Senatoribus exprobrabant, plorabant armamentaria vacua, naualia exinanita, classem exustam, Deos denique ipsos conuitiis furiosè impetebant; omnia clamoribus & eiulatibus personabant.

VIII. Defensæ par.

Verum alij magis sobrij vrbis portas claudere, defensionem parare, lapides in muros congerere, quod mallent patriam suam hostium manibus euerti, quam suis. Senatus eadem die bellum decernit, seruos per præconē ad libertatem vocat, Asdrubalem eligit belli ducem, paulo ante capite damnatum, qui foris cum viginti millibus armatorum erat, mittit curriculò qui oret, vt patriæ misereatur in summo discrimine constitutæ, culpam condonet, in se immerentem, cogente necessitate admissam. In vrbe autem alterum Asdrubalem, Masanissæ ex filia nepotem, ducem creat. Deinde à Coss. per nuncios 30. dierum inducias petunt, Romam vt legatos mittant. Quibus non impetratis, totam vrbem in officinas armorum vertunt, tantáque contentione die nocteque operi institerunt, vt breui copiam non exiguam compararint, cunctantibus Consulibus vim afferre ciuitati, quam exarmatam, se cum liberet occupaturos sperabant: & tempus aliquod dandum putabant ciuibus, dum furor aliquantulum resedisset, nullo vt suo periculo vrbem diruerent.

IX. A Romanis frustra oppugnatur.

Inter hæc paucis diebus transactis, vrbem terra marique oppugnare parant. Verum cum & armatos, & ad pugnam, repellendamque vim alacres reperissent, falsi opinione sua retrocesserunt: iterato deinde conatu cum hosti res non successissent, creuere animi Pœnis. Coss. vero timentes Asdrubalem, qui à tergo non longè castra posuerat, & ipsi bina castra munierunt: deinde vrbem variis assultibus, sed irritis petierunt, & murorum partes crebro ariete, nullo tamen emolumento deiecerunt. Et vice versa Pœni Himilcone duce, nonnulla damna Romanis intulere, in quibus illud fuit memorabile, quod scaphas arida materia cū oppletas, & pice deinde ac sulphure conspersas, immisso

Quibus vicissim clades ferunt.

iene

igne, ventu obsecundante, iu Romanorum classem immiserunt, qoo facto magna eius pars cõflagrauit. Deinde cum Censorinus paulo pust comitiorum causa Romam esset profectus, Pœni facti animosiores Manilij castra nocturna eruptione inuaserunt, & iam vallum conuellere cœperant, cum Scipio Tribunus per auersam castrorum partem cum equitibus procurrens, eos io vrbem compulit; quod secuodò etiam fecit, cum hostis nauale Romanorum iotempesta nocte esset aggressus. Himilco etiam equitum præfectus, non paucas ex insidiis intulit Romanis clades. Consul quoq; Manilius, cum Asdrubalem iniquo loco esset aggressus, ingentem accepit cladem, qua tres Tribuni militũ periere.

X. Viriathi victoriæ.

In Hispania Viriathus C. Plaucium Prætorem gemina clade ita perculit, vt nusquam prodire ausus, media æstate se ad hyberna reciperet. In altera deinde parte Hispaniæ contra Quintium ancipiti marte pugnauit, aliáque gessit è re Hispaoorum, dum Quintius Cordubæ maneret inclusus. Audriscus quoque, quem Romani ante contempserant, P. Iuuentium Prætorem cum exercitu deleuit.

ANNVS MVNDI 3906.

IONATHÆ Ducis & Pootificis 13.

PTOL. PHILOMETORIS 32.

ALEXANDRI 4. Imperij Græcorum 162.

OLYMP. CLVIII. A. 1. VR. CO. 605.

ANTE CHRISTVM 147.

I. Controuersia Iudæorum & Samaritanorum. l. 13. c. 6.

EVsebius ad initium huius Olympiadis refert controuersiam Alexandriæ agitatam Samaritanos inter & Iudæos, quam Iosephus ad hæc tempora retulit. His Hierosolymitanum templum legitimum esse profitentibus, illis autem Garizitanum; cuius religio sub Alexandro Magno fuerat inducta. Ad Regem porro, & consessum amicorum eius prouocatum est, sed ea lege, vt ait Iosephus, vt vtrius partis patroni succumberent, morte mulctarentur. Acerba vtique pœna, sed non indigna seditiosis hæreticis, errorem pro veritate spoote colentibus, & immensam animarum stragem excitantibus; Patrocinabatur Samaritis Sabbæus cum Theodosio, Hierosolymis Andronicus; eamque pœnam vltro a Rege vtrique poposcerunt. Probauit primum Andronicus ex lege Mosis sacrificia, & celebritates præcipuas ter in anno fieri oportere, in loco quem elegisset Dominus, illumque locum esse Ierusalem, vbi sibi templum à Salomone construi nominatim iussisset, illudque ingeotibus prodigiis sanctificasset, & regibus ipsis honorabile reddidisset. Postremo Sacerdotium in eo per continuam successionem propagasset, quæ neque Garizitano templo, neque Heliopolitano conuenirent, quæ nuper admodum per seditionem extructa constaret. Iudæorum victoria. Itaque damnatis Samaritis victoria Iudæis cessit.

II. Masanissæ mors.

Extremo porro anno superiore, aut hoc ineuote dum hyems esset in cursu, vt ait Appianus, mortuus est Masanissa. Nam sub anoi huius initium Manilios Scipionem Romam misit, cum iam à Masanissa rediisset, quem mortuum reperit, & regno eius filiis diuiso, vnum eorum Gulussam deduxit ad Consulem Manilium. Masanissa ergo morbo senióque fessus, erat enim nonagenario maior, etsi variè à variis definitur eius ætas (Vide Ann. n. 6.) Scipionem, vt auitum amicum, literis ad Manilium Consulem datis accersiuit, consulturus eum de regno liberis relinqueodo. Quos habebat plurimos ex concubinis, tres autem ex legitimo matrimonio. Scipio ad eum confestim profectus est, sed paulo antequam peruenisset, Masanissa agens animam vxori liberisque præcepit, Scipioni vt parerent regnum quo is cumque modo diuideret. (Eius in Scipionem amor & fiducia.) Quo ille munere sapienter pro cuiusque ingenio atque ætate perfunctus, Gulussam, qui belli pacisque curam commiserat, secum, vt dixi ad bellum punicum Carthaginem deduxit. Stemma vniuersæ familiæ Masanissæ studiosus Lector in Annalibus reperiet. (n. 8.)

III. Scipio Himilconem ad transitionem ad Romanos adducit.

Reuertens Scipio cum Gulussa, Himilconem cognomento Phamæam offendit in prælio, quem ad defectionem ioduxit, quando patriæ saluti esse non posset, promissa apud Romanos non solum venia; sed etiam gratia. Nec ille admodum cunctatus, cum bis mille & ducentis ferme equitibus Scipioni adhæsit. Quo facto Manilius Consul, qui rursus imprudenter Asdrubalem aggressus, in periculum Romanos adduxerat, euasit impunè, hostibus tanta equitum decessione diminutis. Manilius autem audito sibi successorem venire Pisonem, præmisit Romam cum Himilcone Scipionem, quem exercitus deduxit ad naues, comprecatus superos, vt Carthaginem Consul ad eam expugnandam reuerteretur: idque multi Romam scribebant ad suos, Senatus Scipionem publicè laudauit, Phamæam donis honorificis cumulauit, iussitque sperare ampliora, si conficiendo bello strenuam operam attulisset. Ille omnia pollicitus, in Africam ad Romana castra profectus est.

IV. Pisonis Consulis res gestæ.

Interea eodem venit Piso Consul, cum L. Mancino classis præfecto, qui nec Carthaginem tentarunt, nec Asdrubalem, sed bellum circa oppida circumtulerunt. A Clupea, terra marique oppugnata, repulsi sunt. Piso propinquum oppidum cepit, atque diripuit. Hipponem, quæ media inter Carthaginem & Vticam, Romanos commeatus intercipiebat, profectus est, vlturus latrocinia, vt sperabat. Sed cum ad eam vrbem rebus omoibus instructam per totam æstatem assedisset, & obsessi bis eruptione facta, Carthaginensibus quoque opem ferentibus: Romanorum machinas incendissent, irrito labore Vticam in hyberna concessit. (Pœni reualescunt.) At Carthaginenses spe atque animis erigebantur, cum & Asdrubalis exercitũ haberent incolumem, & ad Hipponem superiores fuissent: aucti etiam octingẽtis equitibus Numidis, qui Bythia duce à Gulussa transfugerant, Phamææ iactura aliquatenus resarcita, viderentque alios Masanissæ filios, in suppeditandis armis pecuniisque tardiores,

timentes ne sublata Carthagine, ipsi quoque subiugarentur; quem metum Pœni Mauris quoque ingerebant, & Andriscum in Macedonia aduersus Romanos hortabantur ad bellum, pollicentes naues illi ac pecunias Carthagine non defuturas.

V. Andriscus profligatur.

Hic porro Andriscus, qui & Pseudophilippus, hoc anno victus ac profligatus est. *Pratore Metello*, inquit Florus, *populus Romanus amissum cum legione Pratorem*, Iuuentium *plenissimè ultus est. Nam & Macedoniam*, quæ se Andrisco dediderat, *seruitute multauit, & ducem belli deditum, ab eo ad quem confugerat Thraciæ regulo, in vrbem in catenis reduxit: hoc quoque illi in malis suis indulgente fortuna, vt de eo populus Romanus, quasi, de vero Rege triumpharet.* Sic ipse. Addit Eutropius 25. millia militum Andrisci interfecta. Rem totam pluribus Zonaras tradit, quem retulimus in Annalibus. Porro Metellus cum triumpho, Macedonici cognomen est consecutus.

VI. Græcorum motus contra Romanos. nu. 143. & 144.

Andriscus autem ita Græcos odio Romanorum repleuerat, vt bis eorum legatos violarent, vt author est Polybius. Primum ea legatione cuius princeps fuerat Aurelius, qui Senatui retulit, prope factum fuisse, vt vitæ & omnium rerum periculum adirent. Iterum quando missi à Metello legati blandè conabantur eos à studio contentionis, & odio Romanorum auertere, turbæ non se contiouere, sed legatos subsannantes, cum tumultu & clamore concione eiecerunt. *Et cum omnes*, inquit Polybius, *caitates stultitia, qua populari quadam morbo tenerentur, Corinthiorum tamen præ cæteris amentia insignis extitit.* Quæ etiam causa fuit vt Corinthij, apud quos Achæorum comitia celebrata sunt, præ cæteris pœnas darent. Vera porro causa turbatum, & Achaici belli, quantum ex Iustino & Pausania colligitur, fuit, quod Achæi nimium potentes in Græcia videbantur, non tam propter opes singularum ciuitatum, quam propter conspirationem vniuersarum: itaque ab Achæorum societate Spartam & Corinthum separare voluerunt. Ergo Achæi tumultuantes eiectis legatis, Critolaum belli ducem elegerunt, Bœotos etiam, qui grandi pecunia à Metello mulctati fuerant, ad arma concitarunt. Hæc fuerunt semina belli Achaici.

Eorum causa.

VII. Viriathus Vnimanū delet. l. 2. c. 17.

Quod ad Celtibericum attinet, C. Plaucio contra Viriathum successit Claudius Vnimanus, de quo hæc habet Florus. Viriathus castra Prætorum, & Præsidum aggressus, Claudium Vnimanum, pene ad internecionem exercitus cecidit, insignia trabeis & fascibus nostris, quæ ceperat, in montibus suis trophæa fixit.

(∴)

(∴) (∴)

ANNUS MUNDI 3907.

IONATHÆ 14. PTO. PHILOM. 33.

ALEX. BALÆ 5. Imperij Græcorum 165.

OLYMP. CLVIII. A. 2. VR. CO. 606.

ANTE CHRISTUM 146.

I. Demetrius Iunior exoritur. l. 1. c. 10. 67.

Habet hic annus nouas in Syria turbas Alexandrum inter atque Demetrium, Demetrij Soteris filium, quas deinceps Scriptura persequitur, à quibus par est nos initium ducere. Sequentur deinceps Punica, Celtiberica & Achaica. In tribus enim mundi partibus Asia, Africa, & Europa bellicū hoc tempore flagrabat incendium. Anno ergo Regni Græcorum 165. *venit Demetrius filius Demetrij à Creta*, quò eum pater initio belli ablegarat, vt ex Iustino supra diximus; venit autem regni paterni recuperandi causa, *acceptis*, vt ait Iosephus, *multis mercenariis militibus à Lasthene Cretensi, soluens ab ea insula, traiecit in Ciliciam.* Agebat hic Demetrius decimū sextum circiter annum, quem ad audendū incitauit Alexandri desidia inter scortorum greges captiui. Præter autem Cretensium auxilia, Antiochenses quoque, veterem in patrem offensam nouis meritis correcturi, se ei tradiderunt. Sed & milites paterni, fauore Adolescentis accensi, signa ad Demetrium transtulerunt. Et hæc causa fuit cur Alexander ex Phœnicia reuersus sit Antiochiā, vt scilicet Antiochænorum defectionem impediret, qui, pro insita sibi leuitate, nutabant.

A. Græc. 160. l. 35. l. 13. c. 8.

II. Apollonius præfectus Cœlesyriæ ei adhæret l. 35.

Et constituit Rex Demetrius Apollonium ducem, qui præerat Cœlesyriæ; & quidem à tempore Demetrij Soteris, quam præfecturam Alexander, in defectionis præmium, ipsi confirmarat; quò pertinet, quod ait Iustinus, paternos milites ad filium Demetrium signa transtulisse. Hunc ergo Apollonium Rex nouus constituit exercitus sui ducem ad Iudæos, qui Alexandro fauebant, debellandos. Is congregauit exercitum magnum, quo plerosque ab Alexandro traduxit ad Demetrium; cumque Ionathas in fide Alexandro data persisteret, sceipsit ad eum, expostulans, siue quod aliorum non sequeretur exemplum, in rege legitimo agnoscendo, siue in non agnoscendo Apollonio Cœlesyriæ præfecto, ad quam Iudæa, cui præerat Ionathas, pertinebat. Quoniam autem plurimum se valere equitatu credebat, prouocat Ionathan ad certamen in planicie, additque multa thrasonicè. Quibus commotus Ionathas, elegit decem millia virorum, cum quibus exiit Hierosolymis, eique se adiunxit frater eius Simon, & applicuerunt castra in Ioppem. Sed præsidium Apollonij, quod ibi erat, eos à ciuitate exclusit. Ciues tamen eorum obsidione territi, apertis ianuis deditionem fecerunt.

I. 1 c. 10. 47

Eius in Ionathan conatus.

Ioppe se dat Iudæis

III. Ionathæ de Apollonio alter. victoria. l. 13. c. 8.

Vt autem audiuit Apollonius Ioppem amissam, vltionis appetens, parauit tria millia equitum, præter pedestres copias, quas octo milliū fuisse Iosephus ait, & profectus est Azotū versus, relictis in insidiis mille equitibus, vt cum Ionathas persequens Apollonium prætergressus esset insidiarū locum, illi à tergo exurgerent, &

Anno-

Apollonius conuersis copiis insultaret à fronte, sicque Iudæi vtrimque cæderentur. Vt autem Ionathas prætergressus est insidiarum locum, agnouitq; insidiatores emergere, & castra eius circumire, iussit suos iacula scutis excipere, dum equites & telis & viribus ad vesperam vsque iaculando fatigati essent. Tum demum Simon copias suas contra pedites eduxit, quod & contriuit, fugauitque. Equites quoque sparsi per campum fugerunt vsque Azotum, adeòque ad fanum vsque Dagonis: qui eis præsidio non fuit. Nam Ionathas Azoto vim attulit, captamque & spoliatam succendit, cum circumpositis pagis, sed & templum, eum omnibus qui in illud confugerant, succendit, itaque ad octo virorum millia, tam gladio, quam incendio perierunt.

IV. Tertia ad Ascalonem.

Hac altera victoria refutata est ioanis Apollonij iactantia, sequitur tertia, sed incruenta ad Ascalonem, quæ aliquando vltra Azotum erat meridiem versus, media inter Azotum & Gazam. Ionathas ergo victoria prudenter vsus, Ascalonem adit infestus; sed illi proxima clade Azotiorum territi, exierunt de ciuitate obuiam ipsi, magnóque honore illum affecerunt. Sicque reuersus est Ionathas victor in Ierusalem cum exercitu, præda & spoliis onustō; data Apollonio iustissima causa iterandi illud, *Ergo autem factus sum in derisum, & in opprobrium.*

Ionathas ab Alexandro honoratur.

Quæ vbi Alexandro innotuissent, perrexit honorare Ionathan, *& misit ei fibulam auream, sicut consuetudo est donare cognatis Regum.* Quales nunc dantur torques equitibus velleris aurei, S. Michaëlis, aut S. Spiritus. Alij militare cingulum intelligunt, cui vestium ora, vel ensis annectebatur. *Dedit quoque ipsi Accaronem,* Philisthæorum olim oppidum, sicut Azotus & Ascalon, *& omnes fines eius in possessionem.* Sequens porro expeditio, quia ad annum sequentem pertinet, abeamus in Africam.

V. Scipio ætate illegitima fit Consul, eique datur extra fortem Africa.

Cum in vrbe de Pisonis segnitie, & hostium incrementis nunciatum esset, & Scipio, rerum iam Hispania, & Africa, quamuis sine imperio, gestarum gloria celebraretur, à populo factus est Consul, quamuis decem annis legitima ætate minor, cum ipse ambiret ædilitatē. Quin etiam Druso collega sortitionem prouinciarū Consularium de more postulante, populus extra sortem Scipioni Africam dedit, permisitque vt voluntarios ad militiam acciperet, & literas ad Reges & ciuitates nomine populi Romani daret, ad belli auxilia, quæ & impetrauit.

Ibi liberat Mancinū.

Expeditione rectè præparata, vela fecit in Siciliam, atque inde Vticam traiecit, & aduentu suo Mancinum classis præfectum, qui in munitione quadam circumclusus, ad deditionem breui fame adigendus erat, & per præruptas rupes agendus in præceps, adductis eò copiis liberauit, eoque facto ad tria millia & quingentos milites morti eripuit: & Mancinum Romam remisit, quoniam ei Serranus successor adueneratt, simulque animum ad instaurandam militarem disciplinam adiecit.

VI. Megaram occupat.

Inde Megaram petiit, vbi peramplum, mœnibusque contiguum locum, noctu occupauit, cum quatuor militum millibus, quem tamen cum suis periculosum animaduertisset, mox deseruit. Eam audaciam indignè ferens Asdrubal, vbi lux rediit quotquot ex Romanis captiuos habebat, productos in mœnia, vnde suis poterant esse conspicui, aut oculis, aut linguis, aut neruis, aut pudendis mulctauit, aliisve cruciatibus affectos præcipitauit per rupes; ne suis spem vllam pacis a Romanis impetrandæ relinqueret, sed in solis armis salutem reponerent. At illi contra timidiores effecti, etiam Asdrubalem oderant, qui eis spem veniæ præcidisset. Cumque Senatus intempestiuam eius crudelitatem detestaretur, eorum aliquot comprehensos, vt proditionis suspectos interfecit.

Asdrubalis crudelitas.

Interea Scipio intentus Carthaginem obsidet, fossáque & muro ingenti cinctam, commeatu excludit, eosquoque portus ingentibus saxis obstruit. Sed Pœni alio patefacto portu magnam vim onauium instructarum eduxerunt quibus desertas tum Romanorum naues, si mens non læua fuisset, occupare potuerant, sed stulta ostentatione cunctati, in portum reuerteruot.

VII. Pugna naualis.

Tertia inde die nauali prælio ad noctem vsque certatum fuit, paribus ferè vtrimque damnis & lucris. Postridie Scipio occupauit aggerem, qui erat ante mœnia spatiosus, vnde vrbem machinis quatere cœpit: At Pœni, quamuis fame malisque fatigati, noctu eo natatu peruenerunt, & quamuis accensis facibus agniti ora & pectora configerentur telis, non remittebant tamen impetum, sed more ferarum in vulnera ruebant, donec incensis machinis, nudi propugnatores earum verterunt in fugam. Ita que io eo occupando cum diù pugnatum esset, tandem totum Scipio occupauit, eòque permunito quatuor militum millibus insedit, vnde tela in hostes aduersos non parcè tota æstate ingesta sunt. Hyemis initio Scipio Nepherin profectus, vnde commeatus hosti summittebatur, vrbem per duos & viginti dies obsessam partim vi, partim insidiis occupauit, castrisque potitus, ingentem hominum multitudinem, vel occidit, vel cepit; tum reliqua eius regionis loca deditionem fecerunt. Nec plura io Africa hoc anno gesta.

Pœnorum audacia.

Nepheris expugnatio.

VIII. Res à Viriatho, & Metello gesta.

Hoc quoque tempore C. Nigidius Prætor Vnimano contra Viriathum successit, eodem cum illo successu, ab eodem quippe cum copiis suis oppressus est. Itaque Viriathus florebat hoc tempore, & copiis in dies viribusque crescebat, siue ad Romanorum fastum comprimendum, siue ad Prætorum auaritiam & crudelitatem castigandam. Cum autem bellicus Achæorum apparatus Romæ auditus esset, bellum eis indictum est, & Metello Prætori, qui Macedoniam regebat imperio prorogato demandatum. Is in Peloponnesum descendit armatus, ne qui in Thessaliam iam iotrauerāt, in Macedoniam quoque penetrarent. Ergo cum Achæis, vt ex Epitome Liuiana constat, Metellus ad Thermopylas bello conflixit, vicitque, quamuis illi Bœotios & Chalcidenses auxiliarios haberent: quibus victis, dux eorum Critolaus veneno sibi mortem consciuit, Diæus vero, qui militem ex Arcadia deducebat, ab eodem Metello & L. Mummio sequenti anno cum exercitu suo oppressus est.

ANNVS MVNDI 3908.

IONATHÆ 15. PTO. PHILOM. 34.

ALEX. BALÆ 6. & vlt. Imp. Græcorum 166.

OLYMP. CLVIII. A. 3. VR. CO. 607.

ANTE CHRISTVM 145.

I. Expeditio Philometoris. l. 1. c. 11. 17. & 18.

HAbet hic annus expeditionem Philometoris Ægyptij in Syriam, & amissum ab Alexandro regnum cum ipsa vita: Philometore eandem regni & vitæ aleam triduo post subeunte. Veram expeditionis huius causam Scriptura refert in ambitionẽ Philometoris, cupientis regnum Syriæ, quo potiebatur Alexander, occupare, & Ægyptio coniungere. Præ se tamen ferebat se auxilio venire Alexandro genero suo contra Demetrium: propterea que Alexander omnia ipsi in vrbibus suis permittebat. At is cum introibat in ciuitatem aliquam, Alexandri præsidia commutabat suis. Cumque Azotij ei occurrisset honoris causa, eique acceptam nuper à Ionatha cladem inuidiosè narrarent, tacuit Rex. Eique Ionathas magnifico cum apparatu occurrit, eumque ad fluuium Eleutherum comitatus, postridie reuersus est Hierosolymam, vt in tuto expectaret, quem res exitum esset habitura, in absentia Alexandri, qui tunc erat in Cilicia.

Et in generum perfidia.

II. Occupat ciuitates eius. 1. Mach. 11. 8.

Cum autem iam multas obtinuisset Syriæ ciuitates, vsque ad Seleuciam maritimã, apparuit eius ambitio; quæ cum innotuisset Alexandro, amico suo Ammonio curam dedit illius interficiendi, quod is Ptolemaide irrito conatu tentauit. Moxque ad Demetrium legatos misit, quibus ei filiam suam Alexandro ereptam obtulit, offerens etiam auxilium ad regnũ Syriæ obtinendũ, quod tamen ille fictè dicebat, vt qui nouum hoc regnũ cuperet sibi; sed simul verumq; sibi aduersarium habere nolebat: sperans altero sublato, alterum facile in ruinam impelli posse. Ea porro ambitio mox innotuit, cum ingressus Antiochiã imposuit duo diademata capiti suo, Ægypti & Asiæ, vt Scriptura testatur. Quæ cũ accepisset Alexãder, qui tũ erat in Cilicia, propter Ciliciũ defectionẽ, contractis copiis contra Ptolemæum, à quo perfidiosè regno, vxore, omnibusq; rebus euersus fuerat, bellum mouit. Et forte minus instructus ab exercitu; certè non accitis amici Ionathæ copiis. Nõ ita Ægyptius, nam produxit Ptolemæus Rex exercitum, & occurrit ei in manu valida, & fugauit eum.

Et Demetrio dat filiam vxorẽ Alexãdri.

1. Mach. 11. 13.

Alexander à Ptol. vincitur.

III. Ptolemæus vulneratur. l. 13. c. 8. Epi. 52.

Neque tamen Ptolemæus è prælio euasit incolumis. Nam Iosephus, Strabo, & Florus testantur, eum in prælio equo excussum, vulneribus ab hoste in caput inflictis, à suis exportatũ & inter curationem, dum ossa medici terebrare contendunt, expirasse. Interim autem Alexander, qui fugerat in Arabiã, vt ibi protegeretur, ab Zebdiele Dynasta interfectus est, eiusque caput Ptolemæo missum; siue illi sponte gratificari voluit, siue ab eo redemptus sicarius ad vitandam, quam à violato tam insigniter genero, timere poterat vltionem. Sed vltionem dominus ipse occupauit: die enim tertia mortuus est. Vtrum autem accepto Alexandri capite, incertum est. Id Iosephus affirmat, aitque exsatiatũ fuisse gaudio, ex interitu inimici, quod Scriptura, cæterique tacuerunt. Scribit Iustinus Ptolemæum illum segnem admodam fuisse, & quotidiana luxuria ita marcidum, vt non solũ regiæ maiestatis officia intermitteret, verum etiam sensu hominis nimia sagina careret. Id tamen valde dubium reddit in prelio mors obita, & regni longinquitas, quæ 34. annorũ fuit: etsi 35. ipsi tribuat Eusebius. Quod ita accipi potest, vt initium tantum anni sequentis ei tribuamus: nam illum ipsum annum Demetrio Scriptura assignauit. Alexander autem post sextum regni annum, meritas occupati regni Syriæ, & occisi Demetrij legitimi Regis pœnas dedit, vt à Iustino quoque notatum est.

Alexander occiditur.

Ptolemæus moritur.

l. 1. c. 11. v. 19. l. 35. fi.

IV. Scipio proconsul in forum irrumpit.

Sub veris initium, creatis iam à Cal. Ianuariis Romæ Coss. Scipio Consulari Imperio prorogato, Byrsam arcem, & portum quem Cothonẽ vocabant, occupare aggressus est. Eius murum Lælius inuasis, vnde Scipio in forum propinquum irrupit, vbi, quia nox imminebat, pernoctauit armatus, ciuibus ita affectis, quasi ferrum iam in viscera recepissent. Vbi illuxit 4. millia recentium militum euocauit, qui templũ Apollinis deprædati sunt, tã diues, vt Appiano teste, præda mille talentorũ fuerit; fastigium quippe laminis aureis opertum fuisse dicitur. Interim Scipio properabat ad Byrsam, ad quam tribus vijs ascẽdebatur à foro. Sed cum ex ædibus circumpositis Romani peterentur telis, prioribus expugnatis, ex iis sese à proximis defendebant, & in eas trãsuersis trabibus quasi pontibus traijciebant, sociis interim in mediis viis pugnantibus, & ingentes strages edentibus. Erant omnia plena clamoribus & eiulatibus, dũ alij cominus cædũtur, alij viui dejiciuntur in præceps, quorum nonnulli cadentes rectis hastis, lãceis, gladiisve excipiebantur. Quosdam ædium ruinæ, alios absumebat incendium, denique deploratissima rerum facies totis sex diebus fuit.

Inde tendit in arcẽ.

Vrbanæ strages.

Vide Ann. nu. 20. 21. &c.

V. Arcis deditio, & Asdrubalis. Oros. l. 4. & c. vlt.

Die septimo quidam supplices adiére Scipionem, vt saluis ex arce liceret excedere, quod ille omnibus, præter transfugas, concessit. Illi ergo duplici agmine prodierunt, primum agmen mulierum fuit satis miserabile ad 25. millia, alterum fuit virorũ situ & squallore deformius, ad 30. millia. Transfugæ autem ad summum nongenti, desperata salute, in Æsculapij templum, cum Asdrubale, vxore, duobusque filiis, se receperunt. Inde, vt è loco edito & munito, facile resistebant. Tandem famis, vigiliarum, pauoris impatientia, exitio iam appropinquante, fano deserto in summã ædem se proripuere. Sed Asdrubal clam cum ramis oleæ ad Scipionem confugit: quem cum ille transfugis ostendisset, miseri, post multa in Asdrubalem probra effusa templũ incenderunt, & seipsos concremarunt. Multos tamen in Scipionis potestatem venisse author est Florus, quos ille feris obiecit, siue elephantis obterendos, siue leonibus dilacerãdos. Ipse autem Asdrubal Romã in triumphum adductus, vitam deinde in libera custodia exegit, cum obsidibus & aliquot aliis claris viris. Dum autem vndique succẽderetur ignis, vxor Asdrubalis astãtibus duobus filiis, Scipioni bene precata, in maritum contumelias, probra & imprecationes vbi coniecisset, iugulatis duobus filiis, eos in ignem, seque insuper insana proiecit.

Perfugarũ interitus, & vxoris ac filiorũ Asdrubabalis.

Epit. 51.

VI. Luctuosus ciuitatis interitus.

Reliqua vrba, ædificiis horrisono fragore corruentibus, cadauera omnis generis, sexus, ætatisq; mortalium, confertim cum ruderibus proruabant, quos vel incendium, vel Romani militis, vel proprium etiam, aut necessariorum ferrum crudeliter hauserat. Quidam etiam viui, præsertim senes, mulierculæ, pueri, qui se intimas in ædium latebras abdiderant, aut vulnerati, aut semiustulati, tristissimos edebant clamores & ex alto, cum lignorum lapidũq; fragmentis cadendo lacerabantur. Deinde congestores ruderum, rastris, furcis aliisque ferramentis, viuos mortuosque in foueas tractim cum cætera materia congerebant: vbi diu palpitantes, alij hac, alij illa parte corporis extantes, vngulis equorum dedita opera conterebantur. Quæ cum ex parte vidisset Scipio, illacrymasse dicitur, hostium tristissimæ sorti condolens, & vrbi euersæ atque incensæ, quæ per annos septingentos maris & insularum imperio floruerat, armis, classibus, elephantis, auro argentoque, cum maximo quoqua regno conferenda, & similem aliquando cladem patriæ suæ reformidans, vt spectator Polybius scripto reliquit.

Ipsimet Scipionis

VII. Præda vrbis: victoria nunciatur.

Plurima præda partim ruina contrita est, partim incendio conflagrauit, partim etiam restituta est Siculis, aliisque populis, qua Pœni ipsos spoliauerunt, partim distributa militibus, partim ærario & triumpho reseruata. Exornata nihilominus spoliis naui celerrima, victoriæ nuncia misit in vrbem: vnde mandata Senatus accepit, vt cum decem legatis eam prouinciam ordinarent, si quid Carthaginis superesset diruerent, habitationem eius locis diris execrationibus interdicerent, oppida, quæ hosti fauissent delerent, agros Vticensibus, aliisque populi Romani sociis contribuerent, cæteros tributarios facerent. Quæ executus, classe reuectus in Vrbem, triumphum egit omnium nobilissimum, refertum statuis & donariis quæ Carthaginenses per tot ætates, ex tot victoriis toto orbe partis in Africam comportauerant. Hoc ipso porro anno Vrb. C. 607. deletam Carthaginem, & à Scipione triumphatam, author est Macrobius, quando & Africani cognomen accepit. Addit Appianus in fine libri Punici, triumphum Scipionis eo tempore contigisse, quo de Macedonibus & Pseudophilippo tertiò triumphatum est.

Africa in prouinciæ formam redacta.

Scipionis & Metelli triumphi.

L. 2. c. 11.

VIII. Clades Corinthia

Eodem anno quo Carthago deleta est, inquit Orosius, *Cn. Cornelio Lentulo & L. Mummio Coss. ruinam Carthaginis euersio Corinthi subsecuta est, duarumque potentissimarum vrbium, paruo vnius temporis interuallo, per diuersas mundi partes miserabile colluxit incendium.* Cum enim Critolao cæso, vt ait Zonaras, Græci in duas partes distracti essent, cum alij positis armis pacem expeterent, alij seditionem vrgerent, Diæo summa rerum permissa est. Quo Romani cognito Mummium Metello successorem miserunt, qui primùm contra Diæum malè pugnauit; tum victor effectus, Diæum desperatis rebus ad mortem compulit. Cum enim prius domum incendisset, & interfectam à se vxorem in ignem præcipitasset, veneno periit. At Corinthij, qui mœnia propugnabant omnes periisse rati, vrbem deseruerunt. Qua Mummius occupata, illos & cæteros Græcos sine labora domuit, eisque arma, donaria templorum, statuas, picturas, & reliqua ornamenta ademit. Corinthum autem nominatim ex SC. diruit; quia ibi Romanorum legati violati fuerant. Thebæ quoque & Chalcis, quæ auxilio fuerant dirutæ sunt. Mummij triumphus in sequentem annum cadit. Patre vero Mummij cum aliis ad res post victoriam componendas misso, omnes liberos, suique iuris esse passus est, præter Corinthios, quos diligenter conquisitos sub corona vendidit, agro eorum publicato, cuius partem maximam Sycionij obtinuerunt.

Diæi atrox facinus.

Victor in vita Ill.

Corinthus diruitur.

ANNVS MVNDI 3909.

IONATHÆ Ducis & Poot. 16.

PTOLEM. EVERGETIS 1.

DEMETRII NIC. 1. Imperij Græc. 167.

OLYMP. CLVIII. An. 4. VR. CO. 608.

ANTE CHRISTVM 144.

I. Regnum Demetrij. *1. Mac 11. 19* *1. Mach. 67.* *L. 13. c. 8.*

DVorum regum initium in hunc annum Græcorũ, à Scriptura refertur, quæ habet regnasse Demetrium anno 167. mortuo scilicet Alexandro Balæ, quo viuo, etsi biennio anta in Syriam, terram patrum suorum venerat, non tamen regnasse dicitur, nisi æmulo eius sublato. Hunc porro Demetrium Iosephus Nicanorem, Appianus Nicanorem secundum cognominat, idque ei cognomen à Syris inditum ait, quod alienum à sua famillia Alexandrum regno pepulisset. Post cuius obitum cum triduo Philometorem constet esse defunctum, consequens est & fratrem natu minorem qui Cyrenis regnabat successisse, vt est in Epit. 52, Strabone, Iosepho, Iustino, Phisconem cognominat Iosephus, & Strabo, & Clemens Alexand. quasi dicas Ventricosum, Epiphanius Philologum, Eusebius Euergetem, prout ille se dici volebat, Alexandrinis illum Cacergetem siue Maleficum appellantibus. Strabo certè hunc septimum Ptolemæum inter deterrimos nequissimosque numerat. De cuius in regnum ingressu, hæc habet Iustinus.

L. 17. *L. 2. contra Appionem.* *L. 38*

Nomina huius Ptolemæi.

II. Initium regni eius, & crudelitas tyrannica.

In Aegypto mortuo rege Ptolemæo, ei qui Cyrenis regnabat Ptolemæo, per legatos regnum, & vxor Cleopatra regina soror ipsius defertur, vt ducta regina simul rex esset, & pupillorum tutor. Pergit. *Lætus igitur hoc solo Ptolemæus, quod sine certamine fraternum regnum recepisset, in quod subornari à matre Cleopatra, & fauore principum fratris filium cognouerat. Cæterum infestus omnibus, statim vbi Alexandriam ingressus est, fautores pueri trucidari iussit. Ipsum quoque puerum die nuptiarum, quibus matrem eius in matrimonium recipiebat, inter apparatus epularum, & solemnia religionum in complexu matris interficit; atq; ita thorum sororis, cæde filij eius cruentus ascendit. Post quod non mitior in populares, qui eum in regnum vocauerant, fuit.* Hæc ibi, vt non sine causa eum Cyrenenses tanquam tyrannum execrati sint, regnoque expulerint, vt docet Polyb. in legat. n. 115. Quando autem in regno quietus

fuit metu, Romanorum qui fratrum discordias nutriebant, quietus fuit.

III. Conatus Ionathæ pro arce. 1 Mach. 11. 20.

Ad horum regum exordia, pertinet conatus Ionathæ, ad occupandam Hierosolymorum arcem, vt tutum se redderet Hierosolymis in hac mutatione regum Asiæ & Ægypti, in quarum medio erat Iudæa. Id licet ad salutem ac libertatem populi pertineret, abierunt tamen quidam qui oderant gentem suam, viri iniqui ad regem Demetrium, & renunciauerunt ei, quod Ionathas obsideret arcem. At rex nolens id sibi præsidium eripi; quo Ierusalem, & omnem pene Iudæam habebat in potestate, venit Ptulemaidem: & scripsit Ionathæ ne obsideret arcem, sed occurreret sibi ad colloquium festinatò. Ionathas non expectata vi regem adire, cumque placare statuit, iubens nihilominus obsidionem vrgeri: quam tamen solutam fuisse expugnationis difficultate, siue potius propinqui regis imperio, ex sequentibus patet, vbi Ionathas à rege postulat ab arce præsidiarios eiici. Omnino credibile est Ionatham in adeundo rege præparasse, quid ei de arcis obsidione responderet. Id sa videlicet necessitate compulsum aggressum esse, quod multis quotidie à præsidiariis afficerentur iniuriis, essetq; id perfugium omnium sceleratorum gentis suæ: id vt probaret deduxit secum primarios in Repub. viros, & sacerdotes fide dignissimos. Accepit & munera pretiosa, quibus sibi aditum ad gratiam patefecit, & irritos reddidit impiorum Iudæorum conatus. Et licet alias publicis literis concessit immunitates, arcem tamen sibi retinuit, promittens se tutos ab iniuria Iudæos redditurum.

v. 41.

IV. Demetrius imprudenter dimittit militem veteranū.

Rebus cum Ionatha & Iudæis compositis; Demetrius videns ditionem suam pacatam, retento peregrino milite, quem minimo periculo dimittere poterat domesticum ac veteranum dimisit, cuius bona pars dudum Alexandrum secuta, & reconciliata fuerat, & facile poterat, tali occasione data, fidem frangere, vt reuera fregit. Fiduciam porro illi videtur attulisse, tum affinitas cum rege Ægyptio, eius enim sororem recens vxorem acceperat, tum amicitiam Ionathæ. quam sibi aliquanto post expertus est salutarem, idque, vt arbitror, sequenti aono: neque enim tantæ turbæ tam cito concitari potuisse contra regem videntur, præsertim cum Tryphon, qui cum cætero exercitu missione accepta, in Arabiam se contulerat, ibi dicatur mansisse *diebus multis*; quibus persuasit Emalchueli Arabi, nutritio Antiochi pueruli, filij Alexandri, sibi hunc ipsum Antiochum tradere in pateroum regnum sua opera collocandum. Duæ res Tryphonem ipsum acuebant, odium in Demetrium, à quo, tanquam sibi inutili, dimissus esset ex quo propterea vltionem expetebat; & desiderium regni tutoris nomine administrandi, aut etiam sibi obtinendi, vt postea res ipsa docuit.

Tryphon res nouas molitur. v. 40.

V. Metellus repulsam patitur Consulatus quem Mancini comitas obtinet. l. 7. c. 13.

Quod ad Romanam rem attinet, & huius anni Coss. scribit Valerius Q. Cæcilium Metellum, quamuis triumphalem passum esse repulsam in petitione Consulatus; quem tamen comitate quadam adeptus est Hostilius Mancinus, qoi primus, inquit Plinius, Carthaginem irruperat, situm eius. expugnationesque despectas proponendo in foro, & ipse assistens populo spectanti, singula enarrando: ea comitate proximis comitiis consulatum adeptus est. Subiugata porro triumphatáque Macedonia, deleta Carthagine ac Corintho, & toto Oriente ad Romanum nomen trepidante, non tamen illi in Hispania pax fuit, nec fractus animo est Viriathus. qui tot iam Romanos duces, exercitusque deleuerat. Missus est hoc anno contra illum C. Cælius prætor, qui nuper in Africa cum Scipione militauerat. Is Cicerone teste, Viriathum fregit Prætor & comminuit, ferocitatemque eius ita repressit, vt facile bellum reliquis traderet. Priusquam autem abiret in prouinciam rogationem dissuasit, quę sacerdotum electionem, à collegis eorum, ad pópuli suffragia transferebat.

l. 39. c. 4.

Lælius cōtra Viriathum. l. 2. offi. l. de Amic.

VI. Et Fabius Consul.

Missus quoque est In Hispaniam hoc anno Consul Fabius Aemylianus, filius Aemylij Pauli, qui Perseum regem Macedonum sustulerat, qui parcens veteranis militibus tot expeditionibus fatigatis, tyrooum duas legiones conscripsit, additisque sociorum auxiliis, quindecim millia peditum, & duo circiter equitum sub signis habuit, magnàque anni parte diligenter exercuit, ne rudem & inexercitatum militem, obiiceret hosti peritissimo. Eo tamen absente, nonnullæ velitationes eius legato parum feliciter cesserunt. Ipse iusto prælio cum Viriatho, quamuis assiduè prouocante, pugnare noluit, vsque ad annum sequentem.

VII. L. Mummij triumphus. l. 6. Æn.

Iam quod ad L. Mummij triumphum attinet, quem nobilissimus Poëta celebrat illo carmine.

Ille triumphata Capitolia ad alta Corintho
Victor aget currum, cæsis insignis Achiuis.

Eum superiore anno geri non potuisse certū est, quamuis illud plerique ad annum V.C. 607. referant, quo anno finito bello, cum legatis Roma missis, totius prouinciæ res composuit. De spoliis & Mummij continentia, victor in viris illustr. Mummius Corinthum signis, tabulisque spoliauit, quibus cum totam repleslet Italiam, in domum suam nihil intulit. An quia magnanimitatis erat, quàm artificiorum studiosior, vt ait Strabo, ideoque illa petentibus facilè largiebatur. An quia rudi erat ingenio; Audi enim Velleium. *Mummius*, inquit, *tam rudis fuit, vt capta Corintho cum maximorum artificum perfectas manibus tabulas, ac statuas in Italiam portandas locaret, iuberet prædici conducentibus si eas perdidissent nouas reddituros.*

Spolia Corinthi, & Mummij abstinentia.

& ivi Sne.

ANNVS MVNDI 3910.

IONAT. 17. PTOL. EVERGET. 2.

DEMETRII NIC. 2. Imp. Græc. 168.

OLYMP. CLIX. An. 1. V.C. 609.

ANTE CHRISTVM 143.

I. Res anni huius.

Fremebat iam inde ab anno præterito Syria militum imprudenter à Demetrio dimissorum tuuultibus, fremebant Antiochenses seditione contra Demetrium; sed isti opera Ionathæ compressi sunt, ab illis Tryphone duce regno pulsus est Demetrius, in eiusque locum in-

trusus

trusus Antiochus puer: cui Ionathas adhæsit, pugnauitq; feliciter, quæ anno primo Olymp. 159. contigerunt. Sed hæc paulò latius explicanda sunt, Ionathas qui regis Demetrij voluntate, arcis Hierosolymitanæ obsidionem soluerat, expectabat vt præsidiariorum insolentiam Rex pro sua authoritate compr imeret. Quod cum ille non faceret, Ionathas ad eum super eodem negotio legatos misit. Cum autem interea Antiocheni grauissima seditione mota regem Demetrium vellent interficere. Respondit legatis se non solum postulata facturum, sed gloriosum illum cum gente sua effecturum, cum opportunum foret; nunc enim popularibus se motibus impediri, absente exercitu suo; ideóque & auxilium ab eo militare postulare. Cui Ionathas quamprimum obsecutus, tria millia virorum fortium misit Antiochiam.

Ionathas petit leuari præsidio arcis. l. 1. c. 11. 41.

II. Mitit auxilia Demetrio contra Antiochenos.

Eos excepit Demetrius in supremæ necessitatis articulo; iam enim ad centum & viginti millia ciuium conuenerant, qui regem cupiebant interficere. Rex fuga se recepit in arcem: illi per omnes vicos dispersi sunt, qui ducebant in arcem, ne qua via regi ferretur auxilium, vt is se coniuratis dedere cogeretur. Sed superuenerunt Iudæi, qui dispersos sigillatim aggressi, maxima strage conciderunt ad centum hominum millia; *succenderunt quoque ciuitatem, & ceperunt spolia multa.* Id facile est intelligere de maxima, atque opulentissima, & tot annis intacta bello ciuitate, in quam omnia Syriæ bona confluebant: & ex eo in primis quod eam rex ipse iusta hac animaduersione castigari cupiebat, vt ne si vellent quidem deinceps possent animos tollere, tot cædibus ac direptionibus attriti. Qui autem superarant veniam prolatis armis suis obtinuerunt. Iudæi vero gloria spoliisque insignes, regressi sunt in Ierusalem. Sed vide hominis imprudentiam atque ingratitudinem, qui cinctus adhuc infestis hostibus, fidem fallat, abalienato à se Ionatha, à quo vitam regnumque receperat.

Qui eum alienat à se.

III. Et fidem ingratè atque imprudenter frangit. l. 1. Mach. 11. 52.

Postquam enim atroci illa seditione sopita, *siluit terra in conspectu eius*, compressis aliquantisper reliquis hostibus, audita tanta Antiochenorum cæde, tantaque vrbis regiæ vastitate atq; incendio, quasi nihil superesset hostium, nihilque vltra Iudæis opus haberet, *Rex mentitus est omnia quæcumque dixit*, de educendis præsidiariis ex arce & castellis, *& abalienauit se à Ionatha, & vexauit eum valde*, opera vtique Antiochenorum, qui suam in regem iram in Iudæos, per quos rex ipsos castigauerat, transferebant. Quin etiam bellum minatus est, vt ait Iosephus, nisi redderet tributa omnia, quæ Iudæorum gens solebat prioribus regibus pendere. Fecissetque etiam, ni impeditus fuisset à Tryphone, coactus apparatum contra Ionatham factum, in illum potius vertere. Reuersus enim ex Arabia in Syriam cum Antiocho adolescentulo, diadema capiti eius imposuit, *& congregati sunt ad eum omnes exercitus, quos dispersit Demetrius, & pugnauerunt contra eum.* Qui victus fugit in Ciciliam.

l. 13. c. 9. Tryphon coronat Antiochum & Demetrium victum fugat.

IV. Occupat Antiochiā.

At Tryphon victoria potitus, Demetrij elephantos accepit, & vrbem Antiochenam. Facile enim fuit viduatam ciuibus ciuitatem, & incendio deformatam occupare. Qua occupata vt maiorem cum authoritate regnū administraret, Tutorem se pupilli à populo constitui voluit. Deinde eius nomine scripsit ad Ionathan, quem sciebat Demetrio propter recentem iniuriam infensum; confirmans eius sacerdotium & principatum, aliisque eum muneribus afficiens, tanquam regis amicum. Simonem quoque fratrem eius constituit ducem à terminis Tyri, vsque ad fines Aegypti, totius videlicet Palæstinæ, vt eam sibi Iudæorum armis subiectam redderet. Addit Iosephus, ex congrua probabilitate, Ionathan etiam ipsum legatos suos ad Antiochum & Tryphonem misisse, amicum se & socium professum, contra communem hostem Demetrium, à quo pro beneficio, iniuria sibi reposita fuisset. Et conueniebat amorem & fidem in Alexandrum defunctum in filium eius à Ionatha transfundi, atque transferri.

Ionatha demetri

Cum ergo Ionathas ciuitates trans Iordanem lustraret, & se Antiocho iuniori, & Tryphoni militare ostendisset, *congregatus est ad eum omnis exercitus Syriæ*, qui à Demetrio alienatus erat, & cum iis venit Ascalonem; neque enim eos aspernatus est, aut solis suis contribulibus vti voluit, ne eos à se, sicut ante Demetrius, redderet alienos. Ascalonitæ eum honorificè acceperunt. At Gazæi portas ipsi occluserunt, Ionathas autem suburbia villasque deprædatus, incendit. Ea clade accepta Gazæi pacem postularunt, datisque obsidibus impetrarunt. Cumque misisset obsides Hierosolymam, & perambularet latè regionem vsque Damascum, audiuit quosdam *principes Demetrij*, qui scilicet partes Demetrij secuti fuerant, aut sequebantur adhuc, si erant ex peregrino exercitu, qui non fuerat ex authoritate is: paratum habere exercitum in Cades Galilææ, *volentes eum remouere à negotio regni, occurrit illis*, Dum autem contra eos progreditur, fratrem Simonem reliquit in Iudæa, vbi oppugnatum Bethsuram, ad deditionem compulit, & eiecto inde alieno præsidio, suum collocauit, sicque locus ille munitissimus, post multos denique annos, rediit in Iudæorum potestatem.

V. Proque militat, & Palæstinam acquirit.

Gesta Simonis in Iudæa, v recipit Bethsura Vide An nu. 14.

Hæc dum in Iudæa fiunt, multis enim diebus durauit obsidio loci, totius Iudææ munitissimi. Ionathas ad aquas Genesar castra posuit, & in campum Asor nobilissimæ quondam ciuitatis, ante lucem peruenit, vbi hostilem exercitum inuenit, qui insidias in monte tetenderat: quæ cum se in conspectum dedissent, veriti Iudæi, ne in medio intercepti contrucidarentur, in fugam se dederunt, ita vt pene omnes Ionathan in periculo desererent, exceptis duobus ducibus, cum quinquaginta virorum fortium manu. Tum *Ionathas*, super suorum timiditate *scidit vestimenta sua, &* ad excitandum humilitate diuinum auxilium, *posuit terram in capite suo, & orauit*, & ab oratione vires accepit, non à desperatione audaciam. vt ait Iosephus: & reuersus est cum paucis illis ad prælium, & conuertit eos in fugam. Qua fuga à Iudæis, qui Ionathan deseruerant, animaduersa, reuersi sunt ad eum, & cum eo hostem fugientem ad sua vsque castra ceciderunt, & tribus eorum millibus interfectis, reuersi sunt Hierosolymam.

VI. Pugna Ionathæ in agro As

Periculum fuga, victoria. Ioseph. l. c. 8.

Sequitur in Romana historia res à Fabio Aemyliano proconsule in Hispania gesta. Neu

VII.

Romana res in Hispania.

trum enim Consulum eo mitti placuit, alterum propter inopiam, alterum propter auaritiam. Nec sine causa Galba reiiciebatur, qui Prætor in Hispania auaritia sua & crudelitate parauerat incendium, quod mox Viriathus accedit, in multorum Romanorum perniciem, qua de causa à Catone maiore fuerat accusatus. De re autem à Fabio gesta, hæc breuiter Appianus. *Exactâ hyeme exercitato iam & confirmato exercitu, Viriathum fortiter prœliantem secundus ipse in fugam vertit.* Et quis primus fuit? An Vetilius, qui primus quæ à Lucullo, & Galba deprauata fuerant, corrigere cœperat, & eos qui à Romanis defecerant, ad pacem petendam compulerat? qui tamen mox ab eo occisus est. An potius C. lælius; qui Cicerone teste. *Viriathum ipsum fugientem ad locum vsque, cui nomen erat Bæcor insecutus, multos peremit, deinde Cordubæ hyemauit.*

in Celib.

Gemina Viriathi fuga.

ANNVS MVNDI 3911.

IONATHÆ Ducis & Pontificis 18.

PTOLEM. EVERGETIS 3.

DEMETRII NIC. 3. Imperij Græc. 169.

OLYMP. CLIX. An. 2. V. C. 610.

ANTE CHRISTVM 142.

I. Demetrius regnat etiam Syria pulsus.

QVamuis pulsum è Syria Tryphonis coniuratione Demetrium, regem tamen numerare pergimus, non solum quia regno in superioribus Asiæ prouinciis potiebatur, sed etiam quia Tryphon & Antiochus eius pupillus tyranni erant, non legitimi principes. Inuaserant enim regnum Demetrij Nicanoris, filij Demetrij Soteris, qui ex Seleuco primogenito Antiochi Magni ortus fuerat. Interea Ionathas vidẽs res sibi prosperè cedere, pulso Demetrio, Demetrianis victis, Antiocho & Tryphone beneuolis, recordatus fœderis à fratre suo iampridem eum Romanis initi, illud renouare studuit, vt vndique subnixa Iudæorum Respub. firmius consisteret. Elegit in eam rem legatos duos Numenium Antiochi filium, & Antipatrum Iasonis, qui etiam à Ionatha mandatum acceperunt, vt in reditu Lacedæmonios obiter inuiserent, eosque cognationis ac pristini fœderis admonerent, data in eam rem epistola; quæ mox subditur, prius enim summa Romanæ legationis ponitur.

Legatio Ionathæ Romam.

II. Et ad Spartiatas, cum literis mutuis. 1. Mach. 12.

Et abierunt Romam, & intrauerunt Curiam, & dixerunt. Ionathas summus sacerdos, & gens Iudæorum miserunt nos, vt renouaremus amicitiam & societatem secundum pristinam, prout scilicet inita ac stabilita fuerat ante annos 18. eo ipso anno, quo mortuus est Iudas, regni Græcorum 152. Et impetratis, ait Iosephus, quæ volebant omnibus, acceptisque literis commendatitiis ad præsides locorum, per quæ transituri erant quò tutius possent iter facere; in reditu peruenerunt etiam ad Lacedæmonios, & obtulerunt eis Ionathæ literas, quibus renouatur memoria fœderis iampridem, id est ante annos 90 circiter initi, & literarum inter Oniam II. & Arium regem, anno regni Græcorum 79, vt ibi accuratè probatum est. In signum autem perseuerantis amicitiæ, declarant se pro eis preces, & sacrificia offerre Deo. Ad eorum etiam consolationem pertinet, commemoratio malorum & cladium, quibus Iudæi diu multumq; fuerant exerciti: nunc autem respirare cœperant vt Spartani quoque finem aliquem suarum ærumnarum sperent. Epistolæ porro Ionathæ subditur antiqua epistola Arij regis ad Oniam, de qua superius suo loco actum est. Rescriptum autem Spartiatarum, ad præsentes Ionathæ literas, inferius alia occasione, defuncto iam Ionatha recitatur.

c. 14. 20.

III. Demetriani rursum insurgunt in Ionatham.

Interea vero Ionathæ quieto esse non licuit. Qui enim partes Demetrij sequebantur, & nuper à Ionatha victi fuerant, maiore cũ exercitu cõtra eum venerunt, eò quod Tryphoni & eius pupillo, Antiocho adhæreret. Quibus occurrit Ionathas in extremis finibus Chauanitidis, ad vrbem Amatham, quæ & Epiphania dicta est. Misit autem Ionathas speculatores in castra eorum, qui renunciarunt, quod ibi audierant, illos nocte superuenturos contra Iudæos. At Ionathæ iussu tota nocte in armis steterunt, parati ad pugnam. Quod cum audissent aduersarij; timore perculsi per castra sua crebris ignibus excitatis, Iudæis opinionem dare voluerunt, totis se castris obseruare vigilias, & ad pugnam expeditos esse, cum tamen se illi clam proriperent, & hosti potestatem promptè insequendi, & fugientium humeris inhærẽdi adimerent. Eam fraudem Ionathas ad matutinum vsque tempus non agnouit: itaque frustra est eos insecutus, quippe qui iam flumen Eleutherum transiuerant. Ne porro laboriosa expeditio sine fructu abiret, Ionathas diuertit ad Arabas Zabadæos, viros ex rapto viuẽtes, & percussit eos, & acceptis spoliis venit Damascum, & perambulabat omnem regionem illam, inquirens ac persequens Demetrianos.

Exterriti clam fugiunt.

IV. Simon conseruat Ioppem. v. 71. & 76.

Nec quieuit interea Simon, sed expeditione suscepta Ascalonem versus, & proxima præsidia, occupauit Ioppem. Erat illa quidem in potestate Ionathæ, vt ex cap. 10. intelligitur, sed præuenit defectionem eius. Audiuit enim quod ciues tradere vellent præsidium Iudæorum partibus Demetrij, & posuit ibi custodes, vt custodirent eam. Postquam autem huic periculo prouisum est, Ionathas reuersus ab expeditione sua, conuocauit seniores populi, & cogitauit cum eis ædificare præsidia in Iudæa, & ædificare, instaurare videlicet, muros Ierusalem; & in primis excelso muro secludere arcem à ciuitate, vt omni commeatu impedito, fame domiti præsidiarij succumberent, sicut & factum est. Causa vero institutæ reparationis fuit, quod pars muri orientalis, quæ respiciebat torrentem Cedron, corruerat.

Ionathas Hierosolymis ædificat. c. 13. v. 49. c. 12. 37.

V. Iudæorum literæ in Ægyptum.

Inter hæc Iudæi scribunt in Ægyptum, ad eos, qui illic habitabant, Iudæos: & habetur inserta ea epistola in compendium redacta, in alia, quæ multo post ad eosdem scripta est. Vtraque habetur c. 1. secundi Machabæorum. Hæc autem de qua agimus habetur v. 8. in hæc verba. *Regnante Demetrio anno* 169. is præsens annus est, vbi vides Demetrium agnosci regem non autem Antiochum; quem Tryphon intruserat, *nos Iudæi scripsimus vobis, in tribulatione*

& impetu, id eſt ſummo rerum diſcrimine, in quo verſati fuerant, à defectione Iaſonis, & ſociorum eius, quæ defectio ante duos & 30. annos contigerat, initio regni Epiphanis, quando impij *portam* templi ſcilicet, aut vrbis *ſuccenderunt*, *& effuderunt ſanguinem innocentem*: *& orauimus ad Dominum*, *& exauditi ſumus*, Domino ſuſcitante Mathatiam, & filios eius; *& obtulimus ſacrificium*, *& ſimillaginem*, *& accendimus lucernas*, *& propoſuimus panes*. Hæc facta ſunt in emundatione templi Iuda Machabæo pontifice anno 148. quando ſtatotum eſt vt quotannis hæc templi dedicatio, per dies octo celebraretur in menſe Caſleo, ad quam celebritatem frequentandam hac epiſtola inuitantur Ægypti.

a. reg. Græc. 237.

4. 1. c. 4. v. 52

IV. Viriathi res geſta cum Quintio.

In Celtiberia hoc anno Viriathus collatis ſignis cū Quintio Prætore dimicauit, & victus montem Veneris repetiit; vnde iterum in hoſtem conuerſus, ex Quintianis militibus mille ferro ſuſtulit, ſignis aliquot captis, atque hoſtibus in caſtra propulſis. Quin etiam præſidium, quod Itucæ erat, vi deiecit, & Baſitanorum regionem depopulatus eſt, Quintio interea Itucæ incluſo, & C. Marcium per eruptiones emitente. Hoc anno natus videtur Romæ M. Antonius Orator, apud M. Tulliam celeberrimus. Nam eum triennio L. Craſſo maiorem, qui natus eſt Lælio & Cæpione Conſulibus, idem Tullius in Bruto teſtatur.

Ortus M. Antonii Oratoris.

In Salaſſos Claudius pugnat.

Porro Appius Claudius Conſul hoc anno aduerſus Salaſſos in Inſubribus bellum geſſit, pari fere vtrimque clade. Itaque cum triumphum Romæ non impetraret, priuatis ſumptibus triumphare inſtituit. Quem cum Tribunus plebis non dubitaret violenta manu è curru detrahere, filia eius Quintia, Virgo veſtalis, aut vt alij malunt ſoror, Tribunum repulit. Ex quo illud licet animaduertere: quanto in honore eſſent virgines Veſtales, vt eius filiam Tribunus plebis repellere non fuerit auſus, quem Conſulem & triumphantem de curru deturbare aggreſſus fuerat.

Veſtalium authoritas.

ANNVS MVNDI 3912.

IONAT. 19. & vlt. PTOL. EVERG. 4.

SIMONIS Ducis & Pontificis 1.

DEMETRII NIC. 4. Imp. Græc. 170.

OLYMP. CLIX. An. 3. VR. CO. 611.

ANTE CHRISTVM 141.

I. Tryphonis conſilia in Antiochum & Ionatham.

ANnus præſens Iudæorum luctum redintegrauit, amiſſione Ionathæ principis ſui, atque pontificis, quem nimia credulitas ſua, & Tryphonis fraus ſacrilega perdidit. Eum luctū cumulauit irrita patris redemptio, & indigniſſima trucidatio filiorū. Cū enim ſtatuiſſet Tryphon occupare pupilli ſui Antiochi regnum, & timeret ne Ionathas, pro defenſione regii adoleſcentis, arma ſumeret; quod illum ſciret virum; non ſolum fortem ac potentem; ſed qui pietatem ac fidem ambitioni rebuſq; omnibus anteferret, hoc ſe impedimento liberare volens, *quærebat comprehendere eum, & occidere*. Ergo cum copiis venit in Bethſam, ciuitatem in tribu Manaſſis, citra Iordanem, quæ & Scythopolis dicta eſt. Cum autem ſuſpecta eſſet Ionathæ Tryphonis expeditio, ne tutus à Demetrio Iudæam occupare vellet, exiuit illi obuiam, cum 40 millibus virorum electorum terruitque Tryphonem, qui nec auſus eſt immittere in illum manus; ſed diſſimulata perfidia, excepit illum cum honore, & commendauit eum omnibus amicis ſuis, & dedit ei munera, & præcepit exercitibus ſuis, vt obedirent ei, ſicut ſibi.

II. Quem deceptum comprehendit, cædítque mille Iudæos.

Hoc ille honoris fumo excæcare voluit Ionathæ oculos, ne videret anguem ſub herba latentem. Denique perſuaſit vt exercitum dimitteret, paucis retentis, cum quibus in poſſeſſionem Ptolemaidis mitteretur. Quod ille hoc facilius credidit, quod erant conſentanea illi promiſſioni. *Conſtituo te ſuper quatuor ciuitates, vt ſis de amicis regis*, &c. & quod Ionathas nullius ſibi in regem aut Tryphonem delicti eſſet conſcius, & ſe illis in primis vtilem videret. Itaque ei credidit, & dimiſſis reliquis copiis tam in Iudæam, quam in Galilæam, mille tantum viros ſibi retinuit, cum quibus profectus eſt Ptolemaidem, nimirum cum Tryphone, cuius imperio clauſis portis ciuitatis, comprehenſus eſt Ionathas, & omnes, qui cum eo intrauerant, interfecti ſunt. Neque mille virorum ſtrage contentus Tryphon, miſit exercitum & equites in Galilæam, qui illa duo millia paulò ante dimiſſa perderent. Verum cum accepta clades illis innotuiſſet, parauerunt ſe in prælium. At Tryphonis milites, rati ſibi cum deſperatis, & in vltionem proditionis, ac mortis principis ſui furentibus rem fore, reuerſi ſunt ad ſuos.

III. Simon loco Ionathæ eligitur.

Iudæi quoque reuerſi ſunt domum, & vniuerſi Iſraëlitæ magno luctu proſecuti ſunt acceptam cladem, & timuerunt, tanquam oues paſtore deſtitutæ: quo viciſſim proſtrato, lupi exaltare cœperunt, & gregis vniuerſi interitum moliri. Congregauit cum Tryphon exercitum copioſum, vt veniret in terram Iuda, & attereret eam. Qua re cognita, Simon aſcendit Ieruſalem, populóque conuocato oſtendit, quam bene merita eſſet Mathatiæ familia de tota Repub. pro qua fratres vniuerſi, ſe videlicet excepto, periiſſent. Nam Iudas in prælio cecidit, Eleazar ab elephanto oppreſſus eſt, Ioannes à Iambritis interceptus occubuit, Ionathas in manibus erat perfidi Tryphonis, cædem in ſingulas horas expectans, nihilominus operam ſuam obtulit populo ad defenſionem eius. Quæ cum ille audiſſet, accenſus eſt ſpiritus eius aduerſus eum, electuſque eſt magno conſenſu in principem, loco Iudæ & Ionathæ. Ergo Simon ſtatim publicæ rei prouidere cœpit, militem colligere, abſoluere murorum inſtaurationem, Ioppem periclitantem nouo firmare præſidio, cæteróque boni ducis munere fungi.

1. 1. c. 9. 36.

IV. Altera fraus Tryphonis.

Interim Tryphon venit in Iudæam cum exercitu, & Ionatha, quem habebat in vinculis, proditoria fraude magis, quam bellatoribus armatus. Videns enim Iudæos ad prælium paratos, fingit Ionatham à ſe detentum, propter debitum centum talentorum argenti; quæ ſi mittantur: & ſimul duo filij eius obſides, ne

Simonis prudentia

demissus vincula sua velit vlcisci, spondet eum dimissum iri liberum. Fraudem agnouit Simon viditque pecuniam & liberos incrementum fore iacturæ. Videbat è contrario se accusatum iri auaritiæ, quod vitæ fratris pecuniam prætulisset, & forsasse ambitionis, quod vt rerum ipse potiretur, fratrem vinculis eximi noluisset. Sicque populi odium incurreret, eumque tam necessario tempore forti ac fideli duce priuaret. Minus malum maiori sapienter prætulit, & pecuniam, puerosque misit, & vtraque perdidit.

Et Tryphonis perfidia.

Mentitus est enim Tryphon, & non dimisit Ionatham. Necdum tamen interfecit, cogitans si quam aliam fraudem patrare posset. Sed eum peragrantem regionem cum exercitu, Simon consectabatur armatus.

V. Cædes Ionathæ & filiorum eius. *Vide Ann. n. 2. & seqq.*

Venit autem in Galaaditidem, & cum appropinquasset Bascaman oppidum, occidit illic Ionathan, & filios eius, genus mortis, quia expressum non est, nihil videtur habuisse singulare. Barbarus autem Simoni fratri petenti corpus ad sepulturam, vtique & filiorum Ionathæ, non negauit, quæ magnifico sepulchro condidit. At Tryphon sublato impedimento, quo vno sibi obstrui aditum ad regnum Asiæ arbitrabatur, non distulit, cæso rege adolescentulo, illud inuadere. Itaque subdit author. *Tryphon autem cum iter faceret cum Antiocho rege adolescente, dolo occidit eum, & regnauit loco eius, & imposuit sibi diadema Asiæ.* Eum dolum refert Liuius Epitome 55. *Alexandri filius*, inquit, *Rex Syriæ decem annos admodum habens, à Diodoro, qui Tryphon cognominabatur tutore suo, per fraudem occisus est, corruptis quidem medicis, qui eum calculi dolore consumi ad populum mentiti, dum secant illum, occiderunt.* Atque ita miser ille Deus, sic enim illum Iosephus cognominat, mortuus est cum cruciatu.

I.Mac. 13. 31. Et regis Antiochi.

VI. Tryphonis tyrannis. *l. 13. c. 12.*

Quam primum autem Tryphon declaratus est rex, vt ait Iosephus, non amplius dissimulare prauum ingenium valuit, sed persona deposita, Tryphonem agere cœpit, hominem scilicet vafrum, ambitiosum, crudelem, perfidum, denique tyrannum. Simon autem prouinciam suam vndique communit, & ad Demetrium, quamuis Syria profugum, transit, tyranno proditore repudiato. Missisque legatis cum muneribus, amicitiam petiit, & vacationem ab oneribus & tributis, propter Tryphonis rapinas & direptiones, quæ facile impetrauit. Gaudebat enim Demetrius, qui tota Syria erat exclusus, & reditum in eam multo pretio libenter redemisset, illum per Iudæos sibi consentientes obtinere. Itaque Demetrius honorificè scripsit ad Simonem, pacem concessit, & ipsum, gentemque totam magnis prærogatiuis ornauit. Quæ vt liberaliter promisit, ita & cum fide præstitit, & sic ablatum est iugum gentium ab Israëlitis, anno 170. facti deinceps regum Syriæ non subditi, sed amici, & plane sui iuris, quandoquidem & ab omni pensitatione, tributi liberati sunt, & præsidia, quæ ab ipsis vnis dependerent, habere permissi. Ea res tanta lætitia populum perfudit vniuersum, huius vt temporis notam in omnes deinceps annos transfundi voluerit, in contractibus, publicisque gestis. Sed adeamus Hispaniam atque Viriathum.

Simon adhæret Demetrio.

Iudæi fiunt planè liberi.

l. 1. Mach. 13. 41. 42. Epocha principatus Simonis.

VII.

Seruilianus in prouinciam profectus est cum sexdecim peditum millibus, & equitibus mille sexcentis. A Micipsa quoque rege Numidarum decem elephantos, cum trecentis equitibus accepit. Eis Viriathus cum sex militum millibus occurrit, quos Romanus, quantouis impetu ac terroris apparatu irruentes, fortiter sustinuit, atque irritum repulit; deinde auctis copiis vltro Viriathum aggressus, eum fudit fugauitque. Sed dum turbatis ordinibus insequitur fugientem, reuersus Viriathus tria millia interfecit; reliquos in castra compulit, quæ noctis beneficio magis, quam militum virtute defensa sunt. Nec destitit deinceps noctu diuque Seruilianum fatigare, donec eum Itucam motis castris migrare compulit. Ipse in Lusitaniam concessit. Seruilianus abeuntem non assecutus in Bœturiam translato bello quinque oppida, quæ Viriathi rebus studuerant, diripuit, & in Cuneos Romanorum subditos hyematum abiit.

Res gestas Seruiliano contra Viriathum.

VIII. Metelli gesta in Celtiberia.

Metellus autem Macedonicus, qui superiore anno in Celtiberiam Consul venerat, hoc quoque annores bellicas Procõsul administrauit, & egregia disciplinæ militaris & humanitatis exempla edidit, quæ in Annalibus retulimus. Sed omnem eam laudem odij in Q. Pompeium Consulem successorem suum magnitudine fœdauit. Audi enim Valerium Max. *Q. Metellus cum prouinciam Hispaniam Consul prius, deinde proconsul pene totam subegisset, postquam cognouit Q. Pompeium Consulem inimicum suum successorem sibi mitti, omnes, qui modo militiam suam voluerunt finiri dimisit.* Et mox, *horrea custodibus remotis, opportuna rapinæ præbuit; arcus sagittasque Cretensium frangi, atque in amnem abiici iussit: Elephantis cibaria dari vetuit. Quibus factis vt cupiditati suæ indulsit, ita rerum magnificè gestarum gloriam corrupit, meritumque honorem triumphi, hostiam quam iræ fortior victor amisit.* Sic ille. Et tamen Paterculus vocat acres & innocentes eius pro Republica cum inimicis contentiones. Quæ nocentes sunt, si hæ innocentes;

n. 38. & 39.

l. 9. c. 3.

Perniciosissimum eius odium in Q. Pompeium.

l. 2.

Exortus est hoc anno in Macedonia quidam Pseudophilippus Eutropio teste, qui se Persei filium esse dicebat, qui collectis seruis rebellauit: & cum septemdecim armatorum millia haberet, à Tremellio Quæstore, superatus est.

Pseudophilippus

ANNVS MVNDI 3913.

SIMONIS 2. PTOL. EVERGET. 5.

DEMETRII NIC. 5. Imp. Græc. 171.

OLYMP. CLIX. An. 4. V. C. 612.

ANTE CHRISTVM 140.

I. Ortus Antiochi Gryphi. *1. Mach. 13. 43.* Simon Gazam domat & purgat.

NAscitur hoc anno Antiochus Gryphus Demetrij filius: vt Iosepho teste mortuus fuerit ætatis anno 45. qui fuit 215. regni Græcorum. Simon autem dux & Pontifex Hebræorum, pace cum Demetrio, plenáque libertate constituta, Gazæos, qui mortuo Ionatha rebellauerant, obsedit, & adhibitis ad vrbem machinis ad deditionem compulit: nec delere voluit, sed eam ab omnibus idolorum sordibus

emundauit

mundauit, & eiectis de ciuitate seditiosis ciuibus, viris que Dei cultoribus ibi constitutis, *intra sibi habitationem fecit*, in quam scilicet subinde se conferret. Nam pontificia sedes erat Hierosolymis, vbi etiam sibi ædes iuxta templum & arcem ædificauit. Sed Gaza vrbs erat egregia in primis, & ad belli vsus opportunissima, & frequentem principis præsentiam, propter inconstantiam populi, requirebat.

II. Arcem Sionis recuperat. v. 49.

Arcem quoque Sionis tam diù frustra expetitam atque tentatam hoc anno subiugauit. Cum enim post triennij obsidionem, qua egredi prohibebantur, & sibi de cibo consulere, multi fame perirent, *clamauerunt ad Simonem vt dextras acciperent*, incruenta videlicet deditione facta, & acquieuit petitioni eorum, & eiecit eos inde, & mundauit arcem à contaminationibus. Et intrauerunt in eã tertia & vigesima die secũdi mẽsis Iiar anno 171. cum laude & gratiarum actione, ob iugum hoc ingens deiectum de ceruicibus suis, quas die ac nocte, ipsos 27. annos presserat. *Et constituit vt omnibus annis agerentur hi dies cum lætitia. Et muniuit montem templi, qui erat secus arcem, & habitauit ibi ipse; & qui cum eo erant.* Filium quoque suum Ioannem nomine, bellicis negotiis præposuit, & habitauit Gazæ, vbi pater eius nuperrime sibi habitationem constituerat. Sed hæc multum à Iosepho deprauata, & ex ipsa Scriptura emendata in Annalibus, lector veritatis amicus inueniet.

a ban Græ. 1 45. l. 1. c. 1. v. 35. 36. Filium suũ constituit militiæ principẽ. *nu. 6. ad 11.*

III. Seruiliani in Celtiberia gesta.

In Celtiberia cum Seruilianus apud Cuneos hyemasset, rursus in Lusitaniam contra Viriathum contendit. In itinere duo prædonum principes Curius & Apuleius, cum decem hominum millibus obuiam facti Romanos turbauere; consertoque mox prælio, in quo Curius cecidit, prædam eripuerunt: quam omnem non multo post Seruilianus recepit: Alia quoque oppida vi cepit, Viriathi firmata præsidiis, quorum nonnulla diripuit, aliis veniam dedit. Ex decem millibus captiuorũ quos habuit; quingentos securi percuti iussit, reliquos vendidit. Post hæc in hyberna, inde Romam rediit, altero sui imperij anno. Hæc Appianus. Addit Valerius, omnium qui ex præsidiis Romanis ad hostes transfugerant, manus abscidisse, vt trunca præ se brachia gestantes, defectionis metum reliquis iniicerent. Id tamen supplicium alij aliis tribuunt.

Truncat manibus transfugas. *l. 2. c. 7.*

IV. Pacem init cum Viriatho.

Hoc ipso anno factam cum Viriatho à Seruiliano pacem refert Appianus. Dum inquit Seruilianus Viriathum persequens Erisanem eius vrbem vallo fossáque circundat, Viriathus vrbẽ noctu ingressus, facta sub lucem eruptione, non solum eos qui vallum ducebant in fugam ligonibus abiectis coniicit, verom etiam reliquas copias à Seruiliano instructas, vrgendo instandoque, in loca prærupta atque iniqua, vnde euadere non licebat, deduxit. Ibi Viriathus non insolenter sua fortuna vsus, honestis conditionibus bellum extingui, & magnam à Romanis gratiã iniri posse ratus, fœdus pepigit; quod postea populus Romanus ratum esse voluit: ipsumque Viriathum amicum nominauit, & eius socios, quos agros possidebant, habere iussit. Sic bellum Romanis grauissimum, cum bona gratia videbatur extinctum, nisi Seruiliani frater Cœpio, qui ei successit, pacem malè fregisset.

Romæ probatam.

ANNUS MUNDI 3914.

SIMONIS 3. PTO. EVERGETIS 6.

DEMETRII NIC. 6. Imperij Græc. 172.

OLYMP. CLX. A. 1. VR. CO. 613.

ANTE CHRISTUM 139.

I. Demetrius male pugnat cum Parthis, & capitur. *l. 1. Mach. 14. 1.*

Annus regni Græcorum 172. Demetrio luctuosus, Iudæis iucundissimus fuit. Ille enim dum cogitat Iudæorum ope Tryphonẽ tyrannum Syria exturbare, & temere Arsacẽ aggreditur, ab eo captus, & in vincula coniectus, in multos annos regno caruit. Belli à Demetrio contra Arsacem suscepti caussã Iosephos atq; Iustinus hanc referunt, quòd cũ Demetrius Syria pulsus, in superioribus Asiæ Prouinciis incertis sedibus versaretur, per crebras legationes euocatus fuerit à Græcis & Macedonibus, qui ab Arsace Parthorum rege opprimebantur, pollicentibus deditionẽ si veniret, & auxilia contra Parthos. Ea spe accensus properauit ad illos, modicis cũ copiis, sperãs auxilia eorum à quibus euocabatur, & cogitans si rès aduersus Parthos prosperè cessisset, facile deinde se Tryphonem Syria expulsurum. Magna alacritate exceptus est Demetrius ab illius regionis hominibus, & contracto valido exercitu in fines regni Parthorum inuasit. Cum Arsaces misit vnũ de principibus suis, qui prælio victum, & in castra compulsum Demetrium castris expugnatis eum comprehendit, & deduxit ad Arsacem, qui eum traduxit per ora ciuitatum, in ludibriũ populis, qui defecerant; vt ait Iustinus.

l. 13. c. 9. fi. l. 36 initi. *l. 36 init.*

II. In pace Iudæorum gesta Simonis terra mariq;

Dum autem Demetrius in superiore Asia teneretur captiuus, & Tryphon cum fratre & vxore Demetrij digladiaretur, vt postea ex Iosepho referemus, Iudæi Simone duce atq; pontifice, iucundissima pace fruebantur. Nam Simon studiosus erat commodorum Reip. & vicissim in summa erat apud suos gratia, quos mari terráque potentes reddidit. Celeberrimo enim portu Ioppes potitus est, ex quo in mare & insulas excurrere licuit, siue ad petenda auxilia, siue ad negotiationes, commerciáque celebranda. Dilatauit quoq; fines gentis suæ, occupatis plerisque Palæstinæ locis, vt Gaza, Azoto, Ioppe, Ascalone. Plurimos quoque Iudæorum, qui variis locis captiui tenebantur, vel gratia, vel pretio recepit. Sed & ipsam Hierosolymam, recepta Sionis arce, & Bethsura, intus & foris à seruitutis iugo liberauit. Nec minus egit pontificem Simon, exquirenda lege diuina, & in eius obseruationem incumbendo, improbis aut conuertendis aut auferendis, sanctis locis honorandis, vasisque sanctis multiplicandis, quæ pridem ab Antiocho Epiphane, & sacrilegis Pseudopontificibus sublata fuerant. Deniq; res in morte Ionathæ & filiorum eius & mille insuper primariorum ciuium, pene desperatæ, in statum non solum quietum, sed etiam florentissimum Dei benignitate conuersæ erant.

Et pro Dei cultu.

Res quoque Iudaicæ foris commodissimo loco fuerunt. Nam legati Ionathæ Romam peruenerãt, & societatem eius nomine cum Romanis renouarant. Ipsis autem inde digressis, & La-

Res gesta cum Romanis, & Spartanis.

cedæmonem venientibus, auditum est Romæ, & Lacedæmone de morte Ionathæ, & vtrique valde doluerunt super indignissima cæde principis optimi. At quia non oportebat legatos è medio cursu Romanum iter remetiri, non adito prius nouo pontifice, & nouis ab eo mandatis acceptis, Hierosolymam adeunt, renouata interim cum Spartiatis nomine Simonis amicitia. Et hæc fuit causa cur solæ Spartiatarum literæ ad Simonem nouum pontificem directæ fuerint: & cur statim legati Romam à Simone remissi fuerint cum muneribus, à qua legatione, non nisi anno 174. reuersi sunt, vt capite 15 scriptum est. Responsio vero Spartiatarum ad hunc ipsum annum pertinet, quæ habet acceptos ab eis gloriosè legatos, renouatamq; amicitiam, ipsumque fœdus tabulis æneis ad gloriam & diuturnitatem exaratum, & ad Simonem missum.

1. r. c. 15. v. 15. c. 14. 20.

IV. Ordo rei gestæ.

Quæ vt à Numenio legato Simon accepit, eundem in Vrbem remisit, cum clypeo aureo magno mille minarum, ad statuendam cum eis amicitiam, aut renouandam societatem, iam cū Iuda & Ionatha initam. Interim autem dum ille ubit legationem, populus Iudæorum, auditis quæ ab Spartiatis scripta, & Romæ gesta fuerant, prout Antipater & Numenius retulerant, commotus grati animi affectu. *Quam*, inquiunt, *gratiarum actionem reddemus Simoni & filiis eius?* Ratio petitur à beneficiis acceptis, quæ sic habetur in Græcis. Firmauit enim ipse, & fratres eius, & domus patris eius, nimirum Israëlem, & debellarūt inimicos Israëlitarum, & præstiterūt populu libertatem. Itaque statuerunt describere in tabulis æreis bonam partem egregiorum operum quæ Machabæi, præcipue autem Ionathas, & Simon pro Rep. Iudaica perpetrarant, eáque ad perpetuam rei memoriam publicè legenda proponere. Erat autem huiusmodi narratio, *Octaua decima die mensis Elul*, qui est sextus & respōdet ex parte Aug. *anno*, 172 regni Græcorū, *anno 3 sub Simone Sacerdote magno*, nimirū pontificatus eius & principatus: quod est reuocare in praxim, quod supra decretum fuerat & iteratur infra v. 43. de numerandis annis Simonis in publicis actis, quale fuit hoc decretum, quod in conuentu magno principum populi celebratum est. Sequitur deinceps narratio ipsa rerum fusè perspicuéque descripta, & suis iam locis explicata.

Gratus Iudæorum animus in Simonem.

à v. 28. ad 27.

V. Cæpio pacem dirimit cum Viriatho.

In vtraq; Hispania gemina pax hoc anno altera facta, altera fracta est à Romanis, Cæpione Consule, & Proconsule Pompeio, quorum ille pacē cū Viriatho indecorè fregit, & turpius etiā quem amicum habere nolebat, & timebat hostem per proditionem interfecit: hic pacem indecoram cum Numantinis composuit. Itaque Cæpio Seruiliani successor & frater, pacem ab ipso initam cum Viriatho criminabatur, tantumque Senatum obtundendo effecit, vt is ruptis fœderibus bellum Viriatho inferendum decerneret. Eum ergo persequitur, pugnam de industria vitantem, quod de resarciendo fœdere cogitaret: de qua etiam intimos amicorum ad Cæpionem misit, qui ingentibus ab eo promissis onerati, in proditores versi sunt, & Viriathum dormientem sicarij peremerunt. Magno Cæpionis probro & Viriathi gloria, qui non nisi per fraudem, & percussores domesticos visus est vinci potuisse.

Et per sicarios interficit.

VI. Eius mores & suorum amor. *Vide Ann. 24.*

Mortem eius sui luctu ingenti & apparatissimo funere celebrarunt, eius enim æquitatem, fortitudinem ac liberalitatem dilexerant, itáque perpetuo fuerant obsequentes; quocumque ducere liberet, vt quamuis haberet exercitum variis ex gentibus conflatum, 11. annis, quibus bellum gessit, nulla seditio in castris eius exorta sit. Mortuus est autem anno belli Celtiberici 14. tertio quippe illius anno exortus est Viriathus. Nec eo extincto, id bellum plane extinctum est. Nam milites eius Tantalum quendam eius loco Imperatorem creant, eoque duce aduersus Saguntum expeditionem suspiciunt: sed inde repulsi, cum Bætim amnem transirent, subsecutus Cæpio ita pressit, vrsitque, vt Tantalus suis rebus diffidens, & se & exercitum ea conditione traderet, vt eos non iniquius tractaret quam subditos. Omnibus armis spoliati, & ne deinceps latrociniis viuerent, terra satis ampla donati sunt. Sicque bellum in Lusitania, & vlteriore Hispania finitum est.

Tantalus pro eo exurgit.

Appian.

VII. Res ad Numantiam gesta, & pax à Pompeio inita.

In citeriore Metellus iam bellum pene confecerat, sed restabant oppida duo, Termantia & Numantia. Cumque Numantia tam ingenio loci, quam militum præsidio egregiè firmata esset, Pompeius quotidianis excursionibus ita fatigabatur, vt plures à paucioribus subinde carperentur, Termantiam transtulit exercitum, vbi aliquoties maiore damno, quam emolumento pugnauit. Mox ad Numantiam obsidendam reuersus, cum fluuium quendam aliò deriuare conaretur, egressi oppidani præfectum operis cum quadringentis interfecerunt; miles quoque in castris morbis tentatus est. Itaque Pompeius, quem tot cladium pudebat, pacem clam cum Numantinis quæsiuit, de qua cum iam conuenisset, superuenit successor eius Pompilius Lænas Consul, de quo sequenti anno dicetur.

ANNVS MVNDI 3915.

SIMONIS 4. PTOL. EVERGET. 7.

DEMETRII NIC. 7. Imp. Græc. 173.

OLYMP. CLX. An. 2. V. C. 614.

ANTE CHRISTVM 138.

I. Cleopatra res Mariti exsuscitat. 1. 1 c. 11. 63. & c. 12. 24. l. 13. c. 12.

DVm Iudæa, Simone principe ac Pontifice Iudæorum, alta pace fruebatur, & Demetrius Nicanor apud regē Parthorum Arsacē habebatur in vinculis, res Syriæ nō parum turbatæ erant. Nam Tryphon tyrannus magnā Syriæ partem occupabat: Demetrij vero vxor Cleopatra cū filiis suis Seleuciam tenebat, cum quibusdam copiis, quæ nuper cum Ionatha conflixerant. Sed Tryphone tyrannicè agente cum suis, plerique eo deserto ad Cleopatram transfugerant; quę vt partes suas redderet validiores, etiam mariti fratrem natu minorem Antiochum, quem Iosephus Soterem, Eusebius Sidetem vocat, sibi adiungere statuit, ei coniugium suum cum regno vltro offerens,

Quod

Ducit fratrem eius.

Quod autem Iosephus air eum oberrasse, dum nulla vrbe metu Tryphonis reciperetur, id de initio tyrannidis eius accipiendum videtur, vt propterea ad insulas confugere coactus fuerit. vnde ad Simonem literas dedit, vt Scriptura restatur, & quidem postquam in spem regni à Cleopatra fuisset adductus: quod illa eius verba testantur, *cum obtinuerimus regnum nostrum.*

II. Simonem demeretur, 1. Mach. 15. 1.

Scripsit autem ad Simonem pontificem, quem potentem sciebat, vt sibi cum deuinciret, veritus ne propter beneuolentiam, & societatem Simonis cum Demetrio, se fratrem ipsius, quasi regni inuasorem vellet excludere. *Et misit Rex Antiochus*, ait Scriptura nomen dignitatem anticipans, *filius Demetrij* Soteris, quem Alexander Balæ interfecerat, *epistolas ab insulis maris*, id est Rhodo, vt ait Appianus in Syriacis, *Simoni sacerdoti, & principi gentis Iudæorum, & vniuersæ genti salutem.* In ipsa vero epistola, questus de hostibus suis, ostendit se ad vltionem sumendam paratum, ne forte regis nomen frustra vsurpasse videretur. Inde conciliandi Simonis causa eas spondet immunitates, quas pridem Iudæi à regibus acceperant: addit & ius cudendæ monetæ in signum supremi dominij. Denique promittit ea quibus Iudæos maximè capi posse intelligebat, pro sua in Deũ pietate, & zelo in cultum eius. Quid autem responsi datum sit à Simone ex ipsa Scriptura non liquet. Iosephus ait Simonem postulata eius libenter admisisse.

III. Res Hispanica.

Quod ad res Hispanicas, videtur hoc anno Cæpio, confecto bello Viriathico prouinciam ordinasse Lusitanam. In citeriore vero Hispania Pompeius sciens se ignominiosam pacem, & iniussu populi cum Numantinis fecisse, inficiari cœpit à se quidquam cum eis fuisse transactum. At cum eum plurimi testes omnis generis reuincerent, Popilius eos Romam ad Senatus iudicium dimisit. Apud quem cum disceptatum esset, Senatui placuit bellum cum Numantinis geri. Quæ dum agitantur, Popilius, Mancino sibi succedente, Romam rediit, cum malè in prælio à Numantinis fuisset acceptus.

ANNVS MVNDI 3916.

SIMONIS 5. PTO. EVERGETIS 8.

DEMETRII NIC. 8. Imperij Græc. 174.

SIDET. 1. OLYMP. CLX. A. 3. V.C. 615.

ANTE CHRISTVM 137.

I. Initia Antiochi Sidetis.

HOc sextæ ætatis anno quadringentesimo duos Syriç reges ad octo annos ponemus; ambos fratres, ambos Demetrij Soteris filios, ambos simul vnius vxoris viros, alterum cum regni iure in Asiam captiuum, alterum cum regni possessione in Syria dominantem, & Tryphonem tyrannum bello persequentem. Hunc enim, annum Græcorum, initio Antiochi Sidetis Scriptura tribuit. Is ergo accepta conditione regni atque coniugij, quam Cleopatra ipsi obtulerat, Seleuciam ad ipsam venit, eóque confluxerunt exercitus omnes, ita

1. Mach. 15. 10.

vt pauci cum Tryphone remanerent. Ad[...] Iosephus eum Tryphoni bellum intulisse, prælio victũ eiecisse è Superiore Syria, & Ph[...]nicem vsque persecutum esse, & compulsu[...] in Doram castrum munitissimum, illudque o[...]sidione cinxisse. Quæ sunt Scripturæ co[...]sentanea, quæ habet obsessam fuisse D[...]ram cum centum viginti millibus peditu[...] & equitum octo millibus; & terra marique v[...]xatam.

Interea venit Numenius ab Vrbe cum so[...]ciis, habens epistolas diuersas ad aliquot rege[...] & regiones, scriptas in gratiam Iudæorun[...] eratque vna omnium sententia. Exempli ve[...] causa ponitur ea, quæ erat ad Ptolemæu[...] Euergetem Aegypti regem. Nomine autei[...] Reipub. scribebat *L. Consul Romanus.* Qu[...] autem fuerit ille Consul prænomine Luciu[...] nonnulli ambigunt. Ego minime dubito fui[...]se L. Calphurnium Pisonem præcedentis an[...] Consulem, quo anno scriptæ sunt literæ Numenio Romæ existente. Piso autem Ro[...]mæ erat, Popilio eius collega in Hispanian[...] profecto. Extat autem illud eius prænome[...] apud Valerium Max. Scripsit ergo L. Piso i[...] hanc sententiam. *Legati Iudæorum venerunt a[...] nos amici nostri*, in Græco additur & socij, *reno[...]uantes pristinam amicitiam & societatem, missi[...] Simone principe sacerdotum, & populo Iudæoram[...] Attulerunt autem & clypeum aureum minarui[...] mille*: id est centum millium aureorum, si mi[...]nam pro libra sumpseris. Placuit itaque nobi[...] scribere regibus & regionibus, vt non inferan[...] illis mala, neque impugnent eos, & ciuitate[...] eorum & regiones eorum, id est agros ciuitati[...]bus circumpositos, & vt non ferant auxiliun[...] pugnantibus aduersus eos. *Visum est autem no[...]bis accipere ab eis clypeum. Si qui ergo pestilentes* perfugas intelligit patriæ & religionis deserto[...]res, *refugerunt de regione ipsorum ad vos, tradite ei[...] Simoni principi Sacerdotum, vt vindicet in eos secun[...]dum legem suam.*

Deinde subduntur quinque regna, Ægypt[...] Syriæ, Pergami, Cappadociæ, Parthiæ, & loc[...] minora nouendecim. Et ad quosdam quide[...] eorum populorum datæ literæ videntur, quia i[...] ipso nauigationis cursu adeundi erant. ad alic[...] quia peculiariter addicti Romanis, ad alios de[...]nique, quia multum Iudæis prodesse poteran[...] vel obesse. Apud omnes autem populus Ro[...]mánus multum authoritate valebat. Deniq[...] harum literarum exemplum ad Iudæos missu[...] est, in quorum gratiam cæteris omnibus scr[...]bebatur. Sed oportuit etiam proprias ad ipsu[...] Simonem literas cum aliqua gratiarum actio[...] scriptas esse, quæ prætermissæ sunt, neque ap[...] Iosephum extant.

Quod ad Romanam rem attinet, natus e[...] hoc anno L. Cornelius Sylla, fax prima Ro[...]manæ Reipub. biennio post natum L. Crassu[...] Oratorem, & quinquennio post M. Antoniu[...] 60. enim annos Sylla vixit, vt ex Valerio cõst[...] & Appiano, & mortuus est anno V.C. 675. C[...]sul porro Nasica magna apud populum auth[...]ritate fuit, eam tamen C. Curiatius Tribun[...] plebis non parum labefactauit; non tam imp[...]sito illi ridiculo Serapionis nomine, quam ip[...] cũ Bruto Collega in vincula cõiecto, vt testis[...] M. Tullius. Bruti porro res gestæ in Lusitan[...]

l. 3. de leg.

Bruti in Hispania clementia.

præsertim contra latrones ab Appiano celebrantur; sed illud etiam exemplum clementiæ memorat. Quod cum Talabriga sæpius rebellasset, eiusque se nihilominus arbitrio permitteret, primùm imperauit vt transfugas Romanorum & captiuos, armáque omnia cum obsidibus traderent, deinde vt cum vxoribus & liberis vrbe migrarent. Quod vbi facere sustinuerunt, circunfusis copiis eos includens, orationem habuit, qua quoties defecissent, quoties bellum renouassent disseruit, ad extremum iniecto metu quasi grauiter in eos esset animaduersurus, verborum castigatione contentus, suam ipsis vrbem habitandam præter spem addidit. Popilius porro Proconsul parum feliciter apud Numantiam rem gessit, vt ex Frontino constat.

l. 3 c. 17. n. 9

V. Scipionis minoris Africani legatio.

Sub hoc ipsum tempus contigit minoris Africani legatio, cum L. Mummio, & L. Metello. Scipioni amicitiæ causa socius fuit C. Lælius, doctrinæ autem Panætius, vt est apud Cic. in Lucullo, & authorem de viris illus. c. 58. de qua legatione Cic. in Somnio. *Cum autem*, inquit, *Carthaginem deleueris, triumphum egeris, censorque fueris, & obieris legatus Ægyptum, Syriam, Asiam, Græciam, delegere iterum absens Consul, bellumque maximum conficies*, &c. Eius legationis causa fuit varius multiplexque motus in prouinciis sociorum populi Romani, vt ex Athenæo & Strabone liquet, qui propter piratas susceptam significant. In Ægypto autem Ptolemæi sæuitia maximam ciuium partem ad voluntarium compellebat exilium; itaque peregrinos edicto sollicitabat, quando legatis Romanorum processit obuiam: quibus tam ridiculus fuit, quam fuerat ciuibus suis cruentus. *Erat enim*, vt ait Florus, *& vultu deformis, & statura breuis, & sagina ventris non homini, sed belluæ similis*, &c. Pergami quoque, vt idem, ait, & cum eo Iustinus, Attalus florentissimum regnum cædibus amicorum, & cognatorum suppliciis fœdabat, nunc matrem anum, nunc Bernicem sponsam maleficiis eorum necatas confingens. Denique tantum luctum suscepit, vt insanire, & pœnas pendere manibus interfectorum videretur. In Græcia quoque & Macedonia res à Pseudoperseo mouebantur; vt propterea ad hos omnes populos, regionesque missa legatio à Cicerone memoretur.

l. 6.
l. 14.

Ptolemæi sæuitia, & Attali.

Epit. 59.

l. 36.

in Somnio.

ANNVS MVNDI 3917.

SIMONIS 6. PTOL. EVERGETIS 9.

DEMETRII NIC. 9. Imperij Græcor. 175.

OLYMP. CLX. A. 4. VR. CON. 616.

ANTE CHRISTVM 136.

I. Obsidio Doræ iterata. *1. Mach. 15. 25.*

AD hunc annum pertinere arbitror, quam secundò factam obsidionem circa Doram oppidum Scriptura testatur. Non intermisit ille quidem obsidionem, fugisset enim Tryphon, & vtrumque illa verba significant; *admouens ei semper manus, & machinas faciens, & conclusit Tryphonem, ne procederet.* Ergo semper vrsit obsidionem, sed cum haberet infinitam hominum multitudinem, ipse per hyemem subduxerit se, & cœlo clementiore redierit ad castra, & nouo conatu presserit hostem. Hoc rerum statu *misit Simon ad Antiochum duo millia virorum electorum in auxilium* contra communem hostem, *& argentum, & aurum, & vasa copiosa*, varia scilicet arma bellica, quæ Hebræi vocant *vasa belli, & noluit ea accipere Antiochus, sed rupit omnia quæ pactus est cum eo antea, & abalienauit se ab eo.* Quem aduersa fortuna mitem fecerat & mansuetum, prospera efferauit. Vidit totius pene regni vires ad se confluxisse, victum sine certamine tyrannum, oppido clausum teneri; inuidit Iudæis amplissimi regni particulam, eamque sibi voluit vindicare: & repudiandis muneribus malè affectum animum prodidit, & sibi præfidentem.

Antiochus Sid. alienat se à Simone.

II. Mittit ad eum Athenobium, & quæ eius legatio.

Id etiam clarius constitit, misso ad eundem Simonem legato Athenobio, qui Gazam & Ioppem, & arcem Sionis à Simone repeteret, tributa exigeret, damnis satisfacere iuberet, mille talenta postularet, additis postremo minis; *sin autem veniemus, & expugnabimus vos.* Venit Athenobius Hierosolymam, & vidit Simonis magnificentiam, & nominatim abacum, multo auro, argentóque instructum, & reliquum domesticum apparatum, & obstupuit, & retulit ei verba regis. At Simon se aliena negauit oppida possidere, sed ea legitimi belli iure, in quod grauibus iniuriis esset impulsus. Redimendæ tamen vexationis gratia obtulit ei centum talenta. Ille cum ira ad regem suum reuersus est; putabat enim se contemni, cui decima pars postulatæ pecuniæ offerebatur. Nec minore Antiochus, qui videbat sibi non obtemperari, nec obiectam vim timeri. Auxit etiam iram, quod pro vno bello geminum sibi subito enatum videbat. Tryphon quippe naui fugit in Orthosiadem vrbem Phœniciæ, sparsis per viam pecuniis, vt ait Frontinus, vt iis colligendis equites moraretur insequentes. Sparsit vbique opinor, non quomodo sparguntur lapides, sed quomodo sparguntur pecuniæ in custodes, vt ipsis cõniuentibus aliquis effugiat.

Ioan. 8. 1633.

Tryphon fugit Orthosiadem *l. 2. c. 13. n. 2*

III. Quem Rex persequitur mittitque Cendebæum contra Iudæos.

Ergo rex copias suas diuidit bipertitò, partem alteram Cendebæo duci tradit contra Iudæos: cum altera contra primarium hostem ipse proficiscitur, cum quo de summa rei erat disceptatio. Cendebæo porro mandauit vt Gedorem oppidum instauraret, firmarétque præsidio militari, vt inde è vicino Iudæos impunè vexare posset, quod & studiosè fecit. Vt enim peruenit Iamniam, cœpit Iudæos pagorum incolas excursionibus irritare, & dum Gedor ædificatur, infestam habere Iudæam cædibus & rapinis, vt ei rex dederat in mandatis. Cætera pertinent ad annum sequentem, quo Tryphon ad manus sibi inferendas compulsus est.

IV. Brutus Gallæci cognomen obtinet.

Romanæ autem res partim infœliciter ad Numantiam à Mancino Consule, partim fœliciter à Iunio Bruto Proconsule in Lusitania contigerunt: vbi perdomitis ad extremum Oceanũ Lusitanis Gallæci cognomen obtinuit, vt ait Appian. cui Strabo consentiens, *Gallæci* inquit, *vltimi sunt, montes incolentes, ac propterea qui subigantur difficillimi, qui Bruto. qui Lusitanos debellauit, cognomen dederunt.* Victoriæ ma-

l. 5. c. 5.

gnitudinem ostandit Orosius, Brutus, inquit in vlteriore Hispania sexaginta millia Gallæcorum, qui Lusitanis auxilio venerant, asperrimo bello & difficili, quamuis incautos circumuenisset, oppressit: quorum in eo prælio 50. millia capta referuntur, pauci fuga euaserunt.

V. Mancinus rem malè gerit. Obseq. l. de Prod. Valer. l. 1. c. 7.

Mancini autem primum ominosam profectionem tradunt: deinde cum Numantinis sæpius congressus, vt ait Appianus, semper victus fuit: tandem multis amissis in castra fugit. Et falso rumore iactato Cantabros & Vaccæos auxilio Numantinis aduentare, trepidus noctis silentio, quam totam extinctis ignibus traduxit, in desertum locum fugit, cumque neque præparatum neque munitum, vbi à Numantinis sub lucem inclusus est, necem minantibus, nisi pax fieret. Ergo pacem iniit; quæ Romæ valde improbata est. Itaque missus est alter Roma Consul Æmylius, Mancino Romam ad dicendam causam reuocato, sequentibus Numantinorum legatis. Hæc ex Appiano, qui ipsas pacis conditiones omisit.

ANNVS MVNDI 3918.

SIMONIS 7. PTOL. EVERGETIS 10.

DEMETRII NIC. 10. Imperij Græcor. 176.

OLYMP. CLXI. A. 2. VR. CO. 617.

ANTE CHRISTVM 135.

I. Tryphonis interitus & diuturnitas dominatus eius.

RElevatur hoc anno Olympico Syria, nequissimi tyranni Tryphonis interitu, quem in Orthosiade obsessum, Antiochus, vel vi vel deditione captum, interfecit: aut certè vt Strabo prodidit, ad mortem sibi consciscendam adegit: postquam vel tutorio, vel proprio nomine ad annos 9. rerum potitus esset. Cum enim regnare cœperit Antiocho filio Alexandri & Ionatha pontifice occisis; nunc autem Simonis fratris & successoris Ionathæ septimus inchoëtur, clarum est longè falli Iosephum, qui Tryphoni triennium tantum regni tribuit. Porro illis septem annis à morte Ionathæ, ferè tres anni addi possunt, quibus puerum regium habuit in potestate, ab anno regni Græc. 168. Itaque tota illius dominatio nouem circiter annorum fuit.

Ioseph. l. 13. c. 12. l. 14.

II. Cédebæus Iudæos vexat.

Interea Cendebæus Sidetis iussu Iudæam populabatur, eamque in primis partem, quæ olim ab tribum Simeonis, in qua erat Gaza, pertinebat. Proptereáque Ioannes Simonis filius, qui Gazæ à Patre præpositus fuerat, inde ascendit Hierosolymam, nunciauitque patri, quæ à Cendebæo gerebantur. *At Simon vocauit duos filios seniores Iudam & Ioannem*, (tertius erat minimus natu Mathatias, qui anno sequenti cum patre interfectus est,) in eorumque humeros deposuit belli onus, quod totis triginta annis, ipse cum fratribus suis tulerant: ab anno scilicet 146. quo mortuus fuerat Mathatias, vsque ad præsentem 176. Paterna exhortatione animati, ac benedictione roborati iuuenes bellum parant, Ioannes in primis, qui egregius erat bellator, & mortuo parente ac fratribus, Iu-

Simon bellum filiis committit.

dæorum Rempub. sacram & profanam administrauit: ad quem pertinet illud. *Et elegit de regione viginti millia virorum belligeratorum, & equites, & profecti sunt ad Cendebæum, & dormierunt in Modin*, oppido ipsorum natali, eóque vicino Gedori, vbi erat hostis, vt inde recentes, & non de via fessi, prælium inirent.

Ioannis copiæ. l. 1. Mach. c. 16. 4.

III. Hostem adeunt.

Et surrexerunt mane, & abierunt in campum, vbi eis occurrit copiosus aduersariorum exercitus, sed interiectus erat torrens, cuius transitum Iudæi formidabant, veriti ne hostis transeuntibus superueniret, eosque malè mulctaret. Sed Ioannes prior vadum ingressus est ducemque celeriter populus eius secutus est: quem ita diuisit, vt equites in medio peditum positi, eos protegerent, & vicissim protegerentur ab ipsis, contra ingentem aduersariorum equitatum. Datum est pugnæ signum, *& exclamauerunt sacris tubis*, nimirum sacerdotes, quorum in bello fere id officium fuit, *& in fugam conuersus est Cendebæus, & castra eius, & ceciderunt ex eis multi vulnerati*, siue qui in acie, siue qui in castris pugnauerant: *residui autem in munitionem fugerunt*, Gedorem scilicet, vbi habebant statiua. Sed fugientium tergo hærere non potuit vterque dux. Nam vulneratus est Iudas frater Ioannis: Ioannes autem insecutus est eos, diuque persecutus, ad duo hominum millia cecidit, & succensis turribus, & locis munitis in agro Azotio, incolumem in terram Iuda reduxit exercitum; his victoriæ præludiis principatu, cuius erat candidatus, ornato.

Quem & vincunt.

IV. Res Demetrij apud Parthos, & nouum cõiugium. Iust. l. 38.

Interea Demetrius apud Parthos non cultum tantum regium accepit ab Arsacide, sed etiam affinitatem, data ipsi in vxorem filia sua, quam Appianus Rodoguoam vocat, fide data se illi regnum Syriæ, quod per eius absentiam Tryphon occupauerat, redditurum. Sed Arsacide mortuo, desperato reditu Demetrius, priuatam vitam, quamuis opulentam in Hyrcania pertæsus, fugam molitur ad suos. Et iam habitu Parthico Babyloniam, Callimandro duce peruenerat, cum à Phraate, qui Arsacidæ successerat, persequente comprehensus, & verbis grauiter castigatus, ad nouam vxorem in Hyrcaniam remissus est, & arctioribus excubiis custodiri iussus. At Sidetes, occiso Tryphone, priusquam expeditionẽ in Parthos suscipiat, tam fratrem, quam plurimas regni partes, quas illi occupauerant, recuperaturus, de Iudæis, à quibus recẽs victus fuerat Cendebæus, vlciscendis cogitat; & Ierusalem occupanda. Cui rei occasionem dedit facinus sequenti anno contra Simonem, à genero eius perfidiosissimè perpetratum.

V. Mancini causa Romæ.

Romæ hoc anno Mancini causa & fœdus examinatum est, quod Senatus dissolui iussit, & Mancinum dedi Numantinis, quorum legati fœdus valere cupiebant, aut sibi Romanum exercitum, vti fuerat, captiuum reddi. Mancinus culpam rejiciebat in Pompeium superiorem ducem, qui ignauum sibi exercitum tradidisset, quem ille sæpius victum, inito fœdere, ab interitu liberasset. Nihilominus Patres Mancinum dedendum censuere, rati se hoc modo fœderis violati religione liberari. Adductum in Hispaniam L. Furius Consul Numantinis nudum dedidit, à quibus is minime receptus est. Hæc Appia. *Nudato corpore*, ait Oros.

l. 5. c. 4. fi.

manibus post tergum reuinctis, ante portas Numantinorum expositus, ibi vsque in noctem manens, à suis desertus, ab hostibus autem non susceptus, lachrymabile vtrisque spectaculum præbuit, de cuius iniquitate iodicij pluribus ille, vt ex Anoalibus intelliges. n. 14. & 15.

VI. Æmylius iniustum bellum suscipit, ac male gerit.

Interea Æmylius Lepidus, qui properè in locum Mancini missus fuerat, dum ab vrbe responsa de Numantina pace expectat, impatiens otij, Vaccæos iniusto bello petit, eorumq; agris vastatis, Palentiam aggreditur, Bruto socero suo, in eiusdem belli societatem accito. Quod cum Senatus per legatos Cinnam & Cæcilium prohibuisset, ille nihilominus in incœpto perstitit: sed pro malè quæsita gloria, ignominiam est consecutus. Nam cum Palentiæ diutius obsidio traheretur, & Romani fame perirent, Æmylij & Bruti pertinacia inopiæ magnitudine superata est. Repente noctu circa vltimam vigiliam festinatò discedunt, cum Palentini abeuntes, & tantum non fugientes adorti, à prima loce ad vesperam multis detrimentis affecerunt. Senatus re cognita imperio ipsi abrogato, Romam priuatum reuocarunt, & pecunia insuper mulctarunt. Addit Orosius sex millia Romanorum in bello iniusto illo periisse, reliquos exutos castris, armis etiam perditis euasisse.

ANNVS MVNDI 3919.

SIMONIS 8. & vlt. PT. EVERG. 11.

DEMETRII NIC. 11. Imperij Græc. 177.

OLYMP. CLXI. AN. 2. V. C. 618.

ANTE CHRISTVM 134.

I. Mors Simonis ex ambitione generi.

INsignis est hic annus iniustissima morte Simonis; quam Scriptura testatur anno regni Græcorum 177. contigisse. Eius auctor fuit Ptolemæus filius Abobi Simonis gener, a quo præpositus fuerat Iericuntinæ prouinciæ: qui cum diuitiis abundaret, proprio nomine regionem obtinere cupiebat. Itaque *cogitabat dolum aduersus Simonem & filios eius, vt tolleret eos*, & simul patriæ seruiturem, & religioni ruinam afferret. Ergo delibato intentus facinori, dum quærit occasionem, contigit Simonem, dum lustrat Iudææ regiones, descendere in Iericho, cum duobus filiis Mathatia & Iuda; quos ille cõuiuio excepit in præsidiaria domo, absconditis ibi sicariis, cum quibus, vbi conuiuæ bibissent aliquando largius, in eos armatus irruit, & socerum senem eundemque pontificem cum duobus filiis, & aliquot famulis interfecit; statimque de perpetrato scelere regem Sidetem certiorem fecit, petens ab eo exercitũ in auxilium, vt ei regionem omnem Iudæorum, cum ciuitatibus eorum traderet in manus. Quæ tam subita enunciatio patrati criminis, promissióque tradendæ regionis, non leuem ingerit suspicionem totum hoc facinus non ignaro rege fuisse susceptum, & ab eodem dignitatem quam iste proditor ambiebat, illi in pretium sceleris, prius fuisse promissam. Sidete conscio.

II. Ecce autem facinorosus iste Ptolemæus, non contentus tanto parricidio, etiam alios sicarios in Gazam misit, vt incautum Ioannem è medio tolleret, & ne à Iudaicæ militiæ ducibus, qui sub Ioanne militabant impedirentur, eos ad se multis cum promissis euocauit. Misit & militarem manum ad occupandam Ierusalem, & montem templi. At Dominus qui familiam Simonis conseruatam volebat, prouidit vt præcurreret aliquis qui Ioannem de periculo suo, & accepta iam clade faceret certiorem. Quo tam tristi nuncio etsi consternatus est animo, meditatum tamen sicariorum scelus anteuertit, & occidit eos. Sicque Machabæorum familia deinceps ad annos insuper 105. propagata est, vsque ad posterioris Hircani mortem, quæ in tempora Herodis cadit, & anno Vrbis. Cond. 723. quando & nepotes eius Antigonus & Aristobulus ab Herode sublati sunt. Sicque tota Machabæorum, & Veteris Testamenti historia terminatur, præter pauca, quæ ad annum 188. pertinent, & habentur initio libri 2.

Alia eiusdem facinora.

Ioannes mortem euadit.

III. De bello Numantino.

De bello Numantino hoc tantum habet Appianus; eò missum Calphurnium Pisonem consulem, qui versus Numantiam exercitum non duxit, sed Palentinorum fines ingressus, exigua præda inde abacta, quod superesset temporis imperij, in Carpetania hybernando consumpsit. Nimirum eum Mancinus, Æmylius, Pompeiusque terrebant; qui ex suis expeditionibus nihil sibi præter infamiam, & detrimenta collegerant. Fœlicior fuit eius collega Fuluius Flaccus, cui Illyrij obuenerant, quos Romanis subditos, cum finitimæ gentes temerè inuasissent, occ legatis, qui ad eos deterrendos missi fuerant, obtemperarent, eò missus est Consul, cum decem millibus peditum, & sexcentis equitibus, ab eoque subactæ sunt non sine solito præmio triumphali. Et Illyrico.

IV. Seruile bellum Eudo duce. *Florus Oros.*

His ipsis Coss. ortum est in Sicilia seruile bellum, cuius initium fuit Eunus seruus, natione Syrus, à quo ad septuaginta seruorum millia collecta referuntur, ab iisque memorantur victi prætores Manilius, Lentulus, Piso, Hypsæus; donec à Perpenna de ipsis supplicium sumptum est, aut à P. potius Rupilio, vt suo loco dicetur.

ANNVS MVNDI 3920.

IOANNIS HYRCANI Pont. 1.

PTOLEM. EVERGETIS 12.

DEMETRII NIC. 12. Imperi, Græcor. 178.

OLYMP. CLXI. AN. 3. VRB. CON. 619.

ANTE CHRISTVM 133.

I. Annus Sabb. 191.

OCcidit hoc anno Sabbatico 191. nostris Annalibus ea lua, quam ea sacris authoribus hauriebant. Nunc Iosephum ferè vnicum in historia Iudaica ducem habebimus, non peritissimum vtique viæ ducem, & quod deterius est, sponte, vt in Annalibus crebro docuimus, à recto veritatis tramite aberrantem, quem deinceps ea ipsa Scriptura reducere in viam non poterimus. Quemadmodum tamen præ-

gressa lux, nonnullas etiam reliquias fulgoris relinquit in oculis nostris: ita & Scriptura finem imponens narrationi suæ in morte Simonis, certum hunc reliquit annum primum Pontificatus Ioannis filij eius: qui mox ex Asiana expeditione cum Sidete, Hyrcani cognomen adeptus est. Nam cum eam mortem contigisse tradat anni 177. mense vndecimo, consequens est vt eius filius eius successor, à præsentis anni exordio Iudæorum Dux, & Pontifex esse cœpecit.

Pontificatus Ioannis Hyrcani.

II. *De obsesso Ptolemæo fabula Iosephi.*

Ex eadem Scriptura affulget, & alia scintilla lucis, ad corrigendum Iosephum initium rerum gestarum Hyrcani à fabulosa narratione ducentem, de matre ipsius & fratribus ad mœnia à Ptolemæo illo parricida verberatis, quam fabulam personæ, tempus, & locus multiplicis arguunt falsitatis. Nam, vt cætera taceam, quæ veritatis studioso Lectori Annales dabunt, dicit verberatos in obsidione Hyrcani fratres, & post eam solutam occisos, quos ex Scriptura constat simul cum patre necatos. Verior omnino est Hierosolymitana obsidio à Sidete nunc contra Ioannem suscepta. Cum enim Ptolemæus Abobi simul euocasset exercitum regium simul etiam misisset qui Ierusalem & montem templi occuparent, re intellecta Ioannes, Gaza illico profectus, ad propugnandam Hierosolymam venit, quam septenis castris Regem cinxisse tradit Iosephus, toto scilicet exercitu in sex partes diuiso ad obstruendos omnes aditus, exitusque obsessorum. Obsidio porro ad annum vsque sequentem protracta est.

1. Mach. 16. 16.

Ierusalem obsidetur à Sidete.

l. 13. c. 16.

III. *Scipio fit iterû Consul contra Numantiam.*

Iam quod ad Romanam rem attinet, vigesimus agebatur Celtiberici belli annus, & Numantia Romanis Imperatoribus atq; exercitibus insultabat cum longioris belli pertæsus populus Romanus alterum Consulatum Scipioni qui Carthaginem deleuerat, mandauit. Fuerat is primum Consul an. Vrbis Conditæ 606. quando authore Velleio annum agebat 36. Itaque non fuit nunc infra ætatem Consularem, vt putauit Appianus, sed ea fuit sex annis prouectior. Ea tamen lege solutus est Scipio, quam tulerat Cato, ne quis iterum Consul fieret. Et certe à Consulatu M. Claudij Marcelli, qui in annum vrbis 601 cadit ad 649, quo C. Marius iterum Consul fuit, nemo præter hunc Africanum bis factus est Consul. Sed geminam præterea prærogatiuam addidit ei populi fauor, alteram vt neque ambienti, neque præsenti deferretur Consulatus: alteram vt ei extra sortem Hispania, vt prius Africa, tribueretur. Amicorum & voluntariorum sub signis habuit ad quatuor millia, præter copias quæ iam erant in Hispania, vbi disciplinam militarem pluribus militum laboribus instaurauit, ac tum demum Numantinos propius adiit, quibus commeatum, quem à Vaccæis accipiebant sustulit, & in sua transtulit castra. In agro Palentino insidias hostium semel iterumque feliciter euasit. Inde hybernatum in fines Numantinorum transiit, quò Iugurtha Masanissæ nepos ex Africa venit cum duodecim elephantis, & qui vnà in aciem prodirent, sagittarijs & funditoribus.

In Somnio Scipio Val. Max. l. 8. c. 16.

Eius copiæ, in quibus disciplinam militarem restituit.

IV. *Attali hæres popul. Romanus.*

Hoc quoque anno Attalus Pergami Rex moriens populum Romanum hæredem reliquit. Ea pecunia vbi cum tabulis Romã delata fuisset, egit apud populum Tiberius Gracchus, vt distribueretur in plebem, quæ rogatio causa fuit tum multarum turbarum in populo; tum mortis eiusdem Gracchi, quæ in sequentem annum cadit.

ANNVS MVNDI 3921.

IO. HYRCANI Ducis & Pont. 2.

SIDETIS 6. EVERGETIS 13.

DEMETRII NIC. 13. Imperij Græ. 179.

OLYMP. CLXI. An. 4. VR. CO. 620.

ANTE CHRISTVM 132.

HVius anni videtur esse posterior illa fuga Demetrij, quam refert Iustinus, ex qua iterata infelicitate retractus est, & in Hyrcaniam remissus, vxori, liberisque restitutus est. Nec seuerius in eum ab illa gente actum est, quod ipso vti vellent in bello, quod ipsis, in fratrem eius Antiochum Sidetem imminebat, prout res, ac belli fortuna exegisset. Interea Antiochus obsidionem Hierosolymorum constanter vrgebat, cum Hyrcanus Pontifex veritus famem, non satis humaniter imbellem multitudinem vrbe eiecit, sed cum Rex inuiolatam in vrbem repelleret, nec admitterentur, mœnibus miserabiliter oberrantes inedia conficiebantur. Cum autem superuenisset festum Tabernaculorum, miseratione suorum rursus in vrbem recepti sunt. Rex etiam rogatus, vt gratia festi septem dierum inducias concederet, non solum eas concessit, sed victimas etiam magnificas misit, & pocula tam aurea, quam argentea referta omnis generis aromatibus, vnde & Pij cognomen est adeptus, quod alij quoque à Iudæis vsurpacunt, vt est apud Appianum.

I. Altera Demetri fuga. 138.

Obsidio Ierosolimæ & Antiochi piet.

Ea pietas aditum aperuit paci. Nam ea permotus Hyrcanus legatos de pace misit, modo patriis sibi legibus viuere liceret, quod & impetrauit à Rege, repulsis, qui suadebant vt gentem insociabilem exscinderet. Adiecit & alias conditiones, quas Iudæi admiserunt, excepto præsidio, quod Rex vrbi imponere cupiebat, cuius loco dederunt obsides, in quibus fuit ipsius Hyrcani frater, & insuper quingenta talenta, sicque obsidio soluta est. Maioris quippe momenti Rex arbitrabatur Parthicam expeditionem, in qua magna pars regni eius agebatur, quam vt diutius circa vnam vrbem moras traheret. Præsertim cum eam gentem vel sociam expeditionis habiturus esset, vel si societatem recusaret, bello in superiore Asia ritè confecto, facilem totius Iudææ expugnationem crederet. Forte etiam Romanorum cum Iudæis amicitiã verebatur, quæ patentibus literis per totam Asiam, atque Europam fuerat euulgata: qua tamen nihil vsos fuisse Iudæos, mirum sanè videtur. Id certè Iosephus minimè tacuisset, qui haud obscurè indicat expeditionem Asianam ad sequentem annum pertinere.

II. Pax Antiochi cu Iudæis.

Eius incitamenta.

Interea Scipio in Hispania opprimendæ Numantiæ intentus erat, geminis castris propè vr

III.

da, quæ peoe nulla fuit: omninoque existimo voculam *nullis* in eo loco abundare, vt diligentius in Annalibus probatum est.

an. 6.

III. A Rupilio cum seruis in Sicilia debellatum est. Infra g. l.34 in.8. Fames horrenda.

Quod ad seruile bellum attinet, id in Sicilia ingrauescebat, vt Diodorus prodidit, donec Rupilius Imperatoe Tauronienium recuperauit, cum per acertimam oppugnatiooem ad extremas Famis angustias redegisset obsessos, adeo vt à carnibus liberorum deuorandis exorsi, & ad vxorũ corpora progressi: ne sibi quidem dum alter alterum vorat, parcerent. Ibi Comanum Cleoois fratrem ex vrbe circumsessa fugientem cepit. Postremo cum Serapion Syrus arcem prodidisset, omnes in ea fugitiui in potestatem Consulis venerunt, quos excruciatos præcipites dedit. Hioc Ennam progressus, eodem modo desertoribus coarctatis spem omnem salutis ademit, & Cleonem ducem vrbe egressum fortissimè pugnantem vicit, quo mox ex vulneribus mortuo, ea quoque vrbe proditione potitus est. Eunus autem assumptis sexentis stipatoribus, ad prærupta quædam loca fuga se contulit. In quos cum Rupilius duceret, cruciatum metu, præcisis ceruicibus semutuo perimebant. Eunus autem ex speluncis, in quas se cum quatuor famulis abdiderat, extractus, & in carcerem compactus, phthiriasi consumptus est. Indeque Ropilius cum exigua deiectorum manu, per totam Siciliam excurrens, eam ab omni latrocinio spe celerius liberauit.

Mors Cleonis & Euni.

ANNVS MVNDI 3923.

HYRCANI 4. PTO. EVERGET. 15.

DEMETRII NIC. 15. Imp. Græc. 181.

OLYMP. CLXII. An. 2. V. C. 622.

ANTE CHRISTVM 130.

I. Demetrius in Syriam remittitur. Iust. l.38.

CVm Phraates in superiore Asia ab Antiocho Sidete, & iis qui ad eum defecerant vehementer vrgerentur, Demetriũ in Syriam ad occupandum regnum cum Parthico præsidio mittit, vt eo pactu Antiochus ad sua tuenda à Parthia reuocaretur. Interim autem insidiis Antiochum, quoniam viribus non poterat, vbiq; tentabat. Quoniam autem exercitum suum Sidetes propter multitudioem per ciuitates in hyberna diuiserat, ciuitates cum tã militum iniurijs, quam præbitionibus grauarentur, ad parthos deficiunt, & statuta die omnes apud se diuisum exercitum, ne inuicem auxilia ferre possent, per insidias aggrediuntur. Quæ cum Antiocho ounciata essent, auxilium proximis laturus, cum ea manu quæ secum hyemabat progreditur. In itinere obuium Regem Parthorum habuit cum quo fortiter pugnans à suis desertus occubuit. Cui Phraates exequias regio more fecit, filiamque Demetrij, quam secum adduxerat Antiochus, captus amore virginis, vxorem duxit.

Antiochi copiæ diuisæ delentur, & ipse cum eis.

II. Phraates Demetriũ retrahere conatur.

Pœnitere deinde dimissi Demetrij cœpit, nimirum sublatus erat Antiochi morte metus, propter quem eum dimiserat. Ad quem retrahendum cum turmas equitum festinatò misisset, Demetrium hoc ipsum metuentem, iam in regno missi inuenerunt, frustráque omnia conati, ad Regem suum reuersi sunt. Porro diuersa de Antiochi huius morte narrantur. Appianus ait eum sibi manus intulisse, Ælianus se de quodam loco deiecisse præcipitem, Iustinus occisum in prælio. Verum Scriptura initio lib. 2. Machabæorum refert eum in templo Nanææ fuisse lapidibus obrutum à Sacerdotibus, duo sperat se io vxorem ducturũ deam illam, & ingentes pecunias dotis nomine accepturum. Nam regem illum Scriptura vocat Aotiochum, nec est vllus Antiochus præter Sidetem cui vel tempus, vel res ipsæ conueniant.

In Syriacis l.10 c.31. de Anim. l.38. c.1.12. &c. Antiochus in templo Nanææ saxis obruitur.

III. Vt refertur initio 2. Machab.

Itaque Rupertus, Sigonius, Michaël Medina, Ioannes Mariana, Serarius, rectè de hoc Aotiocho Sidete interpretantur. Nam tempora consentiunt. Eique rectè verba illa conueniunt, quibus Iudæi se fatentur de magnis periculis liberatos, quippe qui biennium ferè obsidionem illo oppugnante pertulerant. Aduersus eum quoque dimicauerant, tam aote obsidionem viuo Simone, quam post ipsius mortem Hyrcano duce. Ipse est qui abduxit in Persidem, & regiones Asiæ superioris immensum exercitum, vt Iustinus quoque testatur, in quo erat, qui pugnauerant contra Iudæos, & obsederant Hierusolymam. Nec obstat quod reconciliatus Iudæis eosdem babuit commilitones, vt propterea de eius morte non sibi congratulaturi fuisse videaotur. Nam merito hominem ambiguæ fidei, in posterum si victor fuisset, metuebant, qui à principio maximam cum Simone beneuolentiam præ se tulerat, moxque ruperat omnia, quæ cum eo pactus fuerat. De modo autem cædis non conuenit inter Scriptores, vt dixi, & sicut occultè illata est, ita apparet fuisse occultatam, tanquam probrosam & sacrilegio fœdam; innotuisse tamen Iudæis, & à Cyrenæo Iasooe fuisse scripto traditam, Sciptura ostendit.

Cur de eius morte lætentur Iudæi.

1. Mach. 13. 27.

2. Mach. 1. 14.

IV. Hyrcanus Syriam repetit, & Iudæam, & quæ ibi gesserit. l.13.c.17.

Cæterum Hyrcanus, vt inquit Iosephus, *audita morte Antiochi, confestim ad vrbes Syriæ reduxit exercitum, ratus, id quod erat, inuenturum se eas vacuas propugnatoribus, Medabam igitur non sine labore sexto demum mense vi cepit.* Non carebat ergo propugnatoribus. Hæc est autem vrbs, ex qua exeuntes filij Iambri comprehenderunt Ioannem fratrem Ionathæ & Simonis, & interfecerunt eum, moxque, vltoribus iisdem fratribus, pœnas dederunt, vt est in priore Machabæorum; quæ etiam causa videri potest cur eam nunc Hyrcanus subiugare voluerit, & patrui cædem vlcisci. Ea vrbe potitus Samegam, cum vicinis oppidis, siue pagis, & insuper Sichimam & Garizim occupauit, cum geote Cuthæorũ, quæ accolebat templum instar Hierosolymitani extructum permissu Alexandri, à Sanaballete duce in gratiam generi ipsius Manassis, qui fuerat frater Iaddi Pontificis. Id templum si hoc annn ab Hyrcano desolatum est, ducentis anois stetit, vt rectè subduxit annos Iosephus. Nec plura videntur hoc anno ab Hyrcano geri potuisse.

c.9.36. & seqq.

A. Alex. 5. V. c.421.

l.13 c.17.

V. Demetrius suos malè tractat.

Demetrius autem vbi rediit ad suos, cum omnis Syria esset in luctu, propter amissum ingentem cum Antiocho Sidete, exercitum: & ipse redux populum suum humaniter tractare, & consolari debuisset, pro innata morum as-

li. 39. l. 13. c. 17. Cleopatræ 4. mariti, & proles eorum.

peritate super se! crudeliterque gessit, sic vt eos breui ad defectionem coëgerit, vt ex Iustino & Iosepho constat. Idque hoc imprudentius ab eo factum, quod malo domestico vexabatur, Ægyptia scilicet Cleopatra Philometoris filia, quæ quartum iam maritum mutarat. Primum enim nupserat Alexandro Balæ, ex quo susceperat Antiochum Deum, quem Tryphon interfecit. Secundo Demetrio isti Nicanori, ex quo genuit Seleucum & Antiochum Grypum, qui postea ad duodecim regnauit annos. Tertio Antiocho Sideti, qui nuper in Perside periit, ex quo suscepit Antiochum Cyzicenum. Quarto rursus Demetrio Nicanori ex Perside reduci. Ab ea tamen propter Rhodogunes zelotypiam, repulsus est, vt sequentia docebunt.

VI. Altera Cleopatra auxilium à Demetrio petit. *Vide a.m. 3912. n. 4. in Annal. l. 38. & 39.*

Interea Cleopatra soror & coniux Ptolemæi Euergetis, quem sui ob crudelitatem expulerant, cum fraterno bello vrgeretur, per legatos à Demetrio recens ex Parthis reuerso auxilium petiit, & regnum Ægypti pretium auxilij pollicita est, vt ait Iustinus, sed id non ante annum sequentem videtur attulisse Demetrius, & quidem maiore damno suo, quam regioæ Ægyptiæ vtilitate.

VII. Bellum Rom. contra Aristonicum, eiusque causa.

Hoc anno bellum à Romanis contra Aristonicum infeliciter inchoatum est. Belli causa fuit Pergami regnum, quod ante biennium Attalus moriens populo Romano testamento reliquerat, cum viuens æque ac moriens in consanguineos parum æquus fuisset. Eius frater fuit Eumenes, qui ex pellice Ephesia susceperat Aristonicum, qui post mortem Attali, velut paternum regnum inuasit Asiam, qui cum multa secunda prælia fecisset aduersus ciuitates, quæ Romanorum metu ei se tradere nolebant, iustusque Rex iam videretur, Asia Licinio Crasso Consuli decernitur, qui attentior Attalicæ prædæ quam bello, cum extremo anni tempore inordinata acie prælium conseruisset, victus pœnas inconsultæ auaritiæ sanguine dedit. Ita Iustinus. Hoc porro admirabilior fuit Aristonici victoria, quod Eutropius & Orosius aiunt Crassum secum habuisse infinita regum auxilia.

Iust. l. 36.

Crassi in eum expeditio.

VIII. Mortis eius modus. *l. 5. c. 10. Valer. l. 3. c. 2.*

De mortis genere sic scribit Orosius. Conserto prælio bello victus est Crassus, & exercitu post plurimam cædem in fugam acto, cum ipse iam circumuentus ab hostibus, & pene captus esset, virgam, qua vsus erat ad equum, in oculum Thracis impegit. Barbarus autem cum ira & dolore exarsisset, latus Crassi gladio transuerberauit. Ita ille excogitato genere mortis, effugit & dedecus & seruitutem. Mortui caput resectum Aristonico oblatum est corpus Smyrnæ sepultum. Atque ita mortuus P. Licinius Crassus, vir qui, vt scribit Gellius, traditur quinque habuisse rerum bonarum maxima & præcipua, quod esset ditissimus, quod nobilissimus, quod eloquentissimus, quod iurisconsultissimus, quod Pontifex Maximus. Nihilominus, si Iustino credimus, tot titulis illustre caput, auaritia dominante à barbaris defectum est.

Eiusdem prærogatiuæ. *l. 1. c. 13.*

ANNVS MVNDI 3924.

IOANNIS 5. PTOL. EVERGET. 16.

DEMETRII NIC. 16. Imperij Græ. 182.

OLYMP. CLXII. An. 3. VR. CO. 623.

ANTE CHRISTVM 129.

I. Hyrcani in Idumæos, expeditio, qui ad Iudaismum transeunt.

Referimus deinceps in hunc annum Hyrcani gesta aduersus Idumæos, ordine narrationis à Iosepho institutæ, necnon expeditionem Demetrij in Ægyptum, & Syriæ defectionem, quam Iustinus ordine suggerit. *Hyrcanus*, inquit Iosephus, *etiam Idumææ vrbes cœpit Adoram & Marissam: subiugatisque omnibus Idumæis edixit, vt circumciderentur, nisi mallent è propriis pelli sedibus. At illi amore patriæ admiserunt, & circumcisionem, & reliquam iuxta Iudaicos ritus viuendi formulam. Atque ex eo primum tempore inter Iudæos censeri cœpti sunt.* Non malè Hyrcanus Idumæos Esau & Abrahæ filios ad circuncisionem adegit, ad quam Deus totam Abrahæ posteritatem obligauerat. Circuncidentes autem se debitores facti sunt vniuersæ legis, ideóque rectè cæteros ritus dicuntur amplexi. Hyrcanus porro latè in vniuersa Iudæa rerum potitus est. Etsi enim Demetrius Iudæam, tanquam Syriæ partem, sibi cuperet vendicare, & Hyrcano bellum inferre, opportunitatem tamen non habuit: tum quia, tam Syris, quam militibus suis erat inuisus, propter morum importunitatem, tum quia Ægyptiaca expeditio longè gloriosior, atque fructuosior futura videbatur.

II. Hyrcani potentia. Legatos Romam mittit.

At Hyrcanus qui Idumæos à Meridie, Ammonitas ab Oriente, Samaritas à Septentrione recens domuerat, non videtur tamen Gazam; Accaronem, & Ioppem habuisse in potestate, aliasque aliquot ad Occidentem vrbes, proximo contra Sidetem bello amissas, vt ex literis Fánij prætoris intelligi potest. Itaque ad eas recuperandas ad præsidium Romanorum respexit, quod ad ea quoque firmanda quæ possidebat non parum valiturum erat. Et hoc fuit argumentum, & finis legationis ab Hyrcano hoc anno, vt arbitror, missæ, quam Simon, Apollonius, & Diodorus obierunt, de qua sequenti anno, quod responsum est à Romanis, dicendum erit. Quod certius affirmare possemus, si Iosephus in ea referenda Consulem eius anni nominasset. *Hyrcanus*, inquit, *Pontifex renouaturus cum Romanis amicitiam, misit legatos ad Senatum*, vbi recitatis eius literis, amicitia firmata est

III. Demetrio parante bellum Ægypto, Syria ab eo defecit. *li. 39.*

Demetrius autem cum bellum Ægypto inferre statuisset, inquit Iustinus, *Cleopatra socru regnum Ægypti pretium auxilij aduersus fratrem pollicente, dum aliena affectat, vt assolet fieri, propria per defectionem Syriæ amisit. Siquidem Antiochenses primi, duce Tryphone execrantes superbiam Regis, quæ conuersatione Parthicæ crudelitatis intolerabilis facta erat, mox Apameniј, cæteræque ciuitates exemplum secutæ, per absentiam Regis à Demetrio defecerunt.* Quis fuerit iste Tryphon non satis apparet: Ille certè quem Scriptura memorat, iam à sex annis *a.m. 3918*

erat

erat extinctus, vt suo loco docuimus. Itaque apparet Iustinum Demetrij & Tryphonis tempora confudisse. Interea vero cum Euergetes in Cypro exularet, mittunt ad eum Syri legatos rogantes, vt aliquam ex Seleuci genere eis daret, quem possent sibi Regem constituere. Eóque facto illum tacitè obligabant, si res ita postularet, ad eius suique defensionem contra legitimum Regem Demetrium. Sed ille non ante sequentem annum missus est, cum iam Demetrius in Syriam reuertisset, vt ex Iustino dicemus.

IV. Turbæ à Tribunis, Africani constantia.

Romani autem neque domi satis quieti fuerunt, neque Aristonicum diu de victoria lætari permiserunt. Nam vt habetur Epit. 59. cum C. Carbo Tribunus plebis rogationem tulisset, vt eundem Tribunum plebis, quoties quidem vellet creari liceret, rogationem eius P. Africanus grauissima oratione dissuasit, & à Carbone rogatus quid de Tib. Gracchi cæde sentiret, respondit si is occupandæ Reipub. animum habuisset, iure cæsum videri, Obstrepente autem populo, *Taceant*, loquit, *quibus Italia nouerca non mater est*. Nimirum priuigni obstrepunt nouercis, non filij matribus. Nihilominus acerba erat populo Tiberij cædes, & præ se ferebat vltionis se opportunitatem exspectare. Et vero iam Scipioni Nasicæ iudicia intentabantur, cui Senatus ad securitatem liberam legationem in Asiam decreuit; quam ille obiit, licet Pontificatu Maximo esset deuinctus. Ad Aristonicum autem se contulit, cuius labefactatis fortunis Pergami sibi ipsi miser intulit manus, vt ait Plutarchus.

Plut. in Gracch.

Nasicæ libera legatio.

V. Perperna Aristonicũ ad deditionem cogit. *l. 5. c. 10.*

Iam vero de re gesta à M. Perperna Consule, cui Asia obtigerat, sic Orosius. *Perperna Consul qui Crasso successerat, audita morte Crassi, & clade Romani exercitus, raptim in Asiam peruolauit, Aristonicum recenti victoria feriatum, improuiso bello adortus, nudatumque omnibus copiis in fugam vertit. Cumque Stratonicem vrbem, ad quam ille confugerat, obsidione cinxisset, fame ad deditionem coëgit. Perperna Consul apud Pergamum morbo diem obiit.* Aristonicus autem Romam deportatus, iussu Senatus in carcere strangulatus est anno Sequenti.

ANNVS MVNDI 3925.

IO. HYRCANI 6. EVERGETIS 17.

DEMETRII NIC. 17. Imperij Græcor. 183.

OLYMP. CLXII. An. 4. VR. CO. 624.

ANTE CHRISTVM 128.

I. Res à Iudæis Romæ gestæ. *Ioseph. l. 13. c. 17.*

IVdæorum Romana legatio ad hunc annum pertinent, & Demetrij reditus in Syriam, & fuga Ægyptiæ Cleopatræ, & noui tyranni Alexandri Zebinæ in Syria suscitatio. Reliquię item belli Asiatici Aristonici, Romana seditio Triumuirorum, mors Africani iunioris. Prima occurrit Fannij responsio data legatis Iudæorum, quæ in sextum Februarij cadit. Cuius literis præcipitur, vt quæcunque per Antiochum Sidetem postremo bello Iudæis, præter decretum Senatus ablata fuerant, restituantur, eaque legati à Senatu missi reddi curent, & pretium agrorum eodem bello vastatorum æstiment; vetentque milites turmatim per ipsorum regionem iter facere; legati autem Iudæorum commendatitiis literis donentur ad Reges & liberos populos, quò tutius in patriam reuerti possint; denique viatico sumptu publico instruantur.

II. Demetrius redit in Syriam.

Demetrius autem cum in Ægypto Syriæ defectionem intellexisset, propere Ægypto relicta, in qua ipsi cum Euergete pugnandum fuerat, in Syriam reuertitur. Cleopatra vero hoc orbata præsidio, Euergetis crudelitatem reformidans, in Syriam ad generum confugit, & filiam, opibus Aegypti nauibus impositis. Quibus cognitis, Ptolemæus immittit iuuenem quendam Aegyptium Protarchi negotiatoris filium, qui regnum Syriæ armis peteret, composita fabula, quasi per adoptionem Antiochi Regis, in Regiam familiam receptus esset, Syris qui defecerant, nullum Regem aspernantibus, modo ne Demetrij superbiam paterentur. Nomen iuueni Alexander imponitur, quem Iosephus Zebinam cognominat, eique ex Aegypto ingentia auxilia submittuntur. Iuuit fabulam, quod corpus Antiochi, interfecti à Rege Parthorum, in loculo argenteo ad sepulturam in Syriam remissum peruenit, cum iam ibi adesset Alexander, qui ingenti luctu, studioque ciuitatum Regis corpus excepit, quæ res ei magnum fauorem popularium conciliauit, omnibus in eo veras lachrymas existimantibus.

Iust. l. 39.

In eum Ptolemæus Zebinam subornat.

III. Aquilius belli Asiatici reliquias conficit. *l. 2. c. vlt.*

Quod ad reliquias belli Asiatici, Florus ait M. Aquilium eas confecisse mistis veneno fontibus, ad deditionem quarundam vrbium; quæ res vt maturam ita infamem fecit victoriam. Triumphalis nihilominus, sed post annum tertium in tabulis Capit. legitur, siue quod rebus in prouincia ordinandis longiores traxerit moras, siue quod ei diutius pro triumpho cum inimicis certandum fuit, à quibus etiam postea accusatus est. Et fortasse ipsemet Aristonicum, quem à Perperna captum in vinculis reperit, Romam duxit, non exiguum ad triumphum impetrandum momentum allaturum. Cui tamen Senatus iussit in carcere frangi ceruices. Quod Velleius scribit M. Aquilio Consule contigisse.

Mors Aristonici.

IV. Vrbanæ seditiones.

Vrbis porro seditiones nequaquam mortuo Graccho extinctæ sunt. Populus enim, cæteris Tribunis flammas iracundię ministrantibus irasci cœpit in Optimates, ipsumque in primis Nasicam cædis authorem, adeo vt Senatus & hunc dimittere sub specie legationis coactus fuerit, & plebis leniendæ causa contentionem de agraria lege remittere, aliumque triumuirum Tib. loco, agris diuidendis designare, vt scribit Plutarch. in vita Gracchorum. Ea diuisio seditiones excitabat, quibus cum iunior Africanus aduersaretur, cum pridie domum validus se recepisset, postridie in cubiculo inuentus est mortuus. Nec caruit suspicione dati veneni Sempronia vxor eius, & Gracchorum soror, cum quibus simultas Africano fuerat. Id innuit Tullius in Somnio, cum superiorem Africanum ita loquentem inducit. *Dictator Rempub. constituas oportet, si impias propinquorum ma-*

Mors iunioris Africani.

nus effugeris. Contigit ea mors anno ætatis eius 56. iuxta illud eiusdem: *Nam cum ætas tua septenos octies solis anfractus, reduxque conuerterit*, &c. De tanto tamen viro ita sublato, nulla quæstio propter triumuirales seditiones habita est, Senatu talium virorum cæde deterrito.

V. Sempronij res gestæ in vrbe, & in Illyrico.

Porro Sempronius Tuditanus, vt ait Appianus, electus est iudex causarum, quæ in agrorum diuisione plurimæ ac difficillimæ euaserant. Id negotium Consul aggressus, cum perdifficile animaduerteret, prætextu Illyrici belli, abiit in prouinciam. In qua, vt ait Florus, primo rem malè gessit, mox victoria cladem acceptam emendauit, virtute Iunij Bruti, qui Lusitaniam subegerat. De iis etiam triumphasse hoc ipso anno Cal. Octob. habetur in tabulis Capitolinis. *Epi. 59. a. V. C. 625.*

VI. Obitus Carneadis.

Eodem anno Carneades nouæ Academiæ author genere Afer: patria Cyrenæus, cui M. Tullius tribuit diuinam quandam celeritatem ingenij, dicendique copiam, cum venenum sponte bibisset, extinctus est, quarto huius Olympiadis anno, cum vixisset annos 85. vt refert Apollodorus in Chronicis, aut vt habet M. Tullius in Lucullo XC. de eo plura apud Laërtium, ipsumque Ciceronem leges. *4. Acad.*

ANNVS MVNDI 3926.

HYRCANI 7. PT. EVERGETIS 18.

DEMETRII NIC. 18. Imp. Græc. 184.

OLYMP. CLXIII. An. 1. VR. C. 625.

ANTE CHRISTVM 127.

I. Demetrius à Zebina vincitur.

Demetrius infeliciter hoc anno contra Alexandrum Zebinam, regni æmulum à Ptolemæo summissum, pugnauit: necnon, qui contra suos simul alienosq; pugnabat, eademque pugna & exercitum amisit, & regnum. Nec tamen Zebinam tyrannum, quandiu ille vixit, Regem agnoscimus. De hac pugna ita Iosephus. *Cumque Ptolemæus misisset Alexandrum Zebinam, commisso prælio Demetrius vincitur, & refugiens à pugna ad Cleopatram vxorem in Ptolemaïdem, exclusus est ab ea, delatusque inde Tyrum, ab inimicis capitur, & diu miserè vexatus, tandem interficitur.* Hæc diutina vexatio causa est, cur Demetrij mortem in annum sequentem differamus, vt ei quatuor annos à reditu in Syriam cum Eusebio saltem inchoatos tribuamus. A filiis quoque desertum Iustinus tradit. Appianus autem ait vnum tantum è filiis, Seleucum nomine adfuisse in Syria, Antiochum vero cognomine Grypum Athenis fuisse; alterum autem Antiochum cognomine Cyzicenum filium Sidetis, fuisse Cyzici ad Propontidem. Interea Ptolemæus reconciliata sororis gratia, in regnum, authore Iustino reuersus est. *L. 13. ant. c. 17.* Filij Demetrij. *l. 39.*

II. Lælij de Amicitia sermo.

Magnæ erant hoc tempore turbæ Romæ, Tribunos inter & optimates, ex agrorum diuisione excitatæ: magna quoque hominum vel admiratio vel querela de morte Africani, vt scribit M. Tullius in Lælio, cum C. Lælius, qui cum Scipione intima iunctus fuerat amicitia, cum generis suis C. Fannio, & Q. Mutio, de Amicitia sermonem habuisse dicitur, vt se ipse, super amantissimi hominis morte consolaretur: quem sermonem Cicero mandauit literis, in libello quem inscripsit de Amicitia, & illum ipsum possis in præcedentem annum referre. Paucis enim diebus post Africani mortem habitam eam disputationem, scribit ibidem eius author Tullius.

ANNVS MVNDI 3927.

IO. HIRCANI 8. PT. EVERGETIS 19.

DEMETRII 19. & vlt. Imp. Græc. 185.

OLYMP. CLXIII. A. 2. V. C. 626.

ANTE CHRISTVM 126.

I. Demetrij mors ei ab vxore illata.

Distulimus in hunc annum Sabbaticum 192. apud Hebræos, Demetrij Nicanoris mortem, vt quadriennium illi à reditu Parthico cum Eusebio tribueremus. De cuius morte, præter ea quæ proximè ex Iosepho dicebamus, scribit Iustinus eum à suis derelictū, cum paucis seruulis Tyrum petiisse; vt ibi se templi religione, quasi Asylo tueretur, *sed naui egrediens*, inquit, *præfecti iussu interficitur*, id factum authoritate Cleopatræ intelligendum est, quæ propterea ab Appiano in Syriacis, à Liuio Epit. 60. maritum dicitur interfecisse. Nec eo scelere contenta sæua Proserpina, vltra etiam progressa est, vt mox dicemus. De rebus Italicis illud vnum occurrit ex Plutarcho C. Gracchum declinantem Reipub. tractationem, in somnis à fratre monitum atque incitatum, vt Rempub. fatis exigentibus capesseret. Nimirum malus Dæmon turbarum author & seditionum incentor, sub specie fratris; quasi fati necessitate, Caium ad paratas turbas immisit. Itaque persuasus, proximo anno Oreste Consule factus est Quæstor. Huius somnij meminit M. Tullius 1. de Diuin. & Valer. Max. C. Gracchus somnio ad Remp. euocatur. *L. 1. c. 8*

3928. II. Seleucus regnare aggressus, à matre interficitur.

Sequenti anno cum Zebina victor Demetrij in Syria dominaretur familia tamen Demetrij non planè iacebat. Multa enim in potestate Cleopatræ ab eo fuisse relicta, in gratiam Ptolemæi Euergetis eius patrui, ex eo satis constat, quod Seleucus Demetrij filius, & quidem vt apparet, primogenitus, regnare aggressus est. Sed cum Cleopatra mater, aut furia potius, scelera sceleribus accumulans, interemit, quod iniussu suo diadema sumpsisset: sagitta illum sua manu emissa confixit, vt ait Appianus, siue metuens ne ille patris necem vlcisceretur, siue eodem furore gerens omnia. Potuit etiam Zebinæ gratiam quærere, qui regnum possidebat, eius æmulum tollendo. Alexander autem, inquit Iosephus, regnum adeptus fœdus ferit cum Hyrcano Pontifice, vt scilicet ea ex parte res suas roboraret in Syria, contra filios Demetrij, & Antiochi Sidetis, à quibus tyrannidi suæ metuebat. Credibile autem est Pontificem non tam fœdus iniisse cum tyrāno, quam populi sui vexationem vitasse, eo tempore, quo nihil legitimo hæredi prodesse poterat. Ad-

dit,

dit porro Iosephus Hyrcani res maximis hoc tempore auctas fuisse incrementis; quippe qui securè totius Iudææ prouentibus frueretur.

III. Ætnæ incendium, & Liparæ. l. 5. c. 10.

His Coss. vt scribit Oros. Ætna vasto tremore concussa exundauit igneis globis. Rursusque alio die Lipara insula, & vicinum circa eam mare in tantum æstum efferbuit, vt adustas quoque rupes dissoluerit, exanimatos pisces, & supernatantes excoxerit: homines quoque, nisi qui longè diffugere potuere, reciprocato habitu calidi aëris, adustis introrsum vitalibus suffocarit.

Orestis in Sardos expeditio. Plut. in Grach.

Profectus est hoc anno contra Sardos Consul Orestes, quæstore vsus C. Gracchо, qui in ea insula, iustitiæ, fortitudinis, omnisque virtutis specimen dedit. Gratia quoque & eloquentia tantum valuit, vt cum atrox simul & insalubris hyems in Sardinia contigisset, nec imperatam vestem à ciuitatibus Imperator obtinuisset, quin potius ciuitates eius oneris immunitatem à Senatu impetrassent, Caius ciuitatibus aditis persuasit, vt vestes Romanis militibus sponte mitterent. Plura in eandem sententiam suggeret Plutarchus.

C. Gracchi dicendi vis.

ANNVS MVNDI 3929.

IO. HYRCANI 10. EVERGET. 21.

ANTIOCHI GRYPI 1. Imp. Græc. 187.

OLYMP. CLXIII. An. 4. V. C. 628.

ANTE CHRISTVM 124.

I. Initium regni Grypi, & Zebinæ cædes, opera Ptolemæi.

INitium regni Antiochi Grypi in hunc annum cadit, quo Regis Ægypti ope, Zebinam tyrannum victum captumque interfecit. Nam qui ex humilibus orti principiis in magnam dignitatem casu euehuntur, ipsi se propter angustias animi satis capere non possunt, sed facilè insolescunt, etiam aduersus eos, à quibus sunt in altum euecti. Nam Zebina tumens ex successu rerum, vt ait Iustinus, ipsum etiam Ptolemæum, cuius opera Syriam occuparat, superba cœpit insolentia spernere. Itaque Ptolemæus reconciliata sororis gratia, Zebinam summa ope constituit euertere. Mittit igitur ingentia Grypo auxilia, & filiam Tryphænam eidem nupturam, vt populos in auxilium generi, non societate belli tantum, sed sua etiam affinitate sollicitaret. Euocauerat enim recens Athenis Cleopatra Grypum filium in Syriam, vt regnaret, sed ita vt Regis nomen penes filium, ius autem totius imperij penes matrem esset.

II. Zebinæ sacrilegia, fuga, interitus.

Cum ergo Grypum instructum Ægyptiis copiis Syri viderunt, paulatim ab Alexandro Zebina deficere cœperunt; Prælio deinde decernitur, quo victus Alexander Antiochiam profugit, quæ ipsum prima receperat. Ibi inops pecuniæ cum stipendia militibus deessent, ex Iouis templo solidum ex auro victoriæ signum colli iubet; dicens commodatam sibi à Ioue victoriam. Interiectis deinde diebus, cum ipsius Iouis aureum simulacrum infiniti ponderis tacitè euelli iussisset, deprehensusque in sacrilegio; concursu multitudinis versus esset in fugam, magna vi tempestatis oppressus, ac desertus à suis, à latronibus capitur, perductusque ad Grypum interficitur. Ita tyrannus citò exaltatus, citò deiectus est. Quam ad rem sacrilegium non leue momentum attulisse, ethnici ipsi senserunt, sæpiusque in diuersis principibus notarunt, præsertim Syriæ regibus, Antiocho Magno, Antiocho Illustri, Antiocho Sidete, Heliodoro, & nunc in isto Zebina, quem Iosephus in prælio cæsum occubuisse tradit.

Ethnici sacrilegia exhorruerunt.

l. 13. c. 17.

III. Africana pestilentia ex locustis.

His Consulibus, incredibilis in Africa pestilentia orta est à maxima multitudine locustarum, quæ cum viuæ quidquid erat virens corrosissent, vento in mare proiectæ, & fluctibus in omnia sparsæ litrora, multis vbique aceruis ita computruerunt, vt inde enata pestis infinitam hominum, atque omnium animantium multitudinem morte prosterneret, vt pluribus explicat Paulus Orosius. Romæ porro minimè quietæ res erant. Nam Fuluius Flaccus & triumuir agris diuidendis & Consul multa mouebat, ius ciuitatis Italicis populis tribuere volens, quantumuis resistente Senatu, qui subditos æquari ciuibus ægrè ferebat. Fuluij tamen conatus irritus fuit. Ita rebus affectis C. Gracchus se candidatum Tribunatus professus est, tanto studio Romanæ plebis totiusque Italiæ, quæ in vrbem influxerat, illustriore, quanto maiore conatu nobilitas illi vniuersa resistebat. Etsi autem renunciatus est quartus, inito tamen magistratu facilè omnium primus fuit, vt qui facundia, vt nemo alius polleret, quam in deploranda fratris calamitate patefecit. Confestim autem, inquit Appianus, cœpit dolos Senatui nectere, lege lata de frumento menstruo, plebi viritim ex publico diuidendo, qua re plebe sibi celeriter deuincta, Flacco adiutante, in sequentem quoque annum Tribunus refectus est.

l. 5. c. 11.

Romanæ turbæ, & C. Gracchi Tribunatus.

IV. Bellum Fregellanum.

Hoc ipso anno geminum Romanorum bellum occurrit, alterum in Italia, in Gallia alterum. Nam Fregellæ populi Romani colonia, cum ab eo defecissent à L. Opimio Prætore deuictæ, & ad deditionem compulsæ sunt, Pulli cuiusdam Numitoris proditione interueniente, Tullio teste. Defectionis causa creditur spes data populis Italicis Romanæ ciuitatis, & mox irrita facta. Eius coniurationis creditus est conscius C. Crassus, quod tamen crimen ille accuratè purgauit. Confecto bello, non triumphauit Opimius, quod cautum esset, vt pro aucto imperio, non pro rebus recuperatis triumphus decernerentur.

l. 5. de fin. Valer. l. 2. c. 8.

Et Allobrogicum.

Exortum quoque bellum est, quod vocatum fuit Allobrogicum, quod à M. Fuluio Flacco geri cœptum, à Q. Fabio Maximo post quadriennium confectum est. Causa belli fuit quod Gallici quidam populi, Massiliensium populi Romani sociorum, fines popularentur.

(∴)

ANNVS MVNDI 3930.

HYRCANI II. PT. EVERGETIS 22.

ANTIOCHI GR, 2. Imperij Græcor. 188.

OLYMP. CLXIV. A. 1. VR. CO. 629.

ANTE CHRISTVM 123.

I. Epistola ex initio 2. Machab.

HOc anno regni Græcorum 188. Iudæi, qui erant Hierosolymis, scripserũt Iudæis qui erãt in Ægypto; quæ epistola habetur initio secundi Machabæorum, quæ incipit à salutatione, & precatione, cui subditur admonitio de epistola ad eosdem missa ante annos nouemdecim, cum mentione aliquorum, quę in ea continebantur. Inde subiiciunt præcipuũ totius epistolæ argumentum, de frequentandis diebus festis scenopegiæ, & instaurationis diuini cultus, quæ à Iuda Machabæo facta fuerat, mense Casleu, ante annos quadraginta. Nimirũ Regni Græcorum 148. Tum distinctiùs in epistola ponitur tam tempus quo scripta est; quam quorum nomine, & ad quos scribatur, eaque occasione salutatio iteratur. Deinceps autem causa memoratur cur prædicti dies festi celebrãdi sint, in gratiarum scilicet actionem, quod diuinitùs à magnis periculis & calamitatibus liberati fuerint, tam tempore Iudæ & fratrum eius, quam nuper tempore pontificatus Hyrcani. Antiocho Sidete in Perside extincto, vt suo loco expositum est.

Vide 1. Mach. c. 4. n. 52. & seqq.

a.m. 3923. n. 6. & seqq.

II. Iudas Essenus, & Aristobulus, Philosophus. *l. 13. c. 19.*

Ille porro Iudas, qui hic v. 10. nominatim ponitur, fuit quidam Iudæus, sectâ Esseous, prædictionis gratia celebris, cuius prædictiones, inquit Iosephus, nunquam fefellerunt, quique Antigoni, filij Hyrcani mortis diem, ac locum certò ante prædixerat. Hunc ergo Iudam hoc loco intelligi par est, virum religione & prophetiæ gratia celebrem, idcoque magnæ apud Iudæos omnes authoritatis: præsertim circa ea quæ ad religionem, & Dei cultum pertinerent, quod erat epistolæ huius argumentum: Aristobulus autem hic qui magister Ptolemæi, puta Euergetis memoratur, qui vigesimum iam & secundum regnabat annum, aut, vt alij malunt, Philometorem, & de Sacerdotum genere fuisse dicitur. Aristotelicæ peritus philosophiæ fuit, vt testatur Eusebius, scripsitque librum ad Ptolemæum, in quo docet quomodo membra intelligenda sint quæ tribuuntur Deo, ex quo nomen magistri Ptolemæi videtur consecutus, de quo plura suggerent Annales.

III. Alia capita eiusdem epistolæ.

Ea porro morte narrata, quæ in delubro Nanææ contigit, Iudæi Hierosolymitæ hortantur Ægyptios, vt Deo agentes gratias pro hoc beneficio, quod ad ipsos quoque, vt pote fratres, & Israëlitas, pertinebat, non solum diem festum purificationis templi cum ipsis agant: sed & festum ignis diuinitùs dati, cuius rei historiam fusè tradunt, à vers. decimo nono, vsque ad finem capitis, quæ exposita sunt à nobis anno Artaxerxis Longimani vigesimo, qui est mundi 3609. Sequuntur deinde, quæ cap. 2. ex descriptionibus Ieremiæ recitantur vsque ad v. 13. de tabernaculo, & arca, & altari ab eo absconditis, quæ pertinent ad Hierosolymitanæ desolationis initium; vbi & de iis breuiter egimus, an. Vrb. C. 146. De Bibliotheca quoque Nehemiæ, vide quæ diximus anno 32. eiusdem Artaxerxis. Nehemiæ exemplum imitatus Iudas Machabæus, quæ ad restituendam Remp. Iudæorum sacram profanamque diligenter executus est. Nominatim autem librorum sacrorum curam gessisse, quos Epiphanes summa cura abolere conatus fuerat, consentaneum est pietati Iudæi Machabæi. Neque enim hic est ille Iudas, quem paulo ante Scriptura nominauit, vt plerique omnes fatentur.

nu. 79. & seq.

Bibliotheca Machabæi.

IV. Conclusio epistolæ ad tollendum schisma Iudæorum. *Onia fugiente in Ægyptum a.m. 3886.*

Reliqua est Epistolæ conclusio, in qua renouatur adhortatio celebrandi festum purificationis templi Hierosolymitani. Id autem pertinebat ad tollendum schisma eorum, qui aliud in Ægypto templum erexerant, ante vnum & 40. annos, si Hierosolymitanum, quasi legitimam diuini cultus sedem agnoscentes, eius purificationis & dedicationis festos dies agerent. Accedit postremò comprecatio illa. *Deus autem qui liberauit populum suum, & reddidit hæreditatem omnibus, & regnum & Sacerdotium, & sanctificationem sicut promisit* in lege, hæc autem temporibus Simonis & Hyrcani rectè congruunt, pergit *speramus quod citò nostri miserebitur, & congregabit de sub cælo in locum sanctum* sublato scilicet Garizitano templo atque Ægyptio, Hierosolymitano solo, secundum legem Domini retento. Id autem speratur. *Eripuit enim nos*, inquiunt, *de magnis periculis, & locum purgauit*, quasi aduentui suorum ex omnibus locis illud præparans. Interim dum Syriæ reges mutuis se præliis, cædibus, direptionibusque conficiunt.

V. Grypus matrem cogit ad venenum.

Nam hoc ipso tempore Antiochus Grypus recuperato regno patrio, externisque periculis liberatus, vt ait Iustinus, insidiis matris appetitur. *Quæ cum cupiditate dominationis prodito marito Demetrio, & altero filio* Seleuco *interfecto; huius quoque victoria* de Zebina tyranno, *inferiorem dignitatem suam factam doleret, venienti ab exercitatione veneni poculum obtulit. Sed Grypus præscitis ante iam insidiis, veluti pietate, cum matre certaret, bibere ipsam iubet, abnuenti instat. Postremò prolato indice eam arguit, solum defensionem sceleris superesse affirmans, si bibat quod obtulit filio. Sic victa Regina scelere in se verso, veneno quod alij parauerat extinguitur.* Minore vtique longè, quam commerita fuerat supplicio, furiosa dominandi cupiditate mulier, aut furia potiùs Ægyptia, quæ marito & filio, Rege vtroque, interfectis, etiam tertium Syriæ Regem, eundemque filium interficere parabat; quæ facinora Iudæi deinceps sunt imitati, vt in Aristobulo Hyrcani filio, matris, ac fratris interfectore intelligetur.

Scelestam mulierem.

VI. Gracchi iteratus Tribunatus & seditiosa leges.

C. autem Gracchus, opera Fuluij Flacci continuato secundo anno Tribunatu, acriùs vrgere cœpit institutũ deliniendi populi, iudiciis cum equestri ordine communicatis, aut etiam, vt nonnulli putãt, ad equites planè translatis, propter inuidiam quorũdam Senatorum, qui auro corrupti, aliquos repetundarum reos dimiserant. Alias quoque leges de coloniis deducendis, de viis muniendis, de ædificandis horreis, tulisse scribit Plutarchus, omnibusque illis operibus rectorem se & dispensatorem præfecisse, omniaque ad optatum exitum perduxisse, incredibili animi robore, atque constantia.

Sunt

VII. Mors Polybij.

Suot qui putent hoc quoqoe anoo è viuis abiisse Pulybium, anno ætatis 82. vt ait Lucianus in iongæuis, quem mioo ris Atricani præceptorem fuisse scribit Suidas. Velleius autem, *Scipio*, inquit, *tam elegans liberalium studiorum, omnisque doctrinæ & author & admirator fuit, vt Polybium Panætiumque, præcellentes ingenio viros, domi militiaque secum babuerit.* Addit Pausanias, illum statua honoratum fuisse, & Scipioni vtenri eius consilio cuncta fœlieiter eueoisse: in iis vero offendisse, in quibus minus illi audiens fuisset.

ANNVS MVNDI 3932.

IO. HYRCANI Ducis & Pontific. 13.

PTOLEMÆI EVERGETIS 24.

ANTIOCHI GR. 4. Imp. Gr. 190.

OLYMP. CLXIV. 3. V R. CON. 631.

ANTE CHRISTVM 121.

I. Quietum Grypi regnum.

DEuicto, interfectoque Zebina, sublatis, vindicatisque domesticis insidiis, parata regni securitate, Grypus octo annis quietem & ipse habuit, & regno suo præstitit, vt author est Iustinus libro 39. Neque tamen ausus est expeditionē suscipere contra Iudæos, audito quod frarer ipsius Antiochus cogoomento Cyzicenus, copias contra ipsum Cyzici colligeret. Erant autem vterini fratres eadem Cleopatra geniti, & patrueles, quia Demetrius & Sidetes fratres, ex eadem muliere illoa susceperant. Rumorem autem illum falsum fuisse oportet, aut non tam citò natum, si verum est quod de octo annorū quiete Iustinus scribit.

Antiochus Cyzicenus

II. Coloniæ Aquæ Sextiæ, & Carthago. l. a.

Hoc anno Sextius Caluinus Proconsul prorogaro imperio Saluciorum gente perdomita, coloniam Aquas Sextias deduxit, ob aquarum copiam, & calidos frigidosque fontes, atque à oomine suo appellauit, vt est in Epitome 61. & apud Velleium: qui hoc quoque anno Carthaginem coloniam C. Graccho authore deductam scribit, vel vt ait Plutarchus, Rubrio Trib. plebis, sed Graccho tributa est Rogatio, quod eo maximè annirente perlata est, & deduccodi munus sortitus, eò nauigauit, nec sine prodigiis auspicatus est, in ruinis ipsius Carthaginis. anno ab illa clade 24. Rebus autem ibi digestis atque compositis, diebus non amplius 70 Romam regressus est, cum Fuluium à Druso premi accepisset, & ipsæ res præsentiam eius requirerent. Fuluium nihilominus de Liguribus Vocantiis., & Salybus triumphasse constat ex tabulis Capitol. Quæ dum Romæ geruntur Q. Cæcilius Metellus Consul rem fœliciter gessit contra Baleares & Piratas, vnde & Balearici cognomen est consecutus, déque iis proximo anno triumphasse videtur. In quo Fannius cognomento Strabo, opera Gracchi factus est Consul, L. Opimio repulsam passo, vnde atroces inimicitiæ Inter eos sunt exortæ.

Metellus Balearicus

3033.

III. *Plut. in Gracch.*

Cum ergo populus C. Gracchum in oculiis ferret, ob populares leges ab eo latas, dixit ille in concione gratiam se ab eo petiturum, quam si esset adeptus, instar se omnium babiturum, sin tulisset repulsam, nihil de eo cuiquesturum. Id dictum ad Consulatus petitionem perrinere putabatur, atque opinionem omoibus præbuit, ipsum consolatum pariter & Tribunatum petiturum. Instantibus comitiis consularibus, omnibusque expectatione suspensis, prodiit Caius ad Fannium in Campum deducendum, atque ad iuuandum studio suo, cum amicis illius petitionem. Nec frustra, Fannius Coosul, C. autem Tribunus plebis, cum oon esset candidatus, populi studio renunciatus est. Nec tameo Graccho Faooius admodum gratus fuit, opera enim Senatus, eo deserto ad Optimares se conuertit, & orationem contra eum babuit de sociis, & nomine Latioo, contra legem quam ille promulgabat, de asciscendis in ciuitatem Latiois. Liuium quoque Drusum Gracchi collegam Seuatum ei suscitauit aduersarium, & omnibus eius aduersariis fauit, vt nin iam eius potentiam infriogeret.

Fannius fit Consul opera Gracchi

Cic. in Bruto. Cui tamen aduersatur opera Senatus.

ANNVS MVNDI 3933.

HYRCANI 14. PT. EVERGETIS 25.

ANTIOCHI GR. 5. Imp. Græc. 191.

OLYMPIA. CLXIV. 4. VRB. C. 632.

ANTE CHRISTVM 120.

I. Gracchi fauor languescit.

ROmæ turbæ Tribunitiæ, hoc anno C. Graccho necem, id maximè agente Opimio consule, pepererunt, aono à fratris morte duodecimo. Is quippe anno V. C. 620. interemptus est. Cum ergo L. Opimius Gracchi fauore iam elanguescēte, consul factus esset, ille æstate sequenti Tribunatū sibi continuari cupiēs, excidit à spe sua, non suffragiorum defectu, sed quod eius collegæ, quos paulo ante in gladiatoriis ludis per ferociam offenderat, designatum fraudulenter non renunciassent, vt ait Plutarchus. A quibus, Minutio præsertim, pleræque eius leges antiquari, & Carthaginensis colonia turbari cœpta est: quibus rebus stimulabaot eum, vt cum causam iræ præbuisset interficeretur. Cumq; ab amicis, Fuluio præsertim excitaretur, ne leges suas pateretur antiquari, aggressus est præsidiū aduersus Consulē contrahere. Ergo qua die Opimius eius leges erat antiquaturus, vtraque factio insedit prima luce Capitolium. Cumque rem diuinam Consul faceret, vnus è lictoribus eius, aliò exta auferēs, ad Fuluij cohortem ait, *date locum bonis improbi ciues*: ibique è vestigio configitur longis stylis, ad id ipsi m paratis: quod Caius ægerrimè tulit.

Gemina factio Gracchi & Opimij.

Opimius hac occasione accepta, populum ad vltionem exasperat, & Senatum consulit quid facto sit opus. Patres Consuli mandant, vt prouideat ne quid Resp. detrimenti capiat. Ille denunciat patribus vt arma capiant, equitibus edicit, vt singuli cum luce binos seruos armis instructos adducant. Fuluius quoque parauit se, & coëgit multitudinem, cum qua noctem in vino & tumultu transegit. Caium è foro digredientem multi assectati sunt, vicem eius miserantes, totamque noctem apud ipsum

II. Opimius Senatus Consulto armatus Gracchum persequitur, & Fuluium.

excubias agentes. Vbi diluxit, ægrè excitauerunt sopitum mero Fuluium, armaueruntque se spoliis, quæ ille dudum Gallis detraxerat, & ad occupandum Auentinum contenderunt. Gracchus cætera inermis, modico se pugione succinxit. Exeuntem Licinia conjux frustra retinere conata est; ille ad Fuluium tacitùs cum amicis, processit. Fuluius, vbi frequentes conuenerunt, filium minorem de Caij consilio, cum caduceo mittit in forum, vt de pace cum Consule & Senatu ageret. At Opimius iussit eos, vt sontes, ad causam dicendam descendere, & Senatui se permittentes pœnam deprecari. Et adolescenti edixit, vt nisi his conditionibus ne rediret; redeuntem nihilominus comprehendit, & tradidit in custodiam.

III. Fuluius cum filio obtruncatur.

Inde in Fuluij cohortem impressionem facit, eàque cum vulneribus dissipata, Fuluius in balneum contemptum confugit, vnde extractus, cum filio natu maiore obtruncatus est. C. autem in ædem Dianæ se recepit, vbi cum sibi manus inferre conaretur, ab amicis prohibitus, gladio spoliatus, & ad fugam compulsus est. Interea pronunciata per præconem impunitate iis, qui seditiosos deferrent, plerique ad Opimium se contulere. In Gracchum autem fugā capessentem inferentibus se hostibus, & eum ad ponté sublicium assecutis, ijdem amici hortati sūt eum, vt iter ante caperet, dum ipsi ad pontem irruentium impetum sustinerent, nec cuiquam dum vixerunt transitus patuit. Interea C. lucem Furinæ confugit, vbi à famulo fugæ comite, iussu ipsius obtruncatur, statimque eodem se ferro perfossum, super Domini cadauer adjecit. Caij caput præcisum amicus Opimij Septimulejus abstulit, quod pari auri pondere repensum est, vti sponderat Opimius: quamuis plumbum exempto cerebro esset infusum.

Et Gracchus à famulo.

IV. In eius factionem fæuitur.

Ex factione Gracchi, inquit Orosius, 250. in Auentino cæsa referuntur. Opimius Consul sicut in bello fortis, ita in quæstione crudelis fuit. Nam amplius quam tria millia hominum suppliciis necauit, ex quibus plurimi innocētes, ne dicta quidem causa, interfecti sunt. Alij addunt cadauera in amnem proiecta, & eorum bona publicata. Inde lustrata vrbe à cædibus, concordiæ Fanum in foro Senatus Consulto conditum est: quod plebs in deteriorem partem accepit, quasi de tanta ciuium strage triumphus agi videretur. Sed de his pro instituto satis, plura in Annalibus studiosus Lector inueniet.

V. Res Allobrogica.

Cum autem Domitio Consuli prorogatum esset imperium, Allobroges, quo nomine Delphinates & Sabaudi continentur, cum Cauaribus, ad Vindalium oppidum, & Sulgam fluuium ingenti prælio vicit. Fabius quoque Maximus contra Aruernos fœliciter pugnauit. Quamquam id prælium aliqui Domitio tribuunt, Certè satis constat Aruernos Allobrogicò bello finisse comprehensos, & Fabium victorem Allobrogicum esse nuncupatum.

ANNVS MVNDI 3954.

IO. HYRCANI 15. PT. EVERGETIS 26.

ANTIOC. GRYPI 6. Imp. Gr. 192.

OLYMP. CLXV. A. 1. VR. CO. 633.

ANTE CHRISTVM 119.

I. Plebs Opimium persequitur, quem Carbo defendit.

Epit. 61. Plut. & Oros.

IN nouam Olympiadem nouus quoq; Sabbaticus annus incurrit, ordine 193. Et vt in Syria res quietæ erant, ita Romæ in agitatione & motu. Crudelitas enim Opimij ab eo plebis animos abalienauit, & in mortuorum Gracchorum fauorem conuertit. Cum primum enim a magistratu abiit, apud populum à Q. Decio Tribuno plebis accusatus est, quod indemnatos ciues in carcerem coniecisset, imo etiam ad tria millia morte affecisset, præter eos qui in conflictu ceciderant. Verum L. Opimij causam Carbo consul, qui antea popularis, ad Optimatum partes transierat, defendit ad populum, Gracchum pro salute patriæ iure cæsum confessus. Verum cum omnia Senatus Consulto armatus fecisset, quo ei Dictatoria potestas in Consulatu tradi videbatur, absolutus est: inuisus tamen, & probris à populo agitatus consenuit. Gracchorum autem simulachra erexerunt, & loca, in quibus fuerant interempti, consecrarunt.

Et mortuos Gracchos plebs honorat.

II. Fabij bellum contra Aruernos.

Pugnatum est hoc anno contra Aruernos, à Fabio Proconsule, & eorum Regē Bituitū, qui maximas copias sub signis habebat, cui Fabius tam paruo cum exercitu occurrit, vt Rex paucitatem Romanam, vix ad escam canibus suis suffecturam iactaret. Quæ iactatio videtur ad præcedentis anni prælium pertinere, cum nondum Bituitus Romanorum vires esset expertus. Nam Strabo affirmat Aruernos bis cum Rege suo contra Romanos pugnasse: & iam semel victo, hæc verborum vanitas parum conueniret, præsertim cū Fabius nunc ad 30. millia in suo exercitu habuisse dicatur. Is cū ad transferendas copias, vnum in Rhodano pontem sibi non sufficere crederet, alium cum pactis lintribus, catenisque connexū superstratis confixisq; tabulis instruxit. Conserta pugna, post diuturnum certamen victi Galli, fugatique dum sibi quisque timet, coacervatis supra pontem agminibus, vinculisque ruptis, cum ipsis lintribus submersi sunt. De 180. millibus 150. millia, vel cæsa, vel submersa scribit Orosius.

II. Et Senatus contra Regem eorum iniustitia.

Epit. 61.

Rex ipse postea captus, & in triumphum ductus est, cum argenteo carpento, in quo pugnauerat. *Vtriusque victoria*, ait Florus, *quod quantumque gaudium fuerit, vel hinc æstimari potest, quod & Domitius Aenobarbus & Fabius Maximus ipsis quibus dimicauerant in locis, saxeas erexere turres, & desuper exornata armis hostilibus trophæa, præter Romanum morem fixere.* Sed illud minimè omittendum, quod ibi subdit. *Et cum ipse Bituitus, ad satisfaciendum Senatui Romam profectus esset, Albæ custodiendus datus est, quia contra pacem videbatur*, id est contra firmitatem pacis, *vt in Galliam remitteretur. Decretum quoque est, vt, Congentiatus filius eius comprehensus Romam mitteretur.* Valerius

per-

perfidiam in hunc Regem admissam agnoscit. Nam pace facta vltro ad vrbem profectus, ibi capitur, ibi in triumphum ducitur, & in perpetuum carcerem conijcitur, & ne quid iniustitiæ deesset, etiam regni hæres eandem cum patre calamitatem subire cogitur. Et tamen populus Romanus iis ignouisse dicitur, quia scilicet maiori etiam facinore, pace facta, gentem funditùs delere potuerit. Ita paulatim ea perpetrabat hic Domitor terrarum populus, quæ aliquando in caput eius verterentur: eamque libertatem ipse perderet sibi, quam aliis iniustè rapiebat.

ANNVS MVNDI 3935.

IO. HYRCANI 16. EVERGETIS 27.

ANTIOCHI GR. 7. Imperij Græcor. 193.

OLYMP. CLXV. AN. 2. VR. CO. 634.

ANTE CHRISTVM 118.

I. Initia belli Iugurthini.

Arbitramur hoc anno L. Opimium missum legatum in Numidiam, ad regnû, improbitate Iugurthæ vehementer perturbatum rectè componendum. Micipsa enim mortuo, in regulorum conuentu, dum de regni administratione differitur, Iugurtha dixit oportere quinquennij consulta, & decreta omnia rescindi, quod per ea tempora confectus annis Micipsa parum animo valuisset. Tum Hiempsal id sibi placere respondit. Nam illum ipsum tribus vltimis Regis annis in regni iura adoptione peruenisse: Id verbum cum in Iugurthæ pectus altiùs descendisset, ira & metu anxius, omnia ad interitum Hiempsalis molitus est. Denique in eius domum cum armata manu ingressus, eius caput obtruncat. Inde Africa bipertito diuiditur, aliis Iugurtham, aliis Adherbalem sequentibus. Adherbal Romam mittit legatos, qui de fratris morte Senatum doceant. Iugurtha vrbes partim vi, partim voluntate sibi adiungit, & Adherbalem ad pugnam inductum, vincit, ac fugat in prouinciam, vnde Romam contendit.

Iugurtha Hiempsalem occidit.

Iugurtha tota Numidia potitus, timere Romanos, nec spem salutis, nisi in Romanorum auaritia ponere, à quibus Numantiæ didicerat, omnia Romæ esse venalia. Itaque paucis post diebus legatos Romam cum multo auro & argento mittit iussos veteres amicos explere muneribus, nouos acquirere, largitionibus omnia moliri: quod ab illis tanto studio perfectum est, vt iustissimæ Adherbalis querelæ propemodum irritæ cesserint. Decretum quippe factum est, vti decem legati regnum Micipsæ Iugurtham inter & Adherbalem diuiderent. Cuius legationis princeps fuit L. Opimius, quem Iugurtha accuratissimè accepit, dandoque & pollicendo multa perfecit, vti famæ fideique suæ, iustitiæ, rebusque omnibus Iugurthæ commoda præferret: idemque cæteris ferè legatis contigit. Itaque in diuisione regni melior pars Iugurthæ data est, altera deterior Adherbali, cui vtramque datam oportuit, & æmulo eius insuper pœnam irrogari.

II. Romanos pretio corrumpit, & Opimium in primis.

Et dimidiû regni obtinet.

Hoc primum anno C. Marius in theatrum Romanum ingreditur, multas in eo turbas deinceps excitaturus, factusque Tribunus plebis, se non solum spectandum, sed etiam formidandum exhibuit, multas prius passus repulsas. Cum enim Cæcilij Metelli fauore eam dignitatem fuisset adeptus, legemque ferret de suffragiis, cui vterque Consul resistebat, Cottæ minatus est se eum ducturum in carcerem, nisi Senatum de sententia deduceret. Metellum etiam collegæ consentientem, accito viatore duci præcepit in vincula, quo alios Tribunos appellante, nemo fuit ei auxilio. Itaque cedens Senatus suum antiquauit decretum. Marius victor in concionem egressus legem pertulit: habitusque est inuictus à metu, sed ignarus pudoris, quem Metello debebat, & benefactori, & Consuli.

III. C. Marius fit Tribunus plebis

Eius in Consules acerbitas.

ANNVS MVNDI 3936.

HYRCANI 17. PT. EVERGET. 28.

ANTIOCHI GRYPI 8. Imp. Græc. 194.

OLYMP. CLXV. AN. 3. V. C. 635.

ANTE CHRISTVM 117.

Res Ægyptiæ, atque Syriacæ silent, Numidia nouum scelus Iugurthæ loquitur. Postquam enim diuiso regno legati Africa discessere, & Iugurtha, præmia sceleris adeptum se videt, in regnum Adherbalis hominis placido ingenio, atque iniuriæ opportuno, animû intendit, vt suam in Romanos largitionem alieno damno repararet. Itaque ex improuiso fines eius cum magna manu inuadit, & multa cum præda, magna illata clade, in regnum suum regreditur. Adherbal legatos ad Iugurtham de iniuriis questum misit: qui tametsi contumeliosa dicta retulerant, prius tamê omnia pati decreuit, quam malè antea tentatum bellum redintegrare.

I. Iugurtha fines Adherbalis inuadit.

Deducta est hoc anno colonia, quæ Narbo Martius dicta est, à Consule à quo deducta est, vt Velleio placet. Et quidem, vt apparet, post bellum in Gallia Narbonensi à Martio Consule confectum; de quo hæc habet Orosius. *Q. Martius Consul Gallorum gentem sub radice Alpium sitam, at Narbo adiacet Pyrenæo, bello aggressus est: qui cum se Romanis copiis circumseptos viderent, belloque impares fore intelligerent, occisis coniugibus ac liberis in flammas sese projecerunt. Qui vero præoccupantibus Romanis capti fuerant, alij ferro, alij suspendio, alij abnegato cibo sese consumpserunt, nullusque omnino, vel paruulus superfuit, qui seruitutis conditionem vitæ amore toleraret.* Furore vtique incredibili, maximo malo multo minus redimentes: & insuper calamitate sua, grauissimis in innocentes parricidiis, cumulata. Porro M. Cato, huius anni Consul, filius illius Catonis fuit, qui Prætor designatus viuo patre mortuus est, & nepos nominatissimi Catonis, qui dictus est Censorinus. In Africam autem Consul profectus ibi mortem obiit. Vide Gellium.

II. Narbo Martius colonia. l. 5. c. 14.

l. 13. c. 18.

III. Mors Ptol. Euergetis. *l. 39.*

Sequenti anno mortuus est Ptolemæus Euergetes. Hic est enim regni eius vigesimus nonus, ad quem vsque peruenisse, Eusebius, Epiphanius, Tertullianus, Clemens Alexand. aliique testantur. De cuius morte ita Iustinus. *Inter hæc Regni Syriæ parricidiales discordias, moritur Rex Ægypti Ptolemæus, regno Ægypti vxori & alteri filio, quem illa elegisset, relicto.* Sic ipse. Merito reprehendenda insipientis principis imprudentia, qui ius majoris in regnum negligebat, vt blandienti mulieri gratificaretur, bellorumque tumultus moriens in regnum accerseret. Sed non erat mirum si quis in perniciem regni sui, suorumque necessariorum vixerat, sibi consentaneus etiam moriens populo calamitates, filiis parricidia parturiret.

VI. Cyzicenus æmulus regni Syriæ, contra fratrem Grypum. *l. 39.*

De re autem Syriaca Iustinus idem, cum quietos octo Grypi annos posuisset, ita pergit. *Natus deinde illi est æmulus regni frater ipsius Cyzicenus, eadem matre genitus.* Cleopatra, trium Syriæ Regum conjuge, *sed ex Antiocho patruo Sidete susceptus, quem cum Grypus veneno tollere voluisset, vt maturius cum eodem armis de regno contenderet, excitauit.* Quem & regno expulit, & pro eo post triennium in Syria regnauit. Apparet autem eum hoc anno, qui fuit Grypi nonus, venisse cum copiis in Syriam. Fratribus autem mutuo se bello atterentibus, Iudæi sub Hyrcano magna pace, opibusque fruebantur, vt ait Iosephus.

V. Metellus Dalmaticus.

Metellus porro, cuius Consulatus in hunc annum cadit, is est qui deuictis hoc tempore Dalmatis, Dalmatici nomen est consecutus. Cæcilius Metellus, ait Appianus, Consulatum adeptus, nihil delinquentibus Dalmatis, triumphandi libidine, bellum ex decreto intulit: à quibus amicè susceptus, in Salone eorum vrbe transegit hyemem, postremo Romam delatus nulla ex causa triumphauit. Hic idem quod diu in publico versaretur, fronte, in qua vlcus habebat, obligata, Diademetus appellatus est, Mutius autem eius collega, ob eximiam augurandi scientiam, vel studium, Augur est appellatus. Vtramque Ædilitatem, curulem & plebeiam petiit hoc anno C. Marius, & in vtraque repulsam eodem die passus est. Cum enim prius ædilitatem curulem peteret, & se præteriri videret; confestim transiit ad alterius Ædilitatis candidatos, cum vtriusque magistratus comitia eodem die haberentur, ibique etiam, tanquam arrogans & ambitiosus præteritus est.

Cic. pro Planc. Plut. in Mario. Marius ædilitatem cum gemina repulsa petit.

VI. Iugurtha Numidiam affectat.

Iugurtha interea non vt antea cum prædatoria manu, sed magno exercitu comparato, bellum gerere cœpit, & apertè totius Numidiæ imperium petere, & obuia quæque vastare. Cui Adherbal non nisi summa necessitate coactus, & quam tardissimè obuiam venit, vrbes interim munire contentus, nolens totius rei summam huius prælij discrimini committere.

(∴)

ANNVS MVNDI 3938.

IO. HYRCANI Ducis & Pontific. 19.

PTOLEMÆI LATHVRI. 1.

ANTIOCHI GR. 10. Imperij Græ. 196.

OLYMP. CLXVI. An. 1. VR. CO. 637.

ANTE CHRISTVM 115.

I. Initium Ptol. Lathuri *l. 13. c. 18. l. 6. c. 30.* Africa tota circumnauigata.

Nouum Regem in noua Olympiade profert Ægyptus, qui præter vulgare Ptolemæi nomen dictus est Lathurus, siue Lathyrus apud Iosephum & Plinium, qui scribit eo regnante totam circumnauigatam fuisse Africam ab Eudoxo quodam fugitiuo. Cum ergo Cleopatra defuncti Euergetis vxor regnum haberet in potestate, vt illud pro arbitrio, aut Lathuro natu maiori, aut Alexandro traderet: ipsa cum pronior esset in minorem filium, à populo compellitur maiorem eligere. Id tamen illa obtinuit, vt Lathurus vxorem, eandemque sororem Cleopatram dimitteret, minorem autem sororem Seleucem, siue Selenem duceret, non materno, sed tyrannico iudicio, quo vtrique faciebat injuriam, præsertim Cleopatræ, cui maritum eripiebat & regnum; sed ea in Syria Cyziceno nupsit, eique exercitum Cyprium quasi dotalem deduxit. Par igitur viribus iam factus Cyzicenus, prælium committit, ac victus in fugam conuertitur, & Antiochiam venit. Secuta est vrbis obsidio & expugnatio, quæ non videtur ante annum sequentem contigisse.

Iust. l. 39.

Cyzicenus à fratre in pugna victus.

II. Adherbal cum Iugurtha pugnat, & vincitur.

Adherbal autem Numidiæ regulus, vbi intellexit res eò progressas, vt regnum, aut relinquendum, aut armis retinendum esset, necessario copias parat, & Iugurthæ obuius procedit. Exercitus vterque propè Cirtham oppidum consedit. Iugurthini autem milites dato signo, noctù castra hostium inuadunt, exercitum partim trucidant semisomnem, partim fundunt, fugantque. Adherbal cum paucis equitibus Cirtham profugit. Iugurtha oppidum obsidione cingit, festinans tempus legatorum ante capere, quos ante prælium ab Adherbale Romam missos audierat. A quibus cum Senatus accepisset, quæ in Numidia gererentur, tres adolescentes in Africam legat, qui ambos reges adeant, eisque S. P. Q. Rom. verbis nuncient, velle & censere eos ab armis discedere. Legati maturantes in Africam vèniunt: quod Romæ, dum proficisci parant, de bello facto, & oppugnatione Cirthæ audiebatur. Iugurtha respondet legatis, Adherbalem dolis vitæ suæ insidiatum; quod vbi comperisset, eius sceleri obuiam isse, se breui legatos Romam de omnibus esse missurum. Ita illi, cum appellandi Adherbalis copia non esset, Romam reuertuntur. Sic ille Romanos verbis, & calumniis innocentes ludificatus, scelera sceleribus cumulabat, dum quamuis sera Dei vindicta, perditi hominis nefandum caput obrueret.

Cirtha obsidetur.

III.

Hæc autem, hoc & sequenti anno qui fuit Vrbis C. sexcentesimus trigesimus octauus, An-

3939. Antiochia à Grypo obsidetur. *Iust. l. 39.*

tiochia voa orientalium vrbium seditiosissima ab Antiocho Grypo obsidebatur, ciuitas perpetua tyrannorum fautrix, & in legitimos principes rebellis, vt in Annalibus explicatum est, vbi & aliquot istarum mulierum furorem breuiter collegimus. Grypus nihilominus victum in acie Cyzicenum, etiam in obsidione vicit, atque in fugam compulit: sed noua Cyziceni vxor Cleopatra pœnas pro ipso luit. Capta enim vrbe, Grypina vxor Grypi nihil antiquiùs habuit, quam sororem in suam redigere potestatem: quam hoc ipso ream esse dicebat, quod hosti suo nubere ausa esset. At Grypus omnia expertus vt vxorem suam à nefario instituto reuocaret, mulieris pertinacia victus est. Illa militum manum in templum immittit, qui eam simulachrum Deæ amplexantem, truncatis manibus coofoderunt: ne scilicet minus sorores inter se, quam fratres pugnare viderentur.

Eius vxor sororem necat.

IV. Hyrcanus obsidet Samariam. *Ioseph. l. 13. c. 18.*

Dum autem Grypus & Cyzicenus populationibus inter se cædibusque grassantur, Hyrcanus vtroque contempto, exercitum ducit ad Samariam vi occupandam, infensus ei propter iniurias illatas Marissenis colonis Iudæorum & sociis, sed Syriæ regi subditis. Cumque vrbem fossa, duplicique muro per stadia 80. cinxisset, obsidioni præfecit filios Antigonum, & Aristobulum, quibus vrgentibus ad eam famis necessitatem venerunt, vt cibos homini insuetos vsurparent, postremòque Cyziceni opem implorarent, quam is non ante sequentem annum quo respirare cœpit, afferre potuit.

Scaurus Ligures vincit, genus eius, & authoritas. *c. 72.*

Memoratur hoc anno Æmylij Scauri bellum aduersus Ligures, déque iis reportatus triumphus, vt est in libello de viris illust, vbi habetur eum è paterois auitisque fordibus, carbonariam quippe exercuerat, eloquentiæ præsidio emersisse, adeo vt mox non solum Consul, sed princeps etiam Senatus effectus sit, & quidem iis Censoribus, à quibus duo & triginta Senatu moti fuerant; in quibus etiam Geta consularis, qui tamen postea factus est Censor. Sed & illud eximiæ signū authoritatis in Scauro fuit, quod

Epis 63.

Consul P. Decium prætorem, ipso transeunte sedentem iussit assurgere, atque vestem discidit, & cella eius concisa edixit, ne quis ad eum ius iret.

ANNVS MVNDI 3940.

HYRCANI 20. PTO. LATHVRI 3.

ANTIOCHI GRYPI 12. Imp. Græc. 198

ANTIO. CYZICENI 1.

OLYMP. CLXVI. A. 3. VR. CO. 639.

ANTE CHRISTVM 113.

I. Cyzicenus fratre victo regnat.

Antiochus Cyzicenus, Antiochum Grypum hoc anno vicit, ac regno deiecit, eoque plurimis potitus est annis. Ideoque Eusebius Grypo deinceps prætermisso, Cyzicenum Syriæ constituit regem. Nos Iosephum secuti, à quo Grypus non 12. sed 29. annis regnasse traditur, ei dum in viuis fuerit, regni annos continuabimus. Regni tamen socium adiungemus Cyzicenū fratrem, & quidem duos postea, sicut regnare patimur, vt nuper Demetrium & Sidetem fratres. Cyzicenus ergo non multo postquam à Grypo victus fuerat, prælij congressione repetita, victor euadit, & Gryphi, nunc Grypi vxorem, quæ paulò ante sororem interfecerat, vlciscente Numine cepit, eiusque supplicio vxoris manibus parentauit.

Et Grypi vxorem necat. *Iust. l. 39.*

II. Samaritæ Cyz ceni opem bis frustra implorant. *Ioseph. l. 13. c. 18.*

Interea arctè obsessi Samaritæ, fame vehementer premebantur, ideoque Cyziceni victoris opem implorarunt. Qui cum properè venisset, victus est ab Aristobuli militibus, & ab fratribus eum Scythopolim vsque, quæ & Bethsan dicitur, persequentibus, ægrè euasit. Quam victoriam illico diuinitùs ab Hyrcano pontifice sacrificante agnitam, ac prænunciatam, scribit Iosephus, non absurdè, etsi de viro non sancto. Reuersi bellatores rursum Samaritas intra vrbem cogunt, & ad petenda rursum à Cyziceno auxilia compellunt. Is accitis à Ptolemæo Lathuro circiter sex armatorum milli bus; cum iis per Hyrcani ditionem prædas agens vagabatur, non audens aperto marte decernere, existimans tamen se vastandis agris effecturum, vt Hyrcanus obsidionem Samariæ solueret. Spernbatque se liberatis Samaritis eorum opera Iudæos superaturum, & regno Syriæ iterum aggregaturū. Sed postquam multos è suis amisit, exceptos hostium insidiis, profectus est inde Tripolim, Callimandro, & Epicrati ducibus bello Iudaico demandato. Ex his Callimander, audaciùs quam prudentiùs cum hoste congressus, cum suis profligatus occubuit. Epicrates autem corruptus à Iudæis pecunia, Scythopolim, aliáque oppida illis prodidit: neque Samaritis obsessis profuit.

III. Hyrcanus Samariam solo æquat.

Hyrcanus autem integro anno in obsidione exacto, non contentus vrbem capere, eam solo æquauit, non tamen inductis eò torrentibus, vt scribit Iosephus. Quomodo enim id fieri queat in ciuitatem supra montem positam? ex quo vt ipsemet alibi refert, quaquauersum longissimum habebat prospectum.

Cato bellū Thracicum malè gerit. *Cic in P. sonem.*

Bellum Thracicum infœliciter hoc anno à C. Catone Consule gestum est. Interceptus enim à Scordiscis Thracibus, perierat cum toto exercitu, nisi Didius Prætor Consulis ignominiam fœliciter correxisset. Quo facto consecutus est triumphum. Iugurtha interea omni ope Cyrthæ expugnationem vrgebat. Adherbal videns omnes fortunas suas in extremo sitas, per medias hostium munitiones, duos nostri Romanam mittit cum literis, quibus apud Senatum rerum suarum statum lamentatus; obtestatur vt se ab impiis manibus eripiant. Quibus literis recitatis, fuere qui statim Adherbali cum exercitu subueniendum censerent: fautorum tamen Iugurthæ artibus effectum est, ne id decretum fieret. Missi tamen sunt legati viri illustres, in quibus Aemylius Scaurus, qui graues Iugurthæ intentaret minas, quod ab oppugnatione non desisteret. Sed Scauro pecunia victo discessere legati, & Iugurtha susceptum facinus audaciùs perfecit.

Adherbal legatos mittit Romam mittit.

ANNVS MVNDI 3941.

HYRCANI 21. PTO. LATHVRI 4.

GRYPI 13. CYZICENI 2. Imp. Græc. 199.

OLYMP. CLXVI. AN. 4. V. C. 640.

ANTE CHRISTVM 112.

I. Annus Sabbat. 194.

AD hunc annum, apud Hebræos Sabbaticum ordine 194. sequentesque annos illa Eusebij verba in Chronico pertinent. *Antiochus Cyzicenus, Grypo eiecto, Syriam obtinuit, ac rursum Grypus superato Cyziceno eandem recepit. Ita ex successione regnabant aduersum se inuicem dimicantes.* In Græco vero ita legitur, Primus, Grypus cum regnasset annis 4. expulsus est à Cyziceno, & regnauit annis quatuor & sic vicissim inter se bella ferebant. Sic ibi: nos vtrumque simul regem, vt vides, constituimus. Vterque enim, vt ea ferebant tempora, ius regni habuit.

II. Adherbalis & Cyrthæ deditio.

Quod ad rem Numidicam, postquam legatorum discessus Cytthæ nunciatus est, Italici, quorum virtute mœnia defendebantur, confisi se inuiolatos fore, Adherbali suadent, vti se & oppidum Iugurthæ tradat, tantum ab eo vitam paciscatur, de cæteris Senatui curæ fore. Ille inuitus, vt qui perfidiam Iugurthæ nosset, deditionem facit. Iugurtha in primis Adherbalem excruciatum necat: tam in Numidia magna cæde bacchatur. Quod postquam Romæ cognitum est, & res in Senatu agitari cœpit, ministri regis variis artibus rem extenuare, tempus trahere prolatandis consultationibus; & nisi C. Memmius Tribunus plebis designatus, vir acer populum incitasset, omnis inuidia dilapsa foret.

Adherbalis cædes.

III. Metellus in Macedonia rem bene gerit.

Metellus huius anni Consul, quartus est Metelli Macedonici filius, quem moriens pater prætorium, & candidatum Consulatus reliquit. Macedonia illi obtigit, Illyricum Carboni. Ille re bene gesta, de Macedonia, in quam infesti Thraces irruebant, cum fratre suo Marco, qui tertio ab hinc anno cum Scauro Consul fuerat, triumphauit, sed M. de Sardinia & Corsica.

3939.

At Carbo, cum Cimbri populabundi in Illyricum venissent, ab iis cum exercitu suo fusus est. Id ad Nerciam oppidum contigisse Strabo scribit. His enim Coss. Cimbri & Teutones Rhenum transgressi ex Germania eruperunt. *Sexcentesimum & quadragesimum annum*, ait Tacitus *vrbs nostra agebat, cum primum Cimbrorum audita sunt arma, Cæcilio Metello ac Papyrio Carbone Coss.* Sopitum nihilominus apparet hoc bellum ad quadriennium.

Carbo malè in Illyrico contra Cimbros

(∴)

ANNVS MVNDI 3942.

HYRCANI 23. PTO. LATHVRI 5.

GRYPI 14. CYZICENI 3. Imp. Græc. 200.

OLYMP. CLXVII. A. 1. V. C. 641.

ANTE CHRISTVM 111.

I. Historiæ silentium.

SEculari hoc regni Græcorum anno, & aliquot sequentibus, nihil nobis Ægyptus, Syria vel Iudæa suggerit, vsque ad Hyrcani pontificis mortem, quæ post annos octo contigit. Sola ergo Romana Historia interim contentos esse oportebit; quæ Iugurtham ad aliquot annos dabit: cuius nunc negotia Romæ agitabantur per homines, Iugurthina pecunia saginatos, qui contendebant vt Iugurthæ scelus ei condonaretur. Sed vbi Senatus populum, quem tribuni ad vindictam excitabant, timere cœpit, lege Sempronia prouinciæ futuris consulibus decretæ sunt. Numidia & Italia, illa Calphurnio Bestiæ, hæc Nasicæ. Dum Drusus, & hoc sequenti anno aduersus Thraces bene rem gerit.

3943. II. Initium belli Iugurthini.

Bellum itaque à multis iam annis Iugurthæ sceleribus debitum, & Romanorum Optimatum auaritia dilatum, anno Vrbis 642. inchoatum est: dumque Calphurnius studiosè Numidicam expeditionem parat. Eo nuncio accepto Iugurtha filium & cum eo duos familiares ad Senatum legat, iussos mortales omnes aggredi pecunia. Quibus Romam aduentantibus consulente Calphurnio decreuit Senatus, nisi regnum, ipsumque regem deditum venissent, decem proximis diebus Italia decederent; Itaque illi re infecta domum discedunt. Calphurnius autem in Numidiam cum exercitu ingressus, multos mortales, & vrbes aliquot pugnando cepit. Sed vbi eum Iugurtha per legatos tẽtare pecunia, & belli quod administrabat asperitatem cœpit ostendere, animus æger auaritia facile conuersus est. Scaurus quoque pecuniæ magnitudine victus, atque in prauum abstractus est. Præuiæ pacis induciæ fiunt. Sextus quæstor fidei causa in oppidum Vaccam mittitur, Iugurtha venit in castra, ac pauca præsenti concilio locutus de inuidia sui facti, atque vti in deditionem acciperetur, reliqua cum Bestia & Scauro secreta transegit. Postero die de concilij sententia in deditionem accipitur, 30. elephanti, pecus atque equi multi cum non paruo argenti pondere, quæstori traduntur Calphurnius Romam proficiscitur ad rogandos magistratus, pace Numidiæ relicta, sed vendit, Senatus populique iniussu.

Iugurthæ legatio reiicitur.

Ipse pecunia pacem emit.

(∴) (∴)

ANNVS MVNDI 3944.

HYRCANI 25. PTO. LATHVRI 7.

GRYPI 16. CYZICENI 5. Imp. Græc. 202.

OLYMP. CLXVII. A. 3. V. C. 643.

ANTE CHRISTVM 109.

I. Ea pax Romæ improbatur.

POstquam res in Africa gestas, quóque modo gestæ fuissent fama vulgauit, Consulis factum populo Rom. dolorē & inuidiam, Senatui metum & dubitationem attulit, probaretne tantum flagitium, an decretum Consulis subuerteret, cuius Æmylius Scaurus author fuisset. Memmius interea Tribunus plebis populum concionibus acuebat, ad vindicandum in eos, qui hosti Remp. prodidissent. Denique populo persuasit vt L. Cassius, qui tum Prętor erat, ad Iugurtham mitteretur, eumque interposita fide publica Romam duceret, vt eius indicio Romanorum auaritia proderetur; quæ rum quoq; in Africa, inter Bestiæ milites grassabatur. Cassius adit Iugurtham, eique persuadet vt Romam veniat, & misericordiam populi Rom. quam vim experiri malit. Ille persuasus, Romam cum Cassio venit cultu miserabili, & solitis vtens artibus. C. Bæbium tribunum plebis magna mercede sibi contra Memmij accusationem parat, eamque irritam, cum populi offensione reddit.

Iugurtha Romam adducitur.

II. Vbi Massiuam curat interfici.

Interea Massiua filius Gulussæ Masanissæ nepos, qui Adherbali fauerat, ex Africa profugus, Romæ agebat. Hunc Spurius Albinus Cunsul incitat ad regnum Numidiæ à Senatu petendum, quoniam Iugurtha magno tum odio, ob sua scelera flagrabat. Quod vbi Iugurtha sensit, ad præcedentia crimina & illud adiecit vt hunc regij sanguinis iuuenem, opera Bomilcaris interficeret, quem Iugurtha clam in Numidiam amandauit, ipseq; mox iussus à Senatu Italia decedere, paucis diebus eodem profectus est. Interim Albinus renouato bello maturè in Africam cum commeatu ad exercitum profectus est, vbi cum laxè ageret omnia, creditus est consilij regij haud ignarus. Denique ad comitia Romam venit, Aulo fratre in castris pro Prætore relicto. A quo quam malè res gesta fuerit, anno sequenti, mense quippe Ianuario pugnatum scribit Sallustius cum ipso dicemus.

Et redit in Numidiā.

III. Minucius rem gerit cum Thracibus, *l. 2 c. 4. nu. 3.*

At M. Minucius, qui Macedoniam sortitus erat, bellum fœliciter contra Scordiscos, reliquosque Thraces administrauit, quos toto Hebro vastasse scribit Florus, multos tamen suorum amisisse, dum per strictum glacie flumen equitatur. De iis nihilominus triumphasse ex Velleio liquet. Vide Frontinum.

(∴) (∴)

ANNVS MVNDI 3945.

HYRCANI 26. PT. LATHVRI 8.

GRYPI 17. CYZICENI, 6. Imp. Græc. 203.

OLYMP. CLXVII. An. 4. V. C. 644.

ANTE CHRISTVM 108.

I. A. Albinus malè rem gerit in Numidia.

A Albinus pro Prætore in castris Numidiæ relictus à fratre, milites mense Ianuario ex hybernis eduxit, & temerè oppidum Suthul, vbi regij thesauri erant, aggreditur. Sed mox inde à Iugurtha abstractus, & circumuentus, turpiter victus armis castrisq; exuitur, & in colle circumsessus sub iugum mittitur, & intra dies decem tota Numidia eiicitur. Tā probrosa pace Romæ audita, omnia indignatione replentur. Albinus exconsul omnia mouet ad eam ignominiam delendam, copias ad supplementum exercitus cogit, auxilia sociorum accersit, quæ tamen Tribuni plebis abducere non permittunt. Ergo solus in prouinciam venit, vbi exercitus Numidia exclusus agebat, & quamuis insitam delere ignominiam ardebat, solutam tamen videns disciplinam militarem, ne ignominiam vereretur noua clade cumulare, nihil sibi agendum putauit. Irrita quoque Romæ rogatio fuit Mamilij tribuni plebis de inquirendo in eos, qui pecunias à Iugurtha accepissent, ni verum de tribus quæsitoribus, Scaurus, qui reus erat in primis, electus est vnus.

Rogatio in depeculatores.

II Metello Numidia obtigit, & quæ ibi gesserit.

Interea Coss. prouincias sortiuntur, obtigit Metello Numidia, qui diffidens veteri exercitui, conscripsit nouum & in prouinciam, magna omnium spe ac fauore, proficiscitur, exercitum imbellem inertemque ab Albino traditum corrigit, & restituta disciplina militari, confirmat. Quæ cum Iugurtha cognouisset, simulque Metelli nosset integritatem, veram deditionem per legatos frustra facere conatus est. Nam Metellus genus Numidarum infidum, & ingenium mobile perspectum habens; eos seorsum omni studio ad Iugurtham sibi viuum, vel certè mortuum tradendum inuitabat: palam autem Regi nec spem planè dabat, neque præcidebat, sibique ab hoste vaferrimo vehementer cauebat, munitoque agmine incedens, prima regebat, Marius legatus in postremo agmine cum equitibus versabatur. Mox Vaccam adit oppidum insigne, & posito in eo præsidio, quæ bello vsui forent, imperat. At Iugurtha vbi suis se artibus tentari animaduertit, statuit armis agere, & hostium explorato itinere, insidiis loca opportuna captare, denique tumultuario penè concursu, dubiaque victoria pugnatum est, Bomilcar qui Rutilium legatum aggressus erat, ne suis veniret auxilio, ab eo victus est, quatuor & 40. elephantis locorum iniquitate amissis. Rutilius victor ad Metellum noctu venit.

III. Iugurtha Metellum insequitur, non irrito conatu.

Inde Metellus loca Numidiæ opulentissima populatur, oppida temerè munita capit, omnia cædibus incendiisque miscet, & ad deditionem compellit, magno Iugurthæ mœrore, qui cum delectis equitibus Metellum insequitur, ac subinde inexpectatus incursat, & illata clade in

proximos colles euadit. At Romanus Imperator vbi se dolis fatigari videt, neque ab hoste pugne copiam fieri, Zamam regni arcem statuit oppugnare, ratus Iugurtham laborantibus suis auxilio venturum, ibique prælium fore. Quod ille edoctus, Metellum magnis itineribus anteuenit, & oppidanos monitis virilque confirmat: & se cum exercitu in tempore adfore pollicetur. Indeq; occultè digressus, Marium, qui cum cohortibus aliquot Siccam oppidum, quod paulò ante à Rege defecerat, frumentatum venerat improuisus inuadit, ciuesque ad hostem à tergo inuadendum hortatur; sed Marius properè ex oppido egressus, periculum & Siccensium perfidiam euasit; & Zamam post leue cum Rege prælium, peruenit.

Marij periculum ad oppidum Siccam.

IV. Metellus Zamam obsidet parum fœliciter.

Eam vrbem Metellus ingenti studio vndique oppugnabat, cum Iugurtha Romana castra inuadit, eo successu vix vt 40. euadere in collem editiorem potuerint. At Marius superueniens, ea non sine regis clade, recuperat. Cumque Zama iamdudum irrito labore propter Iugurthæ incursus oppugnaretur, exacta æstate soluit obsidionem, & Regi per Bomilcarem insidias parat, qui Iugurtham ad deditionē faciendam impellit. Qua facta, armis, viris, pecuniisque spoliatus, cœpit miser, stimulante conscientia, digna factis supplicia extimescere, & seruilē conditionem cum regia comparando animum reflectere, & bellum de integro resumere. Interea Romæ Senatus iussit Metellum pro consule Numidiam, eiusque bellum administrare.

Ei prorogatur imperium.

V. Res gesta cum Cimbris. *l. 3. c. 3. & Epit. 65.*

Ad huoc annum pertinet res à Silano Metelli collega malè gesta cum Cimbris. Quem Florus ait à Cimbris per legatos aditum, indéque Senatum, agrum sibi dari postulantibus ad incolendum: repulsos autem, armis rapere constituisse, quod precario obtinere nequiuerant. Sed nec primum ait impetum barbarorum Silanus, nec secundum Manilius, nec tertium Cæpio sustinere potuerunt. Sic ipse. Sed iam ante quadriennium Carbo malè ab eis in Illyrico fuerat acceptus, vt supra diximus.

V.C. 642.

ANNVS MVNDI 3946.

HYRCANI 27. PTO. LATHVRI 9.

GRYPI 18. CYZICENI 7. Imp. Gr. 204.

OLYMP. CLXVIII. A. 1. V. CO. 645.

ANTE CHRISTVM 107.

I. Marius Romam dimittitur.

IMperio in alterum annum Metello prorogato, C. Marius eius legatus ad Consulatum aspirare cœpit, & petendi gratia à Metello missionem rogat; quam cum non impetraret, obloqui de Metello, & milites laxiore imperio habere cœpit, vt eorum fauore ad destinatam dignitatem pertingeret; è quibus plurimos sollicitauit, qui Romam ad suos in deteriorem partem de Mrtello scriberent, & Marium Imperatorem poscerent. Metellus ergo Marium profectionem vrgentem dimittit, ratus inuitum publicæ rei parum vtilem fore.

Interim Iugurtha, qui deditionis pœnitens, belli consilia renouarat, Vaccenses, apud quos Metellus præsidium ab initio posuerat, Regis precibus fatigati, coniuratione facta, per diem festum Italicum omne præsidium inter epulas inuadunt, atque trucidant. Quæ vbi Metellus accepit, accensus ira ad vltionem sumendam festinat. Legionem cum qua hyemabat, & quam plurimos potest Numidas equites pariter cum occasu solis educit, & Vaccam cum luce peruenit. Vaccenses vbi animaduerterunt exercitum ad se pergere, primo vti res erat, Metellum rati, portas clausere. Deinde vbi neque agros vastari, & eos qui primi aderant Numidas equites vident, rursum Iugurtham arbitrati, cum magno gaudio obuij procedunt, ibique signo dato cæduntur, occupantur portæ, & turres. Ita Vaccenses biduum modo de perfidia lætati, ciuitas magna & opulenta tota pœnæ aut prædæ fuit. Præsidij vero præfectus Turpilius, qui vnus cædem intactus euaserat, suspectus proditionis, capite pœnas luit.

II. Iugurtha bellum renouat.

Vaccenses defectionis dant pœnas.

III. Bomilcar insidiis deprehensis interficitur

Per idem tempus Bomilcar, qui Iugurthæ deditionis author fuerat, Regi suspectus insidias illi parat, adiuncto sibi socio Nabdalse regi gratioso, qui cum non venisset ad dictam insidiis diem, obiurgatur per literas à Bomilcare, quæ literæ cum ad Iugurtham delatæ fuissent, omnia patefecerunt. Iugurtha Bomilcarem, aliosque suspectos interficit, & deinceps nemini fidens, neq; die neq; nocte turò quiescit, omnia circūspectat, ab amicis deseritur, Pugna quoq; cū Metello conserta vincitur, & per solitudines Thalā oppidum opulentum proficiscitur. Eum Metellus persequitur, & intra 40. dies oppido potitur, sed ab oppidanis incenso. Imminente enim expugnatione præcipuā prædā in regiam comportarunt, ibique vino epulisque onerati flammas tectis iniiciunt, & secum omnia incendio consumunt. Ea clade cognita, Iugurtha Getulos adit, eosque sibi armorum socios facit tum etiam Bocchum generum suum Mauritaniæ regem: cum quibus copiis Cirtham ad Metellum venit, vbi is cum de successore Mario cognouisset, gemens bellum ad eius aduentum traxit.

Iugurtha trepidat, Thala expugnatur, & incenditur.

IV. Scaurus malè acceptus à Cimbris.

Interea Scaurus cui obtigerat Gallia, in locum Silani missus, tertiam à Cimbris cladem accepit, ab iis fusus fugatusque, & exutus exercitu, teste Velleio. Melius res Q. Seruilio Cæpioni Prætori cecidere. Nam cum Lusitanos rebellantes vicissec, de iis etiam Proprætor hoc anno triumphauit.

ANNVS MVNDI 3947.

HYRCANI 28. PTO. LATHVRI 10.

GRYPI 19. CYZICENI 8. Imp. Græ. 205.

OLYMP. CLXVIII. An. 2. V. CO. 646.

ANTE CHRISTVM 106.

I. Marius fauore plebis fit Cōsul, & Metelo subrogatur.

CVm Marius à Metello digressus Romam venisset, literæ quæ pro ipso, contra Metellum erant, suis redditæ, tantos in plebe animorum motus fecere, vt annitentibus Tribunis plebis, qui nouos homines extollere cupie-

bant, C. Marius perculsa nobilitate factus sit Consul, & Metello in Iugurthino bello subrogatus, irrito Senatus decreto, de prorogando imperio Metello. Qui cum rem totam Romæ didicisset, doluit partam eam victoriam sibi eripi, & Mario æmulo suo concedi. Itaque à pugna abstinuit, ne suo periculo rem alienam curaret, & Bocchum, qui dudum Romanam affectabat amicitiam, per legatos à Iugurthæ societate abstrahere conatus est. Interea venit in prouinciam Marius rebus omnibus bello necessariis plebe secundissima præparatis. Exercitus ei traditur à P. Rutilio legato. Nam Metellus conspectum Marij vitauerat, & Romam profectus, contra spem suam lætissimis animis excipitur, inuidia iam sopita, adeo vt rebus ab eo biennio præclarè gestis, clarissimum triumphum egerit, & insuper Numidici nomen sit consecutus.

Qui nihilominus triumphat. *de Vir. ill. c. 62.*

II. Marius in prouincia benè rem gerit.

Marius cum primum Africam attigit, ad militem sibi demerendum, eum præda saginat, exercet tamen adeo, vt tyronum virtus veteranis æquaretur. Duobus quoque regibus, qui intenti erant vt Romanos incautos opprimerent, studiosè inuigilabat, eosque ex itinere pugna vicit, & armis exuit. Capsum oppidum magnum atque munitum, ad deditionem coactum diripuit, præda militibus concessa, atque incendit, terrore hostibus iniecto, qui pleraque alia loca metu deseruere. Denique Mulucham munitissimam temerè aggressus, expugnatione penè desperata, industria Liguris militis, qui nouum aditum in castellum per ardua saxa inuenerat, feliciter occupauit. Interea L. Sylla quæstor magno cum equitatu in castra venit, citòque se probauit vniuersis. At Iugurtha cunctantem Bocchum, promissa tertia Numidiæ parte, traxit ad partes suas, simulque sub vesperam Romanos ad hyberna proficiscentes inuadit, vexatque plurimum tota nocte; sed cum Romanus iussu Marij duos colles occupasset, postridie in Numidas semisomnes effusi, maximam eis intulere cladem, & plurimis armis signisque captis, in hyberna, vbi cœperant, profecti sunt.

L. Sylla Marij Quæstor.

Alter Consulum L. Cassius, cui prouincia Gallia obtigerat, contra Tigurinos rem infeliciter gessit, adeo vt cum exercitu suo cæsus fuerit. Milites tamen, qui ex ea clade superauerant, obsidibus datis, & dimidia rerum omnium parte, sub iugum insuper missi, vt author est Cæsar, incolumes dimissi sunt. Quod dedecus nuper quoque in Numidia, Albino duce subierant.

III. L. Cassius malè à Tigurinis acceptus. *l. 1 de bell. Gall.*

ANNVS MVNDI 3948.

HYRCANI 29. PTO. LATHVRI 11.

GRYPI 20. CYZICENI 9. Imp. Græc. 206.

OLYMP. CLXVIII. A. 3. V. C. 647.

ANTE CHRISTVM 105.

I. Lathurus à matre re-

Crediderim hoc circiter anno Ptolemæum Lathurum à Cleopatra matre Alexandria pulsum, in Cyprum esse profectum. Iosephus enim apertè significat, florente adhuc Hyrcano, Iudæos in Ægypto & Cypro, in bello contra Lathurum suscepto, in magna apud reginam gratia & fide perstitisse, licet cæteri ad Ptolemæum deficerent; Iudæorum autem duces fuerunt Ananias & Chelcias filij Oniæ. Ex quo apparet Iudæos Cleopatræ tyrannidi addictos fuisse, quæ legitimum expulerat Regem, & in ea perfidia obduruisse, quod Iosephus non animaduertit genti suæ probro esse. Ex Strabone autem intelligitur Lathurum satis diu in Cypro regnasse, cum affirmat reginam crebrò copias in Cyprum contra Lathurum misisse; & ibi adhuc Iannæo pontifice fuisse. Nec contenta Cleopatra expulisse regem Alexandria, etiam Seleucem vxorem, à qua duos susceperat filios, abduxit ab ipso, & Alexandrum eius fratrem loco eius regnare fecit, aut tyrannum potius legitimi regis loco agere: quæ causa est cur cum Regibus Ægypti annumerandum, quandiù vixit Lathurus, non censuerimus.

…gno pellitur.

Inst. 39.

C. Mario Romę in alterum annum de more prorogatum est imperium, vt in Numidia debellaret, quod & fecit. Et primum cum vtroque rege pugnat ad Cirtham, vbi illi copias quadripertito diuiserant, vt quacumque se in partem Romanus inferret, aliqui ipsum à tergo inuaderent. Sed Marius spem Iugurthæ fefellit, dum stetit immotus, in omnem hostis impressionem intentus. Ergo in prima simul & postrema pugnatur acie, à Voluce Bocchi filio contra Syllam, à Iugurtha contra Marium quem cum Iugurtha à se clamaret occisum, & gladium cruentum ostentaret, Romanos penè dedit in fugam. Sed Marij & Syllæ virtute sustentati, ac restituti, etiam victores facti sunt. Aduersarij multa cum clade Cirtham abiere. Post dies quinque Bocchus de pace cum Romanis agit. Eum Sylla hortatur, vt populi Romani amicitiam, deserto Iugurtha, quærat, ne scelestissimi hominis pœnis inuoluatur. Persuadet vt Romam ea de re legatos mittat. Mittit, & veniam impetrat, & spem amicitiæ ac fœderis vbi id promeruerit? egregio scilicet in gratiam Romanorum facinore.

II. Marius debellat in Numidia contra Iugurtham.

Bocchus de pace agit cum Romanis.

Cumque Sylla Iugurthæ ab eo deditionem exposceret, & Bocchus multis vtrimque de causis fluctuaret. Syllam ne Iugurthæ, an Iugurtham Syllæ traderet, tandem tutius ratus Romanos amplecti, à quibus sublato Iugurtha sperabat omnia, eum spe pacis lactatum, in Syllæ manus tradit, quem is vinctum ad Marium deduxit; iusta in eo Dei emicante prouidentia, quæ huius belli confecti gloriam à Mario ad Syllam vertebat: vt quoniam Marius ea malis artibus Metellum priuauerat, eadem ipse à Sylla orbaretur, Romanis, qui Mario aduersabantur, exordium belli, eiusque præcipua Metello, extrema & finem Syllæ tribuentibus: quæ prima sementis extitit atrocissimi belli ciuilis, quod postea Syllam inter & Marium concitatum est, quod Romanum imperium penè dedit in præceps.

III. Et in suscipienda proditione fluctuat & tandem Iugurtham prodit.

Q. autem Seruilius Cæpio huius anni Consul, Galliam prouinciam sortitus, bellum cum Tectosagis gessit, de quo nihil præter sacrilegium, ab eo Tolosæ commissum memoriæ proditum est. Iustinus cum Delphicos thesauros à Gallis; direptos memorasset, id factum

IV. Cæpionis bellum cum Tectosagis & eius sacrilegium.

anno Vr. C. 475. *Tectosagi, ait, cum in antiquam patriam Tolosam venissent, & lue pestifera comprehensi essent, non prius recuperauere sanitatem, quam aruspicum responsis moniti, aurum argentumque bello sacrilegijsque quæsitum, in Tolosensem lacum mergerent, quod omne magno post tempore,* (172. annis) *Cæpio Romanus Consul abstulit*: & quidem sacrilegio, vt ipsi putarunt, adeo vt Cæpioni, eiusque exercitui excidij causa fuisse creditum fuerit. Verum si memoria sacrilegij obliterata fuerat, thesauri non minus ex aqua, quam ex terra extrahi sine culpa potuerunt; quanti autem illi fuerint, ex Annalibus addisces.

V. Natalis Pompeij magni, & Ciceronis. *l. 37 c. 1.* *l. 1.*

Illustris est hic annus duorum clarissimorum virorum natalibus, Cn. Pompeij magni, qui ortus est pridie. Cal. Octobris, teste Plinio, atque Velleio: nouem videlicet post Ciceronem mensibus. Is enim authore Gellio, huius anni Coss. die tertio Ianuarij natus est; quod ipsemet Cicero confirmat in Bruto, quando L. Crassus legem Seruiliam suasit, de communicandis cum Senatu & Equitibus iudiciis. Porro Pompeius natus est anno Sabbatico 195. apud Hebræos inchoato. De vtroque crebra nobis deinceps erit mentio.

ANNVS MVNDI 3949.

HYRCANI 30. PTO. LATHVRI 12.

GRYPI 21. CYZICENI 10. Imp. Græc. 207.

OLYMP. CLXVIII. A. 4. V. C. 648.

ANTE CHRISTVM 104.

I. Marius ordinat Numidiam prouinciã.

POsuit hunc annum C. Marius in ordinãda Numidia prouincia, per multos iam annos, tam Numidarũ inter se bellis, quã Romanorum aduersus Numidas conquassata: sed & in apparatu triumphi, quem ipso statim anni sequentis, initio gessit. Itaque etiam hoc anno Marius cum imperio fuit, in quo diu perseuerauit. Geminum contigit Romanis hoc anno bellum & vtrumque luctuosissimum. Alterum in Lusitania; his enim Coss. cæsum à Lusitanis Romanum exercitum, notauit Iulius Obsequens, & ex eo Cuspin. & Sigonius: alterum quo Q. Seruilius Cæpio Proconsul maxima omninò clade à Cimbris affectus est, cum eadem prouincia Gallia Cn. Mallio siue Manilio consuli obtigisset. Florus vtrumque seorsim pugnasse significat, cum ait, *nec primum impetum barbarorum Silanus, nec secundum Manilius, nec tertium Cæpio sustinere potuerunt.* Rem sic explicat Orosius.

Bellum Lusitanicum.

II. Et Cimbricum.

C. Manilius Consul, & Q. Cæpio Proconsul, aduersus Cimbros & Teutonas, & Tigurinos & Ambronas Gallorum & Germanorum gentes, quæ tunc, vt imperium Romanum extinguerent, conspirauerant missi, prouincias sibi Rhodano flumine medio diuiserunt; vbi dum inter se grauissima inuidia, & contentione disceptant, cum magna ignominia, & periculo Romani nominis victi sunt. Siquidem in ea pugna M. Aurelius Consularis captus, atque interfectus est. Scaurum intelligit, qui ante triennium Consul fuerat, *duo filij Consulis cæsi,* octoginea millia Romanorum sociorumque ea tempestate trucidata, 40. millia calonum atque lixarum interfecta scribit Antias. Hunc scriptorem Liuius nonnunquam nimiarum exaggerationum arguit, qui & addit ex omni penitus exercitu decem tantum homines superfuisse, itaque rem transactam nihil vt prædæ victor, nihil misericordiæ victus agnosceret. Tantam cladem maximus Romæ luctus, metusque consecutus est, quo Italiam omnem contremuisse testatur Salustius, indéque ad ætatem ipsius Romanis persuasum fuisse alia omnia virtuti suæ prona esse, cum Gallis pro salute non pro gloria certari.

V. C. 645.

III. Q. Cæpionis pœna. *l. 6. c. 11.*

Maxima iræ pars in Cæpionem deriuata est, C. Norbanus in eum seditionem concitauit, qua imperium illi abrogatum, bona publicata; crudeli etiam morte affectum esse author est Valerius Max. & in publicis vinculis spiritum deposuisse: corpusque eius funestis carnificis manibus laceratum, in scalis Gemoniis iacens magno cum horrore totius fori Romani conspectum esse. Sic ipse, quæ in Annalibus examinata reperies.

ANNVS MVNDI 3950.

HYRC. 31. & vlt. PTO. LATHVRI 13.

GRYPI 22. CYZICENI 11. Imp. Græc. 208.

OLYMP. CLXIX. A. 1. V. C. 649.

ANTE CHRISTVM 103.

I. C. Marius absens fit Consul, & triumphat.

POstquam, inquit Sallustius, *bellum in Numidia confectum, & Iugurtham Romam vinctum adduci nunciatum est, Marius Consul absens factus est, & ei decreta prouincia Gallia*, vtique extra sortem, alioqui eam prouinciam illi obtigisse dixisset, pergit, *isque Calendis Ianuariis magna gloria Consul triumphauit: ea tempestate spes atque opes ciuitatis in illo sitæ.* Ei concinens Florus, *Actum erat*, inquit de Romana Rep. *nisi Marius illo seculo contigisset.* Eum scilicet afflictus ac deiectus Cæpio, in altum gloriæ fastigium, spe metuque populum incitante, sustulit. De triumpho eius hæc habet Plutarchus, Marius deportatis ex Africa legionibus, ipsis Cal. Ian. quem diem Romani principium anni celebrant, Consulatum iniit, & triumphauit atque incredibile populo Rom. spectaculum exhibuit, vinctum Iugurtham, quo viuo nemo sperauerat se prouinciam illam confecturum. Addit Liuius eum ante C. Marij currum cum duobus filiis ductum fuisse catenatum, moxque iussu Consulis in carcere strangulatum, fame tamen sextidui enectum Plut. affirmat.

l. 3. c. 1.

in Mario.

Epit. 67.

II. Barbari in Hispaniam digrediuntur. *in Mario.*

In hoc altero Consulatu Marius magno fortunæ fauore vsus est, vt ait Plut. Nam cum Barbari, quasi quodam impetus reflexu prius ferrentur in Hispaniam, spatium habuit corpora militum exercendi, & animos eorum ad audendum firmandi, & suis ipsius moribus assuefaciendi. Iustitiæ atque integritatis eius idem hoc memorat exemplum, quod Trebonium adolescentem, qui C. Lusium Marij ex sorore nepotem, pudicitiæ conseruandæ causa interfecerat,

fecerat, non solum innocentem indicauit, sed corona etiam virtutis ergo donauit. Nec sua mercede Marius ipse caruit. Id enim postquam Romæ nunciatum est, tertium ei Consulatum confecit. Sic Plut. Et consueuiebat vt qui milites suos egregiè ad bellum parauerat, dum hostis Celtiberiam populatur, ibique in fugam agitur, cum imperio in illum decerneret.

Thraces à Rom. victi l.39. Egl. 1. n. 5.6.7.8. His Coss. Thraces à Romanis victos tradit Iulius Obsequens. Bellum autem Seruile secundum excitatum in Sicilia, compressumque, Licinio Nerua prætore, scribit Diodorus Siculus pluribus. Consule Annales.

III. Hyrcani mors. Ioseph. l.13. c.18. ff. Hoc quoque anno, qui fuit mundanus Iubilæus 79. & Hyrcani 31. Mortuus est idem sacrorum ac Reipub. Iudaicæ princeps Ioannes Hyrcanus, Simonis filius, Mathathiæ nepos: relictis, vt ait Iosephus, quinque filiis superstitibus, tribus maximis à Deo habitus dignus honoribus, principatu gentis, pontificatu, & prophetia, cuius exempla duo apud Iosephum leges, qui dum ei in Antiquit. vnum & 30. pontificatus annos attribuit, videtur corrigere voluisse totos triginta & tres annos, quos ei alio loco tribuerat. Eum etiam affirmat à Pharisæis ad Saducæorum sectam transiuisse. l.1 de bell. c. 3.

ANNVS MVNDI 3951.

ARISTOBVLI Pont. & Regis 1.

PTOLEMÆI LATHVRI 14.

GRYPI 23. CYZICENI 12. Imp. Gr. 209.

OLYMP. CLXIX. A.2. VR. C. 650.

ANTE CHRISTVM 102.

I. Aristobulus rex & pont. l. 13.c. 19. init. Defuncto, inquit Iosephus, *Hyrcano, Aristobulus natu maximus volens principatum in regni formā vertere, diadema sibi primus imposuit, post* 481. *annos, & menses tres, ex quo de captiuitate Babylonica liberatus populus, ad pristinas sedes post liminio reuersus est.* Verum cum id primo anno Imperij Cyri contigerit, inde 35. tantum anni supra quadringentos numerantur, quod anni sextæ ætatis iam decursi sunt, vt diligentiùs in Annalibus, aduersus vtrumque Iosephum explicatum est. Sed Iudæum de Aristobulo audiamus. Cumque fratrem suum secundum Antigonum amaret, in societate in dominationis cum assumpsit, cæteros vero in vinculis habuit, matrem etiam coniecit in carcerem principatus æmulam: nam illam Hyrcanus dominam rerum reliquerat, atque eo crudelitatis processit, vt eam fame necaret in vinculis. An autem hæc regni æmulatio vera fuerit, non habeo vnde confirmem: nisi placet imitationem Cleopatræ Ægyptiæ, quæ Lathurum expulerat regno, apud Hyrcani vxorem valuisse. Matrem interfecit.

II. Et fratrem Antigonū calumniis decepit. Sed audi cætera. *Post matrem vero interfecit fratrem quoque, quem præ aliis diligere videbatur, & in regni societatem admiserat, alienatus ab eo per calumnias,* & artes Salomes vxoris suæ, quæ & Alexandra dicta est, quæ non magis ferre valuit mariti fratrem regni æmulum aut riualem, quam maritus tulerat matrem. Nisi fortè vtramque cædem muliebris ambitiu machinata est, & à muliere exorsa, audacius in virum armata est. Ergo Antigono quasi regnum inuadere cupiente, iussu Aristobuli interfecto, cœpit Aristobulus, qui ex ægritudine decumbebat, fraternæ cædis pœnitentia, ita vexari vt sanguinem etiam vomeret, qui diuina prouidentia in eo effusus est loco, vbi is Antigoni sanguinem fundi iusserat. Qui & mox eadem ægritudine hoc ipso anno extinctus est; post auctam, vt idem ait, multis beneficiis patriam, illato bello Ituræ, magnáque eius parte attributa ad Iudææ limites, cuius habitatores comminatione exilij, coëgit circuncisionem, cæterosque Iudaicos ritus admittere. Qua in re nullam eis fecit iniuriam: erant enim omnes Ituræ incolæ origine Iudæi. Pertinebat quippe Ituræa ad tribum Nephtalim. .5. & seqq. Moxque ipse inter moritur.

III. Tertius Marij Cõsulatus. Interea vero dum Hyrcani filij suspicionibus in Iudæa, cædibusque agitantur, Grypus & Cyzicenus in Syria, in Cypro mater contra filium, de regno aliquot iam annos certabant. Tertius autem Marij Consulatus in apparatu belli consumptus est, dum aduentus Barbarorum, ineunte vere, expectatur, & populus non vult alio duce contra illos Martis aleam iacere. Hoc ipso anno Cn. Domitius Tribunus plebis legem tulit, vt sacerdotes quos antea collegæ sufficiebant, populus crearet, vt ait Velleius lib. 2. Ipséque primus populi suffragus pontifex maximus creatus est. Lex de sacerdotibus. Cum interim seruile bellum in Sicilia glisceret in dies, siue Prætorum ignauia, siue seruorum nequitia, siue feueritate Dominorum. Nam Saluius regis assumptis insignibus, Athenionem militiæ principem sibi assumpsit, à quo mox sibi timens, eum in vincula coniecit, vt scribit Diodorus Siculus. Epit. 69. Seruile bellum. l.36 in Egl.

IV. Res in eo à Lucullo gesta. Contra hos tandem à Senatu eligitur L. Licinius Lucullus, qui Siciliam cum 17. bominum millibus adiit. Qua propter Saluius, qui se Tryphonem cognominabat, Athenionem vinculis & culpa solutum in consilium adhibet, eiusque hortatu acie cum Romanis certare instituit. Athenio cum 40. millibus Lucullo occurrit; vbi multis affectus vulneribus, viginti millibus amissis inter mortuos delituit, reliqui fauentibus tenebris, Tricalam egregium oppidum, à seruis istis non ita pridem occupatum, confugere. Nono post die Lucullus ad Tricalam obsidendam venit, vbi res eius alternatim meliore ac deteriore loco erant, tandemque inferior discessit, nihilque deinceps egregium præstitit. Ita Diodorus loco citato.

(:)

ANNVS MVNDI 3952.

IANNÆI Iud. Regis & Pont. 1. LAT. 15.

GRYPI 24. CYZICENI 13. Imp. Gr. 210.

OLYMP. CLXIX. A. 3. VR. CO. 651.

ANTE CHRISTVM 101.

I. Iannæi pontificatus. l. 13. c. 20.

Post Aristobuli obitum, inquit Iosephus, *Salome eius vxor, quam Græci Alexandram nominant, solutis eius fratribus, quos ipse vt diximus vinxerat, Iannæum, qui & Alexander est, regem constituit, ætate cæteros, atque modestia præcedentem. Cui accidit vt mox natus exosus patri factus sit, nec vnquam dum ille viueret, in eius conspectum admissus. Eius odij hanc causam ferunt. Cum aliquando in somnis ei Deus apparuisset, rogauit de successore, sollicitus de Aristobulo, & Antigono, quos præ cæteris fratribus diligebat. Sed cum Deus Iannæi effigiem designasset, contristatus quod is in omnes fortunas esset successurus, in Galilæa eum voluit educari.*

Ei patris in eum iniustum odium.

Iniustum planè ac nefarium Hyrcani odium, si Iosephum vera narrare credimus. Primùm quod filium innoxium atque immerentem odisset, atque ab se amandasset: secundò quod diuina ipsius electio in regem, & odij causa esset, quæ debuerat esse singularis beneuolentiæ ac venerationis: qui si Deum quo par erat honore prosequeretur, eius prouidentiæ non conaretur reluctari.

Fratrem maturè interficit.

Potitus regno Iannæus alterum fratrem sibi insidiantem peremit alterum nomine Absalonem, priuata vita contentum, in honore habuit.

II. Quartus Marij Consulatus per dissimulationem obtentus.

Romæ autem vrgentibus comitiis, cum Orestes collega defunctus esset, inquit Pluthar. in Mario, relicto ad exercitum M. Aquilio, Marius contendit Romam, vbi multis insignibus viris Consulatum ambientibus, cum se Marius detrectare simulabat, & callidè per L. Saturninum tribunum, qui plebem tum maximè regebat, ambiebat, qui ipsum Marium proditorem patriç appellare non dubitauit, quod tanti belli periculo impendente, magistratum repudiaret. Quamuis autem hæc collusio histrionica non admodum lateret: populus tamen cum arbitraretur hoc tempus Marij virtutem requirere atque fortunam, Consulem eum quartum crearunt, eique collegam Lutatium Catulum, virum primariæ authoritatis, addiderunt.

[...]es ab eo [...]sta con[...]a Barba[...]s.

Vtrique prouincia Gallia cū Cimbrico bello tributa est. Vbi Marius hostem propè esse intellexit, raptim superauit Alpes, & castris ad amnem Rhodanum communitis, ingentem fossam à Rhodano in mare duxit, vt per eam nauigia ad castra vsque commeatum deueherent, ea fossa Mariana est appellata., retinuitque deinceps nomen, authore Plutarcho. Insula certè inter duo Rhodani ostia intercepta *Camargae* dicitur, id est Camaria siue Camarca, à C. vtique Mario molitore.

III. [...]s cun[...]atione [...]igatos [...]agna cla[...] afficit.

Interea Barbari bipertito diuisi sunt, Cimbri per Noricos, qui nunc Bauari sūt, aduersus Catulum mouere, Teutones per Liguriam aduersus Marium. Sed illis cunctantibus, isti confestim ad castra Marij progressi, eum ad certamen immensa multitudine prouocabant. Sed Marius de industria certamē tardabat, tum vt iram suorum acueret, in prouocatores barbaros, tum vt eos ad vocem, & conspectum hostium assuefactos, minus formidabiles redderet. Ergo Teutones post oppugnata non sine damno castra Marij, Alpes transgredi statuunt Prægressos Marius composito gradu subsequitur donec ad aquas Sextias peruentum est. ibi loci commoditate captata Marius prælio decernere statuit: quod ei feliciter contigit, in eoque Teutonicarum mulierum incredibilis audacia sese prodidit, nec minor amor castitatis.

Teutonicarum mulierum ferocia & amor castitatis.

Nam Orosius, Mulieres eorum, inquit, constantiore animo quam si vicissent, consuluerunt Consulem, vt si inuiolata castitate, virginibus sacris, ac diis seruiendum esset, vitam sibi reseruarent. Quod cum non impetrarent, paruulis suis ad saxa collisis, cunctæ sese ferro, aut suspendio peremerunt. l. 5. c. 16.

IV. Alia barbarorum clades.

Supererant adhuc innumeræ Barbarorum legiones intactæ, quæ cum iniquo loco contra Marcellum pugnare magna cum clade cœpissent, in planicie quoque tanta strage affecti sunt, vt plus centum millibus vel capti, vel trucidati fuerint, adeo vt Massilienses ossibus mortuorum vineas suas circumsepsisse perhibeantur. Florus scribit ipsorum regem Teutobocchum in fuga proximo in saltu comprehensum, insigne triumphi spectaculum fuisse, quippe virum eximiæ proceritatis; super trophæa ipsa eminuisse. Interea Catulus Cimbris obuersus, cum diffideret Alpium iuga tueri se posse, descendit in Italiam, amnemque Athesim obiecit hostibus, atque eum egregiè vtrimque vallauit, & ponte iunxit, vt si res ferret vnum se in locum omnes reciperent. At Cimbri cum saxis ingentibus atque arboribus amnem replerent, pontemque concuterent, tantus Romanos terror inuasit, vt fugam plerique, castris desertis signisque, arriperent. Quos cum retinere monitis Catulus precibusq; non posset, præmissa aquila fugæ se ducem præbuit. Barbari agrum præsidio destitutum latè vastarunt.

V. Seruile bellum augescit in Sicilia.

In Sicilia per Luculli siue ignauiam, atque laxitatem, siue ob munerum corruptelam, ob quam postea repetundarum postulatus est, seruorum audacia viresque creuerunt, contra quos C. Seruilius in Luculli prouinciam missus successor, nihil memoria dignum gessit; propterea que vt Lucullus in iudicium vocatus, pœnas exilio dependit. Mortuo inter hæc Tryphone, qui & Saluius, regnum Athenioni obtigit. Is quà vrbes oppugnans, quà regionem totam populationibus, non obstante Seruilio, sine metu vexans, ingenti præda potitus est. Hæc ex Diodoro Siculo, & Floro. l. 36. Eclog. l. 3. c. 19.

(∵) (∵)

ANNVS

ANNVS MVNDI 3953.

IANNÆI 2. PTOL. LATHVRI 16.

GRYPI 25. CYZICENI 14. Imp.Gr. 211

OLYMP. CLXIX. An. 4. V. C. 652.

ANTE CHRISTVM 100.

I. Vltimum ante Christum seculum.

VLtimum inimus seculum ante Christi Domini ortum, in quo reliquæ ferè orbis terrarum prouinciæ & regna, in primisque Syriæ, Asiæ, Iudææ, Ægypti, Galliæ, tales imperio Romano subiecerunt, quoniam omnibus populis vnius potestati subiectis, nasciturus erat Dominus ac princeps regum terræ. Habet hoc idem seculum luctuosissimas populi Romani calamitates, eóque luctuosiores, quod intestinæ fuerunt atque domesticæ, quibus magnis diuturnisque motibus ambitionis concussa libertas, tandem oppressa est, quando illuxit mundo Iesus Christus author summæ perfectæque libertatis.

II. Iannæus Ptolemaidem obsidet.

In Iudæa Rex nouus idemque Pontifex Iannæus, cognomento Alexander rebus domi constitutis, ad Ptolemaidem duxit exercitum, & cum prosperè pugnasset, victos intra mœnia compulsos obsedit: volebat quippè totam sibi illam oram subiicere, dum Grypus & Cyzicenus pro regno Syriæ se se cladibus atterebant, quando Zoilus quoque tyrannus Stratonis turrim & Doram occupauerat. Itaque Ptolemæenses à Lathuro Ægyptio petunt opem contra Alexandrum, spondentque multos illum in Syria habiturum qui eum adiuuent, Zoilum, Gazæos & Sidonios. Quibus promissis persuasus ex Cypro expeditionem parat, quæ in annum sequentem cadit.

Ciues Lathurum euocant.

III. Marij quintus Consulatus.

Quod ad Cimbricum bellum attinet, cum Marius deuictorum Teutonum armis ac spoliis facem subiecturus esset, affertur ei Roma nuntius delati ad eum quinti Consulatus, quem illi tam victoria Teutonica, quam Catuli fuga, & imminentes Vrbi Cimbri conciliarunt. Ergo reuocatus ad vrbem, triumphum oblatum distulit: in Catuli castra profectus cùm erexit, legiones suas è Gallia exciuit, quæ vbi aduenere, traiecto Pado institit arcere barbaros ab Italia cispadana. Mox Cimbrorum rege postulante, præstitutus est prælio locus ac dies. Pugnatum est apud Vercellas, & infinita strages edita barbarorum. Prædam, ait Plutarchus, milites Marij diripuerunt, spolia, signa militaria, turbæ in Catuli castra relata, docuerunt ab eo maximè victoriam fuisse partam. Cui consentit Eutropius, Mario tamen, vt idem ait, & superior victoria, & maiestas quinti Consulatus, huius quoque prælij laudem adscripsit: tanto Romanæ plebis fauore, vt tertius Romæ cōditor appellaretur. Vtrumque etiam triumphum soli decernere voluerunt. At ille vel modestiæ causa, vel inuidiam exercitus Catuli veritus, eum socium voluit habere triumphi.

Et de Cimbris victoria, & triumphus cum Catulo.

IV. Seruile bellum ab

Aquilius autem Marij collega Seruile bellum in Sicilia post quartum ferè annum tam hoc, quam sequenti anno confecit, seruis in primis insigni prælio deuictis, tum Atheniōne singulari prælio prostrato, atque interempto, reliqui ad bestias damnati, mutuis se vulneribus ad publicas aras concidere. Hæc pluribus Diodorus Athenæus scribit his bellis seruilibus supra centum myriades seruorum periisse.

Aquilio confectu *l.36. rec. l.6.*

ANNVS MVNDI 3954.

IANNÆI 3. PTO. LATHVRI 17.

GRYPI 26. CYZICENI 15. Imp. Gr. 212.

OLYMP. CLXX. An. 1. V. C. 653.

ANTE CHRISTVM 99.

I. Lathurus venit in Syriam.

LAthurus à Ptolemæensibus euocatus in Syriam, cum magna spe rei benè gerendæ, Cypro discedit, prætextu cedendi, matri, quæ illic ipsum iam ab aliquot annis persequebatur. Id enim sibi populi beneuolentiam conciliaturum sperabat; & Syriam quæ offerebatur, meritò Cypro anteferebat. Syria vero si esset potitus, facilè se non solum Cyprū, sed Ægyptum etiam recuperaturum. Sed dum Syriam cogitat, Ptolemais, authore Demæneto, sententiam mutat, & metu ascitæ dominationis, Lathurum excludit. Ille nihilominus cursum tenuit, & Sycaminum Phœniciæ appulsus, militum 30. millia exposuit; quibus Ptolemaidem adductis, Iannæi obsidionem soluit, qui in Zoilum & Gazæos conuersus, eorum agros populari cœpit; at illi ad Lathurum confugerunt, eius opem contra Iudæos implorantes. Quam cum Lathurus spopondisset, Iannæus Zoili consilia euertit, inita specie tenus cum Ptolemæo amicitia, & quadringenta argenti talenta pollicitus, si is Zoilum tolleret, & agros eius Iudæis attribueret, quod & syncerè à Lathuro factum est.

Iannæus soluit obsidionem.

Et fictè conciliatu Lathuro.

II. Et Cleopatram ad ei opprimendum euocat.

Iannæus autem perfidè ac proditoriè interim Cleopatram, quam sciebat plusquam hostili in filium animo esse, clam ad Ptolemæum opprimendum euocauit, opem ad eam rem suam, industriamque promittens: quod cum ille comperisset, soluto cum proditore fœdere, ad Ptolemaidem, quæ ei portas clauserat, oppugnandam, indéque etiam contra Iudæos profectus est. Hæc ex Iosepho, quæ expeditio, aut in annum sequentem dilata, aut ad eum vsque protracta videtur. Hoc ipso tempore Lathurus Antiochum Cyzicenum, alterum è fratribus, de regno Syriæ obstinatè concertantibus, sibi amicitia & societate iunxit: Cleopatra vero timens ne Ptolemæus à Cyziceno, ad recuperandam Ægyptum auxilio iuuaretur, ingentia Grypo misit auxilia, vt Iustinus ait, idque, vt apparet, anno proximè sequenti.

L.39. c. 10. Lathurus se adiungit Cyziceno Cleopatra Grypo mittit auxilia.

III. Sextus Marij Consulatus, & eius in Metellum consilia. *in vita Marij.*

Sextum Consulatum Marius vehementer affectauit, quam denique magna vt pecuniæ per tribus pronunciata, vt Plutarchus ait, adeptus est: & Valerium Flaccum, asseclam potius, quàm collegam dignitatis accepit. Quoniam vero consiliis suis Q. Metellum Numidicum, de quo pridem in Iugurthino

bello male meritus fuerat, aduersaturum intelligebat, eum euertere molitus est, & propositi sui adiutores asciuit Saturnium Tribunum Plebis, & Glauciam Prætorem, homines improbos ac seditiosos, & à Metello Censore notatos. Ergo Saturnini opera vsus, legem promulgauit agrariam, vt quem agrum Marius in Gallia pulsis hostibus acquisisset, is populo Romano diuideretur: in eamque legem, vbi à populo iussa esset, à singulis Senatoribus intra quintum diem iureiurando firmaretur: qui non iurasset, viginti talentis, & eiectione à Senatu mulctaretur. Hoc legis caput Marius in Senatu sibi displicere simulans, negauit se iuraturum, idem alij negarunt, & Metellus in primis, cui in primis insidiæ tendebantur.

IV. Marius præuaricatur. *Appian. l. 1. Ciuil.*

Mox autem cum in rem ventum est, lege per vim lata, iusiurandum à Saturnino, coram populo exigi cœptum: Marius magno cum Senatus dolore, præuaricatus est, eumque plerique omnes metu secuti sunt. At Metellus in proposito constans, quamuis orantibus necessariis perstitit, iuramentum respuit, ac discessit è foro. Mox Saturninus rogationem tulit, vt Metello aqua & igni interdiceretur: & cum plurimi ad Metellum confluerent, veritus ille seditionem & ciuium cædem, sapienti consilio vrbe cessit. Verum non diù hominis innocentis iniuria flagitiosi viri lætati sunt. Cum enim Saturninus in tertium rursus annum Tribunus plebis refectus esset, addito collega fugitiuo quodam, qui se Tiberij Gracchi filium mentiebatur, in comitiis consularibus M. Antonio omnium suffragiis Consule designato, Glaucia & Memmius competitores erant. Et apparebat Memmium creatum iri; quem Glaucia & Appuleius timentes, in ipsis comitiis percussores immiserunt, qui palàm fustibus hominem conficerent. Sed ipsi postridie in Capitolio, quod occupauerant obsessi, à plebe Curiæ tegulas conuellente, & in eos intorquente, interempti sunt.

Metellus foro & vrbe cedit.

Glaucia & Appuleius in Capitolio perimuntur.

V. Reliquiæ belli seruilis. *Cic. pro Flacco.*

Ortus Iulij Cæsaris *Men. l. 1. 6. 12.*

Hoc anno M. Aquilius Proconsul in Sicilia reliquias seruilis belli confecit, sed ita vt non satis se ab auaritia immunem præstiterit; ouans nihilominus in reditu Capitolium ascendit, ne dignitas triumphi seruili inscriptione violaretur. Natus porro est hoc ipso anno C. Iulius Cæsar, Romani sub vno principe fundator imperij, quintili mense, qui in eius honorem dictus est Iulius, duodecimo eiusdem mensis die, vt ex Macrobio, Suetonio, Appiano, Eutropio colligitur. Vide Annales hoc loco.

ANNVS MVNDI 3955.

IANNÆI 4. PTO. LATHVRI 18.

GRYPI 27. CYZICENI 16. Imp. Gr. 213.

OLYMP. CLXX. A. 2. VR. C. 654.

ANTE CHRISTVM 98.

I. Cleopatræ tyrannica dominatio. *Iust. l. 39.*

Cvm audisset Cleopatra ex Iannæi pontificis epistola, Lathurum in Syriam profectum, verita ne à Cyziceno, ad recuperandam Ægyptum inuaderetur, ingentia Grypo auxilia, vt supra diximus, & Selenem vxorem Grypo nupturam misit ita hæc virago scenicum in morem filiis suis & filiabus illudebat, regna & maritos, & vxores eis auferens, mutans, transferens pro arbitrio, ac tyrannica dominandi cupiditate. Cæterum Ptolemæus cum oppugnationem Ptolemaidis inchoasset, relicta ad eam continuandam parte exercitus ipse cum reliquis copiis contra Iannæum proficiscitur in Iudæam, eius perfidiam & proditionem vlturus & aliquot eius oppida occupauit. Ei Iannæus venit obuiam cum 50. millibus, & cum eo ad Iordanem pugnauit, diuque alternante victoria, ea tandem, Deo pontificis perfidiam vindicante, ad Lathurum inclinauit, qui Iudæos fugientes eousque cecidit, donec lassatis manibus ferrum quoque hebesceret, triginta millibus in eo prælio desideratis, præter eos qui capti, addictique sunt seruituti. Reliquæ autem Ptolemæi copiæ Ptolemaidem expugnarunt, & Gazæorum vrbe potiti sunt.

Ptolemæi cum Iannæo bellum, & victoria. *Ioseph. Ant. l. 13. c. 20.*

II. Metellus reuocatur ab exilio. *Appian.*

Romæ autem Appuleio, Saturnino, & Glaucia interfectis, populus magnis clamoribus Metellum reuocari ab exilio flagitabat, eaque de re Cato & Pompeius rogationem, magno totius vrbis gaudio promulgarunt, Mario nequicquam verbis factisque obsistente; P. enim Furium suscitauit, qui rogationem impediret. Cui cum publicè Metelli filius ad genua procidisset, & ille preces eius & lachrymas aspernaretur, Metellus quidem Pij cognomen est consecutus. Furius autem cum ob eam pertinaciam, reus capitis apud populum à Canuleio Tribuno factus esset, non expectata defensione, à furente multitudine discerptus est. Metello autem summa omnium ordinum gratulatione reuocato. Marius in Galatiam & Cappadociam nauigauit, verbo quidem vt vota magnæ matri persolueret, re autem vera vt Metelli conspectum vitaret, & nouæ gloriæ materiam quæreret. Itaque Mithridatem, à quo omni officio atque honore acceptus fuerat, non dubitauit hisce vocibus prouocare. Aut enitere Rex, vt plus possis quam populus Romanus: aut obsequenter fac imperata.

Marius abit in Asiam seritque semina belli.

III. Dolabella Lusitanos domat.

His Coss. bene rem à Dolabella propraetore gestam, & rebellantes Lusitanos subactos, author est Iulius Obsequens. De quibus & triumphum egisse 5. Cal. Febr. anni seq. legitur in fragmentis capitolinis. Iisdem Coss. primum omnium elephantos in circo pugnasse, Claudij Pulchri ædilitate curuli, refert ex Fenestella Plinius. Q. autem Mutius Scæuola eodem anno Asiam Prætor integerrimè gubernauit, adeo vt in exemplum magistratibus proponeretur.

Scæuolæ integritas.

(∴)

ANNVS

ANNVS MVNDI 3956.

IANNÆI 5. PTOL. LATHVRI 19.

ANTIOCHI GR. 28. Imp. Græc. 214.

OLYMPIA. CLXX. A. 3. VRB. CON. 655.

ANTE CHRISTVM 97.

I. Cleopatræ in Syriam contra filium Lathurum expeditio.

CLeopatra, quæ cum Alexandro iuniore filio, in Ægypto Lathuri loco regnabat, videns eius augeri potentiam, Ægypto timens, nauales pedestresque copias exciuit, quibus Chelciam & Ananiam Iudæos præfecit; & Phœnicem cum Alexandro filio appulsa peruenit Ptolemaidem, vnde præsidio Lathuri exclusa, oppugnationem eius vrbis instituit. Interim autem Lathurus relicta Syria, properauit in Ægyptum, sperans se ex improuiso vacuam præsidiis occupaturum. Sed opinione sua frustratus; est quo cognito Cleopatra misit partem exercitus, à quo Lathurus tota Ægypto pulsus, Gazæ hyemem exegit. Cleopatra vero Ptolemaidem expugnauit; ad quam cum Iannæus cum muneribus venisset, amicè acceptus est, & cum ea apud Scythopolim fœdus iniit; post quod Iannæus nihil sibi à Ptolemæo timens, expeditione in Cœlesyriam suscepta, Gadara post 10. mensium obsidionem, & Amathunte potitus est amissis prius suorum decem millibus, & propriis impedimentis.

Ptolemaidem expugnat, & cũ Iannæo fœdus init.

II. Metellus nepos Consul. a. V. C. 640.

Romæ autem Metellus cognomento Nepos, Balearici filius, & Macedonici nepos, Consulatum fauore Metelli Numidici reducis videtur consecutus. Eius autem collega Didius; qui Proprætor de Thracibus triumpharat, missus in Celtiberiam, Vaccæorum viginti millia deleuit, Termissum oppidum amplum Romanis semper infidum, in planiciem transtulit, & sine mœnibus esse iussit. Colendam vrbem, post septimestrem obsidionem deditione accepit, ciues omnes cum liberis & vxoribus vendidit: & plerosque qui ex rapto viuebant, circumuentos trucidauit. Fuit autem tum in Hispania sub Didio Tribunus militum Q. Sertorius, vbi & præclarè se gessit, teste Plutarcho in eius vita. Romæ autem M. Aquilius causam dixit de pecuniis repetundis, qui & Marci Antonij Oratoris eloquentia, damnationem euasit.

Res à Didio in Hispania gesta.

III. 3957. Iannæi in Gazæos expeditio, eiusque crudelitas, & perfidia. l. 13. c. 21.

Sequenti vero anno cum Iannæus animaduertisset Lathurum, vbi Gazæ hyemem exegisset, in Cyprum ea relicta reuertisse, & matrem eius Cleopatram in Ægyptum, infensus Gazæis, quod Lathurum contra se in auxilium acciuissent, vrbem eorum oppugnauit, occupata prius Raphia, & Anthedone, quæ in eorum agro erant. Gazam porro Lysimachi deditione obtinuit; qui primo pacatus introgressus est, vt ait Iosephus; deinde in oppidanos militem immisit; permissa sæuiendi licentia. Ac passim Gazæi non inulti trucidabantur; alij vero desolatas prius ædes incendebant, ne hostis præda potiri posset; quidam etiam suismet manibus vxores ac liberos contrucidabant, ne in captiuitatem abstraherentur. Senatores autem numero quingenti, in Apollinis fanum confugerant, quibus Alexander iugulatis & diruta insuper vrbe, reuersus est Hierosolymam, anno postquam castra ad Gazam admouerat. Hæc Iosephus. Ex quibus apparet hic altera Iannæi perfidia, cum insigni crudelitate sacrilegioque coniuncta, vt ex Annalibus clarius intelliges.

IV. Antiochi Grypi cædes.

Eodem tempore, quo scilicet Gaza diruta est à Iannæo Pont. Antiochus Grypus occisus est, Heracleonis insidiis, anno ætatis suæ quinto & quadragesimo, regni vero nono supra vigesimum. Sic Iosephus, insidiis illis non explicatis. Eius porro Chronologiam de Grypo, licet dissentiente Eusebio, secuti sumus.

Romæ humana sacrificia, & nefariæ Magorum superstitiones interdictæ. Crassus in Lusitania rem benè gessit, & triumphum promeruit. M. autem Antonius Orator, cum L. Valerio Flacco Censor fuit.

ANNVS MVNDI 3958.

IANNÆI 7. PTO. LATHVRI 21.

SELEVCI 1. CYZI. 19. & vlt. Imp. Gr. 216.

OLYMP. CLXXI. 1. VR. CON. 657.

ANTE CHRISTVM 95.

I. Seleucus Grypi filius.

CVm noua Olympiade noui reguli in Asia & Syria exorti sunt. Grypo successit Seleucus filius, qui cum patruo Cyziceno bellum gerens, prælio captum neci tradidit. Id quamprimum factum videri potest, cum ei octodecim tantũ anni ab Eusebio, aliisque tribuantur. *Antiochus Cyzicenus*, ait Clemens Alex. *cum egeret pecuniis, Iouis auream statuam, quæ erat magnitudinis 15. cubitorum fundi iussit, & ex alia viliori materia statuam illi similem, laminis inauratam reponi*. Simile facinus de Alexandro Zebina supra ex Iustino retulimus: simile itidem refert Clemens de Dionysio iuniore tyranno, qui auream Iouis vestem mutauit lanea, quæ æstate leuior esset, & hieme calidior. Ad hunc porro annum pertinere videtur contra Iannæum Hierosolymis orta seditio, in qua pontifex quibusdam iniuriis populariter appetitus, contumeliam sex ferè millium cæde vltus est, vt ait Iosephus, qui tamen l. 1. de bello cæsos tantum dicit supra octingentos, cum vix pauculi essent in culpa, non vtique digna pontifica lenitate, sed barbara Iannæi, ferinaque crudelitate.

In Protrep. Cyziceni mors & auaritia. a. 3919. n. 2.

Seditio in Iannæum eiusque sæuitia. l. 13. c. 21. c. 3.

II. Regnum filiorum Grypi & Cyziceni.

Porro filiorum Grypi & Cyziceni, qui hoc tempore paternarum contentionum hæredes, magis quam regni, armis inter se castrisque pugnabant, quam diuturnum fuerit regnum, nemo antiquorum prodidit. Itaque recentiores, quo quisque potuit modo, annos Seleucidarum vsque ad Tigranem dimensus est, cui Syria, regulorum bellis fessa, se dedidit, vt ait Iustinus l. 40. nos id tempus 13. annorum putamus, quos quanta poterimus cura distinguemus, & primum Seleuco Grypi filio triennium; cum pluribus scriptoribus tribuemus.

III.

His Coss. Ptolemæus Cyrenarum rex, cognomento Apio, moriens populum Romanum,

Populus Rom. regum hæres. *Epit. 59. l. 39.*

hæredem reliquit, & eius regni ciuitates Senatus liberas esse iussit. Hunc Ptolemæum Iustinus scribit fuisse fratrem Ptolemæi Lathuri, sed ex pellice susceptum, cui pater id regnum testamento reliquerat, eamque Libyæ partem prouinciam factam esse. Imitatus est Ptolemæus hic Attalum Pergami regem, qui iam regnum suum in Romanos hæredes transtulerat. Vtriusque deinde exemplum Bithyniæ rex Nicomedes secutus est. Quis scit an iniuriam prædæ in liberalitatis beneficiũ vertere voluerint. Vide A. M. 3979. n. 4. & 5.

ANNVS MVNDI 3959.

IANNÆI 8. PTO. LATHVRI 22.

SELEVCI 2. ANT. PII 1. Imp. Gr. 217.

OLYMP. CLXXI. A. 2. VR. CO. 658.

ANTE CHRISTVM 94.

I. Antiochus Eusebes filius Cyziceni Seleucum vincit. *l. 13. c. 21.*

Capto, cæsoque Cyziceno à Seleuco Grypi filio, Antiochus cognomẽto Eusebes siue Pius, filius Cyziceni, patris mortem vlturus, peruenit Aradum, & imposito sibi diademate, Seleuco bellum intulit, quem vno prælio victum tota Syria expulit, vt ait Iosephus. Significat Appianus in Syriacis, & Seleucum, occiso patruo Cyziceno, hunc eius filium Antiochum occidere voluisse, quem non immeritò paternæ mortis vltorem timebat; quo magis ille paternam accelerauit vltionem: quæ cum feliciter ipsi contigisset, Pij nomen videtur obtinuisse, vltio enim paternæ iniuriæ, passim pietati tribuitur. At Appianus per iocum ipsum Pium dictum fuisse putat, vt qui Selenem vxorem duxerit, quæ prius patri eius Cyziceno, & patruo Grypo nupserat.

Ratio cognominis.

II. Lex Licinia Italici belli seminarium.

Hoc anno ab optimis Coss. Crasso & Scæuola, lata est lex, quæ Italici belli seminarium fuit, ea dicta est Mutia Licinia, de redigendis in suas ciuitates sociis, qui se passim pro ciuibus Romanis gerebant. Ea lege, vt ait Asconius, ita alienati sunt animi principum Italicorum, vt ea vel maxima causa fuerit Italici belli, quod post triennium exortum est. Crasso citerior Gallia prouincia obtigit, Asia Scæuolæ. Ille latrones quosdam, prouinciam infestam habentes, sustulit, neque collega resistente, triumphum obtinuit. Scæuola vero, vt iam in Prætura fecisse diximus, ita Consul Asiam administrauit, vt cæteris deinceps magistratibus in exemplum à Senatu proponeretur. Sed huius innocentiæ non minus argumentum est, quod in eius honorem Asiani Mutia instituerunt, festos dies.

Innocens gubernatio Scæuolæ. *Val. l. 8. c. 16.*

Mutia festi dies. *Ascon. in Ver.*

3960.

III. Seleucus in Cilicia perijt.

Sequenti anno, cum Seleucus Syria pulsus à Pio, fuga delatus esset in Ciliciam, postquam à Mopsuestenis receptus est, cœpit ab eis tributa exigere, qui non ferentes exactionem, vna cum regia, ipsum, & amicos concremarunt, vt ait Iosephus, Appianus in Gymnasio tradit esse combustum. Iannæus autem post immanem in suos ciues crudelitatem, ab iis petitus insidiis, conductitios milites in Cilicia, Pisidiaque accersiuit, & in Arabiam expeditionem suscepit, ne sui ex otio domi tumultuarentur. Nomine autem Arabiæ Iosephus Moabitidem & Galaaditidem, contra quos nunc Iannæus pugnauit, comprehendit. Imposito autem his populis tributo Amathuntem regressus, castellum diruit, quod nuper Theodorus Zenonis filius amissum, cum decem millium Iudæorum cæde receperat. Iannæus autem cum Obeda Arabum rege congressus, in insidias deductus totum amisit exercitum, obtritum multitudine camelorum; ipse ægrè elapsus, Hierosolymam fuga petiit.

Iannæi gesta.

Amathuntem diruit, & amittit exercitum contra Arabes.

IV. Res in Hispania gesta à Flacco. *Applan. in Hispan.*

In Belgida vrbe Hispaniæ, populus ad defectionem spectans, Senatum tardantem & recusantem in ipsa Curia cremauit, cuius facinoris authores adueniens Flaccus, cæsis viginti millibus puniit, ac defectionem repressit. Vrbes etiam dirutas tradit Obsequens, & principes supplicio consumptos. Inde reuersus Flaccus industriæ, ac fortitudinis præmium proximo anno adeptus est Consulatum.

ANNVS MVNDI 3961.

IANNÆI 10. PTOL. LATHVRI 24.

ANTIOC. PII 3. Imperij Gr. 219.

OLYMP. CLXXI. A. 4. VR. CO. 660.

ANTE CHRISTVM 92.

I. Frater Seleuci regnum ambiens à Pio cæditur. *l. 13. c. 21.*

Occiso Mopsuestiæ Seleuco, eius frater Antiochus regnandi auidus, Antiocho Pio patrueli suo regnum eripere frustra molitur. Eum enim bello aggressus, vitam simul amisit atque exercitum, vt Iosephus est author. Qui etiam addit Iudæos tumultibus fuisse ciuilibus agitatos, contra Iannæum pontificem, ob acceptam nuper ab Arabibus cladem, bellumque hoc seditiosum ad sextum vsque annum esse propagatum. Romæ autem hoc anno P. Rutilius vir summæ innocentiæ. Qui Q. Mutio legatus in Asia fuerat, & à publicanorum auaritia & fraudibus Asiam defenderat, immissus equestri ordini, penes quem iudicia erant, repetundarum damnatus, in exilium missus est. De eo iudicio plura in Annalibus, ex M. Tullio, & Paulo Orosio leges: qui addit eum periurio Iudicum condemnatum, Smyrnam commigrasse, & literarum studiis intentum ibi consenuisse.

P. Rutilij iudicium. *Flor. Ep. 70*

3962.

II. Philippus tertius Grypi filius.

Sequenti autem anno, secundo filio Antiochi Grypi in prælio occiso, tertius nomine Philippus non ausus prælio decernere, cum patruele sub Antiocho Pio, exemplo fratris territus, maluit Syriæ partem aliquam sibi assumere, cum regio nomine gubernandam, quam in totam Syriam aspirando, totam amittere, vt iam duobus fratribus suis videbat contigisse.

Crassus & Ænobarbus Censores.

Consules anni huius Claudius Pulcher & Perperna nihil habent memorabile, Censores autem Cn. Domitius Ænobarbus, & L. Crassus orator, propter dissimilitudinem morum, frequentem integris censuram gessere, quorum exempla nonnulla in Annalibus leges. Mirum est autem Crassum insignem eloquen

Rhetores Roma pulsi à Crasso. l. 15. c. 11.

tia virum Rhetores parum fungentes officio, non emendasse potius, quam vrbe exegisse. Ipsum edictum, aliáque ipsi consimilia, apud Gellium leges.

ANNVS MVNDI 3963.

IANNÆI 12. LATHVRI 26.

ANTIOCHI PII 5. Imp. Græc. 221.

OLYMP. CLXXII. An. 2. V. C. 662.

ANTE CHRISTVM 90.

I. Demetrius Eucær. regnare incipit.

QVartus Antiochi Grypi filius Demetrius cognomine Eucærus, motus Philippi fratris exẽplo, auxilio Ptolemæi Lathuri, in parte quoque Syriæ regnare, cœpit, nimirum apud Damascum, vt ait Iosephus. Iunctis autem cum Philippo fratre viribus, Antiochum Pium patruelem suum bello fatigant, iisdem armis, quibus erant inter se postea conflicturi: quæ interim fortiter repulit Antiochus, sed non diu. Nam dum alieno bello se immiscet neque aliquid in regno alieno promouet, & insuper amittit suum, vt dicetur anno sequenti.

II. Initium Italici belli, & qui eius authores.

Cæsaris porro & Marcij consulatu initium Italici belli celebratur, quod plerique in annum sequentem referunt. Id nimirum ab Italis hoc anno inchoatum est, à Romanis sequenti. Italicum bellum dictum est, quod in Italia, & contra Italos gestum fuit. Sociale quod contra eos, qui cæteris omnibus expeditionibus socij Romanorum erãt: Marsicum quod Marsi, duce Silone Popedio, authores defectionis extitissent. Velleius tamen asserit id malum ab Asculanis ortum, vbi Seruilius proconsul, Fonteiusque legatus occisi fuerant, ac deinde à Marsis acceptum, in omnes Italiæ penetrasse regiones. Ex parte autem Romanorum Liuius Drusus Tribunus plebis author Socialis belli dicitur

l. 2.

Romæ Drusus Senatui cupiens gratificari.

Epit. 71. dum Senatui gratificari cœpit, Senatus, inquit, cum impotentiam equestris ordinis in iudiciis exercendis ferre nollet, omni vi niti cœpit, vt ad se iudicia transferrentur, sustinente causam eius M. Liuio Druso Tribuno pl. qui vt maioribus viribus susceptam Senatus causam tueretur, socios & Italicos populos spe ciuitatis Romanæ sollicitauit, iisque a iuuantibus per vim legibus agrariis, frumentariisque latis, legem quoque iudicialem tulit, vt æqua parte iudicia penes Senatum & equestrem ordinem essent.

III. Fit omnibus inuisus & occulte occiditur. Apian. in Ciuil.

Eo facto, quod minimè sperabat, vtrumque ordinem offendit. Cumque ciuitatis promissa largitio non procederet, Italicis quoque populis factus inuisus, rarò prodibat in publicum, & cum domi in obscura quadam porticu quotidianos cœtus haberet, accidit vt vespere dimissurus multitudinem, exclamaret ictum se, & dicto citiùs cecidit. Velleius ait percussum in atrio, laterique infixo cultro, & in vulnere relicto, intra paucas horas expirasse. Eo mortuo, nulla de eius cæde quæstio est habita: quin imò omnes eius leges, tanquam contra auspicia latæ, Martio Philippo consule referente, vno Senatu Consulto sublatæ sunt. Quin etiam Equites, per vim ac metum, perfecerunt vt lex à Q. Vario Tribuno perferretur contra eos, qui sociis Italicis pro ciuitate obtinenda fauissent. Statimque subornatis accusatoribus plerique sponte, alij damnati iudicio in exilium abiere, in quibus Cotta, Bestia, Mummius Achaicus.

Eiusque leges antiquantur.

IV. Socij deficiunt & fœdus inter se ineunt.

Quibus cognitis Italici socij, desperata ciuitate, decreuerunt a populo Romano deficere, eique totis viribus bellum inferre. Itaque per occultas legationes fœdus ineunt, datis vltro citroque obsidibus. Quod vbi Romani senserе, miserunt exploratores, qui rem accuratiùs discerent. Ex his vnus conspicatus adolescentem Asculanum, pro obside ductum in aliam vrbem indicauit Seruilio, qui tum pro Consule in illis regionibus agebat. Seruilius properè Asculum ingressus dum oppidanos ab inceptis deterrere conatur, ab iis interficitur, simulque Fonteius ipsius legatus, quod defectionem patefactam intelligeret. Iis sublatis, eodem oppidanorum impetu Romani omnes occisi sunt, bonaque eorum direpta. Et omnes finitimi populi, qui à Liri amne vsque ad intimum Adriaticum sinũ continentur, arma corripuerunt. Romani nihilominus legatos miserunt, qui quererentur se ad ius ciuitatis non admitti. Quibus cum Senatus respondisset, se eos auditurum vbi resipuissent, indignati, totis viribus bellum pararunt.

Seruilium & Fonteiũ occidunt.

ANNVS MVNDI 3964.

IANNÆI 13. PTO. LATHVRI 27.

ANTIOCHI PII 6. & vlt. Imp. Gr. 222.

OLYMP. CLXXII. A. 3. V. C. 663.

ANTE CHRISTVM 89.

I. Mors Antiochi Pij à Parthis. l. 13. c. 21.

FVit hic postremus Antiochi Pij filij Cyziceni annus. Qua de re audi Iosephum, *His duobus fratribus*, Philippo scilicet Demetrio Eucæro, *strenuè resistens Antiochus* Pius, *breui extinctus est*. Laodicæam enim Galatię profectus, belli socius Galatenorum, siue Galatarum reginæ, quæ bellum cum Parthis gerebat, fortiter pugnans cecidit. Sic enim arbitror corrigendum locum, vt in Annalibus ostendimus. *Quo facto*, inquit Iosephus, *Syriæ regnum remansit penes duos fratres, Philippum atque Demetrium*. Refertur porrò ad hunc annum in Eusebij Chronico mors Cleopatræ Ægyptiæ, ab Alexandro filio, Lathuri fratre ipsi illata, cum illa occultis insidiis exitium Alexandri machinaretur, vt ait Iustinus l. 39. Apparet autem hanc cædem aliquandiù latuisse populum Alexandrinum, vt sequenti anno dicetur.

Et Cleopatræ à filio.

II. Res gesta in bello Italico. & vtriusque partis apparatus.

Quod ad bellum Italicum attinet scribit Appianus Italicos delectu habito ad centum millia equitum peditumque conscripsisse: nec minores fuisse Romanorum copias, additis auxiliis sociorum, qui in fide permanserant. His præerant ambo Coss. ambobus enim tam graue bellum committi placuit. Quin & Coss. additi sunt legati, viri eius ætatis spectatissimi: Rutilio Cn. Pompeius magni pater, Q. Cæ-

pio, C. Marius, C. Perperna, Valerius Messala, Cæsari autem Sextus eius frater, P. Lentulus, T. Didius, Licinius Crassus, Cornelius Sylla, M. Marcellus. Singulis attributæ sunt suæ prouinciæ, omnes proconsulari dignitate ornati. Italici autem imitatione Romanorum, Corfinium, quasi sedem imperij constituerunt, eòque pecunias & commeatum ad belli vsum contulere: ibi curiam & Senatum quingentorum virorum elegere, à quibus lata lex est, vt quotannis duo consules, & duodecim imperatores crearentur, qui duodecim Italiæ partibus præessent. Quod cum factum esset multo maiorem hoc anno Romanis intulere cladem, quam recepere. Nam, vt alia taceam, Rutilius Consul à Vetio Catone insidiis circumuentus, multis cæsis, multis Liri flumine absorptis, ex pugna saucius moritur, quarto Idus Iunij. Hæc initia fuerunt belli cruentissimi, quale poterat expectari ab iis, qui paribus instructi viribus, iisdem bellis exercitati, iisdem imbuti præceptis, summa insuper animorum contentione inter se, atque alienatione certabant.

Diodor. l. 39. Eccl. 1.

Italici superiores sunt.

III. Apparatus ad bellum Mithridaticum.

Hoc ipso anno maior accessit ad bellum Mithridaticum dispositio. Nam cum nuper in Cappadociæ regnum, à Sylla, inuito Mithridate, restitutus esset Ariobarzanes, & in Bithyniam Nicomedes, & vterque mox artibus Mithridatis expulsus esset, Romani legationem in Asiam mittunt, cum mandatis, vt armis L. Cassij, qui Asiam Pergamenam cum exiguo exercitu obtinebat, & opera Mithridatis, qui se adhuc simulabat amicum, vterque in regnum suum restitueretur, quod & perfectum est. Mithridate tamen, qui superioribus rebus erat offensus, nihil adiuuante. Hæc ante Pompeium Consulem facta esse, significat Liuius Epit. 74.

ANNVS MVNDI 3965.

IANNÆI 14. PTO. LATHVRI 28.

PHILIPPI 4. Imp. Græ. 223.

OLYMP. CLXXII. An. 4. V. CO. 664.

ANTE CHRISTVM 88.

I. Alexander Ægypto pellitur, & moritur. *l. 39.*

ALexandro Lathuri fratri materna cædes inulta non fuit. *Nam vbi primum compertum est*, ait Iustinus, *per scelus filij matrem interfectam, concursu populi in exilium agitur, reuocatóque Ptolemæo regnum redditur, qui neque cum matre bellum gerere voluisset, neque à fratre armis repetere, quod prior possedisset.* Sic ipse, qui vtique fallitur, dum ait per scelus à filio perpetratam cædem. Is enim, vt supremus Iudex, infandum mulieris caput, vel ob vltimam hanc & Regis & filij attentatam cædem, dedere morti iustissimè potuit, ac debuit, ne illa deinceps Regum capitibus regnisque illuderet. Porrò in hunc annum refert Eusebius huius Alexandri mortem, quoniam sequenti restituit regno Lathurum, quem nos continenter Regem diximus, propter ius regni nunquam amissum, sed eius possessionem tantum, per mulieris vim atque tyrannidem, interruptam. Romæ autem iactatum est Alexandrum moribundum, populum Romanum hæredem Ægypti, testamento reliquisse. Apparet autem vi caruisse testamentum, quoniam in viuis erat Lathurus legitimus regni hæres, ac natu maior Alexandro.

An relictis Rom. hæredibus.

Vide Cic. or. 1. contra Rullum.

II. Iannæus suis infestus.

Interea Philippus & Demetrius seorsim in Syria regnabant. Hierosolymis autem Alexander Iannæus, sextum iam annum à clade Arabica, cum suis variis cædibus tumultuabatur, adeo vt Iosephus dicat eum, non minus quam quinquaginta millia Iudæorum, occidisse. Quos cum hortaretur ad reconciliationem, contra odia magis accendit, dum roganti quid se vellent facere, vno ore responsum est, vt se interficeret. Moxque miserunt ad Demetrium Eucærum, qui ab illo auxilia peterent, quæ & impetrarunt, sed bellum in sequentem quoque annum protractum est.

III. Bellum Italicum minuitur, data plerisque ciuitate.

Ambo consules hoc quoque anno bellum Italicum sortiti sunt, & nihilominus imperium consulare Cæsari prorogatum est, qui occisis octo millibus hostium, ad Asculum morbo absumptus est. Interea Hetrusci & Vmbri cum quibusdam finitimis ad defectionem spectabant. Eo metu Senatus libertos tum primum admisit ad militiam; sociis vero, qui etiam tum in fide manebant, decreuit ius ciuium. Quo decreto per Hetruriam vulgato, eodem beneficio & amicos deuinxit ampliùs, & dubios in fide retinuit, & hostem similia sperantem mitiorem reddidit. At superioris maris accolæ, ignari mutatæ ab Hetruria sententiæ, dum eò se cum 15. millibus per deuios calles conferunt, occurrente Pompeio Consule, quinque millia amiserunt: reliqui dum ad suos se recipiunt, dimidia ex parte tam fame, quam frigore perierunt. Deinde etiam Marsos, Marrucinos, Vestinosque magnis cladibus affectos subegit, deque iis triumphauit. Alter Consul Porcius Cato eadem hyeme dum contra Marsos bellum gereret à C. Marij filio dicitur occisus, quod se C. Mario gloriabundus æquaret. L. autem Sylla re primum malè contra Cluentium gesta, deinde pluribus in locis feliciter, Romam petendi consulatus causa profectus est.

Res à Pompeio gesta.

Mors Catonis.

Vide Annal. n. 6.

IV. Mithridaticum bellum ex Romanorum injuria. *Appian in Mithrid.*

Hoc primum anno, qui L. Syllæ consulatum præit, à Mithridate contra tres Romanorum duces feliciter pugnatum est. Cum enim L. Cassius & M. Aquilius Nicomedem & Ariobarzanem in Bithyniam & Cappadociam sua regna reduxissent, vtrique suadebant, vt viciniam Mithridatis ditionem incursionibus infestarent, spem auxilij ostentantes, idque Nicomedi cum persuasissent, misit Mithridates Pelopidam oratorem ad Romanos duces, quorum voluntate hæc facta non ignorabat, expostulatum, simulque petit vt injuriam vindicent, vel vindicari patiantur. Responderunt Romani, etsi iam Nicomedi auxilia decreuerant, neque placere sibi Mithridatem molestia affici à Nicomede, neque Nicomedem bello affici passuros. Eam responsionem cum Pelopides redarguere vellet, à concilio dimissus est, mox tamen remissus petiit, vt ne tantum bellum, inscio S. P. Q. R. aggrediantur. Quæ oratio cum visa esset insolentior iusserunt Mithridatem à Nicomede & Cappadocia abstinere, Pelopidam statim castris excedere, & nisi Rex iussa faciat, non redire amplius. Itaque

V. Eiusdem pugna, atque victoria.

Itaque Romani duces non expectata ex Vrbe de tanto bello sententia copias nauales pedestresque contrahunt Cassius, Aquilius & Oppius, quibus se adjungit Nicomedes. At Mithridates longè maiores illis copias obijcit, diuque alternante victoria, tandem superior fit Mithridates, incredibili strage à falcatis curribus edita: & castris prædáque omni potitus, captiuos omnes benignè tractatos, cum viatico domum remisit, ad famam clementiæ colligendam. Cassius Apamæam, cum reliquiis copiarum suarum, Nicomedes Pergamum, Manius Rhodum versus recessit, Q. Oppium à Laodicensibus proditum, secum ducebat illæsum & solutum, ostentabatque captiuum ducem Romanum. Nec multo post M. Aquilium legationis huius, & belli authorem præcipuum, captū vinctumque in asino circumuehebat, coactum suapte voce apud spectatores proclamare se esse Manium: donec sequenti anno Pergami, aurum liquatum in os eius infudit, in corruptelarum exprobrationem. Hæc præludia belli Mithridatici fuerunt.

Sors Romanorum ducum.

Aquilij mors.

ANNVS MVNDI 3966.

IANNÆI 15. PTO. LATHVRI 29.

PHILIPPI 5. Imp. Græc. 224.

OLYMP. CLXXIII. A. 1. V. C. 665.

ANTE CHRISTVM 87.

I. Demetrius Eucærus adit Iudæam. *Ioseph. l. 13. c. 22.*

Copiosam malorum messem in damna Romanorum suggerit hic annus, quo vniuersa Asia, vicinæq. prouinciæ, quo Italia, quo Roma ipsa concutitur, sed prius pauca de rebus Syriacis dicamus. Demetrius Eucærus Philippi frater, Iudæorum accitu, in eorum regionem cum exercitu venit, vtique sperans se vna parte edomita, altera facilè potiturum, atque ita Iudæam à Syriæ regibus amissam, paulatim recuperaturum. Ei Iudæi Iannæi hostes occurrunt, & iunctis copiis circa Sicima castra ponunt, in quibus erant equitum tria millia, peditum 40. Alexander autem cum mercenariorum sex millibus & ducentis, & Iudæorum suæ factionis viginti millibus illi occurrit. Nec statim ad manus ventum est. Nam Demetrius mercenarios Iannæi ad defectionem solicitabat Iannæus autem Iudæos, qui erant cum Demetrio. Cumque res non succederet, pugnatum est, & victoria penes Demetrium fuit. Mox tamen cum sibi à fratre Philippo metueret, retrò abiit.

Et Iannæū vincit.

II Belli Italici extrema

Italicum porrò bellum maxima ex parte sopitum est hoc anno. Nam, vt scribit Appianus, cum Cosconius Prætor plurimis Italiæ populis deditione potitus esset, successor eius Cæcilius Metellus accepto exercitu, Apulos adortus prælio vicit, in quo Popedius vnus de defectionis authoribus cecidit, reliquiæ cladis cateruatim ad victorem transfugerunt. Fuerunt tamen qui legatos ad Mithridatem mitterent, vt is in Italiam ad opprimendos Romanos cum exercitu traijceret; quod ille se facturum respondit, simulatque Asiam suæ ditioni subiugasset. Id quia lentum fore videbatur, despondebant animos. Pauci erant reliqui Samnites & Lucani, qui belli reliquias fouebant. *Itaque bellum sociale*, ait Appianus, *maxima contentione gestum elanguit, cum prinatim vniuersa Italia ciuitatem Romanam adepta est, præter Lucanos & Samnites, qui & ipsi aliquanto post voti compotes effecti sunt.* Quanto id sapientiùs factum fuisset, priusquam tota Italia tot vbique cladibus ac cædibus, toto quadriennio cruentaretur.

Legatio ad Mithrid.

III. Syllæ Consulatus, et Asia obtigit.

Interea Sylla cum rebus vbique gestis clauesceret, consulatum omnium penè ciuium suffragiis adeptus est, eique bellum Mithridaticum, Asiaque prouincia sorte obtigit. Cumque vrbe egressus circa Nolam moraretur, vt ait Velleius (ea quippe vrbs adhuc arma pertinaciter retinebat, exercituque Romano obsidebatur) P. Sulpicius Trib. plebis, vir acer ac disertus, Mario, qui belli Mithridatici cupiditate flagrabat, sese addixit, legemque ad populum tulit, qua Syllæ imperium abrogabatur, C. Mario bellum Mithridaticum decernebatur. Quibus cognitis Sylla cum sex legionibus ad vrbem rediit, eamque, inita cum Marianis pugna, victor armis occupauit, eóque primum tempore Romanus exercitus hostiliter patriam ingressus est. Sylla 12. authores nouarum rerum inter quos Marium cum filio, & P. Sulpicium vrbe exturbauit, atque proscripsit. Sulpicium fugientem equites assecuti, in Laurentinis paludibus iugulauere, caputque eius pro rostris positum, omen imminentis proscriptionis fuit. Marius ipse qui limo obrutus, oculis tantummodo, ac naribus eminentibus latuerat, vltimumque mortis periculum adierat, Minturnensium misericordia seruatus, traiecit in Africam, cum filio, quem circa Aenariam fuerat assecutus.

Moxque imperium abrogatur

Reuersus facit in Vrbe cædibus, Marij periculum.

IV Factio Marianorum, & Pompeij Consulis cædes.

At Sylla, præmisso exercitu, redit in Campaniam, inde traiecturus in Asiam. Romæ autem profugorum factio suorum reditum omni studio, vel cum pernicie consulum, desiderabat: quoniam ipsis incolumibus res confici non poterat. Et Sylla quidem cum exercitu satis tutus erat: alterius periculum miseratus populus, Italiam ei decreuit, & exercitum, qui Cn. Pompeij proconsulis auspiciis militabat, quod Pompeius eam ægrè tulit, vt tumultu in exercitu excitato, eum interficiendum curaret. Atque ita populus dum Pompeij Consulis incolumitati studet, eum præcipitem egit in ruinam. Ea re cognita Sylla maturauit in Asiam traijcere, vbi Romana res pessimè habebat.

V. Mithridatis conspiratio, & crudelitas in Romanos.

Mithridates enim Satrapis omnibus suis ac ciuitatum magistratibus secretas scripsit literas, vt vniuersi dicta die inuaderent armis Romanos, Italosque, cum vxoribus, ac liberis, eosque interficerent, insepultos abijcerent, bona partim Regi, partim percussoribus cederent: qua denunciatione 150. millia Romanorum vno die cæsa Scribit Plutarchus in Sylla, quam cladem S. August. eleganter deplorat. Interea Rex cum Rhodios magno apparatu aggressus esset, inde regredi cum damnis & ignominia coactus est. Eius tamen duces meliore successu bellum gesserunt, Pelopidas in

l. 3. de Ciu. c. 22.

Malè pugnat in Rhodios.

Sylla Greciam adit, & pugnat contra Archelaum.

Lycia, Archelaus in Greçia, Ariarathes filius in Thracia, & Macedonia, Metaphanes in Eubœa, Demetriade & Magnesia; vsque ad Syllæ aduentum in Græciam, cum quinque legionibus, & cohortibus aliquot. Ibi mox pecuniis, auxiliis, commeatuque ex Ætolia & Thessalia accersito, contra Archelaum transiuit in Atticam: in quo itinere penè tota Bœotia cum Thebis ad ipsum eadem leuitate defecit, qua ad Archelaum paulò ante defecerat; cum quo Sylla ad Pyræeum vario euentu, ad hyemem vsque certauit. Quo tempore princeps Academiæ Philo cum Atheniensium optimatibus Romam profugit, cui M. Tullius annos vndeuiginti natus sese erudiendum tradidit.

Philo Ciceronis magister.

ANNVS MVNDI 3967.

IANNÆI 16. LATHVRI 30.

PHILIPPI 6. Imp. Græcorum 225.

OLYMP. CLXXIII. A. 2. V. C. 666.

ANTE CHRISTVM 86.

I. Iannæi in Iudeos immanis crudelitas. Ioseph. l. 13. c. 22.

IVdæi auxilio Demetrij destituti, nec tamē deposito in Alexandrum Iannæum odio, propriis viribus aduersus eum bellum gesserunt, sed semper victi multos è suo numero amittebant. Tandem potentissimos eorum in Bethoma compulsos oppugnauit, expugnatosq; abduxit Hierosolymam, vbi facinus commisit longè immanissimum. Epulans enim cum concubinis excelsiore loco vnde prospectus patebat, ad octingentos iussit crucibus affigi, & in conspectu adhuc viuentium, iugulauit vxores eorum, & liberos, pœnas pro acceptis iniuriis exigens; propter quam crudelitatem Thracidæ cognomen apud Iudæos inuenit, vt ait Iosephus. Demetrius autem relicta Iudæa Beræam profectus, Philippum fratrem suum oppugnauit in ea; sed mox Arabum & Parthorum superuenientibus auxiliis, captus, atque ad Mithridatem Parthorum Regem missus est, ibique morbo consumptus. Philippus autem profectus Antiochiam, totius Syriæ regno potitus est.

Demetrius à Parthis captus morbo perit.

II. Cinna creatus Consul, cum Syllanis perfidè agit.

Interim Romæ bellorum ciuilium incendium superiore anno excitatum, vehementiùs inflammatum est. L. Cornelio Cinna faces inijciente. Is creatus est Consul, tametsi Marij, cæterorumque profugorum partibus faueret; sed exacto priùs ab eo per amicos Syllæ iureiurando, de conseruanda cum Sylla amicitia. Sed inito mox magistratu, trecentis delinitus talentis fracto iureiurando, se amicis exulem dedit, & ingentem è tota Italia frequentiam in vrbem acciuit, promittens se eos veteribus tribubus inscripturum, qui in octo nouas tribus contributi fuerant, cum his præoccupato foro, & sicis veste tectis, vim parabat vt lex ferretur, & Tribuni qui intercedebant, de rostris pellebantur. At pro veteribus stabat alter Consul Octauius, qui superueniens, Italicos non sine cæde dissipauit. Cinna vbi vidit victos suos, per vrbem discurrens seruos vocabat ad pileum, sed nemine occurrente, vrbe egressus ad nouos ciues sollicitandos Nolam vsque profectus est. Quam ob causam Senatus eum absētem consulatu abdicauit, Cornelio Merula suffecto.

Cum Octauio male pugnat.

III. Vrbe pulsus à Nolano exercitu recipitur.

At Cinna variis artibus à Nolano exercitu receptus, & redditis fascibus Consulem agere iussus est. Cumque totus exercitus in eius verba iurasset, retinens insignia consulatus, patriç cum ingentibus copiis, quas vndique corradebat, bellum intulit. Octauius interim & Merula Coss. vrbem diligenter communiunt, & Pompeium proconsulem cum exercitu ad eius protectionem euocant. Qui properato itinere ad portam Collinam castra posuit. At Cinna mox affuit, qui tetendit in proximo. Affuit & C. Marius cum sex Hetruscorum millibus, qui ad Cinnæ partes transiit: Qui mox vrbem tribus castris circumdedit, vnis Marius, aliis Sertorius, tertijs Cinna & Carbo præerant. At Consules, qui altero exercitu opus habebant, nec Syllam ex Asia reuocare poterant, Cæcilio Metello reliquias belli Samnitici persequenti significant, vt quibuscumque honestis conditionibus re composita, obsessæ patriæ quamprimum succurrat. Sed dum ille cunctatur Samnitium admittere postulata, Marius sis cuncta pollicitus, eos suas in partes traxit.

Et vrbem cum Mario obsidet.

IV. Eam occupant, moxque repelluntur.

Interea Appius Claudius Tribunus Ianiculi custos C. Marium, diluculo aperta porta, in Vrbem admittit, cum quo & Cinna irrumpit. Verum Octauio Pompeioque occurrentibus continuo repulsi sunt. Moxque Pompeius cum plerisque suorum fulminibus icti, aut vt Velleius mauult pestilentia, periere. Cum autem interim Vrbs inopia laboraret, occupatis vndique ab hoste commeatibus, Senatus legatos ad Cinnam de pace mittit. Is autem ante omnia rogauit ad Consulemne, an ad priuatum venirent; qui cum responsum expedire nequirent, reuerterunt. Fame autem vrgente, & multis ad Cinnam vt fortiorem trāseuntibus, Senatus iterum legatos, vt ad Consulem de pace mittit, vnum tantum deprecans, vt iureiurando caueret, se temperaturum à cædibus. Ille iureiurando abstinuit, promisit tamen se conscio neminē cæsum iri. Mox tamē in vrbe cum Mario admissus, in ea rapinis, cædibusque ambo sæuierunt, Octauius Consul capite truncatur, & caput pro rostris positum, Merula suffectus Consul sibi manus infert, M. Antonius gladiis militum, Cinnæ & Marij iussu confoditur. Q. Catulus sibi mortem accersit, vt & P. Crassus; eius autem filius ab equitibus Fimbriæ interemptus est, cum plerisque aliis Prætoriis & Consularibus viris, quorum capitibus in rostris ad ludibrium expositis, ne corpora quidem sepulturæ mandare fas fuit. Sylla iudicatus hostis eius leges abrogatæ, bona publicata, diruta domus, amici interfecti, vxor liberique ad necem quæsiti, ægrè euaserunt. Denique nihil illa victoria fuisset crudeliùs, vt ait Velleius, nisi mox Syllana secuta fuisset.

Senatus penuria pressus pacem ab eo petit.

Cinna & Marius vrbe recepti in Syllanos hostiliter se gerunt.

V. Res à Sylla gestæ in Græcia. Mors filij Mithridatis.

At Sylla in Græcia perstabat obstinatiùs in oppugnando Piræeo, & in eo defendendo Archelaus, dum filius Mithridatis occupat Macedoniam, moxque dum contra Syllam proficiscitur, morbo in itinere extinctus est. Ille interim sacros Græciæ thesauros prædatur,

Athe-

Athenarum clades

Athenas Martiis Calcodis expugnat, cædibusque replet. Arcem quoque mox deditione recipit, cuius propugnatorem magna ex parte supplicio affecit. Tum ad Piræei oppugnationem rediit, & cum Archelao duce Mithridatis, ne tertia quidem copiarum parte ei par, captata loci opportunitate conflixit, maximamque victoriam est consecutus, vt de 120. millibus, vix decem millia cum Archelao perniciem vitarint, cum de Romanis tredecim tantum viri desiderati dicantur.

ANNVS MVNDI 3968.

IANNÆI 17. PTO. LATHVRI 31.

PHILIPPI 7. Imp. Græc. 226.

OLYMP. CLXXIII. A. 3. V. C. 667.

ANTE CHRISTVM 85.

I. Dionysius quintus Gryp. filius.

PHilippus Grypi tertius filius, Demetrio Eucæro fratre regni æmulo liberatus, modico tempore quietus fuit. Quippe primum enim quintus eius frater Antiochus cognomento Dionysius in regno Damasci ei suffectus est æmulus. Qui cum exercitum duxisset contra Arabes, re cognita Philippus eius frater Damascum aduolat, & opera Milesij atcis præfecti vrbe potitus est, cuius beneficium cum non agnosceret, viderique vellet vrbem terrore non proditione cœpisse, eam rursus amisit.

Antiochus Dionysius regnat Damasci.

His auditis Dionysius confestim ex Arabia reuertitur, rebusque suis compositis, eodem mox rediens, per Iudæam, inuito Iannæo, transiit, & cum Arabe præliatus est acriter; iamque de victoria certus, occisus est, dum alterum suorum cornu laborans vult in integrum restituere. Sicque Syria Damascena in Aretæ Regis Arabum manus venit, qui nihil ad Seleucidas pertinebat: De quibus soli duo supererant Philippus tertius Grypi filius, & Antiochus Antiochi Pij filius, qui regno in Tigranis potestatem redacto, in Asia delitescens Asiaticus est appellatus.

Quam Arabes occupant, cæso Dionysio.

Apian. in Syriac.

II. Cinna & Marius seipsos Coss. creant.

Romæ Cinna & Marius sine vllis comitiis seipsos in sequentem annum Consules renunciarunt: eodemque die quo magistratum inierant Marius Sextum Licinium Senatorem de saxo deijci iussit, editisque multis sceleribus decimo tertio, vel vt Plutarchus ait, decimo sexto die consulatus excessit è viuis, & quidem ex vltro suscepta intemperantia, vt idem ait, metu Syllanæ vindictæ: Dubium reliquit verum bello melior patriæ, an pace perniciosior fuerit.

Liu. Epit. 80.

Mors Marij, & Valerij.

Ei suffectus est ab ipso Cinna missusque in Asiam Valerius Flaccus, vt pro Sylla iam hoste declarato prouinciæ præesset, ac bellum contra Mithridatem gereret. Verum pars exercitus eius ad castra Syllæ transiit, sicut & Senatores, qui Cinnæ & Marij crudelitatem euadere potuerant, à quibus Sylla rogabatur, vt patriæ penè perditæ opem ferret. Flacci socius, aut potius legatus Fimbria, cum à Consule parum honorificè tractatus esset, ipsum ex puteo in quo latebat, extractum interemit, seque ducem exercitus propria authoritate constituit. Deinde aliquot præliis cum filio Mithridatis non infeliciter gestis; traiecit in Asiam, vbi Regem ipsum ad fugam compulit.

Fimbriæ gesta.

III. Mithridates copias mittit in Græciam.

Verum is cladis ad Cheronæam acceptæ non ignarus: cum mallet in Græcia, quam in Asia bellum geri, ingentem rursus per hyemem collegit exercitum octoginta millium quem Dorylaus ad Archelaum duxit in Græciam, qui reliqua illa decem millia retinebat. Et ille quidem pugnam cum Sylla affectabat, deterrente eum Archelao; qui Romanam virtutem & Syllæ fœlicitatem esset expertus, ideoque leuioribus aliquot præliis contentus fuit, donec ad Orchomenon Bœotiæ ventum est, vbi Syllani, hostilis equitatus multitudine territi, pugnam detrectabant. Cumque Sylla neque precibus quidquam, neque minis proficeret, desiliit ex equo, & correpto signo procurrit inter duas acies cum satellitio, clamans. *Si quis vos milites rogarit, vbinam Imperatorem vestrum prodideritis, respondete, pugnantem ad Orchomenon.* Tum præfecti eius periculo moti, succurrerunt è suis ordinibus: cæteri certatim pudore secuti, hostem inferentem se, non solum feliciter repulerunt, sed quindecim etiam millia, & in iis filium Archelai Diogenem peremerunt. Postridie castra eius expugnauit & infinita barbarorum strage edita, Archelaum cum nauicula in Chalcidem eiecit. Ipse Bœotiam diripuit, transgressusque in Thessaliam, Lucullum cum nauibus expectans, hyemauit.

Sylla qua arte suos ad pugnam traxerit.

ANNVS MVNDI 3969.

IANNÆI 18. PTO. LATHVRI 32.

PHILIPPI 8. Imp. Gr. 227.

OLYMP. CLXXIII. A. 4. V. CO. 668.

ANTE CHRISTVM 84.

I Philippus vltimus Seleucidarum regnat.

SOlus hoc anno, & vltimus Seleucidarum Philippus Grypi filius regnauit in parte Syriæ, Damasco ac Cœlesyria per Aretam iam occupata. Etsi enim Philippo posterior fuit ætate Antiochus Dionysius, filius Antiochi Pij, is tamen & breuissimè regnauit, & Philippo extinctus est prior, vt affirmat Iosephus, itaque in Seleucidarum regibus non numeratur. Fuit porrò hic annus Sabbaticus, ordine 198. tot enim annorum septenaria ab initio principatus Iosue numerantur.

II. Cinna seipsum consulẽ creat, & collegã assumit Carbonem.

Romæ autem cum Cinna dominaretur, seipsum tertium creauit Consulem, & in locum occisi Valerij Flacci, collegam assumpsit Carbonem, in hunc & sequentem annum. Interim autem Fimbria Asianos populos populationibus vexabat: cum Ilienses ab eo oppugnati confugerunt ad Syllam, qui & se venturum promisit, & Fimbriæ denunciauit, vt à suis deditiis abstineret. Ille laudauit reuersos in populi Romani amicitiam, rogauit autem vt se quoque Romanum hominem vrbe reciperent. Ingressus autem interfecit omnes obuios, & concremauit omnia. Tum eos qui legationem ad Syllam obierant variis cruciatibus necauit: &

Fimbriæ contra Ilienses crudelitas.

qui in Mineruæ fanum confugerant, cum ipso fano combussit. Quin & mœnia diruit, ac postridie obiuit vrbem circumspiciens nunquid reliquum superesset. Fuit ea clades Ilij, vel Augustino teste, longè maior Agamemnonia, quæ hanc annis 1099. antecessit.

l. 3. de Ciu. c. 7.

III. Mithridates quærit à Sylla pacem, & impetrat.

Mithridates autem audita clade Orchomenia scripsit Archelao, vt pacem cum Sylla quam honestissimis posset conditionibus faceret: ad quam Sylla cogebatur, vt qui neque classem haberet neque pecunias ab Vrbe reciperet, vtpote hostis iudicatus, & pecuniam in Græcia corrasam absumpserat, & cupiebat quamprimum exercitum recentem contra inimicos in Italiam transportare. Itaque consensit in pacem, & ad eam Mithridatem, duris licet conditionibus adegit. Sicque primum bellum Mithridaticum sedatum est, interfectis à Sylla 160 millibus militum Mithridaticorum, vt ipse apud Archelaum & Mithridatem gloriatus est. Addit Plutarchus Syllam cum vidisset offensos ea pace milites, respondisse, non potuisse se simul Fimbriam & Mithridatem, si conuenissent inter se, sustinere. Ab ea pace contra Fimbriam Sylla progreditur, quem sui milites, quamuis omnia molientem, deseruere, & ad manus sibi in fano Æsculapij inferendas compulere: Sylla accepto eius exercitu, prouinciam composuit, & se ad ciuile bellum maturandum conuertit. Frangendum quippe hostem prius, quam ciuem vlciscendum putauit.

Fimbriam sui deserũt, ipse se perimit.

ANNVS MVNDI 3970.

IANNÆI 19. PTO. LATHVRI 33.

PHILIPPI 9. & vlt. Imp. Græ. 228. & vlt.

OLYMP. CLXXIV. An. 1. V. CO. 669.

ANTE CHRISTVM 83.

I. Regni Græcorum finis. *Vide* A.M. 3724. n. 11.

HIc postremus est regni Seleucidarum siue Græcorum annus, idemq; a primo Seleuci Nicanoris, & ab eo recuperatæ Babylonis 228. vt diligentiùs in Annalibus ostensum est (durauitq; viginti annis amplius quam Imperium Persicum) idemque est Philippi nõ secundus, vt habet Eusebius, sed nonus, vt ex Iosepho anno 3962. deduximus. Eius porro mors incomperta est, de successore Tigrane sequenti anno dicemus: Interea Sylla res Asiæ componit, Nicomedem & Ariobarzanum in propria regna à Curione reduci iubet, Ilienses, Chios, Lycios, Magnesios, aliosque aliquot populos, sociis populi Romani ascribit, seruos à Mithridate manumissos, in herilem potestatem reducit, & tota gemente Asia, Immensas extorsit publicè priuatimque pecunias, vt milites rapina saturatos, suis haberet voluntatibus obsequentes. Denique Murena cum duabus Fimbrianis legionibus in Asia relicto, ad cætera ordinanda, ipse in Græciam, & inde in Italiam traiecit, cum coploso, & egregie erga se animato exercitu, cum classe plurima, ingentibus pecuniis, omnique belli apparatu, & immenso vltionis appetitu.

Sylla res Asiæ componit.

Vbi Murenam relinquit.

II. Coss. copias in Syllam parant.

Quæ cum non ignorarent Coss. omnia ad ei resistendum, non in vrbe solum, sed tota Italia terra marique compararunt. Intereà scribit ad Senatum Sylla literas querelarum, exprobrationum & minarum plenas, quæ cum pauorem omnibus iniecissent, missi sunt legati, qui eum cum aduersariis reconciliare conarentur, & Senatus voluntatem ad ei satisfaciendum ostẽderent. Sed ipse ferox ac sæuus, reconciliationem respuit: ad quam vt eum Senatus alliceret, Cinnam iusserat cessare à delectibus, Qui tamen post legatorum descessum, se cum collega in proximum annum Consulem designat, ne opus haberet comitiorum causa vrbem repetere. Mox autem ambo Coss. peragrata Italia, conscriptisque legionibus in Dalmatiam traijcere parabant, vt Syllæ occurrerent, non satis secundis, siue ventis, siue suorum voluntatibus; quas cum Cinna etiam nimis exasperasset, ab iis confossus interiit, sub initia quarti sui consulatus. Reliquo anno solus Carbo Consul fuit.

Cinna à suis confoditur.

III. Syllæ copiæ.

At Sylla cum classe mille & sexcentarum nauium Brundusium appulit, ineunte Olympiade 174. & triginta millibus armatorum: quas copias auxit in itinere Metelli Pij, Cn. Pompeij, & Cethegi nonnullis copiis. Ipse vero cum Metello agebat Proconsulem, quia neuter deposuerat dignitatem. Ciues autem omni studio defensionem parabant, memores prioris eius in vrbem ingressus, & plebiscitorum, quibus eum, eiusque amicos vexauerant. Et tamen tanto facilior erat ciuium apparatus quod Sylla contra Remp. & Coss. arma ferret, ipsi pro Repub. auspiciis legitimi magistratus pugnaturi erant. Atque ita hic annus, ad nouos vsque Coss. abiit.

ANNVS MVNDI 3971.

IANNÆI 20. PTO. LATHVRI 34.

TIGRANIS IN SYRIA 1.

OLYMP. CLXXIV. A. 2. V. C. 670.

ANTE CHRISTVM 82.

I. Tigranis initium.

NOuum Syriæ Regem Tigranem Armenum hoc anno, ad decimum octauum vsque suggerimus, quando à Pompeio Magno deuictus, Syria quoque spoliatus est, Qua in re Iustinum potius quam Appianum sequimur. qui annos 14. tantum Tigrani tribuit, ea moti coniectura, quod proximo anno Romanos inter & Mithridatem pax inita est, inter quos flagrante bello, quo & ipse Tigranes gener Regis erat implicitus, non facile licuisset in Syriam arma transferre. Hæc ergo erit quasi appendix Regni Græcorum & Syriæ, donec Tigrane victo, omnia in Romanorum potestatem cessere. De hac porro translatione regni Syriæ in Tigranem scribit Iustinus, Syros bellis regulorum attritos, ad externos Reges circumspexisse, & Tigranem Regem Armeniæ cæteris antetulisse, instructum, præter domesticas vires, Parthica societate, & Mithridati affinitate. Interea tamen Aretas Arabs Cœ

Et in eum regni Syriæ translatio.

lesyriam tenebat vocatus à Damascenis, qui & expeditione in Iudæos suscepta, victor euasit, & certis conditionibus ad sua reuersus est.

I. Coss. in Syllam mouent.

Quod ad ciuile bellum attinet, huius anni Consules cum Carbone malè sibi à Sylla metuentes, cum suis quisque copiis contra hostem ibant. Sylla quoque per Italiam progrediebatur innoxius, vt populos ad suas partes traheret, quin etiam præ se ferebat ad bellum, æquis conditionibus componendum se paratum esse. Nihilominus primùm cum Norbano Consule ita conflixit ad Canusium, vt sex millia ex Norbani exercitu desiderata fuerint, ex Syllanis vero perpauci. Deinde contra alterum Consulem fraude pugnauit. Cum enim eius exercitus pacis magis quam pugnæ cupidus esset, cum sermones de concordia de industria à Syllanis iniectos accepissent, deserto Consule, omnes ad Syllam transierunt, adeo vt solus cum Consule filius eius remaneret, quos Sylla dimisit incolumes; qui postea teste M. Tullio, Massiliæ in exilio vixere. Omnes inde copiæ diuersis itineribus Vrbem adibant: Carbo prior in Vrbem delatus, effecit vt Metellus, & quotquot alij Senatores Syllæ se adiunxerant hostes indicarentur. Quo ipso tempore Capitolium casu deflagrauit, pridiè nonas quintiles, qui est sextus Iulij, viginti annis ante Catilinariam coniurationem, vt author est Sallustius.

Qui Norbanum vincit & Scipionem exercitu spoliat.

Pro Sext. Syllani opera Carbonis hostes iudicantur. *Cassiod. Iul. Obseq.*

Incendium Capitolij.

II. Sertorij initia.

Interea Sertorius dudum fortitus Hispaniam, postquam Suessam, quæ à Syllanis tenebatur, occupauit, dum Sylla Scipionis exercitum ad defectionem trahebat, profugit, in prouinciam; in qua cum ei non succederetur, magni belli segetem præparauit. Dum hinc Consules & inde Sylla copias suas vndique augere conabantur; quo in studio vtrimque reliquum anni consumptum est.

ANNVS MVNDI 3972.

IANNÆI 21. PTO. LATHVRI 35.

TIGRANIS 1. SYLL. Dict. 1.

OLYMP. CLXXIV. A. 3. V. C. 671.

ANTE CHRISTVM 81.

I. Iannæi expeditio triennij. *Ioseph. l. 13. c. 23.*

ALexander Iannæus cum se ab Areta Rege Arabum & Damasci certis conditionibus expediuisset, triennij expeditionem suscepit, in qua primùm Dion oppidum vi cepit, deinde Essam duxit vbi erant Zenonis tyranni, & Theodori eius filij res pretiosissimæ; eòque oppido expugnato, Gaulon & Seleuciam subegit, & vallem Antiochi, & castellum munitissimum Gamala, ita dictum quod Cameli similitudinem præ se ferret, eorumque locorum, dominum Demetrium principatu exuit, multis criminibus obiectis. Hæc ille triennio, quibus peractis domum reduxit exercitum, magna alacritate Iudæis eum, ob res prosperè gestas excipientibus.

II.

Romæ autem Papyrius Carbo tertium factus est Consul, eique collega datus est M. Marius Gratidianus, vigesimum quintum annum agens, quem C. Marius septies Consul adoptauerat, cum liberis careret. Hic parum feliciter contra Syllam pugnauit, & parte suorum ad Syllam transeunte, Præneste compulsus est, ibique Syllæ iussu obsessus, dum fame expugnaretur. Eam obsidionem soluere Carbo Consul non semel aggressus, occupatas ab hoste fauces, per quas solas erat transitus, perrumpere non valuit, sed magna cum clade repulsus est. Irritus quoque fuit conatus Lucanorum, Samnitium, Capuanorum, liberati Consulis gloriam ambientium, sed ipsi quoque cum septuaginta millibus exclusi sunt. Ac ne Marius quidem ipse, sæpius conatus erumpere, quidquam profecit. Itaque desperatis rebus, mandata prius Prætori aliquot insignium virorum cæde, sibi ipsi manus intulit.

Consul Marius victus à Sylla, Præneste obsidetur.

Et seipse interimit.

III. Sylla Vrbem adit, ad eamque pugnat. *l. 5 c. 20. & 21.*

Quibus cognitis Sylla copias ad vrbem non vno itinere misit, quas vrbe receptas scribit Appianus. At Orosius ait Syllam cum Lamponio Samnitium duce, & Carinatis reliquiis, ante ipsum, vrbem, portamque Collinam, ad horam diei nonam depugnasse, tandemque vicisse. Octoginta, inquit, millia hominum ibi fusa dicuntur; duodecim millia sese dediderunt; reliquam multitudinem in fugam versam, insatiabilis victorum ciuium ira consumpsit. Atque ita trepidam vrbem victor ingressus est, exercitu in campo Martio ante portas in statione relicto, omnibus aduersæ factionis ciuibus fuga dilapsis, quorum bona ærario addicta, continuo sub hasta vendi iussit; aduocatáque concione, iussit populum bono esse animo, visuros propediem finem malorum, & Rempub. constitutam. Deinde ordinatis quæ præsens poscebant remedium, ad reliquias belli conficiendas profectus est. Et cum Carbone acerrimo prælio per totum diem conflictatus, neutram in partem inclinante victoria. Tandem cum multi vndique ad Syllam deficerent, aut à Syllanis ducibus profligarentur, cum Norbanus Rhodum profugisset, ibique se, ne dederetur, interemisset, tota Cisalpina Gallia defecisset ad Metellum, Lucullus ad Placentiam prosperè pugnasset, Albinouanus, cæsis aliquot partium suarum ducibus, ad Syllam transfugisset, deserta segniter Italia, profugit in Africam.

Et victor ingreditur moxque, belli reliquias persequitur.

Carbo fugit in Africam.

IV. Carboniani Vrbem adeunt, & ad eam cum Syllanis pugnant.

Aliquot autem Carboniani duces cum Marium Consulem liberare nequiuissent, vrbem adierunt, nihilque propius factum est, quam vt vrbem præsidio carentem inuaderent. Cum Sylla vrbi metuens, properè præmissis septingentis equitibus, qui hostium agmen remorarentur, ipse accelerato cum omnibus copiis itinere ad portam Collinam castra posuit, ibique Calend. Nouembris hora decima signis collatis, dextrum Syllæ cornu vicit, sinistrum fusum ad vrbis portas effugit, vbi cataracta demissa multi oppressi sunt, alij necessitate coacti tota nocte pugnarunt, & Sylla quidem in hoc prælio supremum vitæ discrimen semel iterumque adiit, Carboniani autem duces, qui prælio superfuerant, diuersa loca fuga petierunt. Cum autem Samnites maximè hanc ei cladem attulissent, tantum in eos odium concepit, vt cum super octo millia captiuorum haberet in potestate, quia maior pars

Tandemque victi diffugiunt.

Syllæ odium & crudelitas in Samnites, & Romæ exercita.

Samnites erant, omnes iaculatoribus conficiendos obiecit. Quorum vociferatione cum Senatus, qui in æde Bellonæ coactus erat, esset attonitus, ille constanti vultu, patres animum aduertere iussit, neque curare quid ageretur foris: nonnullos improbos suo iussu castigari.

V. Et Præneste, & oppidum diripit.

Cum autem Præneste Lucretio, à quo obsidebatur, mortuo Mario deditionem fecisset, quotquot ibi Senatores Marianæ factionis deprehendit, aut statim interfecit, aut misit in custodiam. Quos Sylla tripertito diuisit, vt essent Romani seorsum à Samnitibus & Prænestinis, Romanis per præconem data venia, alios omnes iaculis confixit ad 12. millia, si qua Plutarcho fides, oppidumque eo tempore ditissimum diripuit. *In Sylla.* Norba vero Campaniæ vrbs cum per proditionem in Æmylij Lepidi potestatem venisset, tota vel mutuis cædibus, vel incendio obsumpta est. Alia loca à Syllanis ducibus obita, præsidiisque, vbi visum est opus esse, firmata sunt. Pompeius autem in Africam contra Carbonem, & in Siciliam contra eius amicos, Metellus in Hispaniam contra Sertorium missus est. Ipse autem in Vrbe populo ad concionem vocato, multa de se magnificè, & vehementer ad eum terrendum locutus, ita conclusit orationem vt diceret, Populi quidem statum in melius se mutaturum, in suos autem inimicos animaduersurum.

Pompeij in Africam & Metelli in Hispaniam expeditio.

VI. Syllæ proscriptio immanis. *Plut.*

Post concionem sine mora Senatores quadraginta, equites, mille & sexcentos proscripsit, præmio duorum talentûm percussoribus proposito. Nec multo post alios octoginta nemini re communicata proscripsit, & vno interiecto die 220. mox tertio die non pauciores adiunxit, denique pro concione adiecit, vt ait Plutarch. se eos, quorum meminisset proscripsisse, qui ipsum nunc fugerent, deinceps proscripturum. Nec minor fuit sociorum expulsio, direptio, cædes, qui Carboni, Norbano, Mario, eorumve legatis paruerant, qui opem aliquam contra Syllam contulerant, quibus de rebus seuerissima tota Italia iudicia exercebantur. Denique totos populos Sylla vexare aggressus est; quorundam arces, aliorum mœnia diruit, alios grauissimis exactionibus vexauit, alios transmigrationibus, fautoribus suis deportatorum bonis attributis. Integra quoque municipia sub hasta venierunt. Nec mitior in Carbonem ter Consulem Pompeius, qui cum eius socios viros claros, ne in conspectum quidem admissos interfici iussisset, ipsum Carbonem vinctum, ad suos pedes stratum, obiurgatum occidit, & resectum caput ad Syllam misit.

Pompeij crudelitas.

VII. Populi in Syllam adulatio.

Hæc tamen omnia metu extorquente rata populus habuit. Quin etiam statuam equestrem auratam pro rostris, quæ ille tot clarissimorum virorum capitibus ad ludibrium cruentarat, illi posuit cum hoc elogio *Cornelio Syllæ Imperatori felici.* Cumque iam reipsa Rex, aut potius tyrannus esset, cum nulli essent Consules, nam vnus in Sicilia, alter Præneste perierat, vt potentiam suam legitimè possidere videretur, curauit se prisco more Dictatorem creari, Reipubl. constituendæ causa, in eamque rem suam patribus operam attulit, qui hanc vel fucatam libertatis vmbram amplexi, eum Dictatorem crearunt, ipse Valerium Flaccum Magistrum equitum assumpsit. Eo magistratu post 120. annos renouato, vt ait Velleius.

Fit Dictator.

Ibi. n.

VIII. Bellum Mithridaticum renouatur. *Appian.*

Hoc anno bellum Mithridaticum in Asia renouatum est. Mithridates enim in Pontum reuersus, cum Colchis & Bosphuranis, qui ab eius imperio defecerant, bellum gerebat. Colchi filium eius Mithridatem, sibi Regem postularunt, eòque impetrato sub imperium statim redierunt. Id factum Rex suspicatus ambitione filij paternum regnum affectantis, vocatum ad se vinxit aureis compedibus, nec multo post occauit.

Aduersus Bosphoranos autem classem parabat & magnum exercitum, adeo vt suspicio exorta sit, tantum apparatum in Romanos parari. Duo etiam suspicionem iuuabant. Nam neque Ariobarzani solidam Cappadociæ possessionem reddiderat, retentis sibi aliquot locis, neque Archelao satis fidebat, quem putabat in Græcia conditionibus pacis plus æquo Syllæ consensisse. Quod vbi ille sensit territus ad Murenam fugit, eumq; adduxit vt prior Mithridati arma inferret. Isque mox per Cappadociam, Comanam Vrbem insignem occupauit.

Archelaus à Rege defecit ad Murenam.

ANNVS MVNDI 3973.

IANNÆI 22. PTO. LAT. 36. & vlt.

TIGRANIS 3. SYLLÆ. Dict. 2.

OLYMP. CLXXIV. A. 4. V. C. 672.

ANTE CHRISTVM 80.

I. Finis Lathuri, & regnum nepotis eius 19. dierum. *l. 1. Strom. In c. 9 Daniel.*

Trigesimum sextum & vltimum hunc Ptolemæi Lathuri anni ponimus, secuti Clementem Alexand. quem etiam ducem habuimus in coniungendis tribus eius regni patribus, sicut & Tertullianum in libro contra Iudæos, & sanctum Hieronymum. Nec ratio patiebatur, vt legitimum Regem, matris improbitate ad aliquot annos regno pulsum, etiam Regis nomine priuaremus. Hunc porro annum Lathuri postremum nobiscum facit Eusebius, de Olympiadis anno quarto, deque Romanis Coss. consentiens. Ei successit Syllæ Alexandrum Lathuri ex fratre nepotem, sperans multum se auri collecturum ex regno opulentissimo. Sed Alexandrini Regem hunc Sylla fiducia insolentiùs imperantem, decimo nono die, è regia protractum in gymnasium, peremerunt.

Appian. l. 1. bell. Ciu.

II. Sylla iubet creari Coss. & quæ ab eo Romæ gesta. *Ex eod.*

Etsi autem Sylla Romæ omnia poterat, vt pristina tamen Reipub. forma manere videretur, permisit creari Coss. de ducibus suis, Deculam & Dolabellam. Cumque Q. Lucretius Ofella, cuius opera Præneste & Marium expugnauerat, Consulatum præmaturè ambiret, neque dehortantem Dictatorem audiret, ab eo interfectus est, nemine contra mutire audente. Ei quippe vt Dictatori viginti quatuor secures præferebantur, & frequenti satellitio stipabatur, leges pro arbitrio aliàs ferebat, aliàs antiquabat; Tribunitiam potestatem adeo debilitauit, vt sublata videri posset.

l. 2.

posset. Senatum ad magnam paucitatem redactum suppleuit, allectis ad eum ex equestri ordine ferè trecentis, ad eosque iudicia ab equitibus trāstulit, vt ait Paterculus. Plebi vero plusquam decem millia ex proscriptorum seruis, vt quisque maximè viribus, & ætate florebat, inseruit, libertate prius & ciuitate donatos, eosque de patroni sui nomine Cornelios appellauit, vt eos semper ad iussa paratos haberet. Idem obsequium tota Italia sibi prouidens, 23. legionibus multum agrorum oppidatim diuisit, Vrbes desolauit integras, & regna alia sustulit, alia instituit pro arbitratu.

III. Triūphat de Mithridate.

Triumphauit hoc anno tertio Calend. Febr. Sylla de Mithridate, iamdudum victo, & ad fœdera pacis compulso, de Vrbe tamen, totáque Italia subacta noluit triumphare. Triumpho magnificè, & cum multa adulatione transacto, enarratis quæ fortiter egisset, quæque sibi feliciter euenissent, felicem se dici iussit, quod nomen tam ipse iamdudum, quam eius familiares vsurpabant. Insignis quoque fuit hic annus primo Pompeij triumpho, ob res in Africa contra Domitium Marianum Ducem & Hiarbam regulum bene gestas, & quidem tanta celeritate, vt intra quadraginta dies hostes oppresserit, Africam subegerit, regna, regumque negotia composuerit. Vt Romam venit, cum omnes certatim illi obuiam effunderentur, Sylla quoque progressus obuiam eum humanissimè complexus, Magnum alta voce appellauit, iussitque astantes eum hoc nomine salutare; quod ei nomen deinceps mansit. Cumque ei nihilominus triumphum negaret, tum propter immaturam ætatem, sextum enim tantum ac vigesimum agebat annum, tum quia legem ipse tulerat ne triumphus cuiquam nisi Consuli aut Prætori concederetur, audito Pompeio dicente plures solem orientem adorare, quam occidentem triumphet, inquit, triumphet. Quod ille aggressus est curru elephantis iuncto, sed cum eos vrbis porta non caperet, inuectus est equis.

Et de Africa Pompeius Sylla inuito.

Victor de viris ill.

IV. Murena Regis ditionem vastat.

Quod ad res Mithridaticas attinet, Murena in Mithridatis ditione prædas agente, Rex ad Senatum, & ad Syllam misit, qui de eo expostularent. At ille interim traiecto Haly fluuio, quadringentos Mithridatis vicos incursauit, nusquam occurrente Rege, & legatorem reditum expectante. Venit autem ex Vrbe Callidius, qui omnibus audientibus denunciauit, iubere Senatum, vt à fœderato Rege abstineret. Deinde seorsim cum Murena visus est loqui. Quid autem dixerit ex eo colligi potuit, quod mox ad ingenium Murena rediit, Rex autem aperto se bello iam peti videns vastatis vicis qui Romanis parebant, Murenam prælio vicit, & in Phrygiam fuga compulit. Tum pax Syllæ iussu, Gabinio interprete renouata est.

V. Initium Sertoriani belli. *Plutarch*

In Hispania vero bellum cum Sertorio hoc anno inchoatum est. Cum enim Sertorius spe conseruandæ Vrbis obiecta, in Hispaniam, quam prius obtinuerat Prætor, transiisset, vt ibi perfugium amicis, in Italia oppressis pararet, eas gentes ab imperio Romano, Prætorum iniuriis atque auaritia alienatas sibi conciliauit, & omnia bello necessaria præparauit. Deinde cum Syllam rerum potiri accepit, haudquaquam dubitans se quamprimum bello petitum iri, saltum Pyrenæum per Liuium Salinatorem sex millibus armatorum occupauit, nec multo post mittitur à Sylla C. Aonius, qui Salinatore per fraudem occiso, dilapsis militibus, in Hispaniam penetrauit, Sertorius autem traiecit in Africam: & inde reuersus Annij præsidium oppressit, Pacianum nouum Syllæ ducem occidit, eius copias ad se traduxit; a Lusitanis accitus sit Imperator, multis ad eumdeficientibus, & idoneis instructus copiis, multas Romanis postmodum intulit clades, vt suis dicetur locis.

C. Annij co… ſta.

ANNVS MVNDI 3974.

IANNÆI 23. PTOL. AVLETIS 1.

TIGRANIS 4. DICT. SYLLÆ. 1.

OLYMP. CLXXV. A. 1. VR. C. 673.

ANTE CHRISTVM 79.

I. Initium Auletis Ægyptij *Pro Rabir. Posth.*

NOuum in Ægypto Regem, hoc anno, atque huius Olympiadis initio, & huius anni Coss. cum Eusebio in Chronico suggerimus, quem ipse Dionysium cognominat, sicut & plerique alij. Auletem Cicero, & plerique recentiores. Strabo libro decimo septimo Lathuri successorem, & Cleopatræ patrem, & affert causam cognominis Auletæ. Hic præter alia flagitia, inquit, etiam Choraulam exercuit, & ea se adeo iactauit, vt non pigeret eum certamina in regia celebrare, ad quæ ipse quoque cum aliis certaturus prodiit. Retineamus nos quoque Auletis nomen, ad differentiā Ptolemæi Dionysij, qui eius filius, & Cleopatræ frater fuit, in qua stirps Lagidarum defecit, & non in Lathuro, vt putauit Appianus, ex Romanorum opinione, qui id iactabant, regni Ægypti cupiditate: quod non obscurè significat Tullius.

Vide Ann.

II. Secundus Syllæ consulatus, & quæ in eo gesta. *Orat. 2. in Rullum.*

De dictatura Syllæ, nouisque huius anni Coss. scribit Appianus Syllam quamuis Dictatorem, ad retinendam aliquam Reipub. formam, iterum consulem factum esse, collega Metello Pio, Murena ex Asia à Sylla reuocatus, triumphauit, Prætor. Cum autem Sertorius in Lusitania inualesceret, contra eum missus est Metellus Consul, qui eò tardius profectus videtur, dum interea Sertorius contra plerosque Romanorum duces benè rem gessit. Mithridates autem otium nactus à Romanis, subegit Bosphorum, & genti vnum ex filiis Macharem Regem dedit. Deinde legatos in Vrbem misit, qui leges fœderis conscriberent. Sed res, defuncto tum Sylla, nullum exitum habuit.

3975. III. Sylla deponit vltro Dictaturam insigni confidentia. *Appian. in Ciuil.*

Anno sequenti, populus quidem Syllam designauit Consulem, at is designatus. Coss. creauit Seruilium Isauricum, & Claudium Pulchrum; moxque ipse potestatem summam, nemine interpellante deposuit. Idque eo magis mirum, quod sibi non timuerit plus centum millibus iuuentutis in hoc bel-

lo assumptis, & in his Senatoribus aduersæ factionis nonaginta, Consularibus viris quindecim, equitibus Romanis bis mille sexcentis, annumeratis exulibus eius ordinis, eorum bonis addictis ærario, multorum etiam cadaueribus proiectis; neque eos qui in vrbe versabantur, neque vrbe pulsos formidasse. Ac ne eas quidem vrbes quarum arces, mœnia, agros, pecunias, immunitates sustulerat. Tanta erat in eo viro, vel audacia, vel felicitas. Fertur, inquit idem Appianus, cum magistratum in medio foro deponeret, dixisse paratum se rationem actorum suorum reddere, si quis expeteret, simulque dimisisse lictores cum suis securibus, atque satellites, & ita cum solis amicis diù obambulasse, attonita rei miraculo multitudine. Suetonius certè scribit Cæsarem Dictatorem dixisse, Syllam nescisse literas, qui Dictaturam deposuisset.

IV. Quibus rebus eius fiducia niteretur.

Tantæ autem fiduciæ causam exponit Appianus, quod per Italiam haberet ad centum viginti millia virorum, qui sub eo militauerant, qui agros & diuitias eius largitione possidebant; præter decem Corneliorum millia, aliosque factiosos, qui in vrbe ex eius vnius nutu pendebant; qui, & facinorum patratorum impunitatem in eius incolumitate reponebant. Vixisseque deinceps illum ait in secessu rustico imperij, bellorum rerumque humanarum saturum: Profectum enim in suum Cumanum, ibi piscationibus vacasse, & venationibus; sed non ante annum sequentem, vt qui eorum consulum creationi interfuerit, vt dicemus. Huius autem anni Coss. obtigerunt prouinciæ Claudio Pulchro Macedonia, Seruilio Isaurico Cilicia & Pamphilia, vbi per quinquennium exercitui præfuit, vt ait Tullius, ibique Isauris domitis intra triennium, & Tauro superato, Isaurici nomen cum triumpho meritus, & consecutus est.

Secedit in Cumanum.

Seruilius Isauricus.

V. Metellus malè rem gerit contra Sertorium. l. 5. c. 23. In eius vita

Hoc & sequenti anno à Metello contra Sertorium parum feliciter pugnatum est. Aduersus hunc, ait Orosius, duo duces missi Metellus & Domitius, quorum Domitius ab Herculeio Sertorij duce, cum exercitu oppressus est. Oppressus & Manilius Proconsul Galliæ, & M. Antonius legatus. Metellus autem multis præliis fatigatus, per deuia oberrans, hostem mora fatigabat, donec Pompeij castris consociaretur, quod anno sequenti factum est. Fiebat autem Sertorius Metello superior, vt ait Plutarchus, quod Sertorius promptus & alacer, & expedito instructus exercitu, nullam statariæ pugnæ, cui erat assuetus Metellus, copiam daret, sed omnibus occasionibus intentus, vexaret hostem. Metellus autem annis iam grauior, ad remissam se transtulerat vitam. Hæc ille persequitur pluribus, quæ in Annalibus quoque reperies.

(∴) (∴)

ANNVS MVNDI 3976.

IANNÆI 25. PTOL. AVLETIS 3.

TIGRANIS IN SYRIA 6.

OLYMP. CLXXV. A. 3. VR. C. 675.

ANTE CHRISTVM 77.

I. Iannæi morbus triennij. Ioseph. l. 1. Belli l. 4. l. 13. Ant. c. 23.

ALexander Iannæus Rex atque Pontifex Iudæorum, morbum hoc anno ex temulentia contraxit, quo intra triennium extinctus est. Et quia quartano febrium recursu fatigabatur, depulsum iri valetudinem credens, intempestiuæ militiæ sese dedit, &c. Sic Iosephus; sed hæc in Iannæi morte pluribus.

Noui Coss. improbante Sylla. Plutar. in vita Syllæ.

Cæterum nondum Sylla in Cumanum secesserat, cum creati sunt huius anni Coss. scribit enim Plutarchus vidisse eum M. Lepidum designari consulem, studio ac prehensatione Pompeij, qui multum gratia valebat apud populum. Qua re cum lætum vidisset Sylla Pompeium, eum adiit, monuitque stolidissimum abs eo consulem esse factum, & quidem aduersarium suum, vt potè Marianæ factionis hominem, quod rei exitus declarauit. Ante secessum quoque suum videtur Sylla decimam patrimonij sui vniuersi Herculi consecrasse, & splendidum epulum populo præbuisse multis diebus, tanta copia, vt multa quotidie cibaria in amnem proiicerentur.

Eius epulum.

II. Deliciis se dedit, & morbum contrahit pedicularem.

Cum autem in illo Cumano cum mulieribus, mimis, histrionibus & exoletis non dissimulanter viueret, morbum contraxit, & perdiu exulcerata sua viscera ignorauit. Hinc putrefactum corpus in pediculos ita ebullire cœpit, vt omnem vinceret famulorum in iis tollendis diligentiam, iisque omnes vestes, balneum, pollubrum, cibique replerentur, cum ille nihilominus in rerum à se gestarum commentariis scribendis pergeret, & vigesimum secundum, biduò antequam decederet, absoluisset. Pridie autem quam moreretur cum ei nunciatum esset Granium, qui magistratum gerebat, Reipub. quod debebat non exoluere, sed diem eius supremum expectare, acciuit eum in cubiculum, ibique ministris suis circumfusum præcepit strangulari, vt maiore criminum pondere detruderetur in Tartarum. Sed non oportebat tam crudelem ac cruentam bestiam sine sanguine vitam fundere. Nam inter vociferationem & iactationem corporis dirupta vomica, vim magnam sanguinis profudit. Hinc defectus viribus, nocte per grauem cruciatum transacta, extinctus est.

Supremũ eius facinus & interitus cruentus.

Plut. & Valer. l. 9. c. 3.

III. Syllæ funus & felicitas.

Corpus eius admirabili magnificentia elatum est, vt fusiùs narrat Appianus. Addit etiam Plutarchus eius funeri cœlum ipsum fauisse, temperando à pluuia dum debita funeri absoluerentur, vt mortuum quoque perpetua felicitas comitaretur, quæ si quid boni egerat in hac vita, muneraret, immensa vero crimina æquissimo Dei iudicio, æternis suppliciis punirentur. Sed huic pulcherrimo argumento diligentius in Annalibus satisfactum est. Cum autem Coss. ab officio funeris reuerterentur, inter se iurgati sunt, quod Catulus su-

n. 10. & 11.

Coss iurgia.

premi

premis Syllæ honoribus gratularetur, Lepidus cadauer eius summo dedecore afficiendum diceret, & agros Italiæ populis ab eo ademptos restitui oportere; Cumq; ambo populi partem haberent fauentem, Senatus bellum metuens, vtrumque iureiurando deuinxit, ne controuersiam armis decernerent.

IV. Res Mithridatica.

Mithridates Sylla mortuo, Tygranem generum subornauit, vt spoliatam colonis Cappadociam, ad trecenta hominum millia traducaret in Armeniam, & agrus eis ad incolendum cum aliis attribueret: tumque primum regni Armeniæ sibi diadema imposuit, & oppidum Tigranocertá à se denominauit. Sed hæc ad sequentem quoq; annum pertinere possunt. Sertorius autem etiam hoc anno Metellum exercuit; irritam quippe eius obsidionem contra Lagobritas reddidit. Nam neque eos siti, vt sperabat, ad deditionem compulit, & ipse frumento indigens, sex militum millia, quos frumentatum miserat, à Sertorio circumuentos amisit. Itaque factus est Hispanis gratissimus, quos docebat Romano ritu prælia gerere. Ex prouinciis quoque, quæ ipsi parebant, nobilissimos pueros Oscam deduxit, iisque doctores præfecit literarum Græcarum, atq; Latinarum. Sicque verbo illos erudiebat, reipsa obsides habebat, promittens se ipsos vbi adoleuissent, ciuitate Romana honoribusque donaturum.

Et Sertoriana contra Metellum.

Sertorij prudentia.

ANNVS MVNDI 3977.

IANNÆI 26. PTO. AVLETIS 4.

TIGRANIS IN SYRIA 7.

OLYMP. CLXXV. A. 4. V. C. 676.

ANTE CHRISTVM 76.

I. Lepidi bellum contra Syllanos, eiusdemque mors. *Flor. l. 3. c. 23.*

Q. Catuli, & Æmylij Lepidi iurgia superioris anni, in apertum hoc anno bellum eruperunt. Lepidus enim sibi persuadebat se iuramanto simul cum magistratu esse solutum. Ergo profectus in Etruriam, arma inde & exercitum Vrbi admouerat. Sed iam Miluium pontem, collemque Ianiculum Lutatius Catulus & Cn. Pompeius Syllanæ dominationis duces alio exercitu insederant. A quibus primo statim impetu retro pulsus, hostisque à Senatu indicatus, incruenta fuga in Etruriam, inde in Sardiniam cecessit, ibique morbo & pœnitentia interiit. Dolore scilicet animi; ob rem malè gestam, quem probrum quoque vxoris augebat, vt refert Plutarchus in Pompeio. Cum autem Brutus Galliam Cisalpinam obtinuisset, eiusque exercitus transisset ad Pompeium, dux vitam suam in Pompeij permisit fidem: à quo tamen mox interfectus est; idque facinus magnam ei conciliauit inuidiam.

Pompeij perfidia.

II. Perperna iungitur Sertorio contra Pompeium. *Salust.*

Interea Perperna cum parte exercitus Lepidi, quæ ad eum confugerat, peruenit in Hispaniam, Pompeius profligato Lepido, circa vrbem retinuit exercitum, donec ei decreta est Hispania, in Alpium autem transitu, Sertorium Italiam cogitantem retro in Hispaniam summouit, vt ipsemet scripsit ad Senatum. Dum autem saltum Pyrenæi transcenderet, Perperna, qui bellum suis auspiciis contra Metellum gerere cupiebat, à militibus suis sese coniungere Sertorio, cum suis tribus & quinquaginta cohortibus conatus est. Cum autem aduentu Pompeij, cui iam magna erat vbiq; gloria, multæ vrbes, quæ parebant Sertorio, mutarent, Pompeio apud Lauronem, quam Sertorius obsidebat, deuicto, mutauere sententiam. Ipsi autem Lauronenses deditionem fecere, Sertorius venia ipsis data, oppidum incendit, in opprobrium eorum qui Pompeium in admiratione habebant, in cuius oculis, sui impunè concisi fuerant, & vrbs, cui gloriosè victoriam promiserat, incensa.

3978. III. Mors Iannæi. *Ioseph. l. 13. c. 23.*

Sequens annus Iannæo regi & pontifici Iudæorum, morbi & vitæ finem attulit, pontificatu per 27. annos, per multam crudelitatem, grauissimáque scelera administrato, cum vitæ annum ageret vndequinquagesimum: Moriens autem Alexandræ vxori permisit, deligendi pontificis arbitrium, vt ait Iosephus, qui de modo mortis eius hæc habet. Alexander ex temulentia morbo contracto, & triennio integro quartana laborans, nec tamen abstinens à castrensibus officiis, tandem exhaustis viribus fato concessit in Gerasenorum finibus, obsidens castellum Ragaba. Cum autem apud moribundum vxor lamentaretur suasit vt capto oppido, & eius morte tantisper celata, Pharisæos indulgentia demereretur, eorum opera, & sibi magnificum funus, & ipsi totius populi gratiam non defuturam. Quæ illa accuratè atque vtiliter obseruauit, vt proximo anno dicetur.

IV. Legatio ad carmina Sibyllina.

Hoc autem anno Romæ legatio suscepta est Erythras, ad carmina Erythrææ Sibyllæ colligenda, & Romam deportanda, vt eorum loco essent, quæ cum Capitolio deflagrauerant. Scribit Eutropius missum Curionem in Macadoniam Appiu Claudio successorem, sed post consulatum, anno videlicet Vrbis 678. Ab eo vero Dardanos victos, & vsque ad Danubium penetratum, triumphumque meruisse, & intra triennium bello finem imposuisse.

V. Bellum Sertorianum illustre, & varium.

Sed nihil erat hoc tempore bello Sertoriano illustriùs, siue propter ducum præstantiam, siue propter casuum magnitudinem atque varietatem. Nam Pompeius ad Valentiam contra Herennium & Perpernam Sertorij legatos feliciter, pugnauit, cum decem millium hostium clada. Ad Sucronem autem amnem contra ipsum Sertorium, & quidem præcipiti iam in vesperam die, signa contulit, veriti ambo ne superueniret Metellus, hic quò solus, ille vt cum solo dimicaret; sed prælium incerta victoria diremptum est. Vtriusque enim alterum cornu vicit: inter duces tamen laus penes Sertorium maior fuit. Sic ferè Appianus, quæ explicatiùs habentur in Plutarchi Sertorio, vbi memoratur Pompeij fuga, summumque discrimen, & Afranij in altera cornu victoria, & castrorum Sertorianorum direptio, & alterum in Saguntinis campis prælium, in quo Pompeius à Sertorio cum sex millium clade victus est, & contra Perperna à Metello cum paulo minore damno. Sequenti die Sertorius in castra Metelli fecit impetum, sed irritum, propter aduentum Pompeij. Inter hos conatus elapsa æstate, in hyberna discessum est.

ANNVS MVNDI 3979.

HYRCANI II. 1. PT. AVLETIS 6.

TIGRANIS 9. ALEXANDRÆ Reg. 1.

OLYMP. CLXXVI. A. 2. V. C. 678.

ANTE CHRISTVM 74.

I. Pontificatus à regno separatur in Iudæa. *l. 13. c. 24.*

COepit hoc anno regnum apud Iudæos à pontificatu separari, Alexandra Iannæi vidua regno potiente, & pontificatum Hyrcano maiori natu filio permittente: non tam ætatis prærogatiua, inquit Iosephus, quam quod propter segnitiem rebus administrandis parum idoneus videretur. Quasi res sacræ deique cultus, quæ prima sunt, hominibus ignauis, & nihili committi debeant. Aristobulum autem factum ab ea militiæ principem, quod eleganti forma esset, & pedibus agilis. Apparet mulieris electio: at satius erat in principe militiæ prudentiam & fortitudinem quæri, & commendari. Alexandra igitur capto Ragaba castello, mariti ibidem defuncti monitis obtemperans, dedidit se Pharisæis, quos Iannæus vexauerat, & eorum opera, & commendatione regnum sibi stabiliuit atque constituit, & mox ex eorum arbitrio administrauit.

II. Sertorianæ res, & Pompei penuria. *Sallust. in frag.*

Vigebat interea bellum Sertorianum, & Pompeius à Senatu stipendium, milites, arma, frumenta poscebat, Aurelius Cotta Consul, pro his obtinendis, sedandoque tumultu, orationem ad Quirites habuit. Coëgit tamen ærarij penuria, vt tardè admodum, neque ante Lucullum consulem Pompeij desiderio fieret satis. Sertorius autem cum in montanum oppidum Calaguerium se recepisset, duces suos in varia loca, ad nouos delectus dimisit, quibus redeuntibus, ipse per medios elapsus hostes, suis se adiunxit, viribusque auctus in illos rediit, & terra marique adeo fatigauit vt Metellus in Galliam recedere, Pompeius ob pecuniæ difficultatem, incommodè in Vaccæis hybernare cogeretur, scriberetque Senatui, nisi stipendium mitteretur, se exercitum in Italiam deportaturum. Quin & Romæ magnus rumor fuit, Sertorium priorem Pompeio in Italiam esse venturum. *Appian.*

III. Fœdus Sertorij cum Mithridate. *Plut. in Sertorio.*

In Asia quoque Sertorij nomen rumoribus celebrabatur, adeo vt Mithridates amicitiam eius, & armorum societatem ambiret. Negabant enim sui, si coniuncti forent, Romanos posse resistere. Itaque legatos ad Sertorium misit, naues & pecunias ad bellum obtulit, ab eo vicissim postulauit omnem sibi Asiam restitui, qua Romanis cesserat in fœdere Syllano. Quod cum Sertorij concilium probaret; ipse tamen solam Bithyniam & Cappadociam concessit. Coaluit fœdus. Sertorius ei M. Marium ducem cum militibus misit, Mithridates tria millia talentûm, cum quadraginta nauibus. Nec minus ipse Romanas iam expertus vires, & conscius belli sine causa moti, nullam sperans veniam, totus erat in apparatu belli, in eoque reliquum æstatis & integram hyemem consumpsit, fabricandis armis atque nauibus, & copiis ex Asia atque Europa cogendis, ita vt sub eius signis 140. peditum millia, equitum sexdecim millia censerentur, præter centum falcatos currus.

Regis in Romanos apparatus.

IV. Metellus caput Sertorij licitatur.

Hunc rerum Sertorianarum successum arbitror Metello fuisse causam pronunciandi ingentia præmia in Sertorij caput. Ita apertæ desperatione victoriæ, eius mortem proditione licitabatur. Quam causam apparet fuisse Sertorio suspicionum & diffidentiæ, quæ sequenti anno clariùs eruperunt.

ANNVS MVNDI 3980.

HIRCANI II. 2. PT. AVLETIS 7.

TIGRANIS 10. ALEXANDRÆ 2.

OLYMP. CLXXVI. A. 3. VR. C. 679.

ANTE CHRISTVM 73.

I. Iudææ res.

PHarisæi Alexandræ Reginæ indulgentia abutentes, plurimas in Iannæi amicos cædes perpetrabant, caulibus reditum, vinctis solutionem procurabant, in eosque maximè sæuiebant, qui Iannæo authores fuerant sumendi de octingentis simul viris supplicij. Ipsa autem Regina magnum numerum conductorum militum alebat, & circumuicinis tyrannis terrori erat, vt scribit Iosephus. *l. 13. c. 24.*

II. Lucullus bellum ambit Mithridaticum.

Multis hoc tempore bellum Mithridaticum, quod renouatum erat, ambientibus, Lucullo Consuli molestum fuit, sibi Galliam cisalpinam contigisse, quæ rerum magnarum materiam non habebat. Eum autem in primis Pompeij gloria stimulabat, qui omnium opinione, si cum Sertorio debellatum esset, aut ipse exercitum in Italiam deportasset, vt se facturum scripserat ad Senatum, dux contra Mithridatem designabatur. Quare vehementer institit Lucullus, vt ad eum pecunia, cum duabus legionibus mitteretur, ne qua occasione in suo consulatu reuerteretur. Cum autem L. Octauij, qui Ciliciam Proconsul obtinebat, mors nunciata fuisset, eam prouinciam Lucullus affectauit, sperans si eam esset consecutus, neminem alium contra Mithridatem missum iri, quia adhærebat ei Cappadocia, Ciliciam Cethegi opera obtinuit, simulque omnes ei bellum Mithridaticum decreuere. Collega eius Cotta multis à Senatu precibus obtinuit, vt cum classe ad Propontidem & Bithyniam protegendam mitteretur. L. autem Lucullus tum vna legione ex vrbe profectus, quatuor in Asia assumptis, ad triginta millia peditum, & mille & sexcentos equites sub signis habuit.

Et obtinet.

III. Res Sertorij labefactatæ.

Intereà res Sertorij nonnihil labefactatæ sunt. Nam Metellus & Pompeius acceptis duabus legionibus à Pyrenæo descenderunt ad Iberum, occurente Sertorio cum Perperna. Quo tempore cum multi Sertoriani ad Metellum transfugissent, exacerbatus Imperator, multos barbarica sæuitia tractauit, ea

quo in odium suorum incurrit. Quod vehementer auctum est, cum Sertorius semotis à custodia corporis sui Romanis, Celtiberico satellitio stipauit sese malens his quam illis salutem suam committere, nimirum Metelli licitationem timebat. Quin & Perperna eius æmulus odiosum reddebat, & clam res eius corrumpebat. Res tamen suas satis adhuc sustentabat Sertorius, adeo vt Pompeium Palantiam obsidentem superueniens obsidionem soluere coëgerit. Illa quippe seculo, vt ait Appianus, dux illo felicior non fuit, neque rei militaris peritior, adeo vt à Celtiberis alter Annibal appellaretur. Quin etiam ipse Mithridates, M. Marium ducem à Sertorio missum, in vrbes cum virgis & securibus inuectum, tanquam maiorem potestatem sequebatur: qui aliis libertatem, aliis immunitatem Sertorij nomine concedebat, & Asiam sub auaritia publicanorum & præsidiariorum militum gementem leuabat, multamque eo nomine Sertorio beneuolentiam conciliabat.

Quæ eius gloria apud Celtiberos, & ipsum Mithridatem. *Appian. in Mithrid.*

IV. *Mithridates suos parat ad bellum. Bithyniam inuadit.*

Mithridates autem in Paphlagonia concionem ad milites suos habuit, qua eorum odium in Romanos accendit, vt qui auaritia & crudelitate domesticos externosque affligerent. Contemptum etiam excitabat, tum magnificè iactando apparatum suum, tum hostem deprimendo, vt qui à Sertorio in Hispania à ciuibus in Italia, à Piratis toto mari impunè vexaretur: contra quos etiam ipsorum optimates, quos præsentes ostendebat, bellum pro se gererent. Hac oratione irritato exercitu inuasit Bithyniam, cui cum Cotta Luculli collega præerat, quem copiis suis Mithridates deterritum terra marique profligauit, adeo vt occupato Chalcedonensi portu quo ille confugerat, quatuor hostiles naues incenderet, reliquas sexaginta religatas ad puppes suarum abstraheret, neque Cotta, neque Nudo præfecto eius prohibentibus, sed mœnibus se continentibus, tribus suorum millibus amissis, & Luculli auxilia expectantibus.

Cottam terra marique vincit.

V. *Cyzicum oppugnat vbi Manij proditione decipitur. Plutar.*

At Lucullus contemplatus hostium multitudinem, & obstupefactus, ad trecenta quippe hominum millia esse ferebantur, belluam eos voluit, eosque fame & penuria commeatuum domare; idque ex parte L. Manij proditione consecutus est. Cum enim contra Cyzicenos mouisset Mithridates, non solum quia vrbs erat fidelissima Romanis: sed etiam quia in proxima Chalcedonensi clade ciuium tria millia & decem naues amiserant, nimbosa nocte vt Lucullum falleret castra mouit, & loco opportunum in Adrastiæ monte ad obsidendum insedit. At Manius misso ad Lucullum clam nuncio, ab eoque fide accepta, Regi persuasit vt sineret Romanos in montem transire, quem ille occuparat, quòd Fimbrianæ legiones, quæ sub Sertorio militarant, ad ipsum vellent transfugere. Quod cum rex imprudenter credidisset, passus est Romanus contra se magnum montem munire, eoque facto regium exercitum excludere commeatu.

VI. *Cladem accipit à Lucullo. Appian.*

Hic Mithridates, quamuis maturè per medios hostes, fauente multitudine potuisset erumpere, maluit tamen ad Cyzici expugnationem omni ope conniti, vt sic eadem opera & locorum difficultati, & egestati mederetur. Cumque frustra & machinas & misericordiam captiuorum ciuium adhibuisset, & diuturnior esset obsidio, Mithridates partem aliquam copiarum, quas inedia vexare cœperat, deuiis itineribus in Bithyniam ad hyberna mittebat. Hos Lucullus in traiectu fluuij assecutus, magna edita strage, cepit virorum fermè quindecim millia, equorum sex millia, & magnum numerum iumentorum. Interea vtriusque partis duces aliis in locis mutuis se damnis afficiebant, & nominatim Eumachus & Deiotarus quorum ille Phrygiam, Pisidiam, Ciliciam incursans multos Romanos, eorumque socios interficiebat: hic illum vagantem assecutus, cum magna hominum cæde repressit.

Eumachus & Deiotarus.

ANNVS MVNDI 3981.

TIGRANIS 11 HYRCANI II. 3.

ALEXANDRÆ 3. AVLETIS 8.

OLYMP. CLXXVI. A. 4. VR. CO. 680.

ANTE CHRISTVM 72.

I. *Res Iudæorum sub Pharisæis. Ioseph. l. c. 24.*

DVm veteres Iannæi amici, in Iudæa alij post alios Pharisæorum artibus, regina dissimulante cædebantur eorum potentiores cũ Aristobulo Alexandræ filio natu minore, in regiam conueniunt, & apud Reginam conquesti, ab ea impetrant, vt per castella Iudææ distribuantur, vt ab inimicorum insidiis tuti reliquam exigant vitam. Hæc pluribus Iosephus.

II. *Mithridates Cyzicenos oppugnat.*

Mithridates bello & machinis, fraude quoque Cyzicenos oppugnabat. Cum enim illi nescirent vbinam gentium esset Lucullus, Mithridatici eius castra sub oculis eiusm posita, Armeniorum esse ac Medorum auxilia à Tigrane missa iactabant. At re postmodum patefacta animosiores ad ferenda obsidionis mala euaserunt: dum Mithridates ipse rerum penuria & fame, per hyemem intercluso mari, vehementius obsideretur; adeo vt cadaueribus eius exercitus vesceretur, herbisque omnibus in cibum versis, morbi vulgarentur. Cumque Cyziceni crebris eruptionibus famelicũ exercitum vexare perseuerarent, Mithridates soluta obsidione classe profectus est Parium, exercitus autem itinere terrestri Lampsacum petiit. Sed eum Lucullus in transitu Æsepi fluuij, qui tum intumuerat assecutus, multos concidit, & Lampsaci obsedit, quos inde classe Mithridates abduxit, in Bithyniam, relictis decem millibus electorum, sub tribus ducibus, quos Lucullus victos captosque partim interfecit, partim ad mortem compulit, vel triumpho reseruauit. & de rebus suis laureatas literas ad Senatum misit.

Soluit obsidionem.

III. *Tigranem generum adit per nuncios.*

Rex autem ipse Pontum petens, bis tempestate iactatus, amisit virorum decem millia, & naues ad 60. Itaque ad generum suum Tigranem, & Macharem filium in Bosphoro regnantem misit, Metrodorum Scepsium, vt properè auxilia contraherent. Ad Scythas quoque finitimos, cum multis donis, & magno auri pondere, Dioclem ire iussit; sed ille cum donis & auro ad Lucullum transfugit. Qui multa loca

per hyemem oppugnauit, Mithridate è Cabiris vbi hyemabat, copiosè omnia subministrante. Quo tempore Sertorij res collabebantur, Romanis vrbes eius inuadentibus: & Perperna cum sociis tumultus excitante: quando ille ex pristina humanitate degenerans, Hispanorum filios, qui Oscæ edutabantur, partim occidit, partim sub corona vendidit. Sic Plutar. quem oportuisset causam aliquam proferre insolitæ huius inhumanitatis.

IV. Bellum gladiatorium Spartaci. *Appian l. 1. ciuil. Plut. in Crasso.*

Hoc porro anno gladiatorium bellum Spartaco duce inchoatum est, qui genere Thrax, quondam Romanam militiam secutus, tunc ex captiuo gladiator, circiter 70 eiusdem conditionis persuasit, vt pro sua libertate potiùs quam pro spectaculorum voluptate dimicarent. Eam gladiatoriam familiam Lentulus Batianus Capuæ educabat, qui effracta custodia, raptisque armis, & aucta confluentium multitudine, primum loca circumposita latrociniis infestarunt. Primus contra eos missus est Prætor Clodius, tum P. Varinus, denique ipsius collega Cossinius, qui Spartacum cladibus suis, illiusque victoriis nobilitarunt, adeo vt præsto haberet virorum 70 millia, arma fabricaret, magnosque faceret apparatus. Hæc primo huius belli anno.

Tres prætores vincit.

ANNVS MVNDI 3982.

HYRCANI II. 4. HERODIS ortus.

TIGRANIS 12. AVLETIS 9.

OLYMP. CLXXVII. A. 1. V. C. 681.

ANTE CHRISTVM 71.

I. Natiuitas Herodis, & ratio temporis. *l. 17. c. 8. init. l. 1. de bello c. 21. pr.*

SVb finem anni huius nascitur Herodes; sic enim anno V. C. 751. in cuius fine natus est Christus, vt suo loco dicemus, Herodes absoluet annum vitę septuagesimum, tertioque deinde mense morietur. Sicque verum erit quod vult Iosephus, Herodem dum mortuus est, egisse annum fermè septuagesimum, id est paulò plus minusve. Porro prudens lector meminerit, eius annos tantum esse inchoatos. Natus est autem authore Iosepho ex Antipatro, qui maximam inter Idumæos authoritatem habuit, apud quos duxit vxorem, illustri apud Arabes loco natam, Cypron nomine; ex ea quatuor nati sunt ei filij, Phasaëlus & Herodes, qui postea regnauit, Iosephus atque Pherotas, & filia Salome. Hæc Iosephus. Sed de eius genere alius erit dicendi locus. *l. 14. c. 12. fi.*

II. Lucullus bis à rege vincitur, semel vincit.

Hoc tempore Lucullus Mithtidatis vrbes obsidebat, & pugoam in campo vitabat, quod illum equitatu fortiorem videbat. Rex autem tum opem ferebat obsessis, tum nouos habebat delectus, ita vt 40 peditum millia equitum, quatuor sub signis haberet. Itaque vno atque altero prælio victus Lucullus, tertiò loci commoditate Romanis fauente, victi sunt regij, itáque dispersi, vt qui noctù in castra euaserāt, cum se solos incolumes putarent, cladis per se magnæ, maiorem famam ac timorem facerent. Quo rex ipse perculsus, imminentem ratus Lucullum, se in fugam dedit ad Tigranem generum. Quin etiam de regno desperans, Eunuchum quendam ad regiam suam misit, qui vxores, sorores, concubinas, quocunque modo posset, interficeret, ne in potestatem hostium delapsæ illuderentur, quod miseræ regium erga se beneficium interpretabantur. Lucullus cum gemitu accepit id nuncium, & à persequendo Mithridate regressus, plerasque eius vrbes tum vi, tum deditione recepit, & missa ad Tigranē legatione, quam obiit Appius Claudius, cuius sororem Lucullus habebat vxorem, ad repetendum Mithridatem, ipse ad res Asiæ componendas regressus est.

Mithrid. fugit ad Tigranem, & familiā interficit.

III. Sertorius à Perperna occiditur.

Dum hæc in Asia geruntur, Sertorianum bellum, cæso Perpernæ proditione Sertorio, terminatum est, ipsomet Perperna, in sceleris pœnam, breui consumpto; & Hispanis à Pompeio receptis. Nam Perperna eius æmulus, assumptis decem militibus cōiurationis sociis, eum de medio tollere conatus est, sed patefacta re cum Perperna effugisset, tanto ei magis accelerauit exitium, vocatumque ad epulas, vna cum stipatoribus, iam vino madidum occidit in triclinio. Rem paulò amplius, nec sine diuersitate narrat Plutatchus. Mox autem odium Sertorij apud militem, eius morte in misericordiam versum est, statimque ingenti odio Perperna flagrauit, præsertim cum aperto Sertorij testamento, eum inter hæredes ascriptum esse apparuit; quod ille omni ope sedare conatus est. Decimo demum die contra Pompeium pugnans profligatus est, fugiensque se in dumetū abdidit, non suorum minus quam hostium metu. Sed eum deprehensum quidam equites ad Pompeium trahebant, quod diceret multa se habere de vrbanis seditionibus, quæ indicaret Pompeio. At ille non passus in conspectum venire, iussit occidi hominem, vt semina dissensionum euelleret; quod ei magnam laudem attulit. Atque ita belli Hispaniensis finis, idem qui Sertorij vitæ fuit, vt ait Appianus.

in eius vita.

Et ipse vicissim post decem dies

IV. Bellum Spartaci contra vtrumque Consulem

Extincto in Hispania hoc incendio, alterum quod in Italia Spartacus excitarat, maxime flagrabat, adeo vt Senatus, quasi ad grauissimum bellum, contta gladiatores vtrumque Consulem mitteret. Quibus saluti fuit quod Crixus cohortes Germanicas, à Spartaciis distraxerat. Cum eo Gellius Consul ad Garganum pugna commissa, viginti hominum millia interemit. Eam victoriam Arrio Prætori Florus attribuit eumq; refert mox à Spartaco cum Gellio Consule superatum. Spartaco porro per Apenninum ad Alpes, & inde porro in Galliam propetanti, alter Consul præuento iter præclusit, altero tergis imminente. Ille singulos per vices aggressus repulit: quibus trepidè fugientibus, trecentorum Romanorum cæde Crixi manibus parentauit. Inde auctus ad 120 millia peditum vrbem petebat, cum eum Coss. iterum in Piceno aggressi, magno prælio victi sunt. Cumque adhuc virium pœniteret, & militum non satis ad tātum opus instructorum, in Taurinos deflexit, vbi eum Cassius Prætor aggressus, victus multos milites amisit, ipse ægrè fuga salutem adeptus est.

Epit. 95.

Vrbem petit, & Classium Prætorem vincit.

ANNVS MVNDI 3983.

HYRCANI II. 5. HERODIS Ætat. 2.

TIGRANIS 13. AVLETIS 10.

OLYMP. CLXXVII. A. 2. V. CO. 682.

ANTE CHRISTVM 70.

I. Annus Sab. 200. 3983. 2583.

1400.

Lucullus reprimit fœneratores in Asia, Verres prætor.

CAdit in hunc annum Sabbaticus ordine ducentesimus: est enim hic annus millesimus & quadringentesimus ab ingressu Israelitarum in Chananitidem: quo anno res à Romanis gestæ foris, domesticas obscurant, res præsertim Mithridaticæ. Quanquam hic annus quietior fuit, adeo vt plerique inde occasionem arripuerint Lucullum Romæ in inuidiam vocandi: cum tamen querelarum causa magna ex parte esset, repressa hoc anno à Lucullo crudelitas Romanorum fœneratorum: qui Asiam expilabant, vt Verres prætor Siciliam, cuius hic fuit tertius Præturæ annus. Dum enim Lucullus expectat Appij Claudij reditum ex legatione ad Tigranem, operam dedit Asiæ à fœneratorum tyrannide liberandæ; easque pestes ita repressit, vt intra quadriennium omnia nomina dissoluta fuerint, & possessiones liberæ suis dominis postliminio restitutæ. Quo beneficio Lucullus omnium prouinciarum beneuolentiam consecutus est, adeo vt in illius honorem Lucullæa festa celebrarent; quos ille vicissim Ephesi spectaculis recreabat.

II. Claudius adit Tigranem. *Epidaphne.*

Appius porro Claudius cum Antiochiam peruenisset, ibi Tigranem operiri iussus, tunc enim Ptolemaidem in Phœnicia obsidebat, non inutiliter tempus posuit; complures enim Dynastas Romanis conciliauit; multis insuper ciuitatibus, quæ à Tigrane domitæ fuerant, & clam ad ipsum legatos miserant Luculli opem promisit, iussis in præsentia nihil mouere. Ex quibus intelligitur non breuem fuisse Claudij moram Antiochiæ, siue id Tigranes de industria faceret, vt Mithridates plus interea temporis haberet ad prouidendum rebus suis, siue præ superbia & fastu, quo subditos quoque reges seruilem in modū tractabat. Eum nihilominus liberè allocutus est Appius, Mithridatem Luculli triumpho debitum reddi iussit; ac nisi is dederetur, bellum Tigrani denunciauit. Respondit Tigranes se Mithridatem socerum non deserturum, & Romanis, si bellum intulissent, restiturum. Et quamuis Lucullo esset infensus, qui ipsum Regem regum non salutasset, propterea que in rescribendo ipsum non nominasset Imperatorem, legatum tamen muneribus affecit, qui quamprimum ad Lucullum rediit.

Repetit Mithridatem.

III. Crassus in Spartacum mittitur, decimat suos. *Appian.*

Quod ad Italicos gladiatores attinet, iam tertius belli huius agebatur annus, cum nemo illius metu comitiis Prætoriis candidatus prodiret: donec Licinius Crassus, genere diuitiisque nobilis, Præturam suscipere ausus, sex legionibus, quæ contra Spartacum erant, duas consulares adiunxit, quas omnes propter tot ignominiosas clades decimauit, etiam quas recens ex vrbe deduxerat, quod duce legato Mūmio, Iniussi pugnassent, multisque cæsis, multi abiectis armis fuga salutem petiissent. Appianus scribit ad quatuor millia fuisse decimatione deleta, eaque seueritate effecisse, vt à suis, plusquam hostis ipse timeretur. Itaque confestim decem millia de Spartaci copiis aggressus, tantam edidit stragem, vix vt tertia pars ad suum ducem redierit. Quem rursum adortus vicit egregiè, & traiectum eius in Siciliam impediuit atque interclusit. Conantem deinde Samnium petere eruptione facta, Crassus repressit, cæsis mane sex millibus, nec paucioribus sub vesperam, tribus tantum è suis amissis & septem sauciis. Abeuntem Spartacum Crassi legatus & Quæstor carpebat, cum agmine conuerso Spartacus Romanos in fugam vertit, & Quæstor saucius ægrè seruatus est.

Cladem magnam Spartaco infert & quidem sæpius.

VI Crassus & Spartacus de summa rei decernunt.

Cum autem Pompeius recens adesset ex Hispania, iussus est ire ad exercitum Crassi. At is ne confecti belli gloria penes Pompeium esset, sine mora cum Spartaco decernere cupiebat. Qui & ipse non expectandum Pompeium ratus, equitatu iam auctus, statuit subire pugnæ aleam. Cumque acerrimus esset conflictus, cum tot desperatorum millibus, Spartacus tragula saucius femur, in genu subsedit obiectóque clypeo reiiciebat impetum hostium, donec cum multis suorum circumuentus cecidit. Plutarchus scribit eum impressione facta, per tela & vulnera Crassum petiisse, nec esse assecutum duos vero centuriones interemisse. Denique ab hostium globo circumuentum atque obrutum periisse. Multi sociorum eius in montes ex prælio fuga lapsi, in 40. cateruas diuisi repugnabant. Eos secutus Crassus, omnes deleuit, exceptis sex millibus, qui in potestatem redacti, per totam viam, qua in Vrbem itur à Capua, pependerunt. Quibus sex mensium spatio à Crasso confectis ouans in vrbem ingressus est. At Pompeius & Metellus de Sertorio & Hispanis triumpharunt.

Spartacus occumbit

Socij eius partim cæsi, partim suspensi.

ANNVS MVNDI 3984.

HYRCANI II. 6. HERODIS Ætat. 3.

TIGRANIS 14. AVLETIS 11.

OLYMP. CLXXVIII. A. 3. V. C. 683.

ANTE CHRISTVM 69.

I. Pompeij Consulatus.

POmpeius hoc anno magna omnium voluntate factus est Consul, legibusq; solutus, vt qui neque Prætorius esset, neque Quæstorius quod lege Cornelia prohibebatur, Geminus tamen fuit ab eo metus: alter populi totius, ne post triumphum non dimitteret exercitum, sed exemplo Sylla dominatum in Repub occuparet. Alter erat Senatus, ne cū Sylla Tribunorum potentiam vehementer abiecisset, ipse in pristinum gradum restitueret, & solitas turbas in Rempub. inferret. Nec inanis erat hic metus, quoniam Pompeius dum peteret Consulatum, Tribunis multa pollicebatur, eaque re ciuium in se fauorem colligebat. Verum cum promisisset se exercitum à triumpho dimissurum magna cum gloria designatus est Consul, moxque pro Crasso collega enixè prensauit;

Geminus ab eo metus.

qui tamen postea parum in Consulatu consenserunt, & in ipso eius initio, vterque gemente populo retinebat exercitum, vtroque causante collegam.

II. Collegæ conueniūt. & dimittūt exercitum

Donec vate tristia prænunciante prior Crassus è sella descendit, collegæ dexteram, in fidem concordiæ porrigens, qui assurgens properauit obuiam. Moxque coniunctis dexteras variæ secutæ sunt acclamationes. Nec prius concio dimissa est, quam vterque dimitteret exercitum, & metum maximæ seditionis excuteret. Ab vtroque etiam Consule Tribunitiam potestatem restitutam; iudicia vero à M. Aurelio Cotta Prętore ad equites à Senatu esse trāslata, author est Liuius: qui addit Censores C. Lentulum, & L. Gellium asperam egisse Censuram, quatuor & sexaginta Senatu motis. Idque magna cum populi gratia factum videtur, quo exposcente, Censores hoc anno post magnam intermissionem creati fuerunt, vt corruptorum iudiciorum infamiæ mederentur. Nihil porro ab his Coss. domi vel foris memorabile gestum esse scribit in Crasso Plutarchus, licet esset vterque rerum gerendarum scientissimus, propter mutuam vbique acerbitatem, & concertationem. Sed relicta vrbe, Asia reuisenda est.

Restituunt Tribunitiā potestatem & Iudicia Censores quoque restituti. *Epit. 97.*

III. Lucullus Tigranem adit.

Lucullus, accepto Tigranis, de non reddendo Mithridate responso, in eum mouet, Sornatio ad regendam prouinciam cum sex millibus relicto. Ipse cum duodecim peditum millibus, & equitū minus tribus millibus versus Euphratem, & Armeniam tendit, & traiecto non sine prodigio Euphrate, in maiore Armenia iter fecit, incolis qui dedebant se, & promptè recipiebant exercitum, nulla in re violatis, adeo vt militibus arcem ostendentibus, quæ cum multa præda expugnari posset, eos repulerit, Taurum superandum ostentans. Deinde superata Mesopotamia, etiam Tigrim transgressus est.

IV. Qui Mithrobarzanem contra eum mittit *Plutar.*

Nemo interea Tigrani Luculli in Armeniam ingressum nunciare audebat, quod primus qui de eius aduentu nunciarat, tāquam populi perturbator, fuisset suspensus. Id tamen ausus denique Mithrobarzanes cum multis copiis contra Lucullum missus est, cum mandatis, vt eum ad se viuum attraheret, cæteros obtereret. Mancæum autem Tigranocertam misit, cum sex millibus, vt regiæ illi vrbi præsidio esset. Interea Lucullo aduentanti nunciatur adesse Barbarum: cum ipse ad munienda castra subsistens, legatum Sextilium præmittit, cum mille & sexcentis equitibus, & pari ferè peditum numero, iussum subsistere, cum ad hostem peruenisset, donec accepisset castra esse permunita. Verum ferociter inuehente se Mithrobarzane, coactus est manum conserere: quo in conflictu pugnans Mithrobarzanes cecidit, reliqui in fuga, demptis paucis, cuncti periere. Eam pugnam Lucullo ipsi tribuit Appianus, dum interea Sextilius Mancæum intra Tigranocertam compulit, & regiam, quæ extra vrbem erat, diripuit, & vrbem obsedit.

Qui à Sextilio vincitur.

V. Tigranes in Lucullū mouet.

Interea Tigranes cum maximis equitum peditumque copiis contra Lucullum profectus est, quamuis dissuadente Mithridate, monenteque vt Luculli exercitum fame oppimeret. Id consilium irridens Barbarus, procedebat instructa acie conspicatusque Romanorum paucitatem. Si hi legati sunt, inquit multi sunt, sin autem hostes, perpauci. At Lucullus relicto Murena ad Tigranocertam, cum sex millibus ad continuandam obsidionem, contra regem cum vndecim millibus processit, & occupato à tergo Tigranis opportuno tumulo, equites in frontem immisit, qui hostem in se verterent atque etiam vltro cederent, vt barbari persequēdo turbarent suos ordines. Quod cum factum esset, Romani in dispersos effusi sunt: & cum exagitata iumenta cum sarcinis in pedites atque equites incurrerent, omnibus sese præ multitudine comprimentibus, ingens patrabatur cædes, nemine quenquam spoliante; id enim Lucullus graui proposita pœna vetuerat, cædem per 120 stadia, ad noctem vsque continuarunt. Pedites, inquit Plutarchus, supra centum millia cecidisse perhibentur, equitum pauci omnino effugisse, in quibus rex ipse, diademate & tiara, ne agnosceretur, abiectis. Quem mox Mithridates consolatus est, eique regio suo comitatu dato in spem meliorum erexit. Reliquum anni tempus imminente iam hyeme à Romanis in obsidenda Tigranocerta, à regibus in reparandis copiis consumptum est.

Et ab eo ingenti cum clade vincitur.

Hoc denique anno L. Metellus Prætor in Sicilia contra piratas rem benè gessit, maximè contra Pyrganionem archipiratam, qui pulsa Romana classe, Syracusanum portum obtinuerat. Eum Metellus, nauali terrestrique prælio comminutum, Sicilia decedere compulit. His quoque Coss. natum optimum prudentissimumque Poëtarum Virgilium Eusebius in Chronico, aut ipse potius Hieronymus interpres, aliique prodiderunt.

VI. Metellus contra Piratas. *Oros. l. 6. c. 3*

Ortus Virgilij. *Vide Ann.*

ANNVS MVNDI 3985.

HYRCANI II. 7. HEROD. Ætat. 4.

TIGRANIS 15. AVLETIS 12.

OLYMP. CLXXVII. A. 4. V. C. 684.

ANTE CHRISTVM 68.

I. Tigranocerta expugnatur. *Dio. Cass. frag. 135. Appian. Plut. in Luc.*

AMisit hoc anno Tigranes, atque his Coss. nobilissimam totius regni sui ciuitatem Tigranocertam, cū enim eius præfectus Mancæus vniuersos Gręcos mercenarios exarmasset vt suspectos, illique aliquot turres in mœnibus occupassent, in eas Romanos obsessores introduxerunt qui ingenti præda ditati sunt. Ait enim Plutarchus præter reliquam opulentiam octo millia talentūm pecuniæ signatæ inuenta fuisse: insuper octingētas drachmas in singulos de præda diuisas. Græcos cum viatico in patriam remissos, scenicos ad dedicationem theatri Tigranici euocatos, in spectacula triumphalia referuatos. Illud autē in Lucullu memorabile scribit, quod multas optimatum coniuges captas ab omni iniuria custodiuit, eoque facto maritos earum sibi deuinxit. Interea vero Tigranes & Mithridates abūdo regiones, alium collegerunt exercitum, in quo omnibus fermè Armenis contractis, ad 70. millia peditum, & dimidium equitum retinuerunt, quos Mithridates in turmas & cohortes digestos

Luculli continentia.

proximè

proximè ad disciplinam Italicam, viris Ponticis exercendos.

II. Pars vtraque frustra Parthos ambit.

Ad Parthos quoque miserunt qui auxilia peterent, tum regione quadam illis concessa, quæ inter ipsos dudum cõtrouersa fuerat, tum metu regi Parthorum à Romana potentia, & ambitione iniecto, Lucullus autem admonitus à Regulis quos sibi conciliauerat, de ea legatione, ipse quoque legatos ad Arsacem misit, & amicitiam cum eo, & societatem impetrauit. Suspicione deinde adductus Arsaces, auxilia neutris misit, vt qui neutrorum vellet augeri potentiam, ratus illis æquis inter se viribus pugnantibus, se tanto securiorem fore. Porro Lucullus Tigranem non est insecutus, sed ei spatium inualescendi concessit, non quo diutiùs imperio potiretur, vt plerique eum Romæ calumniati sunt; sed vt iusto prælio posset hostem confirmatum vincere, nec cogeretur fugientem per inuias solitudines irrito labore persequi. Romani nihilominus ei proximo anno successorem miserunt Q. Marcium Regem, qui Ciliciæ, ex qua pendebat hoc bellum, præesset.

Lucullus bellum ducere creditur, ei Marcius succedit.

III. Marcius solus Consul. 3986. Mun. 685. V. C.

Anno enim sequenti Q. Marcius rex factus est Consul, & toto ferè anno solus Consulatum gessit, quod L. Metellus eius collega initio anni diem suum obierat, & is quoque qui deinceps in eius locum suffectus fuerat. At Lucullus media iam æstate in Tigranem mouit, quod cum in Parthos signa mouere statuisset, militum suorum, longiorem militiam detrectantium, contumacia retardatus esset. Ab iisdem etiam tumultuantibus impeditus est, ne Artaxatam, alteram Tigranis in Armenia regiam oppugnaret. Itaque castris inde motis ad Nisibim, oppugnandam regressus est, eamque per totam æstatem frustrà tentatam, hyeme cepit, cum Nisibitæ vicisse se, Romanosque re infecta discessuros arbitrarentur. Dum autem Lucullus ad Nisibim moras trahit, vterque rex, alter in superiorem Armeniam, alter in inferiorem cum copiis digressi, plurima loca à Romanis occupata recuperarunt, eosque plurimis damnis affecerunt, & nominatim Fabium Luculli ducem Mithridates quingentis occisis, vertit in fugam, ipso rege ictu lapidis vulnerato. Sed mox idem rex à Triario altero duce fugatus est, quod existimaret totas Romanorum copias contra se venire.

Lucullus Nisibim occupat.

VI. Bellum Creticum renouatū.

Bellum Creticum hoc anno publica authoritate à Q. Metello Proconsule geri cœpit, quod aliquot ante annis temerè à M. Antonio triumuiri patre susceptum fuerat, maléque gestum. Plerasque enim naues intercepere hostes & captiua corpora Romanorum, qui eis catenas parauerant, in ipsis nauibus suspenderunt. Sicque triumphantium in morem in portus suos reuecti sunt. De eodem Antonio scribit Pædianus in Verrem, cum gratia Cottæ Consulis, qui Consul fuit anno V. C. 679. & Cethegi factione in Senatu obtinuisse curationem infinitam oræ maritimæ, eáque occasione Siciliam, omnesque prouincias depopulatum esse, & ad extremum illato Cretensibus bello, morbo periisse. Metellus igitur vindicandæ huius cladis gratia, in Cretam profectus, triennio ibi bellum gessit, initium autem eius cœpit à Cydoniæ vrbis obsidione.

Eius initia sub M. Antonio.

Epit. 98.

ANNVS MVNDI 3987.

HYRCANI II. 9. HERODIS ætat. 6.

TIGRANIS 17. AVLETIS 14.

OLYMP. CLXXVIII. A, 2. V. C. 686.

ANTE CHRISTVM 66.

I. Obitus Alexandræ. Ios. ph. l. 13. c. vlt.

CVm Alexandra regina Alexandri Iannæi dudum Regis & Pontificis Iudæorum vxor, nonum in regno annum ageret, & in morbum difficilem incidisset, Aristobulus eius filius natu minor regnum occupare aggressus est, & intra quindecim fermè dies, duo & viginti castella occupauit, & militem quoque cogere cœpit. Id vbi innotuit, Placuit reginæ vxorem eius cum liberis in arce templo vicina custodiri, & Hyrcanum Pharisæis regni administrationem suscipere, moxque illa defuncta est, cum regnasset annos nouem tres & 70. dies vixisset. Mulier, inquit Iosephus, alioqui industria sed quæ seminaria perdendę familiæ regiæ moriens reliquit, dum inimicis familiæ suæ consentit, puta Pharisæis, quos paulò ante dixit, in regis familiares Alexandra regnante esse grassatos: quos ob superbiam moresque pessimos, & Iannęus ante, & postea Herodes vehementer afflixit, vt non mirum sit eos Christo Domino valde restitisse, & vice versa ab eo vehementer obiurgatos.

Pharisæorum malitia.

Math. 23. 13. & seq.

II. Res Luculli inclinabantur. Velleius l. 2.

Quod ad bellum Mithridaticum attinet, hoc anno res Luculli parum feliciter cessere, cum iam septimum à Consulatu annum ageret in imperio. Consul quippe fuit anno V. C. 679. Mithridates enim de Triario Luculli duce insignem victoriam retulit, exercitu eius in locum cœnosum compulso. In eo prælio desiderati sunt 24 tribuni, & 150 centuriones, & septem militum millia, & nisi vnus de Romanis, quasi regem allocuturus, eum vulnerasset, eoque facto barbaros perturbasset, omnęs ad vnum deleti fuissent. Nimirum eam cladem vt sæpè aliàs, inuexit Superbia: quippe Triarius hic gloriæ cupidus, Luculli aduentum ad pugnam præuenire voluerat. Eodem tempore Attilius quidam Romanus regem insidiis appetiuit; sed coniuratione patefacta, ipse cum conscijs excruciati periere; non paucos etiam, qui ad regem confugerant, & in eius castris versabantur, segregatos occidit. Nec Lucullus adueniens res suas loco meliore constituit, siue quod ei Mithridates pugnæ facultatem non præbebat; siue quod eius exercitus seditione fluctuabat, siue quod cum auditum esset Acilium Consulem, qui Lucullo successor mittebatur, aduentare, à maxima militum parte desertus est.

Coniuratio in Mithridatem irrita.

III. Res prosperæ Mithrid.

Quæ dum milites agunt, Mithridates totum penè regnum suum recepit, Romanis, vt ait Appianus, dissimulantibus, donec maria à piratis repurgarentur. Cappadociæ quoque multum detrimenti attulit, neque impediente Lucullo, quod Acilium prope esse prætenderet, neque Acilio defendente. Is enim cum prius festinasset, vt victoriam Lucullo præriperet, vbi resciuit quo statu res essent, ne ad exercitum quidē venit, sed in Bithynia prouincia sua

tempus traxit. Marcius quoque Rex, qui proximo anno Consul fuerat Lucullo auxilia petenti non tulit. Clodium tamen, qui à Lucullo defecerat, recepit, & rei nauali præfecit: sed ia mox à piratis captus est, & pœnas perfidiæ, & violatæ cognationis dedit. Erant quippe hoc anno piratæ totis classibus formidabiles, quos boc ipso anno Pompeius mira felicitate atque celeritate confecit & pessumdedit.

IV. Origo belli piratici. *In Mithrid. in Pompeio.*

Piratici mali originem Appianus & Plutarchus à Mithridate petunt, qui dum in Asia & Græcia vexaretur à Sylla, mari Piratas immisit qui Romanam classem in mari; oráque maritima vexarent. Hi primum paucis nauiculis vagi latrocinabantur, deinde aucti numero, magnas quoque naues sibi comparatuot. Nam qui bellu fuerant ad egestatem redacti, relictis terris questum mari quærebant, oppida deprædabantur, & homines in suas latebras abductos pretio redimere se cogebant. Et primum Ciliciam asperam latrociniis latebrisque opportunam, præcipuam belli sedem esse voluerunt, In cuius societatem omnes fermè orientales populos pertraxerunt, moxque ad occidentem versi, ad columnas vsq; Herculis penetrarunt, Tantumque creuit eorum potentia, vt Prætores Romanos funderent fugarentq;, commeatus intercipereot, maritimam omnem oram, Siciliam maximè, incursarent, Romam inedia premerent, nemoque à piratis tutus esse posset, qui mille nauibus instructis, quadringenta oppida ceperant, delubráque maxima spoliarant.

V. Committitur Pompeio.

Iamque plurimi Romani duces suis potius cladibus, quam piraticis victoriis clarescebant, cum Gabinius in gratiam Pompeii rogationem tulit, vt id omne bellum Pompeio committeretur, essetque ei imperium in omnibus prouinciis, æquale proconsolibus, vsque ad quinquagesimuot milliarium à mari. Eam legem dissuadebant optimates, nimia hominem potentia armare formidantes, qui eam pro arbitrio retenturus aut depositurus, vt nuper Sylla, videretur. At illi populus vehementer fauebat, fauit & C. Cæsar, non in Pompeij gratiam, sed vt sibi populum maturè conciliaret, & ad extraordinaria imperia conferenda assuefaceret. Accepit ad hoc bellum Pompeius sex millia talentûm Atticorum, 120 millia peditum, equitum quatuor millia, naues 270. Legatos alij plures numerant, alij pauciores. Plutarchus ait mare ab eo in tredecim sortes diuisum & legatis illis distributum, datis cuique nauibus & militibus, & prætoriis insignibus, meroque imperio in sorte sibi credita: Ipse quasi Rex regum lustraret vniuersos, vt omnibus simul locis piratæ opprimerentur, & si res ferret, singuli vicinis suis, ipse omnibus subsidio veniret. Itaque piratæ, in sua quiqua prouincia, à Prætoribus breui subacti sunt.

Modus gesti belli.

VI. Et in Cilicia confecti.

Ipse Ciliciam, quo plerique refugerant, cum 60. lectissimis nauibus, magnóque militum ac machinarum numero petiit, vt arces in rupibus sitas expugnaret. Sed nihil fuit opos. Nam & celebritate ducis, & apparatus magnitudine territi, alij post alios deditionem fecere, se suáque omnia eius fidei & clementiæ permittentes. Pompeius nauium materiam incendit, naues abduxit, captiuos dimisit. Eos qui necessitate ad hoc vitæ genus deuenerant, quædam infrequentia oppida, sed longiùs à mari habitare iussit, & data commoditate sine rapto viuendi, rapinis arcuit. Atque ita bellum piraticum omnium opinione celeriùs confectum est. Cic. extrema hyeme apparatum dicit, ineunte vere susceptum, media æstate coofectum.

VII. Bellum Cretense à Metello perfectum

Quæ dum io mari fiebant, Q. Metellus rem ex animi sententia gerebat in Creta, & alterum piratarum fontem exsiccabat, qui alterum iam annum Romanum exercitum fatigabant. Quos Metellus cum præliis aliquot fregisset, eorum insulam igni ferroq; populabatur, adeoque seuerè in captiuos sæuiebat, vt veneno se plerique conficerent, alij deditionem suam, ad Pompeium absentem mitterent, quos cum ille in fidem suam recepisset, & in eam rem L. Octauium misisset, Metellus seueriùs etiam egit in victos, & de Pompeio questus est, quod rerum à se gestarum gloriam, misso legato ad se deriuare voluerit. At Pompeius iure se vsum suo contendit aduersus Metellum, sicut & erga Ciliciæ, aliarumq; prouinciarum proconsules, quatenus eorum prouinciæ imperij Pompeiani terminis continebantur. Sed nimirum decebat Pompeium, satis alioqui gloriosum, Metelli diuturnis laboribus indulgere, inuidiæ tollendæ causa.

ANNVS MVNDI 3988.

HYRCANI II. 10. AVLETIS 15.

TIGR. 18. & vlt. HERODIS 7.

OLYMP. CLXXVIII. A. 3. V. CO. 687.

ANTE CHRISTVM 65.

I. Aristobulus regnū fratri inuadit, tenetque triennio *Ioseph. l. 14. c. 1.*

VIx Alexandra è viuis excesserat, cum Aristobulus minor natu filius, qui ea viuente magnam regni partem occupauerat, Hyrcano fratri, quem illa regni successorem constituerat, bellum intulit: commissoq; ad Hiericuntem prælio, multi ex Hyrcani militibus ad fratrem transfugerunt. Itaque victus Hyrcanus in arcem confugit, in qua filij & vxor Aristobuli custodiebantur, idque vtiliter admodum contigit, vt dum victor vxori & filiis timet, à fratre qui eos habebat in potestate, abstineret. Itaque cœptum est inter fratres agi de conditionibus pacis, quibus Aristobulus obtinuit vt regnaret, & fratrem sineret in otio iis facultatibus frui, quæ illi obuenerant & vitam priuatam agere. Hoc fœdere in templo ipso sancito, post mutuos complexus alter in regiam alter in ædes Aristobuli digressi sunt. Itaque vtramq; dignitatem per vim vsurpatam tribus annis, totidemqoe mensibus tenuit, moxque vtraque à Pompeio exturbatus est, & Hyrcanus vtrique dignitati, sed absque diademate, restitutus ad quadragesimum vsquè annum. Itaque cum Aristobulus vtramque potestatem per vim ac tyrannidem occuparit, breuique tempore tenuerit, nulla illius habita ratione, Hyrcani pontificatum cum Eusebio continenti serie producemus.

Ioseph. l. 15 c. 9. & l. 20 c. 8 & l. 1. de bello c. 4.

II.

His Coss. Romæ tumultus excitatus est,

praxnius,

Tumultus ex ambitione Cōsulatus.

præuius Catilinariæ coniurationis. Nam Antonius Pœtus, & P. Sylla, magni illius Syllæ ex fratre nepos, largitionis ambitiosæ conuicti, damnatique, de spe Consulatus deiecti fuerant, eorumque accusatores Cotta & Torquatus in eorum locum designati. His ergo illi struebant insidias, additis sibi sociis Cn. Pisone, & L. Catilina: quibus patefactis Senatus eis dedit militare præsidium, & Pisonem sub specie honoris in Hispaniam ablegauit, vbi cum esset natura ferocior, ab incolis ob iniuriam quandam trucidatus est.

III. Bellum Mithridaticū Pompeio decernitur.

Interea C. Manlius Tribunus pleb. populum rogauit pro decernenda Pompeio Ciliciæ & Bithyniæ administratione, simulque belli Mithridatici. Quod Senatus indignè tulit, siue quia iterum nimia potestas viri eidemque periculosè cōmittebatur; siue quia Marcio & Acilio magistratus, ante peractū imperij tempus abrogabatur, siue quia Lucullo tot annorum laboribus parta gloria, triumphusq; eripi videbatur. Lex tamen Manilia perlata est, C. Cæsare & Cicerone annitentibus; Populus autem hunc Pompeio honorem in præmium piraticæ victoriæ deferri voluit, quo ille eadem belli pacisque potestas prorogata est, vt pro arbitrio vel hostes iudicaret, vel ascisceret socios. Denique ei datū est imperiū in omnes exercitus, quotquot essent extra Italiam: priuilegio nemini ad eam diem concesso. Id quippe erat, ait Plutarchus, vniuersum Romanum imperium vni subiicere. *In Pomp.*

IV. Quod ille suscipit. *Appian.*

Pompeius vbi quæ facta erant intellexit quāuis dissimulanter gratissimam rem habuit, depositáque Cretici belli cura, totum se barbarico bello dedidit. Habebat enim tum temporis Mithridates lectissimum exercitum, peditum 30. millium, equitū trium millium & insuper Parthorum amicitia nitebatur. Quam vbi didicit à Pompeio occupatam, vltro ipse legatos ad Pōpeium misit, rogans quibus conditionibus pacem impetrare posset, *Si transfugas*, inquit Pompeius, *tradideris, & teipsum nostræ fidei commiseris.* Ea vox tumultum excitauit in regis exercitu, quo is sapienter sedato, in vastata regione pressus commeatus inopia, in interiora regni se recepit, quem diù persecutus est Pompeius, & ad iumentorum esum compulit. Denique post velitationes aliquot, regij vano terrore turbati, fusi fugatique sunt, & cæsis fermè decem millibus, castra cum omni apparatu capta sunt; quam cladem aliqui longè maiorem tradunt. Florus certè ea nocte debellatum scribit, nihilque postea; quamuis expertum omnia, valuisse; more anguium, inquit, qui obtrito capite postremum cauda minantur.

Mithridates pacem frustra quærit.

Eiusdem clades.

Oros. l. 6. c. 4. l. 3. c. 5.

V. A Tigrane non recipitur. *Appian.*

Mithridates cum solis satellibus per rupes elapsus, incidit in quosdā equites mercenarios, & peditum circiter tria millia, à quibus in castellum Sinoregem deductus; ibi fugæ comitibus annuo stipendio numerato non acceptus à Tigrane, Colchos hybernaturus adiuit. Dio enim scribit Mithridatem fugientem, ad Tigranem contendisse, eóque per legatos compellato nullum amicum responsum accepisse, quod illum crederet causam fuisse, cur Tigranis filius in patrem insurrexisset, & ad Phraatem regem Parthorum profugisset, cuius suasu hic supplex ad Romanos confugit, Pompeij fama permotus. Tigranes etiam pater Pompeii fidē, cum adiit filium accusaturus, & omnia eius arbitrio permissurus. Cum muneribus Pompeium & totum eius exercitum affecisset veniam primum ab eo Præteritorum accepit. Reconciliauit etiam patri filium Pompeius, eumque in Minoris Armeniæ Sophena, Gordenáque regnare iussit. Patrem autem in reliqua Armenia, ea lege, vt hūc filium hæredem relinqueret. At Dio scribit iuniorem Tigranem superbè se atque inhumaniter erga parentem gessisse, eaquere offensum Pompeium solam Sophenam filio attribuisse, vbi erant pecuniæ, quas à Tigrane Pompeius exigebat, id est sex millia talentūm; quæ cum sibi habere vellet Tigranes iunior neque acquiesceret, quin potius meditaretur fugam, in vincula coniectus, Romam pertractus, in triumphum ductus, in carcere denique necatus est. *Dio l. 36.*

Duo Tigranes apud Pompeium cōtendunt.

VI. Senior fit socius populi Rom.

At Tigranes pecunia potitus, multo plura dedit quam pactus erat, quo facto inter amicos, sociosque populi Rom. annumeratus est. Decedere tamen prouinciis bello quæsitis iussus est, & nominatim tota Syria; quam occupauerat, ab Euphrate vsque ad mare quibus terminis etiam Phœnicia comprehensa est. Quin & Antiochi Pij filium cognomine Asiaticum, regno Syriæ priuauit, quod cesserat Tigrani, & in prouinciæ formam redegit. Iure ne autem an iniuria id factum sit à Romanis, consulat lector æquus Annales.

Syriæ regni finis.

nu. 17.

Fi Cretici belli.

Quæ cum geruntur in Asia, à Metello in Creta debellatum est. Cum enim intellectum esset à Cretensibus, aliò Pompeij curas esse conuersas, & inanes esse spes, deditionesque ei factas, veriti Metelli seueritatem de fuga cogitarunt, Aristion enim vnus de primariis Cretensium ducibus, cum ibi aliquandiù cum Octauio perseuerasset, postquam aduersum se Metellum ire senserūt, relicta insula vela in altum dederunt. Metellus autem tota Creta subacta, ei seruitutis iugum imposuit, moxque de morte legati decem Cretam in formam prouinciæ redegerunt. Metellus Cretici nomine auctus, de tota insula triumphauit.

ANNVS MVNDI 3989.

HYRCANI II. 11. AVLETIS 16. HER. 8.

OLYMP. CLXXVIII. A. 4. V. C. 688.

ANTE CHRISTVM 64.

I. Antipater turbas instaurat in Iudæa. *Vide Anna. hoc anno n. 11. & 12.*

Res in Iudæa quietæ erant, Aristobulo rerum potiente, & Hyrcano priuatæ vitæ acquiescente, cum omnia iterum Antipatri artibus turbata, nō prius pacē, quam seruitutem, sicut reliqua Syria inuenerūt, Erat enim Hierosolymis genere Idumæus, pater Herodis, qui postea diù regnauit opera Romanorum, fortuna potens, natura factiosus & industrius, Hyrcano amicus, ideoque Aristobulo infensus, cuius potentiam cum reformidaret, pacem suam in communi rerum perturbatione positam credens, Iudæorum optimates in Aristobulum inuitabat, propter occupatum per iniuriam imperium. Hyrcano quoque dictitabat eius vitam in tuto non esse, nisi fuga sibi consuleret, quam illi denique persuasit,

Hyrcanus fugit ad Arabes, qui illum regno restituunt.

impetrato prius tuto apud Aretam Arabum regem perfugio. Nec ea se contentus, Aretæ persuasit vt Hyrcanum regno restitueret, promissis, si id præstaret 12. oppidis, quæ pridem Iannæus Arabibus eripuerat. Ergo Aretas in Aristobulum mouet, victumque Hierosolymam compulit, & obsedit in templo. Cum autem Scaurus missu Pompeij esset Damasci, vtriusq; legati ad Scaurum venerunt, auxilium & societatem petentes multis talentis oblatis. Scaurus pro Aristobulo, qui trecenta talenta ei miserat, sententiam tulit, & Arabem Romanorum metu ad sua, cum Hyrcano videlicet atque Antipatro, redire compulit. Ille regno restitutus, vltionem in anoum sequentem præparauit.

Scaurus contra Aristobulum.

II. Mithridates bellum renouat, eius filius sibi manus infert.

Interim autem Mithridates, qui Dios curiade in Colchis hybernabat, nihil mediocre animo voluebat, sed perlustrata Euxini Ponti ora, Scythisq; eius maris incolis, eos partim vi, partim gratia ad suas partes pertraxit. Quare territus filius eius Machares, legatos ad eum misit, qui excusarent quod necessitate coactus, Romanos coluisset; sed vbi patrem agnouit implacabilem, manus sibimet miser intulit, Mithridates eius amicos, quos ipse illi comites antea dederat, omnes interemit, domesticos dimisit incolumes. Deinde miram cogitabat expeditionem. E Bosphoro enim in Thraciam, & inde per Macedoniam, postremóque per Pannoniam superatis Alpibus, Italiam petere statuebat, elocatisque filiabus, potentissimum quemque generum sibi commilitonem adiungere. Sed ea molitio in ventos abiit. Interim autem Pompeius Albanos, atque Iberos, aliosque circa mare Caspium populos partim domuit, partim sibi fœdere pacis adiunxit, & Partho Corduenem regionem, de qua cum Tigrane decertabat, misso in eam Afranio, ereptam, Tigrani dedit.

III. Coniurationis suspecti Crassus & Cæsar. *In Catil.*

Prior Catilinæ cum Antronio & Sylla coniuratio, anno superiore inchoata, his Coss. temerè suscepta, & semel iterumque patefacta elanguit, vt fusiùs tradit Salustius. Eius participem imo & principem M. Crassum, vna cum C. Cæsare scribit Suetonius. Ait enim Cæsarem paucis diebus ante quam ædilitatem iniret, venisse in suspicionē conspirationis cum M. Crasso consulari Antronio & Sylla ambitus condemnatis, vt principio anni Senatum adorirentur, & trucidatis quos libuisset, Dictaturā Crassus inuaderet, Iulius magister equitum ab eo diceretur, constitutaque ad arbitrium Repub. Syllæ & Antronio Consulatus restitueretur. Quæ Suetonius Ciceronis ipsius authoritate confirmat, dicentis Cæsarem in Consulatu confirmasse regnum, de quo ædilis cogitarat.

3990. IV. Renouatur coniuratio, eiusque causæ.

Sequenti anno redintegrata est à Catilina coniuratio, quæ præcedenti anno authoris sui temeraria festinatione discussa fuerat. Eædem quippe facinoris suscipiendi causæ remanebant, ambitio supremæ dignitatis, desiderium eluendæ repulsæ Consulatus, sperata scelerum impunitas, iudiciorum metu sublato malesuada fames, & turpis egestas, quam libidines, & luxus infinitus inuexerant. Ei consilio fauebat occasio, quod nullus tum in Italia erat exercitus, Pompeius in extremis terræ bellum gerebat, & Senatus Reip. nihil erat intētus, si Salustio credimus. Ergo Catilina circa Iunias Cal. L. Cæsare & C. Figulo Coss. coniurationis socios, sæpius seorsim appellatos vnum conuocat, in quibus pleriq; ex Senatorio & equestri ordine erāt; eos nefandis sacrificiis & iureiurando deuinctos, ad commutandum Reip. statum hortatur, proscriptiones nouasq; tabulas pollicetur, magistratus, sacerdotia, &c. id confici posse, si ipse Consul fiat. Habiturū quippe Collegam C. Antonium belli gerēdi socium. Ea coniuratio cum multis innotuisset, studia hominum accendit ad Consulatū M. Tullio mandandum. Catilina iterum de spe dignitatis depulso. Quod factum etsi populares coniurationis concussit, Catilinæ tamen furorē accendit ad arma, pecunias, & funestum in patriā bellum studiosius præparandum.

Cicero designatur Consul.

V. Mithridates Xipharem filium interficit. *Appian. in Mithr. Dio. l. 37.*

Interea Mithridates, qui iam Pontum circumlustrauerat, ad eius fretum Xipharē filium interfecit, matre Stratonice ex aduerso littore spectante, quod ea castellum multis opibus pecuniisque refertum Pompeio tradidisset, vt is filium eius matri seruaret incolumē, si in eius potestatem venisset; nec cæde contentus rex etiā cadauer abiecit insepultum. Illa autem se Romanis dediderat, quod à rege fuisset deserta. Pompeius autem in Syriam expeditionem suscepit, quò iam Gabinium Scaurum, Afranium præmiserat. Ibi Antiochum Commagenum deuictum in amicitiam recepit; Darium quoque Medum profligauit, vel quia nunc iuuerat Antiochum vel quia Tigranem antea.

Rex Iudæorum. *Ioseph. l. 14. c. 4.*

In Iudæa vero Aristobulus Scauri & Romanorum empto præsidio nixus, contra Aretam & Hyrcanum fratrem profectus est eosque prælio vicit, cæsis ferè septem hostium millibus, in quibus Antipatri frater Cæphalio.

ANNVS MVNDI 3991.

HYRCANI II. 13. HEROD. 10. AVL. 18.

OLYMP. CLXXIX. A. 2. VR. C. 690.

ANTE CHRISTVM 62.

I. Aristobuli & Hyrcani contentio apud Pōpeium. *l. 14. c. 5. & 8 Ant. l. 1. de bello c. 5.*

INgens hoc anno in Romanam Remp. periculum à suis ciuibus incubuit, quando ab iisdem Respublica Hebræorum cladem accepit, occupata Hierosolyma, quod his ipsis Consulibus contigisse, author est Iosephus, aliique deinceps plurimi. Cum ergo Pompeius Damascum venisset, ad eum venere ex Iudæa legati, Antipater pro Hyrcano, Nicodemus pro Aristobulo, quò etiam mox venere duo fratres. Hyrcanus querebatur se regno à minore natu fratre spoliatum: qui & terra finitimos violentus incursaret, & in mari haberet piratarum receptacula. Alter contra regno Hyrcanū excidisse dicebat propter ignauiam, & publicum gentis suæ contemptum; se autem id necessario assumpsisse, ne ad alios transferretur. Pompeius his auditis, & improbata Aristobuli violentia, è concilio placidè dimisit eos, promittens se in Iudæam venturum, omniaque ordinaturum, quamprimum res Nabathæorum inspexisset. Volebat autem Pompeius vtrumque fratrem apud se manere, præsertim Aristobulum, ne is regionem ab eo alienaret, aut ei transitus intercluderet, & ipse facilius arbitratu suo in Iudæa cuncta disponeret.

II. Aristobulus abit à Pompeio iniussus, & clam bellum parat.

Verum Aristobulum, siue id veritus, siue indignum ratus maiestate regia Romanum asse-ctari ducem, iniussus rediit in Iudæam. Qua re offensus Pompeius, assumpto exercitu, quem in Nabathæos parauerat, aliisque copiis, in Aristobulum mouit, Hyrcano, eiusque sociis id precantibus. Is in munitam arcem Alexandriam confugerat, vnde à Pompeio euocatus, nec ausus repugnare, cum iterum de iure regni cum fratre apud eum disceptasset, se suaque omnia in potestate Pompeij fore dicebat, cum nihilominus clam bellum pararet, veritus ne dominium in Hyrcanum transferretur. Ea re cognita Pompeius sine mora Hierosolymam, quò ille se receperat cum exercitu proficiscitur: & in itinere ad Hiericuntem, venit ad eum è Ponto nuncius, qui referebat Mithridatem à filio suo Pharnace occisum fuisse. Cum autem appropinquaret Vrbi Pompeius, facti pœnitens Aristobulus ei venit obuiam, pacem, & pecuniam promittens, quæ cum negaretur à ciuibus, Pompeius Aristobulo vincula iniicit, & vrbem expugnare parat.

Ab eo in vincula coniicitur.

III. Et in vrbē introducitur, & templum expugnat. *Ioseph. l. 14. c. 8. Dio l. 37.*

Factio Aristobuli nolebat Pompeium ciuitate recipi, & maturè templum occupauit. Alij verò intromisso exercitu, vrbem & regiam Pompeio tradiderant; quæ ille Pisoni legato suo seruanda tradidit. Ipse templum à septentrionali maximè parte oppugnat, aggerem diebus maximè sabbati excitat, dum Iudæi otiantur, tum admotis machinis templum verberat, & tertio mense in potestatem redigit, Olympiade 179. Cumque hostis irrumpens obuios quosque iugularet, sacerdotes nihilominus sacris operabantur, neque ea in tanto discrimine intermittebant, vt ait Iosephus: qui addit Iudæorum ad 12. millia circa templum cecidisse, captum Absalomum, patruum simul & socerum Aristobuli, & ingressum in templi adyta Pompeium, quod D. quoque Augustinus damnat. Eius autem abstinentiam laudat Iosephus, quod nihil sacræ supellectilis attigerit. M. quoque Tullius testis est Cn. Pompeium captis Hierosolymis victorem, ex fano illo nihil attigisse. Dio tamen ait templum die sabbati captum, & omnes pecunias fuisse direptas, Eusebius autem in chron. Græco, multa ex eo templo sublata dicit.

Sacerdotū pietas & Pompeij abstinentia. *l. 18. de Ciu. c. 45. l. 14. c. 8 & l. 1. de bel. c. 5.*

IV. Quæ Hierosolymis à Pompeio gesta. *Ioseph l. 14. c. 8.*

Sequenti verò die Pompeius vsum pontificatus Hyrcano reddidit, deinde belli concitatores securi percussit, excepto tamen Antipatro qui turbas primus concitauerat, Hierosolymam populi Rom. fecit stipendiariam, vrbes à Iudæis belli iure captas liberas esse iussit, tam maritimas quam mediterraneas, & proprio præsidi parere. Sicque tum primum libertatem amisimus, ait Iosephus, subiecti Romanorum imperio & regionem de Syris bello captam, reddere ipsis coacti sumus, & insuper plusquam decem millia talentorum, breui tempore à nobis Romani exegerunt; & regnum quo prius pontificale genus honestabatur, ad plebeios trāslatum est. Muros quoque ciuitatis euertisse Pompeiū ex sequentibus constat. Nam c. 10. ait Hyrcanum cogitasse reficere muros, quos Pompeius deiecerat; sed ipsum ab eo conatu per Romanos fuisse cohibitū. Cæterum Pompeius Cœlesyria vsque ad Euphratem, & Ægypti terminos tradita Scauro, cum duabus legionibus Ciliciam abiit, Romam properans, abduxitque secum Aristobulum vinctum, cum duobus filiis, totidemque filiabus.

Iudæi libertatem amittunt.

Romam tamen, etsi properans, non ante biennium peruenit. Ad Mithridatem quippe rediit, regnumque eius, & Asiæ res omnes cōposuit, & insignem triumphi apparatum paulatim digessit. Syriæ enim prouincias constituenti Pōpeio, legati superuenerūt à Tigrane & Phraate, inter quos bellum exortum fuerat. Armenii tanquam ab amico petebant auxilia: Parthi in amicitiam populi Romani recipi cupiebant. Ille nolens Parthis sine Senatus cons. inferre bellum, simul aliquam fortunæ conuersionem timens, qualem Lucullus erat expertus, tres misit arbitros qui eorum controuersias diremerunt, quod hoc fuit facilius, quod inter ipsos reges satis cōstabat cū qui victor fuisset, hostem habiturum Romanos.

V. Pompeius res Armeniorum & Parthorū componit. *Appian. & Dio.*

Restat postremus actus Mithridaticæ fabulæ. Is rex legatos ad Pompeium in Syria morantem misit, qui tributa populo Rom. pollicebantur, si regnum illi paternum concederetur. Cumque ille postularet vt veniret Rex ipse, vt Tigranes ante venerat, id se facturum negauit, missurum tamen filios, & amicos aliquot. Apparet tamen hæc parum syncerè agitata. Nam statim summo studio bellum apparauit, delectus è seruis ingenuisq; habuit, tributa etiam tenuibus imposuit, quæ ab Eunuchis seuerissimè exigebantur. Itaque Phanagorenses a rege deficiunt, cuius filij aliquot, qui in arce erant, incendij metu ad deditionem compelluntur. Exemplum Phanagorensium plerique populi, in vtraque Bosphori ora secuti sunt. Ille videns crebras defectiones, & suspectum habens exercitū ad militiam coactum, & grauibus exactionibus affectum, ad Scythiæ regulos misit nuptum filias per Eunuchos, petens vt quam primum auxilio venirent cum copiis. Hæ deducebantur cum quingentis militibus, qui non multum à Mithridate digressi, Eunuchos interfecerunt, & puellas ad Pompeiū adduxerūt, quas ille sine iniuria conseruatas, cum aliis eius pellicibus ad parētes remisit.

VI. Mithridates pacem quærit, & bellum parat.

Multi ab eo deficiunt filias amittit.

Rex tot liberis & castellis, totoque penè regno spoliatus, & spe auxiliorum è Scythia, non tamē animo fractus, iter ad Gallos destinabat, vt cū eis per Alpes Italiam inuaderet. Verū tam audaces conatus exercitus expeditionis longinquitate, & hostiū iam nota fortitudine deterritus, non diu eum tulit. Nam Pharnaces filiorum charissimus & regni designatus hæres, Patri struxit insidias. Quibus patefactis filio nihilominus, suasu Menophanis, veniam dedit. At ingratus filius primū Romanos transfugas, deinde reliquū exercitum ad defectionē trahit. Qui cum manè ingentem clamorē indicem defectionis ederent, mane Rex rogatū quid poscerent, illi audacter filium patris loco regē postularūt; cumq; ad eos loquendos prodiret Mithridates, præsidia quidā ad transfugas transierūt, equum fugientis interfecerunt, & Pharnacem regem proclamarunt, ac diademate ornarunt. Rex fuga à filio frustra petita, venenóque, frustra tentato, quod ignominiam triumphi formidaret, proprio primum ferro mori conatus, alieno denique vsus auxilio extinctus est, annos natus, vt ait Appian. Octo aut nouem supra sexaginta, quorum regnauit 57. bellum autem cum Romanis gessit, vt nostra fert chronologia 27.

VII. Pharnaces insidias patri parat.

Quas accepta venia redintegrat.

Et rex loco patris exposcitur qui, sibi manus infert.

Corpus Pharnaces muria conditum ad Pompeium misit, simul sese regnumque suum illi dedens; & accepit mercedem patricidij Bosphori regnum, & Romanorum amicitiam.

VIII. Lucullus de Mithridate triumphat. *in Lucullo*

Triumphasse hoc anno Lucullum Cicerone Consule author est ipse M. Tullius. *Quin etiam,* inquit, *cum victor à Mithridatico bello reuertisset, inimicorum calumnia triennio tardiùs quam debuerat triumphauit. Nos enim Consules introduximus penè in vrbem currum clarissimi viri.* Inimicos intelligit præcipuè C. Memmium, qui primum Luculli fratrem accusauit, ob ea quæ in Quæstura, Syllæ iussu fecerat. Quo absoluto in L. ipsum conuersus, populum in ipsum concitauit, ne ei triumphum concederet, de quo planè actum erat, nisi viri principes, in primisque Consul ipse Tullius populum ad triumphum permittendum induxissent. Quanta autem fuerit triumphi magnificentia pluribus in Annalibus ex Plutarcho leges. Id vnum hic ex Athenæo, & Nicolao Peripatetico dicam, sumptuosæ magnificentiæ, quæ tum Romæ vigebat, ducem & authorem fuisse Lucullum, post Mithridatem & Tigranē debellatos, & eorū opes Romam aduectas, vt propterea cum Pompeius Xerxem togatum appellarit, vt ait Appianus.

Author Romani luxus. *li. 6. & 12.*

IX Progressio coniurationis, & studium Ciceronis pro Repub.

Reliqua est coniuratio, quam Catilina domi forisque vrgere non cessabat, & Ciceroni modis omnibus parabat insidias, quas ille, cæteráque eius consilia opera Fuluiæ discebat, & circum se præsidia clientum & amicorum occultè habebat. Collegam quoque suum Antonium pactione prouinciæ perpulerat, ne contra Remp. à se dissentiret, Macedoniam enim, quæ sibi obtigerat ipsi concessit. Gallia vero Metello Celerj mandata est, ne eam sui iuris Catilina faceret, idque prouidè admodum. Hic enim est Metellus Prætor, qui Galliam transalpinam molienti, præclusit aditum, eumque Petreio cædendum dedit. cum dies comitiorum venit, & Catilinæ neque petitio, neque insidiæ Consuli paratæ succedunt, constituit bellum gerere, & extrema omnia experiri. Aliquot suorum varia in loca dimittit, qui initium belli faciant. Ipse Romæ omnia molitur; & quoniam eius consiliis Cicero vehementer obsistebat. C. Cornelius eques, & L. Vargunteius Senator prouinciam suscipiunt eius interficiendi, specie salutationis. Sed re per Fuluiam Ciceroni patefacta, illi ianua prohibiti sunt.

Cui Catilina cedem parat.

X Coniuratio patefit, Catilina ex vrbe abit.

Iamque Manlij in Etruria, & aliorum coniuratorum arma audiebantur, cum rem ad Senatum Consul refert, à quo decretum est, vt Coss. prouiderent ne quid respub. detrimenti caperet, ipséque certos duces variis locis contra coniuratos legit. Consul in vrbe præsidia vigiliasque constituit, præmia indicibus coniurationis proponit. Catilina nihilominus siue dissimulandi, siue purgandi sui causa, in Senatum venit, vbi Cicero in eum vehementer inuectus, ea vrbe cum suis abire iubet, eumque alij quoque in eius dissimulationem obstreperent, ac parricidam vocarent, *Quoniam*, inquit, *ab inimicis circumuentus præceps agor, incendium meum ruina restinguam.* Deinde se ex Curia domum proripuit, indeque nocte intempesta in Manliana castra cum trecentis armatis profectus, nomen, & apparatum Consulis assumit, ad 20 Militum millia contrahit, oppida ad defectionem sollicitat. Sed eos Senatus hostes iudicat, & Antonium eos persequi cum exercitu iubet, Ciceronem Vrbi esse præsidio: eiusque diligentia factum est, vt per Allobroges primarij aliquot coniurati comprehenderentur, qui conuicti in Senatu, damnatique, in carcerem spectante populo coniecti sunt, & omnibus laqueo gula fracta est. Populo Ciceronem laudibus ferente, aliquibus inuidiam illi conflantibus.

Coniurati occiduntur.

XI. Ortus Augusti.

In his Reipub. turbis, atque his ipsis Coss. natus est C. Octauius, qui postea Augustus appellatus est, cuius imperium Christus Dominus natiuitate sua illustrauit. Natalem illi diem assignat Suetonius 9. Calend. Octobris, qui est 23. Septembris: idemque habet Gellius, ex eiusdem Augusti epistola ad Caium nepotem. *l. 15. c. 7.*

ANNVS MVNDI 3992.

HIRCANI II. 14. AVLETIS 19.

HERODIS 11. SCAVRI Syriæ Præsidis 1.

OLYMP. CLXXIX. A. 3. V. C. 691.

ANTE CHRISTVM 61.

I. Bellum contra Arabes.

DVm Pompeius confecto bello Mithridatico reditum in vrbem parat, Scaurus mandatum sibi ab eo bellum contra Aretam Arabum, siue Nabathæorum regem, Antipatri interuentu feliciter conficit. Scauri enim exercitu in illis locis fama laborante, Antipater Hyrcani iussu, frumentum ex Iudæa, aliáque necessaria ei præbebat. Missusque ad Aretam legatus à Scauro, persuasit illi numerata pecunia agrorum redimere vastitatem, sponsor factus pro trecentis talentis. Sicque bellum hoc finem accepit, non minus ea Aretæ, quam Scauri sententia. Interea Pompeius multos in Asia reges constituit, prouincias ordinat, vrbes condit, ne gloria breuis esset. Nicopolim, Magnopolim, Pompeiopolim aliasque non paucas, de quibus pluribus Appianus. Romam quoq; Pisonem præmisit, ad petendum Consulatum, cum suis ad Senatum precibus suique prærogatiua suffragij, vt illius quoque opera in suo triumpho, alijsq; rebus vti posset quā ob causam postea curauit Afraniū & Metellum Coss. designari. Quod facilè obtinuit; magnus quippe omnes, inquit Dio, Pōpeij metus habebat, quod nondū dimissurus videretur exercitū.

Pompeij gesta in Asia *in Mithrid.*

l. 37.

II. Metelli Cretici triumphus Catilina victus occumbit.

Triumphauit quoque hoc anno Calendis Iunij de Creta insula Metellus Creticus. Sed nihil hoc anno præclariùs in Italia cōtigit, quam extincta penitus eum authore suo, Catilinæ cōiuratio. Nam C. Antonio cum exercitu aduentante, ille circuire cœpit, nec pugnæ copiam facere, expectans dum socij Romæ incœpta patrarent. Sed postquam nuncius in castra detulit coniurationem patefactam, de Lentulo. Cethego, Statilio, cæterisq; sumptū esse suppliciū, plerique; dilapsi sunt, reliquos Catilina per montes asperos, magnis itineribus in agrū Pistoriensem adduxit, vti per occultos tramitrs in Galliā transalpinam profugerent. Ea fuga ex profugis cognita Metellus Celer, qui cum tribus legionibus agro Piceno præsidebat, ei aditum Alpium præclusit. Nec procul aberat Antoniū fugientē

cum magno exercitu persequens. In his rerum & locorum angustiis deprehensus Catilina statuit contra Antonium pugnare, aliquam fortasse præuaricationem expectans. At is Petreio legato, excusata ægritudine, permittit exercitum. Vtrimq; magna vi certatur, hinc à desperatis, inde à veteranis, & flore Romanarum legionum. Catilina vbi fortissimos quosque de suis cecidisse videt, seque cum paucis relictum, in confertissimos hostes incurrit, ibique pugnans confoditur. Omnes aduersis vulneribus concidêre, nemo viuus captus est. At neque Petreius incruentam victoriam retulit. Strenuissimus quisque aut in prælio cecidit, aut grauiter vulneratus abscessit.

III. C Antonius in Macedonia malè rem gerit.

Scribit Dio hanc pugnam initio anni fuisse initam, & Catilinæ caput ab Antonio in vrbem missum, Deleto autem coniuratorum exercitu, in prouinciam Macedoniam cum laureatis fascibus profectus, malè rem gessit, & victoriæ vanitas aduersa pugna castigata est. Ibi enim à Dardanis oppressus, amisso exercitu profugit. Sed non tam cito clades ea videtur contigisse. Nam post biennium inde reuersus, Romæ accusatus fuit à M. Cœlio, malè administratæ prouinciæ, & Catilinariæ coniurationis, & Cicerone nequicquam illum defendente, damnatus est.

Cic. pro cæl.

IV. Pompeij in Vrbem profectio. A.M.3993. *Capit.sabu-le Appian. in Mithr.*

Sequenti porro anno, qui fuit Vrbis 692. Pompeius è Syria discedens, eam Quæstori suo Scauro regendam reliquit. Deinde Epheso sub finem hyemis discedens, victori exercitui ad sexdecim millia talentorum distribuit. Inde Mitbylenem nauigauit, & ciuitatem Theophanis gratia immunitate donauit, institutumque Poëtarum certamen, qua res ab eo gestæ celebrabantur, spectauit. Rhodi omnes sophistas audiuit, & singulos talento donauit. Par fuit erga philosophos Athenienses liberalitas, Ciuitati autem ad eius instaurationem 50. talenta largitus est. Interea varij de Pompeio rumores spargebantur, grauisque metus cunctos incesserat, ne exercitum vrbi admoueret, & Syllanum dominatum vsurparet. Crassus certe, vel quod id formidaret, vel quod inuidiam Pompeio excitare vellet, ex vrbe se cum liberis fortunisque subduxit. At is cum primum Brundusium attigit dimisit exercitum, monens vt ad triumphum adessent. Quod ille facto tantam sibi omnium beneuolentiam conciliauit, vt omnes ciuitates ei effunderentur obuiam, & Romam frequentes reducerent; adeo vt si quid tum mouere voluisset, non requireret exercitum suum.

Plut. in Pomp. Populi ab eo timor.

V. Triumphi eius magnificentia. *Plin. l 7.c. 26 prid. Cal. Oct. l. 42.*

Ex vrbe porro, vt de cæteris taceam, totus ei Senatus venit obuiam, demirans gestorum eius magnitudinem ac magnificentiam. Nemo enim ad eam diem tantum prouinciarum imperio adiunxerat, aut Romana pomœria vsque ad Euphratem promouerat: adeo vt ipsemet Pompeius in concione dixerit, se in Asiam vltimam Prouinciarum accepisse, eandem mediam patriæ reddidisse Triumphauit porro anno ætatis 45. eo ipso die quo natus fuerat, & eodem quo post tredecim annos in Ægypto necisus est, notauit Dio. Quanta porro fuerit pompæ magnificentia, quanta preciosissimæ supellectilis copia, quanta deuictarum gentium multitudo, in quibus reges, regumque filij, Satrapæ, ac Dynastæ, quanta auri argentique vis facti infectique, partim relati in ærarium, partim in milites distributi, quanta nauium rostratarum frequentia, quanta coronarum aliorumque donorum abundantia, quæ certatim ad eum ex Ægypto, Iudæa, vniuersáque Syria, atque adeo toto oriente amici, inimicique detulerant, vix credibilia referunt Plinius, Appianus, Dio, Florus, aliique, quorum præcipua studiosus lector in Annalibus reperiet.

VI. De Orbe vniuerso triumphat.

Illud porro in hoc triumpho gloriosissimum fuit, vt notauit Plutarchus, quod cum iam antea de Europa, atque Africa triumphasset, addito nunc omnium maximo triumpho Asiatico, visus est totius orbis terrarum domitor, & de vniuerso mundo triumphasse, præsertim cum de toto quoque mari mediterraneo, quam longè latéque patet, bello piratico, curru triumphali Capitolium esset inuectus. Deinceps autem fortunæ conuersione mirabili, se ipse, suosque aliis triumphandos dedit. Hoc autem ipso anno fundamenta iecisse Pompeium theatri sui, cuius ideam Mithylene detulerat, author est Eusebius in Chronic. Dio vero scribit Clodium sub idem tempus tractum in iudicium ab optimatibus, ob violata sacra Bonæ deæ, Factum negabat Clodius, & nitebatur probare absentiam suam. At Cicero requisitus testimonium, testatus est venisse eum ad se domum pridie, certisque de rebus sermonem habuisse. Id testimonium Clodium in Ciceronem inflammauit. Eum viginti quinque iudices condemnarunt, triginta absoluerunt, partim pecunia corrupti, partim factiosorum metu debilitati. Cæsar quoque in Clodium testimonium non dixit, hominem populo gratiosum, quoniam ipse totus erat tunc in captanda aura populari, Catolus autem cum occurisset iudicibus pecunia corruptis. *Recte, inquit, præsidium ad securitate petistis, ne quis vobis nummos eriperet.* Iulij Cæsaris præturam in hunc annum cadere, ex Suetonio disces.

Eius theatrum.

Lib. 37. De Clodio iudicium, & eius in Ciceronē odium. *l. 1. ad Att. ep. 15.*

l. 1. c. 15.

ANNVS MVNDI 3994.

HYRCANI II. 16. SCAVRI 3.

HERODIS 13. AVLETIS 21.

OLYMP. CXXC. A. 1. VR. CO. 693.

ANTE CHRISTVM 59.

VLtimus est hic annus præfecturæ Syriæ M. Æmylij Scauri: nullo ei hoc anno succedente. Quoniam Piso, qui eam prouinciam à Consulatu desponsã sibi iam habebat, Cicerone resistente obtinere non potuit, vt ipsemet scribit. Quo tempore Alexãder Aristobuli filius natu maior, qui ex Romano itinere fugerat, in Syriã videtur peruenisse. At Pompeius vbi fulgor ille pompæ triumphalis resedit, vim sensit aduersariorũ suorũ, aduersus quos ille sibi Coss. quasi firmamentum quoddã præparasse videbatur. Nam Afranius, pro cuius Consulatu etiam pecunia pugnauerat, nihil ei adiumento fuit, saltationibus quam rebus gerendis, aptior. Metellus vero Pompeio iratus,

I. Syriæ præses Euadit filius Aristobuli. *l. 1. ad Att. ep 15. Ioseph. l. 1. de bello cis. Dio. l 37.* Pompeij gloria deflorescit.

qui eius sorori, susceptis etiam ex ea liberis, nuncium remisisset, in omnibus ei actionibus restitit. Restitit & Lucullus: ei ex Asiana successione, congressuque alienus. Itaque cum L. Flaccus tribunus plebis rogationem ferret, de agro Pompeianis militibus diuidendo, & de actis Pompeij ratis babendis, restitit Lucullus, iussitque vt de singulis seorsim referretur, neque peteret vt simul omnia incomperta probarentur. Idem Cato, aliique sentiebant. Metellus autem tanta contentione eam rogationem impugnauit, vt à Tribuno in carcerem duceretur. Vnde Pompeij iussu eductus est, quod Senatum in eundem carcerem conuenire velle cerneret. Eidem M. Crassus, & Iulius Cæsar parum æqui erant.

II. Clodius ambit Tribunatum.

Ita iactatus Pompeius necesse habuit ad Tribunos plebis confugere, sentiens, vt inquit Dio, se nimium cito deposuisse exercitum, & inimicorum iniuriis exposuisse dignitatem suā. Quo ipso tempore P. Clodius siue Pompeij iuuandi, siue Ciceronis vexandi gratia, tribunatum plebis ambiuit: & summissis aliquot tribunis, qui rogationem ferrent, de Tribunatu patritiis communicando, cum non persuaderet, nobilitate abiurata, ad plebeios transiit. Verum Metello Consule repugnante, res hoc anno confecta non est.

III. Cæsaris in Lusitania gesta. Quærit triumphi materiam. 1418333. etc.

At C. Cæsar ex Prætura Lusitaniam adiit. Priusquam autem abiret à creditoribus detinebatur, vt aiunt Suetonius, & Dio, qui addit ab eo auditam vocem, cum ambitiosis sumptibus exhaustus esset, sibi immensa quadam summa opus esse, vt nihil haberet, id est, vt dissoluto ære alieno, nihil haberet reliquum. At Crassus ei opem tulit receptis in se creditorum molestissimis, pro summa 830. talentûm. Dio vero scribit eum in prouincia non magno labore latrocinia excidisse. Deinde gloriæ Pompeij æmulum, triumphi materiam quæsiuisse, vt mox Consulatum adeptus in Repub. regnaret. Itaq; Herminij montis incolas in planitiem demigrare iussit, ne videlicet loco natura sua tuto, ad prædas agendas abuterentur: id enim prætendebat, non ignarus id eos recusaturos, atque ita se belli occasionem inuenturum: quod & factum est. Nam ille arma capientes oppressit; vicinos quoque metu perculsos, desertis vrbibus fugientes inuasit, hostiliterque diripuit. Quibus aditum sibi ad Consulatum factum existimans, Romam non expectato successore profectus est.

IV. Ambit Consulatū & triumphum.

Et statuerat ille quidem Consulatum petere ante triumphum, quod temporis angustiis excluderetur à pompa triumphi. Verum non poterat Consulatum petere nisi priuatus, nec triumphare priuatus, cumque ea lege Catone obsistente, solui non posset, triumphi curam deposuit: sperans se si Consul factus esset, res longè maiores acturum, longéque splendidiùs triumphaturum. Itaque cum se petitioni dedisset, Lucerium competitorem induxit, vt nummos de suo communi nomine per centurias pronunciaret. At optimates quos metus ceperat ne coniuncti in summo magistratu auderent omnia, authores fuerunt Bibulo tantumdem pecuniæ polliceri, idque è Repub. esse Cato censebat: ideoque plerique pecunias contulere. Cumque Cæsar statuisset omnia pro arbitrio in

Sibi Pompeium adiungit & Crassum.

Consulatu gerere, nihil habuit antiquius quam sibi Crassum & Pompeium adiungere, & amicitiam iureiurando firmare, vt nihil nisi ex eorum voluntate in Repub. gereretur. Sed illud quoque meditabatur, vt alterum alterius opera euerteret, sicque solus aliquando dominaretur. Quæ fuerunt semina euertendæ Romanæ libertatis, & Cæsarianæ monarchiæ breui constituendæ.

ANNVS MVNDI 3995.

HYRCANI II. 17. HEROD. 14. AVL. 22.

L. MARCIO SYRIÆ PRÆSIDE.

OLYMP. CLXXX. A. 2. VR. C. 694.

ANTE CHRISTVM 58.

I. Triumuiratus in Cæsaris Consulatum.

HOc primum anno iactum est fundamentum regni Cæsariani, quando adeptus Consulatum Cæsar, nixus ducium Triumuirorum amicitia, & populi gratia dudum immensis largitionibus empta, Romæ quidquid libuit, Inuito Senatu, bonisque omnibus reclamantibus perficere cœpit, vt mox intelligetur; sed externa prius breuiter decurramus, Syriam inquam & Ægyptum. His Coss. L. Marcius Philippus Prætor Syriæ præfuit, Appiano teste; quo tempore fugitiuus Alexander res nouas moliri cœpit; sed propter Romanorū metum, artibus clandestinis; vt qui domi legiones Romanas videret, & patrem Aristobulum Romæ in vinculis detentum sciret, in cuius caput filij temeritas recasura esset. Non enim Roma elapsus est Pater, nisi Gabinio Syriam administrante; quod post biennium contigit.

Marcius Syriæ Præses.

II. Auletes Romanam amicitiam impetrat. Cæsar. l. 3. Ciuil.

Hoc anno Ptolemæus Auletes diù quæsitam Populi Romani amicitiam ac societatem impetrauit. Quærendi ac differendi causa erat, quod plerique Romæ existimarent Ægypti regnum ad populum Rom. pertinere, ab Alexandro scilicet rege testamento relictum. Fuit hic Alexander, qui regnum Ptolemæi Lathuri decennio interrupit factione Cleopatræ matris, quæ Lathurum natu maiorem filium regno eiecerat. Ergo ne regno suo spoliaretur, modis omnibus eam societatem ambiebat: quam non obtinuit gratis. Audi enim Suetoniū. In primo Consulatu inquit, Cæsar triamillia pōdo auri furatus è Capitolio, tantūdem inaurati æris reposuit, Societates ac regna pretio dedit, vt qui vni Ptolemæo propè sex millia talentorum, suo Pompeiique nomine abstulerit.

300 mil. cor. amicitiæ, & 100. mil. cor. ... Ath.

III. Cæsar legem agrariam ferre studet.

Idem cum primum factus est Consul, omni conatu in id incubuit, vt populum sibi conciliaret, patribus tamen se studere simulabat, ne eos haberet aduersarios. Itaque cum legem ferre vellet agrariam, eam ita conscripsit, vt nemo quippiam in ea reprehenderet. Quo magis angebatur Senatus, nullam se repudiandæ legis probabilem habere causam, quàm intelligebat ad armandam populi fauore Cæsaris potentiam, & opprimendum Senatum esse comparatam: ideoque promissionibus rem extrahere cœpit, pollicitus se legis authorem futurum. At Cato totam legem repudiabat, & præsenti

ſtatu manendum cenſebat. Qua re ita commotus eſt Cæſar, vt Catonem è medio Senatu in carcerem abduci iuberet. Quem cum plerique Senatores ſequi vellent; pudore ſuffuſus Catonem liberauit, Senatumque dimiſit, addens ſe populum iubendæ legis cauſa aditurum. Ita deinceps toto conſulatu ſuo nihil ad Senatum retulit, ſed rectà populum adiit; cui conſentienti ſciebat Patres repugnare non poſſe. Vt autem Bibulo collegæ apud populum conflaret inuidiam, dixit eos legem obtenturos ſi Bibulus conſenſiſſet. Qui cum magna voce clamaſſet populum eam legem illo anno non obtenturum, inde abiit.

IV. Craſſum & Pompeium habet legis authores.

Cæſar autem neminem vlterius eorum, qui magiſtratum gerebant, rogandos cenſuit, ſed Craſſum & Pompeium priuatos tunc homines publicè rogauit, quid de ſua rogatione ſentirent; non vtique inſcius quid illi ſentirent, ſed vt ipſis honorem & fauorem populi, aduerſariis terrorem injiceret. Itaque ambo eam rogationem approbarunt, laudaruntque coram populo; quo factum eſt vt plerique, quibus nondum eorum reconciliatio innotuerat, eorum exemplo ad eam probandam incitarentur. Cum autem iuſiurandum à patribus exigeretur, ſuper ea lege, & pleriq; aut hoc Catone recuſarent, Cæſar rogationem tulit ad populum, vt capitalis eſſet, qui non iuraret, itaque omnes præ metu iurauerunt. Cum nihilominus Bibulus tribus ſibi Tribunis adiunctis, ne lex perferretur obſtaret; faſces eius fracti ſunt, ipſe per gradus deiectus, plagiſque male mulctatus, cum Tribunis ei fauentibus ciectus eſt, lexque perlata. Cum ſic ille plebem ſibi deuinxiſſet, etiam equites ſibi adiunxit, tertia vectigalium parte, nam vectigalia publica illi redemerant, remiſſa, quam illi ante à Senatu fruſtra poſtulauerant,

Bibulus Conſul malè mulctatus.

V. Multa Cæſar propria gerit authoritate. *Dio. Suet.*

Deinceps ergo Cæſar, nemine contradicente, acta omnia Pompeij confirmauit, legeſque multas tulit, ſoluſque ita moderabatur omnia, quaſi nemo præter eum gereret magiſtratum. Bibulus certè nuſquam prodibat foras: itaque res hoc anno geſtæ dicebantur, Iulio & Cæſare Coſſ. Nihilominus ad vitandam inuidiam res per alios geri curabat, præſertim quæ ad ipſum pertinebant. Etenim rogante Vatinio Tribuno pleb. qui Cæſari omnibus in rebus obſequebatur, ei populus Illyrium, Galliamq; Ciſalpinam decreuit, vt in eas Proconſul quinquennio toto imperium obtineret, cum tribus legionibus. Senatus autem Galliam tranſalpinam, vnamque legionem adiecit, vt eam gratiam præuento populo, propriam faceret, & ſuam. Firmauit quoque Cæſar affinitatibus potentiam ſuam. Nam ne quid ſe abſente Pompeius per Gabinium, qui cum Piſone deſignatus erat Conſul, turbaret, Pompeio filiam ſuam dedit vxorem, ipſe Piſonis filiam duxit. Denique per L. Vectium, calumniatus eſt Ciceronem & Lucullum, qui tyrannidem, quam parari videbant, oderant, eos Cæſari & Pompeio mortem eſſe machinatos. Sed agnita calumnia Vectius clam in carcere necatus eſt.

Ei vtraque Gallia decernitur.

Cic. 2. ad Att. ep. 24.

VI. Cicero Cæſarem offendit.

Cum autem Cicero hoc anno C. Antonium collegam nuper ſuum defenderet, & Cæſarem, quaſi huius authorem iudicij, verbis perſtrinxiſſet, ſenſit injuriam Cæſar, nec præ ſe tulit, occaſionem tamen de more circumſpexit, qua eum non ſentientem vlciſceretur, ſicque & famæ ſuæ conſuleret, & inimico locum præcauendi eriperet. Itaque Clodium occultò contra Ciceronem inſtruxit, qui crebrò triumuiratum vellicabat, eundemque Clodium à patribus ad plebem tranſire cupientem, adiuuante etiam Pompeio, traduxit; P. Fonteio, quamuis natu minore, hominem adoptante. Et Cæſar quidem ſtatim Clodio Tribunatum confecit, Pompeius autem illum omni cautione atque obſecratione deuinxit, nihil in Tribunatu contra Ciceronem eſſe factum. Sed is promiſſorum negligens, omnia quamprimum in Ciceronis perniciem machinatus eſt, vt ſequens annus demonſtrabit.

Qui Clodium in illum inſtruit.

ANNVS MVNDI 3996.

HYRCANI II. 18. HEROD. Æt. 15.

PTOL. AVLETIS 23.

OLYMP. CLXXX. A. 3. V. C. 695.

MARCELLINO SYRIÆ PRÆSIDE.

ANTE CHRISTVM 57.

I. Summa rerum anni huius.

TRibunitia poteſtate hoc anno P. Clodio homini furioſo commiſſa, amicis conniuentibus, inimicis ſæuientibus, M. Tullius in exilium pellitur, Cæſar in Gallias Proconſul proficiſcitur, Ptolemæus è regno profugit, Lentulus Marcellinus in Syriæ adminiſtratione, Marcio Philippo ſuccedit. Quo tēpore Herodes annum agebat decimum quintū, Alexander autem Ariſtobuli filius Iudæam incurſionibus vexare cœpit, cum decem fermè armatorum millibus, & mille & quingentis equitibus, caſtella item occupare, atque munire, deniq; Hyrcano patruo grauiter imminere; adeo vt is veritus obſidionem, murum à Pompeio diſturbatum inſtaurare cogitaret, ſed hæc anno ſequenti illuſtriora fient.

Ariſtobuli filius Iudæà vexat.

II. Ægyptij Ptolemæū ad fugam cōpellunt.

Vix autem annus abierat ab inita cum Romanis à Ptolemæo, emptáque magnis ſumptibus ſocietate, cum Aegyptus in eum inſurrexit, tributorum grauitatem non ferens; in quam ille neceſſitatem à Romanis, ipſóque in primis Cæſare conjectus fuerat: tantáque vis ſeditionis fuit, vt vitæ ſuæ timens Ptolemæus Romam profugerit. Cum autem Rhodi Cato ſubſtitiſſet, Cyprio intentus apparatui, ad eum venit Auletes, quem incuſauit Cato, docens quanta relicta felicitate quantis ſe laboribus, indignitatique ſubijceret, quanta & largitione opus eſſet, vt auaritiam principum Romanorū expleret, quos redacta in argentum Aegyptus vix expletura eſſet. Proinde Regi author erat, vt cum claſſe reciperet ſe, & cum ſubditis rediret in gratiam, comitem etiam ſe obtulit, & reconciliationis adiutorem. Quod ille cum rectiſſimum iudicaſſet, mox tamen à ſuis ab ea ſententia malè deductus eſt, vt ſequens annus declarabit. Porro Alexandrini, inquit Dio, cum eius profectionem in Italiam ignorarent, mortem oppetiiſſe arbitrati, filiam eius Berenicem

Plut. in Catone min.

Catonis ad eum monitio, ſed irrita.

Berenice eius filia fit regina.

l. 39.

regno præfecerũt, quæ virum pertæsa, cũ intra paucos dies strangulauit; postquam autem illi fugam compererunt, centum viros Romam miserunt, qui Regis accusationes repellerent, & ipsum de illatis iniuriis accusarent.

III. Clodius Ciceronẽ facit reum.

At Romæ cum primum Gabinius & Piso, Cæsariis voluntate facti sunt Consules, Clodius Cæsaris aduersarios strenuè vexare cœpit, Ciceronem in primis, quem fraude primum circumuenit, pollicitus, si per eum leges quasdam, quæ ipsum indirectè petebant, sibi perferre liceret, nullam se ipsi actionem intentaturum. Ita Cicerone quiescente, & leges eas pertulit, & mox Ciceronem aggressus est, altera lege lata, qua Ciceronis iugulum petebat, contra eos omnes, qui ciuem à populo idemnatum, aut occiderent, aut occidissent. Quæ lex reum faciebat Senatum vniuersum, qui coniuratos morti addixerat, qui Coss. Senatus Consulto armauerat, quo illis, sine iudicij formulis, vitæ & necis potestatem dabat. Cicero tamen, qui eos detulerat ad Senatum, qui accusauerat, ex Senatus decreto morte affecerat, inuidiam omnem, culpamque sustinebat. Qui propterea omni studio conatus est impedire ne lex ferretur.

Et legem capitalem in eum ferre studet.

IV. Cicero Cæsarem & Pompeium frustrà adit.

Cæsarem in primis adiit & Pompeium, quos à se alienos, & hosti suo consentientes nondum intellexerat. Cęsar ei author fuit, vt se vrbe subduceret, se eo vsurum legato, vt non tanquam reus cum ignominia, sed honestè & cum imperio Clodium effugeret. Pompeius contra illam dissuasit legationem, quam apertam esse fugam dicebat: suasit autem, vt in vrbe maneret, & se Senatumque defenderet, Clodium vlcisceretur: quam ad rem, suam quoque opem pollicebatur. Quibus persuasus Cicero Pompeio se dedit, certum in eo præsidium se inuenturum sperans. Itaque repudiata legatione, Cæsarem à se reddidit alieniorem. Nec Pompeius promissum auxilium tulit. Crebras enim excusationes afferebat, & de industria subinde exibat foras, Cicerone in mediis malorum fluctibus derelicto; Qui cum ei dies dictus esset à Clodio, ob Lentulum & Cethegum indemnatos occisos, quam magno animo id facinus patrauerat, tam abiecto etiam iudicium tulit intentatum; dum sordidatus obuios notos ignotosque sollicitat, inimicis eius, proteruè ipsius squalori, atque humilitati insultantibus, & cœni ac lapidum coniectu supplicantem interpellantibus.

Eiusdem animus abiectus.

V. Cicero à Pompeio desertus fugam noctu init.

Piso consul fugam suadebat stomachanti, quod aliter saluus esse non posset, cedendo autem tempori & Clodiano furori, Rempub. quæ periclitabatur, iterum conseruaret. Lucullus contrà, vim & arma suadebat, quæ etiam præparare cœperat, conuitiis Pompeij perfidiam, pro quo tot contentiones susceperat proscindens. Sed à Catone & Hortensio ab armis reuocatus est, ne bellum intestinum in vrbe concitaret. Itaque voluntarium exilium subit, tanquam conscientia sua reus, & clam concubia nocte vrbe cessit, multa amicorum turba prosequente, cum publica ad reges & principes commendatione Senatus. Siciliam autem, cuius aliquando patronus fuerat, cogitabat, sed à Siciliæ Prætore monitus, vt abstineret à Sicilia, Brundusium animo admodum fracto petiit, indeque Dyrrachium traiecit. Postremo Thessalonicam, vbi menses aliquot vixit, cum Plancio. Cicerone autem exterminato, Clodius domum eius & villas incendit, igni & aqua exuli interdixit, omni denique in eum furore bacchatus est. Sed hæc tam violenta non potuerunt esse diuturna.

Clodij in eum furor.

VI. Catonem in Cyprũ ablegat.

Quoniam autem Catonem maximè verebatur, quem populus ob virtutis opinionem ferebat in oculis, ne eum haberet aduersarium, procul in Cyprum amandare constituit. Eum ergo laudatum in primis, tanquam vitæ innocentissimæ virum rogauit, vt illius insulæ gubernationem susciperet, Quam cum ille respueret, insidias Reipub. parari clamitans, eum lege tribunitia ad illam legationem compulit, eique pessimè de commeatu prouidit. Adiit ergo eam prouinciam Quæstor; iure tamen prætorio præditus, sed Canidium quendam præmisit in Cyprum, qui cum Ptolemæo Cyprio ageret, vt Romanæ potentiæ sine certamine cederet. Interim Cato Rhodum venit, ibique substitit, & ad eum Ptolemæus Ægyptius venit, vt paulo ante ex Plutarcho diximus.

nu. 2.

VII. Cæsar abit in prouinciam.

Porro quæ circa Ciceronem Romæ facta sunt, sub huius anni exordia contigerunt, Nam Plutarch. in Cæsare author est, eum non priùs in prouinciam esse profectum, quam interuentu Clodij, Ciceronem ex vrbe, atque ex Italia exterminasset. Profectus est autem in prouinciam, vt ipsemet scribit, sub extremum Martium, & quidem magnis itineribus, vt transitum Heluetiorum in prouinciam Romanorum intercluderet, qui futurus nunciabatur ad 5. Calend. Aprilis. Bellum autem in Heluetios libenter suscipiebat, & maximè Tigurinos, qui pridem L. Cassium consulem interfecerant, & eius exercitum sub iugum miserant, vbi & L. Pisonis, nunc consulis & soceri Cæsaris, auum interfecerant, anno Vrbis Conditæ *646.* nunc autem quinquaginta post annos pœnas dederunt, cum eos Cæsar in transitu Araris esset consecutus.

l. 1. de bello Gall.

Bellum suscepit in Heluetios.

VIII. Belli materiam quærit.

Scribit Dio, scribit & Suetonius, Cæsarem, cum in Galliam venit, omnia quietissima inuenisse, nullam tamen belli, etiam iniusti ac periculosi, occasionem prætermisisse, & alia ex aliis bella traxisse, vt idoneam inueniret materiam triumphorum. Et hoc quidem anno Heluetios, atque Ariouistum vicit. Tum rebus vrbanis intentus, in Galliam circumpadanam contendit, vbi cum multi ad eum confluerent, eorum animos sibi obligabat. Dimittebat enim omnes partim muneribus, partim spe plenos, ac reliquo toto belli tempore, hinc ciuium armis hostes domuit, hinc hostium opibus captauit, & auctorauit ciues. Cumque consulatu functus, à multis in iudicium vocaretur, obtinuit ne quandiu Reipub. causa abesset, reus fieret. Maximam autem deinceps operam dedit, nulli vt magistratus fierent, qui non sibi promisissent propugnaturos absentiam suam, cuius pacti à quibusdam iusiurandum, atque etiam syngrapham exegit.

Plut. in eius vita

Suet.

Corrumpit largitione ciues & obtinet ne absens reus fiat.

IX. Clodius vexat Pompeiũ, qui molitur reditum Tullij

At Clodius, absente Cæsare, Cicerone pulso, ablegato Catone, cum sibi populum videret addictum, Pompeium cœpit contemnere, & aliqua eius acta rescindere. Nam Tigranem, qui adhuc Romæ tenebatur in vinculis, pe-

cunia

cunia corruptus eripuit ac dimisit, eamque ob rem Pompeiũ ac Gabinium indignantes etiam contumeliis insectatus est, eorumque asseclas malè mulctauit, consulis fasces confregit, eiusque facultates sacras esse iussit. Ergo Pompeius ad comprimendum furiosum hominem, capitalem eius inimicum Ciceronem restituere statuit, eiusque reditum per Ninnium Tribunum agitare cœpit; qui obseruato tempore, quo Clodius à Senatu aberat, de Cicerone retulit deinceps ea de re per eius amicos multa contentione disputatum est, quos Cicero, qui exilium impatienter ferebat, crebris literis acuebat, Atticum maximè, vt ex literis ad eum scriptis apertum est.

l. 3. ep.

ANNVS MVNDI 3997.

HYRCANI II. 19. HERODIS æt. 16.

PTOL. AVLETIS 24.

OLYMP. CLXXX. A. 4. V. C. 696.

GABINII SYRIÆ PRÆSIDIS 1.

ANTE CHRISTVM 56.

I. Summa rerum anni huius. 1414.

Diuersarum rerum narratio ex Syria, Ægypto, Italia, Cypro, Gallia in hunc annum incurrit, quo Syriam Gabinius Proconsul administrare cœpit, ducentesimo secundo annorum septenario ab ingressu Iudæorum in Chananitidem. Archelaus in Ægypti regnum intruditur. Ptolemæus Auletes Romã venit, ibique de reductione sua agere cœpit, M. Tullius ab exilio reuocatur, Cato in Cypro sine bello res conficit. Cæsar in Gallia Belgas, aliosque populos domat.

II. Alexander vexat Iudæam, & à Gabinio vincitur. Ios. ph. l. 14. c. 12.

Cum ergo lege Clodia Gabinio Syria superiore anno data esset, sub eius extremum in eam venit, offenditque Alexandrum Aristobuli filium vexantem Iudæam; cui cum Hyrcanus resistere non valeret, de muris quos Pompeius deiecerat, reficiendis cogitabat, sed ab eo conatu Gabinius eum prohibuit: contra Alexandrum nihilominus expeditionem suscepit, adiunctis sibi Iudæis, qui in fide & amicitia Romanorum persistebant, & conserto propè Hierosolymam prælio, tria circiter hostium millia ceciderunt, nec pauciores capti sunt. Inde ad Alexandriam obsidendam ventum est, cuius propugnatores promissa venia inuitabantur ad pacem. Interea Gabinius relicta ad oppugnationem parte exercitus, cum reliquis copiis Iudæam perlustrauit, & quotquot inuenit vrbes dirutas, instaurari iussit, in quibus Samaria, quam Iannæus ante annos quadraginta diruerat, Azotus, Scythopolis, Gaza, aliæque non paucæ. Inde Alexandriam reuersus est, Alexander oppugnatione fessus veniam petiit, & interuentu matris impetrauit, castellis dirutis, quæ erant Iudæorum rebellantium receptacula. Deinde constitutis quinque iuridicis conuentibus, in totidem partes totam prouinciam distribuit.

Iudæa in 5. partes distribuitur.

III.

In Ægypto autem Cybiosacte Syro, intra breue tempus à regina occiso, in eius locum Archelaus subrogatus est, qui erat eius Archelai filius, qui dũ pro Mithridate contra Syllam bellum gesserat, deinde eundem regem timens ad Murenam confugerat. Archelaus ergo cum Gabinio tam degens, tanquam cum eo contra Parthos militaturus, eo inscio, per quosdam amicos ad Reginam deductus, Rex iis conditionibus factus est, vt regni contra Romanos defendendi consors fieret, vt habent Strabo & Dio. At Ptolemæus qui hoc anno Romam peruenit, cum primum ad fores vnius in magistratu positi accessit, defleuit imprudentiam suam, quod Catonis non verba, sed oracula non audisset. Petiit autem à Senatu, vt à Cornelio Spinthere consule, cui Cilicia Prouincia demandata fuerat, restitueretur. Quod cum Senatus Consulto decretum esset, Consul autem profectionem suam in anni finem distulisset, graues emersere difficultates, quibus res tota difiecta est. Et primum legatorum Alexandrinorum aduentus, quos ille partim occidi curauit, partim pretio corrumpi, ne munere, ob quod venerant, fungerentur. Res ad Senatum delata in obscuro mansit, quod Pompeius regi magnopere studeret.

Archelaus tyrannus Ægypti. Strabo l. Appian. in Mithrid.

Plutarch. in Catone mi.

Ptolemæi penes Romanæ profectionis.

IV. Rex Cypri semet interimit.

Cum autem Cato, vt ante diximus Rhodi substitisset, Ptolemæus Cyprius, intellecta per Canidium, quem Cato ad eum miserat, Romanorum voluntate, cum nec pudorem amittendæ regiæ dignitatis ferre posset, neque à fratre Aulete, regno tunc pulso, neque omnino à quoquam vicinorum principum auxilium valeret accipere, omnia quippe vel in fœdere, vel in manu Romanorum erant, animi dolore victus, semetipse veneno necauit. Atque ita Cato absens ac sine prælio, præcipuam prouinciæ suæ partem confecit. Cum autem magna pecuniæ vis à Cyprio relicta diceretur, decreuit ipse Byzantium, indéque Cyprum proficisci, quod non satis Caninio fideret. Byzantij reconciliatis exulibus cum cæteris ciuibus, nauigauit in Cyprum, vbi amplam inuenit regiam supellectilem; in qua distrahenda cum nimiam adhiberet diligentiam, & suos offendit amicos & materiam Anticatoni dedit.

Cato eius opes inuadit.

V. Restitutio Ciceronis, & pro illa contentio.

Sequitur restitutio Ciceronis. Cum enim constaret infensum Clodio Pompeium, reditui Ciceronis fauere, ad eum accesserunt Prætores nonnulli, Tribuniquæ plebis, atque in primis T. Annius Milo, qui etiam ea de re ad populum retulerunt. Cumque Lentulus pro Cicerone, Metellus pro Clodio contenderet, duarum factionum duces, consules ipsi facti sunt, inter quas non sine sanguine in ipso foro pugnatum est, cum Clodius cum gladiatoribus in concionem insiluisset. Quem propterea Milo de vi in iudicium vocauit, sed Metello consule illi fauente, nullo fructu. Cum autem mox Metellus ad Pompeij & Collegæ partes accessisset, referente Lentulo Senatus author factus est, vt Cicero reduceretur, idque populus iussit; nec Clodius vi quidquam, vel clamoribus potuit, Milone ad vim vi repellendam parato.

Dio l. 39.

VI. Lege perlata reuertitur cum gloria.

Lege comitiis centuriatis perlata, Cicero reuocatus est in vrbem, sexto decimo ferè mense à discessu. Brundusio ita in Vrbem iter fecit, vt vndique ad eum cum gratulatione legati confluerent. Ad Vrbem omnes ei effusi

sunt obuiam, præter eos, qui inimicitias dissimulare non poterant, aut negare, eumque magna gratulatione plausuque, in Capitolium deduxerunt. Postridie in Senatu gratias egit, vbi cum de annonæ difficultate ageretur, pro Pompeio sententiam dixit, & in eius sententiam factum est Senatus Consultum, quo Pompeio per quinquennium omnis potestas rei frumentariæ toto orbe terrarum dabatur. Altera quoque lex dedit ei omnem pecuniæ potestatem, addita classe & exercitu, & maiore imperio in prouinciis, quam esset eorum qui illas obtinebant. (Suaque recuperat.) Quæ leges multorum animos, timentium ne nimia potestas Pompeio daretur, exacerbarunt. Nec distulit Cicero pro domo sua bonisque recuperandis accuratè vtiliterque pugnare, vt ipsemet scribit ad Atticum. (l. 4. ad Att. ep. 2.)

VII. Res in Gallia gestæ.

Superfunt res in Gallia à Cæsare gestæ, quæ secundo eius commentario continentur, quas Dio quoque & Appianus describunt. Nimirum Belgas hoc anno Romanorum metu coniurasse, Rhemus vltro Romanis se itaque omnia, eorũq; fidei ac potestati permisisse, tum Cæsarem in Belgas mouisse; & primum periclitandarum virium hostis sui causa, velitationibus egisse, moxque iusto prælio vicisse, & abeuntes insecutum, multa eorum millia ad solis occasum vsque concidisse. Inde Nouiodunum, Bellouacum, Ambianum deditionem fecisse. Neruios autem, quibus se Atrebates & Veromandui coniunxerant, primum fudisse Romanos, moxque deuictos fuisse ac penè deletos. Aluaticus quoque oppido munitissimo clausos, deditionem fecisse, tum perfidia vsos in Romanos, ab iis victos, ad 53. capitum millia sub hasta venijsse. (Cæsaris prædæ immanes.) Denique Armoricis à P. Crasso in deditionem receptis, legionibus ad Carnutes & Turones deductis, in Italiam profectus est. Et quoniam via vllam ipse prædarum ac populationum mentionem fecit, iuuerit audire Suetonium, qui cum eius rapinas Lusitanicas attigisset, de Gallicis hæc addit. *In Gallia fana templaque Deûm, donis referta expilauit, vrbes diruit sæpius ob prædam, quam ob delictum; vnde factum vt auro abundaret, ternisque millibus nummum, in libras promercale per Italiam, prouinciasque diuideret.* Id est singulas auri libras, puta vasorum coronarum, donariorum, tribus millibus sestertiorum distraheret, id est 150 libris Turonicis, dimidiato scilicet pretio minoris, quam esset eius legitimus valor. Vide Annales.

ANNVS MVNDI 3998.

HYRCANI II. 20. HEROD. æt. 17.

PTOLEMÆI AVLETIS 25.

OLYMP. CLXXXI. A. 1. V. CO. 697.

GABINII SYRIÆ PRÆSIDIS 2.

ANTE CHRISTVM 55.

I. Aristobulus Roma profugus cum Antigono filio.

Aristobulus Roma profugus cum reuersus esset in Iudæam, & conaretur Alexandrium castrum recens dirutum denuo munire, Gabinius misit eo milites, qui eum locum occupari non sinerent, & darent operam vt ipsum comprehenderent. Deinde cum multi Iudæi ad Aristobulum confugerent, Machærunteın occupare voluit, cum octo millibus armatorum: sed occurrentes Romani in fugam compulsos, occisis aliquot Iudæorum millibus, egregiè vicerunt, reliquis dissipatis, quò quemque impetus, aut spes tulit. Aristobulus autem ipse Machæruntem profugit, vbi cum biduum sustinuisset oppugnationem, captus cum Antigono filio, qui ei comes fugæ fuerat, ad Gabinium adductus, Romamque reductus, in vinculis est habitus, & pacificum Hyrcano pontificatum reliquit. (Iterum captus Romã deportatur.)

II. Reductio Ptolemæi impedita.

At res Ægypti moram hoc anno acceperunt & reductio Ptolemæi per causam religionis impedita est. Dum enim Lentulus Proconsul præfectus Ciliciæ expectat, vt sibi ea cura ex Senatus Consulto permittatur, idque vrgetur à M. T. initio statim huius anni statua Iouis in monte Albano tactâ cœlitus, Romani Sibyllinos libros adiere, in quibus inuentum dicebatur carmen, quo Ptolemæus reduci cum exercitu prohibebatur. (Dio. l. 39.) Itaque cum variis in Senatu sententiis certaretur, Ptolemæus re desperata Ephesum adiit; Ipso autem & Lentulo Proconsule absente, toto anno res variè iactata est, nec eum habuit exitum, quem Cicero expectabat, vt ex sequenti anno intelligetur.

III. Reditus Catonis è Cypro.

Præsenti autem Romam reuersus est Cato, qui cum pretiosissimam Cyprij regis supellectilem distraxisset, paulominus septem millia talenta argenti coëgit, quæ in multa vasa congessit, singulisque longum alligauit funiculum, cuius capiti corticem suberis prægrandem annexuit, qui si afflictum esset nauigium, locum pecuniæ demonstraret; sicque argentum penè omne, quamuis vno nauigio cum sarcinis amisso, prosperè transuectum est. Vt ad Tiberim venit, omnes magistratus & Sacerdotes, vniuersusque Senatus, cum frequenti populo, ipsi ad fluuium obuiam processit, & ripis vtrimque completis, nihil à triumphi specie & splendore eius subuectio differebat. Translatis per forum pecuniis populum cepit admiratio; & Senatus miris Catonem laudibus extulit, nihil pensi habens, quam iustè fuissent conquisitæ, tum ei Præturam extra comitia, & extra ordinem decreuit, & ante legitimam ætatem, vt ait Dio: anno certè ætatis 38. quam tamen non obtinuit, vt mox dicetur.

IV. Cæsar in 4. Galliæ partibus pugnat, & vincit.

Cæsar hoc anno in quatuor extremis Galliarum partibus, prosperè per se suosque pugnauit. Galba contra Subalpinos ad Orientem, Brutus contra Armoricos ad Occidentem, Crassus contra Aquitanos ad meridiem, Sabinus contra Neustrios, qui nunc Normanni dicuntur, & Cæsar ipse contra Belgas ad Septentrionem; quæ fusè à Cæsare ipso libro 3. perscribuntur. Sed omittuntur vicissim, quæ in Italia vbi hybernauit, ab eo contra rempublicam gesta esse Plutarchus. Dioque testantur, Ad eum enim candidati accesserunt, habueruntque præbitorem, vt populi suffragia redimerent, eiusque potentiam augerent; accesserunt etiam plerique viri clarissimi, qui Lucæ conuentu habito, constituerunt vt Pompeius & Crassus Consules iterum fierent, ab iisque (Magistratus, Prouinciasque dispensat.)

Cæsari stipendium, atque in alterum quinquennium sua prouincia decerneretur, sicque Domitius Ænobarbus, qui Cæsari erat aduersarius, excideret consulatu. Designatis autem per vim Crasso & Pompeio Coss. Cato qui frustra Domitio fauerat, Reipub. causa Præturam petere instituit, vt maiore authoritate tyrannidem imminentem impediret. Sed is per vim, obnunciationem, pecuniamque depulsus est, & Vatinius factus est Prætor, bonis omnibus ingemiscentibus, & Catone prænunciante quæ mala Reipub. imminerent ab iis, qui Catonem Prætorem timerent.

ANNVS MVNDI 3999.

HYRCANI II. 21. HEROD. Æt. 18.

PTOL. AVLETIS 26. GABINI 13.

OLYMP. CLXXXI. A. 2. V. C. 698.

ANTE CHRISTVM 54.

I. Auletes ad Gabinium confugit.

HOc demum anno Ptolemæus Auletes, desperato Senatus auxilio, ad Gabinium Syriæ Præsidem confugit. Sed eum ipsum multa debilitabant: primum quod id negotium, extra prouinciæ Gabinij fines positū erat, secundum quia reductio regis Lentulo decreta erat à Senatu, tertium quia vis ab eodem Senatu prohibita fuerat, quartum quia copiæ Gabinij contra Arabes Partosque destinatæ erant. Sed Gabinius decem talentûm millibus expugnatus, in Ægyptum cum exercitu profectus est. Etsi enim iam contra Parthos ducebat, & vt ait Iosephus, traijciebat Euphratem, acceptis Pompeij literis, & Ptolemæi promissis, mutata sententia reflexit iter, & regressus in Syriam in ea filium Sisennem cum paucis militibus reliquit; & Ægyptiis occurrens Archelaum, nouum eius regem cepit. Et iam confecta res erat, nisi homo auarissimus, veritus ne quasi nulla magna re gesta, minus pecuniæ quam conuenerat à Ptolemæo acciperet, insuper ab Archelao magna vi nummorum accepta, hominem, quasi is aufugisset, dimisit.

Expugnatque pecunia.

L.14.c.11.

Gabinij Auaritia.

II. Ægyptios vincit, restituitque Ptolemæū.

Deinde, nemine obsistente, Pelusium peruenit. Hinc duplici acie instructa progressus, eadem die Aegyptios occurrentes fudit. Inde rursum & in flumine nauibus, & terrestri pugna victor euasit: eoque facto didicere Alexandrini, quanto lingua quam manu essent promptiores. Victis Alexandrinis, & occiso etiam Archelao, Ægypto vniuersa potitus, eam reddidit Ptolemæo, qui filiam Berenicem, quæ in patris iniuriam duos iam maritos acceperat, interemit, reliquosque, vt quisque primi erant & locupletissimi, nimirum plurima egebat pecunia, interfecit. Interim Syria, per occasionem discessus Gabinij, commota est; & Alexander Aristobuli filius Iudæos ad defectionem reduxit, & occupato principatu, collectoque magno exercitu, regionem obeundo, Romanos quotquot potuit interemit; reliquos in montem Garizim compulsos, obsedit.

Motus in Iudæa ab Alexādro.

Gabinius autem hoc in statu Syriam offendens Antipatrum, propter notam viri prudentiam; præmittit, ad seditiosos ad saniora consilia reducendos; quod ille sedulò, nec sine fructu fecit.

III Qui rursum vincitur. Ioseph.l.14. c.11.

Alexander autem in sententia perstitit, triginta quippe millibus Iudæorum ferox, ausus, est occurrere Gabinio, & collatis signis ad montem Itabyrium prælio decernere, sed infelici, vt semper, euentu. Eo enim prælio ex acie Iudaica decem millia desiderata sunt. Tum victor, constitutis Hierosolimytanis rebus ex Antipatri sententia, contra Nabathæos profectus, hos quoque vno prælio profligauit. Ita Iosepus, qui Gabinium laudat, quod magnis rebus gestis Romam reuersus sit. Nimirum plurimum Iudæi fauit Gabinius contra publicanos, Iudæorum pecunia victus, vt illi exprobrat Tullius. Ex Dione etiam constat, missos è Syria legatos, qui eum Romæ accusarent, tum aliis de causis, tum quod per eius absentiam vehementer a prædonibus vexati essent; præter crebras publicanorum querelas, quibus contra Syros ac Iudæos ius dicere noluerat.

De Prouinc. consul. l.39.

Gabinius ma e Prouinciam regit.

IV. Consulum potentia, & prouinciæ in quinquennium. Dio.l.39.

Porro Crassus & Pompeius consulatum adepti, cum ipsis comitiis præessent, non alij ferè ad reliquos magistratus admissi sunt, quam quos illi probauissent, & consiliorum suorum fautores fore cognouissent. C. vero Trebonius Tribunus plebis rogationem tulit, qua alteri consulum Syria cum vicinis regionibus, alteri vtraque Hispania ad quinquennium assignabantur, vtque assumerent sibi quantum vellent militum ex ciuibus & sociis, bellumque & pacem, cum quibus ipsis videretur contraherent. Cumque Cæsariani ei rogationi resisterent, promiserunt eis Coss. se Cæsaris imperium ad triennium prorogaturos, eóque modo illos in suam sententiam perduxerunt. Vtraque lex quamuis reclamantibus bonis, Catone præsertim, perlata est, qui Pompeio denunciauit se Imponere suis humeris Cæsarem, quem mox neque sustinere vellet, neque posset deponere. Quæ Pompeius sua fictus felicitate contempsit.

Cæsaris item.

Plut.in Cat. min.

V. Theatrum Pompeij, eiusque dedicatio.

Iisdem diebus theatrum Pompeij dedicatū est, si tamen Pompeij. Scribit enim Dio se accepisse Id theatrum à Demetrio eius liberto extructum fuisse, ex pecuniis quas Pompeio imperatore congesserat; vitandæ tamen inuidiæ causa, illi operi Pompeij nomen tribuisse. In ea porro dedicatione Pompeius spectacula musica, ludosque gymnicos exhibuit, itque in circo equorum certamen, multarumque & varij generis belluarum venationes. Etenim quinque dierum spatio quingenti leones confecti sunt; elephantique octodecim cum armatis depugnauerunt, quorum aliqui in ipsa pugna mortui, aliqui aliquanto post. Nonnullos inuito Pompeio populus liberauit, quod cum vulnerati à pugna destitissent, circumeuntes promuscide in cælum erecta lamentari viderentur, & de violata promissione sibi facta in exitu Africæ conqueri. Quibus muneribus non exiguam à populo gratiam iniit Pompeius, sed non minorem offensionem in conscribendis cum Crasso copiis, in publicæ libertatis interitum, iuxta ea quæ à Ca-

Spectacula.

Dio.l.39. Plutar.in Pomp.

tione denunciata meminerant. Itaque decretas eis expeditiones rescindere conabantur: eáque de causa Coss. ad tempus vestem mutarunt.

VI. Pompeius Romæ manet, Crassus abit in Syriam.

Et quia Pompeius prætexebat frumentariam procurationem, in prouinciam Petreium & Afranium legatos misit, qui vtramque Hispaniam curarent, omnemque Africam sibi decretam, dum ipse Italiæ, vrbisque negotia curaret. At Crassus, qui magno pecuniæ desiderio tenebatur, maturabat discessum. Præmisit tamen legatum ad Gabinium, qui ei Consulis nomine succederet, sed eum Gabinius non admisit, magistratu retento. In vrbe autem Tribuni eam expeditionem quantum poterant impediebant, cuius ille ardebat desiderio; & gloriæ, pecuniæque appetens, spes suas ad Indos, Parthico bello gloriosè confecto, vltimosque orientis terminos proferebat, vsurpabatque contemptim, quæ à Lucullo & Pompeio contra Mithridatem & Tigranem gesta erant. Quam ad rem eum Cæsar ex Gallia suis literis incitabat: tametsi in lege de prouinciis consularibus bellum Parthicum non erat adscriptum, multique indignabantur hominibus innocentibus, & pacatis arma inferri. Sed eos Pompeius, Crassi ipsius rogatu, mitigabat.

VII. Cæsar prosperè agit in Germania.

Cæsar hoc anno prosperè contra Germanos Anglosque pugnauit. Illi a Sueuis pulsi, Rheno traiecto, à Cæsare per legatos agros petebant, qui ad Vbios remissi, Cæsarianos nec opinantes inuadunt, sed mox à Cæsare celeriter oppressi vincuntur, & ingenti clade delentur. Inde Rhenum confecto ponte cum exercitu transmisit, Sicambros in fugam adegit, agris latè per dies aliquot vastitatem dedit, Inde in Galliam se recepit, pontemque rescidit. Mox pace cum Morinis confirmata, transiuit in Angliam, quamuis inde legatos accepisset, qui se dicerent imperata facturos. Ibi tempestate & æstu maris malè acceptus, magnam classis partem amisit, & Romana res in magnum est adducta discrimen, terrestri tamen itinere victos, & ad petendam pacem compulsos dimisit, & traiecit in Galliam: In aditu autem ipso Morinos Menapiosque hostilia perpetrantes malè mulctauit. Hæc pluribus libro quarto Cæsar, de quibus licet Bedam quoque consulere.

Transit in Angliam.

L. 1. hist. gentis Angl. c. 2.

ANNVS MVNDI 4000.

HYRCANI II. 22. HERODIS æt. 19.

PTOL. AVLETIS 22.

OLYMP. CLXXXI. A. 3. V. C. 699.

M. CRASSI SYRIÆ PRÆFECTI 1.

GALLICI BELLI 5. PARTHICI 1.

ANTE CHRISTVM 53.

I. M. Crassus mouet in Parthos.

QVod felix, faustumque sit, annum ingredimur ab orbe condito quater millesimum, eundemque mundani Iubilæi octogesimum; quo M. Crassus, qui non tam Syriæ administrationem sibi addictam, quam bellum Parthicum inconcessum illud quidem, sed vt cedebat, gloriæ emolumentique plenissimum animo destinabat, non recta in Syriam, sed in Parthos proficiscitur. Roma Brundusium profectus se mari credidit, eo per hyemem nondum admittente nauigia: itaque magnum nauium numerum amisit, & cum reliquis copiis per Galatiam terrestri itinere properauit. Euphratem facilè ponte iunxit, exercitum sine impedimento traduxit, multis Mesopotamiæ oppidis se vltro dedentibus potitus est. Vnum vi cepit quod Zenodocia dicebatur, captumque diripuit, & captiuos sub corona vendidit. Additque Dio omnia ad Tigrim vsque castella, capturum fuisse, si eodem impetu, & barbarorum terrore vsus fuisset, & hybernis suis in ea regione habitis, omnia diligenti custodia continuisset. Verum dum Syriæ amœnitatem desiderat, & Parthis tempus ad bellum parandum dedit, & relictos in Mesopotamia Romanos milites occidendi. Ne autem nihil ageret in Syria pacata prouincia, Iudæam, templumque Hierosolymitanum inuisit, & pecuniam sacram ad duo millia talentorum abstulit: atque adeo longè plura, si Iosepho fidem habere placet, qua de re consulat, si placet, Lector Annales in hunc annum.

Plutar. Appian. Dio.

Redit ad hyberna in Syriam, & templum Hierosol. spoliat.

II. Gabinij reditus in vrbem clandestinus ob publicum odium.

Interea Gabinius relicta M. Crasso Syria, quia turpium facinorum conscientia vrgebatur, vt ait Dio, & sero in Italiam venit, & noctù in vrbem ingressus est, & multis diebus extra domum prodire non est ausus. Metum hominis auxit Tiberis inundatio, quæ magnam vrbi cladem intulerat. Etsi enim eo absente contigerat, in vltionem tamen violatæ religionis contigisse putabatur: passimque ad mortem expetebatur Gabinius, quasi diuinæ iræ piaculum. At cum interea pecuniæ à Gabinio præmissæ Romam venissent, mitiora facta sunt omnia. Præsertim cum pro eo Pompeius, qui tum Romæ omnia poterat, summa vi ageret; ei quoque Cæsar faueret, & amici vtriusque, qui aliud tempus à Sibylla, aliumque regem intellectum dicebant. Itaque cum propter violatam religionem in reducendo Ptolemæo maiestatis reus factus esset, propter Pompeium absolutus est. Quod indignè feres M. Tullius ita scribit ad fratrem. *Sed vides nullam esse Rempub. nullum Senatum, nulla iudicia, nullam in vllo nostrum dignitatem.* Nec tamen eum ipse accusare ausus est, ne Pompeio fieret inimicus, aut ne infamia sempiterna ipsi subeunda esset, si tam infamis reus ipso actore esset elapsus.

Accusatus de maiestate absoluitur.

L. 3. ep. 4.

III. De repetūdis damnatur.

Aliquanto post renouata est accusatio Gabinij, Domitio Consule, in odium Pompeij, ex contentione pro consulatu, damnationem vrgente, & altero quoque consule Appio, studio gratificandi plebi, quæ illi reo erat vehementer infensa, vt ait Dio. Occasio data est, quod abesset Pompeius, ad explicandam rem frumentariam Vrbe profectus: multum enim frumenti Tiberis inundatione corruptum fuerat, Iudices partim populum timentes, partim modicis à Gabinio muneribus affecti, quod minoribus de rebus accusatus, se causæ tum quoque staturum putabat, & Ciceronem, in gratiam deprecatoris Pompeij, defensorem habebat, frequentes Gabinium condemnarunt, & in exi-

lib. 39.

lium expulerunt, quem postea Cæsar reduxit, & Cicero ea defensione vulgo malè audiuit. Porro Pompeij culpam in peruertendo iudicio, & improbum hominem legitimis pœnis eripiendo, iusto iudicio breui vlcus est Deus. Sub idem enim tempus Iulia Pompeij coniux, filiolam enixa obijt, nec multos dies partus superstes fuit; sicque vinculum concordiæ & pacis Cæsarem inter & Pompeium dissolutum est.

Iulia vxor Pompeij moritur.

In Gallia Cæsar hoc anno ingentem præparauit classem, quæ dum paratur Treuirorum motus compressit, & turbas apud Hæduos cæde Dumnorigis anteuertit. In transitu autē maris parem ferè nauium cladem, ei quam superiore anno ibidem pertulerat, à maris æstu accepit. Sed victoriis felicior fuit. Nam restituto Mandubratio principe, multos deditione populos accepit; cum aliis feliciter aliquoties congressus, vectigalem populo Romano Britanniam fecit, & refectis nauibus, cum magna obsidum captiuorumque turba in Galliam, cui non frustra timebat, reuersus est sub æquinoctium. Nam nouæ in ea turbæ occasione inopiæ exortæ sunt. Ea coegerat Cæsarem singulas ferè legiones in variis locis ad hyberna dimittere, quæ res Gallis eos opprimendi consilium suggessit, & reuera Sabinum & Cottam Cæsaris legatos insidiis circumuentos, cum tota legione conciderunt. Idem periculum adiit Q. Cicero cum legione sua, sed illi subuenit Cæsar, & hostem sibi occurrentem profligauit, Senones quoque à Labieno per dissimulationem victi, Indutiomare principe interfecto. Reliquos Cæsar in officio præsentia sua tenuit.

VI. Res à Cæsare in Gallia gesta.

Angliam Romanis vectigalem facit.

ANNVS MVNDI 4001.

HYRCANI II. 23. HEROD. æt. 21.

AVLET. 28. COSS. CN. DOM. CALVIN.

M. VALERIO MESSALA

M. CRASSO SYRIÆ PRÆSIDE 2.

BELLI GALL. 6. PARTH. 1.

OLYMP. CLXXXI. A. 4. VR. C. 700.

ANTE CHRISTVM 51.

Septimum hoc anno seculū ab Vrbe Condita terminatur, & quadragesimum primum ab origine Mundi inchoatur, qui annus fuit Romanis domi forisque admodum luctuosus. Nam M. Crassus cum maximo exercitu deletur à Parthis, & Romæ omnia à candidatis Consulatus, pecuniis tumultibusque turbantur, adeo vt pars anni maxima consulibus caruerit. Cū ergo iā Crassus legiones ea hybernis euocaret, adierunt eum Orodis regis Persarum legati, qui ei vel metum incuterēt, vel contemptum præ se ferrent, & belli causam rogarent: interim dum Rex in Armeniam expeditionem susceperat, ne Artabazes Tigranis filius, qui tum ibi regnabat, Romanis auxilium mitteret; & Surenam cum exercitu miserat ad recipienda ea, quæ vel defecerant, vel capta fuerant. At Crassus legationem contempsit, & Cassium Quæstorem, reliquosque suorum benè monentes repulit, Artabazē præcipuè, qui suadebat Crasso, vt per Armeniam Parthos adiret, vbi & copias, & expeditum iter ad victoriam habiturus esset. At Crasso Arabūm quidam præfectus persuasit, vt per planiora loca duceret exercitum, vt à Parthis, qui equitatu maximè valebant, circumfunderentur, nec Romanos paterentur pugnare cominus, sed eos perpetuo sagittarum imbre configerent.

I. M. Crassus inconsultè bellum gerit. *Plut. in Crasso.*

Neglecto Artabazi Armeni consilio.

Idque ita prorsus euenit. Quod animaduertēs Crassus, iussit filium eniti, vt manum cum hoste consereret. Is cum suis progressus, fugientibus de industria Parthis, longius à patre abstractus est, tum conuerso vultu, aliis vndique circumuolantibus circumfusi, contis, sagittisque confixi, magna ex parte ceciderc, in iisque P. Crassus: quingenti viui in hostium potestatem venere. Publio caput amputatum, & in hasta ad patris conspectum delatū, Romanorū fregit animos, præsertim cum miserè multi perirent. Appetente nocte Parthi receperunt se, iactantes vnam se noctem Crasso largiri ad lugendum filium. Ea nocte Octauius & Cassius centuriones, & milites conuocarunt, nam Crassus publico priuatóque luctu obrutus, in tenebras se abdiderat, cum metus futurorum reliquias exercitus ad fugæ consiliū compulit, in quibus Crassus ipse cum Octauio, & Cassio Carras peruenerunt, quos abeuntes Parthi persequi neglexerunt. Vbi diluxit castra Romanorum adrūt, ibiq; ad quatuor millia vulneratorū trucidant, & quatuor cohortes, quæ noctū à via aberrauerant.

II. Crassi filius P. occiditur.

Romani fugam capiunt.

Surenas agnito Crassum Carras confugisse, postridie cum exercitu adest, imperatque Romanis, si inducias cupiant, Crassum & Cassium vinctos dare. At Romani, spe auxilij Armeniorum omissa, de fuga cogitant. Id consilium cum nemini Carrenorum ante tempus aperiendum esset, aperuit tamen Crassus omnium perfidiosissimo Andromacho, quem insuper elegit itineris ducem. At is & fugam Parthis prodidit, & Crassum per varios circuitus in voragines deduxit. Cassius autem illud iter suspectum habens, retulit se Carras, & inde se, cum quingentis equitibus, proripuit in Syriam. Cum autem Crassus in locis illis difficilibus deprehensus esset, eique Octauius venisset auxilio, Surenas, ne Romani sibi elaberētur, eos noua fraude, specie pacis, circumuenit, quam cum Crassi milites cum conuitio peterent, Crassus Surenam adire cogitur, quem ille equo impositum abducit; sed Romanis resistentibus, rixa excitatur & pugna, in qua Crassus occiditur, & capite ac dextra amputatis, liquefactum aurum in os eius dicitur infusum. Viginti millia Romanorum hoc bello periisse dicuntur, decem millia in hostium potestatem venisse.

III. Crassus fugæ dux proditur.

In rixa occiditur.

Flor. l. 3. c. 11.

Romæ autem metus erat, ne turbatis Reip. rationibus Cæsar & Pompeius sublata affinitate, totis exercitibus inter se confligerent. Nam magistratus per largitiones, atque adeo per vim ac cædes obtinebantur, nulla spes erat bellandi. Consulibus, quod arma in duorum potestate essent. Itaque cum septem iam mensibus vrbs magistratu careret, Pompeius

IV. Status Romanæ Reipub.

ad omnia conniuebat, vt Dictatore opus haberent, quod passim audiebatur in circulis. Mentionem Dictatoris publicè primum fecit Lucilius Tribunus pleb. Sed ei, insectante eum Catone, pene Tribunatus abrogatus est. Pompeius negabat se velle Dictaturam, ad quam eum plerique designabant. Quam ille ciuium de se expectationem, vt ait Appianus, verbis quidem auersabatur indignanti similis, re autem clam agebat modis omnibus, vt turbata Resp. eo indigeret. Quia tamen Dictaturam bonis omnibus recordatione Syllæ inuisam sciebat, cum septimo denique mense venisset in vrbem, Dictaturam non obscure sibi delatam recusauit, plurimum laudante Catone & Coss. creari curauit Domitium & Messalam.

Dictator requiritur.

V. Cæsar tribus legionibus augetur consensu Pompeij.

Cæterum Pompeius, qui tum ad vrbem cum imperio, Reipub. causa manebat, à Cæsare per litteras rogatus est, vt milites è Cisalpina Gallia per legatos suos collectos ad se proficisci iuberet, potentiam enim suam magis in dies stabilire volebat contra Pompeium, in quem tota Respub. propendebat. Tribus legionibus se auctum fuisse scribit Cæsar, sed earum duas à Pompeio ipsi commodatas refert Plutarchus in Cæsare, tertiam in Gallia circumpadana recens collectam. Ipse nouos in Gallia motus Senonum, Carnutensium, Neruiorum magna celeritate comprimit. Tum Treuiros adit, apud quos Labienus rem benè gesserat, inde Rhenum iterum ponte iungit, vt Germanos, qui auxilia contra se Treuiris miserant, vlcisceretur. Verum postquam didicit Germanos ad bellum propulsandum paratos, inopiam frumenti veritus, regressus est in Galliam, vbi Ambiorigem frustra persecutus, bellum in Eburones, qui & Leodicoses, gerit, Germanis ad prædam euocatis; à quibus decima quarta legio in magnum est adducta discrimen. Ipse decem legionibus in hybernis collocatis, in Italiam ad conuentus agendos profectus est.

Res in Gallia gesta.

ANNVS MVNDI 4002.

HYRCANI II. 24. HERODIS æt. 21.

PTOL. AVLETIS 29.

OLYMP. CLXXXII. A. 1. V. C. 701.

C. CASSIO LONGINO SYR. PR. 1.

ANTE CHRISTVM 51.

I. Cassius Syriæ præfectus Parthos repellit. *Dio. l. 40.*

NOuum à Condita Vrbe seculum cum noua Olympiade inchoatur, cum occiso proximo anno M. Crasso, bellum Parthicum in Syriam translatum est, quo se C. Cassius Longious eius Quæstor cum quingentis equitibus ex fuga contulerat. Et qui Carris vltro delatum à militibus, ipsoque Crasso imperium recusauerat, præsenti necessitate victus, Syriæ hoc anno præfuit, & Parthos qui omni ditione intra Euphratem recuperata, eam inuadebant, facilè repulit. Non magno quippe eum exercitu venerant, quod in ea neque milites, neque Imperatorem à Romanis esse putabant. Et cum venisset Tyrum, inuisit etiam Iudæam, vbi

Ioseph. l. 14. c. 12. & l. 1. Belli c. 6.

Iudæam adit.

Tarichæas primo impetu cepit, vnde & multa millia captiuorũ abduxit. Philolaum quoq; qui Aristobuli partes fouebat, interfecit, hortante Antipatro, qui plurimum apud eum poterat.

II. Romanæ turbæ à Candidatis.

Hoc ipso tempore Romana res erat perturbatissima, propter ambitionem candidatorum, adeo vt singulis fermè diebus cædes perpetrarentur, & nihil penè ex legum præscripto, sed omnia vi agerentur. Quos enim candidati è populo largitione redemerant, hos secum ad vim afferendam potius, quam ad suffragium dicendum trahebant. Petebant autem hoc anno summa contentione consulatum Milo, Hypsæus & Metellus. Itaque cum Respub. summa alicuius potestate indigere videretur, & nomen Dictatoris esset odiosum, visum est patribus, Bibulo & Catone authoribus, Consulatum soli Pompeio, qui plebi ac Senatui gratus erat, deferre. Ad hanc porro cogitatione non leuiter impulit Patres, P. Clodij cædes, quæ vrbem tumultu repleuerat. Cum enim Clodius, qui Milonem Ciceronis causa oderat, & eius competitoribus fauebat, rediret in vrbem, & Milo Lanuuium proficisceretur, sibi occurrerunt, & parũ amico vultu se prætererierunt. Cum Milonis famulus, siue iussus, siue suapte sponte, vt inimicum domini sui tolleret, Clodium inuasit, eique in occipite gladio vulnus inflixit, quem cruentum seruus detulit in proximum diuersorium. Quo mox accurrens Milo cum suis, hominem confecit, sperans facilius de cæde mortuo Clodio, quam eo superstite de vulnere absolutum iri, seruis, qui eam cædem fecissent, manumissis.

Clodij cædes.

III. Eius cadauer cũ curia deflagrat.

Huius rumore cædis attonita plebs pernoctauit in foro, postquam illuxit, corpus defuncti pro rostris est positum, deinde translatum in Curiam, siue in honorem viri Senatorij, siue in accusationem Senatus, qui talia fieri pateretur. Ibi aliqui petulantiores, fractis, congestisque subselliis, rogum extruxerunt, ignemque subiecerunt, quo vna cum cadauere, curia conflagrauit, cum aliquot contiguis priuatorum ædibus. Clodianis ex incendio curiæ inuidia flagrantibus, factus animosior Milo, Romã redit, petiturus maiore etiam contentione Consulatum. Sed cum Tribunus pleb. in forum non inuitum pertraxit, vbi Milo pro se dixit, inconsulto se patratam cædem, magno Reip. bono, quo perditissimorum hominũ antistes sublatus sit, à quibus etiam curia incensa sit. Hæc Milone concionante, multitudo Clodianorum armata irrupit in forum, vnde Cæcilius & Milo seruili habitu sese proripuere. Inde cædes & rapinæ per dies aliquot, aliaque facinora, quasi per vim vrbe capta.

Milonis defensio.

Vis Clodianorum.

IV. Pompeius solus Consul.

In tanta rerum confusione Senatus Pompeiũ Proconsulem, qui in armis erat, consulẽ creauit vti diximus, Romamque euocauit, & nouorum militum scribendorum potestatem fecit. Is mox cum armatis in vrbem venit, & gratiis cum Senatui, tum Catoni actis, ad constituendã Remp, leges de vi, atque ambitu tulit, & iudiciũ Milonianum exerceri curauit. Milo à tribus Clodianis de vi accusatus est; quibus respondit vous M. Tullius, sed cũ dicere cœpisset, partim Clodianorũ clamore exceptus, partim militari præsidio perturbatus, nihil eorum quæ præparauerat dicere potuit, sed breui & languida oratione vsus, finẽ dicendi fecit. Cato Milonẽ sua sen-

Milo damnatur. *Dio.*

tētia palam absoluit, quam si maturiùs dixisset, plures Milonem absoluissent. Itaque damnatus intra paucos dies in exilium profectus est. At Pompeius cum multa in Vrbe rectè ordinasset, ad declinandam inuidiam singularis magistratus, in reliquos quinque menses, Metellum, socerum collegam sibi cooptauit; Metelli enim Scipionis filiam, viduam nuper relictam à Publio Crassi filio, his diebus duxerat vxorem. Sicque socerum summa simul dignitate ornauit, & reum ambitus, iudicum eripuit potestati.

Pompeius collegam assumit.

V. Cæsari prorogat prouinciam.

Cum autem legem tulisset de non habenda ratione absentium in petendo magistratu, ea tamen precibus Cæsarianorum Cæsarem soluit, qui tot certaminibus pro Rep. periculisque aditis, alterum merebatur Consulatum, aut prorogationem prouinciæ, ne quis successor eius labore partam gloriam sibi auferret. Cæsar interea qui agebat in Cisalpina Gallia, & vrbanos tumultus didicit, & nouam Pompeij dignitatem, atque potestatem. Sed & magnos in Transalpina Gallia propter eius absentiam motus. Putarunt enim plerique Gallorum populi, Cæsarem vrbanis motibus detentum, ad exercitum non venturum. Itaque Carnutes primum, tum plurimi alij populi, duce Vercingentorige defecerunt, vt Cæsar ægrè suos adire ac iuuare potuerit, plerasque tamen vrbes tum vi, tum deditione recepit, maximè autem ad Auaricum laboratum est, quod expugnatum, nullo ætatis aut sexus discrimine deleuit. Ædui nihilominus deficiunt, ab Aruernis sollicitati, multisque Cæsarem damnis Nouioduni afficiunt. At is imploratis Germanorum auxiliis, post occupatam Alexiam, & periculoso prælio victum Vercingentorigem, eos domat, totamque habet in potestate Galliam.

Quæ in ea hoc anno gesta.

VI. Reditus ex Gallia, iis ciues suos Cæsar corrumpit. l. 1. c. 25.

Itaque in hoc tempus quadrare videtur illud Suetonij, omnem Galliam quæ à saltu Pyrenæo, Alpibusque & monte Gebenna, & fluminibus Rheno & Rhodano continetur, præter socias, ac benè meritas ciuitates, in prouinciæ formam redegit, eique quadringenties in singulos annos, stipendij nomine imposuit, id est vicies centena millia, quæ si septies multiplicentur, addatur etiam reditus ex Romana prouincia, quæ longissimè patebat: accedant postremò spolia præliorum, direptiones vrbium atque templorum, cæteræque artes corradendæ pecuniæ, incredibile dictu est in quantum summam Romanæ opes ex vna Gallia ascenderint. Certè Velleius ait Cæsaris auspiciis infractas Gallias, pene idem stipendium, quod toti s terrarum orbis Contulisse. His ergo immensis opibus Cæsar prius Rempub. largitionibus corrupit, quam armis euertit. Et iustissimus Deus iniusta bella populis externis illata, ciuilibus Romanorum cladibus vindicauit.

li. 2.

(·.)

ANNVS MVNDI 4003.

HYRCANI II. 25. HEROD. æt. 22.

PTOL. AVLETIS 30. & vltim.

PR. SYR. CASSIO 2. & inde BIBVLO.

OLYMP. CLXXXII. A. 2. VR. C. 702.

ANTE CHRISTVM 50.

I. Mors Ptol. Auletis. Euseb.

MOrtuus est hoc anno, in Ægypto trigesimo regni sui Ptolemæus Auletes, qui & Dionysius, quem quia non nupicuit, et Clemens Alexandrinus viginti nouem tantum attribuit. *Non multo post*, inquit Strabo, quam scilicet reductus est à Gabinio, quod quadriennio ante contigerat, *morbo absumptus est, relictis duobus filiis, & totidem filiabus, quarum grandior erat Cleopatra. Alexandrini filium natu grandiorem, & Cleopatram regno præfecerunt*, &c. vt dicetur anno sequenti. In Syria vero Parthi superiori anno à Cassio repulsi, rursus hoc anno Syriam maiore cum exercitu petiere, Osace duce, quem Orodes Rex Parthorum miserat, loco Pacori filij sui, qui adhuc puer erat; atque locis omnibus in itinere positis potiti, Antiochiam vsque processere, sed magna vi eos repellente Cassio, abire coacti, in insidias in via collocatas incidere, vbi circumuenti, Osaces ipse, cum multis aliis periere, neque deinceps Parthi redire ausi sunt in Syriam. Quo sub idem tempus Bibulus venit, vt ei regioni præesset, & quietè ea quæ Romanis patebant administrauit, ipsos autem Parthos, vt ait Dio, contra seipsos concitauit, sicque bellum contra Parthos, quarto quam cœperat anno, desiit, M. Marcello & Sulpicio Rufo Coss. Ita Dio. Non tamen planè quietum fuisse Bibulum in prouincia, sed triumphi materiam quæsiuisse ex Cicerone satis constat, qui ipsi vicinus Ciliciæ præerat, & Cypro, & Appio Claudio successerat.

l. 17.

V.C. 698.

Res Parthorum in Syria, & belli finis. Dio l. 40.

Bibulus ad eam venit.

l. 5. ad Att. ep. 20.

II. Cato petit Consulatum & repulsam patitur.

Tres in hunc annum petiere Consulatum, M. Cato, M. Marcellus, & Sulpitius Rufus. Et Cato quidem non honoris, sed Reipubl. causa, in cuius perniciem Cæsaris & Pompeij potentiam tendere cernebat. Ergo, vt illis extorqueret arma, quod priuatus facere non poterat, in magistratu se facturum sperabat. Verum eius petitioni vtriusque fautores obstiterunt: sed sua illi quoque austeritas obfuit, qui non solum nihil largiebatur, vt cæteri, sed institit etiam apud Senatum, vt soli candidati per se prensarent. Itaque irato in eum populo, repulsam passus est, ægrè ferente, ac merito eum arguente Cicerone, quod Reip. causa petitionis molestias non deuorasset. Ergo Marcellus & Rufus ambo viri boni, sine vi aut largitione Coss. facti sunt, quorum Marcellus, qui Pompeio studebat, confestim omnia ad deprimendum Cæsarem agitare cœpit, & nominatim vt maturiùs imperio spoliaretur.

III. Cæsar studet retinere exercitum.

At contra Cæsar, ne priuatus obnoxius fieret inimicis, omnibus hoc agebat modis, vt exercitum retineret, dum designaretur Consul; saltem vt imperium in sua citeriore prouincia eo vsque retineret, quod cum Marcello

In Cæsare & Pomp.

Res in Gallia gesta.

consule vetante non obtineret; Centurio quidam Cæsaris, pro causa stans, manu ad gladij capulum admota dixit, *Cæsar non impetrat, hic impetrabit.* Ita Plutar. sed id responsum ipsimet Cæsari tribuit Appianus. Gallorum porro consilium hoc anno fuit, non immensas in vnum cogere copias, quod eum conatum, Alexiæ irritum essent experti, sed diuersa bella, vno eodemque tempore inferre, quibus omnibus simul expediendis Romani pares esse non possent. Quibus consiliis à Cæsare cognitis, per summam hyemem multas expeditiones suscepit, & incredibili celeritate, parique felicitate perfecit: In deuictos autem clementia vsus est, Bituriges præsertim, Carnutes, atque Bellouacos, qui plus cæteris ei negotij facesserunt. Inde ad vastandos agros Ambiorigis profectus est, vt quoniam hominem perpetuò fugientem comprehendere non posset, omnibus in locis redderet odiosum.

IV. A Caninio Cæsaris legato.

Caninius interim & Fabius Cæsaris legati in Pictonum finibus, contra Dumnacum feliciter pugnarunt, adeo vt amplius 12. millia hostium cæderent, & omnia eorum impedimenta auferrent. Inde Vexellodunum in Cadurcis obsidere Caninius aggreditur, natura loci egregiè munitum, adeo vt defendente nullo armatis per saxa præruptissima obrepere difficile esset; accedebat & magna frumenti vis eodem comportata. Itaque cum eo quoque venisset Cæsar, aqua oppidanos priuare statuit, quod denique venis fontis intercisis perfecit, eosque ad deditionem compulit, & omnibus qui arma tulerant manus præcidit. Deinde in Aquitaniam cum duabus legionibus profectus, extremam ibi consumpsit æstatem, receptis vndique obsidibus & legatis. Quibus gestis ipse cum equitum præsidio Narbonem profectus, exercitum per legatos in hyberna deduxit, itaque partitus est, vt nulla Galliæ pars vacua esset ab exercitu. Ipse circumlustrata prouincia, & publicis controuersiis compositis, & præmiis benè meritis distributis, Belgium se recepit, vbi recens Labienus rem benè gesserat.

Vexellodunum Cæsar siti expugnat.

ANNVS MVNDI 4004.

HYRCANI II. 26. HEROD. æt. 23.

PRÆSIDE SYRIÆ M. BIBVLO.

PTOLEMÆI, & CLEOPATRÆ 1.

OLYMP. CLXXXII. A. 3. VR. C. 703.

ANTE CHRISTVM 49.

I. Res Ægypti.

PTolemæo Auletis Ægypti Regi mortuo, filius natu maior, cum natu quoque maiore Cleopatra, hoc anno successerunt, imo iam menses aliquot superiore anno regnauerant, hoc tamen anno Eusebium secum, regnum Cleopatræ inchoamus, sed addimus socium Ptolemæum eius fratrem, authore Strabone [a] & Dione [b], qui id ex testamento Auletis factum scribit, & à Cæsare, dum Ægyptũ adiit, confirmatum. Nec tamen absurdum est solam Cleopatram ab Eusebio regno præfici, tum propter breue & incertum regnum fratrum eius, tum propter ætatis prærogatiuam. Præsertim si apud Ægyptios in more positum fuit, quod est apud Diodorum Siculum, vt plus honoris olim, & potestatis esset penes regiam, quam regem ipsum.

a lib. 17. b l. 42. c l. 1.

II. Cæsar multos pecunia ad se trahit. *Appian. l. 2.*

Hoc anno res in Syria quietæ fuerunt, sicut & in Gallia. In Vrbe autem facti sunt hoc anno Consules Cæsaris inimici, Æmylius Paulus, & Claudius Marcellus. Tribunus autem plebis C. Curio, homo plebi gratiosus, & violentus, Cæsarique aduersarius. Quos Cæsar largitione tentauit ad suas partes traducere, & Claudium quidem expugnare non potuit. Paulum autem mille & quingentis talentis ad se traduxit; sed eatenus tantum, vt non aduersaretur. Curio autem quòd ingenti ære alieno premeretur, aliquanto maiore mercede inductus est; vt faueret etiam. Denique, vt ait Plut. in Cæsare, omnibus Remp. tractantibus opulentiam Gallicam affatim propinauit hauriendam. Porro Curio transitum suum ad Cæsarem diù dissimulauit, & cum eius inimicis versabatur, vt eorum consilia rimaretur, & in rogationibus modo huic, modo alteri, parti fauebat, & vtrumque armis discedere iubebat, ni facerent, hostes à Senatu iudicandos, armisque inuadendos, qua sententia maximè populum fefellit, ne Cæsari operam locasse putaretur. Denique cum plerisque qui ab Appia Censore notabantur, ad Cæsarem transiit. Præsertim cum duæ legiones Cæsari ereptæ, quasi Bibulo contra Parthos necessariæ, in Italia à Marcello retentæ, & Pompeio attributæ essent; quo facto non absurdus prætextus oblatus est Cæsari, suas in Gallia legiones retinendi.

Maximè Curionem Trib.

III. Gallias sibi côciliat abiturus.

Is cum hyemaret in Belgio, illud vnum propositum habuisse scribit Hircius, vt contineret in amicitia ciuitates, honorificè appellando, nulla onera noua imponendo, earum principes maximis præmiis afficiendo, nulli dando armorum metum, denique enitendo, vt Gallia tot aduersis defessa præliis, meliorem sibi parendi, quam belli gerendi conditionem duceret: ne qua sibi necessitas imponeretur belli gerendi sub discessum suum. Transacta hyeme venit in Italiam, vt Gallos transalpinos, qui ad suam prouinciam pertinebant, sibi confirmaret. Ibi ab omnibus municipiis & coloniis incredibili honore atque amore exceptus est, vt iam speciem lætissimi triumphi præciperet. Illi porro qui prædictas duas legiones ad Pompeium adduxerant, asseuerarunt exercitum Cæsaris diuturnis fessum laboribus patriæque cupidum facilè ad eum transiturum, quamprimum Alpes superassent: quibus malè persuasus Pompeius, nec delectus faciebat, nec apparatus ad tantum certamen necessarios. Cum tamen Cæsari milites sui essent addictissimi, vel maximè propter ipsius Imperatoris benignitatem, qui effusissimè largiebatur, eosque ad exequenda consilia sua, quorum illi non erant nescij, præparabat; quin & legiones, quas ab se dimiserat, millenis viritim nummis, id est 50. Francis Turon. donauerat.

Pompeius decipitur, nec bello prouidet. *Cæs. l. 1. Ciuil.*

Largitio Cæsaris in militea.

250. drachmis.

ANNVS

ANNVS MVNDI 4005.

PT. & CLEOPAT. 2. HEROD. æt. 24.

OLYMP. CLXXXII. A. 4. V. C. 704.

PRÆSIDE SYRIÆ METELLO.

ANTE CHRISTVM 48.

I. Initium belli Ciuilis Ambitio Cæsaris.

HOc ipso anno ciuile bellum Cæsarem inter Magnumque Pompeium, quod multos iam annos fumabat, in apertum prorupit incendium, bellum ab Vrbe condita longè maximum, reique Romanæ luctuosissimum; quod ab ambitione progenitum fatentur omnes; dum alter parem, alter maiorem ferre non potest. Cæsari certè dominandi cupiditatem animo penitùs insedisse, confirmat Euripideum illud eloquium, quod crebro in eius ore versatum, author est M. Tullius. *Nam si violandum est ius, regnandi causa violandum est, aliis rebus pietatem colas*; inquiebat capitalis Eteocles.

l. 3. off. & *Suet. l. 1. n. 30.*

II. Eius postulata.

Cum ergo C. Curio signifer Cæsarianæ dominationis ad Cæsarem profectus esset, Rauennæ concilio eius adhibitus, censuit sine vlla dilatione accersendas vniuersas copias, & ad Vrbem esse deducendas. At Cæsar molliorem secutus viam, prius mandat amicis, vt pro se paciscantur, quò sibi liceat duas legiones cum Cisalpina Gallia atque Illyrico retinere, dum renunciaretur Consul. Ei petitioni cum repugnarent Consules, scripsit ad Senatum se dimissurum exercitus, si Pompeius idem fecisset; illo retinente se arma non depositurum, sed confestim venturum, & iniurias, tam sibi, quam patriæ illatas, vlturum. Ad postrema verba conclamatum est denunciari bellum, iussumque illi succedere L. Domitium Aenobarbum. Senatus autem decreuit vti ante certum diem Cæsar exercitum dimittat; si non faciat, eum aduersus Rempub. facturum videri. Cumque turbæ intercessionibus crescerent, ad postremum illud Senatus Consultum decurritur, quasi rebus penè desperatis, dent operam Coss. Prætores, Tribuni plebis, quique pro Consulibus sunt ad Vrbem, ne quid Respublica detrimenti capiat.

Senatus in eum decreta. *Appian.*

III. Alia pro Pompeio & Repub. decreta. *Cæs. n. l. 1. Ciuil.*

Profugiunt statim ex Vrbe Tribuni plebis, seque Rauennam ad Cæsarem conferunt, qui responsa postulatis suis expectabat. Proximis diebus habetur Senatus extra Vrbem, vbi Pompeius aderat, & Patres confirmauit. Ibi decretum est tota vt Italia delectus habeatur, pecunia ex ærario Pompeio detur, Prouinciæ decernuntur, Metello Syria, Aenobarbo Gallia, qui cum Prætoribus, in suas quique prouincias proficiscuntur. Coss. quoque ex Vrbe abeunt ad delectus habendos. Quo ipso tempore Labienus Cæsari familiarissimus, qui tot annis in Gallia Cæsaris auspiciis militauerat, transiit ad Pompeium, siue bellum contra patriam sumptum condemnans, siue sibi à Cæsare timens. Quibus cognitis Cæsar de iniuriis inimicorum apud milites expostulat, oratque cum lacrimis, suam vt dignitatem ab inimicis defendant. Conclamant milites legionis decimæ tertiæ quæ aderat, (hanc enim initio tumultus euocauerat, reliquæ nondum conuenerant) se paratos esse iniurias Imperatoris sui vindicare.

Defectio Labieni à Cæsare. *Cic. ad Att. l. 7. ep. 12. & Dio.*

IV. Cæsar transito Rubicone dat bello initium.

Cognita militum voluntate, cum ea legione Ariminum proficiscitur, reliquis legionibus subsequi iussis: quod erat initium bello dare, tum primum enim fines prouinciæ suæ armatus egressus est. Vt autem Rubiconem venit, qui erat terminus prouinciæ ipsius, ibi aliquantum cunctatus, reputans cœpti magnitudinem, tandem Græcè exclamauit ἀνεῤῥίφθω κύβος, id est, iacta esto alea: statimque quem secum habebat exercitum traiscit, peditum quinque millia; equites trecentos, & quam primum Ariminum Pisaurum, Anconam, Fanum, aliasque vrbes per se suosque occupauit. Quibus rebus Romæ nunciatis, tantus repentè terror inuasit, vt plerique passim Vrbe profugerent, quod de Coss. & plerisque magistratibus Cæsar affirmat, de seipso M. Tullius. Nimirum Cæsar aduentare, iam iamque adesse eius equites falsò nunciabatur. At is Picenum omne percurrebat, agrumque & oppida volentibus oppidanis; & Pompeianis ducibus fugientibus, recipit. Ad eum quoque Domitius cum 20. cohortibus, multisque Senatoribus & viris Consularibus deditione facta venit, quos Cæsar dimisit incolumes, milites autem Domitianos Sacramentum apud se dicere iubet. Indeque in Apuliam peruenit, multis passim ad eum Pompeianis transfugientibus.

Perturbatio in Vrbe, & fuga.

Et defectiones ad Cæsarem.

V. Pompeius Brundusii venit, & mox deserit Italiam.

At Pompeius his cognitis Brundusium venit, vnde iam Consules Dyrrhachium deserta Italia profecti erant. Eum Cæsar sequitur & Brundusium obsidere aggreditur, simulque Pompeium ad colloquium de pace inuitat, sed irrita propter absentiam Consulum, voluntate. Post dies octo reuersis Dyrrhachio nauibus, Pompeius profectionem parat, rebusque ad retardandum hostem dispositis, cum reliquo exercitu noctù silentio vela facit. Statimque Brundusini Cæsari se vltro dedunt. Pompeium autem sequi nauium defectu non potuit. Cumque iam Italiam totam malè ab aduersariis desertam haberet in potestate, & Galliam vtramque teneret, Hispanias, quas magnis Pompeij copiis iampridem Afranius & Petreius possidebant, adire statuit, professus inter suos ire se ad exercitum sine duce, & indè reuersurum ad ducem sine exercitu. Interim misso in Sardiniam Valerio legato cum vna legione, & Curione in Siciliam cum tribus, vtramque ab aduersariis desertam occupat, Tuberonem quoque ad Africam occupandam Vticam mittit. Sed eum Varus, portu oppidoque prohibitum, sublatis anchoris abire cogit.

Quæ tota Cæsari paret, cum Sicilia & Sardinia.

VI. Cæsar Vrbem adit. *Plut. in Cæsare.*

His rebus confectis Cæsar, tota Italia intra sexaginta dies sine sanguine in potestatem redacta; in Vrbem proficiscitur, veritus ne Pompeiani legati, ex pacata Hispania in Galliam traiicerent, eamq; ad defectionem adducerent, moxque Italiam, quam Pompeius temerè de-

ſeruerat, occuparent. Romam peruenit ſub Calend. Apriles, Senatum qui ſupererat cogit, oratque vt ſecum Reipub. curam ſuſcipiant, legatos ad Pompeium de pace mittant, pecunias militi ſuſtentando ſuppeditent ex publico ærario. Cui cum L. Metellus intercederet, & ærarij ianuas cuſtodiri curaret, miſit qui ſeras ſecuribus effringerent, quod Coſſ. claues ſecum abſtuliſſe dicerentur. Necem quoque Metello minatus eſt, addiditque id ſibi dictu difficilius eſſe quam factu. Ergo omnem ex ærario pecuniam egeſſit. Id eſt, vt ait Oroſius, auri pondo 4133. argenti pondo propè nongenta millia. Et tamen inde paulo ante vis ingens pecuniæ in Pompeij copias educta fuerat. Sic malè, & iniuſtis bellis diu quæſita, cito iniuſtiore dilapidantur.

Expilat ærarium

l. 6. c. 15. 135500. Coron. 900000 Cor.

VII. Ariſtobuli cædes, & filij eius Alexandri. l. 14. c. 13. & l. 1. de Bello c. 7.

Scribit quoque Dio Cæſarem Ariſtobulum in patriam dimiſiſſe, vt is aliquid contra Pompeium moueret, duas quoque ei dediſſe legiones, vt facilius prouinciam ordinaret, vt author eſt Ioſephus. Sed ille breui ſpe ſua fruſtratus eſt, à Pompeianis veneno ſublatus, & à Cæſarianis funeratus. Corpus eius diu melle curatum iacuit, donec Antonius id in Iudæam remiſſum, mandauit reponi in Regum conditoriis. Cuius rei fides ſit apud authorem. Ita qui ſi atrem & patriam, regni & pontificatus cupiditate, diu multumque turbauerat, vtroque priuatus, extra patriam peregrè periit, & poſt crebra exilia, & carceres, frequenteſque clades, eo ipſo tempore extinctus eſt, quo ſe ope Cæſaris regnum Iudææ recuperaturum ſperabat. Nec is finis malorum eius fuit. Nam Pompeius veritus ne filius eius Alexander, vel patris mortem vlturus, vel regnum ſibi, vt antea, vindicaturus, Cæſaris partes foueret in Syria, eum à Syriæ præſide Metello Scipione iuſſit occidi.

VIII. Maſſilienſes à Pompeio ſtant.

Cæſar diebus aliquot in vrbe conſumptis, eáque firmata præſidio, in Hiſpaniam expeditione ſuſcepta, peruenit in Galliam, vbi didicit Domitium cum ſeptem actuariis nauibus miſſum ad occupandam Maſſiliam, quò etiam præmiſſi fuerant Maſſilienſes legati, viri domi nobiles, quos Pompeius ſibi deuinxerat. Itaque aduenienti Cæſari portas clauſerunt, negantes ſe velle alterutri parti fauere; qui tamen Domitium mox aduenientem, accepere, eique ſummam belli adminiſtrationem permiſere. Ea iniuria motus Cæſar, vrbis obſidionem terra marique inſtituit, eique C. Trebonium legatum cum Bruto præficit. C. etiam Fabium legatum cum tribus legionibus in Hiſpaniam præmittit, qui celeritate vſus Afranij præſidium ex ſaltu deiicit, illudque occupat, tum ad exercitum eius magnis itineribus contendit. At Afranius iunctis cum Petreio copiis, bellum ad Ilerdam gerere conſtituerat. Eo igitur copiæ confluxerunt, Fabius autem in Sicore flumine pontem conſtruxit, qui onerum & tranſeuntium pondere fractus, Cæſarianos, qui iam tranſierant, Pompeianis tradidit concidendos, vt tradit Dio, quod videtur à Cæſare diſſimulatum.

...uos Cæ... obſi... et, & adiit ...iſpa... am.

41.

IX. ...d Iler... ...m pu... ...at, & fa... ...e premi... ...r.

Cæſar paulò poſt cum nongentis equitibus venit, & ad Ilerdam cum omnibus copiis profectus, dum pars vtraque collem quendam occupare nititur, ad quinque horas multa cum cæde pugnatum eſt, tandemque Afraniani loco potiti ſunt. Verum longè grauius à fame periculum adiere Cæſariani, quorum copiæ omnes duobus concluſæ fluminibus, frumentatione prohibebantur, vtroque ponte vi fluminis abrepto: quos neque vis aquarum, neque ex altera parte objectus hoſtis refici patiebatur. Itaque Pompeiani iam debellatum putabant. Verum huic malo Cæſaris induſtria prouidit, & refectis pontibus rem frumentariam expedire cœpit, celeriterque fortuna mutata eſt, præſertim audita Maſſilienſium clade nauali; quæ res ita mutatæ ſunt in Hiſpania, vt multæ ciuitates ad Cæſarem deficerent, eiuſque exercitum rebus omnibus inſtruerent, & Pompeiani contra à fame periclitarentur, adeo vt in Celtiberiam bellum transferre conſtituerent. Quod dum moliuntur, tot tantiſque moleſtiis diu noctúque à Cæſarianis ſemper inſtantibus affliguntur, tantáque rerum omnium penuria premuntur, vt deditionem facere coacti fuerint, pacti vt & vi omnis abeſſe abſtineretur, neque contra Pompeium militare cogerentur.

Vid. Ann. n. 32.

Et victiſſimi Pompeiani qui longâ vexatione deditionem faciunt.

X. Maſſilienſium clades, eorúmque gemina deditio.

Interim Maſſilienſes ſpe naualis auxilij rurſum ad pugnam renouandam excitati, nouam cladem acceperunt, tanto populi luctu, vt iam vrbs ab hoſte capta videretur. Nihilominus redintegrata eſt oppidi oppugnatio atque defenſio. Sed cum pars vna turris muſculo deiecta eſſet, & altera in ruinam procumberet, Oppidani imminenti cæde ac direptione perterriti, foras ſe vniuerſi proripiunt, orantque ſupplices atque impetrant, vt vrbis deditio ad aduentum Cæſaris differatur. Itaque ab armis vtrimque ceſſatur, cum Oppidani eruptione facta ignem operibus iniiciunt; qui vento adiutus, omnia celeriter conſumpſit. Quæ dum Trebonius ingenti ſtudio inſtaurat, Cæſar rebus in Hiſpania multa cum clementia conſtitutis, Maſſiliam venit. Ibi legem de Dictatore latam, ſeque Dictatorem à M. Lepido Prætore dictum cognouit. Tum demum Maſſilienſes omnibus defeſſi malis, ſeſe dedere ſine fraude conſtituunt. Quo cognito Domitius nactus turbidam tempeſtatem effugit, oppidani à Cæſare imperata faciunt, ab eoque conſeruantur, duas tamen legiones ibi præſidio relinquit, cæteras in Italiam mittit, ipſe ad vrbem proficiſcitur.

Cæſar abſens creatur Dictator.

XI. Vt in ea ſe geſſerit. Dio l. 41. Cæſar l. 3.

Quo cum perueniſſet Dictaturam iniit, in qua nihil acerbè geſſiſſe teſtis eſt Dio. Sed exulibus omnibus, qui ambitus cauſa electi fuerant, reditum permiſit, magiſtratus in annum ſequentem edixit, ſeque ipſum deſignauit conſulem cum P. Seruilio, decimo poſt alterum conſulatum anno: metum nouarum tabularum ſuſtulit, ærique alieno magna induſtria atque æquitate prouidit, proſcriptorum ſub Sylla liberos, honorem, ſicut reliquos ciues, participes eſſe voluit. Et poſt vndecimum diem Conſulatu contentus, Dictatura ſe abdicauit. Inuidioſum videlicet vitauit nomen, cum tamen ſupremam omnium haberet poteſtatem, & Senatum ſibi in omnibus obſecundantem. Nec tamen ei proſperè cedebant omnia. Idem enim Dio ſcribit Placentiæ quoſdam eius milites tumultuatos eſſe, imperiumque detrectaſſe, in-

Et ſe abdicat XI. die.

Seditio Cæsarianorum.

dignè ferentes sibi non fieri potestatem diripiendæ regionis. At Cæsar omni exercitu conuocato, seditiosos accurata oratione castigauit. Deinde nocentissimos sorte delegit ad mortem, cæteros exauctoratos dimisit; quos tamen pœnitentia correctos, iterùm sub sua signa recepit. Appianus ait inuentos 120. seditionis authores, eisque Tribunos supplices eatenus veniam impetrasse, vt in duodecim, in quos sors incidisset, animaduerteretur.

XII. Curionis clades in Africa. *Cæs. l.2.*

At Curio in Africa Cæsarianam lætitiam longè acerbius temperauit. Ibi enim cum duabus legionibus & quingentis equitibus, à Iuba rege Mauritaniæ oppressus, funditùs periit. Oderat eum Iuba Hiempsalis filius, quod Tribunus, regnum ipsius Romani iuris facere cupiebat. Curio vero secundis aliquot præliis contra Pompeianos vsus, & ab exercitu suo Imperator appellatus, in fraudem inductus est, quasi cum Præfecto quodam Iubæ cum paucis copiis pugnaturus esset; verum Iuba cum duobus millibus Gallorum atq; Hispanorum equitum superueniente circumfusus, cum toto exercitu deletus est. Et qui in castris præsidio relicti erant, dum effugere in Siciliam properant, ipsa festinatione ac timore impediti, multi in exitu Africæ pereunt, pauci in Siciliam euadunt. In Dalmatia quoque Pompeiani Dolabellam profligarunt, & C. Antonium ei subuenire cupientem, in exiguam quandam insulam compulerunt, vbi desertus ab incolis, fame pressus, cum suis omnibus captus est, paucis exceptis, quorum aliqui in continentem effugerunt, alij cum mare traiicerent, & iam intercipiendi essent, sibi manus attulerunt.

Et Dolabellæ in Dalmatia, itemque C. Antonij. *Dio. l.41.*

XIII. Res Ægyptia.

Quod ad rem Ægyptiacam attinet, malè in regni administratione fratrem inter & sororem conuenisse, lites inter eos, quæ ad arma vsque processerant, à Cæsare sequenti anno compositæ, apertè probant, quæ loco magis idoneo commemorabuntur. Vide interim hic Annales.

ROMANVM IMPERIVM.

ANNVS MVNDI 4036.

HYRCANI II. 28. HERODIS 25.

C. IVLII CÆSARIS & Imperij Rom. 1.

PRÆSIDE SYRIÆ METELLO.

PTOLEMÆI & CLEOPATRÆ 3.

OLYMP. CXXCIII. A. 1. V. CO. 705.

ANTE CHRISTVM 47.

I. Romanum Imperium

EN Nascitur hoc anno Romanum Imperium, tot ante iam seculis à Daniele propheta prænunciatum. Et dudum quidem iam Romana potentia, Italia vniuersa perdomita, foras pro[...] dierat, Siciliam cū reliquis insulis, Carthagi[...] cum Africa, Hispaniamque debellauerat: in[...] in Illyrium, Græciam, Macedoniam, Asiamqu[...] transgressa, omnes sibi Reges, ad Parthos v[...]que subiecerat, Ægypto vix tenui, atque extr[...]ma lacinia Græc. imperium retinente, cum C[...] Iulius Cæsar dominādi cupiditate flagrans, p[...]tentiam suam, opes, industriam, amicos, be[...]landi peritiam atque felicitatem, Reipub. d[...]nique Romanæ vires, ad eius libertatem eue[...]tendam: & suum ipsius dominatum stabilien[...]dum conuertit. Habuit, ille Syllæ Dictatura[...] in quam intueretur, cuius felicitatem exprim[...]ret, quam constanter retineret, cuius crudelit[...]tem auersaretur. Hæc diù meditata, præparata[...]que; & proximo anno cœpta, hoc ipso Pom[...]peij morte perfici cœperunt. In quam Chrono[...]logiam, Eusebio vniuersi consentiunt.

Itaque Cæsar abdicata post vndecimum die[...] Dictatura, nihil habuit antiquiùs, quam v[...] Pompeium, in quo totius belli cardo vertebā[...]tur, quamprimum adiret, vt eum si quo mod[...] fieri posset, ad honestas aliquas pacis condi[...]tiones adduceret; aut cum eo de victoria ferr[...] decerneret. Ergo sub anni exitum, antequa[...] iniret magistratum, relicto Romæ Seruili[...] Consule, Brundusium venit, quo legiones 1[...] omnemque equitatum venire iusserat, inde q[...] pridie nonas Ianuarias soluit. Sed inopia na[...]uium 20 millia legionariorum militum, & 60[...] equites transportare vix potuit. Pompeius au[...]tem annuum spatium ad comparandas copi[...] nactus, omnia bello necessaria per otium præ[...]parauit. Inopinato tamen Cæsaris aduentu oc[...]cupatus est, quod eum diutius Hispaniensi bel[...]lo detentum iri sperabat. Sed is celeriter traie[...]cit incolumis, tametsi portus omnes & littor[...] à Pompeianis tenerentur: moxque Oricum & Apolloniam, oppida ad littus posita, dedition[...] accepit, quorum exemplum aliæ certatim vici[...]næ ciuitates, totáque Epirus secuta est.

Quibus cognitis Pompeius Dyrrachio ti[...]mens, quod illuc totum penè belli apparatum[...] contulerat, Thessalonica profectus, diurnis no[...]cturnisque itineribus eò contendit; quo etia[...] properabat Cæsar, & vterque castra ad flumen[...] Apsum posuit, eoque interiecto diuidebantur[...] Ibi vterque diu commoratus, damna quæ po[...]terat, citra vniuersam dimicationem, aduersa[...]riis inferebat. Pompeius & copiis potior erat[...] & commeatu pridem præparato, insuper & Bi[...]bulo toti classi præposito, quo totum mare ha[...]bebat in potestate, vt naues ad Cæsarem ex Italia venire, neque cum milite, neque cum com[...]meatu possent; sine summo salutis discrimine, quod in exceptos Bibulus ferro flammisque sæ[...]uiret. Itaque eius metu Antonius tum reliqui[...] copiis ad Cæsarem, quamuis ab eo accersitus, non veniebat, quando Cæsar ipse ementito habitu lembum conscendit; moxque in terram diuturna tempestate rejectus est. Sed vicissim Bibulus salo, iactatus, terram attingere Cæsarianis prohibentibus non poterat, ex quo post frustra tentatas inducias, morbo correptus, breuique confectus est.

Propter vicinitatem porro castrorum colloquia de pace inter milites iactabantur, sed propter ambitionem ducum & militum auaritiam

Duces a..tis copiis elitantur.

res successu caruit, præsertim cum vterque copiis augeretur; Cæsar iis quas ex Italia Antonius adduxerat, Pompeius iis quas Syriæ præses Metellus ex Asia. Post multas autem velitationes prælium ad Dyrrachium commissum est, in quo Cæsar ait desideratos milites è suis 960. viros primarios triginta, signa militaria 32. amissa. Plutarchus ait potuisse Pompeium, omnibus io fugam impulsis, in castra Cæsaris irrumpere, sed timuisse. Ideóque Cæsarem ad amicos dixisse, victoriam eo die penes hostem futuram, si vincere sciuisset. Quin potius ea victoria nocuit Pompeianis, qui propter eam inflati, Imperatori suo facti sunt peruicaces, & cunctatione & inopia frangere volentem aduersarium ad pugnam vel inuitum perpulerũt. Indéque factum vt Cæsarem ioopia cogente in Thessaliam profectum sequeretur, quo facto Cæsar, exercitui suo de commestu prouidit, & Pompeium looge à sua classe distraxit, à qua si terrestri prælio titubatum esset, restitui potetans vniuersa.

Cæsaris ad Dyrrachiũ clades, & Pompeij imprudentia.

Pompeiani ducem ad pugnam cogunt.

Alia Pompeij imprudentia.

V. Dux vterque venit in Thessaliam, & pugnæ decretoriæ occasio.

Ergo vterque Imperator in Thessaliam venit, vterque aduersario immineos, vterque in pugnæ ac loci opportunitatem iotentus, cum Cæsar, sigoo iam profectionis dato, animaduertit Pompeij aciem longius à vallo esse progressam, vt non iniquo loco dimicari posse videretur. Itaque repudiato profectioois consilio, expeditas copias educit, dicens adesse expectatam diem, qua ipsis cum viris, non cum fame & inopia dimicandum esset. Et Pompeius quidem, qui equitatu superior erat, sperabat ab eo dextrum Cæsaris cornu circumuentum iri, itáque perturbato exercitu se victoria sine saoguine potiturum. Quod præuidens Cæsar sex cohortes, ex tota acie seposuit, monuitque eius diei victoriam in earum virtute constare, simulque toti exercitu præcepit, ne suo iniussu concurreret.

VI. Pugna Pharsalica & Cæsaris in ea prudentia.

Cum igitur vtrimque initium pugoæ factum esset, emissa pila, districti gladij, eodem tempore equites à sinistro corou Pompeij vniuersi procurreruot, omnisque multitudo sagittariorum se profudit, quorum impetum Cæsaris equitatus non tulit, sed paulum loco motus cessit, equitesque Pompeiani hoc acriùs instare, & se turmatim explicare, aciemque hostilem à latere aperto circuire cœperunt; cum Cæsar sex illis cohortibus sigoum dedit, quibus celeriter procurrentibus, tanta vi io Pompeij equites impetum fecerunt, vt eorum oemo consisteret, sed protinus in fugam versi, montes altissimos peterent; quorum præsidio destituti sagittarij, fuoditoresque interfecti sunt. Eodem impetu hæ cohortes sinistrum cornu, pugoaotibus adhuc ac resistentibus Pompeiaois, circumierunt, eosque à tergo sunt adorti, sicque vtrimque cædi cœperunt. Eodem tempore Cæsar tertiam aciem quæ quieta fuerat, procurrere iussit: ita cum receotes & integri defessis succederent, alij autem à tergo cæderent, Pompeiani sustinere non potueruot, atque vniuersi terga verterunt.

VII Pompeij fuga.

Pompeius vt equitatum, cui maximè confidebat, pulsum vidit, aliis diffisus acie excessit, protinusque se equo in castra contulit, iubens ceoturiones & cæteros, quos ibi reliquerat, fortiter tueri castra, si quid duriùs accidisset. At Cæsar perterritis, & in vallum compulsis nullum spatium colligendi sui dandum existimans, castra oppugnare instituit: quæ aliquandiù defeosa à Thracibus, tandem telorum multitudini cesserunt, seque fuga cum reliquis ad montes altissimos, qui ad castra pertinebant contulere. Pompeius cum iam intra vallum Cæsariani versarentur, equo detractis Insignibus Imperatoris decumana porta se è castris eiecit, & citato equo Larissam contendit, neque ibi coostitit, sed eadem celeritate paucos suorum ex fuga nactus oocturno itinere ooo intermisso, comitatu 30. equitum ad mare peruenit, & Lesbum deuectus, vbi vxorem suam Corneliam, Sextumque filium habebat, iis acceptis enauigauit, indeque Syriam cogitabat, si Cæsar instaret.

Cæsar castra eius expugnat.

VIII. Præceps Pompeij desperatio. l. 42.

Non temerè fortassis à Dione accusatus, quod nimium cito & suæ virtutis, & vicissitudinis rerum, quæ exiguo momeoto commutantur, & copiarum quæ adhuc supererant oblitus, de rebus suis spem omnem abiecerit. Nam Appianus tres commemorat exercitus, ex Pompeianis reliquis collectos, quos, inquit, suus Imperator, diis mentem adimentibus, neglexerat. Verius Dio accusat imprudentiæ ac vanitatis, qui maturè isti cladi, si contigisset, non prospexerit, & victoriam oimium certò sibi spoponderit, ex quo factum est vt prælio victus, mirum in modum attonitus, neque consilium commodum, oeque spem fortunæ denuo periclitandæ capere potuerit. In eo prælio Cæsar nun amplius duceotos milites desiderauit, vel vt est apud Appiaoum 1200. sed centuriones fortes viros circiter 30. amisit: ex Pompeiano exercitu ad quiodecim millia cecidisse videbantur, Cæsar autem castris potitus, & scriniis pompeij, literas plerasque oe legere quidem voluit, ne quid grauiùs in quenquam statuere cogeretur.

Quæ vtrimque clades.

IX. Cæsar persequitur fugientes Pompeianos, ipsumque Pompeium.

Inde Pompeianos primum Larissam versus persequitur, & plerosque deditione acceptos venia prosecutus est, & abolitis injuriis, legionibus suis adscripsit. Ex senatoribus vero equitibusque, in quos antea captos, misericordia vsus fuerat, omnes morte mulctauit, exceptis iis quos amici eius, singulis enim vnius salutem donauit, à supplicio exemerunt. Deinde rebus omnibus postpositis, Pompeium persequi statuit, quo se cumque ille ex fuga recepisset; ne alias rursum copias comparare, & bellum renouare posset. At is Amphipoli vna nocte ad anchoram cõstitit, & corrogata ab Amphipolitis ad necessarios sumptus pecunia, cognito Cæsaris aduentu, ex eo loco discessit. Inde Mitylenas, Ciliciam & Cyprum peruenit, vbi audita Antiochiæ defectione, deposito adeundæ Syriæ consilio, cum duobus armatorum millibus Pelusium venit, sperans se de regno Ægypti beoemeritum, amicè acceptum iri.

X. Ægyptum adit, ibique occiditur. *Plutar. Appian. Dio. &c.*

Ibi Ptolemæus adolescentulus magnis copiis cum sorore Cleopatra bellum gerebat, quam paucis ante mensibus, per suos amicos & propinquos regno expulerat: castráq; Cleopatræ non loogè ab eius castris distabant. Ad eum Pompeius misit, vt pro hospitio atque amicitia patris Alexandria reciperetur, atque illius opibus io calamitate tegeretur. At regis amici regnique procuratores, seu veriti ne Alexandriam Ægyptumque occuparet, seu despecta

eius

eius fortuna, & victori Cæſari gratificari cupiẽtes, palam quidem eum ad regem venire iuſſerunt. Sed clam inito conſilio, Achillam Præfectum regium, & L. Septimium Tribunum militum, qui bello piratico apud Pompeium ordinem duxerat, ad eum interficiendum miſerunt, eoque in nauiculam accepto, cum appropinquaret ad littus, à tergo Septimij telo primum traijcitur, inde reliqui gladiis eum certatim petiere, indeque reſectum caput in aduentum Cæſaris reſeruarunt. Vxor autem eius, & amici plerique, qui extra teli iactum ſubſtiterant, viſo procul facinore, magno cum eiulatu vindices ſuperos implorantes hoſtilia littora celeri curſu defugerunt. Corpus in littore ab eius liberto combuſtum, & in arena tumulatum eſt. In tantum in illo viro à ſe diſcordante fortuna, inquit Velleius, vt cui modo ad victoriam terra defuerat, deeſſet ad ſepulturam. At Victor inſcriptum ait ſepulchro. Hic ſitus eſt Magnus Pompeius.

XI. Cæſar venit Alexãdriam. Eiuſdem in hoſtes humanitas.

Cæſar porro cum audiſſet Pompeium in Cypro viſum, coniiciens eum in Ægyptum profectum, cum modicis copiis Alexandriam venit, vbi de Pompeij morte cognouit, eiuſque viſo capite & annulo illacrymatus eſt, & percuſſores, qui ea ad ſe detulerant, auerſatus, Pompeij familiares periculo exemptos, benignè accepit, & Romam ſcripſit ad amicos, maximum ſe fructum ex victoria capere, quod quotidie ciues aliquot ſeruaret, à quibus fuerat oppugnatus. At ne ipſe quidem adiens Alexandriam periculo caruit. Vidit enim præſidiariorum militum concurſum ad ſe fieri, quòd faſces tanquam Conſuli anteferrentur, qua re maieſtatem regiam minui prædicabant. Quo ſedato tumultu cum crebræ quotidie cædes inter milites fierent, legiones ſibi alias ex Aſia iuſſit adduci, quas ex Pompeianis militibus paulo ante confecerat.

XII. Cõtrouerſias regum componit.

Quoniam autem aduerſis ventis Alexandriæ tenebatur ne enauigare poſſet, interim controuerſias regum, tanquam Conſul populi Romani, componere ſtatuit. Oſtenditque ſibi placere Regem Ptolemæum, & ſororem eius Cleopatram, exercitus quos habebant, dimittere, & de controuerſiis iure apud ſe, non armis diſceptare. Verum Ægyptij metuentes ne Cleopatræ, quæ plurimum apud eum poterat, traderentur, tumultum concitauere. Cum enim antea per internuncios cauſam ſuã apud Cæſarem ageret, ipſa per ſeſe in conſpectum Cæſaris clam admiſſa, ita cauſam ſuam egit, vt iudicem in aduocatum verteret. Itaque ſub autoram Ptolemæum accerſit, & pacificationem tentat. At Ptolemæus viſa ex improuiſo ſorore in regia, quam ne in vrbe quidem eſſe patiebatur, ita inflammatus proſiliit ad populum proditum ſe clamat, diadema de capite detractum abijcit; populus illico tumultuatur. Cæſariani Ptolemæum intro abripiunt, Ægyptij terra marique regiam inuadere parant, quos Cæſar placat, promittens ſe omnia quæ vellent eſſe facturum.

Cleopatra eum ſibi demeretur.

Ptolemęus tumultum excitat.

XIII. Quem Cæſar ſedat ex teſtamento Auletis.

Mox in concionem cum Ptolemæo & Cleopatra progreſſus, patris eorum teſtamentum de ſcripto recitauit, quo præcipiebatur vt more maiorum apud Aegyptios Ptolemæo conjux Cleopatra eſſet, regnumque tenerent; ſed ita vt ſub tutela populi Romani eſſent. Suum eſſe, qui populi Romani vices Conſul gereret, vt & liberos curaret, & patris voluntatem exequeretur. Ptolemæo igitur & Cleopatræ Aegypti regnum attribuit; Arſinoæ autem & Ptolemæo iuniori horum germanis, Cyprum largitus eſt. Tumultus hoc pacto ſedatus erat, cum Pothinus regis pueri nutricius, & Regni procurator, qui illum excitauerat, veritus, ne eius rei cauſa ad ſupplicium depoſceretur, Achillam, qui exercitui ad Pelutium præerat, cum copiis euocauit Alexandriam, qui ſcilicet Regem è poteſtate Cæſaris in libertatem aſſereret. Achillas occupata cum viginti millibus Alexandria, eam oppidi partem, quam Cæſar tenebat armatus, fruſtra tentauit.

In portu quoque vehementer pugnatum eſt, dum Ægyptij naues omnes occupare, & Cæſarem omni nauigatione, auxilijs & commeatu prohibere moliuntur. Sed rem obtinuit Cæſar & omnes Ægyptiorum naues 120. numero incendit: quod incendium, propter Bibliothecæ, quæ optimis libris referta ferebatur, iacturam, luctuoſiſſimum fuit. Ab hoc incendio Cæſar confeſtim Pharum occupauit, quo ex loco mare liberum habuit ad omnia bello neceſſaria. Interea filia minor Ptolemæi regis, ad Achillam ſe ex regia proripuit, eunuchi cuiuſdam opera, magno Aegyptiorum gaudio, qui eam reginam conſtituerunt, & eo maiori ſtudio deinceps bello incubuerunt; quod ducem ex Ptolemæorum ſtirpe nacti eſſent. Ea propter Cæſar Pothinum interfecit, veritus ne is quoque Ptolemæum furtim auferret; præſertim cum deprehenſi eſſent ab eo nuncij ad Achillam, quibus hortabatur ne à negotio ſuſcepto deſiſteret. Hæc initia fuere Alexandrini belli, quod anno ſequenti geſtum eſt.

Hæc foris a Cæſare geſta, domi autem M. Cælius, vir eloquio animoque Curioni ſimillimus, vt Velleius ſcribit, in Prætura nouarum tabularum author extitit, nequiitque Senatus authoritate, Conſuliſque deterreri. Quin etiam accito Annio Milone, qui non impetrato reditu, Iulianis partibus erat infeſtus, in vrbe ſeditionem mouens, primum ſummotus à Repub. mox Conſularibus armis, authore Senatu, circa Thurios oppreſſus eſt. Incœpto pari ſimilis fortuna Milonis fuit, qui Compſam in Hirpinis oppugnans, ictuſque lapide, tum P. Clodio, tum patriæ, quam armis petebat, pœnas dedit, vir inquies, & vltra fortem temeratius. Sic Velleius.

ANNVS MVNDI 4007.

HYRC. II. 29. HEROD. 26. CLEOP. 4.

PRÆSIDE SYRIÆ SEX. CÆSARE

OLYMP. CXXCIII. A. 2. V. CO. 706.

ANTE CHRISTVM 46.

VBi de Pharſalica pugna fama Romam delata eſt, diù ei fides habita non eſt. Nam neque Cæſar de ea victoria ad Remp. literas dederat, quod de ea lætari videri nolebat, ideó-

Dio. li. 42.

quæ nec de Pompeio superato triumphare voluit: neque tum credibile videbatur Pompeiũ, tantis terra marique copiis instructum, vno prælio debellari potuisse. Postquam tamen id creditum est, imagines Syllæ ac Pompeij, quæ pro rostris stabant, deiectæ sunt, nec vltra progredi in gratiam Cæsari ausi sunt. Nec mortem eius cito credidere, nisi post visum Romæ ipsius annulum, in quo tria trophæa insculpta erant; tum demum eum conuitijs exagitarunt, & Cæsarem ingentibus priuilegijs ac laudibus sunt prosecuti, eique inepta adulatione pleraque concesserunt, à quibus eum impedire non poterant. Pontificatum quoque maximum illi cum altera Dictatura tributum, author est Iosephus, vbi eius decretum ad Sidonios recitat. Sed illa in primis priuilegia rata Cæsar habuit, vt quinque continuis annis Consulatum gereret, vt Dictator non ad semestre spatium, vt olim, sed in annum integrum diceretur, & vt Tribunitiam potestatem per omnem vitam haberet. Et si autem erat extra Italiam, statim tamen iniuit Dictaturam, & Magistrum equitum assumpsit Antonium.

Priuilegia Cæsari data. Pontificatus. Consulatus. Dictatura. Tribunatus. l. 14. c. 17. 2 mod.

II.

Antonius Mag. eq. loco Magistratuũ.

Is nondum Prætorius, solus apparuit ipsis Cal. Ianuarij, in veste prætexta purpura, cum sex lictoribus accinctus gladio, & multitudine militum stipatus, nullo creato Consule, nullo Prætore: sed ipse Senatum conuocabat, & Rempub. ad vnius potentiam recidisse monstrabat, & formidolosum populo reddebat ipsius Dictatoris aduentum. Quo propter bellum Alexandrinum dilato, Dolabella seditionem excitauit, cui resistente Trabellio res eò progressa est, vt octingenti de plebe cæsi referantur; contra quos tertiam factionem suscitauit Antonius, armatis vrbem stipatam tenens, & modo huic, modo illi fauens. Ex turbæ ad extremum ferè annum & reditum Cæsaris perdurarunt; sed priùs quæ priora sunt videamus.

Turbæ Romæ.

III.

Bellum Alexandrinum.

Bello Alexandrino conflato, magnus vtrimque factus est militum, nauium; commeatuum apparatus, media vtrimq; certatum industria, vt hostis portu, aliisque rebus necessariis priuaretur. Interim orta inter Arsinoëm & Achillam dissentione, cum vterque vtrique insidiaretur, & imperij summam obtinere vellet, præoccupat Achillam Arsinoë, per Ganymedem eunuchum nutritium suum, eòque occiso exercitui præficit Ganymedem, sicque ille breui suam in Pompeium perfidiam propria morte luit. Interea legio vna ex dediticiis Pompeianis militibus, cum frumento, & bellico apparatu, à Domitio Caluino in naues imposita, paulo supra Alexandriam delata in anchoris stabat, nec Cęsarem adire permittebatur. Cum Cæsar certior factus eum adiit, redeuntique occurrerunt Ægyptij, cum quibus secundissimè pugnauit, amissa vnica naui Rhodia, & nisi nox prælium diremisset, tota hostium classe Cæsar potitus esset. Rursum autem celeritet reparata classe pugnatum est, vbi Rhodiorum virtute & industria, Cæsar iterum victor fuit, graue tamen periculum adiit.

Achillæ cædes, & Cæsaris victoria duplex.

IV.

Eiusdem periculum.

Cum enim ad Pharum à ponte repulsi Cæsariani, confertim se in naues hoste vrgente coniicerent, multis nauibus pondere oppressis periere, in quibus milites circiter quadringenti, & paulo plures classiarij, & remiges. Plerique natando euaserunt, in quibus Cæsar ipse, qui cum & veste grauaretur, & ab Aegyptiis, qui eum ex purpura Imperatorem esse colligebant, iaculis assiduè peteretur, proiecta veste enatauit ad scapham, atque ira præsens periculum effugit, ne madefactis quidem inter natandum libellis, quos sinistra manu tenuerat. At paludamento potiti Aegyptij, trophæo, quod de fugatis hostibus tum statuerant, appenderunt. Cum nihilominus Romanos etiam post iacturam, animis ad bellum erectos cernerent, legatos ad Cæsarem de pace miseruut, si regem ad suos transire pateretur, qui tamen inuitum se dimitti simulabat; dimissus tamen citò laruam deposuit, sed non diuturnam lætitiam expertus est.

Dimittit Ptolemæum.

V.

Res in Ægypto à Mithridate gesta. l. 14. c. 14. & 15. Antipater illi adest.

Interea Mithridates Pergamenus magna Cæsari præsidia è Syria & Cilicia adduxit, quibus Pelusium obsedit, & oppugnando pertinacissima vrbem eodem die in suam redegit potestatem, præsidioque ibi collocato, Alexandriam ad Cæsarem contendit. In his Syriæ copiis, authore Iosepho, fuit Antipater, Herodis parens, qui ab Hyrcano pontifice missus, cum tribus Iudæorum millibus, Mithridati magnum ad victoriam Pelusianam momentum attulit. In itinere quoque Alexandrino, illi plurimum profuit, Iudæis qui iter impediebant, in suas partes traductis, ostensis Pontificis literis. Cum autem Mithridatem appropinquare Alexandriæ rex cognouisset, & transeundum ei flumen sciret, magnas aduersus eum copias misit, quibus aut vinci, aut detineri certe posset, ne se adiungeret Cæsari. Sed qui primi occurrerunt superato fluuio victi, magnáque ex parte cæsi sunt. Quod nisi locorum notitia texisset cæteros, partimque in naues quibus flumen transierant se recepissent, funditus deleti essent.

VI.

Gemina Cæsaris victoria.

Ea victoria cum Regi & Cæsari innotuisset, vterque, ille ad opprimendum, hic ad recipiendum victorem, diuersis itineribus proficiscuntur; priusque Cæsar regis copiis occurrit, quam is Mithridatem aggredi posset, cumque ad se incolumi exercitu recipit. Mox autem Regis castra è superiore loco aggressus, ea expugnauit, ibique plurimis interfectis, cæteri aceruatim se præcipitarunt in eam vallis partem, quæ flumini erat adiuncta; quorum primis in ipsa fossa oppressis, cæteri faciliorem fugam habuerunt. Constat fugisse ex castris Regem ipsum, receptumque in nauem, ob multitudinem demerso nauigio, periisse, & mox obrutum limo, indicio loricæ aureæ fuisse cognitum. Tantæ autem victoriæ fiducia, Cæsar summa celeritate Alexandriam contendit, vt simul cum nuncio cladis, Alexandrini etiam hostem irruentem cernentes, metu repentino exanimati, deditionem facerent; nec eum spes fefellit. Aegypto porro atque Alexandria potitus, reges constituit minorem natu Cleopatræ fratrem, quamuis adhuc puerũ, cum ipsa Cleopatra; ne Aegyptij mulieris imperio addicti denuo tumultuarentur, neue Romanos suæ cum ea consuetudinis causa, commoueret.

Ptolemæi interitus.

Cæsar Alexandria potitur.

VII.

Appian. l. 2. bel. Ciu.

Hisce rebus nouem mensium spatio in Aegypto peractis, relictis cæteris legionibus, quæ Aegyptios in officio continerent, cum sexta

Dio.l.43. Plut. in Cæs. Proficiscitur in Syriam, & filium ex Cleopatra suscipit. I ... c.17. Iudæis gratificatur & seditam in vrbem differt.

terrestri itinere profectus est in Syriam, Ponticis eum negotiis, & Romanis turbis sollicitantibus, atque inuitum à Cleopatra abstrahentibus, ex qua breui post filium suscepit, quem Alexandrini Cæsarionem appellarunt. Abduxit quoque secum Arsinoën, vt ait Hircius, siue vt Cleopatra sine impedimento regnaret, siue vt etiam in triumphum adduceret, quod & fecit. In gratiam vero Iudæorum, eos Alexandrina ciuitate donauit, idque ius in columna ænea inscribi iussit, vt Iosepho placet. Addit, & decretū ad Sidonios in gratiam Hyrcani pontificis, à Cæsare iterum Dictatore hoc anno datum. Etsi autem vrbanis literis nunciisque didicerat, multa Romæ malè administrari, eiusque flagitare præsentiam, satiùs tamen esse duxit, quas in prouincias venisset, quietas relinquere, quam dum Romanas turbas præpropere sedare festinet, omnia retro loca deserere turbulenta. Præsertim cum Syriam, Ciliciam, Asiam bellis vacuas celeriter se ordinaturum videret, & in sola Bithynia, & Ponto contra Pharnacem aliqua mora ponenda esset.

VIII. Res ab eo in Syria & Iudæa gesta. l.14.c.15.

In Syria porro, aut in Iudæa potius, quid egerit Cæsar hoc tempore, ex Iosepho petendum est. *Finito tandem bello*, inquit, *classe deuectus in Syriam, Cæsar magnos honores contulit tum in Hyrcanum, cui confirmauit Pontificatum, tum in Antipatrum, quem ciuitate Romana & immunitate donauit.* Eodem tempore etiam Antigonus Aristobuli filius, questus est de patris infortunio, quod dum res eius ageret, veneno esset extinctus, & frater suus securi à Scipione percussus. Qua expositione si contentus fuisset, nec Hyrcani aut Antipatri hominum gratiosorum accusationem adhibuisset, poterat Cæsaris erga se misericordiam commouere, nunc accusanda, nec causam suam meliorem fecit, nec illorum deteriorem. Nam Cæsar Antipatri oratione motus, Hyrcano pontificatum confirmauit, patriæque mœnia à Pompeio diruta restitui permisit, & Antipatro dynastiam quam optasset obtulit, & Iudææ procuratorem esse voluit, vtique sub Romanis Syriæ præsidibus, cui nunc à Cæsare Sex. Cæsar eius necessarius præpositus fuit. Antipater autem deducto Cæsare in Syriam reuersus, ante omnia mœnia disiecta restituit, & obeundo prouinciam, nouarum rerum cupidos consiliis minisque compescuit.

Sex. Cæsar Syriæ præses.

Ioseph.l.14. c.16.

IX. Causa & origo belli Pontici. A.Hircius Dio l.37.& 43.

Quod ad res Ponticas attinet, dum res in Ægypto Cæsar gerit, Pharnaces filius Mithridatis, qui superiore bello regnum Bosphori à Pompeio mercedem parricidij acceperat, existimans Romanos bello ciuili diutiùs occupatos fore, ad paterni regni amplitudinem aspirans, Armeniam minorem & Cappadociam incursare cœpit. Eam iniuriam Deiotarus ad Domitium Caluinum, cui Cæsar Asiam finitimasque prouincias tradiderat administrandas, detulit. Domitius nuncios confestim ad Pharnacem misit, vt Armenia Cappadociaque decederet: quæ denunciatio vt maiorem vim haberet, propius ad eum legiones admouit: Pharnaces Cappadocia decessit; Armeniam, quam vt viciniorem tueri faciliùs posset, retinuit, tanquam paterno iure sibi debitam: eam tamen causam integram seruaturum Cæsari. Interim illum muneribus & legationibus de pace mol-

Pharnaces ad Domitium venit.

liebat, Domitius nihilominus vicinior factus aciem ad prælium contra Pharnacem cum Deiotari copiis instruit, Pharnaces nihil cunctatus prælio discernit, & totum penè Romanum exercitum delet, & ex victoria Pontum omnibus copiis occupauit.

X. Deiotarus veniam accipit quam Pharnaces quærit.

At Cæsar rebus in Aegypto Syriaque fœliciter, celeriterque confectis, ad fines Gallogræciæ accessit, vbi Deiotarus Rex Armeniæ minoris ei occurrit, veniam petens, quod pro Pompeio contra ipsum pugnasset, quam ægrè obtinuit, iussusque est copias in Pontum deducere, quo Cæsar cum quatuor legionibus proficiscebatur. Pharnaces autem per legatos pacem à Cæsare & veniam petiit, missa simul corona aurea. At Cæsar primum eum reprehendit quod in Pompeium, valde bene de se meritum, fuisset ingratus. Pacis autem eam esse conditionem, vt Ponto confestim decederet, damna illata sociis, ciuibusque Romanis resarciret, tum demum se munera, tanquam ab amico recepturum; sicque legatos remisit. Cum autem Pharnaces non ignoraret plurimas res Cæsarem in vrbem reuocare, tanto rem lentiùs agere cœpit & decedendi è Ponto diem postulare longiorem. Contra Cæsar festinabat incautum hominem occupare cupiens. Quod cernens Pharnaces aciem instruit: vel opportunitate loci ductus, vel paucitate Romanorum, quorum plerosque iam sub Domitio fuderat: & castra metantes inuadit. At Romanorum conscia virtus, relicto opere, arma rapit, hostemque non solum repellit, sed profligat, tanta felicitate & celeritate quantam elogium illud Cæsaris testatur. *Veni, vidi, vici.*

Pugnat & vincitur.

Pharnaces dum mora fit in suorum expugnatione castrorum Sinopem cum paucis equitibus profugit, alioqui viuus in Cæsaris potestatem venturus. Cumque Cæsari non vacaret eum persequi, misso contra se Domitio vrbem tradidit, & pace accepta, nauibus in Pontum fugit, collectaque Scytharum ac Sarmatarum manu, Theudosiam & Panticapæum occupauit. Verum Asander, cui Pharnaces custodiam regni Bosphori commiserat, cum audisset Pharnacem progressum longiùs, regnum sibi occupare voluit. Contra quem Pharnaces bello suscepto, fortiter pugnans occubuit. At Cæsar Ponto recepto, præda omni regia militibus concessa, duabus legionibus in Ponto præsidij causa relictis, reditum parat, legionem sextam, qua maximè bello Alexandrino vsus fuerat, in Italiam ad præmia dimittit. Mithridatem Pergamenum regem Bosphori loco Pharnacis constituit, eique bellum mandat aduersus Asandrum, vt eius in Dominum perfidiam vlcisceretur, sibique id regnum acquireret, tetrarchiam quoque Gallogræciæ, Deiotaro ereptam illi attribuit. Ipse autem in itinere omnium dynastarum, regum, prouinciarum, ciuitatum, controuersias cognouit, atque composuit, & in Italiam celerius omnium opinione reuersus est. Addit Dio eum toto itinere, atque adeo Romæ summo studio aurum argentumque, & donaria sacra prophanaque coaceruasse, partim ad triumphorum ornamenta, cæterosque sumptus, quibus magnificentiam suam ostentare cupiebat, partim ad milites sibi largitionibus demerendos.

Sinopem fugit.

Et contra Asandrum pugnans occumbit.

Repetit Italiam Cæsar.

Coss. huius anni. *Vide Ann. n. 7. & 46.*

Romam vt peruenit, nihil seuerius in quemquam statuit; plebem sibi nonnulla circa debita indulgentia conciliauit: optimates sui studiosos sacerdotiis & magistratibus, partim in reliquam anni partem vt Calenum & Vatiniū, quos Consules fecit in paucos dies, partim in sequentem annum sibi deuinxit. Et vt pluribus gratiam referre posset, decem Prætores in annum sequentem designauit, Collegiorum numerum auxit. Equites, aliosque minoribus magistratibus functos, in Senatum, in defunctorum locum subrogauit. Sed insignis fuit eius in milites tumultuantes industria, qui cum præmia recepissent, non meritis, sed expectatione minora, & intelligerent se necessarios esse Africano bello Cæsari, missionem importunè petebant. Sed eos Cæsar præter expectationem sacramento soluit. Qua re illi obstupefacti, simulque veriti ne priuati militia, multorum scelerum pœnas darent, oratione mutata, multis verbis egerunt, vt Cæsar eos iterum in suam militiam reciperet, quod cum ille admodum cunctanter fecisset, eos deinceps habuit obsequentes.

Militares turbas ingeniosè componit.

ANNVS MVNDI 4008.

HYRC. II. 30. HEROD. 27. CLEOP. 5.

C. CÆSARIS & Imperij Rom. 3.

OLYMP. CXXCIII. A. 3. V. CO. 707.

ANTE CHRISTVM 45.

I. *Summa rerum anni huius.*

PLurima hoc anno domi, militi que gesta, in quibus eminent Bellum Africanū, graue in primis & periculosum, quadruplex Cæsaris triumphus, Anni Romani correctio. In Syria vero Herodes incipit clarescere, cætera his connexa sunt.

II. *Africani belli apparatus.*

Deuicto Pompeio, plerique in Africam belli renouandi causa sunt profecti, quam Cæsari parum amicam sciebant, quippe Varus & Iuba, è quibus Curio cum exercitu cæsus fuerat, ibi rerum potiebantur. Ibi quoque Scipio aderat. Eodem venit Cato, qui se primum Corcyram classe contulerat, ibique reliquos, qui ex prælio effugerant, aut alioqui eas partes sequebantur, ad se accipiebat, in quibus M. Octauius, Cn. Pompeius Magni filius. C. Cassius, Petreius, Faustus, &c. Plerique etiam ad Catonem venerant cum Labieno & Afranio, quorum neuter salutem sperabat à Cæsare, ille quod ab eo transfugisset ad Pompeium, hic quod vita à Cæsare donatus, iterum contra ipsum arma sumpsisset. Et nonnulla quidem fuit Varo cum Scipione de Imperio disceptatio, id tamen vterque Catoni cedere cupiebat; sed illo minimè acquiescente, quod negarat legitimum esse proprætorem præsente proconsule imperare, omne eius consilium & exemplum secuti, Scipioni summam Imperij detulere, quasi fatale esset Scipionibus in Africa vincere. Ibi maximas per otium copias contraxerant, dum Cæsar in Asia & Ægypto res gereret. Pompeium quoque cum exercitu in Hispaniam seditionibus agitatam miserunt, sperantes eum

Dio. & Plut. in Cat.

ibi, propter patris memoriam promptè acceptum iri.

III. *Cæsar traiicit in Africam.*

At Cæsar insperato cupiens hostem inuadere, quoniam improuisis expeditionibus, res suas plurimum promouerat, media hyeme cum vna legione tyronum in Siciliam venit, vbi nauibus in diem confluentibus, sex legionibus collectis venit in Africam, & Adrumeti ante portum exponit exercitum, dum classis tempestate dispersa eò conflueret. Sed naues cum multum toto pelago errassent, quod & malè tempestate afficerentur, & quem ad portum possent appellere ignorarent, singulæ à pluribus scaphis oppugnatæ, victæ atque incensæ sunt. Cæsar quoque Adrumentum oppugnare aggressus, repulsus & castris exutus est. Inde ad Ruspinum & Leptim castra posuit, & suos varia in loca dimisit, tum frumentandi, tum dispersos socios quærendi causa. Nam aduersarij maturè frumenta corraserant, eaque in oppida valde munita congesserant.

IV. *Et Pompeianos vincit.*

Interea Labienus & Petreius: cum magnis quisque copiis contra Cęsarem seorsim veniūt, eius copiarum paucitate contempta, sed vtrosque Cæsar cum cohortibus 30. gemino prælio vicit, si Hircio credimus, Cæsari sæpe amiciori, quam veritati. Nam Dio, à quo Plutarchus minimè alienus est, Pompeianos victores facit; aduersarios autem post multam cædem, in locum editum compulsos, & in summum discrimen adductos; ipsumque Cæsarem de summa rerum desperare cœpisse, cum audisset Iubam, insuper & Scipionem cum magnis copiis aduentare. Sed diuina in Cæsarem prouidentia factum est, vt P. quidam Sittius Italia pulsus, exulibus quibusdam sibi adiunctis, & manum militum à rege Boccho impetraret, & in regnum Iubæ inuaderet, in eoque grassando, Regem ad regnum suum defendendum, cum magna copiarum suarum parte retraheret, eóque factum vt Cæsar præsenti periculo eximeretur, & aliquanto post, opera Salustij prætoris, magno frumenti numero, & Allieni ope proconsulis duabus legionibus, & octingentis Gallis equitibus augeretur, præter sagittarios, & mille funditores.

Diuina in Cæsarem prouidentia.

V. *Iuba contra Cæsarem pugnat.*

His auctus copiis omni studio aduersarios, quos ad pugnam vniuersam collatis signis inducere non poterat, crebris damnis variis occasionibus afficiebat, & ferè victor terra marique euadebat. Itaque Scipio cum equestri prælio insigne damnum à Cæsarianis accepisset, Iubam per literas euocauit, qui cum tribus legionibus, multóque equitatu & 30. elephantis ad Scipionem venit. Qui postero die resumptis animis, copias omnes cum 60. elephantis producit in aciem, quos cum Iuliani milites horrerent, equi autem eorum odorem ac fremitum ferre non possent, à pugna abstinuerunt, donec vtrique assuefierent. Interim autem crebris velitationibus vtrimque certatum est, donec ad decretoriam pugnam Cæsaris industria ventum est. Thapsum enim, quod grandi præsidio à Pompeianis, duce Virgilio tenebatur, oppugnare cœpit, vt Scipionem ad pugnæ necessitatem pertraheret, nisi mallet, cum magno dedecore, in oculis suis oppidum illud amittere.

VI.

Venit ergo Thapsum Scipio cum omnibus

copiis

Pugna decretoria ad Thapsum, & Cæsaris victoria.

copiis & vtrinque ad pugnam directæ sunt acies, sed elephanti, in quibus spes erat magna victoriæ, principium cladis attulerunt. Cum enim funditores & sagittarij in eos continenter tela conicerent, bestiæ stridore fundarum, lapidumque perterritæ, auertere se, suosque stipatos, ij Mauri erant, proterere cœperunt, itaque ab iis initium fugæ factum est, & Cæsarianis instantibus, reliqui quoque fugerunt, Scipione ipso cum duodecim cataphractis nauibus fuga elapso. Itaque vallo castrisque potitus est Cæsar, statimque fugientes insecutus est, eos toto campo concidens, neque vllum sui colligendi spatium præbens. Fuerunt qui desperata salute, amissis castris in collem quendam fuga se reciperent, armisque demissis veniam à Cæsare postularent; sed ea res miseris præsidio non fuit; omnes ad vnum à veteranis, inspectante Cæsare sunt interfecti. Ad quinquaginta millia illo prælio periisse dicuntur, trinis etiam castris amissis, Scipionis, Afranij, & Iubæ. Ipse autem Cæsar quinquaginta tantum milites amisit; statimque ad obsidionem Thapsi regressus est, cuius curam Rebello, cum tribus legionibus commisit.

Clades Pompeianorum.

Dio. Plut.

VII. Fugiunt Vticam, eamque malè vexatam deserunt.

At Scipionis equites, qui ex prælio fugerant, cum Vticam versus iter facerent, Panadam oppidum, à quo non recipiebantur, propter famam cladis antegressam, vi captum, post plurimam cædem succenderunt, & Vticæ multos Cæsaris fautores interfecerunt, oppugnatasque domos diripuerunt, quibus cum Cato persuadere non potuisset, vt secum oppidum defenderent, & cædibus, rapinisque abstinerent, eos cum Fausto Sylla dimisit. Cumque rursum alios ex fuga Cato recepisset, nec eis oppidi propugnationem persuadere potuisset, ipse rebus suis diligenter constitutis, & liberis suis L. Cæsari proquæstori commendatis gladio se traiecit, eumque nondum exanimis concidisset, domestici in cubiculum irrumpunt, vulnusque continere atque obligare incipiunt: sed suis ipse manibus vulnus ferociter distraxit, atque obfirmato animo se interemit. Eum Vticenses, quanquam partium gratia oderant, propter singularem tamen integritatem dilectum, sepultura publicis sumptibus affecerunt. Dio addit, Catonem filium suum ad Cæsarem misisse, quem diceret præsenti rerum statui assuefieri posse, se autem, qui in libertate natus, atque educatus consenuisset, seruitutem deinceps ferre non posse: Et Cæsaris misericordiam longè sibi morte grauiorem futuram.

Cato se interemit, misso ad Cæsarem filio.

VIII. Cæsar potitur Vtica.

L. Cæsar qui oppido præerat, obuiam Cæsari cum populo venit, messalam oppido recipit, à quo portis omnibus adhibitæ sunt custodiæ. L. autem Cæsar cum plutibus aliis, vitam à Cæsare postulauit, atque impetrauit: quem tamen Dio à Cæsare per insidias interfectum ait, & trecentos ciues Vticenses, qui Pompeio fauissent, ingentis pecuniæ fuisse mulctatos. At rex Iuba, qui ex prælio cum Petreio fugerat, nocturnis itineribus Zamam præcipuam regni sui vrbem peruenit, quò vxorem & liberos, & quæ habebat charissima conieceret, eamque ingenti studio muniuerat: sed ab oppidanis eius crudelitatem metuentibus exclusus, singulari certamine confecto Petreio, ipse sibi, serui opera adiutus, interitum attulit. Faustus quoque & Afranius, qui Vticam, inuito Catone diripuerant, à P. Sittio capti, dissidio in exercitu exorto, interfecti sunt. Fausti tamen vxor Pompeia liberis suis incolumitatem cum reliquis fortunis obtinuit. Scipio quoque cum Damasippo ad Hipponem tempestate reiectus, & à P. Sittio classe superatus, interiit.

Dio. l. 43. Iubæ & Petrei mors, & cæterorum ducum.

Cæsar Zama in potestatem recepta, Numidiam in prouinciæ formam redegit, eique regendæ Sallustium præfecit, qui mox compilatæ prouinciæ accusatus, à Cæsare tandem absolutus est, reliquæ item vrbes ingentibus tributis oppressæ sunt, sicut & in Sardinia Sulcitani, quod Pompeianis fauissent. Quoniam enim immanibus largitionibus magnificentiam suam iam ante ostenderat, deincepsque ostensurus erat, oportebat immanibus rapinis ipsum tantis profusionibus parem fieri, & simul eis quos expilasset, potestatem adimere rebellandi. E Sardinia porro copias in Hispaniam aduersus Pompeium, cum Caio Didio præmisit, ipse Romam 26. Iulij peruenit; vbi maximis se decretis à Senatu ornatum inuenit, vt Dictatura ad decennium, Censura ad triennium, & potestate creandi pro arbitrio magistratus omnes, aliaque plurima, quæ cum Cæsar intelligeret ex metu profecta, Senatum, populumque multa verborum lenitate consolatus est, quibus res ipsæ non malignè responderunt. Deinceps enim triumphis, muneribus, certaminibus, spectaculis omnis generis, epulis, aliisque ad Reipub. constitutionem necessariis, reliquum ferè anni tempus insumpsit.

IX. Numidia fit prouincia Rom. Cæsaris exactione.

Copias in Hispaniam præmittit. Senatus in eum prærogatiuæ.

De triumphis scribit Dio Cæsarem insigni splendore ac magnificentia, quatuor seorsim diebus, de Gallis, Ægypto, Pharnace, & Iuba quatuor duxisse triumphos. Varia quoque spectacula edidit gladiatorum, Naumachiæ, musicorum, & alia, quæ in Annalibus compendio tradita, hic vel inuiti studio breuitatis omittimus. Anni tamen correctionem omittere nec possumus nec debemus, quam hoc anno atque his Coss. factam esse author est Censorinus, & Dio, & omnes ferè deinceps. *Conuersus Cæsar*, inquit Suetonius, *ad ordinandum Reipublicæ statum, fastos correxit, iampridem vitio Pontificum, per intercalandi licentiam, adeo turbatos, vt neque messium feriæ æstati, neque vindemiarum autumno competerent; annumque ad solis cursum accommodauit, vt trecentorum sexaginta quinque dierum esset, & intercalario mense sublato, vnus dies quarto quoque anno intercalaretur. Quo autem magis in posterum ex Calend. Ianuariis nobis temporum ratio congrueret, inter Nouembrem ac Decembrem mensem interiecit duos alios. Fuitque is annus, quo hæc constituebantur, quindecim mensium cum intercalario, qui ex consuetudine in eum annum inciderat.* Sic Sueton.

X. Cæsaris triumphi &c. num. 22. & seqq.

Annum corrigit. De die na ca. 20. l. 43 Suet. in v ta n. 40.

Visus est autem in primis opera Sosigenis periti mathematici ad intelligendum quot diebus disgressa esset anni ratio à legitimo loco, reperitque dies sexaginta septem. Itaque hic annus, qui dicitur confusionis, fuit 444 dierum vt Macrobio placet, aut vt Censorino 445. *Ex hoc autem anno*, inquit idem Censorinus, *ita à Iulio Cæsare ordinato, cæteri ad nostram me-*

XI. Annus confusionis, anni Iuliani. Plin. l. 18. 25. c. 25.

moriam Iuliam appellantur, eique consurgunt, ex quarto Cæsaris Consulatu. Is est annus sequens, qui erit primus Iulianus eadeos in annum Vrbis Conditæ 708. Ista porro sexaginta septem dierum additione, solstitia quæ erant tardiora, antegressa sunt. Dum enim illi sexaginta septem dies præterlabuntur solstitium æstiuum ab initio Septembris, quò defluxerat, ad finem Iunij reuocatum est. Euocatam quoque hoc anno Romam à Cæsare Cleopatram, ex Suetonio & Dione constat, eóque illam cum marito venisse, & in Cæsaris ædibus, non sine infamia habitasse; denique multis auctam honoribus & præmiis remisisse, filiumque ex ea susceptum Cæsaris nomine appellari passum esse.

Cleopatra Romam venit. *Suet. in vita n. 52. Dio. l. 43.*

XII. Antipater in Iudæa floret, eiq; filios præficit. *l. 14. cap. 17 sub med. initio cap.*

Quod ad res Syriacas attinet, sub anni huius initium, vel præcedentis finem, cum Cæsar Romam reuersus expeditionem parabat in Africam, Hyrcanus per legatos eum rogauit, vt cœptam societatem & amicitiam confirmaret, vt ait Iosephus. Eodemque loco ait Antipatrum, qui omnia tum poterat apud Hyrcanum, eius abusum ignauia, Phasaelum è liberis suis natu maximum, Hierosolymis, & circumpositæ regioni ducem constituisse, Herodi autem secundo genito admodum adhuc adolescenti, puta 15. annorum, commisisse Galilæam. Quod fieri non potest, cum probatum fuerit eum natum anno Vrbis Conditæ 681. ex quo necessarium est hunc annum esse ætatis eius vigesimum septimum. Deinde cum regnauerit annis 37. vt habet Iosephus, & vixerit ad septuaginta vt idem habet lib. 17. cap. 8. necesse est eum 33. ætatis anno regnare cœpisse. At sexto abhinc anno regnare cœpit, Domitio, & Asinio Coss. vt idem Iosephus affirmat, oportet ergo nunc eum egisse vigesimum septimum. Adde quod res, quæ ab eo hoc tempore gestæ dicuntur à Iosepho, non satis illi ætati congruunt, sed hæc pluribus Annalibus dispuputata reperies.

Herodes Galilææ præfectus.

num. 45. & seqq. l. 1. Bel. cap. vlt & l. 17. Ant. c. 10.

l. 14. c. 25.

XIII. Herodes re benè gesta ex inuidia frustrà accusatur. *l. 14. c. 7.*

Quod ad res ab eo gestas, tradit Iosephus cum occisis latronibus Syriam incursantibus, tum Sex. Cæsari præsidi Syriæ innotuisse, tum Syris factum fuisse gratiosum: fratrem vero eius Phasaelum fratris æmulum gloriæ, Hierosolymitanorum gratiam sibi conciliasse, eóque factum vt Antipater regis instar à tota gente coleretur. Qua re cum Hyrcanus pro sua lenitate non moueretur, optimates Iudæorum tam zelo pro pontifice, quam in inuidia Antipatrum concitati, eum eiusque filium Herodem, apud Pontificem accusant, quasi tyrannidis appetentes. Itaque Hyrcanus, Herodem ad causam dicendam de prædictis cædibus euocat. Sed is à patre monitus, cum idonea militum manu Hierosolymam venit. Munitus insuper Præsidis literis, accusatores omnes, iudicesque ad eum condemnandum paratos, conterruit, & elingues reddidit. Vnus tamen inuentus est Sameas vir bonus, qui Herodem audaciæ ac violentiæ accusauit, Hyrcanum indulgentiæ, iudices timiditatis, quos à Deo legum vindice punitum iri maturè pronunciauit ac verè. Omnes quippe illi Iudices ab Herode iam rege interfecti sunt. Interim Hyrcani monitu clam ad Syriæ Præsidem abiit, à quo empta Cœlesyriæ præfectura, iratus cum exercitu Hierosolymam venit, sed patris ac fratris occursu cohibitus, terruisse contentus, discessit. Quæ si quis non videt in quindecim annorum adolescentulum non conuenire, parum profectò videt.

Cœlesyriæ præfecturam emit, & Hierosolymam terret.

ANNVS MVNDI 4009.

HYRCANI II. 31. HERODIS 28.

C. CÆSARIS & Imperij Rom. 4.

PRÆS. SYR. C. BASSO. CLEOP. 6.

OLYMP. CLXXXIII. A. 4. V. C. 708.

ANTE CHRISTVM 44.

I. Annus 1. Iulianus

ANnus ante Christum quartus & quadragesimus, cum aliis rebus memorabilis, tum maximè primo anno Iuliano reperitur insignis, quo primùm ad solis cursum annus compositus, cœpit ab ipsis Ianuariis Calendis rectà, æquabiliterque procedere, vt ex dictis anno superiore constat. Quod ad magistratus autem attinet, consentiunt omnes, & maximè Censorinus, hunc esse quartum Cæsaris Consulatum, qui & quartus est annus Dictaturæ, quo bellum Hispaniense confectū est. Extinctum etiam ciuile videbatur, nisi sequenti etiam anno reuixisset. Quoniam vero Cæsar, cùm è bello Africano reuersus est victor, inter cæteros honores, ei vltrò à Senatu decretos, in decennium Dictator erat constitutus, Dictaturam deinceps ad mortem vsque retinuit, Magistrum tamen equitum non retinuit semper Æmylium. Consulatum nihilominus assumpsit hoc anno, propria authoritate ac sine vllis comitiis, statimque ad Hispanias est profectus, vbi Pompeij filij Cn. & Sex. ingens bellum reparauerant, quorum ille Vllam oppidum in vlteriore Hispania, obsidebat, hic cum præsidio tenebat Cordubam.

Cæsar Dictator & Consul.

Eutrop.

Cæsar autem, qui crebris nunciis à Cordubensibus, aliisque Hispanis euocabatur, magnis itineribus Saguntum peruenit, statimque legatos suos Pædium & Fabium de aduentu suo certiores facit, vt collectum in sua prouincia equitatum, sibi præsidio mitterent. Ea re cognita, videns Pompeius non satis sibi esse virium ad totam Hispaniam tenendam, relicta citeriore, Bœticam ad vlteriorem se recepit, eiusque discessu, statim omnis ora maritima defecit; præsertim cum Varus à Didio apud Crantiam nauali prælio superatus esset. Ad Bœtim flumen, leuibus præliis & paribus ferè damnis certatum est, dum Cæsar cuperet aduersarios in æquum locum deducere, & primo quoque tempore de bello decernere: Pompeius autem cunctaretur, & nollet, nisi potiori conditione pugnare. Cæsar Abequam oppugnauit, sperans se frumento, quo id oppidum abundabat, quoque ipse maximè egebat, potiturum. Cum Pompeius superueniens, matutina tectus nebula, conclusit Cæsaris equites & concidit, sic vt vix pauci effugerent. Eo nihilominus oppido Cæsar denique deditione potitus est:

II. Ad bellum Hispaniense proficiscitur. *Dio. 43.*

Variæ ibi pugnæ.

Dio. ibid.

quo capto scribit Dio cætera aut defecisse, aut vacillasse.

III. Et ad Mundam decretoria.

Inde ad Salsum fluuium, paribus ferè damnis certatum est, donec ad Mundam Bœticæ oppidum ventum fuit, vbi decretoria pugna paribus ferme vtrimque copiis pugnatum est, Cæsarianis virtute, Pompeianis superiotis loci commoditate præstantibus. Vtrique tamen, vt inquit Dio, summa animi corporisque contentione pugnabant, quod Cæsariani hanc vnam superesse pugnam, ad perpetuam quietem arbitrabantur. Pompeiani persuasum habebant, nisi vincerent, necessariò sibi esse pereundum, primarij præsertim duces, qui nullam à Cæsare misericordiam sibi poterant polliceri, qui iam ab eo superati, vitáque donati fuerant. Itaque pugnam æquis viribus animisque sustinebant. Et nisi Bogud, qui extra aciem cum suis constiterat, se ad castra Pompeij capiendi conuertisset, profectò aut vniuersi in acie cecidissent, aut nox prælium incerta victoria diremisset. At Labienus animaduerso Bogudis conatu, cum relicto ordine aduersus eum contendisset, Pompeiani eum fugere opinati, animis ceciderunt: neque eius consilio postea cognito, rem in integrum restituere valuerunt. Cæsariani quoque idem credentes; erecti animis, quasi fugientes persecuti, dum se putant vincere, facti sunt reuera victores:

Occasio cladis Pompeianæ.

IV. Eiusque magnitudo.

Denique post multam cædem acies in fugam versa, partim ad castra confugiens non inulta periit, partim in oppidum, ea quo erant egressi, se receperunt. Enimuero, inquit idem Dio, tanta vtrimque Romanorum cædes eo prælio facta est, vt Cæsariani cum dubitarent qua ratione id oppidum circumuallarent, ex ipsis cadaueribus aggerem comportarint. Distinctè Hircius ait ad triginta hominum millia in hoc prælio cecidisse, equitum autem ad tria millia: in quibus Labienus, & Attius Varus; alij belli duces septemdecim capti, aquilæ tredecim, præter alia signa & fasces. Quantum fuerit Cæsaris in hoc prælio periculum, plerique prodiderunt, audi Florum. Post anceps, inquit, diuturnumque prælium, veterani, in ipsius Cæsaris oculis, post 14. annorum victorias (Hic nimirum decimus quintus annus est à primo anno belli Gallici, & eaacto primo Cæsaris Consulatu) retro gradum tulerunt, adeo vt quamuis nondum fugerent, pudore magis quam virtute retineri viderentur. Itaque Cæsar reiecto equo, remotáque galea, vt agnosceretur ab omnibus, furenti similis primam in aciem procurrit, ibi prensat fugientes, confirmat, orat ne se pueris proditum irent, &c. & moa. Dicitur in illa perturbatione, & de extremis agitasse secum. Reuersus autem à pugna, ait Plutarchus & Appianus, dixit ad amicos sæpè se pro victoria, in præsentia pro vita dimicasse.

Periculum Cæsaris. *Florus. Appianus. Suetonius. Valerius.*

V. Fuga Sex. & Cn. Pompeij.

Ex prælio autem fugiens quidam Valerius Cordubam venit, ibique rem gestam Sexto Pompeio narrat. Is distributa suis equitibus, quam secum habebat, pecunia, oppidanis dixit, se de pace ad Cæsarem proficisci, & secunda vigilia, ex oppido bellum renouaturus discessit. Cneus autem Carteiam ad nauale præsidium contendit, moxque legati Carteiensium Cæsari renunciarunt se Pompeium habere in potestate. Cum enim portas Cæsari ante præclusissent, eius nunc victoris gratiam, eo facinore occupare studebant. Cæsar vrbem adit, in qua ciues inter se, vt erant contrariarum partium, magna cum cæde decertarunt. Pompeius saucius 30. longas naues occupat & profugit, quem Didius qui Gadibus classi præerat persequitur, nauesque eius incendit. Moxque ex prælio grauiter saucius, cum fugere non posset, & se in speluncam abdidisset, captiuorum indicio repertus, à Cæsarianis occiditur. Cæsar autem mox omnibus vrbibus tum vi, tum deditione potitus, rebusque in Hispania compositis, eius administrationem Antonio commisit, qui eam per amicos exercuit. Ipse autem Romam sub Octobris initium venit, vbi cum magnificè triumphasset, etiam duos è legatis suis Q. Fabium & Pædium triumphare voluit. Moxque abdicato Consulatu, Coss. fecit Q. Fabium ac C. Trebonium: Fabióque extremo magistratus sui die mortuo, in reliquas horas C. Caninium substituit. Quod Cicero cauillatus; tanta vigilantia Consulem fuisse dixit, vt toto Consulatu somnum non viderit.

Cn. in spelunca occiditur.

Cæsar Romam redit.

VI. Effusæ ibi gratulationes. *Vide Ann. n. 19. 23. 24. 25.*

Romani porro ad victoris adulationem conuersi, & Patrem Patriæ, & Dictatorem perpetuum, & Consulem ad decennium, & vitato regis nomine, Imperatorem nouo quodam modo esse voluerunt. Denique diuinitatem illi tribuerunt. Statuam enim eius eburneam, postea etiam currum totum in Circensibus pompis cum Deorum simulacris vehi iusserunt.

Etiam diuinitatem illi tribuunt.

Sed & alias duas imagines posuere, alteram in fano Quirini, cum inscriptione *Dei inuicti*, alterâ in Capitolio iuxta reges. Templa etiam multa, tanquam Deo ex Senatus Consulto decreta sunt, in quibus vnum Libertati, alterum ipsi Clementiæque commune, in quo simulacra eorum iungerent dexteras, vt ait Appianus. Sed hæc pluribus in Annalibus studiosus lector inueniet. In Syria porro contentio inter Cæcilium Bassum quem Cæsar legioni præfecerat, & Sex. Cæsarem prouinciæ præsidem exorta est, in qua cum Bassus contumeliosiùs à Sex. tractaretur, exercitus non ferens insolentiam, iaculis Præsidem confixit. Moxque secuta est pœnitentia, & metus à Cæsare. Itaque coniurarunt ni venia sibi fidesque daretur, se ad mortem vsque decertaturos, in quam coniurationem etiam Bassum compulerunt, deinde aliam etiam legionem conscripserunt, contra quos Sex. Murcus cum tribus legionibus à Cæsare missus magna vi repulsus est. Sic Appianus. Iosephus scribit Antipatrum misisse auxilia Cæsarianis, memorem, acceptorum à Cæsare beneficiorum. Interim Bassus Syriæ præsidem egit.

Res in Syria gesta.

l. 4. p. 655. l. 1. de bello. c. 8 fi. & l. 4. c. 17. fi.

(·:·)

(·:·)

ANNVS MVNDI 4010.

HYRCANI II. 32. HEROD. æt. 29.

OCTAV. initia CLEOPATRÆ 7.

C. CÆSARIS vlt. & Imperij Rom. 5.

OLYMP. CLXXXIV. A. 1. V.C. 709.

ANTE CHRISTVM 43.

I. Extincta Romanorum libertas.

Reipub. Romanæ libertas multos iam annos cum C. Iulio Cæsare luctata, Pompeio magno in acie Pharsalica victo, & in Ægyptio littore moriente succumbuit: quatuor qui ipsos annos ita victa prostratáque iacuit vt incumbentem aduersarium, variis ad dextram sinistramque motibus in Africa, Hispaniáque succurreret. Hoc autem demum anno, quasi generosus athleta, iterum enixus resurgere, multo cum tumultu victorem ipsum euertit, atque prostrauit. Nec tamen victrix euasit, sed plurimis iterum ictibus concussa bellorum, Octauiani denique Augusti potentia, atque industria, solo penitus afflisa, atque extincta est.

II. Cæsar pacificè dominatur.

Inchoauit hoc anno Cæsar quintum Consulatum, quintamque Dictaturam, & deuictis in Hispania, triumphatisque Pompeiis, pacificè Romano imperio dominabatur, ciuium reliquias clementer ignoscendo colligebat, vrbes intra extraque Italiam partim reficiebat, partim condebat nouas; & nominatim Corinthum & Carthaginem missis coloniis instaurabat, & Vrbis pomœria amplificabat, forum, restitutis Syllæ & Pompeij statuis, non sine laude, & approbatione restituebat. Theatrum quoque exemplo Pompeij inchoabat, cum post compressos ciuiles motus, magna populum Romanum incessit cupiditas debellandi Parthos, & Crassum amissumque cum eo exercitum vlciscendi. Id bellum summis omnes studiis Cæsari deferebant.

Parthicum ei bellum defertur.

Ne autem eo absente ciuitas pro creandis magistratibus tumultuaretur, vt prius, in totum triennium, aut vt Appiano placet, in quinquennium designari ab eo magistratus voluerunt: quos ille plurimum amplificauit, vt multis quibus multa promiserat, gratificaretur. Multis quoque aliis instituendis populum sibi conciliauit, eruditos autem maximè, cum Marco Varroni curam dedit Græcas Latinasque bibliothecas construendi, vt scilicet Alexandrina Philadelphi, eius siue culpa, siue occasione incensa, aliquo modo reparari posset.

Instituit Bibliothecam.

III. Quæ illi odium conflarent.

Cæterum odium atque inuidiam Cæsari multa conflabant, quorum primum ac summum erat desiderium auitæ libertatis: tametsi multo meliore loco Respublica tunc esset, quam superioribus annis, quibus ambitio in creandis magistratibus, auaritia in administrandis, omnia domi forisque sursum ac deorsum vertebat.

1.

Vrebat eos quoque, quod cum toti essent quotidie, in honoribus & prærogatiuis ei conferendis, quæ nonnulli inuidiæ ipsi conflandæ causa tribuebant, plerisque ipse libentiùs vti videretur.

2.

Nam diadema à Marco Antonio Luperco capiti eius impositum, & regis titulum oblatum non syncerè reiecisse videbatur, sed expectasse vt populi totius clamore & consensu probaretur; cogi enim ad id accipiendum videri cupiebat.

3. Plut. in vita eius.

Rumorem quoque in plebem nonnulli vulgarunt, libris Sybyllinis proditum, vinci Parthos à Romanis posse, si Rege duce bellum eis mouissent, alioqui insuperabiles fore.

4.

Alia quoque regiæ ambitionis iudicia memorantur. Sed inde, vt ait Suetonius, inexpiabilem sibi mouit inuidiam, quod vniuerso Senatui se cum honorificis decretis pro æde Veneris adeunti, non assurrexit, & amicè admonentem Caium Trebatium vt assurgeret, minus familiari vultu respexerit.

n. 78. & 79

IV. Brutus in eum incitatur.

Hæc itaque, aliáque id genus Romanos animosiores in eius perniciem incitabant, Brutum præsertim, qui idem cum illo nomen gerebat, qui Romanos à Tarquiniorum tyrannide liberauerat. Quò pertinuit illud elogium Cæsaris ipsius statuæ subscriptum, *Brutus quia reges eiecit, Consul primus factus est, hic quia Consules eiecit, Rex postremo factus est.* Suetonius conspiratum fuisse ait à sexaginta & amplius, Bruto Cassio, Marcello & D. Bruto principibus coniurationis, cuius maturandæ causa fuit, quod L. Cotta XV. vir proximo Senatu sententiam dicturus erat, de Cæsare Rege appellando in expeditionem Parthicam.

n. 80. Aliique ad 60. conspirant.

Cumque Senatus in Idus Martias esset indictus, multa Cæsarem auguria & somnia deterrebant, ne eo die Senatum adiret, quæ D. Brutus, pro sua cum eo familiaritate eleuans, monuit ne Senatum videretur ludibrio habuisse, qui ipsius edicto conuenerat, paratus decernere, vt ipse rex omnium extra Italiam prouinciarum dicatur, ac terra marique, præterquam in Italia diadema gestet. Quod si diem abominari omnino constitutum esset, rectiùs facturum, si ipse in Curiam progressus, id Senatui coram indicet: simulque familiari Cæsarem manu prehendit & adduxit domo.

Ægrè deducitur in Senatum. 15. eiusdem.

V. Ibique confoditur.

In itinere multo grauius periculum adiere coniurati, cum Cæsari oblatus esset libellus, quo tota conspiratio continebatur, quem ne quamprimum legeret, variis coniuratorum sermonibus, & postulatis effectum est. Ingresso in Curiam Cæsare, Trebonius Antonium extra Curiam detinuit, graui aduersario coniuratis relicto. Dum in sella à circumfusis coniuratis deducitur, ab ipsis cum Tullio quodam Cimbro rogabatur, vt fratri exilium remitteret. Vt confidens abnuit preces, Cimber hic togam eius ambabus manibus à collo detraxit, quod erat signum hominis inuadendi. Casca prior in ceruicem pugionem infixit; tum cæteri certatim cum tribus & viginti vulneribus ad Pompeij statuam prouolutum confecere.

VI. Tumultus subsecutus. Dio. l. 44.

Hic videlicet luctus ingens ac tumultus à Patribus in Curia, & ab iis qui foris erant est excitatus. Et quamquam M. Brutus processit in medium, tanquam facti huius rationem redditurus, omnes tamen illico se foras eiecerunt. Coniurati autem rectà in forum contenderunt, ibique vociferantes

Percussores Capitolium adeunt.

nihil esse timendum populo, id ei tandemum persuaserunt, cum nemini viderunt iniici violentas manus. Cumque cædis authores multa ibi contra Cæsarem pro libertate dixissent, tanquam Deos comprecaturi in Capitolium profecti sunt, ne & ipsi à Cæsaris amicis insidiis peterentur; quibus se sub vesperam plerique adiunxerunt huius facinoris laudem participare cupientes, qui tamen nec speratam laudem consecuti sunt, & insuper pœnas cum reliquis non perpetrati facinoris dederunt.

VII. Quibus Dolabella sese aliis iungit.

Hoc rerum statu Dolabella designatus à Cæsare Consul, magistratum inuadit, & in tyrannidem cum Cinna prætore grauiter inuectus. Sex. Pompeium ex Hispania euocandum censuerunt, Tribunos electos reuocarunt, & se coniuratis in Capitolio coniunxerunt. At Lepidus noctu forum militibus occupauit, & concionem contra percussores Cæsaris habuit sub auroram. Antonius autem quamquam statim Cæsare occiso fugerat, depositáque, quò facilius lateret, veste consulari, sese occultauerat ea nocte, tamen vbi percussores in Capitolio, Lepidum in foro esse intellexit; Senatu in Telluris templum conuocato, de præsenti rerum statu retulit, vbi Marc. Tullius eam orationem habuit, quam frequens Senatus secutus est, vt iniuriarum obliterata memoria, pax inter ciues, qui iam factionibus scindebantur, constitueretur. Et qui erant in Capitolio Cæsarianis militibus iureiurando promiserunt, se Cæsaris acta rata esse habituros. Itaque pax, annitente etiam Antonio, constituta est, & percussores acceptis obsidibus è Capitolio descenderunt, Brutus ad Lepidum, Cassius ad Antonium.

Lepidus alteram excitat factionem.

Pax instituitur.

VIII. Moxque turbatur, & qua occasione.

Sed mox recitato Cæsaris testamento, conturbata sunt omnia. Cum enim populus cognouisset D. Brutum, aliosque aliquot percussores in hæredibus à Cæsare constitutos, tanquam ingratos auersatus est, multóque etiam magis cum viritim centenos vicenos sestertios sibi à Cæsare legatos audiuit. Sed eius ira vehementius accensa est, cum Antonius corpus vt erat sanguinolentum ac vulneribus deformatum intulit, habita insuper oratione in eius laudem, & percussorum detestationem. Itaque plebs in eos concitata, & in Senatores, qui eius cædem non prohibuissent, hos accusabant, illos ad mortem quærebant. Tum in foro tumultuarium rogum extruxerunt, in quem iniectum cadauer ita combusserunt, vt eodem incendio vicinæ ædes penè conflagrarent; inde ardentibus titionibus ad domos percussorum inflammandas tetenderunt, obuiusque obtruncarunt, sed mox armis & cædibus Consulum imperio cessatum est.

IX. Senatus paci studet, & antiquat Dictaturam.

Senatus autem & præsentibus tumultibus, & futuræ quieti rectè prospiciens, dedit operam vt ferretur lex de antiquanda penitus Dictatura, morte proposita in eos, qui rogationem de eo magistratu referrent. Eos etiam quibus ager à Cæsare fuerat assignatus, statim in colonias emiserunt, ne quid rerum nouarum molirentur. Percussores, quibus prouinciæ sorte contigerant, in eas amandarunt: reliquos diuersa in loca, alio alium obtentu ablegarunt. Decreuerunt, inquit Plutarchus, Cretam M.

In Bruto.

Bruto. Africam Cassio, Trebonio Asiam, Cimbro Bithyniam. D. Bruto Galliam circumpadanam. M. autem Antonius postquam Acta Cæsaris habuit in potestate, ea pro arbitrio deprauauit, atque abusus est eis. Nec Senatui paruit, iubenti vt ea cum primariis viris communicaret. & communibus sententiis diiudicarentur. Octauium velut adulescentulum, & rerum imperitum contempsit; itáque omnia gessit, quasi hæres non facultatum modo Cæsaris, sed etiam potentiæ relictus esset. Et quoniam plurimum sibi à Lepidi potentia metuebat, eum sibi affinitate coniunxit; filiam quippe suam Lepidi filio nuptum dedit. Fratrum quoque authoritate nitebatur, quorum C. habebat Prætorem, L. vero Tribunum plebis.

Interea Octauius, quem Cæsar sibi hæredem ex dodrante reliquerat, & in familiam etiam, nomenque adoptarat, ex quo deinceps C. Iulius Cæsar Octauianus est dictus; Cæsaris morte audita, sexto mense quam Apolloniam doctrinæ causa venerat, nihil mouere audebat, quod nihil adhuc de testamento eius acceperat, & cædes à populo approbata ferebatur. Cum vero Brundusium transmisisset, ibique de testamento Cæsaris, & posteriore populi voluntate factus esset certior, & secum magnam vim pecuniæ, militumque à Cæsare ad Parthicam expeditionem præmissam haberet, statim Cæsaris nomen assumpsit, seque eius hæredem professus est: cum annum ageret decimum nonum. Quo facto se vltorem paternæ cædis, & inimicum omnium coniuratorum profitebatur. Lepidum quoque & Antonium Consulem, qui tum rerum potiebantur, & in imperio atque armis erant, habiturus erat aduersarios, id est vtramque Reipub. factionem. Ita tamen res suas moderatus est, vt iuuenes audacia, senes prudentia superasse videretur.

Nam primum ad nomen Cæsaris, magnus ad eum factus est amicorum Cæsaris, militumque concursus: deinde in vrbem ingressus, nullam præ se tulit vltionis voluntatem. Tertio Antonium quamuis eum experiretur aduersarium, demereri conabatur. Pecuniam quoque plebi à Cæsare promissam statim se persoluturum promisit, & ludos à Cæsare destinatos suis ipse sumptibus edidit, quos cum exhiberet, totos 7. dies stella crinita apparuit, quam vulgus animam Cæsaris in cœlum recepti opinabatur. Inuidiam quoque populi conciliauit Antonio, à quo pro Tribunali sedente, ignominiosè, per lictores reiectus esset; eum quippe gratia popularis subleuabat, vt potentia Consularis Antonium. Præterea Senatui Ciceronis opera, & aliorum qui Antonium oderant, quibus se dedidit adolescens, commendatus est. Plurimos quoque milites contraxit, in quibus eam legionem, quam vocauit Euocatorum. Quin etiam multos Antonij milites, maiore numerato stipendio ad se traxit, & omnibus eius elephantis est potitus. Cumque Antonius contra Brutum in Galliam cisalpinam proficisceretur, eum statim Octauius est insecutus. Et quamquam Brutum æquè atque Antonium oderat. Bruto tamen armorum societatem obtulit; vtrumque enim simul aduersarium

habere n dux, sed alteri ad perdendum alterum adhæsit, certus alterum quoque postmodum affligere.

XI. Apparatus coniuratorum ad bellum.

Hoc quoque anno Brutus & Cassius, qui in proximum annum designati fuerant à Cæsare cum prætoria potestate præsides, Syriæ Cassius, Brutus Macedoniæ, quoniam sibi ab Antonio metuebant, clam ad D. Brutum qui Galliam Cisalpinam cum copiis tenebat, & ad Trebonium in Asiam, & ad Tullium Cimbrum in Bithyniam literas miserunt, vt pecunias, atque exercitum cogerent. Ipsi in prouincias suas ire festinabant, præsertim quod in vrbe, parum tuti, aut honorati viderentur; ne tamen dicerentur fugere, ante exactum annum ad eas non sunt profecti, sed interea rei frumentariæ à Senatu præfecti sunt. Quæ dum fiunt C. Trebonius è coniuratis primus à Dolabella crudeliter occisus est. Cum enim Smyrnam, à qua fuerat à Trebonio exclusus, nocturno insultu occupasset, eum in lecto deprehensum capite truncari iussit, tum in idem caput reliquumque corpus ab eius milite crudeliter sæuitum est. Qua de re vide pluribus Marcum Tullium.

Trebonius à Dolabella occiditur. *Appian. l. 3.*

Cic. Phil. 11

ANNVS MVNDI 4011.

HYRCANI II. 33. HERODIS 30.

OCTAVIANI 1. & Imperij Rom. 6.

PRÆS. SYR. C. CASSIO. CLEOP. 8.

OLYMP. CLXXXIV. A. 2. V. C. 710.

ANTE CHRISTVM 42.

I. Res præcipuæ anni huius. *1. vel 2. n. 1. & 2.*

Rerum gestarum series, & communis omnium penè antiquorum atque recentium consensus, hoc initium principatus Octauiani, cum primo eius Consulatu, & inchoato triumuiratu confirmant. Hircium autem & Pansam Coss. ordinarios fuisse, anno V. C. 710; eodemque anno mox Octauianum factum Consulem, & ingressum principatum, Solinus sub initium sui operis asseuerat, cum Eusebio, Cassiodoro, & aliis, quos in Annalibus protulimus.

II. D. Brutus Mutinæ obsidetur.

Extremo anno superiore D. Brutus ex itinere Mutinam occuparat, eumque ibi obsidebat Antonius, cum ipsis Cal. Ianuariis noui Coss. Senatum de Antonio hoste iudicando conuocarunt, vt qui Galliam Cisalpinam inuito Senatu occupasset, Brutum obsideret, multáque tyrannicè perpetrasset. Id Cicero in primis, aliique eius amici sentiebant, quos cum L. Piso, qui eius in Vrbe vices gerebat, accuratè refutasset, perfecit ne hostis iudicaretur, nec tamen impetrauit, vt ei Gallia prouincia tribueretur, Bruti, aliorumque percussorum amicis resistētibus. Decreuit autem Senatus, vt Macedonia loco Galliæ offerretur, & Mutina quamprimum abscederet, resque suas Senatui permitteret. Quæ cum Antonius per legatos accepisset, vehementer in Senatum, maximéque in Ciceronem, qui Senatum in suam trahebat sententiam, iratus est, & in vtriusque contemptum, in conspectu legatorum acrius Mutinam tormentis verberare cœpit. Itaq; hostis à Senatu iudicatus est, iussique milites eum deserere; & intra proximas Idus Martias ad Coss. aut Cæsarem, aut D. Brutum se conferre.

Antonius contempto Senatu, hostis iudicatur.

III. Itemque Dolabella *Philip. XI.*

Dolabella quoque ob occisum Trebonium id agente in primis Cicerone, hostis iudicatus est, & Cassius, cui præfectura Syriæ tribuebatur, iussus est bello persequi Dolabellam. Macedonia vero cum Illyrico, & copiis quæ in vtraque prouincia supererant, M. Bruto datæ sunt, donec Respub. constitueretur. Denique eosdem S.C. perscriptum, vt quidquid copiarum & exercituum ab Ionio mari Orientem vsque, Romano patebat imperio, Cassij Brutique imperata facerent. Hæc nimirum Cæsarem vehementer affligebant, vt quæ directò eius consiliis, de euertendis patris percussoribus aduersarentur. Senatus quippe Cicerone authore; in illis fouendis augendisque, salutem suam libertatemque Reipub. positam non immerito arbitrabatur, & Cæsare contra Antonium vtebatur, tantisper dum illum è medio tolleret. Quæ, aliáque id genus licet videret Octauius, cogitationes tamen suas comprimens, Decretis Senatus acquiescebat.

Senatus plurimum fauet percussoribus.

IV. Res ad Mutinam gesta.

Exacta interim hyeme Brutus Mutinæ fame laborabat, ad quem obsidione liberandum Hircius cum Cæsare profecti sunt, nec tamen cum Antonio collatis signis dimicare placuit, donec Pansa cum copiis, quas per Italiam colligebat, veniret. Eo aduentante Cæsariani ei obuiam venerunt, quo facilius viarum angustias penetraret, quibus superatis prætoriani Antonij cum prætorianis Cæsaris mutuis incensi odiis ita pugnarunt, vt Cæsariani ad vnū delerentur omnes. Pansa Consul veruto per ilia sauciatus, elatus è pugna Bononiam delatus est. Ea re cognita eius collega Hircius eò cursim cum legione, quæ ab Antonio defecerat, peruenit, ad vesperam, occurritque Antonianis, qui ouantes reuertebantur, cum quibus fortiter iterum pugnarunt, ita tamen vt fessi à recentibus superati fuerint ac deleti. Antonius post eam cladem statuerat abstinere à prælio, & Brutum fame ad deditionem compellere. Verum aduersariorum arte compulsus ad pugnam, iterum victus est. Sed Hircius Consul, dum in Antonij castra conatur irrumpere, circa prætorium pugnans cecidit; Antonius obsidione soluta iter versus Alpes ingressus est.

Antonius ibidem sæpius victus.

Mors Hircij Coss.

V. Motus in Vrbe à Ventidio. *Appian. l. 3.*

Dum hæc ad Mutinam geruntur, in vrbe per Consulum absentiam, Cicero quotidianis fere concionibus populum regebat, & amicos Antonij pecuniarum exactione vexabat. Qua re motus P. Ventidius, qui sub Cæsare duxerat ordines, & Antonio fauebat, excurrit in deductas à Cæsare colonias, indéque duas veteranorum legiones ad Antonij militiam reuocauit, & ad vrbem cum iis, vt Ciceronem comprehenderet, properauit. Tum vero tantus Romæ tumultus excitatus est, vt passim cum vxoribus & liberis migraretur, ipséque Cicero ex vrbe profugeret. Quo cognito Ventidius iter vertit ad Antonium, sed itinere à Cæsare & Hircio intercluso, in Picenum se contulit, eique Antonius obsidione soluta se coniunxit.

Cic. fugit ex Vrbe.

VI. D. Brutus reconciliationem cū Cæsare quærit.

At D. Brutus obsidione exemptus, iubitis Coss. à Cæsare metuere cœpit, tanquam ab vltore paternæ cædis, militique ad eum qui tanquam Seruatoris gratias agerent, & colloquium ad reconciliationem expeterent. Respondit Cæsar, nullam se gratiam exposcere, quod non ad eum seruandum, sed ad Antonium hostem patriæ bello persequendum venisset, vt autem ad colloquium admittat, pietatem non finere. Et quamuis eum facilè opprimere poterat, abstinuit tamen, & ad Pansam profectus est Bononiam, vbi ille moriturus, Cæsari in Senatum irato, vnguis in vlcere fuit, eique reddidit legiones suas, docuitque Senatum id maximè agere, vt Cæsarem reprimeret, & impediret ne ad aliquam potentiam peruenire posset. Et reuera omnes eius inimicos in eum armauit, re nauali Sex. Pompeio commissa, M. Bruto Macedonia, Cassio Syria, belluque contra Dolabellam. Et quia legiones eius ipsi vehementer addictas il adimere non poterant, inter eos inuidiæ semina spargere conati sunt.

Pansa Cęsarem in Senatum accendit, & moritur.

VII. Res à Cassio in Syria gestæ. L.14.c.18.

Cassius autem in Syria, exercitum qui erat circa Apameam occupauit, vt Iosephus ait, & Marcum, qui Murcus ab aliis dicitur, qui venerat ab Vrbe Sexti Cæsaris successor, & Bassum, à quo Sextus interfectus fuerat, in suas partes pertraxit, obeundoque ciuitates comportabat arma & milites, grauia etiam tributa exigendo, sed maximè Iudæam afflixit, plusquam septingentis argenti talentis imperatis. Tum Antipater res vbique turbatas videns, partem eius pecuniæ duobus filiis exigendam committit, quorum Herodes primus ex Galilæa quantum fuerat imperatum afferens, maximam apud Cassium gratiam iniit. Sub aliis autem procuratoribus ipsæ ciuitates vna cum ciuibus, hastæ à Cassio subiectæ sunt. Adeo autem exacerbatus est, vt vnum ex istis procuratoribus Malichum nomine interfecturus fuerit, nisi Hyrcanus per Antipatrum, centum talentis de suo missis, furorem eius leniisset. Sic ipse, non fine amplificatione fortasse. Auctus est quoque Cassius 4. legionibus, quas Allienus ex Ægypto Dolabellæ missas adduxerat.

Eiusdem rapinæ.

Augetur 4. Allieni legionibus.

VIII. Dolabellā Laodiceæ ad sui cædem compellit.

Cum his copiis Cassius Dolabellam, qui Laodicæam profugerat, obsedit, & post varia terra marique prælia, in vrbem à centurionibus admissis, illum ad voluntariam mortem famuli manu compulit: atque ita proditoriam Treboniј cædem, intra vertentem annum Dolabella capite suo, non fine proditione luit. Et quamquam Trebonium insumatum proiecerat, eum tamen sepultura dignatus est Cassius, qui milites eius sacramentum sibi dicere iussit, quamuis fuissent Romæ hostes iudicati. Laodicenses autem & Tarsenses immensa vi pecuniæ mulctauit, vt ait Dio. Quod si Appiano credimus, non publicum solum ærarium, sed fana quoque diripuit, nobilissimum quemque affecit supplicio; à cæteris grauissima tributa exegit, nec mitius Tarsenses tractauit. Quibus castigatis, cum cogitaret Ægyptum, ob negata sibi à Cleopatra auxilia, & missas ad Dolabellam quatuor legiones, Bruti tamen literis fatigatus, qui eum cum omnibus copiis accersebat, quod iam Cæsar cum Antonio iunctis copiis, contra se per Ionium mare vela faceret, ab sperata Ægypto distractus. Brutum adiit: qui interim C. Antoniј & Vatiniј copias ad se traxit. Quo ipso tempore Malichus Antipatrum Herodis parentem veneno sustulit, quem vicissim Herodes in patris vltionem, interfici curauit.

Ægyptum cogitans à Bruto reuocatur.

Iosiph.l.14 c.18. & l. Bell.c.9. Antipatri & Malichi mort.

Dum hæc in Syria geruntur, Cæsar putaos se à Senatu contemptum, quod D. Brutus in bello contra Antonium factus fuisset Imperator, dissimulata ira, triumphum ob rem feliciter gestam petiit; sed à Senatu reiectus est, quasi minora quam pro ætate peteret. Rursum cum in demortuorum Consulum locum peteret Consulatum, Cicerone priuatim rogato, vt simul ipse eandem ambiret dignitatem, quod vellet omnia eius prudentia gubernari, solo honoris nomine contentus; eius ambitionem Senatus irrisit, resistentibus in primis percussoribus, sibi ab eo Consule metuentibus. Ergo Cæsar veritus ne extincto Antonio magis contemneretur, cupiuit cum eo redire in gratiam, iuxta monita Pansæ morientis. Itaque captiuos eius comiter habuit, & Antonio significauit, se non multum à reconciliatione abhorrere. Deinde ad Lepidum atque Asinium querelas scripsit de illata sibi contumelia, de promotione parricidarum, de periculo quod ipsis, sublato Antonio, immineret, nisi maturè prospicerent, & inter se securitatis causa secretò conspirarent, dum tamen ad speciem Senatui obtemperarent.

IX Cęsaris Senatum offensiones. Appian.l.

Ambitio Antonii reconciliationem.

Interea Antonius superatis Alpibus ad Lepidum accessit. Is Senatus authoritate motus, eum recipere cunctabatur, vbi tamen per internuncios cognouit, quæ à Cæsare de suo periculo scripta fuerant, & inter se milites vtriusque familiariùs agere cœperunt, ipsi quoque duces conuenerunt; sicque rursus ad magnam potentiam peruenit Antonius. Nam præter eas copias, quas Mutina abduxerat, & egregium in iis equitatum, tres ei se Ventidij legiones adiunxerant. Nunc autem Lepidus in societatem receptus cum septem legionibus, cæterisque auxiliis & bellico apparatu, Antonium reddidere formidolosum, Lepidum autem vsque adeo odiosum, vt hostis eum suis omnibus à Senatu iudicaretur, quod per eum, bellum penè confectum redintegratum esset. Cum autem plurimum timeret, ne Cæsar se duobus iis coniungeret, eum lenire conatus est, pari cum D. Bruto potestate illi contra Antonium concessa. Ab eo tamen duas legiones alienare, & ad Brutum afficere, donatiui distributione conati sunt.

X. Antonio Lepidus iungitur.

Lepidus hostis à Senatu iudicatur. Cic. ii.12. ep.10.

Tum Cæsar non amplius cunctandum ratus, milites suos in Senatum exasperat, iniurias sibi à Senatu factas enumerat, idque agi docet, vt Pompeiani rerum potiantur; Cæsariani sigillatim opprimantur omnes. Itque suam quoque salutem in summo discrimine versari. Quod si eorum opera Consulatum adipiscatur, & illos integra præmia, & Cæsaris beneficia, & se debitam paternis manibus vltionem consecuturum, sicque finem bellorum fore. Cumque ad hæc exercitus alacriter acclamasset, missi sunt ad Senatum centuriones, qui Consulatum Cæsari peterent, Senatu autem eius ætatem causante, agebat is tunc annum

XI. Cæsar in litem in Senatum exasperat.

Consulatũ per eos postulat.

vigesimum, isque iam fere erat in exitu, responderunt, Corvinum quoque & Scipionem Africanum iuuenes Consules esse factos, alios quoquè enumerarunt, qui Rempub. iuuenes cum laude administrarant. Quæ cum à Centurionibus confidentius dicerentur, à quibusdam Senatoribus obiurgati, exercitum ita commouerunt, vt confestim ad Vrbem se duci postularet, se priuatis comitiis filium Cæsaris Consulem creaturos.

XII. Et copias ducit ad Vrbem.

Quos vbi Cæsar ita incitatos vidit, vtendum opportunitate ratus, cum octo legionibus, & idoneo equitatu, reliquisque auxiliis castra mouet, Rubiconem, vnde pater eius fecerat belli ciuilis initium, traijcit, copias bifariam diuidit, ipse cum selectis antecedit, vt superueniret imparatis. Senatus, qui non solum Cæsarem in portis cum infesto exercitu videret, sed Lepidum etiam cum Antonio appropinquare sciret, neminem autem adesse, qui vrbem tueretur, consternatus, Cæsarem absentem consulem designat, & pecunias octo eius legionibus mittit. Sed mox & terroris, & facti pœnitens, Vrbem contra ipsum munit, præsertim cum duæ legiones ex Africa accitæ, ad portum eodem die appulissent, & adesset altera legio, quã Plancus præsidio Vrbi reliquerat. Quæ cum Cæsar cognouisset, ad Vrbem properat, & quidquid est vltra Quirinalem collem occupat moxque cum idoneo comitatu Vrbem ingreditur: eique tres vrbanæ legiones sese dedunt, & publica pecunia potitus, eam militi distribuit, datis viritim bis millenis quingenisque sestertiis.

Terror Senatus.

Vrbem ingreditur, eique vrbanæ legiones se dedunt.

XIII. Consul creatur, & Pædium collegam assumit. *Appia. l. 3. sub fi. Dio. l. 46.*

Deinde in comitiis Consul creatus; collegam sibi assumpsit Q. Pædium, qui portionem suam ex Cæsaris hæreditate illi donauerat. In Vrbem Consulari pompa ingressus, sacris de more peractis, se rursus in patria familiam & nomen comitiis curiatis inseruit: Dolabellam qui hostis a Senatu iudicatus fuerat, iam mortuum absoluit. Cæsaris percussores publico iudicio accusari, ac damnari curat, populo non obscurè ingemiscente. Quam nihilominus Senatus variis ornauit priuilegiis, eoque maxime vt legibus solutus esse censeretur, gratiam ea necessitate colligens. Amicitiam porro cum Antonio Cæsar contracta affinitate, solidauit, priuigna Antonij sibi desponsata. Lepidumquoque & Antonium., de hostibus amicos publicè declarari curat. Quod Senatus necessitate cogente approbauit, etsi videbat eo facto, non solum decreta sua ignominiosè irritari, sed authores etiam publicæ libertatis deseri, ac miserè prodi: imo auxilia etiam Cæsari contra Brutum & Cassium administrari. Illud quoque perincommodè contigit hoc tempore, vt Antonio D. Brutum persequente, Asinius Pollio ei se cum duabus legionibus, L. Plãcus cum tribus adiungeret. D. Brutus, dum ad M. Brutum in Macedoniam contendit, decem legionibus amissis, captus ad Aquileiam occiditur, eius caput ad se missum Antonius sepeliri curauit.

Percussores Cæsaris damnari curat.

Ad eum Pollio & Plancus deficiunt cum suis copiis.

D. Bruti cædes.

XIV. Conuentus pro Triũuiratu. *Appia. l. 4.*

Sublato D. Bruto, Antonius & Lepidus, cum valido quisque præsidio, in Italiam ad Cæsarem veniunt, quibus Cæsar cum valido quoque circa Mutinam occurrit, & de communi consilio, de publica re deliberaturi, in parua quadam ac plana insula cõueniunt, & amicis ad põtes relictis, soli tres conspicui consedere, Cæsare propter magistratum medio. Ibi colloquio per biduum habito, hæc statuerunt, vt Cæsar in reliquum annum Ventidio Consolatum cederet, vt nouus Triumuirorum magistratus ad tollendas ciuiles dissensiones crearentur, eumq; Lepidus cum Antonio, & Cæsare, in quinquennium Cõsulari potestate gererent, iidemq; vrbanos magistratus in quinquennium designarent. Prouincias ita partirentur, vt Antonius haberet vniuersam Galliam, excepta prouincia Narbonensi: Huic vero Lepidus preesset, vna cum Hispania, Cæsari tribueretur Africa, cum Sicilia reliquisque insulis, dilatis in aliud tempus prouinciis, quibus præerant Brutus & Cassius: cum quibus Cæsarem & Antonium bellum gerere placuit. Nam Lepidus in proximum annum designatus Consul, in vrbe mansurus erat, & Hispaniam per vicarios administraturus.

Et quæ in eo constituta.

XV. Proscriptio à Triumuiratu.

Sed ante omnia visum est inimicos tollere, ne longinquam expeditionem suscipientibus, à tergo detrimento essent, aut formidini. In proscriptorum autem catalogum suos quisque referebat inimicos, quo fiebat, vt aliquos cuipiam ipsorum amicos, aut etiam consanguineos immani commutatione morti destinarent. Nam Cæsar Ciceronem cessit Antonio, Antonius Cæsari L. Cæsarem auunculum suum, Lepidus Paulum fratrem morti cum cæteris destinari passus est. Itaque hæc proscriptio Syllana fuit acerbior, tum aliis rebus, tum quod in illa soli Syllæ inimici peribant, in hac tres proscriptores, suos quisque inimicos perdebat. A principio autem septendecim tantum è potentioribus proscripti sunt, in quibus Cicero in primis, qui anno ætatis 64 Antonij gladio extinctus est; post modum summa ad ducentos excreuit, vt tradit in Bruto Plutarchus. At Appianus ait proscriptos bonis publicatis, Senatores trecentos, equites Romanos bis mille, quorum plurima exempla valdè luctuosa recenset. Non tamen omnes occisi sunt, multi quippe in Siciliam ad Sex. Pompeium euaserunt, qui & ipse proscriptus insulam habebat in potestate; nonnulli ad Cornificium in Africam, multi etiam ad Brutum & Cassium in Asiam profugerunt.

Multis cæsis, multi effugiunt.

ANNVS MVNDI 4012.

HYRC. II. 34. HEROD. æt. 31.

OCTAVIANI 2. Imperij Rom. 7.

CLEOP. 9. AN. IVLIANVS 4.

OLYMP. CXXCIV. A. 3. V. CO. 711.

ANTE CHRISTVM 41.

I. Triumuiratus 2.

SEcundus Octauiani annus, secundus est Triumuiratus; sed vtrobique inchoatus dumtaxat à decimo scilicet Calend. Octobris prior, posterior 5. Calend. Decembris. Sic enim nos oportet annos numerare, qui eos à Calendis Ianuariis auspicamur. Cæterum insignis hic annus fuit, tum ortu Tiberij, Cæsa-

ris, tum

ris, tum Philippenſi clade, qua victis, extioctiſque Bruto & Caſſio, publicæ libertatis aſſertoribus, illa poſtrema penè ruina proſtrata eſt. Dum ergo Roma, totáque italia proſcriptorum ſanguine cruentatur, noui Coll. ipſique io primis Triumuiri, ſummis honoribus Cæſarem mortuum affecerunt, ſacellu in foro, in quo eius corpus crematum fuerat, cum iure aſyli excitato, & iureiurando edito, tum de actis eius ratis habendis, tum de eiuſdem morte vindicanda, vt ea ratione & gloriæ ſuæ, & ſecuritati maturè conſulerent: quo etiam ſpectabat vrbanorum magiſtratuum in plures annos deſignatio. Quibus rebus Romæ conſtitutis, vrbem Lepidus, & Conſul & Triumuir tenuit, Antonius Brunduſium prior petiit, Regium Cæſar, vbi à Pompeianis aliquaodiù retenti ſunt, qui mari valida claſſe potiebantur.

Cæſari mortuo delati honores. *Appia.l.4.*

Antonius & Cæſar Brutum & Caſſ. adeunt.

II. Cleopatræ naufragiũ.

Caſſius autem, qui ab inuadenda Ægypto crebris Bruti literis reuocatus fuerat, Murcum tamen Syriæ præſidem, quem claſſi præfecerat ad Peloponneſum ſtare iuſſit, vt Cleopatram, quæ ad Cæſarem & Antonium cum claſſe nauigabat, dum præteruehereiur inuaderet; ſed illa ingenti afflicta naufragio, io Africam reiecta eſt. Murcus ne otioſus eſſet, traiecit Brunduſium, vt impediret ne reliquus exercitus, vel commeatus hoſtium tranſueheretur. Poſtquam autem Brutus & Caſſius ad Smyrnam conuenere, etſi Brutus quamprimum in Macedoniam abeundum putabat, cenſuit tamẽ Caſſius Rhodios prius Lycioſque debellandos, qui aduerſariis fauebant, à quibus deuictis, aurum omne argentumque, ſacrum profanumque corraſere; immenſas enim vbique opes colligebant, quas in milites profunderent, & eos præſertim, qui ſub Cæſare militarant, in officio largitione continereot.

Plut. in Bruto. Brutus & Caſſius Lycios & Rhodios opprimũt.

III Cæſariani fauces Thraciæ occupant.

Interea Ceditius & Norbanus, quos Cæſar & Antonius cum octo legionibus io Macedoniam præmiſerant, Thraciç fauces occuparunt. Caſſij tamen & Bruti copiæ, reguloquodam Thraciæ duce, Philippos longiore itinere peruenere, quos dum propiuquos illi ſenſere, deſertis anguſtiis ad Antonium ſe contulere. Paulo autem priùs ad Melanum ſinum luſtratus eſt exercitus, & donatiuum promiſſum militi diſtributum: Vbi Caſſius oratiooem habuit ad exercitum, io qua & de cauſæ ſuæ æquitate & aduerſariorum iniuſtitia diſſeruit, de commeatuum commoditate, qui hoſtibus erant impeditiſſimi, de communi omnium io ſe beneuolentia, & odio in aduerſarios, propter proſcriptionis crudelitatem, aliiſque ad militem benè animandum comparatis. Eam concionem altera largitio ſubſecuta eſt, qua milleni & quingeni ſeſtertij militi viritim diſtributi ſunt, Centurioni quintuplum, Tribuno proportione.

Caſſius ſuos ad pugnam animat. Eiuſdem in milites profuſio.

IV. Copiæ vtrorumq;

Caſſij & Bruti copiæ in nouemdecim legionibus, erat ad 80. millia peditum, & equitum 12. millia, præter alia quinque millia, quæ reges & tetrarchæ ſocij adduxeraot. Antooius autem ſub ſignis habuit equitum tredecim millia, peditum aliquanto plures quam Brutus & Caſſius. Antonius cum inſidiis quibuſdam parum feliciter eſſet vſus, animum demiſit. At Cæſar, qui ad Epidamnum æger relictus fuerat, accelerauit iter, veritus ne Antonius ſe abſente vinceret, ſicque fieret contra ſe potentior, aut vinceretur, ſicque Caſſius & Brutus contra vtruoique viribus augerentur. Vtrique caſtra communiere, ſed commodiore loco Caſſiani, qui hoſtem quotidie, prouocantem, commeatus inopia debellare cupiebant; & feciſſent, niſi ad prius prælium ab hoſtibus, ad poſterius à ſuis ipſi duces pertracti fuiſſent.

V. Prior pugna.

Prioris pugnæ occaſio hæc fuit, Cum Antonius viam occultam per paludem ad caſtra Caſſij ſtruxiſſet, & per expeditas cohortes, multa loca natura munita, propè Caſſij caſtra vallaſſet, & Caſſius contra viam mediæ paludis interrupiſſet, ſic vt iis qui tranſierant nullus eſſet receptus ad ſuos, nec reliquis ad ſuccurrendum trajectus; iratus Antouius copias ſuas ad oppugnanda Caſſij caſtra conuertit. Quod Bruti milites ignominioſum rati, noo expectato imperio, ex latere in eos irruentes, pleroſq; occideruot, & inchoato ſemel prælio, in oppoſitam ſibi Cæſaris aciem irruerunt, coactamque terga vertere perſecuti, etiam caſtris potiti ſunt, abſente tum Cæſare. Et viciſſim Antooius, caſtra Caſſij, qua parte minus cuſtodiebantur propter loci firmitatem, inopinata audacia inuaſit; quod vti à Caſſianis auditum eſt, fracti animis fuga diſperſi ſuot, neſcientes parem cladem Cæſarianis à Bruto illatam, atque adeo duplo maiorem.

VI. Voluntaria cædes Caſſij. *Appia.l.4.*

Ergo Caſſius pudore amiſſorum caſtrorum, deſperatiooe ſua partium ſuarum cladem, voluntaria cæde longe maiorem fecit, quę maiore etiam in culpa fuit. ſi antequam ſamuli ferrum iugulo exciperet, Brutum didicit ſua ex parte victorem: quod tamen neſciſſe, ſed omnia potius perdita credidiſſe, Velleius, Dio, Plutarchus in Bruto confirioant. Cæterùm ne accepta clades terreret exercitum, aut nimio mœrore affligeret mortui præſentia: eum clam ſepeliendum curauit, aduocatáque concione docuit multo grauiora damna hoſtem, quam ſuos accepiſſe, illudque accuratè demonſtrauit hoſtem penuria commeatus breui oppreſſum iri. interclufis omnibus ex locis commeatibus; eum è contrario ſuo exercitui affatim cuncta ſuppeterent, & quam vellent diù ſuffectura eſſeoc. Nihilominus vt eos & ad pugnam alacres, & ad iuſſa obedientes haberet, rurſus millenos ſeſtertios militibus viritim diuiſit; quin etiam poſt victoriam ſe eis Lacedæmonem & Theſſalooicam diripiendas traditurum promiſit. Quo tam iniuſto facinore ſuſcepto, iratus Deus, mox permiſit vt milites, quibus tam iniquè gratificari voluit, & illum & ſeipſos in perniciem, pugnæ cupiditate pertraherent.

Brutus ſuos animat, eiuſdemque iterata largitio.

50 Fran. Plut. in Bruto.

VII. Cæſarianı pugnam expetunt.

Cæſariaoos porro ad pugnam accelerandam vrgebat in primis ille metus, ne Sextus Pompeius, qui Sicilia potiebatur, & magna claſſe imminebat Italiæ, eam occuparet, accedebat & fames. Itaque Antonius qui ſenſit Brutum niſi coactum non pugnaturum, concione ad ſuos habita, non dubitauit commeatuum neceſſitatem exponere, docereque omnium ſalutem in accelerando prælio, quo de ſumma rei decerneretur, eſſe collocatam. Itaque hoc erat vtrorumque ſtudium, vt alij ad pugnam adigerent, alij vt ne inuiti pugnare cogeretur: illi cauillis & conuitiis clauſos impetebaut, iſti famelicis inſultabant. Plurimos dies ea res tenuit, cum Bruti milites indignari cœperũt, quòd tãquam

mulieres clausi tenerentur, quasi virtuti eorum Imperator diffideret. Ductores quoque ordinum; etsi Bruti consilium probabant, quo tot ciuium sanguini parcebatur, pugnam tamen freti militum alacritate cupiebant, quod citius affore victoriam putarent.

VIII. Quam à Bruto extorquent sui milites.

Cum ergo querelæ increbrescerent, & iam Tribuni ipsi militum voluntati manus darent, & periculum esset ne qui sub Cæsare pridem militauerant, ad hostem indignantes transirent, ingemuit Brutus; dolensque eos dubiam fortunam certæ victoriæ anteponere, in suam ipsorumque perniciem, cessit illis, & in aciem produxit, & ordines obequitans admonebat, vt quoniam pugnam ab inuito Imperatore extorsissent, darent operam, vt ne vel ducem, vel milites pugnæ pœniteret. Hostis quoque gaudio triumphabat, quod ad pugnam aliquando ventum esset, & vt illos vrgebat extorta pugnandi licentia, ita hos necessitas acrius stimulabat, qui scirent, aut vincendum, aut fame & hostium arbitrio pereundum. Itaque pugnatum est acerrimè. Aderant quippe tres Imperatores vndique conspicui circumcursantes, hortantes, succurrentesque, prout res exigebat, & defessis, mortuis, vulneratis, integros sufficientes.

Postrema pugna Brutus vincitur. *Plut. in Bruto.*

Dextrum cornu, in quo pugnabat Brutus sinistrum hostium impulit, sed alterum cornu non sustinuit hostem, sed auersum est in fugam, qui autem id fuderant, Brutum circumuenerunt. Denique passim cædes Brutianorum fieri cœpta, receptu fugientium ad castra à Cæsare intercluso, & Antonio toto campo volitante, & elabendi vias dimissis vndique equitibus, occupante.

IX Et desertus à suis, seruo se interficiendum præbet.

Brutus nihilominus cum satis multis suorum in montes refugit, vt noctu, reuerteretur in castra, aut in mare descenderet, & cum iis pernoctauit armatus; & sequenti die desertus à suis, Stratoni seruo se interficiendum dedit, qui sui ipsius cædem antea sapienter improbauerat, eoque nomine Catonem reprehenderat. Ea cæde cognita, reliquiæ exercitus, quatuordecim ferè millia, missis ad Cæsarem & Antonium legatis, impetrata venia, eorum legionibus adscripti sunt: omnia præsidia, arma, pecuniæ, commeatus in hostium potestatem venere. Tanta fuit vtriusque pugnantium fortitudo, cupiditasque vincendi, vt exæquato vtroque prælio, non minor cæsorum numerus apud victores receptus fuerit, vt omnino supra 150. millia ciuium Romanorum desiderata videantur.

Belli clades & finis.

Hic finis Bruti, & Cassij, & belli Philippensis fuit, qui sicut Imperatorem ac benefactorem suum, & Reipub. principem, nec opinantem oppresserant, ita vlciscente Numine, vltro se ipsi, ac seruili ferro confecerunt.

X. Ortus Tiberii Cæsaris.

l. 3. c. 5.

Hoc anno, sed extremo, puta 16. Cal. Decembres, M. Æmylio Lepido iterum, & L. Munacio Planco Coss. natus est Tiberius, qui Augusto successit. Natus autem Romæ in palatio, post bellum Philippense; sic enim in fastos, & acta publica relatum fuisse testatur Suetonius. Ex quo intelligi potest, Philippis Nouembri mense debellatum fuisse. Parentes habuit T. Claudium Neronem, & Liuiam Drusillam. Gener postea Augusti, ex Iulia eius filia factus est. Octauij filius, & Cæsar dictus est quomodo ipsemet Octauius Iulij Cæsaris filius fuit.

XI. Tyranni in Syria, & res Iudaicæ. *Ioseph. l. 14. c. 20. Appian. l. 5.*

In Syria porro legati, quos sibi substituerat Cassius, in singulis ciuitatibus tyrannos agebant, Fœlix Hierosolymis, Fabius Damasci, Mario Tyri. Cumque Hierosolymis orta esset seditio, Phasaelus frater Herodis, opera ciuium adiutus, Fœlicem vicit, licet ei Hyrcanus metu Romanorum faueret. Herodes qui morbo præpeditus fratri opem ferre nequiuerat, sanitati restitutus in Iudæam veniens, castella, quæ frater Malichi occupauerat, recepit, & Marionem Tyriorum tyrannum ex Galilæa pepulit, in qua ille tres arces occupauerat, & Antigonum Aristobuli filium, qui Marionis & Fabij ope Iudæa potiri cupiebat, prælio superatum Iudæa profligauit, & Hierosolymam reuersus, magno cum honore acceptus est, despondit que vxorem Mariamnem filiam Alexandri Aristobulo geniti, & Hyrcani ex filia neptem. Qui tamen iam antea Doridem Idumæam duxerat, ex qua suscepit Antipatrum filiorum suorum natu maximum.

Herodes Mariamnem sibi despondet.

ANNVS MVNDI 4013.

HYRCANI II. 35. HEROD. Æt. 32.

OCTAVIANI 3. Imperij Rom. 8.

PRÆS. SYR. M. ANTONIO CLEOP. 10.

OLYMP. CXXCIV. A. 4. V. C. 712.

ANTE CHRISTVM 40.

I. Belli reliquiæ dispersæ.

CONfecto Philippensi prælio, & exequiis ab Antonio perhonorificè Bruto persolutis, Lipsanisque ad Seruiliam eius matrem missis, qui ad Cæsarem & Antonium non transfugere, cum iis qui in Thaso & Creta easdem partes secuti fuerant, magno numero ad L. Murcũ, & Ænobarbum, qui classi præerant, in mare Ionium se contulere: vbi diuisi pars cum Murco Siciliam petiit, & Sex. Pompeij vires auxit, pars cum Ænobarbo propriam factionem, eamque non diuturnam constituit. Nam breui omnes Cæsaris Octauiani iugum volentes nolentes suscepere. Cæsar quoque & Antonius imperium Romanum noua partitione diuiserunt, nulla neque Senatus, neque populi Romani authoritate; ac ne collegæ quidem Triumuiratus expectato consensu, vt Orientales Prouinciæ Antonio cederent, Cæsari Occidentales. Iam enim Lepidum despiciebant, & calumnia, quasi Sex. Pompeio faueret, de gradu deijcere cogitabant. Diuiserunt & copias, ex quibus Antonius sex legiones assumpsit, & equitum decem millia. Cæsar equitum quinque millia, & legiones quinque, præter eas quas in Italia habebat, sub imperio Fusij Caleni.

Antonius & Cæsar Romanum imperium sibi partiuntur.

II. Antonij gesta in Græcia & Asia quam tributis exhaurit. *Plut. in Ant.*

Antonius instituto in Asiam cursu, Græciam ex itinere inuisit, Athenas in primis, quas multis donis affecit, virosque doctos honorauit: inuisit & Megarenses, & Apollinem Pythium: moxque relicto in Græcia L. Censorino, transmisit in Asiam, vbi post sacra Dianæ magnificè facta, supplices Cassianos, qui in id asylum

confugerant, liberos dimisit, paucis exceptis, quos aliæ culpæ grauabant. Ibidem conuentus Asiaticorum populorum collegit, verbo quidem vt de pace ageretur, re autem ipsa, vt pecunias ab eis exigeret. Quantum, inquit, nostris inimicis dedistis biennio, dedistis autem decem annorum vectigalia, tantundem nobis sufficit, nisi quod intra annum accipere volumus. Hic illi se in terram abijcere, vim à Cassio & Bruto perpessos, misericordia potius quam mulcta dignos esse; non pecunia solum, sed rebus omnibus fuisse spoliatos. Tandem autem impetrarunt, vt nouem annorum tributum intra biennium penderent. Quædam tamen ciuitates, quæ insignem in modum prostratæ fuerant, aliquam immunitatem sunt consecutæ, reliquis omnibus indixit tributa grauissima.

Eiusdem in milites largitio.

Infinitis quippe egebat pecuniis, vt qui quinque millia drachmarum in singula capita militum suorum pollicitus fuerat, id est 875. Francos Gall. præter stipendia, spolia, prædasque omnes.

III. Iudæorum ad eum legatio. l. 14. c. 22.

Scribit Iosephus, Ephesi præsto fuisse Hyrcani legationem ad Antonium, Iudaicæ gentis publico nomine, cum munere aureæ coronæ, petentem vt quos Iudæos Cassius captiuos abduxerat, quosque eis agros ademerat à Tyriis occupatos, eis restitui iuberet, idque ab eo prolixè factum, scriptis ad Iudæos, Tyriosque literis. Deinde etiam eodem ferè exemplo, Sidoniis, Antiochenis, & Aradiis.

l. 5. Antonium Cleopatra cepit.

Eas controuersias significare videtur Appianus, cum ait Antonium disceptationes ciuitatum ac regum ex arbitrio suo composuisse. Præcipua vero disceptatio cum Cleopatra fuit, quam in Ciliciam ex Ægypto euocatam accusabat, quod Cæsari auxilio non venisset, quam illa accusationem non solum cumulatè refutauit, sed accusatorem ita cœpit, vt eo pro arbitrio abuteretur ad domesticorum cædes, iunioris præsertim sororis Arsinoës, cum prius fratrem, cui regni successio debebatur, decimum quintum annum agentem veneno sustulisset, vt Appianus, & Iosephus affirmant.

l. 5. l. 15. c. 4. Antonius adit Ægyptum.

Ea in Ægyptum reuersa, Antonius diuiso per hyberna exercitu, ad Cleopatram suam profectus est, à qua splendidè acceptus, apud eam traduxit hyemem, & sui & Romani imperij benè oblitus, eamque consuetudinem cum Cleopatra contraxit, quæ vtrique perniciem, Ægypto attulit seruitutem.

IV. Morbus Cæsaris, & res ab eo in vrbe gesta. Plu. in Ant. Appia. Dio. l. 48.

Interea Cæsar dum Vrbem repetit, tam graui ad Brundusium morbo affectus est, vt rumores etiam de illius morte spargerentur. Remittente autem se morbo, Vrbem ingressus, Antonianis literas Imperatoris Ipsorum exhibuit; qui mox & Calenum iusserunt duas legiones reddere Cæsari; & in Africam scripserunt Sextio, vt illi prouincia decederet; vtrumque factum est, eamque prouinciam ipse Lepido dedit, vice Hispaniarum, & Galliæ Narbonensis, quæ illi initio Triumuiratus obtigerant, quasque sibi Cæsar vsurpauit. Deinde cum vendidisset quod de bonis proscriptorum supererat, molestissimum negotium deducendi milites in colonias, agrosque diuidendi suscepit: quippe quod expulsionem exigeret priorum dominorum, sine vlla culpa, nec suppeterent pecuniæ quæ bonorum ipsorum loco traderentur, & milites se insolentissimè gererent, vt pote cædibus & rapinis iam pridem efferati, quique intelligebant se ducibus suis adhuc esse necessarios. Itaque bellum tota Italia exarsit, quod quia circa Perusiam finitum est, Perusinum est appellatum.

L. Antonius Consul, offensus alioqui nimia Triumuirorum potentia, antiquum Reipub. ordinem restitui curabat, veteres agrorum possessores ad optimates confugientes excipiebat, cui vltro illi operam suam offerebant. Fuluia quoque vxor Antonij, virili animo prædita mulier, bello excitando incubuit, nimirum persuasa pacata Italia M. Antonium apud Cleopatram moraturum; rebus autem bello turbatis properè reuersurum. Illa ergo vt ad se maritum retraheret, & impuræ Cleopatræ eriperet, facem bello præbuit, & vicem mariti gerens, omnem propemodum Rempub. administrabat. Accessit repudium filiæ Fuluiæ à Cæsare factum, quod socrus insolentiam non ferret. Itaque affinitate dirempta, frustratis pacificatoribus, bellum susceptum est, quod L. cum septemdecim legionibus gerebat, in quem tota Italia erat propensior, priorque Vrbem cum exercitu occupauit, collega & Lepido nihil admodum propter ignauiam repugnantibus: & conuocata populi concione spem fecit Triumuiratus antiquandi. Itaque Imperator à populo consalutatus, profectus est contra Cæsarem.

Ad eum Saluidienus cum magnis copiis reuertebatur, cui L. profectus est obuiam, sed Agrippæ Cæsariani opera cœpto frustratus, & ab vtroque insidiis appetitus; non ausus cum vtroque manus conserere, Perusiam Vrbem munitam se recepit, ibique castra metatus est, expectaturus Ventidium, & si res ferret hyematurus. Sed mox Agrippa, & Saluidieno, ipsoque Cæsare superuenientibus, obsessus est Perusiæ tribus exercitibus; aliique Cæsariani properè acciti, ne Lucius belli caput elaberetur. Interea Fuluia duces omnes Antonianos vrgebat ad ferendam opem obsesso. Quibus Cæsar cum Agrippa profectum est obuiam, relicta interim ad Perusiam custodia. At illi priusquam coniungerentur intermisso itinere, vnus Rauennam, alter Ariminum, tertius Spoletium se recepit, Cæsar opposita cuique, parte sui exercitus, Perusiam rediit, obsidionemque vehementius vrsit, tum ad eruptiones obsessorum vitandas, tum ne quid commeatus in vrbem importaretur, quæ ad tolerandam obsidionem erat imparata; eam tamen ad initium anni sequentis sustinuit.

(∴) (∴)

(∴) (∴)

ANNVS MVNDI 4014.

HYRC. II. 36. HEROD. reg. 1.

OCTAVIANI 4. Imperij Rom. 9.

SVR. PR. M. ANTONIO. CLEOP. 11.

OLYMP. CXXCV. A. 1. V. CO. 713.

ANTE CHRISTVM 39.

I. Vrgetur obsidio Perusiæ. *Appian.*

DVm L. Antonius fame validáque obsidione Perusiæ premitur, ipsa nocte quę præcedit Cal. Ianuarias, ratus hostes solemnitatis causa fore negligentiores, in ipsa eorum portam impetū fecit, sed post acre certamen in vrbem repulsus est. Ventidius conatus ei succurrere, repulsus, & ad Fulcinium castrum ab Agrippa obsessus est. Lucius fame pressus seruis cibaria negat, nec patitur ad hostem transire, vnde agminatim fame confecti, in prægrandes fossas proiecti, pestilentiæ metu sepeliuntur. Denique post crebras eruptiones irritas, fames & morientium multitudo, & subsidiorum desperatio, & Cæsaris perfugas recipientis clementia, de pace ac deditione consilia capere coëgit, timentem ne si solus obstaret, Cæsari dederetur. Ergo post inutilem ad Cæsarem legationem, ipsemet eam cum duobus tantum lictoribus obiuit. Venienti Cæsar obuiam progressus, pari fiducię significatione hominem excepit. Is veniam exercitui suo petiit, qui ipsius auspiciis, suscepto bello in optima causa fami succubuerint, se autem eius voluntati permittit.

Fitque deditio.

II. L. se dedit fidenter Cæsari.

Cæsar hac Lucij fiducia delectatus, manus dedit, nec passus est eum falli expectatione sua. Postera die deditio facta est. Ipse veteranos; quos armis depositis ob ingratudinem obiurgare, ac terrere decreuerat, suorum precibus dedit, eoque facto sibi eos vehementius deuinxit, & vtrorumque beneuolentiam, fideique firmitatem promeritus est. Deinde L. cum Senatoribus euocat, quotū L. apud se accipit, reliquos suis cōmittit, vt lateréter eos in libera custodia haberent: quorum postea nonnullos ex inimicissimis interfecit. Ciuibus veniam è mœnibus petentibus dedit, sed ipsa vrbs vnius Cestij ædes suas desperatione incendentis culpa, tota conflagrauit. Ita bellum Perusinum confectum est.

III. Finis belli, & vrbis incendium.

Reliqui duces Antoniani in multas diuisi partes, alij aliò se cōtulere. Plācus cum Fuluia vxore Antonij, eiusque liberis ad eum nauigauit, Asinius Pollio Domitium Ænobarbum, nuper Cassianæ classi præpositum, ad partes Antonij pertraxit. Qui ineunte vere ex Ægypto soluens Tyrum peruenit, inde Cyprum, Rhodum, Asiáque prænauigans, de Perusina obsidione cognouit, incusauitque L. fratrem, Fuluiam, & Manium in primis, qui non exigua eius belli causa fuerat; vxorem porro Athenis inuenit. Mox autem & Iuliam matrem, quæ dudum ad Pompeium in Siciliam se receperat. Eam inde Pompeius cum magnifico apparatu misit ad Antonium, vt eum ad conspirandum cum Pompeio contra Cæsarem adduceret. Is respondit se

Antoniani duces dispersi. *Appia. l. 5. Ciuil.*

Antonij & Pompeij quæsita societas.

gratias Pompeio pro remissa matre habere, relaturum etiam suo tempore; & si bellum gerendum sit contra Cæsarem, vsurum illius societate, sin autem fœdera ista manserint, daturum operam vt Cæsari reconcilietur.

IV. Cæsar Antonij ruinam meditatur.

At Cæsar, qui iampridem Antonij ruinam animo destinarat, vbi eius opera Cæsaris percussores sustulisset, ipsamque Rempub. subiugasset, vt eum paulatim debilitaret, magnas eius copias, quæ sub Alpibus Fusio Caleno suberant, eo moriente occupauit, Caleni filio omnia sine certamine dedente. Ita Cæsar vndecim legionibus, & prouinciis amplissimis Gallia & Hispania potitus est. Nouis quoque colonis odiosum reddere conabatur Antonium affirmans eum cum exercitu venturum, ad veteres dominos restituendos, quorum plerique ad eum in Ægyptum confugerant. Quia tamen nauibus carebat Cæsar, quibus aduersatij eius erant instructissimi, verebaturque ne illi cum quingentis nauibus, Italiam magna iam penuria laborantem; fame afficerent. Pacem cum Pompeio quærens, quoniam eum eo Antonius conspirasse ferebatur. Scriboniam sororem Libonis, socari Pompeij duxit vxorem. Deinde quotquot Antonianos suspectos habuit, alios alia occasione ablegauit; & nominatim Lepidum in Africam ei designatum, cum sex Antonianis suspectis legionibus, L. autem Antonium in Hispaniam, sed legatos ei addidit proprætores, qui eum clam custodirent.

Et pacem interim cũ Pompeio quærit.

V. Antonius à Cæsarianis Brundusio excluditur.

Interea Antonius, vxore Fuluia ægra Sicyone relicta, cum ducentis nauibus Ionium mare nauigabat, & ex itinere Domitium Ænobarbum cum sua classe recepit. Quæ causa fuit vt Cæsariani, qui tenebant Brūdusium Antonium excluderent, qui ratus id ex Cæsaris sententia fieri oppidum oppugnare cœpit, scripsitque ad Pompeium, vt quantum posset classe inuaderet Italiam. Quibus cognitis Cæsar Brundusium cum exercitu contra Antonium profectus est. Sed eos vtrique amici veterani, & in primis L. Cocceius Pollio ac Mœcenas reconciliarunt. Ea pax vt esset firmior, cum mors Fuluiæ, mulieris inquieti ingenij, nunciata esset, id egerunt pacificatores, vt Octauia soror Cæsaris, cuius maritus Marcellus nuper obierat, Antonio à fratre daretur, quod magna vtriusque exercitus gratulatione confectum est. Tum vterque imperator imperium Romanum inter se iterum partiti sunt, posito vtriusque ditionis termino Codropoli vrbe Illyrici, Lepido in Africam ablegato. Actum quoque de reconciliatione Pompeij: cui tum quidem Cæsar obstitit, ad eam tamen mox vterque coactus est.

Cæsari reconciliatur.

VI. Fame in Vrbe grassante pax cum Pompeio quæritur. *Appia. l. 5. D. o. l. 48.*

Fames enim vrbem premebat Pompeio omnes tenente aditus, ne vllus mari deferretur commeatus. Itaque populus vociferabatur in principes, & pacem cum Pompeio coniiciis flagitabat. Denique per circulos in seditionem coibat, & si quid ad ipsos aggregari nollent, saxis impetebant, Magistratum quoque ad sedandas turbas progressum, lapidatione foro eiecerunt. Cæsarem quoque ipsum & Antonium ad seditionem sedandam progressos lapidibus penè oppresserunt, statuasque eorum deiecerunt. Tandem Libone interueniente, qui nuper sororem Cæsari nuptui dederat, &

socer erat Pompeij, & Mutia Pompeij matre minis populi compulsa, legationem suscipiente, ad colloquium Principum iuxta Puteolos conuentum est, ibique non iniquis conditionibus inita pax, eaque mutuis conuiuiis, non sine periculo confirmata, populo Romano gratissima contigit. Post hæc Cæsar in Galliam nonnihil turbatam expeditionem suscepit, Antonius ad bellum Parthicum profectus est.

Et ad Puteolos cōficitur.

VII. Res in Asia ab Antonio gesta.

Eius autem actibus tam præteritis quam futuris S. C. approbatis, ducea cum copiis passim dimisit pro arbitratu suo, regesque constituit, Herodem Iudæorum & Samaritarum, Ponti Darium Pharnacis filium, Mithridatis nepotem, Amyntam Pisidarum, Polemonem partis Ciliciæ, aliosque aliarum gentium, certum tributum pendere iussos. Quibus constitutis Athenis cum Octauia, ex qua iam filiolam, teste Plutarcho, susceperat, vt superiore anno Alexandriæ cum Cleopatra, hyemem in summo luxu transegit. Etsi autem festinamus, duo tamen nobis necessario regustanda sunt, status rei Parthicæ, & initium regni Herodis, ex quibus lux non modica sequentibus afferetur.

Athenis hyemat.

VIII. Res Parthica. *Dio. l. 48. Ioseph. l. 14 cap. 3.*

Miserat Cassius Labienum, T. Labieni filium, qui bello Pharsalico à Cæsare defecerat ad Pompeium, ad Orodem Parthorum regem ante pugnam Philippensem, vt inde auxilia euocaret. Is ibi aliquandiù commoratus est, quod Rex nec Cassium iuuare vellet, neque ei auxilia negare auderet. Nunciata vero clade existimans Labienus victores nemini veniam daturos, cum Parthis vitam degere instituit. Vbi autem turbas inde subsecutas didicit, Parthis author fuit belli Romanis inferendi, & Syriam cum vicinis regionibus occupandi; cui etiam bello se obtulit ducem. Persuasus Orodes filium ei Pacorum cum magnis copiis committit, cum quibus totam Syriam, præter Tyrum, partim vi, partim deditione occupauit. Pacorus autem in Palæstinam progressus, deposito Hyrcano Romanorum amico, eius nepotem Antigonum rebus præfecit, mille talentis ab ipso promissis, Phasaëlo & Hyrcano in vincula coniectis, & Herode in Arabiam fuga elapso. Et ne Hyrcanus populi fauore in pristinam restitueretur dignitatem ei auriculas amputauit: Phasaëlus autem vinctus, capite ad saxum alliso, sibi vitam abrupit.

Pacorus regem creat Antigonum.

Phasaëli mors.

IX. Herodes Romam venit. *l. 14. c. 28.*

Herodes autem cum ab Arabum rege, metu Parthorum non acciperetur, Romam venit, cum Cæsar & Antonius adhuc in Vrbe essent, Caluino, vt ait Iosephus, & Pollione Coss. ibi ante omnes Antonio enarrauit, quæ sibi in Iudæa contigissent, quæ fratri, quæ Hyrcano pontifici, quæ Antigonum fortuna ope Parthorum extulisset, se autem abiecisset. Ea narratio cum Antonij commiserationem erga Herodem excitasset, accedente etiam hospitij paterni memoria, & in primis pollicitatione pecuniæ, si eius ope rex fieret, accenso quoque odio in Antigonum, tanquam hominem turbulentum ac Romanis inimicum, factus est in Herodem propensior, sicut & Cæsar, partim vt gratificaretur Antonio, partim propter Antipatrum, qui cum eo in Ægypto militauerat. Itaque conuocato Senatu, cum docuisset Antonius conducere ad Parthicum bellum quod erat in manibus, Herodem regnare, hostis declaratus est Antigonus,

Rexque nominatur ope Antonij.

Herodi Regis nomen omnium suffragiis delatum est. Dimissóque Senatu Antonius & Cæsar medium habentes Herodem exiuerunt, Cōsulibus cæterisque magistratibus eum in Capitolium, indeque in domum Antonij, conuiuij causa deducentibus. Hoc ergo, anno, sub eius finem, inchoatum est regnum Herodis, aut si mauis, regnandi ius Romæ acquisitum, anno ætatis 33, vt pote quem natum diximus an. V.C. 681, ferè exeunte.

X. Reuersus ad suos Antigonū bello petit. *Ioseph. l. 14 c. 26. & 27*

Herodes porro intra septimum diem ex Italia profectus, Ptolemaidem appulit, collectisq; copiis per Galilæam contra Antigonum venit, qui Iosephum Herodis fratrem in Massada obsidebat. Is obsidione soluta Hierosolymam se contulit, quem Herodes cum Silone Romano duce secutus, ad occiduam vrbis partem castra posuit, professus se publico bono venisse iniuriarū immemorem. Verum Silo, qui pecunia ab Antigono corruptus fuerat, cum inopiam commeatus causaretur, vt occasionē haberet deserēdæ obsidionis, Herodes operā dedit, vt exercitus rebus omnibus abundaret. Cætera reliquo anno ab Antigono & Herode gesta ex Annalibus petantur. De Ventidio quē Antonius ad reprimendos Parthorū impetus præmiserat, addo eum rem præclarè gessisse cōtra Parthos, & Labienū, qui de subacta Syria & Cilicia exultans, Parthici Imperatoris nomen vsurpabat. Prælio enim contra eos congressus victor euasit, cæso Labieno, & Phraate, præstātissimis Regis Orodis ducibus, quod nuncium ad Antoniū Athenis hyemantem delatum est. Ventidius Ciliciā, indeque Syriam sine prælio recepit, multasque pecunias exegit ab iis, qui à Parthis stetissent.

Ventidius Parthos vincit, recipitque prouincias. *Dio. l. 48.*

ANNVS MVNDI 4015.

HYRCANI II. 37. HEROD. regni 2.

OCTAVIANI 5. Imperij Rom. 10.

PRÆS. SYR. M. ANTON. CLEOP. 12.

OLYMP. CLXXXV. A. 2. V. C. 714.

ANTE CHRISTVM 38.

I. Siculum bellum renouatur.

QVies hoc anno populo Romano futura videbatur à bellis ciuilibus, pace inter Triumuiros reconciliata, & cum Sex. Pompeio constituta. Verum Siculum bellum contra Pompeio cito renouatum est. Erat enim in pactis conuentis, vt Peloponnesus Pōpeio traderetur: quod Antonius facere cunctabatur; dicebat quippe ea lege promissam, vt expectaret dum illi debita soluerent, aut ipse se eorum debitis oneraret. Quod ægrè ferens Pompeius qui debita sibi cum prouincia data volebat, bellum clam per piratas inceptabat, & ad grauius bellum apparatum faciebat, vt cum nondū satis remedij vrbanæ fami allatū esset, vulgò iactaretur hac pace non malorum finem inuentum, sed quartum tyrannidi socium additum. At Antonius cū in Græcia hyemaret exinanibat tributis prouinciam. Et quidem etiam per iocum. Nam Athenis Bacchum se, siue Dionysiū appellari voluit: cui Athenienses ad adula-

Antonius ducit Mineruam.

tionem nati, inter reliquos honores ei Mioeruam desponderunt: Ille probare se id matrimonium dixit, sed dotis nomine quadragies sestertium exegit, id est ducenta millia librarum Turon.

II. Cæsar in Siciliam bellum parat.

Cæsar autem, qui hoc anno Iulia filia auctus est (hæc est quæ postea Marcello nupsit, deinde Agrippæ, postremo Imperatori Tiberio) cum Pompeium in bellum propendere cerneret, captos aliquot piratas torsit, qui fassi sunt se à Pompeio summissos; quod Cæsar vulgauit, & ipsi Pompeio per literas significauit: ille se prius excusato, de Peloponneso querebatur. Sic totus hic annus in suspicionibus, querelis, bellique apparatibus consumptus est. Lepidus ea Africa accersitus est, sed ille non statim paruit, vt ait Dio. Cæsar Antonium euocauit Athenis Brundusium ad certam diem, vt de hoc bello consilia cum ipso conferret; simulque naues longas Rauenna, exercitum è Gallia, cæterumque apparatum properè accuit Brundusium, & Puteolos, vt Siciliam ex vtroque latere inuaderet, si idem Antonio videretur. Venit is ad præstitutam diem, sed absente Cæsare regressus est, siue id bellum improbans, siue potius Cæsaris apparatum metuens, quod eò cum paucis ipse aduenisset, sibi enim inuicem semper suspecti fuerunt, propter imperandi cupiditatem.

l. 48 385. Gr. Lat.

III. Ventidius rursus Parthos vincit, & Romam mittitur.

Interea Ventidius Pacorum Regis Parthorum filium, in Syriam irruentem in agro Cyrestico magna cum strage vicit, vbi inter primos Pacorus ipse cecidit. Rursumque tribus victos præliis persequi noluit, vt aliquid agendum Antonio, inuidiæ declinandæ causa relinqueret. Cumque Samosatis Antiochum Comagenum obsideret, eò venit Antonius, qui Ventidium Romam ad triumphum misit, quem sequenti anno gessit. Antonium mox adiit Herodes cum auxiliaribus copiis, à quo multo cum honore acceptus est, & Comageno castrum dedente perfectum est bellum, Sosio prouinciam Antonius cum exercitu tradidit, commendatoque illi Herodis negotio, Antiochiam venit, accersitamque illuc Cleopatram immensis donis affecit. Totas quippe donauit prouincias, siue ad ostentandam Imperij Romani magnificentiam, siue ad probandam suam in mulierem beneuolentiam, ex qua duos vno partu liberos susceperat, filium quem vocauit Alexandrum, & filiam cui Cleopatræ nomen dedit, cum cognomine Solis & Lunæ.

Antonij in Cleopatrā profusio, ex ea duos liberos suscepit.

IV. Herodes venit Antiochiam, & fratrem amittit.

Ioseph. l. 14. ca. 27.

Cæterum Herodem quoque arbitror, cum Antonio venisse Antiochiam, cum iam Sosius duas legiones præmisisset in Iudæam ibi hyematuras, & primo quoque tempore contra Antigonum pugnaturas. Cum autem apud Daphnem Antiochiæ suburbium esset, nuncium de casu fratris accepit. Is enim immemor mandatorum fratris, ad Hiericuntem profectus, ab hostibus circumuentus occubuit, sex cohortibus amissis; cius caput Pheroras frater 50. talentis ab Antigono redemit, quo facto multa in Galilæa & Iudæa turbata sunt, de quibus Iosephus consuli potest.

ANNUS MUNDI 4016.

HYRCANI II. 38. HERODIS. 3.

OCTAVIANI 6. & Imp. Rom. 11.

PRÆS. SYR. M. ANTONIO. CLEOP. 13.

OLYMP. CLXXXV. A. 3. V.C. 715.

ANTE CHRISTUM 37.

I. Bellum Siculum, & ratio temporis.

Bellum Siculum superiore anno occultè ac dissimulanter inchoatum, & vtraque ex parte non segniter apparatum, hoc anno palam erupit, gestumque est, hostibus vtrisque gemino prælio nauali concurrentibus, ita tamen vt bis victoria in Pompeium propensior, quam in Cæsarem fuerit, pro Pompeio modo virtute, modo tempestate pugnante. Cæterum in hunc annum hoc bellum cadere docet Dio, qui perspicuè ad huius anni Coss. illud refert: docet & Appianus, qui illud in id tempus refert, quo prius quinquennium Triumuiratus ad exitum vergebat. Est autem hic quintus annus Triumuiratus, sextusque sub anni finem tantummodo inchoatur. Non leue porro momentum rebus Cæsaris attulit Menodorus Pompeij libertus, cum eum inuisum Pompeio, nobiles Romani, inuidia stimulante reddidissent. Ad Cæsarem enim cum classis parte defecit, in qua tres legiones militabant, simulque ei Sardiniam & Corsicam tradidit. Cæsar eum peramanter exceptum, ex liberto ingenuum fecit, & classi quam adduxerat præfectum. Caluisio tamen totius classis præfecto, vt legatum subiecit.

l. Ciuil.

Menodorus deficit à Pompeio

II. Prior pugna contra Cæsarianos obtenta.

Non prius sensit Pompeius transfugisse Menodorum, quam Cæsare in Siciliam cum terrestri classicóque exercitu, aduentante, quem statuit expectare Messanæ. Caluisio autem & Menodoro Manecratem libertum ei infensissimum cum magna classe opposuit: Et ancipiti quidem marte pugnatum est; licet tamen ipsôte demerso Menecrate, Pompeianorum partes fuere potiores. At Cæsar, qui Regij erat, vt Caluisij detrimentum accepit, obuiam illi per fretum venit, cuius maiori parte enauigata, & iam Syllæis scopulis appropinquante, in eum Pompeius Messana progressus impetum fecit, modo primas, modo postremas naues fatigans incursibus, Cæsare prælium in freto non admittente, Demochare vero, quem Menecrati substituerat Pompeius, binis nauibus in singulas inuadente, quæ sæua tempestate iam perturbatæ, & in saxa impingebant, & inter se collidebantur, & accepto mari peribant, aut in vicina saxa cum Cæsare desiliebant, aut enatabant: vbi cum fame, rerumque omnium penuria luctabantur.

Cæsar malè à Pompeio, & mari habitus.

III. Clades nautica Cæsaris.

Prima luce Caluisius & Menodorus ad socios se adiunxerunt, totáque die ac nocte insequenti miserandum in modum vento, fluctibus, æstuque coacti, naufragij, damnorumque ingentium participes fuerant, tantáque tempestate afflicti sunt, quantam nullam indi-

genæ

genæ meminisset. Sed vt Cæsar prouidè prospexit rebus suis, ita Pompeius inconsultè victoria vti nesciuit, & reliquias naufragiorum incolumes abire permisit, nec trepidantem Italiam, rursumque fame laborantem inuasit, quæ Cæsari infensa, bellum contra fœdera susceptum inclamabat, nec illi pecunias, quibus maximè egebat, suppeditabat. Ipse nihilominus Mœcenatis opera ad se inuitauit, atque allexit Antonium, & Agrippæ industria iteratò classem reparauit, & in bellum incubuit. Nam Antonius cum trecentis nauibus Tarentum appulit, nec tamen eius auxiliis Cæsar vti voluit, vel eum suspectum habens, vel ei victoriæ gloriam inuidens. Quod licet ægrè ferret Antonius, quia tamen legionibus contra Parthos indigebat, Octauia interueniente, classem cum legionibus commutauit. Antonius enim 120. naues Cæsari continuo tradidit: Cæsar ei 20. millia legionariorum ex Italia se missurum promisit, & expeditionem in Pompeium in sequentem annum distulit.

Pompeij imprudentia, Cæsar recalescit.

Ab Antonio naues accipit loco legionum.

IV. *Triumuiratus renouatur.*

Priusquam autem à se inuicem digrederentur, Triumuiratum sibi in aliud quinquennium prolongauerunt, nihil Lepidi, vel Senatus consensum, vel populi suffragia morati. Octauiam cum communi filiola apud fratrem reliquit Antonius: hominem quippe vrgebat Cleopatra, quæ longè facessere cupiebat Octauiam, parata ei vel belli comitem se Antonio præbere. Interea Menodorus partim ingenij leuitate, partim perpetua sociorum obiurgatione victus, fortassis etiam clade Cæsaris incitatus, impetrata fide & venia, ad Pompeium iterum cum septem nauibus transfugit, nihil sentiente classis præfecto Caluisio, quam ob rem Cæsar ablatam ei præfecturam in Agrippam transtulit. Romæ autem Ventidius, quem Antonius de Parthis victorem, Romam ad triumphum dimiserat, de iisdem magna omnium approbatione triumphauit.

Menodorus redit ad Pompeium.

Ventidij triumphus

V. *Herodis gesta. l.14. c.27.*

Herodes autem fratris mortem vlturus, Antiochia digressus Ptolemaidem petiit, vnde cum exercitu profectus per Galilæam, Antigoni milites superauit cum eorum duce Pappo, cuius caput præcisum ad Pheroram in fratris vltionem misit, quem is sua manu interfecerat. Inde moto exercitu Hierosolymam venit, & castra prope vrbem metatus est, anno tertio postquam Romæ declaratus rex fuerat, vt ait Iosephus, & sicut sub anni finem cum titulum fuerat consecutus, ita & sub anni finem obsidionem inchoauit, quæ in sequentem annum protracta est. Dum autem Vrbs magna cura obsidetur, Samariam venit, vbi Mariamnem filiam Alexandri, neptem Hyrcani pontificis & Aristobuli, sibi iam desponsatam duxit vxorem, vt Antigono mortuo, tanto à Iudæis regno dignior censeretur.

Obsidet Hierosolymam, & ducit Mariamnem. Supra anno eius 31. in fine.

VI. *Ortus S. Annæ.* *l. c.3.*

Sub hoc tempus, priusquam Herodes Iudæorum regno potiretur, Mathan Sacerdos ex Maria coniuge tres filias suscepit, Mariam matrem Salomes obstetricis, Sobam S. Elizabethæ matrem, & Annam, quæ hoc circiter anno Ioachimo nupsit in Galilæa, & peperit beatissimam virginem, vt tradidit S. Hippolytus Portuensis episcopus apud Nicephorum. Et confirmatur ex antiqua traditione, quæ habet Annam ipsos viginti annos in sterilitate vixisse, antequam beatissimam virginem pareret, quam Nicephorus ex Euodio scribit anno 15. ætatis Christum Dominum peperisse.

ANNVS MVNDI 4017.

HYRCANI II. 39. HERODIS qui & 1.

OCTAVIANI 7. Imperij Rom. 12.

PRÆS. SYR. M. ANTONIO. CLEOP. 14.

OLYMP. CLXXCV. A. 4. V. C. 716.

ANTE CHRISTVM 36.

I. *Cæsaris ad bellum apparatus. l. 48. extremo.*

Ciuile bellum, quod in Sicilia gerebatur, hoc anno summo studio à Cæsare apparatum est, vt Dio tradit. Per se enim suosque intra atque extra Italiam construebat naues, remigesque præparabat, militũ delectus habebat, & vtrosque studiosius exercebat, pecunias denique contrahebat ab omnibus ciuibus, sociis, subditisque, idque toto anno, quo Agrippa & Caninius Gallus consules fuerunt. Quo ipso anno expugnatam à Romanis Hierosolymam, & Antigonum securi percussum ex Iosepho constat. Peractis enim Herodis & Mariamnis nuptiis, Sosius ab Antonio missus cum naualibus terrestribusque copiis, in Herodis auxilium, Hierosolymam venit, venit & Herodes, & vrbis obsidionem vehementer vrserunt: & fame obsessos premente, Romani in mœnia certatim conuolarunt, & primo secundoque muro captis, vrbs expugnata est, moxque omnia repleta sunt cædibus, Romanis longa obsidione exacerbatis, & Herodianis aduersam factionem funditùs extirpare conantibus. Antigonus descendit è turri, Sosioque ad genua procidit, qui eum in vincula coniecit, & ad Antonium deduxit. Is autem multis pecuniis precibusque exoratus ab Herode, qui regni æmulum sublatum cupiebat, negabatque alioqui Iudæos in officio contineri posse, eum Antiochiæ securi percussit, etsi cupiebat miserum Regem Romano seruare triumpho.

Ierusalem ab Herode capitur. l.14. c. vlt.

Antigonus securi percutitur. l. 15. c. 1.

II. *Tempus illius cladis. l. 14. c. 28*

Ea clades Hierosolymorum, inquit Iosephus, incidit in consulatum M. Agrippæ & Caninij Galli, 85. Olym. mense tertio, feria qua fit solemne ieiuniũ; tanquam recurrente in idem tẽporis momentũ illata Iudæis à Pompeio calamitate. Nam & ab illo eadem die vrbs capta fuerat, ante anno 27. aut potius 26. Non plures enim numerantur à Consulatu Ciceronis & C. Antonij, qui incidit in annum V.C. 690. ad præsentem etiam computatis extremis. Dies porro ieiunij fuit 23. mensis Sinam, quo Synagoga ieiunabat, ob schisma decem tribuum, vt pluribus in Annalibus explicatum est, vbi inuenies malè reprehensum Antigonum istum ignauiæ à Iosepho, quod sibi violentas non intulerit manus. Sed nec probandus in numero annorum, quibus stetisse ait Assamonæorum siue Machabæorum principatum. Nam ab anno 10. Antiochi Epiphanis, quo primum anno Mathatias inclaruit, dux & pontifex Iudæorum factus, vsque ad præsentem annum 130. numerantur anni, computatis extremis, non 126. vt ipse putat. *n. 6.* *n. 9. & 10.*

III. Impletur Iacobi patriarchæ vaticinium. 4017. 2344. 1673. n. 8. & seq. Quæ mens eius fuerit.

Significat porro Eusebius in Chronico, & in historia Eccles. & l. 8. de Demonst. hoc tempore impleri cœpisse antiquum illud, & ante 1673. annos editum Iacobi Patriarchæ vaticinium, de non auferendo sceptro de Iuda, vsque ad Christi Domini aduentum. Qua de re, consentaneè iis quæ anno Iacobi vltimo diximus, censemus Patriarcham intellexisse, non defecturum ante aduentum Messiæ, principem Reip. Iudaicæ, siue regni Iudæ, prout opponitur regno Israëlitico, quod fuit cæterarum tribuum, quod multis seculis, ante Christi Domini ortum extinctum est: cum tamen ad Herodem vsque extiterint in regno & sorte Iudæ principes, qui Remp. Iudaicam administrarent. Nec incommodum est quod Iudæi illi principes, regibus variarum gentium subiecti fuerint. Nam neque vaticinium illud huiusmodi libertatem pollicebatur, neque etiam regnum tempore, a Dauide ad Sedeciam, illa libertas viguit; sæpe enim ac diù reges Iuda modo Ægyptiis, modo Assyriis, aut Chaldæis & Babyloniis seruierunt. Mansit tamen Iudaicus populus, suis legibus viuens atque institutis, sub Iudicibus & Pontificibus suis, à Selectis ex gente & regno Iudaico, qui tamen Monarchis alienigenis suberant. Nunc autem primùm homo genere Idumæus, aut potius Ascalonita, inuito populo Iudaico, Romanorũ armis atque potentia, cum magna Iudæorum cæde, in regnum intruditur, & regnat, dum veniat qui mittendus erat. Post cuius aduentum, ilicet regnum Iuda funditus interiit. De hoc argumento, consule hoc quoque loco Annales.

an. 15. ad. 29.

IV. Herodes muneribus replet Antonium, & Vrbem cædibus, & rapinis. Ioseph. l. 15. c. 1.

Herodes autem sublato Antigono, vt promissis pecuniis saturaret Antonium, omnem regiam supellectilem in vnum congessit, à diuitibus quoque ablata, & collecta magna vi auri atque argenti, totum id Antonio, eiusque amicis donauit, Plebem quæ sibi antea fauerat, vicissim promouit: aduersæ autem factionis homines, quotidianis absumebat suppliciis. Interfecit etiam 45. primates ex factione Antigoni, appositis ad portas custodibus, qui etiam cadauera scrutabantur, ne quis eorum efferretur pro mortuo, & quidquid auri vel argenti reperiebatur, id totum referebatur ad regem, nec vllus erat malorum finis. Ita Iosephus de Herodis initiis. Porro sparsus de nouo Iudæorum rege nuncius, ad Parthos quoque peruenit, qui desiderium reuisendi patriam iniecit Hyrcano, vt sequenti anno dicetur. Res porro Parthica sic habebat hoc tempore.

V. Phraates it ex Parth um, & patrem interficit. Dio. l. 49 Iust. l. 42. Pl. in Par. Plut. in Crasso.

Orodes rex Parthorum cum eum & senectus, & de morte Pacori luctus conficeret, regnum Phraati, filiorum ætate maximo tradidit. Is regno accepto, omnium se mortalium sceleratissimum exhibuit. Nam & fratres suos ex Antiochi Comageni filia natos, quod & se virtute & materno genere præstantiores essent, dolo necauit: & Orodem ipsum indignè id ferentem occidit, ac post etiam nobilissimum quemque. Præterea tam multa flagitiosè egit, vt permulti optimatum, partim aliò, partim etiam ad Antonium confugerent. Plutarchus de Orodis morte distinctiùs. Orodi, inquit, post cæsum à Romanis in Prælio Pacorum filium, laboranti morbo intercutis, Phraates filius aconitum miscuit: quod cum morbi vis per aluum deiecisset, adeo vt Rex inde melius haberet, Phraates omissis veneficiis, vsus compendio, præfocauit hominem.

ANNVS MVNDI 4018.

HYRCANI II. 40. HEROD 2. qui & 5.

OCTAVIANI 8. Imperij Rom. 13.

PRÆS. SYR. M. ANTON. CLEOP. 15.

OLYMP. CLXXXVI. A. 1. V. C. 717.

ANTE CHRISTVM 35.

I. Annus Sabbat. 205. 205. 7. 1435. 2583. 4018. Leuit. 21. 18. Hyrcani Pontificatus perseuerat. Redit Hierosolymam.

Qvater millesimus & decimus octauus mundi annus, idem sabbaticus est ordine 205. Totidẽ enim annorũ septenaria, ab ingressu Iudæorum in Chananitidem euoluta sunt. Estque idem primus Olympiad. 186. Retinemus autẽ eundem Hyrcanũ pontificem, quamuis exulẽ, quamuis corpore mutilatum. Etsi enim ea deformatio prohibuisset hominem à pontificia dignitate suscipiẽda, non tamen promotũ deiiciebat, si sine sua culpa accepisset iniuriã. Ideóque populus Babylone eum tãquam legitimum pontificem frequentebat, & reuerebatur. Itaq; in eius locum substitutus Ananelus, aut Aristobulus, quandiù ille in viuis fuit, Vicarius eius non legitimus pontifex fuit: eumq; Phraates rex Parthorũ comiter habuit, & vinculis exolutum permisit degere Babylone. Verum vbi resciuit Herodẽ regem factũ, cepit eum repetendæ patriæ desiderium: præsertim quod expectaret ab Herode gratiã, ob pristina in eum, totamq; eius familiã collata beneficia. Herodes quoque qui senem in potestate habere cupiebat, eius reditũ, dissimulata improbitate, obtinuit, & præsentem honorauit, ne is suspicaretur insidias: Ananelum tamen pontificis loco ministrare voluit, in spem futuri pontificatus.

II. Res gesta apud Parthos à Canidio, & Antonio. Dio. Appianus. & Plut. in Antonio.

Hoc anno Canidius Crassus Antonij legatus in Iberos duxit exercitum, victumque pugna regem eorum Phanabazum, ad societatem belli compulit: & cum eo in Albaniam progressus, victam eam gentem, ac regem eorum Zoberem similiter sibi adiunxit. Habebat insuper sub signis, Romanorum ac Latinorum 60. millia, & equitum decem millia. Tantum tamen apparatum quo Bactrianos remotioresque Indos terruit, vna Cleopatra, aut hominis potiùs dementia, inutilem reddidit. Eius enim desiderio bellum aperuit non expectato legitimo tempore, omniáque egit inconsultiùs, mulieris captus illecebris, vt non tam de victoria, quam de reditu celeri cogitaret. Itaque octodecim præliis malè rem gessit, & vt ait Florus, vix tertia parte de sexdecim legionibus reliqua, cum argentũ eius passim dolabris concideretur, & subinde inter moras mortẽ à suo gladiatore flagitasset, egregius imperator tandem profugit in Syriam. Ibi incredibili quadam mentis vecordia ferocior, qui euaserat, se victorem prædicabat. Ibidem in Castello Leucome substitit, vt Cleopatram opperiret, quæ militibus magnam vim vestium & pecuniarum detulit. Etsi pecuniam quidam putant Antonium de suo quasi ab illa accep- l. 4. c. 10.

tam

tam distribuisse. Ita Plutarchus.

III. Cæsar Siciliam aggreditur. Appian. l. 5. Ciuil.

Res autem Siculæ præliis multiplices, ancipitesque periculis, victoria Cæsari, desolatione Lepidi, fuga Pompeij hoc anno terminatæ sunt. Statuebat Cæsar tribus exercitibus, tribus locis triquetram Siciliam inuadere, meridianam plagam exercitu Lepidi ex Africa profecto, cum mille onerariis, longis septuaginta; legionibus duodecim, equitum Numidarum quinque millibus, multoque alio apparatu. Orientalem oppugnaturus erat Taurus Tarento profectus cum 130. nauibus dudum Antonianis. Cæsar ipse exercitum suum bipertito diuisit, postremum agmen commisit Appio. Dicta eadem dies omnibus ad soluendum, Calendæ Iulij, quæ est decima, inquit Appianus, post solstitium. Ex quo intelligitur solstitium à Iulio Cæsare sedem in 21 Iunij accepisse. Eum autem diem elegit ratus eum sibi propitium fore, ob patris, cui dicatus erat, felicitatem. Sed eum spes illa fefellit, Nam reliqui, excepto Tauro, quem tempestas Tarentum repulit, vento, mari, scopulis afflicti & conquassati, plurimas naues generis omnis amisere: sed ea clades, classisque intra dies 30. reparata est.

Solstitij tempus.

Clades naualis Cæsaris à tempestate.

IV. Pompeij res.

Pompeius, qui omnes Siciliæ aditus studiosè munierat, & classem in sinu Messanensi paratam tenebat, quasi filius à Neptuno adoptatus, solutiùs se gerere cœpit, quasi debellatum esset. Vbi tamen accepit classes contra Siciliam breui redituras, Menodorum eum septem nauibus exploratum naualia Cæsaris misit, quibus plurima damna intulit. Deinde videns non sibi satis adhiberi fidei, nec redditum sibi classis imperium, rursum transfugit ad Cæsarem, non maiorem apud eum fidem aut promeritus, aut sortitus. At Papias Pompeij Dux occurrit quatuor legionibus, quæ onerariis ex Africa ad Lepidum transportabantur. Is dum putabatur amicus, & à Lepido missus, eas oppressit. Alias enim cepit, submersit alias, incenditve; quædam in Africam reuersæ sunt; duæ legiones in mari perierunt; & si qui militum enatarunt, Tisienus Pompeij dux terram prensantes confecit. At Agrippa ad Mylas contra Pompeianos, ipsumque Pompeium pugnans, æquatis ferè damnis, Pompeio, post amissas 30. naues, canente receptui, superiores tulit.

Papias cladem affert Lepidi legionibus.

V. Cæsaris ad Taurominium periculum, & damna.

Cæsar autem ipse ad Taurominium graue periculum adiit, à tribus Pompeij exercitibus, præter spem penè circumuentus. Nam primi equites Cæsarianos, in castris muniendis adhuc occupatos, turbauere. Quod si classiarij peditesque pariter fecissent impetum; maius aliquid à Pompeio perfectum esset. Cæsariani enim vallo conficiendo fatigati; & insperata hostium multitudine territi, minus erant ad pugnam idonei; Sed per imperitiam rei militaris, & ignorantiam trepidationis hostilis, pugnam in sequentem diem distulerunt, quo Cæsar instructa classe, bis cum Pompeio congressus est, & certamen in noctem extractum est: quo in certamine Cæsar classem suam naue liburnica circumuolitans, & ad pugnam excitans, insignia militaria, vt in maximo periculo constitutus, deposuit. Cumque naues Cæsarianæ caperentur & incenderentur, pars earum expansis maioribus velis profugit in Italiam, reliquæ profligatæ: ex quibus qui enatabant in terram partim conficiebantur à Pompeianis, partim ad Cornificium, quem Cæsar in terra reliquerat, contingebant.

Imprudentia Pompeij.

VI. Cornificius euadit cum suis.

Sed is commeatuum inopia laborans, suis in aciem productis hostem prouocauit, Pompeio vero certamen detrectante eum desperatis, & fame se eos subacturum sperante, Cornificius iter ingressus est, receptis in medium agmen inermibus, qui euaserant è naufragio, sed toto itinere vehementer à Pompeiano equitatu, & à leui Afrorum armatura, & ab æstu in primis, ac siti intolerabili afflicti sunt, adeo vt reperta aqua sese ingurgitantes emorerentur. Tandem Mylas cum parte exercitus ad Agrippam euasit. Inde passim multæ tota Sicilia velitationes factæ, nullo memorabili prælio: donec Pompeius veritus ne commeatus à Cæsare intercluderetur, statuit nauali prælio semel decernere, idque Cæsari obtulit. Cæsar etsi ab omni re maritima abhorrebat, quam toties sibi aduersam erat expertus, veritus tamen ne Lepidus, quem habebat suspectum, Pompeio se coniungeret, & turpe ratus detrectare certamen, conditionem accepit, certaque dies est constituta certamini, ad quam trecentæ naues vtrimque parabantur, omni telorum, machinarumque genere instructæ.

Pompeius statuit nauali prælio decernere.

VII. Pugna decretoria Cæsaris & Pompeij in Sicilia.

Vbi dicta dies aduenit, tanto vtrimque studio, ac contentione pugnatum est, vt par erat de summa rei in tota Sicilia decertantibus. Certamen vterque terrestris exercitus cernebat ex littore, non sine metu studioque partium, in eo de sua quoque salute agi existimans. Sed magna erat nauium, & in ipsis nauibus hostium amicorumque confusio, propter Latinæ linguæ similitudinem, & tesseram euulgatam: vt qui vincerent, aut vincerentur, ne ipsi quidem qui pugnabant, nedum qui è littore spectabant agnoscerent. Vix tandem è turrium coloribus, plures Pompeianas naues periisse intelligens Agrippa, cohortatus est proximos, quasi iam victores, redintegratoque in hostes impetu vrgere non desiit, donec qui ipsi oppositi erant, primi coacti cedere, turres deiecerunt, versisque nauibus tanto eum impetu in fretum fugerunt, cum septemdecim nauibus, vt illisæ littori; inde aut retractæ ab hoste fuerint, aut incensæ. Quod vbi viderunt, qui in alto pugnabant, deditionem fecerunt. Hic Cæsariana classis læto clamore vociferans, victoriam significauit, quem terrestris exercitus pari iubilo excepit, ingemiscentibus Pompeianis. E quibus Demochares seipsum interfecit. Appolophanes ad Cæsarem transfugit, & Tisienus Gallus cum omni suo equitatu.

VIII. Pompeij clades & fuga.

Ea res desperationem Pompeio, & fugæ consilium iniecit. Messanam enim se proripuit, cum septemdecim nauibus de trecentis, sic attonitus, vt nihil de terrestri exercitu cogitaret; cuius vbi defectionem accepit, priuatum cultum sumpsit pro imperatorio, & iniectis in naues quæ habuit charissimis, nocte proxima, nemine insequente ad Antonium profugit, ne Plennio quidem cum octo legionibus à Libyæo expectato. Nam Cæsarem continuo ingens tumultus à Lepido & Messana excepit

Plennius cum post discessum Pompeij Messanam occupauit, quam Cæsar obsideri ab Agrippa iubet, cui adiunctus est Lepidus. Et cum Plennius legatos de pace misisset, Agrippa rem differri in matutinum Cæsaris aduentum voluit; Lepidus ei pacem dedit, vt sibi Plennij conciliaret exercitum, vrbem ei ex æquo cum aliis militibus diripiendam dedit. Ita misera ciuitas amicis æque atque inimicis præda fuit, At Lepidus exercitu Plennij auctus, cum duas & viginti legiones, & validum equitatum haberet in potestate, factus est Insolentior, sic vt Siciliam vindicare vellet, & Cæsariana præsidia excluderet.

Lepidus insolescit.

IX. Deseritur, & in ordinem redigitur.

At breui spes Lepidi omnes euersæ sunt. Cum enim milites Cæsarem Lepido longè præferrent, eiusque duces à Cæsare singuli corrumperentur, paulo post omnes à Lepido ad Cæsarem transfugerunt. Postremóque ipsi eius equites ad Cæsarem scitatum miserunt, num ei Lepidum iam imperio priuatum, placeret interfici: quod illi non permisit: imo venientem ad se priuato cultu, accidere sibi ad genua non est passus, sed in Vrbem non sine custodia remisit. Pontificatum tamen illi reliquit, cum quo aliquandiù vixit, iis magistratibus obnoxius, quos Triumuir ipse proscripserat, decimo anno ex quo Iulij collega in tertio Consulatu fuerat. Videtur autem pertæsus fortunæ suæ, in voluntarium exilium abiisse.

Vide Suet. l. 2. n. 6. & 54 & Oros. l. 6. c. 18.

X. Cæsar non persequitur Pompeium.

At Cæsar neque Pompeium ad Antonium profugientem persequi voluit, neque alios persequi passus est, siue quod in alienum imperium nollet inuadere: siue quod Pompeio, qui non fuerat in coniuratis, vitam eripere nollet, contentus ei sustulisse potentiam, & nocendi facultatem. Rebus autem Siciliæ dispositis, indictoque mille & sexcentorum talentorum tributo, & dato ob victoriam militibus donatiuo, designauit Africæ, ac Siciliæ propætores, diuiso in vtramque exercitu. Vtramque autem Africam, per Statilium Taurum nullo negotio recepit. At Dio scribit eum naues misisse Tarentum; reliquum exercitum partim præmisisse in Italiam, partim Romam secum duxisse, vbi immodicis honoribus exceptus est, toto Senatu populoque coronato obuiam longissimè procedente; erectóque arcu triumphali ouans vrbem ingressus est, ne triumpho victis, occisisque ciuibus insultare videretur. Postridie tam in Senatu, quam apud populum concionem habuit de rebus à se gestis, ex quo Rempublicam administrare cœperat; pacemque populo, confectis iam bellis ciuilibus denunciauit. Sed aliud ipse voluebat animo, resque ipsa requirebat. Viuebat quippe adhuc Antonius, & potens erat; nec finis bellorum ciuilium esse poterat, dum vterque staret.

l. 49.

In Vrbe cum honore recipitur.

(.·.) (.·.)

ANNVS MVNDI 4019.

HYRCANI II. 41. HEROD. 3. qui & 6.

OCTAVIANI 9. Imperij Rom. 14.

PRÆS. SYR. M. ANTONIO. CLEOP. 16.

OLYMP. CLXXXVI. A. 2. V.C. 718.

ANTE CHRISTVM 34.

I. Alexandra filio pontificatum ambit, & obtinet.

Triumuiratum nunc quoque nominamus, etsi deinceps is Duumuiratus fuit, donec post annos aliquot Octauianus rerum potitus, solus Monarcha atque Imperator factus est. Placuit tamen non mutare nomen, quoniam nullo nouo fœdere Duumuiratus constitutus fuit. Neque vero Ananelum aut Aristobulum pontifices ponimus, quoniam viuo Hyrcano neuter iure pontifex fuit, sed Pontificis vicarius. Verum Alexandra Hyrcani filia, socrus Herodis, vt vidit Ananelo collatum à genero pontificatum, quem illa filio suo Aristobulo, fratri Mariamnes destinarat, non potuit ambitiosa mulier hanc iniuriam moderatè ferre. Scripsit igitur ad Cleopatram, vt pontificatum filio suo peteret ab Antonio. Is adolescentem ab Herode sibi mitti petit. Herodes veritus ne iuuenis Antonij collecta gratia, pontificatum impetraret, rescribit Antonio, id sine bellicis tumultibus, spe rerum nouarum fieri non posse. Cumque ita satisfecisset Antonio, vt socrui quoque atque vxori satisfaceret, à quibus quotidianis precibus obtundebatur, post Alexandram obiurgatam, quasi regnum in puerum transferre moliretur, Aristobulum pontificem constituit, cui Ananelus habenus, propter illius immaturam ætatem, præfuisset.

II. Antonij luxus, & Octauiæ ad eum profectio, & munera. In Ant.

Hunc porro annum Antonius, Cleopatræ laqueis miserè irretitus, in vino & crapula & conuiuiis egit, vt fusè Plutarchus exponit. Interea, Cæsare annuente, Octauia ad Antonium Roma nauigauit. Vt peruenit Athenas, redditæ sunt illi ab Antonio literæ, quibus mandauit vt ibi subsisteret, propter susceptam à se expeditionem in Parthos & Armenos, quam tamen Cleopatra illecebris suis in annum sequentem retardauit. Rescripsit Octauia, quæsiuitque quo mitti vellet quæ attulerat ei. Attulerat autem multam vestem militarem, magnum numerum iumentorum, munera pecuniasque ducibus & amicis eius. Insuper duo millia delectorum militum insignibus armis exornatorum, in cohortes prætorias. Quæ cum Cleopatra sensisset, suis nihilominus artibus Antonium sibi retinuit, quamuis à Medorum rege per legatos accerseretur, & egregia occasio rei benè gerendæ offerret sese. Dissensio enim inter Artauasdem regem Medorum, & Phraatem Parthorum interuenit, quod Medus suspicaretur, ac timeret ne regno spoliaretur à Partho. Itaque per legatos Antonio societatem armorum obtulit. Gauisus est Antonius vltro sibi offerri equitatum à Medis, & sagittarios, quibus maximè ad debellandos Parthos indigebat sed tota res, opera Cleopatræ, in ventos abiit.

Dissensio inter Medum & Parthum. Dio. l. 49.

III. Cæſar Rẽpub. adminiſtrat. *Appian. l. 5. ſub fin.*

Interim Cæſar animo in Pompeium, atque Antonium intcato, conſtituebat Remp. ſamq; more maiorum per annuos magiſtratus adminiſtrabat, præſides mittebat in prouincias, cohortes vigilum contra latrocinia, belli reliquias inſtituit, literas belli tempore ſcriptas exuſſit, ſpemque etiam iniecit, tam ſe quam Antonium vbi rediiſſet, Triumuiratum depoſituros. Quapropter fauſtis acceptus acclamationibus, quaſi in locum Triumuiratus, oblatam iam tum Tribunitiam poteſtatem in perpetuũ accepit. At Pompeius è Sicilia fugiens ad Lacinium promontorium appulit, vbi Iunonis fanum votiuis donariis diues, ſpoliauit, delatuſq; Mitylenem, Lesbiis perlibentibus illic hyemauit, vbi ante annos tredecim cum matre à Cn. Pompeio depoſitus fuerat. Inde cum traieciſſet in Aſiam, & rumor de Antonio deuicto ſpargeretur geminam ingreſſus eſt viam. Hinc enim Antonio per legatos ſe amicum & ſocium obtulit: inde Thraciæ Pontique Dynaſtas clam per legatos ſibi conciliauit, vt ſi poſtulata ab Antonio non impetraret, per Pontum fugeret in Armeniam, ſeque Parthis ducem præberet in Antonium. A quo cum priores legati beneuolè accepti fuiſſent, poſteriores quoque in manus inciderunt Antonianorum; qui eos Alexandriam ad Antonium perduxerunt. Qui ad priores legatos conqueſtus, ab iis nihilominus Pompeio placatus eſt.

Pompeij ad Antoniũ fuga.

Parthos ſimul cogitat.

IV. Res nouas in Aſia molitur in Antonium

Ee hactenus quidem Sex. Pompeij negotia non malè ſubſiſtebant: Sed dum res nouas molitur in Aſia, habitum reſumit imperatorium, delectus habet, militem exercet, Lampſacum capit. Cyzicum terra marique aggreditur, contra Furnium ad Achæorum portum congreditur, ac vincit, equites ob Octauia ad Antonium miſſos, ad ſuas partes traducere conatur, & expectans ab Antonio pacem, bellum gerit contra ipſius duces, res ſuas omnes ſpeſque ſubuertit. Ingentes enim nauales copias contra eum mittit Antonius, cuius magnitudine claſſis territus Pompeius, naues ſuas incendit, armauitque remiges. Quo tempore primarij eius amici & in iis Libo ſocer eius, cum viderent eum temerè bellum contra potentiorem ſuſcipere, ad Antonium tranſierunt. Ille deſertus ab amicis per mediterranea petebat Armeniam. Sed fugientem aſſecuti Antoniani, moxque à ſociis deſertum, Titius Mileti interfecit. Eius copiæ ad Antonium nouo ſacramento tranſierunt. Eius mortis cauſa Cæſar ludos equeſtres exhibuit, M. autem Antonio currum in Roſtris, & ſtatuas in templo Concordiæ poſuit, quaſi publicæ pacis turbatorem, & ciuilis belli incenſorem ſuſtuliſſet.

Et à ſuis deſertus perit.

ANNVS MVNDI 4020.

HYRCANI II. 42. HEROD. qui & 7.

OCTAVIANI 10. Imperij Rom. 15.

PRÆS. SYR. M. ANTONIO CLEOP. 17.

OLYMP. CXXCVI. A. 3. V. C. 719.

ANTE CHRISTVM 33.

I. Herodes metu ſocrũ vexat.

CVm Alexandria in Ariſtobuli filij pontificatu acquieſcens nihil moueret, Herodes ſiue timens ne mulier fiducia generis res nouas agitaret animo: ſiue homo importunus occaſionem quærens, qua in eã ſæuire poſſet, iuſſit eam ſe intra regiã continere, & nihil pro poteſtate agere. Adhibuit & moleſtos, ac perpetuos obſeruatores, qui in omnes eius actiones intenti, omnia ad regem deferrent. Eã ſeruitutem cum Alexandra ferret impatientiùs, miſit ad Cleopatram literas, præſentem rerum ſuarum ſtatum deplorans, & rogans vt opem ſibi aliquam afferret. Illa iuſſit eam vnà cum filio clam in Ægyptum ad ſe confugere. Hæc paratis duabus ſandapilis, quaſi mortuis efferendis, in eas ſe & filium incluſit, iuſſis famulis conſciis vt eas noctù efferrent, & ad paratum nauigium, in Ægyptum deuehendas, deportarent: Ea res cum innotuiſſet Herodi, paſſus eam tentare fugam, in ipſa fuga deprehenſam retraxit: veniam tamen ei dedit, metuens Cleopatram, & inſidias in adoleſcentem, quem tollere ſtatuebat, vt perpetuam timoris materiam, in tempus diſtulit, vt ſequenti anno dicemus.

Quæ fugã tentat cum filio ſed fruſtra.

II. Antonius adit Armeniam. *l. a.*

In Ant. In Parth.

Antonius autem tertia æſtate, vt ait Velleius reuerſus eſt in Armeniam, tertiam æſtatem vocat tertium annum ab illa eius fuga, quæ contigit anno Vrb. Co. 717. quando veritus ne Cleopatra ſibi mortem conſciſceret, reuerſus fuerat Alexandriam. Cauſam autem belli huius Plutarchus & Appianus referunt in ipſum Armenum Artauaſdem, qui cauſa fuiſſet præteritæ cladis, quod equitatum ſuum ſexdecim millium abduxiſſet ex Media, quando Romanis legionibus adeſſe debuerat, ad Partos perſequendos. Ingreſſus ergo Armeniam multis pollicitationibus induxit Artauaſdem ad congreſſum, nihil iræ præ ſe ferens, ne is metuens bellum pararet, quem imparatum opprimere cupiebat; ac tum comprehendit eum, aureiſque vinctum catenis deduxit Alexandriam, vbi de eo, cum magna populi Romani offenſione, triumphauit; quod prima patriæ ornamenta, in gratiam Cleopatræ deferret Ægyptiis. Armeni autem, viſo rege ſuo in vinculis, Artaxam eius filium natu maximum eius loco regem conſtituerunt, qui prælio cum Antonio congreſſus, & victus ad Parthos, tota Armenia perdita, conceſſit.

Et de rege per fraudẽ capto, triũphat Alexandriæ.

III. Vbi Cleopatræ & filiis eius donat prouincias totas. *Dio ſub fi. l. 49. Plut. in Ant.*

Deinde Antonius Alexandrinis epulum dedit, tum duobus thronis aureis ſuper argenteo tabulato collocatis, vno ſibi, altero Cleopatræ, liberis autem eius paulo humiliores, habitáque ad populum concione, Cleopatram Reginam regum, Ptolemæum Cæſarionem Regem regum appellari iuſſit, iiſque Ægyptum & Cyprum addixit: affirmans Cleopatram Cæſaris

fuisse coniugem: ideoque Cæsarionem eius esse filium legitimum: vt Octauianum adoptatum perstringeret. Suis vero ex Cleopatra liberis Ptolemæo Syriam,& omnes eis Euphratem vsque ad Hellespontum regiones: Cleopatræ autem Africam Cyrenaicam, Alexandro fratri eorum Armeniam, & Parthiam si quando subacta foret,reliquasque trans Euphratem, vsque ad Indiam permittens. Quo vno exemplo Antonij, qui fortissimus alioqui, ac peritissimus Imperator, Cleopatræ impurissimæ fœminarum famulabatur, intelligi potest, quantus sit dominatus insanæ libidinis in homines, quos eò adducit, vt sua & aliena profundant, vt legitimas vxores perniciosa offensione contemnant, vt partim obliuiscantur, vt ab industria militari, roboréq; torpescant, vt fœdam infamiæ maculam contrahant, inimicos accumulēt, vitam deniqe turpissima morte commutent.

Libidinis dominatus.

ANNVS MVNDI 4021.

HYRCANI II. 43. HEROD. 5.&8.

OCTAV. 11. & Imperij Rom. 16.

PRÆS. SYR. M. ANT. CLEOP. 18.

OLYMP. CXXCVI. A.4. VR. C. 710.

ANTE CHRISTVM 32.

I. Herodes Aristobulū tollit.

HOc anno Herodes, Aristobulum spem vnicā regij generis apud Iudæos, crudeliter sustulit; Aristobulum inquam Alexandræ filium, Hyrcani II. nepotem, vxoris suæ Mariamnes fratrem, cui pontificatum dono superiore tradiderat, vt iisdem mulieribus gratificaretur. Sustulit autem, timens ne is aliquādo in paternum regnum, se deiecto, eueheretur ab Antonio per Cleopatram euicto, id agente apud Cleopatram Alexandra matre adolescentis. Cum ergo Aristobulus septemdecim annos natus in festo Scenopegiæ, quod in Septembrem eadit, cæremonias pontificias decentissimè tractasset, & multitudinis oculos ad se,studiaq; conuertisset, Herodis accendit inuidiam, vt quod de cæde adolescentis decreuerat, maturaret: eam tamen ad æstiuos huius anni calores distulit. Cum enim apud Alexandram socrum suam exceptus esset conuiuio, adolescentem comiter ad piscinas, quæ erant circa aulam, pertraxit, vbi natantes quosdam è sociis & famulis spectauit, deinde prouocante Herode, iis sese immiscuit. At illi, prout ab Herode iussi fuerant, natantem, quasi per ludum, sub aquis tandiū detinuerunt, donec in aquis præfocaretur.

Ioseph l.15. c.3.

II. Crimenq; dissimulat.

Casus hic vbi mulieribus renunciatus est, lamentatio exoritur super cadauer iuuenis, & luctus inconsolabilis, altera filium, fratrem altera lamentante, totamque vrbem mœror occupauit. Et Herodes quidem modis omnibus operam dedit, vt se ab ea cæde planè alienum demonstraret; itaque præter lachrymas,in solatium mulierum, Iuuenem magnifico extulit apparatu. Alexandra nihilominus in vindictam intenta, per literas apud Cleopatram de Herode conquesta, perfecit vt Antonius ad eius criminis vltionem incitaretur. Itaque Laodiceam euocauit Herodem, causam apud se de hoc facinore dicturum. Herodes nec causæ suæ satis fidens, & Cleopatræ odia metuens, abiturus, regni curam Iosepho patruo committit, & clam mandat, vt si Antonius grauiùs aliquid in se statuat, confestim Mariamnem interficiat, veritus ne quis ex ea semen regio generi suscitaret: quod quia Iosephus ad mulierem retulit, reuerso mox Herode, violatum secretum capite luit. Herodes porrò Antonium muneribus placauit, eumque ita leniit, vt etiam impetraret, ne Cleopatra, quæ Iudæam affectabat, ipsum beneficio, à se, populóque Romano sibi collato, priuaret, sed Cœlesyria contenta esset. Denique deducto aliquantisper Antonio adeunte Parthos, in Iudæam reuersus est.

Eius causa euocatur ab Antonio,cumque placat

Occidit patruum.

III. Antonius cum Medo init societatem. Dio.l.49.fi.

Antonius autem vsque ad Araxem profectus satis habuit cum Medorum rege societatem iungere, ea lege vt sibi mutuo auxilia præstarent, Antonius Medo contra Parthos, Medus Antonio contra Cæsarem. Iam enim simultates Cæsarem inter & Antonium erumpebant. Ad firmādam verò societatem, Alexandrum filium ex Cleopatra susceptum, Iotape Medi filiæ despondit. Quæ autem magnifica Romæ opera, sub hoc tempus constructa fuerint, tam Cæsaris ipsius, quam Agrippæ & aliorum principum opera, pluribus Dio suggeret, & Suetonius in Augusto.

Ibid.

ANNVS MVNDI 4022.

HYRCANI II. 44. HERODIS 6. & 9.

OCTAVIANI 12. Imp. Rom. 17.

PR. SYR. M. ANTONIO. CLEOP. 19.

OLYMP. CXXVCII. A. 1. V. C. 721.

ANTE CHRISTVM 31.

I. Herodes contra Arabes pugnat.

INimicitiæ Cæsarem inter & Antoniū,quas ambitio pepererat, & mutuus fouebat metus,hoc anno manifestè exarserunt, & in id bellum erupere,quod proximo anno gestum est Itaq; hunc annum Iosephus vocat Actiaci belli erumpentis, sequentem autem vigentis atque adulti. Incidit autem in hunc ipsum annum bellum Herodis contra regem Arabum tributa malignè soluentem, quæ ad Cleopatram pertinebant. Quamuis enim Herodes auxilia præpareret Antonio contra Cæsarem, hanc tamen ille operam ei remisit, iussitque in Arabem arma conuertere; id in primis optante Cleopatra, quæ in rem suam esse existimabat, si Iudæus & Arabs mutuis cladibus attererentur. Cum enim ad Diospolim de Arabibus Iudæi victoriam retulissent, rursumque ad Cana Cœlesyriæ à Iudæis cæsi superarentur, Athenio dux Cleopatræ auxilio Arabibus venit, eosque ita restituit vt Iudæi magna strage affecti, partam iam penè victoriam, cum suis etiam castris amiserint. Cupiebat illa Proserpina, Herode primum cæso, Iudæam, tum deinde sublato Arabe, Arabiam, nemine repugnante occupare.

Eruincit iuuita Cleopatra.

II. Cæsaris & Antonij mutuæ querelæ. *Dio. l. 50. Plut. in Ant.*

At Romani duces literis adhuc inter se nunciisque certabant, Cæsari obiiciebat Antonius, quod Lepidi & Pompeij prouincias & exercitus sibi vindicasset, quę debuerunt ambobus esse communia. Cæsar accusabat Antonium, quod Ægyptum sibi sorte non datam obtineret, quod Pompeium à se dimissum occidisset, quod Artauasdem Armenum per fraudem atque perfidiã captum in vincula coniectum, cum magna populi Rom. infamia duxisset in triumphũ, quod Cleopatræ, liberisque ex ea susceptis, integras prouincias donauisset, & filium Cleopatræ in Cæsaris familiam retulisset. Hæc illi per legatos querebantur, qui vicissim res aduersarij explorabant, donec Domitius & Sossius, vterque Antonianarum partium, adiere Consulatum.

Coss. Antoniani Cæsarem vexant.

Nam Sossius, qui Herodem in Iudææ regnum immiserat, ipsis Cal. Ianuariis, absente Cæsare, multa in vituperationem Cæsaris, & laudem Antonij declamauit; deinde Cæsar Romam reuersus, præsidio amicorum militumque septus,

Qui causam suam agit contra Antonium.

Senatum conuocauit, in eoque sella curuli in medio Consulum sedens, multis se ipse defendit multis Antonium accusauit & Sossium, quibus cum neque Coss. neque alius quisquam respondere ausus esset, eos iterum ad certam diem cõuenire iussit, qua die ex ipsius Antonij literis accusationem suam confirmaturus esset. Sed ante eam diem Coss. & Senatores non pauci ex vrbe ad Antonium profugerunt: ipse autem Cęsar, quæ voluit dixit aduersus Antonium.

III. Antonius repudiat Octauiam.

Quæ postquam ad Antonium sunt relata, ipse Senatu præsentiũ habito, multis in vtramque partem prolatis, bellum suscepit: simulque repudiauit, ac domo per certos homines eiecit, Octauiam, mulierem meliore viro dignam.

Vtriusque ducis ad bellum apparatus.

Quantis autem cum copiis bellum vtrimque susceptum fuerit, inde facilè intelligi potest, quod totum Romanum imperium, omnesque eius prouinciæ bipertito diuisæ concurrebant, insuperque amici omnes ac socij reges, principes, ac Dynastæ. Certè Plutarchus reges vndecim numerat, qui pro Antonio in armis erant, quorum sex præsentes aderant, quique auxilia miserant. Quamprimum autem Antonio de bello cõstitit, Canidium cum sexdecim legionibus iussit ad mare descendere; ipse Cleopatram secum trahens Ephesum venit, quo classis bellica vndiquè cogebatur. Et si autem Cleopatra ducentas naues, & viginti millia talentûm, multumque commeatum toti exercitui præbebat, eam tamen bello adesse nõ probabat Antonius, itaque Domitij, Titij, Planci consilio vsus, ei præcepit, vt in Ægyptum nauigaret, ibique belli exitum expectaret.

IV. Cleopatra obtinet vt bello intersit.

At illa reconciliationem cum Octauia timens, Canidium ingenti mercede induxit, vt pro se apud Antonium ageret, & illa vicissim Titium & Plancum Antonio carissimos, & omnium secretorum conscios sugillans, eis causam dedit, vt ad Cæsarem se conferrent. Antonius autem à Canidio persuasus, fatalem ad ruinam vtriusque, mulierem Ephesum secum traxit.

Duces Antoniani ad Cæsarem transeunt.

Antonianos autem duces Cæsar libentissimè recepit, & ab iis cum alia didicit, tum quæ ille testamento mandasset, id enim vterque obsignauerat. Quod acceptum apud Vestales, vbi fuerat depositum, tam in Senatu, quam in populi concione recitauit. Eo ferebatur Cæsarionem verum esse Iulij Cæsaris filium, proptereaque adoptato Octauio locum nullum esse: suis è Cleopatra liberis immensa munera, totasque regiones tradebat, Corpus suum per forum Romanum elatum, Alexandriæ cum Cleopatra sepeliri iubebat.

Testamentum Antonij.

Quæ tantam illi inuidiam conflarunt apud populum; vt vulgo iactaretur Antonium, si rerum potitus esset, Romam Cleopatræ dono daturum, & imperium in Ægyptum translaturum.

V. Cleopatræ bellum, simulque Antonio indicitur.

Itaque vnanimi consensu ei Consulatus, erat enim designatus Consul; ademptus est, ac reliqua etiam potestas omnis abrogata, & licet non verbo, re tamen ipsa hostis iudicatus est. Nam impunitas & laus eis proposita est, qui eum desererent; & populi iussu, maximo solennique ritu bellum Cleopatræ a Cæsare, tanquam feciali in æde Bellonæ indictum est. Sed reipsa indicebatur Antonio, quem certum erat non derelicturum Cleopatram, neque ad partes Cæsaris accessurum. Volebant autem eius aduersarij hoc ei crimen obijci posse, quod contra patriam, nihil à suis læsus, ipse vltro bellum pro Ægyptia muliere suscepisset: cui hoc quoque bello vsque adeo addictus fuit, vt cum peditatu longè quam hostis esset potentior, in honorem tamen illius victoriam classe quæsierit, quamuis in summa remigum penuria, atque imperitia.

Antonii imprudentia geminans.

Eius tamen celeritate ac mole apparatus nunciata, trepidauit Cæsar, ne bellare illa æstate cogeretur, dum pecuniæ inopia laborabat, & totam exactionibus turbabat Italiam. Quare numerant, inquit Plutarchus, in maximis Antonij peccatis, belli procrastinationem spatium enim Cæsari dedit & instruendi se & tumultum sedandi.

ANNVS MVNDI 4023.

HYRC. II. 45. HEROD. 7. qui & 10.

OCTAVIANI 13. Imperij Rom. 18.

CLEOP. 20. ACTIACÆ VICTORIÆ 1.

OLYMP. CXXCVII. A. 2. V. C. 722.

ANTE CHRISTVM 30.

I. Herodis de Arabe victoria. *l. 15. c. 7. & l. 1. de bello c. 14.* Terræ motus in Iudæa.

COss. anni huius debellatum fuisse apud Actium, omniũ est consentiens assertio. De eo prælio priusquam dicamus, res Iudaicæ attingendæ sunt. Dum maximè apud Actium, inquit Iosephus, Antonius cum Cæsare confligitatur, septimo regni Herodis, initio Veris, Iudæa magno terræ motu concussa, magnã hominum pecudumque stragem passa est, adeo vt ruinis ædium circiter decem millia oppressa ferantur; militari multitudine, quæ sub dio agebat incolumi. Hæc clades in maius aucta rumoribus, auxit Arabum animos, vt qui afflictis profligatisque Iudæis se superuenturos sperarent. Itaque legatis eorum, qui pacem petituri venerant, interfectis, ad bellum properarunt. At Herodes suis ad vltionem de perfidis & ingratis hostibus sumendam excitatis, eos vltra Iordanem contra Arabas duxit, & castra posuit ad Philadelphiam; vbi de castello quodam

occupando certamine inito, Iudæi superiores tulerunt. Quæ res cum Iudæorum animos erexisset, deiecisset Arabum, altero prælio quinque eorum millia desiderata sunt, plurimi in castris obsessi, sese vinciendos, & in seruitutem abducendos, ad quatuor millia dedidere, reliqui ex desperatione pugnantes ad septem millia periere. Sicque edomita Arabum ferocia, Herodes Hierosolymam magna cum gloria reuersus est.

Arabum seruitus.

II. *Antegressa pugnam Actiacam. Dio l. 50.*

Iam vero quod ad Romanorum postremam inter se pugnam attinet, quæ Cæsarem Monarcham fecit, cum Antonius apud Patras Achaiæ duxisset hyemem, quæ speculaudo, & mutua damna inferendo transacta est, ineunte vere Actium profectus est, ex eáque statione nusquam progrediebatur. Ideóque Cæsar, qui in regionibus Antonij malebat pugnare quã suis, Brundusio Corcyram venit, & inde Actium vbi crebro pedestris oaualisque pugnæ copiam fecit Aotonio, cupiens ante aduentum omnium copiarum eius cõfligere. At ille velitationibus tantum egit, donec collectis omnibus copiis fretum traiecit, & castra haud procul à Cæsare posuit, & vtraque ex parte sinus, equitatum etiam subsidio locauit. At Cæsar eas copias distrahere cupiens, in Græciam & Macedoniam quosdam misit, Agrippam in primis, qui eam proxima hyeme in Peloponnesn rem præclarè gesserat qui eò Antonium euocarent. Nam idem Agrippa Leucadem repente aduectus, insulam & naues, quæ in ea erant, cepit, tum Patras, Q. Asinio ibi nauali certamine victo, post Corinthum quoque, si Dioni credimus, recepit. Mox etiam, per absentiam Antonij, Sossius pugna nauali Agrippa superueniente victus, cum multis aliis interiit.

Agrippæ pro Cæsare gesta.

III. *Aliqui duces ab Antonio deficiunt.*

Interea Domitius redditus infensus Cleopatræ, licet febre correptus, perexiguo nauigio ad Cæsarem transiit; quem cum Amyntas quoque & Demetrius secuti essent, cœpit Antonius omnes habere suspectos. Cum autem equestri prælio ab excubiis Cæsaris superatus esset, & cum iam inciperent alimeota deficere, de bello transferendo deliberauit. Canidius qui legionibus præerat, & Antonio author fuerat dicédi Cleopatram, sub ipsum discrimen, mutata sententia, eidem suasit, vt Cleopatram remitteret, & in Traciam vel Macedoniam profectus, terrestri marte decerneret, quoniam terrestribus copiis maximè valeret, & illic oouis Getarum auxiliis vti posset, & ipsemet terrestrium certaminum peritior esset. Veruntamen fatalis Cleopatra, fugam circunspiciens, euicit vt classe decerneretur; si discessus io Ægyptum ab hoste impediretur, ne eum discessum socij fugam interpretarentur, & metum. Ergo Ægyptiis nauibus extra 60. combustis, viginti millia peditum, & duo sagittariorum io eis imposuit.

Plut.

Cleopatra discessum parat.

IV. *Pugna naualis ad Actium.*

Itaqoe rebus ad discessum paratis, suos ad pugnam cohortatus est. Cæsar quoque re ex perfugis cognita, suos ad pugnam comparat, hostium exitum præstolatur. Qui cum classico dato naues eduxissent, neque progrederentur, signo dato circumuenire cœpit cunctantem hostium classem, eoq; facto compulit ad pugnam, quæ grauis fuit atque diuturna, tum propter par vtriusque partis victoriæ studium, tum propter virium paritatem. Cumque iamdudum dubio euentu certaretur, Cleopatra, quæ in anchoris post classem pugnantem stabat cum oon ferret diuturnam atque incertam expectationem, signo suis dato vela fecit, & secundo vento via Peloponnesum circumflectit, Cretam, & inde Cyprum, & Ægyptum peritura Antonius opinatus Ægyptios, oon iussu Cleopatræ, sed metu fugere, & ipse eos secutus, reliquæ classi timorem incussit. Quæ nihilominus hæsit in pugna, siue de victoria non desperans, siue fuga ab hostibus interclusa, siue vt ait Plutarchus, Antonij fuga noo animaduersa. Durauitque prælium ad horam vsque decimam cum Cæsariani incendio pugnare cœperunt, quo multæ naues cum vectoribus, cum Ægyptiis Asianisque opibus periere.

Cleopatræ & Antonij fuga.

V. *Quam absurda & improuida. In Ant.*

Haud multi senserant, inquit Plutarchus, Antonij fugam, atque audientibus res visa incredibilis, nouemdecim legionibus peditum integrorum adhuc, & duodecim millibus equitum relictis, capere eum fugam, qui sexcentorum certaminum vires esset expertus. Et milites cum expectarent dum alicunde exoriretur, tantam ei præstitere fidem, & virtutem, vt patefacta, ducis fuga cohæserint diebus 7. missosque à Cæsare legatos repudiauerint; donec Canidio duce noctu profugiente, ab omnibus derelicti aggregauerunt se ad victorem. In hunc modum pugna naualis Actiaca peracta est secundo Septemb. quem diem notat Dio, quod ab ea die primum Cæsar solus rerum potitus est, inquit, imperiique eius recensio præcisè ab ea sumitur. Ægyptij tamen Augusti annos non nisi post annum sequentem, quo capta est Alexandria, & finiti sunt anni Lagidarum, incipiunt. Ad Actium autem Cæsar multa edidit victoriæ monimeota, & nominatim templum maius in hooorem Apollinis, & quinquennale certamen equestre, & in eo loco, in quo castra habuerat, vrbem extruxit quam vocauit Nicopolim. Sed hæc postea. Nunc rebus pro tempore vbiqua constitutis, & exercitu Antonij, qui iussu eius Macedonia proficiscebatur in Asiam, sibi sine pugna adiuncto, media hyeme io Italiam quartum accepturus Consulatum vela fecit.

Pugnæ dies initiũ imperij Augusti. Inis, l. 51.

Monimenta victoriæ.

VI. *Antonius & Cleopatra rursus bello incumbunt.*

Antonius autem & Cleopatra ex oauali pugna fuga elapsi, cum vsque ad Peloponnesum simul peruenissent, inde diuisi sunt, Cleopatra in Ægyptum contendente, & tibiarum cantu, ptocisque coronatis victoriam præ se ferente, oe clades accepta nouos ibi motus excitaret. Vt in tutum peruenit, eos à quibus sibi timebat occidit, ex eorumque bonis, sicut & fanorum, quæ expilabat vniuersa, magoam pecuniæ vim congessit, copias comparauit, auxilia quæsiuit; vtque Mediç regem ad suam societatem pertraheret, ei caput regis Armeniæ amputatum misit. Antonius autem cum à Pinario, qui cum exercito tuebatur Ægyptum, reiectus esset, venit Alexandriam, vbi cum Cleopatra bello necessaria præparauit, & filios suos. Cæsarionem Cleopatra, Antyllum ex Fuluia sibi natum Antonius, in viros retulerunt, vt viris imperantibus Ægyptij alacriùs obtemperarent.

ANNVS MVNDI 4024

HYRC. II. 49. & vlt. HERDD. 8. qui & 11.

AVGVSTI CÆSARIS 14. Imperij Ro. 19.

ANANELI Ducis & Pontificis 1.

PRÆ. SYR. Q. DIDIO CLEOP. 21. & vlt.

OLYMP. CLXXXVII. A. 3. V. C. 723.

ANTE CHRISTVM 29.

I. Herodes profectu. rus ad Cæsarem interficit Hyrcanũ.

NVncius deuicti ad Actium Antonij cũ Cleopatræ, & vtriusque in Ægyptum fuga, cito in Iudæam perlatus est ad Herodem ; & propter amicitiam cum Antonio magno timore affectus, veniæ obtinendæ, regnique conseruandi gratia, ad Cæsarem ire constituit. Et quoniam sibi malè metuebat, ne vita vel regno priuaretur, atrox consilium, eiusq; immanitate dignum iniit. Ne quis enim è semine regio superesset, qui ; se in ordinem redacto, regnare posset, Hyrcanum pontificem calumniis appetitum, quasi regnum ambiret, interfecit. Hominem mitissimo ingenio, quique nullis sa vnquam negotiis immiscuerat, sed Herodi ipsi, & patri eius, ac fratribus cuncta ita permiserat, vt ipsi potius quã Hyrcanus regnare viderentur: hominem ætate cõfectum, vt qui iam octogesimum annum excesserat, hominem propinqua affinitate coniunctum, vt qui neptem eius habebat vxorem, ex qua iam aliquot susceperat liberos, hominem, denique, qui illius amore, ac conuiuendi desiderio, vltro è Parthis venerat ad ipsum. Illi autem Ananelum ex genere pontificio virum suffecit, & qui hactenus vicarium egerat, factus est legitimus pontifex.

Ioseph. l. 15. c. 3.

II. Socrum & vxorem castello claudit.

Neque eo scelere contentus Alexandram socrum, cuius nuper filium, nunc parentem interfecerat, cum vxore sua eiusdem filia Mariamna, in Alexandrio castro collocauit, dato quæstori suo mandato ; vt si quid sibi accideret, ambas interficeret, regnumque liberis suis ac Pheroræ fratri conseruaret. Quibus mandatis Rhodum properauit, ad Cæsarem, & posito diademate ad eius colloquium admissus, suam erga Antonium beneuolentiam constanter fassus est, & auxilia illi contra ipsum præbita, volens ostendere se validum ac constantem amicitiæ cultorem, & mutato nunc beneuolentiæ obiecto, pari fide se amicitiam Cæsaris culturum. At Cæsar qui fidem, ac potentem amicum eripere cupiebat Antonio: diademate restituto, hortatus est eum, vt non minus suam quam prius Antonij amicitiam coleret. Valuit etiam ad Cæsari conciliandum Herodem, quod is affuit Didio contra gladiatores, transitum ad Antonium quærentes.

III. Cæsar redit in Italiam & quartum accipit Consulatum. Dio. l. 51. Suet. l. 2. n. 17. Plut.

At Cæsar rebus vtcumque in Græcia atque Asia compositis, Italiam media hyeme Samo, quam insulam ad hyberna destinauerat, proficiscitur. Ex vrbe enim scribebat Agrippa Rēp. eius præsentiam postulare ; milites, quos ex omni numero confecta victoria Brundusium præmiserat, præmia & missionem poscentes tumultuari. Et erat Octauius in exitu annui magistratus sui, & finito iam vtroque quinque nio Triumuiratus: nolebat priuatus, ac sine in perio esse, itaq; celeriter, bis in traiectu temp state iactatus, Brundusium venit, nec vlterius e progressus, quod eò Senatus vniuersus, audit eius aduentu, illi occurrerat, cum equitibus, & magna parte plebis. Ibi quartum accepit Co sulatum, & collegam asciuit Licinium Crassu quamuis Põpeianas & Antonianas partes pri secutum, nec Prætura functum. Militum autem seditionem sedauit ; plerisque enim agros co cessit, aliis præsentem numerauit pecuniã; alii promisit: quibus vt satisfaceret, & sua & que rundam amicorum bona venum in foro prop suit, quæ cum nemo emere vel accipere audere honestam ea ratione dilationem accepit, du ex Ægypto reuerteretur.

His ita gestis, neglecto populo qui Romæ re manserat, Brundusio in Græciam, 27. quam ve nerat die, profectus est, tantaque celeritate i Asiam aduenit, vt de eius discessu, simul ac re ditu Antonius & Cleopatra audiuerint. Veni autem ipse per Syriam, & duces eius per Af cam, vt ait Plut. in Ant. At Cornelius Gallu accepto Pinarij Scarpi exercitu, subito Para tonium occupauit, quæ est Ægypti vrbs litt ralis, ab Alexandria occidentem versus. Qu cognito Antonius, etsi in Syriam proficisci c piebat, euocatus à gladiatoribus, qui à Q. D din Syriæ præside transitu prohibebantur, i tamen omissis Parætonium contendit, sperai se Galli copias ad se traducturum ; sed eas n alioqui quidem potuit, tubis è muro Galli iuss perstrepentibus. Sed & subita eruptione dam num passus, multas quoque amisit naues. Na catenas quasdam sub aqua latentes, noctu p fauces portus Gallus extenderat, quas rurs per certas machinas intendit, cum se in portu naues Antonianæ immisissent, & intercluss partim submersit, partim incendit.

Dum autem Cæsar est in itinere, Antoni & Cleopatra legatos ad eum de pace mittun cum pecuniis quibus eius familiares mercaren tur; Cleopatra vero cum Antonio, sceptru aureum, coronam auream, sellam regiam Ca sari misit, quasi regnum cum iis tradens: ve exosum omnino haberet Antonium ; salte eius misereretur. Cæsar acceptis muneribus n hil respondet Antonio. Cleopatræ autem o cultè impunitatem & regnum promisit, si A tonium occidisset. Misit Antonius secunda & tertiam legationem, sed irritam. Cæsar a tem promissionem suam rursum Cleopatra per Thyrsum libertum confirmauit; cuius pe suasa sermonibus ; quasi mox Octauianu sicut olim Cæsarem, & Antonium deinceps i potestate habitura esset ; Cæsari Pelusium o culta proditione tradidit. Quin etiam cu idem capto Pelusio Alexandriã veniret, Cle patra publicè quidem præcipiebat vt hosti o currerent, occultè autem vrbe ciues exire pr hibebat. Antonius autem cum ad nuncium e rum, quæ Pelusij accidissent Parætonio disce sisset, ante Alexandriam Cæsari factus obnia equitatu eum ab itinere fatigatum superaul pedestri autem certamine congressus, victus e Ergo confugit ad classem, & certamen naua comparat.

Sed Cleopatra re intellecta perfecit, vt nau

Cleopatra mortem fingit.

ab eo ad Cæsarem transfugerent. Ipsa autem confestim in suum monumentum insiluit, verbo quidem, quasi mortis sibi conseiscendæ caussa: re autem ipsa, vt cum Antonius eam mortuam audiuisset, ipse sibi manus afferret. Inde ergo nefaria mulier, nuncium ad Antonium misit mortis suæ, itque statim mori decreuit. Ac primum quemdam è suis rogauit, vt ipsum occideret: ille contra nudato gladio seipsum peremit; quod imitatus Antonius, seipsum gladio petiit, collapsusque in faciem, mortuus iudicatus est: Inde coorto tumultu, cum id Cleopatra sensisset, è sepulchro prospexit: qua visa ita exclamatum est, vt Antonius quoque exaudierit, exurgensque ad Cleopatram attractus, in eius gremio animam exhalauit. Rem omnem Cleopatra Cæsari significauit: nec tamen à sepulchro digressa est. Cæsaris promissioni confidens; simulque ignem & aspidem secum habebat, vt altero sibi vitam, altero victori thesauros eriperet.

Antonius se interimit.

VII. Cæsar Cleopatrã seruare cupit triumpho.

At Cæsar etsi gaza potiri, eamque viuam capere cupiebat, & in triumphum ducere, nec tamen fidem datam violare. Itaque deditititiam accipere noluit, sed C. Pompeium equitem, & & Epaphroditum libertum misit, qui eam per fraudem caperent, & ne sibi manus inferret, studiosè prohiberent. Illa condito par aliquot dies Antonij corpore, Cæsaris colloquium expetiit, & impetrauit, omnique artificio adhibito, eius animum ad beneuolentiam inflectere conata est. At Cæsar eum oculis in terram defixis illud vnum dixisset, *bono animo esto mulier, nihil mali patieris*, Cleopatra ingenti dolore correpta, se ad eius abiecit pedes, & per patris memoriam petiit, vt sibi cum Antonio mori liceret, neque communem cum eo sepulturam illi inuideret. Quod cum illa non impetraret, & custodiretur attentiùs, triumphum verita, & certa mori, finxit se mutasse sententiam. Itaq; cum minus accuratè custodiretur, à Cæsare per epistolam petiit, vt cum Antonio sepeliretur, quæ dum defertur, ipsa vel aspidis morsu, vel acu discriminatoria, veneno in hunc finem illita corpus leuiter sauciauit, sed ea vbi sanguinē attigit, mortem celerrimam, omnisque doloris expertem attulit: magno Cæsaris dolore, qui speciosissimum triumphi ornamentum amisisset: iussitque eadem cum Antonio area sepeliri.

Quæ sese perimit.

VIII. Finis regni Lagidarũ. l. 1. Sat. c. 18.

Ita Alexandria, & cum ea tota Aegyptus Romanorum effecta est, Augusto mense, vt ex S.C. recitat Macrobius, & Lagidarum familia extincta est, vbi 295 annis in Aegypto regnasset. Porro extinctis bellis ciuilibus, ne qua inde ex parte illa reuiuiscerent, Antyllũ Antonij ex Fuluia filiũ, quamuis ei filia Cæsaris desponsata erat, atque in patris eius sacellum, à Cleopatra factum confugerat, statim iugulauit, Cæsario vero in Aethiopiam fugiens, interceptus in itinere, ac necatus est. Alexandrinis autem & Aegyptiis vniuersis ignouit, magnam tamē vim pecuniæ exegit, ne Alexandria diriperetur. Cũque pecuniam in regia reperisset, omnia militibus stipendia debita numerauit, & iis qui tum secum erant, 250 drachmas viritim dedit. Quibus in Aegypto confectis, per Syriam, vt ait Dio, in Asiam profectus est, vbi eum Herodes magnificè excepit, & octingentis talentis donauit, aliosque Romanorum optimates

Cædes Antylli, & Cæsarionis.

Ioseph. 42 lib. & 15. Ios. Herodes Cæsarem excipit.

per Syriam transeuntes, magnificentiùs quam pro regni facultatibus excepit, deductoque Antiochiam vsque Cæsare, in regnum reuersus est.

ANNVS MVNDI 4025.

ANANELI Pont. 2. HERODIS 9. & 12.

AVGVSTI 15. Imp. Rom. 20.

PRÆSIDE SYRIÆ Q. DIDIO.

ACTIAC. VICT. 3. AVGVSTORVM 1.

OLYMP. CXXCVII. A. 4. V. C. 724.

ANTE CHRISTVM 28.

I. Tres Cæsaris triũphi. l. 1. Sat. c. 12. an. V. C. 711.

HIc annus quinti Consulatus Augusti, qui Iudæis fuit Sabbaticus 206, & eiusdē imperij 15 ducto à primo Consulatu eius initio, eidē Cæsari Augusto gloriosissimus fuit. Quod ex S.C. quod extat apud Macrobium intelligi potest, sic enim habet, *Cum Imperator, Cæsar Augustus mense sextili & primũ Consulatum inierit, & triumphos tres in vrbem intulerit, & ex Ianiculo legiones deductæ, secutæque sint eius auspicia ac fidem: Sed & Ægyptus hoc mense in potestatem populi Romani redacta sit, finisque hoc mense bellis ciuilibus impositus sit: atque ob has causas hic mensis huic imperio felicissimus sit ac fuerit, placere Senatui vt hic mensis Augustus appelletur.* Hæc ibi primus triumphus fuit de Pannoniis & Dalmatis, alter de Macedonia, siue pro victoria Actiaca; tertius de Ægypto, & Cleopatra qui acti sunt sexto, septimo, & octauo die Augusti. Hic quoque annus primus Augustorum dicitur ab Ægyptiis, in honorem vtriusque Cæsaris, postquam finito Lagidarum imperio, nouam hoc anno epocham inchoarunt, quam dixerunt Θεῶν σεβαστῶν, vtrique enim tanquam Deo sacrificabatur.

Anni Augustorum.

II. Herodes Mariamnē interficit, & qua ex causa. l. 15. c. 11.

Herodes hoc ipso anno Mariamnem vxorem suam calumniis circumuentam interfecit. Cum enim illa cum matre inclusę fuissent in castro Alexandrin, iussu Herodis ad Cæsarem abeuntis, mandatis Sohemo datis vt vtramque interficeret, si quid sibi durius à victore contigisset; ille blanditiis Mariamnes victus, rem illi patefecit; quæ inde graui in Herodem odio concepto minimè illud dissimulauit. Illo enim reuerso, & sui negotij felicem exitum exponente, cum illa susque deque ferre videbatur, & ad blandas illius appellationes ingemiscebat, vt iam Herodes alienam à se vxorem agnosceret. Ergo alienationis huius causam cogniturus Eunuchum Mariamnes fidelissimum tormentis examinauit, qui cruciatus non ferens, prodidit offensam esse mulierem, propter ea quæ Sohemus indicarat. Hic illico rex exclamat Sohemum, sibi regnoque hactenùs semper fidissimũ, non fuisse hæc proditurum, nisi aliquid commercij secretioris inter ipsos intercessisset. Itaque adulterij suspectam, & artibus Salomes sororis Herodis veneficij ream, capite damnari à Senatu curat. Qua interfecta cum Rex magnis intempetiis ageretur, morbum contraxit,

Item Alexandram socrum.

eóque afflictus Sebaste decubuit. Quocum peritu um Alexandra crederet, arces vrbis sibi filiisque Mariamnes in omnem euentum tradi flagitabat. Quæ res cum ad Herodem delata esset, eam sine mora interfici iussit, itáque efferatus est, vt quauis ex causa esset ad sæuiendum promptissimus.

III. Quintus Cæsaris Consulatus, & honores ei habiti. l. 52.

At Cæsar, vt reliqua, quæ de ipso in huoc annum cadunt, percurramus, ipsis Calendis Ianuarij, non tam factus, quam confirmatus est Consul: toto enim superiore bienuio retinuit Consulatum, vt author est Dio, eoque ipso die omnia eius acta iuramento confirmata fuot, multáque in eius gratiam atque honorem decreta, in quibus erat, vt tribus Iulia ab eius patre nominaretur, vt corona triumphali ludis omnibus vteretur, vt Iani portæ, quasi vbique debellatum esset, clauderentur, quod illi acceptissimum fuit, multóque etiam magis, vt arbitror, quod illi honores diuini, erectis templis, sacrificiisque celebrandis, variis in locis sunt attributi. Id sacrilegium ab his ortum initiis, ad reliquos deinceps Imperatores propagatum est. Quod ipsum Imperatoris nomen hoc quinto Consulatu ipse accepit; non quale propter victoriam tribui vetusto more ducibus solebat, sed quo Imperij summa deferebatur, quale Iulio eius parenti delatum iam pridem fuerat.

Vide Ann. Imperator dicitur.

a.m. 4009.

IV. Largitiones eius. *17. franc. cum dimid.*

Triumphos porro suos multa largitione decorauit, legatos suos Agrippam in priuis laudibus atque honoribos affecit, milites muneribus, populo viritim drachmas centum, deinde etiam pueris in gratiam Marcelli filij sororis suæ. Aurum coronarium ab vrbibus Italiæ non accepit, debita sua persoluit, sibi debita non exegit. Quibus effectus est vt Romani omnium malorum obliuiscerentur, eiusque triumphos, tanquam de solis exteris ductos libenter spectarent, quibus totam vrbem locupletauit. Ægyptius præsertim spleodidissimus fuit, in quo Cleopatra ferebatur culcitra ad imitationem morsentis efficta cum Alexandro & Cleopatra filiis, quibus Solis & Lunæ cognomina dederat, quæ astra sua quoque eclipsis vehementer obscurauerat. Deinde Mineruæ templum & curiam Iuliam in honorem patris sui factam dedicauit, in eoque Victoriæ signum posuit, & multis Ægypti spoliis exornauit, sicut & Iulij sacrarium, & Iouis, Iunonis ac Mineruæ. Accesserunt varia spectacula, ludi, certamina ferarum & gladiatorum, de quibus Dio pluribus.

Triumphus de Ægypto & Cleopatra.

V. Eiusdem Censura, aliaqua gesta.

Non amitto tamen Censorum quoque factum, collegam assumpsisse Agrippam, & Senatum multis sublatis expurgasse, Patriciorum suppleuisse familias, Senatores suo iniussu Italia abire vetuisse, Carthaginem coloniam iterum deduxisse, Antiochum Comagenum ad se Romam accitum interfecisse, quod fratris legatum dolo peremisset; Coniurationem autem in ipsum quam M. Lepidus Triumuiri filius incœptabar, Mœcenas vrbis custodiæ præpositus deprehendit, atque extinxit, bellorum ciuillum anno altero atque vigesimo qui fuit primus annus Dictaturæ Iulij Cæsaris.

ab a. V.C. 704.

(.·.)

ANNVS MVNDI 4026.

ANANELI Pont. 3. HEROD. 10. & 13.

AVGVSTI 16. Imperij Rom. 21.

OLYMP. CXXCVIII. A. 1. V.C. 725.

ANTE CHRISTVM 27.

I. Cæsaris in Agrippam beneuolentia. *V.C. 716.*

INsignis est hic annus sexto Augusti Consulatu, in quo M. Agrippam sibi collegam assumpsit, anno decimo à priore Consulatu, virum omnium sibi amantissimum: cuius beneuolentiæ cum alia signa dedit, tum quod ei sororis suæ filiam in matrimonium dedit, & cum eo, sicut & cum Mœcenate, negotiorum suorum secretissima communicabat; ideoq; cum iis de principatu Romæ constituendo, vel deponendo, disceptationem habuit, quam Dio fusè est persecutus. Agrippa contra cum author esset Cæsari, adiutorque plurimorum operum gloriosorum, nihil tamen eius gloriæ sibi arrogabat, honoresque ab eo sibi attributos, non in suum commodũ, sed in Augusti laudem, & Reipub. vtilitatem conuertebat. Censum anno superiore inchoatum Cæsar cum Agrippa perfecit, in eoq, Cæsar pristino more princeps Senatus dictus est: & censa sunt, vt in eius inscriptione legitur, quadragies centum & 63. millia. Ludos etiam propter Actiacam victoriam decretos, cum Agrippa exhibuit hoc primum anno. In iis equestria certamina per pueros virosque patricios peregit sumptibus suis statuitque vt quinto quoque anno celebrarentur.

l. 53.

Ciuium Rom Cẽsus. & ludi Actiaci. 406,000.

II. Apollinis ædem, & bibliothecas extruit. *l. 2. n. 29. a. m. 4010. n.*

Inter alia porro Cæsaris opera illustria, quæ in hunc annum cadũt, iuuat Apollinis ædem in palatio excitatã memorare, aut perfectã potius & consecratam. cui adiecit porticũ cum bibliotheca Latina, Græcáq;, quo loco, ait Suetonius, iam senior sæpe Senatum habuit. Ex quo etiam apparet Augustum amantẽ fuisse literarum. Et iam supra dictum est, cum operam dedisse Apolloniæ, Græcis Latinisque literis, quo tempore occisus est Iulius. Et cum Alexandriæ pepercit, clementiæ suæ causam protulit Deum Serapin, Alexandrum vrbis conditorem, & Arium Alexandrinum, ciuem sibi familiarem, cuius opera in Philosophia vsus fuerat. Deniq; cum magna vsus in omnes ordines magnificentia, fisco debita remisisset, iniquè in Triumuiratu cõstituta abrogasset, omnium laudem ac beneuolentiam promeruit, & eorum animos sensim disposuit, id imperium quod cupiebat, sibi vltro deferendum, vt proximo anno dicemus.

Senatum & populũ sibi demeretur.

III. Iani portæ iterum aperiuntur pro bello Hispanico. *Dio. l. 51. p. 457. Gr. Lat. l. 6. c. 21*

Cum autem anno superiore Iani portæ à Romanis in gratiam Cæsaris clausæ fuissent, idque magnam ei voluptatem attulisset, hoc eius sexto Consulatu iterum apertæ sunt, ob bellum Cantabricum. *Cæsar*, inquit Orosius *parum in Hispania per ducentos annos actum intelligens, si Cantabros, atque Astures, duas fortissimas gentes Hispaniæ, suis vti legibus sineret, aperuit Iani portas atque in Hispanias ipse cum exercitu profectus est.* Res autem ibi gesta ad plures annos pertinet. Ad hunc denique annum Eusebius mortem M. Varronis retulit. qui à M. Tullio. & D. Augustino non raro celebratur.

Mors M. Varronis.

ANNVS MVNDI 4027.

ANANELI Pont. 4. HEROD. 11. & 14.

AVGVSTI 17. & Imperij Rom. 22.

OLYMP. CXXCVIII. A. 2. V.C. 726.

ANTE CHRISTVM 26.

I. Cæsar præ se fert Imperij depositionem. *Dio l. 53.*

CÆsar septimum Consulatum gerens cum Agrippa, cum in omnium oculis atque ore ferretur, ad ostendendum animi magnitudinem, in summi honoris contemptu, principatum se velle deponere, atque abdicare præ se tulit, vt ab vniuerso Senatu, quem habebat sui studiosissimum, ei vltro deferretur. Eam in rem orationem de scripto recitauit, qua postulabat, vt eius voluntati acquiescerent, vt qui viderent confectis iam bellis ciuilibus, & Iulij parentis cæde vindicata, Rempub. huiusmodi imperium vltra non desiderare. Quæ cum ille pluribus disseruisset, etsi, quidam eius consilium satis intellexerunt, omnes tamen seu verè crederent, seu credere se simularent, ex animo habitam fuisse hanc orationem, eam improbarunt; proindeque cum etiam diceoti frequenter acclamassent, vbi perorasset multis eum verbis omnes precati sunt, vt solus imperij summam gereret, statimque eius stipatoribus, vt eum diligentiùs custodirent, duplex stipendium decretum est. Hac arte Cæsar cum se imperium deponere velle simulasset, effecit vt ei à S.P.Q.R. confirmaretur.

Quod ipsi confirmatur.

II. Quod & callida tuetur.

Nihilominus vt popularis videretur, negauit se velle omnes prouincias obtinere, aut quas regendas suscepisset perpetuo gubernare; itaque infirmiores tanquam pacatas aliis attribuit: potentiores, in quibus adhuc pugnandum esset, sibi retinuit, vt Senatus bonis Imperij tuto frueretur, ipse laboribus & periculis videretur obiectus. Sed eo vsus artificio Senatum omnem exarmauit, & imbellem reliquit, ipse omnia sibi arma militesque retinuit. Deinde imperium in suas prouincias decennale suscepit, professus se citiùs dimissurum, si breuiore tempore eas pacare posset. Cumque illi primum decennium abiisset, aliud, atque aliud ei quinquies decretum est, ita vt continuatis decenniis, per totam vitam imperij summam obtinuerit. Inde ortum est, vt posteriores Imperatores, etsi imperium in totam vitam acciperent, singula tamen decennia, quasi pro eiusdem renouatione, celebrarent.

Per singula decennia.

Dio. l. c.

III. Augusti cognomine donatur. *l. de die. Nat. c. 21. l. 4. vlt.*

Hoc ipso tempore 16. Calend. Februar. vt ait Censorinus, Imperator Cæsar Diui filius, sententia L. Munacij Planci, à Senatu cæterisque ciuibus Augustus est appellatus, quasi Venerandus, & hominis natura superior. Audi Florum. *Ob hæc tot facta ingentia Dictator perpetuus, & Pater patriæ dictus; sed sanctius & reuerentius visum est nomen Augusti, vt scilicet iam tum dum colit terras, ipso nomine & titulo consecraretur.* Sic ipse. Optarat ipse quidem Romuli nomen; ne tamen affectati regni suspectus fieret, eo abstinuit, sicut & Regis, & Dictatoris, tanquam legibus damnatis nominibus, res tamen ipsa ad eum, sub Augusti & Imperatoris nomine delata est. Quippe qui magistratus omnes aut gereret, aut haberet in potestate: sine cuius nutu neque exercitus, neque prouinciæ, neque reditus Imperij administraretur: ad cuius arbitrium crearentur magistratus, bella gererentur, contraherentur fœdera pacis, regum & populorum legatis responsa darentur, iudicia fierent, sententiæ in Senatu dicerentur; qui vnus ius omne vitæ & necis & fortunarum, in ciues omnes & peregrinos habebat. Ipse autem solutus legibus leges conderet, & omnia pro arbitrio ageret; Tribunitia insuper instructus potestate, vt sacrosanctus & inuiolabilis existeret.

Quanta eius potestas.

IV. Quædam ab eo gesta.

Augustus ergo imperio confirmato, multas leges condit, vias publicas reficiendas curat, & ab vrbe cum exercitu profectus, vt in Britanniam bellum transferret, eorum legatos in Gallia de pace reperit, ibique aliquo tempore posito, Gallicis rebus componendis, quæ per ciuilia bella fluctuabant, In Hispaniam profectus, eam quoque prouinciam constituit, bello contra Cantabros & Astures imminente. Interim Consul Agrippa Romæ insigne templum diis omnibus ædificare cœpit, ideóque illud Pantheon appellauit. Id Romæ nunc quoque visitur, quod forma conuexa fastigiatum, cœli similitudinem ostendit; Habet autem hanc in propylæo inscriptionem *M. Agrippa L. F. Cos. tertium fecit.* Ratio exigere videbatur vt inscriptio operi perfecto, non inchoato responderet. Perfectum est autem tertio abhinc anno, nono Cæsaris Consulatu; Sed voluit opinor meminisse magistratus summi, quem inchoato gessit, perfecto non gessit.

Dio. l. 53. Pantheon Agrippæ.

ANNVS MVNDI 4028.

ANANELI Pont. 5. HERODIS 12. & 15.

AVGVSTI CÆSARIS 18. Imperij Rom. 23.

OLYMP. CXXCVIII. A. 3. V.C. 727.

ANTE CHRISTVM 25.

I. Bellum Cantabricum Augusti. *l. 54.*

IN Hispaniam profectus erat Augustus anno superiore, vt cum Dione diximus, vbi hoc anno iniit Consulatum. Author est enim Suetonius eum octauum & nonum Consulatum Tarracone iniisse, vbi & Florus eum hiemasse tradit. Cassiodorus vtrique consulatui bellum Hispanicum tribuit, sed prius cum Cantabris, deinde cum Asturibus res gesta est. De Cantabris ergo hoc anno, de Asturibus sequenti, Orosij & Flori ordine breuiter dicamus, quos ille, homo hispanus Gallæciæ prouinciæ portionem esse tradit, qua extentum Pyrenæi iugum, haud procul secundo oceano sub Septentrione deducitur. Recentiores chorographi eos inter Nauarram & Gallæciam collocant, sic vt Cantabri, à quibus Cantabricus Oceanus nomen habet, Nauarram habeant ab oriente, & ab occidente Asturiam, antiquum enim nomen Astures retinuere; at Cantabria

l. 6. c. 21.

Cantabrorū & Asturum situs & belli causæ.

193. ab. An. V.C. 535.

nunc

nunc Biscaia dicitur. Suscepti belli causas duas profert idem. Orosius, quod imperij immunes agitabant, post ducentos fere iam annos, ex quo Romani bello Hispaniam domare cœperunt: & quod non contenti libertatem suam defendere, proximis etiam imperitare tentabant, eosque crebris incursionibus fatigabant.

II. Vbi gestum fuerit.

Igitur Cæsar apud Segisamam castra posuit, tribus agminibus totam penè amplexus Cantabriam. Diù fatigato frustra atque in periculum sæpè deducto exercitu, tandem ab Aquitanico sinu, per oceanum incautis hostibus admoueri classem, & copias exponi iubet. Tum demum Cantabri, sub mœnibus Belgedæ, maximo congressi prælio, & victi in Vindium montem natura tutissimum confugerunt, vbi obsessi, fame ad extremum penè consumpti sunt. Atacillum deinde oppidum magna vi ac diù repugnans postremo captum, ac dirutum est. Cætera ferè per legatos confecit, siue quia ex labore & curis in morbum prolapsus, Terraconem se contulit, C. Antistio ei bello præfecto, à quo multa præclarè gesta, siue quia res feliciùs per legatos, sicut & Antonius, quam per se ipsi conficiebant, vt scribunt Plutarchus & Dio. Interim Agrippa, etsi Romæ templum magnificum extruebat, Cæsari tamen, quem sciebat magnificentiæ Vrbis studiosum, gratificari cupiens, Septa tributis comitiis habendis in campo Martio dedicauit, quæ dudum Lepidus, extructis vndequaque porticibus, ædificarat. Sed Agrippa, tabulis lapideis & picturis à se exornata, Septa Iulia in gratiam Augusti, cum magna eius, omniumque approbatione, cognominauit.

Augusti morbus in Hispania, & Agrippæ opera. *in Anton. l.12.p. 514. Gr. Lat. Sueton. l. 2. n. 29.*

III. Multæ ab Herode cædes. *l.15.c.15.*

Annus ab Antigono morte duodecimus, reliquæ Assamonæorum familiæ cruentus fuit, vt tradit Iosephus, Herode more solito sæuiente: quidquid enim reliquum erat ex Hyrcani cognatione sustulit. Sustulit insuper Costobarum Idumæum, cui sororem suam Salomen in vxorem dederat, cū iam alterum eius maritum Iosephum interfecisset. Orto enim inter Costobarum & Salomen dissidio, mulier ad fratrem repudiato marito se contulit, eumque insuper accusauit, quasi res nouas moliretur, cum Lysimacho, Antipatro, & Dositheo, quos omnes Herodes interfecit, vt sublatis omnibus, quorum dignitas excellebat, arbitratu suo posset agere quidquid vellet, nemine resistente. Eodem anno, vt ait Dio, Polemo rex Ponti inter socios & fœderatos populi Romani adscriptus est. Augustus autem cum expeditionem cogitaret in Britanniam, nouis populorum motibus in Hispania retentus est.

ANNVS MVNDI 4029.

ANANELI Pont. 6. HEROD. 15. & 16.

AVGVSTI 19. Imperij Roman. 24.

OLYMP. CXXCVIII. A.4. V. C. 728.

ANTE CHRISTVM 24.

I. Bellum contra Astures in Hispan. *Oros. l.6.c.21. Dio. l. 53.*

ASTures hoc anno in Hispania domiti, vt proximè significatum est. Astures, inquit Orosius, castris ad Asturam flumen positis, Romanos, nisi proditi præuentique essent, magnis consiliis, viribusq; oppressissent; tres legatos cum legionibus suis in tria castra diuisos, tribus æque agminibus obruere repentè moliti suorum proditione detecti sunt. Brigæcinos appellat Florus, à quibus præmonitus Carisius, cum exercitu adueniens oppressit consilia, nec incruentum certamen fuit. Reliquias fusi exercitus Lancia ciuitas Asturię maxima excepit, vbi adeo certatum est, vt cum in captam vrbem faces poscerentur, ægrè dux Carisius veniam impetrarit, vt victoriæ Romanæ stans potius quam incenso monimentum esset. Hic finis Augusto bellicorum certaminum fuit: ne autem deinceps iidem rebellarent, gemina vsus est industria. Nam & eorum habitationem ex editioribus locis in plana deduxit, & fossilibus eruendis exercuit. Huic victoriæ hunc honorem Cæsar detulit, vt propterea Iani portas iterum claudi iuberet. Sed eas iterum, iisdem Hispanis rebellantibus, cito reserari necesse fuit.

II. Varro contra Salassos.

Eiusdem Cæsaris auspiciis M. Terentius Varro contra Salassos hoc anno pugnauit, populos alpinos, quorum regio ab indigenis Val d'Osta dici solet. Ibi Cæsaris iussu pars agri optima cohortibus prætorianis data, & vrbs condita Augusta Prætorianorum dicta est. Alteram quoque vrbem finito hoc bello, in Lusitania condi iussit, quam emeritis militibus dedit, indeque Augusta Emerita dicta est. Triumphi propter hæc Cæsari à Senatu decreti sunt, arcus triumphalis in alpibus ei positus est, fornix trophæum ferens. Romæ autem Agrippa Pantheon perfecit, voluitq; in eo Augusti statuam collocare, & nomen operis ei inscribere; neutrum autem eo permittente, in Pantheo ipso Iulij statuam, in vestibulo autem suam & Augusti posuit, Cæsare ita probante, vt cum propter morbū nuptias filiæ suæ Iuliæ, & Marcelli ex sororis nepotis, Romæ celebrare non posset, Agrippæ opera eas absens celebrarit. Idem porticum Neptuni, propter victorias nauales extruxit, & Argonautarum pictura decorauit, & sudatorium Laconicum fecit.

Augusta gemina.

Ἀψὶς τροπαιοφόρος.

Cæsaris & Agrippæ studia mutua.

III. Herodis opera. *Ioseph. l.15. c.12.& 12.*

Quæ cum vbiq; celebrarentur, accensum est etiam Herodis studium, vt splendida ipse quoque opera Hierosolymis aggrederetur, iisq; gratiam aucuparetur Augusti. Ergo athletica certamina quinto quoque anno in eius honorem instituit, theatro Hierosolymis extructo; deinde in campo amphitheatrum, vtrumque opere sumptuoso; quæ quia erant à Iudæorum moribus aliena, credidit Iosephus propterea regionem fame ac peste laborasse. Cumque publicæ

necessitati, opera Petronij, qui Ægyptum Cæsaris nomine obtinebat, succurrare conatus esset, aureis etiam argenteisque vasis regiæ supellectilis conflatis, atque in Ægyptum frumenti causa missis, publicum erga se odium, quod ex theatricis operibus conflabatur, in beneuolentiam conuertit.

ANNVS MVNDI 4030.

IESV Pont. & mox SIMONE.

AVGVSTI CÆSARIS 20. Imp. Rom. 25.

HERODIS 14. & 17. PRÆ. SYR. VARO.

OLYMP. CXXCIX. A. 1. V. C. 729.

ANTE CHRISTVM 23.

I. Cæsar in Vrbem redit, & quæ ibi gesta. *Ios. ph. l. 16. c. 10. 17. fr. 10 fi.*

AVgustus X. Consul C. Norbanum collegam assumpsit, qui postea proconsul rescriptum in gratiam Iudæorum dedit. Consulatum autem extra Vrbem accepit; ad quam cum appropinquare diceretur, ac viritim centenas drachmas populo promitteret, si ita Senatui visum esset, Respondit Senatus omnibus eum legibus solutum esse; quin & omnia eius acta ipsis Cal. Ian. iureiurando adhibito comprobauit. Postquam autem in Vrbem peruenit, pleraque pro eius felici reditu ac salute acta sunt; tentata quippe fuerat in Hispania valetudo eius, vt ex Dione diximus. Decretum præterea vt Marcellus, quem filium sororis eius diximus, auunculo in primis dilectus, inter Prætorios in Senatu esset, decennioque maturiùs, quam leges ferrent, peteret Consulatum. Permissum quoque Tiberio Augusti priuigno, nam Liuiam Drusillam eius matrem postea duxit vxoré, vt singulos magistratus, quinquennio antequam constitutum erat, adire posset, statimque huic Quæstura, anno ætatis 18. vel vt ait Velleius 19. illi Ædilitas anno 24. vt ait Cuspin. concessa est, in qua mortuus est.

In gratiam Marcelli & Tiberij *l. 25. p. 514. Gr. Lat.*

II. Bellũ Hispanicum. *fi.*

Duo huius anni bella, sed vtrumque exigni temporis, à Dione memorantur, alterum Cantabrorum & Asturum, qui vbi primum Augustus ex Hispania decessit, relicto illic L. Æmylio præfecto, rebellarunt, & rebellionem hostili facinore cumularunt. Nam Romanos milites, ad exportandum frumentum, quod illi vltro pollicebantur, euocatos, perfidiosè peremerunt. Nec impunè: nam agro celeriter vastato, & incensis oppidis, in potestatem Romanorum venerunt, & videlicet meritas cruentæ perfidiæ pœnas dederunt. Alterum fuit Ælij Largi Ægypti præfecti in Arabia, vbi Romanus exercitus Regionis incommodis malè habitus, magna ex parte morbis interiit. Qua occasione vsi Barbari, expulsis Romanis sua receperunt. Ad hanc expeditionem Herodes quingentos ex suo satellitio ad Ælium misit, eorumque forti opera vsus est, si Iosepho credimus, qui ait rebus Iudaicis in pristinam felicitatem restitutis, Herodem in superiore vrbis parte regiam ædificasse, in eáque duas ædes excitasse, Cæsari vnam, & Agrippæ alteram: & eas ab ipsis Cæsaream & Agrippiam nominasse. Nam Herodes, inquit, à Cæsare post Agrippam amabatur, ab Agrippa vero post Cæsarem.

[...] Arabicum.

Noua Herodis opera. *15. & 21. c. de bell. 15. & 16.*

III. Nouus Pontifex nouumque Herodis cõiugium. *c. 13. fi.*

Sub hoc tempus Herodes captus amore puellæ cuiusdam Simonis filiæ, quam Iosephus l. 1. de bello, Mariamnem vocat, eam duxit vxorem. Ne autem nuptiæ Iudæorum rege parum dignæ viderentur, puellæ patrem ad summi pontificatus honorem euexit. Iesu Phabetis filio tum Pontifice in ordinem redacto. Sicque Simonem nouum pontificem suggerimus, Iosephum secuti, qui admodum se in iis exhibuit negligentem. Nam Ananeli vel mortem, vel abrogatum pontificatum, aut diuturnitatem eius nusquam assignauit. Nunc abrogati pontificatus Iesu Phabetis filij meminit, cuius ingressum in eam dignitatem prætermisit. Quin ne significat quidem vtrum Ananelo proximè successerit. Quæ culpa eò minus tolerabilis, quod & res maioris erat momenti in Hebraica historia, & ipsi facilius erat ea describere ex publicis priuatisque commentariis, quæ Pontificium successiones, ad duo annorum millia, vt ipse commentus est, continebant. Peractis autem nouis nuptiis, ait Herodem nouum castellum condidisse, quo loco Iudæos ante 17. annos profligauerat, dum armis Antigoni pelleretur. Idque vocauit Herodiam. Adiecit vrbes & templa in honorem Cæsaris, tam in Samaria, quam ad fontes Iordanis, tam immensis sumptibus, merito vt tunc improbata Iudæis, & nunc prudentibus incredibilia videantur; de quibus prudens lector consulere potest Annales.

Iosephi negligentia.

l. 3. cont. Apion. Vide Ann. n. 8. & 9. Ios. ph. l. 14. c. 25. Pli. l. 5. c. 14.

Herodij conditus, & templorum in honorem Augusti. *num. 10. & sqq. & l. 1. de bello, c. 16.*

ANNVS MVNDI 4031.

SIMONIS Pont. 2. HEROD. 15. & 18.

AVGVSTI 21. Imperij Rom. 26.

PRÆSIDE SYRIÆ AGRIPPA.

OLYMP. CXXCIX. A. 2. V. C. 730.

ANTE CHRISTVM 22.

I. Augusti morbus. a *Dio. l. 43.*

AVgustus XI. Consul adeo graui morbo decubuit, nulla vt spes salutis reliqua esset [a]. Itaque facto testamento, reliquisque omnibus, tanquam fato concessurus, dispositis, magistratibus, & Senatorũ Equitumque primoribus ad se conuocatis, nemine sibi successore constituto, licet plerique omnes Marcellum ad hoc destinatum crederent; cum quædam iis de publicis negotiis exposuisset, Pisoni Collegæ libellum, quem Suetonius Rationarium Imperij appellat, in quem exercituum, & redituum publicorum indicem conscripserat, tradidit; Agrippæ autem annulũ, vt quondam Alexander Perdiccæ [b]. Sed cum Antonius Musa, insignis ea ætate medicus, lauactris, potionibusque frigidis sanitati restituit, quibus mox eius nepotem Marcellum perdidit.

b *a. m. 3730 idest, ante annos 302.*

III. Agrippam amãdat in Syriam.

Cæsar valetudine recuperata, cum intelligeret plurimos admirari, quod licet neminem nominasset successorem, Agrippã tamen Marcello nepoti, & genero, dato illi annulo, prætulisse videretur, simul docuit se amorem Reip. cui tunc vtiliorem putabat Agrippam, amori

propiio

proprio ac necessitudini prætulisse. Cumque ob hanc causam intelliget et Marcellum simultatem aliquam contra Agrippam suscepisse, vt ea per eius absentiam extingueretur, continuo Agrippam amandauit in Syriam, prouinciæ præfuturum; eò tamen non peruenit, sed missis legatis qui suo nomine prouinciam administrarent, ipse in Lesbo remansit. Hæc fere Dio, cui consentit Iosephus c, cum ait, Herodem ad eum venisse Mitylenem, quæ est primaria ciuitas illius insulæ; eóque salutato, in Iudæam reuertisse. Addit ibidem quosdam Gadarenses Agrippam adiisse, Herodem accusaturos, eosque ne auditos quidem, vinctos ad regem ab Agrippa remissos; nimia vtique fiducia innocentiæ Herodianæ.

c l.15.c.13. F. im adit Herodes Mitylenē

III. M. Marcelli obitus. d l.2.

Mortuum hoc ipso anno M. Marcellum Octauiæ sororis Augusti filium, idem Dio & Velleius Paterculus d testantur, quem illa ex C. Marcello susceperat, qui paulò ante mortuus fuerat, quam eadem Octauia cum Antonio contraheret. Hic ergo Marcellus magnificentissimo munere Ædilitatis edito, decessit admodum iuuenis, & fortunæ in quam alebatur capax. Ita Velleius. Ætatem propius attigit Propertius e illo carmine, quod de ipso est.

e l.3.eleg.18

Occidit, & misero steterat vigesimus annus,
Tot bona tam paruo clausit in orbe dies.

f l.6.

Itaque quod puerum vocat Maro, cum ait,
Heu miserande puer, si qua fata aspera rumpas
Tu Marcellus eris, &c.

Affectui potius condolentis quam ætati tribuendum est.

Post cuius obitum, inquit Velleius, Agrippa, qui profectus in Asiam ob taritas cum Marcello offensiones, præsenti subduxerat tempori, reuersus inde filiam Cæsaris Iuliam, quam in matrimonio Marcellus habuerat, duxit vxorem. Sed id matrimonium post annum sequentem contractum est, vt ex Dione docebimus, & par erat viduam aliquandiù lugere.

ANNVS MVNDI 4031.

SIMONIS Pont. 3. HERODIS 16. & 19.

AVGVSTI 22. Imperij Rom. 27.

PRÆSIDE SYRIÆ AGRIPPA.

OLYMP. CXXCIX. A. 3. V. C. 731.

ANTE CHRISTVM 21.

I. Annus Sabbat. 207. Agrippa Syriæ præses.

M. Agrippam etiam hoc anno Sabbatico ordine 207. retinemus Syriæ præsidem quam tamen per legatos administrabat. Apparet autē etiā hoc anno in Græcia substitisse, nec statim à Marcelli morte reuertisse, ne propter ipsum abiisse fama loqueretur. Nam circa ea loca repertum, sequenti anno Romam remisit Augustus. Hoc anno, inquit Dio, altera Tiberis inundatione Romæ omnibus vehi licuit: fulminibus cum alia multa, tum statuæ in Pantheo ictæ sunt, ita vt hasta etiam è manu Augusti excuteretur. Pestis quoque ita per totam Italiam grassata est, vt agris colendis nemo vacaret: ergo fames quoque subsecuta est. Horum malorum causam suspicantes Romani, quod hoc anno Augustus Consul non esset, sub extremum enim annum, in Albano Consulatu se abdicarat, suffecto sibi L. Sextio, eius sibi demerendi causa. Nec minus propterea noui Coss. hoc anni principio de more creati sunt, Marcellus atque Aruncius. Augustum erga Dictatorem creare voluerunt, quod meminerant claui figendi causa, in morbo publico non raro dictum fuisse Dictatorem.

g l.54. Prodigia anni huius

II. Cæsar Dictaturam recusat.

Itaque populus inclusum in Curia Senatum metu incendij compulerunt, vt Dictaturam Cæsari decernerent: ipsi cum 24. fascibus Augustum adiere orantes vt se Dictatorem creari pateretur, simulque annonæ curationem, vt quondam Pompeius, acciperet. Et hanc ille quidem prouinciam suscepit inuitus, gessitque per priuignum Tiberium, alteram autem constanter repudiauit, etiam veste discissa. Timuit inuidiosum nomen, qui tamen reuera Dictatorem perpetuum agebat, atque adeo regem, imo qui reges vbique gentium aut subditos habebat, aut socios: & prouincias Romano subiectas imperio, quantum, quoque modo vellet administrabat. Sed nec oblatam perpetuam Censuram accepit; creauit tamen Censores Paulum Æmylium Lepidum, & L. Munacium Plancum, quorum hic proscripti frater, ille à fratre triumuiro proscriptus fuerat. Censuram nihilominus reipsa gerere visus est. Nam quædam conuiuiorum collegia protinus sustulit, quædam ad frugalitatem contraxit, iudæorum omnium curam Prætoribus attribuit, munus gladiatorium iniussu Senatus dari vetuit, nec sæpius quam bis in anno: aut plurium quam 60. parium.

Tiber annonæ præfecit.

Reiicit & Censuram quā reipsa gerit.

III. Coniuratio in Augustum oppressa.

Coniuratio Fannij, Cæpionis, & Murenæ in Augustum proximo anno, incertum qua de causa conflata, hoc patefacta & oppressa est. Cum enim die dicta non comparuissent, absentes exilio damnati sunt, & paulò post necati. Neque Murenæ auxilio fuit frater eius Proculeius, neque sororis maritus Mæcenas, qui tamen summo erant apud Augustū loco. Cyprum & Galliā Narbonensem, quia nihil armis suis indigerent, populo reddidit, nec deinceps eas per legatos suos administrauit. Sub idem tempus Cantabri Asturesque superbè & crudeliter à Carisio tractati rebellauerunt. Sed superueniens C. Furnius, iunctis cum Carisio copiis, vtrosque, in seruitutem redegit. Pauci tamen Cantabri viui in potestatem venerunt. Nam cum de libertate desperassent, vita quoque contempta, incensis prius munitionibus, alij eodem incendio, alij veneno publicè sumpto seipsos interfecerunt. Quæ dum fiunt Augustus in Siciliam profectus est, siue vt rei frumentariæ prouideret, quam tamen curam Tiberio demandarat, siue vt eam, reliquasque ad Syriam vsque prouincias constitueret.

Cantabri rursum domiti.

Augustus adit Siciliam.

IV. Ludi quinquennales Herodis. Iudæi ob trophæa tumultuantur. h l.15.c.11. & 8.

Hoc etiam anno Herodes theatro, vel amphitheatro peracto, ludos quinquennales celebrare cœpit, tanta magnificentia, vt scribit Iosephus, quantam nemo prudens sibi facile persuaserit, quæ apud eum, & in Annalibus legi possunt. Subdit etiam excitatum Hierosolymis tumultum, ob trophæa proposita, quæ Iudæi tanquam Idola detestabantur. Sedatum autem ait, cum Herodes istiusmodi trophæis

detrahi iussit ornamentum appostitium, & nudos stipites tumultuanti plebi demonstrauit. Apparet hoc ipso tempore, eademque occasione tropheorum, vel statuarum, excitatam illam decem ciuium contra Herodem coniurationē, quæ cum ipsi innotuisset, meritis est reorum extincta suppliciis, quorum improbissimam temeritatem, à Iosepho dissimulatam, & inepto prætextu pietatis obtectam, in Annalibus refutauimus. Eadem coniuratio Herodi causa fuit, vt cum iam duas arces munitas in vrbe haberet, regiam suam, & Antoniam, alias etiam variis in locis deinceps excitarit, vt omnibus regni partibus haberet præsidia, ad subitos multitudinis motus compescendos.

Et coniurant in Herodem.

num. 9. & seq.

Samariam quoque itinere diei vnius Hierosolymam distantem instaurauit, & mutato nomine Sebasten, id est Augustam vocauit. Aliam quoque quasi arcem Iudæorum ceruicibus imposuit, dictam olim Turrim Stratonis, quam Cæsaream in honorem Cæsaris voluit appellari, eamque incredibili magnificentia, si qua fides homini cacozelia laboranti, exornauit, partim Cæsaris beneuolentiam sibi magis magisq; obstricturus, partim sibi gloriam ex præclaris operibus, & nominis immortalitatem quæsiturus. Hæc porro omnia, quæ ad Cæsaream pertinent duodecim annis fuisse absoluta Iosephus affirmat hoc loco, infra tamen 10. tantum annos tribuit Cæsareæ instauratæ, ideoque ibi duodecimo anno legendum videtur.

V. Instaurat Samariam & incipit Cæsaream

l. 15. c. 13. l. 16. c. 9.

ANNVS MVNDI 4033.

SIMONIS Pont. 4. HEROD. 17. & 20.

AVGVSTI 23. Imperij Roman. 28.

SYRIÆ PRÆSIDE AGRIPPA.

OLYMP. CXXCIX. A. 4. V. CO. 732.

ANTE CHRISTVM 20.

I. Augustus dit Græciam. Vbelli c. 15 Io. c. 13. 14. omæ ob consulari mbitio & imultus.

Augustus proximo anno profectionem susceperat in prouincias Romano imperio subiectas, & à Sicilia exorsus, hoc anno in Græciam peruenit, qui est ab Actiaca pugna, & priore eius in eam prouinciam aduentu decimus, vt ait Iosephus, nondum videlicet erat absolutus, vndecimus enim inchoatur 2. Septemb. anno Vrbis Conditæ 722. idemque fuit Herodis 17. vt idem scribit in Antiquitat. Per Cæsaris autem absentiam, vt ait Dio, populus Romanus in creandis Consulibus tumultuatus est, licet modicam tum haberet in comitiis potestatem. Consulatus locus alter Augusto seruabatur, ideoque initio anni M. Lollius solus Consulatum gessit. Cæsare autem Consulatum non accipiente Q. Lepidus & L. Silanus cum ambiuerunt, & quidem non sine turbis, adeo vt viri primarij Augustum Romam reuocarent. Is tamen non cessit, sed cunctatos ad se candidatos verbis increpitos, infestosque abesse ab vrbe cum darentur suffragia, dimisit. Romæ autem redintegratis tumultibus, vix tandem Lepidus creatus est Consul.

His turbis adductus Cæsar de Agrippa vbi præficiendo cogitabat: quem nuper è Sicilia in Vrbem miserat; quod munus vt maiore cum authoritate fungeretur, suum ipsum generum creare voluit. Itaque ad se accersitum, vxore sua, quanquam hæc sororis Augusti filia erat, repudiata, Iuliam ducere iussit: ac continuo Romam misit ad nuptias peragendas, vtbisque administrationem accipiendam, vbi aduentu suo sedauit omnia, & ex noua vxore proximo anno suscepit filium, qui Caius dictus, & Augusto carissimus fuit. Augustus autem rebus in Græcia confectis, in Samum nauigauit, ibique traduxit hyemem. Interea Herodes, si Iosepho credimus, passim arces, palatia, vrbes, templa ædificabat. Meminit Consulum huius anni Horatius poëta, Latinæ lyræ princeps, in quorum magistratu, se quater vndenos ait impleuisse Decembres.

II. Cæsar Agrippam generum sibi assumit, & præficit Vrbi.

Hyemat Sami. Herodes ædificat.

ANNVS MVNDI 4034.

SIMONIS Pont. 5. HEROD. 18. & 21.

AVGVSTI 24. & Imperij Rom. 29.

SYRIÆ PRÆSIDE TITIO.

OLYMP. CXXCX. A. 1. V. C. 733.

ANTE CHRISTVM 19.

I. Asiam adit Augustus. l. 54.

His Coss. vt author est Dio, cum Augustus in Samo insula hyemasset, vere perrexit in Asiam, ibique & in Bithynia omnia constituit, & vt conueniebat emendauit; pecunias aliis elargitus est, aliis etiam nouas, præter tributum, imperauit. Cyzicenos, quod in quadam seditione, Romanos aliquot flagris cæsos necassent, in seruitutem redegit. Cumque aduenisset in Syriam, Tyriis & Sidoniis propter factiones idem supplicium irrogauit. Interea Romæ Iulia Augusti filia, Caium filium Agrippæ peperit vt diximus; cuius natalibus perenne sacrificium decretum est. At Phraates rex Parthorum, qui nihil dum eorum quæ pactus fuerat perfecerat, veritus ne ab Augusto bello peteretur, prope enim ab ipso aberat, & circumquaque in prouinciis legiones habebat, quas poterat in Parthos inferre, signa omnia militaria, & captiuos omnes misit, paucis demptis, qui sibi pudore manus intulerant, aut in Partbia occulti remanserant. Ea Cæsar libenter accepit, sibi laudi ducens, quasi Parthum sine certamine vicisset, adeo vt Iani templum quintùm clauserit. Addit Strabo, Phraatem, vocato in colloquium Titio, qui per id tempus Syriæ præerat, quatuor ei legitimos obsides tradidisse.

Iulia Caium parit. Dio. l. 53. p.529. Græc. Lat. Cæsar rem cum Parthia componit.

l. 16.

Plura quoque Cæsar in Asia circa reges principesque constituit, quæ pluribus à Dione traduntur, & nominatim Zenodori cuiusdam tetrachiam ait Herodi attributam, quod is prædonum latrocinia foueret, quorum receptacula Herodes expugnasset, & quietem Damascenis ac securitatem attulisset; quæ pluribus quoque tradit Iosephus, additque Herodem, grati animi causa, in Zenodori terra prope ce-

II. Alia ibidem ab eo gesta.

lebrem locum, quod Panium vocant, templum augustissimũ è marmore candido Augusto cõstruxisse. Quare cum Iudæos valde offendisset, ad eos placandos tertiam eis tributorum partem remisit, prætextu populi post sterilitatem subleuandi. Augustus autem rebus in Asia compositis, Herode ipsum ad mare deducente, in Samum reuersus est, vbi rursum hyemauit, ac Samiis libertatem, hospitij præmio dedit. In Samum autem frequentes legati commearunt, in quibus Indi, qui antea pacem per oratores petierant: tunc eam interposito fœdere sanxerunt; & tigres, nondum visa Græcis, aut Romanis animalia, dono dederunt. Ex Indis autem vnus Zamarus, sapientiæ opinione tumidus, gloriam coram Augusto & Atheniensibus affectans, Deorum suorum sacris initiatus, vltro se frigidus in ignem coniecit.

Samum reuersus ibi. Dio.

Tigres, zamaras Indus.

ANNVS MVNDI 4035.

HEROD. 19. & 22. SIMONIS 6.

AVGVSTI 25. Imperij Rom. 30.

OLYMP. CXC. A. 2. V. C. 734.

ANTE CHRISTVM 18.

I. Templum Hierosolymitanum Herodis. Ant. l. 15. c. 14.

REfert in hunc annum Iosephus nouum ab Herode templum Hierosolymis excitatum, sed hunc annum vocat regni accepti octauum, à capta videlicet possessione regni, quod ille annus adhuc in cursu esset, cum hoc opus est inchoatum, nos autem annos Romano more à Ianuario incipimus. Quoniam vero hac tota de re grauis est apud viros doctissimos disputatio, quam nos quoque in Annalibus accuratè tractauimus, & res scitu digna est. Eam hoc quoque loco breuiter pro instituto, quatuor propositionibus definiamus.

II. Quod is magnificè instaurauit.

Dicimus ergo primo Herodem templum Hierosolymitanum instaurasse, eius spatia dilatasse, porticibus nouis exornasse. Hæc affirmat Iosephus libro primo de bello cap. 16. sed annum regni 15 ibi malè positum in Antiquitatibus correxit. Remansit tamen porticus Salomonis, quæ sub Agrippa rege stabat adhuc, vt idem ait: cuius etiam meminit Lucas in Actis. Eodem pertinent illa Mathæi, vbi egresso Domino de templo, discipuli ostendebant illi ædificationes templi, quorum vnus, vt est apud Marcum, ait, *Magister aspice quales lapides, & quales structuræ*, Egressum autem Dominum per portam Orientalem, ad quam erat ea porticus: patet ex eo, quod mox venit in montem oliuarum, & ibi sedebat contra templum, cum discipuli quæsierunt, quando futura essent, quæ de ruina templi dixerat.

c. 20. & 8. c. 3. 11. c. 24. 1. c. 13. 1.

III. Non autem excitauit à fundamentis. l. 15. c. 14.

Dicimus secundò templum Hierosolymitanum à fundamentis nullum ab Herode excitatum fuisse, quamuis Iosephus dicat Herodem conuecta templi noui materia; sublatis deinde veteribus fundamentis, & nouis repositis, desuper templum extruere cœpisse, longitudine centum cubitorum, &c. Censemus autem id quod à Zorobabele fuerat constructum; ad Christi tempora, ac deletam Hierosolymam permansisse. Nam Aggæus propheta agens de templo, quod à Zorobabele construebatur, consolando populum mœrentem super vilitate noui templi, præ gloria & magnificentia Salomonici, spondet maiorem fore gloriam domus istius nouissimæ, quam primæ: nimirum propter præsentiam Christi Domini, de quo paulo ante dicebat, post modicum venturum desideratum cunctis gentibus. Quæ est communissima patrum interpretatio, omniumque catholicorum interpretum aduersus recentiores Iudæos. Hinc ergo licet argumentari. Domus quæ ædificabatur à Zorobabele erat nouissima, ergo non fuit alia posterior ab Herode constructa. Secundò, Templũ Zorobabelis glorificandũ erat præsẽtia Seruatoris. Ergo stabat viuo Saluatore. Falsũ igitur est, id ab ipsis fũdamentis dirutum fuisse. Denique templum quod stabat viuente ac prædicante Christo Domino, 46 annis constructum fuerat, testibus Iudæis apud Euangelistam; Templum Herodianum 9 annis cum dimidio, teste Iosepho, ergo templum quod stabat viuente Christo, non fuit Herodianum.

Sed remansit Zorobabelicum. Vid. Villalpand. t. 1 l. 5 c. 66. & seqq. ad 71

Ioan. 2. 20. l. 15. c. 14

IV. Herodes non potuit excitare templum Salomonico excellentius.

Dicimus tertio, templum magnificentius Salomonico aut gloriosius, quale propheta requirit, non potuisse ædificari ab Herode. Primo quia ex consensu contra sentientium, Salomonem ipso ditiorem fuisse constat. Neque enim Herodes patrem habuit, qui præparauerit filio suo ad ædificandum templum, auri talenta centum millia, & argenti mille millia talentorum, æris & ferri pondus inæstimabile, ligna & lapides ad vniuersa impendia; qui de peculio suo donarit tria millia talentûm auri Ophirici, & septem millia talentorum argenti probatissimi. Non habuit principes populi, qui darent in templi sumptus, auri talenta quinque millia & solidos decem millia. Argenti talenta decem millia, æris 18 millia, ferri centum millia talentorum. Non habuit per singulos annos 666 auri talenta, præter illud quod accipiebat à mercatoribus & negotiatoribus, ab omnibus regibus Arabiæ, & principibus terrarum. Non exercuit potestatem super cunctos reges à flumine Euphrate vsque ad terram Philistinorum, & vsque ad terminos Ægypti. Non habuit naues quæ quotannis magnam auri vim ex aurifodinis afferrent. Denique de Herode dictum non est, non fore ei similem in diuitiis & gloria in cunctis regibus.

1. Paral. 22 14. & 29. 3 7.

V. Propter sumptus maximos in alia opera.

Deinde quamuis daremus Herodem pari successisse hæreditati, paria vectigalia, & munera, parem habuisse prouinciarum & subditorum numerum, non potuisset templum par Salomonico ædificare, propter immensos atque incredibiles alios sumptus, quos Iosephus breui tempore eum fecisse ait, quos in Annalibus collectos studiosus Lector inueniet, qui tanti sunt, vt iis nec Romanum Imperium vniuersum nedum Iudææ regulus Herodes, par esse potuerit, nisi Iudaicæ omnes arbores, aureos illi nummos frondium loco profunderent. Ex quibus consequens est gloriam templi Zorobabelis, siue Herodis, ex ædis aut ornamentorum magnificentia petendam non esse, sed ex Christi Dei filij vnigeniti præsentia, eiusque

n. 13. ad 18.

Templi dignitas ex Christi præsentia.

sanctissimæ familiæ, qua nihil habuit terea cœlumve præstantius. Quamuis autem Iosephus regem impium ac crudelem oderat, ambitio tamen magnificandæ gentis suæ potentior fuit, ad tantam illi potentiam tribuendam: accedente etiam studio gratificandi Agrippæ nepoti eius, cui Iosephus se carissimum fuisse testatur.

VI. Herodis templum male à Iosepho descriptum.

Dicimus quarto, Herodianum Iosephi templum parum prudenter ab eo fictũ fuisse. Nam vt cætera hoc loco dissimulem, ait templum cũ centum & viginti cubitis assurgeret, aliquantu post viginti cubitos, subsidentibus fundamentis decessisse, quod in petricoso tumulo, in quo hæc ædes constructa erat, vt ipse fatetur hoc loco, aut super durissimum collem, vt alio loco idem ait, fieri omnino non potest. Quæro enim an ex æquo vbique fundamenta subsederint, an vna aliqua parte. Si ex æquo omnia, nonne ianuæ & fenestræ maxima ex parte sepultæ erant vt in id templum nullus aditus pateret; deinde cum interior altitudo partis illius quæ dicebatur Sancta, esset 25. cubitorum, vt ipse ait, decedentibus 20 cubitis, quinque remanserunt ad furnum non templum. Sin autem in vna aliqua parte fundamenta subsederunt, qualis erat connexio eorum quæ steterant, cum iis quæ subsederant, aut quomodo quæ subsederant etiam reliqua ingenti ruina non secum trahebant; Quis hic non solum Iosephi fidem, sed etiam prudentiam non vehementer desideret; atque adeo eorum, qui talia sibi persuaderi patiuntur?

15 c 14. 6. de bello . 6. Fundamenta eius non subsedisse. 6 de bello .6.

VII. Tumultus Romæ propter Consulatum. Dio. l. 54.

Sed Romana videamus. Cum C. Sentius hoc anno Consul factus esset, eique dandus esset collega, nam tum quoque reseruatum sibi Consulatum Augustus non accepit, iterum seditiones Romæ contigerunt, adeo vt Senatus legatos ad Augustum mitteret; qui vnum ex legatis Q. Lucretium, quem Hyeronymus in Eusebij chronico Cinnam cognominat, Consulem declarauit, simulque Romam contendit. Quò cum peruenisset, de multis honoribus oblatis, id tantum accepit vt Fortunæ reduci ara consecraretur, & dies eius reditus inter ferias relati, Augustalia dicerentur, tametsi noctù, vitandæ celebritatis causa vrbem iniisset. Propter seditiones autem in eius reditu decretum est, vt Magister morum per quinque annos esset, & consularem potestatem quandiu viueret haberet, legesque ferret quas vellet, quæ Augustæ vocarentur. Hæc pluribus Dió. De Agrippa vero hæc habet.

Augustus Romam reuertitur.

VIII. Agrippa Gallos sedat.

Agrippa qui prius ex Sicilia ad gubernandã Vrbem missus fuerat, Gallis tum administrandis est præfectus. Tumultuabantur enim inuicem Galli, & à Germanis infestabantur. Iis motibus sedatis in Hispaniam transiit. Nam Cantabri in seruitutem redacti, suis Dominis interfectis, domum redierant, & multis ad defectionis societatem permotis, castellis quibusdam occupatis, præsidia Romanorum adoriebantur. Contra quos profectus Agrippa, post multam suorum cædem, nam plerique inuiti pugnabant, & hostes cum salutis desperatione certabant, tandem victor Cantabros, qui essent militari ætate omnes propè deleuit, reliquos armis exuit & ex montanis locis transtulit in campestres. Neque tamen triumphum Augusti iussu ei decretum agere voluit, perinde ac si Augusti legatus, eius auspiciis pugnasset, non suis.

Cantabros domat, & recusat triumphũ.

Virgilij mors.

His Porro Coss. abiit è viuis gloria Romanæ poëseos Virgilius Maro, vt habet in Eusebij Chronico Hieron. ad Olymp. 190. annum secundum, vir in eo genere tam eximius, nemo vt fuerit, futurusve videatur omni poëtica laude cumulatior.

ANNVS MVNDI 4036.

SIMONIS Pont. 7. HEROD. 20. & 23.

AVGVSTI 26. Imperij Ro. 31.

OLYMP. CXC. A. 3. V. C. 735.

ANTE CHRISTVM 17.

I. Cæsar Agrippam sibi supparẽ efficit. Dio. l. 54.

HOc anno Cæsar Agrippã penè ad Imperij societatem prouexit. Cum enim eius opera plurimũ in Repub. vteretur, inuidiamque ipse metueret, parumq; præsidij in thorace, quem etiam cum in Senatum iret, sub veste gestabat, esse arbitraretur, Agrippam quasi alterum se, ad expedienda negotia habere voluit. Ergo cum in aliud quinquennium suum sibi principatum prorogauit, tum Agrippæ tribunitiam potestatem ad quinquennium dedit. Multum deinde in deligendis Senatoribus laborauit, multamque inuidiam, querelas, atque insidias adiit cum Agrippa, quantumuis eas sortitione vitare conati essent. Et cupiebat quidem Augustus trecentos tantum, secũdum antiquam consuetudinem retinere, benè cum Repub. agi ratus, si tot ex iis Senatu digni reperti essent. Veritus tamen offensionum multitudinem, sexcentos Senatores delegit, in quibus Lepidus olim Triumuir ægrè retentus est. Multa quoque alia Romæ è Rep. ordinauit, quæ pluribus apud Dionem reperies.

Cum eo Senatum legit ad 600.

II. Herodes mittit Romam filios l. 15. c. 13.

Arbitror hoc anno Herodem filios suos Alexandrum & Aristobulum, quos ex Mariamna susceperat, Romam ad Cæsarem, tum officij causa misisse, idque maturè, post eius reditum in vrbem, qui magna celebritate actus fuerat, vt diximus, tum etiam Romanarum disciplinarum gratia. Missos enim ait Iosephus constructa iam Sebaste, & interim dum Cæsarea ædificabatur. Eratque eis paratum hospitium apud Pollionem Herodis studiosissimum; licuit tamen etiam Cæsaris hospitio vti; summa enim humanitate adolescentes excepit, fecitque Herodi potestatem, vt è liberis suis quemcumque vellet hæredem regni designaret. Cæterum correxisse videtur hoc loco Iosephus, quod l. 1. de bello c. 17 dixerat, tres videlicet filios Mariamnes Romam missos, ibique minimum natu fuisse defunctum.

(+.)

ANNVS MVNDI 4037.

HERODIS 21. & 24. SIMONIS 8.

AVGVSTI 27. & Imp. Rom. 32.

OLYMP. CXC. A. 4. V. C. 736.

ANTE CHRISTVM 16.

I. Ortus Lucij nepotis Augusti. *Dio. l. 54.*

ALterum hoc anno filium ex Iulia Augusti filia suscepit Agrippa, cui Lucio datum est nomen, tanto aui gaudio, vt cum fratremque eius Caium triennio grandiorem Augustus statim adoptarit, & hæredes imperij destinarit, non expectato dum virilē ætatem attingerent. Huius enim geminæ sobolis incremento tutiorem se fore censuit ab insidiis. Itaque ad diem ortus eius celebrandum, festum quod Virtuti & Honori tributum erat 4. Cal. Iunias, ad Lucij natalem honorandū transtulit. Quin & seculares ludos, quos hoc anno celebratos, & quidem ingenti apparatu Censorinus testatur, Augusti voluntate potius, quam ordine temporis id exigente, actos fuisse in lætitiæ argumentum facile credo.

Ludi seculares. *c. 17. & Dio l. 53.*

II. Concipitur B. Virgo.

Longè maioris causa lætitiæ fuit hic annus vniuerso terrarum orbi, quo in spem minimè fallacem, vt filij Iuliæ nepotes Augusti, genita est regina, & hæres imperij orbis terrarum, quam retroacta omnia secula expectarunt, figuris præmonstrarunt, vaticiniisque prædixerunt. Nullum habemus hac de re certius neque antiquius testimonium eo, quod ex Euodio Antiocheno Episcopo recitat Nicephorus. Nam in Epistola quam vocauit Lumen, inter alia hęc habet. *Trimula cum esset, in templum præsentata, ibi in sanctis sanctorum*, id est, locis custodiæ Virginum Deo dicatarum destinatis, *traduxit annos vndecim: deinde verò Sacerdotum manibus Iosepho ad custodiam est tradita*, coniugium enim ad custodiam referebatur, pergit, *apud quem cum menses quatuor peregisset, ab Angelo lætum illud accepit nuncium. Peperit autem huius mundi lucem annum agens decimum quintum, vigesima quinta die mensis Decembris* decimum quintum, vtique non exactum, sed decurrentem, & per quatuor menses inchoatum.

III. Non sine miraculo.

Concepta porro est exeunte hoc anno virgo beatissima, ex Ioachimo patre, & Anna matre, parentibus genere & virtute nobilibus, via quidem communi, non tamen sine aliquo miraculo, & supernaturali virtute conceptio perfecta est. Referunt enim sancti Patres, quos Suares fusè recenset, B. Annam fuisse sterilem, & vitam sine prole vsque ad senectutem produxisse, & orationibus conceptionem Virginis impetrasse: *vt ad summum miraculum*, ait Damascenus, *vita per miracula floreretur.* Quin & prænunciatam parentibus conceptionem, ipsumque Mariæ nomen, non parum verisimile facit prærogatiua Isaacn, Samsoni, Samueli, & Ioanni Baptistæ concessa. Neque enim negandum est Matri Dei vllum priuilegium, cuius illa fuerit capax, quod alicui seruorum Dei fateamur fuisse concessum. Accedunt & Patrum testimonia; nominatim Epiphanij, Damasceni, Nysseni, quæ in Annalibus retulimus.

t. 2. in 3. part. disp. 3. sect. 1.

Orat. 1. de Nat.

Hæresi 78. 99. l. 4. c. 15. De Nat. Christi.

ANNVS MVNDI 4038.

BEATÆ VIRGINIS 1.

HERODIS 22. & 25. SIMOMIS 9.

AVGVSTI 28. Imperij Rom. 33.

OLYMP. CXCI. A. 1. V R. CON. 737.

ANTE CHRISTVM 15.

I. Natiuitas B. Virginis.

HOc mundi atque Imperij Romani anno, 8 Septēbris, nono à Conceptione mense, nata est beatissima Christi mater, iuxta ea quæ proximè ex Euodio & Nicephoro dicta sunt. Natam porro fuisse conceptāque in oppido Nazareth prouinciæ Galilææ, in Iudæa regione Syriæ, constans est communisq; sententia; ibi habitasse Ioachimum, ibidem ei nupsisse Annam testatur Hippolytus apud Nicephorum. Ibidem conceptum educatumque Dei filium, Euangelium Lucæ & Mathæi dubitare non sinunt.

l. 2. c. 3. fi. c. 1. 26. c. 2. 51. c. 2. 23.

II. Augusti peregrinatio. *Dio. l. 54*

Augustus huius anni Coss. in Galliam profectus est, vt Dioni placet, prætendens bellicos eius prouinciæ motus, cum reuera vel sui satietatem vitare vellet, vel ægrè ferret se, dum in vrbe esset, delinquentes puniendo, multorum offensionem contrahere, vel suas ipsum leges parcendo antiquare. Itaque Solonis exemplo peregre abire decreuit. Volebat quoque cum Mœcenatis vxore Terentia, sine obiectatoribus viuere. Ante discessum autem Quirini templum recens ædificatum dedicauit, in quo sex & septuaginta columnas excitarat, quot deinde quasi diuinans viuendo expleuit annos. Deinde Vrbis & Italiæ gubernatione Statilio Tauro imposita. (Nam Agrippā rursus in Syriam mittebat, Mœcenatem minus amabat, Tiberium quamuis Prætorem secum abducebat, Druso in eius locum ex S.C. suffecto) cum Augusto abeunti multa prodigia contigissent, vota pro reditu eius concepta sunt, & quinquennalia principatus eius ludis celebrata Agrippa XV. viro faciente sumptus.

Quirini templum

III. Agrippa in Iudæa. *Ioseph. l. 16. c. 3. & 4.*

Interea M. Agrippa peruenit in Asiam, ad quem Herodes adiit, eumque cum amicis & sociis abductum in Iudæam, beneuolentiæ significatione tractauit, quippe quem sciret secundum Cæsarem posse omnia, recens à se conditas vrbes arcesque ostentans, occurentibus populariter omnibus, amictu & cultu festiuo, & cum faustis acclamationibus. Addit etiam Iosephus, Agrippam Deo hecatombem immolasse, epulumque præbuisse. Et quamuis ibi libenter diutiùs fuisset commoratus, appetente tamen hyeme tempestatum metu, maturiùs nauigasse in Ioniam.

(·:) (·:)

ANNVS MVNDI 4039.

BEATÆ VIRGINIS 2.

HERODIS 23. & 26. SIMONIS 10.

AVGVSTI 29. Imperij Rom. 34.

OLYMP. CXCI. A. 2. VR. CO. 738.

ANTE CHRISTVM 14.

I. Herodes rursum ad'e Agrippam. *Ioseph l. 16. c. 3. & 41.*

HErodes exacta domi hyeme, instante vere rursum properauit ad Agrippam, audita quod cum exercitu Bosphorũ peteret, Rhodo & Coo pręter nauigatis, Lesbum deinde Byzantium profectus, eum apud Sinopē vrbem Ponticam offendit, vbi confecto negotio Scribonij, qui regnum Ponti occupauerat, idq; sibi ab Augusto traditum asserebat, cum eodem Agrippa terrestri itinere peruenit Ephesum, inde Samum nauibus traiecerunt. Toto autem eo itinere ferè per singulas ciuitates, in multis Herodi gratificatus est Agrippa, & ad eius preces multorum necessitatibus subuenit: præsertim autem Iudæorum Ionicorum, quos indigenæ vexabant, nec suis patiebantor viuere legibus, & festis diebus trahebant ad tribunalia in religionis contumeliam, & oneribus grauabant, contra concessa per Romanos priuilegia. Quibus Agrippa respondit, se & propter Herodem amicum illis gratificari paratum; & quia æquum postularent, Itaque & priuilegia rata esse voluit, neque illis, iuxta soa instituta viuentibus, quemquam molestum esse. Tum Herodes assurgens ei gratias egit omnium nomine, deinde post mutuos complexus vale dicto à Lesbo digressi sunt. Herodes Iudæam repetiit & suos ob impetratam Iudæis per Asiam degētibus immunitatem, & quarta parte tributorom remissa, valde exhilarauit.

Qui multa ei gratificatur in gratiam Iudæorum.

II. Res à Cæsare in Germania, & Gallia gesta. *Ex Dione l. 54.*

Dio autem narrat Germanos Augusti aduentu territos, in soam regionem regressos, datisque obsidibus pacem impetrasse: & Cæsarem res Germaniæ, Galliæque composoisse, Galliæ præsertim, vbi Licinnius quidam indigenas insigni rapacitate expilarat, quorum accusationes cum ægrè ferret Augustus, & tum Gallorum misereretur, tum præfecti soi eum puderet. Licinnius Augustum in suas ædes adducit, eique congestos thesauros demonstrat, eosque ipsi Cæsari collegisse, & conseruasse, & nunc tradere se dixit. Ita Licinnius, quasi vires Gallorum, in Augusti gratiam eneruasset, discrimen euasit, & crimen in Augustum cum pecunia transtulit. At is rectiùs rem cum Vedio Pollione transegit. Erat is libertino genere Romanos eques, diuitiis potens, & sæuitia insignis vt qui murænas in piscinis haberet, quas humanis carnibus saginabat. Mancipia enim quæ morti addixisset, eis obiiciebat. Is cum aliquando Augustum conuiuio excepisset, & calicem crystallinum minister poculorũ fregisset, murænis eum proiici iussit. At is ad Augusti pedes prouolutus, veniam & vitam supplex precabatur; quam cum ab hero, ne interueniente quidem Augusto, impetraret, omnia eiusdem generis vasa quasi ad vtendum conferri iussit, & prolata confringi. Sed vnum quoque defuit, quod non etiam tam crudelem herum ad murænas proiici iussit.

Licinnij & Augusti auaritia.

Vedius Pollio.

III. Ortus Cæsaris Germanici.

Eodem tempore Augustus multas in Galliam & Hispaniam colonias deduxit, Cyzicenis libertatem restituit, Paphiis terræ motu afflictis pecunias largitus est, permisitque vt vrbem suam vocarent Augustam. Natus quoque est hoc anno Germanicus Cæsar, à Tiberio Augusti iussu adoptatus, Caligulæ pater, qui breuis æui anno vitæ quarto & trigesimo extinctus est, vt suo loco dicetur.

An. V.C. 772.

ANNVS MVNDI 4040.

BEATÆ VIRGINIS 3.

HEROD. 24. & 27. SIMONIS 11.

AVGVSTI 30. Imperij Rom. 35.

OLYMP. CXCI. A. 3. V. C. 739.

ANTE CHRISTVM 13.

I. Incendium Romæ, porticus Æmylij, &c.

BEatissimæ Virginis inchoatos tantum numeramus annos, itaq; eius Præsentationem ad sequentem annum differimus. Vigebat interea Herodes cum alia ædificia, tum Cæsaream & templum, iuxta distributionem temporis suis locis constitutam. Dio porro scribit hoc anno Crasso & Lentulo Consulibus, Æmylij Pauli porticum Romæ incendio absumptam fuisse, ignemque ab ea ad Vestæ vsque grassatum, ita vt sacra à Vestalibus in palatium deportata fuerint, & in domo Flaminis dialis deposito. Quæ postea porticus ab Augusto, & Pauli Æmylij amicis restituta est. Hoc anno propter rem in Ponto ab Agrippa præclarè gestam, honores illi supplicationum, & triumphi decreti sunt; sed ipse triumphum non admisit, & cæteris ne admitterent suo præiuit exemplo, quod Augusti auspiciis res à se gestas quasi ab eius legatis, profiterentur.

Agrippa triumphum recusat.

II. Lentuli Auguris opes. *l. 2 de ben. c. 27.*

Hunc porro Lentulum Consulem cognominant Augurem, quem Seneca diuitiarum maximum exemplum vocat, antequam libertini eum pauperem facerent, vt qui quater millies sestertium suum viderit. Eam summam Cenalis æstimat 20 millionibus librarũ Turon. Significat autem Seneca eum, quòd esset auarissimus opes suas vidisse tantum, non etiam iis vsum fuisse. Tiberio enim Cæsari eas seruauit miser. Nam Sueton. *Sat constat*, inquit, *Cn. Lentulum Augurem, cui census maximus fuit, metu & angore ad fastidium vitæ ab eo actum, dum prohibet ne quo, nisi ipso hærede moriatur.* Quo modo igitur eum libertini pauperem fecerunt? non furto vtique, sed maiore censu, Claudio quippe Imperatore, quidam libertini ditiores fuisse perhibentur, quorum comparatione hic Augur poterat videri pauper.

l. 3. n. 48.

(∴) (∴)

ANNVS MVNDI 4041.

BEATÆ VIRGINIS 4.

SIMONIS Pont. 12. HEROD. 25. & 28.

AVGVSTI 31. Imperij Ro. 36.

OLYMP. CXCI. A. 4. V. C. 740.

ANTE CHRISTVM 12.

I. *Præsentatio B. Virginis. De Nat. Christi.*

EXpleto triennio Beata Virgo à Parentibus delata Hierosolymam & illic Deo ex voto ipsorum oblata, vitam deinceps in templo vsque ad sponsalia traduxit, quando Iosepho sponso tradita Nazarethum abducta est. Ex voto dixi. Promiserat enim Deo Anna mater, vt ait Gregorius Nissenus, quod si mater euaderet, se quodcunque peperisset ei dicaturam. Quamobrem cum voti compos effecta, filiam suscepisset, eam vocauit Mariam, vt ipso etiam nomine testaretur acceptũ munus à Deo. Illam igitur, cum iam grandiuscula esset, nec vbere matris amplius indigeret, duxit ad templum, Deoque reddidit, & studiosè promissum exsoluit. Sacerdotes autem quãdiu paruula fuit ad Samuelis similitudinem in sanctis ædibus educarũt. Hæc Nissenus corrigens quod aliqui de templi adytis, aut sancto sanctorum dixerant; quibus consentit S. Damascenus. Habemus etiam de hac sancta oblatione Deiparæ, Ecclesiæ Catholicæ iudicium atque consensum, quem illa die festo peculiari, officio proprio, Missæque sacrificio prodit, simulque antiquam traditionem exemplo suo atq; authoritate confirmat. Sed plura hoc toto de argumento Annales suggerent.

Ecclesiæ authoritate firmatur. *à n.s. ad 8. l. 54.*

II. *Augusti in Vrbem reditus.*

Augustus autem, vt ait Dio, rebus Gallicis, Germanicis, Hispanicisque confectis, Druso in Germania relicto, Romam reuersus est, Tiber. & Varo Coss. nec passus populum sibi venire obuiam, noctù sine pompa ingressus est vrbem. Postridie autem populum in palatio salutauit, & in Capitolium ascendens laurum fascibus detraxit, eamque ad Iouis genua deposuit. Deinde conuocato Senatu, ipse raucedine laborans Quæstori libellum recitandum dedit, quo res ab eo gestæ recensebantur, & anni militiæ ciuibus determinabantur, quantumque ij pecuniæ emeritis stipendiis, pro agro; quam nunquam non petebant essent accepturi, ne reliqui ciues suis in posterum prædiis spoliarentur. Definiti autem erant Prætorianis anni duodecim, cæteris sexdecim. Postea tamen anno Vrb. C. 757. Cinna & Messala consulibus, militiæ tempus Prætorianis 16. annis definitum fuit, reliquis viginti, & illis quinq; millia drachmarum constituta sunt, istis tria.

Decretum de militum præmiis, & annis militiæ. *875. Fran. 525. Fran.*

III. *Baldi & Marcelli Theatra & Ludi.*

Sub aduentum Cæsaris Cornelius Balbus theatrum suum dedicauit, ac spectacula exhibuit, & Tiberius ludos votiuos pro eius reditu. Mox autem Augustus ipse theatrum dicauit, quod appellauit Marcelli, ludisque eius rei gratia factis, Troiam inter pueros patricios Caius nepos Augusti octennis lusit. Feræ Africanæ sexcentæ depugnantes occisæ. Dies quoque natalis Augusti, variis ludis epulisque celebratus. Cumque hoc anno Lepidus olim Triumuir, deinde Pontifex Maximus mortuus esset, Augustus eam sibi dignitatem assumpsit. Vestales virgines Pontifici subiectas muneratus est, libros fatidicos combussit, & Sibyllinos expurgauit, non sine peculiari Dei prouidentia: vt Christiani ex libris Sibyllinis ab ipso Augusto expurgatis, fidem Christianam apud Ethnicos maiori cum fide stabilire possent, quod à plerisque patribus videmus diligentissimè factitatum. Reuersus est hoc anno ex Syria M. Agrippa, quem Augustus tribunitia potestate in aliud quinquennium cohonestauit, & in Pannoniam, vbi iam bellum gliscebat, misit, cum maiore imperio, quam vllus extra Italiam haberet: sed profectio in exordium sequentis anni cadit.

Augustus fit Pontifex, & libros Sibyllinos expurgat. *Agrippa in Pannonia.*

ANNVS MVNDI 4042.

BEATÆ VIRGINIS 5.

HERODIS 26. & 29. SIMONIS 13.

AVGVSTI 32. Imperij Roman. 37.

OLYMP. CXCII. A. 1. VR. CO. 741.

ANTE CHRISTVM 11.

I. *Cyrinus consul.*

HAbet hic annus Olympiacus Diophanem Aeolium in stadio victorem, & Consulem illum Quirinium, qui postea Syriæ præses factus est, Luca teste, qui eum Græco more Cyrinum, cum Dione & Eusebio vocat. Habet & profectionem Herodis in Italiam repetendorum filiorum causa, qui quintũ iam illic morabantur annum, simul etiam vt eadem opera felicem Augusto reditum, & nouam Pontificatus dignitatem gratularetur, & cum S.P.Q.R. Patrem patriæ salutaret, quod nonis Februarij cõtigisse author est Ouidius in Fastis. Suetonius ait ter ei numen Patris patriæ fuisse delatum: primum à plebe legatione Antium missa. Quod illi nomen cum modestè recusasset, rursus plebs eadem frequens & laureata, ipsi Romæ spectacula ineunti obtulit: postremo in Curia Senatus vniuersus per Massalam consulem. Cui ille lacrymans respondit, optare se vt perpetuo ea salutatione dignus esset, nec eam moribus appellationem refelleret.

Herodis in Italiã profectio. *l. 2.* *l. 2. n 58.* *Augustus pater patriæ.*

II. *B. Virginis commoratio in templo.* *t. 2. in 3. p disp. 7.* *l. 2. de Vir.*

Sed sanctissimam Virginem Hierosolymis commorantem, & dicatas fœminis templi Hierosolymitani exedras sanctificantem, inuisamus. In hoc ergo loco, inquit Suares, Deipara Virgo permansit vsque ad nubiles annos, soli Deo vacans, & forma virtutis effecta, vt dicit Ambrosius. Quos enim Deus singulariter sibi consecrat, ab infantia separat à cura sensibilium rerum, vt sibi liberiùs vacare possint: quod in multis, & præsertim in Ioanne Baptista cernimus, & multo perfectiùs credendum est, hoc esse concessum Virgini. Vnde etiam referunt authores graues, toto illo tempore accepisse Virginem cibum ministerio angelorum. Quod ex Hieronym. refert S. Bonauentura in libro Medit. vitæ Christi c. 3. & Georg. Nicomed. Homil. de oblat. Virg. in

Et cibus Angelorũ ministerio. *Apud Sur. 21. Nouem.*

templo Cedren. in compen. histor. Et facilè credi potest. Nam simile priuilegium concessum legimus Paulo primo eremitæ longo vitæ tempore. Quid ergo mirum quod concessum fuerit B. Virgini? Eo præsertim tempore, quo vitam tantum contemplantiuam profitebatur, ne vel minimum de illius cura remitteret? Hæc & plura Suares, hoc maiori digna fide, quo studiosius magnus ille Theologus res sacras solet expendere. Vide & Petrum Canisium in Mariali [a], & Annales [b].

pud Hier. eius vita.

l. 1. c. 13, n. 5.

III. Herodes domum reducit filios.

Herodes porro cum Romam venisset, à Cæsare humanissimè tractatus, filios domum reducendos accepit; satis iam instructos liberalibus disciplinis. Qui postquam reuersi sunt in patriã, statim excepti sunt magnis studiis multitudinis propter varia corporis animique ornamenta, ita vt regium quiddam ipsa specie præ se ferrent. Inde autem natam inuidiam, vel metum & insidias eorum, qui Mariamnem adolescentium matrem perdiderant, narrat Iosephus [c], quas ratio exigere videtur, vt ad sequentem differamus annum.

c l. 16. c. 1.

IV. Obitus Agrippæ. .54.

Ad præsentem autem pertinet M. Agrippæ mors; authore Dione. Expeditionem, inquit, instante iam hyeme dictis Coss. fecit, quo eius aduentu exterriti Pannonij, cum à rebellione destitissent, reuersus, postquam in Campaniam venisset, morbo decubuit. Augustus tum forte quinquatribus mense martio munus gladiatorium filiorum nomine, Caij scilicet & Lucij, exhibebat. Eo cognito properè profectus ex Vrbe mortuum reperit: corpus eius in vrbem aduexit, & in foro propositum funebri laudatione decorauit, atque in eum extulit locum, in quem deinceps ipse relatus est; suóque eum in sepulcho condidit, & populo viritim pecunias eius nomine distribuit. Quæ fuerunt signa singularis in Agrippam, neque immeritæ beneuolentiæ, vt qui fuerit omnium qui ea ætate Rempub. attigerunt, si ab Augusto discesseris, facile princeps, propter eximiam moderationem, fortitudinem atque prudentiam; quique principis amicitia, cui gloriam tribuebat omnem, in publicæ rei vtilitatem sapienter vteretur, sicque esset & Cæsari & populo gratissimus.

Augusti in eũ officia.

V. Agrippæ filius.

Ei posthumus natus est filius, quem Augustus Agrippam nominari voluit, postcáque adoptauit, sed is multum à virtute parentis abfuit, vt suis dicetur locis. Cum autem Agrippa mortuo, Augustus indigeret viro, qui Agrippæ potentia & dignitate responderet, quoque in maximis Reipub. negotiis vteretur, & nepotes puerilem ætatem agerent, Tiberium priuignum, trigesimum annum agentem ad hoc munus assumpsit. Itaque Iuliam Agrippæ viduam, filiam suam ei despondit, prius illi adempta, quam habebat vxore; licet ea esset Agrippæ ex priore vxore filia, quæ & infantem ex eo genitum iam alebat, & ferebat vterum. Tiberium ergo factum generum contra Pannonios misit, qui audita morte Agrippæ bellum renouabant. Ad eos profectus Tiberius, finitimorum Scordiscorum opera vsus, eos multis dãnis affectos fregit, & armis spoliatos vendidit. Quam ob rem cum ei triumphum Senatus decerneret, Augustus triumphalibus ornamentis contectum esse iussit. Drusus quoque eodem tempore contra Gallos Germanosque vsque ad sequentem annum rem benè gessit, vt pluribus ex Dione intelliges.

Nat. V. C. 711. Tiberius Agrippæ sufficitur.

Vincitque Pãnonios.

VI. Augustus Magister morum.

Romæ autem Augustus in aliud quinquennium magister morum constitutus est: nam hũc quique magistratum sicut & imperium ad certum tempus accipiebat. Iussit vt Senatores quoties Curiam conuenire, aut accedere ad se vellent, suffitum adolerent, vt se tanquam in loco sacro, aut Deos aditui, religiosè gererent. Illustre quoque edidit hoc tempore liberalitatis exemplum. Cum Asia prouincia terræ motibus concussa, ope aliqua indigeret, ex suis ipse pecuniis, tributum eius annuum in ærarium intulit, ne scilicet eum publico detrimento misericors esset.

Augusti liberalitas.

ANNVS MVNDI 4043.

BEATÆ VIRGINIS 6.

HERODIS 27. & 30. SIMOMIS 54.

AVGVSTI 33. Imperij Rom. 38.

OLYMP. CXCII. A. 2. VR. CO. 742.

ANTE CHRISTVM 10.

I. Calumniæ in filios Mariamnes. Ioseph. l. 16. c. 1. & 2.

IN hunc annum referimus initia metus & insidiarum in Alexandrum & Aristobulum filios Mariamnes, metus inquam illorum qui calumniis Mariamnem oppresserant, videbantque non defore materni interitus vltores. Furtim ergo sermones vulgo iactabantur, parum eis gratam esse patris consuetudinem memoria supplicij de genitrice sumpti, quasi auersantibus materno sanguine pollutum. Sed hæc tardius perlata sunt ad Herodem, qui illis interea, quod iam essent adulti, vxores dedit, Alexandro, Archelai Cappadocum regis filiam Glaphyram; Aristobulo autem Bernicem filiam Salomes; quo facto videtur Herodes odium sororis suæ Salomes, in filios Mariamnes noua affinitate extinguere voluisse; sed ea paulatim recaluit, ac reuixit, vt sequenti anno dicetur.

Quos Herodes iungit coniugio.

II. Drusus Prætor. Dio. l. 54.

Hoc anno Drusus Tiberij frater, & Augusti priuignus, cum ex Germania Romam sub hyemem rediisset, ibi Prætor Vrbanus creatus est, quanquam prætorios honores iam adeptus, Fabio & Tuberone Coss. Idemque veris initio, rursus ad bellum profectus est, vbi etsi rem benè gessit, summum tamen periculum adiit, ab hoste in loco angusto & concauo circumclusus. A qua pernicie nihil aliud eum eripuit, quam hostium temeritas, qui contemptis Romanis, quasi iam captis, & vno velut ictu concidendis, cum nullo eos ordine aggressi essent, ferocia fracta inde discessere. Drusus vicissim iis contemptis castellum contra eos, ad Lupiæ & Alisonis fluuiorum confluentes, aliudq; in Chattis ad ipsum Rhenum extruxit. Eodem tempore Tiberius Dalmatas rebellantes, atque inde Pannonios, qui per eius absentiam res nouas moliti fuerant, vtrisque bello simul illato, eóque modo hac modo illac translato, vtrosque in suam potestatem redegit.

Et res ab eo in bello gesta.

Tiberius Dalmatas domat & Piso Thraces.

vtrique honores triumphales decreti, ficut & L. Pisoni, qui in Thracia rem benè gesserat: nomen autem Imperatoris, quod vtrique illorum suus tribuerat exercitus, Augustus non probauit.

ANNVS MVNDI 4044.

BEATÆ VIRGINIS 7.

SIMONIS Pont. 15. HERODIS 28. & 31.

AVGVSTI 34. Imperij Rom. 39.

OLYMP. CXCII. A. 3. V. C. 743.

ANTE CHRISTVM 9.

I. Ortus Claudij Imper. *Iulius, Augustus, Tiberius, Caligula, Claudius, Nero. a.V.C.751.* Matrimonium Iuliæ, & mors Octauiæ. *l. 2. n. 61.* *Dio. l. 54. ext.* HVoc annum insignem facit Claudij Imperatoris ortus, à Iulio Cæsare quinti. Testis Suetonius, qui etiam addit natum Lugduni Calend. Augusti, eo ipso die, quo primum ara ibi Augusto dedicata est. Porro Iul. Antonius hoc anno Consul, filius fuit M. Antonij triumuiri, pater L. Antonij, & post annos aliquot, ob adulterium Iuliæ, morte punitus est. Eam Iuliam Augustus hoc anno Tiberio, cui antea illam desponderat, matrimonio coniunxit, & Octauiam sororem vita functam, in faerario Iulio publicè expofuit, publicéque laudauit, anno ætatis suæ quinquagesimo quarto, teste Suetonio. Censum egit, cóque facultates suas, perinde ac si priuatus quispiam foret, descripsit, Senatumque legit. Et cum videret non semper frequentes conuenire Senatores, statuit vt Senatus Consultus etiam à paucioribus quam quadringentis fieri possent S. C. quot Senatores requireret. eum antea hunc numerum, vt rata essent, requirerent.

II. Decretum de Iani portis iterum. Decretum fuerat hoc anno vt Iani Gemini templum, quod bellis quæ diximus exortis apertum fuerat, iis iam compositis clauderetur, verum id ne fieret Daci obstitere, qui Istrum frigore concretum transgressi è Pannonia prædas abstulerant. Dalmatæ quoque propter exactum tributum defecerant. Hos motus Bella à Tiberio & Drufo confecta. Tiberius ex Gallia, in quam cum Augusto profectus fuerat, aduersus eos missus, pacauit, sicut & Drusus tumultuantes Germanos. Sub extremum annum Tiberius & Drusus cum Augusto, qui in Lugdunensi Gallia plerumque versabatur, haud procul à bello Germanico remotus, & in eius euentum intentus, Romam redierunt.

III. Cæsarea ab Herode dedicatio. *a.V.C. 731. n. 5. l. 16. c. 9.* Hoc anno, qui est duodecimus à Cæsarea Herodis inchoata, eadem absoluta est ac dedicata, vt vult Iosephus, & quidem tanta magnificentia, quantam nemo prudenter credat; præsertim qui hominem norit, indebitam opinionem magnificentiæ, genti suæ inuerecundè affectantem. Post quam celebritatem addit etiam ab Herode ædificatum aut renouatum potius oppidum Capharsalama, & in patris honorem dictum Antipatrida. Deinde castellum, quod in gratiam Alia ab eodem ædificia. matris vocauit Cypron. Turrim præterea in vrbe pulcherrimam, quæ instar Phari Alexandrini esset, Phasaelum vocauit: deinde eiusdem nominis oppidum circa vallem Hiericuntinam, aliáque plura, quæ apud Iosephum, à bonæ fidei Lectoribus legi possunt, & credi.

IV. Domesticum dissidium apud Herodem. Interea domesticum dissidium augebatur apud Herodem. Quippe Salome eius soror timebat, idque agebat, ne quis superesset, qui mortem Mariamnes vlcisceretur. Itaque adolescentes à Salome & Pherora instigati, matris interfectores conuitiis incessebant, in quibus Herodes ipse includebatur. Apud quem iidem qui instigauerant, eos accusarunt, quasi propositum haberent vindictam de matris interfectoribus sumere: illisque spem facere Archelaum Cappadocem, cuius filiam Glaphyram minor fratrum habebat vxorem. Quibus auditis Herodes turbatus, animo fluctuans statuit alterum filium Antipatrum, qui tum priuatus agebat, accersere, comprimendisque ferocibus adolescentum animis opponere, & honoribus augere: quo facto maiorem dissentionum & odiorum flammam succendit imprudens. Nam Antipater, qui fratres videbat parum patri charos, cœpit esse vnguis in vlcere: & clam per idoneos homines Herodem in illos exasperare. Denique cum Romam misit pater suæ ætatis anno sexagesimo tertio, quasi regni hæredem designans, & Cæsari eum per literas sæpe commendans. Quid autem Romæ fecerit sequenti anno dicetur.

ANNVS MVNDI 4045.

BEATÆ VIRGINIS 8.

HERODIS 29. & 32. SIMONIS 16.

AVGVSTI 35. Imperij Rom. 40.

OLYMP. CXCII. A. 4. V. C. 744.

ANTE CHRISTVM 8.

I. Claudius Drusus Consul. *Dio. l. 5. init.* INsignis est hic annus Consulatu & morte immatura clarissimi viri Claud. Drusi, vtique clarissimi, quippe qui Imperatoris Augusti priuignus fuit, Imperatoris Tiberij frater, Imperatoris Claudij parens, quem bellum in Germania trigesimo ætatis anno gerentem mors intra triginta dies oppressit, vt Velleius affirmat. Hostem frequenter cæsum, inquit Suetonius ac penitus in intimas solitudines actum, non prius destitit insequi, quam species barbaræ mulieris humana maior victorem vltra *l. 5. n. 1.* tendere Latino sermone prohibuit, quod iam ipsi, vt Dio addit, operum suorum, ac vitæ terminus instaret. Itaque in itinere priusquam Morbo decedit. Rhenum attingeret, morbo decessit. Ad famam ægrotantis Drusi, Augustus, qui non ita *Epist. 140.* procul ab eo aberat, Tiberium celeriter accersit, isque fratrem suum adhuc animam trahentem reperit, Romamque defuncti corpus attulit. Ipse, inquit Liuius, ex fractura, equo supra crus eius collapso, trigesimo die quam id accidit, mortuus est.

II. Cadauere in foro proposito duplex ei laudatio contigit, altera à fratre Tiberio in

Ab Augusto & Tiberio laudatur.

ipso foro, altera in circo Flaminio ab Augusto: in Vrbem enim propter mortem Drusi ingredi noluit. quem viuum tantoperè dilexit, vt cohæredem filiis suis semper instituerit, nec sine causa. Quippe quem plerique Augusti filium fuisse censuerunt, ex eius cum Liuia consuetudine, dum illa cum priore marito esset. Inde funus ab equitibus & patriciis in campum Martium illatum, ibique crematum, reliquiæ in Augusti sepulchrum illatæ, Germanicique cognomen ipsi & filiis datum, honoresque statuarum & arcuum triumphalium in via Appia, & honorarij ad Rhenum, tumuli, quæ κενοτάφια vocant.

III. Antipater Romæ turbas parat contra fratres suos.

Interea Romæ clarescit Antipater, Herodis ex Doride filius, paternis literis omnibus amicis commendatus. Cumque vereretur, ne patris animus mutatus, æquiorem se præberet erga filios Mariamnes, eum per literas quantum poterat exacerbabat, quasi de ipsius incolumitate sollicitus: tandemque eò induxit, vt in filios statueret Seuerius animaduertere: sed ne quid temerè ageret, decreuit Romam nauigare, & ibi filios accusare apud Cæsarem: quod proximo anno factum est, vt dicemus.

ANNVS MVNDI 4046.

BEATÆ VIRGINIS 9.

HERODIS 30. & 33. SIMONIS 17.

AVGVSTI 36. & Imp. Rom. 41.

OLYMP. CXCIII. A. 1. V. C. 745.

ANTE CHRISTVM 7.

I. Sextilis denominatur Augustus. *De die nat. c. 22.*

Sextili mensi inditum hoc anno, Augusti nomen, testis est Censorinus. Nam qui Quintilis fuit, inquit, Iulius cognominatus est, C. Cæsare quintùm, & M. Antonio Coss. Iuliano secundo. Qui autem Sextilis fuerat, ex Senatus Consulto Marcio Censorino, & C. Asinio Gallo Coss. in Augusti honorem dictus est Augustus. Quod nomen, inquit Dio, *l. 55.* cum alij Septembri, quo mense natus est Augustus, indere vellent, ipse Sextilem prætulit quod eo mense primum Consul factus, & multis magnisque prœliis victoria potitus esset. *l. 2. c. 31.* Idem habet Suetonius. Hic quoque annus celebratur quod in eo sit emendatus error, qui à Pontificibus in intercalatione committebatur, ex quo annus à Iulio correctus fuerat. *Nam* *l. 1. Sat. c. 14.* *cum oporteret*, inquit Macrobius, *diem qui ex quadrantibus conficitur quoque anno perfecto, antequam quintus inciperet intercalare, illi non peracto, sed incipiente intercalabant. Hic error sex & triginta annis permansit, quibus anni intercalati sunt dies 12. cum deberent intercalari nouem. Sed hunc quoque errorem sero deprehensum correxit Augustus, qui annos duodecim sine intercalari die transigi iussit*, &c.

Corrigitur annus ab Aug.

II. Augustus lustrum condit.

Idem Augustus, *cum principatum depofuisset*, inquit Dio, ad annum hisce Coss. insignitum, *hoc enim præ se ferebat, exacto decennio altero* (ab anno scilicet vrbis septingentesimo trigesimo quinto) *inuitus iterū suscepit, & in Germanos bellum molitus, ipse domi substitit*, & lustrū condidit quo lustro censa sunt quadragies centum millia, & ducenta triginta tria millia, vt ex Lapide Ancyrano constat. Cum autem proximo anno propter Drusi mortem Vrbem intrare noluisset, nunc finito luctu Romam adiit, & bellum Germanicum à Druso inchoatum, in fratrem eius Tiberium transtulit, eique Imperatoris nomen dedit, & Consulem designauit. Quod bellum Tiberius ita gessit, vt omnes, exceptis Chattuaris, legatos de pace mitterent, quam tamen non impetrarunt. Interea cum vix finitus esset de Drusi morte luctus, alia superuenit Augusto lugendi materia. Mœcenatis enim morte ingenti dolore affectus est. Virum quippe fortem ac fidelem, & in monendo liberum amiserat, & cui Vrbis custodiam diù commisit, sicut Agrippæ, virum ab ambitione alienum, quippe cuius nullum legibus Consulatum, & qui in equestri statu consenescere voluerit. Fuisse autem illum eo tempore literarorum præsidium, ex Virgilio & Horatio notissimum est: nec sine illustri eius gloria nomen Mœcenatis ad posteros, benignitatis ipsius imitatores propagatum est.

Lapis Ancyr.

Druso Tiberium fratrem sufficit.

Velleius. l. 2.

Mœcenatis obitus & laus.

III. Horatij poetæ mors.

Paululum ei Horatius poëta Lyricus superstes fuit; hoc quippe *anno* atque his ipsis Coss. mortuum esse author est Suetonius in eius vita, non tamen ineunte sexagesimo ætatis anno, vt ipse putat, sed quinquagesimo septimo, vt in Annalibus ostendimus. Mortuum autem ex dolore defuncti patroni sui Mœcenatis, non leuis est suspicio; cum eius ægritudinem, tam impotenter eum tulisse legamus; in illa ode, *n. 14.* cuius est initium, *Cur me querelis exanimas tuis*, &c. Vir fuit lingua melior quam vita, vt ex plerisque ipsius odis intelligi potest, in cuius sepulchro, ipso non repugnante inscribatur, *Epicuri de grege porcus*. Hæredem constituit Augustum, sicut & Mœcenas, qui & Cæsari liberum reliquit, vellet ne aliquid quibusdam amicis dare.

IV. Herodes cum filiis apud Cæsarem litigat. *Vide Ann. n. 8. 9. & 10.*

Peruenit hoc anno Romam Herodes cum filiis, quos apud Cæsarem accusaturus erat, sed cum ibi non inuentum, Aquileiam vsque persecutus est. Egressus videlicet fuerat cum Tiberio contra Germanos proficiscente, aut potius paulo post; expectauit enim dum sibi imperium in alterum decennium decerneretur, sed non vltra Aquileiam processerat. Cum ibi Herodes in colloquium cum Augusto venisset, rogassetq; vt de infortunio suo vellet cognoscere, adductos coram filios accusauit insolentiæ, tentatique veneficij; sed cum res tota careret probationibus, idemque esset accusator & parens, facilè intellexit Cæsar rem totam calumniis esse subnixam, & Regem ipsum non carere culpa, qui sine certis argumentis temerè criminationem esset amplexus: præsertim cum filij dudum Romæ ab Augusto noti, se & verbis & lacrymis ab eo facinore longè abesse fuisse demonstrarent, & omnes, atque adeo accusatorem ipsum ad sui commiserationem commouerent.

V.

Itaque Cæsar auditis vtrisque, hoc ipso iuuenes alioqui insontes, peccasse pronunciauit, quod non tales parenti se præstitissent, vt nulla

io

Augustus vtrosque conciliat. *l. 16. c. 8.*

in eos posset hærere suspicio. Herodem autem rogauit, vt suspicari desineret, filiis reconciliaretur, & vtrimque deinceps, ad abolendas suspiciones veteres, nouis officiis certaretur. Post hanc admonitionem iuuenibus innuit, vt se ad genua patris abiicerent: quod Pater non expectans, prius flentes vnum post alium complexus est; moxque Cæsarem trecentis talentis donauit, munera edentem Romæ, & congiarium diuidentem populo. Ita Iosephus. At quomodo Romæ, cum res gesta sit Aquileiæ? Cæsar autem vicissim Herodi donauit dimidium è metallis Cypriis, & reliquum dimidium procurationi eius commisit, aliisque hospitalibus officiis honorato, liberam potestatem permisit eligendi successorem, quemcumque è filiis, aut si mallet, regni in singulos diuidendi. Quod cum ille iam facere pararet, negauit Cæsar se commissurum, quin ille quandiu viueret tam regnum haberet in potestate, quam filios.

Dona mutua.

IV. Herodes cum suis domum redit. *Ioseph ibid.*

His ita peractis, post actas Cæsari gratias vnà discesserunt, & cum eis Antipater, simulans se gratulari reuersis in gratiam. Cumque peruenissent ad Eleusam oppidum Ciliciæ, quod Sebaste mutato nomine dicitur, offendunt ibi Archelaum Regem Cappadociæ, de reconciliata gratia valde gaudentem, datisque vicissim regijs muneribus digressi sunt. Vbi autem Herodes peruenit Hierosolymam, aduocata in templum concione, quid in ea peregrinatione egisset exposuit: denarratáque humanitate Cæsaris, & aliis rebus, quas illos scire voluit, extrema oratione omnes ad concordiam cohortatus, pronunciauit filios post se regnaturos, primum Antipatrum, deinde ex Mariamne natos Alexandrum & Aristobulum: qua voce inuidiæ & æmulationis facem, inter filios vtcumque sopitam, imprudenter accendit.

Imprudenter nominat successores.

ANNVS MVNDI 4047.

BEATÆ VIRGINIS 10.

HERODIS 31. & 34. SIMONIS 18.

AVGVSTI 37. Imperij Rom. 42.

OLYMP. CXCIII. A. 2. V. C. 746.

ANTE CHRISTVM 6.

I. Tiberij consulatus & triumphus. *Dio. l. 55.*

Designarat Augustus proximo anno Tiberium Consulem secundùm, sexto à priore consulatu anno. Hunc ille magistratum Calend. Ianuariis iniit cum Cn. Pisone, qui septemdecim ante annis, cum Augusto ipso vndecimùm consule, Consul fuerat. Tiberius porro veteri more triumphauit, cum prius ad Senatum ex Prouincia literas dedisset. Quo peracto ipse Senatum in Capitolio, Liuia eius mater seorsim matronas epulo excepit. Paulo post autem coortis in Germania motibus, ad bellum profectus est Tiberius, eiusque loco ludos pro Augusti reditu votos Caius ac Piso fecerunt. De bello autem illo nihil memorabile reperio. Sed Augustus ipse, qui erat spectaculorum studiosissimus, simul etiam honorandi Agrippæ gratia, cuius campus & Diribitorium recens perfectum ac dicatum fuerat, funebre munus gladiatorium datum est, primo singulis contra singulos pugnantibus; post æquali numero commissis, omnibus in pulla veste, excepto Augusto, spectantibus.

Munus gladiatorium ab Aug.

II. Herodes cum Dauidis sepulchrum aperit.

Sub hæc tempora cum Herodes immensas pecunias domi forisque profudisset, exemplo Hyrcani, Simonis Machabæi filij, sepulchrum Dauidis adiit, vbi non inuenta pecunia, vim magnam mundi preciosi, & aureorum ornamentorum inde sustulit. Eo lucro inuitatus ad diligentiùs scrutandum, progressus ad conditoria Dauidis & Salomonis, flamma ex additis erumpente duos amisit satellites: quo casu territus exiuit, & ad explandum facinus, monimentum in aditu sepulchri extruxit. Hæc & plura Iosephus, quam verissimam, vt arbitror fabulam, nos iam semel iterumque refutauimus, vt non sit opus hoc loco actum agere. Illud tantum dico, tam Hyrcanum quam Herodem ab hoc sacrilegio immunes videri, neque Herodis, quæ deinceps exortæ dicuntur calamitates, huic ascribendas esse.

l. 16. c. 11. a. m. 3021. n. 109. & seqq & 3921. n. 8. & 9.

III. Antipater turbas exsuscitat.

Cæterum Antipater, qui specie tenus reconciliatus erat fratribus falsis eos criminationibus aliorum opera inuoluens, ipse patrocinium eorum sæpe simulabat, vt approbata sua beneuolentia faciliùs iuuenes clam posset opprimere. Atque huiusmodi artibus ita circumueniebat patrem, vt is eum solum putaret suæ incolumitatis curam gerere; ideoque illi, cum eius matre, omnia sua communicabat, omnia eorum arbitratu gerebat: filios autem Mariamnes, eorumque vxores, tum negligebat, tum aduersabatur. Quæ illi indignè ferentes, cum pleraque minarentur domi, ea Salome ad Herodem improbissima delatione referebat; quæ suspiciosum, & credulum hominem, ita exasperabant, vt ab insania parum abesse videretur, & Alexandrum filium in vincula coniiceret. Quod cum Archelaus eius socer accepisset, ad Herodem venit, & simulata in generum indignatione, præ se fert se matrimonium velle dissoluere. Quo periculo quasi vero motus pater, cœpit in Alexandrum mitescere: quam occasionem sumens Cappadox, filio patrem, fratri etiam fratrem reconciliauit, id est Pherorum Herodi, postquam ille calumnias in Alexandrum suas detexit. Et quoniam Herodes de hoc negotio Romam scripserat ad Cæsarem, conuenit inter eos vt Romam Herodes adiret. Feceruntque simul iter vsque Antiochiam, vbi præsidem Syriæ Titum reconciliauit Archelao, atque ita in Iudæam reuersus est, in Italiam primo quoque tempore nauigaturus,

Archelaus domesticos Herodi conciliat.

l. 16. c. 11 fi.

ANNVS MVNDI 4048.

BEATÆ VIRGINIS 11.

HERODIS 32. & 35. SIMONIS 19.

AVGVSTI 38. & Imperij Rom. 43.

OLYMP. CXCIII. A. 3. V. C. 747.

ANTE CHRISTVM 5.

I. *C. & L. filij Augusti petunt cõsulatum. Dio. l. 55.*

DOmesticæ res Augusti nonnullam in Vrbe turbationem senserunt, sicut Herodianæ Hierosolymis. Nam C. & L. Augusti ex adoptione filij, in principatu educati, & amplissima fortuna, ex molliori vita etiam audaciores fiebant. Lucius quippe, minor scilicet natu, iniussu aliquando in theatrum ingressus, cum omnium applausu acciperetur, aucta licentia ausus est petere, vt Caio fatri, nondum ex ephebis egresso, consulatus daretur: cumque id ipsum ab Augusto contenderent, postulationem immaturam reiicere visus est, licet eam, si Tacito credimus, flagrantissimè desideraret: nolebat tamen vt quisquam minor viginti annis Consul fieret. Itaque præmaturè non facti, sed designati sunt Consules. Nam in monimento Ancytano ita legitur. *Honoris mei causa* S. P. Q. R. *annum quintum & decimum agentes consules designauit, vt eum magistratum inirent post quinquennium, ex eo die quo deducti in forum.*

II. *Quando designati, adeptique consul. l. 2. n. 26. ab A. V. C. 730.*

Quando autem deducti sint in forum, ex Suetonio satis constat. Duodecimum, inquit Consulatum, magno, id est septemdecim annorum interuallo, & rursum tertium decimum biennio post vltro petiit, vt C. & L. filios, amplissimo præditus magistratu, suo quemque tyrocinio deduceret in forum. Sic ipse. At duodecimus Augusti consulatus ad annum sequentem pertinet; alter autem ad Vrbis Conditæ 751. ergo non prius deducti sunt in forum. Nam sequens annus Caio decimus sextus erat, qui annus legitimus erat deponendæ prætextæ, & assumendæ togæ. Itaque in Augusti gratiam C. & L. futuri erant Consules ætatis anno vigesimo primo, ille Vrb. Cond. 753. hic autem 756. Sed eam spem præmatura mors præcidit, cæterasque omnes irritas fecit. Hoc autem anno Caius princeps iuuentutis effectus est: *C. princeps Iuuentutis.* vtrique autem permissum decreto Senatus, vt interessent consiliis publicis, aliaque nonnulla concessa.

III. *Augustus Tiberium promouet.*

Vt autem eos Augustus modestiores efficeret, eis quasi æmulum suscitauit Tiberium cui Tribunitiam potestatem in quinquennium concessit, eique Armeniam, quæ defecerat, mandauit. Quo facto filios qui se spretos iudicabant, offendit, & Tiberio ab eorum ita timorem iniecit. Itaque Rhodum se contulit, vt sequenti anno dicetur, quasi disciplinæ capiendæ causa: re autem vera vt se ab eorum conspectu & actionibus subduceret; sicut pridem Agrippa Marcellum vitans, in Syriam abierat. *V. C. 730.* Nec desunt qui abiisse Tiberium putent, quod Iuliam filiam Augusti coniugem vltra ferre non posset, certè abiens eam Romæ reliquit, vt ait Dio, cuius hoc loco manca & confusa decem annorum chronologia nonnullos induxit in fraudem. *Vide Ann. no. 7. & schol.*

IV. *Herodis in Vrbem profectio. l. 16. c. 13.*

Herodes autem, iuxta ea quæ proximo anno dicta sunt, hunc annum in Romana profectione, redituque consumpsit, vbi quid cum Cæsare, aliisve gesserit, Iosephus oblitus est recensere. Interea latronum excursiones in Iudæá factæ sunt, receptatore Syllæo. Quorum cum domesticos Herodes reuersus in Thrachonitide interfecisset, illi irritatiores, Herodis ditionem perpetuis incursionibus vexabant. Tum Rex ad præsides à Cæsare missos Saturninum & Volumnium rem detulit, latronem deposcens ad supplicium, & simul sexaginta talenta Arabiæ Regi mutuo data. *Et res in Arabia gesta, eaque offensus Augustus. c. 14. & 15.* Illi statuunt vt intra dies triginta & debitum redderetur, & perfugæ vtrimque restituerentur. Vbi tempus aduenit, Syllæus nolens stare conuentis Romam profectus est, Herodem criminaturus apud Cæsarem. Interea Herodes permissu præsidum Syriæ in Arabiam cum exercitu penetrauit, & pecuniam, & prædones exigens: quorum castellum primo impetu cepit, ducem eorum cum viginti quinque accidit, reliquis in fugam compulsis. Quæ cum Romam ad Syllæum, & per eum Augusto relata essent, cum amplificatione multa, vehementer commotus est in Herodem, ad eumque minaces literas dedit, quod exercitum extra regni sui fines eduxisset iniussu.

ANNVS MVNDI 4049.

BEATÆ VIRGINIS 12.

HERODIS 33. & 36. SIMONIS 20.

AVGVSTI 39. Imperij Rom. 44.

OLYMP. CXCIII. A. 4. V. C. 748.

ANTE CHRISTVM 4.

I. *Augusti XII. Consulatus. l. 2. n. 26. Ouid. l. 3. Fast. Tertia post Idus, &c.*

MAgno septendecim annorum interuallo factus est duodecimum Consul Augustus, vt ex Suetonio dicebamus, quem, quamuis honorum satur, cum Cornel. Sylla suscepit, vt C. Cæsarem annos sexdecim natum maiore pompa & gloria, Consul in forũ deduceret. Id decimo septimo Martij de more factum est. Mox autem Tiberius ex Vrbe abijt, teste Paterculo. Cum enim dicat eũ Rhodi septem annos esse commoratum, redisseque P. Vinicio Consule, id est anno V. C. 754. oportet ipsum hoc anno discessisse, post datam Caio ab Augusto virilem togam. *Tiberius Rhodum adit.* Profectionis autem causas iam proximo anno indicauimus. Dum autem abiens oram Campaniæ legeret, audita Cæsaris valetudine, substitit. Sed iuniores veritus, quasi mortis nuncia ad inuadendum Imperium præstolaretur, tantum non aduersis tempestatibus Rhodum enauigauit, amœnitate ac salubritate insulæ captus.

II.

Interea vero Arabes in Iudæa Herodem vexabant, quæ illi territus Augusti literis ferre cogebatur. Præsertim cum Cæsar eius le-

gatos

Augustus in Herodem commouetur calumniis.

gatos priuatim ac admisisset quidem, deinde iterum se offerentes, infecto negotio dimisisset. In quo, si vera scripsit Iosephus, Augustus non satis boni Iudicis expleuit officium, qui accusatione audita, responsioni aurem indignabundus occluserit. Cum autem in Iudæa & Arabia res in dies ruerent in peius, aliam legationem Romam misit, in qua Nicolaus Damascenus; si quid æquius per amicos Cæsaris impetrare posset. Sed neque per id tempus domi quietus fuit; sed eius cum filiis dissidium vehementiùs exacerbatum est, artibus cuiusdam Euryclis Lacedæmonij, qui se in singulorum gratiam insinuabat, vt perderet vniuersos. Cumque Herodes omnibus calumniis aures præberet, & per tormenta ad eas excogitandas miseros cogeret, filios Mariamnes, quasi conuictos insidiarum in patrem, coniecit in vincula, in eos sæuiturus, prout res suæ Romæ tulissent.

II. Herodes in filios.

Cum autem Alexander & Aristobulus negassent quidem vllas à se in patrem paratas insidias, fassi tamen essent se fugam ad Archelaum meditatos, vt sese ab hisce turbis, & suspicionibus expedirent; Herodes etiam Archelao infensus, literas Olympo dedit & Volumnio, iussis vt inter nauigandum appellerent ad Eleusam oppidum Ciliciæ, & Archelao de his scripta redderent, & post expostulationem, quòd improborum conatuum esset particeps, Romam inde nauigare pergerent, & literas de hisce rebus Cæsari redderent, si cum Nicolao placatum inuenirent. Quid autem ab hisce legatis & Damasceno Romæ factum fuerit, cum eos in Iudæam reduxerimus, sequenti anno dicemus.

ANNVS MVNDI 4050.

BEATÆ VIRGINIS 13.

SIMONIS Pont. 21. HERO. 34. & 37.

AVGVSTI 40. Imperij Rom. 45.

OLYMP. CXCIV. A. 1. V. C. 749.

ANTE CHRISTVM 3.

I. Tiberij modestia Rhodi. l. 3. n. 11.

SEcundus est hic annus commorationis Tiberij in insula Rhodo, quem Suetonius, modestiæ nomine atque humanitatis commendat. Hic modicis, inquit, contentus ædibus, nec Multo laxiore suburbano, genus vitæ ciuile admodum instituit, sine lictore aut viatore gymnasia interdum obambulans, mutuáque cum Græculis officia vsurpans, prope ex æquo. Ea tamen habitatio paulatim satietatem attulit atque fastidium, Romanis assueto deliciis, atque maiestati.

II. Cæsar placatur Herodi. l. 6. n. 16. & c. 17.

Herodis porro legati Romæ inuenerunt eum Cæsari reconciliatum, eique literas Regis sui reddiderunt. Nam Nicolaus Damascenus iunctus Arabibus, qui ad Syllæum accusandum venerant, eiusdem se accusatorem professus est apud Augustum, non Herodis defensorem sicut cæteri, ne repelleretur. Cumque multa illius crimina patefaceret, ac legatorum Arabum testimonio confirmaret, etiam addidit Cæsarem eius mendaciis in Herodis causa circumuentum. Quæ cum Augusti iussu apertè retexisset, certisque testimoniis comprobasset, eò res ad vltimum deuenit, vt Cæsar damnato capitis Syllæo, & dolens quod eius mendaciis impulsus duriùs scripsisset ad Herodem, eum recepit in gratiam, & Syllæum remisit in prouinciam; vt postquam satisfecisset creditoribus, pœnas daret. Aretæ quoque, qui regnum Arabum, loco Obodæ acceperat, non expectata Augusti sententia, reconciliatus, eius munera dudum reiecta, recepit, eique regnum illud sua authoritate confirmauit.

Post hæc Herodi iam placatus, rescribit, dolere se vicem eius, qui tales haberet liberos; debere eum, si quid contra paternam pietatem ausi sunt, vt in parricidas animaduertere: se enim liberam ipsi potestatem permittere. Quod si fugam tantum meditati sint, ipsum quoque oportere leui castigatione contentum esse. Itaque sui consilij esse, vt indicto apud Berytum conuentu, & adhibitis præsidibus cum Rege Cappadocum Archelao, aliisque amicis & viris illustribus, de re tota decernat. Hoc fuit argumentum epistolæ Cæsaris. Ille de reconciliatione lætus, deque potestate in filios sibi permissa, concilium Beryti cogit, sed omittit Archelaum, ne is proposito suo obstet. Ibi Herodes accusatorem agit & iudicem, mortique addicit regios iuuenes, neque auditos, neque in concilium vocatos; friuolis nixus coniecturis, reliquosque iudices ad damnandos innoxios, exemplo suo atque authoritate compellit. Damnati primo Tyrum, deinde Sebastem ducti, ibi parentis iussu strangulantur, & in Alexandrio sepeliuntur. Hic huius tragœdiæ, finis, quam Iosephus, cum Dei hominumque iniuria, ad fatalem confert necessitatem.

ANNVS MVNDI 4051.

BEATÆ VIRGINIS 14.

HERODIS 35. & 38. MATTHIÆ 1.

AVGVSTI 41. & Imp. Rom. 46.

OLYMP. CXCIV. A. 2. V. C. 750.

ANTE CHRISTVM 2.

COnceptionem sanctissimi Præcursoris, & desponsationem intemeratæ Virginis quæ ad penultimum ante Christum annum pertinent, huc referemus, si prius res Herodis pertexuerimus. In Romana vero illud non negligendum, natum huius anni Coss. Sulpitium Galbam, qui postea septimus fuit Imperator: natum autem hoc anno 9. Cal. Ianuar. Interea Caius Augusti filius in Orientem expeditionem parat, quæ non ante sequentem annum suscepta est, vt suo loco docebimus. Tiberius autem Rhodi tertium hunc annum egit.

Herodis porro filius Antipater, sublatis fratribus, gradu ad supremam impietatem facto,

Antipater parricidium parat. *l. 17. c. 8.*

Et perniciem nepotibus.

patrem quoque de medio tollere statuit, vt fusè narrat Iosephus. Cum autem plurimis in regno se odiosum esse non ignoraret, muneribus sibi eorum animos, tam Romæ, quam in Iudæa, sategit adiungere, in primisque Saturninum Syriæ tum præsidem, & regis sororem Salomen. Cumque videret Herodem, miseratione filiorum quos occiderat, in eorum pupillos beneficentia ferri, curamque eorum gerere singularem, inuidia stimulante scelestus ingemuit, timensque ne adulti potentiæ ipsius officerent, eis perniciem moliebatur, sed parenti in primis; quippe eo sublato, & se illico regem fore credebat, & omnia in promptu habiturum. Vt autem tectiùs esset meditatum scelus, Romam scripsit ad amicos, vt eorum opera Cæsar ipsum Romam accerseret. Quod cum factum esset, Herodes Antipatrum misit cum pretiosissimis muneribus, & testamento, in quo ipsum Antipatrum declarabat regem: aut si ille prior vita decederet, Herodem natum sibi è filia Simonis Pontificis.

Romam mittitur à patre.

III. Frater Herodis veneno tollitur.

Interea Pheroras Herodis frater, cui regnum Pharisæi non impunè vaticinati fuerant, veneno tollitur, id agente Doride Antipatri matre, digna filio muliere. Patri quoque venenum se absente dari iubet Antipater per procuratorem suum, vt suspicio parricidiij in absente filio non hæreret. Verum cum ea res in Herodis cognitionem per Pheruræ libertos venisset, etiam Mariamne Simonis Pontificis filia, Regis vxor accusata est, quasi secretorum horum particeps: quapropter & ipsam rex abiecit, & filium eius Herodem è testamento deleuit. Sed & Simonem socerum Pontificatu priuauit, eique subrogauit Matthiam Theophili filium. Nec contentus impius Antipater priori veneno procurato, aliud efficacius Roma misit, per Bathillum libertum suum; simulque etiam duos alios patris sui filios, qui Romæ educabantur, per amicos suos calumniis apud patrem in odium vocabat, quasi patrem crebro accusantes, ob Alexandrum & Aristobulum interfectos, quos Antipater ipse dissimulanter excusabat, intemperantiam linguæ in ætatem reiiciens. Nec tamen eum per septem menses ante eius reditum, omnis eius malitia innotuisset patri, quidquam ad Antipatri notitiam peruenit; vt diuina prouidentia, quæ improbissimam hominis malitiam vltra ferre non poterat, illum ita regeret, vt ipse se in laqueos mortis induceret, vt proximo anno factum est.

Matthias Pontifici subrogatur.

Antipatri crimen innotescit Herodi.

IV. Zachariæ prænunciatur filius.

Sed tantisper omissis ferslibus hisce consanguineorum odiis, quæ ambitio continenter inflammabat, ad lætiora mentem & orationem conuertamus. Ad sanctum videlicet Sacerdotem ac Prophetam Zachariam, cui præparatur gaudium & exultatio, aliisque multis; in Natiuitate filij iam tot annis efflagitati, atque expectati. Id nuncium hoc ipso anno Zachariæ allatum fuisse, ex proximè sequenti intelligetur. Quoniam ergo prope erat in ianuis ille Messias Hebræorum, ille desideratus cunctis gentibus, quem sui in propria venientem neque agnoscerent, neque reciperent, eò quod ad terrenarum rerum cogitationes depressi, spiritalia & cælestia non saperent, neque sentirent: necessarius fuit vir, illorum quoque opinione maximus atque sanctissimus, qui cum cæcutientibus, vel digito demonstraret, diceretque palam, *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Oportuit vocem tonitrui quasi surdastris intonare, *Parate viam Domini, rectas facite semitas eius*, vt eo sono aliquando excitati, mentes ad Verbum ipsum audiendum conuerterent.

Messiæ præcursor.

Ioan. 1. 29.

Epiph. hær. 69.

V. Nuncio Gabriele. *Luc. 1. 19.*

Hunc admirabilem virum, veteris ac noui Testamenti horizontem, hoc anno Angelus Zachariæ Sacerdoti, futuro parenti annunciat: & quidem idem ille Gabriel Angelus, qui proximo anno Incarnationem filij Dei nunciaturus erat. Conueniebat enim eundem Angelum, qui olim definitis annorum Hebdomadis, Danieli aduentum Messiæ prænunciarat, nunc cum illæ incipiebant impleri, apparere. & ad executionem promissorum, præcurrentia cuncta disponere. Zachariam porro summum fuisse Sacerdotem quidam ex patribus existimarunt. At contrarium satis docet sanctus Lucas, cum eum vocat Sacerdotem de vice Abiæ, quæ erat octaua classis earum, in quas omnis Sacerdotum turba distributa erat, & per vices ministrabat, cum Pontifex, nullum statum, sed perpetuum haberet ministrandi tempus. Fuit autem hic nuncius plenus prærogatiuis, maximisque laudibus Sancti Ioannis, quas Lector in Annalibus reperiet, cum parentis diffidentia, eiusque pœna. Hic tantum dico Zachariam amissæ illico locutionis pœna percussum fuisse, quippe qui egrediens ex templo populum alloqui non potuit. Nuncio tamen acquiescens genuit filium 24. Septembris, sex mensibus ante conceptum virginis, & duobus ante eiusdem desponsationem.

Zacharias non fuit Pontifex.

Conceptio S. Ioannis.

VI. Virginis cum Iosepho desponsatio.

Ex Euodio enim supra diximus, Virginem sanctissimam, cum apud Iosephum menses quatuor peregisset, nuncium diuinæ Incarnationis accepisse: quæ cum cadat in vigesimum quintum Martij, oportet desponsationem incidere in vigesimum quintum circiter Nouembris, absoluto vndecimo à Præsentatione anno, & vitæ decimo quarto per duos menses cum dimidio inchoato. De qua desponsatione hæc habet ex antiqua traditione Nyssenus. Sacerdotes autem quandiù paruula fuit, ad Samuelis similitudinem eam in sanctis ædibus educarunt; sed cum iam adolesceret, consulebant quid nam agerent de sacro illo corpore, ne matrimonio tradentes, Deum offenderent, cui se illa consecrauerat. Rursum adultam & nubilem virginem, non decebat in templo inter Sacerdotes versari. Ergo in eam sententiam diuinitus conuenerunt, vt eam connubij nomine cuipiam desponderent, qui tamen ad custodiam eius duntaxat esset idoneus. Ad hoc autem munus aptissimus inuentus est Ioseph, ex eadem tribu & patria, qua erat virgo. Sacerdotum ergo consilio Ioseph puellam sponsam accipit, quæ tamen coniunctio sponsalia non est egressa. Hæc fere Nyssenus, quibus simillima tradunt Damascenus atque Nicephorus.

VII.

Qui licet significare videantur non fuisse verum matrimonium Iosephum inter & B. Vir-

Fuisse verū coniugiū, sed ratum duntaxat.

ginem, sed veluti quoddam pactum ad mutuam tantum cohabitationem ordinatum, vt Iosephus B. Virgini ministraret, eiusque virginitatis custos & testis existeret. Certum tamen est, vt fusius probant Doctores Theologi, qui subtilius sacra mysteria perscrutantur, in iisque Suares, inter B. virginem & Iusephum verum ac proprium fuisse matrimonium, quod vocatur ratum. Id enim satis docet nomen vxoris & coniugis, quod Scriptura tis tribuit, quæ nihil vetat proprio & vero in sensu accipi. Nam vt vulgatissimum est illud Augustini. Hoc exemplo magnificè fidelibus insinuatur coniugibus, etiam seruata pari consensu continentia, posse permanere, vocarique coniugium, non permixto corporis sexu, sed custodito mentis affectu. Cui Reliqui patres non contradicunt, cum eum maritum negant: quippe solam carnis coniunctionem excludunt, in quo omnes consentiunt, sicut & in Voto à B. Virgine emisso.

t. 2. disp. 7. sect. 1.

l. 2 de Consensu Euangel. c. 1.

VIII. Quomodo votum non impedierit coniugium contractum.

·Sed nec minus consentiunt, eam ex diuina reuelatione in matrimonium consensisse, simulque diuinitus intellexisse, sponsum suum libenter in perpetuam eius virginitatem consensurum: quippe quem vitam omnem virginem traduxisse graues authores, in primisque Hieronymus & S. Thomas affirment. Itaque ab Origene, Epiphanio, Hippolito, aliisque dissentiunt, qui & viduum fuisse & octogenarium crediderunt; cum tamen illum ea ætate esse oportuerit, quæ probabilem faceret vulgo Christi ex eo generationem, & iis viribus, quæ ad tot peregrinationes obeundas pares essent, & familiam manuum labore sustentandam, qualis est triginta circiter, vel quadraginta annorum.

Iosephi ætas.

Vide Suares l. 1. sect. 3.

ANNVS MVNDI 4052.

Sextæ Aetatis 536. & vltim. B. Virginis 15. AVGVSTI 42. Imper. Rom. 47. HERODIS regni 36. qui & 39. Aetatis eiusdem 71. MATTHIÆ Pont. 2. Præsidibus Syriæ VARO & CIRINO. OLYMP. CXCIV. A. 3. VR. CON. 751. Coss. AVGVSTO XIII. & SILVANO. An. IVL. 44. AVGVSTORVM 28. ACTIACÆ Victoriæ 30. Annus Concepti natique CHRISTI.

I. Prolusio in præsentem annum.

ADest aliquando nobis singulari Dei præpotētis beneficio, expectatissimus ille annus, ad quem per quadraginta iam secula & supra octoginta mundana Iubilæa decurrebamus; circa quem quasi cardinem versantur omnes menses, atque dies seculi, & qui præcesserunt, & qui deinceps secuti sunt, & qui porro exorientur, & occident in omnes annos consequentes. Annus adest omnium maximus atque sacratissimus, in quo primum & maximū omnium mysteriorum ab Orbe condito, ad infinitam vsque æternitatem peractum est, & maxima omnium miraculorum perpetrata sunt quandoquidem Incarnatio filij Dei, quæ omnem vincit admirabilitatem, & partus intaminatæ Virginis in eum cadunt. Quoniam ergo anni omnes hunc reparati mundi annum respiciunt, & in eo præcedentes fundantur omnes cum quanta maxima potuimus diligētia in Annalibus per singulas epochas stabiliuimus, Mun di videlicet, & sextæ ætatis, & B. Virginis, & Romani Imperij, cæterasque omnes, quas i indice anni huius attingimus: à quibus no Epitomes suscepta breuitas hoc loco, cum bon studiosi Lectoris venia, abstinere compellit Eam tamen quæ ab Augusti Consulatu petitu & quæ ab annis Herodis, historiæ vtriusque quæ in hunc annum cadit, declaratio, eader opera confirmabit.

Init itaq, Augustus hoc anno decimum ter tium Consulatum, dat togam virilem Lucio al teri filio, cum multo spectaculorum apparatu Caius in Orientem cum Quirinio proficiscitur Iulia relegatur, Tiberius reditum in Italian petit, & si q a sunt alia, quæ ad hæc capita i Romana historia referuntur. Iam enim supr cum Suetonio dictum est, susceptum ab Augu sto, & vltro petitum decimum tertium Consu latum, biennio post duodecimum, vt amplissi mo præditus magistratu C. & L. in forum de duceret, ad sumendam virilem togam, prætex ta deposita. Itaque egit hoc anno Lucius an num decimum sextum, vt qui natus fuerit ann V. C. 736. Ad hanc celebritatem spectant ill spectacula, quæ tangit Dio; eorum quippe stu diosissimus erat Augustus, eorumque assiduita te, varietate, atque munificentia omnes ant cessit. Ludos enim suo nomine quater edidi pro aliis magistratibus ter & vices. Hoc auter anno Naumachiam dedit, aqua in Circum Fl minium inducta, in qua sex & triginta croco dili sunt concisi, plurimæque triremes, ac 3 rostratæ naues inter se depugnarunt.

Gladiatorum quoque munus dedit magnif centissimum, & Martis templum dedicaui Velleio teste, quando fœda dictu in ipsius d mo tempestas erupit. Iuliæ enim eius filiæ, Tiberij absentis vxoris libidines eruperunt, plerique illustres viri prætorij atque consul res, & nominatim Antonij Triumuiri filiu admissa cum ea adulteria capite luerunt. Iul ipsa relegata in insulam, patriæ & parentu oculis subducta est. Augustus præ pudore di caruit conspectu hominum, & de ea necan deliberauit. Relegatæ vsum vini, omnemq delicatiorem cultum ademit, neque adiri à qu quam libero seruóve, nisi se consulto permis Tiberius quoque nequissimam mulierem, A gusti authoritate repudiauit. Sicq; summo lo nata mulier, in oculis filiorum, quorum si gularis erat apud Augustum gratia, sum ignominia affecta est; prius enim aliquant authore Velleio, Iulia relegata est, quam Cai in orientem, Lucius in Hispaniam ab Augus mitterentur.

Belli causa, ad quod conficiendum mitteb tur Caius, erat minor Armenia, ad quam Pa thus à Romana societate desciscens, adiecer manum. Cumque nihilominus literas ad Augu stum de pace dedisset, rescribens Augustus iu sit eum prouincia cedere; quod ille neglexit donec sensit Caium esse in Syria cum exercit Cum Caio missus est M. Lollius, quasi mod rator iuuentutis Caij, cui etiam Sulpicius Qu rinius datus est comes. Sed Lollio breui tem pore mortuo, de Rectoris honorario socio f ctus est Rector, ex Augusti vt apparet destin

tione, ne in tam longinqua regione dum consulitur Augustus, iuuenis in tanto negotio Rectore careret; & vt vitã eũ honorem ambitibus obstrueretur. Porro Caius dũ in Asiã pergeret, Rhodum ad Tiberium, quartum iam annum illic commorantem diuertit; & vitrico sese, si Velleio credimus, summisit: Dio enim & Suetonius contra sentiunt. Nam hic, Priuignum Caium, inquit, orienti præpositum cum visendi gratia traiecisset Samum, aut Chiũ, vt habet Dio, alieniorem sibi sensit ex criminationibus M. Lollij. Inde profectus in Syriam Iudæorum templum adire neglexit, Augusto non improbante. Vbi autem Phraates Rex Parthorum Caium in Syria sensit esse, turbas in regno suo veritus, dimissa Armenia, iuxta mandatum Augusti, in gratiam rediit, cum Romanis, re ab armis ad mutua conuiuia conuersa.

V. Visitatur à Tiberio.

Oros. l.7.c.3. Velleius l.2.

Sed quoniam in Syriã cum Caio peruenimus quæ illic apud Herodem gerantur, ex Iosepho videamus. Scripserat ad Herodem Antipater suisque literis callidè excusabat fratres, quos aliorum literis curabat fieri suspectos, simulque significabat, rebus ex sententia peractis, breui se rediturum in patriam. Rex dissimulata ira de veneficio, terescripsit vt acceleraret, ne quid sibi, per eius absentiam, quod nollet accideret. Has literas in itinere recepit in Ciliciã: eas vero quæ Pheroræ mortem continebant Tarenti acceperat, tristi animo, non tam quod Pheroram amaret, quam quod ille morte præuentus pollicita de patre veneno tollendo, non præstitetat. Itaque dubitabat an alicubi rerum euentum expectare deberet, an nauigare quamprimum, vt natas per suam absentiam criminationes coram dissiparet. Forte per id tempus Hierosolymis erat Quintilius Varus successor Saturnino missus in Syriam, quem Herodes in consilium de rebus agendis adhibebat. Quibus vnà sedentibus superuenit Antipater omnium inscius; eóque admissus, cum comitatus eius esset exclusus, sensit quò deuenisset: quando etiam accedentem pater à complexu repulit, fratricidium præparatumque parricidium, exprobrans & Varum cognitorem & iudicem in crastinum denuncians.

VI. Antipater redit in Iudæam. l.17.c.7.

Postridie Rex iubet Antipatrum in medio sisti, simulque deplorata sua in procreandis filiis infelicitate, & Antipatri inprobitate & dementia, hominem fratrum per calumniam interfectorum, & parati in parentem veneni accusat, quod Varus cum in medium proferri iussisset, & homini damnato capitis bibendum dedisset, cum fine mora necauit. Quo facto surgens è concilio Varus, regemque allocutus, sequenti die Antiochiam profectus est, Herodes autem vincula iniicit Antipatro, eoque in carcerem coniecto, Romam Cæsari de eo per literas legatosque significauit quanta esset hominis malitia, qui præter hostilem in patrem animum, fratribus vitam per calumniam extorsisset, omnesque inter se domesticos per varia scelera cõmisisset. Interea cum Rex in morbum incidisset (quippe septuagesimum circiter agebat annum vt ait Iosephus, & versus anni finem inchoaturus erat septuagesimum primum) testamentum condidit, regni successionem relinquens Antipæ minimo filiorum, exasperatus in Archelaum & Philippum, calumniis Antipatri.

VII. Accusatur, conicitur in vincula.

l.18.c.8.

Desperata deinde salute mitum in modum efferatus est, itæ impatiens, & in omnibus amarulentus, quod existimaret subditos suis lætari infortuniis. Sed animaduertere etiam oportuit, sua ipsum crimina persequi, qui præter alia facinora, Deo populóque odiosissima, tot iam prosana delubra, idololatriæ officinas, in veri Dei contemptum erexerat, cuius cum admonere potuit hoc ipso tempore excitata seditio, quæ initio consequentis anni crudeli multorum morte compressa est. Iuuentus enim à suis concitata doctoribus, morbo tegis cognito, aquilam auream, quæ supra maiorem templi portã dicata fuerat ab Herode, quasi ad idololatriam ea res pertineret, inde detractam securibus conciderunt: captique cum se rectè fecisse iactarent, & promptos se ad mortem præberent, Rex eos vinctos Hiericuntem misit. Matthiæ pontifici sacerdotium ademit, quasi non alieno ab hoc consilio, eique successorem dedit fratrem vxoris suæ Ioazarum, & seditionis authores viuos exussit. Addit Iosephus in eam noctem lunæ defectum contigisse, quem aliqui volunt in 9. Ianuarij incidisse: ex quo liquidò apparet Herodianas res hoc anno non fuisse vltra progressas.

VIII. Herodes efferatur desperata salute. Ioseph. ibid.

Aquila aurea conciditur.

Ioazarus pontifex. l.17.c.8.

His expeditis, de summo huius anni mysterio, aut summo potius omnium seculorum miraculo dicamus aliquid, Miraculo, inquam, quo *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis*, quo Deus ipse summa edidit sapientiæ suæ, potentiæ, iustitiæ, bonitatis, si alias vnquam admirabilia documenta. Miraculum enim est tantũ profectò, tamque inopinatum, vt ad illud prouidendum antequam fieret, nulla hominum vel Angelorum intelligentia sufficere posset: quod neque factum est maius vnquam, neque fiet, neque fortasse per diuinam potentiam effici possit. Cuius magnitudo vel ex eo intelligi potest, quod vnius miraculi ambitu, octo prodigia comprehenduntur. Primum quod corpus Dei Verbo destinatum, non paulatim, tacitisque incrementis, ex materno sanguine conceptum, coagmentatum, ac figuratum est in vtero materno, & animæ sanctissimæ copulatum, sed vtrumque vno eodemque temporis momento. Alterum quod illo eodemque temporis puncto, quo beatissima Virgo assensum dedit, diuinitas animæ, itemque corpori seorsim iuncta est, simulque per vtraque concorsu materno vnita est. Ex quo verissimè factum est, vt eadem mulier Dei esset, hominisque mater.

IX. Incarnationis miraculum.

Octo prodigia comprehendit. 1.

2.

Tertium quod totum alterius parentis concursum Trinitas sacrosancta, & nominatim Spiritus sanctus immensa sua potestate suppleuit. Quartum quod ea conceptio, sicut & partus postea subsecutus matris integritatem non minuit, sed sacrauit. Quintum prodigium, quod in tantulo infante fuit plenus rationis, vsus, & sapientia, quanta postra in viro fuit, vt propterea Ieremias admirans dixerit. *Nouum creauit Dominus super terram, fœmina circundabit virum*, vt omnes sancti Patres interpretantur. Sextum quod in primo illo temporis momento gratia diuina omnique sanctitate plenissimus fuit, vt non minus peccati, quam ignorantiæ perpetuo expers esset. Septimum quod diuina illa anima eodem instanti lumine gloriæ perfusa, diuinam cœpit essentiam contemplari, vt Christus idem

X. Tertium. 4. 5.

Hieron. Cyprian. August. 6.

7.

simul

simul viator erat & comprehensor. Octauum quod tunc quoque eadem anima in gratiarum actionem effusa, pro tot tantisque prærogatiuis, sese patri libentissimè pro humano genere in mortem obtulit, *in qua voluntate sanctificati sumus.*

Heb. 10.

XI. Gabriel eius nuncius.

Aditum huic tanto miraculo patefecit Angelus Gabriël, illius tot ante seculis destinatus administer, & nuptiarum diuinæ humanæque naturæ quasi paranymphus. Nam ille ipse Gabriel qui hoc anno 25. Martij beatissimæ Virgini fortunatissimum attulit nuncium, & ante sextum mensem Præcursoris generationi nunciandæ famulatus est, ille idem ante quingentos & 36. annos hoc ipsum mysterium reparationis mundi, delendi peccati, adducendæ iustitiæ sempiternæ, Danieli prophetæ prænunciauit, qui cum inmediatè missus & illuminatus à Deo fuerit, vt ait S. Bernardus, hoc ipso intelligitur non fuisse infimi ordinis, sed supremi. *Summum enim Angelum venire dignum fuerat* inquit Gregorius, *qui summum omnium nunciabat.* Cadit autem tempus legationis huius, vt dixi in 25 Martij, integris nouem mensibus ante natiuitatem, quæ incidit in eundem diem mensis Decembris, vt sentit vniuersa Ecclesia Catholica, quæ illos dies maximis illis mysteriis dominicæ Incarnationis & Natiuitatis cõsecrauit, & iam tot retro seculis celebrauit, itáque sensere, antiqui patres, Ecclesiæque doctores, vt diligentius, in Annalibus explicatum est.

A. M. 3516.

Hom. 1 de Annu.

Hom. 34. in Euang.

Tempus eius.

XII. Et locus.

Eiusdem obitæ legationis locus fuit Nazarethana domus, in qua sancti coniuges habitabant quæ deinde Angelorum ministerio in Italiam translata est. Ea domuncula, vt ipsi vidimus, quadrata est, altera tamen parte longior, eoque situ collocata, vt longitudine sua orientem & occidentem æquinoctialem respiciat rectis lineis mense Martio & Septembri: anterioribus autem angulis, duo puncta solstitiorũ orientalium, posterioribus autem duo illis opposita solstitia ad occasum intueatur. Fertur autem communi consensu, orasse tum Virginem de more intempestæ noctis silentio, ad angulum æstiui ortus, in quo nunc celebratur euangelium; Angelum autem venerabũdum ad angulum brumalis occasus ad salutandum substitisse. Vide Suarem & Baradium, & Richeomum in Peregrino Lauretano.

3. p. disp. 9. sect. 5. to. 1. l. 7. c. 6. & l. 8. c. 5. Lait.

XIII. Visitatio Elisabethę. Luc. 1. 39.

Visitauit mox S. Elizabetham virgo beatissima, dicente Euangelista, *Exurgens autem Maria in diebus illis abiit in montana cum festinatione in ciuitatem Iuda.* Innuens non statim vt illuxit, Virginem ad cognatam properasse, sed intra dies aliquot. Quoniam enim diuturniorem ibi moram factura erat, disponenda erant omnia tam domi, priusquam susciperetur iter, quam in itinere necessaria, & in domo ipsa Zachariæ. Et quamuis non est existimandum Virginem sine comite aut sponsi consensu, quasi fugitiuam è sponsi domo montana cum festinatione percurrisse; sed in comitatu aliquo vicinorum, aut cognatorum eodem proficiscentium sociam factam esse; Iosephum tamẽ abfuisse necessarium videtur. Didicisset quippe à cognata, quod ab vxore non didicerat, nec in eam turbationem, quæ postea subsecuta est, incidisset. Audisset quippe. *Vnde hoc mihi, vt mater Domini mei veniat ad me? & Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui.* Humilis enim Virgo gratiam sibi factam Iosepho tacuerat: cognatæ autem Elizabethæ collatam enunciarat, causam suscipiendi itineris patefaciens, & absentiæ prolixioris.

Absente Iosepho.

XIV. Mutua salutatio. Adrich. in tribu Iuda n. 243.

Venit autem in domum Zachariæ, quæ milliario vno distabat ab Emaus, & salutauit Elizabeth. Verba salutationis reliquit Lucas piorum meditationi. Et vero satis intelligi potest ea fuisse quæ ab humillima, & diuinorum beneficiorum gratissima expectari possent, qualia essent. Salue Domina mea, cognata mea, benedictus Dominus qui magnificauit tecum misericordiam suam. Idque suspicari licet ex salute ab Elisabetha reddita, quæ alludens ad verba Beatæ Virginis, dixit, *Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui.* Illico enim Spiritu sancto repleta est, & mysterium, quod virgo tacebat, agnouit, & Ioannes in materno vtero exultauit ad præsentiam Saluatoris. Et Elizabeth *exclamauit voce magna*, præ voce scilicet depressiore S. Virginis, dicens. *Et vnde hoc mihi vt veniat mater Domini mei ad me?* Hinc cognatarum amplexus, & dulcia pacis oscula, dum se interea infantuli ex maternis vteris consalutant.

XV. Maria parenti adest.

Ibi post tertium mensem natus est Ioannes Baptista, sed præsente ne virgine dubium est. Videtur enim id negare Lucas, cum ait: *Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus, & reuersa est in domum suam.* Tum demum subdit *Elisabeth autem impletum & tempus pariendi, & peperit filium.* Verum reuersionem præmissam fuisse per occupationem merito putat Baradius, plurimosque refert, qui in eam sententiam abeant. Et reuera æquum erat vt tum B. Virgo non abesset, quando cognata eius opera, & consolatione maximè indigebat, in nouo, & senilis infirmique corporis puerperio. Ad magnam itaque Ioannis felicitatem pertinet, vt quamprimum natus, sinu beatissimè diuinæ matris exceptus, confoueretur.

1. 1. l. 7. c.

XVI. Turbatio Iosephi.

Sub tempus reuersionis B. Virginis in domum suam, contigit illa Iosephi eius sponsi tẽtatio, cum agnoscens coniugem suam ferentem vterum, conscius continentiæ suæ, nolens eam traducere, atque infamem reddere, dato palam libello repudij, incontinentiæ causa, præsertim cum eam probare non posset, *voluit occultè dimittere eam.* Sed de diuino mysterio in somnis edoctus ab Angelo, qui dudum nuncium Virgini diuinæ incarnationis attulerat, consilium eius dimittendæ reliquit, retinuitque apud se coniugem suam. Sed quid causæ fuisse dixerimus, cur hæc reuelatio Iosepho in somnis facta sit. Prior autem illa Virginis facta sit in vigilia? Sic nimirum factum oportuit, quia circa Domini incarnationem Virginis consensus erat obtinendus, qui somno impeditur: In Iosepho autem sola intellectus illustratio requirebatur, vt cognosceret quomodo mysterium hoc transactum esset, & quanta esset Virginis innocentia, quamque ipsius non temeraria illa quidem, sed tamen injusta suspicio.

Cur in somnis edoctus est.

XVII. Cur tardius ei reuelatũ hoc mysteriũ.

Apparet nihilominus hoc loco admirabile diuinæ prouidentiæ consilium, vt incarnatio Verbi sanctæ Elisabethæ quamprimum innotesceret, eiusque infantulo adhuc in Vtero de-

genti; quorum non admodum adhuc interesse videbatur, S. aute Iosepho non innotesceret, cuius tamẽ maxime interetat, vt is a Iudicio erroneo, illa ab iniusta apud maritũ infamia liberaretur. Vsque adeóne placet æternæ Sapientiæ rebus aduersis exercere seruos suos vt ne à matre quidẽ sanctissima, & optimo eius spõso nutricio suo abstineat? Præsertim cum res tota in eius dedecus redundaret, vt filius Dei genitus ex adulterio censeretur. Itaque cum vellet Dominus sanctissimos hosce coniuges, graui aliqua molestia, ad meritorum cumulum exercere; nec videretur locus vllus tentationi patere, quã ipsi facile se mutuo consolando non ferrent, eos consultò hac tentatione ita distraxit, vt Virgo dulcissimum sponsum affari, in causa præsertim sua, & cum propria laude coniuncta, non auderet: & Iosephus nullum ab ea muliere verbum laturus videretur, à qua Deum & se intolerabili scelere putaret esse violatum.

XVIII. Magnitudo perturbationis sanctorum coniugum.

Auxerit fortassis hunc luctum ipsa temporis diuturnitas. Nam vt S. Elisabetha pudore nouitatis occultabat se mensibus quinque, vt ait S. Lucas, ita & Virgo diù occultauit se, ne mariti suspicioni insultare videretur. S. autem Ioseph suis ipse oculis credere diù ausus non est; diù præ pudore & reuerentia eam super hac re interrogare non sustinuit. Videbat enim vitam omnem sponsæ suæ laudatissimam, omnia verba gestus, actiones spirare sanctitatem: cernebat animi demissionem, pietatem, atque admirabilem cum Deo familiaritatem; quæ sunt à tantæ culpæ suspicione remotissima. Itaque hærebat anceps, neque quid consilij caperet inueniebat. Ac ne conqueri quidem audebat, ne quid forte in talem mulierem peccaret, & priuatam ignominiam publicam faceret. Orabat interea Virgo Dominum gemitibus inenarrabilibus, vt perturbato negotio Incarnationis filij sui prouideret; & famæ suæ, quantum ipse expedire iudicaret, prospiceret. Sanctum quoque sponsum suum, ab illa tristitiæ nube liberaret, in quam eius occasione incidisset. Et exaudita est S. Virgo pro sua reuerentia.

XIX. Edictum Cæsaris, aut potius Caij.

Hac perturbatione semota vixerunt communiter sancti coniuges, cum admirabili animorum consensu, & pari animi corporisque puritate. Extremo autem anno *exiit edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis*, præside Syriæ Cyrino. Existimamus edictum hoc, iuxta ea quæ in Annalibus explicata sunt, Caij nepotis Augusti præfecti Orientis authoritate factum: vt maiores pecuniæ in bellum Parthicum cogerentur, vel aliam ob causam; & quidem inscio Augusto; eáque causa fuerit, cur eius memoria in historia Romana non extet. Dicitur tamen edictum à Cæsare Augusto, quia de more Augusti præferebatur, nomen. Nam sæpe Regum nomine multa edicuntur & fiunt, quorum ipsi penitùs sunt ignari. Eodem in edicto præ se tulit Caius, & qui sub ipso rerum potiebãtur, in Syria & nominatim Quirin. qui vti diximus, Lollij loco Rector Caij factus erat, generalem esse descriptionem hanc, & orbis vniuersi, tum vt tanto esset probabilius, eam iussionem esse profectam ab Augusto, qui toti Romano imperio præerat Imperator, tum vt reliquorum populorum consortio Iudæi, qui sæpe turbas concitabant, faciliùs obtemperarent.

XX. Maria & Ioseph adeunt Bethleem. c. 22. 19. 13 & 3.

Ibant igitur *omnes, vt profiterentur singuli, in suam ciuitatem*, vtq; impositum tributum soluerent, quod quidem volunt fuisse numisma census, quod denarius à S. Matthæo dicitur, & à quibusdam 4. solidis, ab aliis decem, iuxta rationem nummis, ab aliis dimidio siclo, siue quadrante vnciæ æstimatur. At credibile non est Romanos tantula pecunia fuisse contentos *Ascendit autem & Ioseph à Galilæa de ciuitate Nazareth, in Iudæam in ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethlehem*, vbi scilicet ille natus, & vnde tota eius familia duxit originem, eò *quod esset de domo & familia Dauid, vt profiteretur cum Maria desponsata sibi vxore prægnante* atque adeo proxima partui. *Factum enim est cum essent ibi, impleti sunt dies vt pareret: & peperit filium suum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præsepio, quia non erat eis locus in diuersorio.* In stabulo igitur, quod excisum fuit in spelunca, cuius patrum plerique meminerũt, Virgo peperit, ad quod, occupato ab aliis diuersorio, quod vnicum in oppidulo fuisse Euangelista significat, ipsa cum Iosepho necessitate diuerterat.

4. Vide Ruth. c. 4 fi. & 1. Reg. 16.

Nascitur Dominus.

XXI. Deuotio Virginis.

Non est dubium quin diuina puerpera, facta in exstasi præ admiratione non haberet vltra spiritum: tantam agnoscebat in hoc mysterio & circunstantiis eius Dei sapiẽtiam, potentiam bonitatem, quantam vix Prophetæ suspicari, vix Angeli ipsi satis prædicare potuerunt. Præsertim cum se & matrem sentiret & virginem: itáque enixam esse, factamque puerperam, vt virginitatis gloria permanente, lumen æternũ mundo effuderit, vt canit Ecclesia, cum immunem sentiret à dolore partum, & expers omni sorde puerperium. *Genitrix est & obstetrix* ait Cyprianus, *& deuotam dilectæ suboli exhibet clientelam: attrectat, amplectitur, iungit oscula, porrigit mammam: totum negotium plenum gaudio, nullus dolor, nulla naturæ contumelia in puerperio.* Et mox *Nec locus ibi erat lauacris, quæ solent puerperis præparari, quippe nec aliqua naturæ iniuria matrem Domini læserat; quoniam sine tormento peperit, quæ in conceptione caruit voluptate.* Et iterum, *vltro maturus ab arbore bajula fructus elapsus, non oportuit vellicari, quod sponte prodibat.* Sic ipse de facilitate virginei partus; De eiusdem autem consolatione, & sensu pietatis paulo post. *Sed & cor matris quædam dulcedines quæ humanum superant intellectum imbuebant, eratque vtrimque mira iucunditas, cum pia sanctæ matris, & deuota humilitas, & Sancti Sanctorum immensa benignitas confœderatis affectibus mergerentur.* Sic ipse.

Opusc. de Christi nati.

Et paulo ante, Angelica sunt, &c.

XXII. Natiuitas nunciatur pastoribus.

Natum porro Dei filium non angelico solum præconio celebratum est, sed etiam euulgatum primum pastoribus, qui eo tempore in vicino loco vigilabant, & *custodiebant vigilias noctis super gregem suum*; iuxta quos stetit Angelus Domini, vt facile exaudiri vox posset: & inter illos radiante fulgore merito circunfulsit, erat enim Angelus lucis, & lucem magnam mundo exortam nunciabat, sed & gaudium magnum quod futurum erat omni populo: quia vbique gentium canere oportet mortales, *qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cælis* &c. Quoniam vero neque parentes proximi ab Angelo nominabantur, & vt nomi-

narentur

narentur, peregrini erant & ignotis Betulcemitis, neque infanti nomen adhuc inditum erat, signum dat non solum infantis pannis inuoluti sed quod erat singulare, positi in præsepio. Erat enim id signum magnum, germanumque prodigium demissionis animi ac charitatis.

XXIII. Hymno celebratur.

Vix orator ille cœlestis finem dicendi fecerat, cum multitudo beatæ militiæ, quæ diuinum comitabatur legatum, consona voce nobilissimam inchoauit hymnum, vt exemplo suo mortales excitaret ad laudandum Deum, & gratias agendas de tam singulari beneficio. Nec tacuit Euangelista istius gloriosi cantici principium, quo illi gloriam Deo, terræ pacem, & hominibus bonam voluntatem precabantur. In textu enim Græco tria sunt vnius membra sententiæ. Dum autem illi cœpta hic cantica in cœlum transferunt, pastores sibi ipsis redditi, se mutuo ad Bethlehemiticã profectionem inuitant, & eo mox cum festinatione profecti, agnouerunt accepti nuncij veritatem; quod mox sparsere in vulgus, & eos qui audierunt propriç admirationis & gaudij participes effecerunt. Et de integerrimo Virginis partu, diuinaque natiuitate hactenus. Simulque sextæ ætati finem imponimus, quæ in primo Imperantis Cyri anno exorta, in Christi Domini ortu terminatur, & 536. annis circumscribitur.

Pastores adeunt Bethleem.

SEPTIMA ÆTAS.

ANNVS MVNDI 4053.

Septimæ Aetatis 1. IESV CHRISTI. an. 1. B. Virginis 16. AVGVSTI 43. Imp. Rom. 48. HERODIS 37. qui & 40. & vlt. ARCHELAI 1. IOAZARI Pont. 1. Præside Syriæ VARO. OLYMP. CXCIV. A. 4. VR. CON. 752. Coss. LENTVLO & PISONE. An. IVL. 45. AVG. 29. ACT. Victoriæ 31.

I. Summa rerum anni huius.

PRimus à Christi Domini natiuitate aperitur annus, ab ipsis Calend. Ianuariis, eius circuncisioni, & sacrosancti Iesu nominis impositioni consecratus. Primus itẽ exoritur septimæ mundi ætatis annus, quæ cũ eiusdem occasu terminabitur: in cuius etiam initiũ ducentesimus & decimus sabbaticorũ annorum cadit; tot enim annorum septenaria, ab ingressu in Chanaanitidem numerantur. Primi autem dici mysteria, sexto mox die Epiphania secuta est, tum Virginis Purificatio in templo, & Infantis oblatio, & redemptio, cum reliquis, quæ illo ipso tempore in templo contigisse, narrat Euangelista. Mox indicitur, & suscipitur fuga in Ægyptum, Innocentes occiduntur, Herodes moritur, ei succedit Archelaus, qui mox Romam proficiscitur. Sed his Romana, quasi fundamenta præstruamus.

Luc. c. 2.

II. Tiberius Rhodi moratur inuitus.

Ad hunc ergo annum pertinent illa quæ Trãquillus de Tiberio, Augusti postmodum successore scribit. *Transacto*, inquit, *Tribunitiæ potestatis tempore*, quinquennio scilicet, quod inchoatum anno V. C. 747. anno proximè præcedenti terminatum est, *confessus tandem nihil aliud secessu deuitasse se, quam æmulationis cum Caio, Lucioque suspicionem: petiit vt sibi securo iam ab hac parte, corroboratis his, & secundum locum ab Augusto facile tutantibus, permitteretur reuiseri necessitudines, quarum desiderio teneretur. Sed neque impetrauit, vltróque etiam admonitus est dimittere omnem curam suorum, quos tam cupidè reliquisset.* Quod erat ei non obscurè insultare. Remansit ergo hoc quoque anno quinto Rhodi Tiberius admodum inuitus, vixque per matrem Liuiam Drusillam Augusti vxorem consecutus est, vt ad velandam ignominiam exilij, qua legatus ab Augusto abesset: Addit etiam Suetonius factum Romæ suspectum, quasi cupidum rerum nouarum, ob mandata ambiguè data compluribus, magnumque propterea adiisse discrimen. Quæ omnia Velleius dissimulauit.

Suet. c. 13. n. 12.

III. Caius reditum parat. Lucius Massiliæ ægrotat.

Cum autem Romana res in Oriente ex sententia succederet, & Parthus, vt anno superiore dictum est, pacem obtinuisset, Caius reditum parabat in Italiam, vt sequenti anno gereret Consulatum. Interea L. Cæsar Caij frater, ad Hispanienses exercitus proficiscebatur: sed in itinere Massiliæ in morbum incidit, quem fuisse diuturnum ex eo satis constat, quod ibidem solutus est vita, duodeuiginti mensibus ante Caium, vt post annum sequentem dicemus, neque vnquam in vrbem reuersus est, vt Velleius affirmat. Primum huius anni Iuliani 45. diem Christus Dominus pretioso sanguine suo consecrauit. Historiam porro inuenti præcedenti seculo diuini præputij, & prodigiis euulgati, in Annalibus ex Toleto studiosè descripsimus; eam ex alterutro, si videbitur, candidus lector petet. Factam autem circuncisionem in templo scriptum reliquit Hilarius, S. Epiphanius in spelunca, id est loco, in quo natus fuerat, vbi etiã à Magis adoratum Iustinus tradit. Ea fortasse de causa, quod Euangelistæ nullam fecere mentionem migrationis ex eo stabulo, in quo natus est diuinus infans.

Christus circumciditur, & vbi.

initio Psal. 118. hæresi 20. Dial. cum Triphone.

IV. Non videri in stabulo.

Non leues tamen causæ occurrunt cur migrationem factam in aliquam oppidi domum dicendum videatur, in eaque circuncisionẽ & epiphaniam fuisse peractam. Neque enim æquum est existimare sanctũ Domini nutricium, ac custodem Iosephum, qui ad hasce curas fuerat diuinitùs electus, tam parum sollicitum aut industrium fuisse, vt totis octo, aut duodecim, aut 40 etiam diebus non quæsierit, aut inuenerit toto in oppido commodiorem aliquem locum ad commorandum. Præsertim cum in stabulo, si plures ibi dies, noctesque perseueratum esset, tam recens infantulus, quam adolescentula puerpera humanitùs loquendo, valde periclitarentur; frigidissimo præsertim anni tempore, & loco, in quo nec caminus esset, vt in stabulo, neque si esset; ignis in eo excitari posset. Neque rationi consentaneum est, si vrgente necessitate diuertit in stabulum, in eo deinceps sponte hærere voluisse, quasi loco sanctificato, id enim non minus imprudentiæ vel negligentiæ, quam deuotioni adscribi potuisset.

V. Eademque est ratio Epiphaniæ.

Esset hæc quoque non leuis accusatio inhumanitatis nimium perseuerantis Bethleemitarum, si visitato angelico monitu infantulo, cum matre puerpera, & euulgato tota ciuitate

mysterio, nemo omnium sanctis coniugibus cubiculum obtulisset, & quamuis verecundantes coëgisset, vt ad se diuerterent. Adde quod intra tot dies, aduentitia soluentium tributum turba defluxerat, & ipsi pecunia non carebant vnde viuerent, & professi soluerent tributum Romanis. Itaque vel gratia, vel pretio in commodiorem locum migrare potuerunt, & verò etiam emigrasse vero simillimum est. Dicamus ergo, admodum consentaneè verbis Euangelistarum illud stabulum siue speluncam, in qua constat natum esse Saluatorem, fuisse imam domus illius siue diuersorij partem, qua dominus eius stabuli vice vtebatur, vt præsepe demonstrat; eam enim S. Matthæus domum vocat, in quam ingressi sunt Magi, quæ vox ægrè solitario stabulo, aut speluncæ conueniat. Ea domus erat hospitium, siue diuersorium, sic enim vocatur à S. Luca, quod totum ad Iosephi aduentum erat hospitibus occupatum. Itaque non ait Euangelista, declinasse eos ad speluncam, quia non inuenerant diuersorium; sed *quia non erat eis locus in diuersorio*, illo scilicet, ad quod de via diuerterant.

VI. Sed domi, siue in diuersorio.

Ergo postridie emigrantibus aliquibus hospitibus, ascenderunt superius in cubiculum aliquod, in quo habitauerũt ad quadraginta dies, vbi circumcisus est puer, ne præcipuum legis Mosaïcæ sacramentum, in olido stabulo profanari videretur, in eodemque cubiculo reges adorato puero, munera obtulerunt: ibidem admonitio ab Angelo facta est de reditu per aliã viam, & fuga in Ægyptum. Patres autem, quos in Annalibus retulimus, cum dicunt circumcisum & adoratum in stabulo, vel spelunca, interpretandi sunt de domo, in qua erat præsepium Christi cunis consecratum. Hanc expositionem æquus lector inueniet authoritate S. Fulgentij, S. Chrysostomi, S. Cypriani in Annalibus confirmatam: vbi & circuncisionis causę aliquot ex S. Epiphanio referuntur.

VII. Aduentus Regum quando contigerit.

Sextus inde dies Epiphania, & Regum aduentu in Bethleem celebratur, & primitiæ gentiũ, ad nouum Iudæorum regem adorandum adductæ sunt. Aduẽtum dixi Regum, iuxta Ecclesiæ traditionem communissimam: quam confirmat S. Cyprianus libello de baptismo Christi. *Nam satis est*, inquit, *quod Angeli locuti sunt pastoribus quod apparuit stella Regibus*, &c. dixi & sextum à circuncisione diem, licet Epiphanius biennio à natiuitate id factum putet, propter illud Matthæi *à bimatu & infra, secundum tempus quod exquisierat à Magis*. Existimo tamen communissimam antiquorum patrum, & recentiorum doctorum sententiam, in eo conspirare, vt tam Magorum aduentus, quam Innocentium cædes ab Herode perpetrata, intra tres circiter menses à Christi Domini natiuitate cõtigerit; idque ex Iustino martyre, Augustino multis locis, Athanasio, Isidoro Pelusiota, Hieronymo, Gregorio Nysseno, Chrysostomo, Cypriano, Orosio, plurimisque recentioribus, in quibus Tostatus, Suares, Baradius, Iansenius, Maldonatus in Annal. non negligenter ostendimus.

VIII. Aliquot tantum diebus à Natiuitate. Matt. 2.16.

Idque persuadet ex Euangelio ducta ratio. *Tunc Herodes videns quoniam illusus esset à Magis*. Quando quæso illud *Tunc*? num post annum vnum, aut etiam biennium? Quis tam fatuũ dicat Herodem, hominem callidum, atque ambitiosum; Præsertim cum ad tumultum insonuisset illud classicum, *Vbi est qui natus est Rex Iudæorum?* Euigilasset saltẽ post quadragesimũ diem, acceptis iis quæ publicè in templo contigerunt, Simeone prophetante, & Anna de eo loquente omnibus, qui expectabant redemptionem Israël. Quis autem Iudæorum non expectabat? quomodo nemo omnium fuit, qui aurem Herodi vellicaret, & in memoriam reuocaret recens natum, & à Magis palam quæsitum Iudæorum regem? Denique cum accuratissimè probatum sit, mortuum hoc anno, atq; his Coss. Herodem, oportet, ab eo occisos ante mortem Innocentes. Mortuum autem sub festa paschalia, author est Iosephus, nec plura hoc loco de tempore. Rem autem ipsam quod ad Magos attinet, Baronius copiosè tradit.

In Annal. n. 21.22.23. 24. &c.

l. 17. c. 11.

IX. Singuli tria munera obtulerunt.

Illud tamen addiderim, singuli ne singula munera obtulerint, an singuli tria. Legimus quidem apud S. August. in sermone quodam, si tamen Augustini est ille sermo, *In eo vero*, inquit, *quod tres sunt & singuli singula offerunt, in trinitate vnitas declaratur*. Verum S. Anselmus, *Magis fatendum est*, inquit, *quod congruit mysterio scilicet quod singuli tria. Vnusquisque enim Regem, & Deum, & passibilem crediderunt*. Cum autem vt ait Abulensis, thus & myrrha in illis regionibus essent admodum vilia, etiam magna thuris aut myrrhæ quantitas, parum dignum rege munus fuisset, & munera valde inæqualia in viris æquali dignitate: nullam enim in eis inæqualitatem Scriptura significat. Sicut autem pastores primitiæ Iudæorum fuerunt, ita & Magi ethnicorum. Vnde S. Leo. *Agnoscamus*, inquit, *dilectissimi in Magis adoratoribus Christi, vocationis nostræ fideique primitias, & exultantibus animis beatæ spei initia celebremus*, & quæ sequuntur.

Serm. 29. de Temp.

in illum Matthæi locum.

Fuerunt primitiæ gentium. Serm. 2. de Epiph.

X. Oblatio & redemptio Christi.

A discessu Magorum expectauit B. Virgo adhuc 27 dies, dum impleretur purgationis tempus in lege Mosis constitutum. Adueniente autem quadragesimo die, venerunt sancti coniuges in templum, vt ibi duplici legi satisfacerent, alteri de offerendis Deo primogenitis, & quinque siclorum precio redimendis, qui in ære gallico respondent sex francis & septendecim solidis cũ dimidio, quo precio redemptus est is, qui morte sua mundum redemit vniuersum, & quinque siclos sacerdotibus dedit, qui ab eis aliquando quinque atrocissimas plagas erat accepturus. Altera lex, cui satisfactum est à Beata Virgine, fuit lex purificationis, ad quam obseruandam, stitit sese templo purgandam. Etsi enim mulier erat omni ex parte purissima, quippe amicta sole qui purgat omnia, fuit tamen pulchra vt luna, quæ maculas habet non veras, sed apparentes: Hoc enim ipso quod filium vera mater verè conceperat & pepererat eandem immundiciem, quam reliquæ mulieres contraxisse putabatur, quæ inde collegerat incredibilem puritatem. Dedit autem oblationem pauperum, qualem se esse profitebatur.

Purificatio Virginis

XI. Fuga in Ægyptum.

Peracta celebritate sacrificij & redemptionis, Simeonis item & Annæ vaticiniis, reuersi sunt in Galilæam in ciuitatem Nazareth, vnde migrauerant, vt venirent in Bethleem. Dum ergo peruenissent in Nazareth, aut dum essent in itinere, Angelus Domini apparuit Iosepho

vt patri

vt patri familias monuitque de fuga in Ægyptum, vt vitæ infantis consuleret, & Herodis conatus eluderet. Qui in signum promptissime diligentiæ, in re tanti momenti, vtque discessus esset occultior, vitatis vicinorum ac propinquorum interrogationibus, & responsionibus, quibus Herodi hæc fuga innotescere potuisset, *nocte consurgens accepit puerum & matrem eius, & secessit in Aegyptum*, ibique mansit, vt iussus fuerat, donec ab eodem Angelo moneretur.

XII. Herodes illusus à Magis sæuit in infantes.

Herodes autem, qui ad Magorum aduentum turbatus fuerat, & omnis Hierosolyma cum illo, noui regis natiuitate nunciata, mandarat quidem Magis, vt inuento puero rem sibi nunciarent; quod illi ab Angelo moniti non præstiterunt. Quod Herodes videtur interpretatus, non contemptu factum, sed pudore, quod reuerti noluissent, ne se Hierosolymis propinarent deridendos, tamquam expectatione delusos, irritis sumptibus & labore. Verum purificatione peracta, cum rumor ex verbis Simeonis & Annæ spargeretur de nato Messia, qui foret *lumen ad reuelationem Gentium, & gloriam plebis suæ Israel*, res ad Herodis quoque cognitionem peruenit, & tum primum sensit se illusum fuisse à Magis, quos ipse prior plenus dissimulationis illuserat. Et mitteos occidit omnes infantes Bethlehemitas, omnesque finitimos, qui intra biennium nati erant, siue illi natu maiores Christo essent, siue minores, nimirum ad cautelam, ne quo modo elaberetur is, propter quem hæc laniena exercebatur.

XIII. Ratio temporis, & diuina in Herodem vltio. l. 1. hist. c. 8.

Quoniã vero isti innocẽtes pueruli sua morte Christi vitam quodammodo protegunt, vitã æternam, quam fortasse nunquam obtinuissent adulti, consequuntur, & perpetuis ab Ecclesia honoribus afficiuntur in terris. *Verum quæ merces*, ait Eusebius, *crudele Herodis facinus contra Christum, & pueros eius æquales admissum, subsecuta sit, & quo pacto statim post, nulla ne minima quidem interposita dilatione, diuina vltio illum, dum adhuc in vita manebat, exagitauerit, operæ pretium est intelligere*. Ex quibus apertè confirmatur ratio temporis quam sequimur, quæ in hunc ipsum annum mortem Herodis refert. Illud etiam *statim post*, & *nulla interposita dilatione*, satis tempus circa pascha quod Iosephus tradit, confirmat: vt purificatione facta initio Februarij, Christus mox translatus sit in Ægyptum, inde secuta fuerit reliquo mense infantium cædes, deinde ægritudo Herodis, & mors in mense Martio, cui respondet Nisam Hebræorum.

l. 17. c. 8. 9. 10.

Ipsius tamen mortem, Iosephus copiosè persecutus, eam non tribuit cædi Innocentium, aut insidiis Seruatori factis, vtraque enim prætermisit, vel inuidus vel imprudens, sed multis modis violatæ pietati, tot scilicet aris & templis Cæsari excitatis, in Dei contumeliam & fauorem idololatriæ, totque iniustis cædibus, domi forisque perpetratis.

XIV. Herodis morbi mortis præuij.

De ea morte pauca referre par est, in argumentum diuinæ in conscleratum hominem vindictæ. *Regi* ait, *morbus factus est grauior, pœnam impietatis exigente Numine. Lento enim calore torrebatur, qui non tam externo tactu deprehenderetur, quam intus viscera popularetur. Aderat & vehemens voracitas, cui necesse esset cibos suggerere continenter: simulque vexabatur intestinorum exulceratione, & colicis doloribus. Pedes tumebant phlegmate humido & pellucido, similiterque inguina: ipsa quoque verenda putrefacta scatebant vermibus, cum molesta tensigine & fœtore grauissimo. Super hæc omnia neruorum contractione laborabat, & difficultate anhelitus.*

Dira hominis crudelitas.

Cumque ei mortem remedia accelerarent, atra bile prægrauante, immane facinus aggressus est. Nobiliores enim Iudæorum minaci edicto conuocatos conclusit in circo, & sororem suam Salomen, eiusque virum Alexam infimis precibus ac lacrymis exorare aggressus est, vt cum primum animam exhalasset, tantisper eius morte celata, eam omnem multitudinem immisso milite trucidarent; sicque publico luctu honoraretur, omnibus per totam ditionem non fictè lugentibus. Expectatione tamen sua fraudatus est tyrannus immanissimus, & totum facinoris reatum secum tulit ad inferos, facinore non perpetrato, sicut mox cum sibi ipse manus afferre tentauit.

XV. Accipit potestatem in filium. l. 17. c. 9.

Dum hæc ille dat mandata cognatis, superuenerunt ab vrbe literæ, quibus Antipater suscepti conuictus parricidij, & Regis & Patris arbitrio relinquebatur, siue ipsum vellet in exilium pellere, siue capite plectere. Quibus auditis Herodes paululum recreatus est: moxque graui dolore repetitus, cibi tamen auidus, malum simul & cultellum poposcit, seipsum ferire cupiens, fecissetque, nisi Achiabus ex sorore nepos, ictum præueniens, eius dexteram clamore sublato cohibuisset.

Sibi manus inferre cupit.

Is tumultus auditus est ab Antipatro, qui ratus Patrem extinctum, seque statim regem fore, egit cum custode carceris multis promissis, vt dimitteretur liber. Ille vero vsque adeo non paruit, vt Herodi rem totam proderet.

Antipater occiditur.

Rex præ indignatione exclamans, & caput sibimet verberans, misit vnum de satellitibus, qui Antipatrum sine mora perimeret, & corpus ignobili conderet sepulchro. Sic vir sanguinum non dimidiauit dies suos, & quem ambitio ad calumnias, cædesque coniunctissimorum armauerat, eadem in manus carnificis, & obscurum sepulchrum coniecit.

XVI. Herodes testamentum mutat. a. V. C. 711. n. 30. & seq.

Herodes à cæde Antipatri testamentum mutat, & Archelaum successorem regni constituit Antipæ & Philippo prouincias assignat, legata Cæsari, a quo omnia confirmari oportebat, & vxori eius Liuiæ, Sorori quoque ac militibus attribuit, quanta nemo prudens sibi à Iosepho persuaderi sinat, quinta die ab Antipatri cæde, morte defungitur, anno à detruso regno Antigono 37. ex quo autem rex à Romanis declaratus fuerat 40. ætatis deniq; 71. inchoato, vt in Annalibus diligenter explicatum est.

Moritur Eius elogium.

Eius mores, elogio ex eius vita collecto sic accipe. Herodes Antipatri filius, antipæ N. ortu Idumæus, educatione Ascalonita, cognomato Magnus, reipsa vitiis omnibus, in primisque impietate in Deum, & in homines crudelitate maximus fuit. Qui regno per vim & cædem legitimi principis Antigoni potitus, religione foris Iudæorum proselytus fuit; intus eam coluit, quam Ambitio præscribebat. Messiam filium Dei quæsiuit ad mortem, & vt eum perderet horribilem Bethlehemi exercuit carnificinam. Profana templa & aras impia adulatione

Principibus Romanis crexit.

XVII. Et varia scelera.

Pontifices duos regij sanguinis, alterum calumniis, alterum insidiis circumuentum sustulit. Quatuor alios pontificatu deiectos redegit in ordinem: Scribas, & Pharisæos, sacerdotes plurimos interfecit, & in iis Zachariam Ioannis Baptistæ patrem, Dauidis sepulchrum suffodit, templum instaurauit. Homo mulierosus, nouem eodem tempore, præter alias nefandas delicias, vxores habuit, quarum duas expulit, tertiam cum matre, & duobus ex ea susceptis filiis interfecit; parique pœna patruum, & primogenitum filium, magnamque domesticorum partem mulctauit. Domi calamitosus, foris in præliis satis fortis ac fœlix fuit. Denique multis sceleribus perpetratis, & morte lectissimæ totius regni nobilitatis imperata, plurimorum morborum suppliciis excruciatus, victusq; cum sibi etiam manus afferre conatus esset, sub paschales ferias sceleratam animam euomuit.

XVIII. Ei succedit Archelaus. l. 17. c. 11.

Archelaus autem per dies septem, luctu parentis celebrato, & in fine luctus funebri epulo multitudini præbito, in templum ascendit, & quamuis faustis acclamationibus, quacumque transiret, acciperetur, à Regis tamen nomine ac diademate abstinuit, donec fieret à Cæsare testamenti Herodis confirmatio. Eam vt obtineret, dum profectionem in Vrbem parat, excitata est seditio ab amicis eorum, quos propter concisam Aquilam auream Herodes supplicio affecerat, qui tum conuitia in defunctum regem iactabant, simulque Pontificem Ioazarum deiici pontificatu postulabant; Quos cum Archelaus frustra placare conaretur, res eo denique processit, vt sub festum Paschæ, ad tria millia, immisso ab Archelao exercitu, circa templum perirent. Ita seditione compressa, Archelaus ad mare descendit, cum multis ex familia regia, & nominatim Antipa, & Salome, multisque amicis. Quid autem Romæ factum sit dicetur anno sequenti.

Cædes ad templum iussu eius patrata.

ANNVS MVNDI 4054.

CHRISTI 2. BEATÆ VIRGINIS 17.

AVGVSTI 44. Imperij Rom. 49.

ARCHELAI 2. IOAZARI Pont. 2.

OLYMP. CXCV. A. 1. V. C. 753.

ÆRÆ CHRISTIANÆ 1.

I. Æra Christiana.

Nouam nunc cum noua Olympiade inchoamus Epocham, qua Christiani omnes vtimur, quæ & Dionysiana ab Authore Dionysio, cognomento Exiguo dicitur. Eius initiũ in hunc Orbis & Vrbis annum cadere docent bissexti, qui quarto quoque anno cadunt. Si enim citius seriusue vno vel altero, aut etiam tertio anno ponatur eius exordiũ, annos 1624. 28. 32. 36. non erunt bissextiles, quod falsum est. Alias quoque probationes in Annalibus adduximus, quæ tamen nihil impediunt, quo minus quæ da vero Christi concepti natique anno statuimus, multiplicique ratione firmauimus, rectè consistant. Incidit porro in hunc annum Consulatus Caij nepotis Augusti, hoc enim anno quinquennium ab eius designatione terminatur, quæ inciderat in duodecimum Augusti Consulatum. Et quia nominatim ex Velleio Paterculo constat, Caium ex Orientali expeditione nunquam fuisse reuersum, sed in itinere obiisse, dicendum est C. Cæsarem absentem iniisse, gessisseque Consulatum, Augusti exemplo, qui Tranquillo teste, quartum Consulatum in Asia, quintum in Samo insula, octauum & nonum iniit in Hispania Tarracone.

l. 2. n. 28.

II. Ætas Augusti. Apud Gellium l. 15. c. 7. l. 2. de bello c. 1. l. 17. Ant. c. 11.

Accedit quod hoc anno data est Augusti epistola ad Caium, initio anni sexagesimi, quarti quem 9. Cal. Oct. inchoauit, quippe qui natus est an. V. Cõd. 690. Antonio & Cicerone Coss. Aberat ergo ab Vrbe Caius, ad quem Roma scribebat Augustus. Ex quo constat errasse Iosephum, tum semel iterumque affirmat C. Romæ in iudicio de Archelao interfuisse. Fefellit hominem, quod non cogitauit, C. absentem gessisse Consulatum. In eo iudicio Archelaus & Antipas fratres de regni successione apud Augustum disceptarunt; quorum Antipas prioribus testamenti tabulis hæres ab Herode scriptus fuerat, Archelaus autem posterioribus, qui & regni possessionem inierat, expectans duntaxat Augusti confirmationem. Post multam disceptationem Cæsar Archelaum dimidia parte paternæ possessionis donat; nec regem constituit, sed Ethnarcham; alterum dimidium in Antipam & Philippum Herodis filios partitus est, & Tetrarchas esse voluit.

Archelaus dimidiam regni partem obtinet, fratres singuli quadrãtem. Ioseph. l. 17. c. 13.

ANNVS MVNDI 4055.

CHRISTI 3. B. VIRGINIS 18.

AVGVSTI CÆSARIS 45. Imperij Rom. 50.

ARCHELAI 3. ELEAZARI Pont. 1.

OLYMP. CXCV. A. 2. V. C. 754.

ÆRÆ CHRISTIANÆ 2.

I. Reditus Tiberij ex Rhodo. l. 2.

Notatur hic annus reditu Tiberij, morte L. Cæsaris, & Christi reditu ex Ægypto. De Tiberio perspicuè Velleius asserit, ante C. & L. obitũ P. Vinacio Consule Tiberium Neronẽ Rhodo reuersum, incredibili lætitia patriam repleuisse: fuit autem eius exilium annorum septem, ab anno scilicet Vrbis 748. ad 54. statimque in hortos Mœcenatianos transmigrauit, vt ait Sueton. totũq; se ad quietem contulit, priuata modo officia obiens, ac publicorum expers, Memor scilicet cõditionis, sub qua reuocatus fuerat, ne quam partem curamue Reipub. attingeret. Non diù post eius reditum, sub finem videlicet anni huius Massiliæ mortuus est Lucius anno ætatis 19. quippe qui natus fuerat, anno Vrbis Conditæ 736. Octodecim deinde post mensibus, id est sub initia anni Vrbis Cond. 756. in Lycia mortuus est Caius. *Caium & Lucium*, inquit Suet. *in duodecimo*

Repub. abstinet. l. 3. n. 14.

Lucij mors. a. V. C. 736.

32 *mensium*

32. *mensium spatio amisit ambos*, quod non repugnat ei quod ibidem ait, vtrumque videlicet vltra triennium defunctum. Itaque hoc anno Lucius Massiliæ diuturno morbo, ac ferè triennali extabuit. Post cuius obitum cœpit Augustus agere de Tiberio adoptando, eique Tribunitia potestate conferenda, plurimum resistente Tiberio, qui Caij verebatur inuidiam; itaque res vsque ad Caij mortem dilata est.

Velleius.

II. Christi reditus ex Ægypto, & ratio temporis.

Iam vero quod ad reditum Christi Domini ex Ægypto in Iudæam, de die quidem ex Romano martyrologio constare potest, qui cætera quoque de septimo Ianuarij consentiunt. De anno maior est difficultas. Sed res ex Herodis morte pendet, quam cum ad primum Christi annum circa festa paschalia retulerimus, consequens videbatur, vt statim initio anni secundi eius reditum constitueremus, & facturi eramus, nisi Sanctus Matthæus nos ab ea sententia deduxisset, qui ait, sub reditum Iosephi cum familia sua, Archelaum regnasse in Iudæa. At septimo Ianuarij anni præcedentis nondum regnabat Archelaus, nec erat in Iudæa, sed Romæ apud Augustum de summa rerum periclitabatur, à multis diuersis temporibus accusatus, vt accuratè in Annalibus explicatum est. Denique author est Sueton. Archelaum Romæ à Tiberio defensum, Augusto de causa cognoscente: at is præcedenti anno nondum ex septennij peregrinatione redierat. Itaque ad biennium Christus Dominus in Ægypto substitit, vt Epiphanius, aliique prodiderunt: neque plurimis annis voluit, ne à Iudæis vt alienigena reiiceretur.

n. 5. 6. & 7.

l. 3. n. 8.

III. Quid Ioseph timuit ab Archelao. *Hæres. 20. 51. 78.*

Ergo Decembri mense monitus fuerit Ioseph ab Angelo: qui non Herodis solum mortem expectauit, sed aliorum etiam *qui quærebant animam pueri*: & fortassis etiam dum Varus Syriæ præses, motus bellicos in Iudæa, per absentiam Archelai excitatos, componeret. Qoid autem timuerit ab Archelao, intelligi potest ex eius sæuitia, quam ipso primo regni aditu exercuit, quamque tam eius cognati, quam alij Iudæorum legati apud Cæsarem accusarunt. In Iudæam autem iam Ethnarcha reuersus, Ioazaro Pontificatum abrogauit, insimulato quod seditiosis consensisset, eamque dignitatem in Eleazarum fratrem ipsius transtulit. Non fuit ille quidem vnus eorum, qui quærebant animam pueri; nam eos iam defunctos dicit Angelus, si quis tamen ad Archelaum retulisset, apparuisse puerum illum, quem pater eius quærebat ad mortem, vtique vt videtur ab illo fuisset occisus. Quod vitans Ioseph, successit in Galilæam, & Dominus ex Nazarethana commoratione Nazaræi cognomen acquirebat, quod in Christianos quoque omnes, sicut & Galilæi, initio nascentis Ecclesiæ transfusum est.

Nouus pontifex.

(∴) (∴)

(∴)

ANNVS MVNDI 4057.

CHRISTI 5. B. VIRGINIS 20.

ARCHELAI 5. ELEAZARI Pont. 3.

AVGVSTI 47. Imperij Rom. 52.

OLYMP. CXCV. A. 4. V. C. 756.

ÆRÆ CHRISTIANÆ 4.

I. Mors Caij.

MOritur hoc anno C. Cæsar Augusti filius, post duodevigesimum à L. morte mensem, anno ætatis vigesimo quarto, vt qui natus fuerit anno Vrbis Cond. 733. tanto maiore parentis dolore, quanto maior fuerat eius in ipsum amor, & studium Lucio eius fratre iam defuncto. Sicque Augusti spe de Imperij hæredibus collapsa, Tiberij non solum spes, sed dignitas & amplitudo refloruit, vt ait Velleius, nimirum adoptione secuta, vt mox dicetur. De Caij morte idem scribit, eum Armeniam ingressum prima parte introitus prosperè gessisse, mox in colloquio, cui se temerè crediderat, circa Artageram grauiter à quodam nomine Adduo vulneratum; ex eo vt corpus minus habile, ita animum minus vtilem Reipub. habere cœpit. Deinde reluctatus, inuitusque reuertens in Italiam, in vrbe Lyciæ, Limyram nominant, morbo obiit, cum ante annum ferme L. Cæsar frater eius Hispanias petens Massiliæ decessisset. Addunt Florus & Rufus percussorem obtulisse Caio libellum, in quo scripti thesauri continebantur, quem cum legeret attentiùs, gladio fuisse vulneratum. Ipsum autem percussorem & à militibus confossum, se in pyram conieciße. Parthos autem dedisse obsides, & signa sub Crasso erepta retulisse. Sed id factum iamdudum fuerat. Ann. Vrbis Conditæ 733. Apuleio & Silio Coss.

Eiusque modus ex Velleio.

Floro & Rufo.

II. Tiberius adoptatur & Tribunitia potestate donatur.

Cum de morte Caij Romæ constitit, Augustus, qui vt scribit Velleius, Lucio mortuo, superstite autem Caio, Tiberium ad summam dignitatem prouehere, ipsomet resistente Tiberio cupiebat, id denique post vtriusque obitum ad 5. Cal. Iulias perfecit, vt & tribunitiæ potestatis consortem faceret, in quinquennium ait Suet. ad decennium Dio, & in filium, & imperij hæredem adoptaret, idque se Reip. causa facere professus est. Adoptatus est eadem die M. Agrippa, quem post magni Agrippæ mortem Iulia enixa erat. Sed prius coactus est Tiberius Germanicum, Drusi fratris sui filium adoptare. Publicæ huius occasione lætitiæ factum videtur, quod scribit Tranquillus de Iulia Augusti filia quinto abhinc anno relegata. *Post quinquennium*, inquit, *ex insula in continentem lenioribusque paulo conditionibus transtulit.* Nam vt omnino reuocaret, exorari nullo modo potuit, neque vt Domini titulum admitteret. Quod Tiberius postea imitatus est, qui tamen Senatores Dominos appellabat.

Iuliæ pœna mitigatur. *l. 2. n. 65.*

Domini titulus. *Suet. l. 2. n. 53.* *Idem l. 3. n. 27. & 27.*

III. Tiberius Germaniā ninitur.

Hoc ipso anno missum in Germaniam ab Augusto Tiberium, author est Velleius, qui id protinus ab adoptione factum scribit, quippe ante triennium, Marco Vinicio Consule, immensum exarserat bellum in Germania.

Ibi cum eo præfectus equitum fuit Paterculus, successor officij patris sui, ad annos nouem, vt ipsemet scriptum reliquit. Addit paulò post, intratam protinus fuisse Germaniam, & subactos aliquot populos à Tiberio, vtente legato Sentio Saturnino, qui erat hoc anno Consul, quique antea legatus patris Tiberij in Germania fuerat, & sub mensem Decembrem in vrbem reuertisse. De rebus Iudaicis perpauca Iosephus habet, & quidem sine vlla temporis nota. Itaque si placet huc refer regiam ab Archelao apud Hiericuntem instauratam, aliáque nonnulla.

l. 17. c. 15.

ANNVS MVNDI 4058.

IESV CHRISTI 6. B. VIRGINIS 21.

AVGVSTI 48. Imperij Rom. 53.

ARCHELAI 6. IESV Pont. 1.

OLYMP. CXCVI. A. 1. V. C. 757.

ÆRÆ CHRISTIANÆ 5.

I. Augusti mira in Cinnam clementia. *Seneca l. 1. de Clem. & Dio. l. 55.*

MAgnum præbuit Augustus præcedenti anno modestiæ documentum, in nimis glorioso, vt putabat Domini titulo repellando, ne forte ciues omnes subditosque famulorum vel seruorum loco habere videretur. At nunc longè mirabilius dedit clemenciæ ac mansuetudinis argumentũ, cum suasu Liuiæ coniugis, Cn. Cornelium Cinnam, filia Pompeij Magni genitum, insidiarum contra se coniurationisque compertũ, obiurgasse contentus, non solum illi vitam, sed etiam Consulatum hoc anno dedit, eumque deinceps fidelissimum atq; amicissimum habuit; & merito, qui in tenebris infidelitatis malefacta potuerit obruere benefactis, Iulij Cæsaris, quem agnoscebat patrem, post bella ciuilia placabilitatem imitatus.

II. Romæ terræ motus, inundatio, & fames.

Hoc ipso anno, inquit Dio, horrendi terræ motus acciderunt, Tiberisque deiecto ponte vrbem septem dies nauigabilem fecit, Sol aliqua parte lumen suum amisit, fames coorta. Rem confirmat Paulus Orosius, additis Consulibus, & Imperij Augusti anno quadragesimo octauo, *quo adeo dira* inquit, Romanos fames consecuta est, vt Cæsar Lanistarum familias, omnesque peregrinos, seruorum quoque maximas copias, exceptis medicis & præceptoribus, trudi vrbe præceperit. Hæc Orosius, ex Suetonio libro secundo. Eodem anno Agrippa annum agens decimum septimum virili toga donatus est. Ludi Circenses seorsim à Senatoribus, & equitibus spectati sunt. Ius datum libertinis virginibus, vt collegio Vestalium admitti possent, cum ægrè nobiles virgines id institutum sectarentur. Præmia emeritis militibus aucta.

n. 42. vide A. m. 4042. n. 8 in Ad.

III. Tiberius Germaniã repetit.

Initio veris Tiberius Germaniam repetiit, & eam totam, vt ait Velleius, perlustrauit armis, victæ gentes penè nominibus incognitæ, receptæ Cauchorum nationes omnis eorum iuuentus infinita numero, immensa corporibus, situ locorum tutissimo, traditis armis, vnà cum ducibus suis, ante Imperatoris procubuit tribunal. Et paulo post huius anni gesta concludens. Victor omnium gentium locorumque quos adierat Cæsar, cum incolumi, inuiolatoque, & semel tantummodo magna cum clade hostium, fraude eorum tentato exercitu, in hyberna legiones reduxit, eadem qua priore anno festinatione Vrbem petens. Hæc, & plura Velleius, nimium vbique ad Tiberij gratiam aucupandam effusus. Dio ait Tiberium frequenter solitum, ab administratione bellorum, quoties liceret in Vrbem commeare, metuentem ne quem ipsi absenti alium Augustus præferret, timida quippe est & suspicax ambicio. Id etiam optasse Augustũ mox intelligetur.

Et cur crebro Romã rediret. *l. 55. sub fi. a. m. 4060.*

IV. Iesus nouus pont. viuo Eleazaro subrogatur. *l. 17. c. 15.*

Ad hunc consequenter annum, illa fortasse Iudaica Iosephi pertinent. *Nouum etiam*, inquit, *vicum à se conditum denominauit Archelaida.* Retulimus ad hunc annum nouum Pontificem Onuphrium secuti, qui Christi anno sexto Iesum Siæ filium Pontificem constituit. Nam Iosephus tempus non notat. *Nec Eleazarus*, inquit, *diu sacerdotio potitus est, subrogato in viuentis locum Iesu Siæ filio.* Sic Iosephus. Nimirum Archelaus, parentem imitatus, in Pontificibus commutandis indulgebat.

ANNVS MVNDI 4059.

CHRISTI 7. BEATÆ VIRGINIS 22.

AVGVSTI 49. Imperij Rom. 54.

ARCHELAI 7. IESV Pont. 2.

OLYMP. CXCVI. A. 2. V. C. 758.

ÆRÆ CHRISTIANÆ 6.

I. Fames Romæ aucta & vastatur incendiis. *mil. 81. t. 4*

FAmes quam præcedentibus Coss. coortam dixit, hoc anno ita auctam tradit, vt gladiatores mancipiáque venalia, vitra sexcenta quinquaginta stadia ab vrbe relecta fuerint; multosque ex suis famulis tum alij, tum Augustus ipse ablegauerint: iustitium indictum fuerit, permissumque Senatoribus, vt quò gentium vellent proficiscerentur. Incendiis quoque vrbs hoc anno vastata est, vt propterea libertinos septem curandis incendiis constituerit Augustus, quibus equitem præfecit. Cum autem annuo reditu indigeret in emeritorum militum præmia, deque eo consultus Senatus nullam idoneam expediret viam, Augustus pro se & Tiberio pecuniam in ærarium intulit, quam appellauit militarem, eiusque administrationem prætorij; tribus sorte delectis mandauit in triennium. Annonæ porro difficultate finita, Germanicus & Tiberius filij Drusi, in honorem patris munus gladiatorium præbuerunt.

Ærarium militare.

II. Tiberius contra Marcomannos.

Rem gessit hoc anno Tiberius contra Marcomanos, qui Maroboduo duce, belli societate cum Pannonia & Dalmatia inita, diù meditata arma corripuit, & partim in Macedoniam erupit, partim Italiæ imminebat, adeo vt territus Augustus in Senatu dixerit, decimo

die

die, ni caueeetur, posse hostem in Vrbis venire conspectum. Contra eos variis in locis partim à Tiberio, partim à Sentio Saturnino, partim a Messala Consularibus viris felicitee pugnatum est. Huc videntur pertinere res à Cornelio Cosso in Africa contra Getulos latrocinantes prosperè gestæ, propter quos subactos triumphalibus honoribus, & cognomento Getuli ornatus est. In eo bello Iuba ceeidit, cuius vxor Glaphyra Archelai regis Cappadociæ filia, ad patrem reuersa tertiis nuptiis Archelao Iudæo coniuncta est, Mariamne repudiata. Vide Iosephum l. 17. c. 15.

Corn. Cossus contra Getulos.

4060. III Augustus Germanicum mittit in Germaniam. Dio.

Sequenti anno cum Tiberius in Pannooia cũ Messalino diutiùs commorari videretur, nec hostes sociorum agros crebris insultibus inuadentes, promptè debellaret, suspicari cœpit Augustus eum consulto bellum trahere, quo diutiùs in armis esset. Itaque Germanicum tum Quæstorem eò misit cum exercitu, ex ingenuis libertisque cunflato. Qui cum in Pannoniam venisset, ad eum vndiq; milites confluxerũt, tãtusq; exercitus est cõflatus, quãtus post bella ciuilia nusquã fuit, vt ait Velleius. Dio nihilominus ait nihil admodũ memorabile à cæteris ducibus, quoniam diuidi placuerat copias, hoc anno gestum fuisse: Germanicum Macæos gentem Dalmaticam pugna victam damnis affecisse. Cadit in hoc quoque tempus Agrippæ iunioris calamitas, qui cum moribus importunis, & Liuiæ artibus à se alienum reddidisset Augustum, ab eo abdicatus est, eius facultates in æcarium militare relatæ, ipse in Planasiam Corsicæ propinquam insulam relegatus est in perpetuum, & insuper militum custodia septus.

Iunior Agrippa abdicatus relegatur.

ANNVS MVNDI 4061.

CHRISTI 9. BEATÆ VIRGINIS 24.

AVGVSTI 51. & Imp. Rom. 56.

ARCHELAI 9. IESV Pont. 4.

OLYMP. CXCVI. A. 4. V. C. 760.

ÆRÆ CHRISTIANÆ 8.

I. Archelaus à suis apud Cæsarem accusatur, & ab eo euocatur. Ioseph. l. 17. c. 15. l. 2. de bel. c. 6.

PRofecti sunt hoc anno Archelai accusatores in Italiam, ibique eum apud Cæsarem tycannicæ dominationis accusarũt. Tum Augusti iussu venerunt in Iudæam, qui Archelaum Romam ad Cæsacem accecserent: qui cum sub hyemem Hierosolymam peeuenissent, Archelaum sub Pascha, & iuitium anoi decimi eegni sui Romam deduxerunt. Videtur autem eadem opera Cæsar ad Quintilium Varum tum Syciæ præsidem litteras & mandata dedisse, vt Iudæam ditiooem Aechelai, ptouinciæ Syriæ contribueret. Nam Quirinius sequẽti anoo Varo succedens, id iam factum inuenit, vt Iosephus affirmat: etsi id dilatum erediderim vsque ad profectionem Archelai ex Iudæa, vt ille ee domi adhuc integra, Romanã profectionem minus formidacet, nihilque moueret. De Varo autem è Syria decedente scribit Velleius ortum illum ex illustri familia, ingenio mitem, otio magis quam bellicis tumultibus idoneum. *Pecuniæ vero quam non contemptor fuerit, Syria cui præfuerat declarauit, quam pauper diuitem ingressus, diues, pauperem reliquit.* Sic ille.

l. 18. c. 1.

l. 2. c. 117. Vari conditio & mores.

II. Pax facta cum Pannoniis & Dalmatis. l. 55. extre.

His Coss. inquit Dio Pannonij & Dalmatæ pacem expetiuece, fame primùm, deinde morbis inde secutis confecti, quo minus tamen peterent pee eos fiebat, qui nullam spem salutis reliquam apud Romanos habebant. Cum interea Germanicus validam obsideret vrbem, missili saxo in murum coniecto, ita pinnas concussit, vt statim cum viro eis iocumbente corruerint. Id sic reliquos perterruit, vt muris eelictis in arcem confugerent, ac post sese, eamque ipsam dederent. Cum autem etiam Bato, qui concitatis ad rebellionem Dalmatis, multum damni Romanis intulerat, Tiberio se per transactionem dedidisset, ab eo rogatus, quid ita magno suo malo rebellarent. *Vos*, inquit ille, *in culpa estis ipsi, qui ad greges vestros custodiendos, non canes pastorésue, sed lupos mittitis.* Bellorum porru administrationi ita intentus fuit Augustus, vt cæteris negotiis in Senatum reiectis, ipse Ariminum se contulerit, quò propius quæ in Pannonia & Dalmatia gererentur acciperet, & quæ essent gerenda pæscriberet. Ex quo etiam colligitur, neq; hoc anno Archelaum Romam venisse, neque ab Augusto iudicatum.

Romanorum auaritia causa defectionum fuit.

Augustus Arimini.

ANNVS MVNDI 4062.

CHRISTI 10. B. VIRGINIS 25.

AVGVSTI CÆSARIS 52. Impecij Rom. 57.

ARCHELAI 10. & vlt. ANANI Pont. 1.

OLYMP. CXCVII. A. 1. V. C. 761.

ÆRÆ CHRISTIANÆ 9.

I. Natiuitas Vespasiani l. 8. n. 2.

FIrmat huius anni Coss. & imperij Augusti annos Tranquillus, cum Vespasianum Impeeatorem natum ait in Sabinis 15. Calendis Decembris vesperi Q. Sulpicio Camerino, & C. Poppæo Sabino Coss. quinquennio antequam Augustus excederet. Hic ille dux est, quem Christus Dominus ad vltionẽ de inimicis suis destinauerat. Hoc denique anno Iudææ Ethnarca Archelao in oedinem redacto, atq; adeo in exilium deportato, Iudaicus populus consecutus est, vt non haberet regem nisi Cæsarem, Iudæa, quæ ad Archelaum pertinebat, Syriæ prouinciæ contributa, vt illi iamdudũ ab Augusto solenni legatione petiuerant: aliis interea duobus Herodis filiis Philippo & Antipæ qui & Herodes dictus est, in sua ditione & tetrarchia perseuerantibus, illo Trachonitidis, isto Galilææ; idque ad multos annos, vt ex Euangelico constat.

Archelai exilium. Ioseph. l. 17. c. 12.

II. Ditione & pecunia mulctatur. l. 17. c. 15.

Mox ergo vt Archelaus accersitu Cæsaris Romam venit, vt narrat Iosephus, Augustus *auditis eius accusatoribus, & ipsius defensione, misit eum Viennam Galliæ vrbem in exilium, mulctatum prius omni pecunia*. quam scilicet habebat Hierosolymis reconditam. *simulque ditione eius*, id est Iudæa proprie dicta, quæ tribum Iuda & Beniamin continebat: Samaria item atque Idumæa. Et ditionem quidem iam Syriæ con-

Ioseph. l. 18. c. Alius sub Quirinio Census.

tribuerat Varus, Syriæ iamdudum præses, cui successor missus est Quirinius, vir consularis *vt iura populis redderet, facultatesque censeret omnium*, altera scilicet censione, post eam quam decennio ante fecerat, *& cum eo venit Coponius, præfectus turmæ equitum, penes quem esset totius Iudææ rerum administratio*, sub ipso Quirinio Syriæ præside, ideoque Coponius Iudææ procurator tantum appellatur. *Ipse autem Quirinius in Iudæam venit iam attributam prouinciæ Syriæ, vt percenseret facultates eius regionis ciuium, & Archelai pecunias in suam potestatem redigeret.*

a. V.C. 751. supra n. 19. Coponius Iudææ procurator. *l. 2. de bello c. 7.*

III. Ioazarus pontificato abdicatur *l. 18. c. 1.*

Iudæi autem tametsi primùm ægrè ferrent mentionem descriptionis huius & census, quod eam manifestam esse dicerent seruitutis professionem, non sunt tamen reluctati pertinaciter, parendo authoritati pōtificis Ioazari (cū enim hic rursùm Iosephus intrudit) atque ita illius suasu sine controuersia census peractus est. Nec tamen à Romanis obtinuit, vt dignitatem paulo ante, vt apparet, recuperatam retinere posset. Nam vt idem scribit. *Quirinius traditis & fisco addictis Archelai facultatibus, peractóque censu, qui incidit in annum 37.* exeuntem scilicet, *post victum à Cæsare in Actiaca pugna Antonium*, cū mota esset contra Ioazarū pontificem plebis seditio priuauit eum hac dignitate, & Ananum Sethi filium substituit, qui Annas in Euangelio dicitur, quem Iosephus seniorem vocat, & quinque filios pontifices habuisse dicit. Facile autem agnosci potest quam turbatus esset Iudæorum pontificatus hoc tempore & deinceps, quo iam natus erat magnus ille sacerdos & pontifex, qui Aaronico sacerdotio imponebat finem.

Ananus qui & Annas pontifex. *l. 20. c. 8.*

IV. Augustus matrimonio iunctos laudat.

Habuit hoc anno publicam orationem Augustus, tum in laudem eorum, qui legitimo matrimonio iuncti essent, aut liberos ex eo procreassent; tum in eorum accusationem, qui eo neglecto, vagas libidines, prætexta continentia, sectarentur, nec legitimam prolem Reipub. sufficerent. Nec tamen consecratam Deo virginitatem improbauit; quippe qui collegium Vestalium commendauit, auxit, ac præmiis affecit, vt ex Annalibus pius lector intelliget. Interea Romani ad Rhætinum Dalmatiæ cladem incendio circumfusi accepere, cumque bellum extraheretur, Augustus Tiberium iterum misit in Dalmatiam, vbi rem feliciter cum Germanico gessit, Bato duce iterum victo, & in deditionem accepto. Quibus cum Romæ parantur honores, Quintilij Vari clades ex Germania nunciata est. Is enim ab Arminio in paratas insidias pertractus, tres legiones, ne data quidem pugnandi facultate, amisit; ipse videns exercitum internecione deletum, paterno, auitóque exemplo, se ipse transfixit. Ea clade audita, Cæsar magno in luctu fuit de amisso exercitu, & sollicitudine, ne hostes victoria elati in Italiam irrumperent. Itaque omni cura incubuit ad bellum proximo anno instaurandum.

Vt Virgines. *Velleius l. 2. & Dio l. 56*

Variana clades.

ANNVS MVNDI 4063.

CHRISTI 11. B. VIRGINIS 26.

AVGVSTI 53. Imperij Rom. 58.

ANANI 2. OLYM. CXCVII. A. 2. V.C. 762.

ÆRÆ CHRISTIANÆ 10.

I. Tiberius Germaniā repetit. *Suet. l. 3. c. 18. Velleius l. 2.*

PRoximo anno repetita est à Tiberio Germania, & vltra Rhenum cum exercitu transgressus est. Cum autē animaduerteret Varianam cladem, temeritate & negligentia ducis accidisse, tum præter consuetudinem cum pluribus de ratione belli communicauit, & militarem disciplinam ab antiquo repetitam seuerè exercuit, itaque fusis fugatisque hostibus, & regioni illata vastitate, incolumem exercitum in hyberna reduxit.

II. Hæresis Galilæorum eiusq; author. *l. 18. c. 1. Act. c. 5. 37.*

Sub hoc autem tempus occasione nouæ descriptionis ac census à Quirinio Hierosolymis initi, vt apertè significat Iosephus, & Gamaliel apud Lucam, extitit Iudas quidam Galilæus, qui adiuncto sibi Sadduco pharisæo, sollicitabat ad defectionem populos, censum nihil aliud esse dictitans, quam manifestam seruitutis professionem, & vniuersam gentem ad tuendam libertatem adhortans. Quid autem turbatum & cædium in Iudæa isti cum suis sectariis ediderint, pluribus apud Iosephum leges. Horum Galilæorum primarium crimen fuit, quod præ insigni superbia, cum hostes sublimiorum potestatum essent, soli Deo parendum esse iactabant, cumque vnum Dominum agnoscendum, tanta pertinacia, vt ne exquisitissimis quidem suis suorumque suppliciis, ab ea dementia reuocari possent. Itaque iustissimum erat in eos principum odium, quod in Christianos quoque, tanquam illius hæresis sectatores, primis illis temporibus deriuabatur, quoniam ex Galilæa Christus & Apostoli oriundi erant: qui propterea sæpius in suis epistolis Christianos, ad obedientiam principibus debitam hortabantur. Quin & Iosephus contra Galilæos illos, in laude Essenorum ponit, quod fidem omnibus seruarent, maximè vero principibus. *Neque enim* inquit, *absque voluntate Dei cuiquam potest principatus contingere.*

l. 18. c. 1. 2.

In Christianos per calumniā deriuatur.

Vide Anno. n. 3. & 4. Rom. 13. 1. 1. Petr. 2. 13 Tit. 3. 1.

III. Propagatur eadem hæresis. *l. 5. 37.*

Et si autem Iudas iste malè periit, vt author est in Apostolorum actis Gamaliel, tacente de illius interitu Iosepho, habuisse tamen diu suæ nequitiæ sectatores, maximè postremi belli tempore, idem ostendit; quando etiam duo eius filij, Iacobus & Simon, crucis supplicio affecti sunt ab Alexandro, Cuspij Fadi successore. Quorum etiam spiritu meritò creduntur his temporibus afflati Anabaptistæ: eius videlicet, qui à principio confregit Dei iugum, rupit vincula eius, dixitque *Non seruiam.*

l. 20. c. 3.

Hier. 2. 20

ANNVS MVNDI 4064

CHRISTI 12. B. VIRGINIS 17.

ANNÆ, siue ANANI 3.

AVGVSTI 54. Imperij Rom. 59.

OLYMP. CXCVII. A. 3. V. C. 763.

ÆRÆ CHRISTIANÆ 11.

I. Puer Iesus adit Ierusalem. c. 2. 41.

DVodecimus Iesu Christi annus insignis est, nō tam Hierosolymitana eius profectione, cum parētibus suis; (ea quippe singulis annis frequētabatur.) *Ibant enim parentes eius*, ait Lucas, *per omnes annos in Ierusalem, in die solenni Pascha*, nec credibile est eū in oppido Nazareth, sob cura cognatorum, aut vicinorum, interea fuisse derelictum. Ergo deducebant eum secum (idque affirmant Suares, & Maldonatus in eum locum,) quam tristissima eius, licet inculpabili amissione, moxque lætissima inuentione: & maximè insolita manifestatione diuinæ sapientiæ, quo futuris prædicationibus quodammodo præludebat, vt significat sanctus Ambrosius. Poterunt tamen hæc ad sequentem annum differri, ita vt illud Euangelistæ Lucæ, *cum factus esset annorum duodecim*, de illis expletis intelligatur, & decimo tertio per tres menses inchoato: idque videtur verborum vis ipsa postulare.

disp. 17. sess. 3. anno duodecimo.

l. 2. in Luc.

II. Decurrente.

Communem tamen sequamur chronologiam de anno duodecimo decurrente; præsertim cum hic sit huius Euangelistæ mos, vt elapsum tempus pro ineunte sumat, vt *postquam consummati dies octo, vt circumcideretur*, id est die octauo. Et, *postquam impleti sunt dies purgationis*, id est dum implerentur, & in hac ipsa historia, *post triduum inuenerunt illum in templo*, id est die tertio, non autem quarto. Primo enim die iuerunt versus Nazareth, vespere puer quæsitus est *apud cognatos & notos*; postridie autem vix albescente cœlo regressi sunt in Ierusalem requirentes eum, tertio vero die mane templum adierunt, ibique eum inuenerunt *sedentem in medio Doctorum, audientem illos & interrogantem eos*. Quibus ex verbis, & humiliore loco cessionis, etsi plerique notarunt Christum Dominum non Doctoris, sed discipuli partes eo tempore suscepisse, vt diximus in Annal. docebat tamen interrogando, vt postea non semel. Maximè Matth. 22. 41. vbi Dominus interrogat Pharisæos, cuius filius sit Christus. Et probabile est tum hoc quoque tempore interrogasse eos de Messia, & aduentu eius. Hæc enim maximè eius animo insidebant, & doctoribus istis maximè necessaria erant. Docebat quoque vel maximè respondendo, vnde subditur. *Stupebant autem omnes super prudentia & responsis eius*, præsertim ab ætate puerili profectis. An autem eo triduo Dominus mendicauerit, consuli possunt Annales.

Inuenitur in templo die tertio.

Docens de Messiæ aduentu. *nu. 4. & 5. Matt. 10. 13. & 21. 24 & 22. 41. &c.*

III. Ambiuius Iudææ procurator.

Ad hoc tempus pertinet illud Iosephi de nouo Iudææ procuratore, vel præside. *Paulo post Coponius Romam reuertitur, successore accepto. M. Ambiuio.* Cum autem de Præside Syriæ taceat, apparet Quirinium in eadem dignitate perseuerasse. Diuturnum enim aliquando fuisse hunc magistratum, ex Agrippa, & Quintilio Varo perspicuum est. Huius Ambiuij tempore, Salome soror Herodis defuncti vita decedens, Iuliæ Iamniam cum sua toparchia reliquit, vt ait Iosephus. At Iulia duodecimum iam annum relegata erat, nec aliud ab Augusto, quam vomica & carcinoma, Tranquillo teste, audiebat, Itaque pro Iulia, Liuia substituenda est.

Mors Salomes.

IV. Res Germaniæ. *Dio.*

In Germania Tiberius & Germanicus, cui proconsulare erat imperium, ad pugnam parati, sine prælio vicerunt, quod nemo ad repugnandum occurreret. Veriti enim Varianam cladem, haud ita procul à Rheno discesserant, sed prope tum vsque ad autumnum morati, ludis in honorem natalium Augusti actis, & equestri centurionum certamine, dum Italiam repetunt, Tiberius graue à sicario quodam capitis periculum adiit, & Viennæ seditiones repressit. Romæ autem Augusto postulante S. P. Q. R. decreuit vt Tiberio ius æquum in omnibus prouinciis & exercitibus esset cum patre; idque factum postquam de septem triūphis promeritis, tres duntaxat vsurpasset, de quibus plura apud Suetonium leges; illudque nominatim, quod prandium populo dederit mille mensis, & in congiarium viritim trecentos nummos. Dedicasse quoque ait de manubiis, suo fratrumque nomine, ædem Concordiæ, Castoris & Pollucis,

Tiberij periculum, triumphi, & ius Augusto æquatum. &c.

l. 3. c. 20.

ANNVS MVNDI 4065.

CHRISTI 13. BEATÆ VIRGINIS 18.

AVGVSTI 55. Imperij Rom. 60.

ANANI 4. OLY. CXCVII. A. 4. V. C. 764.

ÆRÆ CHRISTIANÆ 12.

I. De S. Iosephi morte. *Ambr. Cyp. vide Ann.*

SVb hoc tempus mortuum fuisse S. Iosephum B. Virginis sponsum existimauit S. Epiphanius, & quicunq; eum valde senē B. Mariam duxisse putarunt; Alij etiam, moriéte Christo, vixisse crediderunt. Nec tamen id posteriores doctores satis probabile iudicarūt: quin potius hoc ipso quod Virgo coniugi commendata non fuit, probabilius colligunt illum iam è viuis excessisse, ne aliquam iniuriam nutricio suo amantissimo, gratissimus filius, dilectæ coniugis separatione fecisse videretur. Media ergo sententia est, non tam cito mortuum, nec tamen ad trigesimum Christi annum peruenisse, quod in nuptiis Galileæ eius nulla fiat mentio, & tamen ad aliquot annos pertinere videatur illud, *& erat subditus illis*. Et quia B. Virgo, quæ vix 18. agebat annum, adhuc ad coniugium expeti posse videbatur. Vt ergo ea molestia liberaretur, & filius in tenella adhuc ætate non destitueretur cura Nutricij sui, cuius laboribus sustentabatur, videtur diuina prouidentia ad extremam potius Christi adolescentiam Iosephum in viuis retinuisse. Quoniam tamen de certo anno nihil affirmare possumus, de die dicamus cum Romano martyrologio, felicem eius ad Deum transitum Martio contigisse. Id quoque meditatur Gerson

Gerson Baron. Suares.

Quando videatur contigisse

Serm. de Natiu. B. Virg.

Iosephum vnum ex illis fuisse, qui cum Christo resurrexerunt, & apparuisse charissimæ sponsæ, eamque fuisse consolatum, & tandem cum Christo glorificatum ascendisse, *non dubiam in anima*, inquit, *sed an & in corpore, nescio, Deus scit: & collocatus est à dexteris ipsius Iesu, hoc est in potioribus bonis suis*. Hæc pius Doctor, in cœtu vniuersæ Ecclesiæ Constantiæ congregatæ.

II. Consulatus Germanici, ortus Caligulæ, libri famosi damnati. *Dio. l. 56.*

Hoc anno Germanicus, Tiberij filius, Augusti nepos, Consulatum nondum Prætura functus, accepit, ac præter morem toto anno gessit, nulla tamen re memorabili peracta. In eo filium suscepit, cognomento Caligulam, qui postea Imperauit. At vero Augustus senectute iam grauis, Germanicum Senatui, Senatum Tiberio scripto commendauit; famosos libellos conquisitos & repertos, in vrbe ab Ædilibus extra vrbem, à singulorum locorum præfectis, comburi mandauit; & in quosdam eorum authores supplicio animaduertit; in quibus C. Cassium quendam Seuerum Tacitus memorat. *ib. 1. Ann.*

III. *A. M.* 4066. Testamentum Augusti. *l. 2. c. 101.*

Sequenti anno L. Planco & C. Silio Coss. Testamentum, inquit Sueton. 3. non Aprilis ante annum & quatuor menses quam decederet, factum est ab Augusto, ac duobus codicibus scriptum, partim ipsius, partim libertorum manu, apud virgines Vestales depositum est. Sic ipse, vbi plura de hæredibus, & legatariis subiungit, quæ apud ipsum leges. Misit quoque Germanicum in Germaniã, vt reliqua belli conficeret. Eo enim profectum esse constat, antequam Tiberius in Illyricum expeditionem susciperet, quæ sub initium sequentis anni cõtigit. Idque Velleius haud obscurè significat. Iosephus autem Annium Rufum Iudææ procuratorem suggerit hoc anno, qui fuit Olympiacus 198.

Rufus Iudææ Procurator.

ANNVS MVNDI 4067.

CHRISTI 15. B. VIRGINIS 30.

ANANI 6. TIBERII 1.

AVGVSTI 57. & vlt. Imperij Ro. 62.

OLYMP. CXCVIII. A. 2. V. C. 766.

ÆRÆ CHRISTIANÆ 14.

I. Res anni huius. *Dio. l. 56.*

SVlpitius Galba, qui primus post Augusti finitũ genus imperin potitus est, ipsis Calend. Ianuar. huius anni virilem togam sumpsit, anno ætatis 17 ineunte. Sed Octauiani Cæsaris Augusti mors, & initia Tiberij, hunc annum longè insigniorem faciunt, in vtroq; passim omnes consentiunt; quibus etiam coniungitur annus Sabbaticus 212. De ea morte priusquam dicamus, quæ ordine temporis antecedunt præmittenda sunt. Lustrum enim sub anni huius initia cum Tiberio condidit, priusquã illũ mitteret in Illyricum. Testatur id monumentum Ancyranum, vbi hæc leguntur. *Nuperrimè lustrum, collega Tiberio* (Imperij scilicet, & Tribunitiæ potestatis, & administrationis, exercituũ, & prouinciarum Augusti, vt aiunt Velleius & Suetonius.) *Sex. Pompeio, & Sex. Apuleio Coss. feci, quæ lustro censa sunt Romanorum capitum quadragies centum millia, triginta & septem millia*, &c. Meminit huius lustri Sueton. *Cum lustrum*, inquit, *in campo Martio magna frequentia conderet aquila eum sæpius circumuolauit*, & mox. *Sub idem tempus ictu fulminis ex inscriptione statuæ eius prima nominis litera effluxit, responsum est, centum solos dies post hac victurum.* Id si verum fuit, dicendum est hoc prodigium 12 Maij contigisse. Pergit Suetonius.

Vltimum Augusti lustrum *l. 2. c. 121. l. 3. c. 21.*

l. 2. c. 97.

CÆSAR.

II. Præuia mortis Augusti.

Peracto lustro Tiberium in Illyricum dimissurus, & Beneuentum vsque prosecuturus, Asturam perrexit, & inde præter consuetudinem de nocte ad occasionem auræ euectus est. Caussam valetudinis contraxit ex alui profluuio. Pergit inde exponere quomodo recuperandæ, vt apparet valetudinis causa, animum ad otium & omnem comitatem remisit, nulloque genere hilaritatis abstinuit, quippe qui & sibi & suis ἱλαρότητα precari solebat, quæ & ipsi mox contigit. *Cum Tiberio traiecit Neapolim, quamquam & tum infirmis intestinis morbo variante, tamen & quinquennale certamen gymnicum honori suo institutum perspectauit, & cum eodem ad destinatum locum contendit. Sed in redeundo aggrauata valetudine tandem Nolæ succubuit, reuocatumque ex itinere Tiberium, diu secreto sermone detinuit. Neque post vlli maiori negotio animum accommodauit.* Postremo dimissis omnibus, dum aduenientes ab Vrbe de Drusi filia ægra interrogabat, repente in osculis Liuiæ & in hac voce defecit. *Liuia nostri coniugij memor viue, ac vale*, sortitus exitum facilem, & qualem semper optauerat, celerem videlicet, ac sine vllo cruciatu.

Nolæ moritur.

III. An Liuiæ vxoris arte. *l. 1. Ann.*

Verum parum his consentanea scribunt Tacitus & Dio, suspectam scilicet fuisse Liuiam de veneno Cæsari dato, quòd vereretur Augusti cum Agrippa dudum relegato reconciliationem, in quam eum didicerat propendere. Verita itaque, vt aiunt, ne eum reduceret Augustus, atque imperium ei traderet, ficus quasdam in arboribus adhuc pendentes, quas Augustus, sua manu decerptas comedere consueuisse, veneno inunxit, eique medicatas carpendas obtulit, ipsa sanas edisse fertur. Sic Dio, cui suspicioni fauet mors Agrippæ quamprimum secuta. Addit Tacitus Augusti domũ acribus custodiis, atque ipsas etiam vias à Liuia obsessas; donec prouisis quæ tempus monebat, simul excessisse Augustum, & rerum potiri Neronem fama eadem tulit.

IV. Periodus vitæ & imperij Augusti. *l. 2. c. 100.*

Iam quod ad periodum vitæ & imperij eius tempusque mortis attinet, Suetonium hæc cæteris accuratiùs notantem sequamur licet. *Obiit*, inquit, *in cubiculo eodem quo pater Octauius, duobus Sextis Pompeio & Apuleio Coss. 14. Calend. Septembris, hora diei nona, septuagesimo & sexto ætatis anno, diebus quinque & triginta minus.* Exactè sane Suetonius, sibique consentiens, qui cap. 5. dixerat natum 9. Calend. Octobris Cicerone & Antonio Coss. Quod ad tempus imperij, si illud auspicemur à tempore quo primum inuasit Consulatum, prius enim priuatus planè erat, totos 56. annos imperauit, factus est enim Consul 14. Calend. Sept. qua die & mortuus est, vt ait Dio. Quod si placet à Triumuiratu initium ducere, qui cœpit 5. Cal. Decembris, ex eo numero detrahendi sunt cen-

l. 56. A. V. C. 710.

tum

Dio. init. l.51.

tum dies. Ab Actiaca porro victoria, quæ anno V.C.722.secundo Septembris contigit,ex qua rerum potitus est solus, ad diem obitus eius reperiuntur anni 43.vndecim menses, & 18. dies. A debellata denique Alexandria, quæ consequenti anno, mense Augusto contigit, hic erit annus eius 43 integer, eorum quos Aegyptij Augustos vorant.

V. Eiusdem funus, & apotheosis

Defuncti corpus Romam honorificè delatum est, primo à decurionibus municipiorum & coloniarum,deinde à Romanis equitibus, postremo à Senatoribus in campum, vbi & crematus est. Laudatus est pro æde C.Iulij à Tiberio, & pro rostris à Druso Tiberij filio. Reliquias collegerunt primores equestris ordinis, tunicati, & discincti, pedibusque nudis, & in Mausolæo condiderunt. Denique non defuit vir Prætorius, qui se effigiem cremati euntem in cœlum vidisse iuraret: Numerium eum Senatorem Dio vocat, aitque à Liuia decies sestertium dono accepisse, quæ 50. Francorum millibus æstimantur. Sed deinceps ad initia Tiberij transeamus.

Suet. l.2.n. 100. Dio.l.56. l.17.extr.

VI. Tiberius Agrippam necat. l.1.Annal.

Primum facinus, inquit Tacitus, noui principatus fuit, post humi Agrippæ cædes, quem ignarum inermemque, quamuis firmatus animo centurio, ægrè confecit. Nihil ea de re Tiberius apud Senatum disseruit, patris iussa simulabat: propius tamen vero est Tiberium ac Liuiam:illũ metu,hanc nouercalibus odiis, suspecti & inuisi iuuenis cædem festinauisse. Romæ porro vniuersi ordines, præeunte vtroque Sexto Coss. Tiberio principatũ detulere, quem cum ille iam haberet in manibus,& armato milite possideret:diu tamen,vt ait Suetonius, impudentissimo animo recusauit, nunc adhortantes amicos increpans, vt ignorantes quanta bellua esset Imperium; nunc precantem Senatum, & sibi ad genua procumbentem ambiguis responsis, & callida cunctatione suspendens; vt quidam patientiam rumperent, atque vnus in tumultu proclamaret, *aut agat, aut desistat*: alter coram exprobraret, cæteros quòd polliciti sunt, tarde præstare, sed ipsum, quod ipsa præstet, verbo tardè polliceri.

Imperium quasi coactus accipit. l.3. c.24.

VII. Turbæ in Germania, & Illyrio. Suet.l.3.c. 5.

Tandem querulus, & quasi coactus recepit imperium,quasi illud breui depositurus,annum ætatis agens 55. vt qui natus fuerat à.V.C.711. 16. Cal. Decembris post bellum Philippense. Interea turbæ à militibus in Germania, ipso præsente Germanico sunt excitatæ; legiones quoque,quæ erant in Illyrio, tumultuabantur, vt dux tantum ad defectionem deesse videretur; sed vtrobique res sedatæ sunt tam Tiberij literis,eiusque filij Drusi præsentia,quam Iunij Blæsi & Dolabellæ sapientia,vt author est Tacitus, qui addit Iuliam Augusti filiam, Tiberij dudum vxorem, & ab Augusto ante annos 55 relegatam ob impuram vitæ licentiam,hoc anno extinctam esse. *Imperium adeptus*, inquit, *extorrem, infamem, & post interfectum posthumum Agrippam, omnis spei egenam, inopia, ac tabe longa peremit, obscuram fore necem exilij longinquitate ratus.* Tiberij in eam acerbitatem apud Suetonium leges. Accelerandum enim est.

Velleius l.2. c.125. Dio.l.57.& Suet.l.3.c. 25. Iuliæ relegatæ mors

V.C.751.

l.3.c.50.

ANNVS MVNDI 4068.

CHRISTI 16. B. VIRGINIS 31.

ISMAELIS 1. Pont. GRATI Præs. 1.

TIBERII 2. Imperij Rom. 63.

OLYMP. CXCVIII. A. 3. V. C. 767.

ÆRÆ CHRISTIANÆ 15.

I. Augusti legata Tiberius vt persoluerit. Sub init. c.57.

QVæ à Tiberio ipsis Cal. Ianuar. hoc anno gesta sunt, dum populariter Remp. gerere conatur, quod Germanicus adhuc viueret, quem æmulum imperij metuebat apud Dionem leges. Illud tamen non omittam. Cum funus quoddam per forum efferretur, accessit qui mortuo quiddam in aurem insusurraret: Rogatusque quidnam ei dixisset, respondit, indicare eum Augusto iussisse, nihildum à quoquam acceptum eius nomine. Quod cum accepisset Tiberius, *At tu*, inquit, *eum nunciũ perferes*, simulque hominem interfici, cæteris legata persolui iussit, viritim 57. denarios, id est 15. libras Turon. iuxta Cenalis æstimationem. Verum de legatis Augusti consule Suetonium.

Iuxta Cenal. l.3.c.101.

II. Tiberius Romæ Pont. l.18.c.3.

Onufrius in fastis ex antiquo monimento tradit Tiberium factum hoc anno Pontificem Maximum; 6 Idus Mart. Nouus quoque Hierosolymis factus est Pontifex. In hunc enim Christi domini annum decimum sextum quadrant illa Iosephi. Ei, puta Augusto, Tiberius Nero priuignus successit Liuiæ filius; Romanorũ tertius Imperator, à quo quintus Iudæorum præses missus est in Anni Rufi locum Valerius Gratus. Hic adempto Anano sacerdotio, Ismaëlem Fabi filium iussit esse Pontificem. Porro hic Valerius vndecim annis eam præfecturam gessit, vt ait Iosephus. Nam id quoque morum Tiberij fuit, Tacito teste, continuare imperia, ac plerosque ad finem vitæ in iisdem exercitibus, aut iurisdictionibus habere.

Ibid. Ismaël Hierosolymis. l.1. Ann.

III. Res à Germanico in Germania gesta. V.C.761.

Sexto post Varianam cladem anno, Druso & Norbano Coss. Germanicus diuisis cum Cæcinna copiis, initio veris in Chattos Germaniæ populos ducit exercitum, eosque improuiso aduentu opprimit; fuerat animus Cheruscis iuuare Chattos, sed exterruit eos Cæcinna, huc illucque arma circumferens, & Marsos congredi ausos prospero prælio cohibuit. Germanicus Segestem amicum populi Romani ab Arminio obsessum liberauit, & spolia pleraque Varianę cladis recuperauit. Quin & saltũ adiit, in quo illa fuerat accepta, Cæcinna præmisso, qui occulta saltuum scrutaretur, ibiq; suis sexto demum anno humi condendis, Romani parentarunt, primum extruendo tumulo cespitem Cęsare ponente, Tiberio, ait Tacitus, pium eius officium haud satis probante, siue quod cuncta Germanici in deterius traheret, siue quod suam tacitè argui putaret negligentiam.

(∴)

ANNVS MVNDI 4069.

CHRISTI 17. BEATÆ VIRGINIS 32.

ELEAZARI Pont. 1. GRAT. 2.

TIBERII 3. Imperij Rom. 64.

OLYMP. CXCVIII. A.4. V. C. 768.

ÆRÆ CHRISTIANÆ 16.

I. Tiberij in Germanicum æmulatio *l. 2. Ann.*

TErtium hûc annum expeditionis Germanici in Germaniam numerat Tacitus, cum rebus in oriente turbatis, eo Tiberius illum destinabat. Verebatur enim ne legionum in se fretus beneuolentia, res nouas moliretur, studebatq; ab eis abstractum, nouisq; prouinciis impositum, dolo simul & casibus obiectare. At is tanto accelerandæ victoriæ intentior, classem mille nauium fabricat, & ad Batauos conuenire iubet, moxq; velitationibus aliquot exploratis suorum animis, iusto prælio cũ Arminio confligit. Ab hora diei quinta ad noctem cæsi hostes, decem millia passuum cadaueribus atque armis oppleuere, repertis inter eorum spolia catenis, quas Romanis vinciendis, vt non dubia victoria portauerant. Arminius eiusque patruus, faciem cruore obliti ne noscerentur, impetu in obsistentes facto, euaserunt. Mox tamen ob trophæum à Romanis erectum, pugna victoriaque redintegrata est, hostibus ad internecionem concisis. Nec virtutem magis in pugna Germanicus, quam modestiam in trophæo præ se tulit, tota laude victoriæ ad vnum Imperatorem relata.

Res in Arminium gesta.

Vide. Machab. 8. 21.

II. Clades naualis Germanici.

Æstate iam adulta legionum aliæ itinere terrestri in hyberna remissæ; plures Cæsar impositas classi per flumen Amisiam Oceano inuexit vbi tempestate afflictæ, ac pene consumptæ sunt. Eius cladis fama Germanos erexit, vt inchoatam à Neptuno perniciem ipsi perficerent; sed breui collectis à Cæsare copiis, ita pugnatum est, vltro vt Germani faterentur, inuictos, nullisque casibus superabiles esse Romanos. Itaque clades maritima terrestri victoria compensata est. Iamque hostis sæpius fractus concilia pacis agitabat, & si proxima æstas esset adiecta; apparebat posse in Germania debellari; sed erebris epistolis à Tiberio reuocatus Germanicus ad decretum triumphum, & consulatum, contra inuidiam gemens Romam reuertit. Vbi Scribonius Libo Magorum impulsu res nouas moliebatur. Sed delatus ad Tiberium ab iis ipsis, qui eum in fraudem impulerant, supplicium propria manu anteuertit. Itaque Mathematici S.C. Italia pulsi, duo præsenti supplicio affecti sunt. Nec tamen ipse minus cum Thrasyllo erat Mathematico, à quo spe longioris vitæ, à morte plerisque inferenda deductus est. De luxu cohibendo decretum Senatus, déq; Pseudoagrippa supplicio affecto, vide Annal.

Mathematici, siue Magi Italia pulsi. *Suet. l. 3. c. 14. Dio. l. 58. ss. & 55. n. 6. & 7.*

ANNVS MVNDI 4070.

CHRISTI 18. B. VIRGINIS 33.

SIMONIS Pont. 1. GRAT. 3.

TIBERII 4. & Imperij Roman. 65.

OLYMP. CXCIX. A. 1. VR. CO. 769.

ÆRÆ CHRISTIANÆ 17.

I. Germanicus magnificè de Germanis triumphat. *l. 2. Ann.*

NOuum hoc anno Syriæ Præsidem Pisonem Tacitus suggerit, qui idoneus visus est ad consilia Tiberij de perdendo Germanico; nõ Metellus, qui ei erat affinitate coniunctus. Nõ tamen nisi anno sequẽti facta est illa mutatio. Porro Germanicus 7. Calend. Iunias hoc anno de Germanis, quasi iã debellatum esset, triumphauit, quarto Tiberij anno, vt notauit Orosius. Quæ fuerit triũphi magnificentia intelligi potest, tum ex quinq; liberis eius, qui ad triumphalem eius currum additi sunt, tum ex publica omnium ordinum in ipsum beneuolentia, & gradu quem in Repub. tenebat, vt Agrippæ Germanici filius, Augusti ex filia Nepos, Tiberij priuignus, & adoptione filius, & insuper bello fortis ac fortunatus. Tiberius eius nomine trecenos plebi sestertios viritim dedit, seque collegam eius consulatui destinauit.

l. 7. c. 4.

II. Tiberius eius æmulus eum destinat in Orientem.

Viuebat nihilominus in eius pectore Germanici timor, & æmulatio quædam: idcóque sub honoris speciem illum in Orientem amandare aggressus est, & occasionem oblatam auidè arripuit. Archelaus quinquagesimum iam annum Cappadociæ rex erat, Tiberio inuisus, quod cum Rhodi hærentem nullo officio coluisset. Illum ergo matris suæ interuentu accersitum, in Senatu accusat, breuique ad mortem adigit. Itaque id regnum in formam prouinciæ redigendum erat. Per idem tempus Antiocho Comagenorum, Philopatore Cilicum regibus defunctis, turbabantur eæ nationes, plerisque Romanum, aliis regium imperium cupientibus & prouincia Syria atque Iudæa fessæ oneribus imminutionem tributorum orabant. Parthorũ quoque res turbatæ erant, Venone eorum regẽ ab Artabano Medo in Armeniam fugato, & in Romanorum fidem sese permittẽte. De quibus cum Tiberius apud Patres disseruisset, Patrum decreto permissæ sunt Germanico prouinciæ, interiecto mari diuisæ, maiosq; imperium quocunque adisset, quam iis qui sorte, aut missu principis eas obtinerent: vt pridem bello piratico in gratiam Magni Pompeij factum fuerat, Drusi quoque expeditio in Illyricum designatur, sicut & Pisoni Syriæ præfectura ad spes Germanici coërcendas.

Mors Archelai Cappadocis.

Alia in Orientẽ negotia.

Commissa Germanico.

Noui in Germania motus. *Tacit.*

Germani autem discessu Romanorum, vacui externo motu, inter se ad arma conuersi, alii pro Arminio, cæteri pro Maroboduo pugnarunt, qui mox deuictus Romanorum auxilia frustra petiit. Cum interea terræ motus ita concussit Asiam, vt duodecim celebres vrbes penè abirent in præceps, cui cladi Tiberius non solum remissione tributi in quinquennium sed alia etiam liberalitate subuenit, sed plura

hac

hac de re Annales suggerent studiosis. Hoc ipso anno Furius Camillus Proconsul, in Africa benà rem gessit contra Mazippam & Tacfarinatem & à Tiberio in Senatu laudatus triumphalia obtinuit ornamenta. Hoc anno T. Liuium, & Ouidium Nasonem viuere desiisse legimus apud Eusebium. Lilius Giraldus, ex Minutiani Apulei fragmento, recitat Ouidium anno exilij sui septimo, calendis Ianoarij fuisse mortuum, quo die T. quoque Liuius decesserit: structumque poëtæ à Barbaris monimentum, quorum scilicet gratiam promeritus erat, cum Getico scripsit sermone libellum, in laudem & apotheosim Augusti defuncti, vt ipsemet scribit ad Carum. Mortuus est circiter 57 ætatis anno: non tam de poësi beoe meritus, qoam malà de moribus.

Mors T. Liuij & Ouidij.

ANNVS MVNDI 4071.

CHRISTI 59. B. VIRGINIS 34.

IOSEPHI CAYPHÆ Pont. 1.

TIBERII 5. Imperij Roman. 66.

OLYMP. CXCIX. A. 2. V. C. 770.

ÆRÆ CHRISTIANÆ 18.

I. Pontificatus Cayphæ. l.18.c.3.

NOuum singulis annis cum Iosepho Pōtificem Iudęorū damus, prout illi ounc arbitratu Valerij Grati mutabantur, qui vtadem ait, adempto Anano Sacerdotio, Ismaëlem Fabi filium iussit esse pootificem; quo paulo post daiecto, in Eleazarum Anani Pontificis filium eum honorem transtulit. Elapso deinde anno, & hunc redigit in ordioem, & Simoni Canithi filio Pontificatum tribuit. Hic quoque anno in hac dignitata exacto, iussus est eam cedere Iosepho, qui cognominabatur Cayphas. His ita gestis Gratus Romam repetit, annis vndecim iu Iudæa exactis. Sic Iosephus, quo duce Cayphain Pontificem retinebimus, dum ille alterum suggerat.

II. Germanici profectio in Orientem. Tacit. l.2. Annal.

Habuit hic annus Tiberiom tertium, & Germanicum secundùm Consules. Sed eum honorem Germanicus iniit apud vrbem Achaiæ Neapolim, quo venerat per Illyricam oram, viso fratre Druso in Dalmatia, vnde constat vtrumque sub finem anni præcedentis ex Vrbę profectum, & quidem Drusum priorem. Quæ causa fuerit, vt Adriatici, & mox Ionij maris aduersam naoigationem perpessus sit. Igitur paucos dies reficiendæ classi, & visendis locis Actiaca victoria ioclytis insumpsit. Tum Athenas venit, vbi eum Græci exquisitissimis honoribus accepere. Petita inde Eubœa transmisit Lesbum, vbi Agrippina eius vxor nouissimo partu Iuliā edidit. Tum extrema Asiæ, Perinthumque ac Bisantium Thracias vrbes, mox Propontidis angustias, & os Ponticum intrat, cupidiua vateres locos, & fama celebratos noscendi; pariterque prouincias internis certaminibus, aut magistratuum iniuriis fessas refoucbat. Hæc ferè Tacitus.

Suet. l.4. c.1.

III.

At Piso Germanicum celeriter subsecutus, eum Rhodi assecutus ast, & ab eo naufragij periculo ereptus, nihilo mitior in eum factus, præcurrit in Syriam, vbi statim largitione, ambitu, licentia legiones sibi conciliara studuit. Eius autem vaor Plancina contumelias in Agrippinam, ipsumque Germanicum iactabat, idqoe hoc facilius, quod id haud inuito Imperatore fieri occulto sermone ferebatur. Quæ licet Germanico innotescerent, num prius tamē Syriam adiit, quam res Armeniæ composuisset, Zenone filio regis Ponti constituto, Cappadoces & Comagenos in prouinciæ formam redegisset. Eius interea iram auxit Pisonis superbia qui iussus partem legionum aut ducere, aut mittere in Armeniam, vtrumque neglexerat. Ergo cum Cyrrhi vrbe Syriæ conuenissent, ita coram paucis familiaribus disceptatum est, vt apertis odiis discederent.

Et Pison in Syrian

Eius cum Germanico simultas.

IV. Herodes Tiberiadem construit.

Interim à Rege Parthorum Artabano venere legati renouaodæ amicitiæ gratia, in quam libenter consensit Germanicus, in odium Pisonis vt pluribus narratur à Tacito, & Iosepho l.18.3 Antipas autem, qui & Herodes Tetrarcha, receptus in amicitiam Tiberij, de ipsius nomine vrbem à se conditam vocauit Tiberiada, electo ad hoc loco in ora lacus Genesareth, quò pleriqua incolæ ob agri bonitatem facile confluxerunt, eos præsertim Herode immunitatibus allicieote.

lib. eiuſ.

ANNVS MVNDI 4072.

CHRISTI 20. B. VIRGINIS 35.

IOSEPHI CAYPHÆ Pont. 2.

TIBERII 6. Imperij Ro. 67.

OLYMP. CIC. A.3. V. C. 771.

ÆRÆ CHRISTIANÆ 19.

I. Germanicus adit Aegyptu

LVctoosum hunc annom facit indigna mors clarissimi atque optimi principis Germanici, qui cum Ægyptum cognoscendæ antiquitatis causa petiisset, ibi aliquaodiù moratus saxeam Memnonis effigiem ad solis radios vocalem, pyramidum miracula, aliáq; id genus perlustrat; dum interea res in Germania turbantur. In Syria vero & in Asia cuncta quæ Germanicus, siue in legionibus, siue io vrbibus constituerat, reuertens ex Ægypto antiquata reperit: vnde in Pisonē vehementer exarsit, verborum etiam vsus contumeliis. Piso vero abire Sytia statuit, querelas vtique Romam ad Tiberium delaturus. Mox aduersa Germanici valetudine detentus, vt si is moreretur in prouincia subsisteret, vbi morbo recreatum accepit, Seleuciam digreditur, opperiens ægritudinem, quæ illum rursus inuaserat, & quidem tanta, vt veneni persuasionem à Pisone afferret. Ergo in multa ira & gemitu, eius amicitiæ per literas renunciat, & prouincia decedere iubet.

Pisonem Syria abi iubet.

Dati veneni suspectum,

II. Germanicus moritur.

Nec Piso vltra moratus naues soluit, cursuique moderabatur, quo citius regrederetur, si Germanici mors ei Syriam aperuisset. At is morbo fractus, finem imminentem sentiens, Pisonem & Planci-

nam eius vxorem incusant, & vltionem ab amicis postulans, ab vxore in saeuiente fortuna moderationem ac modestiam, moritur: haud multum trigiata annos egressus. Sic Tacitus. At Suetonius distinctè, *annum ætatis agens quartum & trigesimũ.*

l. 4. init.

Rectè natus quippe fuerat an. Vrb. C. 738. pergit, *diuturno morbo Antiochiæ obiit, non sine suspicione veneni.* Et mox. *Obiit autem, vt opinio fuit, fraude Tiberij, ministerio & opera C. Pisonis, qui sub idem tempus Syriæ præpositus, filium sibi potius quam patrem offendendum censuit.* Sic ipse, cui cæteri scriptores, præter Velleium, consentiunt. At Tiberius, qui Germanicum quem adoptauerat, veneno aliena manu sustulit, mox vltore Deo, Drusum quem genuerat, non dissimili scelere Seiani, amissum luxit, & eiusdem Germanici filium hæredem imperij habere coactus est. Piso autem audita morte Germanici Syriam iterum occupare conatus est, sed à Saturnino, qui ei successerat, repulsus Romam petere coactus est.

III. Sacra Aegyptia quare Vrbe pulsa. 1. 4. & 5.

Actum est etiam hoc anno Romæ, teste Cornelio tacito de sacris Aegyptiis, Iudaicisque Vrbe pellendis: causam fusiùs explicat Iosephus lib. 17. Docet enim in sacris Isidis summam turpitudinem fuisse deprehensam, Paulina illustri fæmina, cõiuge prædicti Saturnini, à Decio quodam Mundo; simulatione Dei Anubis, in templo nocturna congressione polluta. Re cognita Tiberius sacrificos impostores, quorum fraude mulieri illusum fuerat, in crucem egit, dirutoque templo statuam Isidis in Tiberim demergi iussit, Mundum autem mitiore pœna exilij castigasse contentus fuit. De Iudæis vrbe pulsis scribit idem, culpam regerens in 4. Iudæos, qui Fuluiam Saturnini coniugem, quam paulo ante Paulinam vocauerat, adductam ad amplectandam Iudaicam legem fraudauerant, purpura & auro eius, non in templum Hierosolymitanum misso, sed in proprios vsus conuerso.

Decius Mundus.

IV. Iudæi quoque cum suis ritibus & qua ex causa. l. 3. c. 36.

At profectò fallor, nisi aurum hoc & purpura excogitata sunt à Iosepho, & non tota culpa fuit, quod ritus Iudaicos nobilis mulier amplexa fuerat. Suetonius certè ac Tacitus solius peregrinæ religionis meminerunt, quam Imperator & Senatus, occasione nobilis mulieris proselytæ damnarunt, & ne malum serperet latiùs, eiecerunt. Iosephus autem illam excogitauit causam, ne hoc extaret præiudicium damnatæ à Principe & Senatu Iudaicæ religionis, ipsius per se religionis causa. *Factum est autem* S. C. vt ait Tacitus, *vt quatuor millia libertini generis,* quos Iosephus fatetur fuisse Iudæos, *ea superstitione infecta, quibus idonea erat ætas in Sardiniam, coercendis illic latrociniis veherentur, vili damno, si illic ob cœli grauitatem interirent: cæteri Italia cederent, nisi ante certam diem profanos ritus exuissent.*

l. 3. Ann. fi.

V. 4073. Funus Germanici. Tacit. l. 3. Annal.

Sequenti anno ipso mense Ianuario, cum vix Valerius Messala, & Aurelius Cotta magistratum iniissent, Agrippina nihil intermissa hyberni maris nauigatione, Romam cum mariti reliquiis venit, tota in luctum versa ciuitate, iustitioque vltro suscepto, & Tiberio luctum domesticis parietibus, cum sua Germanicique matre, obtegente. Ossa in Augusti Mausolæum illata sunt, magno omnium in defunctũ honore magnis in Agrippinam viduã studiis, & in Tiberium querelis. Cumque omnium animi intẽti essent ad vltionem è Pisone petendam, ille præmisso in Vrbem filio, datisque mandatis per quæ Principem molliret; Drusum in Illyricum adit, quem sperabat, Imperij sublato æmulo, sibi æquiorem fore. Cũ neutrius verbis impulsus esset in metum, naui in Vrbem venit, & reditum festo ornatu, epulisque celebrat: sed postridie in iudicium rapitur. Tiberius causam ad Senatum reiicit, sua oratione mitigatum, præsertim quod venenum ab accusatoribus non satis probari posset.

Cautela Pisonis.

VI. Populus in eum furit.

Interim populus foris in Pisonem furebat, ad discerpendum paratus, si Patrum sententiis euasisset: in cuius rei argumentum eius effigies traxerant in Gemonias, & diuellebant. Nec minus erat in Plancinam odium, sed eam Tiberij fauor, malè conciliatus, vt credebatur, protegebat. Ea cum causam suam à mariti causa disiunxisset, sensit Piso actum esse de se. Ergo domum relatus certus mori, scripsit ad Cæsarem, suos ei filios Cn. & M. Pisones infimis precibus commendans; tum immisso in iugulum gladio, sibi vitam extorquet. Tiberius M. Pisoni, qui paternæ culpæ videbatur esse particeps veniam dedit. Dedit & Plancinæ illius matri, preces obtẽdẽs matris suæ. Sicq; paulatim tota illa accusatio causáque consenuit. Gloriam autẽ desideriumque defuncti auxit atrocitas insequentium temporum: cunctis nec temerè opinantibus, reuerentia eius & metu repressam Tiberij sæuitiam, quæ mox erupit.

Sibi manus infert.

Suet. l. 4. c. 6. Dio l. 57. 1.

ANNVS MVNDI 4074.

IESV CHRISTI 22. B. VIRGINIS 37.

TIBERII 8. Imperij Rom. 69.

IOSEPHI CAYPHÆ Pont. 4.

OLYMP. CC. A. 1. V. C. 773.

ÆRÆ CHRISTIANÆ 21.

I. Collegæ Tiberij infelices. l. 57.

Olympias ducentesima inchoatur hoc anno, in cuius etiam initium cadit annus Sabbaticus 213. Cũ autem Tiberius in quarto suo consulatu Drusum filium secundùm consulem haberet, statim, inquit Dio, Druso perniciem ominati sunt, quod nullus hactenus eius collega, nisi violenta morte obierat exemplo Quintilij Vari. Cn. Pisonis, ipsiusque Germanici: ita Drusus quoq;, & Seianus postea eius collegæ perierunt. Principio anni Tiberius quasi firmandę valetudini in Campaniã concessit, longam & continentem absentiam paulatim meditans, vt per eius absentiam Drusus munia consulatus solos impleret, & summæ potestati exercendæ ferendæque assuesceret.

II. Varij bellorum motus.

Motus in Africa renouauit Tacfarinas, diuersiq; in Thracia populi, & in Gallia Treueri, & Aedui, Floro & Sacrouiro ducibus, qui ob magnitudinem æris alieni, ad quod tributorum magnitudine adigebantur, rebellionem cœpere. Ij tumultus Vrbem de more in magnum coniecere metum, fortiter dissimulante Tiberio. Sed vtrisque bello victis, vterque dux manus intu-

lit

Obitus Quirinij.

lis sibi, vt fusius narrat Tacitus. Tum demum Tiberius Senatui scripsit, ortum patratumque bellum, consiliis, fide ac virtute legatorum. Hoc tempore, vt idem ait, Sulpicius ille Quirinius, quo in Syria Præside natus est Christus dominus, extinctus est, sed in sordida, & præpotente senecta, post repudiatam multos ante annos Æmyliam Lepidam, adulterij causa.

III. Occasio decreti de differendo mortis supplicio.

In fine anni C. Luterius Priscus, Romanus eques, celebre carmen in funere Germanici scripserat, cuius causa donatus à Tiberio pecunia fuerat. Quo præmio excitatus, Druso ægrotante aliud scripsit, quod in eius funere vsui foret; quod maiore etiam præmio dignum ducebat. Id cum per iactantiam lectitasset, quasi ominosus vates, & reus mortis principis concupitæ, vltimo supplicio celeriter affectus est. Quæ fuit causa Tiberio, vt decretum fieret à Senatu, ne deinceps mortis sententia ante decimum diem executioni mandaretur, si qua forte interea causa gratiæ nasceretur, quam apparet Tiberium huic poëtæ conferre voluisse, nisi cum properata mors hominis occupasset: idque tempus tempore Theodosij ad 30. diem, S. Ambrosio id agente protractum est.

In l. si vindi. ani, C. de pœnis.

1075. IV. Noui magistratus. *l. 7. c. 3. l. 3. c. 42.* Tiberij intemperantia.

Sequenti anno Sulpicium Galbam, patrem Galbæ Imperatoris factum consulem memorat Tranquillus, eoque cum Haterio Agrippa Consule, factus est Syriæ Præses L. Pomponius Flaccus. Persuadet Suetonius, qui ait in ipsa publicorum morum correctione, Tiberium cum Pomponio Flacco, & L. Pisone noctem, continuumque biduum epulando potandoque consumpsisse, quorum alteri Syriam prouinciam, alteri Præfecturam Vrbis confestim detulit. Eam correctionem declarat Tacitus, cum ait hoc anno de compescendo infinito luxu vehementer in Curia decertatum fuisse, remque integram ad principem fuisse translatam: qui literis ad Senatum datis, fassus est imparem se perficiendo negotio. Nimirum quia ipsemet luxui deditus in primis, correctione vel maximè indigebat: quod Suetonius plurimis docet exemplis.

loc. cit.

V Druso filio tribuit Tribunitiam potestatē.

Mox autem literas ad Senatum misit, quibus Tribunitiam potestatem Druso filio, quem modestè ac moderatè laudabat, à Patribus postulabat; qua dignitate Augusti exemplo, illum sibi successorem Imperij designabat: nec mortuo Germanico supererat alius, qui in hoc fastigium eueheretur. Res ab iis facilè impetrata est, qui dissentire poterant, impedire non poterant. Agebat is nunc 36. annum, & erat trium liberorum parens, & vir triumphalis, & fuerat semel iterumque Consul, & quod caput erat, filius erat Imperatoris. Refert Tacitus in præsentem annum casu incensum Theatrum Pompeij, quem Cæsar se restiturum sollicitus est, eo quod nemo ex ea familia instaurando sufficeret, manente tamen nomine Pompeij. Cumque simul Seianum laudibus extulisset, quod eius labore ac vigilantia factum esset, vt incendium vlterius progressum non esset, statuam æneam, iuxta theatrum, Patres decreuere. Quod exemplum plerique secuti sunt, immensæ illius gratiæ apud Tiberium, potentiæque velificantes. In quem cum aliqui dicaces extitissent, specie alicuius alterius culpæ, eius opera damnati, periere.

Theatrum Pompeij.

Seiani fauor & potentia.

ANNVS MVNDI 4076.

CHRISTI 24. BEATÆ VIRGINIS 39.

IOSEPHI CAYPHÆ Pont. 6.

TIBERII 10. Imperij Roman. 71.

OLYMP. CC. 3. VRB. COND. 775.

ÆRÆ CHRISTIANÆ 23.

I. Ratio temporis. *Vide Anno. n. 1.*

REddidit Deus hoc anno promptam Tiberio mercedem perfidiæ in Germanicum suę, Druso Seiani fraudibus interempto, vt mox dicetur. Nec nobis repugnat Tacitus, quamuis his Coss. nonum numeret annum Tiberij. Nonum enim agebat imperij cum Coss. isti creati sunt, decimum autem mense Augusti inchoauit, eiusque nos rationem habemus, sicut & ipse habuit, qui tum ludos decenuales celebrari voluit, & Imperium, exemplo Augusti, in quinquennium sibi, aut decennium confirmari. Ambiebat hoc tempore Syriæ præfecturam Ælius Lamia, & videtur à Tiberio eius promissionem abstulisse; sed nunquam ea potitus est, vt qui mortuus fuerit ante Flaccum, qui ad mortem vsque Syriæ Præses fuit. Sed iam Drusi & Seiani rem agamus.

Tacit. l. 4. & 6. Ann

II. Seianus ambit dominationem.

Ælius Seianus, Seio Strabone equite Romano genitus, in Æliorum familiam adoptione transiit, & factus est Seianus. Hic cum in intimam Tiberij amicitiam irrepsisset, in maximā ab eo potentiā est euectus, & crescēte ambitione dominatū captare cœpit. Et cum esset Præfectus Prætorio, vt milites haberet ad manum, si qua vis esset adhibenda, militū castra in Vrbe, consensu Tiberij collocauit, quos iisdē sibi artibus conciliauit, quas agitare solent, qui tyrānidem affectant. In Senatu quos habebat cliētes, eos honoribus & prouinciis à Tiberio ornari curabat. Et quoniam vim periculosam cernebat, per fraudem tollere statuit, qui cœptis obsistebant. Primus occurrit Drusus iam consors imperij, in quem etiam recenti ira ferebatur.

Et Drusi ruinam.

III. Rixa Drusi & Seiani. *Vide hic Annales.*

Nam Drusus impatiens æmuli, & animo commotior, orto forte iurgio intenderat Seiano manus, & contra tendentis os verberauerat. Seianus vindictæ auidus, Liuillam eius vxorē, adulterio ante pollutam, regni, aut coniugij potius promissione allectam, in mariti armauit necem. Et vt spem Liuillæ faceret nuptiarum, propriam vxorem Apicatam, ex qua tres susceperat liberos, domo pellit, & venenum tollendo Druso deligit, quo paulatim irrepente, fortuitus morbus adsimularetur. Id Druso datum per Lygdum spadonem, vt octo post annos cognitum est, quando scilicet extinctus est, Apicata eius sceleta prodēte. Per omnes autē eius valetudinis dies, Tiberius laudem fortitudinis in iustissimo dolore captabat: eodemq; defuncto, necdū sepulto, curiam ingressus Senatum in luctum effusum consolatus est, & Germanici liberos Neronem & Drusum adolescentes in curiam euocatis patribus enixè commendauit. Funus Drusi maxima pompa celebratum est, Tiberio ipso filium pro rostris laudante, Senatu populoque in eius gratiam foris lugente.

Drusus opera vxoris à Seiano veneno tollitur.

IV. Publicus Germanici fauor. Dio l. 57.

Animo enim lætabantur reuiuiscere Germanici domum, qui Drusum, vt hominem impurissimum & extremæ sæuitiæ oderant, vt gladij acutissimi ab eo Drusiani vocarentur. Cæterũ hoc publici fauoris initium, in eóq; spem suam Agrippina Germanici vidua malè regens, perniciem ipsi accelerauit. Interea alter ex Drusi geminis extinguitur, & histriones, Cæsare ipso ad Senatum referente, Italia pulsi sunt, vt scribit Tacitus, Dio vero Roma tantum pulsos ait, interdictumque ne histrionica deinceps arte vterentur. Seianus autem Tiberium in Germanici familiam, quasi æmulam imperij exasperabat, affirmans ciuitatem, vt in ciuili bello, in duas partes esse distractam, alteramque Agrippinæ fauere, alteram ab ipso stare. Itaque Tiberius in eam familiam alioqui parum æquus, simulque in eam Seiani fesse aspersus, primum Pontifices & Sacerdotes, qui Germanici filios diis commendabant, quando pro Principe vota faciebant, ad se vocatos arguit, quod adolescentes senectæ suæ exæquarent. Deinde Senatum oratione monuit, ne mobiles adolescentiũ animos, præmaturis honoribus ad superbiã extolleret. Deniq; Seiani monitu, aliquos qui eminebant in fautoribus Germanici calumniis, quasi reos maiestatis oppressit, in iis C. Silium virum clarissimum, & Calphurnium Pisonem, quem ad manus sibi inferendas adegit. Hæc tam his, quam sequentibus facta consulibus, quibus in Africa à Dolabella occiso Tacfarinate debellatum est: & seruile bellum in Italia exortũ, propere à Curtio Lupo Quæstore oppressum est.

(Margin: Seianus in quem Tiberium incitat. — V C 776. Tacit. l. 4. — 4077. Debellatũ in Africa.)

ANNVS MVNDI 4078.
CHRISTI 26. B. VIRGINIS 41.
IOSEPHI CAYPHÆ Pontif. 8.
TIBERII 12. & Imperij Roman. 73.
OLYMP. CCI. A. 1. VRB. CO. 777.
ÆRÆ CHRISTIANÆ 25.

I. Cædes iniustæ opera Seiani patratæ. Tacit. l. 4. Annal. Dio l. 57. fi. Suet. l. 3. c. 41.

Octo iam secula sub Olympiadibus transacta sunt, huius initio, atque his Coss. Cremutius Cordus nouo crimine postulatur, quod editis Annalibus, laudatoque M. Bruto, C. Cassium Romanorum vltimũ appellasset. Accusabant Seiani clientes, & Cæsar truci vultu defensionem accipiebat. At verum crimen erat, quod Seianum liberius perstrinxisset. Addit Tacitus, egressum è Senatu vitam abstinentia finiuisse. Et quamuis Patres censuissent libros per ædiles cremandos, mãserunt tamen occultati, moxque editi à filia eius Marcia, ad quam extat Senecæ consolatio. Hoc anno Tiberius Hispanos postulantes, vt sibi liceret templum extruere Tiberio, eiusq; matri, non minus sapienter fortiterque repulit, quam stultè, atq; ambitiosè Asianis ante concesserat. Seianus autem, muliebri cupiditate incitante, & promissum matrimonium flagitante Liuilla, præmium sublati veneno mariti, id à Cæsare per codicillos petit: quod à Tiberio oblique negatum est, & vitandæ inuidiæ causa, dilatum ad tempus. Interim eum Seianus ab Vrbe abducere parat, relaxationis ac rusticationis causa, vt ipse commodiùs eo absente, gradum ad dominationem faceret; quam ille viam, scelera sceleribus accumulando, sibi sternebat.

(Margin: Liuillam coniugem ambit Seianus. — Tiberius abire ab vrbe meditatur.)

II. Pilatus Iudææ Procurator. l. 18. c. 3.

Sequenti anno, Gætulino & Sabino Coss. durante adhuc anno Tiberij duodecimo, *Gratus Romam repetiit*, vt ait Iosephus, *exactis in Iudæa annis vndecim, cui deinde Pontius Pilatus successor missus est* qui cum signa quædam cum effigie Cæsaris in vrbem intulisset, grauiter à Iudæis tumultuatum est, vt accuratè in Annalibus explicatur. Iisdem Coss. series futuri Agrippinæ exitij cœpta est, Claudia Pulchra sobrina eius adulterij accusata, atque damnata; nequicquã Tiberium sollicitante Agrippina. Quæ mox, corporis animique morbo affecta, visitur à Tiberio. Illa profusis diù per silentium lacrymis, rogauit Tiberium, vt subueniret solitudini, & maritum daret. At Tiberius intelligens quantum interesset Reipubl. iratæ Augusti nepti coniugem dare, qui res nouas moliretur, mulierem quamuis instantem, sine responso reliquit. Sed mœrentem atque improuidam Seianus altius pertulit, suspectum ei reddens Tiberium, de præparato ipsi veneno.

(Margin: 4079. — Tiberius negat maritum Agrippinæ.)

III. Seianus intentus in perniciem filiorum eius.

In perniciem quoque filiorum Germanici & Agrippinæ intentus, maiorem natu Neronem circumuenit. Nam ille iuueniliter de futura Imperij successione exultantem, magis magisque per clientes suos instigat ad improuidas voces, quas illi ad Seianum & Tiberium deferunt, ex quo Tiberij odium in illum non occultum. Dumque huius ruinam texit Seianus, simul etiam fratris eius Drusi perniciem orditur, dum eum æmulatione in spes fratris exacuit, spe obiecta principis loci, si priorem ætate, & iam labefactum demouisset. Sic ille Drusum perniciosè fouebat, quem sciebat præferocem, & insidiis magis opportunum.

IV. Tiberius abit ab Vrbe. Suet. l. 3. c. 40. Tacit. l. 4. Annal.

Aliquando post Tiberius diù meditatam ex Vrbe profectionem in Campaniam suscipit, specie dedicandi templum; apud Capuam Ioui, apud Nolam Augusto, re autem ipsa, vt procul ab Vrbe degeret, siue ex Seiani consilio, siue, quod vellet sæuitiam & libidinem, quæ factis promebat, locis occultare: siue quod matrem dominationi sociam vitare cuperet, quam ferre cogebatur, vt qui eius opera Imperium Germanico ab Augusto destinatum accepisset. Ergo cum Seiano, paucisque aliis profectus est, quibusdam vaticinantibus, eum Romam nunquam rediturum, quamuis ipse subinde reditum polliceretur, vt ait Dio.

ANNVS MVNDI 4080.
IESV CHRISTI 28. B. VIRGINIS 43.
CAYPHÆ Pont. 10. PILATI 2.
TIBERII 14. Imperij Roman. 75.
OLYMP. CCI. A. 3. VRB. CO. 779.
ÆRÆ CHRISTIANÆ 27.

I. Ruina theatri Fidenatis. Tacit. 4. Suet. l. 3. c. 40. Oros. l. 3. c. 4.

Ingentis belli cladem æquauit hoc anno geminum malum, alterum ex ruina amphitheatri Fidenatis, qua ad quinquaginta hominum millia, vel debilitata casu, vel obtrita sunt: & ipse operis author Attilius in exilium actus est. Alterum ex incendio montis Cœlij: cui malo cum Tiberius benignitate pecuniæ subue-

Et incendium montis Cœlij.

subuenisset, pro modo accepti detrimenti tribuendo, magnam populi beneuolentiam est assecutus, gratiæque illi apud Senatum actæ, additæque sententiæ, vt mons Cœlius in posterũ appellaretur Augustus. Ipse autẽ dedicatis per Campaniam, Nolæ scilicet & Capuæ, templis, Capreas se in insulam abdidit, trium millium freto ab extremis Surrentinis promontorij distinctam, importuoso circa mari, & vix modicorum nauigiorum patiente. Id factum ait Tacitus amore solitudinis & quietis. Quam autem adamaret quietem, disce Lector ex Suetonio.

Tiberius abdit se Capreis.

II. Neglecta Reip. cura. *l. 3. c. 41.*

Regressus, inquit, *in Insulam Reip. curam vsque adeo abiecit, vt postea non decurias equitum vnquam suppleuerit, non tribunos militum præfectosque, non prouinciarum præsides vllos mutauerit, Hispaniam & Syriam per annos aliquot, sine consularibus legatis habuerit, Armeniam à Parthis occupari, Mœsiam à Dacis, Sarmatisque, Gallias à Germanis vexari neglexerit, magno dedecore imperij, magnoque discrimine, victos quoque negligebat audire.* Moræ etiam causas referebat amicis, vt non solum ipse vitaret molestias, sed subditis consuleret, quos noui Præsides egeni spoliabant, saginati segniores erant ad rapinam: victos autem volebat interea priorum scelerum pœnas dare. Alium quoque finem habebat Tiberij quies. Audi eundem Suetonium. *Nactus*, inquit, *secreti licentiam, & quasi à Ciuitatis oculis remotus, cuncta simul vitia diù dissimulata profudit.* Et alio loco, ait eum in secessu Capreensi sellariam excogitauisse sedem arcanarum libidinum, quas pudor est vel scriptas legere, vel audire. Sed illam ipsam nihilominus quietem Seianus nouis semper in Germanici familiam artibus perturbabat.

Cur præfectos diù cõseruaret

Eiusdem nequitia.

III. Herodes fratris vxorem accipit.

Sub hoc tempus contigit Herodem Antipam Galilææ tetrarcham Herodiadem vxorem fratris sui Philippi non inuitam sibi accipere; moribus enim satis congruebant, vterque crudelis ac ferox, cum Philippus, Iosepho teste, vir esset perpetuo modestus, & amans quietis. Sub hoc, inquam tempus susceptum est hoc scelus, cum à Ioanne sub initium prædicationis suæ, quod in 15. Tiberij annum cadit, de eo facinore fuerit reprehensus, & Ioannes vicissim missus in carcerem, vt dicetur. Quoniam autem hic Antipas, vt Herodiadem duceret, repudiarat vxorem suam Regis Aretæ filiam, bellum inter vtrumque conflatum est. Prælium tamen in quo exercitus Herodis internecione deletus est, nõ ante mortem Ioannis commissum est: creditũ quippe est eam cladem diuinitùs inflictam Herodi, propter interfectum ab eo Ioannem Baptistam.

Luc. 3. Bellum eiusdem cũ Areta.

Ioseph. l. 18. c. 7.

ANNVS MVNDI 4081.

CHRISTI 29. B. VIRGINIS 44.

CAYPHÆ Pont. 11. PILATI Præf. 3.

TIBERII 15. Imperij Roman. 76.

OLYMP. CCI. A. 4. VRB. CO. 780.

ÆRÆ CHRISTIANÆ 28.

I. Ioannes

INchoat Tiberius 15. annum Imperij ab Augusto mense anni præsentis. Quo anno iam per quatuor menses inchoato, Christus Dominus init annum 30. in cuius initio ad Baptismum venit, vt dicetur anno sequenti. Ex quo intelligitur 15. Tiberij, cum 29. & 30. Christi componi. Quanquam fatemur factum esse verbum Domini ad Ioannem filium Zachariæ in deserto, cum Christus nondum expleslet annum 29. Iam enim dudum, vt ex Euangelistis liquet, Ioannes concionabatur, & baptizabat ad Iordanem, & ad eum veniebat omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem, cum ad eum Iesus quoque venit à Galilæa, vt ab eo baptizaretur, idque factum est, vt dicetur, 6. Ianuarij anni sequentis.

incipit cõcionari, & baptizare.

Matth. 3. Mar. 1. Luc. 3.

II. Sabini iniusta cædes opera Seiani & Tiberij. *Tacit. l. 4.*

Porro hoc anni principio tractus est in carcerem Titius Sabinus Romanus eques, ob amicitiam Germanici, cuius familiam etiam nunc, infenso Tiberio & Seiano, sectabatur. Quatuor accusatores Prætorij eum inuadunt cupidine consulatus, ad quem non nisi per Seianũ aditus patebat. Illum ergo vnus ad liberiores de Imperatore sermones domi trahit, positis in insidiis, qui dictorum testes forent. Itaque accusatus, & rescripto Imperatoris ipsis Calend. Ianuariis damnatus est. Dio tamen, ait illũ indicta causa coniectum in carcerem, & necatum: & corpus eius ad scalas Gemonias primum, deinde in flumen proiectum. Eius casus atrocitatem adauxit Sabini canis, qui cum eo in carcerem iuit, morienti affuit, denique cum eo se in flumen præcipitẽ dedit. Hæc Dio, & ex eo Zonaras. Secutæ sunt mox literæ Tiberij gratias agentes Senatui, quod hominem infensum Reip. puniuissent.

l. 5 init.

Canis in herum amor.

III. Clades Romanorum.

Eodem anno Frisij malè Romanos acceperunt. Nam nongentos apud Lucum Baduhennæ cõfecerunt; & rursum quadringẽti mutuis vulneribus perierunt, dissimulante damna Tiberio, ne cui bellum permitteret, à quo imperio priuaretur. Interea neque ipse, neque Seianus vllam visendi sui copiam faciebant, neque, licet crebris sollicitati precibus, aut in vrbem, aut in propinqua vrbis digressi sunt. Cæterum Tiberius neptem Agrippinam Germanici filiam, Cn. Domitio vxorem tradidit, ex quo matrimonio postea natus est Nero ille, qui præ cæteris Imperatoribus crudelitate notissimus est.

Agrippina Domitio nubit.

ANNVS MVNDI 4082.

CHRISTI 30. BEATÆ VIRGINIS 45.

IOSEPHI CAYPHÆ Pont. 12.

PILATI IVDÆÆ Præsidis 4.

TIBERII 16. & Imperij Roman. 77.

OLYMP. CCII. 1. VRB. CON. 781.

ÆRÆ CHRISTIANÆ 29.

I. Christus baptizatur anno 30. ineunte. *Luc. 3.*

ETsi decimus sextus Tiberij inchoatur Augusto mense, hunc tamen annũ rectè vocat Euãgelista Tiberij decimũ quintum, quoniã is adhuc per octo ferè menses voluebatur, in quorum initio, sexto videlicet die Ianuarij, Iesus Christus ad Ioannem venit, ab eoque baptizatus est, anno ætatis trigesimo per

tredecim dies inchoato. Id ex historia horum temporum, à cæde Iulij Cæsaris, ad præsentem annum, per tres & septuaginta annos expansos, in Annalibus nostris accuratè demonstrauimus. Et clarissimo D. Lucæ testimonio, dicentis Christum inchoasse trigesimum annum, cum à Ioanne baptizatus est. *Et ipse Iesus*, inquit, *erat incipiens quasi annorum triginta*. Quæ verba licet plerique variis interpretationibus in suam sententiam trahant, illa tamen planissima proculdubio mens est Euangelistæ, vt cum protulisset ætatem Christi, *quasi annorum triginta*, videretque adhuc dubitari posse, an esset in principio, subdidit declarando ἀρχόμενος, *incipiens*; quod verbum plane superfluum est, ne dicam falsum, si S. Lucas dicere voluit, Christum triginta annos propemodum expleuisse.

1. ad 17. — c. 3. 23.

II. Multorum testimonio. — Nostra porro interpretatio est grauissimorum virorum, qui tum nostra, tum patrum memoria floruerunt, consentiens conspiransque sententia. Vatablum dico, & Onuphrium, Sigonium & Pererium, Baradium, Lyranum & Caietanum, Hugonem Cardinalem Carthusianum, & Clarium, Genebrardum & Adrichomium, Marianam & Cardinalem Toletum, Suarem & Abulensem, quorum magna ex parte verba retulimus in Annalibus, quoniam eum locum ex instituto tractaot. Addidimus & antiquiores S. Thomam, venerabilem Bedam, Eusebium, S. Irenæum, Tertullianum, Africanum, Clementem Alexandrinum, cum iis omnibus, qui olim putauerunt Christum passum anno ætatis trigesimo, duobus Geminis Coss. in quibus est etiam sanctus Augustinus, Lactantius, & Paulus Orosius, qui necessario dicere debent Christū initio trigesimi anni esse baptizatum, & vno tantum anno concionatum: quod nemo nunc dicit, quod Euangelistæ plura Paschata prædicationis Christi apertè suggerāt, vt deinceps dicemus. Nam quod aliqui illud Euangelistæ *erat incipiens annorum triginta* referunt ad initium prædicationis Christi, nō ad definitionem annorū eius, cum à Ioanne baptizatus est, vim afferunt verbis Lucæ, & rectò loquēdi modo: præsertim cum toto illo capite, & bona parte sequentis, nulla sit de Christi prædicatione mentio; proximè autem de baptismo ageretur.

Etiam Antiquorum. — .18 de Ciu. . vls. — .4. c.10.f. — .7. c. 4. — .3. 23.

III. An Annas & Cayphas ambo simul pontifices. — Cæterum quod S. Ioannes dicitur exercuisse prædicationis officium in deserto, sub principibus Sacerdotum Anna & Caypha, non ita accipiendum est, quasi fuerit vterque hoc tempore pontifex, vnus enim Cayphas annū iam duodecimum eâ dignitate fungebatur, neq; Ananus, siue Annas à morte Augusti pontificatum attigisse reperitur. Dicitur tamen princeps Sacerdotum, siue quia pridem fuerat pontifex, neque insolens est in Scriptura dici pontificem, non qui sit, sed qui ante fuerit. Nam Abiathar amotus à Salomone à Sacerdotio, æque ac successor eius Sadoc Sacerdos dicitur. Et Simon Leprosus appellatur in euangelio, non qui erat, sed qui fuerat. Siue quia sanctiori concilio Sacerdotum præsidebat: siue quia ex Cayphæ consensu, erat quasi Coadjutor Pontificis, qui id honoris illi vt socero, vt seniori, vt pridem eadem dignitate functo, libenter deferebat.

3. Reg. 44. — Mar. 14.3. — Matth. 26. 6.

IV. Quando cœpit — Sed occurrit grauis, minimeque dissimulanda difficultas. Si enim ineunte trigesimo anno Christus baptizatus est, & conciones habere cœpit, cum eius conciones ex communissima sententia tribus annis circunscribantur, oportebit Christum mortuum esse trigesimo tertio ætatis suæ anno per tres quatuorve menses inchoato, & non 34. ineunte. Respondeo primo nihil esse absurdi, neque repugnans euangelistis, concedere quinque Paschata, ex quo Christus per baptismum mundo factus est manifestus. Primum est id quod proxime secutum est eius Baptismum, Ianuarij receptum. Alterum est id quod secutū est nuptias in Cana Galilææ celebratas, quas Ecclesia prædicat eadem die celebratas. Fieri autem non potest vt eodem numero die quo baptizatus est Christus, venerit ad nuptias, quia, vt ait Marcus, *statim* à baptismo *Spiritus expulit eum in desertum*, vbi 40. dies commoratus est. Tertium memoratur à Ioanne init. c. 5. nam ibi memoratum festum S. Irenæus, Rupertus, Toletus, Iansenius, aliique passim pascha interpretantur. Quartum perspicuè nominatur à S. Ioanne, vbi celebrat miraculum quinque millium hominum, quinque panibus & duobus piscibus cibatorum; de quo nulla est controuersia, sicut nec de quinto, in quo passus est Christus.

Christus cœpit concionari. — Quinque paschata. — c. 5. 12. — c. 6. 4.

V. Cœpisse anno post baptismū. — Respondeo secundo, non esse absurdum Christum primo anno, qui intercurrit inter baptismum eius, & miraculum factum in nuptiis, non esse concionatum, neque vllum edidisse miraculum, cum primum in nuptiis factum esse constet. Eam sententiam tanquam veram, & Ecclesiæ sensui consentaneam amplectitur S. Thomas, Caiet. Rupert. Genebrardus, Baradius, Benedictus Pererius, & alij quibus libenter subscribimus. At eluditur fundamentum nostrum de consensu Ecclesiæ in miraculo vini, baptismo & Epiphania Christi in eundem diem incidentibus, eluditur inquam, à dicentibus Ecclesiam isto die tria illa mysteria celebrare, perinde ac si eadem die contigissent, licet diuersis diebus, iisque incertis contigerint. Quibus cum Baradio nostro respondemus: hanc sententiam perspicuè verbis Ecclesiæ significari, ei qui tergiuersari nolit. Quorsum enim Ecclesia vno eodemque die illa celebraret, quæ eodem die acta esse non putaret: Nunquid deerant diuersi dies, qui his miraculis celebrandis destinarentur? Imo illo eodem die peracta esse asserit, celebrat vero diuersis. Ipso videlicet die Epiphaniæ Magorum aduentum, in octaua Epiphaniæ baptismum, Dominica sequenti aquæ in vinum transmutationem. Quid igitur opus erat affirmare eodem die esse peracta, si diuersis contigerant? Idem affirmant S. Ambrosius, S. Augustinus, S. Maximus, S. Thomas, & Rupertus, quorum verba recitamus in Annal.

l. 2. in c. 2. Ioan. to. 14. — In Antiph. ad Benedictus, & ad magnif. — Eodem die Epiphaniā Baptisma, & miraculum vini contigisse.

VI. Res anno Baptismi gesta. — Quæ autem hoc reliquo anno ad nuptias vertente anno celebratas contigerunt summa breuitate notata sic habe. Christus baptizatus à Ioanne in Iordane, ductus à Spiritu sancto in desertum, vbi ieiunat totos quadraginta dies: deinde esuriens tentatur à diabolo, eoque in triplici tentatione superato, accesserunt Angeli, & ministrarūt ei. Inde Christus in Galilæam abiit ad matrem, vt ait S. Epiph. extremo mēse Februario. Deinde partim in Galilæa, partim in Iudæa vsque ad Decembrem egit, sæpiusque ad Ioannem venit. Interea Ioannes coram tur-

Hæresi 51.

bis,

bis, ablente Christo testimoniũ perhibet de eo. Mox secuta est Hierosolymitana legatio, sitatum num Ioannes esset Messias. Qua ille occasione sapienter vsus. Christum eis adnuc ignotum annunciauit. Postridie à legatione venit Iesus ad Ioannem, qui eo præsente dixit circunstantibus, *Ecce Agnus Dei*, &c. Sequenti die ab hoc testimonio dato, erat Ioannes cum duobus discipulis suis, cum vidit Iesum ambulantem, & dixit eis. *Ecce Agnus Dei*. Qua illi voce commoti venerunt ad Iesum. In iis erat Andreas, qui sub vesperam à Christi domo digressus, inuentum fratrem deduxit ad Iesum. Postridie Christus rediturus in Galilæam inuenit Philippum, & vocauit eum: & ille adduxit ad eum Nathanaëlem, quem Rupertus putat esse Bartholomæum. Nec plura hoc anno gesta reperiuntur.

Barad. t. 2. c. 16. Sophron. in prato Spir. cap. 1. 1 Ioan. 19. Ioan. 1. 29. & 35. &c. v. 43.

VII. Obitus Liuiæ vxoris Augusti. 1 5. Annal. l. 58. init. l. 14. c. 6. l. 56. in fi.

De historia Romana scribit Tacitus, sub huius anni Consules Liuiam vxorem Augusti extrema ætate esse defunctam, anno, vt ait Dio, octogesimo sexto, vel secundo, vt Plinio placet. Eam Tacitus Iuliam Augustam vocat, quod id nomen in funere Augusti acceperat, vt ex Dione constat. Funus eius modicum, inquit Tacitus: testamentum diu irritum fuit: laudata est pro rostris à C. Cæsare pronepote, qui mox rerum potitus est. At Tiberius, quod supremis in matrem officiis defuisset, nihil mutata vitæ amoenitate, magnitudinem negotiorum per literas excusauit, honoresque memoriæ eius, ab Senatu largè decretos, quasi per modestiam imminuit, paucis admodum receptis, & addito, ne cælestis religio decerneretur, sic ipsam maluisse: præ modestia videlicet.

VIII. Eiusdem superbia, & authoritas apud Tiberium.

Eius tamen fastum Dio vehementer arguit, eamque superbia omnes retro fœminas longo interuallo postse reliquisse dicit, adeo vt literæ ad Tiberium, ad ipsam quoque inscriberentur: ac nisi, quod in Senatum, ad exercitum, aut conciones venire ausa non est, cætera omnia ageret, quasi Imperium ipsa teneret, & priores Tiberio gereret, quod ipsi eius opera Imperium, quamuis non sine scelere, collatum fuisset; si suspiciones Taciti de oece Augusti, Marcelli, Germanici, & Agrippæ iunioris veræ sunt. Qui ait eam publicæ rei vtile fuisse, quod ea incolumi, erat adhuc perfugium, propter inueteratum Tiberij in matrem obsequium, cui neque Seianus audebat anteire. Tunc autem velut freno exoluti ambo, in grauiora scelera prorupere.

ANNVS MVNDI 4083.

CHRISTI 31. BEATÆ VIRGINIS 46.

IOSEPHI CAYPHÆ Pont. 13.

IVDÆÆ PILATI Præsidis 5.

TIBERII 17. & Imperij Roman. 78.

OLYMP. CCII. A. 2. VRB. CO. 782.

ÆRÆ CHRISTIANÆ 30.

I. Alter an-

QVoniam superiore anno de dispositione temporis rerum à Christo gestarum satis dictum est, ea supposita, quæ in huuc annum caduot, pari qua cœpimus breuitate decurramus, expositione interpretibus relicta, quã copiosè tradet Baradius, Ianſenius, Maldonatus, aliique numero plurimi, omnique eruditione clarissimi. Initium anni huius, sextus videlicet Ianuarij dies, eximio miraculo aquæ in vinum conuersæ consecratur, tertio die ex quo Iesus abiit in Galilæam, vt ait Origenes. Affuit nuptiis mater eius, (nam nutritius iam obiisse creditur) & discipuli illi pauci, quos adhuc collegerat, Petrus, Andræas, Philippus, Nathanael, & si quis alius: qui viso miraculo, maiora in eũ fidei incrementa ceperunt. Inde Christus venit in vrbem Capharnaum cum suis: ibique cum eis non multis diebus est commoratus: nam festo Paschatis appropinquante, ascendit Hierosolymam, venitque in templum, vnde vendentes & ementes flagello expulit.

nus à Christi baptismo. Et quæ eo gesta sunt 9 in Ioan. Ioan. 2. 1

II. Sub festa Paschatis. Ioan. 2. 13 c. 3. 3 16. Ibid. v. 22 Christi baptismus variis conferuntur An à Christ ipso. l. 2. c. 3.

Cum Iudæi lignum peterent, quo probaret, se legitima potestate instructum negotiatores templo, exegisse, Christus signum eis dare noluit, in præsentia contentus suam mortem & resurrectionem prænunciare. Mux tamen in eodē festo multa miracula edidit, propter quæ multi crediderunt in eum. In iis fuit Nicodemus, qui venit ad Iesum nocte, vi miraculorum incitatus: cum quo Dominus de baptismo disputationem instituit, deque sua missione in mundum, vt omnis qui in ipsum crederet, haberet vitam æternam. Post hæc Iesus digressus Hierosolymis, venit in alia Iudææ loca, & illic demorabatur cum discipulis suis, quorum opera baptizabat. Refert tamen Nicephorus ex Euodio Christum manibus suis Petrum tantummodo baptizasse, ab eo vero fratrem & filios Zebedæi baptizatos, ab his deinceps reliquos Apostolos & discipulos. Euthymius autem in 3. Ioan. Scribunt, inquit, quidam Apostolorum temporibus proximi, quod Christus Petrum ac Virginem matrem baptizauerit, Petrus vero reliquos Apostolos. Addit Nazianzenus Ioannem Baptistam à Christo baptizatum.

Orat. 39. in fi. vide an Christi 30. n. 41 & 4 in Annal.

III. Ioannis de Christo testimoniũ.

Cum autem discipuli Ioannis ad eum retulissent Christũ baptizare, ea occasione præclarum eis de Christo testimonium dedit. Sub idē tempus Ioannes coniectus est in vincula, quo audito Iesus in Galilæam secessit. Cum autem transiret per Samariam, cum muliere Samaritana collocutus, eam conuertit, multosque Samaritanos, cũn biduum apud eos commoratus esset. Id contigit sub mensem Decembrem, id est quatuor mensibus ante messem: ex quo sequitur proximum festum de quo agit cap. 5. esse Pascha, vt optimi quique interpretes consentiunt. Samaria digressus, relicta Nazareth abiit in Galilæam; vbi honorificè exceptus est à Galilæis, qui viderāt quæ fecerat in die festo Hierosolymis, Ioan. 4. 45. Venit autem iterum in Cana Galilææ vbi fecit aquam vinum, & occurrit ei Regulus, cuius filium ægrotantem atque animam agentem sanauit absens, ex quo factum, vt tota familia in eum crederet.

Vide Anna n. 6. & 7 Initio. Rupert. Toret Ian sen. Barad. Mald præter Antiquos.

IV. Ioannes conijcitur in carcerem.

Iam quod ad Ioannis carcerem attinet, trium Euangelistarum authoritate cōstat, verum vinculorum causam fuisse, dolorem ex impatientia correptionis, ob acceptam, ac detentam fratris Philippi vxorem Herodiadem, quæ Regi tunc erat quasi vnguis in vlcere, nec destitit ab im-

mani in illũ odio, quod libido inflammauerat, donec eum curaret occidi, vt suo loco dicetur.

V. Tiberij crudelitas in Asinium Gallum, & alios. *l. 58.*

Rnmæ autem, vt scribit Dio, Tiberius consulem designauit Seianum, sed prius Asinium Gallum virum clarissimum coniecit in vincula, propter ductam ab eo vxorem suam, & vsurpatam de publica re dicendi libertatem. Cum ergo is ad Tiberium venisset legatus, conuiuio acceptus, comiterque habitus est, literæque ad Senatum simul à Tiberio missæ, quibus eum accusabat. Itaque Gallo contigit, vt eodem die Tiberij conuiua esset, & à Senatu damnatus ad supplicium duceretur. At Tiberius negata Gallo moriendi facultate, vt is diutius ignominia simul & metu conflictaretur, in libera custodia vsque ad suum in vrbem aduentum haberi iussit, vbi eum ad triennium inedia ac solitudine miserè macerauit, simili quoque alios afflixit supplicio, vt mori volentes ad inuisetam vitam trahendam compelleret, quibuscum redire se dicebat in gratiam, cum patiebatur occi.li. Plura exempla suggerunt Dio, atque Tranquillus, qui addit ostendi Capreis carnificinæ locum, vnde damnatos Tiberius post longa & exquisita tormenta, præcipitari coram se in mare iubebat, excipiente classiariorum manu & contis atque remis elidente cadauera, ne cui residui spiritus quidquam inesset.

L. 3. n. 62.

Eiusdem in Capreis carnificina

VI. Seiani potentia.

Interea Seiani ambitio aliis super alios honoribus extollebatur, vt maiore mox ruina abiret in præceps. Pares quippe ei cum Tiberio tribuebantur honores, & pro eis vota coniunctim, & sacrificia fiebant, thura ad eorum statuas adolebantur, ciues per vtriusq, fortunam iurabant, amborum aureos currus in theatrum inuehebant. Denique decretum est vt ad quinquennium Coss. constituerentur. Cum ipse se pro imperatore, Tiberium pro insulæ custode gereret. Quæ vbi resciuit Tiberius, veritus, ne ei recta deferretur Imperium, nihil contra eum palam aggressus est, in eius quippe manu sciebat esse milites prætorianos, atque adeo Senatum populumque, sed callidè cum vafro vafer agendum, eum designauit consulem, suarumque curarum participem nominauit, Seianumque suum vocabat, cum ad S. P. Q. R. scriberet. Ea te decepti Romani, omnia in eum ornamenta congerebant, adeo vt nihil præter tribuniciam potestatẽ, & Imperatoris nomẽ in eo desiderari videretur. Quæ cũ se penè manu tenere crederet, sequenti anno miserè prostratus interiit.

Tiberius ei perniciẽ molitur.

ANNVS MVNDI 4084.

IESV CHRISTI 32. B. VIRGINIS 47.

CAYPHÆ Pont. 14. PILATI 6.

TIBERII 18. Imperij Roman. 79.

OLYMP. CCII. A. 3. VRB. CO. 783.

ÆRÆ CHRISTIANÆ 31.

I. Publica prædicatio Christi. *c. 4. 13. 27. 23.*

CVm sub exitium anni præcedẽtis Christus Dominus in Galilæam venisset, habitauit in Capharnaum, vt scribit Matthæus, & deinceps publicè, conuocatis ad audiendum populis, concionari cœpit, & homines mutare ad pœnitentiam, denunciata propinquitate regni cœlorum: quod ipsum antea fuerat S. Præcursoris concionum argumentum. Sed ea vox dudum clamantis in deserto, aut tacebat in custodia, aut potius totas erumpere prohibebatur. Nec vno tantum in loco cœpit Christus habere conciones. Nam Matthæo teste, circuibat totam Galilæam docens in Synagogis, & sanans omnem infirmitatem in populo, & fama de eo per vniuersam Syriam effusa est. Sed eodem tempore assumpsit sibi concionum & miraculorum administros Apostolos Petrum, Andræam, Iacobum & Ioannem piscatores. Post quorum vocationem, venit cum eis Capharnaum, & ingressus in Synagogas docebat eos Sabbatis, cum stupore audientium: ibique Dæmonem vltro eum annunciantem iussit obmutescere, & exire de homine.

c. 4. 23. & c. 6. 35.

Assumit 12 Apostolos

II. Multiplex ægrorum curatio. *Mar. 1. 29.*

Et protinus egressi de Synagoga venerunt, vt ait Marcus, in domum Simonis & Andrææ, cum Iacobo & Ioanne, vbi Christus socrum Petri, depulsa febri curauit: & mox vespere facto, cum transacto Sabbato totum oppidum ad ianuam congregatum videretur, curauit omnes, indicto etiam dæmonibus silentio. Cum autem eam noctem egisset in domo Petri, surgens valde diluculo, abiit in desertum locum, ibique orabat: & reuocatus à suis, iuit ad proximos vicos, prædicans in Synagogis, & mira faciens in omni Galilæa. Cumque à multis vndique turbis circumfunderetur, iussit ire trans fretum, cum Scriba quidam se ipsi obtulit, vt eum quasi discipulus sequeretur. Cui Dominus suam paupertatem declarauit, vt ille vitæ religiosæ sub Christo ducendæ difficultatem æstimaret. Alium autem discipulum differre volentem suum apud Christum famulatum, vltro retinuit.

v. 35.

25. & c. 8. Math. 4. 19. & c.

III. Alia deinceps miracula. *Math. c. 8. 23.*

Itum est ergo trans lacum, sed in cursu excitatur Domino dormiente tempestas, quam excitatus sedat. Cum autem ventum esset trans fretum in regionem Gerasenorum liberati sunt duo obsessi à dæmonibus, qui permissu Christi gregem porcorum in mare præcipitem egerunt. Tum ciues ei occurrentes rogauerunt eum, vt transiret ab eorum finibus, ne Syri ad quos porci illi pertinuisse creduntur, ciues malè mulctarent, vt fauentes illi, per quem ea clades contigisset. Conscensa ergo nauicula rediit Capharnaum, ibique paralyticum sanitati restituit, dimissis prius peccatis eius; eiusque facti calumniatores reprehendens, omnes in admirationem conuertit. Post sanatum paralyticum, iussumque in signum adeptæ sanitatis ferre lectum suum,

IV. Vocatio publicani. *Luc. 5. 29. & seqq.*

Digressus inde vidit publicanum sedentem in telonio, & eum vocauit ad se: & Scribas & Pharisæos obmurmurantes, quod cum publicanis cibum sumeret, sapienter repressit. Qui nihilominus de discipulis Ioannis quæstionem proposuerunt, cur ipsis ieiunantibus, Christi discipuli non ieiunarent, quibus cum Christus responsum daret, Archisynagogus eum rogauit, vt ad filiam suam morti vicinam veniret; ad quam proficiscens, sanauit in via mulierem fluxu sanguinis duodecimum iam annum laborãtem, fimbriæ suæ contactu. Moxque filiam

Math. 9. 18.

Excitatio puellæ mortuæ.

Acchi-

Idem v. 29. Pharisæi blasphemant.

Archisynagogi Iairi mortuam reuocauit ad vitam. Transeunte autem inde Domino, secuti sunt eum duo cæci clamantes, quos tactis eorum oculis illuminauit: & homini ex infesto dæmone muto, illo eiecto locutionem restituit, non sine blasphema calumnia Pharisæorum.

V. Alterum pascha, & quæ deinceps à Christo gesta. *Vide Annot. n. 5. & 6.*

Hæc cum trium fere mensium spatio confecta essent: aduenissetq; dies festus Iudæorum, ascendit Iesus Hierosolymam, vt ait Ioannes c. 5. Id festum fuisse Pascha, plerique omnes consentiunt, vti iam diximus, ibiq; ad piscinã probaticam, hominem 38. iam annos ægrotum sanitati restituit, & post disputationem cum Iudæis occasione habitam, abiit per sata die sabbati; paulo post festum Paschatis; & discipulos spicas vellentes, contra ineptas Iudæorum criminationes defendit. Deinde altera die sabbati manũ aridam sanauit in Synagoga. Inde inuidia frementes Pharisæi, cum Herodianis consilium inierunt vt eum perderent. Iesus autem cum discipulis suis secessit ad mare Galilææ, & multæ vndique turbæ secutæ sunt eum; quas docuit è nauicula ne comprimeretur ab eis, quas & sanauit. Secuta est deinceps electio duodecim Apostolorum, cum prius in oratione pernoctasset. Secutus est sermo Domini in monte Galilææ omnem penè Euangelicam doctrinam continens, quam breui paraphrasi explicatam, Lector in Annalibus reperiet.

Luc. c. 6. 1. — *Mar. 3. 6. & seqq.* — Sermo Domini in monte. *Matth. 5. n. 5 9. 10. & seqq. & schol. 1.*

VI. Et in regione campestri. *Matth. 8. Mar. 1. Luc. 7. 11. 18.* Excitatio mortui Adolescentis. *c. 7. 36.*

Cum autem Dominus post copiosum sermonem ex monte descendisset, etiam turbas docuit in loco campestri: pleraque repetens eorum quæ in monte dixerat: & ingressus Capharnaum, puero Centurionis restituit sanitatem: sed in via leprosum sanauit. Mox excitatus est à mortuis adolescens filius viduæ. Hæc miracula cum nunciata essent Ioanni à discipulis suis, duos eorum misit ad Iesum, vt se ad illum, tanquam ad verum Messiam aggregarent, quasi præsentiens non diu se in vivis futurum. Addit continuo Lucas idem conuersionem mulieris peccatricis, in domo Simonis Pharisæi, quam fuisse Mariam Magdalenam sororem Marthæ & Lazari, communis est sententia. Offertur deinde Christo dæmoniacus cæcus & mutus, quem ipse tribus simul affecit beneficiis. Nec tamen, in tam laudabili glorioſoque facinore, vitauit blasphemias Pharisæorum calumnias, quas & sapienter confutauit, & signum petentibus, signum dedit Ionæ prophetæ: eosque à Niniuitis in iudicio condamnatum iri professus est. Quæ cum diceret mulier de turba extulit vocem in eius, sanctissimæque matris ipsius commendationem.

Conuersio Magdalenæ. *Matth. 12.*

VII. Aliæ res anni huius *Matt. 13.*

Superuenit bis B. Virgo cum cognatis: quæ causa fuit, vt carnali affinitati spiritalem anteferret. Secuta est eodem die concio habita secus mare, ad concurrentem omnibus ex locis multitudinem, in qua proposuit parabolam seminantis, quam & postea discipulis exposuit. Adiecit & parabolam zizaniæ, seminis crescẽtis, grani sinapis, & fermenti. Item thesauri absconditi in agro, margaritæ, & sagenæ missæ in mare. Cumque hasce parabolas enarrasset, venit in patriam suam Nazareth, vbi perpauca edidit miracula, propter ipsorum incredulitatem. Quin etiam, vt narrat Lucas, eiecerunt eum ciues sui extra ciuitatem, & voluerunt eum de monte præcipitem agere. Paulo

c. 4. 29. — *Matth. 10. Marci. 6.*

post Christus Dominus conuocatis discipulis suis, misit eos prædicandum Iudæis, tribuens illis gratiam & potestatem miraculorum, simulque eos egregiis præceptis instruens, quæ tres Euangelistæ tradiderunt.

VIII. Cædes I. Baptistæ *Luc. 9. Matt. 14. 3 Marci. 1. 17 & 29.*

Interea vero dum Christus in Galilæa conciones habet, & discipuli missi in vineam Domini fructus colligunt, Herodes Antipas tetrarcha Galilææ in conuiuio iussit interfici Ioannem Baptistam, non tam pertæsus reprehensionis, quam stulta promissione, & iureiurando compulsus. Eo mortuo, & à discipulis sepulto, cum fama miraculorum Christi Domini peruenisset ad Herodem, existimauit ea miracula fieri à Ioanne à mortuis excitato. Interea redierunt sub Pascha discipuli à missione sua, quem nos reditum & quæ inde secuta sunt proximo anno referemus.

Apparatus ad Seiani cædem. *Tacit. 6. Ann.*

Romana porro historia nihil habet hoc anno illustrius morte Seiani, consulis & collegæ Imperatoris, quæ in 15. Cal. Nouembris incidit, eodem die, quo biennio post mortua est Agrippina. Cum ergo Tiberius Seianum æmulum suum euertere, ac perdere statuisset, tam variè de se, deque ipso subinde Romã scribebat & de amicis eius statuebat, vt omnes animis incerti fluctuarent. Percussit etiam Seianũ, quod cum Tiberius C. Caligulæ sacerdotium addita laude contulisset, ac non nihil præ se tulisset, velle se eum habere Imperij successorem, ca re populum magna lætitia vidisset affectum: quam tamen rebus suis valde affectum crediderat. Itaque doluit quod non esset conatus aliquid in Consulatu, quẽ iam abdicarat, sicut & Tiberius quod erat tum tẽpori summis viris frequentissimũ, eisque Regulum & Triouem, ait suffectos Tacitus. Interim petrexit Tiberius alia exhibere indicia minus beneuolæ in Seianum voluntatis, quibus factum est, vt iam multi ab eo se subtraherent, palamque hominem desererent.

Quo illum modo oppresserit.

Hæc vbi cognouit Tiberius, sumpsit animos, ratus sibi Senatum populumque in Seianum auxilio futurum; vtque magis hominem improuisum opprimeret, rumore prius sparso, quasi tribunitiam ei potestatem esset collaturus, eum per literas apud Senatum accusauit, easque Sertorio Macroni perferendas dedit, quem iam occultè prætoriis cohortibus præfecerat, & quæ agenda erant docuerat. Is noctũ Romam venit, & mandatis cum Regulo Cõsule, & Gracillo nocturnorum vigilum præfecto communicatis, milites Prætorianos ablegat in castra, Senatum in Apollinis templum indicit, tristem Seianum consolatur, dicens ferre se illi Tribunitiam potestatem. Tum literas consulibus exhibet, quæ publicè recitantur, in quarum fine duos Senatores Seiani familiares plectendos, ipsum habeudũ in custodia lectum est, Tum demum omnibus stupore affectis, Regulus Consul protenta manu, *Seiane*, inquit, *ades huc*, idque iterum ac tertio inclamauit, ille deiecto animo tantum rogauit, an ipse vocaretur. Demum cum surgeret, Præfectus vigilum, Prætores ac Tribuni plebis cum circumstetetunt, iniectisque vinculis traxerunt in carcerem.

IX. Contumeliis affectus obtruncatur.

Perlecta tandem epistola, vnn omnes ore in Senatu Seianũ clamore ac maledictis incessere, milites tegmine capitis detracto, verberabant misero caput, cui paulo ante genua pauidi

tur, populique in eum furor.

flexerant; populus multo clamore exprobrabat ei cædes perpetratas, & spes illius inanes irridebat: neque se intra verba conuiciaque continuit, omnes enim statuas eius deiecit, contriuit, raptauit, quorum ipse dum traherent in carcerem, spectator fuit, dum Tiberius interea incredibili solicitudine de huius negotij euentu percellebatur, adeo vt fugam paratis nauibus ad quascunque regiones meditaretur.

Tiberij timor.

Eodem die prope carcerem in æde Concordiæ conuenit Senatus, qui cum hunc populi sensum videret, neque Prætorianos quidquam in eius gratiam mouere, eum morte damnarunt: intelligebant enim id gratum esse Tiberio, qui tumultum veritus non esset ausus id mandare. Itaque capite mulctatus, in Gemonias proiectus est, totoque triduo ludibrio habitus, proiectus est in Tiberim, Liberi quoque eius ex Senatus Consulto necati: filia quoque quam pactus erat Claudij filio, indignissima prius affecta contumelia, in carcere strangulata est. Quod non de vna tantū tradit Sueton. Eiusdem autē Seiani vxor Apicata dudum repudiata, cum Tiberio totam de Drusi morte, artibus Seiani & Liuillæ tragœdiam patefecisset, vita seipsam priuauit. Habes hic Lector luculentum exemplum inconstantiæ & vanitatis rerum humanarum.

Seiani familia tota perit. *In Tib. c. 61.*

ANNVS MVNDI 4085.

CHRISTI 33. BEATÆ VIRGINIS 48.

IOSEPHI CAYPHÆ Pont. 15.

IVDÆÆ PILATO. Præside 7.

TIBERII 19. & Imperij Roman. 80.

OLYM. CCII. A. 4. VR. CO. 784.

ÆRÆ CHRISTIANÆ 32.

I. Res à Christo hoc anno gestæ. *Marc 6. Ioan. 6. 4.*

ANni huius initio reuersi sunt Apostoli ad Iesum, & renunciauerunt ei omnia, quæ egerant & docuerant: qui iussit eos seorsum venire secum in desertum locum, ad nonnullam quietem. Quod cum turbæ cognouissent, secutæ sunt eum trans mare Galilææ imminente paschate, ibique ex quinque panibus & duobus piscibus refecit quinque millia hominum. Facto vespere iussit Dominus discipulos conscensa nauicula iterum traiicere lacum: cùm coorta tempestate, & viso Domino ambulante super aquas, turbati sunt, Petrus imitatus præceptorem periclitatus est, & Christo in nauiculam ingresso cessauit ventus, & venerunt in terram Genezareth, vbi multos infirmos contactu suæ fimbriæ curauit. Postridie venerunt turbæ ad Iesum traiecto mari Tiberiadis, quo Dominus de Incarnatione sua, & mysterio Eucharistiæ, quod proximo anno erat instituturus disseruit, cum scandalo multorum discipulorum, qui magistrum deseruere, duodecim nihilominus Apostolis cum Christo perseuerantibus.

Denunciat mysterium Eucharistiæ.

II. Varia deinceps gesta ex Euangeliis *c. 7. 1. 24. c. 15. 21.*

Post hæc perambulabat Iesus Galilæam, cum ad eum Hierosolymis venerunt Scribæ & Pharisæi discipulos accusantes, quod illotis manibus manducarent, quos ipse vicissim reprehendendos ostendit. His Marcus & Matthæus subtexunt profectionem Christi in fines Tyri & Sydonis, vbi filiam Chananææ à Dæmone liberauit, Inde regressus ad mare Galilææ, surdum fecit audire, & mutum loqui. In montem deinde ascendens, sequentibus eum turbis, nec habentibus quod manducarent, iterata panum multiplicatione, quatuor millia septem panibus saturauit. Dimissa turba, vt ait Matthæus, ascendit in nauiculam, & traiecto lacu, venit in fines Maggedam trans Iordanem, vbi Pharisæi & Sadducæi signum de cœlo ab eo petunt, quibus dat signum Ionæ prophetæ, & iis relictis redit cis mare cum discipulis, quos monet cauere à fermento Pharisæorum. Inde venitur Bethsaida, vbi illuminatur cæcus. In itinere autem circa Cæsaream Petrus edit celebrem illam confessionem, ob quam promisit illi Dominus se eum facturum petram Ecclesiæ suæ, & claues regni cælorum ipsi traditurum. Deincepsque egit cum discipulis suis de passione sua, & cruce omnibus tollenda.

Marc 8. cap. 15. fi.

Marc. 8. 11. Confessio Petri.

Matth. 18. 21.

III. Transfiguratio Christi.

Post sex autem dies, assumpsit Iesus tres ex discipulis suis, & transfiguratus est coram eis in monte Thabor. Vbi sermo est Christum inter Moysem & Eliam de excessu, quem completurus erat Hierosolymis. Cumque inde, mandato discipulis silentio, descendisset, lunaticum quēdam siue dæmoniacum curauit, moxque iterum mortem suam ac resurrectionem prædixit. Eo enim frequentiùs assumebatur hic sermo, quo propiùs accedebat tempus Dominicæ passionis vt discipuli, cum in rem ventum esset, minùs turbarentur. Et ingressus cū discipulis Capharnaum, solui iussit tributum pro se & pro Petro. Quæ causa discipulis fuit, vt cùm iam in via disputassent, quis eorum maior esset, domi magistrum adirent, & quærerent quis maior esset in regno cælorum; quos Dominus de amanda humilitate studiosius erudiuit, & de pusillorum scandalo vitando, addens etiam sermonem de correctione fraterna, & parabolam de seruo debitore decem millium talent. à quo Dominus, propter inhumanitatem in conseruum, dimissum semel debitum repetiit.

Matth. 17.

Prædicit crebro mortem suam.

Discipulorum de primatu disceptatio. *Marci, 9. Matth. 18.*

IV. Festum Tabernaculorum. *Luc. 9.*

Post hæc, sub festum Tabernaculorum, Christus relicta Galilæa rediit in Iudæam. Cum autem per Samariam transiret, noluerūt eum recipere Samaritani eò quod iret in Ierusalē. In itinere autem m. leprosos mundauit in quibus vnus tantum Samaritanus reuersus est, gratias acturus medico suo. Sub medium dierum festorum venit Iesus in templum, vbi coram populo & Pharisæis disseruit de doctrina sua. Sermonis exitus fuit, vt plerique inter se altercarentur, Nicodemo partes Christi propugnante. Cumque reuersi essent vnusquisq; in domum suam, Iesus perrexit in montem Oliueti, & diluculo iterum venit in templum, quò Scribæ & Pharisæi adducunt mulierem deprehensam in adulterio, qua misericorditer liberata ab eorū manibus, iterum docere cœpit in templo; Pharisæis rursus contra ipsum altercantibus: & postremò lapidare volentibus. Cum Iesus exiuit de templo, & præteriens vidit hominem cæcum à natiuitate, & luto illitum illuminauit. Eum

Ioan. 7.

Christi cū Pharisæis altercatio. *Ioan. 8.*

Ioan. 9.

animosè pro Christo disputantem, Pharisæi à templo eiecerunt.

V. Festum Encæniorũ ante 139. annos institutum. *v. 22.* Missio 72. discipulorum. *Ianson. c. 80. conc. Luc. 10. 1.*

Inde secuta est altera cum Pharisæis disputatio, quæ habetur Ioan. 10. vbi pleraque de bono pastore disseruit, moxque transit Euangelista ad festum Encæniorum, quod nono mense agebatur. Sed eam celebritatem antecessit designatio, & missio 72. discipulorum, quos præceptis instruxit, data potestate prædicandi, & curandi infirmos: simul etiam quibusdam ciuitatibus impœnitentiam exprobrat, & incredulitatem. Quantum vero temporis in hac missione posuerint non constat; certe Lucas eodem c. 10. v. 17. eorum reditum recenset, moxque Patrem laudat Christus, quod fidei mysteria paruulis aperuerit. Quo tempore adiit eum quidam legisperitus, quem docuit, allata parabola eius qui inciderat in latrones, misericordiam aduersus proximos. Subdit idem Lucas Christum in Iudęa iter habentem hospitio acceptum à Martha sorore Marię & Lazari, moxque rogatum à discipulis, docuisse eos orare, & orandi perseuerantiã inculcasse 1. Pharisæos obiurgasse, damnasseque præposteram eorum munditiam.

c. 10. 15. Luc v. 38. *c. 11. 1. 2.*

VI. Pharisæorum hypocrisis. *c. 12. 1. &c.*

Subdit idem Lucas c. 12. monitionem factam discipulis de vitanda Pharisęorum hypocrisi, & constantia habenda aduersus mortis timorem, & paupertatis: addito etiam officio fidelis serui aduersus absentem Dominum. Occasione autem Galilæorum à Pilato occisorum, docet agendam omnibus pœnitentiam, nec patientia Domini abutendum, sub parabola fici; cui subditur obiurgatio Pharisæorum murmurantium quod Christus die sabbati, mulierem iam 18. annis inclinatam erexisset. Inde amplitudinem regni cœlorum ita declarat, vt nihilominus angustam esse dicat portã, quæ ad illud aditum præbeat: præter opinionem hominum, multos expulsum iri qui videbantur admittendi, & multos admissum iri, & recubituros in sinu Abrahæ; qui videbantur expellendi, significans reprobationem Iudæorum, & vocationem Gentium. Occasione vero monitionis sibi factæ de Herodis insidiis, prædicit se occisum in Hierosolymis; super cuius desolatione lamentatur.

Ioseph l. 18. c. 5. *v. 18.* *v. 31.*

VII. Eorundem auaritia.

Cap. 14. sanat hydropicum sabbato, cum confusione Iudæorum; qui ei struebant calumniam, & Pharisæũ, à quo fuerat inuitatus, docet misericordiã in pauperes: addita parabola eius qui parauerat cœnã, & excusantibus se qui fuerant inuitati, repleuit domum suam pauperibus debilibus, cęcis & claudis; iis autẽ qui ipsum sequi vellẽt, omnibus rebus renunciandũ esse pronunciat. Quæ dum à Christo docentur, superuenit festum Encæniorum, quod cadebat in 15. mensis noni, & octo diebus agitabatur, cum circunsteterunt Iesum Iudæi, volentes, vt palam profiteretur se esse Christum, quibus cum verè ac sapienter respondisset, sustulerũt lapides, vt eum quasi blasphemum obruerent. Sed ipse exiuit de manibus eorum: & venit trans Iordanem, vbi dudum Ioannes baptizarat, vbi turbas confluentes docuit & curauit. In his erant publicani & peccatores, de quibus cum Scribæ & Pharisæi de more murmurarent; repressit eos Dominus tribus parabolis, de oue, drachma; & filio prodigio perditis quibus ostenditur quantam Deus curam peccatorum gerat.

Ioan. 10. 1. Mach. 4. 59. Iudæi Christum vrgent vt se Messiam profiteatur *c. 14. 24. Ioan. Luc. 15.* Recipit publicanos & peccatores.

VIII.

His cum Dominus æmulorum suorum superbiam & inuidiam contudisset, altera parabola de villico iniquitatis, eorum auaritiam arguit. Secuta est mox disputatio cum Pharisæis de indissolubilitate matrimonij & cum discipulis de continentia. Sed cum Pharisæi auari Christum de facienda eleemosyna, sub parabola villici iniquitatis disputantem irriderent, adduit historiam de diuite Epulone; ob inhumanitatem in Lazarum mendicum inferni supplicii addicto. Pauca quæ supersunt de Christi gestis, vsque ad suscitationem Lazari, quæ sub festum Paschatis contigit, in sequentem annum probabiliter restruabimus.

Christus differit contra Pharisæorum auaritia. *Luc. 16. 1.* Diuitis Epuloni historia.

IX. Coss anni huius, & clades amicorum Seiani.

Gessit hoc anno Consulatum Domitius Ænobarbus toto anno, in cuius priore parte collegam habuit Vitellium, cui demortuo suffectus est Camillus Scribonianus, quo ãno multa strages edita est amicorum Seiani. In iis tamen Varronis insignis vel constantia vel felicitas fuit, Cum enim de amicitia cum Seiano accusaretur se eum, exemplo Tiberij, impense coluisse professus est. Qui si recte fecit, inquit; eius amicitia vtens, ne ego quidam peccaui: cum æquum sit nos amare, quos ille amore suo & honoribus dignos duxerit. Sin Imperator ipse, qui omnia explorata habet, deceptus fuit, quid mirum me vnà quoque in errorem tractum esse: Ergo absolutus est Senatorum suffragiis, & accusatores approbante Tiberio, pœna mulctati, vsque adeo anceps erat, & inconstans hominis ingenium.

Varronis felix constantia. *apud Dionem.*

ANNVS MVNDI 4086.

Septimæ Ætatis, & IESV CHRISTI 34. B. VIRGINIS 49. TIBERII 20. Imp. Romani 81. PHILIPPI TETRARCHÆ 33. & vlt. CAYPHÆ Pont. 16. Præside Syriæ POMP. FLACCO 12. Iudææ PILATO 8. OLYMP. CCIII. 1. V. C. 785. COSS. SVLPITIO GALBA & CORNELIO SYLLA. Annus IVLIANVS 78. AVGVSTORVM 62. ACT. VIC. 64.

ÆRÆ CHRISTIANÆ 33.

I. Ratio temporis, de Christi morte à baptismo, & deinceps *an. 4082.*

POstremus hic annus Iesu Christi Redemptoris nostri, in carne visibili atq; mortali commorantis in terris, vt finem labori nostro imponet, ita præcedentes quoque annos Deo fauente firmabit. Cum ergo diligenter probatum fuerit ex D. Lucæ testimonio, & grauissimorum authorũ interpretatione, Christum Dominum ineunte trigesimo vitæ suæ anno, à Ioãne baptizatũ indeq; natalis eius annus in 42. Augusti, & V. C. 751. euidenti supputatione relatus sit. Deinde vero post vnum, à recepto baptismo, annum, aquam in vinum in nuptiis conuerterit, vt ibidem probatum est, secutáque sint tria Paschata, quæ à Ioanne Euangelista c. 5. 6. & 12. memorantur, & rebus gestis quas enarrant Euangelistę distincta sunt, necesse est anni huius initium, esse principium trigesimi quarti vitæ Domini nostri: in cuius annum primum exordium septimæ ætatis conijcimus.

n. 4. & 5.

II. Anni à cal. Ianuarij denominã-

Iam quod ad reliquas Indicis nostri partes attinet, in quo 49. Virginis annum ponimus nec vocamus vltimum, quippe nobis inexplo-

tur, licet posterius incipiant.

ratum quique extra stadium Annalium nostrorum excurrit, intelligendum est eum denominari à Cal. Ianuarij, sicut & reliquos ferè. Itaq; cum reuera B. Virgo 8. Septembris nata sit, & ab eo die anni eius incipiant numerari, consequens etiam est Christum mortuum cum illa vitæ annum 48. ageret, neque illum adhuc absoluisset. Et cum Imperium Romanum à pugna Pharsalica, quæ incidit in æstatem inchoëtur, eius tantum annus 80. agebatur cum Christus est mortuus. Eodem in modo Tiberij annus agebatur 19. quippe 20. ab Augusto incipiebat quando mortuus est Augustus. Qui autem affirmant, Christum 18. Tiberij mortuum, cum inueniantur 18. cum dimidio, dicendum est eos annos integros duntaxat numerare voluisse, fragmenta neglexisse, quod ipsa quoque Scrip. non raro fecit.

III. Mors Philippi Tetrarchæ.

Hoc quoque anno ponimus Philippi Tetrarchæ mortem: eam enim Iosephus refert ad vigesimum Tiberij principatus annum, sed idem hallucinatur, cum eum 17. annis suo Tetrarchæ præfuisse ait. Ab anno enim V. C. 753. quo regnum Herodis ab Augusto diuisum est, anni tantum tres & 30. numerantur. Fuit etiam hic annus Flacco Syriæ Præsidi postremus. Tacitus enim sub finem huius eum defunctum tradit, sicut & Ælium Lamiam, quē Tiberius diu spe illius præfecturæ, lactauerat. Istius spei, & illius officio successit proximo anno L. Vitellius Nepos, quo & Consul fuit.

l. 6. Ann.

IV. Ratio Olympiadū ad Christi mortem.

Olympias quoque CCII. eiusque annus quartus accipiendus est, mortuus enim erat Christus mensibus aliquot ante initium cētesimæ tertię; sed nos eas denominamus, quasi à Ianuario inciperent. Illum porro annū Phlegon disertis verbis Christi passioni attribuit, hoc ipso quod ait in illum annum mirabilem solis eclipsim contigisse. Mirabilem, inquam, ac præter naturæ ordinem: quippe in plenilunio vt ex Areopagita Dionysio, & Origene proditū est. Verba Phlegontis habentur apud Eusebium. *Scribit*, inquit, *superbis & Phlegon, qui Olympiadum egregius supputator est, in 13. libro ita dicens. Quarto autem anno 202. Olympiadis magna & excellens inter omnes, quæ ante eam acciderant defectio solis est facta. Dies hora sexta ita in tenebrosam noctem versus, vt stellæ in cælo visæ sint, terræque motus in Bithynia Nicænæ vrbis multas ædes subuerterit.* Hæc ille. Et hæc de anno hoc loco pro instituta breuitate satis.

Epist. ad Polycarp. tract. 35. in Matth. in chron. Phlegon.

V. Mensis & dies mortis Christi.

Quod ad mensem & diem attinet, communissima est, fuitque omnium Christianorum ab initio Ecclesiæ seculis omnibus repetita, confirmatáque sententia, Christum Dominum mense Martio crucifixum, in eumque Nisan, primum Hebræorum mensem incidisse, cuius 14. luna exeunte, ad vesperam Christus agnum paschalē comedit, qui tum fuit Martij 24. Decima quinta qui fuit primus azymorum dies, & Martij 25. fuit actus in crucem 20. autem 7. resurrexit. Ita sentit Ecclesia Romana in suo martyrologio, quæ mortem latronis cum Christo crucifixi conijcit in 25. Martij, quem minime dubium est eodem die fuisse mortuū. Quominus mirum est Tertullianum, August. Hieron. Bedam, aliosque permultos tam antiquos quam recentiores, quos in Annalibus retulimus in eandem sententiam conspirasse. De feria 6. audi Venerabilem Bedam. *Nam quod Dominus* inquit, *decima quinta luna, feria 6. crucem ascenderit, & vna sabbatorum, id est dies Dominica resurrexit à mortuis nulli licet dubitare Catholico, ne legi pariter & euangelio videatur incredulus.* Sic ipse. Eadem feria 6. dicitur à Ioanne modo parasceue, modo parasceue Paschæ, non quod Pascha haberet parasceuem, id enim erat proprium sabbati, sed quod ea incurreret in festa Paschalia, non autem quod antecederet.

l. de rat. temp. c. 45.

Parasceue.

c. 9. 114. 35. 42.

VI. Res euangelicæ anni huius.

Iam quod ad res euangelicas anni huius attinet. Lucæ 17. quædam miscellanea narrantur, quæ cum ab alijs Euangelistis alia occasione narrata sint, videntur sæpius à Domino dicta, qualia sunt, Erunt nouissimi primi, & primi nouissimi; Qui se humiliat exaltabitur, &c. Eodemque modo quę sunt de vitando scandalo, de correctione fraterna, de efficacitate fidei, de agnoscenda propria inutilitate, de perseuerantia orationis, & humilitate in ea adhibenda, quæ duabus parabolis ponūtur ob oculos: altera de iniquo iudice & vidua; altera de publicano & Pharisæo orantibus in templo; quæ Lucæ 18. referuntur. Quibus subiicitur interrogatio illius, qui à Christo petebat, quid sibi faciendum esset ad vitam æternam obtinendā: qui cum præcepta Domini, deinde consilia sua Dominus proposuisset illéque tristis abiisset, data est occasio tum Christo docendi quam difficulter diuites saluarentur; tum Petro interroganti, quo præmio discipuli eius cuncta reliquissēt, respōdens Dominus promisit centuplum, & vitam æternam; quæ habentur quoque Marci 10. & Matt. 19. vbi subditur parabola de patre-familias, diuersis horis conducente operarios in vineam suam.

VII. Suscitatio Lazari. *Ioan. c. 10. fi.*

Dum autem Iesus moraretur trans Iordanem vbi Ioannes baptizarat, & quò à festo Encæniorū fuerat profectus, Maria & Martha sorores Lazari illuc miserunt, qui nunciarent morbum fratris sui. Ille autē qui non sanare ægrū, sed quatriduanum excitare cupiebat à mortuis distulit biduum profectionem, eoque peruenit cum discipulis, cum quartum iam diem esset mortuus, quem nihilominus eodem imperio potestati mortis eripuit, quo dæmones ipsos peccati & mortis authores, è corporibus animisq; pellebat. Eo tā insigni miraculo multi ex Iudæis crediderunt in Iesum: quidam autem ex ipsis abierunt ad Pharisæos, & retulerunt tam miraculum, quam multitudinem eorum, qui eo persuasi se illi adiunxerant. Qua re moti Pontifices & Pharisęi collegerunt consilium, in quo de sententia Cayphæ decretum est Christum occidendum esse; imo & edictum, vt si quis sciret vbi esset, indicaret ipsis, vt apprehenderent eum. At Iesus ad modicum secessit in ciuitatem, quæ dicitur Ephrem, ibique aliquandiu moratus est cum discipulis suis.

Ioan. 11. 54.

VIII. Ascendit Hierosolymam, & quæ in itinere contigerint.

Appetente autem tempore à Patre præfinito cruento filij sacrificio, se dat in viam cum discipulis Hierosolymam versus, eisque secreto enunciat, quæ sibi mala imminebāt, quāuis præ stupore, non intelligentibus quæ dicebantur. Cum mater filiorum Zebedæi accessit ad eum, postulans primas sedes in regno Christi pro filiis suis: quos ille vice versa docuit sectari humilitatem exemplo magistri sui, inepta ambitione repudiata. In ipso autem itinere ante ingressum Iericho cæcum illuminauit, in ipso

Luc. 18.

vero oppido conuertit Zacæum publicanum. Et in progressu cum iam esset prope Ierusalem, & Apostoli quam primum regnum Dei, quod ipsi temporale suspicabantur, manifestatum iri crederent, narrauit eis parabolam de homine nobili, abeunte in regionem longinquā, ad accipiendum sibi regnum, & interim dante seruis suis talenta ad negotiandum. Eodem tempore digressis à Iericho, duo cæci occurrerunt, qui, sicut & prior ille, voti compotes facti sunt.

IX. Quæ Bethaniæ gesta die sabbati. Ioan. 12. Vide ann. n. 19 & 20.

Denique peruentum est in Bethaniam, vt mox inde digressus, cum triumpho intraret Hierosolymam. Eo porro peruenit feria sexta ad vesperam, ibique toto die sabbati permansit qui tum incidit in diem 19. Martij, vbi ei cœna data est, in domo Simeonis quondam leprosi, & Lazarus vnus erat è discumbentibus, Martha ministrabat, Maria Christi pedes vngebat, cuius charitatem Christus contra Iudam obloquentem defendit. Confluxerunt eò multi, vt Iesum viderent, & Lazarum nuper à mortuis excitatum; quem ideo principes sacerdotum inuidia furentes occidere cogitarunt. Postridie sabbati, qui fuit Dominicus dies, idemque Martij 20 venit Iesus Hierosolymam insidens asinæ cui cum ramis & canticis occurrit turba plurima; ad quorum lætitiam Dominus, præuisam ciuitatis ruinam paterno affectu defleuit, vt solent patres filiis in phrenesi concinentibus. Ingrediente Hierosolymam commota est vniuersa ciuitas, gratulans Iesu prophetæ à Nazareth. Pharisæis interim frementibus, & dicentibus, *Videtis quia nihil proficimus? ecce mundus totus post eum abiit.*

Quæ die dominico.

Ioan. 12. 19.

X. In templo.

Inde ingressus in templum, cæcos & claudos ibi sanauit; & scribas indignantes de puerorum cantu repulit: & quibusdam Ethnicis Christum videre cupientibus, Christus imminentem mortem suam, & fructum ex ea, in salutem omnium mortalium, oriturum prædicit, quando & vox de cœlo ad eum delata est, ad confirmandam prædictionem. Cumque nemo auderet Iesū hospitio recipere, facta vespera rediit cum suis in Bethaniam. Postridie, feria secunda, Martij 21. reuertens è Bethania in ciuitatem esuriit, & ficum orbam fructibus arefecit; & ingressus in templum ex eo ementes & vendentes eiecit, exprobans eis quod domum Domini facerent speluncam latronum. Vespere facto egrediebatur de ciuitate, ait Marcus, nimirum in Bethaniam, aut potius in montem Oliueti, vt Lucas ca. 21. extremo testatur. Subdit autem de sequenti die. *Et mane*, feria nimirum tertia Martij 22. *viderunt ficum aridam factam à radicibus*. Quod cum Petrus miraretur, audiuit à Domino, quanta vis esset fidei & orationis Inde venit in templum, vbi circumsteterunt cū scribæ & seniores, quærentes qua potestate hæc faceret; eiiceret scilicet mercatores de templo, & sibi permitteret acclamari, Osanna filio Dauid &c.

Quæ feria secunda gesta.

c. 11. 19.

Quæ tertia

XI. Aliquot Christi parabolæ.

Sed Dominus vicissim altera interrogatione de Ioannis baptismate os illis obstruxit. Addidit etiam parabolā hominis, qui habebat duos filios quorum alter verbo inobediens fuit, alter facto. Et rursum alteram patris-familias, qui vineam suam locauit agricolis homicidis: qua cum se perstringi sentirent, voluerunt in eum manus mittere, sed populi metu abstinuerunt. Tertiam etiam adiecit de rege, qui fecit nuptias filio suo, ad quas inuitati venire noluerunt, & insuper seruos regios contumeliis affecerunt; nec impunè; eos enim Rex missis exercitibus perdidit, & ciuitatem eorum succendit. Cum autem mox conuocari iussisset omnes obuios, vnus carens veste nuptiali supplicio affectus est. Quibus omnibus reprobatio Iudæorū & vocatio gentium obscurè significabatur. At illi non solum emendati non sunt, sed etiam studio perdendi doctorem suum, rogant eius sententiam de tributo Cæsari persoluendo: sed eos diuina sapientia confusos reddidit, sicut & Sadducæos, super muliere septem virorum vxore, sic vt eum vltra non auderent interrogare

Reprobatio Iudæorum.

At Pharisæi æmuli Sadducæorum, cum de magno legis mandato tentantes interrogarūt, qui & ipsi dicere coacti sunt, *bene magister in veritate dixisti*. Sed eos vice versa interrogauit Dominus cuius filius esset Christus: Cui quæstiōni, cum ignari diuinæ incarnationis, satisfacere nequiuissent, nemo deinceps ausus est eum interrogare. Cum autem eorum correctio desperata videretur, turbas discipulosque suos monuit de prauis ipsorum moribus, ne eorū exemplo deprauarentur, præcipiens tamen, vt eorū doctrinam & præcepta seruarent. In eos autem tam seuera obiurgatione inuehitur, vt octies eius maledictionem interminetur: addita nihilominus paterna commiseratione in Hierosolymitas, in quos vindicta cæsorum Prophetarum impendebat. Tum laudata oblatione paupercułæ viduæ, egressus est de templo: cuius cum structuræ magnificentiam discipuli magistro demonstrarent, ab eo tam templi quam vrbis luctuosam euersionem didicerunt: quibus consequenter res aduersas iustorum vsq; ad finem mundi subnectit.

XII. Sadducæis & Pharisæis silentium imponit.

Eosque seuerè obiurgat.

Nominatim quæ sunt de Antichristo, & signis imminentis Iudicij, & secundi Aduentus filij hominis, docens quomodo nos ad eius aduentum præparare debeamus, allata de decem virginibus parabola, & altera de distributis talentis, de quibus rationem exacturus sit Dominus, rediēs ad seruos suos. Sed mox relicta parabola, quam seuerum futurum sit iudicium, & quæ de probis improbisque sententia, apertissima oratione pronunciat. Et hæc feria tertia cōtigerunt, ad cuius vesperam, sicut & superioribus diebus, Christus oliuetanum montem adiit. Feria vero quarta denunciauit Dominus post biduum fore pascha, computata præsenti die ac sequenti, id est 23. & 24. Martij, & se traditum iri Iudæis, vt crucifigeretur: qui interim in atrio principis sacerdotum consultant, de Iesu dolo tenendo, & occidendo: quando Iudas qui iamdudum gemebat iacturam vnguenti, venit ad eos, & cum eis pactus est se pretio 30 argenteorum siue siclorum, eum traditurum. Vide Annales n. 27. & 28.

XIII. Monet de nouissimis temporibus.

Matth. 25.

Luc. 21 37. Quæ feria quarta gesta.

Iudæ proditio.

id est 41. fr. 5. fi.

Sequitur feria quinta, quam Lucas vocat diē azymorum, quia ad eius vesperam incipiebat azymorum esus: & ne ambiguum id esset, volens significare lunam decimam quartam, addit, *in qua necesse erat occidi pascha*. Hac ergo die, quæ erat vt dixi 24. Martij, misit Dominus Petrum & Ioannem ad parandum pascha. Quod cum illi fecissent, vespere facto, venit Dominus cum 12. Et cum agnum tanquam Pater-familias sa-

XIV Quæ feria quinta. c. 22. 7.

crificasset, eo mox assato discubuit, & 12. Apostoli cum eo. Post agni esum, figuris volens sufficere veritatem, & magnum Eucharistiæ mysterium instituere, surrexit à cœna, & positis vestimentis, lauit pedes discipulorum, Petro præ humilitate aliquandiu resistente. Quo humilitatis exemplo tradito, simulque indicata puritate, qua cum sumenda esset Eucharistia, eam solennibus verbis conficit, ac consecrat, distribuitque omnibus, præcipiens vt in posterum idem in sui memoriam facerent.

Esus Agni oblatio pedum, institutio Eucharistiæ.

XV. Cœna communis.

Hanc celebritatem secuta est cœna communis, in qua Dominus prædicit, se ab vno eorum traditum iri Iudæis. Quo nuncio perterrefactis omnibus, singulisque de se sollicitis, & innocentiæ testimonium a Præceptore postulantibus, Dominus Iudam non patefecit publicè, vt si vellet, saluo adhuc honore, resipiscere posset eum tamen Ioanni, intincto pane illi præbito, indicauit, moxque hominem dimisit. Ex quo rerum ordine intelligitur, tum Iudam participem fuisse Eucharistiæ, tum buccellam intinctam embammati non fuisse Eucharistiam: quamuis post eam Satanas in illum introisse dicatur: ad pleniorem scilicet possessionem, & executionem suscepti criminis. Cum autem ille exisset, & Christus se clarificatum esse diceret & iterum clarificatum iri, discipuli id de eius morte intelligentes, de successore & primatu inter se agere cœperunt: sed eam disputationem Dominus proposita sua humilitate discussit; addita etiam communis honoris promissione in die iudicij.

Aug tr. 62. in Ioan.

XVI. Christi sermo postremus ad discipulos. Ioan 13. 33. &c.

Inde sermonem infert de suo discessu, cuius illi comites esse non possent, simulque mandatum nouum mutuæ dilectionis imponit, cui Petrus animosior paratum se ad carcerem offert ac mortem: cui Dominus trinam negationem prædicit. Quæ cum Petrum, cæterosque omnes, qui eadem pollicebantur, vehementius perturbarent, intulit Dominus sermonem ad eos consolandos, & contra imminens crucis scandalum confirmandos; quæ oratio aliquot Ioannis capitibus continetur. Eam excipit oratio ad Patrem, in qua, more boni patris-familias, suos illi commendat, vt ab eo protegantur, & per ipsius merita sanctificentur. Nec pro eis tantum rogauit, sed & pro nobis, qui deinceps, per eorum prædicationem, credituri eramus in ipsum. Quæ omnia cum ad horam ferè decimam tenuisset, hymno dicto in gratiarum actionem abiit in montem Oliueti, & octo de suis in villa Gethsemani relictis, tres secum deduxit in montem, quibus orare iussis, progreditur ipse ad orationem: in qua summa cum humilitate, atque angore animi corporisque versatus est. Non enim positis solum humi genibus orauit, vt Lucas ait, sed procidit etiam in faciem super terram, vt habent Matthæus & Marcus.

14. 15. 16.

Vide Suar. 3 p. disp. 40. sect 7.

XVII. Eiusdem Tristitia, oratio, sudor, comprehensio.

Tristitiam autem immensam illa primum verba testantur. *Tristis est anima mea vsque ad mortem*, & illa postrema, *Deus meus, Deus meus vt quid dereliquisti me*. Ergo mirum in modum tristitia, pauore, tædio afflictus, semel, iterum, tertio fundit preces, vt ab ipso transiret calix amarissimæ passionis: quando apparuit illi Angelus confortans eum. Et ad vltimum expirantis hominis certamen adductus, prolixius orabat, & factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Cumque tertiò venisset ad discipulos, superuenere, qui à Pontificibus & Pharisæis missi fuerant, cum cohorte militari, quorum ductor erat Iudas, qui osculo Iesum turbis satellitum prodidit. At Iesus progressus, eos primum verbo prosternit, moxque verbo erigit, & suis abire permissis, tactâque sui capiendi potestate, frustra resistête Petro, & restituta seruo auricula, magno tumultu capitur, crudeliterque sub mediam iam noctem ligatur, trans torrentem Cedron tumultuosissimè reducitur, vbi quidam impletum existimant illud, *de torrente in via bibet*.

XVIII. Tumultuosè deducitur ad Annam, & Caipham.

Ingenti tumultu Hierosolymam ascenditur; & suadente commoditate viæ, & dignitate personæ ducitur primum ad Annam socerum Cayphæ pontificis, indeque ad pontificem ipsum, in cuius domo facta est interrogatio de Christi doctrina, & discipulis eius. Ibidem accusatur, adiuratur, percutitur, mortis reus proclamatur, & indignissimis tractatur modis. Ibidem Petrus ter Dominum negat, & aspectu eiusdem Domini percussus, egressus foras fleuit amarè. Quæ omnia eadem nocte in domo Cayphæ contigerunt, nulla enim mora in domo Annæ facta est. Sed ei tantum ostensus, gratulationis causa captiuus. Itaque doctissimi quique interpretes, illa verba Ioannis, *Et misit eum Annas ligatum ad Caypham Pontificem*, per parentesim legunt, & *misit* interpretantur *miserat*. Hæc ad horam tertiam vel quartam post noctis medium facta fuisse, satis probabile est. Nam inter secundam & tertiam Petri negationem interuallum horæ vnius interiectum, testis est Lucas. Reliquum tempus vsque ad primam horam diei, in illudendo à satellitibus Christo positum est.

ca. 22. 59.

XIX. Deducitur ad Pilatum & Herodem.

Mane autem facto, prima scilicet hora diei primi azymorum, conuenerunt principes sacerdotum, & seniores populi, & concilium inierût, vt Iesum morti traderent, quippe quem iam mortis reum Pontifex cum suis proxima nocte, pronunciarant. Nihilominus eum in concilium suum adducunt, & rogant an esset Christus. Quod cum ille non negasset, imò & se Filium Dei professus esset, illi satis se instructos rati ad accusandum eum apud Pilatum, & exigendam eius damnationem, eum vinctum ad profanum iudicem adduxerunt. Interea Iudas videns Magistrum morti adiudicatum, quem fortasse crediderat sese, vt aliàs, ex eorum manibus ereptum, crudeli pœnitentia ductus, retulit 30. argenteos, & dato de magistri innocentia testimonio, ad laqueû infelix, potius quam ad Petri lacrymas confugit. Apud Pilatum Iudæi Christum variis criminationibus onerant, imminutæ diuinæ atque humanæ maiestatis. Quæ cum Præses parum probabilia crederet, cuperetque se à causa innocentis hominis extricare audito eum esse Galilæum, ad Herodem Antipam Galilææ tetrarcham, qui tum erat Hierosolymis, eum mittit; sed is illum quasi amentem, propter silentium eius, contemptum, & veste alba indutum ad Pilatum remisit. Cumque Herodes ex Pilati facto honorem sibi exhibitum arbitraretur, ei reconciliatus est.

Desperatio Iudæ.

XX. Pilatus studet Christum liberare.

Hora octaua Christus reducitur ad Pilatum apud quem nouis accusationibus impetitur à Iudæis, ad extorquendam ab eo Christi necem. At ille alteram eius liberandi, viam tentat. Nâ

occasione

occasione festi, & priuilegij populi, dimittere eu conatur. Populus vero persuasione Scribarum & Pharisæorum, teterrimum sicarium authori vitæ antetulerunt. Ea spe depulsus Pilatus crudeli ac probroso supplicio Iudaicam rabiem exsaturare cupiens, Christum rapi iubet ad flagrum, & tanquam scenicum regem ignominiose illudi. Ex quo etiam intelligitur quã luctuosa esset conditio Christi Domini in tortorum manibus, qui hoc maiori misericordia eum prosequi videbantur, quò eum crudelius verberibus lacerarent, quasi hac cum carnificina supplicio crucis erepturi. Moxq; quasi in regni affectati reum crudeli spinarum diademate, caput eius, cui vix flagra pepercerant, ludificarunt; adeo vt cruciatus inter se, opprobriaque certarent. Sed ecce adducitur à Pilato foras; cupiente tam luctuoso spectaculo inuidiam odiumque æmulorum eius placare ac frangere; erga hominem illum, quem miles reddiderat commiseratione potius, quam æmulatione dignum.

Etiam ipsa flagellatione.

vide Ann. 44. 45.

XXI. Iudæi crucifixionem vrgent.

Sed illi oblata sibi specie hominis crudelissimè cæsi, adeo vt à planta pedis vsque ad verticem capitis non esset in eo sanitas, hominis spinis coronati, arundineo sceptro & lacera purpura illusi, hominis colaphis liuidi, & sputis deformati, hominis innocentissimi, atque optime de se meriti, nihilominus efferati instabant magnis vocibus postulantes vt crucifigeretur. Reluctabatur adhuc Pilatus, partim intus obmurmurante conscientia, partim vxore foris admonente, sed metus Cæsaris vicit omnia: Sæuus enim erat Tiberius, & recens manus eius consulari Seiani sanguine stillabant, & Pilatus ipse multorum criminum à Iudæis ferebatur reus. Itaque rursus protestatus hominis innocentiam, ablutis manibus condemnauit eum, tradiditque voluntati eorum: qui sibi suisque inæstimabilem cladem, & vindictam vltro accersentes clamarunt, *Sanguis eius super nos, & super filios nostros*, Statimque suæ traditum potestati, exuunt purpurea chlamyde, & propriis vestibus induunt, vt agnitus maiore per vrbem confusione circumduceretur. Sed ne solo pudore affligeretur, accessit tormentum gestandæ crucis; cui languenti ne immoreretur, additus est adiutor Simon. Spatium gestatæ crucis apud Adrichomium, à palatio Pilati vsque ad locum, vbi crux rupi defixa est, dicitur trium millium trecentorum & trium pedum. Superest vltimus huius tragœdiæ actus, quo hora sexta Seruator affixus est cruci, & cum eo latrones duo, vt ex consortio infamia cresceret: quo ipso tempore tenebræ factæ sunt ab hora sexta vsque ad nonam, toto scilicet tempore quo viuus in cruce pependit. Additus est titulus cruci, *Rex Iudæorum*, Iudæis licet apud Pilatum frementibus. Accesserunt eorundem blasphemiæ, & diuisio militaris vestimentorum eius: dum interim mansuetissimus Dei Agnus, eius à patre veniam cum lacrymis postulabat. Et cum vnus latronum exempla illorum imitaretur, socium obiurgantem audiuit: quo charitatis officio mox regni cœlestis promissionem accepit. Inde astantem matrem discipulo commendat, & discipulum vicissim matri; vt matris inter se filiique munera expleant. Deinde in summa desolatione cordis à patre se derelictum lamentatur. Cumque sanguine exhaustus & viribus, sitim suam

Pilatus condemnat Christum.

XXII. Crucifigitur, & quæ in cruce gesta dictáue.

profitetur, aceto potatus est. Denique consummatis omnibus, cum tres ipsas horas crucis acerbissimos cruciatus pertulisset, spiritum suum patri sonora voce commendans, inclinato capite in signum obedientiæ ad mortem vsque, profudit.

Secuta sunt inde prodigia Solis suæ luci restituti, per regressum lunæ ad locum suum, fortasse cum colore sanguineo, iuxta illud Prophetæ Ioëlis, *Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem*. Velum templi, siue quod operiebat Sanctũ siue potius quod Sanctum separabat à Sancto Sanctorum, sponte sua bifariam discissum est. Deo quodammodo in crudelissima filij sui morte, vestem suam dilacerante. Iam terræ motum, & scissionem petrarum, sicut & patefactionem sepulchrorũ Origenes terræ Iudææ peculiarem fuisse censet. Neque tamen putandum est sola vi concussæ terræ monumenta fuisse aperta, cum enim magnis admodum lapidibus clauderentur, horẽdas clades vniuersæ vrbi attulisset ille motus, propterea que à Deo ministerio Angelorum vtente, factam illam apertionem credendum est. Sed & corpora quæ surrexisse dicuntur, post Christi resurrectionem excitata sunt, in testimonium Christi ab inferis excitati, proptereáque multis apparuerunt.

Illud autem non leuem habet dubitationem, an ad vitam beatam atque immortalem resurrexerunt, an vero post datum de Christi Domini resurrectione testimonium: iterum defuncti sint. Quæ posterior sentẽtia vt plurium est, ita videtur probabilior, & patronũ habet Apostolum ad Hebræos negãtem sanctos veteris testamenti consummationem accepturos, Id est integram & perfectam remunerationẽ, per animæ & corporis, beatitudinem, sine aliis sanctis. Nam animæ beatitudinem in Christi morte sine aliis sanctis receperunt. Certe legimus apud S. Brigittam, Beatissimam virginem ei dixisse, animas sanctorum qui surrexerunt, cum Christo ascendisse, sed corpora expectare resurrectionem. Et alio loco, *Scias*, inquit, *quod nullum corpus humanum in cælo est, nisi corpus gloriosum filij mei, & corpus meum, &c.* Sed hæc pluribus disputata sunt in Annalibus nostris. His porro prodigiis moti plurimi circunstantium, reuersi sunt percutientes pectora sua: Nominatim Centurio testimonium dedit de Christi innocentia, dicens, *verè filius Dei erat iste*.

Cum autem imminente Sabbato corpora de cruce tollenda essent, vnus militum, siue ad explorandam, siue ad perficiendã Christi mortem, lancea latus eius aperuit, sanguinem simul & aqua inde decurrente. Secuta est honorifica sepultura, impensa à Nicodemo, & Iosepho ab Arimathia in monumento nouo, in quo nondum quisquam positus erat, ne resurrectio esset obnoxia calumniis Iudæorum, qui dicturi essent, non ipsum, sed alium quemplam resurrexisse. Altera autem die, quæ est post parasceuem, Iudæi custodiam sepulchri à Pilato impetrarunt. Sed milites non tam custodes sepulchri, quam testes resurrectionis facti sunt improbissimis Iudæis; sicut probis illi fuere testes, qui mox à Christo resurgente excitati, venerũt in sanctam ciuitatem; & apparuerunt multis. Sabbati porro diem cũ duabus noctibus, Christi anima mirabili gloria coruscans, transegit in

locis subterraneis, ibique animas sanctorum patrum, aliorumque in gratia defunctorum beatitudine donauit, & sui in cœlum triumphi comites assumpsit.

XXVI. Res gesta die Dominica.

Interea sanctæ mulieres expectarunt dū transacto sabbato, cum prima luce ad sepulchrum venirent, vt ibi Christi corpus, pro sua deuotione perungerent, quod feria sexta temporis angustiis exclusæ pietati suæ non satisfecissent. Ergo conuenientes vespere transacto sabbato, emerunt aromata in sequentem diem. Dominus autem summo mane resumpto corpore, factus est rediuiuus, omnibus gloriosi corporis dotibus magnificè præditus, statimque, vt par est credere, ad visendam & consolandam matrem profectus est. Dum piæ mulieres valde diluculo veniunt ad monumentum: vbi ab Angelo de Christi resurrectione docentur, & Petro, ceterisque discipulis eam nunciare iubentur. Et quoniam diuinarum apparitionum ordo ex quatuor Euāgelistis difficilior videtur, adeo vt quidam recentiores chronologi asserant tertio loco visam à Domino Magdalenam, cui S. Marcus primo apparuisse testatur, rem totam hoc ordine contigisse arbitramur.

Petau. Tir. c. 16. 9.

XXVII. Series & ordo ipsius Ioan. 20. 2. Marc. 16. 5. 7. 8.

Venerunt sanctæ mulieres ad vngendum Dominum, & cum iam prope sepulchrum essent, viderunt lapidem, de quo reuoluendo sollicitæ fuerant, à monumento reuolutum. Hic Magdalena cæteris feruētior festina cucurrit ad discipulos nunciatura corpus Domini furto sublatum. At reliquæ mulieres progressæ intrauerunt in monumentum, nec inuenerunt Domini corpus, sed ab Angelis didicerunt Dominum resurrexisse, iussæque sunt id discipulis renuociare. *At illæ exeuntes fugerunt de monumento, inuaserat enim eas tremor & pauor, currentes rem nunciare discipulis*, vt aiunt Marcus, & Matthæus. Et apparet ex iis quæ mox secuta sunt, eas cursu & fuga, & pauore fessas, aliquo in loco substitisse. Veniunt interim Petrus & Ioannes, & Maria Magdalena cum eis. Perlustrant discipuli sepulchrum, moxque reuertuntur domum. At illa remansit foris plorans, ibique primum Angelos, deinde Dominum Angelorum vidit & agnouit, statimq; feruidiùs in amplexus ruēs prohibita est à Domino, quod diceret, satis adhuc superesse temporis, ad ascensionem vsque ad eum videndum & alloquendū. Tum demum cæteræ mulieres resumunt iter ad discipulos, eisque apparet Dominus, salutatisque & ad oscula pedum admissis, mandauit vt fratribus suis nunciarent resurrectionem suam. Sicque facilis est Euangelistarum concordia.

Matt. 28. 8.

Ioan. 20. 16.

XXVIII. Ordo apparitionū primi diei. Luc. 24. 34. vers. 13. & seq.

Hæc ergo fuit secunda, aut tertia potius Christi apparitio. Mater enim filium rediuiuum, vt ratio postulabat, omnium prima conspexit. Quarta apparitio facta est Petro, ad eius lacrymas abstergendas. Quinta discipulis euntibus in Emmaus, post diuturnum cum eis colloquiū. Sexta facta est eadem die ad vesperam, reuersis illis in Hierusalem, vbi erant vndecim congregati. Narrantibus enim illis visum à se Dominum, & agnitum in fractione panis, superuenit Dominus ianuis clausis, & stetit in medio discipulorum, eosque salutans, de resurrectione sua certiores fecit se palpandū præbuit, cibum etiam sumpsit, & diuinam potestatem remittēdi, retinendique peccata, illis concessit. Ad hunc ipsum diem putamus pertinere ea Marci verba. *Nouissimè recumbentibus illis vndecim apparuit, & exprobrauit incredulitatem eorum, &c.* Idque proximè, præcedentia verba satis ostendunt, et si non defuerint qui illud *nouissimè*, non ad finē primi diei, sed quadragesimi retulerint. Cum autem abfuisset Thomas eo tempore, re mox audita, mœrens de sua absentia, ne ea vehementiùs affligeretur, maluit non credere resurrectionem: donec post octauum diem apparens Christus iterum, ouem pereuntem ad ouile reduxit, & resurrectionem suam magis magisq; confirmauit, quæ fuit Apparitio septima.

c. 16. 16.

Apparet Thomæ post octauum diem.

XXIX. Posteriores apparitiones. Ioan. 21.

Post transactos Azymorum dies abierunt discipuli in Galilæam, vti iussi fuerant, vbi à 7. discipulis piscantibus, post captam ingentem vim piscium, agnitus est, & sumpto cum eis cibo, Petro Ecclesiam suam committit, iuxta promissionem ei factam. Cumque ei mortem suam prædiceret, ille de Ioanne sollicitus, iussus est à Domino eam curam deponere, innuens cum placida morte decessurum. Facta est & alia apparitio in Galilæa, in monte Thabor, vt quibusdam placet, vbi congregatis vndecim discipulis, vt scriptum est à Matthæo, Dominus se videndum præbuit: quem illi vbi adorassent, accedens, testatusque datam sibi omnem potestatem in cœlo & in terra, præcepit eis docere omnes gentes, ad fidei confirmationem signa facere, & edoctas baptizare in nomine sanctissimæ Trinitatis; addita promissione se cum suis futurum vsque ad consummationem seculi, quamuis visibili præsentia priuarentur.

Mat. 28. 16.

XXX. Postrema in die Ascensionis. 1. Cor. 15. 6.

Deinde visus est plusquam quingentis fratribus simul, ex quibus, inquit Paulus, multi manent vsque adhuc, quidam autem dormierunt. Deinde visus est Iacobo, deinde Apostolis omnibus, in die scilicet Ascensionis. Cum enim Dominus dixisset prædicationem Euangelij Hierosolymis inchoandam, aperuissetque eis sensum, vt intelligerent scripturas, & Spiritum sanctum doctorem ac paracletum promisisset, eumque Hierosolymis expectari iussisset, inde eos foras deduxit in Bethaniam, vt ait Lucas; vt scilicet inde abductam matrem sanctissimam, aliasque pias mulieres nobilissimi, desideratissimique spectaculi participes faceret. Alioqui nihil erat opus longius in Bethaniam iter circumflectere, cum mons Oliueti, ex quo Dominus ascendit in cœlum, propius Hierosolymis abesset. Ergo officiosè Bethaniam ipsemet adiit, & matri cæterisque necessariis vale dicto, inde digressus, sancta illa familia comitante, venit in montem Oliueti, ibique monitis, valedictionibus, amplexibus iteratis, eleuatis manibus vniuersè benedixit eis, & à terra paulatim excitatus, ferebatur in cœlum, & sedit à dextris Dei. Ipsi autem adorantes reuersi sunt in Hierusalem cum gaudio magno, licet tanta iactura facta.

c. 24. 50.

Cur Bethaniam adierit.

XXXI. Romana res.

Inde postea accepto Spiritu sancto profecti, *Prædicauerunt vbique, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.* Quæ autem deinceps sunt consecuta, locupletissimè persecutus est in suis Annalibus Baronius, cui deinceps lampadem libenter tradimus: quandoquidem vltra id quod animo destinatum nobis fuerat à principio, in sacra profanaque

historia, ad annos quatuor & triginta progressi sumus: si tamen quæ reliqua sunt hoc anno in Romana Historia breuiter expedierimus. Sulpicio Galba & Cornelio Sylla huius anni Coss. Tiberius neptes suas Drusillam & Iuliam, Germanici in Syria defuncti, & Agrippinæ filias in matrimonium collocat: quarum nihilominus matrem, & fratrem Drusum hoc anno sustulit, post illustres aliquot equites Romanos, Prætoriosque viros calumniis circumuentos, mortique traditos, post mulieres in exilium eiectas, & aqua ignique interdictas, cunctosque qui carcere tenebantur, accusatos societatis cum Seiano necari iussos. Nemo punitorum ait Suetonius non & in Gemonias abiectus, vncoque tractus: viginti, vno die abjecti, tracti sunt; inter eos pueri & fœminæ.

Tiberij in propinquos, alienosque crudelitas.

ca. 61. vide Ann. n. 77. & 78. &c.

XXXII. Sextum Marium, Asinium Gallum, cum calumnia.

In his eminet Sextus Marius homo ditissimus, & nuper Tiberio charissimus, qui cum filiam suam pulchritudine præstantem aliquò ablegasset, ne Tiberius eam pollueret, incesti cum ea commissi accusatus est, & cum filia periit, è saxo Tarpeio deiectus, moxque latro nefarius in eius fortunas præceps inuolauit. Eodem tempore vulgata est mors Asinij Galli quem Tiberius triennium iam habebat in vinculis, & egestate cibi peremisse ferebatur, quem etiam paulo post in Agrippina interficienda, calumniis onerauit. Eam priùs quam interficeret, filium eius Drusum Neronis fratrem extinxit fame; cum miserandis alimentis ac mandendo quoque tomento nonum diem animam retinuisset in corpore. Nec ea re contentus, etiam calumniis infamem reddere voluit, quem biennio ante, dum Seianum metueret, suo loco Principem iusserat enunciari. Sed & Caium cognomento Caligulam interempturus erat, nisi ei Thrasyllus Mathematicus, spem vitæ longioris attulisset. De Aggrippina quoque mox auditum est voluntate sua extinctam esse: nisi si negatis alimentis ait Tacitus, voluntarius simulatus est finis. Tiberius certe in eam criminationibus exarsit, impudicitiam arguens, & Asinium Gallum adulterum, eiusque morte ad tædium vitæ compulsam; eodem die quo biennio ante Seianus.

Drusum & Agrippinã

vide Suet. ca. 54.

15. Cal. No.

XXXIII. Cocceius Nerua sponte moritur, & Plancina.

Haud multo post Cocceius Nerua, in medio fecundissimæ fortunæ cursu, moriendi consilium cepit, veritus ne qua eum fortuna, vt iam tam multos euerteret, neque ab improbo consilio vel Tiberij precibus abduci potuit, sed sibi abstinentia mortem sibi accelerauit. Neque admodum dissimilis casus fuit Acuntij, tædio temporum mortem venarum resolutione occupantis, sub ipsum finem imperij Tiberij. Eodemque tempore Plancina nupta olim Cn. Pisoni, & mortis Germanici conscia, haud ignotis criminibus in iudicium vocata, sua manu, sera magis, quam immerita supplicia persoluit. Tot cædibus, nefariisque aliis criminibus quæ referre pudet, Tiberius tot annis infamis, hoc tamen anno egregia in populum vsuris oppressum liberalitate vsus est, disposito per mensas millies sestertio, factâq; mutuãdi copia sine vsuris, per triennium. Ea summa est quinque millionum librarum Turon. vt Cenali placet. Eodem videlicet tempore, quo mundi verus Imperator & Redemptor, sanguinem suum ac merita inæstimabilis pretij, in sacramenta dispersit, quibus in perpetuum debitis nostris solueremur.

Tacit. l. 6. Ann. fi.

Tiberij liberalitas.

XXXIV. Conclusio Epitomes, & Annalium.

Et in hac liberalitate Tiberij par est nos & annum hunc, & hanc Annalium nostrorum Epitomen, cum bona tua venia, Lector beneuole terminare, simulque rogare te, vt si quid tem tuam litterariam, publicamue, hoc Annalium contrahendorum labore, promouimus, vt vicissim Deum optimum Maximum, eiusque vnigenitum Seruatorem nostrum, cum eius parente beatissima, quibus nostra maxime desudabat industria, enixius nostro nomine deprecere; vt decursis aliquando nostræ huius mortalitatis annis; si qui forte huic ætati annorum septem supra septuaginta supersunt, beata cum ipsis immortalitate perfruamur. Quæ vero aut ignorantia nostra, cuius nobis satis conscij sumus, aut negligentia peccata repereris, tu pro tua humanitate beneuole condonabis: nam emendandi tempus deinceps mihi non audeo polliceri. Nos vero Deo ipso teste, sanctisque eius Angelis profitemur, si quid, grauioris præsertim errati, vel in hac Epitome, vel in toto Annalium opere, nobis per imprudentiam irrepserit, id nos totum arbitrio sacrosanctæ matris Ecclesiæ committere, & quæcumque illa improbauerit abijcere, atque abiudicare.

XXXV. Cum oratione ad Christum beatissimãque Virginem.

At tu Iesu Christe Optime Maxime, cuius auspiciis, & spiritu obsecundante, post absolutos sex Annalium tomos, eos studiosis gratificaturi in pauciora contraximus, vtrique operi vitam & perennitatem dabis; vernæ enim tui sunt, & in tua nati, eductique domo, & à te in libertatem asserti, nomen tuum in fronte descriptum gerunt. Sed & tu quoque mater nostra es, ô magna parens, Dei genitrix Virgo, & omnia nostra tua sunt; quia à filio tuo per te profecta sunt, qui omnia nos habere voluit per Mariam. Vtrique honor & gloria in omnem æternitatem. Amen.

Regi seculorum immortali, atque inuisibili soli Deo honor & gloria, in secula seculorum, Amen.

FINIS.

INDEX
COPIOSVS ET ACCVRATVS
RERVM PRÆCIPVARVM, QVÆ HAC
Annalium Ecclesiasticorum Veteris Testamenti Epitome continentur.

A

ueam

INDEX.

Anacharsis

INDEX.

Assyrij

I N D E X.

INDEX.

I N D E X.

Dabira

INDEX.

D

INDEX.

rupiio

E

gerunt,

H

I N D E X.

Idioma

I N D E X.

I N D E X.

M

INDEX.

Melchonis

INDEX.

INDEX.

I N D E X.

INDEX.

Q.

R

S

INDEX.

vrbes

INDEX.

INDEX.

INDEX.

INDEX.

V

soluit,

FINIS.

